מסכת

פסחים

מן

תלמוד בבלי

עם כל המפרשים כאשר נדפסו מקדם ועם
הוספות חדשות כמבואר בשער השני.

ווילנא

שנת תרפ"ה לפ"ק

Tałmud Bawli

Sp. Akc. Wydawniczo-Druk. „Rom"

Wilno, 1925.

מסכת

פסחים

מן

תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשר"י מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה קצור כללי התלמוד מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים שנסמנו בעין משפט), ותורה אור. כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. חלופי גרסאות הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפ"ד בשנות תע"ד—תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פיק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע.

עליהם נוספו

א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.

ב) חדושי הלכות
ג) חדושי אגדות } (מהרש"א) { להג"מ שמואל אליעזר הלוי אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.

ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.

ה) מעדני יום טוב } בתחלה נקרא מעדני מלך
ו) דברי חמודות } בתחלה נקרא לחם חמודות } על הרא"ש למסכת ברכות והלכות קטנות וחולין ובכורות ונדה } להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי העליר ז"ל (בעה"מ תוספת יום טוב)

ז) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין להנ"ל.

ח) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאידנוור ז"ל (מהרש"ק).

ט) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל וייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.

י) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).

יא) מסורות חדשות (הגהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם תקונים והגהות מהג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יב) הגהות הב"ח להג"מ יואל סירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש).

יג) הגהות הגר"א להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כי"ק מגליון הש"ס שלמד בו וזכינו למסכתות רבות ממנו).

יד) מראה יחזקאל הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').

טו) מעשה ר"ב הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס חורה נבר)

טז) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

יז) גליון מהרש"א הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן

יח) הגהות הג"מ שאול קאצנעלנבוגן ז"ל מווילנא.

יט) הגהות הג"מ אלעזר לנדא ז"ל אב"ד בראדי (בעהמ"ס יד המלך).

☜ וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה ☞

יותר ממאה הוספות חדשות נכבדות

כוללות פירושים חדושים והגהות מרבנן גאוני קדמאי ובתראי רובם היו גנוזים עד כה בכתבי יך בגנזי הספרים אשר להממשלות או ליחידים זה בכה וזה בכה, ועין הדפוס לא שזפתם עוד. ונקובים בשמותיהם מעבר לדף הזה.

ווילנא

בדפוס והוצאת „ראם"

ואלה ההוספות החדשות שהוספנו בהש"ס הזה :

יש מהן שנוספו על כל מסכתות הש"ס ויש שלא באו רק על איזה מסכתות :

אלה מהם נדפסו בפנים הש"ס או על גליון הדף :

א) מסכת כלה רבתי — השלמה — מרובה בפרקים ובנוסחאות ישרות יתר על הנדפסת בכל ספרי הש"ס. (נמלאת בכ"י רבינו אברהם בר נתן הירחי ז"ל בעל המנהיג, עם הגהות רבות ומראה מקומות, ויצאה לאור פ"א ע"י בעהמ"ס בית נתן).

ב) מסכתות קטנות נוספות : מסכתות ספר תורה, תפילין, מזוזה, וציצית, (נמצאו בכ"י ונדפסו בספד"מ בשנת תרי"ח).

ג) חלופי גרסאות בש"ס ע"פ נוסחאות ישנות.

ד) נוסחאות ישנות ונוסחת הבבלי במסכת שקלים.

ה) נוסחת הירושלמי במסכת הוריות.

ו) נוסחאות כתבי יד במסכת סופרים.

ז) נוסחא חדתא למס' גרים מספר מראית העין להרחיד"א ז"ל עם פירושו עליה מספרו ההוא.

ח) פירוש רב האי גאון ז"ל, למשניות סדר טהרות.

ט) — רב נסים (גאון) בר יעקב ז"ל (תלמיד רב האי גאון ומרבותיו של הרי"ף), למסכת ברכות, שבת, ועירובין (ונקרא בשם מפתח מנעולי התלמוד).

י) [כ"י] — רבינו חננאל בר חושיאל ז"ל (ג"כ מרבותיו של הרי"ף), לחצי הש"ס.

יא) [כ"י] — רבינו גרשום בר יהודה מאור הגולה ז"ל (רבינו דרבי' דרש"י) למס' תענית ובבא בתרא ולכל סדר קדשים מלבד זבחים.

יב) — רש"י למסכת אבות, ע"פ נוסחאות שונות.

יג) — הרשב"ם העקרי למס' ב"ב דף פ"ז, פ"ח, פ"ט, ק"ל, קל"א. שלא נדפס רק בדפוס פיזרו בשנת רע"א ובכל שאר הדפוסים נדפס בטעות פי' אחר בשמו כמ"ש בהערה לפי' הרשב"ם בדף פ"ט סוף ע"א.

יד) פי' רבינו זרחיהו הלוי ז"ל (הרז"ה בעל המאור) למס' קנים.

טו) —רבינו אברהם בר דוד ז"ל (הראב"ד. בעל ההשגות) למסכת קנים ותמיד.

טז) [כ"י] תוספות ר"י הזקן ז"ל, למס' קדושין (כך ייחסום לו רושמי הספרים, אבל נראה כי טעו בזה, כי בשני מקומות מובא בהן ספר התרומה ומחברו הלא היה תלמידו של ר"י הזקן).

יז) פי' רבינו שמשון משאנץ (משאנזא) ז"ל, למס' עדיות לתשלום מסכת בכורים, ולפרק אנדרוגינוס. ועליו נלוה גם פי' הרמ"ע מפאנו ז"ל.

יח) (כ"י) תוספות הר"ש משאנץ הנ"ל, למס' סוטה.

יט) (כ"י) תוספות ישנים למסכת יבמות.

כ) (כ"י) פי' ריב"ן השלם למס' נזיר. הפירוש שנדפס בש"ס למס' נזיר וייחסוהו לרש"י, הוא באמת לרבינו יהודה בר נתן ז"ל (כדמוכח מתוך הכ"י שמצאנוהו) אולם הנדפס משובש מאד, גם חסר ממנו הרבה, ועתה נמצא פירושו השלם בכ"י קדמון ומדויק וההספות והשנוים שמצאנו בו נדפסו בצד הפירוש הנ"ל הנדפס בשם רש"י ונקראו בשם נוסחת הריב"ן.

כא) [כ"י] פי' רבינו יצחק בר מלכי צדק סימפונטי ז"ל, למשניות סדר זרעים.

כב) [כ"י] פי' רבינו יהודה בר בנימין הרופא ז"ל ממשפחת הענוים (רבו של בעל שבלי הלקט), למס' שקלים.

כג) [כ"י] פי' רבינו מאיר (מהר"ם) מרוטנבורג ז"ל, למס' נגעים ואהלות.

כד) קובץ פירושי מהר"ם מרוטנבורג לסדר טהרות, שהביאם התוי"ט, מלבד למס' נגעים ואהלות שהדפסנוהו ע"פ כ"י הנ"ל.

כה) פי' רבינו יונה החסיד מגירונדא ז"ל, למס' אבות.

כו) [כ"י] תוספות רי"ד מאת רבינו ישעיה די טראני (ר' ישעיה הראשון ז"ל) למס' כתובות ולמס' גיטין.

כז) [כ"י] תוס' חד מקמאי למס' יבמות, והוא ניהו נכדו של רבינו משלם ז"ל. וברא"ש הספר כתוב בכתב וכת"י הרחיד"א ז"ל בזה"ל: „חדושי יבמות לחד מקמאי ז"ל, מזכיר להרב אביו לשבת, הוא היה בזמן הראב"ד, ובא מעשה לפניהם. החיד"א ס"ט" עכ"ל.

כח) [כ"י] פי' הרא"ש ז"ל למסכת נזיר, שהיה בכ"י ישן בעקד הספרים של הרחיד"א ז"ל (והרחיד"א ז"ל תפס עליו בעצם כ"י קדשו).

כט) תוס' הרא"ש ז"ל למס' הוריות (ע"פ שנדפס בפעם הא' בפראג).

ל) פירוש הרא"ש למסכת קנים תמיד ומדות.

לא) [כ"י] תוספי הרא"ש ז"ל למסכת נדה.

לב) [כ"י] שיטה מקובצת לרבינו בצלאל אשכנזי ז"ל, קבוצת הגהות וחדושי הראשונים ז"ל לכל סדר קדשים (וחסר רק למס' חולין) ובהרבה מקומות מביא פי' רש"י האמתי שמצא בכ"י תחת המפרש האחר שנדפס על שם רש"י בכל ספרי הש"ס. (נעתקו מכי"ק מגליון הש"ס שלו שנמצא בירושלים תוב"ב. והרחיד"א ז"ל בשה"ג ח"ב מזכירן לכתב בזה"ל: הגהות נפלאות אמתיות מתוך גפ"ת כ"י שהיו לו, ולא זכינו עדיין שיצאו לאור הדפוס עכ"ל.

ולמס' חולין נעתק בעצם כי"ק של תלמידו הג"מ שלמה בר ישועה עדני זצ"ל (בעה"מ פי' מלאכת שלמה על משניות שעודנו בכ"י).

לג) חכמת שלמה (מהרש"ל) לפרק חלק, אשר נשמט מכל ספרי הש"ס, ולא נדפס רק בס' ח"ש תוצאה א' בשנת ושלו"ה.

לד) [כ"י] חדושי מהרש"ל על הרא"ש למס' שבת עירובין וגיטין.

לה) פירש"י והג"י וכו' של הרא"ש, הוגהו ונוספו בם הרבה ע"פ הנדפס בפראג בשנת שפ"ח על ידי בעל התוי"ט.

לו) [כ"י] הגהות הב"ח להל"ק מהרא"ש.

לז) הגהות מס' תמת ישרים, על אדר"נ ועל מסכתות קטנות.

לח) הגהות מס' ברכת הזבח ומס' צאן קדשים לסדר קדשים.

לט) תפארת שמואל, השגות על מהרש"א להג"מ אהרן שמואל קאידנוור ז"ל (מהרש"ק) (בעהמ"ס ברכת הזבח) (מלבד הגהותיו על גפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

מ) [כ"י] פסקי תוספות למס' מעילה שלא נדפסו עד כה בכל ספרי הש"ס ואנחנו מצאנום בפסקי תוס' כ"י ישן על קלף.

מא) [כ"י] נוסחאות ישנות בפסקי תוס' שנמצאו בכ"י ישן נושן על קלף.

מב) פי' קרבן העדה למס' שקלים, להג"מ דוד ז"ל אבד"ק דעסויא.

מג) פי' הג"מ חיים יוסף דוד אזולאי ז"ל (מספרו כסא רחמים) לאדר"נ ולמסכתות קטנות.

מד) [כ"י] הוספות להגהות הגר"א ז"ל. וביותר בסדר זרעים ומסכת שקלים, מעצם כי"ק.

מה) הגהות הגר"א למשניות סדר טהרות (מלבד באורו שנזכר לקמן שנדפס בסוף).

מו) מים טהורים הגהות למסכת כלים להג"מ יהודה ליב הלוי עדיל ז"ל מ"מ מסלאנים (בעהמ"ס אפיקי יהודה).

מז) הגהות ותקונים בפי' הרא"ש למס' קנים מס' יעיר קנו.

מח) ספר תקלין חדתין על מס' שקלים מתלמוד ירושלמי, מהג"מ ישראל בהר"ש ז"ל מ"מ דשקלאב (תלמידו של הגר"א), עם הגהות הגר"א ז"ל למסכת ההיא.

מט) [כ"י] נמוקי הגרי"ב הגהות על מהרש"א להג"מ יהודה בכרך ז"ל אבד"ק סייני (מלבד חדושיו על גפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

נ) ספר בנין יהושע על אבות דרבי נתן, מאת הרב יהושע פאלק ב"ר יצחק אייזיק מליסא ז"ל.

נא) ספר נחלת יעקב למסכתות קטנות, מאת הרב יעקב (יאקב) ב"ר ברוך נוימבורג ז"ל.

נב) עין משפט, מסורת הש"ס, גליון הש"ס וציון ירושלים כלם למס' שקלים, מאת בעלי מפרשי הים ז"ל.

נג) הגהות על פי' הרמב"ם והר"ש לסדר זרעים מהג"מ שמואל פריינד ז"ל מדייני פראג (בעהמ"ס ארע קודש). ונדפסו על הגליון בצדם מבלי הזכרת שם מחברן.

נד) [כ"י] לב חכמים למסכת שמחות :

ואלה ילוו על הש"ס בסוף המסכת :

נה) [כ"י] פירוש קדמון למס' מעילה, הובא בשיטה מקובצת כ"י בשם „פירוש לא נודע למי".

נו) אור זרוע הקצר על מסכת יבמות, להג"מ חיים מנוואשטט בן הריא"ז ז"ל בעהמ"ס אור זרוע (ונדפס פ"א על גליון פסקי הרא"ש בש"ס דפוס וויניציאה).

נז) ספר מהדורא בתרא למהרש"א, עם חדושי הלכות ואגדות מחתנו הג"מ משה בר' יצחק בר בונם ז"ל אבד"ק לובלין.

נח) חכמת מנוח, חדושים מהג"מ מנוח הענדיל ז"ל (בדורו של מהרש"ל).

נט) מים חיים, חדושים מהג"מ יחזקיה די סילוא ז"ל (בעהמ"ס פרי חדש).

ס) כללי התלמוד, להג"מ חיים בנבנשתי ז"ל (מספרו כנה"ג ושיורי כנה"ג)

סא) [כ"י] הגהות ישנות למס' נדה שנכתבו בכ"י ספרדי ישן על גליון המסכת דפוס וויניציאה שנת רפ"ז.

סב) [כ"י] חדושי הג"מ משה ב"ר [illegible] ז"ל אבד"ק הוראדנא (בעהמ"ס תפארת למשה).

סג) הגהות הג"מ נתן בורגיל ז"ל, לסדר קדשים ומס' הוריות (מספרו חק נתן).

סד) [כ"י] באור הגר"א ז"ל למס' ערכין ונקרא יד אליהו.

סה) [כ"י] הגהות חדשות מהגר"א ז"ל למס' תמורה, מלבד אלה שנדפסו על הדף מכ"י.

סו) [כ"י] באור הגר"א למשניות סדר טהרות (מלבד אהלות) אשר קבל ממנו תלמידו הג"מ בונם ז"ל משקלאב ונעתק ע"י הרד"ל ז"ל, והלק גדול ממנו כלו חדש, שלא נמצא בא"ר.

סז) ספר אורח מישור למס' נזיר, מהג"מ יוחנן ב"ר מאיר ז"ל מקרעמניץ.

סח) הגהות הג"מ יחיאל היילפרין ז"ל אבד"ק מינסק (בעהמ"ס סדר הדורות).

סט) [כ"י] חדושים והגהות מהג"מ יעקב עמדין (הריעב"ץ) ז"ל (מעצם כי"ק מגליון הש"ס שלו).

ע) [כ"י] חדושים מהג"מ גדליה ליפשיץ ז"ל, על איזה מסכתות מכי"ק, ומספרו רגל ישרה לאדר"נ ומס"ק.

עא) חדושים מבנו הג"מ ישראל ליפשיץ ז"ל בעהמ"ס תפארת ישראל על משניות.

עב) [כ"י] חדושים מהג"מ צבי הירש ברלין ז"ל (נכד לבעל חכם צבי ז"ל).

עג) חדושים מהג"מ משה סופר ז"ל אבד"ק פרעסבורג (בעה"מ שו"ת חתם סופר וכו').

עד) שדה צופים על הרא"ש להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

עה) חדושים מהג"מ זאב וואלף הלוי מבאסקוויץ ז"ל (בעהמ"ס סדר משנה).

עו) חדושים מהג"מ ברוך פרענקיל תאומים ז"ל (בעה"מ ספר ברוך טעם וכו').

עז) [כ"י] חדושים מהג"מ יעקב צבי יאליש ז"ל מדינוב (בעהמ"ס מלא הרועים וכו').

עח) [כ"י] הגהות למס' שבועות מהג"מ ליב ברלין ומהג"מ נח חיים צבי ז"ל (בעהמ"ס מעין החכמה).

עט) (כ"י) מצפה איתן להג"מ אברהם ז"ל ממינסק (בעהמ"ס משכיל לאיתן וכו'). (עם תוספת מרובה מכי"ק על הנדפס בש"ס דפוס זיטאמיר).

פ) [כ"י] חדושים מהג"מ שלמה איגר ז"ל, למסכתות שלא נדפסו עוד עליהן (מלבד הנ"ל מעל"ד).

פא) חדושים מהג"מ צבי הירש חיות ז"ל אבד"ק זאלקווא (בעה"מ שו"ת מהר"ץ וכו').

פב) [כ"י] קרני ראם להג"מ אהרן משה טויבש ז"ל אבד"ק יאסי (בעה"מ שו"ת תועפות ראם). כולל הערות על מהרש"א וחדושי גפ"ת (נוסף עתה מכי"ק על הרבה מסכתות שנדפסו בלעדו).

פג) [כ"י] הגהות בנו הג"מ שמואל שמעלקא טויבש ז"ל אבד"ק יאסי.

פד) ארץ צבי הגהות על הגהות אשר"י מהג"מ יהודה צבי ז"ל (בעה"מ שו"ת מנחת יהודה).

פה) [כ"י] שער הלקוטות הגהות מהג"מ ישכר ז"ל (בעהמ"ס פתחי שערים).

פו) [כ"י] חדושי הרד"ל מהג"מ דוד לוריא ז"ל מביחאוו ישן (בעל ההגהות על המדרש רבה ופדר"א וכו').

פז) [כ"י] הוספות לחדושי והגהות הרש"ש, וחדושים מבנו הג"מ מתתיהו שטראשון ז"ל מווילנא.

פח) [כ"י] חדושים מהג"מ יוסף חנינא ליפא מייזליש ז"ל (בעה"מ שו"ת תפארת יוסף).

פט) [כ"י] הגהות למסכת נזיר מהג"מ אשר הכהן ז"ל אבד"ק שערשב (בעהמ"ס ברכת ראש).

צ) [כ"י] חדושים מהג"מ שמחה ז"ל אבד"ק דעסוי (נכד של הג"מ צבי חריף ז"ל).

צא) [כ"י] מלאכת יום טוב מהג"מ יום טוב ליפמאן ז"ל אבד"ק קאפולי (בעהמ"ס קדושת יום טוב וכו').

צב) [כ"י] בן אריה מהג"מ זאב בן אריה ז"ל אבד"ק טעלז.

צג) חדושים מהג"מ אליהו גוטמאכר ז"ל אבד"ק גרידץ (בעהמ"ס צפנת פענח).

צד) [כ"י] חדושים מהג"מ יצחק אייזיק חבר ז"ל אבד"ק טיקטין (בעה"מ שו"ת בנין עולם).

צה) [כ"י] חדושים מהג"מ נחמיה בירך הלוי ז"ל מדובראוונא (בעה"מ שו"ת דברי נחמיה).

צו) [כ"י] מראה כהן להג"מ בצלאל הכהן ז"ל מד"א פ"ק ווילנא (בעהמ"ס ראשית בכורים).

צז) [כ"י] חדושים מהג"מ אלעזר משה הלוי הורוויץ שליט"א אבד"ק פינסק.

צח) [כ"י] פורת יוסף להג"מ יוסף שליט"א מד"א פ"ק ווילנא.

צט) הגהות אמרות טהורות על פי' הר"מ והר"ש והרא"ש לכל סדר טהרות להג"מ שמואל פריינד ז"ל הנ"ל.

ק) [כ"י] חשק שלמה להג"מ שלמה הכהן שליט"א מד"א פ"ק ווילנא.

קא) [כ"י] יפה עינים להג"מ אריה ליב יעלין שליט"א אבד"ק בילסק (בעהמ"ס קול אריה וכו'). כולל מ"מ לתלמוד ירושלמי, למדרשים, ילקוט, ספרא, ספרי ומכילתא ופדר"א ופסק"ר, עם הערות וחדושים בחלופי גרסאות ושנוים שבין תלמוד בבלי לירושלמי. (ובהם הגהות ומ"מ בירושלמי למס' ברכות ושבת להג"מ ליב ברלין ז"ל ויזכרם בשם הגרל"ב).

קב) [כ"י] המתרגם כולל באור מלות הלועזיות שברש"י, תוספות והרא"ש, ובפי' המשניות להרמב"ם והר"ש.

קג) פסקי תוספות, ומסורת הש"ס, ועין משפט, ותורה אור, שכל אלה נשתבשו מאד בכל ספרי הש"ס, הוגהו ונתקנו בש"ס הזה ע"י גדולי התורה.

גם הוספנו בו : א) הגהות מספר שיח יצחק על תוספות ישנים למסכת יומא. ובכ"מ שנדפס בתו"י מלפנים „עי' שיח יצחק" הדפסנו את תוכן דבריו מפורשים במקומם. ב) מראה מקומות בפירש"י ורמב"ם למסכת אבות. ג) ציוני הפרקים של התוספתא בר"מ ובר"ש. ד) שנוי נוסחאות בהקדמת הרמב"ם מכ"י ערבי. ה) ציוני המסכתות בתוספות.

על כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדויקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ נוסחאות ישנות וספרים מדויקים היותר קדמונים, וע"פ הגהות גדולי המפרשים. גם נגלה אור חדש לעינינו, הוא ניהו ש"ס של הג"מ יעקב עמדין ז"ל אשר סדרו והכינו להדפיסו בחייו ויעמול בו שנים רבות להגיהו ולנקותו מכל שבוש ושגיאה, והעיר עליו הערות יקרות ויעטרהו בהגהות וחדושים רבים בציונים ומ"מ, הכל בעצם כתב ידו הקדושה מראש הש"ס עד סופו. חמדה גנוזה הזאת מצאנוה באמשטרדם, ומרגליות הטובות שבה, שבצנו בעטרת הש"ס לכבוד ולתפארת, והגהתו המדויקת היתה להמגיהים לעינים.

אור

*לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה *ובמה אמרו ב' שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ בית שמאי אומרים ב' שורות על פני כל המרתף ובית הלל אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות:

גמ' מאי אור רב הונא אמר נגהי °ורב יהודה אמר לילי קא סלקא דעתך דמאן דאמר נגהי נגהי ממש ומאן דאמר לילי לילי ממש מיתיבי °הבקר אור והאנשים שולחו אלמא אור יממא הוא מי כתיב האור בקר הבקר אור כתיב כמאן דאמר צפרא נהר וכדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב *לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב מיתיבי °וכאור בקר יזרח שמש אלמא אור יממא הוא מי כתיב אור בקר וכאור בקר כתיב והכי קאמר וכאור בקר בעולם הזה כעין זריחת שמש לצדיקים לעולם הבא מיתיבי °ויקרא אלהים לאור יום אלמא אור יממא הוא הכי קאמר *למאיר ובא קראו יום אלא מעתה ולחשך קרא לילה למחשיך ובא קרא לילה והא קיימא לן דעד צאת הכוכבים יממא הוא אלא הכי קאמר קרייה רחמנא לנהורא ופקדיה אמצותא דיממא וקרייה רחמנא לחשוכא ופקדיה אמצותא דלילה מיתיבי °הללוהו כל כוכבי אור אלמא אור אורתא הוא הכי קאמר הללוהו כל כוכבים המאירים הוא אלא מעתה כוכבים המאירים הוא דבעו שבוחי שאינן מאירין לא בעו שבוחי והא כתיב °הללוהו כל צבאיו אלא הא קמ"ל דאור דכוכבים נמי אור הוא למאי נפקא מינה לנודר מן האור (דתנן) א]הנודר מן האור אסור באורן של כוכבים מיתיבי °לאור יקום רוצח יקטל עני ואביון ובלילה יהי כגנב הא

אור לארבעה עשר גרסי': לאור הנר. בגמרא (דף ז:) מפרש טעמא: בודקין. שלא יעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא: ובמה אמרו. לקמן במתניתין: שתי שורות במרתף של יין צריך לבדוק ביניהם אחרי שאמרנו כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך לבדוק תורה אור למה הוצרכו לבודקן ומפרש לא אמרו אלא במרתף שמכניסין בו חמץ כגון מרתף שמסתפק ממנו יין לשולחנו ופעמים שהשמש עומד למזוג יין ופתו בידו וכשהיין כלה נכנס למרתף להביא יין: שתי שורות על פני כל המרתף. בגמ' (דף ח:) מפרש מאי היא: שתי שורות החיצונות כו'. מפרש בגמ' (שם): **גמ'** ה"ג קא סלקא דעתך מאן דאמר נגהי נגהי ממש. כשאיר השחר שחרית של י"ד: מאן דאמר לילי לילי ממש לא גרסי' דהא ודאי לילי הוא ממש: הבקר אור. קס"ד דה"ק ולבקר דהיינו אור כלומר שמנו אור האנשים שולחו: מי כתיב האור בקר. דנשמע ולאור דהיינו בקר דתימצי לומר דאור שם דבר הוא וקרי לבקר אור: הבקר אור כתיב. האי אור לאו שם דבר הוא אלא הבקר האיר והאנשים שולחו כמאן דאמר לפרא נהר ולפי דרכו לימדך הכתוב דרך ארץ מאחי יוסף שהמתינו עד שהאיר המזרח כדרב יהודה אבל אור שהוא שם דבר אינו אלא לילה: בכי טוב. היוצא לדרך יכנס ערבית לבית מלון בעוד החמה זורחת ולמחר ימתין עד הנץ החמה ויצא ואז טוב לו שהאור טוב לו שנאמר באור כי טוב ומה היא טובתו °מפני החיות ומפני הלסטים: וכאור בקר. השתא משמע לן דשם דבר הוא והכי קאמר דוד וכאור זה דהיינו בקר כן יזרח שמש לצדיקים שילאו מאפילתן לעולם הבא: מי כתיב אור בקר. דהייט שם דבר ונימא אור הוא בקר וכן יזרח שמש: וכאור בקר כתיב. ואין זה שם דבר אלא כמאיר של בקר יזרח שמש כשמתחיל הבקר להאיר בעולם הזה והוא חשך ואפל בעלות השחר נוגה כזריחת השמש של עכשיו תהיה אותה שעה לצדיקים לעתיד לבא לפי שיהא אור החמה גדול מאד ואפילו עלות השחר שלה יאיר כהנץ החמה של עכשיו: למאיר ובא קראו יום. משעה שמתחיל להאיר והאי אור לאו שם דבר הוא: והא קיימא לן. בשמעתא קמייתא דברכות: עד צאת הכוכבים יממא. כדכתיב מעלות השחר ועד צאת הכוכבים דעזרא (נחמיה ד): אלא. תריץ הכי: קרייה רחמנא לנהורא כו'. האי ויקרא לאו קריאת שם הוא דתימא שקרא את שם האור יום אלא קרא לבריאה המאירה שברא מהוד מעטה לבושו: ופקדיה אמצותא דיממא. צוהו לשמש ביום ולחושך צוה לשמש בלילה קרא כמלך שקרא לעבדו שיבא לפניו: הא קמ"ל דאור כוכבים נמי אור הוא. לעולם כוכבים המאירים קאמר ודקא קשיא לך הא שאינן מאירין לא הא דנקט כוכבי אור לאו למעוטי כוכבים שאינן מאירין דכל כוכבים יש להם אור וליכא למעוטי מידי וקרא אשמעינן דאור כוכבים קרוי אור ונפקא מינה לנודר הנאה מן האור שיאסר באורן של כוכבים:

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ. פ"ה שלא לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא וקשה לר"י כיון דצריך ביטול כדאמר בגמ' (דף ו:) הבודק צריך שיבטל ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי למאי הצריכו חכמים בדיקה כלל ונראה לר"י דאע"ג דסגי בביטול בעלמא החמירו חכמים לבדוק חמץ ולבערו °שלא יבא לאכלו וכן משמע לקמן (דף י:) דבעי רבא ככר בשמי קורה וכו' או דלמא זימנין דנפל ואתי למיכליה והטעם שהחמירו כאן טפי מבשאר איסורי הנאה שלא הצריכו לבערם משום דחמץ מותר כל השנה ולא נאסר רק בפסח ולא בדילי מיניה כדאמר לקמן (דף יא.) ולא דמי לבשר בחלב וערלה וכלאי הכרם שאיסורם נוהג איסור עולם *ונזיר נמי איסוריה שרי לאחריני אי נמי שאני חמץ שהחמירה בו תורה לעבור בבל יראה ובל ימצא החמירו חכמים לבדוק ולבערו אפילו היכא דביטלו משום דילמא אתי למיכליה ונראה לרשב"א דאפילו לפי טעם האחרון צ"ל דהחמירו חכמים בכל חמץ אפי' בחמץ נוקשה ועל ידי תערובת אף על גב דליכא בל יראה לפר"ת ברים אלו עוברין (דף מג.) דהא אמר שיאור ישרף והיינו חמץ נוקשה כדמוכח התם ואיכא למ"ד נמי התם דכ"ש חמץ גמור על ידי תערובת משמע דאסור להשהותו דאי מותר להשהותו אמאי ישרף ישהה אותו עד אחר הפסח ויהא מותר אפילו לרבי יהודה דלא אסר רבי יהודה חמץ אחר הפסח אלא בחמץ גמור דאיכא ג' קראי לתוך זמנו ולפני זמנו ולאחר זמנו (לקמן דף כח:) אבל בנוקשה דליכא אלא חד קרא אפי' ר' יהודה מודה:

קא סלקא דעתך מ"ד נגהי וכו'. לא נקט הס"ד אלא משום מאן דאמר נגהי דלא קאי הכי ואגב אורחיה נקט נמי לילי ממש ומש"ה אין לשבש הספרים:

וכדרב יהודה. לא קאי אמאי דמשני כדאמר לפרא נהר אלא מילתא באפי נפשה היא ומפרש מה השמיענו הפסוק לכ"ע:

יכנס בכי טוב. אור"י דבפרק הכונס (דף ס וסכ:) משמע דטעם הוי משום מזיקין דמפיק ליה התם מלא תצאו איש מפתח ביתו וקרא משום מזיקין קא מזהיר דמפקינן מיניה התם כיון שניתן רשות למשחית וכו' ולפי זה אפילו מעירו אדם צריך ליזהר שילא בכי טוב והא דנקט כניסה תחלה היינו משום דאורחא דגמרא למינקט הכי כמו מטפס ועולה ומטפס ויורד בפרק עושין פסין (דף כא.) דנקט עליה תחלה ובפ' במה מדליקין (דף לד:) בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יולא וקשה הא דריש רב יהודה הא דרשה גופה מקרא אחרינא דלא תצאו בפרק הכונס (דף ס.וסס:) ואומר רשב"א דלריכי תרי קראי הבקר אור צריך לעיר אחרת ואפי' היכא דליכא למיחש למזיקין כגון אחי יוסף דהוו י"א והטעם מפני הפחתים וקרא דלא תצאו איצטריך לעירו ומפני המזיקין:

וכאור בקר בעולם הזה. פי' ר"ת דהיינו עד חצי היום כדמוכח בפ' תמיד נשחט (דף נח.) דעד ו' שעות נקרא בקר כעין זה יהיה תחלת זריחת השמש דהייט הנץ החמה לצדיקים לעתיד לבא:

והא קיימא לן עד צאת הכוכבים יממא הוא. אומר ר"י דפשיטא ליה לגמרא דעד צאת הכוכבים יממא משום דמסקינן בספ"ב דמגילה (דף כ:) דמעלות השחר יום הוא דכתיב ואנחנו עושים במלאכה מעלות השחר עד צאת הכוכבים ואומר והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה ומהתם נמי מוכח דעד צאת הכוכבים יום הוא ולא קשה מההוא קרא לתנאי דפרק במה מדליקין (דף לד: ולה.) דקאמר ר' יהודה משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין ואיכא למאן דאמר התם שני חלקי מיל שהוא לפי הנראה שעה גדולה לפני צאת הכוכבים אין אנו בקיאין בצאת הכוכבים כדאמר התם לא כוכבים גדולים הנראין ביום ולא כוכבים קטנים הנראין בלילה אלא בינונים:

(כדתנן) הנודר מן האור. מיהו היכא דלשון בני אדם אינו כלשון המקרא אזלינן אחר לשון בני אדם כדאמרינן בערכין (ד' יט:) גבי האומר משקל ידי עלי מדאורייתא איבורא כולה בנדרים הלך אחר לשון בני אדם דהייט עד האציל*:

רבינו חננאל

(אור ל) ארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר כו' [מאי אור] רב הונא אמר נגהי רב יהודה אמר לילי. אף על גב דאסיקנא לדברי הכל אור אורתא הוא קס"ד דמאן דאמר נגהי קסבר האי אור צפרא הוא ומאן דאמר לילי קסבר לילי הוא. ואיתבינן עליה והכתיב הבקר אור ואיך תאמר האור לילי הוא ופריק מי כתיב האור בקר דשמעת מינה שהאור בקר הוא הבקר אור כתיב ופי' הבקר האיר ולא כי האור הוא הבקר: מיתיבי וכאור בקר יזרח שמש אלמא אור יממא הוא ושנינן וכאור בקר כתיב. כלומר כאור בקר קודם זריחת שמש לצדיקים לעתיד לבוא הוא כעין זריחת שמש בעולם הזה נמצא זריחת שמש בעולם הזה כעין אור בקר קודם זריחת שמש לצדיקים לעתיד לבוא: ויקרא אלהים לאור יום ושני' למאיר ובא קראו יום. כלומר משאיר היום [בבקר] קרא יום: הללוהו כל כוכבי אור. פי' בא הכתוב להודיע דאפילו זוהר הכוכבים נקרא אור נפקא מינה לנדר דאמר מר הנודר מן האורה אסור באורן של כוכבים:

א א מיי' פ"ב מהלכות חמץ ומלה הלכה ג סמג עשין לט טור וש"ע א"ח סי' תלא סעיף א:

הגהות מהר"י לנדא

א] גמרא דתנן הנודר מן האור. אין זה לא משנה ולא ברייתא (ועי' צל"ח):

[דתניא]

גליון הש"ס

גמ' ור"י אומר לילי. עי' תוי"ט תרומות פ"ח מ"ג: רש"י ד"ה בכי טוב וכו' מפני החיות ומפני הלסטים. עיין יומא לח ע"א ברש"י ד"ה סיולא יחידי: תוס' ד"ה אור לי"ד וכו' שלא יבא לאכלו. פי' לקמן י ע"ב תוס' ד"ה ואם לא בדק:

[משנה שבמשניות ובגי' הרי"ף איתא ולמה]
ב"ק ס: תענית י ע"ב:
מגילה כ:
[ג"ז תניא]
וע"ע תוס' יבמות עה ד"ה וכבי מלין]

עין משפט
נר מצוה

ב א מיי' פ"ח מהלכות יו"ע הלכה יח : [סמג לאוין פה]
ג ב מיי' פ"ה מהלכות תענית הלכה ח סמג עשין דרבנן ג טוש"ע א"ח סי' תקסד :
ד ג מיי' פ"ה מהלכות ביאת מקדש הל' ח :

הא מדקאמר ובלילה יהי כגנב אלמא אור יממא הוא התם הכי קאמר אי פשיטא לך מילתא כנהורא דאנפשות קאתי רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו ואי מספקא לך מילתא כליליא יהי בעיניך כגנב ולא ניתן להצילו בנפשו מיתיבי °יחשכו כוכבי נשפו יקו לאור ואין ואל יראה בעפעפי שחר מדקאמר יקו לאור ואין אלמא אור יממא הוא התם מילט הוא דקא לייט ליה איוב למזליה אמר יהא רעוא דליצפיה הך גברא לנהורא ולא לישכחיה מיתיבי °ואומר אך חשך ישופני ולילה אור בעדני אלמא אור יממא הוא התם הכי קאמר דוד אני אמרתי אך חשך ישופני לעוה"ב שהוא דומה ליום עכשיו *העולם הזה שהוא דומה ללילה אור בעדני מיתיבי *ר' יהודה אומר בודקין אור (לארבעה) עשר ובארבעה עשר שחרית ובשעת הביעור מדקאמר רבי יהודה בודקין אור ארבעה עשר ובארבעה עשר שחרית אלמא אור אורתא הוא ש"מ מיתיבי *מאימתי ארבעה עשר אסור בעשיית מלאכה ר' אליעזר בן יעקב אומר משעת האור רבי יהודה אומר *משעת הנץ החמה אמר ליה ר"א בן יעקב לרבי יהודה וכי היכן מצינו יום שמקצתו אסור בעשיית מלאכה ומקצתו מותר בעשיית מלאכה אמר ליה הוא עצמו יוכיח שמקצתו מותר באכילת חמץ ומקצתו אסור באכילת חמץ מדקאמר רבי יהודה משעת הנץ החמה אלמא אור דקאמר ר"א בן יעקב אורתא הוא לא מאי אור עמוד השחר אי הכי דקאמר ליה היכן מצינו יום שמקצתו מותר בעשיית מלאכה ומקצתו אסור בעשיית מלאכה *נימא איהו לנפשיה הא איכא לילה דקא שרי ר"א בן יעקב ה"ק בשלמא לדידי אשכחנא דקא פלגי רבנן בין יממא ללילא (דתנן) *גבי תענית צבור °עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי ר' אליעזר בן יעקב ר' שמעון אומר עד קרות הגבר אלא לדידך היכא אשכחנא יממא גופיה דפלגי ביה רבנן אמר ליה הוא עצמו יוכיח שמקצתו מותר באכילת חמץ ומקצתו אסור באכילת חמץ שפיר קאמר ליה ר' יהודה לר"א הכי קאמר ליה רבי אליעזר אמינא לך אנא מלאכה דרבנן ואת אמרת לי חמץ דאורייתא דעד הכא אסר רחמנא ועד הכא שרא רחמנא ואידך שעות דרבנן ואידך הרחקה הוא דעבוד רבנן לדאורייתא *מיתיבי אין משיאין משואות אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו ואימתי משיאין משואות לאור עבורו אלמא אור אורתא הוא ש"מ מיתיבי *°היה עומד כל הלילה ומקריב על המזבח לאורה טעון קידוש ידים ורגלים דברי רבי אורה שאני: מיתיבי מר זוטרא

המפלת

מדקאמר ובלילה יהי כגנב · מכלל דאור דרישיה דקרא יממא הוא והכי קאמר ביום כשעוברי דרכים הולכים עומד רוצח באם הדרכים והורגן ונוטל את ממונם ובלילה הוא נעשה כגנב לחתור בתים ולגנוב : הכי קאמר · מה שנהגה לך תורה רשות על הבא במחתרת תורה אור להורגו כדכתיב (שמות כב) אם במחתרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים אם ברור לך הדבר כאור שהוא בא על עסקי נפשות דהיינו כל אדם חוץ מאב על הבן וכיוצא בו שמכיר בו שהוא אוהבו מאד אבל שאר כל אדם אם היה בעל הממון עומד כנגדו להציל ממנו ממונו זה עומד עליו והורגו רוצח הוא וניתן רשות לכל הקודם להציל את בעל הממון בנפשו של בא במחתרת ובלילה אם מספקא לך כלילה כגון שאדם אוהבך שהוא אביך ורחמיו עליך ואם היית עומד כנגדו להציל ממונך אינו הורגך יהי בעיניך כגנב ולא ניתן להורגו והכי אמרינן בסנהדרין (דף עב:) דאב על הבן אינו נהרג במחתרת: כוכבי נשפו · כוכבי לילו : יקו לאור · יצפה ליום : עפעפי . זיהור : לנהורא . לדבר המאיר ולא שיהיה בם היום אור ולא קאמר יקו ליום אלא יקו שיאיר ואין : ואומר אך חשך ישופני . ואומר כבר הייתי בעוניי כשהייתי נרדף אך בחשך זה אמות והוא ישופני והוא יחשיך תמיד עלי לשון נשף ולילה וחשך שהייתי שרוי בו נעשה אור בעדני אלי וגבי לילה שייך למימר יום אלמא הכי קאמר דוד הלילה נעשה לי יום : אני אמרתי · מפני חטאי שאף מן העולם הבא אטרד ועכשיו שמחל לי על אותו עון אף מן העולם הזה שהייתי שרוי בו בחשך ובחרפה האיר בעדני שהודיע הקב"ה לשונאי דוד בימי שלמה שמחל לדוד כשבקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים ודבקו שערים זה בזה במועד קטן (דף ט.*): בודקין . חמץ : מדקאמר ובי"ד שחרית מכלל דאור אורתא הוא . וטעמא דר' יהודה מפרש לקמן בפירקין: אסור בעשיית מלאכה · במקום שנהגו בו לנהוג איסור דאמרינן לקמן (דף נ.) מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין: משעת האור . אבל קודם לכן אפילו נהגו בטלה דעתן : מותר באכילת חמץ . עד שש שעות כדלקמן בפרקין (ד' יא:) : אורתא הוא . משתשקע ושקעה חמה של שלשה עשר : נימא איהו לנפשיה . היכן מצינו שהיום אסור והלילה מותר : הכי קאמר ליה . הך איסורא דרבנן היא ולאו דאורייתא ובשלמא לדידי דאמינא משעת עמוד השחר אשכחן בעלמא במידי דרבנן דהלילה מותר והיום אסור : דפלגי ביה רבנן · שנתנו חילוק בשיעורים זה לאיסור וזה להיתר : אמינא לך אנא דרבנן · היכן הורגלו לעשות כן דנימא דהכא נמי כך גזרו : ואת אמרת לי . ראיה במילי דאורייתא בגזירת הכתוב כך היא ואין זו מדת חכמים : שעות דרבנן · לבד איסור של תורה שהוא משש שעות. ולמעלה כדלקמן (ד' יא:)הוסיפו חכמים שתי שעות כדתנן אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש הרי לך בשל דבריהם שתי שעות אסורות והארבע ראשונות לא אסרו : ואידך · ההוא לא דמי להכא דהרחקה עבוד רבנן לדאורייתא מפני יום המעונן ובני אדם שאינן בקיאין בשעות ויטעו בין שש לשבע אבל באיסור זה כוליה דרבנן אחר שגזרו איסור כל היום גזרו : אין משיאין משואות . אבוקות בראשי הרים היו שלוחי בית דין עושין להודיע שהיום קידשו בית דין את החדש : אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו . ביום שלשים שנראה לקדש דאילו כשהחדש מעובר ועושין ראש חדש ביום שלשים ואחד אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים ואשמעינן האי תנא דאחסר גנבדינן משואות ואמלא לא עבדינן משואות וכשאין רואין משואות יודעין שהחדש מעובר: לאור עבורו . ליל שעבר שלשים להודיע שהיום נתקדש (ליל שלשים [ואחד] קרי (אור) עבורו על שם שבו נעשה החדש מעובר כשאין קובעין בו את ראש חדש : אלמא אור אורתא הוא . דהא ביום אין משואות של אור נראין מרחוק : עומד ומקריב כל הלילה לאורה טעון קידוש ידים ורגלים . דקסבר רבי לינה פוסלת בקידוש ידים ורגלים וטעמא מפרש בזבחים : אורה שאני . היכא דתני אורה לא פליג רב יהודה דהוא לשון יום :

המפלת

אי פשיטא לך דאנפשות קאתי · אומר ר"י וריב"א דהאי קרא באב על הבן מיירי דסתם אב מרחם על הבן ולא יהרגנו אם יעמוד כנגדו להציל ממונו ולכך לא ניתן להצילו בנפשו אלא כשיודע בברור שלהורגו בא כדמוכח בפרק בן סורר (דף עב: ושם) דמוקי הברייתא דתניא אם זרחה עליו השמש וכי עליו בלבד זרחה אלא אם ברור לך כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו ואם לאו אל תהרגהו באב על הבן והניא דתניא אם ברור לך שיש לו שלום עמך אל תהרגהו מוקי בבן על האב :

מאימתי י"ד אסור בעשיית מלאכה · פירש רש"י אסור בעשיית מלאכה במקום שנהגו ואין נראה לר"י דבפ' מקום שנהגו (דף נה.) מוכח בהדיא דרבי יהודה אית ליה איסורא ולא מנהגא ועוד תני *תנא איסורא ואת אמרת מנהגא ועוד ניחזי היכי נהוג לכך נראה דבאיסור ודאי פליגי ובגליל כי היכי דפליגי התם במתני' ב"ש וב"ה :

רבי אליעזר ב"י אומר משעת האור · למאי דמסקינן אור ממש נקט ר' אליעזר בן יעקב שיעור למילתיה בתחלת היום ור' יהודה נקט הנץ החמה משעת כניסת פועלים למלאכה שהוא אחר זריחת השמש כדאמר בהשוכר את הפועלים (דף פג: ושם) פועל בכניסתו משלו ביציאתו משל בעה"ב פי' ביציאתו מביתו למלאכה כדכתיב (תהלים קד) תזרח השמש יאספון וגו'. יצא אדם לפעלו ולא הוי ר"א בן יעקב לא כב"ש ולא כב"ה דבית שמאי אוסרין *הלילה וב"ה מתירין עד הנץ ולמאי דס"ד דאור אורתא כב"ש יאמר רבי אליעזר בן יעקב לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר הזה:

היכן מצינו יום שמקצתו מות' ומקצתו אסו' . פי' היכא דליכא סברא כי הכא וכן חמץ דאקשי ליה מיניה אבל היכא דאיכא סברא כגון *לא יאכל אדם מן המנחה ולמעלה מפני תיאבון וכיוצא בו לא מיירי :

אם

[ר"ה טו: ועי' תוס' שם ד"ה וכו]

רבינו חננאל

תא שמע בודקין אור ארבעה עשר ובארבעה עשר שחרית ובשעת הביעור מדקתני ובארבעה עשר שחרית מכלל דאור אורתא הוא ש"מ.וכיון שנתברר כי זה האור ששנינו במשנתנו אורתא הוא למה לי למימר עוד ת"ש . יש לומר כי לא מזו המשנה לבדה שמענו כי אור אורתא הוא אלא גם יש לנו ללמוד מזו האחרת : מאימתי ארבע' עשר אסור בעשיית מלאכה ר' אליעזר בן יעקב אומר משעת האור ר' יהודה אומר משעת הנץ החמה ש"מ מדקאמר ר"י משעת הנץ החמה מכלל דאור דקאמר ר' אליעזר בן יעקב אורתא הוא ודחי' מאי משעת האור דקאמר ר' אליעזר בן יעקב משיעלה עמוד השחר ויאיר אור היום והכי קאמר ליה בשלמא לדידי דאמינא בלילי י"ד שרי למיעבד מלאכה וביממא אסור אשכחן דשרו בליליא ואסרו בימא כי האי תנא בתענית דתניא עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר אלא לדידך היכא אשכחן משיעלה עמוד השחר עד הנץ החמה מותר ושאר היום אסור אמר ליה ר' יהודה הוא עצמו ערב הפסח יוכיח שהוא מותר באכילת חמץ עד ארבע שעות ומכאן ולהלן אסור ודחי ר' אליעזר שאני חמץ דהוא מדאורייתא והתורה התירה מקצת היום ואסרה מקצת היום ולא שמעי' אסור מדרבנן [והיינו] המלאכה בארבעה עשר שהיא מדרבנן מן אכילת חמץ שהיא מן התורה אסורה ור' יהודה אמר לך אנא נמי לא אמרי אלא בשעה ששית שאיסורה מדרבנן שמן התורה אכילת חמץ מותר עד חצי היום דקיימא לן אך ביום הראשון אך חלק והנה מצאנו לרבנן ביום אחד שאסרו מקצתו ודחי ר' אליעזר לאו משום איסורא הוא א"א ירחקה עבוד כו' : תא שמע אין משיאין משואות אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו ואימתי משיאין עליו לאור עבורו ש"מ אור אורתא הוא ועוד יש משנה אחרת כי אור אורתא הוא

תורה אור

**המפלת אור לשמונים ואחד בית שמאי פוטרין מקרבן ובית הלל מחייבים אמרו (להן) בית הלל לבית שמאי מאי שנא אור שמנים ואחד מיום שמנים ואחד אם שיוה לו לטומאה לא ישוה לו לקרבן מדקאמר ב"ה לב"ש מאי שנא אור שמונים ואחד מיום שמונים ואחד שמע מינה אור אורתא הוא שמע מינה מיתיבי *יכול יהא נאכל אור לשלישי ודין הוא זבחים נאכלים ליום אחד ושלמים נאכלים לשני ימים מה להלן לילה אחר היום אף כאן לילה אחר היום ת"ל ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד יום בעוד יום הוא נאכל ואינו נאכל לאור שלישי יכול ישרף מיד ודין הוא זבחים נאכלין ליום ולילה אחד ושלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד מה להלן תיכף לאכילה שריפה אף כאן תיכף לאכילה שריפה תלמוד לומר והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף ביום אתה (שורף) ואי אתה שורפו בלילה מדקאמר יהא נאכל אור לשלישי אלמא אור אורתא הוא תא שמע מינה תא שמע *אור של יום הכפורים מתפלל שבע ומתודה שחרית מתפלל שבע ומתודה במוסף מתפלל שבע ומתודה במנחה מתפלל שבע ומתודה *בערבית מתפלל מעין שמונה עשר ר' חנינא בן גמליאל אומר משום אבותיו *מתפלל שמונה עשר שלימות מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת אלמא אור אורתא הוא שמע מינה תא שמע *דתני דבי שמואל לילי ארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר אלמא אור אורתא הוא אלא בין רב הונא ובין רב יהודה דכולי עלמא אור אורתא הוא ולא פליגי *מר כי אתריה ומר כי אתריה באתריה דרב הונא קרו *נגהי ובאתריה דרב יהודה קרו לילי ותנא דידן מאי טעמא לא קתני לילי *לישנא מעליא הוא דנקט וכדר' יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו *שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו שנאמר מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה רב פפא אמר תשע שנאמר כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה רבינא אמר עשר וי"ו דטהור רב אחא בר יעקב אמר שש עשרה שנאמר כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור תניא דבי רבי ישמעאל לעולם יספר אדם בלשון נקיה שהרי בזב קראו מרכב ובאשה קראו מושב ואומר ותבחר לשון ערומים ואומר ודעת שפתי ברור מללו מאי ואומר וכי תימא הני מילי בדאורייתא אבל בדרבנן לא תא שמע ואומר ותבחר לשון ערומים וכי תימא הני מילי בדרבנן אבל במילי דעלמא לא *ואומר ודעת שפתי ברור מללו ובאשה לא כתיב בה מרכב והכתיב *ותקם רבקה ונערותיה ותרכבנה על הגמלים התם משום ביעתותא דגמלים אורחא היא והכתיב ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור התם משום

ויקרא יט | במדבר ז | דברים כג | ש"א כ | איוב טו | בראשית כד | שמות ד

רש"י

המפלת אור לשמונים ואחד. בכריתות בפרק קמא דקיימא לן זאת תורת היולדת מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה יכול שתביא על הלידה שלפני מלאות ועל הלידה שלאחר מלאות קרבן אחד ולא יותר תלמוד לומר זאת שאם ילדה לאחר מלאות כגון שטבלה לסוף שבועיים של נקבה ונתעברה והפילה אם תוך מלאות הפילה נפטרת בקרבן אחד ואם לאחר מלאות הפילה כבר נתחייב' בקרבן הראשון קודם לידה שניה ובסוף מלאות של לידה שניה תביא שתי קרבנות ואם הפילה ליל של כניסת שמונים ואחד שכבר עברה מלאות שלה אבל עדיין אינה ראויה להבאת קרבן שאין קרבן נשחט בלילה: בית הלל מחייבי. שתי קרבנות דלאחר מלאות קרינא ביה ובית שמאי פוטרין אותה בקרבן אחד כדמפרש טעמייהו: מאי שנא אור שמונים ואחד מיום שמונים וא'. הלא אתם מודים לנו שאם לא הפילה הלילה והפילה למחר שחייבת אף כשהפילה אור לשמונים ואחד תתחייב שהרי לכל דבר זמן היום והלילה שוים: אם שוה לו לטומאה לא ישוה לו לקרבן. בתמיה ועוד ראיה אחרת דהואיל ושוה לו לטומאה שעד שקיעת החמה של שמונים דמיה טהורים ואם הראה לאחר שקיעת החמה דמיה טמאין כאילו היא רואה למחר ולמה לא ישוה לו אף לקרבן שכשם שאם תפיל למחר תתחייב כך תתחייב על הוולד של לילו ותשובת בית שמאי במסכת כריתות היא שנויה לא אם אמרתם ביום שמונים ואחד שכן יצתה לשעה הראויה להביא בה קרבן לפיכך נתחייבה בקרבן הראשון ושוב אין לידה השניה נפטרת בו תאמרו במפלת אור לשמונים ואחד שלא יצתה מידי וולד הראשון לשעה הראויה לקרבן והדמים שאתם אומרים אינן מוכיחים שהרי הפילה תוך מלאות דמיה של לידה טמאין ופטורה מן הקרבן: אור לשלישי. לאור כניסתו של שלישי ה"ג גרסינן אור לשלישי ושלמים קאי דכתיב בהו ביום זבחכם יאכל וממחרת ולוה לשורפו לבוקרו של שלישי יכול יהא הכל ליל שלפניו: זבחים נאכלים ליום אחד. תודה דכתיב ביום קרבנו יאכל ושלמים נאכלים לשני ימים מה להלן לילה אחר היום דכתיב בגופיה דקרא לא יניח ממנו עד בוקר הא כל הלילה אוכל וכן פסח לא תותירו ממנו עד בוקר אף כאן לילה אחר הימים הכתובים בה: ת"ל וממחרת והנותר עד יום. בעוד שהוא יום ממחרת אכול ולא משתחשך: מה להלן תיכף לאכילה שריפה. כשכלה זמן אכילתן מתחיל זמן שריפתו כדכתיב והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו: אף כאן. זמן אכילתו כלה ערבית כדאמר וישרף בלילה: תלמוד לומר. בלו את אהרן ביום השלישי באש ישרף כאן לא נאמר עד יום אלא ביום משום דהאי קרא לא איירי בזמן אכילה אלא בשריפה להורות שביום הוא נשרף ולא בלילה וקרא דלעיל בקדושים תהיו: באתריה דרב הונא קרו. לאורתא נגהי: מאי טעמא לא תני לילי. כדתנא דבי שמואל ומשני אלישנא מעליא קא מיהדר שמגוה ודרך נקיי הדעת לספר בלשון נקיה: דבר מגונה. לאו משום דלילי דבר מגונה הוא והא דר' יהושע בן לוי בעלמא איתמר ומיהו שמעינן מינה לשון חכמים לחזור אחר לשון לא ונקי: אשר איננה טהורה. ולא כתיב הבהמה הטמאה כי אורחיה הרי שמונה אותיות עקם הטמאה חמש אותיות הן אשר איננה טהורה שלש עשרה אותיות ואע"ג דבאורייתא כתיב טמא שני אורחיה בחד דוכתא ללמדך לחזר על לשון נקיה: אשר לא יהיה טהור. הוה ליה למיכתב איש טמא וכי נמי משוית לטהור חסר ו' איכא עיקום תשע שהרי שתים עשרה יש וטמא אינו אלא שלש: ו' דטהור. דהא לא חסר הוא: כי אמר מקרה. טמא הוא לכתוב ולשתוק ויש כאן עיקום י"ו אותיות: בזב כתיב (ויקרא טו) וכל המרכב אשר ירכב ובאשה כתיב (שם) או על הכלי אשר היא יושבת לפי שאין הגון להזכיר רכיבה באשה ואע"פ שהמרכב והמושב שוין בשניהם: ותבחר לשון ערומים. מלוה עליך כך: ברור מללו. ל' נקי ומבורר: מאי ואומר. למה לו ואומר הא נפקא ליה מקמא: ה"ק וכי תימא ה"מ בדאורייתא. תורה הקפידה בלשונה שילאתה מפי הגבורה אבל חכמים במשנה וברייתא אין להקפיד על לשונם: ת"ש ותבחר לשון ערומים. שמענו שהערומים בוחרי לשון הם: משום ביעתותא דגמלים. שהוא גבוה ומתיירא שלא תפול אורחה דאשה לרכוב כדי שתהא מחזקת בו בידים ורגלים: משום

תוספות

אם שיוה לו לטומאה. חזרו ב"ה מזה הטעם מתשובתם של ב"ש וטעמייהו כדתניא פ"ק דכריתות (דף ח.) או לבת נרבות אור לשמונים ואחד: תלמוד לומר ביום. תימה אמאי איצטריך עד יום תיפוק ליה דאינו נאכל אור לשלישי מדאיצטריך ביום דאי ס"ד דנאכל פשיטא דאינה נשרפת בההוא לילה דתיכף לאכילה שריפה וי"ל דאי לאו עד יום ה"א נאכל ואיצטריך ביום למעוטי שלא ישרף בלילה של אחרי כן: שהרי בזב קראו מרכב וכו'. מרכב ומושב אין דינו שוה דנוגע במרכב אין טעון כבוס בגדים כדמוכח בתורת כהנים ובריש מסכת כלים* והשתא קשה לר"י היכי קאמר דבאשה קרוי מושב אם ר"ל אפי' אוכף שיש לו דין מרכב אף באשה שינה הכתוב לקרותו מושב לדבר דרך כבוד דהא לקמן משני משום ביעתותא דגמלא אורחא הוא אלמא לשנות הדבר ממה שהוא אין לכתוב דרך כבוד ונראה לר"י דה"פ ובאשה קראו מושב מרבויא דקרא דמושב דהכי איתא בתורת כהנים אשר היא יושבת עליו זה מושב כלי זה מרכב לימדנו הכתוב לספר בלשון נקיה שלא כתבו בהדיא כמו בזב: דכל

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ה* : סמ"ג עשין רי"ח
ו ב מיי' פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הל' ו :
ז ג מיי' פי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ד :
ח ד מיי' פ"ב מהלכות תפלה הלכה ז [ופ"ב מהל' תשובה ה"ז טור או"ח סי' תרי"ט] :
ט ה מיי' שם הלכה ד טוש"ע א"ח סי' תרכב סעיף א :

[משנה ג]

רבינו חננאל

דתנן בכריתות פ' המפלת לאור שמונים ואחד ב"ש פוטרין מן הקרבן וב"ה מחייבין כו' פי' יולדת נקבה שטבלה לאחר י"ד ושמשה ונתעברה והפילה לילי פ"א כלומר שלמו פ' יום ימי טוהר ובמוצאי פ' בלילה לילי פ"א הפילה ב"ש פוטרין מן הקרבן על זה הנפל שהיו אומרים הקרבן שהיא מביאה על הלידה פוטר זה הנפל שהרי ביום פ"א נתחייבה בקרבן הלידה וכל מה שתהיה מקודם אותו הקרבן פוטרם זה הקרבן וב"ה [מחייבין דהלילה] כיום פ"א הוא תשיב הלא אם ראת דם לילי פ"א דם נדה הוא ולא דם טוהר פירוש הנה הלילה והיום שוין לטומאה כי ראיתה לילי פ"א וראיתה יום פ"א שוין לטומאת נדה היא בין ביום בין בלילה כך אם הפילת לילי פ"א כאלו יום פ"א הפילה וכשם שחייבת קרבן אחר המפלת יום פ"א כך חייבת קרבן המפלת לילי פ"א ומדקאמרי ב"ה מאי שנא [אור] פ"א מיום פ"א ש"מ אור אורתא הוא ש"מ : [ועוד] ת"ש דתניא יכול יהא זבח השלמים נאכל לאור שלישי ודין הוא וכו' ונסיב ליה תלמודא ת"ל והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו בלילה ש"מ אור אורתא הוא ש"מ. פשוטה היא מיהו אנו מפרשי' ראש דברים התודה נאכלת ביום שנשחטת ובלילה והנותר בבקר נשרף שנאמר ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל וגו' דינה להאכל יום שנשחטה וכל הלילה ובקר שהוא תכף לאכילתה כלומר עכשיו כשנאסר באכילתה תהיה שרפתה וזהו זבחים נאכלין ליום אחד כך זבח השלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד שנאמר ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת נאכלין בו ביום שנשחטין ובלילה ומחר וכיון שחשך נאסר באכילתן הייתי אומר ישרפו אותה הלילה ותהא שריפתן תיכף לאיסור אכילתן ת"ל והנותר ביום השלישי באש ישרף ביום ישרף ולא בלילה ש"מ אור אורתא הוא ש"מ : ת"ש אור יום הכפורים מתפלל שבע ומתודה וכו' ועוד תא שמע לילי ארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר ש"מ אור אורתא הוא שמע מינה. ותנא דידן אמאי קרי ללילה אור ואמרינן לישנא מעליא כלומר לא בעי למיתנא לילה שהוא חשך אלא קראו להשך אור כגון דקרו לסמיא סגיא נהורא וכדאמרינן אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות שנאמר ומן הבהמה אשר איננה טהורה שהן י"ג אותיות ואלו כתב בה"א הטמאה היה די לו ומפני מה הוסיף שמונה אותיות משום שלא להזכיר שם טומאה. ודברי רב פפא ורבינא ורב אחא כענין הזה ופשוטין הן : בזב קראו מרכב שנאמר וכל המרכב אשר ירכב עליו יטמא ובאשה כתיב (ויקרא טו כ) וכל אשר תשב עליו יטמא ומפני מה לא הזכיר באשה מרכב שהמרכב הוא בפיסוק רגלים והוא דרך גנאי באשה והזכרת פיסוק תליב במקום שאפשר לו להזכירו בלשון שבח אבל ברכיבת הגמל והיתה בה משום פחד שמתיראה לרכוב דרך ישיבה שלא תפול אי אפשר שלא לגבור רכיבה א"י עליו כלום. ואקשינן אמו משום

[פי' כנוי הוא כמו שקורין לסומא סגי נהור ועיי' קר כה"מ ולא יגה עליו (איוב יח) ערוך]

מסורת הש"ס

כריתות ז: [ע"ש פ"ד מ"י לפנים] | זבחים ס. [ע"ש כמה שינויים] | [שורפו] | יומא פז: נדה ח: | ביומא ובנדה סג' בנעילה מתפלל שבע ומתודה | [לקמן ד. ע"ש] | [שבת קנ. ברכות ס. יומא נח. נדרים מט. נב: ב"מ מ. קיז. ב"ב יב. מנחות קו: בכורות לג. חולין פז.] | [מכות יא: יומא עה. יבמות יא: קג. כתובות יג. סה: גיטין עז: פ: ב"מ לא. סנהד' ט. תמורה ג.] | [ת"א ואמר כנ"ל]

גליון הש"ס

גמ' שהרי עקם הכתוב. עי' מדרש רבה ויקרא פ' אמור :

עין משפט
נר מצוה

י א מיי' פ"ב מהלכות דעות הלכה ד :
יא ב מיי' פ"כ מהלכות א"ב הלכה ג טוש"ע אה"ע סי' ב :
יב ג מיי' פ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יא :

רבינו חננאל

טמא מי לא כתיב בתורה ופרקינן אלא כל היכא דכי הדדי נינהו משתעי דרך כבוד אלא במקום טמא שצריך לומר לא טהור שזה שלש אותיות וזה שש אותיות משתעי דרך קצרה . ואמרינן וכל היכא דכי הדדי נינהו משתעי בלשון כבוד והא רוכבת ויושבת דכי הדדי נינהו ולא משתעי דרך כבוד ופרקינן רכבת כתיב פי' ואם י"ל נכתוב ישבת חסר וי"ו כל יושבת מלא נכתב כגון (איכה ד כא) יושבת בארץעוץ(שופטי' ד' ה) והיא יושבת תחת תומר וכשמחסירו למדרש מחסירו ואין שם מדרש: בגדי מסנקן. פי' בגדי שמן מלא הכל אבריו כלומר נתמלאו מלא מעים שלנו מזו ההלכה שבעינו סמנה כדתנן בתמיד (ד' כח) האברים והפדרים שלא נתאכלו מערב סונקין אותן בצדי המזבח וי"א גדי שנתפשם במים ומתחבם לצאת משם ואינו יכול וזה שאמר בדבר אחר מסנק ולא אישתעי בהדיה רב לפי שדבר על עצמו גנאי ופי' דבר אחר כמו חזיר: בוצרין בטהרה. כלומר נזהרין על בצירת ענבים ומסקי במסיקת זיתים אינן נזהרין כל כך פי' הענבים עלולים לקבל טומאה מפני שהמשקה שבהן מצוי להיות שותת בשעתו מה שאינו כן בזיתים ואע"פ ששניהן מכשירין כדתנן שבעה משקין הן הטל והמים והיין והשמן והדם והחלב ודבש דבורים . ושבה לזה שאמר מפני מה אין מוסקין בטהרה דלא הוציא טומאה מפיו : וזה שאמר הגיעני כזנב הלטאה שהיא שרץ: ומצא בו. שמן פסול פי' ע"ז כדכתי' (שמות לב כה) לשמצה בקמיהם*) שניה' פסולין לכהונה כי הכהנים ששמשו לע"ז פסולין כדתנן בסוף מנחות כהנים ששמשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש בירושלים ואין צריך לומר לדבר אחר שנאמר (מלכים ב כג ט) אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' כלומר בבית חוניו פסול וכל שכן ע"ז עצמה ואקשינן והתנן במסכת קדושין אין בודקין לא מן המזבח ולמעלה ולא מן הדוכן ולמעלה כלומר כל כהן שהוחזק להקריב למזבח ובן לוי שהוחזק לדוכן אין צריכין לדקדק אחריו שלא עלה למזבח ולא לדוכן עד שבדקו והכשירוהו יושבי לשכת

כל היכא דכי הדדי וכו' . ולכך עקם הכתוב ללמדנו שלעולם יספר אדם בלשון נקיה ואם לא היה עוקם אם כן מהיכא הייתי אפילו היכא דכי הדדי נינהו : **רכבת** כתיב . וא"ת לכתוב נמי ישבת ואומר ר"י דלא מצי למיכתב ישבת דכל היכא דכתב ישב בלא וי"ו אתא לדרשה כדדרשינן ולוט ישב בשער סדום אותו היום מינוהו שופט (בראשית רבה פרשה נ) : **אין** מוסקין בטהרה . מפרש ה"ר יוסף דטעמא דבצירה דפ"ק דשבת (ד' יז. ושם) לא שייכי במסיקה דשמא יבצרנו בקופה מזופפת והיא נמי פעמים שאדם הולך לכרמו ורואה אשכול שביכרה סוחטו ומזלפו ע"ג ענבים ובשעת בצירה עדיין משקה טופח עליהן דבזיתים אינו רגיל לעשות כן שאינו משקה ואינו חשוב כדאמר התם ואינו רוצה בקיומה : **שמן** פסול . פירש רבינו חננאל דבר עבודת כוכבים כדכתיב (שמות לב) לשמצה בקמיהם ופסול לכהונה כדתנן במסכת מנחות (דף ק.) כהנים ששמשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש ואין נ"ל לדבר אחר פירוש לע"ז שנאמר אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' : **ואנא** אכילנא משופרי שופרי . מכאן אין ראיה שנאמין לכל הבא לפנינו ואומר ישראל אני דשאני הכא דרוב ישראל היו ואזלינן בתר רובא אך יש להביא ראיה מפרק החולץ (דף מה. ושם) דאמר ליה זיל גלי או נסיב בת מינך וכן *מההוא דאתא לקמיה דרבי יהודה ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי אמר ליה נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נאמן לפסול את בניך והיינו משום דמצי למימר ישראל אני והא דאמר בהחולץ (דף מז:) מי שבא ואמר גר אני יכול נקבלנו תלמוד לומר אתך במוחזק לך התם מיירי במוחזק לן באבהתיה שהם נכרים דאי לאו הכי נאמן במיגו דאי בעי אמר ישראל אני* : **מאליה** מי קספו לך . אע"ג דגדי אין אליתו קריבה רוב פסחיהם היה טלה או שמא הגיד לו ורבי יהודה בן בתירא שלא עלה לרגל (א) י"ל שלא היה לו קרקע או זקן היה שאינו יכול להלך ברגליו דפטור מפסח כמו מראיה א"נ נציבין חו"ל היא כדמוכח בסיפרי בפ' ראה ועוד בתרגום ירושלמי (בראשית י) גאכד ואכד וכלנה בארץ שנער מתרגם והדס וגליבין וקטיספי* : **חקוקאה** . פי' רבינו חננאל כופר ור"י פירש מעיר חקוקה היה בספר יהושע (יט): אבא

משום בניו אורחא הוא והכתיב °והיא רוכבת על החמור התם משום ביעתותא דליליא אורחא הוא ואיבעית אימא משום ביעתותא דליליא ליכא משום ביעתותא דדוד איכא ואיבעית אימא ביעתותא דדוד נמי ליכא משום ביעתותא דהר איכא ובאורייתא מי לא כתיב טמא אלא כל היכא דכי הדדי נינהו משתעי בלשון נקיה כל היכא דנפישין מילי משתעי בלשון קצרה כדאמר רב הונא אמר רב ואמרי לה אמר רב הונא אמר רב משום ר"מ *לעולם *ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה וכל היכא דכי הדדי נינהו משתעי בלשון כבוד והא רוכבת ויושבת דכי הדדי נינהו וקאמר רוכבת רכבת כתיב הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דרב חד אמר שויתינן האי שמעתא כדבר אחר מסנקן וחד אמר שויתינן האי שמעתא כגדי מסנקן ולא אישתעי רב בהדי דהאיך הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דהלל וחד מינייהו רבן יוחנן בן זכאי ואמרי לה קמיה דרבי וחד מינייהו רבי יוחנן חד אמר מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה וחד אמר מפני מה בוצרין בטהרה ומוסקין בטומאה אמר מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל ולא היה ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל הנהו תלתא כהני חד אמר להו הגיעני כפול וחד אמר הגיעני כזית וחד אמר הגיעני כזנב הלטאה בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול והא (תניא) *אין בודקין מן המזבח ולמעלה לא תימא שמץ פסול אלא אימא שחץ פסול ואי בעית אימא שאני התם דאיהו דארע נפשיה ההוא ארמאה דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים אמר כתיב °כל בן נכר לא יאכל בו °כל ערל לא יאכל בו ואנא הא קאכילנא משופרי שופרי אמר ליה רבי יהודה בן בתירא מי קא ספו לך מאליה אמר ליה לא כי סלקת להתם אימא להו ספו לי מאליה כי סליק אמר להו מאליה ספו לי אמרו ליה *אליה לגבוה סלקא אמרו ליה מאן אמר לך הכי אמר להו רבי יהודה בן בתירא אמרו מאי האי דקמן בדקו בתריה ואשכחוהו דארמאה הוא וקטלוהו שלחו ליה לרבי יהודה בן בתירא שלום לך ר' יהודה בן בתירא דאת בנציבין ומצודתך פרוסה בירושלים רב כהנא חלש שדרוה רבנן לר' יהושע בריה דרב אידי אמרו ליה זיל בדוק מאי דיניה אתא אשכחיה דנח נפשיה קרעיה ללבושיה ואהדריה לקרעיה לאחוריה ובכי ואתי אמרו ליה נח נפשיה אמר להו אנא לא קאמינא °ומוציא דבה הוא כסיל יוחנן חקוקאה נפק לקרייתא כי אתא אמרו ליה חיטין נעשו יפות אמר להם שעורים נעשו יפות אמרו ליה צא ובשר לסוסים ולחמורים דכתיב °השעורים והתבן לסוסים ולרכש מאי הוי ליה למימר אשתקד נעשו חיטין יפות אי נמי עדשים נעשו יפות :

רב

(מראי מקומות בגליון הגמרא: ש"א כה; שמות יב; שם; משלי י; מלכים א ה)

משום בניו . שאן זכרים כתב לשון רכיבה : דכי הדדי נינהו . שאין תוכן בלשון נא מן המוגנה משתעי בלשון כבוד : וכל היכא כו' . והני דלעיל יציקם ללמדך שצריך לחזר אחר לשון נקי ובשאר מקומות כתיב לשון מגונה וקצר ללמדך שישנה אדם לתלמידו לשון קצרה לפי הורה אור שמתקיימת גירסא שלה יותר מן הארוכה: רכבת כתיב . ואע"ג דמצי למיכתב נמי ישבת חסר מיהו כל חסירות שבתורה לדרוש הן באין ובאן למדך בחסרון זה שתתפוש לשון קצרה ואפילו הוא מגונה שהרי כאן תפס לשון מגונה וקצר : כגדי מסנקן . *כגדי עייף כינוק לשון עייפות ודומה לו גד גדי וסינק לא בגמרא דשבת בפרק במה אשה יוצאה (דף סו:) התגבר מזלי ואל תהי עייף : מפני מה בוצרים בטהרה . בכלים טהורים : ואין מוסקין בטהרה . בזיתים קא קרי מסיקה ואין צריך למוסקן בטהרה כדאמר במסכת שבת בגזירות שבת (ד' יז.) דלא חשיב מוהל היוצא מהן להכשיר שאינו שמן גמור אלא היוצא ע"י הבד אבל יין הזב על הענבים מכשירן דניחא ליה ביה : הגיעני כפול . מלחם הפנים לחלקי : שמץ פסול . פסול כהונה חלל : אין בודקין . לענין יוחסין לישא אשה : מן המזבח ולמעלה . אם שימש במזבח אין צריך לבדוק למעלה הימנו דאם לא היה ראוי לכהונה לא היו מניחין אותו לשמש כדתנן במסכת מדות (פ"ה מ"ד) לשכת הגזית שם היו יושבים ב"ד מיחסי כהונה ולויה כל כהן שנמצא בו פסול כשהיה רוצה להתחנך לעבודה לובש שחורים ויוצא : שחץ פסול . הוא עצמו היה גס רוח ומבזה קדשי שמים ואין ראוי לשמש כדקיימא לן [במנחות] (דף יח:) עבודה המסורה לבני אהרן כהן שאינו מודה בכולן אך במגונה שבהן אין לו חלק בכהונה : דארע אנפשיה . והצריך בדיקה אחריו וגלה שלא בדקוהו יפה מתחלה : מי קא ספו לך . כלום נותנין לך מן האליה לאכול אין נותנין לך אלא מן החזה שבו ונתכוון להטעותו לכשילך עוד ישאל מן האליה ובידי ר' יהודה בן בתירא לא היה להורגו : ספו לי מאליה . הלעיטוני מן האליה וכבש היה ואלייתה קריבה לגבוה דכתיב בכבש (ויקרא ג) האליה תמימה : ר' יהודה בן בתירא . קאמר לי שאין אתם נותנים לי חלק יפה אלא מן החזה ואני נתתי דמים כמו כן : מאי דקמן . מה הדבר הזה שבא לפנינו : נציבין . שם עירו האי עובדא נקט הכא משום ההוא דלעיל דגרמו שניהם לבדוק אחריהם וההוא נקט משום לשון מגונה : בדוק מאי דיניה . בדוק ודע מה נהייתה בו: אהדרי' לקרעיה לאחוריה . שלא יבינו מהר להגיד שיוצא לבם : חקוקאה . כינוי השם : לקרייתא . לכפרים לראות בתבואות : שעורין נעשו יפות . ומכלל דבריו משמע שהחטים לא נעשו יפות ולא היה רוצה להוציא דבר קללה מפיו : עדשים נעשו יפות . מאכל אדם :

רב

(א) [עי' מ"ש במשנה למלך בפ"א מהל' ק"פ וסיים בזה"ל סוף דבר דברי תוס' אלו מתחלתם ועד סופם צריכים אלפי תלמוד]

תגוית כדתנן בסוף מדות לשכת הגזית שם היתה סנהדרי גדולה יושבת ודנה את הכהונה כהן שנמצא בו פסול כו' ושנינן לא תימא שמץ פסול אלא שחץ פסול פי' שחץ פסול פסולות גסות הרוח ולעניית לשון כדאמרינן במסכת שבת פרק במה אשה [illegible] אנשי ירושלים [illegible] : רבי יהושע בריה דרב אידי לא בקש לומר דנח נפשיה דרב כהנא דאמר ומוציא דבה הוא כסיל: חקוק..ה פי' סופר כדכתיב (ישעיה י' א) הוי החוקקים :

*) עיין בערוך ערך שחן .

מסורת השש"ס

אוין א:

[חגין קידושין .]

[לקמן פד:]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה כגדי מסנקן. כגדי עיף. עי' בהרע"ב רפ"ג ממסכת תמיד

*רב בר אחוה דר' חייא ובר אחתיה כי סליק להתם אמר ליה אייבו קיים *אמר ליה אימא קיימת אמר ליה אימא קיימת אמר ליה *אייבו קיים אמר ליה לשמעיה חלוץ לי מנעלי והוליך כלי אחרי לבית המרחץ שמע מינה תלת ש"מ אבל אסור בנעילת הסנדל ושמע מינה שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד ושמע מינה *מקצת היום ככולו ההוא דאמר דונו דיני אמרי שמע מינה מדן קאתי דכתיב °דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל ההוא דהוה קא אזיל ואמר אביף ימא אסיסני ביראתא בדקו ואשכחוהו דמזבולן קאתי דכתיב °זבולון לחוף ימים ישכון: והשתא דקיימא לן דלכולי עלמא אור אורתא הוא מכדי בין לרבי יהודה ובין לר' מאיר חמץ אינו אסור אלא משש שעות ולמעלה ונבדוק בשית *וכי תימא *זריזין מקדימין למצות נבדוק מצפרא דכתיב °וביום השמיני ימול בשר ערלתו ותניא *כל היום כולו כשר למילה אלא שזריזין מקדימים למצות שנאמר °וישכם אברהם בבקר אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה אמר אביי הילכך האי צורבא מרבנן לא לפתח בעידניה באורתא דתליסר דנגהי ארבסר דלמא משכא ליה שמעתיה ואתי לאימנועי ממצוה בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית לחברו בארבעה עשר על מי לבדוק על המשכיר לבדוק דחמירא דידיה הוא או דלמא על השוכר לבדוק דאיסורא ברשותיה קאי *ת"ש המשכיר בית לחברו על השוכר לעשות לו מזוזה התם הא אמר רב משרשיא *מזוזה חובת הדר היא הכא מאי אמר להו רב נחמן בר יצחק תנינא °המשכיר בית לחברו אם עד שלא מסר לו מפתחות חל ארבעה עשר על המשכיר לבדוק ואם משמסר לו מפתחות חל ארבעה עשר על השוכר לבדוק בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית לחברו בארבעה עשר חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק למאי נ"מ לישייליה דליתיה להאי דלשיוליה לאטרוחי להאי מאי אמר להו רב נחמן בר יצחק תניתוה הכל נאמנים על ביעור חמץ אפילו נשים אפילו עבדים אפילו קטנים מאי טעמא מהימני לאו

דברים לג | שם | ויקרא יב | יומא דף כח: | בראשית כב

רש"י

רב בר אחוה ובר אחתיה דר' חייא הוה. אייבו אביו של רב אחיו של ר' חייא היה מן האב כדאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף ה:) אייבו וחנא ושילא ומרתא ור' חייא כולהו בני דר' אחא מכפרי הוו ואימא שהיתה אמו של רב אחותו של רבי חייא היתה מן האם: כי סליק. רב מעירו מבבל לארץ ישראל שהיה ר' חייא שם: אמר. ר' חייא לרב אייבו אביך הוא קיים: א"ל. רב: אימא קיימת. בלשון שאלה כלומר עד שאתה מש־אל על אבי שאל על אמי שאף היא אחותך: אמר לו. עוד ר' חייא לרב ואימא אחותי קיימת: אמר ליה. רב: אייבו קיים. ואבי כלום קיים הוא עדיין לא השיבותיך עליו ומאליו הבין וי"א בניחותא היה משיבו רב על מה שהוא שואל כדי שיבין מן הכלל וקשה בעיני לומר שיוציא רב דבר שקר מפיו: חלוץ לי מנעלי. להתאבל על אחי ואחותי: והולך כלי אחרי לבית המרחץ. ללמד הלכה לתלמידים נתכוון שאין שמועה רחוקה שלאחר שלשים יום נוהגת אלא יום אחד ומקצתו ככולו ואינו צריך לישב כל היום כולו מדאמר ליה והולך לי כלי אחרי לבית המרחץ ולא המתין עד למחר אלמא שעה אחת די: ההוא דהוה קאמר דונו דיני. בכל דבר משא ומתן שהיה לו עם אדם היה אומר תמיד בא לדין ואינו נשמע לדבר אדם אלא על פי דיין: אביף ימא אסיסני ביראתא. אתקן בירגות אם היו לי פלטין לבנות לא הייתי קובעם אלא על שפת הים ותמיד היה משתבח בשפת הים ובתשובות הגאונים מצאתי אביף ימא אסנא ברקתא ופירוש כך היה משתבח בשפת הים ואומר תמיד סנאים שעל שפת הים ברושים הם במקומות אחרים ולשון זה הגון סנה בלשון ארמי אסנה ברוש ברותא: בין לר' מאיר בין לרבי יהודה. דאיפליגו במתניתין *בהרחקה דעבוד רבנן לאורייתא חמץ אינו אסור מן התורה בבל יראה ובאכילה אלא משש שעות מש־עברו שש שעות כדיליף לקמן* מן אך חלק ומנן לא תשחט על חמץ: נבדוק. חמץ בתחלת שש וקודם איסורו יבערנו למה לי לאקדומי כולי האי דבשלמא אי אור יממא הוא איכא לתרוצי דמתניתין נמי בשש קאמר אבל השתא תקשה: נבדוק מצפרא. דאיכא הקדמה לזריזים כדאשכחן גבי מילה ובזריזותיה דאברהם שנאמר וישכם אברהם בבקר שלא המתין עד הנץ החמה ומכל מקום בלילה לא הקדים: ואור הנר יפה לבדיקה. בלילה אבל ביום מחשיך ואם תאמר יבדוק לאור היום הא ילפינן לקמן* מחיפוש שמצותו בנר: לא יפתח בעידנא. לא יתחיל בגירסא אם קבע עת לתורה בלילות לא יתחיל להתעסק בשמעתא: באורתא דתליסר נגהי ארבסר. ליל יציאת שלשה עשר שהוא כניסת ארבעה עשר והוא ליל בדיקת חמץ: דחמירא דידיה הוא. החמץ שבבית שלו הוא: ברשותיה קאי. שהרי עתה הבית שלו: לעשות לו מזוזה. אלמא מידי דמצוה עליה רמיא: חובת הדר. לפי שהיא משמרתו וכתיב ביתך ביאתך נכנס ויוצא בה אבל הכא בדיקת חמץ דרבנן דאי משום בל יראה ובל ימצא הא אמר לקמן דסגי ליה בבטול בעלמא אי מסיח דעתיה מיניה ומשוי ליה כעפרא ואמר כל חמירא דבביתא הדין כו' ורבנן הוא דאצרוך בדיקה והשתא כי האי גוונא מיבעיא לן טורח זה על מי מוטל: מסירת מפתח. הוא קנין השכירות ואם עד שלא מסר המפתח נכנס ליל ארבעה עשר חלה חובת הבדיקה על המשכיר שעדיין היתה ברשותו ואף על פי שמסר לו ביום כבר חלה חובה עליו: בארבעה עשר. שחרית מי מחזקינן ליה להאי משכיר דודאי בדקו אמש כמצות חכמים אי לא: למאי נפקא מיניה ליבדקיה. להאי אם בדקו אם לאו: כגון דליתיה להאי. משכיר למישייליה ומיבעי לן לאטרוחי להאי שוכר לבדוק מספק מאי: נאמנין על ביעור חמץ. להעיד בארבעה עשר שבדקו בעליו אמש: מאי טעמא נאמנין. הא לאו בני אסהודי נינהו לאו משום דבלאו אמירה דידהו נמי מחזקינן ליה בדוק דודאי לא עבר זה על דברי חכמים ואפי' הוא עם הארץ לשאר דברים חבר הוא לענין בדיקה דהכל זריזין: דקסבר

תוספות

אבא קיים א"ל אבא קיים אימא קיימא א"ל אימא קיימא. זאת גירסת פר"ח פי' ר' חייא שאל על אביו אם הוא קיים ורב השיב לו שאביו של רב קיים וכן באם ולפי גירסת הספרים ר' חייא שאל על אביו אם הוא קיים והשיב לו רב אימא קיימת פי' אימא של רב היא קיימת ולא רצה להשיב אבא קיים שלא יטעה רבי חייא ויסבור במשיבו על מה ששאלו דקרי איכסי לאבי אבא אבא לכך פירש הגמרא דרב בר אחוה ובר אחתיה דר' חייא הוה לפרש טעמא למה משיב כן: שנאמר וישכם אברהם בבקר. ואם תאמר והיכי מוכח מהאי קרא דזריזין מקדימין למצות ואין מקדימין טפי מצפרא והא בפרק גיד הנשה (חולין צא:שם) יליף ר' אבהו מהאי קרא דתלמיד חכם לא יצא יחידי בלילה ויש לומר דהכא מוכח מקרא דעקידה דלא היה נמנע אברהם מלצאת יחידי בלילה דשלוחי מצוה אינן ניזוקין ועוד דשני נעריו היו עמו והתם מוכח מוישכם אברהם בבקר דכתיב גבי סדום דלא היה מצוה ויחידי היה שלא רצה שיראו במפלתן של סדום*:

על המשכיר לבדוק דחמירא דידיה הוא. אין לפרש הטעם כיון דשלו הוא ואין אדם יכול לבטל אלא הוא חייב לבדוק דא"כ אמאי נקט משכיר לחברו בי"ד אפילו בי"ג יתחייב המשכיר מהאי טעמא לבדוק לכך מפרש ר"י דחמירא דידיה הוא וחל עליו חיוב בדיקה שעה אחת קודם שהשכירה ומייתי ראיה ממזוזה דאע"פ דחל חיוב קודם שהשכיר על השוכר לעשות מזוזה ודחי דמזוזה חובת הדר הוא כלומר אפי' לא היה משכירה היה יכול ליפטר ממזוזה שלא היה דר ומשתמש בבית אבל גבי חמץ [אילו] לא ישכיר לאחר יצטרך לבדוק: אם משמסר המפתח. פירש"י דמסירת המפתחות קונה ואין נראה לר"י דהא אמר במרובה (ב"ק עט.) כשם שקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה כך שכירות [קרקע] נקנה בכסף וכו' ולא אמרי' דמהני מסירת המפתח אלא כמאן דאמר לך חזק וקני כדאמרינן בהפרה (ב"ק נב. ושם) ומפרש ר"י דהכא שמסר לו המפתח ולא החזיק ומי שיש בידו מפתח כשחל י"ד חייב לבדוק דאותו שאין בידו מפתח איך יכנס ויבדוק מיהו אם הפקיד אדם מפתח ביתו אצל אדם אחר אינו חייב הנפקד לבודקו אלא דוקא כשרוצה להחזיק בבית ולקנותו*:
[יע"ע תו' ב"ק נב. ד"ה כיון ותו' ב"ב נב: ד"ה נפל]
לאו

עין משפט נר מצוה

יב א טור שו"ע יו"ד סי' תב סעיף ג:
יג ב שם סעיף ג:
יד ג מיי' פ"ה מהלכות אבל הלכה א סמג עשין מדרבנן ב טוש"ע יו"ד סי' שפג סעיף א:
טו ד ה מיי' פ"ו מהלכות אבל הל' א סמג שם טוש"ע יו"ד סי' תב סעיף א:
טז ו מיי' פ"א מהלכות מילה הל' ח סמג עשין כח טוש"ע יו"ד סי' רסב סעיף א:
יז ז מיי' פ"ב מהל' חמץ ומצה הל' ג סמג עשין לט טוש"ע או"ח סימן תלג סעיף ב:
יח ח מיי' פ"ה מהלכות מזוזה הל' יא סמג עשין כג טוש"ע יו"ד סי' רצא סעיף ב:
יט ט מיי' פ"ב מהלכות חמץ ומצה הלכה יח סמג עשין לט טוש"ע או"ח סי' תלז סעיף א:
כ י טור שו"ע או"ח שם סעיף ב:

[ופ"ע תוס' יומא כח. ד"ה אמר ותוס' ב"ק ס: ד"ה לעולם ותוס' לעיל ג. ד"ה יכנוס]

רבינו חננאל

רבי חייא שאל לרב בן אחיו שהוא בן אחותו כשעלה לארץ ישראל אמר ליה אבא קיים כלומר אבי חי הוא לא בקש רב לומר לו כי מת או לא אמר לו אם שלי חי כלומר אביך אינו חי וכן השיב לו ע' אמו כענין הזה: ולמדנו ממנו שלשה דברים שאבל אסור בנעילת הסנדל וכי מקצת היום ככולו וכי שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד: ולמה שנינו אור ארבעה עשר בודקין את החמץ. כלומר למה אין בודקין ביום אלא בלילה ואוקימנא בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם מפני שביום טרודין הן בשוק ובערב באין לבתיהן וכן בלילה יפה אור הנר לבדוק בו כי ביום אינו מאיר וכן אמר רב תנא בתלמוד ארץ ישראל כדתנינן שרקין באלין בתותח דסדרא רובא היינו מדליקין כשהיו כוחים הייט יודעין שהוא יום וכד הוו מבחיקין חיינו יודעין שהוא לילה: המשכיר בית לחברו השוכר חייב במזוזה שהמזוזה חובת הדר היא: המשכיר בית בארבעה עשר בניסן על מי לבדוק ופשטנא על המשכיר לבדוק דתניא המשכיר בית לחברו אם עד שלא חל י"ד מסר לו המפתח על השוכר לבדוק ואם משחל י"ד מסר לו המפתח על המשכיר לבדוק שכבר נתחייב מבערב. ועלת בעינן המשכיר בית לחברו בי"ד והלך חזקתו בדוק או לא ופשטינן להמהא דתניא הכל נאמנין על ביעור חמץ אפי' נשים ואפילו עבדים ואפילו קטנים מאי [illegible]

מסורת הש"ס

[סנהדרין ה. מ"ק כ.]
*מ"ק כ: ע"ש כ"ל פי' קדושין לא: וסי' ש"ע יו"ד סי' רמ ס"ג]
[לקמן נט. מ"ק טו: יבמות כ: נזיר ס: ו. טו: כתובות כ: כח. שם נג.]
[ר"ה לב:] עכבו"ף גורס ת"ח זריזין מקדימין למצות דכתיב וביום השמיני ימול פלמד שכל היום כשר למילה אלא שזריזין מקדימין למצות שנא' וישכם אברהם בבקר ונבדוק מצפרא אמר רנב"י בשעה שבנ"א כו'
[ב"מ קב.] [לקמן יא:]
[ע"ז כא: ב"מ קא:]
[דף ה]
[דף ו:]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה רב בר אחוה כו'. בני דר"א מכפרי. בסנהדרין שם איתא בני אחא כרבלא מכפרי:

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פי"מ מהלכות מעשר הל' ג:
כב ב מיי' פ"ג מהל' חמץ ומצה הל' יז סמג עשין לט טוש"ע או"ח סי' תלז סעיף ג:
כג ג מיי' שם הל' יח טוש"ע או"ח שם סעיף ד:
כד ד מיי' שם הלכה יח טוש"ע או"ח שם סעי' ג:

לאו משום דחזקתו בדוק דקסבר הכל חברים הם אצל בדיקת חמץ *דתניא [א]חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות אפי' הן בני יומן הרי הן בחזקת מתוקנים וממאי דילמא שאני הכא משום דקאמרי הני אטו אמירה דהני מידי משמשא אית ביה אלא מאי דחזקתו בדוק האי הכל נאמנים כל הבתים בחזקת בדוקין בארבעה עשר מיבעי ליה אלא מאי משום אמירה דהני הא לא אמרי הני לא תפשוט מיניה דאין חזקתו בדוק לא לעולם אימא לך [ב]חזקתו בדוק והכא במאי עסקינן [ג]דמוחזק לן דלא בדק וקאמרי הני בדקיניה מהו דתימא לא להימנינהו רבנן קמ"ל כיון דבדיקת חמץ מדרבנן הוא *דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה הימנוהו רבנן בדרבנן: איבעיא להו המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק מהו מי הוי כמקח טעות או לא תא שמע דאמר אביי [ד]לא מיבעיא באתרא דלא יהבי אגרא ובדקו דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בגופיה אלא אפילו באתרא דיהבי אגרא ובדקו *°דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה: *תנן התם ר"מ אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש ר' יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות ולמעלה אסור מנלן אמר אביי תרי קראי כתיבי °שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וכתיב °אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם הא כיצד °לרבות ארבעה עשר לביעור ואימא לרבות לילי חמשה עשר לביעור דסלקא דעתך אמינא ימים כתיב ימים אין לילות לא קא משמע לן אפילו לילות ההוא לא איצטריכא ליה

דהא

שמות יב
שם

רש"י

דקסבר. האי תנא: הכל חבירין אצל בדיקה. ואפילו עם הארץ ובדבר שהוא מוחזק חבר מחזקינן ליה שלא עבר זמנו עד שבדקוהו: דתניא חבר. הנאמן על המעשרות ומת והניח מגורה מליאה פירות אפילו הן בני יומן שנתמרחו היום הרי הן בחזקת מתוקנים דודאי לא ילא מתחת ידו עד שגמר כל מצותו והכא נמי כיון דאף עמי הארץ חבירין הן על הבדיקה תוקמן שבדקוהו: וממאי. דהא דקתני נאמנין טעמא משום דהכל חבירים הם אצל בדיקה דלמא אין עמי הארץ חבירים על כך וטעמא משום דקאמרי הני אנו ראינו שבדקו: כל הבתים בחזקת בדוקים מיבעי ליה למיתני. ולא הוה למיתליה באמירה דהני ומקשינן הלא מדתלא באמירה ודאי איכא למידק הא לא אמרי לא אם כן מאי קא מיבעיא לך תיפשוט מינה דאין חזקתו בדוק ומשני מהא ליכא למידק למיפשט מידי דאיכא לאוקמא להא כגון דמוחזק לן בהאי דלא בדק כגון שראינוהו טרוד או ילא מבעוד יום לדרך ואמרי הני אנחנו בדקינוהו: בביטול בעלמא. דכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו והשבתה דלב היא השבתה: בדרבנן. הימנוהו רבנן בחיובא דליתא אלא מדרבנן דהם הצריכו והם התירו לסמוך באמירתן של אלו וכח בידיהם להאמינם במידי דלאו דאורייתא: מי הוי מקח טעות. ואם בא השוכר לחזור בו על ידי עלילותיו ולומר לא כך שכרתי ואין תנאי שלנו קיים מהו לחזור: לא מבעיא היכא דלא יהבי אגרא. לאחרים ובדקי אלא כל איש ואיש בודק את ביתו דלא מצי למימר ליה מקח טעות דאם הייתי יודע שאינו בדוק לא הייתי שוכרו דודאי ניחא לאינש למעבד מצוה בגופיה ואי נמי הוה ידע דלא בדיק לא היה מניחו בכך: אלא אפילו באתרא. דנהיגי כל בני העיר לשכור בודקין כל איש בביתו דאיכא הבאת חסרון כיס אפילו הכי אי ידע ביה אתמול דלא בדיק לא הוי הדר ביה דניחא ליה כו' והאי דקא הדר ביה משום מלתא אחריתי היא דאשכח ביתא אחריתי דשפירא מינה: תנן התם גרסינן ואף על גב דבפירקין היא: ושורפין בתחלת שש. ולא ימתין עד תחלת שבע שהוא אסור מן התורה לפי שאדם טועה *בשעות: ר' יהודה אומר. טועה אדם יותר מכאן וצריך להתרחק מן העבירה יותר ולא יאכל מסוף ארבע ולמעלה: תולין. לא אוכלין ולא שורפין כלומר אין צריך לשרוף ומאכיל הוא לבהמתו כל חמץ אבל הוא לא יאכל: דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות ולמעלה אסור. מן התורה דאי לא מיתסר עד אורתא לא הוו גזרי ביה דבין יממא ללילא לא טעו אינשי: שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם. אפילו שעה אחת בתוך השבעת ימים וכתיב אך ביום הראשון תשביתו הרי שהה בו שעה אחת: הא כיצד לרבות כו'. דעל כרחיך האי הראשון ראשון קודם לכל שבעה קאמר דהיינו ארבעה עשר: ואימא לרבות ליל חמשה עשר. שלא ימתין עד הבוקר והכי קאמר אך בכניסת יום הראשון מיד תשביתו דאי משבעת ימים הוה אמינא ימים אין לילות לא:

השבתת

תוספות

לאו משום דחזקתו בדוק. תימה מאי ס"ד דאי בחזקתו בדוק אם כן מה צריך לאמירה דהני כלל ואומר ר"י דמיירי כגון שבעל הבית בעיר אע"ג דחזקתו בדוק כיון דאיתיה בעיר צריך לישאל הימנו ולהכי מהני אמירה דהני דלא שאלינן אע"ג דגבי טבל סמכינן אחזקת חבר ואין צריך אפילו לישאל היינו משום דכיון שאולא לו לאכול מסתמא תיקנה שלא יבא לידי מכשול אבל גבי בדיקה אפילו לא יהיה בדוק לא יהיה כל כך מכשול לכך צריך לישאל אם הוא בעיר ומסיק אי חזקתו בדוק כל הבתים בחזקת בדוקין מיבעי ליה וממילא ידעינן דאמירה דהני מהני ואין צריך לישאל הימנו אפילו אם הוא בעיר ועוד פירש ר"י דס"ד דאיירי דאמרי הני לא היה בדוק ואנן בדקנו דאי חזקתו בדוק מהימני מגו דאי בעי שתקי אבל אי אין חזקתו בדוק אמאי מהימני ופריך אי הכי כל הבתים בחזקת בדוקין תיבעי ליה דממילא ידעינן דמהימני במגו: מדאורייתא בביטול בעלמא סגי. פי' בקונטרס מדכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו אלמא השבתה בלב היא וקשה לר"י דהאי השבתה הבערה היא ולא ביטול דתניא בשמעתין רע"א אין צריך הרי הוא אומר תשביתו ומלינו להבערה שהיא אב מלאכה ועוד דתשביתו אמרינן לקמן מאך חלק שהוא משש שעות ולמעלה ואחר איסורא לא מהני ביטול ואומר ר"י דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי מטעם דמאחר שביטלו הוי הפקר ויצא מרשותו ומותר מדקאמרינן אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה והא דאמרינן בנדרים (דף מה.) הפקר בפני שלשה מדאורייתא אין צריך: הימנוהו רבנן בדרבנן. אף על גב דכל דבר שהוא בידם מהימנינן להו לנשים ועבדים ואפילו מדאורייתא דמעשים בכל יום שאנו מאמינים לאשה ועבד על השחיטה ועל הניקור ובפ' המדיר (כתובות עב. ושם) גבי מאכילתו שאינו מעושר משמע שסומך עליה לענין חלה ומעשר מכל מקום גבי בדיקת חמץ אע"ג דבידם מ"מ אי הוי מדאורייתא לא מהימנינן להו משום דאיכא טירחא יתירתא וצריך דקדוק גדול כדמוכח בירושלמי שמפרש מפני שנשים עצלניות הן ותחומין דרבנן מהימנינן להו לאשה ועבד ולא קטן מדתניא בפ' כיצד מעברין (עירובין נח: ושם) אפילו עבד ואפילו שפחה נאמנת לומר עד כאן תחום שבת אבל קטנים לא דגריעי טפי מדחשיב להו בשמעתין בסוף ובפרק שני דכתובות (דף כח. ושם) אלו נאמנים להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן עד כאן היינו מהלכין בשבת משמע אבל בקוטנן לא היינו משום דתחומין אין בידם כלל לכך אין נאמנים כמו בבדיקת חמץ:* המשכיר בית לחבירו בחזקת שהוא בדוק. נראה לרשב"א דבשלשה עשר איירי דבארבעה עשר על המשכיר לבדוק: וכתיב אך ביום הראשון תשביתו. פי' הקונטרס מדמחייב ביום הראשון להשבית מכלל דמקמיה מותר ואין נראה לר"י דהא תשביתו הבערה היא ולא נוה הכתוב לשורפו אלא לאחר איסורו ועוד אי ממשמעות דיום ראשון משמע מקמיה מותר מה צריך לאך חלק מיהו לגירסא שני שפירש הקונטרס דא"ך ח"ן באה"ס בט"ע אתי שפיר ונראה לר"י דמייתורא דקרא קדריש ועוד מדכתיב אך ודרשינן לקמן אך חלק פריך: ואימא לרבות ליל חמשה עשר לביעור. *הוי מצי לשנויי ביום כתיב כדמשני בסמוך וכי נמי משני דאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ לא צריך לקרא דמייתי שבעת ימים שאור לא ימצא דמדאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ יכול לדרוש הכל כמו שדורש רבי יוסי (הגלילי) לקמן*:

דהא

רבינו חננאל

לאו משום דחזקתו בדוק וקסבר הכל חברין אצל ביעור חמץ דתניא חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות אפילו הן בני יומן הרי הן בחזקת מתוקנין ודחי' לא אלא משום דאמרי הני יהדרינן ומוקמינן לעולם כי האי גונא חזקתו בדוק והא דתניא הכל נאמנין על ביעור חמץ כגון דמוחזק לן בהאי ביתא דלא בדיק ואמרי הני דבדיק (נימני') [צ"ל נאמנין] כיון דבדיקת חמץ מדרבנן היא דאי מדאורייתא בביטול בעלמא סגי לה הימנינהו רבנן להני נשי ועבדים וקטנים במילתא דהיא מדרבנן יגדחית: המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדיק כי האי גונא מקח טעות הוא או לא ופשטה אביי דלא הוי מקח טעות דניחא ליה לאיניש למעבד מצוה בממוניה וכל שכן בגופיה: וכולי עלמא חמץ בי"ד משש שעות ולמעלה אסור מדאורייתא' מנא לן ותשיה לה אביי הכן בהאי טעמא והאי דאביי שייכא בדר' יוסי הגלילי כדבעינן למימר קמן שנאמר (שמות יב) שבעת ימים מצות תאכלו וגו' ואי אפשר לומר זה ביום הראשון ביום טוב הראשון הוא וביום ההוא אתה אוכל מצה ומשבית שאור שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם ואי אפשר לומר נמי השבתת שאור לילי ט"ו הוא משום דביום הראשון תשביתו שאור כתיב ולא בלילה שמעי' דזה ביום הראשון קודם יום טוב הראשון הוא ותוב איתקש השבתת שאור לאכילת (מצה) [נ"ל חמץ] שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וגו' ומשעה שנאסר באכילת חמץ [ביום] הוזהר לאכילת מצה שנאמר כל מחמצת לא תאכלו וכו' וכתיב בערב תאכלו מצות וגו' ש"מ דבענין השבתת שאור ביום קודם חיוב אכילת מצה וכיון דחיוב אכילת מצה ליל ט"ו הוא נמצא חיוב תשבתת שאור שהוא בי"ד:

מסורת הש"ס

[לקמן ט. פ"ז מח: נדה סו:]
[לקמן י:]
[ב"מ כט: בכורות יח:] לקמן יא: ודף כא.
[ועי' תוספות עירובין לה: ד"ה כאן ועוד שם נט. ד"ה ותחומין]
עיין מהרש"א
[דף כ.]

גליון הש"ס גמ' דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה. עי' לקמן דף י ע"ב תוס' ד"ה בממונה: שם לרבות י"ד לביעור. עי' תשובת הר"ן סימן כ"ג:

גמרא

דהא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ ואכילת חמץ לאכילת מצה השבתת שאור לאכילת חמץ דכתיב °שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמצת ונכרתה ואכילת חמץ לאכילת מצה דכתיב °כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבותיכם תאכלו מצות (וגו') וכתיב ביה במצה °בערב תאכלו מצות ואימא לרבות ליל י"ד לביעור ביום כתיב ואימא מצפרא *אך חלק דבי רבי ישמעאל תנא מצינו י"ד שנקרא ראשון שנאמר °בראשון בארבעה עשר יום לחדש רב נחמן בר יצחק אמר ראשון דמעיקרא משמע דאמר קרא °הראשון אדם תולד אלא מעתה °ולקחתם לכם ביום הראשון הכי נמי ראשון דמעיקרא משמע שאני התם דכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים מה שביעי שביעי לחג אף ראשון ראשון לחג הכי נמי כתיב °אך ביום הראשון תשביתו שבעת ימים מצות תאכלו אם כן נכתוב קרא ראשון הראשון למה לי שמע מינה לכדאמרן אי הכי התם נמי הראשון למה לי ותו התם דכתיב °ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון אימר ראשון דמעיקרא משמע שאני התם דאמר קרא וביום השמיני שבתון מה שמיני שמיני דחג אף ראשון ראשון דחג הראשון למה לי למעוטי חולו של מועד חולו של מועד מראשון ושמיני נפקא איצטריך סד"א הואיל דכתב רחמנא וביום השמיני *וי"ו מוסיף על ענין ראשון דאפילו בחולו של מועד קמ"ל ולא לכתוב רחמנא לא וי"ו ולא ה"א ותו התם דכתיב °ביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם ראשון דמעיקרא משמע אלא הני שלשה ראשון מיבעי ליה לכדתני דבי רבי ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל בשכר שלשה ראשון זכו לשלשה ראשון להכרית זרעו של עשו לבנין בית המקדש ולשמו של משיח להכרית זרעו של עשו דכתיב °ויצא הראשון אדמוני כולו כאדרת שער ולבנין בית המקדש דכתיב °כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו ולשמו של משיח דכתיב °ראשון לציון הנה הנם רבא אמר *מהכא °לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים ואימא כל חד וחד כי שחיט זמן שחיטה אמר רחמנא תניא נמי הכי אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם מערב יום טוב או אינו אלא ביום טוב עצמו ת"ל לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר °אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם וכתיב כל מלאכה לא (תעשו) ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה [א]רבי יוסי אומר אינו צריך הרי הוא אומר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם מערב יום טוב או אינו אלא בי"ט תלמוד לומר אך חלק ואי ביום טוב עצמו מי שרי הא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ ואכילת חמץ לאכילת מצה אמר רבא שמע

רש"י

השבתת שאור לאכילת חמץ. משמע שהוזהר שלא לאכול חמץ וזה להשבית השאור דכתיב שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל (חמץ): ואכילת חמץ לאכילת מצה. משמע שחייב לאכול מצה הוזהר שלא לאכול חמץ דכתיב כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבותיכם תאכלו מצות וכתיב בערב תאכלו מצות אלמא זמן אכילת מצה ואיסור חמץ והשבתת שאור משתוה: אך חלק. אכין ורקין מיעוטין אלמא מקצת היום מותר ומקצתו אסור ומעתה יש לנו לחלק חציו לאיסור וחציו להיתר והיכא דאמר אך הוא חן בגימטריא* דאה"ס בט"ע גי"ף דכ"ן והופס ח' האה אל"ף ולד"י במקום כ': ראשון דמעיקרא משמע. בלאו רומיא דקרא אהדדי משמע ראשון במשמעות דקרא שהוא יום קודם לכל שבעה דקרא כיון דכתיב שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון ראשון קודם למעשה קאמר: הראשון אדם תולד. הקודם לאדם הראשון נולדת: הכא נמי הא כתיב. בההיא קרא גופיה שבעת ימים ודרוש נמי ראשון דומיא דשביעי: התם נמי. גבי לולב ה' דהראשון למה לי: מראשון ושמיני נפקא. מדכתיב בהנהו שבתון מכלל דאיכא לאו שבתון ניהו: על ענין ראשון. על ימים הקודמים לו דהיינו חולו של מועד: לא לכתוב רחמנא לא וי"ו. דמשמע ריבויא דהו איצטריך ה"א למיעוט: אלא מהני שלשה ראשון. דכתיב במקרא קודם דפסח ומקרא קודם דסוכות ומצות לולב לא תותב לרב נחמן דהני ראשון דכתיב בהו לאו למשמעותייהו קאתו אלא שמא בעלמא הוא דנקראו ראשון וכדתנא דבי ר' ישמעאל: בשכר ג' ראשון. שביתת הרגל דפסח ושביתת הרגל דחג ונטילת לולב שנקראו ראשונים זכו לשלשה ראשון: לא תשחט על חמץ וגו'. ושחיטת פסח זמנה מתחלת שבע שהוא בין הערבים שכבר נוטה חמה לצד שקיעתה והכי אמרינן בפ' אמר להם הממונה (יומא כח:) לנוטים דאברהם מכי משחרי כותלי דהיינו מחצות ואילך וגמרינן מינה דשחיטת התמיד מתחלת שבע וקשיא לן התם מתני' דתמיד נשחט בשש שעות ומחצה ומשני לן שאני כותלי בית המקדש דלא מכווני דאבין תהיהן מאד ולא משחרי עד שש ומחצה: ואימא כל חד וחד. יבער סמוך לשחיטתו מעט ואם שהה עד הבקר יבערנו בתשע: זמן שחיטה קאמר רחמנא. לא חלקה תורה לישראל לזה זמנו ולזה זמנו הואיל וקבע לו זמן ואיסורו שוה בכל לכולם זמן אחד קבע: שהיא אב מלאכה. וזו הבערה שלא לצורך היא והכתוב אסר מלאכה ביו"ט הלכך האי ראשון בארבעה עשר קאמר: אך חלק. התיר לך הכתוב לשהותו מקצת יום ביעורו ואי יום ביעורו ביום טוב מי שרי לשהוייה כלל הא איתקש כו' ואכילת מצה משתבינה ועל כרחך השבתת שאור כשתחשך ואם כן לא משכחת אך חלק דהי לאו אך היכא למימר ביום הראשון בין השמשות שהוא התחלת היום אבל השהא על כרחך בתוך יום ביעורו שרי ליה קרא לשהוייה:

תוספות

דהא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ וכו'. בפרק כל שעה (לקמן כח:) יליף ר' יהודה לאוכל חמץ מו' שעות ולמעלה שהוא בלא תעשה ור' שמעון פליג עליה ומהכא לא מצי למילף מידי דלא הוקשה אכילת חמץ להשבתת שאור שמשש שעות ולמעלה אלא להשבתת שאור של שבעת ימים וקשה לרשב"א אמאי לא יליף כרת להשבתת שאור מדאיתקש לאכילת חמץ:

למעוטי חולו של מועד. אהרווייהו קאי דלולב אינו ניטל במדינה אלא יום אחד:

כדתנא דבי ר' ישמעאל. אע"ג דכתיבי טובא בהנך ג' מצות כתיבי כולהו וכל הכתוב במצוה אחד חשיבי חדא ואין להקשות מנלן דמהני ג' ראשון דרשינן ולאך ביום הראשון לכדדרשינן דילמא ההוא איכתיב להך דרשא דמסתברא דמהני דכתיבי במקרא קודם דרשי' כולהו להך דרשא:

לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים. הקשה לרשב"א היכי יליף מהכא דחמץ אסור מו' שעות ולמעלה והא זמן שחיטת הפסח אחר התמיד הוי ותמיד שבחטו לפני חצות פסול וא"כ זמן שחיטה לא הוי מיד אחר חצות עד כדי שהיית הקרבת התמיד וי"ל כיון דדיעבד אם שחט הפסח קודם תמיד כשר כדתנן התם *חשיב זמן שחיטה מחצות ואילך:

זמן שחיטה קאמר רחמנא. אע"ג דאמת הוא דלא תשחט על חמץ כל חד וחד כי שחיט דאמרינן בפרק תמיד נשחט (לקמן סג. וסה) השוחט את הפסח על החמץ עובר בלאו מ"מ כיון דאשכחן דהוזהר על ההשבתה והזהיר שלא לשחוט פסח על חמץ סברא הוא שבזמן שחיטה הזהיר על השבתה:

דברי ר' ישמעאל. תימה לר"י דתנא דבי רבי ישמעאל נפקא ליה מקרא אחרינא ובכמה דוכתין* פריך מר' ישמעאל אתנא דבי רבי ישמעאל:

(ואומר) כל מלאכה לא תעשו. אע"ג דכשישרף ויעשה גחלים הנאתו מותר כדאמר בפרק כל שעה (לקמן כו:) גבי ערלה בישלה על גבי גחלים דברי הכל הפת מותר וה"ה חמץ והא דתנן בפ' כל שעה (ד כח.) לא יסיק בו תנור וכירים היינו מדרבנן אור"י דסברא הוא דקרא דתשביתו מיירי בכל ענין אפילו אינו צריך לגחלתו אי נמי כיון דמתחלת הבערה אינו יכול להנות ממנו אע"ג שיהא לו הנאה ממנו אחר כך אסור כמו נדרים ונדבות שאין קריבין בי"ט למ"ד (ביצה דף יט כ.) אף על פי שיש בהן מאכל הדיוט לבסוף ומאן דשרי שרי מלהנות° לחלק

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פ"א מהל' חמץ ומצה הל' ח:

רבינו חננאל

ואיטא מצפרא בי"ד ופרקינן אך חלק כדקיימא לן אכין ורקין למעט ובא זה אך וחלק גם י"ד חציו מותר וחציו אסור:

רב נחמן בר יצחק אמר אך ביום הראשון הראשון של יום טוב ראשון משמע כלומר קודם יום טוב ודייק מהא דכתיב הראשון אדם תולד (איוב טו ז) כלומר הראשון של אדם הראשון נולדת ולפני גבעות חוללת ואקשי' עליה אלא מעתה ולקחתם לכם ביום הראשון הכי נמי וכו':

רבא אמר מהכא לא תשחט על חמץ דם זבחי וגו' לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים ושחיטת הפסח מן התורה וזמן שחיטת הפסח שהיא משש שעות ולמעלה קאמר:

תניא כרבא ואליבא דר' ישמעאל ר"ע אומר הרי הוא אומר כל מלאכה לא יעשה ומצינו הבערה שהיא אב מלאכה לפיכך כיון שמעון שרפה של חמץ להשביתו מאד בי"ט אלא מערב יו"ט:

הגהות מהר"י לנדא

א] גמ' רבי יוסי אומר אינו צריך וכו'. נ"ל רבי יוסי הגלילי:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה וכתיב כל מלאכה בסוף הדבור שרי מלהנות. נ"ל מלהנו׳:

כו א מיי׳ פ״ג מהלכות חמץ ומצה הלכה ג ופ״ד הלכה א ב סמג לאוין עט:
כז ב ג ד מיי׳ פ״ד שם הלכ׳ ב ג ד סמג שם טוש״ע א״ח סי׳ תמ סעיף א:

שמע מינה מדרבי עקיבא תלת שמע מינה *אין ביעור חמץ אלא שריפה ושמע מינה *הבערה לחלק יצאת ושמע מינה לא אמרינן הואיל והותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך: ת"ר °שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם מה ת"ל והלא כבר נאמר °לא יראה לך שאור [ולא יראה לך *חמץ] בכל גבולך לפי שנא' לא יראה לך שאור *שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה *יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרי ת"ל לא ימצא אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מנין ת"ל לא ימצא בבתיכם אין לי אלא שבבתיכם בבורות בשיחין ובמערות מנין ת"ל בכל גבולך ועדיין אני אומר בבתים עובר משום בל יראה ובל ימצא ובל יטמין ובל יקבל פקדונות מן הנכרי בגבולין שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה מניין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה ת"ל שאור שאור לגזרה שוה נאמר שאור בבתים שאור לא ימצא בבתיכם ונאמר שאור בגבולין לא יראה לך שאור מה שאור האמור בבתים עובר משום בל יראה ובל ימצא ובל יטמין ובל יקבל פקדונות מן הנכרי' אף שאור האמור בגבולין עובר משום בל יראה ובל ימצא ובל יטמין ובל יקבל פקדונות מן הנכרי' ומה שאור האמור בגבולין שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אף שאור האמור בבתים שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה: אמר מר אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מנין ת"ל לא ימצא כלפי *לייא אמר אביי איפוך רבא אמר לעולם לא תיפוך ואריש' קאי שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מנין ת"ל לא ימצא והאי תנא מיהדר אהיתירא ונסיב לה קרא לאיסורא °משום שנאמר לך לך תרי זימני: אמר מר יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרים תלמוד לומר לא ימצא הא אמרת רישא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה לא קשיא *הא דקביל עליה אחריות הא דלא קביל עליה אחריות כי הא דאמר להו רבא לבני מחוזא *בעירו חמירא דבני חילא מבתייכו כיון דאילו *מיגנב ואילו מיתביד ברשותייכו קאי ובעיתו לשלומי כדילכון דמי ואסור הניחא למאן דאמר *דבר הגורם לממון כממון דמי אלא למאן דאמר לאו כממון דמי מאי איכא למימר שאני הכא דאמר לא ימצא הניחא דאמרי הניתא למאן דאמר דבר הגורם לממון לאו כממון דמי היינו

לחלק יצאת. מדקדי לא אב מלאכה ועוד אומר ריב"א דלמ"ד ללאו יצאתה שלא היה אסור ביו"ט כיון דאין שם מלאכה עליה: לא אמרינן מתוך. דאי אמרינן נמתוך שרי אע"ג דבעינן לורך היום קלא הכא מה שמבער הוי לורך: אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. הקשה הרב ר' יעקב דאורליי"נש דהכא לא מלריך תרי קראי למעוטי נכרי וגבוה דמחד לך ממעטינן תרוייהו אע"ג דתלתא לך כתיבי ובפ' כל שעה (לקמן כג.) משמע דלריכי כולהו ובמנחות בפרק רבי ישמעאל (דף סז. ושם) קאמר תרי עריסותיכם כתיבי חד למעוטי נכרי וחד למעוטי הקדש ומיהו בספרים מדויקים גרס חד כדי עריסותיכם פירוש כשיעור עיסת מדבר וחד לעיסת הקדש וכן נראה דבראשית הגז (חולין קלה:) דרשינן מעריסותיכם כדי עיסתכם:

משום דכתיב לך לך תרי זימני. פ"ה כיון דמייתר לך שדייה אלא ימצא וקשה לרשב"א דמיתורא דלך גופיה אפילו בלא [לא] ימצא מצינו למעוטי נכרי שכיבשתו ואור"י דאי לאו מלא ימצא הלך לא ממעטינן נכרי שכיבשתו דהוא כמי לך חשיבא וה"א דאתי לדרשה אחרינא אבל השתא דשדינא אלא ימצא ממשמעותיה ממעטינן נכרי שכיבשתו דלא ימצא לך משמע אפילו במצוי בעינא לך אבל עוד קשה לו כיון דשדינא אלא ימצא אמאי אילטריך ליה לעיל למדרש מה שאור האמור בגבולים וכו' אף שאור האמור בבתים שלך אי אתה רואה וכו' ותירץ ר"י דאי לאו דרשה דשאור שאור הוה מוקי לה למעוטי של אחרים ושל גבוה בבתים כמו בגבולים ולא למעוטי נכרי שכיבשתו ודוחק הקשה רבינו תם דבשום דוכתא לא מצריכנא תרי קראי לכיבשתו ושלא כיבשתו בראשית הגז (חולין קלה:) גבי ביתך דגנך שדך וטובא דמייתי התם בכולהו לא מצריך אלא חד קרא לכיבשתו ושלא כיבשתו ותי' רשב"א דכיון דגלי לן הכא נכרי שכיבשתו לא חשיב שלך בשום דוכתא תו לא צריך תרי קראי וממעטינן תרוייהו מחד קרא וכן יש לתרץ מה שהקשה ה"ר יעקב דאורליינ"ש מעריסותיכם:

ס"מ. מדלא נפקא ליה דהאי יום הראשון ערב יום טוב הוא אלא משום דאסור להבעיר ביום טוב שמע מינה סבירא ליה כר' יהודה דאמר לקמן בפרק כל שעה [כח. וכז:] אין ביעור חמץ אלא שריפה ויליף לה מנותר דאי השבתתו בכל דבר סבירא ליה לוקמיה ביו"ט תורה אור ויבערנו בדבר אחר יאכילנו לכלבים או ישליכנו לים: וש"מ. מדקאמר שהוא אב מלאכה סבירא ליה כר' נתן דאמר הבערה לחלק יצאתה דתניא (שבת דף ע.) הבערה ללאו יצאת שהיתה בכלל לא תעשה כל מלאכה חזר והוציאה מכללו ופרט בה לאו לעצמה לומר לך שאינה במיתת בית דין כשאר מלאכות אלא בלאו זה לבדו רבי נתן אומר לחלק יצאתה שלא תאמר העושה ארבעה או חמשה אבות מלאכות בשוגג בשבת אינו חייב אלא אחת דהא חד לאו איכא בכולהו וחד כרת לפיכך פרט בה בפני עצמה להקיש אליה מה היא מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייבין עליה לעצמה כו' אלמא לר' יוסי נמי אב מלאכה היא: והלא כבר נאמר ולא יראה לך שאור בכל גבולך. הרי בתים במשמע: לפי שנאמר ולא יראה לך. דמדכתב לך משמע מינה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה בגבולין של אחרים כגון נכרי ושל גבוה אם הקדישם לבדק הבית: יכול. כלמוד ממקרא זה שיטמין את שלו *ביד שלא יראנו ודיו דהא לא יראה כתיב: ויקבל פקדונות מן הנכרי. דהא כתיב לך: ת"ל לא ימצא. אסר לך הטמנה שאף היא בכלל מציאה ואסר לך של אחרים דהכא לא כתיב לך: אין לי. מלא ימצא דאסור אלא נכרי שלא כבשתו תחת ידיך ואינו שרוי עמך בחצר ולקמיה פריך איפכא מסתברא: נכרי שכיבשתו תחת ידך. דהוי ממוע כממוך או שלא כיבשתו אבל שרוי בחצרך מנין תלמוד לומר לא ימצא לקמיה מפרש לה: ואין לי אלא בבתים. כלומר ואם נאמר זה ולא נאמר ולא יראה לך שאור הייתי אומר אין לי שאסור לשהות חמץ אלא בבתים מפני שהוא מצוי אצלו תמיד דהא בהאי קרא בתים הוא דכתיב: תלמוד לומר בכל גבולך. בקרא דלא יראה כתיב: ועדיין. אע"פ שנאמר שניהם יש לי לומר בבתים עובר בכל אלו דהא לא ימצא דמשמע אפילו הטמנה לא כתב אלא בבתים ולא כתב בהו נמי לך להוציא של אחרים אבל בגבולין בורות שיחין ומערות כתב לך ואני אומר אבל אתה רואה בהן של אחרים מנין ליתן קולו של זה בזה וחומרו של זה בזה ת"ל כו' ולקמיה פריך מאי קאמר דמייתי לה של אחרים ושל גבוה לאיסורא ולהיתרא הכא והכא: כלפי לייא. שתי מלות כלפי היכן נוטה דבר זה הא איפכא מסתברא נכרי שכבשתו מסתברא דאסור טפי: לייא. היכן ותבירו בברכות בפרק הרואה (דף נח.) אגבי לנהרא כגני לייא חרסים שבורים להיכן הולכין: איפוך. אין לי דאסור אלא בנכרי שכיבשתו דהוי דומיא דשלך נכרי שלא כיבשתו מניין תלמוד לומר לא ימצא ולא כתב לא המצא אבל לא ימצא לגמרי משמע: ואריפא קאי. אהיתירא אין לי דמותר לראות של אחרים בדלא קביל עליה אחריות כדלקמיה אלא שלא כיבשתו נכרי שכיבשתו מנין דמותר ת"ל לא ימצא: ופרכינן לרבא תנא מהדר אהיתירא ונסיב לה למילתיה קרא לאיסורא ומשני להיתירא קא נסיב לה משום שנאמר בגבולין בשאור לך לך תרי זימני לא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים בפרשת ראה וכתיב לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך בפרשת בא ואם אינו ענין להאי לך בגבולין גבי ראייה דהא כבר אמור תניהו ענין ללא ימצא ודרוש ביה לא ימצא לך אף במצוי אצלך והיינו שרוי עמך קאמינא לך דאין חמץ אסור אלא אם כן שלך אבל אתה מוצא את של אחרים והיא לך דחמץ לא קתיב דשאור וחמץ מילרך לריכי כדאמר בבילה (דף ז:) דחד מחבריה לא יליף: מחוזא. עירו של רבא: דבני חילא. גיים של בית המלך ומטילין תיקון טורח מזונותיהן על העיירות: הניחא. הא דאמרינן דמשום אחריות אסור: למאן דאמר כו'. רבי שמעון קאמר ליה בבבא קמא (דף עא:) קדשים שחייב באחריותן חייב: להכי

אלא יראה לך שאור בנ"ל וכ"ה בילקוט

רבינו חננאל

אמר רבא ש"מ מדר"ע תלת ש"מ אין ביעור חמץ אלא שרפה דאי ס"ד בלא שרפה ישביתהו אפילו ביו"ם שלא בשרפה וש"מ מינה הבערה לחלק יצאתה דאי ס"ד ללאו יצאתה תיתי עשה דהשבתת חמץ לידחי לאו דהבערה וש"מ לא אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי ש"א לצורך: ת"ר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם מה ת"ל והלא כבר נאמר לא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים וכו' עד מנין ליתן את האמור של זה בזה ואת האמור של זה בזה ת"ל שאור שאור לגזרה שוה נאמר שאור בבתים שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם ונאמר שאור בגבולין לא יראה לך שאור בכל גבולך מה שאור האמור בבתים כיון שהוא מצוי בביתו עובר בבל יראה ובבל ימצא ובבל יטמין ובבל יקבל פקדונות מהנכרי' שאלו כולן נכנסין בכלל דבר המצוי בביתו שאין אדם רואה בביתו אלא דבר המצוי בביתו וכן כלם אף שאור האמור בגבולין כן ומה שאור האמור בגבולין כתיב ביה לא יראה לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אף שאור האמור בבתים של אחרים ושל גבוה מותר: אמר מר יכול יטמין ויקבל פקדונות מהנכרי' ת"ל לא ימצא אין לי א"א נכרי שלא כבשתו ואין שרוי עמך בחצר תוא שלא ימצא אצלך לא טמון ולא פקדון נכרי שכבשתו ושרוי עמך מנין ת"ל לא ימצא ואקשי' (כלפי לייא) [נראה דצ"ל כלפי אליה] כלומר דברים מהופכין הן כמו שהאליה הפוך מן הראש שכל המהלכין בדרך המהלכין הולך ראשו לפנים וזנבו לאחריו והמהפך הולך זנבו לפנים והראש אחריו כך גם זה כלומר אם אסרה לך התורה בנכרי שלא כבשתו עאכ"ו בנכרי שכבשתו שהוא כמו שלך שודאי אסור: אמר אביי איפוך כלומ' נכרי שכבשתו ושרוי עמך בחצר כמו שלך הוא חשוב ואסור אלא מנין שאף נכרי שלא כבשתו ואינו שרוי עמך בחצר שהוא אסור ת"ל לא ימצא כלל: ורבא אמר לעולם לא תיפוך ואריש' קאי. כלומר בתחלת הענין הדברים אמורים שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים

[illegible]

[לקמן יב: כח. כז: תמורה לג.]
[ג"י וכ"ה בע"ש]
[פי' תוס' מגילה כד.]

גליון הש"ס
גמ' משום שנאמר לך לך תרי זימני. עי' בהגהות מהרי"ט קדושין כא ד"ה ביוגל:

הכי איצטריך לא ימצא. משום דבעלמא לאו כממון דמי איצטריך קרא למימר דגבי חמץ מיהא מתסר: הואיל וכי איתיה הדר. הוא גופיה למריה בעיניה וזה עדיין לא נאבד וכי אמרה ר' שמעון להוא היכא דאינו בעין כגון גבי גונב קדשים שהיו הבעלים חייבין באחריותן אמר רבי שמעון אף על פי שאין כפל להקדש דכתיב לרעהו ולא להקדש הכא חייב דכיון דזה חייב באחריותן רעהו קרינא ביה דהא גרם לו להתחייב ממון: ארנונא. המלך נוטל עישור מן הבהמה ומן התבואה: חייבת בבכורה. דקיימא לן *כל שיד נכרי באמצע פטורה מן הבכורה שנאמר (במדבר ג) לי כל בכור בישראל אבל לא באחרים ועדר זה שעישורו של מלך בתוכו חייבת בבכורה לתת לכהן הבכורות שלהם או לא: דמצי מסלק ליה. לנכרי במעות: לא תיבעי לן. כיון דאכתי לא זכה נכרי בהן ודינו אינו קבוע בהן יותר ממעות איכא למימר לא יתן לו בהמות אלא מעות: ואע"ג דמצי מסלק ליה. דכל כמה דלא סלקיה ידו שייכא בבהמות: עיסת ארנונא חייבת. ואע"ג דעיסת נכרי פטורה ואוכל ישראל בלא חלה דהא עריסותיכם כתיב זו חייבת דלית לה קלא והרואה אומר שלו היא ואוכלה בלא חלה אבל בבהמה אית לה קלא והדתניא חייבת בעיסה הוא דתניא: אין זקוק לבער. לא הזקיקוהו להוציא את הנכרי מן הבית כדאמרן אבל אתה רואה של אחרים: הפקידו אצלו. וקביל עליה אחריות כדמפרש ואזיל זקוק לבער: יחד לו בית. כלומר לא קיבלו עליו אלא אמר ליה הרי הבית לפניך הנח באחת מן הזויות אין זקוק לבער: מאי קאמר. היכי יליף מלא ימצא: לעולם אסיפא. ולא ימצא משמע המצוי בידך לכל חפצך היינו דקביל עליה אחריות דהוי כדידיה: אף במקום שאמרו להשכיר. בפ"ק דע"א תנן אין משכירין בתים לנכרים בארץ ישראל אבל בסוריא משכירין וכל שכן בחוצה לארץ ואף במקום שהתירו להשכיר לא לבית דירה התירו אלא להעמיד בו בהמות ועצים ולא שידור הוא בה: שאין מצוי בידך. שהרי אותה זוית מסורה לנכרי: כופה עליו את הכלי. דהא לא חזי לטלטולי ואפוקי ומיהו בבל יראה לא עבר דהא בטליה בליביה מאתמול כדאמרינן לקמן הבודק צריך שיבטל בלבו אלא משום שלא ישכח ויאכלנו צריך כפיית כלי: מיבדל בדילי מיניה. אפילו בחול למוד הוא לפרוש ממנו: חמצו של נכרי. המופקד אצלו ולא קיבל עליו אחריות דמותר לשהותו: עושה לו מחיצה. בארבעה עשר משום היכר שלא ישכח ויאכלנו ולא סגי ליה בכפיית כלי כל שבעה שהכלי ניטל לצורך ומיהו ההוא דלעיל לא אפשר ליה במחיצה ומשום חד יומא סגי ליה בכפיית כלי ובלילה יבערנו: המפרש. מן היבשה לים: בשיירא. למקום רחוק: קודם שלשים יום. לפסח ולקמן מפרש כנגד ששואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום ומאז חל עליו להיזהר בצרכי הפסח: דעתו לחזור. בימי הפסח: אפילו מראש השנה נמי. דכי הדר ביה בימי הפסח עבר עליה והיא שעתא לאו ברשותיה היא דליבטליה שהרי איסור הנאה הוא ואינו שלו וכבראהו עובר עליה: אוצר. שהכניס שם תבואה ותחתיה חמץ ואמרינן לקמן *חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער: תוך שלשים זקוק לבער [דף ח.] דלכתחלה לא זהו ביעורו: קודם שלשים. לא חלה חובת ביעור עליו וכי מטי שעתא שעתא לא מחוייב כדאמרן דהא נפלה עליו מפולת: שהרי

[בכורות ג:]
[עירובין ...]
ע"ז כא. ושם.
[צ"ל שמכנים]
[עי' תוספות כתובות ז. ד"ה מתוך]
[תוספתא פ"א]

גליון הש"ס

גמ' בהמת ארנונא. עיין נדרים סב ע"ב בר"ן ד"ה והאך זו ארנונא: תוס' ד"ה התם. שמתחלה היתה הבהמה. עי' ב"ב נ"ע"א תוד"ה קסבר:

מגילה כט: סנהדרין יב: ע"ז ה:[ר"ה ז. בכורות נח. תוספתא מגילה פ"ג]

היינו דאיצטריך לא ימצא אלא למאן דאמר כממון דמי לא ימצא למה לי איצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל וכי איתיה הדר בעיניה לאו ברשותיה קאי קמשמע לן בעו מיניה מרבא בהמת ארנונא חייבת בבכורה או אין חייבת בבכורה כל היכא דמצי מסלק ליה בזוזי לא קא מיבעיא לן דחייב כי קא מיבעיא לן היכא דלא מצי מסלק ליה בזוזי מאי אמר להו פטורה והתניא חייבת התם דמצי מסלק ליה איכא דאמרי אמר רבא *[א]בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה ואע"ג דמצי מסלק ליה [ב]עיסת ארנונא חייבת בחלה ואע"ג דלא מצי מסלק ליה מאי טעמא בהמה אית לה קלא עיסה לית לה קלא: תנו רבנן *[ג]נכרי שנכנס לחצירו של ישראל ובציקו בידו אין זקוק לבער הפקידו אצלו זקוק לבער יחד לו בית אין זקוק לבער שנא' לא ימצא מאי קאמר אמר רב פפא ארישא קאי והכי קאמר הפקידו אצלו זקוק לבער שנאמר לא ימצא רב אשי אמר לעולם אסיפא קאי והכי קאמר [ד]יחד לו בית אין זקוק לבער שנאמר לא ימצא בבתיכם והא לאו דידיה הוא דנכרי כי קא מעייל לביתא דנפשיה קא מעייל למימרא דשכירות קניא *והתנן [ה]אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני *שמכניסין לתוכו ע"ג ואי סלקא דעתך דשכירות קניא כי קא מעייל לביתיה דנפשיה קא מעייל שאני הכא דאפקיה רחמנא בלשון לא ימצא מי שמצוי בידך יצא זה שאינו מצוי בידך אמר רב יהודה אמר רב [ו]המוצא חמץ בביתו ביום טוב *כופה עליו את הכלי אמר רבא אם של הקדש הוא אינו צריך מאי טעמא מיבדל בדילי מיניה ואמר רב יהודה אמר רב [ז]חמצו של נכרי עושה לו מחיצה עשרה טפחים משום היכר ואם של הקדש הוא אינו צריך מאי טעמא מיבדל בדילי אינשי מיניה ואמר רב יהודה אמר רב *[ח]המפרש והיוצא בשיירא קודם שלשים יום אין זקוק לבער תוך שלשים יום זקוק לבער אמר אביי הא דאמרת תוך שלשים יום זקוק לבער לא אמרן אלא שדעתו לחזור אבל אין דעתו לחזור אין זקוק לבער אמר ליה רבא ואי דעתו לחזור אפילו מראש השנה נמי אלא אמר רבא [ט]הא דאמרת קודם שלשים יום אין זקוק לבער לא אמרן אלא שאין דעתו לחזור אבל דעתו לחזור אפילו מראש השנה זקוק לבער ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא [י]העושה ביתו אוצר קודם שלשים יום אין זקוק לבער תוך שלשים יום זקוק לבער וקודם שלשים נמי לא אמרן אלא שאין דעתו לפנותו אבל דעתו לפנותו אפילו קודם שלשים יום נמי זקוק לבער הני שלשים יום מאי עבידתייהו *כדתניא [כ]שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום ר' שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות מאי טעמא דתנא קמא שהרי

התם דמצי מסלק ליה. הק' ר"י דבפ' איזהו נשך (ב"מ דף ע: ושם) אמר דהמקבל צאן ברזל מן הנכרי הוולדות פטורים מן הבכורה אף על גב דמצי מסלק ליה לנכרי בזוזי כדאמר התם כיון דאלו בעי נכרי זוזי ולא משכח שקיל בהמה ותי' ר"י דשאני התם *שמתחלה היתה הבהמה של נכרי וכיון דאי בעי זוזי ולא משכח שקיל בהמה לא נפקא מרשותיה אבל כשהבהמה של ישראל ומצי מסלק ליה לנכרי בזוזי לא נכנסה לרשותו: בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה אע"ג דמצי מסלק ליה. והא דתניא חייבת פ"ה דגבי עיסה תניא וק' לרשב"א דהא גבי בהמה תניא בהדיא בתוספתא *דחייבת בבכורה וכן גבי עיסה תניא* עיסת ארנונא חייבת בחלה אע"ג דלא מצי מסלק ליה ואית ספרים דגרסי בהמת ארנונא פטורה והוא דלא מצי מסלק ליה ולפי זה מתיישבות שתי הברייתות: יחד לו בית. פ"ה דלא קיבל עליו אחריות אלא אמר ליה הרי הבית לפניך וק' לר"י ואי איריא יחד אפילו לא יחד נמי והכי נמי מסיק בסמוך למימר דשכירות קניא ופר"ת דאפילו באחריות מיירי ומשום הכי מפיק מלא ימצא דלא חשיב מצוי כיון שיחד לו בית ורב פפא אית ליה מסברא כיון שיחד לו בית הוי כאלו קיבל עליו אחריות על חמצו של נכרי בביתו של נכרי*: כופה עליו כלי. אע"ג דאיכא למ"ד בפ' כירה (שבת מג.) אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל איכא לאוקמי בצריך למקומו אי נמי הכא שרי משום דילמא אתי למיכליה: שנאמר

[ועי' תוס' ב"מ פב: ד"ה והא]

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"ד מהל' בכורות הלכה א סמג עשין מא טוש"ע יו"ד סי' שכ סעיף ס:

כט ב מיי' פ"ו מהלכות ביכורים הל' ט סמג עשין קמא טוש"ע יו"ד סי' של סעיף ג:

ל ג ד מיי' פ"ד מהל' חמץ ומצה הלכה ב טוש"ע או"ח סימן תמ סעיף ג:

לא ה מיי' פ"י מהלכות ע"ז הל' ד סמג לאוין מח טוש"ע יו"ד סי' קנא סעיף י:

[בכורות פ"ב] תוספתא דחלה פ"א

לב ו מיי' פ"ג מהלכות חמץ ומצה הלכה א סמג לאוין עט טוש"ע או"ח סי' תמו סעיף א:

לג ז מיי' פ"ד שם הל' ב סמג שם טוש"ע א"ח סי' תמ סעיף ב:

לד ח ט י מיי' פ"ב שם הלכה יט סמג שם טוש"ע או"ח סימן תלו סעיף א ב:

לה כ טור ש"ע א"ח סי' תכט סעיף א:

רבינו חננאל

בהמת ארנונא. פי' בהמה שיש בה שותפות לנכרי פטורה מן הבכורה דבהדיא קי"ל כל יד נכרי באמצע פטור מן הבכורה ואע"ג דמצי מסלק ליה לנכרי בדמי מ"ט בהמה אית לה ק"א כלומר דהאי בהמה דנכרי היא ולא אתו למימר דישראל היא וקא אכיל בוכרי אבל עיסת ארנונא אע"ג דלא מצי מסלק ליה לנכרי מינה חייבת בחלה דהא לית לה ק"א: ת"ר נכרי שנכנס לחצרו של ישראל ובצק בידו אין זקוק ישראל לחוציאו מידו של נכרי ולבערו הפקידו אצלו חייב לבער א"א אם יחד ליה בית ולאו ברשותיה דישראל קאי: למימרא דשכירות קניא והתנן בע"ז סוף פ"ק אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים וכתיב (דברים ז כו) לא תביא תועבה אל ביתך ואי ס"ד דשכירות קניא לאו ביתך הוא ושני' לעולם שכירות לא קניא ושאני הכא דכתיב לא ימצא כל חמץ שמצוי בידך אסרה תורה והאי כיון דיחד לו בית יצא מידו זה החמץ ואינו מצוי בידו: אמר רב המוצא חמץ ביו"ט שאינו יכול לבערו כופה עליו את הכלי חיישינן שמא ... מרשות ישראל לנכרי: ובן ... מתחלת השנה חייב לבער ובן דין ... יום מאי עבידתייהו דתניא

עין משפט
נר מצוה

לז א מיי' פ"ג מהלכות חמץ ומצה הלכה ו סמג עשין לט טוש"ע א"ח סי' תלד סעיף ב:
לז ב מיי' פ"א מהלכות מעשר הלכה יב:
לח ג מיי' פ"ג מהלכות חמץ ומצה הלכה ו ח סמג עשין לט טוש"ע א"ח סימן תלד סעיף ב:

מסורת הש"ס

תורה אור

שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על הפסח שני שנאמר *°ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו וכתיב °ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ור' שמעון בן גמליאל אמר לך איידי דאיירי במילי דפסחא מסיק להו לכל מילי דפסחא מאי טעמא דרשב"ג שהרי משה עומד בראש החדש ומזהיר על הפסח שנאמר °החדש הזה לכם ראש חדשים וכתיב דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו' ממאי דבריש ירחא קאי דילמא בארבעה בירחא או בחמשה בירחא קאי אלא אמר רבה בר שימי משמיה דרבינא מהכא °וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית בחדש הראשון וכתיב °ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו הכא נמי ממאי דבריש ירחא קאי דילמא בארבעה בירחא או בחמשה בירחא קאי אמר רב נחמן בר יצחק אתיא מדבר ממדבר כתיב הכא במדבר סיני וכתיב התם °וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני מה להלן בראש חדש אף כאן בראש חדש וניכתוב ברישא דחדש ראשון והדר ניכתוב דחדש שני אמר רב מנשיא בר תחליפא משמיה דרב °זאת אומרת אין מוקדם ומאוחר בתורה אמר רב פפא לא אמרן אלא בתרי ענייני אבל בחד ענינא מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר דאי לא תימא הכי כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט דילמא פרט וכלל הוא ותו פרט וכלל נעשה כלל מוסף על הפרט דילמא כלל ופרט הוא אי הכי אפילו בתרי ענייני נמי הניחא למאן דאמר *כלל ופרט המרוחקין זה מזה אין דנין אותו בכלל ופרט שפיר אלא למאן דאמר דנין מאי איכא למימר אפילו למ"ד דנין הני מילי בחד ענינא אבל בתרי ענייני אין דנין: אמר רב יהודה אמר רב °הבודק צריך שיבטל מאי טעמא אי נימא משום פירורין הא לא חשיבי וכי תימא כיון דמינטר להו אגב ביתיה חשיבי *והתניא °סופי תאנים ומשמר שדהו מפני ענבים סופי ענבים ומשמר שדהו מפני מקשאות ומפני מדלעות בזמן שבעל הבית מקפיד עליהן אסורין משום גזל וחייבין במעשר בזמן שאין בעל הבית מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין משום מעשר אמר רבא גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עילויה °וכי משכחת ליה לבטליה °דילמא משכחת ליה לבתר איסורא ולאו ברשותיה קיימא ולא מצי מבטיל דא"ר אלעזר *שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו *ברשותו ואלו הן בור ברשות הרבים וחמץ משש שעות ולמעלה °וניבטליה בארבע וניבטליה בחמש כיון דלאו זמן איסורא הוא ולאו זמן ביעורא הוא דילמא פשע ולא מבטל ליה
תיבטליה

רש"י

שהרי משה רבינו עומד בפסח ראשון. ודורש להן בהלכות פסח השני דהיינו שלשים יום שהוא בארבעה עשר באייר: מה להלן ראש חדש. דכתיב ביה באחד לחדש השני: וניכתוב ברישא ס'. לא אשמעתין פריך אלא אסדר פרשיות קפריך מכדי פרשת פסח נאמרה תחלה שהרי בחדש הראשון נאמר כדכתיב בחדש הראשון לאמר ופרשה פקודים נאמרה באייר ומאי טעמא אקדמה להאי בראש הספר ופרשת זו בפרשת בהעלותך: אין מוקדם ומאוחר בתורה. לא הקפידה תורה על סדר מוקדם ומאוחר ופרשיות דנאמרו תחלה הקדימו המאוחרות לה: בתרי עניני. בשתי פרשיות: בחד ענינא. במקראות הסדורות בפרשה אחת: דאי לא תימא הכי. דבסדר כתיבתן נאמרו הא דקיימא לן כל כלל ופרט אין בכלל אלא מה שהוא בפרט לפי שבא הפרט ופרט שזהו הכלל היכי סמכינן עלה דילמא פרט וכלל הוא: נעשה כלל מוסף על הפרט. שלא תאמר אין כאן אלא פרט או כיוצא בו נביא בדינו בבנין אב לכן הוסיף הכתוב כלל אחריו להביא כל דבר ואפילו אינו דומה לפרט: אי הכי. קשיא לך אפילו בתרי ענייני תיקשי לך דהא דיינינן כלל ופרט כשנאמר אחד מהן בפרשה זו ואחד מהן בפרשה אחרת: הא ניחא. דלא קשיא לך: למאן דאמר כלל ופרט המרוחקין אין דנין כו'. ופלוגתא היא במנחות בפרק כל המנחות באות מצה (דף נה:) ובבבא קמא בהחובל (דף פה.): הבודק צריך שיבטל. בלבו סמוך לבדיקה מיד ולומר כל חמירא דאיכא בביתא הדין ליבטיל: מאי טעמא. הרי מבער כל הנמצא: וכי תימא כיון דמנטר להו אגב ביתיה. עם שאר ממונו הוא משמרן שכשהוא נועל ביתו לשומרו נמצא משמר כל מה שבתוכו הלכך חשיבי ושימור דלאו אדעתא דידיה הוא מי מחשיב ליה: והתניא כופי תאנים. סוף לקיטת תאנים נמצאים בתאנה תאנים שאינן מתבשלות כל צרכן עולמית: ומשמר שדהו מפני ענבים. ובעל הבית זה משמר שדה זו שלא יכנסו בני אדם לתוכה ואין דעתו מפני התאנים אלא מפני שיש בה ענבים שעדיין לא הגיע עת הבציר או כופי ענבים שלא יתבשלו עולמית ובעל הבית משמר שדהו שהן בתוכה ולא בשבילן אלא מפני מדלעות ומקשאות שבה: קשואין ודלועין שם הפרי עצמו. מקשאות ומדלעות קרי כל האילנות: וחייבין במעשר. אם ליקטן בעל הבית או נתנן לאחר: ופטורין מן המעשר. דהפקר פטור מן המעשר: ודעתו עליה. חשובה היא בעיניו וחס עליה לשורפה ומשהה אפילו רגע אחד ונמצא עובר עליה בבל יראה ובבל ימצא אבל מבטלה אינו עובר דלא כתב אלא תשביתו: דלאו ברשותיה הוא. אינו שלו: דאמר ר' אלעזר ב' דברים אינן שלו ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו. להתחייב עליהן: בור ברשות הרבים. הפותחו חייב בניזקין ואין הבור שלו אלא של הפקר שהרי ברשות הרבים הוא ואף על פי שכרהו אין רשות הרבים קנויה לו: וניבטליה בארבע. כלומר למה הוצרכו לבטל בלילה ליתקנו רבנן לכל אדם שיבטל קודם איסורו: פשע. ישכח ויבא לידי פשיעה שעל ידי מה יזכור אבל עכשיו שעסוק בבדיקתו יזכר:

תוספות

שנאמר ויהי אנשים. והא דאמר בהניזקין (גיטין ד' ס. ושם) שמונה פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן והיינו בר"ח חדש ניסן פרשת טמאים לא כפ"ה דפי' פרשת טמאים ויהי אנשים דזו הפרשה נאמרה בערב הפסח כדמשמע הכא אלא פרשת טמאים טומאת תרומה וקדשים:

ומזהיר על פסח שני. אע"ג שעל ידי שאילתו הוזקק לומר להן מ"מ לא היה צריך להאריך אלא אל תעשו פסח ותו לא:

ממאי דבריש ירחא קאי. תימה דבשבת בפ"ר עקיבא (דף פז: ושם) קאמר *(רבה) דכ"ע [רבא] בר"ח אתו למדבר סיני כתיב הכא ביום הזה באו מדבר סיני וכתיב התם החדש הזה וגו' מה להלן ר"ח אף כאן ר"ח אלמא פשיטא דהחדש הזה נאמר לו בר"ח והיינו משום דאמר בהקומץ רבה (מנחות כט.) שנתקשה משה רבינו בראיית הלבנה עד שאמר לו הקב"ה כזה ראה וקדש ותי' ר"ת אע"ג שאמר הקב"ה למשה בריש ירחא דילמא משה לא אמר להם לישראל אלא בג' או בד' בירחא ומסיק דיליף מדבר ממדבר דבההיא דבאחד לחדש השני אמירת הקב"ה ואמירת משה הוי בריש ירחא דכתיב *באחד לחדש השני ויתילדו וגו' ור"י מפרש אע"ג דהחדש הזה הוה בריש ירחא מיהו דילמא הא דקאמר דברו אל כל עדת ישראל לא הוה בריש ירחא ואם תאמר אמאי לא יליף התם מדבר מבמדבר כי הכא וי"ל דמדבר מבמדבר לא ילפינן:

אבל בחד ענינא מאי דמוקדם מוקדם. הייני דוקא היכא דליכא דרשה וטעם דהא תנן בפ' נגמר הדין (סנהדרין מה. ושם) דדחיית הנסקל קודם לסקילתו אע"ג דסקילה כתיב ברישא דכתיב כי סקל יסקל או ירה יירה הייני משום דכתיב במקום אחר סקילה בגמר מיתה דכתיב וסקלתם באבנים ומתו:

אבל בתרי ענייני אין דנין. והא דפריך בסוף הפרה (ב"ק ד' נד: ושם) ואימא בהמתך דדברות ראשונות כלל שור וחמור פרט *בהמתך דדברות האחרונות חזר וכלל אע"ג דמרוחקין טובא הייני משום דעשרת הדברות חשיבי כחד ענינא דבדיבור אחד נאמרו:

ודעתיה עילויה. פירוש ולא בטל מאליו כמו פירורין ועל פ"ה קשה מאי פריך כי משכחת ליה ניבטלה הא פי' ודעתיה עילויה שחס עליה לבטלה:

*משש שעות ולמעלה. פ"ה מתחלת שש ולא נהירא לר"ת דע"כ הא דאמר לעיל חמץ מו' שעות ולמעלה אסור הייני מסוף שש ופר"ת דמסוף שש קאמר ומייתי ראיה מחיטי קורדנייתא שהן קשין והוה חמץ נוקשה שאינו אסור נמי אלא *) מדרבנן:

לפני

רבינו חננאל

שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ותנ' דהא עומד [illegible]

גליון הש"ס

[illegible]

[illegible]

וניבטליה בשית כיון דאיסורא דרבנן עילויה כדאורייתא דמיא ולאו ברשותיה קיימא ולא מצי מבטיל *דאמר רב גידל אמר ר' חייא בר יוסף אמר רב "המקדש משש שעות ולמעלה אפילו בחיטי קורדניתא אין חוששין לקידושין ולבתר איסורא לא מצי מבטיל ליה והא תניא היה יושב בבית המדרש ונזכר שיש חמץ בתוך ביתו מבטלו בלבו אחד שבת ואחד יום טוב בשלמא שבת משכחת לה כגון שחל ארבעה עשר להיות בשבת אלא יום טוב בתר איסורא הוא אמר רב אחא בר יעקב הכא "בתלמיד יושב לפני רבו עסקינן ונזכר שיש עיסה מגולגלת בתוך ביתו ומתיירא שמא תחמיץ קדים ומבטיל ליה מיקמי דתחמיץ דיקא נמי דקתני היה יושב בתוך בית המדרש שמע מינה: אמר רבה בר רב הונא אמר רב הפת שעיפשה כיון שרבתה מצה מותרת היכי דמי אילימא דידע בה דחמץ היא כי רבתה מצה מאי הוי אלא דלא ידעינן בה אי חמץ הוא אי מצה הוא מאי איריא כי רבתה מצה אפילו כי לא רבתה מצה נמי ניזיל בתר בתרא מי לא תנן *"מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר בהר הבית חולין בירושלים בשעת הרגל מעשר בשאר ימות השנה חולין ואמר רב שמעיה בר זירא מאי טעמא הואיל ושוקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום אלמא אמרי' קמאי קמאי אזלי ליה והני אחריני נינהו "הכא נמי נימא קמא קמא אזיל והאי דהאידנא הוא שאני הכא דעיפושה מוכיח עילויה אי עיפושה מוכיח עילויה כי רבתה מצה מאי הוי אמר רבה לא תימא שרבתה מצה אלא אימא "שרבו ימי מצה עילויה אי הכי פשיטא לא צריכא דעיפושה מרובה מהו דתימא כיון דעיפושה מרובה אינגליא מילתא דודאי חמץ מעליא הוא קא משמע לן כיון שרבו ימי מצה עילויה אמרינן כל יומא ויומא נתמא חמימא אפה ושדא עילויה ועפשא טפי ומי אזלינן בתר בתרא והא תניא ר' יוסי בר יהודה אומר "תיבה שנשתמשו בה מעות חולין ומעות מעשר אם רוב חולין חולין אם רוב מעשר מעשר ואמאי ליזיל בתר בתרא אמר רב נחמן בר יצחק הכא במאי עסקינן כגון שנשתמשו בה מעות חולין ומעות מעשר ואין יודע איזה מהן בסוף רב זביד אמר כגון שנשתמשו בה ציבורין ציבורין רב פפא אמר כגון דאשתכח *בגומא: אמר רב יהודה הבודק צריך שיברך מאי מברך רב פפי אמר משמיה דרבא (*אומר) לבער חמץ רב פפא אמר משמיה דרבא על ביעור חמץ בלבער כולי עלמא לא פליגי דודאי להבא משמע כי

רש"י

וניבטליה בשית. ליתקנו רבנן לכל אדם ליבטל בלבו בתחלת שש דהשתא לא פשע דהיכא זכרון טובא שהרי עסוק בשריפתו: כיון דאיסורא דרבנן. דמשעברו חמש אסור בחמץ לדברי הכל כדאורייתא דמי ואינו שלו ולא מצי מבטל ליה בלבו וכיון דחם עליה ומשוי ליה פורתא עבר עליה: המקדש. אשה: משש שעות ולמעלה. מתחלת שש דאיסורא דרבנן הוא: אפילו בחיטי קורדנייתא. הגומחים בהרי אררט קשין הם מאד ואפילו הכי אין חוששין לקדושין אם באו עליהם מים ואף על גב דאתי איסור הנאה חמץ דרבנן דשש ומפקע קידושי תורה ושרי אשת איש לעלמא הא מתרלינן* בכמה דוכתין כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש והפקר ב"ד הפקר והם הפקירו ממונו: עיסה מגולגלת. שלא החמיצה ומפני אימת כבוד רבו אין יכול לקום ולילך ולאפותה: דקדים ומבטל לה. בלבו דעדיין היא ברשותו שלא נאסרה עליו: דיקא נמי. דעדיין לא החמיצה דקתני היה יושב בבית המדרש דמשמע מפני שאין יכול לקום ולילך משם הוא מבטלה בלבו ואי בחמץ גמור למה לי יושב בבית המדרש ואפילו אם היה פנוי מה בידו לעשות יותר השבתה בלב זהו ביעורו אלא ודאי כשיש בידו לתקן קאי ובידו לאפותה אם היה פנוי הואיל ולא החמיצה עדיין ומשום יום טוב נקט יושב בבית המדרש ושבת מתוקמא בחמץ גמור ובארבעה עשר שחל להיות בשבת: כיון שרבתה מצה. קס"ד אם נשתמשו בתיבה זו מצה יותר מחמץ אזלינן בתר רובא ומותרת: רוב אוכלי בשר בירושלים כל ימות השנה ממעות מעשר שני הן לפי שלא היו מספיקין לאכול כל מעות מעשר שני שלהן ברגל ונותנין אותם לבני העיר בטובת הנאה והן אוכלים אותם בקדושתן ועיקר אכילת מעות מעשר שלמים היו מביאין מהן כדקיימא לן במנחות (דף פב.) הלכך לוקחין מהן בהמות דכל זמן שיש לו מעות מעשר אינו מוציא מעות חולין ואע"ג דאיכא למימר שמא מיד המוכר נפלו ומעות חולין הן ספק איסורא לחומרא: בהר הבית לעולם חולין. ואפילו בשעת הרגל שיש מעות מעשר מרובין בירושלים ממעות חולין לא מספקינן להו במעשר דאזלינן בתר רובא דהתא ואמרינן לאו האידנא נפול אלא קודם הרגל ובירושלים בשאר ימות השנה חולין דרוב מעות העיר חולין ובשעת הרגל מעשר כדמפרש טעמא מה טעם בשעת הרגל מעשר ולא אמרי' קודם הרגל נפול כדאמרן בנמצאין בהר הבית הואיל ושווקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום מפני המים ואי נפול קודם הרגל הוו נשתכחי בשעת כיבוד אבל הר הבית מתוך שהוא משופע והרוח מכבדתו מעפרו ועוד שאין אדם נכנס באבק שעל גבי רגליו ואינו עשוי להתכבד אלמא בכל דבר העשוי להתכבד אמרינן קמאי קמאי אזדו וסתם תיבות שמשתמשין בהן אוכלין נוטלין ראשון ראשון כדי שלא יתעפשו וכל שכן דמסתמא בדקה זה אור לארבעה עשר והאי דבתרא היא ומצה היא: מוכיח עליה. שהרי הוא זה ימים רבים וחמץ הוא: שרבו ימי המצה. ורגיל להיות מעופש משנכנס הפסח: אי הכי פשיטא. אפי' ספק ליכא דמסתמא ודאי בדקה והא מצה היא: אם רוב חולין. נשתמשו בה חולין אלמא בתר רובא אזלינן ולא בתר בתרא: ציבורין ציבורין. של מעשר בזוית זו ושל חולין בזוית זו וביום א': בגומא. דליכא למימר זיל בתר בתרא דקמאי לא שקלינהו משום דיש לחוש שמא בגומא נטמנו ולא ראוהו: בלבער כולי עלמא לא פליגי דלהבא משמע. ושפיר דמי דברכה קודם עשיית המצוה בעינן כדלקמן:

מעיקרא

תוספות

לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר. פ"ה אע"פ דאיכא למתלי במוכר כמו בלוקח מספיקא תלינן לחומרא ואין נראה לר"י דסמוך מיעוטא דחולין דשאר מעות לפלגא דמוכר וה"ל רובא להיתר ואור"י דלוקחים הוו רובא דכמה בני אדם עומדים על בהמה אחת לקנות: בהר הבית לעולם חולין. מקשה ר"י היאך נמצאו שם הא אמר בפ' הרואה (ברכות סב:) לא יכנס בהר הבית במעות הצרורות בסדינו ואור"י דאינו אסור אלא היכא דעושהן בפרהסיא בסדינו דנראה הוא דנראה כהולך שם לסחורה אבל בצינעא לא*: עשויין להתכבד בכל יום. קשה לר"י דמסקי' בפרק דם הנדה (נדה נו: ושם) גבי סרך שכונה במבוי אין חזקתו מתכבד אלא על ידי בדיקה ותירץ דסרך שהוא בכעדשה אין חזקתו כל כך מתכבד כמו במעות*: בלבער כ"ע לא פליגי דלהבא משמע. מכאן היה מצריך רשב"א לברך לפני המילה להכניסו דאי לאחר המילה יספר ברכתו דלהכניסו להבא משמע ועוד שצריך לברך עובר לעשייתו ולא נראה לר"ת דבפרק ר' אליעזר דמילה (שבת דף קלז: ושם) תניא המל אומר אקב"ו על המילה אבי הבן אומר להכניסו משמע לאחר המילה מקומו אע"ג דלהכניסו משמע להבא לא קשה דלא על זאת הנעשה עכשיו מברך אלא משבח ומודה להקב"ה שצונו על המילה כשתבא לידו ותיקנוה כאן לגלות ולהודיע שזו המילה נעשה לשם יוצרנו ולא לשם ע"ג ולא לשם מורגא ולא לשם הר גרזים ואין צריך לברך עובר לעשייתו אלא במקום שהעושה המצוה הוא מברך אבל כשמברך אחר לא ותדע שהרי ברכת אירוסין אינו מברך אלא אחר אירוסין:

כי

עין משפט נר מצוה

לט א מיי' פ"ה מהל' אישות הלכה ח סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כח סעיף כח:

מ ב מיי' פ"ג מהלכות חמץ ומצה הלכה י טוש"ע או"ח סי' תמד סעיף ח:

מא ג מיי' פ"ז מהלכות מ"ש ונ"ר הלכה י:

מב ד ה טוש"ע או"ח סי' תמו סעיף ד:

מג ו מיי' פ"ו מהלכות מ"ש ונ"ר הלכה יא:

[וע"ע תוס' ב"מ ס. ד"ה נגר]

רבינו חננאל

וניבטליה בשעה ששית למה בזמן הביעור כו' פשיט' היא. פי' קורדניאתא חטים חזקים ואין שמחמיצין (היא) אפי' אלו כיון שהוכשרו במים איסורי הנאה הן כחמץ גמור ואקשי' וכי בתר איסורא לא מצי מבטל ליה והתניא היה יושב בבית המדרש ונזכר שיש לו חמץ בבית מבטלו בלבו אחד שבת ואחד יום טוב והנה יום טוב לא משכחת לה אלא בתר איסורא וקתני דמבטל ושנינן לא בתלמיד חכם שיש לו עסה מגולגלת בביתו ביום טוב ומתיירא שמא תחמיץ שמקדים ומבטלה קודם שתחמיץ דיקא נמי מדקתני היה יושב בבית המדרש ש"מ: פת שעיפשה ולא ידע אי מצה אי חמץ הוא אם רבו ימי מצה מותרת היא פי' אחר הפסח: ואקשי' תיזל בתר בתר'. כלומר כמעו' מעשר כיון שעכשיו כל הפת שעושין מצה היא [גם זו] מצה היא שהחמץ כבר עבר מי לא תנן [בפ"ז דשקלי'] מעות שנמצא לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר כלומר במעות מעשר שני קונין בהמה כדכתיב (דברים יד כו) ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו' ואמרי' מה טעם הואיל ושוקי ירושלים עשוין להתכבד בכל יום אלמא אמרי' אינהו אזלו והני אחריני נינהו וכו' אקשי' ומי אזלינן אחר האחרון והתניא ר' יוסי אומר תיבה שנשתמש בה חולין ומעשר אם רוב חולין חולין ואם רוב מעשר מעשר ולא קתני אחר אחרון ופרקי' בדלא ידעינן איזה מהן אחרון או כגון שנשתמשו צבורין כלומר צבור מכאן וצבור מכאן ושניהן כאחד ואין אחד מהן אחרון או נמצא בגומא דאיכא למימר לא ראוה אותה:

מסורת הש"ס

לקמן כט: [פ"ש]

[שקלים פ"ז מ"ב]

כי פליגי בעל ביעור מר סבר מעיקרא משמע ומ"ס להבא משמע מיתיבי ברוך *אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה התם היכי נימא נימא למול לא סגיא דלאו איהו מהיל אבי הבן מאי איכא למימר אין הכי נמי מיתיבי ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה התם נמי היכי נימא נימא לשחוט לא סגיא דלאו איהו שחט פסח וקדשים מאי איכא למימר אין הכי נמי מיתיבי *העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה נטלו לצאת בו אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב שאני התם דבעידנא דאגבהה נפק ביה אי הכי לצאת בו יצא בו מיבעי ליה אין הכי נמי *ומשום דקא בעי למיתנא סיפא לישב בסוכה תנא רישא נמי לצאת בו דקתני סיפא *העושה סוכה לעצמו אומר ברוך אתה ה' שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה נכנס לישב בה אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה *והלכתא על ביעור חמץ דכולי עלמא מיהא מעיקרא בעינן לברוכי מנלן דאמר רב יהודה אמר שמואל *כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא אמר ר"נ בר יצחק דאמר קרא °וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבר את הכושי אביי אמר מהכא °והוא עבר לפניהם ואבע"א מהכא °ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם בי רב אמרי חוץ מן הטבילה ושופר בשלמא טבילה דאכתי גברא לא חזי אלא שופר מ"ט וכי תימא משום דילמא מיקלקלא תקיעה אי הכי אפילו שחיטה ומילה נמי אלא אמר רב חסדא חוץ מן הטבילה בלבד איתמר תניא נמי הכי *טבל ועלה בעלייתו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה: לאור הנר וכו': מנא הני מילי אמר רב חסדא למדנו מציאה ממציאה ומציאה מחיפוש וחיפוש מחיפוש וחיפוש מנרות ונרות מנר מציאה ממציאה כתיב הכא °שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וכתיב התם °ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא ומציאה מחיפוש דידיה וחיפוש מנרות דכתיב °בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות ונרות מנר דכתיב °נר (אלהים) [ה'] נשמת אדם חופש כל חדרי בטן *תנא דבי ר' ישמעאל לילי י"ד בודקים את החמץ לאור הנר אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא ואומר ויחפש בגדול החל ובקטן כלה* ואומר בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות ואומר נר (אלהים) [ה'] נשמת אדם חופש מאי ואומר וכי תימא האי בעת ההיא קולא הוא דקאמר רחמנא לא בדיקנא לה בירושלים בנהורא דאבוקה דנפיש נהורא טובא אלא בנהורא דשרגא דזוטר נהורא טפי דעון רבה משתכח ועון זוטר לא משתכח תא שמע נר ה' נשמת אדם: תנו רבנן ׳אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה ׳ולא לאור האבוקה אלא לאור הנר

מפני

רש"י

מעיקרא משמע. על ביעור שביערתי והרי עדיין לא בדיק דהא ברכה קודם בדיקה היא ביעור הייט נמי בדיקה: נימא למול. בתמיה משמע דאותו רופא המל את כל בני העיר (נווה) למול את התינוק הזה: וכי לא סגי דלאו איהו מהיל. עליו המצוה מוטלת והלא על אביו מוטל כדאמרן בקדושין פרק קמא (*קרוב לסופו) אבל ביעור מצוה על בעל החמץ מוטלת וכל איש ואיש בודק ביתו והיכא דיכול לומר לבער לא נימא על ביעור: ופרכינן אבי הבן מאי איכא למימר. אי על המילה לשעבר משמע וזה אפשר לו לומר למול מאי איכא למימר היכי שרינן ליה למימר על המילה: אין הכי נמי. צריך לומר למול: פסח וקדשים. הבעלים נצטוו דכתיב (ויקרא א) וסמך ידו ושחט: נפק ביה. ומברך על שעבר: והלכתא על ביעור. נמי להבא משמע וגבי מילה נמי לא שנא אבי הבן מאינש דעלמא דהא להבא משמע ועל מילה נמי כלמול דמי: עובר. קודם כמו ויעבר את הכושי קדמו במיתת אבשלום: ויעבר מלכם לפניהם. יקדים לילך בראש: דאכתי גברא לא חזי. כגון טבילת בעלי קרי דקיימא לן בברכות (ד' כ:) שאסור בדברי תורה ובברכה דעזרא תיקן טבילה לבעלי קריין לדברי תורה ומשום ההוא טבילה תקון בכל הטבילות ברכתן לבסוף: למדנו מציאה. האמורה בחמץ ממציאה האמורה בגביע דבנימין: ומציאה מחיפוש. כלומר ואותה מציאה של בנימין מחיפוש האמור אצלה דמה מציאה של גביע ע"י חיפוש אף מציאת המץ ע"י חיפוש: וחיפוש מחיפוש וחיפוש מנרות. לאחר שלמדת שהיא ע"י חיפוש חזור ולמוד זה החיפוש מחיפוש שכתוב בירושלים שהוא בנרות כדכתיב בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות: ונרות מנר. דכתיב בנר יחידי נר (אלהים) נשמת אדם חופש כל חדרי בטן ולקמיה מפרש הא למה לי: זכר לדבר. כדפרשינן והשתא מפרש קראי היכא וראיה ממש ליתא אלא אסמכתא בעלמא *דדברי תורה מדברי קבלה נינהו: קולא הוא. דאקיל רחמנא גבי ירושלים. דלא נבדקיה באבוקה אלא באור קטן שילכך לא ילפינן חמץ מיניה להקל: תא שמע. מהאי קרא דבדיקה מעלייתא היא דכתיב חופש כל חדרי בטן:

מפני

תוספות

כי פליגי בעל ביעור מר סבר לשעבר משמע. פירש ר"ת לשעבר משמע טפי מלהבא אבל מ"מ משמע נמי קצת להבא דאי לא משמע כלל להבא אלא לשעבר א"כ היכי קאמר בסמוך נימא למול לא סגי דלאו איהו מהיל וכי בשביל שאין אנו יודעין לתקן יאמר שקר:

לא סגי דלאו איהו מהיל. דעל האב מוטל כדפירש הקונטרס אבל המל גרים מברך למול את הגרים *שהמברך חייב למול כמו האב המל: בעידנא דאגבהה נפיק ביה. וא"ת כיון דנפק היאך יברך והלא צריך לברך עובר לעשייתו *ואומר ר"י אע"ג דנפק אכתי עוסק במצוה שצריך לנענע בקריאת הלל (סוכה לז:): לצאת יצא מיבעי ליה. ונראה משמע שלא יצא עדיין באותה נטילה ומשכחת לה כשהפכו כדאמרי' בסוכה (ד' מב.) דאינו יוצא אלא דרך גדילתו או שנטלו שלא לצאת בו באותה נטילה וכשאדם נוטל לולב אין צריך להופכו כדפי' ר"י כיון שצריך לנענע בהלל או משום שאינו רוצה לצאת באותה נטילה: והלכתא על ביעור חמץ. יכול הוא לומר כן שאף זה הלשון משמע להבא או שמא דוקא על ביעור חמץ ויש טעם בברכות ור"י לא מצא טעם לכל הברכות: על הטבילה. אומר ר"ח בשם הגאון דוקא בטבילת גר דלא חזי קודם טבילה דלא מצי למימר וצונו דאכתי נכרי הוא אבל שאר חייבי טבילה כגון בעל קרי וכיוצא בו מותר לברך כדאמרינן בפ' מי שמתו (ד' כב.) נהוג עלמא כתלתא סבי כר' יהודה* בבעל קרי שיכול להתפלל ולברך וללמוד קודם טבילה *אעפ"כ אומר ר"י דאין לגעור בנשים שמברכות אחר הטבילה כיון דאיכא טבילת גר דלא מצי לברך לא חילקו וכן בנטילת ידים לא חילקו בין נטילה של אחר בית הכסא דלא מצי לברך קודם מיהו בנטילה יש טעם אחר לברך אחר נטילה קודם ניגוב כדאמרינן (סוטה ד' ד:) האוכל לחם בלא ניגוב ידיה כאילו אוכל לחם טמא וי"מ דבכל טבילות קאמר דגברא לא חזי דקודם שירד למים אינו צריך לברך דילמא משום ביעתותא דמיא מימנע ולא טביל ואחר שירד אז הוא ערום ואסור לברך משום דלבו רואה את הערוה*: ונרות מנר. וקשה דהוה ליה למימר חיפוש מנר ולא נרות מנר וי"ל דחיפוש לא קאי אנר לכך יש לפרש דיליף חיפוש דנר מחיפוש דירושלים שהיא בנרות ואותן נרות מנר ואתי שפיר דהשתא צריך לאתויי קרא דחיפוש נרות ולא סגי בקרא דנר ה' נשמת אדם וגו':

מטה

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ג מהלכות חמץ ומצה הלכה ו סמג לאוין לט טוש"ע א"ח סי' תלב סעיף א:

מה ב מיי' פ"א מהלכות ברכות הל' ג ופי"א הלכה ג ופ"ד מהלכות תפילין הלכה ז סמג עשין כג [טוש"ע או"ח סימן כה סעיף ח וסי' קנח סעיף יא רב אלפס בהל' תפילין דף עג:]:

מו ג מיי' פי"א מהלכות ברכות הל' ז סמג עשין כז טוש"ע י"ד סי' רסה סעיף ב:

מז ד מיי' פ"ב מהלכות חמץ ומצה הלכה ד סמג עשין לט טוש"ע או"ח סי' תלג סעיף א:

מח ה מיי' שם טוש"ע א"ח שם סעיף ב:

רבינו חננאל

אמר רב יהודה הבודק צריך שיברך קודם שיתחיל לבדוק מאי מברך ואסיקנא והלכתא אקב"ו על ביעור חמץ וכל המצות כולן מברך עליהן קודם עשייתן חוץ מן הטבילה בלבד כדתניא טבל ועלה בעלייתו אומר אקב"ו על הטבילה יש מי שאומר דבטבילה דגר בלבד הוא זה הדבר דתנן עלה וב"ה אמר הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר אבל שאר חייבי טבילות מברכין ואחר כך טובלין דגרסי' נדה קוצה לה חלה ויש אומרין כל טמא אינו מברך אלא אחר הטבילה דתנן בתרומות פ"א חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה האלם והשכור והערום והסומא ובעל קרי ואמרי' בגמ' הללו חמשה אין תורמין לכתחלה יש מהם מפני הברכה והוא האלם והערום ובעל קרי מפני שאינן יכולין לברך ולתרום ויש מהן שאין מכוונים את המובחר והן הסומא והשכור: שתוי אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תחנונים כלומר ידי תפלה יצא שכור אל יתפלל ואם התפלל תפלתו גידופין איזהו שתוי זה ששתה רביעית שכור ששתה יותר מרביעית. ר' זירא בעי קמיה דר' אסי שכור מהו לברך א"ל ואכלת ושבעת אפי' מדומדם וכו': אמר רב חסדא למדנו מציאה ממציאה הכא כתיב שאור לא ימצא והתם כתיב ויחפש בגדול החל וגו' והכא כתיב מציאה בחפוש וכתיב קרא אחרינא בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות נמצאת זו המציאה בשאור כאלו כתיב בה חפוש בנר ואם [תאמר] חפוש ירושלים בנרות קולא הוא כלומר שבנר אינו חפוש יפה הנה הפסוק אמר נר ה' נשמת אדם וגו' כלומר הנר חופש כל מה שבחדרים: ת"ר אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה ולא לאור האבוקה אלא לאור

מסורת הש"ס

[נלטווה] [דף לט.] [שבת קלז: מנחות מב.] סוכה מו. [תוספתא ברכות פ"ו ע"ש] [שבת ל. וש"נ] [מנחות מב.] לקמן קיט: מנחות לה: מגילה כא: סוכה לט. נדה סג. [ה'] כצ"ל ברכות נא. לפניה א מגלי כ [לעיל ג. ע"ש] [וימצא]

גליון הש"ס

רש"י זכר לדבר. דד"ת מד"ק נינהו כדאי' בחגיגה י ע"ב:

מפני שאור הנר יפה לבדיקה ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם ואומר ויחפש בגדול החל ואומר בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות ואומר נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן האי אור החמה היכי דמי אי נימא בחצר האמר רבא חצר אינה צריכה בדיקה מפני שהעורבין מצויין שם אלא באכסדרה האמר רבא אכסדרה לאורה נבדקת לא צריכא לארובה דבחדר ודהיכא אי להדי ארובה היינו אכסדרה אלא לצדדין ואבוקה לא והאמר רבא מאי דכתיב ונוגה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עוזו למה צדיקים דומין בפני שכינה כנר בפני האבוקה ואמר רבא *אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר אמר רב נחמן בר יצחק זה יכול להכניסו לחורין ולסדקין וזה אינו יכול להכניסו לחורין ולסדקין רב זביד אמר זה אורו לפניו וזה אורו לאחריו רב פפא אמר האי בעית והאי לא בעית רבינא אמר האי משך נהורא והאי מיקטף איקטופי: כל מקום שאין מכניסין בו: כל מקום לאתויי מאי לאתויי הא דתנו רבנן חורי בית העליונים והתחתונים וגג היציע וגג המגדל ורפת בקר ולולין ומתבן ואוצרות יין ואוצרות שמן אין צריכין בדיקה רשב"ג אומר מטה החולקת בתוך הבית ומפסקת צריכה בדיקה ורמינהו חור שבין אדם לחבירו זה בודק עד מקום שידו מגעת וזה בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו ר' שמעון בן גמליאל אומר מטה החולקת בתוך הבית ועצים ואבנים סדורים תחתיה ומפסקת אינה צריכה בדיקה קשיא מטה אמטה קשיא חורין אחורין חורין אחורין לא קשיא הא בעילאי ובתתאי והא במיצעי מטה אמטה לא קשיא הא דמידליא הא דמיתתאי ואוצרות יין אין צריך בדיקה והתניא אוצרות יין צריך בדיקה אוצרות שמן אין צריך בדיקה הכא במאי עסקינן במסתפק אי הכי שמן נמי שמן יש קבע לאכילה יין אין קבע לשתיה תני רבי חייא עשו אוצרות שכר בבבל כאוצרות יין בארץ ישראל במסתפק אמר רב חסדא בי דגים אין צריך בדיקה והתניא צריכין בדיקה לא קשיא הא ברברבי הא בזוטרי אמר רבה בר רב הונא בי מילחי ובי קירי צריך בדיקה אמר רב פפא בי ציבי ובי תמרי צריך בדיקה תנא אין מחייבין אותו להכנים ידו לחורין ולסדקין לבדוק מפני הסכנה מאי סכנה אי נימא מפני סכנת עקרב כי משתמש היכי אישתמש לא צריכא דנפל אי נפל למה לי בדיקה והתנן *חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער התם שאין הכלב יכול לחפש אחריו הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו והא אמר ר' אלעזר *שלוחי מצוה אינן ניזוקין אמר רב אשי שמא תאבד לו מחט ואתי לעיוני בתרה וכה"ג לאו מצוה הוא והתניא *האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן העוה"ב

הרי

מפני שאור הנר יפה לבדיקה. לקמיה מפרש. מאי מעליותא מאבוקה: לאורה נבדקת. לאור שלה נבדקת ואין צריך להביא לה אור הנר בלילה אלא בודקה ביום: ודהיכא. באיזה מקום בחדר לא סגיא לה לאור הארובה: אי נימא להדי ארובה. נגד האור ממש אמאי לא היינו אכסדרה: לצדדין. של אור: ונוגה. של עתיד לצדיקים כאור של שבעת ימי בראשית יהיה: קרנים. מלשון כי קרן עור פניו (שמות לד) וזהרורין מיד הקב"ה לו לצדיק מזיו של הקב"ה ילכו זהרורין להקרין פני הצדיקים ולא יהיה אורם שוה לאורו אלא כנר בפני האבוקה: אורו לאחריו. והאדם האוחזו לפניו הוא בודק הלכך אין יפה לבדיקה: בעית. מתיירא שלא יבעיר את הבית ואין לבו על הבדיקה יפה: האי משיך נהוריה. אור הנר נמשך ומאריך במקומו ואינו דולק בקפיצות אלא נח במקום אחד: מיקטף איקטופי. נפסק וקופץ תמיד לשון הקוטפים מלוח (איוב ל): כל לאיתויי מאי. דלא תנא מקום *שמכניסין בו כו': חורי. שבכותל: העליונים והתחתונים. הגבוהים יותר מדאי והנמוכים יותר מדאי ואין נוחין להשתמש אין צריך לבדוק: וגג היציע. אע"פ שהוא נמוך הואיל ומשופע אין צריך לבדוק אבל שאר גגין שלהן לא היו משופעין: יציע. אפרי"ן: גג המגדל. משטיי"ר של עץ שנותנים לתוכו כלים ואוכלים תוכו צריך בדיקה ולא גגו: ורפת בקר. שאם היה שם חמץ הבהמות אכלוהו: ולולין. מקום דירת תרנגולין: ומתבן. בית התבן דמה דרכו של חמץ שם וכן אוצרות יין ושמן: החולקת. מעמידין אותה במקום מחיצה לחלק תשמישי הבית ואורחא דמילתא נקט: ומפסקת. יש הפסק בין שוליה לקרקע כגון שרגליה גבוהים למטה: עד מקום שידו מגעת. כגון שהכותל עב הרבה: ומפסקת. יש אויר בין שוליה לעצים: קשיא חורין אחורין. דהא תנא הכא חורין צריכין בדיקה: הא. דקתני לעיל אין צריכין בעילאי ותתאי שאין נוחה תשמישתן כדקתני בהדיא והא באמצעי שנוחים להשתמש: דמדליא. שגבוהה הרבה ויש אויר תחתיה הרבה נוחה תשמישה: דמיתתאי. אף על פי שיש קצת אויר אין נוחה תשמישה: במסתפק. אוצר שמסתפק הימנו יין לשולחנו צריך בדיקה פעמים שהשמש נכנס להביא יין כשהוא כלה על השולחן ופתו בידו: יש קבע לאכילה. יודע הוא כמה שמן צריך לכך וכך בני אדם ומביאו קודם סעודה ואין צריך לעמוד מן השלחן ולהביא אבל יין אין קבע לשתיה פעמים ששתיית סעודה [זו] מרובה משל אתמול ואין השמש בקי בדבר: עשו אוצרות שכר בבבל. והצריך בדיקה במסתפק כאוצרות יין בארץ ישראל דכיון דרגילין בו אין קבע לשתייתו: הא ברברבי. אין צריך בדיקה שיש להם קבע ואומד ואין צריך לעמוד ולהביא באמצע הסעודה: זוטרי. אין להם קבע ואומד וצריך לעמוד ו[ה]ס"ה: בי מלחי. בית המלח: ובי קירי. שעוה צריך בדיקה לפי שעומד מתוך הסעודה להביא מלח ונרות: דנפל. אם נפל הבנין אין מחייבין אותו לבדוק את גל אבנים אלא למראית העין אבל לא להכניס ידו ביניהן ומתחלה כשהיה הכותל קיים נשתמש בחוריו ועכשיו נפל ויש שם סכנת עקרבים שדרכן לימצא באשפות ובגלין: בשאין הכלב יכול לחפש אחריו. הכי מפרש לה *ר"ש בפ"ב *ותניא כמה חפישת הכלב שלשה טפחים: שמא תאבד לו מחט. קודם לכן ואתי השתא לעיוני בתרה וכיון דמתכוין אף למחט לאו שליח מצוה הוא וניזוק: וכה"ג. דמתכוין למצוה ולצרכו לאו שליח מצוה הוא בתמיה:

הרי

מטה החולקת בתוך הבית ומפסקת. פרש"י דלענין תחתיה מיירי וקשה דלפי' לא ה"ל למימר החולקת אלא מפסקת ותו לא אלא י"ל חולקת בתוך הבית ומפסקת היינו שמונחת באמצע הבית וחולקת היינו שמגעת מכותל לכותל ואינו יכול לעבור מצד אחר אלא על גבי המטה או ישוח ויעבור תחתיה וקאמר דאין צריך בדיקה לצד הפנימי וכן משמע בירושל' [פ"א] ובתוספתא* דקאמר רשב"ג אומר מטה שהיא חוצצת החולקת בתוך הבית ועצים ואבנים מונחים תחתיה בודק צד החיצון ואינו בודק צד הפנימי ומתוך הירושלמי משמע דברייתא דקתני בה עצים ואבנים גרס אין צריך בדיקה והא דלא משני הכא שיש עצים ואבנים משום דלא משמע ליה שבשביל כך אין צריך בדיקה [אלא] משום דאין דרך לשוח ולעבור תחת המטה ומשני הא דמידליא התם צריך בדיקה לפי שרגליה גבוהין ויכול לעבור תחתיה בלא שחייה אי נמי במידליא א"נ דלא ניחא לעלות על גבה ולעבור וי"ס דגרסי אין צריך בקמייתא ובבתרייתא צריך ולפי גירסא זו נקט עצים ואבנים סדורים תחתיה לרבותא ור"ח גרס בתרוייהו אין צריך ופריך מהא דבקמייתא לא בעינן עצים סדורים ובבתרייתא בעינן: הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו. ולכך אינו פטור אלא מפני הסכנה והא דמשמע גבי מפולת דאם הכלב יכול לחפש אינו כמבוער וצריך לבערו ולא מיפטר מפני סכנת עקרב אור"י שאני התם דודאי איכא חמץ הטריחוהו חכמים *להשכיר פועלים במרא וחצינא אבל הכא שאין החמץ ידוע לא הטריחוהו:

סיזכה

ר"ה יאין לקמן קג:

[לקמן נא: ב"מ מב.]

[יומא וש"נ]

ב"ב י: ר"ה ד.

[לקמן לא:] [ר"ל דסבי"ג]

עין משפט נר מצוה

מט א מיי' שם הל' ז טוש"ע שם סעיף ו:

נ ב ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף א:

נא ד מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ד:

נב ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:

נג ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:

נד ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

נה ח מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם ס"ז:

נו ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף א:

רש"ל

[פי' אורה מידו של הקב"ה לו לצדיק כמו כי קרן עור פני משה ושם חביון עוזו אעפ"כ שם אצל המקום עוזו כלומר תוקף האור הגדול אצל הקב"ה יותר מאצל הצדיקים ערוך בערך קרן]

רבינו חננאל

תנו מפני שאור הנר יפה לבדיקה. ואע"ג דקי"ל חצר אין צריכה בדיקה הואיל ועורבין מצויין שם ואכסדרה לאורה נבדקת (אתא) ולא לאור החמה [אתא] לאשמעינן שהבודק ביום בזמן שהחמה מצוית בעולם כשהוא בודק בבית אינו בודק אלא בנר וכן באבוקה אע"ג שהאבוקה להבדלה מצוה מן המובחר אין בודקין אלא בנר דמשיך נהוריה ואורו לפניו ויוכל להכניסו בחורין ובסדקין: תנו רבנן חורי הבית העליונים כו'. פי' העליונים שאין יד מגעת להשתמש בהן וכן התחתונים עם הקרקע והגג שאין בני אדם משתמשין בו וכן היציע וזה היציע יש לו שלש שמות יציע צלע והתא יציע דכתיב (מ"א ו ו) היציע התחתונה וגו' ומפרש בפ' המוכר את הבית בתחלתו וכן הרפת דכתיב (חבקוק ג טז) ואין בקר ברפתים ולולין דכתי' (מ"א ו ח) ובלולים יעלו. ומתבן כמשמעו. ואוצרות יין ושמן שאין מסתפקין מהן ואין נכנסין בהם בכל שעה דליכא למיחש שמא נכנס אדם שם בפת שבידו ושבחו כל אלו אין צריכין בדיקה וכן מטה החולקת בבית אם היא מוטלת בקרקעית הבית ומפסקת כלומר היא מיושבת מן הכותל של בית עד הכותל שכנגדו ואין אדם יכול לעבור לא מתחתיה ולא מצדדיה כל הבית שהוא אחורי המטה אין צריך בדיקה ואם מטה זו מידליא עד שיהיו עצים אבנים סדורין תחתיה שאין מי שיכול לעבור תחתיה ואם הם אוצרות יין ושמן במסתפק מהן וכן אוצרות שכר בבבל ובי דגים קטנים ובי ציבי ובי תמרי ובי מלחי ובי קירי כולן צריכין בדיקה. פי' קירי שעוה: תנא אין מחייבין אותו להכניס ידו לחור שנפל עכשיו ואע"ג שהכלב יכול לחפש אחריו דחיישינן לסכנת עקרב ואע"ג דאמר ר' אלעזר שלוחי מצוה אין ניזוקין חיישינן שמא יתכוין לחפש אגב חיפוש החמץ על מחט שאבדה לו קודם

עין משפט
נר מצוה

ז א מיי' פ"ב מהלכות חמץ ומצה הל' ה סמג עשין לט טוש"ע או"ח סי' תלג סעיף ז:
נח ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
נט ג מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ט:

רבינו חננאל

לכן. ואמרינן וכה"ג לאו מצוה היא והתניא האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני בשביל שאזכה לעולם הבא הרי זה צדיק גמור ופרקי' חיישינן דלמא מסח דעתיה מבדיקת המצלנמרי ואינו מחפש אלא על המחם שאין שם מצוה להגן עליו: רב נחמן בר יצחק אמר משום סכנת שכנו נכרי שלא יחשדוהו ויאמר היהודי שכני כשפים עושה לי בכותל ויסכנהו ואע"ג דקי"ל שלוחי מצוה אינן ניזוקין היכא דקביעא הזיקא שאני דכתיב איך אלך ושמע שאול והרגני והא שמואל לקיים דבר ה' שהיא מצוה היה הולך אלא במקום שיש היזק קבוע לא סמכינן אהאי שנא' ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך: בעו מרב הני בי רב ששוכנים בשדות מהו שיבאו בלילה בשחר ליכנס לבהמ"ד ויחזרו משחשכ' הוששין מהיזק או לא אמר להם יבאו עלי ועל צוארי כלומר יבואו ואני ערב להם שלא יהיה בהם היזק לא בביאתן ולא בחזירתן כמאן כי האי תנא דתניא איסי בן יהודה אומר כלפי שאמרת תורה ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך: כפני מה אין פירות גינוסר בירושלים שלא יאמרו עולי רגלים אלו לא עלינו אלא לאכול פירות הללו דיינו ונמצאת עלייה שלא לשמה ומפני מה אין חמי טבריא בירושלים וכו': למה אמרו שתי שורות. אקשי' מי הזכיר כאן מרתף כלל עד שיאמר למה אמרו שתי שורות במרתף ופרקי' כיון דתנא כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה ממילא שמעי' דמרתף אין צריך בדיקה אם כן למה אמרו שתי שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ היכי דמי במסתפק ממנו: אמר רב יהודה שתי שורות שאמרו מן הארץ ועד שמי קורה ר' יוחנן אמר שורה א' כמין גמא כלומר ממשש המרתף השורה החיצונה הרואה את הפתח והעליונות הרואות את הקורות וזהו כמין גמא יווני ותניא כתרוייהו: ב"ה אומר שתי שורות החיצונות שהן העליונו'. פי' כל השורות שבמרתף ראשיהם של כלם רואות את הקורות וצדי כל השורות רואות את הפתח לפיכך אמר רב עליונה ושלמטה הימנה דדייק חיצונות ואע"פ שכל השורות ראשיהם שכנגד הפתח כלן חיצונות אינך מוצא שתים חיצונות כאחת אלא אם תפשים ותקח השורה העליונה ושלמטה הימנה כי אם תקח שורה אחת מן הארץ ועד שמי קורה שבפנים ממנה פנימית נקראת ודייק רב חיצונות ראשי השורות הרואות פני הפתח חיצונית ממש ומשום זה קתני שהן עליונות ללמדך כי מטעלה מתחיל ושמואל חיצונות ושלפנים הימנה דהוא דייק עליונות כלומר העליונות דוקא ולא תמצא שתים עליונות אלא כי האי גונא ומפני מה קתני חיצונות למעוטי מן השורה השלישית ולפנים שדברי הכל אין צריך בדיקה. תאני ר' חייא כוותיה דרב וכלהו תנאי תנו כשמואל ואע"ג דקיימא לן הלכתא כרב באיסורי ווו איסור היא כאן דכולהו תנאי תנו כשמואל הלכתא כוותיה הלכך בית שהוא מלא חביות של יין מן הקצה אל הקצה ומקרקע הבית עד שמי קורה זהו מרתף בודק השורה הרואה את הפתח ושלפנים הימנה אלו שניהן בודק משמי קורה ועד הקרקע ודיו.

שיזכה לעולם הבא הרי זה צדיק גמור. והדתנן (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס היינו בכה"ג שאם לא תבוא לו אותה הטובה שהוא מצפה תוהא ומתחרט על הצדקה שעשה אבל מי שאינו תוהא ומתחרט ה"ז צדיק גמור וכן משמע בריש מסכת ר"ה (דף ד.) ובפ"ק דב"ב (דף י: *): **מלמד** שתהא פרתך רועה באפר. ומאת קדרים את הארץ הטפל לארץ: **לכדרבי** אמי. ואם תאמר והשתא את למה לי למידרש בהליכה ואור"י דלא נכתב אלא משום דבר שנתחדש בה משום חדוש דארץ כתב נמי את למדרש אע"ג דלא איצטריך: **רב** דייק חיצונות. נראה לר"י דרב סבר דאיכא למידק טפי מחיצונות משום דתנן ברישא ושמואל סבר דמעליונות איכא למידק כיון דעליונות אחיצונות קאי ומפרש מה הן חיצונות:
אין

הרי זה צדיק גמור דילמא בתר דבדק אתי לעיוני בתרה ר"נ בר יצחק אמר משום סכנת הנכרים ופלימו היא דתני' חור שבין יהודי לארמאי בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו פלימו אמר *כל עצמו אינו בודק מפני הסכנה מאי סכנה אי נימא סכנת כשפים כי אישתמיש היכי אישתמיש התם כי אישתמיש יממא ונהורא ולא מסיק אדעתיה הכא ליליא ושרגא הוא ומסיק אדעתיה והאמר רבי אלעזר *שלוחי מצוה אינן ניזוקין היכא דשכיח היזיקא שאני שנאמר °ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך וגו' בעו מיניה מרב הני בני בי רב דדיירי בבאגא מהו למיתי קדמא וחשוכא לבי רב אמר להו *ניתו עלי ועל צוארי ניזיל מאי אמר להו לא ידענא איתמר א"ר אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן כמאן כי האי תנא דתניא איסי בן יהודה אומר כלפי שאמרה תורה °ולא יחמוד איש את ארצך מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה תרנגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה מזיקתה והלא דברים ק"ו ומה אלו שדרכן לזוק אינן ניזוקין בני אדם שאין דרכן לזוק על אחת כמה וכמה אין לי אלא בהליכה בחזרה מנין תלמוד לומר °ופנית בבקר והלכת לאהליך מלמד שתלך ותמצא אהלך בשלום וכי מאחר דאפילו בחזירה בהליכה למה לי לכדר' אמי דא"ר אמי כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל °ושאין לו קרקע אין עולה לרגל א"ר אבין בר רב אדא אמר ר' יצחק מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים *אלמלא לא עלינו אלא לאכול פירות גינוסר בירושלים דיינו נמצאת עלייה שלא לשמה כיוצא בו אמר ר' דוסתאי בר' ינאי מפני מה אין חמי טבריא בירושלים כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים *אלמלא לא עלינו אלא לרחוץ בחמי טבריא דיינו ונמצאת עלייה שלא לשמה: ובמה אמרו ב' שורות וכו': מרתף מאן דכר שמיה [ב]הכי קאמר כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה ואוצרות יין ואוצרות שמן נמי אין צריך בדיקה ובמה אמרו שתי שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ ובמסתפק: בש"א שתי שורות וכו': אמר רב יהודה שתי שורות שאמרו מן הארץ ועד שמי קורה ורבי יוחנן אמר שורה אחת כמין *גאם תניא כותיה דרב יהודה תניא כוותיה דרבי יוחנן תניא כוותיה דרב יהודה בית שמאי אומרים שתי שורות על פני כל המרתף ושתי שורות שאמרו מן הארץ ועד שמי קורה תניא כוותיה דרבי יוחנן שתי שורות על פני כל המרתף חיצונה רואה את הפתח ועליונה רואה את הקורה שלפנים הימנה ושלמטה הימנה אין צריך בדיקה: בית הלל אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות: אמר רב [ג]עליונה ושלמטה הימנה ושמואל אמר עליונה ושלפנים הימנה מאי טעמא דרב דייק חיצונות והא עליונות קתני למעוטי תתאי דתתייתא ושמואל אמר עליונה ושלפנים הימנה מאי טעמא דייק עליונות והא חיצונה קתני למעוטי גוייאתא דגוייאתא רבי חייא תני כוותיה דרב וכולהו תנאי תנו כוותיה *דשמואל:
מתניתין

הרי זה צדיק גמור. בדבר זה ולא אמרינן שלא לשמה עושה אלא קיים מצות בוראו שצוהו לעשות צדקה ומתכוין אף להנאת עצמו שיזכה בה לעולם הבא או שיחיו בניו: בתר דבדק. וגמר את כל המצור אתי לעיוני בתרה: כל עצמו אינו בודק. כל עצמו של חור אינו בודק שלא יאמר הנכרי כשפים עשה לי: ולאו אדעתיה. דנכרי לשום אל לבו עלילה זו: איך אלך. למשוח את דוד ואע"פ ששלוחו של מקום היה הרי היה ירא: בני בי רב. תלמידים הצריכים לרבם עדיין קרו בני בי רב: דדיירו בבאגי. בכפרים שבבקעה ובלע"ז קנפי"א: מהו למיתי קודמא וחשוכא. השכם והערב קודם עלות השחר ומשתחשך כלום יש להם לירא מן המזיקים: ועל צוארי. יהא עונש הזיקן דודאי לא יזוקו שהמצוה מגינה עליהם: ניזיל. לאושפיזא משתחשך מאי כלום יכולין לסמוך על המצוה אף בחזרה או לא: כלפי שאמרה תורה. מתוך שאמרה תורה כך אנו למדין שהבטיחו הכתוב שלא יוזק ממונו וכל שכן גופו דאין דרכו לזוק דאדם אית ליה מזלא ואינו מכיר להיות ניזק בגופו: כדרבי אמי. קרא קמא לכדר' אמי אתא: פירות גינוסר. מתוקין מאד כדאמרי' בברכות (דף מד.) והיינו כינרת שם מדינה בארץ ישראל: מרתף מאן דכר שמיה. לפוטרו מן הבדיקה דקא מתמה תנא קמא ואמר ובמה אמרו: הכי קאמר. דקתני רישא כל מקום שאין מכניסין כו' ואמרי' לעיל כל מקום לאיתויי מאי לאיתויי אוצרות יין ושמן ומשום הכי אמרי' ובמה אמרו לקמן צריך בדיקה ומפרש במקום שמכניסין בו חמץ והיכי דמי כגון במסתפק: שתי שורות שאמרו. בית שמאי (אומרים) מן הארץ ועד שמי קורה דרך האוצרי יין לסדר חביותיהן שורות שורות עד שממלאין כל קרקע המרתף וחוזרין ומניחין חבית על חבית כשורות תחתונות עד הקורה ואמרי בית שמאי שאותן שתי שורות חיצונות אותה שרואה את הפתח על פני רוחב כל המרתף והשורה שלאחריה צריך לבדוק מן הארץ עד התקרה: שמי קורה. כמו שמי השמים (תהלים קמח): ור' יוחנן אמר. שתי שורות שאמרו בית שמאי היא שורה חיצונה מן הארץ ועד תקרה וחוזר ובודק כל החביות העליונות על פני כל ארכו ורחבו של מרתף שאף היא נקראת שורה אם באת למנות מלמעלה למטה: גאם. היא *גימ"ל יוונית ועשויה כמין כף שלנו פתוחה שורה אחת כמין גאם היינו שורה בזקיפה ושורה עליונה בשכיבה כאדם הבודק כותל הבית מבחוץ והגג: הרואה את הקורה. דהיינו כל גג השורות: שלפנים הימנה. של חיצונה: ושלמטה הימנה. של עליונה אינה צריכה בדיקה: בית הלל אומרים כו'. מתני' קא נסיב: עליונה ושלמטה הימנה. האי עליונה לא כל גג השורות באורך המרתף קאמר כדאמר רבי יוחנן אליבא דבית שמאי אלא שורת חבית אחת על פני רוחב כל המרתף ולא מן הארץ ועד הקורה אלא אותה שורה הרואה את הפתח ואת הקורה: ושלמטה הימנה. ועוד שורת חבית אחת למטה מן העליונה היא משורה הזקופה כנגד הפתח והאי פתח לאו כנגדו ממש קאמר אלא הכותל שהפתח בו קרי הכי: עליונה ושלפנים הימנה. בגג החבית בודק שתי שורות על פני כל המרתף: מאי טעמא דרב. דלא בעי למימר עליונה ושלפנים הימנה כמשמעותיה דמתניתין דהא מתניתין עליונות קתני: דייק חיצונות. ואותה שלפנים לאו חיצונה היא וקא סבר רב דתנא דמתני' בחיצונות דק בלישניה אבל בעליונות לא דק בלישניה: תתאי דתתייתא. כגון שלישית ושתחתיה: ושמואל דייק עליונות. והא של מטה לאו עליונה היא:
מתני'

מסורת הש"ס

יומא יא. קידושין לט: חולין קמב.

[ע"ז כ:]

[פי' תוס' ע"ז לח: ד"ה אלמלא]

[מכל הפוסקים ראשונים ואחרונים דפסקו כרב מוכח דלא היה בגירסתם והלכתא כו' דשמואל. וכ"כ התוי"ט ד"ס שתי]

גליון הש"ס

גמ' ושאין לו קרקע. וכן איתא בירושלמי פס"ג דפאה: תוס' ד"ה לכדר"א וכו' משום דבר שנתחדש. כדאיתא בשבועות יט ע"א כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה:

מתני' *אין חוששין שמא גיררה חולדה מבית לבית וממקום למקום דא"כ מחצר לחצר ומעיר לעיר אין לדבר סוף: גמ' טעמ' דלא חזינא דשקל הא חזינא דשקל חיישינן ובעי בדיקה ואמאי נימא אכלתיה מי לא תנן *מדורו' העכו"ם טמאים וכמה ישהה במדור ויהא המדור צריך בדיקה ארבעים יום ואע"פ שאין לו אשה *וכל מקום שחולדה וחזיר יכולין להלוך א"צ בדיקה א"ר זירא לא קשיא הא בבשר והא בלחם בבשר לא משיירא בלחם משיירא אמר רבא האי מאי בשלמא התם אימור הוה אימור לא הוה ואם תמצא לומר הוה אימור אכלתיה אבל הכא דודאי דחזינא דשקל מי יימר דאכלתיה הוי ספק וודאי *ואין ספק מוציא מידי ודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי והא *תניא חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות ואפילו הן בני יומן הרי הן בחזקת מתוקנין והא הכא דודאי טבילי הני פירי וספק מעושרין וספק לא מעושרין וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי התם ודאי וודאי הוא דודאי מעשרי כדר' חנינא חוזאה *דא"ר חנינא חוזאה חזקה על חבר שאין מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן ואי בעית אימא ספק וספק הוא דילמא מעיקר' אימור דלא טבילי כר' אושעיא דא"ר אושעיא *מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר ואין ספק מוציא מידי ודאי והתניא אמר ר' יהודה *מעשה בשפחתו של מציק אחד ברימון שהטילה נפל לבור ובא

רש"י

מתני' אין חוששין שמא גיררה חולדה כו'. אין חוששין כשבדק זוית זו ובא לבדוק זו שמא בתוך שבא לבדוק זו גיררה חולדה חמץ למקום הבדוק וצריכא לחזור ולבדוק: שאם כן. שבאת לחוש לכך הרי גם מחצר לחצר יש לומר כך אני בדקתי קודם לחבירי ולאחר בדיקתי הביאה חולדה חמץ מחצר חבירי לחצרי ואין לדבר סוף ולאו חצר ממש קאמר אלא כל בתי החצר קרוי חצר: גמ' הא חזינן. שהביאתו לכאן חיישינן שמא עדיין הוא כאן וצריך לבדוק ואמאי נימא אכלתיה: מי לא תנן. במסכת אהלות מדורות העובדי כוכבים טמאין מפני שקוברין נפליהם בבתיהם והעכו"ם מטמאין במיתתן אף באהל לרבנן *ולר"ש בן יוחי נמי דאמר קברי העובדי כוכבים אינם מטמאין במגע ומשא מודה הוא דלא אימעוט אלא מטומאת אהל דלא מקרו אדם: וכמ' ישהה העכו"ם במדור ויהא המדור צריך בדיקה לכשיצא העכו"ס וירצה ישראל לדור בו: מ' יום. כדי יצירת הולד: ואע"פ שאין עמו אשה. לפי שחשוד הוא על הזנות: וכל מקום שחזיר וחולדה יכולין להלוך אין צריכין בדיקה. שאם הושלך שם חטטוהו ואכלוהו: הא. דאהלות בבשרא מיירי הלכך ודאי אכלוה דלא משתיירא: האי מאי. כלומר מאי קושיא א"כ אורחא דמשייר' בבישרא ליכא לן למיחש התם מידי דהתם משום בעלמא הוא אימור הוה אימור לא הוה הלכך היכא דשכיחא חולדה תלינן לקולא ואמרי' אם תמצא לומר הוה אימור אכלתיה וספק אכילה יכול להוציאנו מידי ספק השלכה אבל הכא גבי חמץ דקשיא לך היכא דחזינן דגררה נמי נימא אכלתיה ודאי הוה. מי יימר דאכלתיה. הוי ספק ביעור ודאי חמץ היה כאן ואין ספק היתר מוציא את הבית הזה מידי ודאי איסור: מגורה. גורן: בני יומן. דנכרין הן שהיום נתמרחו: והא הכא. דכיון דממורחין הן והרי הן בבית דכל מגורה בבית היא: ודאי טבילי. דהא נגמרה מלאכתן וראו פני הבית וחל שם טבל עליהן משעה שראה פני הבית ספק עישרן חבר זה ספק לא עישרן ואתי ספק זה ומוציא פירות הללו מידי ודאי טבל משום דרוב חברים מעשרין הם מיד קודם שיניחם מתחת ידו: התם ודאי וודאי הוא. כי היכי דפשיטא לן דטבילי מעיקרא הכי נמי פשיטא לן דעשרינהו ואין נמנום והילוך אחר הרוב בדבר אלא חזקה ודאי על כל החברים: ואי בעית אימא ספק וספק הוא. כי היכי דמספקא לן אי עשרינהו אי לא עשרינהו הכי נמי איכא לספוקי אי חל עלייהו שם טבל מעולם אי לא ומעיקרא אימור לא טבול ואע"פ שהן ממורחין ובתוך הבית אימור עבד להו כדר' אושעיא שהכניסה לבית במוץ שלה ואחר כך דש וממרח וחובת הטבל חלה בראיית פני הבית בבבא מציעא בהשוכר (דף פח:) וזה בראיית פני הבית לא נגמרה מלאכתן לחול עליו שם טבל וכשגמר מלאכתן כבר בתוך הבית הוא ואין אלו פני הבית אלא כשנכנס דרך פתחים כדתניא *חסידים הראשונים היו מכניסים פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר עכשיו מכניסין דרך גגות דרך חצירות וקרפיפות לבית כדי לפוטרן הלכך לא חייל עלייהו שם טבל ומותר היורש הזה לאוכלן אכילת קבע ולא תימא נהי דלא חייל עלייהו טיבלא לאכילת עראי אכילת קבע מיהא ליתסרו דהא דמיתסרא אכילת קבע קודם קביעות גורן וגמר מלאכה מדרבנן הוא וגבי איסור דרבנן סמכינן אחזקת חבר שעישרן: כדי שתהא בהמתו אוכלת. ואפילו קבע דכל זמן שאין שם גורנו של טבל עליו אינו אוסר באכילה עראי וכל אכילת בהמה לא גזרו עלה משום אכילת קבע דתנן במסכת פאה (פ"א מ"ו) מאכיל לבהמה ולחיה ולעופות ופטור מן המעשרות עד שימרח אבל למאכל אדם נהי דלא טביל מדאורייתא מיהו אפילו קודם מירוח אסרו לאכול קבע בכולי גמרא: מציק. אינש אלמא וישראל הוה:

בא:

תוספות

אין חוששין שמא גיררה חולדה. ואם תאמר והא מרישא שמעי' דקתני כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה תרין דהוה מוקמינן בשאין חולדה וכרדלס יכולין להלך שם:

כל מקום שהולדה וכרדלס, וחזיר מצויין שם אין צריך בדיקה. אומר ר"י דכהנים מותרין ליכנס בבתי עובדי כוכבים אפי' אין חזיר וחולדה מצויין שם משום דתניא בתוספתא *דאין מדורות העובדי כוכבים בחוצה לארץ:

בבשר לא משיירא. אומר ר"ת דהיינו דוקא בשר נפלים דרכיך דהא בפרק [שני] דב"ק (דף יט: ושם) חשיב חזיר שאכל בשר אכילה על ידי הדחק: ואם תמצא לומר הוה אימור אכלתיה. וא"ת והא מדורות העובדי כוכבים רשות היחיד הן ותנן במסכת טהרות (פ"ו מ"ד) כל מקום שאתה יכול להרבות ספיקות וספיקי ספיקות ברשות היחיד טמא וי"ל דלא דמי הך ספיקא לשאר ספיקי דהאי אית לן למימר שיהא בו נפל ודמי לספק ביאה א"כ אימר אכלתיה עדיף משאר ספיקות דספק הרגיל הוא וקרוב לודאי ותדע דאפילו מידי ודאי בעי למימר שיוצא זה הספק:

כדי שתהא בהמה אוכלת. ותימה דמ"מ הוי ודאי טבל מדרבנן לענין אכילת קבע אפי' הכניסה במוץ שלה כדאמר כדי שתהא בהמה אוכלת משמע אבל הוא עצמו אסור ובתוספת' תניא ומייתי לה בפ"ק דביצה (דף יג.) הכניס לבית שבולין לעשות מהן עיסה אוכל מהן עראי ופטור וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי דרבנן וחשיב להו בחזקת מתוקנים גבי חמץ אמאי לא אתי ספק ומוציא מידי ודאי בדיקה דרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ואומר ר"י דמתני' איירי בשלא ביטלו דהוי ודאי דאורייי' ועוד אומר ר"י דהא דקאמר הרי הן בחזקת מתוקנין היינו בהנך דלא חזו אלא לבהמה והא דפריך במנחות בפרק רבי ישמעאל (דף סז: ושם) אמאי דקאמר מירוח הנכרי אינו פוטר משום בעלי כיסין פירוש עשירים שמוכרין תבואתן לנכרי קודם מירוח וחוזרין וקונין מהן אחרי מירוח תרומה נמי אפשר דעביד כרבי אושעיא וכו' משמע דלגמרי פטור ה"פ עביד להו כרבי אושעיא ובמידי דמאכל בהמה מה הועילו חכמים בתקנתן: כדי שתהא בהמה אוכלת. משמע דבטבל שראה פני הבית אפילו בהמה נמי לא אכלה ותימה לר"י מאי שנא משאר הנאה דשרי דלא מצינו טבל שהוא אסור בהנאה ויש לומר דדרשינן בבמה מדליקין (שבת כו: ושם) גבי אין מדליקין בטבל טמא משום דכתיב את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת טהורה ואחת טמאה מה טהורה אין לך בה אלא משעת הרמה ואילך אף טמאה כן והייננו הדלקה והדר גמר טהורה מטמאה מה טמאה דמיתסר בהדלקה קודם הרמה אף טהורה וכן להאכיל לבהמה וכל הנאה של כילוי ומהכא נמי ידעינן דאין ישראל מאכיל לבהמתו כרשיני תרומה ורש"י לא פי' כן בשבת*:

בשפחתו של מציק ובא כהן והציץ לידע אם זכר אם נקבה. מכאן אין להוכיח דשפחה מטמאה בלידה דשמא של גבירתה היה מיהו בת"כ אמרינן בהדיא דבר אל בני ישראל אין לי אלא בני ישראל מנין לרבות גיורת ושפחה משוחררת ושאין משוחררת ת"ל אשה והא דפריך בפ' הערל (יבמות עד: ושם) מי מלית אמרת תרומה כתיב הכא והתניא דבר אל בני ישראל גיורת ושפחה משוחררת מנין ת"ל אשה הא דנקט התם משוחררת לאו למעוטי שאין משוחררת אלא קיצר הברייתא משום דלא פריך אלא ממשוחררת כדמסיק ואי ס"ד לתרומה משוחררת בנות מיכל תרומה נינהו ושאין משוחררת אכלה שפיר אם היא של *כהן ואומר ר"י דכהן שוטה היה דאפילו אם נאמר של גבירתה היה וכהן זה קרוב היה לא היה לו ליטמא דאמרינן בתורת כהנים דאין כהן מטמא לנפלים דדומיא דאביו ואמו בעינן בני קיימא ועוד דכאן לא היה לצורך המת

ספק

עין משפט נר מצוה

ס א מיי' פ"ג מהלכות חמץ ומצה הלכה ז סמג עשין לט טוש"ע או"ח סי' תלד סעיף א.

סא ב מיי' פי"א מהל' טומאת מת הלכה ז:

סב ג שם הלכה ח:

סג ד שם הלכה ט:

סד ה מיי' פ"ג מהלכות מעשר הלכה ו סמג עשין קלג טוש"ע י"ד סי' של"א סעיף פד:

רבינו חננאל

אין חוששין שמא גררה חולדה מבית לבית, חששא הוא דלא חיישי' הא אי חזינן לחולדה דשקלא נהמא קמן צריך לבדוק עד דמשכח לה אמאי נימא אכלתיה כדתנן בסוף אהלות בענין מדורות העובדי כוכבים טמאים וכו' כ"מ שחולדה וחזיר יכולין להלך אין צריך בדיקה דאמרי' כל (שרץ) שהיה שם הללו אכלוהו ופריק ר' זירא מתני' דאהלות בבשר (שרץ) דלא משיירא לפיכך לא חיישי' מתני' דהכא בלחם משום דמשיירי רבא אומר התם באהלות ספק וספק הוא אמרינן שמא שרץ היה שם [שמא לא היה] ואם היה שמא אכלוהו הכא ודאי היה שם פת ומשמא אכלוהו לא שרינן ליה דאין ספק דוחה הודאי ומתמהי' ולא והתניא חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות וכו' ודחי' התם נמי ודאי הוא שעישרן דחזקה הוא על החבר שאין דבר יוצא מתחת ידו שאינו מתוקן, ירושל' ובלבד שמת ביישוב הדעת אי נמי דלמא [לא] טבילי וכר' אושעיא עביד דאמר מערים אדם על התבואה ואינו עושה אותה גורן אלא מכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת המוץ ופטור מן המעשר לפיכך אומר בחזקת מתוקן אבל אלו נתברר דודאי טבילי לא אמרינן בחזקת מתוקנין: ולא והתניא מעש' בשפחתו של מציק אחד ברימון. פי' שם מקום שהטילה נפל לבור

[וע"ע תוספות לקמן יד. ד"ה מתמין]

[וע"ע בתוספות יבמות עד: ד"ה ושפחה מנין]

אהלות פי"ח מ"ז | [שם מ"ח] | [יבמות סא.] | [ערכין לב.] | ברכות לה. מנחות סז: נדה טו: | [תוספתא אהלות פט"ז] | [בתוספתא דאהלות פי"ח] | [פאה פ"א מ"ו]

ובא כהן והציץ בו לידע אם זכר הוא אם נקבה היא ובא מעשה לפני חכמים וטיהרוהו מפני שחולדה וברדלס מצויין שם והא הכא דודאי הטילה וספק גררוהו וספק לא גררוהו ההיא שעתא וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי *לא תימא שהטילה נפל לבור אלא אימא שהפילה כמין נפל לבור והוי ספק וספק והא לידע אם זכר הוא אם נקבה היא קתני הכי קאמר לידע אם רוח הפילה אם נפל הפילה ואם תמצא לומר נפל הפילה לידע אם זכר הוא ואם נקבה היא ואיבעית אימא התם ודאי וודאי הוא כיון דחולדה וברדלס מצויין שם ודאי גררוהו בההיא שעתא נהי דשיורי משיירא מיגרר מיהת ודאי גררום בההיא שעתא (לישנא אחרינא נהי דודאי אבלום לא אמרינן ודאי גררוהו לחורייהו אמרינן) ומי אמרינן אין חוששין שמא גררה חולדה והא קתני סיפא *מה שמשייר יניחנו בצנעה שלא יהא צריך בדיקה אחריו אמר אביי לא קשיא הא בארבעה עשר הא בשלשה עשר דשכיח ריפתא בכולהו בתי לא מצנעא בארבעה עשר דלא שכיחא ריפתא בכולהו בתי מצנעא אמר רבא וכי חולדה נביאה היא דידעא דהאידנא ארביסר ולא אפי עד לאורתא ומשיירא ומטמרא אלא אמר רבא מה שמשייר °יניחנו בצנעה שמא תטול חולדה בפנינו ויהא צריך בדיקה אחריו תניא כוותיה דרבא הרוצה לאכול חמץ אחר בדיקה כיצד יעשה מה שמשייר יניחנו בצנעה שלא תבוא חולדה ותיטול בפנינו ויהא צריך בדיקה אחריו רב מרי אמר גזירה [ב]שמא יניח עשר וימצא תשע: [ג]תשע ציבורין של מצה ואחד של חמץ ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן אי מצה שקל אי חמץ שקל היינו תשע חנויות פירש ואתא עכבר ושקל היינו סיפא *דתנן *[ד]תשע חנויות °כולן מוכרין בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבלה ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו אסור ובנמצא הלך אחר הרוב [ה]שני ציבורין אחד של מצה ואחד של חמץ ולפניהם שני בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק ואתו שני עכברים אחד שקל מצה ואחד שקל חמץ ולא ידעינן הי להאי עייל והי להאי עייל היינו שתי קופות *)דתנן *[ו]שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם שני סאין אחד של חולין ואחד של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו מותרין שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה נפלה אימור דאמרינן שאני אומר בתרומה

רש"י

ובא כהן והציץ. על שפת הבור: לידע אם זכר אם נקבה. וכהן קרוב או מבני הבית היה ושלחוהו שם להגיד לאמו מה טיבו ותבחין בין טומאת וטהרת זכר לימי טומאת וטהרת נקבה ולא נזכר* אותו כהן על אזהרת לנפש לא יטמא והציץ בו בבור והנפל לא ראה וטיהרוהו מלהאהיל על המת: שחולדה וברדלס מצויין שם. ושם חור חולדה וברדלס פותח טפח הוא וגיררוהו לחורן ולא האהיל: רוח הפילה. שפיר מלא רוח ואם תמצא לומר נפל היה כלומר לכל אלה הולרך שמא רוח הוא ולהגיד ואין כאן לא טומאת זכר ולא טומאת נקבה ואם אראה שהוא וולד נריכני לראות אם זכר אם נקבה: ודאי גררוהו. מוחזקין הן בכך ולא דמי למתניתין דקתני הא חזינא חיישינן דנהי דודאי אכלה לא אמר אבל גיררוהו לחור שלהן אמר: ברדלס. אלנמ"ש פוטוויש"י: ומה שמשייר. אחר בדיקה *מאכילתו יניחנו בצנעה: בשלשה עשר. רישא דקתני אין חוששין בבודק בשלשה עשר שמצוי פת הרבה לחולדה בתוך הבתים והיא חוששת לשייר וסיפא בהדיא תנן בה בי"ד וכיון דלא חזיא החולדה פת הרבה בבתים כמות שהיא רגילה משיירא: וכי חולדה נביאה היא. לתת לב על כך ולראות את הנולד ויודעת שלא יאפו עוד היום: ותיטול בפנינו. והיכא דחזינן על כרחיך חיישינן: וימצא תשע. דהכא ודאי איכא למיחש דהא מוכחא מילתא שנטלה פרוסה אחת: תשע ציבורין כו'. פיסקי הלכות הן: ואתא עכבר ושקל. ונכנס לבית בפנינו ולא ידעינן אי חמץ שקל וכיון דחזינא נריכין אנו לבדוק או דילמא מלה שקל: היינו תשע חנויות. דקיימא לן בהו לקמיה דכל קבוע שנטלו ממקום קבוע אין הולכין בו אחר הרוב אלא הרי הוא כמחלה על מחלה וספק איסורא להומרא: פירש. פרוסה מאחת מן הליבורין לאחת מן הזויות ולא ידענא מהי מינייהו פירש ואתא עכבר ושקליה ונכנס לבית: היינו סיפא. *דמתני' דתשע חנויות דהיכא דלא לקחו במקום קבועו הולכין בו אחר הרוב: ולקח מאחת מהנה. בתוך החנות ספקו אסור דכל קבוע כמחלה על מחלה נידון דנפקא לן מן וארב לו וקם עליו (*בפ' בתרא דיומא) (פד:) ובפ"ק דכתובות(טו:): ובנמצא. בשר הנמצא בקרקע בין החנויות הלך אחר הרוב דכל דפריש מרובה פריש דכיון דפריש אין כאן תורת קבוע: שתי קופות. דבר זה אנו יכולין ללמדו ממשנת שתי קופות דתלינן לקולא: ולפניהן שני סאין. של פירות: ונפלו אלו לתוך אלו. הסאין לתוך אלו הקופות וידוע לנו שהאחד נפל בזו והאחד בזו ואין ידוע אי זה בזו ואי זה בזו: הרי אלו מותרין. פירות של קופות החולין מותרין לזר כבתחלה אפי' אין בקופה כדי להעלות הסאה באחד ומאה שאנו אומרים חולין לתוך חולין נפלו אלמא תלינן לקולא היתר בהיתר ואיסור באיסור ואע"ג דאיכא למימר איפכא הכא נמי לקולא תלינן ואמרינן החמץ נכנס לשאינו בדוק והמלה לבדוק:

בתרומה

הלך

תוספות

ספק גררוהו היה שעתא. ואם תאמר האי בור היכא קאי אי ברשות הרבים אפי' בספיקא אחת טהור ואי ברשות היחיד מאי משני שהטילה כמין נפל לבור והתנן (טהרות פ"ו מ"ד) כל ספיקות וספיקי דספיקות שאתה יכול להרבות ברשות היחיד טמא ויש לומר דגרירת חולדה וברדלס הוי ספק הרגיל כדפי' לעיל אומר ר"י דל"ל דרגלי הכהן היו ברשות הרבים דע"כ בחורייהו ליכא פותח טפח דאי איכא פותח טפח (מפני) מה מועלת גרירה והא פותח טפח מביא את הטומאה ואי רגליו ברשו' היחיד ניחוש שמא גררוהו כנגד רגליו וטומאה בוקעת ועולה ועוד י"ל דרגלי כהן ברשות היחיד היו וגררוהו ואכלוהו הוי ספק הרגיל:

ולא חיישינן לחולדה. הא לא פריך דניחוש לחולדה אפילו מבית לבית דא"כ אין לדבר סוף דאי אפשר שלא יבדוק אחד קודם חבירו ואיכא למיחש שמא הביאה חולדה מבית שאין בדוק לבדוק אלא ממקום למקום פריך דהיינו באותו הבית עלמו כלומר ולא חיישינן לחולדה באותו בית עלמו:

בשלשה עשר לא משיירא. פי' פעם שאינה משיירת ולהכי היכא דלא חזינן לא חיישינן כיון דאפי' גררה פעם שאין משיירת אבל היכא דחזינן חיישינן כיון דפעמים משיירת ובי"ד לעולם משיירת ואפי' לא חזינן חיישינן וגבי בשר אפילו חזינן לא חיישינן דלעולם לא משיירת וא"ש אביי כרבי זירא:

היינו תשע חנויות. לפי מה שפ"ה לענין בדיקה לא נהירא לר"י דהיכי מייתי ראיה מתשע חנויות דהוי ספיקא דאורייתא' ואזלינן לחומרא והכא ספיקא דרבנן הוא כדאמרינן בסמוך מיהו י"ל דאיירי כגון שלא ביטל ועוד קשה דגבי תשע חנויות ליכא חזקת היתר אבל הכא אוקמא אחזקת בדוק דהא בבדוק מיירי דאי לאו הכי פשיטא דבעי בדיקה ונראה לר"י דלענין שהביא עכבר לבית ונמלא קבעי אי שרי לאכילה אי לאו ואם תאמר כי אתא עכבר ושקל מהני ליבורין אמאי חשיב ליה קבוע מאי שנא נמלא בפי עכבר מנמלא ביד נכרי דבפ' גיד הנשה (חולין לה. ושם) פריך לרב דאמר בשר שנתעלם מן העין אסור מבנמלא הלך אחר הרוב ומשני שנמלא ביד נכרי ואומר ר"י דהכא מיירי כשראינו שלקח מן הקבוע שנולד הספק במקום קביעות אבל אם לא ראינו הוה ליה כפירש ואזלינן בתר רובא והא דפריך בתערובות (זבחים דף עג:) גבי זבחים שנתערבו בחטאות המתות או בשור הנסקל אמאי ימותו כולם נכבשינהו ונוידינהו וניזיל כל דפריש מרובה פריש אע"פ שכבר נולד הספק במקום קביעות שאני התם דלא הוי קבוע גמור שהאיסור מעורב בהיתר ואינו ניכר ומדרבנן אסרו בקבוע זה דמדאורייתא לא חשיב קבוע אלא כשהאיסור ידוע במקומו ולהכי נמי גזרינן התם טפי שמא יקח מן הקבוע מבנמצא כיון שאין האיסור ידוע:

היינו שתי קופות. הך סוגיא דמדמה בדיקת חמץ לשתי קופות לא אתי כר"ל דמוקי בשילהי הערל (יבמות פב.) להך דשתי קופות כשרבו חולין על התרומה אלא כר' יוחנן דלא בעי התם רבייה דלדידיה א"ש דמדמי חמץ להאיה וכולה שמעתא מיירי שהככר כל כך גדול דליכא למימר אכלתיה:

עין משפט נר מצוה

סה א מיי' פ"ט מהל' טומאת מת הי"א:

סו ב מיי' פ"ב מהלכות חמץ ומצה הלכה ז ופ"ג הלכה ב סמג עשין לט טוש"ע או"ח סי' תלד סעיף א וסי' תלט ס"ג:

סז ג מיי' שם פ"ב הל' י וסמג שם טוש"ע או"ח סי' תלט סעיף א:

סח ד מיי' פ"ח מהל' מאכלות אסורות הל' יא סמג לאוין קמא טור שו"ע י"ד סי' קי סעיף ג:

סט ה מיי' פ"ב מהל' חמץ ומצה הל' יא סמג עשין לט טוש"ע או"ח סי' תלט סעיף ב:

ע ו מיי' פי"ג מהלכות תרומות הל' יד טוש"ע י"ד סי' קיא סעיף א:

רבינו חננאל

ובא כהן והציץ בו לידע מה הפילה וטהרוהו חכמים מפני שחולדה וברדלס מצוין בבור דאמרינן שמא גררוהו בחור שלהם ולא היה שם בעת שהציץ ולא האהיל עליו ופרקי' לא תימא שהטילה נפל אלא אימא כמין נפל דהוה ספק וספק כו' ושמא גררה חולדה לא חיישי' והתנן מה שמשייר יניחנו במקום מוצנע מאי לאו דחיישי' כי האי גונא וקתני שלא יהיה צריך בדיקה מכלל שאם לא יניח במקום מוצנע צריך בדיקה אמר רבא הכי תנן במתניתין יניחנו במקום מוצנע שמא תטול חולדה בפנינו ויהא צריך בדיקה אחריו תניא כותיה וכן הלכה: תשע צבורין של מצה ואחד של חמץ ושקל עכבר חד מינייהו היינו תשע חנויות דתניא תשע חנויו' כלן מוכרו' בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נב'[ולקח] ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו אסור: פירש אם נפל ככר ונטלו עכבר והכניסו לבית היינו סיפא ובנמצא הלך אחר הרוב הלכך אם הרוב מצה מן הבית אינו צריך בדיקה ואם הרוב חמץ צריך בדיקה וכן סוגיא דהדין שמעתא כולה: [היינו] דתנן שתי קופות אחת של חולין וא' של תרומה ולפניהם שני סאין א' חולין [ואחד תרומה] ונפלו אלו לתוך אלו מותרות שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו כו' כך בכאן העכבר שנטל המצה הוא שנכנס בבית הבדוק ואינו צריך בדיקה אחרת ואמרי' אימור דאמרי' שאני אומר חולין לתוך חולין

מסורת הש"ס

נ"ל מסר

[נ"ל מאכילתו]

ס"א נ"ג

[לקמן י:]

[דתניא כנ"ל]

כתובות טו. חולין לה. נדה יח.

[בפ"ק דסנהד' עט: כנ"ל]

לקמן מד. יבמו' פב. נזיר לו: תוספתא דתרומות פ"ו

*) [נ"ל דתניא וכו' דלא מייתי מתני' דתרומות פ"ז מ"ס עי' פי' ר"ש שם וכן בתוס' יבמות פב. ד"ה שתי]

*בתרומה דרבנן בחמץ דאורייתא מי אמרינן אטו בדיקת חמץ דאורייתא דרבנן היא *דמדאוריי' בביטול בעלמא סגי ליה [א]צבור אחד של חמץ ולפניו ב' בתים בדוקין ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן אי להאי על אי להאי על היינו שני שבילין *דתנן שני שבילין א' טמא וא' טהור והלך באחד מהן ועשה טהרות ובא חבירו והלך בשני ועשה טהרות רבי יהודה אומר אם נשאלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו טהורין שניהן בבת אחת טמאין רבי יוסי אומר בין כך ובין כך טמאין אמר רבא ואיתימא רבי יוחנן [ב]בבת אחת דברי הכל טמאין בזה אחר זה דברי הכל טהורין לא נחלקו אלא בבא להשאל עליו ועל חבירו רבי יוסי [ג]מדמי ליה לבת אחת ורבי יהודה מדמי ליה לזה אחר זה ספק על ספק לא על היינו בקעה ובפלוגתא דר"א ורבנן *דתנן הנכנס לבקעה בימות הגשמים וטומאה בשדה פלונית ואמר אחד הלכתי במקום הלז ואיני יודע אם נכנסתי באותה שדה ואם לא נכנסתי ר"א מטהר וחכמים [ד]מטמאין שהיה ר"א אומר ספק ביאה טהור ספק מגע טומאה טמא על ובדק ולא אשכח פלוגתא דר"מ ורבנן *דתנן היה ר"מ אומר כל דבר שבחזקת טומאה לעולם הוא בטומאתו עד שיודע לך הטומאה היכן היא [ה]וחכמים אומרים בודק עד שמגיע לסלע או לקרקע בתולה [ו]על ובדק ואשכח פלוגתא דר' ורשב"ג *דתניא שדה שנאבד בה קבר הנכנס לתוכה טמא נמצא בה קבר הנכנס לתוכה טהור שאני אומר קבר שאבד הוא קבר שנמצא דברי ר' רשב"ג אומר [ז]תיבדק כל השדה כולה הניח ט' ומצא י' פלוגתא דר' ורבנן *דתניא הניח מנה ומצא מאתים חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה דברי ר' וחכ"א [ח]הכל חולין הניח י' ומצא תשע היינו סיפא *דתניא הניח מאתים ומצא מנה מנה מונח ומנה מוטל דברי ר' וחכ"א [ט]הכל חולין

הניח

רש"י

בתרומה דרבנן. בזמן הזה: ולא ידעינן אי להאי על ואי להאי על. אי מצריכין בדיקה לתרווייהו אי לא: היינו שני שבילין. מהא דתנן גבי שני שבילין מצינו למיפשט: אחד טמא. קבר מוטל בו לרחבו וממלא את כולו ואין עובר בו שלא יאהיל: והלך ועשה טהרות. נגע בטהרות אח"כ: והלך בשני. יודעין הן שבשביל שהלך זה לא הלך זה דהשתא ודאי אחד מהן טמא: אם נשאלו. כל א' לחכם ספקו בפני עצמו טהור ואין ב"ד יכול לטמאו כדקיימא לן בספק טומאה ברה"ר ספקו טהור ואם באו בבת אחת הואיל ובהוראה אחת יש לנו לומר טמאין או טהורין אי אפשר לנו לומר להם טהורים אתם שהרי האחד ודאי טמא רבי יוסי אומר בין כך ובין כך טמאין גרס: בזה אחר זה דברי הכל טהורין. אע"פ שכל אחד אומר לפניו כך היה המעשה שלי ושל חבירי אבל איני נשאל אלא על עצמי מה תהא עלי: עליו ועל חבירו. מה תהא על שנינו ר' יוסי מדמי להו לבת אחת ואע"פ שאין שניהן לפניך צריך אתה הוראה אחת לשניהן או טמאין אתם או טהורין אתם והרי אין אתה יכול לומר טהורין אתם: ר' יהודה מדמי להו לזה אחר זה. הואיל ואין כאן שואל אלא אחד משיבין לו טהור אתה שהרי ספק ביאה הוא ומעצמו יבין שאף חבירו כמוהו אבל כששניהן שואלין בתוך כדי דיבור צריך אתה להשיב לשניהן כאחד וגבי בתים נמי אם באו לשאול זה לעצמו וזה בפני עצמו אמרינן ליה לכל חד אי אתה צריך לבדוק דכיון דבדיקת חמץ דרבנן תלינן לקולא ואמרינן ספקו מותר ואי בבת אחת באו שניהן צריכין בדיקה: ספק על ספק לא על. ראה עכבר שנטל חמץ בחצר והבית בדוק ואין יודע אם נכנס או לא נכנס: בקעה. הרבה שדות הסמוכים יחד קרי בקעה: בימות הגשמים. הויא בקעה רשות היחיד לטומאה מפני שכבר צמח הזרע ואין רשות לכל אדם ליכנס לה וקי"ל ספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא: בשדה פלונית. כלומר באחת השדות ויודעין אנו באיזו היא וכל שדה ושדה מסויימת במצריה: במקום הלז. בבקעה זו: וחכמים מטמאין. דהויא ליה ספק טומאה ברה"י ור"א לא חשיב לה ספק טומאה אא"כ נכנס לשדה אבל אינו יודע אם האהיל אם לאו אבל השתא הוה ליה ספק ספיקא וגבי בתים אפילו רבנן מודו דכיון דבדיקת חמץ דרבנן תלינן לקולא: על. העכבר נכנס לבית לפניו ובדק בעל הבית אחריו ולא אשכח: כל דבר שבחזקת טומאה. במסכת נדה גל טמא שנתערב עם שני גלין טהורין בדקו אחד מהן ונמצא טהור הוא טהור ושנים טמאים שנים ומצאן טהורין הן טהורין והשלישי טמא שלשתן ומצאן טהורים כולן טמאים שהיה ר"מ אומר כל דבר שבחזקת טומאה לעולם היא בטומאתה עד שיודע לך טומאה היכן היא וחכמים אומרים בודק בקרקע וחופר עד שיגיע לסלע או לקרקע בתולה שלא זזה ממקומה לעולם ואם לא מצא תולין ואומרים בא עורב ונטלה בא עכבר ונטלה וגבי בדיקת חמץ אפילו לר"מ אמרינן עכבר אכלה דבדיקת חמץ דרבנן: על ובדק ואשכח. נכנס העכבר בפניו ובדק בעל הבית אחריו ואשכח פרוסה ואינו יודע אם זו היא אם לאו: אבד בה קבר. אין ידוע היכן מקומו: נמצא בה קבר. לאחר זמן ואין ידוע אי זהו קבר האבוד בה: הניח מנה. של מעשר שני: מעורבין. ומביא סלעים בשוה מנה ואומר כ"מ שהן מעות מעשר שני הרי הן מחוללים על הסלעים הללו ומעלה הסלעים לירושלים: הכל חולין. שהמנה נטל ואלו הובאו אחרי כן וגבי חמץ נמי לרבנן הט' (נמי) שהניח אינן כאן וצריך לבדוק כל הבית שמא גררום חולדות והעשר הנמצאות איש אחר הביאן כאן: היינו סיפא. לרבי (מאיר) [דאמר] זה הנמצא זהו א' מן הראשונים הכא נמי א"צ לבדוק ולחזור אלא על הפרוסה האבודה ולרבנן צריך לחזור אחר כולן שאין כאן א' מן הראשונים:

הבית

תוספות

הלך באחד מהן ועשה טהרות. הא דנקט טהרות ולא קאמר אדם טהור משום דלגברי אע"ג דמוקמינן לה בחזקת טהורים מצריכין להו טבילה והזאה שלא יגעו שניהם בתרומה דאז התרומה טמאה ודאית והאוכל במיתה ואם נגעו שניהם באחד ונכנס למקדש חייב*:

בבת אחת ד"ה טמאים. נראה דהיינו מדרבנן דמדאורייתא אפי' בבת אחת טהורים:

ספק על ספק לא על היינו בקע'. תימה לר"י מה שייך לדמויי לבקעה דהכא אפי' ליכא אלא ספק אחד אוקמא אחזקת בדוק כדאמרינן לעיל ולעיל דימה אותו לספק טומאה ברשות הרבים והכא מדמי לספק טומאה ברשות היחיד:

ספק ביאה טהור. פרש"י דבספק ספיקא פליגי וכן פר"ת במסכת ע"ז פרק בתרא (ד' ע.) אבל רש"י פירש שם בע"א ונראה לר"י דטעמא דרבי אליעזר דמטהר בספק ספיקא משום דלא גמרינן מסוטה לטמא ברשות היחיד אלא ספיקא אחת כסוטה אבל תרי ספיקי לא ורבנן סברי כיון דמן הדין אפי' בספיקא אחת היה לטהר דאוקמא אחזקת טהרה ואפ"ה טמא הוא הדין אפילו בתרי ספיקי*:

על ובדק ולא אשכח פלוגתא דר' מאיר ורבנן. תימה אפי' לר"מ דאמר לעולם היא בחזקת טומאה וכו' ונפקא מינה לטהרות שנעשו על גביו הכא גבי בדיקה כיון שבדק ולא מצא מה יעשה אם יצריכוהו לבדוק פעם שניה נמי לא ימצא ורש"י פירש דאפי' לר' מאיר אמר אימר עכבר אכליה דבדיקת חמץ אינו אלא מדרבנן וקשה דהא בהדיא אמר פלוגתא דר' מאיר ורבנן וי"ל דמיירי בשלא בטלה וקאמר דלר' מאיר לא סגי בבדיקה כיון דלא אשכח והוי בספק לאו דלא ימצא וצריך לבטלו וסגי אפילו לרבי מאיר דלא איירי אלא בספק טומאה דאורייתא אבל הכא דבדיקת חמץ דרבנן שרי:

חולין ומעשר שני מעורבים זה בזה. פ"ה שיביא סלעים בשוה מנה ואומר כל מקום שהוא מעות מעשר שני יהיו מחוללים על מעות הללו ובהכי פירש כן דמינייהו גופייהו היה יכול ליקח שיעור מעות מעשר ואומר אם אלו מעות מעשר הרי טוב ואם לאו כל מקום שהן הרי הן מחוללין על אלו וריב"א הקשה לפרש"י דאיך יכול לחלל אסלעים ובפרק הזהב (ב"מ ד' מה.) אמר טיבעא אטיבעא לא מחללין ושם פי' *):

הניח עשר ומצא תשע פלוגתא דרבי ורבנן. דר' לטעמיה דאמר הוא קבר שאבד הוא קבר שנמצא וכיון שמצא אחד א"צ לבדוק ולרבנן עד שמצא עשר כדפ"ה ומיירי שכל הככרות קשורים זה בזה דומיא דפלוגתא דרבי ורבנן דבפ"ק דביצה (דף י:) אמר מחלוקת בכיסים קשורים אבל כשאין קשורים דברי הכל חולין ומע"ש מעורבין זה בזה ואף על גב דהשתא אין לתלות בעכברים תלינן בקטנים:

הניח

*) [עי' תוס' ב"מ מה. ד"ה ליפלוג ותוס' ביצה י: ד"ה חולין ועי' שם היטב גם ברש"י דסתליפו שיטתייהו]

עין משפט נר מצוה

עא א מיי' פ"ב מהל' חמץ הל' יא סמג לאוין לט טוש"ע או"ח סי' תלט סעיף ב:

[וע"ע תוס' כתובות כז. ד"ה והלך]

עב ב ג מיי' פי"ט מהל' אבות הטומאה הלכה ב:

עג ד מיי' שם פ"כ הל' ט ופ"ב מהל' חמץ הלכה יב:

עד ה ו מיי' שם הלכה יא ופ"ט מהלכות טומאת מת הל"י טוש"ע או"ח סי' תלט ס"ב:

עה ז ח מיי' פ"ו מהל' מעשר שני הלכה ג ופ"ב מהל' חמץ ומצה הלכה יב טוש"ע או"ח סי' תלט סעיף ג:

רבינו חננאל

נפלו בדרבנן [וכן] אוקמי' להא בהדיא בפ' ואלו עוברין [דף מד.] בפסח בתרומה בזמנהזה שהיא מדרבנן: צבור אחד חמץ ושני בתים בדוקין ושקל עכבר ככר אחד מהן ולא ידעינן בהי מינייהו על פשטינן להא משני שבילין וקיי"ל כר' יוחנן דאמר הכל מודים שאם נשאלו לחכם שניהם ביחד דברי הכל טמאים נשאלו בזה אחר זה דברי הכל טהורין לא נחלקו אלא בבא לשאול עליו ועל חברו רבי יהודה מדמה ליה לבת אחת ושניהם טמאים ור' יוסי מדמה לה לזה אחר זה ושניהן טהורין וכן אם באו אלו הבעלי בתים ושאלו שניהם ביחד צריכין בדיקה בזה אחר זה אין אחד מהן צריך בדיקה בא אחד [מהם] לשאל על ביתו ועל בית חברו הלכה כר' יוסי ואליבא דר' יוחנן: ספק על ספק לא על פשטי' לה מבקעה בימות הגשמים שהיא רשות היחיד וחלקו בו ר' אליעזר וחכמים והלכה כחכמים שמטמאין כן בכאן צריך לבדוק על בדק ולא אשכח פשטי' לה מדרבנן דאמרי בודק עד שמגיע לסלע או לבתולה פי' ארץ בתולה על בדק ואשכח פשטי' לה חלוקת ר' ורשב"ג ר' אומר הקבר שנמצא הוא הקבר שאבד רשב"ג אומר תבדק כל השדה כולה: הניח תשע ומצא עשר חלוקת ר' ורבנן דתניא הניח מנה ומצא מאתים חולין ומעשר שני מעורבין כלומר המנה שהניח היה מעשר שני ובא אחר והוסיף עליו מנה אחר של חולין וחכמים אומרים הכל חולין כלומר אותו המנה של מעשר ניטל ואלו אדם אחר הניחם וכולן חולין הם: הניח עשר ומצא תשע חלוקת ר' ורבנן דתניא הניח מאתים ומצא מנה מנה מונח ומנה מוטל דברי רבי כלומר אדם בא ונטל חצים והניח חצים והמנה הנמצא מעשר שני הוא וחכמים

מסורת הש"ס

[עי' תוס' ביצה י: ד"ה הכל]

[נזיר ד:]

כתובות כז. טהרות פ"ה [מ"ה]

בבא בתרא נה: ע"ז ע. טהרות פ"ו [מ"ה]

בכורות כה: נדה סא.

נזירות נז:

ביצה י: ותוספתא מ"ש פ"ד

ביצה שם

הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת פלוגתא דרשב"ג ורבנן דתניא קרדום שאבד בבית הבית טמא שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו רשב"ג אומר הבית טהור שאני אומר השאילו לאחר ושכח או שנטלו מזוית זו והניח בזוית האחרת ושכח זוית מאן דכר שמיה חסורי מחסרא והכי קתני קרדום שאבד בבית הבית טמא שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו או שהניחו בזוית זו ומצאו בזוית אחרת הבית טמא שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו מזוית זו והניחו בזוית אחרת רשב"ג אומר הבית טהור שאני אומר השאילו לאחר ושכח או שנטלו מזוית זו והניח בזוית זו ושכח אמר רבא עכבר נכנס וככר בפיו ונכנס אחריו ומצא פירורין צריך בדיקה מפני שאין דרכו של עכבר לפרר ואמר רבא תינוק נכנס וככר בידו ונכנס אחריו ומצא פירורין א"צ בדיקה מפני שדרכו של תינוק לפרר בעי רבא עכבר נכנס וככר בפיו ועכבר יוצא וככר בפיו מהו מי אמרינן היינו האי דעל והיינו האי דנפק או דילמא אחרינא הוא אם תמצא לומר היינו האי דעל והיינו האי דנפק עכבר לבן נכנס וככר בפיו ועכבר שחור יוצא וככר בפיו מהו האי ודאי אחרינא הוא או דילמא ארמויי ארמיה מיניה ואת"ל עכברים לא שקלי מהדדי עכבר נכנס וככר בפיו וחולדה יוצאה וככר בפיה מהו חולדה ודאי מעכבר שקלתיה או דילמא אחרינא הוא דאם איתא דמעכבר שקלתיה עכבר בפיה הוה משתכח ואת"ל אם איתא דמעכבר שקלתיה עכבר בפיה הוה משתכח עכבר נכנס וככר בפיו וחולדה יוצאה וככר ועכבר בפי חולדה מהו הכא ודאי איהו הוא או דילמא אם איתא דאיהו ניהו ככר בפי עכבר משתכח הוה בעי אישתכוחי או דילמא משום ביעתותא הוא נפל ושקלתיה תיקו בעי רבא ככר בשמי קורה צריך סולם להורידה או אין צריך מי אמרינן כולי האי לא אטרחוהו רבנן כיון דלא נחית מנפשיה לא אתי למיכלה או דילמא זימנין דנפל ואתי למיכלה ואם תמצי לומר זימנין דנפל ואתי למיכלה ככר בבור צריך סולם להעלותה או אין צריך הכא ודאי דלא עבידא דסלקה מנפשה או דילמא זימנין דנחית למעבד צורכיה ואתי למיכליה את"ל זימנין דנחית לצורכיה ואתי למיכלה ככר בפי נחש צריך חבר להוציא או אין צריך בגופיה אטרחוהו רבנן בממוניה לא אטרחוהו רבנן או דילמא לא שנא תיקו: מתני' *ר' יהודה אומר בודקין אור י"ד ובי"ד שחרית ובשעת הביעור וחכ"א לא בדק אור י"ד יבדוק בי"ד לא בדק בי"ד יבדוק בתוך המועד [א] לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד *(ומה *)שמשייר יניחנו בצינעא כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו: גמ' מ"ט דרבי יהודה רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו כנגד שלש השבתות שבתורה °לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור °שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם °אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם מתיב רב יוסף רבי יהודה אומר כל שלא בדק בשלשה פרקים הללו שוב אינו בודק אלמא במכאן ואילך הוא דפליגי מר זוטרא מתני הכי מתיב רב יוסף רבי יהודה אומר כל שלא בדק באחד משלשה פרקים הללו שוב אינו בודק אלמא בשוב אינו בודק הוא דפליגי אלא רבי יהודה נמי אם לא בדק קאמר והכא בהא קמיפלגי מר סבר מקמי איסורא אין בתר איסורא לא גזירה דילמא אתי למיכל מיניה ורבנן סברי לא גזרינן ומי גזר ר' יהודה דילמא אתי למיכל מיניה והא *תנן משקרב העומר יוצאין ומוצאין שוקי ירושלים שהם מלאים קמח וקלי שלא

*) [לשון הר"ן הביאו תוי"ט ומה שמשייר בלילה לצורכו שיאכל בלילה גם בבוקר]

רש"י

הבית טמא. כל כלי הבית טמאין שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ומשמש בכל כלי הבית: זוית מאן דכר שמיה. פתח באבדו וסיים בנמצא בזוית אחרת: חסורי מיחסרא והכי קתני. שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ולקחו לאבוד וגבי מצא בזוית אחרת שמא אדם טמא הניחו שם רבן שמעון כו' וגבי חמץ נמי לרבנן חוששין שמא עכבר עשה וכיון דחוששין לעכבר יש לחוש נמי לא זהו אלא אחר ולרבן שמעון תולין באדם עצמו שהוא עשה ושכח ולא"צ בדיקה: ונכנס אחריו ומצא פירורין צריך בדיקה. ואין תולין הככר בו שאין דרכו של עכבר לפרר ולא זהו ככר שהכניס העכבר: אם תמצא לומר היינו האי כו'. דאי פשטת ליה דחיישינן דילמא אחרינא הואי תו לא צריכנא למיבעי שחור ולבן אבל אי פשטת ליה דלא חיישינן אכתי שחור ולבן מיבעיא לן: ארמוייה. השליכו ממנו ונטלו הוא וחבירו בחגיגה (ד' טו:) אי נקטיה ביד מאן מרמי ליה מן ידי: לדידיה הוה שקיל ליה. את העכבר עצמו היה מביא: ככר ועכבר בפי חולדה. עכבר נכנס וככר בפיו וחולדה יוצא' כשנכנס בו לבדוק ובפיה ככר מכאן ועכבר מכאן: ככר בפי נחש. בעיא באנפי נפשה היא ולא דמי להנך דלעיל ול"ג אס"ל: לא אטרחוהו. ויבטל בלבו: בממוניה. לשכור חבר: מתני' בתוך המועד. בשעה ששית שהוא מועד הביעור: לאחר המועד. משש שעות ולמעלה עד שתחשך*: גמ' שלש השבתות. שלש לשונות של השבתה ראייה מציאה והשבתה: אלמא במכאן ואילך הוא דפליגי. ולאו במידי אחרינא דרבי יהודה לא מצריך שלש בדיקות אלא הכי קאמר או אור לארבעה עשר או שחרית או בשעה ששית ורבנן אמרי אם לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחריו: ומר זוטרא מתני. בהדיא באחד משלשה פרקים: לבתר איסורא. לא יבדוק דגזרינן דילמא איידי דעסיק ביה אתי למיכל מיניה: משקרב העומר. בו ביום יוצאים ומוצאים שוקי ירושלים מלאים קמח וקלי מן החדש למכור וקודם י"ט נקטף ונטחן ונתייבש הקלי בתנור: שלא

תורה אור

תוספות

הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת פלוגתא דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן. דלרבנן צריך בדיקה דחוששין שמא עכבר עשה ולא זהו שהניח ולית להו לרבנן הוא שאבד הוא שנמצא אלא כרשב"ג דאמר תיבדק כל השדה כולה אי נמי אתי אפי' כר' ומיירי כגון שאין יודע כמה ככרות הניח וצריך בדיקה שמא לא מצא כולם:

שאני אומר אדם טמא נכנס לשם. וא"ת דהכא ובפרק קמא דחולין (דף ט:) גבי צלוחית תלינן באדם טמא ובפרק קמא דנדה (דף ד.) גבי ככר הנתון על גבי הדף ומדף טמא מונח תחתיה תלינן באדם טהור ותירץ ר"ת דאמר בפ"ק דשבת (דף טו:) גזרו על ספק כלים הנמצאים ולא גזרו על ספק אוכלין הנמצאים אי נמי גבי ככר רגלים לדבר שטהור הסירו שלא יפול על המדף ויטמא*: [ועי' תוס' חולין ט: ד"ה שאני]

מפני שדרכו של תינוק לפרר. ומיירי שיש פירורין כדי כל הככר ולכך אין צריך בדיקה ואפי' לרבן שמעון בן גמליאל דאמר תיבדק כל השדה כולה הכא רגלים לדבר יש שהפרורים מן הככר שהרי מיד נכנס אחריו:

מי אמרינן היינו הא דעל היינו הא דנפק. ואפילו לרשב"ג דאמר תיבדק כל השדה כולה הכא רגלים לדבר שהרי הוא עם הככר:

או דילמא אחרינא הוא. ואפי' לר' דאמר הוא שנמצא הוא שנאבד הכא חיישינן דמסתמא הראשונה נשאר בבית וזהו אחר שילא:

בממוניה לא אטרחוהו רבנן. פי' הכא דוק' דשמא יוליאנה או יאכלנה אבל היכא דאיכא חמץ אמר לעיל (דף ד:) דניחא ליה לאינש דליעבד מצוה בממוניה:

ואם לא בדק בתוך המועד. פי' הקונטרס בשעה ששית וקשה דלרבי יהודה קרי ליה שעת הביעור ולמה שינה לשונו אלא בתוך המועד היינו מתחלת שבע עד סוף הפסח ולאחר המועד יבדוק כדי שלא יתערב לו חמץ של איסור בשל היתר ויאכלנו ורש"י לא רצה לפרש כן מפני שפירש במשנה דבודקים שלא יעבור בבל יראה:

קולרין

עין משפט נר מצוה

עו א מיי' פ"ב מהל' משכב ומושב הל' טו ופ"ב מהל' חמץ הל' יב טוש"ע א"ח סי' תלט סעיף ד:

עז ב ג מיי' פ"ב מהל' חמץ הל' חט טוש"ע א"ח סי' תלח סעיף א:

עח ד ה ו ז מיי' שם הל' יג וטור שם:

עט ח ט מיי' שם הל' יד וטוש"ע שם ס"ב:

פ י מיי' שם הל' יג:

פא כ מיי' פ"ג מהל' חו"מ הל' ה סמג עשין לט טוש"ע א"ח סי' תלה:

פב ל מיי' שם הל' ג וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תלד סעיף א:

רבינו חננאל

אומרים הכל חולין כלומר אותם המאתים של מעשר שני נלקחו וזה המנה אחר הניחו וחולין הן. הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת חלוקת רשב"ג ורבנן וקיימא לן רבנן דאמרי הבית טמא שאני אומר א"ם טמא נכנס לבית ונטלו מזוית זו והניחו בזוית אחרת: אמר רבא עכבר נכנס וככר בפיו נכנס אחריו ומצא פירורין צריך בדיקה שאין דרך עכבר לפרר אלא העכבר עם הככר שנטל הלך לו ואלו הפירורין אינן ממנו לפיכך צריך לבדוק אבל אם נטל תינוק ככר ונכנס לבית ונכנס אחריו ומצא פירורין אין צריך בדיקה שכן דרך התינוק לפרר: בעי רבא עכבר נכנס וככר בפיו ועכבר יוצא וככר בפיו כו' בעי רבא ככר בשמי קורה צריך סולם להורידו או לא כו' בעי רב אשי ככר בפי נחש צריך חבר להוציאו או לא כו' אלו כולן עלו בתיקו: מתני' ר' יהודה אומר בודקין אור ארבעה עשר ובארבעה עשר בשעת הביעור. ירושלמי בשעת הביעור שעה חמישית והכמי' אומרים לא בדק באור ארבעה עשר יבדוק בי"ד כו' כלומר אין צריך [אלא] לבדוק שחרית בי"ד אם לא בדק באור י"ד אבל אם בדק אור י"ד אין צריך אחרי כן בדיקה כלל. פריש רב חסדא טעמא דר' יהודה דבעי שלש בדיקות כנגד שלש אזהרות שהזהירה תורה על השבתת חמץ ומיתבינן עליה מהא דר' יהודה אומר כל שלא בדק אחד משלשה פרקים הללו שוב אינו בודק אלמא ר' יהודה חדא זימנא בעי ואוקימנא לעולם ר"א זימנא בעי ובהא פליגי ר' יהודה סבר עד שעת ביעור בודק שאם ימצא החמץ ישרפנו אבל אחר זמן ביעורו אינו בודק חיישינן דילמא אתי למיכל מיניה פי' כגון שהיה במדינת הים ובא במועד ולאחר המועד שחייב כל זמן

מסורת הש"ס / הגהות

[עי' פירש"י מנחות סז: ד"ה ובשעת]

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] מתני' לא בדק כו' לאחר המועד. עי' ערוך ערך מעד ודו"ק:

[לעיל ב: מנחות סז:]

[לעיל ט: וערש"י שם]

שמות יג

שם יב

שם

מנחות סז:

שלא ברצון חכמים (הן עושין) דברי ר"מ רבי יהודה אומר ברצון חכמים היו עושין ולא קא גזר ר' יהודה דילמא אתי למיכל מיניה אמר (א) *רבא שאני חדש מתוך שלא התרת לו אלא על ידי קטוף הוא זכור א"ל אביי תינח בשעת קטיפה טחינה והרקדה מאי איכא למימר הא לא קשיא טחינה ברחיא דיד הרקדה ע"ג נפה אלא הא דתנן *קוצרין בית השלחים ושבעמקים אבל לא גודשין ואוקימנא כרבי יהודה מאי איכא למימר אלא אמר אביי חדש בדיל מיניה חמץ לא בדיל מיניה אמר רבא דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא (ב) דר' יהודה אדר' יהודה לא קשיא כדשנינן דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קאכיל מיניה רב אשי אמר דר' יהודה אדר' יהודה לא קשיא קמח וקלי תנן (ג) הא דרב אשי *בדותא היא התינח מקלי ואילך מעיקרא עד קלי מאי איכא למימר וכ"ת על ידי קיטוף כדרבא אלא קוצרין בית השלחין ושבעמקים ואוקימנא כרבי יהודה מא"ל אלא דרב אשי בדותא היא וכל היכא דלא בדיל מיניה מי גזר רבי יהודה *והתנן *לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה בצד הנר בשביל שתהא מנטפת ואפי' היא של חרס ור' יהודה מתיר התם משום חומרא דשבת מבדל בדילי ורמי דשבת אשבת *דתניא חבל דלי שנפסק לא יהא קושרו אלא עונבו רבי יהודה אומר כורך עליו פונדא או פסקיא ובלבד שלא יענבנו קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא דרבנן אדרבנן דרבנן אדרבנן לא קשיא שמן בשמן מיחלף עניבה בקשירה לא מיחלף דרבי יהודה אדר' יהודה לא קשיא טעמא דרבי יהודה לאו משום דגזר עניבה אטו קשירה אלא משום דקסבר עניבה גופה קשירה היא ורמי רבנן אדרבנן *דתנן *קושרין דלי בפסקיא אבל לא בחבל ורבי יהודה מתיר חבל דמאי אילימא חבל דעלמא ורבי יהודה מתיר קשר של קיימא הוא דודאי אתי לבטולי אלא פשיטא דגרדי וגזרו רבנן חבל דגרדי אטו חבל דעלמא אין חבל בחבל מיחלף עניבה בקשירה לא מיחלפא וכל היכא דבדיל מיניה לא גזר רבי יהוד' (ד) והתניא *בכור שאחזו דם אפי' הוא מת אין מקיזין לו דם דברי ר' יהודה וחכ"א *יקיז ובלבד שלא יטיל בו מום התם מתוך שאדם בהול

על

קוצרין בית השלחין. פירש רש"י ממקום שאי אתה מביא אתה קוצר וכו' ובית השלחין וכל הנהו אע"ג דתניא בפרק כל הקרבנות (מנחות דף פה.) אם הביא כשר כיון דלכתחלה לא יביא חשבינן ליה ממקום שאי אתה מביא ואין לתמוה מי איכא מידי דמלאורייתא לכתחלה אסור ובדיעבד שרי דאיכא מילי טובא דבעינן שישנה הכתוב עליו לעכב כגון קדשים: אבל לא גודשין. דבגדישה ליכא פסידא אם ימתין אחר העומר דדוקא משום פסידא התירו קצירה שממהרין ליקצר מאחר פירות ואי לא קצרי להו פסדי והא דשרי רבי יהודה קמח וקלי לעיל יש לומר משום עולי רגלים הקילו ור' מאיר אוסר בקמח ושרי קצירה לקמן בפ' מקום שנהגו (דף נו.) דקתני במילתיה קוצרין ברצון חכמים והיינו משום פסידא וכן פי' הקונטרס במנחות ואם תאמר א"כ מאי פריך דילמא הכא שרי רבי יהודה משום פסידא אבל גבי חמץ גזרינן ויש לומר משום מצות ביעור יש להתיר כמו משום פסידא: כורך עליו פונדא. לאו דוקא כורך דאפילו לקשור יכול דלא מבטל ליה ובלבד שלא יענבנו אחבל קאי: כל היכא דבדיל מיניה לא גזר ר' יהודה. דר' מאיר אדר"מ לא רצה להקשות דלעיל גזר גבי חדש וגבי בכור לא גזר דבפרק כל פסולי המוקדשין (בכורות לג: ושם) תניא בכור שאחזו דם מקיזין לו במקום שאין עושין לו מום דברי ר' מאיר ורבי יהודה אומר וכו' משום דאיכא לשנויי שאני בכור דאיכא פסידא:

זה

שלא ברצון חכמים. דאיכא למיגזר דילמא כי מעסקי ביה אתי למיכל מיניה: ר' יהודה אומר כו' מתוך שלא התרתה לו: קצירה כדרך כל השנה אלא בידים קוטפין המלילות מן הקרקע דהא אסור לקצור לפני העומר דכתיב (ויקרא כג) עומר ראשית קצירכם אל הכהן שהוא תחלה לקצירה זכור הוא את איסור החדש על ידי שינוי המעשה ולא אתי למיכל: טחינה והרקדה. שהרי קמח תנינא דהיה בידים וכשטחנוהו והרקידוהו איזה שינוי היה שם דלא ליתי למיתב לפומיה ההיא שעתא: ומשנינן טחינה. לא היו טוחנין אותו ברחים של מים אלא ברחים של יד דהוי שינוי לזכרון: על גבי נפה. נגד תחתון של נפה הופך הנפה על פניה: אלא הא דתנן. במנחות קוצרין בית השלחין כדרך חול קודם לעומר: ושל בית העמקים. תבואה הגדילה בין העמקים וטעמא מפרש התם כתוב אחד אומר וקצרתם את קצירה והבאתם אלמא מותר לקצור קודם לעומר וכתוב אחד אומר עומר ראשית קצירכם דמשמע שהוא קודם לכל קציר הא כיצד ממקום שאתה מביא עומר אי אתה קוצר קודם לו וממקום שאי אתה מביא עומר אתה קוצר ותנן בפרק כל הקרבנות (מנחות פה.) אין מביאין סולת למנחה לא מבית הזבלין ולא מבית השלחין ולא מבית העמקים מפני שתבואה שלהן אינה מן המובחר: מאי איכא למימר. הא ליכא התם שינוייא דהא קוצרין קתני ובמגל ולא גזרינן דילמא אתי למיכל ואוקמיה להאי כר' יהודה במסכת מנחות בפרק ר' ישמעאל (דף עא.) מדקתני סיפא אנשי יריחו קוצרין לפני העומר כו' ולא מיחו בידם חכמים ואמרינן מאן שמעת ליה דאמר מיחו ולא מיחו ר' יהודה: חדש מבדל בדילי מיניה. שהרי לא הורגלו לאוכלו כל השנה ואין למודין לפשוט יד להושיט לפיהם אבל חמץ למודין הן בכך כל השנה: דרבנן אדרבנן לא קשיא. בתמיה דלא משנינן אלא לר' יהודה והא דרבנן נמי קשיא דבמתני' לא גזרינן והתם קתני שלא ברצון חכמים דמשמע דגזר ר' מאיר דהוא מבני פלוגתיה דילמא אתי למיכל: הוא עצמו מחזר עליו לשורפו. אע"ג דבעלמא גזרינן בדבר שעסוק בו שלא יושיט לפיו הכא בבדיקת חמץ ליכא למיגזר דהוא עצמו כל עסקו זה בחמץ אינו אלא מחזר עליו לשורפו אין לך זכרון לאיסור גדול מזה: ימיכל קא אכיל מיניה. בתמיה: קמח וקלי תנן. ואין אלו ראויין לאכילה: מקלי ואילך. לאחר שנתייבש בתנור אין ראוי לאכול: מעיקרא. כעודו רך בקליות קודם שיתייבש מאי איכא למימר: וכי תימא. זכור הוא ע"י הקיטוף כדשני רבא לעיל בית השלחין דליכא קיטוף מאי איכא למימר: אלא בדותא. וטעמא דרבי יהודה משום דבדילי מיניה וחמץ לא בדיל מיניה שרגיל בו כל שנה: כל נר שבגמ' היינו הכלי קרוייזו"ל: מנטפה. טיפין דקות כשהפתילה מבערה: ואפי' היא של חרס. אותה שפופרת דמאיסא אפ"ה אסור דילמא אתי למיכל מינה ותניא *הנותן שמן לנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה: ורבי יהודה מתיר. ואע"ג דשמן הכל תדירין בו ודרבנן אדרבנן ליכא לאקשויי דהא אוקימנא טעמא בחמץ משום דהוא עצמו מחזר עליו לשורפו: קשר של קיימא. שהוא עשוי שלא להתירו לעולם הוי אב מלאכה במסכת שבת: לא יהא קושרו. דהוי קשר של קיימא אלא עונבו ולא גזרי' עניבה אטו קשירה: כורך. כריכה בעלמא: פונדא. אזור חלל: פסיקיא. פיישל"א שכורכין סביבות שוקיים: שלא יענבנו. גזירה משום קשירה הואיל ועסוק בכך: קשיא דרבנן. דשפופרת אדרבנן דחבל: שמן. זה בשמן דכל שנה מיחלף ואתי למיכליה: קושרין דלי בפסקייא. דלאו קשר שעשוי להתקיים הוא דאינו מפסיד פסקייא שלו בכך: אבל לא בחבל. שמא יניחנו שם עולמית: אי נימא חבל דעלמא. שתשמישו לכך ואיכא למיחש שמא יניחנו שם: חבל דגרדי. שאינו ראוי למילוי מים תמיד ורבי יהודה מתיר ולא גזר גבי שבת כדאוקימנא טעמא דמשום חומרא דשבת פרשי אינשי מאיסורא דיליה ונזכרין הן אבל דרבנן דהכא אדרבנן דעניבה קשיא: ומשנינן חבל בחבל מיחלף כו'. והשתא איתרצו כולהו דרבנן גזרו כל היכא דמיחלף בין בשבת בין בשאר איסורי הילכך בחדש לפני העומר גזרו וכן בשפופרת וכן בחבל אבל (ה) בחמץ לא משום דמוזהר עליו לשורפו ובעניבה נמי לא משום דלא מיחלפא ורבי יהודה גזר בכל מילי דלא בדילי מיניה ובמידי דבדילי מיניה לא גזר הילכך בחמץ גזר אבל בחדש בדילי מיניה ובכל הנך דשבת משום דבדילי מינייהו ודקא מחמיר בעניבה משום דקסבר היא גופא קשירה היא: בכור. אסור להטיל בו מום ואפי' לגרום כדתניא מום לא יהיה בו אין לי אלא שלא יטיל בו מום מניין שלא יגרום לו ת"ל כל מום במסכת ביצה (ד' כז:): אין מקיזין דם. אפי' במקום שאינו עושה בו מום דהיינו בכל מקום שבו אם אינו חותך ממנו עלם או פוגם שפתו או אזנו וכל דבר שאינו חוזר לקדמותו הוי מום אידך לא הוי מום וקא גזר רבי יהודה אטו מקום שעושה בו מום ואע"ג דקדשים הכל בדילין מהן מחלוקת רבי שמעון ורבי יהודה בתורת כהנים*:

עין משפט נר מצוה

פג א מיי' פ"ה מהל' שבת הלכה יב סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' רסג סעיף א:
פד ב מיי' פ"י מהלכות שבת הלכה ג סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' שיז סעיף ד:
פה ג מיי' פ"ב מהלכות בכורות הל' יג סמג לאוין שמג טוש"ע י"ד סי' שיג סעיף ו:

רבינו חננאל

שבא לדלוק. ואקשי' ומי גזר ר' יהודה והתנן במנחות פ' [ר"י] משקרב העומר יוצאין ומוצאין שוקי ירושלים מלאין קמח וקלי שלא ברצון חכמים דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר ברצון חכמים היו עושין דאלמא מתעסקין היו בחדש בזמן איסורו ולא גזר ר' יהודה שלא יאכל ממנו ופריק רבא שאני חדש הואיל ולא התירו חכמים לקצור כדרכו אלא בקטוף כדכתיב (דברים כג כו) וקטפת מלילות זכור הוא כי אסור לאכול מן החדש וכן בטחינה לא התירו לטוחנו אלא ברחים של יד והרקדה ע"ג נפה כיון דחזי כל הני שינויי אתי למדכר ולאימנועי. ואקשי' בית השלחין דתנן קוצרין בית השלחין מה איכא למימר הנה קוצרין בלא שינוי ופריק אביי חדש בדיל מיניה פי' מובדל הוא ממנו ואינו אוכלו אלא עד שיראה שהותר אבל החמץ שאינו מובדל ממנו כלל אלא אוכלו יתראה לו כי בהתירו עומד ויבא לאכול ממנו לפיכך גזרו עליו. אמרי' עלה והא דקשיא ר' יהודה אדר' יהודה שנינן כאביי והא דתנינן במתנית' בלשון חכמים הוא ר' מאיר קשיא דר' מאיר אדר' מאיר אמאי בחמץ לא גזר ובחדש גזר משנינן (הנה נמי) [הוא עצמו] מחזר על (הפסח) [החמץ] לשרפו יאכל אותו לפיכך לא גזרו אבל החדש דלא מתעסק ביה כדי לשרפו אלא כדי לאכלו מתעסק ביה גזרינן ביה ובא רב אשי לפרש שאני חדש דקמח וקלי תנן כלומר לא התירו לו אלא על ידי קליה ודחי' לה הכי הא ברותא היא כלומר חיצונה היא ולא נשנית בין החכמים ואקשי' אפירוקא דאביי וכללא הוא דכל היכא דלא בדיל מינה גזר ביה ר' יהודה והתנן לא יקוב אדם שפופרת של ביצה כו' ור' יהודה מתיר הנה השמן לא ידיע מיניה ולא גזר ר' יהודה שמא יסתפק מן השמן שבשפופרת של ביצה ושנינ' שאני שבת דחמיר ליה: אינו יודע קשירות דלי בשבת היא ... מתירין לענבו ד' יהודה ... אוקשיא דרבנן אדרבנן ודר' יהודה אדר' יהודה ושני' רבנן אסרי בשפופרת דכיון דלא מאיסא אתי לאסתפוקי מיניה דשמן בשמן מיחלף כלומר [תריא"ד] אותך יוכל שמן יאכל הא גם זה לפיכך גזרו לעשות שפופרת ע"פ הנר אבל הרואה אותך

ענב בשבת לא יקשר דאתי למימר אלו היתה קשירה מותרת לא היה עונב אלא קושר לפיכך לא גזרו בו ור' יהודה לא משום דגזר עניבה אטו קשירה אלא משום דאמר העניבה קשירה מעליא היא והא דרמינן דרבנן אדרבנן קושרין דלי בפסקיא אבל לא בחבל כו' ור' יהודה אומר בהדיא כל קשר שאינו של קיימא מותר וכן הא דרמינן אדר' יהודה והתניא בכור שאחוז דם כו' ...

מסורת הש"ס

[במנחות סז: איתא רבה]
מנחות עא.
[וכן אי' בשבת כו. יבמות כא. גיטין סח: ב"ב קמה. זבחים ק: איתא בדותא בד'. ברש ב"מ ס. עא: ב"ב קא: מנחות סח. לה:: כריתות יד. אי' ברותא ברי"ש ובערוך ערך בר ד' כתב פי' במקום שטעו חכמי' ולא דברו כהלכה לא רצו לגנותם ולומר טעו אלא אמרו ברותא כלומר דעת חיצונית סיג]
[ביצה כב.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבה שאני פירש: (ב) שם דרבנן אדרבנן לא קשיא אלא א"ר רבה דר' יהודה אדרבי יהודה: (ג) שם וקלי תנן והא דר' אשי וכו' על ידי קטיף כדרבה אלא: (ד) שם והכתנן בכור שאחוז דם: (ה) רש"י ד"ה ומשנינן וכו' בחמץ לא משום דמוזהר עליו לשורפו:

עין משפט נר מצוה

צו א מיי' פ"א מהל' חמץ ומלה הלכה ט סמג לאוין עו טוש"ע א"ח סי' תמג סעיף א:
צז ב מיי' פ"ב מהלכות עדות הל' ד טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף ו:
צח ג שם הלכה ה:

על ממונו אמרינן אי שרית ליה במקום שאין עושין בו מום אתי למעבד במקום שעושין בו מום ורבנן כל שכן דאי לא שרית ליה כלל אתי למעבד ומי אמרינן לרבי יהודה אדם בהול על ממונו *והתנן ר' יהודה אומר אין ° *(מקדרין) הבהמה בי"ט מפני שהוא עושה חבורה אבל מקרצפין וחכ"א אין מקדרין אף אין מקרצפין *ותניא איזהו קידור ואיזהו קרצוף קידור קטני' ועושין חבור' קרצוף גדולים ואין עושין חבורה התם דאי שביק לי' מיית אמרינן אדם בהול על ממונו הכא אי שביק לי' צערא בעלמא הוא לא אמרי' אדם בהול על ממונו ור' יהודה מאי שנא גבי חמץ דגזר °ומאי שנא גבי קרצוף דלא גזר לחם בלחם מיחלף קידור בקרצוף לא מיחלף: **מתני'** *ר"מ אומר אוכלים כל חמש ושורפין בתחלת שש רבי יהודה אומר *אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש ועוד א"ר יהודה שתי חלות של תודה פסולות מונחות על *גב האיצטבא כל זמן שמונחות כל העם אוכלין ניטלה אחת תולין לא אוכלין ולא שורפין ניטלו שתיהן התחילו כל העם שורפין *ר"ג אומר חולין נאכלין כל ארבע ותרומה כל חמש ושורפין בתחלת שש: **גמ'** *תנן התם [ב]אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה (א) עדותן קיימת שזה יודע בעבורו של חדש וזה אינו יודע בעבורו של חדש [ג]אחד אומר בשלשה ואחד אומר בה' עדותן בטלה אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר בשלש שעות עדותן קיימת אחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש עדותן בטלה (ב) דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר עדותן קיימת אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע עדותן בטלה שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב אמר אביי כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר אין אדם טועה ולא כלום לדברי רבי יהודה אדם טועה חצי שעה לדברי מאיר *אין אדם טועה ולא כלום מעשה כי הוה במיפק תרתי ומעייל תלת והא דקאמר שתים בסוף שתים והא דקאמר שלש בתחלת שלש לדברי רבי יהודה אדם טועה חצי שעה מעשה כי הוה בפלגא דארבע הוה והאי דקאמר שלש בסוף שלש וקטעי פלגא דשעתא לקמיה והאי דקאמר חמש בתחלת חמש וקטעי פלגא דשעתא לאחוריה איכא דאמרי אמר אביי כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר אדם טועה משהו לדברי רבי יהודה אדם טועה שעה ומשהו לדברי ר"מ אדם טועה משהו מעשה כי הוה או בסוף שתים הוה או בתחלת שלש וחד מינייהו טועה משהו לדברי רבי יהודה אדם טועה שעה ומשהו מעשה כי הוה או בסוף שלש או בתחלת חמש וחד

על ממונו. כהן זה בהול על הבכור שלא ימות: כ"ש. הואיל ובהול הוא אי לא שרית ליה במקום שאינו עושה בו מום עובר על דבריך ועושה ושוב אין נזהר בין מקום מום לשלא במקום מום דסבור שהכל שוה: מקדרין. אשטרלי"ר: מקרצפין. כדפרשינן בכלי שפיניו גסות ואינו עושה חבורה דחובל בבעלי חיים אב מלאכה היא קתני מיהא אבל מקרצפין אלמא לא גזר מתוך שאדם בהול אי שרית ליה קירצוף עביד קידור לפי שהטיט מכחיש את הבהמה ומצערה: לא מיחלף. ורבנן סברי מיחלף: **מתני'** ושורפין בתחלת שש. ואע"ג דכל שעה ששית מדאורייתא שריא גזור רבנן עלה דילמא טעי וסבור על השביעי' שהיא ששית אבל אחמישי' לא טעי למימר על השביעית שהיא חמישית ומותר: תולין כל חמש. ואינו אוכל דטעי וסבור על שביעית שהיא חמישית ומיהו לשרוף אינו צריך ומאכיל לבהמתו אבל ששית אף בהנאה אסור מדרבנן גזירה משום שביעית: שתי חלות. של חמץ: של תודה פסולות. ובגמרא מפרש מאן פסלינהו: היו מונחות. בכל ערב פסח: על גב האילטבא. סטיו שהיה בהר הבית ששם מתקבלין ויושבים בני אדם והיו רואין אותן לסימן: ניטלה אחת מהן. בתחלת חמש בא שליח בית דין ונוטל האחת: ותרומה כל חמש. דאסור להפסיד קדשים בידים כל זמן שיכול לאוכלן: ושורפין בתחלת שש. דהא ודאי רובא טעו בין שש לשבע: **גמ'** אחד אומר בשנים בחדש. הרג זה את הנפש ואחד מן העדים אומר בשלשה בחדש עדותן קיימת ובית דין היו בודקין אותן בשבע חקירות כדלקמן וכיון דהושוו שניהן לומר בשלישי או ברביעי וכשבדקום איזה יום בחדש אמר זה בשני וזה אמר בשלישי שניהן על יום אחד העידו אלא שזה ידע בעיבורו של חודש שחודש שעבר מלא והוקבע ר"ח ביום שלשים ואחד וזה שאמר בשנים בחדש ידע בו וזה שאמר שלשה סבור שהוקבע החדש ביום שלשים והואיל ויש טועין בכך אע"פ שמלווין אנו לחלק את עדותן כדי שתבטל להציל את הנפש אין בידינו כח לחלקו: עדותן בטלה. דבהא ליכא למטעי וקרא כתיב (דברים יג) ודרשת וחקרת והנה אמת נכון שתהא עדותן מכוונת ואי לא לא קטלינן והוא והן פטורים דאין עדים נהרגין אלא על ידי הזמה: אחד אומר בשתי שעות כו' עדותן קיימת. דטועה אדם בכך: אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע עדותן בטלה. אפילו לרבי יהודה דבחמש חמה במזרחו של רקיע ויכול להבין על ידי הצל כשנותן ידו כנגד המזרח הוה הצל נגד מערב: ובשבע חמה במערב. והצל נגד מזרח: כשתמצא לומר. כשתדקדק בדבריהם ותעמוד על מכונו תמצא לדברי רבי מאיר דמקיים עדות דב' וג' ומבטל של ג' ושל ה' אין אדם טועה ולא כלום ולדברי רבי יהודה דמקיים אף שלש וחמש אדם טועה חצי שעה לרבי מאיר אין אדם טועה (ג) כלום והמועט שקרן הוא והאי דמקיים רבי מאיר עדות של שתים ושלש משום ששניהם העידו על רגע אחד דמעשה כי הוה במיפק תרתי ומעייל תלת ביציאתה של שניה כשהשלישית נכנסת ושניהן כך העידו דהאי דאמר שתים בסוף שניה קאמר והאי דקאמר כו' ולקמן פריך מי יודע שכוונתן לכך היתה דילמא האי דקאמר שתים בתחלת שתים קאמר ויש חילוק ביניהן והואיל ולר"מ אין תולין בטעות הרי הן שקרנין: ולדברי רבי יהודה תולין בטעות חצי שעה. הילכך כי אמר האי בשלש והאי בחמש עדותן קיימת דמעשה כי הוה בפלגא דארבע ט' וזה אמר בסוף שלש וזה בתחלת חמש וכל אחד מהן טעה מן המעשה חצי שעה ולקמיה פריך ליה היכי מהדרינן לצרופי עדותן הוה לן למימר דהאי בתחלת ג' קאמר והאי בסוף חמש קאמר ויש חילוק גדול ביניהן וכולי האי לא טעו ותחלק עדותן ונציל את הנפש: וחד מנייהו קא טעי משהו. אם בסוף שתים הוה האי דקאמר שלש בתחלת שלש וקא טעי משהו ואי בתחלת שלש האי דקאמר שתים בסוף שתים וקא טעי משהו: לדברי רבי יהודה. מעשה הוה בסוף שלש

זה ידע בעיבורו של חדש. וה"ה דה"מ נמימר זה ידע בחסרונו של חדש וזה לא ידע דחדש שעבר חסר היה והקשה ריב"א ומה אנו דייקינן בהני סהדי דתרוייהו ידעי בעיבורו של חדש וה"ל עדות מוכחשת ולידניקוס וניקטול מספיקא דהכי פריך בסמוך אע"ג דבפ' בן סורר (סנהד' סט.) דייק מהכא דרובא דאינשי עבידי דטעי בעיבורא דירחא מ"מ מה נפסיד אם נדקדק בהם וי"ל דהכא דייקינן בהו שפיר כיון דשיילי להו באיזה יום וקמיכווני ליום אחד ש"מ שזה לא ידע ומ"מ שפיר מוכיח בבן סורר (שם) מהכא דאזלינן בתר רובא בדיני נפשות דרובא טעי בעיבורא דירחא דאי לא אזלי' בתר רובא כיון שזה אומר בשנים וזה אומר בשלשה מיד ה"ל מוכחשין וכי הדר מכווניס ליום אחד ה"ל חוזר ומגיד תדע דהא אחד אומר בג' ואחד אומר בה' עדותן בטלה אע"פ שמכוונים ליום אחד ולא אמרינן דטעו בשני עיבורים דבתרי עיבורי לא טעו אינשי ותשבינן להו חוזר ומגיד: **אחד** אומר בשתי שעות. וא"ת אמאי עדותן קיימת אינו דייקינן בהני סהדי הא דקאמר שתים בתחילת שתים וה"ל קודם הנץ החמה ועדותן בטלה כדאמר לקמן דתחילת שעה שניה קודם הנץ החמה הוא דמהלך אדם ביום עשר פרסה שהן מ' מילין ומעלות השחר עד הנץ החמה מהלך ה' מילין כדאמר במי שהיה טמא (לקמן צג:) וזה עולה לשעה ומחצה וי"ל כשזה אומר קודם הנץ החמה וזה אומר לאחר הנץ החמה דמדקדקין בהנץ לא טעו אינשי אבל הכי לא דקדקו אלא בשעות ואין בני אדם בקיאין בשעות וסבורין שהשניה התחילה אחר הנץ החמה:
אלא

רבינו חננאל
ולרבי יהודה מי אמרינן אדם בהול על ממונו דאי שרית ליה בהדא אתי למעבד טובא והתנן ביום טוב בפ"ב ר' יהודה אומר אין מקדרין ביום טוב מפני שעושה חבורה אבל מקרצפין וחכמים אומרים אין מקדרין אף לא מקרצפין והתניא איזהו קידור קטנים ועושין חבורה ואיזהו קרצוף גדולים ואין עושין חבורה פי' קידור כמו תולעים והן רמש כגון אינבא שנושכין בבשר הבהמה ואין מפרידין הקטנים מבשר הבהמה אלא בעשיית חבורה כגון האלצא שאין שולפין אותה מן השער אלא בקוצי אבל הפרדת הגדולים נקראת קרצוף והנה התיר ר' יהודה הקרצוף ולא (התיר) [חשש] שמתוך שזה בהול על ממונו כיון שתתיר לו הקרצוף שמא יעשה הוא קידור ופרקי' התם גבי קידור דלא מתח תבהמה מעשית החרש הוה אבל צערא בעלמא הוא דאית ליה לא גזר רבי יהודה הקרצוף אטו קידור דקידור נמי אשמר דעביד ליה לאורתא אבל חמא גבי בכור אי שרית ליה במקום שאין עושין בו מום אתי למעבד במקום שעושין בו מום וחמץ נמי דמיחלף בחמצו דגולה פת היא גזר ר' יהודה קרצוף בקידור דלא מיחלף דהני גדולי והני קטני לא גזר: **מתני'** ר' יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש. פי' חייש ר' יהודה דילמא אתי למטעי בין שעה רביעית לששית: **תנן** התם בסנהדרין פ"ה אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה עדותן קיימת מי שהיה ביום אחד מעידין אלא שהאומר בשנים יודע שהחדש לא נא מעובר היה ואומר שלשה לא היה יודע שהחדש שיצא מעובר היה אלא מחשב ל' יום שלשים מן החדש שעבר ולפיכך אמר שלשה אחד אומר בשתי שעות ביום ואחד אומר בשלש עדותן קיימת אחד

מסורת הש"ס
ביצה כג. [עדיות פ"ג מי"ב]
ביצה שם. [תוספתא דביצה פ"ב]
לעיל ד: לקמן כא.
[במשנה שבמשניות ליתא גב וכן גרס בתוי"ט]
סנהדרין מ. [סא:]
[סנהדרין מ:]

[נ"ל מקרדין וכ"ה בעדיות פ"ג מי"ב וכן בביצה כג. במשנה ובגמ' וכנכערוך וכ"ה בתוספתא דביצה פ"ב וכ"ה בתוי"ט]

הגהות הב"ח
(א) גמ' בשלשה בחדש עדותן קיימת: (ב) שם ואחד אומר בחמש עדותן בטלה ר' יהודה אומר כנ"ל ומיבות דברי ר"מ נמחק: (ג) רש"י ד"ה כשתמצא וכו' טועה ולא כלום והטועה שקרן:

גליון הש"ס
גמ' ומ"ש גבי קרצוף. ק"ל הא קידור הוא רק דרבנן דהא אינו מתכוין ולא פסיק רישיה כמבואר לבד' בביצה דאמר ר"י דמשאנ"מ דפסה"ר אסור וא"כ הוי רק איסור דרבנן דהא בשבת דף קכה ע"ב כתו' ד"ה מיחזי כחוביו דלר"י דבר שאינו מתכוין בשבת דף קכה ע"ב דבשבת דף קכט ע"ב מפ' ד"ה לפי תומו ואם כן מש"ה לא גזר קירצוף אטו קידור דקידור גופיה הוא דרבנן גוריץ בהמון מצוה הוי גזירה לגזירה וצ"ע:

אמיו מגלגלי בכסו"ס שהקהו בן בתוס' ישנים יומא דף לד ע"ב:

אמר בשלש ואחד אומר בחמש עדותן בטלה דברי ר' יהודה אומר עדותן קיימת ואתי אביי ואוקמינהו ללישנא קמא דידיה לדברי ר"מ אין אדם טועה ולא כלום לדברי ר' יהודה אדם טועה חצי שעה ולישנא בתרא דיליה לדברי

עין משפט נר מצוה

פט א מיי' פ"א מהלכות עדות הלכה ד סמג עשין קט:
צ ב מיי' פ"ב מהלכות עדות הלכה א

מסורת הש"ס

סנהדרין מ.
[שם]

תורה אור

וחד מינייהו קטעי שעה ומשהו אזל רב הונא בריה דרב יהודה אמרה לשמעתתא קמיה דרבא אמר ומה אילו דייקינן בהני סהדי דהאי דקאמר שלש בתחילת שלש והאי דקאמר חמש בסוף חמש והויא עדות מוכחשת ולא קטלינן ואנן ניקום ונקטיל מספקא ורחמנא אמר °ושפטו העדה והצילו העדה (במדבר לה) אלא אמר רבא לדברי רבי מאיר אדם טועה שתי שעות חסר משהו לדברי רבי יהודה אדם טועה שלש שעות חסר משהו לדברי רבי מאיר אדם טועה שתי שעות חסר משהו מעשה כי הוה או בתחלת שתים או בסוף שלש וחד מינייהו קטעי ב' שעות חסר משהו לדברי רבי יהודה אדם טועה שלש שעות חסר משהו מעשה כי הוה או בתחלת שלש או בסוף חמש וחד מינייהו קטעי שלש שעות חסר משהו *[א]תנן היו בודקין (א) אותו בשבע חקירות באיזו שבוע באיזו שנה באיזה חדש בכמה בחדש באיזה יום באיזו שעה באיזה מקום *(ותניא) *[ב]מה בין חקירות לבדיקות חקירות אמר אחד מהן איני יודע עדותן בטילה בדיקות אפילו שניהם אומרים אין אנו יודעים עדותן קיימת והוינן בה מאי שנא חקירות ומאי שנא בדיקות ואמרינן חקירות אמר אחד מהן איני יודע עדותן בטילה דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה בדיקות עדות שאתה יכול להזימה היא ואי אמרת טעי איניש כולי האי חקירות דאיזו שעה נמי עדות שאי אתה יכול להזימה היא דאמרי מטעי קטעינן דיהבינן להו כולי טעותייהו לרבי מאיר יהבינן להו מתחילת שעה ראשונה עד סוף חמש ובדין הוא דניתיב להו מעיקרא טפי אלא בין יממא לליליא לא טעו אינשי ולרבי יהודה יהבינן להו [דה"נ אמר כנ"ל] מתחילת שעה ראשונה ועד סוף ששית ובדין הוא דניתיב להו מעיקרא טפי אלא

רש"י

שלש. והאי דאמר בתחילת חמש טעי שעה רביעית ומשהו של סוף שלש אי נמי בתחילת חמש הוה והאי דאמר בסוף שלש טעה שעה רביעית ומשהו: לשמעתתא. דאביי: אמר. רבא וכי אפשר לומר שאין תולין טעות אלא משהו לר' מאיר ושעה ומשהו לר' יהודה א"כ היאך אתה מצרף עדותן מי אמר לך שזה המקדים נתכוין לסוף השעה והמאחר נתכוין לתחילת השעה כדי לקרבן זה אצל זה ולצרף עדותן שלא תהא ביניהן אלא שיעור טעות האדם ומה אילו דייקת בהני סהדי לחלק עדותן מצית למימר האי דאמר שלש בתחלת שלש והאי דאמר חמש בסוף חמש ויש חילוק ביניהן שלש שעות חסר משהו וכיון דאין אדם טועה כל כך נחלקת עדותן והויא מוכחשת ולא קטלינן ליה להאי ואנן ניקום ונקרב עדותן כדי שיהרג זה( ): והא רחמנא אמר והצילו העדה. את הרוצח דמחפשין לזכות אלא ודאי מדקאמר עדותן קיימת ש"מ דסבירא להו דאפי' אתה מחלקן כמו אשר תוכל ולומר שהמוקדם נתכוין לתחלת השעה והמאוחר לסופה יש לך לתלות בטעות ואיך יכול להכחיש שאדם טועה בכל זאת: אלא אמר רבא לר' מאיר (ג) אדם טועה. כל מה שאתה יכול לחלק את אלו שהיה מקיים עדותן דהיינו שתי שעות חסר משהו ומשום הכי עדותן קיימת דכי נמי אמרת זה שאמר שתים בתחלת שתים וזה שאמר שלש בסוף שלש כל רגעים שבינתיים שאירע המעשה בהן יש לאלו לטעות ולומר כמו שאמרו: מעשה כי הוה אי בסוף שלש אי בתחילת שתים. כלומר לא מיבעיא אם היה המעשה בסוף שתים או בתחילת ג' דטעות מועטת הוא דאי נמי *נאמר האי בתחילת שתים אין כאן טעות אלא שעה והאי אי נמי אמר בסוף שלש אין כאן טעות אלא שעה אלא אפילו הוה מעשה בתחילת שתים והאי דאמר שלש בסוף שלש ויש כאן טעות שתי שעות חסר משהו אפי' הכי אין כח לנו לבטלן שאף בכך אדם טועה (ד) ולר' יהודה נמי כו' ובהאי עניגא דפרישית דכי נמי מרחקת להו בכל היכולת אכתי טעו בהכי דהיינו שלש שעות חסר משהו מעשה כי הוה כו' כלומר בכל מה שאתה יכול להרחיק אפי' האחד אמר שבאותה שעה היה המעשה אין עד הרחוק ממנו מוכחש דטעו בהכי: היו בודקין אותו (ה). לעדי נפשות: בשבע חקירות מקראי נפקא לן בסנהדרין בההוא פירקא (ד' מ.): שבוע. שמיטה באיזו שמיטה של יובל שיש בו שבע שמיטות: באיזו שנה. של שמיטה: באיזה חודש. בשנה: בכמה ימים. בחודש: באיזה יום. בשבת באחד בשבת או בשני בשבת או בשלישי בשבת או א' מן האחרים: (ותניא) מה בין חקירות לבדיקות. דקתני התם מכירין אתם אותו התריתם בו במה הרגו בסייף הרגו או באריכן הרגו כליו שחורים או לבנים וכל המרבה בבדיקות הרי זה משובח ומה בין חקירות הנך שבע קמייתא לבדיקות אוחרנייתא: חקירות אמר אחד (ו) איני יודע. באחת מהן ואפי' *בשעות אומר איני יודע עדותן בטילה: דהויא ליה עדות שאי אתה יכול להזימה. דרחמנא אמר *ודרשו השופטים היטב והנה עד שקר העד וגו' ועשיתם לו כאשר זמם לעשות וגו' עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה הוי עדות ואי לא לא והזמה אינה אלא בעמנו הייתם באותו היום ובאותה שעה שאתם אומרין שראיתם עדות זו במקום זה הייתם עמנו במקום פלוני וכי אמרי באחת מהן אפי' בחקירות דאיזו שעה איני יודע שוב אינך יכול לומר לו עמי היית באותה שעה וא"ת אתה יכול להזימה ע"י היום אם יבואו עדים ויאמרו כל היום הייתם עמנו מיהא בצרה להו תורת הזמה מן חקירות השעות ורחמנא רבי שבע חקירות בגזרה שוה דהיטב היטב בסנהדרין: בדיקות. כי אמרי אין אנו יודעין עדות שאתה יכול להזימה היא שאין ההזמה תלויה בהן אלא בחקירות דמה עמנו הייתם יש לומר בכלים שחורים או לבנים: ואי אמרת טעי אינים כולי האי חקירות דאיזו שעה נמי. אין לך בה הזמה אפי' כי לא אמר איני יודע דהא כי אמר בחמש ואמרי ליה בחמש עמנו היית יכול לומר בארבע היה אבל טעיתי: ומשני דיהבינן להו כולי טעותייהו. ואם יש מזימין כאן יכולין להזים ע"י שעה וטעותה ולומר לו כל השעה וטעותה היית עמנו: לרבי מאיר. דאמר אדם טועה ב' שעות יהבינן להו להני דשתים וג' מתחילת שעה ראשונה עד סוף חמש בין שניהן להאי דשתים יהבינן ליה שעה ראשונה ושניה ושלישית ורביעית ולהאי דג' יהבינן ליה עוד חמישית ותו לא דכי אמרי ליה להאי דשתים בשניה עמנו היית יש לומר טעיתי שתי שעות לאחוריי ומעשה היה בראשונה ועוד היה לו לומר מעשה היה קודם לראשונה שעה אחת אלא בין יממא לליליא לא טעו אינשי וכי אמרי ליה ראשונה ושניה עמנו היית יש לו לומר טעיתי ב' שעות לפני שלישית ורביעית ואי אמרי ליה כל ארבע שעות עמנו היית הרי הוזם ולבעל שלש נמי יהבינן לקמיה ראשונה ושניה ולבתריה יהבינן רביעית וחמישית ואי מזמי ליה לכולהו חמש הרי הוזם: ולרבי יהודה. דאמר אדם טועה ג' שעות יהבינן להו להנך דשלש וחמש דאיירי ר' יהודה בהן מתחילת שעה ראשונה ועד סוף שית ולבעל שלש יהבינן לקמיה ראשונה ושניה ודין הוא דניתיב ליה טפי: אלא

תוספות

אלא אמר רבא לדברי ר' מאיר אדם טועה ב' שעות חסר משהו. ואם תאמר א"כ אחד אומר בג' וא' אומר בה' אמאי עדותן בטילה נימא דעובדא ברביעית הוה וי"ל דסבר רבא דאין לתלות הטעות בשניהם אך יש להקשות אחד אומר בג' וא' אומר בה' אמאי עדותן בטילה אילו דייקת בהני סהדי דילמא האי דקאמר בג' בסוף ג' ויש לומר דלהחמיר ולקיים עדותן לא בדקינן להו:

באיזה יום. תימה כיון דכבר כיוונו יום אחד לחדש למה למשיילינהו באיזה יום והלא אפי' לא כיוונו איזה יום ה"ל חוזרין ומגידין ואין יכולין לחזור בהם אחר כדי דבור ויש לומר כיון דז' חקירות ילפינן מקראי בפרק היו בודקים (סנהדרין דף מ'.) לרי' שלא יכחישו זה את זה ושלא יכחישו את עצמן א"כ נפקא מינה לאחד אומר בב' בחודש ואחד אומר בג' כדפרישית:

לרבי מאיר יהבינן להו מתחילת שעה ראשונה עד סוף ה'. הקשה ריב"א אמאי לא נתלה הטעות במזימים וכשאומרים המזימים עמנו הייתם עד סוף ה' נאמר שטעו וקרו לד' ה' והמעשה היה בה' ולא יהיו מוזמים בכך ונהי שהעדות מוכחשת היא שהרי אותו שאמר שתים לא היה יכול לטעות עד ה' מ"מ מוזמים לא יהיו ואור"י דלא תלינן הטעות כלל בשני עדים כדפרישית לעיל: ניכול

הגהות הב"ח

(א) גמ' בודקין אותן בשבע: (ב) רש"י ד"ה אמר רבא וכו' והא רחמנא: (ג) ד"ה אלא אמר רבא לר' מאיר שהיה מקיים עדותן אדם טועה וכו' את אלו דהיינו שתי שעות: (ד) ד"ה מעשה וכו' ואדם טועה וכו' לר' יהודה שלש שעות כנ"ל: (ה) ד"ה היו בודקין אותו: (ו) ד"ה חקירות אחד מהן איני: [ותכן]

[נ"א בשעת אומ' איני יודע] דברים יט

רבינו חננאל

לדברי ר' מאיר אדם טועה משהו ולדברי ר' יהודה אדם טועה שעה ומשהו ובא רבא ודחה להני תרי לישני דאביי ופשוטות נינהו ואוקמי' רבא הכי לדברי ר' מאיר אדם טועה שתי שעות חסר משהו ומעשה כי הוה פירוש השעה שראו העדות אי בתחלת שעה שניה היה וזה שאמר שנים שפיר אמר והאי דאמר שלש טעה שתי שעות חסר משהו לפיכך אמר עדותן קיימת אי בסוף שלש היה המעשה והאי דקאמר בשתי שעות טעה שתי שעות חסר משהו והאי דקאמר שלש שפיר קאמר לדברי ר' יהודה אדם טועה ג' שעות חסר משהו מעשה כי הוה בתחלת שעה ג' והאי דקאמר ה' טועה ג' שעות חסר משהו או בסוף ה' היה המעשה והאי דקאמר ג' טועה ג' שעות חסר משהו ואקשי' על הא דרבא תנן היו בודקין אותן בשבע חקירות אחת מהן באיזו שעה וקתני סיפא מה בין חקירות לבדיקות אמר אחד בחקירות איני יודע עדותן בטלה בבדיקות אמר אחד איני יודע ואפי' שנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת והוינן בה מכדי חקירות ובדיקות תרווייהו מדאורייתא נינהו דכתיב (דברים יג טו) ודרשת וחקרת ומתרגמי' ותבדוק מה לי חקירות מה לי בדיקות ואמרי' חקירות כי אמר איני יודע הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה וכל עדות שאינך יכול להזימה אינה עדות ואי ס"ד טעי איניש כולי האי חקירות דאיזו שעה עדות שאינך יכול להזימה היא שאם יכוונו שני העדים ויעידו בשעה ג' ויזומום בשעה ג' יאמרו טעינו שעה ה' היה המעשה וכיון שאמרת יתכן שיטעו זה השיעור הדין עמהם (על זה הדין) נמצא כי בטלה תורת חקירות ואיזה שעה היא לדברי הכל בין לת"ק דאמר שבע חקירות הן בין לר' יוסי דאמר שלש חקירות הןואלו הן איזה יום איזו שעה איזה מקום מ"מ לדברי הכל איזו שעה הכל מודים שהיא מן החקירות ופריק רבא דיהבינן להו כולהי מעותייהו פי' כל עדות שיעיד אדם משעה שניה של יום עד שעה ששית ומשעה שביעית עד שעה י"א של יום יהבינן להו לר' מאיר שתי שעות חסר משהו ולר' יהודה שלש שעות חסר משהו כיצד לר' יהודה אם יעידו בשעה שניה של יום צריכין המזימין להעיד בו עמנו הייתם משעה שניה עד שעה רביעית ואם יעידו בשלישית יאמרו עמנו הייתם משעה שניה עד ה' ואם יעידו בשעה ד' יאמרו עמנו הייתם משעה שניה עד שעה ששית כשם שיש לומר טעו לפניהם ב' שעות חסר משהו כך י"ל טעו לאחור וכל היכא דאיכא למתלי בטעות תלינן ולא קטלינן אלא אם יעידו המזימין

אלא בין יממא ללילא לא טעו אינשי ובדין הוא דניתיב לקמיה טפי אלא שבה' חמה במזרח ובז' חמה במערב תנן ר"מ אומר אוכלין כל ה' ושורפין בתחילת ו' רבי יהודה אומר אוכלין כל ד' ותולין כל ה' ושורפין בתחילת ו' לאביי אליבא דר"מ דאמר אין אדם טועה ולא כלום ניכול כולה שית ולהך לישנא נמי דאמר אדם טועה משהו ניכול עד סוף שית ואביי אליבא דר' יהודה דאמר אדם טועה חצי שעה ניכול עד פלגא דשית ולהך לישנא דאמרת אדם טועה שעה ומשהו ניכול עד סוף ה' (אלא) אמר אביי עדות מסורה לזריזים חמץ לכל מסור ורבא אליבא דר"מ דאמר אדם טועה שתי שעות חסר משהו מתחילת ה' לא ניכול ה' חמה במזרח וז' חמה במערב אי הכי בשית נמי ניכול אמר רב אדא בר אהבה שית יומא בקרנתא קאי ורבא אליבא דר' יהודה דאמר אדם טועה ג' שעות חסר משהו מתחילת ד' לא ניכול ה' חמה במזרח ושבע חמה במערב וכל שכן ד' אי הכי בה' נמי ניכול *תרגמה אביי אליבא דרבא עדות מסורה לזריזים חמץ לכל מסור ורבא אמר לאו היינו טעמא דרבי יהודה אלא רבי יהודה לטעמי' דאמר *אין ביעור חמץ אלא שריפה ויהבו ליה רבנן שעה אחת ללקוט בה עצים איתיביה רבינא לרבא א"ר יהודה אימתי שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר אלא אמר רבא *גזירה משום יום המעונן אי הכי אפילו בארבע שעות נמי לא ניכול אמר רב פפא ד' זמן סעודה לכל היא ת"ר *שעה ראשונה מאכל לודים שניה מאכל ליסטין שלישית מאכל יורשין רביעית מאכל פועלין חמישית מאכל תלמידי חכמים ששית מאכל כל אדם והאמר רב פפא רביעית זמן סעודה לכל היא אלא איפוך רביעית מאכל כל אדם חמישית מאכל פועלים ששית מאכל תלמידי חכמים מכאן ואילך כזורק אבן לחמת אמר אביי לא אמרן אלא דלא טעים מידי בצפרא אבל טעים מידי בצפרא לית לן בה אמר רב אשי כמחלוקת בעדות כך מחלוקת בחמץ פשיטא היינו הך דאמרינן הא קא משמע לן *שינויי דשנינן שינויא הוא ולא תימא תנאי היא *אמר רב שימי בר אשי לא שנו אלא בשעות אבל אחד אומר קודם הנץ החמה ואחד אומר אחר הנץ החמה עדותן בטלה פשיטא אלא אחד אומר קודם הנץ החמה ואחד אומר בתוך הנץ החמה עדותן בטלה הא נמי פשיטא מהו דתימא תרווייהו חדא מילתא קאמרי והא דקאמר בתוך

ניכול טלה שית. לאו דוקא טלה שית דהא צריך לשרוף תוך שש: **ולהך** לישנא דאדם טועה שעה ומשהו ניכול עד סוף חמש. אפי' טעה בשתי שעות היה יכול להקשות ניכול עד סוף חמש שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב:

בשית חמה בי קרנתא קאי. הקשה ריב"א לאביי דאמר לר' יהודה דאמר אדם טועה חצי שעה ותלינן הטעות בשניהן אם כן אחד אומר בה' ואחד אומר בשבע אמאי עדותן בטלה כיון דאין הכירא בתחילת שש לז' נימא האי דקאמר ה' בסוף ה' והאי דקאמר ז' בתחילת ז' ועובדא הוה בפלגא דשית וטעה כל אחד חצי שעה וי"ל דהא דקאמר שית חמה בי קרנתא קאי וטעו בין תחילת שש לז' היינו חמץ דלכל מסור אבל עדות מסורה לזריזין אי נמי הך שינויא דקאמר בי קרנתא קאי לית ליה לאביי:

אימתי שלא בשעת ביעורו. פירש הקונטרס שלא בשעת ביעורו בשש ובשעת ביעורו מכאן ואילך ופריך הואיל ובשעת ביעורו השבתתו בכל דבר ימתין עד שבע וקשה לר"ת היכי ימתין עד שבע לבערו הא אסקינן לעיל (ד' י:) דגזר ר' יהודה בשעת איסורו לבדוק דילמא אתי למיכל מיניה ועוד שעת ביעורו דמתני' היינו בשש ועוד דמנותר יליף ר' יהודה *דחמץ בשריפה ונותר אחר שיעורו טעון שריפה וכמו כן חמץ ומפר"ת דשלא בשעת ביעורו היינו אחר שש שרוב העולם מבערין בשש כתיקון חכמים (ד) וטעם משום דיליף מנותר *והיינו לאחר איסורו אבל בשעת ביעורו דהיינו בשש כיון שאינה מלוה לבערו אלא מדרבנן השבתתו בכל דבר וכן איתא בירושלמי פ"ק כל שעה:

ארבע זמן סעודה לכל היא. לא שייך האי טעמא אלא לענין אכילה אבל לענין עדות לא:

ר"ג

אלא בין יממא ללילא לא טעו אינשי. ולבתריה יהבינן ליה רביעית חמישית וששית ולבטל חמש יהבינן לקמיה רביעית ושלישית ושניה ולבתריה ששית ואכתי הוה לן למיתב ליה אלא הא פריש רבי יהודה בהדיא דבין חמש לשבע לא טעו שבחמש חמה במזרח ובשבע במערב וכל הנך טעותא דיהבינן להו ה"מ לאלוליגהו ולמפטרינהו מקטלא אבל מ"מ משעה כשהוזם אחד מהן באותה שעה לבדה ובטל אחריה מיד בטלה העדות ואפי' לא הוזם בטעות שלפניו דהא כי אמרו ליה לבטל ג' שלישית ורביעית וחמישית עמנו הייתם והולרך לומר בשניה היה אלא שטעיתי הרי נחלקה עדותן שאם בשניה היה המעשה אין כאן אלא עד אחד דהא חבירו אמר בחמש ובין שנייה לחמישית לא טעו: ניכול עד סוף שפית. דהא מן התורה אינו אסור אלא משעברו שש ורבנן למה(א) הוא דעבוד הרחקה במידי דלא טעו אינשי ביה: עדות מסורה לזריזים. אין אדם בא להעיד על הנפש אא"כ בקי בשעות לפי שיודע הוא שסופו להדרש בדרישה וחקירה אבל חמץ על הכל מוטל ושאינו בקי בשעות טועה בהן: בחמש חמה במזרח ובשבע במערב. וחמץ אינו אסור אלא בשבע ואין טעות בין חמש לשבע: אי הכי בשש נמי ניכול. דהא בשש עדיין לא נטתה חמה לצד מערב אלא באמצע הרקיע וזריחתה תחתיה בראש כל אדם ואין צל נוטה לא לכאן ולא לכאן אלא תחתיו: יומא. חמה: בי קרנתא קאי. באמצע הרקיע קרובה לנטות למזרח וקרובה לנטות למערב ואין עומדין עליה ולהכי נקט לישנא דבי קרנתא ולא נקט בי מיצעי דדרום קאי לפי שגלגל חמה שחמה סובבת בו עגול הוא ודבר עגול אין חילוק ארבע רוחות ניכר בו ומזרחו מתעגל עד חצי דרומו וחצי לפונו ומיחזי פלגי דרום בסוף מזרח וראש מערב: מתחילת ארבע לא ניכול. דהא טעי שש וחמש וארבע: ומשני שמעי' ליה לרבי יהודה דאמר בין חמש לשבע לא טעו וכ"ש ארבע: עדות מסורה לזריזין. והילכך מודי בה רבי יהודה דלא טעו בין חמש לשבע אבל חמץ לכל מסור וטעו מיהו כולי האי לא טעו ואע"ג דטעו בין תחילת שלש לסוף חמש דהיינו שלש שעות לא טעו בין סוף ארבע לתחיל' שבע לאסרינהו בד' משום שבע אע"ג דאיכא בליר משלש משום דאיכא היכירא בחמה: ורבא אמר. טעמא דר' יהודה בחמץ לאו משום טעותא היא דלא טעו אינשי בין חמש לשבע כדקאמר חמש חמה במזרח כו' והאי דקאמר תולין כל חמש ר' יהודה לטעמיה דאמר באידך פירקין (דף כא.) אין ביעור חמץ אלא שריפה הילכך אסרו רבנן באכילתו כדי שיהא לו פנאי ללקט עצים בינתיים ואי שרית ליה כל חמש אינו נזכר אבל עכשיו דתלי ליה רמי אנפשיה ומדכר ללקט: אימתי. אני אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה: שלא בשעת ביעורו. בתחילת שש וכל שש דהכתי מדאורייתא שרי (ב) אבל בשעת ביעורו בשבע שהוא מוזהר מן התורה השבתתו בכל דבר וטורח זה למה אם אין לו עצים ימתין עד שעת ביעורו וישביתנו בכל דבר: יום המעונן. שאין חמה זורחת ואין יכולין לבדוק בחמה: זמן סעודה לכל היא. והכל בקיאים בה: לודים ולסטים רעבתנים הן אלא שהליסטים נעורין כל הלילה וישנים שחרית שעה ראשונה ואוכלין בשניה: יורשין. לאו משום רעבתנות אלא הואיל ולא עמלו בו: כמחלוקת. דרבי מאיר ור' יהודה בעדות משום דלרבי יהודה טעי אינשי טפי כך מחלוקת במתניתין נמי בחמץ משום דלר' יהודה טעי אינשי טפי ובין לר' מאיר ובין לר' יהודה דלא מרחקי כולי טעותא כדאמרן בעדות למר שתי שעות ולמר שלש שעות (ג): משום שינויא דשנינן. חמץ לכל מסור דלא תימא תנאי היא כי קשיא לך מתני' דסנהדרין ומתני' דהכא לא תימא תנאי היא אליבא דר' מאיר ור' יהודה דתנא דמתני' סבר לר' מאיר אדם טועה שעה אחת ולר' יהודה אדם טועה שתים ותנא דסנהדרין סבר לר"מ אדם טועה שתים ולר' יהודה שלש אלא ודאי כאותו מחלוקת של שם כך הוא כאן אלא משום דחמץ לכל מסור הוא א"נ כי קשה לך לר' יהודה דאמר התם אין טעות בין חמש לשבע משום חמה והכא אמר טעו לא תימא תנאי היא אלא כטעמו שם כך טעמו כאן אלא שהחמץ לכל מסור אי נמי משום יום המעונן: לא שנו. הך דסנהדרין אלא שהעידו על השעות אבל הוליאו בפיהם שם הנץ החמה אין כאן טעות אלא כזב: בתוך הנץ. כשמתחיל הנץ:

הלכה

רבינו חננאל

המוזמין שיהו עמהן [כדי] שיתכן שיטעו אבל אם יעידו בשעה ה' אין ניתנין שלש שעות שהן ה' וששית ושביעית בטעותם למה שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב ואין אדם טועה בזה וכענין הזה ניתנין למעיד בשעה שביעית ולא יוזמו אלא אם כן יעידו עליהם כי עמנו הייתם משעה שביעית עד שעה עשירית ואם יטעו בשעה ט' לא יוזמו אלא עד שיעידו שהיו עמהם משעה שביעית עד שעה י"א ולמה שנינו אחד אומר בשתי שעות ולא שנינו אחד אומר בשעה ראשונה לפי ששעה ראשונה שהיא שחרית ושעה י"ב שהוא ערבית אין אדם טועה בהן ודייקי' הני מילי מדקתני ר' יהודה אחד אומר בג' ואחד אומר בה' עדותן קיימת ואמר רבא מעשה כי הוה בתחלת ג' שעות הוה וטעי האי דאמר ה' ג' שעות (הוה וטעי האי ה' ג' שעות) חסר משהו אי בסוף ה' הוה מעשה והאי (דקתני) [דקאמר] ג' טעי ג' שעות חסר משהו לפניו ומצטרפי ש"מ דטעי אדם זה השיעור לפניו ולאחריו. וכענין הזה אליבא דר' מאיר שתי שעות חסר משהו וזולתי השעות שאין בן אדם טועה בהן שעה ראשונה שאין אדם טועה בה שהיא ג' וכ"ש ד' וכיוצא בה: ואקשינן ממתני' אמאי תאני ר' מאיר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש לאביי דאמר אין אדם טועה ולא כלום יאכל עד סוף שש דהא קיימא לן אך חלק מחצי היום איסורו של חמץ וללישנא אחרינ' דאביי כו' ולרבא אליבא דר' מאיר דאמר א"ם טועה שתי שעו' מתחלת חמש לא יאכל למה אמר רבי מאיר אוכלין כל ה' וכן לר' יהודה מתחלת ד' ופרקי' בהא אליבא דר' יהודה הא אוקימ' לגבי עדות דלא טעי איניש בין שעה ה' לז' דבה' חמה במזרח ובז' חמה במערב וכל שכן ד' דודאי לא טעי בז' אוקמא תרגמה אביי בין לדידיה בין אליבא דרבא עדות מסורה לזריזין חמץ לכל מסור ולפיכך עבדו רבנן הרחקה ואתא רבא לאוקומי טעמא דר' יהודה משום דקסבר אין ביעור חמץ אלא שריפה ונ"הו דבריו ואוקמה גזרה משום יום המעונן. אסקינן במחלוקת דר' מאיר ור' יהודה בעדות דמשום טעותן היא כך מחלוקת בחמץ קאמר לן דשנויא דשנינן שנויי נינהו וסמכינן עלייהו: אמר רב שימי בר אשי לא שנו דטעו אלא בשעו' כלומר אחד [אומר] כך וכך שעה ביום אבל אחד אומר קודם הנץ החמה ואחר אומר אחר הנץ החמה עדותן בטלה כי עדות מכחשת היא וכענין הזה פירשנו למעלה כי בכל מקום שמוכחשת דהויה העדות בטלה היא:

עין משפט נר מצוה

צא א מיי' פ"א מהל' חמץ הלכה ט:

צב ב טוש"ע או"ח סי' תמג:

צג ג מיי' פ"ב מהלכות עדות הלכה ה סמג לאוין טו:

מסורת הש"ס

[בכות כג: ז"ש]

[לקמן כא. כז: תמורה לד.]

שבת י. [ע"ש]

[כתובות לא:]

סנהדרין מב.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ניכול וכו' למה להו דעבוד: (ב) ד"ה אימתי וכו' מדאורייתא שרי כס"ד: (ג) ד"ה כמחלוקת וכו' משום כד"א: (ד) תוס' ד"ה אימתי וכו' חכמים וטעמא משום:

הלכה כר' יהודה. דתולין כל חמש: **ונימא הלכה כר' מאיר.** דאוכלין כל חמש דהא סתם לן תנא כוותיה דתנן כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה לחיה ולעופות דמשמע כשאינו מותר לאכול אינו מאכיל ואי רבי יהודה הא איכא חמש דאינו אוכל ומאכיל אלא ר' מאיר היא דאמר אוכל עד תחלת שש ומשעה שאינו אוכל אין מאכיל: **משום דקשיא מותר.** בפרק כל שעה מקשינן כל שעה שאוכל מאכיל מיבעי ליה ומותר משמע כל שעה שמותר אדם אחר לאכול מאכיל זה האסור לאכול ומדוחקא דהא קושיא אוקימנא כרבן גמליאל והכי קאמר כל שעה שמותר כהן לאכול בתרומה מאכיל ישראל חולין לבהמה אלמא כתמא לא כר"מ היא: **כרבן גמליאל.** במתני': **לאו מכריע הוא.** כדפרישית לקמן בפירקין (ד' כא.) דאין הכרעת דעת שלישית מכרעת והא הכרעת דעת שלישית היא דהא ר"מ ורבי יהודה לא איירי דניהוי שייך חילוק בין זמן תרומה לזמן חולין כלל דהי הוה תנן ר"מ אומר אחד חולין וא' תרומה כל חמש ר' יהודה אומר א' חולין ואחד תרומה כל ארבע ורבן גמליאל אומר חולין כל ארבע תרומה כל חמש הויא הכרעה אבל השתא דאינהו לא אדכור תרומה וחולין כלל ולא גלו דעתם שיהא שום רמז דין לחלק ביניהם לאו הכרעה היא אלא דעת שלישית: **ה"ג ואיבעית אימא רב דאמר כי האי תנא.** דקבע הלכתא כרבי אלעזר ברבי יהודה דאמר אפי' תרומה כל ארבע והו לא דקתני דקבעו הלכה כמותו: **תלויות.** ספק טמאות ספק טהורות: **מזון שתי סעודות.** ולא שלש דכל שלש סעודות דשבת ערבית שחרית ומנחה וערב פסח אסור לאכול מן המנחה ולמעלה: **טהורות לא ישרפו.** כלל הואיל ולא הגיע זמנן לבער ואע"פ שיש לו שיור(א) כדי לאכשי ביתו של כהן שמא ימצא כהנים אורחים שיאכלום ולא נפסיד תרומה בידים ואם לא ימצא יאכילום למחר לכלבי כהנים או יבטלם בלבו: **כבר בקשו ולא מצאו.** כלומר כל מה שיש לו לבקש כבר ביקש דהא בשבת לא יבואו אורחים וכבר יודע ובקי הוא באותן שבעיר מי יבוא אצלו: **לנו.** לשון מלון שמא בתוך התחום לנים כהנים אורחים הלילה ויבואו למחר: **אף לדבריכם.** דחיישינן לשמא אמאי לא פלגיתו אלא בטהורות אף תלויות לא ישרפו קודם זמנן שמא יבוא אליהו היום או מחר קודם זמן ביעורן ויטהרם ויאמר לא נגע בהן טומאה ויאכלום: **לא בערבי שבתות כו'.** והיום ערב שבת ולמחר ערב יום טוב: **מפני הטורח.** שיש להן לעסוק בסעודות שבת ויטרדו בו: **מאי לאו אפי' לאכול.** בכל דבריו קבעו כמותו ואף במה שקבע זמן האכילה עד ד' שעות ואפי' בתרומה: **לא לבער.** הא דקבעו כמותו לא איירי באכילה אלא בביעור שהיו חביריו חלוקין עליו שלא יבערו טהורות עד למחר קבעו דשורפין מערב שבת בשלשה עשר אבל בשיור לעולם אימא לך כדי לאכול עד חמש שעות והיא בכלל: **דיסקייא.** שתי מלות מורכבות שני שקים אמתחת של עור: **ונקבוה עכברים.** והיה נחסר והארבעה עשר בניסן היה וחמץ בזול ובא לפני רבי לידע אם ימכרוהו מפני חסרונו של מפקיד: **המתן.** שמא יבא ויאכל בעליו: **חמישית.** דמהשתא תו לא אכיל ליה: **אמר לו לא ומוכרן בשוק.** בעוד שהוא מותר בהנאה: **לא לישראל.** וכרבי מאיר והכי קאמר ליה אי שהייתו הא שעתא לא משכחת ישראל דזבין ליה: **נישקליה לנפשיה.** ויאכלנו ויתן דמיו לבעלים למה לו לטרוח ולילך בשוק אחרי שנותן לו רשות למכור: **פורטין.** פרוטות של נחשת שגבו לצדקה וכשמשהין אותם מחלידות צריך לפורטן בכסף: **תמחוי.** מאכל לחם ומיני מאכל שגובין לחלק: **ואין מוכרין לעצמן.** שמא יחשדום שלקחום בזול: **בפירוש אמרת לן כו'.** *רב יוסף חלה ושכח תלמודו ולאחר זמן כשהיה מחליף דבריו היו מזכירין אותו תלמידיו כך נימדתא בראשונה: **כמאן אזלא הא דרבי.** שהורה למכור פקדון מפני שאבד: **אבודין.** נחסרין והולכין:

תורה אור

בתוך הנץ החמה בגילויי' הוה קאי וזהרורי בעלמא הוא דחזא קא משמע לן אמר רב נחמן אמר רב הלכה כרבי יהודה אמר ליה רבא לרב נחמן ונימא מר הלכה כר' מאיר דסתם לן תנא כוותיה דתנן *כל שעה שמותר לאכול מאכיל ההיא לאו סתמא הוא משום דקשיא *מותר ונימא מר הלכה כרבן גמליאל דהוה ליה מכריע א"ל רבן גמליאל לאו מכריע הוא טעם דנפשיה קאמר ואיבעי' אימא רב דאמר כי האי תנא **דתני' ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ושורפין תרומות טמאות תלויות וטהור' ומשיירין מן הטהור' מזון שתי סעודות כדי לאכול עד ד' שעות דברי רבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא שאמר משום ר' יהושע אמרו לו טהורות לא ישרפו שמא ימצאו להן אוכלין אמר להן כבר בקשו ולא מצאו אמרו לו שמא חוץ לחומה לנו אמר להם לדבריכם אף תלויות לא ישרפו שמא יבא אליהו ויטהרם אמרו לו *כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא *לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח אמרו לא זזו משם עד שקבעו הלכה כרבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא שאמר משום רבי יהושע מאי לאו אפילו לאכול °אמר רב פפא משמיה דרבא לא לבער ואף ר' סבר להא דרב נחמן דאמר רבין בר רב אדא ^מעשה באדם אחד שהפקיד דיסקיא מלאה חמץ אצל יוחנן *חקוקאה ונקבוה עכברי' והיה חמץ מבצבץ ויוצא ובא לפני רבי שעה ראשונה אמר לו המתן שניה אמר לו המתן שלישית אמר לו המתן רביעית אמר לו המתן חמישית א"ל צא ומכרה בשוק מאי לאו ^לנכרים כרבי יהודה אמר רב יוסף לא לישראל כרבי מאיר אמר ליה אביי אי לישראל נישקלי' לנפשיה משום חשדא *דתניא ^גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן משום שנאמר °והייתם נקיים מה' ומישראל אמר ליה רב אדא בר מתנה לרב יוסף בפירוש אמרת לן צא ומוכרן לנכרים כרבי יהודה אמר רב יוסף כמאן אזלא הא שמעתא דרבי כרשב"ג *דתנן ^המפקיד פירות אצל חבירו אפילו הן אבודין לא יגע בהן רשב"ג אומר מוכרן בב"ד מפני השבת אבידה אמר ליה אביי ולאו איתמר עלה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ^לא שנו אלא

בכדי

רבן גמליאל לאו מכריע הוא. וקשה לר"י דלימא הלכה כר"ג דסתם לן תנא כוותיה בפ' כל שעה (לקמן כא.) מדקתני מותר ואפי' אם מספקא ליה אם יש לדקדק בלשון מותר אם לאו מ"מ נימא הלכה כר' מאיר או כרבן גמליאל דממה נפשך הסיפא דכל שעה כחד מינייהו אתו וי"ל דלאיבעית אימא סמיך ודין הכרעה אפרש בסוף פירקין בע"ה:

ושורפין תרומות טמאות ותלויות וטהורות. אפילו אם נאמר דאסור לשרוף טהורות משום דכתיב (במדבר יח) את משמרת תרומותי כמו שאסור לטמאם הכא שרי אע"ג דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ואין צריך לשורפה מכל מקום כיון דסופה ליאסר ולילך לאיבוד שרי לשורפה כמו לטמאותה דשרי ר' מאיר בסוף פירקין לשרוף טמאה עם הטהורה:

ומשיירין מזון שתי סעודות. וכ"ש בחולין שאוכליהן מרובין דמשיירין כדמשמע בתוספת' [פ"ג]*:

מאי לאו לנכרים. להכי משמע לנכרים דאי לישראל ליסקול לנפשיה כדפריך אביי בסמוך. בירושלמי גרס לא ומוכרה בבית דין בשוק משמע אע"פ שנתן לו רשות רבי שהיה אב"ד למכור אפי' הכי צריך ב"ד בשעת מכירה כדי לשומן וא"ת מ"ש מאלמנה דמוכרת לאחרים שלא בב"ד ובב"ד יכולה לעכב אפילו לעצמה דאמר בכתובות (ד' צח. ושם) אלמנה ששמה לעצמה לא עשתה ולא כלום דאמר מאן שם ליך משמע דבבית דין יכולה לשום וקאמרינן נמי התם ההוא גברא דאפקידו גביה כיסתא דיתמי אזל שמה לנפשיה לסוף אייקר אמר ליה מאן שם ליך וי"ל דמוכרת שלא בבית דין משום חינא וגבי כיסתא דיתמי דיכול לעכב לעצמו היינו דוקא בדיעבד א"נ גבי יתמי בית דין עצמן הן המפקידים ולכך יכול לעכב לעצמו על פיהם אבל פקדון של אחרים לא והא דאמר באלו מציאות (ב"מ כה:*) גבי מציאה התם שם דמיהם ומניחן ( ) ליכא חשד שהרי הוא מחזיר אבידה:

עין משפט נר מצוה

צד א מיי' פ"ג מהל' חמץ ומצה הל' ג ד סמג עשין לט טוש"ע או"ח סי' תמד סעיף א:

צה ב ג מיי' פ"ז מהל' שאלה הל' ג' טוש"ע או"ח סי' תמג סעיף ב וטוש"ע ח"מ סי' רצב סעיף יט: [רב אלפס ב"מ פ"ג דף פ"א]:

צו ד מיי' פ"ט מהלכות מתנות עניים הלכה יא סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רנז סעיף ב:

צז ה ו מיי' פ"ז מהל' שאלה הלכה א סמג עשין פח טוש"ע ח"מ סי' רצב סעיף טז:

רבינו חננאל

אמר רב נחמן אמר רב הלכה כר' [יהודה] ואע"ג דלאכילת חמץ משמע כיון דאמרי' כמחלוקת בעדות כך מחלוקת בחמץ ושינויא דשנינן שינויא הוא ממילא שמעי' דהלכתא נמי כר' יהודה בעדות: **אמר** ליה רבא ונימא מר הלכה כר' מאיר שהרי שנינו סתמא כל שעה שמותר לאכול מאכיל כוותיה דר' מאיר אמר ליה לא עזדה ההיא סתמא כר' מאיר דאי הות כר' מאיר כל שעה שאוכל מאכיל מבעי לי' למיתנא ונדחת ור"ג נמי לאו מכריע הוא דהא ר"ג קדים טובא ואין ראשון מכריע לדברי אחרון ועוד אין ר"ג ור"מ מדבריהם שוין דהא ר"ג לא התיר בחמץ אלא (התרו) [התרומה] הלכך לא אמרינן מכריע הוא לדחות דברי ר' יהודה ולקיים דברי ר' מאיר אלא טעמא דנפשי' קאמר: **איבעית** אימא רב דאמר כי האי תנא דתאני ארבעה עשר שחל להיות בשבת כו' ומשיירין בטהורות מזון שתי סעודות כדי לאכול עד ארבע שעות דברי ר' אלעזר בן יהודה איש ברתותא וכו' ודחה רב פפא משמא דרבא ואמר לא קבעו הלכה כמותו אלא בלבער בלבד שאמר מבערין את הכל מלפני השבת. ואמרי' אף רבי סבר דהלכתא כר' יהודה מההוא מעשה דאפקיד ההוא גברא דיסקיא מלאה חמץ אצל ר' יוחנן הקוקה ולא התיר לו ר' למכרה אלא שעה חמישית ואסקינן משמא דרב יוסף כי שעה חמישית התיר לו למכרה לגוים כר' יהודה: **והא** דרבי כרשב"ג הוא דתנן המפקיד פירות אצל חבירו אפילו הן אבודין לא יגע בהן רשב"ג אומר ימכרם בב"ד מפני השב אבדה לבעלים ודחי' לא כי

גליון הש"ס

גמ' אמר ר"פ משמיה דרבא לא לבער. כעין זה תענית י"ח ע"א מנחות ל"ב ע"ב:

לקמן כא. | [שם] | עירובין מג: | [עי' תוס' עירובין מג: ד"ה הא תנא וכו' מבואר ולא כפירש"י דהכא] | [עי' תוס' פ"ו: ד"ה חקוקאה] | ב"מ לח. ב"ב ח: | במדבר לב | ב"מ שם | [ב"ב נח.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה טהורות וכו' שיור להכי של כהן כצ"ל:

(ב) תוס' ד"ה מאי לאו וכו' ומניחן גבי מציאה התם ליכא כצ"ל:

בכדי חסרונן אבל יותר מכדי חסרונן מוכרן בבית דין וכל שכן הכא דהא פסידי לגמרי: ועוד אמר ר' יהודה שתי חלות כו': תני תנא קמיה דרב יהודה על גב האיצטבא א"ל וכי להצניען הוא צריך תני על גג האיצטבא *אמר רחבא אמר ר' יהודה הר הבית סטיו כפול היה* תניא נמי הכי הר הבית סטיו כפול היה רבי יהודה אומר איסטוונית היתה נקראת סטיו לפנים מסטיו: פסולות וכו': אמאי פסולות אמר רבי חנינא מתוך שהיו מרובות נפסלות בלינה דתניא * אין מביאין תודה בחג המצות מפני חמץ שבה פשיט' אמר רב אדא בר אהבה הכא בי"ד עסקינן וקסבר *אין מביאין קדשים לבית הפסול וכולי עלמא בשלשה עשר מייתי להו ומתוך שהן מרובות נפסלות בלינה משום ר' ינאי אמרו כשירות היו ואלא אמאי קרי להו פסולות שלא נשחט עליהן הזבח ונשחוט שאבד הזבח ונייתי זבח אחר ונשחוט דאמר זו תודה וזו לחמה וכדרבה דאמר רבה* אבד הלחם מביא לחם אחר אבדה תודה אין מביא תודה אחרת מ"ט לחם גלל תודה ואין תודה גלל לחם וניפרקינהו ונפקינהו לחולין אלא לעולם שנשחט עליהן הזבח ונשפך הדם וכמאן כרבי דאמר רבי *שני דברים המתירין מעלין זה בלא זה דתניא *כבשי עצרת אין מקדשין את הלחם אלא בשחיטה כיצד שחטן לשמן וזרק דמן לשמן קידש הלחם שחטן שלא לשמן וזרק דמן שלא לשמן לא קידש הלחם שחטן לשמן וזרק דמן שלא לשמן לחם קדוש ואינו קדוש דברי רבי ר' אלעזר בר"ש אומר לעולם אינו קדוש הלחם עד שישחוט לשמן ויזרוק דמן לשמן אפי' תימא ר' אלעזר ברבי שמעון הכא במאי עסקינן כגון שנתקבל הדם בכוס ונשפך ור"א בר"ש סבר ליה כאבוה *דאמר כל העומד לזרוק כזרוק דמי תנא משום רבי אלעזר אמרו כשירות היו כל זמן שמונחות כל העם אוכלין ניטלה אחת מהן תולין לא אוכלין ולא שורפין ניטלו שתיהן התחילו כולן שורפין תניא אבא שאול אומר

שתי

בכדי חסרון. פ"ה כדרך חסרונם של פירות וקשה לר"י א"כ מ"ט דרשב"ג דאמר מוכרן בב"ד ואור"י דמיירי דנחסר בחדש אחד יותר ממה שחסרון עולה לחדש וקרי בכדי חסרון לפי שעדיין לא נתחסרו יותר מכדי חסרון העולה לשנה כדמפר' בהמפקיד (ב"מ מ.) לחטין ולאורז תשעה חצאי קבין לכור אבל אם נחסרו יותר ד"ה מוכרן בב"ד:

אמר רחבא אמר רבי יהודה. לפי שהיה רבו מובהק קרי לי' ר':

אין מביאין תודה אחרת. פ"ה ואותו לחם פודים ויוצא לחולין ויקח בדמים תודה אחרת או לחם לתודה אחרת ואין נראה כיון דלחם גופיה לא חזי לתודה אחרת דמים נמי לא חזו לתודה אחרת דמאי שנא ובפרק התודה (מנחות פ.) אמר בהדיא הפריש מעות ללחמי תודה וניתותרו אין מביא בהן תודה אחרת ואע"ג דהדמים אסורים פריך שפיר וניפרקינהו דשמא תמצא תודה שאבדה א"נ ניפרקינהו בשוה פרוטה דלכתחלה יכול לחלל שוה מנה על פרוטה כשאין הפסד להקדש כדמוכח בערכין (ד' כט.):

אלא לעולם שנשחט עליהן הזבח. אומר ריב"א דהשתא הדר ביה ממה שאמר כשירות היו דבי"ג איירי שנשחט הזבח כדאמר לעיל אין מביאין תודה בי"ד והשתא מיפסלו טפי שנשפך הדם וגם נפסלו בלינה ולכך מעמיד בנשפך הדם שהטעם הראשון שאמר רבי חנינא מתוך שהן מרובות נפסלות בלינה נראה לו דוחק דאיך יתכן דמפני ריבוי שלהן לא ימצא אוכלים הלא מותרין לזרים ובירושלמי רבי חנינא גופיה משני האי שינויא דגרס התם רבי חנינא אומר פסולות היו מפני שהיו ממהרים להביא תודותיהן מפני חמץ שבתודות ואי אפשר שלא ישפך דמה של אחת מהן והן נפסלות מדקאמר מפני שממהרין משמע דבי"ג מיירי דכולם היו מביאין:

שחטן שלא לשמן וזרק דמן שלא לשמן. נראה נזרק דמן שלא לשמן לאו דוקא דהוא הדין אם נזרק לשמן:

הלחם קדוש. בהתכלת (מנחות ד' מז:) איכא מאן דאמר קדוש לתפוס פדיונו ולא בעי למימר שילא לחולין אלא תופס פדיונו ואינו יוצא לחולין דאל"כ אכתי תיקשי וליפרקינהו:

כל העומד ליזרק כזרוק דמי. וא"ת זרק דמן שלא לשמן נימא נמי כזרוק דמי ואמאי קאמר רבי אלעזר ב"ר שמעון דאינו קדוש וי"ל כיון שעקרן מלשמן גרע מנשפך הדם ואיגליא מלתא דלא הוי כזרוק בשעת קבלה וקשה דבפרק המנחות והנסכים (מנחות קב.) אמר פיגל בזריקה מטמא טומאת אוכלים לר"ש משום דכל העומד ליזרוק כזרוק דמי ודוחק לחלק בין פיגול לשלא לשמו וי"ל דלגביה גופיה דזבח חשיב כזרוק אע"ג דפיגל בזריקה אבל לגבי דברים המתקדשים עם הזבח כגון לחם לא חשיב כזרוק כשנעשה הזריקה שלא בהכשר:

כשירות היו. וא"ת מאחר דכשירות היו אמאי משהין אותן עד שעת איסור וי"ל דהיינו (כרשב"ג) דאמר לעיל (ד' יא:) תרומה כל חמש ולחמי תודה כתרומה והיו נוטלים האחרונה בסוף חמש וכן משמע בירושלמי:

בכדי חסרון. כשאין נחסרין אלא כדרך חסרון של פירות הקצוב בב"מ בהמפקיד (ד' מ.) לחטין ולאורז תשעה חצאי קבין לכור: דקא פסיד לגמרי. שנאסרים בהנאה: על גב האיצטבא. על הכסא ממש: וכי להצניעם הוא צריך. והלא למראה העין הם ניתנות שם: גג האיצטבא. גג היה בנוי למעלה מפני הגשמים: סטיו כפול היה. האיצטבא סביב סביב מקפת ובתוך אותו הקף עוד אחר: מתוך שהן מרובות. לחמי תודה בשלשה עשר בניסן שכל מי שיש לו להביא תודה ברגל מביאה בשלשה עשר: נפסלות בלינה. לבוקרו של י"ד לחמי תודה מ' חלות וי' מהן חמץ שנא' (ויקרא ז) על חלות לחם חמץ: אין מביאין קדשים לבית הפסול. אין מביאין קרבן ביום שיתמעט זמן אכילתו שקבעה לו תורה ונמצא בא לידי נותר ותודה נאכלת ליום ולילה ואם יביאום בי"ד אינן נאכלות של חמץ אלא עד שש שעות: וכולי עלמא בי"ג מייתי להו. כל מי שעליו תודה מביאה בי"ג לפי שלא יקריבנה למחר וכ"ש בפסח: נפסלות בלינה. שאין להם אוכלין כל כך ומשום דפסולות וטומדו' היו ניתנין שם דאם היו כשירות לא היו נותנין אותן שם כדי לאוכלן בידים שמונחות שם עד זמן הביעור ונשרפות: כשירות היו. כלומר אפילו לא היה להן פסול גדול כלינה שהן כבר לשריפה אפ"ה מאחר שאין להם תקנה ליאכל ואפילו הן עדיין טעונות עיבור צורה יהבינן להו התם והיכי דמי כגון שלא נשחט עליהן הזבח ויש להן קדושת דמים משהוקדשו ואין להן היתר עד שישחט עליהן הזבח ויזרק הדם דלחמי תודה אין קדושין קדושת הגוף אלא בשחיטת הזבח כדתניא במנחות על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו על זבח מלמד שאין הלחם קדוש אלא בזביחת התודה והאי קדוש קדושת הגוף קאמר דהא מעטה שאמר הרי (עלי*) לתודתי חל עליהם שם הקדש אבל אין קדושות ליפסל בלינה ובטבול יום ואם נטמאו נפדין ויוצאין לחולין עד שישחט הזבח עליהן וכשם שהזבח מקדשן כך בזריקת הדם ניתרין הם לאכילה כבשר התודה עצמו דהואיל ותלויין בה הרי היא כמוה וזריקת הדם מתרת קדשים דכתיב ודם זבחיך ישפך והדר והבשר תאכל: אין מביא תודה אחרת. על אותו לחם ופודין אותו ויוצא לחולין דלחם גלל תודה וכיון דהוקבע לזו פסול לאחרת אבל בדמים יקח תודה או לחם תודה אחרת: ואין תודה גלל לחם. שהיא עיקר: ונפרקינהו. דכל זמן שלא קידשו לגופן יש להם פדיון והואיל ויש להם תקנה בכך למה אנו מפסידין קדשים: אלא לעולם שנשחט עליהן הזבח. דשוב אין להן תקנה: וכגון שנשפך הדם. ומיהו עדיין אינן טעונות שריפה וצריכות לעבר צורתן דתנן בכיצד צולין (לקמן פב.*) כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצא לבית השריפה ואפ"ה מזלזלינן בהו ויהבינן להו התם: כמאן. קאמרת דבשחיטה לתודה קדוש גופו שלא לפדות עוד: שחיטה וזריקה. הן מתירין את הזבח ואת התלוי בו: מעלין. מעלין אותו מעלה אחת ליקדש בגופו ואע"פ שאינו ניתר עד שתבוא השניה: שתי הלחם של עצרת תלויין בשני כבשי שלמים דכתיב (ויקרא כג) ושני כבשים בני שנה לזבח השלמים והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה לפני ה' וגמרינן להו מלחמי תודה שאין קדושים אלא בזביחתה במנחות בפרק התכלת*: קדוש. ליפסל ביוצא ושלא יפדה עוד: ואינו קדוש. ואינו ניתר באכילה ואף על פי שהכבשים עצמן מותרין דקיימא לן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשירין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה ותניא בפרק בני דבילה (ד' כ:) כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן הדם יזרק והבשר יאכל איכא הוא דמתאכלי כשלמים בעלמא אבל לחם כיון דכבשים אין שמן עליהן דהא לא עלו לשם חובה אלא לשם שלמי נדבה עליהן מי יתירנו: כאבוה. כב"ק בפרק מרובה (ד' עו:): שהעומד ליזרוק. שאינו מחוסר אלא זריקה: כזרוק דמי. לחול עליו כל שם פסול קדשי קדשים אבל לאיסתרויי לא מיסתרי עד דזריק:

פסו

עין משפט
נר מצוה

צח א מיי' פ"ה מהל' בית הבחירה הל' א:
צט ב ג מיי' פ"ב מהל' חגיגה הל' יג:
ק ד מיי' פי"ב מהלכות פסולי מוקדשין הל' יא:
קא ה מיי' פי"ז שם הלכה יח:
קב ו (מיי' פ"ג שם הל' יח ופ"ו מהל' איסורי מזבח הל' ד ה):

וסטיו לפנים מסטיו כצ"ל]

רבינו חננאל

אמרו רבנן לא יגע בהן כר' יוחנן דאמר מחלוקת אם אבד בכדי חסרונן אבל יתר מכדי חסרונן אפי' רבנן מודו שמוכרין אותן וכל שכן הכא בפסח שאם ישארו יפסדו לגמרי וכבר פרשנוהו בגמ' במקומו באר היטב: מתני' ועוד אמר ר' יהודה שתי חלות של תודה פסולות כו' תאני תנא ע"ג האצטבא אמר ליה רב יהודה וכי להצניען הוא צריך שמניחן בתוך הבית תני על גג האצטבא שיהו הכל מביטין עליהן: למה פסולות מפני שיש בחלות של תודה חמץ לפיכך אין מביאין תודה בחג המצות ואפילו בארבעה עשר אין מביאין שכיון שאין התודה נאכלת אלא ליום ולילה ובארבעה עשר אין מותר לאכלן אפילו בו ביום כלו אין מביאין אותו להפסל לפיכך מקדימין ומביאין הכל ביום שלשה עשר ומפני שהיו באות הרבה היו נותרות ונפסלות. והאי דר' ינאי דאמר כשרות היו נדחו ואוקימנא בשנשחט עליהן הזבח ועדיין לא נזרק הדם וכדר' דאמר שני דברים המתירין והן שחיטה וזריקה שמתירין חלבים למזבח והבשר לאכילה מועלין זה בלא זה כלומר מקריש האחד בלא חבירו והנהנה ממנו כנהנה מן ההקדש שחייב קרבן מעילה ור' (מאיר) [מאי] היא דתניא כבשי עצרת אין מקדשין אלא בשחיטה כיצד שחטן לשמן וזרק דמן (שלא) לשמן קדש הלחם שחטן שלא לשמן וזרק דמן שלא לשמן לא קדש הלחם שחטן לשמן וזרק דמן שלא לשמן הלחם קדוש ואינו קדוש דברי רבי ר' אלעזר בר' שמעון אומר לעולם אינו קדוש עד שישחוט לשמן ויזרוק דמן לשמן ואמרי' אפי' תימא רבי אלעזר בר' שמעון כגון דקבליה לדם ואשתפוך וסבר לה כר' שמעון אבוה דאמר כל העומד לזרוק כזרוק דמי: משום ר' אלעזר אמרו כשרות היו כל זמן ששתיהן מונחות הכל אוכלין וכו' תניא אבא

לקמן נב: סוכה מה. כרתות ...

ביצה יט:

[ביצה שם. [לקמן נא:] זבחים ע. בכורות ס. נדה סו:]

מנחות פ. ופ"ט שנ"ל ר' אבא

[מנחות עט.]

יבמות קד: מנחות מז. ודף עב: (יבמות קה:)

ב"ק עו: [מנחו' עט: קב: כריתות כד: תמורה כב:]

[ולקמן לד:]

דף מח.

שתי פרות היו חורשות בהר המשחה כל זמן ששתיהן חורשות כל העם אוכלין ניטלת אחת מהן תולין לא אוכלין ולא שורפין ניטלו שתיהן התחילו כל העם שורפין: מתני׳ *רבי חנינא סגן הכהנים אומר *מימיהם של כהנים לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמא בוולד הטומאה עם הבשר שנטמא באב הטומאה אע״פ שמוסיפין טומאה על טומאתו הוסיף ר׳ עקיבא *ואמר מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום בנר שנטמא בטמא מת אף על פי שמוסיפין טומאה על טומאתו אמר רבי מאיר מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח א״ר יוסי *אינה היא המדה ומודים ר׳ אליעזר ורבי יהושע ששורפין זו לעצמה וזו לעצמה על מה נחלקו על התלויה ועל הטמאה שר׳ אליעזר אומר *תשרף זו לעצמה וזו לעצמה ור׳ יהושע אומר שתיהן כאחת: גמ׳ מכדי בשר שנטמא בוולד הטומאה מאי הוי שני כי שריף ליה בהדי בשר שנטמא באב הטומאה מאי הוי שני ושני הוא מאי מוסיף לו טומאה על טומאתו איכא אמר רב יהודה הכא *בוולד וולד עסקינן דהוי ליה שלישי וקסבר שלישי מותר לעשותו שני והא אין אוכל מטמא אוכל דתניא יכול יהא אוכל מטמא אוכל ת״ל *וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא הוא טמא ואין עושה כיוצא בו טמא הניחא לאביי דאמר לא שנו אלא בחולין אבל בתרומה וקדשים עושה כיוצא בו ולרב אדא בר אהבה משמיה דרבא נמי דאמר לא שנו אלא חולין ותרומה אבל בקדשים עושה כיוצא בהן שפיר אלא לרבינא משמיה דרבא דאמר מקרא מלא דיבר הכתוב לא שנא חולין לא שנא תרומה לא שנא קדשים אינו עושה כיוצא בו מאי איכא למימר הכא במאי עסקינן דאיכא משקין בהדי בשר דקא מיטמא מחמת משקין אי הכי האי עם הבשר שנטמא באב הטומאה עם הבשר ומשקין מיבעי ליה אלא *נהי דאין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא מדרבנן מיהו מטמא: הוסיף ר׳ עקיבא מימיהן של כהנים לא נמנעו מלהדליק כו׳: מכדי שמן שנפסל בטבול יום מאי הוי שלישי וכי מדליק ליה בנר שנטמא בטמא מת מאי הוי שני מאי קמ״ל שלישי מותר לעשותו שני היינו הך אמר רב יהודה הכא *בנר של מתכת עסקינן דרחמנא אמר בחלל

רש״י

שתי פרות היו חורשות. אותו היום לסימן: בהר המשחה. הוא הר הזיתים: מתני׳ מימיהם של כהנים. הכא נקט לה משום סיפא דקתני מדבריהן למדנו ששורפין תרומה כו׳: מלשרוף את הבשר שנטמא בוולד הטומאה. שנגע בשר קודש זה בראשון לטומאה וה״ל איהו שני ולא נמנעו מלשורפו תירה איר עם חמור ממנו ממי שנגע באב הטומאה דהואיל ואף זה הקל לשריפה עומד לא חשו אם מטמאין אותו יותר ממה שהי׳ ובגמרא פריך מאי תוספת טומאה איכא הלא גם בראשונה בוולד טומאה נגע ועכשיו חוזר ונוגע בוולד הטומאה: מלהדליק שמן. של תרומה: שנפסל בטבול יום. והוא שלישי דטבול יום פוסל את התרומה מן התורה ביבמות פרק הערל (דף עה.) מבכל קודש לא תגע ויולדת מטבלת לסוף ימי טומאה עד מלאת ימי טהרה שלה טבולת יום ארוך היא שהרי אינה ראויה להביא כפרה עד יום שמונים ואחד אלמא לא הוי הערב שמש דילה עד שקיעת החמ׳ דשמוני׳: בנר שנטמא בטמא מת. טמא מת אב הטומא׳ הוא ומטמא כלים דכתיב (במדבר יט) וכל אשר יגע בו הטמא יטמא והנפש הנוגעת תטמא עד הערב בפרשת פרה גבי טומאת מת אלמא טמא מת מטמא אדם ועשאו הכתוב אב הטומאה כשרץ ונבילה שמטמאין אדם ולא כנוגע בהן שאין מטמא אלא אוכלין ומשקין כדכתיב בשרצים (ויקרא יא) כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא אלמא לא מקבל טומאה מן הכלי שקיבל טומאה מן השרץ אלא אוכל ומשקה בלבד ולא אדם וכלים והאי נר הוי ראשון ועכשיו יש כאן תוספת טומאה שמתחלה היה שמן זה שלישי וחוזר ונעשה שני ע״י הנר דהואיל ויש טומאה עליו לא חיישינן ליה ומותר להוסיף בידים: מדבריהן למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח. עם זמן הביעור דהואיל והולכת לאיבוד אף הטהורה ואסורה מדאורייתא לא חיישינן לשמירתה ואע״ג שמוזהרין אנו לשומרה בטהרה דכתיב (במדבר יח) את משמרת תרומותי: אינה היא המדה. אי אתה יכול ללמוד את זו מדבריהן ובגמרא מפרש אמאי אינה היא המדה: ומודים ר״א כו׳. רבי יוסי קאמר לה דאע״ג דאיפלוג ר״א ורבי יהושע בשריפת תרומה בהא מודו ששורפין זו לעצמה וזו לעצמה: גמ׳ שני ושני הוא. מתחלה היה שני ועדיין שני הוא: הכא בוולד וולד עסקינן. האי בוולד הטומאה דקתני מתני׳ וולד וולד קאמר דהיינו שני ובשר שנגע בו הוה שלישי וכי הדר שרפי ליה בהדי בשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון חוזר ונעשה שלישי זה שני: והא אין אוכל מטמא אוכל. וכיון דלא מטמא ליה מאי תוספת איכא: ואין עושה כיוצא בו. ואין מטמא אוכל כיוצא בו: הוא טמא. משמע מיעוטא: אבל תרומה וקדשים עושה כיוצא בה דילפינן מנבואת חגי לחם ונזיד יין ושמן (חגי ב): שפיר. דמתני׳ בקדשים קיימי׳: מקרא מלא. לא הוציא ממשמעו לא תרומה ולא קדשים אלא דבר שלם דיבר דאין אוכל מטמא אוכל לעולם ונבואת חגי טומאות דרבנן ניהו וכבר נגזרו כדלקמן אבל דאורייתא לא מטמא אלא אוכל משקה ומשקה אוכל לקמן בפירקין (דף יח.) יליף לה דאוכל מטמא משקה ומשקה אוכל: דאיכא משקין בהדי בשר. כשנגע באב הטומאה היה משקה טופח עליה ונטמא עמה והוה אף המשקה ראשון וכששורפה עדיין הוא עליה ומטמא הבשר שנשרף עם זה מחמת המשקין ונעשה שלישי שני: מדרבנן מטמא. וקא מוספי ליה טומאה מדרבנן: מאי הוי שני. דנר הוי ראשון: היינו הך. דר׳ חנינא דתרילנא בהכי ומאי הוסיף ר״ע דמשמע דהוסיף עדות על עדות חידוש על חידוש:

תוספות

שתי פרות היו חורשות. בירושלמי דייק ירושלים לא מקום שנהגו בו שלא לעשות מלאכה כלומר סברא הוא לנהוג שם איסור כיון שמתקבלין שם אף ממקומות שנהגו בהן איסור ומשני נראות כחורשות: אבל תרומה וקדשים עושין כיוצא בהן. פירש בקונטרס דנפיק מקרא דחגי אל הלחם ואל הנזיד ולר״ת דמפרש לקמן [ד׳ יז.] או אל הנזיד אור״י דנפקא ליה מוהבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל (ויקרא ז׳) אפי׳ באוכל ותרומה נפקא לן כיון דלא מצינו למימר מקרא מלא דבר הכתוב דהא איכא קדשים דעושין כיוצא בהן נוקי קרא בדדמי טפי דהיינו חולין:

דאיכא משקין בהדי בשר. מכאן מדקדק ריב״א *°דמשקין מטמא בפחות מרביעית דכשם משקין דבהדי בשר לית בהן רביעית ולקמן (דף יז: *) נמי אמרו גבי מים אבל פחות מרביעית טמאים והא דאמר בפרק אין מעמידין (ע״ז דף לח. ושם) גבי יין נסך דמטמא טומאת משקין ברביעית ובפ״ב דנדה (דף יט:) גבי דם הירוק ובכמה דוכתין אומר ריב״א דבפסול גוייה איירי דשיעורו ברביעית כדאמר במעילה בפרק קדשי מזבח (דף יז:) דכל המשקים מצטרפין לפסול הגוייה ברביעית ור״י מפרש דהא דבעינן רביעית היינו בהנך דעיקר טומאה לאו דאורייתא כגון שם יין כותים ודם הירוק דאפי׳ ביתר מרביעית לא מטמא מדאורייתא אבל שאר משקין מדאורייתא בכל שהוא ור״ת אומר דמדאורייתא בעינן רביעית לטמא אחרים אבל מדרבנן מטמא אחרים בכל שהוא ולפי׳ נ״ל דהשתא לא מסיק אדעתיה שאוכל יטמא אוכל אפילו מדרבנן מדאיצטריך לאוקמא במשקין ומדרבנן ולא מוקי כמסקנא דאוכל מטמא אוכל מדרבנן ואף על גב דאין אוכל מטמא אוכל אפילו מדרבנן מכל מקום משכחנא שלישי ע״י עצים ולבונה או על ידי משקין דהכי לא גזרו דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה:

עם בשר ומשקין מיבעי ליה. וא״ת אמאי לא פריך מאי איריא שנטמא באב הטומאה אפי׳ בראשון ושני נמי כדפריך לקמן על ר״ע וי״ל משום דרבי חנינא קאמר מימיהם של כהנים משמע שמעולם כך הוא אף קודם י״ח דבר דגזרו דכל הפוסל התרומה מטמא משקין להיות תחלה דבפ״ק דשבת (דף יד: ושם) מוקי האוכלין והכלים שנטמאו במשקין במשקין הבאים מחמת ידים ולפי שגזרו דידים פוסלין התרומה עושין המשקין שנגעו בהן תחלה:

מאי קא משמע לן דשלישי מותר לעשותו שני היינו הך. למ״ד אין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא לא פריך דלדידיה הוסיף דמותר לעשות אף שני דאורייתא: ואילו

עין משפט נר מצוה

קג א מיי׳ פי״ט מהל׳ פסולי מוקדשין הי״ג:
קד ב ג מיי׳ פ״ג מהל׳ חמץ ומצה הל׳ ד:
קה ד מיי׳ פי״ט מהל׳ פסולי מוקדשין הי״א:
קו ה מיי׳ פ״ז מהלכות אבות הטומאה הל׳ א סמג עשין רמז:
קז ו מיי׳ פי״ט מהלכות פסולי מוקדשין הל״ו:

[ועי׳ תוס׳ עירובין לט. ד״ה היה אוכל ותו׳ יומא פ: ד״ה וחליה ובחולין פז: ד״ה כל משקה וכריתות יג: ד״ה ותלב]

רבינו חננאל

שאול אומר שתי פרות היו חורשו׳ בהר המשחה כו׳: מתני׳ אמר רבי חנינא סגן הכהנים מימיהן של כהנים לא נמנעו מלשרוף הבשר שנטמא בוולד הטומאה עם הבשר שנטמא באב הטומאה כו׳ נקוט האי כללא בידך השרץ וכיוצא בו הוא אב הטומאה כדתנן אבות הטומאה השרץ ושכבת זרע וטמא מת כו׳ והנוגע בהן נקרא ולד ראשון והנוגע בולד נקרא ולד שני והנוגע בולד [שני] נקרא ולד שלישי אקשי׳ אמתני׳ מכדי בשר שנטמא בולד הטומאה ולד שני הוא כי שריף ליה בהדי בשר שנטמא באב הטומאה הלא נעשה הנוגע באב הטומאה ולד ראשון כי נגע באחר משוי ליה ולד שני כי בבשר שהיה ולד שני לא הוסיף לו טומאה ולד שני הוה וגם עתה כשנגע בו הולד הראשון נעשה ולד שני מה הוסיף לו דקתני במתני׳ אע״פ שמוסיף לו טומאה על טומאתו ופריק רב יהודה ולד דמתני׳ ולד שני שעשה הבשר שנגע בו ולד שלישי עשאו שני הנה הוסיף לו טומאה שעד עתה היה ולד שלישי ועכשיו נעשה שני ואקשי׳ היאך הבשר שהוא אוכל יטמא אוכל כיוצא בו והתניא יכול יהא אוכל מטמא אוכל ת״ל וכי יותן מים על זרע וגו׳ הוא טמא ואין עושה טמא כיוצא בו הניחא למאן דאמר בחולין אינו עושה ולמאן דאמר בחולין ובתרומה נמי אין עושה אבל בקדשים עושה טומאה כיוצא בו שפיר דהני קדשים נינהו אלא לרבינא דאמר אפילו קדשים אין עושה אוכל טמא כיוצא בו מאי איכא למימר ופריק רב נחמן בר יצחק מהא דתנן [פרה פ״ח] אין כלי חרס מטמא (חבית) [חבירו] אלא במשקה נטמא המשקה מטמאהו הכא נמי כגון דאיכא משקין בהדי האי בשרא דמטמ׳ הבשר מחמת משקין ונדחה (ואפי׳) [אלא נהי] דאין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא ומתני׳ דקתני בשר מטמא בשר אחר מדרבנן: מתני׳ הוסיף ר׳ עקיבא מימיהם של כהנים כו׳. אקשי׳ מכדי שמן שנפסל בטבול יום מאי הוא שלישי כי הטבול יום פוסל ואינו

והשלישי פוסל ואינו מטמא דתנן בתרומות פ״ב הראשון והשני שבתרומה טמא ומטמא והשלישי פסול ולא מטמא דתנן בטבול יום פ״ב תמפקה של תרומה והשום והשמן של חולין ונגע טבול יום במקצתו פסל את כלן נמצא זה השמן פסול והוא כמו שלישי כרגע בית בזה השמן הנר שנטמא מת שני הוא כי הנר הוא ולד ראשון והשמן שנגע בנר נעשה ולד שני מאי קמ״ל ר׳ עקיבא שלישי מותר לעשותו שני והיינו דר׳ חנינא

מסורת הש״ס

עדיות פ״ב [מ״א]
ג״ז שם

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה דאיכא. דמשקין מטמא בפחות מרביעית כו׳ עי׳ ברש״י לקמן דף יז ע״ב ד״ה אבל לית בהו רביעית:

°בחלל חרב * *חרב הרי הוא כחלל והויא ליה אב הטומאה וקסבר שלישי מותר לעשותו ראשון ומאי דוחקיה דרב יהודה לאוקמיה בנר של מתכת נוקמיה בנר של חרס ומאי הוסיף דאילו התם טמא וטמא ואילו הכא פסול וטמא אמר רבא מתניתין קשיתיה מאי איריא דתני נר שנטמא בטמא מת ניתני שנטמא בשרץ אלא איזהו דבר שחלוקה טומאתו בין טומאת מת לשרץ הוי אומר זה מתכת °אמר רבא ש"מ קסבר ר"ע *טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא דאי ס"ד דרבנן מכדי האי נר מאי קא מהניא להאי שמן אי לאיפסולי גופי' הא פסיל וקאי ממאי דילמא לטמא אחרים מדרבנן אי מדרבנן מאי איריא באב הטומאה אפילו בראשון ושני נמי תחלה הוי *דתנן °כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה חוץ מטבול יום אלא ש"מ דאורייתא היא: א"ר מאיר מדבריהם למדנו וכו': מדבריהם דמאן אילימא מדברי ר' חנינא סגן הכהנים מי דמי התם טמא וטמא הכא טהור וטמא ואלא מדברי ר"ע מי דמי התם פסול וטמא הכא טהור וטמא נימא קסבר רבי מאיר מתניתין באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דרבנן דמדאורייתא טהור מעליא ומאי

תורה אור במדבר יט

בחלל חרב. הקיש חרב לחלל מתכת שנגע במת הרי הוא אבי אבות הטומאה כמת עצמו ושנגע בטמא מת הרי הוא אב הטומאה כמוהו גזירת הכתוב הוא במתכת אבל טומאת מת ולא אבל שאר טומאות: וה"ל. נר אב הטומאה וכשנותן שמן שלישי לתוכו נעשה ראשון: נוקמה בנר של חרס. דאינו אלא ראשון כנוגע בטמא מת ואשמעינן ר"ע דשלישי מותר לעשותו שני ודקשי' לך מאי הוסיף אדר' חנינא הוסיף טובא דאינו התם גבי בשר קדשים כי שריף שלישי בהדי ראשון ועשהו שני טמא היה מתחלה לטמא אחרים שהשלישי עושה רביעי בקודש ועכשיו כשהוא שני הוי טמא כלומר לא נשתנה שמו לקלקול יותר מבראשונה ואלו גבי עדותו של ר"ע גבי תרומה קאי דאינו שמן קודש אינו אלא של מנחות ונאכל הוא ואינו ראוי להדליק נר והם נטמא קודש שנתנו במנחה משקדש בכלי אין לו היתר לכהנים ונשרף בקודש בבית הדשן כשאר פסולי קדשי קדשים אבל שמן תרומה שנטמא כהנים מדליקין בו דכתיב נתתי לך את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה ואמר רחמנא שלך תהא להסיקה תחת תבשילך ביבמות בפ' הערל (דף עג.) ושמן שלישי של תרומה אינו טמא לטמא אחרים אלא פסול דאין שלישי עושה רביעי בתרומה וכי הדר עביד ליה שני ה"ל טמא: מתני' קשיתיה. לרב יהודה מאי איריא דתני טמא מת אי בנר של חרס קאי ובראשון עסקינן למה לי דנקט שקיבל טומאה זו מאב הטומאה של מת ליתני שנטמ' סתם ואנן קי"ל דאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה ומה לי אב הטומאה דמת מה לי אב הטומאה דשרץ אלא מדנקט מת ש"מ בנר של מתכת עסקינן דיש חילוק בו בין נגיעת אב הטומאה דמת לאב הטומאה דעלמא ואשמעי' דבנר שהוא עצמו אב הטומאה קאמר: ש"מ. מדקאמר הוסיף ר"ע קסבר טומאת משקים לטמא אחרים דאורייתא היא ודלא כהני תנאי דפירקין דאמרי לקמן* שאין משקין מטמא אוכל מן התורה אלא מדרבנן דאי ס"ד דאין משקין מטמאין אחרים אלא מדרבנן מאי תוספת דאוסיף ר"ע דאמר שהשמן שהיה שלישי עשאוהו ראשון ומה בכך האי נר אב הטומאה כי עשאו ראשון להאי שמן מאי מהני ליה אחרי שלא יטמא אחרים: לאפסולי גופיה. הוא דמהני ליה הא פסול וקאי: דילמא. אהני ליה שיטמא אחרים מעכשיו מדרבנן: אי. תוספת דרבנן אתא לאשמעי' מאי איריא דנקט שמדליקין אותו בנר אב הטומאה שעושין אותו להאי שמן ראשון דאורייתא א"כ אשמעינן שמדליקין אותו בראשון לטומאה או בשני לטומאה נמי תחלה הוי כלומר איכא נמי תוספת מדרבנן כי ההיא שנעשה ראשון מדרבנן ומטמא עוד שני ושלישי דהא גזור רבנן על המשקין שאפילו נגעו משקין בשני יעשו ראשונים: דתנן כל הפוסל את התרומה. כל הני דמייתינן בפ' יציאות השבת (דף יג:) גבי שמונה עשר דבר שגזרו עליהם תורת שניים לפסול את התרומה מטמאין משקין אפילו חולין להיות תחלה חוץ מטבול יום שפוסל לתרומה מן התורה וגזירת הכתוב היא ומ"מ איקלישא טומאה דידיה ולא גזרו ביה לעשות משקין תחלה דאין דברי תורה צריכין חיזוק ומשום דמשקין עלולים לקבל טומאה ומה היא עלילתן שמקבלין טומאה שלא בהכשר גזרו עליהן חומר הרבה שיהו כהנים נזהרין לשומרן: אלא ש"מ. מדמהדר למעבדיה ראשון דאורייתא ש"מ לטמויי אחרים ולעשותן שני דאורייתא קאמר כל סדר טומאה דאב עושה ראשון ראשון שני בחולין ותו לא ושני שלישי בתרומה ושלישי רביעי בקודש כולה מדאורייתא הוא בפירקין: נימא קסבר ר"מ. מדליף מדבריהן קסבר מתני' דר' חנינא בשר שנטמא באב הטומאה דקתני באב הטומאה דאורייתא דכל אב הטומאה דאורייתא הוא אבל בשר שנטמא בוולד הטומאה דקתני כגון שנטמא בוולד הטומאה דרבנן כגון כלי שנטמא במשקין דמדאורייתא אין אוכלין ומשקין מטמאין כלי שאין אוכל נעשה אב הטומאה ורבנן גזרו שיהו משקין מטמאין כלי משום משקה זב וזבה שהן אב הטומאה כגון רוקו ומימי רגליו בפ"ק דנדה (דף ז:) והאי [illegible]

ומאי

ואילו הכא פסול וטמא. אע"ג דשלישי של תרומה מטמא הקודש כמו שלישי דקודש דתנן במסכת טהרות (פ"ב משנה ז) שלישי שבכולן מטמא משקה קודש ופוסל אוכלי קודש והתרומה קאי °מ"מ אור"י דמגע טבול יום לא חשיב כשלישי דאפילו בקודש גופיה לא מטמא דבמעילה בפ' חטאת העוף (דף י.) תנן חטאת העוף מועלין בה משהוקדשה נמלקה הוכשרה ליפסל בטבול יום ודייק בגמרא לאיפסולי אין לטמויי לא והכי סבר רבי עקיבא לקמן (דף יח.) בהסולת והקטורת והלבונה וכו' מיהו תימה דשלישי דטבול יום יעשה רביעי מק"ו ממחוסר כפורים כדמסיק רבי יוסי שלישי דעלמא וניגא מה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פסול בקודש שלישי דטבול יום שפסול בתרומה אינו דין שיעשה רביעי בקודש ואם יש שום מיעוט בשלישי דטבול יום א"כ כי עביד לקמן ק"ו נימא שלישי דטבול יום יוכיח ובירושלמי במסכת חגיגה פריך לה:

אף לן בראשון ושני נמי תחלה הוי. מכאן משמע דשמן חשוב משקה ולקמן (דף יז.) גבי משקה בית מטבחייא וכן בכמה דוכתי והא דתנן (טהרות פ"ג משנה ב) ר"מ אומר שמן תחלה לעולם וחכ"א אף הדבש ור"ש שזורי אומר היין פירוש דווקא יין אבל הנך לא ופסקינן בהקומץ רבה (מנחות לא.) דהלכתא כוותיה אור"ת דהתם מיירי בנקרש ואחר כך נמוח כדמשמע בתוספתא* [טהרות פ"ג] דקאמר התם במה אמרו שמן תחלה לעולם בנקרש ואחר כך נמוח ובלא נקרש משמע דכ"ע מודו וכן משמע בריש פ"ג דמסכת טהרות (משנה א) דקתני התם הרוטב והגריסין וחלב ושמן שהן משקה טופח הרי הן תחלה קרשו ואח"כ נימוחו הרי הן שניים ובתר הכי קתני ר"מ אומר השמן תחלה לעולם והיינו לעולם אפי' קרשו והא קאי ר"ש שזורי והכא משמע ליה בלא נקרש*: הכא טהור וטמא. הקשה ר"י לוקמ' בז' דאסור מדאורייתא והיינו מדבריהם כי היכי דשלישי דאורייתא מותר לעשותו שני ה"נ איסור דאורייתא ורבי יוסי דאמר אינה היא המדה אית ליה דלית לן למילף איסור מטומאה כמו שאפרש לקמן לר"ל משום בר קפרא דלא ילפינן איסור מטומאה ואור"י דלא בעי לאוקמא בשבע דשורפין תרומה טהורה עם הטמאה משמע ליה כדרך שבני אדם רגילין לשרוף והיינו בשש: התם פסול וטמא והכא טהור וטמא. וקשה לר"י בשלמא למ"ד אוכל מטמא אוכל א"ש דלא יליף איסורא דרבנן בשעה ששית מפסול דאורייתא אבל למ"ד אין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא אמאי לא יליף שפיר כמו שמותר לעשות מפסול דאורייתא ראשון דאורייתא ה"נ מותר לעשות מאיסורא דרבנן שני דרבנן כדקמדמי בסמוך דקאמר נימא דקסבר ר"מ כו' ואור"י דלא דמי דמקלקול דאורייתא שיכול לקלקלו עוד יותר אין ללמוד שיוכל לקלקל קלקול דרבנן יותר אפי' בקלקול דרבנן אבל בסמוך מדמי שפיר קלקול איסור דרבנן לקלקול שלישי דרבנן תדע דהא ר' יוסי דס"ל לקמן (יז.) טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא וה"ל וולד טומאה דר' חנינא דאורייתא לא יליף מיניה איסורא דרבנן שיהא מותר לעשותו שני דרבנן דלמ"ד אין אוכל מטמא אוכל כששורפו עם טמאה לא הוי אלא שני דרבנן וא"ת למאי דמוקים לה בוולד טומאה דרבנן °ר' חנינא נמי מוסיף אדר' עקיבא דמר"ע דאמר פסול מדאורייתא מותר לעשותו ראשון לא שמעינן שיהא שלישי דרבנן מותר לעשותו שני ובירושלמי פריך לה וקאמר למ"ד בוולד טומאה דרבנן לא בא ר"ע אלא לפחות תיפתר בטבול יום דבית הפרס שהוא מדבריהם אך שמחליף דברי רבי יוחנן לבר קפרא:

באב

עין משפט נר מצוה

קח א מיי' פ"ז מהלכות אבות הטומאה הלכה ס:

קט ב מיי' פי"ט שם הלכה ג:

[הדר ליה לכתוב בחלל כמו למעל' הנוגע בעצם או בחלל אלא הכי כתב הרב מיותר להורות דחרב הרי הוא כחלל ערוך ערך חל]

רבינו חננאל

סגן הכהנים ומוקים רב יהודה למתני' בנר של מתכת דרחמנא אמר בחלל חרב ודייקי' מדהו' ליה למכתב בחלל כדכתי' [במדבר יט יח] ועל הנוגע בעצם או בחלל וכתי' וכל אשר יגע על פני השד' בחלל חרב או במת שמעי' מינ' דלא כתבו אלא ללמד כי החרב הרי הוא כחלל ותניא בספרי דבי רב בחלל חרב בא הכתוב ולמד על החרב שמטמא טומאת שבעה והנוגע בו טמא טומאת שבעה הא למדנו לכלים ולאדם וגו' תרגי' בתחלת שחיטת חולין בענין טמא השוחט בקדשים האי טמא דאימתי במאי אי נימא דאימתי במת בחלל חרב כתיב וילפינן חרב הרי הוא כחלל אב הטומאה [הוא] שמייה לסכין תיזל סכין תטמיה לבשר נתברר כי כל כלי מתכת הנוגעים בטמא מת הן אב והשמן שהיה שלישי עכשיו בנגיעתו בנר שנטמא בטמא מת נעשה ולד ראשון וקאמ' ר' עקיב' שלישי מותר לעשותו ראשון וכבר פרשנוהו בתחלת שחיט' חולין. וראינו לרבותינו הגאונים שהעמידו זה יתד שנהרג בו אדם הוא שכלל שאם לא נהרג בו שנזה הדין עליו ונתקש' לנו שיש שמועות בהיתות כאשר פירשנו תרתק רב יהוד' ואמר נר של מתכת ולא אמר נר של חרש שאע"פ שהנר של חרש הנוגע בטמא מת טמא הוא והרי הוסיף ר"ע על ר' חנינה סגן הכהנים דר' חנניה לא אמר אלא טמא שלישי מותר לעשותו שני אבל טמא ופסול לא אמר ואלו ר' עקיבא הוסיף אפי' פסול [מותר] לעשותו טמא. מתני' קשית' מאי איריא מתני' נר שנטמא בטמא מת: אמר רבא ש"מ מדר' עקיבא דקתני הוסיף דטומאת משקין כגון השמן וכיוצא בו לטמא אחר דאורייתא היא דאי ס"ד מדרבנן הוא אבל מדאורייתא טמא הוא אותו המשקה ואינו מטמא אחרים כל שאינו מטמא פסול הוא הנה הטומאת השנית לא הוסיפה לו ולשמן כלום פסול היה מקודם ועכשיו פסול הוא ואלא מאי יטמא אחרים מדאורייתא הא מדרבנן משקה לא שנא כי נגעי כאב הטומאה ולא שנא כי נגעי בראשון ובשני אינהו שני עבדי דתנן בפ"ח [דפרה] כל הפוסל בתרומה מטמא משקין להיות תחלה חוץ מטבול יום [illegible]

מסורת הש"ס

[לקמן יט: סה. שבת קמ: נזיר נג: חולין ג.]

[לקמן טז:]

פרה פ"ח [מ"ז] [חולין לג.]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ואילו הכא וכו' אע"ג דשלישי. עיין חולין לג ע"ב תוד"ה משקה טבול יום: באד"ה אור"י דמגע טבו"י [illegible]

ומאי מדבריהם מדברי ר' חנינא סגן הכהנים אמר ריש לקיש משום בר קפרא מתניתין באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דאורייתא ומאי מדבריהם מדברי ר״א ורבי יהושע הי ר' יהושע אילימא הא רבי יהושע דתנן *חבית של תרומה שנולד לה ספק טומאה רבי אליעזר אומר אם היתה מונחת במקום התורפה יניחנה במקום המוצנע ואם היתה מגולה יכסנה רבי יהושע אומר אם היתה מונחת במקום המוצנע יניחנה במקום התורפה ואם היתה מכוסה יגלנה מי דמי התם גרמא בעלמא הכא בידים אלא הא ר' יהושע דתנן *חבית של תרומה שנשברה בגת העליונה ותחתונה חולין טמאין מודה ר״א ורבי יהושע [א]שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל ואם לאו ר״א אומר תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד *רבי יהושע אומר [ב]אף יטמאנה ביד אי הכי האי מדבריהם מדבריו מיבעי ליה ה״ק ממחלוקתן של ר״א ור״י למדנו דיקא נמי דקתני מודה ר״א ור' יהושע ש״מ וכן א״ר נחמן אמר רבה בר אבוה מתני' באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דאורייתא ומאי מדבריהם מדברי ר״א ורבי יהושע איתיביה רבא לרב נחמן *אמר רבי יוסי אין הנדון דומה לראיה שכשהעידו רבותינו על מה העידו אם על הבשר שנטמא בוולד הטומאה ששורפין אותו עם הבשר שנטמא באב הטומאה זה טמא וזה טמא אם על השמן שנפסל בטבול יום שמדליקין אותו בנר שנטמא בטמא מת זה פסול וזה טמא אף אנו מודים בתרומה שנטמאת בוולד הטומאה ששורפין אותה עם התרומה שנטמאת באב הטומאה אבל היאך נשרף התלויה עם הטמאה שמא יבא אליהו ויטהרנה

הפיגול

[נ״ל כל פסולי המוקדשין לג.]

רש״י

ומאי מדבריהם. דר' מאיר: מדברי ר' חנינא. דתרומה טהורה בשש שעות דמיא להוא דשלישי דטהור דאורייתא וטמא דרבנן והא נמי שריא מדאוריי' עד תחילת שבע ואסירא מדרבנן וכיון דאשמעינן ר' חנינא דמטמינן טומאה דרבנן בטומאה דאורייתא דמטמא ליה מדרבנן אוכל את אוכל מטמינן נמי תרומה טהורה דאסירא מדרבנן בטומאה דתרומה טמאה דאורייתא דלא מטמיא לה אלא מדרבנן דאין אוכל מטמא אוכל אלא מדרבנן: ארשב״ל. לא תדחק לאוקמא הכי דמאי מדבריהן דקאמר מדברי רבי אליעזר ורבי יהושע קאמר ולאו אמתני' קאי ר״מ אלא בעלמא קאי והכי קאמר מדברי סופרים שמענו ששורפין כו' ומאן נינהו סופרים רבי אליעזר ור' יהושע והאי עדות דר' חנינא ורבי עקיבא לא שייך גבי פסח ואיידי דבעי לאורויי ששורפים קדש טהור עם הטמא נקט לה: שנולד. שאירע כגון שנכנס אדם טמא לשם ספק נגע בה ספק לא נגע: התורפה. הפקר: יניחנה במקום המוצנע. עדיין מוזהר על שמירתה וטעמא מפרש בבכורות בפ' (*עד כמה) את משמרת תרומתי שתים במשמע אחת טהורה ואחת תלויה ואמר רחמנא עביד לה שימור: יניחנה במקום התורפה. כלומר אם רצה יכול לגרום לה טומאה דקסבר יש אם למסורת ותרומתי כתיב אלמא שמעינן ליה לרבי יהושע דכיון דאינה ראויה אלא להדלקה יכול לגרום לה טומאה והא נמי אפי' טהורה בת ביעור היא ומטמאין אותה: חבית של תרומה בגת העליונה. היינו עדשים של גת שקורין מייט״י שהענבי' בתוכה: והתחתונה. היינו בור שהיין יורד לתוכו: טמאין. חולין טמאין יש בה וראויין לו בימי טומאתו או למי שאינו אוכל חולין בטהרה ואם תפול תרומה זו לתוכו ה״ל מדומע טמא ולא חזי לישראל משום תרומה ואפי' טהורה ולא למכור לכהן דכיון דטמאה היא אסורה ביבמות בהערל (דף עג:) נפקא לן שהאוכל תרומה טמאה עובר בעשה בשעריך תאכלנו לזה הטמא והטהור יחדו ולא לאחר: מודה ר״א ור' יהושע. אע״פ שנחלקו באין יכול בסיפא מודין ושוין הן בכך שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה אם יכול לחזור אחר כלים טהורין ולקבל קודם שתרד כולה לתוך הטמאין ויקבל הימנה רביעית הלוג: יציל. יחזור אחריהן ואל יקבלנה בכלים טמאין כדי להציל את החולין שלא יתערב ממנה בהן ויאסרו ואע״פ שבתוך כך ירד ממנה לתוכם ויפסדם לא מטמאינן לה לתרומה משום הצלת חולין: ואם לאו. שלא ימצא כלי טהור וסוף סוף לטומאה אזלא כולה בזו נחלקו רבי אליעזר ור' יהושע דר' אליעזר אומר אעפ״כ תרד ותטמא מאליו ויפסיד החולין ואל יטמאנה ביד כדי להצילן ר' יהושע אומר יטמאנה ביד אלמא לרבי יהושע כיון דסופה לאיבוד שרי לטמוייה ביד ובפסח נמי לא שנא ור' מאיר מדרבי יהושע יליף: ממחלוקתן למדנו. שהרי הלכה כרבי יהושע בטהרות דרבי אליעזר נמנו עליו שלא לקבוע הלכה כמותו מפני תנורו של עכנאי בב״מ (דף נט:): דיקא נמי. דר״מ מדרבי יהושע יליף מדקא מהדר ליה רבי יוסי אינה היא מן המדה דמודה ר״א ורבי יהושע בזו ש״מ מינייהו הוה יליף לה ולקמיה פריך אמאי אינה היא המדה: א״ר יוסי. לר״מ אין הנדון דומה לראיה נדון שריפת חמץ בפסח שאתה דן ולמד מאלו אינו דומה לדברים שאתה מביא ראיה מהן עליו על מה העידו שתוכל ללמוד מהן: זה טמא וזה טמא. שלישי בקודש טמא הוא והראשון שהוא נשרף עמו טמא הוא: שמא יבא אליהו. לאחר זמן ויאמר טהורה היתה ונמצא למפרע שטימאנו תרומה בידים אף על פי שהיא טעונה שריפה מפני איסור חמץ אסור לטמאה בידים:

תוספות

באב הטומאה דאורייתא. נראה לר״י דלהכי נקט דאורייתא משום דאיכא אב הטומאה דרבנן כגון מעת לעת שבנדה ובית הפרס וארץ העמים והרבה כיוצא בהן והא דנקט דאורייתא לא נפקא מינה מידי למ״ד אין אוכל מטמא אוכל דמ״מ לא מטמא אלא מדרבנן ולא נקט דאורייתא אלא משום דבעי למימר ולד טומאה דרבנן דהוי דווקא דרבנן:

ולד טומאה דרבנן. פ״ה כגון כלי שנטמא במשקין והק' ה״ר יעקב דאורלינ״ש א״כ היכי יליף רבי מאיר מדברי ר' חנינא הא בשר קודש שנטמא מכלי שנטמא במשקין אינו נשרף אלא בעיבור צורה כדמוכח במס' חגיגה (דף כב. ושם) ובפ' על אלו מומין (בכורות דף לח. ושם) דקאמר כלי שנטמא במשקין מאחוריו תוכו ואזנו ואוגנו וידיו טהורין דעבוד בהו רבנן היכרא דלא לישרוף עליה תרומה וקדשים ומאחר שנעש' נותר אפי' היה טהור לגמרי מותר לשורפו עם הטמא' כדמוכח לקמן (כ״ג) מיהו אי עיבור צורה היינו לינה בעלמא אע״ג דלא הוי נותר לא קשה מידי ולפרש״י אינה היא מן המדה דר' יוסי היינו דלא מדמינן איסור דרבנן לטומאה דרבנן ונראה לר״י דוולד טומאה דרבנן היינו כדמפרש ר' ירמיה הכא בבשר שנטמא במשקין ור' מאיר לטעמיה וכו' ור' יוסי לטעמיה דאמר טומאת משקים לטמא אחרים דאורייתא אע״ג דבכלי שנטמא במשקין אין שורפין קדשים אלא בעיבור צורה בשאר טומאה דרבנן שורפין דלא כל הטומאות שוות ואור״י דלמ״ד אוכל מטמא אוכל לא איצטריך לאוקמא לעיל בולד ולד אלא לרבי יוסי דאמר (א) משקין לטמא אחרים דאורייתא והוי ולד טומאה דאורייתא אבל לרבי מאיר דהוי ולד טומאה דרבנן בלא ולד ולד איכא תוספת טומאה דמעיקרא טמא דרבנן והשתא כששורפין טמא דאורייתא הקשה ר״י למ״ד אין אוכל מטמא אוכל מדאוריי' א״כ לר' יוסי לא משכחת שלישי דאורייתא אלא שנגע שלישי במשקין שנגעו באוכל ראשון א״כ מאי תוספת טומאה איכא כששורפו עם הבשר שנטמא באב הטומאה דכיון דאין אוכל מטמא אוכל לא הוי שני אלא מדרבנן ובלאו הכי הוי שני דרבנן כיון שנטמא מן המשקין דהוי תחלה ואור״י דאכתי לא נגזרה גזירה דכל הפוסל התרומה מטמא משקין להיות תחלה כדפי' לעיל א״כ דהאי שלישי נטמא בעלים ולבונה כדפירש ר״ת לקמן גבי רביעי בקדש וסבירא ליה השתא דחיבת הקודש מהני למימני ביה ראשון ושני אע״ג דר״ל בעי לה (לקמן דף כ.) ולא איפשיט:

דמדאורייתא טהור מעליא הוא. הקשה ר״י הניחא למ״ד אוכל מטמא אוכל יליף שפיר איסור דרבנן לעשותו שני משלישי מדרבנן אע״ג דאיסור הוי כמו פסול ולעיל משמע דטמא ופסול אינם שוין דחשיב ליה הוסיף מ״מ בטומאה דרבנן לא משמע ליה לחלק אלא למאן דסבר אין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא מאי איכא למימר אי קסבר דיש להשוותם א״כ בלא שום ראיה יהא איסור דרבנן מותר לעשותו שני דרבנן ואי קסבר דאין להשוותם אם כן היכי יליף משלישי וי״ל דלא יליף טפי אלא מכיון דחזינא דשלישי שהוא מקולקל דרבנן מותר לעשותו שני א״כ אין לחלק בין דרבנן לדאורייתא וילפינן איסורא דרבנן מפסול דאורייתא לרבי עקיבא דמותר לעשותו טמא ואור״י דהא דשרי ר' יהושע במתני' לשרוף תלויה עם הטמאה לר' יוסי היינו תלויה דאורייתא דלדידיה שלישי דרבנן אסור לעשות שני:*

ולד טומאה דאורייתא. הכא דקיימינן אליבא דר״ל לא אשכחן שלישי דאורייתא למ״ד אין אוכל מטמא אוכל אלא ע״י משקין ואז הוי שני דרבנן ומאי תוספת איכא וצ״ל דלא נגזרה גזרה עדיין דכל הפוסל וכו' כדפי' וע״י עלים ולבונה ליכא לאוקמא דר״ל הוא דבעי בפ״ב דחולין (דף לו.) אי מהני חיבת הקודש למימני ביה ראשון ושני והא דנקט ר״ל ולד טומאה דאורייתא כלומר אפי' אם נאמר בולד טומאה דאורייתא איכא לפרושי מדבריהם דר' אליעזר ור' יהושע א״נ נקט דאורייתא לאוקמא אפי' לר״א אבל לר' יהושע אפי' שלישי דרבנן מותר לעשותו שני וכן חמץ בשש שעות שהוא איסור דרבנן יליף ר״מ מדבריו של רבי יהושע: מדברי ר״א ור' יהושע. והא דתני במתני' מילתיה דר' חנינא ור״ע משום דר' יוסי קטעי וסבר דר״מ מר' חנינא סגן הכהנים קאמר כדקאמר בסמוך: חבית שנולד לה ספק טומאה. פירש הקונטרס כגון שנכנס שם אדם טמא

ולא

מסורת הש״ס

לקמן כ: בכורו' לג: תרומו' פ״ח [מ״ח]

תרומות שם [מ״ט] [לקמן כ:] מנחות מח.

[כן דר' יהושע ליתא במשנה ט דתרומות ועי' ר״ש שם]

לקמן כ: *ספחה פסחי' ז״ל כ״ס

עין משפט נר מצוה

קי א ב מיי' פי״ב מהל' תרומות הלכה ד:

רבינו חננאל

דמתני' סבר שיש לאדם לטמא התרומה הטהורה בידים לא שנא אב הטומאה ולא שנא ולד הטומאה הכל מדאוריי' ומאי מדבריהם מדברי ר' יהושע דחבית של תרומה שנולד בה ספק טומאה ואמר ר' יהושע אם היתה מונחת במקום מוצנע יניחנה במקום תורפה ואם היתה מכוסה יגלנה כלומ' יעשה אלו הדברים אולי יפול בה שרץ או יבא אדם טמא ויגע בה ותטמא כדי ליהנות ממנה כדכתיב (במדבר יח ח) ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה וכתיב נתתי לך בשתיהן הכתו' מדבר ומפורש ביבמות בפ' הערל דאמר ר' אבהו כתיב לא בערתי ממנו בטמא ממנו אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר בשמן של תרומה שנטמא ודחי' אימור דאמר ר' יהושע לגרום לו טומאה בעלמ' אבל לטמא' בידים מי אמר אלא הא רבי יהושע דתני בחבית של תרומה שנשברה בגת העליונה והתחתונה טמאה [רבי יהושע אומר] אף יטמאנה ביד ודחי אי הכי מדבריו היה צריך לשנות התנא כלומר שהוא ר' יהושע לבד למה שנה מדבריה' וקשיא לן ולמה לא דחה בזו התשובה בתיובתא ראשונה' לעיל מזו (אלא פרק לו כגון שנולד בה ספק טומאה) ואית לן לשנויי לפי שכך דרך התלמוד כל מקום שיש ראיות לדחות דברי המקשה שתים שלש דוחה באחת מהן ואע״פ שיש אחרות וכשישתבר אחת ישיב אחרת ופרקי' עכשיו בזו הכי קאמר ממחלוקתן של ר' אליעזר ור' יהושע שמעי' הכי ואמרי' דיקא נמי דקתני מודה ר' אליעזר ורבי יהושע ש״מ: וכן אמר רב נחמן מתני' באב הטומאה דאורייתא ולד הטומאה דאורייתא ותרווייהו טמאה דאורייתא היא ומאי מדבריהם מדברי ר' אליעזר ור' יהושע: איתיביה רבא אמר ר' יוסי אין הנדון דומה לראיה שכשהעידו רבותינו לא העידו אלא על הבשר שנטמא בולד הטומאה ששורפין אותו עם הבשר שנטמא באב

הגהות הב״ח

(א) תוס' ד״ה ולד טומאה דרבנן וכו' לר' יוסי דאמר טומאת משקין:

ע״כ שייך לעיל ע״ב

עין משפט
נר מצוה

קיא א מיי' פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הלכה ס:
קיב ב מיי' פ"ג מהל' חמץ ומצה ה"ד:
קיג ג מיי' פ"ז מהל' אבות הטומאה ה"ח:

רבינו חננאל

הטומאה כו' ואי ס"ד ר' מאיר מדברי ר' יהושע קאמר היכי מהדר ליה ר' יוסי מדברי ר' חנניה סגן הכהנים וכו' ופרקי' טעה ר' יוסי דהוה סבר דר' מאיר מדברי ר' חנניה דייק ואמר ליה ר' מאיר מדברי ר' יהושע קאמינא והדר אמר ליה ר' יוסי גם לדברי ר' יהושע אינה היא המדה [ופריך הרי] מדה אחת היא שהרי ר' יהושע בהדיא אמר יטמאנה ביד ודחי' שאני התם דאיכא הפסד חולין כלומר כיון שהגת התחתונה יש בה יין שהוא חולין ואם תרד התרומה הוו עליהן הפסד לגמרי שאינו שמן שראוי להדלקה לפיכך אמר ר' יהושע יטמאנה ביד ואקשי' מתני' נמי אית בה הפסד כי אם תשרף כל אחת במדורה בפני עצמה צריכות עצים הרבה ודחי' הפסד של חולין שהוא מרובה חששו להפסד מועט כגון הפסד של עצים לא חששו: אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן מחלוקת בשעה ששית שהיא גזירה מדרבנן דמדאורייתא שעה ששית שרי באכילה אבל בשבע שהיא איסור מן התורה דברי הכל שורפין הכל כאחת לפי שהכל איסורא מדאורייתא היא ומאי מדבריהם מדברי ר' חנניה סגן הכהנים ומתני' באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דרבנן: נימא מסייע לי' הפיגול והנותר והטמא ב"ש אומרי' אין נשרפין כאחת וב"ה אומרים נשרפין כאחת דייקי' מדברי ב"ה כיון דמאחר דכולן השתא אסורין מדאורייתא הן אע"ג דהפיגול והנותר טהורין הן נשרפין כאחד אף הני בעידן איסורא מדאורייתא והיא משעה שביעית ולמעלה נשרפין כאחד ודחי' לעולם לא מסייע ליה ושאני פיגול ונותר דאית בהו מיהו טומאה מדרבנן דתנן הפיגול והנותר מטמאין הידים. ואתינן תוב לסיועיה מהפת שעפשה שהיא טהורה ונשרפת עם תרומה טמאה בפסח ודחי' שאני פת שעפש' דכעפרא בעלמא היא: ואקשי' לר' יוחנן דאמר ר' מאיר מדברי ר' חנניה סגן הכהנים קאמר אי הכי אמאי אמר לו ר' יוסי לר' מאיר מודה ר' אליעזר ור' יהושע נימא ליה אנא אמינא לר' חנניה סגן הכהנים ואת אמרת לי מדברי ר' יהושע ושנינן הכי קאמר לו ר' יוסי לר' מאיר לא מבעי' הני דמחמרי אלא אפי' ר' יהושע דמיקל לא מיקל אלא בתלויה וטמאה אבל טמאה וטהורה לא: אי הכי כי ר' מאיר מדברי ר' חנניה סגן הכהנים אמר לר' יוחנן דאמר אב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה מדרבנן הוא טמא אבל מדאורייתא טהור הוא אמאי אמר ר' יוסי אינה היא המדה הלא האב טמא [דאורייתא] והולד מדאורייתא טהור ואמר ר' חנניה לא נמנעו לשרפן כאחת

ולא ידעינן אי נגע אי לא נגע וקשה לריב"א אי ברה"י ספיקו טמא ואי ברה"ר ספיקו טהור ונראה לר"י לפרש כגון שתי חביות ברה"י ונגע באחת מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע דהשתא שתיהן תלויות דבר תורה דלא ילפינן מסוטה דברשות היחיד ספקו טמא אלא דבר שיכול להיות אמת כעין סוטה אבל הכא דודאי אחת מהן טהורה אין לטמאות שתיהן מספק כדתנן בפרק שני נזירים (נזיר ד' נז.) ב' נזירים שאמר להם אחד ראיתי אחד מכם שנטמא מביאין קרבן טומאה וטהרה ומפרש בגמ' דהוי ספק טומאה ברה"י ואפ"ה לא אמרי' דכל אחד יביא קרבן טומאה משום דודאי לא נטמא רק אחד מהן: **נימא** קסבר ר' יוחנן כו' מדברי ר' חנינא. פ"ה דמשמע ליה מדקאמר מחלוקת בשש דאי מדרבי יהושע מאי איריא בשש אפי' בד' וה' נמי כיון דאזיל לאיבוד ואין נראה לר"י דדילמא הא דנקט שש לאו למעוטי ד' וה' אלא משום דבעי למימר אבל בז' ד"ה שורפין ועוד דבד' וה' לא אזיל לאיבוד דכיון דשרי באכילה ימצא להן אוכלין הרבה ונראה לר"י דדייק מדקאמר אבל בז' ד"ה שורפין ואי מדברי רבי יהושע קאמר א"כ מנלן דבז' שורפין לרבי יוסי כיון דסבירא ליה דהתם שאני דאיכא הפסד חולין אבל בעלמא לא א"צ דאזיל לאיבוד א"כ אפי' בז' לא ישרפו עם הטמא וא"ת הא דבז' שורפין אפילו לרבי יוסי משום דיליף מדברי רבי עקיבא דשרי לשרוף פסול עם הטמא וי"ל כיון דמדרבי יהושע יליף ולא מליכו דר"מ יליף איסור מטומאה מסברא אין לנו ללמוד איסור מטמא אבל אי מדבריה' היינו מדברי רבי חנינא ויליף ר"מ איסור מטמא ורבי יוסי דאמר אינה היא המדה משום דסבירא ליה ולד טומאה דאורייתא ולא ילפינן מיניה איסור דרבנן דהיינו בשש אבל בז' איסור דאורייתא ילפינן מיניה: **ונשרפת** עם הטמאה. נראה לו לדמות האי דאזיל לאיבוד לז' אבל בו' אין שורפין כיון דלא אזיל לאיבוד אלא משום גזירה דרבנן: **רבי** יוסי לטעמיה. קשה רבי יוסי גופיה אית ליה לקמן (דף יח:) טומאת משקין לטמא אחרים דרבנן והא דאית ליה הכא דאורייתא בשיטת ר' עקיבא רבו אמר *ואין זה לטעמיה ועוד קשה

הפיגול והנותר והטמא בית שמאי אומרים אין נשרפין כאחת וב"ה אומרים *נשרפין כאחת ואי סלקא דעתך ר"מ מדברי רבי יהושע קאמר אמאי מהדר ליה ר' יוסי מדר' חנינא סגן הכהנים א"ל רב נחמן רבי יוסי לאו אדעתיה דהוא סבר ר"מ מדרבי חנינא סגן הכהנים קא"ל וא"ל אנא מדר' יהושע קאמינ' וא"ל ואפילו לרבי יהושע נמי אינה היא המדה דהא מודה ר"א ורבי יהושע ששורף זו בפני עצמה וזו בפני עצמה ואמאי אינה היא המדה מדה ומדה היא שאני התם דאיכא הפסד חולין מתקיף לה רב ירמיה מתניתין נמי איכא הפסד דעצים א"ל ההוא סבא *להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו א"ר אסי א"ר יוחנן מחלוקת בשש גאבל בשבע דברי הכל שורפין א"ל רבי זירא לר' אסי נימא קסבר רבי יוחנן מתני' באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דרבנן ומאי מדבריהם מדברי רבי חנינא סגן הכהנים א"ל אין איתמר נמי אמר רבי יוחנן מתניתין באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דרבנן ומאי מדבריהם מדברי רבי חנינא סגן הכהנים ומחלוקת בשש אבל בשבע דברי הכל שורפין לימא מסייע ליה הפיגול והנותר והטמא ב"ש אומרים אין נשרפין כאחת וב"ה אומרים נשרפין כאחת שאני התם דאית להו טומאה מדרבנן *דתנן הפיגול והנותר מטמאין את הידים לימא מסייע ליה *הפת שעיפשה ונפסלה מלאכול לאדם והכלב יכול לאכלה מטמאה טומאת אוכלין בכביצה ונשרפת עם הטמאה בפסח שאני התם דעפרא בעלמא הוא אי הכי מאי מודה הכי קא"ל ר' יוסי לר"מ אפי' לר' יהושע דמיקל כי מיקל בתלויה וטמאה אבל בטהורה וטמאה לא אי הכי אמאי אינה היא המדה מדה ומדה היא א"ר ירמיה הכא בבשר שנטמא במשקין שנטמאו מחמת שרץ ואודא ר"מ לטעמיה ורבי יוסי לטעמיה ר"מ לטעמיה דאמר *טומאת משקין לטמא אחרים דרבנן ור' יוסי לטעמיה דאמר *טומאת משקין לטמא אחרים דאוריי' דתניא

ספק

הפיגול. לא צריך הכא אלא מסיים הברייתא: הפיגול והנותר. של קדשים: והטמא. בשר קודש שנטמא דקיימא לן בפ' אחרון (ד' קכ:) דגזרו עליהן שיטמאו את הידים ואע"פ שאין אוכל מטמא אדם גזרו עליהן לטמא מיהת את הידים ולא לטמא את הגוף משום חשדי כהונה ועצלי כהונה כדמפרשין התם ואפילו הכי דאית עלייהו טומאה דרבנן אמרי ב"ש דאין שורפין פיגול ונותר שאין טמאים מן התורה עם הטמאה שהוא טמא מן התורה וכ"ש בתרומה טהורה וטמאה ואפי' ב"ה לא קשרו אלא משום דאית לפיגול ונותר טומאה דרבנן: וא"ל. רבי יוסי לרבי מאיר כי ילפת ליה מדרבי יהושע נמי אינה היא המדה דמודין הן בזו וכו' ולקמן פריך אמאי אינה היא המדה: מדה ומדה היא. דהא טהורה גמורה היא החבית הזאת ומשום דסופה לאיבוד שרי לטמויי בידים: דעצים. שצריך להיסק שתי היסקות: מחלוקת בשש. שעדיין אין על הטהורה אלא איסור דרבנן אבל בשבע שנאסרה ככר מן התורה אין לך טומאה גדולה מזו ודברי הכל אף לר' יוסי שורפין: נימא קסבר ר' יוחנן. דמתני' דרבי חנינא בולד הטומאה דרבנן ור"מ מיניה יליף ודוקא נקט שש רבי יוחנן ומשום דאית עליה איסור דרבנן הוא טעמא דר' מאיר אבל אם בא לשורפ' בחמש וארבע מודה רבי מאיר דאין שורפין ואע"ג דסופה לאיבוד דלאו מדרבי יהושע קא יליף דטעמי' דרבי יהושע התם משום הפסד חולין או דילמא לר' יוחנן נמי ר' מאיר מדרבי יהושע יליף וטעמא דרבי מאיר לאו משום איסורא דרבנן הוא דהוא הדין נמי לחמש וארבע והאי דקאמר ר' יוחנן שש אורחא דמילתא נקט: א"ל אין. ודווקא שש קאמר ולקמן פריך אמאי קאמר ר' יוסי אינה היא המדה: נימא מסייע ליה. דבשבע מודה ר' יוסי: הפיגול ונותר כו'. רבי יוסי א"ל לעיל וקאמר ליה לר' מאיר בהא הוא דאמרי בית הלל נשרפין כאחת משום דפיגול ונותר אסירי מדאורייתא אבל באיסורא דרבנן לא שרו לטמויי בידים שמעינן מינה מיהא דבאיסור דאורייתא מודה רבי יוסי ואע"ג דליכא שם טומאה עליה: שאני התם כו'. מהא לא מיסתייעא לר' יוחנן ואפי' בשבע אימא לך דפליג ר' יוסי ואע"ג דאסירא הואיל ואין עליה שם טומאה לא מטמינן ליה והא דמודה בפיגול ונותר משום דאית עלייהו שם טומאה דרבנן: מטמאה טומאת אוכלין. הואיל ומתחלה נראית לאדם ירדה לה תורת טומאה ואין עולה ממנה עד שתפסל מאכילת כלב: ונשרפת עם הטמאה בפסח. ואפילו היא תרומה טהורה והא ודאי ר' יוסי קאמר לה דאי ר' מאיר אפילו פת מעלייתא שרי וש"מ דמודה ר' יוסי היכא דלאו בת אכילה היא והוא הדין לפת מעלייתא בשבע שעות: אי הכי. דרבי מאיר מדרבי חנינא יליף מאי מודה ר' אליעזר דקאמר ליה ר' יוסי הא קא יליף רבי מאיר מדרבי חנינא מהדר ליה איהו מדרבי אליעזר ורבי יהושע: הכי קאמר ליה. הא דקא ילפת מדרבי חנינא אינה היא מן המדה כדמפרש לקמיה ואפילו לרבי יהושע נמי דשמעינן ליה דמיקל טפי גבי חבית דקאמר יטמאנה ביד מודה בשריפה בפסח דאין שורפין דהתם משום הפסד חולין הוא וכי איכא למימר דמיקל בשריפה בתלויה וטמאה הוא דאיכא למימר דמיקל כדשמעינן ליה גבי חבית שנולד לה ספק טומאה דאמר יגלגלה ותנא גרמא והוא הדין בידים אבל בטהורה ליכא למימר דמיקל: אי הכי. דרבי מאיר מדרבי חנינא יליף אמאי אינה היא המדה מדה ומדה היא דהא בשש איכא איסורא דרבנן על הטהורה כי התם דאיכא טומאה דרבנן והא ר' יוסי לא שני ליה בין שם טומאה לשם איסור דהא אמרת דמודה רבי יוסי בשבע הואיל ואיכא איסור דאורייתא ואע"פ דליכא עלה שם טומאה אלמא לא שני ליה וכיון דלא שני ליה שפיר יליף רבי מאיר מדרבי חנינא דאמר דמטמאין טומאה מדרבנן בטומאה דאורייתא הכא נמי מטמינן איסור דרבנן בטמא טומאה דאורייתא: א"ר ירמיה הכא. בבשר שנטמא בוולד הטומאה דקתני כגון שנטמא במשקין שנטמאו בשרץ: והודא ר' מאיר לטעמיה. דאמר משקין אין מטמאין אחרים ואפילו אוכלין אלא מדרבנן והוה ליה מדאורייתא טהור מעליא ושרפי ליה בהדי בשר שנטמא באב הטומאה דטמא מדאורייתא וגבי תרומה טהורה בשש דאיכא נמי איסור דרבנן עלה לא שנא: ורבי יוסי לטעמיה. דמשהית טומאתו לבשר זה מדאורייתא הלכך אינה היא מן המדה דטמא וטמא הוא ולר' ירמיה איכא לאקשויי א"כ בין לר"מ בין לר' יוסי מאי מוסיפין לו טומאתו קא מסהיד ר' חנינא מעיקרא בראשון נגע וה"ל שני והבא נמי בהדי ראשון שרפינן להו ונראה בעיני דרבי ירמיה אוולד וולד דקאמר רב יהודה סמיך ולא חש למידק כולי האי ונקט מילתיה בתר ליבנא דמתני' דתני בוולד הטומאה ולעולם בבשר שנטמא במשקין שנטמא בכלי שנטמא בשרץ דהוו להו משקין שניים והוא שלישי ואשמעינן דשלישי מותר לעשותו שני ואלתי איכא לאקשויי סוף סוף כיון דאין אוכל מטמא אוכל אלא מדרבנן מאי קא מהני ליה ההי בשר ראשון לבשר שלישי אי לשוויה שני מדרבנן מעיקרא נמי שני מדרבנן הוה דאילו משקין שנגע בהן תחלה היו מדרבנן דהא נגע בראשון ואפי' ע"י שני הן נעשין תחלה אלא על כרחך ר' ירמיה כרב אדא או כאביי ס"ל דאמרי קדשים עושין טומאה כיוצא בהן ואשמעינן ר' חנינא דשני דרבנן עבדינן ליה שני דאורייתא ולר' מאיר שמעינן מינה דשני דרבנן דהוא טהור מעליא דאורייתא מותר לעשותו שני דאורייתא והוא הדין לתרומה טהורה שנשרפת עם הטמאה ולר' יוסי אשמעינן דשני דרבנן דהוא שלישי דאורייתא עבדינן שני דאורייתא הלכך אינה היא מן המדה ורבינא דאית ליה מקרא מלא דבר הכתוב לא ס"ל דרבי ירמיה ומוקי לה לתוספת טומאה דרבנן דמגניהן כדאוקימנא ברישא ומאי מדבריהן מדברי ר' אליעזר ורבי יהושע:

ספק

מסורת הש"ס

[שבת קמ"ו:] לקמן כ: נה. ביצה לו. ב"ק קיז. ב"מ לז:]

[נזיר יח:]

ומיהו י"ל דר"מ מר' חנינא ור"מ יליף שפיר שיין לטעמיה כיון דעלייהו קיימי ועוד כו' כפי' מתלמודי גרס

קיד א מיי׳ פ״ד מה׳ אבות הטומאות הלכה ג : [לקמן יט]
קטו ב ג ד מיי׳ פ״י מה׳ טומאת אוכלין הלכה כ :
קטז ה מיי׳ פ״א מה׳ פסולי המוקדשין הלכה ט :

*ספק משקין ליטמא טמא לטמא אחרים טהור דברי ר״מ וכן היה רבי אלעזר אומר כדבריו רבי יהודה אומר לכל טמא רבי יוסי ור״ש אומרים לאוכלין טמאין לכלים טהורין וסבר רבי אלעזר משקין אית להו טומאה בעולם והתניא *ר״א אומר אין טומאה למשקין כל עיקר תדע שהרי *העיד (*יוסף) [ג״נ רבי יוסי] בן יועזר איש צרידהעל איל קמצא דכן ועל משקין בית מטבחיא דכן הניחא לשמואל דאמר דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן שפיר אלא לרב דאמר דכן ממש מאי איכא למימר אמר ר״נ בר יצחק אחדא והא כדבריו קאמר דנפישי ועוד והא וכן קתני קשיא גופא *רב אמר דכן ממש ושמואל אמר דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן רב אמר דכן ממש קסבר טומאת משקין דרבנן וכי גזרו רבנן במשקין דעלמא ובמשקין בית מטבחיא לא גזור ושמואל אמר דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן קסבר טומאת משקין עצמן דאורייתא לטמא אחרים דרבנן וכי גזור רבנן במשקין דעלמא במשקין בית מטבחיא לא גזור וכי לא גזור רבנן לטמויי אחרים אבל טומאת עצמן יש להן א״ל רב הונא בר חיננא לבריה כי עיילת לקמיה דרב פפא רמי ליה מי אמר שמואל דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת (ויקרא ז) עצמן יש להן קרי כאן °והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל אמר רב שישא בריה דרב אידי מידי דהוה ארביעי בקדש מתקיף לה רב אשי רביעי בקדש (שם יא) לא איקרי טמא האי איקרי טמא קשיא ת״ש °וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא מאי יטמא הכשיר מרישא דקרא שמעת ליה מכל האוכל אשר יאכל וגו׳ חד בתלושין וחד *במחוברין וצריכי דאי אשמעינן בתלושין משום דאחשבינהו אבל מחוברין אימא לא ואי תנא מחוברין (שם) משום דקיימי בדוכתייהו חשיבי אבל תלושין אימא לא צריכי ת״ש *אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור מאי יהיה טהור מטומאתו ותלושין מי מכשירין *והאמר ר׳ יוסי בר׳ חנינא משקין בית מטבחיא לא דיין שהן דכן אלא שאין מכשירין תירגמא על דם דאמר ר׳ חייא בר אבא א״ר יוחנן *מנין לדם (דברים יב) קדשים שאינו מכשיר שנא׳ °על הארץ תשפכנו כמים דם שנשפך כמים מכשיר דם

רש״י

ספק משקה ליטמא טמא לטמא אחרים טהור. כשנולד ספק ומשקה בתחילת טומאתו כגון טמא שפשט רגלו במשקין טהורין ספק נגע ספק לא נגע זהו ספק משקה ליטמא שנולד לו ספק טומאה טמא מן הספק דקסבר טומאת משקין להיות עצמן טמאין דאורייתא היא דכתיב וכל משקה אשר ישתה וגו׳ הלכך הויא ליה ספיקא דאורייתא ולחומרא ספק משקה לטמא אחרים כגון (א) היה׳ מקל בידו וברֹאשה משקי׳ טמאין וזרקה לבין הככרות טהורין ספק נגעה ספק לא נגעה זה הוא ספק משקה לטמא אחרים כך היא שנויה במסכת טהרות : טהור. אותן הככרות טהורות הן דקסבר משקין לטמא אחרים מדרבנן הוא ולא מדאורייתא ולא דורש יטמא דכתיב גבי משקין בלשון יטמא הלכך הויא ליה ספיקא דרבנן ולקולא וגירסא הכי איתא ספק משקה ליטמא טמא לטמא אחרי׳ טהור : רבי אלעזר גרסי׳ : לכל טמא. אספק משקה לטמא אחרים קאי כשנולד ספק נגיעת שום דבר טהור במשקין טמאין בין שנולד ספק זה בכלים בין שנולד באוכלין הרי הוא טמא מספק דקסבר משקין מטמאין כלים מן התורה ויליף טעמא מאשר ישתה בכל כלי יטמא ודריש יטמא יטמא ומדסמכיה לכלי משמע יטמא את הכלי והכי דרשינן ליה בתורת כהנים הלכך כי הוי ספק הוי ליה ספיקא דאורייתא וברה״י ספיקו טמא : ר׳ יוסי ור׳ שמעון אומרים לאוכלין טמאין. אם נולד ספק זה באוכלים כגון משקין טמאין שנשפכו לבין הככרות ספק נגעו ספק לא נגעו טמאין דקא סברי משקין מטמאין אוכלין מדאורייתא הלכך ספק נמי ברשות היחיד טמא : לכלים טהורים. אבל אם נולד ספק זה בכלים כגון משקין טמאין שנשפכו לבין הכלים ספק נגעו ספק לא נגעו טהורין דקסברי משקין אין מטמאין כלי אלא מדרבנן ועל ספיקו לא גזרו ורבי יוסי ור״ש דרשי יטמא יטמא כרבי יהודה ומיהו כלים לא כדיליף בפירקין יטמא לטמא את האוכלים או אינו אלא לטמא את הכלי אמרת לא כך היא : טומאה בעולם. מדאורייתא ואפילו לטומאת עצמן : ר׳ אלעזר אומר אין טומאה למשקין. מן התורה כל עיקר ואפילו לטומאת עצמן והאי כל משקה אשר ישתה מוקי לה לקמן לענין הכשר בשמעתין : תדע. דאין להם טומאה מן התורה כל עיקר ואפילו לטומאת עצמן : שהרי העיד יוסף בן יועזר על איל קמצא דכן. מין חגב שמו איל קמצא דכן שהוא טהור וכשר לאכילה : ועל משקה בית מטבחיא דכן. על משקין של בית המטבחים שבעזרה כגון הדם והמים שהן דכן שאינן מקבלין טומאה אלמא טומאת משקין דרבנן ובהני לא גזרו משום הפסד קדשים דאי דאורייתא היכי מצו רבנן לטהריגהו : הא ניחא. הא דאמרת לר׳ אלעזר יש להן טומאה לשמואל דאמר האי דכן דיוסף בן יועזר דכן מלטמא אחרים קאמר אבל טומאת עצמן יש בהן מצית לתרוצי דהאי אין טומאה למשקין דקאמר רבי אלעזר לטמא אחרים קאמר דהא מעדותו דיוסף בן יועזר מביא ראיה לדבריו ויוסף בן יועזר לטמא אחרים קאמר : אלא לרב דאמר דכן ממש. קאמר יוסף בן יועזר ואפי׳ מטומאת עצמן על כרחך רבי אלעזר נמי מטומאת עצמן קאמר : אחדא. הא דקאמר ר׳ אלעזר כדבריו דרבי מאיר אלטמא אחרים טהור דרבי מאיר קאי אבל ליטמא טמא לא סבירא ליה כוותיה : ה״ג והא כדבריו דנפישי קאמר ועוד הא וכן קתני קשיא. דנפישי כלומר כדבריו לשון דברים רבים משמע : קסבר. יוסף בן יועזר טומאת משקין אפילו לטומאת עצמן דרבנן : ושמואל אמר כו׳. קסבר יוסף בן יועזר טומאת משקין דאורייתא לעצמן מן וכל משקה אשר ישתה אבל לטמא אחרים דרבנן וכי גזור רבנן לטמא אחרים במשקין בעלמא אבל משקין בית מטבחיא לא גזור לטמא אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן דהא מדאורייתא רמיא עלייהו ולא מצו רבנן למשקליה : קרי כאן והבשר אשר יגע כו׳. ונהי דמשקין לא מטמאו אוכלין דחולין מיהו גבי קדשים אשר יגע בכל טמא כתיב וכיון דאמר משקין מטמאין מדאורייתא לעצמן בשר קודש הנוגע בהן הרי נגע בטמא : מידי דהוה ארביעי בקודש. דהוא עצמו פסול ואינו מטמא קודש : רביעי בקודש לא איקרי טמא. ומק״ו הוא דנפיק לן ביה פסולה לקמן* (דף יט) הלכך כי נגע ביה קודש לא קרינן ביה הבשר אשר יגע בכל טמא : ת״ש וכל משקה אשר ישתה כו׳. דקא מתעי בכלי חרס שקיבל טומאה מן השרץ וכתב כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל וגו׳ וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא וגו׳ וקס״ד דהכי קאמר אחד אוכלין שבתוכו ואחד משקין שבתוכו יטמאו ונהי דלא דרשת יטמא יטמא מיהו טומאת עצמן מיהא מיטמו : מאי יטמא הכשר. והכי קאמר כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אשר יבא עליו מים או שיבא עליו כל המשקה אשר ישתה בכל כלי הוו הכשר ויטמא האוכל מחמת אויר כלי חרס טמא : בכל כלי. היינו משקין תלושין : דאחשבינהו. הואיל ומלאן גילה דעתו שהוא צריך להם וזהו חשיבתן : אך מעין ובור יהיה טהור. דאשמעינן הואיל ומחוברין נינהו לא מיטמו הא תלושין מקבלין טומאה וקשיא לרב : יהיה טהור מטומאתו. והכי קאמר אם יבא הטמא במעין ובור מקוה מים יהיה טהור הואיל וטבל הא שאובין לא מטהרי ליה : ותלושין מי מכשרי. אמים הוא דמתמה משום דמים תלושין לא חשיבי אבל אשאר משקין לא מתמה דכולהו תלושין נינהו : אלא שאין מכשירים. אלמא הכשר תלושין דרבנן הוא דאי מדאורייתא מאן שקליה ממשקי בית מטבחיא דלא ליכשרו : תירגמא. להא דקתני אין מכשירין אדם דמשקה בית מטבחיא ולא אמים ודם קדשים רחמנא אפקיה דלא ליכשר כדרבי חייא : שנשפך כמים. דם חולין שאין חשין לקבלו בכלי מכשיר דאיתקש למים אבל דם קדשים מתקבל בכלי וצריך ממנו למזבח ואינו נשפך לאיבוד כמים אינו מכשיר דלא איתקש למים : דם

תוספות

קשה במה חולקין כיון דר׳ יוסי אליבא דרבי עקיבא אומר וכי אית מודה ר׳ מאיר דלר׳ עקיבא משקין לטמא אחרים דאורייתא הא ר׳ עקיבא דריש בהדיא יטמא יטמא בההיא דבו ביום דרש ר׳ עקיבא* [לקמן יט] ופי׳ ה״ר יוסף מירושלים דסבירא לי׳ לר׳ מאיר דיטמא דכתיב גבי משקין היינו הבשר ומשקה דמקבל טומאה כפקא ליה מדדריש ר׳ עקיבא גבי חולין יטמא דשני עושה שלישי ובחולין ; לכ״ע אין אוכל מטמא אוכל שלישי ע״כ היינו משקין :

בשלמא לשמואל דאמר דכן מלטמאת אחרים. אע״ג דרבי אלעזר קאמר אין להן טומאה כל עיקר היינו משום דקאי [ג״נ רבי יוסי] בת״כ אמילתיה דר׳ שמעון דאמר לאוכלין טמא לכלים טהור :

חד בתלושין וחד במחוברין. והא דכתיב (ויקרא יא) וכי יותן מים על זרע הא אמרינן בפ״ב דחולין (ד׳ לו: ושם) דחד במת וחד בכרן וצריכי וכיון דגלי לן קרא בחד מינייהו דאין חילוק בין תלושין ובין מחוברים ה״ה באידך ומחוברים פי׳ ריב״א דבשעת חיבורן נדבקו באוכל והעלה האוכל מן המים אבל אם נגע בעודו במים אינו מוכשר דתנן במסכת מכשירין (פ״ד מ״ו) לגון במערה נדה מדיחתו והוא טהור העלתו כל שהוא מן המים טמא :

תירגמא אדם. בפ״ב דחולין (דף לו:) פריך אהא סינויא והא משקי קאמר ביו״ד דמשמע ב׳ משקין והכא לא חייש אהאי פירכא משום דמצי לשנויי מאי משקי משקה דעלמא כדאמר (קידושין ד׳ כד:) בוגרות דעלמא והתם פריך משום דאית ליה שינויא אחרינא : דם

רבינו חננאל

היא היא המדה ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה ופריק ר׳ ירמיה הכי מתני׳ בבשר שנטמא בספק משקין הבאין מחמת שרץ שהוא ולד שאביו ספק כדתנן בטהרות פ״ד ר׳ יוסי אומ׳ ספק משקין לאוכלין טמאין לכלים טהורין (ר׳ מאיר) כיצד שתי חביות אחת טמאה ואחת טהור׳ עשה עיסה מאחת מהן ואין ידוע בזוה מהן עשה זהו ספק משקין לאוכלין טמאין לכלים טהורין ואודא ר׳ מאיר לטעמיה דשמעינן ליה דאמר ספק משקה הוא טמא אבל לטמא אחרים טהורים וכיון שזה הבשר ששנינו במשנתנו ולד הטומאה שנטמא בספק משקה הוא אמר ר׳ מאיר זה טהור מאחר ששורפין אותו עם הבשר שנטמא באב הטומאה כך מותר לשרוף התרומה הטמאה והטהורה יחדו ואמר ליה ר׳ יוסי לא כי אלא ולד שנטמא מספק משקין לאוכלין טמא מן התורה הוא ונמצאת משנתנו לר׳ מאיר (היא) טמא וטהור לר׳ יוסי טמא וטמא לפיכך חשיב ר׳ יוסי לטעמיה אינה היא המדה שזה טמא וטמא וזה טמא וטהור ונמצאת לטעמא דר׳ מאיר מדה ולטעמא דר׳ יוסי אינה היא מדה: ואקשי׳ אהא דתניא ספק משקין ליטמא טמא לטמא אחרים טהור דברי ר׳ מאיר וכן היה ר׳ אליעזר אומר כדבריו איני דר׳ אליעזר כר׳ מאיר סבירא ליה דאמר משקה ליטמא טמא לטמא אחרים טהור והתניא ר׳ אליעזר אומר אין טומאה למשקין כל עיקר תדע שהרי העיד יוסף בן יועזר איש צרדה על משקה בית מטבחיא דכן הניחא לשמואל דאמר דכן מלטמא אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן היינו דר׳ מאיר אלא לרב דאמר דכן ממש היכי אמרי׳ ר׳ אליעזר כר׳ מאיר סבירא ליה דסבר ליטמא טמא אבל טומאת עצמן יש בהן ופרקי׳ אליבא דרב מאי כדבריו אחדא פי׳ דמודה ר׳ אליעזר לר׳ מאיר אסיפא דאמר לטמא אחרי׳ טהור ופליג עליה ארישא דאמר ליטמא טמא והא דרבינא דאמר וכן היה ר׳ אליעזר אומר כדבריו דנפישי שאין טומאת למשקין כלל עלתה בקשיא : אמר מר ועל משקה בית מטבחי׳ דכן רב אמר דכן ממש קסבר טומאת משקין מדרבנן היא ובמשקה בית מטבחיא לא גזרו ושמואל אמר דכן שאין מטמאין אחרים אבל הן עצמן מטמאין דקסבר טומאת משקין לעצמן היא מדאוריי׳ ולטמא אחרים דרבנן וכי גזור רבנן לטמא אחרים זולת משקה בית המטבחים וקשיא לן אליבא דשמואל דאמר טומאת משקין עצמן יש בהן ואינן [...]אין אחרים מדאורייתא והכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל הנה כלל המקרא כל נוגע טמא לא יאכל ואיך אמר שמואל הן עצמן טמאין והן דכן מלטמא אחרים ושני׳ עשאותו כרביעי שהוא עצמו פסול [...]ע בו טהור ודחי׳ רביעי לא איקרי הא איקרי טמא פסול איקרי הא איקרי טמא ועלתה בקשיא לשמואל : וחזרנו להקשות לרב דאמר דכן ממש ת״ש וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא הנה משמע מטמא ושניה מאי [...]ה דכתיב בהאי קרא יכשיר והאוכל וזה המשקה שנפל עליו לקבל טומאה ודחי׳ ההכשרה ש׳ שכלין כבר לפרגתו מרישיה דקרא דכתיב מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא ושני׳ לעולם תרווייהו להכשיר האי

מסורת הש״ס

מדרש יט. תוספתא דטהרות פ״ב [ומסכת טהרות פ״ד מ״ז] ומ״ע כפ״ד לא נזכר דברי ר׳ מאיר לכן ספיר איתא דתניא ספק משקין] [לקמן יז:] עדיות פ״ח מ״ד נדרים יט. ע״א לו. [ע״ש]

[לקמן יז. פ״ז נו:]

[ע״ש רש״י חולין נו. ד״ה לענין הכשר]

חולין נו: [לקמן כ.] שם כ. וכב: [חולין לג. לו:]

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה ספק משקה וכו׳ כגון היה מקל בידו :

תורה אור

דם שאינו נשפך כמים אינו מכשיר מתקיף לה רב שמואל בר אמי הרי דם התמצית דנשפך כמים ואינו מכשיר אמר ליה ר' זירא הנח לדם התמצית *דאפי' בחולין נמי לא מכשיר קבלה מיניה רב שמואל בר אמי דאמר רחמנא °רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש דם שהנפש יוצאה בו קרוי דם דם שאין הנפש יוצאה בו אינו קרוי דם תא שמע *דם שנטמא וזרקו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה (א) מדרבנן ודלא כר' יוסי בן יועזר איש צרידה ת"ש *על מה הציץ מרצה על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון בין ביחיד בין בצבור מדרבנן ודלא (כיוסף) בן יועזר איש צרידה ת"ש °ונשא אהרן את עון הקדשים *וכי איזה עון הוא נושא אם עון פיגול הרי כבר נאמר °לא ירצה אם עון נותר הרי כבר נאמר °לא יחשב הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה בציבור מאי לאו טומאת דם אמר רב פפא לא טומאת קמצים תא שמע °הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיד ואל היין ואל שמן ואל כל מאכל היקדש ויענו הכהנים ויאמרו לא (יקדש) ואמר

דם שאינו נשפך כמים אינו מכשיר. הקשה ה"ר יעקב דאורלינ"ש א"כ דם חיה ועוף דטעונים כיסוי לא יהיו מכשירים דכיון דטעונים כיסוי לא חשיב נשפך כמים דאמרינן בפ' כיסוי הדם (חולין פד: ושם) אמריתו חיה בכלל בהמה לסימנים אימא נמי בהמה בכלל חיה לכיסוי ומשני אמר קרא על הארץ תשפכנו כמים אלמא דם חיה לא חשיב נשפך כמים ולאו פירכא היא דכל דם הנשפך כמים לארץ ואין צריך לקבלו בכלי כגון דם חיה הוקש למים לענין הכשר וגם לענין כיסוי היה ראוי להקישו למים אי לאו דגלי קרא להדיא: מדרבנן ודלא כרבי יוסי בן יועזר. ה"מ לאוקמא מדאורייתא וכמ"ד טומאת משקין דאורייתא אלא ניחא לאוקמא מדרבנן וסבר האי תנא מאי נטמא הבשר כמו שאמר רב: על הבשר. בפ' כיצד צולין (לקמן עח.) אמרינן לר"א דאמר יש דם אע"פ שאין בשר הציץ מרצה על האכילות למאי הלכתא לאקבועי בפגול ולאפוקי מידי מעילה ודלא כפ"ה דפי' דלא אתי' אלא כר' יהושע: ה"ג ר"ת אם עון פיגול הוא נושא הרי כבר נאמר לא יחשב ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא ירצה. דהכי איתא במסקנא בהדיא בפ"ב דזבחים *דדריש תרוייהו מחד קרא אריכו) דפרשת צו וריש' דקרא דכתיב ביום השלישי מוקי למחשב לאוכלו חוץ לזמנו וסיפא במחשב לאוכלו חוץ למקומו ובת"כ אהאי קרא דלו איתא האי גירסא ורש"י הגיה איפכא על פי ת"כ דפרש' קדושים דהתם ודאי דריש מקרא זוטא והותר ברייתא' נשנית לפי מה שרלה הגמרא בזבחים בתחל' ללמוד חוץ למקומו מקרא זוטא דקדושים ולכל הפי' ק"ק אמאי נקט עון פיגול ברישא *: הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה. תימה לר"ת למ"ל שהותרה מכללה תיפוק ליה דליכא לאוקמא לקרא אלא בהכי כדמפרש אי עון פיגול וכו' ואור"ת משום דקרא משמע דלא מרלה אלא דבר שיש לו היתר בשום מקום דכתיב בסיפא דקרא לרצון להם ופיגול ונותר נמי הותרו מכללם במנחת כהנים ובמנחת נסכים דתנן בפ' ב"ש (זבחים מג: ושם) דאין חייבים עליהם משום פיגול ועוד דפיגול חוץ למקומו הותר מכללו בבמה וכן משמע בהקומץ רבה (מנחות כה.) דפריך אימא עון שמאל שהותר מכללו ביום הכפורים אמר קרא עון עון שהיה בו ודחיתיו והיינו משום דהלרצון סמיך וה"ק עון שהוא לרצון וא"ת דהתם פריך נמי ואימא עון יוצא דהותר מכללו בבמה ומשני לרצון להם לפני ה' עון דלפני השם הוא נושא ולא יוצא וא"כ בפיגול דחוץ למקומו נמי נימא הכי ומאי קאמר אם עון פיגול וכו' וי"ל דיוצא ודאי אינו לפני ה' אבל מחשב להוציא לפני השם קרינן ביה:

דם התמצית. אינו ראוי לזריקה דכתיב* כי הדם הוא (הנפש) בנפש יכפר דם שהנפש יוצאה בו מכפר ושאין הנפש יוצאה בו אינו מכפר אלמא נשפך כמים אינו מכשיר כדרבי יוסי בר חנינא: דאפי' בחולין לא מכשיר. כדמפרש טעמא: קיבלה מיניה ר' שמואל. לפירושא דהאי טעמא מרבי זירא אמאי לא מכשיר דם התמצית לפי שאינו קרוי דם והקרוי דם קרוי משק' כדכתיב (במדבר כג) ודם חללים ישתה ומכשיר כדכתיב וכל משקה וגו' ואוקימנא תהכשר ושאינו קרוי דם אינו קרוי משקה: הורצה. קרבן לבעלים דמרלה ליץ כדלקמן: במזיד לא הורצה. להיות בשר קרבן נאכל לכהנים דקנסא הוא אבל בעלים נתכפרו כדאמרינן ביבמות בהאשה רבה (ד' צ.) דכיון דמדאורייתא מרלי נמי אמזיד לא מצו רבנן למימר ליה זיל אייתי חולין לעזרה קתני מיהת דם שנטמא אלמא דם קדשים שהוא משקין בית מטבחיא מקבל טומאה אלמא משקין טומאת עלמן דאורייתא ודכן דיוסף בן יועזר מלטמא אחרים הוא וקשיא לרב: ומשני לעולם טומאת משקין דרבנן. והך טומאת דם דרבנן היא ודקשיא לך הא העיד יוסף בן יועזר דגזירת רבנן לא אגזור אמשקי בית מטבחיא האי תנא לית ליה דיוסף בן יועזר: על הדם ועל הבשר ועל החלב. בין שנטמא הדם בין שנטמא הבשר בין שנטמא החלב הציץ מרלה ולא שיהא בשר טמא נאכל דאין ציץ מטהר ודוחה לא תעשה דוהבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל אלא לר' יהושע אילטריך דאמר בכילד צולין (לקמן עז.) אם אין בשר אין דם וקאמר הכא ה"מ כשילא בשר חוץ למחילתו שאין ציץ מרלה על היוצא או שאבד הבשר אבל נטמא בשר קודם זריקת דם הציץ מרלה עליו להתיר דם לזריקה: בין בשוגג בין במזיד. והאי דתני לעיל בשוגג הורצה במזיד לא הורצה בכילד צולין* פליגי בה אמוראי חד אמר טומאתו בין בשוגג בין במזיד אבל זריקתו בשוגג אין במזיד לא וחד אמר איפכא: בין ביחיד. בקרבן יחיד מזיד ורלון אחד הוא אבל גבי שוגג שייך מזיד וגבי אונס שייך רלון ושוגג ואונס תרי מילי נינהו וקתני מיהת על הדם אלמא דם קדשים מקבל טומאה וש"מ טומאת משקין דאורייתא ולא רלו רבנן לטהר משקי בית מטבחיא וקשיא לרב: מדרבנן. וקסבר האי תנא דאמשקי בית מטבחיא נמי גזור ודלא כיוסף: ונשא אהרן. בליץ כתיב: את עון הקדשים. פסול הקרבן יכשיר וירלה ואינו מכפר על האוכלין אותו טמא דעון הקדשים כתיב ולא עון הכהנים: איזה עון הוא נושא. איזה פסול הוא מכשיר אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא ירלה גרסי' בת"כ ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא יחשב והכי פי' אם עון פיגול והוא מחשבת חוץ למקומו שנקראת פיגול כדכתיב בקדושים תהיו ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא לא ירלה ומוקמינן לה בזבחים בפ"ב (דף כח:) אם אינו ענין לחוץ לזמנו תנהו ענין לחוץ למקומו הרי כבר נאמר לא ירלה בקדושים תהיו כדפרשינן ואם עון נותר מחשבת נותר שחשבו על מנת להותיר ולאכלו חוץ לזמנו הרי כבר נאמר לא יחשב ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי וגו' בפרשת צו את אהרן ואמרינן בזבחים ובתורת כהנים במחשב לאכול שלא בזמנו ביום השלישי הכתוב מדבר וכתיב לא יחשב לו אלמא לית ליה תקנתא ורובא גרסי איפכא אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא יחשב ומוקמינן ליה לפיגול חוץ לזמנו שכן לשונו בכל הגמרא ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא ירלה ומוקמי' ליה בנותר ממש ולא יתכן חדא דלא כתב לא ירלה אלא במחשבת חוץ למקומו וחוץ לזמנו ועוד אי נותר ממש למאי לא ירלה אי לאכשורי קרבן הרי כשר ועומד הוא מעשה שנעשו עבודות דמו בהכשר כדאמרינן בתורת כהנים *או אינו אלא באוכל מזבחו ביום השלישי הכתוב מדבר וכי אפשר לומר כן מאחר שהובשר הוזר ויפסל ואם לא ירלה לא יתכפר האוכל נותר קאמר ופי יש כפרה לחייבי כריתות ועוד לא ירלה הקרבן משמע ותו מי אילטריך למימר דלין לא מכפר על המחייב כרת והא עון הקדשים כתיב ולא עון האוכלים ובלישנא קמא גרסי' בתורת כהנים ועיקר הוא והאי דקרי ליה להאי פיגול ולהאי נותר משום דתורת כהנים מדרש הוא ונקט לישנא דקרא: הא. כמו הרי כלומר הרי יש לך להבין על כרחך שאין לך עון הקדשים שיוכל ליץ לרלות עליו אלא עון טומאה ומאי שנא טומאה מפסול יוצא ושאר הפסולין: שהותרה מכללה בצבור. דנדחית מפני קרבן לבור דכתיב במועדו ואפי' בשבת ואפי' בטומאה וכיון דהיקלתה אללה לכך היקלתה אף ביחיד שלא הותרה אללו לכתחלה בלא ליץ ירלה הליץ עליה: מאי עון טומאה. לאו טומאת דם דאין מרליך רלוי אלא א"כ נטמא דם שהכפרה תלויה בו אלמא דם מקבל טומאה: לא טומאת קמלין. שהקומץ מתיר את המנחה כדם המתיר את הזבח וכל הכפרה תלויה בו והוא הדין דמצי לשנויי לא בטומאת בשר וחלב ואליבא דר' יהושע בעי ליץ דאמר אם אין בשר אין דם אלא ניחא ליה לאוקמיה כדברי הכל: בשר קדש. סרך לשון קדש היה בארץ (מלכים א יד) טומאה והיה חגי הנביא בודק את הכהנים בשנת שתים לדריוש שהיה בבנין בית שני לידע אם בקיאין בהלכות טומאה לפי שנשתכח מהן בגולה שלא נתעסקו בה בקדשים: ונגע בכנפו. באות כנף שהסרך בו כלומר הסרך עצמו ועל כרחך הכי הוא דאי משום כנף שהוא ראשון כוליה בגד נמי ראשון הוי ומאי איריא דנקיט כנף אלא משום סרך שהסרך עצמו נגע אל הלחם והלחם אל הנזיד והנזיד אל היין והיין אל השמן או אל כל מאכל היקדש כלום נטמא האחרון הזה שהוא רביעי בקודש דלחם ראשון ונזיד שני ויין שלישי ושמן רביעי נזיד תבשיל כמו ונזיד עדשים (בראשית כה) יין ושמן כל נסכים:

סדר הש"ס
יקרא
יומא ז. יבמות צ. גיטין. זבחים מו: מנחות כ:
[יומא ויבמות שם] לקמן [מנחות כ]
[נ"ל כר' יו]
יומא ז. זבחים כג. מנח. ה
[ותוספ' יומא הירלו ב'תירו' על זה ובזבחים כג: וכן מנחות כה. כתבו סי' אחר]

הגהות הב"ח
(א) גמ' בור' מדרבנן ור' כר' יוסף יועזר איש צרי' כצ"ל וכן נק

נר מצוה

א מיי' פ"י מהל' טומאת אוכלין ה"ג:

רבינו חננאל

האי קרא דכתיב בכל כלי יטמא לתלושין מן הקרקע ונתונים בכלי דמכשרי והאי קרא דכתיב אשר יבוא עליו מים יטמא למחוברין בקרקע דמכשרי כגון המעינות והנהרות והבורות ויוצא בהן וצריכי וכו': ת"ש אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור הא תלושין טיטמו ודחי' מאי יהיה טהור הכין פירושיה דקרא כל כלי יטמא שיבוא במעין ובור מקוה מים יהיה טהור מטומאתו ואקשי' נמי לרב דאמר כי כתיב קרא לתלושין דלא מטמו ואפילו משקה בית מטבחיא מכשרי והאמר ר' יוסי בר' חנינא משקה בית מטבחיא לא דיין שהן דכן אלא שאינן מכשירין ושני' הדם אינו מכשיר כר' יוחנן דאמר דם הנשפך כמים מכשיר אבל דם קדשים שאינו נשפך כמים אלא מתקבל במזרק אינו מכשיר: והרי דם התמצית שאין מתקבל. כלומר שאין מתכפרין בו ואינו מכשיר ואסקי' הנח לדם התמצית שאינו דם שנאמר כי הדם הוא הנפש דם שהנפש יוצא בו הוא קרוי דם ואמרינן התם איזהו דם הנפש כל זמן שמקלח ויצא דם התמצית שהוא שותת ואע"ג דתנן ר' יהודה מחייב בדם התמצית הרי אמרינן עלה מודה היה ר' יהודה לענין כפרה שאינו מכפר והא לא דיין שהן דכן קתני כלומר דכן לשון משקין הרבה הוא ואיך תאמר תרגומה אדם לבדו תלת' בקשיא ת"ש דם שנטמא וזרקו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה אלמא הדם מטמא ושנינ' טומאת הדם מדרבנן הוא ולא כיוסף שהעיד על משקה בית מטבחיא דכן: ת"ש על מה הציץ מרצה כו' ושנינן כדשנינן לעילא תוב אקשי' מיהא ונשא אהרן את עון הקדשים וכו' מאי לאו טמאת דם והנה הדם מטמא וצריך כפרה ודחי' לא טומאת קמצים כלומר אם נטמא קומץ המנחה והקריבו אתו העון נושא הציץ ברתנינן נטמא הקומץ והקריבו הציץ מרצה יצא והקריבו אין הציץ מרצה: ת"ש הן ישא איש בשר קדש בכנפו

תורה אור

ואמר רב אישתבש כהני מידי הוא טעמא אלא לרב רב משקי בית מטבחיא תני אבל משקי בי מדבחיא מטמא גופא רב אמר אישתבש כהני ושמואל אמר לא אישתבש כהני רב אמר אישתבש כהני רביעי בקדש בעא מינייהו ואמרו ליה טהור ושמואל אמר לא אישתבש כהני חמישי בקדש בעא מינייהו ואמרו ליה טהור
חגי ב בשלמא לרב היינו דכתיב ארבעה °לחם ונזיד ויין ושמן אלא לשמואל חמשה מנא
שם ליה מי כתיב ונגע כנפו °ונגע בכנפו כתיב
שם במה שנגע בכנפו תא שמע °ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא בשלמא לשמואל מדהכא לא אישתבש התם נמי לא אישתבש אלא לרב מאי שנא הכא דאישתבש ומאי שנא התם דלא אישתבש אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה בקיאין הן בטומאת מת ואין בקיאין הן בטומאת שרץ רבינא אמר התם רביעי הכא שלישי
שם ת"ש °ויען חגי ויאמר כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאם ה' וגו' בשלמא לרב היינו דכתיב טמא אלא לשמואל אמאי טמא איתמוהי קא מתמה והא וכן כל מעשה ידיהם כתיב אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי מתוך שקלקלו את מעשיהם מעלה עליהם הכתוב כאילו הקריבו בטומאה גופא רב תני משקי בית מטבחיא ולוי תנא משקי בי מדבחיא ללוי הניחא אי סבירא ליה כשמואל דאמר *דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן משכחת לה דנגעי כולהו בראשון אלא אי סבר לי' כרב דאמר דכן ממש היכי משכחת לה על כרחך כשמואל סבירא ליה ולשמואל הניחא אי סבר לה כרב דתני משקי בית מטבחיא אבל משקי בי מדבחיא אחריני נמי מיטמאו רביעי הוא דלא עביד חמישי הא שלישי עביד רביעי אלא אי סבר ליה כלוי דתני משקי בי מדבחיא מאי איריא רביעי דלא עביד חמישי אפילו שני ושלישי נמי לא עבדי על כרחיך כרב סבירא ליה תניא כוותיה דרב תניא כוותיה דלוי הדם והיין והשמן והמים משקי בי מדבחיא שנטמאו בפנים והוציאן לחוץ טהורין נטמאו בחוץ והכניסן בפנים טמאין איני והאמר רבי יהושע בן לוי משקי בי מדבחיא לא אמרו דכן אלא במקומן מאי לאו למעוטי נטמאו בפנים והוציאן לחוץ לא למעוטי נטמאו בחוץ והכניסן בפנים והא במקומן קאמר הכי קאמר לא אמרו דכן אלא שנטמאו במקומן תניא כוותיה דרב הדם והמים משקי בית מטבחיא שנטמאו בין בכלים בין בקרקע טהורין

רבן

ואמר רב. לקמן: אישתבש כהני. שטהרו רביעי בקודש אלמא יין ושמן דמשקי בית מטבחיא נינהו ומיטמאו ואי טומאת משקין דרבנן הא אמרת דלא גזור עלייהו ואי נמי בטומאות דרבנן קא בדיק להו חגי לכהני וכבר נגזר טומאה על המשקין בימי חגי הנביא שהיה מאנשי כנסת הגדולה קשיא לרב דהא אמר דכן ממש וכ"ש אי בדאורייתא קא משתעי קשיא לרב והא ליכא למימר מדרבנן ודלא כיוסף בן יועזר דאקרא לא פליג דמשמע דאית עלייהו טומאה אי דאורייתא אי דרבנן: מידי הוא טעמא אלא לרב. כלום אתה מקשה אלא לרב רב לא קשיא ליה האי לעולם חגי בדרבנן בדיק להו וכבר נגזרה גזירת טומאה על המשקין ולרב אליבא דיוסף בן יועזר לא תיקשי דרב משקי בי מטבחיא תני בעדותו של יוסף משקה המטבחים דם ומים אבל משקה מדבחיא היין והשמן שהם משקה המזבח גזרו רבנן טומאה עלייהו והיינו דבסדר טומאות דהאי קרא איכא אוכל מטמא אוכל ומשק' מטמא משקה דמדרבנן טומאה עושה כיוצא בה: מי כתיב ונגע כנפו. אל הלחם דמשמע שהשרץ נגע בלחם דלחם הוי ראשון מה שנגע בכנפו נגע ללחם דה"ל לחם שני: טמא נפש. קס"ד טמא מת שהוא אב הטומאה כשרץ: בכל אלה. כסדר שפירשנו טמא' את בלחם ולחם בנזיד וכו': מדהכא לא אישתבש. דאמרו ליה רביעי טמא כדכתיב ויאמרו יטמא הכא נמי לא אישתבש ואיהו במה שנגע בכנפו אמר להו דה"ל שמן חמישי ומשום הכי אמרי ליה טהור אלא לרב דאמר גבי שרץ נמי רביעי בעא מינייהו מאי שנא דאמרו ליה טהור: בקיאין הן בטומאת מת. ויודעים שהשלישי עושה בה רביעי ולא היו בקיאין בטומאת שרץ וסבורין שאין שלישי עושה בה רביעי: רבינא אמר. לא היו בקיאין ברביעי בקודש כלל וגבי מת שלישי בקודש בעא מינייהו דהאי טמא נפש דקרא לאו טמא מת אלא מת ממש כלומר טומאת נפש ומת אבי אבות ולחם אב ונזיד ראשון ויין שני ושמן שלישי: ויען חגי ויאמר וגו'. סיפיה דקרא וכן כל מעשה ידיהם ואשר יקריבו שם טמא הוא: בשלמא לרב. דאמר אישתבש כהני היינו דקרי למעשה ידיהם טמא: איתמוהי קא מתמה. מאחר שבקיאין הן בהלכות טומאה וכי כל מעשה ידיהם טמא הוא: וכן. לאו תמיהא משמע: שקלקלו מעשיהם. לאחר זמן היה מתנבא שיקלקלו מעשיהן בבית שני בשאר עבירות: וללוי. דתני מדבחיא והכא כתיב יין ושמן דמטמאו הא ניחא אי סבר ליה בהא מילתא כשמואל דדכן דיוסף בן יועזר דכן מלטמא אחרים הן אבל טומאת עצמן יש בהן משכחת לה להאי דכתיב אם יגע טמא נפש בכל אלה דקאמר יטמא דנגעו כולהו בראשון ולאו אסדרא קמא נקט ולא אישתבש כהני שבתחלה שאלם על הסדר ואמרו לו על האחרון לא יטמא מפני שהיין לא יכול לטמאו לשמן שאין משקין בי מדבחיא מטמאין שום דבר ולבסוף שאלם אם יגע הטמא עצמו בכל אלה כלומר או בזה או בזה ואמרו ליה יטמא: אלא אי סבר ליה כרב דאמר דכן ממש היכי משכחת לה. להאי יטמא דקרא בשלמא לרב גופיה לא קשיא דאיהו תני מטבחיא אלא ללוי קשיא: ולשמואל. דאמר לא אישתבש ופריש למילתיה משום דחמישי הוה השמן דמה שנגע בכנפו כתיב הא אי רביעי הוה האי שמן הוה טמא ואע"ג דמן היין קבלה אלמא משקין מטמאין אחרים: הא ניחא. אי תנא בעדותו של יוסף משקה מטבחיא אבל משקה מדבחיא אפי' אחריני נמי מטמאו היינו דפריש למילתיה לעיל ואמר האי דלא הוי שיבוש משום דחמישי הוה והיין שהוא רביעי לא עביד ליה חמישי הא אי הוה יין שלישי הוה עביד ליה רביעי אלא אי תנא מדבחיא כלוי מאי איריא דפריש לעיל משום דחמישי הוה אפילו אי הוה יין שני שלישי לשמן לא עביד: משקי בי מדבחיא. כלומר כל אלו של קודש נקראין על שם מזבח כגון דם לזריקה ומים ויין לנסך ושמן למנחות: שנטמאו בפנים. בעזרה והוציאן לחוץ ונפסלו ביוצא שאין ראויין עוד למזבח: טהורין. מלטמא אחרים שהרי לא ירדה להן תורת טומאה מתחלה לטמא אחרים והן עצמן ודאי טמאין כנבואת חגי: אבל נטמאו בחוץ. קודם שיהא שם מדבחיא עליהן והכניסן לפנים טמאין ואפילו לטמא אחרים דטומאתן כבר ירדה בהן ומי הפקיעה: איני. ארישא פריך דקתני הוציאן לחוץ טהורין ולא אמרינן תחול טומאתן למפרע: אלא במקומן. בפנים: לא למעוטי נטמאו בחוץ והכניסן לפנים. כדמתרץ לישנא בסיפא דמילתא דהכי משמע אלא כשנטמאו במקומן ומשום דלא סיימיה לפרושא דמילתא פריך ליה והא במקומן קאמר דמשמע כל זמן שהן במקומן טהורין ותו לא:

רבן

רביעי בקודש בעא מינייהו. פ"ה דנגע בכנפו היינו שרץ אל הלחם והלחם אל הנזיד וכו' וקשה לר"ת דמאי שנא דוהא כל מאכל יהיה פירוש או אל כל מאכל יותר מכולם ועוד למה דתק שמואל לתרץ במה שנגע בכנפו לימא אל כל מאכל דוקא ועוד למה קורא הכתוב לשרץ כנף ועוד דמפרש רבינא התם רביעי בקדש הכא שלישי שהלחם נעשה אב הטומאה כשנוגע במת °והא קיימא לן בהמפלת (דף כ״ב:*) דכל דבר שאין לו טהרה במקוה אינו נעשה אב הטומאה °מיהו יש לומר דאין נעשה אב הטומאה היינו דווקא לטמא אדם וכלים אבל לאוכלין ומשקין נעשה אב הטומאה ומפר"ת דהשרץ נגע בכנף ונעשה ראשון והכנף אל הלחם או אל הנזיד וחד מהנך אל היין או אל השמן הרי שלשה ואל כל מאכל הרי ארבעה ונקט סדר כנף מאכל משקה מאכל דלא בעי למינקט שיעשה כיוצא בו ולשמואל דייק מדכתיב בכנפו הרי חמש והשתא אתי שפיר לרבינא דאמר הכא שלישי שהכנף הנוגע במת נעשה אב הטומאה כדין כל הכלים:

אבל

[לעיל טז.]

גליון הש"ס
תוס' ד"ה רביעי בקודש כו' והא קיי"ל בהמפלת. שם לא נזכר כלום מזה וצ"ל כדמוכח סוף ערובין קד ע"ב עי' ב"ק כה ע"ב תוס' ד"ה וקמייתי: בא"ד מיהו י"ל. עי' טורי אבן חגיגה כג ע"א ד"ה מת תמוז:

רבינו חננאל

וגו' ואמר רב (אשי) אשתבוש כהני כלומר טעו הכהנים באמרם כי אלו כולם הדבורים לא נטמאו מכלל דטמאין הן מכלל דרב סבר כי היין והשמן שהן משקין וממט' ואיך אמר דכן ממש ופרקי' מידי הוא טעמא אלא לרב(כלומר) [כלום] תקשה אלא דרב אדרב הא בהדיא תני רב משקה בית מטבחיא דכן והן המים והדם כדבעינן למימר קמן אבל משקה בית מדבחי' כגון היין שמנסכין על המזבח והשמן שמקריבין עם הקמצין (מטמא) לא אמר רב שהן דכן אלא מטמא וטעו הכהני' שאמרו אין מטמא וכשהזכרנו דברי רב דאמר אשתבש כהני הוצרכנו לבאר טעמו לפיכך אמרנו גופא רב אמר אשתבוש כהני שהשיבו על מגע רביעי בשלישי בקדשים שהוא טהור ואינו אלא פסול ושמואל אמר חמישי בק"ש בעא מינייהו חגי הנביא והשיבו כהלכה טהור: בשלמא לרב משכחת לה מן המקרא כי רביעי שאל חגי הנביא מן הכהנים שנאמר הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו שנגע בו שרץ ונגע הבשר בכנף בגדו הטמא ונגע עוד הבשר בלחם או בנזיד או ביין או בשמן ונגעו אלו אל כל מאכל נמצא הכנף של בגדו שנגע בשרץ ולד ראשון כי השרץ הוא אב ונמצא הנוגע בו ולד ראשון והבשר שנגע בכנף ולד שני ואלו הלחם והנזיד והמשקין הללו שנגעו בבשר ולד שלישי והמאכל שנגע באלו נמצא ולד רביעי ושאל ואמר להם היקדש המאכל או לאו וטעו והשיבו לא קדש כלומר לא נפסל המאכל והמוכיח שעל המאכל לבדו שאלם באמרו היקדש לשון יחיד ולא אמר היקדשו דמשמע דברים הרבה ושמואל אמר חמישי שאלן ודייק מזה הכתוב שכתב בכנפו שמביא מגע דבר אחר באמצע יתר מאלו הארבעה שהזכרנו שנמצא ה' דברים ולדברי הכל החמישי בקדש טהור ולפיכך אמר לא אשתבוש כהני: ומותבינן מהאי קרא ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא פי' אלו כולן באו מכח כנף הבגד שנטמא בשרץ וחוזר שאלן אם תהיה הכנף טמאה טומאת נפש ונגע בו ונעש' בשר ולד ראשון* כי הטומאת נפש אב דתנן אבות הטומאות השרץ ושכבת זרע וטמא מת וכו' ונגעו הלחם והנזיד ושאר המשקין בבשר ונגע המאכל בלחם או באלו המשקין שנמצא הבשר ולד ראשון והלחם והללו ולד שני והמאכל ולד שלישי נמצאו כמו שאמר רבינא בטמא מת שלישי בעא מינייהו ולשמואל שאמר במה שנגע כנפו שמכנים בין הכנף לבשר

דבר אחר הנה ארבעה ולדות ואמרו טמא נמצא לדברי שמואל דלא אשתבוש בתרווייהו אלא לרב אמאי טעו בראשון ולא [טעו] באחרון ופריק בקיאין הן בטומאת מת כי הרביעי בטומאת מת פסול הוא בקדש ואין בקיאין הן בטומאת שרץ: בשלמא לרב דאמר אשתבוש כהני ואמרו על הטמא טהור היינו דמיקל להון דני הנביא ואשר יקריבו שם טמא הוא כלומר מקריבין הטמא שהוא רביעי ואומר כי טהור הוא ואינם יודעים כי טמא הוא אלא לשמואל דאמר חמישי בעא מינייהו ובקיאין הן בטמאות למה אומר להם כי מה שמקריבין טמא הוא ודחי' שמואל אתמוהי קא מתמה הנביא ואומר וכי אשר יקריבו שם טמא הוא חס ושלום אינו טמא ואקשי' עליה וכי בשבחם מדבר והלא מוכיחם שנאמר וכן כל מעשה ידיהם מכלל שכל מעשיהם רעים הם ושנינן הכי קאמר הואיל ומעשיהן מקולקלין ואשר יקריבו אינו לרצון כאלו טמא הוא. ומצאנו בתלמוד ארץ ישראל באוף מס' סוטה קרוב לזה הפי' מיהו פירשנו מה שקבלנו וכתבנו מה שמצאנו תמן אמרי שתי שאלות שאל חגי הנביא את הכהנים באחת השיבו כראוי ובאחת שלא כראוי הן ישא איש בשר קדש וגו' כנף תחלה בשר קדש שני לחם ונזיד שלישי יין ושמן וכל מאכל רביעי רביעי בקדש בעא מינייהו ואמרו לא לא השיבו כראוי שהרביעי בקדש פסול ויאמר חגי אם יגע טמא נפש וגו' אם תהיה הכנף טמא נפש ונגעה בכל אלו יטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא השיבו כראוי. ואמרו משמא דר' יוחנן קודם שגזרו רביעי בקדש שאלם ובשתים כראוי השיבוהו: העיד על איל קמציא. פי' איל קמציא דכי שם ממין חגב שהוא טהור: משקה בית מטבחיא. המים שמדיחין בהן הקרקבנים בבית המטבחים רב היה שונה עדות זו שהעיד יוסף בן יועזר משקה בית מטבחיא דכן והן המים והדם והן המצויין תמיד בבית המטבחים ולוי היה שונה דברי יוסף בן יועזר משקה בית מדבחיא והן הדם והמים והיין והשמן הדם נזרק והמים מתנסך וכן היין והשמן קרב עם הקמצים ולוי סבר כשמואל דתני דכן מלטמא אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן ומוקי להו למאכל דאמרו הכהנים לחגי כי הוא טמא לאו דנגעו ביין ושמן ולא עליו אמרו טמא אלא על מאכל דנגע בכנף בגדו ומשום הכי אמרו טמא ורב ושמואל לא הלקו אלא במשקה בית מטבחיא שהן הדם והמים שזה אומר דכן ממש וזה אומר דכן מלטמא אחרים אבל ביין ובשמן הכל מודים דאחריני נמי מטמא מדפירש שמואל חמישי בעא מינייהו ואמר טהור מכלל שהרביעי והוא המאכל הבא מכח היין והשמן טמא הוא שנטמא ממגעם: תניא כלוי הדם והמים והיין והשמן משקה בית מדבחיא שנטמא בפנים וכו' ואע"פ שיצאו לחוץ בטהרתן הן עומדין ותניא כרב הדם והמים משקה בית מדבחיא שנטמאו בין בקרקע ובין בכלים טהור ר' שמעון אומר

נמצאו

*דברי רבינו צ"ע הא גם בשאלה זו שאל רביעי בקדש וכמו שמסיק בעלמא והולך פי' בדברי המקשן כרבינא דשלישי בעי מינייהו ו..ע"ה לייב"ג

(רבן) שמעון אומר בכלים טמאין בקרקע טהורין א"ר פפא אפילו למ"ד טומאת משקין דאורייתא משקי בית מטבחיא (א) הלכתא גמירי לה א"ל רב הונא בריה דרב נתן לרב פפא ואלא הא דאמר ר"א *אין טומאה [לעיל טז.ע"ש] למשקין כל עיקר תדע שהרי העיד (יוסף) בן יועזר איש צרידה על משקי בית מטבחיא דכן ואי הלכתא גמירי לה מי גמרינן מינה א"ל רבינא לרב אשי והא ר"ש דאמר טומאת משקין דאורייתא *דתניא ר' יוסי ור' שמעון אומרים לכלים טהורין לאוכלין טמאין והבא קאמר (רבן) שמעון בכלים טמאין בקרקע טהורין ואי הלכתא היא מה לי בכלים מה לי בקרקע קשיא אמר רב פפא הא דאמרת בקרקע טהורין לא שנו [א] אלא מים אבל דם לא ומים נמי לא אמרן אלא דהוי רביעית *דחזי להטביל ביה מחטין וצינורות אבל *לא הוי רביעית טמאין: אמר מר רבי יהודה אומר לכל טמא למימרא דסבר רבי יהודה טומאת משקין לטמא טומאת כלים דאורייתא' *והתנן ^גכל הכלים שיש להן אחורים ותוך כגון הכרים והכסתות והשקין והמרצופין נטמא תוכו נטמא גבו נטמא גבו לא נטמא תוכו א"ר יהודה ^גבמה דברים אמורים שנטמאו מחמת משקין אבל נטמאו מחמת שרץ נטמא תוכו נטמא גבו נטמא גבו נטמא תוכו ואי סלקא דעתך טומאת משקין לטמא כלים דאורייתא מה לי נטמא מחמת משקין מה לי נטמא מחמת שרץ אמר רב יהודה אמר שמואל חזר בו ר' יהודה רבינא אמר לעולם לא הדר הא במשקין הבאין מחמת ידים הא במשקין הבאין מחמת שרץ אי הכי אדתני במה דברים אמורים שנטמאו מחמת משקין ליפלוג וליתני בדידה במה דברים אמורים במשקין הבאין מחמת ידים אבל במשקין הבאין מחמת שרץ נטמא תוכו נטמא גבו נטמא תוכו אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא חזר בו רבי יהודה איבעיא להו מכלים הוא דהדר ביה אבל באוכלין כרבי יוסי ורבי שמעון סבירא ליה או דילמא לגמרי הדר ביה כרבי מאיר אמר רב נחמן בר יצחק תא שמע *פרה ששתתה מי [פרה פ"ט] החטאת בשרה טמא* ^דרבי יהודה אומר [מ"ה] [מעת לעת] בטלו

[ועי' תוס' כ"ב ברכות ד"ה מאי] [ועי' תוס' מיר לה. ד"ה בר מכבא]

(רבן) שמעון אומר בכלים טמאין. (רבן) שמעון לטעמיה דאמר לעיל טומאת משקין דאוריי' ואפי' לטמא אחרים כדתניא גבי ספק משקה לטמא אחרים (רבן) שמעון אומר באוכלין טמא הלכך במשקי בית מטבחיא לא מצו רבנן לטהורינהו: בקרקע טהורין. ולקמן מתרגם ליה אמים ודאיכא רביעית דאיכא תורת מקוה עלה למחטין וצינורות דמדאורייתא לא מקבלי טומאה כדכתיב (ויקרא יא) מקוה מים יהיה טהור ורביעית הויא מקוה מדאוריית' דכי כתיב ארבעים סאה באדם הוא דכתיבי דנפקא לן *מאת כל בשרו מים שכל גופו עולה בהן אבל לכלים קטנים אין צריך אלא כדי שיתכסו במים ובציר מרביעית גמרא גמירי לה דלא חשיב למיהוי מקוה וכיון דבעלמא מדאורייתא לא מיטמו ורבנן הוא דבטלו רביעית דמקוה שלא יטבילו כלים בפחות מארבעים סאה כדאמרינן בנזיר (דף לח.) עשר רביעיות הן ופרכינן והא איכא רביעית דמקוה ומשנינן בר מינה דההיא דבטלו רבנן בפרק שלשה מינין ותניא נמי* זה הכלל כל שאדם טובל בו ידים וכלים טובלי' בו וגזרו טומאה אף על המשקין שבקרקע כל כמה דהוי בציר מארבעים סאה והכא גבי מטבחיא אוקמוה אדאורייתא וטהורים: הלכתא גמירי לה. מכיני דלא מיטמאו: מי גמרינן מינה. דטומאת שאר משקין לאו דאורייתא הא אמרת אפילו היא דאורייתא גמירי בהני דטהורין והיכי מייתי רבי אליעזר יועס למילתיה מהכא: והא רבי שמעון. דמשום דסבירא ליה טומאת משקין דאורייתא קאמר הכא בכלים טמאין משום דבשאר משקין דאורייתא ובקרקע הוא דטהורין משום דגבי שאר משקין דרבנן אלמא לאו הלכה למשה מסיני הוא וקשיא לרב פפא דאי הלכה היא מה לי בכלים דגבי שאר משקין דאורייתא מה לי בקרקע: קשיא גרסינן הא דרב פפא לאו מילתא היא וכי אמרה לאו אדעתיה ולא היה זכור למשניות הללו: א"ר פפא הא דאמרת. לרבי שמעון בקרקע טהורין לא שנו אלא מים דאיכא שם מקוה עליהן במחובר: אבל דם. אין בו חילוק בין קרקע לכלים דטומאה דידיה דאורייתא אף בקרקע ולר"ש כי איתמר דכן דיוסף בן יועזר אמים לחודייהו איתמר דהוי רביעית כדפרשינן: צינורות. שטווין בהם זהב: אבל לית בהו רביעית. דמדאורייתא לא חזו למקוה ומדאוריי' טמאין אף במחובר ה"נ טמאין ודקיימא לן שיעור טומאת משקין ברביעית ^ההני מילי לטמא אחרים אבל לעצמן טמאין בכל שהן כדתנן בטהרות (פ"ג מ"ג) ומייתינן לה בגמרא דכל שעה (דף לג:) טמא מת בסחט כו' כיון שילתה טפה ראשונה נטמאת בכביצה: אמר מר רבי יהודה אומר. גבי ספק משקה לטמא אחרים לכל טמא ואפילו לכלים אלמא ודאי נגיעתן מטמא כלים מדאורייתא מדמטמינן ספק דידהו: שיש להם אחורים ותוך. שראויין להשתמש בהן בתוכן ובאחוריהן: מרצופין. של עור: שנטמאו (א) במשקין. דטומאתן לאו דאורייתא לכלים ורבנן הוא דגזור בהו משום משקה זב וזבה שהן אב הטומאה ועבדי בהו רבנן היכירא שאם נטמא גבו לא נטמא תוכו כי היכי דלידע דהך טומאה לאו דאורייתא דלא לשרפו עליה תרומה וקדשים כדאמרינן בבכורות (דף לח.) בעדותו של חזקיה אבי עקש: אבל מחמת שרץ. דטומאתן דאורייתא: חזר בו ר' יהודה. מההיא דלעיל: הא במשקין הבאין מחמת ידים. שגזרו חכמים טומאות שניות על ידים סתם וגזרו עליהן שיטמאו משקין להיות תחלה והיא דרבנן הוא: אי הכי. הא דתני אבל נטמאו מחמת שרץ וכו' דלא אשכח נטמא גבו נטמא תוכו אלא בנגעו בשרץ עצמו ליסמעינן אפילו משקין: אבל באוכלין. כרבי יוסי ורבי שמעון סבירא ליה דמשקין מטמאין אוכלין מדאורייתא: כרבי מאיר. דאמר לא מיטמא אפי' אוכלין אלא מדרבנן: פרה. של זבח או של חולין: ששתתה מי חטאת. ושחטוה בעודן במעיה: בשרה טמא. שמקבלת טומאה מהן דמי חטאת מטמאין אפי' אדם וכלים כדכתיב (במדבר יט) והנוגע במי הנדה וגו': בטלו

אבל דם לא. ^וא"ת אדרבה בדם יש לטהר טפי אפי' בכלים דדם קדשים לא איתקש למים כדאמרי' לעיל שאינו נשפך כמים אין מכשיר וי"ל דהכי פי' אבל דם היכא דמטמא כגון דם חולין או בעלי מומין או זבח שנפסל בו: אלא דהוי רביעית דחזי להטביל בהו מחטין וצינורות. מכאן אומר ר"י שיש לדקדק דמקוה שכולו שאוב אינו פסול אלא מדרבנן דמשקין בית מטבחיא שהן דכן ע"כ הן שאובין מדמפליג בין דם למים ולא מפליג בין שאובין למחוברין ואמר דחזי להטביל בהו מחטין וצינורות ועוד תניא בתוספתא דמסכת מקוואות (פ"ב) מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא כשר והיינו משום דספיקא דרבנן לקולא וריקן נמי משמע שלא היה בו כלום מדלא קאמר שהניחו חסר והא דתניא בת"כ אך מעין ובור יכול אפילו מלא בכתף תלמוד לומר מעין מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים נ"ל דאסמכתא בעלמא הוא ואם תאמר כיון דכולו שאוב כשר מדאורייתא אמאי גזרו רבנן בשאיבה כלל ויש לומר דגזרו שאיבה אטו דילמא אתי לאטבולי במנא דבתוך הכלי ודאי אסור לטבול מדאורייתא *ואור"י דכי נמי בטלו רביעית דמקוה *מכל מקום כל שהוא דמעין לא בטלו מדתנן בת"כ דמעין מטהר בכל שהוא והמקוה בארבעים סאה והא דמקוה במ' סאה היינו לבתר דביטלו רביעית ואפילו הכי קתני דמעין מטהר בכל שהוא הקשה ר"י בשם הרב רבינו שלמה דאמר בפרק חומר בקודש (חגיגה כג.) גבי מקוה שחלקו בשל תדע דבעי' כשפופרת הנוד דהא ארבעה חלחולי מחלחלא ובעינן ארבעים סאה במקום אחד וארבעה חלחולי מחלחלא לא שייך אלא במעין ובעינן ארבעים סאה במקום אחד והתם מיירי בדבר שכל גופו עולה בפחות דאם לא כן מה ראיה צריך*: ה"ג נטמא תוכו נטמא גבו נטמא גבו לא נטמא תוכו. וכן גרס רש"י ואף על גב דכל כלי שטף נמי דינו כן מכל מקום נקט כרים וכסתות ושקין ומרצופין משום דרבי מאיר פליג בהני דווקא דקתני סיפא רבי מאיר אומר כל שיש לו תובראות יש לו אחורים ותוך ושאין לו תובראות וכו' תובראות פירושו תפירות שפה לפיהן סביב כעין מכנסים דאז אין מהפכין אותן להשתמש בצד אחר ויש לו דין אחורים ותוך לענין שאם נטמא גבו לא נטמא תוכו כמו שאר כלי שטף: הא

[ועי' תוס' ב"ב כו. ד"ה מה] [ועי' תוס' מיר לה. ד"ה בר מכבא]

עין משפט נר מצוה

קיח (א מיי' פ"י מהל' טומאת אוכלין הלכה טו) ^א עי' מיי' בס פט"ו הל' ה. מהגהון מהר"י לנדא ז"ל] א מיי' (פ"ד) מהלכות טומאת אוכלין הלכה ב:

קיט ב ג מיי' פכ"ח מה' כלים הל' א ב:

קכ ד מיי' פט"ו מהל' פרה אדומה הל' ז:

רבינו חננאל

נטמאו בכלים טמאין [בקרקע טהורין]. סוגיא דשמעתא רב סבר עיקר טומאת משקה מדרבנן ומשקה בית מטבחיא אוקמינהו אדאוריי' ורבנן ממש ולא גזרו בהו כלל ושמואל אמר טומאת משקין לעצמן מדאורייתא לטמא אחרים מדרבנן ובמשקה בית מטבחיא לא גזרו לטמא אחרים: אמר רב פפא אפילו לכאן דאמר טומאת משקין דאורייתא משקה בית מטבחיא דכן הלכתא גמירי לה הכי ואקשי' עליה רב הונא בריה דר' נתן מר' אליעזר דאמר אין טומאה למשקין כל עיקר תדע שהרי העיד ט' ואי הלכתא היא מהלכתא מי גמרינן ולא מצא רב פפא תשובה ולא דחינן לה דהא לא עלתה בתיובתא אבל הא דאמ' רבינא והאמר ר' שמעון דאמר טומאת משקין דאורייתא דתני' ר' יוסי ור' שמעון אומר לאוכלין טמאים לכלים טהורין וקתני הכא בכלים טמאים בקרקע טהורים ואי הלכתא גמירו לה מה לי בכלים מה לי בקרקע *הא פרק' רב פפא ואמר הא דאמר ר' שמעון בקרקע טהורין לא אמרן אלא במים שיש בהן כדי רביעית דחזי לאטבולי בהו מחטין וצינורות כגון מקוה מים שהוא טהור אבל אין בהן כדי רביעית לא והיינו שאמר רב פפא בזבחים דגרסי' בשחיטת קדשים פ"ב מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות ונתן סאה ונטל סאה הרי זה כשר ואמר משמיה דר' יוחנן עד רובו אמר רב פפא ואם קדח ממנו רביעית מטבילין בו מחטין וצינוריות דמהכשרא דמקוה קא אתו: אמר מר ר' יהודה אומר לכל טמא כלומר בין ליטמא בין לטמא בין לכלים בין לאוכלין ואקשי' וכי ר' יהודה אית ליה טומאה למשקין מדאורייתא כלל** והא תניא כל הכלים שיש להם אחורי' ותוך כגון הכרים והכסתות והשקין והמרצופין שיש להם אחורים שפעמים ישן עליהם ויש להם תוך שפעמים טוען בתוכם כגון אלו נטמא גבן לא נטמא תוכם נטמא תוכם נטמא גבן אמר ר' יהודה במה דברים אמורים בטומאת משקין כלומר שהוא מדרבנן ואין טומאה מן התורה אבל טומאת שרץ נטמא תוכו נטמא גבו נטמא גבו [נטמא תוכו] הא אשכחן לר' יהודה דשני ליה בין טומאת משקה לטומאת שרץ ואי טומאת משקין מדאורייתא היא מה לי טומאת משקין מה לי טומאת שרץ כולה טומאה דאורייתא היא ואמרינן חזר בו ר' יהודה ואמר אין למשקין טומאה מדאורייתא ואע"ג דאמר רבינא לעולם לא הדר ביה ואוקמ' להאי דתני ר' יהודה לכל טמא במשקין הבאין מחמת שרץ והא דתני נטמא גבו לא נטמא תוכו במשקין הבאים מחמת ידים נדחו דבריו ועמדה השמועה ש"מ חדר ביה ואמר המשקין אין מטמאין את הכלים מן התורה אבל באוכל כר' יוסי ור' שמעון סבירא ליה דאמר לאוכלין טמאין או דלמא לגמרי הוא דהדר כר' מאיר דאמר לטמא אחרים טהור: ת"ש פרה ששתתה מי חטאת בשרה טמא מעת לעת ר' יהודה אומר בטלו במעיה ואי ס"ד סבר ר' יהודה דיש טומאה למשקין

* מדברי רבינו נראה דלא גרס בגמ' קשיא והפשר דלזה רמז רש"י קשיא גרסינן לאפוקי מגי' הר"ת.

** ר"ל לטמא את הכלים וכן במסקנא דאמר דחזר בו ר"י ואמר דאין למשקין טומאה דאורייתא ר"ל לטמא את הכלים.

מסורת הש"ס

[נ"ל רבי] [נ"ל רבי] [נ"ל רבי] [לקמן קט.] [נ"ל ר' יוסי] [לעיל טו.] [נ"ל רבי]

תוספתא מקוואות פ"א

[עי' תוס' ע"ז עה: ד"ה מים שהגדה כו']

כלים פכ"ה משנה א

עי' ר"ש שם

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מרצופין של עור שנטמאו מחמת משקין

גליון הש"ס

ברש"י ד"ה אבל לית בהו רביעית וכו' הנ"מ לטמא אחרים. עי' לעיל יד ע"א תוד"ה דאיכא משקין: תוס' ד"ה אבל דם לא. תמוה לי במה דפשיטא להו לתוספות דבדם ליכא טומאה דאורייתא ומדמו טומאה להכשר והא לעיל דף טז ע"ב אמרינן ת"ש ונשא אהרן וכו' מאי לאו טומאת דם הרי דדם טמא מדאורייתא וכך מבואר מדברי תוס' שם ד"ה מדרבנן הוא מאי לאוקמי מדאורייתא וכמ"ד וכו' הרי דס"ל דלמ"ד טומאת משקין דאורייתא גם דם קדשים טמא דאורייתא ולפ"ג:

בטלו במעיה ואי סלקא דעתך מכלים הוא דהדר ביה אבל באוכלין כר' יוסי ור' שמעון סבירא ליה אמאי בטלו במעיה לגמרי נהי דטומאה חמורה לא מטמאו טומאה קלה מיהא ניטמאו מאי בטלו במעיה נמי בטלו מטומאה חמורה אבל טומאה קלה מטמאו מכלל דתנא קמא סבר טומאה חמורה נמי מטמאו הא בשרה טמא קתני כולה ר' יהודה היא וחסורי מיחסרא והכי קתני פרה ששתתה מי חטאת בשרה טמא בד"א טומא' קלה אבל טומאה חמורה לא שרבי יהודה אומר בטלו במעיה רב אשי אמר לעולם בטלו במעיה לגמרי *משום דהוה ליה משקה סרוח ר' יוסי ורבי שמעון אומרים לאוכלין טמאין לכלים טהורים אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש רבי יוסי בשיטת ר"ע רבו אמרה דדריש יטמא יטמא *דתנן ויקרא יא בו ביום דרש ר"ע °וכל כלי חרש אשר יפול מהם וגו' אינו אומר טמא אלא יטמא יטמא אחרים לימד על ככר שני שעושה שם שלישי בחולין והכא היכי דריש °וכל משק' אשר ישתה בכל כלי יטמא יטמא לטמא טומאת אוכלין אתה אומר לטמא טומאת אוכלין או אינו אלא לטמא טומאת משקין אמרת לא כך היה מאי לא כך היה אמר רב פפא לא מצינו טומאה שעושה כיוצא בה רבינא אמר מגופיה דקרא נמי לא מצית אמרת יטמא לטמא טומאת משקין דאי סלקא דעתך יטמא דסיפא לטמא טומאת משקין יטמא דרישא נמי לטמא טומאת שם משקין ניערבינהו וניכתבינהו °מכל האוכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא תרי יטמא למה לי אלא יטמא דרישא לטמא טומאת משקין יטמא דסיפא לטמא טומאת אוכלין ואימא לטמא את הכלים ולאו ק"ו הוא ומה כלי שמטמא משקה אין מטמא כלי משקין הבאין מחמת כלי אינו דין שלא יטמאו את הכלים ואימא כי לא מטמאו משקין הבאין מחמת כלי אבל משקין הבאין מחמת שרץ ה"נ דמטמאו משקין הבאין מחמת שרץ מי כתיבי ולאו

בטלו במעיה. דאיכן ראויין למי חטאת ואין עוד שם עליהן ולאו אית ליה לרבי יהודה משקין בעלמא מטמאו אוכל נהי דבטלי מתורת מי חטאת לענין דלא הוי טמא אב הטומאה לטמא אדם וכלים שם משקה טמא מי ליכא עלייהו כשאר משקין לטמא בשר זה שהוא אוכל ואמאי בטלו במעיה לגמרי אפילו מלטמא בשר זה דהיינו טומאת אוכלין קלה נהי דטומאה חמורה לא מטמאו אם נגעו אדם וכלים בהן בתוך המעים דהא אין שם מי חטאת עליהן טומאה קלה כגון את הבשר לטמאו דהא משקין בעלמא נינהו ושם טומאה לא פקע מינייהו דניטמאו מחמת עצמן דאין נגיעה גדולה ממה שהן נוגעין בעצמן וכי אזיל שם מי חטאת מינייהו הוו להו משקין שנגעו במי חטאת אלא ש"מ מכולהו הדר ביה וכיון דבחוץ לא מטמאו משקין אוכלין אלא מדרבנן הכא דמילתא דלא שכיחא לא גזור : טומאה חמורה. אדם וכלים טומאה קלה אוכלין : והא בשרה טמא קאמר. דלא טימא אלא את הבשר ולא תנא אדם וכלים הנוגעין בהן טמאין : אבל טומאה חמורה. שיהא עדיין שמן עליהן לטמא אדם הנוגע בהן לא מטמאי שר' יהודה אומר בטלו במעיה מתורת מי חטאת : רב אשי אמר לעולם לגמרי. דאפי' שם משקה בעלמא ליכא עלייהו דה"ל משקה סרוח ותניא בת"כ וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא פרט למשקה סרוח : ר' יוסי תלמידו של ר' עקיבא היה כדתניא ביבמות בהבא על יבמתו (דף סב:) והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם ואלו הן ר"מ ורבי יהודה ור' יוסי ור"ש ור"א בן שמוע : דדריש יטמא. דכתיב גבי אוכלין טמאין יטמא ואיהו נמי דריש יטמא דכתיב גבי משקין טמאין יטמא : בו ביום. ביום שמינו את ר"א בן עזריה לנשיאות : אשר יפול מהם אל תוכו. ותניא בהכל שוחטין (חולין כד:) אע"פ שלא נגע אלא כתלה באוירו ה"ל כלי ראשון וכתיב כל אשר בתוכו יטמא מחמת הכלי ה"ל אוכל שני ואינו אומר טמא אלא יטמא לדרוש ביה יטמא : לימד על ככר שני. דהא קרא משתעי באוכלין כדכתיב בתריה מכל האוכל אשר יאכל והוא היה בתוך הכלי יטמא אלמא ככר שני עושה שלישי ואף בחולין דקרא סתמא כתיב והא ליכא למימר דאוכלין שבו מקבלין טומאה מן השרץ דליהוי אויר כלי כמאן דמלי טומאה וניהוו אוכל ראשון דא"כ אף כלים שבאוירו יטמאו ובפרקין מפרשינן לה בהדיא דעל כרחך שני הוא ומן הכלי הוא מקבלה שמטמא את השלישי ואני שמעתי ככר עושה כיולא בו ואית ליה לר"ע אוכל מטמא אוכל וא"א לומר כן משום דלא אשכחן לה בהדיא וע"י הדחק נאמר וא"כ כי אקשי לעיל והא אין אוכל מטמא אוכל ודחיק נפשיה ואוקמה מדרבנן טמא נימא כר"ע ס"ל דהא ר"ע גופיה איירי ביה והוסיף עדות על עדותו ולקמן דקאמר לא כך היה ולא מצי לדחויה אלא ע"י טעם זה לא מצינו טומאה עושה כיולא בה הרי מצינו לר"ע ועוד בהדיא אמר לקמן בההוא יטמא לטמא את המשקין ולא אוכל כיולא בו : והכא. גבי יטמא דמשקין דקאמר רבי יוסי דמטמא אוכל היכי דריש ליה רבי יוסי דמוקי ליה לטמא אוכל ולא לטמא משקה כיולא בו ולא כלי : וכל משקה אשר ישתה בכל כלי. אם היה המשקה הזה בתוכו של כלי חרס דהא עלה קאי יטמא ודריש ביה יטמא לטמא את האוכל : לא מצינו טומאה שעושה כיולא בה. כדאמרינן לקמן דלהכי קרינא יטמא למימר דהוא טמא ואין עושה כיולא בו : ואי ס"ד. האי יטמא דכתיב במשקה בסיפיה דקרא לטמא משקים קאמר ויטמא דרישא דכתיב גבי אוכל ע"כ לטמא משקין מוקמי ליה לקמיה [א] דהכתיב לעיל מהאי קרא טמא הוא ואמרינן הוא טמא ואין עושה כיולא בו ומדאיצטריך למעוטי אוכל מכלל דמשקין מטמאי א"כ יטמא יטמא למה לי ליערבינהו וכתבינהו כו' : ואימא. יטמא דסיפא לטמא את הכלים ואמאי קאמר רבי יוסי לכלים טהור : ומה כלי. שטימא את המשקה הזה לא יוכל לטמא את הכלי כדאמר לקמן כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אוכלין ומשקין מיטמאים מאויר כלי חרס ואין כלים מיטמאים מאויר כלי חרס משקין אלו שבאין מחמת כלי אינו דין כו' : ואימא כי לא מטמאו משקין הבאים מחמת כלי. דבהאי קל וחומר הוא דנפקא לן דאין משקה מטמא כלי *(אימא כי לא מטמאו משקין כלי) הני מילי משקין הבאין מחמת כלי אבל משקין שנגעו בשרץ יטמאוהו : ומשני

הא בשרה טמא קתני. משמע דוקא בשרה אבל אדם וכלים לא והיינו משום דנפסלו בהיסח הדעת ואם תאמר כיון דפרחה מהן טומאה חמורה אפי' טומאה קלה לא לטמאו דהא אמרי' בפ' בא סימן (נדה נח.) ובפ' טבול יום (זבחים קה.) כל שסופו לטמא טומאה חמורה לא בעי הכשר שרץ ותשיב כאילו נגע בשרץ והיינו דוקא בעוד שסופו לטמא טומאה חמורה אבל כשאין ראוי כבר לטמא טומאה חמורה בעי הכשר כדאמרינן בפרק בהמה המקשה (חולין עג:) גבי בשר הפורש מאבר מן החי דלא מהני ליה *מה שסופו לטמא טומאה חמורה כשהיה עם אביו לשויה מוכשר כיון דלאחר שפירש ממנו אין ראוי לטמא טומאה חמורה וי"ל דשאני התם כששימש מעשה עץ שימש כדאמרינן בהעור והרוטב (שם דף קכט.) ולכך כשפירש מאביו בעי הכשר אבל מי חטאת לריך שיהו ראויין מתחלה לשתיה ונמלא טומאה חמורה שלהן אינו מעשה עץ אלא מטעם שיהיו ראויין לשתיית אדם דבע"א לא היו ראויין להזאה ולכך אף כשנפסלו לא פרחה טומאת משקין :

בטלו במעיה. אבל בעודם בפיה לא בטלו אע"ג דאמרינן במסכת פרה (פ"ט מ"ג) דכל העופות פוסלין מי חטאת אור"י דהתם מיירי קודם קדוש ונפסלים כדפ"ה*) בהנזקין (גיטין נג) דבעינן שתהא תיותן בכלי או משום מלאכה **) והכא איירי לאחר קידוש מדחשיב להו סופו לטמא טומאה חמורה ומלאכה אינה פוסלת אחר קידוש כדתנן במסכת פרה (פ"ד מ"ד) מים מלאכה פוסלת בהן עד שיתן לתוכן אפר (*ובסיפא) יליף לה מדכתיב למי נדה וכבר הם למי נדה ובטלו במעיה משום היסח הדעת ובתוספת' (דמקואות פ"ח) מפרש טעמ' דר"י משום דכתיב למשמרת יצאו אלו שאינם למשמרת הואיל ששתתה מהן הפרה : לא מצינו טומאה עושה כיולא בה. פי' הקונט' כדדרשינן לקמן יטמא שאין טומאה עושה כיולא בה ואית ספרים דל"ג לקמן ולשון לא מצינו לא משמע כן דמשמע דמעלמא נפקא לן ממשמעות ומפר"י לא מצינו טומאה עושה כיולא בה כדדרשינן לעיל (דף יד.) מטמא הוא :

*רבינא אמר מגופיה דקרא לא מצית אמרת דאי ס"ד לטומאת משקין לא לכתוב אלא חד יטמא תרי זימני למה לי למעוטי שאין טומאה עושה כיולא בה : ומה כלי שמטמא משקין. וא"ת משקין הבאין מחמת אוכל לא יטמאו אוכל מהאי ק"ו וכן אוכל הבא מחמת משקין לא יטמא משקין וי"ל דהכא עביד שפיר ק"ו דמה כלי שאין מטמא כלי משום שהוא קל שאינו אב הטומאה דכשהוא אב הטומאה מטמא כלי וכ"ש משקין הבאים מחמת כלי דקילי טפי אבל מה שאין אוכל מטמא אוכל היינו לפי שאין עושה כיולא בו וא"ת משקין הבאים מחמת כלי שנגע במת מנלן דלא מטמאו כלי דמק"ו דכלי לא אתי דכלי שנגע במת מטמא כלי וי"ל דהאי קרא בשרץ כתיב אבל משקין שנגעו בכלי שנגע במת לא כתיב :

ולאו

למשקין באוכלין וכי בהאי כר' יוסי ור' שמעון סבירא ליה נהי דלא מטמא טומאה חמורה כאב לטמא במשא כאשר עקר מי חטאת ותורתם שהן מאבות הטומאה מטמא אדם וכלים כדתנן למעלה מהן נבלה ומי חטאת שיש בהן כדי הזיה שמטמא האדם במשא לטמא בגדים טומאת קלה מטמא : והא ת"ק נמי בשרה טמא קתני ולא (היא) טומאת מי חטאת עצמן שהן טומאה חמורה אלא טומאת קלה ותיא טומאת אוכלין הוא דמטמאה ואי תכי מאי בינייהו ואמרינן חסורי מחסרי והכי קתני בשרה טמא טומאה קלה אבל טומאת מי חטאת שהיא חמורת שמטמ' במשא לא דברי ר' יהודה שר' יהודה אומר בטלו במעיה ולעולם באוכלין ר' יהודה כר' יוסי ור' שמעון סבירא ליה : רב אשי אמר לעולם בטלו לגמרי משום דהוי משקה סרוח : אמר מר ר' יוסי ור"ש אומרים [לאוכלים טמאים] כו'. אמרי' ר' יוסי ור"ש בשטת ר' עקיבא אמרת שהמשק' מטמ' האוכלין דדרש יטמא יטמא הנוגע בו דתנן בסוטה פ"ה בו ביום דרש ר' עקיבא וכל כלי חרש וגו' וכוותיה דרש הכא ר' יוסי וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא האוכל הנוגע במשקה הזה יטמא אתה אומר אוכל מטמא מן המשקה או אינו אלא המשקה מטמא מן המשקה ולא האוכל מן המשקה אמרת לא כך היה כלומר אין טומאה עושה כיוצא בזה ומאי היא אין מטמא משקה ממשקה אלא האוכל הוא מטמא מן המשקה: רבינא אמר אין טומאה עושה כיוצא בה מרישא דקרא נפקא מכל האוכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים יטמא טמא לא אמר אלא יטמא ללמדך כי הוא טמא וגם הנוגע בו יטמא ואי ס"ד כל האוכלין לעולם אין מטמאין (את) [מן] המשקין וכי יטמא דכתיב הכא במשקה אשר ישתה שניהן לטמא את המשקין באו הוה לי' לקרא למכתב חד יטמא תרי למה לי אלא יטמא דכתיב באוכל לטומאת משקין וטומאה דכתיב במשקין אשר ישתה לטומא' אוכלין: ואימא יטמא דכתיב במשקה אשר ישתה לטומא' כלי' הוא דאתי ולא לטומאת אוכלין ודחי' ומה כלי המטמא את המשקה אינו מטמא כלי שאין כלי מטמא כלי דקיימא לן שאין טומאה עושה כיוצא בה משקין הבאין מחמת כלי דתנינן בספרא שהכלי' מטמאין את המשקין שנאמר וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא : התינח משקין הבאין

[לקמן כ.]

חולין לג: סוטה כז:

ויקרא יא

שם

שם

תורה אור

הגהות מהר"ב רנשבורג
[א] רש"י ד"ה ואי ס"ד וכו' דהכתיב לעיל מהאי קרא. מלת לעיל נמחק ונ"ב צ"ל בתר האי קרא:

[מהרש"א מ"ו]

*) [לא מצאתי שם רק בהמגרש פו: רש"י ד"ה מפני שמוללת משמע כן. אמנם ברש"י חולין ע: ד"ה אם מבואר כן להדיא]
**) [וע"ע תוספות גיטין פו: ד"ה כל ותוס' חולין ס: ד"ה אם יכולה]

רבינו חננאל

מחמת הכלי אין מטמאין את הכלי כדקאמרת משקין הבאין מחמת שרץ אמאי לא יטמא את הכלי ודחי' וכי תמצא מן התורה בפי' כתוב שהשרץ מטמא משקין מק"ו מייתינן ליה הכי ומה כלי הבא מחמת שרץ מטמא את המשקין דתנינן בתורת כהנים אם כן למה נאמר משקה בכל כלי יטמא מלמד שהכלים מטמאין את המשקה שרץ שמטמא את הכלי אינו דין שיטמא משקין וכיון דטומאת משקין מחמת שרץ בק"ו גמר מן הכלי אמרי' דיו לבא מן הדין הן משקין הבאין מחמת שרץ להיות כנדון והוא הכלי מה כלי אין מטמא כלי שאין טומאה עושה כיוצא בה אף משקי הבאין מחמת שרץ לא יטמאו את הכלי. יטמא דרישא לטמא האוכל את המשקה ואימא לטמא האוכל את הכלי אמרת ק"ו ומה משקה המטמא אוכל אין מטמא אוכל שאין מטמא אוכל כיוצא בו אינו דין שלא יטמא כלי הא מה אני מקיים יטמא דרישא דקרא לטמא את המשקין שהן עלולים לקבל טומאה ואמרינן לא צריכי לבולי האי הדא דליכא מידי אחרינא לרבוייה כי (מה יטמא) [שיטמאו] כלים מן אוכל הרי דחינום מק"ו שלא יטמאו מן האוכל וכ' שכן אדם לא נשאר אלא אוכלין ומשקין אוכלין ליכא למימר דהא אין טומאה עושה כיוצא בה לא נשארו אלא המשקין והו מפני שהן עלולין לקבל טומאה שלא בהכשר ואין טומאה עושה כיוצא בה מהתם נפקא וכי יתן מים על ז"ע וגו' הוא טמא ואין עושה כיוצא בה ואוקמ' חד למשקין הבאין מחמת שרץ וחד למשקין הבאין מחמת כלי וצריכא וכו' זהו כלו לדברי ר' יוסי ור' שמעון דאמרי לאוכלין טמאין לכלים מהו"ין ואסקי' ר' יוסי בשיטת ר' עקיבא אמרה ולא סבירא ליה כוותיה דיש טומאה שלישית בחולין כמו שדרש ר' עקיבא בו ביום וכן ר' עקיבא לא סבירא ליה כר' יוסי דתניא ר' עקיבא אומר למד על ככר שני שהוא עושה שלישי בחולין ור' יוסי תני בתוספתא בסוף חגיגה מנין לרביעי בקודש שפסול ודין הוא ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומ' כדקיימ' לן טבל ועלה אוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומה הביא כפרתו אוכל בקדשים נמצא מעורב שמש מחוסר כפורים מותר בתרומה פסול בקדש שלישי שפסול בתרומה אינו דין שיעשה רביעי בקדש למדנו שלישי לקדש מן התורה שנאמר והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל בטמא לא נאמר אלא בכל טמא אלו נאמר [בטמא] הייתי אומר זה טמא ראשון לכך נאמר בכל טמא להוסיף טמא אחר זה טמא שני:

גמרא

ולאו מקל וחומר קאתי ומה משקין הבאין מחמת כלי מטמאין משקין הבאין מחמת שרץ לא כל שכן דיו לבא מן הדין להיות כנדון יטמא דרישא היכי דריש מכל האוכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים יטמא יטמא לטמא את המשקין אתה אומר לטמא את המשקין או אינו אלא לטמא את הכלי אמרת ק"ו ומה משקה שמטמא אוכל אינו מטמא כלי אוכל שאין מטמא אוכל אינו דין שלא יטמא כלי הא מה אני מקיים יטמא לטמא את המשקין שהן עלולין לקבל טומאה מאי איריא משקין משום דעלולין לקבל טומאה תיפוק ליה משום דליכא מידי אחרינא ה"ק וכ"ת אוכל חמור דמטמא משקין ניטמייה לכלי ההוא חומרא דמשקין הוא משום דמשקין עלולין לקבל טומאה ומה היא עלילתן שמקבלין טומאה שלא בהכשר יטמא דאין עושה כיוצא בה מהכא נפקא מהתם נפקא* °וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא הוא טמא ואין עושה טומאה כיוצא בה חד במשקין הבאין מחמת שרץ וחד במשקין הבאין מחמת כלי וצריכי דאי אשמועינן במשקין הבאין מחמת כלי משום דלא חמירי אבל במשקין הבאין מחמת שרץ דחמירי אימא עושה טומאה כיוצא בה ולשמעינן משקין הבאין מחמת שרץ וכ"ש משקין הבאין מחמת כלי *מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא א"ל רבינא לרב אשי והא אמר רבא לא ר' יוסי סבר כר' עקיבא ולא ר"ע סבר כר' יוסי אמר ליה רבי יוסי בשיטת ר"ע רבו אמרה וליה לא ס"ל אמר ליה רב אשי לרב כהנא בשלמא ר' יוסי לא סבר לה כר"ע *דתניא א"ר יוסי מניין לרביעי בקודש שהוא פסול ודין הוא ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פסול בקודש שלישי שפסול בתרומה אינו דין שיעשה רביעי בקודש ולמדנו שלישי בקודש מן התורה ורביעי מקל וחומר שלישי מן התורה דכתיב °והבשר אשר יגע בכל

תוספות

ולאו מק"ו קאתי ומה משקין הבאין מחמת כלי. וא"ת נילף מק"ו דאוכל ומה אוכל הבא מחמת שרץ מטמא משקין שרץ גופיה לא כל שכן והשתא נימא דבין משקין ובין אוכל מטמא כלי וי"ל דע"כ אין אוכל מטמא כלי אפילו בא מחמת שרץ מק"ו דמשקין הבאין מחמת כלי שמטמא אוכל ואין מטמא כלי אוכל הבא מחמת שרץ שאין מטמא אוכל [מהוא טמא] אינו דין שלא יטמא כלי: **דין** לבא מן הדין להיות כנדון. הקשה הרב רבי יעקב דאורלינ"ש אם כן יהיו משקין הבאין מחמת שרץ שניים כמשקין הבאין מחמת כלי ואהני קל וחומר דמטמו ואהני דיו דהוו שניים דכה"ג אמרינן בכילד הרגל (ב"ק כה:) גבי קל וחומר דמפץ במת לימא אהני קל וחומר לטומאת ערב ואהני דיו לאפוקי מטומאת ז' וגבי קרן בחצר הניזק אמרינן נמי אהני קל וחומר לנזק שלם ואהני דיו למגופו ואומר ר"י דלא קשה דהכא לא אשכחן מידי שנגע בשרץ שלא יהיה ראשון הלכך אין לחלק אבל גבי מת אשכחן דבר הנוגע בו שלא יהיה אלא ראשון כגון אוכלים וכלי חרס ונזק שלם מגופו תרי מילי ניניהו אבל אין לתרץ משום דאיכא למימר ק"ו הכי ומה אדם וכלים שאין מיטמא מאויר כלי חרס מיטמא מסרך משקין שמיטמא מאויר כלי חרס לא כל שכן שמיטמא מסרך דהשתא נמי איכא למימר דיו כדמוכח בכילד הרגל (שם): **וגבי** תימא אוכל חמור דמטמא משקין. הוי מצי למילף דאין אוכל מטמא כלי מקל וחומר ומה כלי שמטמא אוכל אין מטמא כלי אוכל שאינו מטמא אוכל אינו דין שלא יטמא כלי: **ומהו** עלילותן שמקבלין טומאה שלא בהכשר. תימה לר"י דהכתי לא הוי קל וחומר דהא עלילותן לא מהני להו לקבל טומאה ממשקין ולענין אוכל מהני להו א"כ אוכל חמור ולעיל דיליף דמשקה לא מטמא כלי לא מצי למילף בק"ו מאוכל שמטמא משקה ואין מטמא כלי משקה דלא מטמא משקה לא כ"ש דהיא גופא מנלן דאוכל לא מטמא כלי ועוד דמשקין חמור מאוכל דמטמא אוכל והא לא מצי למיעבד ק"ו כדלעיל דמה כלי שמטמא אוכל אין מטמא כלי אוכל הבא מחמת כלי לא כ"ש דמ"מ אוכל הבא מחמת שרץ מנלן: **ומה** מחוסר כפורים. אפי' מאן דאית ליה דיו אפילו היכא דמיפרך קל וחומר הכא מודה דבמה מצינו ילפינן שלישי ממחוסר כפורים דמחוסר כפורים כשלישי הוא שאינו עושה כלום בתרומה ופוסל בקודש והוא הדין בכל שלישי הלכך אלים קל וחומר דהכא ולא שייך למימר דיו מה התם שלישי ותו לא אף כאן שלישי ותו לא: **מדנן** שלישי מן התורה. ניחא ליה להביא מקרא וה"מ למידרש שלישי לקודש קל וחומר מטבול יום ורש"י פירש דלהכי איצטריך למימר למדנו שלישי מן התורה דלא תימא דיו אבל השתא דלמדנו מן התורה לא אמרינן דיו משום דמפרך קל וחומר:

ניתני

רש"י

ומשני משקין הבאין מחמת שרץ מי כתיבי. באורייתא משקין מחמת כלי הוא דאתו ומה כו' וכיון דמינייהו הוא דילפי דיו למשקין שנגעו בשרץ הבאין מן הדין דמשקין שנגעו בכלי להיות כנדון מה אלו אין מטמאין כלי אף אלו אין מטמאין כלי: יטמא דרישא. גבי אוכל היכי דריש ליה ר"ע: משקה שמטמא אוכל. כדאמרן לעיל אינו מטמא כלי כדאמרן אוכל שאין מטמא אוכל דאין טומאה עושה כיוצא בה אינו דין כו' והוא הדין דמצי למימר נמי קל וחומר מיניה וביה כדאמרן גבי משקין דנימא הכי מה כלי שמטמא את האוכל הזה אינו מטמא כלי אוכל הבא מחמת כלי כו' אלא משום דהדר מצטריך ליה למימר כדלעיל ואימא הני מילי אוכל הבא מחמת כלי אבל אוכל הבא מחמת שרץ לטמא כלי וניחא ליה למילף ממשקה דאוקימנא בהוא דלא בא נגעו בשרץ לא שנא נטמאו מן הכלי לא מטמאו כלי: וכי תימא אוכל חמור. ממשקה דאילו משקה אין מטמא משקה ואילו אוכל קאמרת מטמא משקה הלכך אע"ג דאין משקה מטמא כלי יהא אוכל מטמא כלי: ההוא. דאוקימנא האי יטמא דאוכל לטמא משקה חומרא דמשקין היא דעלולין לקבל טומאה: יטמא דאין טומאה כיוצא בה. כלומר הא דדרשינן יטמא יטמא והאי דקרינן בתרוייהו (א) יטמא ללמדך מיעוט דאין מטמא כיוצא בו כגון אוכל אוכל ומשקה משקה: הא. מיעוטא ואוכל דכוותיה קא ממעט: חד. (ב) למעוטי משקין הבאין מחמת שרץ אע"ג דלא כתיבי בהאי קרא משקין דכי יותן מים על זרע וגו' דמשמע אפילו שנגע בהן שרץ לאחר שניגבו מיהו גלי באוכל והוא הדין למשקה: וחד במשקין הבאין מחמת כלי. ההוא יטמא דלעיל איירי בבאין מחמת כלי: והא אמר רבא לא רבי יוסי. דלקמן דדריש ק"ו ממחוסר כפורים סבר לה כר' עקיבא שיהא שני עושה שלישי בחולין ולא רבי עקיבא סבר לה כרבי יוסי במאי דמייתי לקמן רביעי בקודש מקל וחומר ממחוסר כפורים ומלתיה דרבא פרשוה רב אשי ורב כהנא לקמן בסמוך וכיון דאית ליה לרבי יוסי משקין מטמאין אחרים דאורייתא לא משכח ראיה אלא מיטמא דדריש יטמא על כרחך אית ליה שני עושה שלישי בחולין דהא בין יטמא דאוכלין בין יטמא דמשקין אהני כתיבי: בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה. לאו דאמר טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא מיבעי ליה למדרש יטמא יטמא אליבא דר"ע תמרה דדריש ליה גבי אוכלין וקא"ר יוסי הואיל ודריש ר"ע יטמא יטמא אית ליה דמשקין מטמאין אחרים דאורייתא אבל רבי יוסי לא סבירא ליה טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא ולא דריש יטמא יטמא: בשלמא רבי יוסי לא סבר ליה כר"ע. דשני עושה שלישי בחולין: דתניא אמר רבי יוסי מניין לרביעי בקודש שפסול ודין הוא מה מחוסר כפורים שמותר בתרומה. כדילפינן ביבמות פרק הערל (ד' ע"ד:) מקראי טבל ועלה אוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומה כדכתיב ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים: אסור בקודש כדיליף התם מוכפר עליה הכהן וטהרה מכלל שהיא טמאה עד עכשיו: שלישי שפסול בתרומה. לרבנן דפליגי אדר' עקיבא ונפקא לן בקל וחומר מטבול יום ומה טבול יום דמותר בחולין אסור בתרומה שני שפסול בחולין אינו דין שיעשה שלישי בתרומה במסכת סוטה בפרק כשם שהמים בודקין* ובקודש דין הוא שיעשה בה רביעי מקל וחומר ממחוסר כפורים: ולמדנו שלישי בקודש מן התורה. ודלא תימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה תרומה עושה שלישי ותו לא אף זה קודש יעשה שלישי ותו לא דמשום הכי איצטריך לן קל וחומר דמן התורה למדנו שלישי וכי אתא ק"ו לרביעי הוא דאתא דקיימא לן בב"ק פ' שני (ד' כה.) דהיכא דמיפרך ק"ו לא אמרינן דיו:

בכל

מסורת הש"ס

לעיל יד.

[לקמן עז: יומא ... יבמות כב: קדושין ד: סוטה כט. ב"מ לה: סנהדרין מ: זבחים פב: קי: חולין קיח:]

סוטה כט: חגיגה כג. תוספתא דחגיגה פ"ג]

דף כט.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה יטמא דאין וכו' דקרינן בתרוייהו יטמא. נ"ב כלומר מדלא קרינן יטמא:

(ב) ד"ה חד ל:עוטי משקין וכו' משמע אפילו:

בכל טמא לא יאכל [א]מי לא עסקינן דנגע בשני רביעי מקל וחומר כדאמרינן ואי ס"ד סבר כר"ע ניתני נמי רביעי בתרומה וחמישי בקודש אלא ר"ע לא סבר כר' יוסי מנלן א"ל דלא לישתמיט תנא וליתני רביעי בתרומה וחמישי בקודש ונימא ר"ע היא ואנן אהכי ניקום ונסמוך נפק רב אשי ואי תימא רב כהנא דק ואשכח הא *דתנן [ב]הכלי מצרף את מה שבתוכו לקודש אבל לא לתרומה והרביעי בקודש פסול והשלישי בתרומה ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן מעדותו של ר"ע נשנית משנה זו (*דתניא) *הוסיף ר"ע הסולת והקטורת והלבונה והגחלים שאם נגע טבול יום במקצתן פסל את כולן רביעי אין חמישי לא שלישי אין רביעי לא אלמא קסבר [ג]צירוף דרבנן ופליגא דרבי חנין דאמר *צירוף דאורייתא שנאמר °כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת הכתוב עשה °כל מה שבכף אחת *תנן התם [ד]על מחט שנמצאת בבשר שהסכין והידים טהורות והבשר טמא נמצאת בפרש הכל טהור אמר רבי עקיבא [ה]זכינו שאין טומאת ידים במקדש ונימא

תורה אור: במדבר ז

רש"י

בכל טמא מי לא משמע נמי דאי נגע בשני. דהא שני נקרא טמא כל אשר בתוכו יטמא והשתא דשמעינן ליה לר' יוסי בשלישי לתרומה ולא רביעי ורביעי לקודש ולא חמישי על כרחיך לית ליה שני עושה שלישי בחולין ולא דריש יטמא יטמא דאי אית ליה לייתיה לרביעי בתרומה בק"ו מטבול יום ומה טבול יום שמותר בחולין פסול בתרומה שלישי שפסול בחולין אין דין שיעשה רביעי בתרומה ודיו ליכא למימר דא"כ מפריך ק"ו דהא שלישי לתרומה נפקא לן מקרא כי היכי דנפקא לן שלישי בחולין ורביעי בקל וחומר וחמישי בקודש בק"ו ממחוסר כפורים אלא ודאי לית ליה לרבי יוסי שני עושה שלישי בחולין: **אלא רבי עקיבא לא סבר לה כר' יוסי מנלן.** דילמא ר"ע אית ליה נמי ק"ו דר' יוסי ומייתי ליה בהאי ק"ו רביעי בתרומה וחמישי בקודש: **א"ל.** אם איתא דיש חולקים בדבר הזה וכי לא לישתמיט שום תנא וליתני רביעי בתרומה בחד דוכתא וכי תיקשי לך מני נימא ר"ע היא אלא ודאי לית ליה לר"ע ק"ו דר"י משום פירכא דדור אחרון כדאמר במסכת סוטה (דף כט:) עתיד דור אחרון לטהר את השלישי בתרומה שאינו מטמאין אותו בקל וחומר מטבול יום כדאמרן ודור אחרון פריך מה לטבול יום שכן אב הטומאה הלכך לר"ע נמי דאית ליה שלישי בחולין לא מייתי שום מעלה טפי לתרומה בק"ו מטבול יום משום הא פירכא ושלישי בין בתרומה בין בחולין נפקא לן מקרא בהדיא דדריש יטמא יטמא ורביעי בקודש נמי מוהבשר אשר יגע בכל טמא מי לא עסקינן דנגע בשלישי דהא לר"ע הואיל ודריש יטמא אשכחן שלישי דאיקרי טמא ומשכחת לה דאתי קודש לידי רביעי הכי שרץ טימא כלי וה"ל ראשון וכלי אוכל ואוכל משקה ומשקה אוכל דהא לר"ע טומאת משקין דאורייתא וחמישי בקודש לא מייתי בק"ו ממחוסר כפורים דאיכא למיפרך מה למחוסר כפורים שכן אב הטומאה ומבעיא לן לר"מ ור"א דאמרו בהדיא דמשקין אין מטמאין דבר אחר מן התורה ולרבי יוסי נמי דאוקימנא דליה לא ס"ל היכי משכחת קודש בא לידי רביעי שרץ כלי הוי ראשון וכלי אוכל הוי שני ואוכל משקה הוי שלישי והיאך יבא לידי רביעי וי"ל דעל כרחיך לא משכחת לה אלא מדרבנן ותדע דקתני לה גבי מעלות דחומר בקודש (חגיגה כ:) דקי"ל התם דכולהו מדרבנן ניהו וזהו מחמש מעלות האחרונות היא ואמר התם ה' אחרונות לית להו דררא דטומאה דאורייתא ובמסכת סוטה נמי סוגיא דשמעתא דרבי יוסי מדרבנן אזלא ואוכל שלישי לר' יוסי בקודש דקאמר לעיל ולמדנו שלישי בקודש מן התורה מהיכן קיבלה הואיל ואין משקה מטמא אוכל על כרחיך מאוכל קיבלה וס"ל טומאה עושה כיוצא בה בקדשים ואוכל דמטמא משקה כיון דלא דרשי יטמא יטמא לא ידענא מהיכא נפקא להו אי לאו מהאי קרא וכי יותן מים על זרע וגו' ודרשינן הוא טמא ואינו עושה כיוצא בו ומדאיצטריך קרא למעוטי כיוצא בו מכלל דמטמא אחרים וכ"ת טמא הוא הרי הוא טמא ואינו מטמא אחרים א"כ לשתוק קרא מיניה ולכתוב טמא ומהיכא תיתי לן טומאה לאחרים ואי קשיא הואיל ומשקין לא מטמאי אחריני לרבי יוסי תו לא מיתוקמא מתני' כתרגמא דתריץ ר' ירמיה לעיל ואזדא ר' יוסי לטעמיה והדר קושיין לדוכתה אמאי איכה היא המדה מדה ומדה היא לא תיקשי דכי אוקימנא ואזדא רבי יוסי לטעמיה בתר טעמא דהא מתני' דר' יוסי אליבא דר"ע אוקימנא דדריש יטמא יטמא דהא מהא מייתינן סייעתא עליה ואני שמעתי דר' יוסי אית ליה יטמא יטמא גבי משקין והא דאמר לא ס"ל בההיא דאוכלין דר"ע אמרן לענין טומאה עושה כיוצא בה ועכשיו אתה בא לידי רביעי שרץ כלי כלי אוכל ואוכל משקה ומשקה אוכל ואי אפשר להעמידו מפני כמה תשובות ומיהו לר"מ דאמר בהדיא טומאת משקין לטמא אחרים לאו דאורייתא לא משכחת לה רביעי אלא מדרבנן: **ואנן אהכי נסמוך.** משום דלא אשכחן תנא נימא דר"ע לית ליה ק"ו: **דק ואשכח.** בהדיא דאמר ר"ע רביעי ולא חמישי: **הכלי מצרף מה שבתוכו.** עריבה ארוכה ובה אוכלי קודש מכאן ואוכלי קודש מכאן ואין נוגעין זה בזה ונגע טמא באוכלין שבראש אחד ובכלי לא נגע ואוכל אין מטמא כלי אפי' מדרבנן ואפ"ה האוכלין שבשני ראשיה טמאים שהכלי מצרפן: **מעדותו.** ע"י עדותו: **הוסיף ר"ע.** בעדות: **לבונה וגחלים.** אע"ג דלאו אוכלין ניהו חיבת הקודש מכשרתן ומשויא להו אוכל בפ' כל שעה (לה.): **פסל את כולן.** אלמא מצרף כלי מה שבתוכו דאי משום דנגעי אהדדי נהי דגחלת שנגע בה מטמא את חברתה אבל חברתה תו לא מטמיא דא"כ ה"ל ששי ושביעי עד ק' ומאותו עדות נשנית משנה זו דהכלי מצרף וקתני בהדיא רביעי בקודש פסול אלמא דר"ע חמישי לית ליה שלישי בתרומה אין רביעי לא אלמא לית ליה לר"ע ק"ו דר' יוסי בלשון אחר שמעתי יורד לעמקי תהום וא"א להעמידו: **אלמא קסבר צירוף דרבנן.** מילתא באנפי נפשה היא מדא"ר יוחנן מעדותו של ר"ע נשנית אלמא קסבר ר' יוחנן צירוף דכלי לקודש דקתני גבי מעלות לאו דאורייתא הוא אלא מדרבנן מעדותו של ר"ע דמדרבנן הוא דגחלים ולבונה לאו בני קבולי טומאה ניהו אלא מדרבנן ואע"ג דאמר מר והבשר לרבות עצים ולבונה אמרי' בכל שעה (שם) דמעלה מדרבנן היא: **ופליגא.** דר' יוחנן אדר' חנין: **כף אחת.** בקטורת כתיב דקודש הוא: **תנן התם.** בעדיות ועל המחט העיד עם שאר עדיות שאם נמצאת בבשר קודש שהסכין שנגע בה והידים של כהן שנגעו בה טהורין והבשר טמא ולקמיה מפרש האי מחט מאי טומאה הוה ביה: **זכינו.**

תוספות

ניתני נמי רביעי בתרומה. וה"ה דהוה מצי למימר אי סבר לה כר"ע אמאי איצטריך לאיתויי בקל וחומר רביעי בקודש ממחוסר כפורים מגופיה דקרא שמעינן ליה כיון דשלישי טמא בחולין קרי כאן והבשר אשר יגע בכל טמא וגו' כי היכי דדרשינן השתא לענין שלישי: **לא לישתמיט תנא וליתני רביעי בתרומה וחמישי בקודש.** פ"ה דלמ"ד טומאת משקין לטמא אחרים דרבנן לא משכחת רביעי בקודש אלא מדרבנן ועל ידי עצים ולבונה משכחת לה שפיר כדפי' לעיל ור"ל דמיבעיא ליה אי מהני חיבת הקודש למימני ביה ראשון ושני יסבור דאוכל מטמא אוכל ומה שפ"ה מדקתני לה גבי מעלות בפרק חומר בקודש (חגיגה כ: ושם) אם כן דרבנן היא אין נראה לר"י דהא אוקמא כר"ע ואיהו דריש יטמא ע"כ רביעי בקודש דאורייתא דקרי כאן והבשר אשר יגע וגו' וצירוף נמי דאורייתא לרבי חנין והא דאמר בחגיגה (שם כא:) חמש מעלות אחרונות לית להו דררא טומאה דאורייתא רבינו חננאל לא גרס דאורייתא ואפילו אי גרס ליה ה"פ לית להו דררא טומאה דאורייתא שלא היה לכתוב לטמאה לפי שהן רחוקין מן הטומאה דמן הדין היה להם להיות טהורים ועוד פ"ה דמאן דלא דריש יטמא יטמא נפקא ליה דאוכל מטמא אחרים מדאיצטריך טמא הוא למעוטי שאין טומאה עושה כיוצא בה ואור"י הניחא לאביי ולרב אדא בר אהבה אבל לרבינא דאמר מקרא מלא דבר הכתוב דילמא אתא הוא לקדשים דה"א עושין כיוצא בהן מוהבשר אשר יגע בכל טמא: **אלמא** קסבר צירוף דרבנן. יש פי' מרש"י שמפרש דדייק לר"ע דצירוף דרבנן דמדאורייתא אין טומאה ללבונה וגחלים דהא לאו אוכל ניהו דמעלה דרבנן היא מה שמקבלין טומאה ובפ' כל שעה (לקמן לה.) קרי לה מעלה ואין זה ראיה דהתם נמי קרי לה מעלה להביא כפרתו אוכל בקדשים אף על גב דהוי דאורייתא כדדרים בפרק הערל (יבמות עד:) ועוד דבהדיא מוכח בפרק שני דחולין (דף לו:) דוהבשר לרבות עצים ולבונה לאו אסמכתא היא דמוכח התם מינה דחיבת הקודש מכשר דאורייתא*) ונראה לר"י כמו שהוגה בפי' דדייק דצירוף דרבנן מהא דקתני רישא על אפר חטאת שאם נגע טמא במקצת טימא את כולו וזהו מדרבנן שאפר חטאת אינו קודש אלא חול כדמוכח בפרק התכלת (מנחות נב. ושם) שאין מועלין באפר פרה וקתני הוסיף ר"ע משמע דהוי דרבנן כמו רישא: **שאין** טומאת ידים במקדש. תימה לר"י אמאי היה להם להיות טמא הא אין בהן היסח הדעת ואי משום דאמר בפ' בתרא דחגיגה (דף כד. ושם) כל הפוסל התרומה מטמא ידים להיות שניות א"כ מאי קא פריך תרוייהו בו ביום גזרו והא הנהו ידים שפוסלות התרומה איירי בסתם

זכות

עין משפט נר מצוה

קכא א מיי' פ"ח מהל' אבות הטומאה הלכה ד:

קכב ב ג מיי' פי"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה ז:

קכג ד מיי' פ"י מהל' טומאת אוכלין הלכה ח:

קכד ה מיי' פ"ח מהל' אבות הטומאה הלכה ו:

מסורת הש"ס

חגיגה כ: [מנחות כד.]

חגיגה כג: יומא מח. עדיות פ"ח מ"א

[חגיגה שם]

[עדיות פ"ב משנה ג]

גליון הש"ס

גמ' כל מה שבכף אחת. עי' חולין לו ע"א שם ד"ה צריך:

רבינו חננאל

וכתיב לא יאכל הנוגע בזה הטמא. הנה שלישי מן התורה רביעי מקל וחומר כדאמרן ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה כו' ואי ס"ד דר' יוסי סבר לה כר' ע[ק]יבא דאית ליה שלישי בחולין ליתני רביעי בתרומה וחמישי בקדש דהא מעלה לכל אחד ואחד ניתנו מכאן למדנו דר' יוסי לית ליה הא דר"ע ותו אשכחנן בהדי' במסכת סוטה דר' יוסי סבר אין (שלישי) [שני] עושה שלישי בחולין ור' עקיבא נמי לית ליה הא דר' יוסי דתאני ר' יוסי שלישי שפסול בתרומה אינו דין שיעשה רביעי בקדש דאי ס"ד דאית ליה כיון דאית ליה לר' עקיבא דשני עושה שלישי בחולין כמפורש בתורת כהנים נימא שלישי שפסול בחולין אינו דין שיעשה רביעי בתרומה וכי תאי דינא ניתי חמישי בקדש ולימא ר' יוסי אליבא דר' עקיבא רביה אמרה מדלא אשכחן תנא דתני הכי ש"מ דאפילו ר' עקיבא לית ליה רביעי בתרומה ולא חמישי בקדש ולית ליה האי דינא דדיין ר' יוסי ומתמהי' וכי אהאי סברא נסמוך ודק רב כהנא ואשכח הא דתניא במס' חגיגה הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה הרביעי בקדש והשלישי בתרומה ואמרי' מעדותו של ר' עקיבא נשנית משנה זו דתנן הוסיף ר' עקיבא הסלת והקטורת והלבונ' והגחלים שנגע טבול יום במקצת פסל את כולן כלומר אם נגע טבול יום במקצת הסלת נפסלה כולה וכן הלבונה והקטורת כיוצא בה. ויש אומרים פי' אחר אם נגע טבול יום בס"ת נעשה תחלת דסלת ראשון והקטורת שני והלבונה שלישי והגחלי' רביעי עד כאן של תורה פי' והוא דנגעי אהדדי אבל אי לא נגעי אהדדי או אם יש שם עוד חמישי והכלי הוא דמצרפן מדרבנן הוא דפסלה ופליגא דר' חנן דאמר צרוף דאורייתא דכתיב כף אחת עשרה זהב עשה הכתוב כל מה שבכף אחד וקתני סיפא דהא דדייקינן עלה מעדותו של ר' עקיבא נשנית הרביעי בקדש פסול רביעי ולא חמישי: תנן התם בעדיות פ"ב ועל המחט שנמצאת בבשר שהסכין והידים טהורות מכלל שלא גזרו

*) [עי' תוס' חגיגה כג: ד"ה וכא ותוס' זבחים לו. ד"ה ואפי' הכי ותוס' מנחות כד. ד"ה יצאו ותוס' חולין לה. ד"ה אין לך].

עין משפט
נר מצוה

קכה א מיי' פ"ב מהל' אבות הטומאות הלכה ג:
קכו ב מיי' שם פי"ג הלכה ב:
קכז ג שם הלכה ו:

ונימא שאין טומאת ידים וכלים במקדש אמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ר' יוסי בר' חנינא ידים קודם גזירת כלים נשנו אמר רבא והא תרוייהו בו ביום גזרו *דתנן הספר והידים והטבול יום והאוכלין והכלים שנטמאו במשקין אלא אמר רבא הנח לטומאת סכין דאפי' בחולין נמי לא מטמא האי סכין דנגע במאי אילימא דנגע בבשר הא אין אוכל מטמא כלי ואלא דנגע במחט והא *אין כלי מטמא כלי האי מחט מאי עבידתיה אי נימא ספק מחט והא איתמר ר' אלעזר ור' יוסי בר' חנינא חד אמר לא גזרו על ספק הרוקין שבירושלים וחד אמר לא גזרו על ספק הכלים שבירושלים אמר רב יהודה כגון שאבדה לו מחט טמא מת והכירה בבשר ר' יוסי ברבי אבין אמר כגון שהיתה פרה חסומה ובאה מחוץ לירושלים: גופא ר' אלעזר ור' יוסי בר' חנינא חד אמר לא גזרו על ספק הרוקין שבירושלים וחד אמר לא גזרו על ספק הכלים שבירושלים רוקין תנינא כלים תנינא רוקין תנינא *דתנן כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין חוץ משל שוק העליון לא צריכא אף על גב דאיתחזק זב כלים תנינא *דתנן כל הכלים הנמצאים בירושלים דרך ירידה לבית הטבילה טמאין הא דעלמא טהורין ולטעמיך אימא סיפא דרך עליה טהורין הא דעלמא טמאין אלא רישא דוקא וסיפא לאו דוקא ולאפוקי גזייתא ולרב דאמר כגון שאבדה לו מחט טמא מת והכירה בבשר כיון דאמר מר *בחלל חרב חרב הרי הוא כחלל אדם וכלים נמי ליטמא אמר רב אשי זאת אומרת *עזרה רשות הרבים היא והוה ליה ספק טומאה ברשות הרבים וכל ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור הא ברשות היחיד ספיקו טמא הוא מכדי האי מחט דבר שאין בו דעת לישאל הוא *וכל דבר שאין בו דעת לישאל בין ברה"ר בין ברה"י ספיקו טהור משום דהוי ספק טומאה הבאה בידי אדם ואמר רבי יוחנן *ספק טומאה הבאה בידי אדם נשאלין

בשתם ידים והגאו ידים דכל הפוסל התרומה מטמא ידים להיות שניות איט אלא לקדשים כדמוכח בחגיגה ותירץ ר"י דהך גזירה ודאי אינה הא דחגיגה אלא מסתמא כשגזרו אסתם ידים שיהיו שניות (א) גזרו נמי כן מסתמא על ידים הנוגעות בראשון שיהיו שניות הלכך אי ידים שנגעו במחט שהוא ראשון היה להם להיות שניות אלא דאין טומאת ידים במקדש: **ונימא** אין טומאת ידים וכלים במקדש. תימה לר"י ממה היה לו לכלי ליטמא אי ממשקין הא משקין בית מטבחיא דכן וי"ל דר"ע היא דאמר טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא א"כ לית ליה שיהא דכן וזה אין נראה לו דלר' עקיבא יהיו דכן מלטמא כלים וא"ת דילמא כי אמר ר"ע זכינו עדיין לא נגזרה גזירה דכלים וגזירה דידים לקדש כבר נגזרה כדאמרינן בפ"ק דשבת (ד' טו. ושם) דשלמה גזר לקודש ואינהו גזרו לתרומה וי"ל דגזירה דכלים היינו בי"ח דבר וי"ח דבר קדמו לר"ע וא"ת מנא ליה לגמרא שאין טומאת כלים במקדש דילמא בי"ח דבר גזרו על כלים אף במקדש והא דקתני שהסכין טהור ההיא נשנית קודם י"ח דבר שהיה מעדותו של ר' חנינא סגן הכהנים וי"ל דאם איתא דגזרו בי"ח דבר טומאה על הכלים במקדש ה"ל למיתני בהדיא בשום מקום לאשמעינן דההיא דקתני שהסכין טהור קודם גזירה נשנית: **תרוייהו** בו ביום גזרו. תימה דידים לקודש *שלמה גזר וי"ל דר"ע אי"ח דבר קאי שהיתה מחדש וה"ק בי"ח דבר כשעסקו בדיני ידים לא רצו לגזור טומאת ידים במקדש*: **האי** סכין דנגע במאי. וס"ל דמיירי בלא משקין: **אין** כלי מטמא כלי. ולית ליה דרב יהודה דמוקי לה במחט טמא מת דההוא כלי מטמא כלי אלא כרבי יוסי דאמר כגון שהיתה פרה חסומה: **הא** ברשות היחיד ספיקו טמא. תימה הא איצטריך לאוקמא ברשות הרבים משום ידים דספיקו ברה"י טמא: **מכדי** האי מחט דבר שאין בו דעת לישאל הוא. פי' האי מחט כלי שנגע במחט דבטומאה לא בעינן שיהא בו דעת לישאל אלא המיטמא לחודיה דהא לא כן כל טומאת מת ושרץ אפילו ברה"י יהא ספיקו טהור: **ואמר** רבי יוחנן וכו'. ה"מ לאתויי דזעירי דמשני (נדה ד' ה:) דמעת לעת שבנדה עושה משכב ומושב אע"ג דמשכב ומושב אין בו דעת לישאל כשחברותיה טשאות אותה במטה: לא

זכות וטובה וריוח ותקנה היא לנו מהפסד קדשים שלא נגזרה גזרת ידים במקדש ליטמא בדבר שאין מטמא אדם דהאי מחט מוקמי ליה דלאו בר טמויי אדם הוא דאילו חוץ למקדש מטמאים ידים בטומאה כל דהו אפילו סתמן משום ידים עסקניות: ונימא. נמי זכינו שאין טומאת כלים במקדש מדרבנן בדבר שאין מטמא מן התורה דאילו בחולין גזור רבנן ביה טומאה ואף על גב דמדאורייתא טהור כדתנן גבי י"ח דבר והאוכלים והכלים שנטמאו במשקין והכא קתני סכין טהור: ידים קודם גזירת כלים נשנו. ליטמא מדרבנן וכשהעידו עדות זו עדיין לא נגזרה גזירת חכמים על טומאת כלים דרבנן לפיכך לא יוכל לומר זכינו שאין טומאת כלים במקדש דההיא שעתא אפי' בעלמא נמי לא הואי: בו ביום. בעליית חנניה בן חזקיה בן גרון ביאלות השבת דתנן אלו פוסלין את התרומה: הספר. והתם מפרש טעמא משום תקנת ספרים שהיו מניחין את הספרים עם התרומה ועכברים אוכלים אותם: והידים. אפילו סתמן אם נגע בתרומה בלא נטילת ידים: והטבול יום. והתם פריך הא דאורייתא היא ומשני סמי מכאן טבול יום: אלא אמר רבא. ודאי כבר נגזרה על הכלים מדרבנן שיטמאו במשקין ומיהו הכא ליכא משקין והנח לטומאת סכין דאפילו בחולין שלא חשו להפסידן לא שייכא בהו הכא טומאה לסכין דהאי סכין דנגע במאי שיטמאוהו לא בשר ולא מחט אין יכולין לטמאו דאין אוכל ולא כלי שאינו אב הטומאה מטמאין כלים אפילו מדרבנן ולא גזרו חכמים מדבריהם טומאה על הכלים אלא שיטמאו מן המשקין ומשום משקה זב וזבה: מאי עבידתיה. דמטמא בשר: ספק מחט. לא ידעינן אי טמא אי טהור ושל מי היתה: על ספק הרוקין. לומר שמא של זב או של נדה הן ורוקין אב הטומאה הן לטמא אדם דכתיב (ויקרא טו) וכי ירוק הזב: מחט של טמא מת. שהוא אב הטומאה והמחט עצמו אב הטומאה דחרב הרי הוא כחלל ולקמיה פריך אמאי הסכין והידים טהורין אף גופו של כהן טמא הוא וצריך טבילה והערב שמש דאורייתא: רבי יוסי בר' אבין אמר. לעולם ספק מחט וכגון שהיתה פרה חסומה ובאה מחוץ לירושלים דודאי מעלמא אתי דמשנכנסה לשם לא בלעתה דהוו להו ספק כלים של מקומות אחרים: של שוק העליון. שם היו מתקבלין טמאין שלא לטמא את חביריהם: ואע"ג דאיתחזק זב. שראינוהו עובר בשוק זה שנמצא בו רוק אשמעינן דלא גזרו דטלי האי לא שמעט ממתני': בדרך אחת היו יורדין לבית הטבילה. ועולין בדרך אחרת הנמצאין בדרך הירידה טמאין דמאי בעו התם אלא טמאין היו והיה רוצה להטבילן ונפלו ממנו: דרך עליה טהורים. שהטבילן: ולטעמיך אימא סיפא כו'. ומהא ליכא למשמע מינה דאיכא למידק מרישא הכי ומסיפא הכי ואשמעינן הכך אמוראי דלעיל דאמרי לא גזרו דרישא דוקא דקתני בדרך ירידה הוא דמטמאין הא דכל העיר טהור וסיפא דקתני דרך עליה טהורין לא תידוק מינה הא דכל העיר טמאין אלא לאפוקי גזייתא מבואות קטנים שהיו סמוך לדרך ירידה ועליה ופעמים שהיו יורדין דרך אותן מבואות ופעמים עולין והנהו טמאין מספק שהרי מתחלה טמאין היו ספק נפלו בירידה ספק בעליה ומספקא לא נפקי מטומאה אבל שאר כלים ספק נטמאו ספק לא נטמאו לא גזרו עליהן מספק: כיון דאמר מר חרב הרי הוא כחלל. וזו נגעה בטומאת מת שהוא אב הטומאה ונעשה גם המחט אב הטומאה ואמאי הסכין והידים טהורות: אדם וכלים נמי ליטמא. דכל אב הטומאה מטמא אדם וכלים בין כלי את כלי בין אדם את אדם בין אדם כלי וכלי אדם בפרשה זאת חקת התורה בספרי: עזרה רשות הרבים היא. לטומאה ואדם וסכין ספק נגעו במחט זה ספק לא נגעו והויא לה ספק טומאה ברה"ר דספיקו טהור: ופרכינן הא רה"י הוי ספיקו טמא. הא דבר שאין בו דעת לישאל הוא הסכין ול"ג האי מחט אלא מכדי דבר שאין בו דעת לישאל הוא ואי גרסי' ליה הכי מפרשינן מכדי האי עדות דמחט דבר שאין בו דעת לישאל הוא הסכין וכל מי שאין בו דעת לישאל כו' דכל ספק טומאה מסוטה גמרי' מה סוטה רה"י ועל הספק טמאה אף כל ספק טומאות ברשות היחיד ספיקו טמא ומינה מה סוטה יש בה דעת לישאל אם נטמאה אם לאו אף כל שיש בו דעת לישאל כגון אדם ספק נגע בשרץ ספק לא נגע דיש בו דעת שיכולין לשואלו אם נגע והוא אינו יודע ספיקו טמא: הבאה בידי אדם. אדם שיהא עסוק בה ואם נגע בו הסכין במחט על ידי אדם הלכך אם עזרה רשות היחיד ספיקו טמא: נשאלין

רבינו חננאל

על הידים טומאת במקדש אקשי' עלה והא על הסכין נמי קתני טהור ליתני ר"ע זכינו שאין טומאת במקדש לא לידים ולא לכלים ודחי' בעת שנשנית משנה זו לא גזרו רבנן טומאת על הכלים ואפילו בחוץ והכלים בכל מקום טהורים היו אם נגעו במשקין טמאין וכל שכן במקדש אבל הידים שבחוץ טמאות הוצרך ר"ע לומר כי במקדש לא גזרו עליהן טומאה ואתקיף עלה רבא והא אשכחן דידים וכלים באחת גזרו עליהן דתנינן י"ח דבר גזרו בו ביום ומהן הידים וטבול יום והאוכלין והכלים שנטמאו במשקין ומשני רבא הנח לסכין דאפי' בחולין לא מטמא כי מאין תרד טומאה בסכין בו אם מנגיעת הבשר בסכין הא קיימא לן אין אוכל מטמא כלי והסכין כלי הוא ואם נאמר כיון שנגע בה המחט נטמא הסכין מן המחט המחט כלי ואין כלי מטמ' כלי ועמדו דברי רבא: ובאנו לחקור על זה המחט מאיזה דרך טמאה הבשר ואמרנו אם המחט עצמה מטמאתה מספק דחיישי' שמא מחט זו טמאה היתה הא אמרי' לא גזרו על ספק כלים הנמצאים בירושלים ואוקמא רב יהוד' במחט ידועה שנטמאת טמא מת ונמצא עכשיו בבשר שאינה ספק אלא ודאי ור' יוסי בר אבין אוקמא בפרה חסומ' ובאה מחוץ לירושלים שנתברר כי זו המחט מחוץ לירושלים בלעתה וכי לא גזרו טומאה על ספק כלים הני מילי בירושלים אבל חוץ לירושלים גזרו וזו המחט מחוץ לירושלים היא. וחזרנו לדקדק על מי שאמר לא גזרו על ספק הרוקין שבירושלים למה הוצרך לומר זה והלא שנינו כל הרוקין הנמצאים בירושלים כו' ופשוטה היא ועוד הא דאמרי' לא גזרו על ספק כלים הנמצאים בירושלים למה הצרך לאמרו ותרי משנה שלימה שנינו ג' שקלים פ"ח כל הכלים הנמצאין בירושלים דרך ירידה לבית הטבילה טמאים ודייקינן הני ודאי טמאים דמוכחא מילתא דלאטבולינהו בעי הא ספק טהורין ואמרינן אדרבה דייק מסיפא דקתני דרך עליה טהורין דמוכחא מילתא דודאי הטבילן הא אחרים כולהי דאיכא למיחש שמא טמאין הן טמאין ואסקינן לעולם רישא דוקא וסיפא למעוטי גזייתא פי' הכלים הנמצאים דרך מעבר בבית הטביל' דלא ידיע דרך עליה או דרך ירידה ואתיא סיפא לאשמעינן שהן טמאים וכי אינן טהורין אלא הנמצאין דרך עליה בלבד. ופי' גזייתא כדכתיב (נחום א' י"ב) וכן נגוזו ועבר וכדמתרגמינן עברו גזו והני מילי בבית הטבילה בלבד אבל בירושלים הכל טהור וגם מי שאמר לא גזרו על ספק כלים שבירושלים דוקא דהא מתניתין קמ"ל: וחזרנו להקשות כי מחט זו אם מחט טמא מת היא ודאי אי הכי אדם וכלים נמי תטמא דהא קיימא לן בחלל חרב חרב הרי הוא כחלל וכבר פי' למעלה בענין נר של מתכת שהוא טמא מת ודחי' רב אשי עזרה כרשות הרבים היא וה[illegible] טומאה ברשות הרבים טהור עד שיאמר נגעתי ואקשינן עליה מכלל דברשות היחיד' כי האי גונא טמא והתנן בפ"ג חרש שוטה וקטן שנמצאו במבוי שיש בו טומאה הרי זו בחזקת טהרה וכל הפקח בחזקת טומאה וכל שאין בו דעת לישאל ספקו טהור והא חרש שוטה וקטן מפני שאין בו דעת להשאיל ספקו טהור וכל שכן מחט ומשני כיון שהיא ספק טומאה הבאה בידי אדם פי' שהמתעסק בבשר הרי פקח הוא כמי שיש בו דעת

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אין וכו' אסתם ידים שיהיו שניות לתרומה גזרו כמו כן מסתמא על ידי"הנוגעי' בראשון שיהיו שניות לתרומה הלכך הני ידים שנגעו כו' שהוא ראשון:

שבת יג: [זבים פ"ה מ"ב]
[ברכות נב: חגיגה כ.]
שקלים פ"ח מ"א
שם [מ"ב]
[לעיל יד: וש"נ]
[סוטה כח. נדה ד: כ:]
נדה ס:
[שבת טו.]
[פ"ה מ"ו שבת מ"ו]

רש"י

נשאלין עליה. כלומר חשבינן לה לטמא אותה כאילו יש בה דעת לישאל לשון אחר נשאלין לב"ד מה תהא עליו (א) וזו עיקר נשאלין עליה בעלים יהו נשאלין בעל כרחן בשבילה לב"ד מה תהא עלה: ואפילו הוא כלי מונח על גבי קרקע. כלומר אע"ג דכלי טהור זה שנולד בו הספק אין בו דעת לישאל ובו לא היה אדם עוסק שיהא מוליכו ומביאו בידו אבל אדם עסוק בטומאה שהיה נושא שרץ בידו ספק נגע בכלי ספק לא נגע אם ר"ה הוא ספיקו טמא: האי בשר דאיתכשר במאי. ה"נ מאי בעי אקרא והבשר אשר יגע בכל טמא במאי איתכשר ואיכא למימר בשר דקרא פשיטא דאיכא הכשר טובא דבשר של שלמים נאכל בכל העיר ולכל אדם ושם מדיחין אותו ומבשלין אותו ואיכא הכשר טובא אבל בהמה זו שנמלאת בבשרה מחט בעזרה במקום שחיטה ומהיכן קבל הבשר הכשר דמה אינו מכשיר מדר' חייא בר אבא א"ר יוחנן כו': משקה בית מטבחיא. שהודחה בהן אינו מכשיר: אלא דאיתכשר בחיבת הקודש. חיבת הקודש מכשרתה לבוא לידי טומאה דקיימא לן בפרק שני דשחיטת חולין חיבת הקודש משווה לה אוכל לקבולי טומאה: למימני ביה ראשון ושני. שיהא הוא מטמא אחרים דקתני הבשר טמא ולא קתני הבשר פסול: נמי. בתמיה א"כ תיפשוט מדקתני טמא משמע מטמא אחרים משום הכשר חיבת הקודש תיפשוט דבעי ריש לקיש בשחיטת חולין: צריד של מנחות. יבש של מנחות מקום שלא נגע לשם שמן: צריד. לשון יבש ודומה לו גבי שופר (ר"ה ד' כז:) היה קולו דק או עבה או צריד. להכי נקט פרה של זבחי שלמים לפי שהעור והבשר לבעלים ומתעסק ליפות העור והבשר ומעבירה בנהר סמוך לשחיטה ומשקין אותה כדי שתהא נוחה להפשיט כדאמרינן בסיומא דבילה*: ועדיין משקה טופח עליה. ואי אפשר שלא יפול מן המשקה על הבשר כל שהוא בשעת הפשט: וניהדר פרש. דקא סלקא דעתך הורת משקה עליו שהרי בשעה זו השקה אותה: בפרש עבה. דלאו משקה הוא: שרץ מטמא את המשקין. מקל וחומר מכלי כדלעיל ומשקין שבאו מחמת שרץ מטמאין כלי כדיליף מבכל כלי יטמא וקא סבר יטמא הכלי מן המשקה כדהוה דריש לה ר' יהודה מיקמי דהדר ביה ודריש ביה נמי להאי יטמא יטמא ויליף מיניה דהוזר כלי זה ומטמא את האוכלין כדאשכחן בהו דכלים מטמאין (ב) מכל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל משמע שנטמא האוכל מאויר כלי חרס והאוכלין את המשקין כו' ומיהו לא מיתרצא היא דהאי אוכל הבא מחמת כלי דקאמר קרא דמטמא משקה לאו מכלי הבא מחמת משקה קאי אלא בבא מחמת שרץ ותנא תני למדנו שלש טומאות בשרץ דמשמע דטומאה הולכת מזה לזה ומזה לזה ומהכא הוה מגינו למיפרכיה למילתיה אלא דאקשי ליה קושיא אחריתי מפורשת טפי דקתני שלש וקא חשיב ארבע והיא היא: והאוכלין מטמאין את המשקין. דדריש יטמא דגבי אוכלין יטמא לטמא אוכלין המשקין כדדריש ליה ר"ע והוא הדין דמצי למיתני וכלי מטמא את המשקין ומשקין מטמאין אוכלין כיון דאית ליה יטמא יטמא אלא חדא מינייהו נקט ותרווייהו לא מצי למיתני דנימא כלי מטמא את האוכלין ואוכלין את המשקין ומשקין שבאו מן האוכלין מטמאין את האוכלין דהא ליתא בקרא אפי' לר' עקיבא דהוה ליה שלישי עושה רביעי דוכל משקה אשר ישתה אתוכו דכלי חרס קאי שקיבל המשקה הזה טומאה מן הכלי וכי דרשת יטמא יטמא אכתי שני עושה שלישי משכחת מיניה אבל שלישי עושה רביעי לא ילפת מיניה: הני ארבעה הויין. שלישי עושה רביעי לא משכחת ליה בקרא דכי כתיב אוכל הבא מחמת כלי מטמא משקה לאו בכלי הבא מחמת משקה כתיב אלא בכלי הבא מחמת שרץ ותנא גופיה חשיב ארבע ותני שלש: גוז משקין דרישא. חתוך משקין הראשונים ואימא שרץ מטמא את הכלי והכלי את האוכל ואוכל את המשקה וכן הן סדורין במקרא ור' עקיבא הוא דדריש יטמא יטמא ושני עושה שלישי והוא הדין דמצי למיתני נמי שרץ כלי וכלי משקה ומשקה אוכל וחדא מינייהו נקט כדפרשינן דתרווייהו לא מצי למתני והא אתא לאשמעינן דשני עושה שלישי בחולין: אדרבה גוז משקין דסיפא. ואימא שרץ משקה ומשקה כלי מבכל כלי יטמא כדהוה דריש ליה ר' יהודה וכלי אוכל דרוש ביה להאי יטמא דכלי יטמא ומשקין דסיפא לא תיתני משום דרביעי לא כתיב ואע"ג דאוכל ודאי מטמא משקה הכא לא תתנייה דהאי אוכל דהכא שלישי הואי: אמר ליה לא אשכחן תנא כו'. ואי הכי תדרוש כמאן תוקמיה: וסימניך. שלא תטעה בסדרן: נזייתא. סדר מטילי שכר שעורין תחלה נותנין כלי ואח"כ אוכל ואח"כ משקה: שרץ שנמצא בתנור. ולא נגע בפת הפת שבתוכו שני לטומאה ואינם מטמאים חולין לרבנן מפני שהתנור תחלה התנור קיבל טומאה מן השרץ והפת מן התנור: וליחזייה להאי תנור כמאן דמלי טומאה. כיון דקיימא לן אויר כלי חרס מטמא מן השרץ אף על פי שלא נגע אלמא כמאן דמלי טומאה הוא דהא לא נגע בו ומטמאו ותיהוי נמי פת כאלו נוגעת בשרץ: יכול יהו כל הכלים. אם כלי שטף נתון בתוך כלי חרס ושרץ באויר החיצון יכול יהא כלי עץ או כלי מתכת שבתוכו טמא משום דכתיב כל אשר בתוכו יטמא: ת"ל

תורה אור

[לעיל טו: וש"נ] [לעיל טז. חולין לו:] חולין לו. מנחות קב: חולין לו: [לעיל יח.] שבת קלח: כלים פרק ח משנה ה שבת קלח: [דף מ.] דברים יב

גמרא

נשאלין עליה אפילו בכלי המונח על גבי קרקע כדבר שיש בו דעת לישאל והבשר טמא האי בשר דאיתכשר במאי אי נימא דאיתכשר בדם והא *א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מנין לדם קדשים שאינו מכשיר שנאמר °לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים דם שנשפך כמים מכשיר ושאינו נשפך כמים אינו מכשיר ואלא דאיתכשר במשקי בית מטבחיא והא א"ר יוסי בר' חנינא *משקי בית מטבחיא לא דיין שהן דכן אלא שאין מכשירין ואלא דאיתכשר בחיבת הקודש אימור דמהניא ליה חיבת הקודש לאיפסולי גופיה למימנא ביה ראשון ושני נמי תיפשוט *דבעי ריש לקיש צריד של מנחות [א]מונין בו ראשון ושני או לא *אמר רב יהודה אמר שמואל [ב]כגון שהיתה פרה של זבחי שלמים והעבירה בנהר ושחטה ועדיין משקה טופח עליה נמצאת בפרש הכל טהור וניהדר פרש וניטמייה לבשר אמר רב אדא בר אהבה בפרש עבה רב אשי אמר [ג]אפי' תימא בפרש רכה *משום דהוי משקה סרוח תני תנא קמיה דרב ששת שרץ מטמא את המשקין ומשקין מטמאין את הכלי וכלי מטמא את האוכלין והאוכלין מטמאין את המשקין ולמדנו שלש טומאות בשרץ הני ארבעה הן גוז משקין דרישא אדרבה גוז משקין דסיפא לא אשכחן תנא דאמר משקין מטמאין כלי אלא רבי יהודה והדר ביה וסימניך נזייתא *תנן התם [ד]שרץ שנמצא בתנור הפת שבתוכו שניה מפני שהתנור תחלה אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא וניחזי להאי תנור כמאן דמלי טומאה דמי ותיהוי האי פת ראשונה אמר ליה לא סלקא דעתך *דתניא יכול יהו כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס ת"ל

תוספות

לא דיין שהן דכן אלא שאין מכשירין. לא בעי לשנויי תרגומא אדם דלעיל* תירץ כן מחמת דוחק וזה שאין מכשירין משום דס"ל דתלושים לא מכשירין דדרים יטמא דכתי' גבי משקין יטמא ממש ולא הכשר וליכא אלא חד קרא בהכשר וס"ל לאוקמי טפי במחוברין מבתלושין: אלא דאיתכשר בחיבת הקודש. וא"ת אי חיבת הקודש מהניא למימני ביה ראשון ושני מאי נפקא מינה דהאי משקין בית מטבחיא דכן ואין מכשירין ואור"י דאיצטריך לכמה דברים שמביאין בעזרה דלא שייך בהו חיבת הקודש כגון ביכורים או חולין שאוכלין בעזרה כדי לאכול המנחה והזבח על השובע כדאיתא בהקומץ רבה (מנחות כא:)*: ובשעת שחיטה עדיין משקה טופח עליה. פירש הקונטרס דאי אפשר שלא יפול מן העור על הבשר ואין נראה דאם כן הוי ליה תלושין ותלושין לא מכשירין כיון דדריש שמואל יטמא ממש ליכא אלא חד קרא בהכשר והוא מוקי לה במחוברים ולהכי נקט והעבירה בנהר משום דבעי הכשר מן הנהר שהוא מחובר ואומר ר"י דעל ידי העור הוכשר הבשר דבהעור והרוטב (חולין קיח:) פליגי אי יש יד להכשיר אבל לכולי עלמא יש שומר להכשיר ובכל העור באו מים בעודם מחוברים: מי

עין משפט נר מצוה

קכח א מיי' פי"א מהל' אבות הטומאה הלכה ג:
קכט ב ג מיי' פ"י מהל' טומאת אוכלין הלכה יז:
קל ד מיי' פי"א מהל' אבות הטומאה ה"כ:

רבינו חננאל

דעת להשאל [דמי] כר' יוחנן דאמר נשאלין עליה אפילו בכלי המונח על [גבי] קרקע ולפיכך אמר ברשות הרבים ספיקו טהור ברשות היחיד כי האי גונא ספיקו טמא והאי ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור ברשות היחיד ספיקא טמא גמרי' לה מסוטה דכתיב בה (במדבר ה יג) ונסתרה והיא נטמאה הנה כיון שנסתרה ספיקא הוא אלא כיון שברשות היחיד נסתרה אמרה תורה נטמאה וכו' ופשוטה היא וכבר פרשנוה בכמה מקומות לפיכך לא הארכנו בה: והקשי' זה הבשר היאך נטמא בלא הכשר משקה הא אוקימנ' לדם קדשים ולמשקה בית מטבחיא דלא מכשרי היכן הוכשר שנטמא ושני' דאיתכשר בחיבת הקדש כלומר תאות אדם לקדש משוה הדבר שמקדיש אע"פ שלא הוכשר במים כאלו הוכשר. ואמרי' אימור דמהניא חיבת הקדש כו' ואמרינן אי הכי תפשוט בעיא דריש לקיש דבעי צריד של מנחות פי' שהוא פסולת חסלת כגון התורמן וכיוצא בו מונין בו ראשון ושני או לא כלומר אם נגע השרץ בהאי צריד שלא הוכשר במים ונטמא אם יגע הוא באחרים מטמא או לא ולא איפשטא וכיון דלא איפשטא לא איתברר לן דמטמיא ושני' דרך אחרת כגון בהמה של זבחי שלמים והעבירה בנהר ועדיין היה משקה טופח עליה ונשחטה הוכשר הבשר באותו משקה הטופח שהיה בעור נמצאת המחט כפרש הכל טהור אוקים' אפי' בפרש רך שהוא כמים כיון דהוה ליה משקה סרוח אינו מטמא ואפילו למאן דאית ליה טומאה למשקין נהי דמטמא משקין הראויין לשתיה דאינון מקרי משקין אבל הני דסרוחין נינהו לא: תאני תנא הא דתנינן בתורת כהנים שהן דברי ר' עקיבא היה התנא שונה סתם השרץ מטמא את המשקה והמשקה את הכלי והכלי את האוכל והאוכל את המשקה למדנו שלש טומאות בשרץ אמר ליה רב ששת תני לפי מה שפירשת משקה וכלי ואוכל ומשקה ארבעה טומאות הן אלא גוז משקה דרישא כלומר העבר אותו ולא תאמר משקה מטמא את הכלי ולמען שלא יתחלף לך שים לך סימן נזיאתא פי' המשקה שאמרת מטמא הכלים שהן נזיאתא כדגרסינן בע"פ תמרי לבי נזיאתא ארחים ועוד גי' סי' דביא דנזיאתא סמי אותן דלא אשכחן תנא דתנא משקה מטמא כלי אלא ר' יהודה והדר ביה כדפרשינן לעילא: תנן התם השרץ שנמצא בתנור הפת שבתוכו שניה שהתנור תחלה ואמר ליה רבא לרב אדא בר אהבה הלא זה השרץ לא נגע בכותלי התנור אלא נתלה באוירו ואתה רואה אותו כאלו נגע בכותלי התנור וטמאהו כן נחזייה להא תנור כמאן דמלי שרצים ונימא כאלו השרץ עצמו נגע בפת ותהוי הפת ראשונה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה נשאלין וכו' מה תהא עליו: (ב) ד"ה השרץ וכו' מטמאין מכל אשר בתוכו:

עין משפט
נר מצוה

קלא א מיי' פ"ה מהל' טומאת מת הל' ו ופי"ג מהל' כלים הל' ב:

קלב ב שם הלכה ג:

קלג ג ד מיי' פי"ב מהל' תרומות הלכה ה:

קלד ה שם הלכה יב:

[וע"ע תוס' שבת דף כה. ד"ה קן]

תורה אור

ת"ל °כל אשר בתוכו יטמא וסמיך ליה מכל האוכל *אוכל מטמא מאויר כלי חרס ואין כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס: רב חסדא רמי פיסחא אפיסחא ומשני מי א"ר יהושע שתיהן כאחת ורמינהו *א"ר יוסי אין הנדון דומה לראיה כשהעידו רבותינו על מה העידו אם על הבשר שנטמא בולד הטומאה ששורפין אותו עם הבשר שנטמא באב הטומאה זה טמא וזה טמא אם על השמן שנפסל בטבול יום שמדליקין אותו בנר שנטמא בטמא מת זה פסול וזה טמא אף אנו מודים בתרומה שנטמאת בולד הטומאה ששורפין אותה עם התרומה שנטמאת באב הטומאה אבל היאך נשרוף אפילו תלויה עם הטמאה שמא יבא אליהו ויטהרם ומשני הא ר"ש ואליבא דר' יהושע הא ר' יוסי ואליבא דר' יהושע *דתניא י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ושורפין תרומות טמאות תלויות וטהורות דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר טהורה בפני עצמה ותלויה בפני עצמה וטמאה בפני עצמה אמר ר"ש לא נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע על הטהורה ועל הטמאה שאין שורפין על התלויה ועל הטהורה ששורפין על מה נחלקו על התלויה ועל הטמאה שר' אליעזר אומר תישרף זו בעצמה וזו בעצמה ור' יהושע אומר שתיהן כאחת והא מתניתין ר' יוסי היא הכי קאמר ר' יוסי לר' מאיר אפילו ר"ש ואליבא דר' יהושע דמיקל כי מיקל בתלויה וטמאה אבל בטהורה וטמאה לא רבי יוסי בר' חנינא רמי תרומה אפיסחא ומשני מי אמר ר' יהושע שתיהן כאחת ורמינהו *חבית של תרומה שנולד בה ספק טומאה רבי אליעזר אומר אם היתה מונחת במקום התורפה יניחנה במקום המוצנע ואם היתה מגולה יכסנה רבי יהושע אומ' אם היתה מונח' במקום המוצנע יניחנה במקום התורפה ואם היתה מכוסה יגלנה גרמא אין בידים לא ומשני הא רבי שמעון אליבא דר' יהושע הא ר' יוסי אליבא דר' יהושע ר' אלעזר רמי תרומה אתרומה ומשני מי אמר ר' יהושע גרמא אין בידים לא ורמינהו *חבית של תרומה שנשברה בגת העליונה ותחתיה חולין טמאין מודה ר' אליעזר (*לר') יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל ואם לאו ר' אליעזר אומר תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד *ר' יהושע אומר יטמאנה ביד ומשני שאני התם דאיכא הפסד חולין מתקיף לה רבא מתני' נמי איכא הפסד עצים א"ל אביי *להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו ומנא תימרא דלהפסד מרובה חששו ולהפסד מועט לא חששו דתניא חבית של שמן תרומה שנשברה בגת העליונה ובתחתונה חולין טמאין מודה ר' אליעזר לר' יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל ואם לאו תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד *מ"ש שמן דראוי להדליק יין נמי ראוי לזילוף וכ"ת זילוף לאו מילתא היא והאמר שמואל משום ר' חייא שותין מלוג בסלע ומזלפין מלוג בשתים בחדש והא ראוי לישנו *אתי ביה לידי תקלה שמן נמי אתי ביה לידי תקלה דרמי ליה בכלי מאוס יין נמי רמי ליה בכלי מאוס לזילוף קא בעי ליה בכלי מאוס רמי ליה *ותקלה עצמה תנאי היא דתניא חבית של יין של תרומה שנטמאת ב"ש אומרים תשפך *חבל ובית הלל אומרים תעשה זילוף אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי אני אכריע בשדה תשפך חבל בבית תעשה זילוף איכא דאמרי בחדש תשפך חבל בישן תעשה זילוף אמרו לו

אין

ת"ל וסמיך ליה מכל האוכל. כלומר האי כל אשר בתוכו שאמרתי לך באוכל אמרתי לך ואי כמאן דמלי טומאה חשיב ליה לחילון נמצאת טומאה נוגעת בגבו של כלי שטף וכלי שטף מטמא מגבו אלא שמע מינה כל אשר בתוכו יטמא מחמת כלי הוא דמטמא ואשמעינן קרא דאוכלין ומשקין הוא דמקבלי טומאה מולד הטומאה אבל כלי לא ומהאי פירוקא נפקא לן בכל דוכתא הא דאשכחן דאין כלי ראשון מטמא כלי ואין אוכלין ומשקין מטמאין כלי כדיליף לעיל מק"ו ואדם נמי שאינו אב הטומאה כגון נוגע בטומאת נבלה ובשרץ לא מטמא כלי דכתיב והנוגע בנבלתם יטמא ולא כתיב כבוס בגדים אבל גבי נושא גזירת הכתוב היא בטומאת משא שמטמא אדם לטמא בגדים שעליו בשעת משא ולא בגדים הבאין לאחר מכאן אלמא ולד הטומאה לא מטמא כלי חוץ מטמא מת שהוא אב הטומאה וכן אדם לא מצינו לו טומאה בכל התורה אלא מאב הטומאה כגון ע"י שרץ ונבלה ושכבת זרע ועל ידי זב ומעיינותיו ומדרסו ועל ידי נדה ומעיינותיה ומדרסה וע"י טמא מת: שתיהן כאחת. בתלויה וטמאה בחמץ בפסח: ורמינהו כו'. וקתני היאך ישרף אפילו תלויה עם הטמאה: מתני' ר' שמעון היא ואליבא דרבי יהושע. וברייתא רבי יוסי אמרה כדקתני אמר ר' יוסי אין הנדון כו' ולקמן פריך והא מתני' ר' יוסי נמי קאמר לה דתנן א"ר יוסי אינה היא המדה: ושורפין תרומה תלויה וטמאה וטהורה. הכל ביחד ר' מאיר לטעמיה דאמר מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח: ה"ג לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על טהורה ועל טמאה שאין שורפין על התלויה ועל הטהורה ששורפין. דהואיל ולא הוחזק טומאה אין נראה כמטמא בידים: על מה נחלקו על התלויה ועל הטמאה. דהואיל ואין לה טומאה ודאית הרי היא מטמא בידים לר' אליעזר ור' יהושע סבר כיון דתלויה היא אי אתה מוזהר על שמירתה: רמי תרומה אפיסחא. תרומה דעלמא אתרומה דפיסחא: ומי א"ר יהושע שתיהן כאחת. דמותר לטמא תלויה בידים: בידים לא. ואע"ג דתלויה היא: הא. דקתני בידים לא ר' יוסי היא ואליבא דר' יהושע דגבי תלויה דפיסחא נמי הכי אמר ותנן היאך נשרוף אפילו תלויה עם הטמאה: מתני' נמי איכא הפסד עצים. ואמאי קאמר רבי יוסי אליבא דרבי יהושע דלא: מודה רבי אליעזר כו'. אמסקנא קאי אאם לאו תרד ותטמא ולקמן פריך מודה רבי יהושע לרבי אליעזר מבעי ליה מכל מקום קתני גבי שמן דכולהו מודו שלא יטמאנה בידים משום הפסד חולין דשמן חולין שנתערב תרומה בהן יאסרו לכהן ולזר משום טומאה דתרומה משום דהפסד מועט הוא כדמפרש דראוי להדליק: לאו מילתא היא. לא חשיב והרי הפסידו: שותין מלוג. שנמכר בסלע ומזלפין מלוג הנמכר בשתים נוח לקנות לוג בשתי סלעים לזילוף מלקנותו לשתיה ומי שהוא עשיר יקח יין בזול לשתייהו לוג בסלע ויין ביוקר לזילוף: בחדש. דאין ריחו נודף ואין ראוי לזילוף: אתי ביה לידי תקלה. אם ישהנו אצלו עד שיתיישן אתי למשתי מיניה: לזלוף קבעי ליה. וצריך שיהא לו ריחו טוב ובכלי מאוס רמי ליה בתמיה: ותקלה עצמה. אי חיישינן לה ואסור לשהויי אי לא תנאי היא: תשפך חבל (א). לשון חבילה כלומר תשפך יחד ולא לזלף דילמא אדמזלף קלי קלי אפי' בו ביום אתי למשתיה: בשדה תשפך חבל. שאין מזלפין בשדה והא לא אמרינן שיביאנה בבית לזלפו דאדהכי אתי ביה לידי תקלה: ואיכא דאמרי. לשהייה מועטת (לא חיישינן) כי הא מן השדה לבית לא חיישינן אלא בחדש תשפך חבל כו' (ב): *אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי. כמה שנים אחר בית הלל וב"ש היה: אמרו לו. בני דורו:

אין

מי אמר ר' יהושע שתיהן כאחת ורמינהו חבית. אומר ר"י הא דלא משני פסח שאני דמשמע ליה דפסח לא מעלה ולא מוריד מדשרי בתלויה ואסר בטהורות א"כ מה שהיא תלויה הוי הטעם:

הא ר' שמעון אליבא דר' יהושע. תימה לר"י לר' שמעון כיון דשרי תלויה לטמא ביד א"כ שרי לשורפו ואמאי קרי ליה תלויה דתלויה היינו לא אוכלין ולא שורפין וי"ל דתלויה לר"ש היינו דלא מחייב לשורפו: ראוי לזילוף. אף על גב דתרומה טמאה בשריפה כיון דמסקינן בפ' בתרא דתמורה (ד' לג.) הראוי לשריפה שרפה הראוי לקבורה קבורה והוא הדין בכי האי גוונא הואיל וראוי לזילוף*:

אין

רבינו חננאל

אמר ליה לא אמרינן כמאן דמלי שרצים וניִמ' כאלו השרץ עצמו נגע בפת ותהוי הפת תחלה דתניא יכול יהו הכלים מטמאין מאויר כלי חרס ת"ל מכל האוכל אשר יאכל אוכלין ומשקין מטמאין מאויר כלי חרס ואין כלים מטמאין מאויר כ"ח ואי ס"ד דאמרינן כמאן דמלי [שרצים] דמי הא קא נגעי שרצי' בכלים אמאי לא מטמו אלא כיון דלא מיטמו הכלים מאויר כלי חרס ש"מ דלא אמרי' כמאן דמלי שרצים דמי. אחרי כל הדברים הללו חוזר למשנתנו: רב חסדא רמי פסחא אפסחא תנן במתני' כי אמר ר' יוסי על התלויה ועל הטמאה נחלקו ר' אליעזר אומר תשרף זו בעצמה וזו בעצמה ר' יהושע אומר שתיהן כאחת איני והתניא אומר ר' יוסי אין הנדון דומה לראיה כו' אבל היאך נשרוף אפי' תלויה עם הטמאה שמא יבוא אליהו וישהרנו פי' התלויה ושני משנתנו כר' שמעון דמתני ששורפין התלויה והטמאה יחדו כדברי יהושע ובברייתא דקתני אבל היאך נשרוף אפילו תלוית וטמאה כאחת שמא יבא אליהו וישהרנו ר' יוסי אליבא דר' יהושע ומקשי' והא ר' יוסי היא דקתני במתני' כי ר' יהושע אומר התלויה והטמאה שתיהן כאחת ואיך מוקמת לה לברייתא כר' יוסי דתניא אבל היאך נשרוף אפי' תלויה וטמאה ושנינן הכי קאמר ליה ר' יוסי לר' מאיר לדידי אפי' תלויה עם הטמאה אין שורפין אלא אפי' לר' שמעון אליבא דר' יהושע דמיקל לא מיקל אלא בתלויה וטמאה אבל טהורה וטמאה לא שורפין: ר' יוסי בר' חנינא רמי תרומה אפסחא ומשני איך אתה שתה שר' יהושע אומר שתים כא' שנמצא מטמא התלויה בידים והא בחבית של תרומה שנולד בה ספק טומאה לא התיר לטמאותה בידים אלא ע"י גרמא ומשני כרב חסדא כי זו ששנינו במשנה ר' יוסי אמי' לר' שמעון שמיקל אליבא דר' יהושע חשיב לר' מאיר. ומשנה דתרומה אליבא דר' יהושע שנאה ר' יוסי אליבא דידיה דמחמיר: ר' אלעזר רמי תרומה אתרומה ומשני איני דלא התיר ר' יהושע בתלויה לטמא בידים והא בחבית של תרומה שנשברה בגת העליונה התחתונה יש בה חולין טמאים אמר ר' יהושע אף יטמאנה ביד. ומשני שאני התם דאיכא הפסד כלומר כיון שתרד התרומה בתוכה חולין טמאים אם הוריד התרומה עליהם יפסידם. ואקשינן והא מתני' דאיכא הפסד עצים שאתה מצריכו לעשות שתי מדורות ולשרוף הטהורה באחת והטמאה [באחת] ולא חייש אלא אמר זו לעצמה וזו לעצמה ושנינן להפסד מרובה כגון הפסד של חולין חששו אבל הפסד מועט שהוא של עצים לא חששו ושמעינן האי סברא מהא דתניא חבית של שמן של תרומה שנשברה בגת העליונה והתחתונה טמאה ולא התיר ר' יהושע לטמאה ביד כדרך שהתיר ביין אלא אמר תרד ותטמא ולא יטמא ביד לאו מכלל דכיון שאינו הפסד מרובה בשמן דהא ראוי להדליקו לפיכך לא חששו ואמרינן למה בשמן אינו הפסד מרובה משום דראוי להדליק בנר וכן ביין שמן העומד לאכילה לשון העומד להדלקה הפסדו מועט גם היין הטמא נמי ראוי לזולף בו כשמן ולא עוד אלא שהיין הטוב הוא הנמכר לזילוף ואין בו הפסד דהא אמרי' שותין מלוג בסלע אבל לזילוף אין מזלפין אלא מן המובחר הנמכר לוג בשני סלעים. ודחי' זה היין חדש הוא שאינו ראוי לזולף כשמן ואמרי' יניחנו עד שתישן ודחינן חיישינן דלמא אינשי ושתי ליה אי הכי שמן נמי ניחוש דלמא אכיל ליה ודחי' שמן רמי ליה בכלי מאוס אבל יין דבעי ליה לזילוף וריחו הוא דבעיא אי רמי ליה נמר ריחו חיים ולא שדי ליה ואתי ביה לידי תקלה ותקלה תנאי היא דתניא חבית של יין של תרומת שנטמא ב"ש אומר תשפך הכל והייש לתקלה וב"ה אומר תעשה זילוף ולא חייש לתקלה והלכה כב"ה ואע"ג דאמר ר' ישמעאל בר' יוסי אני אכריע וקיימא לן כל מקום ששנים חלוקים ואחד מכריע הלכה כדברי המכריע ר' ישמעאל בר' יוסי תלמיד הוא ולא חשיב ר' ישמעאל בר' יוסי לאכרועי דהא ר' יוסי אביו של ר' ישמעאל שאמר שמועה זו משמו תלמיד שלישי לגבי ב"ה וב"ש הוא לכשתחשוב מרבן יוחנן בן זכאי שהוא תלמיד להלל עצמו עד ר' יוסי אתה מוצא אותם שלשה ר' יהושע ור' עקיבא ור' יוסי ולא עדיף ר' ישמעאל לאכרועי

מסורת השש"ס

לעיל טו.

לעיל טו. [וש"נ]

שם [וש"נ]

[ודבי]

[ועי' מ"ש לעיל טו. על הגליון]

לעיל טו: וש"נ שבת קכד:

ב"ק קטו:

[שם: לקמן לג: חולין נג:]

[יומא סו.]

[בב"ק אי' הבל וכו' רש"י כולה ביחד. ובערוך גרס הבל פי' לאלתר]

[נ"ל דוס כדכור הוא מיותר. מהרש"א]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תשפך חבל. נ"ב ובב"ק דף קטו גרס הכל וכן נ"ל נכון: (ב) רש"י ד"ה ואיכא דאמרי וכו' חבל וכו' הס"ד ואח"כ מ"ה אמרו לו לאו ב"ש וב"ה קאמרי דהא ר' ישמעאל בר' יוסי כמה שנים אחר ב"ה וב"ש היה אלא אמרו לו בני דורו כצ"ל וכד"א:

*אין הכרעת שלישית מכרעת אמר ר' יוסי בר' [דף יג.] חנינא א*מחלוקת שנפלה לפחות ממאה סאה חולין טמאין אבל נפלה למאה חולין טמאין דברי הכל תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד תניא נמי הכי חבית שנשברה בגת העליונה ותחתיה מאה חולין טמאין מודה רבי אליעזר לרבי יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל ואם לאו תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד האי מודה רבי אליעזר לרבי יהושע מודה רבי יהושע לר' אליעזר מיבעי ליה אמר רבא איפוך רב הונא בריה דרב יהושע אמר לעולם לא תיפוך הכא במאי עסקינן בכלי שתוכו טהור וגבו טמא מהו דתימא ניגזור דילמא נגע גבו בתרומה קמ"ל:

הדרן עלך אור לארבעה עשר

כל שעה *בשמותר לאכול מאכיל לבהמה לחיה ולעופות ומוכר לנכרי ומותר בהנאתו עבר זמנו אסור בהנאתו ולא יסיק בו תנור וכירים *ר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה [ג] וחכמים אומרים *אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים: **גמ'** כל שעה שמותר לאכול מאכיל הא כל שעה שאינו מותר לאכול אינו מאכיל לימא מתני' דלא כר' יהודה דאי ר' יהודה הא איכא חמש דאינו אוכל ומאכיל *דתנן ר' מאיר אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש רבי יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש ואלא מאי ר' מאיר היא האי כל שעה *שמותר לאכול מאכיל כל שעה שאוכל מאכיל מיבעי ליה אמר רבה בר עולא מתניתין רבן גמליאל היא [לעיל יג:] *דתנן רבן גמליאל אומר חולין נאכלין כל ארבע תרומה כל חמש ושורפין בתחלת שש והכי קאמר כל שעה שמותר לאכול כהן בתרומה ישראל מאכיל חולין לבהמה לחיה ולעופות למה לי למיתנא בהמה למה לי למיתנא חיה צריכא דאי תנא בהמה דאי משיירא חזי לה אבל חיה דאי משיירא קמצנעא לה אימא לא ואי תנא חיה משום דאי משיירא מיהת מצנעא אבל בהמה זימנין דמשיירא ולא מסיק אדעתיה וקאי עליה בבל יראה ובבל ימצא אימא לא צריכא עופות ל"ל איידי דתנא בהמה וחיה תנא נמי עופות: ומוכרו לנכרי: פשיטא לאפוקי מהאי תנא *דתניא ב"ש אומרים לא ימכור אדם חמצו לנכרי אא"כ יודע בו שיכלה קודם פסח וב"ה אומרים גכל שעה שמותר לאכול מותר למכור

רבי

רש"י

אין הכרעת שלישית מכרעת. דעת שלישית היא זו שבית שמאי ובית הלל לא הזכירו לגלות דעתם דניהוי חיישינן לתקלה כלל דאי הוו אמרו הכי ב"ש אומרים בין בבית בין בשדה תבל תספך (א) וב"ה אומרים בין בבית בין בשדה תיעשה זילוף ואתה בא להכריע ולומר בבית כב"ה בשדה כבית שמאי הויא הכרעה אבל השתא דלא הזכירו בית ושדה טעמא אחרינא הוא ולאו משום תקלה ור' ישמעאל חייש לתקלה והיינו תנאי: מחלוקת. ר' אליעזר ור' יהושע שנפלה לפחות ממאה חולין טמאים שיש בגת התחתונה פחות ממאה חולין טמאים דאין תרומה בטילה בהן ופסדי לגמרי דתרומה צריך אחד ומאה לבטלה אבל היו בתחתונה מאה חולין מאה חביות כמו זו של תרומה דברי הכל לא יטמאה ביד הואיל ולא פסדי חולין דתרומה עולה בהן וחזו בימי טומאה כדמעיקרא לזר: מודה ר' אליעזר כו'. קס"ד אמסקנא קאי אאם לאו דהא פלוגתייהו באם לאו הוא ולהכי פריך מודה ר' יהושע דאמר לעיל יטמאנה ביד לר' אליעזר דאמר לא יטמאנה ביד מיבעי ליה למיתני: בכלי שתוכו טהור וגבו טמא. והאי מודה לאו אסיפא קאי אלא ארישא דקתני אם יכול להציל רביעית בטהרה יציל ואפי' כלי זה שהוא בא להציל רביעית זו בתוכו תוכו טהור וגבו טמא ואשמעינן ליה לר' אליעזר דאמר אל יטמאנה ביד מודה הוא דמותר להציל בזה ולא חיישינן דילמא נגע גבו בתרומה ומטמא לה בידים ובכלי שנטמא במשקין דטומאתן דרבנן היא דמשכחת לה כדתניא כלי שנטמאו אחוריו במשקין אחוריו טמאין תוכו או אוגנו או אזנו או ידיו טהורין:

הדרן עלך אור לארבעה עשר

כל שעה שמותר לאכול מאכיל. לדוקייא איצטריך דתידוק הא [לעיל יח:] משעה שאינו מותר לאכול אינו מותר להאכיל: ולא יסיק בו תנור וכירים. בגמרא פריך פשיטא הא נמי הנאה היא: **גמ'** כל שעה שאוכל מאכיל מבעי ליה. אבל השתא דנקט לה בתרי לישני משמע דאתרי גברי קאי והא ליכא למימר דהכי קאמר כל שעה שמותר לאכול מן התורה מאכיל אפילו מדרבנן ותיתוקם אליבא דר' יהודה דהא איכא שש דמותר לאכול מן התורה ואסור להאכיל לדברי הכל: אלא הכי קאמר כל שעה. שיש היתר לשום אדם לאכול מאכיל אף האסור לאכול לבהמתו כו': בהמה אי משיירא חזי ליה. שאין דרכה להצניע אבל חיה כגון חולדה וכמיה וחתול דרכן להצניע: ואי תנא חיה. הוה אמינא היא עדיפא משום דאי משיירא מצנעא לה *ולא עבר עליה בבל יראה: ולאו אדעתיה. לבטלו קודם שיבוא הפסח דקסברי מצוה עליו לבערו מן העולם ולא שיהא קיים:

וקאי עליה בבל יראה. פי' אם לא ביטלו והוא הדין דהוה מצי למימר דילמא אתי למיכל מיניה:

ר'

תוספות

אין הכרעת שלישית מכרעת. פ"ה הואיל ולא הזכירו בית שמאי ובית הלל בית ושדה א"כ טעמא אחרינא הוא ולא משום תקלה ולר"י נראה אע"ג דטעמא דבית שמאי משום תקלה לא חשיב הכרעה לפי שלא גילו הראשונים דעתן לחלק בין בית לשדה שלא הזכירו בדבריהם אחד בית ואחד שדה וכן פ"ה לעיל *גבי ר"ג [דף יג.] לאו מכריע הוא והיא דקולי מטלניות בין מן המוכן ובין שלא מן המוכן טמא דברי ר"א ר' יהושע אומר בין מן המוכן ובין שלא מן המוכן טהור ר"ע אומר מן המוכן טמא שלא מן המוכן טהור וחשיב ליה בפ' כירה (שבת לט: ושם) הכרעה שהרי גילו ר' אליעזר ור' יהושע דשייך לחלק בין מן המוכן ובין שלא מן המוכן והיא דפ' כיצד מברכין (ברכות מג:) דקאמר ב"ש מברכים על השמן וקאמר ר"ג אני אכריע שמן זכינו לריחו וזכינו לסיכתו הדס לריחו זכינו לסיכתו לא זכינו וקאמר רבי יוחנן הלכה כדברי המכריע לאו משום דמכריע גמור הוא אלא מפרש ונותן טעם לדבריו ותדע דאי מכריע הוא למה הוצרך לפסוק הלכה כמותו הא כבר א"ר יוחנן בפרק כירה הלכה כדברי המכריע וק"ק לפי' זה דהכא מאי איריא הכרעה שלישית שאין הכרעה תיפוק ליה דהכרעת תלמיד לאו הכרעה היא כדאמר בפ' כירה (שבת לט:) ארבי עקיבא ור"ח פי' הכרעת שלישית דור שלישי דהיינו הכרעת תלמיד כדאמר בפ' כירה*:

הדרן עלך אור לארבעה עשר

כל שעה. עבר זמנו אסור בהנאה. ואסור למכור ואם מכר דמיו מותרין דאין תופס את דמיו כדתנן בפ"ב דקדושין (דף נו:) מכרן וקידש בדמיהן מקודשת:

לימא מתניתין דלא כר' יהודה. *אף לפי המסקנא לא אתיא כר' יהודה אלא הכי קאמר לימא מתני' דלא כר' יהודה אלא כר' מאיר ומסיק דכר' מאיר נמי לא אתי:

ואי אשמעינן חיה משום דמצנעא לה. ואין עובר משום בל יטמין דבל יטמין נפקא לן מלא ימצא ואין זה מצוי כיון שאין ידוע היכן הוא וכן משמע בפ"ק (דף ו:) דפריך וכי משכחת לה ליבטלה משמע דכל כמה דלא משכחת לא עבר בבל יראה הק' רשב"א היכי שרי להאכיל לחיה שדרכה להטמין הא תנן בפ"ק (דף ט:) מה שמשייר יניחנו בצינעא כדי שלא תטול חולדה בפניו ויהא צריך בדיקה אחריו וכ"ש שאסור ליתן בפניהם ויש לחלק בין חיה לחולדה המגדלים בבתיםדההיא לא מצנעא כולי האי כמו חולדה הטומנת בחורים ובסדקין:

רבי

רבינו חננאל

לאכרועי על ב"ה וזהו שאמר אין הכרעת שלישי מכרעת ושמועה זו בהגזול זוטא ופרקי' בפ' ראשית הגז תנא ר' ישמעאל בר' יוסי משום אביו ארבע שנאמר וארבע צאן תחת השה תניא אמר רבי אלמלא דבריהם דברי תורה ודברי ברבי קבלה אנו דברי ברבי שומעין וכל שכן שדבריהם דברי קבלה ודברי ברבי דברי תורה והאמר מר אין הכרעת שלישית מכרע' אמר ר' יוחנן מפי שמועה אמרוה מפי חגי זכריה ומלאכי: ור' האי ז"ל היה אומר בקבלה כי אינה הכרעה אלא בזמן ששנים חלוקים ואחד מכריע כאחד מהן שנמצאו שנים ואחד מכריע והלכה כרבים אבל בזמן שאומר חצי דברי זה וחצי דברי זה אין זה מכריע טעם שלישי הוא ולפיכך כשאמר ר' ישמעאל בבית תעשה זילוף כב"ה בשדה תשתפך הכל כב"ש אמרו לו הכרעה שלישית היא זו ואין הכרעה שלישי' מכרע': ועוד אמר ר' יוסי בר חנינא מחלוקת שנפלה לפחות ממאה חולין דקא פסדי חולין לגמרי אבל נפלה למאה חולין דלא פסדי להו לחולין דהא תרומה לדברי הכל עולה לאחד ומאה דברי הכל תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד ותניא הכי דתניא חבית שנשברה בגת העליונה ותחתיה מאה חולין טמאין מודה ר' אליעזר לר' יהושע שאם יכול להציל רביעית בטהרה יציל ואם לאו תרד ותטמא ואל יטמא בידים ומקשינן והא ר' יהושע הוא דתני אף יטמא ביד והוא היה צריך עכשיו להודות לר' אליעזר שלא יטמא ביד והיכי קתני דר' אליעזר הוא שמודה לר' יהושע ואמר רב פפא אפיך ואימר מודה ר' יהושע לר' אליעזר. רב הונא בריה דרב יהושע אמר לעולם לא תפיך והכא בבא להציל רביעית בטהרה בכלי שגבו טמא ותוכו טהור מהו דתימא גזר ר' אליעזר להציל בכלי שגבו טמא כי ההיא דתנן כלי שנטמא אחוריו במשקה תוכו ואוגנו ואזנו וידיו טהורין; מהו דתימא גזר ר' אליעזר דלמא אתי למנגע בהו בתרומה ויטמא קמ"ל מודה ר' אליעזר שמציל רביעית בטהרה בכלי שתוכו טהור וגבו טמא ולא חייש ר' אליעזר דלמא נגע גבו שהוא טמא ונמצא כאלו מטמא התרומה בידים:

הדרן עלך אור לארבעה עשר: **כל** שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה ולחיה וכו' מתני' דלא כר' יהודה דאי ר' יהודה התנן ר' יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש והא איכא שעה חמישית שהיא אינו אוכל ומאכיל לבהמה ומותר בהנאתו אלא מאי ר' מאיר היא דקתני אוכלין כל חמש אי הכי כל שעה שאוכלין מאכיל מבעי ליה למתנא ולא עמדה לא זו ולא זו ואוקימנן לר"ג דתאני בפ"ק ר"ג אומר חולין נאכלין כל ארבע ותרומה כל חמש ושורפין בתחלת שש והכי קתני כל שעה שכהן מותר לאכול תרומה מאכיל ישראל חולין לבהמה ולחיה כו': **ומוכרו** לנכרי פשיטא. כלומר מאחר דקתני ומותר בהנאתו [illegible]

עין משפט נר מצוה

קלה א מיי' פי"ב מהל' תרומות הלכה ה:

א ב מיי' פ"א מהלכות חמץ הלכה י סמג לאוין עו טוש"ע או"ח סי' תמג סעיף א:

ב [ג] מיי' פ"ג שם הלכה יא טוש"ע א"ח סי' תמה סעיף א:

ג ג מיי' שם פ"ג הלכה יא טוש"ע או"ח סי' תמ"ג ס"א וסי' תמה סעיף ג:

מסורת הש"ס

שבת לט. נזיר נג. חולין קלז. [כ"ק קטז.]

לעיל יג.

תמורה לד. [לעיל יב: לקמן כז:] [ברכ' אלפס וכרה"מ ליתא מלת אף ועיין מג"א ריש סימן תמה]

לעיל ד: יח:

[לעיל יג.]

שבת יח:

ס"א נהי דעבר בבל יראה לא עבר

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אין הכרעת וכו' בין בשדה תספך תבל וב"ה:

גליון הש"ס

בתוס' ד"ה לימא. אף לפי המסקנא. עי' מיר דף כ' ע"ב תד"ה לימא:

ג א מיי' פ"ג שם הלכה יא סמג שם טוש"ע א"ח סי' תמח ס"ב וסי' תמג סעיף ט :
ר ב מיי' פ"א שם הל' ט סמג שם טוש"ע א"ח סי' תמג סעיף א :
ה ג מיי' שם הלכה ב :
ו ד מיי' פ"ח מהלכות מאכלות אסורות הל' טו סמג לאוין קלג :
ז ה מיי' פ"ג מהל' ... הלכה ד :

תירה אור

ר' יהודה בן בתירא אומר כותח וכל מיני כותח אסור למכור שלשים יום קודם לפסח : ומותר בהנאה : פשיטא לא צריכא שחרכו קודם זמנו וקמ"ל כדרבא (א) דאמר רבא "חרכו קודם זמנו מותר בהנאה אפילו לאחר זמנו : עבר זמנו אסור בהנאתו : פשיטא "לא צריכא לשעות דרבנן *דאמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף א"ר יוחנן המקדש משש שעות ולמעלה אפילו בחיטי קורדניתא אין חוששין לקדושין : ולא יסיק בו תנור וכירים : פשיטא לא צריכא (ב) לר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה סלקא דעתך אמינא הואיל ואמר ר' יהודה מצותו בשריפה בהדי דקא שריף ליה °ליתהני מיניה קמ"ל : אמר חזקיה "מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנאמר °לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה טעמא דכתב רחמנא לא יאכל חמץ הא לא כתב לא יאכל הוה אמינא איסור אכילה משמע איסור הנאה לא משמע ופליגא דר' אבהו *דא"ר אבהו "כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה (*משמע) עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה *דתניא °לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי וגו' אין לי אלא לגר בנתינה ולנכרי במכירה לגר במכירה מנין ת"ל לגר אשר בשעריך תתננה או מכור לנכרי בנתינה מנין תלמוד לומר תתננה ואכלה או מכור לנכרי נמצאת אומר אחד גר ואחד נכרי בין במכירה בין בנתינה דברי ר' מאיר *ר' יהודה אומר "דברים ככתבן לגר בנתינה ולנכרי במכירה מאי טעמא דרבי יהודה אי סלקא דעתך כדאמר ר' מאיר ליכתוב רחמנא לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ומכור או למה לי שמע מינה לדברים ככתבן ור' מאיר או להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי ורבי יהודה הא לא *צריך קרא כיון דגר אתה מצווה להחיותו ונכרי אי אתה מצווה להחיותו לא צריך קרא סברא הוא בשלמא לר' מאיר דאמר אחד גר ואחד נכרי בין במכירה בין בנתינה מדאיצטריך קרא למישרא נבילה בהנאה הא כל איסורין שבתורה אסורין בין באכילה בין בהנאה אלא לרבי יהודה דאמר לדברים ככתבן הוא דאתא הא כל איסורים שבתורה מנא ליה דאסורין בהנאה נפקא ליה °מלכלב תשליכון אותו אותו

שמות יג | דברים יד | שמות כב

רבי יהודה אומר כותח וכל מיני כותח . אור"י בשם ר"ת דר"י אתי כב"ה ואסר בכותח משום דשם בעליו עליו ויודעים שהוא כותח של פלוני ויסברו שמכרו בפסח ע"י נכרי או נמי יסברו שבפסח מכרו ישראל לנכרי ולכן אוסר ר' יהודה למכור כותח לנכרי וה"ש אף לר"ת דמפרש בריש אלו עוברים (לקמן מב.) דמותר להשהות כותח בפסח :

חרכו קודם זמנו מותר בהנאה אף לאחר זמנו . וכגון שנפסל מלאכול לכלב דבענין אחר לא הוי שרי דומיא דפת שעיפשה בפ"ק (דף טו:) : **עבר** זמנו אסור בהנאה פשיטא . רש"י ל"ג פשיטא דהא רבי יוסי הגלילי פליג ושרי חמץ בהנאה כל שבעה ואין לפרש פשיטא דאסור בהנאה מדיוקא דרישא °דדרך התנא בכמה מקומות לכפול את דבריו ועוד דלא משני שפיר ונראה דפריך פשיטא משום דתנא בפ"ק (דף יא:) דשורפין חמץ אלמא אסור בהנאה דלר' יוסי הגלילי א"צ לשורפו אלא ירילנו לפני כלבו או ימכרנו לנכרי :

בהדי דקשריף ליה ליתהני מיניה. משום דלר' יהודה דאמר חמץ בשריפה אפרו מותר דתניא בפ' בתרא דתמורה (ד' לד.*) כל הנשרפין אפרן מותר וקס"ד בהדי דקשריף ליה ליתהני מיניה אבל לרבנן דאין מצותו בשריפה והוי מן הנקברים דאמרינן בפרק בתרא דתמורה אפרן אסור ופשיטא לדידהו דבהדי דקשריף ליה אסור ליהנות ממנו :

כל מקום שנאמר לא יאכל . וא"ת יהא נהנה מחמץ בפסח בכרת דהא כתיב כי כל אוכל חמץ ונכרתה וכי תימא אין הכי נמי א"כ לקמן (דף כג:) דבעי מאי איכא בין חזקיה לר' אבהו לימא דאיכא בינייהו הא ואור"י דלא יאכל ולא תאכל ילפינן מלא תאכלו אבל כי כל אוכל לא ילפינן מלא תאכלו :

ליכתוב רחמנא תתננה ואכלה ומכור . משמע דאי הוי כתב הכי לא הוה דרשינן אלא כר"מ וכן באיזהו נשך (ב"מ סא.) גבי נשך ותרבית והא דאמרי' בקדושין (ד' לב:) ורבנן אי ס"ד כרבי יוסי הגלילי ליכתוב רחמנא מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן היינו משום דלשון והדרת לא שייך אמפני ולשון פני לא שייך אתקום והנך קראי דאין להן הכרעה שאת ארור מחר משוקדים וקם (יומא ד' נב.) אין ענינם לכאן דהתם מני קאי אדלעיל או אלתחת אבל הכא תרווייהו לא מצי קיימי אגר לחודיה או אנכרי לחודיה ובפ"ב דזבחים (ד' כד.) פליגי תנאי גבי ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן איכא דמוקי אצבעו אלקיחה ולא אנתינה משום דפשטיה דקרא קאי אלקיחה דלפניו ואיכא דמוקי לה אנתינה דלאחריו ולא אלקיחה משום דמשכחת בדוכתא אחרינא ולקחת מדם הפר ונתת על קרנות המזבח באצבעך דקאי אצבע אנתינה ואיכא דמוקי לה אתרווייהו משום דמשמע ליה אלקיחה כפשטא דקרא ואנתינה נמי כדמוכח בקרא אחרינא*) :

בשלמא לרבי מאיר . תימה לר"מ נמי יקשה דהא איצטריך לאקדומי נתינה דגר ותי' ר"י דודאי אי לא הוה כתב קרא כל עיקר הוה ידעינן מסברא לאקדומי אבל השתא דכתב נתינה תתננה ואכלה ומכור אי לא הוה כתב או ה"א דאתא למידרש שאין צריך להקדים וצריך ליכתב נמי גר ונכרי דאי לא הוה כתב אלא גר הוה אמינא דאתא למעוטי נתינה דנכרי ואי הוה כתוב נכרי לחודיה הוה אמינא דאתא למעוטי מכירה דגר :

*) [ועי' תוס' יומא נג: ד"ה ונכנס. ועי' ב. תוס' חולין קיד:]

ר' יהודה אומר כותח . טתנין בו פירורי לחם ואסור משום חמץ : שלשים יום . דס"ל כב"ש וזה אינו נאכל מהר שאין אוכלין אותו אלא מטבילין בו והני שלשים יום משעה שחל עליו חובת ביעור משואלין בהלכות הפסח : ומותר בהנאתו . קס"ד אשעה שמותר לאכול קאי : פשיטא . דהא אמרת מאכיל ומוכר היינו הנאה : לא צריכא כו' . יהאי מותר אלאחר זמן קאי וכגון שחרכו באור יפה קודם זמנו שבטל טעמו ומראיתו : עבר (ג) זמנו אסור בהנאה לשעות דרבנן ה"ג ולא גרסי' פשיטא דהא אפי' בפסח איצטריך לאשמעי' דהא איכא רבי יוסי הגלילי דשרי בהנאה כל שבעה לקמן : לשעות דרבנן . כלומר האי זמנו זמן אכילתו משמע ואפילו שעה ששית שאין איסורו אלא מדרבנן הוי אסור אף בהנאה : משש שעות . על כרחך מתחלת שש משמע דאי לאחר שש דאסור מדאורייתא מאי אתא לאשמעינן פשיטא דאין מקדשין באיסורי הנאה : חיטי קורדניתא . קשות הן ואפ"ה אם באו לחשש חמץ כגון שנפלו עליהן מים אסור : פשיטא . דהא אמרת אסור בהנאתו : לא יאכל . מדקרינא לא *יאכל משמע לא יהא בו היתר המביא לידי שום אכילה ושם הנאות לידי אכילה הם באות שלוקח בדמים דבר מאכל : עד שיפרוט לך הכתוב בו . היתר הנאה כדרך שפרט לך בנבלה שלא היה כתוב בה אלא לא תאכלו והוצרך להתירה בהנאה כדכתיב או מכור לנכרי לגר בנתינה לנכרי במכירה לא גרסינן אלא ה"ג כדרך שפרט לך בנבלה דתניא וכו' : ת"ל לגר תתננה ואכלה או מכור . דרוש ליה אגר וכן גבי לנכרי נמי דרוש תתננה ואכלה או מכור לנכרי : דברים ככתבן . כך מצותה לא יתננה לנכרי ולא ימכרנה לגר : או . לשון חילוק ואי כר' מאיר קאמר קרא דתרווייהו אגר ותרווייהו אנכרי לא נכתוב או : להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי . אם יש גר ליתנה לו נתינתו קודמת למכירתה לנכרי והאי גר בגר תושב קאמר שקיבל עליו שלא לעבוד עכו"ם והוכל נבלות : גר אתה מצווה להחיותו . דכתיב (ויקרא כה) גר ותושב וחי עמך : סברא היא . מסברא אנו יודעין שנתינה לגר קודמת דחיות הגר מצוה אבל מכירה לנכרי מאי מצוה איכא ואיצטריך קרא לחלק ולאסור ליתן במתנה לנכרי ולמכור נבלה לגר : בשלמא.לר' אבהו אליבא דר"מ מצי למילף מדאיצטריך קרא למישרי נבלה הא כל איסורין שבתורה דכתיב בהו לא תאכל כי הכא אי לא הדר פריט בהו היתרא אסורין הן באכילה ובהנאה : אלא . לר' אבהו אליבא דרבי יהודה מנא ליה דילמא האי פרט דנבלה לאו למשרייה בהנאה אתא דלא איצטריך אלא להחמיר ולומר דלנכרי במכירה ולגר בנתינה דאי לא כתביה הוה אמינא כל הנאות מותרות בה : נפקא ליה . לרבי אבהו ואליבא דרבי יהודה מדכתב בטרפה לא תאכלו ומיעט בה לכלב תשליכון אותו : אותו

לעיל ו. | יא. | ע : | סנ[לקמן כג:] | [ועי' בתוס' שבועות כב: ד"ה איבעית אימא]

[ולקמן כז:] | קד.שין נו:[ע"ש]ב"ק מא. [וע"ש] חולין קיד: [ע"ש] | [*צ"ל במשמע וכן איתא בב"ק מא.]

רבינו חננאל

בן בתירא אומר כותח וכל מיני כותח אסור למכור שלשים יום קודם לפסח : והלכתא כסתמא דמתני' ואם חרכו לפני זמנו מותר בהנאתו אפי' לאחר זמן איסורו: עבר זמנו אסור בהנאתו אוקימנא בזמן איסורו משש שעות ולמעלה.תנן סתמא כרב המקדש משש שעות ולמעלה [בחיטין שנתן בהן מים] אפילו בחיטי קרדניתא שהן חזקות ולא מחמעי היא אין חוששין לקדושין : אמר חזקיה מנין לחמץ שאסור בהנאה שנאמר לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה ומתוך דבריו שמענו דכל איסורא דלא כתיב בהו לא יאכל מותרים בהנאה ופליגא דר' אבהו דאמר כל היכא דכתיב לא יאכל לא תאכל לא תאכלו אסור בין באכילה בין בהנאה עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט בנבלת לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה וחלקו במקרא הזה ר' מאיר אומר אחד גר ואחד נכרי בין במכירה בין בנתינה ר' יהודה אומר דברים ככתבן כלומר כדכתיב קרא לגר במתנה ולנכרי במכירה ואמרינן לר' מאיר דאמר הנכרי והגר דינם אחד הוא התורה התירה לך אמרי' מדאצטריך קרא למישרא נבלה בהנאה מכלל דשאר איסורין שבתורה אסורין אפילו בהנאה אלא לר' יהודה דאמר דברים ככתבן קרא לנכרי ומכירה [לגר] למימר מתנה [א"א] [דגר] ולנפישה הוא דאתי לאיסורין שבתורה מנא ליה דאסורי בהנאה ואמרינן מהאי קרא נפקא ליה ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו אותו אתה משליך לכלב ...

תגהות הב"ח
(א) גמ' כדרבא דאמר רבא חרכו קודם זמנו : (ב) שם לא צריכא אלא לר' יהודה : (ג) רש"י ד"ה עבר זמנו וכו' דרבנן ולא גרסינן כצ"ל :

גליון הש"ס
גמ' ליתהני מיניה קמ"ל . עי' לעיל דף כ' ע"א ברש"י ואומר : תוס' ... דדרך התנא . עי' ... ד"ה ... :

*אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה°[א] ור' מאיר אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה ואידך *חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא היא מתיב רבי יצחק נפחא והרי גיד הנשה דרחמנא אמר °על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה *ותנן [א]שולח אדם ירך לנכרי וגיד הנשה בתוכו מפני שמקומו ניכר קסבר ר' אבהו *כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה הניחא למאן דאמר יש בגידין בנותן טעם אלא למאן דאמר [ב]אין בגידין בנותן טעם מאי איכא למימר מאן שמעת ליה דאמר אין בגידין בנותן טעם רבי שמעון דתניא *האוכל מגיד הנשה של בהמה טמאה רבי יהודה מחייב שתים ורבי שמעון [ג]פוטר רבי שמעון הכי נמי דאסר בהנאה דתניא גיד הנשה [ד]מותר בהנאה דברי רבי יהודה ורבי שמעון אוסר והרי דם דרחמנא אמר °כל נפש מכם לא תאכל דם ותנן *אלו ואלו מתערבין באמה [ה]ויוצאין לנחל קדרון ונמכרין לגננין לזבל ומועלין בו שאני דם דאיתקש למים דכתיב °לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים מה מים מותרין אף דם מותר ואימא כמים המתנסכים על גבי המזבח אמר רבי אבהו כמים רוב מים מידי רוב מים כתיב אלא אמר רב אשי כמים הנשפכין ולא כמים הניסכין ואימא כמים הנשפכין לפני ע"ז התם נמי ניסוך איקרי דכתיב °ישתו יין נסיכם ולחזקיה

(ויקרא ז / בראשית לב / ויקרא יז / דברים יב / שם לב)

אותו אתה משליך כו' כל איסורין. שנאמר בהן לא תאכל כגון זה וגמדאיצטריך קרא למשריה לא מצי למילף טעמא דאי לאו אותו הוה אמינא קרא למנותיה איצטריך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה ונאמר במצרים לא יחרץ כלב לשונו (שמות יא) לפיכך הקפידה תורה ליתן שכרו ונכבד [שכר] הכלב מן תורה איר העובד כוכבים שהנבלה ימכור לנכרי וטרפה לכלב: ור"מ. דנפקא ליה איסור הנאה בשאר איסורים מדפרט בנבילה בשלמא פרט היתר דטרפה לגופיה איצטריך למיפרט בה היתר משום דאי לאו דפרט ביה הוה אמינא ליתסר בהנאה אלא אותו למה לי ומשני לאיסור הנאה חולין שנשחטו בעזרה דנפקא לן *בהו איסור אכילה מדכתב (דברים יב) כי ירחק ממך המקום וזבחת ואכלת בריחוק מקום דהיינו חוץ למחנה שכינה אתה זובח ואוכל ואי אתה זובח ואוכל בקרוב מקום °ומשום דאין מפורש בהן לאו בהדיא באכילה איצטריך למילף להו איסור הנאה מהכא והכי משמע אותו שנאסר משום חוץ למחיצה אתה משליך לכלב דהא מהאי קרא ובשר בשדה טרפה נפקא לן איסור מחיצה כגון הושיט העובר את ידו בשעת שחיטה בפרק בהמה המקשה לילד (חולין סח:) אבל יש לך אחר הנאסר משום מחיצה ואי אתה משליכו לכלב ואיזה זה חולין שנשחטו בעזרה. חולין שנשחטו בעזרה. דאסירי בהנאה לאו דאורייתא בפרק שני דקדושין (דף נח.) איפליגו בה: שולח אדם ירך לנכרי. ולא מצרכינן ליטול גידה ולא גזרינן שמא יראה ישראל חבירו כשיתננה לו וילך ויקנה אותה מן הנכרי וכסבור שניטל גידה הואיל ומתחת יד ישראל יצתה ויאכלנה בגידה: מפני שמקומו ניכר. אם הוא נטול ואם לאו שנוטלין מינה מיהא דגיד מותר בהנאה וקשיא לר' אבהו: היא וחלבה וגידה הותרה. לפיכך כל חלב וכל גיד מותרין בהנאה שהן בכלל לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה שגם הן קרויין עמה נבלה והרי לך היתר הנאה בלאו דגיד ל"ש נבילה ול"ש כשירה: הניחא למ"ד יש בגידין. טעם בשר הרי הוא בכלל נבילה: אלא למ"ד אין בגידין. דאיסור נותן טעם בשר אם נתבשלו עם הבשר אלמא לאו טעם בשר אית בהו ולאו נבילה מיקרו אלא עצמות דהן עץ בעלמא ולא אישתרי בכלל נבילה ועץ הוא והתורה חייבה עליו מאי איכא למימר ופלוגתייהו בגיד הנשה (חולין צט:): ור"ש פוטר. לגמרי מבהמה טמאה פטור דקסבר אין בגידין בנותן טעם בשר ומגיד נמי פטור דכי אזהריה רחמנא אגיד היכא דבשרה מותר דהיינו בהמה טהורה דהכי משמע גיד לא תאכל הא בשר אכול שם. אבל טמאה לא הזהיר על גידה והכי מפרשי' לה בגיד הנשה (שם קא.) ולרבי שמעון הכי נמי דאסור גיד דטהורה אפילו בהנאה אלמא לא תאכלו איסור הנאה משמע וכשהותרה נבילה בהנאה היא לא הותרה לר"ש דלאו בכלל נבילה היא אבל לרבי יהודה מותר משום דקסבר יש בגידים בנותן טעם כדקתני רבי יהודה מחייב שתים הלכך גיד בכלל בשר וכשהותרה נבילה הותרה גם היא: אלו ואלו. שירי דם חטאות הפנימית הנשפכין על יסוד מערבי של מזבח החיצון ושירי דם חטאות החיצונות הנשפכין על יסוד דרומי יוצאין מן היסוד לרצפה דרך שני נקבים קטנים ומתערבין באמה סילון שהיה עובר בעזרה: ויוצאין לנחל קדרון. כמו לנחל איתן (דברים כא) עמק: לגננים. בעלי גנות לזבל: ומועלין בהן. כלומר אסור להנות מהן בלא דמים מפני שהן של הקדש מכל מקום דם מותר בהנאה: כמים המתנסכין. שאסורות בהנאה שהרי קדש הן שקדשו בכלי שרת וכתיב (שמות ל) כל הנוגע בהם יקדש: ולחזקיה

אותו אתה משליך. פ"ה דבלאו אותו לא מצי למידרש מגופיה דקרא דאיצטריך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה והר"י דאורליג"ש מפרש דאיצטריך למישרי עובר שהוציא את ידו משום דמקרא דבשר בשדה טרפה קרינ נמי קדשים שיצאו חוץ למחיצתם כרים בהמה המקשה (חולין סח:) והוה אסרינן יד העובר בהנאה מדאיתקש [לקמן כד.] לקדשים דאסור בהנאה כדאמר *כל שבקודש פסול באש תשרף ולכך איצטריך אותו לכל איסורים:

חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא. פ"ה איסור הנאה ולא משמע פשט ההלכה כן אלא לגמרי קאמר לאו דאורייתא וכן בסוף שמעתא גבי הא דאמר איכא בינייהו חולין שנשחטו בעזרה אי אפשר לפרש בענין אחר *ובפרק מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני (נזיר כט: ושם) פריך למ"ד כדי לחנכו במצות הא קמייתי חולין לעזרה ומשני קסבר חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא ואי לענין איסור אכילה הוו דאורייתא אכתי תיקשי ליה היאך הקרבן נאכל דמשמע התם שנאכל וקשה לרשב"א דבת"כ בפ' לו גבי נותר דרש רבי יהודה לא יאכל כי קודש הוא יכול חטאת העוף הבא על הספק ואשם תלוי וחולין שנשחטו בעזרה ישרפו ת"ל הוא מדאיצטריך למעוטי שאינם בשריפה מכלל דאסירי בהנאה מדאורייתא: ורבי שמעון נמי מיסר אסר בהנאה. משמע דההיא דהשולח ירך לנכרי אתיא כר' יהודה. הק' ריב"א דהא רבי יהודה אית ליה בפ"ק דמס' ע"ז (דף כ. ושם) דאסור ליתן להם מתנת חנם וי"ל דהא אמר התם* אם היה שכינו מותר מפני °שהוא כמוכרו לו הקשה הר"י דאורליג"ש °היכי מצי אתי כר' יהודה ורבי יהודה אית ליה בפ' גיד הנשה (חולין ק:) דגיד הנשה אסור לבני נח וקעבר משום לפני עור לא תתן וגו' ואומר ר"י דלא קשה מידי דלא קאסר אלא לבני יעקב דוקא דקודם מתן תורה איקרו בני נח דהא לא ניתנית בסיני וא"ת תיקשי לחזקיה מרבי שמעון דסבירא ליה דלא תאכלו איסור הנאה משמע מדאסר גיד הנשה וי"ל כיון דסבר אין בגידין בנ"ט סברא הוא דכי אסור בהנאה נמי אסור דלא שייכא ביה אכילה °א"נ חזקיה לא סבר כרבי שמעון אלא כרבי יהודה דלכאורה נמי לא אתיא חזקיה כרבי מאיר דלרבי מאיר פשיטא לן לעיל מדאיצטריך למישרי נבילה דכל איסורים אסורים בהנאה וכן לקמן (דף כג:) גבי יתיב ההוא מרבנן פשיטא ליה לגמרא דלרבי מאיר גמר מנבילה והא דקאמר לקמן *לימא כתנאי היינו לרבי אבהו דחזקיה לא מצי אתי ככ"ע:

והרי דם דרחמנא אמר. משמע דדם לא הוי בכלל בהמה מדלא משני כשהותרה בהמה דמה נמי הותרה וקשה לר"ת דאמר בהמולית יין (שבת עז. ושם) דם נבילה ב"ה מטמא וקאמר התם ר' יוסי (כרבי) יהודה דלא מטמא ב"ה אלא כשיש רביעית דם הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית אלמא חשיב ליה כבשר ותי' ר"י דהתם לאו משום דחשיב ליה כבשר אלא יש שום פסוק דדרשינן מיניה דדם נבילו' טמא ומסברא משערינן ברביעי' כדאמר התם אבל בלא ריבוי לא חשבינן דם כבשר ובמעילה (דף יז. ושם) נמי מפיק דם השרץ מוזה לכם הטמא ומשרץ גופיה לא ידעינן ליה*:

מועלין בהן. מדרבנן ולא מדאורייתא דבסוף הוציאו לו (יומא נט: ושם) אמר אין לך דבר שנעשה מצותו ומועלים בו ואור"י דבמעילה בפרק ולד חטאת (דף יא.) ת"ר מועלים בדמים דברי רבי מאיר ורבי שמעון וחכמים אומרים אין מועלין ופלוגתיהו אחר שיצא לנחל קדרון דקודם זריקה קתני ר"ש התם דאין מועלין בו והיה שם בספרים מאי טעמא דמ"ד אין מועלין ול"ג דני"ד דא"כ הוה משמע לרבי מאיר ורבי שמעון מועלין בו מן התורה אלא ה"ג מאי טעמא אין מועלין ואמתני' קאי דקתני דם בתחלה אין מועלין בו: מה מים מותרים אף דם מותר. אף על גב דדם קדשים שאין נשפך כמים לא הוקש למים מ"מ כיון דמשמע קרא בדם חולין דשרי בהנאה ולא תאכל דידיה היינו אכילה ולא הנאה הוא הדין לדם קדשים ואף על גב דאיכא תרי לאוי חד לדם חולין וחד לקדשים מ"מ גילוי מילתא בעלמא הוא דכולהו לאוי דדם הוי איסור אכילה דוקא*: ואימא כמים הניסכים על גבי המזבח. לא פריך למילף שיהא דם אסור בהנאה דממילא ידעינן מלא תאכל אלא כלומר נהכא לא מצי למילף דשרי בהנאה: אבר

רבינו חננאל

אתה משליכו לכלב ואינך משליך שאר איסורין שבתורה מיהא שמעינן לכל שאר איסורין דאסירי ואפילו בהנאה וקרא דנבלה היא דאתי למישר שאר אסורין אפילו בהנאה ור' יהודה אומר חולין שנשחטו בעזרה אינו מן התורה: ומותבינן לר' אבהו הרי גיד הנשה דכתיב ביה לא יאכל והוא מותר בהנאה דתנן שולח אדם ירך שגיד הנשה בתוכה וכו' ושנינן קסבר ר' אבהו כשהותרה הנבלה היא וחלבה וגידה הותרה כי הנבלה כמות שהיא בחלבה וגידה הותרה להמכר לנכרי ואקשי' איני שהגידים הותרו בנבלה והא תתננה ואכלה כתיב לא תוהר אלא מידי דבר אכילה וגידים לאו בני אכילת נינהו דלית בהו בנותן בעם (איני) והתנן ירך שנתבשל בה גיד הנשה וכו' ואמרינן מאן אית ליה האי סברא דאין בגידין בנותן טעם ר"ש ר"ש הכי נמי דאוסר בהנאה דתניא גיד הנשה מותר בהנאה דברי ר' יהודה ור' שמעון אוסר: הרי דם דכתיב לא תאכל דם ומותר בהנאה [דתנן] ונמכרין לזבל ומועלין בהן ודחי' שאני דם דאיתקש למים שנאמר על הארץ תשפכנו כמים כו'

[ח א מיי' פ"ב מהלכות מאכלות אסורות הלכה ב] :
ח א מיי' פ"ה מהלכות מאכלות אסורות הל' יד סמג לאוין קלג טוש"ע י"ד סי' סה סעיף יא :
ט ב מיי' פט"ז שם הל' יד סמג שם טוש"ע שם סעיף ט :
י ג מיי' פ"ד שם הלכה יח ופ"ח הלכה ה :
יא ד מיי' פ"ח שם הל' (טו) [יד] טוש"ע שם ס"י :
יב ה מיי' פ"ב מהלכות מעילה הלכה יא :

חולין נג:
ג"י רב"א בפרק וע"ב
[ג"ל כר']
[וע"ע בתוס' מנחות קד. ד"ה בהו"נ]
[וע"ע תוס' חולין לג ד"ה דם]

קדושין נח.
[לקמן כג: קדושין נח. מיר כט. ב"ק עג]
[קדושין מז:]
[לקמן כג.]
חולין ק:
ע"ז מד. יומא נט:

גליון הש"ס

גמ' ור"מ אותו אתה משליך לכלב. תמוה לי דלמא מה דאמר ר"מ דאחד גר ואחד נכרי בין במכירה ובין בנתינה היינו לפי באמת דכתיב אותו דאי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה ממילא אצטריך קרא גבי נבילה לגר אשר בשעריך להתיר נבילה בהנאה ומ"מ לא אמר נדברים ככתבן כיון דלא מייתר קרא. אבל אלו לא היה כתוב אותו הדיוק מקרא דנבילה דלא תאכל איסור הנאה משמע היינו אומרים באמת דריתורי' דקרא אתי לדברים ככתבן וצ"ע: רש"י ד"ה ר"מ. ומשום דלא מפורש בהן לאו וכו'. ק"ל הא מכל מקום נילף מקרא דלא תאכל כל תועבה דגם הנאה במשמע לר"א. וכן קשה לר"י דס"ל חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא דלפירוש רש"י דשחיטתו דאוריי' ליתסר בהנאה משום לא תאכל כל תועבה וצ"ע: תוס' ד"ה ור' שמעון וכו' שהוא כמוכרו לו. עי' עירובין

אד פ"ב תוס' ד"ה ולמדא : באה"ד סיכי מצי אתיא כר"י. תמוה לי הא זהו ליכא קושי' כ"כ דיי' דמתני' דירך ס"ל כר"י בזה דג"ה מותר בהנאה אבל בזה לא ס"ל כר"י דעכבני יעקב נאסר. ולמאי לא פאלו
דאוך פ"ל לר"י דכשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרו הא ע"כ דלגר אשר בשעריך לא קאי אגיד דהא אסור משום לפני עור וצ"ע : באה"ד א"נ חזקיה לא סבר כר"ש. עי' חולין ל"כ ע"ב

ולחזקיה למאי הלכתא איתקש דם למים לכדר' חייא בר אבא דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן *מנין לדם קדשים שאינו מכשיר שנאמר °לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים דם שנשפך כמים מכשיר שאינו נשפך כמים אינו מכשיר והרי אבר מן החי דכתיב °לא תאכל הנפש עם הבשר ותניא *רבי נתן אומר *מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח ת"ל °ולפני עור לא תתן מכשול הא לכלבים שרי שאני אבר מן החי דאיתקש לדם דכתיב °רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש ולחזקיה למאי הלכתא איתקש אבר מן החי לדם אמר לך דם הוא דאיתקש לאבר מן החי מה אבר מן החי אסור אף דם מן החי אסור ואי זה זה דם הקזה שהנפש יוצאה בו והרי שור הנסקל דרחמנא אמר °לא יאכל את בשרו *ותניא ממשמע שנאמר °סקול יסקל השור איני יודע שהיא נבלה ונבלה אסורה באכילה ומה ת"ל לא יאכל מגיד לך הכתוב שאם שחטו לאחר שנגמר (את) דינו אסור אין לי אלא באכילה בהנאה מנין ת"ל °ובעל השור נקי מאי משמע שמעון בן זומא אומר כאדם שאומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום טעמא דכתב ובעל השור נקי דאי מלא יאכל איסור אכילה משמע איסור הנאה לא משמע לעולם לא יאכל איסור אכילה ואיסור הנאה משמע ובעל השור נקי להנאת עורו הוא דאתא ואיצטריך ס"ד אמינא לא יאכל את בשרו כתיב בשרו אין עורו לא קמ"ל ולהנך תנאי דמפקי ליה להאי קרא לדרשה אחרינא לחצי כופר ולדמי וולדות הנאת עורו מנא להו נפקא להו מאת בשרו את הטפל לבשרו ואידך *את לא דריש *כדתניא שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני *היה דורש כל אתים שבתורה כיון שהגיע °לאת ה' אלהיך תירא פירש אמרו לו תלמידיו רבי כל אתים שדרשת מה תהא עליהן אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה עד שבא ר"ע ודרש את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים והרי ערלה דרחמנא אמר °ערלים לא יאכל ותניא *ערלים לא יאכל אין לי אלא איסור אכילה מנין שלא יהנה ממנו שלא יצבע בו ולא ידליק בו את הנר ת"ל וערלתם ערלתו ערלים לא יאכל לרבות את כולם טעמא דכתב רחמנא וערלתם ערלתו ערלים הא לאו הכי הוה אמינא איסור אכילה משמע איסור הנאה לא משמע לעולם לא יאכל משמע בין איסור אכילה בין איסור הנאה ושאני התם דכתיב לכם ואצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל וכתב לכם שלכם יהא קמשמע לן ואלא השתא דכתיבי הנך קראי לכם למה לי לכדתניא *לכם לרבות את הנטוע לרבים

רש"י

ולחזקיה. דאמר לעיל איסור הנאה דחמץ מלא יאכל הא לא תאכל ולא תאכלו לא משמע ליה הנאה: למאי הלכתא איתקש דם למים. למשרייה בהנאה ומהיכא תיתי לך דניתסרו ומנבילה לא אותביניה לחזקיה למאי איצטריך קרא למשרייה דאי כר' יהודה סבר לדברים ככתבן הוא דאתא ואי כר"מ סבר לה איצטריך להקדיש נתינה דגר למכירה דנכרי: לא תאכל הנפש עם הבשר בעוד שהנפש בו: בני נח נאסר להם אבר מן החי דכתיב (בראשית ט) אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו: לפני עור. אלמא לא מיתסר אלא משום לפני עור לא תתן מכשול אבל בהנאה אחריתי כגון לכלב שרי: לבלתי אכול הדם. סיפיה דקרא לא תאכל הנפש וגו': מה אבר מן החי אסור. באיסור האמור בו אף דם מן החי אסו' באיסו' האמור בו כלומר כרת משום דם גמור מהו דתימא רק חזק לבלתי אכול הדם אוזבחת מבקרך ומלאנך דכתיב לעיל קאי ודם זביחה הוא דאסור אבל דם הקזה מותר: ואיזה זה. כלומר על איזה דם מן החי אסור משום דם הא דם הנפש כתיב על דם הקזה של בהמה שהנפש יוצאה בו יש ד' מיני דמים בהקזה כדאמרינן בכריתות (דף כב.) בתחלה שותת ולבסוף מקלח ואח"כ משחיר וסופו שותת יש מהן שאין הנשמה יוצאה בו ויש מהן שהנשמה יוצאה בו והתם תניא איזהו דם היקז שהנשמה יוצאה בו כל זמן שמקלח כו': שאם שחטו כו'. והכי אמר קרא סקול יסקל השור ואי לא סקלו אעפ"כ לא יאכל את בשרו: איסור הנאה לא משמע. וקשיא אפילו לחזקיה וכ"ש לרבי אבהו: ולהנך תנאי. דבב"ק פ' שור שנגח (דף מה: ומב.) דמפקי ליה להאי נקי לדרשה אחרינא לאשמעי' דהם פטור מחצי כופר דקאמר נקי מחצי כופר אם המית איש דאילו מועד משלם כופר שלם והתם אפי' חצי כופר לא משלם ואיכא דמפיק ליה לדמי וולדות אם נגח אשה הרה ויצאו ילדיה: ואידך. דנפקא ליה הנאת עור מנקי: את לא דריש. לריבויא דסבר לה כשמעון העמסוני שפירש כל אתים שבתורה לרבות כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא אמר מה ארבה לירא עמו פירש מכולן וחזר בו מכל ריבויין שדרש דמדהא לאו לרבויי אתא כולהו נמי לאו לרבויי אתו: לרבות תלמידי חכמים. שיהא מורא רבך כמורא שמים: ולא יצבע בו. כגון בקליפי אגוזים שהשומר אסור משום ערלה כפרי עצמו: ולא ידליק בו את הנר. כגון בשמן של ערלה: והשתא דכתיבי הני קראי. לאסריה: לכם. דמשמע היתרא למאי אתא: לרבים

תוספות

ואבר מן החי לבני נח. תימה כיון דבאבר מן החי של נכרי מיירי כדאמר בפ"ק דמסכת ע"ג (דף ו:* ושם) מדקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן א"כ היכי דייק דשרי בהנאה אי לאו לפני עור וי"ל דכיון דבשכר היה אסור להושיט דאסור להשתכר באיסורי הנאה אף על גב דדיעבד שכרו מותר כדמשמע בפ' בתרא דמס' ע"ז (ד' סב.) מכל מקום אסור לכתחלה ובחנם נמי אסור דמה שמחזיק לו העכו"ם טובה חשיב כמשתכר והא דאמר בסוף אלו מציאו' (ב"מ לב:) גבי אם היתה טעונה יין נסך אין זקוק לה ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא אמאי אין זקוק לה אע"ג דחשיב כמשתכר באיסורי הנאה ואסור אפילו בחנם מ"מ כיון דאינו מתכוון שיחזיק לו טובה ומשום צער בעל חיים חשיב כמו *לא אפשר ולא מיכוון דשרי א"כ אין זקוק לה משמע ליה אפילו שלא בפני נכרי דאין מחזיק לו טובה:

סלקא דעתך אמינא בשרו אין עורו לא. וא"ת לישתוק מעורו ומבשרו ויש לומר דאיצטריך בשרו אע"ג דעבדיה כעין בשר ומאן דלית ליה הא דרשה בפ' שור שנגח ד' וה' (ב"ק מא.) אתא לדרשה אחרינא*:

מנין שלא יצבע. וא"ת כיון דנפקא לן דאסור בהנאה אמאי איצטריך לאסור צביעה והדלקה ואור"י דס"ד דצביעה לא חשיב הנאה דלא הוי אלא חזותא בעלמא כדאמר בהגוזל (שם קא. ושם) אהך מילתא גופא וכן הדלקה סלקא דעתך דשריא כיון דהוי דרך ביעורו ולמ"ד *אין שבת עלים בפת דשרי עלים בהדלקה הא דאסר קרא הכא היינו בשמן דהוי בעין כשדולק בנר אבל עלים נעשה גחלים והשלהבת בא מן הגחלים ואם תאמר אמאי איצטריך קרא גבי תרומה טמאה להתיר דדרשי' *לך שלך תהא להסיקה תחת תבשילך דהכא איצטריך קרא למיסר ויש לומר דסלקא דעתך דנילף ממעשר הקל דאסר ביה הבער' דכתיב לא בערתי ממנו כדאמר בפ' במה מדליקין (שבת כה. ושם) ומה מעשר הקל אמרה תורה וכו':

לכם למ"ל לכדתניא. הקשה הר"י מקורבל אמאי איצטריך ג' ערלים ליכתוב תרי ערלים לצביעה והדלקה ועל כרחך אתי' לכם לנטוע לרבים דאי להיתר הדלקה אתא לא לכתוב לכם ולא חד מהנך ערלים ונאסור מלא יאכל הנאה ומחד ערלים לצביעה ולהדלקה אין קרא לאסור ואין לומר דמלא יאכל משמע לאסור אפילו לצביעה והדלקה ואי הוה כתיב לא יאכל וחד ערלים הוה אסרינן מלא יאכל כל הנאה וערלים לשום דרשה והא דמצרכי' קראי לצביעה והדלקה היינו משום דכתב לכם דלכם משמע להתיר כל הנאה ולהכי אי הוה כתיב תרי ערלים ולכם הוה שרינן הדלקה אי אפשר לומר כן דמלא יאכל לא שמעינן לצביעה דהא חזותא בעלמ' הוא כדאמר בהגוזל (ב"ק קא. ושם): כנטוע

רבינו חננאל

ולחזקיה דאמר כל איסור דלא כתיב ביה לא יאכל מותר בהנאה הרי דם דלא כתיב בהו לא יאכל למה לי למתני כמים למשריה הא שרי וקאי ושני' לא אתא למשרי לדם בהנאה דהא פשיטא ולא צריך קרא ולא אתא לאשמעי' אלא האי מנין לדם קדשים שאינו מכשיר שאין אני קורא בו תשפכנו כמים אלא על המזבח: הרי אבר מן החי שנא' לא תאכל הנפש עם הבשר ותניא ר' נתן אומר מנין שלא ישים אדם כוס לנזיר ואבר מן החי לבני נח כו' ולחזקיה למאי הלכתא איתקש לדם אמר לך חזקיה הדם למד מן אבר [מן] החי שנאמר רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש לא תאכל הנפש עם הבשר מה אבר מן החי אסור אף דם מן החי אסור להאכילו לבני נח ואיזה זה דם הקזה שהנפש יוצא בו וענוש כרת: הרי שור הנסקל דכתיב ולא יאכל את בשרו וטעמא דכתיב ובעל השור נקי לאסרו אפי' בהנאה מכלל דלא יאכל איסור הנאה לא משמע וקשיא לתרוייהו ושנינן לעולם מלא יאכל נפקא ליה אפילו איסורי הנאה והאי ובעל השור נקי מבעי ליה לדאמר אפי' להנאת עורו סי' והרי ערלה דכתיב ערלים לא יאכל כו' וקשיא לתרוייהו ושני' לעולם לא יאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע ואצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל וכתב שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל הוי אמינא שלכם הוא ומותר בהנאה קמ"ל והני קראי למיסר ואמרי' לכם מבעי ליה לכדתניא לכם להביא

עין משפט נר מצוה

יג א סמג לאוין קסח: [פ"ש בתוס' ד"ה מנין]

יד ב מיי' פ"ח מהלכות מאכלות אסורות הל' ג סמג לאוין קלז:

טו ג מיי' פ"ד שם הל' כב סמג לאוין קלה:

טז ד מיי' פ"י שם הל' ט סמג לאוין קמד טוש"ע י"ד סימן רצד סעיף א:

יז ה שם סעיף כה:

מסורת הש"ס

חולין [נג. לו:] לעיל כא. [כ.]

ע"ג ו.

קדושין סח

ב"ק מא. קדושין נז. בכורות ו: [פ"ש]

קדושין נז ב"ק קא.

[לקמן כה:]

[כתובות לד:]

[לקמן כו:]

[שבת כה.]

[קדושין נז. מיר סה: סוטה יג. ב"ק מא: מנחות יא: בכורות ו: נדה לב:]

תורה אור

דברים יב | שם | ויקרא יט | דברים יב | שמות כא | שם | שם | דברים י | ויקרא יט

מסורת הש"ס

תורה אור

לרבים רבי יהודה אומר להוציא את הנטוע לרבים מאי טעמא דתנא קמא דכתיב ונטעתם ליחיד משמע לרבים לא משמע כתב רחמנא לכם להביא את הנטוע לרבים ורבי יהודה ונטעתם משמע בין לרבים בין ליחיד ולכם בין יחיד בין רבים משמע הוי רבוי *אחר רבוי ואין רבוי אחר רבוי אלא למעט והרי תרומה דרחמנא אמר °וכל זר לא יאכל קדש ותנן *[א]מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה אמר רב פפא שאני התם דאמר קרא °תרומתכם שלכם תהא ואידך תרומתכם דכל ישראל קאמר והרי נזיר דרחמנא אמר °מחרצנים ועד זג לא יאכל ותנן מערבין לנזיר ביין אמר מר זוטרא שאני התם דאמר קרא נזרו שלו יהא רב אשי אמר °קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו *גידולו קדוש ואין דבר אחר קדוש מידי ואין דבר אחר כתיב אלא מחוורתא כדמר זוטרא והרי חדש דרחמנא אמר °לחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה ותנן *[ב]קוצר לשחת ומאכיל לבהמה אמר רב שמעיה שאני התם דאמר קרא קצירכם קצירכם שלכם יהא ואידך קצירכם דכל ישראל משמע והרי שרצים דרחמנא אמר °שקץ הוא לא יאכל ותנן *[ג]ציידי חיה ועופות ודגים שנזדמנו להם מינין טמאין מותרין למוכרן לנכרים שאני התם דאמר קרא לכם שלכם יהא אי הכי אפי' לכתחלה נמי שאני הכא דאמר קרא יהיו בהוייתן יהו ולחזקיה למה לי למיכתב לא יאכל ומייתי לכם למישרייה לא לכתוב רחמנא לא יאכל ולא בעי לכם אמר לך חזקיה טעמא דידי נמי מהכא והרי חמץ דרחמנא אמר לא יאכל חמץ ותניא *ר' יוסי הגלילי אומר °תמה על עצמך היאך חמץ אסור בהנאה כל שבעה שאני התם דאמר קרא °ולא יראה לך שאור שלך יהא ורבנן *שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה ואידך תרי לך כתיבי ואידך חד בנכרי שכיבשתו וחד בנכרי שלא כיבשתו ואידך תלתא לך כתיבי ואידך חד בשאור וחד בחמץ וצריכי לימא כתנאי *°יעשה לכל מלאכה מה ת"ל לכל מלאכה שיכול למלאכת גבוה יהא מותר למלאכת הדיוט יהא אסור תלמוד לומר לכל מלאכה דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר שיכול למלאכת הדיוט יהא טהור למלאכת גבוה יהא טמא תלמוד לומר לכל מלאכה ורבי יוסי הגלילי לטומאה ולטהרה לא איצטריך קרא כי איצטריך קרא לאיסור ולהיתר ורבי עקיבא איסור והיתר לא צריך קרא כי איצטריך קרא לטומאה ולטהרה מאי

ויקרא כב | במדבר יח | שם ו | שם | ויקרא כג | שם יא | שמות יג | ויקרא ז

רש"י

לרבים. לצורך רבים כגון באמצע הדרך לכל עובר: ונטעתם ליחיד משמע. דאין דרך רבים לנטוע ולכל חד וחד קאמר ונטעתם: מערבין לנזיר. עירובי תחומין ביין אע"פ שסעודה שאינה ראויה לו היא הואיל ואי מתשיל אנזירותיה שריא ליה מערבין וכן לישראל בתרומה דאי בעי מיתשל עליה דתרומת טעות הויא תרומה והדרא לטיבלה והדר מפריש עלה מינה ובה: תרומתכם. ונחשב לכם תרומתכם ובתרומת מעשר דמפרשי לוים כתיב ותרומה גדולה איתקש בההוא קרא כדכתיב כדגן מן הגורן דהיינו תרומה גדולה: ואידך. חזקיה דאמר לא תאכלו לא משמע הנאה האי תרומתכם לאו למישרי הנאה אתא אלא תרומתכם דכל ישראל קאמר ואורחיה דקרא לאישתעויי הכי ישראל לאו דוקא דהא בלוים כתיב: גידולו. שיער שלו אסור בהנאה וטעון שריפה כדכתיב ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים: מידי ואין דבר אחר כתיב. דילמא גידולו והוא הדין לדבר אחר דמאי מיעוט כתב הכא: חדש. לפני העומר: קוצר לשחת. אע"ג דכתיב עומר ראשית קצירכם אל הכהן דמשמע דאסור לקצור לפני העומר מותר לקצור לשחת כשהוא עשב דלאו קציר הוא: ומאכיל לבהמה. אף חיטין גמורין על ידי קיטוף מכל מקום חדש מותר בהנאה: ואידך. חזקיה דלא נפקא ליה הנאה מלא תאכלו ולא איצטריך קצירכם למישרי אמר לך קצירכם דכל ישראל קאמר ואורחיה דקרא לאישתעויי הכי: שנזדמנו. דווקא שנזדמנו דלא מצרכינן להו להפקירן אבל לכתחלה אסור לחזר אחריהן כדתנן התם במס' שביעית (פ"ז מ"ג) אין עושין סחורה לא בנבילות וטריפות ולא בשקצים ורמשים: יהיו. ושקץ יהיו לכם: ולחזקיה למה לי למכתב לא יאכל ומייתי לכם למישרייה. בשלמא לרבי אבהו לא מצינו לאקשויי בכל הנך דכתיב בהו לא תאכל והדר כתיב בו היתר הנאה דאיצטריך לא תאכלו לאכילה ואיצטריך היתירא להנאה אלא לחזקיה כיון דסוף סוף שרי ליה רחמנא בהנאה למה לי קרא דשני בדיבורא וכתב לא יאכל דמשמע הנאה ואיצטריך לכם למישרייה בהנאה ליכתוב לא תאכל ותו לא איצטריך לכם: טעמא דידי. דאמינא לא יאכל משמע הנאה מהא נפקא לי (א) ואי לאו האי קרא דכתיב לא יאכל ותו כתב לכם למישרייה לא הוה ידענא דלא יאכל איסור הנאה הוא וכל הנך קראי דהיתר הנאה דכתיבי גבי לא תאכל הא דרשינהו חזקיה למילתא אחרינא כדאמרן לעיל תרומתכם קצירכם דכל ישראל: תמה על עצמך היאך נאסר חמץ בהנאה. דס"ל מותר בהנאה כל שבעה וכ"ש לאחר הפסח ופליגא דרבי יהודה דאמר חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה לקמן בפירקין (דף כח:): תלתא לך כתיבי. לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך ועוד קרא אחרינא ולא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים: וצריכי. דאי כתב שאור משום דחימוצו קשה אבל חמץ אימא מותר ואי כתב חמץ משום דראוי לאכילה אבל שאור דלא אתי למיכליה אימא לא עבר עליה הכי מפרש להו בפ"ק דביצה (דף ז:): לימא כתנאי. לא תאכל דרבי אבהו: יעשה למלאכה. הוה מצי למיכתב גבי חלב דנבילה: שיכול. אי לא הוה כתב לכל הוה אמינא למלאכת גבוה יהא מותר אם צריך למשוח ממנו עורות למלאכת בדק הבית יהא מותר דהא מישתרי חלב באכילה לגבי גבוה למזבח אבל למלאכת הדיוט יהא אסור שהרי נאמר בו לא תאכלו ואיסור הנאה במשמע ת"ל לכל מלאכה: רבי עקיבא אומר כו'. כלומר לא הוצרך הכתוב להתיר דלא הוה ס"ד לאיסור ולא בא אלא לטהרו מכלל טומאת הבשר ולומר שאין חלב בכלל נבילה ואינו חושש לטומאה אלא מותר לישתמש טהרות בעור המשוח בחלב נבילה ואם לא ריבה לכל מלאכה הייתי אומר למלאכת הדיוט להשתמש בו חולין יהא טהור אבל למלאכת גבוה להשתמש קדשים יהא טמא:
חלבה

תוספות

נטוע לרבים. פרש"י לצורך רבים ולא כמו שפ"ה באמצע הדרך דקתני במסכת ערלה (פ"א מ"ב) הנוטע לרבים חייב ורבי יהודה פוטר והדר קתני הנוטע ברה"ר והנכרי שנטע והגזלן כו' מדקתני בתרי בבי ש"מ תרי מילי נינהו:

מערבין לנזיר ביין. בפ' בכל מערבין (עירובין כח:) מפרש טעמא משום דאע"ג דלא חזי להאי חזי להאי ולא פריך הכא אליבא דמ"ד (שם דף לא.) אין מערבין אלא לדבר מצוה ומצות לאו ליהנות ניתנו:

נזרו שלו יהא. תימה לחזקיה נזרו למאי אתא ואית ספרים דגרסינן על נזרו מגלח °ואינו מגלח על נזירות אביו:

קוצר לשחת ומאכיל לבהמה. אף על גב דהא דקוצר לשחת היינו דווקא לבהמה כדמוכח במנחות בפ' רבי ישמעאל (ד' עא:) מ"מ ומאכיל לבהמה לא משמע ליה דקאי אקוצר לשחת דא"כ לא פריך מידי דחדש שאסר הכתוב היינו תבואה גמורה אלא מאכיל לבהמה היינו אפילו חיטין גמורין ועל ידי קיטוף כפ"ה ועוד דקתני סיפא רבי שמעון אומר יקצור ויאכל אף משהביא שליש*:

קצירכם שלכם יהא. תימה לרשב"א מנ"ל דאתא להכי הא איצטריך לכדדרשינן במנחות בפרק ר' ישמעאל (דף עב: ושם) קצירכם ולא קציר מצוה וחזקיה נמי ליסני הכי וי"ל מדלא כתב ראשית קציר והוי מצי למיכתב קצירך וכתב קצירכם שמע מינה תרתי:

אמר קרא יהיו בהוייתן יהו. וא"ת א"כ סוסים וחמורים היכי זבנינן וי"ל דבמידי דאכילה מיירי דווקא ובירושלמי דמסכת שביעית ספ"ז פריך והרי חמור וגמל ומשני למלאכתן הן גדילים וא"ת דאמרי' במרובה (ב"ק פב: ושם) אסור לישראל לגדל חזירים תיפוק ליה דמדאורייתא אסור וי"ל דנפקא מינה למיקם באָרור אי נמי הא דאסור מדאורייתא היינו להשתכר ולמכור לנכרי לאכול אבל להשתכר בשומנן או בעורן לא או שמגדל שלא למכור אלא למשוח ולהדליק אפילו הכי בחזירים אסור א"כ בנזדמנו לו כגון שנפלו בירושה אין לגדלן:

שאני התם דאמר קרא לא יראה לך. תימה דליכתב לא יאכל לחזקיה ולא בעי לך: ומה

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"א מהלכות עירובין הל' יד סמג עשין דרבנן א טוש"ע או"ח סי' שפו סעיף א:

יט ב מיי' פ"ל מהלכות תמידין הלכה טו:

כ ג מיי' פ"ח מהלכות מאכלות אסורות הל' יז סמג לאוין קלט טוש"ע י"ד סימן קיז:

רבינו חננאל

הנטוע לרבים שחייב בערלת ר' יהודה אומר לכם פרט לנטוע לרבים: והרי תרומה דכתיב וכל זר לא יאכל קדש ותנן מערבין לנזיר ביין ושנינן שאני התם דכתי' תרומתכם שלכם תהא: והרי נזיר דכתיב מחרצנים ועד זג לא יאכל ותנן מערבין לנזיר ביין ושנינן שאני התם דכתיב נזרו נזרו שלו יהא כו': והרי חדש דכתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו ותנן קוצר לשחת ומאכיל לבהמה (נהנה בזמן אכילתו ומותר בהנאתו) [ואף שנהנה באכילתה אלמא דמותר בהנאה] ושנינן שאני התם דכתיב קצירכם [שלכם] יהא להתיר בהנאה: והרי שרצים דכתיב בהו וכל השרץ השורץ על הארץ לא יאכל ותנן בשביעי' פ"ז ציידי חיה עופות ודגים (שנתמט) [שנזדמנו] להם מינין טמאין מותר למכרן וקשיא לתרווייהו ושני' שאני התם דכתי' לכם להתיר בהנאה אי הכי אפי' לכתחלה אמאי תאני שנתמנה דאיעבד אפי' לכתחלה יהיו מותרין לצודן ודחי' אמר קרא שקץ הוא בהוייתו יהא ואקשי' לחזקיה למה לי למכתב בשרצים לא יאכל דמשמע אפילו איסור הנאה והוצרך לכתוב לכם להתיר בהנאה היה כותב ולא יאכל ולא יכתוב לכם להתיר ואנא ידענא דכל היכא דכתי' לא יאכל מותר בהנאה ואמר חזקיה אדרבה טעמא דידי מהכא מדאצטריך קרא למכתב לכם להתירו בהנאה ש"מ דכל היכא דכתיב לא יאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע: והרי חמץ דכתיב לא יאכל ואמר ר' יוסי הגלילי תמה על עצמך היאך חמץ אסור בהנאה כל שבעה ודחי' שאני התם דכתיב לך שלך יהא כו': נימא כתנאי וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה [מה ת"ל לכל מלאכה] ר' יוסי הגלילי אומר בין למלאכת גבוה בין למלאכת הדיוט מותר שנאמר לכל מלאכה ר' עקיבא אומר שיכול למלאכת הדיוט הוא טהור למלאכת גבוה יהא טמא ת"ל לכל מלאכה יהא טהור אם לגבוה הוא [טהור]* קל וחומר להדיוט דיקי' מדדרש ר' עקיבא לקרא בטומאה וטהרה מכלל דפשיטא ליה דמותר

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה טעמא דידי וכו' דאי לאו:

גליון הש"ס

גמ' תמה על עצמך היאך חמץ. סייט היאך אתה אומר חמץ אסור בהנאה וכן תמה על עצמך האיך תופפת בנדה

מסורת הש"ס: [ב"ק פב:] | עירובין כו: [כח.] | קדושין נז: | מנחות עא. | שביעית [פ"ז מ"ד] | [לקמן כח: נג.] | [ופ"ע ט: וש"נ] | [עי' תוס' לעיל כב. ד"ה ור' שמעון]

[א] עי' תוס' שם ד"ה כן אמרו בסד"ה: תוס' ד"ה נזרו. ואינו מגלח על נזירות אביו. ק"ל הא לר"י ור"מ דס"ל בספ"ד דמיר דבכל ענין מגלח על נזירות אביו א"כ יהא נוכח מדאיצטריך נזרו דלא יאכל איסור הנאה במשמע וא"כ איך אמרי' דא"כ חולין שנשחטו בעזרה לר"י ור"ש:

[ב] ...דחסר כאן איזה תיבות ואולי דקאי על הא דאמרינן ור"י הגלילי לטומאה ולטהרה לא איצטריך קרא ודו"ק.

מאי לאו בהא קמיפלגי דר' יוסי הגלילי סבר לא תאכלו משמע בין איסור אכילה בין איסור הנאה וכי אתא קרא למישרייה לנבילה בהנאה הוא דאתא ורבי עקיבא סבר איסור אכילה משמע איסור הנאה לא משמע וכי אתא קרא לטומאה וטהרה לא דכ"ע לא תאכלו משמע בין איסור אכילה בין איסור הנאה והכא בהא קמיפלגי רבי יוסי הגלילי סבר כשהותרה נבילה היא הותרה חלבה וגידה לא הותרו וכי איצטריך קרא להיתר הנאה הוא דאתא ורבי עקיבא סבר *כשהותרה נבילה חלבה וגידה נמי הותרו וכי איצטריך קרא לטומאה וטהרה ור' יוסי הגלילי אשכחן חלב דשרייה רחמנא בהנאה °אלא גיד נימא דאסור איבעית אימא הכי נמי דאסור איבעית אימא מייתי לה בק"ו ומה חלב שענוש כרת מותר בהנאה גיד שאינו ענוש כרת לא כל שכן ור"ש דאסר איכא למיפרך *מה לחלב שכן הותר מכללו אצל חיה תאמר בגיד שלא הותר מכללו אצל חיה ואידך בבהמה קאמרינן בבהמה מיהת לא אישתרי מכדי אותבינהו כל הני קראי ושנינהו חזקיה ורבי אבהו במאי פליגי בחמץ בפסח ואליבא דרבנן בשור הנסקל ואליבא דדברי הכל חזקיה נפיק ליה מלא יאכל ורבי אבהו נפיק ליה מנבילה מכדי בין למר ובין למר אסורין בהנאה מאי בינייהו איכא בינייהו חולין שנשחטו בעזרה חזקיה סבר לא יאכל למעוטי הני אותו למעוטי חולין שנשחטו בעזרה רבי אבהו סבר אותו למעוטי הני *חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא נינהו יתיב ההוא מרבנן קמיה דרבי שמואל בר נחמני ויתיב וקאמר משמיה דר' יהושע בן לוי מנין לכל איסורין שבתורה דכי היכי דאסורין באכילה הכי נמי אסורין בהנאה ומאי ניהו חמץ בפסח ושור הנסקל מנין תיפוק ליה מלא יאכל לא יאכל איסור אכילה משמע ליה איסור הנאה לא משמע ליה תיפוק ליה מנבילה סבר לה כר' יהודה דאמר *דברים ככתבן אי סבר לה כר' יהודה תיפוק ליה מהיכא דנפקא ליה לר' יהודה °מלכלב תשליכון אותו קסבר חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא מנין דכתיב °כל חטאת אשר יובא מדמה וגו' שאין ת"ל באש תשרף ומה ת"ל באש תשרף אם אינו ענין לגופו דכתיב °והנה שורף תנהו ענין לכל איסורי שבתורה

ואם

שמות כב

ויקרא ו

שם י

[פי' תוס' חולין קא. ד"ה חלב]

חלבה וגידה לא הותרו. דחלב אינו בכלל בשר הלכך לא הוה במשמע התנה ואכלה וגבי נוגע בנבלתה נמי לאו חלב במשמע הלכך יעשה לכל מלאכה לא הוצרך לטהרו אלא להתירו מכלל הנאות לא תאכל חלב : ורבי עקיבא סבר. חלב בכלל נבילה בין

תורה איר

להיתר הנאה בין לטמא הלכך כי איצטריך קרא לטהרו איצטריך : ורבי שמעון. דאמר לעיל גיד אסור בהנאה משום דסבירא ליה אין בגידין בנותן טעם ולא הותר בכלל נבילה מאי טעמא לא מייתי ליה כרבי יוסי להתיר הנאה מקל וחומר מחלב : מכללו אף באכילה : ואידך. רבי יוסי אמר לך אנא בחלב בהמה קא מייתינא קרא להתיר בהנאה דקרא בחלב שור וכשב קאי וקא שרי ליה בהנאה ובבהמה לא הותר מכללו באכילה הלכך אתי גיד הנשה מיניה: מכדי אותבינהו כל הנך קראי. דכל איסורין שנאמ' בהן לא תאכל ומותרין בהנאה : ושנינהו. רבי אבהו ואשכח בהו פרטא להיתר לא מלינו באחד מכולם שהחמיר בו רבי אבהו ויאמר שאסור בהנאה ולחזקיה לישתרו אלא דבר האסור אסור לדברי שניהן והמותר מותר לדברי שניהן : במאי פליגי. דאין לך איסורי הנאה בדבר שנאמר בו לאו באכילתו שלא נאמר בו פרט להתיר אלא הנך שני דברים דכתיב בהן לא יאכל כגון שור הנסקל וחמץ בפסח ובין למר ובין למר אסורין: ואליבא דרבנן. דפליגי עליה דרבי יוסי דאמר לעיל חמץ בפסח מותר בהנאה : מנבילה. מדאיצטריך קרא למישרי נבילה ואי הוה כתיב לא תאכל נמי הוה מיתסרי: איכא בינייהו חולין שנשחטו בעזרה. ואליבא דר' יהודה דאמר מנבילה לא מצי למיגמר דלדברים ככתבן אתא דחזקיה סבר הני תרי מדסני בדיבוריה איתסר ולכלב תשליכון אותו לא הוצרך למעט את אלו ולאוסרן בהנאה וכי אתא למעוטי חולין שנשחטו בעזרה אתא וכדפרישית לעיל ורבי אבהו סבר אין חילוק בין לא יאכל בין לא יֵאָכֵל ואצטריך אותו למעוטי הני והכי משמע טריפה אף על גב שכתבתי לך לאו באכילתה אני מתיר לך הנאתה אבל לא חמץ ושור הנסקל שלא פרטתי לך בהן היתר : חולין בעזרה לאו דאורייתא. וכי אמר רבי אבהו לא יאכל איסור הנאה משמע אליבא דרבי מאיר אמרה דלית ליה לדברים ככתבן ומדאיצטריך למישרי נבילה מכלל דשאר איסורין כגון חמץ ושור הנסקל אסירי ולאו משום שינוי הלשון שאין חילוק בין לא יאכל ללא יאכל לרבי אבהו אלא מדאיצטריך למישרי נבילה ואותו לר"מ למעוטי חולין בעזרה : ה"ג ומאי ניהו חמץ בפסח ושור הנסקל : ותיפוק ליה מהיכא דנפקא ליה לרבי יהודה. לעיל אליבא דרבי אבהו דמייתי ליה מאותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך שאר איסורין : קא סבר. האי תנא : חולין שנשחטו בעזרה. אסורין בהנאה מדאורייתא ונפקא ליה מאותו ומיבעי ליה קרא אחרינא לשאר איסורין : כל חטאת אשר יובא מדמה. לאו בחטאות הפנימיות שהובא דמן כמצותן לפנים כתיב דהא בהדיא כתיב בהן בפר כהן משיח והעלם דבר שריפתן מחוץ למחנה אלא ללמד על חטאת החיצונה דאם הכניס דמה לפנים פסולה : אם אינו ענין לגופו דהא כתיב והנה שורף. בשעיר נחשון בויהי ביום השמיני וקאמר להו משה למה שרפתם אותו הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה מכלל דאם הובא שפיר עבוד דשרפוה אלמא בת שריפה היא : לכל איסורין. שנאמר בהן לאו באכילתן כזה ועל כרחיך לא מייתי אלא חמץ בפסח ושור הנסקל דבשאר איסורים כתיב פרטא להיתירא :

ואם

ומה חלב שענוש כרת מותר בהנאה. וא"ת לימא שור הנסקל ושאר איסורי הנאה יוכיחו שאינן בכרת ואפ"ה אסורין בהנאה וי"ל דה"פ ומה חלב (א) שענוש כרת ואסור באכילה ומותר בהנאה כמו נבילה עצמה גיד שאין ענוש כרת לכ"ש שיהא בכלל היתר נבילה והשתא לא שייך למימר תוכיח ולא מצי למיעבד נמי ק"ו מדם דדם אינו בכלל נבילה ואפילו טומאה אינבו מטעם נבילה כדפרישי' לעיל (דף כב.) אבל חלב הוה שפיר בכלל נבילה דלטומאה לא הוה צריך קרא דאדרבה לטהרו מידי נבילה מצריך קרא והא דקאמר היא הותרה וחלבה לא הותרה לאו משום דלא הוי בכלל נבילה אלא משום דלא הותרה בנבילה אלא מה שהותר בטהורה באכילה והשתא א"ש הא דקאמר ואידך אנן בבהמה קיימינן דלא ילפינן אלא שיהא בכלל היתר נבילה אבל בעלמא מודה דפריך שפיר*: בבהמה מיהא לא איסתרי. אין להקשות דגיד חיה מיהא ליתסר דכיון דשל בהמה לא מיתסר בהנאה אם כן לא יאכל דכתיב גבי גיד הנשה באכילה דוקא קאמר ומהיכא תיתי לן לאסור של חיה בהנאה : מאי בינייהו. תימה לרשב"א לימא דאיכא בינייהו חמץ נוקשה וחמץ דגן גמור ע"י תערובות דמרבינן בריש אלו עוברין (לקמן מג.) מכל מחמצת לא תאכלו דלחזקיה מותר בהנאה ולרבי אבהו כל מקום שנאמר לא תאכלו משמע איסור הנאה וכי תימא כיון דמרבינן ליה לאכילה ה"ה להנאה אם כן כרת נמי ליחייב : דכתיב והנה שורף. פרש"י בשעיר נחשון ובת"כ דריש בהדיא אשעיר דראש חודש מדכתיב ואותה נתן לכם וגו' והיינו של ר"ח דמכפר עון (ב) על טומאת מקדש וקדשיו*): דהא כתיב והנה שורף. פרש"י ואמר להו משה הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה מכלל דאם הובא שפיר עבוד דשרפוה הקשה הרב רבינו שלמה מטרוייש הא על כרחיך לאו שפיר עבוד דשרפוה דהא שרפוה בלא עיבור צורה ואמר בפרק כילד צולין (לקמן פב:) כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצא לשריפה וקרא ה"ק מדוע לא אכלתם את החטאת הן לא הובא את דמה הא אם הובא שפיר עבוד דלא אכלוה ואומר ר"י דה"פ אם אינו ענין לגופה דהא קיי"ל בפרק כילד צולין (גם זה שם) כל שפסולו בקדש בשריפה וחטאת דאהרן משום מעשה שהיה תנהו לכל איסורים :

ואם

רבינו חננאל

בתנאה נמצא חזקיה כר' עקיבא ור' אבהו כר' יוסי הגלילי לא לעולם ר' עקיבא נמי לא תאכלהו איסור הנאה נמי משמע ולמה דרש הפסוק לטומאה וטהרה משום [דהיתר הנאה] כבר(למה)[למד]מנבלה קסבר כשהותרה הנבלה הבשר והחלב והגידים הותרו מ"ט שנא' ואכלה כולה משמע כמות שהיא ולא איצטריך קרא אלא לטהרה וטומאה ור' יוסי הגלילי סבר היא ותרה חלבה וגידה לא הותרו כו' : ואמרינן מכדי אותבי' כל הני תיובתא ושני כל חד לנפשיה חזקיה ור' אבהו במאי פליגי ואמרינן פליגי בחמץ בפסח ואליבא דרבנן דאסרי אפילו בהנאה ולא כר' יוסי הגלילי דשרי ובשור הנסקל ואליבא דדברי הכל כו' : תוב אמרי' מכדי חזקיה ור' אבהו בחמץ בפסח ובשור הנסקל מיסר אסרי בין באכילה בין בהנאה מאי בינייהו ואמרי' איכא בינייהו חולין שנשחטו [בעזרה] דקיי"ל אמרה תורה שחוט חולין [בחוץ וקדשים בפנים וזה פירש שחוט שלי כלומר שחוט חולין] במקדש בגבולך מה קדשים בחוץ אסורין אפילו בהנאה אף חולין בפנים כך אסורין חזקיה סבר איסו' חמץ בפסח ואיסו' שור הנסקל ששניהם אסורין בהנאה מלא יאכל נפקא והנבלה לדברים ככתבן הוא דאתי בא אותו למעוטי חולין שנשחטו בעזרה שהיו אסורין בהנאה דדרשינן הכי אותו ובשר טריפה אתה משליכו לכלבך ונהנה בו ואי אתה משליך חולין שנשחטו בעזרה ור' אבהו סבר בין לא יאכל בין לא תאכל [בין לא תאכלו] כולו אחד הוא ובא לא תאכלו כל נבלה למעוטי שאר אסורין ובא אותו למעוטי חמץ בפסח ושור הנסקל אבל חולין שנשחטו בעזרה איסורן לאו דאורייתא ור' אבהו לא סבר לה כר' מאיר דאמר חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא: יתיב ההוא מרבנן וקאמר מנין לחמץ ושור הנסקל שאסורין בהנאה ואמרי' ותיפוק ליה מלא יאכל כדחזקיה קסבר לא יאכל ולא תאכל ולא תאכלו חד הוא ותיפוק ליה מנבלה כר' אבהו סבר לה כר' יהודה דאמר (ארבעה) דברים ככתבן ותיפוק ליה מאותו כר' יהודה קסבר חולין שנשחטו בעזרה מדאוריי' ואלא מנא ליה ופרשי' מדכתי' וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף שאין ת"ל באש תשרף דנפקא ליה מוהנה שורף דכתיב (ויקרא י יז) מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקודש (שם יח) הן לא הובא את דמה אל הקודש פנימה ודאי בת שריפה היא מה ת"ל באש תשרף אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לכל איסורין

[לעיל כב.]

[חולין קב.]

[לעיל כב. וש"נ]

[לעיל כא: וש"נ]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ומה חלב וכו' וי"ל דה"פ ומה חלב נבילה שענוש:(ב)ד"ה דכתיב וכו' דמכפר על עון טומאת כנ"ל :

גליון הש"ס

גמ' אלא גיד נימא דאסור. ק"ל לפמ"ש תוס' חולין ר"פ ג"ה דחלב הוא דחדשים גרמי דכתי' חלב שור אבל גיד אל מיד א"כ י"ל דדוקא בחלב נ"א כשהותרה דהא משכחת לה הקרא דלגר אשר בשעריך תתננה דעתקלו כולו עם החלב כגון שהפילה הבהמה דליכא איסור חלב אבל גיד דל"ה כן י"ל דאמרינן כשאותרה ועי':

*) [וכן הוא להדיא בשבועות ט: וברש"י שם וכן בזבחים קא: וכן פירש"י בחומש להדיא אבל ר"ח וכן פירש"י לקמן פב: ד"ה לכך נאמר וכ"כ רש"י יומא ס: ד"ה כאשר צוה וכ"כ רש"י חולין סח: ד"ה בכל פיו]

ואם אינו ענין לאכילה תנהו ענין לאיסור הנאה אי מה כאן בשריפה אף כל איסורין שבתורה בשריפה אמר קרא °בקדש באש תשרף בקדש בשריפה ואין כל איסורין שבתורה בשריפה והאי בקדש באש תשרף להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדרבי שמעון *דתניא רבי שמעון אומר בקדש באש תשרף לימד על חטאת ששורפין אותה בקדש ואין לי אלא זו בלבד פסולי קדשי קדשים ואמורי קדשים קלים מנין ״תלמוד לומר (וכל) בקדש באש תשרף אמר ליה רבי יונתן רבך מהאי קרא קאמר לה °ואם יותר מבשר המלואים ומן הלחם עד הבקר וגו׳ שאין תלמוד לומר לא יאכל ומה תלמוד לומר לא יאכל אם אינו ענין לגופיה דהא כתיב °ושרפת את הנותר באש תנהו ענין לשאר איסורין שבתורה ואם אינו ענין לאכילה תנהו ענין לאיסור הנאה אי מה כאן בשריפה אף כל איסורין שבתורה בשריפה אמר קרא ושרפת את הנותר נותר בשריפה ואין כל איסורין שבתורה בשריפה והאי לא יאכל להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדרבי אלעזר *דאמר ר׳ אלעזר *לא יאכל כי קדש הוא ״כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו אמר אביי לעולם מקרא קמא ואיפוך דליכתוב באש תשרף ולא בעי לא תאכל מה תלמוד לומר לא תאכל אם אינו ענין לגופו דנפקא ליה מדרבי אלעזר תנהו ענין לכל איסורין שבתורה ואם אינו ענין לאכילה תנהו ענין לאיסור הנאה אי מה כאן בשריפה אף כל איסורין שבתורה בשריפה אמר קרא הנותר הנותר בשריפה ואין כל איסורין שבתורה בשריפה אמר ליה רב פפא לאביי ואימא ליחודי ליה לאו לגופיה הוא דאתא דאי מדרבי אלעזר *אין לוקין על לאו שבכללות אלא אמר רב פפא מהכא °והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף שאין תלמוד לומר לא יאכל מה תלמוד לומר לא יאכל אם אינו ענין לגופו דהא נפקא ליה מקל וחומר ממעשר הקל *ומה מעשר הקל אמרה תורה °לא בערתי ממנו בטמא בשר קדש חמור לא כל שכן וכי תימא *אין מזהירין מן הדין ״היקישא הוא דכתיב °לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וגו׳ מה תלמוד לומר לא יאכל אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לכל איסורין שבתורה ואם אינו ענין לאכילה תנהו ענין להנאה אי מה כאן בשריפה אף כל איסורין שבתורה בשריפה אמר קרא הנותר הנותר בשריפה ואין כל איסורין שבתורה בשריפה אמר לי׳ רבינא לרב אשי ואימא לעבור עליו בשני לאוין לאו מי *אמר אביי ״אכל פוטיתא לוקה ארבע נמלה לוקה חמש צירעה

תורה אור: ויקרא ו · שמות כט · שם · ויקרא ז · דברים כו · דברים יב

רש"י

ואם אינו ענין. לאוסרם באכילה דהא איסור אכילה בגופייהו כתיב זו מדה בתורה דבר שלא הוצרך לגופו תנהו ענין לענין אחר ותלמוד דבר לדבר אחר וכל המדות הלכה למשה מסיני: לימד על חטאת. פסולה ששריפתה בקדש בעזרה דמוהכא שורף לא הוה שמעינן מקום שריפתה היכן: פסולי. כל שאר קדשי קדשים כגון מנחה ועולה ואשם שנטמאו או שנשפך דמן ומנחה שלא נקטר קומצה ואימורי קדשים קלים שנטמאו ודוקא נקט הני שמתילתן בתוך חומת העזרה אבל פסולי בשר קדשים קלים באכילתן בכל העיר אף שריפתן אם נפסלו חוץ לעזרה הן והכי נמי תנן באלו עוברין (לקמן מט.) שורפן לפני הבירה והיינו חוץ לעזרה ושם היה בית הדשן לכך וכן מפורש בזבחים בפ׳ טבול יום (ד׳ קד:): אמר ליה. ההוא מרבנן לרבי שמואל בר נחמני דאקשי ליה האי קושיא רבי יונתן רבך נמי לא הוה מייתי איסור הנאה לכל איסורין מבקדש באש תשרף דמבעי ליה לכדאמרת שתשרף בעזרה אלא מהאי קרא אמר להו: דהא כתיב ושרפת. אלמא לאו בר אכילה הוא: לכל איסורין דוגמתן שנאמר בהן לאו באכילתן: ואם אינו ענין לאכילה. דהא בגופייהו כתיב תנהו ענין להנאה: אמר קרא והנותר. דהוה ליה למכתב ושרפתו באש: מיבעי ליה לכדרבי אלעזר. ליתן לא תעשה דאי מושרפת לא הוה ידעינן ביה איסור לאו למלקות: כל שבקודש פסול. מדכתיב כי קודש הוא יתירה לרבות על שאר פסולי קדשי קדשים בלאו כגון פיגול ויוצא ונשפך דמו: מקרא קמא. וכל חטאת ולאו מבאש תשרף דאיצטריך לומר שישרף בעזרה אלא מלא תאכל ליכתוב באש תשרף אלמא לאו בר אכילה הוא וממילא נפקא לן ביה נמי איסור לאו מהא דרבי אלעזר דמפיק מלא יאכל כי קודש הוא כל פסולי קדשים: לאו שבכללות. כגון זה שנכלל כל הפסולין יחד: לא בערתי. אזהרה נפקא לן ביה ביבמות בהערל (דף עג:): אין מזהירין. מדין קל וחומר אף על פי שאדם דן קל וחומר מעצמו אינה אזהרה ללאו במסכת מכות (דף ה:) נפקא לן: היקשא הוא. ולאו קל וחומר דאיתקש נדריך ונדבותיך דהיינו שלמים למעשר דגן דכתיב ביה לא בערתי ממנו בטמא ותייתי לן מינה דאף קדשים לא יאכלו בטומאה ולא בערתי ממנו בטמא אע״ג דוידוי בעלמא הוא ואינו לאו הא נפקא לן ביה איסור לאו ביבמות בהערל מהאי קרא דלא תוכל לאכול בשעריך ולהלן הוא אומר בפסולי המוקדשים שנפדו (דברים טו) בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדיו טמא וטהור אוכלין בקערה אחת יש כאן טומאת בשר לטהור וטומאת הגוף לטמא וקא אמר רחמנא גבי מעשר וקדשים ההוא בשעריך דקאי לך ביה טומאה התם בפסולי המוקדשין הכא לא תאכל: אכל פוטיתא. שרץ המים: לוקה ארבע. חד לאו בשרץ המים בתורת כהנים דהוא ספר ויקרא וחד במשנה תורה ושני לאוין כתובים בתורת כהנים בשקלים שהם (א) לא תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהן והכא לא כתיב על הארץ ומשמע בין שרץ המים ובין שרץ הארץ הרי ארבע: נמלה. שהוא שרץ הארץ: לוקה חמש. הני תרי דשתם שרלים וחד וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל וחד לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם וחד ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ:

תוספות

ואם איתו ענין לאכילה. לא אתי שפיר דהיכי מצי לאוקמי׳ באיסור אכילה דהא כתיב באש תשרף: הא אין לוקין על לאו שבכללות. הקשה הר״ר אליעזר ממיץ דבאלו הן הלוקין (מכות יג.) אמר דלאו דנותר ופיגול הוי בכלל הלוקין ואמאי והא לאו שבכללות הוא ותירץ דלגבי נותר שמפורש בהדיא דכתיב ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא לא חשיב לאו שבכללות ופיגול נמי גמרינן עון עון מנותר אך קשה דבפרק בתרא דמכות (דף יז: יח.) גבי זר שאכל עולה לפני זריקה לוקה חמש פריך ולילקי נמי מדרבי אלעזר דאמר כל שבקודש פסול ומאי קושיא והא לאו שבכללות הוא*: אם אינו ענין לגופו דאתי בקל וחומר ממעשר. ואם תאמר והא איצטריך לרביעי בקודש כדאמרינן בפרק קמא (דף יג.) וי״ל דלא ליכתוב לא יאכל אלא ישרף: היקישא הוא. תימה אמאי קרי ליה היקשא תיפוק ליה דקודש כתיב בהדיא בקרא ובכורות בקרך ולאנך ואזהרה למעשר נמי יליף מהאי קרא וי״ל דצריך היקשא משום איסור הנאה דלא תוקי קרא דוהבשר לאיסור הנאה שיהא בלאו דבפ׳ שני דשבת (דף כה.) לא ילפי׳ איסור הנאה בשמן קדש שנטמא אלא ממעשר: דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך. האי לא חשיב לאו שבכללות מדלא כתיב מעשר דגנך ובכורות בקרך לא תוכל לאכלם ש״מ ליחודי לאו אכל חד דכתי׳ בקרא אתא:

עין משפט נר מצוה

כא א מיי׳ פי״ט מהל׳ פסולי המוקדשין הלכה א ב:
כב ב מיי׳ פי״ח שם הלכה ג ד:
כג ג מיי׳ פ״ב מהלכות מאכלות אסורות הל׳
כג [רב אלפס חולין סוף פ״ג דף רפ״ב: הארוך בפירושו]

[ועי׳ תוס׳ יומא לו: ד״ה לאו והתוס׳ מכות יח: ד״ה כגון]
מכות יח. מעילה יז:
[שבת כה.]
[יבמות כב: מכות ה:]

רבינו חננאל

שבתורה שיהו אסורין אפי׳ בהנאה ואם תאמר כל איסורין שבתורה בשרפה תלמוד לומר [בקדש] באש תשרף כל פסול שהוא בקדש בשרפה ולא שאר איסורין שבתורה: והאי בקדש מבעי ליה לכדתניא בקדש באש תשרף לימד על חטאת כו׳ והא דאמר ר׳ יונתן ואם יותר מבשר המלואים וגו׳ נדחו דבריו ותרצה אביי לעולם מקרא קמא והוא וכל חטאת אשר יובא אל אהל מועד וא״כ נימא קרא בקדש באש תשרף תשתוק לא תאכל למה לי אם אינו ענין לגופיה דנפק׳ ליה מדר׳ אלעזר דאמ׳ לא יאכל כי קדש הוא כל שבקדש פסול ליתן לא תעשה על אכילתו תנהו ענין לשאר איסורין שבתורה ודחי׳ תוב ואימא ליחודי ליה לאו לגופיה דאי מדר׳ אלעזר הוה ליה לאו שבכללות כדפירש כל שבקדש כלל כל פסולין שבקדש [וכל לאו] שבכללות אין לוקין עליו אלא א״ר פפא מהכא והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל שאין ת״ל (באש ישרף) [לא יאכל] כו׳ עד וכי מזהירין מן הדין ודחי׳ הקישא הוא כלומר התורה הקישה הקדש למעשר שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וגו׳ וכל נדריך אלו קדשים: אמר ליה רבינא לרב אשי ואימא לעבור עליו בשני לאוין. כלומר לא בא מופנה שתדרוש בו ואם אינו ענין לגופו תנהו ענין לשאר איסורין אלא לגופיה בא י״ת [והלא] כבר הוקש למעשר דכתי׳ ביה לאו שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך לא יאכל עוד למה בא לחייבו בשני לאוין מי לא אמר אביי אכל פוטיתא לוקה ארבע נמלה לוקה חמש צרעה לוקה

מסורת הש"ס

לקמן פב:
[במכות ובמעילה איתא אליעזר ב״ד ודע עוד דבמעילה בברייתא דתניא ר״א אומר לא יאכל כו׳]
[לקמן מא: מיר לח: ב״מ קטו: סנהדרין ... מנחות נח: תמורה ו: ביצות ה. ...]
מכות טז: עירובין כח.

הגהות הב"ח

(א) רש״י ד״ה לוקה ארבע וכו׳ בשקלים פסהלה דשקלו:

גליון הש"ס

גמרא היקשא הוא. עיין זבחים לד ע״א תד״ס והבשר:

צירעה לוקה שש א"ל כל היכא *דאיכא למדרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי °והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל דרישי' (ויקרא ז) (א) למה לי *°לרבות עצים ולבונה והבשר כל טהור יאכל בשר דסיפיה למה לי לרבות אימורין אימורין מהתם נפקא *דתניא °והנפש (שם) אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' לרבות את האימורין °התם טומאת הגוף בכרת °הכא טומאת בשר בלאו א"ר אבהו א"ר יוחנן *כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך אכילתן למעוטי מאי אמר רב שימי בר אשי למעוטי שאם אכל חלב חי שפטור איכא דאמרי א"ר אבהו אמר ר' יוחנן °כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן למעוטי מאי אמר רב שימי בר אשי למעוטי °שאם הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו שהוא פטור וכל שכן אוכל חלב חי שהוא פטור אתמר נמי אמר רב אחא בר *עויה אמר רב אסי א"ר יוחנן הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו פטור לפי שכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא דרך הנאתן אמר ר' זירא אף אנן נמי תנינ' *°אין סופגין את הארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים בלבד ואילו מתותים תאנים ורמונים לא מאי טעמא לאו משו' דלא קאכיל להו דרך הנאתן אמר ליה אביי בשלמא אי אשמעינן פרי גופא דלא קאכיל ליה דרך הנאתו שפיר אלא הכא משום דזיעה בעלמא הוא אמר אביי * °הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהן אפילו שלא כדרך הנאתן מאי טעמא משום דלא כתיב בהו אכילה מיתיבי איסי (חולין קטו:) בן יהודה אומר *מנין לבשר בחלב שהוא אסור נאמר כאן °כי עם קדוש אתה ונאמר (דברים יד) להלן °ואנשי קדש תהיון לי מה להלן אסור (שמות כב) אף כאן אסור ואין לי אלא באכילה בהנאה מנין אמרת ק"ו ומה ערלה שלא נעבדה בה עבירה אסורה בהנאה בשר בחלב שנעבדה בו עבירה אינו דין שיהא אסור בהנאה

מה

רש"י

צירעה. שרץ העוף היא וגם שורצת על הארץ ויש בה אלו חמש לאוין ומוסיף עליה לאו דשרץ העוף במשנה תורה (יד) וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו שרץ לשון רחוש ונענוע ואינו נראה ואין בהמה וחיה הנגבהין מן הארץ בכלל שרץ הלכך לא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף וגו' דכתיב בקדושים תהיו אינו מן המנין דלאו בשרצים כתיב: והבשר למה לי. השתא דאמר' קרא לאו לגופיה אתא אלא לאם אינו ענין תיכח ואשר יגע בכל טמא לא יאכל והבשר. למה לי ומשני לרבות עצים ולבונה לקבל טומאה ואע"ג דלאו אוכלא הוא: והבשר כל טהור יאכל למה לי. והבשר יתירה מבעיא ליה דאילו כל טהור יאכל בשר דריש ליה במנחות (ד' כה:) כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר וגו' הניתר לטהורין חייבין עליו משום טומאה יצא בשר שנטמא לפני זריקת דם לשון אחר בין ברישא בין בסיפא ו' יתירה מיבעי' ליה: לרבות את האימורין. שאם נטמאו ואכלן טהור שיעבור עליהן משום ב' לאוין לאו דזרות שאף הכהן זר אצלם ולאו דטומאת בשר ואדלעיל קאי והכי קאמר לא יאכל והבשר נמי שנטמא לא יאכל: אשר לה'. קרא יתירה הוא דה"ל למכתב מזבח השלמים וטומאתו עליו וכתיב אשר לה' לרבות אף בשר הקרב לה' שאם אכלו בטומאה ענוש כרת: ומשני התם בטומאת הגוף איירי (ב) והאי וטומאתו עליו מוקמינן לה בזבחים בפרק ב"ש (דף מג:) בטומאת הגוף הכתוב מדבר והכא רבינהו לאזהרת טומאת בשר כשנטמאו הם והוא טהור שיהא מוזהר עליהן והכא ליכא כרת אלא לאו דאימעט מכרת בזבחים בפרק ב"ש: אלא דרך אכילתן. אלא אם כן אכלן דרך אכילתן: איכא דאמרי. הא דרבי אבהו אהנאה איתמר ואהנך דאסירי בהנאה: חלב. אין דרך הנאתו אלא בהבערה ולמשוח עורות ולא לרפואה וכ"ש אוכל חלב חי: אין סופגין את הארבעים כו'. גבי משקין קאי במסכת תרומות וקאמר דאין כל מי פירות קרויין משקין אלא אלו בלבד. אין סופגין את הארבעים על שום מי פירות של ערלה משום דבכולהו שלא כדרך הנאתן הוא אלא אלו: בשלמא אי אשמעינן בפרי גופא. דאי אכיל שלא כדרכו כגון שבישל אגוזים או אפרסקין ואכלן ואשמעינן דלא מחייב: שפיר. שמעינן מינה דאין לוקין אלא כדרך אכילתן אבל השתא טעמא דפטור משום דלאו פרי אכל: כלאי הכרם. כתיב (דברים כב) פן תקדש המלאה דמשמע לא תהנה ממנו אלא תשרפנו ופן לאו הוא: שהוא אסור. באכילה: ערלה שלא נעבדה בה עבירה. בנטיעתה: בשר בחלב שנעבדה בו עבירה. כשבישלו ועבר עליו על לאו לא תבשל:

ערלה

תוספות

צירעה לוקה שש. פ"ה דהא (ג) דכתיב בקדושים אל תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש האדמה וגו' לא חשיב ליה דבגדולים מיירי דלא כתיב (ד) שרץ ולשון שרץ דבר שהוא נד בארץ ואינו נראה אלא ע"י שירוצו מפני קטנו וקשה דבפ' ד' מיתות (סנהדרין נט:) דרשינן וכל חיה הרומשת זה הנחש משמע דרמישה הוה נמי בדבר הרוחש כמו נחש שהולך על גחונו ותי' הר"י דאורלינ"ש דההוא קרא איירי בח' שרצים דאמרינן במעילה בפרק קדשי מזבח (דף טז: ושם) במובדלים ממך דיבר הכתוב דכתיב בסיפא דקרא אשר הבדלתי לכם לטמא והיינו ח' שרצים שהן טמאים: לרבות את האימורים. דסד"א אין חייבין עליהם משום טומאה הואיל ואין ניתרים ודרשינן במנחות בפרק הקומץ את המנחה (דף כה:) הניתר לטהורי' חייבים עליהם משום טומאה להכי איצטריך לרבוייהו מיהו קשה דבמעילה בפ' חטאת העוף (דף י:) דריש התם מאשר יקרב בכל הקדשים הכתוב מדבר ויליף התם אימורים *וכל שאין ניתר לטהורים ורבינו שמשון תירץ דאיצטריך לרבויי דסד"א דלא יבא איסור טומאה ויחול על איסור חלב: פרט לאוכל חלב חי. והא דאמר בגיד הנשה (חולין קב:) אכל לפור טהורה בחייה בכל שהוא במיתתה בכזית שאני עוף שהוא רך וחזי לאומלא וחשיב כדרך הנאתו והא דאמר בהקומץ רבה (מנחות כא.) דם שבשלו אינו עובר עליו ופריך אביי מהא דתניא הקפה את הדם ואכלו או שהמחה את החלב וגמעו חייב ומשני כאן שהקפה באור וכאן שהקפה בחמה ולפי הך דהכא צ"ל שהברייתא לגרדים קתני הקפה את הדם בחמה ואת החלב באור דאי בחמה חי הוא ופטור: אלא הכא משום דזיעה בעלמא הוא. תימה לר"י דבהעור והרוטב (חולין קכא. ושם) יליף מקרא דאין חייב משום ערלה אלא על היוצא מזיתים וענבים דגמר ערלה פרי פרי מבכורים ובכורים מתרומה ובתרומה כתיב תירוש ויצהר אם כן אמאי איצטריך למימר הכא זיעה בעלמא הוא °וי"ל דהא דאיצטריך למילף התם פרי פרי מבכורים לאו למעוטי שאר משקין איצטריך דמן הדין אפילו תירוש ויצהר לא היה (ה) ליחשב למשקין פרי דזיעה בעלמא הוא כדאמרינן הכא והתם איצטריך למילף שנחשוב משקה של תירוש ויצהר כמו הפרי והשתא א"ש הא דאמר בשמעתין דזיעה בעלמא הוא דמהאי טעמא הוא דשמעינן דמשקה אינו כפרי מיהו תימה אמאי אמר דזיעה בעלמא הוא והא טעם כעיקר דאורייתא: אמרת קל וחומר. תימה היכי אתיא ק"ו לאפוקי מג"ש דנילף מנבילה בג"ש שלא תאסר בהנאה כמו נבילה ובפרק כל הבשר (חולין קטז.) איכא תנא דיליף הכי וסבר דבשר בחלב לא אסור בהנאה ואור"ת דבההוא קרא דאנשי קדש כתיב ביה נמי איסורי הנאה דמבשר בשדה דרשינן *קדשים שיצאו חוץ למחילה וגלי לן ק"ו דגמרינן מקדשים ולא (*מנבילה) ול"ת בלא ק"ו נמי מקשינן לחומרא וי"ל דהכא ס"ד לאקשויי לקולא משום דמפורש בהדיא בקרא היתר הנאה דכתיב לכלב תשליכון אותו הקשה הר"י דאורלינ"ש אמאי לא ילפינן מנותר איסור אכילה ואיסור הנאה מקדש קדש דמההוא קדש דנותר דריש ג"ש בפ' לולב וערבה (סוכה מח.) ובפרק כל הזבחים (זבחים כח:) וי"ל דהכא עם קדוש מאנשי קדש דרשי' שהן ענין אחד דקיימא קדושה אגברי אי נמי דנין חולין מחולין ואין דנין חולין מקדשים*: הכל מודים בכלאי הכרם. (לעיל) הא דלא קאמר הכל מודים בחולין שנשחטו בעזרה משום דכתיב בהו אכילה דמוזבחת ואכלת נפקא לן ועוד דאיכא מאן דאמר לאו דאורייתא °והא דלא קאמר הכל מודים בבשר וחלב שמא משום דאין מזהירין מן הדין: אמרת ק"ו. איסור אכילה לא מצי למילף בק"ו מערלה כדאמר בכל הבשר (חולין קטז:) משום דאיכא למימר חורש בשור וחמור ותוכיח דנעבדה בהו עבירה ושרו באכילה אבל השתא דיליף מקרא איסור אכילה ליכא למימר תוכיח דהנהו שרו באכילה:

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה ח ופי"ח מהל' פסולי המוקדשין הלכה יב:

כה ב שם הלכה יח:

כו ג שם הלכה יב:

כז ד מיי' פי"ד מהל' מאכלות אסורות הל' י טוש"ע י"ד סי' קנה סעיף ג:

כח ה מיי' פ"י שם הלכה כב:

כט ו מיי' פי"ד שם הלכה י טוש"ע י"ד סי' קנה סעיף ג:

[עי' תוס' ע"ז יב: ד"ה אלא]

וכל שאין לו מתירין כצ"ל רש"ל

[בר רב עויא וכ"א לקמן לג:]

רבינו חננאל

לוקה שש הכא נמי לוקה על שני לאוין והא דאביי מפורש בפ' אלו הן הלוקין פוטיתא הוא דג טמא וכתיב בדגים (ויקרא יא יא) ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו *וכתיב (עוד לכל השרץ השורץ לא יאכל כי שקץ הם) ועוד כתיב (שם מג) אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם נמצאו ארבעה לאוין בא"כל שרץ סתם ולא פירש באחד מהם בא"ן ודרשי' הלאוין בכל שרץ בין שרץ של ים ובין שרץ של יבשה לפיכך אמר אביי אכל פוטיתא שהיא שרץ הים לוקה עליה הללו ארבעה לאוין כלם. אכל נמלה שהיא שקץ היבשה עובר **בארבעה לאוין הללו והוסיפה התורה על שקץ של יבשה לאו חמישי שנא' (שם מד) ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ על הארץ הלכך לוקה חמש אכל צרעה שהיא שרץ העוף עובר על חמשה לאוין הללו הוסיפה עליו התור' לאו אחד שנא' [דברים יד יט] וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא (יאכלו) [יאכל] הלכך לוקה שש מלקיות ופרקי' הני מילי דמוקמי' ליה בלאו יתירי היכא דליכא מידי למדרש [אבל אי איכא למדרש] כי האי גונא דרשי': מבדי כתיב ואם האכל יאכל מבשר זבח השלמים וגו' והבשר אשר יגע בכל טמא למה לי לרבות עצים ולבונה שאם נטמאו ישרפו והבשר כל טהור יאכל בשר תוב למה לי לרבות אימורין שנטמאו סד"א כל טהור יאכל בשר כתיב מידי דכהן טהור מצי למיכלינהו אפי' הוא טהור אימא לית להו חיוב משום טומאה קמ"ל. שנינו בתוספתא ... והקבה נוהגין בכלאים כו' ואסיקנא מהאי קרא דכתיב והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' ונכרתה ואמרי' לה' לרבות האוכל אימורין בטומאת הגוף שהוא בכרת ובא הבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל לרבות בשר קדש שנטמא אכלו כהן טהור בלאו: אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן וכל שכן דרך אכילתן למעוטי אכל חלב חי ודרך הנאתן למעוטי [אם הניח] חלב של שור הנסקל על מכתו שפטור: אמר ר' זירא אף אנן נמי תנינא אין סופגין ארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים הא מן התותים ומן ה... משום דאינו דרך הנאתן. ושני אביי שאני התם דזיעה בעלמא הוא: אמר אביי הכל מודים בכלאי הכרם כיון דלא כתיב בהו אכילה לוקה עליהן אפי' שלא כדרך הנאתן ומותיב עליהן איסי בן יהודה מהא

* דברי רבינו תמוהים דהא בכלאי קרא כתיב בהדיא לכל השרץ השורץ על הארץ וגו' ובהלכות הרי"ף פ"ט אלו טרפות ובר"מ כאן ובמכות ע"ז הכילו ללאו ד' כך קרא דמשנה תורה וכל אשר אין לו וגו'

** גם זה ל"ע דקרא דושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו כתיב רק בשרץ המים ושרץ הארץ לא נכלל כלל בכך קרא ועי' בר"ף ובר"מ ודברי רבינו מוטב לייסב.

מסורת הש"ס

[כתובות ה:]

[לקמן לח. וש"נ ע"ש בפירש"י] [זבחים לו: כריתות כב:] [לקמן מ.]

[עי' תוס' ע"ז יב: ד"ה אלא וכו' דאסור דה"ט נע"ז לוקין אפי' שלא כדרך הנאתן ע"ש]

חולין קב: תרומות פי"א [מ"ג]

[מכות יח.]

[מכסרפס כצ"ל]

[וע"ע תוס' בכורות י. ד"ה מה לכלן]

הגהות הב"ח

(א) גמרא לא יאכל דרישיה דקרא למה לי: (ב) רש"י ד"ה ומשני וכו' איירי דהכי: (ג) תוס' ד"ה צירעה וכו' פ"ה דהא. נ"ב ע"י פ' כל מערבין דף כח: (ד) בא"ד דלא כתיב בהו שרץ ולשון שרץ וכו' ואינו נראה מפני קוטנו אלא על ידי שירוצו וקשה כצ"ל: (ה) ד"ה אלא וכו' לא היה ליחשב:

גליון הש"ס גמ' שאם הניח חלב של שור הנסקל. עיין נדה לג ע"א תוס' ד"ה ולטמן: תוס' ד"ה אלא וי"ל ס' דהא דאיצטריך למילף. עי' בספר ... אור לגהלון נוען פנים מאירות סוף ח"ג: תוס' ד"ה הכל מודים. והא דלא קאמר וכו' משום דאין מזהירין מן הדין. עי' ע"ז יב ע"ב תד"ה אלא וע"ש:

תורה אור

מה לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר תאמר בבשר בחלב שהיתה לו שעת הכושר חמץ בפסח יוכיח שהיה לו שעת הכושר ואסור בהנאה מה לחמץ בפסח שכן ענוש כרת תאמר בבשר בחלב שאינו ענוש כרת כלאי הכרם יוכיחו שאין ענוש כרת ואסור בהנאה ואם איתא ניפרוך מה לכלאי הכרם שכן לוקין עליהן אפילו שלא כדרך הנאתן ואביי תאמר במאי תאמר בבשר בחלב שאין לוקין עליו אלא דרך הנאתו "אטו בבשר בחלב אכילה כתיבה ביה ואידך דקא מותיב לה סבר להכי קא גמר מנבילה מה נבילה דרך הנאתה אף בשר בחלב דרך הנאתו ואביי להכי לא כתב אכילה בגופו לומר שלוקין עליו אפי' שלא כדרך הנאתו וליפרוך מה לכלאי הכרם שכן לא היתה לו שעת הכושר א"ר אדא בר אהבה זאת אומרת כלאי הכרם עיקרן נאסרין הואיל והיתה להן שעת הכושר קודם השרשה מתיב רב שמעיה *המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף מאתים אסור הוסיף אין לא הוסיף לא אמר רבא תרי קראי כתיבי כתיב *°הזרע וכתיב (דברים כב) המלאה הא כיצד "זרוע מעיקרו בהשרשה "זרוע ובא הוסיף אין לא הוסיף לא א"ר יעקב א"ר יוחנן בכל מתרפאין חוץ מעצי אשירה היכי דמי אי נימא דאיכא סכנה אפילו עצי אשירה נמי ואי דליכא סכנה אפילו כל איסורין שבתורה נמי לא לעולם דאיכא סכנה ואפי' הכי עצי אשירה לא *דתניא ר' אליעזר אומר אם נאמר °בכל נפשך למה נאמר בכל (דברים ו) מאודך ואם נאמר בכל מאודך למה נאמר בכל נפשך אלא לומר לך אם יש אדם שגופו חביב עליו ממממונו לכך נאמר בכל נפשך (א) ויש אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאודך כי אתא רבין אמר רבי יוחנן "בכל מתרפאין *חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות

ערלה לא היתה לה שעת הכושר. שהפרי הזה חנט באיסור ונגמר באיסור תאמר בבשר בחלב שיש לו שעת הכושר קודם שניתן בחלב: כלאי הכרם יוכיחו. ובשחיטת חולין פריך ונימא ערלה תוכיח וחזר הדין והתם מתרץ לה בכל הבשר ולקמן פריך ונימא מה לכלאי הכרם שכן לא היתה להם שעת הכושר ואם איתא. דכלאי הכרם חלוקין להחמיר משאר איסורין ליפרוך הכי. ואביי. אמר לך היכי ניפרוך היכי נסיימה למילתיה דלא נילף בשר בחלב מיניה נימא תאמר בבשר בחלב כו' אטו בשר בחלב אכילה כתיבה ביה התם נמי לוקין עליו אפי' שלא כדרך הנאתה: מנבילה. ונבילה אכילה כתיבא ביה נבילה לאו דוקא קאמר דהא מטריפה גמרינן לה ויש נפרשים דמשום דהאי טריפה דקרא איירי באבר ובבשר המדולדל בה ושחטה כדאמרינן בבהמה המקשה לילד (חולין עג:) קרי ליה נבילה דדמי לנבילה דלא מישתרו בשחיטה ואין נראה לי דטריפה נמי לא מישתריא בשחיטה ואי משום דלא מיטמיא הנך נמי לא מיטמאו: ואידך. אביי אמר לך להכי לא כתיב אכילה בגופו ללמדך שלוקין כו' הלכך לא מצי פריך תאמר בבשר בחלב כו': וליפרוך מה לכלאי הכרם שכן לא היתה להם שעת הכושר. וקא סלקא דעתך שאין נאסרין אלא גידוליהן ולכן לא היתה להן שעת הכושר: זאת אומרת. מדלא פריך הכי שמע מינה כלאי הכרם עיקרן נאסר אף עיקר הזריעה עצמה נאסרה וזריעה היתה לה שעת הכושר כל ימיה עד שנשרשה י"מ דהאי מקשה נמי ידע שאף הזריעה נאסרת אלא סבור שמשעת זריעה נאסרת וכך שמעתי אבל א"א להעמידה דמיבעי לן לפרושי הכי מה לכלאי הכרם שכן לא היתה להן שעת הכושר משעה שבאו לכלל כלאים תאמר בבשר בחלב שהיתה לו שעת הכושר משעה שבא לכלל זה דאם שורהו כל היום בחלב אינו נאסר בכך ומשני עיקרן נאסרו משנשרשו ולא משנזרעו וכמה גמגומים יש בה חדא דטעמא דלא מיתסר °משום דאכתי לא בשר בחלב חשיב ליה והרי הוא כאילו זה לבד וזה לבד וכן כלאים כ"ז שלא נשרשו הרי הן כמונחין בכדא ועוד כי אמר לעיל חמץ בפסח יוכיח מיבעי ליה למימר שהיתה לו שעת הכושר משנקרא חמץ בפסח והא ליתא ועוד מדמותיב רב שמעיה הוסיף אין לא הוסיף לא מכלל דליכא מאן דסליק אדעתיה משעת זריעה אלא הוה סלקא דעתיה תוספת אין עיקר לא ולשון עיקרן משמע כדפרישית דללישנא בתרא הכי הוה ליה למימר זאת אומרת כלאי הכרם בהשרשה נאסרו: המעביר עציץ נקוב בכרם. וזרעים בתוכו שכבר לאחו הוסיף הצמח בכרם מאתים אחד מן המאתים שיש בו עכשיו שמתחלה היו בו קנ"ט שיעורים כתוספת זו ועכשיו יש בו מאתים אסורין לפי שאין בהיתר הראשון כדי לבטל התוספת האסור שהערלה וכלאים אין בטלין אלא במאתים של היתר לבד האיסור לא הוסיף מאתים אלא פחות כל שהוא מותר דיש בו כדי להעלות באחד ומאתים ובפ"ג י"ל ? ליה מתרומה שעולה באחד ומאה וכלאים שכפל את אסורי? שאסורין בהנאה כפל את עלייתן ודוקא נקט נקוב דיונק מקרקע דרך אויר: לא הוסיף לא. אלמא אין הזריעה נאסרת: מליאה. גידולין: הזרע. הראשון: זרוע מעיקרו. בכרם בהשרשה כדכתיב הזרע משמע שאף הזריעה נאסרת מיהו קודם השרשה כמאן דמנחא בכדא דמי: זרוע ובא. קודם לכן הוסיף אין לא הוסיף לא דכתיב מלאה: בכל מתרפאין. אפילו באיסורי הנאה: למה נאמר בכל מאודך. יאמר החביב משניהן ודיו ומפרש לפי שפעמים שזה חביב ופעמים שזה חביב לכך הוצרכו שניהן נומר אהוב את בוראך יותר מן החביב עליך והמתרפא בעצי אשירה נראה כמודה בה:

מה לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר. הקשה ריב"א נילף מערלה שהיתה לה שעת הכושר כגון נטל ענף מאילן של היתר שלא נגמרו פירותיו והרכיבו או נטעו ואומר ר"י דאינו אוסר אלא מה שגדל אחר שהרכיבו, או נטעו וזה לא היה לו שעת הכושר והענף עצמו אינו נאסר אלא מפני תערובת האיסור ואם היה יכול להבדיל אותו הענף ממה שגדל אחרי כן היה מותר וכן כלאי הכרם אי לא היה עיקרו נאסר או מעביר עציץ נקוב חשוב לא היה לו שעת הכושר שהאיסור הגדל אחרי כן לא היה לו מעולם שעת הכושר: מה לחמץ בפסח שכן ענוש כרת. ומשור הנסקל לא מצי למימר יוכיח דמה לערלה ולשור הנסקל שכן לא היה להם שעת הכושר לאכילה:

כלאי הכרם יוכיחו. בפ' כל הבשר (חולין קטו:) פריך ונימא ערלה תוכיח ומשני ונראה לר"י דהוה מצי למילף במה מצינו מכלאי הכרם לחודייהו דמה כלאי הכרם שכן נעבדה בו עבירה ואסורה באכילה ובהנאה אף אני אביא בשר בחלב וכו' אלא ניחא ליה למילף מכל הני בק"ו דאלים טפי: מה לכלאי הכרם שכן לוקים עליו שלא כדרך כו'. תימה לרשב"א היא גופא נילף במה מצינו מכלאי הכרם שילקו על בשר בחלב שלא כדרך הנאה ואומר ר"י דליכא למילף דאיכא למימר דשור הנסקל וחמץ שעבר עליו בבל יראה יוכיח שנעבד בו עבירה ואסור באכילה ואינו אסור אלא כדרך הנאתו דאכילה כתיב בהו:

עיקרן נאסרין. אומר ר"י שגם הגבעולים והקש שגדל ממנו נאסר כדאמרינן לקמן (ד' כו:) תנור שהסיקו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם חדש יותץ וקשה לר"י דבפרק האשה שנפלו (כתובות דף פ. ושם) גבי מוליא הולאות על נכסי אשתו וכו' מפרש רב יהודה אפי' לא אכל אלא חבילי זמורות רב יהודה לטעמיה דאמר אכלה ערלה וכלאים ושביעית הוי חזקה פי' אע"פ שבכל אלו אין יכול לאכול רק העצים שהפירות אסורין אלמא עצי כלאים שרו ואומר ר"ת דהתם מיירי באותן עצים שהיו קודם זריעת כלאים וקודם שהוסיף מאתים אבל אותן שגדלין אחרי כן אסורין מאחר שהוסיף מאתים:

הואיל והיתה לו שעת הכושר קודם השרשה. והא דאמרינן בפ"ק דמנחות (דף ו. ושם) גבי טריפה דכלאים לא היה להם שעת הכושר התם קאי על משקה ישראל ומשקה לא היה לו לעולם שעת הכושר:

חוץ מעצי אשירה. נראה לר"י דמיירי כגון שאין יכול להתרפא משאר עצים אלא בזה כגון על ידי שדים או שום דבר אחר משום דאתי למיטעי בתר ע"ז וגבי בן דמא בע"ז פרק שני (דף כז: ושם) שנשכו נחש ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו ולא הניחו ר' ישמעאל משום דאפיקורסות משכא ומפרש בירושלמי בפ' שמנה שרצים שהיה רוצה ללחוש לו בשם זר אבל ע"י תחבושת שרי כדאמרי' התם (דף כח.) דר' אבהו רמא ליה יעקב אפיקורסא סמא אשקיה אף:

רבינו חננאל

מהא ברייתא דמייתי איסור בשר בחלב בק"ו מערלה ודחי' מה לערל' שכן וכו' חמץ בפסח יוכיח ופרכי' מה לחמץ שכן ענוש כרת כלאי הכרם יוכיחו ואם איתה נפרוך מה לכלאי הכרם שכן לוקין עליהן אפי' שלא כדרך הנאתן ופריק אביי הכי בשר בחלב נמי לוקה עליו אפי' שלא כדרך אכילתו דהא לא כתיבא ביה אכילה. (ואיסי) [ואידך] אמר לך כיון דבשר בחלב איתקש לנבלה שנאמר כי עם קדוש אתה לה' אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו וכתי' ואנשי קדש תהיון לי [ובשר בשדה טרפה לא תאכלו] הנה נאמר בכאן כי עם קדוש ונאמ' להלן ואנשי קדש תהיון לי וכתיב בטרפה לא תאכלו הרי אכילה כתיבא ביה בשר בחלב [נמי כאלו] אכילה כתיב' ביה ואביי אדרבה נימא להכי לא כתיב בית אכילה בגופו לומר שלוקה שלא כדרך הנאתו תפריך מה לכלאי הכרם שכן לא היתה להם שעת הכושר תאמר בבשר בחלב שאם שרה בשר בחלב היום כולו מותר ואינו אסור אלא בבישולו ודחי' כלאי הכרם נמי מדלא פריך הכי שמע' מינה דהיתה להם שעת הכושר משעת זריעה עד שעת השרשה *כי לא נאסר אלא עיקרן ומהאי [טעמא] דייק רב אדא בר אהבה ואמ' זאת אומר' כלאי הכרם עיקרן נאסרו: איני דכלאי הכרם בהשרשה נאסרין והתניא המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף מאתים אסור. כלומר אם הוסיף עציץ זה בכרם כשיעור שיש בו חלק אחד במאתים חלקים כמה שיש בו נאסר דייקי' מינה מדקתני הוסיף נאסר מכלל שאם לא הוסיף אפי' השריש לא נאסר ופריק רבא כתיב המלאה וכתיב הזרע הא כיצד אם היה זרוע עד שימלא כדכתי' המלאה לא היה זרוע אלא עכשיו נזרע בהשרשה בעת שנזרע הזרע בהשרשה נאסר שנאמר הזרע: אמר רבי יוחנן בכל מתרפאין חוץ מע"ז וגלוי עריות

עין משפט נר מצוה

ל א מיי' פי"ד מהלכות מאכלות אסורות הל' ד ה ו טוש"ע שם:

לא ב מיי' פ"ה מהל' כלאים הל' יג טוש"ע י"ד סי' רצו סעיף ט:

לב ג מיי' שם הל' כג טוש"ע שם סעיף יז:

לג ד מיי' פ"ה מהלכות יסודי התורה הל' ו סמג עשין ה טוש"ע י"ד סי' קנה סעיף ג [רב אלפס כאן ובע"ז פ"ב ד' שלח:]

מסורת הש"ס

חולין קטו. כלאי' פ"ז מ"ח

[המלאה וכתיב הזרע וכן איתא בחולין קיו. וכ"כ בפירש"י דהכא]

ברכות סא: יומא פב. סנהדרין עד.

[פי' תוס' שם ד"ה סח]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואם יש אדם שממונו חביב:

גליון הש"ס

ברש"י זאת אומרת. משום דאכתי לאו בשר בחלב. עי' מנחות קא: ברש"י ד"ה כולא ובתוספ' שם ד"ה פיגול:

דברי רבינו הוא כפי' הי"מ שהובא ברש"י כאן ד"ה זאת אומרת ואולי דרש"י כוון בזה על דברי הר"ח ז"ל אלו.

ושפיכות דמים ע"ז הא דאמרן גילוי עריות ושפיכות דמים דתניא *ר' אומר °כי באשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה וכי מה ענין רוצח אצל נערה המאורסה *הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו "אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ונערה המאורסה מרוצח "מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור ושפיכות דמים גופיה מנלן סברא הוא *כי ההוא דאתא לקמיה דרבא א"ל מרי דוראי אמר לי זיל קטליה לפלני' ואי לא קטלינא לך א"ל ליקטלוך ולא תיקטול מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי מר בר רב אשי אשכחיה לרבינא דשייף לה לברתיה בגוהרקי דערלה אמר ליה "אימור דאמור רבנן בשעת הסכנה שלא בשעת הסכנה מי אמור א"ל האי אישתא צמירתא נמי כשעת הסכנה דמיא איכא דאמרי א"ל °"מידי דרך הנאה קא עבידנא איתמר הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו אביי אמר מותרת ורבא אמר אסורה אפשר וקא מיכוין לא אפשר וקמיכוין כולי עלמא לא פליגי דאסור לא אפשר ולא מיכוין כולי עלמא לא פליגי דשרי °כי פליגי דאפשר ולא מיכוין ואליבא דר' יהודה דאמר *דבר שאין מתכוין אסור כולי עלמא לא פליגי דאסור כי פליגי אליבא דר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר אביי כרבי שמעון ורבא אמר עד כאן לא קא א"ר שמעון אלא היכא דלא אפשר אבל היכא דאפשר לא איכא דאמרי אפשר ולא מיכוין היינו פלוגתייהו דר' יהודה ור' שמעון לא אפשר ולא קא מיכוין כולי עלמא לא פליגי דשרי כי פליגי דלא אפשר וקא מיכוין ואליבא דר' שמעון דאזיל בתר כוונה כולי עלמא לא פליגי דאסור כי פליגי אליבא דר' יהודה דאמר לא שנא מתכוין ולא שנא שאין מתכוין אפשר אסור אביי כרבי יהודה

ורבא

רש"י

ושפיכות דמים. כגון אמרו לו הרוג ישראל חבירך ואם לאו תיהרג: מה למדנו מרוצח לנערה המאורסה. והלא פירש בה אונס פטור כדכתיב ולנערה לא תעשה דבר אלא נראה כמי שרוצה בא ללמד כאן ונמצא שהוקש כאן להיות למד מכאן והכי קאמר כרוצח כנערה שניהן שוין כמו והיה כעם ככהן (ישעיה כד) ולא נאמר והיה העם ככהן: ניתן להצילה. ניתן רשות לרואה שהוא רודף אחריה שיצילנה ממנו בנפשו של רודף כדכתיב (דברים כב) ואין מושיע לה הא אם יש מושיע צריך להושיעה בכל אשר יוכל אפילו בהריגתו אם אין יכול להציל באחד מאבריו יהרגנו: יהרג. אם אמר לו עו"ג הרוג או תיהרג יהרג ואל יעבור עבירה זו: מרי דוראי. מושל עירי: מאי חזית דדמא דידך סומק. כלומר כלום באתה לישאל על כך אלא מפני שאתה יודע שאין מצוה עומדת בפני פיקוח נפש וסבור אתה שאף זו תדחה מפני פיקוח נפשך אין זו דומה לשאר עבירות דמ"מ יש כאן אבוד נפש והתורה לא התירה לדחות את המצוה אלא מפני חיבת נפשו של ישראל וכאן עבירה נעשית ונפש אבודה מי יאמר שנפשך חביבה לפני המקום יותר משל זה דילמא של זה חביבה טפי עליו ונמצא עבירה נעשית ,ונפש אבודה: שייף. מושח: גוהרקי דערלה. בוסר זיתים קטנים משום רפואה דקסבר מותר להתרפאות באיסורי הנאה: אישתא צמירתא. חולי שקורין מלוי"ו צמירתא חם כמו דצמרה למורי בבבא קמא (דף ס.) : דרך הנאתו. לאחר שיתבשלו ויולא שמן בבית הבד: מותרת. אין צריך לפרוש הימנה כדמפרש: הכי גרסינן אפשר וקא מיכוין לא אפשר וקא מיכוין כולי עלמא לא פליגי דאסיר. אפשר לו ליבדל וקא מיכוין להתקרב כדי ליהנות כגון ריח של ע"ז או אפילו אי אפשר לו ליבדל ומיהו מתכוין הוא וחביב הוא לו ליהנות: לא אפשר. לו ליבדל ולא קא מיכוין ליהנות דאיכא תרתי להיתר לכ"ע שרי: כי פליגי דאפשר. לו ליבדל ולא נבדל ומיהו לא קא מיכוין: פלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון במסכת שבת (דף כב.) בגרירת מטה וכסא וספסל ובמסכת ביצה (דף כג:): דלא אפשר. כגון שצריך לאותן כלים ואין יכול להגביהן על כתיפו ואביי סבר בקטנים נמי שרי רבי שמעון אע"פ שאפשר להגביהן על כתיפו והכי אמרינן במס' שבת* ולרבא לא שרי ר' שמעון אלא בגדולים: איכא דאמרי. מודה רבא היכא דלא קא מיכוין אע"ג שאפשר שרי ר' שמעון דבהכי פלוגתייהו דר' יהודה ור' שמעון ובין לאביי ובין לרבא לר' יהודה אסור לרבי שמעון שרי: כולי עלמא. אביי ורבא לא פליגי דשרי ואפי' לרבי יהודה: כי פליגי דלא אפשר וקא מיכוין. ומיהו אליבא דר' שמעון דחשיבא ליה כוונה דמתיר אפי' בדאפשר הואיל ולא קא מיכוין אלמא אכוונה קפיד היכא דקא מכוין אע"ג דלא אפשר אסור: ה"ג כי פליגי אליבא דר' יהודה דאמר לא שנא מתכוין ולא שנא אין מתכוין אפשר אסור. ולא גרסינן ולא אפשר שרי דהא לא שמעינן ליה דאמר הכי דאי שמעינן ליה הכי היכי פליג רבא למיסר: אביי כר' יהודה. דקסבר כיון דאסר רבי יהודה בדאפשר אע"ג דלא קא מיכוין שמע מינה לא חשבינן ליה כוונה אלא בדאפשר ולא אפשר תליא טעמא הלכך היכא דלא אפשר אע"ג דקא מיכוין לא איכפת ליה לרבי יהודה :

ורבא

תוספות

אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור. פי' הבועל אבל היא תיבעל ולא תיהרג דקרקע עולם היא כדאמר בבן סורר ומורה (סנהדרין עד:) ובריש כתובות (דף ג:) נמי פריך ולידרוש להו דאונס שרי ור"י אומר דשפיר גר' תיהרג דהא דמשמע בבן סורר ומורה ובריש כתובות דאונס שרי היינו היכא שהיא קרקע עולם ולא עבדה מעשה אבל לעשות מעשה כגון שאומר לה שתביא הערוה עליה תיהרג ואל תעשה מעשה דמרוצח ילפינן ורוצח לא מיחייב למימסר נפשיה אלא כשאומר לו להרוג בידים אבל אם אומר הנח לזרוק עצמך על התינוק או תיהרג אינו חייב למסור עצמו כדי להציל חבירו דאדרבה איכא למימר מאי חזית דדמיה דחבריה סומק טפי דילמא דמא דידי סומק טפי ומיהו לדידיה אם אומרים לו הנח לתקוע אותך בערוה יהרג ואל יעבור דלא מצי למימר לא עבידנא מעשה דכיון שתוקעין אותו ואין קישוי אלא לדעת כדאמרי' בריש הבא על יבמתו (יבמות נג.) ומה שהוא מתקשה הוי מעשה* :

לא אפשר ולא מיכוין כולי עלמא לא פליגי. ללישנא קמא נראה לפרש דכ"ע קאי אאביי ורבא ולא פליגי דשרי היינו לרבי שמעון דרבי יהודה אסר דהא רבא מוקי פלוגתא דרבי יהודה ור' שמעון בלא אפשר ולא מיכוין דבאפשר קאמר דמודה רבי שמעון דאסור ולאיכא דאמרי לא אפשר ולא מיכוין לכולי עלמא דשרי האי כולי עלמא היינו ר' יהודה ור' שמעון וא"ש דבאיכא דאמרי לא הדר ונקיט אלא מה שמשנה מלשון ראשון ולהכי לא נקט בלאיכא דאמרי אפשר ומיכוין לכ"ע אסור ומיירי כגון דלא הוי פסיק רישיה דבפסיק רישיה מודה רבי שמעון וליכא למימר דאפילו בפסיק רישיה שרי הכא ר' שמעון משום דהכא מיירי בגרירה דכלים דליכא אלא איסורא דרבנן שהוא חופר כלאחר יד כדאמר *בבמה מדליקין (שבת כט) דהא בשמעתא מייתי עלה מידי דאורייתא כגון מעילה וכלאים ופסול פרה וצ"ל דכל הנהו דמייתי לא הוי פסיק רישיה ולא אפשר דכולי שמעתא נראה לר"י דלא אפשר כדרכו אלא בטורח גדול דהא שילשול האומנין בקופות חשיב לא אפשר והא דאמרינן בכתובות (דף ה:) גבי מהו לבעול בתחלה בשבת דקאמר לר' יהודה דאסור משום דבר שאין מתכוון אע"ג דהוי לא אפשר ולא מיכוין וצריך לומר דההיא סוגיא כרבי ירמיה דבמה מדליקין *דאסר לר' יהודה לא אפשר ולא מיכוין אע"ג דאיתותב במאי דאמר קטנים אסורים אפילו לר"ש (איתותב) מ"מ במאי דאסר אפילו בגדולים לר' יהודה לא איתותב: **אביי** כרבי יהודה. נראה דסבר אביי הואיל ואפשר ולא מיכוין אסור ובלא אפשר ולא מיכוין שרי אלמא דאיסור משום דאפשר הוא ומה שהיה בספרים בבמה מדליקין (שבת כט:) ופליגא דעולא דאמר עולא מחלוקת בקטנים אבל בגדולים ד"ה אסור שיבוש הוא דבכולי שמעתא שרי טפי לא אפשר מהיכא דאפשר וגדולים הייט לא אפשר אלא גרס ד"ה מותר והייט כלישנא בתרא דהכא דבלא אפשר ולא מיכוין כ"ע לא פליגי דשרי :

שאני

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ה מה' רוצח הל' ו ז סמ"ג לאוין קסד :

לה ב מיי' פ"ה מה' יסודי התורה הל' ז סמג עשין ה טוש"ע י"ד סימן קנז סעיף א :

לו ג ד מיי' שם הלכה ח סמג שם טוש"ע יו"ד סי' קנה סעיף ג [ורב אלפס כאן ובמסכת ע"ג פ"ב דף שלה:] :

[* יומא פב. הא"ריכו תוס' שבא. וע"ע תוס' יבמות נג: ד"ה אין אונס]

רבינו חננאל

ושפיכות דמים ע"ז הא דאמרן עריות ושפיכות דמי' מנא לן כדתניא רבי אומר [כתיב] אין לנערה חטא מות כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וכי מה למדנו לרוצח מעתה וכי יש לומר אם יקום על רעהו ורצ"ו אין לו דין מות כמו ש תנערה שכתוב בה אין לנערה חטא מות אלא הרי זו הנערה באת ללמד לאחרים ונמצאת היא למדה הוקשה זו תנערה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור כך נערה המאורסה אם יאמר לה הישמעאלי השמעי לי ואם לאו הנני הורגך תהרג ואל תשמע לו ואם תפשה ונתחזק עליה אין לה חטא מות ורוצח מפית שלמדה ממנו הנערה מנא לן דדינו ליהרג ואל יהרג סברא [הוא] כההוא דאתא קמי' דרבא א"ל אמר לי מרי דוראי זיל קטליה לפלניא ואי לא קטלינא לך וכו' : מר בר רב אשי הוה שאיף גרקי דערלה. פי' גרגרים של ערלה לברתיה דהוה בה אישתא צמירתא ואמר ליה האי אישתא צמירתא סכנה היא ובמקום סכנה שרי. איכא דאמרי מידי דרךהנאתן קא עבידנא ושלא כדרך הנאתן שרי :

איתמר הנאה הבאה לו בעל כרחו כגון שהיה עובר והריח ריח בשמים של ע"ז אביי אמר מותר רבא אמר אסור. כל היכא דאפשר פי' יש דרך אחרת ואפשר לו שלא יעבור דרך שם ומתכוין לעבור שם כדי ליהנות מן ירח של ע"ז כולי עלמא לא פליגי דאסור כי פליגי דאפשר לו שלא יעבור שם וכשעובר שם אינו מתכוין ליהנות יעלתה זו בתיובתא דרבא אבל אי לא אפשר ומתכוין קיימא לן דאסור כרבא

מסורת הש"ס

[יומא פב. סנהדרין עג. עד.] [שם חולין כח. קיז. ערכין טו.]

סנהדרין עד יומא פב:

שבת מא: [נ. פא: קיג. ביצה כג. יומא לד: כתובות ה: ב"ק קיג. כריתות כ:]

[דף כט:]

גליון הש"ס

גמ' מידי דרך הנאה קעבידנא. עי' בב"ק קא. תוס' ד"ה ולא ינבע: שם כי פליגי דאפשר ולא מיכוין : עי' בחידושי הרמב"ן פ"ג ד' יג ע"א אהא דאמרינן שם דמיתהני מריח ע"ז :

ורבא "אמר לך עד כאן לא קאמר ר' יהודה שאין מתכוין כמתכוין אלא לחומרא אבל מתכוין כשאין מתכוין לקולא לא אמר אביי מנא אמינא לה דתניא אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שהיה [ב]יושב בצילו של היכל ודורש כל היום כולו והא הכא דלא אפשר ומיכוין ושרי ורבא אמר שאני היכל דלתוכו עשוי אמר רבא מנא אמינא לה (דתניא) *[ג]לולין היו פתוחין בעליית בית קדשי הקדשים שבהן משלשלין את האומנים בתיבות כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדשי הקדשים והא הכא דלא אפשר וקא מיכוין ואסור ותסברא *והאמר ר' שמעון בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא [ד]קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה אלא מעלה עשו בבית קדשי הקדשים איכא דאמרי אמר רבא מנא אמינא לה דתניא אמר ר' שמעון בן פזי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא מאי לאו לאותן העומדין בפנים דלא אפשר וקא מיכוין ואסור לא לאותן העומדין בחוץ גופא א"ר שמעון בן פזי אמר ריב"ל משום בר קפרא קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה וריח אין בו משום מעילה והא תניא [ה]המפטם את הקטורת להתלמד בה או למוסרה לציבור פטור [ו]להריח בה חייב והמריח בה פטור אלא שמעל אלא אמר רב פפא קול ומראה אין בהן משום מעילה לפי שאין בהן ממש [ז]וריח לאחר שתעלה תמרותו אין בו משום מעילה הואיל ונעשית מצותו למימרא דכל היכא דנעשית מצותו אין בו משום מעילה והרי תרומת הדשן דנעשית מצותה [ח]ויש בה משום מעילה דכתיב °ושמו אצל המזבח *שלא יפזר ושמו שלא יהנה משום דהוו תרומת הדשן ובגדי כהונה שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין תרומת הדשן הא דאמרן בגדי כהונה דכתיב °והניחם שם [ט]מלמד *שטעונין גניזה הניחא לרבנן דאמרי מלמד שטעונין גניזה אלא לר' דוסא (א) דפליג עלייהו דאמר אבל ראויין הן לכהן הדיוט ומאי והניחם שם שלא ישתמש בהם ביום כפורים אחר מאי איכא למימר משום דהוו תרומת הדשן ועגלה ערופה שני כתובין הבאין כאחד *וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין הניחא למ"ד אין מלמדין אלא למאן דאמר מלמדין מאי איכא למימר תרי מיעוטי כתיבי כתיב ושמו וכתיב °הערופה ת"ש [י]*הכניסה לרבקה ודשה כשירה בשביל שתינק ותדוש פסולה והא הכא דלא אפשר וקא מיכוין וקתני פסולה שאני התם דכתיב אשר לא עובד בה מכל מקום אי הכי אפילו רישא נמי

הא

רש"י:

ורבא אמר לך עד כאן. לא שמעת ליה לרבי יהודה דלא אזיל בתר כוונה אלא דלא פטר ליה משום אין מתכוין בדאפשר דמתכוין אסור לדברי הכל ומשוי שאין מיכוין כמתכוין לחומרא לאסור אבל דלא חשיבא ליה כוונה דמשוי מכוין כשאין מתכוין לקולא כגון דלא אפשר בשאין מתכוין שרי ונישרי כמי רבי יהודה במתכוין דלא חשיב כוונה כלל הא לא שמעת ליה: ההיכל גובהו מאה אמה וצילו הולך למרחוק מאד ברחוב שלפני הר הבית ומתוך שרחוב גדול היה ומחזיק בני אדם הרבה היה דורש שם מפני החמה שאין לך בית המדרש מחזיקן: דלא אפשר. מלדרוש לרבים הלכות החג: וקא מיכוין. ליהנות מצל הקודש: דלתוכו עשוי. ואין הנאה צילו נאסרה דאין זה דרך הנאתו: לול. ארובה שבעלייה היורדת לבית קרי לול: האומנין. כשיש בדק בחומת בית קדשי הקדשים: יזונו. לשון הנאה כמזונות שמשביע עצמו ממראית כוי המלאכה ונהנה: והא הכא דלא אפשר. שלא ירדו לתקן ואפילו הכי צריך לתת אותן בתיבות שלא יוכלו להסתכל אנה ואנה דילמא מיכווני ליהנות ואסור: קול. של כלי שיר שהן הקדש: וריח. הקטורת: אין בהן משום מעילה. דאורייתא הואיל ואין בהם ממש וכיון דמדאורייתא שרו כי לא אפשר כגון הכא אמאי אטרחינהו רבנן אלא מעלה בעלמא הואי: העומדים בפנים. לשמש דלא אפשר מלעמוד שם ואסור להו להיות מתכוונים: לאותן העומדים בחוץ. קאמר אין מעילה הא איסורא איכא אבל לעומדין בפנים אפילו איסורא ליכא: המפטם את הקטורת. קטורת זרה שאינה של ציבור: אם להתלמד בה או למוסרה. אחר פיטומה לציבור פטור מכרת אבל אם דעתו להניע לצורכו להריח בה ועשאה בסממנין הכתובים חייב כרת דכתיב (שמות ל) איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת: והמריח בה. בקטורת של ציבור פטור מכרת ומחטאת דלא חייבה תורה אלא מפטם להריח: אלא שמעל. שנהנה מן הקודש ומביא אשם מעילות: קול ומראה. אין בהם ממש ופטורים לעולם: וריח. יש בו ממש בסממנין לפיכך חייב ודקא אמר רבי יהושע פטור לאחר שתעלה תמרתו במקדש קאמר דמשום דנעשית מצותו ואין צורך גבוה עוד בה יצתה מכלל קדשי ה' וברייתא במריח בה בביתו שנותן ממנה על הגחלים: תמרתו. עמוד עשנו: תרומת הדשן. בכל יום היה נוטל מלא מחתה ונותנה אצל המזבח והיא נבלעת במקומה כדכתיב והרים את הדשן וגו' ואסורה בהנאה ומועלין בה כדכתיב ושמו אצל המזבח אלמא טעונה גניזה: ובגדי כהונה. ארבעה בגדי לבן שכהן גדול נכנס בהם לפני ולפנים ביום הכפורים דאסורין שוב להשתמש בהן כדכתיב והניחם שם: הא ניחא לרבנן. פלוגתייהו במסכת יומא (דף כד׳): כשירין הם לכהן הדיוט. כל השנה שהן הן הבגדים הראויין לשימוש הדיוט כתונת ומכנסים ומצנפת ואבנט: עגלה ערופה. כתיב שם דמשמע שם תהא קבורתה: אלא למ"ד מלמדין. ר' יהודה במסכת סנהדרין בשלהי ארבע מיתות (סז:): הכא מיעוטי כתיבי. בהני למימרא דלא תיגמר מינייהו ושמו לזה ולא לאחר הערופה ולא לאחר דבר אחר: הכניסה לרבקה. עגלה ערופה רבקה קופל"א בלע"ז שקושרין ארבע פרות ביחד: ודשה. תבואה עם חברותיה: כשירה. שלא נתכוין לכך ולאו עבודה היא: ואם נתכוין שתינק ותדוש פסולה. והכא לא אפשר שלא יכניסנה שתינק וכי מתכוין שתינק ותדוש פסולה: אשר לא עובד בה מכל מקום. דאע"ג דבעלמא לא מיתסר הכא אסור:

הא

תוספות:

שאני היכל דלתוכו עשוי. פ"ה ואין הנאת צילו נאסרה שאין זה דרך הנאתו וה"ת והא לא כתיב אכילה ואפילו שלא כדרך הנאה יהא אסור וי"ל דמעילה ילפינן °חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב אכילה והא דאסר בפ' כל הצלמים (ע"ז מ"ז:) ליישב תחת אשירה משום דאשירה צלה עשויה והיא דרך הנאה ועוד דגבי ע"ז לא כתיב אכילה*: והא הכא דלא אפשר וקמיכוין ואסור. ה"מ אביי לאוקמא כרבי שמעון דאליבא דרבי יהודה פליגי:

ותסברא והאמר רבי שמעון בן פזי קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה. פ"ה וכיון דמדאורייתא שרי כי לא אפשר אמאי אטרחוה רבנן וקשה לר"י הא בגרירה דליכא איסורא דאורייתא ופליג רבא ואסר בלא אפשר ומיכוון ומאי קא מוכיח אביי לרבא וי"ל דה"פ כיון דלא אסירי אלא מדרבנן א"כ כשהוא לצורך כגון לתקן בית קדשי הקדשים סברא הוא דאפילו איסורא דרבנן ליכא:

מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא. תימה דבפרק החליל (סוכה נג. ושם) תניא אשה בוררת חטים לאור של בית השואבה והשמן והפתילה היו של קודש כדתנן התם ובירושלמי דייק מינה דקול ומראה וריח אין בהן משום מעילה:

לאותן העומדים בחוץ. ליכא איסורא אלא שלא יקרבו עצמן לעזרה כדי להריח יותר דהא אמרינן (יומא דף לט:) לא היתה כלה צריכה להתבשם בירושלים מפני ריח הקטורת:

כתיב הכא ושמו וכתיב התם הערופה. תימה לר"י אמאי איצטריך תרי מיעוטי בחד סגי דלהכי כתביה דלא למילף מינייהו* וי"ל דאי לא כתיב אלא חד מיעוטא לא הוה מצי למעוטי אלא מילתא דלא דמי כל כך למיסר אבל מילתא דדמי למיסר לא להכי איצטריך תרווייהו:

הכניסה לרבקה. בתוספתא תני ליה גבי פרה:

הא

רבינו חננאל

וסמיך אביי אהא דרבן יוחנן בן זכאי שהיה יושב ודורש כל היום בצלו של היכל ודחי' רבא שאני התם דהיכל לתוכו עשוי ואין קדושה בצלו רבא אמר מהא דתנן לולין היו פתוחין בעליית קדשי קדשים שבהן היו משלשלין האומנין בתיבות כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדשי הקדשים ש"מ דהנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו אסור. ודחי אביי מעלה עשו דהא קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה. איכא דאמרי רבא הוה מסתייע מהא דהוה דאיך אין בהן משום מעילה הא איסורא איכא מאי לאו באותם העומדים בפנים דלא אפשר וכיון דמכוני אסיר ודחינן לא באותן העומדים בחוץ דאפשר שלא יעמדו ולפיכך מעילה (איכא) [ליכא] איסורא איכא. ואיני דריח אין בו מעילה [והא תנן] המפטם קטרת להתלמד בה [או] למוסרה לצבור [פטור] להריח בה חייב המריח פטור אלא שמעל ושני' הא דתני ריח אין בו מעילה לאחר תמרתי היא שנויה מאי טעמא דהא אתעבידא מצותה והא דתני המריח פטור אלא שמעל בשלא עלתה תמרתו: איני והרי תרומ' הדשן דאתעבידא מצותה ומועלין בה ושני' משום דכתיב בתרומת הדשן ושמו אצל המזבח וכתיב בבגדי כהונה נמי אחר שנעשה מצותן [יש בהם מעילה] כדכתיב והניחם שם לאו משום דטעונין גניזה הוא [ולמ"ד דראוים הם לכהן הדיוט] מפיק בגדי כהונה ומעייל עגלה ערופה כתיב וערפו שם את העגלה בנחל ולמאן דאמר מלמדין מיעט רחמנא בגדי כהונה ושמו אצל המזבח זה טעון גניזות ולא זולתו ובעגלה ערופה כתיב וערפו שם את העגלה הני אין מידי אחרינא לא:

כט א מיי' פ"א מהל' פרה הלכה ז:
ל ב מיי' פי"ג מהל' אבידה הל' [illegible] סמג עשין עד טוש"ע חו"מ סי' רסז סעיף יז:
לא ג מיי' פ"י מהל' כלאים הל' [illegible] סמג לאוין [illegible] טוש"ע י"ד סי' שא סעיף ו:
לב ד מיי' פט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה כב טוש"ע י"ד סי' קמב סעיף ד:
לג ה מיי' שם הל' כד טוש"ע שם סעיף ו:
[פרה פ"ב מ"ג]
לד ו מיי' שם הל' [illegible] ופ"ו מהלכות מ"ע [illegible]
לה ז מיי' שם [illegible]

הא לא דמיא אלא להא **שכן עליה עוף כשירה עלה עליה זכר פסולה מ"ט אמר רב פפא אי כתיב °עבד וקרינן עבד עד דעביד בה איהו אי כתיב עובד וקרינן עובד אפילו ממילא נמי השתא דכתיב עבד וקרינן עובד עובד דומיא דעבד מה עבד דניחא ליה אף עובד דניחא ליה ת"ש *גאבידה לא ישטחנה לא על גבי מטה ולא על גבי מגוד לצורכו אבל שוטחה לצורכה על גבי מטה ועל גבי מגוד נזדמנו לו אורחין לא ישטחנה לא על גבי מטה ולא על גבי מגוד בין לצורכה בין לצורכו שאני התם דקלי לה אי משום עינא בישא אי משום גנבי ת"ש *גמוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים והצנועין מפשילין לאחוריהם במקל והא הכא דאפשר למעבד כצנועין וכי לא מכוין שרי תיובתא למאן דמתני לישנא קמא דרבא תיובתא: ולא יסיק בו וכו': *ת"ר תנור שהסיקו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם חדש יותץ ישן יוצן אפה בו את הפת רבי אומר הפת אסורה וחכמים אומרים הפת מותרת •בישלה על גבי גחלים דברי הכל מותר והא תניא בין חדש ובין ישן יוצן לא קשיא הא רבי והא רבנן אימור דשמעת ליה לרבי משום דיש שבח עצים בפת זה וזה גורם מי שמעת ליה אלא לא קשיא הא ר' אליעזר הא רבנן הי רבי אליעזר אילימא רבי אליעזר דשאור *דתנן שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה ואין בזה כדי להחמיץ ואין בזה כדי להחמיץ ונצטרפו וחמצו רבי אליעזר אומר אחר אחרון אני בא וחכמים אומרים בין שנפל איסור *לכתחלה ובין שנפל איסור לבסוף לעולם אינו אוסר

עד

תורה אור
דברים כא

רש"י

הא לא דמיא. תירוצא הוא: שכן עליה עוף. בפרה אדומה קאי שפרח ונח על גבה אע"ג דכתיב לא עלה עליה עול דמשמע עליה אפילו עליה בעלמא ואי משום דכתיב עול הא מרבינן ביה שאר עבודות במסכת סוטה (דף מו.) אפ"ה בהא עלייה כשרה דלא ניחא ליה והוא הדין להכניסה לרבקה ודשה: עלה עליה זכר פסולה. דניחא ליה והוא הדין לתינק ותידוש: עובד משמע ממילא עבד משמע בידים ואף על גב דהאי בעגלה כתיב תרווייהו ילפינן מהדדי בגזרה שוה דעול עול במסכת סוטה (דף מו.): לא ישטחנה. במוצא בגד אבודה קאי: מגוד. קבילי"א: לצורכה. כדי שלא יאכלנו עש: נזדמנו לו אורחין וכו'. אלמא אף על גב דלצורכה הוא והיינו לא אפשר הואיל ומתכוין להתכבד בשל חבירו באורחין חשיב ליה גזל ואסיר: ומשני לאו משום כוונה הוא אלא משום דבשטיחה זו קלי לה כלומר מאבדה בידים אי משום עינא בישא אי משום דלמא אורחין גנבי ניהו וגנבי לה: מוכרין כדרכן. מעוטפין בכסות כלאים דאין מתכוין להנאת לבישה: והצנועים. פרושים שמתרחקין מן הכיעור ומן הדומה לו: לישנא קמא דרבא. אפשר ולא מתכוין אסור אפילו לרבי שמעון דא"כ הא מני: יש שטועין שמקשין על מסכתא זו אותה ששנינו בגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו לנכרי אלמא כלאים אסור למכור וטעות בידם דהתם אבד דוקא שמא יחזור נכרי וימכרנו לישראל ולא יכיר שיש בו כלאים וילבשנו אבל כלאים הניכר מותר בכל הנאות מכירה: בקליפי ערלה. קליפי אגוזים ורמונים באף הם בכלל פרי ואסורין משום ערלה וכן קשין של כלאי הכרם הכל אסור דבכלאים לא כתיב פרי: חדש יותץ. שהרי על ידי היסק זה של ערלה נגמר ומתקיים כולו: ישן. שאין היסק זה מועיל לו אלא שאופה בו פת: יוצן. שלא יאפה בו פת בהיסק זה: אפה בו פת. בהיסק זה לקמן מוקי לה כשאבוקה כנגדו שכל שעה שהיתה פת בתנור היה דולק האור ואופהו שהיה נהנה מן האיסור בשעה שהאיסור בעין: רבי אומר הפת אסורה. דיש שבח עצי איסור בפת: וחכמים אומרים הפת מותרת. (דהא) סברי אין שבח עצים בפת ממש והוא הדין דלית להו נמי חדש יותץ אלא יוצן והכי אמרי' בשמעתין: בישלה על גבי גחלים. דברי הכל הפת מותרת ואפילו לרבי דכי איתהני פת מאיסור כבר כלה ובטל וגחלים איצטריכא ליה דלא תימא אכתי איסורא בעיניה וכל שכן בתנור גרוף ואין אבוקה כנגדו: הא רבי. דקתני חדש יותץ רבי היא דאמר הפת אסורה משום דנגמרה באיסור והוא הדין לתנור חדש שנגמר נמי ע"י האיסור: אימור דשמעת ליה לרבי דיש שבח עצים בפת. כי שמעת ליה דפליג רבי אדרבנן ביש שבח עצים בפת להודאה הוא דשמעת ליה דרבנן הוו מקילי טפי ושרו אפי' פת לאכול דאמרי אין שבח עצים בה אלא שבח היסק ואיסור (ה)שבה כבר כלה הוא ורבי סבר הואיל ואבוקה כנגדו יש שבח עצים ואיסור גמור בה וגבי תנור חדש נהי דיש שבח עצים בו מיהו הוא עצמו אין נאכל אלא להיסק אחר עומד ויאפו בו ונמצאת פת הנאפת בו נגמרת ע"י איסור והיתר עצי איסור שגמרו (בו) את התנור ועצי היתר שגמרו את הפת והא היכא שמעינן ליה דאסר רבי: הא ר' אליעזר. דשמעינן ליה זה וזה גורם אסור דבר שאיסור והיתר גרמו לו שיבא אסור בהנאה: לתוך עיסה. של חולין: אחר אחרון אני בא. אם סילק את הראשון כדמתרץ ליה אביי:

לא

תוספות

הא לא דמיא אלא להא שכן עליה עוף. מייתי לה משום דרב פפא אמר מילתיה עלה לפי שהיא מבנה: עלה עליה זכר פסולה. וא"ת אמאי פסולה הא ודאי לא ניחא ליה להפסיד פרה שדמיה יקרים בשביל דבר מועט וי"ל דאם נאמר כשירה הוה ניחא ליה ולכך אין להכשירה וא"ת הכניסה לרבקה ודשה אמאי כשירה מ"ש מעלה עליה זכר דפסולה וי"ל דהתם לא ניחא ליה בדישתה שאין מרויח כלום בדישתה דבלאו הכי נידושה התבואה וה"ר יהודה פירש דהתם פרה בחורה היא ומסתמא אין אדם רוצה להבריחה וה"ה והא דתנן* פרה מעוברת ר' אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין והכא אמר עלה עליה זכר פסולה וי"ל דהכא כחכמים דפוסלין דה"נ ר' יהודה פליג ואמר דוקא העלה עליה זכר אבל עלה מעצמו כשירה הי נמי הא דאמר הכא פסולה היינו כשרואה בשעת עלייה וניחא ליה כדאמר גבי הכשר (בפ"ק דחולין) (*דף יג.) עודהו הטל עליהן ושמח הרי זה בכי יותן נגבו אינן בכי יותן דבעינן יותן דומיא דיתן אף על פי שהיה יודע בעוד הטל עליהן היה שמח והא דאמרינן בפרק עגלה ערופה (סוטה מו.) עול פוסל בין בשעת עבודה ובין שלא בשעת עבודה שאר דברים אינן פוסלין אלא בשעת עבודה מה שהזכר משמש בה חשוב עבודה: מגוד. פירש ר"ת כמו גגוד ליה גלימא (*עירובין ד' נד.): חדש יותץ. קסבר יש שבח עצים בפת וה"ג יש שבח עצים בתנור וזה וזה גורם אסור ויש שבח עצים בפת היינו העצים שהן גורמים אפיית הפת כשאבוקה כנגדו ורבנן סברי אין שבח עצים בפת אף על פי שהאבוקה כנגדו דשלהבת אינה באה מן העצים אלא מחמת מכחו הנשרף וא"כ היא כמו גחלת דאין האיסור בעין וכן פירש"י הקשה ה"ר אהרן *לרבי הא דאמר (תרומ' הפ"ב מ"ג) המבשל בשבת בשוגג יאכל ואפילו בשבת ואמאי נימא יש שבח מוקצה בפת דגחלים מוקצין הן ואומר ר"י דלא שייך אלא באיסורי הנאה דווקא וכן פי' הקונטרס בפרק בתרא דע"ז (דף סו. ושם) גבי תנור שהסיקו בכמון של תרומה:

בישלה על גבי גחלים. בישלה דווקא בדיעבד אף על גב דכל הנשרפין אפרן מותר* אפילו לכתחלה יש לחלק בין אפרן לגחלים:

בין חדש בין ישן יוצן. דזה וזה גורם מותר אף על גב דזה וזה גורם דוקא בדיעבד מותר כדמוכח בסוף פרק כל הצלמים (ע"ז מח:) דאמר רבי יוסי אין נוטעין אגוז של ערלה ומודה ר' יוסי שאם נטע שהוא מותר וחשיב ליה זה וזה גורם דהכא הוי כדיעבד דאם נאמר חדש יותץ יפסיד התנור:

בין חדש ובין ישן יוצן. ואף על גב דזה וזה גורם מותר מ"מ ישן כיון דסגי ליה בליטון ולא מפסיד מידי אלא איסור הנאה לחודה לכך צריך ליטון:

עד

רבינו חננאל

ת"ש כסות המופקדת אצלו לא ישטחנה לא על גבי מטה ולא על גבי מגוד לצורכו אבל שוטח' לצורכה נזדמנו לו אורחין בין לצורכו בין לצורכה לא ישטחנה הנה אפי' לצורכה אסור ושנינן שאני התם דקא קלא ליה כלומר כיון שהאורחין איתנהו האורחין באין בלילה וגונבין אותה נמצא כששוטחה כאלו שורפה באש: ת"ש הכניסה לפרה אדומה בנער לרבקה. פי' לפטמ' שלשה (ירמיה מו כא) עגלי מרבק ודשה כשרה בשביל שתינק ותדוש פסולה הנה כיון שנתכוין לדוש פסולה ואיקשי' מה עבר דניחא ליה [אף עובד דניחא ליה] אע"פ שעובד בה מלאכה שלא על ידיו אלא ניחא ליה עבודה היא ופסלת בה ת"ש מהא דתנן בסוף כלאים מוכרי כסות מוכרין כדרכן כלומר נושאין בגדי כלאים על כתפיהן ומהלכין מהן ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים והצנועין מפשילין לאחוריהן במקל והא הכא דאפשר למעבד כצנועין ואע"ג דלא עביד כצנועין כי לא מיכוין שרי ותיובתא למאן דתאני לישנא קמא דרבא תיובתא וקיימא לן אפי' אפשר ולא קא מיכוין שרי: ולא יסיק בו תנור וכירים. ת"ר תנור שהסיקו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם חדש יותץ ישן יוצן אפה בו את הפת ר' אומר הפת אסורה וחכמים אומרים הפת מותרת בשלה על גבי גחלים דברי הכל מותרת (*פי' יוצאי מותר עצים) ושני והתניא אחד ישן ואחד חדש יוצן ושניה הא דתני [אפילו חדש] יוצן רבנן והא דתני [חדש] יותץ רבי. ואקשי' איסור דשמעת ליה לר' דיש שבח עצים בפת כלומר שבח עצי האיסור [illegible] בפת ותוא אפיית הפת הנה הוא ידוע בפת לפיכך שנה הפת אסורה אבל עצי היתר אסורה הדיש [בתנור של איסור] שנמצאו עצים של היתר והתנור [של] איסור[שבעין] נתיצה נרדין אפיית הפת [מי] שמעת לרבי כאשר בזה ואתין: לאוקמינה לר' אליעזר ורבנן דפליגי בשאור של חולין ושל תרומה שנפלו בעיסה ואין באחד מהן שיעור לחמץ הוא לבדו העיסה ונצטרפו וחמיצו ר' אליעזר אומר אחר אחרון אני בא וחכמים אוסרים

* דברי רבינו אינו מובנים כאן ואולי צ"ל [illegible] נפל בדבריו

מסורת הש"ס

פרה פ"ב מ"ג
ב"מ ל. [ע"ש]
כלאים פ"ט מ"ה
[פרה פ"ב מ"א]
[נס"ג דל"ם כג.]
[ויחזו מפורש בשיטת מו:]
לקמן פב.
ע"ז מט. תמורה לד. ערלה פ"ג מ"ח
[ג"ל בתחלה וכ"א במשנה]
[ג"ל דהם]
[ג"ל גרס [illegible]]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אימור וכו' היסק ואיסור שבה נ"ב:

גליון הש"ס

גמ' בישלה על גבי גחלים. עי' לקמן דף עה ע"א תוס' ד"ה ינרפו ובתבונת כמי י"ו וכם סי' י"א:

עד שיהא בו כדי להחמיץ ואמר אביי לא שנו אלא שקדם וסילק את האיסור אבל לא קדם וסילק את האיסור אסור אלמא *זה וזה גורם אסור וממאי דטעמא דר' אליעזר כאביי דילמא טעמא דר' אליעזר משום דאחר אחרון אני בא לא שנא קדם וסילק את האיסור לא שנא לא קדם וסילק את האיסור אבל בבת אחת ה"נ דשרי אלא ר' אליעזר דעצי אשירה *דתנן נטל הימנה עצים אסורין בהנאה הסיק בהן את התנור חדש יותץ ישן יוצן אפה בו את הפת אסורין בהנאה נתערבה באחרות ואחרות באחרות כולן אסורין בהנאה רבי אליעזר אומר *יוליך הנאה לים המלח (אמר) לו אין פדיון לע"ז אימור דשמעת ליה לר' אליעזר בע"ז דחמיר איסורה בשאר איסורין שבתורה מי שמעת ליה אלא אם כן אמאן תרמייה ועוד הא תניא בהדיא וכן היה ר' אליעזר אוסר בכל איסורין שבתורה אמר אביי אם תמצא לומר זה וזה גורם אסור רבי היינו ר' אליעזר ואם תמצי לומר זה וזה גורם מותר והכא משום דיש שבח עצים בפת הוא *הני קערות וכוסות וצלוחיות אסירי כי פליגי בתנור וקדירה למ"ד זה וזה גורם אסור אסור למאן דאמר *זה וזה גורם מותר שרי איכא דאמרי אפי' למ"ד זה וזה גורם מותר *קדירה אסורה דהא קבלה בישולא מקמי דניתן עצים דהיתירא א"ר יוסף א"ר יהודה אמר שמואל תנור שהסיקו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם חדש יותץ ישן יוצן אפה בו את הפת רבי אומר הפת מותרת וחכמים אומרים הפת אסורה והתניא איפכא שמואל איפכא תני ואב"א בעלמא קסבר שמואל *הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו ובהא אפי' מחביריו וסבר אתנייה איפכא כי היכי דניקום רבנן לאיסורא: בישלה על גבי גחלים דברי הכל הפת מותרת: (אמר) רב יהודה אמר שמואל ור' חייא בר אשי א"ר יוחנן חד אמר לא שנו אלא גחלים עוממות אבל גחלים לוחשות אסורין וחד אמר *אפילו גחלים לוחשות נמי מותרין בשלמא למ"ד לוחשות אסורין משום דיש שבח עצים בפת אלא למ"ד אפילו לוחשות מותרות פת דאסר דיש שבח עצים בפת לרבי היכי משכחת ליה א"ר פפא כשאבוקה כנגדו

מכלל

לא שנו. דאחר אחרון אני בא ואם נפל היתר בסוף מותר הלא שקידם את האיסור וסילקו מכיון שנפל בו היתר מיד דהואיל וסילקו ועדיין לא החמיץ בטל והלך לו ואע"ג דהועיל בה קצת ביטול זה האחרון לגמור חימוץ על ידו אעפ"כ כבר בטל לו ושוב אין חוזר וניעור בו אבל לא קדם וסילק ונגמר על ידי שניהם ואינו יכול ליבטל אסור אלמא זה וזה גורם אסור: דאחר אחרון אני בא. וטעמא משום דאזל בתר גמר מעשה גמרו בהיתר מותר ואפי' לא קדם וסילק דאיכא זה וזה גורם גמרו באיסור אסור (ואפילו קדם וסילק את האיסור): אבל בבת אחת. אם נפלו כאחת דליכא גמרו באיסור הכי נמי דשרי דזה וזה גורם מותר הימנה. מן האשירה: יוליך הנאה לים המלח. דמי עצים מכל מקום שמעינן ליה כל כמה דלא ממטי הנאה לים המלח מודה הוא לת"ק בין אחדש יותץ בין אישן יוצן בין אהיסור פת אלמא כיון דקתני חדש יותץ אית ליה זה וזה גורם אסור והא דתניא לעיל חדש יוצן רבנן היא דפליגי עליה דר' ואמרי הפת מותרת משום דלא חשיבא להו הנאת היסק ואפילו בגורם אחד לבדו משום דליתיה לאיסורא בעיניה וכל שכן בתנור שאינו נאכל הוא בעצמו ואין הנאתו בגורם אחד לבדו אלא בשני גורמים שלו ושל היתר ואם תאמר לרבנן יוצן למה לי הא שרו לפת האפויה בהיסק איסור הני מילי דיעבד אבל לכתחלה לא קא שרו לאפות בהיסק איסור ולקמן פריך עלים דאיסור לרבנן היכי משכחת לה דאסירי מדאורייתא והוא הדין דמצי לאוקמא להא דחדש יותץ דלעיל כתנא קמא דר' אליעזר אלא משום דלא ידעינן מנו וניחא ליה למינקט ר' אליעזר והוא ומחלוקתו קאמר:א"כ: דפרכת דילמא שאני ליה אמאן תרמייה להא דתניא לעיל גבי ערלה יותץ על כרחיך כיון דלא משכחת תנא דאמר זה וזה גורם אסור אלא רבי אליעזר ומחלוקתו במסכת ע"ז וחזינא סתמא דתני בשאר איסורי נמי הכי רבי אליעזר קאמר לה ולא שני ליה: אמר אביי אם תמצי לומר. ברייתא מפורשת הכי דכי היכי דאסר רבי בפת הכי נמי אסר בתנור ואע"פ שאין עצמו נאכל דאית ליה זה וזה גורם אסור וריפא דברייתא דלעיל דערלה רבי קאמר לה כולה: היינו ר' אליעזר. בניחותא וליכא למיבעי מידי: ואם תמצי לומר. דסבירא ליה זה וזה גורם מותר ורישא דההוא לאו רבי הוא אלא רבי אליעזר הוא והתם בפת הוא דאסר רבי משום דיש שבח עצים בגופה ונמצא כשאוכלה גופו הוא הנהנה מן האיסור בגורם אחד אבל בתנור חדש וליכא שרי: הני קערות כוסות וצלוחיות. של חרס שצרפן בעצי אשירה אסירי אפילו לרבי דהא יש שבח עצים בהן והנאתן בלא גורם שני הוא ועל ידי גורם ראשון הוא מתשמש בהן הנאת גופו ולא דמו לתנור דלא מטיא הנאה לגוף מיניה עד דאיכא גורם שני. כי פליגי. רבי דלא אסר אלא בפת ור' אליעזר אית ליה זה וזה גורם אסור בתנור וקדירה שאין הגוף נהנה מהן עד שיבא גורם שני והוא של היתר: קדירה. שצרפה כשהיא חדשה בעצי איסור דהא מקבלה בישולה. ואיכא הנאת תשמיש שמשתמש בה בלא גורם אחר אבל תנור אין נותנין בו פת אלא לאחר הסיקה של גורם היתר: איפכא תני לה. להא ברייתא דלעיל ואיפכא אתנייה: ואי בעית אימא. שמואל נמי הכי אתנייה ואית ליה דר' אסר ורבנן שרו ואיהו הפך לה כדי שלא ילכו בני אדם אחרי רבים להתיר דבעלמא במחלוקות אחרות שנחלקו רבים על רבי סבירא ליה לשמואל דאע"ג דהלכה כרבי מחבירו במקום יחיד אין הלכה כמותו מחביריו כלומר במקום רבים ובהא סבירא ליה דהלכה כמותו ואע"ג דרבים פליגי עליה: אפכה ואשנינה כי היכי דתיקו הא מילתא דאיסורא בשם רבנן ויעשו בני אדם כמותן שהכל הולכין אחרי רבים שאם אני אומר הלכה כרבי שהוא יחיד לא יאמינו לי: גחלים עוממות. כבויות כדכתיב (יחזקאל לא) ארזים לא עממוהו ומתרגמינן כהה עמיא: לוחשות. גחלים בוערות נראות כמתנענעות ולוחשות זו לזו: אסורין. לרבי: כנגדו. כנגד הפת מבעיר העצים בפי התנור:

עצים

עד שיהא בו כדי להחמיץ. פי' בה גוי' דאי יש בהיסור וגם בהיתר כדי להחמיץ נראה לרשב"א דשרי דהא בפ' בתרא דמסכת ע"ז (דף סח.) תניא שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לעיסה וכזה כדי להחמיץ ובזה כדי להחמיץ וחימצו אסור ור' שמעון מתיר והשתא הוי ר' שמעון כרבנן *דהכא והא דתנן בסוף פ"ק דתמורה (דף יב.) אין מחמץ אחר מחמץ [אוסר] אלא לפי חשבון שבה שאם נפל שאור של תרומה בעיסה וחימצה וחזרה ונפלה לעיסה אחרת גדולה מזאת אם יש בשאור כדי להחמיץ השניה אסורה אע"פ שנתחמצה על ידי שאור של איסור ועל ידי עיסה ראשונה שהיה של היתר ומוקמינן לה התם כרבנן דהכא אור"י מצי למימר דהתם מיירי כגון שאין בעיסה כדי להחמיץ ובשאור של תרומה יש כדי להחמיץ: נתערבו באחרות. אור"ת דלא גרסי' ואחרות באחרות דבסדר המשנה לא גרס ליה לא במסכת ע"ז ולא בסדר זרעים*: וכן היה רבי אליעזר אוסר בכל איסורין שבתורה. השתא משמע דבכל מקום אית ליה לרבי אליעזר דזה וזה גורם אסור ותימה לרשב"א דתיקשי מהכא לרב הונא בר חיננא דתניא בתמורה בפרק כל האסורין (דף שם) כל האסורין לגבי מזבח ולדותיהן מותרין ותניא עלה ר"א אוסר וקאמר רב הונא בר חיננא מחלוקת כשעיברו ולבסוף נרבעו דרבי אליעזר סבר עובר ירך אמו הוא אבל נרבעו ולבסוף עיברו ד"ה מותרין אלמא לרבי אליעזר זה וזה גורם מותר*: ובהא אפילו מחביריו. וטעמא דרבי משום דיש שבח עצים בפת ולא מטעם דזה וזה גורם דשמואל פסיק בהדיא בפרק כל הצלמים (ע"ז מט.) הלכה כר' יוסי דזה וזה גורם מותר:

מכלל

נג א מיי' שם טוש"ע שם:
נד ב מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הל' כג טוש"ע שם סעיף ה:
[ועי' תוס' ע"ז סח: ד"ה רבי שמעון]
נה ג ד מיי' שם הלכה כד טוש"ע שם סעיף ו י
[ועי' תוס' ע"ז מט ד"ה נתערבו]
[וע' תמורה ל: מס בזיו"ט תוס' ד"ה אבל]

[סנהדרין פ. וש"נ]
ה"ג מותר זה
ע"ז מט:
[ג"ל אשירה]
[ע"ז מט: סנהדרין פ. חולין נח. תמורה לא.]
[עירובין מו: כתובות פד. ב"ב קכד]
[נ"ל שואה עצים אש"ר]

רבינו חננאל

אומרים בין שנפל בתחלה בין שנפל בסוף לעולם אין אסור עד שיהא בשאור של תרומ' כדי לחמץ ואמר אביי לא שנו שאם יהיה האחרון שאור של חולין שהעיסה מותרת אלא שקדם וסלק את האיסור שיחמיץ אבל לא קדם וסלק את האיסור אע"ג שהאחרון חולין אסור ש"מ לר' אליעזר זה וזה גורם אסור ודחי' וממאי דכדאביי היא דלמא טעמא דר' אליעזר דסבר הכל אחר גמרו אי גמר באיסורא אסור אי גמר בהיתרא מותר בין סלקו בין לא סלקו לא שנא לפיכך שנה אחר אחרון אני בא אבל הכא שנתערבו שבח עצים ושבח תנור ובבת אחת הן באין על הפת דברי הכל שרי אלא הא ר' אליעזר דתנן בע"ז פ"ג נטל הימנה מן האשרה עצים והסיק בה התנור (כו') עד ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח כו' פי' כשיעור שכר אפיית הפת יפדה הפת יוליך דפיה לים המלח קתני מיהת הפת אסורה ש"מ לר' אליעזר זה וזה גורם אסור ודחי' שאני התם משום חומרא דע"ז. אם כן הערלה וכלאי הכרם לאיזה איסור נומה אותם ועוד תניא בהדיא וכן היה ר' אליעזר אוסר בכל איסורין שבתורה אליבא דמאן דאמר דלרבי זה וזה [גורם] מותר והכא בפת אמאי אסר משום דיש שבח עצים בפת סבירא ליה ומש"ה קתני הפת אסורה. קערות וכוסות וקיתונות וצלוחיות שנתבשלו בעצים של איסור דברי הכל אסורות דהד גורם הוא בתנור וקדרה פליגי כי התנור אינו אופה אלא ע"י תרלקת עצים וכן הקדרה אינה מבשלת אלא בעצים שנמצאו התנור והקדרה איסור והעצים שמדליקין בהן תוך התנור קדרה של היתר והרי שניהם גורמין לאפיית הפת ולבישול מאן דאמר זה וזה גורם מותר גם אלו מותרות ומאן דאמר אסור גם אלו אסורות: איכא דאמרי בקדרה דברי הכל אסור מאי טעמא דהא קדים עייל בישולא מכח הקדרה מקמי דניתי כח עצים: שמואל הוה מהפיך דברי רבי לרבנן ואמר וחכמים אומרים הפת אסורה וגם הברייתא דתניא וחכמים אומרים הפת מותרת הות מהפיך לה ותאני וחכמים אומרים הפת אסורה כי היכי דתיקום דרבנן לאיסורא וקיימא לן הכי: בשלה על גבי גחלים דברי הכל הפת מותרת יש מי שאומר לא שנו אלא גחלים עוממות קרובות לכבוי מלשון (יחזקאל ל"א ח') ארזים לא עממוהו וכמוהו (איכה ד' א') איכה יועם זהב דהא קלי ליה איסורא אבל גחלים לוחשות הפת אסורה ויש מי שאומר אפי' לוחשות הפת מותרת אי הכי לרבי קסבר יש שבח עצים בפת היכי

משכחת

מכ"ג, דרבנן דפליגי עליה שרו אפי' כשאבוקה כנגדו אלא עצים דאיסורא לרבנן היכי משכחת להו א"ר אמי בר חמא בשרשיפא בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא תנור שהסיקו בעצי הקדש ואפה בו הפת לרבנן דשרו בקמייתא מאי א"ל הפת אסורה ומה בין זו לערלה אמר רבא הכי השתא ערלה בטילה במאתים הקדש אפילו באלף לא בטיל אלא אמר רבא אי קשיא ליה הא קשיא והלא מעל המסיק וכל היכא *דמעל המסיק נפקו להו לחולין אמר רב פפא הכא בעצי שלמים עסקינן ואליבא דר' יהודה' דאמר הקדש בשוגג מתחלל במזיד אינו מתחלל במזיד מאי טעמא לא כיון דלאו בר מעילה הוא לא נפיק לחולין שלמים נמי כיון דלאו בר מעילה נינהו לא נפקא לחולין וכל היכא דמעל המסיק נפקי לחולין והא *תניא כל הנשרפין אפרן מותר *חוץ מעצי אשירה ואפר הקדש לעולם אסור אמר רמי בר חמא כגון שנפלה דליקה מאיליה בעצי הקדש דליכא אינש דנמעול רב שמעי' אמר באותן שטעונין גניזה *דתניא °ושמו בנחת ושמו כולו ושמו שלא יפזר: ר' יהודה אומר אין ביעור וכו': תניא *א"ר יהודה אין ביעור חמץ אלא שריפה והדין נותן ומה נותר שאינו בבל יראה ובל ימצא טעון שריפה חמץ שישנו בבל יראה ובל ימצא לא כל שכן שטעון שריפה אמרו לו °כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין לא מצא עצים לשורפו יהא יושב ובטל והתורה אמרה °תשביתו שאור מבתיכם בכל דבר שאתה יכול להשביתו חזר ר' יהודה ודנו דין אחר נותר אסור באכילה וחמץ אסור באכילה מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה אמרו לו נבילה תוכיח שאסורה באכילה ואינה טעונה שריפה אמר להן הפרש נותר אסור באכילה ובהנאה וחמץ אסור באכילה ובהנאה מה נותר טעון שריפה אף חמץ טעון שריפה אמרו לו שור הנסקל יוכיח שאסור באכילה ובהנאה ואינו טעון שריפה אמר להן הפרש נותר אסור באכילה ובהנאה וענוש כרת וחמץ אסור באכילה ובהנאה וענוש כרת מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה אמרו לו חלבו של שור הנסקל יוכיח שאסור באכילה ובהנאה וענוש כרת ואין טעון שריפה

חזר

רש"י

עצים דאיסורא. דמתסרי בהנאה לרבנן היכי משכחת להו: בשרשיפא. כסא ליתב עליו או להדוס רגליו דהנאתן כשהן בעין ועל ידי ממש אבל הנאת היסק אין הנאתו אלא לאחר ביעורו או בשעת ביעורו: בטילה במאתים. הלכך לא תמירא משכלה וכבער איסורו: והלא מעל המסיק וחייב קרבן מעילה וכל דבר שאין בו קדושת הגוף כגון בהמה שאינה של קרבן וכלי שאינו כלי שרת כיון שמעל בו יצא לחולין דתנן (מעילה דף יט:) אין מועל אחר מועל במוקדשין אלא בהמה וכלי שרת בלבד אבל כל מידי אחרינא ממעילה ראשונה נפקא לחולין דקי"ל אין מעילה בכ"מ אלא שינוי שנשתנה מקדושתו ואמאי פת אסורה הא קודם שנתנו הפת היה ההיסק חולין: בעצי שלמים. שהתפיסן לדמי שלמים למוכרן וליקח בדמיהן שלמים וקדשים קלים אין להם מעילה דלאו קדשי ה' קרינן ביה שכולן לבעלים ואין לגבוה בהן אלא לאחר זריקת דמים את האימורין ואיסורא מיהא רכיבה עלייהו וממעילה הוא דאימעיטו במסכת מעילה: ואליבא דרבי יהודה. פשט ליה רב חסדא בקדושין בפ"ב (דף נה.) דאמר הקדש במזיד אין מתחלל אם נהנה ממנו במזיד לא יצא לחולין הלכך בשלמים שוגג דידהו כמזיד דהקדש דהא לאו בני מעילה נינהו והכי נמי הוה מצי למימר הכא כשהסיקו מזיד עסקינן מיהו שהסיקו משמע שוגג ומזיד וכיון דמצי לאוקמה בין בשוגג בין במזיד אוקמה: כל הנשרפין. בשילהי פרק בתרא דתמורה מפרש אלו נשרפין ואלו נקברין: ואפר הקדש לעולם אסור. להכי נקט גבי הקדש לעולם וגבי אשירה לא נקט לעולם משום דאשירה יש לה היתר אם שורפה עו"ג ובטלה אבל הקדש אין בו ביטול והכי מפורש בשילהי תמורה: רמי בר חמא ורב שמעיה אאפר הקדש לעולם אסור מהדרי: באותו אפר שטעון גניזה. קאמר לעולם אסור וזהו אפר של תרומת הדשן שלא היתה מעילה בהסיקו: כל דין שאתה דן. שמתחלתו אתה דנו כדי להחמיר עליו שהרי חמור הוא ואתה מביא לו חומר אחר כדקאמרת חמץ שהוא בבל יראה אין דין שטעון שריפה וסופו נמצא שחומר שאתה מוסיף עליו גורם לו להקל: אינו דין. שהרי הדין מלמד שיהא חמור והרי הוא מקילו: שאם לא מצא עצים ישב ויבטל. בתמיה ואף על גב דאמרי' בפרק קמא (דף יב:) לרבי יהודה אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר גבי פלוגתייהו מיהא קולא היא במי שהוא רוצה לאכול בשיירא או בתוך שלשים דאמרינן *זקוק לבער וכשאין עצים לשורפו יהא יושב ובטל ולא יבערנו: ודנו דין אחר. שאינו קל וחומר אלא גזירה שוה ובין לקולא ובין לחומרא בתרה אזלינן דגזירת הכתוב הוא ואין להשיב עליו תחלתו להחמיר וסופו להקל:

חמץ

תוספות

מבלל דרבנן שרו כשאבוקה כנגדו. ואם תאמר לרבנן הואיל ובאבוקה כנגדו חשיב כמו שלהבת באה מן הגחלים מאי פריך בסוף לולב הגזול (סוכה מ.) ובהגוזל עצים (ב"ק קא:) והא איכא עצים דמשחן שהנאתן וביעורן שוה הא בשעת הנאה מבוערין הן כבר במקום השלהבת ויש לומר משום [א] דביעור כזה לא חשיב הנאה אחר ביעורן לענין שביעית שהרי באכילה דמינה ילפינן התם ליכא לגמרי הנאה וביעורן שוה ולא ממעטינן אלא שאר עצים שאין הנאתן אלא אחר שנעשו גחלים לגמרי ולרבי עצים דלא משחן נמי הוה ל"ל למיסר דלדידיה כשאבוקה כנגדו הנאתן וביעורן שוה ואיכא למימר הואיל ורוב הנאה אחר ביעור אית לן למימר דלא אסרה תורה בהן אבל תימה למאן דאמר לוחשות לרבי אסורים אמאי לא אסר בכל עצים בשביעית שהרי הנאתן וביעורן שוה הואיל ולא חשיב להו מבוערות כשהן לוחשות דבאותן הוי עיקר הנאה:

הקדש אפי' באלף לא בטיל. תימה מה חומר היא זו הלא הקדש דבר שיש לו מתירין הוא ע"י חילול ומטעם זה אין דינו להיות בטל אפילו באיסור קל אפילו מדרבנן כדאמרינן בריש ביצה (דף ד.):

בעצי שלמים. ה"מ לאוקמי בעצי הקדש ובמזיד ואליבא דרבי יהודה אלא דלאו אורחא דמלתא לעבור במזיד:

ורמינהו כל הנשרפין וכו'. ה"מ לאוקמי בעצי שלמים:

חוץ מעצי אשירה. תימה לרשב"א תיהוי כעבודת גלולים שנשתברה מאליה דשריא כדאמרינן בפרק כל הצלמים (ע"ז מה:) ואין לומר דהכא מיירי באשירה של ישראל דאין לה ביטול עולמית דהא בסוף תמורה (ד' לד.) מפרש דלהכי לא עריב ותני אפר הקדש ואשירה לעולם אסורין משום דאשירה יש לה היתר אם שורפה עו"ג דבטלה:

אין ביעור חמץ אלא שריפה. נראה דהלכה כרבי יהודה דסתם לן תנא כותיה בפרק בתרא דתמורה (ד' לג:) וא"ת א"כ בהא דאמר *ר' יהודה סוכה אינה נוהגת אלא בארבע מינין שבלולב יהא נמי הלכה כמותו דהתם נמי לא פליגי רבנן אלא מטעם דכל דין שתחלתו להחמיר וסופו להקל [ב] אין דין ובפ"ק דסוכה (ד' יא.) סתם לן תנא כרבנן דקתני הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת אם קללן כשירה וי"ל דהכא קיימא לן כרבי יהודה משום דין אחר דיליף במה מצינו אף על גב דאמרו לו חטאת העוף ואשם תלוי יוכיחו ושתיק מ"מ לדידן סבירא לן כרבנן דאמרי חטאת ואשם בשריפה וליכא תוכיח · מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה. וא"ת למאן דדריש לעיל (ד' כד.) הנותר בשריפה ואין דבר אחר בשריפה היכי יליף רבי יהודה חמץ בשריפה מנותר ותירץ רשב"א דלית לן למעוטי מנותר אלא שאר איסורין אבל חמץ דדמי לנותר בכרת ובבל תותירו לא ממעטינן וא"ה לעיל היכי יליף שאר איסורין בהם אינו ענין נוקי קרא בחמץ בפסח דוקא דדמי ליה טפי וי"ל דלחמץ בפסח לא צריך [קרא] דמצי למילף במה מצינו:

חלבו של שור הנסקל יוכיח. הקשה ריב"א היא גופה נילף מנותר שיהא בשריפה דדמי ליה ותירץ דלא דמי ליה בבל תותירו:

חזר

[סוכה לו:]

עין משפט נר מצוה

נו א מיי' פ"ז מהלכות ע"ז הל' י טוש"ע י"ד סי' קמב סעיף א:
נז ב ג מיי' פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הלכה יג:

רבינו חננאל

משכחת לה ושני' בשאבוקה כנגדה ומכח האבוקה נאפת ורבנן דשרי אפי' כשאבוקה כנגדו עצי איסור היכי משכחת לה ושני' בשרשפא פי' כסא לשבת בו כגון זה אסרה תורה: בעי מיניה רמי בר חמא מרב חסדא תנור שהוסק בעצי הקדש ואפה בו פת לר' המתיר [מהו] וא"ל הפת אסורה ומה בין עצי הקדש לעצי ערלה אמר רבא משום דערלה בטלה במאתים והקדש אפי' באלף לא בטיל קשיא ליה לרבא והא קיי"ל כי המסיק בעצי הקדש מעל וכיון דמעל נפקי להו העצים לחולין [ואמאי] הפת אסורה ומשני רב פפא בעצי הקדש שאמרנו במאי עסקינן כגון שהקדישם בתורת שלמים וכר' יהודה [דתני] בקדושין פ"ב הקדש בשוגג מתחלל במזיד אינו מתחלל במזיד מאי טעמא אינו מתחלל משום דלאו בר מעילה הוא הכא נמי בעצי הקדש המוקדשים בתורת שלמים כיון דשלמים לאו בני מעילה נינהו לא נפקי לחולין ומקשי' וכל היכי דמעל המסיק נפקי לחולין והתניא כל הנשרפין אפרן מותר חוץ מעצי אשרה ואפר הקדש דלעולם אסור ואי אמרת מעל המסיק ונפקי לחולין אמאי אסור ושנית כגון שנפלה דליקה מאיליה דליכא איניש דלימעול לפיכך תאני אפר הקדש לעולם אסור. רב שמעיה אמר האי דקתני אפר הקדש לעולם אסור כגון תרומת הדשן שטעון גניזה ושמועת זו תרומת הדשן שהוא טעון גניזה בסוף תמורה כדתניא ושמו אצל המזבח ושמו בנחת ושמו כלו (בנחת) ושמו שלא יפזר: ר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה. תניא אמר ר' יהודה אין ביעור חמץ אלא שריפה והדין נותן ומה נותר שאינו בבל יראה ובבל ימצא וכו' עד

[ענין כזה תמו' ר"ס כח.]

תמורה לד.

שם לעיל ט. [ע"ש]

[לעיל ה: יב: כא. תמור' לד.]

[לעיל ו.]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מבלל וכו' וי"ל דמשום ביעור מועט כזה לא חשיב: (ב) ד"ה אין ביעור וכו' וסופו להקל אינו דין:

גליון הש"ס

גמ' כל דין שאתה דן תחלתו להחמי' עי' שבת קלג ע"ב תוס' ד"ה דתניא וזבחים יב ע"ב תד"ה בן עזאי:

חזר רבי יהודה ודנו דין אחר נותר ישנו בבל תותירו וחמץ בבל תותירו מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה אמרו לו אשם תלוי וחטאת העוף הבא על הספק לדבריך יוכיחו שהן בבל תותירו שאנו אומרים בשריפה ואתה אומר בקבורה שתק ר' יהודה אמר רב יוסף היינו דאמרי אינשי כפא דחטא נגרא בגווה נשרוף חרדלא (*אמר אביי) סדנא בסדני יתיב מדויל ידיה משתלים רבא אמר גירא בגירי מקטיל מדויל ידיה משתלים: וחכ"א מפרר וזורה וכו': איבעיא להו היכי קאמר מפרר וזורה לרוח ומפרר ומטיל לים או דילמא מפרר וזורה לרוח אבל מטיל לים בעיניה *ותנן נמי גבי ע"ז כי האי גוונא ר' יוסי אומר שוחק וזורה לרוח או מטיל לים ואיבעיא להו היכי קאמר שוחק וזורה לרוח ושוחק ומטיל לים או דילמא שוחק וזורה לרוח אבל מטיל לים בעיניה אמר רבה מסתברא ע"ז דלים המלח קא אזלא לא בעי שחיקה חמץ דלשאר נהרות קאזיל בעי פירור א"ל רב יוסף אדרבה איפכא מסתברא ע"ז דלא ממיסה בעי שחיקה חמץ דממים לא בעי פירור תניא כוותיה דרבה תניא כוותיה דרב יוסף תניא כוותיה דרבה היה מהלך במדבר מפרר וזורה לרוח היה מהלך בספינה מפרר ומטיל לים תניא כוותיה דרב יוסף היה מהלך במדבר שוחק וזורה לרוח היה מהלך בספינה שוחק ומטיל לים שחיקה קשיא לרבה פירור קשיא לרב יוסף שחיקה לרבה לא קשיא הא לים המלח הא לשאר נהרות פירור לרב יוסף לא קשיא הא בחיטי הא בנהמא: **מתני'** *חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ושל ישראל אסור בהנאה שנאמר °לא יראה לך שאור: **גמ'** מני מתניתין לא רבי יהודה ולא רבי שמעון ולא רבי יוסי הגלילי מאי היא דתניא חמץ בין לפני זמנו בין לאחר זמנו עובר עליו בלאו תוך זמנו עובר עליו בלאו וכרת דברי רבי יהודה רבי

רש"י

חמץ ישנו בבל תותירו. לא יראה ולא ימצא: אשם תלוי. בא על ספק כרת כגון חלב ושומן לפניו ושגג באחד מהן ואינו יודע איזה מהן אכל ואם שחטו ואירע בו פסול או נותר פליגי ר' יהודה ורבנן בשלהי פרק בתרא דתמורה* לר' יהודה בקבורה לרבנן בשריפה: חטאת העוף הבא על הספק. כגון הפילה ספק ולד ספק אינו ולד אינה אוכלת בקדשים שמא ולד הוא עד שתביא כפרתה העולה באה על תנאי אם ילדתי הרי היא לחובתי ואם לאו הרי היא נדבה וחטאת העוף מביאתו על הספק ואין כאן משום חולין בעזרה דמקרא נפיק במסכת נזיר בפרק מי שאמר (דף כט.) ואסורה באכילה שמא חולין היא ומליקתה שויה נבילה ופליגי בה רבי יהודה ורבנן בפרק בתרא דתמורה* חטאת העוף הבאה על הספק תשרף רבי יהודה אומר יטילנה לאמה: ואתה אומר בקבורה. אאשם תלוי קאי דקאמר ר' יהודה יקבר ואע"ג שהנותר ממנו אסור באכילה ובהנאה וענוש כרת והוא בבל תותירו: כפא דחטא נגרא. כף בזך שחקק האומן בתוכו ישרוף את לשונו ואת חכו בחרדל ליגנא אחריגא ישרוף הומי"ר בלע"ז כמו שורפה חיה בע"ז (דף כט:): סדנא. נגר עושה סד לשום בו רגלי אסירים כמו ותשם בסד רגלי (איוב יג): מדויל ידיה משתלים. מהרמת ידו ומזמלאכתו משתלם שכרו כשנמצא גנב: גירא. עושה חצים: או דילמא. לרוח הוא דבעי פירור שמא יזרקנו שלם וימצאנו אחר ויאכלנו אבל לים מטיל בעיניה דממים ונימוק מאליו. לשון שחיקה שייך במתכת ולשון פירור שייך בפת: ים המלח. [הנקרא מי"ר בטיא"ה] אין ספינה עוברת בו: בעי פירור. שמא תפגע בו ספינה ותטלנו ולא אדעתייהו: לא ממסה. אין המים ממסות אותו: תניא כוותיה דרבה. דתנן בעי פירור: תניא כוותיה דרב יוסף. דע"ז בעי שחיקה: בחיטי. שהחמיצו בעי פירור כלומר פיזור שלא יתכנס בשק ויזרקם אלא יפזרם על פני המים שלא יוכל אדם ללקטן מעל פני המים: **מתני'** משום שנאמר לא יראה לך. בגמרא מפרש לה משום קנסא דעבר עליה משום בל יראה: **גמ'** בין לפני זמנו. משש שעות עד שתחשך: (א) לאחר זמנו. משעבר הפסח עובר עליו בלאו ואם אכלו אינו ענוש כרת ולקמן מפרש ללאו: תוך זמנו. במועד: ומשעה

תוספות

חזר ר' יהודה ודנו דין אחר. הא דקרי ליה השתא דין אחר טפי מהני דלעיל אומר ריב"א משום דהשתא אין צריך לאיסור אכילה והנאה וענוש כרת אלא בלד דבל תותירו לחודיה מצינו למילף דליתיה בכולהו: **וחמץ** הרי הוא בבל תותירו. תימה לר"י היכי עביד לעיל קל וחומר מנותר שאינו בבל יראה ובל ימצא והא חשיב הכא בל תותירו כמו בל יראה ואומר ר"י דמכל מקום נראה דעביד שפיר קל וחומר דנותר אינו בבל יראה דמיד שהותיר עובר ושוב אינו עובר אבל חמץ אפי' לאחר שהותיר עובר בכל שעה בבל יראה:
אמרו לו אשם תלוי יוכיח. תימה לרשב"א לדבריהם דרבנן דאמרו שהם בשריפה אמאי לא ילפינן חמץ מנותר שהוא בשריפה ואומר ר"י דמשמע להו* הנותר בשריפה ולא כל איסורין שבתורה בשריפה ואפי' חמץ: **ואתה** אומר בקבורה. טעמא דר' יהודה דריש בת"כ מה קדש הוא בשריפה ולא חטאת עוף ואשם תלוי בשריפה:
ותנן נמי גבי ע"ז. אומר ר"י דרבנן דמתניתין היינו רבי יוסי דפרק כל הצלמים (ע"ז מג:) אי נמי מתני' דהכא א"ש כרבנן דהתם דאמרו לו אף היא נעשה זבל ומגדל צמחים ורחמנא אמר לא ידבק בידך וגו' והא דשרו הכא היינו משום דבחמץ כתיב לא יאכל ואינו אסור אלא כדרך הנאה וכי האי גוונא לאו דרך הנאה היא אבל בע"ז לא כתיב אכילה ואסור אפי' שלא כדרך הנאה:
חמץ דלשאר נהרות. דלא מצינו שהיה שונה בשום מקום גבי חמץ ים המלח אבל גבי ע"ז אשכחן בכמה דוכתין כי האי דלעיל יוליך הנאה לים המלח הלכך סתם ים דתני גבי ע"ז הוי ים המלח מיהו לרבה מועלת שחיקה בשאר נהרות כדקאמר בסמוך כאן בים המלח כאן בשאר נהרות: **איפכא** מסתברא. לשון איפכא אינו מיושב דמה שייך איפכא כיון שרבה משוה אותם:
ע"ז דלא ממיסה בעי שחיקה. לכאורה משמע דלרב יוסף בעי שחיקה אפילו בים המלח דמכתמא אמאי דקאמר רבה אין צריך שחיקה דהיינו בים המלח קאמר רב יוסף דבעי שחיקה ועוד אי בשאר נהרות דוקא קאמר רב יוסף דבעי שחיקה ולא בים המלח ולא פליג ארבה בע"ז אלא בחמץ א"כ מאי קאמר תניא כוותיה דרב יוסף ומאי קאמר נמי שחיקה קשיא לרבה ולפי זה לרב יוסף בשאר נהרות לא מהני שחיקה מדקמצריך להוליך לים המלח ואין נראה דהא ר' יוסי מייתי ראיה מויזר על פני המים משמע דמהניא שחיקה בשאר נהרות ועוד דבכל מקום דמזכיר ים המלח בע"ז ובשאר דוכתין לא מזכיר שחיקה ובכמה דוכתין מצינו דקתני ים המלח ואפי' הכי מהני בשאר נהרות דבסוף כל הצלמים (ע"ז מט:) תנן ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח ואמרינן התם בגמרא גבי חבית שקול ד' זוזי ושדי לנהרא וכן בנזיר (דף כד.) ובמעילה (דף יח.) תנן גבי מפריש מעות לנזיר ומת יוליך לים המלח (דף כט.) אמרינן גבי הקדש שקול ארבעה זוזי ושדי בנהרא לכך נראה דגם לרב יוסף לא בעי שחיקה אלא בשאר נהרות כמו לרבה אלא דרבה סבירא ליה דמטיל לים סתם דע"ז היינו ים המלח ובלא שחיקה כדתנא רישא גבי נודת לבנה ונורת חמה ובכמה דוכתי יוליך לים המלח ורב יוסף מוקי לה בשאר נהרות ועל ידי שחיקה מדלא תני בהדיא יטיל לים המלח וליכא בין רבה לרב יוסף אלא חמץ בשאר נהרות וא"ת לרבנן דלית להו בע"ז (מפרר) [שוחק] וזורה לרוח מה יעשו מע"ז אטו כל שעה יוליך לים המלח דלרבנן לא מהני שחיקה בשאר נהרות דקתני התם אמרו לו משם ראיה הרי הוא אומר ויזר על פני המים לא נתכוין משה אלא לבודקן כסוטה ומדאיצטריך להאי טעמא מכלל דלא מהני שחיקה בשאר נהרות וטעמא לפי שהמים מוליכים אותו על ידות הנהר ויש לומר דלרבנן מפרר וזורה לרוח במקום שאין מגדל צמחים (ב) וכן אמרינן התם:

רבי

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' פ"ג מהלכות חמץ הלכה יא סמג עשין לט טוש"ע או"ח סימן תמה סעיף א:
נט ב מיי' פ"ח מהלכות ע"ז הלכה ו טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף יד:
ס ג מיי' שם הל' ו ופ"ג מהל' חמץ הלכה יא סמג עשין לט טוש"ע א"ח סי' תמה סעיף א:
סא ד מיי' פ"ד מהלכות חמץ הלכה א ב טוש"ע א"ח סי' תמה סעיף א:
סב ה מיי' פ"א מהל' חמץ הל' ד סמג לאוין עו טוש"ע שם סעיף ג:
סג ו מיי' שם הלכה א:

[לעיל כד.]

רבינו חננאל

חזר ר' יהודה ודנו דין אחר נותר הרי הוא בבל תותירו וחמץ הרי הוא בבל תותירו מה נותר טעון שריפה אף חמץ טעון שריפה אמרו לו חטאת העוף הבאה על הספק ואשם תלוי לדבריך יוכיחו שהן בבל תותירו כדכתיב (ויקרא ז טו) לא יניח ממנו עד בקר ואנו אומרים בשריפה ואתה אומר בקבורה דתנן בסוף תמורה אשם תלוי ישרף [ר"י אומר יקבר] חטאת העוף הבא על הספק ישרף ר' יהודה אומר יטילנה לאמה ותניא כיצד אמר רבי יהודה יטילנה לאמה מנתחת אבר אבר ומשליכה לפני אמה ומתגלגלת ויורדת לנחל קדרון: ת"ר אשם תלוי וחטאת [העוף] הבאה על הספק וחולין שנשחטו בעזרה ר' יהודה אומר יקברו ר' שמעון אומר ישרפו שתק ר' יהודה. ירושלמי אשם תלוי בשיטתך יוכיח שאסור באכילה ובהנאה וחייבין עליו ויש בו זמן ואתה אומר בקבורה ולא בשרפה פירושו אשם תלוי שנודע לו אחר שחיטה וחטאת העוף הבאה על הספק שנודע לו אחר מליקתה דתנן בכריתות פ' [המביא אשם (ד' כה:)] דחטאת העוף הבאה על הספק אם משנמלקה נודע לו הרי זו תקבר: שתק ר' יהודה היינו דאמרי אינשי כפא דחטא נגרא כו' פירוש כמו משל אומרין בני אדם הכף שחטבו בני אדם וחקקו כי חטב וחקק אחד הוא כגון הרוטב בגריש לעשות לו סוכה בתוכו שורפין חרדל שלו כלומר שאלו לא מצא הכף שחקקו לא היו שורפין החרדל שלו וכן היה ר' יהודה אומר אילולי לא השיבוהו מדבריו לא היו משתקין אותו: פי' סדנא כמו היה יושב בספינה או באסדרא והם כבלים שנותנין ברגלי הכלואים בבית הכלא: גיראה האומן העושה החצים: וחכמים אומרים מפרר וזורה לרוח או מטיל לים ותנן נמי גבי ע"ז כי האי גוונא ר' יוסי אומר שוחק וזורה לרוח ומטיל לים [ואיבעיא לן היכי קאמר מפרר ושוחק וזורה לרוח או מפרר ושוחק ומטיל לים] או כשמטיל לים לא בעי לא פרירה ולא שחיקה ופשיט רבא כי החמץ דאזיל אפילו בשאר נהרות לעולם צריך פירור אבל ע"ז דלים המלח הוא דאזיל לא בעי פירור ואקשי' עלה והתניא היה מהלך במדבר שוחק וזורה לרוח היה מהלך בספינה שוחק ומטיל לים ומשני הא דתניא שוחק בשאר נהרות כי קאמינא אנא דע"ז לא צריכה שחיקה שמשליכה לים הגדול רב יוסף אמר חמץ כששמשליכין אותו לים לא בעי פירור אבל ע"ז לעולם בעי שחיקה ואקשי' עלה והתניא היה מהלך במדבר מפרר וזורה לרוח היה מהלך בספינה מפרר ומטיל לים ומשני' הא דתניא מפרר בחטים כי קאמינא דלא בעי פרירה בנהמא והלכתא כרבה דאמר חמץ בעי פירור: מתני' חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר כו' מני מתני' לא ר' יהודה ולא ר' שמעון ולא ר' יוסי הגלילי מאי היא דתניא חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו וכו' מני

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בין לפני וכו' בתחלת בין לאחר זמנו נ"ב והר"א: (ב) תוס' ד"ה ע"ז וכו' צמחים והכי איתא:

רבי שמעון אומר חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום תוך זמנו עובר עליו בכרת ובלאו ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לתנא קמא *ר' יוסי הגלילי אומר תמה על עצמך היאך חמץ אסור בהנאה כל שבעה ומנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בלא תעשה שנאמר °לא תאכל עליו חמץ דברי רבי יהודה אמר לו ר' שמעון וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות אם כן מה ת"ל לא תאכל עליו חמץ בשעה שישנו בקום אכול מצה ישנו בבל תאכל חמץ ובשעה שאינו בקום אכול מצה אינו בבל תאכל חמץ מ"ט דר' יהודה תלתא קראי כתיבי °לא יאכל חמץ °וכל מחמצת לא תאכלו °לא תאכל עליו חמץ חד לפני זמנו וחד לאחר זמנו וחד לתוך זמנו ורבי שמעון חד לתוך זמנו וכל מחמצת מבעי ליה *לכדתניא (א) אין לי אלא שנתחמץ מאליו מחמת דבר אחר מנין תלמוד לומר כל מחמצת לא תאכלו לא יאכל חמץ מיבעי ליה *לכדתניא רבי יוסי הגלילי אומר מנין לפסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד תלמוד לומר לא יאכל חמץ וסמיך ליה °היום אתם יוצאים ור' יהודה מחמת דבר אחר מנא לי' מדאפקיה רחמנא בלשון מחמצת דר' יוסי הגלילי מנא ליה אי בעית אימא מדסמיך ליה היום אי בעית אימא *סמוכין לא דריש אמר מר ומנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בלא תעשה שנאמר לא תאכל עליו חמץ דברי רבי יהודה אמר לו ר' שמעון וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות ורבי יהודה שפיר קאמר ליה רבי שמעון ורבי יהודה אמר לך ההוא לקובעו חובה אפילו בזמן הזה הוא דאתא ור' שמעון לקובעו חובה מנא ליה נפקא ליה °מבערב תאכלו ור' יהודה *מיבעי לי' לטמא ושהיה בדרך רחוקה סלקא דעתך אמינא הואיל ובפסח לא יאכל מצה ומרור נמי לא ניכול קמ"ל ור' שמעון טמא ושהיה בדרך רחוקה לא איצטריך קרא דלא גרע מערל ובן נכר דכתיב °וכל ערל לא יאכל בו *בו הוא אינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ובמרור ורבי יהודה כתיב בהאי וכתיב בהאי מני מתניתין אי רבי יהודה חמץ סתמא קאמר אפילו דנכרי ואי רבי שמעון דישראל

ומשעה שאסור באכילה. היינו משש שעות ולמעלה דאמרן לפני זמנו בלאו והא מילתא רבי יהודה קאמר לה כדמפרש בגמרא אתאן לתנא קמא: תמה על עצמך וכו'. דאפילו בתוך המועד קאמר דמותר בהנאה וקא מתמה אהני דאסרי: לא תאכל עליו. משעת שחיטה דהייתו משש שעות ולמעלה שחמה נוטה להעריב: הכי גרסינן חמץ אין לי אלא שנתחמץ מאליו: מנין לפסח מצרים. שלא נהגו בו איסור חמץ אלא יום אחד: ת"ל לא יאכל חמץ וסמיך ליה היום אתם יוצאים. לא יאכל חמץ היום: ואי בעית אימא סמוכין לא דריש רבי יהודה אלא במשנה תורה לחוד והכי שמעינן ליה בפרק קמא דיבמות (ד' ד.*) הלכך לית ליה דרבי יוסי הגלילי: לקובעו חובה. האי שבעת ימים (ב) האכלו מצות לאו לאקושי איסור חמץ למצות אכילת מצה אתא אלא לאקושי אכילת מצה לאזהרת חמץ לקבוע אכיל' מצה חובה לדורות כל זמן שהוא מוזהר על החמץ ואפילו בזמן שאין פסח דלא תימא על מצות ומרורים יאכלוהו כתיב אי איכא פסח מיחייב באכילת מצה ואי לא לא: בערב תאכלו מצות. קרא יתירה הוא דהא כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו: לטמא ושהיה בדרך רחוקה. שאף על פי שאינו עושה פסח חייב באכילת מצה: לא ניכול. לא נתחייב: ערל. שמתו אחיו מחמת מילה: בן נכר. מי שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים ולא לכל התורה: כתיב בהאי. ערל ובן נכר וכתיב טמא ושהיה בדרך רחוקה דליכול מצות ואף על גב דמצי יליף מיניה הלכך איצטריך היקישא לקובעו חובה ומקראי אחריני טובא כגון שבעה ימים מצות תאכלו וכגון מצות יאכל את שבעת הימים לא נפקא ליה קביעות חובה דהנהו לאו חובה נינהו אלא מצות יאכל ולא חמץ ואם רצה ליזון שלא מחמץ ושלא ממצה הרשות בידו ותדע דהא בכולהו כתיב את שבעת הימים וחובת מצה אינו אלא לילה הראשון כדילפינן בפרק בתרא* אבל מההוא קרא נפקא לן חובת לילה הראשון מדכתיב להיקישא גבי פסח וכדכתיב תאכל עליו מצות כי פסח לילה הראשון אף היקישא שלא בזמן פסח ללילה ראשונה והאי היקישא לקובעו חובה בזמן הזה והאי עליו למימרא דקביעת חובה דהיקישא לאו לכל שבעה אלא ללילה הראשון:

רבי שמעון אומר חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום. נראה דלרבי שמעון נהי דאין עובר עליו בלאו דחמץ לפני זמנו מודה הוא דאסור באכילה משש שעות ולמעלה מדאמרינן בפ"ק (לעיל דף יג.) אין שורפין תרומה טהורה עם *הטמאה משמע הא לבדה שורפין בשש ואי מותרת לאכול יאכלנה עד הלילה ועוד דקאמר משעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לת"ק מכלל דלרבי שמעון אסור באכילה אע"פ שאינו אסור בהנאה דהיינו אחר שש ונראה דנפקא ליה מתשביתו ומאך חלק ומשמע תשביתו שלא כדרך הנאה דהיינו אכילה אבל להסיקו תחת תבשילו מותר לרבי שמעון וא"ת למה שורפין בשש לרבי שמעון יסיקנו עד הלילה מעט מעט תחת תבשילו וי"ל דגזרינן שמא יאכלנו וכן לרבי יוסי הגלילי דשרי חמץ להסיקו תחת תבשילו היינו הכל ביחד אבל מעט מעט לא שמא יאכלנו דמסתמא אית ליה אור לארבעה עשר בודקין וכו':

אם כן מה תלמוד לומר לא תאכל עליו. הלשון דחוק ונראה לרשב"א דהכי פירושו והלא כבר נאמר תאכל עליו מצות והווא עליו ע"כ אאכילת פסח קאי הכי נמי לא תאכל עליו חמץ קאי נמי אשעת אכילת פסח וקשה אמאי איצטריך קרא להכי מהיכא תיתי שיהא בבל תאכל חמץ בי"ד דהא כולהו קראי מצרכינן לקמן אליבא דרבי שמעון:

וחד לפני זמנו. וא"ת ולחזקיה *מנלן איסור הנאה לפני זמנו דליכא אלא חד לא יאכל והווא מסברא מוקמינן לתוך זמנו ואור"י כיון דחד מהנהו קראי משמע איסור הנאה לא נחלק ביניהם:

מחמת דבר אחר. פי' ריב"א מחמת דבר אחר דלאו מינו דעל ידי שאור מיקרי חמץ טפי משנתחמץ מאליו כדמוכח בפרק כל המנחות (מנחות נב:) אלא כגון שנתחמץ על ידי שמרי יין שמייבשין השמרים בתנור כאשר עושין בארץ אשכנז ול"ד לעיסה שנילושה ביין דלית ביה כרת ויש בה לאו:

ואידך נפקא לה מבערב תאכלו מצות. תימה לר"י דבפ' קמא דקדושין (ד' לז:) נפקא לן בזמן הזה ממושבותיכם דכתיב גבי מצה והיינו דלא כחד ועוד תימה לרב אחא בר יעקב דאית ליה בשילהי ערבי פסחים (לקמן קכ.) מצה בזמן הזה דרבנן ודריש התם לכולהו קראי דלא ככל התנאים*:

כל ערל לא יאכל בו וכל בן נכר לא יאכל בו בו הוא אינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ומרור. תימה גבי בן נכר שהוא מומר אמאי איצטריך קרא פשיטא שחייב לאכול מצה דהא חייב בכל מצות האמורות בתורה ואי קמשמע לן דמצי אכיל מצה אע"ג דאסור בפסח הא נמי פשיטא דאטו מצה קדושה אית בה וי"ל דאיצטריך להיכא דנשתמד הפסח כשהיה מומר ועשה תשובה דאף על גב דלא אכיל בפסח דאין נאכל אלא למנויו מכל מקום חייב לאכול מצה ומרור*:

ערל. פי' הקונטרס שמתו אחיו מחמת מילה ולפירושו פסול נמי בתרומה דבהערל (יבמות ע. ושם) יליף תרומה מפסח בגז"ש דתושב ושכיר והא דמיבעיא לן התם (דף עא) ערל קטן מהו לסוכו שמן של תרומה ערלה שלא בזמנה פוסלת או לא יש לחלק בין שלא בזמנה דקטן שאין חייב למול כיונא בו למתו אחיו מחמת מילה דכיונא בו חייבין ותדע דהא טומטום אינו אוכל בתרומה בפרק הערל (שם עב.) אף על גב דמסברא אין חייב להרוע הוא הדין מתו אחיו מחמת מילה דאינו אוכל אף על גב דאינו חייב למול:

עין משפט נר מצוה

זר א מיי' פ"א מהל' חמץ הל' ד:

זה ב מיי' שם הלכה ו סמג לאוין ש:

עי' בהרא"ש דאסברא זפי דמוקמינן לה כר"ש לכן מתני' בדף כ:]

רבינו חננאל

מני אי ר' יהודה חמץ סתמא קתני דאסור אפי' דנכרי אי ר' שמעון הא אסר לאחר

סו א מיי' פ"א מהלכו' חמץ הל' ד סמג לאוין ש :

דישראל נמי מישרא קא שרי ואי ר' יוסי הגלילי אפי' תוך זמנו נמי מישרא קא שרי בהנאה אמר רב אחא בר יעקב לעולם ר' יהודה היא ויליף שאור דאבילה משאור דראייה מה שאור דראייה *שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אף שאור דאבילה שלך אי אתה אוכל אבל אתה אוכל של אחרים ושל גבוה ובדין הוא דאיבעי ליה למיתנא דאפי' באבילה נמי שרי ואיידי דתנא דישראל אסור בהנאה תנא נמי דנכרי מותר בהנאה ובדין הוא דאיבעי ליה למיתנא דאפילו בתוך זמנו מותר בהנאה ואיידי דתנא דישראל לאחר זמנו תנא נמי דנכרי לאחר זמנו רבא אמר לעולם רבי שמעון היא *ורבי שמעון *קנסא קנים הואיל ועבר עליה בבל יראה ובל ימצא בשלמא לרבא היינו דקתני של ישראל אסור משום שנאמר לא יראה אלא לרב אחא בר יעקב משום לא יאכל חמץ מיבעי ליה מי סברת אסיפא קאי ארישא קאי והכי קאמר חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה משום שנאמר לא יראה לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה ויליף שאור דאבילה משאור דראייה ואזדו לטעמייהו דאיתמר האוכל שאור של נכרי שעבר עליו הפסח לדברי ר' יהודה רבא אמר לוקה ורב אחא בר יעקב אמר אינו לוקה רבא אמר לוקה לא יליף רבי יהודה שאור דאבילה משאור דראייה ורב אחא בר יעקב אמר אינו לוקה יליף שאור דאבילה משאור דראייה והדר ביה רב אחא בר יעקב מההיא דתניא האוכל חמץ של הקדש במועד מעל ויש אומרים לא מעל *מאן יש אומרים אמר רבי יוחנן רבי נחוניא בן הקנה היא *דתניא ר' נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין אף יום הכפורים מתחייב בנפשו ופטור מתשלומין רב יוסף אמר בפודין את הקדשים להאבילן לכלבים קמיפלגי מאן דאמר מעל קסבר *פודין את הקדשים להאבילן לכלבים ומאן דאמר לא מעל קסבר *אין פודין רב אחא בר רבא תנא לה להא

דישראל נמי מישרא שרי. בהנאה לאחר זמנו: לעולם ר' יהודה היא. ואע"ג דנפקא ליה מקראי דלאחר זמנו אסור קרא בשאור דישראל קאמר אבל דנכרי שרי: ויליף שאור דאכילה. כלומר חמץ דגבי לא יאכל משאור דראייה ומותר חמצו של נכרי אף באכילה ואפי' בפסח מן התורה: לעולם ר' שמעון היא. דאמר מדאורייתא לא מיתסר חמץ אחר זמנו הלכך דנכרי שרי ומיהו דישראל אסור מקנסא דקנסוהו רבנן משום דעבר בבל יראה: בשלמא לרבא. דאמר טעמא דאסור בהנאה משום קנסא דעבר בבל יראה הוא היינו דתנא מתני' אסור משום לא יראה לך: ואזדו לטעמייהו. רבא ורב אחא בר יעקב: מעל. חייב קרבן מעילה דקסבר חמץ דהקדש בפסח בר דמים הוא ואפסדיה להקדש כר' שמעון דאמר חמץ לאחר הפסח מותר ואע"ג דקנסא קנים ה"מ בחמצו של הדיוט הואיל ועבר עליו בבל יראה אבל האי דבהקדש שהיי' גביה דאמר מר (לעיל דף ה:) אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אחר הפסח הוא מזכין ליה גיזבר לישראל ואכלי ליה: ויש אומרים לא מעל. כדמפרש דהואיל ונתחייב כרת משום אכילה פטור מן התשלומין כרבי נחוניא ובמקום שאין קרן אין חומש ואין מעילה: את יוה"כ כשבת. המדליק גדיש ביוה"כ ומתחייב כרת פטור מן התשלומין כאילו הדליקו בשבת שהוא מתחייב בנפשו מיתת ב"ד דפשיטא לן דפטור מלשלם כדכתיב (שמות כא) ולא יהיה אסון ענוש יענש הא אם אסון יהיה לא יענש שאף יוה"כ שמיתתו בידי שמים שנכרתים חייו ובניו אסון הוא קרוי שנא' (בראשית מב) וקראהו אסון הלכך פטור מלשלם והכי פרשינן לה באלו נערות יש טועים דקשיא להו כי פטר ר' נחוניא במזיד פטר דבר כרת הוא והכא בשוגג עסקינן מדקתני מעל ושוגג לאו בר כרת הוא וטעות הוא זה דגבי חמץ מזיד הוא וגבי הקדש שוגג הוא דלא ידע שהוא של הקדש: ורב יוסף אמר. אי הוה סבירא להנך תנאי כרבי שמעון דאמר תוך זמנו אסור בהנאה דכולי עלמא מודו דפטור הואיל והשתא מיהא לא חזי ולאו ממונא הוא ואע"ג דסופו גורם הוא לממון לאחר הפסח אלא אליבא דר' יוסי הגלילי פליגי דאמר תוך זמנו נמי שרי בהנאה ובפודין קדשים להאכילן לכלבים קא מיפלגי מאן דאמר מעל סבר דראוי היה באותה שעה לפדות לאכילת כלבים ובר דמים הוא ור' נחוניא לית ליה: ומאן דאמר לא מעל סבר אין פודין. הלכך לא חזי ופלוגתא דתנאי היא בתמורה (דף לא.) תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלבים מכאן שאין פודין והיכא דדרים תזבח ואכלת אין לך בהן היתר אכילה אלא לאחר זביחה למעוטי גיזה וחלב אבל לא לכלביך לא דריש: להא

בדין הוא דאפי' תוך זמנו מותר. פרש"י מותר באכילה וקשה דאי אפשר אם לא יהא שלו בשעת אכילה דאם נתן לו הנכרי הרי הוא שלו ואם גזל מנכרי הרי חייב באחריותו ולא גרע מחמץ שחייב באחריותו דהוי כשלו ועוד לקמן דקאמר ואזדו לטעמייהו דפליגי בחמץ שעבר עליו הפסח ליפלגו בפסח גופיה ונראה לריב"א דהא דקאמר אפי' תוך זמנו מותר היינו בהנאה והא דקאמר אבל אתה אוכל של אחרים לאו דוקא אי נמי אחר זמנו קאמר ומיהו בשל גבוה קשה לפרש בתוך הפסח דאם לא פדאו אסור בהנאה ואם פדאו הרי הוא שלו ושמא י"ל אבל אתה נהנה משל גבוה שלא יהא איסור חמץ אבל איסור הקדש יש:

מאן יש אומרים ר' נחוניא. תימה לר"י דמאן דיליף אסון אסון בריש אלו נערות (כתובות ל.) (א) ואית ליה מיתה בידי שמים פטור מן התשלומים לר' נחוניא אם כן לרבי דאמר לקמן (דף לג.) הזיד במעילה במיתה אמאי פוטר כרת מתשלומים והא אע"ג דבעלמא פוטר מיתה מתשלומין הכא לא פטר דגלי לן קרא דבשוגג חייב וה"ה כרת אע"ג דבכרת הוא במזיד בשוגג יתחייב ואור"י דבמיתה דגלי לן קרא דלא פטרה הכא מתשלומים גלי בכרת דלא גלי לא גלי וא"ת והא אמר לקמן (דף לה:) האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש ומוקמי' לה כר' נחוניא ואפ"ה מיחייב בתשלומין משום דכי היכי דלא מיפטר מתשלומין משום חיוב מיתה דתרומה הכי נמי לא מיפטר משום כרת של חמץ ואור"י דתשלומי תרומה מחמת כפרה הם כדמוכח במסכת תרומות (פ"ו מ"א) דתנן אם רצה כהן למחול אינו יכול למחול. וכיון דכפרה הוא אין כרת פוטרו משום קם ליה בדרבה מיניה ותדע דהא מאן דלא יליף אסון אסון ולא פטר מיתה בידי שמים מתשלומין אם כן אוכל תרומת חמץ אמאי משלם דלא שייך למימר כיון שמיתה אינה פוטרת ה"ה כרת דהא מיתה לא פטרה בשום מקום אלא ע"כ מטעם כפרה הוא ועוד אור"י דהכא אתי אליבא דרבנן דאמרי הזיד במעילה באזהרה*:

רבי נחוניא היא. אע"ג דהכא בשוגג איירי מדקתני מעל ולא מעל מ"מ קיימא לן כחזקיה דאמר* חייבי מיתות שוגגין פטורים מן התשלומין וה"ה כרת לר' נחוניא. הקשה ריב"א אמאי פטורין הכא מקרבן מעילה משום דקם ליה בדרבה מיניה הא אמר בהמניח (ב"ק לד:) המוציא אוכלים בכלי שגג באוכלים והזיד בכלי חייב על האוכלים חטאת ועל הכלי סקילה אלמא קם ליה בדרבה מיניה לא פטר מקרבן ותירץ כיון דפטר מקרן וחומש פטר נמי מקרבן שאין אשם מעילות בא אלא כשיש קרן וחומש: אין פודין את הקדשים וכו'. הקשה הר"ת דבפ"ב דבכורות (דף יד:) משמע דלא פליגי אלא היכא שקדש הקדישן לגומן אבל קדש מומן להקדישן הואיל ומעולם לא קדשו קדושת הגוף כ"ע מודים דפודים והכא משמע דפליגי אפי' בקדושת דמים ותי' ר"י דה"ק אין פודין מדרבנן ואין לתמוה אטו משום חששא דרבנן נפקיע מעילה דאורייתא דכיון דאמרו רבנן אין פודין לא שויא מידי והא דאמר בהתערובות (זבחים עה.*) נתערבו בבור שנעבדה וכו' בכלאים וטריפה ירעו עד שיסתאבו וימכרו והשתא ע"כ יאכיל לכלבים דלישראל טריפה אסורה ליה אתי שפיר אפילו למאן דאמר אין פודין דהא דאין פודין היינו היכא דלא חזו לאכילה אבל הכא חזו לאדם אם היו ניכרים דהא רבי עקיבא שרי בבכורות (דף לג:) לזמן נכרי על הבכור ובזבחים בפ' טבול יום (דף קד.) *מוכח שר' עקיבא אוסר בכור טריפה בעל מום להאכיל לכלבים שאפילו העור אסור כשנמצא טריפה קודם הפשט והיכא דשרי לישראל איתקש לצבי ולאיל: אין פודין. תימה לר"י אע"ג דאין פודין נמעול דהא לאחר שנסרח ונעשה אפר יכול לפדותו

[לעיל כח:]

[לעיל ו.]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מאן וכו' בריש אלו נערות. נ"ב וע"ש בדף ל תוס' בד"ה זר שאכל:

[פ"ז מ"ט יום ב"ב לג: ר"ה מאן וכו' יתפרש נמי ככא]

[בכורות טו: תמורה יז. לא. לג:]

[בכורות טו. שבועות יא: תמורה יז. לג: לא.]

כתובות ל. שבועות לג: לקמן לב. [מגילה ז:] תוספתא ב"ק פ"ט

[וע"ע תוס' כתובות ל: ד"ה זר]

[כתובות לה.]

רבינו חננאל

ומנו דישראל נמי שרי בהנאה אי ר' יוסי הגלילי כו' ואוקמה רב אחא בר יעקב כר' יהוד' ואמר דר' יהודה יליף שאור דאבילה שנאמר (שמות יב יט) שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמצת וכתיב (שם טו) תשביתו שאור מבתיכם כי כל אוכל חמץ וגו' ויליף האי שאור דאבילה משאור דראיה שנאמר ולא יראה לך שאור ומפרש בשאור דראיה לך ודרשי' ביה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה ובדין הוא דליהני בפסחא הכי חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר באכילה ובתוך זמנו נמי מותר בהנאה ואיידי דבעי מה"ג סיפא ושל ישראל אסור דאפי' בהנאה נמי חמץ ישראל שעבר עליו הפסח אסור תנא רישא נמי של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה. רבא אמר מתני' ר' שמעון היא דסבירא ליה דלפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום ומתני' דקתני ושל ישראל אסור לאחר הוא דקנים ליה משום דשהי' גביה ועבר עליה על לא יראה ועל לא ימצא בשלמא לרבא דאוקמה למתני' לר' שמעון ומשום דעבר על לא יראה קנסוהו היינו דקתני במתני' ושל ישראל אסור משום שנאמר לא אלא לרב אחא דמוקים כר' יהודה משום לא תאכל מבעי ליה למיתנא ומשני רב אחא בר יעקב מי סברת אסיפא דקתני ושל ישראל אסור קאי לא ארישא קאי והכי קתני חמץ של נכרי מותר שנאמר לך שאור ויליף שאור דאכילה משאור דראיה כדאמרן: ואזדו לטעמייהו דאיתמר האוכל חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח לדברי ר' יהודה רבא אמר לוקה דהא סתמא קתני לא שנא דישראל ולא שנא דנכרי זמנו ולאחר זמנו עובר בלאו ואמרי' מאי טעמיה דר' יהודה תלתא קראי כתיבי חד לפני זמנו שנאמר לא תאכל עליו חמץ והוא משעה ששית עד שחיטת הפסח וחד לאחר זמנו לא יאכל חמץ וחד תוך זמנו וכרת שנאמר כי כל אוכל מחמצת ונכרתה וגו' ולא יליף שאור דאכילה משאור דראיה. רב אחא בר יעקב אומר אינו לוקה יליף שאור כו': והדר ביה רב אחא בר יעקב דתניא האוכל חמץ של הקדש מעל ויש אומרים לא מעל מאן יש אומרים א"ר חסדא ר' נחוניא הוא דפטר מחויב כרת מן תשלומין כמחויב מיתת ב"ד וכיון שאוכל חמץ בפסח חייב כרת הוא ופטור מלשלם קרבן מעילה: רב יוסף אמר בפודין קדשים להאכילם לכלבים פליגי. פי' החמץ אע"פ שהוא קדש בין בפסח בין לאחר הפסח אסור באכילה מיהו פודין אותו להאכילו לכלבים והרי ממון הוא והנהנה ממנו של הקדש מעל ת"ס סבר פודין ולפיכך מעל ויש אומרים סבר אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים:

עין משפט נר מצוה

סז א מיי' פ"ז מהלכות חובל הל' ו טוש"ע ח"מ סי' שפו סעיף א:
סח ב מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה ו סמג לאוין קמא טוש"ע י"ד סימן נא סעיף א:

[וע"ע תוס' קדושין נו: ד"ה המקדש וכו']

להא שמעתא משמיה דרב יוסף בהא לישנא דכולי עלמא אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים והכא בהא קמיפלגי בדבר הגורם לממון כממון דמי מאן דאמר מעל *קסבר *דבר הגורם לממון כממון דמי ומאן דאמר לא מעל קסבר דבר הגורם לממון לאו כממון דמי רב אחא בר יעקב אמר דכולי עלמא דבר הגורם לממון כממון דמי והכא בפלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון קמיפלגי מאן דאמר לא מעל כרבי יהודה ומאן דאמר מעל כר"ש והא רב אחא בר יעקב הוא דאמר דר' יהודה יליף שאור דאכילה משאור דראייה אלא הדר ביה רב אחא בר יעקב מההיא רב אשי אמר דכולי עלמא אין פודין ודבר הגורם לממון לאו כממון דמי והכא בפלוגתא דרבי יוסי הגלילי ורבנן קמיפלגי מאן דאמר מעל כרבי יוסי ומאן דאמר לא מעל כרבנן: אמר רב חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור שלא בזמנו במינו אסור שלא במינו מותר במאי עסקינן אילימא בנותן טעם שלא בזמנו שלא במינו מותר הא יהיב טעמא אלא במשהו חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור רב לטעמיה *דרב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם רב גזר המץ בזמנו שלא במינו אטו מינו ושלא בזמנו במינו אסור כרבי יהודה ושלא במינו מותר דשלא בזמנו ושלא במינו אטו מינו כולי האי לא גזרינן שמואל אמר חמץ בזמנו במינו אסור שלא במינו מותר שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר חמץ בזמנו במינו אסור שמואל לטעמיה דרב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינו אסורין במשהו שלא במינו בנותן טעם שלא במינן אטו מינן לא גזר שלא בזמנו בין במינן בין שלא במינן מותרין כר' שמעון ורבי יוחנן אמר חמץ בזמנו בין במינו ובין שלא במינו אסור בנותן טעם שלא בזמנו בין במינן בין שלא במינן מותר חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם ר' יוחנן לטעמיה *דר' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרווייהו *כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותרין כר' שמעון

אמר

תוספות

לפדותו ומותר בהנאה ויש לומר דכיון דכמו שהוא עכשיו לא שוי מידי לא שייכא ביה מעילה והיינו נמי טעמא דכל איסורי הנאה אין מקדשין בהן האשה אע"ג דכל הנשרפין אפרן מותר ואפילו אי דבר הגורם לממון כממון דמי ומעל לא דמי דהתם חזי לאחר הפסח שהוא כמו בעין ועוד יש לומר הא דאין מקדשין באיסורי הנאה היינו היכא דלית ביה שוה פרוטה לכשיהא אפר ולתירוץ קמא קשה (א) הא חזי בעיניה שלא כדרך הנאה*: **הדר** ביה רב אחא. תימה דבפרק קמא דחולין (דף ד:) אמר סברוה הא מני ר' יהודה דאמר חמץ של עוברי עבירה לאחר הפסח מותר מיד מפני שמחליפים והכא מסקינן לר' יהודה אפילו חמץ של נכרי אסור אחר הפסח ויש לומר דהתם סברוה כס"ד דהכא לרב אחא מעיקרא ורבינו תם מפרש לאו דווקא מיד דהא צריך שיהא שיעור להחליף והוא הדין שיהא חמץ זה ראוי לעשות אחר הפסח:

רב אשי אמר דכולי עלמא. וקשה לר"י היכי גרסינן אי גרסינן דכולי עלמא פודין אם כן לרבנן אמאי לא מעל אף על גב דלישראל אסור בהנאה מכל מקום ימכרנו לנכרי שהקדש עצמו ואי גרים אין פודין אפילו לרבי יוסי הגלילי אמאי מעל ויש לומר דגרסי' אין פודין ואף על גב דאין פודין להאכיל לכלבים מכל מקום כדי להסיק תחת תבשילו *ובדפריכית דהכא דקודשת דמים אין פודין מדרבנן ולא גזרו רבנן אלא בלא להאכילו לכלבים אבל היכא דאין פודין מדאורייתא דהיינו היכא דאיכא קדושת הגוף אין פודין אפי' להסיק דהא תניא (*בפ"ק) דבכורות (דף טו.) אם מתו יקברו וקאמר התם ממאי דהאי אם מתו יקברו משום דבעי העמדה והערכה דילמא משום דאין פודין הקדשים להאכילן לכלבים והשתא אי טעמא משום דאין פודין אמאי יקברו והא ראוי להסיקו תחת תבשילו אלא ודאי מדאורייתא אין חילוק וכן לעיל (דף כב.) דרשינן ואי אתה מוליך לכלב כל איסורין שבתורה ואסירי אפילו להסקה אלמא מדאורייתא אין לחלק בהנאה ואם תאמר לרבנן אמאי לא מעל הלא הקדש יכול למכור לנכרי על מנת שיסיקנו לפניו ויש לומר דגזרינן שמא יאכלנו הנכרי וכהאי גוונא אמר במסכת ע"ז (דף טו.) אין מוכרין בהמה לנכרי על מנת לשוחטה וכו' ומכאן מוכיח ר"י שהמפקיר חמץ בפסח ודעתו לבערו אינו עובר בשהייה דאי אמרת עובר אכתי אמאי מעל לרבי יוסי הא מיד כשיפדה אותו הוא שלו ומודה רבי יוסי דהלך אי אתה רואה אלא ודאי לא עבר וטעמא משום דלא יראה *ניתק לעשה ולכך אינו עובר כשמבערו לבסוף:

אמר

[עי' תוס' ב"ק נג: ד"ה לענין כלים]

רש"י

להא שמעתא. דרב יוסף: דכולי עלמא אין פודין. ואליבא דר' שמעון הוא דפליגי דשרי ליה לאחר פסח אף לאכילת ישראל ובהא פליגי מאן דאמר מעל סבר אף על גב דהשתא לא חזי הואיל ולקמיה גורס לממון הוא כממון דמי: הכי גרסינן רב אחא בר יעקב אמר דכולי עלמא כממון דמי: ומאן דאמר לא מעל. כרבי יהודה דאמר אף לאחר הפסח אסור בהנאה וכל שכן בפסח עצמו הלכך לאו ממון איכא דלישראל לא חזי ולאו גורם לממון איכא שהם יפדה לא יהנה ממנו ולנכרי לא מזדבן דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים: ומ"ד מעל כר"ש. דאמר ראוי הוא לאחר הפסח אף (לאדם) [לישראל] והו"ל גורם לממון: מבאור דראייה. וכל הקדש אף בפסח מותר והכא אמר לרבי יהודה לא מעל: הכי גרסינן רב אשי אמר דכולי עלמא אין פודין ודבר הגורם לממון לאו כממון דמי. כלומר דכולי עלמא לנכרי לא מזבנינן ליה בפסח ומשום דלאחר הפסח דחזי לישראל לא מחייבי ליה דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי והכא טעמא דמעילה משום דסבר לה כרבי יוסי הגלילי דאמר אף תוך זמנו מותר בהנאה הלכך חזי למפרקיה ולהסיקו תחת תבשילו ומאן דאמר לא מעל כרבנן דאמרי חמץ בפסח אסור בהנאה ואי משום דמצי לשהויי לאחר זמן כר"ש השתא מיהא לאו ממון הוא: חמץ בזמנו וכו'. מפרש כוליה לקמיה: אי נימא בנותן טעם שלא בזמנו שלא במינו מותר. בתמיה הא יהיב טעמא ורב מדקאמר שלא בזמנו במינו אסור גלי דעתיה דכר' יהודה סבירא ליה דאמר אף לאחר הפסח אסור: שלא במינו. נמי בזמנו אסור ואע"ג דאית ליה לרב בכל איסורין שלא במינו בנותן טעם רב גזר בחמץ בזמנו הואיל ובכרת הוא שלא במינו אטו מינו ואע"ג דבחלב ודם לא גזר שלא במינו אטו מינו התם הוא דבדילי מיניה אבל חמץ לא בדילי מיניה הואיל ואוכלו כל ימות השנה: שלא בזמנו במינו אסור כרבי יהודה. דאמר לאחר הפסח דאורייתא הלכך אף תערובת אסור: שלא במינו מותר. דשלא בזמנו דאינו בכרת שלא במינו אטו מינו לא גזר כי היכי דלא גזר בבשר בחלב ובשאר איסורין: ושמואל אמר כו'. במשהו עסקינן שלא במינו מותר כשאר איסורין דלא גזר שמואל בחמץ שלא במינו אטו מינו: כרבי שמעון. דלאחר זמנו שרי ואפי' בנותן טעם נמי שרי ולקמן פריך והא אסר ליה ר' שמעון משום קנסא:

אמר

[לעיל כ:] כתובות לד. ב"ק עא: לה: [קי.] שבועות לג. לג:

ע"ז סו:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אין פודין וכו' ולתירוץ קמא קשה. נ"ב עיין בתוס' פ' האיש מקדש דף נו בד"ה המקדש בערלה:

[עי' לקמן ל. תד"ה כפרטיה]

רבינו חננאל

פי' דבר הגורם לממון כגון מי שגזל חמץ זה של הקדש אם הוא בעינו מחזירו לו לנגזל ופטור דתנן גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך תנית שאילו נתחייב גזילן לשלם לו ממון אע"פ שחמץ בפסח איני ממין השבתתו גורם ממון. רב אחא בר יעקב אומר כולי עלמא דבר הגורם לממון לאו כממון דמי והכא בפלוגתא דר' שמעון ורבנן פליגי ת"ק כר' שמעון דאמר תוך זמנו הוא דעבר עליו בלאו לאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום וממון מעליא הוא לפיכך מעל ויש אומרים כר' יהודה דאמר אפי' לאחר זמנו עובר בלאו ואמרינן והא רב אחא הוא דאמר דר' יהודה יליף שאור דאכילה משאור דראיה מה שאור דראיה של גבוה מותר בראיה כך שאור דאכילה של גבוה מותר לאחר זמנו אפי' באכילה ולמה לא מעל אלא ודאי הדר ביה: **רב** אשי אמר כולי עלמא אין פודין קדשים להאכילן לכלבים ודבר הגורם לממון לאו כממון דמי והכא בפלוגתא דר' יוסי הגלילי ורבנן קא מיפלגי ת"ק כר' יוסי הגלילי דקתני ותמה על עצמך האיך חמץ אסור בהנאה כל שבעה ויש אומרים כרבנן. ירושלמי מתני' דקתני חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה במקום שלא נהגו לאכול פת של גוים אבל במקום שנהגו לאכלו מותר אפי' באכילה פי' כגון שהיה ישראל רואהו ומסייעו באפיית אותה הפת וקיי"ל בזמן שישראל רואהו כגון הבצקת של גוים דאמור רבנן אדם ממלא כרסו מהן אלו וכיוצא בהן: **אם** היה גגו של נכרי סמוך לגגו של ישראל הרי זה דוחפו בקנה היתה שבת או יום טוב כופה עליו כלי. רב אמר צריך שיאמר בשעה שיבער בא"י אמ"ה אקב"ו על בעור חמץ וצריך נמי שיאמר כל חמץ שישנו ברשותי ואיני יודע בו יהא בטל: **אמר** רב חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור אפי' במשהו רב לטעמיה דאמר כל איסורין שבתורה במינו במשהו וגזרה שלא במינו אטו במינו. שלא בזמנו כלומר אחר הפסח במינו אסור במשהו סבר לה כר' יהודה שלא במינו לאחר הפסח מותר דלא גזר. ושמואל אמר חמץ בפסח במינו אסור במשהו שמואל לטעמיה דאמר כל איסורין שבתורה במינן במשהו שלא במינו שרי ולא גזר שלא במינו אטו מינו שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר' שמעון. ור' יוחנן אמר חמץ בפסח בין במינו בין שלא במינו אסור בנותן טעם ר' יוחנן לטעמיה דאמר כל איסורין שבתורה

בין

אמר רבא הלכתא *חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור במשהו כרב [ג]שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כרבי שמעון ומי אמר רבא הכי והאמר רבא *רבי שמעון קנסא קניס הואיל ועבר עליו בבל יראה ובל ימצא הני מילי בעיניה אבל על ידי תערובת לא ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא כי הוינן בי רב נחמן כי הוו נפקי שבעה יומי דפסחא אמר לן פוקו וזבינו חמירא דבני חילא: *אמר רב קדירות בפסח ישברו ואמאי לשהינהו אחר הפסח וליעבד בהו שלא במינן גזירה דילמא אתו למיעבד בהו במינו ושמואל אמר [ג]לא ישברו אבל משהי להו לאחר זמנו ועביד בהו בין במינו בין שלא במינו ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל להנהו דמזבני כנדי אשוו זביני אכנדיכי ואי לא דרשינא לכו כרבי שמעון ולידרוש להו דהא שמואל כרבי שמעון סבירא ליה אתריה דרב הוה *ההוא תנורא דטתו ביה טיחיא אסרה רבא בר אהילאי למיכלי' לריפתא אפי' במילחא לעולם דילמא אתי למיכליה בכותחא מיתיבי *[ד]אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת כולה אסורה מפני הרגל עבירה כיוצא בו אין

רש"י

אמר רבא הלכתא כו'. ש"מ דפסק רבא הלכתא דכל איסורין שבתורה במינן במשהו ולא שני לן בין חמץ לשאר איסורי. אלא בהא מילתא דגזר שלא במינן אטו מינן שמעינן מינה חלב שנפל לקדירה אוסר במשהו וכן הלכה והא דקי"ל כל איסורין שבתורה בששים בשלא במינן הוא: שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר. אפילו בנותן טעם: אבל ע"י תערובת לא. ואפי' שהייה בעיניה ועבר עליה לא קניס למיסר תערובת דיליה: ואזדא רבא. [ד]אמר הלכה כר' שמעון לטעמיה אמר נמי בעלמא חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר אף באכילה הואיל וליכא למיקנס ביה מידי ואי [ה]בי יהודה חמץ סתמא קאמר [ו]אפילו דנכרי: בני חילא. נכרים אע"פ [ש]שאופיהו יום זה שעבר והוא פסח: אמר רב קדירות בפסח ישברו. רב לטעמיה דאמר חמץ אף לאחר זמנו אסור בהנאה כר' יהודה ואית ליה במשהו וקסבר נותן טעם לפגם אסור ולית הלכתא כוותיה מתרי טעמי חדא דאוקי רבא הלכתא דתערובת לאחר זמנו מותר כר"ש והאי פחות מתערובת הוא ועוד דקי"ל נותן טעם לפגם מותר וזה משעברו עליו ימי הפסח הופג טעמו בדופני הכלי: וליעבד בהו שלא במינו. דהא מודי רב לעיל דחמץ שלא בזמנו שלא במינו במשהו מותר והאי משהו חשיב להו: כנדי. קדרות לאחר הפסח: אשוו זביניכו. אל תעלו דמיהן יותר משווי': כר"ש. דמותרות הקדרות הישנות לאחר הפסח: כר"ש ס"ל. כדאמרן לעיל: דטתו ביה טיחיא. שומן נהגו בו בקרקעיתו ונותן טעם בלחם: לעולם. אפילו חזר והוסק: אפילו במילחא. להכי נקט אפילו במילהא שאין דרך לאכול פת בלא מלח או ליפתן: טשין

תוספות

אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו ובין שלא במינו אסור בכל שהוא כרב. פסק רש"י בחולין דמין במינו במשהו כרבי יהודה דאמר בפ' כל הבשר (חולין קט.) מין במינו לא בטיל ואף רבי קאמר התם נראין דברי רבי יהודה מכלל דהלכתא הכי ועוד הביא ראיה מהא דפליגי אביי ורבא בפרק בתרא דע"ז (דף סו.) חלא דחמרא וחלא דשיכרא חמירא דחיטי וחמירא דשערי רבא אמר במשהו אביי אמר בנותן טעם משום דמר סבר בתר שמא אזלינן ומר סבר בתר טעמא אזלינן אלמא בין לאביי בין לרבא מין במינו במשהו ועוד פסק רבא בשמעתא מין במינו במשהו כרב ור"ת אומר דכל אלו אינם ראיות דאין הלכה לא כר' יהודה ולא *כרבי והיא דפ' בתרא דמס' ע"ז פלוגתא דאביי ורבא מצי למימר דחמירא וחלא דטבל ויין נסך דמודו ר' יוחנן ור"ל שהם במשהו ודשמעתא אי גר' במשהו כרב י"ל שפוסק בחמץ כרב ולא מטעמי' דרב דס"ל בכל איסורין שבתורה במינו במשהו ורבא לית ליה אלא דוקא בחמץ בפסח משום חומרא דחמץ וגם רב יהודאי גאון פסק כן דדוקא בחמץ פסק רבא כרב דשאלו מקמיה כל איסורין שבתורה במשהו כרב או בנותן טעם כר"י והשיב מדאמר רבא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו במשהו א"כ בהא [מיהו] הלכה כרב במשהו אבל בשאר איסורין בנ"ט כר' יוחנן וכר"ל ועוד אומר ר"ת דלא גרסי' במשהו כרב וכן משמע בה"ג דלא גרס ליה וסבר רבא גם בחמץ כר' יוחנן והא דלא פסק בהדיא הלכה כר' יוחנן משום דה"א דלא פסק כוותיה אלא בזמנו אבל שלא בזמנו לא דלא תקשי דרבא אדרבא דהא אמר רבא קנסא הוא דקניס ר' שמעון כדפרי' להכי איצטריך לפרש ומביא ר"ת ראיה דבהדיא סבירא ליה לרבא בפ' גיד הנשה (חולין צז: ושם) מין במינו בס' דקאמר אמרו רבנן בטעמא וכו' מין במינו דליכא למיקם אטעמא אי נמי מין שלא במינו וליכא קפילא בס' ואין לדחות דמיירי בחמרא חדתא ועיכבי דהוי טעמא אחד והוי בס' משום דרבא בתר שמא אזיל ולא חשיב מינו דא"כ אמאי קרי ליה מין במינו ובהקומץ רבה (מנחות כג. ושם) משני רבא דסבר ר' יהודה מין במינו וד"א וכו' מכלל דאיהו לית ליה ובפ' התערובת (זבחים עט. ושם) קסבר ר"א בן יעקב מין במינו בטל וסתמא דגמרא קאמר בשילהי מסכת בילה (ד' לח: ושם) שפיר עבוד דאחיכו עליה חיטי בחיטי נהי דלרבי יהודה לא בטל לרבנן מיבטל בטיל מכלל דהכי הלכתא ורש"י גופיה פסק בפרק בתרא דמס' ע"ז (ד' סו.) גבי פלוגתא דאביי ורבא דהלכתא כרבי יוחנן דסבר בנ"ט ובה"ג של הספמיא פסק דחתיכה בחתיכות בנ"ט ומייתי מדרבא בפ' גיד הנשה (חולין צז.) ויין נסך דקאמר התם במשהו אומר ר"ת דוקא כשנתנסך לפני ע"ז דלאתהני' קהי דבעי תרתי דבר שבמנין ואיסורי הנאה *אבל סתם יינן דשרי בהנאה בס' ובתשובת הגאונים שכתב רבינו יוסף טוב עלם מלא ר"ת יין נסך שנתנסך ממנו לפני ע"ז אסור בהנאה ואינו בטל אפילו באלף כמו שמנינו *אלו אסורין ואיסורן איסור הנאה בכל שהוא יין נסך וכו' מכלל דשאר איסורין וסתם יינן חוץ מטבל ויין נסך בין במינו ובין שלא במינו בנ"ט ובחמץ בפסח לא עשה ר"ת מעשה אע"ג דבשאלתות דרב אחאי* נמי איתא דרבא אית ליה גם בחמץ בנ"ט: [וע"ע תוס' חולין צז. ד"ה אמר רבא]: אמר רב קדירות בפסח ישברו. בפ' בתרא דמס' ע"ז (דף סח: ושם) גבי עכברא בשיכרא מספקא ליה אי קסבר רב נותן טעם לפגם אסור או מותר ועכבר' בשיכרא אשבוחי משבח ואי ס"ל מותר אפ"ה קאמר הכא שפיר ישברו דנ"ט לפגם דוקא בדיעבד שרי אבל לכתחלה אסור דגזרינן שאינו בת יומא אטו בת יומא ועוד דהתם שרי לפי שפוגם טעמו כמו שהוא בעין אבל הכא אינו פוגם אלא מחמת ששהה בדופני הכלי: לשהינהו עד אחר הפסח וליעבד בהו שלא במינן. תימה לר"י נהי דסבירא לן דטעמא דחמץ בקדירה חשיב משהו שאין רגילין להשתמש הרבה ביחד מ"מ הא תנן אין מבטלין איסור לכתחלה ואפי' איסורא דרבנן אין מבטלין דאם לא כן מה הועילו חכמים בתקנתם שאסרו עד ששים הואיל שיכול להוסיף ולבטל האיסור ולא דמי לעצים שנשרו מן הדקל לתנור בי"ט שמרבה עליהן עצים מוכנים ומסיקן (ביצה ד' ד:) דהתם איסור מוקצה אין לו שורש מן התורה לא ומפרש ה"ר יוסף הואיל ואיכא תרתי לטיבותא שהוא נותן טעם לפגם ומשהו שלא במינו בכה"ג מבטלין ולדבריו נ"ל דה"פ וליעבד שלא במינו אי ס"ל לרב נותן טעם לפגם מותר ור"י מפרש דכיון שהקדירות של חרס הן אם יהיו אסורין ואין להם תקנה זה חשוב דיעבד ואע"ג דלענין איסור קדירה שאין בת יומא אסרינן לה אע"פ שאין לה תקנה משום דהתם בלע איסור הרבה אבל הכא ליכא אלא משהו והואיל ושלא במינו הוא יכול לבטל וכדיעבד דמי: דילמא אתי למיעבד במינו. לעיל לא גזר שלא במינו אטו מינו דהא לא שכיח שיתערב לו חמץ אבל הכא להתיר לבשל בהן איכא למיגזר: ואפילו במלחא. והא דאמר בכיצד צולין (לקמן עו:) פת שאפאה עם הצלי בתנור אסור לאוכלו בכותח אבל במלח שרי התם לא אסירא אלא מטעם ריח דליכא איסור כולי האי: דילמא אתי למיכליה בכותח. ותימה וליכליה בכוהא דהא נותן טעם בנ"ט הוא כדאמר בפ' כל הבשר (חולין קיא: ושם) דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח וי"ל דקאמר התם נמי לגון שחתכו בסכין אסור לאוכלו בכותח ופרש"י משום חורפא דלגון בלע טפי מדגים רותחים שעלו בקערה ולפי זה דגים שנתבשלו בקדירה אסור לאוכלן בכותח דע"י בישול בלעי יותר מדאי וכן נמי הכא מחום התנור בלעי טפי ולפי' אחר שפ"ה שם דלגון אסור לפי שפעמים שהשמנונית קרוש על הסכין ואינו ניכר ואיכא בלגון טעם בשר ממש קשה הכא כיון שנתקנת התנור יפה או הוסק פעם אחרת אמאי אסור לאוכלו בכותח וי"ל דשומן שעל החרס אינו יכול [ו]לקנח יפה: והלכתא

עין משפט נר מצוה

סט א מיי' פ"א מהל' חמץ הל' ה ופט"ו מהל' מאכלות אסורות הל' ט סמג לאוין עח טוש"ע א"ח סי' תמז סעיף א:

ע ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף יא:

עא ג מיי' פ"ה מהל' הו"מ הל' כה סמג שם טוש"ע א"ח סי' תנא סעיף א:

עב ד מיי' פ"ט מהל' מאכלות אסורות הל' כב סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן ט סעיף א.

רבינו חננאל

בין במינן בין שלא במינן מותר כר' שמעון: אמר רבא הלכתא חמץ בפסח שהוא זמן איסורו בין במינו בין שלא במינו אסור במשהו כרב לאחר הפסח שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר' שמעון דהא רב ושמואל ור' יוחנן שלא בזמנו שלא במינו כולן שוין בזה שמותר. ואקשינן ומי אמר רבא הכי והא רבא הוא דאוקים למתני' כר' שמעון דאמר אע"ג דסבר ר' שמעון דחמץ לאחר הפסח שרי קנס משום דעבר עליה בבל יראה ובל ימצא ושני' אין ר' שמעון לעולם קנים לאחר הפסח מידו לא קנים אלא היכא דאיתיה לחמץ שעבר עליו הפסח בעיניה אבל על ידי תערובות אפי' במינו לא קנים: ואזדא רבא לטעמיה דאמר כי הוינא בי רב נחמן כי הוו נפקו יומי דפסחא הוה אמר לן פוקו איתו חמירא דבני חילא מראין הדברים דחמירא *) דא דבני חילא ברשות ישראל הות ואע"ג דכדידהו הות דמיא הוה שרי רב נחמן דהא על ידי תערובות היא: אמר רב קדירות בפסח ישברו חיישינן לשהיינהו לאחר הפסח ולבשל בהו שלא במינן גזרה דלמא אתי לבשל בהו במינן ושמואל אמר אחר זמנן מותר לבשל בהו בין במינן בין שלא במינן ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל להני דמזבני כנדי פי' כנדי כגון אגני דפחרא אשוו זבינו כלומר מכרו בזול ולא תמכרו ביוקר ואי לא דרשינא לכו כר' שמעון דשרי בישינים לאחר הפסח בין במינו בין שלא במינן והאי דלא דרש להו דמשום אתריה דרב [הות] ולא הוה בעי לאורוי קמיה דרב וקיי"ל כהא כשמואל: ההוא תנורא דטחיה בשומן של בשר אסריה (רבא) [רבה] בר אהילאי למיכל ביה פת לעולם אע"פ שמסיקין אותו חייש דלמא אתו למיכל הפת ההוא בחלב ומותבינן עליה אין לשין העיסה בחלב

ליון הש"ס

גמ' אין לשין את העיסה בחלב. עי' שבת צח ע"ב תד"ה פחת איספוגי: רש"י ד"ה בני חילא כו' שאופיהו. עי' ב"י יו"ד סי' קיב: תוס' ד"ה אמר רבא אבל סתם יינם דשרי בהנאה. תמוה לי הא סתם יינם אסור בהנא' כדמוכח בכמה דוכתי במס' ע"ג ובש"ס ובחולין כתבו תוס' סתם לגבי סתם יינם בטל בס'. וכהן נלע"ד דס"ס כוא בתוס': תוס' ד"ה דלמא אתי כו' אינו יכול לקנח יפה. עי' מ"ק דף יז ע"א ברש"י ד"ה ומהניא כי פתיא:

[ע"ז פד. פ"ש]

[ס' נו סי' ס]

*) עיין לעיל דף ה ע"ב א"ל רבא לבני מחוזא בעירו חמירא דבני חילא וכו' וע"ע היטב בהגהות הרא"ד בפ"ד מהל' ח"מ הלכה ג' ובכ"מ ובלח"מ שם ועי' בח"י סי' ת"מ סק"ד בשם הירושלמי ודו"ק.

עין משפט נר מצוה

עג א מיי' פ״ה מהל' מ״א הל' כב טוש״ע א״ח סי' תנא ס״א:

עד ב מיי' פ״ב מהל' מו״מ הל' כד סמג לאוין עח טוש״ע א״ח סי' תנא סעיף ג:

עה ג מיי' שם הל' כה טוש״ע שם סעיף כג:

עו ד מיי' פי״א מהל' מאכלות אסורות הל' יט סמג לאוין קמח טוש״ע י״ד סי' קלה סעיף ו:

עז ה ו מיי' פ״ה מהל' חמץ הל' כא סמג לאוין עח טוש״ע א״ח סי' תנא סעיף כב:

עח ז מיי' שם טוש״ע שם סעיף יז:

עט ח מיי' פ״ד מהלכות חמץ הל' ה טוש״ע א״ח סי' תמא ס״א:

פ ט שם סעיף ב:

מסורת הש״ס

[עי' תוס' ב״ב קי. ד״ה בגוע]

[ונ״א בעזין המנה בזבחים לי' כוביא וכ״ה בשאלתות פ' מטות סי' קלו וכ״ה בפריכם בי״ד סי' ע]

ע״ז לג: כתובות קז:

[ע״ז שם]

[לקמן לט: קטו: יומא לח. יבמות יא. גיטין סד: סה. ע״ז לד. בכורות נד.]

תוספות

והלכתא אידי ואידי ברותחין. תימה דתניא בתוספתא דע״ז הסכין והשפוד והאסכלא מלבנן באור ובפרק קמא דחולין (דף ח: ושם) אמר כגון שליבנה באור אלמא צריך ליבון ותירץ ר״ת דאמר בירושלמי דמיירי בסכינים ארוכים שצולין בהם בשר דומיא דשפוד וכן ההוא דחולין ועוד יש לחלק בין היתירא בלע ובין איסורא בלע כדמחלק רב אשי בשילהי מסכת ע״ז והא דמצריך להו רב אשי הכא ליבון מחמיר על עצמו היה: **התורה** העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם דכתיב ביה ישבר. וא״ת תיפוק ליה דחזינן להו דמידייתי והיינו אחר הגעלה דאי לפני הגעלה שאר כלים נמי מידייתי וי״ל דלעולם מיירי קודם הגעלה וכמו שפ״ה בע״ז (דף לד.) דמידייתי בחוץ וכיון דמידייתי מבחוץ בלעי טפי וא״ת והלא יוצא מידי דופיו ע״י כבשונות דבזבחים בפ' דם חטאת (דף נו. ושם) פריך וליהדרינהו לכבשונות ואמאי קדירות במקדש ישברו ומשני לפי שאין כבשונות בירושלים הא יש כבשונות שרו בחזרה לכבשונות וכן לעיל אמר (אבל) קדירה לא דלמא חיים עלה הא לאו הכי שרי קדירות בהיסק מבפנים וכן אמר אי מליא גומרי שפיר דמי ואור״ת דזה לא חשיב יוצא מידי דופיו דכיון שהסיקו נעשה ככלי חדש שכן דרך כלי חרס כשעושין אותו נותנו אותו בכבשן להסיקו וא״ת והיכי מייתי ראיה מדכתיב ישבר דילמא גזירת הכתוב הוא דאפי' תלאו באויר התנור בעי התם *רבא בר חמא אי קפיד רחמנא אבישול בלא בלוע או לא וי״ל *דלכלי נחושת מועיל שטיפה ומריקה אפילו בבישול ובלוע א״כ מה שהקפיד בכלי חרס אבישול בלא בלוע היינו לפי שעשאו כבישול וכבלוע ולר״ת יש להקשות תנור שנטמא אמאי חולקין לשלשה כיון דחשיב כאחד א) [א] ליעבד ליה היסק ותו לא ונראה לרשב״א *דמיירי בקדרה שאין דרכה להסיק כשמחזירין אותה לכבשונות אז פנים חדשות באו לכאן אבל תנור כל שעה ושעה מסיקו מבפנים ולאו כפנים חדשות דמי וצריך שבירה: בהחריות

שם איתא רמי

כיון דלגלי מהר״ס

גמרא

*°אין טשין את התנור באליה ואם טש כל הפת כולה אסורה עד שיסיק את התנור הא הוסק התנור מיהא שרי תיובתא דרבא בר אהילאי תיובתא אמר ליה רבינא לרב אשי וכי מאחר דאיתותב רבא בר אהילאי אמאי קאמר רב קדירות בפסח ישברו אמר ליה התם תנור של מתכת הכא בקדיר' של חרס ואיבעית אימא הא והא בשל חרס זה הסיקן מבפנים וזה הסיקן מבחוץ וכי תימא ה״נ ליעבד ליה הסקה מבפנים אחיים עליה משום דפקעה הלכך האי *בוכיא הסיקו מבחוץ הוא ואסור ואי מלייה גומרי שפיר דמי א״ל רבינא לרב אשי הני סכיני (א) בפסחא היכי עבדינן להו אמר ליה לדידי חדתא קא עבדינן אמר ליה תינח מר דאפשר ליה דלא אפשר ליה מאי אמר ליה אנא כעין חדתא קאמינא קתייהו בטינא ופרזלייהו בנורא והדר מעיילנא לקתייהו ברותחין בוהלכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון אמר רב הונא בריה דרב יהושע עץ פרור מגעילו ברותחין ובכלי ראשון קסבר כבולעו כך פולטו *בעו מיניה (ב) מאמימר הני מאני דקוניא מהו לאישתמושי בהו בפסחא ירוקא לא תיבעי לך דודאי אסירי כי תיבעי לך אוכמי וחיורי מאי והיכא דאית בהו קרטופני לא תיבעי לך דודאי אסירי כי תיבעי לך דשיעי מאי א״ל גחזינא להו דמידייתי אלמא בלעי ואסירי (ג) והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם ומאי שנא *לענין יין נסך דדריש מרימר דמאני דקוניא בין אוכמא בין חיורי ובין ירוקי שרי וכי תימא יין נסך דרבנן חמץ דאורייתא (ד) *כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון אמר ליה זה תשמישו על ידי חמין וזה תשמישו על ידי צונן אמר רבא בר אבא אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל הכל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה חוץ מן בית שאור הואיל שחימוצו קשה אמר רב אשי ובית חרוסת כבית שאור שחימוצו קשה דמי אמר רבא זהני אגני דמחוזא הואיל ותדירי למילש בהו חמירא ומשהו בהו חמירא כבית שאור שחימוצו קשה דמי פשיטא מהו דתימא כיון דרויחא שליט בהו אוירא ולא בלעי קמ״ל: **מתני'** חנכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה טוישראל שהלוה את נכרי על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה: **גמ'** איתמר בעל חוב אביי אמר למפרע הוא גובה ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה כל היכא דאקדיש לוה וזבין לוה כולי עלמא לא פליגי דאתי מלוה וטריף ואתי

רש״י

טשין. לשון טח: מאחר דאיתותב רבא בר אהילאי. ובמעינן דהיסק מועיל לכלי חרס קדירות בפסח אמאי ישברו יסיקם ויתלבט: א״ל. רב מוקים ליה להוא דקתני עד שיוסק דמשמע הא הוסק שרי בתנור של מתכת אבל של חרס התורה העידה עליו שאינו יוצא מידי דופיו לעולם: חיים עלייהו. ואי שרית ליה על ידי היסק פנים מורה היתירא וסמיך אהיסק בחוץ: בוכיא. כלי שהוא מרעפים שקורין טיילי״ש ואופין ומטגנין בו ככר: לדידי חדתא עבדא. לצורכי עושין סכינים חדשים: למר אפשר ליה. שהרי עשיר אתה: קתייהו בטינא. להגן עליהם שלא ישרפם האור: והלכתא. לא צריך לאותביניהו בנורא אלא פרזלייהו כי קתייהו נמי סגי להו בהגעל' ברותחין: עץ פרור. שמגיסין בו הקדרה: כבולעו כך פולטו. כבולעו מתוך כלי ראשון כך פולטו בכלי ראשון: קוניא. פלומי״ר בלע״ז ושל חרס הוא וטוח באבר: ירוקי. עשויין מקרקע שחופרים ממנה צריף אלו״ם בלע״ז והוא עז ובולע לעולם: ה״ג ירוקי לא תיבעי לך דודאי אסירי דמצרפי ובלעי. דמצרפי צריף: קרטופני. בקעים: כי תיבעי לך דשיעי. שהן חלקים: דמידייתי. פולטין המשקין מדופנן החיצון ובלע״ז טרשטדט״ש וכיון דמידייתי ודאי בלעי והואיל ובלעי שוב אינן פולטין שהתורה העידה על כלי חרס שכיון שבלע אינו יוצא מידי דופיו לעולם שהרי בכלי עץ ומתכות כתב לך ישטף תעבירו באש ומורק ושוטף אבל בכלי חרס ישבר: חמין. אשמישו ע״י חמין כל השנה אבל יין נסך לא נשתמש בו אלא צונן: בית חרוסת. כלי שנותנין בו חומץ וכל דבר שיש לו קיהוי ורגילין ליתן בו קמח ועשוי לטבל בו בשר כל ימות השנה והקמח מתחמץ מחמת הקיהוי ולשון חרוסת קיהוי אייגירו״ש בלע״ז: בית שאור. כלי שהאשה שורה ומנחת בו את השאור ונותנתו בעיסה ופעמים שהוא שוהה שם בלילה: אגני. עריבות מיי״ן: **מתני'** נכרי שהלוה את ישראל. מעות על חמצו קודם הפסח ועבר עליו הפסח מותר בהנאה ולקמיה בגמרא מוקי לה כשהרהינו אצלו בביתו ושוהה אצל הנכרי כל ימות הפסח דכיון דמטא זמניה ולא פרעיה ומחוסר גוביינא נמי לא הוה שהרי אצלו כאן איגלאי מילתא למפרע דמשעה שהרהינו אצלו הוה דידיה: ישראל שהלוה את הנכרי כו'. נמי כיון דהרהינו אצלו ומטא זמניה ולא פרעי' מההיא שעתא דאוזפיה קם ליה ברשותיה: **גמ'** בעל חוב. המלוה את חבירו ושיעבד לו נכסיו שאם לא אפרע לך עד יום פלוני גבה מנכסי והגיע זמן ולא פרע: אביי אמר למפרע הוא גובה. גבייתו שגבה עכשיו איגלאי מילתא דמשעה שהלווהו עמדו נכסיו הללו בחזקתו: ורבא אמר. אינן בחזקתו אלא מיכן ולהבא ולקמיה מפרש למאי נפקא מינה: כל היכא דאקדיש לוה. נכסיו בתוך הזמן: או זבין לוה. מוכרן לאחרים: כולי עלמא לא פליגי. אפילו לרבא דאמר עד עכשיו היו ברשות לוה מודה הוא דאין מכירתו לאחרים מכירה ואין הקדישו הקדש שהרי ממושכנין הן למלוה ואף על גב שהן שלו אינן ברשותו ורחמנא אמר (ויקרא כז) ואיש כי יקדיש את ביתו קדש מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו: דאתי מלוה וטריף. מן הלקוחות בחנם: ואתי

רבינו חננאל

בחלב מפני הרגל עבירה כלומר שלא יאכל הפת ההוא בבשר ואם לש כל הפת אסורה כיוצא בו אין (שטין) [טשין] את התנור באליה מפני הרגל עבירה שלא יאכל הפת בחלב ואם (שם) [טש] כל הפת שתאפה באותו תנור אסורה עד שיוסק התנור ש״מ שאם הוסק מותר עלתה בתיובת' (לרבא) [לרבה] בר אהילאי: **ואקשי'** לרב נמי נסקינהו להני קדרות מבפנים ויבשל בהו ומשני תנור היינו דרך תשמישו והסיקו מבפנים אבל קדרות דלאו היינו אורחייהו ואי אמרת לי' לאסוקינהו מבפנים האיש עלייהו דאיש דלמא פקעי ולא עביד הלכך גורי' בהו. פי' בוכיא כגון טגן של חרס שאופין עליו עוגו' אי מלייה גחלי' וארתחת שפיר דמי למיפא עליה מצה ואסקינא הסכינין ויורותיהן הלכתא ברותחין בכלי ראשון פי' ביורה מלאה מים רותחין והיא על גבי כירה וכן עץ פרור והוא התרווד שמנער בו הקדרות רותחו' דקיימ' לן כבולען כך פולטן כשם שבליעתן ברותחין כך פליטתן ברותחין ואסיקנא הני מאני דקוניא פי' כלי חרס שנשתמש בהן נכרי אפי' בשאר ימות השנה אסירי לאשתמושי בהו ישראל בין אוכמי בין חיוארי וכל שכן ירוקא ולא תימא הני דאית בהו קרטופני כגון סדקין [א״א] אע״ג דשיעי כיון דמדייתו כלומר *) נשחורים משחל שרלי וכלהו אסירי להשתמש בהן כל ימות השנה וכל שכן בפסח אבל הני מאני דקוניא דאשתמשו בהו נכרים ביין נסך שרו כדדריש מרימר ואע״ג דחמץ דאורייתא ויין נסך דרבנן וכל דתקן רבנן כעין דאורייתא תקן חמץ בפסח תשמישו בחמין הלכך לעולם אסור אבל יין נסך תשמישו בצונן **) ובהרתחה סגי להו: אמר רב זביד הלכתא משמיה דשמואל כל הכלים של חרש שנשתמשו בהן בצונן משתמש בהן בפסח חוץ מבית שאור והוא כלי הרש שמצניעין בו שאור מפני שחימוצו קשה ונבלע כח החימוץ בכלי ובית חרוסת דינו כגון בית שאור דאסור: אמר רבא אגאני דמשהו בהו חמירא אע״ג דרויחי ושלים בהו אוירא כבית שאור דמי ואסירי ולא שרינן מאני דקוניא אלא החדשים וכל שכן כלי חרס אחרים דלא שרו אלא חדשים: מתני' נכרי שהלוה את ישראל על חמצו לאחר הפסח מותר בהנאה אוקימנה בשהרהינו אצלו להאי חמץ אצל הנכרי והוא אצל הנכרי וקבע לו זמן קודם הפסח דכיון דעבר הזמן קנייה הנכרי ונעשה כחמצו של נכרי: איתמר בעל חוב אביי אמר למפרע הוא גובה משעת ההלואה ואם מכר המלוה או הקדיש נכסיו של לוה והגיע הזמן ולא פרעו נתברר כי מאותה העת של מלוה היה ומה שעשה מאותה העת עשוי ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה ומה שהקדיש או מכר המלוה לא עשת כלום שלא היו שלו הלא תראה שאלו היה לו מעות ללוה היה מסלקו במעות ולא היה יכול לומר לו הקרקע הוא קנוי לו ונמצא כי עכשיו קנה הנכסים אבל אם מכר הלוה הכל מודים דאתי מלוה יטריף ואי אקדיש

*) תיבות אלו מסוללי הכנה ואולי דצ״ל פי' כמו מהילין (בביצה ד' לה) ומשמל שהלי (ביומא ד' עח) כנ״ל.

**) נראה דמפרש דמיירי בכלים שמכניסין לקיום וכו' כן מהא דאמר רבא בע״ז דף עד ע״ב נשוה ארתחו ויותר כלפה דפ״ס יש כאן ונ״ל ובכדתס סגי לנו ופי' היטב בב״י יו״ד סי' קל״ה וסי' קל״ת ודו״ק

הגהות הב״ח

(א) גמרא הני סכיני דפסחא: (ב) שם בעו מיניה ממרימר הני מאני דקוניא: (ג) שם בלעי ואסירי מ״ט התורה העידה: (ד) שם חמץ דאורייתא והא כל דתקון:

הגהות מהר״י לנדא

א] תוס' ד״ה התורה העידה וכו' כיון דחשיב כאחד. נ״ל כיון דחשיב כחדש:

הגהות מהר״ב רנשבורג

[א] תוס' ד״ה התורה העידה כו' כיון דחשיב כאחד. נעתק מלת כאחד וצ״ב נ״ל כאחר ור״ל דחשיב ע״י ההיסק ככלי אחר וכ״ה בתוס' זבחים צו ע״א יעו״ש:

גליון הש״ס גמ' אין טשין. ועי' ב״ב קי ע״א תוס' ד״ה גשום:

ואתי מלוה ופריק *דתנן *מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים האלו כי פליגי דזבין מלוה וקדיש מלוה אביי אמר למפרע הוא גובה כיון דמטא זמניה ולא פרעיה איגלאי מילתא למפרע דמעיקרא ברשותיה הוה קאי ושפיר אקדיש ושפיר זבין ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה כיון דאילו הוו ליה זוזי הוה מסליק להו בזוזי אישתכח דהשתא קא קני ומי אמר רבא הכי *והאמר רמי בר חמא ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות וזקפן עליו במלוה ומת ראובן ואתא בעל חוב דראובן וטריף ליה משמעון ואתא שמעון ופייסיה בזוזי דינא הוא דאתו בני ראובן ואמרי ליה לשמעון אנן מטלטלי שבק אבון גבך ומטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי ואמר רבא אי פיקח שמעון מגבי להו ארעא והדר גבי לה מינייהו *דאמר רב נחמן יתומים שגבו קרקע בחובת אביהם בעל חוב חוזר וגובה אותה מהן אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה אמטו להכי חוזר וגובה אותה מהן דכמאן דגבו מחיים דאבוהון דמי אלא אי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה אמאי חוזר וגובה אותה מהן הא הוי כמאן דזבין יתמי נכסי דמי ואילו קני יתמי נכסי מי קא משתעבדי לבעל חוב שאני התם דאמר להו כי היכי דמשתעבדנא ליה לאבוכון משתעבדנא נמי לבעל חוב דאבוכון מדר' נתן *דתניא רבי נתן אומר מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו שמוציאין מזה ונותנין לזה ת"ל °ונתן לאשר אשם לו תנן נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה אמטו להכי מותר בהנאה אלא אי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה אמאי מותר בהנאה ברשותא דישראל הוה קאי הכא במאי עסקינן כשהרהינו אצלו לימא כתנאי ישראל שהלוה לנכרי על חמצו לאחר הפסח אינו עובר משום רבי מאיר אמרו עובר מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר למפרע הוא גובה ומר סבר מכאן ולהבא הוא גובה ותסברא אימא סיפא אבל נכרי שהלוה לישראל על חמצו לאחר הפסח דברי הכל עובר והא איפכא מיבעי ליה למאן דאמר התם אינו עובר הכא עובר למאן דאמר התם עובר הכא אינו עובר אלא

במדבר ה

ואתי מלוה ופריק. מן ההקדש בדבר מועט כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון וגובה חובו כדתנן בערכין בפרק שום היתומים הקדיש בתשעים מנה והיה חובו מאה מנה מוסיף מלוה זה על הלואתו דינר ופודה את הנכסים הללו מיד הקדש בדינר זה ונוטלן בחובו ודינר דיהיב מפרש טעמא התם שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון ואף על גב דאמר רבא (כתובות דף נט:) הקדש חמץ ושיחרור מפקיעין מידי שיעבוד דוקא קדושת הגוף קאמר רבא כגון קונמות או בהמה לקרבן או בגד שפירסו על המת כי ההיא דיבמות (דף סו:) גבי איצטלא דמילתא דפירסוה יתמי אמיתנא דהוה משתעבד לכתובת אשה דאמר רבא קנייה מיתנא אבל קדושת דמים לא אמרינן: כי פליגי דאקדיש מלוה. בתוך הזמן את הקרקע המשועבד לו ולא הקדיש את החוב אלא הקרקע והשתא כשהגיע הזמן ולא פרעו זה והוא בא לגבותה מן הלוה חוזר בו מן ההקדש: כיון דאילו הוה ליה זוזי. ללוה ביום הזמן הוה מסלק ליה למלוה מן הקרקע בזוזי אישתכח שלא היה הקרקע קנוי לו עדיין אלא עכשיו כשהוא גובה אותה בחובו היא נקנית לו: באחריות. שאם יטלנה בעל חוב דראובן משמעון בשביל חוב שיעבדה לו ראובן שישלם לו ראובן זה מעותיו לשמעון ולא היו לו נכסים עוד על דבר אחריות זה: וזקפן עליו במלוה. שלא היו מעות לשמעון שפסק על שדה זו וכתב לראובן שטר עליהן ושיעבד נכסיו לו עליהן: ומת ראובן. המוכר ובא בעל חובו וטורפה משמעון ועדיין לא נתן שמעון המעות לראובן ולא ליתומיו ופייסיה שמעון לבעל חוב דראובן באותן המעות: דינא הוא. אע"ג דאבוהון קביל עליה אחריות מכירה זו אפילו הכי יכולין בני ראובן לבא על שמעון ולומר אנן מטלטלי שבק אבון גבך לא היית חייב עליו אלא מעות ולא היה לך ליתנן לבעל חוב ולא לעכבן בשביל אחריות מכירתך דמטלטלי דיתמי לא שיעבדום חכמים לבעל חוב דקרקע של יתומים הוא דאמרינן בעל חוב גובה אותה בחובת אביהן משום דמחיים חל שיעבודא עליהן אבל על מעות שלא היו בעין לא חייל שיעבודו מחיים עליהן וכשהן בעין אין כאן לוה ולבעלי המעות דהיינו יתומים לא הלוה זה כלום: ואמר רבא גרסינן: אי פיקח. זה שמעון יטעון ויאמר להם אין לי מעות לפרוע לכם אלא קרקע יש לי ונותנה להם בחובותם וחוזר וגובה אותם מהם בשביל אחריות מכירה שקבל אביהן עליו דהשתא כי אגבי להו הא ארעא איגלאי מילתא דלאו מטלטלי הוא דשביק גביה אלא קרקע: בעל חוב. אחר של אביהן חוזר וגובה אותה מהן אלמא אמרינן הנוטל קרקע בחובו מאותה שעה שנתן לו המעות נקנית לו: אא"ב. אמרינן איגלאי מילתא למפרע שהיתה קנויה לאביהן קרקע זה שגבו בחוב אביהן משום הכי בע"ח אחר של אביהן חוזר וגובה אותה מהן דכמאן דגבי לה מחיים דאבוהון דמי: אלא אי אמרת. כל הגובה קרקע בחובו אינה קנויה לו אלא מגבייה ואילך אמאי בעל חוב אחר חוזר וגובה אותה מהן לא יהא דבר זה אלא כמי שקנו יתומים קרקע במעות שלהן מי הוה משתעבדא לבעל חוב: שאני התם דאמר להו כי היכי דמשתעבדנא לאבוכון משתעבדנא נמי לבעל חוב דאבוכון מדרבי נתן. לעולם מכאן ולהבא הוא גובה ומאי דאמר רב נחמן בעלמא בעל חוב חוזר וגובה אותה מהן משום דאמר להן בעל חוב ליתומים מכח מי באתם וגביתם קרקע זו מכח שיעבוד של אביכן וכי היכי דמשתעבדא לאבוכון קרקע זו של לוה שלוה מאביכם משתעבדא נמי לדידי שהייתי מלוה של אביכן והמחויב לו כלום משועבד לי מדרבי נתן הלכך קדם שיעבודי עליה אפי' אצל לוה שהיתה ברשותו ושמעון נמי אמר להו לבני ראובן כי היכי דהוי נכסיי משועבדין לאביכם בשביל חובו היו משועבדין גם לעצמי מכח אביכן שהיה לוה אצלי מחמת אחריות המכירה מדר' נתן דמה לי אני מה לי אחר הלכך אע"פ שלא היתה קנויה לאביכם מחיים חל שיעבודי עליה אצל עצמי: לאשר אשם לו. לאשר הלוהו לו לא נאמר אלא לאשר אשם לו לאשר הקרן שלו בבבא קמא *אמרינן אשם זה קרן: תנן נכרי שהלוה כו'. קס"ד השתא בשלא מסרו לו אלא שיעבדו לו כאומר לנכרי אם לא אתן לך עד יום פלוני בא לביתי וגבה מחמץ זה: כשהרהינו אצלו. בביתו של נכרי נתנו קס"ד השתא דטעמא משום דהוה ליה תורת משכון ובעל חוב קונה משכון: ישראל שהלוה את הנכרי על חמצו. קודם הפסח לאחר הפסח אינו עובר אם נהנה ממנו: מאי לאו. בשלא הרהינו ובהא קמיפלגי דת"ק סבר מכאן ולהבא הוא גובה כו': אימא סיפא דברי הכל עובר. ואי טעמא משום להבא ולמפרע הוא איפכא הוה לן לאפוכי פלוגתייהו בהא ולא לאשויי דעתייהו דלמאן דאמר לעיל ברישא עובר אלמא למפרע הוא גובה הכא הוה ליה למימר אינו עובר משום דבשעת הלואה קם ליה ברשות נכרי ולמאן דאמר התם כו': אלא

באחריות. שלא באחריות פשיטא דיתן ליורשיו אפילו לא זקפן עליו במלוה אבל באחריות קמ"ל דה"א יעכבם לעצמו דה"ל כתופס מחיים קמ"ל דלא חשיב ליה כתופס מחיים כיון דזקפן עליו במלוה: ופייסיה בזוזי. רבותא נקט אף על פי שנתן מעות לא מלי למימר המעות שנתחייבתי לאביכם נתתי לו: משתעבדנא לב"ח דאבוכון מדרבי נתן. וא"ת גבי מטלטלים נמי נימא הכי ונראה לר"י דדוקא גבי קרקע שייך למימר הכי דבת שיעבוד היא דכשהקרקע זו משועבדת לראובן חשבינן ליה כאילו היא בידו דהא אם מכרה או משכנה חוזר ראובן וגובה אותה ולכך משועבדת נמי לבע"ח אבל מטלטלים אין להחשיבם כאילו הם ביד ראובן כיון שאילו מכרם או משכנם אין גובה מהן ומכאן יש להוכיח דהלכה כרבי נתן דהא רבא קאי כוותיה בשמעתין: אלא

עין משפט
נר מצוה

פא א מיי' פ"ז מהלכות ערכין הלכה טו

פב ב מיי' פי"א מהל' מלוה הלכה י סמג עשין נד:

פג ג מיי' שם הלכה ט וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' קז סעיף א:

פד ד מיי' פ"ב שם הלכה ו סמג עשין נג טוש"ע ח"מ סי' פו סעיף א:

רבינו חננאל

אקדיש לוה אתי מלוה ופריק להנהו נכסי דתנן בערכין פ"ו מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים האלו ומקשי' ומי אמר רבא הכי והאמרי' ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות וזקפן עליו במלוה ומת ראובן ואתי בעל חוב למטרף משמעון ופייסיה שמעון בזוזי דינא הוא דלימרו בני ראובן אנן מטלטלי שבק אבון גבך כלומר האי מלוה דאית לאבונא גבך מטלטלי הוא ומטלטלי לבעל חוב לא משתעבדי אמר רבא ואי שמעון פקח הוא מגבי להו ליתמי קרקע בחובייהו והדר שמעון תבע להו באחריות דקבל עליה אבוהון וטרף ליה להאי ארעא מדרב נחמן דאמר יתומים שגבו קרקע בחובות אביהם בעל חוב חוזר וגובה מהן אי אמרת בשלמא רבא סבר למפרע הוא גובה שפיר דאמרינן מחיי אבוהון הות קניא הא ארעא דגבו להו בנית אלא אי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה וכאלו זבני יתמי האידנ' ארעא [ומי] משתעבדא לבעל [חוב] דאבוהון ושני' הכא טעמא אחרינא היא דאמר להו שמעון ליתמי דראובן בההיא שעתא דזקפי עלי אבוכון מלות כי היכי דאשתעבדי לאבוכון הכי אשתעבדי לבעל חוב דיליה כדר' נתן דתני מנין שמוציאין מן הלוה של ראובן ונותנין למלוה של ראובן שנאמר ונתן לאשר אשם לו ואקשי' לרבא ממתני' דקתני נכרי שהלוה את ישראל על חמצו כו' אי אמרת למפרע הוא גובה היינו דמותר בהנאה דאמרי' מההיא שעתא דיזיף ישראל מנכרי על חמצו [לאו] ברשו' ישראל קאי וחמץ של נכרי קרינא ביה לפיכך שרי אלא אי אמרת מכאן ולהבא וכו' ושני' בשהרהינו אצל הנכרי: נימא כתנאי ישראל שהלוה את נכרי על חמצו וקבע לו זמן לפרעו אחר הפסח אינו עובר עליו משום ר' מאיר אמרו עובר מאי לאו בהא קא מיפלגי וכו' ופשוט

מסורת הש"ס

ערכין כג:

כתובות נב.

ב"ק מג. כתובו' צא. ק. ב"ב קכה.

קדושין טו. כתובות יט. צא. גיטין לז. ר"ה מ:

[ב"ק ק.]

אלא הכא במאי עסקינן כגון שהרהינו אצלו
וקמיפלגי בדר' יצחק *דא"ר יצחק מנין
לבעל חוב שקונה משכון שנאמר ולך תהיה
צדקה אם אינו קונה משכון צדקה מנין מכאן
לבעל חוב שקונה משכון ת"ק סבר הני מילי
ישראל מישראל הוא דקרינא ביה ולך תהיה
צדקה אבל ישראל מנכרי לא קני ור"מ
סבר קל וחומר ישראל מישראל קני ישראל
מנכרי לא כל שכן אבל נכרי שהלוה את
ישראל על חמצו אחר הפסח דברי הכל
עובר התם ודאי נכרי מישראל לא קני תנן
נכרי שהלוה (א) ישראל על חמצו אחר
הפסח מותר בהנאה נהי נמי דהרהינו
אצלו הא אמרת נכרי מישראל לא קני
לא קשיא הא דאמר ליה מעכשיו הא דלא
אמר ליה מעכשיו ומנא תימרא דשני ליה
בין היכא דאמר מעכשיו ובין היכא דלא
אמר מעכשיו דתניא נכרי שהרהין פת פורני
אצל ישראל אינו עובר ואם אמר לו הגעתיך
עובר מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אלא
לאו שמע מינה שאני היכא דא"ל מעכשיו
להיכא דלא אמר ליה מעכשיו שמע מינה
ת"ר *חנות של ישראל ומלאי של ישראל
ופועלי נכרים נכנסין לשם חמץ שנמצא שם
אחר הפסח אסור בהנאה ואין צריך לומר
באכילה חנות של נכרי ומלאי של נכרי ופועלי
ישראל נכנסין ויוצאין לשם חמץ שנמצא
שם אחר הפסח מותר באכילה ואין צריך
לומר בהנאה: מתני' *חמץ שנפלה עליו
מפולת הרי הוא כמבוער רבן שמעון בן
גמליאל אומר כל שאין הכלב יכול לחפש
אחריו: גמ' אמר רב חסדא וצריך שיבטל
בלבו תנא כמה חפישת הכלב שלשה
טפחים אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף
לרב אשי הא דאמר שמואל *כספים אין
להם שמירה אלא בקרקע מי בעינן שלשה
טפחים או לא אמר ליה הכא משום ריחא
בעינן שלשה טפחים התם משום איכסויי
מעינא הוא ולא בעי שלשה וכמה אמר רפרם
בר פפא מסיברא טפח: מתני' האוכל
תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש
במזיד פטור מתשלומין ומדמי עצים: גמ'
תנן התם *האוכל תרומה בשוגג משלם
קרן וחומש אחד האוכל ואחד השותה
ואחד

דברים כד

[דף סח:]

רש"י

אלא. רישא וסיפא כשהרהינו אבל בלא הרהינו דכולי עלמא מכאן
ולהבא הוא גובה: קונה משכון. כל ימי הלואה המשכון קנוי לו ואם
נאנס חייב באונסין שאינו עליו לא כשומר חנם ולא כשומר שכר
שפטורין באונסין אלא כולו ברשותיה ובשמירתו עומד: ולך תהיה
צדקה. בהשבת העבוט כתיב אי
אמרת קונה משכון איכא צדקה בהא
שכיבה ששכב בשמלתו שהשאיל לו
זה דבר הקנוי לו ואם אינו קונה
צדקה בהשבה זו מניין על שלו
שכב: אבל ישראל מנכרי לא.
הלכך לא עבר עליה דאמר מר
(לעיל דף כט.) אבל אתה רואה של
אחרים: תנן נכרי שהלוה וכו'.
ואותיבנא לרבא לעיל ושנינן
בשהרהינו אצלו והא אמרת השתא
דברי הכל נכרי מישראל לא קני:
לא קשיא. מתניתין דאמר ליה
כשהרהינו אצלו אם לא אתן לך עד
יום פלוני יהא שלך מעכשיו הלכך
נכרי שהלוה את ישראל קם ליה חמץ
ברשות נכרי וישראל שהלוה את הנכרי
קם ליה ברשות ישראל ברייתא דלא
אמר ליה מעכשיו אלא כשאר משכון
נתנו לו וקבע לו זמן שאם לא יפרע
לו יגבה חובו ממשכונו וישום אותו
בדמים הלכך בנכרי שהלוה לישראל
דברי הכל אפילו לא פרע ליה
אסור לישראל ליהנות ממנו דכל
ימות הפסח של ישראל היה דמכאן
ולהבא הוא גובה ואי משום דהרהינו
נכרי מישראל לא קני וישראל
שהלוה פליגי מאן דאסר סבר כיון
שהרהינו בעל חוב קונה משכון וליכא
למימר הכא מכאן ולהבא גובה
ומאן דשרי קסבר ישראל מנכרי
ליכא צדקה ולא קני משכון: ומנא
תימרא. דאפילו כשהרהינו שאני
לן בין אמר מעכשיו ללא אמר
מעכשיו: פת פורני. פת גדולה
האפויה בתנור גדול כעין תנורים
שלנו שהתנורים שלהם היו קטנים
ומיטלטלין ופיהם למעלה ומדביקין
הפת בדפנות שאין אופין בה אלא
פתים קטנים ואורחא דמילתא נקט
דאיידי דחשיבי שקיל ליה במשכון:
אינו עובר. בפסח דקסבר
ישראל מנכרי לא קני משכון:
הגעתיך. מעכשיו קאמר אם לא
אפרע לך עד יום פלוני עובר ואף
על פי שלא הגיע הזמן שמא כשיגיע
לא יפרע ונמצא עובר למפרע בבל
יראה: מאי שנא רישא כו'. אי הגעתיך
לאו מעכשיו הוא מאי קא מהני בלאו
הגעתיך נמי כי מטא זמניה ולא פרע
שקיל ליה בחובו: ומלאי של ישראל.
פת ויין הנמכר בתוכה: אסור
בהנאה. דלא תלינן ליה בפועלין אלא מן של מלאי היה ושל ישראל הוא: גמ' צריך שיבטל בלבו. שמא יפקח הגל במועד ונמצא
עובר עליו: כספים. של פיקדון אין להם שמירה אלא בקרקע ואם לא נתנן בקרקע ואבדו פשיעה היא אצלו וחייב דשומר חנם
חייב בפשיעה: משום ריחא. שהכלב מריחו ומחטטו ימוליאו: מסיברא. מקום: מתני' בשוגג. ששגג בתרומה ואפילו הזיד
בחמץ משלם קרן וחומש ואף על גב דלא הוה שוית מידי דחמץ בפסח אסור בהנאה מיהו שוגג דתרומה דכתיב ביה וחמישיתו
יוסף עליו ונתן לכהן את הקודש דבר הראוי להיות קודש שאינו יכול לשלם לו המעות אלא הפירות והתשלומין נעשין תרומה
כדלקמן לאו לפי דמים משלם אלא לפי מדה משלם הלכך לאו בתר דמים אזלינן: במזיד. שהזיד בתרומה אפילו שגג בחמץ
פטור מן התשלומין: ומדמי עצים. אם תרומה טמאה היא אין משלם לו דמי עצים שהיתה ראויה להיסק תחת תבשילו משום
דתרומה מזיד אין בה חומש ואין תשלומיה לכפרה ואין נעשין תרומה דגבי חומש בשגגה כתיב אבל מזיד אינו אלא כשאר גזלן
בעלמא ומשלם מעות ולפי דמים ולא לפי המדה וחמץ בפסח לאו בר דמים הוא דאסור בהנאה ואף להיסק לא הוי חזי ליה ולאו מידי אפסדיה:
ואחד

תוספות

אלא הכ"ע שהרהינו אצלו וקמיפלגי בדרבי יצחק. תימה לריב"א
אביי היאך יתרץ הך דע"כ בדרבי יצחק קמיפלגי וסיפא
דקתני נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אמאי דברי הכל עובר
אע"ג דלא קנה כיון דלמפרע הוא גובה ורישא נמי אמאי אינו עובר
נמ"ד כיון דלמפרע הוא גובה ומפרש
ריב"א דהשתא כי מוקי פלוגתא
בדרבי יצחק מיירי שלא בא ישראל
לידי גבייה שפדאו נכרי לבסוף
דלא שייך השתא פלוגתא דאביי
ורבא כלל אלא בהא קמיפלגי דלמאן
דאמר עובר ס"ל דקני ליה ישראל
מנכרי וה"ל ברשות ישראל ומ"ד אינו
עובר ס"ל דלא קני ליה והרי לא היה
ברשותו ובסיפא ד"ה עובר דלא קני
ליה נכרי לכ"ע והרי היה ברשות
ישראל ומיהו מתניתין דקתני נכרי
שהלוה וכו' מותר בהנאה מיירי
שלא פדאו ישראל דאי פדאו אע"ג
דמוקי לה בסמוך בדאמר ליה
מעכשיו מכל מקום מאי מהני:
בדרבי יצחק קמיפלגי. תימה
הא ר' יצחק לא קאמר
דקני משכון אלא שלא בשעת הלואה
כדמוכח בהאומנין (בבא מציעא פב.)
והכא ישראל שהלוה לנכרי על
חמצו תנן דמשמע בשעת הלואה
כדמשמע בהאומנין* דקתני הלוהו
על המשכון שומר שכר והתניא שומר
חנם ומשני הא דמשכנו בשעת
הלואתו והא שלא בשעת הלואתו
ופריך והא אידי ואידי על המשכון
קתני ויש לומר דהכי פירושו כיון
דשלא בשעת הלואה קונה לגמרי
כדרבי יצחק א"כ לענין חמץ יש לנו
לחושבו כאילו הוא שלו לעבור בלא
ימצא אף בשעת הלואה דחשבינן ליה
מצוי וכן יש לפרש בהשולח (גיטין לז.)
גבי המלוה על המשכון אינו
משמט מדרבי יצחק כיון דקני ליה
שלא בשעת הלואה בשעת הלואה
נמי מיקרי של אחיך בידך:
שקונה משכון. פ"ה קונה
משכון לענין חיוב
אונסין ור"י אומר דבהאומנין (ב"מ
פב.) משמע דלא הוי אלא שומר שכר
דהלוהו על המשכון שומר שכר בעי
למימר התם בגמרא דסבר לה כרבי
יצחק וכולה שמעתא חמצו של נכרי
ביד ישראל איירי שלא קבל עליו
ישראל אחריות דאי קבל הרי הוא שלו
ועובר עליו כדמוכח בפ"ק (דף ה:):
ואם אמר הגעתיך עובר. לאביי
רישא מיירי כשפדאו וסיפא כי אמר
הגעתיך הייני שאינו רוצה לפדותו:
דבר

רבינו חננאל

היא ואוקימנה
בשהרהינו אצלו ואמר
לו קנה מעכשיו וכדר'
יצחק דאמר בעל *)חוב
קונה משכון ופליגי ת"ק
לית ליה הא דר' יצחק
ור' מאיר אית ליה
ומתמהי' וכי דר' יצחק
תנאי היא ושני' [דכ"ע]
אית להו דר' יצחק והכא
בהא קא מיפלגי ת"ק
סבר ישראל מישראל
דבר צדקה הוא קני
אבל משכון דנכרי דלאו
בר צדקה הוא לא קני
ור' מאיר סבר ק"ו
משכון דישראל קני ליה
המלוה משכון דנכרי
לא כל שכן אבל נכרי
שהלוה את ישראל על
חמצו וקבע לו זמן
לפרעו אחר הפסח דברי
הכל עובר דלא קני
הנכרי חמצו של ישראל
אלא ברשות ישראל קאי
ועובר עליו ומקשי' תנן
נכרי שהלוה את
ישראל על חמצו אחר
הפסח מותר בהנאה
והאמרת נכרי מישראל
לא קני ואפי' הרהינו
אצלו ושני' משנתינו
בשפירש לו קני מעכשיו
כדתניא נכרי שהרהין
פת פורני אצל ישראל
אינו עובר בפסח ואם
אמר לו הגעתיך כלומר
קני מעכשיו עובר וכך
סוגיא דשמעתא זו
סלקא והוא כגון הא
דתנן (ב"מ דף סה)
הלוהו על שדהו ואמר
לו אם איני מביא לך
עד שלש שנים הרי הוא
[שלך] מעכשיו**) כו':
ת"ר חנות של נכרי
ומלאי של נכרי. כלומר
הסחורה שבתוך החנות
לנכרי ופועלי ישראל
נכנסין לשם ועושין
מלאכתן חמץ שנמצא
שם אחר הפסח אסור
בהנאה ואין צריך לומר
באכילה כלומר חמץ
של ישראל הוא וכן חנות של ישראל ומלאי של ישראל ופועלי נכרים נכנסין שם חמץ שנמצא שם אחר הפסח מותר באכילה ואין צריך לומר בהנאה כללא דמילתא בתר פועלין אזלינן אם פועלין ישראל הן
ואסור ואם של נכרים מותר: חמץ שנפלה עליו מפולת ונטמן וספר אב היא כגון שלשה טפחים בכדי שאין הכלב יכול לחפש אחריו כלומר אינו מריח ריח החמץ הרי הוא כמבוער ואין חייב לחפור
ולשרפו אבל צריך לבטלו ולא תימא אפי' בשמירת הפקדון כך כי הא דאמר שמואל כספים אין להם שמירה אלא בקרקע ולא בעינן כולי האי אלא טפח בלבד סגי דכיון דמשום אכסויי מעינא הוא דין דהא מ
לא היישי' הלכך אפי' הוא טמון בקרקע טפח סגי ליה: מתני' האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש במזיד הואיל וחייב כרת פטור מן התשלומי' ומדמי העצים פי' לא תאמר חשיב ז
שאכלת אתה כאלו שרפת אותה ונהנת ממנה ואתה חייב לשלם כפי הנאתך אלא אפי' בעצים רעומדין לשרפה אין חייב לשלם שהחמץ בפסח איסורי הנאה הוא ולית ליה לכהן לשרפה וליהנות ממנה אי הכי א
יהא פטור מן התשלומי' דהא לית דמים דאיסורא הנאה הוא יאמרי' מתני' ר' יוסי הגלילי הוא ראמר יתמר על עצמן האיך חמץ אסור בהנאה כל שבעה כדבעי' למימר קמן: תנן התם בתרומה פ"ו האוכל תרומה שוגג
משלם

עין משפט נר מצוה

פה א מיי' פ"י מהלכות שכירות הלכה א סמג עשין פד טוש"ע ח"מ סי' עב סעיף כ:
פו ב מיי' פ"ד מהלכות חמץ הל' ה טוש"ע או"ח סי' תמח סעי' א:
פז ג טוש"ע ח"מ סי' תסט:
פח ד ה מיי' פ"ג מהל' חמץ הל' יא סמג עשין לט טוש"ע או"ח סי' תלג סעיף ח:
פט ו ז מיי' פ"ד מהל' שאלה ופקדון הלכה ד סמג עשין פח טוש"ע ח"מ סי' רצא סעיף (יח) [טו]:
צ ח מיי' פ"י מהלכות תרומות הל' א:
צא ט שם הל' ג:

מסורת הש"ס

ב"מ פב. גיטין לז. שבועות מד. [קדושין ח:]
[תוספתא פ"ב ע"ש]
ב"מ מב. לעיל ח.
ב"מ כב
תרומות פ"ו [מ"א] ב"מ נד:

הגהות הב"ח

(א) גמ' שהלוה את ישראל על חמצו:

*) משמע דרבינו סי' לו גי' אחרת בגמ' דמעיקרא ס"ד דפליגי בדרי' יצחק גופא אי ב"ח קונה משכון או לא
**) במשנה שם לא הוזכר דמיירי מעכשיו אכן בש"ס שם ד' סו ע"ב מוקמינן דאמר ליה קני מעכשיו.

ואחד הסך אחד תרומה טמאה ואחד תרומה טהורה משלם חומש וחומשא דחומשא איבעיא להו כשהוא משלם לפי מדה משלם או לפי דמים משלם כל היכא דמעיקרא שויא ארבעה זוזי ולבסוף שויא זוזא לא תיבעי לך דודאי כדמעיקרא משלם לפי דמים °דלא גרע מגזלן דתנן *אכל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה כי תיבעי לך דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ארבעה מאי לפי מדה משלם דא"ל גריוא אכל גריוא משלם או דילמא לפי דמים משלם בזוזא אכל בזוזא משלם אמר רב יוסף תא שמע *אכל גרוגרות ושילם לו תמרים תבא עליו ברכה אי אמרת בשלמא לפי מדה משלם אמטו להכי תבא עליו ברכה דאכיל גריוא דגרוגרות דשויא זוזא וקא יהיב גריוא דתמרים דשויא ארבעה אלא אי אמרת לפי דמים משלם אמאי תבא עליו ברכה בזוזא אכל בזוזא קא משלם אמר אביי לעולם לפי דמים משלם ואמאי תבא עליו ברכה דאכל מידי דלא קפיץ עליה זביניה וקא משלם מידי דקפיץ עליה זביניה: תנן האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש אי אמרת בשלמא לפי מדה משלם שפיר אלא אי אמרת לפי דמים משלם חמץ בפסח בר דמים הוא אין הא מני ר' יוסי הגלילי היא דאמר *חמץ בפסח מותר בהנאה אי הכי אימא סיפא במזיד פטור מן התשלומין ומדמי עצים אי ר' יוסי הגלילי אמאי פטור מן התשלומין ומדמי עצים סבר לה כר' נחוניא בן הקנה דתניא *רבי נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין וכו' כתנאי *גהאוכל תרומת חמץ בפסח פטור מן התשלומין ומדמי עצים דברי רבי עקיבא ר' יוחנן בן נורי מחייב אמר לו רבי עקיבא לר' יוחנן בן נורי וכי מה הנאה יש לו בה אמר לו ר' יוחנן בן נורי לר"ע ומה הנאה יש לאוכל תרומה טמאה בשאר כל ימות השנה שמשלם אמר לו לא אם אמרת בתרומה טמאה בשאר ימות השנה שאע"פ שאין לו בה היתר אכילה דיש לו בה היתר הסקה תאמר בזה שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה *הא למה זה דומה לתרומת תותים וענבים שנטמאה שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה בד"א במפריש תרומה והחמיצה אבל מפריש תרומת ויקרא כב המץ דברי הכל אינה קדושה תניא אידך °ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש פרט לאוכל תרומת חמץ בפסח שפטור מן התשלומים ומדמי עצים דברי ר' אליעזר בן יעקב ור"א חסמא מחייב אמר לו ר"א בן יעקב לר"א חסמא וכי מה הנאה יש לו בה אמר לו ר"א חסמא לר"א בן יעקב וכי מה הנאה יש לו לאוכל תרומה טמאה בשאר ימות השנה שמשלם אמר לו לא אם אמרת בתרומה טמאה בשאר ימות השנה שאע"פ שאין לו בה היתר אכילה יש לו בה היתר הסקה תאמר בזו שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה אמר לו אף בזו יש לו בה היתר הסקה שאם רצה הכהן *מריצה לפני כלבו או מסיקה תחת תבשילו

אמר

רש"י

נמ' ואחד הסך. דאמרי' בפ' בתרא דיומא (דף ע:) סיכה כשתיה ושתיה בכלל אכילה והכא כתיב כי יאכל קדש בשגגה דאילו גזלה והשליכה לנהר אפי' בשוגג דלא ידע שהיא תרומה אינו משלם חומש אלא קרן כשאר מזיק חולין דעלמא דאמר מר (לקמן ע"ג) כי יאכל פרט למזיק: וחומש חומשא. תירה איר שהתשלומין נעשין תרומה ואם חזר ואכל בשוגג אותו חומש ראשון חוזר ומשלם חומשו עליו: איבעיא להו. כיון דגבי תרומה בשוגג קפיד רחמנא אתשלומי פירות ולא מעות כדכתיב ונתן לכהן את הקודש לפי מדה משלם או לפי דמים משלם בגזלן דחולין שוגג או מזיד וכן גזלן דתרומת מזיד לא איבעיא לן כיון דלא קפיד רחמנא אתשלומין דידהו דאמר ישיב לרבות אפילו שוה כסף ואפילו סובין ודאי לפי דמים משלם אבל בתרומה שוגג איבעיא לן הואיל והקפידה התורה לשלם פירות: כל היכא דמעיקרא. כשאכלה הויא שויא הך גריוא ד' זוזי והשתא כשמשלם שויא זוזא ותו לא לא מיבעיא לן נהי נמי דאיכפר ליה אכילת תרומה בתשלומי מדה מיהו ממונא דכהן [אוכל] (ממונא) הוא ולא גרע משאר ממונא דחולין שהדיינין גובין ממנו כשעת גזילה כדכתיב (ויקרא ה) אשר גזל כמה שגזל: גריוא משלם. ואע"ג דשויא השתא טפי או דילמא לפי דמים משלם דאע"ג דהקפידה התורה לשלם פירות לא הקפידה אלא לפי הדמים כשאר תשלומין ומה שישלם ישלם בפירות: גרוגרות. תאנים יבשים: תמרים. חשובין מתאנים ודמיהן מרובים: אכל גרוגרות. דתרומה שוגג: זבינא. לוקחים: אימא סיפא במזיד פטור מן התשלומין ואי ר' יוסי הגלילי אמאי פטור. אי אמרת בשלמא רבנן וטעמא דרישא משום דלפי מדה משלם סיפא דאינו אלא כשאר גזלן דמשלם מעות ולפי דמים פטור מן התשלומין דחמץ בפסח לאו בר דמים הוא אלא אי אמרת ר' יוסי הגלילי ובר דמים הוא אמאי פטור: כרבי נחוניא בן הקנה. דאמר המתחייב כרת פטור מן התשלומין ויליף טעמא מאסון אכון והוא הדין למתחייב מיתת שמים כגון אוכל תרומה מזיד וסיפא דמתני' בהזיד בתרומה ולא בחמץ ופטור משום מיתה ובדין הוא דליתני' במזיד דתרומה דעלמא דלאו חמץ בפסח דפטור מתשלומין משום מיתה ומשום רישא נקט מילתא בחמץ בפסח דאשמועינן דהיכא דשגג בשתיהם חייב דחמץ בר דמים הוא ושוגג דרישא דשגג בשתיהן דאי שגג בחמץ והזיד בתרומה מהי חומש איכא ואי שגג בתרומה והזיד בחמץ אמאי משלם הא איחייב ליה כרת וסיפא אשמועינן דהזיד בתרומה אפילו שגג בחמץ פטור דמיתה בידי שמים כי כרת דאי הזיד בחמץ והא דפטר ליה משום כרת הוא דפטר ליה לשמעי' כולה מתני' בחמץ חולין של חבירו וניתני שוגג חייב ומזיד פטור משום כרת: כתנאי. לפי מדה או לפי דמים: פטור מתשלומין. בין שוגג בין מזיד: מה הנאה יש לו. לכהן בה ומה הפסידו זה הרי אסור בהנאה: ומה הנאה יש לו. לכהן בתרומה טמאה שאסורה באכילה לכהן ואי אכלה זר שוגג משלם קרן וחומש דליכא למאן דפליג אסתמא דתנן לעיל אחד תרומה טהורה ואחד תרומה טמאה וטעמא משום דלפי מדה משלם ואע"ג דלאו בר דמים הוא: היתר הסקה. דכתיב (במדבר יח) ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי שתי תרומות במשמע אחת טהורה ואחת טמאה וכתיב לך תהיה להסקה: תרומת תותים וענבים. משקה הן ואינן ראויין להסקה ולזלף נמי לא כדאמרינן בפ"ק (דף כ:) משום תקלה ובההוא נמי סבירא ליה דזר האוכלה פטור מלשלם ור' יוחנן בן נורי מחייב דקסבר לפי מדה משלם: בד"א. דמשכחת תרומת חמץ בפסח דקדשה בהפרים תרומה והחמיצה והוא הדין להפרישה חמץ קודם הפסח: אבל מפריש תרומת חמץ. בפסח כגון חטים שהחמיצו דברי הכל אפי' לרבי יוסי הגלילי דשרי חמץ בפסח בהנאה וחזיא ליה להסקה אינה קדושה ולקמן מפרש טעמא בשילהי שמעתין: את הקדש. משמע את הקדש שאכל אלמא ראוי להיות קדש היה שכשישלם דוגמתן יהא שם קדש חל עליו: פרט לאוכל תרומת חמץ בפסח. שכשמשלם דוגמתן אין שם קדש חל עליו: וכי מה הנאה יש לו. לכהן בה ומה הפסידו נהי נמי דלית לך הא דרשה מיהו מה ישלם הואיל ואין לו דמים:

אמר

תוספות

דבר הראוי להיות קודש פרט לאוכל תרומת חמץ. פי' הפסוק משמע שיתן לו דבר הראוי להיות קודש כמו שאכל וא"כ מה שאכל בעינן דבר הראוי להיות קודש וחמץ בפסח אינו ראוי להיות קודש כדתניא לעיל. אבל מפריש (א) חמץ ד"ה אין קדוש °אע"ג דבכל ענין פטור הכא מתשלומין אפי' שהיה לה שעת הכושר ולקמן מוקמא הא דלד"ה אין קדוש היינו שלא היה לה שעת הכושר אור"ת היינו לרבי יוסי הגלילי אבל לרא"י הואיל וסבירא ליה דחמץ בפסח אסור בהנאה אפילו היה לה שעת הכושר אין ראוי להיות קודש דאין כאן נתינה והיינו דקאמר ליה רא"י מה הנאה יש לו בה כלומר הואיל ואין לו הנאה בה אית ליה למעוטי מקרא כדפרישית:

ואין הכא מתשלומין. ק"ל לאי נקטו קושייתם בדבך דמסתמא קאמי' בכל ענין הלא א"א כלל בגוונא אחרינא דהא אכל תרומת חמץ א"כ המאכל היה לה שעת הכושר דאל"כ לא משכחת שהיא תרומה וצ"ע:

עין משפט נר מצוה

צב א מיי' פ"ב מהל' גזילה הל' ב סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסב סעיף ב:

צג ב מיי' פ"י מהל' תרומות הלכה ו:

צד ג שם הלכה ה:

רבינו חננאל

משלם קרן וחומש אחד האוכל ואחד השותה ואחד הסך אחד אוכל תרומה טהורה ואחד אוכל תרומה טמאה משלם חומשא וחומש חומשא והוא חומשא מלבר כדקתני בהדיא שיהא הוא וחומשו חמשה שנאמר ויסף חמישיתו עליו דברי ר' יאשיה: איבעיא להו לפי מדה משלם קב אכל קב וחומשו משלם או לפי דמים משלם. כלומר כפי שהיה שוה בשעה שאכלו וכל היכא דהויא שויא ארבעה זוזי בעידן אכילתה והשתא שויא זוזא לא מיבעיא לן דודאי ארבעה זוזי משלם דלא גרע מגזלה דתנן כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה כי תיבעי לן דמעיקרא הוית שויא ז.א והשתא שויא ארבעה מאי ואתא רב יוסף למפשט לפי מדה משלם מהא אכל גרוגרו' ושלם לו תמרים תבוא עליו ברכה כלומר שאכל קב גרוגרות שדמיהם זוזא ושלם קב תמרים ששוים ארבעה זוזי ודחה אביי לעולם לפי דמים משלם ואמאי תבוא עליו ברכה ואי אית למימר וכי כל המשלם דבר שחייב בו מחזיקין לו טובה ומברכים אותו יש לך לומר לאו משום דקא משלם[יותר]אלא משום דמשלם דבר מעולה דקפיץ עליה זיבונא ואקשי' על אביי ממתני' דקתני האוכל תרומת חמץבפסח בשוגג משלם כו' ואי אמרת לפי דמים משלם חמץ בפסח בר דמים הוא ומשני' מתני' ר' יוסי הגלילי היא דאמר חמץ בפסח מותר בהנאה סיפא דקתני במזיד פטור סבר לה ר' יוסי הגלילי כר' נחוניא בן הקנה דפוטר חייבי כריתות מן התשלומים: כתנאי יש תנא שאומ' לפי דמים משלם ויש תנא שאומר לפי מדה משלם דתניא האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן והומש במזיד פטור מן התשלומים ומדמי העצים דברי ר' עקיבא ר' יוחנן בן נורי מחייב אמר לו ר' עקיבא לר' יוחנן בן נורי מה הנאה יש לו שמשלם כו' עוד השיבו ר' עקיבא לא אם אמרת בתרומה טמא' בשאר ימות השנה שאע"פ שאין לו בה [היתר אכילה יש לו בה]היתר הסקה תאמר בחמץ בפסח שאין לו בה היתר הנאה כלל לא באכילה ולא בהסקה חמץ בפסח למה הוא דומה לתרומת תותים וענבים שנטמאת שאין לה היתר אכילה כלל ולא היתר הסקה דלאו בני הסקה נינהו בד"א במפריש תרומה והחמיצה אבל המפריש תרומת חמץ דברי הכל אינה קדושה: תניא אידך ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש פרט לאוכל חמץ תרומה בפסח שפטור דברי ר' אליעזר בן יעקב ר' אלעזר חסמא מחייב אמר לו ר' אליעזר בן יעקב וכי מה הנאה יש לו וכו' עד אמר לו ר' אלעזר חסמא אף חמץ בפסח יש לו היתר שאם רצה מסיקה תחת תבשילו או מריצה לפני כלבו ודאי ר' אלעזר חסמא אית ליה כי חמץ בפסח מותר בהנאה אבל ר' עקיבא

מסורת הש"ס

ב"ק לג: וש"נ

עירובין כט:

[ב"ק ק.]

לעיל כט. [ע"ש] [תוס' פ"א]

[לקמן לג:]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה דבר וכו' לעיל אבל מפריש תרומת חמץ וכו' ולקמן מוקמי' נ"ב בדף לג סוף ע"א:

[עי' תוס' ביצה כז: ד"ה ועל]

גליון הש"ס

גמ' דלא גרע מגזלן. ק"ל הא מ"מ נ"מ דהם אינו חייב רק מדין גזלן יכול לשלם חד גריוא בפירות ולא יהא כפרה והשאר משלם במעות והכהן יכול למחול וגם בחומש הוא רק על חד גריוא. אבל אם לפי דמים צריך לשלם ד' גריוא וחומש' מפירי והכהן אינו יכול למחול: תוד"ה דבר כו' אע"ג דבכל ענין פטור הכא מתשלומין

עין משפט נר מצוה

צה א מיי' שם הל' ט:
צו ב ג שם הל' כ:

תורה אור

אמר אביי רבי אליעזר בן יעקב ורבי עקיבא ור' יוחנן בן נורי כולהו סבירא להו חמץ בפסח אסור בהנאה ובהא פליגי דרבי עקיבא סבר *לפי דמים משלם ורבי יוחנן בן נורי סבר לפי מדה משלם פשיטא מהו דתימא רבי יוחנן בן נורי נמי כרבי עקיבא סבירא ליה דאמר לפי דמים משלם והתם היינו טעמא דקא מחייב משום דסבר לה כר' יוסי הגלילי דאמר *חמץ בפסח מותר בהנאה קמ"ל ואימא הכי נמי אם כן נהדר ליה רבי יוחנן בן נורי לר' עקיבא כי היכי דמהדר ליה רבי אלעזר חסמא לר' אליעזר בן יעקב: ת"ר [ג]האוכל כזית תרומה משלם קרן וחומש אבא שאול אומר עד שיהא בו שוה פרוטה מ"ט דתנא קמא אמר קרא °ואיש כי יאכל קדש בשגגה (ויקרא כב) ואכילה בכזית ואבא שאול מאי טעמא אמר קרא ונתן ואין נתינה פחות משוה פרוטה ואידך נמי הא כתיב יאכל ההוא *פרט למזיק הוא דאתא ותנא קמא הכתיב ונתן ההוא מיבעי ליה לדבר הראוי להיות קדש (פרט לאוכל תרומת חמץ בפסח): ת"ר [ד]האוכל תרומה פחות מכזית משלם את הקרן ואינו משלם את החומש היכי דמי אי דלית ביה שוה פרוטה קרן נמי לא לישלם ואי דאית בה שוה פרוטה חומש נמי לישלם לעולם דאית בה שוה פרוטה ואפילו הכי כיון דלית ביה כזית משלם את הקרן ואינו משלם את החומש אמרוה רבנן קמיה דרב פפא הא דלא כאבא שאול דאי כאבא שאול האמר כיון שיש בה שוה פרוטה אע"ג דלית ביה כזית אמר להו רב פפא אפילו תימא אבא שאול אבא שאול תרתי בעי ומי בעי אבא שאול תרתי והא *תנן אבא שאול אומר את שיש בו שוה פרוטה חייב בתשלומין את שאין בו שוה פרוטה אינו חייב בתשלומין אמרו לו לא אמרו שוה פרוטה אלא לענין מעילה בלבד אבל לתרומה אינו חייב עד שיהא בו כזית ואם איתא כיון שיש בו כזית מיבעי ליה תיובתא ואף רב פפא הדר ביה דתניא °וחטאה בשגגה (שם ה) פרט למזיד והלא דין הוא ומה שאר מצות שחייב בהן כרת פוטר בהן את המזיד מעילה שאין בה כרת אינו דין שפטר את המזיד לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהן מיתה תאמר במעילה שחייב בה מיתה ת"ל בשגגה פרט למזיד ואמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין האי תנא מעיקרא אלימא ליה כרת ולבסוף אלימא ליה מיתה ואמר ליה הכי קאמר לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהן מיתה בפחות מכזית תאמר במעילה שחייב בה מיתה בפחות מכזית ואמר ליה *תנוח דעתך שהנחת את דעתי וא"ל מאי ניחותא דרבה ורב ששת שדו ביה נרגא מאן שמעת ליה דאמר הזיד

אמר אביי ר' עקיבא ור' יוחנן בן נורי. אע"ג דאיחייב בתשלומין סבירא להו דאין לו דמים ובהא פליגי רבי עקיבא ור' יוחנן בן נורי: א"כ. דסבירא ליה מותר ניהדר ליה ר' יוחנן לרבי עקיבא אף לזה יש לו היתר הסקה: כזית תרומה. בשאר ימות השנה קאי: פרט למזיק. תרומה של כהן אפי' בשוגג שאינו משלם חומש אלא קרן כשאר מזיק חולין: ההוא מיבעי ליה לדבר הראוי להיות קדש. וכוליה קרא משום סיפא אצטריך: דאית בה שוה פרוטה. וגיכא כזית כגון שנת בצורת: כיון דלית בה כזית כו'. דאכילה כתיבא בה: אמרוה רבנן קמיה דרב פפא. דקדקו מגבן ואמרו לפניו דהא מתני' דקפדא אכזית דלא כאבא שאול דהא שמעינן לי' דקפיד אפרוט' ולא אכזית: תרתי בעי. שיהא בו כזית דהא אכילה כתיבא ביה ושיהא בדמיו פרוטה דהא כתיב ונתן: חייב בתשלומין. אתרומת שוגג קאי וקרן וחומש קאמר: לענין מעילה. בנהנה מהקדש גבוה דהתם לא כתיב אכילה אבל לתרומה אפי' יש בו שוה פרוטה אין חייב חומש עד שיהא בו כזית מכלל לאבא שאול אע"ג דליכא כזית דאם איתא דתרתי בעי וביש בו כזית קאי אבא שאול וקאמר דאע"ג דאית ביה כזית בעינן פרוט' הכי הוה להו למימר כיון דיש בו כזית חייב: וחטאה בשגג'. במעיל' דהקדש כתיב: והלא דין הוא. דמזיד פטור מקרבן למה לי קרא: שחייב בהן הכתוב כרת. כגון חלב ודם: פטר בהן את המזיד. מקרבן דגבי חטאת שגגה כתיב: לא חייב בהן מיתה. בידי שמים אבל מעילה חייב על זדונה מיתה כדלקמן ודילמא מיתה חמירא מכרת: ואמר ליה רב נחמן גרסינן האי תנא אלימא ליה כרת ממיתה מעיקרא דקתני מעילה שלא חייב בה כרת אלא מיתה כו' אלמא כרת חמירא ולבסוף אלימא לי' מיתה דקתני תאמר במעילה כו': וא"ל. רבי חייא לעולם כרת אלימא ליה והך סיפא דמתני' הכי קאמר לא אם אמרת בשאר מצות שהרי לא חייב בהן אפילו מיתה בפחות מכזית תאמר במעילה שחייב בה מיהא מיתה בפחות מכזית בכולהו גרסינן ואמר ליה ומתקיף ליה רב פפא כו' עד הדר ביה: ומאי ניחותא. היכא דהא רבה ורב ששת שדו ביה נרגא בהאי פירוקא דתריליה ומקשו הכי היכי אמרי' דתנא אפחות מכזית מחייב מיתה: מאן שמעת ליה דאמר מעילה זדונה מיתה רבי. ועל כרחך מתרומה גמר לה כדמפרשינן וכיון דמתרומה גמר לא משכח בה מיתה אלא בכזית כתרומה דתרומה גבי מיתה כתיב בה אכילה דמיתה דתרומה נפקא לן מדסמיך וכל זר לא יאכל קדש גבי ומתו בו כי יחללוהו. באלו הן הנשרפין בסנהדרין (דף פג:): הזיד

ואין נתינה פחות משוה פרוטה. ורבנן נמי לא פליגי אלא משום דכתיב אכילה וא"ת והא קיימא לן (חולין דף קלז:) דחטה אחת פוטרת את הכרי אע"ג דכתיב בה נתינה דכתיב תתן לו ובהזהב (ב"מ מז.) אמר קונין בכלי אע"פ שאין בו שוה פרוטה אע"ג דכתיב ונתן לרעהו וגבי גט נמי אמרינן (גיטין דף כ.) כתבו על איסורי הנאה כשר אע"ג דכתיב ונתן בידה ויש לומר דהכא ודאי בעינן שוה פרוטה דנתינה קיימא אתשלומין והוי כמו השבת גזילה שאין בפחות משוה פרוטה ולהכי משום דכתיב ונתן משמע שפיר נתינה חשובה אבל שאר מילי אע"ג דכתיב בהן נתינה לא בעינן שוה פרוטה מיהו קשה לר"י דרבי יהודה דריש בכריתות (דף ו:) ואשר יתן ממנו על זר בכזית ויליף נתינה נתינה מתרומה ואדיליף מתרומה בכזית לילף מכל נתינה לחומרא דהוו בכל שהוא כגון מתן דמים ומתן בהונות שאין בהן שיעור והוי נמי דומי' דסיכה דהוי בכל שהוא ולמ"ד התם נתינה בכל שהוא א"ש*: ההוא מיבעיא ליה לדבר הראוי להיות קודש. ואע"ג דמאת הקודש דרשינן דבר הראוי להיות קודש אצטריך נמי ונתן דאי כתב את הקודש לחודיה ה"א דלא אתא למעוטי אלא מעות אבל כל פירות ישלם להכי כתב ונתן דמשמע שהפירות של נתינה בעינן ראוי להיות קודש: מעילה שלא חייב בה כרת אינו דין שפטר בה את המזיד. תימה נימא היא הנותנת דשאר מצות שהן חמורות שהן בכרת אין לזדונה כפרה אבל מעילה שהיא קלה שאין בה כרת יש לזדונה כפרה וכה"ג איכא בריש מכות (דף ב:) דקאמר ק"ו ומה הוא שעושה מעשה במזיד אינו גולה עדים שלא עשו מעשה אינו דין שלא יגלו היא הנותנת הוא שעשה מעשה במזיד לא יגלה כי היכי דלא תיהוי ליה כפרה הן שלא עשו מעשה יגלו דתיהוי להו כפרה ועוד ארבעה המביאין על הזדון כשגגה יוכיחו דאין בהן כרת וחייבין על זדונם הבא על שפחה חרופה ונזיר טמא ושבועת העדות והפקדון *(תוספתא דכריתות פ"א) ואומר ר"י דשפיר פריך בלאו הכי לא אם אמרת וכו' ומיהו קשה לר"י אמאי איצטריך בכריתות (דף ט.) בשפחה חרופה אשר חטא לרבות זדון וגבי נזיר נמי דריש מפתאום לרבות זדון דאי משום דלא נילף ממעילה דאמעיט מזדון אדרבה משבועת העדות והפקדון אית לן למילף דלחומרא מקשינן: ומינה

[ועי' תוספות גיטין כ. ד"ה דילמא כו' שייסבו קושיא זו וע"ע תוס' מנחות ס. ד"ה מי בעינן ותוס' ב"מ מז. ד"ה קונים בכלי]

רש"ל מ"ז

[וכ"ש להדיא במשנה דכריתות ח: ד' מביאין על הזדון כשוגג ומפרש שם (ט.) במשנה עצמה אלו מביאין כו']

מסורת הש"ס

[נזיר כב. כח:]

[יומא פ: פא. ב"מ נה: מעילה יט.]

[תוספתא דתרומות פ"ז ע"ש וצ"ל והתניא]

[שבת קנג: יומא פז. סנהדרין ל: מנחות מה.ק.]

רבינו חננאל

עקיבא ור' יוחנן בן נורי ור' אליעזר בן יעקב יש לומר כי כולהו סבירא להו חמץ בפסח אסור בהנאה ובהא פליגי מאן דפטר סבר לפי דמים משלם וחמץ בפסח אין לו דמים לפיכך פטור ומאן דמחייב סבר לפי מדה משלם ואע"פ שאין לו דמים כיון שאינו משלם אלא לפי מדה חייב לשלם ולית לן למימר מאי (דר' יוחנן בן נורי) [דסבר לפי מדה משלם דלמא סבירא ליה כר"י הגלילי] ונמצא דחמץ בפסח מותר בהנאה סבירא ליה דאי הכי הוי ליה לרבי יוחנן בן נורי לאהדורי לר' עקיבא אף חמץ בפסח יש לו היתר שאם רצה מסיקה או מריצה לפני כלבו כי היכי דמהדר ר' אלעזר חסמא ש"מ: ת"ר אכל כזית תרומה משלם קרן וחומש מ"ט דכתיב ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו ואכילה בכזית אכילה היא אבא שאול אומר אינו משלם עד שיהיה בה שוה פרוטה מאי טעמא דכתיב ונתן לכהן את הקדש ואין נתינה בפחות משוה פרוטה. תנא אכל פחות מכזית תרומה משלם קרן ואינו משלם חומש ואוקימנה דלא כאבא שאול דאי אבא שאול כיון דאית ביה שוה פרוטה אע"ג דלא הוי כזית ואמר רב פפא אפי' תימא אבא שאול [אבא שאול] תרתי בעי שיהיה בו כזית ושוה פרוטה. איני דאבא שאול לא בעי אלא אם יש כזית והתניא אבא שאול אומר כל שיש בו שוה פרוטה חייב בתשלומין וכל שאין בו שוה פרוטה אינו חייב אמרו לו לא אמרו שוה פרוטה אלא לענין מעילה אב לענין תרומה עד שיהא בה כזית מכלל דהשתא*) לאבא שאול לא מחייב ואם איתא דאבא שאול לא הוה מחייב עד דאית ביה כזית כיון שיש בה כזית חייב הוה להו למימר ועלתה בתיובתא לרב פפא: ואף רב פפא הדר ביה דתניא נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי ה' פרט למזיד שאינו מביא קרבן והלא דין הוא ומה שאר מצות שחייב בהן כרת פטר המזיד מקרבן מעילה שלא חייב בה כרת אינו דין שיפטור בה המזיד לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהן מיתה כו' וקשיא לן האי תנא מעיקרא אלימא ליה כרת ויליף מעילה שהוא במיתה מחייבי כריתות בקל וחומר והדר פריך האמר במעילה שחייב בה מיתה מכלל שהמיתה חמורה מן הכרת ושנינן לעולם כרת חמורה כי פריך בפחות מכזית פריך דליתא בחייבי כריתות ואיתא במעילה שהיא במיתה ויליף הטא הטא מתרומה כתיב במעילה ונפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי

*) אולי צ"ל מכלל דכ"ש לבד לאבא שאול ג"כ חייב דאם היכא וכו'.

צז א מיי' פ"א מהל' מעילה הלכה ג:
צח ב מיי' פ"ב מהל' תרומות הלכה ט:

תורה אור

הזיד במעילה במיתה רבי היא דתניא *הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים *באזהרה מאי טעמא דרבי אמר רבי אבהו *גמר חטא חטא מתרומה מה תרומה במיתה אף מעילה במיתה ומינה מה תרומה בכזית אף מעילה בכזית ומתקיף לה רב פפא ממאי דרבי כרבנן סבירא ליה דילמא כאבא שאול סבירא ליה דאמר יש בה שוה פרוטה אע"ג דלית בה כזית והא רב פפא הוא דאמר דאבא שאול תרתי בעי אלא ש"מ הדר ביה מר בריה דרבנא אמר הכי קאמר לא אם אמרת בשאר מצות שלא עשה בהן שאין מתכוין כמתכוין שאם נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר שפטור תאמר במעילה שאם נתכוין להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה שמעל רב נחמן בר יצחק אמר הכי קאמר לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא מתחייב בהן שאין מתעסק כמתעסק שאם נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר שפטור תאמר במעילה שאם הושיט ידו לכלי ליטול חפץ וסך ידו בשמן של קודש שמעל אמר מר בד"א במפריש תרומה והחמיצה אבל הפריש חמץ תרומה דברי הכל אינה קדושה מנא הני מילי *אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא °תתן לו ולא לאורו מתיב רב הונא בריה דרב יהושע *[ב]אין תורמין מן *הטמאה לטהורה ואם תרם בשוגג תרומתו תרומה ואמאי לימא לו ולא לאורו לא קשיא התם היתה לו שעת הכושר הכא לא היתה לו שעת הכושר ודלא היתה לו שעת הכושר היכי דמי כגון דאחמיץ במחובר אבל אחמיץ בתלוש הכי נמי דקדשה א"ל אין °בגזירת עירין פתגמא *ובמאמר קדישין שאלתא וכן מורין בבי מדרשא כוותי כי אתא רב הונא בריה דרב יהושע אמר

(דברים יח) (דניאל ד)

רש"י

הזיד. בהנאת קדש ששגגתה מעילה: ר' אומר במיתה. כדמפרש גמר חטא חטא הנאת קדש מאכילת תרומה כתיב הכא וחטאה בשגגה וכתיב בתרומה לא ישאו עליו חטא ומתו בו וגו' (ויקרא כב): וחכ"א באזהרה. רבנן נמי אית להו גזירה שוה דר' דהא עיקר מילתא דמעילה בהא גזירה שוה גמרי בפרק חמישי דמעילה (דף יח:) בברייתא גבי פגם ונהנה ובדבר שפגם נהנה ובתלוש מן הקרקע ובשליח שעשה שליחותו כל הני מתרומה גמרי בה ואזהרה נמי מתרומה גמרי מה אכילת תרומה הזהיר דכתיב (א) לא יאכל קודש אף הנאת הקדש דמעילה הזהיר ומיהו מיתה לא גמרינן מינה כדמפרשי רבנן טעמייהו בסנהדרין דמיעט רחמנא בתרומה ומתו בו והאי בו מיעוטא בו ולא במעילה וכן עיקר: מאי טעמא דרבי גרסינן: ומינה. היינו נרגא כלומר וכיון דמיתה מהכא נפקא לן על כרחיך הכי תילף ומינה מה תרומה מיתה הכתובה בה אאכילה כתובה דהוא כזית אף מעילה אין מיתה עד דאיכא כזית וליכא למימר דתנא הכי תאמר במעילה שחייב בה מיתה בפחות מכזית: ומתקיף לה גרסינן: ומתקיף לה רב פפא. להני דשדו ביה נרגא: ממאי דרבי. בתרומה כרבנן דפליגי אדאבא שאול סבירא ליה דבעו כזית בתרומה דילמא כאבא שאול סבירא ליה ושפיר מצי למילף מינה מיתה במעילה דהיא בשוה פרוטה מתרומה אפילו לפחות מכזית: מר בריה דרבנא אמר. הא מתניתא דלעיל בשיבושא איתני בבי מדרשא והכי קאמר שיפא לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהן קרבן בשוגג (ב) שאין מתכוין לאותה מלאכה כשוגג שמתכוין לאותה מלאכה: שאם נתכוון לחתוך את התלוש. שהוא מתכוין לדבר המותר וחתך את המחובר שאפילו בשבת פטור דמלאכת מחשבת בעינן שיתכוין לחתיכת מחובר ומיהו שגג בשבת שאינו יודע שהוא שבת או אינו יודע שהמלאכה זו אסורה: תאמר במעילה שאם נתכוון כו' שמעל. כגון היו כאן גיזי חולין וגיזי עולה ונתכוין ליטול של חולין והלכה ידו על של עולה ומכיר הוא מי עולה ומי חולין אלא שנסתכל במקום אחר דהיינו שאין מתכוין למעשה זה וחייב מעילה דוחטאה בשגגה כל דהו כתיב ולא כתב בה מיעוטא כדכתיב בשבת מלאכת מחשבת וכתיב בשאר מצות אשר חטא בה פרט למתעסק והיינו מתעסק שמתעסק בדבר אחר ובא זה לידו: ר"נ בר יצחק אמר. הא לא הוה ליה למיתני דהא בשאר מצות נמי אם היה מתעסק בחתיכה ואפי' בשל היתר ועלתה בידו חתיכת איסור ואע"ג דאין מתכוין לזו מלאכת מחשבת היא וחייב אלא הכי קאמר לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהן שאין מתעסק בדבר היתר ושגג באיסור כיוצא בו כמתעסק בדבר היתר ועלה בידו איסור: שאם נתכוון להגביה את התלוש. דהיינו אין מתעסק בחתיכה לגמרי ואפי' בשל היתר והתך מחובר שפטור ולא עשאו כמתעסק לחתוך תלוש וחתך מחובר: תאמר במעילה שאם הושיט ידו כו'. ולא היה מתעסק בשום סיכה ואפילו בשל היתר וסך ידו בשמן של קודש שמעל: אמר מר במה דברים אמורים כו' דברי הכל. קאמר ואפי' למאן דשרי הנאת חמץ בפסח קאמר: תתן לו. בתרומה כתיב ראשית דגנך וגו': ולא לאורו. אפי' היא ראויה להסיק הואיל ואינה ראויה לאכילה: אין תורמין מן הטמא על הטהור. לכתחלה שמפסיד את הכהן: בשוגג. שלא ידע שטבל זה טמא: שהיתה לו שעת הכושר. שנראית כבר לתרומה קודם שנטמא והא דלעיל בחמץ שלא היתה לו שעת הכושר לתרום ממנו דקודם שחל הפסח היה מחובר והחמיץ במחובר וכל זמן חיבורו לא היה ראוי לחול שם תרומה עליו דראשית דגנך כתיב משנדגן ודיגון לשון אסיפה והעמדת כרי הוא: עירין. מלאכים כלומר תלמידי חכמים שהם כמלאכי השרת אמרי בבית המדרש כמותי דהא דקתני לעיל אינה קדושה בשהחמיץ במחובר קאמר: ובמאמר קדישין שאילתא. מקרא הוא בדניאל: מורין. מורין הוראה: כוותי. כמותי: רב הונא בריה דרב יהושע אמר. אפילו בשהחמיץ בתלוש נמי קאמר דאינה קדושה: דאמר

תוספות

ומינה מה תרומה בכזית. אע"ג דבסוף כל התדיר (זבחים נא:) ובפרק בתרא דמנחות (דף קז.) איכא למ"ד דרבי סבר דון מינה ואוקי באתרה הכא אין לומר אוקי באתרה מה מעילה דממון שוה פרוטה אף מעילה דאכילה כן דהא אכילה דהקדש מאכילה דתרומה יליף והיאך יהיה בו מיתה אם לא כשיעור אכילת תרומה דבשאר נהנה ליכא מיתה אלא אאכילה אפילו לרבי דומיא דתרומה ואם תאמר אמאי אין מפרש לא אם אמרת בשאר מצות שלא חייב מיתה עד דהוי כזית בכדי אכילת פרס תאמר במעילה דאפי' בעינן כזית הא תנן בפרק הנהנה (מעילה יח:) לירף את המעילה אפי' לזמן מרובה וי"ל דאיכא נמי למיפרך דנילף מתרומה שלא יצטרף: אף מעילה בכזית. תימה לר"י דהכא משמע דמאן דיליף חטא חטא סבירא ליה דמעילה בכזית כמו תרומה וכולהו אית להו גזירה שוה דפרק הנהנה (גם זה שם) יליף מעילה מתרומה למילי טובא ורבנן לא פליגי ארבי אלא לענין מיתה משום דכתיב בו ולא במעילה ואם כן מ"ט דרבנן דלעיל דאמרי לא אמר שוה פרוטה אלא לענין מעילה אבל בתרומה עד שיהא בו כזית: נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר. ר"ת מפרש כגון שהוא מחובר דאי נתכוון לחתוך תלוש זה וחתך מחובר אחר מאי איריא נתכוון לתלוש אפילו נתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר פטור הואיל ולא איתעבידא מחשבתו דתניא בהדיא בפרק ספק אכל (כריתות כ:) היו לפניו שתי נרות ונתכוון לכבות את זה וכבה את זה פטור: תתן לו ולא לאורו. אור"י דלא איצטריך למידרש מלו אלא לר' יוסי הגלילי דאית ליה חמץ מותר בהנאה °דלהנך תנאי דאסרי חמץ בהנאה נפקא לן מונתן לכהן את הקודש דבר הראוי להיות קודש או מתתן לחודיה שאין ליתן אלא מידי דשרי בהנאה לכל הפחות דשייכא ביה נתינה ולכך משמע ליה למידרש מתתן לו דבר הראוי לאכילה ולא דבר שאין ראוי אלא לאורו והיינו תרומה טמאה דלא חזיא אלא לאורו דאיסור הנאה מתתן נפקא ואם תאמר ובעל הגמרא דבעי מנהני מילי והא הנך תנאי דהך ברייתא דהפריש חמץ תרומה ד"ה אינה קדושה כיון דסבירא להו דאסור בהנאה דבר פשוט הוא דאינו קדוש ומאי קבעי ליה יש לומר דפשיטא ליה לגמרא דלא איצטריך למיתני בברייתא ד"ה אלא לרבי יוסי הגלילי דמשום דהנך דאסירי בהנאה לא איצטריך למיתני ולהכי בעי מנהני מילי לרבי יוסי הגלילי אי נמי רב נחמן גופיה דמפרש לו ולא לאורו קאמר מה"מ לפי שהיה פשוט לו דאליבא דכ"ע קתני הכי וכה"ג איכא בכמה דוכתי*: אמר

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וחכמים וכו' הזהיר דכתיב וכל זר לא יאכל: (ב) ד"ה מר בריה כו' בשוגג בפחות מתכוין:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה תתן לו. דלהנך תנאי דאסרי חמץ בהנאה. יש לעיין דלכהורה לא צריך קרא כלל דהא אין יכול לקרות שם תרומ' דאיסורי הנא' לאו דידיה' הוי כדאמרינן ב' דברים שאין הכתוב כו' ועי' כריתות דף כד ע"א:

[סנהדרין פג.] סב.
[קדושין מב: סנהדרין פד. זבחים מה. תמורה ג. מעילה יח:]
שבת כה:
מנחות כה: תרומות פ"ב מ"ב יבמות פט.
[עי' תוס' כולם לח. ד"ה וא"ר יוחנן יומא סו. ד"ה הני כ' עגווין ב"מ כח. ד"ה וכמה ב"ב כב: ד"ה וכמה וכמותו כט. סוף ד"ה היכי ובנזיר נ. ד"ה פשיטא]

רבינו חננאל

מקדשי ה' והתיב בתרומה ולא השא עליו חטא בהרימכם את חלבו תדחה ולא אשכחן מאן דאמר הזיד במעי' במיתה אלא רבי דתניא הזיד במעילה ר' אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה ואמרינן מאי טעמא דרבי גמר חטא חטא מתרומה מה תרומה במיתה דכתיב ומתו בו כי יחללוהו אף מעילה במיתה ומינה מה תרומה בכזית חייב פחות מכזית פטור אף מעילה כך. ואסיקנא דודאי רב פפא דאמר אבא שאול בעי תרתי כזית ושוה פרוטה הדר ביה: מר בריה דרבנא אמר לא הכי קתני לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא עשה בהן שאין מתכוין כמתכוין שאם נתכוין לחתוך את התלוש בשדה וחתך את המחובר שפטור תאמר במעילה שאם נתכוין להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה שמעל. ורב נחמן בר יצחק אמר שאם נתכוין להגביה התלוש וחתך המחובר פטור תאמר במעילה שאם נתכוון להושיט ידו לדביות ליטול דפין וסך שמן של תרומה: בד"א במפריש תרומה והחמיצה אבל הפריש חמץ תרומה דברי הכל אינה קדושה דא"ק ראשית דגנך תתן לו כלומר תתן לו תרומה מה שהן ראויה לו לאכילה ולא מה שאין ראוי לו ואע"פ שראוי לאורו בעינן לו ממש ומותבינן מדתנן בתרומות פ"ב אין תורמין מן הטמא על הטהור ואם תרם בשוגג תרומתו תרומה אמאי והא אינה ראויה לו ופרקי' שאני הכא דהיתה לה שעת הכושר קודם שתטמא אבל הא דתניא הפריש חמץ תבואה בפסח דברי הכל אינה קדושה כגון שהוכשר החטים והחמיצו והן מחוברין קודם קצירתן שלא היתה להם שעת הכושר בכל ואמרי' שכבר דאי יתה לה שעת הכושר כגון ההחמיצה אחר תלישה הכי נמי דקדשה. אמר ליה רב נחמן בר יצחק אין הכי נמי דקדשה בגזירת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאלתא וכן מורין בבי מדרשא

עין משפט נר מצוה

צט א מיי' פי"ב מהל' תרומה הלכה יא ופי"ז מהל' איסורי מזבח הלכה ז :
ק ב מיי' פ"ט מהלכות טומאת אוכלין הי"ב : [שבת טו.]
קא ג ד מיי' פי"ב מהלכות תרומה הלכה יב :

מסורת הש"ס

אמר אבר קרא °ראשית *ששיריה ניכרין לישראל °יצתה זו שאין שיריה ניכרין יתיב רב אחא בר רב עויא קמיה דרב חסדא ויתיב ואמר משמיה דר' יוחנן *[א]ענבים שנטמאו °דורכן פחות פחות מכביצה ויינן כשר לנסכין אלמא קסבר משקין מיפקד פקידי לאימת קא מיטמאי לכי סחיט להו לכי סחיט להו ליתיה לשיעוריה אי הכי כביצה נמי *דהתנן [ב]טמא מת שסחט זיתים וענבים כביצה מכוונת טהורין התם דאי עבד הכא לכתחלה גזירה דילמא אתי למיעבד יותר מכביצה א"ל רב חסדא *מאן ציית לך ולרבי יוחנן רבך וכי טומאה שבהן להיכן הלכה אלמא קא סבר משקין מיבלע בליעי וכיון דאיטמו ליה אוכלא איטמו ליה משקין אמר ליה ואת לא היסברא דמשקין מיפקד פקידי והתנן טמא מת שסחט זיתים וענבים *מכוונת כביצה טהורין אי אמרת בשלמא מיפקד פקידי משום הכי טהורין אלא אי אמרת מיבלע בליעי אמאי טהורין א"ל הרא בבאי עסקינן בענבים שלא הוכשרו לאימת מתכשרי לכי סחיט להו *כי סחיט להו בציר להו שיעורא דאי לא תימא הכי הא דתניא *הא למה [לעיל לג.] זה דומה לתרומת תותין (זיתים) וענבים שנטמאה שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה הא היתר אכילה נמי אית ביה דאי בעי דריך להו פחות מכביצה אמר רבא גזירה *דילמא אתי בהו לידי תקלה °אמר ליה אביי ומי חיישינן לתקלה והא תניא מדליקין בפת ובשמן של תרומה שנטמאת אמר ליה [ג]פת זריק ליה בין העצים שמן של תרומה רמי ליה בכלי מאוס גופא מדליקין בפת ובשמן של תרומה שנטמאת אביי אמר משמיה דחזקיה ורבא אמר דבי רבי יצחק בר מרתא אמר רב הונא לא שנו אלא פת אבל חיטי לא שמא יבא בהן לידי תקלה ורבי יוחנן אמר [ד]אפילו חיטי ואמאי ניחוש דילמא אתי בהן לידי תקלה כדאמר רב אשי בשליקתא

תורה אור [דברים יח]

דאמר קרא ראשית. משמע שתהא היא ראשית ואלו שיריים ניכרים שתהא היא מותרת לישראל ואי במפריש תרומת חמץ מה היתר יש בשיריה שתהא ראשיתן עושה שיריים כי הוו מעיקרא טבל הוו שרו בהנאה ואסורין באכילה השתא נמי שרו בהנאה ואסורין באכילה משום חמץ ולענין מאי הוו שיריים : פחות מכביצה. אוכל טמא אין מטמא אחרים : ויינן כשר לנסכים. דהיינו מטמא : קסבר משקין מיפקד פקידי. מופקדין הן בתוך הזג ואינן חיבור לו אלא כמי שנותנין בכלי וכשנטמא הזג לא נטמא משקה בכלל זג טומאת אוכלין דלאו אוכל דכותיה חשיבי בהדייהו וטומאת משקין נמי לא נטמאו ואע"פ שמשקה מקבל טומאה בכל שהוא דלא היה שם משקה עליו מעולם ואין נצרף חביריו עמו דהא זג זה לא נגע במשקין שבחבירו: לאימת מיטמו. משקין לכי סחיט להו והנסחטין נוגעין לכל הזגים יחד וכי סחיט להו ליתיה לשיעוריה דאין בזגין כביצה ליתן טומאה דהא פחות מכביצה דרך : בכביצה נמי. דהא כי נפיק משקין מינייהו חסר ליה שיעוריה. אוכל ומשקה מקבל טומאה בכל שהן אבל אין מטמא אחרים אלא אוכל כביצה ומשקה ברביעית והכי תניא בתורת כהנים מכל האוכל מלמד שמטמא בכל שהוא יכול יטמא לאחרים בכל שהוא ת"ל אשר יאכל אוכל הנאכל בבת אחת והיינו כביצה כדאמרינן בפרק יוה"כ (יומא פ.) אין בית הבליעה מחזקת יותר מביצת תרנגולת ואני שמעתי דאף לקבל טומאה בעי כביצה: טמא מת שסחט זיתים וענבים כביצה מכוונת טהור. וכדמסיק מילתא במסכת טהרות ובלבד שלא יגע במשקה וכגון שדרכן בפשוטי כלי עץ שאין מטמאין שאין כאן מטמא משקה אלא הזגין שנגע בהן הטמא קודם לכן בידים שהוא לא נזהר אלא משיצא משקה וכשהמשקין נוגעין בזגין כבר חסר שיעור כביצה ויותר מכביצה כל דהו קתני התם בהדיא טמא שכיון שיצא טפה ראשונה נטמאת הטפה בכביצה שעדיין היה באוכל כביצה אע"ג דאין משקה הנבלע באוכל מקבל טומאה עמו משלים הוא את שיעורו דדכוותה תנן התם טובא ובמנחות (דף נד:) נמי מייתי לה בגמרא כביצה אוכלין שהניחו בחמה ונתמעטו טהורין וכן כזית חלב ופיגול ונותר חזר והניחן בגשמים ותפחו טמאין וחייבין עליהן משום פיגול ונותר וחלב ואע"ג דגשמים הנבלעין בתוכו לאו חלב נינהו דאי סחיט להו ושתי מינייהו כזית פטור אפילו הכי כל כמה דבגווה נינהו משלמי לשיעוריה וטמא מת דוקא נקט שאינו מטמא בהיסט והוא הדין לטמא שרץ וכל טומאת מגע ורישא דכולהו נקט אבל זב שמטמא בהיסט שסחט אפילו גרגיר יחידי תנן התם דמטמא אפילו בפשוטי כלי עץ דכיון דיצאת טפה ראשונה *ונטבל העץ והגביהו נטמאו משקין שעל העץ במשא דמשקה מקבל טומאה בכל שהוא וכשחזר ונתנו לתוכו נתערב טמא בטהור והכל טמא: התם דאי עביד קאמר. שסחט אבל הכא בבא לימלך מה יעשה נימא ליה דרוך פחות מכביצה אבל כביצה לא דילמא אתי למיעבד יותר מכביצה כל שהוא וכשיוצא טפה ראשונה עדיין יש באוכל כביצה ונטמאת הטפה וחוזרת ומתערבת במשקין: טומאה שבהן. שקיבלו תחלה עם האוכל כשנטמאו הענבים: משקין בליעי. באוכל הן בלועין מכל דפנותיו וחיבור הן לו ונטמאו עמו: אמאי טהורין. הרי נטמאו הענבים במגע טמא מת ואע"פ שלא נגע במשקה נטמא: כי סחיט להו ליתיה לשיעוריה. וכשנוגע באוכל הנגוב ודוחהו אל תחת המדוך אין בהן שיעור כדי לקבל טומאה והוא זהיר מליגע במשקה כדקתני בהדיא ובלבד שלא יגע במקום המשקה: דאי לא תימא הכי. דמשקין בליעי ואיטמאו אלא מיפקד פקידי ואין מטמאין בנגיעת טומאה באוכל: הא דתניא. לעיל כו' לתרומת תותים וענבים דמשמע שנטמאו תותים וענבים קודם דריכה וקתני אין לו בה היתר אכילה הא היתר אכילה נמי אית בה דאי בעי דריך לה פחות מכביצה: לידי תקלה. כשהוא דורכן שמא יאכל מהן: מדליקין בפת ובשמן כו'. והא ודאי בחד שעתא לא מדליק שמן כולה אלא לזמן מרובה ולא חיישינן דילמא אכיל מיניה: אלא פת. דכי זרק ליה ממאיסא ותו לא אתי למיכליה: אבל חיטי. אי נמי זריק להו לא ממאיסי:

בשליקתא

אמר קרא ראשית שיריה ניכרים. ואם תאמר והא שיריה ניכרים דמעיקרא הוה אסירא בהנאה של כילוי כגון הדלקה וכיוצא בו מידי דהוה אטבל טמא דאין מדליקין בו ומשעת הרמה ואילך מדליקין בו וי"ל דדוקא בטבל טמא אין מדליקין כדדרשינן *את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר מה תרומה טהורה אין לך בה אלא משעת הרמה ואילך אף תרומה וכו' אבל בטבל של חמץ מדליקין דלא איירי אלא בשתי תרומות :

לאימת מתכשרי לכי סחיט להו וכי סחיט להו בציר ליה שיעוריה. מכאן מקשה ר"ת לפ"ה דפירש דכל שהוא מקבל טומאה מן התורה דהא מכי נפיק מינה פורתא מתכשרי ומיד מקבל טומאה כל הנשאר דמשקין מיבלע בליעי וה"ר יוסף תירץ דאע"פ שאוכל מקבל טומאה בפחות מכביצה °אין מקבל הכשר בפחות מכביצה ואומר ר"י דהיינו טעמא דמאשר יאכל נפקא ליה לטמא אחרים בכביצה אוכל שנאכל בבת אחת ועלה קאי אשר יבא עליו מים אלמא לא מקבל הכשר בפחות מכביצה ועוד מקשה ר"ת דאמרינן בפ' אלו עוברין (לקמן מד.) הסוס והשמן של תרומה ומקפה של חולין ונגע טבול יום במקצתו לא פסל אלא מקום מגעו וכתב בכל הספרים והוינן בה מקום מגעו אמאי פסול והא לא הוי כביצה אלמא לא מקבל טומאה בכל שהוא ורש"י מוחק שם מן הספרים ומפרש בדוחק ועוד ה"ר אליהו מביא ראיה מת"כ דדרשינן גבי כלי חרס דכתיב ואותו תשברו אותו אתה שובר לטהרתו ואי אתה שובר אוכלין לטהרתן ואי מקבלין טומאה בכל שהוא פשיטא דלא מהני להו שבירה והיא דת"כ שהביא רש"י שאוכל מטמא בכל שהוא אסמכתא היא ומילי טובא מפיק מקרא בת"כ וליתנהו אלא אסמכתא ורש"י בעצמו חזר בו בפ' אותו ואת בנו (חולין דף פב.) בשמעתא דפרה מטמא טומאת אוכלים דהקשה למה לה קבלת טומאה היא גופה מטמאה אדם ובגדים ותירץ רש"י דכי האי גוונא מפרש בכריתות בפ' דם שחיטה (דף כא.) כגון שחיפה בפחות מכביצה בצק אי משוית ליה אוכל מצטרף ליה בהדי בצק ומקבל האי בצק טומאה אם יגע בטומאה ומטמא אחר אוכלין ואי לאו אוכל הוא לא מקבל האי בצק טומאה דלית ביה שיעור וכי נגעי ביה אוכלין אחריני טהורין הן שאין נוגעין בכביצה אלא בבצק לשון רש"י:[וע"ע תוס' שבת צא. ד"ה אי לענין ותו' זבחים לא: ד"ה אמר]:

בשליקתא

רבינו חננאל

מדרשא כואתי: **רב** הונא בריה דרב יהושע אמר בעינן ראשית ששיריה מותר לישראל יצאת תרומת חמץ בפסח ששיריה אסורה לישראל: **אמרי** משמיה דר' יוחנן ענבים שנטמאו דורכן פחות פחות מכביצה ויינם כשר לנסכים אלמא קסבר משקין מיפקד פקיד בזגין ולא נגע בהו טומאה אימת איטמו לכי סחיט להו בתר דסחיט להו ליכא אוכל כביצה דלטמא להו להני משקין ואקשי' אי הכי לדרכינון אפי' כביצה נמי והא תנן בטהרות פ"ג טמא מת שסחט זיתים וענבים כביצה מכוונת משקה הנסחט מהן טהור ובלבד שלא יגע במקום המשקה יתר מכביצה טמא שכיון שיצאת טיפה ראשונה נמצאת מכביצה ושני' מתני' התם משום דאיעבד והתם אבל לכתחלה לא שרינן ליה דאי שרית' כביצה חיישי' דלמא אתי למעבד הוא ביותר מכביצה ותנן יתר מכביצה טמא שכיון שיצאת טיפה ראשונ' נטמאת מכביצה לפיכך לא שרינן אלא פחות פחות מכביצה : **אמר** רב חסדא והלא ענבים הללו שנטמאו קתני מכלל דטמאין הם ואם כן טומאה שלהם להיכן הלכה דיינן כשר לנסכים ודייקי' מדבריו דאמר אנה הלכה טומאתן מכלל דקסבר הוא משק' בענבים מבלע בליעי וכיון שנטמאו הענבים הן והמשקין שבהן נטמאו ביחד וכיון שנטמאו יחד אנה הלכה טומאתן ואקשי' איני שאם נטמאו הענבים נטמאו גם המשקין והא טמא מת שנגע בענבים טמאן ותנן טמא מת שסחט ענבים כביצה מכוונת טהור אע"פ שנגע בהן וטמאן ואי אמרת נטמאו גם המשקין אמאי תנן טהור ושנינ' אליבא דרב חסדא בשלא הוכשרו ולא טמאן בנגע טמא מת אימת טמאו לכי מתכשרו מן המשק' דמסחטי מינייהו בתר דסחטו מינייהו כל דהו בצר ליה שיעורו דביצה דהא כביצה מכוונת הוו וכיון דבצרו מכביצה לא טמאו אבל הני ענבים דאמר ר' יוחנן הוכשרו דהא נטמאו קאמר דאי לא תימא הכי דמשקה בענבים בליע הא דתניא הא למה זה דומה לתרומת תותים וענבים שנטמאת שאין לה היתר אכילה ולא היתר הסקה כלל אמאי לית ליה והא אי דריך להו פחות פחות מכביצה שרו בשתיה. אמר רב פפא ההיא גזירה היא משום דחיישי' דלמא אתי לידי תקלה כלומר כמות שהם או יסחטם יותר מכביצה. **מותיב** עליה אביי מדליקין בפת ובשמן של תרומה שנטמאת ואי חיישינן דלמא אתי לידי תקלה הכי שרינן ליה ושני' פת זריקה לבין העצים שמן נמי רמי ליה בכלי מאוס וכיון דמאיס לא אתי למיכל מינייהו וכן חיטי.

[עירובין לג: חולין קלו:]
[לקמן לד: עי' תוס' חולין קיז: ד"ה ולא בומר]
שבת קמד: טהרות פ"ג [מ"ג]
[נדרים נט: שבועות יז: מעילה יב.]
[נ"ל כביצה מכוונת]
[עי' תוס' כריתות יג. ד"ה כיון]
ס"א ל"ג
[לעיל כ: וש"נ]
ס"א ונתנו בתוכו

גליון הש"ס

גמ' יצתה זו שאין שיריה ניכרין. תמוה לי דא"כ לא תליא כלל בתרומ' אם היא חמץ או לא ותלי בכל

בשיריים דמשכחת דמפריש תרומת חמץ כיש לו סאה חמץ וק' סאין שאינן חמץ דיכול לקרות לסאה חמץ תרומה על הק' סאין דהא שיריה ניכרין ובסיפוך אם הק' סאין חמץ וסאה שאינה חמץ אי להפריש סאה זו על הק' סאין דאין שיריה ניכרין : שם דורכן פחות. עיין חולין קי"ז ע"ב תוס' ד"ה ולא סומר : שם א"ל אביי ומי חיישינן לתקלה. ק"ל דאיך סבר אביי דלא חיישי' לתקלה דמשקין בלועי ומטמאים מ"מ הא הוי לזילוף אע"כ דחיישי' לתקלה וכמ"ש רש"י לעיל דף לב ע"א וצ"ע : בתוס' ד"ה לאימת וכו' אין מקבל הכשר. עיין כריתות יג ע"א תוס' ד"ה כיון :

*בשליקתא ומאיסתא הכא נמי בשליקתא ומאיסתא והיכא איתמר דרב אשי אהא דאמר רבי אבין בר רב אחא א"ר יצחק אבא שאול גבל של בית רבי היה והיו מחמין לו חמין בחיטין של תרומה טמאה ללוש בהן עיסה בטהרה אמאי ניחוש דילמא אתי בהו לידי תקלה א"ר אשי בשליקתא ומאיסתא אביי בר אבין ורב חנניא בר אבין תנו תרומות בי רבה פגע בהו רבא בר מתנה אמר להו מאי אמריתו בתרומות דבי מר אמרו ליה ומאי קשיא לך אמר להו *תנן שתילי תרומות שנטמאו ושתלן (א) טהורים מלטמא ואסורין מלאכול (בתרומה) וכי מאחר דטהורין מלטמא אמאי אסורין מלאכול אמרו ליה הכי אמר רבה מאי אסורין אסורין לזרים ומאי קמ"ל גידולי תרומה תרומה *תנינא גידולי תרומה תרומה וכי תימא גידולי גידולין ומאי קמ"ל בדבר שאין זרעו כלה *הא נמי תנינא הטבל גידוליו מותרין בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין באכילה אישתיקו א"ל מידי שמיע לך בהא אמר להו הכי אמר רב ששת מאי אסורין אסורין לכהנים הואיל ואיפסילו להו בהיסח הדעת הניחא למ"ד היסח הדעת פסול הגוף הוי שפיר אלא למ"ד היסח הדעת פסול טומאה הוי מאי איכא למימר דאתמר היסח הדעת רבי יוחנן אמר פסול טומאה הוי ורבי שמעון בן לקיש אמר פסול הגוף הוי רבי יוחנן אמר פסול טומאה הוי שאם יבא אליהו ויטהרנה שומעין לו רבי שמעון בן לקיש אומר פסול הגוף הוי שאם יבא אליהו ויטהרנה אין שומעין לו איתיביה רבי יוחנן לרשב"ל *ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר *לול קטן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש ששם היו זורקין פסולי חטאת העוף ותעובר צורתן ויוצאין לבית השריפה אי אמרת בשלמא פסול טומאה הוי משום הכי בעי עיבור צורה שמא יבא אליהו ויטהרנה אלא אי אמרת פסול הגוף למה לי עיבור צורה *והתנן *זה הכלל

כל

רש"י

בשליקתא ומאיסתא. לאחר שנטמאו שולקן ואח"כ זורקן לבין העצים והן נמאסות ורב הונא חייש דלמא אכיל לה מקמי דלישלקינהו או בשעה ששולקן: והיו מחמין לו חמין בחיטין של תרומה טמאה. שהיו לוקחין אותם מכהנים בזול: ללוש בהן עיסה בטהרה. כלומר אע"פ שרבי אוכל חולין בטהרה היה לא חייש דילמא נגעו הני חטים טמאים בעיסה דבטלו להו מתורת אוכל ולא מטמאו: תנו תרומות. מס' תרומות: מאי אמריתו. חידוש וטעמא בתרומות שאתם שונים בבית אדם גדול כרבה: שתילי תרומה. כגון שתילי כרוב וכרישין: טהרו מלטמא. אחרים שחיבורן לקרקע בטלן מתורת אוכל: ואסורין מלאכול. וקא ס"ד משום טומאה ולכהנים: אסורים לזרים. דלא אמרינן פקע שם תרומה מינייהו: ומאי קא משמע לן גידולי תרומה כתרומה. אפילו בדבר שזרעו כלה כגון חיטין או נלעות שומין הגינה: וכי תימא. האי אסורין מלאכול בדבר שאין זרעו כלה קאמר כגון בצלים דקים שקורין ניבו"ש וכששותלים אחת אחת לבדה הן טוספות ומתחברות ששה וד' יחד והיינו גידולי גידולין אותן הנוספות עליהן שלא היו תרומה מעולם וגידולין עצמן כגון שתילי כרוב שהולכים ומרחיבין העלין הראשונים ובדים החדשים העולין בקלח הוו גידולי גידולים: הטבל גידוליו מותרין. אע"פ שנתמרח בכרי והוקבע למעשר וחל עליו שם טבל וזרעו ולא הפריש מעשרותיו תחלה וצמח ונגמר וקצרו מותר לאכילת עראי עד שימרח בכרי ואף על גב דגידולי תרומה תרומה מדרבנן הוא ולחומרא שלא להפסיד את הכהנים אבל גידולי טבל חולין הן והרי הן כשקוצרן כשאר תבואה ואוכל מהן עראי עד שימרחם: בהיסח הדעת. כשנטמאו מתחלה הסיח דעתו מהם שוב מלשומרן ונפסלין בהיסח הדעת דכתיב גבי תרומה (במדבר יח) את משמרת תרומותי עביד לה שימור ולא תסיח דעתך: פסול הגוף הוי. מעלה היא בקדשים שנפסלין בכך ושם פסול הוא לעצמו ואפילו יבוא אליהו ויאמר שלא נטמאו כל אותן הימים שהסיח דעתו מהן אין שומעין לו: שפיר. משום הכי אסורין שאין שתילתן מועלת להן להסיר שם פסול מעליהן: אלא למ"ד. כל מה שקדשים נפסלין בהיסח הדעת איטו אלא משום חשש טומאה שמא ע"י שהסיח דעתו משמירתן נגעה בהן טומאה ואינו יודע: מאי איכא למימר. הני אמאי מיפסלי משום חשש טומאה הא אפי' טומאה ודאית שבהן טיהרתם שתילתן: ויטהרנו. ויאמר שלא נגעה בו טומאה כל ימי היסח: לול קטן. כמין גומא חלולה עשויה בבנין הרצפה: בין כבש למזבח. כלומר בקרן זוית סמוך לכבש וסמוך למזבח במקום שהם מתחברים: במערבו של כבש. אצל שפת מערבית של כבש: ששם זורקין פסולי חטאת העוף. לפי שהיא נעשית בקרן מערבית דרומית למטה וכשאירע פסול בה שאינו פסול הגוף ממש ואין יכול לשורפה מיד משום בזיון קדשים מטנין אותה שם: ותעובר צורתה. היינו פסול לינה עיבור צורה מראית בשר בלינת לילה אחד הוא דכיון שלנה בלילה הרי היא עובר ועון שריפה ונשרף ועל כרחך מדבעינן העוברת צורה לאו כשפיגל בה או נטמאת או יצתה או מלקה שלא כמצותה קמיירי דהא פסול מעליא הוא ולמה לן לאהדורי הפסול לינה ואין לנו דניבעי לינה אי לאו פסול היסח הדעת וה"א פסול חשש טומאה הוא היכא למימר דהאי פסול בהיסח הדעת קאמר וכיון דלא חזינן ליה דהיטמי אלא חששא בעלמא הוא בעי עיבור צורה דלא מצינן למשרפה להדיא שמא יבוא אליהו ויאמר טהורה היתה ונמצאת ששרפנו קדשים טהורין אלא אם שם פסול הוא לעצמו אפי' לא נטמא למה לי עיבור צורה:

כל

תוספות

בשליקתא ומאיסתא. קצת נראה דוקא שהן כבר מאוסות מותר להשהותן אבל למאם אסור דבתוך כך אתי ביה לידי תקלה כמו בדריכת ענבים דבפרק הלוקח בהמה (בכורות דף כג·) אמרינן סאה תרומה טמאה שנפלה לתוך מאה חולין טהורים ר"א אומר תרום ותרקב ובמס' תרומות בפ"ה גרסינן תרום ותשרף ואומר ר"ת דבמאיסתא תשרף ויהנה ממנו בשעת שריפה: מחמין לו חמין בחיטין של תרומה. אור"ת דלכהנים של בית רבי היו עושין דלישראל לא שריא אלא הנאה שאינה של כילוי כמו עירוב דמערבין לישראל בתרומה אבל הנאה של כילוי כגון להאכיל לבהמתו או להדליק אסור לישראל כדאמרינן בפ"ק דמס' ע"ז (טו.*) כהן ששכר פרה מישראל לא יאכילנה כרשיני תרומה ובמסכת תרומות (פי"א משנה י') נמי אמרי' מדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בשמן של תרומה שנטמא ברשות כהן פירוש אם יש שם כהן דנר לאחד נר למאה ור"י אומר טעמא משום דדרשינן משמרת תרומותי מה תרומה טהורה וכו' ומה טהורה דוקא לכהן אף טמאה דוקא לכהן ובטמאה ליכא אלא הדלקה*: טהרו מלטמא. תימה לר"י דבפ' קמא דשבת (דף טז:) מסקינן דהיינו טעמא דגזרו גידולי תרומה תרומה משום תרומה טמאה ביד כהן פי' שלא ישהה אותה לזריעה והשתא כיון דטהרו ישהה אותה לזריעה כדי לטהרה ואומר ר"י דמשום ריוח פורתא לא ישהה אותה מאחר שעדיין היא תרומה ולא נעשית חולין הקשה רבינו נסים גאון דתניא בתוספתא* גידולי תרומה ומעשר שני הרי הן כחולין ומאי תירוץ בירושלמי דמסכת תרומות דהרי הן כחולין היינו להתחייב בלקט ושכחה ופאה ועניי ישראל ועניי כהנים מלקטין אותן אלא שאסורין לזרים והיינו דתניא עניי ישראל מוכרין את שלהן לכהנים בדמי תרומה וטעמא לפי שמדאורייתא אין תרומה ומעשר חייבין בלקט שכחה ופאה ולא אתי גזירה דרבנן ומפקע ליה ועוד הקשה הר"ר משה נבריי"ש דתנן במסכת בכורים (פ"ב מ"ב) יש במעשר ובכורים מה שאין כן בתרומה שהמעשר ובכורים גידולן אסורים מלאכול בירושלים אף לזרים ולבהמה מאח"כ בתרומה משמע דגידולי תרומה שרו לזרים מיהו בלאו הכי לא א"ש לישנא אף לזרים דאדרבה אף לכהנים מיבעי ליה למימר ונראה דזרים דהתם *היינו נכרים וכן משמע בירושלמי: גידולי גידולין. פירש ריב"א דגידולים היינו גידולי ראשון מן הזרע ואח"כ חזר ונטע אותן גידולים זהו גידולי גידולין ומביא ראיה מירושלמי דמסיק התם אגידולי גידולין משיעשו שני גורנות דהיינו בכה"ג שנזרע ונלקט שתי פעמים ולפ"ה הכל הוי גידול ראשון ומה שפ"ה דשומין הוי דבר שזרעו כלה לא משמע הכי דבמסכת תרומות תנן בפ"ט (מ"ו) איזהו דבר שאין זרעו כלה הלוף והשום והבצלים: פסול הגוף הוי· תימה דלעיל (דף כ:) אמרינן אם היתה במקום המטנף יניחנה במקום התורפה ואמרי' גרמא אין בידים לא ואמאי אין מותר לשורפה מיד כשמסיח דעתו ממנה: למה לי עיבור צורה. קשה לר"י דילמא האי פסול היינו בדם ובבעלים דבעי עיבור צורה וי"ל מ"מ אחר שנזרק בלול יש בו היסח הדעת הר"ר אלחנן:

שהם

עין משפט נר מצוה

קב א מיי' פי"א מהל' תרומות הל' כג:

קג ב שם הלכה כא*:

קד ג מיי' פ"ו מהל' מעשר הלכה ו*:

קה ד מיי' פי"א מהל' תרומות הלכה כג:

קו ה מיי' פי"ט מהל' פסולי מוקדשין הלכה ד*:

קז ו מיי' פ"ב מהל' בית הבחירה הל' יד:

[וכן במשנה תרומות פי"א משנה ט]

[ועיין תוספות יבמות סו: ד"ה לא וכו' מבואר באורך ותוס' לעיל טי. ד"ה כדי ותוס' שבת כו· ד"ה אין מדליקין ותוס' מנחות סו: ד"ה כדי שתהא]

[דמאי פ"א]

[לקמן עו: וש"נ]

[תוספתא פ"ב]

מסורת הש"ס

[פי' תוספות ב"ק קטו: ד"ה אתי לידי תקלה וכו' דרב עולא נמי מודה בזה]

תרומות פ"ט משנה ז

[illegible]

[נדה יז:] תרומות פ"ט נדרים נז.

[illegible] שם

תוספתא [illegible]

[צ"ל תמורה]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ושתלן טהורים מלטמא. [illegible]

רבינו חננאל

חיטי שליקתא ומאיסתא שרי לארלוקי בהו אבל חיטי שפירן וכיוצא בהן דחיישי' דלמא אכיל להו ואתי לידי תקלה לא משהינן להו וכן אבא שאול גבל של בית רבי היה מחמם חמין בהיטין שליקתא של תרומה [טמאה] ומאיסתא כדי ללוש עיסה בטהרה: בעי רבה בר מתנה מאביי ורב חנניה בר אבין הא דתנן פ"ט דתרומות שתילי תרומה שנטמאו ושתלן טהרו מלטמא ואסו' מלאכול עד [שיגום] את האוכל וכיון שטהרו [מלטמא] אמאי אסורין לאכול א"ל הכי אמר רבה אסורה לזרים כלומר [illegible] יבק· יתנן קיימי אמרו לו מאי קמ"ל דגידולי תרומה תרומה הך תנינא גידולי תרומה תרומה וכ"ת בגידולי גידולין פסקינן ובדבר שאין זרעו כלה הא נמי תנינא *) דתנן גידולי תרומה תרומה וגידולי גידולין חולין [illegible] כרב· שורשו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין אשתיקו פי' דבר שאין זרעו כלה כגון הלוף והשום והבצלים אמר להו הכי א"ר ששת אסור לכהנים מ"ט הואיל ונפסלו בהיסח הדעת [illegible] שנטמאו הסיח דעתו מהן ונפסלו. ואמרי' תניא למאן דאמר היסח הדעת פסול הגוף הואי כלו' הרי הוא כבשר הבאה שאין לו היתר לעולם אלא למאן דאמר היסח הדעת פסול טומאה הואי לא יהא הטפל חמור [illegible] כיון שהלן אמרת מהו כשטמאתן ולמה לא יהו מותרין מפסול (טומאה) [היסח הדעת] ונדחו גם דבריו וחזרו לברר כמחלוקת ר' יוחנן ור"ל דאיתמר היסח הדעת [ר"ל אמר פסול הגוף הוי] שאם יבוא אליהו ויטהרנה [illegible] לו ומו"ב עליה ר' יוחנן מהא דתניא בסוף תמורה ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר לול קטן [היה] בין כבש למזבח למערבו של כבש ששם היו זורקין פסולי חטאת העוף שנתעבר צורתן ויצאו לבית השרפה.

*) גי' אחרת הי' לו לרבינו ז"ל כאן דפריך מתרומה גופה שם במשנה ד' וכיה יוכר מסוורת מגי' דידן.

עין משפט נר מצוה

קח א מיי' פ"ד מהל' ק"פ הלכה ג:

קט ב מיי' פי"א מהל' פסולי המוקדשין הלכה לא:

קי ג מיי' פ"ז מהלכות איסורי מזבח הל' ו:

קיא ד שם הלכה ח:

קיב [ה מיי' פי"ב מהל' תרומות הלכה יא]

*"כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתן ויוצאין לבית השריפה א"ל האי תנא תנא דבי רבה בר אבוה הוא *דאמר אפילו פיגול טעון עיבור צורה *איתיביה נטמא או שנפסל הבשר או שיצא חוץ לקלעים רבי אליעזר אומר יזרוק רבי יהושע אומר ג'לא יזרוק ומודה רבי יהושע שאם זרק הורצה מאי נפסל לאו בהיסח הדעת אי אמרת בשלמא פסולי טומאה הוי היינו דמשכחת לה דמרצי ציץ אלא אי אמרת פסול הגוף הוי אמאי הורצה (ציץ) מאי נפסל נפסל בטבול יום אי הכי היינו טמא תרי גווני טמא כי סליק רבין אמרה לשמעתיה קמיה דר' ירמיה *ואמר בבלאי טפשאי משום דיתבי בארעא דחשוכא אמריתון שמעתתא דמחשכו לא שמיע לכו הא דרבי שמעון בן לקיש משמיה דר' אושעיא ג'מי החג שנטמאו השיקן ואחר כך הקדישן טהורין הקדישן ואח"כ השיקן טמאים מכדי זריעה נינהו מה לי השיקן ואח"כ הקדישן מה לי הקדישן ואחר כך השיקן אלמא דאין זריעה להקדש הכא נמי אין זריעה לתרומה יתיב רב דימי וקאמר לה להא שמעתא אמר ליה אביי הקדישן בכלי קאמר אבל בפה לא עבוד רבנן מעלה או דילמא בפה נמי עבוד רבנן מעלה אמר ליה זו לא שמעתי כיוצא בה שמעתי דאמר ר' אבהו אמר רבי יוחנן ענבים שנטמאו דרכן ואח"כ הקדישן טהורים הקדישן ואח"כ דרכן טמאין והא ענבים דקדושת פה נינהו ואפילו הכי עבוד רבנן מעלה אמר רב יוסף ענבים קאמרת הכא [ד'] בענבים של תרומה עסקינן דקדושת פה דידהו כקדושת כלי דמיא אבל הני דבעי כלי בפה לא עבוד רבנן מעלה דרכן ואפילו טובא ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר רבי יוחנן *ענבים שנטמאו דורכן פחות פחות מכביצה איבעית אימא הכא נמי פחות פחות מכביצה ואבע"א התם דנגעו להו בראשון דהוו להו אינהו שני הכא דנגעו בשני דהוו להו שלישי [א] אמר רבא אף אנן נמי תנינא °ונתן עליו מים חיים אל כלי *שתהא חיותן בכלי ונתן אלמא תלושין נינהו והא מחוברין נינהו אלא

רש"י

כל שפסולו בגופו. פסול ודאי ובבשר עצמו ישרף מיד: בדם. כגון נשפך הדם: ובבעלים. כגון נטמאו בעלים והפסח קיים ואין כאן מי שיאכלנו ודם הע"פ שפסול גמור הוא אפילו הכי הואיל ואינו כבשר עצמו בעי עיבור צורה: תנא דבי רבה בר אבוה. עיקר מילתא לא ידענא היכא וטעמא דמילתיה בכילד צולין: אפילו פיגול. שפסול הגוף הוא טעון עיבור צורה והכא לא מצי לשנויי כדמשני לקמיה מאי פסולי חטאת העוף שנפסלו בטבול יום דהיינו טומאה וצורה למה לי: רבי אליעזר אומר יזרוק. את הדם ר' אליעזר לטעמיה דאמר בכילד צולין דם אף על פי שאין בשר: רבי יהושע אומר לא יזרוק. ר' יהושע לטעמיה דאמר אם אין בשר אין דם ויצא חוץ לקלעים בבשר קדשי הקדשים קאמר שמחיצה שלהן חומת עזרה כדכתיב בכולהו בחצר אהל מועד יאכלוה ואם יצאת נפסלת כדילפינן בכילד צולין מאל הקודש פנימה: מאי נפסל לאו בהיסח הדעת. בתמיה דכיון דתנא נטמא ויצא מאי פסול איכא תו אי נפסל בעבודת דם כגון במחשבת חוץ למקומו וחוץ לזמנו לא קרי נפסל בשר שהרי אף הדם נפסל ובהא לא נימא ר' אליעזר יזרוק: אי אמרת בשלמא. פסול חשש טומאה הוא משום הכי מודה רבי יהושע שאם זרק הורצה דאפילו נטמא ודאי ואע"ג דטומאה פסול הגוף הוי מרצה ציץ ולכתחלה לא יזרוק דקא סבר ריצוי ציץ בדיעבד הוא ויוצא אע"ג דלא מהני ליה ציץ הורצה בדיעבד דאע"ג דרבי יהושע בעי תרתי דם ובשר מיהו הואיל והבשר בעין ופסול יוצא פסול מחמת דבר אחר הוא חשבינן ליה פסול חסרון מחיצות בפרק קמא דמנחות בסופו איכא למימר בדיעבד הורצה: אלא אי היסח הדעת פסול הגוף הוא וציץ נמי לא מרצי עליה אמאי הורצה: ה"ג אלא אי אמרת פסול הגוף הוי אמאי הורצה. ולא גרסינן פסול הגוף מי קא מרצי ציץ דהא פסול יוצא נמי לא מרצי ציץ כדאמרינן בפרק קמא (דף טז:) הא איתו נושא אלא עון טומאה: נפסל בטבול יום. וטעמא משום ציץ: אמרה קמיה דר' ירמיה. הא דרב ששת לעיל דאסורין מלאכול משום היסח הדעת הוא: שמעתתא דמחשכן. כשאין יודעין טעמו של דבר בודין מלבם טעם שאינו: אתרא דמחשכא. בבל עמוקה: לא שמיע לכו כו'. ומכאן יכולין ללמוד טעמה של משנה דאסורין מלאכול משום מעלה דאף על גב דמהניא זריעה לחולין עבוד רבנן מעלה דלא תהני לתרומה להעלות לה טהרה גמורה להיתר אכילה ומיהו מלטמא טהרו דלהא לא עבוד מעלה: מי החג. כגון של ניסוך המים דשבת שבתוך החג היו ממלאין אותן מערב שבת וכשנטמאו אין יכולין לילך ולמלאות מן השילוח בשבת וטורח הוא למלאות מבור הגדול בגלגל והלך והשיקם באמת המים שבעזרה ומים שלקא להו השקה דזו היא זריעתן משעברו עליהן מי המקוה ונעשה חיבור ובטלו: ואח"כ הקדישן. שעדיין לא קרא עליהן שם או לא קידשו בכלי שרת טהורין: אין זריעה להקדש. לטהרו בכך דמעלה עשו בקדשים הכא נמי אין זריעה לתרומה דמעלה עשו: להא שמעתא. דרבי אושעיא: הקדישן בכלי שרת קאמרת. דכיון דקדושין הן קדושת הגוף עבדינהו להו רבנן מעלה אבל משום קדושת פה דמלאן בכלי חול לשם חג לא עבדי להו מעלה ומהניא להו השקה: זו לא שמעתי. במעלה זו דזריעה לא שמעתי אם בפה אם בכלי אבל במעלה אחרת שמעתי דאף בקדושת פה עבדוה רבנן ואיכא למילף מינה דהוא הדין לכל מעלות שבקודש: דרכן ואחר כך הקדישן טהורות. לנסכים ור' יוחנן לטעמיה דאמר לעיל משקין מיפקד פקידי ולא קבילי טומאה עם האוכל ולקמיה מפרש היכי דריך להו: הקדישן ואח"כ דרכן טמאות. קא ס"ד הקדיש יינו לנסכים: טמאות. דעבוד רבנן מעלה בקדשים דמיטמא משקה עם האוכל ולא אמרינן בהו משקין מיפקד פקידי והא ענבים קדושת פה הן דאי נמי נתנן לכלי אין כלי מקדשן דאין כלי שרת מקדשין אלא דבר הראוי לו כדילפינן בשחיטת קדשים* גבי מזבח שנאמר כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי תלמוד לומר עולה וכלי שרת דומיא דמזבח נפקא לן התם: בענבים של תרומה. והאי הקדישן קדושת תרומה קאמר דבתרומה לא שייכא קדושת כלי לא ביין ולא בענבים: אבל הני. מי החג: דרכן ואפילו טובא. לעיל קמהדר אמרת דרכן ואחר כך הקדישן טהורות ואפילו טובא בבת אחת בתמיה והא אמרת לעיל פחות פחות מכביצה דאי יותר הא איטמו משקין בכביצה מיגלאת טיפה ראשונה טומאת האוכל שהרי יש בה כשיעור: הכי גרסינן אי בעית אימא הכא נמי בפחות מכביצה ואי בעית אימא התם דבעינן פחות מכביצה שנגעו ענבים בראשון. כגון טמא שרץ או טמא נבילה וכל שכן טמא מת דכיון דהוו ענבים שני טימאו את המשקין בכביצה מגילאת טיפה ראשונה ואף על פי שהן חולין דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה ושני עושה שלישי בתרומה לא גרסינן דהא בחולין עסקינן דאי בתרומה הא אמרן דעבוד מעלה שמטמאה משקה עם האוכל: הכא דנגעו. ענבים בשני דהוו להו שלישי ענבים שנגעו על טהרת תרומה משכחת בהו שלישי הלכך דרכן ואחר כך הקדישן שקרא להן שם תרומה טהורין ואפילו דרך הרבה יחד שהאוכל שלישי לא עשה למשקה כלום ומתחלה לא נטמאו עם האוכל דקודם קריאת שם לא עבוד מעלה הקדישן לתרומה ואח"כ דרכן טמאין דמקריאת שם חלה המעלה עליהן ונעשה המשקין כאוכל הכל אחד: אף אנן נמי תנינא. דעבוד רבנן מעלה בקדשים ואפילו בקדושת פה: שתהא חיותן בכלי. באותו כלי עצמו שהוא נוקדש בו מי חטאת באפרן צריך למלאותו מן המעין ולא ימלאם בכלי אחר ויערה לתוך זה וכתב ונתן דמשמע תלושין דמותר למלאותו בכלי אחר ויערה לתוך זה אלא

תוספות

שאם זרק הורצה. אף על גב דאין ציץ מרצה על היוצא רבי יהושע סבר זריקה מועלת ליוצא כרבי עקיבא דריש מעילה (דף ו:) דאמר זריקה מועלת להוציא בשר מידי מעילה וכל שכן להרצאה דהא רבי אליעזר דאמר הכא יזרוק קאמר התם דלהוצאה ממעילה לא מהניא:

ונתן אלמא תלושין והא מחוברין נינהו. פירוש דונתן משמע דחשיב להו תלושין והיינו לענין קבלת טומאה אף על פי שהן מחוברין והשתא מייתי ראיה דאין השקה להקדש מן התורה וכן בתרומה נמי עבוד רבנן מעלה °ופ"ה דחוק:

כוסמין

רבינו חננאל

השרפה וכיון שנפסל הסיח דעתו ממנו הניחא לדידי דאמינא פסול טומאה הוא מש"ה בעי עיבור צורה אלא לדידך דאמרת פסול הגוף הוא למה לי עיבור צורה והתנן זה הכלל כל שפסולו בגוף ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתו כלומר כל זמן שיתכן שיאכל מניחין אותו שמא יבוא אליהו ויתירנו באכילה עד שיסריח וישנה מצורת בשר שאי אפשר להאכל כלל ויצא לשרפה קתני מיהא כל שפסולו בגופו ישרף מיד ושני' האי תנא סבר אפילו פגול שאינו מרצה לעולם והוא ודאי פסול הגוף טעון עיבור צורה דיליף עון עון מנותר: ותוב מותיב עליה מהא [דתני'] נטמא הבשר או נפסל או יצא חוץ לקלעי' כו' קתני מיהא אם זרק הורצה וכי פסול הגוף בה הרצאה הוא ומשני' רבי שמעון בן לקיש מאי נפסל דקתני ופסל בטבול יום דלא מסח דעתיה ותרי גוני טומאה קתני: ר' ירמיה פשיט ליה לבעיא דרבה בר מתנה מהא דאמר ריש לקיש מי החג שנטמא השיקן ואחר כך הקדישן טהורין הקדישן ונטמאו ואחר כך השיקן טמאין פי' כיצד משיקן נותנן בכלי גללים או בכלי אבנים או בכלי אדמה וממלא אותו הכלי מן המים ומטבילן במי מקוה כדי שיהיו מי מקוה צפין עליו ועלתה להם טהרה והיינו השקתן וכבר פירשנוהו ביום טוב. פי' הקדיש מים לנסך אותם בחג ונטמאו השיקן פי' ושקען במי מקוה לטהרן אע"פ שנכנסו תחת המים שנמצאו כאלו זרועים הם במקוה לא עלתה להם טהרה שאין הזריעה מטהרת בהקדש כך שתילי תרומה אע"פ ששקען וזרען בקרקע לא עלתה להם (התרה) [טהרה] ומאי אסורה אסורה לכהנים: א"ל לרב דימי בקדושת כלי קאמרת כגון אלו ימי החג וכיוצא בהן שנקדשו בכלי הקדש עבדו בהן רבנן מעלה שאין זריעה מטהרת בהקדש שנקדש בכלי הקדש אבל אם הקדישה קדושה בפה שאמר זה קדש ועדיין לא בא בכלי קדש הא מיבעיא לי יש לו זו המעלה שהרי כבר נקדש או לא אמר לו זו בהדיא לא שמעתי כיוצא בה שמעתי דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן ענבים שנטמאו דרכן ואח"כ הקדישן טהורין ואח"כ דרכן טמאין ותרי ענבים הללו קדושת פה נינהו שעדיין לא באו בכלי ואינם יין לנסך ואפילו הכי עבדו להו מעלה ודחי רב יוסף ואמר תני ענבים דאמר רבי יוחנן ענבים דתרומה הן דקדושת הפה (נינהו) [דידהו] קדושה גמורה היא וכיון שאמר הרי אלו תרומה כקדושת כלי דמיא קדושתן אבל קדש דבעו כלי כגון ניסוך המים ויינא בפה בלא קדושת כלי לא עשו בהן מעלה ואקשי' אהא ומי אמר ר' יוחנן ענבים שנטמאו דורכן כלו וטהורים והא איהו דאמר טוחן פחות פחות מכביצה ושני' הכי נמי מאי דרכן דקתני נמי פחות פחות מכביצה איבעית אימא התם דאמר רבי יוחנן פחות פחות מכביצה דנגעי בשרץ והוו להו ענבים ראשון דמטמו אחריני והכא דקתני כגון שנטמאו במים שנטמא בשרץ דהוו להו ענבים שני ואין שני עושה שלישי תרומה נינהו דבעי בולד שני דהוו להו ענבים שלישי ואין שלישי עושה רביעי בתרומה: אמר רבא אף אנן נמי תנינא דבקדושת כלי עבדו בהן מעלה דכתיב ונתן עליו מים חיים אל כלי שתהא חיותן בכלי

מסורת הש"ס

לקמן פב: · ג"ז שם · מנחות ב: לקמן עז: [זבחים קד:] · נ"ב · יומא מו: זבחים פ: מנחות נב: · [לעיל לג:] · סוטה טז:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ונתן וכו' ופ"ה דחוק. עיין בר"ש פ"ח מ"ג דפרה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] גמרא אמר רבא אף אנן נמי תנינא. [illegible]

*אלא מעלה הכא נמי מעלה אמר רב שימי בר אשי אף אנן נמי תנינא *טבל ועלה *אוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומה בתרומה אין בקדשים לא אמאי טהור הוא אלא *מעלה ה"נ מעלה אמר רב אשי אף אנן נמי תנינא °והבשר *לרבות את העצים ולבונה עצים ולבונה בני איטמויי נינהו אלא *מעלה הכא נמי מעלה: **מתני'** אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחטים בשעורים בכוסמין ובשיפון ובשיבולת שועל ויוצאין בדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו ובמעשר שני והקדש שנפדו והכהנים בחלה ובתרומה אבל לא בטבל ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו חלות התודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו אין יוצא בהן עשאן למכור בשוק יוצאין בהן: **גמ'** *תנא *כוסמין מין חיטין שיבולת שועל ושיפון מין שעורין כוסמין גולבא שיפון דישרא שיבולת שועל שבילי תעלא הני אין אורז ודוחן לא מנהני מילי *אמר רבי שמעון בן לקיש וכן תנא דבי רבי ישמעאל וכן תנא דבי ר' אליעזר בן יעקב אמר קרא °לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סירחון מתניתין דלא כרבי יוחנן בן נורי דאמר אורז מין דגן הוא וחייבין על חימוצו כרת *דתניא רבי יוחנן בן נורי אוסר באורז ודוחן מפני שקרוב להחמיץ איבעיא להו שקרוב להחמיץ דקדים ומחמיץ או דילמא קרוב להחמיץ הוי חמץ גמור לא הוי תא שמע דתניא *אמר רבי יוחנן בן נורי אורז מין דגן הוא וחייבין על חימוצו כרת ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח וכן *היה רבי יוחנן בן נורי אומר קרמית חייבת בחלה מאי קרמית אמר אביי שיצניתא מאי שיצניתא אמר רב פפא שיצניתא דמשתכחא ביני כלניתא. אמר רבה בר בר חנה אמר ר"ל *עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת יתיב רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע קמיה דרב אידי בר אבין ויתיב רב אידי בר אבין וקא מנמנם א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא מאי טעמא דר"ל א"ל דאמר קרא לא תאכל עליו חמץ [וגו'] דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו במצה חייבין על חימוצו כרת והא הואיל ואין אדם יוצא בה ידי חובתו דהויא ליה מצה עשירה אין חייבין על חימוצה כרת איתיביה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא *המחהו וגמעו אם חמץ הוא ענוש כרת ואם מצה הוא אין אדם יוצא ידי חובתו בפסח והא הכא דאין אדם יוצא ידי חובתו במצה וחייבין על חימוצו כרת איתער בהו רב אידי בר אבין אמר להו *דרדקי היינו טעמא דר"ל משום דהוו להו מי פירות ומי

רש"י

אלא מעלה. בעלמא הוא מדרבנן שהא חיותן בכלי ואסמכוה רבנן אקרא: הכא נמי מעלה. בעלמא הוא דאין זריעה לתרומה ואסורין מלאכול: תנינא. דעבוד רבנן מעלה בקדשים אפילו מדאורייתא: בקדשים לא. אם טומאה דבת כפרה היא כגון זב וזבה ויולדת: והבשר. כל טהור יאכל וגו' וי"ו יתירה לרבות עצים ולבונה של קודש לטומאה וקאי אדלעיל והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל והבשר: איטמויי נינהו. בתמיה הא לאו אוכל נינהו: **מתני'** אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו. משום חובת מצה בלילה ראשונה שהוא מחוייב לאכול מצה כדכתיב (שמות יב) בערב תאכלו מצות: שיבולת שועל. אביינ"א שיבולת שלה עשוי כזנב שועל: שיפון. סיגל"א: יוצאין בדמאי. תבואה הנלקחת מעם הארץ והיא נקראת דמאי ספק עישרה ספק לא עישרה וחייבו חכמים להפריש מעשרותיה מספק ואם אכל מצה ממנה ולא הפריש מעשר ממנה יצא: ובמעשר ראשון. של לויים: שנטלה תרומתו. תרומת מעשר לכהן ומכאן ואילך המעשר מותר לזרים: והכהנים בחלה ובתרומה. אבל ישראל בתרומה לא כדיליף לקמן לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות מי שאינו מוזהר על חימוצו אלא משום חמץ אתה יוצא בו ידי חובת מצה יצא זה שאסור מחמת איסור אחר: ולא במעשר שני. חוץ לירושלים: עשאן לעצמו. לחם תודה ונזיר: אין יוצא בהן. ואפילו לא שחט הזבח עליהן ולא קרא שם עליהן אלא שעשאן לדעת כן וטעמא מפרש בגמ': למכור בשוק. לצורכי לחמי תודה ונזירות יוצא בהן אם לא מכר להן וטעמא מפרש בגמרא: **גמ'** מין חיטין. לענין תרומה דאין תורמין ממין על שאינו מינו ותורמין חיטין על כוסמין: דישרא. סיגל"א: גולבי. איספילטא בלע"ז: שבילי תעלא. אביינ"א תעלא תרגום של שועל: דברים הבאין לידי חימוץ אדם יוצא בהן. משום מצה אם עשאן מצה: אורז ודוחן. אין עושין חמץ ואם מחמיצין אותן מסריחין: אוסר באורז ודוחן. לאכול הימנו תבשיל בפסח יש מפרשים למנחות משום דכל המנחות באות מצה ושיבוש הוא דאין מנחה באה אלא חטים דכתיב (שמות כט) סולת חטים תעשה אותם חוץ ממנחת העומר שאינה באה אלא שעורין [וכן] מנחת סוטה ופסיטא דדוחן לא ומאן פליג עליה דרבי יוחנן בהא ומי מתיר: שקרוב לחימוץ. אלמא בא לידי חימוץ ולדידיה יוצאין בו משום מצה: חמץ גמור לא הוי. ונפקא מינה דאין ענוש כרת ואם אכלו בשוגג אין מביא קרבן: קרמית. מפרש לקמיה: חייבת בחלה. דמין דגן הוי ואע"ג דחלת לחם כתיב בה וגמר לחם לחם ממלחם עוני במנחות בפרק רבי ישמעאל (דף ע:) אורז [א] נמי לחם הוא: שיצניתא. קלא שקורין נייל"א בלע"ז עגול הוא כעין דוחן ושחור ליסנא אחרינא שמעתי אשדרניל"א ומצאת בשיפון: כלניתא. מק' בלע"ז: ביין ובשמן. דלא נתן בה מים: אין חייבין על חימוצו כרת. דמי פירות אין מחמיצין כדלקמן: מצה עשירה. ורחמנא אמר לחם עוני: המחהו וגמעו. אשום לחם דמין דגן קאי ואשמעינן דגמיעה כאכילה לחייבו: המחה. דישטנפרי"ר בלע"ז שהמחהו במים: אין אדם יוצא בה ידי חובתו. דלאו דרך אכילה קאכיל ליה: מאי

תוספות

כוסמין מין חיטין שיבולת שועל ושיפון מין שעורין. רש"י פירש לענין דאין תורמין ממין על שאין מינו ור"י אומר דבמנחות בפרק ר' ישמעאל (דף ע.) מוכח בהדיא דברייתא לענין חלה מיתני' יש מקשין דתנן במסכת חלה (פ"ד מ"ב) החיטה אינה מצטרפת עם הכל חוץ מן הכוסמין והשעורין מצטרפין עם הכל חוץ מן החיטין אלמא כוסמין בהדי שעורין שפיר דמי ואומר ר"י דכוסמין מין חיטין כלומר אף מין חיטין וכל שכן מין שעורין שיבולת שועל ושיפון מין שעורין ולא מין חטין והא דתניא התם ברים המסכת חמשה דברים חייבין בחלה החיטין והשעורין והכוסמין ושיבולת שועל ושיפון הרי אלו חייבין בחלה ומצטרפין זה עם זה אומר ר"י דמשני בירושלמי כאן בנשוך וכאן בבלול פי' בנשוך שכל אחת ואחת נעשה עיסה בפני עצמה ואחר כן נשכו ונתחברו יחד התם ודאי אין מצטרפין כולם אלא כמו שמפורשין. בבלול שכל הקמחים נילושים יחד ועשו מהן עיסה בההיא כולם מצטרפים דחשבינן כולם כאחד: ומי

מסורת הש"ס

נדה עא: יבמות עד: [נגעים פי"ד מ"ג]

חולין לו: [לעיל כד: פ"ש זבחי' לד' מו:]

[ע"ע תוספות זבחים לד: ד"ה ואפ"ה ותוס' מנחות כא: ד"ה יצאו]

מנחות ע.

[עי' בפירש"י דהכא ד"ה מין חיטין וכו' ופי' בפרש"י מנחות דף ע: ד"ה כוסמין]

[ברכות לז: לקמן קיד:]

גם זה שם

תוספתא דחלה פ"ק א"]

חולין קכ:

[עיין פרש"י שבת קמה:]

עין משפט נר מצוה

קיב א מיי' פ"ג מהל' מעשר שני הל' ד סמג לאוין רסד:

קיג ב מיי' פ"ז מהל' תמומות הלכה ב סמו לאוין רמ:

קיד ג מיי' פ"ו מהל' איסורי מזבח הלכה ח:

[עי' תוס' לעיל יט: ד"ה אלמא ויותר מבואר בתוס' חגיגה כג: ד"ה והא]

קטו ד מיי' פ"ה מהל' חו"מ הל' א ופ"ו הלכה ד סמג לאוין עט טוש"ע א"ח סי' תנג סעיף א:

קטז ה מיי' שם ופ"ו מהל' ביכורים הלכה ב טוש"ע שם וטוש"ע י"ד סי' שכד סעיף א:

קיז ו ז מיי' פ"ה מהל' חו"מ הל' ב ופ"ו הלכה ה סמג לאוין עט טוש"ע א"ח סימן תסב סעיף א:

[מנחות ע:]

רבינו חננאל

ותהן אלמא (עיקרן) [דעקירין] מן המעין הן ותלושי' נינהו וחדר קרי להו מים חיים אל כלי אלמא מחוברים נינהו אלא מעלה עשו בהן דאע"ג דהן בכלי והן בתוך המעין (נקראים) [ונקראים] חיים וכי תאי גונא בחולין (דלא) [לא] מטמאי' דכתיב (ויקרא יא) אך מעין ובור מקוה מים יהא טהור והכא במי חטאת כיון שהן בכלי מיטמאין ואין חבורן במעין *) מטהרן הנה מעלה: **רב** שימי אמר מהא טבל ועלה אוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומה **) אמאי בעי תערב שמש והא טהור הוא אלא מעלה. רב אשי אמר מהא והבשר לרבות עצים ולבונה עצים ולבונה בני קבולי טומאה נינהו אלא מעלה עשו הכא נמי מעלה עשו: **מתני'** אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחטים בשעורים כו' הני אין אבל אורז ודוחן אם יעשה מהן מצה אינו יוצא בהן ידי מצה מדאורייתא מנא לן ופשטינן [ליה] מהאי קרא לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני וגו' דברים שיתכן לבוא לידי חימוץ אותם הזהירה תורה שלא תניחם להחמיץ אלא תאכלם מצה אבל אלו שאין באים לידי חימוץ לעולם אלא לידי סרחון גם אם תאכלם מצה אינה חשובה מצה ואוקימנא למתני' דלא כרבי יוחנן בן נורי דאמר כי האורז קרוב להחמיץ. פשטנא שמחמיץ הוא. מר במה. מדקתני חייבין על חימוצו כרת: קרמית. עשב כדאמרינן קורמי דאגמא. אבין ריש לקיש עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת קס"ד משום דהוה מצה עשירה ואותבי' עליה המחהו פי' המחהו לככר במשקה וגמעו אם חמץ הוא ענוש כרת ואם מצה היא אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח דכיון שפתתו כמין שתיתא יצא מתורת לחם והא הכא הפת המחוי אין יוצא בה ידי חובתו בפסח וחייבין על חימוצו כרת ושני' לא תימא משום דהויא מצה עשירה אלא משום דנילושה במי

גליון הש"ס

גמרא אלא מעלה. עיין משנה למלך פ"ג הלכה יז מהלכות פסולי המוקדשין:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה חייבת בחלה וכו' אורז נמי לחם הוא. נ"ל קרמית נמי לחם הוא:

*) סירש רב' בכאן הוא כפי' התוס' לעיל לד ע"ב ד"ה ונמן ודו"ק. **) מלשון רבינו נראה דגי' אחרת היה לו בדי' הגמ' כאן דהראיה היא מתרומה עצמה דעשה בה התורה מעלה

קיח א מיי' פ"ה מהל' חמץ הלכה ב סמג לאוין עט טוש"ע שם : [לקמן לו·]

[אבי' דאבישוני כצ"ל] שבת קכו: ברכות מז. סוכה לה: עירובין לא.

קיט ב מיי' פ"ו מהל' חמץ הלכה ז :

קכ ג מיי' פ"י מהלכות מעשר הלכה יא :

קכא ד מיי' פ"ג מהל' תרומות הל' יג טור ש"ע י"ד סי' שלא :

קכב ה מיי' פ"ו מהל' מצה הלכה ח :

קכג ו ז שם הלכה ז :

קכד ח מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' ח ותי"ד מהל' מאכלות אסורות הלכה יא :

[לפנינו בסוגי' לא נמצא רבי יוחנן רק ר"ל]

ומי פירות אין מחמילין . הייט להתחייב כרת כדאמרינן בהדיא אין חייבין על חימוצו כרת אבל לאו אית ביה ובסמוך נמי אמרינן* אין לשין ביין ושמן ודבש ואם לש תשרף מיד וחכמים נמי דאמרי תאכל היינו משום שיכולין לשומרה מן החמץ כשאר עיסה אבל לכולי עלמא מחמילין וקשה דלקמן (דף מ.) מסקינן גבי *קימחא דאבישונא אבל מי פירות שרי דמי פירות אין מחמילין משמע דשרינן לגמרי וכן פי' ר"ת דאין מחמילין כל עיקר והא דאמר תשרף מיד כשעירב עמהן מים דאז ממהרות יותר להחמיץ ועל הא אמר דאין בהן כרת אבל לאו אית ביה אבל היכא דלית ביה תערובת מים כגון יין וחומץ ושאר מי פירות שרו לגמרי וכן מוכח בסוף כל המנחות באות מצה (מנחות דף נז: ושם) דאמר אשר תקריבו לרבות מנחת נסכים לחימוץ דברי רבי יוסי הגלילי ופריך מנחת נסכים מי פירות הן ואין מחמילין אמר ר"ש לקיש אומר היה רבי יוסי מנחת נסכים מגבלה במים והיא כשירה והשתא אי סלקא דעתיך דר"ש לקיש ורבי *יוחנן מיירי הכא בלא מים כלל ואפילו הכי כרת ליכא אבל מלקות איכא דחמץ נוקשה הוי אמאי איצטריך למימר התם מגבלה במים בלא גיבול מים נמי איצטריך קרא שלא תאפה חמץ דהוי חמץ נוקשה וחמץ נוקשה פסול למנחה כדמשמע התם במנחות (דף נג.) דקאמר התם שיאור דר' יהודה לרבי יהודה דפסול למנחות אלא ודאי היכא דליכא מים אינו מחמיץ כלל וקשה לרשב"א דחומץ האדומי חשיב ליה בפרק אלו עוברין (לקמן דף מג.) חמץ דגן גמור ע"י תערובת ואמאי והא חומץ האדומי מפרש התם* דרמו ביה שעורים פי' משימין השעורים ביין כדי שיחמיץ היטב והא מי פירות אין מחמילין ואפילו אם משימין מים עמהן אכתי לא הוי אלא חמץ נוקשה ואומר ר"י שהשעורים שורין במים קודם שמשימין ביין ובמי ביצים נסתפק רש"י אי חשיב מי פירות או לא לפי שאנו רואים שהעיסה נעשה עבה בהן יותר מבמים. אבל ר"ת נהג היתר בדבר והיה נוהג לאכול בערב הפסח אחר ארבע שעות עוגה שנילושה בביצים והא דקאמרינן *בירושלמי האוכל מצה בערב פסח קודם זמנה כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו הייט מצה הראויה לצאת בה ידי חובה וזו מצה עשירה היא :

[דף מג:]

ונתן הכסף לא כתיב עי' תוס' שבת קכח· ד"ה ונתן

[וע"ע תוס' מנחות נג: ד"ה אין מחמילין כו']

יוצאין בדמאי . מסופק ר"י אי בעי למימר יוצא דוקא דיעבד כדאמרינן הואיל ומפקיר נכסיה וחזי ליה מכל מקום עדיין לא מפקיר להו אי נמי יוצאים אף לכתחלה הואיל ושרי לעניים ואכילת מצה נמי נקראת אכילת עניות : **אכסניא** · מפרש בירושלמי נכרים : **שחילל** על גב קרקע דרחמנא אמר ונתן הכסף . תימה אי כסף משמע ליה דווקא נימעוט שוה כסף ואי יליף מישב דשוה כסף ככסף אפילו קרקע נמי ונראה לר"י דילפינן בכלל ופרט וכלל ויסף חמישיתו כלל כסף פרט והיה לו חזר וכלל מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון וכו' יצאו קרקעות ועבדים ושטרות וכן מוכח בפרק יש בכור (בכורות דף נא.) דתנן אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות ולא בהקדשות ומפרש התם בגמרא ולא הקדשות בכל אלו ובכור יליף התם בכלל ופרט וכלל *וכן נמי יש לפרש הקדשות ומיהו תימה מאי מיבעי ליה בפ' הזהב (ב"מ דף נד.) חומש מהו שיתחלל ע"ג קרקע והא עיקר המיעוט בחומש כתיב ויסף חמישית כסף ערכך (ויקרא כז) :

האוכל

תורה אור

*ומי פירות אין מחמיצין : יוצא בדמאי ובמעשר וכו' : דמאי *הא לא חזי ליה כיון דאי בעי מפקר לנכסיה הוי עני ואוכל דמאי השתא נמי חזי ליה *דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי ואמר רב הונא תנא בית שמאי אומרים אין מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי ובית הלל אומרים מאכילין: מעשר ראשון שנטלה תרומתו וכו' : פשיטא דכיון שנטלה תרומתו חולין הוי לא צריכא שהקדימו בשיבלים ונטלה הימנו תרומת מעשר ולא נטלה הימנו תרומה גדולה וכדרבי אבהו דאמר ר' אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש *מעשר ראשון שהקדימו בשיבלים פטור מתרומה גדולה שנאמר °והרמותם ממנו תרומת ה' (במדבר יח) מעשר מן המעשר מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר אמר ליה רב פפא לאביי אלא מעתה אפילו *הקדימו בכרי נמי ליפטר א"ל עליך אמר קרא °מכל מתנותיכם תרימו את כל (שם) תרומת ה' ומה ראית האי אידגן והאי לא אידגן : מעשר שני והקדש שנפדו וכו' : פשיטא הכא במאי עסקינן שנתן את הקרן ולא נתן את החומש וקא משמע לן דאין חומש מעכב : והכהנים בחלה ובתרומה וכו' : פשיטא מהו דתימא מצה שוה לכל אדם בעינן קמ"ל *מצות מצות ריבה : אבל לא בטבל וכו' : פשיטא °לא צריכא בטבל טבול מדרבנן שזרעו בעציץ שאינו נקוב : ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו: פשיטא לא צריכא שהקדימו בכרי מהו דתימא כדאמר ליה רב פפא לאביי קא משמע לן כדשני ליה : ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו וכו' : פשיטא לעולם דנפדו ומאי לא נפדו שלא נפדו כהלכתן מעשר שני שפדאו על גב אסימון דרחמנא אמר °וצרת הכסף (דברים יד) *דבר שיש לו צורה והקדש שחיללו על גבי קרקע דרחמנא אמר *°ונתן הכסף וקם לו (ויקרא כז) תנו רבנן יכול *יוצא אדם ידי חובתו בטבל שלא נתקן כל טבל נמי הא לא נתקן אלא בטבל שלא נתקן כל צורכו שנטלה ממנו תרומה גדולה ולא נטלה ממנו תרומת [מעשר] ראשון ולא מעשר שני ואפילו מעשר עני מנין תלמוד לומר °לא תאכל עליו חמץ (דברים טז) מי שאיסורו משום בל תאכל עליו חמץ יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל טבל ואיסורא דחמץ להיכן אזלא אמר רב ששת הא מני ר' שמעון היא דאמר *אין איסור חל על איסור דתניא ר' שמעון אומר

האוכל

דמאי הא לא חזי ליה · ואמרינן לקמן מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ לבדו אתה יוצא בה לשום מצה יצא מי שיש לו איסור אחר א"נ הויא לה מצוה הבאה בעבירה : השתא נמי חזי ליה . דחומרא דרבנן בעלמא הוא דרוב עמי הארץ מעשרין הן : אכסניא . חיילות מלכי ישראל המוטלין על בני העיירות לזונן להגין עליהם מאויביהן וישראלים הן והרי הן כעניים הואיל ואינן במקומן : שהקדימו בשיבלים . את המעשר הקדים לתרומה גדולה קודם מירוח דמן התורה תרומה קודמת למעשר דראשית קרי' רחמנא ומן הגורן הוא נותן מעשר ראשון ללוי ועכשיו הערים הלוי וקידמו כדי שלא יחסרנו הכהן אחד מחמשים ונטלה הימנו תרומת מעשר כדינו אבל תרומה גדולה הראשונה לא נטלה הימנו ואשמעינן מתני' דמותר כרבי אבהו: מכל מתנותיכם . בלוים כתיב: את כל תרומת ה' . אפילו תרומה גדולה : ומה ראית . דאוקמת קרא דחיוב' כשהקדימו בכרי וקרא דפטורת כשהקדימו בשיבלין : האי . דנתמרח בכרי אידגן וכיון דנקרא דגן נעשה טבל לתרומה כדכתיב ראשית דגנך : האי לא אידגן · וכי שקליה לוי עדיין לא הוה טבול לתרומה : טבול מדרבנן. ואפ"ה מצוה הבאה בעבירה היא חשיב לה ולא דמי לדמאי וכדאמרן דהתם אשכחן ביה היתירא לכתחילה הלכך הכא בדיעבד נפיק : ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו . קא ס"ד בתרומת מעשר קאמר וקא פריך פשיטא : לא צריכא שהקדימו בכרי . והאי תרומתו דקתני תרומה גדולה דהוי חזי לאפרושי מינה מעיקרא קאמר : כדאמר ליה רב פפא לאביי.לעיל במתניתין : אסימון . מעה בלא צורה פלאט"ה בלע"ז : ונתן הכסף וקם לו . במקדיש שדה כתיב ויסף חמישית כסף ערכך וגו' : כל טבל נמי לא איתקן . קושיא היא : או אפילו (אכילת) מעשר עני . שאין בו שום קדושה דאילו מעשר ראשון אית ביה תרומת מעשר שהיא קדושה ומעשר שני כולו קודש : מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ . אתה יוצא בו ידי מצה בפסח אם עשאו מצה :

האוכל

[לקמן לו: מנחות נג:]

דמאי פ"ג [מ"א] עירובין יז:

[ברכות מז: שבת קכז: עירובין לא: ביצה יג:]

תמורה ה:

[לקמן לו:]

[ב"מ נד:]

[עי' תוס' סוכה לה: ד"ה משום]

דברים טז

גליון הש"ס

גמרא לא צריכא בטבל טבול מדרבנן · עיין לקמן קיח ע"ב תוס' ד"ה הכא בדמאי :

[ועיין תוספות בכורות נא: ד"ה אימא וכו']

רבינו חננאל

במי פירות ומי פירות אין מחמיצין · ירושל' אין לשין עיסה במשקין אבל מקטפין אותה במשקין אמר רבי עקיבא מעשה שהייתי עם רבי אליעזר ורבי יהושע בספינה ולשתי מצתם במשקין · אין לשין בחמין מפני שחולטין ולא בפושרין מפני שהן מחמיצין : דמאי כב"ה דאמר מאכילין את העניים דמאי וכיון דחזו לעניים יוצא אדם בו בפסח וכבר פרשנוהו בכמה מקומות דדמאי הוא הלוקח פירות מעם הארץ ואינו יודע אם הן מעושרין אם לאו נותן מהם חלק אחד ממאה לכהן והן תרומת מעשר שחייב הלוי ליתן לכהן מעשר מן המעשר אבל תרומה גדולה שהיא אחד מחמשים ודאי הן מפרישים ואפילו עמי הארץ וכן מי שהפריש עשיר אחד מעשרה ונתנו לכהן קודם שיעשהו גורן וקודם שיוציאו ממנו תרומה גדולה לכהן ונתן הלוי ממנו תרומת מעשר והוא מעשר מן המעשר ואע"פ שתרומה גדולה לא נתן לכהן מותר ללוי אותו מעשר שלא נתחייב הלוי בתרומה גדולה אלא אם קבל הלוי מעשר מן הגורן אחר שהעמיד ישראל כרי אם הפריש ממנו מעשר ונתנו ללוי מקודם התרומה חייב בתרומה וחייב בתרומת מעשר הלוי ופשוטא היא והיא מפורשת בסוטה פרק אחרון : ובמעשר שני והקדש שנפדו אם נתן הקרן אע"פ שלא נתן עדיין החומש כבר שלו הוא וכן החלה והתרומה לכהנים הן ואע"פ שלישראל אסורה מצות מצות ריבה. טבל הוא שלא הורמה ממנו התרומה והמעשר ואע"פ שהיא תבואה שנזרעה בעציץ שאינו נקוב ואינה תרומת הארץ אלא תבואה וזרעה בכלי מדאורייתא פטור מדרבנן חייב להפריש ממנו תרומה ומעשר לפיכך אינו מותר ואינו ראוי לאכילה וכ"ש טבל דאורייתא : ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו כגון שהקדים בכרי ונתן אחד מעשרה בו ללוי ונמצא במעשר שלקח הלוי אחד מחמשים לכהן והיא תרומה גדולה וחייב עוד אחרי כן לתת לכהן מן הנשאר בידו חלק אחד מעשרה והיא תרומת מעשר ואפילו אם נתן תרומת מעשר ולא נתן התרומה גדולה אין יוצא בו ידי חובתו בפסח וכן במעשר והקדש שנפדו על גבי מעות שאין בהן צורה כלומר לא נטבעו בטבע אלא הוחלק בלא צורה כאלו לא נפדו דפדיה כי האי גונא לא שמה פדיה משום דאין מתחלל אלא על כסף שיש עליו צורה שנאמר וצרת הכסף בידך ודייקינן וצרת דבר שיש עליו צורה למעוטי אסימון שאין עליו צורה: ת"ר יכול יוצא אדם בטבל שלא תקנו כהלכתו כגון שהפריש כל מה שחייב להפריש חוץ מדבר אחד ואפי' מעשר עני שמוציא בשנה השלישית ת"ל לא תאכל עליו חמץ מי שאיסורו משום לא תאכל חמץ יצא זה שאיסורו משום לא תאכל טבל פי' כל תבואה שלא נתקנה כהלכתה נקראת טבל ואקשי' עליה ואיסורא דחמץ היכא אזיל ודחי' הא מתניתא ר' שמעון היא דסבר אין איסור חמץ חל על איסור טבל

*האוכל נבילה ביום הכפורים פטור רבינא אמר אפילו תימא רבנן מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ בלבד יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ בלבד אלא אף משום בל תאכל טבל °מידי בלבד כתיב אלא מחוורתא כדרב ששת ת"ר יכול יוצא אדם ידי חובתו במעשר שני בירושלים ת"ל °לחם עוני (א) *מה שנאכל באנינות יצא זה שאינו נאכל באנינות אלא בשמחה דברי *ר' יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר *מצות מצות ריבה אם כן מה ת"ל לחם עוני פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש מאי טעמא דר' עקיבא מי כתיב לחם עוני עני כתיב ור' יוסי הגלילי מי קרינן עני עוני קרינן (ב) ור' עקיבא האי דקרינן ביה עוני כדשמואל *דאמר שמואל לחם עוני לחם שעונין עליו דברים הרבה וסבר ר"ע עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש לא והתניא אין לשין עיסה בפסח ביין ושמן ודבש ואם לש רבן גמליאל אומר תשרף מיד וחכמים אומרים יאכל ואמר רבי עקיבא שבתי היתה אצל רבי אליעזר ורבי יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר ואף על פי שאין לשין מקטפין בו אתאן לתנא קמא וחכמים אומרים את שלשין בו מקטפין בו ואת שאין לשין בו אין מקטפין בו ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין לא קשיא הא ביום טוב ראשון הא ביום טוב שני כדאמר להו ר' יהושע (ג) לבניה יומא קמא לא תלושו לי בחלבא מכאן ואילך לושו לי בחלבא *והתניא אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת אסורה מפני הרגל עבירה אלא הכי קאמר יומא קמא לא תלושו לי בדובשא מכאן ואילך לושו לי בדובשא ואיבעית אימא לעולם בחלבא כדאמר רבינא כעין תורא שרי הכא נמי כעין תורא: ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין: מאי שנא ממנחות *דתנן כל המנחות נילושות בפושרין *(ומשתמרין) שלא יחמצו אם אמרו בזריזין יאמרו בשאין זריזין אי הכי מילתת נמי לתית אלמה *אמר רבי זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל חיטין של מנחות אין לותתין אותה לישה בזריזין איתא לתיתה ליתא בזריזין ולישה מי איתא בזריזין והכתיב °ויצק עליה שמן וגו' והביאה *אל הכהן *מקמיצה ואילך מצות כהונה לימד על יציקה ובלילה שכשירה בכל אדם לישה נהי דבזריזין ליתא במקום זריזין איתא דאמר מר בלילה כשירה בזר חוץ לחומת עזרה פסולה לאפוקי לתיתה דאינה בזריזין ולא במקום זריזין ומאי שנא ממנחת העומר דתניא מנחת העומר לותתין אותה וצוברין אותה ציבור שאני תנו רבנן יכול יוצא אדם ידי חובתו בבכורים תלמוד לומר °בכל מושבותיכם תאכלו מצות מצה הנאכלת בכל מושבותיכם יצאו בכורים שאין נאכלין בכל מושבותיכם אלא בירושלים דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר מצה ומרור מה מרור שאינו בכורים אף מצה שאינה בכורים אי מה מרור שאין במינו בכורים אף מצה שאין במינה בכורים

אוציא

תורה אור: דברים טז; ויקרא ב; שמות יב

רש"י

האוכל נבילה ביום הכפורים. שוגג: פטור. מחטאת דאין איסור יום הכפורים חל על איסור נבילה ואם בו ביום נתנבלה אפילו הכי היתה אסורה קודם יום הכפורים משום אבר מן החי: מידי בלבד כתיב. קרא משמע דכל מי שאיסור חמץ נוהג בו אתה יוצא בו משום מצה: מי שנאכל באנינות. שמותר לאוכלו כשהוא אונן דרוש ביה לחם אוני ומעשר שני אינו נאכל באנינות דכתיב (דברים כו) לא אכלתי באוני ממנו: מי כתיב עוני. בוי"ו דתשמע מיניה אוני: שעונין עליו דברים. שגומרים עליו את ההלל ואומרים עליו הגדה: אין לשין את העיסה. של מצות ביין ושמן ודבש מפני שקרובה וממהרת להחמיץ ואין אדם יכול לשומרה לפיכך אם לש תשרף מיד ובמועד קאמר ולא ביום טוב דהבערה שלא לצורך היא *(ולר' יוחנן) דאמר לעיל מי פירות אין מחמיצין לא קשיא הך דאיהו אין חייבין על חימוצו כרת קאמר ולא הוי חמץ גמור אלא חמץ נוקשה הוי כלומר רע ואות חימוץ הן ממהרין להחמיץ ואי אפשר לשומרן: וחכמים אומרים תאכל. דקסברי אפשר לשומרה והכא לא גרסינן מיד דמשנאפה לא תחמיץ: שבתי היתה. שביתתי היתה רגל פסח אחד אצל ר' אליעזר ור' יהושע: מקטפין. שחין פניה לאחר עריכתה: פושרין. ממהרין להחמיץ: יום ראשון. לילה הראשון שמצה חובה בעינן לחם עוני: אין לשין עיסה בחלב. כל ימות השנה שלא יאכל בשר עמה: כעין תורא. מעט כעין של שור מותר ללוש בחלב דאכיל ליה מיד בבת אחת ולא משהי ליה דלינשי שנילוש בחלב: ומאי שנא ממנחות. דתנן בהו דאות מצות ואפילו הכי נלושות בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו: הכי גרסינן כהנים זריזין הם: לתיתה. לשורן במים מעט ולכותשן במכתשת להסיר מורסנן כדי שתהא סולתן נקיה: לתיתה ליתא בזריזין. כשמביאה הזר כבר היא סולת: לישה. כגון מנחת מחבת ומרחשת ומנחת מאפה תנור שאופין אותה תחילה עשר חלות ואחר כך פותתין אותן עד שמחזירן לסלתן כדכתיב (ויקרא ב) פתות אותה פתים ואחר כך נותן שמן ובוללה ויוצק וקומץ וכשאפאה תחילה נילושה בפושרין: לימד על יציקה ובלילה כו'. והני במנחת מאפה תנור לאחר לישה ואפייה ופתיתה נינהו: במקום זריזים היא. בעזרה שהמחבת והמרחשת כלי שרת הן וכן תנור של מקדש וכיון דבעזרה איתא חזו לה כהנים ומלמדין אותו להיזהר בה: ומאי שנא. שאר מנחות דקאמר שמואל אין לותתין אותם ממנחת העומר דתנן בה לותתין אותה וצוברין אותה שיזובו מימיה: ציבור שאני. מנחת העומר קרבן ציבור היא וכל עסקין שלה נעשין על פי בית דין קצירתה והיבהוב שלה ולתיתה הכל בבית דין ובזריזין הוא ואיכא דאמרי צבור שאני דהואיל וצוברין אותה מימיה זבין ואין מחמיצין ולאו מילתא היא חדא דבתוספתא קתני לה ולא קתני וצוברין אלא וכוררין ועוד אי איכא תקנתא בצבור (של) חיטים של מנחות נמי נילתתינהו וניצבריגהו: בבכורים. כגון כהן שהביאו לו חיטין בכורים בירושלים: בכורים אין נאכלין אלא בירושלים. שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ואמר מר (מכות דף יז.) ותרומת ידך אלו בכורים: מצה ומרור. הקישן הכתוב על מצות ומרורים: מרור אינו בכורים. דתנן (בכורים פ"א מ"ג) אין מביאין בכורים אלא מז' מינין דכתיב מהלך משבח ארצך במנחות בפ' כל קרבנות (דף פד.) ולקמן במקום שנהגו (דף נג.)

דבר

תוספות

האוכל נבילה ביום הכפורים. פ"ה אפילו נתנבלה ביום הכפורים לא חיילא עלה איסור יוה"כ דהרי הוה עלה איסור אבר מן החי וקשה לר"י דהא כי פקע איסור אבר מן החי יחול עליה איסור יום הכפורים ונבילה בבת אחת דמודה רבי שמעון באיסור בבת אחת ומיהו י"ל אפילו נתנבלה ביום הכפורים לא חייל עלה איסור יום הכפורים דאיסור כאין זבוח הוה ביה נמי מעיקרא ואכתי לא פקע מינה*:

עוני קרינן ביה. והא דגבי לולב (סוכה דף לב.) כ"ע מודו דכפת כתיב ולא אמר כפות קרינן ויצטרך שני לולבים ליטול אור"י משום דהתם שמכינן אקרא פרי עץ הדר דלא משמע אלא חד לכך מודו התם כ"ע דדרשינן מסורת*:

במקום זריזים איתא. וא"ת והא הכא במנחת מאפה תנור מיירי שהיתה נילושה בפושרים ואותה מנלן שנבללת בעזרה ושאר מנחה שנבללת בעזרה לפי שהבלילה היתה בכלי שרת וי"ל דגם מאפה תנור היו לשין בעזרה סמוך לתנור של קודש שלא תחמיץ ורבינו אפרים בר אפרים הגבור מפרש דע"כ היו לשין אותה בעזרה לפי שהיו מודדין אותה בעשרון של קודש כדתנן בפרק שתי מדות (מנחות פז.) עשרון מה היה משמש בו מודד לכל המנחות*:

מה מרור שאין ביכורים. וליכא למימר מרור היינו זית שהוא מר כדדרשינן (*סנהדרין דף קח:) והנה עלה זית טרף בפיה אמרה יונה יהא מזונותי מרורים כזית וכו' דלקמן (דף לט.) אמר מרור דומיא דמצה מה מצה מין זרעים אף מרור כן ועוד שזית האילן מר ולא הפרי כדמשמע עלה זית ואמרינן נמי (מכילתא פ' בשלח) ויורהו ה' עץ וזהו זית שאין מר באילנות כזית*:

הואיל

עין משפט נר מצוה

קכה א מיי' פ"ו מהל' מצה הלכה ח:

קכו ב ג מיי' שם הל' ה סמג לאוין עט טוש"ע או"ח סי' תסג סעיף א:

קכז ד מיי' שם פ"ה הלכה כ טוש"ע שם סעיף ד בהג"ה:

[ועי' תוס' חולין לו. ד"ה הפתא ותוס' שבועות כד ד"ה שאוכל ע"ש]

קכח ה מיי' פי"ב מהל' מעשה קרבנות הלכה כא:

קכט ו מיי' שם הל' יב

[ועי' תוס' סוכה ו: ד"ה ור"ש ועוד שם לב. ד"ה כפת שכתבו דצריכתא וע"ע תוס' סנהדרין ד. ד"ה כולהו ותוס' זבחים ח. ד"ה לא נצרכה ותוס' נדה סו. ד"ה לא]

קל ז מיי' שם הל' ח ופי"א מהל' פסולי המוקדשים הלכה ז:

קלא ח מיי' שם הל' ו:

קלב ט מיי' פי"ב מהל' מעשה קרבנות הלכה כ:

קלג י מיי' פ"ו מהל' מצה הלכה ח:

[ועי' תוס' סוכה ג. ד"ה ואי ותוס' מנחות ט. ד"ה ריש לקיש]

[עירובין יח:]

[ועי' תוס' עירובין יח. ד"ה מעורין]

[נ"י ומשמרין]

מנחות ט. יב:

מסורת הש"ס

קדושין עז: שבועות כד. נזיר ל. [כריתות כג.]

[לקמן לח:]

[שם. לט:]

[לעיל לה:]

[נ"ל ולר"ש לקיש]

לקמן קטו:

לעיל ל. ב"מ נא. זבחים נה:

מנחות נה.

לקמן מ. ע"ש

[והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ כצ"ל]

הגהות הב"ח

(א) גמ' לחם עוני מי שנאכל: (ב) שם קרינן ביה ור' עקיבא: (ג) בשר' יהושע בן לוי לבניה:

גליון הש"ס

גמ' מידי בלבד כתיב. עיין בהר"ב פ"ב מ"ג דטהרות: ג"ע:

רבינו חננאל

שבל דתניא האוכל נבלה ביום הכפורים פטור ולא את' איסור יום הכפורים חייל אאיסור נבלה: ת"ר יכול יוצא אדם ידי מצה בפסח במעשר שני בירושלים ת"ל לחם עוני כי בעינן לחם הנאכל באוני יצא זה שאינו נאכל באוני אלא בשמחה דברי ר' יוסי הגלילי כדתנן בס"פ מעשר שני במנחה ביום טוב היו מתודים כיצד היה וידוי בערתי הקדש מן הבית זה מעשר שני וכו' עד לא אכלתי באוני ממנו אם אכלו באנינה לא היה יכול להתודות. ר' עקיבא אומר מצות מצות ריבה אם כן מה ת"ל לחם עוני פרט למצה עשירה ואסיקנא לר' עקיבא כתיב עני למעוטי מצה עשירה וקרינן עוני כשמואל דאמר לחם שעונין אחריו דברים ואקשי' איני דר' עקיבא אוסר לאכול בפסח מצה עשירה והתניא אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש ואם לש ר"ג אומר תשרף מיד וחכמים אומרים תאכל מיד ופי' אם אפאה אמר ר' עקיבא שבתי היתה אצל ר' אליעזר ור' יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר ושנינן הא דאסר מצה עשירה ביום טוב ראשון בלבד בזמן שעונין אחריו דברים והן ההגדה שאמר מצה זו שאנו אוכלין על שום מה וכו' אסור אותו זמן לאכול מצה עשירה דבעינן עוני וזה שאמר לשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש בשאר הימים ויש לומר כי דבר מועט לש להם כגון בני ר' יהושע שלשו בחלב כעין תורא שהוא דבר מועט וביום הראשון [אסור] ובשאר הימים מותר. ונתגרר למביני מדע דסוגיא דברייתא הכי הוא אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש ואע"פ שאין לשין מקטפין בהן וחכמים אומרים אין לשין ואף לא מקטפין ואם לש או קיטף ר"ג אומר תשרף מיד ואפי' אפאה וחכמים אומרים תאכל מיד אם אפאה ודברי הכל זו חברייתא בשאר ימות הפסח היא שנויה זולתי יו"ט ראשון ומראין הדברים שת"ק שאמר אע"פ שאין לשין בו מקטפין בו כך פי' דבריו אע"פ שאין לשין במים ושמן ואם לשו במים ושמן מקטפין בשמן מכלל שהלישה שאסר שמן על ידי מים הוא ומה שאסר בלישה שמן ע"י מים התיר בקיטוף וחכמים אסרו זה וזה הלישה והקיטוף ע"י מים הכל אסור וקיי"ל כחכמים שאפי' אם לש במים לבדו אסור לו לקטף בשמן כלל וכל שכן שאין לשין במים ושמן כלל: ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין. ואמרי' אמאי לא והא כל המנחות נילושות [בפושרין] ומשמרן שלא יחמיצו ודחי' אם התירו לכהנים שהן זריזין ומשמרין העיסה שלא תחמיץ ומשום זריזותן התירו להן יתירו לכל אדם ודחי' לתיתה פעמים שתהיה שלא על ידי כהן והא לישה נמי יתכן שתהיה שלא על ידי כהן דהא מקמיצה ואילך מצות כהונה ולישה קמי הכי הוא דהויא ואפילו [הכי] לישה כי ליתא בכהנים אינה אלא בעזרה מקום שהכהנים רואים אותה אבל חוץ לחומת העזרה פסולה לתיתה אינה לא בכהנים ולא בעזרה לפיכך לא התירוה: ת"ר יכול יוצא אדם ידי חובתו בבכורים כו' בא ר"ע למעט הבכורים ממצה וממרור ואמר בעינן מצה כמרור מה מרור אין מביאין ממנו בכורים כי ירק הוא ולא פירי כך מצה אין מביאים מן הבכורים ואקשי'

[מהרש"א גורס וא"ת אם כן כו' ואנו לחם בעינן כו' ועי' רש"ל]

קלד א מיי' פ"ג מהל' מעשר שני הל"ג:
קלה ב מיי' פ"ג מהל' בכורים הלכה ו:
קלו ג מיי' פ"ג מהל' מעשר שני הל' ה:
קלז ד מיי' פ"ד מהל' בכורים הלכה יג:
קלח ה מיי' פ"ה מהל' מצה הל' ג טוש"ע או"ח סי' תנד סעיף ג:
קלט ו מיי' פ"ו מהל' מצה הל' ה טוש"ע או"ח סי' תנד סעיף א:

אוציא חיטין ושעורין שיש במינן ביכורים ת"ל מצות מצות ריבה אי מצות מצות ריבה אפילו ביכורים נמי הדר ביה רע"ק דתניא יכול יצא אדם ידי חובתו בביכורים ת"ל °בכל מושבותיכם תאכלו מצות מצה הנאכלת בכל מושבות יצאו ביכורים שאינן נאכלין בכל מושבות אלא בירושלים יכול שאני מוציא אף מעשר שני תלמוד לומר מצות מצות ריבה ומה ראית לרבות מעשר שני ולהוציא ביכורים מרבה אני מעשר שני שיש לו היתר בכל מושבות כדר' (אליעזר) ומוציא אני ביכורים שאין להן היתר בכל מושבות *דא"ר (אליעזר) *מנין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפי' בירושלים ת"ל °כי לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה שנאמר °וישא משאת מאת פניו מאן שמעת ליה דאמר במעשר שני נפיק ביה רבי עקיבא וקממעיט להו לביכורים מבכל מושבותיכם שמע מינה הדר ביה ור' יוסי הגלילי תיפוק לי' מלחם עוני מי שנאכל באוני יצא זה שאין נאכל אלא בשמחה סבר ליה כרבי שמעון *דתניא [ב]ביכורים אסורין לאונן ור' שמעון מתיר מאי טעמא דרבנן דכתיב °לא תוכל לאכול בשעריך ואמר מר *תרומת ידך אלו ביכורים דאיתקש ביכורים למעשר מה [ג]מעשר אסור לאונן אף ביכורים אסור לאונן ורבי שמעון תרומה קרינהו רחמנא כתרומה מה תרומה מותרת לאונן אף ביכורים מותר לאונן ורבי שמעון נהי דהיקיש לית ליה שמחה מיהא מיכתב כתיבא בהו דכתי' °ושמחת בכל הטוב ההוא לזמן שמחה הוא דאתא *דתנן [ד]מעצרת ועד החג מביא וקורא מהחג ועד חנוכה מביא ואינו קורא תנו רבנן לחם עוני [ה]פרט לחלוט ולאשישה יכול לא יצא אדם ידי חובתו אלא בפת הדראה ת"ל מצות מצות [ו]ריבה ואפילו כמצות של שלמה א"כ מה ת"ל לחם עוני פרט לחלוט ולאשישה ומאי משמע דהאי אשישה לישנא דחשיבותא דכתיב °ויחלק לכל העם לכל המון ישראל למאיש ועד אשה לאיש חלת לחם אחת ואשפר אחד ואשישה אחת וגו' ואמר רב חנן בר אבא אשפר אחד משׁשה באיפה ופליגא דשמואל דאמר שמואל אשישה גרבא דחמרא דכתיב °ואהבי אשישי ענבים ת"ר *אין אופין פת עבה *(ביום טוב) בפסח דברי בית שמאי ובית

הדר ביה ר' עקיבא. מהך הקישא דמצה ומרור ויליף ביכורים מבכל מושבותיכם: אף מעשר שני. בירושלים הואיל ואינו נאכל בכל מושבות מעתה משהביאו לירושלים שוב אינו יכול לחלל לאכול בחוץ כדאמרינן במסכת מכות (דף כ.) מחילה לקלוט מדרבנן תירה אור דמשקלטוהו מחיצות שוב אינו נפדה: כר' אליעזר. דאם נטמא פודין אותו ואוכלין אותו בכל מקום הלכך כי לא ניטמא נמי ולא נפדה נפיק ביה: שאתו. כשלא תוכל לאוכלו כגון זה שניטמא ונתת בכסף: מאן שמעת ליה כו' ר' עקיבא. לעיל בברייתא קמייתא וקממעט להו לביכורים מבכל מושבותיכם ולא מהקיש מצה ומרור: ור' יוסי. למה ליה למילף ביכורים מבכל מושבותיכם תיפוק ליה מלחם עוני מהיכא דנפקא ליה מעשר שני בשלמא ר' עקיבא לא פירש אוני: ואמר מר. במסכת מכות (דף יז.): אלו ביכורים. דכתיב בהו יד ולקח הכהן הטנא מידך (דברים כו): תרומה מותרת לאונן. ביבמות בהערל נפקא לן מוכל זר יתירתא זרות אמרתי לך ולא אנינות: ה"נ שמחה כתיב בהו ושמחת בכל הטוב: זמן שמחה. בזמן קצירה ולקיטה שאדם לוקט תבואתו ולבו שמח הצריכו הכתוב קרייה דארמי אובד אבי: מעצרת. דתנן במנחות (דף סח:) אין מביאין ביכורים קודם לעצרת שתי הלחם של עצרת מתירין הבאת ביכורין דביכורים אקרו דכתיב וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה וגו': ועד החג. שבתוך הזמן הזה זמן לקיטה ושמח במעשיו: מהחג ועד חנוכה. אינו זמן שמחה ואינו קורא ומחנוכה ואילך אינו זמן הבאה דתניא בספרי אשר תביא מארצך כל זמן שמצויין על פני ארצך שלא כלו לחיה מן השדה: חלוט. אישקלדי"ר ותשיבות הוא: אשישה. גלוסקה גדולה: הדראה. שניטל כל הדרה דהיינו פת קיבר: של שלמה. שהיה מעוגג כלומר סלת נקייה: גרבא דחמרא. איפה של יין: וכמה

אוציא חטין ושעורין שיש במינן ביכורים. (א) *א"ל אם כן טליא כל חמשת המינין שיש במינן ביכורים דאנו לחם בעינן דממעטינן לעיל אורז ודוחן:
אי מצות מצות ריבה אפי' ביכורים נמי. תימה לר"י דנימא אהני ריבוי לרבות יש במינו ביכורים ואהני מיעוט למעט ביכורי' ויש לומר דסברא הוא אי מרבינן הא מרבינן נמי הא:
דאמר ר' אליעזר. נראה לר"י דהא דאיצטריך למימר כר' אליעזר היינו אי מחילה לקלוט דאורייתא אבל אי מחילה לקלוט דרבנן לא צריך דר' אליעזר דהא נאכל בכל מושבות שיכול להוציאו חוץ לירושלים ולפדותו ומיהו רבי אליעזר מצי סבר מחילה לקלוט דרבנן ואיצטריך קרא לנטמא שיכול לפדותו אפי' בירושלים ואם תאמר והא מעשר שני נאכל בכל ערי ישראל בנוב ובגבעון כדתנן בפרק בתרא דזבחים (דף קיב:) באו לנוב וגבעון הותרו הבמות קדשי קדשים נאכלין לפנים מן הקלעים קדשים קלים ומעשר שני נאכלין בכל ערי ישראל ולקמן *חשבינן הא נאכלין בכל מושבות גבי חלות תודה ורקיקי נזיר דקאמר ריש לקיש חלות תודה ורקיקי נזיר נאכלין בנוב וגבעון ולכך מפיק להו מקרא אחרינא מושמרתם ולא מצי מפיק להו מבכל מושבותיכם וביכורים נמי נאכלין בנוב וגבעון ובכל ערי ישראל דמאי שנא והיכי ממעטינן להו מבכל מושבותיכם ויש לומר דהכא לא ממעטינן להו מבכל מושבותיכם אלא לזמן בית עולמים ולא לזמן נוב וגבעון ולקמן גבי חלות תודה ורקיקי נזיר איצטריך למידרש מושמרתם לזמן נוב וגבעון ולא לזמן בית עולמים*:
מאן שמעת ליה דאמר מעשר שני נפיק ביה ר' עקיבא. אע"ג דכמה תנאי דרשי מסורת ולא מקרא ולדידהו נפיק במעשר שני דלא דרשינן אוני מ"מ אע"ג דס"ל דמסורת עיקר ה"א דלא דרשי המקרא לגוס דרשה:
ורבי יוסי הגלילי תיפוק לי' שאינן נאכלין לאונן. ואם תאמר לר' יוסי הגלילי מעשר שני תיפוק ליה מבכל מושבותיכם כמו ביכורים וי"ל דאי לאו עוני ה"א דמושבותיכם אתא דוקא לביכורים אבל מעשר שני שיכול להיות לו היתר בכל מושבות אם נטמא כר"א ה"א מצות מצות ריבה:
מה תרומה מותרת לאונן אף ביכורים. תימה לר"י דבפרק בתרא דמכות (דף יז.) קתני ותרומת ידך אלו הביכורים אמר ר' שמעון וכי מה בא זה ללמדך אם לאכלן חוץ לחומה פירוש דכתיב ברישא דקרא לא תוכל לאכול בשעריך קל וחומר ממעשר הקל וכו' והשתא נימא דאיצטריך קרא דאי לאו קרא הוה אמינא דלא נילף ממעשר הקל דתרומה קרינהו רחמנא כדאמרינן הכא ונראה לרשב"א דלענין חוץ לחומה איכא למילף ממעשר טפי לפי ששניהן ענין אחד הן ששניהן טעונין קריאה והבאת מקום:
פרט לחלוט. משמע דחלוט הוי לחם אלא דלא הוי לחם עוני והא דאמרינן בסמוך מאי חלות המסרת חלוט של בעלי בתים משמע דלא הוי לחם מדפטר מן החלה לקמן מיירי בבלילתו רכה כמו שאפרש לפנים אי נמי הכא בדהדר אפייה בתנור אך קשה דאמרי' בהחולץ (יבמות מ.) אע"ג דחלטיה מעיקרא כיון דהדר ואפייה בתנור או באילפס לחם קרי' ביה ואדם יוצא ידי חובתו בפסח ואומר רבינו תם דהתם נמי מיירי בבלילתו רכה דקודם אפייה לאו לחם הוא כלל ואחר אפייתו הוא דחשיב להם וחשיב נמי לחם עוני כיון שבלילתו רכה:
ובית

[וע"י תוס' זבחים קיט. ד"ה כאו]

רבינו חננאל

ואקשי' אי הכי דמי שהוכשר למרור הוא שהוכשר למצה יש לומר [אי מה מרור] אין במינו בכורים כי ירק הוא ואין בכל מיני ירק בכורים ואף מצה בעינן דבר שאין במינו בכורים אוציא חטים ושעורים שיש במינן בכורים דתנן אין מביאי' בכורים חוץ משבעת המינים. ופרשי' בגמ' דהני שבעת המינים הן חטה ושעורה גפן ותאנה ורמון זית ותמרים ת"ל מצות מצות ריבה אפי' בכורים יוצא אדם בהן והדר ביה ר' עקיבא והודה לר' יוסי הגלילי דקא ממעט לבכורים מבכל מושבותיכ' דתניא יכול יהא אדם יוצא בבכורים ת"ל בכל מושבותיכם תאכלו מצות מצה הנאכלת בכל מושבות יצאו בכורים שאין נאכלים בכל מושבות וכו' ואוקימנא לר' עקיבא מדקא ממעט לבכורים ממושבות ש"מ הדר ביה מההיא דתניא מצות מצות ריבה חטים ושעורים אע"פ שיש במינן בכורים: מאי טעמא דרבנן דפליגי על ר' שמעון דאמרי בכורים אסורים לאונן ואמרי' דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וגו' ואמר מר ותרומת ידך אלו הבכורים הקישן הכתוב למעשר ובמעשר כתיב (דברים כו יד) לא אכלתי באוני מה מעשר אסור לאונן אף בכורים אסורין לאונן. ור' שמעון אמר לך התורה קרנהו תרומה מה תרומה מותרת לאונן דתניא בהדיא בגמרא יבמות פ' הערל אונן אסור במעשר ומותר בתרומה ובפרת טבול יום אסור ומותר בפרה ובמעשר כו' אף בכורים מותרין לאונן [והא] דכתיב בבכורים ושמחת בכל הטוב וגו' לאו למעוטי אונן הוא דאתא אלא ללמדך שאין מביאין בכורים [וקורין] אלא עד זמן שמחה והן ימי החג: ת"ר לחם עוני פרט לחלוט ולאשישה יכול לא יצא אלא בפת הדראה בלבד כלומר פת סובין שאוכל העני ת"ל מצות מצות ריבה אפי' כמצת שלמה שהיתה סלת יוצא בה לא מיעטה התורה אלא מצה עשירה כגון חלוט ואשישה והני מילי בלילה הראשון דגרסי' בירושלמי אר"י בן לוי אותו כזית שאדם יוצא בו ידי חובתו בפסח צריך שלא יהא בו משקין. ר' ירמיה אומר למצוה ר' יהודה בן פזי אומר לעיכוב היתיב [ר' בון בר חייא] והתנן חלות תודה ורקיקי נזיר יוצאין בהן והא אית בהו משקין אמר ר' יוסי תמן רביעית היא ומתחלקת לכמה מינין: יוצאין בפסח במצה עבה עד טפח כלחם הפנים ובמצה נא עד כדי שתפרס ולא תעשה נידין גידיע

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אוציא וכו' בכורים ואין לומר א"כ וכו' דאנן לחם בעינן:

[נ"ל אליעזר]

[דף לח:]

[נ"ל אליעזר]

ב"מ נג: מכות יט: סנהדרין קיב:

[בכורים פ"ב מ"ב] [יבמות עג.]

[יבמות סט: מכות יז. חולין קכ: מעילה' טו:]

[בכורים פ"א מ"ו]

ביצה כב: נדה ליתא תיבת ביו"ט

תורה אור

ובית הלל מתירין וכמה פת עבה א"ר הונא טפח שכן מצינו בלחם הפנים טפח מתקיף לה רב יוסף *אם אמרו בזריזין יאמרו בשאינן זריזין אם אמרו בפת עמילה יאמרו בפת שאינו עמילה אם אמרו בעצים יבשין יאמרו בעצים לחים אם אמרו בתנור חם יאמרו בתנור צונן אם אמרו בתנור של מתכת יאמרו בתנור של חרס אמר ר' ירמיה בר אבא שאילית את רבי ביחוד ומנו רב איכא דאמרי *רב ירמיה בר אבא אמר רב שאילית את רבי ביחוד ומנו רבינו הקדוש מאי פת עבה ג׳פת מרובה ואמאי קרו ליה פת עבה משום דנפישא בלישה ואי בעית אימא באתריה דהאי תנא לפת מרובה פת עבה קרו ליה מאי טעמא אי משום דקא טרח טירחא דלא צריך מאי איריא בפסח אפילו בי"ט נמי אין הכי נמי והאי תנא ביום טוב של פסח קאי תניא נמי הכי בית שמאי אומרים אין אופין פת *עבה ביום טוב ג׳ובית הלל מתירין *ת"ר ד׳יוצאין בפת נקיה *ובהדראה ובסריקין המצויירין בפסח אע"פ שאמרו אין עושין סריקין המצויירין בפסח אמר רב יהודה דבר זה שאל בייתוס בן זונין לחכמים מפני מה אמרו אין עושין סריקין המצויירין בפסח אמרו לו מפני שהאשה שוהה עליה ומחמצתה אמר להם אפשר יעשנה בדפוס °ויקבענה כיון *אמרו לו יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין אמר רבי אלעזר בר צדוק פעם אחת נכנסתי אחר אבא לבית רבן גמליאל והביאו לפניו סריקין המצויירין בפסח אמרתי אבא לא כך אמרו חכמים ה׳אין עושין סריקין המצויירין בפסח אמר לי בני לא של כל אדם אמרו אלא של נחתומין אמרו איכא דאמרי הכי קאמר ליה לא של נחתומין אמרו אלא של כל אדם א"ר יוסי עושין סריקין *כמין רקיקין ואין עושין סריקין *כמין גלוסקאות (א) *ת"ר הסופגנין והדובשנין ואיסקריטין וחלת המסרת והמדומע פטורים מן החלה מאי חלת המסרת אמר רבי יהושע בן לוי זה חלוט של בעלי בתים אמר ריש לקיש הללו מעשה אילפס הן ורבי יוחנן ו׳אמר מעשה אילפס חייבין והללו שעשאן בחמה מיתיבי הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין עשאן באילפס חייבין בחמה פטורין תיובתיה דרבי שמעון בן לקיש אמר עולא אמר לך רבי שמעון בן לקיש הכא במאי עסקינן שהרתיח ולבסוף הדביק אבל הדביק ולבסוף הרתיח מאי הכי נמי דפטורין אדתני סיפא עשאן בחמה פטורין ליפלוג וליתני בדידה בד"א כגון שהרתיח ולבסוף הדביק אבל הדביק ולבסוף הרתיח פטורין חסורי מחסרא והכי קתני בד"א שהרתיח ולבסוף הדביק אבל הדביק ולבסוף הרתיח נעשה כמי שעשאן בחמה ופטורין ת"ש* ז׳יוצאין במצה הינא ובמצה העשויה ח׳באילפס הכא נמי שהרתיח ולבסוף הדביק מאי מצה הינא אמר רב יהודה אמר שמואל כל שפורסה ואין חוטין נמשכין הימנה אמר רבא *ט׳וכן לחמי תודה פשיטא הכא לחם כתיב והכא לחם כתיב מהו דתימא הואיל וכתיב °והקריב ממנו אחד (ויקרא ז)

וכמה פת עבה טפח. ואפי׳ הכי שרו בית הלל אבל טפי מטפח לא: שכן מצינו בלחם הפנים. שהוא אסור לבא חמץ כדאמרינן במנחות (דף כז.) כל המנחה אשר תקריבו וגו׳ לרבות לחם הפנים לחימוץ לאזהרה שלא יחמיצו ואפילו הכי עובי דפנותיו טפח דהיינו לחם שהיו לו פנים ואין פנים פחותין *מטפח: אם אמרו. והתירו עובי טפח: לזריזין. כהנים שבקיאין בשימורו שלא יחמיץ יתירו לכל אדם שאינן זריזין: בפת עמילה. שאינה ממהרת להחמיץ שעמילתה מעכבתה עמילה ברייר"א כדתנן (מנחות דף עו:) כל המנחות טעונין שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה: בתנור חם. בכל יום תמיד היו מסיקין תנור של מקדש לאפיית מנחות ולחמי תודה ושל מתכת היה כדאמר בזבחים בפ׳ דם חטאת (דף צה:): בעצים יבשים. שהיו מביאים אותן מימות החמה כדאמרינן בתענית (דף לא.) מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה ולא היו כורתין עצים למערכה: פת מרובה. הרבה חררין ביחד ולאו משום חימוץ נקט לה ובחררין דקים קאמר ומשום דקא טרח טירחא דלא צריך הוא: ביחוד. בינו לביני רביה דר׳ ירמיה רב רביה דרב רבינו הקדוש ליישנא אחרינא בייחוד בברור כמו וידעו ביחוד ששם ארון נגנז (יומא דף נד.): בלישה. כשלשין אותה עבה היא העיסה כשהיא כולה ביחד: הכי גרסינן תניא נמי הכי ב"ש אומרים. אין אופין פת עבה בי"ט ולא גרסינן בפסח: תניא נמי הכי. דלאו משום חמץ נקט אלא משום טירחא דהא הכא לא תנא פסח: ובסריקין המצויירים. מצות המצויירות ואע"פ שאמרו לכתחלה אסור דיעבד שפיר דמי: שוהה עליהן. לציירן ואין נותנין מהר לתנור ומחמיצין: אפשר יעשה. הצורה בדפוס ויקבענה בסריק: כיון. כלומר מהר בדחיפה אחת: יאמרו כל הסריקין אסורין ושל בייתוס מותרין. שהרי רוב נחתומין אין להן אותו דפוס: לא של כל אדם אמרו. לאסור דבעל הבית העושה אותן לעצמו אינו חושש לייפותן כל כך ואינו שוהה עליהן: אלא של נחתומין. העושין למכור ומקפידין על טיין ושוהין על ציורן: איכא דאמרי לא של נחתומין אמרו. לאסור שרגילין ובקיאין בדבר ויש להן דפוסין: עושין סריקין. מצויירין כמין רקיקין ובלבד שיהו דקין וקלושין דאין ממהרין להחמיץ אבל לא מציירין את העבים כגלוסקאות דמתוך עוביין מחמיצין בשהייה מועטת: הסופגנין. עשויין כספוג: והדובשנין. מטוגנין בדבש וכולן מין לחם: והאיסקריטין. עשויין כלפיחית דמתרגמינן איסקריטון (שמות טז) שלשין עיסתן רכה מאד: המסרת. תרגום של מחבת: ופטורין מן החלה. דכתיב (במדבר טו) באכלכם מלחם הארץ והני לאו לחם נינהו ולקמיה מפרש טעמא: והמדומע. חולין שנפלה תרומה לתוכן פטור דתרימו תרומה כתיב ולא שכבר היא תרומה: חלוט של בעלי בתים. אינו נעשה כתקון לחם: ריש לקיש אכולהו קאי ולאו לאפלוגי אדר׳ יהושע בן לוי אתא: מעשה אילפס הן. לפיכך לאו לחם הוא דקא סבר אין לחם אלא האפוי בתנור כדכתיב לחמכם בתנור אחד (ויקרא כו): והללו. להכי פטורין לפי שעשאן בחמה ולא באור: שהרתיח. האילפס ואחר כך הדביק בה הלחם דהוה ליה כעין מעשה תנור הלכך חייבין: הינא. אינה אפויה כל צורכה לשון אל תאכלו ממנו נא (שמות יב): העשויה באילפס. ואע"ג דלחם בעינן כדכתיב לחם עוני (דברים טז): מאי מצה הינא. כלומר כמה תאפה ויהא יוצא בה: שפורסה. שמשברה לשון פרוסה: וכן לענין לחמי תודה. אם שחט הזבח עליהן מאחר שנאפת כענין הזה קידש הלחם והתודה כשירה דהואיל וקרמו פניה דתנן במנחות כי האי גוונא בעינן: אחד

ובית הלל מתירין. טעמא דבית הלל כדאמרינן (ביצה דף יז.) מערמת אשה ואופה תנור מלא ככרות אע"פ שאין צריכה רק לככר אחד אבל למלאות התנור פעם אחרת ליכא מאן דשרי*:

תנא בפסח קאי. תימה דלא משני הכי בריש ערבי פסחים (לקמן צט:) דפריך מאי איריא ערבי פסחים וכו׳ וי"ל דהתם פריך משבת דהוי בכל שבוע ולא שייך לשנויי דנקט ערבי פסחים משום דתנא בפסח קאי*:

ותנא

[סוכה ה.]

אלא אזר תסר צ' ביצה כב:

[ביצה אי׳ מרובה]

[מ"ק יד. חולין קז:]

גי׳ הערוך מן] חלה פ"א[מ"ד]

גמרות פת: [ע"ש]

[שם]

הגהות הב"ח

(א) גמ׳ כמין גלוסקאות תנן התם הסופגנין והדובשנין וכו׳ גי׳ הר"ן:

גליון הש"ס

גמ׳ ויקבענה כיון. וכן כמתני׳ פ"ז דתמיד מ"א פותח כיון. וכן במס׳ כלה פ"ה ונפל על פניו וכיון אבי:

קכ א ש"ע או"ח סי׳ תס סעיף ה:

קמא ב ג מיי׳ פ"ג מהל׳ י"ט הל׳ ח טוש"ע או"ח סי׳ תקז סעיף ו:

קמב ד מיי׳ פ"ו מהל׳ מצה הל׳ ה סמג לאוין עט טוש"ע או"ח סי׳ תנד סעיף א:

קמג ה מיי׳ פ"ה מהל׳ מצה הל׳ טו סמג שם טוש"ע או"ח סי׳ תס סעיף ד:

[וע׳ תוס׳ ביצה כב: ד"ה דנפישי]

קמד ו מיי׳ פ"ו מהל׳ בכורים הלכה יב סמג עשין קמא טוש"ע י"ד סי׳ שכט סעיף א:

קמה ז מיי׳ פ"ו מהל׳ מצה הלכה ו טוש"ע או"ח סי׳ תסא סעיף ג:

[וע"ע תוס׳ לקמן לט: ד"ה מאי]

קמו ח מיי׳ שם טוש"ע שם סעיף ב:

קמז ט מיי׳ פי"ב מהל׳ פסולי המוקדשין הלכה יז:

לקמן מ.

[גי׳ הערוך בע׳ כד הדראה פי׳ לחם עב ובלשון לע"ז הוא אכד"ו]

רבינו חננאל

ת"ר אין אופין פת עבה בפסח וב"ה מתירין. ופרה׳ לאוקמה במצה בפסח וכמה עבה טפח כעובי לחם הפנים שהיה מצה והיה עביו טפח ודחי׳ ואסקי׳ האי פת עבה פת מרובה היא ומשום טירחא ובכל יום טוב הוא ואמאי תנא בפסח משום דבעניינא דפסח הוה קאי: תניא נמי הכי ב"ש אומר אין אופין פת עבה ביום טוב וב"ה מתירין: ת"ר יוצאין בפת הדראה ובסריקין המצויירין ואף על פי שאמרו אין עושין סריקין המצויירין בפסח ואמרי׳ מאי טעמא מפני שהאשה שוהה עליהן ומחמצתן ויעשו בדפוס והוא אמרו אפי׳ בדפוס אין עושין וסריקי ר"ג אמר ר׳ (יצחק) [צדוק] לר׳ אלעזר בנו לא של כל אדם אמרו אין עושין אלא של נחתומין דבעו מסקי ליה טפי שהו עלייהו. איכא דאמרי הכי אמר ליה לא של נחתומין אמרו דפקיעי ועבדו לעגל אלא של כל אדם אמר ר׳ דלא פקיעי דבי ר"ג פקיעי ר׳ יוסי אומר עושין סריקין כמין רקיקין ואין עושין סריקין כמין גלוסקאות: ת"ר הסופגנין והדובשנין והאסקריטין וחלת המשרת והמדומע פטורין מן החלה מאי חלת המשרת זה חלוט של בעלי בתים שאמרנו למעלה והן הלות אפויות במסרת על ידי שמן כגון פטן ומפני שאינן אפויות בתנור אלא במסרת נקראו חלת המסרת פי׳ מדומע פירות שנתקנו ונפלה בהן תרומה נקרא דמוע. מאי טעמא הללו פטורין מן החלה ריש לקיש אמר מפני שהן כעשה אלפס ואינו קרוי לחם אלא האפוי בתנור ור׳ יוחנן אמר אפי׳ מעשה אלפס חייב בחלה והללו לא עשאן באלפס על ידי אור אלא בחמה ומותבינן לריש לקיש הסופגנין והדובשנין והאסקריטין עשאן באלפס חייבין ברמת פטורין ומשני כגון שהרתיח האלפס ובסוף הדביק הסופגנין הללו באלפס חייבין [והכין קתני בד"א בשהרתיח האלפס ולבסוף הדביק] שנמצאת אפייתן [כמעשה תנור] אבל הדביק ולבסוף הרתיח נעשה [כמי שעשאן] בחמה ופטור והא נמי דתני יוצאים במצה נא ובמצה העשויה באלפס אוקמ׳ בשהרתיח ולבסוף הדביק ומצה נא כל שפורסה ואין חוטין נמשכים הימנה ואילו נגדי מינה חוטי בצק הוא עדיין ואסירי דבעינן לחם וליכא וכן לענין לחמי תודה

קמח א מיי׳ פ״ט מהל׳ מעשה קרבנות הלכה כב:
קמט ב מיי׳ פ״ז מ:ל׳ בכורים הל׳ יג טוש״ע י״ד סי׳ שכט סעיף ח:
קנ ג מיי׳ שם הל׳ ד:

אחד מכל קרבן °אחד *שלא יטול פרוס והכא כמאן דפריסא דמיא קמ״ל *מיתיבי המעיסה בית שמאי פוטרין וב״ה מחייבין החליטה בית שמאי מחייבין ובית הלל פוטרין איזהו המעיסה ואיזהו החליטה המעיסה קמח שעל גבי מוגלשין החליטה מוגלשין שעל גבי קמח ר׳ ישמעאל ב״ר יוסי אומר משום אביו זה וזה לפטור ואמרי לה °זה וזה לחיוב וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה עשאן באילפס פטור בתנור חייב ותנא קמא מאי שנא המעיסה ומאי שנא חליטה אמר רב יהודה אמר שמואל וכן א״ר יהודה* ואיתימא ר׳ יהושע בן לוי כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו *ותברא מי ששנה זו לא שנה זו קתני מיהת וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה שעשאן באילפס פטור בתנור חייב תיובתא דר׳ יוחנן אמר לך ר׳ יוחנן תנאי היא דתניא יכול יהא מעיסה וחלוטה חייבין בחלה ת״ל לחם ר׳ יהודה אומר אין לחם אלא האפוי בתנור ר׳ יהודה היינו תנא קמא אלא לאו מעשה אילפס איכא בינייהו תנא קמא סבר מעשה אילפס חייבין ור׳ יהודה סבר מעשה אילפס פטורין לא דכולי עלמא מעשה אילפס פטורין והכא כגון שחזר ואפאו בתנור קא מיפלגי דתנא קמא סבר כיון שחזר ואפאו בתנור לחם קרינן ביה ור׳ יהודה סבר אין לחם אלא האפוי בתנור מעיקרא וכיון דמעיקרא לאו בתנור אפייה לאו לחם הוא אמר רבא מאי טעמא דר׳ יהודה דכתיב °ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד לחם האפוי בתנור אחד קרוי לחם ושאין אפוי בתנור אחד אין קרוי לחם יתיב רבה ורב יוסף אחוריה דרבי זירא ויתיב ר׳ זירא קמיה דעולא אמר ליה רבה לר׳ זירא בעי מיניה מעולא הדביק מבפנים והרתיח מבחוץ מהו אמר ליה מאי אימא ליה דאי אמינא ליה אמר לי הי ניהו מעשה אילפס א״ל רב יוסף לרבי זירא בעו מיניה מעולא הדביק מבפנים ואבוקה כנגדו מהו אמר ליה מאי אימא ליה דא׳ אמינא ליה אמר לי רוב עניים עושין כן אמר רב אסי *עיסה של מעשר שני לדברי ר׳ מאיר פטורה מן החלה לדברי חכמים °חייבת בחלה

מצות

ויקרא כו

רש״י

אחד מכל קרבן. תרומה לה׳ לכהן הזורק וגו׳ ארבעת מינין היו בה של עשר עשר חלות ומכל מין ומין נותן אחד לכהן והשאר לבעלים וכתיב אחד שלא יתן לו פרוסה: המעיסה. החליטה: פוטרין. מן החלה: מוגלשין. רותחין: ותנא קמא כו׳. ברישא תירה איר מהדר גמרא לפירושא דברייתא דלא תהוי משבשתא והדר מסיים מילתיה ומותיב תיובתא מינה לרבי יוחנן: כמחלוקת בזו. כלומר המחייב בזו מחייב בזו והפוטר בזו פוטר בזו וריישא דמפיך פלוגתייהו לאו חדא תנא אמרינהו וקשיין אהדדי ומי ששנה זו לא שנה זו האי תנא אית ני׳ דמחומרי בית שמאי ומקולי בית הלל היא ותנא חליטה והוא הדין למעיסה והאי אית ליה דמקולי בית שמאי וחומרי בית הלל היא ותנא המעיסה והוא הדין לחליטה: תברא. קשיין אהדדי: תנא קמא סבר מעשה אילפס חייבין. והכי קאמר יכול תהא המעיסה והחליטה חייבין בחלה ת״ל לחם והני לאו לחם נינהו דקודם ליפתן מבושלין ברותחין הן אבל מעשה אילפס שלא נאפו אלא על האור קרובין הן למעשה תנור ולחם נינהו וחייב ואפי׳ הדביק ולבסוף הרתיח ואמר ליה ר׳ יהודה מעשה אילפס נמי פטורין דאין לחם אלא האפוי בתנור: שחזר ואפאן בתנור. למעשה אילפס והכי קאמר הנך קמא ת״ל לחם והני לאו לחם נינהו דמבושלים במים הן והוא הדין למעשה אילפס נמי שהדביק ולבסוף הרתיח נמי לאו לחם נינהו אבל חזר ואפאו בתנור לחם קרינא ביה: ור׳ יהודה סבר. אפוי בתנור אחד בעינן ולא בשני תנורים כגון אילפס ותנור: הדביק מבפנים. הלחם באילפס: והרתיח מבחוץ. שנתנה על האור כמו שאנו עושים: מהו. מי הוי לחם: הי ניהו. אלו הן מעשה אילפס שנחלקו בו חכמים ר׳ יוחנן ור״ל לקיש: ואבוקה כנגדו. מלמעלה וחום האש לוהט באילפס וממהר אפייתו מהו מי הוי כעין תנור או לא: רוב עניים עושין. כל מעשה אילפס כן שאין להם עצים ובכך הוא ממהר לאפות: לדברי רבי מאיר. דאמר בפרק שני דקדושין (דף נד:) מעשר ממון גבוה הוא פטורה מן החלה כדמפרש דעריסותיכם כתיב ולא של גבוה:

ומלה

תוספות

ותנא קמא מאי שנא החליטה. תימה לר״י מאי קבעי מינה נימא דמר סבר עילאה גבר ומר סבר תתאה גבר ותירץ ר״י דקפסיק ותני אע״ג דלית ביה אלא שיעור חלה מלומלם ולהכי קבעי מ״ש דבין עילאה גבר ובין תתאה גבר אי אפשר שלא יתבשל מעט ממנו וחסר ליה משיעוריה:

אמר לך רבי יוחנן תנאי היא דתניא. לא איצטריך לאשכוחי תנאי אלא ללישנא דאמרי לה זה וזה לפטור אבל ללישנא דזה וזה לחיוב איכא תנאי בהך ברייתא גופא דע״כ הא דמחייבא היינו באילפס דאי בתנור אבל באילפס פטור א״כ ר׳ ישמעאל ברבי יוסי היינו חכמים: דכולי עלמא מעשה אילפס פטורים. פסק ר״ח כר״ל מדקאמר דכולי עלמא מעשה אילפס פטורין ועוד דיתיב רבה ורב יוסף אחוריה דר׳ זירא אליבא דר״ל מיירי ולר״י נראה דכר׳ יוחנן קי״ל מדלא חשיב לה בהחולץ (יבמות לו׳) בהדי ג׳ דהלכה כריש לקיש לגבי רבי יוחנן ואומר ר״י דעל ידי משקה מודה ר׳ יוחנן דמעשה אילפס פטור׳ ואין מברך עליו המוציא כדמוכח בירושלמי דמסכת חלה בפרק קמא דחלה אמר ר׳ יוחנן כל שהאור מהלך תחתיו חייב בחלה ומברכין עליו המוציא ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ריש לקיש אמר אינו חייב בחלה ואין מברכין עליו המוציא ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח ואמר ר׳ יוחנן ובלבד שיהא על ידי משקין ואומר רבינו תם דדווקא בבלילתו רכה פליגי דר׳ יוחנן סבר אפייתו באילפס עושהו לחם וחייב בחלה ור״ל סבר אין עושהו לחם ופטור אבל בלילתו עבה כולי עלמא מודו דחייב בחלה אפי׳ על ידי משקה דהא חיוב חלה הוי משעת גלגול כדמוכח בכמה דוכתי וכן משמע במס׳ חלה (פ״א מ״ה) דתנן עיסה שתחלתה וסופה סופגנין פטורה מן החלה תחלתה סופגנין וסופה עיסה תחלתה עיסה וסופה סופגנין חייבת בחלה ונראה לרבינו תם דהכי נמי מברכין עליו המוציא ומביא ראיה ממנחות (דף עה:) ומכילד מברכין (ברכות לז:) דאמר היה עומד ומקריב מנחה בירושלים אומר שהחיינו נטלו לאוכלו אומר המוציא וקפסיק ותני כל המנחות אפי׳ מנחת מחבת ומרחשת אע״פ שמטוגנת בשמן ואין סברא לחלק בין מים לשמן א״כ על לפנגול״י ופניטלט״י אומר בורא מיני מזונות ועל גלמוכ״י וירבל״י מברך המוציא ועל אופלטק״י נראה שאין מברך המוציא אף על פי שעושין אותו בלא משקה דאין עליהם תוריתא דנהמא תדע שהרי אין מפרישין ממנו חלה אפילו יש הרבה בכל אחד כשיעור חלה אע״פ שהסל מצרפן לחלה ואע״ג דטריתא אמרינן בכילד מברכין (שם) דחייב בחלה ומברכין עליו בורא מיני מזונות ההוא כדמפרש התם דגובלא בעלמא הוא ואינו סועד הלב ורבינו תם היה אומר דאף על גרימזל״י אין מברך המוציא דלית בהו תוריתא דנהמא אף על גב דמסתמא חייב בחלה: לחם שאין אפוי בתנור אחד. ואם תאמר מנלן לחלק בין בלילה רכה ובין בלילה קשה והלא אינו תלויה לר׳ יהודה אלא באפוי בתנור אחד ואומר רבינו תם דהכי פירושו לר׳ יהודה לחם האפוי בתנור וכו׳ לחם שרגילין לאפות בתנור היינו בלילתו קשה: הדביק מבפנים והרתיח מבחוץ מהו. לפ״ה דמפרש דמיירי באילפס תימה אם כן במאי סבר רבה דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש ע״כ בהדביק מבפנים והרתיח מבפנים אם כן מאי מיבעיא ליה לרב יוסף בהך הכי הדביקה מבפנים ואבוקה כנגדו מהו ונראה לר״י דהכא בהדביק בתנור מיירי ומיבעיא ליה כיון דתנור הוא לא חשיב מעשה אילפס או דילמא לא שנא ולרב יוסף מיבעיא כשהדביקה בתנור ולא הסיקו אלא מתבשל מהיסק שכנגדו וכן פירש רבינו חננאל:

אפיה

רבינו חננאל

תודה: ת״ש המעיסה שהיא קמח על גבי מוגלשים [פי׳ מוגלשים] מים רותחים בית שמאי פוטרים וב״ה מחייבים החליטה שהיא מוגלשים על גבי הקמח ב״ש מחייבים ב״ה פוטרים ר׳ ישמעאל אומר משום אביו כו׳ קתני מיהת וחכמים אומרים בין מעיסה בין החליטה עשאן באילפס פטורים בתנור חייבים קשיא לר׳ יוחנן אמר לך ר׳ יוחנן תנאי היא וכך סידורא במסקנא המעיסה ב״ש פוטרים וב״ה מחייבים והוא הדין לחליטה ותנא אחר שונה החליטה ב״ש מחייבים וב״ה פוטרים וזהו פי׳ תברא מי ששנה זו לא שנה זו אלא תרי תנאי וכל חד מינייהו רישא וסיפא חדא קתני לה ופשוטה היא ודחי׳ לא כולי עלמא מעשה אילפס פטורה והכא בשחזר ועשאן בתנור ת״ק סבר כיון שחזר ואפאו בתנור לחם קרינא ביה ור׳ יהודה סבר אין לחם אלא האפוי בתנור בלבד מעיקרא: אמר רבא מאי טעמיה דר׳ עקיבא כו׳ ואבעיא הדביק מבפנים והרתיח מבחוץ היינו מעשה אילפס הדביק מבפנים ואבוקה כנגדו רוב עניים עושין כן: אמר ר׳ אסי עיסה של מעשר שני לדברי ר׳ מאיר פטורה מן החלה לדברי ר׳ יהודה חייבת בחלה

מסורת הש״ס

[מנחות עו: נדרים יב:] [חלה פ״א מ״ו] [עדיות פ״ה מ״ב]

[נ״ל ר׳ יוחנן]

[עי׳ תוס׳ כתובות עט: ד״ה תברא]

סוכה נג.

תורה אור

מצות של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח לדברי חכמי' ^א^יוצא בה ידי חובתו בפסח אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין יוצא בו ידי חובתו ביום טוב לדברי חכמים ^ב^אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב מתקיף לה רב פפא בשלמא עיסה דכתיב °עריסותיכם משלכם (במדבר טו) אתרוג נמי דכתיב °ולקחתם לכם *לכם משלכם יהא (ויקרא כג) אלא מצה מי כתיב מצתכם אמר רבא ואיתימא רב יימר בר שלמיא אתיא ^ג^לחם לחם כתיב הכא °לחם עוני (דברים טז) וכתיב התם °והיה באכלכם מלחם הארץ (במדבר טו) מה להלן משלכם אף כאן משלכם לימא מסייע ליה *עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר"מ וחכמים אומרים חייבת, לימא מסייע היינו הך הכי קאמר (ליה) לימא מדפליגי בעיסה בהנך נמי פליגי או דילמא שאני התם דכתיב עריסותיכם תרי זימני בעי ר' שמעון בן לקיש מהו שיצא אדם ידי חובתו בחלה של מעשר שני בירושלים אליבא *דר' יוסי הגלילי לא תיבעי לך השתא בחולין לא נפיק בחלתו מיבעיא כי תיבעי לך אליבא *דר' עקיבא בחולין הוא דנפיק דאי מיטמו יש להן היתר במושבות אבל חלה דאי מטמיא לית לה היתר במושבות ולשריפה אזלא לא נפיק או דילמא אמרינן הואיל ואילו לא קרא עליה שם ואיטמי אית לה היתר במושבות ונפיק בה השתא נמי נפיק איכא דאמרי הא ודאי לא תיבעי לך דודאי אמרינן הואיל כי תיבעי לך חלה הלקוח בכסף מעשר שני ואליבא דרבנן לא תיבעי לך כיון דאמרי יפדה היינו מעשר כי תיבעי לך אליבא דר' יהודה דאמר יקבר *דתנן ^ד^הלקוח בכסף מעשר שני שנטמא יפדה ר' יהודה אומר יקבר מי אמרינן הואיל ואי לא לקוח הוי והואיל ולא קרא עלי' שם ואיטמי יש לו היתר במושבות ונפיק בי' השתא נמי נפיק ביה או דילמא חד הואיל אמרינן תרי הואיל לא אמרינן אמר רבא מסתברא שם מעשר חד הוא: ^ה^חלת תודה ורקיקי נזיר וכו': מנה"מ ^ו^אמר רבה דאמר קרא

ושמרתם

רש"י

ומצה של מעשר כו' לדברי ר"מ אין אדם יוצא בה. ואפילו לא דריש עוני לשון אנינות בעינן מצה שלו ולא של גבוה ולקמן פריך מי כתיב מצתכם: הכי קאמר. לימא מסייעא הא לכל מילתיה דרב אסי דמדבהא פליגי באתרוג נמי פליגי: תרי זימני. אבל התם לכם למעוטי שאול וגזול אבל אתרוג של מעשר שני הא דאתיהיב ליה לאכילה נפיק ביה ואפילו לר"מ: דרבי יוסי הגלילי. דאמר לעיל יצא זה שאינו נאכל באנינות: בחולין. לאחר שנטלה חלתו לא נפיק בחולין דידיה: כי תיבעי לך לר"ע. דלא דריש אוני ומיהו היתר במושבות בעי כדמיעט לעיל בכורים מהאי טעמא ומעשר שני ריבה משום דאית ביה היתר מושבות אפי' לאחר שנכנס לירושלים אם נטמא כרבי אלעזר: לשריפה אזלא. דתרומה טמאה אסורה באכילה ובעודה טהורה אין לה היתר במושבות משום דמעשר שני הוא ובתר דקלטוה מחיצות לית ליה פדייה: או דילמא הואיל ואילו לא קרא עליה שם חלה אית לה היתר במושבות. אם נטמא ונפיק השתא נמי לא פקע תורת מצה מינה משום קריאת שם חלה דהא חלה בעלמא לא נפקא מכלל מצה כדתנן מתניתין והכהנים בחלה אלא הא לחודה משום דאסורה ליה במושבות ואמרינן הואיל ונפיק: הלקוח בכסף מעשר שני. בירושלים כדכתיב ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו': ואליבא דרבנן. דפליגי עליה דרבי יהודה ואמרי לקוח בכסף מעשר שנטמא יפדה דאלימא למיתפס פדיונו לא תיבעי לך דאף על גב דהך חלה לית לה היתר במושבות דכל זמן שלא נטמא אין לה פדייה בירושלים ומשנטמא שוב אין לה היתר אכילה דהא חלה היא אפילו הכי אמרינן הואיל ואילו לא קרא עליה שם הוה לה היתר במושבות על ידי טומאה דנפיק בה אף בירושלים השתא נמי נפיק כדאמרן במעשר גופיה: יקבר. כל לקוח בכסף מעשר שני שנטמא משום דקלישא קדושתיה ולא אלים למיתפס פדיוניה ואי נמי לא קרא עליה שם חלה לא הוה ליה היתר במושבות: מאי מי אמרינן הואיל ואי לאו לקוח הוא. כלומר הואיל ומעשר שני גופיה דאתי האי מחמתיה וקיל האי מיניה נפקינן במצה דידיה דאית ליה היתר במושבות על ידי טומאה והא דלית ליה היתר להאי לאו חומרא הוא לגביה אלא קולא הוא משום דלא אלים למיתפס פדיונו הלכך לא חמיר כדמעיקרא ואי משום דחלה הוא ובלאו לקוח נמי לית ליה היתר הכא נמי נימא הואיל אחרינא הואיל ואילו לא קרא עליה שם ולא לקוח הוא: או דילמא חד הואיל אמרינן. כגון חלת מעשר גופיה דלא נפקי בה אלא ע"י הואיל ואי לא קרא עליה שם אי נמי חולין של לקוח לא נפקי בה אלא ע"י הואיל ואי לאו לקוח הוא התם אמרינן הואיל ושרי אבל חלת לקוח דבעי תרי הואיל לא אמרי' וא"ת בחלת מעשר גופיה נמי תרי הואיל איכא הואיל ואי לא קרא עליה שם והואיל ואי מיטמא פריק לה ואית ליה היתר במושבות הכא לא קרינא הואיל דבר-שיש בידו לעשות לגרום לה טומאה מיד ופריק: מסתברא שם מעשר חד הוא. וכי היכי דנפיק במעשר גופיה נפיק בחלתו הואיל ושם חלה לא נפיק בעלמא מכלל מצה ונפיק נמי בחלת הלקוח דהא מכח מעשר בהו ולא מחמרינן ליה מיניה:

ושמרתם

תוספות

אתיא לחם לחם. הקשה הר"י דאורלינ"ש כיון דילפינן לחם לחם דבעינן מצה שלכם אמאי איצטריך לעיל* למעוטי שלא יצא בטבל מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ כו' תיפוק ליה דבעי' שלכם וטבל אינו שלכם דהא אתרוג של דמאי דמכשרי ב"ה בלולב הגזול (סוכה דף לה:) מפרש התם משום דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי שלכם קרינן ביה משמע דטבל גמור לא חשיב שלכם ותי' ר"י אתרוג של טבל לא חשיב שלו כיון שצריך ליתן ממנו לכהן וללוי ובעינן שיהא כל האתרוג שלו אבל מצה שאם אכל כל כך שאם היה נותן ממנו תרומה או מעשר ממה שאכל אכתי אכל שיעור מצה חשיב שפיר שלו ורשב"א תירץ דאיצטריך לעיל קרא להיכא שמה שיפרים יהיה שלו [א] כגון אם הוא כהן או לוי או ישראל עני ונטל ממנו *ככר תרומה ומעשר ראשון דשלכם קרינן ביה*: אבל חלתו דאי מטמיא. זו הסוגיא כמ"ד (מכות דף כ.) מחילה לקלוט דאורייתא דאי מדרבנן יש לה היתר מושבות דאי יצאה חוץ למחילה נפדית אפילו טהורה אי נמי כיון דמדרבנן אין להם פדייה לא חשיב נאכל בכל מושבות: או דילמא הואיל ואילו לא קרי לה שם. תימה לר"י אי אמרת הואיל א"כ בכורים נמי נאכלין בכל מושבותיכם הואיל ולא קרי ליה שם וי"ל דלא דמי דשם בכורים אינו נאכל בכל מושבותיכם אבל הכא שם חלה נאכל בכל מושבותיכם וכן שם מעשר לחודיה נאכל בכל מושבותיכם הלכך בחלת מעשר אמר שפיר הואיל ולא קרי לה שם ועוד הקשה אי אמרת הואיל מעשר שני נמי נאכל בכל מושבותיכם הואיל ולא העלהו לירושלים ואמאי איצטריך לאוקמא לעיל (דף לו:) כרבי אלעזר וי"ל דאי לאו משום דר' אלעזר לא חשיב שם מעשר שני נאכל בכל מושבותיכם משום דהואיל ולא העלהו לירושלים כמו שאין לומר הואיל ולא קרא לו שם מעשר: רבי יהודה אומר יקבר. טעמיה דר' יהודה משום דדריש כסף ראשון ולא כסף שני ולכך אינו נפדה לקוח טהור ברחוק מקום וה"ה שאין נפדה טמא בקרוב מקום דתרווייהו מחד קרא נפקי מלא תוכל שאתו ורבנן לא דרשי כסף ראשון ולא כסף שני וסברי דלקוח טהור נפדה ברחוק מקום וה"ה טמא בקרוב מקום וקשה לרשב"א דבריש איזהו מקומן (זבחים דף מט.) פריך ולא מצינו שטפל חמור מן העיקר והרי מעשר הוא נפדה ולקוח אינו נפדה דתנן הלקוח שנטמא יפדה נטמא אין לא נטמא לא והיינו ברחוק מקום דהכ"ג מעשר עצמו נפדה ובע"א לא הוי טפל חמור מן העיקר °אלמא לקוח לרבנן נמי אינו נפדה טהור ברחוק מקום ותירץ ר"י דהתם מיירי מדרבנן:

חלות תודה ורקיקי נזיר. נראה לר"י כפ"ה דמיירי שלא נשחט עליהם הזבח ולא הוקדשו דאי הוקדשו תיפוק ליה דבעינן מצתכם דגמרינן לעיל לחם לחם ועוד דקאמר למכור בשוק יוצאין בהן משמע דבלא הוקדשו מיירי וה"פ מצה המשתמרת לשם מצה יצאה זו שמשתמרת לשם זבח כשיקדישנה וכן שאין נאכלין אלא ליום אחד אקרא *דמשתמרת סמיך דבעינן שתהא נשמרת לשם שבעה והא דפריך ותיפוק ליה שאין נאכלין באנינות ושאין נאכלין בכל מושבות ה"פ שאין נעשה לאכול בכל מושבותיכם ולאכול באנינות והא דלא פריך שאין נעשה להיות מצתכם אלא לגבוה כיון דלא כתב בהדיא פסול דמצתכם לא שייך למיפרך הכי:

זאת

עין משפט נר מצוה

קנא א מיי' פ"ו מהל' מצה הלכה ח:

קנב ב מיי' פ"ח מהל' לולב הלכה ב:

קנג ג מיי' פ"ו מהל' מצה הל' ז טוש"ע א"ח סי' תנד סעיף ד:

קנד ד מיי' פ"ז מהל' מעשר שני הל' כ:

קנה ה ו מיי' פ"ו מהל' מצה הלכה ט:

נ"ל ככר

[וע"ע תוס' סוכה לה, ד"ה דאי בעי]

מסורת הש"ס

[סוכ' כז: וש"נ]

סנהדרין קיב: [סוכה לה:]

[לעיל לו.]

[שם:]

ב"מ דף מג: סנהדרין קיב. מ"ש פ"ג [מ"י] זבחים מט.

רבינו חננאל

וכן מצה של מעשר שני וכן אתרוג של מעשר שני אין יוצאין בהן ידי חובה ודייק מהא עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים חייבת נימא מדבהא פליגי בהני נמי פליגי ודחי' דלמא לעולם לא פליגי ושאני הכא דכתיב עריסותיכם תרי זימני ואמרי' מדכתיב תרי זימני בעינן עיסה שלכם שתהיה שלכם ממש של חולין ולא של מעשר שני דהא אינו שלכם אלא חשוב הוא כשלמים שהן קדשים והותרו לבעלים לאכלן בירושלים אבל אתרוג אע"ג דכתיב ולקחתם לכם למעוטי שאול וגזול הוא דאתא ולא למעוטי אתרוג של מעשר שני מצה נמי לא כתיב מצתכם ולחם לחם מחלה לא יליף: בעי ריש לקיש מהו שיוצא אדם בחלה של מעשר שני בירושלים אליבא דר' עקיבא דאמר אדם יוצא ידי חובתו במעשר שני בירושלים מי אמרינן בחולין דמעשר שני נפיק דאי מטמאי פריק להו לרבי אלעזר דאמר מנין למעשר שני שנטמא שפודין אותו ואפילו בירושלים שנאמר כי לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה שנאמר וישא משאת מאת פניו אלי' אבל חלה דאי מטמאי נשרפה לא נפיק בה או דלמא הואיל ואלו הוה מטמאי מקמי דנקרי עלה שם חלה הוה נפיק בה השתא (הוה) [נמי] נפיק בה: איכא דאמרי הא נמי לא תבעי לך דבודאי אמרי' נפיק בה דאמרי' הואיל וכי לא נטמא נפיק בה כי נטמא נמי נפיק בה כי תיבעי לך בחלת לקוח כלומר קנה חטים מכסף מעשר שני ועשה מהן עיסה והוציא חלה ואליבא דרבנן דאמרי לקוח שנטמא יפדה לא תיבעי לך דבודאי נפיק דהיינו מעשר כי תיבעי לך אליבא דר' יהודה דאמר יקבר דתנן במעשר שני פ' שלישי לקוח במעות מעשר שני שנטמא יפדה ר' יהודה אומר יקבר מאי מי אמרי' הואיל ואלו [לא] היה לקוח והואיל ולא היה קורא עליהן שם חלה הוה נפיק בחולין דמעשר שני השתא נמי נפיק או דלמא חד הואיל אמרי' תרי הואיל לא אמרינן אמר רבא מסתברא שם מעשר כלומר כיון שאומר הואיל במעשר לא שנא חד ולא שנא תרי: וסוגיא דשמעתין סלקא דאין קרוי לחם אלא האפוי בתנור אבל מעשה אילפס פטור מן החלה ואין מברכין עליו המוציא ואין אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח ואשכחן בתלמוד ארץ ישראל בחלה אמר ר' יוחנן ובלבד במעשה אילפס על ידי משקה והא דתאני יוצאין בסופגנין שנעשו על ידי האור מוקים לה ריש לקיש בשהאור מהלך עליהם מן חצד ובהאור מהלך על תחתיהן הרתית ובסוף הדביק שלא על ידי משקה לחם קרי ליה. ירושלמי בתחלת חלה ר' שמואל בר נחמן שמע להון כלהון מן תדין קרא ושם חטה שורה ושעורה נסמן וגו' חטה כמשמעה שורה זו שבולת שועל ולמה נקרא שמה שורה שהיא עשויה כשורה ושעורה כמשמעה נסמן זה השיפון וכוסמת אלו כוסמין גבולתו עד כאן גבולתו של לחם וכי למדין מדברי קבלה אמר ר' סימון מדכתיב (ישעיה כח כו) ויסרו למשפט אלהיו יורנו כמי שהוא דבר תורה: חלות תודה ורקיקי נזיר שעשאן לעצמו אין יוצא בהן מנא לן אמר רבא

ושמרתם

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ר"י כו' אלמא לקוח לרבנן נ"כ אינו נפדה. תמוהני דלמאי צריך לזה הוכחה. הא מפורש כן בהך מתני' עצמה דקתני בסיפא א"ל לא אם אמרת במעשר שני עצמו שכן נפדה בריחוק מקום תאמר בלקוח שאינו נפדה בטהור בריחוק מקום ומדהשיב כן לרבנן מוכחא דרבנן מודו לו בזה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] בתוס' ד"ה אתי' לחם וכו' ורשב"א תירץ דאיצטרך לעיל קרא להיכא שמה סיפרים יהיה שלו • נ"ב עיין ש"ות שאגת ארי' דף ס"ה עמוד ד' ל"ת שזהו נגד ש"ס דחולין דף קל"א ע"א שאפילו מעני שבישראל מוציאין את המעשר עני וצ"ע:

ושמרתם את המצות מצה המשתמרת לשם מצה יצתה זו כו' דברי רבה ורב יוסף פשוטין הן התורה כתבה (ויקרא ז' פ"ו) ביום זבחכם יאכל וכן כל הלחם הק"ב עמה ואמרי' פשיטא דהא אין נאכלות באנינות ודחי' מתני' ר' עקיבא היא דאמר עני כתיב למעוטי מצה עשירה ויפוק לי' דחלות תודה על ידי משקה עשויות ושנינן רביעית שמן היא ומתחלק לכמה חלות: ברית הן הן הדברים שנאמרו למשה בסיני. כלומר ודאי ברית פי' נשבע לו בשבועת הן הן הדברים למשה בסיני אע"פ כן לאו טעמא בעיא: אמר רבא כל לשוק אימלוכי מימלך אי מזדבני מזדבני ואי לא אפיק בהו אנא ש"מ שכל הדברים המפורשים במשנה הלכה למשה מסיני הן ואע"פ שהן שנויין סתמא. ללישנא קמא ר' אליעזר אמר לר' אילעאי [ברית] הן הן הדברים וללישנא בתרא ר' יהושע עצמו הוא שאמר ברית הן הן הדברים.

זאת אומרת חלות תודה ורקיקי נזיר. פ"ה דלא אתי כר"ש דאמר בפ"ק דמגילה (דף ט:) לא קרבו אלא פסחים וחובות הקבוע להם זמן אבל שאין קבוע להם זמן לא וכפירושו משמע בפרק בתרא דזבחים (דף קיז.) דתניא התם כל הנידר ונידב קרב בבמה ושאין נידר וכו' דברי ר' מאיר וחכמים אומרים לא קרבו אלא עולות ושלמים בלבד רבי שמעון אומר אף ציבור לא הקריבו אלא חובות הקבוע להן זמן משמע דמודה ר' שמעון לחכמים דלא קרבו מנחה ונזירות בבמה וקשה דבפ"ק דמגילה (דף ט:) תנן אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסח זה הכלל כל שנידר ונידב קרב בבמה שאין נידר וכו' ואמר בגמרא מני ר"ש היא א"כ לר' שמעון קרבה מנחה בבמה דנידר ונידב הוא ונזירות נמי קרב לדידיה בבמה דהא ר"מ דקתני בהאי לישנא כל שנידר ונידב קרב בבמה וסבר רקיקי נזיר איכא בבמה דאמר התם מאי טעמא דר"מ אמר קרא לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים וגו' אמר להו משה כי עליתון לארץ ישראל אקריבו חובות לא אקריבו ומנחה ונזירות ישראל כינהו דנזירות גופייהו נידר ונידב הוא אע"ג דהקרבנות חובה ורבנן מפרש התם דסברי אין מנחה בבמה ונזירות אע"ג דנידר הוא מ"מ הקרבן חובה ונראה לר"י דה"פ דמתניתין דמגילה דאין חילוק בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים זה הכלל כל הנידר ונידב הקרב בבמה גדולה קרב בבמה קטנה וכל שאין נידר וכו' ולא נחית אלא לפרש מה שוה הגדולה לקטנה אבל יש נידר ונידב כמו מנחה ונזירות שאין קריבין לא בזו ולא בזו:

נאכלים בנוב וגבעון. קשה רבינו נסים א"כ היכי ממעט בביכורים מבכל מושבותיהם והא ביכורים הוו חובה הקבוע להן זמן בזמן שמחה דמעצרת עד החג המביא וקורא א"כ קריבים בנוב וגבעון כמו פסחים שהיו קריבים לכ"ע ויש לומר דביכורים הואיל ויש להם זמן גדול כל כך לא חשיב זמן קבוע ורשב"א מפרש דמשום הכי הוו ביכורים חובה שאין להן זמן קבוע כיון שהם אין לו פירות לא יביא ביכורים:

שמות יב °ושמרתם את המצות מצה המשתמרת לשם מצה יצתה זו שאין משתמרת לשם מצה אלא לשום זבח רב יוסף אמר אמר קרא °שבעת שם ימים מצות תאכלו מצה הנאכלת לשבעת ימים יצתה זו שאינה נאכלת לשבעת ימים אלא ליום ולילה תניא כוותיה דרבה ותניא כוותיה דרב יוסף תניא כוותיה דרבה יכול יצא ידי חובתו בחלות תודה ורקיקי נזיר תלמוד לומר ושמרתם את המצות מצה המשתמרת לשם מצה יצתה זו שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשום זבח תניא כוותיה דרב יוסף יכול יצא אדם ידי חובתו בחלות תודה ורקיקי נזיר תלמוד לומר שבעת ימים מצות תאכלו מצה הנאכלת לשבעה יצתה זו שאינה נאכלת לשבעה אלא ליום ולילה ותיפוק ליה מלחם עוני *מי שנאכל באנינות יצא זה שאינו נאכל באנינות אלא בשמחה סבר לה כר' עקיבא דאמר עני כתיב ותיפוק ליה דהוה ליה מצה עשירה אמר שמואל בר רב יצחק רביעית היא ומתחלקת היא לכמה חלות ותיפוק ליה דאינן נאכלות בכל מושבות אמר ריש לקיש זאת אומרת חלות תודה ורקיקי נזיר נאכלין בנוב וגבעון *תניא אמר ר' אילעאי שאלתי את ר' אליעזר מהו שיצא אדם בחלות תודה ורקיקי נזיר אמר לי לא שמעתי באתי ושאלתי לפני ר' יהושע אמר לי הרי אמרו חלות תודה ורקיקי נזיר שעשאן לעצמו אין אדם יוצא בהן למכור בשוק יוצא בהן כשבאתי והרציתי דברים לפני ר' אליעזר אמר לי ברית הן הן הדברים שנאמרו לו למשה בסיני איכא דאמרי ברית הן הן הדברים שנאמרו לו למשה בסיני ולא טעמא בעיא וטעמא מאי אמר רבה כל לשוק אימלוכי מימלך אמר אי מזדבן מזדבן אי לא מזדבן איפוק בהו אנא:

מתני'

ושמרתם את המצות עביד לה שמירה לשם מצה כל שימור שאתה משמרה שלא תחמיץ התכוון לשם מצה של מצוה: יצאת כו'. דלאו לשם מצה של מצות פסח עביד לה אלא לשם מצה של זבח: שאינה נאכלת לשבעה. דלאחר יום ולילה הויא נותר כדכתיב (ויקרא ז.) ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו וגו' והיכא דלא נפחת עליהן הזבח אע"ג דעכשיו יש לה היתר לשבעה מיהו כי עבדה לאו לשם מצה הראויה למצוה איתכוון דכי עבדה אדעתא לאיפסולי ביום ובלילה עבדה ואית ליה לרב יוסף הא דרשה (דרבא*) דבעינן שימור לשם מצוה והאי קרא סמיך ובהא פליג דאי נמי איכוון לה נמי לשימור מנת מצוה למיפק בה משום תודה ומשום מצה לא נפיק דבעי' שימור לשום מצה כל שבעה: ותיפוק ליה דאינה נאכלת לאונן. ולמה לי קרא אחרינא דכל קדשים אסורין לאונן ביבמות (דף עג:) אתיא לן בק"ו מה מעשר הקל אמרה תורה לא אכלתי באוני בשר קודש חמור לא כל שכן: סבר לה כרבי עקיבא דאמר. לעיל (דף לו.) במצה של מעשר שני נפיק ואע"ג דאסור לאונן דלא דריש עוני לשון אוני אלא עני כמסורת: ותיפוק ליה. כיון דדריש עני הא לאו מצה ענייה היא דהא נילושה בשמן: רביעית היא. חצי לוג שמן מביא לתודה וחולהו חציו לעשר חלות ועשר רקיקין וחציו לרבוכה במסכת מנחות בפרק שתי מדות (דף פט.) ובנזירות לא היתה רבוכה אלא חלות ורקיקין ולא היה מביא אלא רביעית כדאמרינן נמי התם הלכך רביעית שמן לעשרים חלות גדולות שכשבות משבע עשרונות פחות שליש עשרון שזה הוא שיעורן כדאמרינן התם בהתודה* אין כאן עושר: ותיפוק ליה דאינן נאכלות בכל מושבות. אלא בירושלי' דמחיצת קדשי' קלים לפנים מן החומה כדכתיב (דברים יב) ואכלת לפני ה' וגו' וכל נדריך אשר תדור ואם יצאו נפסלין דכתיב (שמות כב) ובשר בשדה טרפה וגו' כיון שילא בשר חוץ למחיצתו נאסר: זאת אומרת. מדלא נפקא ליה מבכל מושבותיכם קסבר חלות תודה ורקיקי נזיר נאכלות בנוב וגבעון ודלא כר"ש דאמר בפ"ק דמגילה (דף ט:) דלא קרב בנוב וגבעון דהיינו במה גדולה אלא פסחים וחובות הקבוע להן זמן אבל חובות שאין להן זמן קבוע לא ודלא כמ"ד בפרק בתרא דזבחים (דף קיז.) כאן וכאן במה גדולה דנוב וגבעון ובמה קטנה שהיה עושה בראשו גגו לא קרבו ליחיד אלא עולה ושלמים ועל אותן שקרבו בנוב וגבעון הולרך להביא ראיה מושמרתם את המצות וממצות תאכלו וגו' דלא נפקי מבכל מושבותיכם דאית להו היתר בכל מושבות שהיו יכולין להוליכן בכל מקום שירצו בתוך זמן אכילתן דתנן בפרק בתרא דזבחים (דף קיט:) באו לנוב וגבעון הותרו הבמות קדשי קדשים נאכלין לפנים מן הקלעים קדשים קלים ומעשר שני בכל ערי ישראל עד שלא הוקם המשכן היו במות מותרות ועבודה בבכורות משהוקם המשכן עבודה בכהנים ונאסרו הבמות עברו את הירדן והוקבעו בגלגל ז' שכיבשו וז' שחילקו היו הבמות מותרות באו לשילה לאחר שחילקו והוקבע משכן שם נאסרו הבמות וכולהו מפרש מקראי בפרק בתרא דזבחים חרבה שילה בימי עלי כשנשבה הארון בארץ פלשתים באו להן לנוב ולא היה שם משכן אלא בית של אבנים היה והוקבע שם מזבח הנחשת אבל ארון לא היה שם שכשהחזירוהו פלשתים עמד בקרית יערים עשרים שנה עד שמלך דוד והביאו לציון ובציון עמד עד שבנה שלמה בית המקדש כדכתיב (מ"א ח) ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' וגו' ומזבח הנחושת היה בנוב כל ימי שאול ובמואל כדכתיב (ש"א כא) ויאמר אין לחם חול אל תחת ידי כי אם לחם קודש [וגו'] המוסרים מלפני ה' חרבה נוב על דבר זה שהרגם שאול מפני שנתנו לחם לדוד ובאו להם לגבעון וניתן שם מזבח הנחשת עד שבנה שלמה הבית כדכתיב בדברי הימים (א כא): ברית. שבועה: ואיכא דאמרי. בתמיה אמר ליה וכי הן הדברים כו' דלא בעי טעמא כהלכה למשה מסיני: וטעמא מאי גמרא בעי לה וטעמא מאי בעשאן למכור בשוק לגורכי תודה יוצא בהן אם לא מכרן הרי לא נשתמרה לשם מצה אלא לשם זבח: איפוק בהו אנא. ידי חובת מצה:

ה.ופח

מתני'

ג"ל דרבה
[לעיל לו.]
תוספתא דחלה פ"א
[דף עז.]

מתני' *ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בתמכא ובחרחבינא ובעולשין ובמרור *יוצאין בהן בין לחין בין יבשין אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין ומצטרפין לכזית ויוצאין בקלח שלהן ובדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו: גמ' חזרת חסא עולשין הינדבי תמכא אמר רבה בר בר חנה תמכתא שמה חרחבינא אמר רשב"ל אצוותא דדיקלא ובמרור מרירתא תני בר קפרא אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בעולשין ובתמכא בחרחלין בחרחבינין ובחזרין רב יהודה אומר אף עולשי שדה ועולשי גינה וחזרת עולשי גינה וחזרת הא תנא לה רישא הכי קאמר אף עולשי שדה כעולשי גינה וחזרת רבי מאיר אומר אף עסוות וטורא ומר ירואר א"ל ר' יוסי עסוות וטורא *אחד הוא ומר זה הוא ירואר תני דבי (ר') שמואל אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בעולשין ובתמכא ובחרבינין ובחרגינין ובהרדופנין ר' יהודה אומר אף חזרת יולין וחזרת גלין כיוצא בהן *ר' אילעא אומר משום ר"א אף ערקבלים וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי וכשבאתי לפני ר"א בן יעקב הודה לדברי *ר' יהודה אומר כל שיש לו שרף ר' יוחנן בן ברוקה אומר כל שפניו מכסיפין אחרים אומרים [כל] ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין א"ר יוחנן מדברי כולן נלמד ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין אמר רב הונא הלכה כאחרים רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דהוה מהדר *אמירתא א"ל מאי דעתיך דמרירין טפי והא חזרת תנן ותנא דבי שמואל חזרת וא"ר אושעיא ג מצוה בחזרת ואמר רבא מאי חזרת חסא מאי חסא דחס רחמנא עילוון ואמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן למה נמשלו מצריים כמרור לומר לך מה מרור זה שתחילתו רך וסופו קשה אף מצריים תחילתן רכה וסופן קשה א"ל הדרי בי א"ל רב רחומי לאביי ממאי דהאי מרור מין ירק הוא אימא מרירתא דכופיא דומיא דמצה מה מצה גידולי קרקע אף מרור גידולי קרקע ואימא הירדוף דומיא דמצה מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים ואימא הרזיפו דומיא דמצה מה מצה שניקחת בכסף מעשר אף מרור שניקח בכסף מעשר א"ל רבה בר רב חנין לאביי אימא מרור חד מרורים כתיב ואימא מרורים תרי דומיא דמצה מה מצה מינין הרבה אף מרור מינין הרבה אמר רבה בר רב הונא אמר רב ירקות שאמרו חכמים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח כולן נזרעין בערוגה אחת למימרא דלית בהו משום כלאים מתיב רבא *ג חזרת וחזרת גלין · עולשין ועולשי שדה כרישין וכרישי שדה כוסבר וכוסבר שדה חרדל וחרדל מצרי ודלעת המצרי והרמוצה אינם כלאים זה בזה חזרת וחזרת גלין אין חזרת ועולשין לא וכי תימא כולהו בהדדי קתני להו והא אמר רב זוגות זוגות קתני מאי נזרעין דאמר רב נזרעין כהלכתן תנינא ערוגה

רש"י

מתני' אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בחזרת ובתמכא ובעולשי' ובחרחבינא ובמרור. כולהו מפרש בגמ': כבושין. בחומץ: שלוקין. מבושלין הרבה מאד עד שנימוחין: מבושלין. כדרך בישול: ומצטרפין לכזית. אם אין לו מאחד מהן כזית אבל יש לו מזה חצי זית ומזה חצי זית מצטרפין זה עם זה כדי לצאת ידי חובתו: ובדמאי ובמעשר ראשון כו'. אבל בטבל לא ואף על גב דמעשר ירק דרבנן הויא לה מצוה הבאה בעבירה דומיא דעלין שאינו נקוב דאמרן בפירקין*: גמ' חסא. ליטוגא: הינדיבי. עשב שקורין קריספל"א: תמכתא. מרוביי"א: אצוותא דדיקלא. סיב הגדל וכורך סביב לדקל שקורין ווידיל"א: מרירתא. אמירפויי"ל והיא פופרך: חרחלין. לא איתפרש שמו: ובחזרין. חזרת: עולשי שדה. אע"ג דיש להן שם לווי הרי הן כעולשי גינה: עסוות וטורא ומר ירואה. מיני ירקות: הירדופנין. יש מפרשין אלויינ"א: חזרת גלים. שם לווי הוא: ערקבלין. מפרש בסוף פ' שני דעירובין *אצוותא חרזייתא הוא סיב גדול ועב ומין לעצמו הוא: וחזרתי על כל תלמידיו. של ר' אליעזר ובקשתי לי חבר לסייעני ששמע דבר זה מפיו ולא מצאתי: שרף. *כשחותכין אותו במקום חיתוכו יוצא ממנו שרף לבן כחלב וקורין לייטו"ן: מכסיפין. אינו ירק מאד כברתי אלא פלדש: כל ירק מר. תרווייהו אית ליה יש לו שרף ופניו מכסיפין והן הן סימני מרור: מדברי כולן. כל המפרשין שמות הירקות כגון מתני' ותנא דבר קפרא ורבי יהודה ור' מאיר ותנא דבי שמואל מכולן למדנו שהמרור יש לו שרף ופניו מכסיפין שבכל הירקות הללו רואין אנו בהן הסימנין הללו: אמרריתא. פופרך: והא. אנן רישא דכולהו חזרת תנן: ותנא דבי שמואל. נמי חזרת תנא ברישא אלמא היא קדמי לכולהו: מצוה בחזרת כדמפרש טעמא כדרבא ור' יונתן: מאי חסא. מאי טעמא קרינן ליה חסא משום דזכר הוא · דחס רחמנא עלן אלמא להכי קיימא: למה נמשלו כמרור. דכתיב (שמות א) וימררו את חייהם: תחילה רכה. בתחילה כשתעבדו להן ע"י שכר שהיו שוכרין אותן: מרור סופו קשה. הקלח שלו מתקשה כעץ: הדרי בי. לא אוסיף עוד: מרירתא דכופיא. מרה של דג ששמו כן: כי מצה. שהרי הוקשו: הירדוף. עץ שהמתיק בו משה את מי מרה ואמרינן (בסוטה) (מכילתא פרשת בשלח) נס בתוך נס שהוא היה מר והוא הירדוף: הרזיפו. מין זרע וסם המות לבהמה הוא: הרזיפו אינו ניקח בכסף מעשר דאינו פרי מאכל ואכן אוכלא בעינן דומיא דיין ושכר ובקר ולאן כדכתיב (דברים יד) ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו': ואימא מרור חד. מינא הוא מהנך ירקות ולאו כל הני אלא מר שבכולן: כרישין. כרתי כרישין של גינה: כרשי שדה. שלוויי"ש: והרמוצה. מין דלעת הוא ובמסכת נדרים (דף נא.) מפ' קרא קרקוזאי: אינן כלאים זה בזה. אע"ג שיש שם לווי לאחד אינו כלאים בחבירו: חזרת בחזרת גלין. וכן עולשין בעולשי השדה (זוגות זוגות כמו שהן שנויין): וכי תימא כולהו בהדדי קתני. דבכל הני קאמר דאינן כלאים זה בזה חזרת עולשין וכרישין: זוגות זוגות. חזרת וחזרת גלין או עולשין ועולשי שדה וכן כולן שניתו דאין כלאים זה בזה אבל חזרת בעולשין לא: מאי. כולן נזרעין בערוגה אחת דאמר רב לעיל נזרעין כהלכתן קא אמר כדי שלא ייניקו זה מזה כגון חמשה זרעונין בערוגה של ששה על ששה טפחים כדתנן במסכת שבת (דף פד:): אבל

תוספות

אצוותא דדיקלא: נ"ל דהוי מין זרעים דהא לקמן אמרינן מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים*:

ואימא הירדוף כי מצה וכו'. בפ' לולב הגזול (סוכה דף לב:) פריך גבי הדס ואימא הירדוף אמר אביי דרכי' דרכי נועם ופ"ה דלא הוי נועם כיון דהוי סם המות לבהמה הכא נמי ה"מ לשנויי הכי אלא דמשני שפיר טפי אבל קשה לרשב"א דלעיל אמר דהירדופני כשר למרור ובפרק אלו טרפות (חולין דף נח:) משמע דהוי סם המות לבהמה דאמר בהמה שאכלה הירדופני כשירה ופריך היינו הירדפוני היינו סם המות ומשני תרי גווני סם המות:

ערוגה

עין משפט נר מצוה

קנו א ב מיי' פ"ז מהל' מצה הלכה יג סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעג סעיף ה:

קנז ג מיי' פ"ג מהל' כלאים הלכה ג סמג לאוין רעט טוש"ע י"ד סי' רצז סעיף יד:

[וע"ע תוס' סוכה לו: ד"ה בשיב ועוד שם תוס' יג. ד"ה אפקותא]

ס"א חד הוא ומר הוא וזהו מר ירואר רש"ל

מסורת הש"ס

[לעיל דף לה:]

[ברכות לח:]

[דף כו: וע"ש בפרש"י ונ"ע קלא]

נ"ל כשחותכין

עירובין כג.

[תוספתא פ"ב ע"ש]

[עי' תוס' סוכה יג. ד"ה מרירתא ותוס' חולין נט. ד"ה עיקרא]

כלאים פרק א. [מ"ב]

מרא: אם מ"ז

רבינו חננאל

מתני' אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו וכו' חזרת חסא עולשין הנדבי תמכה כך שמה חרחבינא אסוא דדיקלא ומרור מרריאתא: אמר רבי יוחנן מדברי כולן נלמוד ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין אמר רב הונא הלכה כאחרים דאמרי ירק מר ופניו מכסיפין ויש לו שרף זהו מרור רב אחא בריה דרבא הוה מהדר אמררייתא דדברא אמר ליה רבינא מאי דעתיך דמרירן טפי והא אנן חזרת תנן וכן תאני בר קפרא ור' שמואל חזרת ואמר ר' אושעיא מצוה בחזרת וכו' אמר ליה (אמרי בי) [הדרי בי] ש"מ דכולי עלמא מצוה בחזרת דהיא חסא:

אימא מררתא דכופיא יש מי שאומר המרה של בהמה ויש מי שאומר מרה של דג ששמו כופיא והיא שיבוטא והוא קולייס האספנין ודחי' בעינן מרור גידולי קרקע כמצה דהא הקישו הכתוב (במדבר ט י"א) על מצות ומרורים פי' הרדוף

הרזיפא ואסיקנא מרורים כתיב מינין הרבה: אמר רבה בר רב הונא אמר רב ירקות ששנינו כגון חזרת ועולשין ותמכה וחרחבינה וכיוצא בהן שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח משום מרור כולן נזרעין בערוגה אחת ד קינן מינה כי אלו כולן מין אחד הן ואין בהן משום כלאים ומותיב רבא עליה חזרת וחזרת גלין עולשין ועולשין שדה כרישין כו' ואמרינן בסופה כולן נזרעין בערוגה אחת ודייקי' דוקא חזרת והזרת גלין דתרווייהו מין חזרת נינהו הני הוא דליתנהו כלאים בהדי הדדי הא חזרת ועולשין אע"ג דתרווייהו מין מרור אינון כלאים הוו וכי תימא הכי קתני כל מין חזרת וכל מין עולשין וכל מין כרישין וכל מין כוסבר וכל מין חרדל וכל מין דלעיל אלו כולן ביחד נזרעין בערוגה והא רב הוא דאמר זוגות זוגות שנינו כלומר חזרת וחזרת גלין הנה זוג עולשין ועולשי שדה זוג אחד כרישין וכרישי שדה זוג אחד כי האי גונא זוגות זוגות בפני עצמן אינן כלאים הא כולהו בהדדי כלאים נינהו ושנינן מאי נזרעין דקאמר רבה בר רב הונא כהילכתן כלומר אם בא לזרען בערוגה אחת נותן לכל אחד כדי עבודתו שלא יהא זרע אחר יונק מגבול חברו ואמרינן הא פשיטא מתני'

*ערוגה שהיא ששה על ששה טפחים זורעין בתוכה חמשה זרעונין ארבע על ארבע רוחות הערוגה ואחת באמצע מהו דתימא הני מילי בזרעין אבל בירקות לא קמ"ל למימרא דירקות אלימא מזרעים *והתנן כל מיני זרעים אין זורעין בערוגה אחת כל מיני ירקות זורעין בערוגה אחת מהו דתימא הני מרור מין זרעים נינהו קמ"ל זרעים סלקא דעתך והא תנן ירקות ותני בר קפרא ירקות ותני דבי שמואל ירקות חזרת איצטריכא ליה ס"ד אמינא הואיל וסופה להקשות ניתיב לה רווחא טפי לאו א"ר יוסי בר' חנינא קלח של כרוב שהוקשה מרחיבין לו בית רובע אלמא כיון דסופו להקשות יהבינן ליה רווחא טפי ה"נ ניתיב לה רווחא טפי קמ"ל: יוצאין בהן בין לחין בין יבשין כו': א"ר חסדא לא שנו אלא בקלח אבל בעלין לחין אין יבשין לא והא מדקתני סיפא בקלח שלהן מכלל דרישא עלין פרושי קא מפרש כי קתני בין לחין בין יבשין אקלח מיתיבי *יוצאין בהן ובקלח שלהן בין לחין בין יבשין דברי ר' מאיר וחכ"א לחין יוצאין בהן יבשין אין יוצאין בהן ושוין שיוצאין בהן כמושין אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין כללו של דבר כל שיש בו טעם מרור יוצאין בו וכל שאין בו טעם מרור אין יוצאין בו תרגומא אקלח ת"ר אין יוצאין בהן כמושין משום ר"א בר' צדוק אמרו יוצאין בהן כמושין בעי רמי בר חמא מהו שיצא אדם ידי חובתו במרור של מעשר שני בירושלים אליבא דר' עקיבא *לא תיבעי לך השתא במצה דאורייתא נפיק במרור דרבנן מיבעי' כי תיבעי לך אליבא דר' יוסי הגלילי *מאי במצה דאורייתא הוא דלא נפיק אבל מרור דרבנן נפיק או דילמא *כל דתקינו רבנן כעין דאורייתא תקון אמר רבא מסתברא מצה ומרור:

מתני' אין שורין את המורסן לתרנגולים אבל חולטין האשה לא תשרה את המורסן שתוליך בידה למרחץ אבל שפה היא בבשרה יבש *לא ילעוס אדם חיטין ויניח על מכתו* מפני שהן מחמיצות: גמ' תנו רבנן אלו דברים שאין באין לידי חימוץ האפוי והמבושל וחלוט שחלטו ברותחין מבושל אדמבשל ליה מחמע אמר רב פפא [א] האפוי שבישלו קאמר תניא רבי יוסי ברבי יהודה אומר קמח שנפל לתוכו דלף אפילו כל היום כולו אינו בא לידי חימוץ אמר רב פפא והוא *דעביד טיף להדי טיף אמרי דבי ר' שילא ותיקא שרי והתניא ותיקא אסור לא קשיא הא דעבדיה במישחא ומילחא הא דעבדיה במיא ומילחא אמר מר זוטרא לא לימחי איניש קדרא בקמחא דאבישנא דילמא לא בשיל שפיר ואתי לידי חימוץ אמר רב יוסף לא ליחלוט איניש תרי

תוספות

ערוגה בת ו' טפחים זורעין לתוכה ה' זרעים · וא"ת הואיל ורחוק ג' טפחים לא ינקי מהדדי דהא אמלעיים אינה רחוקה מן האחרות אלא ג' טפחים דבפרק ר' עקיבא (שבת דף פה·) משמע דד' מארבע רוחות הערוגה לא בקרנות אלא באמצע הרוחות א"כ יזרע לתוכה ט' זרעים ג' שורות של ג' ג' ויהא רחוקים זה מזה ג' טפחים ואומר ר"י דהכא אינה משום יניקה אלא משום עירבוב לאחר שיהיו גדולים ולא רצו חכמים להתיר יותר ותדע דאפי' חמשה לא היו מתירים אי לאו דגמרא לן בשבת בפרק ר' עקיבא (נ"ז שם) בהדיא מקרא אע"ג דקים להו לרבנן דחמשה בשיתא לא ינקי והיינו משום דאיכא למיחש לערבוביה ואם תאמר ואיך זורעים בתוכה חמשה זרעונים והא אין רחוק זה מזה שלשה טפחים דהא איכא מקום זריעה ותירץ ר"ת דטפחים של כלאים שוחקות כדמוכח בריש עירובין (דף ד·) ור"י אומר דגמירי דבהכי לא ינקי אע"פ שיש מקום זרעים:

לא שלוקין ולא מבושלין. משמע דשליקה הוי טפי מבישול דאי לאו הכי הוי זו ואין צריך לומר זו וכן משמע בכמה דוכתין והא דתנן בפרק ג' מינים (נזיר דף מה:) היה מבשל השלמים או שולקן אע"ג דשליקה הוי טפי מבישול לא הוי התם זו ואין צ"ל זו דקמ"ל דבשליקה איכא יוצא מתורת בישול*: ה"ג

רש"י

אבל בירקות לא. דירקות ינקי טפי: למימרא דירקא אלימא. לינק טפי מזרעים דאיצטריך ליה למימר דאף ירקות זורעין חמשה מינין בערוגה של ששה: כל מיני זרעים אין זורעין בערוגה אחת. אפילו בשיעור הזה משום דינקי טפי והא דתנן זורעין בתוכה חמשה זרעונין בירקות קאמר דנזרעים כהלכתן: מהו דתימא הני דמרור מין זרעים נינהו. ולא יזרעו בערוגה אחת קמשמע לן רב דמין ירקות נינהו וכזרעים: זרעים סלקא דעתך. היכי תיסק אדעתין דזרעים נינהו והא כולהו תנאי ירקות קרי להו: חזרת איצטריכא ליה. לאשמועינן דנזרעת כשאר ירקות בערוגה עם ארבעה זרעונין: להקשות. קלח שלה נעשה עב: מרחיבין לו. מקום עד בית רובע שלא יזרעו אצלו מין אחר: בית רובע. מקום זריעת רובע הקב חצר המשכן היה שיעור לבית סאתים וכל בית כור ובית סאה ובית רובע שבגמרא לפי אותו חשבון: לא שנו. דיבש יש בו טעם מרור אלא קלח דמתוך שהוא עב אינו מתייבש שיפסיד טעמו אבל עלין יבשין הרי הן כעפר בעלמא: מכלל דרישא בעלין. קא פסיק ותנא בהו בין לחים בין יבשים: כמושין. פלצדא"ו: כללו של דבר כו'. קתני מיהא בדר' מאיר יוצאין בהן ובקלחין שלהן בין לחין בין יבשין ומתני' נמי מדמכשר ביבשים רבי מאיר היא ושמע מינה בעלין נמי אכשר: תרגומא. להא דקתני בדר' מאיר יבשין אקלח קאמר: השתא מצה. דמעשר דידה דאורייתא ואיכא למיפסלה משום דאין לה היתר במושבות קאמר ר"ע דנפיק הואיל ואי מטמיא פריק לה ואית לה היתר: מרור. דמעשר ירק מדרבנן הוא ומדאורייתא אית ליה היתר במושבות מיבעיא: כעין דאורייתא תקון. ואין לו היתר במושבות ומרור איתקש למצה מה מצה בעינן נאכלת בכל מושבות אף מרור נמי בעינן יש לו היתר. לישנא אחרינא מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור מדרבנן בפרק בתרא (דף קטו·) וזה שמעתי וקשיא לי בזמן הזה מי מסקי מעשר שני לירושלים ואי למאן דאמר קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא בהדיא איבעי ליה לפרושי בזמן הזה: מצה ומרור. הוקשו יחד וכי היכי דמצה יש עליה שם מעשר שני ולא נפיק ביה אף מרור נמי שיש עליה שם מעשר שני לא נפיק ביה: מתני' חולטין: ברותחין שאין מניחין אותו להחמיץ: לא תשרה המורסן. לשוף בה בשרה מפני שמחמיץ בשרייתו: אבל שפה היא· מורסן יבש בבשרה ואע"פ שמים טופחין על בשרה: לא ילעוס. לא יכוס: גמ' האפוי. לחם משנאפה כל מה שבשליה במים אינו מחמיץ: אדמבשל ליה מחמע. בעוד שהמים פושרים קודם שירתיחו הוא מחמיץ ובדשדי ליה לתוך רותחין ליכא לאוקימה דהא בהדיא תני לה וחלוט שחלטו ברותחין: אפוי שבשלו. כלומר אפוי אפילו הוא מבשלו לאחר אפייה אינו מחמיץ: דלף. מן הגג: אינו בא לידי חימוץ. שטירוד הדלף הנופל תמיד אינו מניחו להחמיץ: טיף להדי טיף. שנופלין טיפה אחר טיפה סמוך ותכף ואין שהות בינתים: ותיקא. מאכל קמח: מישחא ומילחא. בקימחא שרי דמי פירות אין מחמיצין: לא לימחי איניש קדרא. שמעבין תבשיל הקדירה על ידי שממחין קמח לתוכו ואפילו בקמחא דאבישונא שנתייבשה וניקלית בתנור כשהיא לחה עושין אותה קלי בתנור והרי היא כאפויה אפילו הכי לא ליעביד: דילמא לא בשיל שפיר. לא נעשית קלי כל צרכה בתנור ומחמצת בתבשיל וכשהוא טורפה בקערה היא מתמצת (ועוד) שאין דרך נתינתה לתוך תבשיל רותח: לא ליחלוט. ברותחין:

תרתי

עין משפט נר מצוה

קנח א מיי' פ"ד מהל' כלאים הלכה ט טוש"ע י"ד סי' רצז סעיף לד:

קנט ב מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף לו:

קס ג מיי' פ"ז מהלכות חמץ ומצה הלכה יג סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעג סעיף ה':

קסא ד מיי' פ"ה מהל' חמץ הלכה יז: סמג לאוין עט טוש"ע א"ח סי' תנד סעיף ג וסי' תסה סעיף א':

קסב ה מיי' שם הל' יט טוש"ע שם סעי' ג:

קסג ו מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תסו סעיף א:

קסד ז ח מיי' שם הל' י טוש"ע שם סעיף ו:

קסה ט מיי' שם הלכה ד טוש"ע א"ח סי' תסג סעיף ב:

קסו י מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעי' ג:

[ועי' תוס' זבחים לה: ד"ה גלויין ועי' ברש"י ור"ן ורא"ש נדרים מט. ד"ה בנודר]:

רבינו חננאל

תניא מנין לערוגה שהיא ששה על ששה טפחים שזורעין בתוכה חמשה זרעונים כו' ודחי' מהו דתימא הני מילי זרעים אבל ירקות בעו טפי ואקשי' וכי ירקות אלימי מזרעים והא איפכא תנן כל מיני זרעים אין זורעין בערוגה וזורעין כל מיני ירקות בערוגה מהו דתימא הני מרורים נלן ששנינו מיני זרעים נינהו ואין זורעין אותן בערוגה בא רב להודיענו כי ירקות הן ונזרעין בערוגה אחת. ואקשי' והא מתני' ירקות קתני כל תנא תנא נמי ירקות קתני וליכא תנא דתני זרעים חזרת שסופה להקשות איצטריכא ליה ס"ד ניתיב ליה רווחא טפי משאר ירקות כמו קלח של כרוב שהוקשה כלומר שגדל ונעשה קשה שמרחיבין לו בית רובע מכל צדדין פי' אין מניחין סביבותיו זרע כדי שישלח שרשיו לכל צד מפני שגדול הוא נעשה גם כך לחזרת קמ"ל דלא: יוצאין בהן באלו הירקות בין לחין בין יבשין. אמר רבא לא שנו יבשין אלא קלח אבל עלין לחין יוצאין בהן יבשין אין יוצאין בהן: מיתיבי יוצאין בהן ובקלח שלהן וכו' ודברים פשוטין הן ורב חסדא פרק תרגומה אקלח אבל עלין אין יוצאין בהן אלא לחין ושוין שיוצאין בהן כמושין אבל לא כבושין ולא מבושלין זה הכלל כל שיש בו טעם מרור יוצאין בו: בעי רמי מהו שיצא אדם במרור של מעשר שני אליבא דר' עקיבא ופשטה רבה כשם שיוצאין במצה שהיא מדאורייתא כך יוצאין במרור שהוא מדרבנן: מתני' אין שורין את המורסן לתרנגולין אבל חולטין: ת"ר דברים שאין באין לידי חימוץ אזיקנא כגון אפוי שבשלו וחלוט שחלטו ברותחין תניא רבי יוסי ברבי יהודה אומר קמח שנפל לתוכו דלף דעביד טיף כנגד טיף טיף אפילו כל היום כולו אינו בא לידי חימוץ ותיקא דהוא כגון שתיתא דעביד במשחא ובמלחא בקמחא שרי פירוש כי השמן פי' פירות הוא ומי פירות אין מחמיצין אבל במיא ומלחא וקמחא אסור לא לימחי איניש קדירה בקמחא דאבשונא דלא בשיל שפיר ואתי לידי חימוצא. הא דאמר רב יוסף לא נחלוט איניש תרתי

מסורת הש"ס

כלאים פ"ג [מ"א] שבת דף פד: [קידושין לט:]

כלאים שם [מ"ג]

[ברכו' ד' לט:]

[לעיל ל.]

[שם]

[לעיל ל: וש"נ]

כתובות דף כה

ס"א בפסח

[ע"ז נ:]

הגהות מהר"ב לנדא

א] אמר רב פפא האפוי שבישלו וכו'· חסר בגליוני עין משפט מיי' פ"ה מהלכות חמץ הלכה ג:

עין משפט נר מצוה

קסז א מיי' פ"ה מהל' חו"מ הלכה ד טוש"ע א"ח סי' תס"ג סעיף א:

קסח ב ג ד מיי' פ"ה מהלכות מצה הל' ו ז טוש"ע או"ח סימן תנג סעיף ה:

קסט ה מיי' שם הלכה ח ט טוש"ע או"ח סימן תנג סעיף ד:

מסורת הש"ס

[לעיל לה: מנחות נג:]

[לקמן מב.]

[לקמן מא.]

ד"א ירא שמים אחרד על נפשו

[סנהדרין כ:]

לעיל לו·

לעיל ט·

תורה אור

תרי חיטי בהדי הדדי דילמא אזלא חדא ויתבה בציריא דחברתה ולא סליק להו דיקולא דמיא מארבע רוחתא ואתי לידי חימוץ ואמר אביי לא ליחרוך איניש תרי שבולי בהדי הדדי דילמא נפקי מיא מהאי ובלע אידך ואתיא לידי חימוץ אמר לי' רבא א"ה אפילו הדא נמי דילמא נפיק מהאי רישא ובלע אידך רישא *אלא אמר רבא מי פירות נינהו *ומי פירות אינן מחמיצין והדר ביה אביי מההיא דכל אגב מדלייהו לא מחמצי דאמר אביי האי חצבא דאבישנ' סחיפא שרי זקיפא אסור רבא אמר אפילו זקיפא נמי שרי מי פירות נינהו ומי פירות אינן מחמיצין ת"ר [ג]אין לותתין *שעורין בפסח ואם לתת נתבקעו אסורות לא נתבקעו מותרות ר' יוסי אומר שורן בחומץ וחומץ צומתן *אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי א"ר חסדא אמר מר עוקבא [ג]לא נתבקעו ממש אלא כל שאילו מניחן על פי חבית והן נתבקעות מאיליהן ושמואל אמר נתבקעו ממש עבד שמואל עובדא בדורא דבי בר חשו נתבקעו ממש אמר רבה בעל נפש לא ילתות מאי איריא בעל נפש אפילו כולי עלמא נמי דהא תניא אין לותתין שעורין בפסח הכי קאמר [ד]בעל נפש אפי' חיטין דשרירי לא ילתות א"ל ר"נ מאן דציית ליה לאבא אכיל נהמא דעיפושא דהא בי רב הונא לתתי ובי רבא בר אבין לתתי ורבא אמר אסור ללתות אלא הא דתניא אין לותתין שעורין בפסח שעורין הוא דלא הא חיטי שרי לא מיבעי' קאמר לא מיבעיא חיטין כיון דאית ביה ציריא עיילי בהו מיא אבל שערי דשיעי אימא שפיר דמי קמ"ל הדר אמר רבא *מותר ללתות *דתניא יוצאין בפת נקיה והדראה ואי אפשר נקיה בלא לתיתה איתיביה רב פפא לרבא הקמחין והסלתות של נכרים של כפרים טהורים ושל כרכין טמאין דכפרים מ"ט לאו משום דלא לתתי וקא קרי ליה סולת תרגומא אקמחא בתר דנפיק אמר מ"ט לא אימא ליה מהא *דאמר רבי זירא אמר רב ירמיה אמר שמואל חיטין של מנחות אין לותתין אותם וקא קרי להו סולת הדר אמר רבא מצוה ללתות שנאמר °ושמרתם את המצות אי לא דבעי לתיתה שימור למאי אי שימור דלישה לאו שימור הוא דאמר רב הונא בצקות של נכרים אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה אין בראשונה לא מ"ט משום דלא עבד בהו שימור ולעביד ליה שימור מאפייה ואילך אלא לאו שמע מינה שימור מעיקרא בעינן וממאי דילמא שאני התם דבעידנא דנהית לשימור לא עבד לה שימור אבל היכא דבעידנא דנחית לשימור עביד לה שימור הכי נמי דשימור דלישה הוי שימור ואפ"ה לא הדר ביה רבא דאמר להו להנהו דמהפכי כיפי כי מהפכיתו הפיכו לשום מצוה [ז]אלמא קסבר שימור מעיקרא מתחלתו ועד סופו בעינן מר בריה דרבינא

מנקטא

שמות יב

רש"י

תרתי חיטי· גרעיני חיטין אלא חדא חדא חיטתא: דילמא אתיא חדא ויתבה בציריא דחברתה· בסדק של חברתה: דיקולא דמיא· רקיחת המים: ציריא· סדק כמו (א) טיילא חריפא דמצרי זיקי דמסכת ע"ז (דף ל·): אי הכא אפילו חדא· שבולתא נמי לא ליחרוך: דילמא נפקי מיא· מחיטי דרישא חדא ובלעי חטים דאידך רישא: ה"ג והדר ביה אביי דכל אגב מדלייהו לא מחמעי· כל דרך נפילתם לא מחמעי: חצבא דאבישונא· כד שמייבשין בתוכו קליות בתנור: סחיפא שרי· אם פיו כפוי למטה שיהו המים הנפלטין מן הקלי על ידי חום האור זבין ויוצאין לחוץ שרי: זקיפא· שיהא זוקף כדרכו אסור שהמים נפלטין וחוזרין ונבלעין ומדאמר אביי סחיפא שרי משום דדייבי אברא שמע מינה הדר ביה ממאי דאמר לעיל לא ליחרוך איניש תרתי שיבלי דהני נמי דייבי מיא ושרקי ונפלי ולא מיבלעי באידך: נתבקעו· מחמת הניפוח שמחמת המים אסורות דודאי ממהרות להחמיץ: שורן בחומץ· אם רואה שנופחות שורן בחומץ: וחומץ צומתן· אסטרייג"ב בלע"ז ואינו מניחן להחמיץ: והן מתבקעות מאיליהן· שאינן יכולות לעמוד מפני ריח היין: בדורא דבי בר חשו· בכפר של אותו האיש: נתבקעו ממש· כלומר דאין אסורות אלא נתבקעו ממש ואותן לא מבוקעות ממש היו והתירן: אמר רבה גרסינן: בעל נפש· *חסיד: הכי קאמר אפילו חיטי· שהן קשין משעורין ואין ממהרין להחמיץ בעל נפש לא ילתות אבל דלאו (ב) בעל נפש דלא מחמיר על נפשיה כולי האי: דשרירן· קשים: לאבא(ג)· רבה הכי קרי ליה לשון רבנות: מאן דציית ליה לאבא יאכל לחם עיפושא· כלומר לא תהא סולתן נקיה: דהא בי רב הונא לתתי· תולה רב נחמן אמר לה: ורבא אמר אסור ללתות· לכולי עלמא: דשיען· שחלקין הן: והדראה· קיבר: של כפרים טהורים· לפי שאין מקפידין על סולתן לעשותן נקיה כל כך ולא לתתי לחיטי דידהו ונמצא שלא הוכשרו וקא קרי להו סולת אלמא אפשר לנקיה בלא לתיתה: בתר דנפק· רבא מבי מדרשא: אמר· רב פפא נצטער בעצמו מדוע לא נזכרתי להשיב לו מהא דאמר ר' ירמיה כו': ואי לאו· לתיתה דעכשיו בעי שימור שלא יחמיצו שימור למה לי: לאו שימור הוא· אי לא עבד ליה שימור מקמי הכי: דאמר רב הונא גרסינן: בצקות של נכרים שמכיר בהן שלא החמיצו שאין שם לא קרני חגבים ולא הכסיפו פניו דהוא הוי סימן סידוק וסימן שיאור כדלקמן: שיאכל כזית מצה באחרונה· דבהא לא נפיק ידי חובת מצה משום דלא הוי לה שימור לשם מצה ואף על פי שאנו רואין שאין כאן חימוץ ומיהו למצה של מצוה שימור לשמה בעינן: באחרונה· (ד) היא מצות אכילתה שעם הפסח היא חובת אכילתה דכתיב קרא (שמות יב) על מצות ומרורים יאכלוהו ופסח נאכל על השובע כדתנן (לקמן דף קיט:) אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן: בראשונה לא· כלומר באכילה ראשונה שאכל מבצקות של נכרים לא נפיק: הכי גרסינן מאי טעמא דלא עבד לה שימור ולא גרסינן אי נימא דהא ודאי טעמא משום הכי הוא: מאפייה ואילך· משמע משמתקנה לאפייה כגון עריכתה וקיטוף שלה ונתינתה לתנור: וממאי דילמא· לעולם שימור דלישה שימור הוא ואע"ג דלא איצטריך שימור מקמי הכי והכא מאי טעמא לא נפיק משום דמשעת נתינת מים לקמח שזה דבר המחמצת הויא צריכה שימור וזו לא נעשה לה שימור מההיא עידנא דנחית לתורת שימור דהיינו מנתינת מים: ואפילו הכי· דלא אשכח רבא סייעתא למילתיה לא הדר ביה ממאי דאמר בעינן שימור קודם לישה: מהפכי כיפי· העמרין וקושרין את העמרים בימות הקציר:

מנקטא

תוספות

ה"ג ר"ח כל שאילו מניחן על פי אבוב של קלאים והם מתבקעות· פירוש כלי שבעלי קליות עושין בו קליות והוא מנוקב כדאמרינן בפרק ר' ישמעאל (מנחות דף סו·) מניחין בתוך אבוב של קלאים כדי *שתגמור האור בכולו והם מתבקעות מכח האור וכן מצא ר"י בכפר ישן בשם רבינו תם:

תרגומא אקמחים· תימה השתא אמאי תני סלתות ויש לומר דלגלדין קתני:

כי מהפכיתו כיפי הפכיתו לשם מצה· וא"ת כיון דסבירא ליה דבעי שימור בשעת היפוך אם כן היכי מוכח דמצוה ללתות דילמא לאו מצוה היא אלא דצריך שימור מתחלתו ועד סופו ויש לומר דעיקר שימור כדי שלא תחמיץ וסבר רבא אי לאו שיש שימור מחמץ בשעה שהוא עדיין דגן כגון לתיתה לא היה מצריך שימור בשעת כי דרי מתחילת הדגן:

רבינו חננאל

תרתי חיטי בהדי תרדי ט' אלו הן כגון קליות תא דאמר אביי לא נחריך איניש תרתי שבלי בהדי הדדי ליה הלכתא כותיה אלא רבא דאמר מי פירות אין מחמיצין וכן חצבא דאבישנא שהן שיבולי דשערי רמיבתא אמר אביי כשנותנין את החצבא בתנור בימות הפסח ופיה למטה כל זיעה שיוצא מאותן השעורים נשפכין בתנור (ואם לאו) אסורין אלא אם ישארו אותן המים היוצאין מהן בחצבא מחמיץ ולית הלכתא כאביי וקיימא לן כל מי פירות אין מחמיצין: ת"ר אין לותתין את השעורין בפסח ואם לתתן נתבקעו אסורות לא נתבקעו מותרות ואמרי' לא נתבקעו ממש אלא כל שמניחין על פי הכיב של קלאים והן כלים מאליהם וכן הלכתא ור' יוסי דאמר שורן בחומץ מפני שהחומץ צומתן ליו הלכתא כותיה דהא בהדיא אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי והא דעביד שמואל עובדא נתבקעו ממש לא סמכינן עליה. אמר רבה בעל נפש כלומר המתרחק מריח עבירה ומדקדק הרבה על עצמו לא ילתות אפילו חטין דשרירן פי' שהן חזקים מן השעורים ולא אתי לידי חימוץ הא לא ילתות כל שכן שעורים: אמר רב נחמן מאן דצאית לרבה אוכל פת מעופשת. פי' כגון פת קיבר שאין בה סלת דהא (בר) [בי] רב הונא ובי רבה בר אבוה לתתי ורבה אמר אסור ללתות. ומותבינן עליה אין לותתין את השעורים בפסח הא חטין שרי כו'. פי' צריא כגון סדק באמצעה של חטה אבל השעורים שייעו אין בהן סדק: איכא דאמרי אמר רבא מותר ללתות דתנן יוצאין בפת נקיה והדראה ואי אפשר לפת נקיה בלא לתיתה כלומר אם אין שורין את החטים לא יצא מהם סלת ומותיב רב פפא מהא דתאני הקמחין והסלתות של נכרים של כרכים טמאים ושל כפרים טהורים ש"מ מדקתני טהורין מכלל לא הוכשרו וקרי להו סלתות הנה סלת בלא לתיתה ודחי רבא האי דקתני של כפרים טהורין אקמחים בלבד ולא אסלתות והא דאמר רבא אי אפשר לפת נקיה בלא לתיתה דהויה היא דהא משמא דשמואל אמרו ישים של מנחות אין לותתין וקרי להו התורה סלת הנה נמצאת בלא לתיתה. הדר אמר רבא מצוה ללתות דכתיב ושמרתם את המצות ואין שמור אלא שמור דחטים בלתיתה [דשימור דלישה לאו] שימור מדרב הונא דאמר הבצקות של נכרים אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה ואי הוה שמור דלישה שמור היה עושה שימור לבצק של נכרי ואינו צריך כזית אחר ודחי' תני בצקות של נכרים משום דלא אתחיל בהו ישראל בשמור דנכרי לאו בר שימור הוא אבל ישראל דבר שימור הוא אם התחיל מתחלה להשמר אפילו שימור דלישה הוי שימור אפילו הכי לא הדר בית רבא דאמר רבא להנהו דהוו מהפכי לנוח העומדין הפכו לשם מצה כלומר תוהו מתכשרת תמים והפיכו לה' לשם שאין בו תכשרת המים שיהיה שימור לשמו לשם מצה: מר בריה דרבינא מנקטא לה בזרבי. פי' בפי' ריתא

היתה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ציריא סדק כמו טיילא. נ"ב לשון יון: (ב) ד"ה הכי קאמר וכו' דלאו בעל נפש לא מחמיר: (ג) ד"ה לאבא וד"ה מאן כדי"ל: (ד) ד"ה באחרונה: לות כצ"ל ותיבת פיה נמחק:

מנקטא ליה אימיה בארבי: ההוא ארבא דחיטי דטבעא בחישתא שריא רבא לזבוני לנכרים איתיביה רבה בר ליואי לרבא *בגד שאבד בו כלאים הרי זה *לא ימכרנו לנכרי ולא יעשה (א) בו מרדעת לחמור אבל עושין אותו תכריכין למת לנכרי מאי טעמא לא לאו משום דהדר מזבין לישראל הדר אמר רבא לזבינהו קבא קבא לישראל כי היכי דכליא קמי פיסחא תנו רבנן אין מוללין את הקדירה בפסח והרוצה שימלול נותן את הקמח ואח"כ נותן את החומץ ויש אומרים אף נותן את החומץ ואחר כך נותן את הקמח *מאן י"א א"ר חסדא רבי יהודה היא *דתנן האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן לתוך הקערה או לתוך התמחוי רבי יהודה אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר ונוקמה כר' יוסי *(דתנן) ר' יוסי אומר שורן בחומץ וחומץ צומתן כי אשמעינן ליה לרבי יוסי הני מילי דאיתיה בעיניה אבל על ידי תערובת לא עולא אמר אחד זה ואחד זה אסור משום *לך לך אמרינן נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב רב פפי שרי ליה *לבורדיקי דבי ריש גלותא למטחה קדירה בחסיסי אמר רבא איכא דשרי כי האי מילתא בדוכתא דשכיחי עבדי א"ד רבא גופא מחי לה קידרא בחסיסי:

מתני' אין נותנין קמח לתוך חרוסת או לתוך החרדל ואם נתן יאכל מיד ורבי מאיר אוסר *אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות אבל סכין ומטבילין אותו בהן מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שהן מחמיצין: **גמ'** אמר רב כהנא מחלוקת לתוך החרדל אבל לתוך חרוסת דברי הכל ישרף מיד ותניא נמי הכי אין נותנין קמח לתוך החרוסת ואם נתן ישרף מיד לתוך החרדל ר' מאיר אומר ישרף מיד וחכמים אומרים יאכל מיד אמר רב הונא בריה דרב יהודה אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כדברי חכמים א"ל רב נחמן בר יצחק לרב הונא בריה דרב יהודה

אחרוסת

רש"י

מנקטא ליה אימיה. חיטין מתחלת קציר לצורך הפסח ועבדא לה שימור מעיקרא: בארבי. מלא עריבה או עריבות הרבה ומצניעתן לבדם לצורך הפסח: חישתא. שם הנהר. טבעה קודם הפסח והיו בה חיטין: שאבד בו כלאים. שנארג בו חוט של כלאים ואינו ניכר: הרי זה לא ימכרנו לנכרי. דהואיל ואין כלאים שבו ניכרים אתי לזבוניה האי נכרי לישראל ולבים להו ישראל ולאו אדעתיה: ולא יעשנו מרדעת לחמור. דילמא הדר שקיל ליה מהתם ותופרו באחד מבגדיו: אבל עושה אותו תכריכין למת. דמהתם תו לא שקיל ליה דבגדי המת אסורין בהנאה ומת אין מצות נוהגות בו דכתי' במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות (שבת ל.) והני חיטי כיון דלא מינכר חימוץ דידהו אתי האי נכרי והדר מזבין להו לישראל: קבא קבא. קב לזה וקב לזה ולא הרבה לאיש א': מוללין. בקמח קרי מלילה כשנותנין קמח לתבשיל: ואחר כך נותן את החומץ. דאין החומץ מניחו להחמיץ לפי שמבשלו: ויש אומרים אף נותן חומץ תחלה. דאף על גב דחומץ כבר מעורב בתבשיל הוא מבשל את הניתן בתוכו: שהעבירן מעל האור. מרותחין ערב שבת עם חשיכה: לא יתן לתוכן תבלין. דכלי ראשון מבשל ונמצא מבשל תבלין בשבת: לתוך הקערה. דכלי שני אינו מבשל: לכל הוא נותן. לכל מיני מאכל הוא נותן תבלין בכלי שני חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר שהחומץ מבשלן ואע"ג שקדם: הני מילי בעיניה. כשהחומץ בעין אבל כשהוא מעורב בתבשיל אין כחו חזק: אחד זה ואחד זה. בין חומץ תחלה בין חומץ בסוף אסור: לבורדקאי. נחתומין: בחסיסי. קמחא דאבשונא: בדוכתא דשכיחי עבדי. כגון בי ריש גלותא שהעבדים מזלזלין בדבר איסור יותר ויותר: **מתני'** חרוסת. אינגרו"ס ויש בו חומץ ועשוי לטבל בו בשר ורגילים לתת בו קמח וכל דבר שמקהה את טעמו וקמח לאחר זמן מחמיץ ומקהה את הטעם: אין מבשלין. דכתיב (שמות יב) אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל וגו': לא במשקין. אע"ג דכתיב במים וטעמא מפרש בגמרא: סכין. בשעת צלייתו: ומטבילין. בשעת אכילתו: מי תשמישו של נחתום. שמצנן בו ידיו בשעה שהוא עורך ומקטף את המלה ישפכו: **גמ'** מחלוקת. דשרי ליה תנא קמא לאוכלו מיד בנותן לתוך החרדל לפי שהוא חזק ואין מניחה מהר להחמיץ:

אחרוסת

תוספות

לא יעשנו מרדעת לחמור. אומר ר"י דדוקא בכלאים אבודים אסור לעשות מהן מרדעת שמא יעשנו עלאי על בגדו ולא יזהר נמי שלא יגע בבשרו אבל בכלאים ידועים שרי כדאמרי' במסכת כלאים (פ"ט מ"ד) מרדעת החמור אין בה משום כלאים ומותר לעשות מהן כר וכסת ובלבד שלא יגע בבשר אע"ג דאמרינן בפ"ק דבילה (דף יד:*) אפי' עשר מצעות זו על גב זו אסור שמא תכרך לו נימא על בשרו שאני כר וכסת ומרדעת אין רגילין ליכרך כל כך:

אבל עושהו תכריכין למת. וא"ת והא איכא לועג לרש וגו' ובפרק התכלת (מנחות דף מא.) אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית (אמר רב) ומודה שמואל בזקן שעשאה לכבודו שפטורה ההיא שעתא ודאי רמינן ליה משום לועג לרש ומהאי טעמא נמי לא יעשה כלאים למת ואומר ר"ת דציצית שקולה כנגד כל המצות לכך איכא לועג לרש טפי כדאמרינן בהתכלת (שם דף מג:) וזכרתם את כל מצות ה' מלמד ששקולה ציצית כנגד כל המצות והא דאמר בפ' מי שמתו (ברכות דף יח.) רבי חייא ורבי יונתן הוו שקלי ואזלי בבית הקברות הוי שדיא תכלת דרבי יונתן אמר ליה ר' חייא דלייה שלא יאמרו למחר באים אצלנו והיום מלעיגים אותנו ואע"ג דמתים נמי יש להם ציצית אומר ר"ת דמכל מקום שייך בהן ליעוג לפי שמראין עצמן כמצווין במצות והן אינן מצווין ואינו דומה מצווה ועושה למי שאין מצווה ועושה ומה שמסירים בזמה"ז מציציות של מתים סומכין אהא דתניא במסכת שמחות (פי"ב) אבא שאול בן בטנית צוה לבניו *קברוהו תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת מפליוני ובכמה דברים אנו סומכין על ספרים חיצונים ומניחין גמ' שלנו דבפ' בתרא דמגילה (דף לא:) אמרי' ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם דהיינו חזון ישעיה* ואנו מפטירין השמים כסאי וכ"ה בפסיקתא ובפ' ויחל אנו קורין בתענית שלנו אע"ג דתנן במגילה (נ"ז שם) שקורין בתענית בקללות וברכות ואנו סומכין על מס' סופרים (פי"ז ה"ז)*:

האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין. מכאן אין להוכיח דעירוי ככלי שני מדלא אשמעינן רבותא שלא יערה(ב) על הקערה שהתבלין בתוכה דאדרבה דוק מסיפא איפכא דקתני אבל נותן הוא לתוך הקערה ולא קתני אבל מערה על הקערה שיש בה תבלין ונראה דאפילו שמואל דאית ליה תתאה גבר ותניא בכילד צולין (לקמן דף עו.) כוותיה אפ"ה מבשל העירוי כדי קליפה דאמר התם תניא כוותיה דשמואל חם לתוך צונן קולף צונן לתוך צונן מדיח ואם עירו רותחין על התרנגולת צריך קליפה וכלי שנשתמשו בכלי ראשון לא יוכל להגעילו ע"י עירוי דאין מבשל אלא כדי קליפה והוא בלע יותר מכדי קליפה והא דאמרי' בפ' כירה (שבת דף מב.) דשרי חם לתוך צונן יש לומר כיון שאינו מבשל אלא כדי קליפה הואיל והצונן של מטה מים שהוא דבר המתערב אינו יכול להתבשל מחמת צוננות המים אבל דבר שאינו מתערב לא ובשלהי ע"ז (דף עו.) אמר *מר עוקבא זבן יורה מנכרי ואהדר ליה גדנפא וכו' ומסיק כבולעו כך פולטו מה בולעו בניצוצות אף פולטו בניצוצות ואי עירוי ככלי ראשון הוא מאי איריא משום דבלע בניצוצות אפילו בלע בליעה גמורה פליט בניצוצות דהיינו עירוי אלא ודאי לא בשיל אלא כדי קליפה והא דתנן בפרק חבית (שבת דף קמה:) כל שלא בא בחמין לפני השבת מדיחין אותו בחמין בשבת וכו' צריך לאוקמא בכלי שני דבכלי ראשון אפילו הדחה אסורה וקשה דקתני דוקא מדיחין אבל שורין לא והכא גבי תבלין קתני אבל נותן לתוך הקערה או לתוך התמחוי דהיינו אפילו שורין ואומר ר"י דהתם מיירי במידי דבר בישול וכששורין אותו אפילו בכלי שני מיחזי כמבשל אבל תבלין עשויין למתק הקדירה ולא מיחזי כמבשל ובירושל' בפ' כירה בעי מהו ליתן תבלין מלמטה ולערות עליהן מלמעלה ר' יונה אומר אסור דעירוי ככלי ראשון הוא חיליה דר' יונה מן הדא וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר א' שבישל בו וא' שעירה לתוכו רותח ודחי ר' אסי תמן כלי חרס בולע תבלין אינו מבשל התיב ר' אסי בר בון והתניא אף בכלי נחושת כך אית לך למימר כלי נחושת בלע בהמיה:

רבא מחו ליה קידרא בחסיסי. פ"ה קימחא דאבישונא וקשה דהא לעיל (דף לט:) אסרינן וליכא מאן דפליג ונראה לר"י כדפירש בערוך בחסיכי קמח של עדשים דאין דרכם לבא לידי חימוץ כל כך:

לא

עין משפט נר מצוה

קע א מיי' פ"י מהלכות כלאים הלכה כז טור ש"ע יו"ד סי' שא סעיף תו:

קעא ב מיי' פ"ה מהל' חמץ הל' ט טוש"ע או"ח סי' תסז סעיף א:

קעב ג מיי' פכ"ב מהל' שבת הל' ו טוש"ע או"ח סי' שית סעיף ט:

קעג ד ה מיי' פרק ה מהלכות מלה הל' ה טוש"ע או"ח סימן תסג סעיף ג:

קעד ו מיי' פ"ח מהל' ק"ש הלכה ז סמג לאוין שב:

קעה ז שם הלכה ח:

קעו ח ט מיי' פ"ה מהל' מלה הלכה יט טוש"ע או"ח סי' תסד:

[וביומא סט.]

פ"ז סב: נדה כא:

שבת מב:

[גי' קברו אותי]

[עיין תוס' מגילה לא: ד"ה ר"ח אב וכו' וקל"ע ועי' תרומת הדשן סי' יט]

[ועי' תוס' מנחות יח. ד"ה למחר וכ"כ עד. ד"ה פסקי ועי"ש סב: ד"ה אבל ונדה סא: ד"ה אבל]

מסורת הש"ס

[ע' תוספות חולין לה. סד"ה וכנמלא]

[עמ"ש תוספות ב"ב לג: ד"ה מאן]

[צ"ל דתניא]

[שבת יג. ב"מ לג. ע"ז יז. נח: נט.]

[גי' הערוך לבורדקי]

[עיין תוספות לקמן מח. ד"ה אין מבשלין]

[צ"ל רב עוקבא]

הגהות הב"ח

(א) גמ' בר ליואי לרבא בגד שאבד וכו' לא יעשנו מרדעת לחמור כצ"ל: (ב) תוס' ד"ה האלפס כו' שלא יערה בקערה כצ"ל והיבת על נמחק:

רבינו חננאל

היתה משמרת אותם לשם מצה מתחלה: דהיא ארבא דטבעא בחישתא. כלומר טבעה ספינה בנהר יתיר רבא למכור החטים שבספינה לנכרים ומותבינן ליה [מהא דתניא] הבגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לנכרי חיישינן שמא יחזור הנכרי וימכרם לישראל אחר ולא יעשנו מרדעת לחמור אבל עושין אותו תכריכין למת הדר ביה רבא ושרנהו לזבנינהו קבא קבא לישראל כי היכי דניכלו קמי פסחא: ת"ר אין מוללין את הקדירה בפסח. פי' סלילות הקמח בקדירה והרוצה שימלול נותן הקמח ואח"כ החומץ ויש אומרים נותן החומץ וה"נ נותן הקמח ואוקימ' יש אומרים ר' יהודה הוא דתאני בענין נתינת תבלין בשבת ר' יהודה אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר כלומר החומץ והציר מבשל ומלענין שבת מבשל ואמור לענין חמץ בפסח שרי דקרים ומבשיל ליה ולא אתי לידי חימוצא ונקטה מאן יש אומרים ר' יוסי דאמר שורן בחומץ וחומץ צומתן ודחי' אימור דאמר ר' יוסי בחומץ לבדו שצומת אבל ע"י תערובת מים וחומץ מי קאמר עולא אמר בין החומץ מקודם בין אחרי כן הכל אסור למלול משום הרחק איסור כמו שאמר לנזיר התרחק מן הכרם שלא תאכל מן הענבים ר' אבא מיחי ליה בחסיסי כעין ותיקא ולא מיחת על רב פפי דשרי לדבי ריש גלותא אלא משום דעבדי דלא מגלי ועבדי איסורא: אין נותנין קמח לתוך החרוסת ולא לתוך החרדל ואם נתן לתוך החרדל יאכל מיד ור"מ אוסר אבל לתוך חרוסת דברי הכל ישרף מיד. תניא נמי הכי אין נותנין קמח לתוך חרוסת ואם נתן ישרף מיד לתוך החרדל ר' מאיר אומר ישרף מיד וחכמים אומרים יאכל מיד ואמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כחכמים: אין מבשלין הפסח במשקין

אהרוסת קאמר מר או אחרדל קאמר מר א"ל למאי נפקא מינה לדרב כהנא דאמר רב כהנא מחלוקת לתוך החרדל אבל לתוך החרוסת דברי הכל ישרף מיד א"ל *לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי א"ר אשי כוותיה דרב כהנא מסתברא מדאמר שמואל *אין הלכה כרבי יוסי מאי לאו (א) צמותי הוא דלא צמית הא חמועי מחמעא לא דילמא לא מצמת צמית ולא חמוע מחמע: אין מבשלין וכו': ת"ר °במים אין לי אלא במים שאר משקין מניין אמרת קל וחומר ומה מים שאין מפיגין טעמן אסורין שאר משקין שמפיגין טעמן לא כ"ש רבי אומר במים אין לי אלא מים שאר משקין מניין *ת"ל °ובשל מבושל מ"מ מאי בינייהו איכא בינייהו צלי קדר ורבנן האי בשל מבושל מאי עבדי להו מבעי ליה לכדתניא *בשלו ואח"כ צלאו או שצלאו ואח"כ בשלו חייב בשלמא בשלו ואח"כ צלאו חייב דהא בשליה אלא צלאו ואח"כ בשלו הא צלי אש הוא אמאי אמר רב כהנא הא מני רבי יוסי היא *דתניא יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח דברי ר"מ רבי יוסי אומר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח עולא אמר אפילו תימא ר"מ שאני הכא דאמר קרא *ובשל מבושל מ"מ ת"ר יכול צלאו כל צורכו יהא חייב ת"ל °אל תאכל ממנו נא ובשל מבושל במים נא ובשל מבושל אמרתי לך ולא שצלאו כל צורכו היכי דמי אמר רב אשי דשויא חרוכא תנו רבנן יכול אכל כזית חי יהא חייב תלמוד לומר אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל נא ובשל אמרתי לך ולא חי יכול יהא מותר תלמוד לומר °כי אם צלי אש היכי דמי נא אמר רב כדאמרי פרסאי אברנים *אמר רב חסדא המבשל בחמי טבריא בשבת פטור פסח שבשלו בחמי טבריא חייב מאי שנא בשבת דלא דתולדות אש בעינן וליכא פסח נמי לאו תולדות אש הוא אמר רבא מאי חייב *דקתני דקא עבר משום צלי אש רב חייא בריה דרב נתן מתני לה להא דרב חסדא בהדיא א"ר חסדא המבשל בחמי טבריא בשבת פטור ופסח שבשלו בחמי טבריא חייב שעבר משום צלי אש אמר *רבא *אכלו נא לוקה

רש"י

אחרוסת קאמר · מי אית לך דרבנן נמי אחרוסת פליגי: לא סבירא לי · אלא בחרוסת נמי שרו והלכה כמותן: כוותיה דרב כהנא מסתברא · דאמר רבנן אחרוסת לא פליגי וכי אמר שמואל הלכה כחכמים אחרדל קאמר: אין הלכה כרבי יוסי · דאמר לעיל חומץ צומתן: מאי לאו · מדלא למית חטין שהתחילו ליגפח כבר אלמא (ב) כבאר משקין הוא אחמועי נמי מחמע את הניתן מתחלה לתוכו כדרב כהנא אלמא שמואל כרב כהנא סבירא ליה וכי קאמר שמואל הלכה כחכמים אחרדל קאמר ולא אחרוסת: לא מיצמת צמית · את שהתחיל להחמיץ ולא מחמע נמי את הניתן לתוכו דלא הוי כמים: במים · ובשל מבושל במים: שמפיגין טעמן · שנותנין בו טעם שלהן: ובשל מבושל · רבויא הוא דהוה ליה למיכתב נא ומבושל: צלי קדר · שמבשלין אותו בקדירה בלא מים ובלא שום משקה אלא מים היפלטין משמנו למאן דיליף לה מק"ו הכא שרי לרבי דיליף מרבויא האי נמי בשל מבושל הוא: חייב · מלקות על אכילתו: ר' יוסי היא · דאמר בישול לאחר אפיה בישול הוא: יוצאין · ידי חובת מצה ברקיק השרוי בתבשיל לאחר אפייתו ואף על פי שמתמסמס לחם הוא כל זמן שהוא קיים שלא נימוח לגמרי וכן במבושל: אבל לא במבושל · דלאו לחם קרינא ביה ואע"פ שכבר נאפה בתנור הואיל וחזר ובישלו ביטלו מתורת לחם: שאני הכא דרבייה קרא · ובשל מבושל דהוי ליה למכתב ומבושל וגזירת הכתוב הוא בפסח: יכול צלאו כל צורכו · ואח"כ בשלו יהא חייב והאי תנא הוא דאמר לעיל צלאו ואח"כ בישלו חייב ליסנא אחרינא יכול צלאו כל צורכו דשויא חרוכא כדמפרש יהא חייב דלאו צלי אש הוא אלא קלי אש ושרוף וזה עיקר ורשון אינו כלום דההוא תנא כיון דרבי קרא צלאו ואחר כך בישלו מה לי שויה חרוכא מה לי לא שויה: חרוכא · שרוף: חי · לגמרי שלא נצלה כלל: נא · צלי ואינו צלי: יכול יהא מותר. לאכול ממנו חי לכתחלה דאפי' איסורא נמי ליכא תלמוד לומר אל תאכלו ממנו נא כי אם צלי אש ולא זה שאינו צלי והוית לאו שבכללות והאי תנא סבר אין לוקין על לאו שבכללות: כדאמרי פרסאי אברנים · אותה צליה שבלשון פרסי קרויה אברנים בלשון הקודש קרי נא: חמי טבריא · מעיינות רותחין: פסח שבישלו בחמי טבריא חייב · על אכילתו וקא סלקא דעתך משום דלא אכל מבושל: דלאו תולדות אש הוא· הלכך לאו בישול הוא דליהוי חייב משום אב מלאכה: משום צלי אש · לאו דלא תאכל כי אם צלי אש איכא ולא לאו דבישול וסבר לוקין על לאו שבכללות: בהדיא · דחייב רב חסדא משום צלי אש ולאו משום בישול: לוקה

תוספות

לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי · אף על גב דתניא כוותיה קסבר מתניתין פליגא:

מדאמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי · השתא מדמי חומץ לחרוסת וע"כ נראה לר"י דעולא דאמר לעיל בין כך ובין כך אסור משום לך לך אמרינן נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב פליג אדרב כהנא דהא רב כהנא דאמר אבל לתוך חרוסת לדברי הכל ישרף ולעולא לא אסר אלא משום לך לך אמרינן: מאי לאו מדלא מצמת מחמע · קשה לר"י דלעיל קאמר י"א אף נותן את החומץ ואח"כ וכו' ופריך ולוקמה כר' יוסי דאמר שורן בחומץ וחומץ צומתן משמע דתנא קמא דיש אומרים היינו ת"ק דר' יוסי דלית ליה דחומץ צמית ואפילו הכי קאמר נותן הקמח ואח"כ נותן את החומץ אלמא קסבר אע"ג דלא צמית חמועי נמי לא מחמע והר"י דלעיל איירי לפי המסקנא דהכא:

*אין מבשלים את הפסח לא במשקין וכו' · תימה למה שנאו כאן אי משום דתנא ירקות שלוקות ומבושלות א"כ מיד היה לו לשנות בסמוך אחריה: איכא בינייהו צלי קדר · פי' אי לוקה עליו אי לא אבל לכולי עלמא פסול הוי ועשה נמי אית ביה דצלי מחמת ד"א הוא כדאמרינן בריש כיצד צולין (לקמן עה:) נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו יטול את מקומו נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו וכן שאר משקין לא איצטריך למילף אלא לענין מלקות אבל פשיטא דלכל הפחות איכא עשה דכי אם צלי אש וא"ת והיכי יליף שאר משקין מק"ו והא אין מזהירין מן הדין ויש לומר דהאי קל וחומר אינו אלא מגלה דבישול דקרא איירי אף בשאר משקין:

אמר רב כהנא הא מני ר' יוסי היא · תימה דרב כהנא דמוקי לה כרבי יוסי לרבנן האי בשל מבושל מאי עבדי להו דצלאו ואחר כך בישלו לא צריך קרא דמסברא ידעינן דבישול מבטל הצליה כדאמר רבי יוסי גבי מצה ויש לומר דרב כהנא סבר דרבי יוסי יליף מבשל מבושל דבישול מבטל אפייה:

אבל לא במבושל · פ"ה דבישול מבטל ליה מתורת לחם ולפי' מיירי בבלילתו רכה דבלילתו עבה לא נפיק מתורת לחם כדפירש לעיל ור"י מפרש דמיירי בבלילתו עבה ופסולה משום מצה עשירה ומייתי דכי היכי דסבר רבי יוסי דבישול מפיק ליה מתורת אפייה לשוייה מצה עשירה כהילו לא נאפה ה"נ גבי פסח עקר מיניה בישול שם צליה:

עולא אמר אפי' תימא ר' מאיר וכו' · הכא מדמי פסח לבישול מצה והיינו דלא כמסקנא דכילד מברכין (ברכות דף לח:) דקאמר התם עולא משמיה דר' יוחנן שלקות מברכין עליהם שהכל לרבי יוסי דאית ליה הכא גבי מצה דבישול מבטל האפיה ה"נ בישול מבטל מהם שם ירק ודחי ע"כ לא קאמר רבי יוסי אלא דבעינן טעם מצה ועולא לטעמיה דלא בעי לדחויא הכא טעמא דרבי יוסי דבעינן טעם מצה והתם נמי קאמר דלרבי יוסי מברך שהכל:

אכל

עין משפט נר מצוה

קעז א ב מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה ז ח סמג לאוין שנ:

קעח ג מיי' פ"ו מהל' חמץ הלכה ו טוש"ע או"ח סימן תסה סעיף ד:

קעט ד ה ו מיי' פ"ח מהלכות ק"פ הל' ו סמג לאוין שנ:

קפ ז מיי' פ"ט מהלכות שבת הלכה ג:

קפא ח מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה י:

רבינו חננאל

במשקין ולא במי פירות אבל סכין אותו ומטבילין אותו בהם: ת"ר ובשל מבושל במים אין לי אלא במים שאר משקים מנין אמרת קל וחומר ומה מים שאין מפיגין טעם הבשר אסור שאר משקין שמפיגין טעמו של בשר אינו דין שאסור. ר' אומר במים אין לי אלא במים שאר משקין כמים מי פירות מנין ת"ל ובשל מבושל במים מכל מקום לר' דמפיק ליה מלשון בשול אפי' צלי קדר כיון שהוא עשוי כמין בשול אסור הוא ות"ק דמטעם מכח הפגת הטעם צלי קדר מותר שאינו מפיג טעמו ות"ק דמייתי ליה לשאר משקין בק"ו ובשל מבושל מאי עביד ליה מבעי ליה דאפילו אם בשלו אחר שצלאו או צלאו אחר שבשלו חייב וכר' יוסי דתאני יוצא ברקיק השרוי אבל לא במבושל ואע"פ שלא נימוח הרי לר' יוסי אע"פ כי רקיק זה אפוי הוא כיון שבשלו יצא מתורת אפוי והרי הוא כמבושל כך זה הבשר אע"פ שצלאו כיון שבשלו יצא מתורת צלי והרי הוא כמבושל. צלאו כל צרכו כגון דשויא חרוכא פטור כי אינו חייב אלא על נא ועל מבושל פי' נא אברנים כגון שנצלה מעט אבל בשר חי לגמרי דלא עבר באש כלל אינו חייב: אמר רב חסדא המבשל בשבת בחמי טבריא פטור דלאו תולדות אור הן פסח שבשלו בחמי טבריא פטור אמר רבא ועובר משום דבעינן צלי אש וליכא: אמר רבא

[גי' הכ"מ בפרק ח' מהלכות ק"פ דין ד' אמר אביי אכל נא לוקה וכו' רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות וכ"כ הכ"מ עוד בפרק י"ח מהלכות סנהדרין דין ג' וע"ע מ"ש הכ"מ פ"ה מהלכות נזירות דין ת' ורא"ה לגירסתם ממ"ש תוס' שבת דף כג: ד"ה גזירה ועוד שם ע: ד"ה נודע וכו' דאין מהדרך שלא מצינו בכל הש"ס שקבע להקדים רבא לאביי וכ"כ בשאר דוכתי וכ"כ הרא"ש פ"ד דב"מ סימן י"ט שלא מצינו בכל הש"ס שקבע דברי רבא קודם וכו' ע"ש.]

[עירובין קב: וש"נ]

[לעיל מ.]

[תוספתא פ"ה]

ברכות לח:

[עי' תוס' חולין קטו. ד"ה שאין]

שבת מ:

[יותר נכון לגרוס מאי חייב דקאמר]

ב"מ קטו:

שמות יב

הגהות הב"ח

(א) גמ' אין הלכה כרבי יוסי מאי לאו מדלא צמית חמועי נמי מחמעא כצ"ל ותיבות צמותי הוא ותיבת הא נמחק: (ב) רש"י ד"ה מאי לאו וכו' אלמא בשאר משקין אחמועי כצ"ל ותיבת הוא נמחק:

עין משפט נר מצוה

קפב א מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה ד ופ' י"ח מהלכות סנהדרין הלכה ג:
קפג ב מיי' פ"ה מהל' נזיר הלכה ח:
קפד ג מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה ד:
קפה ד ה שם הלכה ס:

גמרא

לוקה שתים מבושל לוקה שתים נא ומבושל לוקה שלש *אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות איכא דאמרי *אתרתי הוא דלא לקי חדא מיהת לקי איכא דאמרי חדא נמי לא לקי דלא מייחד לאויה *כלאו דחסימה *רבא *אמר באכל זג לוקה שתים חרצן לוקה שתים זג וחרצן לוקה שלש אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות איכא דאמרי תרתי הוא דלא לקי חדא מיהת לקי איכא דאמרי חדא נמי לא לקי דלא מייחד לאויה כלאו דחסימה ת"ר אכל כזית נא מבעוד יום פטור כזית נא משחשיכה חייב אכל כזית צלי מבעוד יום לא פסל עצמו מבני חבורה כזית צלי משחשיכה פסל עצמו מבני החבורה תניא אידך יכול אכל כזית נא מבעוד יום יהא חייב ודין הוא ומה בשעה שישנו בקום אכול צלי ישנו בבל תאכל נא בשעה שאינו בקום אכול צלי אינו דין שישנו בבל תאכל נא או לא בשעה שאינו בקום אכול צלי ישנו בבל תאכל נא בשעה שישנו בקום אכול צלי אינו בבל תאכל נא ואל תתמה שהרי הותר מכללו אצל צלי תלמוד לומר °אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש שאין תלמוד לומר כי אם צלי אש ומה תלמוד לומר כי אם צלי אש לומר לך *גבשעה שישנו בקום אכול צלי ישנו בבל תאכל נא בשעה שאינו בקום אכול צלי אינו בבל תאכל נא *רבי אומר אקרא אני בשל מה ת"ל מבושל שיכול אין לי אלא שבישלו משחשיכה בשלו מבעוד יום מנין תלמוד לומר בשל מבושל מכל מקום והאי בשל מבושל אפקיה רבי לצלי קדר ולשאר משקין אם כן לימא קרא או בשל בשל או מבושל מבושל מאי בשל מבושל שמעת מינה תרתי תנו רבנן דאכל צלי מבעוד יום חייב וכזית נא משחשיכה חייב קתני צלי דומיא דנא מה נא בלאו אף צלי בלאו בשלמא נא כתיב אל תאכלו ממנו נא אלא צלי מנלן דכתיב °ואכלו את הבשר בלילה הזה *בלילה אין ביום לא ההאי לאו הבא מכלל עשה הוא וכל לאו *הבא מכלל עשה אמר רב חסדא הא מני
רבי

תורה אור: שמות יב; שם

רש"י

לוקה שתים · משום לא תאכל נא ומשום לא תאכלו כי אם צלי אש דכי אם צלי אש נמי אלאו דלא תאכלו קאי: מבושל לוקה שתים · משום מבושל ומשום לא תאכלו כי אם צלי אש: לאו שבכללות הוא · דכולל בו כל מיני בשולים שאין צליה לאסור: איכא דאמרי תרתי הוא דלא לקי. כיון שהוא לוקה משום נא [או] משום מבושל תו לא לקי משום כלל דכי אם צלי אש: אבל חדא מיהא לקי · כגון המבשל בחמי טבריא ואכלו דאין כאן מלקות דבישול ולא מלקות של נא לוקה משום כי אם צלי אש: ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי · משום כי אם צלי אש דלא מיוחד לאויה דידיה כלאו דחסימה שהוא מפרש איסורו וסמיכא ליה פרשת מלקות לעיל מיניה: אכל זג לוקה שתים · נזיר שאכלו משום זג לא יאכל ומשום מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים וגו' דלא יאכל קאי נמי אמכל אשר יעשה: לאו שבכללות · אין לוקין על מכל אשר יעשה דלאו שבכללות הוא שכולל חרצנים וזגים וענבים לחים ויבשים ועלים ולולבין: תרתי לא לקי · היכא דאכל זג או חרצן ולקי עלייהו לא לקי תו משום מכל אשר יעשה ומודה אביי דאם אכל זג וחרצן לוקה שתים דכיון דמפורש כל אחד לעצמו קאי נמי אלאו דלא יאכל והוי כמאן דכתב לאו אכל חד וחד והכי מוכח במסכת נזיר דלא פליג אביי אלא אמלקות דמכל אשר יעשה: חדא מיהא לקי · אם אכל עלין ולולבין דאין כאן מלקות דזג וחרצן לקי משום לאו דמכל אשר יעשה: אכל כזית נא מבעוד יום פטור · טעמא מפרש לקמיה מקרא: לא פסל את עצמו מבני חבורה · דאמרי' לקמן (דף פו.) אין הפסח נאכל לא בשתי חבורות כאחד ואין האוכל אוכל בשני מקומות ונפקא לן מבבית אחד יאכל ומתרגמינן בחבורא חדא יתאכל ואכילה דמבעוד יום לאו אכילה היא ומותר לאכול משתחשך עם בני חבורה שנמנה עמהן: כזית צלי משחשיכה · מפסח שנמנה עליו: פסל עצמו מבני חבורה · כדפרישית שאין האוכל מותר לאכול הימנו בשני מקומות: בשעה שאינו בקום אכול צלי · דאין לו היתר אכילת צלי אינו דין שישנו בלאו דלא תאכל נא: או לא · או לא נאמר כן אלא בענין אחר בשעה שישנו בקום אכול צלי דהיינו בלילה דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה אינו בבל תאכל נא: ואל תתמה שהרי הותר מכללו אצל צלי · דהא אפילו צלי היה אסור לאכול ביום כדכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה ולא ביום וכשחשכה הותר מכלל איסור עשה דצלי ונימא נמי נהי דלא הותר לכתחלה אבל נא מיהו לא לחייב עליה אם אכלו: שאין תלמוד לומר כי אם צלי אש · דהא כתיב לעיל מיניה צלי אש ומצות וגו': אקרא אני בשל · דייק הוה ליה בקריאת בשל: אין לי · שיתחייב על אכילת בשר אלא אם כן בישלו משחשיכה שהוא עיקר זמנו: בישלו מבעוד יום. ואכלו משתחשך מנין: והא אפקיה · רבי גופיה דרשיה לעיל לשאר משקין ולצלי קדר: בשל מבושל · מדשני בדבוריה דריש ביה דרשה אחריתי נמי: כזית צלי מבעוד יום חייב · מפרש ליה לקמיה: קתני · חיובא דצלי דמבעוד יום דומיא דחיובא דנא משחשיכה:
רבי

תוספות

אבל כזית נא לוקה שתים משום נא ומשום כי אם צלי אש דהוי כאילו כתיב אל תאכלו כי אם צלי אש · הקשה הר"י דאורלינ"ש אמאי חשבי' ברים אלו נערות (כתובות דף ל:) בעולה לכהן גדול בעשה גרידא דכי אם בתולה מעמיו כתיב הא כי היכי דחשבינן הכא כי אם צלי אש בלאו ה"נ ה"ל לאיחשובי בעולה לכהן גדול בלאו דהוי כאילו כתיב לא יקח כי אם בתולה וי"ל דכי אם בתולה לא חשיב לאו משום דסיפא דקרא מוכח עליו דהוי עשה דכתיב כי אם בתולה מעמיו יקח אשה: **איכא** דאמרי חדא מיהא לקי · פ"ה בחי וחמי טבריא חייב משום כי אם צלי אש וקשה לר"ת א"כ בין לאביי בין לרבא תיקשי להו ברייתא דלעיל דתניא נא ומבושל אמרתי לך ולא חי אלמא לא לקי על חי ועוד דאמר בפ' המקבל (ב"מ דף קטו:) אפלוגתא דרב הונא ורב יהודה בחובל ריחים ורכב דרב יהודה אמר לוקה שתים ורב הונא אמר לוקה שלש ומסיק רבא הנא דאמרי אפילו כרב יהודה עד כאן לא קאמר רב יהודה התם אלא דכי נפש הוא חובל לדברים אחרים הוא דאתא אבל הכא כי אם צלי אש למאי אתא ולפ"ה הא איצטריך לחי ולחמי טבריא לכ"ג לר"ת דאחי לא לקי לכו"ע דכי אם צלי אש לא משמע דאתא למלקות אלא לעשה דכי אם צלי אש תאכלו ולא דמי לכי נפש הוא חובל דבההוא מודו כו"ע דלוקה אשאר דברים כדקתני התם בהדיא בברייתא חבל זוג של ספרים וצמד של פרות לוקה שתים דכי נפש הוא חובל משמע שפיר בלשון לאו שהוא נתינת טעם כל שהוא דבר נפש לא תחבול ואתא שפיר הא דקאמר רבא התם דכי נפש הוא חובל אתא לשאר דברים אבל כי אם צלי אש לא אתא אלא לעשה ובנא ומבושל דווקא פליגי דרבא סבר להכי סמכיה לאו ללקות עליו על נא ומבושל שהם בני מילקא ואביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות והא דקאמר חדא מיהא מילקא לקי הכי פי' אם התרו בו משום כי אם צלי אש לבדו אבל על מלקות נא ומבושל לא ילקה דלהכי מהני מה שכתבו בלשון כלל ומיהו לבדו מיהא לקי שסמכו לאו שהם בני מלקות: **אמר** רבא אכל זג לוקה שתים · הא פלוגתא דאביי ורבא איתמר איפכא בפ' שלשה מינין (נזיר דף לה:) וכהנה רבות בגמרא*: **שאין** ת"ל כי אם צלי אש · אע"ג דאיצטריך להלקות עליו משום כי אם צלי אש הייט נמי משום דסמכיה לנא ומבושל: **אם** כן לימא קרא בשל בשל או מבושל מבושל · הכא משמע דאורחיה דקרא לכפול תיבה אחת בענין אחד טפי מבשני ענינים וכן במרובה (ב"ק דף סה:) גבי המלא תמלא ובהחובל (שם דף פה:) גבי ורפא ירפא וקשה דברים היו בודקין (סנהדרין ד"מ:) קאמר מדהוי ליה למיכתב דרוש תדרוש או חקור תחקור וכתב היטב שמע מינה לאפנויי משמע דאי הוה כתב הכי לא הוה מופנה ושמא התם לא חש לדקדק בלשון רק להוכיח דמופנה*:
לאמר

רבינו חננאל

אכל נא לוקה שתים אחת משום נא ואחת משום צלי אש אכלו מבושל לוקה שתים נא ומבושל לוקה שלש ואביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות כלומר לאו אחד כולל האוכל נא והאוכל מבושל שנא' אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים וגו': **איכא** דאמרי לאביי אכל נא ומבושל חדא מיהא לקי איכא דאמרי לא לקי כלל עד דמיחד לאויה כלאו דחסימה: **אמר** רבא נזיר שאכל זג לוקה שתים אחת משום שנאמר (במדבר ו' ד') מחרצנים ועד זג וגו' ואחת משום שנא' (שם) מכל אשר יעשה מגפן היין חרצן לוקה שתים זג וחרצן לוקה שלש אביי אמר אין לוקין וכו': **ת"ר** אכל כזית נא מבעוד יום פטור מאי טעמא אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש בשעה שישנו בקום אכול צלי שהוא בלילה דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה ישנו בבל תאכל נא מבעוד יום שאינו בבל תאכל צלי אינו חייב אם אכל נא אכל כזית נא משחשכה חייב שהרי ישנו בקום אכול צלי אכל כזית צלי מבעוד יום לא פסל עצמו מבני חבורה שאינה אכילת כזית צלי משחשכה פסל עצמו מבני חבורה וסוגיא דשמעתא כולה בענין הזה ואקשי' אהא דתניא אכל כזית צלי מבעוד יום חייב אמאי לאו הבא מכלל עשה עשה הוא האיך שנא' (שמות יב ח) ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש בלילה אכול אותו ולא ביום זהו לאו הבא מכלל עשה

[כ"ה בתוס' מנחות נח: נפרסמוס בד"ס ואיכא]

(ופ"ע תוס' כתובות לט: ד"ה אין ותוס' ב"ק סה. ד"ה לכתוב ותוס' מנחות יז: ד"ה לכתוב)

מסורת הש"ס

מנחות נח:
[שם]
[מכות יג: ס.]
[נ"ל אמר רבא עי' תוס' דהכא ד"ה אמר רבא אמנם גי' הכ"מ בפ"ה מהלכות נזירות אמר אביי אכל זג וכו' רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות]
ב"מ קטו.
מכילתא פ' בא
[לקמן קב:]
יבמות נד: מ: סח. עג: זבחים לד. חולין פא.

רבי יהודה היא. דאמר לאו הבא מכלל לאמור לאו הוא: שרוע. הוא שאחת מעיניו גדולה ואחת קטנה וכן שאר אברים: קלוט. שפרסותיו קלוטות: נדבה תעשה אותו. לדמיו הקדישהו לבדק הבית ולנדר להעלות קרבן לא ירצה וכתב אותו אותו בעל מום אתה מתפיס לקדושת בדק הבית ואין אתה מתפיס תמימים הראויין למזבח לבדק הבית: וידבר ה' וגו'. בתחלת הפרשה כתיב: לא נאמר בדברים. נוטריקון לאמר: לאו אמור. אמור להן שיש איסור לאו בדברים והכא גבי פסח נמי כתיב בתחלת הפרשה ויאמר ה' אל משה ואל אהרן לאמר: האישבורן. לשון תורה אור

רבי יהודה היא *דתניא °שור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אותו ᵃאותו אתה מתפיס לבדק הבית ואי אתה מתפיס תמימים לבדק הבית מכאן אמרו כל המתפיס תמימים לבדק הבית עובר בעשה אין לי אלא בעשה בלא תעשה מנין ת"ל °וידבר ה' אל משה לאמר לימד על כל הפרשה כולה שיהא בלא תעשה דברי רבי יהודה *אמר לו רבי לבר קפרא מאי משמע אמר לו דכתיב לאמר לא נאמר בדברים בי רב אמרי לאמר לאו אמור: ᵇמי תשמישו של נחתום וכו': תני חדא שופכין במקום מדרון ואין שופכין במקום האישבורן ותניא אידך שופכין במקום האישבורן לא קשיא הא דנפישי דקוו הא דלא נפישי דלא קוו אמר רב יהודה אשה לא תלוש אלא במים שלנו דרשה רב מתנה בפפוניא למחר אייתו כולי עלמא חצבייהו ואתו לגביה ואמרו ליה הב לן מיא אמר להו אנא ᶜבמיא דביתו אמרי *דרש רבא ᵈאשה לא תלוש בחמה ולא בחמי חמה ולא במים הגרופין מן המולייר ᵉולא תגביה ידה מן התנור עד שתגמור את כל הפת (ᶠוצריך*) שני כלים אחד שמקטפת בו ואחד שמצננת בו את ידיה איבעיא להו עברה ולשה מהו ᵍמר זוטרא אמר מותר רב אשי אמר אסור אמר מר זוטרא מנא אמינא לה דתניא *אין לותתין השעורין בפסח ואם לתת נתבקעו אסורים לא נתבקעו מותרין ורב אשי אמר *אטו כולהו חדא *מחיתא מחיתינהו היכא דאיתמר איתמר והיכא דלא איתמר לא איתמר:

הדרן עלך כל שעה

ואלו ᵃעוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי וזומן של צבעים ועמילן של טבחים וקולן של סופרים ר"א אומר אף תכשיטי נשים זה הכלל כל שהוא ממין דגן הרי זה עובר בפסח ᵇהרי אלו באזהרה ואין בהן משום כרת: **גמ'** ת"ר שלשה דברים נאמרים בכותח הבבלי מטמטם את הלב ומסמא את העינים ומכחיש את הגוף מטמטם את הלב משום נסיובי דחלבא ומסמא את העינים משום מילחא ומכחיש את הגוף משום קומניתא דאומא *ת"ר ג' דברים מרבין הזבל וכופפין את הקומה ונוטלין *אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם אלו הן *פת קיבר ושכר חדש וירק *חי ת"ר שלשה דברים ממעטין את הזבל וזוקפין את הקומה ומאירין את העינים אלו הן פת נקייה בשר שמן ויין ישן פת נקייה דסמידא

רש"י

שבירה שמשתבר הקרקע ויש בקעים שהמים נאספים ושוהין בתוכן ואין נבלעין ומחמיצין: הכי גרסינן הא דנפישי דקוו הא דלא נפישי דלא קוו. כשהן מרובות הן נקוות אל מקום אחד ואין נבלעות מהר ומחמיצות וכשהן מועטות לא קוו: שלנו. בלילה מפני שבימי ניסן המעיינות חמין שעדיין ימות הגשמים הן כדאמרינן במי שהיה (לקמן צד:) בימות הגשמים חמה מהלכת בשיפולו של רקיע לפיכך כל העולם צונן ומעיינות חמין הלכך מלינן בלילה ומצטננין: דרשה רב מתנה. ובלשון הקודש היו דורשין וכסבורין השומעין שמים שלו הוא אומר: דביתו. תרגום של לנו (דביתו): לא בחמה. לפי שחום השמש מחממת: ולא בחמי חמה. במים שהוחמו בחמה וכ"ש בחמי האור: הגרופים מן המולייר. דוד גדול של נחושת ותלוי על האור כל שעה ונחושתו עבה ואפי' כשאין שם אור מים שבשוליו חמים או פושרין: גרופים. לשון שירייס שממלין מנחושתו של שוליו: ואל תגביה ידה מן התנור. כלומר תהא עוסקת בבצק כל שעה: שמקטפת בו. טחה פני החררה במים: שמצננת בו ידיה. דאותן שמקטפת בהן מתחממות מחום ידיה והעיסה: עברה ולשה. בחמין: לא נתבקעו מותרות. ואע"ג דתנא אין לותתין הכא נמי ל"ש הואיל ואנו רואין שלא החמיץ שאין שם לא סימני שיאור ולא סימני סידוק: מחיתא מחיתינהו. כולם אריגה אחת אריגת' משום דבחדא איסורא דרבנן תנא אם עבר מותר באכילה בעית למימר נמי בכולהו: היכא דאתמר. בהדיא דלא קנסינן ליה אתמר והיכא דלא אתמר לא אתמר והלכך עברה ולשה בחמין קרובה למזיד היתה ואסור ולא דמי לבליקות של נכרים דאמרינן (לעיל דף מ.) (א) ממלא אדם כריסו מהן דהכא בעינן למיקנסה דעברה אדרבנן. מעשה אורג מתרגמינן עובד מחי (שמות כח):

הדרן עלך כל שעה

ואלו עוברין. עליהן בבל יראה ובבל ימצא וכולהו מפרש להו בגמרא זיתום וזומן וקולן ועמילן: תכשיטי נשים. בגמרא מפרש: מין דגן. חמשה מינין חיטין ושעורין וכוסמין ובבולת שועל ושיפון: ואין בהן כרת. אם אכלן אבל לאו יש באכילתן ובגמרא יליף לה כולה: **גמ'** מטמטם. לשון סתימה: מסמא את העינים משום מילחא. מלח סדומית יש שמסמא את העינים כשנוגע במלח וחוזר ונוגע בעין: נסיובי דחלבא. מיסג"א: קומניתא דאומא. טיפושא פת שמתעפש לאחר זמן בתוך הכותח: וכופפין את הקומה. כלומר מתישין כוחו: ירק חי. כגון כרישין ובצלים וחזרין כשאוכל מהן הרבה תמיד: דסמידא

תוספות

לאמר לימד על כל הפרשה שיהא בלאו [א]. נראה לר"י דהיינו דוקא בהנך דברים דאית בהו לאו הבא מכלל עשה אבל שאר דברים לא:

הדרן עלך כל שעה

ואלו עוברין בפסח. פ"ה לעבור עליהן בבל יראה ובבל ימצא וגם ריב"א מדקדק מלשון עוברים דמשמע (ג) עוברין מן העולם ואין נראה לר"ת דמשמע דכל הנך מרבינן מכל מחמצת לא תאכלו ואפילו באכילה לא הוה מיחייב אי לאו דרבייה קרא ומהיכי תיתי בל יראה ובל ימצא ונראה לר"ת דאלו עוברין (ג) פי' האוכלין ועוברין היינו מעל השולחן דלאו בני מיכל נינהו אבל בל יראה ליכא:

רבי אליעזר אומר אף תכשיטי נשים. היינו (ד) חמץ נוקשה ואפילו הוי חמץ דגן גמור על ידי תערובות מ"מ מדקאמר אף משמע דמודה לת"ק ובגמרא אמרי' דרבי אליעזר סבר נוקשה בעיניה בלא כלום לכך נראה דגרס רבי אלעזר בחד מינייהו או במתני' או בגמרא: הא

רבינו חננאל

דמאכילתו בלילה שהוא עשה הבאתה לא תאכל ביום שהוא לאו וכל כי האי גונא עשה הוא ואין לוקין על עשה. אמר רב חסדא זו הברייתא לר' יהודה היא דתניא ושור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אותו פי' אותו שהוא בעל מום אתה מתפיסו נדבת לבדק הבית ואי אתה מתפיס תמימים לבדק הבית אלא לנדר מתפיס תמימין מכאן אמרו כל המתפיס תמימים לבדק הבית עובר בעשה דלאו הבא מכלל עשה הוא ואין לי אלא בעשה בלא תעשה מנין ת"ל וידבר ה' אל משה לאמר לימד על הפרשה כולה שהיא בלאו דברי ר' יהודה א"ל ר' לבר קפרא והיכן אתה מוצא בזה הפסוק לאו אמר ליה דכתיב לאמר לא יומרו דברים מכאן למדנו כל המימר שמה שכתוב ואפילו עשה עובר בלאו שהרי המיר דבי רב אמרי כן פרשו לאמר לא אמר כלומר על כל מצוה שבתורה גזר עליהן בלאו: מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שהן נקיין ומחמיצין פירורי העיסה הנגררים מן המים שנשתמש בהן כמו שרוחץ אותם נקיין ומחמי ואוקימ' אי נפישי דקוו וקיימו נשפכין במקום מדרון ואי לא נפישי אלא נבלעין ממקומן שופכין אפילו במקום האשבורן. אמר רב יהודה אין לשין אלא במים השאובין מאתמול ולנו בלילה דאינון מיא ביתו ונצטננו הרבה: דרש רבא אין לשין בחמה ולא במים הגרופין ולא במים חמין ולא אפילו במים שהוחמו בחמה פי' גרופין מושכין דכתיב (שופטים ה' כ"א) נחל קישון גרפם כלומר משכם ולא תגביה היד מן התנור כלומר לא תניח הפת מוטל ותתעסק בדבר אחר עד שתגמור את הפת ויש אומרים לא תגביה ידה מן הפת עד שתדבקהו בתנור וצריכה שני כלים במים אח' שמקטפת בו הפת בתוך התנור ואח' שמצננת ידיה עברה ולשה בחמין או במים גרופין או באלו כלן מאי ופשט רב אשי עברה ולשה אסור וקיימא לן כותיה: הדרן עלך כל שעה:

פ"ג ואלו עוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי וכו' כותח הבבלי אסור בפסח משום קומניתא דאומא דהיא חמץ פת ניקודים ואסור לאכלו בבשר משום נסיובי דחלבא פי' נסיובא פי' ריבתא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה היכא דאיתמר וכו' דאמרינן א"ד ממלא כריסו מהן:

(ב) תוס' ד"ה ואלו וכו' מלשון עוברים דמשמע. נ"ב פירוש מדלא קאמר עוברין עליהם: (ג) בא"ד ונראה לר"ת דאלו עוברין פי' (האוכלין) תז"מ ונ"ב ס"א האוכלין: (ד) ד"ה ר' אליעזר וכו' היינו חמץ נוקשה. נ"ב ולפי זה מוסיף ר"א דלת"ק [דוקא נוקשה] בעיניה ולר"א אף נוקשה [ע"י תערובות] ואי הוי חמץ דגן גמור ע"י תערובות [מוסיף] ר"א דאפילו תכשיטי נשים [דלא] הוי ראויים לאכילה:

הגהות מהר"ב רנשבורג [א] תוס' ד"ה לאמר לימד על כל הפרשה שיהא בלאו. נ"ב עיין מנחות דף כ"א בתוס' ד"ה אף כאן וכו' ודוק

עין משפט נר מצוה

קפו א מיי' פ"ה מהל' ערכין הלכה ו:
קפז ב מיי' פ"ה מהל' חמץ הלכה טו סמג לאוין עט טור שו"ע או"ח סימן תנט סעיף ד:
קפח ג מיי' שם הלכה יא טור שו"ע או"ח סימן תנה סעיף א:
קפט ד מיי' שם הלכה יב טוש"ע או"ח סימן תנט סעיף א:
קצ ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
קצא ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
קצב ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:
א ח מיי' פ"ד מהלכות חמץ הלכה ח סמג לאוין עט טוש"ע או"ח סימן תמב סעיף א:
ב ט מיי' פ"א מהלכות חמץ הלכה ו:

מסורת הש"ס

ויקרא כב | בכורים ו: | שם | [שם] | [ע"ל ביתו] | יומא כח: | [ע"ל תריכתא] | [לעיל מ.] | [ברכות כה. וש"נ] | [כתובות מ: ערכין] | פירובין נה: | [ברכות מג: שבת קיב: פסחים יז:] | [פי' פסולי הסולת. ערוך] | [בעירובין ליתא מלת חי]

דסמידא בשר שמן דציפירתא דלא אפתח יין ישן עתיק עתיקי כל מילי דמעלי להאי קשה להאי ודקשה להאי מעלי להאי בר מזנגבילא רטיבא ופילפלי אריכתא ופת נקייה ובשר שמן ויין ישן דמעלי לכולי גופיה: שכר המדי: דרמו ביה מי שערי: וחומץ האדומי: דשדו ביה שערי אמר רב נחמן *(בר יצחק) בתחלה כשהיו מביאין נסכים מיהודה לא היה יינם של יהודה מחמיץ עד שנותנין לתוכן שעורין והיו קורין אותו חומץ סתם ועכשיו אין יינם של אדומיים מחמיץ עד שנותנין לתוכן שעורין וקורין אותו חומץ האדומי לקיים מה שנאמר °אמלאה החרבה [יחזקאל כו] *אם מלאה זו חרבה זו ואם מלאה זו חרבה זו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא °ולאם מלאם יאמץ [בראשית כה] תניא אמר רבי יהודה ביהודה בראשונה *הלוקח חומץ מעם הארץ אינו צריך לעשר מפני שחזקה אינו בא אלא מן התמד ועכשיו הלוקח חומץ מעם הארץ צריך לעשר שחזקתו אינו בא אלא מן היין וסבר רבי יהודה תמד לאו בר עשורי הוא והא (*תניא) **המתמד ונתן מים במדה ומצא כדי מדתו פטור ורבי יהודה מחייב הכי קאמר לא נחשדו עמי הארץ על התמד אי בעית אימא נחשדו ולא קשיא הא *בדרווקא הא בדפורצני: וזיתום המצרי וכו': מאי זיתום המצרי *תנא רב יוסף תלתא שערי תלתא קורטמי ותלתא מלחא רב פפא מפיק שערי ומעייל חיטי וסימניך סיסני תרו להו וקלו להו וטחני להו ושתו להו *מדיבחא ועד עצרתא דקמיט מרפי ליה ודרפי מקמיט ליה לחולה ולאשה עוברה סכנתא: וזומן של צבעים וכו': הכא תרגימו מיא דתיורי דצבעי בהו לבא*: ועמילן של טבחים וכו': פת תבואה שלא הביאה שליש שמניחה על פי קדירה ושואבת הזוהמא: וקולן של סופרים וכו': הכא תרגומא פרורא דאושכפי רב שימי מחוזנאה אמר זה טיפולן של בנות עשירים שמשיירות אותו לבנות עניים איני והא תנא רבי חייא ארבעה מיני מדינה ושלשה מיני אומנות ואי אמרת טיפולן של בנות עשירים מאי מיני אומנות איכא ואלא מאי פרורא דאושכפי אמאי קרי ליה האי קולן של סופרים קולן של רצענין מיבעיא ליה אמר רב אושעיא לעולם פרורא דאושכפי (א) ומאי קרי ליה קולן של סופרים דסופרים נמי מדבקין בהו ניירותיהן: רבי אליעזר אומר אף תכשיטי נשים וכו': תכשיטי נשים סלקא דעתך אלא אימא אף טיפולי נשים דאמר רב יהודה אמר רב בנות ישראל שהגיעו

רש"י

דסמידא· סולת: דצפירתא דלא אפתח. עז שלא ילדה: עתיק עתיקי. יין של שלש שנים: כל דמעלי. לחולי זה קשה לזה המועיל ללב קשה לעינים או לאחד מתחלואי שאר האברים: זנגבילא. זינזיבר"א: דרמו ביה שערי. שמטילין לתוכו מי שעורין כגון שכר שלנו ועושין תורה אור אותו במדי: שכר המדי. לפי שבאותן הימים אין נוהגין לעשות שכר אלא מתמרים ובמדי עושין שכר ממי שעורין כעין אותן שלנו קרי ליה שכר המדי: דשדו ביה שערי. *ביין נותנין שעורין שלמים כדי להחמיצו לפי שיינם טוב ואינו בא לידי חימוץ עד שנותנין לתוכו שעורין: בתחילה. כשבית המקדש קיים היו מביאין נסכים מיהודה ובזכות הנסכים היה טעם ביינם ולא היה מחמיץ כו': אמלאה החרבה. רישא דקרא יען אמרה צור לירושלים האח וגו' אתמלא מן חורבנה של ירושלים וצור מאדום היא: ולאם מלאם יאמץ. כשעשו גבור יעקב חלש אין מלכות שניהם מתקיים יחד: תמד. בופי"ט לפי שהיין היה טוב ואינו מחמיץ וסתם חומץ שלהם מן תמד היה בא: ועכשיו. בטל טעם היין וממהר להחמיץ: פטור. מלעשר שהרי אין כאן אלא מים שלא מצא אלא כדי מדתו ואע"ג דחזותיה וטעמא חמרא קיוהא דפירא בעלמא הוא דעייל ביה: ורבי יהודה מחייב. דאזיל בתר חזותא וטעמא: הכי קאמר. מתניתא קמייתא לא נחשדו עמי הארץ מלעשר את התמד לפי שאינו חשוב בעיניהם לפיכך הלוקחו ממנו פטור מן הדמאי: ואי בעית אימא נחשדו. ורבי יהודה במתניתא קמייתא טעמיה משום דפטור אפי' ממעשר ודאי ובתמד דפורצני קאמר שנותנין מים בחרצנין והוא מחמיץ ומרתיח לאחר זמן כיין הטוב והיינו תמד ולית ביה אלא קיוהא דפירא והא דקתני ר' יהודה מחייב בדרווקא שנותנין בשמרים מים והוא נמי תמד בההוא מחייב ר' יהודה אע"ג דלא מצא אלא כדי מדתו לפי שהיין של שמרים מעורב בו ומן המים נשאר בשמרים: קורטמי. מוריק"א קרו"ג: וסימניך. שלא תטעה מאן אמר חיטי ומאן אמר שערי: סמ"ך סמ"ך. רב יוסף שיש סמ"ך בשמו אמר שערי ליסנא אחרינא וסימניך סיסני כלי ששמו כן כדאמרינן (בכתובות) (ב"מ דף סז:) ואי אגביהו בסיסני קנה ושם כלי זה יהא סימן לגירסא זו דרב יוסף אמר שערי שני סמכי"ן יחד: תרו להו. שורין אותן יחד: מדבחא ועד עצרתא. מפסח ועד עצרת: דקמיט. עצור מנקביו: מרפי ליה. משלשלו: ודרפי קמיט ליה. למי שיש לו שילשול מעצרו: סכנתא. שמשלשל יותר מדאי: מיא דחיורא. מי סובין: דלבעו בהו לבא. סרכ"א: פירורא דאושכפי. גלו"ד והרצענים מדבקין בו את העור כשמתחלק לשתים או מדבקין שתי עורות יחד לעשותן עבה ודרכן לתת בה קמח של שיפון ולקמיה מפרש מאי של סופרים: טיפולן של בנות עשירים. שהיא של סולת משיירות משיוריהן לבנות סופרים מלמדי תינוקות שהן עניים ומטיפולן של בנות עניים לא מצי למימר דעניות אין להן סולת אלא סיד טיפול לשון מטפל ומדביק אותו דבר או סיד או סולת על בשרן להסיר השער: והא תני ר' חייא. ויהיב סימנא בהני דמתני' ואמר ארבע מיני מדינה שניתו בהם הצריכין לכל אדם בין אומן בין לא אומן שהרי למאכל או לרפואה עשויין כותח שכר וחומץ וזיתום אבל זומן אינו ראוי אלא לצבעים וקולן של סופרים ועמילן של נחתומין (ג) ניר עשוי מעשבים ע"י דבק שקורין גלו"ד: תכשיטי נשים. הוא כחל ושרק ובשמים שתולות בצואריהן להריח ומאי חמץ איכא: שהגיעו

תוספות

הא בדרווקא והא בדפורצני. והא דאמרינן שחזקתו מן התמד היינו מתמד דפורצני אבל דרווקי טוב מאד ואינם נעשים לעולם חומץ: וסימניך סיסני. בבמה אשה יוצאה (שבת סו:) גבי הקיטע יוצא בקב שלו רבי יוסי אוסר גרסינן וסימניך סמ"ך סמ"ך הוא סימן טוב יותר והכא לא מצי למימר הכי משום דשערי בשי"ן כתיב:

טיפולן של בנות עשירים. וא"ת א"כ היינו (ג) תכשיטי נשים ותירץ הר"י דאורלינ"ש דהכא מיירי בפנים של מעלה (ד) דלא מאיס כל כך כשטופלים על פניהם ותכשיטי נשים היינו בפנים של מטה שטופלים להסיר השער דמאיס טפי: למה

רבינו חננאל

פספקא פסולת הסלת פת קיבר צפירתי דלא אפתח יש מי שאומר שעירה שעדיין לא ילדה כלומר לא נפתחה רחמה ויש אומר עופות צפרים שמנות שלא ילדו: שכר המדי רמי ביה שערי חומץ האדומי אין יינם של א"ום מחמיץ עד שנותנים בו שעורים. פי' תמד דפורצני אחר שסוחטין הענבים נותני' שם על החרצנים שנים שלש' ימים ואחר כן סוחטין אותן היוצאת מהן נקראת תמד דפורצני והנותן מים בשמרי יין ומסננן היוצא מהן נקרא תמד דדרוקא: זיתום המצרי משום שערי דאית ביה: זומא של צבעין. משום מיא דחיורא: עמילן של טבחים. הפת שעושין לשאוב הזוהמא של בשר נקרא עמילן של טבחים: קולן של סופרים. ויש מי ששונה קולה והדבר אחד הוא והוא אל נשי שמדבקין בו הסופרים ניירותיהם. אלו כולן השנויי' במשנתנו במקום שיש בתוכן מים אבל אין בתוך מים הא קיי"ל מי פירות אין מחמיצין ומצאנוהו מפורש בתלמוד ארץ ישראל אלו עוברין בפסח וכו' אמר ר' מונא יכולהו על ידי מי: כותח הבבלי הוא דיהיב בגויה קמחא דשערי. תאני ר' חייא שלשה מיני מדינה יין הכותח והשכר והחומץ וארבעה מיני אומנות זיתום מעשה אומנות הרופאים וזומא של צבעים ועמילן של טבחים וקולן של סופרים. ר' אליעזר אומר אף תכשיטי נשים תריצנא טיפולי נשים: תניא

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ב מהלכות מעשר הלכה ו:

[ילקוט פרשת תולדות וכן ביחזקאל כו רמז שמ"ב לא נזכר בר יצחק וכזה א"ם בס:ון]

[צ"ל תנן]

[פי' תוס' ע"ז לג. ד"ה דורדיא ותוס' ב"ב צז: ד"ה אין הלכה]

מסורת הש"ס

[פי' תוספות לעיל לה: ד"ה מי פירות]

מגילה ו.

[תוספתא דמאי רפ"א ע"ש]

ב"ב צו. חולין כה: מעשרות פ"ס [מ"ו]

שבת קי. [ע"ש ברש"י]

[שבת קמו:]

[לבא כ"ה כפי' המשניות להרמב"ם ופי' רש"י פ"ב דחולין כח. לבא לבע עור אדום ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) גמ' לעולם פרורא דאושכפי ואמאי קרי: (ב) רש"י ד"ה והא תני רבי חייא וכו' ועמילן של טבחין נייר: (ג) תוס' ד"ה טיפולן וכו' א"כ היינו. נ"ב [אין לומר] דהקושיא ר"ל היינו ת"ק דהא פליג עליה דמוסיף אפילו נוקשה [ע"י תערובות] אי נמי חמץ דגן גמור על ידי תערובות [מוסיף דהוי] ראוי לאכילה

אלא קשיא להו דאי טיפולן כו' היינו תכשיטי נשים אם כן מאי קאמר ר"א אף תכשיטי נשים הא ת"ק נמי קאמר תכשיטי נשים ועיקר קושית התוס' הוא דה"ל לפרש במאי דפליגי ותירץ הר"י כו' דהכא מיירי בפנים של מעלה ובלבע שעל פניהם וכדתניא בפרק המצניע אשה לא תעביר סרק על פניה מפני שצובעת דלא מאים הפנים גם אם לא היתה טופלת ולכך [לא קרי לה] תכשיטי נשים אבל מה שטופלת בפנים של מטה לנסיר השיער דמאוס טפי אם לא היתה טופלת קרי לה תכשיטי נשים דכיון דבזה מעביר המיאוס הוא [תכשיט הוא] לה ובשתא שפיר קמפרש [מאי דפליגי] דאותו טיפול דקרי לה תכשיטי נשים ידוע הוא דהוי [נוקשה ע"י] תערובות א"נ חמץ דגן גמור [על ידי תערובות] וכל הלומדים פירשו דמאים ולא מאים על הטיפול ויש תימה לפרש כן ד"א מתניהין לא קמיירי בטיפול בכבר טפלו הנשים בהן אלא מיירי במה שעושין לטפל בהן אע"ס שלא טפלו בהן: (ד) בא"ד ותירץ הר"י דאורליינש דהכא מיירי בפנים של מעלה כשטופלין על פניהם דלא מאים כל כך ותכשיטי נשים כצ"ל:

*שהגיעו לפרקן ולא הגיעו(א) לשנים בנות עניים טופלות אותן בסיד בנות עשירים טופלות אותן בסולת בנות מלכים בשמן המור שנא׳ ששה חדשים בשמן המור *מאי שמן המור רב הונא בר ירמיה אומר סטכת רב ירמיה בר אבא אמר שמן זית שלא הביא שליש תניא ר׳ יהודה אומר אנפיקנין שמן זית שלא הביא שליש ולמה סכין אותו מפני שמשיר את השיער ומעדן את הבשר: זה הכלל כל שהוא ממין דגן: תניא א״ר יהושע וכי מאחר ששנינו כל שהוא מין דגן הרי זה עובר בפסח למה מנו חכמים את אלו כדי שיהא רגיל בהן ובשמותיהן כי הא דההוא בר מערבא איקלע לבבל הוה בישרא בהדיה אמר להו קריבו לי מתכילתא שמע דקאמרי קריבו ליה כותח כיון דשמע כותח פירש: הרי אלו באזהרה: מאן תנא דחמץ דגן גמור ע״י תערובות ונוקשה בעיניה בלאו אמר רב יהודה אמר רב ר״מ היא דתניא שיאור ישרף ונותנו לכלבו והאוכלו בארבעים הא גופא קשיא אמרת שיאור ישרף אלמא אסור בהנאה והדר תני ונותנו לפני כלבו אלמא מותר בהנאה הכי קאמר שיאור ישרף *דר״מ לר׳ מאיר דר׳ יהודה לר׳ יהודה ונותנו לפני כלבו דר׳ מאיר לר׳ יהודה והאוכלו בארבעים אתאן לר׳ מאיר שמעינן ליה לרבי מאיר נוקשה בעיניה בלאו וכל שכן חמץ דגן גמור על ידי תערובת רב נחמן אמר ר״א היא דתניא *על חמץ דגן גמור ענוש כרת על עירובו בלאו דברי ר׳ אליעזר וחכמים אומרים על חמץ דגן גמור ענוש כרת על עירובו בלא כלום ושמעינן ליה לר׳ אליעזר דאמר חמץ דגן גמור על ידי תערובת בלאו וכל שכן נוקשה בעיניה ורב נחמן מ״ט לא אמר כרב יהודה אמר לך דילמא עד כאן לא קאמר ר״מ התם אלא נוקשה בעיניה אבל חמץ דגן גמור על ידי תערובת לא ורב יהודה מ״ט לא אמר כרב נחמן אמר לך עד כאן לא קאמר ר״א התם אלא חמץ דגן גמור ע״י תערובת אבל נוקשה בעיניה לא אמר תניא כוותיה דרב יהודה °כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי יכול יהא ענוש כרת ת״ל °כי כל אוכל חמץ ונכרתה על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו מאן שמעת ליה דאמר על עירובו בלאו ר״א היא ואילו נוקשה בעיניה לא קאמר ש״מ נוקשה לר״א לית ליה ור״א עירובו בלאו מנא ליה דכתיב כל מחמצת לא תאכלו אי הכי כרת נמי לחייב דהא כתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה ההוא מיבעי ליה *לכדתניא (*מחמצת) אין לי אלא שנתחמץ מאליו מחמת ד״א מניין ת״ל כל (ב) מחמצת ונכרתה אי הכי דלאו נמי להכי הוא דאתא אלא טעמא דר״א מכל התם נמי הכתיב כל ההוא מיבעי ליה לרבות את הנשים נשים מדרב יהודה אמר רב נפקא *דאמר רב יהודה אמר רב וכן תנא דבי ר׳ ישמעאל אמר קרא °איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם השוה הכתוב *איש לאשה לכל עונשין שבתורה איצטריך

סלקא

שהגיעו לפרקן ולא הגיעו לשנים · שיש להן שערות כאילו הגיעו לפרקן והן לא הגיעו לכלל שנים ובושות על כך: עשירות טופלות אותן בסולת · ומשיר את השער: אנפיקינון · במנחות תנן אנפקיטון לא יביא ומפרש ר׳ יהודה אנפקינין הוא שמן זית ט׳: סטכת · לא איתפרש: ומעדן את הבשר · אסקלייר״א: שיהא בקי בהן · שידע ממה הן עושין אותו שיהא נזהר בהן כשיביאו לו כותח ידע שיש חלב ויש שם חמץ אם פסח הוא: מתכילתא · שום לפתן ללפת בו את הפת: כיון דשמע · שקראו שמו כותח: פירש · שבקי היה וידע שיש שם חלב: מאן תנא דמתני׳ דאית ליה חמץ דגן גמור שנתערב במין אחר ואינו בעין שנימוח אי נמי חמץ נוקשה רע ואיתיה בעיניה מוזהרין על אכילתו בלאו דקתני מתניתין כותח הבבלי ושכר המדי חמץ דגן גמור אלא שנתערב בדבר אחר ותכשיטי נשים בעיניה הוא אבל נוקשה הוא דאינו ראוי לאכילה וקתני באזהרה דעובר עליהן בלאו: שיאור · שלא נתחמץ כל צרכו שיאור פליגי במתני׳* ר״מ קרי שיאור את שהכסיפו פניו וזהו תחלת חימוצו ולר׳ יהודה הוי שיאור שהתחיל ליסדק כבר סדקין דקין כקרני חגבים אחד לכאן ואחד לכאן אבל שהכסיפו פניו לרבי יהודה מצה היא ולר״מ קרני חגבים חמץ גמור הוא והכא הכי קאמר שיאור ישרף דאסור בהנאה שיאור דר״מ הכסיפו פניו ישרף לר״מ ושיאור דרבי יהודה ישרף לרבי יהודה וסיפא דקתני ונותנו לפני כלבו אליבא דרבי יהודה קאמר ליה ואשיאור דר״מ קאי והאוכלו בארבעים אתאן לר״מ כלומר לר״מ האוכלו לשיאור זה שרבי יהודה מתיר בהנאה סופג את הארבעים אלמא שמעינן ליה לר״מ דאית ליה חדא מהני תרתי דמתני׳ דקאמר נוקשה בעיני׳ בלאו כגון שיאור דנוקשה הוא דאינו ראוי לאכילה הואיל והחמיץ קצת ולא גמר ולהחמיץ עיכות אחרות כשאור נמי לא חזי וקאמר בלאו וכ״ש חמץ גמור ע״י תערובת דקסבר רב יהודה ע״י תערובת חמיר מנוקשה בעין והאי לאו דנוקשה נפקא ליה מכל מחמצת לא תאכלו כל רבויא הוא כדלקמן: ועל עירובו בלאו. מכל מחמצת כדלקמן: מ״ט לא אמר כדרב יהודה. דמוקי מתניתין כר״מ: רב נחמן ס״ל נוקשה בעיניה חמור מחמץ גמור ע״י תערובת: תניא כוותיה דרב יהודה. דאמר חמץ גמור בתערובת חמור: לענין כרת לא כתיב כל מחמצת אלא כל אוכל חמץ ולקמן מפרש ליה: כותח ושכר וחומץ וזיתום כולן חמץ גמור מעורב בהן כותח איכא פת ובהנך תלתא איכא שערי וכולהו בני אכילה ושתיה נינהו אבל זומן ועמילן וקולן דנוקשה הוא ובעיניה הואיל ולאו בני אכילה נינהו לא תנינהו והיינו כדרב יהודה דאמר מודה היה ר״א בנוקשה בעיניה דפטור: ור״א עירובו בלאו מנא ליה. פשיטא מדאפקיה בלשון מחמצת וגבי כרת נמי מחמצת כתיב: ההוא. מחמצת דגבי כרת לאו לעירובו אתא אלא לנתחמץ מחמת דבר אחר: אי הכי. האי דגבי לאו נמי אימא לאזהורי אנתחמץ מחמת דבר אחר אתא ואזהרה דתערובת מנא ליה: התם נמי. גבי כרת הא כתיב כל אוכל מחמצת ונכרתה: לכל עונשין. מכאן שהנשים חייבות על כל לא תעשה שבתורה שהרי עונשן מלקות:

למה מנו חכמים את אלו · תימה לרשב״א הא איצטריך לממתס לאשמועינן שהן בלאו ולא בכרת ותירץ ר״י דלא הוה ליה לאשמועינן אלא תרי מינייהו חד לנוקשה בעיניה וחד ע״י תערובת ועוד הקשה דת״ק שמנאם לית ליה הכי כללא דהא איכא תכשיטי נשים שהן מין דגן ואין עובר בפסח אלא רבי אליעזר הוא דקאמר לה:

מאן תנא חמץ גמור ע״י תערובת ונוקשה בעיניה בלאו · משמע בשמעתין דאי לאו דאיתרבי תמן נוקשה למלקות אפילו איסור לא היה בו ותימה לר״י דבפ״ק דחולין (דף כג:) בעי רבי זירא הרי עלי לחמי תודה מן החמץ או מן המצה והביא שיאור מהו שיאור דמאן אי דר״מ לר״מ מלקי עליה חמץ הוא והשתא מנא ליה דהוי חמץ לענין תודה דילמא שאני חמץ בפסח דרבייה קרא למלקות (גרידא) ואור״י דהתם נמי איכא שום קרא דמרבינן מיניה חמץ נוקשה והא דתניא בפרק כל המנחות באות מצה (מנחות דף נג:) אין מחמיצין בתפוחים דהוי חמץ נוקשה כדמשמע התם היינו לכתחילה אבל בדיעבד כשר:

ואילו נוקשה בעיניה לא קתני · וא״ת ונימא דמשום הכי לא חשיב ליה משום דכ״ש הוא כדאמר רב נחמן וי״ל דאי כ״ש הוא הוה ליה למיתני לאשמועינן דלית ביה כרת:

ונותנו לפני כלבו דר״מ לרבי יהודה · מדאורייתא אפי׳ באכילה שרי כדאמרינן בפ״ק דחולין (דף כג:*) דמצה מעלייתא היא אלא מדרבנן אסור:

ההוא כל לאתויי נשים · תימה לר״י הא תרי כי כל כתיבי גבי כרת כי כל אוכל חמץ ונכרתה וכי כל אוכל מחמצת ונרבינן עירובו לכרת ואפילו לרבנן דלא דרשי כל כי כל דרשי ואור״י דפשיטא ליה נגמרא דאתא לשום דרשא:

סלקא

מגות

רבינו חננאל
תניא אמר ר׳ יהושע וכי מאחר ששנינו כל שהוא מין דגן הרי זה עובר בפסח למה מנו חכמים את אלו כותח הבבלי ושכר המדי ושאר המנויין במשנה והלא כולן יש בהן מין דגן אלא כדי שיהא בקי בהן ובשמותיהן כי ההוא דאמר להו הבו לי מידי למכלא ביה ריפתא שמע דקאמרי הבו ליה כותחא הוה בהדיה בשרא כיון דשמע כותח פי׳ר״ש דידע דאית ביה נסיוביה דחלבא: הרי אלו באזה״ה ואין בהן משום כרת. אמרינן מאן האי תנא דאית ליה חמץ דגן גמור על ידי תערובות כגון כותח הבבלי וכיוצא בו ונוקשא בעיניה כגון עמילן של טבחים וזומן של צבעין וקולן של סופרים בלאו אמר רב יהודה אמר רב ר״מ הוא דתניא שיאור ישרף וכו׳ ואוקימנא [דשיאור] דקרי ליה ר״מ שיאור והוא הכספת פנים תני ישרף וכן שיאור דקרי ליה ר׳ יהודה שיאור והוא כקרני חגבים תני ישרף ושיאור דר׳ מאיר דהוא הכספת פנים כגון נוקשא בעלמא הוא אומר ר׳ יהודה נותנו לפני כלבו כלומר מותר בהנאה. ור׳ מאיר אומר האוכלו בארבעים מיהא שמעינן לר׳ מאיר דאמר נוקשא בעיניה בלאו פי׳ נוקשא שאינו חמץ גמור וכל שכן חמץ על ידי תערובות. רב נחמן אמר מתני׳ ר׳ אליעזר היא דתניא על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו דברי ר׳ אליעזר וחכמים אומרים על עירובו בלא כלום שמעי׳ ליה לר׳ אליעזר דאמר חמץ דגן על ידי תערובת בלאו וכש״כ נוקשא בעיניה רב יהודה לא אמר כרב נחמן אמר לך רב יהודה ר׳ אליעזר לא אמר אלא על חמץ דגן תערובות שהוא בלאו אבל נוקשא בעיניה לא: תניא כרב יהודה כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי יכול יהא ענוש כרת ת״ל כי כל אוכל מחמצת לא תאכלו על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו מאן שמעת ליה בהדיא על עירובו בלאו ר׳ אליעזר ואלו הני דפשיטא דאינון נוקשא בעיניה זומא של צבעין ועמילן של טבחים וקולן וזיתום שיירינהו ש״מ דלית ליה לר׳ אליעזר נוקשא בעיניה בלאו ואיתוקמא דמתני׳ ר״מ היא. ואפי׳ הכי דרשינן טעמא דר׳ אליעזר עירובו בלאו מנא ליה ופשטי׳ מדוקיא דקרא מדרוה ליה למכתב מחמצת לא תאכלו וכתב כל מחמצת לא תאכלו ואפי׳ ע״י תערובות בלאו ואם תאמר אי הכי אפי׳ כרת נמי ליחייב דהא כתיב מחמצת ונכרתה ודחי׳ ההוא (מ״מץ) [מחמצת] דכרת מיבעי ליה להכין אין לי חמץ שנתחייב עליו [כרת] אלא המץ שנתחמץ כאילו נתחמץ ע״י ד״א כגון ע״י שאור וכיוצא בו מנין ת״ל כי כל אוכל מחמצת ונכרתה לרבות את שנתחמץ מחמת ד״א אי הכי מחמצת דלאו נמי להכי הוא דאתא ושנינן טעמא דר׳ אליעזר דדריש מכל מחמצת ואפי׳ ע״י עירובו אי הכי כרת נמי הכתיב ביה כל ההוא כל לרבות הנשי׳ שהייבו׳ בחמץ ודי״קי׳ דוקיא דרני קראי בלאו דחמץ כתי׳ כל מחמצ׳ לא תאכלו כתב כל מחמצ׳ לרבות כל המחמיצין ואפי׳ ע״י תערובת לא תאכלו לאיקמי׳ בלאו. וכרת דחמץ כתיב ביה (לא תאכל) [כי כל אוכל] מחמצת בא ללמד לכל בני אדם שהן האוכלין שנאמר כי כל מחמצת ונכרתה (ולא) [ועוד] כתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה הוד כתיבא לרבות כי כל כי שיאכל ואפי׳ נשים וראיה

ד א מיי׳ פ״א מהל׳ חמץ ומצה הלכה ו סמג לאוין עט:
שבת פ. מו״ק ט: [ע״ש]
[לעיל כח: וכן בילקוט ליתא לתיבת מחמצת ועי׳ רש״י לעיל כח: כתב ה״ג חמץ אין לי אלא שנתחמץ מאליו]
[אשה לאיש]
[ובמנחות פ׳ רש״י בקרו׳ אליפס״א]
[עי׳ מנחות סו. מגילה יג:]
אסתר ב
[לקמן מח.]
[לקמן מח: מנחות נג. חולין כג:]
שמות יב
במדבר ה
סוכה כח. יבמות פד: ב״ק טו. תמורה ב: נדה מח: [קדושין לה]

הגהות הב״ח
(א) גמ׳ שהגיעו לפרקן ולא הגיעו לכלל שנים בנות עניים וכו׳: (ב) שם דבר אחר מנין ת״ל כל אוכל מחמצת:

סלקא דעתך אמינא הואיל וכתיב °לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות כל שישנו בקום אכול מצה ישנו בבל תאכל חמץ והני נשי הואיל וליתנהו בקום אכול מצה דהויא ליה מצות עשה שהזמן גרמא (היא) אימא בבל תאכל חמץ נמי ליתנהו קמ"ל יהשתא דאתרבו להו בבל תאכל חמץ איתרבי נמי לאכילת מצה כרבי(*אל עזר) דאמר ר"א* אנשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנא' לא תאכל עליו חמץ וגו' כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו באכילת מצה והני נשי נמי הואיל וישנן בבל תאכל חמץ ישנן בקום אכול מצה ומאי חזית דהאי כל לרבויי נשים ומפקת עירובו אימא לרבויי עירובו מסתברא קאי באוכלין מרבה אוכלין קאי באוכלין מרבה נאכלין מתקיף לה רב נתן אבוה דרב הונא (*בריה דרב נתן) וכל היכא דקאי באוכלין לא מרבה נאכלין והא תניא °כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב אין לי אלא חלב תמימין שראוי ליקרב חלב בעלי מומין מנין ת"ל מן הבהמה חלב חולין מנין ת"ל כי כל והא הכא דקאי באוכלין וקא מרבה נאכלין התם דליכא אוכלין מרבה נאכלין הכא דאיכא אוכלין לא שביק להו לאוכלין ומרבה נאכלין ורבנן דלית להו עירוב כל לא דרשי אלא נשים מנא להו כל לא דרשי כי כל דרשי ור"א אימא כל לרבות את הנשים כי כל לרבות את עירובו וכי תימא כי כל ר"א לא דריש והתניא *°שאור בל תקטירו אין לי אלא כולו מקצתו מניין ת"ל כל עירובו מניין ת"ל כי כל מאן שמעת ליה דדריש כל רבי אליעזר וקא דריש כי כל קשיא *א"ר אבהו אמר רבי יוחנן כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר שהרי אמרה תורה °משרת וזעירי אמר אף שאור בל תקטירו כמאן כר"א דדריש כל אי הכי

לענין

רש"י

מצות עשה שהזמן גרמא. נפקא לן בפ"ק דקדושין (דף כט.) דנשים פטורות: קמ"ל. האי כל דמוזהרות על החמץ וכיון דמוזהרות על לאו דחמץ חייבות בעשה דאכילת מצה לילה הראשון ואע"ג דזמן גרמא כר' אליעזר הוא"ל וישנן בבל תאכל חמץ דנפקא לן מכל אוכל חמץ ישנן בקום אכול מצה: קאי באוכלין. כל דגבי כרת באוכלי חמץ כתיב אבל כל דאזהרה בנאכל כתיב כל מחמצת: קאי באוכלין מרבה נאכלין. בתמיה: אשר יקריב. משמע קדשים ושיהיו תמימים: התם דליכא לרבויי אוכלין. דהא נשים מדרב יהודה נפקי (א)השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה: הכא דאיכא לרבויי אוכלין. דנשים באיסור חמץ דלא נפקי לן מדרב יהודה כדאמרן לעיל לא שביק אוכלין ומרבה נאכלין: ורבנן. דפליגי אדר"א בעירוב דחמץ כיון דלית להו לאו בעירוב פשיטא כל דכתיב גבי אזהרה דכל מחמצת לא דרשי והשתא על כרחך כל דגבי כרת לרבויי נשים נמי לא דרשי ואלא נשים מנא להו: כל דגבי אזהרה דלא כתיב כי בהדיה לא דרשינן לרבויי נאכלין דעירובו אבל גבי כרת דאוכלין כתיב כי כל אוכל דרשינן ליה: ומשנינן ור"א אימא כל. דכרת לרבויי נשים כי כל דכרת לרבויי עירובו נמי לכרת דכיון דליכא תו אוכלין לרבויי מרבינן ביה נאכלין כדאמרן גבי חלב ואימא על עירובו בכרת: אין לי אלא כולו. בזמן שכל הנקטר מן השאור: מקצתו. חצי זית שאינו הקטר שלם דאין הקטרה פחותה מכזית: עירובו מניין. (ב) כשאינו בעין אלא מעורב ונבלל עם מנחה הנגשת של מצות לאחר שפתתן דאינן בעין: אין היתר מצטרף לאיסור. אכל חצי זית חלב וחצי זית בשר בבת אחת אין היתר משלים את שיעור האיסור לחייבו חוץ מאיסורי נזיר שאם אכל חצי זית ענבים וחצי זית לחם בבת אחת חייב שהרי אמרה תורה משרת ענבים לא ישתה חייב על שרית פתו ביין והוי איכא מיין לאודם כזית למה לי קרא וכל משרת לא גרסינן ואית דגרסי ליה ומפרשי דאפילו לרבנן דלא דרשי כל וכל דרשי ולא היא דהא פרכינן לקמן האי מיבעיא ליה לכדתניא משרת ליתן טעם כעיקר ואם איתא נימא ליה הכא טעמא דידי מוכל אלא ממשמעותא דמשרת נפקא ליה וכל לא דריש: אף שאור בל תקטירו. נמי היתר מצטרף לאיסור חצי זית קומץ דשאור וחצי זית דמצה ואינן מעורבין אלא כל אחד ניכר: כר"א דדריש כל. לעיל ומהתם נפקא ליה כדאמרן לעיל מקצתו מניין ת"ל כל ודריש ליה הכי מקצתו מניין חצי זית שאור וחצי זית מצה עמו:

אפילו

תוספות

סלקא דעתך אמינא כל שישנו בקום אכול מצה. תימה לר"י היכי סלקא דעתך למידרש הכי אדרבה איפכא יש לדרוש דלחומרא מקשינן ואור"י דס"ד דאורחיה דקרא דסיפא מפרש לרישיה משום הכי אמר דבאכילת מצה תלוי דכתיבא בסוף ועוד יש לומר דהכא יש לדרוש יותר היתר לנשים משום ג"ש דט"ו מחג הסוכות והוו מיפטרי ממצה כמו מסוכה דפטר להו בהדיא בפ' הישן (סוכה כח.) מהלכה למשה מסיני יש מקשים למה נשים אין חייבות בציצית משום דכל שישנו בלבישת שעטנז ישנו בגדילים כדדרשינן בערכין (דף ג:) גבי כהנים ולפירוש ר"י דפי' דמסיפא לרישא סברא לדרוש קשה להפך שלא יהו נשים חייבות בכלאים וכי תימא ה"נ והא בפ"ק דביצה (דף יד:) משמע דכלאים לא חזו למידי* :

אין לי אלא כולו מקצתו מנין. בפרק כל המנחות באות מצה (מנחות נח.) מפרש אביי אילו אלא כולו דהיינו כזית מקצתו חצי זית מניין ורבא אמר התם דה"ק אין לי אלא קומץ כולו מקצת קומץ מניין ומסיק התם דאיכא בינייהו דאביי סבר דיש קומץ בפחות מב' זיתים דהיינו כזית לכך מפרש כולו כזית וסבר נמי דיש הקטרה בפחות מזית ואע"ג דבפ' כיצד צולין (לקמן עז.) א"ר יהושע כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר וכזית חלב זורק את הדם משמע דאין הקטרה בפחות מכזית הכא היינו טעמא משום דסבר דיש קומץ בפחות מב' זיתים א"כ כשריבה הכתוב חצי קומץ ע"כ ריבה חצי זית ורבא סבר אין קומץ בפחות מב' זיתים ואין הקטרה בפחות מזית :

מאן שמעת ליה דדריש כל ר' אליעזר. אף על גב דר"ע נמי דריש כל בפ' התערובות (זבחים פב.) גבי כל חטאת *לא קשה דאפילו יהא כר"ע מ"מ לא מיסתמיך תנא למימר (שיסבור) שיהא תערובת חמץ בכזית ועוד נראה לר"י דאפילו לרבנן דלא דרשי הכא כל דרשי בעלמא בריש מרובה (ב"ק סג.) דאמר כל רבויא הוא ובפ"ב דסוכה (דף כח.) גבי כל האזרח ודוקא הכא לא דרשי בדבר שאין סברא לרבות כגון עירובו וכגון נשים משום היקשא וכגון מקצת דבל תקטירו וה"פ כמאן כר"א דדריש כל אפילו לדבר שאין סברא לרבות כגון עירובו וכגון נשים והא דקאמר נמי דרבנן לא דרשי כל :

חוץ מאיסורי נזיר. אע"ג דחטאת נמי קאמר לקמן לרבי יוחנן היתר מצטרף לאיסור הכא לא חשיב חטאת דבקדשים לא קמיירי :

כמאן כר"א דדריש כל. נראה לר"י דזעירי משמע ליה דשאור היתר מצטרף לאיסור מדקתני עירובו מניין ת"ל כי כל ומדרבי עירובו א"כ היתר מצטרף לאיסור והיינו כדרבא דלדידיה ה"פ מקצתו מניין היינו זית שלם אבל לאביי דמפרש מקצתו מניין חצי זית לא שייך היתר מצטרף לאיסור דאמשהו דאיסור להודיה מיחייב והא דמרבה עירובו היינו כשמתערב לגמרי ולא אמר שיתבטל האיסור אגב ההיתר והא דקאמר כמאן כר"א דדריש כל משום דלרבנן אף על גב דדרשי כי כל לא מוקמא ליה לרבות עירובו אלא לרבות מקצתו ור"י פירש דזעירי משמע ליה מקצת היינו חצי זית קומץ דשאור וחצי זית דמצה ואין מעורבין אלא כל אחד ניכר וק"ל לפירושו טובא חדא דלא הוי זעירי לא כאביי ולא כרבא ועוד מאי קאמר כמאן כר"א הא כרבנן נמי אתיא דהא כי כל דרשי ומוקמינן ליה אמקצתו דהיינו היתר מצטרף לאיסור לפ"ה ועוד בחמץ מנ"ל תערובת כיון דצריך קרא להיתר מצטרף לאיסור ועוד דלפ"ה צ"ל מקצתו מניין פי' חצי זית איסור וחצי זית היתר שאינם מעורבים יחד דהוי לאו הכי היינו עירוב ולקמן גבי חטאת משמע דאין היתר מצטרף לאיסור אם לא שיתערב האיסור וההיתר יחד דהא אמר עד ביצ'ע בכברה :

לענין

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ו מהלכות מצה הלכה י. סמג עשין מ טוש"ע או"ח סי' תעב סעיף יד :

ו ב מיי' פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה א סמג לאוין שיח :

[נ"ל אלעזר]

[וע"ע תוס' יבמות ד. ד"ה דכתיב ותוס' שבועו' כ: ד"ה כל ותוס' מנחות מג. ד"ה ור"ש ותוספות ערכין ג ד"ה שני]

[וע"ע תוס' זבחים פב. ד"ה ת"ל ותוס' מנחות יח: ד"ה קומץ עוד שם כו: ד"ה אמר]

רבינו חננאל

וראיה מדלא כתיב אוכל כל מחמצת ונכרתה אלא כתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה ש"מ לאוכלין קא מזהיר אפילו נשים חייבות באכילת חמץ ומוזהרות באכילת מצה בפסח; ואמרי' מאי חזית דהאי כל דכרת מרבית לנשים בכרת וממעט עירובו בכרת ואמרי' מסתברא קאי באוכלין מרבה אוכלין כלום/כתב כל אוכל לרבות כל אדם האוכל ואפילו נשים וכתיב כל מחמצת לרבות כל המתחמץ ואפילו ע"י תערובת בלאו אבל לית ליה אורחא דקרא כדקאי באוכלין למשבק אוכלין לרבויי נאכלין ואמרינן איני דכל היכא דקאי באוכלין לא מרבה נאכלין והתניא כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' אין לי אלא חלב תמימים הראויה ליקרב חלב בעלי מומין מנין ת"ל מן הבהמה חלב חולין מנין ת"ל כי כל והא הכא כי כל אוכל חלב כתיב דמשמע אוכלין וקאי באוכלין וקא מרבי חלב חולין הנאכלין ושני' היכא דליכא אוכלין מרבה נאכלין אבל היכא דאית ליה לרבות אוכלין כגון הנשים לא שבק אוכלין ומרבה נאכלין ורבנן דלית להו לאו בעירוביו משום דלא דרשי כל אם כן נשים שחייבות בכרת מנא להו ושני' כל לא דרשי כי כל דרשי ובכרת כתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה; ואקשי' לר' אליעזר נימא כל לרבות נשים כי כל לרבות עירוביו בכרת דתניא שאור לא תקטירו אין לי אלא כולו מקצתו מנין ת"ל כל שאור פי' כלום משאור אפי' מקצתו. עירובו מנין ת"ל כי כל שאור לרבות עירובו מאן שמעת ליה דדריש כל ר' אליעזר ודרש כי כל לרבות עירוביו ועלתה בקשיא: אמר ר' אבהו א"ר יוחנן אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר שהרי אלו אמרה תורה משרת ענבים הייתי למד ששרת ענבים אסור למה כתב כל לאסור עירוביו: זעירי אמר אף שאור בבל תקטירו היתר מצטרף לאיסור ואם יש מקצת שאור ומצה משלים לכזית חייב כמאן כר' אליעזר דמרבה עירוביו מכל אקשי' אם כן הוא כי זעירי אליבא דר' אליעזר [קאמר] אמאי אמר שאור ותו לא אפי' כיהח

מסורת הש"ס

לקמן לה:

[יש למחוק כמו שמוחק הרש"ק בכריתות כה: גבי רב תחליפא אבוה דרב הונא בר תחליפא ועי' לקמן קיז: וזבחים ע.]

מנחות נח.

נזיר לה:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה התם וכו' נפקי דהשוה :

(ב) ד"ה עירובו וכו' דאינו בעין :

לענין חמץ בפסח נמי אין הכי נמי ולאפוקי *מדאביי דאמר יש הקטרה לפחות מכזית קמשמע לן "דהקטרה לאו לפחות מכזית יתיב רב דימי וקאמר לה להא שמעתא אמר ליה אביי לרב דימי וכל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור והתנן *"המקפה של תרומה והשום והשמן של חולין ונגע טבול יום במקצתן פסל את כולן "המקפה של חולין והשום והשמן של תרומה ונגע טבול יום במקצתן לא פסל אלא מקום מגעו בלבד והוינן בה מקום מגעו אמאי פסולה הא בטלי להו תבלין ברוב ואמר רבה בר בר חנה *מה טעם הואיל וזר לוקה עליהן בכזית היכי דמי לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור לא מאי כזית דאיכא כזית בכדי אכילת פרס וכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא היא "א"ל אין אי הכי אמאי פליגי רבנן עליה דר"א בכותח הבבלי אלא מאי משום דהיתר מצטרף לאיסור סוף סוף אמאי פליגי רבנן עליה דר"א בכותח הבבלי אלא הנח לכותח הבבלי דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס אי בעיניה *דקשריף וקאכיל ליה *בטלה דעתיה אצל כל אדם ואי משטר קשטר ואכיל לית ביה כזית בכדי אכילת פרס איתיביה שתי קדירות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהן שתי מדוכות אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו מותרין שאני אומר תרומה לתוך התרומה נפלה וחולין לתוך חולין נפלו ואי אמרת כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמאי אמרינן שאני אומר תרומה לתוך כו' א"ל הנח לתרומת תבלין דרבנן איתיביה *שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם ב' סאין אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו מותרין שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו תרומה לתוך תרומה נפלה ואי אמרת כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמאי אמרינן שאני אומר ליה "הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן והאי משרת להכי הוא דאתא "האי מיבעי ליה לכדתניא משרת ליתן

[ברכות לה: פסחים] [נזיר לה: ע"ש]

רש"י

אפילו חמץ נמי. דהא אמרינן על עירובו בלאו והייט נמי היתר מצטרף לאיסור: ומשני אין הכי נמי. דחמץ בפסח היתר מצטרף לאיסור והאי דנקיט שאור לאפוקי מדאביי דאמר במנחות בפ' כל המנחות באות יש הקטרה בפחות מכזית וחייב בהקטרת שאור כל דהו ולא בעי צירוף ומתרץ לברייתא דלעיל הכי אין לי אלא כזית חצי זית מנין ת"ל כל ויליף מינה דיש הקטרה לפחות מכזית קא משמע לן דאין הקטרה ואי איכא צירוף אין ואי לא לא: להא שמעתא. דר' יוחנן: המקפה. תבשיל קפוי ועב של תרומה כגון דייסא והשום והשמן הנתונין בו לתבלין היו של חולין: פסל. את כל הקדירה, דמקפה עיקר וטבול יום פוסל את התרומה: מקום מגעו אמאי פסל הא בטלו להו תבלין ברובא. דקא ס"ד דימוע מדרבנן הוא דאסור: ואמר רבה בר בר חנה. דימוע מדאורייתא הוא וזר לוקה עליו בכזית משום דיש שם תרומה עלה הלכך לגבי טומאה נמי שם תרומה עלה ומיהו לא חמירא כתרומה עצמה ליפסול את כולן ומ"ט זר לוקה עליו בכזית משום זרות הא לא אכל כזית תרומה לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור: ומשני מאי לוקה בכזית דקאמר כזית בכדי אכילת פרס שאם אכל פרס ממנו שיעור ארבעה ביצים יש בו כזית תרומה וקי"ל דכל שיעורי אכילת איסור בין כזית של חלב ודם ובין כותבת דיום הכפורים מצטרפין אכילת השיעור בכדי שהייה זו שאם אכל כחרדל חלב וחזר ואכל כחרדל עד שהשלים לכזית אם אין מתחילת האכילה ועד סופה יותר משהיית כדי אכילת פרס באכילה בינונית מצטרף והוי כמו שאכלו בבת אחת וחייב והכא נמי יש כאן תרומה כדי להצטרף כזית באכילת פרס ממנו: וכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא. בתמיה הא דאמור רבנן כזית מצטרף כשיעור שהיית אכילת פרס מי הוי מדאורייתא הלכה למשה מסיני כשאר שיעורין דקא אמרת לוקה ומתרצת משום דאכיל כזית מאיסור בר מהיתר: אמאי פליגי רבנן עליה דר' אליעזר בכותח. נהי נמי דלא דרשי כל לרבות עירובו הא אכיל מיהא מאיסור כזית בכדי אכילת פרס: ואלא מאי. סבירא לך האי לוקה דרבה משום דהיתר מצטרף לאיסור ובחד כזית קאמר דלקי: סוף סוף אמאי פליגי רבנן עליה. ילטרף היתר לאיסור וליחייב · אלא גרס: הנח לכותח הבבלי. דלא אכיל כזית מן החמץ כשיעור שהיית אכילת פרס דהא כותח אינו עשוי לאכול אלא לטבל ואי מתרמי ואכיל ליה ממש דהשתא איכא כזית ממהר להצטרף כשיעור אכילת פרס ממנו: בטלה דעתו. ולאו אכילה היא לחיובי עלה: ואי מישטר קא שטר. מטבל בתוכו כדרכו ליכא כזית מן החמץ בכדי שהיית אכילת פרס שכשאכל כדי אכילת פרס ממה שטיבל בתוכו לא אכל מן הכותח אלא מעט או שני זיתים או ארבעה ובההוא פורתא ליכא מן החמץ כזית ושכר המדי נמי אף על גב דשתי ליה בעיניה מיהו אין לך שותה ב' וג' כוסות שלא יפסיק וישהה בינתיים הלכך בכדי שהיית אכילת פרס לא שתי כזית מן החמץ לבד מן המים ושאר התערובת שכתם שכר עיקרו מן התמרים או מתאנים אלא שבמדי מערב עמהם מי שעורין קצת: פרס. הוא חצי ככר שיערו בו עירובי תחומים שהוא מזון שתי סעודות וחציו לבית המנוגע לטמא בגדים אם ישהה בו כדי אכילתו שנתנה תורה שיעור שהייתו כדי סעודה דכתיב (ויקרא יד) והאוכל בבית יכבס את בגדיו והלכה למשה מסיני דחצי ככר של שמונה ביצים הוא סעודה: שתי מדוכות. שהתבלין נידוכין בתוכן פלפלין וזנגביל: אלו לתוך אלו. ממדוכות לתוך הקדירות: מותרין. קדירות חולין לזר: היכי אמרינן שאני אומר. ותלינן לקולא בעון מיתה ודילמא תרומה לתוך חולין נפל וכי אכיל לה איכא כזית תרומה באכילת פרס אלא שמע מינה אי נמי ודאי נפל לא מיחייב משום כזית בכדי אכילת פרס אלא מדרבנן וכי מספקא לן תלינן לקולא: במסכת נזיר גרסינן ואלא מאי היתר מצטרף לאיסור היכי אמר שאני אומר אלא הנח לתרומת תבלין דמדרבנן דלאשית דגנך תירושך ויצהרך כתיב: קופות. גדולות ובתוכן דגן דהויא תרומה דאורייתא:

תוספות

לענין חמץ בפסח נמי. לר' יוחנן לא מצי פריך דאיהו לא דריש כל ואם תאמר והא בפרק בתרא דיומא (דף עד.) דריש רבי יוחנן מכל חלב דחצי שיעור אסור מן התורה ואור"י דלא דריש אלא לאיסורא אבל להתחייב מלקות כמו בכשיעור לא וכן גבי חמץ*:

ה"ג רש"י **מקום** מגעו אמאי פסל הא בטיל ברובא. ופירש דס"ד השתא דדימוע דרבנן וקשה לריב"א דמשמע שהשום והשמן בעין מדקתני נגע במקצתן ולא קתני במקצתה ועוד דתני סיפא אימתי בזמן שהן גוש בקערה אבל אם היה מפוזר טהור ואי פסיל מקום מגעו משום מדומע אדרבה כי הוי מפוזר יש לו להיות מדומע יותר ועוד אמאי פסיל מקום מגעו ותו לא כיון דחשיב כמו כולה תרומה על ידי דימוע יפסל הכל או לא יפסל אפילו מקום מגעו דבהדיא איתא הא פלוגתא במסכת טבול יום בעיסה מדומעת ומי שפוסלה פוסלה לגמרי ומי שמכשיר מכשיר לגמרי ונראה לר"י כפירוש ר"ת דפירש דמתניתין מיירי שהשום והשמן בעין וכדגרס בכל הספרים מקום מגעו אמאי פסל והא לא הוי כבילה והואיל דלא מקבל טומאה אלא מדרבנן אית לן למימר דבטלי אגב מקפה כדפרישית בפרק כל שעה (לעיל דף לג:):

לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור. ומטעם הואיל אם היה מלקט מן השום או מן השמן כזית וילקה עליו לית לן למימר שלא תבטל אגב מקפה כיון שאין דרך אכילה בכך:

דאיכא כזית בכדי אכילת פרס. מקשין דבהשוחט (חולין דף לה:*) אמרינן הנח לגזיד הדמע דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס משמע דבסתמא לא הוי כזית בכדי אכילת פרס ויש לומר דהכא קים ליה דעסקינן בדאית ביה כזית בכדי אכילת פרס ולפירוש ר"ת דמוקי שהשום והשמן בעין אתי שפיר דאי הוי מעורב לא הוי כזית בכדי אכילת פרס:

אלא מאי היתר וכו'. נראה דלא גרס ליה דאי גרס ליה א"כ מאי ס"ד דאביי לאקשויי כיון דלדידיה נמי קשה אלא לאביי א"ש דפליגי עליה רבנן דלר"ע דווקא אית ליה היתר מצטרף לאיסור בכל התורה דגמר מנזיר אבל לרבנן דמוקמי משרת לטעם כעיקר לית להו היתר מצטרף לאיסור בשום מקום ועוד דבנזיר בפ' ג' מינים (דף לז:) גרסינן גבי שתי קופות דבסמוך בשלמא לדידי דאמינא היתר מצטרף לאיסור דנפישי חולין פי' לאביי הא דהיתר מצטרף לאיסור היינו כשיש מן האיסור יותר מן ההיתר או שנכנס בשוה אבל כשהיתר רבה על האיסור אין מצטרף ולרב דימי אין היתר מצטרף לאיסור בשום מקום כדמסיק לקמן דהוי חטאת ונזיר שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין וה"פ א"ה אמאי פליגי רבנן כו' בשלמא לדידי פליגי רבנן משום דר' אליעזר דריש כל ואתא כל לרבות אפילו כשהאיסור מועט ורבנן לא דרשי כל דכשהאיסור מועט אין מצטרף כמו בעלמא אלא לדידך אמאי פליגי וכן גבי קופה ומדוכות אתי שפיר לאביי:

הנח לתרומת תבלין דרבנן. קשה לרשב"א כיון דתרומת תבלין דרבנן גבי שום אמאי פסל מקום מגעו ויש לחלק:

איתיביה שתי קופות. ואם תאמר מאי פריך אמאי אמרינן שאני אומר והא פשיטא דבכל מקום מדאורייתא מין במינו בטל ברוב והכא מיירי שרבו חולין על התרומה כיון דסבר השתא דמיירי בתרומה דאורייתא דבדאורייתא בעי רבייה אפילו לר' יוחנן בהערל (יבמות דף פב:) ואור"י דבעי למימר בכל ענין אפילו מין בשאינו מינו כגון קמח חיטין בקמח שעורין שאינו ניכר: והוא

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פ"ה מהל' איסורי מזבח הלכה ט

[וע"ע תוספות שבועות כב: ד"ה ככבי שמעון]

ח ב מיי' פ"ח מהל' טומאת אוכלין הי"ב:

ט ג שם הל' יג:

י ד מיי' פי"ד מהל' מאכלו' אסורו' הל' ח:

יא ה מיי' פ"א מהל' תרומות הל' כו סמג עשין קלג טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף ב:

יב ו מיי' פ"ה מהלכות נזיר הלכה ד*:

רבינו חננאל

כותח הבבלי לרבי אליעזר היתר מצטרף לאיסור והוה ליה לזעירי למימניהו לכלהו ושנינן אין הכי כלהו היתר מצטרף לאיסור נינהו מיהו לא הזכיר זעירי השאיר לבדו אלא לאפוקי מדאביי דאמר יש הקטרה בפחות מכזית אתא זעירי לאשמועינן דאין הקטרה בפחות מכזית ובעי צירוף להשלימו: אקשי' לר' אבהו ולר' יוחנן ליכא מידי אחריני דהיתר מצטרף לאיסור והתניא מקפה של חולין והשום והשמן של תרומה ונגע טבול יום במקצתו לא פסל אלא מקום מגעו והוינן בה מקום מגעו במקפה אמאי פסול ואמר משמי' דר' יוחנן הואיל וזר לוקה על המקפה בכזית מאי לאו משום דמקפה שהיא היתר מצטרף לאיסור לשום ולשמן שהן איסור ונעשית המקפה כלה איסור לפיכך זר האוכל ממנה לוקה אלמא לרבי יוחנן איכא דברים דהיתר מצטרף לאיסור מדאורייתא ושנינן לעולם לית ליה והכא כגון דאיכא במקפה שאכל הזר יש באותה אכילה כזית מן השום והשמן של תרומה תצטרף השום והשמן ונעשו כזית ולפיכך לוקה שאינו לוקה אלא על התרומות ולא על המקפה ושיעור אכילה שמצטרפת מעט מעט עד שמצטרפין לכזית בכדי אכילת פרס דתני' אכל וחזר ואכל אם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה שיעור כדי אכילת פרס מצטרפי' וכמה היא כדי אכילת פרס מצאנו ששיעור ר' חצי פרס שתי ביצים ואחד מעשרים בביצה נמצא הפרס ארבעת ביצים ואחד מעשרה בביצה ומפורש בעירובין פרק כיצד משתתפין בתחומין ואקשי' אי הכי בכותח הבבלי נמי נימא איכא כזית אוכל מקומניתא דאומא בכדי אכילת פרס ואמאי פליגי רבנן ואמרי בולא כלום ואמרינן שאני כותח הבבלי דלא משכחת בי' כזית בכדי אכילת פרס אי דקא גריף ואכיל כותח כגון אכילת הביצה בטלה דעתו כלומר אין זה דרך ארץ ואי דקא שטר ואכיל שהוא כעין סבילת פת במרק ליכא כזית מקומניתא דאומא כשיעור שעה כדי שיאכל אדם פרס ואם הוא יותר מזה השיעור

מסורת הש"ס

מנחות כו: נח: [נזיר לו.]

טבול יום פ"ב [מ"ג נזיר לו.]

[פ"ג]

[פי' שגומע ואוכל כמו ... ע"ש]

לעיל מ: יבמות פב. נזיר לו: [תוספתא דתרומות פ"ו ... ע"ש]

אין מצטרפין וראשון ראשון בטל: ומותבינן מיהא שתי קדירות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם שתי מדוכות באחת תבלין של תרומה כו' ושנינן הנח לתרומת תבלין דאינה מן התורה לפי שאינם מיני תבואות ומותבי' תוב שתי קופות של חולין ושל תרומה ולפניהם שתי סאין אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו מותרין שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו ואי כזית בכדי אכילת פרס מדאורייתא מצטרף כל ספק דאורייתא לחומרא אמאי תאני שאני אומר ... הוא דאתא ההוא מיבעי ליה לכדתניא

עין משפט נר מצוה

יג א ב מיי' פ"ה מהל' נזיר הל' ה:

*ליתן טעם כעיקר שאם שרה ענבים במים ויש בהן טעם יין חייב מכאן אתה דן לכל התורה כולה ומה נזיר שאין איסורו איסור עולם ואין איסורו איסור הנאה ויש היתר לאיסורו עשה בו טעם כעיקר כלאים שאיסורו איסור עולם ואיסורו איסור הנאה ואין היתר לאיסורו אינו דין שיעשה טעם כעיקר והוא הדין לערלה בשתים הא מני רבנן היא ורבי יוחנן דאמר כרבי עקיבא הי ר"ע אילימא ר"ע דמתני' דתנן *רבי עקיבא אומר נזיר ששרה פתו ביין ויש בו לצרף כדי כזית חייב וממאי דמפת ומיין דילמא מיין לחודיה וכי תימא מיין לחודיה מאי למימרא הא קמ"ל דאע"ג דתערובת אלא ר"ע דברייתא דתניא ר"ע אומר נזיר ששרה פתו ביין ואכל כזית מפת ומיין חייב ור"ע טעם כעיקר מנא ליה יליף מבשר בחלב לאו טעמא בעלמא הוא ואסור הכא נמי לא שנא *ורבנן מבשר בחלב לא גמרינן דחידוש הוא ומאי חידוש אילימא דהאי לחודיה והאי לחודיה שרי ובהדי הדדי אסור כלאים נמי האי לחודיה והאי לחודיה שרי ובהדדי אסור אלא דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא שרי בשיל ליה בשולי אסור ור"ע נמי בשר בחלב ודאי חידוש הוא אלא יליף מגיעולי נכרים גיעולי נכרים לאו טעמא בעלמא הוא ואסור הכא נמי ל"ש ורבנן גיעולי נכרים נמי חידוש הוא דהא כל נותן טעם לפגם מותר דגמרינן מנבילה והכא אסור ורבי עקיבא כדרב *חייא בריה דרב הונא דאמר לא אסרה תורה אלא *בקדירה בת יומא הלכך לאו נותן טעם לפגם הוא ורבנן קדירה בת יומא נמי לא אפשר דלא פגמה פורתא א"ל רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי מדרבנן נשמע לרבי עקיבא מי לא אמרי רבנן משרת ליתן טעם כעיקר מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה לרבי עקיבא נמי משרת להיתר מצטרף לאיסור מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה כולה א"ל משום

רש"י

ליתן טעם כעיקר. לעשות טעמו של איסור כעיקרו וממשו: ויש בהן. במים טעם יין: חייב. בכזית מהן והא לאו משום היתר מצטרף לאיסור הוא אלא משום דאיתעביד ליה כוליה איסור אבל היתר מצטרף לאיסור לא ילפינן מיניה: לכל התורה כולה. שיהא טעמו של איסורין כממשו: שאין איסורן איסור עולם. אלא כמה שפירש ואם שתה שלשים יום וענבים ויין מותרין לו בהנאה: ויש לו היתר לאיסורו. אף תוך זמן על ידי (הפרת) חכם: כלאים. כלאי הכרם: איסור עולם. זרע חטה וחרצן הכל אסור לעולם: והוא הדין לערלה בשתים. ק"ו זה אתה דן לערלה בשתי דרכים דאיסורו איסור הנאה ואין היתר לאיסורו בתוך שלש מה שאין כן בנזיר ואיסור עולם ליכא למימר בה דלאחר שלש מותרות: הא מני. דאפיקתיה להאי קרא לטעם כעיקר רבנן דפליגי אדר"ע בהיתר מצטרף לאיסור ולקמיה מפרש מאי היא: הי ר"ע. מהי מלתא דר"ע שמעינן דהיתר מצטרף לאיסור: דילמא מיין לחודיה. וצירוף שייך למיתני בה משום דנבלע בתוך הפת והיאך משערין כזית יין ממלא כלי מפה לפה ומביא זית ונותן לתוכו והיין היוצא הוא כזית יין וכן הוא בתוספתא דנזיר: תערובת. שאינו בעין שנבלע בפת: מפת ומיין חייב. ופליגי רבנן עליה דלית להו היתר מצטרף לאיסור ואילו פשט היין בכל הפת לא הוו פליגי רבנן עליה דהא אית להו טעם כעיקר ואיתעביד ליה פת גופיה איסור ובהא מיהא פליגי עליה דטעמא דר"ע משום צירוף הוא וא"כ לא נסרית כל הפת ביין מצטרף נמי היתר לאיסור לחובא: ור"ע. כיון דמפיק ליה להאי משרת להיתר מצטרף לאיסור: טעם כעיקר. היכא דליכא מידי עיקר אלא טעם כגון שרה ענבים במים מנא ליה: בשר בחלב. בשר שנתבשל בחלב והבשר בעיניה אלא שטעם החלב נבלע בו: חידוש הוא. כל איסורו תימה הוא ודבר חידוש שאינו מצוי (א) בינינו בשאר איסורין לא גמרינן חומרא דידיה לשאר איסורין דכי היכי דשאר חידושין דידיה לא הוו בשאר איסורין האי דטעם כעיקר נמי לא תיגמר מיניה: ומאי חידושיה. משאר מילי: אילימא הייט חידושיה. דשני דברים המותרים הם וכשנתערבו נאסרין מה שאין כן בשאר דברים: הא כלאים נמי. דוגמתן: שרי ליה. שורהו בחלב כל היום שרי כלומר מותר לשרותו בתוכו ואינו עובר עליו אפילו על אכילתו דלא אסרה תורה אלא דרך בישול ואפילו יהיב ביה טעמא ומיהו מדרבנן אסור: בשיל ליה בשולי אסור. עובר על בישולו ועובר על אכילתו: גיעולי נכרים. קדירה שבישל בה הנכרי וכשחוזר ישראל ומבשל בה היא מגעלת בליעתה לתוך של ישראל גיעול לשון מקיא ופולט והתורה אסרתו במעשה מדין כל דבר אשר יבא באש (במדבר לא) דהייטו יורות וקומקמוסין וכיוצא בהן שמרתיחין אותן על האור: דגמרינן מנבילה. דכתיב לא תאכלו כל נבילה לגר וגו' (דברים יד) הראויה לגר קרויה נבילה שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבילה: והכא אסור. דהאי נמי לפגם הוא דאותה בליעה משהתה בדופנו של כלי לילה אחת הופג טעמו ונתקלקל ואינו לא משבחת לאוכל שהיא נפלטת לתוכו: בת יומא. שבישל בה הנכרי בו ביום: דלא פגמה פורתא. מטעם הכלי נפגמה הבליעה: מדרבנן נשמע לר"ע. לרבי יוחנן פריך דאמר לעיל כל איסורים שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר ואוקימנא כר"ע מכדי לר"ע שמעינן ליה דאמר באיסורי נזיר היתר מצטרף לאיסור ובשאר איסורי לא איירי מידי ור' יוחנן אמאי לא אמר דכי היכי דאית ליה באיסורי נזיר אית ליה נמי בשאר איסורי הא ממאי דשמעינן להו לרבנן בטעם כעיקר מלינן למשמע מינה נמי דעתיה דר"ע בהיתר מצטרף לאיסור: לאו אמרי רבנן כו'. וקא אמרי נמי הכי בשאר איסורי לר"ע נמי דמפיק לה להיתר מצטרף לאיסור איכא למימר נמי דאית ליה מכאן אתה דן לכל התורה כולה: אמר ליה. כיון דמוקי ליה ר"ע להיתר מצטרף לאיסור לא מלינן למימר מכאן אתה דן: משום

תוספות

והוא הדין לערלה בשתים. וכן אמרינן בפ"ק דקדושין (דף לח.) גבי חדש ופ"ה דערלה אין איסורו איסור עולם דאחר שלש מותר וקשה מה שמותר אחר שלש הייט האילן והאילן לא נאסר מעולם רק הפרי והפרי אין לו היתר ור"ת פי' הוא הדין לערלה בשתים הייט בשנת ארבע דיש היתר לאיסורו על ידי פדייה או להביא לירושלים ור"י מפרש דנזיר וחדש אין איסורן איסור עולם שהגדל מן הגפן אחר השלמת נזרו לא חל עליו איסור וכן חדש היוצא מקנה השיבולת אחר הבאת העומר לא חל עליו איסור כיון שהשריש קודם העומר וכן ערלה אחר ג' שנים היוצא ממנו אין איסור חל עליו ויש היתר לאיסורו יש לפרש כפ"ה שנזיר תוך זמנו יש לו היתר על ידי שאלה וחדש נמי לר' יהודה דאמר *יום הנף כולו אסור יש לו היתר תוך זמנו על ידי עומר וערלה אין לה היתר תוך זמנה וילדה בזקינה דבטלה אין זה אילן דערלה דפנים חדשות באו לכאן ועוד מפר"י שהפרי של חדש שנאסר כבר וכן היוצא מן הגפן קודם השלמת נזירות יש להן היתר בהשלמת זמן האיסור אבל ערלה וכלאים הפרי שנאסר אין לו היתר ופירוש זה נראה עיקר דאין צריך להעמיד כר' יהודה ואין להקשות לפי' זה אמאי לא חשיב יש היתר לאיסור בשאלה ובעומר ויהא ג' בערלה דיש לומר דלא סבר כר' יהודה אלא האיר המזרח מתיר ונזיר נמי אי מתשיל אין זה היתר לדבר שנאסר שהחכם עוקר הנדר מעיקרו ונמצא שלא נאסר מעולם אבל לפי' קמא ה"מ לאחשובי מה שהפרי עצמו נאסר לעולם והיה מונא בערלה שלש:

ודילמא מיין לחודיה. ולשון לצרף אתי שפיר כלומר לצרף היין הבלוע בתוכו:

ורבנן מבשר בחלב לא גמרינן דחידוש הוא. תימה לרשב"א התינח לרבא אלא לאביי דאית ליה בפרק כל הבשר (חולין דף קח.) דבשר בחלב לאו חידוש הוא אמאי איצטריך למילף מנזיר לטעם כעיקר*):

אלא יליף מגיעולי נכרים. הקשה ה"ר יוסף היכי יליף רבי עקיבא טעם כעיקר בנזיר מגיעולי נכרים הא נזיר קל מכל איסור שבתורה שאין איסורו איסור עולם ויש היתר לאיסורו ותי' דבמדין נמי היו כליהן בלועות מיין ואסורים לנזיר: ורבנן קדירה בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא. ואפ"ה אסר הכתוב אם כן ליכא לאיפלוגי בין בת יומא לשאין בת יומא וכולהו אסורים ור"ע סבר קדירה בת יומא לא פגמה כלל אבל שאין בת יומא דפגמה שרי דנ"ט לפגם מותר דגמר מנבילה וה"נ סבר ר"ש בפרק בתרא דמסכת ע"ז (דף סז:) ור"מ פליג עליה התם וסבר נ"ט לפגם אסור דגמר מגיעולי נכרים דאסר הכתוב אע"ג דנ"ט לפגם הוא דאפילו קדירה בת יומא אי אפשר דלא פגמה פורתא וגיעולי נכרים לאו חידוש הוא ומה שהתיר הכתוב נבילה מוקי לה בסרוחה מעיקרא ולרבי מאיר מלי למילף נמי מגיעולי נכרים לטעם כעיקר כיון דלאו חידוש הוא והיכא השתא שלש מחלוקות בדבר:

*) [ועי' תוס' חולין קח. ד"ה מבשר וכו' כתבי דלביי הזר נו] משום

רבינו חננאל

לכדתניא משרת ליתן טעם כעיקר שאם שרה ענבים במים ויש בהן טעם יין אסור ומכאן אתה דן לכל התורה כולה ומה נזיר שאין איסורו איסור עולם א"א עד מלאת ימי נזרו בלבד ואין הנאת היין עליו אסורה אלא שתייתו בלבד [ויש היתר לאיסורו] ואפי' זה היין בעצמו שנאסר לו אחר מלאת ימי נזרו הוא מותר בו שנא' (במדבר ו' כ') ואחר ישתה הנזיר יין עושה משרת ענבים שאין בו אלא טעם יין כענבים עצמן כלאים שאיסורן איסור עולם שנא' (ויקרא י"ט י"ט) את חקותי תשמרו חקים שחקקתי לך כבר כי באיסורן הן לעולם ואיסורן איסור הנאה דכתיב (דברים כ"ב ט) פן תקדש המלאה הזרע ודרשי' לה תוקדש תוקד אש ואין היתר לאיסורו דלשרפה אזיל אינו דין שיהיה בו טעם כעיקר והוא הדין [לערלה] בשתים שאיסורן איסור הנאה שנא' (ויקרא י"ט כ"ג) ערלים לא יאכל ודרשי' ביה אחד איסור הנאה ואחד איסור אכילה ואין היתר לזה דאילן באלו שני ערלה כלל לא בו ולא בפירותיו אבל אחר כן מותר הפירות והאילן והרי משרת להכי הוא דאתא ומשני רבי יוחנן זו הברייתא לרבנן היא ואני לא אמרתי אלא אליבא דרבי עקיבא דתניא רבי עקיבא אומר אפילו שרה פתו ביין ואכל כזית מפת ומיין חייב אבל הא דתנן ר' עקיבא אומר אפי' שרה פתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית אסור דחויה היא ודחי' ממאי דחצי זית פת וחצי זית יין עלייהו דמצטרפי ואסיר דלמא כזית מיין לחודיה קאמר וקמ"ל אע"ג דליתיה היין לחודיה במקום אחד כיון דאית ביה שיעור לאיצטרופי כזית אסור: ואקשי' ורבי עקיבא דמפיק כל משרת להיתר מצטרף לאיסור ליתן טעם כעיקר שאסור מנא ליה ואמר מבשר וחלב שאין בח"ב אלא טעם בשר וכן בבשר טעם חלב ואסירי כך כל התורה טעם כעיקר אסור ורבנן האי חדוש הוא דאי תרו לבשר כולי יומא בחלב שרי ואי מבשל להו בהדי הדדי אסירי ומאי שנא בישול משריה אלא חידוש הוא ור' עקיבא מחידוש היכי גמר ואמרי' אלא רבי עקיבא מגיעולי נכרים גמר לכל התורה כולה דהא גיעולי נכרים טעמא בעלמא הוא וכתיב (במדבר ל"א כ"ג) כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש ותניא דברים שנשתמש בהן על ידי חמין כגון יורות וקומקמוסין ומחמי חמין מגעילן ומטבילן כו' וקתני בסיפא וכלן שנשתמש בהן עד שלא הטביל ולא הגעיל ו"א ליבן אסור ואוקימנא למאן דתאני נותן טעם לפגם אסור. ורבנן בכל התורה כולה נותן טעם לפגם שרי דילפינן מנבלה דכתיב בה (דברים י"ד כ"א) תתננה ואכלה וכתיב בטרפה (שמות כ"ב ל') לכלב תשליכון אותו ודייקי' מינה אם [illegible] ונפסלה מלאכול הכלב פרחה מכנה תורת טומאת נבלה וגיעולי נכרים כיון דנותן טעם לפגם מותר והכא כתיב אסור חידוש הוא ומחדוש לא גמרי' ורבי עקיבא אומר אינו חידוש כדרב חייא בריה דרב הונא דאמר לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומה דנותן טעם לשבח הוא ורבנן אפילו קדרה בת יומה אי אפשר דלא פגמה פורתא ומפו' ש בע"ז: ותוב אקשי' ורבי עקיבא למה לא למד לתורה כולה מידא נמי הכי משרת להיתר מצטרף

מסורת הש"ס

[נ"ל הפרה]

נזיר [לה:] לו. שבועות כב.

חולין קח.

ע"ז סז: ע"ש תוספות ד"ה בריה דרב חייא [ע"ש ע"ב: נזיר לז: ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חידוש הוא וכו' שאינו מצוי כה"ג בשאר:

משום דהוה נזיר וחטאת *שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין נזיר הא דאמרן חטאת מאי היא *דתניא °כל אשר יגע בבשרה יקדש וגו' יכול אפילו לא בלעה ת"ל בבשרה (יקדש) *עד שיבלע בבשר *יקדש *להיות כמוה שאם פסולה היא תיפסל ואם כשירה היא תאכל כחמור שבה ורבנן נמי ניהוי נזיר וחטאת שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין אמרי הנהו מיצרך צריכי ור"ע מאי צריכי בשלמא אי כתב רחמנא בחטאת לא גמר נזיר מינה *דחולין מקדשים לא גמרינן אלא לכתוב רחמנא בנזיר ותיתי חטאת ותגמור מיניה דהא כל איסורין שבתורה קא גמר מנזיר ורבנן אמרי לך* מיצרך צריכי חטאת להיתר מצטרף לאיסור וחולין מקדשים לא גמר ומשרת ליתן טעם כעיקר ומכאן אתה דן לכל התורה כולה ור' עקיבא תרוייהו להיתר מצטרף לאיסור והוו להו שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין א"ל רב אשי לרב כהנא אלא הא דתניא °מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג *לימד על איסורי נזיר שמצטרפים זה עם זה השתא לר"ע איסור והיתר מצטרפין איסור ואיסור מיבעיא אמר ליה איסור והיתר בבת אחת *איסור ואיסור בזה אחר זה:

מתני' *בצק שבסדקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער ואם (*לא) בטל במיעוטו וכן לענין הטומאה אם מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה:

גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום שאין עשויין לחזק אבל במקום שעשויין לחזק אינו חייב לבער מכלל דפחות מכזית אפי' במקום שאין עשוי לחזק אינו חייב לבער איכא *דמתני לה אסיפא ואם לאו בטל במיעוטו אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום העשוי לחזק אבל במקום שאין עשוי לחזק חייב לבער מכלל דכזית אפילו במקום העשוי לחזק חייב לבער תניא כלישנא קמא תניא כלישנא בתרא תניא כלישנא קמא בצק שבסדקי עריבה במקום העשוי לחזק אינו חוצץ ואינו עובר ובמקום שאין עשוי לחזק חוצץ ועובר במה דברים אמורים בכזית אבל בפחות מכזית אפילו במקום שאין עשוי לחזק אינו חוצץ ואינו עובר ותניא כלישנא בתרא *בצק שבסדקי עריבה במקום העשוי לחזק אינו

רש"י

משום. דבדוכתא אחריתי נמי כתבה רחמנא ושני כתובין הבאין כו' אבל לרבנן דמוקי ליה לטעם כעיקר לא הוו שני כתובין הבאין כאחד כדמפרש לקמיה: כל אשר יגע בבשרה. בשר חולין או שלמים שזמן אכילתו מרובה מחטאת ונגע בחטאת יקדש כדמפרש להיות כמוה שאם פסולה היתה החטאת כגון פיגול או פסול אחר תיפסל אף זו שבלעה ממנה ואם כשירה היא החטאת מהניא לבולעת הימנה לאסור באכילה אלא כחמור שבה כחומר החטאת שנבלע בה לפנים מן הקלעים ולזכרי כהונה וליום ולילה אחד: יכול אפילו לא בלעה. הנוגעת בה ממנה קאמר רחמנא יקדש ת"ל כו': תאכל. הבולעת כחמור שבה שהרי יש בה ב' מינין אחד חמור ואחד קל וכולה הולכת אחר החמור אלמא היתר מצטרף לאיסור: מיצרך צריכי. תרווייהו כדמפרש לקמיה ולא הוו שני כתובין הבאין כאחד דחד מחבריה לא מצי יליף דנימא מדהדר כתביה לאידך ולא ילפא מחבריה ש"מ דווקא הכי *) קאמר: חולין. להחמיר לא גמרי מדין קדשים דדין קדשים להיות חמורין: ה"ג ורבנן אמרי לך מיצרך צריכי חטאת אשמועינן משום דהיתר מצטרף לאיסור (א)ואי נמי לא איבלע בכולה אי אכל חצי זית פיגול וחצי זית היתר בבת אחת ניגמור מינה דבקדשי' ניחייב ומיהו בשאר איסורין לא אמרינן הכי ואפילו בנזיר דחולין מקדשים לא גמרינן ומשרת לאו לאגמורי היתר מצטרף לאיסור אתא בנזיר אלא ליתן טעם כעיקר דמגיעולי נכרים לא יליף דחידוש הוא ואיצטריך למכתביה בנזיר ומכאן אתה דן לכל התורה: ור' עקיבא. אית ליה גיעולי נכרים לאו חידוש הוא (ב) דלא מצריך קרא לטעם כעיקר הלכך לר"ע כיון דשמעת ליה דמפיק משרת להיתר מצטרף לאיסור על כרחיך תרווייהו הני להיתר מצטרף לאיסור אתו והוה ליה חטאת קרא יתירא דמצי למיגמר מנזיר והוו להו שני כתובין הבאין כאחד ומש"ה פשיטא ליה לרבי יוחנן דר"ע לא גמר שאר איסורין מנזיר דהא לא מצי דשני כתובין נינהו והא ליכא למימר משרת להיתר מצטרף לאיסור וחטאת לטעם כעיקר דגיעולי נכרים חידוש הוא ולא מצי גמר חטאת מינייהו ואין כאן שני כתובין דא"כ טעם כעיקר בשאר איסורין מנא ליה מגיעולי נכרים לא גמרינן ומקדשים נמי לא גמרינן ורבנן דפליגי עליה דר"א בשתא הבבלי אלמא לית להו טעם כעיקר דאורייתא מפקי להאי משרת להיתר מצטרף לאיסור כר"ע ובגיעולי נכרים סבירא להו דחידוש הוא כרבנן והכי אמרינן נמי בכל הבשר דאיכא למאן דאמר טעמו ולא ממשו דרבנן: לימד על איסורי נזיר כו'. מדכיילינהו לחרצנים וזגין בחדא אכילה לימד שמצטרפין: השתא לרבי עקיבא. ל"ל דכתב רחמנא קרא להכי השתא איסור והיתר מצטרפין כו': **מתני'** וכן לענין הטומאה. מפרש בגמ': **גמ'** ה"ג ל"ש אלא במקום שאין עשוי לחזק אבל במקום העשוי לחזק ליתו חייב לבער מכלל דפחות מכזית אפילו במקום שאין עשוי לחזק אינו חייב לבער ופירש לא שנו דכזית במקום אחד חייב לבער אלא שאין הסדקין בשולי עריבה מקום הנקת מים שיהא בצק זה מועיל לעריבה לחזק המים אלא בדפנותיהן מקום שאין עשוי לחזק אבל אם במקום העשוי לחזק הן בטלו לגבה והוו כעץ דמסתמא בטלינהו האי גברא להתם ואפילו כזית אינו חייב לבער(ג): מכלל דפחות מכזית כו'. ותלמודא דייק ממילתא דשמואל דאוקמה למתני' במקום שאין עשוי לחזק וקתני מתני' בפחות מיכן בטל במיעוטו שמע מינה דפחות מכזית לא חשיב ואע"ג דאיכא בה פלגי זיתא טובא הואיל ולאו במקום אחד נינהו לא חשיבי: ה"ג איכא דמתני לה אסיפא פחות מיכן בטל במיעוטו אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום העשוי לחזק אבל במקום שאין עשוי לחזק חייב לבער מכלל דכזית אפילו במקום העשוי לחזק חייב לבער. ואע"ג דודאי מבטיל ליה אפילו הכי כיון דחשיב לא בטיל ולישנא בתרא חמיר מקמא: אינו

תוספות

משום דהוי נזיר וחטאת שני כתובין הבאין כאחד. תימה לרשב"א אמאי לא קאמר נזיר ותמן דר"ע דריש כל בפ' התערובת (זבחים דף פב.): **ר"ח** גרס כחומר שבהן ומיירי בחטאת ושלמים ואם נבלע החטאת בשלמים שנשחטו אתמול נאכל כחומר השלמים ואינו נאכל בלילה ואם נבלע החטאת בשלמים שנשחטו היום נאכל כחומר החטאת ואינו נאכל למחר ולשון הברייתא קשה דאמר עד שיבלע בבשרה משמע דאיירי בהיתר שנבלע באיסור והדר קאמר יקדש להיות כמוה משמע שהאיסור נבלע בהיתר:

ורבנן אמרי לך חטאת להיתר מצטרף לאיסור. אור"י דבנזיר בפ' ג' מינין (דף לז:) משמע נזיר וחטאת לרבנן תרווייהו לטעם כעיקר דקאמר התם לריכי' דאי כתב רחמנא חטאת חולין מקדשים לא גמרינן ואי כתב רחמנא נזיר חטאת מנזיר לא ילפינן דחמיר איסוריה דאפילו חרצן אסיר ליה:

בשמעתין משמע דטעם כעיקר דאורייתא דילפינן מנזיר דלאו אסמכתא היא דמדר"ע דאמר לקי אהיתר מצטרף לאיסור בנזיר נשמע לרבנן וקשה מפ' כל הבשר (חולין דף קח.) וממסכת ע"ג (דף סז:) ושם מפורש:

*כאן שלא במקום לישה. פ"ה דשלא במקום לישה עובר בפחות מכזית וקשה דאמר לקמן לא אמרן אלא בעריבה אבל בבית חייב לבער משום דזימנין (ד)דמיכנף ונפלי אהדדי ולפ"ה תיפוק ליה דפחות מכזית חייב לבער שלא במקום לישה ונראה לר"י דמקום העשוי לחזק הייגו את הכלי בין במקום לישה ובין שלא במקום לישה עושין לחזק אך במקום לישה יש להחמיר יותר שיש לחוש שידבק מאותה עיסה לעיסה אחרת על ידי לישה או תבלע מן הטעם ולכך כזית במקום לישה אפילו עשוי לחזק עובר אף על גב דודאי מבטלו כיון דאיכא תרתי לריעותא כזית ובמקום לישה ופחות מכזית אפילו במקום לישה אי עשוי לחזק לא גזרו ביה רבנן דכיון שהוא דבר מועט יכול לשמור שלא ילוש עליו וכן כזית שלא במקום לישה אי עשוי לחזק אין עובר אבל פחות מכזית ושלא במקום לישה אפילו אין עשוי לחזק מותר:

רבינו חננאל

מצטרף לאיסור ומכאן אתה דן לכל התורה כלה ודחי' משום דהאי נזיר וחטאת שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין נזיר הא דאמן חטאת דתניא כל אשר יגע בבשרה יקדש יכול אע"פ שלא בלע ת"ל בבשרה עד שיבלע בבשרה יקדש להיות כמוה שאם פסולה היא תפסל ואם כשרה היא תאכל כחומר שבה פי' החטאת נאכלת ליום ולילה והשלמים לשני ימים ולילה אם ניתז*) (מדם) החטאת שנשחטה היום על חתיכת בשר שלמים שנשחטו מאתמול נאכל הבשר בתורת שלמים בו ביום בלבד אבל לא בלילה כבשר החטאת ואם נשחטו שניהם היום נאכל בתורת חטאת היום והלילה בלבד אבל לא למחר כשאר בשר שלמים הנה ההיתר נצטרף לאיסור וזהו פי' נאכל כחמור שבהן פעמים נאכל בתורת שלמים ופעמים נאכל בתורת חטאת כי השלמים שנשחטו מאתמול היום מותר ובלילה אסור באכילה והחטאת שנשחטה היום מותרת באכילת כל הלילה נמצאו השלמים בזה חמורין מן החטאת: ורבנן כי אמרי' שני כתובין הבאין כאחד היכא דתרווייהו חולין או תרווייהו קדשים נינהו אבל חד חולין והוא הנזיר וחד קדשים והוא חטאת מצרך צריכי ולא קרינן בהו שני כתובין הבאין כאחד ונדחו הדברים וחזרו ואמרו חטאת להיתר מצטרף לאיסור ומשרת ליתן טעם כעיקר ומכאן אתה דן לכל התורה כלה איסור שבתורה **)בין בזה ובין בזה ור"ע תרגמה ליתן טעם כעיקר [גמרינן] מגיעולי נכרים חטאת ונזיר תרווייהו להיתר מצטרף לאיסור והוו להו שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין · ומקשי' רב אשי אליבא דרבי עקיבא הא דתניא מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לימד על איסור נזיר כגון חצי זית ו זגן וחצי זית ענב שמצטרפין זה עם זה והשתא לרבי עקיבא חצי זית פת שהוא היתר וחצי זית יין מצטרפי' הרצן [וזג] ששניהן אסורין לנזיר מיבעיא ושני' פת ויין ביחד אבל זה בעצמו וזה בעצמו לא מצטרפי חרצן וזג אפילו בזה אחר זה מצטרפי: מתני' בצק שבסדקי ערבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער ואוקי' רב יהודה הא דתנן כזית במקום אחד ***) במקום שיש בו סדק או נקב ונתן זה הבצק לסתמו שנמצא עושה מלאכה ובטל אע"פ שהוא כזית ש"מ דפחות מכזית אפילו במקום שאין עשוי לחזק אינו חייב לבער: ואיכא דמתני לה לדרב יהודא אסיפא דקתני ואם לאו בטל במיעוטו הדייקינן לא שנו פחות מכזית בטל אלא במקום שעשוי

*) מלה: דצ"ל מרובה כהטאת. **) נראה דר"ל דאמר לכל התורה טלה טומנו בין נקדשים בין בחולין אבל עדיין לשון צריך ביאור ובנגה. ***) נראה דחסר כאן ואולי צ"ל כזית במקום אחד במקום שלא עשוי לחזק אבל במקום וכו' מלאכה בצק בטל אע"פ כו'.

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ח מהל' מעשה קרבנות הלכה טז:
טו ב שם הלכה טו:
טז ג ד מיי' פ"ה מהל' נזיר הלכה ג:
יז ה ו מיי' פ"ב מהל' חמץ הל' טו סמג עשין לט טוש"ע א"ח סי' תמב סעיף ז:

מסורת הש"ס

[לעיל כו: וש"נ] נזיר לז: זבחים צז: [חולין צט.] [שבועות כו:] [נזיר לז: ע"ש] [צ"ל כפי] [צ"ל לאו] [תוספ' פ"ג] [ע"ז סו:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג ורבנן וכו' לאיסור דאי סד: (ב) ד"ה אית ליה עקיבא וגיעולי מצריך: (ג) ד"ה ה"ג לא וד"ה מכלל כו' וכו': (ד) תוספות ד"ה כאן וכו' דזימנין דמיכנף לא ונפלי:

עין משפט
נר מצוה

יח א מיי' שם הל' יד טוש"ע שם סעיף יא:

יט ב ג ד מיי' שם הלי' טו טוש"ע שם סעיף ח:

כ ה שם ס"ב וסעיף ט:

כא ו מיי' פ"ב מהל' טומאת אוכלין הלכה יט:

כב ז ח מיי' פ"ד מהל' חמץ הל' ט סמג עשין לט טוש"ע א"ח סי' תמב סעיף א:

[וע"ע תוספות סנהדרין מח: ד"ה נתנו]

כג ט מיי' פ"א מהל' מקוואות הלכה יג סמג עשין רמח:

אינו חוצץ ואינו עובר במקום שאין עשוי לחזק חוצץ ועובר במה דברים אמורים בפחות מכזית אבל בכזית אפילו במקום העשוי לחזק חוצץ ועובר קשיין אהדדי אמר רב הונא סמי קילתא מקמי חמירתא *רב יוסף אמר תנאי שקלת מעלמא תנאי היא דתניא הפת שעיפשה חייב לבער מפני שראוי לשוחקה ולהמע בה כמה עיסות אחרות רבי שמעון בן אלעזר אומר במה דברים אמורים במקויימת לאבילה אבל *כופת שאור שייחדה לישיבה בטלה מדאמר ר' שמעון בן אלעזר בטלה מכלל דתנא קמא סבר לא בטלה אלמא קסבר כל כזית אע"ג דמבטל לא בטיל אמר ליה אביי תרצת בכזית פחות מכזית מי תרצת אלא הא והא ר' שמעון בן אלעזר היא ולא קשיא הא במקום לישה הא שלא במקום לישה אמר רב אשי לא תימא שלא במקום לישה אגבה דאגנא אלא אשיפתא דאגנא פשיטא מהו דתימא זמנא דאטיף ומטי להתם קא משמע לן א"ר נחמן אמר רב הלכה כר' שמעון בן אלעזר איני והאמר רב יצחק בר אשי אמר רב [א]אם טח פניה בטיט בטלה טח אין לא טח לא מאן דמתני הא לא מתני הא איכא דאמרי אמר רב נחמן אמר רב אין הלכה כר' שמעון בן אלעזר דאמר רב יצחק בר אשי אמר רב אם טח פניה בטיט בטלה וכו' אמר רב נחמן אמר שמואל *[ב]שני חצאי זיתים וחוט של בצק ביניהן רואין כל שאילו ינטל החוט וניטלין עמו חייב לבער ואם לאו אינו חייב לבער אמר עולא [ג]לא אמרן אלא בעריבה אבל בבית חייב לבער מאי טעמא דזימנין דכניש להו ונפלי גבי הדדי אמר עולא [ד]בעו במערבא בית ועלייה מהו בית ואכסדרא מהו שני בתים זה לפנים מזה מהו תיקו *ת"ר [ה]הפת שעיפשה ונפסלה מלאכול לאדם והכלב יכול לאוכלה מטמאה טומאת אוכלין בכביצה ונשרפת עם הטמאה בפסח משום ר' נתן אמרו אינה מטמאה כמאן אזלא הא דתנן *כלל אמרו בטהרות כל המיוחד לאוכל אדם טמא עד שיפסל מלאכול לכלב כמאן דלא כר' נתן תנו רבנן *[ו]עריבת העבדנין שנתן לתוכה קמח תוך שלשה ימים חייב לבער קודם שלשה ימים אינו חייב לבער אמר ר' נתן במה דברים אמורים שלא נתן לתוכה עורות אבל נתן לתוכה עורות אפילו תוך שלשה אין חייב לבער אמר רבא [ז]הלכה כר' נתן אפילו יום אחד ואפילו שעה אחת: וכן [ח]לענין טומאה אם מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה: מי דמי התם בשיעורא תליא מילתא הכא בקפידא תליא מילתא אמר רב יהודה אימא ולענין הטומאה אינו כן א"ל אביי הא וכן לענין טומאה קתני אלא אמר אביי הכי קאמר וכן לענין

איט חוצץ. אם נטמאת ובא להטבילה דבטיל לגבי עריבה: ואיט עובר. לענין חמץ בפסח: במה דברים אמורים. דבמקום שאין עשוי לחזק עובר בכזית והיינו כלישנא קמא דאוקמה למתני' בשאין עשוי לחזק קתני בה נמי הכי דבכזית עובר ובפחות מכזית בטל אבל אי עשוי לחזק אפילו כזית בטל: קילתא מקמי חמירתא. קמייתא דאינה משנה: רב יוסף אמר תרוייהו איתנו בי מדרשא ומשנה הן ותנאי נינהו ופליגי בהכי: תנאי שקלת לך מעלמא. דלא משכחת תנאי דפליגי בהכי דקאמרת סמי דאינה משנה: כופת. מטו"ן: שייחדה לישיבה גרסינן וכופת שם דבר הוא ובסדר טהרות טובא איכא כופת של עץ וכופת של אבן: בטלה. אלמא היכא דסבירא ליה אפי' כזית מכי מבטיל לה בטל ומתני' קמייתא דקתני נמי במקום העשוי לחזק אפילו כזית בטל רבי שמעון בן אלעזר היא דכיון דאינה מקויימת לאכילה בטלה: תרצת כזית. שבמקום העשוי לחזק דר"ש היא: פחות מכזית. במקום שאין עשוי לחזק דקשו נמי אהדדי דקמייתא תני אף במקום שאין עשוי לחזק אין חייב לבער ובתרייתא תני חייב במקום שאין עשוי לחזק מי קא תרצת הא לא שמעינן ליה לרבי שמעון דמיקל אלא בשאינה מקויימת לאכילה אבל במקויימת לאכילה לא שמעינן דשני ליה בין כזית לפחות מכזית: אלא הא והא רבי שמעון בן אלעזר ולא קשיא כאן במקום לישה כאן שלא במקום לישה. מתניתין בתרייתא לא קרי מקום שאין עשוי לחזק אלא מקום שאינו מקום לישה כלל כגון שפה העליונה אבל דפנות קרי מקום העשוי לחזק וקמייתא קרי אף דפנות מקום שאין עשוי לחזק ואף על גב דבמקום לישה הוא ומקום העשוי לחזק קרי שוליים והכי קאמר תנא קמא במקום העשוי לחזק כגון שוליים שמקבלין את המים אפילו כזית אינו עובר מקום שאינו עשוי לחזק מים כגון דפנות דמקום לישה הוא ולאו מקום מים חוצץ ועובר ופחות מכזית אפילו בדפנות נמי אינו חוצץ דכיון דמהני פורתא לחזק עיסה כשמשפשפין ולשין שם בטיל ובשלא במקום לישה כגון שפה עליונה לא איירי האי תנא מידי ומודה הוא בה דאפילו פחות מכזית לא בטיל ביה ותנא בתרא הכי קאמר מקום העשוי לחזק עיסה כגון דפנות אינו חוצץ בפחות מכזית והכי נמי אמרן בקמייתא מקום שאין עשוי לחזק כגון שפה העליונה חוצץ ואף על גב דליכא כזית והכי נמי אמרן בקמייתא וכזית אפילו בדפנות חוצץ והכי נמי תניא בקמייתא: לא תימא שלא במקום לישה. דאמרן ביה דאפילו בליר מכזית חוצץ היינו גבה דאגנא מבחוץ אבל שיפתא דאגנא קרי מקום לישה ובטיל ביה פחות מכזית: אלא שיפתא דאגנא. נמי קרי שלא מקום לישה ולא בטיל ביה בליר מכזית: כללא דתרוייהו תנאי שפה עליונה אפילו פחות מכזית עובר שוליים אפילו כזית אינו עובר דפנות כזית עובר פחות מכזית אינו עובר: זימנין דאטיף. פעמים שהיא לפה על שפה עליונה והוי מקום לישה: כרבי שמעון בן אלעזר דכיון דבטלה בטלה ואפילו טובא: טח פניה. של כופת שאור לתקנה לישיבה: מאן דמתני הא. משמיה דרב לא מתני הא ואמוראי נינהו ואליבא דרב: שני חצאי זיתים בסידקי העריבה: חייב לבער. דחוט מצרפן והוי כזית במקום אחד ובדפנות קאי: לא אמרן. דאם אין ניטלין עמו אינו חייב לבער אלא בעריבה דקביעי בה: אבל בבית. אפילו שני חצאי זיתים שאין חוט מצרפן חייב לבער: זימנין דכניש להו. מכבד הבית ונפלי אהדדי: בית ועלייה. חצי זית בבית וחצי זית בעלייה מי חיישינן לכנושי דילמא כניש להו ומחברן או לא אם תמצא לומר בית ועלייה לא חיישינן דהא לא מקרי דאי נפול נהוי מכוון כנגד התחתון בית ואכסדרה מהו ואם תמצא לומר בית ואכסדרה שדרך האכסדרה נכנסים ויוצאין לבית תמיד ואין מחיצות שלימות חוצצות ביניהם שיש חלונות ופתחים לאכסדרה הרבה מכל לד והוי כחד ביתא וחיישינן דכניש כיבודי בית ואכסדרה: שני בתים זה לפנים מזה. ונכנסין לפנימי דרך החיצון אבל אין משמשין שוה תדיר מזה לזה כבית ואכסדרה מהו מי חיישינן דכניש כיבודי בית זה בזה או לא: ונפסלה מלאכול לאדם ונתקלקלה בעיפושה ממאכל אדם: מטמאה טומאת אוכלין. דכל זמן שהיא ראויה לכלב לא פקע תורת אוכל מינה: ונשרפת עם הטמאה בפסח. אם תרומה טהורה היא דכיון דלא חזיא לאדם מותר לטמאה בידים ואפילו לרבי יוסי דאמר בפרק קמא (דף יד:) זו לעצמה וזו לעצמה: המיוחד לאוכל אדם ואל עליו שם אוכל טמא לעולם ואפילו נתקלקל מאכילת אדם עד שיפסל מאכילת כלב: העבדנין. שנותנין בה עורות לעבד ונותנין שם קמח: תוך שלשה ימים. לפסח נתן קמח לתוכה עדיין שם חמץ עליה וכשבא הפסח חייב לבער ואפילו היו בה עורות: קודם שלשה ימים. כבר נתקלקלה ע"י ריח הכלי ואף על פי שלא נתן לתוכה עורות: רבי נתן אומר. לא נתן לתוכה עורות מודינא לך דתוך שלשה ימים חייב לבער ואחר שלשה ימים לא שנתקלקלה מריח הכלי אבל נתן לתוכה עורות בקמח ביטלה מתורת חמץ: אם מקפיד עליו. שעתיד ליטלו חוצץ ואין טבילה עולה לה: בקיומו. שיתקיים בסדקיו לסתום: מי דמי. דקתני וכן התם גבי פסח בשיעורא בכזית ופחות מכזית תליא מילתא והכא תליא מילתא בקפידא לא שנא פורתא ולא שנא טובא:

כופת שאור שיחדה לישיבה בטלה. אע"פ שראוי לאכילה כיון שאין מקיימין אותו לאכילה בטלה כמו לענין טומאה דאמרינן בהעור והרוטב (חולין דף קכט.) דבטלה אע"פ שראוי לאכילה כדאמרינן התם בית שסיככו בזרעים טהרו וטומאתו לאו דאורייתא דאי דאורייתא א"כ מליט אוכלים דמטמאי טומאה חמורה ומשני כששימש מעשה עץ שימש ונשמע דמיירי בראוי לאכילה ונראה לר"י דכי היכי דפליגי לענין טומאה בפרק במה בהמה (שבת דף נב:) דרבנן סברי דכל הכלים עולין מטומאתם בשינוי מעשה ורבי יהודה סבר דלא אמרינן שינוי מעשה לתקן אלא לקלקל הכי נמי פליגי גבי *חמץ:
נגבל

[שבת נ: ע רוכין לג. נדה יט: סנהדרין מח:]

[חולין קכט.]

[תוספתא פ"ג]

לעיל מה:

טהרות פ"ח [מ"ו]

[כריתות כא: תוספ' פ"ג]

רבינו חננאל

שעשוי להזק שנעשה כעץ אבל כזית אפילו במקום העשוי לחזק אסור וחייב לבער וכן במקום שאין עשוי לחזק אפי' כל שהוא אסור. תניא כלישנא קמא תניא כלישנא בתרא קשיין אהדדי אמר רב הונא סמי קמייתא דקילתא היא מקמי בתרייתא דהיא חמירתא ורב יוסף אמר תנאי היא דתניא פת שעפשה חייב לבער מפני שיכול לשוחקה ולחמץ בה כמה עיסות אחרות ר' שמעון בן אלעזר אומר בד"א במקויימת לאכילה אבל כופת שאור וייחדה לישיבה בטלה מכלל דת"ק סבר כל זית כזית אע"ג דמבטל ליה לא בטל *) דת"ק סבר כל כזית דתניא כלישנא קמא. אמר ליה אביי לרב יוסף שנית כזית פחות מכזית מאי אלא הא והא ר' שמעון הא דתניא כזית במקום העשוי לחזק חוצץ ועובר במקום לישה אבל פחות מכזית לא והתניא כזית במקום העשוי לחזק אינו חוצץ ואינו עובר שלא במקום לישה וכל שכן פחות מכזית שאפי' במקום שאין עשוי לחזק אינו עובר: אמר רב אשי לא תימא שלא במקום לישה אחורי אגנא כגון ספל שלשין בה אלא על שפת אגנא הוא שלא במקום לישה ומדחזי' רב אשי דפשיט שינויא דאביי ש"מ דהילכתא כותיה: אמרי משמיה דרב הלכה כר' שמעון בכופת שאור והוא דטח פניה בטיט: שני חצאי זיתים חמץ וחוט של בצק ביניהן רואין כל שאלו ינטל החוט ניטלין עמו כלומר חוט זה עב וחזק הוא חייב לבער מוקמינן לה [דמיירי] במקום העשוי לחזק (אפילו) ובמקום לישה דפחות מכזית אינו עובר אבל כזית עובר ואם החוט מצרפן נמצא כזית במקום אחד וחייב. אמר עולא לא אמרו אם ניטלין עם החוט אלא בעריבה אבל בבית אפי' אין ביניהם חוט חייב לבער מאי טעמא זמנין כניש ונפלי אהדדי והוו להו כזית במקום אחד: איבעיא להו בית ועלייה בית ואכסדרה שני בתים זה לפנים מזה מהו ועלו בתיקו וכל תיקו דאיסורא לחומרא: ת"ר פת שעפשה ונפסלה מלאכל אדם והכלב יכול לאכלה מטמאה טומאת אוכלין בכביצה ונשרפת עם הטמאה בפסח. משום רבי נתן אמרו אין מטמאה וקיימא לן כת"ק דתנן כוותיה כלל אמרו (בטהרות) [בטהרות] כל המיוחד לאכל אדם טמא עד שיפסל מלאכל הכלב: ת"ר עריבת העבדנין שנתן לתוכה קמח בשנים עשר או בשלשה עשר לניסן חייב לבער באחד עשר אין חייב לבער וכ"ש מקדם בד"א שלא נתן לתוכו עורות אבל נתן לתוכו עורות אפי' שעה אחת אינו חייב לבער וכן הלכה: תוספתא הקילור והאספלנית והרפיה שנתן לתוכן קמח אין צריך לבער מלוגמא שנסרחת אין צריך לבער: וכן לענין הטומאה אם בצק זה שבעריבה מקפיד עליו לקלפו חוצץ ולא עלתה לו טבילה ואם רוצה בקיומו כדי להיות תסרק סתום הרי הוא כעריבה ואינו חוצץ ואקשינן וכן לענין הטומאה מכלל שדין זה כדין זה והא בפסח בשיעור כזית חייב ובטומאה בקפידא תליא מילתא ואינו דומה זה לזה ואמר אביי וכן לענין צירוף

*) נראה דצ"ל דאביי כלישנא בתרא ומיהו דסבר דכל כזית לא בטיל היינו כלישנא קמא.

לענין צירוף טומאה בפסח ובשאר ימות השנה איכא פלוגתא היכי דמי כגון *דאיכא פחות מכביצה אוכלין ונגעו בהאי בצק בפסח דאיסורו חשוב מצטרף בשאר ימות השנה דבקפידא תליא מילתא אם מקפיד עליו מצטרף אם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה מתקיף לה רבא מי קתני מצטרף והא חוצץ קתני אלא אמר רבא וכן להעלות טהרה לעריבה היכי דמי כגון דאיטמי הך עריבה ובעי לאטבולי בפסח דאיסורו חשוב חוצץ ולא סלקא לה טבילה בשאר ימות השנה בקפידא תליא מילתא אי מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה מתקיף לה רב פפא מי קתני וכן לענין טהרה הא לענין טומאה קתני אלא אמר רב פפא וכן לענין להוריד טומאה לעריבה היכי דמי *כגון דנגע שרץ בהאי בצק בפסח דאיסורו חשוב חוצץ ולא נחתה לה טומאה בשאר ימות השנה דבקפידא תליא אם מקפיד עליו חוצץ אם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה:

מתני' בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמיץ הרי זה אסור: **גמ'** אם אין שם כיוצא בו מהו א"ר אבהו אמר ר' שמעון בן לקיש כדי שילך אדם ממגדל נוניא לטבריא מיל *ונימא מיל °הא קמ"ל דשיעורא דמיל כממגדל נוניא ועד טבריא *א"ר אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש לגבל ולתפלה ולנטילת ידים ארבעה מילין אמר רב נחמן בר יצחק אייבו אמרה וארבעה אמר בה וחדא מינייהו עבוד דתנן *וכולן שעיבדן או שהילך בהן כדי עבודה טהורין חוץ מעור האדם וכמה כדי עבודה א"ר (אינייא) א"ר ינאי כדי הילוך ארבעה מילין א"ר יוסי ברבי חנינא *לא שנו אלא לפניו אבל לאחריו אפילו מיל אינו חוזר אמר רב אחא ומינה מיל הוא דאינו חוזר הא פחות ממיל חוזר:

מתני' כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט ר"א אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה בן בתירא אומר תטיל בצונן א"ר יהושע לא

רש"י

לענין צירוף טומאה. כדמפרש והוא"ל דבפסח תליא מילתא בשיעוריה: ובשאר ימות השנה איכא פלוגתא. חילוק בין מקפיד לשאינו מקפיד והיינו דתנא סיפא אם מקפיד עליו: דאיכא פחות מכביצה אוכלין דנגעו בהאי בצק. הדבוק בעריבה ונגעה בהן טומאה ואיטמי והדר נגעו בהן אוכלים טהורים: בפסח. דאיסור חמץ מחשבו ועושהו חשוב הואיל וכזית הוזכר להיחשב לענין איסור חמץ דלא בטיל לגבי עריבה כדתניא רישא הששא לענין טומאה נמי לא בטיל לגבי עריבה ומצטרף להשלים לכביצה ואע"ג דאין מקפיד עליו ומטמא את אחרים: בשאר ימות השנה. דליכא למימר איסורו חשובו בקפידא תליא מילתא אם מקפיד עליו מצטרף דחשיב אוכלא הואיל וסופו ליטלו: וכן להעלות לה טהרה לעריבה. תליא נמי בשיעורא ולא שיעורא בפסח ואם מקפיד עליו קאי אשאר ימות השנה כגון דאיטמי וקא מטביל לה וקאמר דבפסח הואיל ובכזית עובר עליה ובדפנות איסורו חשובו דעל כרחו צריך ליטלו וחייץ דלא הוי כעריבה ואפי' אינו מקפיד עליו(א): אבל בשאר ימות השנה. בין מרובה בין מועט בקפידא תליא מילתא: וכן להוריד טומאה לעריבה. על ידי בצק זה תליא נמי בימות הפסח בשיעורא ולאו שיעורא ואם מקפיד עליו אשאר ימות השנה קאי: ה"ג והיכי דמי כגון דנגע שרץ בהאי בצק: בפסח. דכזית איסורו חשובו חייץ ולא הוי כעריבה ולא נחתא לה שום טומאה לעריבה ואפילו אין מקפיד עליו ובפחות מכזית כי אינו מקפיד עליו לא(ב): ובשאר ימות השנה. אם מקפיד עליו אפילו בפחות מכזית חוצץ: ואם רוצה הוא בקיומו הרי הוא כעריבה. והוי כאלו נגע שרץ בעריבה ממש:

מתני' בצק החרש. שאין ניכר אם החמיץ אם לאו שמשונה הוא כחרש הזה שיש לו אזנים ואינו ניכר אם שומע אם לאו דאין אדם עומד על בירורו ועל דעתו לישנא אחרינא בצק החרש קשה כחרש ואינו ניכר שהחמיץ ר"ל הכסיפו פניו ואין סידוק לסימן החימוץ: אם יש כיוצא בו שהחמיץ. אם יש עיסה אחרת שנילושה בשעתה וכבר החמילה: **גמ'** ממגדל נוניא לטבריא. דהיינו מיל: לגבל ולתפלה כו'. משום דרבי אבהו אמר ריש לקיש נקט לה: לגבל. המגבל עיסת אחרים בשכר וכלי בעל הבית טמאים עד ארבע מילין הטריחוהו חכמים לילך למקוה לטבול כליו וכן לתפלה אם מהלך אדם בדרך ובא עת ללון ולהתפלל אם יש בית הכנסת לפניו ברחוק ארבע מילין הולך ומתפלל שם ולן שם וכן לנטילת ידים לאכילה אם עתיד למצוא מים לפניו בד' מילין הולך לשם ונוטל את ידיו: ר' אייבו אמרה. להא מילתא משמיה דריש לקיש ולא ר' אבהו אמרה: וארבעה מילי אמר בה. לשיעור ארבע מילין היינו תלת וחדא מוסיף(ג): ומאי היא עבוד. שיעור עבוד של עור רך המטמא כבשר כגון הנך דחשיב בהעור והרוטב ארבע מילין הוא לבטלו מתורת בשר מחמת עיבודו: כולן. כל אלו שמנו חכמים בהעור והרוטב שעורותיהן מטמאין כבשרן מפני שהוא רך ודרכו לאכול: שהילך בהן. דרך עורות לשוטחן לפני דריסת רגלי אדם וזהו תחילת עיבודן: אלא לפניו. אנטילת ידים ואתפלה דמהלך בדרך קאי דאילו גבל ילך עד ד' מילין דמה יש לו להפסיד: ומינה. מהא דר' יוסי בר חנינא דאמר בהדיא אפי' מיל אינו חוזר דוקא מיל קאמר הא פחות ממיל חוזר: **מתני'** כיצד מפרישין חלה בטומאה. שנטמאת העיסה ושוב אין חלה הניטלת ממנה ראויה לאכילת כהן כיצד מפרישין אותה ביום טוב של פסח הרי אין יכול לאפותה מאחר שאינה ראויה לאכילה ולשהותה לשורפה לערב אי אפשר שלא תחמיץ ולשורפה או להאכילה לכלבים אי אפשר שאין שורפין קדשים ביום טוב: רבי אליעזר אומר לא תקרא לה שם. חלה: עד שתאפה. תחלה דאכתי כל חדא וחדא חזיא ליה דמפריש מכל חדא פורתא ולאחר אפייה אם רצה יפריש חלה שלימה על כולן כדתניא בגמרא דקסבר רבי אליעזר הסל שהוא רודה מן התנור לתוכו מצרפו לחלה: לא

תוספות

לגבל. פי' בערוך דבאדם המהלך בדרך מיירי דומיא דתפלה דאם יש גבל העושה עיסתו בטהרה ברחוק ד' מילין ימתין עד שיגיע לאותו גבל והשתא א"ש דלא שנו אלא לפניו קאי אכולהו: **ולתפלה.** נראה כפירוש הקונטרס ולא כערוך דפירש לתפלה הייט לרחוץ ידיו להתפלל דהיכי דמי אי בעידנא דצלותא הא אמרינן בברכות (דף טו.) (*אביי) לייט אמ"ן דמהדר אמיא בעידן צלותא דכתיב ארחץ בנקיון כפי ואי שלא בזמן תפלה מאי איריא ד' מילין אפי' טובא נמי: **לא** תקרא לה שם עד שתאפה. שאם היה (ד) קורא לה שם לא היה יכול לאפותה ולא לשורפה דאין שורפין קדשים ביו"ט כדיליף בבמה מדליקין (שבת כד:) והיינו נמי טעמא הא דתנן התם אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט ותימה בשלמא פסול קודש אין שורפין ביו"ט שאין יכול להנות ממנה בשעת שריפה אבל תרומה טמאה שיכול להנות ממנה בשעת שריפה אמאי אין שורפים כמו שמותר להדליק בשמן של חולין להנאתו כך ישרוף תרומה טמאה להנאתו וכי מפני שמצוה לשרוף מיגרע גרע ותירץ ריב"א דשמן של חולין מותר להדליק להנאתו כמו שמותר לאכול אבל תרומה טמאה דאסורה בכל ההנאות כמלא שההבערה אינה להנאה אלא לשם מצות שריפה אלא שהתורה לא הקפידה אם יהנה ממנה בשעת שריפה לכך אין דוחה יו"ט כשאר שריפת קדשים מידי דהוי אנדרים ונדבות למ"ד אין קרבים ביו"ט (ביצה דף יט.) אע"פ שיש בהן היתר לאכילת אדם כיון דעיקרו לגבוה וכהנים משולחן גבוה קזכו אסור לשוחטן ולמ"ד קרבים קסבר עיקר שחיטה לצורך אדם אבל שריפת תרומה טמאה אינה לשם הנאה מדאסר כל שאר הנאות אלא ודאי לשם מצות ביעור הוא ור"י פי' דודאי מותר לשרוף ביו"ט תרומה לצורך אוכל נפש דלא שייך למימר משולחן גבוה קא זכו אלא דגזרינן לצורך אטו שלא לצורך דשלא לצורך אסור מן התורה דגמרינן מקדשים שאין שורפין ביו"ט*: **עד** שתאפה. אומר ר"י אנן שרינן לקרות לה שם קודם אפייה אע"ג דפסקינן כר"א דהא אי איכא כהן קטן חזיא ליה כדאמר בפרק עד כמה (בכורות כז.) אין תרומת ח"ל אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו וכן פסק בה"ג בסדר פסח בשם רב כהן צדק ריש מתיבתא ואפי' ליכא כהן קטן אי איכא כהן גדול שרי דחזיא ליה ע"י ביטול ברוב כדאמר התם רבה מבטל לה ברוב ואכיל לה בימי טומאה וא"ת ואמאי לא שרינן לאפות חלה טמאה מטעם דאמר (ר"א בר' שמעון) בפ"ב דביצה (דף יז.) אף ממלאה אשה תנור פת אע"פ שאינה צריכה אלא לככר אחד מפני שהפת נאפה יפה כשהתנור מלא ואמר (רבה) התם הלכה *כר"א ברבי שמעון ואפילו נאמר דאסור לאפות מפני שאסור לטלטלה מכל מקום כי לא קרא לה שם אמאי צריך לטעמא דהואיל ואור"י דטעמא [דאמרינן] בביצה לא שייך אלא בתנור אבל כשאופה תחת גחלים לא: **תטיל** בצונן. אור"י דר"א ורבי יהושע לא פליגי אבן בתירא שלא תועיל הטלה לצונן והיכא שאירע שקרא לה שם אור"ת תטיל בצונן:

הואיל

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"ב מהל' כלים הלכה ט:
כה ב מיי' פ"ה מהל' ח"ו הלכה יג סמג לאוין עה טוש"ע או"ח סי' תנט סעיף ב:
כו ג מיי' פ"ח מהל' ביכורים הל' יא:
[נ"ל רב חסדא]
כז ד מיי' פ"א מהל' שאר אבות הטומאות הלכה ט:
כח ה מיי' פ"ד מהל' תפלה הלכה ב סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' צב סעיף ד וסימן קסג סעיף א:
כט ו מיי' פ"ג מהלכות י"ט הלכה ט סמג לאוין עה עט טוש"ע או"ח סי' תנז סעיף ב וסי' תקו סעיף ד:

[יעי' תוס' שבת כד: ד"ה לפי ותוס' ביצה כז: ד"ה ועל התנה]
[נ"ל שמעון בן אלעזר]
[נ"ל רבה]
נ"ל כר"ש בן אלעזר

רבינו חננאל

צירוף טומאה וכי קתני לענין טומאה בפסח ובשאר ימות השנה איכא פלוגתא ביצד כגון דאיכא פחות מכביצה אוכלין בהאי עריבה ואית בה כזית בצק ונגעי בה בפסח דאיסורא חושבו להאי בצק ולמשקליה קאי מצטרף ואי נגעה בה טומאה איטמי אבל בשאר ימות השנה אם מקפיד עליו ובעי לא

מצטרף ואי לא לא אלא הרי הוא כעריבה דלא מצטרף ודחי רבא אי הכי מצטרף מיבעי ליה למתני במתני' אלא הכי קתני וכן להעלות טהרה לעריבה כגון שזו העריבה טמאה היא והטבילה ונמצא בה בצק בפסח דאיסורא חושבו וחייב לבערו חוצץ ולא עלתה לה טבילה בשאר ימות השנה אם רוצה בקיומו הרי בצק זה כעריבה ועלתה לו טבילה ואינו חוצץ ואוקמה רב פפא הכי וכן לענין טומאה להוריד טומאה לעריבה היכי דמי כגון דדביק בצק בהאי עריבה ונגע שרץ בבצק בפסח דחייב לבערו לאו כגופה דעריבה דמי ולא נטמאת העריבה בשאר ימות השנה אי מקפיד לקלפו ולא נחתה לה טומאה ואם רוצה הרי הוא כעריבה וכאלו נגע השרץ [בעריבה] ונטמאת: בצק החרש אם כיוצא בו שהחמיץ. כלומר אם יש מי שלש בבת אחת עמו והחמיץ אותו הבצק גם זה אסור שהחמיץ הוא ואע"פ שהוא חרש ואין אדם יכול [illegible]

מסורת הש"ס (גליון ימני)

[פי' תוס' שבת לא. ד"ה אי לענין טומאה]
[מגילה כו:]
חולין קכב.
שם נדה נה.
[נ"ל אייבו]
ברכות טו. חולין קכב.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וכן להעלות וכו' אבל כו' ד"ה וכן להוריד וכו' בפסח וכו' ובשאר הכ"א: (ב) ד"ה ובשאר בעי' וכו' ומאי ד"ה: (ג) תוס' ד"ה לא תקרא וכו' שאם היתה קורא לה שם לא היתה יכולה לאפותה וכו' ולכך אין דוחה:

גליון הש"ס

גמרא כגון דאיכא פחות מכביצה. עיין שבת לא ע"א תד"ה אי לענין: שם הא קמ"ל דשיעורא דמיל. עיין עירובין מגילה ב ע"ב ד"ה הא קמ"ל:

לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובבל ימצא אלא מפרישתה ומניחתה עד הערב ואם החמיצה החמיצה: **גמ'** *לימא בטובת הנאה קמיפלגי דר' אליעזר סבר טובת הנאה ממון ור' יהושע סבר טובת הנאה אינה ממון לא דכולי עלמא סברי טובת הנאה אינה ממון והכא בהואיל קמיפלגי [א] דר' אליעזר סבר אמרינן הואיל ואי בעי איתשיל עלה ממוניה הוא ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל *איתמר האופה מיום טוב לחול רב חסדא אמר לוקה רבה אמר *אינו לוקה רב חסדא אמר לוקה לא אמרינן הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה רבה אמר אינו לוקה אמרינן הואיל אמר ליה רבה לרב חסדא לדידך דאמרת לא אמרינן הואיל היאך אופין מיום טוב לשבת א"ל משום עירובי תבשילין ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא אמר ליה מדאורייתא צורכי שבת נעשין בי"ט ורבנן הוא דגזרו ביה גזירה שמא יאמרו אופין מי"ט אף לחול וכיון דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין אית ליה היכירא איתיביה *בהמה המסוכנת לא ישחוט אלא כדי שיכול לאכול הימנה כזית צלי מבעוד יום יכול לאכול אע"ג דלא בעי למיכל בשלמא לדידי דאמרי הואיל ואי בעי למיכל מצי אכיל משום הכי ישחוט אלא לדידך דאמרת לא אמרינן הואיל אמאי ישחוט אמר ליה משום הפסד ממונו ומשום הפסד ממונו שרינן איסורא דאורייתא אמר ליה אין משום הפסד ממונו גמר בלבו לאכול כזית ואי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה איתיביה לחם הפנים נאכל

רש"י

לא זהו חמץ שמוזהרין עליו. כדמפרש בגמ' דלאו דידיה הוא לאחר שקרא עליה שם וקרא כתיב שלך אי אתה רואה וזה אינו שלך ולא של חבירך דהכתי לא מטא ליד כהן: **גמ'** טובת הנאה. דבר מועט דתניא (בכורות דף כז.) רשאי ישראל לומר לחבירו הילך סלע ותן כל תרומתיך לבן בתי כהן והיינו טובת הנאה שיש לו לישראל בחלה זו שרשאי לתתה לכל כהן שירצה וליטול דבר מועט מאוהבו של כהן בשביל שיתנה לו ר' אליעזר סבר טובת הנאה ממון והויא הך חלה כדידיה ועבר עלה אי מחמילה גביה הלכך אפי לה ברישא ור' יהושע סבר טובת הנאה אינה ממון ולאו דידיה הוא ואינו מוזהר עליה ומשום פקדון נמי ליכא דהכתי לא מטא לידא דכהן: לא דכולי עלמא טובת הנאה אינה ממון ובהואיל קא מיפלגי. ר' אליעזר סבר עבר עליה משום הואיל ואי בעי מיתשיל עלה והדרה לטיבלא ודידיה היא דעל כל נדר והקדש ותרומה הקדוש באמירת פה יכול לישאל לחכם ולעקור דבורו הלכך ממוניה הוא ועבר עליה ומלאכת אפייתה נמי בי"ט כי לא קרא עליה שם ואע"ג דאיכא חדא דלא חזיא משתריא דכל חדא וחדא איכא למימר הא לאו חלה היא ואי נמי קרא עליה שם מצי למיפא לה הואיל ואי בעי מיתשיל עלה מיהו כיון דאית (א) לר"א הסל מצרפן לחלה הכי שפיר טפי שתאפה תחלה משום רווחא דמילתא וכל כמה דאפשר למיעבד שפיר בלא שום הואיל ניחא למיעבד: לא אמרינן הואיל. הלכך על חימוצה אינו עובר אבל על אפייתה עובר דאיכא חדא דלא חזיא ליה: האופה מי"ט לחול. לאחר שאכל וגמר סעודתו דפשיטא לן דלא חזיא ליה מידי האידנא עד אורתא שהוא חול: לוקה. משום לא תעשה כל מלאכה: הואיל ואי מיקלעי ליה אורחין. שיהו צריכין לפת זה היום: היאך אופין מי"ט לשבת. אי לאו דאמרי' הואיל אי מיקלעי ליה אורחין חזי ליה כוליה ליום טוב: מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביו"ט. דכתיב (שמות יב) אך אשר יאכל לכל נפש ושבת ויו"ט חדא קדושה היא דתרווייהו שבת איקרו וכי היכי דמותר לבשל לבו ביום מותר לבשל למחר: ורבנן הוא דגזור. כי לא אותיב עירוב תבשילין כדי שלא יאמרו אופין אף לחול: בהמה מסוכנת. ורוצה לשוחטה ביום טוב שלא תמות ויפסידנה: כזית צלי. זהו קל בבישולים: כדי שיכול לאכול. שיהא שהות ביום כדי להפשיט ולחתוך כזית ולצלות ולאכול ואי איכא שהות כי האי שרי ואע"ג דלא אכיל מינה: אמאי שחיט. הא לא צריך למיכל שכבר אכל: משום הפסד ממונו. (ב) ויודע הוא שאינו מותר בלא אכילה גמר בלבו לאנס את עצמו ולעבור על דעתו ולאכול כזית והוה ליה כצריך לזית בי"ט ומשום ההוא זית בעיא למישחטיה לכולה דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה אבל הכא דליכא למימר גמר בלבו לאנס עצמו משום הואיל לא שרינן איסורא דאורייתא כיון דלא צריך למידי: לחם הפנים. כל שבת ושבת נאכל

תוספות

הואיל ואי בעי מיתשיל עליה. הקשה בקונטרס א"כ יקרא לה שם ואח"כ תאפה מטעם הואיל ואי בעי מיתשיל עלה (ג) ואור"י כיון שיכול לעשות בלא הואיל אין לנו לעשות ע"י הואיל וא"ת א"כ אמאי שרי ר' אליעזר לאפות משום הואיל דכל חדא וחדא חזיא ליה כדלקמן בלא הואיל יכול לעשות ע"י הטלה לצונן ואור"י דהכי עדיף טפי מהטלה לצונן דאיכא למיחש שלא תזהר יפה ויבא לידי חימוץ ועוד י"ל הואיל ואי בעי מיתשיל עלה לא שכיח לא אמר להתיר כדמוכח לקמן גבי לחם הפנים ושתי הלחם דאין אפייתן דוחה יו"ט אע"ג דאיכא למימר הואיל ואי בעי פריק ליה שאין התנור מקדש שאם היה מקדש א"כ יפסלו בלינה כיון דאופין אותן קודם יו"ט וכן מוכח במנחות (דף עב:) דמ"ד אין אפייתן דוחה י"ט קסבר דאין התנור מקדשן ורשב"א פירש כי נ"ל שדעת רש"י כיון שהסל מצרפן וסופו ליטול אחת על כולן נמצא שטורח בדבר שאין ראוי לאכילה אלא מטעם הואיל שרי דאי בעי לא מפריש חדא לחלה אלא בלע פורתא מכל חדא וחדא וכל חדא וחדא חזיא ליה וכיון דכי נמי לא תקרא לה שם עד שתאפה לא שרי אלא על ידי הואיל ואם יקרא לה שם קודם שתאפה הוו תרי הואיל ותרי הואיל לא אמרינן וקשה לרשב"א לפירושו כיון דאם יבלע מכל חדא וחדא יהא מותר בלא הואיל היאך שרו רבנן למיעבד ע"י הואיל כיון דאפשר בלא הואיל ותירץ שלא הטריחו חכמים לבלוע מכל אחת ואחת ור"י מקשה דהא כי נמי בלע מכל חדא וחדא אסור לאפות כדמוכח בפ"ב דביצה (דף כא.) דאמר עיסה של נכרי ושל ישראל אסור לאפות בי"ט כיון דאפשר למיפלגה בלישה ונראה לרשב"א לחלק דדוקא בעיסת נכרי אסרו מדרבנן אבל גבי חלה לא אסרו משום תיקון חלה ואין נראה לריב"א מה שמשמע מתוך פ"ה דאע"פ שהיה בהן כדי חיוב חלה מתחלה בעינן צירוף סל להפריש אחת על כולן וכן משמע בפסק שלו לקמן דלא בעינן צירוף סל לר' אליעזר אלא כשלא היה בתחלה שיעור חלה דהכי מייתי לה לקמן *בשמעתין גבי הני נשי דאפיין קפיזי לפסחא והכי תניא בהדיא במס' חלה (פ"ב משנה ד) דתנן העושה עיסתו קבין קבין (ד) פטור מן החלה עד שישוכו ר' אליעזר אומר אף הרודה ונותן לסל וכו' משמע בהדיא דמיירי היכא דלא היה שיעור חלה אבל היכא דיש שיעור חלה לא בעינן צירוף סל להפריש מזה על זה אלא הקפה בעלמא כדי לתרום מן המוקף כמו בתרומה ומעשר דלא בעינן צירוף סל להפריש מזה על זה אלא הקפה מיהו נראה לר"י דעם נתינה לסל בעינן נמי נגיעה בהדי הדדי משום נטילת חלה מן המוקף וכדאמר ר' אליעזר גופיה בפ' כשם (סוטה ל.) שתי עיסות אחת טהורה ואחת טמאה נותן פחות מכביצה באמצע כדי ליטול מן המוקף מדלא שרי על ידי צירוף סל משמע דבעי נמי נגיעה:

הואיל אי בעי מיתשיל עלה. תימה לרשב"א אמאי אמר בפרק כל שעה (לעיל דף לח.) דמצת מעשר שני אין יוצא בה בפסח לר"מ דסבר מעשר שני ממון גבוה הוא ולא חשיב מצתכם הא הואיל אי בעי מיתשיל עלה מחשבינן [ליה] כשלו ועוד דאמר לעיל (דף ה:) אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה והא של גבוה נמי חשיב כשלו הואיל אי בעי מיתשיל עליה ותי' ר"י דשאני הנהו דכתיב בהו *לה' [ב] אע"ג דאי בעי מיתשיל עלה השתא הכתוב של גבוה ועוד תי' ר"י היכא דאתא הקדש ליד הגזבר לא אמרי' הואיל אי בעי מיתשיל עלה והואיל אי בעי פריק נמי לא אמרינן דאם כן היה קונה אותו דאטו נחשוב חמץ של נכרי כשלו הואיל אי בעי קני ליה ועוד תירץ כיון שנתחמץ שום אדם לא יפדנו ול"ע בהנהו הואיל דכל שעה (ג"ז שם) הואיל ולא קרא לה שם:

רבה אמר אינו לוקה. וא"ת דאמר בהמצניע (שבת צה.) המכבד (ה) והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת הזיד ביום טוב סופג את הארבעים דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אין כאן אלא שבות ואמאי לוקה לר' אליעזר לימא הואיל ומיקלעי ליה אורחים ואפי' רבנן לא פטרי אלא משום דלא חשיבי דבש בכוורתו מחובר ויש לומר כגון שהדבים הדבש ואינה ראויה לאכול ואפי' אי מיקלעי ליה אורחים לא חזי להו אי נמי ברודה סמוך לשקיעת החמה שאפילו יבואו אורחים אין שהות ביום לאוכלו ובהאי שינויא א"ש מה שהקשה ריב"א דשמעינן ליה לרבה דאית ליה הכנה בריש מסכת ביצה (דף ב:) ובריש בכל מערבין (עירובין לח:) דאמר אין יום טוב מכין לשבת אי אמרת הואיל היכא משכחת לה דאין יום טוב מכין לשבת והשתא משכחת לה סמוך לשקיעת החמה כדפרישית ואם תאמר אי אמרינן הואיל א"כ בטלת כל מלאכת שבת הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה וי"ל כיון דלא שכיח כלל לא אמרינן הואיל:

נאכל

עין משפט נר מצוה

ל א מיי' פ"א מהלכות י"ט הלכה טו סמג לאוין עה טוש"ע או"ח סי' תקז סעיף א:
לא ב מיי' פ"ז מהלכות י"ט הלכה א:
לב ג מיי' פ"א שם הלכה יב סמג שם טוש"ע או"ח סי' תצח סעיף ו:

רבינו חננאל

ביום טוב כר' נימא בטובת הנא' קא מיפלגי פי' אותה הנאה שיש לו לישראל לתת חלתו לאיזה כהן שירצה אע"פ שעיקר חלה חייב ליתנה לכהן אבל יש לו לבחור כהן לתתה לו שיחזיק לו טובת אותה הנאה ממון הוא ור' אליעזר אומר דממונו הוא וחייב עליה בבל יראה ובל ימצא ור' יהושע אומר אינו ממונו דאי מקדש בה אשה אינה מקודשת לפיכך אינו חייב עלי' כלל ודחי' לא כ"ע טובת הנאה אינה ממון ובהואיל פליגי ר' אליעזר סבר הואיל אי בעי מתשיל עליה ומפריש עליה כלומר הולך אצל חכם ואומר טעיתי וקריתי עליה שם חלה ומתירה לו החכם ויוצאת לחולין ונמצאת ממונו לפיכך עכשיו חייב עליה ור' יהושע סבר לא אמרי' הואיל השתא מיהא לא איתשל עלה מי יימר דמיתשיל עלה: איתמר האופה מיום טוב לחול רב חסדא אמר לוקה דהא לא חזי ליה האידנא רבה אומר אינו לוקה הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזי ליה השתא נמי לא לקי אמר ליה רבה לרב חסדא בשלמא לדידי דאית לי הואיל לפיכך אופין מיום טוב לשבת כיון דלא אפשר שרינן ליה אלא לדידך דלית לך הואיל איך אופין מיום טוב לשבת אמר ליה משום עירובי תבשילין אמר ליה משום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא שלוקין עליה אמר ליה מדאורייתא יום טוב מכין לשבת ורבנן הוא דגזרו כדי שיאמרו מיום טוב לשבת אסור קל וחומר מיום טוב לחול וכיון דמנח עירובי תבשילין אית ליה הכירא ומותבי' עליה דרבה הא דתנן בהמה מסוכנת לא ישחום וכו' ומשני משום הפסד ממונו גמר בלבו לאכול דאמר נשחט ונאכל

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] בגמ' דר"א סבר אמרינן הואיל ואי בעי מיתשל עלה ממוניה הוא. נ"ב ואע"ג דר"א כב"ש ס"ל דטעות הקדש הקדש ואין נשאלין עליו עיין מ"ש בזה הרמ"ע מפאנו סי' ס"ג וצ"ע בלשון רש"י כאן בד"ה לא דכ"ע וכו' שאין מחוור כ"כ דהרמ"ע מספיק לדבריו ועיין בתי"ט במשנתנו כד"ה סוף פ"ב ר"א וכו' ע"י' תוס' הרא"ש סוף כסדר מועד:
[ב] בתוס' ד"ה הואיל תימה לרשב"א וכו' ותירץ ר"י דשאני הנהו דכתיב בהו לה'. כ"כ ר"ל דכתיב בהו קודש לה' כסוף פ' בחקתי אבל חלה דאמר הש"ס בכאן הואיל ואי בעי מיתשל עלה שאני דל"כ בה קודש כדתשני הש"ס בקדושין דף נ"ג ע"א יעוש"ה ודוק. אחרי שנים רבות שכתבתי זה יצא לאורה ס' מעין החכמה להגאון מוהרמ"ה וראיתי שם דף פ"ג ע"א כד"ה ומתורתו של הרמב"ן וכו' ישוב אחר בזה על התוס' והנלענ"ד כתבתי והוא אמת נכון יותר:

מסורת הש"ס

קדושין נח. נדרים פד: ב"מ יא: חולין קלא.
ביצה כא. לקמן סב:
ביצה כה. [ע"ש אבל נראה דהכל כגירסא כאן דמייתי]
[קד"ש עיין קדושין נג.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא דכ"ע וכו' דאכל חדא וחדא כו' דאית ליה לר' אליעזר:
(ב) ד"ה משום הפסד ממונו ויודע:
(ג) תוס' ד"ה הואיל וכו' ואי בעי מיתשיל עלה ואיכא שיכול לעשות כו' ותימא ואור"י נמחק:
(ד) בא"ד במס' חלה כו' עיסתו קבין קבין כגון זה פטורין מן החלה:
(ה) ד"ה רבה וכו' המכבד והמכבד והרודה:

*נאכל לתשעה לעשרה ולאחד עשר לא פחות ולא יותר כיצד כדרכו לתשעה נאפה בערב שבת נאכל בשבת לתשעה חל יום טוב להיות בע"ש נאכל לשבת לעשרה שני ימים טובים של ראש השנה נאכל לשבת לאחר עשר *לפי שאינו דוחה לא את השבת ולא את הי"ט ואי אמרת צורכי שבת נעשין בי"ט אמאי לא דחי י"ט א"ל *שבות קרובה התירו שבות רחוקה לא התירו ולרשב"ג דאמר *משום רבי שמעון בן הסגן דוחה את י"ט ואינו דוחה את יום צום מאי איכא למימר בהא פליגי מר סבר שבות קרובה התירו שבות רחוקה לא התירו ומר סבר שבות רחוקה נמי התירו מתיב רב מרי *שתי הלחם אינן נאכלות לא פחות משנים ולא יותר על שלשה כיצד נאפות ערב יום טוב נאכלות ליום טוב לשנים חל י"ט להיות אחר השבת נאכלות לי"ט לשלשה לפי שאינה דוחה לא את השבת ולא את הי"ט ואי אמרת צורכי שבת נעשין בי"ט השתא דשבת בי"ט שרי דיום טוב ביום טוב מיבעיא שאני התם דאמר קרא לכם *לכם ולא לגבוה ולרשב"ג דאמר משום ר"ש בן הסגן דוחה את יום טוב מאי איכא למימר סבר לה כאבא שאול דאמר *לכם לכם ולא לנכרים שלח ליה רב חסדא לרבה ביד רב אחא בר רב הונא מי אמרינן הואיל והא תנן *יש חורש תלם אחד וחייבין עליה משום שמונה לאוין החורש בשור וחמור והן מוקדשים וכלאים בכרם ושביעית

רש"י

נאכל לתשעה. ליום תשיעי לאפייתו: נאפה בערב שבת. זו מסדרין אותן למחר ולשבת הבאה מסלקים אותן הרי הוא נאכל לשבת הבאה ליום תשיעי לאפייתו: חל י"ט בערב שבת. ולא היו יכולין לאפות דבר שלא לצורך י"ט ואפאוהו מערב י"ט שהוא חמישי בשבת נאכל לשבת שניה דהיינו בעשרה: שני ימים של ר"ה. חלו בחמישי ושישי כגון שבאו עדים מן המנחה ולמעלה דתנן (ר"ה דף ל:) נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש נאפה ברביעי בשבת ונאכל בשבת שניה לאחד עשר והוא שבת לאו יום טוב הוא דכשהיו באים עדים לאחר המנחה היו עושין אלול מעובר ומונין מיום שני כדאמרינן שלא היו מקבלין את העדים לקדש בו ביום אא"כ באים קודם המנחה וא"כ הוי יום טוב מלי אכיל ליה לאורתא דהוי נאכל ליום ולילה ובקדשים לילה הולכת אחר היום ושני ימים טובים של ר"ה דוקא נקט דבזמן לחם הפנים לא היו שני ימים טובים של גליות: שאינו דוחה. באפייתו: לחם הפנים. צרכי שבת הוא שמסלקין ואוכלין אותו בשבת ואי מדאורייתא נעשין בי"ט בגבולין ומדרבנן הוא דאסור הא במקדש קיימא לן דלא גזרו על השבות ואמאי אינו דוחה: לעולם צרכי שבת. בי"ט אין בהן אלא משום שבות ודקא קשיא לך הכא לישתרי דאין שבות במקדש: שבות קרובה. של י"ט עצמו או של אותה שבת עצמה שצריכה לגו ביום במקדש התירו: שבות רחוקה. לדחות שבות י"ט זה בשביל שבת שניה לא התירו במקדש: ואינו דוחה את יום צום הכפורים. באפייתו דאיסורא דאורייתא הוא דלא הותר בו אוכל נפש אבל יו"ט הותר בו אוכל נפש והאי אוכל נפש הוא ואע"ג דאינו צורך לי"ט הרי צורך לשבת דהוא נמי י"ט הלכך בעלמא איסור שבות הוא ובמקדש לא גזור ואע"ג דרחוקה היא: שתי הלחם. הבאין בעצרת: לשלשה. לפי שאפאום מערב שבת: ביום טוב מיבעיא. אי נמי לא חזו השתא הא חזו לגו ביום ומי גרעי מצרכי שבת של מחר דלכל האי יומא לא חזי ליה דהא שעד כבר אלא לאו שמע מינה אין מותר בי"ט מן התורה אלא דבר הראוי לו אותה שעה וצרכי שבת טעמייהו משום הואיל דאורחים ובהני ליכא למימר הואיל משום דההיא שעתא לא חזי עד שישחטו כבשים עליהן ויזרוק דמן וכיון דהוה אפשר למיעבד מאתמול לא דחי ליה לי"ט מידי דלא חזי ליה: רבן שמעון כו'. לא גרסי' ביה ואינו דוחה יום צום דמה ענין יום צום סמוך לעצרת: כאבא שאול. במס' ביצה (דף כ:): לכם ולא לנכרים. אבל לגבוה שרי: ביד רב אחא. הטעימו תשובה זו לאומרה לרבה משמו: החורש בשור וחמור. משום לא תחרוש וגו': והן מוקדשין. עובר על השור שהוא קדשי מזבח משום לא תעבוד בבכור שורך וכל הקדשים כבכור ועל החמור שהוא קדשי בדק הבית משום לאו דהזיד במעילה דאמרן בפ' כל שעה (לעיל כג.) הזיד במעיל' באזהר' וגמר חטא חטא מתרומה הרי שלשה לאוין חלוקין ולא חשיב אלא לאוין חלוקין: ושביעית

תוספות

נאכל לאחד עשר יום. כגון שבאו עדים מן המנחה ולמעלה ביום חמישי דנוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש כי היכי דלא נזלזלו ביה לשנה הבאה כשיבאו העדים קודם המנחה כדמוכח בריש ביצה (דף ה:) ובתרא עיקר ומיניה מנינן יוה"כ ויהא יוה"כ ביום ה' ואז נאכל לי"א אבל אם באו עדים קודם המנחה א"כ למחר ביום ו' חול גמור הוא ויכולין לאפות לחם אחר ביום ו' ולחם הראשון יפסל דאין התנור מקדשם כיון דקסבר דאינו דוחה לא שבת וי"ט כדפרישית לעיל:

ואי אמרת צורכי שבת נעשים בי"ט. תימה לר"י מאי פריך והא רב חסדא לא פליג עליה דרבה אלא שמתיר לבשל בי"ט לשבת כמו שמותר לבשל לגו ביום דקדושה אחת היא כדפ"ה אבל בכה"ג דמייתי אפי' לגו ביום אסורה כדקתני סיפא גבי שתי הלחם ובהא לא אמר רב חסדא שיעשו בי"ט יותר מרבה ונראה לר"י דה"פ לעיל צרכי שבת נעשים בי"ט לאו משום דקדושה אחת היא אלא כלומר הואיל שהיא מצות שבת אם לא יעשנה בי"ט שוב לא יעשנה חשיב כמו אוכל נפש די"ט והשתא פריך שפיר בשלמא לדידי דלא שריא בי"ט לשמחת י"ט אלא בכה"ג שיהא עיקרו משום שמחת י"ט והכא ליכא שמחת י"ט וגבי שתי לחם נמי אין עיקרו לשמחת י"ט אלא עיקרו משום זבח אלא לדידך דאמרת צורכי שבת נעשים בי"ט וכל דבר שהוא מצוה וצריך לעשות בי"ט שאין לו זמן אחר הכא אמאי לא דחי י"ט וכן נראה לקמן גבי שתי הלחם ורש"י פי' גבי שתי הלחם דלרבה א"ש דלא שייכא הואיל משום דההיא שעתא לא חזו עד שישחטו עליהם כבשים ויזרוק דמן וקשה לר"י לפירושו כיון דהגמרא אינה יודעת חילוק בין גבוה להדיוט וכי בשביל שלא יהא עכשיו ראוי אע"פ שיהא ראוי לגו ביום יהא אסור הלא כשאופה העיסה לאורחים אינה ראויה עד שתאפה ושלמי חגיגה שמותר לשוחטן אע"פ שאסורים עד שיזרוק דמן ושחט בהמתו נמי בשעת שחיטה אינה ראויה אלא כיון שמותר אחר זמן לגו ביום לאו חסרון הוא וא"כ תיקשי נמי לרבה ומיהו י"ל לפ"ה דשתי הלחם אין להם שום חסרון בגופו:

ולר"ש ב"ג דאמר דוחה י"ט. בשלמא לדידי דאמינא דסבירא ליה לת"ק דצורכי שבת אינן נעשים בי"ט איכא למימר דבהא פליגי ולא איירי אלא בדאורייתא וקשה לך מת"ק אי נמי אומר רשב"א דאיכא למימר דפליגי דמר סבר אמרי' הואיל ויכול לפדותו ומר סבר לא אמרי' הואיל דלא שכיח כדפרי' לעיל אלא לדידך דאמרת דטעמא דת"ק משום שבות רחוקה בהא ליפלוג עליה רשב"ג:

לכם ולא לגבוה. פי' אף ולא לגבוה ודרשינן נמי ולא לנכרי כדמוכח בביצה (דף כ:) דמאן דסבר נדרים ונדבות אין קריבין בי"ט דריש נמי לכם ולא לנכרי גבי אמרו להם בית שמאי לבית הלל והלא כבר נאמר לכם ולא לגבוה:

ומוקדשין. פ"ה דבמוקדשין איכא תרתי בשור עובר משום לא תעבוד בבכור שורך וחמור שהוא קדשי בדק הבית חייב משום מעילה ובחנם דחק דבשור גופיה מיחייב משום מעילה אם הוא עולה או חטאת וקשה לר"י דבפרק בתרא דמכות (דף כב.) אמר מידי דאיתא בשאלה לא קתני ופריך והרי הקדש ומשני בבכור ופריך והרי נזיר והשתא מחמור הוה ליה לאקשויי לפ"ה כיון דאיירי בחמור הקדש וע"ק לפי' ליחשוב נמי כלאי זרעים ולוקמא כגון שזרע הרבה מינין בכרם דכי האי גוונא פריך במסכת מכות (דף כא.) לחשוב כמה לאוי °ונראה לר"י דלא חשיב לאו דמעילה דלא חשיב אלא הנך לאוי דלקי עלייהו אחרישה כל שהוא אבל לאו דמעילה לא לקי עד שיחרוש בשוה פרוטה וכלאי הכרם מפרש ר"י דחשיב תרי לאוי משום כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם וכן משמע כפי' מדלא קתני כלאי הכרם אלא כלאים בכרם והא דאמר רבי יאשיה אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד לאו משום דלית ליה כלאי זרעים אלא אינו חייב משום כלאי הכרם קאמר וכן משמע בירושלמי דקאמר על דעתיה דר' יאשיה כתיב שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים פי' כיון דבלא חרצן מיחייב משום שדך ומשני שאם התרו בו משום שדך לוקה ומשום כרמך לוקה וכן משמע בפ' אותו ואת בנו (חולין פב.) דקאמר הזורע כלאים כלאים לוקה ופריך כלאים כלאים למה לי ומסיק מילתא אגב אורחיה קמשמע לן דאיכא תרי גווני כלאים לאפוקי מדרבי יאשיה דאמר עד שיזרע חטה וכו' וקא משמע לן דכי זרע חטין וחרצן ושעורה וחרצן נמי חייב ומדלא נקט חטה ושעורה אלא חטה וחרצן משמע דרבי יאשיה מודה בחטה ושעורה דלוקה משום כלאי זרעים והא דאמרינן בפרק בתרא דבכורות (דף נד.) דתירוש ויצהר אין תורמין מזה על זה מדכתיב כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן חלב לזה וחלב לזה אלמא חשבינן תירוש ויצהר ודגן ודגן מנין אמרת קל וחומר וכו' ולרבי יאשיה מייתי לה הכי מה תירוש ויצהר שאינם כלאים זה עם זה אפילו

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"ה מהל' תמידין הלכה י סמג עשין קצ:

לד ב מיי' פ"ח שם הל' ח סמג עשין רא:

רבינו חננאל

קודם שתמות נבלה ואי אפשר לכוית בשר בלא שחיטה וכי קא שחים לאכילה קא שחים ואקשי' אהא דאמרי' מדאורייתא יום טוב מכין לשבת איני והתנן במנחות פי"א לחם הפנים נאכל לתשעה לעשרה לאחד עשר לא פחות ולא יותר כו' וקתני סיפא לפי שאינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב ושני' שבות קרובה התירו שבות רחוקה לא התירו כלומר יום טוב מכין לשבת שהוא אחריו אבל בלחם הפנים אינו מותר באכילה אלא לשבת הבאה שהיא שבת רחוקה לא התירה תורה ולרשב"ג דאמר משום ר' שמעון בן הסגן לחם הפנים דוחה יום טוב ואינו דוחה את יום צום כלומר אם חל יום הכפורים ערב שבת אינו דוחה אפיית לחם הפנים יום צום כמו שדוחה יום טוב קסבר אפי' שבת רחוקה התירו. ומותיב רב מרי. משתי הלחם ואי אמרת יום טוב מכין לשבת "יום טוב ליום טוב אמאי אינו מכין דתנן בשתי הלחם לפי שאינן דוחות לא שבת ולא יו"ט ומשני' שאני קדשים דאמר קרא יעשה לכם לכם ולא לגבוה ור"ש בן הסגן [סובר] לכם מותר ק"ו לגבוה ופשוטה היא: שלח רב חסדא לרבה (בר) [ביד] רב אחא בר הונא ומי אמרינן הואיל והתנן בפ' ואלו הן הלוקין יש חורש תלם אחד וחייב עליו שמונה לאוין ואלו הן החורש בשור והחמור [והן השור והחמור] מוקדשין חייב בשור אחת ובחמור אחר' כל אחת בפני עצמו

מסורת הש"ס

מנחות ק: ערכין ח:

[שבת קיד:]

[מנחות ק:]

גי' שם ערכין ח:

[ביצה כ:]

[שם: כא. כח: מגילה ז:]

מכות כא:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ומוקדשין. ונראה לר"י. עיין בטורי אבן ר"ה דף ד ד"ה [illegible]

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פט"ו מהל' מעשה קרבנות הלכה טו:
לו ב מיי' פ"א שם הלכה יד:

ושביעית ביום טוב כהן ונזיר אבית הטומאה ואי אמרינן הואיל °אחרישה לא ליחייב הואיל וחזי לכיסוי דם ציפור א"ר פפא בר שמואל באבנים מקורזלות ראויות לכותשן וכתישה ביום טוב מי שרי ראויות לכותשן כלאחר יד בצונמא צונמא בר זריעה צונמא מלמעלה ועפר תיחוח מלמטה ותיפוק ליה משום עפר תיחוח אלא אמר מר בר רב אשי בטינא וטינא בר זריעה הוא במתונתא איתיביה אביי *המבשל גיד הנשה בחלב בי"ט ואוכלו לוקה חמש לוקה משום מבשל גיד ביום טוב ולוקה משום אוכל גיד ולוקה משום מבשל בשר בחלב ולוקה משום אוכל בשר בחלב ולוקה משום הבערה ואי אמרינן הואיל אהבערה לא ליחייב הואיל דחזי ליה לצרכו אמר ליה אפיק הבערה ועייל גיד הנשה של נבילה והתני רבי חייא לוקין שתים על אכילתו ושלש על בישולו ואי איתא שלש על אכילתו מיבעי ליה אלא אפיק הבערה °ועייל עצי מוקצה ומוקצה דאורייתא הוא א"ל אין דכתיב °והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו ואזהרתה מהכא °לא תעשה כל מלאכה א"ל והא את הוא דאמרת בעאי מיניה מרב חסדא ואמרי לה בעאי מיניה מרב הונא הביא שה מאפר ושחטו תמיד ביו"ט מהו *ואת אמרת לן (אמר לי) עלה שה ולא הבכור אחת °ולא מעשר מן הצאן °ולא הפלגם מן

תורה אור: שמות טז, ה; שם כ, י

רש"י

ושביעית. דעובר משום שדך לא תזרע וחורש תולדה דזורע כגון חורש לכסות את הזריעה: ובכלאים בכרם. דבהדי דקא חרש מחפה בכלאים והמחפה בכלאים לוקה הרי חמשה וי"ט הרי ששה ושבת לא תנא משום דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא דאין לוקין עליו: וכהן ונזיר אבית הטומאה. שזה בית הקברות והוא כהן ונזיר ויש כאן לאו דכהן לנפש לא יטמא ולאו דנזיר על נפש מת לא יבוא: אחרישה. משום לאו די"ט לא נילקי: דם צפור. הואיל ואי מזדמני ליה צפרים וחיות טובא: באבנים. דלא חזו לכיסוי: ראויות לכותשן. קושיא היא: כלאחר יד. ע"י שינוי דשבות בעלמא הוא וכיון דמדאורייתא שרי פקע ליה מלקות: טינא. טיט לח ובלול: מתונתא. ארץ לחה ראויה לזריעה ואינה נעשית עפר אם בא לכותשה היא מדבקת ונגבלת: לוקה משום מבשל גיד בי"ט. בישול שאינו ראוי ולוקה משום מבשל בשר בחלב אפילו הוא חול וקסבר יש בגידים בנותן טעם ובשר הם: משום הבערה. שלא לצורך דהבערה מלאכה לעצמה וביטול מלאכה לעצמו: גיד הנשה של נבלה. דלוקה על אכילתו משום נבילה: שתים על אכילתו. אוכל גיד ואוכל בשר בחלב: שלש על בישולו. משום הבערה די"ט ומשום בישול די"ט ומשום מבשל בשר בחלב אפילו בחול: ועייל עצי מוקצה. דהשתא ליכא למימר הואיל דמדאורייתא אסור להשתמש באם מוקצה בי"ט: מוקצה דאורייתא. בתמיה: והכינו. במזומן שמזומן כל צרכו היום ויאמר דבר זה לצורך היום דמשום טורח מלאכת שבת לא צריך דהכתיב את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו וכיון דלאו מזומן הוא והכתוב קראו הכנה הויא לה מלאכה ועובר עליה משום לא תעשה כל מלאכה: בעאי. שאלתי: מאפר. אחו ומוקצה הוא שאינו נכנס ליישוב ימים רבים: תמיד. עולה של ציבור: מהו. ליקרב: שה ולא את הבכור. מתניתא היא ודרשה קרא דיחזקאל (מה) גבי קרבנות ושה אחת מן הצאן מן המאתים ממשקה ישראל: שה ולא את הבכור. דשה משמע שיהא ראוי להיות בין זכר בין נקבה דכולן בכלל שה ובכור אינו אלא זכר: ולא מעשר. דמעשר בהמה אינו ראוי להקדישו לקרבן אחר והכי משמע אחד שיהא לבד ולא זה שאינו בא אלא מכלל עשרה: מן הצאן. ולא כל הצאן מיעוטא הוא להוציא פלגס יצא מכלל כבש ולכלל איל לא בא והיינו כל חודש שלשה עשר דכבש בן שנה הוא ואיל משנכנס לשנה שניה חודש שלם והכי מפרש לה במס' פרה (פ"א משנה ג):

תוספות

אפילו ע"י ד"א אין מעשרין מזה על זה תירוש ודגן דגן ודגן שהן כלאים ע"י דבר אחר וכו' ע"י ד"א דקאמר לא קאי אדגן ודגן דבלאו דבר אחר מיחייב בחטים ושעורים לחוד וטעמא דר' יאשיה דכלאים בכרם לא מיחייב אלא בשלשה מינין ובכלאי זרעים מיחייב בב' מינין מפרש"י דזריעת כלאים משמע בב' מיני זרעים ותרגן לאו מין זריעה הוא אבל אין לפרש משום דמשמע לא תזרע בהדי כרמך כלאים אבל שדך בלא שום זרע קרוי שדה דהא לא שייך לפרש כן גבי בהמתך ולפירוש ר"י קשה אמאי נקט שור וחמור בשור לחודי' ה"מ לאשכוחי כלאים בשור פסולי המוקדשים כדאמר בפ' בתרא דמכות (דף כב.) דאמר רבי יצחק המנהיג בשור פסולי המוקדשים דלוקה משום דעשאו הכתוב ב' גופים דאיתקש לצבי ואיל ולפ"ה ניחא דליכא בפסולי המוקדשי' לאו דמעילה ולפר"י י"ל דמשום דעיקר כלאים בשור ובחמור כתיב נקט שור וחמור: **ושביעית**. למ"ד בפ"ק דמועד קטן (דף ג.) חורש בשביעית אינו לוקה מוקי הך דהכא בחורש ומחפה דמחפה חייב משום זורע: **אחרישה** לא ליחייב הואיל וחזי לכיסוי דם ציפור. אם היה דם ציפור במקום חרישה ובכה"ג שאם היה מבקש עפר אחר יגנב הדם או יטשטש ע"י מים ולא יקיים מצות כיסוי וגם מיירי שאין יכול לקפלו וליטלו דהם לא כן לא שייך כאן דלידחי עשה לא תעשה כדאמר ר"ל [בשבת] (דף קלב:) כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב אם לאו ידחה עשה לא תעשה: **באבנים** מקורזלות. פי' רכות שהן ראויות לזריעה מיהו לא חזי לכיסוי עד שיכתוש וגבי בית הכסא נמי לפי שהן רכות ראויות יותר לקינוח מכשהן קשים ולא כפ"ה דפי' התם בפ' כירה (שבת מג:) מקורזלות חדות דהכא לא א"ש ורש"י מחקו כאן מן הספרים*: **בתישה** בי"ט מי שרי. הקשה ריב"א מאי פריך הא ודאי שרי כמו חרישה דשרי משום הואיל הכא נמי כתישה ועוד תימה היכי פריך הכא דליתי עשה דכיסוי וידחה לאו די"ט הא אין י"ט נדחה מפני עשה דהא תנן בכילד צולין (לקמן פג:) אין שריפת קדשים דוחה י"ט ובפ' במה מדליקין (שבת כה:) יליף מקראי או משום כדמסיק רב אשי התם די"ט עשה ולא תעשה הוא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה ומפרש רשב"ם הואיל וחזי לכיסוי דם ציפור לא משום דתיה קאמר אלא משום דאז לא צריך לחרישה אלא לעפרה ופטור *דהחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה פטור משום דהוי מלאכה שאין צריכה לגופה והשתא פריך שפיר כתישה בי"ט מי שרי דכתישה הוי כטחינה וצריכה לגופה הוא שמתכוון לעשות עפר לכסות ולא משתרי לצורך כיסוי דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה וקשה לר"י הא דחופר גומא פטור היינו דוקא בבית דמקלקל הוא כדמוכח בפ"ק דחגיגה (דף י.) והכא בשדה דלזריעה קיימא שמשביח את השדה בחרישה ואפילו אי הוה התם דם ציפור הוה חייב אי חריש באדעתא דיליה ואי אמרת הואיל ואי הוי מלאכה שאין צריכה לגופה פטור השתא נמי פטור א"כ ביטלת כל מלאכת שבת ור"ת מפרש דבחרישה דכלאים קאי דליכא אלא לאו גרידא אבל איום טוב לא קאי וכגון שאם היה הולך לבקש עפר אחר היה הדם נבלע בקרקע ומכיק כתישה בי"ט מי שרי עפי כיון דמשום י"ט אסור דמשום דאית ביה עשה ולא תעשה גם משום כלאים לא שייך לאיפטר בהואיל דאפילו אם היה שם דם ציפור אסור ובתחלה נמי הוה מצי לשנויי חרישה בי"ט מי שרי אלא דמשני ליה בע"א משום יגדיל תורה ויאדיר*: **ולוקה** משום הבערה. בפ"ק דביצה (דף יב:) אמר הא מני ב"ש היא דלית להו מתוך אבל לבית הלל שרי אע"ג דצריך שיהא צורך היום הא נמי חשיב צורך היום אע"פ שאין ראוי לאוכלו אלא באיסור: **אהבערה** לא ליחייב. מכאן מוכיח ריב"א דרבה דאמר הואיל היינו אפילו לבית שמאי אמר: **הואיל** וחזי לצורכו. בלא האי פירכא נמי קאמר במכות אפיק הבערה משום דקשיא ליה הא דקאמר רבה חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות לי"ט: **ועייל** עצי מוקצה. תימה לר"י מ"מ ליתני גיד הנשה של נבילה ולילקי נמי משום נבילה: **שה** ולא הבכור. פירש בקונט' דשה משמע בין זכר ובין נקיבה ותימה דהא בעולה איירי דאין בהא נקבה וא"ה אמאי איצטריך קרא שאין תמיד בא מבכור ומעשר תיפוק ליה שאין מתנותיהן שוות וי"ל דהא אמר* כל הניתני' במתן ד' שנתנו במתנה אחת כיפר וע"ק היאך יעשה תמיד מבכור הא קעבר משום כל שממנו לאשים הרי הוא בבל תקטירו (יבמות דף ק.) וי"ל כיון דמסיק ליה לשם עולה דינו כדין עולה ומהאי טעמא נמי ניחא לענין מתנה ור"י פירש דהאי קרא מיבעי בפסח דכתיב ביה שה תמים (א) וקאמר שלא יביאנו לא דבכור ולא דמעשר וא"ש השתא דמתנותיהן שוות ולא תיקשי כל שממנו לאשים: **שה** ולא בכור. וא"ת בפרק קמא דחגיגה (דף ח.) דנפקא לן מבמכת ידך דכל דבר שבא חובה אין בא אלא מן החולין וי"ל דהכא אסמכתא בעלמא היא ומן המאתים בטילה במאתים בערלה כמי אסמכתא היא אך קשה דממשקה ישראל מן המותר לישראל דרשה גמורה היא דמהאי קרא יליף בפ"ק דמנחות (דף ה:) דטריפה אסורה לגבוה:

רבי

וכלל: שם ועייל עצי מוקצה. עי' מג"א סי' שכ"ה סק"ט:

רבינו חננאל

וכלאים בכרם אחת והוא בשביעית ויו"ט שתים. כהן ונזיר אבות הטומאה שתים הרי ח' לאוין ואי ס"ד אמרי' הואיל אחרישה ביום טוב לא ליחייב הואיל וראוי לכסות באותה החפירה דם צפור ודחי' אותו מקום שהורש בו אבנים מקורזלות הם דלאו בני כסוי נינהו. אמרי' והא ראוי לכותשן כלאחר יד בו' ואוקמה רב אשי במתונא פי' קרקע שיש בו לחלוחית ואינו ראוי לכסות בו ויש מי שאומ' מים יבש: ומותיב אביי המבשל גיד הנשה בחלב ביו"ט ואכלו לוקה חמש כו' ואי אמרינן הואיל אהבערה לא ניחייב הואיל וחזי ליה לצרכית לבשל ולאכול ושני' אפיק הבערה ועייל גיד של נבלה. איני והתנן ר' חייא אומר לוקה שתים ושלשה על בישולו ואלו הן לוקה משום מבעיר אש שלא לצורך אכילה ולוקה משום מבשל גיד ביום טוב שאינו בר אכילה וכן משום בשר בחלב הרי שלשה ובישול ושתים באכילה משום אוכל גיד הנשה ומשום אוכל בשר בחלב ואם תוציא הבערה ותכנים גיד הנשה של נבלה יבואו שלשה על האכילה ושתים על הבישול והדר ומשני אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה ואקשי' וכי מוקצה מדאורייתא הוא שלוקין עליו כו' והא את הוא דאמרת בעי כרב חינא ואמרי לה מרב חסדא הביא שה מן האפר פי' מן המדבר מקום המרעה ושחטו תמיד ביו"ט כהו מי יש מוקצה לגבוה או לא ואמרת פשטה לן מהאי קרא ושה אחת מן הצאן [מן המאתים] ממשקה ישראל שה ולא בכור אחת ולא מעשר מן הצאן ולא מן הפלגס פלגס פסול שאינו לא כבש ולא איל ומפורש במס' פרה

מסורת הש"ס: ביצה יב. [ע"ש]; מכו' כא: [ע"ש]; ס"א א"ל שה; [ועי' תוס' סוכה לו: ד"ה מקורזלות]; [שבת עג:]; [עיין מ"ש תוס' חולין קמא. ד"ה לא צריכה וכו' בשם ריב"א]; [זבחים נו:]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה שה ולא הבכור פי' ור"י וכו' פי' דהאי קרא מיבעי בפסח דכתיב ביה שה תמ ס א"כ אחת קרא שיביאו פסח מדבר שיכול להיות אחת פי' נקבה דהיינו חולין ולא בכור ושה אחת כתיב וקאמר וכו':

גליון הש"ס

גמ' אחרישה לא ליחייב. עי' טורי אבן חגיגה כאבני מלואים דף יח ד"ה:

לז א מיי' פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה יד:
לח ב מיי' פי"ס מהל' איסורי מזבח הל' ע:
לט ג שם הלכה י:
מ ד מיי' פ"א מהל' יו"ט הלכה ג:
[לעיל כז.]

מן המאתים. על כרחיך אנסכים קאי וקאמר הביאו הנסכים עליו מן המאתים שנשתיירו מאתים בבור היין: מכאן לערלה שבטלה במאתים. דאי לאו בשאיסור מעורב בו קאי אמאי מגריך מאתים ובעלמא בסיפרי נפקא לן שפיר דערלה וכלאי הכרם בטילין במאתים והאי מכאן לאו דוקא אלא אף כאן אתה יכול לסמוך קצת: איסור דבר אחר. שבת: הא את הוא דאמרת. באלו הן הלוקין (מכות דף כא:): חילוק מלאכות לשבת. שאם עשה שתים בהעלם אחד הו [אחת] בשתי העלמות חייב שתים: ואין חילוק מלאכות ליום טוב. שאם עשה שתי מלאכות במזיד אינו לוקה שתים תורה אור

מן המאתים ממותר שתי מאות שנשתיירו בבור מכאן [א]לערלה שבטילה במאתים ממשקה ישראל *מן המותר לישראל מכאן אמרו [ב]אין מביאין נסכין מן הטבל יכול לא יביא מן המוקצה אמרת מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו אף כל שאיסור גופו גרם לו [ג]יצא מוקצה שאין איסור גופו גרם לו אלא איסור דבר אחר גרם לו ואי אמרת איסור מוקצה דאורייתא מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר ועוד הא את הוא דאמרת *[ד]חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט אלא אפיק הבערה ועייל עצי אשירה ואזהרה מהכא °ולא ידבק בידך מאומה מן החרם אמר ליה רב אחא בריה דרבא לאביי ונלקי נמי משום °ולא תביא תועבה אל ביתך אלא אפיק הבערה ועייל עצי הקדש ואזהרה מהכא °ואשיריהם תשרפון באש לא תעשון כן לה' אלהיכם אמר רמי בר חמא הא דרב חסדא ורבה מחלוקת דר"א ורבי יהושע היא דר"א סבר אמרינן הואיל ורבי יהושע סבר לא אמרינן הואיל אמר רב פפא ודילמא עד כאן לא קאמר ר"א התם דאמרינן הואיל אלא דבעידנא דקא עיילי לתנורא כל חדא וחדא חזיא ליה לדידיה אבל הכא דלאורחין הוא דחזי לדידיה לא חזי אימא הכי נמי דלא אמרינן הואיל אמר רב שישא בריה דרב אידי ודילמא לא היא עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם דלא אמרינן הואיל אלא דאיכא חדא דלא חזיא לא לדידיה ולא לאורחין אבל הכא דחזי מיהת לאורחין אימא הכי נמי אמרינן הואיל אמרוה [רבנן] קמיה דרבי ירמיה ור' זירא ר' ירמיה קיבלה ר' זירא לא קיבלה א"ל רבי ירמיה לרבי זירא מילתא דקשיא לן ואתיא כמה שני במאי פליגי ר"א ור' יהושע השתא אמרוה משמיה דגברא רבה ולא ניקבלה אמר ליה היכי אקבלה דתנינא אמר ליה רבי יהושע לדבריך הרי הוא עובר משום * °לא תעשה כל מלאכה ושתיק ליה ואי איתא לימא ליה טעמא דידי משום הואיל א"ל וליטעמיך הא דתנינא בברייתא אמר לו ר"א לדבריך הרי הוא עובר משום בל יראה ובל ימצא ושתיק ליה ה"נ דלא אהדר ליה הא קא מהדר ליה במתני' דתנן לא זהו חמץ שמוזהרין עליו משום בל יראה ובל ימצא אלא שתיק ליה בברייתא ומהדר ליה במתני' ה"נ אימור שתיק ליה במתני' ואהדר ליה במכילתא אחריתי תניא רבי אומר הלכה כר"א ור' יצחק אמר הלכה כבן בתירא וכמה שיעור עיסה רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר בחיטין קבין ובשעורין שלשת קבין ר' נתן אומר משום ר"א חילוף הדברים והתניא רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר בחטין שלשת קבין ובשעורין ארבעה קבין לא קשיא הא בהסיכתא הא במעלייתא אמר רב פפא שמע מינה גריעין חיטי חסיכתא מחיטי מעלייתא טפי מדגריעין שערי חסיכתא משערי מעלייתא דאילו התם תילתא והכא ריבעא אמר רב קבא מלוגנאה לפיסחא וכן לחלה (*והתניא)

חמישת

רבי אומר הלכה כר' אליעזר. ה"ר יוסף פסק כרבי משום דקיימא לן* כוותיה מחבירו וכן מנהג ור"י דוחה דשמא לא קאמר הכא כרבי מחבירו דהא איפליגו רבה ורב חסדא בהכי והא דהלכה כרבי מחבירו הייט היכא דליכא פלוגתא דאמוראי:

חנוכה

והכא ביום טוב קיימינן ומחייבת ליה משום יו"ט תרתי משום מוקצה ומשום מבשל גיד ביום טוב: אמר רמי בר חמא הא דרבה ורב חסדא דאיפליגו גבי יום טוב אי שרינן ליה משום הואיל או לא: מחלוקת רבי אליעזר ור' יהושע היא דרבי אליעזר סבר אמרינן הואיל. אע"ג דסופו להפריש אחת מהן לחלה ונמצא שטרח בדבר שאינו ראוי לאכילה אפי' הכי אמרינן הואיל ואי בעי לא מפריש חדא לחלה אלא בלע מכל חדא וחדא ואיכא למימר בכל חדא חזיא ליה ומותר לאפותה: ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל. כדי להתיר מלאכת יום טוב והאואיל ואי בעי מיתשיל עלה דלעיל לא קאי רמי בר חמא אלא אהואיל דאיסור מלאכת יום טוב: אלא דבעידנא דעיילי לה. איכא למימר בכל חדא וחדא חזיא ליה בלהו הואיל דבכל חדא איכא למימר זו לא תהא לחלה: אבל הכא דלאורחין הוא דחזיא. והרי עדיין לא זימן. לית ליה הואיל למישרייה לרבי אליעזר: דלא חזיא לא לדידיה ולא לאורחים. (א) והרי סופו ליטול אחת לחלה שאין דרך לבלוע מכל אחת: אבל הכא. דכולהו חזו לאורחין ואורחין שכיחי אמרינן הואיל למישרייה ואי קשיא הא דאמר ר' יהושע לא זהו חמץ שמוזהרין כו' אלמא לית ליה הואיל ואי בעי מיתשל עלה אפילו לחומרא וכל שכן הואיל דהכא לקולא לא דמי דהשתא מיהא לאו דידיה הוא וכך שמעתי ומגמגם לבי עלה ונראה בעיני דאין הואיל בזה בדבר שאינו שלו דנימא הואיל ואי בעי מייתי ליה ברשותיה דאם כן הקדש דקיימא לן אבל אתה רואה של גבוה ולא פליג ר"א הא אי בעי פריק ליה והוי דידיה ואף סוגיא דשמעתא לא מייתבא שפיר וכמדומה דפירוש הכתוב ברישא דשמעתא הואיל ואי בעי מיתשיל עליה לא גר' אלא הכי גר' ר' אליעזר סבר אמרי' הואיל ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל והכי פירושא ר' אליעזר סבר שרי לאפותה ואע"ג דסוף סוף איכא חדא דלא חזיא ליה אין כאן איסור מלאכה הואיל וכל חדא וחדא חזיא ליה דמצי למשקל מכל חדא פורתא ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל דהא סופו ליטול אחת מהן לחלה הלכך כיון דטובת הנאה איגה ממון ולא עבר עלה מנחתה עד הערב וישרפנה: אמרוה. להא דרמי בר חמא: מילתא דקשיא לן כו'. דבטובת הנאה ממון ליכא לאוקמי פלוגתייהו לחוד דנהי נמי דטובת הנאה ממון לר' אליעזר אפילו הכי השתא נמי עובר משום לא תעשה כל מלאכה ומוטב לעבור על בל יראה מאליו ואינו עושה מעשה בידים מלעבור על לא תעשה כל מלאכה ועושה מעשה בידים: טעמא דידי משום הואיל. ואין כאן חילול: אהדר ליה במכילתא אחריתא. ואיכא למימר דבתרוייהו פליגי ר' אליעזר סבר טובת הנאה ממון הלכך אי מהמלה גביה עבר עלה ולאפותה קודם לכן אין כאן איסור דאמרי' הואיל ואיכא למימר בכל חדא חזיא ליה ור' יהושע סבר איגה ממון הלכך לא זהו חמץ שמוזהרין עליו וכי אפי לה עבר עלה דלא אמרינן הואיל והא דתריצנא לעיל דכולי עלמא טובת הנאה איגה ממון אכתי לא שמיע לן הא דאהדר ליה ר' אליעזר לר' יהושע הרי הוא עובר בבל יראה: הלכה כבן בתירא. תטיל לצונן: שיעור עיסה. ללוש בפסח ולא יותר שיכול לשומרה מידי חימוץ: חילוף הדברים. שהשעורין קרובין להחמיץ יותר מן החיטים: הא בחסיכתא הא במעלייתא. קמייתא במעלייתא בתרייתא בחסיכתא שאלו שלהן אינן אלא קביים טובות: שמע מינה. לענין מקח וממכר: גריען חיטי חסיכתא ממעלייתא טפי ממאי דגריען שערי חסיכתא ממעלייתא. דאילו בחיטי קתני בטובות קביים וברעות שלשת קבים אלמא גרעי תילתא ואילו בשעורין הטובות שלשת קבין והרעות ארבעה ליכא גריעותא אלא ריבעא: קבא מלוגנאה. קב של אותו מקום: לפיסחא. שלא ללוש יותר כדי שיוכל לשומרו מן החימוץ: וכן לחלה. בהך שיעור עיסה נמי כל ימות השנה להתחייב בחלה:

המשת

[מנחות ס. חולין ל: תמורה כט.]

[מכות כא:]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה דלא חזיא וכו' והכי סופו:

[והקרא בשבת כתיב ואולי צ"ל כל מלאכה לא יעשה בהם דכתיב גבי חג הפסח שמות יב טז]

[צ"ל והתנן]

רבינו חננאל

מן המאה ממותר שתי מאות שנשתיירו בבור כלומר אפי' ערלה שהיא חמורה מן הכלאים עלתה (ונשתיירו) [ואם נשתיירו]מאתים מותרין הן מכאן לערלה שבטלה (במאה) [במאתים] ממשקה ישראל מן היין המותר לישראל מכאן אמרו אין מביאין נסכים מן הטבל יכול לא יביא מן המוקצה אמרת לא (יביא)ומה ראית להתיר: גמרי' ממבל מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו יצא מוקצה שגופו תמים וכשר הוא ואיסור הכנת בא להרחיקו ואי ס"ד מוקצה אסור מן התורה איך מתירו ואיפריכא ומשני אפיק הבערה ועייל עצי אשרה ואזהרתיה ולא ידבק בידך מאומה מן החרם כו' ונדחת גם זו וכו' ואוקימנא אלא עייל עצי הקדש כו': אמר רמי בר חמא מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע במתני' בהואיל ופליגי בדרבה ורב חסדא ר' אליעזר סבר הואיל ואי בעי הא מפריש ואיבעי הא מפריש כל חדא וחדא חזיא ליה, ושרי ליה למכליה לפיכך לא תקרא לה שם עד שתאפה ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל וכיון דאיכא חדא דלא חזיא ליה אסור ודחי רב פפא דלמא לא היא עד כאן לא קא שרי ר' אליעזר למפייה אלא הואיל ובעידנא דקא אפי לה כל חדא וחדא חזיא לית אבל האופה מיום טוב לחול דבעידנא דקא אפי לא חזי ליה לבו ביום דהא אית ליה אחרים אימא לך אסור ר' אליעזר ודחי רב מיאשא נמי הא דרמי דלמא עד כאן לא אמר ר' יהושע באפיית הפת שלא הופרשה חלה ממנה אלא משום דאית ביה פת אחת שאינה ראויה לא לו ולא לאחרים מכתו מפני שהיא הלח (לכהן) [טמאה] אבל הכא לענין האופה מיום טוב לחול דאי מקלעי ליה אורחים חזי להאכיל להו שרי ר' יהושע: אמרוה הא דרמי קמי ר' זירא ולא קבלה אמר ליה ר' ירמיה אמאי לא קבלת אמר ליה ואמאי נקבלה דתניא בברייתא אסר (להם) [לן] ר' יהושע הרי (תנא) [הוא] עובר משום לא תעשה כל מלאכה כי אופה דבר שאינו ראוי לו ושתק ואי ס"ד בהואיל פליגי נימא ליה אינו עובר הואיל וכל חדא וחדא חזיא ליה אמאי שתיק ואלא מדאישתק לית ליה הואיל א"ל ר' ירמיה אי הכי הא דתנינא בברייתא אמר לו ר' אליעזר הרי הוא עובר משום לא יראה ולא ימצא ואשתיק ר' יהושע בברייתא הכי נמי (דהדר ביה)[דלא אהדר ליה] והא אהדר ליה במתני' לא זהו חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובל ימצא אלא שתיק בברייתא ואהדר לי' במתני' ר' אליעזר נמי איכור אהדר ליה במכילתא אחריתא ואע"ג דמסתבר מעמא דר' יהושע *)ואמר אני אכריע כשאני אופה נמצאתי עובר על הוא לבדו יעשה לכם ועושה מעשה בידי וכשאני מניחה נמצאתי עובר ואיני עושה מעשה בידי. תניא אמר ר' הלכה כר' אליעזר דאמר לא תקרא לה שם עד שתאפה ואע"ג דאין למדין ממשנת דהיא תלמוד סמכינן אהא דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' אליעזר שהרודה וניתן לסל הסל מצרפן דכלהו חדא מעמא היא: ור' יצחק אמר הלכה כבן בתירא דאמר תטיל לצונן: ואע"ג דפליגי ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה ור' נתן בשיעור אפיית עיסה והוא אמר בחטין קביין דעבדי קביין חטין פת ספי מדעבדי תלתא קבי שערי ומירחא דהני מפי מהני ור' נתן אמר בחטין שלשת קבין דשרין כלומר הזקן ויש בהן שמנוניה ועיסתן לא מתמעא הייא פי' מהרה לפיכך אפילו שלשת קבין מותר אבל שעורים שאינן חזקים אלא כחושין מתחמצת עיסתן מהרה לפיכך אין אופין שעורים אלא קביין קביין ומקשי' ואמרינן ר' ישמעאל אומר קבין חטין והא תניא שלשת קבין חטין והוא דאמר שלשת קבין שעורין והא תניא ארבעת קבין שעורין ושני' הא דאמר קבין חטין חיטי מעלייתא והא דאמר שלשת קבין חטין בחיטי חסיכתא רעים דקים כדמתרגמינן חסירתא ובישתא וכן בשעורים השעורים היפות שלשה קבין והרעות ארבעת קבין שנמצא עושי' פת קבים הטים יפות כמו שלשת קבין רעות וכן בשעורים נמצא בין היפות להסים רעות שליש פחיתות ובשעורים רביע מכלל שהחטים הרעות כו' ודברים פשוטין הן: אמר רב קבא מלוגנאה לפסחא וכן לחלה וזה וזה שיעור אחד הוא כי קבא מלוגנאה הוא

חמשת

*) נראה דיש טעות סופר בדבריו וכצ"ל טעמא דר"י ואני אכריע דכשאני אופה נמצאתי עובר על כל מלאכה לא יעשה בהם ועושה כו'.

****חמשת** רבעים קמח ועוד חייבין בחלה הכי קאמר קבא · מלוגנאי נמי [ג]אהאי שיעורא קאי אמר רב יוסף הני נשי דידן [ג]נהוג למיפא קפיזא קפיזא לפיסחא א"ל אביי מאי דעתיך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא דקא מפקע לה מחלה א"ל דעבדן כר' אליעזר (*דתניא) *רבי אליעזר אומר [ד]הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה ואמר רב יהודה אמר שמואל [ה]הלכה כרבי אליעזר א"ל והא איתמר עלה אמר רבי יהושע בן לוי לא שנו אלא ככרות של בבל שנושכות זו מזו אבל בעכין לא הא איתמר עלה א"ר חנינא אפי' כעכין בעי ר' ירמיה טבלא שאין לה לבזבזין °מהו [ו]תוך כלי בעינן והא ליכא או דילמא אויר כלי בעינן והא איכא תיקו: תניא ר' אליעזר אומר הסל מצרפן ר' יהושע אומר תנור מצרפן רבן שמעון בן גמליאל אומר ככרות[א] של בבל שנושכות זו מזו מצטרפות: **מתני'** רבן גמליאל אומר שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור אחד זו אחר זו וחכמים אומרים שלש נשים עוסקות בבצק כאחת אחת לשה ואחת עורכת ואחת אופה ר' עקיבא אומר °לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים שוין זה הכלל תפח תלטוש בצונן: **גמ'** ת"ר לשה היא מקטפת וחבירתה לשה תחתיה מקטפת היא אופה וחבירתה מקטפת תחתיה והשלישית לשה אופה היא לשה וחבירתה אופה תחתיה והשלישית מקטפת וחוזרת חלילה [ז]כל זמן שעוסקות בבצק אינו בא לידי חימוץ: ר"ע אומר לא כל הנשים וכו': תניא אמר רבי עקיבא דנתי לפני רבן גמליאל ילמדינו רבינו בנשים זריזות או בנשים שאין זריזות בעצים לחים או בעצים יבשים בתנור חם או בתנור צונן אמר לי אין לך אלא מה ששנו חכמים זה הכלל תפח תלטוש בצונן: **מתני'** שיאור ישרף *והאוכלו פטור סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת איזהו שיאור כקרני חגבים סידוק שנתערבו סדקין זה בזה דברי רבי יהודה וחכמים אומרים [ח]זה וזה האוכלו חייב כרת ואיזהו שיאור כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו: **גמ'** תנו רבנן *איזהו שיאור כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו סידוק כקרני חגבים *דברי ר' מאיר וחכמים אומרים איזהו שיאור כקרני חגבים סידוק שנתערבו סדקין זה בזה וזה וזה האוכלו חייב כרת והאנן תנן שיאור ישרף והאוכלו פטור דברי רבי יהודה אימא לרבי מאיר זה וזה האוכלו חייב כרת אמר רבא מאי טעמא דר' מאיר אין לך כל סדק וסדק מלמעלה שאין לו כמה סדקים מלמטה:

מתני'

חמשת רבעים . לוגין ליפוריס שהן שבעה ועוד מדברייס שזה הוא שיעור העומר שהיתה עיסת מדבר שנאמר גבי חלה (במדבר טו) ראשית עריסותיכם כדי עריסותיכם דהיינו עיסת מדבר שהוא עומר לגולגלת והוא עשירית האיפה והאיפה שלש סאין וסאה ששה קבין מדבריות חשוב עישור שבהן ותמלא שבעת רבעי קב ובילה וחומש בילה כילד חלק שלש סאין שהן שמונה עשרה קבין ועשה מהן רבעי קב הייט לוגין ותמלא בהן שבעים ושנים לוג טול עישור של שבעים הרי שבעה והשנים הנשארים שתים עשרה בילים הן עישור שלהן בילה וחומש בילה הרי שבעת רבעים ועוד דהוא בילה וחומש בילה ובירושלים הוסיפו על המדות שתות מלבר שהוא חומש מלגו שנתנו ששה מן הראשונים בתוך חמשה האחרונים הרי ששת רבעים הראשונים נעשו חמשה והרובע ובילה וחומש הנשארים נעשו רובע שהרובע שש בילים עשה מהן חמש בילים גדולות והבילה וחומש בילה נעשית בילה גדולה שניתוסף עליה חומשא מלגו דהוא שתות מלבר הרי שש בילים גדולות דהוא רובע קב גדול הרי עומר המדבר ששה רבעים ירושלמיים וסאה ליפורית עודפת על ירושלמית שתות מלבר כדאמר בעירובין (דף פג:) הרי עומר שהיה ששה רבעים ירושלמיים נכנס בחמש ליפוריים: נהוג למיפא . בפיסחא קפיזא קפיזא שלשת לוגין להוגדא לשומרו מן החימוץ: אמר לי'. כר' אליעזר סביר' לן דהסל מצרפן לחלה לאחר אפייתן והאידנא קיימא לן כר' אליעזר בחלה של אור דאין שורפין קדשים ביום טוב ולהשהותה אי אפשר ומשיקרא עליה שם אסור לאפותה דהא לאו לאכילה היא ולא קרינן עלה שם אלא עושה חררה קטנה אצל גדולה ואופה שתיהן וכשהוא רודה נותנן לכלי והוא מצרפס ונוטל הקטנה וקורא שם ומברך ומצניעה ושורפה משתחשך או למחר וכן הורה לנו רביט יעקב בן יקר: שנושכות זו את זו . שהן רחבות ועגולות כעין שלט וכשמדביקין זו אצל זו בתנור נושכות זו מזו הלכך חדא היא: אבל כעכין . קויילו"ש בלע"ז ארוכין וקצרין ואין נושכין זה מזה: טבלא שאין לה לבזבז . מסגרת ושפה סביב לה ורדה פת לתוכה מן התנור: מהו . שתצטרף לר' אליעזר: תנור מצרפן . [ב] אף תנור מצרפן אף על פי שלא נתנן לסל: ככרות של בבל כו'. אבל כעכין לא: **מתני'** רבן גמליאל אומר שלש נשים לשות כאחת . כל אחת מלא התנור ואין כאן חימוץ אף על פי שהאחת ממתנת עד שיאפו השתים: וחכמים אומרים . אין להקל כל כך שיהו לשות כאחת אלא שלש נשים עוסקות כל אחת בבצק שלה: אחת לשה . האחרונה לשה כשחבירתה האמצעית מקטפת והשלישית שלשה תחלה אופה וסידרא מפרש בגמרא: לא כל הנשים . יש עצלניות ומחמיצות אם ישהו כל כך ויש תנור שאינו חם מהר ויש עצים שאינם נבערים מהר: זה הכלל תפח . הבצק בידה שהיא רואה שרוצה לתפוח: תלטוש . ידיה במים צונן ותקטפנה ותצטנן: **גמ'** תנא לשה היא מקטפת . אדרבנן קאי הראשונה שקדמה ללוש מלא התנור קטן שלהן תחלה כשהיא מקטפת דהיינו עריכה שקורין אגטוורטי"ר וחברתה מתחלת ללוש עיסה שלה: מקטפת היא אופה . וזו הראשונה שהיתה מקטפת עכשיו וגמרה קיטופה היא אופה ונותנת לתנור וחבירתה שהיתה לשה מקטפת תחתיה והשלישית לשה וכשגמרה ראשונה לאפות גמרה אמצעית לקטף ואחרונה ללוש הרי האמצעית המקטפת אופה וחבירתה האחרונה מקטפת תחתיה והראשונה חוזרת ולשה שהיו תנורין קטנים ולא היתה מספקת [אלא] כמלא תנור: וכן חוזרות חלילה . חלילה לשון מחול סביב סביב: דנתי לפני רבן גמליאל . שהיה אומר כלל דבר בכל שלש נשים לשות כאחת וממתנת האחת עד שיאפו השתים: **מתני'** שיאור . שלא החמיץ כל צרכו: סידוק . כשהוא מחמיץ נעשין בו סדקין: קרני חגבים . סדק לכאן וסדק לכאן: זה וזה האוכלו בכרת . דקרני חגבים נמי סידוק הוי: ואיזהו שיאור · שפטור זה שאין בו סדק אבל הכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו ומתוך פחד ורתת פניו מכסיפין: **גמ'** חכמים דברייתא הוא ר' יהודה דמתני' וחכמים דמתני' הוא ר' מאיר: ה"ג בברייתא וחכמים אומרים אי זהו שיאור כקרני חגבים סידוק שנתערבו סדקין זה בזה וזה וזה האוכלו בכרת: והא אנן תנן . דר' יהודה פטר בשיאור דידיה דאע"ג דאמר ישרף לא מיחייב עלה לא מלקות ולא כרת: אימא לרבי מאיר זה וזה . בין שיאור דרבי יהודה דקרני חגבים בין סידוק חייבין כרת דתרווייהו לרבי מאיר סידוק נינהו: כמה סדקין מלמטה . בתוכו הלכך כי הוי למעלה כקרני חגבים הוי למטה כנתערבו סדקין:

מתני'

חמשת רבעים קמח . רש"י לא גרס ועוד משום דחמשה לוגין ליפוריס בלמגוס הוי כעיסת מדבר ור"ת מפרש דהייתו כר' יוסי דאמר בפ"ק דשבת (דף טו·) חמשה פטורים חמשה ועוד חייבין והיינו טעמא דר' יוסי דלאחר הפרשת חלה בעינן שיעור עריסותיכם*:

לא שנו אלא ככרות שנושכות זו את זו . תימה דלא משמע הכי במסכת חלה (פ"ב משנה ד) דתנן העושה עיסתו קבין פטור מן החלה עד שישוכו רבי אליעזר אומר אף הרודה וכו' אלמא לא בעי ר' אליעזר שישוכו ואי לא גרס אף אתי שפיר דמצי למימר דבעי תרתי שישוכו ויתנס לסל:

לשבות

מא א מיי' פ"ו מהל' ביכורים הלכה טו סמג עשין קמא טוש"ע י"ד סי' שכד סעיף א:

[וע"ע תוס' שבת טו. ד"ה רבי יוסי אומר ובעירובין פג: ד"ה שבעת]

מב ב מיי' פ"ה מהל' מלה הלכה יא סמג לאוין עט טור ש"ע א"ח סי' תנו ס"א:

מג ג ד טוש"ע א"ח סי' תנו ס"א:

מד ה ו מיי' פ"ו מהל' ביכורים הלכה טז יז סמג עשין קמא טוש"ע י"ד סי' שכה סעיף א:

מה ז מיי' פ"ה מהל' חמץ הלכה יג סמג לאוין עט טור ש"ע א"ח סי' תנט סעיף ב:

מו ח טור ש"ע שם:

רבינו חננאל

חמשת רבעים ועוד והן שיעור הקמח להוציא מהן חלה: **אמר רב** יוסף הני נשי דידן . כלומר בני בתאי נהגו למיפא קפיזא קפיזא בפסח שהוא מקבא מלוגנאה ואמר להו אביי נתרחקו מאיסור דחמץ ואפקעו תורת חלה · אמר ליה לא מפקעינן מחלה אלא עבדין כר' אליעזר דתנן ר' אליעזר אמר הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי אליעזר בככרות שנושכות זו את זו ונראות כאלו נכנסות זו בתוך זו ואפי' בענין שאין נושכות הסל מצרפן: **בעי ר'** ירמיה טבלא שאין לה לבזביז . פירוש לבזביז מסגרת מהו מי מצרפן לחלה דאויר כלי מצרף והא איכא אויר או דלמא תוך כלי מצרף והא לית ליה תוך ועלתה בתיקו: **תניא** רבי אליעזר אומר הסל מצרפן לחלה וקיימ' לן כותיה ר' יהושע אומר תנור מצרפן רשב"ג אומר ככרות נושכות זו את זו מצטרפות: **מתני'** ר"ג אומר שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור אחד זו אחר זו וזו אחר זו אע"פ שכולן (לשו)[יאפו] בתנו' אחד אחת מסיקה התנור ואופה והשניה אחריה והשלישי' אחריה וקמ"ל אע"פ שיהא הבצק שוהה כדי שלשה הסקות ושתי אפיות אינו בא לידי חמוץ ושוב לעשות כך אבל ארבע נשים ללוש כאחת לא נתברר כי התיר רשב"ג ללוש לקטף ולאפות אשה אחת והאחרת שלשה עשה ממהנת לה: **וחכמי'** אומרים ש' נשים עוסקות בבצק אות לשה וכשתתחיל לערוך אחרת לשה וזה שעורכת מסיקה ואופה וזו שלשה אחריה עורכ' וכשתתחיל הראשונה לאפות והשני' לערוך מתחלת השלישית ללוש נמצאת בבת אחת הראשונה אופה והשניה עורכת והשלישית לשה ואין אחת מהן ממתנת לחברתה אלא כולן עוסקות וזו היא ששנינו בחיצונה לשה היא מקטפת וחברתה לשה תחתיה מקטפת היא אופה וחברתה מקטפת תחתיה [והשלישית לשה] אופה היא לשה וחברתה אופה תחתיה [והשלישית מקטפת] וחוזרות הלילה כל זמן שעוסקות בבצק אינו בא לידי חמוץ: **ר'** עקיבא אומר לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים פויין זה הכלל תפח תלטוש בצונן ויש אומרים תפח: **שיאור** ישרף והאוכלו פטור סדוק ישרף והאוכלו חייב כרת כו' במשנתנו שנה לנו דברי ר' מאיר בלשון חכמים ובברייתא שנה לנו דברי ר' מאיר בלשון הכמים לרבי יהודה השיאור כקרני חגבים והסדוק שנתערבו סדקיו זה בזה ולר' מאיר שיאור שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו סידוק כקרני חגבים מ"ם שאין לך סדק מלמעלה שאין בו כמה סדקין מלמטה ובתרווייהו האוכל חייב כרת נמצא שיאור דר' יהודה סידוק לר' מאיר : **ת"ר** אי זהו (סידוק) [שיאור] כקרני חגבים סידוק שנתערבו סדקיו זה בזה וזה וזה האוכלו חייב כרת ואקשי' מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא ר' יהודה וכי ר' יהודה מחייב אקרני חגבים כרת והתנן שיאור ישרף והאוכלו פטור דברי יהודה ושני' איכא זה וזה כלומר בין סידוק כקרני חגבים בין סידוק שנתערבו סדקיו זה בזה לר' מאיר אחד הוא כל סדק זה וזה חייב כרת וקי"ל כר'

שבת טו: [חלה פ"ב מ"ו] עדיות פ"א [מ"ב]

[נ"ל דתנן] נדה ח. [חלה פ"ב מ"ד]

לעיל מג.

מכילתא ר' בא

[לעיל מג. מנחות נג. חולין כג:]

הגהות הגר"א

[א] גמ' רשב"ג אומר ככרות כו'. נ"ב הוא תנור והוא דברי ת"ק דמתני' דחלה ועיין תוס': [ב] רש"י ד"ה התנור מצרפן אף תנור כו'. נ"ב בירושלמי (פ"ב דחלה) איתא דוקא תנור ולא סל:

גליון הש"ס

גמ' מהו תוך כלי בעינן. עיין טורי אבן חגיגה כד ע"א ד"ה דאורייתא: מתני' לא כל הנשים. כעין זה יבמות קכ ע"ב:

מתני' *[א]ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת דברי ר"מ וחכמים אומרים בזמנו ר"א בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנן: גמ' *תניא ר"א בר צדוק אומר פעם אחת שבת אבא ביבנה וחל ארבעה עשר להיות בשבת ובא זונין ממונה של ר"ג ואמר הגיע עת לבער את החמץ והלכתי אחר אבא וביערנו את החמץ: מתני' [ב]ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבער ואם לאו מבטלו בלבו להציל מן *הנכרים ומן הנהר *ומן הלסטים ומן הדליקה ומן המפולת יבטל בלבו ולשבות שביתת הרשות יחזור מיד *[ג]וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש אם עבר צופים שורפו במקומו ואם לאו חוזר ושורפו *לפני הבירה מעצי המערכה ועד כמה הן חוזרין ר"מ אומר זה וזה בכביצה ר' יהודה אומר זה וזה בכזית וחכמים אומרים בשר קדש בכזית וחמץ [ג] בכביצה: גמ' ורמינהו ההולך לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ולשבות שביתת הרשות יחזור מיד א"ר יוחנן לא קשיא הא ר' יהודה הא רבי יוסי דתניא סעודת אירוסין רשות דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר מצוה והשתא דאמר רב חסדא מחלוקת בסעודה שניה אבל בסעודה ראשונה דברי הכל מצוה אפילו תימא הא והא ר' יהודה ולא קשיא הא בסעודה ראשונה הא בסעודה שניה תניא אמר רבי יהודה אני לא שמעתי אלא סעודת אירוסין אבל לא סבלונות אמר לו ר' יוסי אני שמעתי סעודת אירוסין וסבלונות תניא רבי שמעון אומר [ד]כל סעודה שאינה של מצוה אין תלמיד חכם רשאי להנות ממנה כגון מאי א"ר יוחנן כגון בת כהן לישראל ובת תלמיד חכם לעם הארץ דא"ר יוחנן בת כהן לישראל אין זווגן עולה יפה מאי היא אמר רב חסדא או אלמנה או גרושה או זרע אין לה במתניתא תנא קוברה או קוברתו או מביאתו לידי עניות איני והא א"ר יוחנן הרוצה שיתעשר ידבק בזרעו של אהרן כל שכן שתורה וכהונה מעשרתן לא קשיא [ה]הא בת"ח הא בעם הארץ ר' יהושע נסיב כהנתא חלש אמר לא ניחא ליה לאהרן דאדבק בזרעיה דהוי ליה חתנא כי אנא. רב אידי בר אבין נסיב כהנתא נפקו מיניה תרי בני סמיכי רב ששת בריה דרב אידי ור' יהושע בריה דרב אידי אמר ר"פ *אי לא נסיבנא כהנתא לא איעתרי אמר רב כהנא אי לא נסיבנא כהנתא לא גלאי אמרו ליה והא למקום תורה גלית לא גלאי כדגלי אינשי אמר רבי יצחק כל הנהנה מסעודת הרשות לסוף גולה שנא' °ואוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק וכתיב לכן עתה יגלו בראש גולים: ת"ר כל ת"ח המרבה סעודתו בכל מקום סוף מחריב את ביתו ומאלמן את אשתו ומייתם את גוזליו ותלמודו משתכח ממנו ומחלוקות רבות באות עליו ודבריו אינם נשמעים ומחלל שם שמים ושם רבו ושם אביו וגורם שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות מאי היא אמר אביי קרו ליה בר מחים תנורי רבא אמר בר מרקיד בי כובי רב פפא אמר בר מלחיך פינכי רב שמעיה אמר בר מך רבע: ת"ר לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח שאם מת או גולה מובטח לו שבניו ת"ח ואל ישא בת ע"ה שאם מת או גולה בניו ע"ה ת"ר לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח וישיא בתו לת"ח משל לענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל ולא ישא בת עם הארץ משל לענבי הגפן בענבי הסנה דבר כעור ואינו

תורה אור: °ואוכלים ... (עמוס ו)

רש"י

מתני' מבערין את הכל. בין חולין בין תרומה חוץ מכדי אכילתו לשבת אבל כל מה שעתיד לבער יבער: תרומה מלפני השבת. שאינו יכול להאכילה לא לגוים ולא לבהמת זרים ולהשהותה אי אפשר אבל חולין אין צריך לבער אלא בזמנו שיכול למצוא להן אוכלים הרבה: גמ' שבת. נשתהה שם שבת אחת: מתני' ההולך. בארבעה עשר: אם יכול. שיש שהות ביום: להציל מן הנכרים. את ישראל הנרדפין: יבטל בלבו. ולא יחזור ואפי' יש שהות דמדאורייתא סגי ליה בביטול בעלמא: לשבות שביתת הרשות. שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שביתה שם כדי שיהא לו משם ולהלן אלפים לילך למחר שם לדבר הרשות יחזור מיד אבל לקנות שביתת מצוה כגון שילך מחר חוץ לתחום לבית האבל או לבית המשתה היינו כהולך לשחוט את פסחו: שיש בידו בשר קודש. עמו בדרך ונפסל ביוצא שמחיצת קדשים קלים חומת ירושלים: אם עבר צופים. שם כפר שיכול לראות בית המקדש משם: שורפו במקומו. ולא הטריחוהו לחזור: ואם לאו חוזר ושורפו כו'. כדאמרן בכל שעה (לעיל כד.) בקודש באש תשרף דבמקום אכילתו שריפתו: זה וזה. חמץ דאמרן לעיל ונזכר שיש לו חמץ בביתו ובשר קודש שעמו: בכביצה. אבל בפחות גבי חמץ יבטל בלבו וגבי בשר קודש שורפו במקומו: גמ' סעודה שניה. כך הוא דרך החתנים לאחר סעודת אירוסין חוזר ומשגר סבלונות לארוסתו וסועד שם: אני לא שמעתי. שתהא מצוה אלא סעודת אירוסין לבדה אבל לא סעודת סבלונות: סבלונות. דורונות כלים נאים: בת כהן. צריכה להינשא לכהנים ולא לפגום משפחתה להינשא לישראל: אין זווגן עולה יפה. במזל טוב: מאי היא. מה עולה בידן: או אלמנה או גרושה או זרע אין לה. כדכתיב (ויקרא כב) ובת כהן כי תהיה לאיש זר וסמיך ליה ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה וגו': או קוברה. בלא זמן: תלמיד חכם. (א)הוא שבח לו אבל עם הארץ ואינו כהן גנאי הוא לו לאהרן ונענשים: לא גלאי. רב כהנא גלה מבבל לא"י כדאמר בהגוזל ומאכיל (ב"ק קיז.): לא גלאי כדגלו אינשי. שאר תלמידים יוצאין מדעתן ואני יצאתי על כרחי מחמת מרדין ואימת מלכות: ומאלמן את אשתו. שמבקש לימודו ואי אפשר לו וגולה למזונות והרי אשתו באלמנות חיות: גוזליו. יתומין: ותלמודו משתכח. שאינו עסוק לחזור עליו: ומחלוקות רבות באות עליו. מחמת ששכח תלמודו או הקפות שמקיף מחנוני לסעודותיו: קרו ליה. לבנו: מרקיד בי כובי. כדרך הליצנים שמשחקין ומרקדין בחנויות להשקותן בשכרן: מלחיך פינכי. קערות: מך רבע. מקפל לבושו ורובץ וישן כך דרך המשתכרין אינו מספיק לילך לביתו ולשכב על מטתו אלא מקפל לבושו תחתיו וישן: מך. כמו בר חמרא מוך שקיך וגני (*תענית דף ז:). ואינו

תוספות

לשבות שביתת הרשות. פ"ה שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שביתה שם ולילך.ד' אלפים לדבר הרשות וקשה א"כ תיקשי למ"ד בפ' בכל מערבין (ערובין לא.) אין מערבין אלא לדבר מצוה וכו' לר"י דה"פ לשבות שביתת הרשות שהולך לשמוח בפסח בבית אוהבו או קרובו: אם עבר צופים. פי' בקונט' שם כפר וקשה לר"י א"כ ה"ל למימר וכמדתו לכל רוח כדתניא בפ' מי שהיה טמא (לקמן צג:) איזהו דרך רחוקה מן המודיעין ולחוץ וכמדתה לכל רוח ואור"י דבתוספתא דמכילתין מפרש בהדיא איזהו צופים הרואה ואין מפסיק פי' כל מקום סביב ירושלים שיכול לראותו משם: ושורפו לפני הבירה. פ"ה כדאמר פ' כל שעה (דף כד.) בקודש באש ישרף במקום אכילתו שריפתו וקשה לר"י אי דאורייתא הוא מה לי עבר צופים ומ"ל לא עבר צופים וי"ל דמן התורה יכול לשורפה בכ"מ שירצה דבפרק כל שעה (ג"ז שם) לא מרבינן אלא פסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים אבל שאר קדשים שנאכלים לזרים לא מרבינן ומה שהצריכו חכמים לשרוף הני דהכא לפני הבירה היינו גזירה אטו קדשי קדשים: לפני הבירה. בזבחים בפ' טבול יום (דף קד:) פליגי מאי בירה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מקום יש בהר הבית ובירה שמו ר"ל אמר כל הבית כולו הוי בירה שנאמר *אל הבירה אשר הכינותי: וחכמים אומרים בשר קודש בכזית וחמץ בכביצה. אומר ריב"א דמפרש בירושלמי משום דבשר קודש לית ליה תקנה בביטול החמירו בכזית אבל חמץ אית ליה תקנה בביטול לא החמירו עד כביצה: תניא א"ר יהודה. תימה אמאי לא מייתי תניא נמי הכי מהך דהכא לרב חסדא: אמר

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ג מהל' חמץ הלכה ג סמג עשין לט טוש"ע א"ח סי' תמד סעיף א:

מח ב מיי' שם הל' ט טוש"ע שם סעיף ז:

מט ג מיי' פרק יט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ח:

מט [ג] [מיי' פ"ג מהל' חמץ הל' ט טוש"ע א"ח סי' תמד סעיף ז]:

נ ד מיי' פ"ה מהלכות דעות הלכה ב:

נא ה מיי' פכ"א מהל' אסורי ביאה הלכה לא סמג לאוין קכו טור ש"ע אה"ע סי' ב ס"ח:

רבינו חננאל

כר' מאיר דשנה לן תנא בלשון דחכמים: מתני' ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין הכל מלפני השבת דברי ר' מאיר ר' אליעזר אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנן וקיי"ל כר' אלעזר בר' צדוק: תניא ר' אלעזר ברבי צדוק אומר פעם אחת שבת אבא ביבנה וחל ארבעה עשר להיות בשבת כו': מתני' ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ונזכר כו' ורמינהי ההולך לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ולשבות שביתת הרשות יחזור מיד והכא קתני במתני' יבטל בלבו מכלל שאין מחייבין אותו לחזור ושנינ' מתני' ר' יוסי היא דסבר סעודת אירוסין מצוה וביעור חמץ נמי מצוה מיהו ביעור חמץ אפשר לקיימת בביטול חמץ וישלים סעודת אירוסין שנמצא מקיים שתיהן. ובריית' ר' יהודה דסבר סעודת אירוסין רשות כגון שביתת הרשות ולדברי הכל חייב לחזור מיד דתניא סעודת אירוסין רשות דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר מצוה והשתא דאמר רב חסדא מחלוקת בסעודה שניה אבל בסעודה ראשונה אפי' ר' יהודה מודה דמצות אפי' תימא מתני' ר' יהודה ובסעודה ראשונה שהיא מצוה ברייתא בסעודה שנית שהיא רשות:

תניא אמר ר' יהודה אני לא שמעתי אלא סעודת אירוסין בלבד אמר ר' יוסי אני שמעתי סעודת אירוסין וסבלונות: ירושלמי לשבות שביתת הרשות לשבות אצל ר' או מי שהוא גדול ממנו אמר ר' יוסי בר בון גדול השלום שהוקש לשני דברים שחייבין עליהן כרת מילה ושחיטת פסח: תניא א"ר אלעזר כל סעודה שאינה של מצוה אין תלמיד חכם רשאי ליהנות ממנה כגון מאי א"ר יוחנן כגון בת כהן [לישראל] או בת תלמיד חכם אצל עם הארץ לפי שאין זיוונן עולה יפה כדכתיב ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע. אמר רב כהנא אי לא נסיבנא כהנתא לא גלאי ומעשה דרב כהנא מפורש בהגוזל בתרא כי שמטיה לקועיה להוא גברא וערק לארץ ישראל: אמר ר' יצחק כל הנהנה מסעודת הרשות לסוף גולה שנא' אוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק וכתיב בתריה לכן עתה יגלו בראש גולים: ת"ר תלמיד חכם המרבה סעודתו בכ"מ לסוף מחריב את ביתו ומאלמן את אשתו ומייתם גוזליו ותלמודו משתכח ומחלוקות רבות [באות] עליו ודבריו אינן נשמעין ומחלל שם שמים ושם אביו ושם רבו וגורם שם רע לו ולבניו עד סוף כל הדורות וקרו לו בר מיחם תנורא וכו

מסורת הש"ס (גליון)

[לעיל דף יג. ודף כ:]

[תוספתא פ"ג]

פ"א הגיים פ"א ל"ג

לקמן דף פה: ברכות דף מט:

[עי' פירש"י לקמן פ"א: ד"ה נטמא וכו' לפני הבירה וכו']

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה תלמיד חכם שבח הוא לו:

[עי' תוס' לקמן דף קיג. ד"ה אמר]

[ברכות נט.]

[נ"ל ולבנות]

עין משפט
נר מצוה

נב א מיי׳ שם הל׳ לב טוש״ע שם סי׳ :
נג ב מיי׳ פי״א מהל׳ עדות הלכה ב סמג לאוין ריד טור ש״ע ח״מ סימן לד סעיף יז :
נד ג מיי׳ פי׳ מהל׳ גזלות הלכה ו סמג עשין עג טוש״ע ח״מ סי׳ רל סעיף ב :
[וע״ע תוס׳ קדושין ח. ד״ה ר״כ וכ״ב קי. ד״ה ולא ובחולין קלג. ד״ה ר״כ]
נה ד מיי׳ פ״ה מהלכות ברכות הל׳ ח סמג עשין כז טוש״ע א״ח סי׳ קפד סעי׳ ו וסי׳ קצ ס״ד:

ואינו מתקבל: תנו רבנן לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם לא מצא בת תלמיד חכם ישא בת גדולי הדור לא מצא בת גדולי הדור ישא בת ראשי כנסיות לא מצא בת ראשי כנסיות ישא בת גבאי צדקה לא מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי תינוקות ולא ישא בת עמי הארץ מפני שהן שקץ ונשותיהן שרץ *ועל בנותיהן הוא אומר °ארור שוכב עם כל בהמה תניא ר׳ אומר עם הארץ אסור לאכול בשר (בהמה) שנאמר °זאת תורת הבהמה והעוף כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר בהמה ועוף וכל שאינו עוסק בתורה אסור לאכול בשר בהמה ועוף: אמר רבי אלעזר עם הארץ מותר לנוחרו ביום הכיפורים שחל להיות בשבת אמרו לו תלמידיו ר׳ אמור לשוחטו אמר להן זה טעון ברכה וזה אינו טעון ברכה: אמר רבי אלעזר עם הארץ אסור להתלוות עמו בדרך שנאמר °כי היא חייך ואורך ימיך על חייו לא חס על חיי חבירו לא כל שכן אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן עם הארץ מותר לקורעו כדג אמר רבי שמואל בר יצחק ומגבו: תניא אמר רבי עקיבא °כשהייתי עם הארץ אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור אמרו לו תלמידיו רבי אמור ככלב אמר להן זה נושך ושובר עצם וזה נושך ואינו שובר עצם: תניא היה רבי מאיר אומר כל המשיא בתו לעם הארץ כאילו כופתה ומניחה לפני ארי *מה ארי דורס ואוכל ואין לו בושת פנים אף עם הארץ מכה ובועל ואין לו בושת פנים: תניא רבי אליעזר אומר *אילמלא אנו צריכין להם למשא ומתן היו הורגין אותנו תנא רבי חייא כל העוסק בתורה לפני עם הארץ כאילו בועל ארוסתו בפניו שנאמר °תורה צוה לנו משה מורשה אל תקרי מורשה אלא *מאורסה גדולה שנאה ששונאין עמי הארץ לתלמיד חכם יותר משנאה ששונאין עובדי כוכבים את ישראל ונשותיהן יותר מהן: תנא שנה ופירש יותר מכולן תנו רבנן ששה דברים נאמרו בעמי הארץ אין מוסרין להן עדות ואין מקבלין ממנו עדות ואין מגלין להן סוד ואין ממנין אותן אפוטרופוס על היתומים ואין ממנין אותן אפוטרופוס על קופה של צדקה ואין מתלוין עמהן בדרך ויש אומרים אף אין מכריזין על אבידתו ותנא קמא *זמנין דנפיק מיניה זרעא מעליא ואכיל ליה שנאמר °יכין וצדיק ילבש: וכן מי שיצא וכו׳: *למימרא דרבי מאיר סבר כביצה הוא דחשיב ורבי יהודה סבר כזית נמי חשיב ורמינהי *עד כמה הן מזמנין עד כזית ורבי יהודה אומר עד כביצה אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה אביי אמר לעולם לא תיפוך התם בקראי פליגי הכא בסברא פליגי התם בקראי פליגי רבי מאיר סבר °ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה *ואכילה בכזית ורבי יהודה סבר ואכלת ושבעת אכילה שיש בה שביעה ואיזו זו בכביצה הכא בסברא פליגי דרבי מאיר סבר חזרתו *כטומאתו מה טומאתו בכביצה אף חזרתו בכביצה ור׳ יהודה סבר חזרתו כאיסורו

ואינו מתקבל. לשומעים: גדולי הדור. אנשי מעשה וצדיקים: בת גבאי צדקה. שאין ממנין אלא אם כן טובים ונאמנין: נשותיהן שרץ. שאינן זהירות במצות: עם כל בהמה. שדומות לבהמה שאין להן לב להבין: כי היא חייך ואורך ימיך על חייו לא חס. ללמוד תורה ולחיות: על חיי חבירו לא כל שכן. ויש לדאג שמא יהרגנו: ומגבו. דתו לא חיי כדאמרינן בשחיטת חולין (דף כח:) קרעו כדג מטמא באהל מיד ואף על גב שמפרפר ואמר רבי שמואל בר רב יצחק ומגבו: אילמלא צריכין אנו להם. למזונותינו ולעזרתם היו הורגין אותנו: כאילו בא על ארוסתו בפניו. שמבייש: מאורסה. לכל קהילות יעקב: שנה ופירש. תלמיד ששנה ופירש מן התורה ויודע כמה תלמידי חכמים מגנים את עמי הארץ וכמה הם שפלים בעיניהם שונא יותר מכולם: אין מוסרין לו עדות. אין מזמנין אותו לשמוע דבר להעיד עליו: ואין מגלין לו סוד. שום דבר סתר לפי שהולך רכיל ומגלה: על היתומין. שחשוד על הגזל: המוצא אבידה חייב להכריז. כדאמרי׳ באלו מציאות (ב״מ כח.) ועם הארץ לאו אחיך הוא דאינו עושה מעשה עמך: מזמנין. שלשה שאכלו כאחת דתנן חייבין לזמן ואין רשאין ליחלק: ואכלת ושבעת. מהאי קרא נפקא לן ברכת (הזימון) בברכות (דף מה:): חזרתו. ומדרבנן היא ואשיעור טומאתו אסמכוה וטומאת אוכלין בכביצה: כאיסורו

אמר רב כהנא אי לאו דנסיבי כהנתא לא גלאי. משמע שלא היה כהן והא דאמרינן בפ״ק דקדושין (דף ח.) רב כהנא שקל סודרא בפדיון הבן בשביל אשתו היה נוקט כדאמרינן בפ׳ הזרוע (חולין דף קלג.) רב כהנא הוה אכיל בשביל אשתו והא דאמר בפרק ערבי פסחים (לקמן קיג.) א״ל רב לרב כהנא פשוט נבילתא בשוקא ושקול אגרא ולא תימא כהנא [וגברא] רבא אנא לא בשביל שהיה כהן אלא שכך היה שמו: לא מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי תינוקות. משמע דגבאי צדקה עדיפי ממלמדי תינוקות והא דאמר בפרק השותפין (ב״ב ה:) והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע אלו גבאי צדקה ומצדיקי הרבים ככוכבים אלו מלמדי תינוקות נ״ל דזוהר הרקיע עדיף מזוהר כוכבים: מה ארי דורס ואוכל. פר״ת דורס ואוכל ואין ממתין עד שתמות אף עם הארץ אינו ממתין עד שתתפייס*:

ויש אומרים אף אין מכריזין על אבידתו. וא״ת מאין יודע שהיא של ע״ה *ואור״י כגון שיירא של ע״ה עוברת ואינו שנפל מהם והשתא משמע דדוקא אין מכריזין על אבידתו אבל לגזול בידים לא אע״ג דלית ליה האי סברא דבסמוך אפשר דנפיק מיניה ברא מעליא ותימה לר״י אמאי ממונו אסור השתא גופו מותר שמותר לקורעו כדג ממונו לא כל שכן דהא״ג אמר בהגוזל בתרא (ב״ק קיט.) ובע״ז (דף כו.) גבי מוסר לאמן דלית ליה סברא דאפשר דנפיק מיניה ברא מעליא וגר׳ לר״י דלעיל איירי במכיר וטופר להכעיס דה״ל הריגתו כמו פיקוח נפש שהוא לסטין וחשוד על הדמים דאי לאו הכי היאך מותר להורגו ביום הכפורים שחל להיות בשבת הלא אפילו נכרי אסור וכן משמע הלשון על חייו אינו חס דמכיר וטופר דיש הרבה עניני ע״ה כדמוכח בסוטה בפ׳ היה נוטל (דף כב.) ואור״י דמה שאנו מקבלים עדות מע״ה כדאמר בפרק חומר בקדש (חגיגה כב.) כמאן מקבלים האידנא סהדותא מע״ה כרבי יוסי: ואבלת זו אכילה. נראה דהני שיעורי כזית וכביצה דלא הוי אלא אסמכתא וכן פ״ה בפרק מי שמתו (ברכות כ:) גבי הא דאמר בן מברך לאביו ומוקי לה כגון דאכל האב שיעור דרבנן ופ״ה שם דהיינו כזית וכביצה דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה וכן מוכח התם דקאמר לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם ואכלת ושבעת וברכת והן מדקדקים על עצמם בכזית וכביצה וקשה דבפרק ג׳ שאכלו (שם מח.) אמר ינאי מלכא ומלכתא כרכי ריפתא בהדי הדדי אמר מאן יהיב לן גברא דמברך לן אייתוהו לרבי שמעון בן שטח וכו׳ שתה ובריך להו וקאמר רבי שמעון בן שטח לגרמיה הוא דעבד דלעולם אינו מוציא אחרים ידי חובה עד שיאכל כזית דגן משמע דאם אכל כזית דגן היה מוציא אחרים ואי כזית דרבנן היכי מפיק להו הא אמר דלא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא ואור״י דהיינו דוקא קטן אינו מוציא אותו שאכל שיעור דאורייתא אבל גדול אפילו לא אכלי כלל יכול להוציא אחרים מדאורייתא: הדרן עלך אלו עוברין

רבינו חננאל

ובר מרקיד בי טבא ובר מלחך פנכי ובר מך רבעי: תניא ר׳ אומר עם הארץ אסור לאכול בשר שנאמר זאת תורת הבהמה. אמר ר׳ אלעזר עם הארץ מותר לנוחרו ביום הכפורים שחל להיות בשבת אמרו לו תלמידיו כו׳ ואסור להתלוות עמו בדרך: ת״ר גדולה שנאה ששונאין עמי הארץ תלמידי חכמים כו׳ ונשותיהן כו׳ שנה ופירש יתר מכולן: ת״ר ששה דברים נאמרו בעמי הארץ אין מוסרין להם עדות ואין מקבלין מהן עדות ואין מגלין להם את הסוד ואין ממנין מהם אפוטרופין על היתומים ואין ממנין אותן אפוטרופין על קופה של צדקה ואין מתלוין עמהן בדרך ויש אומרים אף אין מכריזין על אבדתן ות״ק זימנין דנפיק מיניה זרעא מעליא יכין וצדיק ילבש:

מתני׳ וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש אם עבר צופים שורפו כו׳ פי׳ שם מקום שעומד שם וצופה בכל צד שורפו במקום שנזכר ואם לא עבר הצופים חוזר כו׳ עד כמה חוזרין ר״מ אומר בין חמץ בין בשר קדש כביצה ר׳ יהודה אומר זה וזה בכזית וחכמים אומרים בשר קדש כזית וחמץ (כטתבת) [כביצה] ואקשי׳ ורמינהי עד כמה מזמנין עד כזית ר׳ יהודה אומר עד כביצה מכלל דלר״מ כזית חשוב ולר׳ יהודה כביצה ומשני׳ ר׳ יוחנן מוחלפת השיטה כלומר חלף דברי ר׳ מאיר לר׳ יהודה ודברי ר׳ יהודה לר׳ מאיר כי תני מדבריהם על דבריהם. אביי אמר לעולם לא תפוך והתם בענין זימון בקראי פליגי ר״מ סבר ואכלת אכילת ושבעת זו שתיה ומצינו אכילה ייית ור׳ יהודה סבר לא בעינן אכילה שיש בה שביעה ולא תהיה פחות מכביצה והכא בסברא פליגי ר״מ מקיש ליה לטומאה מה טומאה בכביצה אף חזרתו בכביצה ר׳ יהודה אומר כנותר

מסורת הש״ס
[עירובין נה:]
[כמון ז״ל]
[סנהדרין ל ע״ב]
דברים לג
[ברכות מ. סנהדרין נט]
[ב״ק קיט.]
איוב כז
[ברכות מט:]
ברכות דף מה. יומא דף עט:
דברים ח
[יומא פא.]
[לקמן קכא.]

תורה אור
דברים כז
ויקרא יא
דברים ל
דברים לג

גליון הש״ס
גמ׳ אמר ר״ע כשהייתי ע״ה. עי׳ כתובות סב. ע״ב תוס׳ ד״ה דהוא נטע

[וע״ע תוס׳ חולין כא. ד״ה הדורס ותוס׳ ב״ק טו: ד״ה דרס]
[וע׳ תוס׳ ב״מ כב: ד״ה אי דליכא]
[אולי צ״ל אלמלי ביו״ד עי׳ תוס׳ מגילה כח. ד״ה אלמלא]

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ח מהל' י"ט הל' יח כ סמג לאוין עה טוש"ע או"ח סי' תסח סעיף ג ד:

רש"י

כאיסורו. של חמץ ובשר קודש נמי משנפסל ביוצא אסור באכילה: יקרות וקפאון. איידי דאיירי בירושלים ביציאות שעריה דקתני וכן מי שיצא מירושלים כו' פתח בהא פרשתא דבעינן למימר קמן שעתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים: אור שיקר בעולם הזה. כשחמה מאירה בגבורתה ואורה גדול אותו אור חשוב ויקר שלא יהא קפוי וקל לעולם הבא כל דבר קל קרי קפוי כמו על המים ויצף הברזל מתרגמינן וקפא פרזלא (מלכים ב ו): בני אדם שיקרים. עשירים וחשובים והינן טובים למקום: איתנגיד. גוע ופרחה רוחו: עליונים למטה. אותן שהיו כאן חשובים ראיתי קלים: ואנן. תלמידי חכמים היכי איתינן התם: הרוגי מלכות ותו לא. לא היתה בהן מעלה אחרת שיחשבו עליה אלא זו בלבד: הרוגי לוד. שני אחים היו שמסרו עצמן *על ישראל שהודו על עצמן הריגת בת מלך שהיו מטילין אותה על כל ישראל: עד שעה שהסוס רץ ומציל. כשיעור מרוצת הסוס עד חצי היום ולשון מציל שצילו תחתיו שכל שעות היום חמה נוטה לצדדין וצל האדם וצל הבהמה נוטה לצידו כשחמה במזרח צל האדם למערב אבל בחצי היום חמה עומדת באמצע הרקיע בראש כל האדם וצל הסוס תחתיו בפי' ר' מכיר זצ"ל מצאתי: כל מצילות. כלומר שתולין לסוס לנוי ולקשקש לשון מצלתים (ד"ה א יג): יהיה קודש לה'. שיתנדבו ישראל נדבותיהן למקדש: כל ביזה שיבוזו ישראל. מן הנכרים ביום אחד עד חצות יהיו קודש לה' שיביאום נדבה למקדש: הסירות כמזרקים. אף הסירות יהיו של כסף ושל זהב שתהא שם ביזה רבה להקדש: מאי והיה הסירות כמזרקים. הא במצילות הסוס ליכא הקדש כולי האי: דמיתעתרי ישראל. יתעשרו ישראל ובשורה אחרת היא: כנעני. לא יהיו צריכין גזברין לעשות סחורה בנכסי הקדש לפי שיהא שם עושר גדול מן הביזה: בא אברהם והזהיר את יצחק. שהשביע לאליעזר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני (בראשית כד): ויצחק את יעקב. לא תקח אשה מבנות כנען (שם כח): כולו הטוב והמטיב. שאין שם בשורה רעה: למידרשיה בפירקא. קרייה דיו"ד ה"י דארבע אותיות דרשיה וטעמיה התלויים בו: לעלם כתיב. זה שמי לעלם חסר וי"ו לשון העלמה: כתיב זה שמי לעלם. בהעלמה וכתיב זה זכרי דמשמע קרייה ולא העלמה לשון אחר כיון דכתב זה שמי פשיטא דזה זכרי היאך יקרא אלא בשמו: לא כשאני נכתב. שני שמות לימדו שם הכתיבה ושם הקרייה:

מסורת הש"ס: [לקמן קכא.] · ב"ב י: · [תענית יח:] · [מ"ק כח. כתובות עז: ב"ב י.] · [ב"ב עה.] · [ברכות נד.] · [נכתב ביו"ד ה"י ונקרא ביו"ד ה"י כך הוא נכון וכ"ה בילקוט שמות רמז קע"ה] · יבמות יג: · חולין יח: [קיז.]

גמרא

תורה אור

*כאיסורו מה איסורו בכזית אף חזרתו בכזית תניא ר' נתן אומר זה וזה כשתי ביצים ולא הודו לו חכמים °והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון מאי יקרות וקפאון א"ר אלעזר זה אור שיקר בעולם הזה וקפוי לעולם הבא ר' יוחנן אמר אלו נגעים ואהלות שיקרין הן בעוה"ז וקפויין הן לעולם הבא ור' יהושע בן לוי אמר אלו בני אדם שיקרין הן בעולם הזה וקפויין הן לעוה"ב *כי הא דרב יוסף בריה דר' יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד כי הדר אמר ליה אבוה מאי חזית אמר ליה עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה אמר לו בני עולם ברור ראית ואנן היכי התם כי היכי דאיתו אנן הכא הכי איתינן התם ושמעתי שהיו אומרים *אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתן (ומאן) נינהו אילימא ר"ע וחביריו משום הרוגי מלכות ותו לא אלא הרוגי לוד °ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש לה' מאי מצלות הסוס א"ר יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים עד שהסוס רץ ומציל ר' אלעזר אמר כל מצילות שתולין לסוס בין עיניו יהיה קדש לה' ור' יוחנן אמר כל ביזה שבוזזין ישראל עד שעה שהסוס רץ ומציל יהיה קדש לה' בשלמא למאן דאמר כל ביזה שבזזו ישראל היינו דכתיב °והיה הסירות בבית ה' כמזרקים לפני המזבח אלא למ"ד בהנך תרתי מאי והיה הסירות בבית ה' מילתא אחריתי קאמר דמתעתרי ישראל ומתנדבי ומייתי בשלמא למ"ד ביזה היינו דכתיב °ולא יהיה כנעני עוד בבית ה' צבאות אלא למ"ד הנך תרתי מאי ולא יהיה כנעני א"ר ירמיה °אין כאן עני וכנעני מנלן *דאיקרי תגר דכתיב °וירא שם יהודה בת איש כנעני מאי כנעני אילימא כנעני ממש אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק בא יצחק והזהיר את יעקב ויהודה אזיל ונסיב אלא אמר רבי שמעון בן לקיש בת גברא תגרא דכתיב °כנען בידו מאזני מרמה ואיבעית אימא מהכא °אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ: °והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד אטו האידנא לאו אחד הוא אמר רבי אחא בר חנינא לא כעולם הזה העולם הבא העולם הזה *על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת לעולם הבא כולו הטוב והמטיב ושמו אחד מאי אחד אטו האידנא לאו שמו אחד הוא א"ר נחמן בר יצחק לא כעולם הזה העולם הבא העולם הזה נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת אבל לעולם הבא כולו אחד *נקרא ביו"ד ה"י ונכתב ביו"ד ה"י *סבר רבא למדרשה בפירקא א"ל ההוא סבא לעלם כתיב ר' אבינא רמי כתיב °זה שמי לעלם *וזה זכרי לדור דור אמר הקב"ה לא כשאני נכתב אני נקרא נכתב אני ביו"ד ה"א ונקרא אני באל"ף דל"ת:

זכריה יד · [נ"ל מאן] · שם · שם · שם · בראשית לח · הושע יב · ישעיה כג · זכריה יד · קדושין עא. · שמות ג · ס"א וכתיב

הדרן עלך אלו עוברין

מתני' *מקום *שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין או ממקום שאין עושין למקום שעושין *נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם ואל

רש"י

מקום שנהגו. עד חצות. חצי היום: שלא לעשות. כדי שלא יהא טרוד במלאכה וישכח ביעור חמצו ושחיטת הפסח ותקון מצה לצורך הלילה דמצוה לטרוח מבעוד יום כדי להסב מהר כדאמר בפ' בתרא (דף קט.) חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו: ואל

תוספות

מקום שנהגו. אור"י בשם ריב"א דמפרש בירושלמי מאי שנא ערבי פסחים משאר י"ט משום דזמן הפסח מחצות ואילך ואף יחיד קאמר התם בשאר ימות השנה ביום שמביא קרבן אסור במלאכה ופריך אם כן יהא, כל היום אסור כמו יחיד שמביא קרבנו ומפרש התם משום דראוי להקריב משחרית אבל פסח אינו יכול להקריבו אלא אחר חצות כדנפקא לן מבין הערבים ופריך אם כן קרבן תמיד שהוא לכל ישראל וקרב בכל יום יהא בכל יום אסור במלאכה ומשני שאני תמיד שהתורה הוציאה מן הכלל דכתיב ואספת דגנך ואם כל ישראל יושבים ובטלים מי יאסוף להן דגן ומשמע התם דמדאורייתא אסורה ונראה דאף בזמן הזה דליכא הקרבה כיון שנאסר אז אסור לעולם. העושה

הדרן עלך אלו עוברין

גליון הש"ס

גמ' אר"י אין כאן עני. עי' שבת סג ע"א רש"י ד"ה לא יחדל:

רבינו חננאל

כנותר מה נותר איסורו בכזית דאכילה כתיב ביה אף חזרתו: וכיון שהזכיר אם לא עבר הצופים חוזר דש"מ עד הצופים מירושלים הוא חשוב הוצרך מהאי קרא והיה ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש לה' ואמר ר' יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים עד שעת שהסוס רץ ומציל פי' חצי היום שהצל של סוס תחתיו ומפני זה פתח והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון פי' ר' אלעזר אור שהוא יקר בעולם הזה כלו כדכתיב (משלי ו כג) כי נר מצוה ותורה אור וכתיב (שמואל א ג א) ודבר ה' היה יקר בימים ההם קפוי הוא מצוי לעולם הבא וכל דבר מצוי ביד הרבים בזול הוא דכתיב (יואל ג א) ביום ההוא אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו ר"ש לקיש. דרשו בתלמוד נגעים ואהלות שהוא יקר עכשיו כו' ור' יוחנן אמר אלו בני אדם שנראין בעולם הזה יקרים ונכבדים קפויים הם לעולם הבא כי הא דיוסף בריה דר' יהושע בן לוי חלש כאלו פרחה נשמתו איתפח אמר ליה אבוה מאי חזית אמר ליה עולם הפוך ראיתי עליונים למטה כלומר היקרים החשובים בעולם הזה כדכתיב (ישעיה יג יב) אוקיר אנוש מפז ואדם מכתם אופיר ראיתי אותם תחתונים במדרגה התחתונה והיורדים בעולם הזה ראיתי בעליה למעלה מאלו אמר ליה בני עולם ברור ראית כלומר האמת שם הוא שהוא לשם עליון הוא העיקר אמר ליה ואנו אנה מקומנו אמר ליה אנו חשיבותינו התם כי הכא ושמעתי אשרי מי שיבא לכאן ותלמודו בידו יש מי שאומר שגורס על פה כי הלך וגרסתו עמו ויש מי שמפרש מי שיבא כאן ומעשיו מיסדים ותלמודו שקיים כל מה שלמד נמצא כאלו הביא ראיותיו עמו והרוגי מלכות אין כל בריה ולשון יכולה במחיצתן ואסיקנא לאו ר"ע וחבריו דהללו מעלתן גדולה וזולתי מצות הריגתם אלא שני אחים שהיו בלוד בשעה שנמצאת בת קיסר הרוגה ובקשו להרוג כל יהודי בשבילה ואמרו שני האחים אנו הרגנוה כדי להציל כל ישראל ונהרגו הן וכו': והיה ה' למלך [על כל הארץ] ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד [יהיה] ה' אחד שאין שם בשורה רעה שצריך לומר ברוך דיין האמת אלא הטוב בבל שהכל טוב שאין שם רע ושמו אחד כר"נ בר יצחק דאמר בעולם הזה שמי נכתב ביוד הא ונקרא באלף דלת אבל בעולם הבא כלו אחד כשאני נכתב כך אני נקרא: רבה סבר למדרשה בפירקא ולגלותו א"ל ההוא סבא וה שמי לעלם חסר ו' כתיב כלומר עלמיה [וזה] זכרי כשאני נקרא עכשיו באלף דלת ובעולם [הבא] בשמי שנא' זה שמי לעולם:

הדרן עלך ואלו עוברין

מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין כו' ומתמהי' מאי אר"א ערבי פסחים אפי' כל ערובה נמי דתניא העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה

ואל ישנה אדם מפני המחלוקת כיוצא בו *המוליך פירות שביעית *ממקום שכלו למקום שלא כלו או ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב לבער ר' יהודה אומר צא והבא לך אף אתה: גמ' *מאי איריא ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי דתניא העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם התם מן המנחה ולמעלה הוא דאסור סמוך למנחה לא הכא מחצות אי נמי התם סימן ברכה הוא דלא חזי אבל שמותי לא משמתינן ליה הכא שמותי נמי משמתינן ליה גופא העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה ובמוצאי שבת ובמוצאי יו"ט ובמוצאי יום הכפורים ובכל מקום שיש שם נידנוד עבירה לאתויי [א] תענית ציבור אינו רואה סימן ברכה לעולם: ת"ר *יש זריז ונשכר ויש זריז ונפסד יש שפל ונשכר ויש שפל ונפסד זריז ונשכר דעביד כולי שבתא ולא עביד במעלי שבתא זריז ונפסד דעביד כולי שבתא ועביד במעלי שבתא שפל ונשכר דלא עביד כולי שבתא ולא עביד במעלי שבתא שפל ונפסד דלא עביד כולי שבתא ועביד במעלי שבתא אמר רבא *הני נשי דמחוזא אע"ג דלא עבדן עבידתא במעלי שבתא משום מפנקותא הוא דהא כל יומא נמי לא קא עבדן אפילו הכי שפל ונשכר קרינן להו רבא רמי כתיב °כי גדול עד שמים חסדך וכתיב °כי גדול מעל שמים חסדך הא כיצד כאן בעושין לשמה וכאן בעושין שלא לשמה וכדרב יהודה (א) *דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה: תנו רבנן המצפה לשכר אשתו וריחים אינו רואה סימן ברכה לעולם שכר אשתו מתקולתא ריחייא אגרתא אבל עבדה ומזבנה אישתבוחי משתבח בה קרא דכתיב °סדין עשתה ותמכור: ת"ר המשתכר בקנים ובקנקנים אינו רואה סימן ברכה לעולם מאי טעמא כיון דנפיש אפחזייהו שלטא בהו עינא: תנו רבנן *תגרי סימטא ומגדלי בהמה דקה וקוצצי אילנות טובות °ונותנין עיניהן בחלק יפה אינו רואה סימן ברכה לעולם מאי טעמא דתהו ביה אינשי: ת"ר ד' פרוטות אין בהן סימן ברכה לעולם שכר כותבין ושכר מתורגמנין ושכר יתומים ומעות הבאות ממדינת הים בשלמא שכר מתורגמנין משום דמיחזי כשכר שבת ומעות *יתומים נמי לאו בני מחילה נינהו מעות הבאות ממדינת הים משום *דלאו כל יומא מתרחיש ניסא אלא שכר כותבין מאי טעמא א"ר יהושע בן לוי כ"ד תעניות ישבו אנשי כנסת הגדולה על כותבי ספרים תפילין ומזוזות שלא יתעשרו *שאילמלי מתעשרין אין כותבין: ת"ר *כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העוסקין במלאכת שמים לאיתויי מוכרי תכלת אינן רואין סימן ברכה לעולם ואם עוסקין לשמה רואין: בני ביישן [ז'] נהוג דלא הוו אזלין מצור לצידון במעלי שבתא אתו בנייהו קמיה דר' יוחנן אמרו לו אבהתין אפשר להו אנן לא אפשר לן (ב) אמר להו כבר קיבלו אבותיכם עליהם שנאמר °שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך: בני חוזאי נהגי דמפרשי חלה מארוזא אתו ואמרו ליה לרב יוסף אמר להו ניכלה זר באפייהו איתיביה אביי *°דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור

אי

רש"י

ואל ישנה אדם. בגמרא פריך ממקום שאין עושין למקום שעושין ואיהו נמי אל ישנה וליעבד והא אמרת נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם: המוליך פירות שביעית ממקום שכלו. לחיה מן השדה וחייבין בני המקום לבערן מן הבית והוליכן זה למקום שלא כלו ובני אותו מקום עדיין אוכלין הכנוסין בבית: חייב לבער. משום חומרי מקום שיצא משם: צא והבא לך אף אתה. מפרש בגמרא: גמ' מאי איריא ערבי פסחים. דקתני עד חצות במנהגא מכלל דמחצות ולהלן אסור ולמה ליה למיתני חצות לאשמעינן הך דיוקא הא כל ערבי ימים טובים אסירי: מן המנחה. תשע שעות ומחצה: סמוך למנחה. קודם לכן: נידנוד עבירה. רמז עבירה: תענית צבור. אסור במלאכה במסכת תענית (דף יב:) כשהיו מתענין על הגשמים אבל שאר תענית צבור לא כדאמר שמואל אין תענית צבור בבבל (לקמן דף נד:): במוצאי שבתות. משום כבוד שבת שמוסיפין מחול על הקדש: זריז. בעל מלאכה: שפל ונשכר דלא עביד כולה שבתא ולא במעלי שבתא. ואע"ג דלאו לשום מצוה מיכוין מצוה שלא לשמה מיהא הויא דאמרינן לקמן יעסוק אדם במצוה ואפי' שלא לשמה: ה"ג ואע"ג דהאי דלא קעבדן כו': עושין לשמה. מעל שמים ושלא לשמה עד לשמים דמצוה מיהא קא עביד כדרב יהודה: מתקולתא. טוטלת מאזנים בידה ומהלכת בשוק להשכירן לכל הצריכין דשכר מועט הוא ומתבזה אשתו על שכר מועט: אגרתא. שכר ריחיים שמשכירין טורח גדול ושכר מועט אבל קונה ריחיים ומוכרן הרי הוא כשאר פרקמטיא: בקנים. כל מקלות דקים קרי קנים שעושין מהן גדרות ומחילות: אפחזייהו. נפח שלהן: תגרי סימטא. יושבין ומוכרין בשוק ועין שולטת בהן: ומגדלי בהמה דקה. הכל צווחין עליהן: וקוצצי אילנות טובות. למוכרן לעצים הכל תמיהים ומלעיזין עליהם ומתוך כך עין שולטת בהן ולעקת בני אדם: ונותנין עיניהם בחלק יפה. כשחולקים עם אחרים תמיד מקפידין ליטול חלק יפה: מתורגמנין. שעומדין לפני החכם בשבתות ושומעין מפיו ומשמיעין לרבים: ומעות יתומין. למחילת שכר: ממדינת הים. משלח ספינותיו תמיד במקום סכנה: תכלת. לצילית: אינן רואין. כדאמרן שאם יתעשרו לא יהו עסוקין: ואם עוסקין לשמה. להיות המצוה מצויה לצריכין לה: רואין. דהואיל ולשמה עושין לא יניחו בשביל עשרן: מצור לצידון. יום השוק של צידון בע"ש והם מחמירים על עצמן שלא ליבטל מצרכי שבת: הוה אפשר להו. להמנע מן השוק שעשירים היו: מארוזא. אורז:

דסרכי

תוספות

העושה מלאכה במוצאי שבתות. אור"י דאיתא בירושלמי הכי הני נשי דנהיגי דלא למעבד עבידתא באפוקי שבתא לאו מנהגא עד דתיתפני סידרא מנהגא פי' (ג) שישלים התפלה מנהג כשר והא איירי נמי הכא: וכאן בעושים שלא לשמה וכדרב יהודה. תימה (דרב) גופיה אמר בפ"ב דברכות (ד' יז.) כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא ואור"י דהתם איירי כגון שלומד כדי להתיהר ולקנטר ולקפח את חביריו בהלכה ואינו לומד ע"מ לעשות אבל הכא איירי דומיא דההיא דלעיל יש שפל ונשכר דלא עביד כוליה שבתא ולא במעלי שבתא שאין מתכוון לשום רעה אלא מתוך עצלות אפ"ה גדול עד שמים חסדו*: מתקולתא. מטוה לכך קורא אותה מתקולתא לפי שנשכרת לשיעור משקל מטוה כדתנן בכתובות (ד' סד:) כמה היא עושה לו משקל ה' סלעים ופר"ח שהיא מתבזה על כך שהיא מגלה זרועותיה בשעת טוויה: ומגדלי בהמה. וקשה לר"ת דאמר (בחולין ד' פד:) הרוצה שיתעשר יעסוק בבהמה דקה ואמר נמי עשתרות שמעשרות את בעליהן וי"ל דהתם בחורשין: כותבי ספרים. אור"י בשם ריב"א דדוקא הכותבים כדי למכור עליהן בקשו דלעולם ימצאו לוקחין כדקתני הן ותגריהם אבל על המשכירים עצמן לבעלי בתים לא בקשו שלא היו מקפחים פרנסתן שלא ימצאו כל כך להשתכר: *דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב. וא"ת והיכי אתי למיטעי תיפוק ליה דמפריש ממין על שאין מינו וי"ל דבבלול איכא למיטעי דלית ביה משום מין על שאין מינו כדפי' בפ' כל שעה (לעיל לה.) ואיכא למיחש שתהא עיסה רובה אורז במקום אחד ויפריש מאותו צד על צד אחר:

אי

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פ"ז מהל' שמטה ויובל הל' יב:
ג ב טוש"ע או"ח סי' רנא סעיף א:
ד ג ד מיי' פ"ח מהל' י"ט הל' יז ופ"ו מהל' ת"ת הל' יד טוש"ע או"ח סי' הפסח סעיף ח וטוש"ע י"ד סי' רלד סעיף מג:
ה ה מיי' פכ"ג מהל' שבת הלכה ה סמג עשין כט טוש"ע או"ח סי' רנא סעיף י:
ו ו מיי' פ"ה מהלכות תעניות הלכה ד טוש"ע או"ח סי' תקעה סעיף ג:
[עי' תוס' תענית ז. ד"ה וכל העושה ותוס' ברכות יז. ד"ה כעושה]
ז ז מיי' פ"ג מהל' ת"ת הלכה ב ופ"י מהלכות תשובה הלכה ה סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כ:
ז [ו] [מיי' פ"ל מהל' שבת הלכה יג טוש"ע או"ח סי' רמח סעיף ג]:
ח ח מיי' טוש"ע י"ד סי' ריד סעיף א ב:

מסורת הש"ס

[עי' תוס' לקמן נג. ד"ה ממקו'] — [עי' תוס' לקמן נה. ד"ה מאן איריא] — [תוספתא דיבמות פ"ד] — [שבת לג:] — סנהדרין קה: ערכין טז: סוטה כב: מז. הוריות י: נזיר כג: — [תוספתא דבכורים פ"ב ושם איתא שמשים] — [ב"מ כב:] — [מגילה ג:] — [תוספתא דבכורים פ"ב] — נדרים טו. פא: [מגילה ה:] — עיין לקמן — [פי' תוס' מגילה כח. ד"ה ותלמוד]

הגהות הב"ח

(א) גמרא וכדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה: (ב) שם לא אסבר לן מאי אמר להו: (ג) תוס' ד"ה העושה וכו' פי' עד שישלים:

הגהות הגר"א

[א] גמרא לאתויי תענית צבור. נ"ב כצ"ל:

רבינו חננאל

ברכה לעולם ושני' התם עד המנחה ולמעלה הכא מחצות אי נמי התם ברכה לא חזי הכא בערב הפסח העושה מלאכה מחצות היום ולמעלה זולתי שהתירו להם חכמים משמתינן ליה: גופא העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים ובמוצאי שבתות ובמוצאי ימים טובים מן המנחה ולמעלה ובתענית צבור אינו רואה סימן ברכה לעולם. תוספתא בתחלת יבמות יש זריז ונשכר ועביד מלאכה כל יום ואינו עושה שבת מן המנחה ולמעלה זריז ומפסיד שעושה כל השבוע ובערב שבת שפל ונשכר שאינו עושה מלאכה לא בכל השבוע ולא בערב שבת שפל ומפסיד כל השבוע יושב ובערב שבת עושה מלאכה: גדול מעל שמים חסדך אלו העושין לשמה כי גדול עד שמים חסדך אלו העושין שלא לשמה שאע"פ שעושין שלא לשמה יש להם חסד כדרב יהודה אמר רב דאמר לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה: המצפה לשכר אשתו כדי להתפרנס ממנו. פי' מתקן משקל המטוה שטווה בכל יום ושכר הרחים שכירות מפני שהוא דבר מועט אינו רואה סימן ברכה בזה הדרך: ת"ר ארבע פרוטות הן אין בהן ברכה שכר ברכה שבקשו עליהן אנשי כנסת הגדולה מלפני הקב"ה שלא יתעשרו שכר מתורגמנין הדרשנין שדורשין בשבת לצבור ועושין להן פסיקה נראה באלו שכר שבת הוא והנושא והנותן במעות של יתומים קרוב לשכר ורחוק להפסד פעמים שאינו מדקדק היטב היטב ויתמי לאו בני מחילה נינהו ומעות הבאות ממדינת הים פעמים שילך [לאבוד] הכל בבת אחת כיון שנטבעה הספינה: ת"ר כותבי ספרים תפלין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העוסקין במלאכת שמים לאתויי מוכרי תכלת אין רואין סימן ברכה ואם עוסקין לשמה מתברכין: בני בישן נהוג שלא לילך בצידון בערב שבת ובאי בניהן ואמרו לו לר' יוחנן אבותינו היו עשירים ולא היו צריכים לעשות מלאכה בערב שבת ואנו עניים מהו לילך ולישא וליתן אמר להם כבר קבלו אבותיכם עליהם דכתיב ואל תטוש תורת אמך ופי' בירושלמי ני לפרש בים שאלוהו ואמר להם משום דסבר אסור לפרש בים הגדול אבל זה אפי' נדר נשאל ומתירין לו ולא אסר אלא דסבר אסור לפרש בים: בני בי תוזאי נהגו להפריש חלה מן האורז שאינו חייב בחלה

ואסק

גליון הש"ס גמ' ונותנין עיניהן בחלק יפה. עיין מ"ק כ"ח ע"ב סד"ה וליטול

אי אתה רשאי להתירן בפניהם אמר לו ולאו מי איתמר עלה אמר רב חסדא בכותאי כותאי מאי טעמא משום דמסרכי מילתא הנך אינשי נמי סרכי מילתא אלא אמר רב אשי חזינן אי רובן אורז אכלי לא ניכלה זר באפייהו דילמא משתכחא תורת חלה מינייהו ואי רובן דגן אכלי ניכלה זר באפייהו דילמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב גופא דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהן אמר רב חסדא בכותאי עסקינן וכ"ע לא והתניא רוחצין שני אחין כאחד ואין רוחצין שני אחין בכבול *ומעשה ביהודה והלל בניו של רבן גמליאל שרחצו שניהם כאחד בכבול ולעזה עליהן כל המדינה אמרו מימינו לא ראינו כך ונשמט הלל ויצא לבית החיצון ולא רצה לומר להן מותרין אתם יוצאים בקורדקיסון בשבת ואין יוצאין בקורדקיסון בשבת בבירי *ומעשה ביהודה והלל בניו של רבן גמליאל שיצאו בקורדקיסון בשבת בבירי ולעזה עליהן המדינה ואמרו מימינו לא ראינו כך ושמטום ונתנום לעבדיהן ולא רצו לומר להן מותרין אתם ויושבין על ספסלי נכרים בשבת ואינן יושבין על ספסלי נכרים בשבת בעכו *ומעשה *בר"ש בן גמליאל שישב על ספסלי נכרים בשבת בעכו ולעזה עליו כל המדינה אמרו מימינו לא ראינו כך נשמט על גבי קרקע ולא רצה לומר להן מותרין אתם בני מדינת הים נמי כיון דלא שכיחי רבנן גבייהו ככותים דמו בשלמא ספסלי נכרים משום דמחזי כמקח וממכר בקורדקיסון נמי דילמא משתלפין ואתי לאיתויינהו ארבע אמות ברשות הרבים אלא רוחצין מאי טעמא לא כדתניא *עם הכל א"ם רוחץ *חוץ מאביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו ור' יהודה מתיר באביו מפני כבוד אביו והוא הדין לבעל אמו ואתו אינהו וגזור בשני אחין משום בעל אחותו תנא *תלמיד לא ירחץ עם רבו ואם רבו צריך לו מותר כי אתא רבה בר בר חנה אכל דאייתרא עול לגביה רב *עוירא סבא ורבה בריה דרב הונא כיון דחזינהו כסייה מינייהו אתו ואמרו ליה *לאביי אמר להו שוינכו ככותאי ורבה בר בר חנה לית ליה הא דתנן נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם *אמר אביי הני מילי מבבל לבבל ומארץ ישראל לא"י אי נמי מבבל לא"י אבל מא"י לבבל לא כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוותייהו רב אשי אמר אפילו תימא מא"י לבבל *הני מילי היכא דאין דעתו לחזור ורבה בר בר חנה דעתו לחזור הוה א"ל רבה בר בר חנה לבניה בני לא תאכל לא בפני ולא שלא בפני אני שראיתי את ר' יוחנן שאכל כדי הוא ר' יוחנן לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו אתה לא ראית אותו לא תאכל בין בפני בין שלא בפני ופליגא דידיה אדידיה דאמר רבה בר בר חנה סח לי רבי יוחנן בן אלעזר פעם אחת נכנסתי אחר ר"ש בן רבי יוסי בן לקוניא לגינה

ונטל

רש"י

דסרכי מילתא. של קולא ומזלזלין יותר: הנך אינשי נמי. כיון דלא גמרי: סרכי מילתא. קושיא היא דאתו לאימטויי מחלה אף מדגן: המפריש מן האורז על הדגן אוכל טבלים דלא חל השם על האורז ולא ניתקן הדגן והמפריש מן הדגן על האורז מאכיל טבל לכהן שאין השם חל על הדגן בשביל האורז שהרי אינו מחוייב ונמצא שאין זו חלה אלא טבל: רוחצין שני אחים כאחד. ואין כאן משום פריצות דנימא מתוך שמצוין יחד ועכשיו רואין ערומים זה את זה נותנין עין איש באחיו למשכב זכור: ואין רוחצין כו'. כלומר אין נוהגים שני אחים לרחוץ כאחד: בכבול. מקום: קורדקיסין. אשקפונ"ש רחבים ולא חיישינן דילמא משתלפי ואתי לאיתויינהו ארבע אמות ואין דרך בני בירי לצאת בקורדקיסין שהן נוהגין בהן איסור: ספסלי נכרים. שהן מוכרין בהן סחורה ולא חיישינן לחשדא: ככותאי דמי. דכיון דלא גמירי ולאו מקום תורה הוא סרכי מילתא: מאביו וחמיו. מתוך שרואהו ונזכר שמשם יצא נותן לבו להרהור וכן בחמיו נותן לבו שילתה אשתו מכאן וכן בבעל אחותו נמי איכא הירהורא: משום כבוד אביו. שמשמשו במרחץ: ואתו אינהו. בני כבול: תלמיד לא ירחץ עם רבו. שצריך להתבייש מכבודו וממוראו: ואם היה רבו צריך לו. שישמשנו במרחץ: אכל דאייתרא. חלב שבכפיפת הקיבה שהקיבה כפופה ועשויה כקשת ואותו חלב שבמקום היתר אוכלין בני ארץ ישראל ובני בבל נוהגין בו איסור: שוינכו ככותאי. דאמרינן לעיל דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהן ואוקמה רב חסדא בכותאי: הני מילי מבבל לבבל. מעיר לעיר בבבל דכיון דלא כייפי להדדי אם ישנה מנהגן לעיניהן יש כאן מפני המחלוקת וכל שכן מבבל לארץ ישראל אל ישנה את מנהג המקום מפני המחלוקת: אבל מארץ ישראל לבבל. אם ישנה את המנהג בבבל אין כאן מחלוקת דהא כייפינן לבני א"י דאינהו סמיכי ובבבל לא סמיכי: עבדינן כוותייהו. כלומר אם בא אין משם לכאן אין להם לשנות מנהגם אלא עושין כמקומן: אפילו תימא מארץ ישראל לבבל. אל ישנה: לא תאכל. דאייתרא:

וגטל

תוספות

אי אתה רשאי להתירן בפניהן. תימה א"כ היאך התיר ר' בית שאן בפ"ק דחולין (דף ו:) ותירץ רבינו נסים במגילת סתרים דהאי דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור היינו שיודעים שהן מותרים והם רוצים להחמיר על עצמן וכן משמע לישנא דברים המותרים אבל דברים שנוהגים מחמת טעות שסבורים שהוא אסור והוא מותר יכול להתיר בפניהם וכן משמע בהדיא בירושלמי *וא"ת א"כ אמאי קאמר דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב כיון דידעי שהוא פטור וי"ל דלאו כ"ע ידעי וא"ת דמשמע דווקא בבני המדינה או בכותאי אינו רשאי להתיר אבל בפני חכמים או שלא בפניהם מותר ואמאי והא תנן נותנין עליו חומרי מקום שילא משם ושהלך לשם ואור"י דמתניתין איירי במנהג חשוב שהנהיגו ע"פ ת"ח והכא מיירי שנהגו בני המדינה מעצמם וכן הנהו דמייתי ודאייתרא דלקמן קים ליה דהוי מנהג חשוב ור"י מסתפק במנהג שאינו חשוב דיכולין להתיר בפני ת"ח אם יכול להתיר להם כדמשמע לקמן ולא רצו לומר להם מותרים אתם משום דבני המדינה חשוב להו ככותאי אבל לתלמידים משמע שהיו אומרים מותרין אתם או דילמא יכול להתיר לעצמו בפניהם אבל להם אינו יכול להתיר וה"ק לא רצה לומר להם מותרים אתם ומה שהחמרתם לא מחמת איסור אלא מחמת מנהג טעות ולתלמידים היה מתיר לעצמו בפניהם אבל לא להם ורשב"א אומר דלא קשה ממתני' דרב אשי דמוקי מתני' באין דעתו לחזור ובכותאי אפילו דעתו לחזור אסור ולאביי דמוקי ה"מ מבבל לא"י אבל מא"י לבבל עבדינן כוותייהו ובכותאי אפילו מא"י לבבל אסור והנהו נמי דמייתי הוו מא"י לבבל:

כיון דאנן כייפינן להו וכו'. קשה לר"ת דבפ"ק דסנהדרין (דף ה.) אמר פשיטא מהכא להתם מהני דהכא שבט והתם מחוקק משמע דבני בבל עדיפי ותירץ דה"מ לאפקועי ממונא אבל לענין איסור והיתר וסמיכה בני א"י עדיפי שלומדים תורה ברבים ואמרינן (ב"ב דף קנח:) אוירא דארץ ישראל מחכים*:

עבדינן כוותייהו. לא עבדי (א) כוותייהו ה"ל למימר ומשום פ"ק דחולין (דף יח:) נקט הכי דקאמר התם כי סליק רבי זירא אכל מוגרמת דרב ושמואל ופריך ולית ליה לרבי זירא נותנין עליו חומרי מקום וכו' ומשני אביי הני מילי וכו' אבל מבבל לארץ ישראל כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוותייהו: רבה בר בר חנה דעתו לחזור הוה. ובחולין נמי מתרץ רבי זירא אין דעתו לחזור הוה קצת קשה דהשתא נגדרין קתני (ב) וחומרי מקום שילא משם בדעתו לחזור וחומרי מקום שהלך לשם באין דעתו לחזור:

אני

עין משפט נר מצוה

ט א טוש"ע אה"ע סי' כג סעיף ו בהג"ה:

י ב מיי' פ"ה מהל' ת"ת הלכה ו טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף טו:

יא ג מיי' פ"ח מהלכות י"ט הלכה כ סמג לאוין עה טוש"ע או"ח סי' תסח סעיף ד:

[וע"ע תוספות עירובין קא: ד"ה רבי יוסי]

ס"א ברבי גמליאל

[וע"ע תוס' חולין יח. ד"ה כיון]

מסורת הש"ס

[תוספתא דמ"ק פ"ב]

[תוספתא דמ"ק שם]

[ג"י שם]

[ובמס' שמחות פי"ג]

[בהלכות הג' אויא וברא"ש כגי' עויא]

*אבות רפ"ג

חולין יח:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה עבדי' כוותייהו לא עבדי כוותן ס"ל למימר: (ב) ד"ה רבה וכו' וחומרי מקום:

רבינו חננאל

ואסקינ' אמר רב אשי חזינן אי רובא דבני האי אורז אכלי לא ניכלה זר באנפייהו כי היכי דלא תשתכח תורת חלה מינייהו ואי רובא חיטי ושערי אכלי ניכלה זר להאי חלת האורז באפייהו כדי שיתברר להם שאין בה תורת חלה דחיישינן דלמא אתו לאפרושי חלה מן עיסה של אורז על עיסה של חטין דאתו למימר כיון שכלן חייבין בחלה מין אחד מהן זה פוטר את זה: גופה דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם אוקמה רב חסדא בכותאי מאי טעמא משום דסדכי אומרין הלא דבר פלוני היינו נוהגין בו איסור והיה מותר כן גם דבר זה מותר הוא ויבואו להתיר האיסור לפיכך כל דבר שנהגו בו איסור אין מתירין אותו להם ולאו כותאי בלבד אלא אפי' מקום שאינן בני תורה וחיישינן כי האי גונא אין מתירין להם כגון כבול שנהגו שלא לרחוץ שני אחים כאחד ונכנסו יהודה והלל בני ר"ג לרחוץ כאחד ולעזה עליהם כל המדינה אמרו לא ראינו כך מימינו ונשמט הלל ויצא לבית החיצון ולא רצה לומר מותרים אתם וכן בבירי נהגו שלא לצאת בשבת בקורדקייסין פי' מנעל שאין לו עקב והוא סנדי ויצאו יהודה והלל בקורדקייסין בשבת ולעזה המדינה עליהם כו' וכן בעכו נהגו שלא לישב על ספסלי גוים בשבת ונזדמן לרשב"ג וישב בשבת בעכו על ספסלי גוים שיש להם בחנויות ולעזה עליו המדינה וכו' הנה אלו כלן לא רצו לומר להם מותרין אתם ושני' בני מדינת נמי כיון דלא שכיחי רבנן גבייהו אתו למסרך ולהתיר כמו שאמרנו על הכותים. שני אחים מאי טעמא כדתניא עם הכל אדם רוחץ חוץ מאביו וחמיו ובעל אמו והוא הדין לבעל אחותו וגזרו על שני אחים כאחד משום בעל אחותו: תנא תלמיד לא ירחוץ עם רבו ואם רבו צריך לו מותר. ירושלמי ר' אלעזר בשם ר' אבון כל דבר שאינו יודע שהוא מותר וטעה בו באיסור נשאל ומתירין לו וכל דבר שיודע שמותר ינהג בו באיסור נשאל ואין מתירין לו. כל הדברים תלוי אותן במנהג נשים דנהגן דלא למעבד עובדא ביומא דירחא מנהגא דלא עבדי באפוקי שבתא עד דתתפני סדרא ובשני ובחמישי עד דתתפני תעניתא מנהגא: כי אתא רבה בר בר חנה בבבל אכל השומן דאייתרא דנהגו בבבל איסור כדגרסינן באלו טרפות [דף נ] דאקשתא של קיבה כ"ע לא פליגי דאסור והוא החלב שעליה מלמעלה דאייתרא אויא א"ר אמי מקמצין והכא בבבל נהגו בו איסור שמעיה דר' חנינא הוה קאי קמיה [דר' חנינא] אמר קמוץ (יהבו ליה) [והב לי] דאיכול חויית דהוה מחסם א"ל בבלאי את (פום) [תפום] שדי עול לגבי רבה בר בר חנה רב אויא ורבה בר נתן כדחזנהו כסייה להא דאיתרא דהוה אכיל ליה אמר להו אביי כותאי שוינכו שאין מתירין בפניהם דברים שנהגו בהן איסור ורבה בר בר חנה היכי עביד הכי והתנן נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם והנה בבבל שהוא שם עתה איסור היו נוהגין בה ופריק רב אשי דעתו לחזור הוה ומי שדעתו לחזור אין נותנין עליו חומרי אותו מקום שהלך לשם. אמר ליה רבה בר בר חנה לבריה אני שראיתי את ר' יוחנן דאכל דאיתרא כדאי הוא ר' יוחנן למסמך עליה לפניו ושלא בפניו אתה לא תאכל לא בפני ולא שלא בפני מכלל שתבא מכה אחר שיראה מי שעשה מעשה אע"פ שהוא עושה כמותו אחרים אין סומכין עליו בפניו וכל שכן שלא בפניו. איני והא איהו דאמר סח לי

עין משפט נר מצוה

[כרכות פ"א הלכה ס]

יב א מיי' פ"ד מהל' שמיטה הלכה ג:

יג ב מיי' פ"ח מהלכות י"ט הלכה כ סמג לאוין עה טוש"ע או"ח סי' תסח סעיף ד:

רבינו חננאל

יונתן בן אלעזר דאיתו ר' שמעון בן יוסי בן לקוניא שנטל ספיחי כרוב ואכל ונטל ונתן לי אמר אני שראיתי את ר' שמעון בן יוחאי שאכל ספיחי כרוב בשביעית כדי היא לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו אתה בפני אכול שלא בפני אל תאכל וס"ל פליגי דידיה אדידיה: מאי ר' שמעון דתנן בתרומות פ"ט ר' שמעון אומר כל הספיחי' אסורין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירקות השדה וחכמים אומרים כל הספיחים אסורין ר' שמעון וחכמים אית להו האי דר' עקיבא דתניא הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו אמר ר' עקיבא מאחר שאין זורעין מהיכן אוספין מכאן לספיחים שאסורין פי' הן לא נזרע ומאי שאינו זורע ודאי שאינו אוסף אלא אפי' הספיחים שצמחו לא נאסוף אותם מכאן לספיחים שאסורין לאוספן בשביעית וכולי עלמא ספיחים אסורין ובספיחי כרוב פליגי רבנן סברי גזרינן ספיחי כרוב אטו שאר ספיחים חשיבי דאם נתיר ספיחי כרוב שמא יתירו הן שאר ספיחים ואמרו מאי שנא ספיחי כרוב משאר כל הספיחים הוא ור' שמעון סבר לא גזרינן דהא אין כיוצא בהן בירקות השדה דניחא אתי לאחלופי בהו תני בהני הלכך לא גזרינן. ומצינו במשנת ר' שמעון אומר כל הספיחין אסורין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירקות שדה מכלל שספיחי כרוב מותרין. ונראה בגמרא ר' חמא בר עוקבא בשם ר' יוסי בר חנינא אומר מפני שהן אסורין לגדל אמהות יהו אסורין. אמר ר' שמואל כל ירק אתה יכול לעמוד בין חדש בין ישן ברם הכא שלא ילך ויביא מן האיסור ויאמר מן האמהות הבאתי לכאורה ר' שמעון אומר כל הספיחי' מותרין משמע. ותו גרסינן ר' שמעון בן יוחאי הוה עבר בשמיטתא חמא חד מלקט שביעית אמר ליה אסור אמר ליה ספיחין אינון ולית אנת דשרי אמר ליה ולית חברי חלוקין עלי וקרא עליו ופורץ גדר ישכנו נחש ואע"ג דאיכא לשנויי כי ספיחי כרוב היו מיהו כי מעיינת ביה בקצירת ספיחים חלקו כדתניא ספיחי שביעית אין תולשין אותן ביד אבל חורש כדרכו ובהמה רועה כדרכה מר סבר גזרינן ומר סבר לא גזרינן: מתני' ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין כו' אקשינן אהא דתנן ואל ישנה אדם מפני המחלוקות וכי ממקום שאין עושין למקום שעושין אל ישנה אלא עושה והא אנן תנן נותנין עליו חומרי מקום שיצא לשם ובאותו מקום אין עושין ומשני אביי ר... דתנן אל ישנה ארישא דקתני ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין אל ישנה ממנהג המקום שבא בו אלא ישב ולא יעשה. רבא אמר לעולם אסיפא ההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנין עליו חומ... מקום שיצא משם וישב ולא יעשה ואם תאמר אל ישנה מפני המחלוקות שיבאו לומר כי הוא שישב בטל סבור הוא כי המלאכה אסורה והללו שעושין עוברין ואתו לאינצויי הכי רוצה לומר אין בזה מחלוקות כי י... לומר הרואה אותו יושב ובטל אומר אין לו מלאכה לעשות ולאו משום שאומר שהמלאכה אסורה הלא תראה כמה בני אדם יושבין ובטלין מאנשי המקום בעצמו אומר פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא ול... משום דמלאכה אסורה סבירא להו דקאמרי דבטל: אמר ליה רב ספרא לר' אבא כגון אנא דידענא בקביעא דירחא ובני מקומי עושין שני ימים כי בעינא למיסק לארץ ישראל דלא עבדי אלא יום א...

בישוב

גמרא

ונטל ספיחי כרוב ואכל ונתן לי ואמר לי בני בפני אכול שלא בפני לא תאכל אני שראיתי את ר"ש בן יוחי שאכל כדי הוא ר' שמעון בן יוחי לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו אתה בפני אכול שלא בפני לא תאכל מאי ר"ש *דתניא רבי שמעון אומר כל הספיחים *אסורין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירק השדה וחכ"א °כל הספיחין אסורים ותרוייהו אליבא דר' עקיבא דתניא °הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו א"ר עקיבא וכי מאחר שאין זורעין מהיכא אוספין מכאן *לספיחין שהן אסורין במאי קא מיפלגי רבנן סברי גזרינן ספיחי כרוב אטו שאר ספיחי דעלמא ור"ש סבר לא גזרינן ספיחי כרוב אטו ספיחי דעלמא: ההולך ממקום וכו': בשלמא ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם ואל ישנה אדם מפני המחלוקת ולא ליעביד אלא ממקום שאין עושין למקום שעושין אל ישנה אדם מפני המחלוקת ונעביד הא אמרת נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם וחומרי מקום שיצא משם אמר אביי ארישא רבא אמר לעולם אסיפא והכי קאמר °אין בזו מפני שינוי המחלוקת מאי קא אמרת הרואה אומר מלאכה אסורה *מימר אמרי כמה בטלני הוי בשוקא א"ל רב ספרא לרבי אבא °כגון אנן דידעינן בקביעא דירחא

ביישוב

רש"י

ונטל ספיחי כרוב. בשביעית לאחר זמן הביעור: כדי. ראוי: בפני אתה יכול לסמוך עלי הואיל וראיתי את ר"ש שאכל והיינו פלוגתא דידיה אדידיה דלעיל אמר לא תאכל אפי' בפני והכא קאמר דאע"ג דלאו בר סמכא הוא ולאו מגמריה ומסבריה קא שרי ליה סמכינן עליה מיהא בפניו משום דחזיא לגברא רבה דאכיל: כל הספיחין אסורין. בשביעי' מזמן הביעור ואילך: חוץ מספיחי כרוב. עלין היוצאין מקלח הכרוב: שאין כיוצא בהן בירק השדה. משרשין הן גדילין והרי הן כאילן שמוסיף ענפים על ענפים ולאו בכלל שאר ספיחים נינהו וכל שאר ספיחים מזרע הנחבט ונופל לארץ הוא אבל ספיחי כרוב אינו כן אלא עליו גדילין בענפים ולא אסר' תורה אלא ספיחים מעין זריעה כדכתיב הן לא נזרע וגו' כך שמעתי וקשיא לי חדא דכי האי גוונא לא קרי ספיחים אלא הגדילים מזרע הנחבט ונופל לארץ קודם לקיטה ועוד אילנות בשביעית מי לא נהגא בהן נמי קדושה ונראה בעיני דטעמא משום דכרוב אינו כלה לחיה כל ימות החורף וגימגום: א"ר עקיבא. למה נאמר ולא נאסוף מאחר שאין אנו זורעין מה יאספו לימד על הספיחים שאסורין וה"ק הן לא נזרע והגדילין מאיליהן לא נאסוף: גזרינן ספיחי כרוב אטו ספיחין דעלמא. דאע"ג דאין ביעור לכרוב דהא מתקיים כל ימות הגשמים ספיחין דידיה אסורין דלא נימא טעמא משום דאין בספיחי' איסור שביעית ואתו למישרי שאר ספיחים: ארישא. ואל ישנה דמתני' ארישא קאי ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין: רבא אמר לעולם אסיפא. והכי משמע מתני' או ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ולא ליעבד דהא דקי"ל בעלמא אל ישנה אדם ממנהג העיר אינו אלא מפני המחלוקת וכאן אין מחלוקת(א): דמאי אמרת. הרואה אותו בטל יאמר זה אומר שהמלאכה אסורה וחלוק על כולנו לא יאמר הכי אלא יאמר מלאכה אין לו שהרי כמה בטלנין יש בשוק כל ימות השנה:

בייבוב

תוספות

אני ראיתי את ר"ש שאכל. תימה לר"י דאמר בירושלמי* ר"ש חזא להדא גברא מלקט ספיחי כרוב בשביעית א"ל מאי האי א"ל ולאו את הוא דשרית א"ל ולאו חבראי פליגי עלי קרי עליה פורץ גדר ישכנו נחש וכן הוות ליה והשתא כיון שבעצמו היה אוכל למה היה כועס על אחרים שהיו אוכלין וסומכין על הוראתו וי"ל דמ"מ לא היה רוצה שעמי הארץ יסמכו עליו כל זמן שלא פסקו הלכה כמותו:

כל הספיחים אסורין חוץ מספיחי כרוב. פי' רש"י דלאחר ביעור מיירי ואין ביעור נוהג בכרוב לפי שאין השורש כלה בארץ ולא קרינן ביה כלה לחיה מן השדה וקשה לר"י א"כ אמאי איצטריך קרא דלא נאסוף תיפוק ליה דכתיב ולבהמתך ועוד מאי שנא דלא מפיק אלא ספיחי כרוב ה"ל למעוטי כל הני דפ"ז דשביעית (משנה ב) דתנן עיקר הלוף (ב)הבוטה *וכרכינה אין להן ביעור ועוד מאי שנא דרבנן גזרי הכא ספיחי כרוב אטו שאר ספיחים ובכל הנהו דהתם לא גזרי ועוד הקשה ריב"א דלעיל קתני ונכנסתי לגינה אחריו ונטל ספיחי כרוב ואכל משמע שתלשן מן הקרקע והי' מהן הרבה מחוברין וא"כ איירי קודם ביעור ועוד הקשה ר"ת דאמרינן בפ"ק דמנחות (דף ה:) (ג) מה למנחת העומר שכן מתיר חדש בשביעי' ספיחים כר"ע דאמר ספיחי' אסורים ובפסח של שביעית היא קודם ביעור שאז תבואה אינה כלה בשדה ואדרבה היא במילואה וביעור לא היה אלא בשמינית כשהיא כלה לחיה מן השדה ועוד דקאמר ותרוייהו אליבא דר"ע (ד) ורבנן נמי לא פליגי אדרשה דכלה לחיה בשדה ומודו רבנן דספיחים אסורים אחר ביעור דבסיפרי קאמר אמילתא דרבנן דפליגי אדר' עקיבא אמרת לנו לא נזרע ומה שאנו אוספים אין מכניסו לקיום פי' שאסור אחר ביעור אמרת לנו בערו מה אנו אוכלין מן הביעור ואילך °לכך נראה לר"ת דבשביעית קודם ביעור מיירי כדמשמע קרא דלא נאסוף דמייתי דכתיב ביה מה נאכל בשנה השביעית ודריש ר"ע מהאי קרא ספיחים אסורים בשביעית ורבנן פליגי עליה ודרשי לא נאסוף להכניסו לקיום ולא אסרי אלא אחר ביעור ור"ש ורבנן פליגי הכא אליבא דר"ע ומתיר ר"ש ספיחי כרוב דלא אסרה תורה אלא ספיחים דומיא דזריעה דכתיב הן לא נזרע אבל ספיחי כרוב דמו לאילן כדאמר (כתובות קיב:) כרוב הניח לנו אבא והיינו עולים (ה) בו בסולם ולא גזרינן אטו שאר ספיחים ורבנן גזרי ודוקא אליבא דר"ע דאיסור ספיחים מדאורייתא פליגי אבל לרבנן דפליגי עליה דר"ע וסברי איסור ספיחים דרבנן ליכא למיגזר (ו) הקשה רבינו נסים גאון דאיפכא שמעינן להו במסכת שביעית בפ"ט (משנה א) דקתני התם ר"ש אומר כל הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירק השדה וליכא למיגרס התם אסורין דבירושלמי מוכח בהדיא דגרס התם מותרין ותירץ דהתם מיירי בספיחים שגדלו בששית בהיתר ונכנסו בשביעית ונשתהו עד לאחר הביעור ולכך שאר ספיחים שרו דלא אתו לאיחלופי בהנהו שגדלו בשביעית דשל ערב שביעית גדולים ושל שביעית קטנים אבל של כרוב שגדילים הרבה בזמן מועט אין היכר בין הגדל בערב שביעית לגדל בשביעית וכן איתא בירושלמי א"ר ינאי כל ירק אתה יכול לעמוד עליו בין חדש ובין ישן ברם הכא פי' ספיחי כרוב שלא ילך ויביא מן האיסור ויאמר מן האמהות הבאתי והך דשמעתא איירי בשביעית גופה כדמפר"ת ורבינו נסים פי' נמי שמעתא בע"א ופי' דהכא בספיחים של שביעית שיצאו למוצאי שביעית דאסורין מדרבנן עד כדי שיעשו כיוצא בהן וסבר ר"ש ספיחים אסורין במוצאי שביעית דכשיראו אותם גדולים יסברו שלקטן בשביעית אבל ספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירק השדה לא גזרו בהן אטו שאר ספיחים דכשיראו אותם גדולין לא יסברו שלקטן בשביעית דדרכם ליגדל הרבה בזמן מועט וכשאכל ר"ש בן [רבי] יוסי בן לקוניא ספיחי כרוב במוצאי שביעית הוא דאכל כר"ש בן יוחי (ז) ולא משמע הכי ורבנן גזרי היתירא אטו איסורא וכו' אסורין ובגמרא דמאי בפרק בני גרם לענין ספיחים מר"ה ועד חנוכה איסור ספיחים ומחנוכה ועד ר"ה היתר ספיחים ותניא בתוספתא בפ"ה בצלים שיצאו משביעית למוצאי שביעית אם עשו כיוצא בהן מותרין ואם לאו אסורין ותרוייהו אליבא דר"ע דאסר ספיחים מדאורייתא בשביעית אבל לרבנן דפליגי עליה ליכא למיגזר ומה שפי' רבינו נסים דמה שגדל בששית ונכנסה לשביעית היכא דאיכא למיטעי שריא גדל בשביעית אסור קשה לרשב"א דתניא בפ"ק דר"ה (דף טו.) ר"ש בן יהודה משום ר"ש אומר אתרוג בת ששית שנכנסה בשביעית פטור מן המעשר ומן הביעור והשתא ביעור לא הוי אלא בזמן שהפירות כלים ואפ"ה קאמר פטור מן הביעור ואע"ג דאיכא למיטעי ולמימר שזה האתרוג גדל בשביעית וי"ל דהתם מיירי מדאורייתא א"נ כשלקטן בתחילתה של שביעית דליכא למיטעי מיהו הא קשיא לר"י דבשמעתא משמע לכ"ע דירקות הגדילין בשביעית אסורין באכילה ובמסכת שביעית משמע דשרו דתנן (פ"ט מ"ד) האומר לפועל הילך דינר זה ולקט לי בו ירק היום ובפרק בתרא דע"ז (דף סב.) מייתי לה ותירץ ר"י דבשל ערב שביעית מיירי ומה שיש בהן דין שביעית לענין סחורה ושאר דינים לפי שנלקט בשביעית דבירק אזלינן בתר לקיטה:

כגון אנא דידענא בקביעא דירחא. ולא בסוד העיבור קאמר דהא בני בבל בקיאי בעיבורא דירחא כדאמרינן בר"ה (דף כ:) ועבדי תרי יומי אלא מפרש ר"ת שהיה במקום ששלוחי בית דין מגיעין ושם אין עושין אלא יום אחד והיינו בקביעא דירחא שהיה יודע מתי נקבע החודש דהתם ליכא למיגזר שמא יעשה מלאכה בי"ט שבומעין קידוש החודש*:

בייסוב

מסורת הש"ס

שביעית פ"ט מ"א וסם הגי' מותרין [וע' מה שתירצו תוס' ד"ה כל הספיחים כו' על סתירה זו ועי"ע תוס' ר"ה יד: ד"ה ולשביעי' ותוס' בכורות כב: ד"ה פירות]

[לקמן נה. ברכות יז:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה רבא וכו' דמאי הד"א: (ב) תוס' ד"ה כל הספיחים כו' עיקר הלוף והבוטה: (ג) בא"ד בפ"ק דמנחות איתי ממנחת העומר מה למנחת העומר שכן מתיר חדש בשביעי' בשביעי' נמי שכן מתרת ספיחים כר"ע דאמר וכו' של שביעית עדיין הוא קודם שאז התבואה כו': (ד) בא"ד ולאליבא דר"ע הא רבנן נמי לא וכו' אחר ביעור דכתובות כתאי קאמר אמילתא וכו' אמרת לנו בערוהו ומה אנו אוכלין: (ה) בא"ד והיינו עולים ויורדים בו בסולם: (ו) בא"ד הקשה רבינו נסים ג"כ עי' רש"י דקידושין ד' ד"ה אתרוג: (ז) בא"ד דאכל כרשב"י (ולא משמע הכי) הא"מ וכ"כ ג"כ דהגהה"ס הוא מגליון תוס': [וע"ע תוס' סוכה מג. ד"ה לא ידעין]

גליון הש"ס

גמ' כגון אנן דידעינן בקביעא דירחא. פי' מהרש"א ולענ"ד י"ל דהא במקום דמגיעים שם שלוחי תשרי והלך בניסן למקום דמגיעים שם שלוחי ניסן ולא שלוחי תשרי וגם צריכים לעשות ב' ימים כדא... נר"ס: תוס' ד"ה כל הספיחים. לכך נראה לר"ת דבשביעית קודם ביעור. עיין תענית י"ט ע"ב תד"ה רשב"ג:

ביישוב לא עבידנא מפני שינוי המחלוקת במדבר מאי א"ל הכי אמר רב אמי *ביישוב אסור במדבר מותר רב נתן בר אסיא אזל מבי רב לפומבדיתא בי"ט שני של עצרת שמתיה רב יוסף א"ל אביי ולנגדיה מר נגידי א"ל (א) עדיפא עבדי ליה *דבמערבא *מימנו אנגידא דבר בי רב ולא מימנו אשמתא א"ד נגדיה רב יוסף א"ל אביי נשמתיה מר דרב ושמואל דאמרי תרוייהו מנדין על שני ימים טובים של גליות א"ל יה"מ איניש דעלמא הבא צורבא מדרבנן הוא דטבא ליה עבדי דבמערבא מימנו אנגדתא דבר בי רב ולא מימנו אשמתא: כיוצא בו המוליך פירות שביעית וכו': ולית ליה לר' יהודה הא דתנן נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם אמר רב שישא בריה דרב אידי מילתא אחריתי קאמר ר' יהודה וה"ק או ממקום שלא כלו למקום שלא כלו ושמע שכלו במקומו חייב לבער ר' יהודה אומר צא והבא לך אף אתה מהיכא דאייתינהו והא לא כלו להו למימרא דר' יהודה לקולא קאמר והאמר ר"א לא אמר רבי יהודה אלא לחומרא אלא איפוך אינו חייב לבער רבי יהודה אומר צא והבא לך אף אתה מהיכא דאייתינהו והא כלו להו אביי אמר לעולם כדקתני וה"ק או ממקום שלא כלו למקום שכלו והחזירן למקומן ועדיין לא כלו אינו חייב לבער רבי יהודה אומר צא והבא לך אף אתה מהיכא דאייתינהו והא כלו להו מתקיף לה רב אשי לרבי יהודה אטו אגבא דחמרא קלטינהו אלא אמר רב אשי בפלוגתא דהני תנאי דתנן *הכובש שלשה כבשין בחבית אחת ר"א אומר אוכלין על הראשון ר' יהושע אומר אף על האחרון ר"ג אומר כל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית והלכה כדבריו רבינא אמר בפלוגתא דהני תנאי דתנן אוכלין בתמרין עד שיכלה האחרון שבצוער רשב"ג אומר

אוכלין

רש"י

ביישוב לא עבידנא. מלאכה ביום טוב שני הואיל ונהגו בו איסור לא אשנה לעיניהם את המנהג: דעדיפא מינה. החמורה ממנה: עבדי ליה. עשיתי לו: מימנו אנגדא דבר בי רב. תלמיד שסרח היו נמנין להלקותו ולא לנדותו משום דשמתא חמורה וחוששין לכבוד התורה: ולית ליה לר' יהודה כו'. דמשמע שיכול לומר לו בן מקום שלא כלו לבן מקום שכלו לא והבא לך אף אתה ממקום שהבאתי ותמצא שלא כלו שם לחיה ואכול מאותן שתביא (ב) ואותה שלך שיש לך בבית אסורין וטעמא משום דגדלו כאן ובזה המקום כלו אבל אני הבאתי את שלי ממקום היתר ואין כאן מחלוקת ולית ליה לר' יהודה דאסור משום חומרי מקום שהלך לשם ואפילו אין שם מחלוקת דהא ממקום שאין עושין למקום שעושין דטעמא לאו משום מחלוקת הוא ואסרינן ליה משום חומרי מקום שיצא משם: הכי גרסינן מילתא אחריתי קאמר. או ממקום שלא כלו למקום שלא כלו ושמע שכלו במקומן חייב לבער ורבי יהודה אומר לא והבא לך אף אתה מהיכא דאייתינהו והא לא כלו(ג): מילתא אחריתי קאמר. תנא קמא: ושמע שכלו במקומן חייב לבער. ואע"ג דאין כאן חומרי מקום שיצא משם שבשעה שיצא עדיין לא היו נוהגין בהן חומרא: ר' יהודה אומר לא. יכול זה לומר לבני מקומו שיצא משם איני משנה ממנהגכם דהא הולכתים למקום שלא כלו ולא והבא לך משם ותוכל למצוא הרבה: לחומרא אמרה רבי יהודה. הכי הוה גמיר לה ר"א מרביה דרבי יהודה אמר לחומרא: אלא איפוך. תוספת זו שהוספנו על המשנה ואימא או ממקום שלא כלו למקום שלא כלו ושמע שכלו במקומן אינו חייב לבער דאין כאן משום חומרי מקום שיצא משם שכשהוציאם עדיין לא נאסרו ר' יהודה אומר יש כאן זילזול מקומו דאמרי ליה בני מקומו הראשון לא והבא לך מהיכא דאייתינהו ממקום שהבאתם ותמצא שכבר כלו: לעולם כדקתני. דלא איירי מתניתין במביא ממקומו למקום השוה לו אלא למקום שאין שוה לו: והכי קאמר. מתניתין המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו או ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב לבער החזירן למקומן ועדיין לא כלו אינו חייב לבער ורבי יהודה מחמיר דאמרינן ליה לא והבא לך אף אתה מהיכא דאייתינהו השתא והא כלו להו: גבא דחמרא קלטינהו. גבו של חמור שהכניסן לתוך אותו מקום החמור קלטן בחומרי אותו מקום שלא יוכל להחזירן עוד הא לא גדלו שם ואינו אוכלן שם: הכובש שלשה כבשים. שלשה מיני ירק בחבית אחת של חומץ או של ציר כדי להתקיים: אוכלין. משלשתן: על הראשון. על סמך הראשון המתאחר להיות כלה לחיה מן השדה דמשעה שיכלה אחד מהן מן השדה שלשתן אסורין דכבשייהו משוי להו כחד: אף על האחרון. על סמך מין הכלה אחרון ואוכל משלשתן ואע"פ שמין השנים כלה לחיה כבר ותנא דמתני' ור' יהודה בהא פליגי דתנא קמא סבר לה כרבי יהושע דמיקל והכי מיבעיא למילתיה ממקום שלא כלו למקום שכלו כולן חייב לבער אבל כלו מקצתן אוכל אף ממין הכלה כר' יהושע דאוכלין אף על האחרון ר' יהודה אומר לא והבא לך אף אתה מאותו המין מן השדה והרי לא תמצא בשדה ואסור כרבן גמליאל: אוכלין בתמרים. בכל ארץ יהודה עד שיכלה דקל האחרון שבצוער שהיא עיר התמרים והכן לקמן שלש ארצות לביעור שאין בני יהודה אוכלין משכלו בכל ארץ יהודה ואע"פ שלא כלו בגליל אבל אוכלין הן ביהודה ואפילו במקום שכלה עד שיכלה מקום אחרון שבכל ארץ יהודה לפי שחיה כשאינה מוצאת כאן הולכת למקום אחר והיא מתפרנסת שם ורבינא תלה בה כדלקמן:

אוכלין

תוספות

ביישוב לא עבדינן. אפילו בלינעא ואפילו דעתו לחזור דלא אפשר למלאכה בלינעא כמו שאר דברים:

*ממקום שכלו למקום שלא כלו חייב לבער. תימה לר"י והלא אסור לשנות מפני המחלוקת אפילו לקולא כדאמר לעיל אין בזה מפני שינוי המחלוקת דמימר אמרי כמה בטלני איכא בשוקא הא אי לאו האי טעמא הוה אסור לשנות מפני המחלוקת ומיהו יש לומר אי מדאורייתא חייב לבער משום מחלוקת לא יעבור על דברי תורה ועוד אור"י דלא שייך מחלוקת אלא בדבר שתלוי בגוף האדם אבל בפירות לא שייך מחלוקת דאמרינן ממקום שכלו בא:

אביי אמר לעולם כדקתני. לדבריו אין חסר כלום מן המשנה דרבי יהודה אדיוקא דמתניתין קאי:

הכובש שלשה כבשים. כגון לפת ובצל וקפלוט שאין ביעורן שוה רבי אליעזר אומר אוכלין על הראשון שטעמו אוסר כולם ולא חשיב כמבוער אך לרבי יהושע תימה לר"י איך מותר גוף אותם שכלו ואומר רבינו תם דבתורת כהנים בפרשת בהר סיני פליגי בקראי דתניא מן השדה תאכלו את תבואתה כל זמן שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הבית וכו' מכאן אמרו חכמים הכובש שלשה כבשים בחבית רבי אליעזר אומר כיון שכלה אחד מן השדה יבער הכל מן הבית והיינו אוכלין על הראשון דבמשנתין והא תאמר לר' אליעזר ליפוק קרא מיניה דנפקא לן מולבהמתך וי"ל דסבר ר' אליעזר דאי לאו האי קרא ה"א דאותו המין דוקא יבער ולא יותר אע"פ שטעם האיסור מעורב בהן דלא דמי איסור דביעור לשאר איסורים דהא שרי לעניים וה"א דניחשביה כמבוער כיון שאין כאן אלא הטעם ור' יהושע סבר דודאי הטעם חשיב כמבוער והאי קרא אתי להתיר אף גוף אותו שכלה הואיל ומעורב בהן הטעם המותרין ומן השדה משמע ליה מן דבר שמקצת הטעם ממנו בשדה תאכלו אף האיסור שטעמו ורבן גמליאל סבר ממשות של כל אחד שכלה מן השדה אסור אבל הטעם הוא כמבוער ובמגילת סתרים דרבינו נסים פירש דראשון היינו שניתן ראשון בכבוש ואחרון שניתן אחרון בכבוש והכי אמרינן בירושלמי מה טעם דרבי אליעזר הראשון נותן טעם באחרון הלכך אם כלה מן השדה אותו שכבש ראשון אוסר הכל אבל האחרון אינו נותן טעם בראשון ואם כלה מין האחרון מן השדה אינו אוסר אותם שנכבשו קודם וטעם דרבי יהושע אחרון נותן טעם בראשון פי' אף האחרון כדאמר הכא אף על האחרון וקסבר ר' יהושע דמיד כשכלה אחד מהמינים האחרון או הראשון או האמצעי כולן אסורין דנותן טעם זה בזה ורבי יהודה דמתניתין לחומרא כוותיה ורבן גמליאל סבר כדפרישית דהגוף שכלה אסור והטעם הוי כמבוער:

עד

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ח מהל' יו"ט הלכה כ טוש"ע א"ח סי' תצו סעי' ג:

בייך למתניתין

טו ב מיי' פ"ז מהלכות ת"ת הלכה א סמג לאוין רח טוש"ע י"ד סי' שלד סעיף מג:

טז ג מיי' פ"ז מהלכות ת"ת הלכה יד סמג שם טוש"ע שם סעיף מג:

יז ד מיי' פ"א מהלכות יו"ט הלכה כב סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תצו סעיף א:

יח ה מיי' פ"ז מהלכות שמיטה הלכה ו סמג עשין קמח:

יט ו שם הלכה יא:

רבינו חננאל

בישוב לא עבידנא במדבר ארץ ישראל מהו לעשות ביום שהוא ברור לי שהוא חול מי אמור רבנן בכי הא מילתא במדבר ארץ ישראל נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם או לא אמר ליה הכי אמר ר' אמי בישוב אסור במדבר מותר: והא דשמתיה רב יוסף לבר נתן אסיא משום דאתא מבי רב לפומבדיתא ביום טוב שני דעצרת ואמר ליה אביי ולינגדיה מר אמר ליה רב [יוסף] דעדיפא מינה עבדי ביה כלומר השמתא חמורה מן המלקות דבמערבא מימני אנגדא דבר בי רב פי' מתקבצין אצל הרב ואין מלקין עד שיסכימו בהכאתו ולא מימנו אשמתא למה שלא תהיה שמתא אלא על דבר חמור ובדבר חמור אין חולקין כבוד לרב אלא משמתין אותו מיד לפיכך השמתא עדיפא היא מן המלקות: איכא דאמרי נגדיה כו' ואמר דטבא ליה עבדי ליה דהי המלקות קלה היא מן השמתא דגרסי' באלו מגלחין בהאי עניינא דלא מימנו אשמתא דבר בי רב מאי שמתא אמר רב שם מיתה ושמואל אמר (שמיה) [שממה] יהא. אמר רב יוסף שרי שמתא ארנבי דכלבא והיא דידה עבדא ודברים ברורין הן. כיוצא בו המוליך פירות שביעית כו' ואקשינן ולית ליה לר' יהודה נתנין עליו חומרי מקום וכו' ואמר רב שישא לעולם אית ליה ומלתא אחריתי קאמר במתני' דלא איתמרא בהדיא דמאחר שתורה שהמוליך ממקום שכלו למקום שלא כלו וממקום שלא כלו למקום שכלו הוצרך עוד לפרש המוליך פירות שביעית ממקום שלא כלו למקום שלא כלו ושמע שכלו מאותו מקום שהביאם ואתא לאוקמה דרבי יהודה לקולא ונדחה ואפיכנא למתני' ואוקימנא רבי יהודה להומרא חייב לבער ות"ק לקולא אינו חייב לבער והכין פירושו ת"ק סבר כיון דאייתינהו ממקום שלא כלו למקום שלא כלו נסתלקו פירות אותו מקום שהביאו משם מעליו אע"ג דכלו התם השתא כיון דלא כלו הכא אין חייב לבער. ור' יהודה אומר לו צא והבא ממקום שהבאת אותם וכיון שאין שם מי יביא חייב לבער וכאלו הביאם עכשיו ממקום שכלו למקום שלא כלו שנותנין עליו חומרי מקום שיצא משם לפיכך חייב לבער: והא דאמר אביי ממקום שלא כלו למקום שכלו והחזירן למקומן שלא כלו ת"ק סבר הרי הן בחזקתן ור' יהודה סבר כיון דעלינהו למקום [שכלו] נאסרו ואתקפתא דרב אשי פשוטין הן. ואוקמה רב אשי בפלוגתא דהני תנאי דתנן הכובש שלשה כבשין בחבית אחת ר' אליעזר אומר אוכלין על הראשון פי' אותו הכבוש שכבש מתחלה ור' יהושע אומר אף על האחרון כו' והכי קתני במתני' וכן הכובש שלשה כבשין בחבית אחת ולא כלה הכל אלא אפי' נשאר אחד מהן אינו חייב לבער רבי אליעזר אומר כיון שכלה אחד מהן חייב לבער שאומר לו צא והבא לך אף אתה וכיון שאינו יוצא להביא חייב לבער נמצא רבי יהודה דמחמיר כרבי אליעזר. וגרסי' בירושלמי מאי טעמא דר' אליעזר הראשון נהי

בעב.

מסורת הש"ס

מו"ק יז. [פי' מתקבצין אצל הרב ואין מלקין עד שיסכימו בהכאתו ולא מימני אשמתא אלא על דבר חמור ובדבר חמור אין חולקין כבוד לרב. לפיכך השמתא עדיפא מן המלקות. ערוך]

שביעית פ"ט משנה ה

הגהות הב"ח

(א) גמרא דעדיפא עבדי ליה: (ב) רש"י ד"ה ולית ליה לר' יהודה וכו' מאותן שתביא אותן פירות שלך שיש לך: (ג) ד"ה הכי גרסינן וד"ה מילתא וד"ה רבי יהודה סר"א:

אוכלין על של בין הכיפין ואין אוכלין על שבין השיצין *תנן התם שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן וגליל ושלש ארצות בכל אחת ואחת *ולמה אמרו שלש ארצות לביעור שיהיו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה מנא הני מילי אמר רב חמא בר עוקבא א"ר יוסי בר חנינא *אמר קרא °ולבהמתך ולחיה אשר בארצך כל זמן שחיה אוכלת מן השדה האכל לבהמה שבבית כלה לחיה אשר בשדה כלה לבהמתך מן הבית וגמירי דאין חיה שביהודה גדילה על פירות שבגליל ואין חיה שבגליל גדילה על פירות שביהודה ת"ר פירות שיצאו מארץ ישראל לחוצה לארץ מתבערין בכל מקום שהן רשב"א אומר יחזרו למקומן ויתבערו משום שנאמר בארצך הא אפיקתיה קרי ביה בארץ בארצך אי נמי מאשר בארצך רב ספרא נפק מארץ ישראל לחוצה לארץ הוה בהדיה גרבא דחמרא דשביעית לוו בהדיה רב הונא בריה דרב איקא ורב כהנא אמר להו איכא דשמיע ליה מיניה דרבי אבהו הלכה כר"ש בן אלעזר או לא א"ל רב כהנא הכי א"ר אבהו הלכה כר' שמעון בן אלעזר א"ל רב הונא בריה דרב איקא הכי א"ר אבהו אין הלכה כרשב"א אמר רב ספרא נקוט הא כללא דרב הונא בידך *דדייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה כרחבה דפומבדיתא *דאמר רחבה אמר רב יהודה הר הבית סטיו כפול היה סטיו לפנים מסטיו קרי עליה רב יוסף °עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו כל המיקל לו מגיד לו ר' אילעאי קץ כפנייתא דשביעית היכי עביד הכי לאכלה אמר רחמנא ולא להפסד וכי תימא הני מילי היכא דנחית לפירא אבל היכא דלא נחית לפירא לא והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה *הני מתחלי דערלה אסירי הואיל ונעשו שומר לפירי ושומר לפירי אימת הוה בכופרי וקא קרי להו פירי ר"נ דאמר כר' יוסי *דתנן רבי יוסי אומר סמדר אסור מפני שהוא פירי ופליגי רבנן עליה מתקיף לה רב שימי מנהרדעא ומי פליגי רבנן עליה דרבי יוסי בשאר אילנות והא *תנן מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעי' ב"ש אומרים כל האילנות משיוציאו וב"ה אומרים החרובין *משישרשרו והגפנים משיגריעו

מפני

תורה אור: ויקרא כה; הושע ד

רש"י

אוכלין על של בין הכיפין. דרך דקלים להיות בעיקרן קוצים סביב והייתו שילים ומן הדקל עצמן הן ולמעלה עלין שלו עשויין כסדרן כמין כפות תמרים וכשהרות מכשב התמרים נופלין ונשארין באותן כיפין ולמטה בשילין וקאמר רבן שמעון דכל זמן שמצויין בכיפין אוכלין מאותן שבבית אבל אין אוכלין מן הבית על סמך אותן שבשילין לפי שאין החיה יכולה ליטלן מפני הקוצים ומתניתין הכי קאמר תנא קמא כלה לגמרי אף מבין השילין חייב לבער אבל כלו מן הכיפין ועדיין יש בשילין אינו חייב לבער רבי יהודה אומר לא והבא לך אף אתה ממקום הראוי ליטלן ולא תמצא ולהוציא אמרה רבי יהודה: שלש ארצות. בארץ ישראל חלוקות זו מזו לענין ביעור שאין זו סומכת על זו משכלו בה ואע"פ שלא כלו בחבירתה: ושלש ארצות בכל אחת ואחת. שחלוקות במנהג קיום פירותיהן שפירותיהן כלות של זו קודם לזו ואעפ"כ עשינו כולן אחת לביעור כדמפרש ואזיל: ולמה אמרו שלש ארצות. הואיל ושלש ארצות לכל אחת הרי כאן תשע ארצות למאי הילכתא אמרו שלש ארצות לביעור ותו לא: שיהיו אוכלין בכל אחת. עשאום לשלש שבכל אחת כאילו הן אחת ואוכלין בכל אחת ואחת מהשלש החלוקות לביעור עד שיכלה האחרון שבשלש ארצותיה אוכלין ביהודה עד שיכלה אחרון שבשלש ארצותיה וכן בעבר הירדן וכן בגליל: מנא הני מילי. דאוכלין ביהודה עד שיכלה אחרון שבשלש ארצות שבה אבל אין אוכלין ביהודה ע"י אותן שבגליל: וגמירי. מסורת מאבותינו: דאין חיה שביהודה. מתרחקת כל כך ללכת מיהודה לגליל ומגליל ליהודה אבל יוצאה היא מגליל לגליל ומיהודה ליהודה: מתבערין. כשתגיע עונת הביעור שכלו לחיה: בכל מקום שהן. ולא מטרחינן ליה להחזירן לארץ לבערן שם: משום שנאמר בארצך. לחיה אשר בארצך וזהו ביעורן שמפקירן במקום דריסת חיה ובהמה: הא אפיקתיה. למעוטי דאין סומכין בני יהודה אלא על ארצם ולא על של גליל: קרי ביה בארץ בארצך. אי הוה כתיב בארץ הוה שמעת מינה חדא מינייהו השתא דכתיב בארצך דרוש בה תרתי: אי נמי. אשר לדרשא: לוו בהדיה. נתלוו עמו בחבורה: מיניה דרבי אבהו. תלמידיו היו: דקים ליה דהיאך דייק שמעתא מפומיה דרביה. כשהשמועה יוצאה מפי רבו מדקדק ואומר לרבו לשונה פעם שנייה ומבחין הימנו או הן או לאו: כרחבה דפומבדיתא. שהיה מדקדק בשמועתו לדעת ממי קיבלה: רבי יהודה. ספק *שמעה מרב יהודה או מר' יהודה נשיאה דהוה נמי בההוא דרא: סטיו כפול היה. אילטבאות סביב לו כפולות זו לפנים מזו סביב: קרי רב יוסף עליה. דרב ספרא: קץ כפנייתא דשביעית. דקל טעון כפניות והן תמרים קטנים שלא בישלו וקצץ הדקל לעצים והפסיד כפניות: דנחת לפירא. פירי שנגמר אסור להפסידו: מתחלי דערלה. שומר הגדל סביבות התמרים בקטנן כעין פקס הגדל סביבות אגוזי יער הדקות: אסירי. משום ערלה דלא הוו כעין עלין אלא שם פירי עליהם הואיל דנעשו שומר לפירי: ושומר פירי אימת הוי בכופרי. כשהן קטנות וכופרא הוא כפניות וכשגדלין הוא יבש וטפל אלמא כפניות קרויין פירי: רב נחמן. דאמר פירי שלא עמד קרוי פירי: דאמר כר' יוסי. דאמר משנפל פרח הגפן ונראית צורת הענבים והיינו סמדר אסור משום ערלה מפני שהוא פירי ובלעז קורין אשפני"ר: ופליגי רבנן עליה. במסכת ערלה דקתני רישא העלין והלולבין ומי גפנים וסמדר מותרים משום ערלה ורבי דלעולי דעבד כרבנן: בשאר אילנות. חוץ מגפן: אין קוצצין. לעצים מפני שמפסיד הפירי ורחמנא אמר לאכלה ולא להפסד: משיוציאו. משיתחילו הטעלין בימי ניסן: משישרשרו. משיסרשרו. *סרשרות של חרובין

משיגריעו

תוספות

עד שיכלה אחרון שבה. פ"ה עד שתכלה האחרונה שבארצותיה והשלש ארצות שבכל אחת שוות הן ואין נראה דאם אינם חלוקות למה שונה שלש ארצות בכל אחת ועוד קשה לר"י דתנן בפ"ט דשביעית (מ"ב) שלש ארצות לביעור ושלש ארצות בכל אחת עד שיכלה האחרונה שבה ר"ש אומר לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה מכלל דלתנא קמא שלש ארצות חלוקות שבכל אחת חלוקה לביעור ור"ש נמי מודה להו ביהודה לכך י"ל דאחרון שבה היינו פירות שבהר עד שיכלה אחרון שבהר ופירות שבעמקים עד שיכלה אחרון שבעמקים וכן שבשפילה עד שיכלה אחרון שבשפילה ובירושלמי יש אמר ר"י חייא בר' עקיבא בשם ר' יוסי בר חנינא שיערו לומר אין חיה שבהר גדילה בעמק וחיה שבעמק אין גדילה בהר ולפי זה משמע דהוי מדאורייתא ולא תיקשי הא דאמרינן בשמעתין דאין חיה שביהודה גדילה על של גליל דמיירי אפי' מהר להר והיינו דמסקינן בשילהי שמעתין דתניא אמר רשב"ג סימן להרים מילין וכו' דנפקא מינה נמי לג' ארצות שביהודה והא דלא קאמר לקמן נפקא מינה לביעור משום דחילוק הר ושפלה ועמק לא שייך אלא ביהודה גרידא כדקתני במסכת שביעית בהדיא אבל ביכורים ונחל איתן שייכים בכל א"י ובגמ' דירושלמי במסכת שביעית עלה דההיא סימן להרים מילין האמר אית דבעי למימר למידק הדא איתמר פירוש לענין שלש ארצות נאמר אותו סימן:

מתבערין בכל מקום. פ"ה שנותנין אותן למרמס חיה ובהמה ולא נראה דהא מותרין אחר ביעור לעניים לכ"ע דתנן התם (משנה ח) מי שהיו לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד עניים אוכלים אחר הביעור ולא עשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אחד עניים וא' עשירים אוכלים אחר הביעור ובתוספתא קתני מי שיש לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מהן לשכיניו ולקרוביו וליודעיו ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו בית ישראל מי שצריך ליטול יטול וחוזר ומכניס לתוך ביתו והולך ואוכל עד שיכלו ואומר ר"י הא דמשמע בכל מקום להסור לאכול אחר הביעור היינו כשמשהה בביתו בחזקת שלו אבל אם מפקירו ומוציאו מרשותו שיאכל כל מי שירצה הן אדם והן חיה מותר להכניסו ולאכלו אחר הביעור:

רב ספרא אפיק גרבא דחמרא מא"י לח"ל. הקשה ריב"א דתנן בפ"ו דשביעית (משנה ה) אין מוציאין שמן שריפה ופירות שביעית מן הארץ לח"ל ותירץ דהתם מיירי לאכילה ורב ספרא אפיק לסחורה דיש סחורה שמותרת אי נמי בשוגג הוציאו:

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פ"ז מהלכות שמיטה הל' ט':
כא ב שם הלכה א:
כב ג שם הלכה יב:
כג ד מיי' פ"ה מהל' שמיטה הלכה יא:
כד ה מיי' פ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי הלכה ג:
כה ו מיי' פ"ה מהל' שמטה הלכה יח:

לפנינו בגמ' רב חמא בר עוקבא

רבינו חננאל

מעט באחרון ס"מ דרבי (אליעזר) [יהושע] אחרון נותן מעט בראשון: רבינא אמר בפלוגתא דהני תנאי דתניא אוכלין בתמרים עד שיכלה האחרון שבצוער רשב"ג אומר אוכלין על של בין הכיפים פי' הנסבכין בין האטידין שאפשר לאדם ללקטן ואין אוכלין על של בין השיצים כגון שנסבכו על קוצין שמכין היד שכל הרואה אותן מתיאש מהן ואין נכשרין אלא לעופות. ת"ק כי הני ור' יהודה אומר אומרים לו צא והבא לך אף אתה ממקום שאתה בו ואם כלה מאותו המקום לא חיישינן מפני שיש בצוער: תנן התם שלשה ארצות לביעור כו' ולמה אמרו שלשה ארצות שיהיו אוכלין כל אחת ואחת עד שיכלה אחרון שבה שנאמר ולבהמתך ולחיה אשר בארצך ופשוטה היא: ת"ר פירות שיצאו מארץ לחוץ [לארץ] מתבערין בכ"מ שהן ר"ש בן אלעזר אומר יחזרו למקומן ויתבערו במקומן וטעמא מאי דמשמע שנאמר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול ואקשי' והא אפקתיה הא דדרשת ביה ולבהמתך ולחיה אשר בארצך כ"ז שחיה אוכלת בשדה תאכל גם אתה לבהמתך ממה שיש לך בביתך וכו' ושני' קרי ביה בארץ כלומר חיה לו לומר לחיה אשר בארץ למה כתב בארצך ש"מ תרתי. אי נמי מאשר: בידך רב ספרא נפיק מארץ לחוצה לארץ גרבא דחמרא דשביעית אמר להו לרב כהנא ולרב הונא מי איכא בכו דשמע מר' אבהו אם הלכתא כר' שמעון בן אלעזר דמצריך להחזיר פירות שביעית לארץ ולבערן התם אמר לא רב הונא בר רב הונא בר אבין אמר הכי אמר ר' אבהו אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר אלא מתבערין בכל מקום שהן ורב כהנא אמר הלכתא כר' שמעון בן אלעזר אמר

מסורת הש"ס

שביעית פ"ט [מ"ב]
[שם מ"ג]
מ"ק דף ה: [ע"ש] [תענית ו: ע"ש פירש"י]
[ברכות לג: לח:] [לעיל יג: סוכה מה.] [ברכות לג.]
ברכות לו:
שם ערלה פ"א [מ"ז] [קידושין נו:]
ברכות לו: שביעית פ"ד משנה י
ס"א מסורתא
[עיין מהרש"א דברכות לג: ומגוס לייבא]
ס"א שלשלות

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מפיו. כעלין. עיין ברכות לו ע"ב ד"ה מסורתא:

משיגריעו והזיתים משיניצו ושאר כל האילנות משיוציאו *ואמר רב אסי הוא בוסר הוא גירוע הוא פול הלבן פול הלבן סלקא דעתך אלא אימא שיעורו כפול הלבן ומאן שמעת ליה דאמר בוסר אין סמדר לא רבנן וקתני שאר כל האילנות משיוציאו אלא רבי אילעאי *בדניסתני קן. תנו רבנן אוכלין בענבים עד שיכלו דליות של אוכל אם יש מאוחרות מהן אוכלין עליהן אוכלים בזיתים עד שיכלה אחרון שבתקוע ר׳ אליעזר אומר עד שיכלה אחרון של גוש חלב כדי שיהא עני יוצא ואינו מוצא לא בנופו ולא בעיקרו רובע אוכלין בגרוגרות עד שיכלו פגי בית היני *אמר רבי יהודה לא הוזכרו פגי בית היני אלא לענין מעשר (דתנן) פגי בית היני ואהיני דטובינא חייבין במעשר: אוכלין בתמרים עד שיכלה האחרון שבצוער רשב״ג אומר אוכלין על של בין הכיפין ואין אוכלין על של בין השיצין ורמינהי [ב]אוכלין בענבים עד הפסח בזיתים עד העצרת בגרוגרות עד החנוכה בתמרים עד הפורים ואמר רב ביבי ר׳ יוחנן תרתי בתרייתא מחליף אידי ואידי חד שיעורא הוא ואי בעית אימא הא קתני בהדיא אם יש מאוחרות מהן אוכלין עליהן תניא *רבן שמעון בן גמליאל אומר °סימן להרים מילין סימן לעמקים דקלים סימן לנחלים קנים סימן לשפלה שקמה ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר °ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרוב סימן להרים מילין סימן לעמקים דקלים נפקא מינה לבכורים דתנן *[ג]אין מביאין בכורים אלא משבעת המינין [ד]ולא מדקלים שבהרים ולא מפירות שבעמקים סימן לנחלים קנים *נפקא מינה לנחל איתן סימן לשפלה שקמה נפקא מינה למקח וממכר השתא דאתית להכי כולהו נמי למקח וממכר: **מתני׳** *[ה]מקום שנהגו למכור בהמה דקה לנכרים מוכרין *מקום שלא נהגו למכור אין מוכרין [ו]ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה עגלים וסייחין שלמין ושבורין ר׳ יהודה מתיר בשבורה *[ז]בן בתירא מתיר בסוס [ח]מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלין מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין: **גמ׳** אמר רב יהודה אמר רב [ט]אסור לו לאדם שיאמר בשר זה לפסח הוא מפני שנראה כמקדיש בהמתו ואוכל קדשים בחוץ אמר רב פפא דוקא בשר אבל חיטי לא דמינטר לפסחא קאמר ובשר לא מיתיבי *אמר ר׳ יוסי תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולסין בלילי פסחים שלחו לו אלמלא תודוס אתה גזרנו עליך נדוי שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ סלקא דעתך אלא אימא קרוב

מ״א י

נדה ס:

נ״א מקום שנהגו שלא למכור

רש״י

משיגריעו. משגדלו הענבים קצת ונקראו גירוע ולקמן מפרש שיעורו כפול הלבן: משיניצו. משיגדיל הנץ עליהן והוא כעין פרחים ודומה לו בברכות (דף לו:) הפטמה של רימון מצטרף והנץ שלו אינו מצטרף: הוא בוסר. דאמר כל היכא דתנן או בוסר או גירוע כולהו חדא נינהו בוסר תנן בגיטין (דף נה׳) משעת כניסת המים לבוסר: פול הלבן ס״ד. הא בגפנים קיימא: ומאן. תנא דשמעת ליה דאמר בוסר הוא דהוי פירי כדקתני משיגריעו דהיינו בוסר אבל סמדר לא רבנן היא וקתני דמודו בשאר אילנות הא דרב אסי הוא בוסר הוא גירוע נקט הכא משום דלא תימא גירוע היינו סמדר ורבי יוסי היא: בדניסתני קן. תמרים של דקל זכר ואינן מתבשלין בו עולמית וגודרין אותן בניסן והן מתבשלות מאליהן בכלי כפות תמרים ולעולם הן קטנות הלכך ר׳ אילעאי לא אפסיד מידי: אוכל. מקום כרמים ואית דגרסי של *אבל והוא אבל כרמים: דליות. טריילי״ש: תקוע. מקום זיתים כדתנן במנחות (דף פה:) תקועה אלפא לשמן ומתוך שהשמן מצוי שם ורגילין בו מצויין חכמים בהן כדכתיב (שמואל ב יד) וישלח יואב תקועה וגו׳: גוש חלב. נמי איכא זיתים טובא והוא בחלקו של אשר דכתיב ביה וטובל בשמן רגלו במנחות (שם): כדי שיהא עני יוצא כו׳. מותר לאכול מן הכנוסין עד שיכלו בשדה כל כך שיהא עני יוצא לבקש ואינו מוצא כו׳: גרוגרות. תאנים יבשים: פגי בית היני. תאנים של אותו מקום: לא הוזכרו. בבית המדרש להחשב פירי אלא למעשר: אהיני. תמרים: דטובינא. מקום ואותן פגים ואותן תמרים לעולם קטנים: ואמר רב ביבי גרסינן ולא תירוצא הוא: תרתי בתרייתא מחליף. בגרוגרות עד הפורים בתמרים עד חנוכה: סימן להרים מילין. עפצין גלר״ש אבל שאר אילנות שבהרים אין יפין ונפקא מינה דלא מייתינן בכורים מינייהו כדלקמן: דקלים. תמרים: שקמה. אינה עושה פירי: שפלה. ארץ מישור ולקמיה מפרש מאי נפקא מינה: כשקמים אשר בשפלה. שמע מינה דרך שפלה לשקמים ומיהו לאו ראיה גמורה היא לידע דהא אין בה שקמים לא תהא קרויה שפלה: בבכורים כתיב אשר תביא מארצך ודרשינן במנחות (דף פד:) נאמר כאן ארצך ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה וגו׳ מה להלן שבח ארץ דהא בשבחה הכתוב מדבר אף כאן שבח ארץ וילפינן מינה דאין מביאין אלא משבעת המינין האמורין שם ואין מביאין אלא ממקום משובח ותמרים משבעת המינין הם דכתיב ודבש דהיינו דבש תמרים: ולא מדקלין שבהרים. דאינן משובחין אלא דקלים של עמקים: ולא מפירות. תבואת דגן שבעמקים שהמים לנים שם ותבואתן*) כמושה ומרקבת: לנחל איתן. לעגלה ערופה צריך שיהו קנים גדלים בו ואי לא לא מיקרי נחל: למקח וממכר. שפלה אני מוכר לך צריך שיהו בה שקמים: **מתני׳** מקום שנהגו שלא למכור. דהחמירו על עצמן דילמא אתי למכור גסה: ובכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה. דגזור ביה רבנן משום שאלה ומשום שכירות ומשום נסיוני במסכת ע״ז (דף טו׳) וישראל מצווה על שביתת בהמתו בשבת: עגלים וסייחים. קטנים ואף על גב דלאו בני מלאכה נינהו מיחלפי במכירת גדולים ושבורים מיחלפי במכירת שלימים: בשבורה. דלא מסיי לה ושחטו לה הלכך לא חזי ליה ישראל גבי נכרי ולא אתי למישריה מכירה אחריתי: בן בתירא מתיר בסוס. לפי שמלאכתו לרכיבה ונסיוני דידיה ליכא למיגזר בהן דאין בה אלא משום שבות דאין רוכבין על גבי בהמה גבי שבות תנן לה במסכת ביצה (דף לו:): שלא לאכול. דמיחזי כאוכל פסח בחוץ: **גמ׳** בשר זה. ואפילו שחוטה כבר: אבל חיטי. לא דמו מידי לקדשים וכי קאמר חיטין אלו לפסח דמנטר לפסח קאמר אגניזו לפסח לאוכלם ולא אמרינן מיחזי כמאן דאמר למוכרן ולקנות פסח בדמיהן: ה״ג אמר רבי יוסי תודוס איש רומי. ישראל חשוב שהיה ברומי: מקולסין. צלויין ראשו על כרעיו ועל קרבו כצליית הפסח דתניא בכילד צולין (לקמן עד׳) רבי *עקיבא קורהו מקולס לפי שתולה כרעיו חוצה לו כלדו כנושא כלי זיינו בלדו כובע נחושת בגלית (שמואל א יז) תרגומו קולסא דנחשא: אלמלא תודוס אתה. אדם חשוב:

*) נ״ל איתא כמושה

תוספות

מפני שנראה כמקדיש קדשים בחוץ. בשלי שמעתא פירש״י שעכשיו קורא שם ופירש נמי שלא התנדב כדרך המתנדבים היינו דמחיים לא קרא לו שם פסח ואי נמי קרא לו שם בשעת גלייה הוי שלא כדרך המקדישין וקשה דקאמר נראה כמאכיל קדשים בחוץ והלא גם בפנים אין לעשות כן דאינו קדוש אלא לדמיו והוה ליה למימר שהוא קרוב למעילת קדשים ועוד גדי מקולס לר׳ שמעון נהי דליכא למיחש שמא הקדישו עכשיו שאין זה כדרך המתנדבים מכל מקום ליתסר למיעבד הכי שלא יאמר מחיים אקדשיה דסופו מוכיח על תחלתו שעשאו מקולס וע״כ טעמא משום הכי הוא דהא מוקמינן לא שנא אמר ולא שנא לא אמר לכך נראה דעל ידי שאומר עכשיו בשר זה לפסח סברי אינשי דמחיים אקדשה ורבי שמעון אפילו אקדשה מחיים [לשחוט] בחוץ לא הוי הקדש משום שלא התנדב כדרך המתנדבים כדמוכח בתוספתא [א] בפרק בתרא דמנחות דקאמר הרי עלי עולה על מנת שאקריבנה בבית חוניו רבי שמעון אומר אין זה עולה וה״נ הוי כמקדיש על מנת להקריב בחוץ הוא דאינו קדוש והא דלא מייתי לה הכא אלא מייתי ההיא דמנחה משום דמפרש בה בהדיא שלא התנדב כדרך המתנדבים:

רבי

עין משפט נר מצוה

כו א מיי׳ פ״ה מהלכות שמטה הלכה יח:
כז ב מיי׳ פ״ז מהלכות שמטה הלכה יא:
כח ג מיי׳ פ״ב מהל׳ בכורים הלכה ב:
כט ד שם הלכה ג:
ל ה מיי׳ פ״כ מהלכות שבת הלכה ה סמג לאוין סה טוש״ע י״ד סי׳ קנא סעיף ד:
לא ו מיי׳ שם הל׳ ג:
לב ז שם הלכה ד:
לג ח מיי׳ פ״ח מהלכות חמץ ומצה הלכה יא סמג עשין מא טוש״ע א״ח סי׳ תעו סעיף א:
לד ט טוש״ע א״ח סי׳ תסט

מסורת הש״ס

ברכות לו:

גליון הש״ס: גמרא סימן להרים מילין. ע׳ בר״י חכם נבי סי׳ ל״ג

[תוספתא דשביעית פ״ז] עירובין כח: [פ״ז וע״ש ליתא מלת דתנן]

[תוספתא דשביעית פ״ז]

מנחות פד. בכורים פ״א [מ״ג]

ע״ז יד:

שבת נג. בכורות ב.

ברכות יט. ביצה כג. [תוספתא דביצה פ״ב]

[לקמן עד. אי״א רבי עקיבא]

הגהות מהר״ב רנשבורג: [א] תוס׳ ד״ה מפני וכו׳ כדמוכח בתוספתא בפ׳ בתרא דמנחות. נ״ל במכילתא דמנחות ד׳ קפ״ו

רבינו חננאל

פרי ואומרי׳ אינו ומי פליגי רבנן עליה בכל האילנות והתנן בשביעית סוף פ״ג מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית ב״ש אומרים כל האילנות משיוציאו וב״ה אומרים החרובין משישרשו והגפנים משיגריעו והזיתים משיניצו ושאר כל האילנות משיוציאו ואמר רבי אסי הא דתנן הגפנים משיגריעו ופי׳ בעת שיהא בוסר כשיעור פול הלבן יש לו גרעינין ומאותה העת נקרא פרי ואסור לקצצו ולהפסידו דלאכלה אמר רחמנא ולא להפסדה ש״מ דלהאי תנא בוסר נקרא פרי אבל סמדר אינו פרי מאן שמעת ליה האי סברא רבנן [וקתני] ושאר כל האילנות משיוציאו והנה לא נחלקו רבנן על ר׳ יוסי אלא על הגפנים בלבד ופרקי׳ לעולם כל אילן משיוציאו אסור לקצצן ורבי אילא כפנייתא קצץ ולדברי הכל אין בהן פרי: ירושלמי בשביעית סוף פ״ד תאני רב הונא דרובין שלשלן היא הנמן גפנים משיגרעו אמר רבי יונה משיזחילו מים דכתיב (איוב לו) כי יגרע נטפי מים. [עוד שם] תאני רשב״ג מהרצאת עלין עד הפגים חמשים יום ומן הפגים עד השיתים שלשים יום ומן השיתים [עד התאנים] חמשים יום רבי אומר כולהו מארבעים יום לוקט תאנה ואינו יודע מאימתי חנטה אמר מונה מאה יום למפרע אם חל לתוכן חמשה עשר בשבט הוא יודע מתי חנטה אמרו לו והלא עמו בטבריא בנות שוח ועושות לשנה אחת אמר לו והלא עמכם בציפורי ועושות הן לשלש שנים *): תנו רבנן אוכלין בענבים עד שיכלו פגיות של אבל: אמר רב יהודה לא הוזכרו פגי ביתוני אלא לענין מעשר פגי ביתוני ואהינא דטובניא פי׳ גימואן חייבין במעשר אוכלין בתמרים עד שיכלה שבצוער וכו׳ ורמינהי׳ אוכלין בגרוגרות עד החנוכה בתמרים עד הפורים ואמר רב ביבי רבי יונה מחליף אוכלין בגרוגרות עד הפורים בתמרים עד החנוכה ושני׳ אידי ואידי חד שיעורא הוא כלומר התמרים כלים בצוער בפורים. איבעית אימא הא תנינן בהדיא ואם יש מאוחרת מהן אוכלין עליהן כיפין וציצין כבר פירשנום למעלה: תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר סימן להרים מילין שהן עפץ הרים סימן לעמקים דקלים כלומר אין אילן גדילים אלא בעמקים ומהם ראוי להביא בכורים דתנן אין מביאין בכורים חוץ משבעת המינין ולא מן הדקלים שבהרים התמרים שבעמקים פי׳ ששת המינין הנותרים לא תביא מן העמקים שאינן גדילים כהוגן: מתני׳ מקום שנהגו למכור בהמה דקה לנכרים כו׳ מקום שנהגו לאכול צלי בלילי הפסח אוכלין וכו׳ אמר רב יהודה אמר לאדם שיאמר בשר זה לפסח מפני שנראה כמקדיש בהמתו ונראה אוכל קדשים בחוץ ומותבינן עליה מדרבי יוסי דאמר תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולסין בלילי פסחים וכו׳

*) לפנינו בירושלמי הגי׳ לשתי שנים

ופרקי׳

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פ"ח מהל' מלה הלכה יא ח"ח סי"ן תסט בהג"ה :
לו ב מיי' פ"ג מהל' שביתת עשור הלכ: טוש"ע א"ח סי' תרי סעיף א :
לז ג שם סעיף ג :
לח ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף א :

נ"ל בר"ש

תוספות

רבי שמעון בשיטת רבי יוסי אמרה דאמר אף בגמר דבריו וכו'. אע"ג דלר' יוסי חיילי תרוייהו היינו משום דתרי מילי קאמר ולהכי פירוש זה לזה אבל הכא מן השעורים הוא פי' מה שאמר הרי עלי מנחה וכיון דאף בגמר דבריו אדם נתפס מבטלים להא דאמר בתחלה הרי עלי מנחה ואפי' אם אמר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך לא הייתי נודר כך אלא כך דהיינו טעמא דרבנן דאלים להו לשון ראשון ולא הוי נדר ופתחו עמו כי אמר אילו הייתי יודע כו' כדאמרינן בהמנחות והנסכים (מנחות קג.): **מה** ראו חנניה מישאל ועזריה. פ"ה מה ראו שלא דרשו וחי בהם ולא שימות בהן וקשה דהא בפרהסיא הוה ומסקינן בסנהדרין (דף עד.) דלכולי עלמא בפרהסיא חייב למסור עצמו אפילו אמצוה קלה ומפר"ת דצלם זה שעשה נבוכדנצר לאו ע"ז הוה אלא אנדרטא שעשה לכבוד עצמו ולכך קאמר מה ראו וכן משמע מדכתיב לאלהך לית אנחנא פלחין ולצלם דדהבא לא נסגוד משמע דאלהא דידיה וצלמא תרי מילי נינהו ואתי נמי שפיר הא דאמרינן באלו נערות (כתובות לג:) אלמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא ואי ע"ז הוה ח"ו שהיו משתחוים לו ומיהו לשון פלחו לא אתי שפיר* ור"י מפרש מה ראו שלא ברחו שהרי קודם המעשה היו יכולים לברוח כמו שעשה דניאל כדאמר בחלק (סנהדרין צג.) ג' היו באותה עצה: **אין** מברכין על האור אלא במוצאי שבת. הקשה ה"ר יוסף למה אין מברכין בכל שעה שנהנה מנטו דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה ותירץ דה"מ כשגופו נהנה אבל שאר הנאה לא ואף על גב דמברכין על אור השמש בכל יום היינו משום שמתחדש בכל יום :
אלא

(ועי' תוס' כתובות לג: ד"ה אילמלא ותוס' ע"ז ג. ד"ה שלא)

גמרא

תורה אור

קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ מקולם אין שאין מקולם לא אמרי מקולם *לא שנא אמר לא שנא לא אמר שאינו מקולם פירש אין לא פירש לא רב אחא מתני לה להא מתני' *כר' שמעון מתקיף לה רב ששת בשלמא למאן דתני לה כרבי יוסי ניחא אלא למאן דמתני כר' שמעון מי ניחא *והתנן רבי שמעון פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבים אמר ליה רבינא לרב אשי ומאן דמתני לה כר' יוסי מי ניחא והאמר רבא *רבי שמעון בשיטת רבי יוסי אמרה דאמר *אף בגמר דבריו אדם נתפס מאי לאו מדרבי שמעון סבר לה כר' יוסי רבי יוסי נמי סבר לה כרבי שמעון לא רבי שמעון סבר לה כר' יוסי ולא רבי יוסי סבר לה כר' שמעון איבעיא להו תודוס איש רומי גברא רבה הוה או בעל אגרופין הוה ת"ש עוד זו דרש תודוס איש רומי מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו [עצמן] על קדושת השם לכבשן האש נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו °ובאו [ועלו] בביתך [וגו'] ובתנוריך ובמשארותיך אימתי משארות מצויות אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור חם אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה רבי יוסי בר אבין אמר מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים היה דאמר ר' יוחנן כל *המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנא' °כי בצל החכמה בצל הכסף: **מתני'** [ג]מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים מדליקין מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין [ד]ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים ועל גבי החולים: **גמ'** תנא *בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהן לדבר אחד נתכוונו אמר רב יהושע דרש רבא °ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו' בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד אמר רב יהודה אמר שמואל אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחלת ברייתו הוא אמר ליה ההוא סבא ואיתימא רבה בר בר חנה *יישר וכן אמר רבי יוחנן עולא הוה רכיב חמרא ואזיל והוה שקיל ואזיל רבי אבא מימיניה ורבה בר בר חנה משמאליה אמר ליה רבי אבא לעולא ודאי דאמריתו משמיה דרבי יוחנן אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחלת ברייתו הוא הדר עולא חזא ביה ברבה בר בר חנה בישות א"ל אנא לאו אהא אמרי אלא אהא אמרי דתני תנא קמיה דרבי יוחנן ר"ש בן אלעזר אומר [ה]יום הכפורים שחל להיות בשבת אף במקום שאמרו שלא להדליק מדליקין מפני כבוד השבת וענֵי רבי יוחנן בתריה וחכמים אוסרים א"ל עדא תהא קרי עליה רב יוסף °מים עמוקים עצה בלב איש ואיש

שמות ז | קהלת ז | ישעיה ס | משלי כ

רש"י

קרוב להאכיל. דומה לקדשים: שאינו מקולס לא. וקשיא לרב דאמר בשר גדיא מיחלף בפסח: ומשני מקולס אע"ג דלא אמר בשר זה לפסח ולא מזכיר עליו את השם אסור אבל שאינו מקולס אמר הרי בשר זה לפסח אסור משום דנראה כקורא שם: רב אחא מתני לה להא מתני'. דתודוס: כר' שמעון. אמר רבי שמעון תודוס איש רומי כו': רבי שמעון פוטר. באומר הרי עלי מנחה מן השעורים דתנן במנחות מביא מן החיטין דכיון דאמר הרי עלי מנחה תפוס לשון ראשון ומנחה אינה באה מן השעורין נדבה הלכך יביא מן החיטין ורבי שמעון פוטר דאמר אף בגמר דבריו אדם נתפס ונדבק ודעתו לכל מה שמוציא בפיו ולמנחת שעורין נתכוין וסבור שאדם יכול להתנדב ולהביא כן ולפיכך אין בדבריו כלום והאי מאכיל גדי מקולס נמי מאי קרוב לקדשים בחוץ איכא הלא מחיים לא קרא עליו שם פסח ואפילו היה קורא לו שם בשעת צלייה שלא כדרך המקדישין הוא ואין השם חל עליו: ר' שמעון. דפטר באומר מנחה מן השעורים ולא חייביה משום תפוס לשון ראשון בשטת רבי יוסי אמרה דאמר במסכת תמורה (דף כה:) אף בגמר דבריו אדם נדבק ונתפס כלומר תופס הוא את גמר דבריו דתנן הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי ר"מ דאמר תפוס לשון ראשון רבי יוסי אומר אם לכך נתכוין תחלה הואיל ולא הוה אפשר ליה להוציא שני שמות כאחד ועל כרחו הוציא זה אחר זה דבריו קיימין ותרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים: מאי לאו מדרבי שמעון סבר לה כרבי יוסי. בתפיסת גמר דברים: ר' יוסי סבר לה כר' שמעון. במתנדב שלא כדרך המתנדבים דלא אמר כלום והאי דתודוס לא מתוקמא כר' יוסי: ה"ג לא ר"ש סבר לה כר' יוסי ולא רבי יוסי סבר לה כרבי שמעון. והכי פירושא לא היא כדאמרת אלא רבי שמעון סבר לה כרבי יוסי דאף בגמר דבריו נתפס דעת האדם והוה ליה נתנדב שלא כדרך מתנדבין ורבי שמעון סבר הואיל ושלא כהוגן התנדב אין בדבריו כלום אבל רבי יוסי לא סבר כרבי שמעון במתנדב שלא כדרך המתנדבין דלא אמר כלום אלא חיובי מחייב ליה להביא מנחת חיטין ולאו משום תפוס לשון ראשון אלא משום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה וגבי גדי מקולס נמי אע"ג דשלא כדרך המקדישין הוא הוה ליה קרוב להאכיל קדשים בחוץ דאי הוה אמר עליה הרי זה לפסח אמרי לדמי פסח קאמר: גברא רבה הוה. ומפני כבודו לא גזרו עליו נדוי: או בעל אגרופין. ומפני היראה: ועוד זו דרש. אלמא גברא רבה הוה: מה ראו. שלא דרשו (א) וחי בהן ולא שימות בהן: מטיל מלאי. נותן סחורה לתלמידי חכמים להשתכר בה: בצל החכמה. במחילת החכמה יכנס זה שהגהו מנכסיו: **מתני'** מקום שנהגו להדליק את הנר. בגמרא מפרש טעמא: **גמ'** בין שאמרו להדליק. אותן שנהגו להדליק והנוהגין שלא להדליק לא נתכוונו אלא לדבר אחד להפריש עצמו ממשכבי אשה האומרים להדליק משום דאין אדם משמש מטתו לאור הנר והאומרים שלא להדליק סוברים כשהנר דולק רואה את אשתו ומתאווה לה: יישר. שפיר קאמרת וכן א"ר יוחנן ולא גרסינן יישר: ודאי דאמריתו כו'. אמת הדבר ששמעתי עליכם שאתם אומרים משמיה דר' יוחנן הכי: הדר עולא חזא ביה ברבה בר בר חנה בישות. נסתכל בו בפנים זועפות כלומר אתה אמרת בשם רבי יוחנן והוא לא אמר כן אלא אף במוצאי יוה"כ מברכין עליו הואיל ודבר חדש הוא שנאסר בו כל היום ועכשיו נהנה ממנו: אנא אהא אמרי להו. משמיה דרבי יוחנן דענה אחר התנא וחכמים אוסרין להדליק את הנר אף ביום הכפורים שחל להיות בשבת עד מוצאי שבת ולא הזכרתי שמו של ר' יוחנן על אור במוצאי שבת אלא בזו והם סבורים שעל דבר ברכת האור הזכרתי שמו: עדא תהא. זאת תהיה בזו אני מודה שאמרה רבי יוחנן: *) זה עולא. *שהבין מדבריו של רבה בר בר חנה טעות וחזא ביה בישות וסתם דבריו שלא אמר לו כלום והיינו עצה בלב איש דנקיט ליה בלביה ולא אמר לו למה אמרת כך:
ואיש

*) שייך לדף נד ע"א

מסורת הש"ס

מנחות קג. נזיר ט. [ערכין כ.]

[מנחות קג:]

[לקמן נט: ס. נזיר ט.]

פי' שבת סג. וכתובות קיא:

[תוספתא פ"ג]

[שבת סג: וע"ש ובר"ש] ברכות נב: ובשבת סג: שבועות מ. מה: חולין יז: עט. יישר בב"יודין]

שהבין מדבריו של רבי אבא ברבב"ח טעות כצ"ל רש"ל

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מה ראו וכו' ותי בהם ולא שימות בהם :

רבינו חננאל

ופרקי' גדי מקולס אפי' בסתמא שלא יזכיר לפסח אסור אבל בשר שאינו מקולס ראשו על כרעיו ועל קרבו אם הזכיר עליו לפסח אסור סתמא מותר : אמר רב פפא רוקא בשר כי האי גונא אסור אבל חטים ואפי' אומר חטים הללו מותרין [לפסח] מ"ט חטים דמנפרן לפסח קאמר. איכא דמתני להא (דרבי יוסי) [מתניתא] הכי קאמר תנהיג תודוס איש רומי לאכול כו' ואתקפי' בשלמא למאן דמתני לה כרבי יוסי [ניחא דחייש] בכל כה"ג אלא למאן דמתני לה כר' שמעון מי חייש ר' שמעון כי האי גונא והתנן בסוף מנחות הרי עלי מנחה מן השעורים יביא מן החטים קמח יביא מן הסלת כו' עד רבי שמעון פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבין הנה מי שיאמר כגון זה בשר זה לפסח לא חייש ליה דאין אדם מתנדב בשר לקרבן. ולר' יוסי מי ניחא והאמר רבא רבי שמעון בשיטת רבי יוסי אמרה דסבר בגמר דבריו אדם נתפס דתנן הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי רבי מאיר אמר רבי יוסי לכך נתכוון מתחלה אע"פ שאפשר לקרות שני שמות כאחד דבריו קיימין ואוקי' לרבי יוסי דאמר בגמר דבריו אדם נתפס לאו מדרבי שמעון סבר לה כר' יוסי ר' יוסי נמי וכו' ואסיקנא תודוס איש רומי חכם היה וממיל מלאי בכיס תלמידי חכמים היה: מתני' מקום שנהגו להדליק בזום הכפורים מי שאמר להדליק סבר שאם יהיה הבית אפל ישמש מטתו לפיכך ידליק יתרחק מן העבירה ומי שאמר לא ידליק סבר אין היצר מתאוה אלא מה העין רואה לפיכך לא ידליק שכיון שלא יראה לא יתאוה ושניהם לטובה נתכוונו פי' דבר אחר תשמיש המטה אבל מדליקין בפונדקאות ובבתי המים. אמר רב יהודה אמר שמואל אין מברכין על האור אלא במוצאי שבתות הואיל ותחלת ברייתו הוא אמר ליה (ההוא סבא) יישר וכן אמר רבי יוחנן: אמר ליה רבי אבא לעולא ודאי דאמריתו משמא דרבי יוחנן אין מברכין על האור אלא במוצאי שבתות אהדר ביה (רבי אבא) [עולא ברבה] בר בר חנה בישות והרגיש רבה בר בר חנה אמר ליה לא אמרי הכי אלא הכי אמרי תאני חדא קמיה דרבי יוחנן רבי שמעון בן אלעזר אומר יום הכפורים שחל להיות בשבת אפילו במקום שאמרו שלא להדליק מדליקין מפני כבוד השבת ועני רבי יוחנן בתריה וחכמים אוסרין ודיקי' מינה מאחר שאין מדליקין ביום הכפורים לא ימצא אור ששבת ממלאכת עבודה שמעי' מינה כי אין מברכין על האור במוצאי יום הכפורים אמר ליה עדה תהא ופי' עדה סוראה כלן ענין אחר הן וכיון שרחו שמועה זו כלומר אינה הלכה כמאן

ואיש תבונה ידלנה. הבין מה היה בלבו של עולא שהיה מסתכל בו : ואינהו כמאן סברוה. עולא ורבה שלא רצו להודות לדברי רבי אבא : עמא דבר . נוהג : באור ששבת. שהיה בשבת שדלק היום ומכל מקום ממלאכת עבירה שבת שדלק בהיתר כגון של חיה ושל חולה או נר הדולק מערב יום הכפורים מברכין אף במוצאי יום הכפורים דהויא ברכה משום דדבר חידוש הוא לו שלא נהנה מן האור היום : באור היוצא מהעצים. דנבראת עכשיו אין מברכין עליו במוצאי יוה"כ אלא במוצאי שבת שאף הוא תחילת בריית אור : רבי מפזרן . רבי כשראה אור מברך עליו מיד וכשמביאין לו בשמים לסוף שעה מברך עליהן : מכנסן . על הכוס כמו שאנו עושין: באר. בארה של מרים סלע שיצאו ממנו המים על ידי משה ועגול כמין כברה היה ומתגלגל עמהן כל מקום שהולכין : כתב. קריאת שם האותיות: המכתב. חקיקתן וצורתן כך שמעתי ולי נראה כתב זו היא חקיקת צורתן והמכתב הוא עט וחרט שנכתב בו חקיקת הלוחות כי ההיא דקדושין (דף כו:) מניין לרבות הסול והסירא והמכתב ונראין דברי דקרייה לא קרי ליה כתב : ומערה שעמד בו משה . ושמתיך בנקרת הצור *עד עברי (שמות לג) וכן באליהו וילך עד הר האלהים חורב ויבא שם אל המערה וילן שם (מלכים א יט) : לבלוע את הרשעים . עדת קרח : והפרד . אין כל חדש תחת השמש ופרד ראשון נברא מן הארץ ולא בא מן הכלאים: האיל . של אברהם : השמיר . כמין תולעת היה ואין כל דבר קשה עומד בפניו שלא יתפרק ובו בנה שלמה את הבית במסכת גיטין (דף סח·) : הצבת . טנלייא"ש של ברזל : צבתא. שעושין עכשיו הנפחים : בצבתא מתעביד . על ידי צבת אחרת היא עשויה שאוחזה בצבת ומכה בקורנס עד שנעשית וצבתא קמייתא מאן עבדא : הא לאי . באמת על כרחך בריה בידי שמים היא : יעשנה בדפוס . על ידי יציקה כמו שיוצקין כלי כסף וכלי נחשת: ויקבענה כיון. כולה כאחד מהר : ראשית דרכו . קודם לשאר דרכים והא דאמרן לעיל הכתב בערב שבת בכתבן של לוחות וזו היתה כתובה מתחילה *באש שחורה על גבי לבנה : בטרם הרים יולדו . בראת מדת תשובה : תשב אנוש עד דכא. עד ידכא נשבו לפניך: מקדם . מוקדם לעולם : מאתמול . קודם לעולם: תפתה. שכל המתפתה בילרו נופל *שם : מרום מראשון . מרום הוא בערבות מראשון מקודם העולם וכן מקום מקדשו נברא מראשון: חללה. חלל של גיהנם קודם בריית העולם ותירוצא הוא : אין לו כבייה עולמית. שהוא אור של גיהנם : חזר וכללו . לקרותו טוב לפי שהרשעים נידונין בו : אלא . ודאי אור דגיהנם נברא בשני בשבת והא דתניא לעיל אור בערב שבת באור דידן ודתניא בריאה במו"ש לא תיקשי כאן במחשבה כאן ביצירה בערב שבת עלה במחשבה ליבראות ולא נברא עד מוצאי שבת : וטחן . טח והכה ושפשף זו בזו : דורשי חמורות . מקראות סתומים : פסול היה. שאחיו מאמו היה אביו כדמפרש שבא צבעון על אמו והוליד : אלה בני שעיר וגו' . וצבעון וענה אלמא אחי הוו וכתיב אלה בני צבעון ואיה וענה אלמא בנו היה: שמואל קרי ליה רבא שבור מלכא משום דבקי היה בדינין והלכתא כוותיה בדיני כדין היוצא מפי המלך שמתקיים ושבור ממלך פרסיים היה בימי רבא :

תורה אור

ואיש תבונה ידלנה מים עמוקים עצה בלב איש זה עולא ואיש תבונה ידלנה זה רבה בר בר חנה ואינהו כמאן סברוה כי הא דאמר ר' בנימן בר יפת אמר רבי יוחנן *מברכין על האור בין במוצאי שבת בין במוצאי יום הכפורים וכן *עמא דבר מיתיבי אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחילת ברייתו הוא וכיון שרואה מברך מיד רבי יהודה אומר סודרן על הכוס ואמר רבי יוחנן הלכה כרבי יהודה לא קשיא כאן באור ששבת כאן באור היוצא מן העצים ומן האבנים תני חדא [ב]אור היוצא מן העצים ומן האבנים מברכין עליו ותני חדא אין מברכין עליו לא קשיא כאן [ג]במוצאי שבת כאן במוצאי יום הכפורים רבי מפזרן רבי חייא מכנסן אמר רבי יצחק בר אבדימי אע"פ שרבי מפזרן חוזר וסודרן על הכוס כדי להוציא בניו ובני ביתו ואור במוצאי שבת איברי והא תניא *עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות אלו הן באר והמן וקשת כתב ומכתב והלוחות וקברו של משה ומערה שעמד בו משה ואליהו פתיחת פי האתון ופתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים רבי נחמיה אומר משום אביו אף האור והפרד ר' יאשיה אומר משום אביו אף האיל והשמיר רבי יהודה אומר אף הצבת הוא היה אומר צבתא בצבתא מתעבדא וצבתא קמייתא מאן עבד הא לאי בריה בידי שמים היא אמר ליה אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה כיון הא לאי בריה בידי אדם היא לא קשיא הא באור דידן הא באור דגיהנם אור דידן במוצאי שבת אור דגיהנם בערב שבת ואור דגיהנם בערב שבת איברי והא תניא *שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם ואלו הן תורה ותשובה וגן עדן וגיהנם וכסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח תורה דכתיב משלי ח °ה' קנני ראשית דרכו תשובה דכתיב °בטרם הרים יולדו וכתיב °תשב תהלים צ אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם גן עדן דכתיב °ויטע ה' אלהים גן בראשית ב בעדן מקדם גיהנם דכתיב °כי ערוך מאתמול תפתה ישעיה ל כסא הכבוד ובית המקדש דכתיב °כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו ירמיה יז שמו של משיח דכתיב °יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו תהלים עב אמרי הללה הוא דנברא קודם שנברא העולם ואור דידיה בערב שבת איברי והתניא רבי יוסי אומר אור שברא הקב"ה בשני בשבת אין לו כבייה לעולם שנאמר °ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה ישעיה סו ואמר רבי בנאה בריה דרבי עולא מפני מה לא נאמר כי טוב בשני בשבת מפני שנברא בו אור של גיהנם ואמר רבי אלעזר אע"פ שלא נאמר בו כי טוב חזר וכללו בששי שנאמר °וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד בראשית א אלא חללה קודם שנברא העולם ואור דידיה בשני בשבת ואור דידן במחשבה עלה ליבראות בערב שבת ולא נברא עד מוצאי שבת דתניא ר' יוסי אומר שני דברים עלו במחשבה ליבראות בערב שבת ולא נבראו עד מוצאי שבת ובמוצאי שבת נתן הקב"ה דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה והביא שני אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור והביא שתי בהמות והרכיב זו בזו ויצא מהן פרד רבן שמעון בן גמליאל אומר פרד בימי ענה היה שנאמר °הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר *דורשי *) המורות היו אומרים ענה פסול היה לפיכך הביא שם לו פסול לעולם שנאמר °אלה בני שעיר החורי וכתיב אלה בני צבעון ואיה שם וענה *אלא מלמד שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה ודילמא תרי ענה הוו *אמר רבא אמינא מילתא דשבור מלכא לא אמרה ומנו שמואל איכא דאמרי אמר ר"פ אמינא מילתא דשבור מלכא לא אמרה ומנו *רבא אמר קרא הוא ענה הוא ענה דמעיקרא תנו רבנן *עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן באר ומן וקשת הכתב והמכתב והלוחות קברו של משה ומערה שעמד בה משה ואליהו פתיחת פי האתון ופתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים ויש אומרים אף מקלו של אהרן שקדיה ופרחיה ויש אומרים אף המזיקין ויש אומרים אף בגדו

*) ועי' תוס' חולין קנג: ד"ה דורשי המורות מ"ש בשם הערוך.

אלה בני שעיר החורי וכו' מלמד שבא צבעון על אמו. תימה דביש נוחלין (ב"ב קטו:) מוכח מהאי קרא דבני בנים כבנים וא"כ מנלן שבא על אמו ועוד לא מצינו בכל התורה שיקראו לבן אשתו בנו והכא אמר דלהכי קרי ליה בנו לפי שנולד מאשתו וי"ל דקרי ליה בנו לפי שהיה בן בנו כדאמרינן ביש נוחלין והכא דייק שבא על אמו מדלא כתיב איה שהיה כמו כן בן לצבעון ולא כתיב אלא ענה לחודיה ש"מ לפי שהיה נמי בן אשתו של שעיר כתביה קרא הכא עם שאר בני שעיר : אין

עין משפט נר מצוה

לט א מיי' פכ"ט מהל' שבת הל' כד סמג עשין כט טוש"ע א"ח סי' רצח סעיף א וסי' תרכד ס"ד : [רב אלפס ברכות פ"ח דף מג:]

מ ב ג מיי' שם הל' כו טוש"ע שם סי' רצח סעיף ח :

מסורת הש"ס

[ברכות מה. וש"נ] [ובכותי כפי' עליו] אבות פ"ה מ"ו [ע"ש] מכילתא פרשה בשלח; נדרים לט: [כדאי' עירובין יט.] [חולין כד.] ב"ב קטו: [ב"ב איתא רבה ועי' שם בפי' הרשב"ם] [אבות פ"ה ועי"ש כמה שנויים]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ראשית דרכו כו' באש שחורה ע"ג לבנה . עי' בר"י שיר השירים בפסוק קווצותיו תלתלים שחורות כעורב:

רבינו חננאל

כמאן סבירא כי הא דאמר' משום ר' אלעזר מברכין על האור במוצאי שבתו' ובמוצאי יום הכפורים וכן עמא דבר: ואותבי' עלייהו הא דתניא אין מברכין על האור אלא במוצאי שבתות הואיל ותחלת ברייתו הוא וכיון שרואהו מברך עליו מיד ר' יהודה אומר סודרן על הכוס ואמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה ופרקי' לא קשיא הא דתניא אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת באור היוצא מן העצים ומן האבנים והא דאמר משמא דר' אלעזר מברכין אפילו ביוה"כ באור ששבת ממלאכת עבודה. בואלו דברים שבין ב"ש ובה"ש בסעודה תניא נמי הני עששית שהותה דולקת והולכת בשבת כלו במוצאי שבת מברכין עליה ואקשי' ואור במוצאי שבת איברי והתניא אלו דברים שנבראו [בע"ש] בין השמשות באר שהיתה מהלכת עם ישראל ומן שירד להם וקשת דכתיב (בראשית ט יג) את קשתי נתתי בענן . כתב מכתב פי' כתב צורת האותיות מכתב צירוף האותיות להיות תיבה להקרות במלה ד"א כתב הוא כתב הקודש שנין כ"ב אותיות מכתב הוא שהיה חרות על הלוחות הבקרא ממרטונא מפני שהיה נקרא מארבעה צדדים ולוחות כמשמען וקבר משה רבינו ואליהו ופתיחת פי אתון בלעם ופתיחת פי הארץ לבלוע קרח . ור' יאשיה אמר אף האיל הנאחז בסבך והשמיר שבו בנה שלמה הבית ר' נחמיה אומר משום אביו אף האור ופרד ר' יהודה אומר אף הצבת קתני מיהא ר' נחמיה דאור בין השמשות נברא ופרקי' האי אור דגיהנם הוא אבל אור דידן במוצאי שבת נברא . ואקשי' איני והא גיהנם אחד משבעה דברים שנבראו קודם בריאת העולם הוא ואלו הן תורה ותשובה גן עדן וגיהנם כסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח ופרקי' הללה של גיהנם נבראת קודם בריאת העולם אור של גיהנם נברא בשני בשבת אור דידן עלה במחשבה להבראות בערב שבת ולא נברא עד מוצאי שבת . ר' יוסי אומר שני דברי' עלו במחשבה ליבראות בערב שבת ובמוצאי שבת נתן הקב"ה בינה באדם מעין דתמא של מעלה והביא שתי אבני' ופתנן זו בזו ויצא מהן אור והביא מהן סוס ומן החמורה והרכיבן זו על זו ויצא מהן פרד וכו' : ת"ר עשרה דברים נבראו בע"ש ביה"ש ואלו הן מן ובאר וכו' ויש אומר' אף מקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה ובגדו

מא א ב מיי' פ"ה מהל' תענית הל' י סמג עשין ג טוש"ע או"ח סי' תקנד סעיף כב:
מב ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ס:
מג ד מיי' שם הלכה ז וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תקנה סעיף ב:

בגדו של אדם הראשון ת"ר *שבעה דברים מכוסים מבני אדם אלו הן יום המיתה ויום הנחמה ועומק הדין ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו ואין אדם יודע במה משתכר ומלכות בית דוד מתי תחזור ומלכות חייבת מתי תכלה ת"ר ג' דברים עלו במחשבה ליבראות ואם לא עלו דין הוא שיעלו על המת שיסריח ועל המת שישתכח מן הלב ועל התבואה שתרקב וי"א על המטבע שיצא: **מתני'** **מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים רשב"ג אומר לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם: **גמ'** אמר שמואל *אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד למימרא דסבר שמואל ט' באב בין השמשות שלו אסור והאמר שמואל תשעה באב *בין השמשות שלו מותר וכי תימא קסבר שמואל כל תענית ציבור בין השמשות שלו מותר והאנן *תנן אוכלין ושותין מבעוד יום למעוטי מאי לאו למעוטי בין השמשות לא למעוטי משחשיכה ביממא מסייע ליה אין בין תשעה באב ליום הכיפורים אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר מאי ספיקו מותר לאו בין השמשות לא כדאמר רב ששא בריה דרב אידי לקביעא דירחא הכא נמי לקביעא דירחא דרש רבא עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בו כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכיפורים ובין השמשות שלו אסור וכן אמרו משמיה דר' יוחנן ומי אמר ר' יוחנן הכי והאמר רבי יוחנן תשעה באב אינו כתענית ציבור מאי לאו לבין השמשות לא למלאכה מלאכה תנינא מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ואפילו רשב"ג לא אמר אלא דכי יתיב ולא עביד לא מיחזי כיוהרא אבל מיסר לא אסר אלא מאי אינו כתענית ציבור לתפילת נעילה והאמר ר' יוחנן *ולואי שיתפלל אדם *והולך כל היום כולו התם חובה הכא רשות ואיבעית אימא מאי אינו כתענית ציבור לעשרים וארבעה רב פפא אמר מאי אינו כתענית ציבור אינו כראשונות אלא כאחרונות ואסורה מיתיבי אין בין תשעה באב ליום הכיפורים אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר מאי ספיקו מותר לאו בין השמשות אמר רב ששא בריה דרב אידי לא לקביעא דירחא הא לכל (א) דברים זה וזה שוין מסייע לרבי אלעזר דא"ר אלעזר אסור לו לאדם שיושיט אצבעו במים בתשעה באב כדרך שאסור להושיט אצבעו ביום הכיפורים מיתיבי אין בין תשעה באב לתענית ציבור אלא שזה אסור בעשיית מלאכה וזה מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו הא לכל דבריהם זה וזה שוין ואילו גבי תענית ציבור תניא *כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו לא א"ר פפא תנא

בגדו של אדם הראשון. שהיו חקוקות בו כל מין חיה ובהמה ועוף ונמסר לנמרוד על כן יאמר כנמרוד גבור ציד (בראשית י) ועשו הרגו ונטלו לפיכך היה איש יודע ציד והן שכתוב בהן החמודות אשר אתה בבית (שם כז) ואני שמעתי בגדיו של אדם הראשון היינו כתנות עור שהיו לו: **ויום הנחמה.** של כל אדם מתי יתנחם מדאגתו: **ועומק הדין.** ועומק הדין הרבה טועים בו אי נמי עומק הדין העתיד: **מלכות חייבת.** רומי שכתוב בה גבול רשעה ורשעה היינו חייבת: *עלו במחשבה. ונתקיימו: ואם לא עלו דין הוא שיעלו. דאל"כ לא היה אדם מתקיים: **שיסריח.** שאל"כ הקרובים היו מצניעין אותו ורואין את צערן תמיד לפניהם: **ועל התבואה שתרקב.** שאל"כ היו בעלי בתים אוצרין אותה ומביאין רעבון לעולם*: **מתני' ובכל מקום.** בין נהגו בין לא נהגו. **תלמידי חכמים בטלין.** ממלאכה אותו היום: **רבן שמעון כו'.** ולא אמרינן מיחזי כיוהרא ואם רצה ליבטל רשאי: **גמ' אין תענית ציבור בבבל.** להחמיר ואין צריכין לגשמים אם גוזרין על דבר אחר אין חומר תענית ציבור נוהג בו לאכול מבעוד יום וליאסר במלאכה ושאר חומרי האמורים שם: **בין השמשות שלו אסור.** בתחילה *ובמלאכה דמחמרינן על ספיקו כדאמרינן בתענית ציבור ושמואל קא משוי ט' באב כתענית ציבור: **מבעוד יום למעוטי מאי לאו למעוטי בין השמשות.** ספק: **לא למעוטי משחשכה.** ודאי אבל על ספיקו לא מחמרינן: **אין בין ט' באב ליוה"כ.** לכתחילה קאמר אבל דאי עבד טובא איכא זה כרת וזה איסור בעלמא: **דרב ששא.** לקמן: **לקביעת דירחא.** לעשות שני ימים כי מספקא לן אם עברו ב"ד חדש שעבר אי לא: **מאי לאו.** לאכילת בין השמשות: **לא למלאכה.** של יום עצמו משחשך ואשמעי' דבתענית ציבור אסור וכו' ט' באב שרי: **ואפילו לר' שמעון.** לאו למיסר אתא אלא אם ירצה מי שאינו תלמיד חכם ליבטל לעשות עצמו כתלמיד חכם וליבטל במקום העושין רשאי ולא חיישינן דילמא מיחזי כיוהרא: **לתפלת נעילה.** שבתענית ציבור היו מתפללין תפלת נעילה כדתנן בפ' בתרא דתענית (דף כו.) בג' פרקים בשנה כהנים נושאים כפיהם ד' פעמים ביום שחרית ומוסף ומנחה ונעילה ואלו הן ג' פרקים תענית ומעמדות ויוה"כ: **והאמר ר' יוחנן.** במסכת ברכות דאין בתפלה יתירה משום ברכה לבטלה: **התם דחובה.** בתענית צבור חובה מדרבנן ובתשעה באב אשמועינן דלאו חובה הוא ומ"מ אם בא להתפלל כל יומו הרשות מותר ולואי: **לעשרים וארבעה.** דתנן במסכת תענית (דף טו.) שמוסיפין בתענית ציבור שש ברכות על שמונה עשרה: **רב פפא אמר.** לעולם כדקאמר לעתין מעיקרא דלאו כתענית ציבור דלאמר לבין השמשות קאמר ולא תקשי לרבי יוחנן קמייתא דהאי דקאמר קאמר הכי קאמר אינו כתענית ציבור לחומרא קאמר והכי קאמר אינו כלעין ראשונות שמותר בין השמשות שלהן כדתנן בהו בתענית אוכלין ושותין משחשיכה אלא כאחרונות דתנן בהו אוכלין ושותין מבעוד יום: **לאו בין השמשות.** וקשיא לרבא ולרבי יוחנן דאמרי בין השמשות שלו אסור: **הא לכל דבריהן זה וזה שוין.** מילתא באנפי נפשה היא ודייק לה ממתניתין לגלויי דקתני אין בין תשעה באב ליום הכפורים שיהא מותר לכתחלה בזה מה שאסור בזה אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר: **אין בין תענית ציבור לתשעה באב.** קס"ד בין להקל בין להחמיר קאמר ולא תימא תשעה באב מתענית ציבור ובתענית ציבור קתני דפניו ידיו ורגליו מותר: תנא

אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב. פ"ה לאתויי מבעוד יום ולאסור במלאכה ובשאר חומרי האמורים שם וא"ת תשעה באב מי הוי כתענית ציבור לאסור במלאכה וי"ל דה"ק אין תענית ציבור בבבל אפילו במקום שלא נהגו לעשות מלאכה: **אין בין תשעה באב ליום הכפורים.** הא דלא חשיב מלאכה שמותר בתשעה באב במקום שנהגו נראה לר"י משום דבסיפא מסיק לה לגריעותא דמלאכה גבי אין בין ט' באב לתענית ציבור והא דלא חשיב תפילת נעילה דליתא בט' באב כדלקמן משום דבברייתא לא איירי אלא במידי דאיסור והיתר: **לאו דברי בין השמשות דידיה.** תימה לר"י אמאי קתני גבי יוה"כ ספיקו הא אפילו ודאי יום אסור דתוספת יוה"כ דאורייתא ותירץ דנקט ספיקו לאשמועינן דבט' באב אפילו ספיקו מותר*: **לקביעא דירחא.** אין לפרש כגון בני בבל שאין יודעים מתי הוקבע החודש בא"י שהיו צריכים לעשות יוה"כ שני ימים דבהדיא אמר בסוף פ"ק דר"ה (דף כא.) שאין עושין אלא יום אחד אלא ה"פ ספיקו אסור אם מספקא אפילו בא"י מתי הוקבע החודש כגון שמהלך במדבר עושה ב' ימים כדין כל ספיקות דאורייתא דאזלינן לחומרא הקשה רשב"א דמשמע דלקביעא דירחא הן חלוקין הא לכל דבריהם שוין והא יום הכפורים תוספתו אסור וט' באב תוספתו מותר ותירץ ר"י דלא מיירי אלא בדברים דשייכי בתענית עצמו: **והאמר ר' יוחנן ולואי שיתפלל כל היום.** תנ"ע דר' יוחנן איירי דוקא בספק לא התפלל אבל ודאי התפלל אסור להתפלל כדמוכח במי שמתו (ברכות כא.) דקאמר ספק התפלל ספק לא התפלל אל יתפלל ור' יוחנן אמר ולואי שיתפלל כל היום וקאמר אם התפלל ומצא ציבור מתפללין אם יכול לחדש דבר בתפלתו יחזור ויתפלל ואם לאו אל יתפלל מ"מ פריך שפיר כיון דר' יוחנן על הספק מחייב להתפלל א"כ בתשעה באב דדמי לתענית ציבור בכמה דברים ובתענית ציבור איכא תפלת נעילה בט' באב נמי יתפלל ומשני התם חובה והכא רשות פי' לא לגמרי רשות אלא לאו חובה הוי אלא מצוה מיהא איכא: קולי

רבינו חננאל

ובגדו של אדם הראשון והמזיקין: ת"ר שבעה דברים מכוסין מבני אדם יום מיתה ויום נחמה ועומק הדין ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו [ואין אדם יודע במה משתכר] ומלכות בית דוד מתי תבוא ומלכו' חייבת מתי תכלה: ת"ר שלשה דברים עלו במחשבה ליבראות ואילו לא עלו דין הוא שיעלו המת שיסריח ושישתכח מן הלב והתבואה שתרקב וי"א אף על המטבע שיצא: מתני' מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין כו'. אמר שמואל אין תענית צבור בבבל אלא ת"ב בלבד ופירש' דסבר שמואל אחד תענית צבור ואחד תשעה באב ביה"ש שלו [מותר] ואין אסור אלא משחשכה. ביומא מסייעא ליה אין בין תשעה באב ליום הכפורים אלא שזה ספיקו אסור ותשעה באב ספיקו מותר מאי לאו בין השמשות ודחי רבא לא לקביעא דירחא כלומר אם מסתפק לך מתי נקבע החדש אתה תופס מספק שני ימים יום כפור ולא שני ימים תשעה באב וכדאמר רב ששא: דרש רבא עוברו' ומניקות מתענות ומשלימות [בו כדרך שמתענות ומשלימות] ביום הכפורים ובין השמשות שלו אסור וכן אמרו משמא דר' יוחנן. *)פי' האלהים לא אמרה הכי בשבעה נשבע רבא דלא אמרה ר' יוחנן וקשי' ומי אמר ר' יוחנן הכי והאמר ר' יוחנן תשעה באב אינו כתענית צבור מאי לאו לבין השמשות שלו מותר ודחי רבא לא למלאכה ואקשי' למלאכ' הא תנינא מקום שנהגו לעשות מלאכה בת"ב עושין דאי ס"ד אי אסירא היכא דנהגו במקום איסורא שבקי' להו אלא מאי אין תשעה באב כתענית צבור לתפלת נעילה כלומר אין מתפללין נעילה בתשעה באב. ומאי איכפת לן והא [אמר] ר' יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו ופרקי' הכא דאמר ולואי רשות הוא ובתענית צבור תפלת נעילה חובה. ואיצטריך למימר [דת"ב] אינו כתענית צבור**) בתעניות הראשונות דקילי כדתנן אוכלין משחשכה כו' אלא באחרונות דחמירן ובין השמשות שלו אסור ומותבי' על רבא מהא אין בין ט' באב ליוה"כ אלא שיוה"כ ספקו אסור וט' באב ספקו מותר מאי לאו ספק בין השמשות וקתני מותר ודחי רב שישא מאי ספק קביעא דירחא שיוה"כ עושים שני ימים וט' באב יום אחד דייקי' מינה מדקתני אין ביניהם אלא כך וכך הא לכל דבריהם ט' באב ויוה"כ שוין מסייע ליה לר' אלעזר דאמר אסור לאדם להושיט אצבעו במים בט' באב כדרך שאסור להושיט אצבעו ביוה"כ: מיתיבי אין בין תשעה באב לתענית צבור אלא שתענית צבור אסור בעשיית מלאכה ומפורש בתענית פ"ק וט' באב מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו בו לעשות מלאכה דייקי' מינה הא לכל דבריהם זה וזה שוין ואלו גבי תענית צבור תניא כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר. והנה הקיש ט' באב לתענית צבור מה תענית צבור פניו ידיו ורגליו מותר אף ט' באב מותר ואיך א"ר אלעזר אסור להושי'

*) נראה מדברי רבינו שלא דהיה גירסא אחרת בסוגיא זו וצ"ע **) נראה דחסר בדברי רבינו וצ"ל רב פפא אמר מאי אינו כתענית ציבור אינו כראשונות ·

*תנא קולי קולי קתני: ובכל מקום ת"ח וכו': *למימרא דרשב"ג סבר לא חיישינן ליוהרא ורבנן סברי חיישינן ליוהרא והא איפכא שמעינן להו דתנן *[א]חתן אם ירצה לקרות קרית שמע לילה הראשון קורא רשב"ג אומר לא כל הרוצה ליטול את השם יטול אמר ר' יוחנן מוחלפת השיטה רב שישא בריה דרב אידי אמר לא תיפוך דרבנן אדרבנן לא קשיא הכא כיון דכולי עלמא עבדי מלאכה ואיהו לא עביד מיחזי כיוהרא אבל התם כיון דכולי עלמא קרי ואיהו נמי קרי לא מיחזי כיוהרא דר' שמעון בן גמליאל אדרשב"ג לא קשיא התם הוא דבעינן כוונה ואנן סהדי דלא מצי כווני דעתיה מיחזי כיוהרא אבל הכא לא מיחזי כיוהרא אמרי מלאכה היא דלית ליה פוק חזי *כמה בטלני איכא בשוקא:

מתני' וחכמים אומרים ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות ובגליל לא היו עושין כל עיקר *הלילה ב"ש אוסרים וב"ה מתירין עד הנץ החמה:

גמ' מעיקרא תנא מנהגא ולבסוף תנא איסורא אמר ר' יוחנן לא קשיא הא ר' מאיר הא ר' יהודה דתניא אמר ר' יהודה ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות ובגליל אינן עושין כל עיקר אמר לו ר"מ מה ראייה יהודה וגליל לכאן אלא מקום שנהגו לעשות מלאכה עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין מדקאמר ר' מאיר מנהגא מכלל דרבי יהודה איסורא קאמר וסבר ר' יהודה ארבעה עשר מותר בעשיית מלאכה והתניא ר' יהודה אומר המנכש בשלשה עשר ונעקרה בידו שותלה במקום הטיט ואין שותלה במקום הגריד בשלשה עשר אין בארבעה עשר לא מכדי שמעינן ליה לר' יהודה דאמר *כל הרכבה שאינה קולטת לשלשה ימים שוב אינה קולטת ואי ס"ד ארבעה עשר מותר בעשיית מלאכה למה לי שלשה עשר והאיכא ארביסר וחמיסר ומקצת שיתסר אמר רבא בגליל שנו והאיכא ליליא אמר רב ששת כב"ש רב אשי אמר לעולם כב"ה לפי שאין דרכן של בני אדם לנכש בלילה רבינא אמר לעולם ביהודה ובהשרשה חד מקצת היום ככולו אמרינן תרי מקצת היום ככולו לא אמרינן:

מתני' ר' מאיר אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר גומרה בארבעה עשר אבל לא יתחיל בה בתחלה בארבעה עשר אע"פ שיכול לגומרה וחכמים אומרים *ג' אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות ואלו הן החייטין והספרים והכובסין ר' יוסי בר יהודה אומר אף רצענין:

גמ' איבעיא להו לצורך המועד תנן אבל שלא לצורך המועד אפילו מיגמר נמי לא או דילמא שלא לצורך המועד תנן אבל לצורך אתחולי מתחלינן או דילמא בין לצורך המועד בין שלא לצורך מיגמר אין אתחולי לא ת"ש אבל לא יתחיל בתחלה בארבעה עשר אפילו צלצול קטן אפילו שבכה קטנה מאי אפילו לאו אפי' הני דלצורך המועד מיגמר אין אתחולי לא מכלל דשלא לצורך מיגמר נמי לא גמרינן לא לעולם דשלא לצורך מיגמר נמי גמרינן ומאי אפילו אפילו הני נמי דזוטרי נינהו דסלקא דעתך אמינא התחלתן זו היא גמר מלאכתן נתחיל בהו נמי לכתחילה קמשמע לן: תא שמע רבי מאיר אומר כל מלאכה שהיא לצורך המועד גומרה

רש"י

תנא קולי קולי נקט. כל הני אין בין חד תנא אמרינהו וקולי קולי נקט ברישא הכא אין (א) בין תשעה באב קל מיוה"כ לכתחלה אלא בזה ספיקו כו' וסיפא תנא אין תשעה באב קל מתענית ציבור אלא לענין מלאכה ובחומרי דחמיר תשעה באב מתענית ציבור לא איירי הכא דתידוק מינה זה וזה שוין ולעולם לענין רחיצה ט"ב חמיר: ליטול לו את השם. כתר פרישות ויראת חטא שאינו יכול לבטל הימנו מלכות שמים אפילו לילה אחת לא כל הרוצה ליטלו יטלנו דמיחזי כיוהרא ומחינן בידיה: מוחלפת השיטה. השתא שסידרן טעה באחת מהן והחליף שיטתו: אמרי מלאכה לית ליה. הרואה אותו בטל אומרים אין לו מה לעשות ולא מיחזי כנוהג בו איסור: מתני' הלילה. אור לארבעה עשר: גמ' מעיקרא תנא מנהגא. תלה במנהג: ולבסוף תנא איסורא. דקתני בית שמאי אוסרין דמשמע בכל מקום: מה ראיה יהודה וגליל לכאן. אף כל מקום שנהגו היתר היתר נהגו איסור איסור: מכלל דר' יהודה איסורא קאמר. דבני יהודה מתירין ובני גליל אוסרין דאי מנהגא קאמר מאי פלוגתיה דר"מ הא ר' יהודה נמי הכי הוה אמר בגליל היו נוהגין בו איסור שהחמירו על עצמן וביהודה נוהגין בו היתר: וסבר רבי יהודה מותר. דקאמר בני יהודה מתירין: המנכש. מבין התבואה *דגן: בשלשה עשר בניסן. מפרש ואזיל שלשה עשר אמאי נקט: ונעקרה בידו. השיבולת פעמים נעקרה בידו שורשה מן הארץ וכא לחזור ולשותלה: שותלה במקום הטיט. שממהר ליקלט קודם העומר שהעומר מתיר את הנשרשין אבל הנשרשין אחר העומר אסורין משום חדש עד שיבא עומר הבא: הגריד. יבש שאינו ממהר לקלוט: מנכש בשלשה עשר קתני מנכש בארבעה עשר לא קתני ומ"ט נקט שלשה עשר ולא קתני ארבעה עשר אי משום דלא מיקלטה לפני העומר הקרב בששה עשר מכדי שמעינן לרבי יהודה כו' בפ"ק דר"ה השנה (דף י:) ואי ארבעה עשר מותר במלאכה ניינקוט ארביסר נמי דהא איכא מקצת ארביסר וחמיסר כוליה ומקצת שיתסר עד שעת הקרבתו: בגליל שנו. שלא היו עושין מלאכה כל עיקר בארבעה עשר וכהן נשנית משנה זו: והא איכא לילה. ומאי למיתני המנכש לילי ארבעה עשר: כב"ש. דמתניתין דתנן הלילה ב"ש אוסרין: ה"ג רבינא אמר לעולם ביהודה. ודקשיא לך ליתני בארבעה עשר ובהשרשה חד מקצת אמרינן תרי מקצת לא אמרינן לענין השרשה חד מקצת היום ככולו אמרינן אם היה מנכש בין השמשות של כניסת ארבעה עשר הוה אמרינן דקלטה בי"ד שלם ובחמשה עשר שלם ומקצת ששה עשר אבל תרי מקצת כגון מנכש בי"ד דמיבעי לן למימר תרי מקצת לא אמרינן: מתני' שלש אומניות עושין מלאכה. בכל מקום וטעמא מפרש בגמרא: רצענין. אושכפין: גמ' לצורך המועד תנן. הא דר"מ: או דילמא שלא לצורך המועד תנן. ומשום הכי אין מתחילין אבל לצורך המועד אפילו אתחולי נמי שרי כו': צלצול. בגדי"ל לחגור: שבכה. על הראש:

תוספות

קולי קולי קתני. בלא דר' אלעזר דאסר להושיט אצבעו במים צ"ל קולי קולי קתני דהא בתשעה באב לכל הפחות כל גופו אסור אפילו בצונן ובתענית ציבור מותר בצונן כדמוכח בפ"ק דתענית (דף יג.): אמר ר' מאיר מה ראייה יהודה וגליל לכאן. לרבי מאיר דאית ליה דהוי מנהגא קסבר דלא נחלקו ב"ש וב"ה כדכתר' דבמנהג לא שייך פלוגתא דליסרי היכי נהוג: מדקאמר ר"מ מנהגא מכלל דרבי יהודה איסורא קאמר. אמתניתין ליכא למידק הכי מדקאמר ת"ק מנהגא מכלל דחכמים איסורא קאמרי דאמתני' איכא למימר דתרווייהו סברי מנהגא וה"ק חכמים לת"ק למה אתה סותם דבריך והלא אתה יכול לפרש דבריך ולומר דבגליל אין עושין וביהודה עושין ובברייתא לא שייך לפרש כן: כל הרכבה שאינה קולטת. וא"ת א"כ למה אינו שותלה במקום הגריד אי קלטה עד שלשה ימים שרי לה עומר ואי לא קלטה שוב לא תקלוט ואינו צריך היתר כמו איתי' דכלא *וי"ל דבמקום הגריד מאחרת לקלוט יותר מג' ימים א"כ יש לחוש כשירא שלא תקלוט שישתול אותה במקום הטיט אחר העומר: ומאי אפילו אפי' הני נמי דזוטרי. ה"מ לשנויי כדבסמוך אפי' הני נמי דלצורך המועד מיגמר אין אתחולי לא אלא ניחא ליה למידחי שלא יפשוט מינה כלל דהשתא מצי למימר דלצורך המועד אתחולי נמי מתחלינן:

שולי

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ד מהל' ק"ש הלכה ז סמג עשין יח טוש"ע א"ח סי' ס סעיף ג:

מה ב ג מיי' פ"ח מהל' יו"ט הלכה יח סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תסח סעיף ט:

רבינו חננאל

להושיט אצבעו במים ופרקי' תנא חומרי חומרי קתני פי' תנא אין בין ט' באב ליום הכפורים אלא חמור יום הכפורים מט' באב שיום הכפורים ספקו אסור וט' באב ספקו מותר כדאמרן וכן עוד שנה חמור תענית צבור מט' באב שתענית צבור אסור במלאכה וט' באב מותר במקום שנהגו ויש עוד חומר לט' באב מתענית צבור כט' באב אסור אפי' ברחיצת פניו [ידיו] ורגליו ובתענית צבור אין אסור אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר: ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים רשב"ג אומר כל אדם יעשה עצמו תלמיד חכם ודחינן אי משום דחיישי' ליוהרא הא מדתנן לענין החתן איפכא משמע ואמר ר' יוחנן מוחלפת השיטה כלומר הפך דברי ת"ק לרשב"ג ורב שישא אמר לא תפיך ודברים פשוטין הן: וחכמים אומרים ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות ובגליל לא היו עושין מלאכה כל עיקר ופי' כל היום הלילה בגליל ב"ש אוסרין וב"ה מתירין עד הנץ החמה ואקשי' בתחלת פרקין קתני מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים מכלל דבמנהגא תליא מילתא והכא קתני ב"ש אוסרין וב"ה מתירין ואפי' לב"ה לאחר הנץ החמה אוסרין מכלל דאיסור איכא ליחוי היכא נהוג ופרקי' לא קשיא מתני' דרישא דתני מנהגא לר' מאיר והאי דתני איסורא לר' יהודה. במאי אוקימתא להא מתני' כר' יהודה וסבר ר' יהודה ארבעה עשר מותר במלאכה כו' דקתני וחכמים אומרים ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות והתניא ר' יהודה אומר המנכש בשלשה עשר ונעקרה שבולת בידו שותלה במקום דטינא ואין שותלה במקום (הגדר) [הגרד] ואי ס"ד לר' יהודה ארבעה עשר מותר בעשיית מלאכה מכדי על מאי קא מהדר ר' יהודה למשמריה להאי שבולת העומר הקרב בששה עשר בניסן *(אסור באכילה עד שיבוא עומר אחר ויתירנה) ואם ישתלנה במקום (הגדר) [הגרד] שהוא מקום יבש תפרש' במשקין בית השלחין אם היתה שדה מטוננת מותרת ואין משקין שדה גריד במועד כלומר זו השבולת אינה קולטת קודם ששה עשר בניסן ונמצאת כאלו נזרעה אחר דעומר והיא אסורה עד ששה עשר בניסן הבא אחר זה ואם היא נשתלת במקום הטינא ביום שלשה עשר בניסן קלטה קודם העומר והעומר מתירה ככל תבואה שבעולם. ואקשי' אמאי פסיק [המנכש בי"ג] ותני בי"ג מכלל די"ד לא אפשר הא שמעי' ליה לר' יהודה דאמר כל הרכבה שאינה קולטת לג' ימים שוב אינה קולטת אפי' השותל בי"ד הא איכא ג' ימים ארביסר וחמיסר ומקצת שיתסר וקיימא לן מקצת היום ככולו ש"מ דלית ליה לר' יהודה עשיית מלאכה בארביסר כלל ואיכך תני היה מנכש בי"ג ופריק רב יוסף [זו] הברייתא אליבא דבני גליל היא שנויה שאין עושין מלאכה ביום י"ד כלל. ואמרי' אפילו לבני גליל אין אוסרין אלא יום י"ד ממש אבל הלילה ב"ה מתירין ולדבריך היה לו לומר המנכש לילי י"ד ופריק רב ששת הא מתניתא אליבא דב"ש שנאה שאוסרין אפי' הלילה: רב אשי אמר אפילו תימא אליבא דב"ה ולא שנא אלא דרך שהוא בני אדם ואין דרך בני אדם לנכש בלילות לפיכך לא תנא המנכש בלילה. רבינא אמר חד מקצת היום ככולו אמרי' תרי לא אמרינן פי' המנכש לילי י"ד או יום י"ד צריכין אנו לומר מקצת היום ככולו ולחשוב יום י"ד כולו ויום ט"ו כולו ומקצת ט"ז עד שעת הקרב העומר לחשבו ככולו נמצא תרי מקצתו ככולו באלו הג' יום י"ד ויום ט"ז ותרי מקצת לא אמרינן דכי האי גונא לא משתכח אלא שני מקצת ויום אחד בלבד. ויש שמחליפין דברי ר' יהודה לר' מאיר דמעמידין תחלת הפרק כר' יהודה והא דתני מנהג ור' מאיר סבר איסור והפי' במקומו עומד בין לר' יהודה בין לר' מאיר הפי' שפרשנו אליבא דר' יהודה החזירהו אליבא דר' מאיר. נירסא דמתניתא דתניא אמר ר' מאיר ביהודה בראשונה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות ובגליל לא היו עושין כל עיקר פי' ר' מאיר סבר אין דבר זה תלוי במנהג אלא אם הלכה כבני (גליל) [יהודה] בני גליל פועים הם ואם הלכה כבני גליל בני יהודה עוברים על האיסור אמר לו ר' יהודה דבר זה במנהג תלוי וכן אמר לו וכי מאי ראיה ליהודה וגליל מעתה אלא מקום שנהגו לעשות עושין שלא לעשות אין עושין ש"מ מדקאמר ר"י מנהג מכלל דר' מאיר איסורא קאמר ומתני' דקתני מנהגא ר' יהודה הוא ור' מאיר פליג ואמר איסורא: מתני' ר"מ אומר כל מלאכה שהתחיל בה כו' פשוטה היא ובעינן למפשט טעמא דר' מאיר ופשטי' דאתחולי לא מתחלינן בארבעה

עשר

*) מתינת אסור באכילה עד פי' ויתירנה נראה דמקומו בשורה השניה אחר תי' במועד וט"ס וצ"ל בו אסור באכילה וט' ויתירנה כלומר זו השבולת וט'

גומרה בארבעה עשר. אפילו במקום שלא נהגו לעשות מלאכה: לא נהגו לא. אפילו גמר דהא בגמר קיימי': החייטין. משום הכי שרו בארבעה עשר בכל מקום שכן מלינו בהן קולא משאר אומניות גבי חולו של מועד: שכן ההדיוט תופר כדרכו. משנה היא במועד קטן* הדיוט שאינו אומן בכך הלכך בארבעה עשר דקיל מחולו של מועד אפי' אומן נמי שרי: שכן הבא ממדינת הים וכו'. וכיון דאשכחן בהן היתר קלא בחולו של מועד הלכך בארבעה עשר דקיל שרי לכולי עלמא: תחילת מלאכה. רצענין שעושין מנעלים חדשי': מסוף מלאכ'. תיקון מנעלים:

גומרה בארבעה עשר אימתי בזמן שהתחיל בה קודם ארבעה עשר אבל לא התחיל בה קודם ארבעה עשר לא יתחיל בה בארבעה עשר אפילו צילצול קטן אפילו שבכה קטנה לצורך המועד אין שלא לצורך המועד לא הוא הדין דאפילו שלא לצורך נמי גמרינן והא קמ"ל דאפי' לצורך המועד מיגמר אין אתחולי לא ת"ש ר' מאיר אומר כל מלאכה שהיא לצורך המועד גומרה בארבעה עשר ושאינה לצורך המועד אסור ועושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות במקום שנהגו מקום שנהגו אין לא נהגו לא וש"מ לצורך המועד אין שלא לצורך המועד לא ש"מ: וחכמים אומרים שלש אומניות: תנא *החייטין שכן הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד הספרין והכובסין שכן הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורין מספרין ומכבסין בחולו של מועד רבי יוסי ברבי יהודה אומר אף הרצענין שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן בחולו של מועד במאי קמיפלגי מר סבר למידין תחילת מלאכה מסוף מלאכה ומר סבר אין למידין תחילת מלאכה מסוף מלאכה:

מתני' [א]מושיבין שובכין לתרנגולים בי"ד ותרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה [ב]ואם מתה מושיבין אחרת תחתיה [ג]גורפין מתחת רגלי בהמה בי"ד ובמועד מסלקין לצדדין מוליכין כלים ומביאין מבית האומן אע"פ שאינם לצורך המועד: **גמ'** השתא אותובי מותבינן אהדורי מיבעיא אמר אביי [א] [ד]סיפא אתאן לחולו של מועד אמר רב הונא [ה]לא שנו אלא [ב] תוך שלשה למרדה דאכתי לא פרח צימרא מינה ואחר שלשה לישיבתה דפסדא לה ביעי לגמרי אבל לאחר שלשה למרדה דפרח לה צימרא מינה ותוך שלשה לישיבתה דאכתי לא פסידי ביעי לגמרי לא מהדרינן רבי אמי אמר אפילו תוך שלשה לישיבתה מהדרינן במאי קמיפלגי מר סבר *להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו ומר סבר להפסד מועט נמי חששו: גורפין מתחת: ת"ר *[ו]הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה הא גופא קשיא אמרת זבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין והדר תני שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה אמר אביי לא קשיא כאן בי"ד כאן בחולו של מועד רבא אמר [ג] הא והא בחולו של מועד והכי קאמר [ז]אם נעשה חצר כרפת מוציאין אותו לאשפה: מוליכין כלים ומביאין מבית האומן: *א"ר פפא בדיק לן רבא תנן מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אע"פ שאינן לצורך המועד ורמינהו אין מביאין כלים מבית האומן ואם חושש להן שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת ומשנינן לא קשיא [ח]כאן בארבעה עשר [ט]כאן בחולו של מועד ואיבעית אימא הא והא בחולו של מועד ולא קשיא כאן במאמינו כאן בשאינו מאמינו והתניא *[י]מביאין כלים מבית האומן כגון הכד מבית *הכדר והכוס מבית הזגג אבל לא צמר מבית הצבע ולא כלים מבית האומן ואם אין לו מה יאכל נותן לו שכרו ומניחו אצלו ואם אינו מאמינו מניחן בבית הסמוך לו ואם חושש שמא יגנבו מביאן בצינעה בתוך ביתו תרצת מביאין מוליכין קשיא דקתני אין מביאין וכ"ש דאין מוליכין אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא: **מתני'** *ששה דברים עשו אנשי יריחו על שלשה מיחו בידם ועל שלשה לא מיחו בידם ואלו הן שלא מיחו בידם מרכיבין דקלים כל היום וכורכין את שמע וקוצרין וגודשין לפני העומר ואלו שמיחו בידם מתירין גמזיות של הקדש ואוכלין

רש"י

מתני' מושיבין שובכין. כשנותנין ביצים תחת תרנגולת להתחמם לגדל אפרוחים קרי מושיבין שובכין: ותרנגולת. המחממת ביצים: שברחה. מעליהם מחזירין אותה ובגמ' פריך השתא אותובי מותבינן אהדורי מבעיא ל"א הכי כתיב בסדר משנה מושיבים שובכין ותרנגולת כלומר שובכין ליונים ותרנגולת היו מושיבין להתחמם לגדל אפרוחי' והכי מסתבר' דשובך לא שייך אלא ביונים: גורפין. ומשליכין לחוץ ובמועד שחמור יותר אין משליכין לחוץ אלא מסלקין לצדדים: גמ' סיפא. דקתני מחזירין בחולו של מועד קאמר והכי קאמר מושיבין שובכין בי"ד ותרנגול' שברח' בחולו של מועד מחזירין אותה משום הפסד ביצים דדבר האבד מותר: לא שנו. דאף במועד מחזירין אלא תוך שלשה למורדה שעדיין לא עברו שלשה ימים שברחה מעליהן: דאכתי לא פרח צימרא. לא עבר חמימותה ממנה והיא נוחה להחזיר: צימרא. כמו אשתא צמירתא (ע"ז דף כח.*): ולאחר שלשה לישיבתה. שכבר ישבה עליהן שלשה ימים קודם שעמדה מעליהן וכבר נשתנו הביצים ואם לא תחזור הרי הן אובדין דאין ראויין לאכילה: אבל לאחר שלשה למרדה. שהיא קשה וטורח גדול להחזיר או אפילו תוך שלשה למרדה אם תוך שלשה עמדה מעליהן דאכתי לא פסדי ביעי שהרי ראויין לאכילה לא מהדרינן: אפילו תוך שלשה לישיבתה. הואיל ונשתנו קלא ואין ראויין לכל אדם אלא למי שדעתו יפה ואינו אסטניס מהדרינן: להפסד מועט. שמוכרים בזול למי שדעתו יפה: לצדדין. ולא לאשפה חוץ לחצר: אם נעשית חצר כרפת. שנתקלקלה כולה ואין מקום לסלק לצדדין מוליאין אותו לאשפה: בדיק לן. מנסה אותנו: לחצר אחרת. אבל לא יביאם לביתו שרחוק מבית האומן מפני הטורח: במאמינו. לאומן שלא ימכרם אין מביאין ל"א מאמינו שלא יתבע שכרו פעם אחרת והוא צריך לשכרו עכשיו: והתניא. בניחותא: כגון כד מבית הכדר וכוס מבית הזגג. שצריכין למועד: זגג. עושה כלי זכוכית: אבל לא צמר. שאין צורך המועד: ואם אינו מאמינו וכו'. אלמא שאני לן בין מאמינו לשאין מאמינו: תרצת מביאין. דמתני' ואין מביאין דמועד קטן תרוייהו בחולו של מועד ומתניתין דהכא בשלא מאמינו אבל מוליכין קשיא דקתני מתניתין מוליכין והתם מאי אין מאמינו איכא ובההיא קתני אין מביאין וכ"ש דאין מוליכין: מעיקרא. מתניתין בי"ד וההיא בחולו של מועד: **מתני'** ששה דברים עשו אנשי יריחו. היו נוהגין ישראל הדרים ביריחו: מרכיבין דקלים כל היום. של י"ד בלע"ז אינטי"ר: וכורכין את שמע. מפרש בגמרא: וקוצרין לא גרסינן דהא היתר גמור הוא דקיימא לן במנחות בפרק רבי ישמעאל (דף עא.) ממקום שאי אתה מביא אתה קוצר ותבואת יריחו של עמקים היא ואינה כשירה למנחות דתנן (שם פה.) אין מביאין סולת למנחה לא מבית השלחין ולא מבית העמק וכו' ולהכי אינה כשירה לעומר דאין מנחות באה ממנו דבעינן משבח ארץ ישראל דילפינן התם ג"ש ארץ ארץ: מתירין גמזיות. גידולין ענפים שגדלו בחרובין ושקמין שהקדישו אבותיהן הן היו מתירין ליהנות מן הגידולים דרך חרוב ושקמה לקוצצו לשבע שנים והן חוזרין וגדילין ומיתוספין וקודם קיצתן קרי ליה בתולת שיקמה ומשנקצץ קרי ליה סדן שיקמה והקדישו מתחילה כשהן מקוצצין וניתוסף לאחר מיכן גמזיות: ואוכלין

תוספות

עולי רגלים מתקנים מנעליהן. מהכא משמע בהדיא דאסור לתקן מנעלים בחוה"מ דלא התירו אלא לעולי רגלים דווקא ואין לומר דדבר האבד הוא שמא יקרעו יותר דהא יכול לקנות חדשים ובפרק מי שהפך (מ"ק יג.) מייתי הך ברייתא ופריך אלא מעתה לבלר ליסתרי' שכן כותב גיטי נשים ושוברים כדתנן בפרק אלו מגלחים (שם יח:) ומשני שפיר*:

ואם מתיירא שמא יגנבו. וכיון שאין יכול להניחם בביתו ולא בבית הסמוך לו לא הזקיקוהו להניח בבית שלישי והתירו להביאם בצינעא בביתו:

נא

עין משפט נר מצוה

מו א מיי' שם הל' ה כא טוש"ע שם סעיף ז:

מז ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:

מח ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

מט ד ה מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סימן תקלו סעיף ד:

נ ו ז מיי' שם הלכה יא סמג שם טוש"ע או"ח סי' תסח סעיף ט וסי' תקלה סעיף ג:

נא ח מיי' שם הלכה כא סמג שם טוש"ע או"ח סי' תסח סעיף י:

נב ט י מיי' שם הלכה טו סמג שם טוש"ע א"ח סי' תקלד סעיף ג:

ועי' תוס' מ"ק י. ד"ה ההדיוט

מסורת הש"ס

[מ"ק יג.] [לעיל כח: שבת כו.] [לעיל סו: וש"נ] [תוספתא פ"ג] פ"ק ג. [עירובין נה. וש"נ] [מ"ק שם: ע"ש] [מנחות פה.]

הגהות הגר"א

[א] גמ' סיפא. נ"ב גירסת הרמב"ם רישא: [ב] שם תוך ג' למרדה דאכתי לא פרח צימרא מינה. נ"ב הרי"ף לא גרס לה (וכ"נ ל"ש) אלא אחר ג' כו' אבל תוך ג' כו'. ובהגהר"א א"ח סוף סי' תס"ח. ומ"ש בהרי"ף שלש איתו מהרי"ף ובדפו' הראשון ליתא): [ג] שם הא והא בחולו של מועד. נ"ב הרי"ף לא גרס לה:

נראה שצ"ל הכדר כדלי"ם עי' תוס' חולין ס"ד. ד"ה טורת

רבינו חננאל

עשר כלל ואפילו מצי למגמרינהו ומה שהתחיל קודם י"ד אם הוא לצורך המועד יגמור ואי לא לא. ואסיקנא הכי ת"ש ר' מאיר אומר כל מלאכה שהיא לצורך המועד שהתחיל בה קודם י"ד גומרה בי"ד ושאינה לצורך המועד אסור ש"מ לצורך המועד תנן שגומרת בי"ד ש"מ וקיימא לן כותיה. ואין מתחיל בי"ד אפי' צלצול קטן ואפי' סבכה קטנה אפי' רק לצורך המועד וחכמים אומרים שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים החייטין שכן הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד והספרין והכובסין שכן הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורין מותרין לספר ולכבס בחולו של מועד ר' יוסי בר' יהודה אומר אף הרצענין שכן עולי תלים מתקנין מנעליהן בחולו של מועד ואע"פ שתקנת המנעל סוף מלאכה והיא קסבר ר' יוסי ילפינן תחילת מלאכה מסוף מלאכה מה סוף מלאכה מותר אף תחלת מלאכה מותר: מתני' מושיבין שובכין לתרנגולין בי"ד כו' תריצנא הכי בחולו של מועד. תרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה ואם מתה מושיבין אחרת תחתיה אמר רב הונא לא שנו שמחזירין אותה בחולו של מועד אלא תוך שלשה ימים למרדה דאכתי לא פרח צמרת עדיין התחימות שיש בה והיא תחמם הביצים ואחר שלשה ימים לישיבתה על הביצים כלומר כיון שעברו ג' ימים אחר שישבה על הביצים התחילו לרקם ואם תניחם נפסדין הביצים לגמרי אבל תוך ג' ימים לישיבתה שלא הופסדו הביצים לגמרי ואחר ג' ימים למרדה דפרח לה צמרה לא מהדרינן לה בחולו של מועד ר' אמי אמר אפילו תוך ג' ימים לישיבתה כו' ואסיקנא רב הונא סבר להפסד מרובה חששו כלומר במקום שיש הפסד מרובה כי הביצים נפסדין לגמרי חששו ואמרו מחזירין אבל תוך ג' לישיבתה דלא נפסדו אלא שאין אפרוחין אבל ראוין הן לאכילה ואין בהן הפסד אבל דביני ביני הפסד מועט הוא ולהפסד מועט לא חששו ורב אמי סבר אפילו להפסד מועט [חששו] ומחזירין: מתני' גורפין הרעי מתחת רגלי הבהמה בי"ד ובמועד מסלקין אותו לצדדין וכו' ת"ר הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה הא גופה קשיא אמרת שבחצר מסלקין אותו לצדדין והדר תאני ושבחצר מוציאין אותו ומשני אביי בארבעה עשר מוציאין אותו לאשפה ובחולו של מועד מסלקין אותו לצדדין רבא אמר לעולם בחולו של מועד והכי קתני אם נעשית החצר כרפת שנתמלאת רעי מוציאין אותו לאשפה: ירושלמי שבמבוי מסלקו לצד שברפת ושבחצר מוציאין לאשפה אמר [רבא] הדא דתימא בחצר קטנה אבל בחצר גדולה מסלקה לצדדין ותרפת בין קטנה בין גדולה מוציאו לאשפה: אמר רב פפא הוה בדיק לן רבא מוליכין ומביאין כלים מבית האומן ואם חושש להם שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת ושנינן לה מתני' דהכא דקתני מוליכין ומביאין כלים מבית האומן בארבעה עשר ומתנתא דקתני אין מביאין בחולו של מועד פנין דשמעתא סלקא ואע"ג דאמרין מתני' דהכא נמי בחוש"מ ומפני שאינו מאמין בעל הבית כלים לאומן קתני מביאין אפילו כלים שאינן לצורך המועד כדתניא מביאין כלים מבית האומן כגון כוס מבית ואסיקנא שנית מביאין כלומר תתירו לו להביאן מפני שאינו מאמינו תתינח מביאין מוליכין מאי איכא למימר למה מוליכין בחוש"מ ואסיקנא אלא מחוורתא מתני' דקתני מוליכין [ורמינהו אין מביאין כלים מ]ביאין ומביאין בארבעה עשר ומתני' דקתני אין מביאין בחולו של מועד: ומסקנא מקום שנהגו לעשות מלאכה בע"פ עד חצות כו' קימא לן הכי: ששה דברים עשו אנשי יריחו וכו' אלו שלא מיחו מרכיבין דקלים כל היום

ואוכלין מתחת הנשרים בשבת ונותנין פאה לירק ומיחו בידם חכמים: **גמ'** *ת"ר ששה דברים עשה חזקיה המלך על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו *גירר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו כיתת נחש הנחשת והודו לו גנז ספר רפואות והודו לו ועל שלשה לא הודו לו קיצץ דלתות של היכל ושיגרן למלך אשור ולא הודו לו סתם מי גיחון העליון ולא הודו לו עיבר ניסן בניסן ולא הודו לו: מרכיבין דקלים כל היום וכו': היכי עבדי אמר רב יהודה מייתי אסא דרא ושיכרא דדפנא וקימחא דשערי דרמי במנא דלא חלפי עליה ארבעין יומין ומרתחי להו ושדו להו לדיקלא בליביה וכל דקאי בארבע אמות דידיה אי לא עבדי ליה הכי צאוי לאלתר רב אחא בריה דרבא אמר מנחי כופרא דיכרא לנוקבתא: וכורכין את שמע: היכי עבדי אמר רב יהודה אומרים °שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ולא היו מפסיקין רבא אמר מפסיקין היו אלא שהיו אומרים היום על לבבך דמשמע היום על לבבך *ולא מחר על לבבך: *ת"ר כיצד היו כורכין את שמע אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ולא היו מפסיקין דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד °ואנן מאי טעמא אמרינן ליה כדדריש ר' שמעון בן *לקיש דאמר רשב"ל °ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא חס ושלום יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אמרי רבנן היכי נעביד נאמרוהו לא אמרו משה רבינו לא נאמרוהו אמרו יעקב התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי אמר רבי יצחק אמרי דבי רבי אמי משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה אם תאמר יש לה גנאי לא תאמר יש לה צער התחילו עבדיה להביא (א) בחשאי אמר רבי אבהו התקינו שיהו אומרים אותו בקול רם מפני תרעומת המינין ובנהרדעא דליכא מינין עד השתא אמרי לה בחשאי: *תנו רבנן ששה דברים עשו אנשי יריחו שלשה ברצון חכמים ושלשה שלא ברצון חכמים ואלו ברצון חכמים מרכיבין דקלים כל היום וכורכין את שמע וקוצרין לפני העומר ואלו שלא ברצון חכמים גודשין לפני העומר ופורצין פרצות בגנותיהן ובפרדסותיהן להאכיל נשר לעניים בשני בצורת בשבתות וימים טובים ומתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה דברי רבי מאיר אמר לו רבי יהודה אם ברצון חכמים היו עושין יהו כל אדם עושין כן אלא אלו ואלו שלא ברצון חכמים היו עושין על שלשה מיחו בידם ועל שלשה לא מיחו בידם ואלו שלא מיחו בידם מרכיבין דקלים כל היום וכורכין את שמע וקוצרין וגודשין לפני העומר ואלו שמיחו בידם מתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה ופורצין פרצות בגנותיהן ופרדסיהן להאכיל נשר לעניים בשבתות וימים טובים בשני בצורת נותנין פיאה לירק ומיחו בידם חכמים וסבר רבי יהודה קצירה שלא ברצון חכמים היא *והתנן אנשי יריחו קוצרין לפני העומר ברצון חכמים וגודשין לפני העומר שלא ברצון חכמים ולא מיחו בידם חכמים

מאן

ואוכלין מתחת הנשרים. תחת הדקל המשיר פירותיו היו אוכלין מן הנשרות וטעמא דכולהו מפרש בגמרא: ונותנין פיאה לירק. והוא פטור מן הפיאה כדמפרש בגמרא: ומיחו בידן. משום דקא מפקעי ליה ממעשר שהיו עניים אוכלין אותה פיאה בטיבלה דסבורין שהיא פיאה גמורה ולקט שכחה ופיאה פטורין מן המעשר משום דהפקר נינהו: **גמ'** גירר עצמות אביו. משום כפרה ולא קברו בכבוד בדרגש ומטה נאה ומפני קידוש השם שיתגנה על רשעו ויוסרו הרשעים: כיתת נחש הנחשת. לפי שהיו טועים אחריו: וגנז ספר רפואות. כדכתיב והטוב (והישר) בעיניך עשיתי ואמרינן בברכות שגנז ספר רפואות לפי שלא היה לבם נכנע על חולים אלא מתרפאין מיד: סתם מי גיחון. כדכתיב (ד"ה ב לב) למען לא יבאו מלכי אשור ומצאו מים לשתות: ולא הודו לו. שהיה לו לבטוח בהקב"ה שאמר (מלכים ב יט) וגנותי על העיר הזאת להושיעה: עיבר ניסן בניסן. לאחר שנכנס ניסן נמלך ועשאו אדר השני כדכתיב (ד"ה ב ל) ויועץ המלך חזקיה לעשות פסח בחדש השני וגו' כי מרבית העם רבים אשר לא הוטהרו עדיין מטומאות שהחזיקו בהן בימי אביו אחז הרשע: ולא הודו לו. כדאמר בסנהדרין* ובברכות [י:] החדש הזה וגו' זה ניסן ואין אחר ניסן: אסא דרא. הדס לח: ושיכרא דדפנא. שכר של עץ שקורין לו"ר וגדילין בו פרי שקורין ביי"ש: דלא חלפו עליה ארבעין יומי. משנטחנה: ושדו ליה לדקלא בליביה. דקל יש לו לב מתוכו ויש לו מוח לאורכו כמו שיש לעץ שקורין שנבו"ג ולאגוז והמשקה הזה מועיל לדקל להתקיים: וכל. אינן דקאי בארבע אמות דידיה דלא עבדי ליה הכי: צאוי. מתייבש: רב אחא בריה דרבא אמר. לאו היינו מרכיבין דמתניתין אלא מנחי כופרא דוכרא לנוקבתא מניחין ותוחבין גמזיות רכה בת שנתה שניתוספה באילן בשנה שעברה וקרי ליה כופרא דיכרא על שם שמכניסין אותו בענף האילן שקולן ענף גדול וסודקו ומשים את זה בתוכו לשון אחר כופרא דיכרא ענף רך של דקל זכר ומרכיבו בסדק של דקל נקיבה מפני שדקל נקיבה אינה עושה פירות והזכרים עושין פירות: ולא היו מפסיקין. בין אחד לואהבת (ב) אע"פ דצריך להאריך באחד ולהפסיק בין קבלת מלכות שמים לדברים אחרים שכל אחד מקבל עליו ואומר אחד הוא אלהינו בפסוק ראשון ופסוק שני לשון צוואה הוא: רבי יהודה אומר מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו: וכורכין. כלומר שהיו מדבקין כל הקרייה כמות שהיא ולא היו מוסיפין ואית דגרסי שהיו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו פי' שהיו אומרים אותו בקול רם: קץ הימין. שיחזיר ימינו לפניו שהשיב אחור ימינו מפני אויב: שמע ישראל. לאביהם היו אומרים: נימריה. להאי ברוך שם כבוד מלכותו בקרית שמע: ציקי קדירה. ארסדור"א: יש לה צער. צער גופה מחמת התאווה: מפני תרעומת המינין. שלא יהו אומרים עלינו שאנו מוסיפין דבר שאינו הגון בחשאי ומאן דגרסי שהיו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד מפרש שהיו אומרים אותו בקול רם כשאר הקרייה וביניהן לא היו מינין: נשר. פירות הנושרין: ה"ג מתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה. כשהוקדשו הסדנין תחילה וניתוספו הגידולין: קוצרין לפני העומר ברצון חכמים. כלומר לא הקפידו חכמים דאיסורא דאורייתא ליכא דמקום שאי אתה מביא הוא ואיסורא דרבנן נמי ליכא דילמא אתי למיכל מיניה לא גזרו דהא חדש מיבדל בדילי מיניה כולי שתא שאינו נוהג אותו כל השנה: וגודשין שלא ברצון חכמים. כיון דלאו פסידא הוא גזרו רבנן שימתינו משום שמתוך שהוא מתעסק בו אתי למיכל מיניה:

מאן

תוספות

לא היו מפסיקין. בין שמע ישראל לשם דמשמע דאומר לשם שישמע ישראל ויענש* מחלוקת:

---

*) מדברי רבינו ז"ל אלו נראה שהיה גורס בגמ' אמר רבי אבהו באושא התקינו וכו' ולפיכך נתן טעם משום דבאושא הוו שכיחי מינין

עין משפט נר מצוה

נג א מיי' פ"א מהל' ק"ש הלכה ד סמג עשין יח טוש"ע א"ח סי' סא סעיף יג [רב אלפס ברכות פ"ב דף יא.]

[ועי' תוס' מנחות עא ד"ה וכורכין]

[עי' תוס' ע"ז ג: ד"ה היום]

ס"א בן פזי

רבינו חננאל

קיימא לן כי הא דאמר מייתו נופרא. פי' צאוי יבש. מייתו נופרא דיכרא ומעייל ליה בי' דנקיבתא: וכורכין את שמע קיימא לן כרבי יהודה דאמר לא שהיו כורכין שמע ישראל עם ואהבת את ה' אלא לעולם מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ומאי כורכין דקתני דלא היו מפסקי בדבר אחר בין שמע לואהבת את ה': ואנן מאי טעמא אמרי' ליה כי הא דדרש ר"ש בן פזי ויקרא יעקב אל בניו מלמד שבקש לגלות הקץ לבניו נסתלקה שכינה ממנו אמר דלמא חס ושלום פסול יש במטתי פתחו כלן ואמרו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד כיון ששמע להם כך פתח הוא ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד התקינו במקום שאין בו מינין לאמרו בחשאי ובמקום שיש בו מינין אומרין אותו בקול [רם] באושא*) הוו שכיחי

הגהות הב"ח

(א) גמרא להביא לה בחשאי: (ב) רש"י ד"ה ולא היו מפסיקין בין אחד לואהבת ר"ל אין מאריכין דצריך להאריך כצ"ל ותיבת אע"פ נמחק:

מסורת הש"ס

ערכות י: במשניו' נדפס גל זה למשנה ועתוי"ט [סנהדרין מז:]

[דף יב:]

ב ספחא פ"ג

מנחות עא: עססת' פ"ג

מנחות עב:

דברים ו

בראשית מט

מאן שמעת ליה דאמר מיחו ולא מיחו רבי יהודה וקתני קוצרין ברצון חכמים וליטעמיך הני ארבעה הוה אלא סמי מיכן קצירה: ומתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה אמרו אבותינו לא הקדישו אלא קורות ואנו נתיר גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה ובגידולין הבאין לאחר מכאן עסקינן וסברי לה כמ"ד אין מעילה בגידולין ורבנן סברי נהי דמעילה ליכא איסורא מיהא איכא: ופורצין פרצות: אמר עולא א"ר שמעון בן לקיש מחלוקת בשל מכבדות דרבנן סברי גזרינן שמא יעלה ויתלוש ואנשי יריחו סברי לא גזרינן שמא יעלה ויתלוש אבל בשל בין הכיפין דברי הכל מותר א"ל (א) רבא והא מוקצות נינהו וכי תימא הואיל דחזי לעורבין השתא מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים *דתנן ר' יהודה אומר אם לא היתה נבילה מע"ש אסורה לפי שאינה מן המוכן מוכן לעורבים הוי מוכן לאדם א"ל *אין מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים דכל מידי דחזי לאיניש לא מקצה ליה מדעתיה מוכן לעורבים הוי מוכן לאדם כל מידי דחזי לאיניש דעתיה עלויה כי אתא רבין א"ר שמעון בן לקיש מחלוקת בשל בין כיפין דרבנן סברי מוכן לעורבים לא הוי מוכן לאדם ואנשי יריחו סברי מוכן לעורבים הוי מוכן לאדם אבל בשל מכבדות דברי הכל אסור גזרינן שמא יעלה ויתלוש: ונותנין פיאה לירק: ולית להו לאנשי יריחו הא *דתנן "כלל אמרו בפיאה כל שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ ולקיטתו כאחת ומכניסו לקיום חייב בפיאה כל שהוא אוכל פרט לספיחי סטים וקוצה ונשמר פרט להפקר וגידולו מן הארץ פרט לכמהין ופטריות ולקיטתן כאחת פרט לתאנים ומכניסו לקיום פרט לירק א"ר יהודה אמר רב הכא בראשי לפתות עסקינן ומכניסו לקיום ע"י דבר אחר קמיפלגי מר סבר מכניסו לקיום ע"י דבר אחר שמיה קיום ומר סבר לא שמיה קיום: ת"ר בראשונה היו נותנין פיאה ללפת ולכרוב ר' יוסי אומר אף לקפלוט ותני' אידך *היו נותנין פיאה ללפת ולקפלוט ר"ש אומר אף לכרוב ניכא

רש"י

מאן שמעת ליה. דנקט ליסנא דמיחו ולא מיחו ר' יהודה היא דשמעת ליה לעיל: וליטעמיך. דסבירא לך הא דלעיל דקתני אלו ואלו שלא ברצון חכמים כו' מתרצתא היא דקא רמית אחריתי עליה ליפרכיה מינה ובה דקתני על שלשה לא מיחו וקא חשיב ארבעה מרכיבין וסורכין וקוצרין וגודשין: ובגידולין גרסינן: כמאן דאמר אין מעילה בגידולין. במסכת מעילה (דף יג:): מחלוקת. דאנשי יריחו ורבנן: בשל מכבדות. כפות תמרים הן בראש הדקל וכפופות זו אצל זו כעין כלי וכשהתמרים נושרין מקבלות אותן וכיון דגבוה וצריך לעלות על הדקל לנוטלן חיישינן שמא יתלוש מן המחוברות דהוי אב מלאכה: בשל בין הכיפים. למטה מנופיקן נופות התחתונים וליכא למיחש לתלישה דאין כאן מחוברות: והא מוקצות נינהו. שמערב שבת בין השמשות היו מחוברות ונמצאו מוקצות מחמת איסור תלישה ומוקצה בין השמשות מוקצה לכל היום: וכי תימא הואיל וחזו. במחובר לעורבים שיש לו הגדילות בתוך ביתו לגדולה ומותר להעמידם עליהן לאוכלם: נבילה שנתנבלה בשבת היתה עומדת בין השמשות לאדם ולא חשיב לה מוכן לגבי כלבים: ונשמר. שאינו מופקר ומקפידין עליו לשומרו: ומכניסו לקיום. שמתקיים ימים רבים: ספיחי סטים וקוצה. קשין לאכילה אבל סטים וקוצה שאינם ספיחים חזו לאכילה סטים מוריק"א קרו"ג: קוצה. וויישר"א: תאינה אינה מתבשלת כאחת אלא זו גמורה היום ואחרת יוצאה בלידה כל ימות הקיץ: ראשי לפתות. עלי הלפת מכניסין אותן לקיום על ידי האימהות: ללפת. לעלין דאימהות טולי עלמא מודו דהא מתקיימין: הכי

תוספות

מחלוקת בשל מכבדות. פ"ה כולה שמעתא בנתלשו ביו"ט ודווקא בשל מכבדות דאיכא נמי מחוברות גזרו רבנן שמא יעלה ויתלוש וקשה כהי דלא גזרו בני יריחו בשל מכבדות שמא יעלה ויתלוש תיפוק ליה שמשתמש במחובר דהאו לית להו הא דתנן (ביצה דף לו:) אין עולין באילן וכו' ובין הכיפין נמי אמאי ד"ה מותר הא קמשתמש באילן כדאמר בכירה (שבת דף מה:) אין מניחין נר על גבי דקל שמא ישתמש באילן בשעת נטילתה וכן משמע בעירובין (דף ק:) ובכמה דוכתי ועוד דלא גרע בין הכיפין מבילה שנולדה שהיא על הקרקע דאסרינן בבילה (דף ג:) משום פירות הנושרין *וליכא לאוקמא בפחות מג' טפחים דמותר להשתמש דמ"מ ה"ל לפלוגי בבין הכיפין בין פחות מג' טפחים ליותר ונראה לר"י דשמעתא איירי בתלושין מעי"ט במכבדות ובכיפים ומונחים שם בין השמשות וקאמר מחלוקת בשל מכבדות דרבנן אסרי אפילו נפלו לארץ בי"ט כיון דמכבדות איכא נמי מחוברים גזרינן שמא יעלה ויתלוש כיון דבין השמשות היו על האילן אע"פ שהן תלוש ובני יריחו לא גזרו כיון דתלוש מעי"ט אבל בשל בין הכיפין הואיל ולא היו שם מחוברים ליכא למיגזר אטו שמא יעלה ויתלוש ממקום שלא נשרו והשתא א"ש דלא דמי לבילה דהתם שנולד בי"ט גזרינן והכא בנתלשו מעי"ט וקצת תימה היך יכירו בין אותם שנשרו אתמול לאותם שנשרו היום ונשר מן הכיפין לנשר מן המכבדות ופריך והא מוקצה נינהו כיון דהיו בין השמשות על האילן ולא היו ראויה לינטל שלא ישתמש באילן ובירושלמי דס"פ פריך במה אנן קיימין אי בנשרו מעי"ט ד"ה מותרים ואי בי"ט ד"ה אסורים אלא במה קיימין בשתם פי' דבשתם לא שייך למיגזר שמא יעלה ויתלוש אלא דווקא בנשרו ודאי בי"ט והיכא דנשרו ודאי בי"ט אפילו בשל בין הכיפין אסור ופריך והא מוקצות נינהו פי' ספק מוכנות נינהו אבל מ"מ קשה דתיפוק ליה שמשתמש במחובר:

דתנן רבי יהודה אומר אם לא היתה נבילה מע"ש. תימה הא התם לא הוי מוכן לאדם דאסור לשוחטה בשבת ומפרש ה"ר יוסף דממשנה יתירה דייק דלא ה"ל למיתני נפי שאינה מן המוכן כיון דכבר תנא איסורא אלא אפילו היה מוכן שאין מוקצה מחמת איסור לא הוי מוכן לכלבים ור"י מפרש מוכן לאדם היינו שעומדת לאכילת אדם ואע"ג דאין ראויה לאדם לאותה שבת היינו מחמת איסור ולא מחמת הקצאה שלא היה רוצה שיהנה בה אדם ולא אמרינן עמידתה לאדם כעמידתה לכלבים שאינו היתה עומדת לכלבים כמו שעומדת לאדם היתה מותרת כשנתנבלה בשבת דלגבי כלבים ליכא מוקצה מחמת איסור כי יש דברים שראוים ליתן לכלבים חיים כגון עופות וכיוצא בהן ולא אמר דהוי מוכן לכלבים אע"ג דלבסוף הוי מוכן לכלבים אלא אדרבה לפי שבהמה עומד לאדם מקצי ליה מכלבים ה"נ מוכן לעורבים לא הוי מוכן לאדם אע"ג דלבסוף הוי מוכן לאדם: מוכן לעורבים. אפילו אי לא שרי הכא אלא למי שיש לו עורבים איצטריך ברים בילה (דף ג:) למיסר פירות הנושרין מטעם גזירה שמא יעלה ויתלוש דלא מצי למימר התם איסורא משום מוקצה שהרי מעמיד שם המשנה בתרנגולת העומדת לאכילה א"כ איסור מוקצה לא שייך בה למיגזר אי לאו משום גזרה שמא יעלה ויתלוש:

כלל אמרו בפיאה כו'. נראה לרבינו תם דמדאורייתא לא מיחייב בפאה אלא זית וכרם ושדה דכתיבי בהדיא בקרא ואחריני תקנתא דרבנן נינהו ושאין מכניסו לקיום לא רצו לתקן פיאה דאינו דבר חשוב ותאינה וכל דדמי לה אף על גב דחשיב איכא בטול עניים לפי שאין לקיטתן כאחד והפסד יתר על הריוח וכמיהין ופטריות הואיל ואין במינו חובה שאין גדל בקרקע לא תקנו והא דדריש בתורת כהנים יכול שאני מרבה קישואין ודלועין שיהיו חייבין בפיאה תלמוד לומר ובקוצרכם את קציר ארצכם מה קציר שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ אף כל כו' יצאו ירקות כו' אסמכתא בעלמא היא כמו שדורש שם מקרא מעשר ירק אף על גב דהוי דרבנן:

אלא

עין משפט נר מצוה

נד א מיי' פ"ב מהל' מתנות עניים הלכה א ג:

הגהות מהרש"א מהפך הדברים וליכא לאוקמא בתחלה עד ליותר ואח"כ ועוד דלא גרע כו' עד פירות הנושרין ואח"כ ונראה לר"י:

רבינו חננאל

מינין: מתירין גמזיות של הקדש פי' הן נצרים הפרים משרשי אילנות והן קשקושי אילנות והיו אנשי יריחו אומרים אבותינו לא הקדישו אלא הקורות מפני שהיו בעלי בתים נוטלין אותן בזרוע קורות הקדישו גדולין לא הקדישו והיו מתירין הנויאות וימחו בידם חכמים ואמרו נהי דמעילה בגידולין ליכא איסורא מיהא איכא רבנן למעמיהו דפליגי עליה דר' יוסי במעילה פ"ד ואמרי הקדיש אילן ואח"כ נשא פירות שירה ואח"כ נתמלאת עשבים מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכן: ואוכלין מתחת הנשרי' פי' מן הפירות הניבלות מן האילן ומיחו בידם חכמים ואסיקנא כלישנא בתרא מחלוקת בשל בין הכיפים ואנשי יריחו סברי מוכן לעורבים הוה מוכן לאדם ורבנן סברי מוכן לעורבים לא הוה מוכן לאדם אבל התמרים של מכבדות שהן מחוברין אם נשרו דברי הכל אסורין מאי טעמא הרואה כי מחוברין היו ונפלו בשבת ואמרו מותרין הן יעלה ויתלוש: ואקשינן ונותנין פיאה לירק ותתנן כלל אמרו בפיאה כל שהוא אוכל ונשמר וכו' ואמרינן בפיאה ומכניסו לקיום חייב בפיאה ותאני עלה הירק אע"פ שלקיטתו כאחת אין מכניסו לקיום ושני רב יהודה משמא דרב האי ירק דקתני במתני' ראשי לפתות הן דמכניסן לקיום ע"י ר"א בכבישה כדרך כל הכבושין. אנשי יריחו סברי כי האי גונא מכניסו לקיום [מיקרי] ורבנן סברי לא: ת"ר נותנין פיאה ללפת ולכרוב רבי יוסי אומר אף לקפלוט ותניא אידך נותנין פיאה ללפת ולקפלוט רבי שמעון אומר אף לכרוב

מסורת הש"ס

חולין ידי שבת קמ: בילה ו: כג

[בילה שם]

שבת סח: נדה נ: פיאה פ"א [מ"ד]

[תוספתא פ"ג]

הגהות הב"ח

(א) גמרא א"ל רבא והא מוקצות נינהו:

גמרא

נימא תלתא תנאי הוו לא תרי תנאי הוו ותנא קמא דר' שמעון היינו ר' יוסי ותנא קמא דר' יוסי היינו ר' שמעון ומאי אף אקמייתא ת"ר *בן בוהיין נתן פיאה לירק ובא אביו ומצאן לעניים שהיו טוענין ירק ועומדין על פתח הגינה אמר להם בני השליכו מעליכם ואני נותן לכם כפליים במעושר לא מפני שעיני צרה אלא מפני שאמרו חכמים אין נותנין פיאה לירק למה ליה למימרא להו לא מפני שעיני צרה כי היכי דלא לימרו דחויי קא מדחי לן ת"ר *בראשונה היו מניחין עורות קדשים בלשכת בית הפרוה לערב היו מחלקין אותן לאנשי בית אב והיו בעלי זרועות נוטלין אותן בזרוע "התקינו שיהיו מחלקין אותן מערב שבת לע"ש דאתיין כולהו משמרות ושקלן בהדדי ועדיין היו גדולי כהונה נוטלין אותן בזרוע עמדו בעלים והקדישום לשמים אמרו לא היו ימים מועטים עד שחיפו את ההיכל כולו בטבלאות של זהב שהן אמה על אמה כעובי דינר זהב ולרגל היו מקפלין אותן ומניחין אותן על גב מעלה בהר הבית כדי שיהו עולי רגלים רואין שמלאכתם נאה ואין בה *דלם *תנא אבא שאול אומר קורות של שקמה היו בירִיחו והיו בעלי זרועות נוטלין אותן בזרוע עמדו בעלים והקדישום לשמים עליהם ועל כיוצא בהם אמר אבא שאול בן בטנית משום אבא יוסף בן חנין אוי לי מבית בייתוס אוי לי מאלתן אוי לי מבית חנין אוי לי *מלחישתן אוי לי מבית קתרוס אוי לי מקולמוסן אוי לי מבית ישמעאל בן פיאכי אוי לי מאגרופן שהם כהנים גדולים ובניהן גיזברין וחתניהם אמרכלין ועבדיהן חובטין את העם במקלות *תנו רבנן ארבע צווחות צוחה עזרה ראשונה צאו מכאן בני עלי שטימאו היכל ה' ועוד צווחה צא מיכן יששכר איש כפר ברקאי שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים דהוה כריך ידיה בשיראי ועביד עבודה ועוד צווחה העזרה שאו שערים ראשיכם ויכנס ישמעאל בן פיאכי תלמידו של פנחס וישמש בכהונה גדולה ועוד צווחה העזרה שאו שערים ראשיכם ויכנס יוחנן בן נרבאי תלמידו של פנקאי וימלא כריסו מקדשי שמים אמרו עליו על יוחנן בן נרבאי שהיה *אוכל ג' מאות עגלים ושותה ג' מאות גרבי יין ואוכל ארבעים סאה גוזלות בקינוח סעודה אמרו כל ימיו של יוחנן בן נרבאי לא נמצא נותר במקדש מאי סלקא ביה בישׂשכר איש כפר ברקאי אמרי מלכא ומלכתא הוו יתבי מלכא אמר גדיא יאי ומלכתא אמרה אימרא יאי אמרו מאן מוכח כהן גדול דקא מסיק קרבנות כל יומא אתא איהו אתוי

הדרן עלך מקום שנהגו

רש"י

הכי גרסינן נימא תלתא תנאי הוו לא תרי תנאי הוו · תנא קמא דרבי יוסי הייט ר' שמעון ותנא קמא דרבי שמעון הייט רבי יוסי ומאי אף אקמייתא : נימא תלתא תנאי הוו · תנא קמא דר' יוסי ללפת ולכרוב ולא לקפלוט ותנא קמא דרבי שמעון ללפת ולקפלוט ולא לכרוב ורבי יוסי ורבי שמעון כי הדדי סבירא להו דללפת ולכרוב ולקפלוט : לא · ת"ק דר' שמעון הוא ר' יוסי ות"ק דר' יוסי הוא ר' שמעון ומאי אף דקאמרי תרווייהו אקמייתא דתנא קמא דידהו קיימי דהייט אלפת דקאמר תנא קמא דרבי יוסי ללפת ולכרוב וקאמר ליה רבי יוסי אף לקפלוט כמו ללפת אבל לכרוב לא ותנא קמא דרבי שמעון נמי הכי קאמר ללפת ולקפלוט כרבי יוסי וקאמר ליה רבי שמעון אף לכרוב כמו ללפת אבל לקפלוט לא דהייט כתנא קמא דר' יוסי : בן בוהיין · שם אביו בוהיין : כפליים במעושר גרסי' אני אתן לכם כפליים שיש לכם עכשיו פיאה אתן לכם חולין מתוקנין ומעושרין: אין נותנין פיאה לירק · משום דמפקע ליה ממעשר דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך מי שאין לו נחלה עמך חייב לעשר יצא פיאה שיש לו נחלה עמך דהפקר ניהו וכן בשביעית דהפקר פטור ממעשר דכתיב (שמות כג) ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה מה חיה אוכלת ופטורה ממעשר אף אביונים פטורין מן המעשר : למה ליה למימר להן לא מפני כו' · הא קא יהיב להן כפליים ומיחזא חזו דלא עין צרה היא: דלא לימרו דחויי מדחי לן · ולא יתן לנו כלום דמה לו ליטול זו וליתן פי שנים לפיכך הוצרך לפרש להן טעמא של דבר : עורות קדשים · עור עולה וחטאות ואשמות וקרבנות ליבור שמתחלקין עורות קדשי הקדשים לכהנים כדכתיב (ויקרא ז) עור העולה אשר הקריב וילפינן בזבחים (דף קג:) מעולה כל עורות קדשי קדשים : ולערב · שכל יום היו מחלקין אותן לאנשי בית אב שעבדו היום שהמשמר היה חלוק לששה בתי אבות לששה ימים ומה שהגיע ליומו הן מרובה הן מועט הוא נוטל אע"פ שיש יום שמרבים היחידים להביא ביום זה מחבירו : בעלי זרועות · שהיו בכהנים חזקים מחביריהם: לערב שבת · דכולי משמרה תיהוי כהם ולא יניחו לבעלי זרועות ליטול בזרוע : גדולי כהונה · שרים שבהן: עמדו בעלים · כל כהני משמרות יחד והקדישום לבדק הבית : בהר הבית · רחבה פנויה חוץ לעזרה ויש שם מעלות כדאמרינן בפ"ק דיומא (דף טז.): דלם · דופי : קורות · מחוברין עוביו של אילן קרי קורה: בייתוס · כהן גדול היה וכן כולן [והיו להן עבדים חמסנין וחובטין את העם]: אלתן · מקלותיהן כמו לא באלה ולא ברומח במסכת שבת (דף סג.): לחישתן · יועצי רע : קולמוסין · שהיו כותבין איגרות לרעה : אמרכלים · אמר כולו על פיו נחתך כל צורך הקדש : שטימאו · כדכתיב (שמואל א ב) אשר ישכבון את הנשים : כריך ידיה בשיראי · וחציצה פוסלת בקדשים דבעינן ולקח הכהן שיקח בעצמו ועוד דבזיון הוא : ישמעאל בן פיאכי · כשר היה אבל אנשי ביתו היו בעלי זרוע : שלש מאות עגלין · שהיה מגדל בביתו כהנים הרבה : מאי סלקא ביה · מה גמול נשתלם : מלכא ומלכתא · מלכי בית חשמונאי: גדיא יאי · גדי טוב לאכול יותר מן הכבש :

תוספות

אלא מפני שאמרו חכמים אין פיאה לירק · ואם תאמר מכל מקום ליפטר ממעשר מפני שהפקירם והפקר פטור ממעשר וי"ל כב"ה דאמרי במס' פאה [פ"ו מ"א] אינו הפקר עד שיופקר לעניים ולעשירים כשמיטה וילפינן (בירושלמי) משמיטה דכתיב תשמטנה ונטשתה מה ת"ל ונטשתה יש לך נטישה אחרת שהיא כזו ומה היא זו הפקר לעניים ולעשירים א"נ אפילו בית שמאי דילפי מפיאה וסברי דהפקר לעניים הפקר (*הכא מחייבי משום דהפקר בטעות הוה) וטעמא מפרש התם דכתיב בפיאה לעני ולגר מה תלמוד לומר תעזוב אותם יש לך עזיבה אחרת שהיא כזו ומה היא זו לעניים ולא לעשירים *ומיהו בפיאה גופיה כולי עלמא מודו דפטורה כדדרשינן בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה שיש לו ללוי חלק בהן שאם הוא לוי עני נוטל פיאה:

דכריך ידיה בשיראי · פירש בקונטרס וחציצה פוסלת בקדשים דכתיב ולקח הכהן בעינן שתהא לקיחה בעצמו של כהן וא"ת והא גבי לולב לא אמרינן הכי בפרק לולב הגזול (סוכה דף לז.) גבי לא לינקוט איניש לולבא בסודרא רבא אמר לקיחה על ידי ד"א שמה לקיחה ותירץ ר"י דהתם מיירי באוחז הלולב על ידי סודר כעין לבת כגון שכרך הלולב בסודר ואוחז בסודר שהסודר מסייעו להחזיק וכי האי גוונא לא הויא חציצה וכן משמע בההיא שמעתא דבהכי מיירי דהא קאמר התם לא ליהדוק איניש לוליבא בהושענא דילמא נתרי טרפי והוי כחציצה רבא אמר מין במינו אינו חוצץ משמע דבשאינו מינו חוצץ והיינו משום דההיא הוי כעין דשמעתין דכריך ידיה בשיראי דכי האי גוונא שייכא חציצה* :

עין משפט נר מצוה

נה א מיי' פ"ה מהלכות מעשה קרבנות הל"ב:

מסורת הש"ס (גליון)

[פ"ם פה ומ"ך בספרי אחר מלות ולא לעשירים ונכון]

[ע"ם כתוספתא]

[ועי' תוס' יומא נח ד"ה מין ותוס' זבחים כד. ד"ה הואיל ותוס' סוכה לז. ד"ה כי]

[תוספתא דמנחות פי"ג ומגילת תענית פ"א]

[ספרי פרק ...]

[פי' פי' ...]

[כריתות כח. ופ"ב]

פי' ולהנ"י ... כי היו לו בני בית לרוב

רבינו חננאל

ואוקימנא לה לר' יוסי ור' שמעון ומאי אף דקתני הא והא אלפת והכי קתני נותנין ללפת ולכרוב ר' יוסי אומר ואף לקפלוט ר' יוסי הוא התנא קמא דפליג על ר' שמעון ותניא אידך נותנין פאה ללפת ולקפלוט ר' שמעון אומר ללפת אף לכרוב ר"ש הוא התנא קמא דר' יוסי נמצא תנא קמא דר' יוסי ר' שמעון ות"ק דר"ש רבי יוסי ואמאי דקתני ת"ק ראשון מוסיף עליה בר פלוגתיה אף כך וכך: בן *) נכי (היין) [היה] נותן פיאה לירק בא אביו ומצאן לעניים טוענין ועומדין בפתח הגנה אמר להם בני השליכו מעליכם [ואני נותן לכם] כפלים מעשר עני לא מפני שעיני צרה אלא מפני שאמרו חכמים אין פיאה לירק : ת"ר בראשונה היו מניחין עורות קדשים בלשכת הפרוה ולערב היו חולקין אותן והיו בעלי זרועות נוטלין אותן בזרוע הקדישם בעליהם לשמים כו' עד כדי שיהיו עולי רגלים רואין שמלאכתן נאה בלי דלם : תניא קורות שקמה היו בירִיחו והיו בעלי זרועות נוטלין אותן בזרוע עמדו בעליהן והקדישום לשמים עליהם ועל כיוצא בהן אמרו אוי לי מבית חנן אוי לי מלחישתן שהיו רבילין אוי לי מבית ... אוי לי מאלתו' בעלי זרוע אוי לי מבית קתרוס אוי לי מקולמוסן שהיו חוקקי און . ישמעאל בן פיאבי הוא היה טוב ובני ביתו היו אגרופין והם כהנים גדולים ובניהם גזברין וחתניהן אמרכלין ועבדיהם חובטין במקל: ת"ר ארבע צווחות צוחה עזרה שתים בכניסה ושתים ביציאה ראשונה צוחה צאו מכאן בני עלי שטמאו היכל ה' ועוד צווחה צא מכאן יששכר איש כפר ברקאי שמכבד עצמו דכריך ידיה בשראי ועביד עבודה ונמצא מבזה קדשי שמים ליגע אותם בידו ועוד צווחה שאו שערים ראשיכם ויכנס ישמעאל בן פיאבי תלמידו של פנחס וישמש בכהונה גדולה : הדרן עלך פרק מקום שנהגו

*) אולי צ"ל בן מביא יין וכ"ה בירושלמי כאן. או שצ"ל גורס בירושלמי כן וגי' ש"ס ובתוספתא הגי' מעשה בבן נגו ועי' במראה הפנים כאן

אחוי בידיה אי גדיא יאי יסק לתמידא אמר מלכא הואיל ולא הוי ליה תורה אחוי בידיה. אימתא דמלכותא ניפסקו לימיניה יהב ש׳חר ופסקיה לשמאליה שמע מלכא ופסקיה לימיניה אמר רב יוסף °בריך רחמנא דאשקליה לישׂשכר איש כפר ברקאי *למיטרפסיה מיניה בהאי עלמא אמר רב אשי יששכר איש כפר ברקאי לא תנא מתניתין *דתנן ר"ש אומר כבשים קודמים לעזים בכל מקום יכול מפני שמובחרין במינן ת"ל °אם כבש יביא קרבנו מלמד ששניהן שקולין כאחד רבינא אמר אפילו מקרא נמי לא קרא דכתיב °אם כבש אם עז אי בעי כבש לייתיה אי בעי עז לייתיה:

בלשון לחוק: אימתא דמלכותא. לא דיו שלא אמר כמותי אלא שאמר אף בלשון לחוק: דאשקליה. שהשיא עוט וגמולו: למיטרפסיה. גמולו: לא תנא. לא שנה משנה וברייתא: כבשים קודמין לעזים. בכ"מ כתב כבש תחלה: אם כבש יביא לחטאת. כאן הקדים שעירה לכבשה דכתיב בפרשה עליונה והביא את קרבנו שעירת עזים וגו' והדר אם כבש יביא וגו': אם כבש אם עז. *גבי שלמים מדלא הרא"ה לך הכתוב רמז מובחר בזה מזה שמעת מינה ששניהן שוין:

[פי' גפה ד"ג ממנו וי"א בין ארמי הוא ופי' כשל חלקו וגורלו מן העולם כנגד תוכחו. ערוך]

[פי' רש"י בכריתות]

ויקרא ג

גליון הש"ס

גמ' אמר רב יוסף בריך רחמנא. כעין זה יבמות קב ע"ב:

הדרן עלך מקום שנהגו וסליקא לה פסח ראשון

סדר והלכות קרבן פסח ראשון בקצרה

מצות עשה לשחוט קרבן פסח בי"ד בניסן אחר חצות בכ"מ בעזרה. ואיש ואשה חייבין במצוה זו*. ובא מן הכבשים או מן העזים זכר בן שנה. ומי שביטלה במזיד והוא טהור ובדרך רחוקה לא היה חייב כרת*: ולא יהיה כזית חמץ בבית שום א' מהמתעסקים ואם היה חמץ ברשות אחד מהם לוקה והפסח כשר*. לכתחילה צריך לשחוט אותו אחר הקטרת של בין הערבי' והקטרת והטבת נרות*[א] ובחול נשחט התמיד בז' ומחצה ונקרב בח' ומחצה[ב] ובשבת נשחט בו' ומחצה ונקרב בז' ומחצה והפסח אחריו*. הפטורין מקרבן ראייה פטורין מפסח* (תוס' פסחים דף ג':) ומצוה לכתחילה לחלק כל העם ששחטו הפסחים לג' כתות בעזרה וכל כת לא פחות מל' בני אדם. נכנסה כת ראשונה עד שנתמלאה העזרה ונועלין הדלתות ושוחטין ואם נמצא בעל מום או טריפה שוחטין אחר אפי' בשבת אפי' מאה עד שיכשיר א' או עד שתחשך וידחה לפסח שני שהרי אנוס הוא[ג]. ויהא א' ממרס בדמו שלא יקרוש עד שיזרוק[ד] דם התמיד. והלוים קראו את ההלל בשיר כל זמן שחיטה והקרבה ואם גמרו ההלל ועדיין לא שלמו הכת מלהקריב שונים ואם שנו ולא שלמו מלהקריב משלשין ומעולם לא שלשו. ועל כל קריאה וקריאה תוקעין ג' תקיעות בחצוצרות תקיעה תרועה תקיעה [ועל כל פסח היו ט' תקיעות ומנין הקריאה והתקיעות מפורש בס כה נד.ובתוס' ד"ה שייר] והכהנים עומדים שורות שורות ובידיהם מזרקי כסף ומזרקי זהב שורה שכולה כסף כסף ושורה שכולה זהב זהב ולא היו מעורבין משום נוי. ולא היו למזרק שוליים כדי שלא יניחום ויקרוש הדם. שחט השוחט וקיבל הכהן ונותנו לחבירו וחבירו לחבירו עד שיגיע הדם אצל הכהן הקרוב למזבח ושופכו שפיכה אחת כנגד היסוד. חזר וקיבל מזרק א' מלא ואח"כ החזיר הריקן. ואח"כ תולין הבעלים הפסח במסמרות של ברזל שהיו קבועין בכתלים ובעמודין ומי שלא מצא מקום לתלות לקח ממקלות דקים וחלקים שהיו שם והניחו על כתיפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט. ומפשיטין את כולו וקורעו ומנתח את קרביו עד שמסיר מהן הצואה והפרש ומוציא האימורין והם החלב שעל הקרב ויותרת הכבד וב' כליות והחלב שעליהן והאליה לעומת העצה ונותנם בכלי שרת ומולחן ומקטירן הכהן ע"ג מזבח כל פסח בפני עצמו. ואסור להביא האימורין לידי נותר. נטמא הבשר ונודע לו קודם זריקה אע"פ שאימורין טהורין לא יזרוק הדם ואם זרק לא הורצה ואם נודע לו אחר הזריקה הורצה. נטמאו האימורין והבשר קיים זורק הדם והבשר נאכל לערב. נטמאו הבעלים כל החבורה אחר שנשחט לא יזרוק ואם זרק לא הורצה וחייבין בפסח שני: כל שפסולו בגופו ישרף מיד. בדם או בבעלים הטעון צורתו ואח"כ ישרף (מיד). שלמו מלהקריב פותחין דלתות העזרה ויוצאת כת ראשונה ונכנסה כת שניה יצאת שניה נכנסה שלישית כמעשה ראשונה כך מעשה שניה ושלישית. שלמה כת ג' ויצאת רוחצים העזרה אפילו בשבת. הל י"ד בשבת מעשהו כמעשהו בחול לפי שקבוע לו זמן וא"א לעשותו קודם השבת אבל מה שהיה אפשר לעשות קודם השבת כגון הבאתו מחוץ לתחום ותתיכת יבלתו בכלי אם היבלת לח וכדומה אסור או מה שאפשר לעשות אחר השבת כגון הדחת קרביו וצלייתו וכדומה[ה] אינו דוחה שבת. שכח ולא הביא הסכין בע"ש אם לא הקדישו עדיין יניחנו בין קרני הכבש או בצמרו ומכישו עד שמביאו לעזרה ומקדישו שם הואיל וקבוע לו זמן. ובשבת לבד רשאין להקטיר האימורין כל הלילה לפי שחלבי שבת קרבין בי"ט: שלמו מלהקריב בחול בעל הזבח נוטל פסחו עם העור ומביאו לביתו בירושלים ובשבת לא היו רשאין להוליך פסחיהן לבתיהן אלא כת א' יוצאין בפסחיהן ויושבין בהר הבית וכת ב' יושבת בחיל וכת ג' עומדין במקומן בעזרה ושוהים הכל עד מ"ש:

[לקמן נא:] [לקמן נב:] [לקמן סג.] [לקמן נט.] [לקמן נח.] [לקמן סד.]

ואחר שבא לביתו *צלאו וכיצד צלאו נוטל אותו כולו שלא יחסר אבר ממנו ותוחבו מתוך פיו עד בית נקבותו בשפוד של עץ רמון ותולהו לתוך התנור שלא יגע בחרסית התנור והאש למטה וכרעיו ובני מעיו תולה לו ואין צולין אותו בתנור שגרוף האש או ע"ג כלי אבן או כלי מתכת לפי שצריך להיות צלי אש ולא ע"י ד"א ואם היה הכלי מנוקב ששולט בו האור צולין עליו. ואסור לאוכלו חי אפילו חצי צלי ומבושל אפילו לאחר צלייתו ומותר לסוך אותו בשעת צלייתו או לטבל בשעת אכילתו במי פירות חוץ ממים: **ואחר** שצלאו אוכלו לערב וחותך הבשר ואוכל וחותך העצמות מן הפרק ומפרקן אם רצה וכשיגיע לגיד הנשה מוציאו ומניחו עם שאר הגידין והעצמות והקרומות שמוציאין בשעת אכילה ולא יאכל ממנו כזית צלי מבעו"י. וכל האוכל מן הפסח אינו אוכל אלא בחבורה אחת ואין מוציאין ממנו מן החבורה שיאכל בה (אבל ב' חבורות יכולין לאכול פסח א' בב' מקומות) (כ"ס הכ"ס) ובשר

[לקמן פד.]

הפסח שהוציאו בעקירה והנחה חוץ לחבורתו מן האגף ולחוץ נאסר בהאכילה. הפסח אינו נאכל אלא בהיקף מחילה וב' חבורות שאוכלין בבית א' צריכין כל חבורה לעשות היקף מחיצה לעצמן ואלו הופכין פניהם לכאן ואלו לכאן שלא יראו מעורבין וכלה מותרת להחזיר פניה ושמש א' שמשמש לשניהם והתחיל לאכול ואוכלו בפיו כשהולך לשמש לחבורה אחרת קופץ פיו ומחזיר פניו עד שמגיע אצל חבורתו נפרצה המחילה אין אוכלין וכן אם נעשה מחילה בין חבורה א' אין אוכלין עד שתסתלק: בתחלת הסעודה שנכנסו רק ב' מהחבורה צריכין להמתין על השאר אבל ג' שנכנסו בזמן הסעודה אין צריכין להמתין: נטמא מקצת האברים שורף את הטמאים ואוכל הטהורים. נטמא כלו או רובו שורפין אותו לפני הבירה כדי לביישן שלא נזהרו בו ונשרף מעצי המערכה ואם רצו הבעלים לשורפו בקש ובקנים משל עצמן שורפין. ונטמא מיעוטו והנותר שורפין בחצרותיהן מעצי עצמן. נטמאו הבעלים מקצתן אע"פ שהתחילו כבר לאכול ונטמאו זכו הטהורים בחלקם של טמאים אבל התחילו כולן לאכול ונטמאו מקצתן חלק הטמאים ישרף וה"ה אם מתו. אין הפסח נשחט ונזרק ונאכל אלא למנויו ולנמולים ולטהורים ולשם פסח. המאכיל פסח ראשון או שני למומר או גר תושב ולנכרי אף על פי שנימול מכין אותו מכת מרדות וישראל ערל שאכל פסח חייב מלקות: מילת בניו ועבדיו וטבילת שפחותיו של גדול מעכבתו מלשחט ולאכול הפסח ולא עבדיו ושפחותיו של קטן מעכבים את הקטן. לכתחלה לא ישחוט על יחיד ואם שחט צריך שיהיה ראוי לאכול את כולו וכן אין שוחטין אלא על מי שראוי לאכול כזית ממנו משעת שחיטה עד שעת זריקה. הרבה נמנין על פסח א' עד שיהא כזית לכל א' ונמנין על מוח שבראש אבל לא על הגידין הרכין שסופן להקשות ולא על מוח שבקולית. וכל זמן שלא נשחט עדיין יכולין למנות עליו ולמשוך ידיהן ממנו ואף כולן יכולין למשוך ממנו רק שישאר א' מהם ואין נמנין על שני פסחים כאחד וכשנמנה על שנים יאכל מן הנשחט ראשון. ואין צולין שני פסחים כאחד. אין עושין חבורה נשים ועבדים קטנים ועבדים אבל עושין חבורה כל אחד לעצמן ולכתחילה אין עושין חבורה כולה קטנים או חולים זקנים ואוננים וגרים. שחטו לכשרים ולפסולים כשר אבל זרק הדם לכשרים ולפסולים פסול שהזריקה חמורה שהוא עיקר הקרבן אפי' חישב בשעת שחיטה ע"מ לזרוק לכשרים ולפסולים פסול אבל חישב לזרוק שלא לאוכליו כשר שאין מחשבת אוכלין בזריקה שוחט אדם בשביל אחרים שהן ברשותו כגון בנו ובתו הקטנים ועבדו ושפחתו הכנענים אפי' שלא מדעתן ומי שאינו ברשותו שוחט עליו מדעתו ממין שלוה לו ואם שינה פסול ובנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברים ואשתו כ"ז שלא מיחו הוי מדעתן. ואין שוחטין על חצי עבד וחצי בן חורין: זמן אכילת הפסח מן התורה כל הלילה ומדרבנן עד חצות ומה שנותר עד הבוקר באש תשרף: טעון הלל בשעת אכילתו. אסור לשבר עצם מפסח טהור שיש עליו כזית בשר או שיש בו מוח אפי' לאחר זמן אכילתו אפי' מפסח שנפסל ובלבד שהיה לו שעת הכושר בשחיטה וזריקה. לפיכך שורפין עצמות הפסח בכלל הנותר שלא יבוא לידי תקלה. וכל הנאכל בשור הגדול אחר שנתבשל הוא שמותר לאכול כנגדו מן הגדי הרך אחר צלייתו: *כשמקריבין הפסח בחול ובטהרה ובחבורה גדולה שהאוכלים מרובים מקריבין חגיגה עמו כדי שיהא הפסח נאכל על השובע ואוכל מחגיגה תחלה ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו על אכילת הזבח ובאחרונה אוכל מגוף הפסח כדי שיהא הפסח גמר שביעה ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו על אכילת הפסח ואוכל אפי' כזית מבשר הפסח ואינו טועם אחריו כלום. והחגיגה נאכלת כשאר שלמים. ובשר חגיגה שעלה עם הפסח על השלחן זמן אכילתו כפסח עצמו. מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש פסח אחר יקריב איזו שירצה והשני יקריב שלמים. פסח שנתערב בשלמים יקריב כולו שלמים ומעות פסח שנותר יקריב ג"כ שלמים ופסח שלא בזמנו יקריב שלמים. מחוסרי כפורים שחל יום הבאת קרבנותיהן בי"ד שוחטין עליהן ומקריבין קרבנותיהן בי"ד בין קודם שחיטת הפסח בין אחר שחיטתו ואוכלין פסחיהן לערב ואין שוחטין עליהן עד שימסרו קרבנותיהן ביד ב"ד שמא יפשעו: מצורע שחל שמיני שלו בי"ד וראה קרי בו ביום הרי זה טובל ונכנס לעזרת נשים. ישראל ערל שמל בע"פ שוחטין עליו אחר שמל אבל גר שמל וטבל בי"ד אין שוחטין עליו: מי שבא בבית הפרס ה"ז מנפח והולך ואם לא מצא עצם ולא נטמא שוחט ואוכל פסחו וכן בית הפרס שנידוש טהור לעושה פסח: (יתר הלכות הפסח יבואו לקמן דף נס. בהלכות פסח שני)

הגהות הגאון מוה' ליב פישלם ז"ל

[א] נ"ל בין בחול בין בשבת. (עיין במשנה תמיד נשחט): [ב] נ"ל ובערב שבת ע"ש: [ג] חסר ונ"ל אם שחטו [אחר חצות] קודם לתמיד כשר (עיין במשנה דף ס"א ע"א): [ד] חסר ונ"ל ואם נזרק קודם לדם התמיד כשר (ע"ש): [ה] חסר ונ"ל חוץ מהקטר חלבים אמורין שמצותה מצוה בשעתה (עיין דף ס"ח רע"ב)

תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשעה ומחצה בערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה בין בחול בין בשבת *חל ערב פסח להיות בערב שבת נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה והפסח אחריו: **גמ'** מנא הני מילי אמר ר' יהושע בן לוי דאמר קרא °את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים חלקהו לבין שני ערבים ב' שעות ומחצה לכאן שתי שעות ומחצה לכאן ושעה אחת לעשייתו מתיב רבא בערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה בין בחול בין בשבת ואי סלקא דעתך בשמונה ומחצה דאורייתא היכי מקדמינן ליה אלא אמר רבא מצותו דתמיד משינטו צללי ערב מאי טעמא דאמר קרא בין הערבי' מעידנא דמתחיל שמשא למערב הלכך בשאר ימות השנה דאיכא נדרים ונדבות דרחמנא אמר °עליה חלבי השלמים ואמר מר (עליה חלבי השלמים) *עליה השלם כל הקרבנות כולם מאחרינן ליה תרתי שעי ועבדינן ליה בשמנה ומחצה בערבי פסחים דאיכא פסח אחריו קדמינן ליה שעה אחת ועבדינן ליה בשבע ומחצה חל ערב פסח להיות ערב שבת דאיכא נמי צלייתו דלא דחי שבת מוקמינן ליה אדיניה בשש ומחצה ת"ר כסידורו בחול כך סידורו בשבת דברי ר' ישמעאל רבי עקיבא אומר כסידורו בערב פסח מאי קאמר אמר אביי הכי קאמר כסידורו בחול בערב הפסח כך סידורו בשבת בערב הפסח דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר כסידורו בערב הפסח שחל להיות בערב שבת כך סידורו בשבת ומתני' דקתני בין בחול בין בשבת רבי ישמעאל היא במאי קא מיפלגי במוספין קודמין לבזיכין קמיפלגי רבי ישמעאל סבר* מוספין קודמין לבזיכין עבד להו למוספין בשש ובזיכין בשבע ועביד ליה לתמיד בשבע ומחצה רבי עקיבא סבר בזיכין קודמין למוספין בזיכין בחמש ומוספין בשש ועביד ליה לתמיד בשש ומחצה מתקיף לה רבא מידי רבי עקיבא כסידורו בערב הפסח שחל להיות בערב שבת קתני כסידורו* בערב הפסח סתמא קתני אלא אמר רבא הכי קאמר כסידורו בחול דעלמא כך סידורו בשבת בערב הפסח דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר כסידורו בערב הפסח ומתני' דקתני בין בחול בין בשבת רבי עקיבא היא במאי קא מיפלגי במכמר בשרא קמיפלגי רבי ישמעאל סבר חיישינן למכמר בשרא ורבי עקיבא סבר לא חיישינן למכמר בשרא אי

במדבר כח | ויקרא ו | ב"ח ל"ג | תורה אור

רש"י

תמיד. של בין הערבים: וקרב בתשעה ומחצה · גמר הקרבתו שהיו שוהין שעה אחת בעשייתו ובגמ' מפרש טעמא: ערבי פסחים · מקדמינן ליה משום דבעי למיעבד פסח אחריו בברייתא מפרש בגמ' מנא לן דפסח אחר תמיד: חל ערב פסח בערב שבת · בעינן לאקדומי טפי משום דבעי לשחוט פסח אחריו ולצלותו מבעוד יום: **גמ'** בין הערבים · משש שעות ולמעלה שהצל נוטה קרינן בין הערבים והוה ליה למכתב בערב ושני בדבוריה וכתב בין הערבים לדרשה חלוק הערב לשני חלקים שתי שעות ומחצה לכאן קודם לעשייתו וב' שעות ומחצה לכאן לאחר עשייתו: אלא אמר רבא · כולה תקנתא דרבנן היא דמדאורייתא כל שש שעות אחרונות כשירות דהיינו מכי ינטו צללי ערב °דהיינו מחצי שבע והילך שהחמה נוטה למערב והצל למזרח כשאדם עומד כנגד החמה צלו נוטה למזרח חצי שש וחצי שבע היא עומדת באמצע הרקיע ואין צל נוטה אלא צל כל אדם תחתיו: ואמר מר · לקמן בהאי פירקא: עליה חלבי השלמים · על תמיד של שחר השלם כל הקרבנות ולא תשלימם על תמיד הערב דלאחר תמיד הערב לא תקריב קרבן לפיכך אף על פי שזריזים מקדימין למצות התקינו לאחרה כדי שיביאו נדריהם ונדבותיהן ויהא כשר להקריבן ובשבת נמי אף על גב דליכא נדרים ונדבות מאחרינן ליה משום *סדר גזירת נדרים ונדבות דחול כדמפרש לקמן: צליית פסח אינו דוחה שבת · מפני שצורך הדיוט היא ויכול לצלות מבעוד יום: ומוקמינן ליה אדיניה · מכי ינטו הצללים דהיינו בשש ומחצה: כסידרו · של תמיד: כסידרו בערב פסח גרסי' ברבי עקיבא: כסידרו בחול בערב הפסח · דהיינו בשבע ומחצה כך סידרו בשבת בערב הפסח: ר' עקיבא אומר · בשבת של ערב הפסח הוא בשש ומחצה כסידרו בערב הפסח שחל להיות בערב שבת דכיון דבעי למיעבד פסח אחריו ובשבת לא קרבי נדרים ונדבות דניצטריך לאיחוריה מוקמינן ליה אדיניה בשש ומחצה: ומתני' דקתני · ערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה בין בחול בין בשבת רבי ישמעאל היא: במאי קא מיפלגי · אמאי קא מאחר ליה רבי ישמעאל הא מסתבר טעמא דרבי עקיבא מפני שהפסחים מרובין לשחוט וליקרב אחריו דבשלמא כשהוא חל בחול מאחרינן ליה חדא שעתא משום נדרים ונדבות אבל בשבת למה לי לאחרינהו בשלמא בשאר שבתות לא חיישינן לאקדומי ולשנויי מחול דידיה משום נדרים ונדבות דחול אבל השתא משום פסחים בעינן לאקדומיה: בזיכין · היא לבונה הנתונה בשני בזיכים על שתי מערכות של לחם הפנים ובשבת היו מסלקין הישנה ומסדרין את החדשה כדכתיב ביום השבת יערכנו ומקטיר הבזיכין והן מתירין הלחם לאכילת כהנים (א) והיתה ללחם לאזכרה וחולקין הלחם מיד וצריך שעה אחת להתעסק בכך: ר' ישמעאל סבר מוספין קודמין · לסילוק בזיכין והקטרתן וזמן מוספין אורחייהו בשש דכתיב בהו בקר דכתיב דבר יום ביומו וקיימא לן בסדר יומא בפרק אמר להן הממונה (דף לד·) בקר הוי הקדמה ויום משמע איחור: ובזיכין בשבע · דבעי לאחרינהו דבמוספין כתיב יום ובבזיכין כתיב ביום ביום תרי זימני ומהכא ילפינן טעמא דאמר מוספין קודמין לבזיכין במסכת יומא (שם) מדכתב בהו ביום השבת ביום השבת תרי זימני לאחר ועבדינן ליה בשבע ומחצה והוא הדין דמצי למיעבדיה בתחלת ח' אלא הדא דשמא אין חילוק לחם הפנים כלה בסוף שבעה ועוד כל הני זימני לא משנינן ליה אלא בשש ומחצה כדיניה או בשבע ומחצה כשאר ערבי פסחים: בזיכין קודמין · וטעמא נמי מפרש התם גמר חוקה חוקה מחביתין: מי קתני כו' · במילתי' דרבי עקיבא ולהכי לא פריך ליה אמילתיה דר' ישמעאל דאיהו נמי אמר כוותיה דאביי במקצת ובההוא מקצת פריך ליה רבה בר עולא לקמן: כסידרו · של תמיד: בחול דעלמא · כל ימות השנה דהיינו בשמונה ומחצה כך סידרו בשבת בערב הפסח דלא מקדמינן לי' למהר שחיטת הפסחים אחריו דהואיל ואינו יכול לצלותו עד שתחשך חיישינן שמא יתחמם בשר הפסח ויסריח: ר' עקיבא אומר כסידרו · שאר ערב הפסח מפני שהפסחים מרובים וצריך להקדימם: לא חיישינן למכמר בישרא · חימום הבשר ודומה לו באיזהו נשך (דף עד·) על הכומר של זיתים שמניחין יחד בכלי כדי שיתחממו [ועי' פירש"י בהומש מקץ מ"ג פסוק ל']:

תוספות

תמיד נשחט · מאחרינן ליה תרתי שעי · אבל טפי לא שלא היו רוצין לעשות כל כך בצמצום סמוך לחשיכה ורבא דמפרש לקמן מילתיה דר' ישמעאל כסדרו בחול בעלמא כן סדרו בשבת ערב הפסח וקרב הפסח *(בשמונה) ומחצה היינו בדוחק משום מכמר בישרא:

מוקמינן ליה אדיניה בו' שעות ומחצה. ברים אמר להן הממונה (יומא דף כח:) פריך ונשחטיה מכי משחרי כתלי פי' מתחלת שבע ומשני משום דלא מכווני:

רבי ישמעאל סבר מוספין קודמים לבזיכין · דוקא בשבת דערב הפסח פליגי דאיכא היתירא שמקדמים אותו מפני עשיית הפסח שאחריו ולא שייך למיגזר אטו חול אבל בשבת דעלמא קרב כסדר החול גזירה שבת אטו חול:

וקעבדינן ליה בז' ומחצה · וא"ת וליעבדיה בתחלת שמונה ופי' בקונטרס לפי שאין חלוק הלחם כלה בסוף שבע ואין נראה לר"י דהא לר"ע קאמר בזיכין בחמש ומוספין בשש משמע לר"ע ליכא שהייה בהקטרה וחילוק לחם אלא שעה ונראה לר"י כלשון אחר שפי' בקונטרס:

מידי ר"ע כסדר הפסח שחל להיות ערב שבת קתני · אע"ג דלרבא נמי איכא למיפרך כדפריך בסמוך רבה בר עולא מידי כסדרו בחול בעלמא כן סדרו בשבת בערב הפסח קתני רבא לא חשיב ליה פירכא דהא ר' ישמעאל אמתני' קאי דקתני דערב הפסח שוה בין בחול בין בשבת ועליה פליג רבי ישמעאל ולכך לא היה צריך להזכיר בדבריו ערב הפסח:

חיישינן למיכמר בישרא · הואיל ואין הדחת קרביו דוחה שבת כדאמר בפרק [אלו דברים] (לקמן דף סה:):

עין משפט נר מצוה

א א ב מיי' פ"א מהל' תמידין הלכה ג ה סמג עשין קצ:

[נעשה. אולי צ"ל נעשו']

ב ג מיי' פ"ד שם הל' י"א ופ"ו הל' יא:

רבינו חננאל

תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשעה ומחצה כו' מה"מ ובא ר' יהושע לפרש כי מן התורה הוא זה השיעור ונדחו דבריו ופשיט רבא מצותה בתמיד של בין הערבים מכי ינטו צללי ערב מאי טעמא בין הערבים משמע שמתחיל היום להעריב משמע דתחלת שעה שביעית הוא בין שני הערבים בין ערב דאתמול לערב דהאידנא שכל הלילה נקרא ערב שנאמר (בראשית א ה) ויהי ערב ויהי בקר ונמצאת מצות התמיד מתחלת שביעית הלכך כל השנה דבעי' להשלי' כל קרבן ואח"כ תמיד של בין הערבים דאמר מר והקטיר עלית חלבי השלמים למה לי וכי אין מקטירין אלא חלבי השלמים והלא חלבי החטאות והאשמות כיוצא בהן אלא לומר לך עליה השלם כו' הקרבנות וכיון דאיכא בכל השנה נדרים ונדבות עבדינן להו קודם התמיד של בין הערבים מאחרינן לה לתמיד שתי שעות ומחצה ועבדינן ליה בשמנה ומחצה [בערבי פסחים מקדמינן ליה שעה אחת לעבדינן ליה בשבע ומחצה] כדי שתהא שהות ביום לשחיטת הפסח חל ערב פסחים להיות בערב שבת דאיכא נמי צליית הפסח דבעינן מבעוד יום עבדינן התמיד כדין התורה בשש שעות ומחצה: ת"ר כסדרו בחול כך סדרו בשבת דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר כסדרו בערב הפסח ופריש ליה אביי הכי כסדרו בחול בערב הפסח בשבע שעות ומחצה כך סדרו בשבת בערב הפסח דברי ר' ישמעאל נמצאו דברי ר' ישמעאל כמשנתנו דקתני בשבע שעות ומחצה בערב הפסח נשחט התמיד בין בחול בין בשבת ר' עקיבא אומר התמיד של בין הערבים של שבת בערב הפסח היה נשחט בשש שעות ומחצה כסדרו בערב הפסח שחל להיות בערב שבת ובהא פליגי ר' ישמעאל סבר מוספין קודמין לבזיכי לחם הפנים הלכך מוספין בשש כו' ור' עקיבא סבר בזיכין קודמים הלכך בזיכים בחמש ומוספים בשש והתמיד בשש ומחצה ודחי לה רבא להא דאביי הכי [מידי] כסדרו בחול בערב הפסח קתני כסדרו*) בחול סתמא קתני ופריש רבא הכי כסדרו בחול דעלמא בשמונה ומחצה כך סדרו בשבת בערב הפסח ר' עקיבא הסדרו בכל ערב הפסח בשבע ומחצה כך סדרו בשבת בערב הפסח כמתניתין דקתני בין בחול בין בשבת בשבע ומחצה ובמכמר בשרא פליגי ר' ישמעאל סבר כיון דלא צלינן ליה עד לערב אי שרפת ליה לפסח משעה תשיעית אתי בשרא לכמכר אלא מאחרינן לי' ושהינן

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בזיכין וכו' לאכילת כהנים כדכתיב והיתה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אלא אמר רבא דהיינו מחצי שבע וכ"כ רש"י שבת ד"ט ע"ב ד"ה מנחה גדולה וצ"ע מסוגיא דיומא דף כח ע"ב ורש"י לקמן דף צג ע"ב ד"ה ט"ו מילין:

יומא נח: | [לקמן נט: יומא לג.] | [יומא לג. לד.]

[נראה כי לפני רבינו היתה גי' אחרת בגמ' דרבא מקשה על אביי דגם בדברי ר"י א"א לפרש כן דמידי כסדרו כתו' נע"ס קתני וכו']

אי לא חיישינן ניעבדיה בשש ומחצה קא סבר מוספין קודמין לבזיכין עביד להו למוספין בשש ובזיכין בשבע ועביד ליה לתמיד בשבע ומחצה מתקיף לה רבה בר עולא מידי כסידרו בחול כך סידרו בשבת בערב הפסח דברי ר' ישמעאל קתני כך סידרו בשבת סתמא קתני אלא אמר רבה בר עולא הכי קתני כסידרו בחול דעלמא כך סידרו בשבת דעלמא דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר כסידרו בערב הפסח דעלמא כך סידרו בשבת דעלמא ומתני' דקתני בין בחול בין בשבת דברי הכל היא במאי קמיפלגי בגזרת נדבות ונדרים קמיפלגי ר' ישמעאל סבר גזרינן שבת אטו חול ור' עקיבא סבר לא גזרינן אי לא גזרינן ניעבדיה בו' ומחצה קסבר מוספין קודמין לבזיכין מוספין בשש ובזיכין בז' ועביד ליה לתמיד בז' ומחצה מיתיבי תמיד כל השנה כולה קרב כהלכתו נשחט בשמונה ומחצה וקרב בט' ומחצה ובערב הפסח נשחט בז' ומחצה וקרב בח' ומחצה חל להיות בשבת כחל להיות בשני בשבת דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר כסידרו בערב הפסח בשלמא לאביי ניחא אלא לרבא קשיא אמר לך רבא לא תימא כחל בשני בשבת אלא אימא כשני בשבת דעלמא מיתיבי חל להיות בשבת כסידרו כל השנה כולה דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר כסידרו בערב הפסח דעלמא בשלמא לרבא ניחא אלא לאביי קשיא אמר לך אביי לא תימא כסידרו כל השנה אלא אימא כסידרו כל השנים כולן דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר כסידרו ערב הפסח שחל להיות בערב שבת *תנו רבנן מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר תלמוד לומר °וערך עליה העולה ויקר' ו מאי תלמודא *אמר רבא °העולה עולה שם ראשונה ומנין שאין דבר קרב אחר תמיד של בין הערבים ת"ל °והקטיר עליה חלבי שם השלמים מאי תלמודא אמר אביי עליה שלמים ולא על חבירתה שלמים מתקיף לה רבא אימא שלמים הוא דלא נקריב הא עולות נקריב אלא אמר רבא השלמים עליה השלם כל הקרבנות כולן ת"ר תמיד קודם לפסח פסח קודם לקטרת קטרת קודמת לנרות

יאוחר

רש"י

אי לא חייש ניעבדיה בשש ומחצה · דהא הפסחים מרובין ובשבת לא בעי לאיחוריה משום נדרים ונדבות: קסבר מוספין קודמין לבזיכין · ועל כרחך בזיכין בשבע ואין פנויין בה: בעלמא · כל ימות החול בשמונה ומחצה: כך סידרו . בשבתות של כל השנה תורה אור ואף על גב דליכא נדרים ונדבות חיישינן לסרך נדרים דחול דילמא אתו למסרך ולמיעבד בחול נמי בשבע ומיפסלי נדרים ונדבות של אחריו: ר"ע אומר . כל שבתות השנה הוא נשחט בשבע ומחצה כסידרו ערב הפסח דלא גזרינן משום חול: דברי הכל היא · דר' ישמעאל ורבי עקיבא לא איירי בערב פסח כלל וכמתניתין סבירא להו בין בחול בין בשבת: ניעבדיה בשש ומחצה · דהא זריזין מקדימין למצות: קסבר מוספין קודמין לבזיכין גרסינן: כחל להיות בשני בשבת · ערב הפסח שהתמיד נשחט בשבע ומחצה: בשני בשבת · חד מימות החול נקט ואית דאמרי יומא קמא דשבתא דחזי לארביסר נקט וחד בשבתא לא חזי לארביסר דלא בד"ו פסח ולאו מילתא היא שהרי על פי הראייה היו מקדשין: ור"ע אומר כסידרו ערב הפסח גרסינן ותו לא: בשלמא לאביי ניחא · דמדקאמר רבי ישמעאל חל להיות בשבת כחל להיות בשני בשבת · על כרחך כסידרו ערב הפסח דקאמר ר"ע בע"פ שחל להיות בע"ש קאמר: אלא לרבא · דקאמר רבי ישמעאל למיכמר בישרא חייש וכסידרו בחול בעלמא קאמר הא קתני הכא כחל להיות בשני בשבת: אלא אימא כשני בשבת · שאינו ערב הפסח דהיינו בשמונה ומחצה דחיישינן למיכמר בישרא: כסדר כל השנה · היינו בשמונה ומחצה דחיישי' למיכמר בישרא: כל השנים · שערב הפסח חל בחול דשחטינהו בשבע ומחצה ור"ע אמר כסידרו ערב הפסח שחל להיות בערב שבת: מניין שלא יהא דבר · נקטר במערכה משנערכה שחרית קודם לתמיד של שחר ת"ל וערך עליה בתר ובער עליה הכהן כתיב דהוא סידור מערכה: מאי תלמודא · דהאי העולה אתמיד של שחר קאי: העולה עולה ראשונה · מדלא כתיב וערך עליה עולה אלא העולה הכי קאמר וערך עליה מיד העולה החשובה האמורה תחלה לכל העולות והיינו עולת תמיד דפרשת קרבנות *[נ"א פינחס] דקרבן תמיד כתיב ברישא: והקטיר עליה · אתמיד קאי דסיפיה דקרא הוא וה"ק והקטיר על העולה הזאת כלומר אחריה חלבי השלמים: ואימא שלמים הוא דלא קרבי. אחר תמיד של בין הערבים: השלמים · לשון השלם: תמיד · של בין הערבים קודם לפסח: לקטורת· של בין הערבים וכולהו יליף טעמא: לנרות· להדלקת נרות:

יאוחר

תוספות

דברי הכל היא · ובין בחול ובין בשבת דקתני במתני' לא קאי אלא אערב הפסח והא דקאמר דברי הכל היא היינו כלומר דמליא למימר דברי הכל לפלוגתא דהך ברייתא דקיימינן עלה אבל איכא שני ברייתות דמייתי בסמוך דפליגי בהדיא בשבת דערב פסח ומהנהו ודאי איכא למיפשט דלאו דברי הכל היא:

כאילו חל בשני בשבת · אין צריך לפרש דדוקא נקט שני דהוא יומא קמא דמיקלע ביה ארבעה עשר דחד בשבתא לא חזי לארביסר דלא בד"ו פסח דהא ע"כ לרבא דמוקי לה בשני בשבת דעלמא לא הוי שני בשבת דוקא דהא לא בערב הפסח מיירי הוא הדין לאביי אם לא יהיה דוקא אין לחוש ורש"י שהקשה דעל פי הראייה היו מקדשין אין נראה לר"י דאע"ג דהיו מקדשין על פי הראייה היו נזהרין שלא יבאו תרי שבי בהדי הדדי דאמרינן בהדיא פרק קמא דראש השנה (דף כ·) מאיימין על העדים על החדש שנראה בזמנו לומר שלא ראו והא דאמרי' בשילהי אלו קשרים (שבת דף קיג·) חלבי שבת קריבים ביום הכפורים אלמא בהדי הדדי ניהו מוקי לה בהחליל (סוכה דף נד:) כאחרים דאמרי אין בין עצרת לעצרת אלא ד' ימים בלבד:

אלא לרבא קשיא · תימה לרבה בר עולא נמי תיקשי דלדבריו לרבי עקיבא מוספין קודמין לבזיכין ולפי מה שהברייתא כאביי לרבי עקיבא תמיד נשחט בשש ומחצה וא"כ בזיכין קודמין למוספין ותירץ רשב"א דלרבה בר עולא לא קאי ר"ע אלא ארישא דקתני תמיד כל השנה קרב כהלכתו משמע ל"ש חול ולא שנא שבת ועלה פליג ר"ע ואמר דשבת דעלמא כערב הפסח והיינו ממש כרבה בר עולא או יתרץ כרבא:

העולה עולה ראשונה · תימה דבזבחים פ' כל התדיר (דף פט·) מפקינן מקרא אחרינא דתנן התמידין קודמין למוספין שנאמר מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד וליכא למימר דהתם איצטריך לצבור שאין להן תמידין ומוספין אלא כדי אחד מהם דהא קתני התם דם חטאת קודם לדם עולה ודומיא דזה הוי תמידין ומוספין וליכא למימר נמי דאיצטריך קרא תניא לעכב דבהתכלת (מנחות דף מט:) אמרינן בהדיא דליכא עיכובא וי"ל דהתם איצטריך למוספין דלא קדמי והכא לנדרים ונדבות וצריכי דשמא מוספין אמירי שהן קרבן צבור או שמא נדרים ונדבות אמירי שרגילים ומצויים יותר אי נמי קרא דהכא להקדמת הקטרה דבהקטרה כתיב וערך עליה העולה וקרא דכל התדיר להקדמת שחיטה דתעשו את אלה בעשיית הדם כתיב והא דפריך בהתכלת (שם) גבי הא דתנן התמידין אין מעכבין את המוספין וקאמר היכי דמי אילימא דלית ליה ולקדם והתניא מנין שלא יהא דבר ס' ומייתי הא דרבא ולא מייתי קרא דמלבד משום דלשון שלא יהא דבר קודם משמע טפי עיכוב [להכי] אתייה טפי מן המשנה אי נמי למימרא דאפי' בהקטרה דלא תנן בכל התדיר תמיד של שחר קודם אך קשה דאמאי איצטריך העולה ומלבד תיפוק לי' דתמיד קודם למוספין דבתמיד כתיב בבקר ובמוספין כתיב ביום דמשמע בעילומו של יום ולמאי דאמרי' בהתכלת דליכא עיכובא בהקדמה לתמיד אתי שפיר הא דאמרינן בריש עירובין (דף ב·) שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולים שנאמר ושחטו פתח אהל מועד בזמן שהן פתוחין ולא בזמן שהן נעולין דמטעם ששחטן קודם תמיד של שחר לא הוו פסולין והא דתני בתוספתא דמכילתין [פ"ד] כל הקדשים שהקריבן קודם תמיד של שחר או שעיכבן אחר תמיד של בין הערבים פסולין שאין לך קודם לתמיד של שחר אלא קטורת ואין לך שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים כו' האי פסולין היינו מדרבנן [ועיין תוס' עירובין ב'· ד"ה שלמים ותוס' יומא כט· ד"ה אלא פ"ש היטב שכתבו להדיא אבל לשון התוספתא מכח: דאפי' זרק הדם בדיעבד ועשה כל מצות אפ"ה פסולין דקתני ששחטן ולא קתני שהקריבו ולאי מדרבנן אמאי פסולין וכו']:

יאוחר

רבינו חננאל

ושחטינן ליה [לפסח] משעה עשירית ולמעלה ור"ע לא חייש למכמר בישרא . פי' מכמר נגון כימוש כדגרסינן באיזהו נשך בזיתים מכמר עיולי לבי דפא כו' : אי לא חייש נעביד ליה לתמיד בשש ומחצה כי דיניה והפסח אחריו ושני ר"ע סבר מוספין קודמין לבזיכין הלכך עביד להו למוספין בשש ולבזיכין בשבע ולתמיד בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה והפסח אחריו ודחה רבה בר עולא להא דאביי ולהא דרבא ואמר בשבת דעלמא פליגי ופריש הוא הכי כסדרו בחול דעלמא בשמונה שעות ומחצה כך סדרו בשבת דעלמא בשמונה שעות ומחצה ר"ע אומר כסדרו ערב הפסח בשבע ומחצה [כך סידורו] בשבת דעלמא אבל בערב הפסח שניהם [מודים] שהוא בשבע ומחצה בין בחול בין בשבת ובשבת דעלמא בלבד פליגי ר' ישמעאל סבר גזרינן בשבת להעשות התמיד בח' שעות ומחצה ולא מקדמינן ליה גזרה שלא יבוא להקדימו בחול ויישארו הנדרים והנדבות ור"ע סבר לא גזרינן שבת אטו חול הכל יודעין שהשבת אין שם נדרי' ונדבות ומקשינן אי הכי אי לא גזר ר"ע [נקרביה] בשש ומחצה כי דיניה ופרקינן אית ליה מוספין קודמין לבזיכין נמצא לטעמיה דאביי ר' ישמעאל כמתני' ולטעמיה דרבא ר' עקיבא כמתני' : מיתיבי חל ערב פסח להיות בשבת כחל להיו' בשני בשבת דברי ר' ישמעאל ור"ע אומר כסדרו ערב הפסח מאי לאו ר' ישמעאל היא דקתני בין בחול בין בשבת בשבע ומחצה והא בהדיא תני לה חל ערב פסחים להיות בשבת כתנא דמתני' קשיא לרבא ומשני רבא קתני מתניתא הכי חל להיות ערב פסחים בשבת דינן כשני בשבת כמו בחול דעלמא מה שני בשבת התמיד בשמונה ומחצה אף ערבי פסחים שחל להיות בשבת התמיד נשחט בשמונה ומחצה דלא כסידרו ר"ע אומר כסידרו ערב הפסח מה כל ערב הפסח התמיד בשבע ומחצה כך בשבת בערב הפסח בז' ומחצה כתנא דמתני' . ר"ע מינה מדקתני שני בשבת דשביק ליה לאחד בשבת וקתני בשני בשבת מכלל דלא אפשר ערב הפסח שיחול אחר בשבת אלא כן תואיל פסח בשני בשבת מכאן תשובה לאומרים כי בימי החכמים חל פסח בבד"ו וכי אחרי חתימת התלמוד תקנו לא בד"ו פסח : תוב מותבי' לאביי מהא דתניא תמיד כל [השנים] קרב כהלכתו חל להיות בשבת כסדר כל השנה דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר כסדר ערב הפסח כלומר לא שנא חול לא שנא שבת (לר"ע) [לר"ע] דינם כאחר קשיא לאביי

מסורת הש"ס

ב"ק קיא. תמיד כח: מנחות מט. יומא לג: לד. כתובות קו. [ב"מ נט. זבחים קנ.]

[פי' בתוס' ב"מ נו. ופי' כרש"י כתובות קו: ד"ס נסולב]

ומשני לא תימא כסדר כל השנה דמשמע בשמונה ומחצה אלא אימא כסדר כל השנים בערב הפסח שחל להיו' [ר"ע אומר כסידורו] ערב"ש: ת"ר מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר כו' פשוטה היא: ת"ר תמיד קודם לפסח

*יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו בערב אלא בין הערבים בלבד אי הכי קטרת ונרות נמי נקדמו לפסח יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו אלא בין הערבים בלבד שאני התם דמיעט רחמנא אותו *דתניא °מערב ועד בקר "תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בוקר דבר אחר אין לך עבודה שכשירה מערב עד בוקר אלא זו בלבד מאי טעמא אמר קרא °יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר אותו מערב עד בוקר ואין דבר אחר מערב עד בוקר ואיתקש קט"ת לנרות ותניא כי קושיין "תמיד קודם לקטרת קטרת קודמת לנרות ונרות קודמות לפסח יא"חר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו אלא בין הערבים בלבד והא כתיב אותו האי אותו מיבעי ליה למעוטי עבודה שבפנים ומאי ניהו קט"ת סלקא דעתך אמינא הואיל וכתיב °ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה אימא נדליק נרות ברישא והדר נקטיר קטורת מיעט רחמנא אותו אלא בין הערבים יקטירנה למה לי הכי קאמר רחמנא בעידן דמדלקת נרות תהא מקטרא קטרת: תנו רבנן "אין לך דבר שקודם לתמיד של שחר אלא קטרת בלבד שנאמר בה בבקר בבקר ויוקדם קטרת דבר שנאמר בו בבקר בבקר דכתיב °והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר לדבר שלא נאמר בו אלא בקר אחד ואין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים אלא "קטרת ונרות "ופסח ומחוסר כפורים בערב הפסח שטובל שנית ואוכל את פסחו לערב רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר אף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים לערב °בשלמא לתנא קמא יבא עשה דפסח שיש בו כרת וידחה עשה דהשלמה שאין בו כרת אלא לר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה אמר רבינא אמר רב חסדא הכא בחטאת העוף עסקינן שאין למזבח אלא דמה רב פפא אמר אפילו תימא בחטאת בהמה "מעלה ומלינה בראשו של מזבח והאיכא אשם בשלמא לרב פפא היינו דמלין לה אלא לרב חסדא מאי איכא למימר אמרי שקרב אשמו והאיכא עולה וכ"ת "עולה לא מעכבא והתניא *ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר כשם שחטאתו ואשמו מעכבין אותו כך עולתו מעכבתו וכי תימא בשקרבה עולתו ומי קרבה עולתו קודם לחטאתו ראשון והתניא *°והקריב את אשר לחטאת ראשונה מה תלמוד לומר אם ללמד שתהא קודמת לעולה הרי כבר נאמר °ואת השני יעשה עולה כמשפט אלא זה בנה אב "לכל חטאות שיהו קודמות לכל עולות הבאות עמהן וקי"ל דאפילו חטאת העוף קודמת לעולת בהמה אמר רבא שאני עולת מצורע דרחמנא אמר והעלה

תורה אור

רש"י

יאוחר דבר כו'. טעמא דרישא קא מפרש תמיד קודם לפסח דדין הוא שיאוחר הפסח שנאמר בו בערב ובין הערבים תזבח את הפסח בערב (דברים טז) ושחטו אותו וגו' (שמות יב) לתמיד שלא נאמר בו אלא את הכבש השני תעשה בין הערבים (במדבר כח): אי הכי קטרת ונרות נמי ליקדמו לפסח. משום האי טעמא גופיה יאוחר דבר כו' דבקטרת ונרות חד בין הערבים כתיב ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה (שמות ל) ובין הערבים אתרוייהו קאי: דמיעט רחמנא. גבי נרות: אותו מערב ועד בקר ואין אחר מערב ועד בקר. ואין לך עבודה כשירה אחריה להתחיל: תן לה מדתה. חצי לוג לכל נר דאין לך ליל ארוך שלא יהא לך בה כשיעור: ואתקש קטרת לנרות. מה נרות אין עבודה כשירה אחריה אף קטרת אין עבודה כשירה אחריה: תמיד קודם לקטרת וקטרת קודם לנרות. טעמא מפרש בסדר יומא בפ' אמר להן הממונה: ההוא למעוטי עבודה שבפנים. ההוא אותו לאו למעוטי פסח אתא שהיא עבודת חוץ דמסתברא דכי קא ממעט עבודת פנים דכוותה קממעט נרות עבודת פנים וקטרת עבודת פנים: תהא מיקטרא קטרת. כבר תהא מקוטרת: אין לך כל דבר באשים קודם לתמיד של שחר אלא קטורת שנאמר בה בפרשת ואתה תצוה בבקר בבקר ובתמיד לא כתיב אלא חד בקר: ומחוסר כפורים. כגון מצורע או זב ששכח ולא הביא כפרתו קודם לתמיד ואם לא יביאנה לא יאכל פסח דמחוסר כפורים אסור בקדשים וענוש כרת: שטובל. ואע"פ שטבל אתמול בשביעי שלו צריך לטבול אחר שהביא כפרתו דתנן בחומר בקודש (דף כא.) האונן והמחוסר כפורים צריכים טבילה לקודש: בשאר ימות השנה. אם הביא שלמי נדבה קודם התמיד והוא היה מחוסר כפורים ואם לא יביא כפרתו לא יאכל את שלמיו דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם אלמא אכילת קדשים עשה היא בין האוכלים לכהנים בין האוכלים לישראל: דהשלמה. עליה השלם: האי עשה (*דהשלמה) מהאי עשה (*דאכילת קדשים): הכא. דקא"ר ישמעאל אף מחוסר כפורים במצורע עני קאמר שמביא חטאת העוף ונאכלת לכהנים ואין בה הקטרה ועשה דהשלמה גבי הקטרה כתיב וטהרה של מחוסרי כפרה תלויה בחטאת כדכתיב (ויקרא יב) והקריבו לפני ה' וכפר עליה ובחטאת קאי ביולדת: מעלה ומלינה בראש המזבח. כדכתיב והקריבו לפני ה' וכפר עליה ולמחר יקטירנה לאחר תמיד של שחר ולינה אינה פוסלת בראש המזבח כדאמר בזבחים בפ' המזבח מקדש (דף פז.) *לד"ה דלא ירדו: והא איכא אשם מצורע. דלאו אתי עוף: וכ"ת אשם לא מעכב. לא גר' דהיכי תיסק אדעתין דלא מעכב הרי עיקר טהרה תלויה בו שהרי נותן מדמו על גבי בהונות: בחטאת ואשם פשיטא לן דמעכבי טהרה לאכילת קדשים חטאת כדאשכחן ביולדת אשם שהרי ממנו לבהונות: ואת השני. בתרי' דההוא קרא כתיב בשבועת ביטוי וממילא ידעינן כיון דהאי שני עולה חטאת הוה ראשון: זה בנה אב. הבנין הזה בנה הכתוב אב ללמד לכל חטאות שיקדמו לעולות הבאות עמהן: וקיימא לן. בזבחים בפרק כל התדיר (דף צ.) דהאי בנין אב לא אילטריך אלא לחטאת העוף הבאה עם עולת בהמה כגון יולדת עשירה שמביאה עולתה בהמה וחטאתה עוף שתקדים חטאת לעולה:

תוספות

יאוחר דבר כו'. אע"ג דתמיד תדיר אילטריך למיכתב דה"א שהפסח יקדים משום עליה השלם: קטרת ונרות נקדמו לפסח. הקשה ריב"א והלא בנרות כתיב נמי מערב ועד בקר ומה לי מערב ומה לי בערב וי"ל דמערב ועד בקר אילטריך ליתן לה מדתה ולא לאיחור: אין לך דבר שמתעכב כו' אלא קטרת. נראה לר"י דלא גרס ונרות דע"כ לא חשיב אלא מידי דהקטרה דבה הקפידה תורה לאחר כדכתיב והקטיר עליה חלבי וגו' דאי לא תימא הכי ליחשוב נמי בר"ש אין לך שקודם לתמיד של שחר אלא קטרת ודישון מזבח הפנימי ושני גזרי עצים והטבת נרות דקודמין לתמיד כל הני כדאמרינן באמר להן הממונה (יומא דף לג.) ובתוספתא נמי ליתא: אתי עשה דפסח דאית ביה כרת ודחי כו'. הקשה ריב"א הא בעידנא דמיעקר עשה דהשלמה לא מיקיים עשה דאכילת פסח דאינה אלא בלילה ותירץ דמיירי שנשחט פסח עליו קודם שידחו עשה דהשלמה דשוחטין וזורקין על טבול יום ומחוסר כפורים לכולי עלמא אפילו לא יאכל לבסוף הואיל ובידו תלוי ופטור מפסח שני אפילו לא אכל הלכך כשמקריב כפרתו מקיים עשה דפסח דאז הוי ראוי לאכול שאם לא היה יכול להקריב לא יהיה ראוי לאכול לערב והפסח היה פסול ור"י מתרץ דדוקא בלא תעשה דחמיר בעינן בעידנא דמיעקר לאו דלקיים עשה אבל עשה דחמיר דחי עשה הקל בכל ענין אפילו לא מקיים עשה חמור בעידנא דקא עבר אעשה הקל כדמוכח *בהשולח (גיטין דף לח.) גבי רבי אליעזר ששיחרר עבדו ובשילוח הקן (חולין דף קמא.) דהוה דחי עשה דמצורע דחמיר לעשה דשילוח הקן אי לאו דאמר רחמנא שלח תשלח אפילו לדבר מצוה*: זה בנה אב לכל חטאות כו'. ואפילו לעכב קאמר דאי למצוה אכתי לימא בשקרבה. הקשה ריב"א דבת"כ משמע דליכא עיכובא דקתני התם גבי יולדת שאם הביאה עולתה תביא חטאתה ממין עולתה ובפרק כל התדיר (זבחים דף צ.) משמע דלא אילטריך האי זה בנה אב אלא לחטאת העוף הבאה עם עולת בהמה וליכא כי אם יולדת עשירה ובמסכת קנים (פ"ב) נמי אמרינן האשה שהביאה חטאתה ומתה מביאין יורשים עולתה כו' עולתה ומתה לא יביאו יורשים חטאתה משמע קצת אם היתה קיימת לא היתה מביאה אלא חטאתה ותירץ רבינו חיים כהן דהא דפריך הכא ואפילו עיכובא יהא היינו דוקא במצורע דכתיב ביה תהיה דמשמע עיכובא כדאמר בריש הקומץ רבה (מנחות דף יט.) ומשני דכתיב והעלה למעוטי מעיכובא*: דכתיב והעלה. ודוקא בדיעבד דהא כתיב בהדיא ואחר ישחט את העולה:

עשאוס

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ג מהלכות תמידין הלכה יא:
ד ב מיי' פ"א מהלכות ק"ש הלכה ד:
ה ג מיי' פ"ו מהלכות תמידין הלכה ד ה:
ו ד שם הלכה יא ובהל' ק"פ שם:
ז ה מיי' שם ופ"א מהל' תמידין הלכה ד:
ח ו מיי' פ"ג מהלכות פסולי מוקדשין הי"א:
ט ז מיי' פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הל"ה:
י ח מיי' פ"ט מהלכות תמידין הלכה ו:

רבינו חננאל

שהתמיד נאמר בו בין הערבים והפסח נאמ' בו בין הערבים דכתי' (שמות י"ב ו') ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים ונאמר בו בערב שנא' (דברים ט"ז ו') שם תזבח את הפסח בערב וקטורת לא נאמר בה אלא בין הערבים שנא' (שמות ל' ח') בין הערבים יקטירנה (ועי' בתוס' ד"ה קטרת מה שהקשו ותנין דברי רבינו) הנרות נאמ' בהן בין הערבים דכתיב (שם) ובהעלות אהרן את הנרות [בין הערבים] וכתיב בהן מערב (שם כ"ז כ"א) שנאמר יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר. תניא כי קושיין תמיד קודם לקטור' וקטורת לנרות ונרו' לפסח יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים כו': אסיקנא הכי אמר רחמנא בעידנא דמדלקת נרות תהא מקטרא קטורת זו היא לישנא דיקא דמתיבתא: ת"ר אין לך דבר קודם לתמיד של שחר אלא קט"רת בלבד שנאמר בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה ואין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים אלא קטורת ונרות ופסח ומחוסר כפורים בערבי פסחים שטובל ואוכל פסחו לערב ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומ' אף מחוסר כפור' בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים ואמרי' בשלמא מחוסר כפורי' בפסח אתי עשה דהוא עשיית הפסח דאית ביה כרת שנא' (במדבר ט' י"ג) וחדל לעשות הפסח ונכרתה ודחי עשה דהוא עלי' השלם כל הקרבנו' דלית ביה כרת כלומר אין לקרבן (דלית) [דאית] ביה כרת אבל האי דאי לא מקריב כפרתו ועביד פסח אתי לידי כרת לא אלא בשאר ימות השנה אכילת קדשים עשה היא וזה שאמר עלית השלם עשה למה דחי זה העשה לזה העשה ופרקי' זה מחוסר כפורי' כגון זב ומצורע דשאין עליו אלא עופות וחטאת העוף אין למזבח ממנו אלא דמה ואין לו קרבן במערכת אחר התמיד: רב פפא אומר אפי' תימא מחוסר כפורים כגון מצורע ובחטאת בהמה שהחלבים שלה במזבח סלקי [אלא דמעלים] ומלינים ע"ג המזבח: ירושלמי יכול יהא תקפרת אימורין מעכבת כפ"ה ת"ל זבח מכאן למדנו שאפי' מעלן ומלינן נתכפר לו שהרי אמרו אין מעכבין את הכפרה [בהדיא נאמר כי האימורין אין מעכבין את הכפרה] לפיכך אמר מעלן ומלינן על גבי המזבח כמו שנטמאו או שאבדו ואוכלין הכהנים הבשר ונשלמה הכפרה לבעלים באכילת הכהנים הבשר כדבעינן למימר קמן ואימורין של אשם נמי עביד להו כמה דעביד לאימורין של חטאת בהמה אלא לרב חסדא דאוקמא בזב ואפילו במצורע דסבר כל מחוסר כפורים טהור הוא ואי לא עביד פסח חייב כרת הנה מצורע דאע"פ שחטאתו ועולת עופות א"א לו מכבש לאשם והני אימורין [שהן] למזבח היכי עביד וכי תימא הקרבת אשמו אינו מעכבו מלאכול בקדשים והתניא שמעכב וכי תימא בשקרב האשם מקודם התמיד אפילו הכי הא איכא עולת העוף שעולה במערכה וכ"ת עולתו אינה מעכבתו מלאכו"ל בקדשים והתניא שאפי' עולתו מעכבתו לאכול בקדשים וכי תימא בשקרבה עולתו והתניא זה בנה אב שיהו כל החטאות קודמות לעולות הבאות

מסורת הש"ס

[זבחים יב:]

יומא טו. זבחים יח: מנחות פט. וע"ש בתוס'

[נ"ל דהאכילת קדשים כן נ"ג והשלם]

פסחים נח. [מיר יח:]

[הוריות יג. זבחים נ:]

גליון הש"ס

גמ' בשלמא לת"ק יבא עשה. ע' שבת דף ד ע"א תוספות ד"ה וכי אומרין: רש"י ד"ה מעלה ומלינה וכו' לד"ה דלא ירדו. ע' ר"ה דף ל ע"ב תוס' ד"ה ונתקלקלו ומנחות מט ע"א תוספות ד"ה ת"ל:

עין משפט
נר מצוה

יא א מיי' פ"ט מהלכות מעשה קרבנות הלי"ח:
יב ב מיי' פ"י שם הלכה א:
יג ג מיי' פ"א מהלכות תמידין הלכה ח ופ"א מהלכות ק"פ הלכה ח:
יד ד שם הלכה ו:
טו ה מיי' פט"ו מהל' פסולי המוקדשין הלכה ג הלכה יח ופ"ד מהל' ק"פ הלכה א:
[טז] [ו] מיי' פרק י"ג מהלכות פסולי מוקדשין הלכה א' [מהר"י לנדא]·

°והעלה הכהן את העולה שהעלה כבר אמר ליה רב שמן בר אבא לרב פפא לדידך דאמרת מעלה ומלינה בראשו של מזבח קיימין *ועבדינן מילתא לכהנים דאתו בה לידי תקלה דסברי דיומיה הוא ואתו לאקטורי אמר ליה *כהנים זריזין הן אמר ליה רב אשי לרב כהנא ואמרי לה רב הונא בריה דרב נתן לרב פפא והא כמה דלא מתקטרי אמורין כהנים לא מצו אכלי בשר דתניא [א]יכול יהו כהנים רשאין בחזה ושוק קודם הקטרת אמורין תלמוד לומר °והקטיר הכהן את החלב המזבחה והדר °והיה החזה לאהרן ולבניו וכמה דכהנים לא אכלי בשר בעלים לא מתכפרי דתניא * °ואכלו אותם אשר כפר בהם [ג]מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרין אמר ליה כיון דלא אפשר עשאום כמי שנטמאו או שאבדו דתניא יכול נטמאו אמורין · או שאבדו לא יהו כהנים זכאין בחזה ושוק תלמוד לומר °והיה החזה לאהרן ולבניו מכל מקום, רב כהנא רמי כתיב °*לא ילין חלב חגי עד בקר עד בוקר הוא דלא ילין הא כל הלילה כולה ילין וכתיב °והקטיר עליה חלבי השלמים *עליה השלם כל הקרבנות כולן הוא מותיב לה והוא מפרק לה כשנתותרו רמי לי' רב ספרא *לרבא כתיב °*לא ילין לבקר זבח חג הפסח לבקר הוא דלא ילין הא כל הלילה ילין °והכתיב * °עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת ולא עולת ד"ל ביום טוב אמר ליה כבר רמייה ניהליה רב אבא בר חייא לר' אבהו ושני ליה הכא [ו]בארבעה עשר שחל להיות בשבת עסקינן* [ד]דחלבי שבת קריבין ביום טוב אמר ליה משום דחלבי שבת קריבין ביום טוב אנן ניקו ונימא ליה דהאי קרא בארבעה עשר שחל להיות בשבת הוא דכתיב אמר ליה *שבקיה לקרא דהוא דחיק ומוקים אנפשיה: **מתני'** *[ה]הפסח ששחטו שלא לשמו וקבל והלך וזרק שלא לשמו או [י]לשמו ושלא לשמו או שלא לשמו ולשמו פסול כיצד לשמו ושלא לשמו לשם פסח ולשם שלמים שלא לשמו ולשמו לשם שלמים ולשם פסח: **גמ'** בעי *רב פפא בעבודה אחת תנן או בשתי עבודות תנן בעבודה אחת תנן ורבי יוסי היא דאמר אף בגמר דבריו אדם נתפס דאי ר"מ הא אמר תפוס לשון ראשון
או

והעלה הכהן את העולה ואת המנחה וגו' · בפר חטאת כתיב ומדהוה ליה למיכתב ואת העולה יעלה וכתיב והעלה משמע אפילו הביא העולה קודם לחטאת יכפר: דסברי דיומא היא · כשמקטירים כל הלילה אברים שניתותרו מקרבנות שנשחטו ונזרק דמן קודם תירה איר לתמיד ויראו את האברים הללו יהו סבורין שגם אלה ניתותרו ורואין להקטירם היום ויקטירם ועברי אעשה דהשלמה: זריזין הן · והמעלן שם יודיע לאחיו הכהנים ויזהרו בהן: אמר ליה רב אשי כו' · אדרב פפא פריך דאמר מלינן: מכדי כל כמה דלא מקטרי אמורין · לחטאת כהנים בשר החטאת לא מצי אכלי ובעלים לא הויא להו כפרה ועדיין מחוסר כפורים הוא והיאך יאכל בקדשים: בחזה ושוק · הנתונים לכהנים מן השלמים: ואכלו אותם · במלואים כתיב: אשר כופר בהם · כתב כפרה גבי אכילה למימרא דאף באכילה תלויה כפרה: כיון דלא אפשר. לאקטורינהו האידנא משום עשה דהשלמה עשאום כמי שנטמאו או שאבדו ומשתרו כהנים באכילת בשר והויא כפרה לבעלים: הא כל הלילה ילין · למטה ומעלן ומקטירן כל הלילה והיינו כפסל אלא אם כן מלאן בעלות השחר כשהוא למטה אלמא כל הלילה ראוי להקטיר: והכתיב עליה השלם · דמשמע שלא יתעכב דבר אחר תמיד של בין הערבים: כשנתותרו · מקרבנות שנזרק דמן קודם תמיד ולא הספיקו להקריב דכיון דנראה להקרבה קודם לכן על תמיד של שחר הוא מושלם: הא כל הלילה ילין · ויקטירנו בלילי י"ט ואע"פ שנותר מקרבן של חול דהא י"ד שנזרק דם הפסח בו חול הוא: ואנן ניקו כו' · קושיא היא: שבקי' לקרא דהוא דחיק ומוקי אנפשיה · מדקשו קראי אהדדי על כרחיך קראי גופייהו מוקמי אנפשייהו הכי: **מתני'** הפסח ששחטו שלא לשמו · לשם שלמים: או קיבל או הלך או זרק שלא לשמו · שבארבע עבודות הללו הפסח נפסל במחשבתן אם לפסול אם לפגל כדיליף בשמעתא קמייתא דזבחים (דף ד·): או לשמו ושלא לשמו · בגמרא מפרש אי במחשבת עבודה אחת קאמר אי במחשבת שתי עבודות כגון קיבל לשמו וזרק שלא לשמו: פסול · דכתיב זבח פסח הוא שתהא זביחתו לשם פסח וכתיב הוא למעוטי נשחט שלא לשמו: **גמ'** בעבודה אחת תנן · וחישב בה לשמו ושלא לשמו ואפ"ה קתני פסול ור' יוסי היא דאמר במסכת תמורה (דף כה·) אף בגמר דבריו אדם נתפס דבוק: דאי ר' מאיר האמר תפוס לשון ראשון · במס' תמורה (ג"ז שם) גבי האומר הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים ר"מ אומר הרי זו תמורת עולה ר' יוסי אומר דבריו קיימים ותרעה עד שתומם ותמכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמי':
או

עשאום כמי שנטמאו אימורין או אבדו · למאן דאמר (לקמן דף עז:) אין הציץ מרצה על העולין ניחא הא דנקט הכא שנטמאו או אבדו אבל ברייתא דלקמן (דף פ:) על מה הציץ מרצה על הדם ועל החלב נ"ל הואיל ומדרבנן לא מרצה הוי כאילו אבדו האימורין:

יכול נטמאו או שאבדו לא יהו הכהנים כו' · הכי סלקא מסקנא הכא דאי לא אכלי כהנים לא מכפרי בעלים ולא משתרו לאכול בקדשים ומקשה ריב"א דבהאשה רבה (יבמות דף צ·) אמר ת"ש דם שנטמא וזרקו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה והא הכא דמדאורייתא ארצויי מרצי כו' ומשני מאי לא הורצה להתיר בשר באכילה אבל בעלים מתכפרין אלמא אף על גב דבשר אינו נאכל בעלים מתכפרין וי"ל דהיכא דחזי לאכילה מדאורייתא מתכפרין והכא בעי למימר דכל כמה דלא חזו כהנים לאכילת בשר (א) לא מתכפרים בעלים ומיהו קשה מנטמא בשר היאך זורק את הדם הא אין לבשר שעת היתר לכהנים ונראה לפרש דכל זמן דחזי בשר לאכילה לא מתכפרי בעלים עד שיאכלו כהנים אבל אם נטמא אחרי כן או יצא או נעשה נותר מתכפרי בעלים:

ולא עולת חול ביו"ט · הקשה ריב"א דהא קרא בשבת כתיב דחמיר אבל ביו"ט דקיל מנא לן דלא קרבה וי"ל דאתיא כרבי עקיבא דאמר בסוף אלו קשרים (שבת דף קיד·) עולת שבת לימד על חלבי שבת שקרבין בי"ט ומשמע ליה קרא עולת שבת זו בשבת אחרת דהיינו של שבת בי"ט מכלל דשל חול בי"ט לא קרבה וקשה לר' עקיבא תיפוק לי' דחלבי שבת קריבין בי"ט מקרא דהכא דלא ילין הא כל הלילה ילין דלכל הפחות מיתוקם בארבעה עשר שחל להיות בשבת תימה לר"י הא קרא בנותר דבשר מיירי דהא לקמן (דף סג:) מחייב שוחט על חמץ אחד מבני חבורה מדכתיב לא ילין בתריה דמשמע הני דקיימינן עלי' בלא ילין וכל הלילה ילין כדר' עקיבא אוקימנא לסוגיא דהכא ובמנחינן ליה לר' עקיבא דפסח נאכל כל הלילה עד שעת חפזון ואיכא למימר דמשמע ליה למסדר הש"ס דקרא בכל הזבח מיירי בין בבשר ובין באימורין ומדלא כתיב חלב כמו גבי חלב חגי ומדלא כתיב גבי אכילה דואכלו את הבשר כדכתב התם לא תותירו ש"מ דבתרווייהו משתעי:

בארבעה עשר שחל להיות בשבת עסקינן · בירושלמי דייק מקרא דלא ילין חלב חגי כה"ג ומוקי לה נמי ר' אבהו בי"ד שחל להיות בשבת ופריך דלא מצי לאוקמי בשבת דחגי כתיב דהייט חגיגה הבאה עם הפסח דלא דחיא שבת כדאמר לקמן באלו דברים (דף סט:) ומפרש דה"ק שמרהו שלא יבא לידי בל ילין שיקריבהו מבעוד יום בשעה הראויה לו ותימה על ירושלמי דפריך מינה דהאי קרא דחלב חגי דבחגיגת חמשה עשר מיירי כדמוכח באלו דברים הקשה רשב"א לבן תימא דדריש לקמן באלו דברים (דף ע.) חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא כפסח דזבח חג זה חגיגה היכי מיתוקמ' האי קרא בשבת הא מודה דלא דחיא שבת כדמוכח התם *וי"ל דבן תימא יסבור כר' ישמעאל דאמר באלו קשרים (שבת דף קיד:) דחלבי חול קריבין בי"ט אי נמי בן תימא יפרש שמרהו שלא יבא לידי בל ילין כדמפרש בירושלמי:

דאי ר' מאיר האמר תפוס לשון ראשון · הור"י *דרבא לטעמיה דאית ליה דפליגי בתפוס לשון ראשון דאמרינן בפ"ב דזבחים (דף ל·) עדיין היא מחלוקת פירוש אפילו בתמורת עולה ושלמים פליג ר"מ ובלאו הכי הך דיוקא דהכא לא מיתוקם אלא אליבא דרבא דמייתי לקמן בפירקין (דף סג·) גבי אחרים אומרים הקדים מולים לערלים כו' וסבר אינה לשחיטה אלא לבסוף וכדרבא דאמר עדיין היא מחלוקת ופליגי בתפוס לשון ראשון אפילו בכי האי גוונא אף על גב דאינה לשחיטה אלא לבסוף וברגע אחרון יש לשניהם לחול וסבר ר"מ התם תפוס לשון ראשון אע"פ שלא חל בשעה שאמר דלרבה ואביי דלקמן דסבירא להו דישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף חיילי תרווייהו אפילו לר"מ כמו שנאמר לקמן וא"כ לא יכשיר הכא לר"מ לשמו ושלא לשמו אפי' בעבודה אחת:
הכל

מסורת הש"ס
[זבחים ו:]
[שבת כ. וש"נ]
[יבמות צ. יומא סח:]
[לעיל נט. יומא לג.]
[לקמן פג: שבת כד:]
[שבת קיד.]
[קדושין סח. נדה לג.]
[זבחים יג.]
[ועי' תוס' לקמן ע. סד"ה לאו]
[גי' תוס' היא בעי רבא וכן מגאלתי בר"ל ובמהרש"א]

הגהות הב"ח
(א) תוס' ד"ה יכול וכו' וי"ל וכו' דכל כמה דלא חזו כהני' לאכילת בשר. נ"ב פי' אפילו מדאורייתא:

גליון הש"ס
גמ' והכתיב עולת שבת. עי' שבת ד"כ ע"א תד"ס למשרי. וביומא דף מו ע"א תוד"ס אבל וצ"ע:

[צ"ל לרבא וכ"ה בילקוט פנחס רמז תשפ"ב ופ' משפטים רמז שנ"ז וידוע דרב ספרא דא"ל רבא משה שפיר קאמרת שבת קא: וכן בשאר דוכתי וגזה אתי נמי שפיר שהשיב רבא כבר רמייה ניהליה ראב"ח לר' אבהו משא"כ רב היה זמן טובא קודם לר' אבהו]

רבינו חננאל
שהן וקיימא לן דאפילו חטאת העוף קודמת לעולת בהמה ופריק רבא אין כל החטאות קודמות לעולות הבאות עמהן זולתי עולת מצורע שאם הקדים העולה לחטאת כיפר שנאמר והעלה הכהן את העולה ואת המנחה מאי והעלה שהעלה כבר: אמר ליה רב אדא לרב פפא וכי עבידי מילתא דאתי בה לידי תקלה הני אמורין דאמרת מעלן ומלינן על גבי המזבח ניחוש דילמא סברי דיומיה נינהו ואתו לאקטרינהו ופריק כהנים זריזין הן ולא אתו לידי תקלה והא כמה דלא מתקטרי אימורין לא מיתכיל בשר ולא [סלקא] לבעלי' טהרה שנאמר ואכלו אותם אשר כפר בהם מלמד שהכהנים אוכלין ובעלים מתכפרין ופרקי' כיון דלא אפשר להקטיר לאימורין הללו נעשו כמי שנטמאו או שאבדו והכהנים אוכלין ובעלים מתכפרין דתניא יכול נטמאו אימורין כו': רב כהנא רמי כתיב לא ילין חלב חגי עד בקר [הא] כל הלילה ילין ויקטיר איזו שעה שיזדמן לו שיקטיר מן הלילה יקטיר והכתיב והקטיר עלית חלבי השלמים עלית השלם כל הקרבנות תהא כל הקרבנות עם תמיד של שחר וקרבים קודם תמיד של בין הערבים ופריק באותן החלבים שנותרו מן היום מקריבין כל הלילה והוהורה תורה לא ילין מכל אותן החלבים עד הבקר: רמי ליה רב ספרא לרבא כתיב לא ילין לבקר זבח חג הפסח לבקר הוא דלא ילין הא כל הלילה כשרין להקרבה והא הפסח נשחט בארבעה עשר הוא חול והלילה שהוא לילי חמשה עשר יום טוב הוא וכתיב עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת ולא עולת שבת בחול ופרק' האי קרא כתיב לא ילין לבקר זבח חג הפסח ודייקינן מינה לבקר הוא דלא ילין הא כל הלילה ילין כלומר יקריב לילי חמשה עשר אע"פ שהוא י"ט בארבעה עשר שחל להיות בשבת עסקינן דחלבי שבת קריבין בי"ט כלומר דברים הנשחטין בשבת וחלביהן קריבין ביום טוב: אמר ליה רבא וניגמא ליה קרא דבארבעה עשר שחל להיות בשבת כתיבת א"ל שבקיה לקרא כיון דלית ליה דרשה אחרינא הוא רחיק ומוקים נפשיה בהכי: מתני' הפסח ששחטו שלא לשמו כו' בעי רב פפא בעבודה אחת מאלו העבודות אמר לשם

הגהות מהר"ב רנשבורג
רש"י ד"ה והעלה הכהן וכו' בפר חטאת. נ"ל כתר חטאת: דתני' יכול נטמאו אמורין. כרמבים הסמיך ברייתא זאת עיין ל"מ דף נ:

עין משפט נר מצוה

טז א מיי' פרק ט"ו מהלכות פסולי מוקדשין הלכה א:
יז ב מיי' שם הלכה י:

או דילמא בשתי עבודות תנן ואפי' לר' מאיר דאמר תפוס לשון ראשון הני מילי בעבודה אחת אבל בשתי עבודות מודה דמיפסיל אמרי אהייא אי נימא אשלא לשמו ולשמו בין בעבודה אחת בין בשתי עבודות בין לר' מאיר בין לר' יוסי איפסיל ליה מקמייתא דהא לרבי יוסי *נמי אף בגמר דבריו אדם נתפס אית ליה אלא אלשמו ושלא לשמו מאי ת"ש הפסח ששחטו שלא לשמו וקבל והלך וזרק שלא לשמו היכי דמי אי נימא כדקתני למה לי עד דמחשב לכולהו מקמייתא איפסיל ליה אלא לאו הכי קתני *הפסח ששחטו שלא לשמו אי נמי שחטו לשמו וקבל והלך וזרק שלא לשמו אי נמי שחטו וקבל והלך לשמו וזרק שלא לשמו דהויא לה שתי עבודות אימא סיפא לשמו ושלא לשמו היכי דמי אי נימא בשתי עבודות היינו רישא אלא לאו בעבודה אחת ור' יוסי היא דאמר אף בגמר דבריו אדם נתפס לא לעולם בשתי עבודות ורישא דקאי בשחיטה וקא מחשב בשחיטה א"נ קאי בזריקה וקא מחשב בזריקה סיפא דקאי בשחיטה וקחשיב בזריקה דאמר הריני שוחט את הפסח לשמו לזרוק דמו שלא לשמו וקמ"ל דמחשבין מעבודה לעבודה והיינו בעיא דרב פפא ת"ש או שלא לשמו ולשמו פסול היכי דמי אי נימא בשתי עבודות השתא לשמו ושלא לשמו אמרת פסול שלא לשמו ולשמו מיבעיא אלא לאו בעבודה אחת ומדסיפא בעבודה אחת רישא נמי בעבודה אחת לא לעולם בשתי עבודות ובדין הוא דלא איצטריך ליה ואיידי דתנא לשמו ושלא לשמו תנא נמי שלא לשמו ולשמו תא שמע *שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלים ולטמאין פסול הכא פשיטא בעבודה אחת ומדסיפא בעבודה אחת רישא נמי בעבודה אחת מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא סיפא בעבודה אחת רישא אי בעבודה אחת אי בשתי עבודות תא שמע *לאוכליו ושלא לאוכליו כשר היכי דמי אי נימא בשתי עבודות וטעמא דחשיב בזריקה דאין מחשבת אוכלין בזריקה הא בעבודה אחת כגון בשחיטה דמהניא ביה מחשבת אוכלין פסול והא קיימא לן מקצת אוכלין לא פסלא אלא

רש"י

או דילמא בשתי עבודות תנן. אחת חישב לשמו ובשניה שלא לשמו והכא ליכא למימר תפוס לשון ראשון שהרי ארבעתן העבודות חשובות זו כזו ליפסול את הזבח באחת מהן ואפילו לרבי מאיר מיפסיל: ומהדר גמרא אהייא מהני ליבעי דסיפא דמתניתין קיימא הך בעיא: אי נימא אשלא לשמו. ברישא והדר לשמו הא בין לר' מאיר בין לר' יוסי אפילו בעבודה אחת מיפסיל לר' מאיר דהא אמר תפוס לשון ראשון לרבי יוסי נמי מיפסיל דהא ר' יוסי אף בגמר אית ליה כלומר תחלת דבריו של אדם וסופן בכולן דעתו נתפסת וכולן מתקיימין: אלשמו ושלא לשמו. דאי בעבודה אחת נמי פסיל ליה מתני' תו לא מיתוקמא כרבי מאיר דאמר תפוס לשון ראשון ולשון אחרון לא חייל: אי נימא כדקתני. שחט וקיבל והלך וזרק כולן שלא לשמו ולאו או קאמר למה לי בכולהו הא בחדא קי"ל בזבחי' במתניתא קמייתא דהזבח נפסל: לעולם. סיפא נמי דקתני לשמו ושלא לשמו בשתי עבודות ודקשיא לך היינו רישא לא תיקשי רישא מיירי דכי שחט חישב בה לשמו וכשזרק חישב בה שלא לשמו וסיפא מיירי דבשעת שחיטה חישב תרתי מחשבות חדא על השחיטה לשמו וחדא על הזריקה שלא לשמו: דאמר הריני שוחט לשמו. על מנת לזרוק שלא לשמו והכא ליכא למימר תפוס לשון ראשון דהא אעבודה אחריתי קאי לשון שני וקא משמע לן מתני' דמחשבין מעבודה לעבודה כלומר דמחשב בשעת עבודה זו על חברתה לעשותה במחשבת פסול נפסל מיד ואפילו לא עשה השניה במחשבת פסול כמו שחיטה: והיינו בעיא דרב פפא. דאמר מחשבים מעבודה לעבודה בשחיטת קדשים בפ"ק (ד' י.) דאמרינן התם מתקיף לה רב פפא דילמא הא קמ"ל דמחשבין מעבודה לעבודה: השתא לשמו ושלא לשמו. [לקמן סא.] דעבודה ראשונה בכשרות אמרת פסול במחשבת עבודה שניה: שלא לשמו ולשמו מיבעיא. דכיון דנפסל בעבודה ראשונה מהיכן יחזור ויוכשר: אלא לאו בעבודה אחת. ותנא לשמו ושלא לשמו לאפוקי מדרבי מאיר דאמר תפוס לשון ראשון ותנא שלא לשמו ולשמו [שם] דלא תימא תפוס לשון אחרון דהא הדר ביה מקמא וכי שחיט אההיא בתרא קא שחיט קמ"ל דר' יוסי הוא דאמר בכל דבריו אדם נתפס ולא הדר ביה אלא אתרוייהו איכוין: ומדסיפא. שלא לשמו ולשמו בעבודה אחת קאמר דבשתי עבודות לא איצטריך: רישא. דלשמו ושלא לשמו נמי אף בעבודה אחת ור' יוסי היא: לעולם בשתי עבודות. ודקשי' לך פשיטא הא איפסיל ליה מעבודה קמייתא: איידי דתנא לשמו ושלא לשמו. לאשמועינן דמחשבין מעבודה לעבודה כדלעיל תנא נמי שלא לשמו ולשמו: שלא לאוכליו. לחולה ולזקן שאין יכולין לאכול כזית ואין בו מניין אחרים אלא הן: פסול. דאיש לפי אכלו כתיב (שמות יב) הראוי לאכול: שלא למנויו. נימנו עליו חבורה זו ושחטו לשם חבורה אחרת: לערלים. ישראל שמתו אחיו מחמת מילה והן פסולין מלאכול פסח דכתיב כל ערל לא יאכל בו (שם): טמאים. נמי אסורים בקדשים ובכרת הן על אכילתן: הכא פשיטא בעבודה אחת קאי. דהא חדא מחשבה הוא דאיכא: רישא נמי בעבודה אחת. כלומר אפילו בעבודה אחת ודלא כר' מאיר: מידי איריא. וכי ראיה היא זו: סיפא. דבמחשבה אחת מיירי ליכא לאוקומה אלא בעבודה אחת: רישא. דמיירי בשתי מחשבות איכא לאוקמא אי אף בעבודה אחת ודלא כר' מאיר: אי בשתי עבודות. ולא בעבודה אחת ור' מאיר: לאוכליו ושלא לאוכליו. כדמפרש ואזיל: היכי דמי אי נימא בשתי עבודות. שחטו לאוכליו ע"מ לזרוק שלא לאוכליו ואשמעי' דכשר: וטעמא נמי משום דאין מחשבת אוכלין. אין מחשבת פסול האוכלין כגון חולה וזקן פוסלת בזריקה דבשחיטה הוא דכתיבי אוכלין לפי אכלו תכוסו והיינו השחוט כדמתרגמי' ושחט ויכוס: ה"נ בעבודה אחת כגון בשחיטה דמהני' בה מחשבת אוכלין פסול. ואפי' כה"ג דאמר לאוכליו ושלא לאוכליו: והא קיימא לן. לקמן (ד' סא.): מקצת אוכלין. כגון הכא דנימנו בו ראויין לאכול ושחטו לשם כולן כשר דהא כולה שחיטה נמי משום אוכלין צריכה דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה ולקמן מפרש מאי שנא דלשמו ושלא לשמו פסול ולאוכליו ושלא לאוכליו כשר:

אלא

תוספות

אבל בשתי עבודות אפי' ר' מאיר מודה. וא"ת והיכי מיתוקמא מתני' כר' מאיר הא קתני סיפא לטמאים ולטהורים כשר ואמאי נימא תפוס לשון ראשון ובעבודה אחת מיירי דאין מחשבת טמאים אלא בשחיטה וי"ל דמתני' מיירי כגון דקיימי קמיה טמאים וטהורים ואמר הריני שוחט לאלו דבענין אחר לא משכחת מקצת ערלה דלא פסלה לר' מאיר אליבא דרבא דאמר אינה לשחיטה אלא לבסוף:

אי בשתי עבודות היינו רישא. וא"ת ולימא דרישא איירי כששחט סתמא ולכך כשזרק שלא לשמו אמר הוכיח סופו על תחלתו אבל אם אמר בהדיא הריני שוחט לשמו ה"ה דלא עקר שלא לשמו אפי' בשתי עבודות להכי איצטריך סיפא וי"ל דסברא הוא דבשתי עבודות אינו מועיל מפרש יותר מסתם:

והיינו בעיא דרב פפא. פי' הקונט' דחוק דנקט רב פפא ולא נקט ר' יוחנן דאמר התם בהדיא מחשבין מעבודה לעבודה ונראה לריב"א דגר' לעיל בעי רב פפא בעבודה אחת תנן ומסיק היינו בעיא דרב פפא פי' שפיר מתוקמא בעיא דרב פפא שאינו יכול לפושט' מן המשנה וכן מצא רבי בספר ישן וכן גר"ת ורשב"א מפרש והיינו בעיא דרב פפא מה שאל בעבודה אחת תנן או בשתי עבודות הנך שתי עבודו' היינו כגון שוחט לשמו על מנת לזרוק שלא לשמו:

שלא לשמו ולשמו מיבעיא. וא"ת כי נמי אמרי' בעבודה אחת תיקשי ליה הכי השתא לשמו ושלא לשמו פסול שלא לשמו ולשמו מבעיא דהא אפי' ר' מאיר דפליג בלשמו ושלא לשמו בשלא לשמו ולשמו מודה דלכ"ע תפוס לשון ראשון וי"ל דאי בעבודה אחת מיירי קא משמע לן כמו שפירש בקונ' דלא אזלינן בתר לשון אחרון [דוקא] לאפוקי מבן ננס דאית ליה בפרק בית כור (ד' קה.) תפוס לשון אחרון לגמרי לבטל הראשון ור"י מפרש דבעבודה אחת אתי שפיר דתני שלא לשמו ולשמו אגב לשמו ושלא לשמו כיון דשניהם בעבודה אחת אבל בשתי עבודות דרישא הפסול בזריקה וסיפא הפסול בשחיטה לא דמו אהדדי ולית ליה למתניי' אגב רישא:

שחטו שלא לאוכליו. פי' רש"י לחולה ולזקן ואין מנויין עליו אלא הן וקשה אם כן מאי איריא שלא לאוכליו אפי' סתם נמי פסול כיון שאין לו אוכלין ונראה דמיירי דיש נמי מנויים אחרים:

אילימא בב' עבודות טעמא דחשיב בזריקה. נראה לר"י דהכא איירי אליבא דרבה דאמר לקמן (ד' סא:) שחטו למולין על מנת שיתכפרו בו ערלים כשר דלרב חסדא דאמר פסול לא מצי מיירי בשתי עבודות מיהו לקמן משמע במסקנא דאף לרבה פסול:

פסח

רבינו חננאל

פסח ולשם שלמים או דלמא בשתי עבודות בשחיטה אמר לשם פסח ובקבלה אמר לשם שלמים. ודברי ר' מאיר דאמר בתחלת דבריו אדם מתפיס ור' יוסי הוא דאמר אף בגמר דבריו אדם מתפיס מפורשין הן במשנתנו בתמורה פ' המישי האומר הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר אם לכך נתכוון בתחלה אע"פ שאי אפשר לקרות שני שמות כאחת דבריו קיימין אם משאמר תמורת עולה נמלך ואמר תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה ומפרשא דגמרי' אליבא דרבי מאיר דאמר בתחלת דבריו אדם מתפיס לר' יוסי בדקי' ליה [אי] מהדר הוא דקא הדר ביה תפוס לשון ראשון ואי אמר לתמורות שניהם נתכוונתי דבריו קיימין מאי. ת"ש הפסח ששחטו שלא לשמו קבל והלך וזרק שלא לשמו או לשמו ושלא לשמו כו' היכי דמי אי נימא בעבודה אחת כדקתני למה לי עד דמחשב שלא לשמו בכולהו מקמייתא איפסל ליה לדברי הכל אלא לאו הכי קתני הפסח ששחטו שלא לשמו [או ששחטו לשמו] וקבל שלא לשמו כו' דהוות ליה שתי עבודות אחת לשמו ואחת שלא לשמו אי הכי אימא סיפא או לשמו ושלא לשמו ה"ד אי נימא בשתי עבודות היינו רישא למה לי למתני ליה תרי זימני אלא לאו בעבודה אחת שחטו לשם פסח ולשם שלמים ומתני' רבי יוסי היא דאמר אף בגמר דבריו אדם מתפיס לפיכך תני פסול אבל לר' מאיר בתחלת דבריו מתפיס וכשר ודחי' לא לעולם כולה מתני' בשתי עבודות רישא כגון דשחיט ומחשב בשחיטה לשמו ומחשב שלא לשמו בקבלה וכן בהולכה וכן בזריקה סיפא כגון דאמר בשחיטה הריני שוחטו לשם פסח לזרק דמו שתים שהן ארבע לשם שלמים שמעינן מינה דמחשבין מעבודה לעבודה והיינו בעיא דרב פפא הא איפשטא: ת"ש או שלא לשמו ולשמו פסול האי מאי אי אמרת דמתני' בשתי עבודות ומחייבי' באחת שלא לשמו ובאחרת לשמו היינו רישא דרישא והיא תחלת משנתנו דאמרי' דברי הכל פסול אי דקאי בעבודה ומחשב בעבודה אחרת היינו רישא אלא לעולם בעבודה אחת ורישא נמי לשמו ושלא לשמו בעבודה אחת ובעיא דרב פפא קיימא ודחי' לא לעולם בשתי עבודות ופרק תנא וכו': ת"ש שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלים וכו'. ת"ש שחטו לאוכליו ושלא

יאוכליו וכו' כשר היכי דמי אי נימא בשתי עבודות כגון שחטו לאוכליו וזרק לשמו שלא לאוכליו טעמא דחשיב בזריקה ולפיכך הוא כשר דאין מחשבת אוכלין בזריקה דתנן נמנין ומושכין את ידיהן עד שישחט כו' ואוקימנא מחלוקת לימשך אבל לימנות דברי הכל עד שישחוט שנא' במכסת נפשות הכתוב הזהיר לשחוט על שנמנין בו הא אלו שהרמו לאוכליו ושלא לאוכליו [פסול] והא קי"ל כל היכא דפתיכא פסולין לכשרין כשר אלא הדאי לעבודה יו' ודמסיפא יו' ובעיא דרב פפא לא איפשטא פי' פתיכי מעורבין כדגרסי' בתחלת [שבועות] בענין מראות נגעים. איסור דשמעת לה לר"ע בפתוך ובחלוק מי ... ליה ובמשנה בתחלת נגעים הפתוך בשלג בין השוק בשלג הפתוך

אלא לאו בעבודה אחת ומדסיפא בעבודה אחת רישא נמי בעבודה אחת מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא סיפא בעבודה אחת ורישא או בעבודה אחת או בשתי עבודות איבעיא להו פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו ושלא לשמו מהו מי אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו ומכשיר ליה או לא כי אתא רב דימי אמר אמריתא לשמעתא קמיה דר' ירמיה הואיל ולשמו מכשירו בזמנו ושלא לשמו מכשירו שלא בזמנו מה לשמו המכשירו בזמנו אין מוציאו מידי שלא לשמו אף שלא לשמו המכשירו שלא בזמנו אין מוציאו מידי לשמו ופסול ואמר לי לא אם אמרת בשלא לשמו שכן נוהג בכל הזבחים תאמר בלשמו שכן אינו נוהג בכל הזבחים אלא בפסח בלבד מאי הוי עלה אמר רבא פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו ושלא לשמו כשר דהא סתמו לשמו קאי ואפילו הכי כי שחיט ליה שלא לשמו כשר אלמא אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו כי שחיט נמי לשמו ושלא לשמו אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו א"ל רב אדא בר אהבה לרבא דילמא שאני היכא דאמר מהיכא דלא אמר דהא לאוכליו ושלא לאוכליו כשר וכל היכא דשחיט ליה שלא לאוכליו לחודיה פסול ואמאי הא סתמא לאוכליו קאי אלא שאני היכא דאמר מהיכא דלא אמר הכי נמי שאני היכא דאמר מהיכא דלא אמר א"ל *מידי איריא בשלמא התם במה דלא עקר ליה בשחיטה סתמיה ודאי לשמו קאי אלא הכא סתמיה לאוכליו קאי דילמא מימשכי הני ואתי אחריני ומימני עלויה (אחריני) דתנן *נמנין ומושכין את ידיהם ממנו עד שישחט איבעיא להו פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים מהו שינוי בעלים כשינוי קודש דמי ומכשיר ליה או לא אמר רב פפא אמריתא לשמעתא קמיה דרבא הואיל ושינוי קודש פוסלו בזמנו ושינוי בעלים פוסלו בזמנו מה שינוי קודש שפוסלו בזמנו מכשירו *לאחר זמנו אף שינוי בעלים שפוסלו בזמנו מכשירו *לאחר זמנו ואמר לי לא *אם אמרת בשינוי קודש שכן פסולו בגופו וישנו בארבע עבודות

וישנו

רש"י

אלא לאו בעבודה אחת. אף בעבודה אחת כשר ומתני' בין בעבודה אחת בין בשתי עבודות קאמר בעבודה אחת כגון בשחיטה מכשר ליה דמשום מקצת אוכלין לא פסלי ובשתי עבודות כגון שחט לאוכליו וזרק שלא לאוכליו אף על גב דכולה זריקה שלא לאוכליו כשר משום דאין מחשבת אוכלים בזריקה: ומדסיפא אף בעבודה אחת קאמר רישא נמי אף בעבודה אחת קאמר. דלשמו ושלא לשמו פסול דאף בגמר דבריו אדם נתפס ורבי יוסי היא ולא ר' מאיר: סיפא בעבודה אחת. רישא אימא לך אי אף בעבודה אחת ורבי יוסי היא אי בשתי עבודות קאמר ולא בעבודה אחת ור"מ דאי בעבודה אחת כשר בלשמו ושלא לשמו דתפוס לשון ראשון: פסח בשאר ימות השנה. כגון שהפרישו קודם לכן ימים רבים וקיימא לן דכשר לשלמים בפירקין דלקמן (ד' ע:) ואם שחטו לפסח פסול דלאו זמניה ואי לשם שלמים שחטו כשר והיכא דשחטו לשמו ושלא לשמו מהו: אמריתא לשמעתא. למילף מדין בנין אב: דפסול: אין מוציאו מידי שלא לשמו. לתפוס לשון אחרון לבדו ולהכשיר הנשחט שלא לשמו ולשמו: אף שלא לשמו כו' אין מוציאו מידי לשמו. לתפוס לשון אחרון ולהכשירו: שכן נוהג. פסולו בכל הזבחים או לפסול לגמרי בפסח וחטאת או לפסול מעלות לבעלים לשם חובה בשאר זבחים כדתנן (זבחים ד' ב.) כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרין לזרוק ולהקטיר אימורים ולאכול בשר ולא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מפסח וחטאת שפסולין לגמרי אלמא נוהג בכל הזבחים הלכך לא אתי לשמו ומפיק לה מידיה לגמרי: תאמר. בפסול דלשמו שאינו נוהג אלא בפסח בשאר ימות השנה וכיון דקיל אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידיה: מהיכא דלא אמר. דאף על גב דהיכא דלא אמר ברישא לשמו ואמר שלא לשמו כשר היכא דאמר פסול: דהא שלא לאוכליו פסול. ואף על גב דסתמיה לאוכליו קאי אתי שלא לאוכליו ומפיק ליה מסתמיה וכי אמר ברישא לאוכליו והדר שלא לאוכליו לא אתי שלא לאוכליו ומפיק ליה מידי לאוכליו וכשר: הכי השתא. ומי דמי סתמא דלאוכליו לסתמא דלשמו דתילפינהו מהדדי התם סתמא דלשמו אלים טובא דכל כמה דלא איעקר ליה שם פסח מיניה סתמא לשמו קאי ואפילו הכי כי אמר שלא לשמו מפיק ליה מסתמיה הלכך כי אמר לשמו ברישא נמי יליף מיניה דאתי שלא לשמו ומפיק ליה מידיה דלא שאני לן בין היכא דאמר מהיכא דלא אמר אבל לאוכליו מי אלים סתמא דידיה דסתמא ליקו להני אוכלין הא אי בעי מימשכו הני מיניה ומוכרין אותו לחבורה אחרת: דתנן נמנין עליו ומושכין ידיהן ממנו עד שישחט • הבא למנות עליו ימנה והרוצה למשוך ידיו ממנו שכבר נמנה עליו מושך הלכך לא אלים סתמא דלאוכליו ואף על גב דאתיא מחשבת שלא לאוכליו ומפקא ליה מסתמא ופסל ליה שאני לן היכא דאמר לאוכליו ברישא מהיכא דלא אמר דהתם טעמא משום דלא אלים סתמיה הוא ואיכא למימר אימשכו להו קמאי ואימנו עליה חולה וזקן ואישתחיט כוליה שלא לאוכליו וכי אמר לאוכליו ושלא לאוכליו הוו להו מקצת אוכלין ולא פסלי: ה"ג פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים מהו. ול"ג לשמו שחטו סתם בשינוי בעלים של ראובן היה ושחטו לשם שמעון אבל לא עקר שם פסח ממנו: כשינוי קודש. שלא לשמו: שינוי בעלים פוסל. בפסח בזמנו לגמרי וכן בחטאת ובשאר זבחים מונען מלעלות לשם חובה וכל תורת שינוי קודש עליהן בשמעתא קמייתא דזבחים: פסולו בגופו. שמחשבתו על עצמו של קרבן: וישנו בארבע עבודות. שחט או קיבל דמו (או *זרק או הלך) שלא לשמו פסול דבכל ארבע עבודות דם ילפינן ליה לפסלה בפ"ק דזבחים (ד' ז.) שחיטה מזבח פסח שתהא זביחתו לשם פסח ושאר עבודות מעשית פסח שיהא כל עשיותיו לשם פסח:

וישנו

תוספות

פסח ששחטו לשמו ושלא לשמו. אומר ר"י דמיבעיא ליה אפי' לר"מ דסבר בעלמא תפוס לשון ראשון דילמא הכא פסול דלשמו דאינו נוהג בכל הזבחים לא חשיב למיחל והוי עקירה או דילמא אפ"ה אמר תפוס לשון ראשון אליבא דר' יוסי הוה מצי למיבעי אפילו בשלא לשמו ולשמו אלא להכי נקט לשמו ושלא לשמו משום דבעיא אפילו אליבא דר"מ:

בשאר ימות השנה. היינו קודם שהגיע זמן הפסח כדפי' בקונטרס ולכך בעי עקירה לפי שעומד לפסח כשיבא ובכולה שמעתא חשיב ליה דקאי לשמו אבל לאחר הפסח משמע לקמן (ד' סד.) דספיקא הוי דקאמרינן ש"מ פסח בשאר ימות השנה בעי עקירה:

הבא נמי אתי שלא לשמו ומפיק מידי לשמו. וא"ת והא לשמו ושלא לשמו כשר לר"מ ולא אמרינן אתי שלא לשמו ומפיק מידי לשמו ושלא לשמו גרידא פסול אע"ג דסתמא לשמו קאי ואור"י דהתם היינו טעמא דהכשר לשמו נוהג בכל הזבחים הילכך כי אמר לשמו אלים למיחל טפי ולא אתי שלא לשמו ומפיק ליה אבל האי פסול דלשמו אינו נוהג בכל הזבחים ולהכי לא מקשה ליה אלא מלאוכליו ושלא לאוכליו דלא שייך אלא בפסח גרידא:

סתמו להני אוכלין קאי הני מימשכי כו'. הקשה ריב"א מה לנו אי לא קאי להני אוכלין מ"מ סתמא לאוכלין קאי או להני או לאחריני דסתמא לא לחולים או לזקנים קאי ואפ"ה שלא לאוכליו מפיק מלאוכליו ושלא לאוכליו נמי אמאי לא עקר לאוכליו דקאמר ברישא ואומר ר"י דכששוחט לאוכליו ושלא לאוכליו אינו כשר אלא על ידי אותם אוכלין ששחט ותיסב עליהן וסתמיה לאו לאלו אוכלין (א) והאי כאילו לא קאי לאוכליו:

וישנו

רבינו חננאל

והפתוך שנסיד כו': איבעיא להו פסח בשאר ימות השנה לשם פסח ולשם שלמים מהו אתי שלא לשמו מפיק ליה מיד לשמו ומכשיר ליה או לא מפרש בתחלת שחיטת קדשים כי שלא לשמו בכל הזבחים פסול שלא עלו לבעלים לשם חובה ולשמו כשר ופסח בשאר ימות השנה שלא לשמו כשר ולשמו פסול זה בינייהו ופשיט ליה רבא מינה דאתי שלא לשמו מפיק ליה מיד לשמו וכשר ודייק הכי דקאמר (לעולם) [דהא] בסתמא לשמו קאי וכי (מפרש) נשחט בשאר ימות השנה שלא לשמו נדחה לשמו וכשר כדאע"פ שהזכיר עכשיו לשמו בא שלא לשמו ודחאו ונמצא הזבח כשר ואקשי' עליה רב אדא והא סתמא לאוכלין קאי ואי פריש שלא לאוכליו בלבד פסול אמאי נימא כאלו לאוכליו ושלא לאוכליו שחטו והיה כשר ודחה רבא ואמר לא דמי בשלמא פסח מעת שהקדישו לשם פסח ודאי נקבע לשם פסח וסתמו שם פסח עליו ואי אפשר לו [להפקיע] מקדושתו אבל הני אוכלין דבקו ביה [כי ממשכו] הני ואתו אחרינא ונהדר קמאי לגמרי בעינא דאתו בתראי ופסח ליכא למימר הכי לפיכך שאני: איבעיא להו פסח ששחטו בשינוי בעלים בשאר ימות השנה כגון שהיה פסח זה לראובן ושחטו לשם שמעון מי נחשב זה אותו שינוי בעלים כשינוי קודש דהוה פסח ושינה אותו לשחטו לשם שלמים או לא ופשטי' שינוי קודש פוסל בזמנו. גרסי' בשחיטת קדשים כאשכחן שינוי קדש שינוי בעלים מנא לן אמר רב פפא אמר קרא ובשר זבח תודת שלמיו פי' כשם שאם שחט הפסח לשם שלמים פסול והוא שינוי קדש הפוסל בזמנו כן אם שחט פסח ראובן לשם שמעון פסול כשם ששינוי קדש מכשירו שלא בזמנו כך שינוי בעלים מכשיר אותו שלא בזמנו. פריך מה לשינוי קדש שכן נפסל בשמו כי היה שמו פסח ושחטו לשם שלמים נמצא כי נשתנה ונעשה שינוי בגופו בזבח עצמו ועוד נוהג שינוי קודש בארבע עבודות בשחיטה או בקבלה או בהולכה או בזריקה בכל אחת מאלו נפסל לאפוקי שינוי בעלים דאינו נפסל אלא בשחיטה בלבד כדתנן נמנין ומושכין ידיהן ממנו עד שישחוט אבל אם נשחט לשם בעלים אף על פי (שנשחט) [שנזרק] לשם

[לא הלך או זרק כך יתכן להיות ועיין מה שכתבו התו"ס פרק ב' דחולין דף ז' ד"ה ימתעכב וכו' דדחוק לאמר בפירש"י וכרש"ג דהתם!:]

מסורת הש"ס

[illegible]

לקמן ד' פט: [יומא מט:] גיטין כה.]

לשלא בזמנו [illegible] דף ז.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה סתמו וכו' לא לאו אוכלין קאי וכו':

וישנו לאחר מיתה וישנו בצבור כביחיד תאמר בשינוי בעלים דאין פסולו בגופו ואינו בארבע עבודות ואינו לאחר מיתה ואינו בצבור כביחיד ואף על גב דתרתי לאו דוקא תרתי מיהא דוקא דמאי שנא שינוי בעלים דלא הוי פסולו בגופו דפסולו מחשבה בעלמא היא שינוי קודש נמי פסולו מחשבה בעלמא היא ותו הא דאמר שינוי בעלים אינו לאחר מיתה ולרב פנחס ברי' דרב אמי דאמר יש *שינוי *בעלים לאחר מיתה מאי איכא למימר תרתי מיהת דוקא נינהו אלא אמר רבא *פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים נעשה כמי שאין לו בעלים בזמנו ופסול: **מתני'** *שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו *לערלים ולטמאים פסול לאוכליו ושלא לאוכליו למנויו ושלא למנויו למולים ולערלים לטמאים ולטהורים כשר *שחטו קודם חצות פסול משום שנא' °בין (שמות יב) הערבים שחטו קודם לתמיד כשר ובלבד שיהא אחד ממרס בדמו עד שיזרק התמיד ואם נזרק כשר: **גמ'** ת"ר *כיצד שלא לאוכליו לשום חולה או לשום זקן כיצד שלא למנויו נמנו עליו חבורה זו ושחטו לשם חבורה אחרת מנהני מילי *דת"ר (שם) °במכסת מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויו יכול שחטו שלא למנויו יהא כעובר על המצוה וכשר ת"ל במכסת תכוסו הכתוב *שנה עליו לעכב ר' אומר לשון סורסי הוא כאדם שאומר לחבירו כוס לי טלה זה אשכחן שלא למנויו שלא לאוכליו מנא לן (שם) אמר קרא °איש לפי אכלו תכוסו איתקש אוכלין למנויין

שחטו

רש"י

וישנו לאחר מיתה. מת בעל מביא קרבן אביו ואם שחטו שלא לשמו לא עלה לשם חובה ואחריות הקרבן מוטל על נכסי המת וצריך להביא אחר וישנו בקרבן צבור כקרבן יחיד: אבל בשינוי בעלים. מחשב בדבר אחר הוא ואינו בארבע עבודות בשאר זבחים דלאו פסח דלאו עיקרן לאכילה אתי אלא לכפרה לא שייך שינוי בעלים אלא בזריקה שאין לו בקרבן אלא כפרתו וכפרה ליתא אלא בזריקה וכי מרבינן שאר עבודות לפוסלה בשינוי בעלים בפ"ק דזבחים *לא מרבינן אלא שוחט להתכפר אחר בזריקת דמו או מוליך או מקבל לזרוק לשם אחר או זרק ממנו לשם אחר אבל שוחט לשם אחר שתהא השחיטה לבדה לשם אחרים אבל בשעת שחיטה אין דעתו על הזריקה אלא לבעליו כשר והכי אמרי' התם *אמר רב אשי ק"ו ומה אם במקום שאמר הריני שוחט לשם פלוני דכשר שחטו לזרוק לשם פלוני פסול מקום שאם אמר כו' ש"מ מיהא דאין מחשבת שינוי בעלים בשאר עבודות אא"כ מחשבין באחת מהן על מנת לזרוק אבל בשינוי קודש שחט שלא לשמו פסול דכתיב זבח שלמים וזביחה לשם שלמים וכן בחטאת ושחט אותה לחטאת וכן פסח זבח פסח הוא ומיהו ודאי פסח שעיקרו לבעליו ליאכל בא שחטו שלא לשם בעליו להאכילו למנויין אחרים פסול כדקתני מתני' שחטו שלא למנויו פסול וע"כ בחישב על השחיטה לחודא קאמר לא על מנת לזרוק מדאיפלגו בה אמוראי בגמרא שחטו למולין על מנת שיתכפרו בו ערלים מכלל דשחטו לערלים דמתניתין במחשב על השחיטה קאמר ושלא למנויו דומיא דלערלים דהא גבי הדדי קתני להו: ואינו לאחר מיתה. דאין שם בעליו עליו מאחר שמת ואם שינה שמו כשר: ואינו בצבור. דלשם מי ישנה אותו שלא יהא בעליו אם לשם נכרים לא מיפסיל כדאמרי' התם ולקמן בשמעתין דאין שינוי בעלים פוסל אא"כ שינהו למחויב כפרה כמותו דיליף מלכפר עליו עליו ולא על חבירו אלמא שינוי בעלים פסול בחבירו דומיא דידיה ומחויב כפרה כמותו ואי לא לא פסיל: ואע"ג דתרתי. מהנך פירכי: לאו דווקא. כלומר לאו פירכי נינהו תרתי מיהא דווקא ומפרש ואזיל הי תרתי לאו דווקא: פסול מחשבה לא מיקרי פסול הגוף: ולרב פנחס. בפ"ק דזבחים אמרה: יש בעלים לאחר מיתה. ואם שחטו לשם בעלים אחרים צריך היורש להביא אחר: כמי שאין לו בעלים. כמי ששחטו בזמנו שלא לשם בעלים ואני שמעתי שינוי בעלים אינו בזריקה כדאמרי' אין מחשבת אוכלים בזריקה ואי אפשר לומר כן דמחשבת שלא לאוכליו מנויין עליו הן ובשחיטה הוא דגלי רחמנא ולא בשאר עבודות אבל מחשבה שלא למנויו דהיינו שינוי בעלים עיקרה בזריקה הוא כדיליף לקמן בשמעתין בזריקה וכפר עליו ולא על חבירו: **מתני'** לאוכליו ושלא לאוכליו כשר. דמקצת אוכלין לא פסלי ולקמן מפרש טעמא: ממרס בדמו. שלא יקרוש כדי שיהא ראוי לזריקה: ואם נזרק. קודם לתמיד כשר דאע"ג דאמרן (לעיל ד' נט.) יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים וגו' לא מיפסיל בהכי: **גמ'** מכסת. לשון מנויין כמו את מכסת הערכך (ויקרא כז): סורסי. ארמי חכמי האומות קורין לו ליגא סורייא: כוס. שחוט למימרא דבשעת שחיטה צריך להתכוין למנויו: לפי אכלו. הראוי לאכול פרט לחולה ולזקן ולערל ואפילו הן מנויין:

שחטו

תוספות

וישנו לאחר מיתה. ושינוי בעלים אינו לאחר מיתה שמא משום דכתיב לכפר עליו ולא על חבירו ומת לאו בר כפרה גמורה הוא אלא שנתחייב להביאו והך דשמעתין אתיא להדיא כמ"ד שיעבודא דאורייתא וכרב אסי אמר רב *בפ"ק דקדושין (ד' יג:) דמוקי הא דתנן האשה שמתה יביאו יורשין עולתה אע"פ שלא הפרישתה מחיים אבל לרב יהוד' אמר שמואל דאמר והוא שהפרישתה מחיים אבל לא הפרישתה לא משום דשיעבודא לאו דאורייתא לכאורה אינו נפקותא בין שינוי קודש לשינוי בעלים דלאחר מיתה כיון דבשינוי קודש [נמי] אין היורש חייב להפריש אחר תחתיו ומיהו י"ל דכ"מ אם הפרישו בעלים שתי עולות לאחריות שאם תפסל האחת יביא השניה ואם לאו תהא השניה חולין אי נמי שינוי קודש אסור לשנות אחר מיתה דאמר בריש זבחים (ד' ג:) ונדבה מי שרי לשנויי בה אבל שינוי בעלים ליכא אפי' איסור כיון דאינו לאחר מיתה:

נעשה כמי שאין לו בעלים בזמנו ופסול. תימה לר"י ל"ל למימר נעשה כיון דתרתי דוקא לימא דפסול משום דאין כאן עקירה ואי לא חייש להני פירכי וסבר דדמי לשינוי קודש הואיל ופוסלו בזמנו וחשיב עקיר' א"כ אמאי הוי כמי שאין לו בעלים בזמנו הלא בשינוי קודש לא חשבי' משנה כבזמנו לפסול ואור"י דהכי פי' אפי' ליתנהו להנהו פירכי מ"מ לא הוי עקירה דנעשה כפסח בזמנו שמתו בעליו דאמר בסוף אלו דברים (ד' עג:) דבעי עקירה וכששחטו סתם פסול אע"פ שהוא כמפרש שלא לשם בעליו שהרי מתו ה"נ שלא בזמנו שינוי בעלי' לא חשיב עקירה וכן מוכיח הלשון דקאמר שאין לו בעלים ולא קאמר כמי ששחטו בשינוי בעלים: רבי אומר לשון סורסי הוא זה. אור"י דרבי לא פליג את"ק ומודה דאיכא עיכובא באוכליו ומנויו ואינו אלא מפרש דבריו דלא פסלי אוכליו ומנויו אלא בשחיטה וכן משמע בכילד צולין (ד' עח:) דמסיק רב דאמר אכילה לא מעכבי כרבי נתן ולא קאמר כר' והיינו משום דלפרושי אתא כדפי': לאוכלין מנא לן. אור"י דערלים וטמאים כולהו נפקי מהאי קרא דאיש לפי אכלו דכיון דלא מצו אכלי ליה חשיבי כולהו שלא לאוכליו וכן משמע בפ"ב דזבחים (ד' כב:) דקאמר קסברי זקני דרום טמא משלח קרבנותיו פי' פסח והתניא במכסת נפשות מכאן שאין הפסח נשחט אלא למנויו ואיתקש אוכליו למנויו משמע בהדיא דטמא נפקא לן מאיש לפי אכלו:

ואיתקש אוכליו למנויו. תימה לר"י א"כ מה מנויו פסלי בד' עבודות דהיינו שינוי בעלים אף אוכליו יפסלו בד' עבודות ובשאר קרבנות נמי יפסלו במנויו וי"ל דשלא למנויו אין זה שינוי בעלים דשינוי בעלים לא פסיל אלא בזריקה כגון שוחט או מקבל ומוליך על מנת לזרוק לשם אחרים או זורק לשם אחרים אבל שוחט ומקבל ומוליך לשם אחרים כשר דמוכפר עליו נפקא לן ושלא למנויו היינו שוחט שלא למנויו ולא פסיל אלא בשחיטה דווקא כדכתיב תכוסו ודווקא בפסח ולא בשאר קרבנות וא"ת ונימא הואיל וגלי שלא לאוכליו בשחיטה ה"ה בשאר עבודות כדאי' בפ"ק דזבחים (ד' ז:) פסח שלא לשמו מזבח פסח שאר עבודות מנא לן הואיל וגלי גלי ואור"י דלא דמי כיון דגלי בכל הקרבנות דלא עלו לבעלים לשם חובה וגבי פסח אשכחן פסול בחד מינייהו אין לנו לחלק: *שחטו למולין על מנת שיתכפרו בו ערלים. אם שחטו למנויו על מנת שיתכפרו בו שאינם מגדו הא פשיטא דפסול לכ"ע דהיינו שינוי בעלים דפסול בפסח ובחטאת ומיהו נראה לר"י דה"נ פליגי בשחט לאוכליו על מנת שיתכפרו שאינם אוכלין כגון חולה וזקן דפסל ביה רב חסדא כמו בערלים אע"ג דקראי דמייתי בערל כתיבי דמחד קרא דלפי אכלו נפקי וילפי מהדדי לכל מילי דהא לאוכליו ושלא לאוכליו דכשר היינו משום דילפי' מלמולים ולערלים ודווקא בשחט למולים ע"מ שיתכפרו ערלים פסל רב חסדא אבל נזרק לשם ערלים אפי' רב חסדא מודה דכשר דאין מחשבת אוכלין בזריקה דהא בכ"מ פשוט זה למסדר הש"ס בכולה שמעתי' ובריש זבחים (ד' ד.) דקאמר אשכחן זביחה שאר עבודות מנלן וכי תימא נילף מזביחה מה לזביחה שכן פסולה שלא לשם אוכלין בפסח משמע דליכא מאן דפליג דאין מחשבת אוכלין בזריקה ועוד דרב אשי מסיק דרבה לא פליג בהא אדרב חסדא ובפ' כילד צולין (ד' עח.) דתניא שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו פסח עצמו כשר ואדם יוצא בו ידי חובתו לא גרסינן לזרוק דמו אלא ונזרק דמו דלא תיקשי לרב חסדא וכן יש במקצת ספרים וריב"א פי' דדוקא נקט על מנת שיתכפרו שחישב להתכפר בו ערלים אבל אם לא חישב להתכפר אלא חישב לזרוק להאכיל הבשר לערלים אפי' רב חסדא מודה דכשר דלא שייך בזריקה מחשבת פסול דאכילה אלא פסול דכפרה ובשחיטה דווקא אם חישב להאכיל שלא לאוכליו ולערלים פסול דשחיטה ודאי בעינן לשם בעלים הראויים לאוכלו כדכתיב איש לפי אכלו תכוסו והייט דאין מחשבת אוכלין בזריקה:

רב

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פט"ו מהלכות פסולי מוקדשין הלכה יא:

שם כתוב רב אסי א"ר יוחנן וצריך לעיין אם הוא רבי אסי תלמיד דר' יוחנן או רב אסי תלמיד הדר לרב עי' רש"י שבת קמו: ד"ה רב כהנא ותוס' חולין יט. ד"ה אמר רב הונא

יט ב מיי' פ"ב מהלכות ק"פ הלכה ה:

כ ג מיי' פ"א מהלכות ק"פ הלכה ד ופט"ו מהלכות פסולי מוקדשין הלכה יב:

כא ד מיי' פ"ב מהלכות ק"פ הלכה א:

כב ה שם הלכה ג:

[בזבחים ז: איתא יש בעלים לאחר מיתה וכן עיין רש"י הכא ד"ה יש בעלים כו']

כל מקום שתמצא ערל בזה הענין הוא ישראל שמתו אחיו מחמת מילה ועליו נאמר כל ערל לא יאכל בו

מסורת הש"ס

[דף יא] — מנחות דף ה: ו: [ע"ש] [דף י.] — [לעיל ס. וע"ש פרש"י ותוס'] — זבחים דף לה. — [תוספתא פ"ד] — לקמן דף עח: [ע"ש] זבחים כג. ע"ש — [לקמן עח: יומא נא: נח: יבמות מ. בכורות יד. מנחות כג:] [בכורות יט:]

רבינו חננאל

אחר כשר ושינוי קודש עוד ישנו אפי' לאחר מיתת המקדש כגון שהיה עולה ושחטו לשם שלמים לאפוקי שינוי בעלים דאינו אלא מחיים דכיון דמת פקעה רשותיה ודוכרני' מעליה. וישנו בצבור כביחיד כי שנוי קדש פוסל בקרבן הצבור שאם נשחט העולה לשם חטאת או לשם אשם כמו שפוסל בקרבן יחיד כך פוסל בקרבנות צבור ואע"ג דפרכת שינוי קודש דפסולו בגופו ושינוי בעלים אין פסולו בגופו לאו פירכא הוא דתרווייהו פסול מחשבה נינהו ולא שנא ומאי דפרכת נמי יש שינוי קודש לאחר מיתה ואין שינוי בעלים לשם מיתה הרי רב פנחס בריה דרב אמי אמר [דיש] שינוי בעלים לאחר מיתה דגרסינן בתחלת שחיטת קדשים ואמר רבא עולה הבאה לאחר מיתה שהטה בשינוי קדש פסולה בשינוי בעלים כשרת אין בעלים לאחר מיתה ורב פנחס בר רב אמי אומר יש בעלים לאחר מיתה אמר לו רב אשי לרב פנחס דוקא קאמר מר יש בעלים לאחר מיתה והות ליה כשינוי קדש ובעי איתויי אחריתי או דלמא אמרי' [דאי] איכא נביה כמה עשה וכפרא ליה א"ל דוקא קא אמינא: וזו השמועה כלה מה לשנוי קדש שכן פסולו בגופו וישנו בארבע עבודות וישנו לאחר מיתה וישנו בצבור כביחיד כולו מפורש בפ"א בשחיטת קדשים פריך מיהא לדברי הכל באחת ולרבא דהוא מרא דשמעתא תרתי מה לשנוי קודש שכן ישנו בארבע כדאמרן וישנו בצבור כביחיד לאפוקי צבור דלא משכחת ליה בשנוי בעלים דהא כל ישראל בעליו הן ופשטה פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשם פסח בשנוי בעלים נעשה כמי שאין לו בעלים בזמנו ופסול. תנן בתחלת שחיטת קדשים חוץ מן הפסח ומן החטאת פסח בזמנו שלא לשמו פסול שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה' דייקינן מינה דבעינן לשמו ותנן נמי [שם מג.] (הפסח) [הזבח] נפסל בארבעה כו' בשחיטה שנאמרה המקריב את זבח השלמים כו' בקבלה שנא' והקריבו זו קבלת הדם בזריקה שנאמר הזורק את דם השלמים בהולכה שנאמר והקריבו הלכה דאפקה רחמנא בלשון הקרבה: מתני' שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו כו' ת"ר כיצד שלא לאוכליו שחטו לחולה ולזקן כיצד שלא למנויו נמנו עליו חבורה זו ושחטו לשם

לשם

תורה אור

שחטו למולין על מנת שיתכפרו בו ערלים בזריקה *רב חסדא אמר פסול רבה אמר כשר רב חסדא אמר פסול יש מחשבת ערלים בזריקה רבה אמר כשר אין מחשבת ערלים בזריקה אמר רבה מנא אמינא לה דתניא יכול יפסול בני חבורה הבאין עמו ודין הוא הואיל וערלה פוסלת וטומאה פוסלת מה טומאה לא עשה בה מקצת טומאה ככל טומאה אף ערלה לא עשה בה מקצת ערלה ככל ערלה או כלך לדרך זו הואיל וערלה פוסלת וזמן פוסל מה זמן עשה בה מקצת זמן ככל זמן אף ערלה עשה בה מקצת ערלה ככל ערלה נראה למי דומה דנין דבר שאינו נוהג בכל הזבחים מדבר שאינו נוהג בכל הזבחים ואל יוכיח זמן שנוהג בכל הזבחים או כלך לדרך זו דנין דבר שלא הותר מכללו מדבר שלא הותר מכללו ואל תוכיח טומאה שהותרה מכללה ת"ל °זאת (שמות יב) מאי זאת אילימא דכולה ערלה פסלה מקצתה לא פסלה האי מוכל ערל נפקא אלא לאו הכי קתני ת"ל וכל ערל כולה ערלה פסלה מקצתה לא פסלה וכי תימא הוא הדין לזריקה דכולה ערלה מיהא פסלה ת"ל זאת בשחיטה הוא דכולה ערלה מיהא פסלה אבל זריקה אפילו כולה ערלה נמי לא פסלה וכי תימא מאי קולא דזריקה *דאין מחשבת אוכלין בזריקה ורב חסדא אדרבה לאידך גיסא ת"ל וכל ערל כולה ערלה פסלה מקצתה לא פסלה אבל זריקה אפילו מקצתה נמי פסלה וכי תימא הוא הדין לזריקה דעד דאיכא כולה ערלה לא פסלה ת"ל זאת שחיטה הוא דמקצתה לא פסלה אבל זריקה אפילו מקצתה פסלה וכ"ת ומאי חומריה דזריקה דלא מקבע פיגול אלא בזריקה מתקיף לה רב אשי ממאי דהאי וכל ערל כולה משמע דילמא האי וכל ערל משמע כל דהו ערלה כתב רחמנא זאת דעד דאיכא כולה ערלה לא פסלה לא שנא בשחיטה ולא שנא בזריקה אלא אמר רב אשי רב חסדא ורבה כהאי

שחטו. להאכילו למולין מטיין אבל יתכפרו בו בזריקתו ערלים או מנויין או שאינן מנויין: אין מחשבת ערלים בזריקה. לא מהני לפסול וטעמא נפרש לקמיה: מנא אמינא לה כו'. רישא דברייתא וכל ערל לא יאכל בו: יכול יפסול. ערל: בני חבורה הבאין עמו. שאם נמנו עליו מולין וערל שמתו אחיו מחמת מילה ושחט לשם כולם יכול יפסל: הואיל וטומאה פוסלת. אם שחטו לטמאין דבעינן הראוי לאוכלו כדכתיב איש לפי אכלו תכוסו תשחטו ולתנא קמא דלית ליה לשון סורסי בתריה כתיב ושחטו אותו: וערלה פוסלת. מהאי טעמא נמי דראוי לאכילה בעינן: מה טומאה לא עשה בה מקצת טומאה. כגון לטמאים ולטהורים: ככל טומאה. כאילו נשחט כולו לטמאים ולקמן פריך מאי שנא טומאה דפשיטא ליה ומאי שנא ערלה דמספקא ליה: וזמן פיסל. שחטו על מנת לאכול הימנו כזית חוץ לזמנו נעשה כולו פיגול והיינו מקצת זמן שלא חישב אלא על כזית הימנו כדכתיב אם האכל יאכל וגו' ותניא בתורת כהנים ובזבחים (דף כט.) סוף אוזן לשמוע במחשב לאכול מזבחו ביום השלישי הכתוב מדבר וכתיב האכל יאכל אכילה בכזית: ערלה וטומאה אינה נוהגת בשאר זבחים כפסח שכן ערל וטמא משלחין קרבנותיהן דלא מעכבא בהו אכילת בעלים: ערלה לא הותרה מכללה. שאין שום קרבן נאכל לערלים דילפינן ביבמות (דף ע:) דערל אסור בקדשים דאתי בקל וחומר מפסח הק"ל וזמן נמי לא הותר לשום קרבן לאוכלו חוץ לזמנו וטומאה הותרה מכללה כדמפרש לקמן הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה: ת"ל זאת. חקת הפסח וכתיב בההיא פרשתא כל ערל לא יאכל בו: מאי זאת. היכי משמע מזאת דאינו פוסל בני חבורה הבאין עמו על כרחך מילתא אחריתי קאמר והכי קאמר ת"ל וכל ערל עד דאיכא כולה ערלות וזאת אתא דלא תימא הוא הדין לזריקה דכולה ערלות מיהא פסלה ביה אם שחטו למולין על מנת לזרוק דמה לערלים לבדם: תלמוד לומר זאת. דמשמע בעבודה א' הוא דפסלה ערלות והיינו שחיטה דהיא תחלה לעבודות והיא הוזכרה אצל מטיין ואוכלין כדמפרש: וכ"ת מאי קולא דזריקה. דתימא האי זאת אשחיטה קאי ולמעוטי זריקה הייט קולא דהא לא אתרבי מחשבת אוכלין אלא זריקה דשחיטה גלי בה רחמנא הלכך מסתברא דזאת דפסול כולה ערלות אשחיטה קאי ולאו אזריקה וזאת משמע מיעוטא: ורב חסדא. דאמר לעיל יש מחשבת (אוכלין) [ערלים] בזריקה אמר לך האי זאת לאו לקולא גבי זריקה הוא אלא לאחמורי עליה אתא והכא קאמר זאת היא דמקצת ערלה לא פסלה בה אבל זריקה אפי' מקצתה פסלה: וכי תימא מאי חומרא דזריקה. משחיטה דמוקמית קולא דמקצת ערלה לא פסלה אשחיטה אבל זריקה אפי' מקצתה פסלה הייט חומרא דילה דלא מקיים פיגול אלא בזריקה אם חישב באחת מארבע עבודות על מנת לאכול הימנו כזית חוץ לזמנו פיגול הוא וחייבין עליו כרת אפילו אכל ממנו תוך זמנו כדכתיב (ויקרא ז) והנפש האוכלת ממנו עונה תשא ובלבד שיעשו כל עבודות שלאחריה שלא בפסול אחר אלא או בשתיקה או בכשרות על מנת תוך זמנו או על מנת פיגול כמותה אבל חישב באחת מעבודות שלאחריה פסול אחר כגון חוץ למקומו שוב אין בו כרת כדאמרי' בזבחים (דף כח:) הרצאה כתיבה בפיגול ובמנחות בפ' שני (דף טז:) נאמר לא ירצה בפיגול ונאמר בבשר מיום השמיני והלאה ירצה מה הרצאה כשר כך הרצאת פיגול מה הרצאה כשר עד שיקרבו כל מתיריו בכשרות אף הרצאת פיגול עד שיקרבו כל מתיריו או בפיגול או בכשרות הלכך לא מיקבע ודאי של פיגול אלא בזריקה שהיא סוף העבודה דכל שעתא קאי בספק שמא יחשב פסול אחר בעבודה הבאה ויפקיע שם פיגול ממנו: מתקיף לה רב אשי. בין לרבה בין לרב חסדא ממאי דהאי וכל ערל עד דאיכא כולה ערלה משמע דלייתי זאת למעוטי זריקה למר לחומרא ולמר לקולא ות"ל זאת דקתני תנא מילתא אחריתי קאמר דילמא זאת דקתני תנא אמילתיה קאי ומינה יליף דאינו פוסל בני חבורה הבאין עמו ומשום דכל ערל כל דהו משמע והכי קאמר יכול יפסול בני חבורה דכל ערל כל דהו משמע ושוב לא יאכל בו שום אדם: ת"ל זאת. עבודה שלימה בעינן בערלות ולעולם לא שנא שחיטה ולא שנא זריקה שוין: בהאי

רב חסדא אמר פסול. ואם תאמר מאי שנא משחטו למולים ולערלים תרין דהתם יש מחשבת מולים בשחיטה אבל הכא לא פתיכי מולים בזריקה: רבה אמר כשר. תימה לר"י נילף מק"ו דפסול משינוי בעלים דמה הריני שוחט לשם פלוני דכשר לזרוק דמו לשם פלוני פסול שוחט לשם ערלים דפסול אינו דין דלזרוק לערלים נמי פסול וכי האי גוונא עביד בזבחים (ד' י.) קל וחומר אגלא לשמו ותירץ ר"י דשאני הכא דרבה יליף מקרא לקמן ועוד אומר ר"י דאיכא למיפרך מה לשינוי בעלים שכן אם זרק לשם פלוני דפסול תאמר בשוחט לזרוק לערלים שכן זורק לשם ערלים כשר דאין מחשבת אוכלין בזריקה לכ"ע כדפרישית ואם תאמר היא גופה נילף משינוי בעלים שיהא זורק לשם ערלים פסול ושמא יש מיעוט למעט אוכלים מזריקה ומיהו מתוכו לא משמע שום מיעוט אלא מיעוט אחרינא איכא ועוד איכא למיפרך מה לשינוי בעלים שכן פסול בכל הזבחים: וכי תימא ה"ה לזריקה. וכן רב אשי קאמר בסמוך לא שנא שחיטה ולא שנא זריקה תימה לריב"א כיון דזריקה קילא דאין בה מחשבת אוכלין היכי נילף משחיטה ואמאי איצטריך השתא זאת:

דילמא האי כל ערל אפילו כל דהו. אע"ג דפלוגתא דתנאי הוא בסנהדרין (ד' עח.) גבי הכוהו עשרה בני אדם בי' מקלות בכל נפש אי כולה נפש משמע או כל דהו וכן בבכורות (ד' ג.) גבי כל בכור רב אשי בא לסתור ראייתו של רבה ולהעמיד הברייתא כמאן דאמר כל דהו משמע ועוד כדפי' בקונטרס דברייתא גופה מוכחא דזאת בא להתיר מקצת ערלות ולהכי פריך: כתב רחמנא זאת עד דאיכא כולה ערלה. תימה לשתוק מכל ועוד דנימא איפכא דזאת ודאי כולה ערלה משמע כתב רחמנא כל אפילו כל דהו וי"ל דידע בעל הש"ס דאיצטריך כל לשום דרשה אחריתי ואיצטריך זאת לגלויי דלא נדרוש מכל כל דהו אבל אי הוה דרשי' איפכא לא הוה ידעינן כלל זאת למאי אתא: האי

רבינו חננאל

אדם הבירה אחרת ... בענין למנויו ... נפשות ... על השה ואוכליו שנאמר איש לפי אכלו ואיתקש אוכלין למנויין: איתמר שחטו למולין על מנת שיתכפרו בו ערלים רב חסדא אמר פסול יש מחשבת אוכלין בזריקה כלומר בענין שחישב בזריקה לאוכליו ... שחישב לערלים שאינן יכולין לאכול שנאמר (שמות יב יח) וכל ערל לא יאכל בו פסול רבא אמר כשר בתר שחיטה אזלינן ואין מחשבת אוכלין פוסלין בזריקה כלומר אם זרק שלא לאוכליו לא נפסל הפסח. ירושלמי אמר ר' יוחנן שחטו לאוכליו וזרק דמו שלא לאוכליו כשר אמר רבא מנא אמינא לה דאין מחשבת ערלין בזריקה יכול לפסול בני חבורה הבאין עמו ודין הוא הואיל וטומאה פוסלת שנאמר (במדבר ט ו) ויהי אנשים אשר היו טמאים וגו' וערלה פוסלת שנא' וכל ערל לא יאכל בו מה טומאה לא עשה בה מקצת טומאה ככל הטומאה אף ערלה לא עשה בה מקצת ערלה ככל ערלה[או] כלך לדרך זו הואיל וערלה פוסלת וזמן פוסל מה זמן עשה בו מקצת זמן ככל זמן אף ערלה עשה בה מקצת ערלה ככל ערלה נראה למי דומה דנין דבר שאין נוהג בכל הזבחים [כמו] הערלה שאין ערלה פוסלת אלא בפסח אבל בשאר זבחים לא דקיימא לן ערל וטמא משלחין קרבנותיהן מדבר שאינו נוהג בכל הזבחים [הטומאה] שאין טומאה פוסלת אלא בפסח אבל בשאר זבחים לא דקיימא לן [טמא משלח קרבנותיו] ואל יוכיח זמן שנוהג בכל הזבחים. או כלך לדרך זו דנין דבר שלא הותר מכללו הערלה מדבר שלא הותר מכללו הזמן ואל תוכיח טומאה שהרי הותרה מכללה בצבור שנאמר (שם ט י) איש איש כי יהיה טמא לנפש איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחה לפסח שני אלא עושה בטומאה ת"ל זאת חקת הפסח ודייק רבה מאי זאת אלא לאו הכי קתני ואל תוכיח טומאה שהותרה מכללה בצבור ת"ל וכל ערל אי איכא כולה ערלות פסלה ואי לא לא פסלה וכי תימא הוא הדין לזריקה דאי אית בה כולה ערלות פסלה ת"ל זאת בשחיטה הוא דפסלה ערלות בזריקה לא פסלה ומאי קולא בזריקה לדחויה דאין מחשבת אוכלין פוסלת בזריקה כדאמרן: ורב חסדא אדרבה לאידך גיסא כולה ערלות פסלת בשחיטה מקצתה לא פסלה וכי תימא הוא הדין לזריקה דבזריקה נמי לא פסלה עד דאיכא כולה ערלות ת"ל זאת בשחיטה הוא דבעי כולה ערלות אבל בזריקה אפי' מקצת ערלה פסלה דזריקה חמורה משחיטה דלא מקבע פיגול בשחיטה אלא בזריקה דתנן בזבחים פ"ב [כז.] השוחט [הזבח] לזרוק דמו למחר או מקצת דמו למחר להקטיר אימוריו למחר או מקצתן לאכול כזית מבשרו למחר פיגול וחייבין עליו כרת תנה לא מקבע הפסח פגול אלא מזריקה ואילך אבל בשחיטה לא דאי אפשר להשב בשחיטה לשרפו למחר דהא היום שרפ ליה ובא רב אשי ודחה האי תירוצא לאמר ממאי דהאי וכל דכתיב בערלה כולה משמע דלמא האי וכל כלום משמע דאפילו מקצת ערלה כתב רחמנא זאת עד דאיכא כולה ערלות לא שנא בשחיטה ולא שנא בזריקה וכי פליגי רבא ורב חסדא

עין משפט נר מצוה

בג א מיי' שם הל' ו:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פט"ו מהל' פסולי המוקדשין הלכה ח:

כה ב מיי' פ"ד מהל' ק"פ הלכה ג:

כו ג מיי' פ"ב מהל' ביאת מקדש הי"ב

בהאי קרא קמיפלגי °ונרצה לו לכפר עליו *עליו ולא על חבירו רבה סבר חבירו דומיא דידיה מה הוא דבר כפרה אף חבירו דבר כפרה לאפוקי האי ערל דלאו בר כפרה הוא ורב חסדא סבר האי ערל נמי כיון דבר חיובא הוא בר כפרה הוא [הואיל] דאי בעי מתקן נפשיה *ומי אית ליה לרב חסדא הואיל והא איתמר *האופה מיו"ט לחול רב חסדא אמר לוקה רבה אמר אינו לוקה רבה אמר אינו לוקה אמרינן הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזי ליה השתא נמי חזי ליה ולא לקי רב חסדא אמר לוקה לא אמרינן הואיל בשלמא דרבה אדרבה לא קשיא הכא מחוסר מעשה התם דלא מחוסר מעשה אלא דרב חסדא אדרב חסדא קשיא אמרי כי לית ליה לרב חסדא הואיל לקולא לחומרא אית ליה אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא קתני הואיל וערלה פוסלת וטומאה פוסלת מה טומאה לא עשה בה מקצת טומאה ככל טומאה אף ערלה לא עשה מקצת ערלה ככל ערלה האי טומאה היכי דמי אילימא בטומאת גברי ומאי לא עשה בה מקצת טומאה ככל טומאה דאי איכא ארבעה וחמשה גברי טמאין וארבעה וחמשה גברי טהורין לא פסלי להו טמאין לטהורין גבי ערלה נמי הא לא פסלי דתנן למולין ולערלים כשר מאי שנא טומאה דפשיטא ליה ומאי שנא ערלה דמספקא ליה אלא בטומאת בשר ומאי לא עשה בה מקצת טומאה ככל טומאה [ג]דאילו איטמי חד מאברים האי דאיטמי שרפינן ליה ואידך אכלינן ליה במאי אוקימתא בטומאת בשר אימא סיפא דנין דבר שאינו נוהג בכל הזבחים מדבר שאינו נוהג בכל הזבחים ואל יוכיח זמן שנוהג בכל הזבחים ומאי טומאה אי נימא טומאת בשר אמאי אינו נוהג בכל הזבחים אלא פשיטא בטומאת גברי ומאי אינו נוהג בכל הזבחים [ג]דאילו בכל הזבחים ערל וטמא משלחין קרבנותיהן ואילו בפסח ערל וטמא אין משלחין פסחיהן רישא בטומאת בשר וסיפא בטומאת גברי א"ל אין שם טומאה קא פריך ואיבעית אימא סיפא נמי בטומאת בשר ומאי אינו נוהג בכל הזבחים דאילו *בכל הזבחים בין שנטמא חלב ובשר קיים בין שנטמא בשר וחלב קיים זורק את הדם ואילו בפסח טמא חלב ובשר קיים זורק את הדם נטמא בשר וחלב קיים אינו זורק את הדם במאי אוקימתא בטומאת בשר אימא סיפא דנין דבר שלא הותר מכללו מדבר שלא הותר מכללו ואל תוכיח טומאה שהרי הותרה מכללה במאי אילימא בטומאת

תורה אור

ויקרא א

רש"י

בהאי קרא פליגי. וכשיתכפרו בו ערלים דקאמר שאין מנויין עליו קאמר ומשום מחשבת שלא למנויו קאמרי אבל במנויין עליו ושחטו למולים שהן נמי מנוין לזרוק דמו למנויו ערלים שבהם לבדם דהויא כולה זריקה לערלים מנויין דכולי עלמא פסול ובערלים שאינן מנויין ומשום מחשבת שלא למנויו פליגי ובהאי קרא דשלא למנויו בזריקה מהכא נפיק בכל הקרבנות לכפר עליו היינו זריקה עליו ולא על הזורק לשם חבירו: רבה סבר חבירו. דפסול משום שינוי בעלים דומיא דידיה בעינן מה הוא דבר כפרה כו': מתקן נפשיה. מל את עצמו: הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים חזי ליה לא לקי. ואע"ג דאיהו השתא לא סעד ליה ולא צריך למידי: אלא דרב חסדא קשיא. השתא היכא דלא מחוסר מעשה כגון זימון אורחים דלאו מעשה הוא לית ליה הואיל הכא גבי ערל דמחוסר מעשה אית ליה הואיל: לקולא. לפוטרו ממלקות: לחומרא. לפסול בפסחים: בטומאת גברי. שנמנו עליו טמאים וטהורים וכדפרישית לעיל: לא פסלי להן טמאין. לפסח על הטהורין: ערל וטמא משלחין קרבנותיהן. בעזרה חוץ מפסח דבעינן ראוי לאוכלו שאכילת בעליו מעכבת בו דכתיב לפי אכלו תכוסו: ואיבעית אימא. לעולם בטומאת בשר ומאי אינו נוהג בכל הזבחים אין מנהגא בשאר זבחים שוה למנהגא בפסח דאילו בשאר זבחים לר' יהושע דאמר בכיצד צולין (לקמן דף עז.) אם אין בשר אין דם אם בשר קיים לאכילת אדם או חלב קיים לאכילת מזבח זורק את הדם ואילו פסח לא מהניא אכילת מזבח לזרוק דם עליה אלא אם נשתייר כזית בשר כדתנן בכיצד צולין: דנין דבר שלא הותר מכללו. ערלה במקום שאסרה דהיינו בפסח לא הותרה: מדבר שלא הותר מכללו. זמן: *היכא איש־תראי. טומאת בשר לאכילה אפילו קרבן ציבור שדוחה טומאה הני מילי להקרבה אבל לאכילה בטומאה לא דתנן בכיצד צולין (דף עו:) חמשה דברים באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה כו': אלא פשיטא בטומאת גברי. שאפילו פסח שלא הותר ליחיד טמא לשלח פסחו לעזרה לשחוט הותר לציבור טמאין להביא פסחיהן בטומאה אם רובן טמאין נמצא שהותרה מכלל איסורה שמתחלתו

תוספות

האי מחוסר מעשה כו'. הקשה ריב"א דבפ' אלו עוברין (דף מז:) מסיק כתישה בי"ט מי שרי משמע אי הוה שרי אמרינן הואיל אע"ג דמחוסר מעשה ותירץ ר"י דהאי מעשה דמילה חשיב טפי:

כי לית ליה לקולא וכו'. נראה דרב חסדא לא פסל אלא מדרבנן דמדאורייתא לא שייך לחלק בין לחומרא בין לקולא ומדאורייתא לא אמרינן הואיל כלל אפי' לחומרא וכן מוכח בר"פ שני שעירים (יומא דס"ג:) דקאמר רבינא השתא דאמר ר"ח מחוסר הגרלה כמחוסר מעשה דמי פי' אם שחט שעיר יום הכפורים בחוץ היה פטור משום דמחוסר הגרלה אי לאו משום דחזי לשעיר חיצון שלמים (א) ששחטן קודם פתיחת ההיכל פטור מחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי אלמא לית ליה הואיל אפילו לחומרא ואין להקשות אי מדרבנן היאך יתחייב פסח אחר הא קמייתי חולין לעזרה לא היא כיון דלא יזרוק הדם איני יוצא ומותר לגאת באחר וכן מוכח בכיצד צולין דאמר רב לא זרק את הדם חייב לעשות פסח אחר כו' *(תימה דהשתא לרב אשי דמחשבת ערלים המנויין לכ"ע פסל אף בזריקה וכשאינם מנויין איכא מאן דמכשר וסברא משמע איפכא דהשתא כשאינה מנויין לא פסלה כ"ש במנויין):

מאי שנא טומאה דפשיטא ליה ומאי שנא ערלה דמספקא ליה. תימה לרשב"א דלמא טומאה פשיטא ליה משום דילפינן טומאת גברי מטומאת בשר וכי תימא דמשמע ליה דאי פשיטא לן בטומאת גברי דלא עשה בה מקצת טומאה ככל טומאה הוא הדין בערלה משום דמחד קרא דלפי אכלו נפקי ותו לא הוה שייך למילף מזמן מכל מקום מאי קאמר דנין דבר שלא הותר מכללו כו' הא ע"כ איכא למילף טפי טומאת גברי מטומאת בשר דהוי טומאה מטומאה ודמי ליה בכל-לד מדנילף טומאת גברי מזמן דלא דמי ליה כלל וכיון דפשיטא לן בטומאה דגברי פשיטא לן נמי בערלה כיון שיש להשוותם והיכי קבעי למילף ערלה מזמן ואומר ר"י דטומאת גברי נמי איכא למימר דנילף טפי מזמן מדנילף מטומאת בשר משום דדנין פסול מחשבה מפסול מחשבה ולא תוכיח טומאת בשר דלא הוי פסול מחשבה:

ערל משלח קרבנות וטמא משלח כו'. כרבי עקיבא אתיא דמרבי ערל כי טמא בחגיגה (דף ד:) דאי לאו הכי לייתי איהו גופיה קרבנותיו וקשה לר"י (ב) בריש חגיגה (שם) טמא פטור מן הראייה שנאמר ובאת שמה והבאתם שמה כל שישנו בביאה ישנו בהבאה וכל שאינו כו' משמע דטמא אינו משלח שום קרבן דבההוא קרא גופיה כתיבי שאר קרבנות עולותיכם וזבחיכם וגו' ואומר ר"י דמכל מקום דווקא בחגיגה שתלויה בביאה קפיד קרא ואע"ג דכל הקרבנות כתיבי בקרא לא קאי אכולהו דהא מעשרות ותרומה כתיבי נמי התם ועוד קשה לר"י כמה איך משלח קרבנות והא בעי סמיכה ואפילו למאן דאמר ביאה במקצת לא שמה ביאה ליכא למימר אפשר דמעייל ידיה וסמיך דהא בפרק כל הפסולים (זבחים דף לג.) אמרינן כל הסומך רחשו ורובו מכניס מאי טעמא כל כחו בעינן ותירץ ר"י דהכא מיירי בעופות וכן משני בכל הגט (גיטין דף כח:) אי נמי בבכור ומעשר דלא בעי סמיכה כדתנן פרק שתי מדות (מנחות דף צג:) ובקרבן נשים ליכא לאוקמי משום ערל: [וע"ע תוס' יבמות קד: ד"ה דאמר] אילימא

רבינו חננאל

בהא פליגי לכפר עליו ואמרינן עליו ולא על חברו רבא דייק עליו ולא על חבירו סבר דיקי' בעינן חברו דפסול דומיא דידיה מה הוא בר כפרה אף חברו דבר כפרה אבל ערל דלאו בר כפרה הוא אם זרק עליו לא פסול ורב חסדא אמר האי נמי בר כפרה הוא הואיל דאי בעי מיתקן נפשיה ומכפר השתא נמי בר כפרה קרינא ביה: ומי אית ליה לרב חסדא הואיל והא איתמר האופה מיום טוב לחול רב חסדא אמר לוקה רבה אמר אינו לוקה הואיל ואי מקלעי ליה אירחין חזי ליה כו' תנה רבה הוא דאית ליה הואיל אבל רב חסדא לית ליה הואיל כו' פי' מחוסר מעשה מילה ופרקי' כי לית ליה לרב חסדא הואיל להקל אבל לחומרא אית ליה: ומתמהי' מאי שנא האי תנא דאי איכא מקצת מבני חבורה טמאין ומקצתן טהורין דפשיטא לית דלא פסלי הטמאין לטהורין אבל אוכלין הטהורין ולא חיישינן לטומאה. ואי איכא מקצת מבני חבורה ערלים ומקצתן מולין דמספקא ואמר ליה רבינא בטומאת בשר היא דאמר כגון שנטמא מקצת אבריו של זבח שהטמאין נשרפין והטהורין נאכלין. ולא פסלי הטמאין לטהורין: ומי מצית לאוקמה בטומאת בשר והא תאני סיפא דנין דבר שאינו נוהג בכל הזבחים היינו ערלה מדבר שאינו נוהג בכל הזבחים הטומאה ואי בטומאת בשר אמאי אינה נוהגת בכל הזבחים מי משכחת בשר זבח טמא שהותר אלא בטומאת גברי ומאי אינה נוהגת בכל הזבחים דערל וטמא משלחין קרבנותיהן וקרבין דלא גרעי מנכרי ותנן בשקלים נכרי ששלח עולתו ממדינת הים ושלח עמהן נסכין קרבין משלו כו' ותנן נמי בגטין השולח חטאתו ממדינת הים מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים כו' ותנינן בתורת כהנים ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו וגו' יכול השוחט לערלים ולטמאים יהא בלא ירצה ת"ל המקריב אותו בלא ירצה ואין השוחט לערלי' ולטמאין בלא ירצה מכאן שהערל והטמא משלחין קרבנותיהן דכרגים אכלו להו הראוין הן (ואפי') [אבל] בפסח לא ... אין משלחין פסחיהן הא איש לפי אכלו תכוסו כתיב והני לאו בני אכילה נינהו ואמר רבינא שם טומאה פריך ולעולם רישא בטומאת בשר סיפא בטומאת גברי איבעית אימא רישא וסיפא בטומאת בשר ... נוהגת בכל הזבחים [דבכל הזבחים] בין נטמא חלב ובשר קיים וזרק את הדם ובין נטמא בשר וחלב קיים ובין נטמא חלב כו' ואלו פסח נטמא חלב כו' ודברים פשוטין הן והאי דפריך ואל תוכיח ... זאת שהותרה

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כי לית וכו' ששחטן בחוץ קודם פתיחת ההיכל: (ב) ד"ה ערל וכו' וקשה לר"י דאמר בריש:

[יבמות ...]

[יומא סג: ע"ש] לעיל מו: ביצה כא.

גיטין נד: ע"ש

לקמן פא:

בטומאת בשר היכא הותרה אלא פשיטא בטומאת גברי והיכא הותרה מכללה בציבור רישא בטומאת בשר סיפא בטומאת גברי אין שם טומאה קפריך ואיבעית אימא כולה בטומאת בשר והיכא הותרה בטומאת פסח דתנן *פסח הבא בטומאה נאכל בטומאה שלא בא מתחילתו אלא לאכילה מתיב רב הונא בריה דרב יהושע *הפסח שעברה שנתו ושחטו בזמנו לשמו וכן השוחט אחרים לשם פסח בזמנו ר"א פוסל ורבי יהושע *מכשיר טעמא בזמנו הא שלא בזמנו כשר ואמאי נימא הואיל ובזמנו פוסל שלא בזמנו נמי פוסל אמר רב פפא שאני התם דאמר קרא °ואמרתם זבח פסח הוא הוא בהוייתו לא הוא לשום אחרים ולא אחרים לשמו בזמנו שהוא פסול לשום אחרים אחרים פסולין לשמו שלא בזמנו שהוא כשר לשום אחרים אחרים כשרים לשמו ר' שמלאי אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל ניתני לי מר ספר יוחסין א"ל מהיכן את א"ל מלוד והיכן מותבך בנהרדעא א"ל אין *נידונין לא ללודים ולא לנהרדעים וכל שכן דאת מלוד ומותבך בנהרדעא כפייה וארצי א"ל ניתנייה בג' ירחי *שקל קלא פתק ביה א"ל ומה ברוריה דביתהו דר"מ ברתיה דר"ח בן תרדיון דתניא תלת מאה שמעתתא (א) ביומא מג' מאה רבוותא ואפ"ה לא יצתה ידי חובתה בתלת שנין ואת אמרת בתלתא ירחי (ב) כי שקיל ואזיל א"ל רבי מה בין לשמו ושלא לשמו לאוכליו ושלא לאוכליו א"ל הואיל וצורבא מרבנן את תא ואימא לך לשמו ושלא לשמו פסולו בגופו לאוכליו ושלא לאוכליו אין פסולו בגופו לשמו ושלא לשמו א"א לברר איסורו לאוכליו ושלא לאוכליו אפשר לברר איסורו לשמו ושלא לשמו ישנו בד' עבודות לאוכליו ושלא לאוכליו אינו בארבע עבודות לשמו ושלא לשמו ישנו בציבור כביחיד לאוכליו ושלא לאוכליו אינו בציבור כביחיד רב אשי אמר פסולו בגופו וא"א לברר איסורו חדא מילתא היא דמה טעם אמר פסולו בגופו משום דא"א לברר איסורו אמר רמי בר רב יודא א"ר מיום שנגנז ספר יוחסין תשש כחן של חכמי' וכהה מאור עיניהם אמר מר זוטרא °בין אצל לאצל טעינו ד' מאה גמלי דדרשא תניא *אחרים אומרים הקדים מולים לערלים כשר ערלים למולים פסול מאי שנא מולין לערלים דכשר דכולה ערלה בעינן וליכא ערלים למולין נמי כולה ערלה בעינן וליכא

לימא

רש"י

שמתחלתו לא בא · לא נאמרה הבאת עיקר פסח אלא לאכילה וכי שרייה רחמנא לאיתויי בטומאה ברוב ציבור כדכתיב איש איש כי יהיה טמא וגו' איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נדחין אדעתיה למיכליה שרייה: שעברה שנתו · שנולד אשתקד קודם ראש חודש ניסן והפרישו לשם פסח וכי מטא ראש חדש ניסן ועברה שנתו תו לא חזי לפסח דכתיב זכר בן שנה וקאי לשלמים כדאלפינן בפירקין דלקמן (ד' ע:) פסח בשאר ימות השנה שלמים הוא: ושחטו בזמנו לשמו גרם דהוה ליה שוחט שלמים לשם פסח בזמנו: ר' אליעזר פוסל. וטעמא מפרש בפ"ק דזבחים ומה פסח שמותרו בא שלמים שחטו לשם שלמים בזמנו פסול שלמים שאין מותרן בא פסח שחטן לשם פסח בזמן פסח אינו דין שפוסל: ורבי יהושע מכשיר. דכל זבחים שנזבחים שלא לשמן כשירין חוץ מפסח וחטאת ואי משום דנשחטו לשם פסח קל וחומר הוא ומה שלא בזמנו שאינו כשר לשמו אחרים כשירים לשמו בזמנו שהוא כשר לשמו אינו דין שיכשרו אחרים לשמו וכל טעמייהו התם מפרש: שלא בזמנו · לא פסיל ליה רבי אליעזר אם שחטו לשם פסח כדאמר ליה ר' יהושע ומה שלא בזמנו שאינו כשר לשמו אחרים כשירים לשמו ולא מיהדר רבי אליעזר לדידי שלא בזמנו נמי אחרים פסולים לשמו ואמאי לרב חסדא דאמר לחומרא אמרינן הואיל נימא הכא הואיל ואלו זמנו הוה ושחיט לשמו מיפסיל הכא הכי נמי ליפסיל כדקאמר גבי ערל הואיל ואי הוה מל פסיל השתא נמי פסיל: שלא בזמנו שהוא כשר לשם אחרים. דנפקא לן לקמן (ד' ע:) מותבחת פסח לאחר זבח לאחר הפסח קרב שלמים ואף קודם הפסח נמי נפקא לן בפ"ק דזבחים מקרא אחרינא מואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים דבר הבא מן הצאן דהיינו פסח יהא לזבח שלמים: אחרים כשירין לשמו. דהא איתקש פסולו לשם אחרים ופסול אחרים לשמו: ספר יוחסין. מתני' דדברי הימים: אין שונין ספר יוחסין לא ללודים כו'. לדחוייה איכוון ל"א לפי שאינן מיוחסין: לא יצתה ידי חובתה · לא יכלה לשנותה בשלש שנים: שקל קלא. מוט"א: בהדי דקא שקיל ואזיל א"ל ר' שמלאי לר' יוחנן: מה בין לשמו ושלא לשמו לאוכליו ושלא לאוכליו· מאי שנא דלשמו ושלא לשמו פסול לאוכליו ושלא לאוכליו כשר: פסולו בגופו. מחשבה בגופו של קרבן אבל מחשבת אוכליו פסול דבר אחר הוא: אי אפשר לברר. דמה חלק לשמו ומה חלק שלא לשמו אבל אוכליו אפשר לברר חלק אוכליו לצד זה וחלק חולה וזקן בצד אחר אי נמי לברר אם אמת מחשבתו אם אין בה ממש כגון יאכילנו לראויין נמצאת מחשבתו בטילה למפרע ולשאינן ראויין יחזור דמיכן וכך שמעתי: אינו בארבע עבודות. דאין מחשבת אוכלין בזריקה: מחשבת אכילה לא שייכא בקרבן ציבור דלא שייכא אלא בפסח: תשש כחן. שנגנזו מהן טעמי תורה שהיו בו: נגנז. נשכח: מאצל לאצל. שני מקראות הן ופרשה גדולה ביניהן ולאצל ששה בנים וקא חשיב ואזיל הבנים וסיפא דפרשתא אלה בני אצל: וכדרבה

תוספות

אילימא בטומאת בשר היכא הותרה. ואם תאמר והא ודאי טומאת בשר הותרה לזרוק הדם כדאמרינן בכילד צולין (ד' עז.) גבי חמשה דברים באים בטומאה ואע"ג דלא מישתריא באכילה דבכי האי גוונא הוי השתא הותרה לטומאת גברי לזרוק הדם דאכתי לא ידע גמרא הא דפסח נאכל בטומאה ויש לומר דה"פ דנין דבר שלא הותרה מכללו בפסח מדבר שלא הותר מכללו בפסח ואל תוכיח טומאה שהותרה מכללה בפסח כי ההיא דלעיל דנין דבר שאינו נוהג בכל הזבחים אלא בפסח מדבר כו' וכי מוקי לה בטומאה דגברי ומאי הותרה מכללה בצבור היינו בפסח כדפירש הקונטרס: ורבי יהושע מכשיר. ואע"ג דאיכא מאן דאמר פסח בשאר ימות השנה בעי עקירה בעברה שנתו מודו כ"ע דהיינו עקירתו ושלמים לשם פסח שחיט: לימא הואיל ובזמנו פסול כו' · פי' שיכול להמתין עד זמנו ויפסל ולמאי דמסקינן בריש שני שעירים (יומא סג:) דאין מחוסר זמן לבו ביום לגבי הואיל נראה לפר' דמבו ביום פריך. דשלא בזמנו משמע אפי' בי"ד שחרית ולהכי פריך הואיל בזמנו בו ביום פסול שלא בזמנו נמי פסול: שאני התם דאמר קרא הוא·וא"ת והא מק"ו דריש ליה רבי אליעזר בפ"ק דזבחים (ד' יא.) ומה פסח שמותרו בא שלמים כו' כדמייתי בקונטרס · וי"ל דע"י ק"ו משמע ליה לר' אליעזר דהוא בהוייתו יהא לא הוא לשם אחרים ולא אחרים לשמו ועל ידי כך דריש דשלא בזמנו דכשר לשם אחרים אחרים כשרים לשמו דהא איתקוש אהדדי אבל אי לאו ק"ו לא הוה דרשינן אלא לא הוא לשם אחרים ותו לא: מה בין לשמו ושלא לשמו לאוכליו ושלא לאוכליו · תימה מאי קא בעי הא גמר לעיל מקרא דמקצת אוכלים לא פסלי ונראה לרשב"א דמיבעיא ליה אמאי לא גמרינן לשמו ושלא לשמו דכשר מלאוכליו ושלא לאוכליו: לשמו ושלא לשמו ישנו בציבור כו' · תימה לר"י מאי איריא דאינו בציבור תיפוק ליה דאפי' ביחיד אינו נוהג אלא בפסח גרידא: פסולו בגופו ואי אפשר לברר איסורו חדא מילתא היא · דס"ל דאי לאו טעמא דאי אפשר לברר איסורו לא קרי ליה בגופו הואיל ומחשבה היא כדלעיל אבל ר' יוחנן לא דייק בהכי וקרי ליה שפיר פסולו בגופו ושינוי בעלים נמי אי אפשר לברר איסורו, ולהכי לא קחשיב ליה לעיל: ערלים למולים נמי ליתיה לכולה ערלה. משמע דהוה ניחא ליה אי הוה תני בתרוייהו כשר וא"ת אדרבה בתרוייהו הוה ליה למיפסל דהא ר"מ אית ליה מפגלים בחצי מתיר ואחרים היינו רבי מאיר וי"ל דלא אמר פיגול בחצי מתיר אלא במפרש סימן ראשון או שני לערלים דהוי דבר מסויים כדמוכח בפ"ב דזבחים (ד' ל.) ובקונטרס הביאה אמר ליה אביי מי סברת אינה כו' ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף דאמר סימן ראשון חוץ לזמנו וסימן שני חוץ למקומו ולמה ליה לפרושי הוה ליה למימר בסתם אלא ודאי לא אמר ר' מאיר מפגלי' בחצי מתיר אלא במפרש ועוד נראה דאפילו אמר בחצי סימן לאו כלום היא אלא דווקא בסימן שלם דפריך התם והרי קמיצה דכי לחצות דמי ופליגי ומשני התם כמי *דאמרי' קומץ דמנחה חוץ לזמנו דלבונה חוץ למקומה והרי קומץ דמנחת חוטא דליכא לבונה ופליגי ומשני לא פליגי ט' ואמאי לא קאמר דפליגי דאמר חצי קומץ חוץ לזמנו וחצי חוץ למקומו אלא על כרחך דבר המסוים ושלם בעינן: לימא

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פט"ו מהל' פסו"ה הי"ב:

רבינו חננאל

שהותרה מכללה בפסח הבא בטומאה פריך דתנן פסח הבא בטומאה נאכל בטומאה שלא בא מתחלתו אלא לאכילה: ומותבינן אהא דאמרינן כל הואיל אם הוא לחומרא דברי הכל הוא מיהא הפסח שעברה שנתו שהשו בזמנו בי"ד פסול ורבי יהושע מכשיר אפילו רבי אליעזר דפוסל אינו פוסל אלא השוחט בי"ד לשם פסח אבל בשאר ימות השנה מכשיר ואמאי נימא הואיל ובזמנו פסול כך שלא בזמנו פסול דהא לחומרא הוא ופרקי' שאני התם דרחמנא אכשריה שנא' ואמרתם זבח פסח הוא לה' הוא בהויתו יהא כלו' הפסח הוא ששחט לשם פסח בי"ד לאפוקי קדשים אחרים לשם פסח דלא ולא פסח לשלמים דבעינן הוא בהויתו יהא לשמו בזמנו דהוא אם ישחט לשם אחרים פסול שלמים נמי א"... ישחטו לשם פסח פסולין לשמו שלא בזמנו ד... כשר לשם שלמים נמ שלמים לשם פסח כשרים: ניתני לי מר ספר יוחסין · פי' אמר לו למדני ספר דברי הימים: שדא קלא פתיק ביה נטל אבן זרק עליו כלו' נער בו שאלו: מה בין לשמו ושלא לשמו לאוכליו ושלא לאוכליו שהשוחט לשמו ושלא לשמו פסול והשוחט לאוכליו ושלא לאוכליו כשר אמר ליה שלא לשמו פסולו בגופו שהוא פסח ושחטו לשם שלמים שינה הזבח עצמו במחשבתו לאוכליו ושלא לאוכליו לבריא ולחולה אין הזבח פסולו בגופו כי הזבח בכשרותו עומד לשמו ושלא לשמו אי אפשר לברר איסורו כלומר לא יתכן להודע איזה צד של זבח לשמו ואיזה צד שלא לשמו כדי שתניח האיסור ותאכל המותר' לאוכליו ושלא לאוכליו אפשר לברר איסוריה החולה אסור והבריא מותר לשמו ושלא לשמו ישנו בארבע עבודות לאוכליו ושלא לאוכליו אינו אלא בשחיטה לשמו ושלא לשמו בקרבן צבור כביחיד דבין זה ובין זה שלא לשמו פסול לאוכליו ושלא לאוכליו לא משכחת לה בצבור דליכא בצבור זבחי שלמים אלא שני כבשי עצרת הבאין עם שתי הלחם וכתיב (ויקרא כ"ג) והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה על שני וגו' לכהן הם ולא לצבור: אמר רב אשי פסולו בגופו ואי אפשר לברר איסורו דבר אחד הן והכי קאמר מה טעם איסורו בגופו שאי אפשר לברר איסורו: מתני' שחטו למולין ולערלים לסהורין לטמאין כשר · מפורש בסוף הוריות מאן אחרי' ר' מאיר: תניא אחרי' אומרים הקדים מולים לערלים כשר תמ"ים

הגהות הב"ח

(א) גמ' תלת מאה שמעתתא ביומא דשתא מתלת מאה רבוותא וכו': (ב) שם בתלת ירחי הוה קא שקיל ואזיל:

מסורת הש"ס

יומא סג: · לקמן פ: · זבחים יא · לקמן עז · כ"א בזמן · [ר"ה כט: בכורות יח:] · [מנחות פו:] · שמות יב · דה"א ח ט · נ"א דאמר

לימא קסברי אחרים *אינה לשחיטה אלא בסוף וכדרבא דאמר רבא עדיין היא מחלוקת הילכך הקדים מולין לערלים מולין חיילי ערלים לא חיילי הקדים ערלים למולין ערלים חיילי מולין לא חיילי אמר *רבה לא לעולם קסברי אחרים ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף והכא במאי עסקינן כגון שגמר בלבו לתרוייהו בין למולין בין לערלים והוציא בפיו לערלים ולא הספיק לומר למולין עד שנגמרה שחיטה בערלים ובהא פליגי דר"מ סבר לא בעינן פיו ולבו שוים ורבנן סברי בעינן פיו ולבו שוים וקסבר ר' מאיר לא בעינן פיו ולבו שוין ורמינהו *[א]המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר מעשר ואמר תרומה [ב]או שאיני נכנס לבית זה ואמר לזה שאיני נהנה לזה ואמר לזה לא אמר כלום עד שיהו פיו ולבו שוין אלא אמר אביי רישא דאמר סימן ראשון למולין וסימן שני אף לערלים דבסימן שני נמי פתיכי ביה מולין סיפא דאמר סימן ראשון לערלים סימן שני למולים דבסימן ראשון הא לא פתיכי ביה מולין ור' מאיר לטעמיה דאמר *מפגלין בחצי מתיר ורבנן לטעמייהו דאמרי [ג]אין מפגלין בחצי מתיר: **מתני'** *[ד]השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה ר' יהודה אומר אף התמיד רבי שמעון אומר *הפסח בארבעה עשר לשמו חייב ושלא לשמו פטור *ושאר כל הזבחים בין לשמן ובין שלא לשמן פטור *ובמועד לשמו פטור שלא לשמו חייב ושאר כל הזבחים בין לשמן בין שלא לשמן חייב חוץ מן החטאת ששחטו שלא לשמה: **גמ'** אמר רבי שמעון בן לקיש לעולם אינו חייב עד שיהא החמץ לשוחט או לזורק

רש"י

וכדרבא. בפ"ב דזבחים(א): עדיין היא מחלוקת. גבי תפוס לשון ראשון דאיפלגי בה ר' מאיר ור' יוסי באומר הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי רבי מאיר דתפוס לשון ראשון רבי יוסי אומר דבריו קיימים דאף בגמר דבריו אדם נתפס ואיבעיא להו אמר חציה עולה וחציה שלמים מי מודה בה ר' מאיר או לא מי אמרינן טעמא דרבי מאיר משום דנמלך הוא וכיון דחל שם עולה תו לא פקע אבל כי אמר לחלאין ליכא למימר הכי או דילמא כיון דפשטא ביה קדושת עולה בריכא תו לא חיילא קדושת שלמים ואמר אביי בהא ודאי מודי ר"מ רבא אמר עדיין היא מחלוקת ואותביה רבא לאביי מהשוחט את הזבח לאכול כזית בחוץ כזית למחר דקא פליג ר' יהודה אדרבנן ואמר כר' מאיר תפוס לשון ראשון דקאמר זה הכלל כל שמחשבת זמן קדמה למחשבת מקום פיגול וחייבין עליו כרת לא שנא בעבודה אחת ולא שנא בשתי עבודות שחישב בעבודה שניה מחשבת פסול בתר מחשבת פיגול לא מפקע ליה מיד פיגול דתפוס לשון ראשון ורבנן סברי אף בגמר דבריו הוא נתפס והויא לה בהדא עבודה עירוב מחשבות ולא קרב המתיר כמצותו ואנן בעינן דלא ליהוי ביה פסול אחרינא דהרצאה כתיב ביה אלמא מאן דאית ליה תפוס לשון ראשון אפילו לחלאין אית ליה דהא זיתי טובא יש בזבח ופליג ר' יהודה ואמר ליה אביי מי סברת אינה לשחיטה אלא לבסוף וחדא מחשבה היא ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף כו' וכגון דאמר סימן ראשון חוץ לזמנו ושני חוץ למקומו ור"מ סבר מפגלין בסימן אחד מכלל דרבא דאותביה מהא ס"ל אליבא דר' מאיר ור' יהודה דאינה לשחיטה אלא לבסוף וכולה מחשבה בסוף שחיטה הואי והוה ליה חדא מחשבה ונמלך ליכא למימר דהא בשני זיתים חישב ואפילו הכי פליג והיינו דאמרינן הכא לימא קסברי אחרים אינה לשחיטה אלא לבסוף וכל מחשבת שחיטה לא מהניא אלא אם כן חישב בגמרה וכדרבא דאמר התם עדיין היא מחלוקת באומר לחלאין וע"כ אית ליה לרבי מאיר אינה לשחיטה אלא לבסוף ואחרים היינו ר"מ הילכך בגמר שחיטה אין שהות לומר שני דברים והיכא דהקדים מולין לערלים בסוף שחיטה מולין חיילי כולה הקדים ערלים למולין ערלים חיילי כולה והוה ליה כולה ערלה ופסלה: והכא במאי עסקינן. דקתני הקדים ערלים למולין פסול כגון שגמר בלבו להוציא מולין אחר ערלים ולומר לערלים ולמולין כל מחשבה דקדשים מוציא בפיו הוא: לא בעינן פיו ולבו שוין. והלך אחר פיו ואיכא כולה ערלה ואע"פ שלא היה בלבו אלא למקצתה: שאיני נהנה לזה. לאיש הזה: לא אמר כלום. דהתם מתנה היא ור"מ היא: סימן שני אף לערלים גרסינן בסימן ראשון לא היה דעתו אלא למה שהוציא בפיו ובסימן שני היה מוסיף על מחשבתו הילכך כי הקדים ערלים למולין נגמר סימן ראשון בערלים: ור' מאיר לטעמיה דאמר. במנחות מפגלין בחצי מתיר דתנן *פיגל בקומץ ולא בלבונה בלבונה ולא בקומץ כלומר חישב בהקטרת האחד על מנת לאכול מן השיריים למחר ר"מ אומר פיגול וחכ"א אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר: יש פיגול. במחשבת חצי מתיר והאי חצי מתיר הוא דשחיטה בשני הסימנין היא: פתיכי. מעורבין: **מתני'** השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה. דלא תשחט על חמץ וגו': אף התמיד. של בין הערבים דערב הפסח ששחטו על החמץ וטעמא יליף בגמ': ר"ש אומר הפסח בי"ד. ששחטו על החמץ: לשמו חייב. משום לא תשחט על חמץ דפסח כשר הוא ושחיטה ראויה היא (ושמה שחיטה): ושלא לשמו פטור. דפסול הוא ושחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה והכי אית ליה לר"ש בכל דוכתי בכיסוי הדם (חולין דף פה.) ובאותו ואת בנו (דף פה:) ובתשלומי ארבעה וחמשה (ב"ק דף ע.): ושאר כל הזבחים. ששחטן בי"ד לאחר חצות על החמץ בין לשמן ושלא לשמן ואע"ג שכשירין הן כדתנן (זבחים דף ב.) כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשירין: פטורי. כדמפרש בגמ' בעידנא דמחייב אפסח לא מיחייב אשאר זבחים: ובמועד. בתוך הפסח אם לשמו שחטו לפסח על החמץ פטור מלא תשחט דפסח שלא בזמנו לשמו פסול והוא לה שחיטה שאינה ראויה: שלא לשמו. אלא לשם שלמים: חייב. דלהכי קאי והויא לה שחיטה ראויה וחייב משום לא תשחט בהדי לאו דלא יראה ולא ימצא ואיכא מלקות נמי דשחיטה: ושאר כל הזבחים. ששחטן במועד על החמץ: בין לשמן כו' חייב. דהא כשירין הן ובגמ' מפרש דקרא אשאר זבחים נמי אזהר: חוץ מן החטאת ששחטה שלא לשמה. דפסולה היא כדתנן בזבחים (שם) חוץ מן הפסח והחטאת וטעמא משום דכתיב בשחיטה חטאת היא מעוטה היא ולא הנשחטת שלא לשמה: **גמ'** עד שיהא החמץ לשוחט כו'. ואע"ג דכתיב על חמץ סתמא אם היה חמץ לאחד שאינו מבני חבורה ואפילו ישנו עמו בעזרה ואלו השוחטין פסחיהן רואין אותו והתרו בהן אין עוברין כדמפרש לקמיה מדכתיב לא תשחט ולא ילין כל שישנו בהלנה ישנו בשחיטה ואם יש לא' מהן טלן עוברין: לזורק. הדם דזריקה נמי איתרביא במכילתא מדם *זבחי:

בעל

תוספות

לימא קסברי אחרים אינה לשחיטה אלא לבסוף וכדרבא וכו'. בפ' שני דזבחים (ד' ל.) פליגי אביי ורבא אליבא דר"מ דאביי אמר בלחצו' מודה ר' מאיר ורבא אמר עדיין היא מחלוקת והתם נמי סבר ר' מאיר תפוס לשון ראשון ולחצות מפרש בקונטרס חציה תמורת עולה וחציה תמורת שלמים ונראה כפירוש ר"ח דמפרש לחצות לחצי היום יחולו שניהם וקאמר אביי דהתם מודה ר"מ כיון דבשעת אמירה אינם חלים ולחצי היום יחולו שניהם ורבא סבר דאפילו התם פליג רבי מאיר כמו בשחיטה דאינה אלא לבסוף דאין כאן אלא משהו אחד לחול לשניהם ולר' מאיר חייל קמא ולהכי לערלים ולמולים ערלים חיילי דאמרינן תפוס לשון ראשון אבל אי ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף כיון שיש שהות לשניהם לחול חיילי תרווייהו ולא אמרינן תפוס לשון ראשון אלא דוקא אי אמרינן אינה לשחיטה אלא לבסוף דאין להם שהות לחול לשניהם כדפרי' ולא דמי לתמורת עולה ותמורת שלמים דיותר אמרינן תפוס לשון ראשון כי לא אמר לחצות שיש לשניהם שהות לחול מכי אמר לחצות דהתם כיון דאמר תמורת עולה ואפילו חציה פשטה בכולה ותו לא מצי חייל תמורת שלמים אבל מולים וערלים כי אמרי ישנה לשחיטה כו' הואיל ויכולים לחול זה אחר זה חיילי תרוייהו אף על גב דסבירא ליה בעלמא תפוס לשון ראשון: **ולא** הספיק לומר למולים כו'. תימה לרשב"א א"כ מאי איריא דקתני הקדים מולים לערלים אפילו הקדים ערלים כשר אם הספיק לומר למולים קודם גמר שחיטה: **רבי** מאיר סבר לא בעינן פיו ולבו שוין. מכאן מדקדק ר"י דהא דקרי בכל דוכתי *פיגול פסול מחשבה לאו דוקא דאינו פיגול עד שיוציא בשפתיו דאי במחשבה תליא מילתא בשלא הספיק לומר למולים אמאי פסול לר' מאיר הלא גמר בלבו נמי לומר למולים: **המתכוין** לומר תרומה כו'. אפילו אי דברים שבלב לא הוו דברים גבי ההוא דזבין לניכסי' אדעתא למיסק לארץ ישראל ובעידנא דזבין לא אמר (קדושין דף מט:) התם איכו טועה בדיבורו אבל הכא דברים שבלב הם ומה שהוציא בשפתיו אינו כלום לפי שטעה בדיבורו*: **וסימן** שני אף לערלים דפתיכי מולין וכו'. וא"ת א"כ אמאי קאמר הקדים מולין אפילו לא הקדים נמי אלא ששחט סימן ראשון למולים ולערלים וכן שני ואומר ר"י דקמ"ל דאפילו לא פירש אף לערלים אלא ששחט שני לערלים סתמא כיון ששחט סימן ראשון למולים מסתמא אף לערלים קאמר וכן בסיפא דקתני ערלים למולים פסול אפילו הקדים מולין פסול אם פירש שני לערלים דוקא אלא הא קמ"ל דאע"פ ששחט סימן ראשון לערלים סתם לא אמרינן כיון ששחט סימן שני למולים גלי אדעתיה דבסימן ראשון אף לערלים קאמר וכשר: **השוחט** פסח על החמץ עובר בלא תעשה. אומר ריב"א דהפסח כשר דהא לא שנה עליו הכתוב לעכב *ובתוספתא דמכילתין (פ"ד) תניא בהדיא השוחט את הפסח על החמץ בי"ד עובר בלא תעשה והפסח עצמו כשר ויוצא בו ידי חובתו בפסח:

*[ועי' תוס' תמורה ד: ד"ה רבא וכו' דבירושל' יש קרא להכשיר]

או

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"ד מהל' תרומות הל' טז טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף מה:
כט ב מיי' פ"ב מהל' שבועות הל' י"א סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סימן רי סעיף א:
ל ג מיי' פי"ו מהלכות פסולי מוקדשין הל' ת:
לא ד מיי' פ"א מהל' ק"פ הל' ה':

רבינו חננאל

ערלים למולים פסול נימא קסברי אחרים אינה לשחיטה אלא לבסוף וכי אמר הריני שוחט למולין ולערלים אסוף שחיטה קא מכוון דאמר הריני שוחט ואינה לשחיטה אלא לבסוף ובסוף שחיטה חלו נמולים ולא אשתייר הוחא לערלין למיחל לפיכך הפסח ההוא כשר וכדרבא דאמר עדיין הוא מחלוקת ועיקר דהא שמעתא דרבא בשחיטת קרשים פ"ב דתנן הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר אם לכך נתכוון וכו' איבעיא להו הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים לחצות מאי אמר ר' מאיר מי אמרי' בהא מודי רבי מאיר דכיון דאית ליה רווחא מהשתא ועד לחצות חילן תרווייהו או דלמא בהא נמי פליגי רבי מאיר משום (דלא) איטת חילא לכי מטיא חצות בההיא שעתא היילה להו תמורת עולה וליה לה לתמורת שלמי' רווחא למיחל: אמר רבא לעולם קסברי אחרים ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף ובגמר בלבו למולין ולערלים והוציא בפיו לערלים ולא הספיק לומר למולין עד שנגמרה השחיטה בערלים דרבי מאיר סבר לא בעינן פיו ולבו שוין אלא כיון שהוציא בפיו ערלים לא חיישינן במה שהיה בלבו הילכך פסול ורבנן סברי בעינן פיו ולבו שוין: ומותיב אביי המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר מעשר ואמר תרומה תמורת עולה ואמר שלמים שאיני נכנס לבית זה ואמר לזה נתכוון לומר שאיני נהנה לזה ואמר לזה לא אמר כלום עד שיהא פיו ולבו שוין קשיא הדא מתני' לרבי מאיר דהא סתמא היא וקיימא לן סתם מתני' רבי מאיר ופירק אביי רישא כגון ששחט סימן ראשון למולין וסימן שני למולין ולערלים דפתיכי מולין בכולה שחיטה סיפא דאמר סימן ראשון לערלים וסימן שני למולין ורבי מאיר לטעמיה דאמר מפגלין בחצי מתיר וכיון ששני הסימנין מתירין הזבח ואם פיגל באחד מהן שהוא חצי המתיר הרי זה פיגול דתנן פיגל בקומץ ולא בלבונה בלבונה ולא בקומץ רבי מאיר אומר פיגול וחכמים אומרים אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר ורבנן כיון [דפתיכי] מולין בהאי שחיטה אין מפגלין בחצי מתיר: ירושל' אין מחשבת אוכלין בזריקה (דמר לא) [ר' אילא] בשם ר' יוחנן שחטו שלא לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו כשר נעשה כמי ששחטו לאוכליו ושלא לאוכליו: **רבי** שלאי אתא לגבי רבי יוחנן אמר ליה אלפני הגדה אמר ליה מסורת בידינו מאבותינו שלא ללמד הגדה לא לבבליים ולא לבני דרום שהן גסי הרוח מיעוטי התורה ואת נהרדעי ודר בדרום (ועוד טעם קטן): **מתני'** השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה ר' יהודה אומר אף התמיד מדכתיב זבחי רבי שמעון אומר הפסח בארבעה עשר לשם פסח חייב שלא לשמו כיון שנפסל אינו עובר עליו משום שוחט על חמץ דשחיטתו לאו שחיטה היא וכן שאר על חמץ דם זבחי זה כללם: **אמר רבי שמעון בן לקיש** לעולם אינו חייב עד שיהא חמץ לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה ועד שתהא החמץ עמו בעזרה: ורבי יוחנן אמר אפילו אין עמו בעזרה חייב ואמרינן

בתשו

מסורת הש"ס

[זבחים ל: חולין כט: ב"ק פב:] [לקמן קכח.]
צ' כך ל' רבא [ורש"א גורס רבה]
תרומות פ"ג [מ"ח]
מנחות טז: [זבחים קי:] מנחות מח:
[עי' תוס' יומא כט: ד"ה אלא ואפילו חולין ל:]
[ק"ט טז:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וכדרבא כפ"ב דזבחים. נ"ב דף ל' ע"א:

גליון הש"ס

מתני' השוחט את הפסח על החמץ. עי' אבות ובתוספת פ' שני יבמות כ"ח ע"ג:

תורה אור

או לאחד מבני חבורה ועד שיהא עמו בעזרה ר' יוחנן אמר *אע"פ שאין עמו בעזרה במאי קמיפלגי אילימא בעל בסמוך קמיפלגי דרבי שמעון בן לקיש סבר *על בסמוך ורבי יוחנן סבר לא בעינן על בסמוך והא איפלגו בה חדא זימנא *דתנן *השוחט תודה לפנים ולחמה חוץ לחומה לא קדש הלחם מאי חוץ לחומה רבי יוחנן אמר ג'חוץ לחומת בית פאגי אבל חוץ לחומת העזרה קדיש ולא בעינן על בסמוך רבי שמעון בן לקיש אמר אפילו חוץ לחומת עזרה לא קדיש אלמא בעינן על בסמוך אלא בהתראת ספק קמיפלגי בהא נמי הא פליגי בה חדא זימנא *דאיתמר שבועה שאוכל ככר זו היום ועבר היום ולא אכלה ר' יוחנן ור"ש בן לקיש דאמרי תרוייהו אינו לוקה ג'רבי יוחנן אמר אינו לוקה משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ד'אבל התראת ספק שמה התראה ור"ש בן לקיש אמר אינו לוקה משום דהוה ליה התראת ספק והתראת ספק לא שמה התראה אבל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו אמרי לעולם בעל בסמוך קא מיפלגי *וצריכא דאי איפליגו לענין חמץ הוה אמינא בההוא הוא דקאמר רבי יוחנן דלא בעינן על בסמוך משום דאיסור הוא וכל היכא דאיתיה איתיה אבל לענין מקדש לחם לא קדיש אלא בפנים אימא מודה ליה לר"ש בן לקיש דבעינן על בסמוך דאי איתיה גואי קדיש אי לא לא קדיש מידי דהוה אכלי שרת צריכא ואי אשמעינן לענין מקדש לחם ה"א בהך קאמר ר"ש בן לקיש דבעינן על בסמוך דאי איתיה גואי קדיש אי לא לא קדיש אבל לענין חמץ מודה ליה לרבי יוחנן דלא בעינן על בסמוך דאיסורא הוא וכל היכא דאיתיה איתיה צריכא בעא מיניה רב אושעיא מרבי אמי אין לו לשוחט ויש לו לאחד מבני חבורה מהו אמר ליה מי כתיב לא תשחט על חמצך °לא תשחט על חמץ כתיב אמר ליה אי הכי אפילו לאחד בסוף העולם נמי אמר ליה אמר קרא לא תשחט ולא ילין לא תשחט על חמץ הנך דקיימי עליה משום לא ילין אמר רב פפא הילכך כהן המקטיר את החלב עובר בלא תעשה הואיל וישנו בכלל הלנת אמורין תניא כוותיה דרב פפא *ה'השוחט את הפסח על החמץ עובר בל"ת אימתי בזמן שהוא לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה היה לאחד בסוף העולם אין זקוק לו ואחד השוחט ואחד הזורק ואחד המקטיר חייב אבל המולק את העוף בארבעה עשר אינו עובר בלא כלום ורמינהי השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה ר' יהודה אומר אף התמיד אמרו לו לא אמרו אלא בפסח בלבד אימתי בזמן שיש לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה היה לאחד בסוף העולם אין זקוק לו ואחד השוחט ואחד הזורק ואחד המולק ואחד המזה חייב אבל הקומץ את המנחה אינו עובר בלא תעשה המקטיר את האימורין אינו עובר בלא תעשה קשיא

בעל בסמוך. כל היכא דכתיב על משמע בסמוך והכא על חמץ כתיב כמו ועליו מטה מנשה (במדבר ג): בפנים · בעזרה: לחמי תודה משהוקדשו בפה קדשו קדושת דמים ליאסר באכילה ובהנאה אבל לא קדשו קדושת הגוף ואם נטמאו נפדין ויוצאין לחולין ושחיטת הזבח מקדשתן לגופן להיות נפסלין בטבול יום ובמגע מחוסר כפורים ובלינה ואם נטמאו ישרפו כדכתיב על זבח התודה חלות ואמר מר במנחות קרבנו על זבח מלמד שאין הלחם קרוי קרבן אלא בזביחה: לא קדש הלחם. קדושת הגוף: בית פאגי. הייט מקום חיצון בירושלים התם הוא דחוץ לחומת בית פאגי חוץ לירושלים הוא ואינו מקום אכילת קדשים קלים ואם יצאו שם נפסלין התם ודאי לא מקדשא ליה שחיטה אבל אי חוץ לחומה עזרה קאי אע"ג דלאו גבי זבח קאי בשעת זביחה הואיל ובמקום הכשירו היה עומד שפיר דמי ולא בעינן על בסמוך: אלא. הכא גבי חמץ בהתראת ספק קא מיפלגי. דמלקות ליתא אלא בהתראה וכי מתרינן ביה לא תשחט על החמץ אי חזינן חמץ גביה ומתרין ביה הוית התראת ודאי ואי לא התראת ספק היא ואפילו אשתכח דהוה ליה בביתיה כיון דאנן לא הוי ידעינן לאו התראה היא ורבי יוחנן סבר התראת ספק שמה התראה ואי אישתכח דהוה ליה מיחייב: פטור ממלקות. דלא תשא: התראת ספק· וכי נתריה ביה אכלהו היום פן תעבור על השבועה שמא יעבור שמא לא יעבור על התראתו לעדיינים שהות ביום: וצריכי לאיפלוגי בחמץ ובלחמי תודה: מידי דהוה אכלי שרת. דמקדשי לגופה כדכתיב כל הנוגע בהם יקדש ואין מקדשין אלא הנכנס לתוכן: רב אושעיא. הא דפשיטא לר"ל לעיל הוא מיבעיא ליה: אפי' לאחד בסוף העולם. שאינו מבני חבורה נמי אם ישנו עמו בעזרה יעבור השוחט הזה עליו אם התרו בו: כל בני חבורה בכלל לא ילין מן הבשר הן בכל תותירו: לא תשחט ולא ילין. בחד קרא נינהו: המקטיר את החלב · של פסח על החמץ שיש לו בשעת הקטרה אי נמי היה לא' מבני חבורה חמץ בשעת שחיטה ויש לו לכהן המקטיר בשעת הקטרה עובר הוא ואע"ג דלא כתיב אלא לא תשחט *וזריקה מתרבית במכילתא מדם אתי נמי הקטרה מדסמכיה ללא ילין כל שישנו בעבודה שלהן באזהרת הלנה ישנו נמי באזהרת חמץ הילכך מקטיר נמי עובר: הואיל וישנו בהלנת אמורין. דכתיב בהו נמי לא ילין חלב חגי: אבל המולק את העוף. של מחוסר כיפורים דאמרן בפירקין (דף נט.) דכשר להקרבה אחר התמיד שהוא זמן שחיטת פסח אינו עובר עליו משום לא תשחט על חמץ ולקמן מוקי לה כר"ש דמחייב נמי אשאר זבחים במועד והכא טעמ' לפטורה משום דר"ד לא מיחייב עליה אשאר זבחים ועוף דנקט לאו דוקא אלא משום דאין דרך לשחוט שום קרבן בזמן שחיטת פסח דהייט אחר תמיד אלא קרבן של מחוסר כיפורים כדי שיאכל פסחו לערב ורובייהו עוף נייתין זב וזבה ויולדת אפי' עשירים ומצורע עני*: אחד השוחט. את הפסח ואחד הזורק את דמו ואחד המולק חטאת העוף דמחוסר כיפורים: ואחד המזה. מדמה כדכתיב והזה מדם החטאת וגו' ובחטאת העוף קאי והך סיפא דמשמע דעובר אף אשאר קרבנות רמי לקמן ארישא דקתני לא אמרו אלא פסח בלבד: אבל הקומץ מנחה. במועד על החמץ: אינו עובר. דקמילה ודאי לאו שחיטה היא: המקטיר את האימורין. בין פסח בי"ד בין במועד אשאר זבחים אינו עובר: קשיא

או לאחד מבני חבורה · אומר ר"י דלא מיחייב בעל החמץ אלא השוחט והזורק דלא תשחט אמר רחמנא ועוד היך יתחייב לרבי יוחנן הא לאו שאין בו מעשה הוא: לא אמרינן על בסמוך. תימה דבפ' שתי הלחם (מנחות נה·) אמרינן דלכל הפחות בעינן על בסמוך דפליגי הנהי בבזיכי לבונה של לחם הפנים דהיכא למאן דאמר ונתת על המערכת על ממש והיכא למאן דאמר על בסמוך וכן בהאי נאמרין (סוטה לז·) פליגי בקרא דונתת את הברכה על הר גרזים אי על ממש אי בסמוך וי"ל דהתם סברא הוא דהוי בסמוך דהא בשעת הנחת הלחם היו מניחין אותם ובשעת סילוקו נקטרים וכן גבי הר גריזים סברא הוא דלכל הפחות סמוך בעינן דאי לאו הכי למאי כתביה וכן משמע בסמוך דהיכא דסברא הוא לא פליגי דקאמר אבל לענין מקדש אימא מודה ליה לריש לקיש:

התראת ספק לא שמה התראה. מתוך פ"ה משמע דלא הוי התראה משום כיון דלא ידעינן לאו התראה היא ולא נהירא לר"י דמה לנו אם ספק למתרה אלא שיהא ודאי למותרה דלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ולשון הקונטרס נמי יש ליישב דה"ק כיון דאנן לא הוה ידעינן לאו התראה היא שיכול המותר' להכחישנו ולומר שוגג הייתי:

לאו שאין בו מעשה לוקין עליו כו'. מפורש בהשוכר את הפועלים (ב"מ צ:):

מידי דהוי אכלי שרת. פי' בקונטרס דאין מקדשין אלא מה שבתוכן· וקשה מה שייך זה לשחיטת הזבח שלא יקדש אלא מה שבפנים לעזרה הילכך נראה לפרש מידי דהוה אכלי שרת שאין מקדשין מה שבתוכן אלא כשהן בעזרה וכן משמע בפרק המזבח מקדש* (זבחים פח·) דקאמר כלי שרת אין מקדשין אלא מתוכן ואין מקדשין אלא בפנים וא"ת דתנן בלולב וערבה (סוכה מח:) כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהיה ממלא חבית של זהב שאינה מקודשת מערב שבת ופריך (שם מט:) ולמאי ניתי מקודשת א"ר זעירי קא סבר אין שיעור למים וכלי שרת מקדשין שלא מדעת פי' ואי מייתי מקודשת איפסיל להו בלינה והשתא אכתי נייתי מקודשת וניתנה חוץ לעזרה דלא מיקדשה אלא בפנים וי"ל דטוב להביא שאינה מקודשת ויניחנה בפני' ממקודשת ויניחנה בחוץ: הא

[תוספות ד"ה אלא]

לב א ב מיי' פי"ב מה' פסולי המוקדשין הלכה טז:
לג ג מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה כ:
לד ד מיי' פט"ז מהל' סנהדרין הלכה ד סמג עשין קה:
לה ה מיי' פ"א מהל' ק"פ הלכה ה:

רבינו חננאל

בהאי פליגי ריש לקיש סבר כיון דכתיב לא תשחט על חמץ האי על משמע אצלו במקום שהיטה ור' יוחנן סבר כיון דהוא אצלו ברשותו אפי' במקום רחוק כאלו בידו הוא ועל קרינא ביה ואמרינן למה הוצרכו לחלוק ע"ז הרי נחלקין עליו במקום אחר דתנן במנחות פרק [התודה] השוחט את התודה בפני' ולחומה חוץ לחומה לא קדש הלחם רבי יוחנן אמר חוץ לחומת בית פאגי במקום שאינו יכול לאכלו שם שהוא רחוק מירוש' דכתי'(ויקר' ז') והקריב על זבח התודה חלות מצות וגו' וחומת בית פאגי רחוק הוא תמצא זבח בלא לחם כי הוא במקום אחד והלחם במקום אחר אבל לפנים מחומת בית פאגי שאוכלין שם קדשים קלים שפיר דמי כרגרסי' בענין החבוש בבית האסורין אבל אי קאי לפנים מבית פאגי אפשר דמעיילי ליה להתם ואכיל כן גם זה לחם התודה אם הוא בירושלים שהוא מקום אכילת קדשים קלים ק"ש הלחם דעל זבח קרינא ביה וריש לקיש אמר אפי' חוץ לחומת עזרה לא קדש הלחם דבעינן לחם לזבח באותו מקום שהוא ואמרינן רבי יוחנן וריש לקיש הכא בהתראת ספק פליגי ריש לקיש אמר כשמתרין לשוחט זה לא תשחט על חמץ שכל השוחט על חמץ לוקה אם החמץ עמו בעזרה נמצא התראת ודאי אבל אם אינו עמו חיישינן שמא נאכל או נשרף נמצא המתרה מתרה אם לא השבת אותו חמץ שהיה לך שראינהו בחצרך אלא הוא קיים עכשיו ואתה שוחט הפסח קודם השבתתו ואתה עובר בלאו נמצאת זו התראת הספק דאיכא למימר דילמא אדם השביתו כבר הלכך ספק הוא והתראת ספק כי האי גוונא אינה התרא' ודבר זה מפורש באלו הן הלוקין ובענין השוחט אותו ואת בנו כו' עוד יקשינו גם בזה חלקו במקום אחר · דאיתמר שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דאמרי תרווייהו אינו לוקה כשמתרין אותו בשעת שבועה אל תשבע שמא לא יזדמן לו לאכלה היום ונמצאת עובר על שבועתך הויא התראת ספק כי יתכן לו לאכלה ויקיים שבועתו וכי האי גוונא אינה התראה רבי יוחנן אמר התראת ספק שמה התראה אלא למה אינו לוקה משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה כי לא עשה מעשה כלום אלא ישב ולא אכל תנה לא עשה מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו (ואפי') [ואמרינן] לעולם בעל בסמוך פליגי והאי דאמרת הא איפלגו בה חדא זימנא כלומר נתברר לנו דבריהם במקום אחר ומשם אנו יודעין כי כך דעתם בכל מקום והילכתא כרבי יוחנן אסיקנא צריכה לברר הכא והתם חלוקתם דאי אשמעינן הכא וכו' ופשוטא היא: בעא מיניה רבי אושעיא מרבי אמי אין לו לשוחט חמץ כלל אבל יש לאחד מבני חבורה מהו אמר ליה לא תשחט ולא ילין קאמר רחמנא כל מאן דאיתיה בלא ילין [איתא] בלא תשחט ודייק מינה רב פפא אפי' אם יש החמץ לכהן המקטיר את האמורין עובר הואיל ואיתיה בהלנת אימורין: תניא כרב פפא השוחט את הפסח על החמץ עובר בלאו כו' עד אחד השוחט ואחד הזורק ואחד המקטיר אבל המולק העוף על החמץ בי"ד אינו עובר איני והתניא אחד השוחט ואחד הזורק ואחד המולק ואחד המזה עובר עליו בלאו אבל הקומץ המנחה והמקטיר את האימורין אינו עובר הכא קתני המולק עובר והמקטיר את האימורין (אינו) עובר והתנ

[סוטה לז· מנחות כו: סב: לא סנהד' יג:]

מנחות עח: [מעילה ג:]

שבועות דף ג: ודף כא· מכות דף טו: תמורה דף ג:

[מנחות עח:]

[תוספת' פ"ד]

[עי' רש"י לעיל נט: ד"ה ככה דקאמר ר"י]

גליון הש"ס

גמ' אף ע"פ שאין עמו בעזרה · עי' ר"ש פ"א מ"ח דכלים וצע"ג: רש"י ד"ה המקטיר וכו' וזריק' מתרבאי במכילתא· עי' יומא דף ס"ג ע"ב תד"ה זריקת דמים:

שמות לד

קשיא מליקה אמליקה קשיא הקטרה אהקטרה ולטעמיך תיקשי לך היא גופא דקתני לא אמרו אלא בפסח בלבד והדר תני אחד השוחט ואחד הזורק ואחד המולק ואחד המזה אלא הא והא ר"ש מליקה אמליקה לא קשיא כאן בארבעה עשר כאן בחולו של מועד ואידי ואידי ר"ש היא הקטרה אהקטרה נמי לא קשיא תנאי היא דאיכא דמקיש הקטרה לשחיטה ואיכא מאן דלא מקיש: רבי יהודה אומר אף התמיד וכו': מאי טעמא דרבי יהודה אמר לך °זבחי זבח המיוחד לי ומאי ניהו תמיד: ר"ש אומר הפסח בארבעה עשר וכו': מ"ט דר"ש דכתיב זבחי זבחי תרי זמני קרי ביה זבח זבחיי למאי הלכתא פלגינהו רחמנא מהדרי ולא כתב זבחיי למימר בזמן דאיכא זבח לא מחייב אזבחיי בזמן דליכא זבח מחייב אזבחיי: ובמועד לשמו פטור וכו': טעמא דשלא לשמו הא סתמא פטור אמאי פסח בשאר ימות השנה שלמים הוי *שמעת מינה פסח בשאר ימות השנה בעי עקירה אמר ר' חייא בר גמדא נזרקה מפי חבורה ואמרו כגון שהיו בעלים טמאי מת ונדחין לפסח שני דסתמיה לשום פסח קאי: **מתני'** ᵃהפסח ᵇנשחט בשלש כתות שנאמר °ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל קהל ועדה וישראל ᶜנכנסה כת הראשונה נתמלאה העזרה נעלו דלתות העזרה ᵈתקעו הריעו ותקעו ᵉהכהנים עומדים שורות שורות ובידיהם בזיכי כסף ובזיכי זהב שורה שכולה כסף כסף ושורה שכולה זהב זהב לא היו מעורבין ולא היו לבזיכין שוליים שמא יניחום ויקרש הדם *ᶠשחט ישראל וקבל הכהן נותנו לחבירו וחבירו לחבירו ומקבל את המלא ומחזיר את הריקן כהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד ᵍיצתה כת ראשונה ונכנסה כת שניה יצתה שניה נכנסה שלישית כמעשה הראשונה כך מעשה השניה והשלישית ʰקראו את ההלל אם גמרו שנו ואם שנו שלשו אע"פ שלא שלשו מימיהם ר' יהודה אומר *מימיהם של כת שלישית לא הגיעו לאהבתי כי ישמע ה' מפני שעמה מועטין ⁱכמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהכהנים מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמים ר' יהודה אומר *כוס היה ממלא מדם התערובת זרקו זריקה אחת על גבי המזבח ולא הודו לו חכמים ᵗכיצד תולין ומפשיטין אונקליות של ברזל היו קבועים בכתלים ובעמודים שבהן תולין ומפשיטין כל מי שאין לו מקום לתלות ולהפשיט *מקלות דקים וחלקים היו שם מניח על כתפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט ר"א אומר י"ד שחל

רש"י

קשיא מליקה אמליקה. דס"ד בארבעה עשר קאמר וקתני דעבר אמליקה דומיא דשאר קרבנות ועוד דקא חשיב ליה כשחיטה: ה"ג ולטעמיך תיקשי לך היא גופא דקתני רישא לא אמרו אלא פסח בלבד. אבל אשאר קרבנות לא מחייב והדר תני אחד המולק ואחד המזה: אלא הא והא. תרוייהו הנך מתניתא רבי שמעון דמתני' דפטר אשאר קרבנות בארבעה עשר ומחייב עלייהו במועד: מליקה אמליקה לא קשיא. קמייתא דפטר בארבעה עשר קאי כדתני בה בהדיא ותנא עוף והוא הדין לשאר זבחים אלא משום דאורחיה לעכוביה בו ביום אחר התמיד נקט ליה ורישא דמתניתא בתרייתא דקתני נמי לא אמרו אלא פסח בלבד רבי שמעון אמרה ובארבעה עשר קאי ואחד השוחט כו' דסיפא בחולו של מועד קאמר ואשמעינן חיובא לזורק ולמולק כשוחט דלא תימא שחיטה דווקא: תנאי היא. הני תרתי סתמי תנאי היא ואליבא דרבי שמעון מר מקיש הקטרה לעבודת הדם הואיל וישנו בהלנת אימורין ומר לית ליה הא היקישא דשחיטה קאמר רחמנא וזריקה דמתרביא בהדיא מדם זבחי אבל הקטרה לא: זבחי זבחי תרי זימני. תרי קראי כתיבי שקיל י' דחד מינייהו ושדי אאידך וקרי ביה זבח דהיינו פסח וקרי ביה זבחיי לשאר זבחים: ואמאי פלגינהו רחמנא. ולא כתב זבחיי בחד קרא והכל במשמע בין בפסח בין בשאר זבחים: לומר לך בזמן דאיכא זבח. דהיינו פסח בארבעה עשר לא מחייב אשאר זבחים: הא סתמא פטור. מלא תשחט דאמרינן כל כמה דלא עקר שם פסח מיניה הוא פסח ושחטו בשאר ימות השנה ופסול ושחיטה שאינה ראויה היא: בעי עקירה. ולא אמרינן סתמיה שלמים הוא ולשון בעיא הוא כלומר פשטינן לה מהכא או לא: מפי חבורה. כולם הודו בדבר זה לאוקומי מתני' דמשמע דבעי למעקר שם פסח מיניה כגון שהיו בעליו טמאין בארבעה עשר דסתמיה לשם פסח שני קאי מש"ה בעי עקירה: **מתני'** הפסח נשחט בשלש כיתות. פסחי צבור בין שהצבור מועטין ויכולין ליש חט כולן בבת אחת מצוה ליחלק לשלש כיתות זו אחר זו: בזיכי זהב ובזיכי כסף. כפות גדולות לקבל בהן הדם: שכולה כסף כו'. בגמ' מפרש טעמא: ולא היו לבזיכין שוליים. רחבין מלמטה אלא חדין תחתיהם כדי שלא יוכלו ליישב על הקרקע: שמא יניחום. כהנים על גבי קרקע עד שיקבלו דם אחר מחמת שהן מרובין וישכחום ויקרוש הדם ולא יהא ראוי לזרוק: שחט ישראל. אם ירצה שהשחיטה כשירה בזרים בכל הקרבנות: וקיבל כהן. הדם בבזך מאותר הטלה: נותנו לחבירו. שהרי בשורה הן עומדים עד המזבח: מקבל את המלא. מיד הנותנו לו ומחזיר את הריקן שחזר אליו מיד כהן הזורק: זריקה אחת. בבזך עצמו זורק ולא מתנה באצבע שאין לך קרבן טעון אצבע אלא חטאת לבדה כדכתיב באצבעו: כנגד היסוד. ברוחות שבמזבח שהיה יסוד תחתיהן וזורק לזקיפתו של מזבח והוא טפל ליסוד ולפי שאין היסוד מקיף את המזבח אלא את הצפון ואת המערב כדתנן במסכת מדות (פ"ג משנה א) לכך הוצרך לומר כנגד היסוד: כך מעשה השניה ושלישית. הכל כאשר אמרנו: קראו את ההלל. אכל כיתות קאי: אם גמרו שנו. כשהיו מתחילין לשחוט מתחילין לקרות ואם רבו הפסחים ומשך זמן שחיטתן עד שגמרו ועדיין רבים שוחטין חוזרין וקורין שניה: ואם שנו. ועדיין לא גמרה שחיטת פסחי אותה הכת שילשו וכן השניה וכן השלישית ואע"פ שלא אירע מעולם ששילשו לפי שהיו שם כהנים מרובין וזריזין במלאכתן: לא הגיעו לאהבתי. אפילו פעם ראשון: אלא שהכהנים מדיחין העזרה. שאמת המים מהלכת בעזרה וכשהן רוצין להדיח העזרה פוקקין את נקב יציאתה והמים פושטין והולכין על גדותיה ומדיחין את כל העזרה שרצפה של שיש היתה כולה ואחר כך פותחין הנקב והמים יוצאים ובערב הפסח מתוך שהדמים מרובים היו מדיחין אותה והכהנים היו מדיחין אותה בשבת שלא ברצון חכמים: מדם התערובת. המוטל על הרצפה וטעמא מפרש בגמרא: אונקליות. מסמרים שראשיהן כפופין למעלה קרוק"ש בלע"ז: בעמודין. אלו עמודין קטנים הרבה וקרויין ננסין כדאמרינן במס' תמיד (פ"ג משנה ה) דתנן בית המטבחיים היה לצפונו של מזבח ועליו שמונה עמודין וקרויין ננסין וקורות של ארז על גביהן ואונקליות של ברזל היו קבועין בהן וג' סדרים שבהן תולין ומפשיטין: וקבועין בעזרה במקום בית המטבחיים: חלקין. מחולקין מפוצלות קליפתן: שחל

תוספות

הא והא רבי שמעון. נראה לר"י דההיא קמייתא לא הוה מצי לאוקומי כרבנן משום דקתני בה אבל המולק את העוף בי"ד אינו עובר דולא כלום אמאי נקט עוף אי לאו דאתא למידק דווקא בי"ד אבל בחול המועד אפילו בעוף נמי מיחייב והיינו כר' שמעון ובקונטרס פי' לעיל טעם אחר אמאי נקט עוף:

ואיכא דלא מקיש. אלב לזבח וכוי דלא מקיש להקטרה לענין הכי מקיש דלא אמרינן אפילו אחד בסוף העולם דסברא הוא לאקושי להכי: **טעמא** שלא לשמו הא סתמא פטור ש"מ כו'. זאת גירסת רש"י ואין נראה לר"ת דהא איכא למידק מרישא איפכא וגרים ר"ת הכי לשמו אמאי פטור שלמים לשם פסח קשחיט ש"מ בעי עקירה פירוש דאי לא בעי עקירה אפילו שחט לשמו כשר דשלמים לשם פסח כשר דהא מכשיר לעיל ר' יהושע שוחט אחרים לשמו*: **קראו** את ההלל. פי' לוים דתניא בתוספתא ישראל שוחטין את פסחיהן ולוים קוראים את ההלל קשה לר"י דאמרינן בפ' אין נערכין בערכין (יא.) ובכילד מברכין (ברכות לה. ושם) אין אומרים שירה אלא על היין והכא חזינן דאיכא שירה בלא נסכים וכן היו *מקדשין העזרות בב' תודות ובשיר ואומר ר"י דה"פ אין אומרים שירה בשעת הקרבת קרבן אלא על היין דמשמח אלהים ואנשים דריש ליה ועיקר שתיה ושמחה היינו בשעת אכילה ודומיא דהכי נמי לגבוה בשעת הקרבת קרבן קאמר דאין אומר שירה אלא על היין אבל שלא בשעת הקרבה היו אומרים שירה שלא על היין בכמה דוכתי:

[שבועות יד. ע"ש]

[עי' תוס' ערכין יא. ד"ה אין]

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פ"א מהל' ק"פ הלכה ט:
לז ב שם הלכה יא:
לח ג שם הלכה יב:
לט ד שם הלכה יג:
מ ה שם הלכה יד:
מא ו שם הלכה טו:
מב ז שם הלכה יא:
מג ח שם הלכה טו:
מד ט שם הלכה יד

רבינו חננאל

והתם קתני המקטיר את האימורין עובר והמולק אינו עובר: קשיין אהדדי ופרקי' שתי הברייתות לר"ש הן הא דפטרה אמליקה בי"ד והכי קאמר ר' שמעון במתני' ושאר כל הזבחים בי"ד בין לשמן ובין שלא לשמן פטור וכיון דר' שמעון פוטר בשאר זבחים כ"ש אמליקה והא דמחייבת אמליקה בחולו של מועד דבההיא מחייב ר"ש במשנתנו [דתנן] ושאר כל הזבחים במועד בין לשמן ובין שלא לשמן [חייב] ומליקה כשחיטה חשיב לה' הקטרת אימורין יש תנא דמקיש הקטרה לשחיטה ומחייב ויש תנא דלא מקיש ותרווייהו אליבא דר"ש' ואמרינן מאי טעמא דר' שמעון די"ד מחייב השוחט את הפסח לבדו על החמץ ופוטר השוחט שאר הזבחים על החמץ ופוטר השוחט הפסח *לשמו ופשטא טעמא דר"ש משום דכתיבי תרי קראי לא תשחט ולא תזבח ובתרווייהו כתיב זבחי שמעי' מתרי זבחי דאינון זבחי וכיון דהוה ליה למכתב זבחיי דמשמע זבחים טובא ופלגינהו וכתב זבחי זבחי ש"מ כל היכא דאיכא זבח והוא זבח חג הבשר שעובר עליו קרינא ביה זבחי אזבח זה חייב ולא אשאר זבחים אבל במועד דליכא זבח חג הפסח קרינא זבחים וחייב אשאר זבחים ודיקי' מדקתני השוחט הפסח על החמץ במועד לשם שלמים חייב דוקא שעקר שם פסח מעליו וקראו שלמים מכלל דבשאר ימות השנה בעי עקירה ופרקי' לעולם אימא לך דלא בעי עקירה ומתני' כגון שהיו בעליו טמאי מתים ונדחו לפסח שני דסתמיה לשם פסח קאי: מתני' הפסח נשחט בשלש כתות שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל קהל ועדה וישראל:

*) ובמועד חייב אשאר זבחים

מסורת הש"ס

לקמן עג: חולין נ.
זבחים יד:
סוכה מו:
[זבחים לד: מנחות נט:]
שבת קכג:

שמות כג
שמות יב

עין משפט
נר מצוה

מה א שם הלכה יו:
מו ב שם הלכה ט:
מז ג שם הלכה י:
מח ד שם הלכה ו:
מט ה מיי' פ"ה מהל' תמידין הלכה ג':
נ ו מיי' פ"ה מהל' מעשה קרבנות הל' יג:
נא ז שם:

שחל להיות בשבת מניח ידו על כתף חבירו ויד חבירו על כתיפו ותולה ומפשיט קרעו והוציא את אימוריו נתנו במגים והקטירן על גבי המזבח *יצתה כת הראשונה וישבה לה בהר הבית שניה בחיל והשלישית במקומה עומדת חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן: **גמ'** א"ר יצחק *אין הפסח נשחט אלא בג' כתות של שלשים שלשים בני אדם מ"ט קהל ועדה וישראל מספקא לן אי בבת אחת אי בזה אחר זה הלכך בעינן שלש כתות של שלשים שלשים בני אדם דאי בבת אחת הא איכא ואי בזה אחר זה הא איכא הלכך בחמשין נמי סגיא דעיילי תלתין ועבדי עיילי עשרה ונפקי עשרה ועיילי עשרה ונפקי עשרה: נכנסה כת ראשונה וכו': איתמר אביי אמר ננעלו תנן רבא אמר נועלין תנן מאי בינייהו איכא בינייהו למסמך אניסא אביי אמר ננעלו תנן כמה דעיילו מעלו וסמכינן אניסא רבא אמר נועלין תנן ולא סמכינן אניסא והא דתנן *א"ר יהודה ח"ו שעקביא בן מהללאל נתנדה שאין עזרה ננעלת על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל אביי מתרץ לטעמיה ורבא מתרץ לטעמיה אביי מתרץ לטעמיה אין בעזרה בשעה שננעלה על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בןמהללאל רבא מתרץ לטעמיה אין בעזרה בשעה שנועלין אותה על כל ישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל תנו רבנן מעולם לא נתמעך אדם בעזרה חוץ מפסח אחד שהיה בימי הלל שנתמעך בו זקן אחד והיו קוראין אותו פסח מעוכין תנו רבנן *פעם אחת ביקש אגריפס המלך ליתן עיניו באוכלוסי ישראל אמר ליה לכהן גדול תן עיניך בפסחים נטל כוליא מכל אחד ונמצאו שם ששים ריבוא זוגי כליות כפלים כיוצאי מצרים חוץ מטמא ושהיה בדרך רחוקה ואין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם והיו קוראין אותו פסח מעובין נטל כוליא הא בעי אקטורה דהדר מקטיר להו והכתיב °והקטירו *שלא יערב חלביו של זה בזה דהדר מקטיר להו חדא חדא והתניא *°והקטירם שיהא כולו כאחד אלא תפיסה בעלמא דשקיל מינייהו עד דיהבין ליה מידי אחרינא: כהנים עומדין שורות וכו': מאי טעמא אילימא דילמא שקלי דדהבא ומעיילי דכספא הכא נמי דילמא שקלי בר מאתן ומעיילי בר מאה אלא דהכי שפיר טפי: ולא היו לבזיכין שוליים וכו': תנו רבנן כל הבזיכין שבמקדש לא היו להן שוליים חוץ מבזיכי לבונה של לחם הפנים שמא יניחום ויפרוס הלחם: שחט ישראל וקבל הכהן וכו': לא סגיא דלאו ישראל היא גופא קמ"ל דשחיטה בזר כשירה וקבל הכהן הא קמשמע לן *מקבלה ואילך מצות כהונה נותנו לחבירו שמעת מינה הולכה שלא ברגל הויא הולכה דילמא הוא *נייד פורתא ואלא מאי קמ"ל הא קמשמע לן °ברב עם הדרת מלך: קבל את המלא ומחזיר את הריקן וכו': אבל איפכא לא מסייע ליה לר"ש בן לקיש *דאמר ר"ש בן לקיש אין מעבירין על המצות: כהן הקרוב אצל המזבח וכו': מאן תנא פסח בזריקה א"ר חסדא ר' יוסי הגלילי היא דתניא *ר' יוסי הגלילי אומר °את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר דמו לא נאמר אלא דמם חלבו לא נאמר אלא חלבם למד על בכור ומעשר ופסח שהן טעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח מנלן דטעונין יסוד אמר רבי אלעזר אתיא זריקה זריקה מעולה כתיב הכא את דמם תזרוק על המזבח וכתיב התם °וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב מה עולה טעונה יסוד אף פסח נמי טעון יסוד ועולה

תורה אור

שחל להיות בשבת. ואינו יכול ליתן המקלות: ידו על כתף חבירו. ותולה אותו בגידי ארכובותיו בזרועו: במגים. קערה: וישבה לה בהר הבית. בשבת קאמר שלא היו יכולין להוליך פסחיהן לבתיהן: בחיל. לפני הסורג הוא בין הסורג לחומת עזרת נשים בתחלת עליית הה"ב: **גמ'** שלשים בכל כת וכת. קהל עשרה ועדה עשרה וישראל עשרה: מספקא ליה. דילמא בבת אחת טה לשוחטו ויהיו בה שלשים: או בזה אחר זה. שלש כתות של עשרה עשרה הלכך שלש כתות בעינן דילמא בזה אחר זה קאמר ושל שלשים בעינן דילמא בבת אחת קאמר ואינו יכול לשוחטו בפחות משלשים: בג' סגי. עיילי שלשים. ברישא ושוחטים פסחיהן ונפקי עשרה מינייהו ועיילי י' חדשים דאי בהדדי קאמר הא איכא ואי שלש כתות קאמר הא איכא: ננעלין תנן. מאליהן ומעשה נסים: סמכינן אניסא. וכל זמן שאין ננעלין מאליהן מניחין אותם ליכנס ולא חיישינן דלמא עיילי כולהו ואין כאן שלש כיתות: חס ושלום כו'. במסכת עדיות תנן ארבעה דברים העיד עקביא בן מהללאל כו' וקתני התם הוא היה אומר אין משקין לא את הגיורת ולא את המשוחררת אמרו לו מעשה בכרכמית שפחה שהיתה בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון אמר להם דוגמא השקוה דומין לה היו אותן שהשקוה ונידוהו אמר רבי יהודה חס ושלום שעקביא נתנדה שאין עזרה ננעלת כו' כשהיתה ננעלת על כל אדם בערבי פסחים שהקהל גדול ורב אין בהם אחד בחכמה וביראת חטא כעקביא: פסח מעוכין. על שם שנתמעך: פסח מעובין. על שם שהעם רב: והקטירו. משמע לבדן שלא יערב חלבים של קרבן זה בחלבים של קרבן אחר: שיהא כולו כאחד. כל האימורין של קרבן: תפיסה בעלמא. תופס כוליא ומראה לשליח והוא נותן פול או אבן כנגדה: מאי טעמא. שורה שכולה כסף כסף: אי נימא דילמא. כשהוא מחזיר הריקן ומקבל המלא זימנין דמחזיר ריקן של זהב ומקבל מלא של כסף והוה ליה מורידין בקודש: חוץ מבזיכי לבונה של לחם הפנים. שהיו מניחין אותן אצל הלחם על השולחן והתקינו להם מושב שוליים רחב כדי שלא ישמט על הלחם שאצלם ויפרסו דופנותיו שהיה עשוי דפנות כמין תיבה פרוצה משני רוחותיה: מקבלה ואילך כו'. דכתיב ושחט את בן הבקר והקריבו בני אהרן וגו' ואמר מר במסכת חגיגה (דף יא.) והקריבו זו קבלת הדם לימד על הקבלה שטעונה כהונה שמעת מינה הולכה שלא ברגל. כי הא הויא הולכה ופלוגתא היא בשילהי פרק קמא דזבחים (דף יד:) ארבע עבודות נאמרו בדם שחיטה וקבלה והולכה וזריקה קבלה והולכה מוהקריבו נפקי בשילהי פרק קמא דחגיגה ומאי אשמעינן מתניתין דאיכפל למיתני סדר הולכתן היאך אי לאו הא אתא לאשמעינן: ברב עם הדרת מלך. שהיו כולן עסוקין בעבודה: אבל איפכא. מחזיר את הריקן ברישא לא דמכי מוטיט ליה האי מיד בעי לקבולי דאין מעבירין על המצוה מאחר שבאת לידו: מאן תנא פסח בזריקה. למרחוק ולא בשפיכה בנחת מקריב הכלי לכותל המזבח דאיכא למאן דאמר בפרק בתרא (דף קכא.) פסח בשפיכה ורבי ישמעאל היא דמפיק ליה מודם וזבחיך ישפך במסכת זבחים *בפרק בית שמאי אין לך קרבן שצריך מתנה באצבע אלא חטאת בלבד אבל כל שאר קרבנות מתן דם על ידי זריקת כל הכלי: דמו לא נאמר. בבכור כתיב אך בכור שור וגו': אלא דמם • אלמא אתריני נמי מישתמעי לימד על הפסח ומעשר בהמה שלא מצינו להם מתן דמים בתורה אלא כאן וכתיב תזרק ולא כתיב תשפך: ועולה

אתיא זריקה זריקה מעולה. בפ' איזהו מקומן (זבחים נז.) פריך וניליף מעולה מה עולה שתים שהן ארבע אף פסח כו' ומשני אמר אביי למה לי למיכתב סביב בעולה סביב בחטאת הוו להו שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין וקשה לר"י דנהי דלא ילפינן משני כתובין הבאין כאחד במה מצינו מדלא כתב בחד מינייהו בכור ומעשר ופסח דאיכא גזירה שוה נילף שפיר מעולה דאין גזירה שוה למחצה ואומר ר"י דע"כ אשם וחטאת דכתיב בהו סביב דאמרינן התם דהוו שני כתובים ושלשה כתובים ילפינן בג"ש מעולה או עולה ילפא מינייהו והשתא אתי שפיר הא דמסיק הוו להו שני כתובים הבאין כאחד דלמעוטי דלא נילף בגזירה שוה אתו דדומיא דכתב בהו סביב קא ממעט דאית בהו גזירה שוה כדפרישי':
התולב

רבינו חננאל

אמר רבי יצחק אין הפסח נשחט אלא בשלש כתות של שלשים שלשים בני אדם. מאי טעמא מספקא לן אי כולהו קהל ועדה וישראל בבת אחת נכנסין או בזה אחר זה הלכך עיילי שלשים שלשים ואפי' [בחמשין נמי סגי] משכחת לה כגון דעיילי שלשים עברי עשרה ונפקי ועיילי עשרה אחריני ועברי נמי עשרה ונפקי ועיילי עשרה אחריני: יש מי ששונה ננעלו [דלתות העזרה] מעצמם בנס מן השמים ויש מי ששונה נועלין דלתות העזרה כלומר כיון שנתמלאת העזרה נועלין הדלתות דלא לידחקו אהדדי והא דתנן בעדיות [ח"ו] שעקביא בןמהללאל נתנדה שאין העזרה ננעלת על כל אדם בחכמ' וביראת' חטא כעקביא בן מהללאל (וכו') כל השיטות פשוטה היא: והכליות שלקח תפיסה בעלמא עד שיתנו לו דבר אחר כגון צרור או כיוצא בו לעמוד בחן על המנין: מדקתני שחט ישראל ש"מ כי. בא התנא להודיענו דשחיטה בזר כשרה: נותנים לחברו וחברו לחברו [ש"מ] הולכה שלא ברגל כשר' והא דנײדי פורתא ותו שמעי' מדקתני קבל המלא מקודם ואחר כך החזיר הריקן הא דאמר ריש לקיש אין מעבירין על המצות אלא מקדים מצוה דפגע ברישא ומיהא דקתני זרקו זריקה אחת כנגד היסוד ש"מ דמתני' רבי יוסי דאמר פסח [בזריקה ונפקא ליה מקרא דאת דמם תזרוק דפסח טעון] מתן דמים על המזבח:

עין משפט נר מצוה

נב א מיי' פ"ח מהל' שבת הלכה ז:

נג ב שם הלכה יא:

נד ג מיי' פכ"א מהל' שבת הלכה ג ו סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שכא סעיף יג ובי"מן שלו סעיף א ב:

נה ד מיי' פ"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה ד:

מסורת הש"ס

זבחים מ. ע"ש | [תוספתא פ"ד] | ב"ב פז: סנהדרין ק: קידושין פב: | שבת לה: | [זבחים לה: ודף פ ע"ב] | [שבת כ"ט ע"ג] | [תוס' כריתות פ"ב] כריתות ד: חולין עד: [זבחים לה:]

ויקרא ד | ויקרא יז

גמרא

ועולה גופה מנלן אמר קרא °אל יסוד מזבח העולה אלמא עולה טעונה יסוד: יצתה כת הראשונה וכו': תנא *היא נקראת כת עצלנית והא לא סגי דלאו הכי מאי הוי להו למיעבד אפ"ה איבעי להו לזרוזי נפשייהו כדתני'* רבי אומר אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי אשרי מי שאומנתו בסם אוי לו מי שאומנתו בורסי ואי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים אוי לו מי שבניו נקבות: כמעשהו בחול וכו': שלא ברצון מאן אמר רב חסדא שלא ברצון רבי אליעזר דאי רבנן הא אמרי שבות הוא ואין שבות במקדש מאי היא דתניא* אחד החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרות המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש בשוגג בשבת חייב חטאת הזיד ביום טוב לוקה את הארבעים דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות רב אשי אמר אפילו תימא שלא ברצון חכמים ורבי נתן היא דתניא רבי נתן אומר שבות צריכה התירו שבות שאינה צריכה לא התירו: רבי יהודה אומר כוס היה ממלא וכו': תניא* רבי יהודה אומר כוס היה ממלא מדם התערובות שאם ישפך דמו של אחד מהן נמצא זה מכשירו אמרו לו לרבי יהודה והלא לא נתקבל בכלי מנא ידעי אלא הכי קאמרי ליה שמא לא נתקבל בכלי אמר להן אף אני לא אמרתי אלא בנתקבל בכלי מנא ידע *כהנים זריזין הן אי זריזין אמאי משתפיך אגב זריזותייהו דעבדי משתפיך והלא דם התמצית מעורב בו רבי יהודה לטעמיה דאמר דם התמצית דם מעליא הוא דתניא* דם התמצית באזהרה רבי יהודה אומר בהיכרת *והאמר ר' אלעזר מודה ר' יהודה לענין כפרה שאינו מכפר שנא' °כי הדם הוא בנפש יכפר

דם

רש"י

ועולה גופה מנלן · שמתן דמה במקום שיש תחתיו יסוד למעוטי מזרח ודרום שאין תחתיו יסוד שאין מתחתיו לא במזרח אלא לצפון ואמה לדרום אלא מערב דהכי תנן (מדות פ"ג מ"א) אוכל במזרח אמה אחת ובדרום אמה אחת: אל יסוד מזבח העולה · גבי חטאת [נשיא] כתיב ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח העולה ואת דמו ישפך אל יסוד מזבח העולה. וה"ל למיכתב אל יסוד המזבח למה לי דכתיב מזבח העולה אלא הכי קאמר אל יסוד מזבח תעשה העולה: עצלנית · מפני שנתעצלה להיות אחרונה: והא לא סגי דלאו הכי · דמטה לשלש כתות: לזרוזי נפשייהו · להיות מן הראשונים: שלא ברצון רבי אליעזר · דאמר בעלמא גבי מכבד דהיינו דומיא דהדחה איכא חיוב חטאת הלכך במקדש נמי שבכבר נעשה צורך גבוה אסור: החולב · מושך החלב מן הבהמה: מחבץ · מעמיד החלב ועושה ממנו גבינה שקורין מטונ"ש: אחד זה ואחד זה · מכבד ומרבץ ורודה. אבל מאידך לא קאמרי דתולדות אב מלאכה נינהו כדאמרינן בפרק המצניע רבי אליעזר משום הכי מחייב חולב משום מפרק מגבן משום בונה מחבץ משום בורר בהמצניע ומכבד ומרבץ · מפרש התם משום אשווי גומות: ורודה · מדכתיב (שמואל א יד) ויטבול אותה ביערת הדבש: רב אשי אמר · לעולם רבנן דאמרי בעלמא נמי שבות הוא ומתני' כר' נתן דאמר שבות שאינה צריכה לא התירו במקדש: שאם נשפך דמו של אחד מהן · לארץ ולא נזרק ממנו למזבח: נמצא כוס זה מכשירו · שהרי מעורב בו מן הנשפך: שמא לא נתקבל בכלי · אותו שאתה רוצה להכשיר שמא לא נתקבל בכלי והוא לא מהניא ליה זריקה דתנן נשפך מצואר בהמה על הרצפה ואספו פסול בזבחים בפרק שני (דף טו:): אף אני לא אמרתי · שיועיל אלא כשנתקבל בכלי: ומנא ידע · רבי יהודה אם נתקבל בכלי והא חששא בעלמא הוא דקאמר שאם ישפך דמו וכיון דלתקוני ספיקי אתא היכי מיתקני בהכי שמא לא נתקבל: כהנים זריזין הן · וליכא למיחש שמא לא קיבלוהו לישנא אחרינא שמא לא נתקבל בכלי כל זה שאתה שואב מארץ ונמצאת זורק דם פסול אף אני לא אמרתי למלאות אלא ממקום שיודעין שנשפכו שם דמים שנתקבלו בכלי ואי משום דמיערב בהו מהאי דלא נתקבל כגון דם התמצית הא קא פריך ליה בסיפא ולשון עיקר: אי זריזין הן · היכן נשפכין הא זריזין הן וידעי: אגב זריזותייהו · שממהרים לרוץ ולקרב ולזרוק מישפיד מידייהו: והלא דם התמצית · של פסחים הרבה מעורב בו ואי נשפך דם של אחד פולו בטל במיעוטו ומה תועיל זריקה שהרי בטל: דם התמצית · של חולין ושל קדשים: באזהרה · בלאו ולא כרת דכתיב כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא וגו' עד כל אוכליו יכרת יצא דם התמצית שאינו דם הנפש ובמסכת כריתות מפרש טעמא חמשה לאוין כתיבי בדם ומייתיר חד לדם התמצית: לענין כפרה · שאינו ראוי לזריקה:

תוספות

החולב כגרוגרות · הקשה ה"ר אפרים דתנן בפ' המוציא (שבת עו:) דשיעור המוציא חלב כדי גמיאה ושיעורי שבת כן שוים לכל המלאכות הוצאה טחינה וקצירה ותירץ דסתם חלב כדי גמיאה שהוא שיעור גדול אבל הכא בחולב לגבינה דאחשובי אחשביה שיעורו כגרוגרות דזוטר אבל אי כדי גמיאה זוטר צריך לומר דסתם חלב לגבינה ולכך הכא שיעורו כגרוגרת והא דמיחייב בכדי גמיאה היינו במפרש בהדיא לאכילה ולשתיה דאי סתם חולב לאכילה ולשתיה ולא לגבינ' אפילו היה מפרש בהדיא לגבינה היה לו להתחייב בכדי גמיאה דזוטר הואיל וסתמו לאכול ולשתות כדאמרינן בסוף כלל גדול (שבת עו:) המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל חייב אף על גב דלגמל לא הוי שיעורא בהכי הואיל וסתמא לפרה מיחייב אשיעורא דפרה ויש מפרש דכשהחלב כבר בעין מיחייב בכדי גמיאה אבל חולב לא מיחייב אלא בכגרוגרת דאין אדם טורח לחלוב בפחות מגרוגרת וכי האי גוונא מפליג בהמוציא (שבת עט.) גבי עור לעשות קמיע*:

המכבד והמרבץ · ע"כ לאו פסיק רישיה הוא דבפסיק רישיה לא הוה שרי ר"ש לרבנן לכתחלה בשילהי המצניע (שבת צה.) ותימה לר"י דא"כ אמאי מחייב רבי אליעזר כיון דיכול להיות בלא גומות ודוחק לומר דפליגי אי הוי פסיק רישיה אי לא ונראה לר"י דבהא פליגי דר' אליעזר סבר סתם מכבד ומרבץ מתכוון להשוות גומות אף על פי שא"ל להשוות גומות מיחייב לרבי יהודה הואיל והשוה גומות לבסוף ורבנן סברי דאין מתכוון אלא לכבד ולרבץ בעלמא וליכא אלא שבות· תימה לר"י היכי מתוקמא מתניתין כרבי אליעזר והא בעזרה שהיה לה רצפת אבנים לא שייך בה אשווי גומות ואפילו לכתחלה שרי כדאמר בשילהי המצניע (גם זה שם) אמימר שרא זילחא במחוזא אע"ג דגזרינן בכמה מדליקין (שבת דף כט:) עיליתא דשיפא אטו עיליתא דעלמא מחוזא היתה כולה רצופה באבנים לא גזרינן אטו דעיר דעלמא ואור"י דבעזרה בין רובד לרובד היו גומות אי נמי דלרבי אליעזר דאיכא איסורא דאורייתא בכיבוד דעלמא גזרינן עזרה אטו כיבוד דעלמא דכמה שבות אסרו במקדש כפ' בתרא דעירובין (דף קב:) אבל לרבנן דאפילו בעלמא ליכא אלא איסורא דרבנן אין שבות כי האי במקדש כיון דליכא איסורא דאורייתא' בשום מקום· פסק בהלכות גדולות דכיבוד מותר כדאמרינן בהמצניע (דף צה.) גבי ריבוץ האידנא קיימא לן כרבי שמעון דשרי לרבן לכתחלה ואין נראה לר"י דהא מזיז עפר ממקומו אסרינן בכירה (שבת דף לט.) ובבילה (ד' ח·) ועוד בפרק כל הכלים (שבת דף קכד:) אמרינן אמר רבי (אליעזר) [נ"א אלעזר] אף מכבדות של תמרה מותר לטלטל ופריך אי מחמה לצל בהא לימא רבי (אליעזר) [אלעזר] כו' משמע דפשיטא דהוי מלאכתו לאיסור לכולי עלמא ואף על גב דריבוץ שרי לכתחלה לרבי שמעון בכיבוד אסור דמשוי ביה גומות יותר מריבוץ: שמא לא נתקבל בכלי · פי' בקונטרס ולא תועיל זריקה משום דנשפך מצואר בהמה וקשה לר"י דמ"מ יזרוק דתועיל זריקה לאותו שנשפך אחר שנתקבל ונראה לר"י דהכי פי' שמא לא נתקבל בכלי ואסור להעלות דם פסול על גבי המזבח כדמוכח בכמה דוכתי דדוקא אם עלו בדיעבד לא ירדו וקאמר אף אני לא אמרתי אלא בנתקבל דסמכינן אזריזות כהנים כדמסיק ודוקא מדם הראוי להתקבל פריך אבל דם התמצית כמים בעלמא חשיב כיון דאינו ראוי לכיסוי אינו אוסר להעלותו וכי פריך והלא דם התמצית מעורב בו ומבטיל ליה ברוב לא פריך מדם הראוי להתקבל ונשפך דעולין אין מבטלין זה את זה אפי' לרבנן כדאמר בהקומץ רבה (מנחות דף כב:):

אטו

רבינו חננאל

שהיו הכהנים מדיחין העזרה [בשבת] שלא ברצון חכמים · אמרי' מאן חכמים ר' אליעזר אבל חכ"א אין שבות במקדש אלא כל דבר שאיסורו משום שבות מותר הוא במקדש: והדחה מנא לן דמשום שבות היא מיהא החולב בהמ"ה והמגבן והמחבץ כגרוגרת המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש בשוגג בשבת חייב חטאת במזיד ביום טוב לוקה דברי ר"א וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינן אלא משום שבות · רב אשי אמר שלא ברצון רבי נתן דתני [שבות] שצריכה התירו שבות שאינה צריכה לא התירו וזה ההדחה אינה צורך עבודה במקדש: תניא רבי יהודה היה אומר כוס היה ממלא מדם התערובות שאם נשפך אחד מהן אחר שנתקבל בכלי זה מכשירו ואף על גב שדם התמצית מעורב בו אין דם התמצית מבטל דם הנפש ולא תימא דדם התמצית לר"י אינו דם אלא דם מעליא הוא דתנן דם התמצית באזהרת רבי יהודה אמר בכרת ואפילו הכי לענין כפרה [תורה] ר' יהודה כי דם הנפש בעינן שנאמר כי הדם הוא בנפש יכפר דם

כריתות כב:

גליון הש"ס

תוספות ד"ה המכבד מתכוון להשוות גומות אף על פי שא"ל וכו' לא זכיתי להבין דאם הוא מתכוון לשוויי א"כ צריך שיהי' כן ובעלמא מסכת מטין ואין צריך לגופו שמכוין לכו' חשוך הבית אבל לא בשביל הפתח וכן חופר גומא שמכוין לחפור לצורך העפר אבל לא להשתמש בגומא אבל הכא דשיווי הגומות הוא מעשה בנין ואם מתכוין להשוות גומות הוי מתכוין לגופו

דם שהנפש יוצאה בו מכפר דם שאין הנפש יוצאה בו אינו מכפר אלא ר' יהודה *לטעמיה *דאמר אין דם מבטל דם תניא *אמר להן ר' יהודה לחכמים לדבריכם למה פוקקין את העזרה אמרו לו שבח הוא לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם בדם והא קא חייץ לה הוא ואינו חוצץ כדתניא* °הדם והדיו והחלב והדבש יבשים חוצצין לחין אין חוצצין והא קמתווסי מאנייהו (*ותנן) °היו בגדיו מטושטשין ועבד עבודתו פסולה וכי תימא דמדלו להו למאנייהו והתניא* °מדו בד מדו כמדתו שלא יחסר ולא יותיר בהולכת איברין לכבש דלאו עבודה היא ולא °והא מדבעי כהונה עבודה היא דתניא* °והקריב הכהן את הכל המזבחה זו הולכת אברים לכבש אלא בהולכת עצים למערכה דלאו עבודה היא בהולכת אברים לכבש ובהולכת דם מיהא היכי אזלי דמסגי אאיצטבי: כיצד תולין ומפשיטין וכו' קרעו והוציאו את אמוריו נתנם במגים °להקטירם: אטו הוא גופיה הוה מקטר להו *אימא להקטירן ע"ג המזבח: יצתה כת ראשונה וכו': °תנא כל אחד ואחד נותן פסחו בעורו ומפשיל לאחוריו אמר רב עיליש טייעות:

הדרן עלך תמיד נשחט

אלו דברים בפסח דוחין את השבת °שחיטתו וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטרת חלביו אבל צלייתו והדחת קרביו אינן דוחין את השבת *הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו אין דוחין את השבת ר' אליעזר אומר דוחין *אמר ר"א והלא דין הוא *מה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת אלו שהן משום שבות לא ידחו את השבת א"ל רבי יהושע יום טוב יוכיח שהתירו בו משום מלאכה ואסור בו משום שבות א"ל ר"א מה זה יהושע מה ראיה רשות למצוה השיב רבי עקיבא ואמר הזאה תוכיח שהיא משום מצוה והיא משום שבות °ואינה דוחה את השבת אף אתה אל תתמה על אלו שאף על פי שהן משום מצוה והן משום שבות לא ידחו את השבת אמר לו רבי אליעזר ועליה אני דן ומה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת הזאה שהיא משום שבות אינו דין שדוחה את השבת

אמר

אטו במגגם גופיה מקטר ליה. רש"י מותקו משום דבמנחות לא פריך דתניא בכמה דוכתי ומקטירה בכלי שרת וכן מותקן בפ' שני שעירי (יומא סז:) ואין צריך להגיה הספרים דברים פר' שני דסוטה (ד' טו:) פריך גבי מנחות כי האי גוונא דקתני התם ומעלה ומקטירה בכלי שרת ופריך ובכלי שרת מקטר ליה אימא להקטירה ומשום דהתם פריך ומשני לא פריך לה במנחות והא דפריך הכא גבי אימורים אע"ג דכבר פריך בפרק שני שעירי (ד' סז:) משום דהתם בפרים והכא בכבשים ומיהו יש ספרים דגרסי בברייתא דסוטה מעלן ומקטירן בכלי שרת ומולחן ונותן ע"ג האשים ופריך מקטירן בכלי שרת ס"ד פי' וכי כמו שהוא בכלי שרת מקטירן והא לא מלחן ומשני להקטירן פירוש אחר מליחה ולפי זה יתכן פרש"י ור"ת מפרש דגבי מנחה לא שייך למיפרך דשייך למיתני ומקטירן בכלי שרת כיון שהיא כבר בכלי שרת שהיא נתונה שם להתקדש אבל נתנם במגגם משמע שבא לומר שבתוך המגגם מקטירם*: [ע"ע תוס' יומא סז: ד"ה אטו וכו' האריכו ביתר ביאור]

הדרן עלך תמיד נשחט

אלו דברים. זריקת דמו תנא אגב שחיטתו וקשה לר"י אמאי לא תני נמי הפשט עורו דדחי שבת כדתנן בפירקא דלעיל (ד' סה·) י"ד שחל להיות בשבת מניח ידו כו' ותולה ומפשיט ותירץ ר"י משום דהוי בכלל הקטר חלביו שאינו יכול להפשיט אלא עד החזה לרבי יוחנן בן ברוקה בפ' כל כתבי (שבת ד' קי:) ואפילו רבנן דפליגי עליה לא שרו להפשיט כדרכו אלא עד החזה והשאר מפשיט וחותך בחתיכות קטנות כדאמרינן התם *לא צריכא דשקיל לה בברזי:

מה

דם שהנפש יוצאה בו. דם קילוח שה' דמים הם בפרק דם שחיטה: אלא רבי יהודה לטעמיה דאמר אין דם מבטל דם. הלכך לא בטיל ההוא דאישתפיך ובכל פורתא דמטי מיניה למזבח זריקה היא ומיתכשר ומילתיה דרבי יהודה בזבחים בפרק כל הזבחים שנתערבו דקתני גבי דם זבחים דם שנתערב במים אם יש בו מראית דם כשר נתערב בדם בהמת חולין או בדם חיה רואין את הפסול כאילו היה מים ואם יש בכשר כדי להיות בהן מראית דם כשר ואם לאו פסול ר' יהודה אומר אין דם מבטל דם: תניא גרסינן: לדבריכם למה פוקקין. את נקב תומת העזרה שהדמים המתערבין באמה יוצאים בו לחוץ *והיו פוקקין אותו בכל ערבי פסחים בשלמא לדידי כדי שלא יצא כל דם הנשפך וכשיצא כום התערובות נמצא מכולם בתוכו ואם נשפך אחד מהן בלא זריקה נמצא זורק ממנו: והא קא הוי חציצה. בין רגליהן לרצפה דתנן בזבחים (ד' טו:) עומד על הכלי או על גבי רגל חבירו פסול דבעינן לעמוד לשרת ואין זה עמידה: חוצץ. לענין טבילה תנן: מיתווסי. מתלכלכין בדם: מדו. ולבש הכהן מדו בד: כמדתו. שוה לארץ: בהולכת אברים. דלאו עבודה· היו מגו מדלן להו ולקמיה פריך ושאר עבודות היכי עביד: זו הולכת אברים· דגבייהו כתיב האי קרא והקרב והכרעים וגו': דמסגו אאיצטבי. איצטבאות של בנין היו שם והרי הן כרצפה: והקטירן סלקא דעתך הוא גופיה מקטר להו. בתמיה והא זר הוא דבזר קיימינן כדתני· נותן על כתיפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט והכהנים לא היו מפשיטין קדשים קלים דמה לי ולהן ואפילו הפשט וניתוח של עולה שהוא מצוה כשר בזר כדאמרינן בשילהי פרק ב' דיומא (ד' כו:) ואית דמפרשי אטו במגם גופיה מקטר להו ולאו מילתא היא דודאי אורחיה למתני הקטרה בכלי שרת: להקטירן· נותנן במגם עד שיבוא הראוי להקטירן ויקטירם: כל אחד ואחד. כשהיו הולכין לבתיהם היה נותן פסחו בעורו ומפשילו לאחוריו: אמר רב עיליש· שם חכם: טייעות. דרך סוחרים ישמעאלים הוא זה:

הדרן עלך תמיד נשחט

אלו דברים דוחין את השבת. לקמיה בגמרא מפרש מנא לן: שחיטתו וזריקת דמו. אי אפשר אלא ביום דכתיב (ויקרא ז) ביום צוותו להקריב את קרבניהם ביום ולא בלילה: מיחוי קרביו. מפרש בגמ' וטעמא שלא יסריחו: צלייתו והדחת קרביו אין דוחין. דאפשר משתחשך: הרכבתו. על כתף האדם להביאו לעזרה דרך רשות הרבים אע"פ שאינו אלא איסור שבות דרבנן דקי"ל חי נושא את עצמו אין דוחה דה"ל למיעבד מאתמול וכן הבאתו מחוץ לתחום: וחתיכת יבלתו. ורוא"ה בלע"ז וחותכה בצפרניו או בשיניו אינה אלא שבות דמלאכה כלאחר יד היא: שחיטה שהיא. אסורה בחולין בשבת משום איסור מלאכה גמורה שהרי באבות מלאכות היא מצויה ואעפ"כ דוחה את השבת בפסח: לא ידחו· בתמיה: י"ט יוכיח שהתירו בו. שחיטה ובשול שהוא אב מלאכה ומותרין להדיוט ואסרו בו להביא דבר מחוץ לתחום ולאכלו הואיל והוה אפשר לן מאתמול ואע"ג דתחומין דרבנן: מה ראיה רשות למצוה. אכילת הדיוט רשות היא וצרך גבוה מצוה היא ואם העמידו חכמים איסור שבות שלהן במקום רשות יעמידוהו אף במקום מצוה בתמיה: הזאה תוכיח שהיא מצוה. בטמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב פסח שאם לא יזה לא יעשה פסחו ואפ"ה אינה דוחה *דהכי שמעינן ליה לרבי עקיבא דלא דחיא והזאה שבות הוא דמאי מלאכה היא אלא מתחזי כמתקן גברא: ועליה אני דן. וגם על ההזאה אני חולק ואומר שתדחה ולא שעכבהו מפסח ומקל וחומר זה עצמו:

אמר

עין משפט
נר מצוה

נו א מיי' פ"ב מהל' ביאות הלכה ג סמג לאוין קיא טוש"ע י"ד ס' קלא סעיף טו:

נז ב מיי' פ"ח מהל' כלי המקדש הל' ד:

נח ג מיי' פ"א מהל' פסולי מוקדשין הלכה כב:

זבחים עח: [מנחות כב: חולין פז:]

נט ד מיי' פ"א מהל' ק"פ הל' ו:

א ה מיי' פ"א מהל' ק"פ הלכה יח סמג עשין רכג:

שבת קכ: זבחים לה: מנחות כא·

[נ"ל ותניא]

ב ו מיי' פ"ו שם הל' ו:

רבינו חננאל

שהנפש יוצא בו הוא מכפר: ואסיקנא דדם לח אינו חוצץ דתניא הדם והדבש והחלב יבשים חוצצין לחין אין חוצצין והנה כיון שהוא זה הדם לח אין חוצץ ברגליהן [ומקשינן] הלא מטנפי מן הדם בגדי הכהנים ואמרינן דמדלו להו פי' שהיו מגביהין בגדיהם מעט שלא ימנפו מן הדם איני והתניא מדו בד כמדתו שלא יחסר ולא יותיר ושנינן לא היו מגביהין בגדיהם [אלא] בהולכת אברים לכבש דלאו עבודה היא כו' ואסיקנא בהולכת אברים והולכת דם היו מהלכין על האצטבאות: כיצד תולין ומפשיטין אונקלאות של ברזל כו' פי' מגים כמין קערה שנותן בה החלבים כדמתרגמינן קערה מגיסתא· תאנא כל אחד נותן פסחו בעורו ומפשילו לאחוריו אמר רב עיליש (כוית) [טייעות]:

הדרן עלך תמיד נשחט

אלו דברים בפסח דוחין את השבת שחיטה וזריקה ומחוי קרביו והקטרת חלביו צלייתו והדחת קרביו כו' פי' מיחוי קרביו היא שירקא דמעייא והוא כמו שומן דק שדומה למוח וקרוב להיות רעי· על זה השומן שדומה נקרא מיחוי קרביו:

מסורת
הש"ס

[זבחים לה: נדה סא:]

פי' ברש"ל כ"א

זבחים יח· [לה:]

[יומא כג:]

זבחים [ד·] יד: כד: חגיגה יא· מנחות י· [יומא כו· ערכין קד·]

סוטה טו· יומא סז

[לקמן סט: ערכין קג·]

[ע' תוס' לקמן סח: ד"ה ומה שחיטה]

גליון
הש"ס

גמ' במגים להקטירם· נ"ל והקטירן·

דהכי שמעינן ליה ר"ע כצ"ל רש"א

רש״י

אמר לו רבי עקיבא או חילוף · או אני אחליף הדין דפשיטא לי דהזאה מעכבא וילפינן בקל וחומר מינה לשחיטה שתעכב : במועדו · ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו : הבא לי מועד לאלו · שיהא זמן קבוע להן כמה שקבוע לשחיטה הילכך כיון דלא קביע להו זימנא ומצי למיעבד להו מאתמול לא דמו והזאה נמי לאו מגופיה דפסח היא ולא כתיב בה מועד : **גמ׳** הלכה זו · שפסח דוחה שבת : בני בתירה · נשיאים היו : אמר להן · הלל : וכי פסח אחד יש לנו שדוחה את השבת והלא יותר ממאתים פסחים יש לנו שדוחין את השבת · כלומר יותר ממאתים קרבנו׳ יש שדוחין שבת בשנה חמשים שבתות השנה בכל שבת ושבת ארבעה כבשים שנים לתמידים ושנים למוספין הרי מאתים לבד שבת שבתוך פסח ובתוך החג שקריבין בהן מוספי היום שבעת עולים בפסח וארבעה עשר לחג : מה מועדו הנאמר בתמיד · ולקמיה פריך תמיד גופיה מנא להו : והיה יושב ודורש · כדרך שהנשיא עושה : מקנטרן · לשון קיטה ועלבון קונט״כדיר בלע״ז : מ״ה. הבאת סכין אינה דוחה דהא אפשר למיעבד מאתמול ומה יעשה: שמעתי ושכחתי. לקמן מפרש טעמא : בני נביאים הן · ותראו מה יעשו : למחר · בארבעה עשר בשבת : שפסחו טלה תחב לו בצמרו · את הסכין : ומי שפסחו גדי · שאין לו צמר אלא שיער שאין יכול לתוחבו בצמרו תחב לו בין קרניו ואין זה משאוי לעבור עליו משום שביתת בהמתו דלאו אורחיה בכי האי מלאכה ובענין זה הביאו סכיניהן : ראה · הלל זה המעשה שעשו : ונזכר הלכה · כך שמעתי : כך מקובלני· שכך הלכה כמו שעשו אלו : פסח נמי כתיב ביה במועדו · ולא שמעת לי׳ מיניה ומתמיד ילפת ליה אלא על כרחיך מדבעית למילף מתמיד לא משתמע להו דחיית שבת דאמרי במועדו דקאמר בזמן התירא קאמר הכא בתמיד נמי לא משמע להו ומנא ליה : אלא אמר קרא · במוספין עולת שבת בשבתו על עולת התמיד לבד מעולת התמיד אלמא תמיד נמי דחי : אמר מר ועוד קל וחומר כו׳ ופרכוה · מהא פירכא שכן כליל שכן תדיר : וכי מאחר דגמיר · מרבותיו שגזירה שוה זו לכך באה דקיימא לן אין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן נתקבלה ובאה מסיני דדילמא קרא למילתא אחריתי אתא וכיון דהוא כך קיבל הרי הוא כמו שנכתב בגופו בפירוש ולמה ליה קל וחומר שהוא דבר סברא מדעתו ומלבו : הכי קאמר נהי דגזירה שוה לא גמריתו · מרבותיכם גזירה שוה צריכא רב דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן למדה מרבו אלא קל וחומר כו׳ : אמרו לו קל וחומר · דלית ביה לא דיינינן דפריכא הוא כדאמרן שכן תדיר : והא

גמרא

*אמר לו רבי עקיבא או חלוף מה אם הזאה שהיא משום שבות אינה דוחה את השבת שחיטה שהיא משום מלאכה אינו דין שלא תדחה את השבת אמר לו ר׳ אליעזר עקיבא עקרת מה שכתוב בתורה °במועדו בין בחול בין בשבת אמר לו רבי הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה *כלל *אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת שחיטה שאי אפשר לעשותה מע״ש דוחה את השבת : **גמ׳** תנו רבנן הלכה זו נתעלמה מבני בתירא *פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו אמרו כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו אמרו להם אדם אחד יש שעלה מבבל והלל הבבלי שמו ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון ויודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו שלחו וקראו לו אמרו לו כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו אמר להם וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת אמרו לו מנין לך אמר להם נאמר מועדו בפסח ונאמר °מועדו בתמיד מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת אף מועדו האמור בפסח דוחה את השבת ועוד ק״ו הוא ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת פסח שענוש כרת אינו דין שדוחה את השבת *מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם והיה (א) דורש כל היום כולו בהלכות הפסח התחיל מקנטרן בדברים אמר להן מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם עצלות שהיתה בכם שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון אמרו לו ר׳ שכח ולא הביא סכין מע״ש מהו אמר להן הלכה זו שמעתי ושכחתי אלא הנח להן לישראל אם אין נביאים הן בני נביאים הן למחר מי שפסחו טלה תוחבו בצמרו מי שפסחו גדי תוחבו בין קרניו *ראה מעשה ונזכר הלכה ואמר *כך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון אמר מר נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת אף מועדו האמור בפסח דוחה שבת ותמיד גופיה מנלן דדחי שבת אילימא משום דכתיב ביה במועדו פסח נמי הא כתיב ביה מועדו אלא מועדו לא משמע ליה הכא נמי מועדו לא משמע ליה אלא אמר קרא °עולת שבת בשבתו על עולת התמיד מכלל [עולה] דתמיד קרבה בשבת אמר מר ועוד ק״ו ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת פסח שענוש כרת אינו דין שדוחה את השבת איכא למיפרך מה לתמיד שכן תדיר וכליל ק״ו אמר להו ברישא ופרכוה והדר אמר להו גזירה שוה וכי מאחר דגמר גזירה שוה ק״ו למה לי אלא לדידהו קאמר להו בשלמא גזירה שוה לא גמריתו *דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא ק״ו דאדם דן מעצמו איבעי לכו למידן אמרו ליה קל וחומר פריכא הוא : אמר מר למחר מי שפסחו טלה תוחב לו בצמרו גדי תוחב לו בין קרניו והא

תוספות

מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת . ולקמן יליף מעל עולת התמיד תימא דבשמעתין לא דריש ממשמעות דמועדו וכן הא דפסח דחי טומאה ילפינן לקמן מאיש איש נדחה ואין ציבור נדחין ובתמיד ילפינן מג״ש דמועדו מועדו ובפרק כיצד צולין (לקמן דף עז·) משמע דדריש לה ממשמעות דמועדו דתניא וידבר משה את מועדי ה׳ מה ת״ל לפי שלא מצינו בכל התורה שנאמר בהן מועדו אלא בפסח ותמיד מועדו אפי׳ בשבת מועדו אפילו בטומאה שאר קרבנות מנין תלמוד לומר מועדי ה׳ ומשמע דממשמעות׳ דמועדו דריש. ועוד דקאמר התם וצריכי דאי כתב רחמנא תמיד שכן תדיר וכליל אבל פסח לא ואי כתיב פסח שכן כרת ואי מגזירה שוה ילפינן מה צריך לצריכותא הא איצטריך מועדו דתמיד משום טומאה ודפסח משום שבת אלא ודאי ממשמעותא דמועדו דריש וע״כ תנאי היא ועוד בפ׳ ר׳ ישמעאל במנחות (דף עב·) דריש *שתי הלחם דדחו שבת מתקריב תקריב אפילו בשבת ואפילו בטומאה ולפי שמעתין מצי למילף בג״ש דמועדו מפסח ותמיד או ממשמעותא כמו בכיצד צולין (לקמן דף עז·) :

תוחב לו בצמרו · וא״ת *והא בעי כלי שרת כדילפינן בפ׳ דם חטאת (זבחים דף צז:) ויקח את המאכלת ויש לומר שהקדישום השתא משמע בשמעתין דיש איסור רשות הרבים בירושלים וקשה דאמרינן בפ׳ קמא דעירובין (דף ו:) ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עלי׳ משום רשות הרבים ולאו דוקא ננעלות אלא ראויות לנעול כדמסיק התם ותירץ ר״י דהכא לאחר שנפרצו בה פרצות וכי האי גוונא משני בפרק בתרא דעירובין (דף קא·) אמילתא אחריתי* :

מה לתמיד שכן תדיר · ותימה ונילף מבינייהו דתמיד ומילה או משתי הלחם (*גרידא) דדחו שבת: והא

ב א מיי׳ פ״א מהלכות קרבן פסח הל׳ יח׳ :

ג״ז מז:

במדבר ט

לקמן סט: [שבת קל. יבמות יד. מנחות עב. נו.]

[עי׳ פרש״י לקמן סט: ד״ה כלל]

[תוספתא פ״ד]

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ והיה יושב ודורש כל היום :

הלי דרשה אקרית העומר קאי ע״ש

[עי׳ תוס׳ זבחים מז. ד״ה אימא ותוס׳ חולין ב. ד״ה כגון]

שם כח

ב״מ פה.

[וע״ע תוס׳ ב״מ נג: ד״ה דנפול]

[משתי הלחם וחד מהנך כצ״ל רש״א]

[סנהד׳ פב.]

שם

[נדה יט:]

רבינו חננאל

ת״ר הלכה זו נתעלמה מבני בתירא פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת אמרו לו להלל הזקן פסח דוחה את השבת או לא אמר להו וכי פסח אחד יש לנו שדוחה את השבת והלא יותר ממאתים פסחים דוחין את השבת כו׳ ירושלמי אית תנא תני מאה פסחים [אית תנא תני מאתים] אית תנא תני שלש מאות מאן דתני מאה תמידין [של] שבת מאן דתני מאתים תמידין ומוספין של שבתות מאן דתני ג׳ מאות מוסף של ראשי חדשים ושל ימים טובים וכו׳ : אמר מר נאמר במועדו בפסח ונאמר במועדו בתמיד מה זו דוחה שבת דכתיב עולת שבת בשבתו על עולת התמיד אף פסח דוחה שבת וכו׳ ועיד קל וחומר וכו׳ הכי קאמר להו נהי גזרה שוה לא גמיר לכו דאין אדם דן גזרה שוה מעצמו אא״כ [קבל] קבלה מאבותיו אבל היה לכם לדון קל וחומר מעצמו אמרו [לו] ק״ו איכא למיפרך מה לתמיד שכן כליל שכן תדיר . מינוהו נשיא עליהן התחיל לקנתרן ומפני שנתיהר נתעלמה ממנו הלכה מכאן אמר רב שכל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו מהלל ואם נביא

ג א מיי' שם:

ד ב מיי' פכ"ג מהלכות שבת הלכה יד סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סימן שלה סעיף ד וסימן תקכ"ד סעיף א:

ה ג מיי' שם הלכה יד ופ"א מהלכות ק"פ הלכה יט סמג עשין רגג:

ו ד מיי' פ"ב מהלכות דעות הלכה ג:

ז ה מיי' פ"א מהלכות תמידין הלכה ו:

והא קא עביד עבודה בקדשים *כהלל דתניא *אמרו עליו על הלל מימיו לא מעל אדם בעולתו אלא מביאה חולין לעזרה ומקדישה וסומך ידו עליה ושוחטה פסח בשבת היכי מצי מקדיש ליה *והתנן אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין ואין מגביהין תרומה ומעשרות כל אלו ביום טוב אמרו קל וחומר בשבת הני מילי בחובות שאין קבוע להן זמן אבל בחובות שקבוע להן זמן מקדישין *דאמר רבי יוחנן מקדיש אדם את פסחו בשבת וחגיגתו ביו"ט והלא מחמר מחמר כלאחר יד מחמר כלאחר יד נמי נהי דאיסורא דאורייתא ליכא איסורא מדרבנן מיהא איכא היינו דקא בעי מיניה דבר שיש לו היתר מן התורה ודבר שבות עומד לפניו לעקרו כלאחר יד במקום מצוה מאי אמר להן הלכה זו שמעתי ושכחתי אלא הניחו להן לישראל אם אין נביאים הן בני נביאים הן: אמר רב יהודה אמר רב כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו מהלל דאמר מר התחיל מקנטרן בדברים וקאמר להו הלכה זו שמעתי ושכחתי אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו מדבורה דכתיב °חדלו פרזון בישראל חדלו עד שקמתי דבורה שקמתי אם בישראל וגו' וכתיב °עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר וגו' ר"ל אמר כל אדם שכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו *ממשה דכתיב °ויקצוף משה על פקודי החיל וגו' וכתיב °ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חוקת התורה אשר צוה ה' את משה וגו' מכלל דמשה איעלם מיניה אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו מאלישע דכתיב °לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך וגו' וכתיב °ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' וגו' אמר רבי מני בר פטיש כל שכועס אפילו פוסקין עליו גדולה מן השמים מורידין אותו מנלן מאליאב שנאמר °ויחר אף אליאב בדוד ויאמר למה [זה] ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר אני ידעתי את זדונך ואת רוע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדת וכי אזל שמואל למשחינהו בכלהו כתיב °לא בזה בחר ה' ובאליאב כתיב °ויאמר ה' אל שמואל אל תביט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו מכלל דהוה רחים ליה עד האידנא: אשכחן תמיד ופסח דדחו שבת דדחו טומאה מנא לן אמרי כי היכי דיליף פסח מתמיד לענין שבת הכי נמי יליף תמיד מפסח לענין טומאה ופסח גופיה מנא לן אמר רבי יוחנן דאמר קרא °איש איש כי יהיה טמא לנפש *איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נדחין לפסח שני אלא עבדי בטומאה אמר ליה ר"ש בן לקיש לרבי יוחנן איכא איש נדחה לפסח שני ציבור לית להו תקנתא לא בפסח ראשון ולא בפסח שני אלא אמר רבי שמעון בן לקיש מהכא °וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש יאמר טמאי מתים ואל יאמר זבין ומצורעין ואני אומר אם טמאי מתים משתלחין זבין ומצורעין לא כל שכן אלא

ביצה לו: · [דף קנג:] · שבת קמח: · שופטים ה · שם · [נ"ג ליש] · [אדר"נ פ"א] · במדבר לא · שם · מלכים ב ג · שם · שמואל א יז · שם טז · במדבר ט · [חולין כט.] · במדבר ה

רש"י

והא עביד מלאכה בקדשים · ועובר משום לא תעבוד בבכור (דברים טו): דעבדי כהלל · דלא מקדשי לקרבנן עד דמייתי להו לעזרה: לא מעל · שלא היה שהות בין הקדישה לשחיטה שיבא בה לידי מעילה: דתנן לא מקדישין וכו' · במסכת ביצה והיאך הקדישו פסחיהן אלו בשבת: הני מילי · דאין מקדישין: חובות הקבוע להן זמן · לבו ביום שפיר דמי דהואיל ונשחטין היום יכול להקדישן היום: פסחו · ליכא למימר ביום טוב דאין פסח קרב ביום טוב וחגיגה ליכא למימר בשבת: מחמר לא קרי אלא בבהמה הנושאת משוי והוא מנהיגה קרי לי' מחמר ומוזהר עליו בפ' מי שהחשיך*: כלאחר יד · שאין דרך טלה לשאת משוי: שיש לו היתר מן התורה · כגון זה שאינו מחמר גמור אלא כלאחר יד ואין כאן אלא שבות ואפילו שבות דידיה לא חמיר כשאר שבות דכל כלאחר יד לא שכיחא: במקום מצוה · כי האי גוונא דמעכב מפסח: עד שקמתי דבורה · יוהרא שהיתה משפלת המנהיגים שלפניה ומתפארת לעצמה: עורי עורי דבורה. שנשתתקה מחמת סילוק נבואתה: קחו לי מנגן · להעביר כעסו שכעס על יהורם: ותהי עליו יד · מכלל דאסתלק: לא בחר · משמע מעולם אבל מאסתיהו משמע השתא מאסתיהו מפני שהוא רגזן מאסו מכלל שמתחלה נבחר ואע"ג דהאי מעשה דמשיחה קדים לרגזנות מיהו לא מצינו בו דופי אלא זה בלבד ומפני שגלוי לפניו שהוא רגזן מאסו: דדחו טומאה מנא לן · הואיל ומועדו לא משמע (להו) מנא לן דדחו ואנן קיימא לן דדחו טומאה בכילד צולין (דף עו:): פסח אקרי קרבן ציבור דאתי בכנופיא באידך פירקין (דף עו:): זבין ומצורעין · חמורין מטמאי מתים שהרי טומאה יוצאה עליהן מגופן אלא על כרחך כי איצטריך זב ומצורע להיכא דאין טמא מת משתלח איצטריך: אלמא

תוספות

והא קא עביד עבודה בקדשים כהלל · בירושלמי מפרש בענין אחר דכל עבודה של צורך הקרבן אין בו מעילה ויליף מפרה כי היכי דלא חשיב עבודה מידי דלצרכה לפסלה ה"נ לא חשיב עבודה להתחייב במעילה ומייתי הא דתנן במסכת פרה (פ"ב מ"ג) רכב עליה ותלה בזנבה ועבר בה את הנהר קיפל עליה את המוסרה נתן טליתו עליה פסולה אבל קשרה במוסרה עשה לה סנדל בשביל שלא תחליק פירס טליתו עליה מפני הזבובים כשירה זה הכלל כל שהוא לצרכה כשירה: מביאה כשהיא חולין לעזרה. בפ' המוכר את הספינה (ב"ב דף פא:) גבי קונה שתי אילנות פריך ליחוש דילמא לאו בכורים נינהו וקא מעייל חולין לעזרה ובהזרוע (חולין דף קל·) נמי דקאמר טעמא דכ' רחמנא זה הא לאו הכי ה"א חולין חייבין בחזה ושוק הא בעי תנופה והיכי ליעבד ליניפינהו לפני ה' כתיב ואי מגוואי קא מעייל חולין לעזרה התם ודאי אסור שעושה בהן תנופה כדרך שעושה בקרבן אבל הכא שמכניס טלה חולין בעזרה ואינו עושה שום דבר שעושה בקרבנות שריא' כמקרי' חולין לגבוה שרי כדאשכחן בהקומץ רבה (מנחות דכ"א:*) שהיו אוכלי' חולין בעזרה כדי לאכול מנחות על השבע: מחמר כלאחר יד הוא · פי"מ לשנויי כשהוא מהלך מניחו עליו וכשהוא עומד נוטלו אימנו דכי האי גוונא שרי בריש מי שהחשיך (שבת ד' קנג·): כלאחר יד נמי אסור מדרבנן · הוי מצי למיפרך הלא משמש בבעלי חיים דאסור מדרבנן: הנח להו לישראל · ואם תאמר והא במתניתין אסר שבות דרבנן כיון דאפשר לעשות מערב שבת ויש לומר שבות בהמתו קיל משבות עצמו: ואין ציבור נדחין · תימה דהכא לא ממעטינן מאיש אלא רוב ישראל ובפ"ק דסנהדרין (דף יז:) דרשינן והוצאת את האיש ההוא איש ולא אשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך ואיכא דממעט התם שבט וי"ל דשאני התם דמצינו שחלק בעיר הנדחת א"כ טובא איש ואשה כתיבי התם*: אלא אמר ריש לקיש וישלחו מן המחנה · תימה לרשב"א לדריש לקיש הניחא לרבי יהודה אלא לרבי שמעון דאמר לקמן דלהכי כתב רחמנא טמא מת זב ומצורע לפי שחלוקים בשילוח מחנות פסח דדחי טומאה מנא ליה:

הכתוב

[ועי' תוס' ביצה כ: ד"ה והביא ותוס' ב"ב פא: ד"ה ודילמא ותוספות מנחות כא: ד"ה חולין ודף פ: ד"ה וכי ותוס' חולין קל: ד"ה אי ותוס' תמורה כג. ד"ה אוכלין]

[וע"ע תוס' חולין כט. ד"ה איש]

גליון הש"ס

גמ' דכתיב ויקצוף משה. עי' תשובת פנים מאירות ח"ב סימן כ"ע:

רבינו חננאל

נביא נבואתו מסתלקת ממנו מדבורה דכתיב חדלו פרזון בישראל חדלו עד שקמתי דבורה שקמתי אם וגו' וכתיב עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר וגו': אמר ר"ש בן לקיש כל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו ממשה דכתיב ויקצוף משה על פקודי החיל וגו' וכתיב ויאמר אלעזר [הכהן] וגו' מכלל דאיעלם ממשה רבינו. אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו מאלישע דכתיב לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך וגו' וכתיב ועתה קחו לי מנגן וגו' מכלל שנסתלקה הנבואה מעליו וכן הכועס אפי' [אם] פסקו לו גדולה מן השמים מורידין אותו ממנו מאליאב אחי דוד שנאמר ויחר אף אליאב בדוד וגו': תניא אמר להם מקובל אני מרבותי שהפסח דוחה השבת ולא פסח ראשון אלא אפילו פסח שני ולא פסח צבור אלא אפילו פסח יחיד אמרו לו מה יהא על העם ששכחו להביא סכינים מאתמול לשחוט פסחיהם כו' וסליקא כיון דפסח דוחה הקבוע להם זמן הוא שרי להקדיש ולהקריב בשבת לפיכך מי שהיה פסחו טלה תחב הסכין בצמרו ומי שהיה פסחו גדי תחב הסכין בין קרניו והביאום לעזרה ומקשינן והא עבדין עבודה בקדשים ופרקי' קודם שהקדישום הביאום לעזרה ואח"כ הקדישום שלא יתיראו כעושי מלאכה בקדשים ואע"ג שנראין כמחמר אחר בהמתו בשבת הא אפיקנא כלאחר יד הוא שהוא שלא כדרך המחמרין שכל העושה בשבת דבר שאינו כדרך מלאכה כמחמר כלאחר יד מקרי ופטור כדתנן המוציא לאחר ידו או ברגלו כו' ואע"פ שמן התורה פטור מדרבנן אסור הוא. והכי קא מיבעיא להו לבני בתירא ושאלו מהלל דבר המותר מן התורה ודבר שבות כלאחר יד עומד בפניו לעכבו במקום מצוה שרי או לא אמר להם הניחו להן לישראל אם אין נביאים הם בני נביאים הם נתברר כי התמיד והפסח מן התורה דחו שבת אבל דדחו טומאה מנא לן אמרינן יליף תמיד מפסח פסח גופיה דדחי טומאה מנא לן אמר ר' יוחנן פסח משום דכתיב איש איש כי יהיה טמא לנפש וגו' איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחין לפסח שני אלא עושין בטומאה ודחה ר"ל להא דר"י ואמר הוא מהכא וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וגו'

אלא יש לך שעה שזבין ומצורעין משתלחין ואין טמאי מתים משתלחין ואיזה זה פסח הבא בטומאה אמר אביי אי הכי לימא נמי יאמר זב וטמאי מתים ואל יאמר מצורע ואני אומר זב משתלח מצורע לא כ"ש אלא יש לך שעה שמצורעין משתלחין ואין זבין וטמאי מתים משתלחין ואיזה זה פסח הבא בטומאה וכי תימא הכי נמי והתנן *פסח הבא בטומאה לא יאכלו ממנו זבים וזבות נדות ויולדות ואם אכלו פטורין אלא אמר אביי לעולם מקרא קמא אם כן ניכתוב רחמנא איש איש כי יהיה טמא לנפש למה לי וכי תימא האי לנפש להכי הוא דאתא הטמא מת הוא דנדחה לפסח שני אבל שאר טמאין לא *והתניא יכול לא יהו עושין פסח שני אלא טמאי מתים ושהיה בדרך רחוקה זבין ומצורעין ובועלי נדות מניין ת"ל איש איש לנפש דכתב רחמנא למה לי אלא הכי קאמר איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נדחין לפסח שני אלא עבדי בטומאה וכי עבדי ציבור בטומאה בטמא מת אבל שאר טומאה לא עבדי אמר רב חסדא מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו פטור שנאמר °בדד ישב מחוץ למחנה מושבו [ויקרא יג] בדד ישב לבדו ישב מחוץ למחנה מושבו הכתוב נתקו לעשה איתיביה *מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו בארבעים זבין וזבות שנכנסו לפנים ממחיצתן בארבעים *ג וטמא מת מותר ליכנס למחנה לויה ולא טמא מת בלבד אמרו אלא אפילו מת עצמו שנאמר °ויקח משה את עצמות יוסף עמו [שמות יג] במחיצתו תנאי היא דתניא בדד ישב לבדו *ישב שלא יהו טמאין אחרים יושבין עמו יכול יהו זבין וטמאי מתים משתלחין למחנה אחת תלמוד לומר °ולא יטמאו את מחניהם [במדבר ה] *ג ליתן מחנה לזה ומחנה לזה דברי רבי יהודה ר"ש אומר אינו צריך הרי הוא אומר °וישלחו [שם] מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש (א)יאמר טמאי מת ואל יאמר טמאי זב ואני אומר טמאי מתים משתלחין זבין לא כ"ש למה נאמר זב ליתן לו מחנה שניה ויאמר זב ואל יאמר מצורע ואני אומר זבין משתלחין מצורעין לא כל שכן למה נאמר מצורע ליתן לו מחנה שלישית כשהוא אומר בדד ישב הכתוב נתקו לעשה מאי חומריה דזב מטמא מת שכן טומאה יוצאה עליו מגופו אדרבה טמא מת חמור שכן טעון הזאה שלישי ושביעי אמר קרא טמא וכל טמא לרבות טמא שרץ וזב חמור מטמא שרץ ומאי חומריה כדאמרן אדרבה שרץ חמור שכן מטמא באונס אמרי
כי

רש"י

אלמא יש לך שעה שזבין ומצורעין משתלחין. מן העזרה וטמאי מתים נכנסים לתוכה: בטומאה. כשרוב ציבור טמאין במת עושין פסח בטומאה וזבין ומצורעין שבהן נדחין: מצורע חמור מזב. לקמן מפרש חומריה: ואיזה זה כו'. בתמיה: לא יאכלו ממנו. דכי דייקינן איש נדחה ואין ציבור נדחין בטמא נפש הוא דדייקינן גבי איש כי יהיה טמא לא כתיב אלא לנפש וביה דייקינן איש ולא ציבור אלמא מהתם יליף דהאי מוקלתו כדר"ל זב נמי לישתרי: אלא לעולם מקרא קמא. וכדדייקינן איש נדחה ואין ציבור נדחין ודקשיא לך הימא ציבור כלל לא א"כ דיוקא דממעטינן ציבור מהאי דינא לחומרא ממעטינן למאי הילכתא כתב לנפש למעוטי זבין ומצורעין לכתוב טומאה סתם דנשמע דבכל טומאות יחיד נדחה לשני וציבור לית להו תקנתא דע"כ לנפש למעוטי זבין ומצורעין אתא ולאחמורי עלייהו ואי לגבי ציבור לא מחמירו עלייהו ולמימר דבטומאת מת הוא דאין ציבור נדחין אלא עושין פסחיהן בטומאה אבל בטומאת זיבה וצרעת אפילו ציבור נמי נדחין לגבי מאן מחמיר עלייהו וכ"ת לגבי יחיד מחמיר עלייהו וקאמר טמא נפש הוא דאית ליה תשלומין לשני אבל זב ומצורע אפי' נטהר בשני לית לי' תקנתא בתשלומין והתניא יכול לא יהו חייבין לפסח שני אלא טמא נפש כו': ת"ל איש איש. כי יהיה טמא משמע כל טומאה מדלא כתיב לנפש ברישא א"נ איש כי יגע במת ש"מ למידרשי' באנפיה נפשיה הוא לנפש למה לי אלא ע"כ מיעוטא לציבור לאקולי אתא ולמימרא דאין נדחין אלא עושין בטומאה ומש"ה כתיב לנפש למימר דבטומאת מת הוא דאקיל עלייהו אבל זיבה וצרעת לא: לפנים ממחיצתו. מחיצה שנאסר ליכנס בה דהיינו לפני' מחומת כל ערי ישראל כדאמר לקמן מצורע משתלח חוץ למחנה ישראל: פטור. ממלקות דלא יטמאו את מחניהם: נתקו לעשה. ואע"ג דלאו בתר לאו כתיב ע"כ לנתוקי לאוי אתא דקי"ל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו דאי לאטעוניה עשה ול"ת הא כתב ביה עשה אחרינא וישלחו מן המחנה אבל זבין וטמאי מתים לא נתקו לעשה ואע"ג דעשה יתירי כתיבי כל חד וחד למילתיה מדרים בספרי ועוד דבהאי כתיב כל ימי אשר הנגע בו וגו' משמע כל ימיו בבדד ישב קאי דאם עבר ונכנס יחזור ויצא ואין בו עונש אחר כדדרשינן כל ימיו לאונס את הנערה במס' מכות (דף טו.) כל ימיו בעמוד והחזר קאי ומנתקינא ליה ללאו: זב. מחיצתו הר הבית דאסור ליכנס במחנה לויה כדלקמן שכל הטמאין אין משתלחין אלא מן העזרה לבדה חוץ מזב ובעל קרי שמשתלחין אף מהר הבית ומצורע משתלח אף ממחנה ישראל דהיינו כל העיר: מחנה לויה. כל הר הבית חוץ לחומת העזרה: עמו. ומשה לוי היה: תנאי היא. דאיכא תנא דלא מייתי ליה קרא לעשה אלא ליתן לו מחנה שלישית: שלא יהו טמאין אחרים יושבין עמו. כגון זבין וטמאי מתים למדנו לשלוחו של מצורע שהוא חמור מכולן: יכול יהו זבין וטמאי מתים משתלחין למחנה אחת ת"ל ולא יטמאו את מחניהם תן מחנה לזה ומחנה לזה. מדלא כתיב מחנה משמע מחנה לכל אחד ואחד והתם תרתי מחנות כתיבי וישלחו מן המחנה מחוץ למחנה השלחום והאי מחוץ למחנה דמצורע ליתן לו מחנה שלישית: אינו צריך. האי מחוץ למחנה ליתן לו מחנה שלישית להוציאו דכולהו מהתם נפקי דע"כ כולן חמורים זה מזה בטומאותיהן דאי כולהו שוו לענין מחנות לכתוב שילוח בקל והנא ידענא כל שכן דחמור בעי שילוח ומדכתבינהו כולהו ש"מ שילוחו של זה לא כשילוחו של זה: זב לא כ"ש. לקמיה פריך מאי חומריה דזב מטמא מת: לרבות טמא שרץ. לשילוח והוא הדין לנוגע בנבילה וכל טמאי מגע וכיון דכתב רבוייא לטמאי מגע לא איצטריך למיכתב זב דהמיר מטמא שרץ שהרי טומאה יוצאה עליו מגופו: זב אינו מטמא מחמת אונס אם ראה מחמת מאכל ומשתה או חולי או קפילה כדאמר במסכת נדה בפרק בנות כותים (דף לה.) מבשרו ולא מחמת אונסו ומשנינן כי האי גוונא זב טמויי נמי מטמא כגון טומאת טמאי שרץ שאינו אלא טומאת ערב:
זב

תוספות

הכתוב נתקו לעשה. פי' בקו' דכתיב כל ימי אשר הנגע בו משמע דניתוק לאו הוא כל ימיו בדד ישב שאם עבר ונכנס יחזור ויצא ואין בו עונש אחר כמו לא יוכל לשלחה כל ימיו וקשה לר"י דאם כן ה"ל לאיתויי רישיה דקרא בספרים ועוד הקשה ריב"א דלא דמי דלא יוכל לשלחה כל ימיו משמע דליכא לאו אלא כשמשלחה כל ימיו אבל הכא לא משמע מקרא הכי ואור"י דהאי נתקו לעשה לא הוי כשאר לאו הניתק לעשה שהעשה כתוב אחר הלאו בסמוך משמע שלתקן הלאו בא כמו לא תותירו ממנו והנותר וגו' (שמות יב) וכמו לא תקח האם על הבנים שלח תשלח (דברים כב) °אלא ה"פ הכתוב נתקו לעשה דכיון דכל הטמאים היו בכלל ולא יטמאו את מחניהם ופרט במצורע בפני עצמו עשה אחת להוציאו מכלל האחרים לנתקו מן הלאו וליתנו בעשה אבל היכא שאינו כתוב הלאו אלא על דבר אחד לא מנתקינן את הלאו בעשה אלא הוי בלאו ועשה וקשה דבעל קרי נמי לא לילקי אם נכנס לפנים ממחיצתו שהכתוב נתקו לעשה דכתיב ויצא אל מחוץ למחנה וי"ל דהכא בחד קרא איכא תרי עשה בדד ישב מחוץ למחנה מושבו והאי ניתוק עשה נראה *דלא מהני אלא במחנה שלישית דלא גרע מזב הואיל ואיכא לאוקמי ניתוק למחנה שלישי' ובמחנה שכינה חייב כרת דלא גרע ממחוסר כפורים וכן משמע בפ' כל הפסולים (זבחים דל"ב:) דקאמר ואי ביאה במקצת שמה ביאה היכי מעייל ידיה לבהונות אידי ואידי עשה שיש בו כרת הוא א"ל ומטונך הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו ואיכא למידחי דההיא כרבי יהודה דלא חשיב ליה לקמן ניתוק לעשה:

זבין ובועלי נדות שנכנסו כו'. ריב"א לא גרס ובועלי נדות בהדי זבין דהא אמרינן לקמן בועל נדה כטמא מת למחנות ובתוספתא ליתיה: מאי חומרא דזב שכן טומאה יוצאה מגופו. ה"ה דהוה מצי למימר שכן מטמא משכב ומושב וכלי חרס בהיסט כדלקמן אלא ניחא ליה למינקט חומרי דלא מצי למימר להו בסמוך גבי חומר בזב מבמצורע:
כי

[ועי' תוס' בשבועות ז. ד"ה מראות נגעים ש"י ואם התרה בו כו' הא אמר כו' וקנת ג"ע]:

רבינו חננאל

הא כיצד טמא מת משתלח חוץ למחנה שכינה וטמא שרץ כמותו זב משתלח חוץ למחנה לויה ובעל קרי כמותו מצורע משתלח חוץ למחנה ישראל נמצא המצורע משתלח חוץ לשלש מחנות וזב משתים וטמא מת מאחת וברור הוא: ואתקיף אביי אדא דריש לקיש ואהדר לדרשא דר' יוחנן והכי קאמר לעולם מקרא קמא ונכתוב רחמנא איש איש כי יהיה טמא ולישתוק לנפש למה לי וכי תימא טמא נפש הוא נדחה לפסח שני אבל שאר טמאים לא והתניא יכול לא יהו עושין השני אלא טמאי נפש ומי שהיה בדרך רחוקה זבין ומצורעין ובועלי נדות מנין ת"ל איש איש ומאחר דכל טמאין עושין פסח שני לנפש דכתב רחמנא למה לי אלא הכי קאמר רחמנא איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחין לפסח שני אלא עבדי בטומאה וצבור דעבדו בטומאה בטומאת מת אבל בשאר טומאות לא: אמר רב חסדא מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו פטור ממלקות שנאמר בדד ישב מחוץ למחנה מושבו אחר שכתוב ולא יטמאו את מחניהם וקבעו בלא [תעשה] העתיקו לעשה וכתב בו בדד ישב מחוץ למחנה מושבו נתקו לעשה לומר שאינו לוקה ומותבינן עליה מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו בארבעים וכן זבים וטמאי מתים שנכנסו לפנים ממחיצתן בארבעים וטמא מת מותר להכנס במחנה לויה ואפילו מת עצמו מותר להכניסו במחנה לויה שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו במחיצתו קתני מיהא מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו בארבעים והיכי פטר ליה רב חסדא ושני' תנאי היא ורב חסדא דאמר כר' שמעון דתניא בדד ישב מחוץ למחנה לבדו ישב שלא יהו טמאין אחרים יושבים עמו יכול יהו זבין וטמאי מתים משתלחין מן המחנה אחת ת"ל ולא יטמאו את מחניהם ליתן מחנה לזה ומחנה לזה דברי ר' יהודה ר"ש אומר אינו צריך הרי הוא אומר וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש יאמר טמא נפש ואל יאמר זב ואני אומר טמא מת משתלח זב לא כל שכן מה ת"ל זב ליתן לו מחנה שניה יאמר זב ואל יאמר מצורע נתקו לעשה: מאי חומריה דזב מטמא מת דקתני ואני אומר טמא מת משתלח זב לא כל שכן מכלל שהזב חמור מטמא מת מאי חומריה שכן טומאה יוצאה עליו מגופו אדרבה טמא מת חמור ממנו שטעון הזאה שלישי ושביעי ודחי' מוכל דכתיב בטמא מת מרבינן טמא שרץ דלא כתיב בית בהדיה להיות טעון שילוח חוץ למחנה ומרבינן טמא שרץ שבאה לו הטומאה מבחוץ שדומה לטמא מת והזב חמור מטומאת שרץ שהזב טומאה יוצאה לו מגופו. ותו אקשי' יש לומר שטומאת שרץ חמור שמטמא אפי' [אם] נפל עליו השרץ באונס מה שאין כן בזב שהזב אינו מטמא באונס דתנן בשבעה דרכים בודקין את הזב וכו' ואם נמצא עליו אונס אינו טמא מאותה הראי' שבאונס ושנינן להטמאות הזב בטומאת ערב כטומאת שרץ אפילו אם רא. ראיה באונס מטמא טומאת ערב דלא גרע מקרי וכדרב הונא דאמר ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס נתברר שהזב חמור הוא מטמא שרץ שנתרבה מטמא מת ועל זה אמר יאמר טמא נפש ולא יאמר זב וכן עוד דתאני זב משתלח מצורע לא כל שכן מכלל שמצורע חמור מזב מאי חומריה דמצורע מזב שכן טעון פריעת הראש ופרימת בגדיו ואסור בתשמיש שנאמר (ויקרא י"ד) וישב מחוץ לאהלו ואין אהלו אלא אשתו
שנאמר

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"ג מהלכות ביאת מקדש הל' ח סמג עשין קפד ולאוין דש:

ט ב שם הלכה ד:

י ג שם הלכה ג:

מסורת הש"ס

לקמן צה: [מנחות לג: כר' יז' י.]

לקמן צב.

עי' זה. סוטה כ: [תוספתא דכלים פ"א ע"ש]

[זבחים קיז.]

[שם]

הגהות הגר"א

(א) גמ' יאמר טמא מת ואל יאמר זב וכו' כצ"ל:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה הכתוב נתקו לעשה. אלא ה"פ הכתוב נתקו לעשה כו'. עי' חולין פ' צ"ב תוס' ד"ה כגה לנמ"ו:

כי האי גוונא זב נמי טמויי מטמי באונס כדרב הונא *דאמר רב הונא ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס מאי חומריה דמצורע מזב שכן טעון פריעה ופרימה ואסור בתשמיש המטה אדרבה זב חמור שכן (א) מטמא משכב ומושב ומטמא כלי חרס בהיסט אמר קרא זב וכל זב לרבות בעל קרי ומצורע חמור מבעל קרי ומאי חומריה כדאמרן אדרבה בעל קרי חמור שכן מטמא במשהו °סבר לה כר׳ נתן *דתניא ר׳ נתן אומר משום ר׳ ישמעאל זב צריך *כחתימת פי האמה ולא הודו לו חכמים ואיתקש ליה בעל קרי לזב וכל צרוע למה לי *איידי דכתיב כל זב כתיב נמי כל צרוע ורבי יהודה שפיר קאמר רבי שמעון ההוא מיבעי ליה *לכדתניא רבי אליעזר אומר יכול דחקו זבין ומצורעין ונכנסו לעזרה בפסח הבא בטומאה יכול יהו חייבין ת״ל °וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש בשעה שטמאי מתים משתלחין זבין ומצורעין משתלחין אין טמאי מתים משתלחין אין זבין ומצורעין משתלחין אמר מר זב וכל זב לרבו׳ בעל קרי מסייע ליה לר׳ יוחנן *דא״ר יוחנן מחילות לא נתקדשו *ובעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות מיתיבי *בעל קרי כמגע שרץ מאי לאו למחנותם לא לטומאתם האי טומאת ערב כתיב ביה והאי טומאת ערב כתיב ביה אלא לאו למחנותם לא לעולם לטומאתם והא קמשמע לן דבעל קרי כמגע שרץ מה מגע שרץ מטמא באונס אף בעל קרי מטמא באונס מיתיבי בועל

במדבר ה׳

רש״י: זב נמי מטמא באונס. כגון בראיה ראשונה שאין בה אלא טומאת ערב דאיתקש לשכבת זרע דכתיב (ויקרא טו) זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע והיינו ראיה ראשונה דלא מנה ביה בהאי קרא אלא חדא זיבה דאזלינן בתר מניינא דקרא כדאמרינן במגילה (ד׳ ח׳) מנה הכתוב שתים וקראו טמא כו׳ : מטמאה באונס. מהאי היקש גופיה נפקא ליה לרב הונא מה קרי מטמא באונס אם ראה מחמת רוב מאכל ומשתה דגבי קרי לא כתיב מיעוטא אף ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס. זוב דומה ללובן ביצה המוזרת שכבת זרע דומה ללובן ביצה שאינה מוזרת: פריעה. פריעת הראש גידול שיער: פרימה. בבגדים: ואסור בתשמיש המטה. כדכתיב (ויקרא יד) וישב מחוץ לאהלו ואין אהלו אלא אשתו למאן דאמר במועד קטן (ד׳ ז:) ק״ו לימי חלוטו איכא חומרא טובא ולמאן דאמר ימי ספרו דוקא אפ״ה חומרא מיהא היא דאילו זב לא מיתסר מידי בתשמיש : זב. עושה משכבו ומושבו אב הטומאה לטמא אדם הנוגע בו טומאה חמורה לטמא בגדים שעליו אע״פ שלא נגעו הבגדים במשכב אבל מצורע אע״ג דתניא בתורת כהנים עושה משכב ומושב לאו אב הטומאה לטמא אדם לטמא בגדים אלא לטמא אוכלין ומשקין : ומטמא כלי חרס בהיסט. דכתיב (ויקרא טו) וכלי חרס אשר יגע בו הזב ישבר ותניא בתורת כהנים יכול אפילו נגע בו הזב מאחוריו יהא טמא תלמוד לומר אשר יגע בו ולהלן הוא אומר אשר תבושל בו מה בו האמור להלן מאוירו אף בו האמור כאן אינו מטמא במגע אלא מאוירו אם כן מאחר שלמדנו שמטמא אותו מאוירו מה ת״ל אשר יגע בו פירוש ומה חלק בו ומה הוסיף בו בכלי חרס בטומאת הזב מבשאר טומאות במגעו שהוא ככולו הוי אומר זה היסטו : ומשנינן זב וכל זב לרבות. קרי כזב וכיון דאיתרבי בעל קרי לישתלח חוץ לשתי מחנות לא איצטריך מצורע דחמור מבעל קרי : ופרכינן מאי חומרא כדאמרן. וכיון דלא איצטריך וכתביה רחמנא ליתן לו מחנה שלישית אדרבא כו׳ : במשהו. כעין חרדל ובפחות מכאן במסכת נדה (ד׳ מ:) ומצורע שיעורו כגריס בתורת כהנים : כחתימת פי האמה. כדי סתימת נקב פי אמתו ויליף לה מהחתים בשרו את זובו במסכת נדה (דף מג:) : ואיתקש בעל קרי לזב. כדכתיב זאת תהיה תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע מה זב צריך כחתימת פי האמה אף בעל קרי אלמא מצורע חמור דהזלא ליה פירכא דכל שהוא וכי איצטריך ליתן לו מחנה שלישית : וכל. דכתיב גבי מצורע מאי (כל) מרבי גבי דין מצורע : שפיר קאמר ר׳ שמעון. דמפיק ליה מההוא קרא דין שילוחין ולמה לי קרא אחרינא : ההוא. צרוע וזב לכדרבי אליעזר אתי לאקשינהו לטמא מת לפוטרו מן ההיכרת בפסח הבא בטומאה ואע״ג דלא אישתרי להו לכתחלה בביאת מקדש : אין טמאי מתים משתלחין. כגון פסח הבא בטומאה דאישתרו (*טמאי מתים לכתחלה כשרוב הציבור טמאי מתים כדכתיב איש וכו׳) כדלעיל במתניתין : אין זבין ומצורעין משתלחין. שילוחן הראשון בכרת ומיהו לכתחלה לא אישתרו דהא טמא לנפש גלי רחמנא דאין ציבור נדחין הא בשאר טומאות נדחין מיהו אהכי היקישא לפוטרן מן ההיכרת : מחילות (א) לא נתקדשו. הני תרתי מילי שמעינהו כי הדדי מרביה וכי הדדי אמרינהו מחילות ומערות שלתחת העזרה לא נתקדשו בקדושת עזרה : ובעל קרי משתלח כו׳. והיינו כברייתא דהא איתקש לזב : לטומאתם. דאין טמא שבעה כזב וכטמא מת : טומאת ערב בהדיא כתיב ביה. כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ במים וגו׳ (ויקרא טו) : מה שרץ מטמא באונס. אם נפל עליו שרץ מת : מטמא באונס. כגון אם ראה מחמת רוב מאכל ומשתה :

בועל

תוספות: כי האי גוונא זב נמי טמויי מטמי באונס. תימה לרשב״א אכתי שרץ חמור שמטמא בכעדשה מה שאין כן בזב דכר׳ נתן מוקמי׳ לה דבעי חתימת פי האמה דהוי טפי אפילו מכגריס כדמוכח בסמוך ואור״י דאם היו מפזרין העדשה יהיה יותר מחתימת פי האמה ומגריס ודוחק ונראה לתרץ דאיכא למימר טמא מת יוכיח דבכזית וכי פריך בסמוך אדרבה בעל קרי חמור שכן מטמא במשהו לא שייך טמא מת יוכיח דהא אין משולח אלא חוץ למחנה אחת ושם רוצה שיהא מצורע משתלח חוץ לשתי מחנות כבעל קרי :

שכן טעון פריעה ופרימה. תימה לר״י אמאי לא קאמר נמי שכן מטמא בביאה הכא אל האהל : ואסור בתשמיש המטה. כמאן דאמר בפ״ק דמ״ק (ד׳ ז:) דמוחלט אסור בתשמיש המטה : שכן עושה משכב ומושב. פירש בקונטרס דהא דתניא בת״כ דמצורע עושה משכב ומושב לא לטמא אדם ובגדים °אלא לטמא אוכלין ומשקין אבל ליכא למימר דהא מיירי במצורע בימי ספרו דאינו עושה משכב ומושב כדקתני בהדיא בת״כ דהא אמר הכא דמשולח חוץ לג׳ מחנות ובשילהי מסכת נגעים (פי״ד מ״ג) תנן דבימי ספרו הוי כטמא שרץ אלמא אינו משולח אפי׳ חוץ למחנה לויה והא דקתני נמי התם ונכנס לפנים מן החומה לאו דוקא. לפנים מן החומה ועוד דמסיק הכא שכן טעון פריעה ופרימה והיינו במוחלט והקשה הרב משה מפונטייז״א דתניא בתורת כהני׳ (*אשר ישכב) איש להוציא פרט למצורעת ואי מצורע לא מטמא משכב ומושב למ״ל למעוטי מהיכי תיתי שתטמא את בועלה דמנדה לא ילפא שכן מטמאה משכב ומושב אלא ודאי מטמאה משכב ומושב להכי איצטריך קרא למעוטי ויש לומר דאסמכתא בעלמא היא ועוד הקשה מהא דאמר לזכר לרבות מצורע למעיינותיו אקשיה רחמנא לזב מה זב ראייתו מטמא במשא כו׳ והואיל ואיתקיש אין היקש למחצה ולמשכב ומושב נמי איתקש ולאו פירכא היא דאם כן למהגותם נמי נימא דאיתקש ואם כן מאי פריך הכא והא דתנן בפרק בתרא דמסכת זבין (פ״ה מ״ו) הנוגע בזב ובזבה במצורע כו׳ אחד הנוגע אחד המסיטו ואחד הנושא ואחד הגישא אלמא משמע דמצורע מטמא בהיסט ובמשנתין משמע דלא מטמא אור״ת דהא דקתני גישא דמשמע דמטמא בהיסט לא קאי אמצורע אלא אאחרא* :

ואיתקש בעל קרי לזב. הכא משמע דבעל קרי נמי טמא מטעם ראיה ואומר ר״י דפליגא אההיא דריש המפלת (נדה דף כב:) דקאמר התם בעא מיניה רבא מרב הונא הרואה קרי בקיסם מהו אמר ליה ותיפוק ליה דהוא עצמו אינו מטמא אלא בחתימת פי האמה וקאמר למימרא דנוגע הוי פירוש מדבעי חתימת פי האמה אלמא משמע התם דמטעם נגיעה טמא ובפרק יוצא דופן (שם דף מב:) דקאמר שכבת זרע לרואה במשהו לנוגע בכעדשה פליגא אדשמעתא והמפלת : מחילות לא נתקדשו. וא״ת הא אמר בפ״ב דזבחים (דף כד:) נעקרה אבן ועמד במקומה מהו כו׳ ומסיק לעולם פשיטא ליה דכי קדיש דוד רצפה עד ארעית תהומא קדיש וי״ל דבכילד צולין (לקמן דף פו:) מסקינן כי א״ר יוחנן בפתוחות לחול אבל פתוחות לקודש קודש : *האי טומאת שבעה כתיב ביה והאי טומאת כו׳. הוי מצי לשנויי כדמשני בפ״ק (ב) דיומא (דף ו:) דלעולם לטומאת שבעה וסיפא איצטריכא ליה אלא שחמור הימנו בועל נדה שמטמאה משכב ומושב לטמא אוכלין ומשקין :

מיפרך

מסורת הש״ס: נדה לב. | שם מג: | [שם כב.] | [יבמות עד: וש״נ] | [לקמן לה:] מנחות לה: | לקמן פ. [תמיד כז:] | זבין פ״ה [מ״ח יומא ו.]

עין משפט נר מצוה: יא א מיי׳ פ״ב מהלכות מחוסרי כפרה הל״ב: | יב ב שם הלכה ט: | יג ג מיי׳ פ״ה מהלכות אבות הטומאה הל״ה: | [פי׳ משנה למלך פ״ג מהלכות ביאת המקדש ה״ג] | נ״י רש״א ואם שכב | [ועי׳ תוס׳ יומא ו: ד״ה שמטמא]

הגהות הב״ח: (א) רש״י ד״ה מחילות. נ״ב עי׳ ס״פ כילד צולין כרש״י: (ב) תוס׳ ד״ה האי וכו׳ כפ״ק נ״ב דף ו׳ וע״ש בתוס׳ בד״ה סיפא:

הגהות הגר״א: (א) גמ׳ שכן מטמא משכב ומושב ומטמא כ״ח. נ״ב כרמב״ם וכל הגאונים לא גרסי משכב ומושב אלא שכן מט״א כלי חרס כו׳:

גליון הש״ס: גמ׳ סבר לה כר״נ. עי׳ שבת כו ע״א תוד״ה שכן מטמא: תוס׳ ד״ה שכן עושה וכו׳ אלא לטמא אוכלין. ועי׳ יומא ו ע״ב תוד״ה שמטמאה: מגילה ח ע״א תוד״ה ומה מצורע. נדה נד ע״ב תוד״ה יכול:

רבינו חננאל: שנא׳ (דברים ה׳) שובו לכם לאהליכ׳ וכןמפורש במשכן [דף ז׳ ע״ב]: אדרבה זב חמור שכן מטמא משכב ומושב וכלי חרס בהיסט מה שאין כן במצורע ושניג׳ מוכל זב אתה מרבה בעל קרי ששניהם יוצא מגופן ומבעל קרי מצורע חמור שכן טעון פריעה ופרימה ואסור בתשמיש [המטה] וא״ה בעל קרי חמור שמטמא במשהו מה שאין כן במצורע שהמצורע אינו מטמא [אלא] בגרים דתנן נופו של בהרת כגרים חקילקי מרובע מקום הגרים תשע עדשות מקום עדשה ארבע שערות נמצאו ל״ו שערות זב נמי כר׳ נתן דאמר צריך כחתימת פי האמה ובעל קרי איתקש לזב דמוכל [של] זב קא מתרבי לשילוח מן המחנה כו׳ : אמרינן ר׳ יהודה שפיר קאמר ליה ר״ש דלא צריכת לריבויי להו שלש מחנות מולא יטמאו את מחניהם מוישלחו מן המחנה קא מרבית להו אמר לך האי וישלחו מן המחנה מיבעי ליה לכדתניא ר׳ אליעזר אומר יכול דחקו זבין ומצורעין ונכנסו לעזרה בפסח הבא בטומאה יכול יהו חייבין ת״ל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש בשעה שטמאי מתים משתלחין זבין ומצורעין משתלחין אין טמאי מתים משתלחין אין זבין ומצורעין [משתלחין]: אמר מר זב וכל זב לרבות בעל קרי מסייע ליה לר׳ יוחנן [דאמר] מחילות לא נתקדשו בעלי קריין משתלחין חוץ לשתי מחנות כמו הזבין ומותבינן עליה מיהא דתנן בסוף מס׳ זבין בעל קרי כמגע שרץ מאי לאו למחנותם מה טמא שרץ חוץ למחנה אחת כטמא מת אף בעל קרי חוץ למחנה אחת קשיא לר׳ יוחנן דאמר חוץ לשתי מחנות ומשני לאו למחניהם איתקש אלא לטומאתן ובא ללמדך דבעל קרי כמגע שרץ מה מגע שרץ אפי׳ באונס טמא אף בעל קרי אם ראה

קרי

תורה אור

*בועל נדה כטמא מת למאי אילימא לטומאתם האי טומאת שבעה כתיב ביה והאי טומאת שבעה כתיב ביה אלא לאו למחנותם ומדסיפא למחנותם הוי רישא נמי למחנותם מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא מיתיבי מצורע חמור מזב וזב חמור מטמא מת יצא בעל קרי שטמא מת חמור ממנו מאי יצא לאו יצא מכלל זב ובא לכלל טמא מת דהא טמא מת חמור ממנו ומותר במחנה לויה לא יצא ממחנה טמא מת ונכנס למחנה זב ואע"ג דטמא מת חמור ממנו (*דמותר) במחנה לויה למאי דדמי' לי' מדמינן ליה תני תנא קמיה דרב יצחק בר דברים כג אבדימי °ויצא אל מחוץ למחנה [א] זו מחנה שכינה לא יבא אל תוך המחנה [ב] זו מחנה לויה מכאן לבעל קרי שיצא חוץ לשתי מחנות אמר לי' אכתי לא עיילתיה אפיקתיה לישנא אחרינא אכתי לא אפיקתיה עיילתיה אלא אימא מחוץ למחנה זו מחנה לויה לא יבא אל תוך המחנה זו מחנה שכינה מתקיף לה רבינא אימא אידי ואידי למחנה שכינה ולעבור עליו בעשה ולא תעשה אם כן לימא קרא ויצא אל מחוץ למחנה ולא יבא אל תוך המחנה למה לי שמע מינה ליתן לו מחנה אחרת: ומיחוי קרביו וכו': מאי מיחוי קרביו רב הונא אמר שמנקבן בסכין (רב) חייא בר רב אמר שירקא דמעייא דנפקא אגב דוחקא דסכינא אמר ר' (*אליעזר) מאי טעמא דחייא ישעיה ה בר רב דכתיב °וחרבות מחים גרים יאכלו מאי משמע כדמתרגם רב יוסף ונכסיהן שם דרשיעיא צדיקיא יחסנון °ורעו כבשים כדברם אמר מנשיא בר ירמיה אמר רב כמדובר בם מאי כמדובר בם אמר אביי וחרבות מחים גרים יאכלו אמר ליה רבא בשלמא אי כתיב חרבות כדקאמרת השתא דכתיב וחרבות מילתא אחריתי קאמר אלא אמר רבא כדרב חננאל אמר רב דאמר רב חננאל אמר רב עתידין צדיקים שיחיו את המתים כתיב הכא ורעו כבשים כדברם מיכה ז וכתיב התם °ירעו בשן וגלעד כימי עולם דה"א ה בשן זה אלישע הבא מן הבשן שנאמר °ויעני מ"ב ג יושפט בבשן וכתיב °פה אלישע בן שפט

מ"א יז אשר יצק מים על ידי אליהו גלעד זה אליהו שנאמר °ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד וגו' אמר ר' שמואל זכריה ח בר נחמני א"ר יונתן עתידים צדיקים שיחיו מתים שנאמר °עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם ואיש מ"ב ד משענתו בידו מרוב ימים וכתיב °ושמת משענתי על פני הנער *) עולא רמי כתיב °בלע המות לנצח וכתיב ישעי' כה °כי הנער בן מאה שנה ימות לא קשיא כאן בישראל כאן בעכו"ם ועובדי כוכבים מאי בעו התם דכתיב שם סה °ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכורמיכם רב חסדא רמי כתיב °וחפרה הלבנה ובושה החמה שם סא וכתיב °והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים לא קשיא כאן לעולם שם כד הבא כאן לימות המשיח *ולשמואל דאמר אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות שם ל בלבד מאי איכא למימר אידי ואידי לעולם הבא ולא קשיא °כאן במחנה שכינה כאן במחנה צדיקים *רבא ברכות לד: שבת סג. וש"נ [סנהדרין צא:] רמי כתיב °אני אמית ואחיה וכתיב מחצתי ואני ארפא השתא אחויי מחיי מרפא לא כל שכן אלא אמר הקב"ה דברים לב מה שאני ממית אני מחיה כמו שמחצתי ואני ארפא *ת"ר אני אמית ואחיה יכול מיתה באחד וחיים באחד סנהדרין צא: [ע"ש] כדרך שהעולם נוהג ת"ל מחצתי ואני ארפא מה מכה ורפואה באחד אף מיתה וחיים באחד מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה דבר אחר בתחלה מה שאני ממית אני מחיה והדר מה שמחצתי ואני ארפא:

והקטר

*) [סנהדרין צא:]

[זבים פ"ה מ"א יומא ו.]
[וצ"ל ומותר]
[וצ"ל אליעזר]

בועל נדה כטמא מת. סיפא דמתני' דלעיל היא: מצורע חמור מזב. למחנותיו כדאמרן וכן זב מטמא מת: יצא בעל קרי. מפרש ואזיל מאי היא: לא יצא מכלל טמא מת כו'· והכי משמע יצא בעל קרי מכלל זה דהנך לפי חומר טומאתן חומר שלוחן יצא בעל קרי שאע"פ שטמא מת חמור ממנו שהוא טומאת שבעה וזה טומאת ערב אפילו הכי לענין מחנות בעל קרי חמור דעל כרחיך כי כתיב וכל זב לרבויי בעל קרי אתא לכלל זב וכל טמא לרבויי טמא שרץ לכלל טמא מת אתא דכל חד וחד למאי דדמי ליה מדמינן ליה ובעל קרי דומה לזב שהטומאה יוצאה עליו מגופו: ויצא אל מחוץ למחנה. בבעל קרי כתיב כי יהיה בך איש וגו': הכי גרסינן ויצא אל מחוץ למחנה זו מחנה שכינה ולא יבא אל תוך המחנה זו מחנה לויה מכאן שבעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות דקאמר קרא שאם נטמא בעזרה יצא משתיהן: אמר ליה אכתי לא אעילתיה אפיקתיה· עדיין לא הכנסתו למחנה לויה וכבר הוצאתו ממנה דמדקאמרת לא יבא לתוכה מכלל דעומד חוצה לה וקאמר לא יכנס והא אכתי לא אישתעי בזה שילא ממחנה שכינה ועומד במחנה לויה לשלחו ממנה וקא מזהר ליה שלא יכנס כאילו כבר יצא אכתי לא אעילתיה כלומר עדיין לא דיבר על כניסתו מה תהא עליה אפיקתיה ודיבר עליו כאילו יצא. ל"א גרסי' אכתי לא אפיקתיה אעילתי' עדיין לא הולרכתו ללאת ממחנה לויה וכבר הזהרתו שלא יכנס והיינו אעילתיה כבר אתה מדבר בכניסתו: אלא אימא הכי ויצא אל מחוץ למחנה זו מחנה לויה· וכשבא ללאת ממנה אל יכנס במחנה שכינה ואי לא הוו כתיבי שתי מחנות הוה מוקמינא ליה בעומד במחנה שכינה ומלריכו ללאת ממנה אבל עומד במחנה לויה אין משתלח והשתא דכתיבין שתי מחנות על כרחיך הכי תוקמא: אם כן· נימא וישלחו מן המחנה ולא יבא אל תוך ולישתוק: מנקבן בסכין· שילא הרעי שאם יניחנו בתוכן יסריחו קודם שתחשך ולשון מיחוי שמוליא פרש רכה דנמחת בתוכה דשפי"ר בלע"ז כמו וממחה ושופך (מעשר שני פ"ה מ"א) וכמו המחהו וגמעו (לעיל דף לה.) לישנא אחרינא מיחוי לשון נקיבה וחיבול כמו תמחה את זכר עמלק (דברים כה): שירקא דמעיא· ליתה

ליתה אלדוקה במעיים שיוצא מהן בדוחק בסכין ובלע"ז לימו"ן מיחוי לשון דבר בזוי כדמפרש טעמא וחרבות מחים: רשיעא. אלמא דבר רע ושטי הוא: ורעו כבשים כדברם. כבשים ישראל: כמדובר בם. כמה שהובטחו על ידי נביא: מאי כמדובר בם. מה היא אותה הבטחה ומפרש לה סיפא דקרא היינו הבטחה וחרבות מחים גרים יאכלו לדיקים עד הנה כגרים ותושבים: אי כתיב חרבות מחים. ה"א סיפא דקרא פירוש לרישא כדקאמרת אבל השתא דכתב וחרבות לאו פירושא דרישא הוא אלא מילתא אחריתי היא: אלא· כמדובר בם דרישא היינו כרב חננאל כמדובר באליהו ואלישע שהחיו את המתים כך יחיו כל הלדיקים את המתים ירעו ורעו לגזירה שוה: ויעני ושפט בבשן. ושפט הוא אביו של אלישע דכתיב אלישע בן שפט: ושמת משענתי. באלישע כתיב על שהחיה בן השונמית: ובלע המות· יבולע מלאך המות שלא ישלוט: בישראל· כתיב ובלע המות וגו': ובושה החמה· שלא תאיר: יהיה שבעתים כאור שבעת הימים· שבעתי' הן ארבעים ותשע וכתיב כאור שבעת הימים ארבעים ותשע כאור שבעת ימים של עכשיו נמלא עודף על אור של עכשיו ג' מאות וארבעים ושלשה: בעולם הבא· וחפרה הלבנה ובושה החמה שלא יהא בעולם אלא זיו זוהר ומראה שכינה: לימות המשיח· יהיה אור הלבנה כאור החמה: ולשמואל. דאמר ימות המשיח אין משתנין משל עכשיו מה הוא מקיים והיה אור הלבנה כאור החמה: כתיב אני אמית ואחיה מחלתי ואני ארפא. כיון שאמר שהמתים הוא מחיה פשיטא דהמחולים יכול לרפאות אלא הא אתא לאשמועינן דלא תימא אמית ואחיה לאו דמתים חיים קאמר אלא אני אמית את המתים ואני מחיה וזן את החיים ובורא את הנולדים להכי כתיב בתריה מחלתי ואני ארפא כשם שמה שמחלתי אני ארפא דאין רפואה אלא במוכה כך אותו עצמו שאני ממית אני מחיה: מיתה באחד וחיים באחד· אני ממית את המתים ואני מחיה וזן את החיים: הכי גרסינן דבר אחר בתחלה מה שאני ממית אני מחיה והדר מה שאני מחלתי אני ארפא· שכדרך שהן מתים חגרים סומים אלמים כך הן חיין במומן ואחר כך מתרפאים כדכתיב אז ידלג כאיל פסח (ישעיה לה):

כשירין

גמ' כאן במחנה שכינה. עי' ילקוט תהלים טו בפסוק כי צדיק ה':

[יג א ב מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הלכה ח וע"ש בכסף משנה דלהרמב"ם וגם לסמג לא היה הגירסא א"ל אכתי לא עיילתיה וכו' אלא אימא וכו' ע"ש]:

רבינו חננאל

קרי באונס מטמא: ת"ש מסיפא ובועל נדה כטמא מת למאי אילימא לטומאה הא בהדיא כתיב בתרווייהו טומאת שבעה אלא לאו למחנותם כשם שטמא מת חוץ למחנה אחת כך בועל נדה חוץ למחנה אחת ומדסיפא למחנותם רישא נמי למחנותם קשיא לר' יוחנן ומשני מידי איריא רישא לטומאה סיפא למחנותם: ת"ש מצורע חמור מזב וזב חמור מטמא מת יצא בעל קרי שטמא מת חמור ממנו מאי לאו יצא מכלל זב ונכנס לטומאת מת ואע"פ שטמא מת חמור ממנו מדקתני הכי שמעי' מיהא שבועל נדה כטמא מת חוץ למחנה אחת ומשני לא יצא ממחנה טמא מת ונכנס למחנה זב להשתלח חוץ לשתי מחנות ואע"ג שטמא מת חמיר ממנו הואיל ובעל קרי טומאה מגופו יוצא לזב מוקמינן ליה: תאני תנא קמיה דרב יצחק ויצא אל מחוץ למחנה זו מחנה שכינה לא יבוא אל תוך המחנה זו מחנה (שכינה) [לויה] אמר ליה אכתי לא אפיקתיה (אלא) אעילתיה פי' מכדי הני קראי בבעל קרי כתיבי ובעל קרי נתרבה מזב דטומאת יוצא מגופו וחוץ לשתי מחנות משתלח כמו הזב ועדיין לא אפיקתיה אלא ממחנה שכינה וצריכת עוד לאפוקיה ממחנת לויה וקודם שתוציאו ממחנה לויה חוזרת ואומרת לא יבוא אל תוך המחנה זו מחנה שכינה מכלל דבמחנה לויה נכנס ואתה מזהירו שלא יכנס ממחנה לויה למחנה שכינה עדיין לא יצא ממחנה לויה ואתה צריך להוציאו עוד אלא כך אמור ויצא אל מחוץ למחנה זו מחנה שכינה לא יבוא אל תוך המחנה זו מחנה לויה כלומר לא יבוא ממחנה ישראל לתוך מחנה לויה: ומתקיף רבינא דלמא בעל קרי אינו משתלח אלא חוץ למחנה שכינה והני קראי לחיוביה חד קרא בעשה והוא ויצא וחד קרא והוא לא יבוא בלאו ללמד כי בעל קרי הנכנס למחנה שכינה עובר בעשה ולא תעשה ודחי' אם כן נכתוב רחמנא ויצא אל מחוץ למחנה לא יבוא תו אמאי כתיב אל תוך המחנה ללמד שהתורה הזהירה על המחנה אחרת: מיחוי קרביו מנקבן בסכין להוציא הרעי פי' שירקא דמעיא השומן חרומה למוח ודבוק במעים כמו הפרש חדבוק במעים ואינו כתפרק אלא בגרירה אלא בסכין כמו הרשעים שמחזיקין בנכסי הטובים כתיב וחרבות מחים גרים יאכלו פי' וחרבות נכסי מחים הרשעים גרים יאכלו הצדיקים כלומר נכסי הרשעים הצדיקים יאכלו אותם: אמר רב חיננא עתידין הצדיקים לחיות את המתים כתיב

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ד מהל' מעשה קרבנות הל' ג:

טו ב ג מיי' פ"ט מהל' שבת הלכה ח:

[עייך לעיל במשנה סה:]

[תוס' פרכין ספ"ג מנחות עב.]

טז ד מיי' פ"ו מהל' י"ט הלכה יט סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקכט סעיף א:

טז [ד] כל זה מן הכל מודים בעצרת עד כאלו התענה תשיעי ועשירי ברב אלפס ביצה פ"ב סי' תתעה.

יח ה טוש"ע א"ח סי' תגד ס"א:

גמרא

והקטר חלביו וכו': *תניא אמר רבי שמעון *בא וראה כמה *חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר חלבים ואברים ופדרים כשרים כל הלילה ואין ממתינים להם עד שתחשך: הרכבתו והבאתו וכו': ורמינהו *חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה ואם בכלי כאן וכאן אסור ר' אלעזר ור' יוסי בר חנינא חד אמר אידי ואידי ביד הא בלחה הא ביבשה וחד אמר אידי ואידי בלחה ולא קשיא הא ביד הא בכלי ולמאן דאמר הא ביד הא בכלי מאי טעמא לא אמר אידי ואידי ביד ולא קשיא הא בלחה הא ביבשה אמר לך יבשה מפרך פריכא ולמאן דאמר אידי ואידי ביד ולא קשיא הא בלחה הא ביבשה מאי טעמא לא אמר אידי ואידי בלחה ולא קשיא הא ביד הא בכלי אמר לך כלי הא קתני התם אם בכלי כאן וכאן אסור ואידך הא דקתני כלי הכא פלוגתא דרבי אליעזר ור' יהושע אתא לאשמועינן: א"ר אליעזר ומה אם שחיטה וכו': ר' יהושע לטעמיה דאמר שמחת י"ט נמי מצוה היא *דתניא ר' אליעזר אומר אין לו לאדם בי"ט אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה ר' יהושע אומר חלקהו חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש וא"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר °עצרת לה' אלהיך וכתוב אחד אומר °עצרת תהיה לכם ר' אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ור' יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם: (עב"ם סימן) א"ר אלעזר [ד] *הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם מ"ט °וקראת לשבת עונג אמר רב יוסף הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכם מ"ט °ימי משתה ושמחה כתיב ביה מר בריה דרבינא כולה שתא הוה יתיב בתעניתא לבר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכיפורי עצרת יום שניתנה בו תורה פוריא ימי משתה ושמחה כתיב מעלי יומא דכיפורי *דתני חייא בר רב מדפתי °ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש וכי בתשעה (הם) מתענין והלא בעשירי מתענין אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשעה בו מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא רב ששת כל תלתין יומין מהדר ליה תלמודיה ותלי וקאי בעיברא דדשא ואמר חדאי נפשאי חדאי נפשאי לך קראי לך תנאי איני *והא"ר אלעזר אילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר °אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי מעיקרא כי עביד איניש אדעתא דנפשי' קא עביד אמר רב אשי ולמאי דקאמר ר' אליעזר נמי י"ט רשות אית ליה פירכא ומה י"ט שהתיר בו מלאכה של רשות לא התיר שבות שעמה שבת שלא התיר בה אלא מלאכה של מצוה אינו דין שלא תתיר שבות שעמה

ורבי

רש"י

כשירין כל הלילה · כדכתיב (ויקרא ו) על מוקדה על המזבח כל הלילה ויכול להקטירן כל הלילה ואעפ"כ אין ממתינין להם עד שתחשך אלא מחללין שבת עליהן כדכתיב (במדבר כח) עולת שבת בשבתו על עולת התמיד אלמא חביב למהר מצוה בשעתה: חותכין יבלת במקדש · דלא גזרו על השבות במקדש: הא והא ביד · שחותכה בידו ולא בסכין דאין בה אלא משום שבות ואפילו הכי אסור בלחה הואיל ומצי למיעבד מאתמול והיא דעירובין ביבשה דאפילו שבות ליכא וכר' אליעזר לא מצי לאוקמא להיא דעירובין וניחא ר' אליעזר היא דאמר במתני' דוחין משום דקתני התם ואם בכלי דהוי מלאכה גמורה כאן וכאן אסור ואי ר' אליעזר היא הא אמר מכשירי מצוה דוחין את השבת אפילו במלאכה גמורה במסכת שבת (דף קל.) דתנן ר' אליעזר אומר אם לא הביא כלי מערב שבת מביאו בשבת: הא · דעירובין ביד ומתניתין בכלי דהוי מלאכה גמורה ובעירובין בפרק בתרא איתא נמי כולה הך סוגיא ומקשינן התם והא גבי שבות תני לה דקתני אלו שמשום שבות לא אידחו כו' אלמא לאו בכלי קאי: מפרך פריכא. ולא קרי לה חתיכה: מאי טעמא לא אמר הא ביד הא בכלי · ונוקמא למתני' דעירובין נמי בלחה: הא קתני התם · בעירובין דאסור ולמה לי למיהדר למסתמא הכא בפסחים: ור' יהושע · דמפיק שמחת יום טוב ראיה לפסח אזיל לטעמיה דאמר שמחת יום טוב מצוה היא ואפ"ה לא דחיא שבות הראוי לעשות מבעוד יום: דבעינן נמי לכם · שישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שנתנה תורה בו: כל האוכל ושותה כו' · בפ' בתרא דיומא מוקמינן להא דרשא אליבא דמאן דאמר אין אדם מוזהר על תוספת עינוי להתחיל ולהתענות מבעוד יום ואפילו למאן דאית ליה מוסיפין מחול על קודש מקרא אחרינא נפקא ליה מבחריש ובקציר תשבות הילכך כי אתא האי בתשעה להכי אתא והכי קאמר מה שאתם עושים בתשעה דהיינו אכילה ושתיה אני קורא עינוי: תילתא · *שליש לבטן ומובחר הוא: עבדי לי · היה מצוה לאנשי ביתו להכין לו סעודה: אי לאו האי יומא · שלמדתי תורה ונתרוממתי הרי אנשים הרבה בשוק ששמן יוסף ומה ביני לבינם: ותלי · נשען: חדאי נפשאי. שמחי נפשי: לך קראי לך תנאי · בשבילך ולצורכך שניתי וקריתי: איני · וכי אין הנאה בתלמוד תורה אלא ללומדיה לבדם: אם לא בריתי · של יומם ולילה דהיינו תלמוד תורה שכתוב בו (יהושע א) והגית בו יומם ולילה: אית ליה פירכא. למילתיה דאמר מלאכת מצוה דוחה כל שכן שבות דמצוה שפיר מהדר ליה ר' יהושע יום טוב יוכיח מקל וחומר ומה שמחת יום טוב שהיא רשות והתרת' בו משום מלאכה לא התרתה בו משום שבות שבת שלא התרתה בה אלא מלאכ' מצוה כגון שחיטת קרבנות צבור אינו דין שלא תתיר שבות אפי' של מצוה:

ורבי

תוספות

מפרך פריכא · הילכך ההוא דעירובין ליכא לאוקמא ביבשה דהא קתני כיפא ואם בכלי כאן וכאן אסור ויבשה כיון דמפרכא אפילו בכלי נמי שריא והכי מוכח בפרק בתרא דעירובין (דף קג.): *ומה שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת אלו כו' · תימה לר"י מה קל וחומר הוא זה דלמא שאני הני משום דאפשר לעשותן מערב שבת ור' אליעזר גופיה אית ליה זה החילוק ומשום הכי בפ' רבי אליעזר דמילה (שבת קלג.) מצריך תרי קראי חד למילה וחד למכשיריה משום דאפשר לעשותן מערב שבת דאמר התם מילה וכל מכשיריה דוחין את השבת דברי ר' אליעזר מנא ליה לרבי אליעזר הא דאמר קרא וביום השמיני ביום ואפילו בשבת והדר קאמר ע"כ לא פליגי רבנן עליה אלא במכשירים אבל מילה דברי הכל דחיא מנא לן והשתא מאי קבעי מנא לן תיפוק מההוא קרא דביום דדריש מיניה ר' אליעזר מכשירים אע"כ משום דבעינן תרי קראי למילה ולמכשיריה כדפרישי' ונראה לר"י דודאי לר' אליעזר לא צריך האי קל וחומר דהא אפילו מכשירי פסח דהוו מלאכה גמורה דחו שבת אע"ג דאפשר לעשותן מערב שבת כדקאמר (לקמן סט.) בגמרא וליעבריה דהא שמעינן ליה לרבי אליעזר דאמר מכשירי מצוה דחו והא דקאמרינן הכא ק"ו לדבריהם דרבנן קאמר כלומר אף על גב דאפשר לעשותן מערב שבת.כיון דליכא אלא שבות בעלמא יותר יש להתירם משחיטה עצמה דהיא מלאכה גמורה אף על גב דאי אפשר לעשותה מבערב ותימה לר"י מכשירי פסח מנא ליה לרבי אליעזר דדחו שבת דהא גבי מילה מצריך תרי קראי וכי תימא דגמר מסוכה ולולב ומצה ושופר ועומר ושתי הלחם דמוכח התם דדחו מכשיריהם שבת הא איכא למיפרך דמה להנך שכן בשבת דחייתו מיד יכול לקיים מצותן אבל פסח אינו נאכל אלא בלילה ועוד הי מהתם יליף אמאי איצטריך במועדו גבי פסח דקאמר ר' אליעזר עקרת מה שכתוב בתורה במועדו אפי' בשבת:

*מה ראיה רשות למצוה · משמע דמכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותן מערב יו"ט אסירי לר' אליעזר והקשה ר"ש כהן דבריש תולין (שבת ד' קלז:) אמרינן דרבי אליעזר עדיפא מדר' יהודה ושרי אפי' מכשירי דאפשר מערב יו"ט ותירץ לו ר"י דלא שרי אלא דוקא במשמרת דלא דמיא מלאכה כולי האי:

הכל מודים בעצרת דבעינן לכם · תימה לריב"א א"כ מאי קאמר רבי אליעזר מה ראיה רשות למצוה דנימא עצרת תוכיח שהיא מצוה וי"ל דהא דבעי רבי אליעזר בעצרת לכם לאו דוקא מקרא אלא מסברא:

אם

רבינו חננאל

כתיב הכא ורעו כבשים כדברם וכתיב התם ירעו בשן וגלעד כימי עולם: והקטר חלביו דוחה את השבת תניא אמר ר' שמעון ראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר חלבים כשרים כל הלילה ואין ממתינין להם עד שתחשך מ"ש אלא מקטירין אותן בשבת לקיים מצוה בשעתה: הרכבתו אינו דוחה השבת. דלא כר' נתן דאמר בפרק המצניע כי החי נושא את עצמו והטוענו בשבת פטור והני מילי חוץ לירושלים אבל חוץ לעזרה לא: הבאתו מחוץ לתחום אין דוחה את השבת כר' עקיבא דאמר בסוטה בפרק [בשם] תחומין דאוריי'. ירושלמי הרכבתו לא אמרו אלא חוץ לירושלים אבל חוץ לעזרה מותר משום שבות שהתירו במקדש: חתיכת יבלתו אין דוחה את השבת יבלת לחה או בכלי והא דתנן בסוף עירובין חותכין יבלת במקדש ביבשה וביד: מתני' ר' אליעזר אומר דוחין אמר ר' אליעזר ומה אם שחיטה שהוא אב מלאכה דוחה את השבת אלו שמשום שבות לא ידחו את השבת אמר לו ר' יהושע יום טוב יוכיח שהתיר בו כל מלאכה שהיא לצורך אוכל נפש ואוסר בו דבר של שבות כדתנן ביום טוב אלו שהן משום שבות לא עולין באילן ולא רוכבין אמר לו רבי אליעזר יהושע מה ראיה שבות דרשות לא עולין באילן לשבות דמצוה שהיא הבאת הפסח כדי שישהם ור' יהושע אמר לך יום טוב נמי מצוה לשמח בכל מיני מאכל הוא והתרתה לשחוט ולבשל ולא התרתה להביא מחוץ [לתחום] וביוצא בו ולעשות שמחת יו"ם ור"א אומר יום טוב או כולו לך או כולו לה' וכיון דאי בעי למיעבד כולו לה' ולקרות היום כולו הרשות בידו כא"ו אין כאן שמחת יום [טוב]: איכא למיפרך ומה יום טוב שהתירו בו מלאכה דרשות כגון הא דאמרינן הואיל והותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך לא התירו שבות לעלות באילן לשום על פני המים (ולהביא) [ולהוציא] משם אש לבשל אפי' דיום טוב שבת שלא התיר בה אלא כגון שחיטת הפסח וביוצא בו מלאכה של מצוה בלבד אינו דין שלא נתיר שבות דעמה ור' אליעזר אמר לך אפי' הכי שבות דמצוה עדיפא: אמר רבא הכל מודים בשבת דבעי' לכם כלומר אין לישב היום כולו ולקרות ולבטל שמחת שבת דכתיב וקראת לשבת עונג: מר בריה דרבינא כוליה שתא הוה יתיב בתעניתא בר מעצרת ופוריא
ערב יום הכפורים רב ששת הוה אמר חדאי נפשאי [illegible]

מסורת הש"ס / גליון הש"ס

[illegible]

יח א מיי' פכ"ג מהל' שבת הלכה ה

יט ב מיי' פ"ה מהל' ק"פ הלכה ד:

אם דחו מכשירי מצוה שלאחר שחיטה (א) השבת כו'. פי' בקונטרס מיחוי קרביו ותימה לר"י מה ראיה מייתי דילמא שאני התם משום דלא אפשר למיעבד מאתמול ונראה לר"י דמכשירי מצוה שלאחר שחיטה דקאמר היינו הקטר חלבים דאפשר להמתין עד הלילה ודחי שבת וכן יש בירושלמי דקא אמר ר' אליעזר אימורי ציבור יוכיחו אע"פ שאפשר להמתין למוצאי שבת מה לי מכשירין שלאחר שחיטה כו' והא דפריך משחט נמי לא נשחוט אע"ג דשחיטה לא אפשר מ"מ פריך משום שסבר הוכיח שאין חילוק בין אפשר ללא אפשר מדשרינן הקטר חלבים:

הזאה דתרומה אגמריה. וא"ת לן למימר דר' אליעזר הי' סבור דבהזאה דפסח קאמר ר"ע ולכך היה משיב ועליה אני דן שהא מותרת דהשתא סבירא לן דהזאה דפסח דחיא שבת וקאמר ליה ר"ע (ב) זה חילוף שהיה סבור שר' אליעזר היה טועה במה שלמדו דאינה דוחה:

דתרומה גופה לא דחיא שבת. וא"ת נילף דתידחי שבת מכל הנהו וי"ל משום דיכול לקיים מצות אכילת תרומה אחר השבת: **שמא** יעבירנה ארבע אמות. וא"ת ואמאי חיישינן להכי הלא נושא מי חטאת טמא ויחזור ויטמא את המים ויש לומר דמעביר בכלי אבנים ובכלי גללים דלא מקבלי טומאה:

קטן בריא מחמין כו' דהא חזי. דווקא לר' אליעזר יש חילוק בין חזי ללא חזי אבל ר' עקיבא איט מחלק כלל דהא קאמר במתני' הזאה תוכיח: **לא** שנא חלש ולא שנא בריא אין מחמין לו חמין כו'. וכי אמר רבי אליעזר דמכשירי מילה דחו שבת ה"מ היכא שהוחמו חמין מערב שבת דחזי:

מדקמהדר אטמא שרץ קסבר אין שוחטין כו'. מכל מקום חייב הוא כרת לפי שהיה יכול לטבול ואז היו שוחטין וזורקין עליו כדאמר לקמן שוחטין וזורקין על טבול יום דשימשא ממילא ערבא: **שוחטין** וזורקין כו'. וא"ת אי שוחטי' וזורקי' על טמא שרץ אמאי כתב רחמנא טמא אינו עושה פסח פשיטא דהא כתיב איש לפי אכלו לעכב דבעינן גברא דחזי לאכילה כדמוכח בכילד צולין (לקמן עח:) ונראה לרשב"א דאיצטריך לאשמעינן דחייב בפסח שני דלא נימא דמיפטר משום דשני תשלומין דראשון הוא דחזי בראשון חזי בשני דלא חזי בראשון לא חזי בשני כדאמר לקמן גבי חגיגה בכילד צולין (לקמן פ') אי נמי אצטריך למימרא דציבור עבדי בטומאה כדדרשינן איש כי יהיה טמא איש נדחה ואין ציבור נדחין: אכילת

ור' אליעזר שבות דמצוה עדיף ליה תניא *אמר רבי אליעזר ומה לי אם דחו מכשירי מצוה שלאחר שחיטה את השבת דאיתעביד ליה מצוה לא ידחו מכשירי מצוה שלפני שחיטה את השבת אמר לו ר' עקיבא דמה לי אם דחו מכשירי מצוה שלאחר שחיטה את השבת שהרי דחתה שחיטה את השבת תאמר ידחו מכשירי מצוה שלפני שחיטה את השבת שלא דחתה שחיטה את השבת דבר אחר שמא ימצא זבח פסול ונמצא מחלל את השבת למפרע אי הכי משחט נמי לא נשחט שמא ימצא זבח פסול ונמצא מחלל את השבת למפרע אלא הא אמר ליה ברישא ופרכיה והדר א"ל הך דמה לי אם דחו: השיב ר"ע ואמר הזאה תוכיח וכו': תניא אמר לו ר' אליעזר עקיבא בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתתו אמר לו ר' *אל תכפירני בשעת הדין כך מקובלני ממך *הזאה שבות היא ואינה דוחה את השבת וכי מאחר דהוא אגמרי' מאי טעמא קא הדר ביה אמר עולא רבי אליעזר כי אגמריה הזאה דתרומה אגמריה דתרומה גופה לא דחיא שבת ר"ע נמי כי אותביה הזאה דתרומה אותביה שהיא מצוה והיא משום שבות והוא סבר הזאה דפסח קא מותיב ליה מתיב רבה השיב ר"ע ואמר הזאת טמא מת תוכיח שחל שביעי שלו להיות בשבת ובערב הפסח שהיא מצוה והיא משום שבות ואינה דוחה את השבת אלא וודאי הזאה דפסח אגמריה וכי מאחר דאגמריה מ"ט קא פריך ליה ר' אליעזר ר' אליעזר גמריה איתעקר ליה ואתא ר"ע לאדכורי גמריה ונימא לי' בהדיה סבר לאו אורח ארעא והזאה מאי טעמא לא דחיא שבת מכדי טלטולי בעלמא הוא תדחי שבת משום פסח *אמר רבה גזירה שמא יטלנה ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים ולר' אליעזר ניעברי' דהא א"ר אליעזר מכשירי מצוה דוחין את השבת אמרי הני מילי היכא דגברא גופיה חזי ורמי חיובא עליה אבל הכא דגברא גופיה לא חזי לא רמי חיובא עליה אמר רבה לדברי ר' אליעזר קטן בריא מחמין לו חמין להברותו ולמולו בשבת דהא חזי ליה קטן חולה אין מחמין לו חמין להברותו ולמולו דהא לא חזי ליה אמר רבא ואי בריא הוא למה ליה חמין להברותו אלא אמר רבא הכל חולין הן אצל מילה אחד קטן בריא ואחד קטן חולה אין מחמין לו חמין להברותו ולמולו בשבת דהא לא חזי איתיביה אביי *ערל שלא מל ענוש כרת דברי רבי אליעזר והא הכא דגברא גופיה לא חזי וקתני ענוש כרת אלמא רמי חיובא עליה אמר רבה קסבר רבי אליעזר *אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ וכל

ורבי אליעזר. אמר לך האי נאו קל וחומר הוא דשבות מצוה עדיפא משבות דרשות הלכך יום טוב דשמחתו רשות גזרו על שבות שלה אבל שבת דדחיית מלאכה שבו משום מצוה היא לא גזרו חכמים בה על השבות לדחות את המצוה: שלאחר שחיטה מיחוי קרביו ואע"ג דאיתעביד ליה צורך גבוה: לא ידחו כו'. בתמיה למיעבד צורכי גבוה: דמה לי. כלומר דין הוא כן ומה לי לתמוה שהרי דחתה שחיטה כבר את שבת במעתה הלכך הואיל וניתנה לדחות כבר לא גזרו בה שוב על שבות הצריך: ברישא. אמר ליה האי טעמא שמא ימצא זבח פסול: ופרכיה. ואמר ליה א"כ משחט נמי לא נשחוט: בשחיטה השבתני. דבר שחוק וגיחוך שאמרת או חילוף ומה אם הזאה שהיא שבות אינה דוחה שחיטה לא כל שכן שלא תדחה ובאת לעקור את מה שכתוב בו במועדו ויודע הייתי שאין זה ק"ו: אל תכפירני. אל תכפור במה שלימדתני הזאה אע"פ שהיא שבות אינה דוחה ולכך דנתי קל וחומר זה לפניך אע"פ שאיט כדאי אלא כדי שתשים אל לבך אחרי שבא זה לדון שחיטה מהזאה מכלל דבהזאה פשיטא ליה דלא דחיא מתוך כך תזכור מה שלימדתני דלא דחיא ותחזור בך ממה שאתה אומר ועליה אני דן: בשעת הדין. בשעה זו שאנו דנין עליה: ומאחר דאגמריה. ר' אליעזר גופיה דלא דחיא מאי טעמא פריך ואמר עליה אני דן: הזאה דתרומה. הבא להזות עליו ליטהר כדי לאכול תרומה אגמריה דלא דחיא שבת דהא הפרשת תרומה גופא לא דחיא שבת: הזאת טמא מת כו'. אלמא דבהזאת פסח השיבו וקאמר אינה דוחה שבת אלמא דאגמריה ר' אליעזר דאינה דוחה מדפשיטא ליה כולי האי: אלא ודאי הזאת פסח אגמריה. ומאי גזירת שבות איכא בהזאה גזירה שמא יעבירנה בידו ובשביל דן עליה עם ר' עקיבא שכח דבר זה מלמודו והכי נמי אמרינן בע"א בפרק כל הצלמים (דף מג:) ר' אליעזר גמריה איעקר ליה ואתא ר' עקיבא לאדכוריה גמריה: דוחין את השבת. אפי' מלאכה גמורה במס' שבת (דף קל.): היכא דגברא חזי. כגון להביא איזמל למילה דרך רשות הרבים שכבר התינוק ראוי למול אבל היכא דגברא לא חזי כגון האי טמא לא רמיא חיובא עליה ואין אלו מכשירי מצוה: אמר רבה לדברי רבי אליעזר. דאמר כל היכא דגברא לא חזי ליכא חיובא עליה: קטן בריא. דבלאו רחיצה ראוי למול: מחמין לו חמין. בשבת קודם מילה: להברותו. להיות בריא וחזק: קטן חולה. שכל זמן שלא ירחצוהו בחמין לא יראה למול ואם ירחצוהו יראה למילה: הכל אצל מילה חולין הן. כל זמן שלא נרחצו בחמין ואפילו לרבי אליעזר צריך להיות לו מחמי חמין מערב שבת: איתיביה אביי ערל. גדול שלא מל ערב הפסח: ענוש כרת. בשביל שהיה ראוי לתקן מו' שעות מזמן דשחיטת הפסח ולמעלה ולא ניתקן ולא דמי לטמא ושהיה בדרך רחוקה שאין יכולין לתקן באותן שש שעות ומיקמי הכי לא רמיא חיובא עלייהו אלמא אע"ג דלא חזיא רמיא מצוה עליה היכא דאפשר למיתקן והזאה נמי תדחה שבת דהא מצוה רמיא עליה ליתקן לכך ואי קשיא הא דקיימא לן (לקמן דף צב:) הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר וצריך הזאה שלישי ושביעי ואפילו מל אינו ראוי הא אוקמינן להאי בערל נכרי שנתגייר בפרק *האשה: הכי גרסינן אמר רבה קסבר ר' אליעזר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ:

וכל

רבינו חננאל

לא שמתי עיקר מיהת כי עביד איניש לנפשיה עביד: **תניא** אמר ר' אליעזר ומה אם דחו מכשירי מצות של אחר שחיטה כגון מיחוי קרביו והקטרת אימורין את השבת שכבר נעשית המצוה לא ידחו מכשירי מצות שלפני שחיטה כגון חתיכת יבלתו וכיוצא בה שעדיין לא נעשת המצוה. אמר ר'(יהושע) [נ"ל ר"ע] מכשירי מצות דלאחר שבת דחו שבת שכבר נדחית השבת בשחיטת הפסח תאמר במכשירי מצוה שלפני השחיטה שלא נדחת השבת עדיין. ד"א שמא ימצא זבח פסול ונמצא איתם מכשירין שעשת מקודם כי בחלול שבת היו שנתברר כי לא היתה מצוה ראויה ופריך רבי אליעזר אי הכי שחיטה נמי נימא הכי לא נשחט שמא ימצא הובח טרפה תמצאת השחיטה באיסור ולא מצא ר' (יהושע) [ר"ע] תשובה. יש מי שאומר זאת התשובה השיב רבי (יהושע) [ר"ע] ברישא ונתפרכה ואח"כ השיב התשובה הראשונה מה לידחו מכשירי מצות דלאחר שחיט' את השבת כו' שאין בה פירכא: ירושלמי שלש עשרת שנה היה למד ר' עקיבא לפני ר' אליעזר ולא היה משיב לו כלום *ותו תחלת תשובותיו שהשיב לו אמר לו ר' יהושע(שופטים ט ל"ח)הלא זה העם אשר מאסת בו צא הלחם בו: **מתני'** השיב ר"ע הזאה תוכיח שהיא משום מצוה והיא משום שבות כו' אמר ר' אליעזר ועליה אני דן כו' אמר לו הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה. תניא אמר לו ר' אליעזר עקיבא בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתתו אמר לו אל תכפירני בשעת הדין כלומר אל תחשדני בכופר על מה שלמדתני אתה למדתני הזאת שבות ואינה דוחה שבת: אמר עולא ר' אליעזר הזאה דתרומה למדו כלומר אם היה כהן טמא מת שחל שביעי להיות בשבת אין מזין עליו בשבת לאכול בתרומה לערב ומותיב ר' עקיבא מהזאה דתרומה להזאת דפסח ופריך ר' אליעזר אימר דאמרי' הזאה דפסח דחיא שבת דהא פסח עצמו דוחה שבת תאמר בהזאה דתרומה שאין תרומה עצמה דוחה שבת. והביא רבא ברייתא מפורשת דר' עקיבא מהזאה דפסח מותיב ודחה דברי עולא ואוקימנא לעולם רבי אליעזר לימד לר' עקיבא כי הזאה כדי לטהרו לעשות הפסח אינו דוחה שבת וכאשר קבל רבי אליעזר השמועה כך מסרה לר' עקיבא ועכשיו שדחה ר' אליעזר ואתא רבי עקיבא בעקיפין כדי שיזכור ר' אליעזר מתוך דברי ר' עקיבא גמרא שלו לפי שאין דרך תלמיד חכם לומר לרבו שכחת מה שלמדתני ולר' אליעזר הזאה טלטול בעלמא הוא אמאי לא דחיא שבת אמר רבה גזירה שמא יעבירנה ד' אמות ברשות הרבים וניעבריה דהא שמעי' ליה לר' אליעזר דאמר מכשירי מצוה דחו שבת.[ה"מ] היכא דגברא חזי תאי טמא הוא ולית עליה חיובא האידנא לפיכך לא אידחא אפי' טלטול: אמר(רבא)(רבה)[רבה]קטן[בריא]מחמין לו חמין להברותו ולמולו בשבת דהא[נ"ל חזי]אבל קטן חולה אין מחמין לו חמין למולו דהא לא חזי ודחי רבא אי בריא הוא חמין למה לי' אלא לא שנא בריא ולא שנא חולה אין מחמין לו חמין דהכל אצל מילה חולין הן ולא חזו ומותיב אביי עלה ערל שלא מל ועשה פסח ענוש כרת דברי ר' אליעזר והא ערל לא חזי דכתיב (שמות יב מח) וכל ערל לא יאכל בו ואע"ג דלא חזי גברא תני ענוש כרת אלמא איכא חיובא עליה אפי' בזמן דלא חזי כל היכא דיכול לתקוניה נפשיה ולמעבד פסחא ופריק רבא קסבר ר' אליעזר אין שוחטין וזורקין

*הג"ה בירושלמי לסוט כתב כגי' וז היא תחלת תשובתו הראשונה לפני ר' אליעזר אמר לו ר' יהושע הלא זה העם וכו'

הגהות הב"ח
(א) תוס' ד"ה אם דחו וכו' שלאחר שחיטה את השבת: (ב) שם ד"ה הזאה וכו' וקאמר ליה ר"ע זה חילוף:

גליון הש"ס
תוס' ד"ה שמא. ויחזור ויטמא. עיין פרק ה' מ"ז דפרה ובתוס' יו"ט מ"ש פרק ...:

עין משפט
נר מצוה

כ א מיי' פ"ה מהלכות ק"פ הלכה ד:
כא ב מיי' פ"א מהל' ק"פ הלכה יח סמג עשין רכג:
כב ג מיי' פ"ב מהל' מילה הלכה ז סמג עשין כח טוש"ע א"ח סי' שלא סעיף ו וטוש"ע י"ד סי' רסו סעיף ב:
כג ד מיי' פ"י מהל' ק"פ הלכה יב:
כד ה ו שם הלכה יג:

אבילת פסחים לא מעכבא • פי' בכי האי גוונא שיש בידו לתקן עצמו ואינו מתקן לא מעכבא אבל בטמא גמור מעכבא דהוי דומיא דחולה וזקן ולא כפירוש הקונטרס דפי' דהא דכתיב איש לפי אכלו היינו למצוה דהא לעיל (דף סא.) אוקימנא ליה לעכב ומסיק בכילד צולין (דף עח:) מאיש לפי אכלו דבעי' גברא דחזי לאכילה: האי מיחזא חזי ותקוני הוא דלא איתקן • הקשה ריב"א א"כ אמאי אמר ר"ה לעיל ערל שלא מל ענוש כרת הא מיחזא חזי אלא דלא איתקן וי"ל דשאני התם דמחוסר מעשה בגופו וחשבינן ליה שלא לאוכליו: הלכה כר"ע • הא דלא פריך הלכתא למשיחא מפורש [בפ' ד' מיתות *סנהדרין] (דף נא:): וצריכא דאי אשמעינן כו' • אדרב יהודה עביד צריכותא אמאי איצטריך למיפסק בתרוייהו כר"ע דאי אדר' עקיבא הוה ליה לאצרוכי ההיא דפרק שתי הלחם (מנחות דף צו.) גבי חביתי כהן גדול דמסיק התם כלל א"ר עקיבא כו'*: אבל מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות אימא לנידחי • תימה מה מועיל מה שנכרתו עליה י"ג בריתות הא איכא קרא באפי נפשיה למכשירין כדפי' לעיל ונראה לרשב"א לפרש דאי לאו דפסק רב יהודה כר"ע גבי מילה ה"א דסבירא ליה בכל מקום כר' אליעזר וגבי פסח דפסק כר"ע היינו להחמיר מדרבנן שלא יהו מכשירין דוחין שבת אבל גבי מילה דנכרתו עליה י"ג בריתות לא: לאו

[ועי' מ"ש תוס' שבת קלג. ד"ה ותנן נמי ישוב על קושיא זו וכ"כ בזבחים דף מה. ד"ה הלכתא וע"ע תוס' יומא יג. ד"ה הלכה]

[ואמילתא דר"ע לא בעי צריכותא דאשמעינן בכל דוכתי מאי דדחי שבת כך כתבו תוס' במנחות שם ד"ה כלל וע"ע תוס' סנהדרין לו: ד"ה תנינא]

תירה איר

וכל שאילו ביחיד נדחה בציבור עבדי בטומאה וכל מילתא דאיתא בציבור איתא ביחיד וכל מילתא דליתא בציבור ליתא ביחיד ערילות דאי כוליה ציבור ערלים נינהו אמרינן להו קומו מהולו נפשייכו ועבידו פסחא יחיד נמי אמרינן ליה קום מהול ועביד פסחא ואי לא מהיל ועביד (א) ענוש כרת טומאה דאי כוליה ציבורא טמאין נינהו לא מדינן עלייהו אלא עבדי בטומאה יחיד נמי פטור א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא והרי פסח שני דליתיה בציבור ואיתיה ביחיד א"ל שאני התם דהא עבד ליה ציבורא בראשון מיתיבי "יכול לא יהא ענוש כרת אלא שהיה טהור ושלא היה בדרך רחוקה ערל וטמא שרץ ושאר כל הטמאים מנין ת"ל °והאיש מדקא מהדר אטמא שרץ קסבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ דאי שוחטין וזורקין על טמא שרץ ל"ל לאהדורי' עליה היינו טהור אלמא אע"ג דלא חזי (ב) חיובא עליה ואע"ג דליתיה בציבור איתיה ביחיד אלא אמר רבא קסבר רבי אליעזר שוחטין וזורקין על טמא שרץ והוא הדין לטמא מת בשביעי שלו הזאה למאי לאכילה *אכילת פסחים לא מעכבא א"ל רב אדא בר אבא לרבא א"כ נמצא פסח נשחט שלא לאוכליו א"ל שלא לאוכליו לחולה ולזקן דלא חזי אבל האי מיחזא חזי תקוני הוא דלא מתקן: כלל אמר ר"ע וכו': *אמר רב יהודה אמר רב "הלכה כר"ע ותנן נמי גבי מילה כי האי גוונא *כלל א"ר עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש אינה דוחה את השבת מילה שאי אפשר לעשותה מע"ש דוחה את השבת ואמר רב יהודה אמר רב "הלכה כר"ע וצריכא דאי אשמעינן גבי פסח התם *(דהוא מכשירי) מצוה לא דחו שבת משום דלא נכרתו עליה שלש עשרה בריתות אבל מילה דנכרתו עליה שלש עשרה בריתות אימא לידחי ואי אשמעינן מילה התם הוא דמכשירי מצוה לא דחו שבת דליכא כרת אבל פסח דאיכא כרת אימא לידחי צריכא:

מתני' "אימתי מביא חגיגה עמו בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט °ובזמן שהוא בא בשבת במרובה ובטומאה אין מביאין עמו חגיגה חגיגה היתה באה מן הצאן מן הבקר מן הכבשים ומן העזים מן הזכרים ומן הנקבות "ונאכלת לשני ימים ולילה אחד:

גמ' מאי תנא דקתני חגיגה תנא *הרכבתו והבאתו דלא דחי שבת וקתני נמי חגיגה דלא דחיא שבת והכי קאמר אימתי מביאין עמו חגיגה בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט א"ר אשי שמע מינה *"חגיגת ארבעה עשר לאו

וכל שביחיד נדחה כו' • והכי פירושא היינו טעמא דר' אליעזר (ג) לא רמיא חובה דפסח אטמא מת בשביעי שלו הואיל ולא חזי ואערל רמיא חובה ואע"ג דלא חזי ומשום דלא דמיא מצות הזאה למצות מילה דמצות הזאה כדי לעשות פסח לא רמיא אציבור שהרי מותרין לעשות בטומאה אע"פ שיכולין ליטהר דקסבר רבי אליעזר אין שוחטין וזורקין על יחיד טמא שרץ שלא טבל ואף על פי שראוי לערב וכן על טמא מת שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח שראוי נמי לערב וטמא שרץ נקט משום דפלוגתא גביה הוא בפ' האשה (דף צ:) וכיון דקא סבר אין שוחטין וזורקין על היחיד אלא נדחה לשני על כרחיך ציבור עושין בטומאה אם ירצו דכל שביחיד נדחה ציבור עושין בטומאה דכתיב איש איש נדחה ואין ציבור נדחין אלמא לא רמיא מצות הזאה דפסח אציבור ומילתא דליתיה בציבור ליתיה ביחיד דמצות פסח יחד לכל ישראל נאמר אבל ערילות דלא נדחה אלא ציבור ולא הותרו לעשות פסח ערלים ואילו כולהו ציבור ערלים אמרי' להו קומו מהולו יחיד נמי אמרינן ליה בחול קום מהול והזאה דציבור (ד) לא אמרי' להו קומו הזו: יחיד נמי • לא רמיא חובה עלויה להזות וכיון דלא רמיא עליה לא ניתנה שבת לדחות אלא אבל אי הוה סבירא ליה כמאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ כיון דלא קרינא ביה איש נדחה לא הוה קרינא נמי אין ציבור נידחין למישרינהו לעשות בטומאה אלא אמרינן להו קומו הזו ומדרמי' הזאה אציבור הוה רמיא נמי איחיד כדי להתירו באכילה ודחיא שבת: אמר ליה • התם הא דאיתיה ביחיד משום דעבוד ציבור בראשון הוא ואי לא עבוד ציבור בראשון כגון רוב ציבור זבין דלא הותרה טומאת זיבה בציבור ומיעוטן טמאי מת ס אין עושין לא את הראשון ולא את השני: ערל וטמא שרץ ושאר. הדומין לו כגון כל טמאי טומאת ערב שראויין ליתקן וכגון טמא מת שחל שביעי שלו בערב הפסח: מדקא מיהדר אטמא שרץ • לאיתויי מקרא יתירא שמע מינה סבירא ליה להאי תנא אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ דאי סבירא ליה שוחטין וזורקין עליו למה לי לאהדורי עליה מקרא יתירא לחוביה ממילא הוא עומד בכרת שהרי הוא כטהור גמור שראוי לעשות פסחו על ידי שליח לשולחו בעזרה דכי פטר קרא מכרת הנך דלא יכלו לעשות פסח פטר אלא ודאי אין שוחטין וזורקין עליו סבירא ליה ואפילו הכי מיחייב ליה כרת משום דיכול לטבול וליתקן משהגיע זמן שחיטה ואף על גב דליבור כי האי גוונא לא אמרינן להו זילו טבולו דכיון דיחיד נדחה ציבור עבדי בטומאה: אלא אמר רבא • אי הוה סבירא ליה אין שוחטין דמעכבא ליה הזאתו משחיטת פסחו ודאי דחיא שבת לר' אליעזר אע"ג דליתא בציבור אלא קסבר שוחטין וזורקין הלכך הזאה למאי אתיא לאכילה דהא לא מיעכבא לה לשחיטה ולזריקה: אכילת פסחים לא מיעכבא • והא דכתיב (שמות יב) איש לפי אכלו למצוה: אם כן • דטמא מת שחל שביעי שלו בערב הפסח בשבת שוחטין וזורקין עליו ואע"פ שאין סופו להזות היום: נמצא פסח זה נשחט שלא לאוכליו • ותנן בהאידך פירקא (לעיל דף סא.) שחטו שלא לאוכליו פסול: *כלל א"ר עקיבא כל מלאכה שאפשר לה לעשותה מערב שבת • כגון הבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו: ותנן נמי גבי מילה: וצריכא • לרב לאשמעינן הלכה כרבי עקיבא בתרוייהו: מילה שלש עשרה בריתות נאמרו בה באותה פרשה שנאמרה לאברהם (בראשית יז): דליכא כרת • לבו ביום אם ימול למחר: מתני' אימתי מביאין עמו חגיגה • בגמרא בעי מאי תנא לעיל דקתני חגיגה: עמו. עם הפסח בארבעה עשר בניסן כדיליף בגמרא: בזמן שבא בחול ובטהרה • דאף על גב דפסח דחי שבת וטומאה חגיגה לא דחיא *שבת: ובמועט • שהיה הפסח מועט לאכילת בני החבורה ואוכלין החגיגה תחלה כדי שיהא פסח נאכל על השובע ויתחשב להן אכילה: במרובה • שהיתה חבורה מועטת ודי להם פסח לבדו: מן הצאן ומן הבקר כו' • מה שאין כן בפסח שאינו בא מן הבקר ולא מן הנקבות: גמ' תנא הרכבתו כו' • וקאמר נמי בהך סיפא אימתי מביאין כו' ואשמעינן דחגיגה נמי לא דחיא שבת אפילו שחיטה דילה: על

רבינו חננאל

על טמא שרץ וטמא מת שחל שביעי שלו להיות בערב פסח כטמא שרץ הוא ואין שוחטין עליו וכל שהיחיד נדחה לפסח שני צבור עושה [בטומאה] שנאמר (במדבר ט' י') איש איש כי יהיה טמא לנפש כו' איש אם הוא טמא נדחה לפסח שני ואין צבור אם טמאין נדחין לפסח שני אלא עושין הראשון בטומאה ומילתא דאיתא בצבור איתיה ביחיד ודליתיה בצבור ליתיה נמי ביחיד ערלות דאיתיה בצבור דאלו כלהו ערלים אינון אמרי' להו קומו מהולו נפשייכו ועבידו פסח יחיד נמי אמרי' ליה קום מהול ועביד פסח ואי לא עביד ענוש כרת טומאה דליתא בצבור דאי צבור טמאין אינון לא אמרינן להו קומו מדו עלייכו וטבולו ועבידו פסח אלא עבדי בטומאה יחיד נמי לא אמרי' ליה קום טבול ולא מדינן עליה כי לא טביל ולא עביד לא מיחייב כרת: איני דכל מילתא דליתא בצבור ליתא ביחיד והרי פסח שני דאין בצבור פסח שני ואיתיה ביחיד ופריק רבא מאי טעמא עביד יחיד פסח שני משום דעביד צבור בראשון ולא עבד בהדייהו *צבור מאי איכא למימר הכי: מיתיבי יכול לא יהא ענוש כרת אם לא עשה פסח אלא טהור ומי שלא היה בדרך רחוקה דמפרש בהו קרא בהדיא ערל וטמא שרץ ושאר טמאין מנין ת"ל והאיש מדהוה ליה למכתב והטהור שלא היה בדרך רחוקה וחדל לעשות הפסח ונכרתה וכתב והאיש ש"מ אפילו טמאים דאפשר להו לתקוני נפשייהו ולא מתקני ועבדי ענושין כרת, ודייקינן מדקתני וטמא שרץ ענוש כרת שמעינן מינה דסבר אין שוחטין עליו ומרבי ליה לטמא שרץ [illegible]

מסורת הש"ס

[לקמן עח.]

שבת דף קלג. מנחות עב. נו: יבמות דף יד. [שבת קל.]

[הוא דמכשירי כצ"ל]

[לעיל סט:]

[חגיגה ח.]

[שייך למשנה דלעיל דף סט.]

[עי' תו"ס ד"ה כגון]

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא מהיל ועביד פיסחא ענוש כרת: (ב) שם אע"ג דלא חזיא רמיא חובה עליה: (ג) רש"י ד"ה וכל שביחיד וכו' דלא רמיא: (ד) באד"ה והזאה דציבור דלא:

גליון הש"ס

מתני' ובזמן שהוא בא בשבת. עיין ע"ז דף ג' ע"א תוס' ד"ה יבא גלגד:

* [רש"א אבל בהזאה לאו כולה ציבורא [illegible]] *) [illegible]

לאו חובה היא דאי סלקא דעתך חובה היא תיתי בשבת ותיתי במרובה ותיתי בטומאה ובמועט מיהו מ"ט אתיא כדתניא *חגיגה הבאה עם הפסח נאכלת תחילה כדי שיהא פסח נאכל על השבע : ונאכלת לשני ימים וכו' : מתני' דלא כבן תימא דתניא בן תימא אומר חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא כפסח ואינה נאכלת אלא ליום ולילה וחגיגת חמשה עשר נאכלת לשני ימים ולילה אחד *וחגיגת ארבעה עשר יוצא בה משום שמחה ואין יוצא בה משום חגיגה מ"ט דבן תימא (שמות לד) כדמתני רב לחייא בריה °ולא ילין לבקר זבח חג הפסח זבח חג זה חגיגה הפסח כמשמעו ואמר רחמנא לא ילין איבעיא להו לבן תימא נאכלת צלי או אין נאכלת צלי כי אקשיה רחמנא לפסח ללינה אבל לצלי לא או דילמא לא שנא ת"ש *הלילה הזה כולו צלי* ואמר רב חסדא זו דברי בן תימא שמע מינה איבעיא להו לבן תימא באה מן הבקר או אינה באה מן הבקר באה מן הנקבות או אינה באה מן הנקבות באה בת שתי שנים או אינה באה בת שתי שנים כי אקשיה רחמנא לפסח למידי דאכילה אבל לכל מילי לא או דילמא לא שנא ת"ש חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא כפסח באה מן הצאן ואינה באה מן הבקר באה מן הזכרים ואינה באה מן הנקבות באה בת שנתה ואינה באה בת שתי שנים ואינה נאכלת אלא ליום ולילה ואינה נאכלת אלא צלי ואינה נאכלת אלא למנויו מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא בן תימא שמע מינה כולהו מילתא בעינן ש"מ איבעיא להו לבן תימא יש בה משום שבירת עצם או אין בה משום שבירת העצם אע"ג דכי אקשיה רחמנא לפסח אמר קרא בו בו ולא בחגיגה או דילמא האי בו *בכשר ולא בפסול הוא דאתא ת"ש *סכין שנמצאת בארבעה עשר שוחט בה מיד בשלשה עשר שונה ומטביל קופיץ בין בזה ובין בזה שונה ומטביל מני אילימא רבנן מאי שנא סכין דמטביל דחזיא לפסח קופיץ נמי הא חזי לחגיגה אלא לאו דבן תימא היא ושמע מינה יש בה משום שבירת העצם לא לעולם רבנן וכגון שבא בשבת והא מדקתני סיפא חל ארבעה עשר להיות בשבת שוחט בה מיד ובחמשה עשר שוחט בה מיד נמצאת קופיץ קשורה לסכין הרי היא כסכין מכלל דרישא לאו בשבת עסקינן ואלא שבא במרובה

רש"י

על השבע. שיהו נהנין באכילתו ותיחשב להן : ונאכלת לשני ימים. חגיגת חמשה עשר דנפקא לן במסכת חגיגה (דף ט.) מוחגותם אותו : יוצא בה משום שמחה. אם עיכבה עד למחר ושחטה יוצא בה משום שמחה משום שלמי שמחה ואע"ג שמופרשת ועומדת היא כבר ושלמי שמחה חובה הן והא דקי"ל (לקמן דף עא.) כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין כדתניא בסיפרי* וזבחת פסח כו' עד צאן ובקר והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים א"כ למה נאמר בקר להקיש כל הבא מצאן ובקר לפסח מה פסח דבר שהוא חובה ואינו בא אלא מן החולין אף כאן שהוא חובה ואינו בא אלא מן החולין הני מילי בחובות דעלמא אבל שלמי שמחה איתרבי במס' חגיגה (דף ח.) מדתניא בסיפרי ושמחת לרבות כל מיני שמחה יכול אף בעופות ומנחות תלמוד לומר בחגך מי שחגיגה באה מהן יצאו עופות מכאן אמרו ישראל יוצאים ידי חובתן בנדרים ונדבות כו' אע"ג דמחויב ועומד הוא : ואין יוצא בה. משום חגיגת חמשה עשר כדאמרן דבר שיש בו חובה אינו בא אלא מן החולין כלומר משלו ולא ממה שהוא מחויב ועומד וזו כבר נתקדשה מאתמול : מאי טעמא. דאמר אין נאכלין אלא ליום ולילה : נאכלת צלי. צריך לאוכלה צלי : הלילה הזה כולו צלי. מתני' היא בפרק בתרא כולו צלי ואפי' החגיגה : למידי דאכילה. דאזהרת לינה נמי אכילה היא: האי סברא. אינה נאכלת אלא ליום ולילה : שמע מינה כולהו אתיין. כולהו מילי דפסח אתיין בחגיגה בההוא היקשא : שוחט בה. פסחו מיד ואין צריך להטבילה זה המוצאה דמסתמא הטבילוה בעליה אם טמאה היתה הטבילוה בשלשה עשר כדי שיהא הערב שמש ותהא טהורה בארבעה עשר: שונה ומטביל. כלומר אע"פ שספק שמא הטבילוה הבעלים זה שונה ומטביל' מספק שמא עדיין לא הטבילוה שהיה להן שהות ביום להטבילה ולהעריב שמשה : קופיץ. סכין גדול הוא ורוחב אינו לשחיטה אלא לחיתוך בשר ולשבירת עצמות : בין בזה בין בזה. אפילו נמצאת בארבעה עשר: שונה ומטביל. דמתוך שאין שבירת העצם בפסח אין הבעלים צריכין לה כל ארבעה עשר עד למחר ויש לומר לא הטבילה שהיה לו שהות ביום להטבילה סמוך לבין השמשות לצורך מחר : מני. הא דמשמע דאין שבירת עצמות בערב הפסח : אי נימא רבנן. דלא מקשי חגיגה לפסח ואין בה איסור שבירת עצם : מאי שנא סכין דמטביל. לה בעליה מאתמול ומוקמינן לה השתא בחזקת טהרה למוצאה משום דחזיא ליה לבעלים בארבעה עשר לפסח לשחוט הילכך אטבלה מאתמול דניהוי ליה הערב שמש והא לא חיישינן שמא אבדה לו זה ימים רבים דודאי היום נפלה ממנו דמתוך שבשעת הרגל העם רב אין שוהה שם במקום נפילתה שלא תמצא : חזי לחגיגה · לשבירת עצמות ואטבלה מאתמול ואמאי המוצאה בארבעה עשר שונה ומטביל : שבא. ערב הפסח בשבת דאין חגיגה באה עמו הלכך לא צריכה לבעלים בארבעה עשר : חל ארבעה עשר להיות בשבת שוחט. בקופיץ זה מיד ואין צריך להטביל דאע"ג דשמא בעלים היה להן סכין לשחוט ולא היתה קופיץ זו להן אלא לשבירת עצמות והיום אין שבירת העצם בשבת אפילו הכי כיון דצריכה להן ביום טוב אחר שבת כבר הטבילוה מערב שבת דהא בשבת לא מצו לאטבולה כדאמרינן במסכת ביצה (ד' יז:) חל יום טוב להיות אחר שבת מטבילין את הכל מלפני השבת : ובחמשה עשר. אם מצאה ביום טוב עצמו : שוחט בה. שלמים מיד דודאי הטבילוה בעלים מאתמול : הרי היא כסכין. ואפילו נמצאת בארבעה עשר שחל להיות בחול שוחט בה מיד דודאי הוטבלה עם הסכין בשלשה עשר הואיל וקשורה עמו : מכלל דרישא. דקתני בין בזה בין בזה שונה ומטביל : לאו בשבת עסקינן. דאם לא כן קשיא רישא אסיפא ואפילו הכי קאמר דאין בו שבירת עצמות אלמא אסור לשבור עצמות בחגיגת ארבעה עשר :

[וכן במנחות פב.] [לקמן עא.] לקמן דף קטז. [ע' תוס' שם ד"ה כולו] [לקמן סג. סד: ע.]

תוספות

לאו חובה היא. כלומר אינו חייב מן התורה להביאה דאי ס"ד חובה היא מן התורה שוב אין לנו לומר שיש חילוק בין שבת לחול דהוי קרבן הקבוע לו זמן ותיתי במרובה ובטומאה אלא ודאי לאו חובה היא ואינה באה אלא כדי שיאכל הפסח על השבע ואומר ריב"א דמשמע בירושלמי דהא דפסח נאכל על השבע היינו מדרבנן גזירה משום שבירת עצם שאם לא היתה באה על השבע מתוך שהוא רעב לאכול הבשר שסביב העצמות היה בא לידי שבירתן וקשה לר"י דהשתא משמע דלרבנן דבן תימא דבסמוך הויא חגיגת ארבעה עשר דרבנן ולקמן (דף עא.) משמע שהיא מן התורה דתניא לא ילין מן הבשר וגו' לימד על חגיגת ארבעה עשר שנאכלת לשני ימים ויש לומר דאשכחן בפ"ק דחגיגה (דף ח.) תנא דסבירא ליה שהיא מדרבנן דקאמר רב אשי הא קמ"ל חגיגת חמשה עשר אין חגיגת ארבעה עשר לא אלמא קסבר חגיגת י"ד לאו דאורייתא והשתא לבן *תימא ולתנא דלקמן דאית להו חגיגת ארבעה עשר דאורייתא דחי שבת והשתא אתי שפיר ההיא דריש תמיד נשחט (לעיל נט:) בארבעה עשר שחל להיות בשבת כו':

והא מדקתני סיפא חל י"ד להיות בשבת כו'. וא"ת אמאי לא פריך אי בשבת היכי שרי להטביל כלים הא קיימא לן דלא מזין *ולא טובלין ולא פירכא היא דאיכא למימר שונה ומטביל לאחר י"ט וי"ד וי"ג (שחל להיות בשבת) אמילתא קאי : מאי

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פ"א מהל' ק"פ הלכה ג :
כו ב מיי' פ"ב מהל' חגיגה הלכה י :
כז ג מיי' פי"ג מהל' אבות הטומאה הל' ה:
כח ד שם הלכה ו :
כט ה שם הלכה ט :
[תוספתא פ"ב]
ל ו שם הלכה ז :

רבינו חננאל

דקתני בקופיץ ביום ארבעה עשר שונה ומטביל שאין בארבעה עשר צורך לקופיץ ולא היו בעליו מוליכין אותו אלא לטהרו היום להשתמש בו למחר ומאן שמעת ליה האי סברא שחגיגת ארבעה עשר כפסח היא בן תימא וש"מ כי לבן תימא אסור לשבר בו עצם לפיכך אין צורך ביום ארבעה עשר לקופיץ דאי רבנן כיון דאמרי חגיגת ארבעה עשר אינה כפסח ומותר לשבר בה עצמות אמאי לא נימא דהאי קופיץ בארבעה עשר טהור לגמרי הוא ולשבור עצמות החגיגה הוציאו בעליה אלא ש"מ משנה זו אינה לרבנן אלא לבן תימא וש"מ יש לו לבן תימא שחגיגת י"ד אסור לשברבה עצם. ודחי' לא לעולם מתני' רבנן וכגון שחל י"ד להיות בשבת [שאין שם חגיגה כלל. ודחיא להא סברא מסיפא דקתני חל י"ד להיות בשבת] שוחט בה מיד מכלל דרישא לאו שבת הוא אלא בחול עסקי' אלא בפסח שבא במרובה פי' מעט בני אדם נמנו בפסח ההוא ואינן צריכין בשר אחר אלא די להם הפסח לבדו לשבוע ממנו דליכא

שקלים פ"ח מ"ג. [ע' תוס' זבחים לח: בד"ה טבול יום]

לא א מיי' פ"ד מהל' קרבן פסח הלכה י :

לב ב מיי' פ"א מהל' חגיגה הלכה ח :

במרובה מנא ידעי ואלא שבא בטומאה סוף סוף מנא ידעי דמית נשיא דמית נשיא אימת אילימא דמית בשלשה עשר סכין למה לי דמטבליה ואלא דמית בארבעה עשר מאי שנא סכין דמטביל ומאי שנא קופיץ דלא מטביל לה לא צריכא דנשיא גוסס בשלשה עשר סכין דחד ספיקא מטביל לה קופיץ דתרי ספיקי לא מטביל לה תניא יהודה בן דורתאי פירש הוא ודורתאי בנו והלך וישב לו בדרום אמר אם יבוא אליהו ויאמר להם לישראל מפני מה לא חגגתם חגיגה בשבת מה הן אומרים לו תמהני על שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון שהן חכמים גדולים ודרשנין גדולים ולא אמרו להן לישראל חגיגה דוחה את השבת אמר רב מ"ט דבן דורתאי דכתיב °וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר והלא אין פסח אלא מן הכבשים ומן העזים אלא צאן זה פסח בקר זו חגיגה ואמר רחמנא וזבחת פסח א"ר אשי ואנן טעמא דפרושים ניקו ונפרוש אלא קרא לכדרב נחמן הוא דאתא *דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה *מניין למותר הפסח שקרב שלמים שנא' וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר וכי פסח מן הבקר בא והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים אלא מותר הפסח יהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר ורבנן מ"ט לא דחי שבת הא ודאי קרבן ציבור הוא א"ר אילעא משום רבי יהודה בן ספרא אמר קרא °וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים בשנה שבעה שמונה הוו *אלא מכאן לחגיגה שאינה דוחה את השבת כי אתא רבין אמר אמרתי לפני רבותי פעמים שאי אתה מוצא אלא ששה כגון שחל י"ט הראשון של חג בשבת אמר אביי *אבין תכלא לימא כי הא מילתא שמונה לא משכחת לה כלל שבעה איתא ברוב שנים אמר עולא אמר רבי אלעזר שלמים ששחטן מערב י"ט אינו יוצא בהן לא משום שמחה ולא משום חגיגה משום שמחה דכתיב °וזבחת ושמחת בעינן זביחה בשעת

רש"י

במרובה. בתחלה נוטעה שהפסח מרובה להן ולא יביאו חגיגה : מנא ידעי. הבעלים בשלשה עשר שתהא הטהרה מוטעת הרי כל שעה באין ונמנין עליו אנשים מעלמא וקונים להן בו חלק מן הבעלים עד שעת שחיטה הלכך לא קיס (א) ליה שתהא חבורה מוטעת ומטביל לקופיץ שמא יביאו חגיגה ויצטרכו לשבירת עלמות : שבא בטומאה. שרוב ליבור טמאין ותנן בזמן שבא בטומאה אין מביאין עמו חגיגה וזה המוגלה טהור ואע"פ שאף הטהורים עושין בטומאה עם הליבור מטבילה לשבר בה עלמות חגיגת חמשה עשר שאינה באה בטומאה : מנא ידעי. הבעלים בשלשה עשר כשמטבילין סכיניהם שיהו רוב ליבור טמאין : דמית נשיא. ומלוה לכל ישראל להתעסק בו : אי נימא בשלשה עשר. כשהיו מטהרין כליהם : סכין למה ליה לאטבוליה. למייה הרי היא עתיד ליטמא וזה המוגלה אם טהור הוא למה מחזיקה בטהרה ושוחט בה שלמי חגיגתו בי"ט : אלא דמית בארבעה עשר. וכשהטבילו כליהם בי"ג הלריכין לארבעה עשר לא היו יודעין שיבוא בטומאה א"כ גם את הקופיץ הטביל לשבירת העלמות דחגיגת ארבע' עשר: ומאי שנא סכין. דאמרי' אטבלה מרה מאתמול ומאי שנא קופין דלא אמרי' אטבלה מרה מאתמול : לא לריכא דנשיא גוסס בשלשה עשר. ולא גרסינן ומת בארבעה עשר דמה לי מת ומה לי לא מת : סכין דחד ספיקא הוא. דאיכא למימר שמא ימות הנשיא ויעשו פסח בטומאה משום הך ספיקא לא אימנע מלאטבולה ואסבנה דחייש שמא לא ימות ויעשה פסח בטהרה : אבל קופין דתרי ספיקי. אית ליה מסלקי ליה מתורת טבילה שמא ימות ולא יביאו חגיגות לא בארבעה עשר ולא בחמשה עשר או אפי' לא ימות שמא אני לא אלטרך לחגיגת ארבעה עשר שתהא חבורתי מוטעת ויבא פסח במרובה ואי משום חגיגת חג חמשה עשר עדיין יש שהות להטבילה בי"ד הלכך לא אטבלה מרה בשלשה עשר : בן דורתאי פירש. מן החכמים ונבדל מהם מפני שהיו אומרים אין חגיגת ארבעה עשר דוחה שבת : וישב לו בדרום. רחוק מירושלים שלא לעלות לרגל ויתחייב בפסח ובחגיגה דקסבר חגיגה חובה ואפי' במרובה : ואנן טעמא דפרושים וכו'. וכי לכך הולרכנו לדרוש המקראות אחר טעמי המבדילים מן החכמים : מותר הפסח. בין שהפריש פסחו ואבד ונתכפר באחר ואח"כ נמלא זה בין שהפריש מעות לפסחו והלה קדושת פסח על כולן והוזלו טלאים וניתותרו מן המעות : שקרב שלמים. במועד או לאחר הרגל : לדבר הבא מן הלאן ומן הבקר. היינו שלמים שכשירין לבא מכל לאן ומכל בקר זכר ונקבה : ואמאי לא דחיא שבת. ואפילו חגיגת חמשה עשר הא ודאי קרבן ליבור הוא דהא אתי בכינופיא כי פסח וזמן קבוע לה : וחגותם אותו. בחג הסכות כתיב דהשלומין דידיה כל שמונה הלכך שמונה הוי אלא לאו שמע מינה אין לך חגיגה שדוחה שבת הלכך לא משכחת שמונה לעולם : כגון שחל י"ט הראשון של חג להיות בשבת. דמטי נמי שמיני עלרת בשבת דאין כאן אלא ששה : אבין תכלא. קובר את בניו היה : לימא כי האי מילתא. שאילה שאינה הוגנת : בשעת

תוספות

מאי טעמא דבן דורתאי דכתיב וזבחת פסח וכו'. רש"י פי' דבחגיגת י"ד מיירי °ולפי' נ"ל דלבן תימא אע"ג דהוית ליה היקשא אחרינא לעיל חגיגת י"ד לא דחיא שבת אע"ג דלכל מילי אקשיה חגיגה לפסח דאפילו לשבירת עלם אקשיה אי לאו דכתב בו מדקאמר רב אשי בסמוך ואנן טעמא דפרושין ניקו וניפרוש ואי בן תימא נמי ס"ל דדחי' שבת לא הוה מתמה טולי האי וטעמא כדילפינן בסמוך מוחגותם אותו וגו' דלא דחיא שבת אע"ג דקרבן ליבור היא ה"נ לבן תימא ואע"ג דקרא וחגותם אותו בחגיגה ט"ו כתיב סברא הוא להשוות החגיגות יחד ולהכי אילטריך לבן דורתאי למילף מוזבחת פסח שהוקשו לענין זביחה ואפי' בשבת לאפוקי שלא נקיש החגיגות יחד ולא מלי למילף מהיקשא דבן תימא כדפי' וקשה דלעיל קאמר רב אשי דאי חובה היא תיתי בשבת משמע דלבן תימא ולתנא דלקמן דאית להו חגיגת ארבעה עשר דאורייתא דחיא שבת א"כ מאי קמתמה רב אשי ואנן טעמא דפרושין ניקו וניפרוש ועוד תיקשי להאוא דאמר בהוליאו לו (יומא נ.) נקוט האי כללא בידך כל שזמנו קבוע דוחה את השבת ואת הטומאה ואפי' ביחיד הא איכא חגיגת י"ד דקבוע לה זמן ולא דחיא לכך נראה לר"י עיקר דהכא איירי בחגיגת ט"ו כדמוכח דמייתי קרא דוחגותם אותו ואתי שפיר דלא קייל בהוליאו לו אלא דבר שקבוע לו זמן יום אחד ולא יותר אבל חגיגת ט"ו לא חשיב כל כך זמן קבוע כיון שיש לה תשלומין כל שבעה ומ"מ פריך שפיר הא ודאי קרבן ליבור הוא דאף חגיגת חמשה עשר חשיבה זמנה קבוע כדאמרינן בפרק ב' דבילה (דף כ:) אמר להן ב"ה אף זו קבוע לה זמן דתנן עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו ואין להקשות א"כ אמאי הולרך בן דורתאי לפרוש ולהתרחק כדי שיהיה בדרך רחוקה ויפטר הלא היה יכול להביא חגיגתו כל שבעה כדילפינן בסמוך אומר ר"י דילמא יהודה בן דורתאי ס"ל מדאיתקש חגיגת חמשה עשר לפסח °שמע מינה אין לה תשלומין והא דמוקי בן דורתאי קרא דוזבחת פסח בחגיגת חמשה עשר ולא בחגיגת י"ד משום דסבר דחגיגת י"ד לאו דאורייתא : הא ודאי קרבן ליבור הוא. נקט קרבן ליבור משום דאיכא תנא דתלי בהכי בפ' יש קרבנות (תמורה יד.) דתנן יש בקרבנות ליבור שאין ביחיד שקרבנות ליבור דוחין את השבת ואת הטומאה ומיהו בפרק הוליאו לו (יומא נ.) אמרי' כל שזמנו קבוע דוחה את השבת וטומאה אפילו ביחיד וק"ק דהכא קרו ליה קרבן ליבור משום דאתי בכינופיא וכן ביומא *[אבל בחגיגה] (דף ו.) קרי ליה קרבן יחיד : הא ודאי קרבן ליבור. תימה לרשב"א מה בכך אם הוא קרבן ליבור והא פסח ותמיד ושעירי ר"ח ועומר ושתי הלחם לכולהו מלרכינן קראי בכילד לולין (לקמן עז.) שידחו שבת וא"כ הכא מנא לן והור"י דחגיגה (ג) בכלל שאר קרבנות מועדות °דהאי קרא דוחגותם כתיב בסוף פרשת פינחס : שלמים ששחטן מערב יו"ט וכו'. נראה לר"י דאפי' הקדישם מתחלה ושחטן לשם חגיגת ט"ו איירי דאי לשם שלמים דעלמא אין יולא משום חגיגה אפי' שחטן בי"ט דכל דבר שבחובה אין בא אלא מן החולין לכך נראה דהקדישן ושחטן לשם חגיגה דהואיל והוי דבר שבחובה ואיט בא אלא מן החולין שלריך להקדישם לשם כך סברא הוא שיהא נמי בשעה הראוייה לחגיגה וראייה לדבר מדאמר לעיל שבעה שמונה הוו אלא מכאן לחגיגה וכו' ואי יכול לשוחטה מערב י"ט אכתי שמונה הוו הקשה ריב"א והא האי קרא דוזבחת שלמים לא כתיב גבי שמחת י"ט אלא גבי הר עיבל והיכי יליף מיניה יו"ט דאיכא למימר דבכל ענין קאמר קרא דבעינן זביחה בשעת שמחה :

לרבות

רבינו חננאל

חגיגה. והאי' ובני כהנים קסומי' איתנו כלומר ראו בדרך מראה הקסמים החוזים בכוכבים כי הפסח של זו השנה במרובה הוא בא ואין עמו חגיגה לפיכך לא פתרו הקופיץ שלהן אלא כגון שבא הפסח בטומאה שאין עמו חגיגה. ואקשי' והי כהנים קסומי נינהו דהוה ידעי דישראל זו השנה רובן טמאין הן והפסח בא בטומאה ואין בו חגיגה ואמרי' כגון שהיה נשיא גוסס בי"ג סכין דחד ספק הוא ספק מת נשיא היום או מחר ספק לא מת בספק אחד חייש ומטהר לסכין יחייש דלמא לא מאית בעינן סכין טהורה וליכא קופיץ דהוא [תרי ספיקא] האי ספיקא ואמרי' וספיקא אחרינא נמי דלמא לא מאית נשיא ואתו הפסח במרובה ואין שם חגיגה לא מטהר לית ולא מתוקמא דמת נשיא (בי"ד) [בי"ג] נטמאו הרוב ועבדו בטומאה דאי אתי בטומאה (קופיץ) [סכין] למה ליה טהרה אלא בפסח הבא בטהרה הוא: ת"ר יהודה בן דירתי [פירש הוא ודורתאי בנו] כו' ודייק מ כתי' וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר צאן לפסח ובקר לחגיגת ט"ו מכאן לחגיגת ט"ו שדוחה שבת כשם שפסח דוחה שבת כך חגיגה דוחה שבת. אמר רב אשי האי טעמא דפרושים הוא כלומר מדרש פרושים הוא זה אלא טעמי' דהאי קרא הכי הוא וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר ואם יותיר מן הדמים שהפרשת לקנות בהן פסח הביאהו דבר הבא מן הבקר וה"ה מן הצאן ומאי נינהו שלמים ורבנן דפליגי על יהודה בן דירתי (דאמר) [ואמרי] אין חגיגת ט"ו דוחה שבת דייקי' כיון דהחג שמונה ימים הוא דהא אתרבו יום טוב האחרון של חג מבחדש השביעי תחוגו אותו כאשר הוא מפירש בחגיגה פ"א נמצא החג שמונה וקאמר רחמנא וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים מכאן שאין חגיגה דוחה שבת דכתיב שבעת ולא שמונה למעוטי שבת [מחגיגה] וקשו והלא אי מקלעי יום טוב הראשון של חג בשבת יבוא גם יום טוב האחרון שבת ואינך החג אלא ששה ימים בלבד ופריק שבעה איתא ברוב שנים ואי מקלעי במיעוט שנים כי האי גונא יו"ט הראשון שבת דלא משכחת ימי חגיגה (אבל) [א"א] ששה לפיעוטא לא חיישי' אבל שמונה לעולם לא תמצא ולא משכחת תמניא יומי בלא שבת: אמר ר' אלעזר שלמים ששחטן מערב יום טוב אין יוצא בהן משום חגיגה [דאפילו] בי"ט הוה שוחטן לא הוה יוצא בהן ידי חובתו דחגיגה חובה הוא וכל חובה אינה באה אלא מן החולין ואלו השלמים קדשים הן לפיכך אינו עולה לו משום חגיגה ובם אין יוצא בהן שמחה

ז תוס' ד' [ז:] ס. מנחות דף פג:

תורה אור: דברים טז | ויקרא כג | דברים כז

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה מנא ידעי וכו' לא קיס להו שתהא : (ג) תוס' ד"ה הא ודאי וכו' והור"י דחגיגה הוי בכלל :

חולין פ. [ע"ש]

גליון הש"ס
תוס' ד"ה מאי טעמא וכו' ולפי' נ"ל דלב"ת. עיין לעיל מט ע"ב תוס' ד"ה ב"ד ולקמן קיד ע"ב תוד"ה אחד זכר לפסח : בא"ד ש"מ אין לה תשלומין. ע' חגיגה ו' ע"ב בתוס' ד"ה יש בשמחה: תוס' ד"ה הא ודאי וכו' דהאי קרא דוחגותם. עיין טורי אבן מגילה ה ע"א ד"ה ותגיגה :

תורה אור

בשעת שמחה וליכא משום חגיגה הוי דבר שבחובה *[א]וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין לימא מסייע ליה °והיית אך שמח [דברים טז] *לרבות לילי י"ט האחרון לשמחה אתה אומר לילי י"ט האחרון או אינו אלא לילי יום טוב הראשון תלמוד לומר אך (שמח) *חלק מ"ט לאו משום דאין לו במה ישמח לא כדתני טעמא *מה ראית לרבות לילי יום טוב האחרון ולהוציא לילי יום טוב ראשון מרבה אני לילי יום טוב האחרון שיש שמחה לפניו ומוציא אני לילי יום טוב ראשון שאין שמחה לפניו מתיב רב יוסף *חגיגת ארבעה עשר יוצא בה משום שמחה ואין יוצא בה משום חגיגה אמאי הא בעינן זביחה בשעת שמחה וליכא אמר רב אידי בר אבין שעיכב ושחטה אמר רב אשי הכי נמי מסתברא דאי לא תימא הכי הא מתניתא מאן קתני לה בן תימא בן תימא הא פסלה לה בלינה ש"מ מתיב רבא *ההלל והשמחה שמנה ואי אמרת בעינן זביחה בשעת שמחה הא זמנין סגיאין דלא משכחת לה אלא שבעה כגון שחל י"ט הראשון להיות בשבת א"ר הונא בריה דרב יהודה משמחו בשעירי הרגלים אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דשעירי הרגלים חי נאכלין צלי אין נאכלין ושמחה בחי ליכא ועוד כהנים אוכלין וישראל במה שמחים אלא א"ר פפא משמחו בכסות נקיה ויין ישן כי אתא רבין א"ר אלעזר [ב]שלמים ששחטן מערב יום טוב יוצא בהן משום שמחה ואין יוצא בהן משום חגיגה יוצא משום שמחה [ג]לא בעינן זביחה בשעת שמחה ולא משום חגיגה הוי דבר שבחובה וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין מיתיבי והיית אך שמח לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה אתה אומר לרבות לילי יום טוב האחרון או אינו אלא לרבות לילי יום טוב הראשון תלמוד לומר אך חלק מאי טעמא לאו משום דאין לו במה ישמח לא כדתניא מה ראית לרבות לילי יום טוב האחרון ולהוציא לילי יום טוב הראשון מרבה אני לילי יום טוב האחרון שיש שמחה לפניו ומוציא אני לילי יום טוב הראשון שאין שמחה לפניו אמר רב כהנא [ד]מנין לאימורי חגיגת חמשה עשר שנפסלין בלינה שנאמר °ולא ילין חלב חגי עד בקר [שמות כג] וסמיך ליה ראשית למימרא דהאי בקר בקר ראשון מתקיף לה רב יוסף טעמא דכתב ראשית הא לא כתב ראשית הוה אמינא מאי בקר בקר שני מי איכא מידי דבישר איפסיל ליה מאורתא ואמורין עד צפרא אמר ליה אביי אלמה לא והרי פסח *לרבי אלעזר בן עזריה דבשר איפסיל ליה מחצות ואמורין עד צפרא אמר רבא רב יוסף הכי קא קשיא ליה מי איכא מידי דאלו תנא לבשר לא בעי ראשית ורב כהנא לאימורין בעי ראשית מאי היא דתניא °לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר [דברים טז]

לימד

רש"י

בשעת שמחה · ביום טוב שהוא זמן שמחה : והיית אך שמח · קרא יתירא הוא דכתיב לעיל מיניה חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וסמיך ליה ושמחת בחגך והדר כתיב שבעת ימים תחוג וגו' והיית אך שמח : לרבות לילי יום טוב האחרון · ואין שמחה אלא באכילת שלמים ויום טוב האחרון גופיה לא דהא תרי זימני שבעת ימים כתיב גבי שמחה כדפרישי' וממילא אימעיט שמיני : או אינו אלא לרבות לילי יום טוב הראשון . ואף על פי שאין קרבן בלילה נלמד שהטעינו הכתוב לשחוט שלמים מערב יום טוב לשמחת לילי יום טוב : אך (שמח) חלק · כל אכין ורקין מיעוטין : מאי טעמא · משוינן מיעוטא ללילי ראשון וריבויא ללילי אחרון ולא אמרינן איפכא לאו משום דאמרינן אין לו במה ישמח דשלמים הנשחטין מבערב לאו שמחה היא דבעינן זביחה בשעת שמחה : שיש שמחה לפניו · כל ימות ולילות החג : חגיגת י"ד כו' · קס"ד דרב יוסף בששחטה בארבעה עשר קאמר : הא מתניתא · בן תימא אמרה לעיל ולבן תימא איפסילא לה דהא אמר אין נאכלת אלא ליום ולילה : והשמחה . בשלמים : שחל יום טוב בשבת · ומבערב אין יכול לשחוט דהא בשעת שמחה בעית : אמר רב הונא · ודאי מקרבן שמחה ליכא אלא שבעה אלא הא דקתני השמחה שמונה משמחו בשעירי הרגלים שעיר החטאת האמור בראשון שבכל יום היה שעיר בא משל ציבור וכל חטאות החיצונות נאכלות וכל קרבן ציבור הקבוע דוחה שבת : חי נאכלין · אם בא לאוכלו בשבת לא יאכלנו כי אם חי דאין צלייתו ובישולו דוחה שבת ובשר חי אין כאן שמחה : ועוד · נהי נמי דיש שמחה בבשר חי הרי חטאות אין נאכלות אלא לכהנים והן אוכלין וישראל במה ישמחו : לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה . כשאר לילי החג : או אינו אלא כו' · כדפרישית : לאימורי חגיגת ט"ו שנפסלין בלינה · ואע"פ שזמן אכילת בשרה כל יום המחרת : וסמיך ליה ראשית ביכורי וגו' · ודרוש ביה בקר ראשון(א): דבשר איפסיל ליה מאורתא· משחשכה ועבר יום ששה עשר ואימורין יכשרו עד בקר שבעה עשר דאי בקר בקר שני בקר של שבעה עשר : ר' אלעזר בן עזריה . בפרק בתרא (דף קכ:) דאמר מדאורייתא אכילת פסח עד חצות ותו לא : הכי (ב) קשיא ליה · אע"ג דאותיב מלתא אחריתי : ומי איכא מידי · כלומר (ג)אפשר להיות משמעות המקרא בקר שני אבל חזינן תנא דמתני' דלקמן דאפי' לבשר שהוא קל מאימורין לא בעי ראשית ובקר דכתיב ביה משמע ליה לתנא בקר ראשון ורב כהנא באימורין דחמירא קושתיהו לא משמע ליה בקר דכתיב גבייהו בקר ראשון בלא ראשית : אשר תזבח בערב · בחגיגת ארבעה עשר מיירי דנשחטת עם הפסח בערב דהא ליכא למימר בערב של יום טוב הראשון עצמו קאמר קרא דאם כן מאי בערב הלא שחיטתן ביום כולו : *שנאכלת לשני ימים · דהאי בקר בוקרו של ששה עשר קאמר קרא :

לו

תוספות

לרבות לילי יום טוב האחרון . נראה לריב"א דהוא הדין ללילות אחרות איצטריך ריבוי משום דהאי קרא דושמחתם לפני ה' שבעת ימים דדרשינן מיניה שלמי שמחה דרשינן נמי מיניה בפרק לולב וערבה (סוכה מג:) במקדש לולב שבעת ימים והתם ימים ולא לילות ומיהו לילי יום טוב האחרון איצטריך ריבוייא טפי משום דשמיני רגל בפני עצמו הוא וה"א לא יהא מחוייב לזבוח (ד) שמחה ביום שביעי לצורך שמיני כמו שאינו מחוייב בערב יום טוב לצורך הלילה : או אינו אלא לילי י"ט הראשון · ולא בא למעוטי שאר לילות אלא לילי יום טוב האחרון : לאו משום דאין לו במה ישמח · וא"ת אם כן תיפוק ליה מאידך קרא דבעינן זביחה בשעת שמחה וי"ל דאי מהתם ה"א דלא בעינן זביחה בשעת שמחה אלא בחגיגה של יום טוב שיכול לשוחטה בו ביום אבל הכא שאין יכול לשוחטה בלילה לא להכי איצטריך אך למעט : לילי יום טוב האחרון · פי' בקונטר' דווקא לילה אבל יום שמיני לא וקשה לריב"א דהתנן ההלל והשמחה שמונה וליכא למימר משום ליל שמיני קתני שמונה דליכא שמונה לילות דליל יום טוב ראשון לא קחשיב ועוד דומיא דהלל דעיקרו ביום ועוד דכי פריך לקמן ואם איתא זימנין דלא משכחת לה שמונה כגון שחל להיות יום טוב הראשון בשבת ואי כפירוש הקונט' תיקשי נמי לכולי עלמא דכשחל יום שמיני באחד בשבת אז ליכא אלא שבעה דמתי יוכל לשחוט לליל שמיני שהוא מוצאי שבת דאי שחיט בערב שבת איפסלא לה הלכך נראה לפרש דלילי יום טוב האחרון לאו דווקא דה"ה ביום : מנין לאימורי חגיגה שנפסלין בלינה שנאמר ולא ילין כו' · מהכא נפקא בכל אימורין :

לימד

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פט"ז מהל' מעשה קרבנות הלכה טו :
לד ב מיי' פ"ב מהלכות חגיגה הלכה יא :
לה ג שם הלכה יב :
לו ד מיי' פ"א מהלכות ק"פ הלכה ז סמג לאוין שמח :

מסורת הש"ס

מנחות דף פב. [חגיגה ז: ח. ביצה יט:]
סוכה דף מח.
[לעיל ה. וש"נ]
[סוכה מח:]
[לעיל ע.]
[סוכה מב:]
[לקמן קכ: וש"נ]
עיין לע"ב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וסמיך ליה וכו' ראשון הס"ד ואח"כ מ"ה מאי בקר בקר שני בקר של שבעה עשר דבשר איפסיל ליה וכו' שבעה עשר הס"ד והאר נמחק : (ב) שד"ה הכי קא קשיא ליה : (ג) שד"ה ומי איכא מידי כלומר איך אפשר וכו' שני וכאן חזינן : (ד) תוס' ד"ה לרבות וכו' לזבוח שלמי שמחה ביום שביעי ·

רבינו חננאל

שמחה שהשמחה אינה אלא בשמונת ימי החג ויום י"ד אינה חשובה (אלא) מימי השמחה וכתיב וזבחת ושמחת בעינן זביחה בעידן שמחה.ותנא תנא והיית אך שמח לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה כו' דכתיב (ויקרא כ"ג מ') ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים שבעה ולא שמונה וכתיב והיית אך שמח ואמרי' אך חלק לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה והוציא ליל יו"ם ראשון דאין לו בלילי יום טוב הראשון במה ישמח [שאפילו שוחט בי"ד זביחה בעידן שמחה ליכא ודחינן לאו משום דאין לו בלילי יום טוב הראשון במה ישמח] אלא ריבה לילי יום טוב האחרון משום שיש שמחה לפניו ומיעט לילי יום הראשון שאין לו שמח' לפניו כי(יום)[ליל] י"ג וי"ד חול הוואין בהן שמחה ולעולם חגיגת ארבעה עשר יוצא בה לשם שמחה. ומותיב עלה רב יוסף אהא דתני בן תימא חגיגת י"ד יוצא בה לשם שמחת ואין יוצא בה לשם חגיגה איני והא בעינן זביחת ושמחת וביחה בעידן שמחה וליכא ופריק רב אידי בר אבין כגון שהפרישה בי"ד ונתעכב ולא שחטה בי"ד ושחטה בט"ו יוצא בה משום שמחה דהא איכא זביחה בעידן שמחה ואין יוצא בה משום חגיגה דהא אינה מן החולין שכבר הפרישה מיום י"ד והקדישה והודה לו רב אשי דודאי נתעכב ושחטה דהא מותבינן עלה מתניתא דבן תימא היא דסבר דחגיגת י"ד כפסח היא לכל מילי ואינה נאכלת אלא לילי ט"ו בלבד ובבוקר נותר הוא ואי ס"ד ששחטה בי"ד אי אכיל ליה לילי ט"ו בלבד הא אוקימנא לילי יום טוב הראשון אין בו שמחה אי שביק למיכלה ביום טוב הראשון הא איפסליה בלינה ואיך יוצא בה משום שמחה והא לא אכיל לה אלא ודאי שנתעכב ושחטה ביום חמשה עשר : מותיב רבא לר' אלעזר מהא דתנן הלל והשמחה שמונה ואי אמרת שלמים ששחטן מערב יום טוב אין יוצא בהן לשם שמחה דבעינן זביחה בעידן שמחה וליכא זמנין דלא משכחת שמחה אלא ששה ולילי יום טוב האחרון הרי שבעה ואנן חנן לעולם שמונה ופריק רב הונא בר יהודה אי חל להיות יום טוב ראשון בשבת שאי אפשר לו לשחוט חגיגה בשבת משמח הרגל בבשר שעירי הרגל שהן חטאות ונאכלות . ודחה רבא בשתי תשובות חדא דשעירי הרגלים בשבת מי נאכלים שלא יהכין לבשל בשבת ולא הותר בשבת אלא העולה למזבח וכתיב ואכלו אותם אשר כפר בהם מלמד שהכהנים אוכלין ובעלין מתכפרין וכיון דאין כפרה אלא באכילת כהנים בשר חטאת אוכלין אותו חי פי' בשר נא ושמחה בבשר חי ליכא [ועוד] שעירי הרגלים קדשי קדשים הן הכהנים אוכלין אותן ואלו היתה בהן שמחת הכהנים אוכלין וישראל שמחים מה שאינן אוכלין והתורה לא הזהירה בשמחה אלא לישראל לכל אחד בפני עצמו ופריק רב פפא משמחי' עצמן בכסות נקיה ויין ישן . שעיר של יום הכפורים נאכל במוצאי יום הכפורים כו' : אמר רב כהנא מנין לאימורי חגיגת ט"ו שנפסלת בלינה שנאמר לא ילין חלב חגי עד בקר וסמיך ליה ראשית בכורי וגו' ומתקיף עלה רב יוסף וכי יש לומר כי אימורי חגיגת ט"ו אינן נפסלין עד בקר שני כלומר אם שחטן ביום ראשון נאכלין בו ביום ששחטן והוא ביום ראשון ולילי שני ויום שני דכתיב ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת וגו' ואם ישאר מן הבשר נשרף [ליל] יום שלישי כדכתיב והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף ואם תאמר כי האימורין אינן נפסלין אלא לבקר יום שלישי לשחיטתו שהוא בקר שני מי איכא זבח דבשר דידיה איפסיל באורתא שהוא יום שני לשחיטתו ואימורין דידיה לא מפסלי עד צפרא ודחינן הא הפסח דתנן בשחיטת קדשים הפסח אינו נאכל אלא בלילה אינו נאכל אלא עד חצות וכדר' אלעזר בן עזריה דאמר בסוף ערבי פסחים שהפסח אינו נאכל אלא עד חצות ומחצות ולהלן נפסל ואימורין לא מפסלו עד צפרא ואמר רב יוסף הכי קשיא לית מי איכא מידי דהאי תנא לפסילות הבשר לא בעי ראשית לרבויי בקר ראשון ואלו רב כהנא לפסילות אימורי ט"ו בעי ראשית לרבויי בקר ראשון ואיזהו תנא דלא

בעי

לימד על חגיגת י"ד שנאכלת לשני ימים ולילה אחד או אינו אלא ליום ולילה כשהוא אומר °ביום הראשון (לבקר) הרי בקר שני (דברים טז) אמור או אינו אלא בקר ראשון ומה אני מקיים חגיגה הנאכלת לשני ימים ולילה אחד חוץ מזו כשהוא אומר בו °אם נדר או נדבה (ויקרא ז) לימד על חגיגת י"ד שנאכלת לב' ימים ולילה א' אמר מר או אינו אלא בקר ראשון הא אמרת כשהוא אומר ביום הראשון (לבקר) הרי בקר שני אמור ה"ק או אינו אלא בשתי חגיגו' הכתוב מדבר אחת חגיגת י"ד ואחת חגיגת ט"ו וזו לבוקרה וזו לבוקרה הדר אמר אלא דקי"ל חגיגה הנאכלת לשני ימים ולילה אחד א"כ אם נדר או נדבה במאי אי חגיגת י"ד הא כתיב בה יום ולילה אי חגיגת ט"ו הא כתיב בה יום ולילה אלא האי לחגיגת ט"ו והאיך כוליה קרא לחגיגת י"ד לימד על חגיגת י"ד שנאכלת לשני ימים ולילה אחד טעמא דכתיב ביום הראשון לבקר דמאי בקר בקר שני הא כל היכא דכתיב בקר סתמא בקר ראשון ואע"ג דלא כתב ביה ראשית:

מתני' הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת חייב עליו חטאת ושאר כל הזבחים ששחטן לשם פסח אם אינן ראויין חייב ואם ראויין הן רבי אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר א"ל ר' אליעזר מה אם הפסח שהוא מותר לשמו כששינה את שמו חייב זבחים שהן אסורין לשמן כששינה את שמן אינו דין שיהא חייב א"ל ר' יהושע לא אם אמרת בפסח ששינהו בדבר אסור תאמר בזבחים ששינן בדבר המותר א"ל ר"א אימורי ציבור יוכיחו שהן מותרין לשמן והשוחט לשמן חייב א"ל ר' יהושע לא אם אמרת באימורי ציבור שיש להן קצבה תאמר בפסח שאין לו קצבה רבי מאיר אומר אף השוחט לשם אימורי ציבור פטור שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלין ולטמאין חייב לאוכליו ושלא לאוכליו למנויו ושלא למנויו למולין ולערלים לטמאין ולטהורין פטור שחטו ונמצא בעל מום חייב *שחטו ונמצא טריפה בסתר פטור שחטו ונודע שמשכו הבעלים את ידם או שמתו או שנטמאו פטור מפני ששחט ברשות: גמ' במאי

או אינו אלא ליום ולילה · דהאי בקר בוקרו של ט"ו קאמר: כשהוא אומר ביום הראשון (לבקר) · מכלל דנאכלת כל יום הראשון של יום טוב וקאמר לבקר דלא תלין עד בקר שני: או אינו אלא בקר ראשון · לקמיה פריך היכי תיסק אדעתין למימר תו הא אמרת ביום הראשון חד ולבקר תרי: ומה אני מקיים חגיגה הנאכלת לשני ימים · דנפקא לן מקרא אחרינא דיש חגיגה נאכלת לשני ימים ולקמן מפרש היכא אשכחן ובאיזו חגיגה אני מקיימה בשאר חגיגות חוץ מזו: כשהוא אומר אם נדר · באכילת שלמים שני ימים ואם נדר או נדבה זבח קרבנו ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת וגו' הרי שני ימים ולילה שבינתיים והוה ליה למיכתב נדר (א) ונדבה אם נדר למה לי ריבה אף שלמי חובה לאכילת שני ימים: לימד על חגיגת י"ד כו'.(ב) ולקמן מפרש במאי מישתמע ליה והשתא מפרש לה למתניתא והדר אסיק אתקפתי' דתנא לבשר לא בעי ראשית: הכי קאמר או אינו · אלא ליום ולילה והאי דכתב ביום הראשון לבוקר מילתא אחריתי היא ובשתי חגיגות דיבר הכתוב חגיגת ארבעה עשר וחמשה עשר זו לבוקרה וזו לבוקרה והכי משמע קרא לא ילין מבשר חגיגת י"ד אשר תזבח בערב ופסח לינה לבוקרה משמע ומאותה שתזבח ביום הראשון דהיינו חגיגת חמשה עשר לא ילין לבוקר של ששה עשר: הדר אמר · תנא ומה אני מקיים חגיגה הנאכלת לשני ימים חוץ מזו כלומר באיזו חגיגה חוץ מזו אני מקיים את אשר אני מוצא שנאכלת לשני ימים הרי השווית את כולן והיכן אני מוצא כשהוא אומר אם נדר הרי מצאתי שיש חגיגה נאכלת לשני ימים ואיזו היא על כרחיך לימד על חגיגת י"ד כו' והאיך לימד דעל כרחיך אי נמי אם נדר בחגיגת ט"ו משוית ליה דקילא דאינה באה עם הפסח שמעת בה מיהא דנאכלת לשני ימים וביום הראשון לבקר על כרחיך לאו אחגיגת ט"ו קאי אלא אאשר תזבח בערב ולימד שתאכלנה כל יום הראשון עד בקר שני: האי לחגיגת חמשה עשר · אם נדר: והאיך כולי' · ביום הראשון כדפרישי': וטעמא דכתיב כו' · השתא מפרש אתקפתיה דאילו תנא לבשר לא בעי ראשית אי לא כתיב ביום הראשון לבקר דמשמע תרי הוה אמינא בקר בקר ראשון ואע"ג דבבשר קאי דקיל וכל שכן בקר דכתיב גבי חלב חגי דלא בעי ראשית והאי דסמכינהו קרא מילתא אחריתי דרוש בה: מתני' הפסח ששחטו בשבת שלא לשמו . וכסבור כשם שמותר לשמו כך מותר שלא לשמו: חייב חטאת . שחילל שבת בשוגג: אם אינן ראויין · לפסח כגון עגל או איל בן שתי שנים או נקבה חייב עליו חטאת אם נעלמה ממנו שבת או כסבור שמותר לשחוט אחרים לשם פסח בשבת דהאי לאו טועה בדבר מצוה הוא דהכל יודעין שאין זה כשר לפסח: ואם ראויין הן · כגון שהוא שה בן שנה של שלמים ששחטו לשם פסח דמתוך שטרוד ובהול לשחוט פסחו טעה בזה ולא נזכר שהקדישו לדבר אחר: ר' אליעזר מחייב חטאת · אע"פ שטעה בדבר מצוה: ור' יהושע פוטר · דקסבר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה כל דהו פטור מחיוב חטאת שבה וזה עשה מצוה שהקריב קרבן וכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשירין ואף הנשחטין לשם הפסח ר' יהושע מכשיר להו בפרק תמיד נשחט (ד' סג:): מה אם פסח שמותר . לשוחטו בשבת לשמו שינה את שמו מודית לי דחייב חטאת כדקתני לעיל: ששינה בדבר האסור · ששחטו לשם קרבנות אחרים שאסורין לשוחטן בשבת: ששינן בדבר המותר · ששחטן לשם פסח שמותר לשוחטו בשבת: אימורי ציבור · קרבנות האמורין בציבור בשבת כגון תמידין ומוספין יוכיחו שמותרין לשוחטן לשמן והשוחט שאר זבחים לשמן בשבת חייב: שיש להן קצבה · שאינו רואה אחרים הרבה עסוקין בשחיטתן וכיון שנשחט התמיד יודע הוא שאין צריך לשחוט עוד הלכך אין זה טועה אלא שוגג דלא היה לו לטעות בדבר: תאמר בפסח שאין לו קצבה · שהכל צריכין לכך והרי הוא רואה את אחרים הרבה עוסקין בכך וטרוד להתעסק במצוה ואפילו שחט הוא פסחו כבר ומצא זבח זה עומד בעזרה וכסבור שהוא פסח ושחטו לשם מי שהוא וטעה על כך הלכך טועה בדבר מצוה הוא: ר' מאיר אומר · השוחט אחרים כל שבתות שנה לשם אימורי ציבור פטור: שחטו בשבת שלא לאוכליו . דפסח פסול הוא ונעלמה ממנו שבת או כסבור שכשר: שלא לאוכליו · לחולה ולזקן חייב חטאת דלא ניתנה לידחות שבת אצל שחיטה זו: לאוכליו ושלא לאוכליו וכו' פטור · דהא פסח כשר הוא כדתנן בתמיד נשחט (ד' סא·) דמקצת אוכלין לא פסלי: שחטו ונמצא בעל מום חייב · דשוגג הוא ולא אנוס דהוה ליה לבקוריה: שמשכו הבעלים את ידם · ממנו קודם שחיטה ונמנו על אחר: או שמתו או שנטמאו · דעכשיו לא ניתנה לידחות שבת אצלו: פטור · שאנוס הוא דלא היה יודע שכן ולא היה לו לבדוק על כך: גמ' אי

תורה אור

לימד על חגיגת י"ד שנאכלת לשני ימים ולילה אחד · תימה לר"י דתניא בסוף פרק כל הפסולים (זבחים לו:) ובשר זבח תודת שלמיו למדנו תודה שנאכלת ליום ולילה מנין לרבות שלמי נזיר ושלמי פסח ת"ל שלמיו ופי' בקונ' התם שלמים הבאים מחמת פסח היינו חגיגת י"ד והשתא ההיא ברייתא כמאן דלתנא דשמעתין נאכלת לשני ימים ולכן תימא (לעיל ד' ע:) כמי דנאכלת ליום ולילה נפקא ליה מדהוקש לפסח והתם נפקא ליה מדכתיב זבח תודת שלמיו על כן נראה לר"י דשלמים הבאים מחמת פסח דקתני התם היינו מותר הפסח שקרב שלמים והשתא אתי שפיר דלקמן פרק האשה (ד' פט.) אמרינן דמותר הפסח נאכל ליום ולילה ומנא לן אי לאו מקרא דהתם ובת"כ בפרשת צו את אהרן משמע בהדיא כפי' ר"י דדריש התם האי קרא דבשר זבח תודת שלמיו לשלמים הבאים מחמת פסח ובתר הכי מייתי הסיפא דשמעתין ודריש מלא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב וגו' בחגיגה הבאה עם הפסח הכתוב מדבר שתאכל לשני ימים ולילה אחד אלמא משמע דההיא דלעיל איירי במותר הפסח שקרב שלמים:

והאיך כוליה קרא לחגיגת י"ד · תימה לרשב"א כיון דכולי' קרא בחגיגת י"ד איירי ומאי בקר בקר שני א"כ תאכל לשני ימים ושני לילות דקרא משמע שאינה נפסלת עד בקר שני אבל ליל בקר שני נאכלת:

כל היכא דכתב בקר סתמא בקר ראשון · תימה לר"י דבסוף ערבי פסחים (לקמן קכ:) דריש בקר בקר שני אף על גב דכתיב סתמא:

שמעת

עין משפט נר מצוה

לז א ב מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה יב ופ' ט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יב:

לח ג מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה יג:

לט ד שם הלכה יב:

מ ה שם הלכה י:

רבינו חננאל

בעי ראשית לדבוייה בקר ראשון דתניא בתורת כהנים לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר לימד על חגיגת י"ד שנאכלין לשני ימים ולילה אחד כו': אמר מר או אינו אלא בקר ראשון והא אמרת כשהוא אומר ביום הראשון לבקר תרי בקר שני אמור אמרי הכי קאמר או אינו אלא בקר ראשון ובשתי חגיגות הכתוב מדבר אחד חגיגת ארבע' עשר ואחד חגיגת ט"ו וזו לבוקרה וזו לבוקרה הדר אמר אלא חגיגה דתנינן חגיגה הנאכלת לשני ימים ולילה אחד נימא חוץ מזו ורבינה מנדר אם נדבה הא [במאי] קא משמע דכתיב בהאי קרא תרתי חגיגות ותרוייהו ליום אחד אלא ודאי האי דכתיב ביום הראשון לבקר לא בא אלא ללמד על חגיגת י"ד שנאכלת לשני ימים ולילה אחד וטעמא דכתב רחמנא ביום הראשון לבוקר דמשמע בקר של יום (שהרי) [שהוא] אחרי יום ראשון [הא לא"ת] הוה אמינא מאי בקר בבקר ראשון ואף על גב דלא כתיב ראשית וקשיא לרב כהנא . אבל שלמים הבאים מחמת פסח אין נאכלין אלא ליום אחד דתניא בתורת כהנים ובשר זבח תודת שלמיו הרי זה בא ללמד שיהא נאכלין ליום אחד אין לי אלא תודה לחמה מנין ת"ל קרבנו ומנין לרבות הולדות ותמורות ת"ל ובשר ומנין לרבות חטאת ואשם ת"ל זבח ומנין לרבות שלמי נזיר ושלמים הבאים מחמת הפסח ת"ל שלמיו: מתני' הפסח ששחטו שלא לשם פסח או לשם שלמים בשבת חייב עליו

מסורת הש"ס

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כשהוא אומר וכו' למיכתב נדר או נדבה: (ב) שם ד"ה לימד וכו' לקמיה מפרש במאי:

[ע' תוס' לקמן עג. ד"ה שחטו]

במאי עסקינן אילימא בטועה שמעת מינה *עקירה בטעות הויא עקירה אלא בעוקר אימא סיפא ושאר כל הזבחים ששחטן לשום הפסח אם אינן ראויין חייב אם ראויין הן ר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר ואי בעוקר מה לי ראויין מה לי שאינן ראויין אלא פשיטא בטועה רישא בעוקר וסיפא בטועה א"ר אבין אין *רישא בעוקר וסיפא בטועה אשכחיה רב יצחק בר יוסף לר' אבהו דהוה קאי באוכלוסא דאינשי א"ל מתניתין מאי א"ל רישא בעוקר וסיפא בטועה תנא מיניה *ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנחא בכיסיה תנן א"ר אליעזר מה אם פסח שמותר לשמו כששינה את שמו חייב זבחים שהן אסורין לשמן כששינה את שמן אינו דין שיהא חייב ואם איתא הא לא דמי דרישא בעוקר וסיפא בטועה לר' אליעזר לא שני ליה לר' יהושע דשני ליה (א) לישני ליה הכי הכי קאמר ליה לדידי לא דמי רישא בעוקר וסיפא בטועה לדידך לא אם אמרת בפסח ששינה את שמו לדבר האסור תאמר בזבחים ששינה את שמן לדבר המותר א"ל רבי אליעזר אימורי ציבור יוכיחו שהן מותרין לשמן והשוחט לשמן חייב אמר לו רבי יהושע לא אם אמרת באימורי ציבור שכן יש להן קצבה תאמר בפסח שאין לו קצבה למימרא דכל היכא דאית ליה קצבה מחייב רבי יהושע והרי תינוקות דיש להן קצבה *ותנן מי שהיו לו שני תינוקות אחד למולו אחר השבת ואחד למולו בשבת ושכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב אחד למולו בע"ש ואחד למול בשבת ושכח ומל את של ע"ש בשבת רבי אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר א"ר אמי הכא במאי עסקינן כגון שקדם ומל את של ערב שבת בשבת דאיכא הך דשבת דטריד ביה הכא כגון שקדם ושחטינהו לאימורי ציבור ברישא אי הכי רבי מאיר אומר אף השוחט לשם אימורי ציבור פטור אע"ג דקדים ושחטינהו לאימורי ציבור ברישא *והתניא רבי חייא [מאבל ערב] א"ר מאיר לא נחלקו ר' אליעזר ורבי יהושע על שהיו לו שני תינוקות אחד למול ערב שבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של ערב שבת בשבת דחייב על מה נחלקו על שהיו לו שני תינוקות אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של אחר השבת בשבת *דר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר ותסברא מה התם דלא עביד מצוה פטר רבי יהושע הכא דקא עביד מצוה מחייב אמרי דבי רבי ינאי רישא כגון שקדם ומל של שבת בערב שבת שלא

אי נימא בטועה · כסבור שהוא זבח אחר : שמעת מינה · מדקתני חייב אלמא פסול הוא : עקירה בטעות · שלא נתכוון לעקור שם פסח ממנו הויא עקירה כעוקר מדעת : מה לי שאינן ראויין · עוקר לאו טועה בדבר מצוה הוא ואמאי פטר ליה ר' יהושע בראויין והלא לא טעה בו שיודע שאינו פסח : רישא · הפסח ששחטו : סיפא · ושאר כל הזבחים : אוכלוסא · חבורה גדולה מאד : הא לא דמי · רישא לסיפא דרישא בעוקר ולאו טועה הוא : לר"א · דדאין האי ק"ו לא שאני ליה בין עוקר לטועה : ומקשי' ר' יהושע דשני ליה · לימא ליה דלא דמי טועה לעוקר אמאי אהדר ליה טעמא משום ששינה בדבר האסור כו' : בפסח שאין לו קצבה · אין חשבון לפסחים וזה שמצא טלה זה עומד בעזרה כסבור שהוא אבוד מבעליו ושחטו לשם מי שהוא : תינוקות דיש להן קצבה · מי שיש לו שני תינוקות אחד למול בשבת ואחד למול באחד בשבת יודע הוא שאין לו למול בשבת אלא אחד : ושכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב · דטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה הוא דעדיין לא הגיע זמנו ומודה רבי יהושע דחייב : את של ערב שבת בשבת · קסבור שהוא של שבת וזה של ערב שבת היה אתמול חולה או שנאנס ומילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת דהואיל ועבר זמנה ימתין עד למחר : ר' אליעזר מחייב חטאת · דלית ליה טועה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור : רבי יהושע פוטר · דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור ואע"ג דחילל שבת ועשה שלא כדת מכל מקום מצות מילה קיים והכא נמי אע"ג דאית להו קצבה ליפטר דמכל מקום עשה מצוה דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשירין וזה שמצא זבח אחד בעזרה ושחטו לשם תמידי ציבור כשר לזבחו הראשון : הכא במאי עסקינן כגון שקדם ומל את של ערב שבת בשבת · בשעה שמל את זה עדיין שניהן עומדים דמשום הכי פטור דטרוד היה באחד מהן דיודע הוא שהיום חובת האחד עליו ומתני' כגון דקדים ושחטינהו לאימורי צבור דהשתא לא הוה טרוד ועסוק בשחיטתן : ואע"ג כו' · בתמיה : [מאבל ערב · שם מקום]: ושכח ומל את של ערב שבת בשבת דחייב · ואע"ג דעשה מצוה : על מה נחלקו כו' · וקס"ד השתא ברישא מחייב ר' מאיר כשמל את שניהם ע"י [שסבור] ששניהן כבר הגיע זמנן ומל של שבת תחלה שזמנו היום ואחר כך מל את של אתמול ואף על גב דעשה מצוה כיון דלא רמיא טירדא עליה בתר דמהליה לשל שבת לאו טועה בדבר מצוה הוא וסיפא פטור משום דטריד בשל שבת והוחלף לו של מחר דהא ודאי לא קאמר שמל את שניהם דהא לא טעי בהכי אלמא היכא דלא טריד האידנא לר"מ חייב : ותסברא · דטעמא משום הכי הוא השתא סיפא דלא עבד מצוה דעדיין לא הגיע זמנו פטור רישא דעבד מצוה מחייב : אמרי דבי ר' ינאי רישא כגון · שנתחלף לו אתמול של שבת בערב שבת ומלו בערב שבת ועדיין לא נודע טעותו וסבור שזה העומד של שבת הוא ואע"ג דטריד ביה דרמיא מצוה עליה כפי מחשבתו וגם עשה מצוה אפילו הכי חייב משום דלא ניתנה שבת לידחות אצלו וסיפא ניתנה שבת לידחות אצל של שבת וטעה בדבר מצוה פטור ואפילו לא עשה מצוה לרבי מאיר פטור והשוחט' לשם אימורי צבור ניתנה שבת לידחות אצל קרבן צבור ואע"ג דקדים שחטינהו לאימורי צבור הרי שכח וע"י שטרוד בזבח זה בימים שעברו ויודע שזבח זה עומד ליקרב נבהל ושכח שכבר נשחטו אימורי צבור ושחטן לשמן :
ואחד

שמעת מינה עקירה בטעות הויא עקירה. אומר ר"י דפלוגתא היא בהתכלת (מנחות מט·): **הא** לא דמי רישא בעוקר כו' · ומאי קאמר ר' יהושע שכן שינה שמו בדבר האסור אפילו שינה שמו לדבר המותר נמי חייב כיון שהוא עוקר : **לרבי** יהושע דשני ליה לימא ליה הכי · תימה לרשב"א הא אפי' אי מוקמי' כולה בטועה ע"כ רבי יהושע לדבריו דרבי אליעזר קאמר דלדידיה רישא אפילו שינה לדבר המותר חייב כיון דלא עשה מצוה דמתני' מוקמי' בגמרא כרבי שמעון דאית ליה היכא דלא עשה מצוה חייב לרבי יהושע בפרק רבי אליעזר דמילה בסופו (שבת קלז·) דאמר רבי שמעון לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על ב' תינוקות אחד למול אחר השבת ואחד בשבת ושכח ומל את של אחר השבת בשבת דחייב משום דלא עשה מצוה א"כ מה שהוצרך לומר דרישא משום דשינה לדבר האסור היינו לדברי רבי אליעזר דלרבי אליעזר בסיפא נמי לא עשה מצוה דפסל לעיל אחרים לשם פסח ואומר ר"י דבכמה מקומות מצי למימר וליטעמיך ולא קאמר ועוד דלא דמי לתינוקות דהתם ודאי חייב כשמל של אחר השבת בשבת לפי שלא עשה מצוה וגם לא ניתנה שבת לידחות אלא אותו תינוק אבל פסח ששינה לדבר המותר פטור כיון שניתנה שבת לידחות אלא אותו פסח אם היה שוחטו לשמו : **לדידך** לא אם אמרת בפסח כו' · תימה לרשב"א מה משיב ר' יהושע לדברי ר' אליעזר תאמר בזבחים ששינה שמן לדבר המותר כיון לר' אליעזר לא שני בין עוקר לטועה מה מועיל מה ששינה לדבר המותר הלא לר' יהושע עוקר לדבר המותר חייב ה"ה טועה לר' אליעזר ומפרש דה"ק ר' יהושע לר' אליעזר נהי דלא שני לך בין עוקר לטועה מ"מ יש לחלק דרישא תרתי לגריעותא עוקר ולדבר האסור וסיפא תרתי לטיבותא דטועה ולדבר המותר: **שקדם** ומל של שבת בערב שבת · הוה מצי לפלוגי בדידי' בין קדם ומל ללא קדם אלא דנקט רבותא בסיפא דמל של אחר השבת בשבת פטור אע"ג דלא עשה מצוה כיון שניתנה שבת לידחות ורישא נמי קמ"ל רבותא דנקט ע"ש אף על גב דעשה מצוה חייב כיון שלא ניתנה שבת לידחות :

מא א מיי' פט"ו מהל' פסולי המוקדשין הלכה א ופ"ב מהלכות שגגות הלכה יא :
מב ב ג מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה ט :

[מנחות מט.]
[כריתות כח. וש"נ]
שבת דף קלז. כריתות יט:

הגהות הב"ח
(א) גמ' לישני ליה הכי קאמר כצ"ל ותיבת הכי נמחק :

רבינו חננאל
חטאת כו' אוקימנא בעוקר ומפרש אינו שוחטו אלא לשם שלמים והאי דקתני סיפא ושאר כל הזבחים ששחטן לשם פסח בשבת שחל להיות בי"ד אם אינן ראויין לפסח כגון שהיו נקבות או זכרים בני שנתים חייב ואם ראוין הן ר' אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר אוקימנא בשטעה כסבור כי הזבח של פסח הוא ששוחט ונמצא שטעה וזבח זבח אחר ועמדה רישא בעוקר שם פסח מעליו ושוחט לשם שלמים וסיפא בטועה [ואמרינן אינו (נ"ל איך) תאמר דרישא בעוקר וסיפא בטועה] והתנן אמר רבי אליעזר ומה אם הפסח שמותר הוא [לעצמו] בעצמו לשחטו בשבת לשם פסח אלא מפני ששינה שמו ושחטו לשם שלמים חייב שאר זבחים שאסורין לשוחטן בשבת לשמן כששינה את שמן אינו דין שיהא חייב ואם איתא נימא לא דמי רישא בעוקר ולפיכך חייב אי הוה רישא נמי טועה כסיפא לא הוה מחייב מידי ושנינן לר' אליעזר לא שני ליה בין עוקר לטועה לא פריך הכי לר' יהושע שני ליה והכי קאמר ר' יהושע לדידי לא קשיא רישא בעוקר וסיפא בטועה אלא לדידך דלא שני לך בין עוקר לטועה לא אם אמרת בפסח ששינהו לדבר האסור לשחטו בשבת כגון שלמים וכיוצא בהן תאמר בזבחים ששחטן לשם פסח ששינן לדבר המותר לשחטו בשבת והוא הפסח אמר לו ר' אליעזר תמידין ומוספין יוכיחו שמותרין לשחטן בשבת והשוחט זבחים אחרים לשם תמיד בשבת חייב אמר לו ר' יהושע שאני אימורי צבור שכן יש להן [קצבה] כלומר שני תמידין ושני מוספין בכל שבת וכיון שיש להם קצבה מאחר שנשחטו קצבת החובה השאר עומדין באיסור שבת כשאר שאין ראויין לשבת כגון חטאות וכיוצא בהן תאמר בפסח שאין לו קצבה : ואקשי' וכי כל היכא דאית ליה קצבה מחייב ר' יהושע והתנן בפרק ר' אליעזר מי שהיו לו שני תינוקות אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת חייב כו' ומשני ר' אמי כגון שקדם ומל של ערב שבת בשבת ועדיין טריד בהאי דבשבת הכא דקדים שחטינהו לאימורי צבור ברישא דהא ליכא מידי דטריד ביה . אי הכי ר' מאיר אומר אף השוחט לשם אימורי צבור פטור ואע"ג דקדים שחיט לאימורי צבור והא תני ר' חייא אמר ר' מאיר לא נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע על שהיו לו שני תינוקות אחד למול ערב וכו' קתני מיהת רישא ושכח ומל של ערב שבת בשבת שחייב נהי נמי דקדים מחלית להאיך דשבת האמר רבי מאיר אע"ג דקדים עבדינהו לאימורי צבור פטור ואמרי' ולטעמיך תקשי לך רישא אטו השתא רישא דקתני שכח ומל את של ערב שבת דטעה בדבר מצוה ועשה מצות שאפי' עובר זמנו והוא מלו בשבת בן תשעה ימים מכל מקום בר מילה הוא ונתקיימה המצוה סיפא דשכח ומל את של אחר שבת בשבת בן שבעת ימים שאע"פ שטעה בדבר מצוה לא עשה מצוה שבן שבעת ימים אינו בר מילה קא פטור ר' יהושע אלא אמרי רבי ר' ינאי רישא דמתני' כגון שקדם ומל את של שבת[בע"ש]דהא לית ליה לשבת הכא דחוית כלל דהא ליכא תורת מילה הכא בשבת כי הדר מהיל ליה להאיך דבערב שבת בשבת לא טועה בדבר מצוה הוא ולא נתנה שבת לידחות

עין משפט
נר מצוה

מג א מיי' פ"ב מהלכות שגגות הלכה טז :

מד ב שם הלכה ח :

מה ג מיי' פ"ה מהל' דעות הל' ד סמג לאוין קכו טוש"ע א"ח סימן רמ סעיף א' :

מו ד מיי' פ"ב מהלכות שגגות הלכה י :

מז ה מיי' פ"י מהל' תרומות הלכה יב :

מח ו מיי' פ"ו מהלכות ביאת מקדש הל' י :

תורה אור

שלא נתנה שבת לדחות [וסיפא נתנה שבת לדחות אצלו] הכא הרי נתנה שבת לדחות אצל קרבן ציבור א"ל רב אשי לרב כהנא הכא נמי הרי נתנה שבת לדחות אצל תינוקות דעלמא א"ל לגבי דהאי גברא מיהת לא איתיהיב : ושאר כל הזבחים ששחטן לשום פסח אם אינן ראוין חייב ואם ראוין רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר : מאן תנא דשני ליה בין ראוין לשאינן ראוין ר' שמעון היא דתניא *אחד הזבחים הראויין ואחד זבחים שאינן ראוין וכן השוחט לשם אימורי ציבור פטור דברי ר' מאיר א"ר שמעון לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על שאינן ראוין שחייב על מה נחלקו על הראויין שרבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר אמר רב ביבי אמר רבי אלעזר פוטר היה רבי מאיר אפי' עגל של זבחי שלמים ששחטו לשום הפסח א"ל רבי זירא לרב ביבי והאמר רבי יוחנן מודה היה רבי מאיר בבעלי מומין א"ל בבעלי מומין לא טריד בהו והאי טריד ביה בעא מיניה רבא מרב נחמן חולין לשום פסח מאי לי א"ר מאיר אמר ליה פוטר היה ר' מאיר אפילו חולין לשום פסח והא"ר יוחנן מודה היה ר"מ בבעלי מומין בעלי מומין לא מיחלפי הני מיחלפי וטעמא דרבי מאיר משום איחלופי ולא איחלופי והאמר רב ביבי א"ר אלעזר פוטר היה ר' מאיר אפי' עגל של זבחי שלמים ששחטו לשום הפסח אלמא טעמא דר"מ משום דטריד א"ל טריד אע"ג דלא מחלף מחלף אע"ג דלא טריד לאפוקי בעלי מומין דלא איחלופי מחלף ולא מטריד טריד יתיב ר' זירא ורבי שמואל בר רב יצחק אקילעא דר' שמואל בר רב יצחק ויתבי וקא אמרי א"ר שמעון בן לקיש *נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו חייב ור' יוחנן אמר *אשתו נדה בעל חייב *יבמתו נדה בעל פטור איכא דאמרי כ"ש בההיא דמחייב דלא עשה מצוה אית דאמרי בההיא פטור מאי טעמא התם הוא דה"ל לשיולי אבל הכא דלא ה"ל לשיולי לא ור' יוחנן מאי שנא יבמתו דקא עביד מצוה אשתו נמי קא עביד מצוה באשתו מעוברת והא איכא שמחת עונה שלא בשעת עונתה והאמר רבא *חייב אדם לשמח אשתו בדבר מצוה סמוך לווסתה אי הכי אפי' יבמתו נמי יבמתו *בזיז מינה אשתו לא בזיז מינה ור' יוחנן כמאן אילימא כרבי יוסי *דתנן רבי יוסי אומר יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים פטור מפני שהוציא ברשות דילמא שאני התם דזמנו בהול ואלא רבי יהושע דזבחים דילמא התם נמי זמנו בהול ואלא כרבי יהושע דתינוקות התם נמי זמנו בהול ואלא כרבי יהושע דתרומה *דתנן היה אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה רבי אליעזר מחייב קרן וחומש ר' יהושע פוטר דילמא כדרב ביבי בר אביי דאמר רב ביבי בר אביי בתרומה בערב הפסח דזמנה בהול אי נמי שאני תרומה דאיקרי עבודה ועבודה רחמנא אכשר *דתנן היה עומד ומקריב ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה *כל הקרבנות כולן שהקריב על גבי המזבח פסולין ור' יהושע מכשיר ואמרינן *מ"ט דר' יהושע *דכתיב °ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה ותרומה היכא איקרי עבודה דתניא מעשה בר' טרפון שלא בא אמש לביהמ"ד לשחרית מצאו רבן גמליאל אמר לו מפני מה לא באת אמש לבית המדרש אמר לו עבודה עבדתי אמר לו כל דבריך אינן אלא דברי תימה וכי עבודה בזמן הזה מנין אמר לו הרי הוא אומר

עבודת

(דברים לג)

רש"י

ואחד זבחים שאינן ראוין · לפסח : פטור · הואיל וטרוד במחשבת לבו מאז הופרשו ויודע שעליו להקריבם טועה ושוחטן לשם פסח : על שאינן ראוין שחייב · דלאו טועה הוא : אפילו עגל · דסד"א ליכא דטעי בה : לא טריד בהו · אין מחשבת הקרבתן בלבו עד הנה : האי טריד ביה · כל ימי הפרשתן בלבו ועסוק ואומר מתי אפנה ואקריבט : חולין לשם פסח מה לי א"ר מאיר · כלומר מה ר' מאיר אמר לנו בו : מודה היה ר' מאיר בבעלי מומין · הואיל ולאו בני קרבן נינהו לא יכול לומר טועה הוא וחייב הכא נמי חולין לשם פסח יהא חייב הואיל ולאו בני קרבן נינהו : הני מיחלפי · חולין בקדשים מיחלפי ויכול לומר טעיתי סבור הייתי קדשים הן משום הכי פטור : הני לא מיחלפי · בעלי מומין בקדשים לא יכול לומר טעיתי כסבור קדשים הן משום הכי חייב : אלמא טעמא משום טירדא · ולאו משום איחלופי וחולין לא טריד בהקרבתן : אקילעא · לפני הבית כעין בית שער וקורין פורי"א : בשפוד של צלי · של קודש הראוי ואכילת קדשים מצוה דכתיב (שמות כט) ואכלו אותם אשר כופר וגו' : חייב · דטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה (א) ונותר חייבים על זדונו כרת ושגגתו חטאת דכתיב (ויקרא יט) ואוכליו עונו ישא : אשתו נדה בעל חייב · כדמוקי לה לקמיה בסמוך לווסתה ובמעוברת דלאו מצוה היא ולקמיה מפרש ואזיל אם חלוק הוא על ריש לקיש או מוסיף על דבריו : כל שכן בההוא · (ב) נותר : דמחייב. דאין שם לחלוטית מצוה אבל הכא אע"ג דמעוברת מיהו מצות שמחת אשתו איכא : בשפוד . ליכא למאן (ג)דשייליה: ור' יוחנן מאי שנא יבמתו. דפטור ואע"ג דהוה ליה לשיולי : דקא עביד · מצות יבום בביאה ראשונה קאמר : אשתו · מצות פריה ורביה : עונה · לפי מה שהוא חמר או גמל או טייל או תלמיד כדמפרש בכתובות (דף סא:) : לשמח את אשתו · אפילו שלא בשעת עונתה אם רואה שמתאוית לו : ומשני בסמוך לווסתה · דמוזהרין ישראל לפרוש מנשותיהן סמוך לזמן ווסת נדותיהן כדאמרינן בשבועות (דף יח:) והזהרתם את בני ישראל והדוה בנדתה מכאן אזהרה לבני ישראל שיהו פורשין מנשותיהן כו' : אי הכי יבמתו נמי · סמוך לווסתה לא רמיא מצוה עליה : בזיז מינה · בוש ממנה לשואלה אם סמוך לווסתה הוא : ור' יוחנן · דאמר פטור כמאן: ברשות. של מצוה היה טרוד בה : דזמנה בהול · שקבוע לה היום וטרוד באם לא עכשיו אימתי הולך אלא בקי ללמדו : דזבחים · דפטור במתני' בשוחט לשם פסח משום דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה : זמנו · של פסח בהול הוא היום למהר פן יעבור זמנו : בן גרושה · כהן חלל זר גמור הוא דכתיב בכהן הנושא גרושה (ויקרא כא) לא יחלל זרעו שמחללו מדין כהונה : קרן וחומש · שהרי אכלה שוגג : ור' יהושע פוטר · שטעה בדבר מצוה : דאיקרי עבודה · אכילתה כדלקמן : ועבודה · של חלל בשוגג רחמנא אכשריה דתנן כו' : ברך ה' חילו · בכהנים כתיב ישימו קטורה באפך וגו' וסמיך ליה ברך ה' חילו חללים שבו : אמש . בערב :

עבודת

תוספות

באשתו נמי קא עביד מצוה · ובסמוך נמי פריך והא איכא שמחת עונה ותימה הא באשתו נדה קיימינן דליכא מצוה ולא שמחת עונה ואומר ר"י דפריך אליבא בתרא דפוטר טעה בדבר מצוה אע"פ שלא עשה מצוה הלכך פריך והא איכא (ד) שמחה וטעה בדבר מצוה ומסיק דהוה ליה לשיולי :

סמוך לווסתה · אין לפרש דיודע שהוא סמוך לווסתה ומספקא ליה אם נדה גמורה היא אם לאו דא"כ ביבמתו אמאי פטור כיון דיודע שהוא סמוך לווסתה וסמוך לווסתה דאורייתא דנפקא לן מוהזהרתם את בני ישראל אלא יש לפרש שאינו יודע אם הוא סמוך לווסתה אם לאו דהוה ליה לשיולה כיון שאינו יודע והא דאמר בפ"ב דנדה (דף טו:) דכל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן היינו כשיודע שלא הגיע זמן ווסתה דלא חיישינן שמא שינתה ווסתה וה"ה דהוה מצי למימר שאינו יודע אם היא נדה גמורה או לאו אלא נקט דאפילו יודע שאינה נדה כיון דמספקא ליה אם הוא סמוך לווסתה באשתו חייב ומיהו הוה מצי לאשמעינן במספקא ליה אם היא נדה גמורה ואפי' הכי ביבמתו פטור :

לדברי

רבינו חננאל

להדחות היום כלל לגבי האי גברא לפיכך חייב אבל אימורי צבור ליכא למימר הכי אלא אפי' טעה והקריב כמה בערב שבת לקרבן (שבת)אפי' הכי חייב בשבת להקריב חובות של שבת לעולם וכיון דנתנה שבת לדחות אמרי' טעה בדבר מצוה פטור : מתני' אם אינן ראוין לפסח אותן הזבחים ששחט בשבת לשם פסח חייב ואם הן ראוין ר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר אוקימתא כרבי שמעון דתאני לא נחלקו רבי אליעזר ור' יהושע על שאינן ראוין שחייב על מה נחלקו על הראויין שר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר אבל ר' מאיר בין ראויין בין אינן ראויין פוטר וכן השוחט לשם אימורי צבור לשם תמידין ומוספין קדשים אחרים בשבת: פוטר היה ר"מ ואפי' [עגל] של זבחי שלמים ששחטו לשם פסח ואפי' אם שחט חולין לשם פסח פוטר רבי מאיר ורבי מאיר תרתי אית ליה משום דמיחלף ומשום דטריד אבל אם שחט בעל מום לשם פסח וראי חייב הלכך עגל של זבחי שלמים אע"ג דלא מיחלף עגל בכבש טריד ביה והוא קדשים ובעי אקרוביה חולין לשם פסח כלומר כבש של חולין לשם כבש של פסח מיחלף הלכך פטור לאפוקי בעלי מומין שנפסלו מהקרבה דלא טריד להו ומיחלף לא מיחלפי: יתיב ר' זירא ור' שמואל בר רב יצחק וקאמרי אמר ריש לקיש נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו חייב ור' יוחנן אשתו נדה בעל חייב יבמתו נדה יבם פטור . איכא דאמרי אם באשתו שעשה מצוה חייב ר' יוחנן כל שכן בנותר דמחייב ר' יוחנן דהא לא עשה מצוה כלל . איכא דאמרי לא מחייב באשתו אלא משום דהוה ליה לשיולי ולא שאל אבל בנותר דלית ליה דמאן דשאיל פטר ופליג על ריש לקיש ואקשי' ור' יוחנן למה מחייב באשתו ופוטר ביבמתו ושנינן יבמתו מצוה קא עביד שנאמר (דברים כה ה) יבמה יבוא עליה ביאתו על אשתו נמי מצוה היא שנאמר (בראשית ח טז) פרו ורבו ושנינן באשתו מעוברת שכבר נתקיימה מצות פרית ורבית והא איכא מצות עונה שנאמר (דברים ה ל) שובו לכם לאהליכם ושני' שלא בשמחת עונה כלומר זו הביאה זולתי העונה האמורה בתורה כדתנן בכתובות פ' אע"פ שהעונה האמורה בתורה הטיילין בכל יום וכו': והאמר רבא חייב אדם לשמח את אשתו בדבר מצוה ודחי' זו הביאה בזמן שבא עליה בעת שחייב להתרחק ממנה והוא בסמוך [לווסתה] דקיי"ל חייבין ישראל להיות מתפרשין מנשותיהן סמוך לווסתן שנאמר והזרתם את בני ישראל ואקשי' ויבמתו למה הוא פוטר תיה לו לשאול אותה ושני' בזיז מינה כלומר כמו מתבייש הוא לשאול אותה בענין הזה דהא לא ניסא ביה עדיין : ואמרי' ר' יוחנן דאמר טעה בדבר מצוה כי האי גונא פטור כמאן אי כר' יוסי דלו"ב דלמא שאני התם דזמנו בהול שאם לא יטלנו היום עובר זמנו וכן ר' יהושע דתינוקות התם נמי משום דזמנו בהול אבל ביבמתו דיטול לקיומי הדא מצוה למחר וליומא חרא אינו בהול הוה ליה לשיולי ולא שאיל חייב וכן ר' יהושע דזבחים נמי זמנו בהול אלא ר' יהושע דתרומה דפטר בזמן שנמצא בן גרושה או בן חלוצה דלמא בתרומות חמץ בערב הפסח דזמנה בהול אי נמי משום דאכילת תרומה נקראת עבודה כרבי טרפון דהני

עבודת

מסורת
הש"ס

[תוספת' פ"ה]

מסכת כלה

[גי' הערוך בערך בז כויז] סוכה דף מא:

תרומות פ"ח [מ"א] יבמות דף לד.

[ר"א אומר כל הקרבנות כו'] [עי' מכות יב.] קדושין דף סו:

הגהות
הב"ח

(א) רש"י ד"ה חייב וכו' מצוה דנותר : (ב) שם ד"ה כל שכן בההוא דנותר : (ג) שם ד"ה בשפוד ליכא למאן דנישייליה : (ד) תוס' ד"ה באשתו וכו' והא איכא שמחת עונה וטעה :

גליון
הש"ס

גמרא יבמתו נדה בעל. עי' יבמות ב ע"א תוספות ד"ה ואחות אשתו :

עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת עשו אכילת תרומה בגבולין כעבודת ביהמ"ק: שחטו שלא לאוכליו: פשיטא כיון דהתם פסול הכא חייב משום דתנא סיפא פטור תנא רישא חייב והא נמי פשיטא משום דהתם כשר הכא פטור אלא איידי דתנא שחטו שלא לשמו בשבת תנא נמי שלא לאוכליו והיא גופא למה לי משום דקבעי לאיפלוגי ר' אליעזר ור' יהושע א"ל רב הונא בר חיננא לבריה כי אזלת לקמיה דרבי זריקא בעי מיניה לדברי האומר מקלקל בחבורה פטור שחטו שלא לאוכליו חייב מה תיקן תיקן אם עלו לא ירדו שחטו ונמצא בעל מום חייב מה תיקן תיקן בדוקין שבעין ואליבא דר"ע דאמר אם עלו לא ירדו שחטו ונמצא טריפה בסתר פטור *הא בגלוי חייב מה תיקן תיקן להוציא מידי נבילה מתקיף לה רבינא הא *דתניא השוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז חייב עליה ג' חטאות מה תיקן אמר רב עוירא *שמוציאו מידי אבר מן החי: שחטו ונודע וכו': *א"ר הונא אמר רב אשם שניתק לרעיה ושחטו סתם כשר לעולה אלמא קסבר לא בעי עקירה א"ה כי לא ניתק נמי גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה ומנא תימרא *דתנן אשם שמתו בעליו או שנתכפרו בעליו ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה ר' אליעזר אומר ימות ר' יהושע אומר ימכר ויביא בדמיו עולה בדמיו אין אבל גופו לא דגזור לאחר כפרה אטו לפני כפרה ש"מ איתיביה רב חסדא לרב הונא שחטו ונודע שמשכו בעלים את ידם וכו' ותני

רש"י

עבודת מתנה. מתנות כהונה שנתתי לכם הרי הן כעבודה: פשיטא כיון דהתם. בתמיד נשחט (דף סא.) תנן דפסח שלא לאוכליו פסול: הכא. דבשבת קאי ממילא שמעינן דחייב: משום דבעי למיתנא סיפא לאוכליו ושלא לאוכליו פטור תנא רישא שלא לאוכליו חייב: לדברי האומר. במס' שבת (דף קו.): מקלקל בחבורה. העושה חבורה בשבת לקלקלה שאינו מתקן פטור ואין חובל חייב משום שבת אלא שוחט שמתקן או חובל בבהמה וצריך לדם להאכילו לכלבו: שלא לאוכליו חייב. דקתני מתני' חייב: מה תיקן. הא פסלי': תיקן. דכל הקרבנות שנפסלו בעזרה תנן במס' זבחים (דף פד.) אם עלו למזבח אימוריהן להקטיר לא ירדו: בעלי מומין. תנן התם אם עלו ירדו שלא היה פסולן בקודש: בדוקין שבעין. טלייא"ה כגון הגוטה כדוק שמים (ישעיה מ) וגבי קרבן מום הוא כדכתיב (ויקרא כא) או דק או תבלול בעינו: ואליבא דר"ע. במס' *זבחים הנן ר"ע מכשיר בבעלי מומין אם עלו ואמרו בגמרא *לא הכשיר ר"ע אלא בדוקין שבעין הואיל וכשירין לכתחלה בעופות: טריפה. אמר התם אם עלתה תרד: מידי נבילה. מלטמא: השוחט חטאת גר' ובשחיטת חולין בפרק שני מפרש אמאי נקט חטאת: ג' חטאות. משום שבת ומשום ע"ז ומשום שחוטי חוץ לעזרה: מה תיקן. הא אפי' לטהרו מידי נבילה ליכא דתקרובת ע"ז מטמאה אפי' באהל: מידי אבר מן החי. °לבני נח שאם אכלו אינו נהרג: אשם שניתק לרעיה. שמתו בעליו או נתכפרו באחר וחטאת ואשם אינן באין נדבה ומשנתכפרו באחר אין תקנה לזה וגבי חטאת הילכתא גמירי לה (תמורה כא:) דמתה ובאשם גמירי הילכתא (שם יח:) כל שבחטאת מתה באשם רועה ואם ניתקו מעליו והשליכו להפר לרעות שיסתאב ויפול בו מום שיוכל לפדותו ולהוציאו לחולין וכל הרועים דמיהם נופלים לנדבה ומה היא נדבה ששה שופרות היו במקדש וכתוב עליהן נדבה ושם היו נותנין כל מותר דמי חטאת ואשם ומביאין משם קיץ המזבח עולות בשר לשם ועורות לכהנים שזהו מדרשו של יהוידע הכהן במס' תמורה (דף כג:) וזה לא המתין עד שיומם ומשניתקו לרעייה שחטו סתם כשר לעולת קיץ המזבח הואיל וסוף דמיו לכך היו עומדים: לא בעי עקירה. מאחר שהוא עומד לכך א"צ לעקור שם אשם ממנו: א"ה כי לא ניתק נמי. משעה שנתכפר באחר סתמיה לקיץ המזבח קאי: גזירה לאחר כפרה אטו קודם שנתכפר. דסתמיה לאשם אבל משניתק לא מיחלף: ומנא תימרא. להא מילתא דאמר לך דגזרי' הכי: לנדבה. לשופרות: ר' אליעזר אומר ימות. כל נדריו של רבי אליעזר היה עושה אשם כחטאת לכל דבר שנאמר (ויקרא ז) כחטאת כאשם וכן *גבי שלא לשמו וכן גבי חטאת שנכנס דמה לפנים במס' זבחים (דף יוד:): רבי יהושע אומר ימכר. לאחר שנסתאב: ויביא בדמיו עולה. נדבה לעצמו ובמס' תמורה מסיק להא מילתא והלא אף הנדבה עולה היא מה בין דברי רבי יהושע לדברי חכמים אלא שבזמן שהיא באה לחובתו הוא סומך עליה ושוחטה ונסכיה קריבין משלו וכשהיא באה לנדבת ציבור אינו סומך עליה כו': בדמיו אין. אבל איהו גופיה לא אמר דיקרב עולה ואף על פי שמקריבו לעצמו אלמא גזירה לאחר כפרה שנתכפר באחר אטו לפני כפרה דאי שרית ליה השתא טעי ואי מילטריך ליה עולה נמי קודם כפרה מקריב ליה להאי והדר מייתי אחר לאשם ואי אפשר לטעות זבח לזבח אחר כ"ז שעומד לשמו: והני

תוספות

לדברי האומר מקלקל בחבורה כו'. וא"ת והלא ר' יהודה הוא דפטר מקלקל בחבורה ומתני' דמחייב בשאינן ראויין דהיינו מתעסק שסובר זבח זה וסבור בהוא אחר לא אתי כר"י דלדידיה מתעסק פטור כדמוכח בפ' ספק אכל (כריתות יט:) דקאמר הגח להיטקות מתוך שמקלקל בחבור' חייב מתעסק נמי חייב אלמא משמע מאן דפטר מקלקל בחבורה פטור נמי מתעסק וא"כ מתני' לא מתוקמא כמאן דפטר מקלקל בחבורה וי"ל דלדברי האומר מקלקל בחבורה פטור היינו רבי יוחנן אליבא דרבי שמעון דפטר היכא דמקלקל לגמרי דליכא תיקון כלל ולאפוקי מדר' אבהו דבפ' האורג (שבת קו.) תני ר' אבהו קמיה דר' יוחנן כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר א"ל פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואת"ל משנה בחובל וצריך לכלבו ומבעיר וצריך לאפרו והיינו אליבא דר"ש דמפליג בין חובל ומבעיר לשאר מקלקלין אבל מקלקל גמור לא אפי' לר"ש מיהו אכתי קשה לר"י כיון דס"ד דליכא תיקון כלל במתני' א"כ תקשי לכ"ע היכי חייב לר"ש מקלקל בחבורה הא מלאכה שאינה צריכה לגופה היא ופטור אפילו בחבורה כדמוכח בסוף כל כתבי (שבת קכא:) דפטר ר"ש התם הורג נחשים ועקרבים משום מלאכה שאינה צריכה לגופה ובריש הנחנקין (סנהדרין פד:) נמי מסיק מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב ר"ש האמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה: **תיקן** להוציאו מידי אבר מן החי. משמע דתקרובת ע"ז מטמאה מדאורייתא מדלא קאמר תיקן להוציאו מידי נבילה ולא מיחייב אהך טומאה אם נכנס למקדש ובע"ז פ' ר' ישמעאל (דף נב.) משמע שהיא מדרבנן דבעי רבי יוחנן תקרובת ע"ז של אוכלין מהו כו' או דילמא איסורא דאורייתא לא בטלה טומאה דרבנן בטלה וי"ל דאיצטריך הכא לשנויי תיקן להוציאו מאמה"ח כי היכי דלא ניפשוט מהך ברייתא דטומאת תקרובת לאו דאורייתא וכן בסוף העור והרוטב (חולין קכט:) דאמר אביי הרי אמרו תקרובת ע"ז של אוכלין מטמא טומאתה לאו דאורייתא דאי דאורייתא מלינו לאוכלין שמטמא טומאה חמורה ומשני כששימש מעשה עץ שימש התם נמי דיחויה בעלמא הוא*: **שחטו** ונמצא טריפה בסתר פטור. תימה לר"י אמאי פטור והלא לא עשה מצוה ומתניתין אוקימנא כר"ש דמחייב אפי' לר' יהושע היכא דלא עשה מצוה וליכא למימר דהכא פטור משום דחשבי' ליה כאנוס דע"כ לאו מטעם אנוס פטר ליה אלא משום דטעה בדבר מצוה כדמוכח בגמ' דפריך אי ר' אליעזר חטאת נמי מחייב דהא לית ליה טעה בדבר מצוה פטור ותי' ר"י דכל זה מדברי ר"מ: **אשם** שניתק לרעיה ושחטו סתם כשר. כל עיקר רעיה מדרבנן דמדאורייתא לא צריך רעיה כלל ולהכי קאמר אלמא לא בעי עקירה א"ה כי לא ניתק נמי אי אמרת בשלמא בעי עקירה א"ש דבעינן ניתק דע"י ניתק יזכור לעוקרו אבל לא ניתק לא דגזרי' עוקרו אטו לא עוקרו אבל השתא דלא בעי עקירה קודם ניתוק נמי ליכשר דליכא למיחש למידי ומשני דקודם ניתוק גזרי' אחר כפרה אטו לפני כפרה ואחר ניתוק נמי דיעבד כשר אבל לכתחלה מיהא גזרי' אטו לפני כפרה ומנא תימרא דתנן אשם כו' בדמיו אין אבל הוא גופיה לא דהא כ"ע מודו דלאחר עקירה וניתוק היה יכול לשוחטו לכתחלה דליכא למיגזר אטו קודם עקירה הואיל ואיכא היכירא דניתוק אי לאו משום דגזרינן לאחר כפרה וניתוק אטו קודם כפרה ומה שפי' ר"י דאי אמרת דבעי עקירה אתי שפיר דגזרו בשלא ניתק דילמא אתי לשחוט בלא עקירה ק' א"כ פסח בשאר ימות השנה דבעי עקירה אמאי לא מצריך רעיה מקשי' דאמר פ"ק דמנחות (דף ד:) א"ר הונא אמר רב אשם שניתק לרעיה ושחטו סתם כשר לעולה ניתק אין לא ניתק לא מ"ט אמר קרא הוא בהוייתו יהא אלמא ניתוק דאורייתא הוא והכא משמע שהוא מדרבנן וגזרי' אטו קודם כפרה ואור"י דה"פ התם אמר קרא הוא בהוייתו יהא קודם כפרה וכיון דמדאורייתא הוי בהוייתו קודם כפרה גזרי' אחר כפרה אטו קודם כפרה ור"ת פי' דה"ק במנחות ניתק אין לא ניתק לא וטעמא כדמפרש הכא דגזרי' אטו לפני כפרה ומסיק מ"ט אמר קרא הוא כלומר מ"ט כשר הלא הלכה למשה מסיני הוא דכל שבחטאת מתה באשם רועה אמר קרא הוא משמע בהוייתו שלבסוף כשיסתאב וימכר שהדמים לנדבה והויא עולה ואתא קרא ללמוד על הלכה דהכי גמרינן דכל שבחטאת מתה באשם קרב עולה א"כ כי גמרי' דבאשם רועה למצוה א"נ דבאשם אזיל לנדבת ציבור ולא ידעי' אי הוא עצמו או דמיו וגלי קרא דהוא עצמו ואי לאו הלכה ה"א הוא בהוייתו דמעיקרא יהא ולא יקרב עולה והאי' לפי' זה דבתמורה פ' אלו קדשים (דף יח:) גר' בכל הספרים א"ר הונא אשם שניתק לרעיה ושחטו סתם כשר מ"ט אמר קרא הוא בהוייתו יהא ולא גר' התם בשום ספר ניתק אין לא ניתק לא:

עין משפט נר מצוה

מט א מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה י:
נ ב מיי' פ"ד מהלכות שגגות הלכה א:
נא ג מיי' פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הלכה יד:

רבינו חננאל

עבודת מתנה אתן את כהונתכם עשו אכילת תרומה בגבולין כעבודת בית המקדש ועבודת בן גרושה או בן חלוצה רחמנא אכשרה דתניא היה [עומד] ומקריב על גבי המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה כל קרבנות שהקריב פסולין ור' יהושע מכשיר מ"ט דכתיב ברך ה' חילו אפי' חולין שבו פועל ידיו תרצה: מתני' שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלים ולטמאים כו'. ואמרי' פשיטא מדתנינן במתני' דתמיד [דף ס"א] שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלים ולטמאים פסול מדקתני התם פסול הכא השוחט [בשבת] כי האי גונא כיון והובח פסול ודאי הוא חייב אבל לאוכליו ושלא לאוכליו וכו' כיון דהתם כשר הכא ודאי פטור ואסיקנא לעולם לא הוה צריך למתננהו הני כולהי להכא דממילא שמעינן להו אלא משום דבעי אשמעי' פלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע בשאר זבחים ששחטן לשם פסח אם אינן ראויין חייב ואם הן ראויין ר' אליעזר מחייב ור' יהושע פוטר: בעו מר' זריקא לדברי האומר מקלקל בחבורה פטור. פי' העושה חבורה בשבת מקלקל הוא ותנן כל המקלקלין פטורין השוחט שלא לשמו ושלא לאוכליו כגון אלו כולן שהזבח פסול מאי תיקן דקתני חייב אמר ליה תיקן שאם עלו למזבח לא ירדו דתנן בשחיטת קדשים פ"ט המזבח מקדש את הראוי לו ר' יהושע אומר כל הראוי לאישים אם עלה לא ירד שנאמר היא העולה על מוקדה ר"ג אומר כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד שנאמר העולה על המזבח אין בין דברי ר' יהודה לר"ג אלא הדם והנסכים ר' שמעון אומר הזבח כשר והנסכים פסולין הנסכים כשרים והזבח פסול אפי' זה וזה פסול הזבח לא ירד והנסכים ירדו ותנא כל הזבחים שעלו לגבי המזבח ונמצאו פסולין הרי אלו לא ירדו: שחטו בשבת ונמצא בעל מום מה תיקן דקתני חייב אמר לו כגון שנמצא בעל מום בדוקין שבעין ואליבא דר"ע דתנן בשחיטת קדשים פ"ט ר"ע מכשיר בבעלי מומין וגרסי' בגמ' אמר ר' חייא לא הכשיר ר' עקיבא אלא בדוקין שבעין הואיל וכשירין בעופות והוא שקדם הקדיש': שחטו בשבת ונמצא טרפה בסתר כגון הריאה שניקבת וכיוצא בה פטור הא טרפה שבגלוי כגון שנקב קרום של מוח או שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה וכיוצא בה מה תקן להוציאה מידי נבלה ופשוטה היא כי הנבלה מטמאה במשא וכמגע והטרפה שחוטה אינה מטמאה כלל. והתקפה דרבינא דאמר השוחט חטאת בחוץ בשבת לע"ז בשוגג חייב שלש משום שוחט קדשים בחוץ ומשום שבת ומשום מק"יב לע"ז דשחיטה זו לא מטהרת דגרסי' בפ"ק בשחיטת חולין בענין שחיטת נכרי נבלה ומטמאה במשא ותרגמה רבא הכי קתני שחיטת נכרי מטמאה אינה מטמאה באהל ויש אדרת שמטמאה אפי' באהל ואיזו זו תקרובת של ע"ז דקתני מנין לתקרובת ע"ז שמטמא באהל שנאמר ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל אף תקרובת ע"ז מטמאה באהל דאמרי אמר רבא זו מטמאה במשא [illegible] לתרתי לישני דרבא תקרובת עין לא נריצה מנבלה ... מה תיקן דקתני חייב שלש חט ... ושני רב עוירא תיקן להוציאו מידי אבר מן החי דאלו קמי הוה אכיל מינה אבר אפי' מית בקר בידיה ועצמות חייב משום אבר. השתא דשחטה כמו נבלה היא ולא מחייב על דאכל מינה כזית כשר: שחטו ונודע שמשכו הבעלים ידם או שמתו כו' אמר [רב הונא] משם רב אשם

גליון הש"ס

ברש"י ד"ה מידי אבר מן החי. עי' פורי' אבן תגיגה י"ב ע"ב ד"ה אין אסור:

[דף פד.] [דף פה:] חולין דף מ. [ע' תוס' חולין מ. ד"ה מותר] זבחים ה: קיב. קטו: מנחות ד. תמורה יח. [מיר כב: ע"ש] תמורה דף כ: שבועות יב. [זבחים נ:]

נב א מיי' פ"ד מהל' ק"פ הלכה ג:
נג ב מיי' פ"ד מהלכות פסולי מוקדשין הלכה טו:

ותני עלה *בחול כי האי גונא ישרף מיד אי אמרת בשלמא בעי עקירה האי פסח הוא וכיון דלית ליה בעלים הוה ליה פסולו בגופו אמטו להכי ישרף מיד אלא אי אמרת לא בעי עקירה מרישא הוה ליה שלמים פסולו משום מאי משום דבר אחר דקא שחיט ליה אחר תמיד של בין הערבים עיבור צורה בעי *דתניא זה הכלל כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצא לבית השריפה אלא לא תימא שחטו סתם כשר לשום עולה אלא אימא [ג]שחטו לשום עולה כשר אלמא בעי עקירה ולרבי חייא בר גמדא *דאמר נזרקה מפי חבורה ואמרי כגון שהיו בעלים טמאי מתים ונדחין לפסח שני האי הוא דבעי עקירה הא בעלמא לא בעי עקירה מאי איכא למימר אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע הכא במאי עסקינן כגון שהפרישו קודם חצות ומתו בעלים אחר חצות דהוה ליה נראה ונדחה וכל הנראה ונדחה שוב אינו חוזר ונראה מידי הוא טעמא אלא לרב הא אמר רב *בעלי חיים אינם נדחים אלא אמר רב פפא הא מני ר' אליעזר היא דאמר וכן השוחט אחרים לשם פסח פסול דהוה ליה פסולו בגופו ואי רבי אליעזר היא חטאת נמי מחייב דהא לית ליה לר"א טועה בדבר מצוה פטור אלא תרגמא רב יוסף בריה דרב סלא חסידא קמיה דרב פפא הא מני יוסף בן חונאי היא *דתנן יוסף בן חונאי אומר הנשחטים לשם פסח ולשם חטאת פסולים אלמא פסולו בגופו היא ומשום הכי ישרף מיד ובפטורי סבר לה כר' יהושע רב אשי אמר רב דאמר כר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה *דתניא ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר אם יש שהות ביום לידע אם משכו בעלים את ידיהם או שמתו או שנטמאו חייב *ותעובר צורתו ויוצא לבית השרפה מאי טעמא לאו משום דלא בעי עקירה ממאי דילמא משום דסבר לה *כתנא דבי רבה בר אבוה דאמר אפילו פיגול נמי בעי עיבור צורה דיליף עון עון מנותר דאי לא תימא הכי נטמאו בעלים מאי איכא למימר הא ודאי בעי עקירה דאמר רבי חייא בר גמדא *נזרקה מפי חבורה כגון שהיו בעלים טמאי מת ונדחו לפסח שני אלא מחוורתא כדשני מעיקרא יוסף בן חונאי היא:

הדרן עלך אלו דברים

פסולו מחמת מאי הוי ששחטו ס' · וא"ת מאי קמדמי הך עקירה להיא דלעיל דאשם שכפרו בעליו באחר או לא חזי לאשם אבל פסח שנטמאו בעליו או משכו ידיהם אכתי חזי לפסח אם ימנו אחרים עליו כדתנן לקמן (דף פט.) נימנין ומושכין ידיהם עד שישחט וי"ל דהני מילי כשנשאר אחד מבני חבורה עליו שאם נשאר לגמרי בלא בעלים תו לא חזי לפסח כדתניא בסופי שהיה טמא (לקמן צח.) המפריש פסח ומת אם בנו נמנה עליו יביאנו לשם פסח אין בנו נמנה עליו יביאנו לשם שלמים: **בדם** ובבעלים תעובר · תימה א"כ היכי קתני שחטו ונודע שמשכו בעלים את ידם או שנטמא בחול ישרף מיד והא בדם ובבעלים בעינן עיבור צורה וליכא למימר כפי' הקונטרס דהך דבדם ובבעלים מיירי כגון שנטמא אחר זריקה דעכשיו פסח כשר אלא שאין לו אוכלין דבפרק כילד צולין (לקמן פב:) מוקמינן לה קודם זריקה דקתני בעלים דומיא דדם ותירץ ר' שמואל בר' שלמה דההיא דלעיל מיירי קודם שחיטה דהוי כמו שחטו שלא לאוכליו דחשיב פסולו בגופו:

האמר רב בעלי חיים אינם נדחין. תימה הא מסקי' בפ' שני שעירי (יומא סד:) אמר לך רב אליבא דר' יהודה לא קאמינא וא"כ לימא דמתניתין רבי יהודה דסבר נדחין וכמה משניות מליט דסברי דבעלי חיים נדחין בפ' מי שהיה טמא (לקמן צח.) ובתמורה (דף כב.) ובשילהי כריתות (דף כח.) דדייק עלייהו שמע מינה בעלי חיים נדחין וצריך לרב לאוקמי' כרבי יהודה ומתני' נמי אמאי לא מוקי סוגיה:

ותני עלה · דמתניתין: בחול כי האי גוונא · הואיל ויטל לשורפו: ישרף מיד · ואין צריך להמתין עד שתעבור צורתו ואע"ג דמותר הפסח קרב שלמים ואם היה שוחטו לזה שמתו בעליו לשם שלמים היה כשר עכשיו שלא עקר שם פסח ממנו ישרף מיד דהוה ליה פסח שנשחט שלא למנויו: אי אמרת בשלמא · אע"ג דסתמיה לשם שלמים קאי בעי עקירה וכל כמה דלא עקר הוי שם פסח עליו משום הכי ישרף מיד ולא בעי עיבור צורה דהוה ליה פסולו בגופו שנשחט שלא למנויו: אלא אי אמרת לא בעי עקירה · וסתמיה שלמים הוא פסולו מחמת מאי הוי הואיל ושלמים הוא משום דנשחט אחר תמיד בין הערבים דשחיטת פסח אחר התמיד היא כדאמר בתמיד נשחט (דף נט:) ועבר על עשה דהשלמה: כל שפסולו בגופו · כגון פיגול נותר טמא ויוצא ישרף מיד ואין צריך להמתין: בדם ובבעלים · כגון נשפך הדם וכגון פסח שמתו בעלים או נטמאו אחר זריקה דעכשיו פסח כשר הוא אלא שאין לו אוכלין: תעובר צורתו · ימתינו לו עד שתעובר ממנו צורת בשר דכיון דאין פסולו חמור לא שרפינן קדשים בבזיון ועיבור צורה הוא פסול לינה דהוה ליה פסולו בגופו: ולר' חייא בר גמדא · דאמר בתמיד נשחט (דף סד.) גבי מתניתא דקתני התם דפסח בעי עקירה ואוקמה כגון שהיו בעלים טמאי מתים כו': הא · אחר דלאו סתמא קאי לפסח לא בעי עקירה: מאי איכא למימר · כלומר מתני' דהכא תיובתיה דקתני ישרף מיד ולא מיתוקמא אלא משום עקירה: אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע · לעולם כדקאמר שחטו סתם כשר לעולה דכיון דקאי לעולה סתמיה עולה הוא ואע"פ שתחלתו אשם וכן מותר הפסח כיון דלשלמים קאי סתמא כי שחיט ליה שלמים הוא והכא דקתני ישרף מיד לאו משום עקירה אלא כגון שהפרישו קודם חצות וכי מטא חצות קבעתיה חצות שהוא זמן שחיטתו ונראה לפסח: ומתו בעלים אחר חצות · ונדחה מפסח דשוב אינו חוזר ונראה לשלמים והא דקי"ל מותר הפסח אחר הפסח קרב שלמים כגון שאבד קודם חצות ונמצא אחר שחיטת הפסח דלא אתא חצות עליה למיקבעה ולא נראה לשחיטת פסח מעולם: מידי הוא טעמא אלא לרב. האי

[לעיל דף לד: לקמן דף סב: [תוספתא פ"ו]
יומא דף סד. לקמן דף

תירולא רב מתריץ ליה דאמר לא בעי עקירה: והאמר רב · בפ' שני שעירי: בעלי חיים אינן נדחין · ואין דיחוי אלא בדם או בבעלים כגון שעיר של שם שנשחט וקודם זריקת דמו מת המשתלח ישפך הדם אבל כל זמן שהקרבן חי אינו נפסל משום דיחוי: אלא אמר רב פפא. לעולם לא בעי עקירה וסתמיה שלמים והא דקתני עלה דמתני' בחול ישרף מיד ר' אליעזר הוא ומשום דשלמים הוא וכגון דשחטיה בהדיא לשם פסח ורבי אליעזר לטעמיה דאמר בפ' תמיד נשחט (דף סב:) שלמים ששחטן לשם פסח פסול: ואי רבי אליעזר · אמאי תנן מתני' פטור לחייב משום שבת דהא לית ליה כו': ובפטורי · דטועה בדבר מצוה: סבר לה · רבי יוסף בן חונאי כרבי יהושע: רב אשי אמר רב דאמר · לעיל לא בעי עקירה לית ליה דהאי תנא דאמר בחול ישרף מיד אלא קסבר רב דמתני' לענין צורה כי האי תנא סבר לה דאמר בעי עיבור צורה: אם יש שהות ביום · לזה ששחט פסח זה בשבת לבדוק אם מתו בעלים כו' ולא שאל לא טועה בדבר מצוה הוא אלא שוגג וחייב שוגג קרי את הקרוב לפושע: ותעובר צורתו · אם הוא חול דאילו בשבת לא אצטריך ליה דהא בשבת לא שריף ליה ולמחר ביום טוב נמי לא שריף ליה: מאי טעמא · בעי עיבור צורה: לאו משום דקסבר לא בעי עקירה · וזה סתם נשחט והרי הוא שלמים כשרין אלא שנשחטו אחר התמיד ופסול מחמת דבר אחר הוא: וממאי דילמא · לעולם בעי עקירה ופסולו בגופו והאי דבעי עיבור צורה משום דרבי ישמעאל סבר לה כתנא דבי רבה בר אבוה דאמר אפילו פיגול שפסולו בגופו טעון עיבור צורה ולא איתפרש לי עיקר מילתיה דתנא דרבה בר אבוה היכא אתמר ובכמה מקומות מייתי לה בגמרא: דאי לא תימא הכי · דטעמא משום דקסבר פסול הגוף טעון עיבור צורה אלא משום דלא בעי עקירה הא תינח מתו או נתכפרו אבל נטמאו מי איכא דלא בעי עקירה הא סתמיה לפסח שני קאי ורבי ישמעאל או שנטמאו נמי קתני: אלא מחוורתא · דטעמא דרבי ישמעאל משום דקסבר פסול הגוף טעון עיבור צורה ותנא דישרף מיד סבר לא בעי עיבור צורה ולאי לתרוצי בעית דלא תיקשי לרב הכי פרלא דפסול הגוף דידה גבי מתו או משכו ידם משום דשחטיה לשם פסח בהדיא ואיהו לאו שלמים קאי בלא עקירה כרב והוו לאו שלמים לשם פסח ופסול הגוף הוא כיוסף בן חונאי:

הדרן עלך אלו דברים

רבינו חננאל

אשם שניתק לרעיה ושחטו סתם כשר לעולה קסבר לא בעי עקירה אי הכי כי לא ניתק לרעיה נמי ושנינ' גזרה לאחר כפרה קודם שניתק לרעיה להקריבו עולה ט"א יראה אחר ויקריב קודם שיתכפרו בעליו יקריב הוא עולה. היכא אמור רבנן ירעה דתניא אשם שמתו בעליו או נתכפרו ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה. ר' אומר ימכר ויביא בדמיו עולה אמאי ניקרבה איהו גופיה עולה אלא ש"מ גזרה לפני כפרה ש"מ: מות בו בחדא שהכו ונודע שמשכו בעלים את ידם או שנטמאו אסור מפני ששהם נרשת ותאני עלה בחול כי האי גונא ישרף מיד אי אמרת בשלמא בעי עקירה האי פסח הוא וכיון דלית בעלים ילא אפשר למכליה לערב פסולו בגופו הוא אמו הכי ישרף מיד אלא אי אמרת לא בעי עקירה כיון דנודע בעת השחיטה שכבר מתו בעליו נמצא כי שחיטתו ששחט סתם לשם שלמים הוא משום מאי פסלת ליה משום שנשחט אחר תמיד של בין הערבים האי אין פיסולו בגופו אלא פיסולו מחמת דבר אחר הוא תיבעי צורה דתניא זה הכלל כל שפיסולו בגופו ישרף מיד כו' ואתינן לתרוצה להא דרב בששחטה לשם עולה ועקר שם אשם מעליה. ואקשי' ומי בעי עקירה (אי הכי) למאן דאמר נזרקה מפי חבורה ואמרו כגון שהיו בעלים טמאי מתים ונדחו לפסח שני דהאי פסח מתמא לשמו קאי למיפק ביה בפסח שני והאי הוא דבעי עקירה אבל אולתי לא בעי עקירה ולעולם הא דרב כגון ששחטו סתם והא דקתני ונודע שמשכו הבעלים את ידם או שמתו כו' כגון שהפרישו לשם פסח קודם חצות ומתו בעלים אחר חצות דהוה ליה נראה לשם פסח ונדחה שוב אינו חוזר ונראה שנמצא פיסולו בגופו לפיכך תני עלה ישרף מיד ואקשי' עלה מידי הוא מעמא ד"א בעי עקירה אלא לרב הא בהדיא אמר בעלי חיים אינן נידחין ושני רב פפא דמתני' ר' אליעזר היא דאמר וכן השוחט אחרים לשם פסח פסולין [ומקשינן אי] דהוו להו כי האי גונא השוחט בשבת כרת הוא דמחייב דהא לית ליה לרבי אליעזר טעה בדבר מצוה פטור ולא הוה ליה למשחט עד דבריר ליה דהא אידנא דקא שחיט בעלים אינן חיים. הדרינן אוקמינה ליוסף בן חוני דתנן ברישא שחיטת קדשים יוסף בן חוני אומר הנשחטין לשם פסח ולשם חטאת פסולין אלמא פיסולו בגופו ובפטורי ... רב אשי אמר רב דאמר לא בעי עקירה כי האי תנא היא דאמר הכי דתני אם יש שהות ביום כדי לידע שמשכו הבעלים את ידם או שמתו או שנטמאו ולא שאל אלא שחט בשבת חייב ותעובר צורתו כלומר ישאר ימים עד שיבאיש ולא ישאר עליו אדמומית אלא תעשה צורתו כעין ירקרוקת ויצא לבית השרפה ומדקתני תעובר צורתו ש"מ דלאו פיסולו בגופו אלא מחמת דבר אחר ש"מ דהאי תנא לא בעי עקירה וכיון שמתו בעליו או נטמאו או שמשכו את ידם ממילא הוי ליה שלמים ופסולו משום דנשחט אחר תמיד של בין הערבים לפיכך בעי [עיבור] צורה ודחי' ממאי דכי מוקמת לה הכי היא דלמא לעולם פיסולו בגופו הוא ודהאי תנא סבר לה כרבה דאמר אפי' פגול שדברי הכל פיסולו בגופו הוא טעון צורה דאי לא תימא הכי דהאי תנא ודאי בעי עקירה תינח במי שמתו בעליו או משכו את ידם איכא למימר סתמיה לשלמים קאי אלא נטמאו בעלים מי איכא מאן דאמר לא בעי עקירה והא אמר ר' חייא בר גמדא נזרקה וכו' אלא מחוורתא יוסף בן חוני היא כדשנינן מעיקרא

הדרן עלך פרק אלו דברים

ביצד *צולין את הפסח מביאין שפוד של רמון ותוחבו לתוך פיו עד בית נקובתו ונותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר ^ב^כמין בישול הוא זה אלא תולין חוצה לו ^ג^אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא א"ר צדוק מעשה בר"ג שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא: **גמ'** וניתי של מתכת ^ד^איידי דחם מקצתו חם כולו וקמטוי מחמת השפוד ורחמנא אמר °צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר וניתי של דקל איידי דאית ליה שיבי מפיק מיא והוי כמבושל וניתי של תאנה איידי דמחלחל מפיק מיא והוה ליה כמבושל וניתי של אלון של חרוב ושל שקמה איידי דאית ביה קיטרי מפיק מיא של רמון נמי אית ביה קיטרי שיעי קיטרי ואבע"א בנבגא בר שתא דלית ביה קיטרי והא איכא בי פסקיה דמפיק לבי פסקיה לבר מתני' דלא כרבי יהודה דתניא רבי יהודה אומר כשם ששפוד של עץ אינו נשרף כך שפוד של מתכת אינו מרתיח אמרו לו זה חם מקצתו חם כולו וזה חם מקצתו אינו חם כולו: ונותן את כרעיו וכו': *תניא רבי ישמעאל קוריהו *תוך תוך ר"ט קוריהו גדי מקולס ת"ר* ^ה^איזהו גדי מקולס דאסור לאכול בלילי פסח בזמן הזה כל שצלאו כולו כאחד נחתך ממנו אבר נשלק ממנו אבר אין זה גדי מקולס השתא יש לומר נחתך ממנו אבר דאף על גב דקא מטוי ליה בהדיה אמרת לא נשלק מיבעיא א"ר ששת ששלקו במחובר אמר רבה ^ו^האי מולייתא שריא א"ל אביי והא קא בלע דמא א"ל כבולעה כך פולטה נימא מסייע ליה נותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו מ"ט לאו משום דאמרינן כבולעו כך פולטו אמרי שאני התם כיון דאיכא בית השחיטה דמחלחל
מידב

תורה אור

שמות יב

רש"י

ביצד צולין · שפוד של רמון .. טעמא מפרש בגמרא: ונותן את כרעיו כו'. כדכתיב צלי אש ראשו על כרעיו וגו' טלו כאחד משמע: כמין בישול הוא זה. שמבשל בני מעיו בתוכו כמו בתוך הקדירה: תולין תולה לו. תוחבן בשפוד למעלה מפיו של טלה: לא על השפוד. של ברזל כדמפרש בגמ' שהמתכת כשמתחמם מקצתו מתחמם כולו ונצלה הפסח מחום השפוד שבתוכו שהפנימי מתחמם ע"י קצתו החיצון והוה ליה פסח צלי מחמת דבר אחר ורחמנא אמר צלי אש: אסכלא. גרדי"ל בלע"ז וכולה חד טעמא: **גמ'** שיבי. קנלי"ר שעשוי שורות שורות: מחלחל. כעץ של ערבה ושל אגוז שיש להן מוח מבפנים: אלון. יושב"א שהוא קשה: איידי דאית בהו קיטרי. ובעי למיטעינהו בסכינא מפיק מיא דרך מקום חתך הסכין והוה ליה פסח מבושל: שיעי קיטריה. ואין צריך להעביר סכין עליהם: בנבגא בר שתא. נטיעה בת שנתה: והא איכא בי פיסקי. ראש השפוד שהוא מקום חתך ומוציא מים: דמפיק לבי פיסקי לבר. חוץ לפי הפסח דאי מפקי מיא לא עיילי לפסח: כשם שהשפוד של עץ. כשתולין אותו בתנור ומכוסה בטלה אין מה שבתוך הטלה נשרף שהטלה מגין עליו כך שפוד של מתכת אין מה שבתוך הטלה מרתיח מחמת חום מקצתו היוצא חוץ לטלה: אמרו לו. אע"פ שאין פנימי של עץ נשרף אבל פנימי של מתכת מרתיח שזה של עץ חם מקצתו לא חם כולו והוה ליה צלי אש וזה של מתכת חם מקצתו חם כולו ואפילו מה שמכוסה ממנו הלכך הוה ליה צלי שפוד: רבי ישמעאל קוריהו תוך תוך. דנותן לתוכו ס"ל וכשמרתיחין ומתבשלין בתוכו נשמע קול רתיחתן תוך תוך כקול הסיר ל"א כתב בספרים ישנים תבבר לשון תוך ובר כלומר ממולא מבפנים ונראה מבחוץ כעין שממלאין גדיין ותרנגולין שלנו ודוגמא גבי אביגיל (שמואל א כה) חמש לאן עשויות ומתרגמינן חמש עאן תכברנין משם רבי קלונימוס: מקולס. לשון כובע נחשת דמתרגמינן קולסא דנחשא (שם יז) °דסבירא ליה תולין למעלה בראשו וכראים ככובע נחשת על ראש גבור: איזה גדי מקולס. דתנן בפ"ק מקום שנהגו (ד' נג·) שאסור לאכול צלי (*בערבי) פסחים בזמן הזה במקום שלא נהגו: כאחד · דדמי לפסח ונראה כאוכל קדשים *בחוצה לארץ: נשלק מיבעיא · קס"ד דנחתך והדר נשלק ומשעה שחתכו קודם צלייתו תו לא הוי מקולס: האי מולייתא. איכפלדור"א בלע"ז כמו שאנו ממלאין הטלאין והתרנגולין בין בשר לעצמות: שריא *ואפילו לא בישלו את הבשר שנותנים לתוכו מותר ואפילו מלחו כמליחת צלי דאי במליחה כל צורך לקדירה פשיטא: והא קא בלע. הטלה דם היוצא מן הבשר הכנוס בתוכו: פולטו. לחוץ ושואבו חום האור:
מידב

תוספות

ביצד צולין · ותוחבו לתוך פיו (א). אומר ר"י מש"ה תוחבו דרך פיו לפי שנותן הגם שבשפוד למטה כדי שלא יפול הפסח ולא הוי בית השחיטה למטה וקדייב דמא דרך שם: **נחתך** ממנו אבר אין זה מקולס. נראה לריב"א דמגוה נקלסו אבל משום הכי לא מיפסיל מדאמר לקמן בפרק האשה (דף פח:) גבי ה' שנתערבו עורות פסחיהן ופריך והא איכא חד דלא נפיק ומשני משום דלא אפשר דהיכי נעביד נייתי כל חד וניתנו אי דידי בעל מום הוה להוי האי פסח ואי לא להוי שלמים הא איכא חזה ושוק ופריך וניתי כל חד כהן בהדיה והשתא איך יעשו כן והא חזה ושוק לאסורים לזרים אי אפשר לצלותן עם הפסח וצריך לחותכן ולא הוי מקולס אלא משום הכי אין נפסל וכן תנא לקמן (דף עה·) חתכו ונתנו על גבי גחלים רבי אומר אומר אני שזה צלי אם משמע חתכו לגמרי מיהו רש"י פירש לקמן חתכו שלא הבדילו אלא(ב) נירמו בשנים ושלשה מקומות:

האי מולייתא שריא. פי' בקונטרס אע"פ שלא מלחו אלא לצלי ולר"ת נראה דלצלי לא בעי מליחה כלל דלא מיבעיא כשנצלה הבשר יפה יפה ונפלט כל הדם דשרי דיותר מפליט ע"י האש מע"י המלח דמעשים בכל יום שמבשלים כבד אחר צלייתו אע"פ שמחמירים לבשלו אחר מליחתו אלא אפילו לא נצלה כל צורכו דלא נפלט כל הדם מותר אע"ג דאמרינן בפ"ק דכריתות (דף ד: ודף כב·) דאיכא לאו בדם האברים ה"מ דוקא כשפירש אבל כל זמן שלא פירש ולא יצא לחוץ שרי כדמוכח בפ' מפנין (שבת דף קכח·)(ג) דבשר טפל מותר לטלטלו משום דחזי לאומצא אלמא יכול לאוכלו בלא מליחה ועוד דאמר בפ' כל הבשר (חולין דף קיא·) דכבד אחר שחלטוהו ברותחין או בחלא מותר לבשלו לפי שמצמיתין הדם בתוכו ואין מניחין אותו לפלוט דקאמר התם רב הונא חלטי ליה בחלא ורב נחמן חלטי ליה ברותחין סבר רב פפא קמיה דרבא למימר חלייה אסור אמר ליה אי חלייה אסור איהו נמי אסור דכי היכי דפליט הדר בלע אלא ודאי חלייה נמי שרי דמצמית הדם ואין מניחו לפלוט ואפ"ה שרי באכילה ואין לאסור צלי שלא נמלח ולא נצלה כל צורכו משום שמחמת האש הדם נפרש מבפנים מצד זה לצד זה דמה שיוצא לחוץ משרק שריק ומה שנשאר בפנים אע"פ שפירש מצד זה לצד זה לא הוי כדם האברים שפירש דהא איכא מאן דאסר במסכת חולין (דף קיג·) לאכול ככר שחתך עליה בשר מפני דם הבשר שנכנס לתוכו ואפילו הכי משמע דבשר עצמו מותר אע"פ שלא יצא כל דמו ודבר תימה הוא לרש"י מה מועלת מליחה מועטת לצלי דאין הבשר יוצא מידי דמו עד שימלחנו יפה יפה אלא ודאי לא בעי מליחה כלל וכן קבל ר"י מר"ת ובהקומץ רבה (מנחות כא·) גבי מליחת קדשים דקאמר כיצד(ד) עושה מביא את האבר ונותן עליו מלח וחוזר והופכו ונותנליו מלח ומעלהו ויש דגרס בתר הכי אמר אביי וכן לצלי לא גרס לצלי אלא וכן לקדירה וכן כתוב ברוב ספרים והא דאמר בפרק קמא דביצה (ט·) שוין שמולחין עליו בשר לצלי לאו משום דבעי מליחה אלא שמנהג למולחו והא דאמר בכל הבשר (חולין קיג·) רב ששת מלח גרמא גרמא תרי מ"ט לא משום דפריש מהאי ובלע האי חד נמי פריש מהאי גיסא ובלע האי גיסא דפריש מהאי גיסא דקאמר היינו שפירש לגמרי לחוץ אבל מבפנים שרי כדפרישית: **בבולעו** כך פולטו. בפ' כל הבשר (חולין קיא·)(ה) שרי כבדא עילויה בישרא בדיעבד משום דדם מישרק שריק התם לא שייך להזכיר כלל טעם של כבולעו כך פולטו שהדם נופל שם מבחוץ ושריק ואינו נבלע ומטעם כבולעו כך פולטו נמי לא הויא שריא התם גבי כבד אלא בדיעבד ואע"ג דבא למישרי הכא גבי פסח לכתחלה אע"ג דבני מעיו בתוכו ואיכא נמי כבד גבי פסח לא רצו להחמיר משום דכתיב (שמות יב) ראשו על כרעיו ועל קרבו ואפילו מאן דאסר בכבדא עילויה בישרא לא קשה ליה מתניתין דפסח דמדרבנן אסר ובפסח לא החמירו אי נמי הוא יעמיד כגון שמלח בני מעים מליחה גמורה דאפילו לקדירה מתירו ר"ת על ידי מליחה ואפילו לפי מנהג העולם שאין מבשלים כבד על ידי שום מליחה מכל מקום כיון דנמלח כמליחת קדירה נתמעט דמו ולא אסר טפי מאחר בשר שלא נמלח דבשרא על גבי בשרא שרי לכתחלה לכולי עלמא ויש ללמוד היתר במולייתא אפילו נמלח בשר החיצון ושהה כדי מליחה והפנימי לא נמלח מדמייתי ראיה מטפילת בר גוזלא דשרי מטעם כבולעו כך פולטו אע"פ שמעשים בכל יום שאוסרים בשר שנפל בציר ומלח שנפלט ואין מותר אפילו בצלי ועדיפא מינה היה אוסר ר"ת תרנגולת שנמלחה בקערה אף על פי שלא שהתה שם שיעור צלייה ולא פלטה אפילו הכי דמה ואסרה לאוכלה צלי משום דלא מפליג רבא *גבי אין מולחין בשר אלא בכלי מנוקב בין שהה הרבה לשהה מעט: שהאי

(ב) בד"ה נחתך וכו' שלא הבדילו אלא חתכו בשנים ושלשה מקומות למכר צלייתו הס"ד: (ג) ד"ה האי וכו' דבשר תפל מותר וכו' (ד) שם כיצד הוא עושה מביא: (ה) ד"ה כבולעו וכו' שריין ככדא:

עין משפט נר מצוה

א א ב מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה י:
ב ג ד שם הלכה ט:
ג ה מיי' פ"ח מהל' מלה הל' יא סמג עשין מא טוש"ע א"ח סימן תעו סעיף א:
ד ו מיי' פ"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכ' יז סמג לאוין קלז טור ש"ע י"ד סי' עג ס"א [רב אלפס חולין פ"ז דף כב: וכן הרא"ש שם סי' י"ג]:

רבינו חננאל

ביצד צולין את הפסח שפוד של רמון כו' ואקשי' ולמה אינו צולהו בשפוד של מתכת ושני' דאיידי דחםמקצתו חם כולו וכיון שנתחמם ראש השפוד כולו חמשוקע נמצא חמום חשפוד צולה בשר הפסח ורחמנא אמרה צלי אש ולא צלי ברזל ושפוד של דקל אית ביה שיבי כגון שאיבה ומפקי מיא ותאנה איידי דמחלחלא מפקי מיא והאלון והחרוב והשקמה הני טולהו אית בהו קטרי מקום שצומחין ומגדלין אמידין ונצרים וכשחותכין אותן אותו מקום חתך מפקי מיא וכיון דמפקי מיא על הבשר הוה ליה כמבושל לפיכך אין עושין מהן שפוד לצלות בו הפסח: רמון אע"ג דאית ביה קטרי שיעי כלו' סתומין הן ומקום חיתוכו והוא ראשו שפולט מים מוציאו חוץ לבשר: ירושלמי כל העצים יבשים מבחוץ ואין יבשים מבפנים ורמון יבש מבחוץ ויבש מבפנים ורבי יהודה דמכשיר בשפוד של מתכות אוקים' למתני' דלא כותיה: נותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו תניא ר' ישמעאל קוריהו תוך בר כלומר נותן כרעיו שהן מבחוץ בתוכו ר' טרפון קורהו גדי מקולס: ת"ר איזהו גדי מקולס פי' שאסור לאכלו בלילי פסחים בזמן הזה דתנן ביום טוב פ"ב ועושין גדי מקולס בלילי פסחים בזמן הזה והלכתא כחכמים כל שצלאו כאחד נחתך ממנו אבר או נשלק ממנו אבר אין זה מקולס ואוקימנא נחתך ממנו אבר נחתך ונתפרק האבר מן הגדי ממש ונשלק דקתני שלא נחתך האבר אלא היה צולהו ושפת קדרה בצדו ונחתך ירך הגדי כמות שהוא בלא חתיכה בתוך הקדרה ונתבשלה אין זה גדי מקולס ומותר בזמן הזה: אמר רבה מליתא שריא פי' מליתא עוף או כבש מלא בשר בתוכו תצלה בתוכו ואמר אביי כבולעה כך פולטה כלומר כשם שבולע מןהבשר שבתוך העוף או שבתוך הכבש כך פולטו בולעו מבפנים פולטו מבחוץ וקיימא לן דהא מילתא בצלית היא דהא בעניןהפסח [נאמר] אבל בבישול או בשליקה לא ·

[בחולין קיג· ושם איתא שמואל]

מסורת הש"ס

מכילתא פ' בא [ברכות לט· עירובין כט:]

[תוספתא ביצה פ"ב]

[בלילי]

[פ' אכל קדשים בחוץ כצ"ל ע' תוי"ט פרק ד' מ"ד]

ס"א שריא ואפילו לא מלחו את הבשר שנותנים לתוכו' אלא כמליחת צלי · ת"מ:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כיצד צולין וכו' לתוך פיו נ"ב נראה דאף למאי דאסיק אדעתיה מקמי דמשני דשאני בית השחיטה מידב דייבי נמי צריך לומר תוחבו דרך פיו ט' דאם היה [תוחבו דרך נקובתו אין] הדם יוצא מהמוזרקים כיון דלא הוי בית השחיטה למטה דם נשאר שם ממוזרקים שנתחבו בשחיטה:

גליון הש"ס רש"י ד"ה מקולס · דס"ל תולין · עי' רש"י לעיל נג · ד"ה מקולסין וביצה כב: בגמ' ד"ה מקולס:

מידב דייבי נימא מסייע ליה* "הלב קורעו ומוציא את דמו. לא קרעו קורעו לאחר בישולו ומותר מ"ט לאו משום דאמרינן כבולעו כך פולטו °שאני לב דשיע (איני) והא רבין סבא טפליה ההיא בר גוזלא לרב ואמר ליה אי מעלי טפליה הב לי ואיכול ההיא בסמידא *דמפריר והא רבא איקלע לבי ריש גלותא וטפלו ליה בר אווזא אמר אי לא דחזיתיה דזיג כזווא חיורא לא אכלי מיניה ואי סלקא דעתך כבולעו כך פולטו מאי איריא כי זיג אפילו כי לא זיג נמי התם בחוורתא דשריר והילכתא ^דסמידא בין אסמיק בין לא אסמיק שריא דחוורתא אי זיג כזווא חיורא שריא אי לא אסיר דשאר קמחים אסמיק אסור לא אסמיק שרי האי מולייתא מאן דאסר אפילו פומא לתחת ומאן דשרי אפילו פומא לעיל והילכתא ^מולייתא שרי אפילו פומא לעיל *אומצא ביעי ומיזרקי פליגי בה רב אחא ורבינא בכל התורה כולה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא והילכתא כרבינא לקולא לבר מהני תלת דרב אחא לקולא ורבינא לחומרא ^והלכתא כרב אחא לקולא האי אומצא דאסמיק חתכיה ומלחיה אפילו לקדרה שרי שפדיה בשפודא שרי מידב דייב אחתיה אגומרי פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי מאן דאסר מצמית צמית ומאן דשרי מישאב שאיב והלכתא מישאב שאיב וכן ביעי תתכינהו ומלחינהו אפילו לקדרה שריין תלינהו בשפודא שריין מידב דייב אחתינהו אגומרי פליגי ביה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי מאן דאסר מצמית צמית ומאן דשרי מישאב שאיב וכן מיזרקי חתכיה ומלחיה אפילו לקדרה שרי תלייה בשפודא בית השחיטה לתתאי שרי מידב דאיב אחתיה אגומרי פליגי רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי מאן דאסר מצמית צמית ומאן דשרי מישאב שאיב והלכתא מישאב שאיב ^האי אומצא דאסמיק חלייה אסיר לא אסמיק חלייה שרי רבינא אמר אפילו לא אסמיק נמי חלייה אסיר אי אפשר דלית בה שורייקי דמא אמר ליה מר בר אמימר לרב אשי אבא מגמע ליה גמועי איכא דאמרי רב אשי גופיה מגמע ליה גמועי אמר ליה מר בר אמימר לרב אשי אבא ^האי חלא דחליט ביה חדא זימנא תו לא תאני חליט ביה מאי שנא מחלא מתמהא דחלטינן ביה התם איתיה לקיוהא

מידב דייבי. לפי שכשנתלה בתנור ופי בית שחיטתו למטה הדם יוצא דרך חלל הגוף שקורין פורצי"א ושותת דרך בית שחיטה: לאחר בישולו. לצלי קאמר דצלי נמי קרי בישול כדכתיב בדברי הימים (ב לה) ויבשלו הפסח באש כמשפט: דשיע. ולא בלע ואפילו בקדירה נמי שרי ואף על גב דליכא למימר כך פולטו: טפליה. בעיסה שקורין פשטיד"א: אי מעלי טפליה. אם יש טעם יפה בלחם: הב לי דאיכול. וסייעתא לרבה: בסמידא. בעיסה של סלת ואינה נדבקת כל כך ונפרכת מאליה והדם יוצא ממנה: דמיפריר. לשון פירורין: ואי לאו דחזיא. ללחם דזיג. (א) לשון זכוכית לבן וצלול מראה מוהל הבשר שזב בלחם: כי זווא חיורא. צרוף שאין בו אדמימות דם ואי לא לא אכל מיניה: בחיורתא. קמח נקייה כעין סלנו שאינה סולת: דשריר. קשה ואינו פולטו: דסמידא. דאמר לעיל דמיפריר: בין אסמיק. מוהל שבתוך הלחם בין לא אסמיק שרי שהדם ודאי יוצא ואודם זה ודאי לא דמות דם הוא: והילכתא מולייתא שריא ואפילו פומא לעיל. כשהיא תלויה בתנור ואע"ג דעכשיו אין נקב ליצאת הדם שרי כבולעו בשר החיצון כך פולטו וחום האור שואבו: אומצא ביעי ומיזרקי. אומצא דאסמיק חתיכות בשר אישקנטור"א בלע"ז וכן ביצי זכר דאסמיק וכן מיזרקי חוטין גסין שהן ורידין שבבית השחיטה: פליגי בה. כדמפרש פלוגתייהו לקמיה דאכתיה אגומרי: בכל התורה כולה. כל היכא דחזית פלוגתייהו ואיתמר סתמא חד אמר לקולא וחד אמר לחומרא ולא פירש מי המיקל ומי המחמיר דע שרב אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכתא בכולן כדברי המיקל: מידב דייב. ושפיר דמי אף במלח מעט בתורת צלי: צמתו. ודמו נבלע בו: שאיבי ליה. שואבים את הדם: חלייה. מוהל היוצא ממנו כשחותכו ליתנא אחרינא שחולטין אותו בחומץ לאחר צלייתו ודמו נסחט לתוכו: אסמיק (ב) חלייה אסיר. לא גרס הוא וחלייה ורב אחא קאמר לה דמיקל ובחלייה מודי דאסיר: מגמע לה. להוא חלא: חלא. חומץ דחלט ביה צלי האידנא כדי להוציא דמו לא חליט ביה זימנא אחריתי לפי שאין בו כח עוד: מתמהא. חלא מעיקרו דחלטינן ביה: לקיוהא

שאני לב דשיע. נראה דכל שכן דמבחוץ הוא יותר שיע ונראה לריב"א דדוקא לגבי דם דסמיך אמרינן דשיע אבל לענין שמנונית דאיסורא לא דמפעפע ולא אמרינן שיע ולהכי גבי לב לא קתני שאוסר ואינו נאסר כדקתני *גבי כבד והתם טעמא לאו משום דשיע אלא איידי שהיא טרודה לפלוט לא בלעה ומיהו אור"י בשם ר"ת דהא דמסקינן שאני לב דשיע דיחויא בעלמא הוא וכרבה פסקינן בסמוך דמולייתא שריא:

טפלו ליה בר אווזא. פירש בקונטרס דהיינו פשטיד"א ואומר ר"ת וריב"א דלשון טפל לא משמע הכי דמשמע דהיינו טיחה כמו בטת עשירים טופלות אותן בסולת (לעיל דף מג.) ועוד דבפשטיד"א לא אמרינן כבולעו כך פולטו דחזינן דלא פלטי שמקום מושבם יבש בתנור על כן נראה דהיינו מה שרגילים לטוח בעיסה שבלילתה רכה ורגילים לעשות סביב קורקבנים ובני מעיים שמשימין אותם בשפוד וטחין סביבותן בעיסה רכה כעין פרפיי"ש:

מאן דאסר אפילו פומיה לתחת. אף על גב דאמרינן לעיל שאני בית שחיטה דמחלחל ושרי אף על גב דלא אמרינן כבולעו כך פולטו שאני התם שהחלל רחב ביותר ולא דמי לפומא דמולייתא:

וכן ביעי. פי' בקונטרס דאסמיקו ובחנם פי' כן משום דפירש רביט חננאל דאיכא עלייהו קרמא דאסור משום דמא כדאמרינן בגיד הנשה (חולין צג.) ה' קרמי הוו דביעי כו' משום דמא:

אסמיק חלייה אסור. פירש בקונטרס מוהל היוצא ממנו כשחותכו ולא גרסינן הוא וחלייה וקשה לר"י דהיכי דמי אי נגלה בשר כל צרכו אף המוהל מותר דלא גרע ממלחיה דאמרינן לעיל דאפילו לקדירה שפיר דמי ואי לא נגלה כל צרכו אמאי בשר מותר מדלא גרים הוא משמע דבעי למימר דבשר שרי ותימה למה יהא מותר אע"ג דדם האברים שרי היכא דאסמיק אסור דהא אליבא דמ"ד גומרי מצמית למאי אסור על כרחיך צריכין לחלק דאסיר משום דאסמיק וע"י חתיכה אי אפשר שהיה יוצא כולו ועוד מדמייתי בסמוך האי חלא דחליט חדא זימנא מכלל דעד השתא איירי בהלא ממש ולשון אחר שפירש חלא שחולטים אותו בו אחר צלייתו והוא נסחט לתוכו קשה דאית לן למימר דאי חלייה אסור איהו נמי אסור כדמסקינן בכל הבשר (שם קיא:) גבי כבד שהבאתי למעלה ועוד דהתם משמע שהחלא מצמית ולא מפליט ונראה לר"י כמו שפירש ריב"א בשם ה"ג דבבשר חי איירי ומנהג הוא כשטתנים בשר חי לתוך החומץ ואינו שוהה בתוכו לא מפליט מידי ונצמת הדם בתוך הבשר והכל מותר דהכתי לא פירש הדם וכי שוהה בתוכו עד דהסמיק נעקר ממנו הדם ונפלט לתוכו והיינו דקאמר אומצא דאסמיק שנשתהה בחומץ עד דהסמיק הוא וחלייה אסור אבל אי לא אסמיק שרי והיא דכל הבשר בדלא אישתהי ורבינא כי לא אסמיק נמי חלייה אסיר סבירא ליה אפילו לא אישתהי בגו חלא אלא פורתא הוא נפלט מחמת השורייקי מיהו לא כ"כ שתהא הבשר נאסר בפליטה מועטת כזו ורב אשי מגמע גמועי כמסקנא דכל הבשר דחלייה נמי שרי: וגרפו

רבינו חננאל

ואתינן לסיועי' ממתני' דתני נותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו ודחי' שאני התם כיון דמחלחל בית השחיטה מידב דאיב ולא בלע ואתינן נמי לסיוע מהא דתנן הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו קורעו לאחר בישולו ומותר ודחי' שאני לב רשיע כלומר הלב סתום הוא ואינו פולט הדם שבתוכו וכי קרע ליה מאחר בישולו מוציאו מתוכו ומשליט ומותר· וגרסי' בכריתות פ' דם שחיטת בבהמה אמר רבי זירא אמר רב לא שנו הלב קורעו לאחר בישולו ומותר אלא בלב עוף הואיל ואין בו דם כזית אבל לב בהמה דיש בו כזית אסור וחייבין עליו כרת· וקאמר רב בדם דאתי בלב מבחוץ דאמר רבי זירא אמר רב בשעה שהנשמה יוצאה משרף כלומר סנמע כדגרסינן בקיבת עולה כהן שדעתו יפה שורפה חיה: ואמרינן איני דמולייתא שריא דאמרי' כבולעו כך פולטו והא רבין פי' שם חכם טפל בר גוזלא לרב ואמר ליה אי מעלי טפלאיה הב לי ואיכול ודחי' התם בסמידי דאיפרר מלשון פירורין והא רב איקלע לבי ריש גלותא וטפלו ליה בר אווא ואמר אי לאו דחזיתיה דזיג כי זוגא חיורא לא אכלה ואי ס"ד אמרי' כבולעו כך פולטו מאי אריא זיג אפילו לא זיג נמי ושני' התם בחיורתא דקריר הלכך דסמידא בין אסמיק בין לא אסמיק שרי דחיורתא זיג שרי לא זיג אלא יש בו אדמומית אסור שאר קמחי אסמיק אסיר לא אסמיק שרי והא מליתא שריא ואפילו פומא לתחת אמרי מידב דאיב והילכתא מליתא שריא ואפילו פומא לעיל ודוקא צלו כעין הפסח בתנור אבל שליק לא: אומצא ביעי ומזרקא פליגי בה ר' אחא ורבינא בכל התורה כולה וכו' אומצא דאסמיק פי' חתיכה של בשר שהאדימה חתכיה ומלחיה אפילו לבשלה בקדרה מותר שפדי בשפודא מידב דאיב אחתיה אגומריה מישב שאיב וכן הלכה ביעי פי' ביצים בקרנ' הו תתכינהו ומלחינהו אפילו לקדרה שריאן· תתכנהו ותלנהו בשפודא שריא דמידב דאיבן· אחתינהו אגומרי הילכתא מישב שאיבן ושרו מזרקי חתכינה ברופקא ומלחינהו אפי' לקדרה שריאן תלנהו בשפודא בית שחיטה לתתאי מידב דאיבן ושרו· האי אומצא אסמיק הוא: חליה אסור לא אסמיק הוא וחליה שרי: אמר מר בר אמימר אבא חלה דהוה חלים חדא זימנא לא הוה חלים ביה זימנא אחרינא ומאי שנא מחלא תמרא התם

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ו מהל' מאכלות אסורות הלכ' ו סמג לאוין קלז טור ש"ע י"ד סי' עב ס"א: [וברמב"ם פ"י מי"א]·

ו ב מיי' שם הלכ' יט סמג שם טוש"ע י"ד סי' עה ס"א:

ז ג מיי' שם הלכה יז סמג שם טוש"ע י"ד סי' עו ס"א:

ח ד מיי' שם הלכה יב סמג שם טוש"ע י"ד סי' ס"ה ס"א וסעיף ד וסימן כז סעיף ד:

ט ה מיי' שם הלכה יג סמג שם טוש"ע י"ד סי' סו ס"ה:

י ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו·

מסורת הש"ס

חולין קט. [כריתות כב:]

[וע' ספרן ערך סמד פי' ר"ח מלשון פירורין ואינו שונין דאיפרר בדלי"ת מלשון ויפרדו]

חולין צג:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אי לאו דחזיא ללחם דזיג כי זווא חיורא לשון זכוכית וכו' שזב בלחם צרוף שאין בו כנ"ל והד"א: (ב) ד"ה אסמיק וכו' דרב אחא:

גליון הש"ס

גמ' שאני לב דשיע· מלשון הכתוב (יחזק' מז) לא רופאת נמסו:

לקיוהא דפירא. איגדו"ר טעם הפרי עומד בו שלא הוליאו ממנו כלום ואע"פ שהוחלש מאליו ונתקלקל טעמו מוליא דם שכתו בקרבו: הכא ליתא לקיוהא דפירא בעיניה. שבלעו גלי הראשון: מנוקבת. עשויה כבריחים כעין שלנו ויש חלל גדול בין בריח לבריח ונותן השפוד לרוחבו וכל העלה גלוי כאויר שבין שני בריחים שאין בשרו נוגע בברזל: לדברי האוסר. בפרק כל שעה [כו:] רבי אומר הפת אסורה: מהו. הכא אין שבח עלים בפת: אלא אש. קרינא ביה וגבי עלי איסורא מיהא ניתסר דהתם לא כתיב מיעוטא: אאש קפיד רחמנא. וחום התנור תולדת אש הוא ואם נתן בו בגד נשרף ונעשה פחם ואש: התכו. לפסח ולא הבדיל אלא התכו בשנים ושלשה מקומות למהר בלייתו אינקר"ניר בלע"ז: ברמץ. אפר רותח: גפסים. מין סיד הוא: מניין. שנידון משום מכוה ולא משום שחין ואף על פי שמכוה ושחין שוין בטומאתן נפקא מינה דתלי גרים מכת מכוה מחמת אור ותלי גרים מכת שחין שהוא לקות חום אחר שלא היה מחמת האור אין מצטרפין בהכל שוחטין (חולין דף ח.) מפרש: פתילה של אבר. מתיכו וזורקו לתוך פיו: תשרף. כל מיני שריפה משמע מדלא כתיב באש ונשתוק: וכ"ש אש. לשון קושיא הוא: בני אהרן שריפת נשמה וגוף קיים הוא. בסנהדרין (דף נב.) כמין ב' חוטין של אש נכנסו להן בחוטמיהן: חמי האור. רותחין דהוי נמי שריפת נשמה וגוף קיים: גזירה שוה. מבני אהרן למה לי תיפוק מהכא דלא מקפינן חבילי זמורות דהא ברור ליה מיתה יפה בעינן: אי לאו גזירה שוה הוה אמינא. על כרחך אש ממש כגון להקיף חבילי זמורות בעינן דהא"ט שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא וקרא שריפה אכתיב ואי משום דרב נחמן דבעינן מיתה יפה ה"א נפיש לה חבילים טובא ירבו לה היסק גדול שתמות מהר: קא משמע לן. גזירה שוה דשריפת נשמה וגוף קיים נמי שריפה היא וכיון דשריפה היא אהני דרב נחמן לאפוקי זמורות ורותחין(ה): הלא באש למה לי. כיון דסופיני לרבות כל שריפות: אבר מעיקרו. שמוליאין אותו מן הקרקע רותח הוא בלא תולדת אש: וכל היכא דכתיב אש. וכתב נמי שריפה בהדיה לרבויי כל שריפות הבאות מחמתיה: הכא. כיון דכתיב שריפה ברישא ומשמע כל שריפות והדר כתב אש משמע דוקא אש קאמר:

לקיוהא דפירא בעיניה הכא ליתא לקיוהא דפירא בעיניה: אין צולין את הפסח וכו': מעשה לסתור חסורי מיחסרא והכי קתני ואם אסכלא מנוקבת מותר ואמר רבי צדוק מעשה בר"ג שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא מנוקבת בעא מיניה רב חיננא בר אידי מרב אדא בר אהבה *תנור שהסיקו בקליפי ערלה וגרפו ואפה בו את הפת לדברי האוסר מהו א"ל הפת מותרת א"ל והאמר רב חיננא סבא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן תנור שהסיקו וגרפו וצלה בו את הפסח אין זה צלי אש שנאמר °צלי אש °צלי אש שתי פעמי' טעמא דגלי רחמנא צלי אש צלי אש שתי פעמים הא לא גלי רחמנא הוי אמינא צלי אש הוא א"ל גלי רחמנא התם וילפינן מינה ואי בעית אימא התם טעמא דכתב רחמנא צלי אש שתי פעמים הא לא כתב רחמנא צלי אש שתי פעמים הוה אמינא אאש קפיד רחמנא ואפילו גרפו נמי צלי אש הוא אבל הכא אעצים דאיסורא קא קפיד רחמנא והא ליתנהו ת"ר התכו ונתנו על גבי גחלים רבי אומר אומר אני שזה צלי אש רמי ליה רב אחדבוי בר אמי לרב חסדא מי אמר רבי גחלים אש נינהו ורמינהו °מכות אש אין לי אלא שנכוה באש *נכוה בגחלת ברמץ בסיד רותח בגפסים רותח וכל דבר הבא מן האור לאתויי חמי האור מניין ת"ל מכוה מכוה ריבה טעמא דרבי רחמנא מכוה מכוה הא לא רבי רחמנא מכוה נכוה גחלים לאו אש נינהו א"ל גחלת של עץ לא איצטריך קרא לרבויי כי איצטריך קרא לגחלת של מתכת וגחלים של מתכת לאו אש הוא והא גבי בת כהן דכתיב °באש תשרף *ואמר רב מתנה פתילה של אבר היו עושין לה שאני התם דאמר קרא באש תשרף תשרף לרבות כל שריפות הבאות מן האש וכ"ש אש עצמה ונקיף לה חבילי זמורות ונקלה אתיא שריפה שריפה מבני אהרן מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים ונעביד לה חמי האור משום דר"נ *דאמר ר"נ אמר קרא °ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה וכי מאחר דאיכא רב נחמן גזירה שוה למה לי אמרי אי לאו גזירה שוה ה"א שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא ואי משום דרב נחמן ניפוש לה חבילי זמורות טובא כי היכי דתמות בעגלא קמ"ל ואלא באש ל"ל לאפוקי אבר מעיקרו אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא וכל היכא דכתיב באש תשרף לרבות כל שריפות הבאות מחמת אש הוא והא גבי פרים הנשרפים דכתיב בהו °ושרף אותו על עצים באש ותניא באש ולא בסיד רותח ולא בגפסים רותח א"ל הכי השתא התם כתיב באש והדר תשרף לרבות כל שריפות הבאות מחמת האש הבא כתיב ושרף אותו על עצים באש לבסוף אש למימרא ראש אין מידי אחרינא לא התם נמי כתיבא שריפה לבסוף דכתיב

על

וגרפו ואפה בו את הפת מהו. תימה לריב"א מאי קבעי הא קתני סיפא (ג) בישלה ע"ג גחלים דברי הכל מותרת ואפי' למאן דמוקי התם בגחלים עוממות לא גרע חומו מחום חרס התנור שגרפו ותירץ ר"י שאני גחלים שאין חומן בא מחמת השלהבת אלא מחמת עלמן ועפרא בעלמא הן אבל חום התנור שגרפו מחמת חום שלהבת האבוקה בא שהוא איסור גמור הילכך מיבעי ליה ותימה לר"י כיון דהפת אסור כשאבוקה כנגדו וחום אבוקה אסור א"כ כשגרפו ואפה בו את הפת נמי יהא אסור הפת ופי' ר"י דאפילו כשאבוקה כנגדו לא אסור אלא מדרבנן ולא משמע כן בשמעתין וגם לא הוה שייך לפלוגי אי יש שבח עלים בפת אי לא ובירושלמי דייק כשהפסח נגלה בתנור והגחלים תחתיו הלא חום התנור כמו כן מבשלו והוי גלי מחמת דבר אחר ומפרש כי איכא אש האש טולה כח התנור והתנור מגרף חום הגחלים שלא יתפזר: אין לי אלא שנכוה באש מניין כו'. אע"ג דשחין ומכוה שוין לכל דבר דשחין ומכוה מטמאים בשבוע אחד בשיער לבן ובפשיון מ"מ נפקא מינה לענין לירוף דשחין ומכוה אין מלטרפין: נכוה בגחלת בגפסים כו'. תימה מה בין גפסים רותח וסיד לחרסו של תנור דאמרינן לעיל טעמא דכתב רחמנא צלי אש שני פעמים הא לאו הכי צלי אש קרינא ביה והכא איצטריך סיד וגפסים רותח ריבוייא אבל מאש לא הוה ידענא: הא לאו הכי גחלת לא איקרי אש. נראה לרשב"א דהוה מצי למימר גלי רחמנא במכוה וגמרינן מיניה ולא איצטריך לשנויי בע"א אלא משום לשון אחרון דלעיל מיהו תימה אמאי לא משני דרבי איירי בגחלים לוחשות והכא לא איצטריך לרבויי אלא עוממות דלא איקרי אש כדמוכח בסמוך וי"ל נהי דגחלת דקרא היינו עוממות סתם גחלת דמשנה ודברייתא הוי לוחשות: באש תשרף לרבות כל שריפות. דתשרף ריבויא הוא דהוה מצי למיכתב באש תמות: למעוטי אבר מעיקרו. הקשה ה"ר יוסף נימא באש פרט תשרף כלל ונעשה כלל מוסף על הפרט ורבי כל מילי ואפילו אבר מעיקרו דלא דמי לפרט וי"ל דהכלל דתשרף קאי אפרט כלומר במה תשרף באש הלכך לא מרבינן מתשרף אלא דומיא דאש דקאי עילויה והוי כלל הצריך לפרט דאמרינן בכיסוי הדם (חולין דף פח:) דאין דנין אותו בכלל ופרט ריב"א. והקשה רבינו יעקב דאורלינ"ש אמאי איצטריך קרא למעוטי אבר מעיקרו הא שמעינן ליה מדאיצטריך לא תבערו למעוטי שאין שריפת בת כהן דוחה שבת מכלל דאין יכול לשורפה באבר מעיקרו דאי יכול לשורפה בו א"כ פשיטא דלא דחיא שבת כיון דיכול לעשות בלא דחיית שבת ואומר ר"י דלא פירכא היא כלל דאיצטריך קרא היכא דליכא אבר מעיקרו דאי לא קיימא הכי היקשי תמאי איצטריך קרא דלא דחי שבת כיון שיכול להרתיח פתילה של אבר מערב שבת: [ועיין תוס' יבמות ו': ד"ה סתמא]:

עין משפט
נר מצוה

יא א מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה ט:
יב ב מיי' פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הל' כב טוש"ע י"ד סי' קמב סעיף ד:
יג ג ד מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה י:
יד ה מיי' פי"ב מהל' טומאת צרעת הל' ח:
טו ו מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה ג:

רבינו חננאל

התם איתא לקיוהא דפירא כו' רבינא אמר אע"ג דלא אסמיק חלית אסור אי אפשר דלית ביה שורקי הכא יקי"ל כרבינא ולחומרא: מתני' אין צולין את הפסח על האסכלה ואם היתה אסכלה מנוקבת מותר ומבעי לן אליבא דמאן דאסר לצלות את הפסח על האסכלה דסבר כיון שאין האש בעצמה סובבת אותו אין צלי אש: תנור שהסיקו בקליפי ערלה שהן איסורי הנאה וגרפו ואפה בו את הפת לדברי האומר צליית הפסח באסכלת מהו אמר ליה רב אדא הפת מותרת איני והאמר רבי יוחנן תנור שהסיקו וגרפו וצלה בו את הפסח אין זה צלי אש משום שנאמר צלי אש שתי פעמים ודייקי' טעמא דכתיב צלי אש קרינא ביה ושני' גלי רחמנא בצליית אש דלאו אש היא וילפינן מינה אי בעית אימא כו': ת"ר התכו ונתנו על גבי גחלים רבי אומר אומר אני שזה צלי אש ומי אמר רבי גחלת אש היא והתניא מכות אש אין לי אלא שנכוה באש ופרחה בה נגע הוא שהיא טמא נכוה בגחלת ברמץ כו' מנין ת"ל מכוה מכוה ריבה כלומ' שינה ושלש הכתוב מכוה לרבות כל מכוה מחמת אש סדרבי לגחלת מרבויא דקרא ש"מ גחלת לאו אש היא ושניא כי קא מרבי קרא גחלת של מתכת אבל גחלת [של] עץ ודאי אש היא איני דגחלת של מתכות אינה אש והא בת כהן דכתיב בה באש תשרף [וא"ר מתנה פתילה של אבר ושני' שאני התם דאמר קרא באש תשרף] מדלא כתיב תשרף באש דמשמע אין שריפה עולה לה אלא באש אלא כתב רחמנא באש תשרף לרבות כל שרפה הבאה מכח האש ואע"פ שאינה אש בעצמה אבל פרים הנשרפים דכתיבא האש אחר שריפה שנאמר ושרף אותו על עצים באש אין שריפה עולה לה אלא באש עצמו למעט ציר רותח וגפסים רותחים וכיוצא בהן: פי' היא מהרה נ"א לענל והוא מהרה הילקם בלשון אבל הפתרק אחר:

עין משפט
נר מצוה

טז א מיי' פ"ג מהל' תמידין הלכה ס וס"ד מהל' עבודת יוה"כ הלכה א:
יז ב מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה יא:
יח ג שם הלכה יב:
יט ד שם הלכה יג:
כ ה ו שם הלכה(יג)יד:
כא [ז] [רב אלפס חולין פ"ח דף ב"א: וברא"ש שם סימן לד]:

רבינו חננאל

רבינא מתרץ אליבא דרבי מכות אש אין לי אלא נכוה באש ובגחלת נכוה ברמץ כו' ש"מ גחלת אש היא: רבא רמי מי אמר רבי גחלת אש היא והתניא ולקח מלא המחתה גחלי אש יכול שלהבת ת"ל גחלי אש הא כיצד כו' מדקתני יכול שלהבת ת"ל גחלי אש מכלל דגחלים לאו אש נינהו ושני' הכי קתני יכול עוממות ולא לוחשות ת"ל אש מכלל שהגחלים הלוחשות הן אש שלהבת בלא גחלת כבר פירשנוהו למעלה ואפי' גחלים עוממות מלשון (יחזקאל לא) ארזים לא עממוהו (איכה ד) איכה יועם זהב: נגע בשר הפסח בחרסו של תנור נצלה מן החרס ולא מן האש לפיכך י"צ' אותו מקום: איתמר חם לתוך חם כגון בשר חם בחלב חם דברי הכל אסור:

הגהות הב"ח

(א) גמרא על בני חבורה (שאין פודין) תא"מ ונ"ב ס"א שאין מוכרין:

תלמוד לומר ולקח וגו' משעת לקיחה בעינן דניהוי גחלים • וא"ת אפילו לא כתיב ולקח אלא גחלי אש ידעינן דניהוי גחלים בשעת לקיחה דלעיולי לגיו לא איצטריך דשמעינן ליה מק"ו ומה לפני מלך כו'. וע"כ מוקמינן ליה לשעת לקיחה וי"ל דודאי לא צריך קרא משום הכי אלא דאי אפשר לכתוב בע"א אלא ולקח:

יטול את מקומו. ולא סגי ליה בקליפה לפי שהרוטב נבלע יותר בתוכו. ואם תאמר נגע בחרסו של תנור אמאי סגי ליה בקליפה הלא הרוטב שיש באותו כדי קליפה נבלע בפסח עד כדי שיטול את מקומו כמו נטף מרוטבו וחזר אליו וכל דבר הנאסר בצלי דקי"ל דאינו נאסר אלא כדי קליפה מחמת הרוטב שבו יאסור עד כדי שיטול את מקומו ואיכא לאוקמא בשאין רוטב כי אם מעט ומעט רוטב אינו אוסר כל כך כדאמרינן בגמ' שאני סיכה דמשהו עבדי לה: ואם צלי הוא יקלוף את החיצון. בכל ענין מיירי בין חם בין צונן דמתוך שהוא רך בולע אע"פ שאינו חם דדומיא דחי קתני: לפי שאין מוכרין מעשר שני בירושלים. פירש בקונטרס דכי ירבה ממך הדרך ונתתה בכסף כתיב וקשיא לר"י דהא קרא בפדיון מיירי שמוציאו מקדושתו ומחללו על דבר אחר אבל הכא אפילו לאוכלו בקדושתו כדפי' בקונטרס גופיה והכי נמי משמע ליָשנא דמוכרין מדלא קתני מחללין ויש ספרים שכתוב בהן שאין פודין אבל רש"י כתב שאין מוכרין ונראה לר"י דבירושלים גזרו מדרבנן מכירה אטו פדייה דאסור מן התורה ולרשב"א נראה דלא אסרו מכירה אלא משום בזיון מצוה כדתנן בריש מסכת מעשר שני (פ"א מ"א) שאין מוכרין אותו ואין ממשכנין אותו ואין שוקלין כנגדו:

°על שפך הדשן ישרף אמרי ההוא ישרף מיבעי ליה לכדתניא ישרף אע"פ שאין שם דשן ישרף אע"פ שהצית האור ברובו רבינא אמר כרוך ותני °מכות אש אין לי אלא שנכוה באש ובגחלת נכוה ברמץ בסיד רותח ובגפסים רותח ובכל דבר הבא מחמת האור לאיתויי חמי האור מנין ת"ל מכוה מכוה ריבה רבא רמי מי אמר ר' גחלים איקרו אש ורמינהי גחלי יכול עוממות ת"ל אש אי אש יכול שלהבת ת"ל גחלי הא כיצד מביא מן הלוחשות (אלמא גחלים לא איקרי אש אמרי) והא גופא קשיא אמרת גחלי יכול עוממות אלמא לוחשות אש נינהו אימא סיפא אי אש יכול שלהבת ת"ל גחלי אלמא אפילו לוחשות לאו אש נינהו ואמר רב ששת הכי קתני גחלי יכול בין עוממות בין לוחשות ת"ל אש אי אש יכול שלהבת ת"ל גחלי הא כיצד מביא מן הלוחשות מ"מ גחלים לא איקרי אש קשיא לרבי אמר אביי תריץ הכי גחלי יכול עוממות ולא לוחשות ת"ל אש אי אש יכול רצה שלהבת יביא רצה גחלת יביא ת"ל גחלי הא כיצד מביא מן הלוחשות אמר *רבה רצה גחלת יביא רצה שלהבת יביא שלהבת בלא גחלת היכי משכחת לה כגון דשפייה למנא משחא ואתלי ביה נורא ההוא למה לי קרא למעוטי *השתא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה לא כל שכן אלא אמר רבא תריץ הכי גחלי יכול עוממות ולא לוחשות ת"ל אש אי אש יכול יביא מחצה גחלת ומחצה שלהבת אדעייל לגובאי הוי כוליה גחלת תלמוד לומר °ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח *משעת לקיחה ניהוי גחלים *איבעיא להו אוממות או עוממות אמר רבי יצחק °ארזים לא עממוהו בגן אלהים: **מתני'** נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ את מקומו סכו בשמן תרומה אם חבורת כהנים יאכלו אם של ישראל אם חי הוא ידיחנו ואם צלי הוא יקלוף את החיצון סכו בשמן של מעשר שני לא יעשנו דמים על בני חבורה שאין (א) פודין מעשר שני בירושלים: **גמ'** איתמר [ז] חם לתוך חם דברי הכל אסור

על שפך הדשן ישרף. סיפא דההוא קרא דכתב ביה בהם הוא: אע"פ שאין שם דשן. דלא תימא אדשן קפיד רחמנא לשורפו על מקום שהיו מוציאין שם דשנו של מזבח החיצון כדכתיב (ויקרא ו) והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה ואם ניטל הדשן משם לא ישרפנו שם קמ"ל ישרף מכל מקום: אע"פ שהוצת האור ברובו. יתעסקו בו עד שתגמר שריפה: רבינא אמר. הא דפרכת לעיל לר' מדאיצטריך מכוה מכוה לרבויי גחלת לא תיקשי דמתני' משבשתא היא וגחלת לאו מריבוייא דמכוה אתא לתנא אלא ממשמעותא דאש וכרוך ותני גחלת בהדי אש במשמעות דרישא אין לי אלא אש וגחלת כו' וריבוייא דמכוה מכוה לרמץ וסיד אתא: גחלי. ולקח מלא המחתה גחלי אש וגו' (ויקרא טז) ואם נאמר גחלי ולא נאמר אש יכול גחלים עוממות כבויות אבל לא לוחשות בוערות דהנך לאו גחלים הוא סתמא אלא אש תלמוד לומר אש בתר גחלי להביא את הלוחשות אי נאמר אש ולא נאמר גחלי יכול שלהבת ולא גחלים לוחשות דלאו אש סתמא נינהו תלמוד לומר גחלי אש כי כתבינהו לתרווייהו משמע גחלים שיש להן אש: הא גופא קשיא אמרת גחלי יכול עוממות. ולא לוחשות מדלא משתמע ליה לוחשות מכלל דלוחשות לאו גחלים איקרו ומאי מיקרו ע"כ אש והדר תני אש שלהבת משמע ולא לוחשות: ואמר רב ששת גרסינן: יכול בין עוממות בין לוחשות. איזה שירצה דתרווייהו גחלי מיקרו ת"ל אש בתר גחלי לאפוקי עוממות: ואי אש. בלא גחלי יכול שלהבת דודאי אש סתמא אין גחלים לוחשות במשמע תלמוד לומר גחלי אש להכי כתב תרווייהו: מכל מקום לרבי קשיא • דמדאיצטריך גחלי שמע מינה אש סתמא אין גחלת במשמע: אמר אביי תריץ הכי גחלי יכול עוממות ולא לוחשות. ולוחשות לאו גחלי נינהו אלא אש תלמוד לומר אש דהיינו לוחשות אבל בסיפא לא תימא אי אש יכול שלהבת ולא גחלת אלא אי אש יכול רצה גחלים לוחשות רצה שלהבת בלא גחלים ותרווייהו אש מיקרו ת"ל גחלי אש למעוטי שלהבת גרידתא: מחצה גחלת ומחצה שלהבת. כגון עוד שהוצת האור ברובו יטול ממזבח החיצון דבין גחלת ובין שלהבת מיקרו אש וכי מטי התם ממזבח החיצון לפני ולפנים הוה ליה כולה גחלת דאילו לעיולי הכי לא איצטריך מיעוטא דלפני מלך בשר ודם אין מביאין אוד בשלהבתו מפני שמעלה עשן וכי איצטריך מיעוטא לשעת לקיחה איצטריך: ת"ל כו'. משעת לקיחה להוי גחלי אש ואין שלהבת משמע גחלי אש: ארזים לא עממוהו. לא הכהו את מראיתו לפי שהיה נאה מכל אילנות ועל חירם מלך צור נאמר: **מתני'** נגע בחרסו של תנור וכו'. נגע הפסח בחרסו של תנור: יקלוף. מן הפסח מקום שנגע בתנור כדמפרש בגמ' שנתבשל שם מחום התנור ולא צלי אש הוא כדאמרן לעיל משום שנאמר צלי אש צלי אש שני פעמים למעוטי תנור שגרפו וחרס הדפנות גרוף ועומד הוא: נטף. בתנור מרוטב על החרס: וחזר אליו. שחזר שומן שנתחמם מן החרס ונבלע בפסח: יטול את מקומו. דלא סגי ליה בקליפה אלא בנטילה יפה יפה בעובי דשומן נבלע בתוכו הרבה ואותו שומן מבושל מן החרס (היה): נטף מרוטבו על הסולת. מפרש בגמ' בסולת רותחת דמטוי רוטבו מחום הסולת והוי צלי מחמת דבר אחר ואסור למיכליה להאי רוטב שבתוך הסולת משום אל תאכלו כי אם צלי אש הילכך יקמוץ את מקומו וישרוף אותו קומץ כשאר קדשים פסולין: אם חי ידיחנו • דלא בלע: צלי. בעי קליפה משום דבלע: אין מוכרין מעשר שני בירושלים. ואפילו לאוכלו שם בקדושה דכי ירבה ממך הדרך ונתתה בכסף כתיב (דב' יד): **גמ'** חם לתוך חם. בשר רותח לתוך חלב רותח או אחד של איסור ואחד של היתר: אסור

תורה אור

מסורת הש"ס

ר"פ מ"ו
[נראה דר"ל רבא]
[שבת פד: יומא מה:]
ברכות פ [ע"ב] שבת נו: [ע"ב]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ואם צלי • דמתוך שהוא רך • עי' חולין צז: תוס' ד"ה אבל גללא:

תורה אור

אסור צונן לתוך צונן דברי הכל מותר חם לתוך צונן וצונן לתוך חם רב אמר עילאה גבר ושמואל אמר תתאה גבר תנן נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו קא סלקא דעתך בחרס צוננת בשלמא לרב דאמר עילאה גבר משום הכי יטול את מקומו דאזל רוטב מרתח ליה לחרס והדר חרס מרתח ליה לרוטב וכי הדר רוטב אפסח קא מטוי פסח מחמת חמימותא דחרס ורחמנא אמר °צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר אלא לשמואל דאמר תתאה גבר חרס כיון דצונן הוא אקורי מיקר ליה לרוטב אמאי יטול את מקומו כדאמר רבי ירמיה אמר שמואל בסולת רותחת הכא נמי בחרס רותח תנן נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ את מקומו קא סלקא דעתך בסולת צוננת בשלמא לרב דאמר עילאה גבר משום הכי יקמוץ את מקומו דמרתח לה לסולת דהדר הודרניה והדרא סולת ומרתחא ליה לדידיה וקא מטוי רוטב מחמת חמימותא דסולת ורחמנא אמר צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר אלא לשמואל דאמר תתאה גבר סולת כיון דצוננת היא אקורי קא מיקר ליה למה לי יקמוץ את מקומו (תסגי ליה ביטול את מקומו) א"ר ירמיה אמר שמואל בסולת רותחת תנן סכו בשמן של תרומה אם חבורת כהנים יאכלו אם של ישראל אם חי הוא ידיחנו אם צלי הוא יקלוף את החיצון בשלמא לרב דאמר עילאה גבר אמטו להכי סגי ליה בקליפה משום דעילאה צונן הוא אלא לשמואל דאמר תתאה גבר כיון דחם הוא מבלע בלע אמאי סגי ליה בקליפה יתסר לגמרי שאני סיכה דמשהו בעלמא הוא דעבידא תניא כוותיה דשמואל *חם לתוך חם אסור וכן צונן שנתן לתוך חם אסור חם לתוך צונן וצונן לתוך צונן מדיח חם לתוך צונן מדיח כיון דחם הוא אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא קליפה מיהא ניבעי אלא אימא חם לתוך צונן קולף צונן לתוך צונן מדיח תניא אידך בשר רותח שנפל לתוך חלב רותח וכן צונן שנפל לתוך חם אסור חם לתוך צונן וצונן לתוך צונן מדיח חם לתוך צונן מדיח כיון דחם הוא אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא קליפה מיהא ניבעי אלא אימא חם לתוך צונן קולף צונן לתוך צונן מדיח אמר מר צונן לתוך צונן מדיח אמר רב הונא לא שנו אלא שלא מלחו אבל מלחו אסור *דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח כבוש הרי הוא כמבושל אמר רבא הא דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח (וכו') לא אמרן אלא שלא נאכל מחמת מלחו אבל נאכל מחמת מלחו לא *ההוא בר גוזלא דנפל לכדא דכמכא שרייא רב חיננא בריה *דרבא מפשרוניא אמר רבא מאן חכים למישרא מילתא כי הא אי לאו רב חיננא בריה *דרבא מפשרוניא דגברא רבה הוא אמר לך כי אמר שמואל מליח הרי הוא כרותח שאין נאכל מחמת מלחו האי נאכל מחמת מלחו והני מילי חי אבל צלי בעי קליפה ולא אמרן אלא דלית ביה פילי אבל אית ביה פילי אסור ואי מתובל בתבלי אסור אמר רב

בשר

רש"י

אסור · דבלע היתר מאיסור : עילאה גבר · העליון נוצח הלכך חם לתוך צונן אסור שהעליון מחממו לתחתון והרי שניהן חמין ובלעי מהדדי וצונן לתוך חם מותר שהעליון מצננו לתחתון ולא בלעי : ושמואל אמר תתאה גבר · הלכך חם לתוך צונן מותר וצונן לתוך חם אסור ואף על גב *דהילכתא כרב באיסורי בהא הילכתא כשמואל דהא תניא תרתי מתני' כוותיה כדלקמן : והדר חרס ומחמם ליה לרוטב · דהוי צלי מחמת דבר אחר : אקורי מיקר ליה · ואמאי יטול את מקומו ולא גרסינן בקולף את מקומו סגיא : לסולת דהדר הודרניה · לסולת אשר סביבותיו : הדר הודרניה · לשון סחור סחור (א) ליה : ואמאי יקמוץ · והכא נמי לא גרס ביטול את מקומו סגיא : [צונן הוא] · דאקורי קא מיקר ליה וקליפה מיהא בעיא דאפילו צונן גמור הוא הפסח מאחר שנצלה ויבש שאי אפשר דלא עייל ביה סיכת השמן פורתא : וצונן לתוך חם אסור · אלמא תתאה גבר : עד דמיקר ליה · קודם שיצטנן בלע כל דהו : כבוש · בחומץ : הרי הוא כמבושל · ואם נכבשו איסור והתר יחד (ב) כולן אסורין : שאין נאכל מחמת מלחו · שהמליחו הרבה עד שמקדיח טעמו מחמת מלחו קצת ואינו ראוי לאוכלו אלא אם כן היה מדיחו והאי אין נאכל לאו לגמרי קאמר שאין שום אדם יכול לאוכלו אלא כיון שנתקלקל טעמו אינו נאכל מחמת מלחו קרי ליה ואסור : כמכא · כותח ואית ביה נסיובי דחלבא : מפשרוניא · מקום : ולא אמרן · דצלי בקליפה סגי ליה אלא דלית ליה פילי פילי קרבנ"ש : ואי מיתבל · בר גוזלא בתבלי אסור דתבלי מרככי ליה ומיילי ובלעי לכותחא ובר גוזלא צונן הוה כדמפרש :

תוספות

תנן נטף מרוטבו על החרס כו' · מרישא דקתני נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו ליכא לאקשויי אפי' למאי דס"ד בחרס צונן דכ"ע מודו דתתאה בלע כדי קליפה וה"ה לאחר שהוחם מעט מבשל בפסח כדי קליפה אי נמי כיון דקתני נגע אין להוכיח אם נגע מלמעלה או מלמטה אבל הכא דקתני נטף משמע למטה אי נמי חרסו של תנור ודאי חם הוא אבל סיפא דקתני על החרס קס"ד בחרס צונן ולא נהירא דמדנקט חרס משמע דבחרס תנור מיירי :

בשלמא למאן דאמר עילאה גבר להכי יטול את מקומו · וא"ת למאן דאמר עילאה גבר למה הפסח אינו נאסר מחמת השפוד ויהיה צריך ליטול את מקומו סביב השפוד ואומר ר"י דאין שפוד של עץ קולט חום כל כך כמו חרס וסולת אי נמי מבפנים אינו רותח כבחוץ · ברוב ספרים ובפירוש ר"ח גרס וכי הדר רוטב אפסח מיטוי פסח מחמת חמימות החרס כו' וקשה דתיפוק ליה שרוטב איסור נבלע בפסח ונראה דהא דקאמר ומיטוי פסח ארוטב קאי מדקאמר מחמת חרס דאי אפסח קאי הוה ליה למימר מחמת רוטב :

אלא למ"ד תתאה גבר אקורי מיקר ליה · ה"ג בכל הספרים ובפר"ח ביטול את מקומו סגי ורש"י מחקו משום דקשיא ליה כיון דאוקורי מיקר מה איסורא יש ברוטב ודוחק לומר כגון שהסולת של חבורה אחרת ואסור להן הרוטב לפי שאינו מנויו ולר"ת נראה דגרס ליה שפיר דע"כ מיירי כגון שהרוטב לא נצלה כל צורכו והו"ל אברנים דבנצלה כל צורכו לא הוה תו מפסיל משום צלי מחמת דבר אחר וצלאו ואחר כך בישלו דאסור הייתו דוקא במים משום ריבויי' דובשל מבושל מכל מקום כדאמר בסוף כל שעה (לעיל דף מא·) אבל בדבר אחר לא ותדע דהכי הוא דבע"א היה אסור לחתוך בסכין פסח בעוד שהוא חם דמחמם ליה לסכין ומחמם לדידיה והוה ליה צלי מחמת דבר אחר אלא בנצלה כל צורכו לא מיפסיל משום הכי וא"ת מ"מ למה נאסור הסולת משום זה יאפו אותו ויצלה נמי הרוטב וי"ל דאז הוי צלי מחמת דבר אחר שהרי על ידי חמימות הסולת הוא נצלה ומיהו לפי זה לא הוה צריך לעיל לאסוקי והדר סולת ומרתח ליה לרוטב דמה צריך לאסוקי איסור ברוטב משום צלי מחמת דבר אחר כיון דאית ביה איסור נא ואור"ת דניחא ליה לאסוקי כל איסור שיכול לומר אבל לעיל גבי נטף מרוטבו על החרס לא גרס ביקלוף את מקומו סגי שהרי יכול לצלותו עם הרוטב ובפי' ר"ח ליתיה :

משום הכי סגי ליה בקליפה · וכגון שסכו אחר שצלאו ולא נשתהא בתנור אחר סיכה כלל שאם לא כן ע"י רתיחת התנור היה נבלע אפי' למאן דאמר עילאה גבר :

תניא אידך בשר רותח כו' · תימה הא תו למה לי להביאה ואומר ר"ת דקמ"ל דאפילו חלב שרי דאע"ג דחם לתוך צונן בעי קליפה בדבר שיכול לעשות קליפה בדבר דלא שייך קליפה כמו בחלב מותר מדלא קתני איסורא גבי חלב כדקתני קליפה גבי בשר וריב"א חולק בזה ומצריך ששים כדי קליפה :

עין משפט נר מצוה

כא א ב מיי' פ"ט מהל' מ"א הלכה יז סמג לאוין קמג טוש"ע יו"ד סימן לא סעיף ד וסימן קה סעיף ג :

כב ג ד מיי' שם הלכה יח סמג שם טור שו"ע יו"ד סימן לא סעיף ה :

כג ה מיי' שם הלכה יט סמג שם טור שו"ע שם סעיף ו :

רבינו חננאל

צונן לתוך צונן דברי הכל מותר חם לתוך צונן וצונן לתוך חם רב אמר עילאה גבר ושמואל אמר תתאה גבר . תנן נטף מרוטבו על החרס וחזר יטול את מקומו קס"ד בחרס צוננת בשלמא לרב דאמר עילאה גבר כיון דרוטב חם הוא בעידנא דנטף על החרס והוא צונן ארתחיה לחרס ונעשו חם וחם והדר חרס אחים לית רוטב וכי הדר רוטב אבשרא דפסח אשתכח דפסח קא מטוי מחמת חמימה דחרס והו"ל צלי מחמת דבר אחר ורחמנא אמר צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר אלא לשמואל דאמר תתאה גבר כיון דחרס צונן הוא אקוריה קא מיקיר ליה לרוטב אמאי תנינן יטול את מקומו ומשני בחרס רותחת היא מתני' והוא חם לתוך חם : תנן נטף מרוטבו על הסלת יקמוץ את מקומו קס"ד בסלת צוננת וכו' עד לשמואל ביטול את מקומו סגי אמאי יקמוץ ושני ר' ירמיה בסלת רותחת : ת"ש ממתני' סכו לפסח בשמן של תרומה אם חבורת כהנים יאכלו אם חבורת ישראל אם חי הוא ולא נצלה עדיין ידיחנו ואם צלי יקלוף את החיצון מותר אפי' לישראל בשלמא לרב כיון דשמן צונן הוא אקורי קא מיקיר ליה לפסח ובקליפה סגי אלא לשמואל כיון דפסח חם הוא מחמם ליה לשמן ונעשה חם בחם דלדברי הכל אסור אמאי תני יקלוף את החיצון ודחי שאני סיכה דמשהו עבדי וכיון שהוא מועט אינו נבלע אלא בחיצון בלבד : תניא כותיה דשמואל בשר רותח שנפל לתוך חלב רותח וכן צונן לתוך חם אסור חם לתוך צונן קולף צונן לתוך צונן מדיח והא דתני צונן לתוך חם וצונן לתוך צונן לא שנו אלא שאינו מלוח אבל מליח אסור דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח כבוש הרי הוא כמבושל והני מילי דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח מליח שאינו נאכל מחמת מלחו כלומר הוא מלוח הרבה אבל אם נאכל מחמת מלחו [לא] וקי"ל כשמואל דתניא כותיה ורב הונא ורבא דהוא בתרא מפרשי טעמיה ש"מ דהילכתא כותיה

מסורת הש"ס

[גיטין מט:]

[תוספתא חולין פ"ח]

חולין מ: צ"ז: קיב. קיג.

שם קיב.

נ"א רבה מפרשוניא

שמות יב

יומא פח

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לסולת וכו' סחור הס"ד ואח"כ מ"ה אקורי קא מיקר ליה ואמאי יקמוץ : (ב) ד"ה הכי הוא וכו' כולן אסור הס"ד :

חתנא עבד כשמואל ושרא לבר יונה דנפל בכמכא דהוא כותחא ויאית ביה נסיובי דחלבא והני מילי בר יונה נא אבל צלי בעי קליפה ואי אית ביה פילי פי' פלחי כמין נקבות בלע כוליה ואסור ואי לית ביה פילי

כד א מיי' פט"ו מהל' מ"א הלכה לג סמג לאוין (קלו) קמא טוש"ע יו"ד סימן קח סעיף א* [רב אלפס חולין פ"ז דף קלא. ושם כל הסוגיא דהכא וכ"ה בהרא"ש פרק כחל דע"ז סימן ח] :
כה ב מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה יד :
כו ג ד מיי' פט"ו מהל' תרומות הלכה יג טוש"ע יו"ד סימן קח סעיף ד :
כז ה מיי' פ"ט מהלכות מ"א הלכה כב סמג לאוין קמא טוש"ע יו"ד סימן נו סעיף ג :
כז [ה] [טוש"ע יו"ד סי' קטז סעיף ב] :
כח ו מיי' פ"ד מהלכות ביאת מקדש הל' יח :
כט ז מיי' פ"ז מהלכות ק"פ הלכה ח :
ל ח מיי' פ"א מהלכות חגיגה הלכה ח :

מאי לאו תערובת טעמים · לפי מה שפי' בקונטרס דלוי לא שרי אלא בדיעבד קשיא מה פריך דהכא לכתחלה קתני אבל בדיעבד הוה שרי כלוי : **נימא** תהוי תיובתא דרב · תימה מאי קושיא הא דאסר משום תערובת גופים היינו היכא דשניהם כחושים דליכא תערובת טעמים :
אסרה רבא מפרזיקא כו' · מכאן פוסק ר"ת כרב ורבא נמי דשרי בבת תיהא (ע"ז דף סו:) אלי סבר כוותיה ושם מפורש ובתשובות [גדולים] שלנו נראה דמותר לאפות לחם עם אותו פשטיד"א הואיל ומכוסות היטב הוי כעין שתי קדרות ואפי' פלדונ"ש שיש להרחיק אין נראה לרבי שיהא אסור שיש אויר מרובה בתנור וההבל מתפשט :
ה"ג **קא** משמע לן כיון דלא דחיא שבת לא דחיא טומאה · ולא גרס כיון דאית לה תשלומין שאין הטעם תלוי בכך דלעיל בפרק אלו דברים (דף ע:) ילפינן דלא דחיא שבת מוחגותם וגו' · ועוד פסח נמי אית ליה תשלומין בשני ודחי טומאה ועוד חגיגת ט"ו איכא למ"ד *בפירקין דלית לה תשלומין בטומאת בעלים שאם נטמאו בעלים ביום ט"ו ולא חזו ביום קביעת חובתיה כה"ג לית לה תשלומין :

בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש אסור מאי טעמא מפטמי מהדדי ולוי אמר [א]אפילו בשר שחוטה כחוש שצלאו עם בשר נבילה שמן מותר מאי טעמא ריחא בעלמא הוא וריחא לאו מילתא היא עביד לוי עובדא בי ריש גלותא בגדי ודבר אחר מיתיבי *[ב]אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובת מאי לאו תערובת טעמים וקשיא ללוי לא מפני תערובת גופין הכי נמי מסתברא מדקתני סיפא *אפילו גדי וטלה אי אמרת בשלמא מפני גופין היינו דקתני אפי' גדי וטלה אלא אי אמרת מפני תערובת טעמים מה לי גדי וטלה מה לי גדי וגדי אלא מאי על כרחיך מפני תערובת גופין הוא דאסור אבל תערובת טעמים שרי לימא תיהוי תיובתיה דרב אמר רבי ירמיה הכא במאי עסקינן כגון שצלאו בשתי קדירות בשתי קדירות סלקא דעתך אלא אימא כעין שתי קדירות והכי קאמר אין צולין שני פסחים כאחד מפני תערובת מאי תערובת תערובת טעמים ואפי' כעין שתי קדירות דליכא תערובת טעמים אסור משום תערובת גופין ואפילו גדי וטלה אמר רב מרי כתנאי *הרודה פת חמה ונתנה ע"פ חבית יין של תרומה ר"מ אוסר ורבי יהודה מתיר ורבי יוסי [ג]מתיר בשל חיטין ואוסר בשל שעורים מפני שהשעורים שואבות מאי לאו תנאי היא דמר סבר ריחא לאו מילתא היא ומר סבר ריחא מילתא היא ללוי ודאי תנאי היא לרב נימא תנאי היא אמר לך רב דכולי עלמא ריחא מילתא היא לאו איתמר עלה דההיא אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש [ד]בפת חמה וחבית פתוחה דברי הכל אסור בפת צוננת וחבית מגופה דברי הכל מותר לא נחלקו אלא בפת חמה וחבית חתומה פת צוננת וחבית פתוחה והא נמי כפת חמה וחבית פתוחה דמיא תני רב כהנא בריה דרב חיננא סבא [ה]פת שאפאה עם צלי בתנור אסור לאכלה בכותחא ההיא ביניתא דאיטווא בהדי בישרא אסרה רבא מפרזיקא °למיכליה בכותחא מר בר רב אשי אמר אפי' [ה] במילחא נמי אסורה משום דקשיא לריחא ולדבר אחר: **מתני'** [ו]חמשה דברים °באין בטומאה ואינן נאכלין בטומאה העומר ושתי הלחם ולחם הפנים וזבחי שלמי צבור ושעירי ראשי חדשים *[ז]הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה שלא בא מתחילתו אלא לאכילה : **גמ'** חמשה למעוטי מאי [ח]למעוטי חגיגת חמשה עשר דסלקא דעתך אמינא כיון דקרבן ציבור הוא וקביעא ליה מועד תדחי טומאה קא משמע לן כיון דאית ליה תשלומין כל שבעה לא דחיא שבת ומדשבת לא דחיא לא דחיא טומאה וניתני נמי שעירי הרגלים הא תנא ליה זבחי שלמי צבור אי הכי שעירי ראשי חדשים נמי לא ניתני דהא תנא זבחי שלמי צבור אמרי שעירי

בשר שחוטה שמן שצלאו · בתנור בשני שפודים זה רחוק מזה אסור שהריח מן השמן נכנס לכחוש ומפטמו וחוזר זה ומוליא ריח גם הוא וכ"ש שחוטה כחושה ונבילה שמינה ורבותא אשמעינן רב דלא נימא נבילה כחושה הואיל ואין ריחה נודף לא אסרה לה לשחוטה ואשמעינן דשומן שחוטה מפטם לנבילה בריחא והדר מפקא איהו ריחא : עבד עובדא · שצלאו בתנור ובא מעשה לפניו והתיר : דבר אחר · חזיר : אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובת · וכמלא פסח נאכל שלא למנויו ואפילו גדי וטלה שאין מתחלפין זה בזה : מאי לאו תערובת טעמים · דפטמי מהדדי וכמלא פסח נאכל שלא למנויו : לא מפני תערובת גופים · שלא יתערבו זה בזה ואפילו גדי וטלה זימנין דלאו אדעתייהו ואיחלפי : אלא מאי על כרחיך · דקתני ביה ואפילו גדי וטלה שמעינן מינה דמפני תערובת גופים קאמר אבל לתערובת טעמים לא חייש נימא תיהוי תיובתא דרב : הכא במאי עסקינן · דקתני גדי וטלה דלא חייש לתערובת טעמים שצלאן בשתי קדירות : שתי קדירות ס"ד · וכי צולין פסח בקדירה : כעין שתי קדירות · שפוד מכאן ושפוד מכאן ותל גדול של גחלים או אפר באמצע : הרודה · מן התנור : אוסר · לזרים מפני שנכנס לה ריח התרומה : שואבות · את הריח : ללוי · דאמר ריחא לאו מילתא היא ודאי מילתיה כתנאי אמרה דעל כרחיך רבי מאיר אית ליה ריחא מילתא היא וכן רבי יוסי ואי איכא דקאי כוותיה רבי יהודה הוא דקאי כוותיה : אלא רב מי נימא תנאי היא · כלום צריך לאוקומי למילתיה כתנאי ולמימר אנא דאמרי כרבי מאיר ורבי יוסי אבל דרבי יהודה לית ליה או דילמא רבי יהודה נמי קאי כוותיה וטעמא דשרי משום דקא סבר לא עייל בה ריחא : אמר לך רב דכולי עלמא ריחא מילתא · וטעמא דרבי יהודה משום דפת צוננת (*וחבית) מגופה היא ולא עייל בה ריחא דמי לאו איתמר עלה כו' ואע"ג דקיימי תנאי כוותיה דרב הילכתא כוותיה דלוי דהא איפליגו בה אביי ורבא גבי בת תיהא במסכת ע"ז (דף סו:) וקם ליה רבא בשיטתיה דלוי ואמר ריחא לאו מילתא היא ואביי ורבא הילכתא כרבא וכן הוא בתשובות הגאונים ואף משמו של רבי אליעזר בן ילחק נאמר לי דלא חייש לה : ביניתא · דג : דאיטווי בהדי בישרא · בתנור אחד : אסרה רבא מפרזיקא למיכלה בכותחא · שיש בו חלב משום דקסבר ריחא מילתא היא : לדבר אחר · לרעת : **מתני'** חמשה דברים באין בטומאה וכו' · אין לך קרבן נאכל אלא אלו וקרבן ציבור דוחה את הטומאה ואשמעינן מתניתין דאף על גב דקרב בטומאה לאפוקי ציבור ידי חובתן אין נאכלין בטומאה ולקמיה פריך ליתני נמי שעירי הרגלים : זבחי שלמי ציבור · כבשי עצרת שאין שלמים אחרים לציבור : הפסח שבא בטומאה · כגון רוב ציבור טמאין : שמתחילתו לא בא אלא לאכילה · כשנכתב עיקר פסח לאכילה נכתב דכתיב לפי אכלו וכי שרייה רחמנא למיתי בטומאה*) מאיש נדחה ואין צבור נדחין אדעתא למיכליה שרייה* : **גמ'** חמשה למעוטי מאי · מכיילא למה לי ליתני קרבנות ציבור באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה : חגיגת חמשה עשר · והוא הדין לעצרת וסוכות אלא חדא מינייהו נקט : כיון דקרבן ציבור הוא · אף על גב דכל יחיד ויחיד מיחייב קרי ליה קרבן ציבור משום דאתיא בכינופיא באסיפת חברים ברגל במסכת יומא בפרק הוציאו לו (דף נא·) : תשלומין כל שבעה · כדנפקא לן בפרק קמא דמסכת חגיגה (דף ט·) מוחגותם אותו חג לה' שבעת ימים : הא תני ליה זבחי שלמי ציבור · שהן מיני דמים ואשמעינן דאין נאכלין בטומאה והוא הדין לשאר מיני דמים :
הא

*) [לעיל סו. סז:]

[תוספתא פ"ה]
[סס וע"ש]
[לקמן פ.]
תרומות פ"י מ"ג ע"ש סו:
לעיל סב:
[לק"ן צה.]

גליון הש"ס
גמ' למיכליה בכותחא. עי' לעיל ל. תוד"ה ולפסי' במלחא: בתנ' באין בטומאה. עי' יומא מו ע"א תוד"ה מתלתו דוחה :

רבינו חננאל

פילי ומתבלע אגב הורפא דתכלי בלע כוליה ואזור: אמר רב בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבלה כחוש אסור דאזיל ריח השחוטה מפטם לנבלה וחוזר ריח נבלה מפטם לשחוטה ולוי מתיר אפילו נבלה שמינה עם שחוטה כחושה סבר ריחא ולא כלום הוא ועבד עובדא והתיר גדי שנפל עם חזיר ואותבינן עליה מהא אין צולין שני פסחים ואפילו גדי וטלה מפני התערובות ומסתברא דמשום תערובות גופין הוא גזרה גדי וטלה אטו טלה וטלה שאם נתערבו חיישי' שמא תטול חבורה זו פסח שאינו שלה ותמצא אוכלין פסח שאינו שלהם וקשיא לרב דאמר ריחא מילתא היא והריח בעיקר אע"ג דלא מחלפי כיון שהריח בעיקר נמצא עיקר פסח של חבורה זו בפסח של חבורה זו ואסור ומוקים לה רב הכי אין צולין שני פסחים כאחד מפני תערובות טעמים ואפי' כעין שתי קדרות כגון שיש דבר מפסיק הריח ביניהם ואין שם תערובת טעמים אסור משום תערובת גופין ואפילו גדי וטלה דלא מחלפי גזרה אטו גדי וגדי אטו טלה : אמר רב מרי כתנאי הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית של תרומה ר' מאיר אוסר ור' יהודה מתיר ור' יוסי מתיר בפת של חטים ואוסר בפת של שעורים מפני שהשעורים שואבות ללוי ודאי תנאי היא דהא ר' מאיר אוסר בפי' (והנה ר' יהודה מתיר דלא כרב) והנה גם לרב [מי נימא] תנאי היא אמר לך הא אתמר עלה בפת חמה וחבית פתוחה לדברי הכל אסור ·אפילו ר' יהודה אסר דריחא מילתא היא בפת צוננת וחבית מגופה דברי הכל מותר דליכא חשש לריח היין של תרומה כלל דהא חבית זו מגופה היא לא נחלקו אלא בפת חמה וחבית מגופה פת צוננת וחבית פתוחה והכא גבי בשר שחוטה שנצלה עם בשר [נבלה] כפת חמה וחבית פתוחה הוא לדברי הכל אסור וקיימא לן כרב דאע"ג דלוי מיתוקמא כתנאי ולוי כר' יהודה הא אתמר עלה דחבית פתוחה ופת חמה דברי הכל אסורה ומסתבר טעמא דרב ולא עוד אלא הא תני רב כהנא פת שאפאה בתנור עם בשר צלי אסור לאכלה בכותח כרב ותוב ההיא ביעתא שנצלית עם בשר ואסרה רבא מפרזיקא לאכלה בכותח שיש בו נסיובי דחלבא . מר בר רב אשי אסור לאכלה אפילו במלח משום דסבר דג ובשר להתבשל יחדיו ולהאכל קשו לריחיא ודבר [אחר] פי' נגע צרעת הני כלהו כרב הלכך כרב עבדינן וראינו מי שאמר קיימא לן כלוי ואנן לא סבירא לן כותיה אלא הלכתא כרב : מתני' חמשה דברים באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה העומר ושתי הלחם ולחם הפנים וזבחי שלמי צבור ושעירי ראשי חדשים הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה שלא בא מתחלתו אלא לאכילה ואמרינן חמשה כלומר מנין חמשה ולא יתר מה בא למעט [בא למעט] חגיגת חמשה עשר [דכיון] דאית לה תשלומין דתנן מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג חוגג והולך כל הרגל וכו' אע"פ
שהיא

רש"י

הא לא כתיב בהו מועד · ולא לידחו טומאה דהא כל קרבנות ציבור ממועד נפקי לן כדלקמן: קרא עלי מועד · תמוז דשילוח מרגלים מלויי מליוה וכלו ארבעים דידהו במ' באב בפרק בתרא דתענית והוקבעה להם בו בכיה לדורות ויום עיבור החדש קרי מועד: וידבר משה וגו' · בתורת כהנים הוא גבי עומר ושתי הלחם: שלא למדנו · ס' שנאמר בהן מועד · לדחות שבת וטומאה: במועדו · משמע לא יעבור זמנו ואפילו הן טמאין ואפילו הוא שבת: אלה תעשו וגו' · בפרשת פינחס כתיב גבי מוספים: מניין לרבות עומר והקרב עמו · ועשיתם ביום הניפכם וגו' (ויקרא כג): ושתי הלחם · והכבשים הקרבין עמהן האמור בתורת כהנים ולהם אמורים בפרשת פינחס: ת"ל · בשילהי ההיא פרשתא דשור או כשב או עז וידבר משה וגו': כל הני למה לי · לכתוב חד וליתי הנך מיניה: שאר קרבנות ציבור · מוספין דעולה מכפרת אעשה כדתניא ביומא (דף לו) אין עולה באה אלא על עשה ולא תעשה שניתק לעשה: עומר ושתי הלחם אינן באין אלא להתיר · את החדש זה במדינה וזה במקדש: סברוה · האמוראין בני ישיבה היו סבורין כן לפיכך הוצרך להם לישאל הא דבעי לקמיה למאן מתניתין דלא כר' יהושע: דחויה · אף על גב דאכשרה רחמנא למיתי בטומאה לאו היתר גמור הוא אלא היכא דלא מישתכחי טהורין וכיון דלאו היתר גמור הוא בעי' ציץ לרצויי: בין ששנו על מצחו · בשעה שאירעה טומאה בקרבנות: כהן גדול ביום הכפורים יוכיח · בשעת עבודת פנים: שאינו על מצחו · דהא אין נכנס שם בבגדי זהב כדאמרינן [בר"ה דף כו.] (דף כו·) דאין קטיגור נעשה סניגור: ומרצה · אם באו בטומאה דהא קיימא לן כל קרבנות הציבור הקבוע להן זמן דוחין את הטומאה ורבי שמעון אית ליה טומאה דחויה היא בציבור ואי לאו משום דציץ מרצה אטומאה לא הוו מיתכשרי: שטומאה הותרה בציבור · ואין קרבן ציבור צריך ריצוי הציץ אלא קרבן יחיד: ודכולי עלמא · כלומר הנך רבנן דסתם מתניתין סברי אין הציץ מרצה על אכילות על טומאה שנגע בבשר ובשירי מנחה הנאכלים אלא על טומאת הדם וקמצים (ואימורין): לימא מתניתין · דאמר עומר ושתי הלחם באין בטומאה ואף על גב דבעינן ריצוי ציץ וציץ אאכילות לא מרצי ומנחה שאין כאן שיריים הנאכלין אלא הקומץ לבדו שהציץ מועיל וכן במיני דמים לא הועיל ציץ לבשר אלא לדם וקתני דהדם נזרק: דלא כר' יהושע · דאמר אם אין בשר ראוי אין דם ראוי: אם אין בשר · ראוי כגון שנטמא או שנאבד אין הדם נזרק: לול · אויר יש בין כבש למזבח לא היה ראש הכבש מחובר למזבח שיש אויר מעט ביניהם והמסדר את האברים עומד על הכבש וזורקן על מערכת העצים לקיים מצות זריקה: הא כתיב גביה והבשר תאכל · אלמא בשר קיים בעינן:

והני

גמרא

שעירי ראשי חדשים איצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא הא לא כתיב בהו מועד קמ"ל דראש חדש איקרי מועד כדאביי *דאמר אביי תמוז דהאי שתא מלויי מליוה דכתיב °קרא עלי מועד לשבור בחורי למימרא דכולהו ממועד אתו מנהני מילי *דתנו רבנן °וידבר משה את מועדי ה' מה תלמוד לומר לפי שלא למדנו אלא לתמיד ופסח שנאמר בהו במועדו במועדו *ואפילו בשבת במועדו ואפילו בטומאה שאר קרבנות ציבור מניין שנאמר °אלה תעשו לה' במועדיכם מניין לרבות עומר והקרב עמו שתי הלחם והקרב עמם ת"ל וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל הכתוב קבעו מועד אחד לכולן וכל הני למה לי צריכי דאי כתב רחמנא תמיד הוה אמינא תמיד שכן תדיר וכליל אבל פסח לא קמ"ל ואי כתב רחמנא פסח פסח שהוא ענוש כרת אבל תמיד דאין ענוש כרת אימא לא קמ"ל ואי כתב רחמנא הני תרתי הוה אמינא הני הוא *יש בהן צד חמור תמיד תדיר וכליל פסח שהוא ענוש כרת אבל שאר קרבנות ציבור אימא לא כתב רחמנא אלה תעשו לה' במועדיכם ואי כתב רחמנא אלה תעשו לה' במועדיכם הוה אמינא שאר קרבנות ציבור הבאין לכפר אבל עומר ושתי הלחם דאין באין לכפר אלא להתיר בעלמא נינהו לא קמ"ל ואי כתב רחמנא עומר ושתי הלחם לתודייהו הוה אמינא אדרבה עומר ושתי הלחם דאלימי דבאין להתיר אבל הנך לא קמ"ל סברוה *דלכולי עלמא טומאה דחויה היא בציבור ובעי' ציץ לרצות דליכא תנא דשמעת ליה דאמר טומאה הותרה בציבור אלא רבי יהודה דתניא *ציץ בין ששנו על מצחו ובין שאינו על מצחו מרצה דברי ר"ש ר' יהודה אומר עודיהו על מצחו מרצה אין עודיהו על מצחו אינו מרצה אמר לו ר"ש כהן גדול ביום הכפורים יוכיח שאינו על מצחו ומרצה אמר לו הנח ליום הכפורים שטומאה הותרה בציבור מכלל דר"ש סבר טומאה דחויה היא בציבור ודכולי עלמא אין הציץ מרצה על אבילות דליכא תנא דשמעת ליה דאמר *הציץ מרצה על אבילות אלא ר"א דתניא *ר"א אומר הציץ מרצה על אבילות רבי יוסי אומר אין הציץ מרצה על אבילות נימא מתניתין דלא כרבי יהושע *דתניא °ועשית עולותיך הבשר והדם רבי יהושע אומר אם אין דם אין בשר אם אין בשר אין דם רבי אליעזר אומר דם אף על פי שאין בשר שנאמר °ודם זבחיך ישפך ומה אני מקיים ועשית עולותיך הבשר והדם לומר לך* מה דם בזריקה אף בשר בזריקה הוי אומר* לול קטן יש בין כבש למזבח ורבי יהושע נמי הכתיב ודם זבחיך ישפך אמר לך הא כתיב גביה והבשר תאכל

והני

תוספות

שעירי ראשי חדשים איצטריך ליה · תימה וליתני שעירי ראשי חדשים ולא ליתני אידך סלקא דעתך אמינא הא לא כתיב בהו מועד · ואע"ג דבפרשת פינחס כתיב נמי ראש חדש ה"א דאלה תעשו במועדיכם דכתיב בסוף פרשת פינחס לא קאי אראש חדש אלא אשאר ימים טובים דכתיבי בתריה דאיקרי רגל דהכי נמי לא קאי *אשבת ותמיד ומרבי' להו קרא בסמוך:

שכן יש בהן צד חמור · פר"ת שכן ישנן לפני הדיבור וכמאן דאמר (חגיגה דף ו·) עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הואי ולהם הפנים אומר ריב"א מדכתיב תמיד ילפינן ליה דמשמע אפילו בשבת ובתורת כהנים איכא מאן דדריש דתמיד דחי שבת מדכתב ביה תמיד ומיהו מתרי מינייהו הוה מצי למילף כולהו *ואומר ר"י דמה יש בהו פירכא דאי לאו הכי אמאי צריך קרא בשאר · וקשה דבפרק קמא דיבמות (דף ה:) בעי למימר עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת מפסח ותמיד ופריך מה לפסח ותמיד שכן ישנן לפני הדיבור ואמאי לא יליף משאר קרבנות ציבור דדחי שבת כדמסקינן הכא*:

דלא אשכחן תנא דאית ליה טומאה הותרה אלא ר' יהודה · ואם תאמר מאי אולמא דר"ש טפי מדרבי יהודה אדרבה אשכחן במי שהוציאוהו (עירובין דף מו:) דר' יהודה ור' שמעון הלכה כרבי יהודה וי"ל דהזבחין לקמן (דף עח·) ר' יוסי דנמוקו עמו דסבר טומאה דחויה היא תימה לר"י דבשמעתין משמע דלמאן דאמר טומאה דחויה איכא דחויה אלא על ידי ריצוי ציץ ואמאי הא טומאה דגברא דדחויה בציבור [א] אע"פ שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף כדתנן בפירקין (דף פ:):

רבי אליעזר אומר הציץ מרצה כו'. רבי אליעזר גרסינן ולא ר' אלעזר דלקמן פריך וליטעמיך כיון דאמר ר' אליעזר יש דם אף על פי שאין בשר הציץ מרצה על אבילות למאי הילכתא:

נימא מתני' דלא כר' יהושע · משמע משום דסבירא ליה דבעינן דם ובשר ותימה דאפי' סבירא ליה נמי יש דם אף על פי שאין בשר כיון דס"ד דטומאה דחויה ואין הציץ מרצה על אכילות לא אתיא מתני' כוותיה משום שתי הלחם:

נימא דלא כר' יהושע · תימה לר"י והא ע"כ כרבי יהושע אתיא דקתני סיפא ובמוקדשין אף על פי שנטמא בשר וחלב קיים זורק את הדם משמע הא נטמאו שניהם אינו זורק והיינו כרבי יהושע כדאמר לקמן וי"ל דה"ק נימא דלא כר' יהושע והא ע"כ סיפא אתיא כוותיה ואם כן קשיא סיפא:

אויר קטן היה בין כבש למזבח · °בלא אויר נמי היה יכול לקיים מצות זריקה [ב] אלא לכך היה אויר שע"י כך יזכור לזרוק:

דם אף על פי שאין בשר שנאמר ודם זבחיך וגו' · תימה לרשב"א מנא ליה בעולה דיש דם אף על פי שאין בשר אימא דווקא שלמים אבל עולה דכולה כליל אימא אין דם יש דם אף על פי שאין בשר [מנא לן]:

שהין

עין משפט נר מצוה

לא א מיי' פ"ד מהלכות ביאת מקדש הלכה טו ·
לב ב שם הלכה ט ·
לג ג שם הלכה ז ·
גי' רש"א לא קאי אשבת
לד ד מיי' פ"א מהלכות פסולי מוקדשין הלכה לד:
לה ה מיי' פ"ו מהלכות מעשה קרבנות הלכה ד:
לו ו מיי' פ"ב מהלכות בית הבחירה הל' יג:

[ועי' תוס' כתובות לב: סד"ה שכן ותוס' סנהד' עג: ד"ה משום]

[וביבמות ה: ד"ה ומכולהו כתבו תוספות בשם ר"י תירוץ ע"ז ע"ש]

מסורת הש"ס

שבועות י. תענית כט.
מנחות כב: [ע"ש]
[יומא מו.]
[כתובות לב: סוטה כט: פסחים ד']
סנהדרין יב: יומא ו:
תענית טו. [לקמן עח.] מנחות כה:
[תוספתא דזבחים פ"ד] זבחים קד.
זבחים סב:
[לעיל לד. זבחים סב: קד. ע"ש]

רבינו חננאל

שהוא קרבן צבור וקביע ליה מועד לא דחיא טומאה ובכלל זבחי צבור משמע אפילו שעירי רגלים דהא זבחי צבור הן ואפילו שעירי ראשי חדשים כיוצא בשעירי הרגלים הם.מיהו הוצרך להודיע כי ראש חדש נמי איקרי מועד שנאמר קרא עלי מועד: מנא הני מילי דת"ר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מה ת"ל לפי שנ' התמיד שכן תדיר שכן כליל. פי' התמיד חובה קבועה בכל יום והוא עולה כליל מה שאין כן בפסח כי הפסח הוא פניו בישה ונאכל ואין למזבח ממנו אלא האימורין בלבד ויש בפסח מה שאין בתמיד (ש"מ) [שמי] שאינו עושה פסח ענוש כרת שנא' (במדבר ט יג) וחדל לעשות הפסח ונכרתה מה שאין כן בתמיד כי התמיד אין בו עונש כרת לפיכך הוצרך לפרש בזה במועדו ובזה במועדו להיות שניהן (דומין) [דוחין] השבת והטומאה שאין למדין זה מזה [ואי כתיב] הני תרוייהו לא נמרו מינייהו שכן ישנן לפני הדבור כלומר ניתנין לישראל ועשאום קודם מתן תורה פסח עשאוהו במצרים שנאמר (שמות י"ב ו') ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל וגו' תמיד דגרסינן בתחלת חגיגה עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד היא ואי כתיב הני לא ילפי האחרים מינייהו דאיכא למיפרך מה להני שכן ישנן לפני הדבור כדאמרן אי נמי שכן יש בהן צד חמור התמיד תדיר כליל הפסח ענוש כרת משא"כ בשאר הנקרבין לפיכך הוצרך לפרש בהן במועדו והני מילי בקרבנות המכפרי אבל עומר ושתי הלחם ואין כפרה אלא להתיר כדגרסי' עומר מתיר במדינה דכיון שקרב העומר בששה [עשר] בניסן מותרין ישראל לאכול (תרומה) [תבואה] חדשה וכיון שהקריבו שתי הלחם בעצרת הותרו ישראל להקריב מנחה מן התבואה הדרך לפיכך הוצרך לכתוב (אחד במועדו) [עיד את מועדי] שיהיו כולן דוחין הטומאה כמו שאמרנו: סברוה דכ"ע טומאה דחוית בצבור ובעי ציץ לרצות דליכא תנא דשמעת ליה דאמר טומאה הותרה היא בצבור אלא ר' יהודה דתניא בין ששנו על מצחו וכו' ודכולי עלמא סברי אין הציץ מרצה על אבילות כגון מי שאכל קדש בטומאה וכיוצא בה אלא ר' אליעזר דתניא ר' אליעזר אומר הציץ מרצה על אבילות ר' יוסי אומר אין הציץ מרצה על אבילות נימא מתני' דקתני חמשה דברים באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה דלא כר' יהושע דהא ר' יהושע שמעינן ליה דתרתי הוא דקא בעי דם ובשר דתניא ועשית עולותיך הבשר והדם ר' יהושע אומר אם אין דם אין בשר אם אין בשר אין דם ואקשי' עליה והכתיב ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלהיך הנה דם אע"פ שאין בשר ומשני הכתיב ביה והבשר תאכל ותרי קראי כחד ענינא למה לי ומשני האי קרא ודם זבחיך ישפך שלמים הן והאי דכתיב ועשית עולותיך בעולה וצריכין דאי כתב רחמנא בעולה לא אתו שלמים מינה דפרכינן מה לעולה שכן כליל וכו': ר' אליעזר אומר דם אע"פ שאין בשר

גליון הש"ס

רש"י ד"ה שאינו על מצחו. כדאמרינן כר"ה. תמוה לי וכי צריך ראיה לזה הלא מפורש בכתוב דלפני ולפנים שנעו רק כדי עבודים אלא דבר"ה אחריו טעמא נקרא: תוס' ד"ה אויר. בלא אויר נמי. עי' תשו' ח"ג סי' קנ"ג:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] תוס' ד"ה דלא וכו'. דדחוי' בציבור וכו'. נ"ב עיין מנחות ע"ו ע"א תוס' ד"ה והכא מאי ציץ וכו' ודו"ק: [ב] שם ד"ה אויר וכו'. יכול לקיים מצות זריקה. נ"ב עיין סו"ס ח"ג סימן קנ"ג:

עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פי"א מהלכות מעשה קרבנות הל"ד:
לח ב מיי' פי"א מהל' פסולי מוקדשין הלכה כ:
לט ג מיי' פ"א מהלכות פסולי מוקדשין הלכה לד:
מ ד ה שם הלכה לג:

גמרא

הני תרי קראי למה לי חד בעולה וחד בשלמים וצריכא דאי כתב רחמנא בעולה הוה אמינא עולה היא דחמירא שכן כליל אבל שלמים דלא חמירי אימא לא ואי כתב רחמנא שלמים הוה אמינא אדרבה דאית בהו שתי אכילות אבל עולה דלית בה שתי אכילות אימא לא קמ"ל ור' אליעזר נמי הכתיב והבשר תאכל אמר לך ההוא מיבעי ליה "שאין הבשר מותר באכילה עד שיזרק הדם אי הכי אימא כוליה להכי הוא דאתא דם אע"פ שאין בשר מנלן אמר לך אם כן נכתוב רחמנא הבשר תאכל והדר ודם זבחיך ישפך כדכתיב ברישא °ועשית עולותיך הבשר והדם מאי שנא דאקדמיה לדם זבחיך שמע מינה דם אע"פ שאין בשר ושמע מינה שאין הבשר מותר באכילה עד שיזרק הדם ור' יהושע אין הבשר מותר באכילה עד שיזרק הדם *קל וחומר הוא ומה אימורין דכי ליתנהו לא מעכבי כי איתנהו מעכבי דם דכי ליתיה מעכב כי איתיה לא כל שכן דמעכב ורבי אליעזר *מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא ור' יהושע *כל היכא דאיכא למדרש דרשינן השתא לימא מתני' דלא כרבי יהושע דכיון דאמר בעינן תרתי וציץ אאכילות לא מרצה היכי אתי בטומאה אפילו תימא רבי יהושע אלא קסבר רבי יהושע הציץ מרצה על העולין הא תינח זבחים דאיכא עולין אלא עומר ושתי הלחם דליכא עולין מאי איכא למימר אמרי כי אמר רבי יהושע נמי דבעינן תרתי בזבחים במנחות לא אמר *והתנן נטמאו שיריה אבדו שיריה כמדת רבי אליעזר כשירה כמדת רבי יהושע [ב]פסולה כמדת ולא כמדת כמדת רבי יהושע דבעינן תרתי ולא כמדת רבי יהושע דאילו רבי יהושע בזבחים אמר במנחות לא אמר ואילו האי תנא סבר אפילו במנחות ומנו האי תנא דקאי כוותיה ומחמיר טפי מיניה ועוד תניא *א"ר יוסי רואה אני את דברי רבי אליעזר במנחות ובזבחים ודברי רבי יהושע בזבחים ובמנחות דברי רבי אליעזר בזבחים שהיה אומר דם אף על פי שאין שם בשר ודברי רבי יהושע בזבחים שהיה אומר אם אין דם אין בשר אם אין בשר אין דם דברי רבי אליעזר במנחות שהיה אומר קומץ אף על פי שאין שירים דברי רבי יהושע במנחות שהיה אומר אם אין קומץ אין שירים אם אין שירים אין קומץ אלא קסבר רבי יהושע הציץ מרצה על [העולין ועל] האכילות אי הכי אמאי כמדת רבי יהושע פסולה אאבוד ושרוף אלא נטמא למאן קתני לרבי אליעזר פשיטא השתא יש לומר אבוד ושרוף דליתנהו מכשיר רבי אליעזר נטמא דאיתיה מיבעיא אלא פשיטא לרבי יהושע וקתני פסולה ועוד *תניא רבי יהושע אומר [ג]כל זבחים שבתורה *בין שנטמא בשר וחלב קיים ובין שנטמא חלב ובשר קיים זורק את הדם אבל נטמאו תרווייהו לא אלמא קסבר רבי יהושע אין הציץ מרצה (א) על העולין ולא על האכילות אלא לעולם רבי יהושע היא מתני' ולא קשיא כאן לכתחלה כאן דיעבד כי אמר רבי יהושע לכתחלה דיעבד לא ומנא תימרא דשני ליה לרבי יהושע בין לכתחלה לדיעבד *דתניא נטמא בשר או שנפסל או שיצא חוץ לקלעים ר"א אומר יזרק ר' יהושע אומר [ד]לא יזרק ומודה ר' יהושע [ה]שאם זרק הורצה חדא דפסולה דיעבד משמע ועוד חמשה דברים באין לכתחלה משמע

אלא

דברים יב

תורה אור

רש"י

והני תרי קראי · לר' יהושע למה לי: וחד בשלמים. זבחיך שלמים: שכן כליל · הילכך חשיבא ומחמרינן בה: אם כן · דכולי אתא למימר דדם מתיר בשר באכילה ולאו למימר דם אע"פ שאין בשר: לכתוב ובשר זבחיך תאכל והדר והדם ישפך · והוי משמע נמי והדם ישפך תחלה קודם לאכילה דהא לא כתיב והדם תשפוך מאי שנא דאקדמיה לדם זבחיך ישפך ברישא: ש"מ · למדרש ודם זבחיך ישפך מכ"מ: אימורים דכי ליתנהו לא מעכבי · וכגון נטמאו או אבדו לא מעכבי אכילת בשר כדאמרן בתמיד נשחט (לעיל דף נט:): כי איתנהו מעכבי · אכילת בשר כדאמרן התם: דם דכי ליתיה מעכב. דהא תרווייהו מודו אם אין דם אין בשר דמתחלת הקדשן הן נאסרין וכפרה אינה באה אלא בדם וכהנים משולחן גבוה קא זכו וכיון דכפרה ליתיה איסורא להיכא אזל: לימא דלא כר' יהושע · אמילתיה קא מהדר דאמרן לעיל מתני' דלא כר' יהושע: בעינן תרתי · דם ובשר: וציץ אאכילות לא מרצ' והשתא בשר ליכא אלא דם לאודויה דמרצי ציץ עלה ה"נ דלא אתו בטומאה: הציץ מרצה על העולין · על טומאת הנקטרין על האשים דהיינו אימורין מודי רבי יהושע דאי איכא כזית חלב לאכילת מזבח זורק את הדם כדאמר לקמן בברייתא בפירקין (ד' עט.) רבי יהושע אומר כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר או כזית חלב זורק הדם: עומר ושתי הלחם דליכא עולין · לבד הקומץ שהוא במנחה כזריקת דם בזבחים אבל בשיריים ליכא הקטרה וכיון דבעי ר' יהושע תרתי צריך להיות קומץ ושיריים קיימין והכא שיריים ליכא ושתי הלחם דכוליה אכילות אפילו חדא נמי ליכא בשלמא לר"א דאית ליה הציץ מרצה על אכילות כולהו כמאן דלא איטמו נינהו: כי אמר ר' יהושע · דבעינן תרתי: נטמאו שיריה · של מנחה לאחר שנקמצה ועדיין לא נקטר קומצה: כמדת ר' אליעזר · שהיה אומר בזבחים (ד' קד.) דם אף על פי שאין בשר כשירה להקטיר קומצה ונפטרו הבעלים: ומאן האי תנא כו' · היכא אשכחן תנא דאמר הכי: מילתיה דר' יוסי מיפרשא לקמן בשמעתין: אלא קסבר רבי יהושע הציץ מרצה על אכילות. ומיתוקמא מתני' אליביה דהא איכא תרתי וגבי שתי הלחם נמי כיון דציץ מרצה על אכילות הוה ליה כמעיקרא ומתירין במקדש: אי הכי נטמאו שיריה · (ב) כיון דנטמאו לר' יהושע אמאי פסולין ומשני כי קתני פסולה אאבדו שיריה ונשרפו שיריה: אלא נטמאו שיריה · כיון דרבי יהושע לא עלה פליג: למאן קתני לה לר' אליעזר וכו' · להודיע לנו דברי מי שנאה להודיענו בה דברי רבי אליעזר דלמדתו כשירה בתמיה פשיטא השתא י"ל כו' אלא פשיטא על כרחיך ר' יהושע פליג עלה ולאשמעינן דרבי יהושע פסיל בה תניא ורבותא אשמעינן דאף על גב דאיתא בעינא פסול: ולא על העולין · דהיינו חלב דאי מרצי אחד מינייהו אמאי פסול: אלא לא קשיא · מתני' ודרבי יהושע מתני' דיעבד ודר' יהושע לכתחלה תרתי בעי ואי לייתוה מתכשר דיעבד: נפסל · בטבול יום: חדא דפסולה דיעבד משמע כו' · אתקפתא היא: ועוד · אי נמי משמע פסולה להקטיר קומצה לכתחלה מתני' באין לכתחלה קתני:

ביחיד

תוספות

שאין בשר ניתר באכילה עד שיזרק הדם · תימה אימא דוקא שלמים דאית ביה תרי אכילות אבל עולה מנלן דאימא כי היכי דלית בה מעילה אחר שנזרק הדם כדתנן במעילה בפרק חטאת העוף (דף ט:) לית בה נמי מעילה קודם זריקה דהאי קרא בשלמים כתיב וי"ל דר"א לא חשיב קך חומרא ורשב"א מתרץ דר"א יליף עולה מקל וחומר דר' יהושע ובשלמים טרח וכתב לה קרא כדאמר בסמוך: עומר ושתי הלחם דליכא עולין מאי איכא למימר · וא"ת ושתי הלחם מה שייך באין בטומאה ויש לומר משום תנופה דאית בהו: קסבר ר' יהושע הציץ מרצה על העולין · וא"ת לענין מה מפיק קרא בעולה אם אין בשר אין דם הלא הציץ מרצה ויש לומר לענין אבוד ושרוף דלא מרצה ציץ: כי אמר ר' יהושע בזבחים במנחות לא אמר · השתא משתי הלחם לא תירץ כלום ובלאו הכי פריך שפיר: אלא פשיטא ר' יהושע קתני לה · תימה לרשב"א אמאי לא משני כדלעיל כמדת ר' יהושע דבעי תרתי ולא כמדת ר' יהושע דאיהו ס"ל הציץ מרצה על אכילות ואנן סבירא לן דלא מרצה:

הא

רבינו חננאל

בשר שנאמר ודם זבחיך ישפך ומה אני מקיים ועשית עולותיך הבשר והדם ללמד כי הבשר נזרק על גבי המזבח כמו הדם הוי אומר אויר יש בין כבש למזבח שאינו יכול לעבור ועומד בכבש וזורק על גבי המזבח והאי דכתיב והבשר תאכל בא ללמד שאין הבשר נאכל אלא אחרי שיזרוק דם (המזבח) [הזבח] כדכתיב ודם זבחיך ישפך והדר והבשר תאכל ומדלא כתיב והבשר תאכל ברישא והדר ודם זבחיך ישפך כדכתיב ועשית עולותיך הבשר והדם ש"מ דדם ישפך לעולם מ"מ ואם יש בשר יאכל אחריו ואם אין בשר ראוי לאכילה אינו מעכב הדם ואם נאמר משנתנו לר' [יהושע] (יהודה) היא והנה הוא לית ליה כי הציץ מרצה על אכילות וכמו דאמרן דר' אליעזר לבדו הוא דאית ליה האי סברא היכי אתו הני חמשה דברים בטומאה ואמרינן אפילו תימא ר' יהושע קסבר הציץ מרצה על העולין כלומר אפילו קרבין כשהן טמאין הציץ מרצה בשלמא זבחים איכא אימוריהן שהן עולין אפילו טמאין וגם הדם נזרק והציץ מרצה אלא עומר ושתי הלחם דקתני באין בטומאה וליכא בהו תרתי שהן עולין אמאי באין בטומאה ושני' לא בעי ר' יהושע אלא בזבחים אבל במנחות אית ליה קומץ אף על פי שאין שירים: איני והתנן במנחות פ"ג נטמאו שיריה נשרפו שיריה אבדו שיריה כמדת ר' אליעזר כשרה כמדת ר' יהושע פסולה מכלל דכי היכי דפליגי בזבחים הכי [נמי] פליגי במנחות ומשני' האי תנא דמנחות שנאה כמדת ר' יהושע דבעי' תרתי ולא כמדת ר' יהושע דאלו ר' יהושע בזבחים בעי תרתי במנחות לא בעי תרתי ואקשי' ומאן האי תנא דקאי בשיטת ר' יהושע דבעי תרתי ומחמיר טפי מיניה דבמנחות נמי בעי תרתי ועוד תניא א"ר יוסי [רואה אני] דברי ר' אליעזר בזבחים ודברי ר' יהושע בזבחי' דברי ר' אליעזר במנחות ודברי ר' יהושע במנחות [אלמא] כי הנה בהדיא תאני ר' יוסי כי ר' יהושע סבר במנחות אם אין קומץ אין שירים אם אין שירי' אין קומץ [ומשני](ופי') אלא לעולם קסבר ר' יהושע הציץ מרצה על אכילות אי הכי כי הציץ מרצה על האכילות אמאי תנינן כמדת ר' יהושע פסולה (תאכל) כי הציץ מרצה ושני' כי קתני פסולה אאבדו שיריה ונשרפו שיריה דהא ליתנהו אבל נטמאו שיריה דברי הכל כשרה ולא הוצרך התנא לפרש כי ר' אליעזר מכשיר בה ודחי' הכי השתא באבדו ונשרפו דליתנהו כלל מכשיר בה ר' אליעזר בנטמאו דאיתנהו והציץ מרצה על אכילות מיבעיא לי' דודאי מכשיר אלא לא הוצרך נטמאו שיריה אלא לר' יהושע קתני לה וקתני פסולה. ועוד תניא ר' יהושע אומר כל הזבחים בין נטמא בשר וחלב קיים בין נטמא חלב ובשר קיים זורק הדם הא נטמאו תרווייהו לא אלמא קסבר ר' יהושע אין הציץ מרצה לא על העולין ולא על האכילות ושנינן שינויא כי קא בעי ר' יהושע תרתי לכתחלה כגון דמנחות אבל דאיעבד כגון משנתנו אפי' חדא (לא) [סגי] ותניא הכי דשני ליה לר' יהושע בין לכתחלה ובין דאיעבד דתניא נטמא הבשר או נפסל או יצא חוץ לקלעים ר' אליעזר אומר יזרק ר' יהושע אומר לא יזרק ומודה ר' יהושע שאם זרק הורצה ואקשי' חדא דפסולה דקתני בנטמאו שיריה דאיעבד משמע דהאי נטמאו קתני ואפי' נטמאו

מסורת הש"ס

[לעיל יח: וש"נ] [קדושין ד: חולין קיח:]

מנחות ט. ע"ש

[לקמן עח.]

לקמן עט. [לעיל סב.]

לעיל לד: [זבחים קד.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אין הציץ מרצה לא על העולין: (ב) רש"י ד"ה אי הכי ניטמו שיריה לר' יהושע כצ"ל והיבות כיון דניטמו נמחק:

ביחיד · לכתחלה פסולה ואם זרק הורצה ומתני' בציבור באין לכתחלה דטומאת ציבור הוא בהיתר: לימא מתני' דלא כר' יוסי · דכיון דה"ר יוסי בעינן תרתי כדמפרש ואזיל מדקאמר רבי יוסי אין הציץ מרצה על אכילות ש"מ כרבי יהושע סבירא ליה דבעי תרתי ואשמעינן הכא דניטמא בשר לא מהני ליה ציץ למהוי כי בשר קיים לזרוק את הדם דאי לא בעי תרתי ריצוי ציץ האכילות למה לי הא בלאו אכילות נמי מיתכשרא זריקת דם: כרבי אליעזר ס"ל · דבהדא סגיא ולקמן פריך שתי הלחם אפילו חדא ליכא: למאי אין הציץ מרצה על אכילות · למאי מיבעי לן ריצוי ציץ דידהו אלא על כרחך לרבי אליעזר ריצוי דציץ דאכילות לאו לאכשורי זריקה מיבעי לן לאפוקי בעלים דבלאו אכילות נמי מיתכשר אלא לאכילות גופייהו מיבעי לן: למיקבעינהו בפיגול · דקי"ל אם יש פסול אחר בקרבן שחישב בו מחשבת פיגול אינו נקבע בפיגול להתחייב כרת על אכילתו דאמר מר ירצה כהרצאת כשר כך הרצאת פיגול במסכת מנחות (דף יז:*) : ולאפוקי להאי בשר מידי מעילה · דבקדשי קדשים זריקתן משוי בבשרן שעת היתר לכהנים ותו לא קדשי ה' מיקרו ונפקו מידי מעילה: ומשוי ליה כי טהור· ואע"ג דאסור לאוכלו בטומאה מיהו לכל שאר מילי הוי כי טהור ומהניא ליה זריקה למיקבעיה בפיגול ט':ורבי יוסי סבר · נהי דזריקה כשירה היא להוציא את הבעלים ידי נדרן דלא בעינן תרתי מיהו להאי בשר לא מהני ליה למהוי כך זריקה מהניא ליה למיקבעה בפיגול ולאפוקה מידי מעילה: בשלמא זבחים · דמתני' איכא שלמין דמרצי ליה עלייהו ואיכא תרתי: עומר נמי דאיכא קומץ · דמרצי ליה עליה והדא מיהא איכא: ובלחם הפנים איכא בזיכין · שמתירין את הלחם כקומץ למנחה דכתיב ביה (ויקרא כד) והיתה ללחם לאזכרה: בזיכים · לבונה של לחם הפנים וכתיב בקומץ (שם ב) והקטיר הכהן את אזכרתה וניץ מרצי עלייהו דהא מילים נינהו: אלא שתי הלחם · דבולה אכילה ורבי יוסי אין הציץ מרצה על אכילות קאמר מאי איכא למימר: וכי תימא · הא דקתני מתני' שתי הלחם באין בטומאה לאו בשתי הלחם הבאות בפני עצמן בלא היו להן כבשים דאמרינן במנחות (דף מה:) דבאין בפני עצמן והתם לא קאמר מתני' דליתו בטומאה אלא בבאו עם הכבשים ומשום הכבשים שקריבין עמהן שמתירין מקדשת את הלחם וזריקת דמם מתרת אותן קאמר מתניתין דבאות בטומאה משום דאין מרצי עלייהו: הותרה בציבור · ולא בעי' ציץ:

היא לא קשיא הא ביחיד והא בציבור · פי' בקונטרס דסבירא לן טומאה הותרה בציבור וקשה דה"ל למימר אלא קסבר רבי יהושע טומאה הותרה בציבור כדמסיק לעיל דקסבר ציץ מרצה על אכילות ועוד היכי קאמר בסמוך נימא דלא כרבי יוסי דאמר אין הציץ מרצה על אכילות מהאי טעמא גופיה דטומאה הותרה בציבור דאוקימנא כרבי יהושע אתי נמי כר' יוסי* כדקאמר נמי לבסוף ונראה לר"י דלעולם סבירא ליה טומאה דחויה אלא דסבירא ליה דהציץ מרצה על אכילות וביחיד לכתחלה לא יזרוק מדרבנן ופסולה דקתני היינו לכתחלה הלכך בציבור באין לכתחלה ואם תאמר ומאי איכא בין ציבור ליחיד הואיל ומדאורייתא ביחיד נמי זורק לכתחלה יש לומר טומאת הגוף איכא בינייהו דבציבור דחיא ביחיד לא דחיא:

מכלל דרבי יוסי כרבי יהושע ס"ל · תימה לרשב"א מנא ליה הא דילמא כר' אליעזר סבירא ליה ואין הציץ מרצה על אכילות נפקא מינה לשתי הלחם:

והא עיקר קראי בזבחים כתיבי · תימה לר"י נהים לקים דאמר במנחות פרק קמא (דף ט:) שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה אין מקטיר קומץ עליהן אדרבה קראי במנחות כתיבי דבזבחים כיון שנתמעט בשר אלא אין דם קמיצה מקטיר כזית בשר זורק את הדם ומשמע התם דטעמיה מקרא דכתיב במנחה מיהו לרבי יוחנן דפליג עליה התם אתי שפיר:

הא

אלא לא קשיא *כאן ביחיד כאן בציבור נימא מתני' דלא כר' יוסי *דתניא ר"א אומר הציץ מרצה על אבילות רבי יוסי אומר אין הציץ מרצה על אבילות קס"ד מדקאמר ר' יוסי אין הציץ מרצה על אבילות כר' יהושע ס"ל דאמר בעינן תרתי נימא השתא מתני' דלא כר' יוסי לא רבי יוסי כר"א ס"ל דאמר דם אע"פ שאין בשר אי הכי למאי הלכתא אין הצי' מרצה על אבילות וליטעמיך ר"א דאמר הציץ מרצה כיון דאמר דם אע"פ שאין בשר הציץ מרצה על אבילות למאי הלכתא אלא למיקבעיה בפיגול ולאפוקי מידי מעילה קמיפלגי רבי אליעזר סבר מרצה ציץ עילויה ומשוי ליה כטהור וקבע ליה בפיגול ומפיק ליה מידי מעילה ור' יוסי סבר לא מרצה ציץ עילויה ולא משוי ליה כטהור ולא קבע ליה בפיגול ולא מפיק ליה מידי מעילה מתקיף לה רב מרי נהי נמי דרבי יוסי סבר כר"א בשלמא זבחים איכא דם עומר נמי איכא קומץ לחם הפנים נמי איכא בזיכין אלא שתי הלחם מאי איכא למימר וכ"ת לקרב עמהן (א)היינו שלמי ציבור א"כ הוו להו ארבעה ואנן חמשה תנן אלא קסבר רבי יוסי טומאה הותרה בציבור והא *תניא אחד זה ואחד זה מזין עליו כל שבעה מכל הטמאות שהיו שם דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר [ב]אין מזין עליו אלא שלישי ושביעי בלבד ואי סלקא דעתך קסבר רבי יוסי טומאה הותרה בציבור למה לי הזאה כלל אלא מהיירתא מתני' דלא כרבי יוסי א"ל רב פפא לאביי ורבי יוסי שטרא מזכי לבי תרי הוא והתניא *א"ר יוסי רואה אני את דברי רבי אליעזר בזבחים ודברי רבי יהושע בזבחים ודברי רבי אליעזר במנחות ודברי רבי יהושע במנחות דברי רבי אליעזר בזבחים שהיה אומר דם אע"פ שאין בשר דברי רבי יהושע בזבחים שהיה אומר אם אין דם אין בשר אם אין בשר אין דם דברי רבי אליעזר במנחות שהיה אומר קומץ אע"פ שאין שם שירים ודברי רבי יהושע במנחות שהיה אומר אם אין שם שירים אין קומץ אם אין קומץ אין שירים א"ל מסתברא קאמר כי קאי בזבחים אמר מסתברא כי היכי דפליגי בזבחים פליגי נמי במנחות קאי במנחות אמר מסתברא כי היכי דפליגי במנחות פליגי נמי בזבחים א"ל התינח כי קאי בזבחים אמר מסתברא כי היכי דפליגי בזבחים פליגי נמי במנחות דעיקר קראי כי כתיבי בזבחים כתיבי אלא כי קאי במנחות יאמר מסתברא כי היכי דפליגי במנחות פליגי נמי בזבחים והא עיקר קראי בזבחים הוא דכתיבי אלא לא קשיא רואה אני את דברי ר' אליעזר בנטמא ודברי רבי יהושע באבוד ושרוף בנטמא מ"ט משום דמרצי ציץ הא שמיעא ליה לרבי יוסי דאמר אין הציץ מרצה על אבילות אלא לא קשיא רואה אני את דברי רבי אליעזר בציבור רואה אני את דברי רבי יהושע ביחיד בציבור מ"ט משום דטומאה הותרה בציבור הדא דשמיעא ליה לר' יוסי דאמר טומאה דחויה היא בציבור ועוד אי בציבור רבי אליעזר מכשר ולא רבי יהושע

דא

מא א מיי' פ"א מהלכות פסולי מוקדשין הלכה לד:

מב ב מיי' פ"א מהל' עבודת יום הכפורים הלכה ד:

[עי' יומא]

רבינו חננאל

נטמאו הכי פסולה ועוד מתני' דקתני חמשה דברים באין בטומאה לכתחלה משמע אלא לא קשיא כי קתני דבעי ר' יהושע תרתי בקרבן יחיד אבל בקרבן צבור הוא ומנחות אפילו חדא סגי ליה ומתני' קרבן צבור הוא ומנחות קרבן יחיד. ואתינן למימר מתני' דלא כר' יוסי דתני אין הציץ מרצה על אבילות ור' יוסי סבר לה כר' יהושע דאמר תרתי בעינן ודחי' לא לעולם ר' יוסי בהא כר' אליעזר סבירא ליה דאמר דם אע"פ שאין בשר והאי דקא מיפלגי בציץ מרצה על אבילות בהא פליגי ר' אליעזר סבר הציץ מרצה על אבילות וכיון דמרצה לאבילה הוא דקאי והכהור חשוב הוא ואי חשיב עליה למכליה חוץ לזמנו אע"ג דהוא טמא קבעא לי' מחשבתו בפיגול ואי אכיל ליה מקודם לאו בר מעילה הוא דאבילה מעליא היא ור' יוסי סבר לא מרצה ציץ ולא משוי ליה טהור ולא קבע ליה בפיגול ולא מפיק ליה מידי מעילה ואקשינן נהי נמי דר' יוסי כר' אליעזר סבירא לי' דאמר דם אע"ג שאין בשר (בשלמים) [בשלמא] זבחים איכא דם עומר נמי איכא קומץ לחם הפנים נמי איכא בזיכין אלא שתי הלחם מאי טעמא וכי תימא איכא נמי להני שלמים הבאין עמהן [אי הכי] הוינו זבחי שלמי ציבור והוו להו [ארבעה] ואנן חמשה תנן ושני' אלא קסבר ר' יוסי טומאה הותרה היא בצבור: איני דסבר ר' יוסי הותרה היא בצבור והתניא אחד זה ואחד זה מזין עליו כל שבעה מכל הטמאות שהיו שם פי' כהן גדול שרוצה לשמש ביום הכפורים בין כהן השורף את הפרה הוו מזין עליהן כל שבעת הימים שהוו מפרישין אותן מכל אשר הפרות שהוי שם שנעשו שמות משה [illegible] ואמרינן אלא מחוורתא מתני' דלא כר' יוסי: [illegible] דאמר [illegible] ואקשי' [illegible] דפליגי ר' אליעזר ור' יהושע [illegible]

[לעיל עז.] [מנחות כה:]

[מנחות כה:]

הגהות הב"ח

[illegible]

מרצי עלייהו: הותרה בציבור · ולא בעי' ציץ: אחד זה ואחד זה · אחד כהן השורף את הפרה ואחד כהן גדול ביום הכפורים שמשון פרישה שבעת ימים: מכל הטמאות · מכל אפרי הפרות שהיו במקדש כאפר פרה של משה לא נותנו: כל שבעה · בפ"ק דיומא מפרש טעמא בראשון לפרישתו שמא היום שלישי לטומאתו [illegible] שלישי שמא שביעי [illegible] ואמר [illegible] שטרא מזכי לבי תרי הוא [illegible] ותפשו סבירא ליה דבהדא סגיא דהא אפילו חדא ליכא: שטרא מזכי לבי תרי הוא · בתמיה כלומר מי דומה כשטר שמזכה לשני הצדדים [illegible] דקאמר רבי יוסי רואה אני את דברי שניהן: מסתברא קאמר · מסתברא דפליגי בתרוייהו קאמר: עיקר קראי · [illegible] בזבחים כתיבי · ובמנחות לא כתיבי ולא צריך לאשמועי' דהא"נ פליגי במנחות: ועוד · בציבור ר' אליעזר הוא דמכשר ולא ר' יהושע. בתמיה:

הא

[illegible]

הא אמרת בציבור אפילו רבי יהושע מודה אלא רואה אני דברי ר"א בדיעבד ודברי ר' יהושע לכתחלה דיעבד אפילו רבי יהושע נמי מודה הוא דקתני מודה רבי יהושע שאם זרק הורצה הא בטומאה הא באבוד ושרוף כי קתני מודה רבי יהושע שאם זרק הורצה בנטמא אבל באבוד ושרוף לא כי קאמר ר' יוסי רואה אני את דברי ר"א בדיעבד באבוד ושרוף: **מתני'** נטמא בשר וחלב קיים אינו זורק את הדם נטמא החלב והבשר קיים זורק את הדם ובמוקדשים אינו כן אלא אע"פ שנטמא הבשר והחלב קיים זורק את הדם: **גמ'** אמר רב גידל אמר רב אם זרק הורצה והא בעינן אכילה אכילה לא מעכבא והא כתיב איש לפי אכלו למצוה ולעכב לא והתניא* במכסת מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויו יכול שחטו שלא למנויו יהא כעובר על המצוה וכשר ת"ל איש לפי אכלו תכוסו *הכתוב שנה עליו לעכב ואיתקש אוכלין למנויין אלא רב דאמר כרבי נתן דאמר *אכילת פסחים לא מעכבא הי רבי נתן אילימא הא רבי נתן דתניא *רבי נתן אומר מנין שכל ישראל יוצאין בפסח אחד ת"ל ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים וכי כל הקהל שוחטין והלא אין שוחט אלא אחד אלא מלמד שכל ישראל יוצאין בפסח אחד דילמא שאני התם דאי ממשכי הני חזי להני ואי ממשכי הני חזי להני אלא הא ר' נתן דתניא נמנו עליו חבורה אחת וחזרו ונמנו עליו חבורה אחרת ראשונים שיש להן כזית אוכלין ופטורין מלעשות פסח שני אחרונים שאין להם כזית אין אוכלין וחייבין לעשות פסח שני רבי נתן אומר אלו ואלו פטורין מלעשות פסח שני שכבר נזרק הדם אכתי דילמא שאני התם דאי ממשכי הני חזי להו א"כ ליתני הואיל וראויים לימשך מאי שכבר נזרק הדם ש"מ בדם תליא מילתא אבל אכילה לא מעכבא מאי דוחקיה דרב דמוקים לה מתני' לכתחלה ור' נתן נוקמה כרבנן ואפילו דיעבד נמי לא רב מתני' קשיתיה אמאי (תני) אין זורק את הדם ליתני פסול אלא שמע מינה אין זורק לכתחלה אבל דיעבד שפיר דמי ולר' נתן איש לפי אכלו למה לי דבעינן גברא דחזי לאכילה מאן תנא להא דתנו רבנן שחטו לאוכליו *וזרקו דמו שלא לאוכליו הפסח עצמו כשר ואדם יוצא בו ידי חובתו כמאן נימא רבי נתן היא ולא רבנן אפילו תימא רבנן* אין מחשבת אוכלין בזריקה מאן תנא להא דתנו רבנן הרי שהיה חולה בשעת שחיטה וחלים בשעת זריקה חלים בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה אין שוחטין וזורקין עליו עד שיהא חלים משעת שחיטה עד שעת זריקה כמאן נימא רבנן היא ולא רבי נתן אפילו תימא רבי נתן גברא דחזי לאכילה בעינן מאן תנא להא דתנו רבנן שחטו בטהרה ואחר כך נטמאו הבעלים יזרק הדם בטהרה ואל יאכל בשר בטומאה כמאן אמר רבי (אליעזר) במחלוקת שנויה ורבי נתן היא ורבי יוחנן אמר אפילו תימא רבנן היא הכא במאי עסקינן בציבור דאפילו בטומאה נמי עבדי אי בציבור אמאי אין הבשר נאכל בטומאה גזירה שמא יטמאו הבעלים לאחר זריקה ויאמרו אשתקד לא נטמאנו ואכלנו השתא נמי ניכול ולא ידעי דאשתקד כי איזדריק דם בעלים טמאים הוו השתא בעלים טהורין הוו

ואיבעית

אלא· תרווייהו ביחיד והא לכתחלה והא דיעבד והא דקתני אם זרק הורצה ואוקימנא ביחיד ה"מ דמודה רבי יהושע בדיעבד כשנטמא דהא עלה קאי ומשום דאיתיה בעינא אבל באבוד ושרוף לא ור' יוסי אפי' נשרפו או אבדו שיריה קאמר אם הקטיר קומצה כשירה: **מתני'** נטמא בשר וחלב קיים אין זורק את הדם· אפי' לר' אליעזר דעיקר פסח לאכילת אדם קאתי: ובמוקדשין אינו כן· אפילו לר' יהושע שאפילו נטמא בשר וחלב קיים זורק את הדם דהא תרתי איכא מתיר ושיריים שהדם מתיר אימורין למזבח: **גמ'** הורצה· ופטור מלעשות פסח שני: לא מעכבא· כפרה בדיעבד: אוכלין· חולה וזקן: רב· דאית ליה אכילת פסחים לא מעכבא דאמר כר' נתן: יוצאין בפסח אחד· ואע"פ שאין בו כזית לכל אחד אלמא אכילה לא מעכבא: דאי מימשכי הני· מה שיש בהן יותר מכזית לכל אחד חזי להני הנשארים: ואי מימשכי הני כו'· אישתכח דחזי לכולהו דהי מינייהו מפקת הלכך אע"ג דלא אימשיך חד מינייהו פטורין אבל ניטמא לא חזי אפילו לחד: נימנו עליו· עד שהיה כזית לכל אחד: ומאי דוחקיה דרב. לאוקמא למתני' כר' נתן דלא מעכבא ולמימרא דמתני' לכתחלה קאמר הא אם זרק הורצה: נוקמה כרבנן· ונימא דמתני' אפי' בדיעבד פסול: פסח עצמו כשר. קס"ד לזרוק דמו ולהקטיר חלבו אבל לאכילה לא וקתני ואדם יוצא בו ידי חובתו: אין מחשבת אוכלין· חולה וזקן בזריקת דם דאיש לפי אכלו לגבי שחיטה כתיב: חלים· בריא: גברא דחזי לאכילה בעי'. דהי כתיב איש לפי אכלו אגברא כתיב דליהוי גברא בר אכילה אבל פסח לא איכפת לן אי לא חזי: יזרק בטהרה· בכהנים וכלי שרת טהורין: ור' נתן היא· דאמר אכילה לא מעכבא ולא בעי ר' נתן גברא דחזי לאכילה ומתניתא קמייתא מוקי ר' אלעזר כרבנן: הכא במאי עסקינן בציבור· שנטמאו רוב ציבור בין שחיטה לזריקה כגון שמת הנשיא ונטמאו הילכך גברי דחזו לאכילה נינהו: גזירה שמא· לשנה אחרת יטמאו ציבור אחר זריקה: ויאמרו אשתקד· מי לא הייתו טמאין בשעת אכילה ואכלנו ואע"פ ששחיטתו בטהרה השתא נמי אע"פ ששחיטתו וזריקתו בטהרה ניכול בשר בטומאה ולא ידעי דאשתקד בעידנא דהוי זריקת דם טמאין הוו והוה ליה פסח הבא בטומאה:

ואיבעית

הא אמרת מודה רבי יהושע בציבור· תימה לרשב"א מאי קושיא דילמא ה"ק רואה אני דברי רבי אליעזר בציבור שאף ר' יהושע לא אמר אלא ביחיד דכי האי גוונא אמרי' פ"ק דחולין (דף יב·) וכמה דוכתי ואומר ר"י דהכא לא שייך למימר הכי דלא קתני בברייתא לא בציבור ולא ביחיד: **כי** מודה בנטמא· משום דליץ מרצה:

ולעכב לא והתניא במכסת נפשות· תימה לר"י והא קרא בשחיטה כתיב ומהתם נפקא דמחשבת אוכלין פסלה בשחיטה אבל בזריקה אמרן לעיל דאין מחשבת אוכלין בזריקה והיכי פריך משחיטה אזריקה ואומר ר"י דווקא מחשבת אוכלין ליתא בזריקה אלא בשחיטה אבל כשאין לו אוכלין לגמרי אף בשעת זריקה סברא היא דפסול שהיא עיקר עבודה כיון דבשעת שחיטה הקפיד הכתוב אפילו אמחשבה:

שאני התם דאי מימשכי הני כו'. תימה לרשב"א והא בשעת זריקה אינם יכולים לימשך ונמצא דהשתא לא חזי לאכילה וי"ל דדילמא ר' נתן סבר כר"ש דתנן לקמן בפרק האשה (דף פט·) נמנין ומושכין ידיהם עד שיזרק הדם אי נמי נטמאו מקצתן או שמתו חזי להני: **ולרבי** נתן איש לפי אכלו למה לי דבעינן גברא דחזי לאכילה· וא"ת לרבנן נמי ליבעי הכי לעיל כי פריך ולעכב לא לימא כי אתא קרא לעכב היינו דבעינן גברא חזי לאכילה אבל בשר לא ולאו פירכא היא דרבנן בעו בשר חזי לאכילה כדתניא לעיל אחרונים שאין להם כזית אינם אוכלין וחייבין לעשות פסח שני והא נמי לא תיקשי אמאי לא מפני לר' נתן איש לפי אכלו למצוה כדבעי למימר לעיל משום דלא אשכחן תנא דלא מקיש אוכלין למנויין אלא זקני דרום לחודייהו בפרק שני דזבחים (דף כג·) ולמאי דמוקי מתני' כר' נתן נ"ל דיוצאין בפסח אחד דקאמר היינו דווקא דיעבד:

לימא ר' נתן היא כו'· תימה לר"י והיכי מיתוקמא כר' נתן והא ר' נתן ורבנן לא פליגי אלא בבשר אבל בגברא לכ"ע בעינן גברא דחזי לאכילה ועוד א"כ אפילו שחטו שלא לאוכליו נמי ואמאי נקט שחטו לאוכליו ועוד היכי תיסק אדעתיה למימר השתא דיש מחשבת אוכלין בזריקה הא פשוט בכולי גמרא דאין מחשבת אוכלין בזריקה כדמוכח בזבחים (דף ד·) ובתמיד נשחט לעיל (דס"ה·) *ושם הבאתי ונראה לר"י דה"פ נזרק דמו שלא לאוכליו לא שנזרק שלא לשם אוכליו אלא שבשעת זריקה היו הבעלים חולים והשתא קאמר כמאן כר' נתן דמשמע ליה כיון דר' נתן מיקל כולי האי ולא בעי שיהא בשר ראוי לאכילה ה"נ לא חייש אם אין בעלים ראויין בשעת זריקה אבל רבנן דמחמרי ובעו שיהא בשר ראוי לאכילה ה"ה דבעו שיהו הבעלים ראויים לאכילה בשעת זריקה וה"נ סבר ר' אלעזר בסמוך דלא בעי ר' נתן גברא חזי אלא בשחיטה דווקא:

נזיר

[ד"א שחטו לאוכלין]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה לא:

ב מיי' פ"ד מהלכות ק"פ הלכה ב:

ג מיי' פ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה לד:

ד מיי' פ"ב מהלכות ק"פ הלכה יד:

ה מיי' פ"ד מהלכות קרבן פסח הלכה ב:

ו מיי' פ"ב מהל' ק"פ הלכה ו:

ח שם הלכה ז:

ט מיי' פ"ז מהלכות ק"פ הלכה ט:

רבינו חננאל

הא לכתחלה הא דיעבד רואה אני דברי ר' אליעזר דיעבד כיון שיש דם אע"פ שאין בשר יזרק אבל זה שאומר ר' אליעזר אפי' לכתחלה יזרוק הדם אע"פ שאין בשר אין אני רואה דבריו בזה אלא דברי ר' יהושע אני רואה בזה שלכתחלה לא יזרוק אלא אם יש בשר טהור ראוי לאכילת: **איני** והא מדקתני ומודה ר' יהושע שאם זרק הורצה כלומר בדיעבד אפי' ר' יהושע מודה ומה הצרך ר' יוסי לומר רואה אני דברי ר' אליעזר בדיעבד והוא דברי הכל הוא אמרינן מודה בדיעבד בנטמא בלבד אבל באבוד ושרוף פליג ר' יהושע דאפילו דיעבד לא הורצה ואאבוד ושרוף אומר ר' יוסי רואה אני דברי ר' אליעזר דאיעבד הורצה וכר' אליעזר ולכתחלה לא יעשה כר' יהושע: **איתא** לן למימר כיון ימוניא דשמעתין ס"ד רציץ מרצה על אכילות אמאי תני תני חמשה דברים דתנינן במתני' אין נאכלין איתא לן למימר הא דאמרי' דציץ מרצה על אכילת לאו להתירן להאכל בטומאה הוא דתני אלא לדברים אחרים כגון הא דתנינן במנחות נטמאת אחת מן החלות או אחת מן הסדרים ר' יהודה אומר שניהם ישרפו והכ"א הטמא בטומאתו והטהור' אכל ואמר רב פפא עלה בציץ מרצה על אכילות פליגי רבנן סברי כיון דאלו נאכל והציץ מרצה עליהן כטהורין ושבינן להו הלכך אותם שלא נטמאו אינן נאלין בטומאות אלא טהורין נאכלין והטמאין נשרפין. וסתיא רשמעתא נמי אהאי ארחא אית לן לאוקה: נטמא בשר והחלב קיים אינו זורק את הדם נטמא חלב כו' אמר רב אם זרק הורצה ואע"פ שהבשר טמא אכילת פסחים לא מעכבא איני והכתיב איש לפי אכלו למצוה אבל לעכב לא והתניא במכסת מלמד כו' אמר רב ואמר כר' נתן דסבר כל ישראל יוצאין בפסח אחד וכי כל ישראל אוכלין מפסח אחד אלא ש"מ אכילת פסחים לא מעכבא ודחי' להא דילמא שאני התם דאי ממשכי הני חזי להני ואי ממשכי הני חזי להני אלא הא ר' נתן דתניא נמנו עליו וחזרו ונמנו עליו ראשונים שיש להם כזית (חייבין לעשו' פסח)

[illegible]

רש"י

איבעית אימא רב דאמר · אם זרק הורצה : כרבי יהושע · דאית ליה אכילת פסחים לא מעכבא : שלמי נזיר · תחילתן לאכילה דבעי סילוח שערו תחת הדוד שהשלמים מתבשלין בו כדכתיב (במדבר ו) ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש וגו' ועוד בעי תנופה זרוע בשלה אלמא צריך שיהא בשר טהור בשעת זריקה שיהא ראוי למצוה האמורה בו: ואם זרק הורצה · דהני לא מעכבי : נטמאו בעלים · במת דלא חזו למיכל לאורתא דטומאתן שבעה : ואם זרק לא הורצה · דאע"ג דאכילתו לא מעכבא גברא דחזי לאכילה בעינן ורחמנא דחייה לטמא נפש לפסח שני ובנזיר נמי כתיב (שם) כי ימות מת עליו וגו' דסותר את נזירותו: חצי זית בשר וחצי זית חלב אין זורק הדם · דאכילת אדם ואכילת מזבח לא מצטרפין : אפי' כולה קיימת לא יזרוק · את הדם עליה : מנחה מאי עבידתיה · בזריקת דם: מנחת נסכים · הבאה עם הזבח מהו דתימא כזבח דמיא ותיהוי במקום זבח להכשיר את הדם : חלב מנא לן · דהוי שיור להכשיר זריקת דם : והקטיר החלב · גבי זריקת דם כתיב דכתיב וזרק הכהן את הדם וגו' עד והקטיר החלב לריח ניחוח: יותרת הכבד ושתי הכליות מנא לן · מדאיצטריך ליה למיתני מנחה לא הויא שיור מכלל דסבירא ליה דהני דגופיה דזבח נינהו הוי שיור : אמר קרא · בהאי קרא גופיה והקטיר החלב לריח ניחוח : **מתני'** יעשו בטומאה · ואפי' טמאין יחידין דהא פסח דטהורין גופיה בטומאה אתי מפום כהנים : **גמ'** שאין קרבן צבור · הבא בטומאה חלוק מאחר שקרבן רובן בא בטומאה אף היחיד עושה בטומאה : לא שנו · דמשמע מפום טומאת כלי שרת עבדי כולהו בטומאה : אלא שנטמא סכין בטמא מת · שהוא אב הטומאה דנעשה אף הסכין אב הטומאה לטמא אדם : דרחמנא אמר בחלל חרב · למידרש מיניה דכלי מתכת המיטמא במת נעשה כיוצא בזה שנגע בו : טומאה דחויה היא בצבור · בקושי הותרה וכל כמה דאפשר לאהדורי אטהרה או אטומאה קלה מהדרינן : קרינא ביה הבשר כל טהור יאכל בשר · ולא טמא : הללו עושין לעצמן · בטהרה והללו עושין לעצמן בטומאה טהורים לא עבדי בטומאה דהוי כרוב ורוב טהורין לא עבדי בטומאה וטמאין לשני לא מידחו משום דהוו כמי רובא ורובא לשני לא מידחו : טהורין עושין הראשון · בטהרה דאי כמי מיעוטא נינהו אית להו למעבד הראשון בטומאה וכל שכן כי עבדי בטהרה שפיר דמי : וטמאין עושין את השני · דכיון דאינן כרוב נידונין כמיעוט ונידחין לשני :

וטמאין

תורה אור

ואיבעית אימא רב דאמר כר' יהושע *דתניא רבי יהושע אומר (א) כל הזבחים שבתורה בין שנטמא בשר וחלב קיים בין שנטמא חלב ובשר קיים זורק את הדם נזיר ועושה פסח נטמא חלב ובשר קיים זורק את הדם נטמא בשר וחלב קיים אין זורק את הדם ואם זרק הורצה נטמאו הבעלים במת לא יזרוק ואם זרק לא הורצה: במוקדשין אינו כן וכו' : מתניתין מני רבי יהושע היא *דתניא רבי יהושע אומר *כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר או כזית חלב זורק את הדם כחצי זית בשר וכחצי זית חלב אין זורק את הדם ובעולה אפילו כחצי זית בשר וכחצי זית חלב זורק את הדם מפני שכולה כליל ובמנחה אע"פ שכולה קיימת לא יזרוק *מנחה מאי עבידתה אמר רב פפא מנחת נסכים סלקא דעתך אמינא כיון דקא אתיא מכח זבח כגופיה דזבח דמי קמ"ל חלב מנא לן אמר ר' יוחנן משום ר' ישמעאל ומטו בה משום רבי יהושע בן חנניה דאמר קרא (ויקרא יז) °והקטיר החלב לריח ניחוח לה' חלב אע"פ שאין בשר אשכחן חלב יותרת הכבד ושתי כליות מנא לן היכא אמרינן דזרקינן מדקתני ובמנחה אע"פ שכולה קיימת לא יזרוק מנחה הוא דלא אבל יותרת הכבד ושתי הכליות שפיר דמי מנא לן רבי יוחנן דידיה אמר קרא לריח ניחוח כל שאתה מעלה לריח ניחוח ואיצטריך למכתב חלב ואיצטריך למכתב ריח ניחוח דאי כתב רחמנא חלב הוה אמינא חלב אין יותרת הכבד ושתי הכליות לא כתב רחמנא לריח ניחוח ואי כתב רחמנא לריח ניחוח הוה אמינא כל העולין לריח ניחוח ואפי' מנחה כתב רחמנא חלב : **מתני'** [ב]נטמא קהל או רובו או שהיו הכהנים טמאים והקהל טהורים יעשו בטומאה נטמא מיעוט הקהל הטהורין עושין את הראשון והטמאין עושין את השני : **גמ'** ת"ר [ג]הרי שהיו ישראל טמאין וכהנים וכלי שרת טהורין או שהיו ישראל טהורין וכהנים וכלי שרת טמאין ואפילו ישראל וכהנים טהורין וכלי שרת טמאין יעשו בטומאה *שאין קרבן ציבור חלוק אמר רב חסדא [ד]לא שנו אלא שנטמא הסכין בטמא מת דרחמנא אמר (במדבר יט) °בחלל חרב *חרב הרי הוא כחלל וקא מטמא לגברא דמעיקרא כי מיתעביד [ה]בטומאת הגוף דכרת קא מיתעביד [ו]אבל נטמא הסכין בטומאת שרץ דבשר הוא דמטמיא ליה לגברא לא מטמיא ליה טהורין עביד טמאין לא עביד מוטב יאכל בטומאת בשר בלאו ואל יאכל בשר בטומאת הגוף שהוא בכרת אלמא קסבר רב חסדא *טומאה דחויה היא בציבור וכן אמר ר' יצחק טומאה דחויה היא בציבור ורבא אמר אפילו טמאין נמי עבדי מאי טעמא דכתיב (ויקרא ז) °והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף והבשר כל טהור יאכל בשר *כל היכא דלא קרינן ביה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל לא קרינן ביה והבשר כל טהור יאכל בשר כל היכא דקרינן ביה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל קרינן ביה והבשר כל טהור יאכל בשר *איתמר הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין רב אמר מחצה על מחצה כרוב ורב כהנא אמר מחצה על מחצה אינו כרוב רב אמר מחצה על מחצה כרוב *[ז]הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן ור"כ אמר מחצה על מחצה אינו כרוב טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני איכא דאמרי אמר רב כהנא מחצה על מחצה אינו כרוב טהורין עושין את הראשון וטמאין

תוספות

נזיר ועושה פסח נטמא בשר וחלב קיים אינו זורק כו' · ריב"א אומר דלא גרס נזיר דאין חילוק בזה בין נזיר לשאר קרבנות ומה שפירש רש"י דבעי סילוח שערו תחת הדוד אין נראה שיהא עיכוב ומה שפי' נמי משום תנופה הא כל שאר שלמים נמי בעו תנופה ולא אשכחן תנא דאית ליה תנופה בנזיר מעכבת אלא ר"א בסוף ג' מינים (נזיר דף מו·) ובתוספתא לא גרס נזיר :

או שהיו כהנים טמאים יעשו בטומאה · אע"פ שיכולין ליזהר °שלא יגעו בבשר כיון דאישתראי טומאת אימורים אישתראי נמי טומאת בשר דאמר במי שהיה טמא (לקמן דף פו·) כל היכא דאישתראי טומאת בשר אישתראי טומאת אימורים משמע שהם שוים :

אלא שנטמא סכין בטמא מת כו' · תימה °א"כ מאי אפי' דקאמר הייתו רישא ממש היו ישראל טהורים וכהנים וכלי שרת טמאים כיון דמיטמא גברא מחמת סכין :

בטומאת הגוף דכרת מיתעביד · וא"ת ישחוט בסכין ארוכה ולא יצטרך ליכנס לעזרה אי נמי יאחוז הסכין בפשוטי כלי עץ וישחוט ואומר ר"י דאין פנאי לכל הפסחים לשחוט בענין זה ואף להביא סכינים אחרים אין פנאי :

וטמאין

רבינו חננאל

ואי בעית אימא רב דאוקמי למתני' לכתחלת אבל דיעבד אם זרק הורצה כר' יהושע דתניא ר' יהושע אומר נזיר ועושה פסח נטמא בשר וחלב קיים אינו זורק את הדם נטמא חלב ובשר קיים זורק את הדם ואם זרק הורצה נטמאו בעלים במת לא יזרק ואם זרק הורצה . ובמוקדשין אינו כן אע"פ שנטמא בשר וחלב קיים זורק את הדם : תניא ר' יהושע אומר כל הזבחים שבתורה כו'. פשיטא היא [ובמנחה] פי' ובמנחות נסכים הבאה עם הזבח והמנחה כלה קיימת לא יזרק מהו דתימא כי גופיה דזבח דמיא קמ"ל דלא ואסיק' ואי כתב רחמנא לריח ניחוח הוה אמינא כל העולין ואפילו מנחה כתב רחמנא חלב : מתני' נטמאו קהל או רובו או שהיו הכהנים טמאין והקהל טהור יעשה בטומאה כו'. ת"ר הרי שהיו ישראל טמאין וכהנים וכלי שרת טהורין או שהיו ישראל טהורין וכהנים וכלי שרת טמאין יעשו בטומאה שאין קרבן ציבור חלוק אמר רב חסדא לא שנו כלי שרת טמאין יעשו בטומאה אלא בסכין שנטמאת בטמא מת דרחמנא אמר בחלל חרב דהרב הרי הוא כחלל וטמאת הסכין לאדם דכי קא מתעביד בטומאת הגוף מתעביד דתניא בשאר ספרי דבי רב מגיד שהחרב טמאה טומאת שבעה והנוגע בחרב טמא טומאת שבעה אבל אם נטמא הסכין בטומאת שרץ שאינו מטמא בטומאת סכין אלא הבשר אבל האדם לא דאין כלי הבא מחמת שרץ מטמא אדם וכבר פירשנוה בפ"א : טהורין עושין הפסח טמאין אין עושין מוטב יאכל בטומאת בשר בלאו שנאמר (ויקרא ז יט) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל ואל יאכל בטומאת הגוף שהוא בכרת שנאמר (שם ז כ) והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא וגו' : אלמא קסבר רב חסדא טומאה דחויה היא בצבור ורבא [אמר] אפילו הטמאים טומאת הגוף נמי עבדי כל היכא דקרינא ביה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל הוא דבעינא והבשר כל טהור יאכל בשר כלומר יאכלנו בטהרה ואל יאכלנו בטומאה אבל היכא דהותרה טומאת בשר לא בעינן לדקדק על טומאת הגוף: איתמר הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין רב אמר מחצה על מחצה כרוב הללו עושין לעצמן בטהרה בראשון והללו עושין לעצמן בטומאה בראשון . רב כהנא אמר מחצה על מחצה אינו כרוב טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני איכא דאמרי רב כהנא אמר מחצה על מחצה אינו כרוב טהורין עושין את הראשון וטמאין אינן עושין לא את הראשון ולא את השני ואקשינן עליה דרב מדתנן נטמא קהל או רובו יעשה בטומאה רובו של קהל הוא דעברו בטומאה אבל פלגא [לא] ומשני רב בזמן שרוב הקהל טמאין עושין הכל בטומאה ואפי' הטהורין אבל בזמן שחצי הקהל טמאין עושין הטמאין בטומאה והטהורין בטהרה ומוקמינן להאי שינויא דודאי [הכי] הוא מדקתני סיפא נטמא מיעוט הקהל טהורין עושין הראשון וטמאין את השני מיעוט עושין את השני אבל חצין של קהל לא אי הכי קשיא לרב כהנא ומשני רב כהנא הכי קתני נטמא מיעוט הקהל טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני אבל אם הן מחצה ומחצה טהורין עושין הראשון וטמאין

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פ"א מהלכות פסולי מוקדשין הלכה ל :
נב ב ג ד מיי' פ"ז מהלכות ק"פ הלכה א ופ"ד מהלכות ביאת המקדש הלכה יב :
נג ה מיי' פ"ז מהלכות ק"פ הלכה ט :
נד ו שם הלכה ג

מסורת הש"ס

[לעיל כב. עז:]
זבחים כה: קד. מנחות ט. כו. מעילה טו: בכורות לט: תוספתא פ"ו [תוספתא זבחים פ"ד]
[מנחות כו. כל הסוגיא]
[לקמן עמוד ב' מנחו' יד:טו.]
[לקמן פ. יומא ו: ז: מו: זבחים לג.]
[לעיל יד: וש"נ]
[לקמן פ.]

[כל היכא דקרינן ביה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל קרינן ביה והבשר כל טהור יאכל בשר וכל היכא דלא קרינן וכו' לא קרינן ביה וכו' כצ"ל וכ"א בילקוט]

הגהות הגר"א

(א) גמ' כל הזבחים כו' ארק את הדם פסח נטמא חלב כו' כצ"ל :

גליון הש"ס

גמ' בטומאת הגוף דבכרת. עי' ר"ש פ"א מ"ד דאהלות : תוס' ד"ה או שהיו וכו' שלא יגעו בבשר. ולא זכיתי לעמוד על עומק דבריהם הקדושים כאין שהיתר מלד טומאת בשר שהוא בלאו רק משום דטומאת גברא דהוא בכרת ואם כן לא תלי כלל ביכולים ליזהר בנגיעת בשר אם לא ואף אם זר ישחוט מכל מקום הזריקה מתעביד בטומאת הגוף דכרת : שם ד"ה אלא שנטמא וכו' אם כן מאי אפילו . ק"ל הא בדיבור שלאח"ז הקשו דלשחוט בסכין ארוכה וכו' ואם כן זהו גופא התירוץ דבכהנים טמאים א"א בלא דחיית כרת דהא יצטרכו לזרוק בטומאה אבל בסכין טמא ס"ד דלא לדחי דהא אפשר בסכין ארוכה והזורק יהיה כהן אחר שהוא טהור מכל מקום דחיא לכרת כתירוצא דתוספות כאן דאין פנאי וצ"ע :

וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני בראשון לא עבדי דלא הוו רובא בשני לא עבדי דלא הוו מיעוטא תנן נטמא קהל או רובו או שהיו הכהנים טמאין והקהל טהורים יעשה בטומאה רובו הוא דעבדי בטומאה אבל פלגא ופלגא לא עבדי בראשון קשיא לרב אמר לך רב רובא עבדי כולהו בטומאה פלגא ופלגא הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן ה"נ מסתברא דקתני סיפא נטמא מיעוט הקהל טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני מיעוט הוא דעבדי בשני אבל פלגא ופלגא לא ועבדי בראשון והללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן ואלא קשיא לרב כהנא אמר לך רב כהנא נטמאו מיעוט הקהל טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני הא פלגא ופלגא טהורין עושין את הראשון אבל טמאין אינן עושין לא את הראשון ולא את השני התינח ללישנא בתרא דרב כהנא אלא להך לישנא דאמר רב כהנא טהורים עושין את הראשון וטמאין עושין את השני מאי איכא למימר אמר לך רב כהנא הוא הדין דאפילו פלגא ופלגא נמי טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני והאי דקתני מיעוט הקהל איידי דתנא רישא רובו תנא נמי סיפא מיעוטו תניא כוותיה דרב תניא כוותיה דרב כהנא כתרי לישני תניא כוותיה דרב היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן תניא כלישנא קמא דרב כהנא הרי *שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני ותניא כלישנא בתרא דרב כהנא הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין טהורין עושין את הראשון וטמאין אינן עושין לא את הראשון ולא את השני לרב וללישנא בתרא דרב כהנא הא דתנא טהורין עושין את הראשון וטמאין את השני היכי מתרצי לה כגון שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין ונשים משלימות לטמאים וקסבר נשים בראשון רשות דל נשים מטמאין והוו להו טמאין מיעוטא ומיעוטא ידחו לפסח שני לרב וללישנא קמא דרב כהנא הא דתניא טהורין עושין את הראשון וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני היכי מתרצי לה רב מתריץ לה *כגון שהיו ישראל מחצה טמאין ומחצה טהורין ונשים עודפות על הטהורים וקסבר *נשים בראשון חובה ובשני רשות בראשון לא עבדי דהוי ליה מיעוט ומיעוטא לא עבדי בראשון ובשני לא עבדי דל נשים מינייהו והוו להו פלגא ופלגא לא עבדי בשני ולרב כהנא דאמר פלגא נמי עבדי בשני הכי מתריץ לה כגון שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין ונשים משלימות לטהורין *וקסבר נשים בראשון חובה ובשני רשות בראשון לא עבדי דהוו להו פלגא ופלגא בראשון לא עבדי בשני נמי לא עבדי דל נשים מינייהו מן הטהורין הוו להו טמאין רובא ורובא לא עבדי בשני ולרב כהנא הא דתניא הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן היכי מתריץ לה אמר לך רב כהנא תנאי היא איכא למ"ד מחצה על מחצה כרוב ואיכא למ"ד מחצה על מחצה אינו כרוב גופא הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן היו טמאין עודפין על הטהורין אפי' אחד יעשו בטומאה *לפי שאין קרבן ציבור חלוק ר"א בן מתיא אומר אין היחיד מכריע את הציבור לטומאה שנאמר לא

וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני · קשה לריב"א אי פלגא מיקרו איש לידחו לפסח שני ואי לא מיקרו איש אלא ציבור ליעביד בטומאה בראשון וליכא למימר דמספקא ליה אי חשיבי איש או ציבור דאם כן ליטמאו אחד מן הטהורים דבשלמא אי לא מספקא ליה אתי שפיר דלמה יטמאו את הטהור לעשות בטומאה כיון שדין של טמאין ליפטר לגמרי ואומר ר"י דלא מיקרו איש ומ"מ לא יעשו הטהורים בטומאה בשבילם כיון שאין רוב טמאים ואין עושין כמי אלו לעצמן ואלו לעצמן דקסבר אין קרבן ציבור חלוק אע"ג דלר' יהודה דאית ליה לקמן אין קרבן ציבור חלוק קאמר יעשו כולם בטומאה רב כהנא לית ליה. הך סברא אלא קסבר דמהאי טעמא נידחין לגמרי :

קסבר נשים בראשון רשות · משום רב אצטריך למימר הכי דאי בראשון חובה הוה אמרינן דהללו עושין לעצמן כו'. אבל לרב כהנא אפילו הוו בראשון חובה אתי שפיר דפלגא בראשון לא עבדי ובשני עבדי כיון דבשני נשים רשות הוו להו טמאים מיעוטא והא דאמר בפר' קמא דסנהדרין (דף יב:) גבי חזקיהו שהשיא את ישראל לעשות פסח שני היכי דמי אמר רב אשי כגון שהיו ישראל מחצה טמאים ומחצה טהורין ונשים משלימות לטהורים ועודפות עליהן מעיקרא סבר נשים בראשון חובה והוו להו טמאים מיעוטא ומידחו לפסח שני ולבסוף סבר נשים בראשון רשות והוו להו טמאים רובא ורובא בשני לא עבדי והשתא לרב וללישנא בתרא דרב כהנא לא הוה צריך למינקט משלימות אלא עודפות עליהן גרידא וללישנא קמא דרב כהנא הוה מצי למינקט משלימות ולא עודפות אלא נקט משלימות ועודפות דהשתא לכולהו ניחא עשה שלא כתורה והוה מצי לשנויי דלבסוף סבר נשים בראשון חובה ובשני רשות ולכך לאו שפיר עבד פסח שני אלא משום דהתם אליבא דרבי שמעון קיימינן דאית ליה לקמן בפרק האשה (דף צא:) נשים בראשון רשות אי נמי ניחא ליה למידחי דאף מה שלא עשו בראשון היה שלא כדין :

נשים בראשון רשות · הוה מצי למינקט בברייתא רוב טהורים וע"י נשים היו רוב טמאים נדחין לפסח שני כיון דנשים בראשון רשות והוו להו מיעוט טמאים :

ורב כהנא מתרץ לה הכי כו' · השתא נמי הוה מצי למינקט בברייתא רבותא דאפי' רוב טהורין אין הטמאין עושין את השני כיון שבלא נשים הוו טהורים מיעוטא ומלינו למימר דנקט בכי האי גוונא לאשמועי' דמחצה על מחצ' אינו כרוב:

מסלחין

וטמאין אין עושין לא את הראשון · דכיון דאינו כרוב לא עבדי בטומאה ובשני נמי לא דאינו מיעוט : יעשו בטומאה · אף הטהורין : רובא הוא כו' · כי איטמי רובא הוא דעבדי טמאין ראשון ובטומאה : אבל פלגא ופלגא לא עבדי · טמאים לראשון כלל : כלהו · אפילו הטהורין אין צריכין להזהר בשמירת טהרה : מסתברא · דפלגא ופלגא נמי טמאין עבדי בטומאה ולא מידחו : לרב · דאמר הללו לעצמן והללו לעצמן: וללישנא בתרא דרב כהנא · דאמר טמאין אין עושין לא זה ולא זה הא דקתני טמאים נדחין לשני היכי מתרצא לה : משלימות לטמאין · דבזכרים הוו טהורים רובא אבל יש מן הנשים טמאות יותר מן הטהורות עד שמשלימות החשבון למחצה על מחצה וקסבר האי תנא נשים בראשון רשות וכ"ש בשני הילכך דל נשים מהכא דאינן מן המנין וזיל בתר זכרים והוו טמאים מיעוטא ומדחו לשני אבל בפלגא ופלגא אי כמר אי כמר : כגון שהיו ישראל · הזכרים מחצה טהורין ומחצה טמאין וכשאתה מונה הנשים עמהן רבין טהורים על הטמאים : בראשון חובה · והרי הן במנין ונמצאו טמאים מיעוטא : ובשני נשים רשות · ותנאי פליגי בהא מילתא בפ' האשה (לקמן דף צא:): בראשון לא עבדי · טמאין דהוה להו מיעוטא : ובשני לא עבדי ·· דלגבי שני אין הנשים מן המנין למיהוי טהורין רובא הילכך לא הוו טמאים מיעוטא אלא פלגא ולרב מחצה על מחצה כרוב ולא עבדי בשני : ורב כהנא · דאמר פלגא עבדי בשני מתרץ הכי כו' : ונשים משלימות לטהורין · שלא היו טהורין מחצה אלא על ידי הנשים ואי אזלינן בתר זכרים הוו טמאין רובא · ועודפות עליהן לא גרסינן : ופלגא בראשון לא עבדי · בטומאה ללישנא קמא דרב כהנא : תנאי היא · האי תנא ותנא דלעיל דקאי כוותיה האי תנא סבר מחצה על מחצה הוי כרוב ותנא דלעיל סבר אינו כרוב : עושין בטומאה · אפילו הטהורין :

א א מיי' פ"ז מהלכות ק"פ הלכה ג :
ב ב מיי' שם פ"ב הלכה ד ופרק ה הלכה ח :
ג ג מיי' פ"ז שם הל' ב:

רבינו חננאל

אין עושין לא [את] הראשון ולא [את] השני ללישנא קמא דרב כהנא אמר לך הוא הדין אפי' פלגא ופלג' טהורין עושין הראשון וטמאין השני איידי דתנא רישא רוב הקהל תנא סיפא מיעוט: תניא כותיה דרב ותניא כותיה דרב כהנא כתרי לישני : לרב וללישנא בתרא דרב כהנא הא דתניא טהורין עושין הראשון וטמאין עושין השני היכי מתרצי לה כגון שהיו ישראל מחצה טהורין ומיעוט טמאין ונשים משלימות לטמאין למחצה ונמצאו מחצה טהורין ומחצה עם הנשים טמאין וקסברי נשים בראשון רשות דל נשים מן הטמאין ונמצאי הטמאין מיעוט ומיעוט נדחין לפסח שני והטהורין עושין הראשון בטהרה כי רוב הקהל טהורין הן לרב וללישנא קמא דרב כהנא הא דתניא טהורין עושין את הראשון וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני היכי מתרצי לה רב מתרץ לטעמיה כגון שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין ונשים עודפות על הטהורין וסבר האי תנא נשים בראשון חובה והאנשים והנשים שוים טהורין עושין את הראשון דהא רובא נינהו טמאין אין עושין הראשון דהא מיעוטא נינהו ומיעוט לא עבדי בראשון בשני נמי אין עושין דלנשים מן הטהורין דנשים בשני רשות והוו להו טמאין פלגא ופלגא לא מדחו לפסח שני הלכך טמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני וללישנא קמא דרב כהנא דאמר פלגא ופלגא נמי עבדי בשני מתרץ לטעמיה כגון שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין ונשים משלימות לטהורין ועודפות עליהן פי' כגון שהיו עשרה טהורין ועשרה טמאין והטהורי' הם ארבעה אנשים ושש נשים הרי עשרה והטמאים הם ששה אנשים וארבע נשים הרי עשרה ומאי עודפות עליהן דקתני דנפישין טהורות מטהורות וקסבר נשים בראשון חובה ובשני רשות טמאים בראשון לא עבדו דהוית להו פלגא ונדחין לפסח שני בשני נמי לא עבדי דנשים בשני רשות ונשים מן הטהורין ומן הטמאין היו בראשון ונמצאו הטמאין ששה והטהורין ארבעה הנה הטמאין רובא ורובא בשני לא עבדי . ורב כהנא הא דתניא כותיה דרב מוקים לית כתנאי דלא מתרץ ליה : גופה היו ישראל מחצה טהורין ומחצת טמאין הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן ואם היו הטמאין עודפין על הטהורין אפילו אחד יעשו בטומאה אלעזר בן מתיא אומר אין היחיד מכריע צבור לטומאה שנאמר לא

[תוספתא פ"ו]

[לקמן צא: סנהדרין יב:]

ס"י ועודפות עליהן היכי דמי כגון דאיכא ד' גברי טהורין ושש נשים טהורו' שיתא גברי טמאין וד' נשים טמאות וקסבר כו' ורש"ל מ"ז:

[מנחות יד: [סו. לעיל ע"ח]

לא תוכל לזבוח את הפסח באחד. בשביל יחיד לא תזבחנו שיהא אותו היחיד גורם ומועיל בשחיטתו שום צד נטיה: איקרי קהל · ומילתא מפ׳ בהוריות (דף ה:) דקאמר ליה רחמנא ליעקב גוי וקהל גוים יהיה ממך וכבר נולדו לו כל השבטים חוץ מבנימין הילכך שבט אחד חשוב כציבור ולא מידחי לשני: תורה אור יעשו בטומאה. אף טהורין אם ירצו: מטמאין אחד מהן. כי היכי דניהוו רוב טמאין וניעבדו כולהו [בטומאה]: שהיו טמאין עודפין על הטהורין אחד. דלא חזו טהורים בראשון: הדר׳ קושיין לדוכתיה · דהוו להו פלגא ופלגא והללו יעשו לעצמן והללו יעשו לעצמן: אלא ה"ק ט׳ ולעולם מחצה על מחצה דווקא קתני וה"ק רב אי מסכתא תנא דאית ליה כת"ק דאמר פלגא ופלגא לא עבדי טהורין בטומאה כדקתני הללו עושין לעצמן וכרבי יהודה דאמר אין קרבן ציבור חלוק מכי עביד קהל בטומאה בראשון לא מפליג למיעבד טהורין בטהרה דאסור ליחלק שגגתי הדבר דמוכחא מילתא בהדיא כשנוהרין אנו מאנו: מטמאין אחד מהן בשרץ. וניעבדיה כולהו בטומאה: שוחטין וזורקין על טמא שרץ. הואיל וחזי לאורתא הילכך אין מכריע את הציבור לטומאה: מחגיגתו. של מהר שאתה מטמאו כל שבעה: אפשר דעביד. חגיגתו בשביעי של פסח שהוא שמיני שלו דהא כל ז׳ תשלומין אית ליה: קסבר כולן. הימים של רגל תשלומין של ראשון הן ואין תשלומין זה לזה ופלוגתא היא בחגיגה (דף ט:) ומאן דאית ליה כולן תשלומין לראשון סבר היכא דלא חזי לראשון תו לא חזי: מאן ציית לך. להשתלח לדרך רחוקה: וכי עקר משכניה וסיכיה. אהלו ויתדותיו ורהיט בתמיה מי ישמע לנו להטריח עצמו הילכך הא עדיפא כרב: רובן זבין. דלא מצו למיעבד בראשון: אין תשלומין לפסח הבא בטומאה. ואין הזבין עושין את השני אפילו טהרו: רב הונא סבר טומאה דחויה היא בציבור · ובקושי הותר להקריבו הלכך לא מכוין להו בטהורים למידחי טמאין לשני: ורב אדא סבר היתר הוא בציבור. ומשוין להו בטהורין ודחו זבין לשני: טהרה

[מנחות פו׳]
[לקמן צ:]
[לעיל עט:]

משלחין אחד מהן לדרך רחוקה. פירוש אחד מן הטהורים מדפריך ויטמאנו בשרץ °וקשה לריב"א אדרבה ישלחו אחד מן הטמאים לדרך רחוקה דהשתא הוו טהורין רובא ועבדי בטהרה דבטלה שמעתין אמרינן דמהדרי׳ אטהרה ותירץ דעולא גופיה אמר לקמן במי שהיה טמא (דף צג:) דרך רחוקה לטהור ואין דרך רחוקה לטמא ולא היה מועיל שילוח טמא דלעולם היה מצטרף לאותם שבירושלים ואין נראה לר"י דטעמא דאין דרך רחוקה לטמא לפי שכשהוא בירושלים נמי אינו יכול לעשות פסחו אלא ע"י שילוח(ב) אבל הכא יש דרך רחוקה לטמא כיון דמתלה טמאין ואם היה בירושלים היה יכול בעצמו לעשותו אלא נראה לר"י דמהדרינן שיעשו כולם בראשון ולא ידחו הטמאין:

אתה מדחהו מחגיגתו. ואם תאמר והא קיימא לן בתמיד נשחט (לעיל סב׳) ערל וטמא משלחים קרבנותיהן ותירץ ריב"א הואיל והיא חובה לבא ברגל יש לה דין עולת ראייה דדרשינן בפרק קמא דחגיגה (דף ד:) דטמא פטור מן הראייה שנאמר ובאת שמה והבאתם שמה כו׳ וכן איתא בירושלמי דאיתקש לעולת ראייה ואם תאמר השתא כשמשלחהו בדרך רחוקה נמי מדחהו מחגיגתו שאינו יכול לבא ביום טוב מחוץ לתחום וכיון דלא חזי בראשון לא חזי בשני ויש לומר דיכול לבא ולעשות ביום ראשון מה"ת דתחומין דרבנן ועוד נהי דכשישלחהו בדרך רחוקה עד שעת שחיטה שלא יכול לחזור לירושלים מבעוד יום מכל מקום יכול לבא תוך התחום ויכנס למחר ועוד טמא וחיגר דלא חזי בגופו בראשון לא חזי בשני אבל הכא מיחזא חזי אלא שאינו יכול לבוא וכי הוי יום ראשון בשבת אף על גב דלא חזי אמרינן באלו דברים (לעיל דף ע:) דעביד באידך יומי:

עקר משכניה וסיכיה ורהיט · הך פירכא ליתא למאן *דחשיב דרך רחוקה מאסקופת העזרה ולחוץ ואם תאמר ומה תקנה רואה רב נחמן שיעשו דהא רב נחמן גופיה קסבר בפרק מי שהיה טמא (לקמן צג׳) שוחטין וזורקין על טמא שרץ ויש לומר דקסבר דלאו תשלומין דראשון ניהו ויטול נטמאותו במת:

[עי׳ תוס׳ לקמן צג׳]

לימא בהא קמיפלגי מר סבר טומאה דחויה. ומר סבר טומאה הותרה. השתא לכולי עלמא טהרה מידחיא ולא טומאה דא"ש כי יהיה טמא משמע דהא"ש לבדו טמא והציבור טהורים ומאן דסבר טומאה הותרה מיקרו שפיר טהורים ומסיק דלכולי עלמא דחויה מר סבר טהרה מידחיא כפרה שית ומר סבר טומאה נמי מידחיא וקרא משמע הכי א"ש נדחה ואין צבור נדחים אלא עבדי בין בטהרה בין בטומאה: בראשון

כא הכל לפי הגד דטמאין אין עושין בראשון ולא בשני ונזה אם נשאר הטמא כא בפסח שני שיצטרפו הטמאים יחד איהו ושאר הטמאים יהיו לצבור דאין עושין פסח שני וצ"ע:

דברים °לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך
טז רבי שמעון אומר אפילו שבט אחד טמא ושאר כל השבטים טהורים הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן מאי טעמא דרבי שמעון קסבר שבט אחד איקרי קהל רבי יהודה אומר *אפילו שבט אחד טמא ושאר כל השבטים טהורין יעשו בטומאה שאין קרבן ציבור חלוק רבי יהודה סבר שבט אחד איקרי קהל והוו להו פלגא ופלגא ואין קרבן ציבור חלוק ועבדי כולהו בטומאה איתמר היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין אמר רב *מטמאין אחד מהן בשרץ ואמאי ניעבדו הני לחודייהו והני לחודייהו דהא אמר רב *הללו עושין לעצמןוהללו עושין לעצמן אמרי הכא במאי עסקינן כגון שהיו טמאין עודפין על הטהורין אחד אי הכי הוו להו רובא טמאים ניעבדו כולהו בטומאה סבר לה כר"א בן מתיא דאמר אין היחיד מכריע את הציבור לטומאה אי הכי הדר קושיין לדוכתיה ניעבדו הני לחודייהו והני לחודייהו אלא ה"ק אי איכא תנא דסבר לה כתנא קמא דאמר פלגא ופלגא לא עבדי כולהו בטומאה וסבר לה כרבי יהודה דאמר אין קרבן ציבור חלוק מטמאין אחד מהן בשרץ ועולא אמר משלחין אחד מהן לדרך רחוקה ויטמאנו בשרץ קסבר שוחטין וזורקין על טמא שרץ ויטמאנו במת מדחהו אתה מהגיגתו השתא נמי מדחהו אתה מפסחו אפשר(א) דעביד בשני במת נמי אפשר דעביד בשביעי דהוה ליה שמיני שלו קסבר עולא אכולהו *תשלומין דראשון ניגהו בדחזי בראשון חזי בכולהו וכל היכא דלא חזי בראשון לא חזי בכולהו אמר להו רב נחמן זילו ואמרו ליה לעולא מאן ציית דעקר סיכיה ומשכניה ורהיט · איתמר גהיו רובן זבין ומיעוטן טמאי מתים אמר רב אותן טמאי מתים אינן עושין לא בראשון ולא בשני ראשון לא עבדי דהוו מיעוטא ומיעוטא לא עבדי בראשון בשני נמי לא עבדי כל היכא דעבדי ציבור בראשון עביד יחיד בשני כל היכא דלא עבדי ציבור בראשון לא עביד יחיד בשני אמר להו שמואל זילו אמרו ליה *לאבא °ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו מאי עבדת ליה אמר להו זילו אמרו ליה כי הוו כולהו זבין מאי עבדת ליה אלא כיון דלא אפשר לא אפשר הכא נמי לא אפשר איתמר היו רובן טמאי מתים ומיעוטן זבין רב הונא אמר דאין תשלומין לפסח הבא בטומאה ורב אדא בר אהבה אמר יש תשלומין לפסח הבא בטומאה נימא בהא קמיפלגי דמאן דאמר אין תשלומין לפסח הבא בטומאה קסבר *טומאה דחויה היא בציבור ומ"ד יש תשלומין לפסח הבא בטומאה קסבר טומאה הותרה בציבור אמרי לא דכולי עלמא טומאה דחויה בציבור ובהא פליגי מר סבר טהרה

[עי׳ פירש"י כנכות מז ד"ה אלו]

במדבר ט
[ע׳ יומא ו: ז: ותו׳ זבחים כג:]

הגהות הב"ח
(א) גמרא אפשר דעביד בשני כ"ב נ"ל דס"ל כמ"ד בסמוך יש תשלומין לפסח הבא בטומאה או דס"ל לחלק בין מי שהיה זב בפסח ראשון לבין מי שהיה בדרך רחוקה בפסח ראשון וק"ל: (ב) תוס׳ ד"ה משלחין וכו׳ על ידי שליח אבל הכא:

[חגיגה ט:]

גליון הש"ס
תוספ׳ ד"ה משלחין וקשה לריב"א · ק"ל

נח א מיי׳ פ"א מהל׳ חגיגה הלכה ד:
נט ב מיי׳ פ"ב מהל׳ חגיגה הלכה ה:
ס ג מיי׳ פ"ז מהל׳ ק"פ הלכה ד:
סא ד שם הלכה ה:

רבינו חננאל

לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך וגו׳: איתמר היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין אמר רב מטמאין אחד מהן בשרץ ואמאי האמר רב הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן אמרי הכא במאי עסקי׳ כגון שהיו הטמאין עודפין על הטהורים אחד ואם תאמר א"כ הנה הרוב טמאין יעשו בטומאה סבר רב אין היחיד מכריע את הציבור לטומאה כלומר אחד כמי שאינו הוא אי הכי מחצה על מחצה הן ושמעינן ליה לרב דאמר מחצה על מחצה כרוב והללו עושין לעצמן [והללו עושין לעצמן] ושנינן הכי אמר רב אי איכא תנא דסבר לה כת"ק דאמר היו הטמאין עודפין על הטהורין אפילו אחד יעשה בטומאה וכרבי יהודה דאמר אין קרבן צבור חלוק מטמאין אחד מן הטהורין בשרץ ונמצאו הטמאין עודפין על הטהורין שנים כיצד כגון שהיו מאה טהורין ומאה טמאים נטמא אחד מן הטהורי׳ נמצאו הטמאין מאה ואחד והטהורין צ"ט ומשכחת לה אפילו לאלעזר בן מתתיה · עולא אמר משלחין אחד מן הטהורין לדרך רחוקה ויטמא בשרץ וכו׳ ואזיקנא קסבר עולא כל מי שהיה טהור וראוי לחגיגה ביום הראשון ונאנס ולא חג כגון מי שהיה בדרך רחוקה ובא במועד וכיוצא בו חוגג והולך כל הרגל אבל אם היה טמא ביום הראשון כבר נדחה ואינו חוגג אותו הרגל מאי טעמא כולהו תשלומין דראשון הוא ותרווייהו רב ועולא סבירא להו שאין מטמאין אחד מהן במת שלא ידחה מחגיגתו · פי׳ סיכי יתדות אהלו עוקר והולך · איתמר היו רובן טמאי מתים ומיעוטן זבים רב הונא אמר אין תשלום לפסח הבא בטומאה כלומר הזבין אינן עושין לא את הראשון ולא את השני ואתיא כר׳ נתן דאמר כל הזקוק לראשון זקוק לשני כי השני תשלומין דראשון הוא הלכך כשם שהראשון לא עבדו דתנן הפסח שבא בטומאה לא יאכלו ממנו זבין וזבות וכו׳ בשני נמי לא עבדו דטהרה מדחה הטומאה לפסח שני כדתניא אלו עושין את השני הזבין והזבות והנדות

היולדות האנסין והשתגין יהמוידין והמצורעים ונועלי נדות ומי שהיה טמא או בדרך רחוקה א"כ למה נאמר טמא דאי בעי למיעבד לא שבקינן ליה א"כ למה נאמר ומי שהיה בדרך רחוקה לפטרן מן ההכרת ומרבינן לזבין ולזבות מאיש איש דתניא יכול לא יהו נדחין מן הא׳ ועושין את השני אלא טמא ומי שהי׳ בדרך רחוקה זבין ומצורעין מנין ת"ל איש איש הלכך כל היכי דעבדי טהורין בראשון עבדו טמאין בשני אבל אי לא עביד הראשון אלא בטומאה לא עבדי השני שאר טמאין כגון זבין וזבות וכיוצא בהן דמהרה מדחיא אפילו שאר טמאין לשני אבל טומאה לא מדחיא שאר טמאין מן הראשון לשני הלכך לא עבדו בשני כלל: ורב אדא בר אהבה אמר יש תשלומין לפסח הבא בטומאה ומי שלא עשה הראשון יעשה השני דטומאה נמי דחיא מאי טעמא טמאי מתים למה עושין השני לפי שלא יכלו לעשות הראשון זבין ומצורעין נמי כיוצא בהן לא יכלו לעשות הראשון ויעשו שני וכולי עלמא טומאה דחויה היא בציבור (ד"א) אפילו טומאה מדחיא דכיון דטמאי מתים עבדו הראשון כטהורין חשיבי דטומאת מת התרה היא בצבור הלכך שאר הטמאין עושין השני: איתמר רובן זבין ומיעוטן טמאי מתים אמר רב טמאי מתים אין עושין הראשון דהא מיעוטא ניגהו ומיעוטא נדחין לפסח שני בשני נמי לא עבדו דקיימא לן כל היכא דלא עבוד צבור בראשון לא עבוד צבור בשני וכי כתיב ויעשו בני ישראל

עין משפט
נר מצוה

סב א שם הלכה ו:
סג ב מיי׳ פ"ד מהל׳ ק"פ הלכה ג ופ"ו הלכה יב ופ"ד מהלכות ביאת מקדש הל׳ ו ז ופ"ו מהל׳ נזירות הלכה יז:
סד ג מיי׳ פ"ד מהל׳ ק"פ הלכה ג:
סה ד מיי׳ פ"ד מהלכות ביאת מקדש הל׳ ו:
סו ה מיי׳ פ"ו מהלכות נזירות הלכה יח:

טהרה מדחיא טומאה לא מדחיא ומר סבר אפילו טומאה נמי מדחיא איתמר *היו שלישיתן זבין ושלישיתן טהורין ושלישיתן טמאי מתים אמר רבי מני בר פטיש אותן טמאי מתים אינן עושין לא את הראשון ולא השני בראשון לא עבדי הגדילו זבין על הטהורים דלא עבדי בטומאה הוה ליה טמאי מתים מיעוטא ומיעוטא לא עבדי בראשון בשני לא עבדי נצרפו זבין עם טמאי מתים דלא עבדי בראשון הוו להו רובא ורובא לא מדחו לפסח שני:

מתני׳ הפסח שנזרק דמו ואח"כ נודע שהוא טמא הציץ מרצה נטמא הגוף אין הציץ מרצה *מפני שאמרו הנזיר ועושה פסח הציץ מרצה על טומאת הדם ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף נטמא טומאת התהום הציץ מרצה:

גמ׳ טעמא דנזרק ואח"כ נודע אבל נודע ואח"כ נזרק לא מרצה ורמינהו *על מה הציץ מרצה על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון בין ביחיד בין בציבור אמר רבינא *טומאתו בין בשוגג בין במזיד הורצה זריקתו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה רבי שילא אמר זריקתו בין בשוגג בין במזיד הורצה טומאתו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה אלא הא דקתני בין בשוגג בין במזיד ה"ק נטמא בשוגג וזרקו בין בשוגג בין במזיד הורצה והא דקתני דם שנזרק ואח"כ נודע טעמא דנזרק ואח"כ נודע אבל נודע ואח"כ נזרק לא הוא הדין דאפילו נודע ואח"כ נזרק והאי דקתני נזרק ואח"כ נודע משום דבעי למתני סיפא נטמא הגוף אין הציץ מרצה דאפילו נזרק ואח"כ נודע לא קתני רישא נמי נזרק ואח"כ נודע: נטמא טומאת התהום וכו׳: *בעי רמי בר חמא כהן המרצה בקרבנותיהן הותרה לו טומאת התהום או לא מי אמרינן כי גמירי טומאת התהום בבעלים בכהן לא גמירי או דילמא [ב]זבחא גמירי לא שנא בכהן ול"ש בבעלים אמר רבא ת"ש דתני *רבי חייא *לא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד מת למעוטי מאי לאו למעוטי טומאת התהום דשרץ ובמאי עסקינן אי נימא בבעלים ובמאן אי בנזיר מי מהני ביה *כי (במדבר ו) ימות מת עליו אמר רחמנא אלא בעושה פסח הניחא למאן דאמר *אין שוחטין וזורקין על טמאי שרץ אלא למאן דאמר שוחטין וזורקין על טמאי שרץ השתא טומאה ידועה הותרה לו טומאת התהום לא כל שכן אלא לאו בכהן ושמע מינה הותרה לו טומאת התהום אמר רב יוסף לא לעולם בבעלים ובפסח ולמעוטי טומאת התהום דזיבה וטומאת תהום דזיבה לא מרצה *והתניא רבי יוסי אומר שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה
בשני

תורה אור

רש"י

טהרה מדחיא. טומאה לשני כי עבדי ליבור בטהרה: בראשון לא עבדי. דהא טמאי מתים מיעוטא ובשני לא עבדי דהואיל וטהרו זבין עכשיו נמלאו רוב ליבור לריכין לו ורובא דליבור בשני לא עבדי: **מתני׳** הפסח שנזרק את דמו ואח"כ נודע שהוא טמא. הפסח או הדם: הציץ מרצה. ופטור מפסח שני: נטמאו. בעליו טומאת הגוף במת: אין הציץ מרצה. וחייב לעשות פסח שני דהא בשעת זריקה לאו בר מיעבד פסח הוא דרחמנא דחייה: הנזיר. דכתיב ביה (במדבר ו) וכי ימות מת וגו׳ והימים הראשונים יפלו אם נטמא במת קודם הבאת קרבנותיו סותר: הציץ מרצה על טומאת הדם. ותגלחתו כשירה ומותר לשתות יין ולטמא למתים: ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף. ואם *נטמא בעת הבאת קרבנותיו סותר את הכל: נטמא גופו. בטומאת התהום בטומאת ספק כדמפרש בגמרא הרי זה מרצה דהלכה למשה מסיני היא דהותרה טומאת התהום להם כדאמר בגמרא ובתוספתא [א] מפרש לה הכי כילד אמרו לו קבר היה עמך בבית שנכנסת בו תחת האבן שישבת עליה ונודע לו עד שלא עשה פסחו[א] לריך לעשות פסח שני משעשה אין לריך לעשות פסח שני. וכן נזיר שהיה הולך להביא קרבנותיו אמרו לו מת היה עמך בבית שנכנסת בו ונודע לו בין עד שלא הביא קרבנותיו בין משהביא קרבנותיו לריך להביא קרבן טומאה אבל אמרו לו קבר התהום עמך בבית שנכנסת בו תחת האבן שישבת עליה ונודע לו עד שלא הביא קרבנותיו לריך להביא קרבן טומאה[ב] ומהו קרבן טומאה אשם ובתי תורים ומתחיל למנות נזירות אחרת. בתוספת׳ דזבחים: **גמ׳** בין בשוגג בין במזיד. קס"ד דהכי קאמר שזרקו בין בשוגג בין במזיד ומשני דהאי שוגג ומזיד אטומאה קאי אבל זריקה בעינן שוגג: בקרבנותיהן. דנזיר ועושה פסח הותרה לו אם נטמא גופו בספק טומאה וקרבן יחיד אינו דוחה שבת וטומאה: כי גמירי. דטומאת התהום מותרת להם בבעלים הוא דגמירי אבל בכהן לא: או דילמא בזיבחא גמירי. בקרבנות הללו בפסח ובקרבנות נזיר גמירי דהותרה להם טומאת התהום של גוף הילכך לא שנא בבעלים ולא שנא בכהן: לא אמרו טומאת התהום. דהותרה בנזיר ועושה פסח: אלא במת בלבד. אבל שאר טומאות ספק לא הותרו: ובמאן. במי תארע טומאת התהום זו דשרץ דקאמר לא הותרה: אי בנזיר מי מהניא ביה. אפילו טומאות דשרץ [ודאי] לסתור מניינו והבאת קרבנותיו: וכי ימות עליו כתיב. פתע זה שוגג פתאום זה מזיד בכריתות (דף ט׳): הניחא למאן דאמר. לקמן בפ׳ האשה (דף צ:) ה"נ אלא לאו בכהן: לעולם בבעלים. ובעושה פסח ודקשיא לך הא לא מהניא ביה טומאה אחריתי איכא טומאת זיבה שהיא שבעת ימים ואין שוחטים וזורקים עליו ואשמעינן רבי חייא דטומאת התהום דזיבה כגון זב בשביעי שלו דספק הוא שמא יראה היום ויסתור כל מה שמנה ספק לא יראה והרי הוא כטמא שרץ דחזי לאורתא והויא לה טומאת התהום ופסלא ביה:
בשני

תוספות

בראשון לא עבדי הגדילו זבין על הטהורין כו׳. נראה לר"י דס"ל כרב ולא כשמואל דאמר ויעשו את הפסח במועדו מאי עבדת ביה דלדידיה כיון שאין רוב טהורין לא מידחו טמאים לפסח שני: **נזרק** דמו ואח"כ נודע שהוא טמא כו׳. פי׳ בקונטרס שהוא טמא הדם או הבשר וקשה לריב"א דבטומאת בשר ע"כ צ"ן לא מרצה לאכילה אלא לפטור מפסח שני וכמ"ד הציץ מרצה על אכילות וכר׳ נתן דלא בעי אלא גברא דחזי וא"כ היכי דייק טעמא דנזרק ואח"כ נודע הא נודע ואח"כ נזרק לא מרצה צ"ן והיינו לפוטרו מפסח שני וע"כ הא דלא מרצי היינו מדרבנן מדמפליג בין שוגג למזיד וכן אמר בהאשה רבה (יבמות דף צ׳ ושם) והיכי מחייבי ליה רבנן בפסח שני כיון דמדאורייתא פטור הוי חולין בעזרה ועוד הא לעיל (דף עח:) תנן נטמא בשר וחלב קיים אינו זורק את הדם והיינו מדרבנן דמוקי לה כרבי נתן וא"כ הא דדייק רב לעיל אם זרק הורצה היינו אפילו מדרבנן ונודע קודם זריקה מיירי מדקאמר לא יזרוק ונראה לריב"א דלא מיירי מתני׳ אלא בטומאת דם והא דדייק בגמ׳ הא נודע ואחר כך נזרק לא היינו להתיר בשר באכילה אבל פטור מלעשות פסח שני מיהו יש ליישב פירוש הקונטרס דהא דקאמר הציץ מרצה היינו להקטיר האימורין הא נודע ואח"כ נזרק לא מרצה להקטיר האימורים ופטור מפסח שני: **הוא** הדין נודע ואחר כך נזרק. וא"ת א"כ מאי דוחקיה דר׳ שילא לחלק בין טומאה לזריקתו כיון דלאו דווקא קתני במתניתין נזרק ואח"כ נודע ואומר ר"י דר׳ שילא לאו אהך קושיא אמרה אלא אמאי דפריך בהקומץ רבה (מנחות דף כה:) אהך ברייתא דעל מה הציץ מרצה מברייתא דקתני דם שנטמא וזרקו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה והכא אסיק ליה אגב פירוקא דרבינא: **לאו** למעוטי טומאת התהום דשרץ. וא"ת היכי שייך טומאת התהום בשרץ והא לא מטמא אלא במגע וטומאת התהום היינו בגלוי אלא מכוסה וטמון בעפר בתבן או בצרור כדתניא לקמן (דף פא:) ויש לומר כגון שהכניס ידו בעפר ונגע: **אי** בנזיר וכי ימות מת עליו אמר רחמנא. תימה לר"י דילמא לעולם בנזיר ונפקא מינה אם שחט קרבנות ונטמא דלא מרצי צ"ן וכן קשה בסמוך דקאמר אלא למ"ד שוחטין וזורקין כו׳ הא מכל מקום נפקא מינה °לאם שחט פסחו כדפי׳ ואומר ר"י דלא בעי למימר הכי דא"כ תיפשוט דבזיבחא גמירי לא שנא בבעלים ול"ש בכהן:
לאו

רבינו חננאל

ישראל היכא דאפשר הכא לא אפשר חשבינן ליה כאלו כולן זבין: שלישיתן טהורין ושלישיתן טמאי מתים ושלישיתן זבין אותן טמאי מתים בראשון לא עבדו הגדילו זבין על הטהורין והוו להו טמאי מתים מיעוטא ומיעוטא נדחין לפסח שני בשני נמי לא עבדי דזבין וטמאי מתים בשני שוין הוו להו בשני רובא ורובא בשני לא עבדי: **מתני׳** הפסח שנזרק דמו ואחר כך (נזרק) [נודע] שהוא טמא הציץ מרצה וכו׳ ופשוטה היא ואסיקנא הוא הדין דאפילו נודע שהוא טמא ואחר כך נזרק הציץ מרצה והאי דקתני נזרק ואחר כך נודע איידי דבעי מתני סיפא נטמא הגוף אין הציץ מרצה דאפילו נזרק ואחר כך נודע לא משום הכי קתני רישא נזרק ואחר כך נודע: **נטמא** טומאת התהום הרי זה מרצה: בעי רמי בר חמא כהן המרצה בקרבנותיהן של ישראל הותרה לו טומאת התהום או לא ופשט רבא מהא דתאני רבי חייא לא אמרו טומאת התהום שהציץ מרצה אלא במת בלבד ודייק מדקתני במת בלבד מכלל דטומאת התהום בשרץ לא הותרה אלא לכהן ודחה רב יוסף ואמר לא לעולם בבעלים דפסח ולמעוטי טומאת התהום בזיבה דלא הותרה להן: ואקשינן וטומאת התהום בזיבה לא (מטמאה והציץ) מרצה והתניא רבי יוסי אומר שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה נטמא כו׳ ובתוספתא כו׳ כילד אמרו לו קבר היה עמך בבית שנכנסת בו או תחת האבן שישבת עליה ונודע לו בין משעשה פסחו בין עד שלא עשה פסחו לריך לעשות פסח שני. אבל אמרו לו קבר התהום היה בבית שנכנסת בו או תחת האבן שישבת עליה ונודע לו עד שלא עשה כו׳ א"ל מת היה בבית שנכנסת בו או תחת האבן שישבת עליה ונודע לו בין כו׳ אבל א"ל קבר כו׳ שנכנסת בו או תחת אבן כו׳ עד שלא הביא קרבנותיו לריך להביא קרבן טומאה משהביא קרבנותיו אין לריך להביא קרבן טומאה ומהו קרבן טומאה כו׳ נזירות אחרות בתוספתא בפסחים כצ"ל [וכן בתוספתא דנזיר פ"ו]:

מסורת הש"ס

[התי"ט כתב דצ"ל נטמא]
זבחים כג׳
לעיל טז: יומא ז׳ יבמות צ׳ מנחות כה:
(זבחים מה׳) [מנחות שם]
זבחים כג.
[לקמן פא: ע"ש זבחי׳ כג. ע"ש נזיר סג:]
[לעיל סד׳ וש"נ]
נזיר טו:

גליון הש"ס

תוספו׳ ד"ה אי בנזיר כו׳ נ"מ לאם שחט פסחו׳ ק"ל הא לשחוט לטמא בשר ולזריקה ובעלים כהן ומדין הזריקה בטומאה הא זהו האיבעיא ורולה באמת לפשוט מזה דלכהן הותרה וכדאמרינן אלא לאו בכהן וטדאי אין חילוק בזה אם הזורק כהן הוא הבעלים או כהן אחר ולע"ג:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה נטמא גופו וכו׳ ונודע לו עד שלא עשה פסחו וכו׳. נ"ב בין משעשה פסחו ובין עד שלא עשה פסחו לריך לעשות פסח שני. אבל אמרו לו קבר התהום היה עמך בבית שנכנסת בו או תחת האבן שישבת עליה ונודע לו כצ"ל וכ"ה בתוספתא פ"ו דמכילתין וגם בתוספתא פ"ו דנזיר: ב] בא"ד אבל אמרו קבר שתהום עמך וכו׳ ונודע לו עד שלא הביא קרבנותיו לריך להביא קרבן טומאה וכו׳. נ"ב משהביא קרבנותיו אין לריך להביא קרבן טומאה כ"ה בתוספתא כצ"ל:

בשני שלה ואחר כך ראתה אינה אוכלת ופטורה מלעשות פסח שני מ"ט לאו משום דמרצה ציץ אמרי לא משום דקסבר ר' יוסי מכאן ולהבא היא מטמאה *והתניא רבי יוסי אומר זב בעל שתי ראיות ששחטו וזרקו עליו בשביעי שלו ואחר כך ראה וכן שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה בשני שלה ואחר כך ראתה *הרי אלו מטמאין משכב ומושב למפרע ופטורים מלעשות פסח שני אמרי מאי למפרע מדרבנן ואף רבי אושעיא סבר מטמא למפרע מדרבנן *דתניא רבי אושעיא אומר אבל זב שראה בשביעי שלו סותר את שלפניו וא"ל רבי יוחנן לא יסתור אלא יומו ממה נפשך אי קסבר למפרע הוא מטמא אפילו כולהו נסתור אי קסבר מכאן ולהבא הוא מטמא יומו נמי לא נסתור אלא אימא לא יסתור ולא יומו וא"ל רבי יוסי קאי כוותך והא רבי יוסי אומר מטמאין משכב ומושב למפרע אלא לאו שמע מינה מטמא למפרע מדרבנן ש"מ ולר' יוסי השתא דאמר מכאן ולהבא הוא מטמא [למת] בלבד למעוטי מאי נפשוט מינה דבכהן והותרה לו טומאת התהום אמרי לעולם בבעלים ובפסח וקסבר *אין שוחטין וזורקין על טמאי שרץ ואיצטריך למעוטי אלא לרבי יוסי זבה גמורה היכי משכחת לה בשופעת אי בעית אימא כגון שראתה כל שני בין השמשות בעי רב יוסף כהן המרצה בתמיד הותרה לו טומאת התהום או לא אם תמצא לומר כהן המרצה בקרבנותיהן (של נזיר ועושה פסח) הותרה לו טומאת התהום כהן המרצה בתמיד מאי מי אמרינן כי גמירי טומאת התהום בפסח בתמיד לא גמירי או דילמא יליף תמיד מפסח אמר רבה ק"ו ומה במקום שלא הותרה לו טומאה ידועה הותרה לו טומאת התהום מקום שהותרה לו טומאה ידועה אינו

רש"י

בשני שלה. פרי"ן ספק הוא שמא הראה יום זה ילטרף עם התמול ותראה גם מחר ויהו להו שלש והויא לה זבה גמורה ואם לא תראה תטהר לערב: אינה אוכלת. שהרי צריכה להיות עוד מחר שומרת יום כנגד יום: ופטורה מלעשות פסח שני. קס"ד כיון דבשעת שחיטה וזריקה ספק הוא מרלה לין מטומאת התהום הויא ולאו דאיגלאי מילתא למפרע בטומאה והוי בטומאה התהום. מכאן ולהבא היא מטמאה. שומרת יום כנגד יום שספרה קודם היום וטבלה טהורה מטומאה של אתמול וכי הדר חזיא בו ביום מטמאה מכאן ולהבא והויא מחר שומרת יום כנגד יום הלכך בזריקה ושחיטה טהורה מעלייתא הואי ורבנן פליגי עליה ואמרי דכי חזיא איגלאי מילתא למפרע דזיבה היא והדא טומאה היא ובשעת שחיטה ספק הואי וחייבת בפסח שני ולקמיה פריך כיון דלרבי יוסי כל חד וחד טומאה באנפי נפשיה הוא היאך מצטרפים לזיבה לעשות זבה גדולה: בעל שתי ראיות. דאילו בעל ג' ראיות לא חזי למיכל מאורייתא עד שיביא קרבנותיו בח' ובשמיני נמי לא מצי למינקט ומיתני ואח"כ ראה מטמא משכב ומושב למפרע דכיון דילא מזיבה ראשונה לשעה שהיא ראויה לקרבן הויא לה הך זיבה אחריתי ומושב ומשכב שמאתמול לאחר טבילה ועד הנה טהורה למפרע אפילו טבלה בז' שחרית: משכבות ומושבות. שלאחר טבילתו טמאין שהרי סתר מניינו והרי הוא כבתחלתו דכתיב (ויקרא טו) וספר לו שבעת ימים והרי אינן ומדקתני נמי בשומרת יום למפרע אלמא נמי למפרע מטמאה ואפ"ה פטר לה מפסח שני ש"מ טעמא משום דטומאת התהום הוי ומשכבות ומושבות רבותא נקט להו מפני שהן אב הטומאה לטמא אדם ובדבר זה זב חלוק מטמאין: מדרבנן. אבל מדאורייתא לא מטמאו אלא מכאן ולהבא לא הזב בז' ולא שומרת יום בשני דמקלת יום עולה להן לספירתן הילכך לגבי פסח טהורין מעליא הוו: אבל הרואה זוב כו'. לא ידענו היכא קאי אבל: סותר את שלפניו. כל ספורין שספר וצריך לספור ז' אחרים: וא"ל רבי יוחנן לא יסתור אלא יומו. ויחזור ויספור יום א' והוינן אמילתיה דר' יוחנן מה נפשך אי למפרע מטמא דאין מקלת היום עולה לו ולא נגמרה ספירתו: כולהו נמי נסתור. דכתיב וספר לו ז' ימים לטהרתו טהרה אחת לכולן שלא תהיה טומאה מפסקת ביניהן במס' נדה (דף לג:) ואם מנה לסירוגין כי הכא שיסתור יומו וישלימנו לאחר נמצאת הפסקה ביניהם: ואם מכאן ולהבא מטמא. שעלתה לו מקלת היום וגמרו ספורין שלו: יומו נמי לא לסתור. אלא הרי הוא כראיה ראשונה של זיבה אחרת ואין בה אלא טומאת ערב ויטבול לערב ויטהר דקי"ל ראיה ראשונה של זב קרי בעלמא הוא במס' נדה (דף עב:): אלא. ה"ק ר' יוחנן לא יסתור ולא יומו כלומר אפילו יומו לפי שכבר עלתה לו מקלת היום ככולו ושלמו ספורין שלו וילא מכלל זיבה: וא"ל ר' אושעיא לרבי יוחנן: ר' יוסי קאי כוותך. דס"ל נמי מכאן ולהבא הוא מטמא מדפטר ליה לעיל מפסח שני אלמא קסבר ר' אושעיא למפרע דר' יוסי מדרבנן קאמר:

והא ר' יוסי כו'. מסקנא דמילתיה הוא ולא משום קושיא מייתי לה: השתא דאמר מכאן ולהבא מטמא. ולא משכחת טומא' התהום בזיבה: בלבד. דקתני לעיל למעוטי מאי ע"כ למעוטי שרץ תוקמא ובכהן כדאמר לעיל דאילו בבעלים לא מהני שרץ וקאמר דבטומאת התהום דמת מיהא הותרה לו: אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. ואשמעינן דטומא' התהום נמי דחיא ליה: היכי משכחת לה. כיון דאית ליה מקלת היום עולה לה לספירתה ומכאן ולהבא מטמאה הו"ל כל יומא טומאה באנפי נפשה: בשופעת. כל שלשה רצופין דלא הוה לה מניינא כלל: אי נמי ברואה שני בה"ש. דכל תחלות הימים היו בטומאה דאין כאן ספירה כלל ובשני בין השמשות סגי דאיכא טומאת ג' ימים רצופין כגון בה"ש של ע"ש יש כאן סוף ערב שבת ותחלת שבת ובין השמשות של מחר שהוא סוף השבת ותחלת א' בשבת הרי ג' ימים רצופין ואין כאן תחלת יום טהור שיעלה לספירה ולפי הדברים למ"ד מקלת היום ככולו תחלת הלילה עולה לספירתה וא"ל עלות השחר מדאילטריך למנקט בין השמשות ולא נקט נמשכחת לה ברואה בלילות: בתמיד. כל השנה ואליבא דמאן דאמר טומאה דחויה היא בליבור קבעי רב יוסף הכי אי אילטריך להדר אכהן טהור משום טומא' התהום אי לא ואליבא דמ"ד לקמן דטומאת התהום מרלי לין גבי נזיר ועושה פסח אפי' לכתחלה כגון שנודע לו לפני זריקה: בקרבנותיהן. דנזיר ועושה פסח: במקום שלא הותרה לו טומאה ידועה. היכא דליכא טהורין: כלל כגון נזיר ועושה פסח שהן קרבנות יחיד: מקום שהותרה לו טומאה ידועה. היכא דליכא טהורין: אינו

תוספות

לאו משום דסבר דאין מרלה. תימה לרשב"א מנ"ל דילמא הא דפטורין היינו משום דסבר דנשים בשני רשות ואור"י דבהדיא מוכח לקמן סוף פרק האשה (דף נח:) דרבי יוסי סבר נשים בשני חובה: קסבר רבי יוסי מכאן ולהבא היא מטמאה. פי' והכן סבירא לן כרבנן דלמפרע מטמאה וא"ת כי ס"ד נמי דטעמא דרבי יוסי משום דסבר אין מרלה מאי פריך נימא דס"ל כרבנן וי"ל שלא רלה לעשות מחלוקת חדשה שלא מלינו תנאים חלוקים בכך אבל בלמפרע הוא מטמא מלינו תנאים בשילהי נדה (דף עב:) אמתני' דטבלה יום שלאחריו ושימשה: אי נמי כגון ראתה שני ימים בין השמשות. מדלא משני ברואה בלילות משמע דספירת לילה הויא ספירה וכן פי' בקונטרס וקשה לריב"א דתנן פ' שני דמגילה (דף כ.) וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד הנץ החמה ומסיק בגמ' קמ"ל כיון דבעי שימור שימור ביממא הוא וכן בשילהי נדה (דף עב:) אמר ושוין ברואה תוך י"א יום וטבלה לערב ושמשה שמטמאים משכב ומושב וחייבין בקרבן משמע אפילו לא ראתה אח"כ ומשום דבלילה לא חשיב שימור וי"ל דודאי ספירת לילה לא הויא ספירה ומ"מ לא מצי לאוקמא ברואה בלילות משום דכיון דסבר רבי יוסי מקלת היום שספרה בשביעי הוי ככולו ה"ה אם פסקה בחצי היום שיעלה לה שימור סוף הנאתר לכך מוקי בשופעת שלא היה סוף היום בטהרה א"כ ברואה שני בין השמשות וליכא למימר שיעלה לה אמלע היום שימור דלא אמר מקלת היום ככולו אלא או תחלתו או סופו אבל אמלע לא וכן איתא בהדיא בנזיר בפ"ב (דף טו:) דקאמר ורבי יוסי זבה גמורה היכי משכחת לה כיון דחזאי פלגא דיומא אידך פלגא סליק לה שימור ומשני כגון דחזאי תלתא יומי סמוך לשקיעת החמה דלא הוה שהות ביום דסליק לה ממניינא ותלתא יומי לאו דווקא דראיה שלישית לא חיישינן שתהא סמוך לשקיעת החמה מאחר שכבר ראתה שני ימים סמוך לשקיעת החמה ובשלישי תראה באיזו שעה שתהיה בלילה ובלבד שתראה קודם היום שלא יעלה לה שימור תחלת יום ג' וא"ת והא אמרינן בפרק בנות כותים (נדה דף לג:) דכותית יום שפוסקת סופרתו למנין שבעה הא רבי יוסי נמי סבר הכא סוף היום ככולו וי"ל דלא אמר סוף היום ככולו בתחלת חשבון אלא דוקא בסוף חשבונו כי הכא כגון זב בשביעי או שומרת יום כנגד יום שאין לה למנות יותר וסוף חשבון מסוף חשבון אית לן למילף ולא מתחלת חשבון ואשכחן חילוק בין תחלת חשבון לסוף חשבון בפ"ק דר"ה (דף י:) דנדה עולה לה סוף היום בתחלתה ואין תחלת היום עולה לה בסופה אע"ג דהתם הוי איפכא מסברתו* :

אמר רבא ק"ו כו' מקום שהותרה לו טומאה ידועה אינו דין שהותרה לו טומאת התהום. וא"ת ונימא דיו מה טומאה ידועה לא הותרה אלא היכא דלא אפשר ה"נ טומאת התהום וי"ל דעדיפא פריך אפילו לר' טרפון דלית ליה דיו היכא דמיפרך ק"ו (ב"ק ד' כה.):

רבינו חננאל

בשני שלה ואחר כך ראתה הרי זו אינה אוכלת ופטורה מלעשות פסח שני ושני' קסבר רבי יוסי טהורה היתה בשעת זריקה ונטהרה ומכאן ולהבא מטמא כלומר משעה שראת היא מטמאה אינו דר' יוסי סבר מכאן ולהבא מטמאה והתניא רבי יוסי אומר זב בעל שתי ראיות ששחטו וזרקו עליו בשביעי שלו וכן שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה בשני שלה ואחר כך ראתה מטמאין משכב ומושב למפרע ושנינן מאי מטמאין דקתני מדרבנן ודייקי' מדתני ר' אושעיא זב שראה בשביעי שלו סותר את שלפניו דכל מה שנגעו באותן ששה ימים כולן טמאין ורבי יוחנן אמר לא יסתור אלא יומו אע"פ שלא ראה היום כולו [מ"מ בחזקת טומאה] היא מן הבוקר כלו' כל מה שנגע היום כלו נטמאו ואקשי' לר' יוחנן מאי דעתיך אי למפרע הוא מטמא יסתור הימים כולן אי מכאן ולהבא אפילו יומו לא יסתור ושני' כך אמר רבי יוחנן לא יסתור ולא יומו אלא משעה שראה ואמר לו רבי אושעיא רבי יוסי קאי כוותך ש"מ דרבי אושעיא סבר דהאי דמטמא בזב בעל שתי ראיות ובשומרת יום כנגד יום למפרע מדרבנן דאי מדאורייתא טהור מעליא הוא מדאמרינן ליה לרבי יוחנן דאמר אינו סותר ולא יומו רבי יוסי קאי כוותך וחשתא דאוקימנא דר"י מכאן ולהבא היא מטמאה [למת בלבד] למעוטי מאי ופשוט מינה דבכהן הותרה לו טומאת התהום ודחי' לא לעולם בבעלים דפסח וקסבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ואיצטריך או בדרך רחוקה דשמעי' מיניה או בדרך רחוקה למעוטי מטומאת התהום ולר' יוסי לא משכחת לה זבה גמורה אלא בשופעת דם בלא הפסקה בין יום ליום אי נמי ברואה שני בין השמשות כיצד כגון שראתה ערב שבת בין השמשות מחזיקין ראייתה לשני ימים בערב שבת ובשבת ויוד ראתה בשבת בין השמשות מחזיקין ראייתה בין השמשות לשבת וליום ראשון הנה ראתה שלשה ימים זה אחר זה והרי זבה גמורה: בעי רב יוסף כהן המרצה בתמיד הותרה לו טומאת התהום או לא אמר רבה קל וחומר ומה יחיד שלא הותרה לו טומאה ידועה שהיחיד אם נתבררה טומאת צבור נדחה לפסח שני אלא עושין

גליון הש"ס

גמ' וקסבר אין שוחטין וזורקין. עיין לקמן לג ע"א תוס' ד"ה לא קשיא:

עין משפט נר מצוה

סז א מיי' פ"ה מהל' משכב ומושב הלכה ט:
סח ב מיי' פ"ו מהל' ק"פ הלכה ג:
סט ג מיי' פ"ג מהל' מחוסרי כפרה הלכה ו:

עין משפט נר מצוה

עו א מיי' פ"ג מהל' נזירות הלכה יח :

עא ב מיי' פ"ד מהל' ביאת מקדש הל' י :

עב ג מיי' פ"ז מהל' קרבן פסח הלכה יא ופי"ח מהל' אבות הטומאה הלכה ג .

עג ד מיי' פ"ו מהלכות נזירות הלכה יט :

עד ה מיי' פ"ד מהל' קרבן פסח הלכה ג ופי"ט מהל' פסולי מוקדשין הלכה ג ד :

רבינו חננאל

עושין אותן בטומאה אינו דין שהותרה לצבור טומאת התהום וכהן המרצה בתמיד קרבן ציבור הוא וכן הוא מפורש בתלמוד ארץ ישראל ואקשי' ומי דיינינן ק"ו וחומר מהלכה טומאת התהום ליחיד הלכה היא וקרבן ציבור ק"ו והתניא אמר לו רבי עקיבא עצם כשעורה הלכה ורביעית דם ק"ו וחומר ואין דנין ק"ו וחומר מהלכה וזו דר' עקיבא עיקרה בנזיר פ' כהן גדול ונזיר וק"ו והומר דרבא מפורש בירושלמי אלא אמר רבא גמר במועדו בגזירה שוה מפסח : היכא כתיבא טומאת התהום בנזיר אמר רבי אליעזר שנאמר וכי ימות מת עליו וגו' במחוורת עליו כלומר ידיעה ברורה · בפסח ר' יוחנן אמר שנאמר טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם לכם במחוורת לכם ריש לקיש אומר או בדרך רחוקה מה דרך בגלוי אף כל טומאת גלויה ואותבינן עלייהו איזו היא טומאת התהום כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם הכיר בה אחד בסוף העולם אין זו טומאת התהום קשיא לר' אלעזר דאמר וכי ימות מת עליו במחוורת עליו הוא שחייב עליה וכל מה שאינה מחוורת עליו אע"פ שאחרים יודעין אותו הרי היא טומאת התהום ולרבי יוחנן דמפיק לה מלכם תרי' דהא ידע בה אחד טומאת התהום קרינא ביה ולריש לקיש דמפיק לה מדרך כל שאינו גלוי לכל אדם כדרך הרי היא טומאת התהום האי מתני' דקתני אפילו ידע בה אחד בסוף העולם אין זו טומאת התהום קשיא לכלן תדחו כלם ואוקים' אלא בטומאת התהום הלכתא גמירא לה וקרא אסמכתא בעלמא: אמר מר בר רב אשי אפילו אם נודע לו שנטמא לפני זריקה הציץ מרצה המוצא מת מושכב לרחבו של דרך לתרומה טמא לנזיר ועושה פסח טהור בד"א בשאין לו מקום לעבור אבל יש לו מקום לעבור אף לתרומה טהור שאני אומר ממקום טהור עובר בד"א שנמצא שלם אבל משובר ומפורק טהור איסור ביני שוקיו עבר ובקבר אפילו משובר ומפורק טמא שהקבר מצרפו בד"א במהלך ברגליו כו' מצאו טמון בתבן בעפר ובצרורות הרי ע טומאת התהום במים ובאפלה ובנקיקי הסלעים אין זו טומאת התהום ולא אמרו טומאת התהום אלא במת בלבד לאפוקי התנ

לריש לקיש דאמר כדרך עד דידעי בה כ"ע. קשה לריב"א דבנזיר נשנו (דף סג.) איתא הך מסקנא ולא מייתי התם מילתיה דר' יוחנן ולא פריך נמי הלא לר"א וקאמר בשלמא למ"ד כדרך שפיר והיא מסוגיות החלוקות: ונטמא וטהור לכתחלה הוא . ודוקא לפני זריקה אבל לפני שחיטה לא כמו שהבי"ל בקונטרס במתני' מתוספתא : אלא לפני זריקה נמי מרצה . ע"כ לפני זריקה שום דם דאם נזרק אפילו אחד מן הדמים וגטמא תנן בפרק ג' מינים (נזיר דף מז.) יביא שאר קרבנות ויטהר אפילו בטומאה ידועה אינו סותר נזירותו ורילוי דטומאת התהום דכולה שמעתין הייט שאינו סותר נזירותו כדפי' לעיל אי בנזיר כי ימות מת עליו כו' וקשה לר"י דבפר' בתרא דנזיר (דף סג.) תנן אם עד שלא גילח נודע לו אפילו טומאת התהום סותר ומוקי ליה ר' יוחנן בגמ' כר"א דאמר תגלחת מעכבת וא"כ נודע לו לפני זריקה נמי כיון דמעכבת אמאי אינו סותר ותירץ ר"י דהכא כיון שנשחט יש לו להשלים ומרצה לין על טומאת התהום ואינו סותר כאילו לאחר זריקה נטמא ולא דמי לקודם גילוח ואע"ג דגילוח הוה אחר זריקה כדתנן בג' מינים (שם דף מו.) גילח על זבח ונמצא פסול תגלחתו פסולה ואי גילוח הוא לפני זריקה יביא זבח אחר לרבנן אית להו דתגלחת לא מעכבא ולכך מרצה הכא לפני זריקה :
המוצא מת מושכב כו' . בפ' בתרא דנזיר (דף סה.) דייק על ההיא משנה דהתם המולא פרט למלוי מת פרט להרוג מושכב פרט ליושב וקשה לריב"א דהכא ביושב אתי שפיר טפי מבמושכב דבמושכב לא הוי כולי האי טומאת התהום אם קברוהו שם וי"ל דמושכב נקט בשביל תרומה שהוא תופס כל רוחב הדרך ואי אפשר שלא יאהיל או יסיט אבל יושב לא דאיכא למימר שמא לא האהיל כנגדו : ובקבר אפי' כו'. וא"ת היכי שייכא טומאת התהום בקבר והלא נודע כשקברוהו שם ואיכא למימר כגון שנפל בקבר ומת והא דפי' בקונטרס שהקבר מצרפו משום דכתיב או בקבר אין נראה לר"י דשמא קרא מיירי בקבר מכוסה ומשום הכי נמי הקבר מצרפו משום אהל שהכיסוי מביא את הטומאה עליו : מצאו טמון בתבן כו' . משום דלפי מה שמצאוהו עכשיו לא היה ראוי להכיר לאחד בסוף העולם אבל במים ראוי להכיר :
נטמא רובו שורפין אותו לפני הבירה מעצי כו' . נראה הטעם משום דלב בית דין מתנה עליהם לפי שהזקיקוהו לשורפו לפני הבירה כדי לביישו לא הטריחוהו להביא עצים משלו ויכול להנות משל הקדש וכן בליקנין התנו (א)כמו כן ולא לכל דמתוך ליקנותן היו נמנעין מלשורפו ואתי לידי עבירה ודוקא בליקנין או באכסנאי כדאמרי' בגמרא דעשאוהו כליקנין אבל אדם אחר לא ואפילו למאן דלית ליה בפ"ק דשבועות (יא.)לב ב"ד מתנה עליהן ה"מ בקרבנות דקדישי קדושת הגוף אבל בקדושת דמים כולי עלמא מודו :
רב

אינו דין שהותרה לו טומאת התהום . היתר גמור ואפילו איכא טהורין : מהלכה . כגון קבר טומאת התהום הלכה למשה מסיני בנזיר ועושה פסח : ומי דיינינן קל וחומר מהלכה . והא טומאת התהום לא משום ספיקא מטמאין לה דנימא גלוי גלויא למפרע בעלמא? ...
הטמא אפ' לו בודאי נטמא נמי לגמ' בשעה שנטמא היתה טומאת התהום שלא הכיר בה אדם מעולם מסיקנן ליה כדלקמן : דר"א ור"ע במסכת נזיר דאמרינן התם רביעית דם אין הנזיר מגלח על מגעה ועל משאה וקאמר רבי עקיבא ק"ו ומה עצם כשעורה שאין מטמא (את כל) אדם באהל הנזיר מגלח על מגעה ועל משאה רביעית דם שמטמאה (את כל) אדם באהל אינו דין שהנזיר מגלח על מגעה ועל משאה אמר לו ר"א לר"ע עצם כשעורה שהנזיר מגלח על מגעה ומשאה הלכה למשה מסיני ואין כתוב בתורה ורביעית דם אתה בא ללמוד ממנה בק"ו ואין דנין ק"ו מהלכה אלא מדבר הכתוב בתורה : וטומאת התהום . שהותרה בנזיר ועושה פסח היכא כתיבא והך בעיא איבעיא בי מדרשא מקמי הא בעיא דרב יוסף ובשני דרב יוסף כבר איפשיטא הך מסקנא דלקמן דטומאת התהום גמרא גמירי לה משום הכי פרכינן לעיל ומי דיינינן ק"ו מהלכה : במחוורת עליו . שתהא ברורה לו : לכם . טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם והאי לכם קאי נמי אטמא : כי דרך . טמא לנפש דומיא דדרך רחוקה הוא : אי זהו טומאת התהום . שהותרה לנזיר ועושה פסח : לא שנו . דלין מרצה על טומאת התהום בנזיר ועושה פסח : מושכב לרחבו של דרך . והוא עבר שם וא"א שלא נגע שם או הסיט או האהיל : לתרומה . לאכול בתרומה : טמא . דלא הותרה בו טומאת התהום והילכו לאורכו של דרך אפי' טומאת התהום אין כאן : שאין לו מקום לעבור . שמחזיק וממלא את כל רוחב הדרך אף על גב דטומאת ודאי היא כיון דההיא שעתא דעבר עליה טומאת התהום הואי שלא היה שום אדם יודעו שכ ואף לזה לא נודע עד שנשחטו קרבנותיו הלכה למשה מסיני היא שזורקין עליו את הדמים : אבל יש לו מקום לעבור אף לתרומה טהור דהוי ליה ספק טומאה ברשות הרבים וספיקו טהור : בד"א . דכי ממלא את כל הדרך טמא : שהקבר מצרפו . שכל הקבר מטמא באהל ואפילו ריקן שבו דכתיב (במדבר יט) או בקבר : בד"א . [א] דמשובר ומפורק טהור : טעון . משוי על כתפו הולך נע ונד לכאן ולכאן ומאהיל על צדדיו : בד"א . דנזיר ועושה פסח טהור: אבל בטומאה הידועה . שידעו שאדם נקבר שם : טמון בעפר בתבן ובצרורות . טומאה מכוסה מכל אדם היא זו שמא גל אבנים או עפר או תבן נפל עליו ולא הכירו בו בני אדם מעולם אבל מים ואפילה ונקיקי הסלעים אין זו הטומאה מכוסה ונעלמה שהמעין יכול לראות ולא גמירי הלכתא אלא בטומאה שהיא בתהום המכוסה מן הכל : ולא אמרו . דהותרה טומאת התהום אלא במת בלבד : מתני' נטמא שלם או רובו שורפין אותו לפני הבירה . כל המקדש כולו קרי בירה ובגמרא מפרש טעמא : נטמא מיעוטו . וכן טתר של פסח טהור : הליקנין . עצרנין כלומר שהן צרי עין : שורפין אותו . את מעט שנטמא ואת הנותר : גמ' וכן מי שילא . בפרק אלו עוברין : שיש בידו בשר קדש . והרי הוא פסול ביולא : צופים . מקום שיכול לראות משם הבירה ומשם והלאה אין יכול לראותו : שורפו במקומו . לא הטריחוהו לחזור ולשורפו בירושלים הואיל וכבר נתרחק הרבה ואף על גב דקיימא לן בפרה כל שעה (דף כד:) דבמקום אכילת קדשים שם שריפתן מבקדש בלאם תשרף :
חוזר

תורה אור

אינו דין שהותרה לו טומאת התהום אמרי ומי דיינינן ק"ו מהלכה והתניא *אמר לו רבי אליעזר עקיבא עצם כשעורה הלכה רביעית דם ק"ו ואין דנין ק"ו מהלכה אלא אמר רבא יליף מועדו מועדו מפסח וטומאת התהום גופא היכא כתיבא *אמר ר"א אמר קרא °וכי ימות מת עליו במחוורת עליו אשכחן נזיר עושה פסח מנלן א"ר יוחנן אמר קרא °בדרך רחוקה לכם במחוורת לכם רשב"ל אמר כדרך מה דרך בגלוי אף טומאה נמי בגלוי מיתיבי* [א]אי זהו טומאת התהום כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם הכיר בה אחד בסוף העולם אין זה טומאת התהום לר"א דאמר במחוורת עליו עד דידע הוא לר' יוחנן דאמר לכם במחוורת לכם עד דידעי בה תרין לרשב"ל דאמר כדרך עד דידעי כולי עלמא אלא טומאת התהום הלכתא גמירי לה וקרא אסמכתא בעלמא אמר מר בר רב אשי לא שנו אלא שנודע לו לאחר זריקה דכי אזדריק דם שפיר איזדריק אבל נודע לו לפני זריקה לא מרצה מיתיבי *המוצא מת מושכב לרחבו של דרך לתרומה טמא לנזיר ועושה פסח טהור וכל טמא וטהור להבא הוא אלא אי איתמר הכי איתמר אמר מר בר רב אשי לא תימא נודע לו לאחר זריקה הוא דמרצה אבל נודע לו לפני זריקה לא מרצה אלא [ב]אפילו נודע לו לפני זריקה מרצה : גופא *[ג]המוצא מת מושכב לרחבו של דרך לתרומה טמא לנזיר ועושה פסח טהור בד"א שאין לו מקום לעבור אבל יש מקום לעבור אף לתרומה טהור בד"א שמצאו שלם אבל משובר ומפורק טהור שמא בין הפרקים עבר ובקבר אפילו משובר ומפורק טמא מפני שהקבר מצרפו בד"א במהלך ברגליו אבל טעון או רכוב טמא לפי שמהלך ברגליו אפשר שלא יגע ולא יאהל אבל טעון או רכוב אי אפשר שלא יגע [ד]ולא יאהל בד"א בטומאת התהום אבל בטומאה ידועה טמא ואי זה היא טומאת התהום כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם אבל הכיר בה אחד בסוף העולם אין זה טומאת התהום [ה]מצאו טמון בתבן בעפר ובצרורות הרי זה טומאת התהום במים באפילה בנקיקי הסלעים אין זה טומאת התהום ולא אמרו *טומאת התהום אלא למת בלבד : **מתני'** [ו]נטמא שלם או רובו שורפין אותו לפני הבירה מעצי המערכה נטמא מיעוטו והנותר שורפין אותו בחצרותיהן או על גגותיהן מעצי עצמן הציקנין שורפין אותו לפני הבירה בשביל ליהנות מעצי המערכה : **גמ'** מ"ט א"ר יוסי בר חנינא כדי לביישן : נטמא מיעוטו וכו' · ורמינהו *וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש אם עבר צופים שורפו במקומו ואם לאו
חוזר

מסורת הש"ס

[נזיר סג.]

נזיר סג: ע"ש

נזיר סג.

[כס' תוספתא זבים פ"ר]

[נזיר סה: ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה נטמא וכו' כמו כן ולא מתוך ליקנותן כצ"ל

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה בד"א דמשובר ומפורק טהור

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אלא לפני זריקה

עין משפט נר מצוה

עה א מיי' פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הלכה יח:
עו ב ג ד מיי' פ"ד מהל' ק"פ הלכ' ג:
עז ה ו מיי' פ"ז מהל' תמידין הלכה ס:
עח ז מיי' פ"ד מהלכות קרבן פסח הלכה ג ופי"ט מהלכות פסולי מוקדשין הלכה ג:

חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה אמר רב חמא בר עוקבא לא קשיא כאן *באכסנאי כאן בבעל הבית רב פפא אמר הא והא באכסנאי כאן שהחזיק בדרך כאן שלא החזיק בדרך רב זביד אמר לעולם כדאמר מעיקרא כאן באכסנאי כאן בבעל הבית ואף ע"ג דלא החזיק בדרך אכסנאי כיון דלית ליה עשאוהו כציקנין דתנן הציקנין שורפין אותו לפני הבירה בשביל ליהנות מעצי המערכה ת"ר *באו לשורפו בחצרותיהן ומעצי המערכה אין שומעין להן לפני הבירה ומעצי עצמן אין שומעין להן בשלמא מעצי המערכה בחצרותיהן אין שומעין להן דילמא פיישן מינייהו ואתו בהו לידי תקלה אלא לפני הבירה מעצי עצמן מ"ט לא רב יוסף אמר *שלא לבייש את מי שאין לו רבא אמר מפני החשד מאי בינייהו איכא בינייהו דאייתי קני וחריותא דלא חזי למערכה *תנן התם ראש המעמד היה מעמיד את הטמאין על שער המזרח מ"ט אמר רב יוסף כדי לביישן רבא אמר מפני החשד מאי בינייהו איכא בינייהו מפנקי אי נמי דקא גדיל שישורא: **מתני'** הפסח שיצא או שנטמא ישרף מיד נטמאו הבעלים או שמתו תעובר צורתו וישרף בששה עשר ר' יוחנן בן ברוקה אומר אף זה ישרף מיד לפי שאין לו אוכלין: **גמ'** בשלמא טמא כתיב °והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף אלא יוצא מנלן דכתיב °הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה *אמר לו משה לאהרן מדוע לא אכלתם את החטאת שמא נכנס דמה לפני ולפנים אמר לו לאו אמר לו שמא חוץ למחיצתה יצתה אמר לו לאו בקודש היתה אמר לו אי בקודש היתה והלא הובא את דמה אל הקדש פנימה מדוע לא אכלתם אותה מכלל דאי נפקא אי נמי עייל דמה לפנים בת שריפה היא בשלמא נטמא גלי רחמנא בקדשים קלים *כ"ש בקדשי קדשים אלא יוצא אשכחן קדשי הקדשים קדשים קלים מנלן ותו הא דתניא לן דמה נשפך

רש"י

חוזר ושורפו כו'. אלמא מיעוטו שנפסל מעצי המערכה נמי שרפינן: כאן באכסנאי. שאין לו עצים שורפו מעצי המערכה ומתני' בבעל הבית: שהחזיק בדרך. לא הטריחוהו לחזור על עצים כדקתני וכן מי שיצא אלמא בהחזיק בדרך עסקינן: רב זביד. כרב חמא מוקים לה ואדרב פפא פליג ויהיב טעמא למילתיה דרב חמא דכיון דלית ליה עצים הם עשאוהו כציקנין והחזיק בדרך דקתני מתני' לאשמועינן חזרה נקט לה ולא משום עצים דהוא הדין נמי לא החזיק: באו לשורפו כו'. כדמפרש טעמא: לידי תקלה. ליהנות מהן הנאה אחרת והנאה זו אין בו מעילה דתנאי ב"ד הוא ועל מנת כן מקדישין אותו: משום חשד. שלאחר שריפתן מחזירין מותר העצים לתוך ביתן והרואה חושדן בגונבי עצי המערכה ונהנין מהן: קני וחריות'. קנים וחריות של דקל הכל יודעים שאינם מעצי המערכה לפי שקלים הם ונשרפין מהר ואין אש המערכה מתקיימ' בהן ומשום חשד ליכא אבל משום בושת איכא: תנן התם. במסכת תמיד: ראש המעמד. הממונה על כך מעמיד את הטמאים של בית אב בכל בקר בשער המזרחי כניסת כל אדם להר הבית: כדי לביישן. שלא נזהרו מלטמא והרי העבודה של מחר היתה מוטלת עליהן והיה להן ליזהר: משום חשד. שלא יחשדום שמפני מלאכתן הן נחדלין מלבוא לעבוד עבודה (א) ומעמידן שם כדי שיראו אותם בני אדם ויודעין שמחמת טומאה הם חדלין ואיידי דאיירי לעיל בהך פלוגתא דמפני החשד נקט לה להא: מפנקי. הכל יודעין שבטילים הן מן המלאכה ואין מניחין עבודה מפני מלאכתן דהני משום חשד ליכא ואין צריך להעמידם שם ולמאן דאמר כדי לביישן צריך: אי נמי דקגדיל שישורא. מגדילי חבלים שהיא אומנות קלה ושכרה מעט ואין בני אדם חשודין שיחדלו מלבוא לעבודה מפני ביטול מלאכה זו: **מתני'** הפסח שנטמא או שיצא ישרף מיד. בארבעה עשר ואין צריך להשהותו עד הבוקר של ששה עשר שתעובר צורתו דהיינו לינה אחד ומיהו בי"ט לא מצי שריף ליה כדיליף לקמן (דף פג:) דאין שורפין קדשים בי"ט: נטמאו הבעלים או שמתו. דאין פסולו בגופו אלא מחמת דבר אחר שאין לו אוכלין: **גמ'** בשלמא נטמא. טעון שריפה: דכתיב והבשר וגו'. וגבי קדשים קלים כתיב: שמא נכנס דמה. אל הקודש לכפר בהיכל ונפסלה כדכתיב (ויקרא ו) וכל חטאת אשר יובא מדמה וגו' א"כ הוא יפה עשיתם ששרפתם: שמא חוץ למחיצתה. חוץ לעזרה יצאת ומקרא יתירא דרשי לה דלא איצטריך פנימה אלא הכי בעא מינייהו ברישא שמא יצאתה ולא היתה פנימה ואם כן הוא יפה עשיתם ששרפתם (ב) פנימה היתה ולא יצאת הא למדת שאם יצאת היה לו לשורפה: נטמא. והבשר אשר יגע וגו' גבי שלמים כתיב וכ"ש קדשי קדשים דחמירי: אלא יוצא. בחטאת אשכחן וקדשים קלים מנלן דמצריך ליה תנא דמתניתין שריפה ליוצא דפסח: לן דמה. של בהמת קרבן דאמרינן בזבחים (דף נו:) מנין לדם שנפסל בשקיעת החמה שנא' ביום הקריבו את זבחו ביום שאתה זובח אתה מקריב כו':
נשפך

תוספות

רב זביד אמר לעולם כדאמר מעיקרא. פי' בקונטרס דרב זביד לא פליג אדרב חמא בר עוקבא ולא בא אלא לפרש טעמו וקשה לריב"א דלא מצינו בשום מקום שיאמר לעולם כו' כדי לפרש ונראה לו דרב חמא בר עוקבא ורב פפא לא פליגי דרב חמא בר עוקבא מוקי כאן באכסנאי כאן בבעה"ב ואיירי ואיירי בהחזיק בדרך אבל בלא החזיק אפי' אכסנאי הוי כבעה"ב אלא דלא איירי בה ורב פפא מוקי איירי ואיירי באכסנאי ולא פליג אדרב חמא בר עוקבא ורב זביד פליג אתרוייהו וקסבר אכסנאי שלא החזיק עשאוהו כציקנין אי נמי רב פפא ורב זביד פליגי אליבא דרב חמא בר עוקבא רב פפא סבר דרב חמא בר עוקבא איירי בהחזיק אבל בלא החזיק הוי אכסנאי כבעל הבית ורב זביד סבר דאכסנאי אפי' לא החזיק עשאוהו כציקנין ודוקא נקט רב חמא בר עוקבא בעל הבית: **היה** מעמיד את הטמאים בשער המזרח. אפילו בטומאת קריין מיירי ונראה לר"י דהאי שער המזרח היינו שער עזרת נשים ואע"ג דאמר בפ"ק דיבמות (דף ז:) ובכמה דוכתי דטבול יום אינו נכנס במחנה לויה לא בכל מחנה לויה קאמר אלא מעזרת נשים ולפנים דהכי מוכח במסכת כלים (פ"א מ"ח) דקתני התם עזרת נשים מקודשת ממנה שאין טבולי יום נכנסין לשם: **בשלמא** נטמא דכתיב והבשר. אין לפרש דהאי דקתני במתניתין קאי דכיון דכתיב בקרא ישרף אית לן למימר דהיינו מיד בלא עיבור צורה דאי בעיבור ליפסוק קרא מיניה ואנא ידענא דישרף דהוה ליה נותר מדאמר לקמן ורבה מוסיף אף ר"י הגלילי דתניא כו' אבל לרבנן דילפי מכל חטאת אשר יובא מדמה וגו' בעי עיבור צורה אע"ג דכתיב (ג) ישרף אלמא מישרף לא משמע מיד מיהו יש לדחות דהוא ישרף מוקמינן לשריפת' בקודש ואינו מיותר אך יש להביא ראיה מדקאמר בסמוך לן דמה נשפך דמה או שיצא חוץ לקלעים מנלן והתם לא בעי בע"צ מנלן שהם מיד בשריפה דהתנן בדם ובבעלים תעובר צורתו אלא מנלן בשריפה קאמר ושריפה דמיד מסברא נפקא לן ולא מקרא וא"ת ואמאי צריך קרא בפסול הדם דכיון דצריך עיבור צורה פשיטא דישרף משום נותר ואור"י דאיצטריך דלא ניעבד ליה קבורה קודם שיהיה נותר אי נמי הוה אמינא אפי' כשיהיה נותר לא ישרף דנותר שהיה ראוי לאכילה קודם שנותותר דוקא ישרף כדמשמע לא תותירו אלא תאכלוהו אבל קשה דהיכי יליף יוצא בשריפה מחטאת דאהרן דהא ע"כ לא הודה להן משה על השריפה דחטאת שנכנס דמה לפנים דפסולו בדם בעי עיבור צורה והם שרפוה מיד אלא ה"ק להו הא אם הובא יפה עשו שלא אכלוהו דהכי כתיב רישיה דקרא מדוע לא אכלתם ומיהו נראה לרשב"א דמצינו למימר דאמיד בעי מנא לן וכולה שמעתין מסקא אליבא דר' יוחנן דסבירא ליה לקמן דפסול הדם הוי פסולו בגופו דחשיב דם ובשר חדא מילתא ובפסול בעלים דוקא קתני מתניתין דבעי עיבור צורה ושפיר מייתי השתא מחטאת דאהרן דמשה הודה להן אם נכנס דמה לפנים שפיר עבוד דשרפוה ולן דמה נמי קבעי מנלן דמיד אך קשה על זה כיון דמסברא לא הוה אמרינן דישרף מיד אלא בעיבור צורה אי לאו דמסיק דהלכתא גמירי לה מאי קאמר ולרבה בר אבוה דאפי' פיגול בעי עיבור צורה מנלן לימא דלא גמירי הלכתא ומה צריך גזירה שוה אלא ודאי דפסולו בגופו ישרף מיד סברא הוא ובדם ובבעלים דבעי עיבור צורה נמי סברא: **בקדש** היתה. רש"י פירש דדריש מפנימה וכן ר"ח ולר"י נראה דדריש מאכל תאכלו אותה בקודש ובתורת כהנים דריש מבמקום הקדש: **בשלמא** נטמא גלי רחמנא בקדשים קלים והוא הדין בקדשי קדשים. וא"ת והא בהדיא בהאי קרא כתיבי קדשי קדשים ומאי קאמר והוא הדין כדדרשינן בכל שעה (לעיל כד:) והבשר לרבות עצים ולבונה ויש לומר דאי לאו הוא הדין הוה אמינא דאתא לרבות קדשים קלים דלא בשו הכשר ולא קדשי קדשים:

רבינו חננאל

והניחו שורפין אותו בחצרותיהן כו' אין שורפין אותו בחצרותיהן התנן בסוף פרק ואלו עוברין בפסח על בשר הקדש שיצא ונפסל חוזר ושורפו לפני הבירה ושנינן לא קשיא הא באכסנאי שאין לו חצר מתניתין בבעל הבית ואכסנאי זה אע"פ שלא החזיק בדרך עשאוהו כציקנין ששורפין אותו לפני הבירה בשביל ליהנות מעצי המערכה: ת"ר באו לשרפו בחצרותיהן מעצי המערכה אין שומעין להם חיישי' דלמא פיישי מינייהו ומדליק תחת תבשילו ואתי ביה לידי תקלה מעצי עצמן לפני הבירה אין שומעין להם שלא לבייש מי שאין לו אי נמי שמא יאמרו לקחו חשדוהו הרואים כי עצי הקדש לקח ואם הן קני וחריותא כגון קנים וחריות שאין ראוין למערכה כדתנן בתמיד באלו היו רצין בזורביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן מונעין אותו שלא לבייש את מי שאין לו: תנן התם בתמיד בס"פ ה' ראש המעמד היה מעמיד את הטמאים בשערי מזרח רב יוסף אמר כדי לביישן רבא אמר מפני החשד שלא יחשדום כי לעבוד עבודה נכנסו והם טמאים: מתני' הפסח שנטמא או שיצא ישרף מיד כו'. יוצא מנא לן דכתיב הן לא הובא את דמה אל הקדש מכלל שאם נכנס דמה לקדש בת שרפה היא כדכתיב (ויקרא ו) וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף פנימה כלומר פנימה היתה ולא יצאת חוץ למחיצת הקדש אכול תאכלו אותו מכלל שאלו יצאת טוב עשיתם ששרפתם אותה ש"מ בשר היוצא חוץ למחיצתו בן שרפה הוא בשלמא נטמא גלי רחמנא בשלמים שהם קדשים קלים והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף והוא הדין לקדשי קדשים אלא יוצא אשכחן בחטאת שהיא קדשי קדשים כי היא בשרפה קדשים קלים מנא לן ותוב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה משום חשד וכו' ומעמידים כצ"ל: (ב) שם ד"ה שמא חוץ וכו' פנימה היתה: (ג) תוס' ד"ה בשלמא וכו' אע"ג דכתיב ישרף אלמא

נשפך דמה יצא דמה חוץ לקלעים דקיימא לן בשריפה מנלן נפקא לן מדר"ש דתניא* ר"ש אומר °בקדש באש ותשרף לימד על חטאת ששריפתה בקודש אין לי אלא זו בלבד שאר פסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים מנין ת"ל (וכל) בקדש באש תשרף אשכחן קדשי קדשים קדשים קלים מנלן אלא *כל פסולו בקדש בשריפה לא שנא קדשים קלים ולא שנא קדשי קדשים גמרא גמירי לה וחטאת דאהרן *משום מעשה שהיה כך היה ולתנא דבי רבה בר אבוה *דאמר אפילו פיגול טעון עיבור צורה מנא לן יליף עון עון מנותר ונילף עון עון מחטאת דאהרן אמר לך חטאת דאהרן כי האי גוונא נמי עיבור צורה לדורות בעיא והתם הוראת שעה היתה השתא דאמרינן כל פסולי דקדש בשריפה לא שנא דקדשי קדשים ולא שנא קדשים קלים גמרא גמירי לה בקדש באש תשרף למה לי ההוא מבעי ליה ששריפתה בקדש °והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף למה לי ההוא לגופיה איצטריך סד"א כל פסולי דקדש כגון לן דמה ונשפך דמה ויצא דמה ונשחטה בלילה דבשריפה דליתנהו בחולין אבל נטמא דבחולין נמי מפסיל אימא הואיל ואיתעביד ביה עובדין דחול אימא לא תיבעי שריפה ותיסגי ליה בקבורה קמ"ל: נטמאו הבעלים או שמתו תעובר צורתן וכו': אמר רב יוסף מחלוקת שנטמאו בעלים אחר זריקה דאיתחזי בשר לאכילה אבל נטמאו בעלים לפני זריקה דלא איתחזי בשר לאכילה דברי הכל ישרף מיד מיתיבי *זה הכלל כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצא לבית השריפה קתני בעלים דומיא דדם מה דם לפני זריקה אף בעלים לפני זריקה אלא אי איתמר הכי איתמר מחלוקת שנטמאו בעלים לפני זריקה דלא איתחזי בשר לאכילה דהוה ליה כפסולו בגופו אבל נטמאו בעלים לאחר זריקה דאיתחזי בשר לאכילה דברי הכל פסולו מחמת דבר אחר ובעיא עיבור צורה ורבי יוחנן אמר אף לאחר זריקה נמי מחלוקת ואזדא ר"י לטעמיה דאמר רבי יוחנן ר"י בן ברוקה ור' נחמיה אמרו דבר אחד ר' יוחנן בן ברוקה הא דאמרן ר' נחמיה מאי היא *דתניא ר' נחמיה אומר מפני אנינות נשרפה זו לכך נאמר °כאלה והא אנינות כלאחר זריקה הויא וכי אשתרוף לאלתר (*נשתרוף) בה

נשפך דמה. דאין כאן זריקה ולא הותר הבשר. וכן יצא דמה. ומהאי פנימה דלעיל נמי נפקא דמיפסיל אף הדם ביציאה: דקיימא לן דכל הני בשריפה. בכל הגמרא אנו מולאין בכל פסולי קדשים יצאו לבית השריפה ומגלן מקרא: בקדש. בעזרה: פסולי תורה אור שאר קדשים. שמחילתן בכשרותן בעזרה דכתיב בהן (ויקרא ו) בחצר אהל מועד ואימורי קדשים קלים שנפסלו דבכשרותן היתה חומת העזרה מחילתה דהא הקטרה בעו מנין שאף כשנפסלו תהא שם שריפתן ולהכי נקט אימורים דאי ניטמא בשרן של קדשים קלים דנאכל בכל העיר שריפתן נמי בכל העיר כדתנן *שורפין אותו בחצרותיהן או על גגותיהן: קדשים קלים. דבעי שריפה כלל בשאר פסולין חוץ מטומאה מגלן ומטומאה ליכא למילף דשאני טומאה דפסלה אף בתרומה ומעשר: הלכתא גמירי לה. וחטאת דאהרן לא איצטריכא לפרושי בה שריפה באנינותה וביציאתה אלא מעשה שהיה הוא דאישתעי ולקמן פריך והבשר אשר יגע בכל טמא למה לי: אפי' פיגול. שפסולו בגופו טעון עיבור צורה והא דתנא דרבה בר אבוה לא איתפרש מהיכא: מנא ליה. דבעי עיבור צורה פשיטא לן דטעמא משום דגמר עון עון מנותר כתיב בפיגול (שם ז) והנפש האוכלת ממנו עונה תשא וכתיב בנותר (שם יט) ואוכליו עונו ישא והאי קרא בנותר מוקמינן ליה בכריתות (דף ה.) בגזרה שוה כתיב כי את קודש ה' חילל וכתיב ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קודש הוא וגמר פיגול מנותר מה נותר כבר עובר צורתו אף פיגול צריך שתעובר צורתו ולהגמר מטתר ליגמרי' מחטאת דאהרן שנשרפה בו ביום דכתיב ביה נמי עון ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה ומשה הודה להם דכתיב וייטב בעיניו: כי האי גוונא. בין למאן דאמר בזבחים מפני אנינות נשרפה בין למאן דאמר מפני טומאה נשרפה לדורות בעיא עיבור צורה והוראת שעה היתה ששרפוה לבו ביום: ששריפתן בקדש. שצריך לשורפן בעזרה: (א) מעשה חול. שלא יאכלוה כלבים: מחלוקת. דקאמר תנא קמא נזהרו ונטמאה נתחללה והולא בקדושתה: ותיסגי לה בקבורה. לגונזה מן העין שלא יאכלוה כלבים: מחלוקת. דקאמר תנא קמא פסולו מחמת דבר אחר הוא ובעי עיבור צורה כגון שנטמאו הבעלים אחר זריקת הדם. דנעשו כל עבודות הדם בהכשר: אבל נטמאו קודם זריקה. דרחמנא דחייה לפסח שני נמצאת זריקה שלא בבעלים וה"ל פסולו בגופו דזריקה פסולה היא וישרף מיד בי"ד: בדם. כגון נטמא הדם או נשפך לארץ: מחלוקת לפני זריקה. התם פליג ר' יוחנן בן ברוקה דחשיב ליה פסולו בגופו ותנא קמא סבר מ"מ לא בא פסול זה אלא מחמת דבר אחר ורבי יוחנן אמר אף לאחר זריקה נמי מחלוקת: מפני אנינות נשרפה. חטאת דאהרן שהיו אוננין ואסורין לאכול בקדשים דכתיב (דברים כו) לא אכלתי באוני ממנו ואתו קדשים בקל וחומר ממעשר: לכך נאמר כאלה. ותקראנה אותי כאלה שאני אונן והיאך הייתי אוכל קדשים למשה נצטוה לאמר להם קחו את המנחה הנותרת מאשי ה' ואכלוה באנינות והיה סבור שאף החטאת תאכל באנינות כמנחה ואמר לו אהרן שמא לא שמעת אלא במנחה זו שהיא קדשי שעה ליום שמיני של מלואים נצטוית אותה מנחה ואף אני מודה לך בשעיר נחשון ושעיר של יום דכתיב (ויקרא ט) ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת שהם קדשי שעה חובה ליום ואכילתן [מותר] לאונן אבל חטאת זו שעיר ר"ח הוא וקדשי דורות הן ואסורין לאונן ור' יהודה פליג עלה התם ואמר מפני טומאה נשרפה שנטמאת באונס והאי כאלה דריש ליה אמאי דקאמר משה לאהרן שמא מתוך נערך פשעת בה ונטמאת וקאמר ליה אהרן למשה כך אני בעיניך שאני מבזה קדשי קדשים אלמלי קראוני כאלה וכאלה לא הייתי מבזה אותן: הכי גרסינן והא אנינות כלאחר זריקה היא. שאפי' מתו נדב ואביהוא לפני זריקה אין הזריקה נפסלת בכך דחטאת לא דמיא לפסח דעיקרו לאכילה דאילו חטאת לא חיישינן לאוכלין דידה דלכפרה אתיא ואכל ישראל שהיו ראוין ואם מפני שהקריבוה באנינות ונפסלה דאונן שעבד חילל לא הדיוטים הקריבוה כי אם אהרן עצמו וקיימא לן (יומא דף יג:) כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל והכי אמרינן בזבחים (דף קא.) ודרשינן הן היום הקריבו דקאמר ליה משה לאהרן דילמא באנינות אקריבתיה ופסלתיה ועל כן שרפתם אותה א"ל אהרן הן היום וכי הם היום הקריבו דפסל בהו אנינות אני הקרבתי דלא פסלא בי אנינות ושריפה מיד הואי בלא עיבור צורה ומדקאמר ר' יוחנן דר' נחמיה ור' יוחנן בן ברוקה אמרו דבר אחד אלמא ס"ל דפלוגתא דמתניתין אף כשנטמאו לאחר זריקה דעבודות דם נעשו בהכשר ואפילו הכי ישרף מיד מפני שאין מי שיאכלנו כי חטאת דאהרן לא היה לה פסול אחר אלא שלא היו לה אוכלין. וספרים כתב בהן והא אנינות לאחר זריקה הואי וקשיא לי מנלן הא הלא לא נתפרשו בפרשה הלא עבודות של קרבנות שמיני אבל קרבנות של ר"ח לא נתפרשו בה ועוד מדקא מהדר ליה אהרן וכי הן הקריבו והלא אני הקרבתי מכלל דקודם זריקה הואי אנינות: *ורבה מוסיף אף רבי יוסי. נמי סבירא ליה כר' יוחנן בן ברוקה דפסול בעלים לא בעי עיבור צורה:

ונגמר עון עון מחטאת דאהרן. תימה לרשב"א א"כ לישתוק מעון דפיגול *וממילא נימא דישרף מיד וי"ל דבלאו הכי איצטריך למיכתב עון בפיגול דבפרק שני דזבחים (דף כח:) יליף בפיגול כרת עון עון מנותר: אבל נטמא דאיתיה בחולין ט'. תימה לרשב"א ניליף כולהו מטמא ואמאי צריך הלכתא ואומר ר"י דה"א מה שנהג בחולין הוי חומרא *הואיל ומעשה חול אתעביד ביה וא"ת ונילף קל וחומר מתרומה דבעי שריפה וי"ל דאיכא למיפרך מה לתרומה דאסורה לזרים תאמר בקדשים קלים דשרי. רשב"א: לאחר זריקה מחלוקת. פירוש אף לאחר זריקה דאי דוקא בדם ובבעלים מאן קתני לה: רבי יוחנן בן ברוקה ורבי נחמיה אמרו דבר אחד. וא"ת דילמא לעולם רבי נחמיה כרבנן ס"ל דבעו עיבור צורה וחטאת אהרן שנשרף מיד מפני אנינות הוראת שעה היתה דעדיין לא פירש להם עיבור צורה כדפירש בקונטרס ואומר רשב"א דלפי מה שפירש ר"י דסברא דפסול בעלים בעי עיבור צורה אתי שפיר דהכא לא שייך הוראת שעה היתה דאנינות הוי פסול בעלים ומסברא בעי עיבור צורה ולעיל דקאמר הוראת שעה היתה קסבר דמפני טומאה נשרפה: ורבה

כט א מיי' פי"ט מהל' פסולי מוקדשין הלכה א:
ל ב ג מיי' פ"ד מהל' ק"פ הלכה ג:

גי' רש"ל ומסברא

נראה דדבור אחר הוא ושם הואיל הוא התחלת דבור

רבינו חננאל

נשפך או יצא דמה חוץ לקלעים דקיימא לן בשרפה מנא לן ואתינן אפוקה מדר' שמעון דתני בקו"ש באש ותשרף דכתיב בחטאת לרבות כל פסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים שהן בשרפה פסולי קדשים קלים עצמן מנין ולא אשכחן ראיה מן התורה ואסיקנא אלא כל פסול קדש בשרפה הלכתא גמירי לה וחטאת דאהרן מעשה שהיה הוא לאשמעינן: ורבה בר אבוה דתני אפילו פסול טעון צורה כלומר אינו נשרף מיד אלא עד שתעובר צורתו אמר לך אפי' כעין חטאת לדורות צורה בעי וחטאת דאהרן הוראת שעה היתה ולא שיהיה דבר זה נותן לדורות: אמר רב חסדא מחלוקת ת"ק ור' יוחנן בן ברוקה שנטמאו הבעלים או שמתו שזה אומר תעובר צורתו וזה אומר ישרף מיד בשמתו או נטמאו הבעלים לאחר זריקה דאיתחזי בשר לאכילה אבל לפני זריקה דלא איתחזי בשר לאכילה דברי הכל ישרף מיד איתבינן עלוה והדר אמר אלא הכי איתמר אמר רב חסדא מחלוקת שנטמאו או שמתו לפני זריקה דלא איתחזי בשר לאכילה כלל דהוי (כי)פסולו בגופו אבל לאחר זריקה דברי הכל בעי צורת ור' יוחנן אמר לאחר זריקה נמי מחלוקת היכי דלא תקשה לך תיובתא דאותבינן על רב חסדא ולא אשכח לה פירוקא: ואזדא ר' יוחנן לטעמיה דאמר ר' יוחנן ר' נחמיה ור' יוחנן בן ברוקה אמרו דבר אחד דאפי' פסול הזבחים בבעלים ישרף מיד ר' יוחנן בן ברוקה הא דמתני' ר' נחמיה דתניא ר' נחמיה אומר מפני אנינות נשרפה לכך נאמר כאלה ואנינות לאחר זריקה הואי ישרפת מיד הוא

לעיל דף כב.
[לעיל פא:]
[עירובין סה: וש"נ]
לעיל דף לד: [פג: מנחות כ:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שריפתן וכו' בעזרה הס"ד ואח"כ מ"ה עובדין דחול מעשה חול:

לעיל לד: זבחי' [תוספתא פ"ז]
זבחים דף קא.
[ג"ל ואחריהן]

רבה מוסיף אף ר"י הגלילי *דתניא ריה"ג אומר כל הענין כולו אינו מדבר אלא בפרים הנשרפים ובשעירי' הנשרפין לשרוף פסוליהן אבית הבירה וליתן לא תעשה על אכילתן אמרו לו חטאת שנכנס דמה לפני ולפנים מנין אמר להן °הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה מכלל דאי נפיק איהי א"נ עייל דמה בשריפה ורבי יוחנן סבר דם ובשר חדא מילתא היא בעלים מלתא אחריתי היא: **מתני'** *העצמות והגידין והנותר ישרפו בששה עשר חל ט"ז להיות בשבת ישרפו בי"ז לפי שאינן דוחין לא את השבת ולא את י"ט: **גמ'** אמר רב מרי בר אבוה א"ר יצחק *עצמות קדשים ששימשו נותר מטמאין את הידים הואיל ונעשה בסיס לדבר האסור נימא מסייע לי' *העצמות והגידים והנותר ישרפו לט"ז הני עצמות ה"ד אילימא דלית בהו מוח למה בשריפה נשדינהו אלא פשיטא דאית בהו מוח אי אמרת בשלמא שימוש נותר מילתא היא אמטו להכי בעי שריפה אלא אי אמרת שימוש נותר לאו מילתא היא למה להו שריפה נתברינהו ונחלצה למוח דידהו ונשרפיה ונשדינהו לדידהו אלא לאו שמע מינה שימוש נותר מילתא היא אמרי לא לעולם אימא לך שימוש נותר לאו מילתא וקסבר בו בכשר ואפי' בפסול אפי' בפסול ס"ד והא *תנן אבל המותיר בטהור והשובר בטמא אינו סופג את הארבעים לא קשיא כאן שהיתה לו שעת הכושר כאן שלא היתה לו שעת הכושר ומאן תנא דשני ליה בין שהיתה לו שעת הכושר ללא היתה לו שעת הכושר רבי יעקב היא דתניא °ועצם לא תשברו בו *בו בכשר ולא בפסול רבי יעקב אומר *היתה לו שעת הכושר ונפסל יש בו משום שבירת העצם לא היתה לו שעת הכושר אין בו משום שבירת העצם ר"ש אומר אחד זה ואחד זה אין בו משום שבירת העצם מיתיבי *כל עצמות הקדשים אין טעונין שריפה חוץ מעצמות הפסח מפני התקלה הני עצמות היכי דמי אילימא דלית בהו מוח למה להו שריפה אלא פשיטא דאית בהו מוח ואי סלקא דעתך שימוש נותר מילתא היא עצמות קדשים אמאי אין טעונין שריפה אמר רב נחמן בר יצחק הכא במאי עסקינן כגון שמצאן חלוצין עצמות קדשים דאין בהן משום שבירת העצם קמי דנהוו נותר חלצינהו ולא הוו שימוש נותר ולא בעו שריפה עצמות הפסח דיש בהן משום שבירת העצם (א) לבתר דנהוו נותר הוא דהלצינהו והוו להו שימוש נותר ובעו שריפה רב זביד אמר הכא במאי עסקינן כגון שמצאן

רש"י

כל הענין כולו · כל פרשה זו וכל חטאת אשר יובא מדמה (ויקרא ו) דמוקי לה רבנן במסכת זבחים (דף פב:) בחטאת החיצונה שהכניס דמה לפנים וזהו פסול שלה וקאמר רחמנא שישרף פליג ריה"ג ומוקי בחטאת הפנימית כגון פר העלם דבר של ציבור אשר יובא מדמה כמצותה אל אהל מועד לא תאכל באש תשרף (ובבשרה) לא אילטריך קרא דהא כתיב בגופיה (ויקרא ד) ושרף אותו על עצים וגו' אלא שאם נפסלה ביוצא ובטומאה בא הכתוב ללמדך שתשרפנה בבית הבירה ולא חוץ לג' מחנות כמצות' וליתן לא תעשה על אכילתה: אמרו לו חטאת החיצונה שהכנים דמה לפנים מנין לך · שהיא פסולה: אמר להן · מדאמר ליה משה לאהרן הן לא הובא הא הובא בת שריפה היא ושפיר עביד דשרפוה לאלתר ומדיליף ריה"ג קדשי דורות מחטאת דאהרן אלמא ס"ל נמי דאם הובא דמה לדורות בעיא שריפה לאלתר כי חטאת דאהרן ואף על גב דפסול הדם הוא דהוי כפסולו מחמת דבר אחר וקס"ד דה"ה נמי ס"ל בפסול בעלים דלא בעי עיבור צורה אבל רבנן דלא גמירי מיניה סברי דורות משעה לא ילפינן ובההיא הוא דקאמר להו משה דאם הביאו דמה לפנים בעיא שריפה אבל לדורות בעי קרא אחרינא וגבי עיבור צורה נמי לא ילפינן מינה: ור' יוחנן · דלא חשיב ליה לריה"ג בהדייהו אמר לך נהי דשמעת ליה בפסול דם דלא בעו עיבור צורה בפסול בעלים מי שמעת ליה דקאי כרבי יוחנן בן ברוקה: דם ובשר חדא מילתא היא. והוה ליה פסולו בגופו כאילו נטמא בשר עצמו: **מתני'** העצמות. שלא יכול לשוברן מפני שנאסרה בו שבירת העצם ונותר בהן מוח והרי הוא נותר וטעון שריפה: וכן גידין · ובגמרא פריך ניכליניהו: והנותר · בשר פסח שנתעצלו באכילתו וניתותר: בששה עשר · שהוא חולו של מועד ואע"פ שנפסל בבוקר ראשון אין רשאי לשורפו בי"ט כדמפרש בגמר': **גמ'** ששימשו נותר · שנותר בהן מוח תוך לזמנו ושימשוהו העצמות הללו: מטמאין את הידים · כנותר עצמו שגזרו חכמים שיטמא את הידים בפ' בתרא (דף קכ:) ולקמן בפירקין (דף פה·) מייתי לה בגמ': בסיס · (ב) כנו כדמתרגמי' בסיסיה (שמות ל) מקום מושבו: הני עצמות היכי דמי · דקאמר עיקרן ותחלתן בשריפה: נשדינהו · ישליכם דלא הצריך הכתוב שריפה אלא בראוי לאכילה וניתותר כדכתיב (שם יב) לא תותירו ממנו עד בקר ואם תותירו תשרפו: דאית בהו מוח · ומתחלתן לשריפה עומדים שאסור לשוברן וע"כ נעשין נותר הילכך חשיב להו באנפי נפשייהו ולא הוו בכלל והנותר דמתני': אמטו להכי בעו שריפה · אף העצמות כמות עצמו: אלא אי לאו מילתא היא. הרי מכיון שניתותרו ונפסלו אין בהן משום איסור שבירה דאמרינן לקמן ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול: ניתברינהו · וניסקליה למוח ונישרפיה ולא יפסיד עצים וטורח לשרוף העצמות: קסבר · האי תנא בו דכתיב גבי שבירה לאו למעוטי פסול אתא אלא אורחיה דקרא הוא וכשר ואף פסול במשמע: המותיר בטהור · וכל שכן בטמא: אין סופג · לקמן בפירקין מפרש טעמא: היתה לו שעת הכושר · כגון נותר יש בו שבירת העצם: לא היתה לו שעת הכושר · כגון נטמא לפני זריקה אין בו משום שבירת עצם: ומאן ניהו תנא · דמתני' דשאני ליה בהכי לגבי שבירת העצם: כל עצמות · נותר מן הקדשים אין טעונין שריפה אלא שוברם ומוציא את המוח ושורפו ומשליך את העצמות: חוץ מעצמות הפסח. שאין יכול לשוברן מפני תקלת עצם לא תשברו בו לפיכך נשרפים על ידי מוח שבהן: למה להו שריפה · לעצמות הפסח: שמצאן חלוצין · כולה מתני' מיתוקמא במוצא עצמות חלוצין כלומר שבורין ונחלץ מוח מהן: עצמות קדשים · דמותר לשוברן אמרי' סתמא דמילתא לא אתא מוח דידהו לידי נותר ומקמיה איסורייהו דניתו לידי נותר חלצינהו ואין כאן שימוש נותר: לבתר הכי · דאיפסיל חלצינהו דתו לית ביה איסור שבירה כר"ש ויש כאן שימוש נותר: שמצאן

תוספות

ורבה מוסיף אף ריה"ג · וא"ת היכי נימא דריה"ג ור' יוחנן בן ברוקה אמרו דבר אחד והא פסולה דחטאת שנכנס דמה לפנים הייט לפני זריקה ור' יוחנן בן ברוקה אחר זריקה איירי ואליבא דר' יוחנן מסיק מדקא' מוסיף עלי' וי"ל דרבה לא מפליג בין קודם זריקה בין לאחר זריקה כי היכי דלא מפליג ר' יוחנן דקאמר אף אחר זריקה מחלוקת:

אמר להן הן לא הובא את דמה · פירש בקונטרס דרבנן לא בעו למילף מחטאת דאהרן דלא גמרי' דורות משעה ומה שפירש כן לא משום דחטאת דאהרן היה לשעה דהא שעיר של ר"ח היה כדפירש בקונ' וכן איתא בזבחים בפרק טבול יום (דף קא:) אלא דקסברי רבנן הוראת שעה היתה כדאמר לעיל וקשה לרשב"א דלעיל שייך הוראת שעה כדפי' דקסבר מפני טומאה נשרפה דהוי פסולו בגופו ומסברא ישרף מיד אבל הכא בחטאת שנכנס דמה לפנים דהוי פסולו בדם ומסבר' בעי עיבור צורה לא שייך הוראת שעה היתה ונראה לר"י דרבנן לא בעו למילף מחטאת אהרן משום דמצינו למימר דמשה לא הודה להן *על השריפה דשפיר עבוד אלא במה שלא אכלוה אבל על השריפה לא הודה להן דאפי' היה כן שלא כדין שרפוה בלא עיבור צורה וקשה דלעיל יליף מחטאת אהרן שריפה ביוצא וקאי אמתני' דסבר' דשאינו פסולו בגופו בעי עיבור צורה והיינו כרבנן דר' יוסי ואינהו לא בעו למילף הכא מחטאת אהרן:

בין בכשר ואפי' בפסול · ולא תיקשי ויוציא המוח ע"י גומרתא דליכא שבירת עצם · דאיכא למיחש שמא יפקע כדאמרי' לקמן (ג) אי נמי ע"י גומרתא טריחא מילתא למיעבד:

רבי שמעון אומר אחד זה ואחד זה אין בו משום שבירת העצם. וא"ת ר"ש היינו ת"ק ונראה לר"י דר' יעקב ור"ש פליגי אליבא דת"ק כי הסיא דלא ירבה לו נשים דפרק כהן גדול (סנהדרין כא·) *והיא דחזקתן שלש שנים דחזקת הבתים (ב"ב כח:):

אימור לבתר איסורא חלצינהו · ומפני התקלה דקתני בברייתא היינו דמשום שבירת עצם לא חלצינהו קודם איסורא ולהכי ישרפו דשימשו נותר:
אי

רבינו חננאל

ורבה מוסיף אף רבי יוסי הגלילי סבר פסולו בבעלים ישרף מיד דתניא ר' יוסי הגלילי אומר כל זה הענין דכתיב וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד וגו' אינו מדבר אלא בפרים הנשרפים כו' אמרו לו אם זה הענין כולו בפרים ושעירים הנשרפין הוא חטאת הנעשת בחוץ שנכנס דמה לפנים מנין שהיא פסולה ותשרף אמר להם הן לא הובא את דמה לפנים ולא היא יוצאת חוץ לקלעים אלא פנימה היתה אכול תאכלו אותה ש"מ מכלל שאם נכנס דמה לפנים או יוצאת היא חוץ לקלעים פסולה ותשרפה מיד כמעשה חטאת אהרן ור' יוחנן אמר לך פסילות דם כפסילות כשר הוא ופסולו בגופו קרינא ביה ופסילות שניא: **העצמות** והגידים והנותר ישרפו בששה עשר חל ששה עשר להיות בשבת ישרפו בשבעה עשר שאין דוחין לא שבת ולא יום טוב ולא תימא חל ממש דאם כן חל פסח להיות בבד"ו אלא אלו חל דין הוא שישרפו למחר וכך הוא מפורש בתלמוד ארץ ישראל במסכת מגילה: **אמר** מרי בר אבוה עצמות קדשים ששמשו נותר כלומר היה עליהם בשר ונעשה נותר ונפסל מטמאין הידים הואיל ונעשו בסיס לדבר האסור וסייעיה ממתני' דקתני העצמות ישרפו מכלל דאיתי בהו מוח למה להו שריפה אלא לעולם דאית בהו מוח ואי שמוש נותר לאו מילתא היא נו גברינה ונחלצה למוח תשרפה תשדינהו לעצמות אלא ש"מ שמוש נותר מלתא היא ודחי' לעולם אימא לך אי ממתני' שמוש נותר לאו מלתא היא ותנא דמתני' סבר אלו הפסול אין בו שבירת עצם לפיכך תני ישרפו מפני המוח שבהן: **איני** והתנן המותיר בטהור והשובר בטמא אינו לוקה ארבעים ודחינן הא דתנן אינו לוקה מכלל דלית בה שבירת עצם בפסול מעיקרא דלא הוה ליה שעת הכושר ומתני' דקתני ישרפו ואוקימנא משום שבירת העצם כשהיתה לו שעת הכושר ונפסל ור' יעקב היא ומותבי' למארי כל עצמות קדשים אין טעונין שרפה חוץ מעצמות הפסח מפני תקלה הני עצמות ודאי בדאית להו מוח דאי לית בהו מוח אפי' עצמות פסח לא בעי שרפה אלא ודאי אית בהו מוח ואי שמוש נותר מלתא עצמות קדשים אמאי אין טעונין שרפה ומשני' כגון שנמצאו חלוצים כלומר נחלץ מוחם עצמות קדשים דלית בהו משום שבירת עצם איסור קמי איסורייהו חלצינהו ולא שמש נותר לפיכך לא בעי שריפה עצמות פסח דאית ביה משום שבירת עצם חיישינן דלמא בתר איסורייהו חלצינהו הלכך בעי שריפה: **רב** זביד אמר כגון
שמצאן

עין משפט נר מצוה

פא א מיי' פי"ט מה' פסולי המוקדשין הלכה ט:
פב ב מיי' פ"ח מהלכות אבות הטומאה הל' ד:
פג ג מיי' פי"ט מהלכות ק"פ הלכה ו:
פד ד מיי' פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הלכ' ט ופ"י מהלכות ק"פ הלכה ב:

בלא הודה להן אלא דשפיר עבוד דלא אכלוה פ"ה מ"מ

[ועי' בתוס' לקמן קטז: ד"ה רבי יהודה מח. ד"ה עולת במ"ק כד. ד"ה המונח וזבחים פג. ד"ה המונח]

מסורת הש"ס

זבחים דף פב.
מנחות דף ה.
[חולין קכה.]
[עי' תוס' חולין קכה. ד"ה אי כני וכו']
לקמן דף פד. מכות דף יז. שבועות דף ג:
[לעיל ס. וש"נ]
[תוספתא פ"ו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' שבירת העצם אימור לבתר דנינהו:
(ב) רש"י ד"ה בסיס כדמתרגמינן בנו בסיסיה:
(ג) תוס' ד"ה בו וכו' לקמן. נ"ב דף פ"ד ע"ב:

עין משפט
נר מצוה

ה א ב מיי' פ"ח מהל' מאכלות אסורות הלכה א [טוש"ע יו"ד סי' סה סעיף ח'] :

שמצאן צבורין צבורין ומהן חלוצין עצמות קדשים דאין בהן משום שבירת העצם לכולהו הוה חליץ להו ואכיל להו ולא בעי שריפה עצמות הפסח דיש בהן משום שבירת העצם דילמא הני דחלצינהו ולהנך לא חלצינהו ובעי שריפה א"ר יהודה אמר רב כל הגידין בשר חוץ מגידי צואר תנן העצמות והגידים והנותר ישרפו בט"ז הני גידין היכי דמי אילימא גידי בשר ניכלינהו ואי דאיתותר היינו נותר אלא פשיטא גידי צואר א"א בשלמא בשר נינהו אמטו להכי בעי שריפה אלא אי אמרת לאו בשר נינהו למה להו שריפה א"ר חסדא לא נצרכא אלא לגיד הנשה ואליבא דרבי יהודה *דתניא ר' יהודה אומר אינו נוהג אלא באחת והדעת מכרעת של ימין ואלא תפשוט דספוקי מספקא ליה לר' יהודה דאי מיפשט פשיטא ליה ההיא דהיתירא ניכליה ודאיסורא נישדייה למה ליה שריפה א"ר איקא בר חיננא כגון שהוכרו ולבסוף נתערבו רב אשי אמר לא נצרכא אלא לשמנו דגיד הנשה *דתניא *שמנו מותר וישראל קדושים הם ונוהגין בו איסור רבינא אמר בחיצון וכדר"ש *דאמר רב יהודה אמר שמואל *ב' גידין הן פנימי הסמוך לעצם אסור וחייבין עליו חיצון הסמוך לבשר אסור ואין חייבין עליו : חל ט"ז וכו' : ואמאי ניתי עשה וידחי לא תעשה *אמר חזקיה וכן תני דבי חזקיה אמר קרא °לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו שאין ת"ל עד בקר מה ת"ל עד בקר ליתן לו בקר ישני לשריפתו אביי אמר אמר קרא °עולת שבת בשבתו *ולא עולת חול בשבת ולא עולת חול ביום טוב רבא אמר אמר קרא °הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשיריו לבדו ולא

תוספות

אי אמרת בשלמא בשר נינהו כו' · ואין להקשות אי בשר נינהו ניכלינהו דלאו בשר גמור הוא שיהא טעמם כטעם בשר מיהו לענין שריפה בעי למימר דליהוו בשר : לא נצרכא אלא לשומנו · קשה דבריש גיד הנשה (חולין פט:) פריך וסבר תנא דידן אין בגידין בנותן טעם והא תנן ירך שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה בנותן טעם אסור והשתא דילמא הא דקתני אם יש בה בנותן טעם משום שומנו דגיד הנשה קאמר דהכא קרי ליה גיד ושם פירשתי : ליתן בקר שני לשריפתו · וא"ת אי אסור לשורפו בליל מוצאי י"ט עד הבקר היכי מוכח *דאין שריפת קדשים דוחה י"ט הא על כרחיך גזירת הכתוב היא דהא אפי' בלילה שהוא חול אסור לשורפו וי"ל דכיון דאסור לשורפו בבוקר ראשון ילפינן שפיר דאין שריפת קדשים דוחה י"ט והא דאסור לשורפו בליל מוצאי י"ט אין תימ' שכן מצינו בשלמים שאין נאכלים לאור שלישי ואפ"ה אין נשרפין עד היום כדאמרי' בריש מכילתין (דף ג.) : ולא עולת חול בשבת כו'. משמע הכא דאיברי חול אין קריבין בשבת ולא בי"ט וקשה דבסוף פרק טרף בקלפי (יומא מו.) אמר איברי חול שנתותרו עושה להן מערכה בפני עצמן וסודרן אפילו בשבת ואפי' לרב הונא דפליג התם היינו דאינו עושה מערכה בפני עצמן אבל דברי הכל סודרן על המערכה גדולה כן צריך לפרש שם וכן בסוף פ"ק דשבת (דף כ.) דריש בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר למישרי אברים ופדרים הוא דאתא והיינו איברי חול שנתותרו דאברי תמיד של שבת נפקא מעל עולת התמיד בריש אלו דברים (לעיל סו.) ודוקא אברי עולת חול ממעט הכא ותירץ ר"ת וריב"א דהתם דוקא במשלה בהן האור מיירי דנעשו כבר לחמו של מזבח שמתוך שהן לחמו של מזבח הרי הן כקרבן היום ודחו מבמועדו אפי' בשבת ולישנא דהסיק נמי התם דוקא בפסולין אי משלה בהן האור אין אי לא לא ולאו למעוטי כשירין אתא אלא ה"ק דלא איצטריך בכשירין לאשמעי' במשלה בהן האור ומיהו אף בכשירין לא שריא אלא במשלה בהן האור וריב"א מסופק בשאר קרבנות דלאו תמיד ומשלה בהן האור אי נעשו לחמו של מזבח למישרינהו בשבת דדילמא דוקא בתמיד מהני האי טעמא דהם תמיד דוחה שבת וא"ת דביומא (דף מו.) דריש לה מבמועדו ובפ"ק דשבת (דף כ.) דריש מבכל מושבותיכם וי"ל דקרא דבכל מושבותיכם גלי על במועדו דאיירי אפילו באיברים ופדרים של חול והא דלא נקט ביומא קרא דכל מושבותיכם דהוה עיקר דרשה משום דניחא ליה למינקט דרשה דמועדו דשייכא אף גבי טומאה ובכל הקרבנות :
ולא

רש"י

שמצאן צבורין צבורין · ובדק עליונים ומצאן חלוצין : עצמות קדשים. לא בעו למיבדק תחתונים אבל עצמות פסח בעו למיבדק כולהו ובהא פליג רב זביד אדרב נחמן דאי מצאן חלוצין לא אמיר שימוש נותר עלי הא להגריעו שריפה מספק ולומר בתר איסורייהו אזלינהו : כל הגידין בשר · הרי הן כבשר ונימנין עליהן בפסח ויוצא ידי חובתו : חוץ מגידי צואר · שהוא אצל הרחב וקשה ועץ בעלמא הוא : הני גידין . דקאמר עיקרן ותחלתן לשריפה היכי דמי : ואי דאיתותר · ע"י שנתעצלו באכילתן היינו נותר : אלא פשיטא בגידי צואר. קאמר ומשום שאין נאכלין מחמת קשיין מני להו בהדי עצמות וקאמר דעיקרן לשריפה דמסתמא לא אכיל להו : אי אמרת בשלמא בשר נינהו · ואי אכיל להו נפיק בהו אמטו להכי בעי שריפה כו' : לא נצרכא אלא לגיד הנשה כו' · לעולם גידי צואר לאו בשר נינהו ושאר גידים בשר גמור וראוי לאכילה ומתני' דמשמע דיש גידים שהן בשר ליטען שריפה וסתמן אין נאכלין דקאמר ישרפו בט"ז בגיד הנשה שהוא רך וכשר לאכילה : לר' יהודה · דאמר אין נוהג אלא באחת ולא ידעינן בהי מינייהו הילכך מתחלה עומד אותו של היתר לשריפה משום דלא ידע ליה דליכליה : ופרכינן תיפשוט מיהא דמספקא ליה לרבי יהודה בהי נהיג דהא מילתא איבעיא לן בפ' גיד הנשה (חולין צ:) דקתני ר' יהודה אומר אין נוהג אלא באחת והדעת מכרעת של ימין ואיבעיא לן מיפשט ליה לרבי יהודה דשל ימין ומאי דעת דקא אמר דעת תורה כדמפרש התם הירך המיומנת שבירך או דילמא ספוקי מספקא ליה ומאי דעת דעת נוטה כלומר מסתברא הכי תיפשוט ממתני' מדקא אמר תחלתו לשריפה ודאי מספק' ליה הילכך שריפה בעו תרוייהו דאכל חד ואחד אמר האי דהיתירא הוה והרי הוא נותר ומתחלתו לא היה יכול לאוכלו שמא זהו של איסור דאי פשיטא ליה אמאי תחלתו לשריפה דהיתירא ניכליה דאיסורא נשדייה : לעולם פשיטא ליה דשל ימין . ומתני' דלא מצי אכיל ליה ומצריך ליה שריפה כשנתערבו לאחר מכאן . כשהוכרו לאו דוקא דודאי מתחלתו הוכרו דאין לך אדם שאינו מכיר בין צד ימין לצד שמאל : רב אשי אמר · מתני' בשומנו של גיד קאמר דמותר מן התורה ונהגו איסור בו הלכך תחלתו לשריפה דכיון דמן התורה מותר חל איסור נותר עליו ובכלל נותר לא חשיב ליה דהאי על כרחו מתחלתו לכך עומד ואיצטריך למיתנייה באנפי נפשיה ולאשמעינן דאסור לאוכלו : שני גידין הן · בירך : פנימי הסמוך לעצם · זה גיד הגדול המתוח על פני כל אורך הירך ופנימי קרי ליה שהוא בצד פנימי של ירך לצד הרואה את הירך השנית : והסמוך לעצם · עצם הקולית התחוב בבוקא דאטמא וגם יוצא מבוקא דאטמא ונמתח אצל אותו עצם על פני כל אורך הירך שאסור : וחייבין עליו · מלקות : חיצון · זה גיד קצר הניתן בסוף השופי לרחבו וחיצון קרי ליה על שם שהוא מוטל לצד חיצון של ירך לצד הרואה את האויר הסמוך לבשר שמובלע בבשר : אסור · מדרבנן : ואין חייבין עליו · כדמפרש טעמא התם אשר על כף הירך ההוא דפשיט בכוליה ירך והיינו פנימי אבל חיצון לא ובההוא דקאמר תנא דידן דתחלתו אינו נאכל משום איסור דרבנן וטעון שריפה דחייל עליה שם נותר דחזי מדאורייתא : ניתי עשה · דבאש תשרפו : ונידחי לא תעשה · דמלאכת י"ט : שאין ת"ל עד בוקר · בתרא דהא כבר כתיב קמא : ולא עולת חול בי"ט · אלמא אפילו הקטר עולה אינו דוחה י"ט וכ"ש שריפת פסול שלה ופסח קרבן של חול הוא דזריקת דמו בארבעה עשר ואין יכול להקטירו בלילה והא דכתיב לא ילין לבקר דמשמע הא כל הלילה ילין הא אוקימנא בארבעה עשר שחל להיות בשבת כפ' תמיד נשחט (דף נט:) : הוא ולא מכשיריו · היכולין ליעשות מבעוד יום :
ולא

רבינו חננאל

שמצאן צבורין צבורין מהן חלוצין ומהן אין חלוצין עצמות קדשים שאין בהן שבירת עצם אמרי' מדרבנן חלוצין הנך נמי חלוצין בעצמות פסח דאיכא שבירת עצם בעי בדיקה : אמר רב יהודה אמר רב כל הגידין כשרין חוץ מגידי צואר ואקשי' עלה ממתני' דקתני הגידים ישרפו הני גידים מאי עבדתייהו אי בשר הן אמאי ישרפו נכלינהו ואי נותר הן נותר אלא ודאי גידי צואר הן ולא יכול לאכלן וטעונין שריפה ואי אמרת לאו בשר הן נשדינהו ושני' גיד הנשה הוא ואליבא דר' יהודה דאמר אינו נוהג אלא בירך אחת ולא תימא (אלא ודאי) מספקא ליה אלא אפי' תימא פשיטא ליה דשל ימין אסורין וכגון שהוכרו ולבסוף נתערבו דהא לא אפשר למכלינהו הלכך טעונין שרפה : רב אשי אמר גידין דקתני במתני' שמנו של גיד הנשה הוא דנהגו בו ישראל קדושים איסור רבינא אמר גיד החיצון הוא ששנינו במשנתנו שאין חייבין עליו דגרסי' בפ' גיד הנשה אמר שמואל שני גידין הם פנימי סמוך לעצם אסור וחייבין עליו חיצון סמוך לבשר אסור ואין חייבין עליו : חל ששה עשר להיות בשבת כו' אקשי' ניתי עשה שנא' (שמות י"ב ז') והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו עשה דשריפת נותר לידחי לא תעשה כל מלאכה דיום טוב ושני חזקיה מה ת"ל עד בקר ליתן בקר שני לשריפתו אביי אמר בפי' רבתה תורה לדחות עולות ארבעה עשר מלהשרף ביום [טוב] דכתיב עולת שבת בשבתו דייקי' מינה דאין מקריבין אלא עולת שבת בשבת בלבד אבל אברי עולות חול בשבת או ביום טוב לא ואע"ג דמצותן להקריבן וכל שכן דלא שרפינן הפסולין. רבא מפיק לית

מסורת הש"ס

[שבת כד:]
חולין דף צ:
חולין דף צא.
שם ודף צב:
שבת דף כד: ודף קלג. תמורה דף ד ע"ב
[לעיל נט: ב"ן]

תורה אור: שמות יב · במדבר כח · שמות יב

ולא מילה שלא בזמנה הבאה מק"ו רב אשי אמר °שבתון די"ט עשה הוא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה: **מתני'** כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך וראשי כנפים והסחוסים: **גמ'** רבה רמי תנן כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך ושאינו נאכל לא אימא סיפא ראשי כנפים והסחוסים והא הני לא מתאכלי בשור הגדול אלא תנאי היא והכי קתני כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך ושאינו נאכל לא וי"א אף ראשי כנפים והסחוסים רבא אמר מה הן קתני והכי קתני *כל הנאכל בשור הגדול בשלקא יאכל בגדי הרך בצלי ומה הן ראשי כנפים והסחוסי' תניא כוותיה דרבא כל הנאכל בשור הגדול בשלקא יאכל בגדי הרך בצלי ומה הן ראשי כנפים והסחוסים וגידין הרכין נידונין כבשר *איתמר גידין שסופן להקשות רבי יוחנן אמר נמנין עליהן בפסח ריש לקיש אמר [ג]אין נמנין עליהן בפסח ר' יוחנן אמר נמנין עליהן בתר השתא אזלינן ריש לקיש אמר אין נמנין עליהן בתר בסוף אזלינן איתיביה ריש לקיש לר' יוחנן כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך ומה הן ראשי כנפים והסחוסים הני אין אבל גידין שסופן להקשות לא א"ל תנא הני וה"ה להנך הני מ"ט דהא מתאכלי בשור הגדול בשלקא הנך נמי מתאכלי בשור הגדול בשלקא א"ל ר' ירמיה לרבי אבין כי אזלת לקמיה דר' אבהו רמי ליה מי אמר רבי יוחנן גידין שסופן להקשו' נמנין עליהן בפסח אלמא בתר השתא אזלינן והא *בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן עור הראש של עגל הרך מהו שיטמא ואמר לו אין מטמא אלמא בתר בסוף אזלינן א"ל *דרמא לך הא לא חש לקמחיה הא הדר ביה רבי יוחנן לגבי דריש לקיש וא"ל *אל תקניטני שבלשון יחיד אני שונה אותה: **מתני'** [ד]השובר את העצם בפסח הטהור הרי זה לוקה ארבעים *[ה]אבל המותיר בטהור והשובר בטמא אינו לוקה את הארבעים: **גמ'** בשלמא מותיר בטהור *דתניא °לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר וגו' בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקה דברי רבי יהודה רבי יעקב אומר לא מן השם הוא זה אלא משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו אלא שובר בטמא מנלן דאמר קרא °ועצם לא תשברו בו *בו בכשר ולא בפסול ת"ר ועצם לא תשברו בו בו בכשר ולא בפסול ר' אומר °בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו כל הראוי לאכילה יש בו משום שבירת עצם ושאין ראוי לאכילה אין בו משום שבירת עצם מאי בינייהו א"ר ירמיה פסח הבא בטומאה איכא בינייהו למ"ד כשר האי

תורה אור: ויקרא כג; שמות יב; שם; שם

רש"י

ולא מילה שלא בזמנה · דאי לא ממעט קרא אתיא בק"ו לדחות ומה לרעת שדוחה את העבודה ועבודה דוחה את השבת מילה אף שלא בזמנה דוחה אותה אפילו במקום בהרת יקוץ בהרתו שבת שנדחת מפני עבודה אינו דין שתהא מילה דוחה ואתא קרא ומיעטה דכיון דשלא בזמנה היא כגון גר שנתגייר וקטן שנחלה אביו ועבר זמנה כשהויה לאחר וגבי שריפת פסול קדשים נמי כמילה שלא בזמנה דאפשר לשהוייה דמי: שבתון דיום טוב עשה הוא · דמשמע שבות והוה ליה י"ט עשה ולא תעשה: **מתני'** כל הנאכל בשור הגדול כו' · שכבר הוקשה כל מה שעתיד להקשות בו: יאכל בגדי הרך · ראוי לאכילה בפסח בן שמנה ימים אבל מה שאין נאכל בשור הגדול אין נמנין עליו בפסח אע"פ שעכשיו רך הוא עתיד להקשות בסופו: וראשי כנפים והסחוסים שקורין טיברו"ס שבראש גף הכתף אשפרלו"ן והסחוסין שאר הסחוס שבו כגון תנוך האוזן והסחוסי החזה והצלעות הקטנות שבסוף הסדרה: **גמ'** וי"א אף ראשי כנפים והסחוסין · הואיל ובשור הגדול גופיה מתאכלו בשליקה בישול יתר: מה הן קתני · והכי קאמר כל הנאכל בשור הגדול בשליקה יאכל בגדי הרך צלי ומה הן ראשי כנפים והסחוסין: גידים שסופן להקשות · גידי צואר וגבי וטלה הן רכים אבל אם היה מזקין סופן להיות קשים: ר' יוחנן אומר כו' . וגידים הרכין דקתני בהך ברייתא נידונין כבשר לר' יוחנן משמע לי' דרכין השתא ולריש לקיש משמע ליה בשאר גידים דרכין לעולם: הני אין · דס"ד מדפרים מה הן דוקא קאמר: הני מ"ט · פירושא הוא ומסקנא דתירוצא: עגל הרך · מפרש בהעור והרוטב כל זמן שיונק ועור ראשו רך מולגין אותו ונאכל עמו: מהו שיטמא . טומאת אוכלין בתר השתא אזלינן ומטמא או בתר בסוף אזלינן ואינו מטמא: לא חש לקמחיה · למה שהוא טוחן אם חטין אם פסולת: הא הדר ביה ר' יוחנן · מהא דגידין שסופן להקשות כדאמר בשילהי בהמה המקשה (חולין עז:) ופשטינן לה מהא דהעור והרוטב דכי פשיט ליה רבי יוחנן עלה דההיא אין מטמא ואותביה ריש לקיש ממתני' דהעור והרוטב דקתני אילו שעורותיהם כבשרן עור הראש של עגל הרך אלמא דבתר השתא אזלינן וא"ל רבי יוחנן אל תקניטני באותה משנה שבלשון יחיד אני שונה אותה אלמא מעיקרא הוה סמיך ר' יוחנן עליה ופליג בגידין שסופן להקשות ואידכר דיחידאה היא והדר ביה: **מתני'** אבל המותיר בטהור · אפילו בטהור והשובר בטמא אינו לוקה (א) המותיר משום לא תותירו ולא שובר בטמא משום לא תשברו וטעמא מפרש בגמרא: **גמ'** בא הכתוב כו' · כל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו דמשמע זו היא תקנתו אם תעבור על הלאו עשה זאת יהיכלל ועוד דלא דמי ללאו דחסימ' שהמלקו' כסמך לו: האי

תוספות

ולא מילה שלא בזמנה דאתיא בק"ו · פירש בקונ' ומה לרעת שדוחה את העבודה ועבודה דוחה את השבת וקשה דרבא לית ליה האי ק"ו בפ' ר' אליעזר דמילה (שבת קלג:) דקסבר דהא דלרעת דוחה עבודה לא משום חומרא דלרעת אלא משום דגברא דלא חזי ור"ח פי' ק"ו ומה אוכל נפש שלא נכרתו עליו י"ג בריתות דוחה י"ט כו' וי"ל להשיב מה לאוכל נפש שכן מצוה עוברת שלמחר לא יהיה מצוה עליה ואומר ר"י דאיכא למיעבד ק"ו מנדרים ונדבות דדחו י"ט אע"פ שלא נכרתו עליהן י"ג בריתות וסבר רבא דקריבין בי"ט וליכא למיפרך מה לנדרים ונדבות שכן צורך גבוה כדפריך בפ' ר' אליעזר דמילה (שם דף קלא.) מה לעומר ושתי הלחם כו' דלאו חובה נינהו ואפילו חטאות ואשמות לא מיקרו צורך גבוה כיון דאי לאו דחטא לא בעו לאיתוייהו ונראה דרבא אית ליה הא דרב אשי די"ט עשה ולא תעשה ולהכי איצטריך ק"ו דאי לאו ק"ו לא הוה צריך למיסר וכן משמע בפ"ק דביצה (דף ח:) דפריך גבי אפר כירה מוכן לודאי כו' סוף סוף י"ט עשה הוא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה אלא אמר רבא כו' משמע דרבא אית ליה די"ט עשה הוא והשתא לבדו לא איצטריך לשריפת קדשים אלא על מילה דאיכא ק"ו אמר רבא פרק *(אם לא הביא)(דף קלג·) וגמרא מייתי לה הכא אשריפת קדשים דממילא ממעטי ורב אשי לא קאי למיפלג ארבא אלא מילתא דנפשיה קאמר ואקדשים קאי ואפילו אמילה כדמשמע בהם לא הביא דלית ליה קל וחומר: **גידין** שסופן להקשות . פי' בקו' גידי צואר ואין נראה לריב"א דהא משמע דהשתא הם רכים כבשר לגמרי ואפי' ר"ל לא פסיל להו אלא משום בסוף ולעיל קאמר אלא פשיטא בגידי צואר משמע שהם רגילין להיות נותר ואין ראוין ליאכל כמו עצמות אלא נראה דהיינו גידי שדרה וגידים הרכים דקתני בברייתא איירי בגידי בשר דלכ"ע הוו כבשר: **הואיל** ומתאכלי בשור הגדול בשלקא · והשתא לא אזיל רבי יוחנן בתר השתא אלא בדבר הנאכל בשור הגדול בשלקא וא"ת ור"ל מאי פריך ליה לר' יוחנן אדרבה תיקשי לדידיה דמוכח בברייתא דבדבר הנאכל בשור הגדול בשלקא אזלינן בתר השתא ויש לומר דסבר ר"ל דראשי כנפים והסחוסין יש עליהם שם בשר יותר מבגידים ופריך לרבי יוחנן מדלא נקט בברייתא גידים דהוי רבותא טפי ור' יוחנן משני דאין רבותא כלל מה שאין בהן טעם בשר כל כך דהא אם היו רכים לעולם לא היה פוסלן הילכך כיון דמתאכלי בשלקא נימנין עליהן כמו ראשי כנפים והסחוסים ורשב"א מפרש טעמא דריש לקיש דגידים לא דמו לראשי כנפים והסחוסים דגידים סופן להקשות בגדי עצמו אבל ראשי כנפים והסחוסים אין סופם להקשות בגדי לעולם אלא בשור הגדול דוקא ולא שייך למיזל בהו בתר בסוף כיון דבגדי וטלה הם רכים לעולם: **הא** הדר ביה ר' יוחנן · פירוש מהך דמעתין כדמוכח בפרק בהמה המקשה (חולין עז:) וקשה לר"י לר"ל דאותביה לר' יוחנן מההיא שעורותיהן כבשרן תיקשי לנפשיה דקסבר גבי פסח בתר בסוף אזלינן והתם אזיל בתר השתא וי"ל שאני שבעור ראש של עגל הרך יש לו טעם בשר הרבה מגידין וריב"א אומר דבירושלמי פריך דר"ל אר"ל ומשני טעמא דר"ל מקרא ואכלו את הבשר (שמות יב) ולא גידין ובעור הראש של עגל הרך אזיל בתר דהשתא והכא הוי גזירת הכתוב: היתה

רבינו חננאל

מהאי קרא הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשירין לבדו ולא מילה שלא בזמנו דאתיא בקל וחומר ומה אוכל נפ"ש שאע"פ שהוא באזהרת שהואינה מצוה דוחה יום טוב מילת שאע"פ שהיא שלא בזמנה מצות היא שנכרתו ע"ית [י"ג] בריתות וחייב כרת אם לא ימול אינו דין שידחה יום טוב ת"ל לבדו ולא מילה שלא בזמנה ואם מילה שהיא מצוה ותמבטלה לגמרי ענוש כרת ולא עד אלא שהיא מצוה שנכרתו עליה שלש עשרת בריתות (אינה עשה)אינו דוחה יום טוב כל שכן של נותר שלא ידחה יום טוב שאפילו בטלו לגמרי אינו ענוש כרת: **רב** אשי מפיק ליה מהאי דכתיב בי"ט שבתון ולא תע"ש מלאכה נמצא ביו"ט עשה שבתון ולא תעשה במש"ע ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה: **מתני'** כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך ראשי הכנפים והסחוסים כו' וכי כל מי שאינו נאכל בשור אינו נאכל בגדי הרך והרי ראשי כנפים והסחוסים שאינן נאכלין בשור הגדול שהן כעצמות ובגדי הרך נאכלין ופריק רבא ואמר הכי קאמר כל הנאכל בשור הגדול שלוק יאכל צלי בגדי הרך ומה הן ראשי כנפים והסחוסין תניא כותיה דרבא כל הנאכל בשור הגדול בשלקא כו' עד וגידין הרכין כבשר: **איתמר** גידין שסופן להקשות ר' יוחנן אמר נמנין עליהן בפסח דבתר השתא אזלינן והשתא רכין הן וכבשר הן וריש לקיש פליג עליה ומותיב ע"יה ממתני' ושני ליה הכי תנא תני ראשי כנפים והסחוסין הואיל ומתכלי בשור הגדול בשלקא והוא הדין לגידים [שסופן] להקשות דהני נמי מיתכלי בשור הגדול בשלקא: רמי ליה רבנן קמיה דר' אבהו מי אמר ר' יוחנן גידין הרכין שסופן להקשות נמנין עליהן בפסח אלמא כיון דמתכלי השתא בתר השתא אזלינן וכי בשר נינהו והא בעיא ר"ל מר"י עור הראש של עגל הרך מהו שיטמא ואמר ליה אינו מטמא דאלמא בתר בסוף אזלינן אמר ליה ר' אבהו דרמא הא לא חש לקמחיה כלומר אכילתו להפסד הולכת שאינו מתעסק בתורה כראוי לה (בפ') [הא] הדר ר' יוחנן ואמר לריש לקיש בעידנא דאקשי' ע"יה והתנן אלו שעורותיהן כבשרן ואחד מהן עור הראש של עגל הרך אמר לו ר' יוחנן משנה זו דברי [יחיד] הן דברי אלעזר בן יהודה איש אבלים [משום רבי] מר' יוחנן (ובגליון יעקב) הם ומפורש בפ' העור

והרוטב כי אמר לו רבי יוחנן אל תקניטני בלשון יחיד אני שונה אותה: **מתני'** אבל המותיר בטהור כו'. בשלמא מותיר בטהור אינו לוקה דתניא לא תותירו ממנו עד בקר והנותר וגו' ובא הכתוב כו' לרבי יהודה גדאית ליה ולר' יעקב כדאית ליה אלא שובר העצם בטמא מנא לי דלא לקי ופשטינן לה מהא דת"ר ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול ר' אומר בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו טהור ראוי לאכילה יש בו שבירת עצם

עין משפט נר מצוה

פו א מיי' פ"י מהל' ק"פ הלכה ט:
פז ב מיי' שם הל' י:
פח ג מיי' שם הלכה א:
פט ד מיי' שם והל' יא:

מסורת הש"ס

חולין דף פו:
חולין דף קכב:
[יומא מו. סוכה נד. ע"ש פרש"י יבמות מג:]
חולין שם: ודף עז. [נה: קלד.]
לעיל דף פג. שבועות ג: [מכות יז.]
סנהדרין דף סג. שבועות דף ג: מכות דף ד: ודף טז. חולין דף פב: ודף לא. קמא: תמורה דף ד:
[לעיל פ. וש"נ]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אבל המותיר וכו' אינו לוקה לא המותיר:

האי *פסול למ"ד ראוי לאכילה האי נמי ראוי לאכילה הוא רב יוסף אמר *כי האי גוונא דכולי עלמא אין בו משום שבירת העצם (א) דר' לאקולי קא אתי והאי הא פסול הוא אלא היתה לו שעת הכושר ונפסל איכא בינייהו למ"ד כשר [ב]הא כשר הוא למ"ד ראוי לאכילה הא השתא לאו ראוי לאכילה הוא אביי אמר (ב) כ"ע כל כי האי גוונא אין בו משום שבירת העצם מאי טעמא השתא מיהת הא פסול הוא אלא שבירת העצם מבעוד יום איכא בינייהו למ"ד כשר הא כשר הוא למ"ד ראוי לאכילה השתא לאו בר אכילה הוא מיתיבי רבי אומר [ג]נמנין על מוח שבראש ואין נמנין על מוח שבקולית על מוח שבראש מ"ט הואיל ויכול לגוררו ולהוציאו ואי ס"ד שבירת העצם מבעוד יום שפיר דמי קולית נמי נתבריה מבעוד יום ונפקוה למוח דידיה ונמנו עליה אמר לך אביי ולטעמיך משחשיכה נמי נייתי גומרתא וניתות עליה ונקלה ונפקה למוח דידיה ונימני עליה דהא *תניא אבל (ג) [ד]השורף בעצמות והמחתך בגידין אין בו משום שבירת העצם אלא מאי אית לך למימר אביי אמר משום פקע רבא אמר משום הפסד קדשים דקא מפסיד ליה בידים דילמא אביל נורא ממוח דידיה מבעוד יום נמי גזירה מבעוד יום אטו משחשיכה רב פפא אמר [ה]כל כי האי גונא כ"ע יש בו משום שבירת העצם מאי טעמא לאורתא מיחזי לאכילה אלא באבר שיצא מקצתו קמיפלגי מ"ד כשר (ד) [ו]הא כשר הוא ומ"ד ראוי לאכילה האי לאו בר אכילה הוא כדתניא* ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר אבר שיצא מקצתו ושברו אין בו משום שבירת העצם רב ששת בריה דרב אידי אמר כל כה"ג דכולי עלמא אין בו משום שבירת העצם דהאי אבר הא פסול הוא אלא שבירת העצם בנא איכא בינייהו מ"ד כשר הא כשר הוא ומ"ד ראוי לאכילה השתא אינו ראוי לאכילה רב נחמן בר יצחק אמר [ז]כל כי האי גוונא יש בו משום שבירת העצם מאי טעמא דהא חזי לאכילה דמטוי ליה ואביל ליה אלא שבירת האליה איכא בינייהו למ"ד כשר הא כשר הוא למ"ד ראוי לאכילה האי אינו ראוי לאכילה *דאליה לגבוה סלקא רב אשי אמר [ח]כל כי האי גוונא ודאי אין בו משום שבירת העצם דהא ודאי אינו ראוי לאכילה כלל אלא אבר שאין עליו כזית בשר איכא בינייהו למ"ד כשר הא כשר הוא למ"ד ראוי לאכילה בעינן שיעור אכילה וליכא רבינא אמר [ט]כל כי האי גוונא לית ביה משום שבירת העצם דבעינן שיעור אכילה אלא אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר איכא בינייהו למ"ד כשר הא כשר הוא למ"ד ראוי לאכילה בעינן שיעור אכילה במקום שבירה והא ליכא תניא כארבעה מינייהו דתניא ר' אומר °בבית אחד יאכל °ועצם לא תשברו בו על הכשר הוא חייב ואינו חייב על הפסול היתה לו שעת הכושר ונפסל בשעת אכילה אין בו משום שבירת עצם יש בו שיעור אכילה יש בו משום שבירת עצם אין בו שיעור אכילה אין בו משום שבירת עצם הראוי למזבח אין בו משום שבירת העצם בשעת אכילה יש בו משום שבירת עצם שלא בשעת אכילה אין בו משום שבירת עצם איתמר אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר רבי יוחנן אמר [י]יש בו משום שבירת העצם רבי שמעון בן לקיש אמר אין בו משום שבירת עצם איתיביה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש ועצם לא תשברו בו אחד עצם שיש עליו כזית בשר ואחד עצם שאין עליו כזית בשר מאי אין עליו כזית בשר אילימא דאין עליו כזית בשר כלל [כ]אמאי יש בו משום שבירת העצם אלא לאו הכי קאמר אחד עצם שיש עליו כזית בשר במקום זה ואחד שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר (*קשיא לרבי שמעון בן לקיש) א"ל לא

האי פסול הוא · שנעשה בפסול דטומאה דהויא היא בציבור אלא שכאן גזירת הכתוב לפוטרן בו : האי בר אכילה הוא · כדתנן (לעיל דף עו:) הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה : הא כשר · שנעשו עבודותיו בהכשר : מבעוד יום · שאינו שעת אכילה : נמנין על מוח שבראש · אפילו לא נמנה אלא על המוח יצא : ואין נמנין על מוח הקולית · מפני שאסור לשוברה ולהוציאו אבל מוח הראש יכול להוציא ולגוררו בקיסם דרך האף : נייתי גומרתא · גחלת ונינחי עליה עד שינקב ויוציא מוחו : אלא מאי אית לך למימר · אמאי אין נמנין ויוציאו בגחלת : אביי אמר משום פקע · שמא מחמת הגחלת יפקע במקום אחר ואין זו שריפה אלא שבירה : ורבא אמר משום הפסד קדשים · שמפסיד המוח ושורפו בידים ומוטב שיפסל מאליו הכא נמי לענין שבירה מבעוד יום אע"ג דמדאורייתא שרי רבנן גזור אטו משחשיכה : אבר שיצא מקצתו · חוץ לחומת ירושלים וצריך לחתוך את היוצא איכא בינייהו : האי נמי כשר · שהרי הפנימי כשר והרי הוא שוברו ועובר משום לא תשברו בו אלא חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך כדתנן במתניתין (לקמן דף פה:): האי לאו בר אכילה הוא · במקום שבירה אינו ראוי לאכילה אבל אבר שיצא כולו דהיינו היתה לו שעת הכושר ונפסל דכ"ע אין בו משום שבירה דהשתא מיהא פסול הוא : אליית השה קריבה עם האימורין מה שאין כן בשור ועז כדכתיב (ויקרא ג) חלבו האליה תמימה : רבינא אמר · אי ליכא כזית בשר דכולי עלמא אין בו משום שבירה אלא באין בו כזית במקום שבירה ויש בו כזית במקום אחר איכא בינייהו : ואינו חייב על הפסול · והשתא מפרש ואזיל הי פסול קא ממעט היתה לו שעת הכושר ונפסל אין בו משום שבירת העצם גרסינן ורבי אומר גרסינן ברישא והיינו כרב יוסף למזבח למעוטי אליה כדרב נחמן בר יצחק שלא בשעת אכילה מבעוד יום כדאביי דאמר מבעוד יום הוא רבי למעוטי שיעור אכילה במקום שבירה כרבינא אי נמי למעוטי אין עליה כזית כרב אשי : אין בו משום שבירת העצם · דבעינן שיעור אכילה במקום שבירה : אמאי יש בו משום שבירת עצם · בין לר' יוחנן בין לריש לקיש כזית בעינן במקום זה · במקום שבירה : לא

תורה אור

היתה לו שעת הכושר ונפסל איכא בינייהו מאן דאמר כשר הא כשר הוא · לא משום דדריש בו בכשר ולא בפסול משמע ליה הכי דהא ר' שמעון מפרש לעיל *מילתיה דת"ק דקתני נמי בו בכשר ולא בפסול וקאמר אחד זה ואחד זה אין בו משום שבירת עצם אלא דרב יוסף לא מצי למיסבר מידי דאיכא בינייהו אלא היתה לו שעת הכושר ונפסל : אבר שיצא מקצתו איכא בינייהו מאן דאמר כשר כשר · תימה אמאי חשיב ליה כשר טפי מבר אכילה הא מה שאינו ראוי לאכילה לאו כשר הוא : ה"ג היתה לו שעת הכושר ונפסל אין בו משום שבירת העצם · ול"ג יש בו דאי גר' תיקשי לרב יוסף ולא משכחינן כארבעה מינייהו ואית דגרס לעיל במילתיה דרב יוסף למ"ד כשר לאו כשר הוא למ"ד יאכל בר אכילה הוא ולפי זה מיתוקמא גירסת הספרים דגר' יש בו ואין נראה דבכולה שמעתין טפי נפיק (ה)מאכילה מדנפיק מתורת כשרות כי ההיא דאבר שילא מקצתו דכשר קרי ליה ולא בר אכילה הוא : איתמר אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה כו' · נראה לר"י ולריב"א דאליבא דרבי קמיפלגי דקתני בברייתא סתמא יש בו שיעור אכילה יש בו משום שבירת העצם ובפלוגתא דרבינא ורב אשי קמיפלגי אבל לרבנן לכ"ע יש בו משום שבירת עצם והא דמסיק אילימא דאין עליו כזית בשר כלל אמאי יש בו משום שבירת עצם אע"ג דמצי לאוקומ' כרבנן הואיל ואליבא דרבי קמיפלגי וסבירא להו כרבי מוקמי למתני' כוותיה : אחד

צ א מיי' פ"י מהל' ק"פ הלכה א :

[דף פג.]

צא ב מיי' שם הל' ז :

צב ג מיי' שם הל' ח :

צג ד מיי' שם הל' ה :

צד ה מיי' שם הל' א :

צה ו ז מיי' שם הל' ו :

צו ח מיי' שם הל' ז :

צז ט י כ מיי' שם הלכה ג :

רבינו חננאל

עצם ואמרינן מכדי תרוייהו אמרי דלא לקי מאי בינייהו וחלקו בזה ר' ירמיה אמר פסח הבא בטומאה איכא בינייהו ורב יוסף אמר היתה לו שעת הכושר ונפסל איכא בינייהו ורבנן כולן פשוטין הן ואסיקנא תנא כי ארבעה מינייהו ר' אומר בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו על הכשר חייב ולא על הפסול היתה לו שעת הכושר ונפסלה יש בו משום שבירת העצם : תניא השורף בעצמות והמחתך בגידים אין בו משום שבירת העצם : איתמר עצם שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר ר' יוחנן אמר יש בו משום שבירת העצם ריש לקיש אמר אין בו משום שבירת העצם איתיביה ר' יוחנן לר' שמעון בן לקיש ועצם לא תשברו בו אחד עצם שיש עליו כזית בשר במקום זה [ואחד שאין עליו כזית בשר במקום זה] ויש עליו כזית בשר במקום אחר חייב ומשני

הגהות הב"ח

(א) גמ' שבירת העצם (דר' לאקולי קא אתי) תא"מ ונ"ב ס"א ל"ג ליה : (ב) שם אביי אמר כל כי האי גוונא כ"ע אין בו כנ"ל : (ג) שם אבל השורף בעצמות . נ"ב עיין בחולין דף יא המחתך בגידין והשורף בעצמות עכ"ל : (ד) שם מ"ד כשר האי נמי כשר הוא : (ה) תוס' ד"ה ה"ג וכו' טפי נפיק מתורת אכילה ·

[illegible]

חולין דף יא. [תוספתא פ"ו]

[תוספ' פ"ו]

[לעיל פג:]

שמות יב

[illegible]

צח א מיי' פ"י מהל' ק"פ הלכה ג :

[צט [ב] מיי' פ"ח מהלכות אבות הטומאה הלכה ג] :

צט ב מיי' פ"ט מהל' ק"פ הלכה ב :

ק ג מיי' פ"ח מהל' אבות הטומאה הל' ב:

תורה אור

לא הכי קאמר *אחד עצם שיש עליו כזית בשר מבחוץ ואחד עצם שאין עליו כזית בשר מבחוץ ויש עליו כזית בשר מבפנים במקום שבירה *והתניא °ועצם לא תשברו בו (שמות יב) אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח ומה אני מקיים °ואכלו את הבשר בלילה (שם) הזה בבשר שעל גבי העצם או אינו אלא בבשר שבתוך העצם ומה אני מקיים ועצם לא תשברו בו בעצם שאין בו מוח אבל בעצם שיש בו מוח שובר ואוכל ואל תתמה שהרי יבא עשה וידחה ל"ת כשהוא אומר °ועצם לא ישברו בו בפסח שני שאין ת"ל (במדבר ט) שהרי כבר נאמר °ככל חקת הפסח יעשו (שם) אותו הוי אומר *אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח מיתיבי אבר שיצא מקצתו חותך עד מקום שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך ואי אמרת אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש (א) במקום אחר אין בו משום שבירת העצם למה לי דקולף עד שמגיע לפרק וחותך נקלוף ביה פורתא ונתבריה אביי אמר משום פקע רבינא אמר בקולית *תנן התם [ג] הפיגול והנותר (והטמא) מטמאין את הידים *רב הונא ורב חסדא חד אמר מפני *חשדי כהונה וחד אמר מפני עצלי כהונה מר מתני אפיגול ומר מתני אנותר מאן דמתני אפיגול משום חשדי כהונה ומאן דמתני אנותר משום עצלי כהונה מר מתני כזית ומר מתני כביצה מאן דמתני כזית כאיסורו ומאן דמתני כביצה כטומאתו איבעיא להו יוצא גזרו רבנן טומאה או לא מי אמרינן נותר דגזרו טומאה דאתי לאיעצולי ביה אבל יוצא אפוקי בידים לא מפקי ליה בידים לא גזרו ביה רבנן טומאה או דילמא לא שנא ת"ש אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך וא"א גזרו ביה רבנן טומאה כי חתיך ליה מאי הוי הא קמטמא ליה טומאת סתרים היא וטומאת סתרים לא מטמיא ולרבינא דאמר *חיבורי אוכלין לאו חיבור הוא וכמאן דמפרתי דמי מאי איכא למימר הא קנגע בהדדי וקא מטמא אלא למאן דמתני כזית דלית ביה כזית ומאן דמתני כביצה דלית ביה כביצה ת"ש המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה אע"פ שהוא בלא תעשה טהור מאי לאו טהור ואסור דיוצא מחבורה לחבורה כיוצא חוץ למחיצתו דמי ומפסיל ואפי' הכי קתני טהור אלמא לא גזרו רבנן טומאה לא טהור ומותר דיוצא מחבורה לחבורה לאו כיוצא חוץ למחיצתו דמי ולא מפסיל והא קא תני סיפא האוכלו הרי זה בל"ת בשלמא למאן דאמר כביצה דאית ביה כזית ולית ביה כביצה אלא למאן דאמר כזית מאי איכא למימר אלא ביוצא בפסח לא מיבעיא לן דלא גזרו רבנן טומאה מאי טעמא *בני חבורה זריזין הן ומוזהר זהירי ביה אלא כי קמיבעיא לן ביוצא בקדשים מאי תיקו ומוציא בשר פסח מחבורה

רש"י

לא הכי קאמר כו'. לעולם אכילה במקום שבירה בעינן ואחד עצם שאין עליו כזית בשר דקאמר הכי קאמר אין עליו בשר מבחוץ ויש בתוכו מוח מבפנים ובמקום שבירה ואשמעינן דאכילת מוח אכילה היא : והתניא. בניחותא דאסר לשבר עצם שבתוכו מוח ולא אמרינן ליתו עשה דואכלו את הבשר וידחה את לא תעשה דשבירה : ומה אני מקיים ואכלו את הבשר בבשר שעל העצם. אבל מוח לא דליכא לאוקמה במוח נמי ועל ידי גחלת דלא מצריך ליה קרא מילתא דאתי בה לידי תקלה דילמא פקע : שאין תלמוד לומר. שלא הוצרך ללמד איסור שבירה : אבר שיצא מקצתו. וצריך לחתוך את היוצא : חותך. את הבשר סביב אינקרוי"ר : עד שמגיע לעצם וקולף. הבשר שלא יצא : עד שמגיע לפרק. שמתחברין שם שני עצמות : וחותך. את הפרק ומשליך את העצם שיצא מקצתו ויאכל בשר הנקלף : נקלף בה פורתא. במקום שבירה סביב : משום פקע. שמא יפקע וישבר תחת הבשר כשיכה על מקום הקלוף : בקולית. רדונדי"ל של היד דיש בו מוח מתוכו לא מהניא ליה קליפה : מטמאין את הידים. מדרבנן : חד אמר משום חשדי כהונה. שחשודין לפגל קרבן משום איבה גזרו על הפיגול שיטמא את הידים כדי שיהא זה צריך להטביל ידיו קודם שיגע בקודש ויטריחוהו : וחד אמר משום עצלי כהונה. המתעצלים באכילת קדשים גזרו טומאה על הנותר כדי להטריחו עליהם : מר מתני. טעמא דידי' חשדי אפיגול ומר מתני טעמא דידיה עצלי אנותר : מר מתני. בין פיגול בין נותר בכזית גזור רבנן לטומאה : כאיסורו. כשיעור איסור אכילתו שהוא חייב עליו בכזית : כטומאתו. כשיעור טומאת אוכלים דאורייתא בכביצה : הא קא מיטמי. פנימי מחמת מגעו של יוצא המחובר לו : ומשני טומאת בית הסתרים היא. כל מגע חיבור בית הסתרים שאין מקום מגעו נראה וטומאה בית הסתרים נפקא לן במסכת נדה דלא מיטמיא מוידיו לא שטף במים בפ' יוצא דופן (דף מג.) דבעינן נגיעה בידים שהן בגלוי : ולרבינא דאמר. בפרק בהמה המקשה (דף עג.) לגבי מגע חיבור דאוכלים כמאן דמפרתי דמו ולא הוי חיבור ולא מגע בית הסתרים מיקרי : דלית ביה כזית. באותו קצת : שיצא מחבורה לחבורה. לקמיה מפרש לא תעשה דיליה : מאי לאו טהור. מלטמא : ואסור. לאכול כשאר יוצא חוץ למחיצה דמחיצת פסח מקום אכילתו היא ואפילו הכי קתני טהור : לא טהור ומותר. דלא פסול יוצא אית ביה אבל יוצא חוץ למחיצה לעולם אימא לך דמטמא : הרי זה בלא תעשה. כדאמר °בפרק כל שעה (לעיל כד.) לא יאכל כי קדש הם כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו אלמא יוצא חשיב ליה ואפי' הכי קתני טהור : בשלמא למאן. דמתני אפיגול ונותר כבילה מצי לתרוצי דגזור טומאה נמי איוצא והאי דקתני טהור בדליכא כבילה : מאי איכא למימר. מדקתני האוכלו בלא תעשה מכלל דאיכא כזית : זריזין הן. שיש רבים ומזרזים זה את זה מלהוציא ולא איצטריך לאחמורי עלייהו שלא יבואו לידי יציאה :

תוספות

אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח · הכא מזכיר שאינו פשוט קודם וכן בפ' החולץ (יבמות מא.) כל הנשים לא ינשאו עד ג' חדשים אחד בתולות ואחד אלמנות כו' תנא נמי בריישא בתולות שאינו פשוט והיכא דאיכא פלוגתא או קאי אקרא דרך להזכיר פשוט קודם כההיא דראש השנה (דף כט:) דתנן אמר רבי אלעזר לא התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין אלא ביבנה אמרו לו אחד יבנה כו' כלומר כמו שפשוט לך שתוקעים ביבנה כך כל מקום שיש ב"ד וכן בבבא קמא (דף נ:) אחד בור אחד שיח ומערה דקאי אקרא דכתיב בור וכן בסוטה (דף מג.) אחד הבונה ואחד הלוקח כו' וכן בפ"ק דסוכה (דף ו.) גבי א' גדולה וא' קטנה כו'* :

כשהוא אומר ועצם לא ישברו בו בפסח שני כו'. בפ' דם חטאת בזבחים (דף צז:) יליף מהכא דאין עשה דוחה ל"ת בקדשים מדכתב רחמנא גבי פסח ועצם לא תשברו בו וקשה היכי יליף מינה ואמאי נמי צריך קרא הכא הא בעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה *ועוד קשה לרשב"א דהכא אפשר לקיים שניהם על ידי גומרתא דהשורף בעצמות אין בו משום שבירת עצם וקיימא לן *דהיכא דיכול לקיים שניהם לא אתי עשה ודחי ל"ת ותירץ רבינו חיים לרשב"א (ב) דלרבא שפירש לעיל בגומרתא לאסור משום הפסד קדשי' אתי שפיר : **משום** חשדי כהונה. וא"ת כמו כן לא יחושו לעשות בטומאה וי"ל דאף לרשעים חמירא להו טומאה כדאמרינן ביומא (דף כג.) ללמדך שחמורה עליהן טהרת כלים יותר משפיכות דמים* : **טומאת** בית הסתרים היא. וא"ת התינח לר' יוסי אלא לר' מאיר דפליג עליה ומייתי לה בפ' בהמה המקשה (חולין עב:) דאית ליה דמטמא מאי איכא למימר וי"ל דקיימא לן כר' יוסי לגבי ר' מאיר : **ולרבינא** דאמר חיבורי אוכלין כמאן דמפרתי כו'. וא"ת בלא רבינא כיון דס"ד דאיכא שיעור לטמויי במה שיצא לחוץ הוה מצי לאקשויי דמסקינן בפרק בהמה המקשה (שם) דמודה ר' יוסי בשלש על שלש הבאות מבגד גדול דבשעת פרישתו מאביו מקבל טומאה מאביו וה"נ הכא וי"ל דאיכא לאוקומה בניתוח בכל שהו וכן משני בפ' אמרו לו (כריתות טו:) גבי אבר המדולדל באדם טהור מיהו הכא כיון שאינו חותך העצם אלא חותך סביבו' העצם אינו יכול להתיז בכל כחו ובירושלמי מוקי בחותך ומשליך במעט מעט : **דבני** חבורה זריזין הן כי קמיבעיא לן יוצא דקדשים. וא"ת דבפ' המוצא תפילין (עירובין קג.) משמע איפכא דקאמר כהנים זריזין הן אמרינן בני חבורה זריזין הן לא אמרינן ותירץ ר"י דלא דמי דגבי בני חבור' שייך למיגזר טפי שמא יחתה מלגבי כהנים דהא מילתא לא שייכא לפסח כלל אבל במידי דשייך לפסח כגון יוצא זריזין בני החבורה יותר מכהנים :

הוצאה

רבינו חננאל

ריש לקיש הכי קתני אחד עצם שיש עליו כזית בשר במקום זה מבחוץ ואחד עצם שאין עליו כזית בשר מבחוץ ויש בו כזית מוח מבפנים יש בו משום שבירת עצם. והתניא הכי ועצם לא תשברו בו אחד עצם שיש בו מוח במקום שבירה ואחד עצם שאין בו מוח ומה אני מקיים ואכלו את הבשר וגו' ואסיקנא הוי אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח חייב ומותבינן תוב לריש לקיש אבר שיצא מקצתו פי' חוץ לירושלים ונפסל חותך בבשר עד שמגיע לעצם ומפריש בין הבשר שיצא ובין הבשר שנשאר באבר שלא יצא וקולף כלומר מפריש הבשר הכשר שלא יצא מפשיטו מן העצם עד שמגיע לפרק והותך נמצא הבשר המופשט תלוי בפסח הבשר שיצא מחובר על העצם ושורף הבשר שיצא והעצם עמו ושאר הבשר שהפשיט מן העצם כשר לאכילה ולדברי ריש לקיש למה אמרה המשנה שצריך קליפה עד הפרק הלא הוא שבירת העצם שלא במקום בשר איתו הייב יקלוף מן הבשר מעט ולא ישאיר באותו מקום בשר וישבר העצם ומשני אביי חיישינן משום פקע כלומר כששובר העצם אינו מתפרק עם נסירה אלא נסדק היישי' שמא יעלה הסדק במקום לפיכך הותך בפרק רבינא אמר בקולית : **אבר** שיצא מקצתו כו' תנן התם בסוף מס' זו הפגול והנותר והטמא מטמאין את הידים אפגול אמרינן מ"ט גזרו בו רבנן טומאה משום חשדי כהונה שלא יהשהו תתגע בו כי לאכלו נגע בו הלכך גזרו בו טומאה שלא יבוא ליגע בו כלל וחד מתני אנותר מפני שנתעצלו בו והניחוהו להיות נותר חד מתני כזית מטמא הידים באיסור אכילתו מה איסור אכילתו בכזית אף איסור נגיעתו בכזית וחד אמר כביצה כטומאת אוכלין : **איבעיא** להו בשר היוצא חוץ למחיצתו ונפסל גזרו בו טומאה או לא ואתינן למפשט לה ממתני' דתנן אבר שיצא מקצתו חותך כו' ואי אמרת גזרו בו אע"פ שהחתכו ומפריש מן הבשר הנשאר באבר מבפנים מאי הוי גם הבשר שבפנים נטמא מן הבשר שיצא ושנינן נגיעת הבשר בבשר במקום החתיכה היא ומקום החתיכה קודם חתיכתה מקום סתירה הוא וקי"ל זו היא טומאת סתרים ולא מטמאה וכבר פירשנוהו בפ' בהמה המקשה לילד ולשם רבינא מפריק אפילו תימא רבנן חיבורי אוכלין כמאן דמפרקי דמי וקא נגעו אהדדי כלומר כיון דלחתיכה קאי כחתוך דמי ואינה טומאת בית הסתרים אלא טומאה גלויה היא וכאלו חתיכה אחת נוגעת בחברתה ושני' הא דתנן אבר שיצא חותך בבשר ומפריש ומה שבפנים כשר בזמן שאין בשר היוצא כזית דלא נחתא ליה טומאה כלל : **ת"ש** בשר פסח היוצא מחבורה לחבורה אע"פ שהוא בלא תעשה טהור מאי לאו יוצא מחבורה לחבורה טהור ומותר תא ולאו כתיב ביה לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה כלאו דשבירת עצם מה שבירת העצם לא פסול ליה אף יציאתו לא פסול ליה ואקשי' אי הכי טהור ומותר הוא איפא סיפא והאוכלו הרי זה בלא תעשה דתניא בתורת כהנים והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל בכל לרבות היוצא והבשר כל טהור יאכל בשר לרבות בשר הפנימי שהוא מותר מכאן אמרו אבר שיצא מקצתו כו' בשלמא למאן [דאמר] ביוצא כביצה טומאה לא ברלית ליה כביצה אלא כזית הלכך עבר משום אכל חוץ למחיצתו ואין עובר משום יוצא דהא לית ביה כביצה אלא למאן דבעי ביוצא

[זבחים לז:]

הגהות הב"ח

(א) גמרא ויש עליו כזית בשר במקום אחר אין בו : (ב) תוס' ד"ה כשהוא וכו' דלרבא שפירש לעיל. נ"ב פי' הא דעוקר לאו היינו משום הפסד קדשים אבל לא כרבה דקאמר דילמא אכיל נורא אלא וס"ל דליכא דאי הפסד קדשים :

[לעיל סו: לקמן קכ: וכו']

[פי' שלא יתעדו הנוגע בו כי לאכלו נגע בו הלכך גזרו בו טומאה. ערוך ערך חשד ע"ש]

[חולין עג: עג.]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה הרי זה בל"ת כדאמר בפ' כ"ש. עיין לקמן דף ... : תוס' ד"ה משום חשדי כהונה ... עיין סנהדרין ...

[עירובין קג. וש"נ]

תורה אור

א מחבורה לחבורה מנין דתניא °לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה אין לי אלא מבית לבית מחבורה לחבורה מנין ת"ל חוצה חוץ לאכילתו א"ר אמי ב המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה אינו חייב עד שיניח הוצאה כתיב ביה כשבת מה שבת עד דעבד עקירה והנחה אף ה"נ עד דעבד עקירה והנחה מתיב רבי אבא בר ממל *ג היו סובלים אותן במוטות הראשונים יצאו חוץ לחומת העזרה והאחרונים לא יצאו הראשונים מטמאין בגדים והאחרונים אין מטמאין בגדים והא לא נח הוא מותיב לה והוא מפרק לה בנגררין:

מתני' ד אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך ובמוקדשין קוצץ בקופיץ שאין בו משום שבירת העצם מן האגף ולפנים כלפנים ה מן האגף ולחוץ כלחוץ *החלונות ועובי החומה כלפנים:

גמ' אמר רב יהודה אמר רב ו וכן לתפלה ופליגא דריב"ל *דא"ר יהושע בן לוי ז אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים הא גופא קשיא אמרת מן האגף ולפנים כלפנים הא אגף עצמו כלחוץ אימא סיפא מן האגף ולחוץ כלחוץ הא אגף עצמו כלפנים לא קשיא כאן בשערי עזרה כאן בשערי ירושלים דאמר רבי שמואל בר רב יצחק מפני מה לא נתקדשו שערי ירושלים מפני שמצורעין מגינין תחתיהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ואמר רבי שמואל בר רב יצחק מפני מה לא נתקדשה שער נקנור *מפני ח שמצורעין עומדין שם ומכניסין בהונות ידם: החלונות ועובי החומה וכו': אמר רב ט גגין ועליות לא נתקדשו איני והאמר רב משום רבי חייא כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא מאי

רש"י

מחבורה לחבורה מנא לן. חבורה של שני פסחים בבית אחד: חוצה. קרא יתירא הוא למילף חוץ לחבורת אכילתו: תן חוצה לא גרסינן הן: עד שיניח. במקום חבורה האחרת: דעבד ליה עקירה והנחה. כשבת דבעינן עקירה והנחה דעד שיניח לא עגמרה מלאכה וגבי שבת וכל חיובי חטאת כתיב בעשותה בעושה את כולה ולא בעושה מקצתה (שבת דף צג:) והאי נמי אע"ג דלאו בר חטאת הוא הוצאה כי התם בעינן: היו סובלין אותם במוטות. פרים הנשרפי' כגון פר ושעיר יוה"כ ופר העלם דבר ופר כהן משיח הנשרפין חוץ לג' מחנות וילפינן בסדר יומא בפ' שני שעירי (דף סח.) להלן בשאר פרים הנשרפין אתה נותן להם ג' מחנות וכאן ביום הכפורים אתה נותן להם מחנה אחת בתמיה דכתיב יוציא אל מחוץ למחנה *ושרף וגו' אלא לומר לך כיון שיצאו חוץ למחנה אחת מטמא בגדים דהא כתיב והשורף אותה יכבס בגדיו אלמא כשיוצאין מן העזרה מטמא בגדים שעליהם מיד ואע"ג דלא נח והכא הוצאה כתיבא דכתיב והוציא את הפר וגו': בנגררין. על גבי קרקע דהיינו הנחה: **מתני'** חותך עד שמגיע לעצם. כדפרישית לעיל: ובמוקדשים. בשאר קדשים שיצא מהן מקצת אבר: קוצץ. את היוצא בקופיץ: מן האגף ולפנים כלפנים. אגף קרי כל מקום הגפת הדלת שהוא חופף ונוקש שם כשסוגרו דהיינו משפת הפנימית של עובי הפתח עד מקום הנקישה שקורין רב"ן: מן האגף ולפנים. דהיינו תוך העיר ממש כלפנים ואוכלין שם קדשים קלים: מן האגף ולחוץ כלחוץ. דהיינו מקום הנקישה ואגף עצמו לא ידעי' השתא אי כלפנים אי כלחוץ ובגמרא מפרש לי': החלונות. שבחומת ירושלים ועובי ראש החומה בגובה כלפנים ואע"ג דבעובי השערים לא אמרן הכי התם כדמפרש טעמא בגמרא מפני המצורעים: **גמ'** וכן לתפלה. העומד מן האגף ולפנים מצטרף לעשרה והעומד חוץ לפתח אין מצטרף: אינה מפסקת. שאין הפסק לפני המקום שהכל גלוי וידוע לפניו ואין סתימה לפניו: אגף עצמו. עובי השער מן הנקישה ולפנים: שערי ירושלים. אגף עצמו כלחוץ שלא נתקדש עוביין: שערי עזרה. נתקדש עוביין בקדושת עזרה חוץ משער ניקנור מפני המצורע שעומד שם בעודו מחוסר כפורים ומכניס משם בהונותיו לעזרה מצורע משתלח חוץ לשלש מחנות כדאמרינן באלו דברים (לעיל סז:): מפני מה לא נתקדשה שער ניקנור. בקדושת עזרה והוא שער המזרחית של עזרה: עומדין שם. ביום שמיני לימי ספרו לאחר שנתרפא וגלח וטבל והעריב שמשו בשביעי ועודנו מחוסר כפורים ותניא בהקומץ (מנחות כז:) מחוסר כפורים שנכנס לעזרה עונשו כרת ונפקא לן מטוד טומאתו בו ומכניס ידיו משם לעזרה לתת עליהן מדם האשם שאינו מוציאו לחוץ היה נפסל ביוצא וביאה במקצת לאו שמה ביאה לעונשו על כך אי נמי שמה ביאה וגזירת הכתוב היא והעמיד הכהן המטהר את האיש המיטהר לפני ה' וגו' (ויקרא יד): גגין ועליות לא נתקדשו. בין גגי ירושלים בקדושת ירושלים לקדשים קלים בין גגי לשכות העזרה בקדושת עזרה לקדושת קדשי קדשים: כזיתא פסחא. חבורות גדולות היו נמנין עד שלא היה הפסח מגיע לכל אחד כי אם כזית מן הפסח: והלילא פקע איגרא. לקול המולת ההמון מההלל דומין כאילו הגגין מתבקעים שהיו אומרים ההלל על הפסח כדתנן לקמן (דף צה:) הראשון טעון הלל על אכילתו: מאי לאו

תוספות

הוצאה כתיב ביה כשבת. פי' אל יצא איש ממקומו והייתו אל יוציא דהא תחומים דרבנן ואפילו למ"ד תחומין דאורייתא הייתו מדשני ולא כתב אל יוציא אבל לדידיה נמי קרא בהוצאה איירי כדמשמע סוף פ"ק דעירובין (דף יז:) דתני רבי חייא לוקין על התחומין דבר תורה פי' מאל יצא ופריך לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא משמע דלהוצאה נמי אתא וא"ת דברים הזורק (שבת צו:) דריש הוצאה מויכלא העם מהביא ואומר ר"י דאיצטריך חד להוצאה דעני וחד להוצאה דבעל הבית ומשום דהוצאה מלאכה גרועה היא איצטריך למיכתב בתרוייהו ולהכי חשיב להו נמי ברים מסכת שבת (דף ב.) בתרתי לפי שכתובות בשני מקראות ונסיק אבות מאי ניהו יציאות יציאות תרתי הוין*:

בנגררין. אומר ר"י דלאו דוקא נגררין אלא שיהיו תוך ג' לקרקע דהפי' לרבנן *דר"ע דלית להו קלוטה כמו שהונחה דמיא בזורק במעביר תוך ג' מודו דהכי אמרינן בהמוציא יין (שם דף פ.) אמר רבא הוציא חצי גרוגרת והניחה וחזר והוציא חצי אחרת דרך עליה חייב ופריך והא אמר רבא תוך שלשה לרבנן צריך הנחה על גבי משהו ומשני לא קשיא כאן בזורק כאן במעביר ולאו דוקא נקט התם דרך עליה דהוא הדין שלא דרך עליה תוך ג' אלא נקט דרך עליה דהשתא לא צריך שיהא תוך ג' רק שיהא תוך ג' דגרוגרת מיחייב ואם תאמר אכתי היאך ראשונים מטמאות הא בשבת לא הויא הוצאה כענין זה הואיל ואגד הפר ביד האחרונים שבפנים כדמוכח בהמצניע (שם דף צג:) וי"ל דהכא איירי שכל הפר חוץ לחומת העזרה ואפילו למאן דאמר התם אגד כלי שמיה אגד הנ"מ כלי שיש לו תוך דאיתו חייב אם הוציא מקלתו שע"י מה שבפנים יכול להביאו מבפנים אבל ע"י משיכת המוט לא היו יכולים האחרונים להביאו אצלו:

וכן לתפלה. פי' בקונטרס לענין צירוף ואין נראה דבהאי כאחריין (סוטה דף לח:) משמע סוגיא דגמרא דהלכה כר' יהושע בן לוי דאמר אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת ובפרק כל גגות (עירובין צב:) משמע סתמא דגמרא דמחיצה מפסקת לצירוף דקאמר ט' בקטנה ואחד בגדולה אין מצטרפין ולענין שופר ומגילה נמי לא מצית לפרש דתנן בהדיא בפ' ראוהו ב"ד (ר"ה דף כז: ושם) היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או מגילה אם כיון לבו יצא ונראה לר"י דהכא איירי לענין לענות יהיד קדושה ויהא שמיה רבא מברך דאין מחיצה מפסקת לריב"ל ולרב יהודה מפסקת כיון דהוי דבר שצריך עשרה וכי היכי דלא מצטרף לא נפיק ידי חובה אבל שופר לא בעי עשרה:

לא נתקדשה שער ניקנור. וא"ת אם כן בשערי עזרה גופה ליפלוג כאן בשער ניקנור כאן בשאר שערים וי"ל דמתניתין בפסח קאי שאינו נפסל אלא חוץ לחומת ירושלים:

החלונות ועובי החומה כלפנים. בפ"ב דשבועות (דף טז:) פליגי כיצד מהלכים שתי תודות שהיו מקדשין בהם חד אמר זו כנגד זו וחד אמר זו אחר זו משמע התם דמבפנים היו מהלכין דפריך בשלמא למאן דאמר זו אחר זו אמטו להכי פנימית נאכלת שכבר קדשה ראשונה אלא למאן דאמר כו' ואי מבחוץ היו מהלכין היכי קאמר דקדשה ראשונה חוץ לחומה והא דקאמר התם למאן דאמר זו כנגד זו פנימית הך דמקרבה לחומה אע"ג דמבפנים היו מהלכים קרי לה פנימית שהיא לצד חוץ ירושלים מפני שהיתה בין ב"ד ובין החומה אי נמי דמקרבה לחומת עזרות קאמר והא דקתני הכא בניתקדשה עובי החומה הקידוש היה תלוי בדעת ב"ד וקדשה שפיר עובי החומה וחלונות אי נמי למאן דמסקינן בגמרא עובי החומה בבר שורא אתי שפיר דלשם ולאי יכולים לילך ולקדש:

רבינו חננאל

ביוצא כזית הראוי והאוכלו בלא תעשה לא אפשר בפחות מכזית אמאי טהור ומותר ואסיקנא אלא יוצא דפסח דברי הכל לא גזרו בו טומאה דבני חבורת זריזין הן כי קא מבעיא לן יוצא דקדשים ועלתה בתיקו: **תניא** לא תוציא מן הבית אין לי אלא מבית לבית מחבורה לחבורה מנין ת"ל מן הבשר חוצה לאכילתו ואינו חייב עד שיעשה עקירה והנחה ומותבינן עלה מהא דתנן בשחיטת קדשים פ"א פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין היו טוענין אותן במוטות ראשונים יצאו לחומת עזרה אחרונים לא יצאו ראשונים מטמאין בגדים אחרונים אין מטמאין בגדים עד שיצאו והא לא נח ואוקימנא בנגררים ע"ג הארץ ואינן (נעמסין) מגביהן מן הקרקע אלא נמשכין (מן) [על] הארץ והיינו הנחתם: פי' אבר שיצא מקצתו כו' מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ אמר רב יהודה אמר רב וכן לתפלה העומד בכנסת מן האגף ולפנים הרי הוא בכלל ברכת מן האגף ולחוץ כלחוץ ופליגא דר' יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים ואקשי' הא גופה קשיא אמרת מן האגף ולפנים כלפנים האגף עצמו חוץ אימא סיפא מן האגף ולחוץ כו' ואוקימנא בשערי ירושלים אגף עצמו כלחוץ כי לא נתקדשו מפני שמצורעין מגינין תחתיהן בחמה מפני החמה כו' וכן שערי נקנור לא נתקדשו מפני שמצורעין עומדין שם ומכניסין ידיהם לבהונות כדי שיש עליהם אבל שערי עזרה אגף עצמו כלפנים: החלונות ועובי החומה כלפנים. אמר רב גגין ועליות של ירושלים לא נתקדשו ואקשי' עליה והא איהו דאמר משום רבי חייא פסח כזיתא והלילא פקע איגרא מאי

[ועי' תוס' שבת ג. ד"ה פשט]
[שבת ד.]
[זבחים קד:]
[זבחים נו.]
סוטה לח:
[עי' תוספות יבמות ז: ד"ה זה נכנס כו']

גליון הש"ס

גמרא גגין ועליות. פי' מכות יב ע"א:

מאי לאו דאכלי באיגרא ואמרי באיגרא לא דאכלי בארעא ואמרי באיגרא איני *והתנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן ואמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה לא קשיא כאן בשעת אכילה כאן שלא בשעת אכילה ת"ש *אבא שאול אומר עליית בית קדשי הקדשים חמורה מבית קדשי הקדשים שבית קדשי הקדשים כהן גדול נכנס לו פעם אחת בשנה ועליית בית קדשי הקדשים אין נכנסין לה אלא *פעם אחת בשבוע ואמרי לה פעמים בשבוע ואמרי לה פעם אחת ביובל לידע מה היא צריכה אמר רב יוסף *מהיכל ניקום וניתיב איניש °שאני היכל דכתיב °ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם ואת בתיו *ואת גנזכיו ועליותיו וחדריו הפנימים ובית הכפורת וכתיב °הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל ת"ש *הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קודש תרגמא רב חסדא ^ג^בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה אי הכי ^ג^אימא סיפא בנויות בחול ופתוחות לקודש תוכן קודש וגגותיהן חול ואי ס"ד בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה הויא לה מחילות *וא"ר יוחנן מחילות לא נתקדשו כי קאמר רבי יוחנן ^ד^בפתוחות להר הבית כי תניא ההיא בפתוחות לעזרה *והתני' ר"י אומר מחילות מתחת ההיכל חול כי תניא ההיא שפתוחות לחול ת"ש *וגגו קודש ותסברא והא קתני *גגין הללו אין אוכלין שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים ואלא קשיא גגו קודש אמר רב חמא בר גוריא לאותן ב' אמות *דתנן ב' אמות היה בשושן הבירה אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית זו שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על של משה חצי אצבע וזו שעל קרן מזרחית דרומית היתה יתירה עליה חצי אצבע נמצאת יתירה על של משה אצבע ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה ^ה^שיהיו האומנין נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה כדי שלא יבואו לידי מעילה ותרתי למה לי אחת לכספא ודהבא ואחת לבנינא תנן החלונות ועובי החומה כלפנים בשלמא החלונות משכחת לה דשויה לקרקע עזרה אלא עובי החומה היכי משכחת לה משכחת לה בבר שורא דכתיב °ויאבל חיל וחומה ^ו^ואמר רבי אחא ואיתימא רבי חנינא שורא ובר שורא: **מתני'** ^ז^שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד אלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין ^ח^והמיחם באמצע כשהשמש עומד למזוג קופץ את פיו ומחזיר את פניו עד שמגיע אצל חבורתו ואוכל והכלה הופכת את פניה ואוכלת: **גמ'** מתני' מני רבי יהודה היא *דתניא °על הבתים אשר יאכלו אותו בהם ^ט^מלמד שהפסח נאכל בשתי חבורות יכול יהא האוכל אוכל בשתי מקומות תלמוד לומר °בבית אחד יאכל מכאן *אמרו השמש שאכל כזית בצד התנור אי פקח הוא ממלא כריסו ממנו ואם רצו בני חבורה לעשות עמו טובה באין ויושבין בצדו דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר על הבתים אשר יאכלו אותו בהם מלמד שהאוכל אוכל בשתי מקומות
יכול

רש"י

מהו נהו דאכלי ליה בגגין. אלמא גגי ירושלים נתקדשו: אין מפטירין. כשהגיע זמנו להפטר מן הסעודה דהיינו אחר הפסח שהוא נאכל באחרונה על השבע שכן חובת כל הקרבנות כדקיימא לן (*חולין דף קלב:) למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין אין נפטרין על ידי אפיקומן: ואמר רב. אפיקומן לשון הוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל עוד בחבורה אחרת: שלא בשעת אכילה. קריאת ההלל לאחר אכילה: פעם אחת בשנה. ביוה"כ לקטורת ולהזיית בין הבדים: בשבוע. בשמיטה: מה היא צריכה. שמא תבקע החומה וצריכה תיקון אלמא עליות נתקדשו: שאני היכל. דכתיב ביה ועליותיו וכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל אלמא קדוש: בקודש. בעזרה: ופתוחות לחול. שאין להם פתח לעזרה אלא להר הבית: תוכן חול. כקדושת הר הבית ולא כעזרה דבתר פתיחה אזיל: בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה. שהלשכות בנויות מחילות תחת הקרקע הלכך גגים דידהו הוו להו כי ארעא: כי אמרה רבי יוחנן. להא דמחילות לא נתקדשו בפתוחות להר הבית דגבי שילוח בעל קרי המשתלח חוץ להר הבית אמרה באלו דברים(א) דקאמר מחילות לא נתקדשו ובעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות ומותר ליכנס במחילות דהר הבית: כי תניא ההיא. דתוכן קודש בפתוחות לעזרה להכי נקט פתוחות דבתר פתיחתן אזלינן: והתניא מחילות שתחת היכל חול. וקא סלקא דעתך בפתוחות לעזרה קאמר ומשנינן בפתוחות לחול שנחילות מהלכות מתחת אחת עשרה אמה שאחורי בית הכפורת עד שנפתחות להר הבית מחוץ לעזרה: ת"ש וגגו קודש. גגו של היכל וסיפא דהא דרבי יהודה היא והכא לא מצי לשנויי כדלעיל מהיכל ניתיב איניש דהא גגו לא כתיב בקרא: גגין הללו. שבעזרה ולשכותיה: אין אוכלין שם קדשי קדשים. הנאכלין בעזרה ואין שוחטין שם קדשים קלים הנשחטין בכל מקום בעזרה: לאותן שתי אמות. להכי קדשי גגין לשימוש נתינת כלי קודש הצריכין לבנין אבל לא הצריכין למזבח כדאשכחן שאותן שתי אמות מקלות של מדה היו נתונות בגובה השער שהוא בגגין ובעליות: דתנן שתי אמות. קני מדה היו בשושן הבירה והוא בית הבנוי על גובה השער כדתנן במסכת מדות (פ"א מ"ג) שער המזרחי ועליו שושן הבירה צורה מצויירת ומפרשינן במנחות כדי שידעו מהיכן באו ולהכי הוא דקדשי גגין לכל דדמין לשתי אמות דלא הוי צורך המזבח אבל למילתא אחריתי לא קדשו: של משה. ששה טפחים: ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה. תיסגי להו בשל משה: שיהו אומנין. שפסקו לבנות כך וכך אמות נוטלין למדת הקטנה של משה ומחזירין הבנין לגזברין למדה הגדולה מאלו הגדולות כדי שיוותרו משלהן להקדש ולא בצמצום שמא יהנו מן ההקדש בחנם ויבואו לידי מעילה: ותרתי. גדולות למה לי תיסגי בשל משה ובחדא מהנך: חדא לדהבא וכספא. בזו שאין יתירה על של משה אלא חצי אצבע היו לאומנות זהב וכסף כמין טבלאות ושולחנות שהן אומנות כבידה ובזו שיתירה עליהן אצבע היו מחזירין בנין אבנים ומוסיפין על תנאן אצבע לכל אמה: עובי החומה. אלמא ראש החומה נתקדש דדמו לגגין ועליות: בר שורא. חומה קטנה לפנים מן החומה גדולה והיא נמוכה ושוה לקרקע גובה העזרה שקרקע העזרה הולך וגבוה ועולה במעלות: **מתני'** שתי חבורות שהיו אוכלות. פסח אחד בבית אחד: אלו הופכין פניהן אילך. אינן צריכין להסב אלו כנגד אלו להיות נראין כחבורה אחת אלא רשאין להפוך פניהם אלו אילך ואלו אילך ואפילו נראין כשתי חבורות לא איכפת לן כדיליף בגמרא שהפסח נאכל אף בשתי בתים לשתי חבורות: והמיחם. שמחממין בו חמין שמוזגין בו היין רשאין לתת באמצע כדי שיהא נוח לשמש לשתיהן למזוג משם לכאן ולכאן ואין צריכין לשנות משאר מנהג כל השנה ואף על פי שמפסיק בין החבורות לא איכפת לן וכשהשמש משמש לשתיהן עומד מחבורה אחת שהתחיל לאכול עמה מן הפסח למזוג לחבורה האחרת: קופץ את פיו ומחזיר את פניו. אצל חבורתו שלא יחשדוהו שאוכל עם חבורה האחרת דסבירא ליה לתנא דידן הפסח נאכל בשתי חבורות אבל אדם אחד אינו אוכל בשני מקומות ממנו ולהכי מוקי בבית אחד יאכל שאין אדם אחד אוכל בשני בתים ושתי חבורות ההופכות פניהן כשתי בתים דמו: והכלה. שהיא בושה רשאה להפוך פניה לצד אחר ולאכול כדאמרן פסח נאכל בשתי חבורות: **גמ'** על הבתים אשר יאכלו אותו. משמע שני בני אדם אוכלין פסח אחד בשתי בתים דכתיב יאכלו שנים אותו חד פסח בתים שנים: יכול יהא. אדם אחד אוכל בשני מקומות כגון בשני חדרים או בשתי חבורות ההופכות פניהם ת"ל בבית אחד יאכל ור' יהודה סבר יש אם למסורת כדלקמן יאכל כתיב משמע אדם אחד אוכלו בבית א' ולא בשני בתים אבל גבי אוכלים הרבה כתיב בתים הרבה: השמש. שהיה עולהו ששכח והכניס כזית לתוך פיו והוא היה נמנה עליו: אם פיקח הוא ממלא כריסו ממנו. דאם יעמוד משם שוב לא יאכל: מלמד שהאוכל אוכל בשני מקומות. ויאכלו דכתיב בקרא אכל חד וחד מאוכלין קאי:
יכול

תוספות

לא נצרכה אלא לאותן שתי אמות. לא בעי למימר דאותן שתי אמות היו מונחות בגגו של היכל דהא שער מזרחי שעליו (ב) שושן הבירה צורה אחת משערי העזרה היה אלא ה"ק כמו שאותו שער מזרחי היה מקודש להניח שם כלי קודש כמו כן גגו של היכל קודש דקאמר היינו להצניע שם כלי קודש ולא שיהיו כלי קודש צריכין מקום מקודש כדמוכח בכמה דוכתי אלא הך קדושה אית להו להניחם שם:
ומר

עין משפט נר מצוה

קט א מיי' פ"ז מהל' בית הבחירה הלכה כג:
קי ב מיי' פ"ז מהל' בית הבחירה הל' י:
קיא ג שם הלכה ח:
קיב ד שם הלכה ט:
קיג ה מיי' פ"ח מהל' מעילה הלכה ה:
קיד ו מיי' פ"ט מהל' בית הבחירה הל' ג:
קטו ז מיי' פ"ט מהל' ק"פ הלכה ג:
קטז ח שם הלכה ד:
קיז ט שם הלכה א:

רבינו חננאל

מאי לאו דאכלין הפסח בגג ושם קראו את ההלל דאלמא הגג נתקדש דאין לנו רשות לאכול את הפסח אלא במקום קדוש ושני' כגון שאכלו הפסח בארץ ועלו בגג לקרות את ההלל · והא דתנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן פי' שלא יעברו מחבורה לחבורה התם בשעת אכילה אבל בקריאת ההלל שרי: **ת"ש** מהא דתנן בתחלת כלים אבא שאול אומר עלי' בית קדשי הקדשי' חמורה מבית קדשי הקדשים כו' הרי העליות נתקדשו ודחי רב יוסף וכי מהיכל ניתיב איניש כלומר שאני היכל דרחמנא גזר הכי שנא' ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם וגו' וכתי' הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל: **ת"ש** מהא דתנן במעשר שני פ"ג הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קדש הנה הגגות נתקדשו ומשני רב חסדא הגגות הללו שוין לקרקע עזרה וכקרקע הן חשובין אי הכי אימא סיפא בנויות בחול ופתוחות בקדש תוכן קדש וגגותיהן חול ואי ס"ד בשוין גגות הללו לקרקע עזרה הויא להו מחילות ואמר רבי יוחנן מחילות לא נתקדשו אמאי תנן תוכן קדש כי אמר ר' יוחנן בפתוחות להר הבית כי תניא ההיא בפתוחות לעזרה והתניא ר' יהודה אומר מחילות שתחת ההיכל חול ושני' בפתוחות לחול: **ת"ש** וגגו של היכל קדש ומתמהי' ותסברא גגין מי קדשי והא קתני סיפא גגין הללו אין אוכלין שם קדשי קדשי' ואין שוחטין שם קדשי' קלים ואלא קשיא וגגו של היכל קדש ושני' באיתן שתי אמות כלומר הא דתניא גגו של היכל קדש באותן ב' אמות כדתנן במסכת כלים פט"ז שתי אמות היו בשושן הבירה אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית · יש מי שאומר מדת ב' אמות של כסף או של זהב כגון שרבים היו עשויות ומונחות באותו מקום ובהן היו משערין ונותנין לאומנין ולוקחין · ויש אומרים מקום היה בנוי בבית המקדש צורת שושן הבירה ועשו בה בנין אמה אחת כמדת משה רבינו שעשה בה כל כלי הקודש ותוספת חצי אצבע בקרן מזרחית דרומית בנין אמה ואחרת יתירה עליהן בקרן מזרחית דרומית ומפורש במנחות פרק שתי הלחם נילושות אחת אחת כיון שהביא משנה זו גררה ופרקה פירש ענין שושן הבירה הנזכר בה תנן התם במדות פ"א (מ"ג) שער המזרחי ועליו שושן הבירה צורה מאי טעמא רב יצחק בר אבדימי ורב חסדא חד אמר כדי שידעו מהיכן באו כלומר בעונותיכם גליתם לבבל ועתה משם עליתם וכל זמן שרואין אותה הצורה זוכרין הגלות והדורות הבאין מספרין לבניהם וחד אמר כדי שתהא אימת מלכות עליהן כלומר אע"פ שאנו כאן תחת מלכות פרס אנו רבי ינאי אמר לעולם תהא אימת מלכות עליך שנא' וירדו כל עבדיך אלה אלי וגו' ולא כתיב וירדת אתה ר' יוחנן אמר מהכא ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו · ועלהו לתרופה חזקיה אמר להתיר פה אלמים בר קפרא אמר להתיר פה עקרות לקבל הריון ואמרינן עלה ושתי אמות למה חד לדהבא וכספא וחדא לבנינא כלומר כשנותנין לאומנין כותל לבנות דבר קצוב כך וכך אמה בכך וכך דמים נותנין אמה באמה הקטנה והן בונין באמה הגדולה כדי שלא יהנו מן ההקדש יותר מכדי מלאכתן ויבואו לידי מעילה וכן בכלי זהב כגון השולחן והמנורה והחצוצרות וכיוצא בהן · פי' חומת שוה בקרקע עזרה כגון בר שורא והוא החל שעושין החל נמוך והחומה שהוא ממנה גבוהה וזה נקרא חל וזו נקראת חומה : **מתני'** שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד אלו הופכין את פניהם ואוכלין וכו' · פירוש משנתנו פסח אחד וחלקוהו ואוכלין אותו בשתי חבורות אוקימנא לרבי יהודה דתני בבית אחד יאכל ולא בשני בתים וכתיב קרא אחרינא אשר יאכלו אותו בהם מכאן שהפסח נאכל בשתי חבורות רבי שמעון אומר על הבתים אשר יאכלו אותו בהם מלמד שהאוכל
אוכלו

מסורת הש"ס

[שבועות טו:]
לקמן קיט:
תוספתא פ"א דכלים
[עי' תוספות שבועות יז: ד"ה וטמא] ונגזניו כצ"ל
מעשר שני פ"ג מ"ח זבחים נו: יומא כה.
לעיל סו:
תמיד כז:
תוספתא דכלים פרק א
*שם
[שבועות יז:]
מנחות נח: בכורות לט: כלים פי"ז [מ"ט]
מכילתא פ' בא
לקמן פט:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כי אמרה וכו' באלו דברים. נ"ב סוף דף ס"ז: (ב) תוס' ד"ה לא נצרכה וכו' שער מזרחי שעליו שושן צורת הבירה אחת משערי כצ"ל:

גליון הש"ס

גמרא שאני היכל. עיין שבועות יז ע"ב תוד"ה וטמא:

יכול יהא נאכל בשתי חבורות ת"ל בבית אחד יאכל במאי קמיפלגי רבי יהודה סבר יש אם למסורת ור' שמעון סבר *יש אם למקרא היו יושבין ונפרסה מחיצה ביניהם לדברי האומר פסח נאכל בשתי חבורות אוכלין לדברי האומר אין הפסח נאכל בשתי חבורות אין אוכלין היו יושבין ונסתלקה מחיצה ביניהן לדברי האומר האוכל אוכל בשני מקומות אוכלין לדברי האומר אין האוכל אוכל בשני מקומות אין אוכלין יתיב רב כהנא קא פשיט ליה מפשט א"ל רב אשי לרב כהנא ותיבעי לך איבעיא סילוק מחיצה ועשיית מחיצה מי הוי כב' מקומות וכב' חבורות דמי או לא *תיקו: הכלה הופכת את פניה וכו': מ"ט א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מפני שהיא בושה רב הונא בריה דרב נתן איקלע לבי רב נחמן בר יצחק אמרו ליה מה שמך אמר להו רב הונא אמרו ניתיב מר אפוריא יתיב יהבו ליה כסא קבליה בחד זימנא ושתייה בתרי זימני *ולא אהדר אפיה אמרו ליה מ"ט קרית לך רב הונא אמר להו בעל השם אני מ"ט כי אמרו לך ניתיב אפוריא יתבת אמר להו [ג]כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה (**חוץ מצא) מאי טעמא כי יהבי לך כסא קבלת בחד זימנא אמר להו מסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול מ"ט אישתיתיה בתרי זימני אמר להו *דתניא [ג]השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן שנים דרך ארץ שלשה מגסי הרוח מאי טעמא לא אהדרת אפך אמר להו כלה הופכת פניה תנן °ר' ישמעאל ברבי יוסי איקלע לבי רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא יהבו ליה כסא קבליה בחד זימנא ושתייה בחד זימנא אמרי ליה לא סבר לה מר השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן אמר להו [ד]לא אמרי בכוסך קטן ויינך מתוק וכריסי רחבה אמר רב הונא *[ה]בני חבורה נכנסין בשלשה ויוצאין אפילו באחד אמר רבה [ו]והוא דעייל בעידנא דרגילי למיעל והוא דרגש בהו דיילא אמר רבינא ונותנין שכר דמים וצריך האחרון להוסיף דמים ולית הלכתא כוותיה:

הדרן עלך כיצד צולין

ומר סבר יש אם למקרא. וא"ת והא שמעינן ליה לרבי שמעון בפ"ק דקדושין (דף יח:) דאית ליה יש אם למקרא ולמסורת דדריש בבגדו בה בבגדו בה דאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות ולא *לאישות אחר שפחות וי"ל דהתם לא סתרי אהדדי ויכול לדרוש שניהם אבל הכא דליכא למידרש אלא חד דריש מקרא וכן בפ"ק דסנהדרין (דף ד.) והא דאמר לעיל (דף פה:) המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה הרי הוא בלא תעשה אתי אפילו למאן דאמר פסח נאכל בשתי חבורות דאחר שנחלק ולקחו כל חבורה חלקה אסור להוציא חלק חבורה זו לחבורה אחרת:

*הכלה הופכת פניה. איצטריך לאשמעינן דלא חשבינן כשתי מקומות אע"פ שאוכלה מקצת סעודה בלא הפיכת פניה אי נמי קמ"ל דחייבת להפוך פניה כדאמר בגמרא כלה תנן:

אין מסרבין לגדול. אמאי דיתיב אפוריא לא שייך למימר משום דאין מסרבין דישיבת פוריא דבר גסות ושררה הוא ולא היה לו לישב אי לאו משום כל מה שיאמר בעל הבית עשה: (א)**נכנסין** בג' כו'. פירש ר"ח חבורה שנמנו על הפסח ובאו מקצת מהן בעת שדרך בני אדם לאכול וסגרו הדיילא פי' שמש לחפש אחריהם ולא מצאן אם נתקבצו רק שלשה אוכלין את הפסח ואין עליהן להמתין עד שיבואו כולם אבל פחות משלשה לא אבל אם היו מקובצים יחד ויצאו ונתאחרו והדר בהו דיילא ולא מצאן אפילו לא נשאר רק אחד מהם אין צריך להמתין כיון שהיו שם ויצאו:

אמר רבינא ונותן דמים. האוכל פסח ולית הלכתא כוותיה והנ"מ דעל בעידנא דעיילי אינשי והדר בהו דיילא:

הדרן עלך כיצד צולין

יכול יהא. עיקרו של פסח נאכל בשתי חבורות: ת"ל בבית אחד יאכל. וקסבר יש אם למקרא יאכל אפסח קאי ולא אגברי כלומר עיקר תחלת אכילתו תהא בחבורה אחת ולא יתחלק לשתי חבורות אבל גברא אי בעי קאי מהכא ואזיל ואכיל הכא דלא קפיד רחמנא אלא אעיקר תחלת אכילה מדקרינן יאכל הפסח ולא יאכל אגברא ואני שמעתי חילוף ר' יהודה סבר יש אם למקרא בבית אחד ולא בשני מקומות ור"ש סבר יש אם למסורת שמסר אונקלוס הגר בחבורה חדא יתאכל אבל אשני מקומות לא קפיד וקשה לי לאומרו דלא שמעתי מסורת כזה מעולם ועוד דקיימא לן דר' שמעון יש אם למקרא ס"ל בשמעתא קמייתא דסנהדרין* ועוד לישנא דברייתא דייקא כוותי דגבי חבורות נקט פסח נאכל ולא נקט שתי חבורות אוכלין אותו וגבי מקומות נקט האוכל אוכל ולא נקט פסח נאכל הלכך כי דרשינן בבית אחד יאכל במקרא אפסח משמע למעוטי חבורות וכי דרשינן יאכל אגברי משמע למעוטי מקומות: ונפרסה מחילה ביניהן גרסינן. היו יושבין חבורה אחת ואוכלין פסח אחד ונפרסה מחילה ביניהן ועשאום שני חבורות לדברי האומר פסח נאכל בשתי חבורות גומרין אכילתן ואע"ג דמאן דאית ליה פסח נאכל בשתי חבורות אוסר לאדם לאכול בשני מקומות הכא לא נעשה לכל חבורה וחבורה מקומם כמקום אחר שהרי אינו רואה אויר שלא ראה עד עכשיו ואין כאן מקום חדש: היו יושבין. ב' חבורות בשני בתים ואכלו שם פסחיהם ונסתלקה המחילה יש כאן אויר חדש ונעשה לכל חבורה כמקום אחר והוי ליה כאוכלים במקום הראשון ובשני הלכך לדברי האומר אין האוכל אוכל בשני מקומות אין אוכלים: פשיט ליה מפשט. אומרה לשמועה זו פשוטה ומפורשת כמו שאמרנו שעשיית מחילה עושה אותן שתי חבורות וסילוק מחילה עושה אותן שני מקומות ולא מספקא ליה בה מידי: מ"ט. למה לה להפוך פניה ומאי אורחה בהכי: מפני שהיא בושה. לאכול לעיני הנכנסים על ידי שמסתכלין בה: יתיב. ומטה מקום הסב חשובין היא והקטנים יושבין על גבי ספסלין ונהג עצמו בחשיבות: קבליה בחד זימנא. ולא סריב עד שיפצרו בו: ושתייה בתרי זימני. הפסיק בו: ולא אהדר אפיה. לצד אחר אלא שתה לעיניהן: בעל השם אנא. מקטנותי כך קוראין לי רב הונא: מ"ט כי אמרי לך תיב אפוריא איתיבת. ולא ישבת על גבי קרקע ולא על גבי ספסל ולהכי בעו ליה שלא היה מנהגם כך ותמיהא להו: כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה. מתניתא היא במסכת דרך ארץ (בפרק בן עזאי) (ד"א רבה פ"ה): מסרבין לקטן. מלקבל דבריו עד שיפציר בו: ואין מסרבין לגדול. שכן במלאכים שאמרו לאברהם כן תעשה (בראשית יח) ולא סירבו בו וללוט אמרו כי ברחוב נלין עד ויפצר בם מאד (שם יט): כלה הופכת פניה תנן. ואין דרך האיש להפוך פניו: רבי ישמעאל בר רבי יוסי כריסו רחבה הואי כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פד.): בני חבורה. לאו בפסח קאי: בני חבורה. שמש המשמש בסעודתן נכנסין בשלשה להסב ואם בא יחיד או שנים והסבו אין על השמש לשמש עליהו: ויוצאין באחד אחד. כל מי שסיים אכילתו קודם אם בא לצאת יצא ואע"פ שקשה לשמש לשרת היחידים הנשארין: והוא דעיילי בעידנא דעיילי אינשי. שאין האחרון מאריך יותר משעת סעודת האחרים וגם בכניסתן לא ימהרו להסב כדי לאחר השמש עד זמן גמר שעת סעודה: והוא דרגש בהו דיילא. שהודיעו לשמש שזה דרכן לצאת אחד אחד לפי שטורח הוא לו לשמש היחידים: וצריך האחרון להוסיף דמים. לשמש:

הדרן עלך כיצד צולין

רבינו חננאל

אוכל בשני מקומות מכאן שהפסח נאכל בשני בתים יכול יהא נאכל בשתי חבורות ת"ל יאכל ואמרי' במאי פליגי רבי יהודה סבר יש אם למסורת יאכל כתיב בבית אחד יש רשות לאכל לאכלו ולאוכל קא מזהיר רחמנא שלא יאכל אותו אלא במקום אחד בלבד ולא בשני מקומות ורבי שמעון סבר יש אם למקרא יאכל קוראים על הפסח קא מזהיר רחמנא להאכל בחבורה אחת ולא בשתי חבורות אבל חבורה אחת בשני מקומות ושאין וקי"ל כרבי יהודה דתנן סתמא כותיה: **נפרצה** מחיצה ביניהם ונתפרדו חצים לחד וחצים להד נעשו כשתי חבורות בפסח אחד וכן אם היו שתי חבורות כל אחת בפסח שלה נסתלקה מחיצה מביניהם ונתערבו כאלו באו אלו לתוך אלו ואלו לתוך אלו ופשוטות הן: **הכלה** הופכת את פניה ואוכלת. פי' מפני שהיא בושה לאכול. רב הונא כדאיקלע לבי רב נחמן בר יצחק אמרו ליה מה שמך אמר להו רב הונא פי' נסמכת בישיבה להקרות רב ובזה השם אני ידוע לפיכך אמר בעל השם אנא כלומר סמוך בישיבה אני וכו' ענינא מסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול כל מה שאומר לך בעל הבית עשה והשותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן אלו כולם דברים פשוטין הן: **אמר** רב הונא בני חבורה נכנסין אפילו בשלשה ויוצאין אפי' באחד כו'. פי' בני חבורה שנמנו על הפסח ובאו מקצת מהן בעת שדרך בני אדם להכנס ולאכול הפסח ושגרו הדיאלא פי' דיאלא כגון השמש שהוא השמש שלהן וחפש אחריהם אחרי הנשארים מבני חבורה ולא מצאם אפי' [אם] לא נתקבצו מכל בני החבורה ובאו אלא שלשה בלבד אוכלין את הפסח ההוא ואין עליהן להמתין להם עד שיבואו כיון שנתאחרו לבוא בדרך בני אדם כולם אבל פחות משלשה לא יאכלו אלא ימתינו עד שיבואו שאר בני החבורה זה דין הנכנסין אבל אם היו מקובצין כולן וראו מקצתן למקצתן ויצאו ונתאחרו יתר מן השיעור שאמרנו והדר בא דיאלא ולא מצאם אפילו לא נשאר מכל בני חבורה אלא אחד כגון שהיו שם כולם וראו זה את זה ויצאו אכלו אפילו האחד הנשאר ואינם יכולין לומר לו למה לא המתנת אותנו ואמר רבינא ונותן דמים האוכל הפסח ולית הלכתא כותיה והני מילי דעל בעידנא דעיילי אינשי כרכה והדר בהו דיאלא: הדרן עלך כיצד צולין

[נ"ל ולא לשפחות אחר אישות ר"ם]

קיח א מיי' שם הל' ה:
קיט ב טוש"ע א"ח סי' קע סע' ה:
קכ ג ד שם סעיף ח:
קכא ה ו מיי' פ"ט מהל' ק"פ הל' ו:

סנהדרין ד׳ [סוכה ו: קדושין יח: וש"נ]
[דף ד׳]
[עיין תוספות בכורות מד: ד"ה ואין]
[שם] ביצה כה:
[בערוך ערך דייל מבאר פי' סוגיא זו באריכות ע"ש]

הגהות הב"ח (א) תוספות ד"ה נכנסין וכו' אחר הג"ה

גליון הש"ס גמרא רבי ישמעאל ברבי יוסי. בירושלמי בפ"ג דמעשרו' איתא ר"א בר"ש:

תורה אור

האשה *בזמן שהיא בבית בעלה שחט עליה בעלה ושחט עליה אביה תאכל משל בעלה הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה תאכל במקום שהיא רוצה יתום ששחטו עליו אפוטרופסין יאכל במקום שהוא רוצה [ב]עבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהן [ג]מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו: **גמ'** שמעת מינה *יש ברירה מאי [ד]רוצה בשעת שחיטה ורמינהו [ה]אשה רגל הראשון אוכלת משל אביה מכאן ואילך רוצה אוכלת משל אביה רוצה משל בעלה לא קשיא כאן ברדופה לילך כאן בשאינה רדופה דכתיב °אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום *וא"ר יוחנן ככלה שנמצאת שלימה בבית חמיה ורדופה לילך להגיד שבחה בבית אביה *כדכתיב °והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי אמר רבי יוחנן ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה °אחות לנו קטנה ושדים אין לה *א"ר יוחנן זו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד °אני חומה ושדי כמגדלות *אמר רבי יוחנן אני חומה זו תורה ושדי כמגדלות אלו תלמידי חכמים *ורבא אמר אני חומה זו כנסת ישראל ושדי כמגדלות אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב מאי דכתיב °אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם בנותינו כזוית מחוטבות תבנית היכל אשר בנינו כנטיעים אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא בנותינו כזוית אלו בתולות ישראל שאוגדות פתחיהן לבעליהן וכן הוא אומר °ומלאו כמזרק כזויות מזבח איבעית אימא מהכא °מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן מחוטבות תבנית היכל אלו ואלו מעלה עליהן הכתוב כאילו נבנה היכל בימיהן. °דבר ה' אשר היה אל הושע וגו' בימי עוזיהו יותם אחז יחזקיה *מלך יהודה בפרק אחד נתנבאו ד' נביאים וגדול שבכולן הושע שנאמר °תחלת דבר ה' בהושע *וכי בהושע דבר תחלה והלא ממשה עד הושע כמה נביאים א"ר יוחנן תחלה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק ואלו הן הושע ישעיה עמוס ומיכה אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע בניך חטאו והיה לו לומר בניך הם בני חנוניך הם בני אברהם יצחק ויעקב גלגל רחמיך עליהן לא דיו שלא אמר כך אלא אמר לפניו רבש"ע כל העולם שלך הוא העבירם באומה אחרת אמר הקב"ה מה אעשה לזקן זה אומר לו לך וקח אשה זונה והוליד לך בנים זנונים ואחר כך אומר לו שלחה מעל פניך אם הוא יכול לשלוח אף אני אשלח את ישראל שנא' °ויאמר ה' אל הושע לך קח לך אשת זנונים וילדי זנונים וכתיב וילך ויקח את גומר בת דבלים גומר אמר רב שהכל גומרים בה בת דבלים

(שיר ח · הושע ב · שיר ח · שם · תהלים קמד · זכריה ט · תהלים קמד · הושע א · שם · שם)

רש"י

האשה. תאכל משל בעלה. דמסתמא דעתה לימנות על של בעלה כל זמן שלא פירשה שיהא דעתה בשל אביה: רגל הראשון. כך דרך הנשואות ללכת לבית אביהן רגל הראשון שאחר הנשואין: תאכל ממקום שהיא רוצה. ובגמרא מוקי לה כשאינה רדופה לילך עד הגה לבית אביה תמיד הלכך מספקא לן בהי ניחא לה אלא אם כן פירשה: אפוטרופסין. שהיו לו שנים והמנוהו זה על פסחו וזה על פסחו: לא יאכל משל שניהן. לא מפסחו של זה ולא משל זה ואפילו המנהו האחד על פסחו מי נתן רשות לחלק האחר לימנות על זה ואין לו תקנה אלא א"כ רצו שניהן שימנה עם האחד: לא יאכל משל רבו. דמסתמא לא היה דעת רבו להימנות חלק החירות על פסחו: **גמ'** שמעת מינה יש ברירה. קס"ד ממקום שהיא רוצה בשעת אכילה קאמר ואמרינן הוברר דשחיטה וזריקה דהאי פסח שפיר איזדריק עלה דהאי אתתא: בשעת שחיטה. שאלנו את פיה בשעת שחיטה ואמרה בזה אני רוצה: אוכלת משל אביה. מן הסתם: מתניתין בשאינה רדופה. לילך תמיד לבית אביה דבית בעלה חביב לה הלכך כל שאר הרגלים ודאי שייכא בתריה ורגל ראשון ספק וברייתא ברדופה הלכך רגל הראשון ודאי בתר אביה מכאן ואילך ספק: כמוצאת שלום. נתחבבתי עליו ונמצאתי שלימה לו: להגיד שבחה. היאך מקובלת היא בבית חמיה: ושדים. להניק אחרים: אין לה. שאין הנאה ממנה: זו עילם. שהיה בה דניאל שנאמר (דניאל ח) ואני (דניאל הייתי) בשושן* אשר בעילם המדינה וזכה ללמוד ולא רבץ תורה בישראל אבל בבל גידלה עזרא הסופר דכתיב (עזרא ז) (הוא) הכין לבבו לדרוש (בתורת) [את תורת] ה' [ולעשות] וללמד בישראל חק ומשפט: ושדי אלו ת"ח. המניקין אחרים כשדיים הללו: כמגדלות. שמגינין על הדור: כנטיעים. כנטיעות יונקות שלא נתקלקלו עדיין ולא אירע בהן שבר: שאוגדות פתחיהן לבעליהן. שותמות פתחיהן עד שמזדקקות לבעליהן ואינן נבעלות לאחרים לשון אחר שמגידות פתחיהן של נדה לבעליהן לפרוש מהן ואע"פ שתאוותן רבה: וכן הוא אומר ומלאו כמזרק כזויות מזבח. מה זויות דהתם כתיב בהו ומלאו הכא נמי בנותינו כזויות על ידי שמתמלאות תאוה ואין נזקקות אלא עד שיבואו בעליהן: כאילו נבנה היכל בימיהן. דהכי משמע מחוטבות בבנין היכל תבנית לשון בנין: בימי עוזיהו כו'. משום דאיירי בכנסת ישראל בלשון אשה הנשאת לבעל כדאמרן כמוצאת שלום נקט נמי להא דהושע דכתיב ביה *תקראי אישי כדדריש לקמיה: ארבעה נביאים. לקמיה מפרש להו ובכולהו כתב בהו בימי עוזיהו יותם אחז יחזקיה שכולן התחילו להינבא בימי עוזיהו וקיפחו חיי ארבעה מלכים: לא דיו שלא אמר כן. אתה למד ממה שאמר לו הקדוש ברוך הוא קח לך אשת זנונים ולא אמר כן לנביא אחר: (מצאתי כאן הגה"ה מלשון רבינו ארבעה נביאים כולהו כתיב בהו בימי עוזיהו בר ממיכה דכתיב ביה יותם אחז יחזקיהו ובעמוס לא כתיב אלא עוזיהו ומיהו מיכה בימיו נתנבא אלא שכבר נתנגע ויותם בנו שופט על הארץ לפיכך לא נקרא על שמו אבל שלשה היו קודם שנצטרע בעמוס נאמר שנתים לפני הרעש וישעיה ביום הרעש דכתיב (ישעיה ו) וינועו אמות הספים שרעשו עליונים לשורפו ותחתונים לבולעו כמשפט קרח ועדתו שערערו על הכהונה ואותו היום נתנגע והושע קודם לכולן): הכי גרסינן אומר לו קח לך אשת זנונים ואח"כ אומר לו שלחה: וילדי זנונים. שתלד לך בנים זנונים ספק שלך ספק של אחרים: גומרין בה. ביאתם ותאוותם לכם:

דבלים

תוספות

האשה. מאי רוצה בשעת שחיטה. ודווקא בירר בשעת שחיטה אבל לא בירר אינה אוכלת לא משל זה ולא משל זה אבל ברישא אפילו סתמא אוכלת משל בעלה: **כאן** ברדופה כאן בשאינה רדופה. אור"ת דכל נשים רדופות הן להגיד בבית אביהן כשנמצאו שלימות בבית חמיהן והשתא מוקי מתני' בשאינה רדופה כגון שברגל הראשון שאחר חופה לא הלכה לבית אביה ומיירי מתני' ברגל שני לחופתה והוא ראשון להליכה שברגל שלפניו לא הלכה הלכך כיון שאינה רדופה ספק הוא דשמא גם בזה לא תלך וצריכה לברר אי נמי מתניתין מיירי ברגל ראשון לחופתה ואינה רדופה לפי שמיירי שכבר קודם הרגל הגידה שבחה בבית אביה ולכך הוי ספק אף ברגל ראשון ורישא דקתני תאכל משל בעלה ברגל שני להליכתה שכבר היתה בבית אביה ברגל שלפניו ובריית' ברדופה ברגל הראשון לחופתה ולהליכתה דודאי דעתה בשל אביה דהיא רדופה להגיד שבחה שנמצאת שלימה ומכאן ואילך דקתני היינו ברגל שני ועדיין לא הגידה שבחה דאז הוא ספק והלכה דקתני במתניתין לאו דוקא דאי דוקא כבר גילתה דעתה שרוצה בשל אביה א"כ אפילו הלכה כל זמן שלא ביררה ספק הוא אבל הלכה לעשות לא גרס ואי גרס צ"ל דלעשות לאו דווקא והשתא אתי שפיר הא דגרס דכתיב אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום וגו' וגרס נמי וא"ר יוחנן דמייתי ראיה דסתם כלה רדופה להגיד שבחה:

בזויות מזבח. מה להלן דם אף כאן דם נדות:

בימי עוזיהו. נתנבאו ד' נביאים אע"ג דבמיכה לא כתיב ביה עוזיהו אלא בימי יותם אחז יחזקיהו מ"מ כיון דכתיב קרא סתם י"ל שבתחלת מלכות יותם נתנבא ואז היה עדיין עוזיהו חי אלא שנתנגע ומלך יותם בנו תחתיו בימיו:

אמר לו הקב"ה להושע. ממה שאמר לו לקחת אשת זנונים דריש שמסתמא כך אמר לו וכך השיבו:

יזרעאל

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ב מהל' ק"פ הלכה יא:
ב ב שם הלכה יב:
ג ג שם הלכה יג.
ד ד ה שם הלכה יא

רבינו חננאל

האשה שהיא בבית בעלה שחט עליה אביה שחט עליה בעלה כו' כיון ששנינו תאכל במקום שהיא רוצה דייקי' מינה דיש ברירה וכאלו נתברר כי מעת שחיטת הפסח בזה נמנית ושני' מאי ממקום שהיא רוצה בשעת שחיטה ורמינן עלה האשה רגל ראשון משל אביה ואם תאמר ממקום שרוצה בשעת שחיטה מה לי אבית מה לי בעלה ושני' הא מתניתא ברדופה וכרבי יוחנן דאמר מאי דכתיב אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום כמה שנמצאת שלימה בבית חמית ורדופה לילך להגיד שבחה בבית אביה בודאי בשל אביה רוצה אבל מכאן ואילך ממי שהיא רוצה בשעת שחיטה: **אחות** לנו קטנה אמר רבי יוחנן זו עילם שזכתה ללמוד ולא [זכתה] ללמד. בימי עוזיה מלך יהודה נתנבאו ד' נביאים הושע ישעיה עמוס ומיכה גדול שבכולן הושע שנאמר תחלת דבר ה' בהושע תחלה לארבעה נביאים באותו הפ' כו'

מסורת הש"ס

זמן פס:
כתובות עא: ע"ש
ס"א כתיב
קידושין מט: סנהדרין כד: ב"ב ז:
[ב"ב ח:]
*סכירה
שם יד:
ותקראי אישי דריש נמי [מילתי' דהושע כצ"ל רש"ל]

דבלים דבה רעה בת דבה רעה ושמואל אמר שמתוקה בפי הכל כדבלה ורבי יוחנן אמר שהכל דשין בה כדבלה דבר אחר גומר אמר *רבי יהודה שבקשו לגמר ממונן של ישראל בימיה רבי יוחנן אמר בזזו וגמרו שנאמר °כי אבדם מלך ארם וישימם כעפר לדוש °ותהר ותלד לו בן ויאמר ה' אליו קרא שמו יזרעאל כי עוד מעט ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא והשבתי ממלכות בית ישראל ותהר עוד ותלד בת ויאמר לו קרא שמה לא רוחמה כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל כי נשא אשא להם ותגמל ותהר ותלד בן ויאמר (ה' אליו) קרא שמו לא עמי כי אתם לא עמי ואנכי לא אהיה לכם לאחר שנולדו [לו] שני בנים ובת אחת אמר לו הקב"ה להושע לא היה לך ללמוד ממשה רבך שכיון שדברתי עמו פירש מן האשה אף אתה בדול עצמך ממנה אמר לו רבש"ע יש לי בנים ממנה ואין אני יכול להוציאה ולא לגרשה א"ל הקב"ה ומה אתה שאשתך זונה ובניך [בני] זנונים ואין אתה יודע אם שלך הן אם של אחרים הן כך ישראל שהן בני בני בחוני בני אברהם יצחק ויעקב אחד *מארבעה קנינין שקניתי בעולמי תורה קנין אחד דכתיב °ה' קנני ראשית דרכו שמים וארץ קנין אחד דכתיב °קונה שמים וארץ בית המקדש קנין אחד דכתיב °הר זה קנתה ימינו ישראל קנין אחד דכתיב °עם זו קנית ואתה אמרת העבירם באומה אחרת כיון שידע שחטא עמד לבקש רחמים על עצמו אמר לו הקב"ה עד שאתה מבקש רחמים על עצמך בקש רחמים על ישראל שגזרתי עליהם שלש גזירות בעבורך עמד ובקש רחמים ובטל גזירה והתחיל לברכן שנאמר °והיה מספר בני ישראל כחול הים וגו' והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו וגו' °וזרעתיה לי בארץ ורחמתי את לא רוחמה ואמרתי ללא עמי עמי אתה אמר רבי יוחנן אוי לה לרבנות שמקברת את בעליה שאין לך כל נביא ונביא שלא קיפח ארבעה מלכים בימיו שנאמר °חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלים וגו' אמר ר' יוחנן מפני מה זכה ירבעם בן יואש מלך ישראל להמנות עם מלכי יהודה מפני שלא קבל לשון הרע על עמוס מנלן דאימני דכתיב °דבר ה' אשר היה אל הושע בן בארי בימי עוזיה יותם אחז יחזקיה מלכי יהודה ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל ומנלן דלא קיבל לשון הרע דכתיב °וישלח אמציה כהן בית אל אל ירבעם מלך ישראל לאמר קשר עליך וגו' וכתיב כי כה אמר עמוס בחרב ימות ירבעם וגו' אמר חס ושלום אמר אותו צדיק כך ואם אמר מה אעשה לו שכינה אמרה לו אמר ר"א אפילו בשעת כעסו של הקב"ה זוכר את הרחמים שנאמר °כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל ר' יוסי בר ר' חנינא אמר מהכא כי נשא אשא להם ואמר ר"א לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים שנאמר °וזרעתיה לי בארץ כלום אדם זורע סאה אלא להכנים כמה כורין ור' יוחנן אמר מהכא °ורחמתי את לא רוחמה אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מאי דכתיב °אל תלשן עבד אל אדוניו פן יקללך ואשמת וכתיב °דור אביו יקלל ואת אמו לא יברך משום דאביו יקלל ואת אמו לא יברך אל תלשן אלא אפילו דור שאביו יקלל ואת אמו לא יברך אל תלשן עבד אל אדוניו מנלן מהושע א"ר אושעיא מאי דכתיב °צדקת פרזונו בישראל צדקה עשה הקב"ה בישראל שפזרן לבין האומות והיינו דא"ל ההוא מינא לר' חנינא אנן מעלינן מינייכו כתיב בכו °כי ששת חדשים ישב שם וגו' ואלו אנן איתינכו גבן כמה שני ולא קא עבדינן לכו מידי אמר לו רצונך יטפל לך תלמיד א' נטפל ליה ר' אושעיא א"ל משום דלא ידעיתו היכי תעבדו תכלינן כולהו ליתנהו גבייכו מאי דאיכא גבייכו קרי לכו מלכותא קטיעתא אמר ליה גפא דרומאי בהא נחתינן ובהא סלקינן: *תני רבי חייא מאי דכתיב °אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה יודע הקדוש ברוך הוא את ישראל שאינן יכולין לקבל גזירות אכזריות אדום לפיכך הגלה אותם לבבל ואמר רבי אלעזר לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבבל אלא מפני שעמוקה כשאול שנאמר °מיד שאול אפדם ממות אגאלם רבי חנינא אמר מפני שקרוב לשונם ללשון תורה רבי יוחנן אמר מפני ששיגרן לבית אמן משל לאדם שכעס על אשתו להיכן משגרה לבית אמה והיינו דרבי אלכסנדרי דאמר שלשה חזרו למטעתן אלו הן ישראל כסף מצרים וכתב לוחות ישראל הא דאמרן כסף מצרים דכתיב °ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שישק מלך מצרים על ירושלים וגו' כתב הלוחות דכתיב °ואשברם לעיניכם תנא לוחות נשברו ואותיות פורחות עולא אמר כדי שיאכלו

תמרים

דבלים. שתי ליטות דומה בת דומה: כי אבדם מלך ארם וישימם כעפר לדוש: ותהר ותלד בן ויאמר ה' אליו קרא שמו יזרעאל. שעתיד אני לזורעם ולזרותם בגולה: ארבעה קניינין גרסינן ובית המקדש אחד מינייהו. קניינין חשובין בעיניו לקרותם קנין לו כאדם שטורח לקנות דבר החביב לו: שלש גזירות. יזרעאל דהיינו גולה ולא עמי ולא רוחמה: יאמר להם וגו' ונקבצו וגו' בטלה גזירת הגלה. ורחמתי בטלה גזירת לא רוחמה ואמרתי ללא עמי עמי אתה בטלה גזירת לא עמי: קיפח. קבר האריך ימים מהם על ידי שמתנבאים ברבנות הם מתים: זכה לימנות. כדיליף לקמיה: בימי עוזיהו יותם. סיפיה דקרא ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל: כהן בית אל. כומר לעכו"ם: זוכר את הרחמים גרסינן: כי לא אוסיף עוד ארחם. אע"ג דפורענותא הוא אידכורי הוא מידכר שם רחמים: כי נשא אשא להם. לשון סליחה ואתמוהי מתמה ומיהו סליחה קא מידכר וסיפיה דקרא דלעיל הוא: רבי יוחנן אמר מהכא ורחמתי וגו' ואמרתי ללא עמי עמי אתה. אותם שלא היו מעמי ידבקו בהם ויהיו לי לעם: אפילו דור. רשעים שאביהן יקללו אל תלשינם: מהושע. שנתפס על שהלשין את ישראל ואף על פי שחטאו: צדקה עשה שפיזרן. שלא היו יכולין לכלותם יחד: יטפל לך תלמיד א'. להשיבך תשובה: גפא דרומאי. נשבע בע"ז: בהא נחתינן ובהא סלקינן. במחשבה זו אנו עסוקים תמיד: הגלה אותן לבבל. שאין כשדים אכזרים כשאר אומות: שעמוקה כשאול. ויפדם משם מהר כמו שהבטיחם מיד שאול אפדם: שקרוב לשונם ללשון תורה. ולא תשתכח תורה מהן מהר: לבית אמן. אברהם מאור כשדים יצא: כסף מצרים. שבזזו ישראל בצאתם ממצרים כדכתיב (שמות יב) וינצלו את מצרים ובימי רחבעם עלה שישק מלך מצרים ונטל את כל האוצרות: לעיניכם. כלומר דבר פלא ראיתם שם שהעין פונה להסתכל בו:

יזרעאל. על שם העתיד שיזרעו בגולה:

והגלה אותם לבבל. והא דאמר בגיטין (דף יז: ושם) רחמנא בעולך או בטולא דבר עשו אלמא בני עשו מעלו טפי הייט לבתר דאתו חברי לבבל:

שמעת

ישראל אחד משלשה קנינין וכו'. א"ר יוחנן אוי לה לרבנות שמקברת בעליה שאין לך נביא בישראל שלא קפח ארבעה מלכים בימיו מפני מה זכה ירבעם להמנות עם מלכי בית דוד מפני שלא קבל לשון הרע על עמוס שנאמר וישלח כהן בית אל אל ירבעם בן (נבט) [יואש] מלך ישראל וגו' אפילו דור אביו שיקלל [ואת אמו] לא יברך אל תלשן אותו מהושע כי "צדקות פרזונו צדקה עשה הקב"ה לישראל שפזרן לבין האומות. מיד שאול אפדם כבבל שהיא עמוקה משאול. שלשה חזרו למטעתן ישראל כסף מצרים וכתב הלוחות:

הושע א
מלכים ב' יג
הושע א
משלי ח
בראשית יד
תהלים עח
שמות טו
הושע ב
שם
ישעיה א
הושע א
עמוס ז
הושע א
שם ב
שם
משלי ל
שם
שופטים ה
מ"א יא
איוב כח
הושע יג
מ"א יד
דברים ט
[ג"ע יהודה]
[גיטין יז:]
אבות פ"ו מכילתא פרשת בא ספרי פר' האזינו

תמרים ויעסקו בתורה *עולא איקלע לפומבדיתא קריבו ליה טירינא דתמרי אמר להו כמה כי הני בזוזא אמרו ליה תלת בזוזא אמר מלא צנא דדובשא בזוזא ובבלאי לא עסקי באורייתא בליליא צערוהו אמר מלא צנא סמא דמותא בזוזא בבבל ובבלאי עסקי באורייתא ואמר ר' אלעזר מאי דכתיב °והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב וגו' אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק אלא לא כאברהם שכתוב בו הר שנאמר °אשר יאמר היום בהר ה' יראה ולא *כיצחק שכתוב בו שדה שנאמר °ויצא יצחק לשוח בשדה אלא כיעקב שקראו בית שנאמר °ויקרא את שם המקום ההוא בית אל א"ר יוחנן גדול קבוץ גליות כיום שנבראו בו שמים וארץ שנאמר °ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום יזרעאל וכתיב °ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד: יתום ששחטו עליו אפוטרופסין וכו': שמעת מינה *יש ברירה א"ר זירא °שה לבית מ"מ ת"ר שה לבית "מלמד שאדם מביא ושוחט על ידי בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן בין שלא מדעתן אבל אינו שוחט על ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו העברים ועל יד אשתו אלא מדעתן תניא אידך *לא ישחוט אדם לא על ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו העברים ועל יד אשתו אלא מדעתן אבל שוחט הוא על ידי בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן ובין שלא מדעתן "וכולן ששחטו ושחט רבן עליהן יוצאין בשל רבן ואין יוצאין בשל עצמן חוץ מן האשה שיכולה למחות

מאי שנא אשה אמר רבא אשה וכל דדמי לה הא גופא קשיא אמרת חוץ מן האשה שיכולה למחות טעמא דמחי הא לא מחי נפקא בשל בעלה והא קתני רישא ולא על ידי אשתו אלא מדעתן הא סתמא לא נפקא "מאי אלא מדעתן לאו דאמרי אין אלא בסתמא לאפוקי היכא דאמור לא והא כולם ששחטו ושחט רבן עליהן יוצאין בשל רבן דבסתמא וקתני חוץ מן האשה מפני שיכולה לבחות אמר רבא "כיון ששהטו אין לך מיחוי גדול מזה: עבד של שני שותפין וכו': רמי ליה רב עינא סבא לר"נ תנן עבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהן והתניא רצה מזה אוכל רצה מזה אוכל א"ל *עינא סבא ואמרי לה *פתיא אוכמא מיני ומינך תסתיים שמעתתא "מתניתין בדקפדי אהדדי ברייתא דלא קפדי אהדדי: מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו וכו': משל רבו הוא דלא יאכל אבל משל עצמו יאכל והא תניא לא יאכל לא משלו ולא משל רבו לא קשיא כאן במשנה ראשונה כאן במשנה אחרונה דתנן *מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד דברי בית הלל בית שמאי אומרים

תקנתם

רש"י

אמרים · יש בבבל הרבה: טירינא · סל: כמה כי הני בזוזא · כמה כאלו בזוז אחד: הר המוריה ושדה דיצחק ובית אל דיעקב כולם בהר הבית התפללו: שקראו בית · מקום מיושב: יום יזרעאל · יום כניסיהן מתרגמינן וקרי ליה יום כיצירת בראשית: יש ברירה · שהוברר שבזה נתרצה בשעת שחיטה אילו הודיעוהו: שה לבית · אם בעל הבית יקחנו לכל בני ביתו ואין צריך דעתן: על ידי · בשביל שבנו ובתו הקטנים עליו לחנכן הלכך בין מדעתן דהיינו בשמחה כדמוקי לקמן בין שלא מדעתן דאמרי לא אין יכולין למחות וכן עבדו ושפחתו הכנענים על כרחם ימשכו אחריו דסמוכין עליו אבל שפחתו העבריה אף על גב דלא משכחת לה אלא בקטנה דהא יוצאה בסימנין כיון דאין עליו לחנכה יכולה למחות: ה"ג תניא אידך לא ישחוט אדם לא על ידי בנו ובתו הגדולים ולא על ידי עבדו ושפחתו העברים ולא על יד אשתו אלא מדעתן אבל שוחט הוא כו' חוץ מן האשה שיולאת בשל עצמה מפני שמחאתה מחאה דקיי"ל (*גיטין דף עז:) יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונית משלך ואיני עושה למרך: ה"ג מאי שנא אשה · כלומר מאי שנא איהי מעבדו ושפחתו העברים ובנו ובתו הגדולים: ומשני אמר רבא אשה וכל דדמי לה · דהיינו כל הני: שיכולים למחות · משמע שמחאה שלהם מחאה אלמא טעמא דמחאי הא סתמא יולאה בשל בעלה: ה"ג לאפוקי היכא דאמור לא · אין אנו רולין דהיינו מחאה: בדקפדי אהדדי · שני הבעלים ואין רולין ליהנות זה מזה הלכך אפילו נתרלה האחד שיאכל העבד משלו אין חבירו רולה שיהנה חלקו משל חבירו: כמשנה ראשונה · קודם שחזרו ב"ה לא יאכל משל עלמו מפני שאין חלק עבדו' נמשך אחר דעתו: כמשנה אחרונה · הואיל ובידינו לשחררו הרי הוא כבן חורין ואוכל משל עלמו:

תוספות

שמעת מינה יש ברירה · הכא לא שייך מאי רולה בשעת שחיטה דבשלמא לעיל אשמעינן דאי לא בירירה בשעת שחיטה אימה אוכלת כלל אע"ג דס"ד דבתר בעלה גרירא טפי אבל הכא אם רולה בשעת שחיטה מאי קמ"ל: שה לבית מ"מ · פי' משום דשה לבית לאו דאורייתא והכי איח ליה לר"י גופיה בפרק אין בין המודר (נדרים דף לו·) ואם תאמר והיאך מאכיל פסח שלא למנויו נהי דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מלווין להפרישו לספות לו בידים אסור כדאמר בפ' חרש (יבמות דף קיד·) ואור"י דהתם ילפינן מלא תאכלום ולא אסור אלא דומיא דשרלים ונבילות אבל בה"ג דאיכא חנוך מלוה שרי:

על ידי בנו ובתו הקטנים · בפ"ק דב"מ (דף יב:) גבי מליאה איכא למאן דאמר דלא קטן קטן ממש אלא גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן הכא ע"כ קטן ממש מדאמרי' בין מדעתו בין שלא מדעתו ושלא מדעתו אמרינן בסמוך היינו דאמרי לא וגדולים פשיטא דיש בידם למחות, אפי' סמוכין על שלחן אביהן: וכולן ששחטו כו'. קמ"ל אפי' סתמא 'כיון דשחטו אין לך מיחוי גדול מזה כדאמרינן בסמוך:

מתניתין בדקפדי אהדדי · אין לפ' דקפדי שאין כל אחד רולה להנות את חבירו ולכך אפילו חלקו לא יאכל דאי אפשר שלא יהנה גם חלק חבירו א"כ כל אחד שבוחט עליו וכי השוחט הוא סבור שיהנה חלקו משלו ולא יהנה חלק חבירו דמסתמא מיירי כששחט עליו רבו דומיא דרישא יתום ששחטו עליו כו' ועוד דמי שחליו עבד אמאי לא יאכל משל עלמו אף למשנה ראשונה דדעתו ודאי להנות אף חלק רבו כדי לגאת ידי חובה לכך נראה כפי' הקונטרס דקפדי שכל אחד אינו רולה שיהנה חלקו משל חבירו ושוחט אף על חלק חבירו וסבור שחבירו אינו מקפיד אם יאכל חלקו משלו ולכך חליו עבד לא יאכל למשנה ראשונה אף משל עלמו: *לישא שפחה אינו יכול · ואם תאמר וליתי עשה דפרו ורבו (בראשית ט) וידחה לאו דלא יהיה קדש (דברים כג) וי"ל משום דידה דליכא עשה דאפשר לה בעבד ועוד דבתחלת ביאה מיעקר לאו ולא מיקיים עשה אלא בהולאת זרע וא"ת וימכור עלמו בעבד עברי ויהיה מותר בשפחה וי"ל בזמן שאין היובל נוהג דאז נמי אינו נוהג עבד עברי *ועוד אומר ר"י דאסור למכור עלמו בעבד עברי כדאמרי' בפ"ק דקדושין (דף כב:) וא"ת ישא חליה שפחה וחליה בת חורין וי"ל דאתי לד עבדות ומשתמש בלד חירות ואם תאמר וישא ממזרת דממזר מותר בשפחה דבפרק האומר (שם דף סט·) אמר רבי טרפון יכולים ממזרים ליטהר כילד ממזר נושא שפחה ומותר נמי בלד חירות דחרורי וממזירי מותרים לבא זה בזה וי"ל אי חליו עבד קדושין תופסין אתי לד עבדות ומשתמש בלד אשת איש ואי לא תפסי אם כן בעילתו בעילת זנות והשתא (גיטין מג·) מספקא ליה אי תפסי אי לא ועוד אור"ת דאין (א) תקנה להרבות ממזרין ואם תאמר וישא נתינה דחרורי ונתיני מותרים לבא זה בזה וי"ל דאף על גב דממזר מותר בשפחה נתין אפשר דאסור בה דקדש ועומד הוא הממזר שנולד מאיסור דלא תפסי קדושין ולכך מותר בלאו דלא יהיה קדש והא דאמרינן בית מותרות (יבמות דף פה:) דממזרת ונתינה מרגלא ליה (ב) נשי שיכול להכשיר זרעו שישא בת שפחה ואף על גב דנתין אסור בשפחה אי גברא לא אכפת ליה באיסור דהא קא נסיב נתינה:

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ב מהלכות ק"פ הלכה ח:
ו ב שם הלכה ט:
ז ג שם הלכה ט:
ח ד שם הלכה י:
ט ה שם הלכה יא:

רבינו חננאל

אמר ר' אלעזר מאי דכתיב והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כי מציון תצא תורה וגו': מתני' יתום ששחטו עליו אפוטרופין יאכל במקום שרוצה ש"מ יש ברירה אמר ר' זירא שה לבית מכל מקום בין מדעתו בין בעל כרחו תניא נמי הכי שה לבית מלמד שאדם שוחט על ידי בנו ובתו הקטנים ועל [ידי] עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן בין שלא מדעתן: וכלן ששחטו ושחט רבן עליהן יוצאין בשל רבן חוץ מן האשה ואוקימ' חוץ מן האשה וכל דכוותה שיכולין למחות והאשה כיון ששחטה לעצמה אע"פ שלא מיחה בפירוש שחיטתה לעצמה אין לך מיחוי גדול מזה: עבד של שני שותפין אם אלו השותפין קפדי אהדדי שלא ישמש לזה יותר מזה וכן במזונות כדי שלא יאכילנו אלא כדי חלקו בלבד לא יאכל משל שניהם ומתני' דקפדי אהדדי ברייתא דקתני יאכל ממי שהוא רוצה בשותפי דלא קפדי אהדדי: מי שחציו עבד וחציו בן חורין במשנה ראשונה דתני עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד לא יאכל לא משלו ולא משל רבו אבל במשנה אחרונה דתני כופין את רבו ועושין אותו בן חורין כו' [יאכל] משל עצמו כי כבן חורין הוא

סליק לפ"ג

כופין את רבו. בחליה שפחה אין כופין את רבה אלא היכא דנהגו בה מנהג הפקר *הייט משום דכשמחררה במאי לא תקיים כיון דלא מחייבה וא"ת אמאי כופין וכי אומר לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו דהמשחרר עבדו עובר בעשה וי"ל מצוה רבה שאני דלא תהו בראה לשבת יצרה כדמשני (ברכות דף מז:) גבי ר"א ששיחרר עבדו *מצוה דרבים שאני:

והתניא אין נמנין על שני פסחים כאחד • פירש בקונטרס דברייתא סברה דאין ברירה ולא נהי לשנויי דמתניתין קסבר דיש ברירה דאם כן הוה ליה למיתני מאיזה שירצה יאכל וא"ת ואמאי לא משני דברייתא קתני כשנמנה על ב' פסחים כא' והתם ודאי לא יאכל משניהם אבל מתניתין כשהמנוהו זה אחר זה דדעתו על הראשון וי"ל דמתני' קאמר ראשון לשחיטה אע"פ שהמנה עליו לבסוף:

במלך ומלכה • שיש להם רוב מעדנים ולא קפדי אם גדי ואם טלה אם שמן אם כחוש:

על מנת שאין לרבו רשות בו • ולמאן דאמר בפ"ק דקדושין (דף כג:) דקני רביה עד שיתן על מנת שילא בו לחירות ה"נ יפרש שיתן לו שילא בו חובת פסח:

קמי שמיא גליא • פירוש ולא פסיל כל כך הואיל ואינו בגוף הקרבן:

הקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם לישא שפחה אינו יכול שכבר חציו בן חורין לישא בת חורין אינו יכול שעדיין חציו עבד יבטל והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר °לא תוהו בראה (אלא) לשבת יצרה "אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חצי דמיו וחזרו בית הילל להורות כבית שמאי:

מתני' ג'האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח שחט גדי יאכל שחט טלה יאכל שחט גדי וטלה יאכל מן הראשון ד'שכח מה אמר לו רבו כיצד יעשה ישחט טלה וגדי ויאמר אם גדי אמר לי רבי גדי שלו וטלה שלי ואם טלה אמר לי רבי הטלה שלו וגדי שלי שכח רבו מה אמר לו שניהן יצאו לבית השריפה ופטורין מלעשות פסח שני:

גמ' פשיטא שחט גדי יאכל אע"ג דרגיל בטלה שחט טלה יאכל אף על גב דרגיל בגדי (א) שחט גדי וטלה יאכל מן הראשון והא תניא אין נמנין על שני פסחים כאחד מתניתין במלך ומלכה *והתניא אין נמנין על שני פסחים כאחד ומעשה במלך ומלכה שאמרו לעבדיהם צאו ושחטו עלינו את הפסח ויצאו ושחטו עליהן שני פסחים באו ושאלו את המלך אמר להם לכו ושאלו את המלכה באו ושאלו *מן המלכה אמרה להם לכו ושאלו את ר"ג באו ושאלו את ר"ג אמר להם ה'מלכה ומלך דדעתן קלה עליהן יאכלו מן הראשון אנן ו'לא נאכל לא מן הראשון ולא מן השני ושוב פעם אחת נמצאת הלטאה בבית המטבחים ובקשו לטמא כל הסעודה כולה באו ושאלו את המלך אמר להם לכו ושאלו את המלכה באו ושאלו את המלכה אמרה להם לכו ושאלו את רבן גמליאל באו ושאלו אותו אמר להם בית המטבחים רותח או צונן אמרו לו רותח אמר להם לכו והטילו עליה כוס של צונן הלכו והטילו עליה כוס של צונן וריחשה וטהר ר"ג כל הסעודה כולה נמצא מלך תלוי במלכה ונמצאת מלכה תלויה בר"ג נמצאת כל הסעודה תלויה בר"ג: שכח מה שאמר לו רבו וכו': שלי *מה שקנה עבד קנה רבו אמר אביי ז'הולך אצל רועה הרגיל רבו אצלו דניחא ליה בתקנתא דרביה ומקני ליה חד מינייהו על מנת שאין לרבו רשות בו: שכח רבו מה שאמר לו וכו': אמר אביי ח'לא שנו אלא ששכח אחר זריקה דבעידנא דאיזריק דם הוה חזי לאכילה אבל שכח לפני זריקה דכי איזריק דם לא הוה חזי לאכילה חייבין לעשות פסח שני איכא דמתני לה אברייתא ט'חמשה שנתערבו עורות פסחיהן זה בזה ונמצאת יבלת באחד מהן כולן יוצאין לבית השריפה ופטורין מלעשות פסח שני אמר אביי °לא שנו אלא שנתערבו לאחר זריקה דבעידנא דאיזריק דם מיהא הוה חזי לאכילה אבל נתערבו לפני זריקה חייבין לעשות פסח שני מאן דמתני אמתני' כ"ש אברייתא מאן דמתני אברייתא אבל אמתניתין לא כיון דכשירין נינהו דאי אידכר הוי חזי לאכילה קמי שמיא גליא אמר מר ופטורין מלעשות פסח שני והא איכא חד דלא נפיק משום דלא איפשר היכי ליעביד ליתי כל חד וחד פסח קא מייתי חולין לעזרה דארבעה מינייהו עבדי להו ליתי כולהו חד פסח נמצא פסח נאכל שלא למנויו האי מאי ניתי כל חד מינייהו פסחו וניתני וניפמא אי דידי בעל מום האי דאייתי השתא ניהוי פסח ואי דידי תם האי דאייתי השתא ניהוי שלמים לא אפשר
משום

תקנתם את רבו. שאינו מפסיד כלום מן הראוי לו: ואת עצמו לא תקנתם. מה תקנו עליו: לישא שפחה אינו יכול. דצד חירות אסור בה שכתיב (דברים כג) לא יהיה קדש לא ישב איסתרא אמה:

מתני' שחט גדי יאכל. רבו ממנו ואע"ג דרגיל בטלה דכיון דלא פריש ליה עליה סמך: יאכל מן הראשון • והשני ישרף: שכח מה אמר לו רבו • שפירש לו גדי או טלה וזה שכח: וטלה שלי • ובגמרא פריך מה שקנה עבד קנה רבו ומאי ליה לדידיה: שכח רבו מה אמר לו • וזה כבר שחט השנים: שניהם יצאו לבית השריפה • דלא ידיע הי דהאי והי דהאי ואין פסח נאכל אלא למנויו: ופטורין מפסח שני • דשחיטה וזריקה מעלייתא היא חדא אהאי וחדא אדהאי וקמי שמיא גליא:

גמ' והתניא אין נמנין על שני פסחים כאחד • להיות בשעת אכילה מאי' מהם שירצה. דאין ברירה וכי בעי למיכל דילמא בשעת שחיטה לא הוה דעתיה עליה הלכך לא אכיל וזה שהמנה את רבו על שני פסחים ורבו סמך עליו היאך יאכל מן הראשון: במלך ומלכה • שתלויין על עבדיהן ואין מקפידין על סעודתן אם גדיים אם טלאים הלכך אין כאן דין ברירה דתרווייהו ניחא ליה לפיכך יאכל מן הראשון דכיון דליכא קפידא יצא בראשון ידי חובתו ואידך בכדי נשחט: ה"ג והתניא אין נמנין על שני פסחים כאחד ומעשה במלך ומלכה כו': שני פסחים • גדי וטלה: לכו ושאלו את המלכה • בקיאה וחכמה היתה: שדעתן קלה • כדאמרן שאין מקפידין אם גדי אם טלה: אנו לא נאכל • אם היה אחד ממנו שנשחטו עליו גדי וטלה לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני דכיון דקפיד לא ידיע בהי ניחא ליה: הלטאה • אחד משמנה שרצים המטמאין במגען וביקשו לטמא שהיו סבורין שמתה: בית המטבחים רותח או צונן • כלומר נמצאת ברותחין או בצונן: וריחשה • ופירכסה וגבי טומאה במותם כתיב: בתקנתא דרביה(א) • שאין לו תקנה אחרת דהא לא מצי למימר גדי שלי וטלה שלמים ואם טלה אמר לי רבי טלה שלי וגדי שלמים כדמפרש לקמן (שממעט באכילתו דקא אכיל לתרווייהו באותו הלילה משום ספק פסח וחד מינייהו שלמים הוא): לא שנו • דנפטרו מפסח שני אלא ששכח רבו לאחר זריקת שני הדמים מה אמר לו אבל בשעת זריקה עדיין הוא זכור והיה אפשר לברר איזה של רב ואיזה של עבד דכי איזדריק דם לשם אכילה איזדריק דהא ידיעי מנויין דידיה: [חייבין • דכי איזדריק לא לאכילת בשר איזדריק דהא לא ידיעי מנויין דידיה]: יבלת • מום לפסול: באחד מהם • באחד העורות ואין ידוע מאיזה פסח היה עור זה ואותו הפסח פסול הוא: ופטורין מפסח שני • ולקמן פריך והא איכא חד דלא נפק: אמר אביי לא שנו • דפטורין: הוי חזי • ארבעה הכשירין לאכילה הלכך הארבעה יצאו והחמישי פטור משום דלא ידיע מנו דלייתי ולא אפשר לאיתויי חולין לעזרה כדלקמיה: חייבין • כולן שאין כאן כשר שלא נזרק הדם לאכילת בשר: מאן דמתני • להא לא שנו דאביי אמתניתין שאע"פ ששניהן כשירין אלא שאין מנויו ניכרין קאמר דאם היה הספק בשעת זריקה חייבין בפסח שני כ"ש אברייתא דספק פסול מום יש בכולן ולא נראית זריקה שלהן: קמי שמיא גליא • איזה בעלים של כל אחד והדם ניתן לזריקה שהרי אין כאן פסול קרבן ואע"פ שאסור לאוכלו: ה"ג אמר מר פטורין מלעשות פסח שני כו' • ואברייתא קאי: קא מייתי חולין לעזרה • הארבעה שכבר יצאו: שלא למנויו • שאלו שכבר יצאו אין מגינים כלום:
משום

[כדאיתא בגיטין לח.]

[ועי' תוס' שבת ד. ד"ה וכי ותוס' עירובין לב: ד"ה ולא ותוס' חגיגה ב: ד"ה כופין וגיטין מא: ד"ה כל וב"ב יג. ד"ה כופין ועי' תוס' לעיל נג. ד"ה אתי]:

י א מיי' פ"ז מהלכות עבדים הלכה ו:
יא ב מיי' פ"ג מהלכות ק"פ הלכה א:
יב ג שם הלכה ב:
יג ד ה שם הלכה א:
יד ו ז שם הלכה ג:
טו ח ט שם הלכה ט:

רבינו חננאל

מתני' האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח כו' שחט גדי וטלה יאכל מן הראשון. ואקשי' והתניא אין נמנין על שני פסחים כאחד ומשני אביי מתני' במלך ומלכה וכדתניא אין נמנין על שני פסחים כא' ומעשה במלך ומלכה שאמרו לעבדיהם צאו ושחטו עלינו את הפסח ויצאו ושחטו עליהם שני פסחים באו ושאלו המלך כו' אמר רשב"ג המלך והמלכה יאכלו את הראשון ואנו לא נאכל לא את הראשון ולא את השני נמצאת משנתנו שנויה במלך ומלכה וברייתא בשאר כל אדם רבן בהלטאה שנמצאת בבית המטבחים רותח ואמר רשב"ג הטילו עליה כוס של צונן והטילו עליה כלומר עדיין בחיים הוא וטהר רשב"ג כל המטבחי' נמצא המלך [תלוי במלכה] והמלכה תלויה ברשב"ג נמצא הכל תלוי ברשב"ג: שכח מה אמר לו רבו כיצד יעשה ישחוט גדי וטלה ואמרינן מנא ליה לעבד מה שקנה עבד קנה רבו. אמר אביי הולך אצל רועה הרגיל אצלו דניחא ליה בתקנתא דרביה ומקנה ליה על מנת שאין לרבו רשות בו. שכח רבו מה אמר לו שניהם יצאו לבית השרפה ופטור מלעשות פסח שני אוקמה אביי למתני' כשהיה יודע אם גדי אם טלה ועכשיו שכח לאחר זריקה דבעידנא דאזריק דם פסח ראוי לאכילה היה ונפטר בזריקה ואכילת פסח לא מעכבא אבל אם שכח לפני זריקה חייבין לעשות פסח שני: איכא דמתני להא דאביי אברייתא חמשה שנתערבו פסחיהן ונמצא יבלת באחד מהן כולן יצאו לבית השרפה ופטורין מלעשות פסח שני. אמר אביי לא שנו אלא שנתערבו לאחר זריקה כו' אמר אביי לא שנו אלא שנתערבו לאחר זריקה חייבין שאחד מהן פסול מאן דמתני לה אברייתא אבל אמתני' כו' ומקשי' ופטורין כולן אם נתע'בו לאחר זריקה דאמרינן איפטרו להו בזריקה והא איכא חד שהיה פסחו בעל מום ולא יצא ושני' משום דלא אפשר היכי נעביד ניתי כל חד פסח קא מייתו ארבעה מינייהו חולין לעזרה דהא איפטרו

[כריתות]

נ"א את

הגהות הב"ח
(א) גמ' דרגיל בגדי אלא שחט גדי וטלה:

[קדושין כג:]

ר"מ

הגהות מה"ר רנשבורג
[א] רש"י ד"ה בתקנתא דרביה וכו'. ע"ע עי' שו"ת ח"צ סי' קי"ח

ס"פ

תורה אור

משום דאיכא חזה ושוק דכהנים הוא דאכלי ליה וניתי כל חד וחד כהן בהדיא האי כהן היכי דמי אי דעביד פסח דילמא האי פסח הוא ונמצא פסח נאכל שלא למנויו ואי דלא עביד פסח דילמא שלמים הוא ולא עביד פסח וניתי כל (א) חמשה °חד כהן דלא עבד פסח ונימני עילויה הני חמשה פסחים דממה נפשך איכא חד דלא עביד פסח וקא נפקי ביה אלא משום דקא ממעיט באכילת שלמים דאילו פסח ליום ולילה ואילו שלמים לשני ימים ולילה אחד °וניתי מותר הפסח ונימא אי דידי בעל מום האי דאייתי השתא ניהוי פסח אי דידי תם הוא ניהוי האי דאייתי השתא שלמים *דמותר הפסח *נאכל ליום ולילה אחד *וכי מפרישין תחלה למותרות ונטרהו ונייתי מותר הפסח אלא משום סמיכה ^אדאילו פסח לא בעי סמיכה ואילו מותר בעי סמיכה הא תינח קרבן אנשים קרבן נשים מאי איכא למימר אלא משום מתנות ^בדאילו פסח מתנה אחת ואילו שלמים שתים שהן ד' מאי נפקא מינה והא *תנן ^גכל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתן אחת כפר אלא משום דאילו ^דפסח בשפיכה ואילו שלמים בזריקה מאי נפקא מינה והא *תניא ^הכל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא אימר דקא אמרינן ^ודאי עבד לכתחלה נמי:

מתני' *האומר לבניו הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים כיון שהכניס הראשון ראשו ורובו זכה בחלקו ומזכה את אחיו עמו: **גמ'** ש"מ *יש ברירה א"ר יוחנן *כדי לזרזן במצות קאמר דיקא נמי דקתני ומזכה אחיו עמו אי אמרת בשלמא דאמנינהו מעיקרא שפיר אלא אי אמרת דלא אמנינהו מעיקרא לבתר דשחיט מי קא מתמנו והא תנן נמנין ומושכין ידיהן ממנו עד שישחט ש"מ תניא נמי הכי *מעשה וקדמו בנות לבנים ונמצא בנות זריזות ובנים שפלים: **מתני'** ^זלעולם נמנין עליו עד שיהיה בו כזית לכל אחד ואחד *נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט רבי שמעון אומר עד שיזרק את הדם: **גמ'** מאי קמ"ל הא קמ"ל דאע"ג דאימני עליו חבורה זו חוזרת ונמנין עליו חבורה אחרת: נמנין ומושכין את ידיהן עד שישחט וכו': אמר אביי מחלוקת לימשך דרבנן סברי °מהוית משה מחיותיה דשה ור"ש סבר *מהוייתיה דשה אבל לימנות דברי הכל עד שישחט דאמר קרא °במכסת נפשות והדר תכוסו תניא נמי הכי נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט רבי שמעון אומר נמנין *עד שישחט ומושכין עד שיזרק הדם:

מתני'

רש"י

משום דאיכא חזה ושוק. דשלמים שצריך ליתן לכהן וא"א לאחר דהא כל חד וחד שמא האי הוי פסח ונמצא מאכילו לכהן שלא נמנה עליו: וניתי כל חד וחד. מינייהו חד כהן ונמנה אפסחו: ה"ג וניתי כולהו חמשה חד כהן דלא עבד פסח ונמניה בהדי כל חד וחד. דממה נפשך איכא חד דקא נפיק ביה ויאכל חזה ושוק של כולם: דקא ממעט באכילה דשלמים. בזמן אכילתו שאוכל את כולם ליום ולילה ושורף את הנותר ואם שלמים הוא עדיין אינו נותר ונמצא שורף קדשים כשרים: וניתי במותר הפסח. מתחלתו יתנה עליו אם שלי תם היה זה יהיה מותר הפסח שהוא קרב שלמים והוא כפסח שנאכל ליום ולילה [א] והכי תניא בתוספתא *דזבחים בפ' *(הפסח שנתערב) ומשני אין מפרישין קרבן מתחלה לשם (ב) נותר שהיאך יכול להיות מותר הפסח והרי שם פסח לא חל עליו מעולם שהרי זה כבר יצא: ונטרהו ונייתי במותר הפסח. יבקשו אנשים שנותרו להם פסח חי או מעות פסח ויקחו מהן בהגוות ויתנה כל אחד על שלו אם שלי בעל מום היה הרי זה פסח ואם לאו הרי הוא כמות שהוא מותר הפסח לשלמים ונאכל ליום ולילה: בעי סמיכה. וא"א לסמוך על זה שמא פסח הוא וקא עביד עבודה בקדשים: קרבן נשים. לא בעי סמיכה: פסח בשפיכה. בנחת מן המזרק לקיר המזבח כנגד היסוד דנפקא לן מתן דם דפסח מודם זבחיך ישפך במסכת זבחים בפ' ב"ש (דף לז:) ובשלמים כתיבא זריקה שזורק למרחוק מן המזרק למזבח ואין מתן אצבע אלא בחטאת דכתיב בה באצבעו אבל בכל שאר קרבנות וזרקו כתיב וזורק כנגד הקרן עד שהדם ניתן לקיר מערבי וקיר דרומי: לכתחלה נמי. בתמיה:

מתני' על מי שיעלה. משמע שאינו ממנה עליו אלא הראשון: ומזכה את אחיו עמו. בגמרא מפרש היכי מתמני ומתרץ דאמניהו אבוהון מעיקרא וכדי לזרזן קאמר שיזדרזו כל אחד להיות ראשון ויהיה הוא ראש לאחיו שיזכו על ידו וכך הודיעם: גמ' ש"מ יש ברירה. קס"ד דלא אימנו אלא חד: כדי לזרזן. וכולן הימנו עליו בין ראשון בין אחרון: תניא נמי הכי. דמשום זריזות נקט: מתני' נמנין. הרוצה לימנות: ומושכין. הרוצה לימשך: עד שישחט. אבל משנשחט אין נמנין עליו ואין מושכין הימנו אפי' לר"ש דפליג ואמר עד שיזרק הא מוקים דלימשך הוא דפליג אבל בלימנות מודה: גמ' דאף על גב דנמנין עליו חבורה [זו חוזרין ונמנין עליו חבורה] אחרת. כל חבורה שלימה שנמנו על פסח אחד ימשכו כולן ידיהן הימנו ודלא כרבי יהודה דאמר לקמן בפ' מי שהיה טמא (דף צט:) ובלבד שיהיה א' מבני חבורה הראשונה קיים עליו: מחלוקת לימשך. בההיא קאמר ר"ש עד שיזרק אם ימעט הבית. אם באו לימעט ולימשך מהיות משה בעוד היותו שה יתמעטו: מחיותיה. בעודו בחיים: מהווייתיה. קודם גמר עבודותיו.

מתני'

תוספות

האי כהן היכי דמי אי דעביד פסח כו'. וא"ת וניתי כהן קטן ויש לומר דעדיפא מינה פריך: וניתי מותר פסח. לא כפי' הקונטרס שיקדיש לשם מותר אם שלו היה תם דבזה לא היה טועה הגמרא אלא נראה לר"י שיקדיש לפסח ואם בעל מום שלו יצא בזה ואם לאו יהא מותר פסח ופריך דלא הוי מותר פסח אלא היכא שהופרש לגמרי לפסח וניתותר: ונטרהו ונייתי מותר פסח. וא"ת ואיך יכשר מותר זה לפסח הא לקמן בפרק מי שהיה טמא (דף צט.) פליגי רבי יוסי ורבי יהודה אי בעינן אחד מבני חבורה ראשונה אבל כ"ע מודו דאם נשאר שעה אחת בלא בעלים דלא חזי תו לפסח וי"ל הכא כשהפרים ב' פסחים לאחריות וניתותר לו א' דאינו נפסל משום שהניחוהו יחידי וא"ת אכתי למאן דלא בעי עקירה שלמים לשם פסח קשיא ועוד היאך ימכרוהו האמר לקמן המוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום וי"ל כיון דאיכא אינש דצריך ליה לכ"ע בעי עקירה כדאמרי' בתמיד נשחט (לעיל דף סד:) כגון שהיו בעליו טמאי מתים והי מותר פסח במעות איירי כדפירש בקונטרס אתי שפיר: דאילו פסח ליום ולילה. קשה לר"י דתנן פ"ק דברכות (ד' ב:) כל הנאכלין ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר וקאמר בגמרא (שם דף ט.) ואילו אכילת פסחים לא קתני ורמינהו ק"ש והלל כו' ואכילת פסחים מצותן עד שיעלה עמוד השחר ומאי קא פריך והא הכא משמע דשייך למיתני גבי פסח יום ולילה וא"כ הוי בכלל הנאכלין ליום ולילה דקתני התם וי"ל דהתם הוה ליה למיתני בהדיא אם איתא דנאכל עד עמוד השחר לאפוקי ממשנה דאיזהו מקומן (זבחים דף נו:) דקתני אינו נאכל אלא עד חצות והיינו מדאורייתא דומיא דאחריני וכיון דלא קתני ליה בהדיא ש"מ דסבר דאינו נאכל אלא עד חצות כמשנ' איזהו מקומן: ואילו פסח לא בעי סמיכה. סבירא ליה סמיכה בכל כחו בעינן דאי לא בעינן אלא כל דהו לא הוי עבודה בקדשים [ב] וכאין דורשין (חגיגה דף טז:) פלוגתא °דתנאי היא: הני מילי דיעבד. וה"ה דאכולהו אמרי' הכי אסמיכה ואמתנות ואנותר ותימה וכי בשביל דשמא יהיה נותר או משום סמיכה דלא מעכבא או לא יעשו מתנות כהלכתן יכנס לידי ספק כרת וי"ל דטוב שידחה ספק כרת בשב ואל תעשה ממה שיעשו רובם שלא כהוגן כי כבר רובם עשו פסח: אלא אי אמרת דלא אמנינהו כו'. תימה דבפ' אין בין המודר (נדרים דף לו:) מסיק רבי זירא אליבא דרבי יוחנן נוהג משנה דשה לבית אבות לאו דאורייתא דאי דאורייתא אבישרא קאי ומזכה להון והכא מוקי לה רבי יוחנן בדאמנינהו מעיקרא וי"ל דהכא ה"פ אי אמרת בשלמא דחשיב כאילו אמנינהו מעיקרא דאין צריכין מינוי והיינו טעמא דשה לבית אבות לאו דאורייתא שפיר אלא אי אמרת אינו חשוב כאמנינהו מעיקרא אלא צריכין מינוי דשה לבית אבות דאורייתא אמאי מזכה אחיו עמו דפשיטא שלא המנה כולם קודם שחיטה מדקאמר הריני שוחט על מי שיעלה מכם ראשון:

דעות

עין משפט נר מצוה

טז א מיי' פ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הל' ו סמג עשין קפג:
יז ב שם פ"ב הלכה יא:
יח ג מיי' פ"ב מהלכות פסולי מוקדשין הלכה ה ופט"ו הלכה ה:
יט ד מיי' פ"ה מהלכות קרבן פסח הלכה ו ופ"ג הלכה ט ופ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יז:
כ ה מיי' פ"ב מהלכות פסולי מוקדשין הל' ב:
כא ו מיי' פ"ג מהלכות ק"פ הלכה ט:
כב ז מיי' פ"ב מהלכות ק"פ הלכה יד:

רבינו חננאל

איפטרו להו בזריקה ניתי כולהו פסח אחד נמצא פסח נאכל שלא למנויו וניתי כל חד וחד פסח וניתי וכו' וניתי וניתגי במותר פסח פי' יפריש מעות ויאמר אלו מותר בפסח ויקנה כבש ויתנה ונימא אי דידי בעל מום נהוי האי פסח ואי דידי תם הוה להוי האי מותר פסח דמותר נאכל ליום ולילה כפסח ואמרינן וכי מפרישין תחלה למותר כלומר אפשר להיות העיקר הוא עצמו המופרש מותר לא יקרא מותר אלא אם הקדישו עיקר. ואמרינן ונטרה וניתי מותר הפסח פי' יבקש עד שימצא אדם שהפריש מעות לפסחו וקנה כבש ונשתיירו אצלו מן המעות דמי כבש אחד והוא מותר הפסח יקח המעות מאצל אותו האיש ויקנה בהן כבש ויתנה ויאמר אם שלי היה בעל מום זה פסח שלי ואם שלי כשר היה זה הכבש יהיה שלמים וכן כל חד וחד ודחי' אמאי לא עבדו הכי משום סמיכה דמותר הפסח אינו טעון סמיכה ואלו שלמים טעונין סמיכה התינח קרבן אנשים כו' יאסיקנא אימור דאמרי' ופטורין מלעשות פסח שני דאיעבד לכתחלה נמי מהדרי ואי משכחי' יאפשר להו למיעבד עבדו ואי לא משכחי כלל פטירי: מתני' האומר לבניו הריני שוחט הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים כו' ש"מ יש ברירה כדאמרי' לעילא. אמר ר' יוחנן מתניתין בששרם עליהם כלם וכי לא אמר להם כך אלא כדי לזרזן במצות ודיקא מתני' כוותיה דקתני ומזכה את אחיו עמו. פי' נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט ר' שמעון אומר עד שיזרוק הדם ואוקימ' מחלוקת לימשך דת"ק סבר מהיות משה מחיותיה דשה כלומר כיון שנשחט נעתק שם שה מעליו ור' שמעון סבר מהויתיה. דשה מדבר שהוא חי ואו זו וזה זה הדם שהוא הנפש. תנ"ה נמנין ומושכין ידיהם ממנו עד שישחט ר"ש אומר עד שיזרק ונמשכי עד שיזרוק הדם:
מתני'

הגהות הב"ח

(א) גמ' וניתי כולהו חמשה חד כהן: (ב) רש"י ד"ה וניתי כו' מתחלה לשם מותר שהיאך:

גליון הש"ס

גמ' חד כהן. ע"ל עד ע"א תוס' ד"ה נתחך: שם וניתי מותר הפסח עי' לקמן צז ע"א ברש"י ד"ה וש"מ יש דמוי: תוס' ד"ה ואלו פסח וכו' דתנאי היא. עי' בשער המלך פ"ח הל"ג מהלכות מעה"ק:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה וניתי במותר הפסח וכו' והכי תניא בתוספתא דזבחים. נ"ב עיין שער המלך פ"י מהלכות פסה"מ הלכה י"ח ד"ה ובהיותי. ובפ"ג מהלכות מעה"ק הלכה י"ג כולה ופ"ג מהלכות ק"פ הלכה ט: [ב] תוס' ד"ה ואלו פסח וכו' וכאין דורשין פלוגתא דתנאי היא. נ"ב עיין ביאור כוונתם בז. בשער המלך פ"ג מהלכות מעה"ק הלכה י"ג ועיין ביצה דף כ ע"א בתוס' ד"ה דלא וכו':

מתני׳ *הממנה עמו אחר בחלקו רשאין בני חבורה ליתן לו את שלו והוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן : גמ׳ איבעיא להו בני חבורה שהיו ידיו של אחד מהן יפות מהו שיאמרו לו טול חלקך וצא מי אמרינן מצי אמר להו הא קבילתון או דילמא מצו למימר ליה כי קבלינן לתיקוני זביחה אדעתא דאכלת טפי מינן לא קבלינך ת"ש הממנה אחרים עמו על חלקו רשאין [בני חבורה] ליתן לו את שלו והוא אוכל את שלו והן אוכלין את שלהן מאי טעמא לאו משום דהוי ליה כידים של אחד מהן יפות ואי סלקא דעתך ידיו יפות מצי אמר להו קבילתון ניהוי האי כידיו יפות אמרי לא דעות שאני דא"נ תרוייהו כחד מבני חבורה הוא דאכלי מצי אמרי ליה דלא ניחא לן אינש נוכרא גבן ת"ש *השמש שאכל כזית בשר בצד התנור אם היה פקח ממלא כריסו ממנו אם רצו בני חבורה לעשות טובה עמו באין ויושבין בצדו ואוכלין דברי רבי יהודה רצו אין לא רצו לא ואמאי נימא להו הא קבילתון שאני התם דאמרי ליה כי קבלינך אדעתא דנטרחך קמן למטרח לן לדידך לא קבלינך ת"ש ב*בני חבורה שהיה ידיו של אחד מהן יפות רשאין לומר טול חלקך וצא ולא עוד אלא ג'אפילו חמשה ועשו סיבולת רשאין לומר לו טול חלקך וצא שמע מינה מאי ולא עוד לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא פסח דמצי אמרי ליה כי קבלינך לתקוני זביחה אלא אפילו סיבולת נמי דצוותא בעלמא הוא רשאין לומר לו טול חלקך וצא איכא דאמרי הא לא איבעיא לן אלא הכי הוא דאיבעיא לן בני חבורה רשאין לחלק או אינן רשאין לחלק ת"ש בני חבורה שהיו ידיו של אחד מהן יפות רשאין לומר לו טול חלקך וצא ידיו יפות אין ד'אין ידיו יפות לא שמע מינה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עריבו ריפתא בהדי הדדי אדאכיל רב הונא בריה דרב יהושע חדא אכיל רב פפא ארבע א"ל פלג לי אמר ליה קבילתון איתיביה כל הני תיובתא ושני כדשנינן איתיביה בני חבורה א"ל התם דאמרי ליה כי קבלינך לתיקוני זביחה איתיביה סיבולת פלג ליה אזל עריב בהדי רבינא אדאכיל רב הונא בריה דרב יהושע חדא אכיל רבינא תמניא אמר מאה פפי ולא חדא רבינא ת"ר ה'הממנה אחרי' עמו על פסחו ועל חגיגתו מעות שבידו חולין *ו'והמוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום ומעות כל שהן יפלו לנדבה וכי מאחר דלא עשה ולא כלום מעות אמאי יפלו לנדבה אמר רבא קנסא ומאי כל שהן אע"ג דלא הוו שוו אלא ארבעה ויהבו ליה חמשה אפילו בההיא יתירא נמי קנסוהו רבנן אמר עולא ואיתימא ר' אושעיא *אפשר ידעי חברין בבלאי טעמא דהאי מלתא זה הפריש טלה לפסחו וזה הפריש מעות לפסחו היאך הקדש חל על הקדש דקתני מעות שבידו חולין

אמר

רש"י

מתני׳ הממנה אחרים עמו על פסחו · א' מבני חבורה שהמנה אחרים עמו על חלקו בלא דעת חבורה : רשאין · לומר לו טול חלקך ולא ואכול אתה והמורחך את חלקך דאית ליה להאי תנא *פסח נאכל בב' חבורות : גמ׳ ידיו יפות · לישנא מעליא ממהר לאכול הרבה : קבילתון · קבלתוני עליכם לאכול בכל כחי בדמים הללו : לתקוני זביחה · שלא יהא טהר ושיצטרך למאכל שאר בני אדם : לאו משום דהוה ליה כו׳ · שיהו עמו אוכלין : דעות שאני · אין בני חבורה מרוצין להיות כל אלו הדעות בחבורתם שמא יעכבו עליהם הסעודה ולא משום אכילה יתירתא אלא אפילו לא אכלי כולהו אלא כחד גברא מצו מעכבי עליה : ממלא כריסו ממנו · כדאמרי׳ בכילד צולין (לעיל דף פו·) שאין האוכל אוכל בשתי מקומות : לא רצו לא · אלמא משום טירחא הדרי ביה הכא נמי משום פסידא הדרי ביה : לאטרחינן לדידך לא קבלינך · אבל ידיו יפות מדלא בדקו אחריו ש"מ בכל מאכלו קיבלו עליהן : סיבולת · תערובת סעודה של כל ימות השנה : מאי ולא עוד · מאי אולמיה הא מהא : לתקוני זביחה · כמדת איש אחד : דלצוותא · והיכא למימר משום לוותא קבליה עליה בכל מאכלו : רשאין ליחלק · לחלק פסח ביניהן לכל א׳ חלק המגיעו : או אין רשאין לחלק · אלא אוכלין כאחד ונותנין המנות לפניהם כשאר סעודות : ש"מ · אין רשאין ליחלק : כל הני תיובתא · הממנה אחרים והשמש : איתיביה בני חבורה · מרישיה דקתני טול חלקך ושני ליה בההיא משום דלתקוני זביחה קבליה וכמדת איש אחד אבל אנא לוותא קבילת עלך וניחא עלך לוותי לקבולי עלך בכל סעודתי : ועל חגיגתו · חגיגת י"ד שאף היא באה לפי המנויין : מעות שבידו · שלקח מן הנמנין הללו : חולין · כדמפרש טעמא לקמיה שאף על פי שהנמנה כבר הקדיש מעותיו לכך והממנה כבר הקדיש פסחו ומתחללין המעות על הפסח וטעמא מפרש : המוכר עולתו · להתכפר בה אחר לא עשה כלום ואין העולה קריבה אלא לשם בעלים הראשונים : ומעות כל שהן · כל מה שקיבל מן העולה והשלמים ואפילו יותר על כדי דמיהן יפלו המעות לנדבת ציבור לשופרות שהיו במקדש שהיו מקריבין מהן עולות לקיץ המזבח ולקמיה פריך מאחר דלא עשה ולא כלום אמאי יפלו דמיהן לנדבה : אמר רבא קנסא · קנסו רבנן לקונה דלא ליקני זימנא אחריתי עולה ושלמים דאחר ואי הוא דאפסיד לנפשיה דלא הוה ליה למיקני כפרת אחרים וכי האי גוונא נמי אמרי הינגי *לאו מכברא גנב אלא חורא גנב כלומר המוכר לא פשע אלא הקונה הלכך מעותיו נדבה : אף על גב דשוין ארבעה ויהבו ליה ה׳ · לא אמר אשתכח דמתנה בעלמא הוא דיהב ליה ולא ליקנסיה : אפשר ידעין כו׳ · והלואי שיהו יודעין טעם זה ווידעטו : היאך · מעות הקדש חל על טלה הקדש אחר לצאת הקדש של מעות לחולין מי הוציאן למעות *(של חולין) אלו היה טוען בבהמת חולין היתה נתפסת בקדושת המעות והן יצאו לחולין אבל עכשיו מה נתפס תחתיהם שיצאו הם לחולין והא ניכא למימר במ"מ שלא הוקדשו עסקינן דאם כן מאי למימרא :

אמר

תוספות

דעות שאני · אע"ג דלא אכלי כולהו אלא כחד תימה לר"י מה לריך לשנויי הכי לימא ליה דשאני הכא דלא שייך למימר הא קבילתון ולא דמי כלל לידיו של א' מהן יפות וי"ל דאיצטריך לשנויי הכי דלא נידוק [איפכא דוקא] ממנה אחרים דלא מצי למימר הא קבילתון [הא ידיו יפות דמצי למימר קבילתון] אין רשאין ליתן חלקו ומעיקרא הוה בעי למיפשט דהוי כידיו של א׳ מהן יפות ה"מ למפרך אדרבה איפכא מסתברא לכך משני דלא מצי למיפשט מידי : בני חבורה רשאין לחלק או לא · וא"ת אמאי לא פשיט ממתני׳ דדוקא אם המנה האחרים עמו רשאין ליתן חלקו וי"ל דאיכא למידחי דבלא ממנה נמי רשאין ליחלק והא דנקט ממנה משום דבכל ענין איירי אפי׳ התנו שלא ליחלק והם ממנה רשאין ליחלק אבל ברייתא לא מצי למידחי דפשיטא דאם התנו שלא ליחלק אפי׳ א׳ מהם ידיו יפות אין רשאין ליתן חלקו דמסתמא על דעת כן התנו דאם אין אחד מהן ידיו יפות אין דרך ליחלק בלא הגאי : ומעות כל שהן יפלו לנדבה · ק"ק לר"י דרישא איירי כשהקדיש מעות לשם פסח כדמוכח בסמוך וסיפא איירי במעות חולין דאי הקדישן לשלמים איך יפלו מעות שלמים לנדבת ציבור ויקריבו מהן עולות לקיץ המזבח : ומאחר דלא עשה ולא כלום אמאי יפלו לנדבה · פירוש אי אמרת בשלמא דעשייתו מועלת אתי שפיר דקנסינן ליה שלא ירגיל לעשות כן פעם אחרת אבל כיון דלא עשה ולא כלום אמאי קנסינן ליה כיון שאין ממש בעשייתו ומשני דמ"מ קנסינן ליה : וזה הפריש מעות לפסחו כו׳ · דאי במעות חולין מאי קמ"ל פשיטא שהן חולין דלית לן למיקנסיה כמו בסיפא כיון דשרי למנות אחרים על פסחו וא"ת אפילו אי הוו מעות חולין מעיקרא מכל מקום איך יכול למנות אחרים אחר שהקדישו כיון דסבר דאפילו במעות לא מסייר וכ"ש בפסח דלא מסייר מדקשיא ליה אין הקדש חל על הקדש וי"ל דאע"ג דלא מסייר ביה מידי על דעת כן מקדישו שיאו כל אשר ימנה עליו דקרא כתיב (שמות יב) ולקח הוא ושכנו וכתיב ביה (שם) תכוסו משמע דבכל ענין אפילו הקדישו כבר משום דדעת האדם כן :

כי

עין משפט נר מצוה

כג א ב מיי׳ פ"ב מהל׳ ק"פ הלכה טו :

כד ג מיי׳ שם טוש"ע חו"מ סי׳ קעו סעיף י בהג"ה

רש"ל

כה ד מיי׳ פ"ב מהלכות ק"פ הלכה טו :

כו ה מיי׳ פ"ד מהלכות קרבן פסח הלכה י :

כז ו מיי׳ פ"ד מהלכות מעילה הלכה ח .

רבינו חננאל

מתני׳ הממנה אחרים על חלקו רשאין ליתן להם את חלקו כו׳. פי׳ שלשה שנתחברו וקנו פסח ואמר אחד מהן לאחרים תנו לי מעות ובאו ואכלו עמי בחלקו רשאין בני חבורה לומר (לו) [לו] שלישי ולהוציאו מחבורתם ואוקימ׳ משום דאמרי ליה לא ניחא ליה דליתיב איניש נכראה גבן אף על גב דאכלי כולהו כחד : איבעיא להו בני חבורה שהיו ידי אחד מהן יפות. כלומר אוכל הרבה מהו שיאמרו לו טול לחלקך וצא ופשטנא מהא דתניא בני חבורה שהיו ידי אחד מהן יפות רשאין לומר לו טול חלקך וצא ולא עוד אלא אפי׳ חמשה ועשו סיבולת רשאין לומר לו טול חלקך וצא ש"מ . מאי ולא עוד לא מבעיא קאמר לא מבעיא פסח דאמר ליה לתקוני זבחא קבלנך אלא אפילו סיבולת נמי דלצוותא בעלמא רשאין לומר לו טול חלקך וצא. איכא דאמרי הא לא איבעי להו דמצי אמרי ליה לתקוני זבחא קבלנך למיכל יתר מינך לא קבלנך כי איבעיא לן הא רשאין בני חבורה לחלק או לא ופשטנא מיהא בני חבורה שהיו ידי אחד מהן יפות רשאין לומר לו טול חלקך וצא [ידיו יפות אין שאין ידיו יפות לא ש"מ ואסיקנא אפילו סיבולת דלצוותא בעלמא רשאין לומר לו טול חלקך וצא]. ומעשה דרב הונא בהדי רב פפא ובהדי רבינא משום הוא: ת"ר הממנה אחרים עמו על פסחו ועל חגיגתו מעות שבידו חולין והמוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום ומעות כל שהוא יפלו לנדבה ופשטה רבא למה יפלו לנדבה קנסא מאי כל שהן יפלו לנדבת דאע"ג דשות ארבעה ויהבו ליה חמשה כולהו חמשה יפלו לנדבה אפילו בההוא יתירא קנסיה רבנן וכיון שפשט בא להא אמר עולא אפשר ידעין חברין בבלאי טעמא דהא מתניתא זה הפריש טלה לפסחו וזה הקדיש מעו׳ לפסחו האיך הקדש מתחלל על הקדש מעות

[זבחים צט.]
[לעיל ס.]
[תוספתא פ"ז]
[תוספתא בב.]
[ע"ז קדושין ט. גיטין מה: ערכין ל.]
[גיטין פח: זבחים ל: חולין יח.]
גי׳ לחולין

מסורת הש"ס

[ב"ק יב: וש"נ]
ס"א ל"ג
ס"א ל"ג
[ס"א מתנת חנם]
תמורה ל: ע"ש
[שם]
[שם]

אמר אביי אי לאו דאוקמיה רבי אושעיא להההיא בממנה זונה על פסחו ורבי היא הוה מוקמינא לה להההיא בקדשים קלים ואליבא דרבי יוסי הגלילי דאמר *קדשים קלים ממון בעלים הוא אבל בפסח לא משייר איניש במעות ודאי משייר איניש דמעיקרא כי מפריש להו אדעתא דהכי מפריש להו והא רבי היא ומשום הכי מעות שבידו חולין (דבפסח לא משייר איניש) ובמעות ודאי משייר איניש וההיא דקא מוקי לה רבי אושעיא כרבי לא מוקמינא ליה אנא כרבי דבפסח לא משייר איניש (ובמעות משייר איניש דמעיקרא כי מפריש להו אדעתא דהכי מפריש להו) והא ליכא לאוקמי כרבי יוסי דהא תני בה והמוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום והשתא דאוקמיה רבי אושעיא להההיא בממנה זונה על פסחו ורבי היא ש"מ דסבירא לי' אפילו בפסחו משייר איניש מאי היא דרבי אושעיא דתנן **נתן לה מוקדשין באתננה הרי אלו מותרין עופות דחולין הרי אלו אסורין שהיה בדין ומה אם מוקדשים שהמום פוסל בהן אין אתנן ומחיר חל עליהן עופות שאין המום פוסל בהן אינו דין שאין אתנן ומחיר חל עליהן ת"ל °לכל נדר לרבות את העופות *ק"ו למוקדשין מעתה מה עופות שאין המום פוסל בהן אתנן ומחיר חל עליהן מוקדשין שהמום פוסל בהן אינו דין שאתנן ומחיר חל עליהן ת"ל לכל נדר פרט לנדור אלא טעמא דכתב רחמנא נדר הא לאו הכי הוה אמינא מוקדשים חל איסור אתנן עליהן והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו א"ר אושעיא בממנה זונה על פסחו ורבי היא מאי רבי דתניא *°אם ימעט הבית מהיות משה החיהו משה מכדי אכילה ולא מכדי מקח רבי אומר אף מכדי מקח שאם אין לו ממנה אחר עמו על פסחו ועל חגיגתו ומעות שבידו חולין שעל מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן רבה ורבי זירא חד אמר בעצים לצלייתו כולי עלמא לא פליגי דכיון דתקנתא דפסח הוא כגופא דפסח דמי כי פליגי במצה ומרור רבנן סברי הא אכילה אחריתי היא ורבי סבר כיון דהכשירו דפסח הוא כגופא דפסח דמי וחד אמר במצה ומרור נמי [ג]כולי עלמא לא פליגי דכתיב °על מצות ומרורים יאכלוהו דכיון דמכשירין דפסח נינהו כפסח דמי כי פליגי ליקח בו חלוק וטלית רבנן סברי מהיות משה אמר רחמנא החייהו לשה ורבי סבר החיה עצמך משה ולאביי דאמר אי לאו דאוקמה רבי אושעיא להההיא בממנה זונה על פסחו ורבי היא הוי מוקמינן לה בקדשים קלים ואליבא דר"י הגלילי דאמר קדשים [קלים] ממון בעלים הוא אבל בפסח לא משייר איניש הא קתני בהדיא שעל מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן אימא שעל מנת כן הקדישו ישראל מעות פסחיהן:

מתני' [ג]זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו בשביעי ראה שלש שוחטין עליו בשמיני שלו שומרת יום כנגד יום שוחטין עליה בשני שלה ראתה שני ימים שוחטין עליה בשלישי והזבה שוחטין עליה בשמיני:

גמ' אמר רב יהודה אמר רב [ד]שוחטין וזורקין על טבול יום [ה]ומחוסר כפורים ואין

דברים כג
במדבר יב
שם

רש"י

אמר אביי אי לאו דאוקמא ר' אושעיא • להא דתנן לקמן דאתנן חל על המוקדשים בממנה לזונה על פסחו באתננה ואע"ג דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו הכא אמרינן דאתנן חל עליו: ורבי היא • דאית ליה פסח ממון בעלים הוא דאמר לקמן אף מכדי מקח שאם ימעטו לו נמנות לבעל הפסח ליקח חלוק וטלית ממנה אחרים עמו על פסחו ונוטל מהן מעות ועושה צרכיו אלמא שלו הוא ויכול לאוסרו אי לאו דאוקמא רבי אושעיא במסכת תמורה להאי כדפרישית אנא הייתי מוקי לה הא דאתנן בקדשים קלים שנתן לה שלמים באתננה ויש בידו לאוסרן ורבי יוסי הגלילי היא דאמר בפרק קמא דב"ק (דף יב:) קדשים קלים ממון בעלים הם והאי מתניתא דלעיל דקתני מעות חולין הוה מוקמינא כרבי והוה אמינא דהא דשרי רבי לעשות צרכיו במעות לאו משום דפסח אית ביה שיור בקדושתו ליתפס קדושת המעות בחולין שבו אלא משום דזה שמפרים המעות שייר בקדושתו לתפס מתת חולין לבעל הפסח והא ליכא לאוקמי כרבי יוסי דהא קתני בשלמים לא עשה כלום והיא דאתנן כר' ובפסח לא הייתי מוקי לה דלא הוה סלקא דעתאי דפסח לרבי ממון בעלים הוא שיהא בידו לאוסרו: דלא משייר איניש • בקדושת הגוף דבהמה וטעמא דרבי דאמר אף מכדי מקח משום דבמעות משייר איניש לתפס *מתת חולין בחזקת חולין ומעיקרא אדעתא דהכי אפרשינהו ומשום הכי חולין הם דזה שהפריש לפסחו ואחר כך הימנה אחרים עמו מתנה בעלמא הוא דיהיב להו והנך יהבו ליה ממעות חולין מתנה והממנה זונה מתנה הוא שאין בידו למוכרו ואין אתנן חל עליו: והשתא דאוקמא ר' אושעיא להוה בממנה זונה על פסחו (א)• אלמא קא סבר ר' אושעיא פסח גופיה לר' ממון בעלים ושמעינן מינה דאפי' בפסח משייר איניש כל שכן נמעות וכ"ש דמצינן לאוקמא להך דקתני מעות שבידו חולין כרבי דהא פסח חולין הוא ויכול למוכרו ומעות של אותן אחרים חולין הוה וליכא לאקשויי היאך הקדש חל על הקדש לצאת לחולין: הרי אלו מותרין • כדיליף לקמן: עופות • תורים ובני יונה שאינן מוקדשין: שהמום פוסל בהם • אף משהוקדשו אין אתנן חל עליהם כדיליף לקמן: עופות • חולין שמום אין פוסל בהן מלהקדישם דלא נאמר תמות וזכרות בעופות אינו דין כו': קל וחומר למוקדשין מעתה • שיחול אתנן עליהן: אלא טעמא כו' • פירכא הוא: ואם ימעט הבית וגו' • אם יהיו נמנות מועטין לבעל הפסח מהיות משה שאין לו במה לקנות לצורכי הפסח ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו יקח מעות משכנו וימנהו על פסחו ויקח מן המעות מה שהוא צריך לפסח: מכדי אכילה • אם יחסר לו מעות שאין לו במה ליקח צורכי אכילת הפסח כגון עצים לצלותו רשאי הוא למוכרו: ולא מכדי מקח • שאם אין לו מעות לסחורה אינו רשאי למכור פסחו לכך: כו"ע לא פליגי • דיכול להימנות אחרים ליקח במעות עצים: החייהו לשה • עשה צורכי הפסח מן המעות: ולאביי דאמר • לעיל אליבא דרבי בפסח לא משייר איניש הא קתני שעל מנת כו' אלמא פסח גופיה ממון בעלים הוא: אימא מעות פסחיהן • זה שנתמנה עמו לפסחו ונתן לו מעותיו חולין היו ונתן לו במתנה ומשום הכי יכול ליקח בהן טלית ונותן לו חלק של פסחו במתנה ומעותיו חולין הן שעל מנת כן הקדישן שאם רצה ליתנם במתנה יתנם: **מתני'** זב שראה שתי ראיות • שטעון ספירת שבעה ואינו טעון קרבן: שוחטין עליו בשביעי • ואע"פ שלא העריב שמשו דהא חזי למיכל לאורתא: ראה שלש • דלא חזי למיכל עד דמייתי כפרה: שוחטין עליו • אם חל שמיני שלו בערב הפסח ואפילו לא הביא כפרתו ומביאה לאחר מיכן דמחוסר כפורים לאו עשה דהשלמה כדאמרינן בתמיד נשחט (דף נט:): שומרת יום כנגד יום • הרואה יום אחד בתוך אחד עשר ימים שבין נדה לנדה דבעיא לספור יום המחרת שוחטין עליה ביום ספירה דכיון שספרה מקצת היום מותרת לטבול ואף על פי שמחוסרת הערב שמש שוחטין עליה: והזבה • שראתה שלשה רצופים בתוך אחד עשר יום וצריכה לספור שבעה נקיים ולהביא קרבן שוחטין עליה בשמיני ותביא כפרתה קודם שתחשך ותאכל: **גמ'** ואין

תוספות

כי פליגי במצה ומרור • להאי לישנא צריך לומר דהך דאתנן אתיא כרבי יוסי הגלילי דאמר קדשים קלים ממון בעלים הוא להכי אילטריך לכל נדר אבל כרבי לא מתוקמא כיון דסבר להאי לישנא דפסח לא משייר אלא במצה ומרור לחודיה ומיהו ההיא דלעיל דקתני מעות שבידו חולין היינו חולין לענין מצה ומרור דכרבי יוסי הגלילי לא מיתוקמא דקתני לא עשה ולא כלום:

החיה עצמך משה • תימה כיון דמקרא נפיק מה צריך לטעמא שעל מנת כן הקדישו ישראל פסחיהם ויש לומר דקא משמע לן קרא דדעתו לכך:

מחוסר

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"ד מהלכות איסורי מזבח הלכה יד טו סמג לאוין שטו:
כט ב מיי' פ"ד מהלכות ק"פ הלכה יא:
ל ג מיי' פ"ו מהלכות ק"פ הלכה ג סמג עשין רכג:
לא ד מיי' שם הלכה ב סמג שם:
לב ה שם הלכה ד:

רבינו חננאל

שבידו חולין. אמר אביי אי לאו דאוקמיה ר' יאשיה להא דתנן בתמורה פ"ו נתן לה מוקדשין באתננה הרי אלו מותרין ובעופות אסורין כו' ומעטינן ל למוקדשין למיחל עלייהו איסור אתנן ומחיר[כלב] מדכתיב לא תביא את אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלהיך לכל נדר ודרשינן לכל נדר פרט לנדור. כלומר כל דבר הנדור ומוקדש אין אתנן ומחיר חל עליהן אמאי בעי קרא למעוטי המוקדשין תיפוק ליה דכיון דאקדשנהו לאו דידיה אינון וקיימא לן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואוקמא ר' אושעיא להא מתני' בממנה לזונה על פסחו ואליבא דר' דאמר המקדיש פסחו משייר ביה בפסחו ואם ימנה אחר עמו ויקח מעות ממנו אותן המעות חולין הן ולולי הצריכה המשנה לומר אע"פ שממנה הזונה על פסחו ויש לו רשות לא נפסל הפסח ההוא ואיצטריך קרא למעוטי דהא דידי' [הוא] ומעטינן ליה לכל נדר פרט לנדור והפסח הזה כבר נדור ומופרש לשם פסח הוא: והיכן שנה ר' שמשייר אדם בפסחו דתניא ואם ימעט הבית מהיות משה מכדי אכילה ולא מכדי מקח ר' אומר אף מכדי מקח שאם אין לו ממנה אחרים עמו ומעות שבידו חולין דתקנתא דפסח הוא שעל מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן ואמר אביי אנא הא מתני' הוינא מוקים לה בקדשים קלים ואליבא דר' יוסי הגלילי דאמר ממון בעלים הוא וכיון דאינון ממוניה איצטריך קרא לכל נדר פרט לנדור למעוטי הני קדשים קלים דלא חל איסור אתנן [ומחיר] עליהן והברייתא דקתני ומעות שבידו חולין לא הייתי מעמידה לרבי אלא הייתי [אומר] דבפסח לא משייר איניש אבל במעות ודאי משייר איניש דכי מפריש אדעתא דהכי מפריש להו שמשים בדעתו וכי לא יהיו דמי הכבש אלא אלו לא פחות ולא יתר יתכן שיהיו יתר ואוסיף או פחות וישאר לי *והשתא דאוקמי' ר' אושעיא להחיא בר' אנא נמי אוקימנא לה להא מתניתא לרבי ולא משייר איניש בפסח אבל במעות משייר איניש ילפיכך תני מעות שבידו חולין והא ברייתא כר' יוסי הגלילי לא מצית מוקמת לה דקתני והמוכר עולתו ושלמיו לא עשה [כלום]: והא ברייתא דקתני ואם ימעט הבית חולקת רבנן ורבי חלקו רבה ור' זירא עלה חד אמר למנות עמו אחר בפסח ליקח בהם עצים לצלותו דברי הכל מותר דכי גופיה דפסח הוא כי פליגי לקנות מן המעות מצה ומרור כו' וחד אמר מצה ומרור דברי הכל מותר כי פליגי לקנות מן המעות חלוק אי פליגי רבנן סברי מהיות משה תחיהו לשה ור' קסבר מי כתיב מהיות שה משה כתיב החיה עצמך מן השה. ירושלמי ר' אלעזר בשם ר' אושעיא תנאי ב"ד הוא שיהא זה מפריש חולין מאליהן ואקשינן על אביי דאמר אפילו רבי בפסח לא משייר איניש והא קתני בהדיא על מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן ושני' אימא שעל מנת [כן] הקדישו ישראל מעות פסחיהן: מתני' זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו כו' אמר רב יהודה אמר רב שוחטין

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והשתא וכו' על פסחו וד"ה אלמא:

*) נ"א לפי הענין כי אחר ויאמר לו צ"ל סדבור לפיכך תני משום כו' וסדבור והשתא דאוקמי כו' צ"ל אחר סוף סדבור ונתחלפו השורות בכ"י ובדפוס:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פ"ד מהלכות ביאת מקדש הלכה יב ופ"ז מהלכות ק"פ הלכה א סמג שם :
לד ב שם הלכה ד :
לה ג שם הלכה ג :
לו ד שם הלכה ג :
לז ה מיי' פ"א מהלכות מקואות הלכה ו ופרק ג מהלכות שביתת עשור הלכה ג ופ"ד מהל' איסורי ביאה הלכה ו סמג עשין רמג טוש"ע או"ח סימן תקנד סעיף א* וסימן תרי"ג סעיף יא* וטוש"ע יו"ד סימן קצ"ז סעיף ג וסימן שפא סעיף ה* [רב אלפס שבועות פ"ב דף רלב וברא"ש הלכות מקואות סימן לו] :
לח ו מיי' פ"ו מהלכות ק"פ הלכה ט :

מחוסר טבילה · ואף על גב דמחוסר כפרה נמי צריך טבילה כדתנן בפ' חומר בקודש (חגיגה דף כא:) האונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקודש אינו אלא מדרבנן כדמוכח התם ועוד דבההיא טבילה לא בעי הערב שמש ולא שייך התם דילמא פשע :

עד שיכלו כל המעות שבשופר · הקשה ריב"א הא אי אפשר שלא יהא מעורב בכל קן וקן ממעות שתי נשים ואפי' למאן דאמר יש ברירה כי האי גוונא לא שייך למימר דאכן סהדי שנתערבו ואי הוה אמרינן שמכל מעות שבשופר קונה קינין יחד מאדם א' הוה אתי שפיר אבל לישנא דעד שיכלו לא משמע הכי ונראה לר"י דכל אחת היתה צוררת מעותיה ונותנת בשופר: מי לא עסקינן שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח · ואם תאמר ואפילו טבל נמי לא ישחטו עליו מהאי טעמא וי"ל כי יהיה טמא כתיב והאי קלישא טומאתיה :

שחל שביעי שלו · אבל ששי שלו ליכא למימר מדכתיב ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא הא למחר היו יכולים לעשות ולשחוט הן עצמן בלא שליחות מדלא כתיב ולא יכלו לאכול אי נמי דייק מביום ההוא דמיותר ואי ששי הוא ליפתוק מיניה ואם תאמר למה אמר להם לדחות לפסח שני יטבלו בו ביום וישחטו עליהם ויש לומר דשמא כן עשו ובשעה ששאלו לא טבלו עדיין ואמר להו משה אם לא תטבלו היום תדחו לפסח שני :

בשמיני פשיטא · אמתניתין דקתני זב שוחטים עליו בשמיני ליכא למיפרך פשיטא דמלי למימר דקתני לה אגב רישא דזב שראה שתי ראיות ושומרת יום כנגד יום שוחטין עליה ולא חיישינן שמא תראה ותסתור : האונן . כגון שמת לו מת אחר חצות שכבר חל עליו חיוב פסח אבל קודם חצות חל עליו אנינות כדאמר במי שהיה טמא (לקמן דף צב.) :

ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ · ואע"פ שבידו לטבול היום וטעמא מפרש לקמיה : פשע · ולא טביל : משם · מן העזרה : שבשופרות · שופר היה שם שכתוב עליו קינין *ואשה שיש עליה לידה וכן כל מחוסרי כפרה מביאין מעות ונותנין לתוכו ודמי הקינין קצובין היו ואוכלים בקדש לערב וסומכין על חזקת בית דין של כהנים שאין עומדין משם עד שיכלו כל מעות אותו שופר כדי שלא*) יאכלו מחוסרי כפרה בקדשים : מחוסרי כפרה · זב וזבה ומצורעת ויולדת: ופרכינן ורב דאמר שמא פשע אלמא מדאורייתא מיחזא חזי טמא שרץ לשחוט עליו ומשום דילמא פשע גזרו ביה רבנן : והאמר רב · בכילד צולין היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין מטמאים אחד מהן בשרץ להכריע רוב ציבור לטומאה ואי מדאורייתא חזי היאך הוא מכריעם לטומאה דהיינו טמא שרץ דחזי למטבל : וממאי דהכי · דילמא מדכתיב טמא לנפש ולא כתיב טמא שרץ שמע מינה טמא מת שאינו ראוי לערב קאמר : סבר לה כרבי יצחק דאמר · בספרי אותן אנשים שבפסח מדבר שהיו טמאין לנפש אדם טמאי מת מצוה היו שחל שביעי כו' : מאי לאו דלא טביל · וקשיא לרב: הא קא משמע לן דאף על גב דמחוסר הערב שמש דשימשא ממילא ערבא ולא הוי כמחוסר מעשה : הכי נמי מסתברא · דאטבול קאי מדאצטריך למיתנא סיפא דשוחטין על מחוסר כפורים אי אמרת בשלמא רישא לא אשמעי' [אלא] טבול יום אצטריך למיתנא סיפא לאשמעי' דשוחטין על מחוסר כפורים ס"ד אמינא האי מחוסר מעשה חשיב ליה קא משמע לן דשרי ובמסרו לב"ד של כהנים כדאמרן : אלא אי אמרת כו' יש בידו לתקן · לטבול אבל מחוסר כפרה אין בידו לתקן אלא ביד כהן : זבה טבילתה ביום שביעי · דכתיב (ויקרא טו) וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר אחר מעשה תטהר כיון דסיימה לה ספירה תטהר ובתחלת היום עבדה לה ספירה אבל נדה דאורייתא שאינה סופרת נקיים אלא שבעה עם ימי ראייתה אינה טובלת עד לאחר שקיעת החמה של שביעי והערב שמש בדידה לא הוי עד למחר : בשביעי לא · משום דלא חזיא לאורתא משום הערב שמש : תהיה · יתירה דריש : ויולדת איתקש לנדה · דכתיב (שם יב) כימי נדת דותה תטמא: מתני' האונן · שמתו מוטל לפניו כדאמרי' בשחיטת קדשים בפרק טבול יום (זבחים דף ק:) איזהו אונן כל זמן שלא נקבר :
והמפקח

תורה אור

*ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ועולא אמר אף שוחטין וזורקין על טמא שרץ לרב מאי שנא טבול יום דחזי לאורתא טמא שרץ נמי חזי לאורתא מחוסר טבילה טבול יום נמי מחוסר הערב שמש *שמשא ממילא ערבא מחוסר כפורים נמי הא מחוסר כפרה שקינו בידו טמא שרץ נמי הרי מקוה לפניו דילמא פשע אי הכי מחוסר כפורים נמי דילמא פשע כגון דמסרינהו לב"ד וכדרב שמעיה *דאמר חזקה אין ב"ד של כהנים עומדין משם עד שיכלו מעות שבשופרות ולרב מדאורייתא מיחזא חזי ורבנן הוא דגזרו ביה (א) אלמה אמר רב *מטמאין אחד מהן בשרץ אלא לרב מדאורייתא נמי לא חזי דכתיב °איש איש כי יהיה טמא לנפש *מי לא עסקינן שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח דהיינו טומאת שרץ ואמר רחמנא נידחי וכי תימא ממאי דהכי סבר לה כרבי יצחק *דאמר טמאי מת מצוה היו שחל שביעי שלהן להיות בערב הפסח שנאמר °ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ביום ההוא הוא דאינן יכולין לעשות אבל למחר יכולין לעשות ואמר רחמנא נדחו תנן זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו בשביעי מאי לאו דלא טביל ושמע מינה שוחטין וזורקין על טמא שרץ לא דטביל אי טביל מאי קמ"ל הא קמ"ל דאע"ג דמחוסר הערב השמש קמ"ל דשמשא ממילא ערבא הכי נמי מסתברא מדקתני סיפא ראה שלש ראיות שוחטין עליו בשמיני אי אמרת בשלמא זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו בשביעי דטביל איצטריך סד"א ראה שתי ראיות בשביעי הוא דלא מחוסר מעשה אבל ראה שלש בשמיני דמחוסר מעשה מחוסר כפרה לא קמ"ל דאע"ג דמחוסר כפרה שוחטין וזורקין עילויה אלא אי אמרת ראה שתי ראיות בשביעי דלא טביל ראה שלש בשמיני למה לי השתא יש לומר ראה שתי ראיות בשביעי דלא טביל דטמא מעליא הוא שחטינן וזרקינן עילויה ראה שלש בשמיני דטביל ליה בשביעי דקלישא טומאה לא כ"ש דשחטינן וזרקינן עילויה אלא לאו ש"מ ראה שתי ראיות בשביעי דשחטינן עילויה דטביל לא לעולם אימא לך דלא טביל ואיצטריך ס"ד אמינא בשביעי הוא דבידו לתקן אבל בשמיני דאין בידו להקריב קרבן אימא פשעי ביה כהנים קמ"ל כדרב שמעיה: והזבה שוחטין וכו': תני תנא קמיה דרב אדא בר אהבה והזבה שוחטין עליה בשביעי שלה אמר ליה זבה בשביעי שלה מי חזיא אפילו למאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ הנ"מ טמא שרץ דחזי לאורתא הא עד למחר דמתיא כפרה לא חזיא אימא בשמיני פשיטא מהו דתימא כיון דמחסרא כפרה לא קמ"ל כדרב שמעיה רבינא אמר נדה תנא קמיה והנדה שוחטין עליה בשביעי א"ל נדה בשביעי מי חזיא אפי' למאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ דחזי לאורתא (ב) נדה לאורתא דשביעי הוא דטבלה עד שמיני דעבדה הערב שמש לא חזיא אלא אימא בשמיני פשיטא השתא ומה זבה דמיחסרא כפרה שוחטין וזורקין עליה בשמיני נדה דלא מיחסרא כפרה צריכה למימר דשחטינן וזרקינן עלה נדה איצטריכא ליה הא קא משמע לן בשמיני אין בשביעי לא *כדתניא כל חייבי טבילות טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה דתניא יכול תהא טובלת מבעוד יום תלמוד לומר °שבעת ימים תהיה בנדתה תהא בנדתה כל שבעה ויולדת איתקש לנדה : מתני' האונן והמפקח

רבינו חננאל

שוחטין וזורקין על טבול יום דאע"ג דמחוס' ערב שמש שמשא ממילא ערבא ועל מחוסר כפרה בשמסר קינו לב"ד של כהנים ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ חיישינן אף על פי שמקוה לפניו דילמא פשע ולא טבל דייקי' מינה מדקאמר דילמא פשע מכלל דמדאורייתא חזו ומשום דילמא פשע אמר רב אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ אלמ' אמר רב מטמאין אחד מהן בשרץ ועושין הפסח בטומאה והא טמא שרץ מדאוריי' טהור מעליא הוא אלא לרב טמא שרץ מדאוריי' נמי לא חזי מאי טעמא גמר לה מטמא שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח דאע"ג דבערב ראוי הוא כיון דהשתא לא חזי נדחה מהאי קרא דכתיב ולא יכלו לעשו' הפסח ביום ההוא ביום ההוא אינן יכולין לעשו' הפסח אבל למחר יכולין לעשות ונדחו לפסח שני כן נמי טמא שרץ ואקשי' עליה מדתנן זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו בשביעי הנה זב בשביעי שלו כטמא שרץ הוא וקתני שוחטין עליו מאי לאו דלא טבל וקשיא לרב ומשני לא דטבל והא קמ"ל דאף על גב דמחוסר ערב שמש שמשא ממילא ערבא. דיקא נמי דקתני סיפא ראה שלש וכו' : עולא אמר שוחטין וזורקין אף על טמא שרץ כו': הזבה שוחטין עליה בשמיני והוא שמסרת קרבנה לב"ד מהו דתימא דילמ' פשעו כהנים ולא קרבו להו קמ"ל כדרב שמעי' דאמר חזקה אין ב"ד של כהנים עומדין משם עד שיכלו כל מעות שבשופר. רבינא אמר התנא נדה תנא קמיה שוחטין עליה בשביעי אמר ליה רב ארא בר אהבה אפי' למאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ משום דחזי לאורתא אבל נדה דטבלה ליל שמיני עד דעריב עלה שמשא דיום שמיני לא חזיא אימא נדה שוחטין עליה בשמיני שלה והא קמ"ל דבשמיני אין בשביעי לא כדתניא כל חייבי טבילות טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה. ותניא מנין לנדה שאינה טובלת ביום שביעי שלה שנאמר שבעת ימים תהיה בנדתה [תהא בנדתה] כל שבעה : מתני' האונן ומפקח

מסורת הש"ס

שקלים פ"ו מ"ה
לעיל סט. פא. לקמן צג: זבחים כב:
[נזיר סד:]
עירובין לב.
לעיל פ.
[לקמן צד.]
סוכה כה.
שבת קכא. יומא ו. פת. ע"ש

במדבר ט
שם
ויקרא טו

הגהות הב"ח
(א) גמ' ורבנן הוא דגזרו ביה והא אמר רב : (ב) שם דחזי לאורתא אבל נדה לאורתא דשביעי :

גליון הש"ס
גמ' ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. עי' לעיל צ ע"ב תוס' ד"ה אלו טעונים :

והמפקח את הגל וכן מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים והחולה והזקן שהן יכולין לאכול כזית שוחטין עליהן על כולם אין שוחטין עליהן בפני עצמן שמא יביאו את הפסח לידי פסול לפיכך אם אירע בהן פסול פטורין מלעשות פסח שני חוץ מן המפקח בגל שהוא טמא מתחלתו: **גמ'** אמר רבה בר הונא א"ר יוחנן לא שנו אלא בית האסורין דעכו"ם אבל בית האסורין דישראל שוחטין בפני עצמו כיון דאבטחינהו מפיק ליה דכתיב °שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב אמר רב חסדא הא דאמרת בית האסורין דעכו"ם (א) לא אמרן אלא חוץ לחומת בית פאגי אבל לפנים מחומת בית פאגי שוחטין עליו בפני עצמו מ"ט אפשר דאמטו ליה ואכיל ליה: לפיכך אם אירע וכו': אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן לא שנו אלא גל עגול אבל גל ארוך פטור מלעשות פסח שני אימא טהור היה בשעת שחיטה תניא נמי הכי ר"ש בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר מפקח בגל עתים פטור עתים חייב כיצד גל עגול ונמצאת טומאה תחתיו חייב גל ארוך ונמצאת טומאה תחתיו פטור אימא טהור היה בשעת שחיטה: **מתני'** *אין שוחטין את הפסח על היחיד דברי רבי יהודה ורבי יוסי מתיר ואפילו חבורה של מאה שאינן יכולין לאכול כזית אין שוחטין עליהן ואין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים: **גמ'** ת"ר *מנין שאין שוחטין את הפסח על היחיד ת"ל °לא תוכל לזבוח את הפסח באחד דברי ר' יהודה ורבי יוסי אומר יחיד ויכול לאכלו שוחטין עליו עשרה ואין יכולין לאכלו אין שוחטין עליהן ורבי יוסי האי באחד מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדר"ש *דתניא ר"ש אומר מניין לזובח את פסחו בבמת יחיד בשעת איסור הבמות שהוא בלא תעשה ת"ל לא תוכל לזבוח את הפסח *באחד שעריך יכול אף בשעת היתר הבמות כן ת"ל באחד שעריך *לא אמרו אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד ור"י האי מנא ליה תרתי שמעת מינה ולר' יוסי ממאי דלהכי דקאמר ר"ש דילמא כדקאמר ר' יהודה הוא דאתא אמר לך לא סלקא דעתך דהא כתיב °איש לפי אכלו רמי ליה רב עוקבא בר חיננא מפרישנא לרבא מי א"ר יהודה אין שוחטין את הפסח על היחיד ורמינהו אשה בראשון שוחטין עליה בפני עצמה ובשני עושין אותה טפילה לאחרים דברי ר' יהודה א"ל לא תימא בפני עצמה אלא אימא בפני עצמן אמר ליה מי עבדינן חבורה שכולה נשים והתנן אין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים מאי לאו נשים לחודייהו ועבדים לחודייהו וקטנים לחודייהו אמר ליה לא נשים ועבדים וקטנים נשים ועבדים משום תפלות קטנים ועבדים משום פריצותא

[Marginal references: תורה אור — צפניה ג · דברים טז · שמות יב]

רש"י

והמפקח את הגל · מעל אדם ואין ידוע אם ימלאנו חי או מת: שוחטין עליו · דמכ"מ עודנו בחזקת טהרה ואונן נמי לאורתא חזי כדאמרינן בגמרא דאנינות לילה ליתא מדאורייתא אלא אנינות יום דכתיב (ויקרא י) הן היום הקריבו יום אסור לילה מותר בשחיטת קדשים* וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת: שוחטין עליהן · בחבורת אחרים: שמא יביאוהו לידי פסול · שמא יטמא אונן למתו ומפקח גל ימלאנו מת ונמצא שהאהיל על הטומאה והחבוש שמא לא יצא וחולה וזקן שמא יכבד חוליו ולא יוכל לאכול כזית: לפיכך · הואיל ובשעת שחיטה ראויין היו ונזרק הדם עליהן אם אירע בהן פסול כמו שפירשתי פטורין מלעשות פסח שני: חוץ מן המפקח את הגל · ונמצא המת תחתיו שחייב לעשות פסח שני: שהוא טמא מתחלתו · קודם שחיטה שהרי האהיל על הטומאה משעה שהתחיל לפקח ובגמרא מוקי לה בגל עגול שמתחלה האהיל את כולו: **גמ'** לא שנו · דאין שוחטין על החבוש בפני עצמו: בית האסורין של ישראל · כגון לכופו להוציא אשה פסולה או לשלם ממון אי נמי כדתניא (כתובות דף לג:) אם יקום והתהלך בחוץ ט' וכי תעלה על דעתך זה מהלך בשוק וזה נהרג אלא מלמד שחובשין אותו עד שנראה מה תהא עליו: בית פאגי · מקום חיצון בירושלים: דמעיילי ליה · מן הפסח בתוך בית האסורין לאכול דהא לפנים מירושלים הוא: ל"ש · דמפקח גל חייב לעשות פסח שני אלא גל עגול דמתחלתו האהיל עליו אבל גל ארוך שמא בשעת שחיטה עדיין לא האהיל כנגד הטומאה וכיון דספק ילא ספק לא ילא פטור משום דלא אפשר כדאמרן לעיל (דף פח:) גבי חמשה שנתערבו עורות פסחיהן: **מתני'** על היחיד · טעמא יליף בגמרא: ואפילו חבורה של מאה · רבי יוסי קאמר לה כלומר לא תליא מילתא דפסח אלא באכילה יחיד ויכול לאכול כזית שוחטין עליו מאה ואין יכולין לאכול כזית בין כולם אין שוחטין עליהן: ואין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים · טעמא מפרש בגמרא: **גמ'** לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך · ודריש באחד באנפיה נפשיה על היחיד: ואין יכולים לאוכלו · כזית ממנו: מנין לזובח פסחו בבמת יחיד · במה קטנה שהיא בלא תעשה להכי נקט במת יחיד ולא במת ציבור דבמת ציבור בשעת איסור הבמות ליכא דשעת איסור הבמות לאחר שנבחר משכן שילה ומשחרב היה להם היתר עד שנבנה בית עולמים ומשנבנה חזרו לאיסורם ושוב לא היה להם היתר: שהיא בלא תעשה · אבל כרת דשחוטי חוץ ליכא ובשחיטת קדשים בפרק בתרא (זבחים דף קיד:) מוקי לה בקודם חצות דמחוסר זמן הוא להתקבל בפנים דכתיב אשר ישחט מחוץ למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו הראוי לפתח אהל מועד חייב עליו ושאינו ראוי לאהל מועד אינו חייב עליו ויליף מהכא דמחוסר זמן בחוץ אע"פ שאינו בכרת בלא תעשה מיהא הוי הואיל וראוי לבא לאחר זמן: יכול אף בשעת היתר הבמות כן · יהא בלא תעשה זה דהא לא הותרה במת יחיד אלא לדבר הנידר ונידב ולהוי האי לגביה כשעת איסור: ת"ל כו' · דהאי לאו דהכא לא משתעי אלא בשעת איסור הבמות והכי שמעינן ליה לקרא לא תוכל לזבוח את הפסח בבמת יחיד בזמן שכל ישראל נכנסין בשער אחד כו' כי אם אל המקום אשר יבחר שם תזבחנו: ופרכינן לר' יוסי ממאי דקרא לכדרבי שמעון כו' · ולאו פירכא כולי האי דאיכא למימר מר דריש ליה הכי ומר דריש ליה הכי אלא טעמא דר' יוסי מהדר לפרושי מאיש לפי אכלו: לא ס"ד · דלאסור פסח על היחיד אתא דכתיב איש לפי אכלו תכוסו על איש אחד תשחטו ובלבד שיראה לאכילה: מפרישנא · שם מקום: אשה בראשון · חובה ובשני רשות ולקמיה יליף טעמייהו: טפילה · חיבור: קתני מיהת בפני עצמה · לשון יחיד: ה"ג לא נשים ועבדים וקטנים: תפלות · עבירה:

עבדים

תוספות

שהיה טמא מתחלתו · תימה לר"י נפקח הגל נמי נימא חי הוה כשהתחיל לפקח וי"ל דכיון דמלאו מת אית לן למימר שמתחלתו היה מת שכל הטומאות כשעת מציאתן*: לא שנו אלא בבית האסורין של עכו"ם · בירושלמי מוקי לה רבי יוסי בר בון בשם רבי יוחנן כשהבשוהו ישראל אבל חבשוהו עכו"ם אין שוחטין עליו אפי' עם אחרים (ב) אשר פיהם דבר שוא והייטו איפכא משמעתין: עשרה ואין יכולין לאוכלו אין שוחטין עליהן · בהא מודה אפילו ר' יהודה כדתנן שלא יביאוהו לידי פסול: האי באחד מאי עביד ליה · הוה מצי למימר דאיצטריך לכדאמרינן בכילד צולין (לעיל דף עט:) שאין היחיד מכריע: והתנן אין עושין חבורת נשים · מעיקרא דקתני בפני עצמה לא קשיא ליה אלא השתא דקאמר אימא בפני עצמן משום דמשמע ליה דלא אסרה מתניתין חבורת נשים אלא כשים נשים הרבה שסומכות זו על זו ואינן זהירין לשמור הפסח ומביאות אותו לידי פסול אבל יחידה שוחטין עליה:

וכתיב

עין משפט נר מצוה

לט א מיי' פ"ו מהלכות ק"פ הלכה י:
[עירובין לה: נדה ד.]
מ ב ג מיי' שם פ"ה הלכה ט:
מא ד שם פ"ו הלכה י:
מב ה מיי' שם פ"ב הלכה ב ג:
מג ו שם הלכה ד:
מד ז מיי' שם פ"א הלכה ג:
[בזבחים קיד: וכן בתוספתא זבחים פי"ג ליתא]

רבינו חננאל

והמפקח בגל וכן מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורין כו' אוקמא ר' יוחנן בבית האסורין של עכו"ם ואף על גב דאבטחוהו לאפוקיה אין שוחטין עליו דעבידי דמשקרי שנאמר (תהלים קמד ח) אשר פיהם דבר שוא וגו' אבל בית אסורין של ישראל כיון שהבטיחוהו להוציאו לא משקרי שנאמר שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב הלכך שוחטין עליו: אמר רב חסדא וזה האסור בבית אסורין של גוים ששנינו אין שוחטין עליו בבית האסורין שהוא חוץ לחומת בית פאגי פי' מקום חוץ לחומות ירושלים שאין אוכלין שם קדשים קלים אבל אם הוא זה בבית האסורין לפנים מבית פאגי שוחטין עליו דאפשר דמעיילינן ליה

מסורת הש"ס

[זבחים דף ק:]
קדושין מב. [לקמן לה. לט. יומא נא.]
[עי' תוס' לקמן לה. ד"ה מיבעי]
זבחים קיד:
[סוכה נה:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' בית האסורין דעכו"ם לא לא אמרן: (ב) תוס' ד"ה לא שנו וכו' אחרים דכתיב אשר פיהם:

פריצותא גופא *אשה בראשון שוחטין עליה בפני עצמה ובשני עושין אותה טפילה לאחרים *דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר *אשה בשני שוחטין עליה בפני עצמה ואין צ"ל בראשון ר"ש אומר אשה בראשון עושין אותה טפילה לאחרים בשני אין שוחטין עליה כל עיקר במאי קמיפלגי רבי יהודה סבר °במכסת נפשות ואפילו נשים וכי תימא א"ה אפילו בשני נמי כתיב °חטאו ישא האיש ההוא איש אין אשה לא וכי תימא אי הכי אפילו טפילה נמי בשני לא אהני ככל חקת הפסח לטפילה בעלמא ורבי יוסי מ"ט דכתיב בראשון במכסת נפשות ואפילו אשה וכתיב בפסח שני °ונכרתה הנפש ההיא מישראל נפש ואפילו נשים ואלא חטאו ישא האיש ההוא למעוטי מאי למעוטי קטן מכרת ור"ש כתיב בראשון איש איש אין אשה לא וכי תימא אי הכי אפילו טפילה נמי לא אהני ליה במכסת נפשות לטפילה וכ"ת אפילו בשני נמי מיעט רחמנא בשני דכתיב חטאו ישא האיש איש אין אשה לא ממאי קממעיט ליה אי מחיוב השתא בראשון לא בשני מיבעיא אלא לאו מטפילה ומאי איש דקאמר ר"ש אי נימא °ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו' ההוא מיבעי ליה לכדרבי יצחק *דאמר [ג]איש זוכה ואין קטן זוכה ואלא °מאיש לפי אכלו הא מדר' יוסי סבר לה כר' שמעון רבי שמעון נמי סבר לה כר' יוסי וההוא מיבעי ליה דשוחטין את הפסח על היחיד אמר לך אם כן נכתוב רחמנא לפי אכלו מאי איש שמעת מינה תרתי כמאן אזלא הא דאמר רבי אלעזר *אשה בראשון חובה ובשני רשות ודוחה את השבת אי רשות אמאי דוחה את השבת אלא אימא [ג]בשני רשות ובראשון חובה ודוחה את השבת כמאן כרבי יהודה א"ר יעקב א"ר יוחנן [ד]אין עושין חבורה שכולה גרים שמא ידקדקו בו ויביאוהו לידי פסול: ת"ר *[ה]פסח ומצה ומרור בראשון חובה מכאן ואילך רשות ר' שמעון אומר באנשים חובה ובנשים רשות אהייא קאי אילימא אפסח *פסח כל שבעה מי איכא ואלא אמצה ומרור אימא סיפא ר"ש אומר באנשים חובה ובנשים רשות (א) לית ליה לרבי שמעון הא *דאמר רבי אלעזר נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנאמר °לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה והני נשים הואיל וישנן בבל תאכל חמץ ישנן בקום אכול מצה אלא אימא פסח מצה ומרור בראשון חובה מכאן ואילך רשות ר' שמעון אומר פסח באנשים חובה בנשים רשות:

מתני' *[ו]אונן טובל ואוכל את פסחו לערב אבל לא בקדשים השומע על מתו והמלקט

עבדים וקטנים משום פריצותא · דמשכב זכור: אין שוחטין עליה כל עיקר · ואפי' טפילה דלא שייכא ביה מידי ואי אכלה ביה הוה פסח נאכל שלא למנויו וה"ה לעבדים דאין אוכלין בו וכי אכלי עבדים ונשים בראשון שהן רשות בו אבל בשני לא דאפי' מרשות אימעוט כדלקמן : במכסת נפשות · מדלא כתב אנשים אפי' אשה במשמע : כתיב בשני חטאו ישא האיש ההוא · והכי משמע ליה קרא והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ראשון ונכרת כי קרבן ה' ט' כי לשון שימוש אי כשקרבן ה' לא הקריב במועדו בשני חטאו ישא *והכי דריש בפרק מי שהיה טמא (לקמן צג.) אליבא דר"י א"נ קרבן ה' לא הקריב במועדו בשני חטאו ישא: וכתיב בשני ונכרתה הנפש ההיא · דאע"ג דאראשון קאי מיהו כי קרבן ה' אשני קאי וכדמפרשינן וגמרינן בה כרת לקמן (שם) האי חטאו ישא מוכחא חטאו דמברך את השם דכתיב ביה את ה' הוא מגדף ונכרת וגו' והוי כמאן דכתיב נפש בגופיה : ואלא האיש · דגבי פסח מאי עביד ליה ליכתוב חטאו ישא ותו לא : כתיב בראשון איש · לקמן בעי מאי איש כתיב בראשון : איש זוכה · לאחרים בלקיחתו אם לקח מקח לצורך אחרים או קיבל מתנה לשם אחרים כדכתיב ויקחו איש שה לבית אבות ואין קטן זוכה דאין נעשה שליח: אלא מאיש לפי אכלו · דריש ליה למעוטי אשה : והא מדר' יוסי סבר לה כר"ש · דאין שוחטין פסח בבמת יחיד אלא תוכל לזבוח: ר"ש נמי סבר לה כר' יוסי · דיליף מאיש לפי אכלו שוחטין פסח על היחיד דאי לא כ"ל כוותיה ממאי דהאי באחד לדרשא דידיה אתא הא טפי משמע שפיר כר"י דאין שוחטין על היחיד : לפי אכלו · בלאו איש נמי נפקא לן מלשון יחיד דשוחטין פסח על היחיד ואיש דרשינן ליה למעוטי אשה : רשות ודוחה את השבת · בתמיה : ידקדקו בו · משום שאינן בני תורה יתגוררו עליו לדקדק ויפסלוהו על חנם : הכי גרסינן תנו רבנן פסח מצה ומרור בראשון חובה כו' · בראשון לילה הראשון : אהייא קאי · מכאן ואילך רשות דתנא קמא אי נימא אפסח פסח כל שבעה מי איכא : ואלא אמצה ומרור · ועלה מהדר ר"ש אף בראשון דקאמרת חובה באנשים הוא דהויא אבל בנשים רשות : לית ליה לר"ש · והא ליכא למימר דליהדר אמרור לחודיה דסתמא מצה ומרור בהדי הדדי כתיב על מצות ומרורים וכשם שנשים באכילת מצה חובה הכי נמי במרור : הואיל וישנן בבל תאכל חמץ · דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה דכתיב (במדבר ה) איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו' : אלא · הכי קאמר פסח מצה ומרור בראשון חובה מכאן ואילך רשות וקאי האי מכאן ואילך אמצה ומרור ור"ש פליג אפסח דקאמרת בראשון חובה באנשים הוא דהוה חובה אבל בנשים רשות ורבי שמעון לטמאים : מתני' אונן טובל ואוכל את פסחו לערב · ואף על פי שעדיין לא נקבר דאין אנינות מן התורה אלא ביום שנאמר (ויקרא י) הן היום הקריבו ואני אונן ואכלתי חטאת היום יום אסור לילה מותר וטבילה בעי וזו אחת מאחת עשרה מעלות לחומר בקודש (חגיגה דף כא:) האונן והמחוסר כפורים צריכין טבילה לקודש מתוך שנאסרו עד עכשיו בקדשים אצרכינהו רבנן טבילה ואף על פי שמחוסר כפורים טבל אתמול אבל לא יאכל אונן לערב בשאר קדשים דאסור אנינות לילה מדרבנן ולגבי פסח לא העמידו דבריהן במקום כרת : השומע על מתו · יום שמועה הוי אונן דרבנן :

וכן

וכתיב בשני ונכרתה הנפש ההיא אפי' אשה · ולא נפקא לרבי יוסי אשה מככל חקת הפסח דמהתם מפיק ר"י טפילה דאי לאו הנפש ההיא ככל חקת הפסח לא הוה מוקמינן אלא לטפילה כר' יהודה ואיש למעוטי חובה הלכך גלי הנפש ההיא דלא ממעטינן אשה מאיש : איש ולא קטן · תימה אמאי איצטריך דהיכן מצינו שחייב קטן במצות וי"ל דאיצטריך לקטן שהגדיל בין שני פסחים דס"ד דחייב לעשות פסח שני קמ"ל דשני תשלומין דראשון הוא ובפרק מי שהיה טמא (לקמן דף צג.) משמע דנפקא לן מקרא אחרינא ובפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נה:) נמי קשה אמאי איצטריך איש פרט לקטן בבא על אשת איש ועל אשת אביו ועל הזכר ועל הבהמה : אי נימא מאיש שה הא מיבעי ליה לכדר' יצחק כו' · תימה לר"י דבריש פ"ב דקדושין (דף מב.) משמע דמילתיה דרבי יצחק מאיש לפי אכלו נפקא ואומר ר"י דהתם משום דמאיש שה מפיק לשליחות דלא מצי מפיק שליחות מאיש לפי אכלו לכך נפקא דרבי יצחק מאיש לפי אכלו אבל תלמודא דהכא נפקא ליה שליחות מדרבי יהושע בן קרחה ולכך מוקי איש שה לכדרבי יצחק דמשמע דמיירי בזכיה טפי מאיש לפי אכלו : איש זוכה ואין קטן זוכה · תימה אמאי איצטריך קרא והא קי"ל דאין שליחות לקטן ובפ' קמא דבבא מציעא (דף יב.) מוכח דזכיה מטעם שליחות וכי תימא מהכא קיי"ל דאין לו שליחות אכתי קשה אמאי איצטריך למעט דאינו זוכה הא אפילו לעצמו אין לו זכיה במציאתו אלא מפני דרכי שלום כדאמרינן בהניזקין (גיטין דף נט:) ויש לומר דדוקא מציאה אבל מתנה לדעת אחרת מקנה אותו עדיף כדמסיק בשנים אוחזין (ב"מ דף יב:) וכן בפרק התקבל (גיטין דף סד:) קאמרינן לגוז וזורקו אגוז ונוטלו זוכה לעצמו אפי' לגבי קנין דאורייתא : רבי שמעון נמי סבר לה כרבי יוסי · תימה דילמא סבר לה כרבי יהודה ותרתי שמעת מינה כדאמרינן לעיל לרבי יהודה : שמא ידקדקו בו ויביאוהו לידי פסול · תימה דבעי למימר דגרים מדקדקים ביותר ודמי להא דאמרינן (חולין דף ד.) כל מצוה שהחזיקו בה *גרים וכותים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל ובירושל' גרים אמר רבי יעקב בר יצחק בשם רבי יוסי אין עושין חבורות כל גרים שמתוך שהן מקולקלים אין מדקדקין ויביאוהו לידי פסול ובכל דוכתא נמי חזינן דגרים לא דייקי במצות כישראלים והכא קאמר דגרים מדקדקים יותר :

גבי

עין משפט נר מצוה

מה א מיי' פ"ב מהלכות ק"פ הלכה ד :

מו ב מיי' פ"ב מהלכות שלוחין הלכה ב :

מז ג מיי' פ"ה מהלכות קרבן פסח הלכה ח ופ"ז הלכה ג :

מח ד מיי' שם פ"ב הלכה ד :

מט ה מיי' פ"ז מהלכות מצה הלכה א סמג עשין כו טור שו"ע או"ח סימן תעה סעיף ז :

נ ו מיי' פ"ו מהלכות קרבן פסח הלכה ט ופ"ב מהלכות ביאת מקדש הלכה י [רב אלפס ברכות פ"ב די"ב. וברא"ש שם סי' טו ובכת פ"א נ: וברא"ש שם סימן לח] :

[פי' ברכות מז: קדושין ע. גיטין י. חולין ד. איתא כל מצוה שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקי' וי' אבל מענין גרים בכאן גילתא נעלם מני מקומו]

רבינו חננאל

גופא אשה בראשון שוחטין עליה בפני עצמה ובשני עושין אותה טפלה לאחרים מאי טעמא כתי' בראשון במכסת נפשות ואפילו נפש אשה משמע וכתיב בשני חטאו ישא האיש ההוא איש ולא אשה וכי תימא אי הכי אפי' טפלה נמי לא תעשה אותה בשני ת"ל ככל חקת הפסח אהני האיש למעוטה בשני מחובה אתני ככל חקת הפסח לרבויי לטפלה בעלמא ור' יוסי אומר לטעמא דאמר שוחטין את הפסח ביחיד וכתיב בראשון במכסת נפשות ובשני כתיב ונכרתה הנפש ההיא כל נפש במשמע ואפילו אשה ר' שמעון אומר בראשון עושין אותה טפלה לאחרים ובשני אין שוחטין עליה כל עיקר מאי טעמא בראשון כתיב איש לפי אכלו ובשני כתיב המאו ישא האיש ההוא איש ולא אשה ודייקי' השתא בראשון פטור בשני מבעיא אלא מכלל שבראשון טפלה ואפילו טפלה שבראשון מיעטה בשני. וקשו להו ר' יוסי ור' שמעון בשיטתא חדא דשוחטין את הפסח על היחיד : אמר ר' יעקב אמר ר' יוחנן אין עושין חבורה שכולה גרים שמא לא ידקדקו בו ויבאוהו לידי פסול : ותרצינן להא מתניתא הכי תנו רבנן פסח מצה ומרור בלילה הראשון חובה מצה מכאן ואילך רשות ר' שמעון אומר פסח באנשים חובה (מכאן ואילך רשות) [בנשים רשות] : אונן טבל ואוכל פסחו לערב אבל לא בקדשים קסבר

מסורת הש"ס

[תוספתא פ"ח ומכר סנהדרין דף יב:]

[מוכר לקמן צג.]

כבני חטאו ישא ולא קאי אדלעיל והכי אמרינן בפ' מי שהיה טמא אליבא דר' כב"ל ר"מ והדיבור שאחר זה צריך להתחיל וכתיב בפסח שני :

קדושין מא.

[נוע"ל שם: סנהדרין יב:]

[תוספתא פ"ב]

[לקמן ט.]

לעיל מג:

זבחים צט:

הגהות הב"ח

(א) גמרא ובנשים רשות וכי לית לר"ש הא :

שמות יב

במדבר ט

שם

שמות יב

שם

דברים טז

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

וכן מי שליקטו לו עצמות אביו ואמו אמרי' במועד קטן (דף ח.) מתאבל עליהן כל היום כולו ולערב אין מתאבל עליהן : טובל ואוכל בקדשים · לערב דאפילו יום גופיה מדרבנן הוא הלכך בלילה ליכא אנינות : כפורש מן הקבר · וצריך הזאה שלישי ושביעי : גמ' לא העמידו דבריהם · לאוסרו באכילת פסחו מפני תורה אנינות דדבריהם דהא פסח כרת הוא אבל אכילת קדשים עשה בעלמא הוא ואכלו אותם אשר כפר בהם (שמות כט): מלקט · משמע הוא עצמו ליקטן : מחלוקת בערל נכרי · שאינו מקבל טומאה בנכריותו דב"ה סברי גזירה שמא יטמא במת לשנה הבאה עה"פ ויאמר אשתקד לא טהרתי מכל טומאה עד יום ע"פ שנתגיירתי וטבלתי ואכלתי והשתא נמי אטבול ואיכול ולא ידע דאשתקד נכרי הוה ולא קיבל טומאה בנכריותו אבל עכשיו הוא טמא הלכך כשמתגייר ממתין שבעה שאין לך טומאה שעברה עליו שלא טהר ממנה ואע"ג דמשום זיבה בעי שמנה משום כפרה כיון דאי אפשר דלייתי כפרה דהא לא קבל טומאה בנכריותו אי אמרת נגזר לא מייתי לעולם פסח וכולי האי לא גזרו : אבל ערל ישראל · שאם יש לו עכשיו טומאה הוא נזהר בה שאף בערלתו מקבל טומאה כשאר בני אדם ליכא למיגזר ביה משום שנה הבאה : ערל הזאה ואיזמל · סימני הלכות הם : הא דאמרן · דחזי לאורתא ומשום גזירה דשנה הבאה דחיוה ב"ה : ואינה דוחה שבת · בפ' אלו דברים ולא עביד פסח ושבות דרבנן הוא : אין מביאין אותו · איזמל למילה : דרך חצרות · אף על גב דרשויות דרבנן נינהו וידחה פסחו שאם יש לו זכר למול מעכבו דתניא מילת זכריו ועבדיו מעכבין את הפסח וליכא למימר משום כרת דערל זכר אשר לא ימול וגו' דמילה דדחיא שבת בזמנה וקטן לאו בר כרת הוא : אונן · אנינות לילה מדרבנן דאמרן לעיל אוכל פסחו לערב : מצורע · שטבל והעריב שמשו בשביעי נכנס בשמיני למחנה לויה לשער נקנור שלא נתקדש בקדושת עזרה כדכתיב בקרא (ויקרא יד) והעמיד הכהן המטהר את האיש המיטהר ואותם לפני ה' וגו' ובעזרה עצמה לא היה נכנס אלא מכנים ידיו לבוהנות לפי שאין מחוסר כפורים נכנס לה כדאמרי' [במכות] (דף ח:) טמא יהיה לרבות טבול יום עוד טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים שאם נכנסו למקדש חייבין כרת : וראה קרי בו ביום · ונדחה ממחנה לויה כדאמרי' באלו דברים (דף סז:) דבעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות וטובל לקרויו דלצרעתו טבל מאתמול אף על פי שטבול יום אחר דקרי אינו נכנס דכתיב (דברים כג) כי יהיה בך איש וגו' וכבא השמש יבא אל תוך המחנה זה נכנס להר הבית להכניס ידיו לבוהנות כדי שיאכל פסחו לערב : יבא עשה · דפסח שיש בו כרת וידחה עשה דטבול יום בהר הבית שאין בו כרת אלא בעזרה ואי משום דמכניס ידיו לעזרה הא אמרינן בשחיטת קדשים בפ"ג (דף לב:) היכא למ"ד ביאה במקצת לאו שמה ביאה והיכא למ"ד הויא והותרה לו אותה ביאה מקצת לצרעתו אף כרת משום מחוסר כפורים והתירו הכתוב דכתיב לפני ה' הותרה לו אף לקרויו : וא"ר יוחנן · עשה שאין בו כרת דקאמר תנא דברייתא לאו דוקא דאפילו עשה אין בו בטבול יום במחנה לויה אלא דרבנן הוא וקרא דכבא השמש במחנה שכינה קאמר : חצר החדשה · הר הבית וקרי לה חדשה מפני חידוש שחידשו והוסיפו על קדושתו בו ביום והגזרו טבול יום לא יכנס לה והכי גמיר ר' יוחנן מרביה הדבר זה חידוש וגבי פסח לא העמידו דבריהם לאיסור (דמצורע) [דבעל קרי] מלבוא אלא התירוהו ליכנס ולטהר שלא ידחה מפסח :

*והמלקט לו עצמות טובל ואוכל בקדשים גר *שנתגייר בע"פ ב"ש אומרים טובל ואוכל את פסחו לערב וב"ה אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר : גמ' מ"ט קא סבר *אנינות דלילה דרבנן וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת גבי קדשים העמידו דבריהם במקום עשה : השומע על מתו וכו' : מלקט עצמות הא בעי הזאת שלישי ושביעי אימא שליקטו לו עצמות : גר שנתגייר וכו' : אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מחלוקת בערל נכרי דב"ה סברי גזירה שמא יטמא לשנת הבאה ויאמר אישתקד מי לא טבלתי ואכלתי עכשיו נמי אטבול ואוכל ולא ידע דאשתקד נכרי הוה ולא מקבל טומאה עכשיו ישראל ומקבל טומאה וב"ש סברי לא גזרינן אבל ערל ישראל דברי הכל טובל ואוכל את פסחו לערב ולא גזרינן ערל ישראל משום ערל נכרי תניא נמי הכי אמר *ר"ש בן אלעזר לא נחלקו ב"ש וב"ה על ערל ישראל שטובל ואוכל את פסחו לערב על מה נחלקו על ערל נכרי שב"ש אומרים טובל ואוכל את פסחו לערב וב"ה אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר : אמר רבא *ערל הזאה ואיזמל העמידו דבריהן במקום כרת אונן ומצורע ובית הפרס לא העמידו דבריהן במקום כרת ערל הא דאמרן הזאה *דאמר מר הזאה שבות ואינו דוחה את השבת איזמל *דתניא כשם שאין מביאין אותו דרך רשות הרבים כך אין מביאין אותו דרך גגות ודרך חצרות ודרך קרפיפות אונן הא דאמרן מצורע מאי היא *דתניא מצורע שחל שמיני שלו בערב הפסח וראה קרי בו ביום טובל ואוכל אמרו חכמים אע"פ שטבול יום אינו נכנס זה נכנס מוטב יבא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת *וא"ר יוחנן דבר תורה אפילו עשה אין בו שנאמר ויעמד יהושפט בקהל יהודה וירושלים בבית ה' לפני החצר החדשה מאי חצר החדשה שחדשו בו דבר ואמרו טבול יום לא יכנס במחנה לויה בית הפרס *דתנן ושוין ב"ש וב"ה שבודקין

גבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת · הא דלא קאמר משום דפסח מצוה עוברת משום דיש קדשים דמוגתן נמי עוברה כגון תודה דאין נאכלת אלא ליום ולילה : אבל ערל ישראל ד"ה טובל · *תימה לריב"א דלא מצינו בשום מקום טבילה בישראל שמל אפילו מדרבנן : ואמר רבי יוחנן דבר תורה אפילו עשה אין בו · ר' יוחנן לא פליג אברייתא דלאו תנא הוא כדמוכח בפ"ק דכתובות (דף ח:) גבי אין אבלים מן המנין דלא משני אר' יוחנן רבי יוחנן תנא הוא ופליג כדמשני אדרב אלא פרושי מפרש לה וכן מוכח דגבי יולדת שהיא טבולת יום ארוך כתיב (ויקרא יב) ואל המקדש לא תבוא משמע הא למחנה לויה תבא: טבול יום לא יכנס במחנה לויה · לא בכל המחנה אלא מעזרת נשים ולפנים כדתנן במסכת כלים (פ"א משנה ה) עזרת נשים מקודש הימנו שאין טבול יום נכנס לשם אבל בהר הבית היה נכנס וקרי חצר לעזרת נשים כדתנן פ"ב דמדות עזרת נשים היתה אורך קל"ה וארבעה לשכות היו בארבעה מקצועותיה של מ' אמה ולא היו מקורות וכן הם עתידות להיות כדכתיב ויוציאני אל החצר החיצונה וגו' וא"ת מנא ליה דגזרו על טבול יום דילמא על טמא מת גזרו שהיה מותר בכל מחנה לויה וי"ל דטמא מת אפי' בחיל גזרו שלא יכנס כדתנן במסכת כלים (שם) החיל מקודש הימנה שאין נכרים וטמאי מתים נכנסין לשם והא דנקט בברייתא וראה קרי בו ביום ולא נקט טבול יום דשאר טמאים רבותא נקט לא מיבעיא שאר טמאים דמדאורייתא מותרים ליכנס אלא אפילו בעל קרי דמשתלח מדאורייתא חוץ לשתי מחנות אפ"ה טבל יום שלו לא גזרו ביה רבנן ואם תאמר דבפרק טבל (סוטה דף כ:) פריך אהא דקתני התם הוציאוה הוציאוה שלא תטמא את העזרה והתניא טמא מת מותר ליכנס במחנה לויה ואפילו מת עצמו כו' ומאי פריך כיון דמדרבנן אסור ליכנס וי"ל דמשמע ליה מדאורייתא מדקאמר הוציאוה הוציאוה תרי זמני שהיו ממהרין כל כך א"נ לא גזרו אלא שלא יכנס לפנים אבל אם נטמא בפנים לא גזרו עליו לצאת והא דאמרי' בהגשרפין (סנהד' דף פא:) כהן ששימש בטומאה מוציאין אותו חוץ לעזרה ופולעין את מוחו בגיזרין לאו דוקא חוץ לעזרה אלא הוא הדין חוץ לחיל :

[הא דלא חשיב תתיכת יבלתו וכה"ג עי' תוס' זבחים ט. ד"ה מנין ותוס' מנחות כ: ד"ה נפסל]

מט א מיי' פ"ג מהל' ביאת המקדש הל' [ופ"ו מה' ק"פ הל' ט]

[ע' בתוי"ט ישוב הגון] נ ב ג מיי' פ"י מהל' ק"פ הלכה ו :

נא ד מיי' שם הלכה ו :

נב ה מיי' פ"ב מהל' מילה הלכה ו סמג עשין כח טוש"ע א"ח סי' שלא סעיף ו וטוש"ע י"ד סימן רסו סעיף ב' [רב אלפס שבת פי"ט דף מ: וברא"ש שם סימן א] :

נג ו מיי' פ"ז מהלכות ק"פ הלכה ט :

[עדיות פ"ה מ"ב]

[ברכות טז: וש"נ]

[תוספתא פ"ז שם אי' ר"א ב"ר צדוק]

לעיל דף סה:

שבת דף קל:

יבמות דף ז: זבחים דף לב:

יבמות דף ו: הוריות דף ה: זבחים לב: ע"ש

רבינו חננאל

קסבר אנינות לילה מדרבנן סתם לן תנא כר' שמעון דגרסי' בסוף שחיטת קדשים מאן תנא אנינות לילה מדרבנן ר' שמעון דתניא אנינות לילה דבר תורה דברי ר"י רבי שמעון אומר דרבנן שהרי אמרו אונן טובל ואוכל פסחו לערב ובא רב מרי להעמיד דברי ר' שמעון ביום מיתה אנינות לילה דאורייתא וביום קבורה אנינות לילה מדרבנן וכן אמר מר מת לו מת בארבעה עשר וקברו בארבעה עשר יום מיתה תופס לילו מדאורייתא מת לו מת בשלשה עשר וקברו בארבעה עשר לא תפיס לילו ועלה בקשיא. ורבנן לא העמידו דבריהם בפסח שהוא במקום כרת שנא' (במדבר ט יג) וחדל לעשות הפסח ונכרתה אבל אכילת קדשים שהיא עשה העמידו דבריהם ואמרו האונן אע"פ שאנינות לילה מדרבנן אינו טובל ואוכל לערב קדשים אבל מי שלקטו לו עצמות טובל ואוכל אפילו בקדשים לערב דתניא יום שמועה כיום קבורה למצות שבעה ושלשים ולאכילת פסחים כיום ליקוט עצמות ואחד זה ואחד זה טובל ואוכל בקדשים לערב ואנינות לא פסק ליה יום טוב אלא למצות שבעה: מתני' גר שנתגייר ערב הפסח כו' אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מחלוקת בערל נכרי דב"ה סברי שמא יטמא חנר לשנת הבאה ואמר אשתקד לא טבלתי ואכלתי בערב הפסח עכשיו נמי כיון שטבלתי פסחו אני כבר ואוכל והוא לא ידע דאשתקד עכו"ם הי' ולא היה מקבל טומאה השתא ישראל [הוא] ומקבל טומאה ואין הטבילה עולה לו היום לטהר אותו בערב כטמא מת ביום שביעי שלו וב"ש לא גזרי אבל ערל ישראל דברי הכל טובל ואוכל פסחו לערב ולא גזרי' על ישראל משום ערל עכו"ם. תניא נמי הכי : אמר רבא ערל הזאה ואיזמל אלו שלשה דברים מדאורייתא דאין לן ורבנן הוא דגזרו בהו ואפי' במקום כרת העמידו דבריהם ערל הא דאמרן כי זה הגר ראוי הוא שיטבול ויאכל בפסח לערב דלא עדיף מישראל שאם היה ערל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה וגדל זה בערלה ועכשיו מל עצמו בערב הפסח טובל ואוכל בערב הפסח וב"ה גזרו על הגר כמו שאמרנו למעלה ואמרי' הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר הזאה שהיא שבות ואמרו חכמים אם חל י"ד להיות בשבת הזאות בשבת אינה דוחה ואין מזין על טמא מת שחל שביעי שלו בי"ד אלא (מתירין) [מת נ"ע] לבלתי עשית הפסח. ואיזמל אין מביאין את האיזמל בשבת כדי למול זכריו דקיימא לן מילת זכריו מעכבין אותו מלאכול הפסח שנאמר והאיש אשר הוא טהור וגו' אין מביאין האיזמל אפי' במקום שאסורו מדרבנן דתניא כשם שאין מביאין אותו דרך רשות הרבים כך אין מביאין אותו דרך גגות דרך חצרות דרך קרפיפות ובפ' האשה שהלך בעלה למדינת הים וכו' זו השמועה בלשון הוה אמר רבא בעאי לאותיביה ערל הזאה ואיזמל והדין בציצית וכבשי עצרת תכין השנית שב ואל תעשה לאו מעיקר מילתא הוא וכו' אבל באלו שלשה דברים מדרבנן לא העמידו דבריהם במקום כרת והן אונן ומצורע ובית הפרס אונן הא דאמרן דאנינות לילה מדרבנן ובטלו דבריהם ואמרו טובל ואוכל פסחו לערב מצורע דתניא מצורע שחל שביעי [שלו] להיות בערב הפסח וראה קרי בו ביום וטובל ואוכל אמרו חכמים אע"פ שאין טבול יום אחר נכנס זה נכנס מוטב יבא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת

ואמר

שבודקין לעושי פסח ואין בודקין לאוכלי תרומה מאי בודקין (לעושי פסח) *אמר רב יהודה אמר שמואל [א]מנפח בית הפרס והולך *רב יהודה בר *אביי משמיה דרב יהודה אמר בית הפרס שנידש טהור:

הדרן עלך האשה

מי שהיה [ב]טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון יעשה את השני שגג או נאנס ולא עשה את הראשון יעשה את השני א"כ למה נאמר טמא או שהי' בדרך רחוקה [ג]שאלו פטורין מהכרת ואלו חייבין בהכרת: **גמ'** איתמר היה בדרך רחוקה ושחטו וזרקו עליו רב נחמן אמר הורצה רב ששת אמר [ד]לא הורצה רב נחמן אמר הורצה מיחם הוא דחס רחמנא עליו ואי עביד תבא עליו ברכה ורב ששת אמר לא הורצה מידחא דחייה רחמנא כטמא אמר ר"נ מנא אמינא לה דתנן מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון יעשה את השני מכלל דאי בעי עבד ורב ששת אמר לך אי הכי סיפא דקתני שגג או נאנס ולא עשה את הראשון יעשה את השני מדקתני ולא עשה מכלל דאי בעי עבד הרי שגג והרי נאנס אלא מזיד קתני בהדייהו ה"נ אונן קתני בהדייהו אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא דקתני אלו פטורין מהכרת ואלו חייבין בהכרת אהייא אילימא אשוגג ונאנס שוגג ונאנס בני כרת נינהו אלא לאו אמזיד ואונן ורב נחמן אמר לך לעולם אמזיד לחודיה ובדין הוא דאיבעי ליה למיתנא חייב והאי דקתני חייבין איידי דתנא רישא פטורין תנא סיפא חייבין אמר רב ששת מנא אמינא לה דתניא *ר"ע אומר נאמר °טמא ונאמ' °בדרך רחוקה מה

רש"י

הורה איר

שבודקין · מהלכין בבית הפרס ע"י בדיקה לעשות פסח אם אין ט[ומאה] דרך אחרת: ואין בודקין לאוכלי תרומה · אלא ימתין ויקיף או יום או יומים עד שמגיע אל תרומתו ואוכלה: ה"ג מאי בודקין · היאך יבדוק: מנפח בית הפרס · הוא שדה שנחרש בה קבר כדתנן (אהלות פי"ז מ"א) החורש בית הקבר הרי זה עושה בית הפרס מלא מענה מאה אמה וגזור רבנן שמא כיתתה מחרישה את העצמות ופיזרתן בחורך המענה ויש כאן עצם כשעורה ויעבור ויסיטנו ועצם כשעורה מטמאה במגע ובמשא דהיינו היסט הלכך מנפחו בפיו ואם יש עצם גדול יראנו ועצם כשעורה נדחה בנפיחתו ואהל אין מטמאו דהא אין טומאת אהל בעצמות אלא רוב בנין ורוב מנין: שנידש · ברגל טהור שדריסת הרגלים העבירתן והבא לעשות פסחו יבדוק אם נידש ויעבור אבל לאכילת תרומה לא סמכי' עלה שיטול להמתין ובית הפרס מדבריהם ולא העמידום במקום כרת דפסח:

הדרן עלך האשה

מי שהיה טמא: א"כ למה נאמר טמא · בגמ' פריך הא איצטריך דאי בעי למיעבד בראשון לא מצי עביד אלא אדרך רחוקה קאי דאטו הוי (א) דלא מצי עביד וה"נ אמרינן בגמרא ואי בעי למיעבד ע"י שלוחו עביד כמ"ד בגמרא הורצה והלכך הואיל ושאר אונסין אידחו לשני אונס דדרך רחוקה ל"ל דאידכר רחמנא עפי מאונס אחרינא הא דרך רחוקה אטום הוא שאינו יכול ליכנס כל שעת שחיטה כדאמרינן בגמ' ולאשמעינן דאי בעי למיעבד לא מצי עביד לא מצינן למימר דהא ודאי מצי עביד כמ"ד הורצה: שאלו פטורין מן ההכרת · טמא ודרך רחוקה ושגג ונאנס ואלו חייבין מפרש בגמרא: **גמ'** שחטו וזרקו עליו · ולערב יבא ומ"מ בדרך רחוקה הוא שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה דהיינו כל שש שעות עד שקיעת החמה: הורצה · ופטור מן השני: כטמא · ולא עשה מדקתני ולא עשה מכלל דאי בעי מצי עביד · ואטמא ליכא לאוקמא ועל כרחיך אדרך רחוקה קא מהדר: *וליטעמיך סיפא גבי שגג ונאנס דתנא או זימנא אחריתי ולא עשה הכי מוקמת לה הלא שגג ולא ידע שהיום פסח הרי שגג ונאנס ומאי אי בעי איכא למימר הכא אלא מאי אית לך למימר בלא עשה דסיפא מזיד קתני בהדייהו ועלה קאי ולא עשה דאי בעי הוה עביד: ה"נ · גבי לא עשה דרישא אונן קתני בהדייהו ועלה קאי ולא עשה דאי בעי עביד כדאמרי' בפ' האשה (דף צא·) האונן והמפקה הגל כו' שוחטין עליהן: מתני' נמי דיקא · דמזיד ואונן קתני בה: אהייא · קתני חייבין בהכרת: ור"נ · דאמר לא תנן אונן ברישא ולא עשה אדרך רחוקה קאי אמר לך סיפא ודאי מזיד מחברא בה ועלה קאי ולא עשה דסיפא וחייבין בהכרת נמי עליה קאי והא דתני חייבין לשון רבים איידי דתנא פטורין תנא נמי חייבין (אמר המגיה בקצת פי' רש"י זה אינו) ותימה לי אמאי לא אמר ר"נ מנא אמינא לה דקתני א"כ למה נאמר דרך רחוקה שאלו פטורין כו' מדקאמר למה נאמר ש"מ דאי בעי למיעבד עביד כר"נ דאי כרב ששת איצטריך דאי בעי למיעבד דלא ליעבד (עד כאן):

מה

תוספות

בודקין לעושי פסח · וא"ת דמשמע הכא דדוקא לעושי פסח התירו ע"י בדיקה משום דלא העמידו דבריהם במקום כרת ובפ' בכל מערבין (עירובין ד' ל:) תנן מערבין לכהן בבית הפרס ומפרש בגמרא *משום דמצי אזיל כדרב יהודה ואומר ר"י דהאי דקאמר הכא במקום כרת דוקא היינו משום דהיכא נמי כרת בעשיית פסח בטומאה' והיינו דקאמר בסוף חגיגה (דף כה:) לעושי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת לאוכלי תרומה העמידו דבריהם במקום מיתה פירוש לענין פסח טיהרוהו אע"ג דאיכא כרת באכילתו בטומאה לענין תרומה העמידו דבריהם ולא טיהרוהו אע"ג דליכא אלא מיתה לאוכלה בטומאה אבל בטומאת כהן דליכא אלא לאו שרי ליכנס בבית הפרס לצורך עירוב ויש דבר כגון ללמוד תורה ולישא אשה דשרי אפי' בלא נפוח כדאמרי' במי שהוציאוהו (עירובין דף מז·) ובע"א (דף יג·) משום דעדיפי משאר מצות*:

מאי בודקין · קשה לר"ת מאי קבעי הלא הבדיקה מפורשת בסוף אהלות בהדיא משנה שלמה דקתני ומודים ב"ש וב"ה שבודקין לעושי פסח ואין בודקין לאוכלי תרומ' ולנזיר ב"ש אומרים בודקין וב"ה אומרים אין בודקין כיצד הוא עושה מביא את העפר שהוא יכול להסיטו ונותן לתוך כברה שנקביה דקים ט' ואומר ר"י דבדיקה דמתני' בשנכר עבר ורב יהודה ורב חייא באין לפרש שיוכל לבא ולעבור וה"ק מאי בודקין אם רצה לעבור: [עי' תוספות בכורות כט. ד"ה היכי אזיל כו' ועי"ע תוס' כתובות כח: ד"ה מנפח]:

הדרן עלך האשה

מי שהיה טמא: **אלו** פטורין מהכרת · נראה לר"י דמתני' קסבר שוחטין וזורקין על טמא שרץ והשתא איירי מתניתין בטמא מת בששי דלא חזי לאכילה לאורתא דהי קסבר אין שוחטין אם כן טמא דמתני' אף בטמא שרץ או דטמא מת בשביעי שלו א"כ אמאי פטור מהכרת כיון דיכול לטבול דהתניא בפ' אלו דברים (לעיל דף סט:) יכול לא יהא ענוש כרת אלא טהור ושלא היה בדרך רחוקה ערל וטמא שרץ ושאר טמאים מנין ת"ל והאיש ומשמע דליכא מאן דפליג עלה מדפריך מינה לרבא דקאמר דר"א פוטר מכרת וא"ת תיקשי מתני' לרב דאמר לעיל (דף נ:) אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ וי"ל דכמה תנאי אשכחן דסברי כרב דאין שוחטין והא דפריך ליה לעיל ממתניתין דזב שראה שתי ראיות היינו משום דרב עלה קאי ומוקי לה בשטבל:

ורב נחמן אמר הורצה · רב נחמן מצי סבר כרב יהודה דאמר לקמן *דרך רחוקה כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה ואפ"ה הורצה דכהי דאינו יכול בהילוך בינוני כיון דיכול לבא בסוסים ובפרדים בר אכילה הוא ולא דמי לחולה וערל וטמא:

הכא נמי אונן קתני בהדייהו · וא"ת מה בין אונן למזיד (ושוגג) דאם הוא מזיד היינו מזיד (ואם הוא שוגג) היינו שוגג וי"ל דתנא תרי גווני מזיד חד שהניח בחנם ואונן שנתעצל אגב מרריה ומיירי במת לו מת אחר חצות אבל קודם חצות אינו בהכרת כדמוכח בסוף פירקין *וכן איתא בהדיא בפ' טבול יום (זבחים דף ק·) ולעיל הוי מצי למיחשב נמי אונן בהדי הנהו דהעמידו דבריהם במת קודם חצות:

ה"ג

עין משפט נר מצוה

נד א מיי' פ"ז מהלכות ק"פ הלכה ט:

[שם דף ל:]

א ב מיי' פ"ה מהלכות ק"פ הלכה א:
ב ג שם הלכה ב:
ג ד שם הלכה ג:

[ברכות יט: ע"ש על הגליון]

[וציין תוס' בכורות כט. ד"ה היכי אזיל]

רבינו חננאל

וא"ר רבי יוחנן דבר תורה אפי' עשה אין בו דכתיב ויעמוד יהושפט וגו' בית הפרס דתנן ראין בית שמאי וב"ה שבודקין לעושי פסח ואין בודקין לאוכלי תרומה [מאי] בודקין (מפסח) [מנפח] אם אין שם עצם הרי הוא טהור ורב יהודה אמר בודקין (כלומר) אם הלכו בו בני אדם וטהר דקי"ל כל עצם שהוא כשעורה [שנידש] ברגל [טהור] וכל שכן גדול ממנו: מאי שנא הני ומ"שהני' פי' ערל וטמא [ואיזמל] ערלה איסורא דאורייתא היא וכן הזאה נמי אי מעבר לה דרך רשות הרבים את ילידי חלול שב' דהיא איסורא דאורייתא וכן איזמל נמי אי מביאו ליה דרך רשות הרבים איסורא דאורייתא היא העמידו דבריהם במקום כרת אבל אונן ומצורע ובית הפרס דלא אתו לידי איסורא דאורייתא לא העמידו דבריהם במקום כרת:

הדרן עלך האשה

מי שהיה טמא או בדרך רחוקה כו'. איתמר היה בדרך רחוקה ושחטו וזרקו עליו רב נחמן אמר הורצה מיחם הוא דחס רחמנא עליה ואי עביד תבוא לו ברכה רב ששת אמר לא הורצה רחמנא דחייה כטמא ודייק רב נחמן מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה הראשון יעשה השני מכלל דאי בעי עביד רב ששת אמר אי הכי סיפא דקתני שגג או נאנס ולא עשה הראשון יעשה השני וכי אלו יכולין לעשו' הראשון והרי (שניט) [שגג] אי נאנס ואלא מזיד קתני בהדייהו והכי קתני שגג או נאנס או אפי' הזיד שהיה יכול לעשות הראשון ולא עשה יעשה השני רישא נמי מי שהיה טמא או בדרך רחוקה או אונן קתני ודייק רב אשי להא סברא מדקתני אלו חייבין בכרת מכלל דבמזיד ואונן קתני ודחי רב נחמן מזיד קתני בסיפא דהוא חייבין כרת קתני אבל ברישא איך נאמר אונן תני בהדייהו והא פטורין קתני אלא לעולם מזיד בלבד הוא דקתני בסיפא ואמאי קתני הרי אלו לשון רבים משום דתנא רישא פטורין תנא סיפא חייבין: **אמר** רב ששת מנא אמינא לה דתניא ר' עקיבא אומר נאמר טמא ונאמר

מסורת הש"ס

ברכות דף יט: עירובין דף ל: מ"ק דף ה: חגיגה דף כה: כתובות דף כח: בכורות דף כט. נדה דף נז:

[תוספתא פ"ח]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מי שהיה וכו' דלא מצי עביד והיינו דאי בעי למיעבד כצ"ל ותיבת וה"ג אמרינן בגמרא נמחק:

מה טמא שספק בידו לעשות ואינו עושה אף דרך רחוקה נמי שספק בידו לעשות ואינו עושה ורב נחמן אמר לך ר' עקיבא *לטעמי' דקסבר *אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ואנא סבירא *ליה כמ"ד שוחטין וזורקין על טמא שרץ ת"ר **אלו שעושין את השני הזבין והזבות המצורעין והמצורעות [ונדות] ובועלי נדות והיולדות השוגגין והאנוסין והמזידין וטמא ושהיה בדרך רחוקה א"כ למה נאמר טמא למה נאמר דאי בעי למיעבד בראשון לא שבקינן ליה אלא א"כ למה נאמר בדרך רחוקה לפוטרו מן הכרת וכמ"ד הורצה אשה בשני מי מיחייבא והא *תניא יכול לא יהו עושין את השני אלא טמא נפש ושהיה בדרך רחוקה זבין ומצורעין ובועלי נדות מנין ת"ל °איש איש לא קשיא הא *ר' יוסי הא ר"י ור"ש ת"ר *חייב כרת על הראשון וחייב כרת על השני דברי רבי רבי נתן אומר חייב כרת על הראשון ופטור על השני ר"ח בן עקביא אומר אף [על] הראשון אינו חייב כרת אא"כ לא עשה את השני ואזדו לטעמייהו דתניא גר שנתגייר בין שני פסחים וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייב לעשות פסח שני דברי רבי רבי נתן אומר כל שזקוק לראשון זקוק לשני כל שאין זקוק לראשון אין זקוק לשני במאי קמיפלגי רבי סבר שני *רגל בפני עצמו הוא רבי נתן סבר שני תשלומין דראשון הוא תקוני לראשון לא מתקין ליה ורבי חנניא בן עקביא סבר שני תקנתא דראשון הוא ושלשתן מקרא אחד דרשו °והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה רבי סבר °וחדל לעשות הפסח ונכרתה דלא עבד בראשון אי נמי °קרבן ה' לא הקריב במועדו בשני ומאי (דהא) חטאו ישא כרת הוא קסבר

רש"י

מה טמא שיש ספק בידו לעשות. אי לאו דדחייה רחמנא דהא קמן קאי: ואינו עושה. דקא אסר ליה רחמנא לעשות: אף דרך רחוקה שספק בידו לעשות. שהיה לו שלוחים לשלח וקאמר רחמנא דאינו עושה דמדחה דחייה: ר"ע סבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. ואע"ג דחזי לאורתא והאי ספק דקאמר ה"ק מה טמא שספק בידו לעשות דחזי למיכל לאורתא ואפילו הכי אין שוחטין וזורקין עליו ואנן ס"ל שוחטין וזורקין הלכך האי נמי דיכול ליכנס בשעת אכילה שוחטין וזורקין עליו: ובועלי נדות. שכל אלו טומאה ארוכה: וטמא. לנפש: וא"כ. דאף אלו עושים את השני: למה נאמר טמא. בתמיה: אלא למה נאמר דרך רחוקה. אי משום דאי בעי למיעבד לא מעביד הא בדרך רחוקה הוא וא"א שלא ישלח פסחו וכדרב ששת האי תנא לית ליה אלא כרב נחמן סבירא ליה דאמר הורצה דאי כרב ששת איצטריך דרך רחוקה למימר דאי בעי לא ליעביד: מי מחייבא. דקתני נדות ויולדות: יכול לא יהו כו'. ולא קתני זבות ויולדות: הא רבי יוסי. דאמר בפירקין דלעיל (דף צא:) נשים בשני שוחטין עליהן בפני עצמן: הא ר"י ור"ש. דאמרי רשות: חייב כרת על הראשון וחייב כרת על השני. חיוב כרת יש על זה ועל זה ובחד גברא לא משכחת לה דתרי קטלי בחד גברא ליכא ואם לענין דאם שגג בשניהן יתחייב שתי חטאות ליכא למימר הכי דכרת דפסח אין חייבין על שגגתו חטאת דתנן בכריתות (דף ב.) הפסח והמילה מצות עשה היא ואין חטאת בהם אלא על שגגת כרת של לאו דכתיב (ויקרא ד) אשר לא תעשינה אלא נפקא מינה דאם שגג בא' מהן והזיד בחבירו חייב אי נמי לגר שנתגייר בין שני פסחים: ופטור על השני. ואם שגג בראשון והזיד בשני פטור: אף על הראשון. אם הזיד אינו חייב כרת עד שיזיד אף בשני אבל אם עשה את השני או שגג בו פטור לגמרי דשני תשלומים דראשון ותקנתא דראשון הוא ומזיד שלו הוא גמרו של כרת דראשון הלכך באיזה מהן ששגג פטור: ואזדו לטעמייהו. רבי ורבי נתן: שהגדיל. למתן בו שמצות: חייבין לעשות את השני. דקסבר רגל בפני עצמו הוא ואית ליה חובא באנפי נפשיה ואפי' למאן דלא איחזי בראשון: תשלומין דראשון. ומאן דלא איחזי בראשון לא מיחייב אשני ומיהו תקוני לראשון מכרת אם הזיד בראשון לא מתקן ליה הלכך חייב כרת על הראשון ואפילו עשה את השני ופטור על השני אם שגג בראשון והזיד בשני דהא לית ליה חובא באנפי נפשיה ובראשון הרי שגג: תקנתא דראשון. מכרת דיליה דאפילו הזיד בראשון השני פוטרו מן הכרת: אי נמי קרבן ה' לא הקריב וגו'. דכי משמש בארבע לשונות וזה בלשון אי דרשינן ליה ולא קאי אדלעיל מיניה לפרושי טעמא למילתא קמייתא כמו לשון דהא אלא מילתא אחריתי היא כמו כי יקרא (דברים כב) כי תכלה לעשר (שם כו) כי תפגע (שמות כג):

תוספות

ה"ג בכל הספרים וכן גרסינן בספרי (פר' בהעלותך) מה טמא שאין ספק בידו כו' ומיתני התם אפלוגתא דר"א ור"ע ומייתי ר"ע ראיה לדבריו מה טמא שאין ספק בידו לעשות מפני טומאה אף דרך רחוקה שאין ספק בידו לעשות שרחוק כ"כ שאין יכול לבא בשעת שחיטה לעולא או בשעת אכילה לרב יהודה ומייתי לה רב ששת מדקאמר ואינו עושה משמע דלא הורצה דלכל מילי יליף דרך רחוקה מטמא ומשני רב נחמן דר"ע סבר אין שוחטין וזורקין ולכך יליף דרך רחוקה מטמא דתרוייהו חזו בשעת אכילה ולא חזו בשעת שחיטה ולדידיה נמי אם זרק לא הורצה אבל אנא סבירא לי שוחטין וזורקין והשתא ליכא למילף דלא הורצה בדרך רחוקה כמו בטמא מת דשאני טמא מת דלא חזי בשעת אכילה ורב ששת סבר נמי שוחטין דאין סברא שיחלוקו בזה אלא דסברי דר"ע גמר מטמא מת אע"ג דלא דמי ליה כ"כ ונראה לר"י דלאו מהיקשא יליף דרך רחוקה מטמא אלא במה מצינו דאי מהיקשא מאי קא משני רב נחמן דסבר שוחטין מ"מ ניגמר מיניה דאין משיבין על ההיקש וק"ק לר"י דאי לאו היקשא הוא איכא טובא למיפרך: רבי עקיבא סבר אין שוחטין וזורקין. תימה מנא ליה דהא לעיל (דף נ:) אמר דמ"ד אין שוחטין סבר לה כרבי יצחק דאמר טמאי מתים היו שחל כו' וקדרים ביום ההוא אין יכולים לעשות הא למחר יכולים ואילו ר"ע בפרק הישן (סוכה ד' כה:) לית ליה דרבי יצחק: דאי בעי למיעבד לא שבקינן ליה. תימה הואיל וסבירא ליה להאי תנא שוחטין על טמא שרץ מדקאמר לפוטרו מהיכרת משמע מכרת פטור אבל אם זרק הורצה ומ"ד הורצה אסיקנא לעיל (דף פא:) דסבר שוחטין וזורקין אם כן טמא דקרא שאינו יכול לאכול בלילה והיכי קאמר התלמודא דלהכי כתביה דאי בעי למיעבד לא שבקינן ליה פשיטא דלא שבקינן ליה כיון דלא חזי [למיכל א] ומלפי אכלו נפקא דטמא נמי נפק' לן מהתם כדאמר בפ"ב דזבחים (דף כג:) וי"ל דודאי קרא לא איצטריך להכי אלא פריך משום דקתני למה נאמר טמא לפוטרו מהיכרת דמשמע מכרת פטור אבל אי בעי למיעבד מצי עביד הלכך פריך הא אי בעי למיעבד לא שבקינן ליה והשתא טמא לא איצטריך למיכתב אלא לאשמעינן דאיש נדחה ואין ציבור נדחין ונראה לר"י דממתניתין דקתני שאלו פטורין מהיכרת ליכא למידק כרב נחמן מדקתני פטורין מכלל דאם זרק הורצה דה"ה אם זרק לא הורצה ואיידי דקתני סיפא חייבין תנא רישא פטורין ואתי שפיר דלעיל מייתי ראיה ממתניתין לרב ששת: אלא למה נאמר דרך רחוקה כו'. קשה לרב יהודה דאמר לקמן איזהו דרך רחוקה כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה דרך רחוקה דכתב רחמנא למה לי פשיטא דפטור דהא לא חזי לאכילה ואי משום דיכול ליכנס בסוסים ובפרדים א"כ לקמן דקתני היה חוץ למודיעים ויכול ליכנס בסוסים ובפרדים יכול יהא חייב ת"ל ובדרך לא היה ואמאי איצטריך ההוא קרא הא לא איצטריך למיכתב כלל דרך רחוקה אלא משום היכא דיכול ליכנס בסוסים ובפרדים ואין לומר דס"ד דחייב כרת על מה שהרחיק עצמו דאם כן מאי פריך למה נאמר טמא דאי בעי למיעבד לא שבקינן ליה הא שפיר קאמר דנאמר לפוטרו מכרת דס"ד דליחייב על מה שטימא עצמו ונראה לרשב"א דטמא ודרך רחוקה איצטריך למיכתב דלא נימא כיון דלא חזי בראשון לא ליעבד בשני וסבר כרבי נתן דשני תשלומין דראשון הוא: לא קשיא הא ר' יוסי. תימה דמוקי הך ברייתא דסבר שוחטין וזורקין על טמא שרץ כר' יוסי ובפ' כיצד צולין (לעיל דף פא.) גבי טומאה התהום מסיק דקסבר ר' יוסי אין שוחטין וזורקין כו' וי"ל דהכא לא מוקי לה כר' יוסי אלא במאי דסבר דנשים בשני חובה:

עולא

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ו מהל' ק"פ הלכה א:

ה ב מיי' שם פ"ה הלכה א ב:

ו ג מיי' שם:

ז ד מיי' שם הלכה ו:

כך לטעמיה צריך מוגה ועי' בתוס' כאן ד"ה ר"ע ובקונטרס האחרון הארכתי בזה:

[תוספתא פ"ח]

רבינו חננאל

ונאמר דרך רחוקה כו' ודחה רב נחמן ר' עקיבא סבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ודרך רחוקה כטומאת שרץ דמי ואנא סבירא לי כמאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ ודרך רחוקה כטמא שרץ דמי מה טמא שרץ אם שחטו עליו הורצה אף מי שהיה בדרך רחוקה אם זרק הורצה: ת"ר אלו שעושין את השני זבין וזבות מצורעין ובועלי נדות והיולדות והשוגגין והאנוסין והמזידין וטמא ומי שהיה בדרך רחוקה אם כן למה נאמר בדרך רחוקה הרי אנוס הוא וכבר שנה האנוסין ואמרי' לפטרו מן הכרת אליבא דמאן דאמר הורצה דאי אליבא דמאן דאמר לא הורצה סוף סוף למה לי למתנייה דאי בעי למעבד לא שבקינן ליה היינו הני אלא ש"מ הינו אליבא דמאן דאמר הורצה אלמא בר מעבד הוא ואפ"ה פטריה רחמנא מכרת ואקשי' מדקתני והזבות מכלל שהנשים חייבות בשני וכי אשה בשני חייבת והתניא יכול לא יהו עושין את השני אלא טמא נפש כו' ת"ל איש איש ולא אשה ושנינן הא דתניא שהנשים עושות את השני ר' יהודה ור' יוסי היא והא דתניא איש ולא אשה רבי שמעון כדאמרן בפ' של מעלה: ת"ר טהור שלא עשה פסח חייב כרת על הראשון וחייב כרת על השני דברי רבי טעמא שני רגל בפני עצמו הוא ר' נתן אומר חייב כרת על הראשון ופטור על השני קסבר שני תשלומין דראשון הוא תקוני לראשון לא מתקן ר' חנניא בן עקביא אומר אף על הראשון אינו חייב אלא אם לא עשה את השני כלומר כיון שלא עשה הראשון נסתלקה חובת הראשון ונתחייב בשני ולעולם אינו חייב אלא על השני קסבר שני תקנתא דראשון הוא ואזדו לטעמייהו דתניא גר שנתגייר בין שני פסחים ובן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייבין לעשות פסח שני דברי רבי ר' נתן אומר כל הזקוק לראשון זקוק לשני וכל מי שאינו זקוק לראשון אינו זקוק לשני ושלשתן מקרא אחד דרשו והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח בראשון ונכרתה אי נמי קרבן ה' לא הקריב במועדו בשני חטאו ישא יתחייב כרת ונפטר

קסבר *מגדף היינו מברך השם וכתיב במברך את השם °ונשא חטאו וגמר האי חטאו דהכא מחטאו דהתם מה להלן כרת אף כאן נמי כרת ור' נתן סבר °וחדל לעשות הפסח ונכרתה דהאי כי *לשון דהא הוא וה"ק רחמנא דהא קרבן ה' לא הקריב במועדו בראשון האי חטאו ישא מאי עביד ליה קסבר מגדף לאו היינו מברך את השם וגמר האי חטאו דהתם מהאי חטאו דהכא מה הכא כרת אף התם כרת ור' חנניא בן עקביא סבר וחדל לעשות הפסח ונכרתה אי קרבן ה' לא הקריב במועדו בשני והאי חטאו ישא מאי עביד ליה כדאמרן הלכך *הזיד בזה ובזה דברי הכל חייב שגג בזה ובזה דברי הכל פטור הזיד בראשון ושגג בשני לרבי ולר' נתן במחייבי לרבי חנניא בן עקביא פטור שגג בראשון והזיד בשני גלרבי חייב לר' נתן ולר' חנניא בן עקביא פטור: **מתני'** דאיזו היא דרך רחוקה מן המודיעים ולחוץ וכמדתה לכל רוח דברי רבי עקיבא ר"א אומר מאיסקופת העזרה ולחוץ אמר ליה רבי יוסי לפיכך נקוד על °ה' לומר לא כפני שרחוק ודאי אלא מאיסקופת העזרה ולחוץ: **גמ'** אמר עולא המן המודיעים לירושלים חמשה עשר מילין הויא סבר לה כי הא דאמר *רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כמה מהלך אדם ביום עשרה פרסאות מעלות השחר ועד הנץ החמה חמשת מילין משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים חמשת מילין פשו לה תלתין תמיסר מצפרא לפלגא דיומא ותמיסר מפלגא דיומא לאורתא עולא לטעמיה דאמר עולא אי זה הוא דרך רחוקה כל שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה אמר מר מעלות השחר עד הנץ החמה חמשת מילין מנא לן דכתיב °וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכים וגו' וכתיב °השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה ואמר רבי חנינא לדידי חזי לי ההוא אתרא והויא חמשה מילין גופא אמר עולא איזה הוא דרך רחוקה כל שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה ורב יהודה אמר כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה אמר ליה רבה לעולא לדידך קשיא ולרב יהודה קשיא °לדידך קשיא דאמרת כל שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה והא טמא שרץ דאין יכול ליכנס בשעת שחיטה וקאמרת שוחטין וזורקין על טמא שרץ ולרב יהודה קשיא דאמר כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה והא טמא שרץ דיכול ליכנס בשעת אכילה וקאמר *אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ אמר ליה לא לדידי קשיא ולא לרב יהודה קשיא לדידי ל"ק *דרך רחוקה לטהור °ואין דרך רחוקה לטמא

לרב

תורה אור: ויקרא כד · במדבר ט · שם · בראשית יט · שם

רש"י

קסבר מגדף. דכתיב ביה כרת הייט מברך את השם וכיון דיש כרת במברך את השם יליף האי מיניה נשיאות חטא נשיאות חטא לגזירה שוה: ורבי נתן. מוקי ליה להאי כי בלשון דהא וקאי אדלעיל מיניה למיתב טעמא למילתיה ונכרת בראשון משום דהא קרבן ה' לא הקריב במועדו בראשון: לאו היינו מברך את השם. אלא מזמר ומשורר לע"ז דאיכא דסבירא ליה הכי בכריתות (דף ז:) ולית לן כרת במברך אי לאו מהכא גמירי לה: ורבי חנניא. נמי דריש האי כי לשון אי כו' אלא קסבר לאו מילתא אחריתי היא אלא כרת דקמא הוא ביה ונכרת במזיד דראשון אם קרבן ה' לא יקריב בשני: כדאמרן. לאגמורי כרת למברך: דברי הכל חייב. חד כרת: לר' ור' נתן חייב. דלא סבירא להו דשני תקנתא דראשון: שגג בראשון והזיד בשני לר' חייב. דאית ליה כרת בשני באנפי נפשיה: לר' נתן ור' חנניא פטור. דהא לא כתיב כרת אלא אראשון והרי שגג בו: **מתני'** מודיעים. שם העיר: נקוד על ה'. שברחוקה וכל ניקוד למעט הדבר בא דמשמע כמיוה לאו תיבה מהכא: **גמ'** חמשה עשר מילין. מדקרי ליה תנא דידן דרך רחוקה לגבי פסח וסבירא ליה לעולא דרך רחוקה כל שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה כל שעת שחיטה מהלך ואינו מגיע ושעת שחיטה מחצות היום ואילך דבין הערבים כתיב ביה כתמיד ותמיד אע"פ שנשחט בשש ומחצה זמנו °מן התורה מתחלת שבע ואילך שמתחלת החמה להעקם כלפי מערב קאי ומשחרי שהני דהכי אמרינן ביומא בפ' שלישי (דף כח:) גלויה דאברהם מכי משחרי כותלי והיינו מחצות היום והלכך ופרכינן עלה מאי הכן תמיד נשחט בשש ומחצה ומשני שאני כותלי בית המקדש דלא מכווני רחבם מתחתיהן ולא משחרי בטיקום פורתא עד חצי שבע ומיהו זמן שחיטה מתחלת שבע ואילך ונמשך עד שתשקע החמה ומשתשקע החמה לא דדם נפסל בשקיעת החמה באיזהו מקומן (זבחים דף נו:) ומחצות ועד שקיעת החמה מהלך חמשה עשר מילין כי הא דר' יוחנן: סבר לה. עולא: כמה מהלך אדם. בינוני וביום בינוני דתקופת ניסן ותשרי שהימים והלילות שוין: עשרה פרסאות. ארבעים מילין: מעלות השחר עד הנץ החמה חמשה מיל. כך שהיית החמה לצאת בעוביו של רקיע וכנגדה שוהה בשקיעתה ליכנס דהיינו משקיעתה ועד צאת הכוכבים: פשו תלתין. מהגלה ועד שקיעתה: לאורתא. לשקיעת החמה דשוב אין זמן שחיטה דדם קדשים נפסל בשקיעת החמה כדאמרינן באיזהו מקומן בשחיטת קדשים: בשעת אכילה. כל שעת אכילה שרחוק מחצות היום כל כך שאינו יכול ליכנס כל הלילה אכילת הפסח כל הלילה ורבנן עבוד *הרחקה והמור עד חצות לר"ע ולר"א דאורייתא עד חצות בפרק בתרא (דף קכ:) ובברכות בפ"ק (דף ט.): ולרב יהודה קשיא. דאמר כל שאינו יכול ליכנס בשעת אכילה הוא דפטור הא איחזי למיכל לאורתא חייב: והא טמא שרץ כו'. ופלוגתייהו בפ' האשה (לעיל דף צ:): לדידי לא קשיא. דאף על גב דדרך רחוקה פטרנא להאי דחזי לאורתא ומחייבנא ליה גבי טמא שרץ היינו טעמא דדרך רחוקה אלא רחמנא פטורא דטהור והיינו דרך רחוקה שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה דגבי עשייה כתיב ואף על גב דיכול ליכנס בשעת אכילה רחמנא פטריה אבל לטמא לא תלה רחמנא פטורא דידיה בדרך רחוקה אלא בטומאה וטעמא דטומאה משום אכילה היא ולאו משום עשיה דהא יכול לשלח קרבנותיו ועוד מדכתב טמא נפש ולא כתב בעל קרי או טמא שרץ שמעינן מיניה לא פטרי אלא בטומאה אריכתא דלא חזי לאורתא:

ולרב

תוספות

עולא לטעמיה. תימה מנא ליה לעולא דלא הוי שעת שחיטה מתחילת שקיעה דהא נפסל בשקיעת החמה דריש *ליה מביום הקריבו את זבחו והא קיימא לן בפ' שני דמגילה (דף כ:) דעד צאת הכוכבים יממא הוא: **רב** יהודה אמר כל שאינו יכול ליכנס בשעת אכילה. תימה דלרב יהודה מן המודיעים לא יכול ליכנס בחצי היום וכל הלילה ולעולא בשעת שחיטה דניחזי אנן ויש לומר דאיסתתום דרכים כדאמרינן בר"ה (דף כג:) ועוד דאליבא דר"ע קיימי' דאית ליה* תחומין דאורייתא ולרב יהודה יכול ליכנס מן המודיעים עד סמוך לחצות בתחלת הלילה וליכא בינייהו השתא כולי האי וכן משמע בירושלמי: **וקאמרת** שוחטין וזורקין על טמא שרץ. אלומיה פירכי' הוא דקאמר הכי ואפי' סבר אין שוחטין הוה מצי למיפרך מטבול יום דלכולי עלמא שוחטין וזורקין עליו אע"פ שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה: **דרך** רחוקה לטהור כו'. דתלייה בעשיה דכתיב ובדרך לא היה וחדל לעשות כו' ואע"ג דבההוא קרא גופיה כתיב טומאה והא"ש אסר הוא טהור אזלינן בתר אכילה מדחייב טמא שרץ דכתיב טמא נפש ולא כתיב טמא שרץ:

לרב

עין משפט נר מצוה

ח א ב ג מיי' פ"ה מהל' ק"פ הלכה ג: [זבחים נו.]

ט ד ה מיי' שם הל' ח:

רבינו חננאל

רנ"ד הסאו ישא מחטאו ישא מן המברך את השם דברי ר' יהודה ור' נתן סבר וחדל וגו' הלכך הזיד בזה ובזה דברי הכל חייב שגג בזה ובזה דברי הכל פטור הזיד בראשון ושגג בשני לרבי ולרבי נתן דמחייבי בראשון כרת חייב כרת לר' חנניא בן עקביא דסבר שניתקנתא דראשון הוא כיון דשגג בשני פטור הוא שגג בראשון והזיד בשני לר' חייב לר' נתן דסבר שני תשלומין דראשון הוא וכל הזקוק לראשון זקוק לשני כיון ששגג בראשון פטור וכל שכן לר' חנניא בן עקביא דסבר שני תקנתא דראשון הוא: מתני' איזו היא דרך רחוקה מן המודעית ולחוץ וכמדתה לכל רוח כו'. פי' שיהיה שם בחצי היום אמר עולא מן המודעית לירושלים חמשה עשר מיל סבר לה כר' יוחנן דאמר עשר פרסאות מהלך אדם בינוני ביום חמשה מילין מעלות השחר ועד הנץ החמה וחמשה מילין משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים פשו שלשים מיל חמשת עשר מצפרא לפלגיה דיומא וחמשה עשר מפלגיה דיומא עד לאורתא וקי"ל כל מצות התמיד מכי ינטו צללי ערב והפסח אחריו השתא אימת קא מחייב האי גברא למעבד פסח בחצות כיון דאיבעי סגויי לא מתעייל ליה עד דאיכא שמשא פטור כי אתר ביאת השמש אינו שוחט כלל: עולא לטעמיה דאמר איזו היא דרך רחוקה כל שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה ואקשי' עליה והא טמא שרץ דטביל דכיון דערבא שמשא יכול ליכנס ולאכול ואת אמרת לעולא אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ושני' שאני טמא שרץ דרחמנא החיית מפני שהוא כטמא נפש שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח וכתיב ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ביום ההוא לא יכלו הא למחר יכולין ואפי' הכי אמר רחמנא לדחו ואקשי' תוב לעולא אימי דכל מי שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה אין שוחטין עליו והא טמא שרץ שאינו יכול ליכנס בעזרה בשעת שחיטה ואמרת אתה שוחטין וזורקין על טמא שרץ

מסורת הש"ס

[כריתות ז.]

[ר"ה ג. תענית ט. גיטין ל. שבועות מט:]

[לקמן ...]

[לעיל סט: וב"נ] [לקמן לד:]

[עיין ...]

גליון הש"ס

גמ' לדידך קשיא. כעין זה עירובין דף מט ע"ב. יומא דף מו ע"א. ב"ב דף קכד ע"ב: שם ואין דרך רחוקה לטמא. עי' לעיל פ. ע"א תוס' ד"ה מצא ן: רש"י ד"ה חמשה עשר כו' מה"ת מתחלת שבעה. עיין לעיל נח ע"א רש"י ד"ה אלא

י א מיי' פ"ה מהלכות ק"פ הלכה ט:

ולרב יהודה לא קשיא · דקסבר טמא לנפש סתמא כתיב ואפילו שביעי שלו במשמע כדאוקימנא בהילך פירקין (דף צ:) דסבר לה כמאן דאמר טמאי מת מצוה היו שחל שביעי שלהן בערב הפסח : בסוסים ובפרדים · במרוצה : יכול יהא חייב · כרת אם לא הגיע לעזרה בשעת שחיטה : והלא היה · דחוץ למודיעין דרך רחוקה הוא : מפני גמלים וקרונות · והוא היה מביא בניו ובני ביתו *עליהן : חייב · שאין זה אונס שיש לו להשמט ולילך יחידי ולשחוט : שיתא אלפי פרסי הוה עלמא · היקף הילוך החמה בתוך החלל ממזרח למערב : וסומכא דרקיעא · עוביו של רקיע : חדא גמרא · שיתא אלפי פרסי דעלמא גמר' הוה מרביה והא דאלפא פרסי סומכא דרקיע הוה סבר לה מדעתי' מההיא דשית אלפי פרסי דגמרא : עוביו של רקיע אחד מששה ביום · מהנגה ועד שקיעתה שהרי אדם מהלך שלשים מילין. מהנגה ועד שקיעתה ובתוך מהלך שלשים מילין לאדם היא מהלכת את כל העולם שהוא ששת אלפים פרסי וכדי מהלך חמשה מילין הוי אחד מששה בשלשים מילין אלמא סומכא דרקיעא אלפא פרסי שבכל מהלך חמשה מיל לאדם החמה מהלכת אלף פרסאות וי"מ שיתא אלפי פרסי היינו לאורך או לרוחב ולא נהירא לן כלל שהרי אין החמה מהלכת לאורכו של עולם אלא מקיפתו : ת"ש ר"י אומר כו' אחד מי' ביום · ר"י קא חשיב לכוליה יומא מעלות השחר ועד צאת הכוכבים מיהו בהא מותבינן לרבא דקתני הכא מעלות השחר ועד הנץ החמה ארבעה מילין דהיינו עובי הרקיע וכן משקיעתה ועד צאת הכוכבים ארבע' מילין פשו להו ל"ב מילין מהנץ החמה ועד שקיעה ותיובתא דרבא ודעולא דאמרי שלשים מילין : נימא תיהוי תיובתיה דר"י · כלומר נימא דהא דאמרי' לעיל בדרבה בר בר חנה מעלות השחר ועד הנץ החמה חמשה מילין כולה רבה בר בר חנה אמר לה ומשמיה דר' יוחנן ותיהוי הך נמי תיובתיה : כי אמינא אנא בימממא אמרי · אני כללתי של כל היום מעלות היום עד צאת הכוכבים עשרה פרסאות ולא פירשתי כמה קודם הנץ החמה ואחר שקיעתה ורבנן עולא ורבא שפירשו הדבר טעו בקדמא וחשוכא שרוב בני אדם מהלכין חמשה מילין קודם הנץ החמה ע"י שמשכימין קודם עלות השחר וכן אחר שקיעתה על ידי שמחשכין ליכנס אחר צאת הכוכבים : תיובתיה דרבי חנינא · דאמר מסדום ועד לוער חמשה מילין והתם בהדיא מפרש קרא מעלות השחר עד הנץ החמה דכתיב (בראשית יט) וכמו השחר עלה וגו' וכתיב (שם) השמש יצא על הארץ : וכוש הוי אחד מששים בעולם · אלמא עולם טפי משיתא אלפי פרסי : כיסוי קדירה · דבר מועט : כל הישוב כולו · של בני אדם : תחת כוכב אחד עומד · וכמה כוכבים יש ברקיע לאין מספר וכיון דכוכב אחד מחזיק את כל הישוב ורואין אנו שהישוב יותר מאלף פרסה הרי כמה כוכבים שברקיע ישוב אחד לכל כוכב בימים ובנהרות ומדברות ואילו אין ברקיע אלא ששה כוכבים הרי כאן ששת אלפים פרסי לעלמא וכ"ש שיש כוכבים יותר מו' אלפים כוכב לכל פרסה : הולך למזרח · לסוף העולם לקץ שנים הרבה יראה אל אותו מקום שהיה רואהו כשהיה עומד במערב ואילו לא היה מחזיק כל הישוב כשהוא עומד במערב ורואהו על ראשו כשהוא למזרח לא היה רואהו על ראשו אלא מן הצד באלכסון כפי מה שעבר ונמשך מתחתיו : עגלה · אותן כוכבים העשוים כעגלה והוא מזל שור : בין עגלה לעקרב · ולא שמחזיק כל אויר שביניהם שהרי כמה כוכבים יש ביניהם וכל אחד כדי ישוב אלא ישוב בין שניהם עומד שהרי כל אדם רואה בצפונו עגלה ובדרומו עקרב : וכל הישוב · אינה מהלכת החמה אלא שעה אחת ביום חצי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל אדם רואה החמה על ראשו והיינו אותה שעה שהחמה מהלכת ברקיע נגד הישוב : תיובתא · דרבא דקתני דמדברות וימים ונהרות מחזיקות אחד עשר שיעורי ישוב וקא חזינן דישוב גדול מאד ונמצא עולם לכמה אלפים תיובתא דרבא : לאותו רשע. נבוכדנצר :

תורה אור

לרב יהודה לא קשיא טמא שרץ רחמנא דחייה דכתיב °איש איש כי יהיה טמא לנפש *מי לא עסקינן שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח ואפילו הכי אמר רחמנא לידחי תנו רבנן היה עומד חוץ למודיעים ויכול ליכנס בסוסים ובפרדים יכול יהא חייב ת"ל °ובדרך לא היה והלה היה בדרך היה *עומד לפנים מן המודיעים ואין יכול ליכנס מפני גמלים וקרונות המעכבות אותו יכול לא יהא חייב ת"ל ובדרך לא היה והרי לא היה בדרך: אמר רבא שיתא אלפי פרסי הוי עלמא וסומכא דרקיעא אלפא פרסי חדא גמרא וחדא סברא סבר לה כי הא *דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כמה מהלך אדם בינוני ביום י' פרסאות מעלות השחר ועד הנץ החמה ה' מילין משקיעת החמה עד צאת הכוכבים חמשה מילין נמצא עוביו של רקיע אחד מששה ביום מיתיבי רבי יהודה אומר עוביו של רקיע אחד מעשרה ביום תדע כמה מהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות ומעלות השחר עד הנץ החמה ארבעת מילין משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ארבעת מילין נמצאת עוביו של רקיע אחד מעשרה ביום תיובתא דרבא תיובתא דעולא תיובתא לימא תיהוי תיובתא דר' יוחנן אמר לך אנא בימממא הוא דאמרי ורבנן הוא דקא טעו דקא חשבן דקדמא וחשוכא לימא תיהוי תיובתא דרבי חנינא לא °ויאיצו שאני ת"ש *מצרים הי' ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה ומצרים אחד מששים בכוש וכוש אחד מששים בעולם ועולם אחד מששים בגן וגן אחד מששים בעדן ועדן אחד מששים בגיהנם נמצא כל העולם כולו ככיסוי קדירה לגיהנם תיובתא תא שמע דתנא דבי אליהו רבי נתן אומר (א) *כל הישוב כולו תחת כוכב אחד יושב תדע שהרי אדם נותן עינו בכוכב אחד הולך למזרח עומד כנגדו לארבע רוחות העולם עומד כנגדו מכלל דכל הישוב כולו תחת כוכב אחד יושב תיובתא ת"ש *עגלה בצפון ועקרב בדרום וכל הישוב כולו אינו יושב אלא בין עגלה לעקרב וכל הישוב כולו אינו הוה אלא שעה אחת ביום שאין חמה נכנסת לישוב אלא שעה אחת ביום תדע שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב חצי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל אדם תיובתא ת"ש דאמר *ר' יוחנן בן זכאי מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע בשעה שאמר °אעלה על במתי עב אדמה לעליון יצתה בת קול ואמרה לו רשע בן רשע בן

לרב יהודה לא קשיא טמא שרץ רחמנא דחייה · וא"ת הואיל וסבר רב יהודה אין שוחטין וטמא דקרא הייט טמא שרץ אמאי לא יליף דרך רחוקה מטמא דהיכא דלא יוכל ליכנס בשעת שחיטה לא ישחטו עליו כי היכי דאין שוחטין על טמא שרץ דהא ר"ע מדמי להו לעיל (ב) אהדדי וי"ל דסבר רב יהודה כיון דיכול ליכנס בשעת אכילה שוחטין עליו דלא דמי לטמא שרץ דהא טהור הוא ואינו חסר כלום אלא ביאה בעלמא ור' עקיבא מדמי דרך רחוקה שאינו יכול ליכנס בשעת אכילה לטמא ומייתי שפיר ראיה בהא דלא אמרי' כרבי אליעזר דאמר מאיסקופת עזרה ולחוץ ומסבר' אית לן למימר כל שאינו יכול ליכנס בשעת אכילה דהואיל וטהור הוא אין לו לדמותו אם יכול ליכנס בשעת אכילה :

רבי יהודה אומר משקיעת החמה עד צאת הכוכבים ארבע מילין · קשה לר"ת דבסוף במה מדליקין (שבת דף לד:) אמר איזהו בין השמשות משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין דברי ר"י ומסקי' התם דבין השמשות דר"י תלתא ריבעי מיל והכא קאמר ר"י גופיה ארבעה מילין וי"ל דהכא קאמר מתחלת שקיעה דהיינו משעה שמתחלת החמה ליכנס בעובי הרקיע עד הלילה הוי ד' מילין והתם קאמר מסוף שקיעה* :

כל הישוב כולו תחת כוכב אחד עומד · הך פליגא אהא דאמר בעלמא כל העולם כולו שליש ימים שליש מדברות שליש ישוב דא"כ לא היה להיות ברקיע אלא שלשה כוכבים ואפילו אם נאמר דאין ים אוקינוס בכלל שליש ימים וקיימי כל הכוכבים כנגד ים אוקינוס מ"מ פליג אדאמרי' לקמן מן הארץ עד לרקיע ה' מאות שנה ובמס' תמיד (דף לב·) משמע דממזרח למערב כמו מן השמים לארץ ואי כל הישוב תחת כוכב א' עומד א"כ אורך העולם כמה אלפים שנה שהרי אין מספר לכוכבים וגם חשבון של ה' מאות שנה פליג אחשבון דכוש אחד מס' בעולם* :

מעולם

נוע"ע תוס' שבת לה. ד"ה תרי תילתי ותוס' מנחות כ: ד"ה נפסלו ותוס' זבחים ט. ד"ס מנין]

ס"א במי [לעיל צ:]

[לעיל צג:]

הגהות הב"ח
(א) גמ' כל הישוב כולו. נ"ב עיין בפ"פ כ דף קיח נמ"ש כתוס' בד"ס מן השמים: (ב) תוס' ד"ה לר' יהודה וכו' מדמי להו לעיל·

[ע' תוספות ד"ה קיח: ד"ה מן השמים]

עירובין ד' ט.

[חגיגה יג.]

רבינו חננאל

ושני' רחמנא תלה למהור בדרך רחוקה והנה הוא בדרך אבל הטמא לא תלאו הכתוב ברחיקת מקום אבל בטומאה וטהרה ובשעת אכילה טמא שרץ שכבר טבל טהור הוא כי הנה בא שמשו. ופרישנא דמעלות השחר עד הנץ החמה חמשה מילין מדכתיב וכמו השחר עלה ויאיצו וגו' וכתיב השמש יצא על הארץ וגו' ואמר ר' חנינא אני ראיתי אותו מקום והוי מסדום לצוער חמשה מילין : ירושלמי מאילת השחר עד שיעלה עמוד השחר ארבעה מילין שנאמר וכמו השחר ע"ה מדהוה ליה למכתב כמו השחר עלה וכתב וכמו מלה דדמיא לחברתה : ת"ר היה חוץ למודעית ויכול ליכנס בסוסים ובפרדים ולא נכנס יכול יהא חייב ת"ל ובדרך לא היה והלא היה בדרך כיוצא בו היה לפנים למודעית ואין יכול ליכנס מפני הגמלים והקרונות שמעכבות אותו יכול יהא פטור ת"ל ובדרך לא היה וזה לא היה בדרך רחוקה : אמר רבה שיתא אלפי פרסי הוי עלמא וסומכא דרקיע אלפא פרסי הא אמר רבה שיתא אלפי פרסי הוי עלמא גמרא ודייק מדברי ר' יוחנן דאמר כמה מהלך אדם ביום עשרה פרסאות אמר רבה בדעתו מהם חמשה מילין מעלות

[illegible]

יא א מיי' פ"ה מהל' ק"פ הלכה ד:
יב ב מיי' פ"ו מהלכות ק"פ הלכה ו:

מעולם לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון • נ"ל דעגלה לאו היינו מזל שור כדפי' בקו' ועקרב נמי אינו עקרב די"ב מזלות דבפ"ק דר"ה השנה (דף יא:) קאמר די"ב מזלות לעולם ששה למטה מן הארץ וששה למעלה וכשהא' עולה שכנגדו שוקע והכא אמר שאינן זזים ממקומן ושניהם לעולם למעלה אלא אחרים הם:

ואין דרך רחוקה לטמא • קשה תימה כשהוא עומד חוץ לעזרה והוא ערל או טמא חייב בפסח ואם ימול ויטהר יפטר מיהו דוגמת זה מצינו כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו (מנחות קג:):

מה להלן חוץ לאכילתו • לא היה לרש"י להזכיר כאן ואין שאת אלא אכילה דלא צריכא לכך אלא במעשר שני בירושלים שנטמא:

אף כאן חוץ לאכילתו • ובסיפרי מסיים ואיזה מקום אכילתו מפתח ירושלים ולפנים (ד) ולא מייתי תנאי אלא כלומר כיון דאשכחן תנאי דפליגי אליבא דר' אליעזר בשיעור דרך רחוקה ה"נ ההוא דקתני ערל שלא מל ענוש כרת סבור דלר' אליעזר דרך רחוקה מן המודיעים ולחוץ דהשתא לא מצי עייל:

בטומאה הלך אחר העומדים בעזרה • פי' בעשיית פסח בטומאה הלך אחר טהורים העומדים בעזרה דאותם שבחוץ הם בדרך רחוקה:

שומע אני • רש"י לא גרס אפילו ב' וג' פרסאות והדין עמו דמשום הכי לא הוי דרך רחוקה כיון שיכול לבוא בשעת שחיטה או בשעת אכילה לכך נראה לגרוס כדאיתא בתוספתא:

מה

בן בנו של נמרוד הרשע *שהמריד את כל העולם כולו עליו במלכותו כמה שנותיו של אדם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה שנאמר °ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה ועוביו של רקיע מהלך ה' מאות שנה ובין (כל) רקיע לרקיע מהלך ה' מאות שנה וכן בין כל רקיע ורקיע °אך אל שאול תורד אל ירכתי בור תיובתא ת"ר חכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרין וחכמי אומות העולם אומרים גלגל חוזר ומזלות קבועין א"ר תשובה לדבריהם מעולם לא מצינו *עגלה בדרום ועקרב בצפון מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודילמא *כבוצינא דריחיא א"נ כצינורא דדשא חכמי ישראל אומרים ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע ובלילה למעלה מן הרקיע וחכמי אומות העולם אומרים ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע ובלילה למטה מן הקרקע א"ר °ונראין דבריהן מדברינו שביום מעינות צוננין ובלילה רותחין תניא ר' נתן אומר בימות החמה חמה מהלכת בגובה של רקיע לפיכך כל העולם כולו רותח ומעינות צוננין בימות הגשמים חמה מהלכת בשיפולי רקיע לפיכך כל העולם כולו צונן ומעינות רותחין תנו רבנן בארבעה שבילין חמה מהלכת ניסן אייר וסיון מהלכת בהרים כדי לפשר את השלגין תמוז אב ואלול מהלכת בישוב כדי לבשל את הפירות תשרי מרחשון וכסליו מהלכת *בימים כדי ליבש את הנהרות טבת שבט ואדר מהלכת במדבר שלא ליבש את הזרעים: ורבי אליעזר אומר מאסקופת כו': ואע"ג דמצי עייל ולא אמרינן ליה קום עייל *והתניא *יהודי ערל שלא מל ענוש כרת דברי רבי אליעזר אמר אביי *דרך רחוקה לטהור ואין דרך רחוקה לטמא רבא אמר תנאי היא דתניא רבי *אליעזר אומר נאמר ריחוק מקום בפסח ונאמר ריחוק מקום במעשר מה להלן חוץ לאכילתו אף כאן חוץ לאכילתו רבי יוסי בר רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר חוץ לעשייתו כמאן אזלא הא דאמר רבי יצחק בר רב יוסף °בטמאים הלך אחר רוב העומדין בעזרה כמאן כרבי יוסי בר רבי יהודה שאמר משום רבי אליעזר: אמר לו רבי יוסי לפיכך וכו': תניא *רבי יוסי הגלילי אומר דרך (א) שומע אני מהלך שנים או שלשה ימים כשהוא אומר °ובדרך לא היה מגיד שמאסקופת העזרה ולחוץ קרוי דרך:

מתני'

בן בנו של נמרוד • לאו דוקא בן בנו אלא כלומר מזרע נמרוד: שהמריד • השיא עצה לאנשי דור הפלגה לבנות מגדל להלחם בצבא השמים שהוא היה מלך בבבל כדכתיב (בראשית י) ותהי ראשית ממלכתו בבל: וכן בין רקיע לרקיע • *לאורכו של עולם כמדת גובהו כדכתיב אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים וגו' במסכת חגיגה (דף יב:) דריש ליה הכי אלמא עולם מהלך חמש מאות שנה לא וחשוב עשר פרסאות ליום נמצא עולה לכמה אלפים ותיובתא דרבא: גלגל. כמין אופן ברקיע שהמזלות נתונים בו גלגל קבוע ואינו מגלגל אלא כעין אופן עגלה המונח בקרקע אבל המזלות מהלכים סביב הילוך מועט ואין מקיפין את הגלגל אלא כל מזל משמש את החמה כל ממקומו ומוליכו עד חבירו וחוזר למקומו לפיכך אין עגלה נראית בדרום ולא עקרב בצפון שהרי אין מקיפין אלא מהלכין הילוך מועט וחוזרין: לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון. ואי ס"ד גלגל חוזר ומזלות קבועין נמצא גלגל מוליך ומגלגל המזלות לכל ד' הרוחות (ב) כשם שהוא מגלגל והיינו כמין אופן ונתון ברקיע חציו למטה מן (ג) הרקיע וחציו למעלה מן הרקיע וכשעולה צדו זה שוקע צדו אחר לפי דברי חכמי אומות העולם שאומרים גלגל חוזר ולפי דברי חכמי ישראל שאומרים גלגל קבוע אין לפרש שוקע ועולה אלא במזלות: דילמא כי בוצינא דריחיא • כברזל התחוב בנקב רחב שברחים שהכוכב עומד במקומו והברזל חוזר ואם באת לגלגל הכוכב מתגלגל סביב הברזל והברזל עומד במקומו: אי נמי כי צינורא דדשא • שהדלת סובבת בחור המפתן העליון והמפתן במקומו עומד ואם באת לגלגל המשקוף הוא מתגלגל סביב הציר והדלת עומד במקומו וכך הגלגל מתגלגל בפני עצמו ומוליך החמה והמזלות קבועים בגלגל אחר בתוכו ואותו הגלגל אינו זז ממקומו אלא גלגל עליון מוליך חמה על פני כל המזלות אי נמי גלגל חמה מבפנים וגלגל המזלות מבחוץ: למטה מן הרקיע • זורחת על הארץ כאשר אנו רואין ובלילה למעלה מן הרקיע זורחת ואינה נראית למטה: ה"ג וחכמי אוה"ע אומרים ביום למטה מן הרקיע ובלילה למטה מן הקרקע: מעינות צוננין • אין לך מים נובעין שאינו צונן ביום יותר מבלילה ואע"פ שמי נהרות חמין הן ביום בחום הקיץ הוא זה מפני שרחקו ממקום נביעתן ונתחממו בחום העולם אבל תכף נביעתן הן צונן ביום לפי שהחמה גבוהה מהן: ובלילה מעינות רותחין • שהחמה מחממתן תחת הקרקע תדע שבעלות השחר אתה רואה עשן על הנהרות: בשפולו של רקיע • סמוך לקרקע בשולי הכיפה: לפיכך כל העולם צונן • שאינה מהלכת אלא בצדי העולם: ומעינות רותחים • דהיינו אצל המים מצדי העולם שהמעינות באות מהם: בארבע שבילין • מהלכת גבורתה של חמה: ולא אמרינן ליה קום עייל • ואי לא עיילא מיחייבת כרת: ענוש כרת • משום פסח אלמא אמרינן ליה קום מהול: דרך רחוקה • פטרה את הטהור והרי הוא בדרך רחוקה דחוץ לעזרה דרך רחוק מיקרי דילפינן מריחוק מקום דמעשר מה להלן חוץ למקום הכשירו אף כאן חוץ למקום הכשירו והכשירו דפסח בעזרה היא הלכך לא אמרינן ליה קום עייל אבל אין דרך רחוקה בטמא דלאו משום טעמא דריחוק איפטר טמא אלא משום דלא מצי אכיל לאורתא והכי נמי אין דרך רחוקה לערל והאי דנקט טמא משום דלעיל (דף צג:) אמרו להאי שינויא גבי טמא וכיון דערל מצי לתקוני נפשיה מיחייב דלא פטריה רחמנא לטמא אלא משום דלא מצי למיכל באורתא והאי מצי למיכל והכי נמי ערל: נאמר ריחוק מקום בפסח • או בדרך רחוקה לכם (במדבר ט) ריחוק מקום במעשר כי ירחק ממך המקום (דברים יד) חוץ לחומת ירושלים אפילו פסיעה אחת דכתיב כי לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה במס' מכות (דף יט:): חוץ לאכילתו • חומת ירושלים אבל חוץ לעשייתו דהיינו חומת עזרה לא דאמרינן קום עול: חוץ לעשייתו • דגמרינן מריחוק דמעשר הכי מה להלן חוץ להכשירו והכשירו דפסח בעזרה אלמא איכא תנאי דפליגי בדר' אליעזר ותנא דערל שלא מל פליג ואמר דלא פטר רבי אליעזר אלא בעומד חוץ למודיעים דלא מצינו למימר ליה קום עול: הלך אחר רוב העומדים בעזרה • אם רובן טמאין אע"פ שבחוץ ישראל טהורין הרבה יעשה בטומאה דדרך רחוקה היא לאותן העומדין מבחוץ ואינן חשובין בעושי פסח ובתר הני [שבעזרה] אזלינן: ה"ג בתוספתא ר' יוסי הגלילי אומר דרך רחוקה שומע אני מהלך שנים ושלשה ימים כשהוא אומר ובדרך לא היה מגיד שמאסקופת עזרה ולחוץ קרוי דרך ובספרים היא משובשת:

מתני'

הגהות הב"ח
(א) גמ' דרך רחוקה שומע אני: (ב) רש"י ד"ה לא מצינו וכו' ארבע הרוחות נ"ב פי' אף מדרום לצפון ומצפון לדרום: (ג) בא"ד כמין אופן ונתון ברקיע חציו למטה מן הרקיע וחציו למעלה מן הרקיע וכשעולה צדו זה: (ד) תוס' ד"ה אף כאן כו' ירושלים ולפנים תנאי הוא לא מייתי תנאי:

גליון הש"ס

[תוספתא פ"ח כגירסת רש"י דהכא ד"ה כ"ג בתוספתא כו']

רבינו חננאל

כו' אלו כולן עלו להו בתיובתא תרחו דבריו: ת"ר חכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרין וחכמי אומות העולם אומרים גלגל חוזר ומזלות קבועין אמר רבי תשובת לדבריהם אם תיו המזלות קבועין והגלגל הוא החוזר הייתו רואין פעמים עגלה בדרום ועקרב בצפון מדלא חזינן הכי ש"מ הגלגל קבוע והמזלות חוזרין ואתקיף עלה רב אחא בר [רב] יעקב ודלמא כי סדנא דרחיא פי' כמו הסדן הזה אע"פ שסבב הגלגל תקבוע בו עולה ויורד שני קצות הסדן במקומן נראין לעולם אין תרדומין נראת בצפון ולא הצפוני בדרום אי נמי כצנורא והדבר אחר ת"ר חכמי ישראל אומרים חמה מהלכת ביום למטה מן הרקיע ובלילה למעלה מן הרקיע כמו שפירשו ר' יהודה ורבה וחכמי אומות העו' אומרין חמה מהלכת ביום למעלת מן הארץ ובלילה למטה מן הארץ ואמר רבי נראין דבריהם מדברינו ומפורשת עוד בבראשית רבה. כיצד חמה ולבנה שוקעין ר' יהודה בר אלעאי אומר מאחורי כיפה [למעלה] רבנן אמרי מאחורי כיפה ולמטה ר' שמעון בן יוחאי אומר אין אנו יודעין כאויר אם שפין הן ברקיע ואם מהלכין הן כדרכן: תניא ר' יוחנן אומר בימות החמה חמה מהלכת בגובהה של רקיע לפיכך כל העולם רותח ומעינות צוננין בימות הגשמים חמה מהלכת בשפולי הרקיע לפיכך העולם כולו צונן ומעינות רותחין: ת"ר בארבעה שבילין חמה מהלכת ניסן אייר סיון בהרים כדי לפשר השלגין תמוז אב ואלול בישוב כדי לבשל הפירות כו': ר' אליעזר אומר מאסקופת העזרה ולחוץ ואקשי' ולא אמרי' ליה עול ועביד פסח והתניא ערל שלא מל ועשה פסח חייב כרת דברי ר' אליעזר אלמא אמרי' ליה קום מהול ועביד פסחא ושני' ערל כמטמא ובטהרה תלינהו רחמנא ותני יכלו לפתור ולעשות פסח פשעו ולא מהרו ולא עשו חייבין אבל הטהור בדרך תלי רחמנא והוא היה בדרך ריחוק מקום כמעשר שנאמר (דברים יד כד) וכי ירחק ממך המקום תו' והרחק לאכילתו: אמר ר' יוסי

עין משפט
נר מצוה

יג א מיי׳ פ״י מהלכות ק״פ הלכה טו :
יד ב מיי׳ פ״ב מהלכות ק״פ הלכה ג :
טו ג ד מיי׳ פ״י מהל׳ ק״פ הלכה טו :

מתני׳ *מה בין פסח הראשון לשני הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא והשני חמץ ומצה עמו בבית הראשון טעון הלל באכילתו והשני אינו טעון הלל באכילתו זה וזה טעון* הלל בעשייתן ונאכלין צלי על מצה ומרורים ודוחין את השבת:

גמ׳ ת״ר ככל חוקת הפסח יעשו אותו במצוה שבגופו הכתוב מדבר מצוה שעל גופו מנין ת״ל על מצות ומרורים יאכלוהו יכול אפילו מצות שלא על גופו ת״ל ועצם לא ישברו בו מה שבירת העצם מיוחד מצוה שבגופו אף כל מצוה שבגופו איסי בן יהודה אומר יעשו אותו במצות שבגופו הכתוב מדבר אמר מר יכול אף מצוה שלא על גופו הא אמרת במצוה שבגופו הכתוב מדבר ה״ק השתא דאמרת על מצות ומרורים יאכלוהו אלמא יעשו אותו לאו דוקא הוא אימא הוה ליה כפרט וכלל ונעשה כלל מוסיף על הפרט ואפילו כל מילי נמי קמ״ל איסי בן יהודה האי עצם מאי עביד ליה מיבעי ליה *לאחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח ורבנן האי יעשו אותו מאי עבדי ליה מיבעי ליה *שאין שוחטין את הפסח על היחיד דכמה דאפשר לאהדורי מהדרינן ת״ר ככל חוקת הפסח יעשו אותו יכול כשם שהראשון אסור בבל יראה ובל ימצא כך שני אסור בבל יראה ובל ימצא ת״ל על מצות ומרורים יאכלוהו ואין לי אלא מצות עשה מצות ל״ת מנין ת״ל לא ישאירו ממנו עד בקר ואין לי אלא מצות ל״ת שניתק לעשה מצות ל״ת גמור מנין ת״ל ועצם לא ישברו בו מה הפרט מפורש מ״ע ול״ת שניתק לעשה ול״ת גמור אף כל מ״ע ול״ת שניתק לעשה ול״ת גמור בכלליה דמצות ומרורים מאי קא מרבי צלי אש בפרטיה מאי ממעיט ליה השבתת שאור איפוך אנא מצוה דגופיה עדיף בכלליה דלא ישאירו ממנו עד בקר מאי קא מרבה ליה לא תוציא ממנו (דדמי ליה דהאי מיפסל בנותר והאי מיפסל ביוצא) בפרטיה מאי קא ממעט ליה לא יראה ולא ימצא (דדמי ליה דהאי אינו לוקה דהוה לאו שניתק לעשה והאי אינו לוקה דהוה ליה לאו שניתק לעשה) איפוך אנא מצוה דגופיה עדיף בכלליה דעצם לא ישברו בו מאי

רש״י

מתני׳ מלה וחמץ יש לו בבית. בגמ׳ יליף לה נטעמא דכולה מתניתין : (א) גמ׳ ככל חוקת הפסח וגו׳. בפסח שני כתיב : אותו . משמע גופו : במצות שבגופו הכתוב מדבר . לא ריבה את השני לדין ראשון אלא במצות שבגופו כגון סדר עבודותיו ואכילת צלי אבל לא למצות שאינן בגופו כגון תירה איר השבתת שאור : מצות שעל גופו מנין . כגון מצה ומרור שהן דברים אחרים ובאין חובה לו : יכול אף מצות שלא על גופו . כגון השבתת שאור ולקמיה פריך מנא תיתי והאמרת אותו משמע מצות שבגופו : מה שבירת העצם מיוחדת . לקמן יליף לה בפרט וכלל דפרטי כתיבי ברישא והדר כלל על מצות ומרורים יאכלוהו וכן לא ישאירו ממנו עד בקר ועצם לא ישברו בו פרטי ככל חוקת הפסח יעשו אותו כלל ולקמיה מפרש לה : איסי בן יהודה אומר . אינו צריך לא ישברו לכך אלא ללימוד אחר כדלקמן דאותו מצות שבגופו משמע : הא אמרת אותו במצות שבגופו גרסי׳ : ה״ק . השתא דכתיב מצות ומרורים ואיתרבי מצוה שאינה גופו אלמא אותו לאו דוקא : והוה ליה פרט וכלל . דפרטי כתיבי ברישא : ואימא נעשה כלל מוסיף על הפרט . ואיתרבי כל מילי אפילו השבתת שאור שאינה על גופו : קמ״ל . ועצם לא ישברו דלא תדרוש כלל מוסיף על הפרט לרבויי כל מילי אפי׳ השבתת שאור דאם כן כל הני פרטי למה לי אלא להכי כתבינהו לכולהו למידרש תוספתא דכללא אכל חד וחד ומרבי דומיא דפרטי ותו לא וכולהו פרטי הוו דגופו ודעל גופו והיינו דקאמר תנא דפרטי ועצם לא ישברו ממעט מצות שלא על גופו כגון לא תשחט על חמץ כדלקמן ולקמן בברייתא מפרשי מאי מרבי כללא דכל חד וחד ומאי ממעט פרטא : מאי עביד ליה . מככל חוקת הפסח נפקא ליה דהא לדידיה אותו דוקא וממעט שלא על גופו וממילא מתרבה שבירת עצם דהא מצוה שבגופו היא ותמיהא לי אמאי לא בעי נמי לא ישאירו לאיסי מאי עביד ליה דהא מצוה שבגופו היא : מיבעי ליה אחד עצם כו׳ . הכי דרשינן בכיצד צולין (לעיל דף פה׳) כשהוא אומר ועצם לא ישברו בפסח שני שאין ת״ל הוי א׳ עצם כו׳ : ורבנן . דאמרי אותו לאו דוקא למאי איכתב : שאין שוחטין . פסח שני על היחיד שנדחה לו להכי כתב יעשו לשון רבים דכמה דאפשר לאהדורי אחר טמא חבירו להמנותו עמו מהדרינן כגון לטמא אחד בשכן ואיידי דכתיב יעשו כתיב אותו דאע״ג דכתיב ברישא יעשו אותו אי לא כתביה זימנא אחריתי הוה אמינא אורחיה דקרא הוא : ת״ל על מצות ומרורים וגו׳ . והדר כתיב כללא עליה לרבויי דומיא דידיה וכל מילי לא אמרינן דנירבי דא״כ כל הני פרטי למה לי ופרטא ממעט דכוותיה כדמפרש לקמן דכללא דכל חוקת הפסח מהדרינן אכולהו פרטא לרבויי בכל פרטא דומיא דידיה ולמעוטי מפרט׳ נמי דומיא דידיה ומחד מפרטיה ממעטינן בל יראה ובל ימצא לקמן וברייתא רמוזי מרמזא ואזלא כללי מאי מרבו ופרטי מאי ממעטי ודכוותיה מרבו וממעטי : ואין לי . שיהא כלל מוסיף אלא על הפרט של עשה מצות ומרורים דכוותיה לאי אש שהוא מ״ע ופרט נמי ממעט דכוותיה השבתת שאור : ל״ת מנין . שירבה הכלל וכן הפרט ימעט ל״ת ת״ל לא ישאירו ממנו עד בקר וכתיב כללא לאהדורי עליה לרבויי דכוותיה לאו הניתק לעשה ולמעט בפרטיה לא יראה ולא ימצא דלאו שניתק לעשה ניהו כדמפרש במסקנא: ואין לי אלא כו׳ ל״ת גמורה מנין. שירבה [הכלל] וימעט פרט ת״ל לא ישברו וכתב כללא לאהדורי עליה לרבויי דכוותיה בכללא ולמעוטי דכוותיה בפרטא כדלקמן : בפרטיה מאי קא ממעט . דכל פרטא משמע מיעוטא דכוותיה דהכי משמע האי ולא מידי אחרינא השבתת שאור. דהויא נמי כמצות עשה: ל״ת דמותיר לאו הניתק לעשה הוא דכתיב גבי ראשון והנותר ממנו וגו׳ : לא תוציא . לאו הניתק לעשה הוא דכתיב בבית אחד יאכל לא תוציא וגו׳ ומשמע לא תוציא לאוכלו אלא בבית אחד יאכל בעמוד והחזר קאי אם הוציאו ולית ליה להאי תנא הא דתני בכיצד צולין (פה*) האוכלו הרי זה בל״ת דובשר בשדה טרפה (שמות כב) אלא מותר להחזירו ולאוכלו : ולא יראה. ואם נראה תשביתוהו לעולם הוא בעמוד והשבת כל ימות המועד: בכלליה דעצם לא ישברו בו . דמרבי לא תעשה גמור :
מאי

תוספות

מה בין ראשון לשני . בתוספ׳ (פרק ח) קתני נמי הראשון נשחט בג׳ כיתות ואין השני נשחט בג׳ כיתות והכא תנא ושייר דשייר נמי ביקור ד׳ ימים דליתיה בשני כדאמר בגמ׳ (דף צו׳) ובתוספתא דלא קתני ביקור דלא קחשיב אלא הנך שנוהגין בפסח לבדו וביקור נוהג נמי בתמיד :

ואיסי בן יהודה עצם לא ישברו בו מאי עביד ליה . תימה לאיסי לא ישאירו ממנו עד בקר מאי עביד ליה דהא לדידי׳ לא צריך למעוטי בל יראה דמאותו מפיק מצוה שלא על גופו :

מיבעי ליה שאין שוחטין את הפסח על היחיד . קשה לרשב״א דתיפוק ליה מככל חקת הפסח וראשון נפקא לן בפרק האשה (לעיל דף צא׳) דאין שוחטין אותו על היחיד מלא תוכל לזבוח את הפסח באחד וי״ל דלית ליה ההיא דרשה ובפסח ראשון נפקא ליה משום דלא גרע מפסח שני :

בכלליה דמצות ומרורים מאי קמרבי צלי אש . משמע משום מצות ומרורים דקאי כללא עליה מרבינן צלי אש ותימה כיון דפרט וכלל הוא בלא מצות ומרורים מרבינן צלי אש וכל מילי אפילו השבתת שאור ומפרטי ממעטי מכל חד וחד חדא מילתא כדאמר בריש מרובה (ב״ק דף סג:) דמסיק על כל דבר פשע כלל ריבויא וכל הני פרטי למה לי חד למעוטי עבדים כו׳ ויש לומר דודאי בלא מצות ומרורים ידעינן צלי אש *מכללא ומצות ומרורים לא אתא אלא למעוטי השבתת שאור ולא נקט האי לישנא בכלליה דמצות ומרורים מאי קמרבי צלי אש אלא משום דבעי למיפרך ואיפוך אנא : לא תוציא מן הבית . פי׳ בקונט׳ דלאו הניתק לעשה הוא דכתיב בבית אחד יאכל לא תוציא משמע לא תוציא לאוכלו בבית אחר אלא בבית אחד יאכל בעמוד והחזר קאי אם תוציאו וקשה לר״י היכי חשבינן ליה לאו הניתק לעשה והא לאו שקדמו עשה הוא ולא חשיב לאו הניתק לעשה כדאמרינן בפרק בתרא דמכות (דף טו׳) :

בפרטיה קא ממעיט בל יראה . כאן משמע כמו שפירש ר״י בכל שעה (לעיל כט:*) דלא יראה הוי ניתק לעשה :
פסח

רבינו חננאל

למה נקוד על ה״א לא מפני שרחוקה ודאי אלא אפי׳ מאסקופת העזרה ולחוץ : מתני׳ מה בין הראשון לשני הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא והשני חמץ ומצה עמו בבית : ת״ר ככל חקת הפסח יעשו אותו במצות שבגופו כגון צלייתו מצוה שעל גופו ואינה בגופו עצמו מנין ת״ל על מצות ומרורים יאכלוהו יכול אף מצוה שנוהגת בפסח ואינה לא בגופו ולא על גופו של פסח כגון השבתת שאור ת״ל ועצם לא תשברו בו מה שבירת עצם כו׳ ואקשי׳ אמאי צריך קרא למעוטי (מצה) [מצוה] שלא על גופו כגון השבתת שאור והא כתי׳ ככל חקת הפסח יעשו אותו ואוקימ׳ במצוה שבגופו הכתוב מדבר כגון צליית׳ מכלל שבמצות אחרת אינה נוהגת בו ושני׳ הכי קא״ר השתא דאתא על מצות ומרורים יאכלוהו ורבי אפי׳ מצוה שעל גופו אלמא האי דפשטנא ככל חקת הפסח במצוה שבגופו לאו דוקא הוא הואיל ואפקיה קרא אימא אפי׳ מצוה שלא על גופו תהא נוהגת בו קמ״ל ועצם לא תשברו בו מצוה שעל גופו אין מצוה שלא על גופו כגון השבתת שאור וחמץ וכיוצא בהן לא : ואיסי בן יהודה האי ועצם לא תשברו בו מבעי ליה׳ שאין שוברין בו כל עצם בין יש בו מוח בין אין בו מוח ות״ק סבר לה כר׳ דאמר מבעוד יום אין בו משום שבירת עצם הלכך כיון דאפשר ליה למתבריה מבעוד יום ולאפוקיה למוחיה ולמכליה בלילא לא אתו עשה דאפשר לקיומיה כי האי גונא ודחי לא תעשה הלכך לא אתא ועצם לא תשברו בו אלא׳ למעוטי מצוה שלא על גופו ותיפוק לי האי סברא מיעשו אותו ההוא בא ללמד דוקא רבים מכאן שאין שוחטין את הפסח על היחיד מבעי׳ ליה דוקא יעשו רבים אבל יחיד לא מכאן שאין שוחטין את הפסח על היחיד : ת״ר ככל חקת הפסח יעשו אותו יכול כשם שהראשון כו׳. פי׳ מצאנו דפסח שני שכתב בין הערבים יעשו אותו זהו כלל פרט על מצות ומרורים יאכלוהו ועוד כתיב לא ישאירו ממנו עד בקר וכתיב עוד ועצם לא ישברו בו חזר וכלל ככל חקת הפסח יעשו אותו נמצא כלל כו׳ פרט וכלל ואנו דורשים בכל אחד ואחד כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט הלכך בין הערבים יעשו אותו כלל על מצות ומרורים יאכלוהו פרט ככל חקת הפסח יעשו אותו חזר וכלל עכשיו באין לדון כעין הפרט מה הפרט מפורש על מצות יאכלוהו דהיא עשה נרידתא אף אני ארבה דחייב לאכלו צלי דהוא עשה נרידתא וממעט השבתת שאור דאע״ג דהוא עשה נרידתא אינו על גופו מכלליה דלא ישאירו דהוא לאו שניתק לעשה שנאמר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו ריבה לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה שהוא כעין הפרט שזה נפסל בנותר וזה נפסל ביוצא וממעט יראה לך שאור דדמי ליה
דהא

מסורת הש״ס

[תוס׳ יומא פ״ב ה״א] | במדבר ט | שם | שם | שם | [לעיל פה.] | [לעיל נא: יומא] | שמות יב | שם | שם

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה מלה וכו׳ דכולה מתניתין הס״ד ואח״כ נ״ל ד״ה גלי דאתרבי מכלליה למצות ומרורי׳ הס״ד:

[ועי׳ בפרש״י דהתם ד״ה ה״ז בל״ת]

מאי קא מרבה °אל תאכלו ממנו נא בפרטיה מאי קא ממעטי °לא תשחט על חמץ דם זבחי איפוך אנא מצוה דגופיה עדיף: הראשון טעון הלל באכילתו וכו': מנא הני מילי א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק אמר קרא °*השיר יהיה לכם כליל התקדש חג לילה המקודש לחג טעון הלל לילה שאין מקודש לחג אין טעון הלל: זה וזה טעונין הלל בעשייתן כו': מ"ט איבעית אימא לילה קא ממעט יום לא קא ממעט ואיבעית אימא *אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ונוטלין את לולביהן ואין אומרים הלל: ונאכלין צלי וכו': שבת אין טומאה לא מתני' דלא כרבי יהודה *דתניא *דוחה את השבת ואין דוחה את הטומאה ר' יהודה אומר אף דוחה את הטומאה מ"ט דת"ק מפני טומאה דחיתיו יחזור ויעשה בטומאה ורבי יהודה התורה חזרה עליו לעשותו בטהרה לא זכה יעשה בטומאה ת"ר פסח ראשון דוחה את השבת פסח שני דוחה את השבת פסח ראשון דוחה את הטומאה פסח שני דוחה את הטומאה פסח ראשון טעון לינה פסח שני טעון לינה *דוחה את הטומאה כמאן כר' יהודה ולרבי יהודה טעון לינה והא *תניא ר' יהודה אומר מניין לפסח שני שאין טעון לינה שנאמר °ופנית בבקר והלכת לאהליך וכתיב °ששת ימים תאכל מצות הנאכל לששה טעון לינה שאין נאכל לששה אין טעון לינה תרי תנאי ואליבא דרבי יהודה:

מתני' *הפסח שבא בטומאה לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות ואם אכלו פטורין מכרת ור' אליעזר פוטר אף על ביאת מקדש:

גמ' ת"ר זבין וזבות נדות ויולדות שאכלו בפסח שבא בטומאה יכול יהו חייבין תלמוד לומר °כל טהור יאכל בשר °והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה *נאכל לטהורים חייבים עליו משום טמא ושאינו נאכל לטהורין אין טמאין חייבין עליו משום טמא *רבי אליעזר אומר יכול דחקו *זבין ונכנסו לעזרה בפסח הבא בטומאה יכול יהו חייבין תלמוד לומר °וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש בזמן שטמאי מתים משתלחין זבין ומצורעין משתלחין אין טמאי מתים משתלחין אין זבין ומצורעין משתלחין בעי רב יוסף דחקו טמאי מתים ונכנסו להיכל בפסח הבא בטומאה מהו מדאישתרי טומאת עזרה אישתרי נמי טומאת היכל או דילמא מאי דאישתרי אישתרי מאי דלא אישתרי לא אישתרי אמר רבא אמר קרא °וישלחו מן המחנה אפילו מקצת מחנה 'איכא דאמרי אמר רבא אמר קרא וישלחו מן המחנה אל מחוץ למחנה תשלחום כל היכא דקרינן ביה אל מחוץ למחנה תשלחום קרינן ביה וישלחו מן המחנה בעי רב יוסף דחקו טמאי מתים ואכלו אימורי פסח הבא בטומאה מהו

רש"י

מאי קא מרבי אל תאכלו ממנו נא. דחייב בפסח שני: לא תשחט על חמץ. דמותר לשוחטו על חמץ כדתנן מצה וחמץ עמו בבית אע"ג דכבר מיעט ליה מהשבתת שאור ומבל יראה הוה אמינא הני מילי שלא בשעת שחיטה אבל בשעת שחיטה לא להכי איצטריך תורה אור למעוטי מלא תשחט: השיר יהיה לכם. ביום שתגאלו מן הגלות: כליל התקדש חג. כמו שאתם נוהגים לשורר בליל התקדש חג ואין לך לילי חג להטעין שירה חוץ מלילי פסחים על אכילתו: לילה המקודש לחג. כגון פסח ראשון: שאין מקודש לחג. כגון ליל אכילת פסח שני שאינו י"ט: לילה. דפסח שני מיעט אבל יום שהוא זמן עשייתו לא מיעט והרי הוא כפסח ראשון שטעון הלל בשעת שחיטתו כדאמרן בתמיד נשחט (לעיל דף סד.) ולקמן (דף קיז.) אמרינן נביאים שביניהן תקנו להם שיהו אומרים על כל פרק ופרק וכל דבר חידוש: אפשר כו'. דכיון דדבר מצוה הוא טעון הלל: נוטלין את לולביהן. אגררא נסבא דברייתא היא הכי בפרק בתרא (שם): גלי (א). דאיתרבי מכלליה למצות ומרורים: דוחה את השבת. דבשני כתיב ביה במועדו למ"ד *קרבן ה' לא הקריב במועדו בשני (לעיל דף צג.): יחזור ויעשה בטומאה. בתמיה אלא מוטב ידחה לגמרי: טעון לינה. לינה הראשון ילין בירושלים מיכן ואילך רשאי לדור חוץ לחומה בתוך התחום והיינו להאהיל לאהל שחוץ לחומה ולא לביתו ממש דהא י"ט ועוד דקא בעי לאיתויי עולת ראייה: הנאכל לששה. שאוכלין עליו מצות ששה ימים ולישנא דקרא נקט וקרא לדרשה אתא ללמד על ימות הפסח שכן רשות באכילת מצה חוץ מלילה הראשון בפרק בתרא (דף קכ.): טעון לינה. לילה אחד בתוך העיר:

מתני' לא יאכלו ממנו זבין. דגבי טמא לנפש כתיב איש איש נדחה ואין ציבור נידחין אבל גבי זיבה אף ציבור נדחין בפרק אלו דברים (לעיל דף סז.): ואם אכלו פטורין מכרת. דאוכל קדשים בטומאה כדילף בברייתא בגמרא אבל מביאת מקדש לא פטריגהו רחמנא: ורבי אליעזר פוטר. אף מכרת דביאת מקדש וטעמא יליף בגמרא:

גמ' וישלחו מן המחנה כו'. ות"ק לא דריש להכי דכולהו איצטריכו כדאמרינן באלו דברים (שם) לחלקם למחנותיהם: ונכנסו להיכל. מקום שלא הותרו שם דאין שם צרכי פסח (ג) ואלו כהנים אסורין ליכנס לשם אלא לצורך משום דכתיב אל יבא בכל עת וזה שנכנס בטומאה יכול יתחייב על ביאת מקדש בטומאה: אפילו מקצת מחנה. אע"פ שאין משתלחין מכל מחנה שכינה שהרי מותרין בעזרה טמאי מתים בפסח הבא בטומאה משתלחין מיהא ממקצתו מן ההיכל: איכא דאמרי כו'. ורבא נקולא פשט דאין חייבין על ביאת מקדש דהיכל: אל מחוץ למחנה תשלחום. היינו היכל כדסמיך ליה אשר אני שוכן בתוכם: וישלחו מן המחנה. ע"כ כך קבל רבי וכ"ל דאיפכא גרסי' לה כל היכא דקרינא אל מחוץ למחנה שצריך להוציאם לגמרי אף מן העזרה קרינא ביה מן המחנה ה"כ וכל היכא דלא קרינא ביה אל מחוץ לא קרינא ביה וישלחו מקצת מחנה: אימורי פסח. כגון כליות ויותרת הכבד:

תוספות

פסח שני אין טעון לינה. תימה לרשב"א אמאי איצטריך הא לא מרבינן מככל חקת הפסח מצוה שאינה על גופו:

טעון לינה. פי' יום א' וילך יום שני וקשה דבלולב וערבה (סוכה דף מז.) משמע דטעון לינה כל ז' דקאמר כשם ששבעת ימי החג טעונין קרבן שיר וברכה ולינה מאי ברכה לאו זמן לא ברכת המזון ותפלה ה"נ מסתברא דאי ס"ד זמן זמן כל ז' מי איכא משמע דקרבן ולינה ניחא ליה שיהיו כל שבעה וי"ל דהוה מצי למימר ולטעמיך לינה כל ז' מי איכא וכמו שמסיק אזמן דאי לא בריך יומא קמא זמן יברך שאר ימים ה"נ נפרש גבי לינה אם לא לן יום ראשון ילין שאר ימים ולעולם אין טעון לינה רק יום א' ובפ' דם חטאת (זבחים דף צו:) *כמי דקאמר ר' טרפון ואם בישל בו בתחלת הרגל יבשל בו כל הרגל ומפרש בגמרא אמר רבי יצחק דאמר קרא ופנית בבקר עשאן הכתוב כולן בקר א' היינו דאגידי כולן זה בזה כמו בקר א' שאם לא לן אתמול ילין היום והדר ופנית בבקר וע"כ כן הוא דאי לינה כל ז' אם כן מאי קאמר שמיני רגל בפני עצמו לגבי לינה הלא כל שאר ימים שלפניו נמי טעונין לינה אלא ודאי יום ראשון ושמיני טעונין לינה ולא יותר וכן משמע בסיפרי בפרשת כל הבכור והלכת לאהליך מלמד שטעונין לינה פי' כל ג' רגלים מנין לרבות עופות ומנחות יין ולבונה ועצים ת"ל ופנית בבקר כל פנות שאתה פונה לא יהא אלא מבקר ואילך ר' יהודה אומר יכול יהא [פסח קטן טעון לינה ת"ל ועשית פסח כו' וחכמים אומרים הרי הם כעצים וכלבונה שטעונים לינה משמע שאינו טעון לינה אלא אותו] לילה בלבד שאחר הבאת קרבנו ומרבי ליה כמו לינה דרגלים אלמא יום אחד הוא ותו לא וא"ת דהכא ממעט פסח [קטן] מלינה ומי גרע ממביא קרבנו בימות החול דטעון לינה יום א' ושמא כיון דתשלומין דראשון הוא לא בעי לינה אפילו יום אחד וא"ת דתנן (סוכה דף מב:) ההלל והשמחה שמונה א"כ ע"כ יצטרך לינה כל ז' משום שלמי שמחה דדוקא בשבת אמרינן באלו דברים (לעיל דף עא.) משמחו בכסות נקיה ויין ישן וי"ל ישמח באותן ששחטו אתמול או בשלמי חגיגה:

כל היכא דקרינא ביה אל מחוץ למחנה כו'. וא"ת כיון דאין חילוק בין היכל לעזרה למאי הלכתא א' כתיב מן המחנה דמשמע מקצת מחנה וי"ל דעשה מיהא איכא בהיכל טפי מבעזרה דלא אישתרי מה קשא אלא כרת: למעוטי

עין משפט נר מצוה

טז א מיי' פ"י מהל' ק"פ הלכה ו':

יז ב מיי' פ"ד מהל' ביאת מקדש הלכה יב ופ"ז מהל' ק"פ הל' ח:

יח ג מיי' פ"ד מהל' ביאת מקדש הל' יג:

רבינו חננאל

יהא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וזה לאו שאין בו מעשה ואע"ג דדמי ליה ממעט ליה דהאי לא יראה לך שאור לית ליה בגופיה דפסח ובכללית דעצם לא תשברו בו דהוא לאו שחייבין בו מלקות ריבה אל תאכלו ממנו נא הוא לאו שחייבין מלקות כיוצא בו בגופיה דפסח וממעט לא תשחט על חמץ דאע"ג דהוא לאו שחייבין עליו מלקות ליתיה כעין הפרט דהא ליתיה בחוביה בגופיה דפסח ובהני כולהו כללי ופרטי דדרשי' אמרינן ואפוך אנא ופרקי' מסתברא הני מצוה בגופיה והני ליתנהו בגופיה כדפרשי' להו כל חדא וחדא: לישנא אחרינא ת"ר ככל חקת הפסח יעשו אותו יכול כשם שהראשון כו' אסורי בכלליה דכתיב ככל חקת הפסח מאי מרבת מצות, שבגופו והיא צלייתו באש בפרטו ממעט השבתת שאור בכלליה דלא ישאירו ממנו קא מרבי לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה דדמי ליה דהאי מיפסל בנותר והאי מיפסל ביוצא בפרטים ממעט לא יראה ולא ימצא דדמי ליה דלא ישאירו ממנו לא לקי דהוה ליה לאו שניתק לעשה לא יראה ולא ימצא נמי לא לקי דהוה ליה לאו שאין בו מעשה בכלליה ועצם לא תשברו בו מרבה אל תאכלו ממנו נא דדמי ליה בפרטיה קא ממעט לא תשחט על חמץ ובכלהו אמרי' איפוך אנא ושני' מצוה דגופיה עדיף: הראשון טעון הלל באכילתו דכתיב השיר יהיה לכם כליל התקדש חג כלומר אין טעון הלל אלא בלילי חג ופסח שני אינו נאכל בלילה מקודש לחג זה וזה טעונין הלל באכילתן ונאכלין הפסח הראשון והשני על מצות ומרורים ודחיית השבת דייקי' מינה שבת אין אבל טומאה אין השני דוחה מתני' דלא כר' יהודה דתניא דוחה שבת ואינו דוחה טומאה מפני טומאה דחיתו מן הראשון יחזור בשני יעשנו בטומאה ר' יהודה אומר אף דוחה את הטומאה מאי טעמא התורה חזרה עליו לעשותו בטהרה לא זכה יעשנו בטומאה: ת"ר פסח ראשון ושני דוחין את השבת ואת הטומאה וטעונין לינה ואמרי' בשלמא פסח שני דוחה את הטומאה כר' יהודה אלא טעון לינה כמאן כר' יהודה והתניא ר' יהודה אומר מנין לפסח שני שאין טעון לינה כו' ושני' הרי תנאים ואליבא דרבי יהודה חד תנא תני משמיה טעון לינה וחד תנא תני משמיה אין טעון לינה: מתני' הפסח שבא בטומאה לא יאכלו זבין וזבות נדות ויולדות ואם אכלו פטורין וכו' אוקימנא לר' יהושע דתאני פסח הבא בטומאה אכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות יכול יהו חייבין ת"ל כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר נאכלין לטהורין חייבין עליו משום טומאה וכו'. בעי רב יוסף דחקו טמאי מתים ונכנסו להיכל בפסח הבא בטומאה מהו פירש תרי ... ת"ר אמרי ... נמי טומאת היכל כו' ופשיט רבא בלישנא קמא דלא אשתרי ובלישנא בתרא משמע דאשתרי: בעי רב יוסף דחקו טמאי מתים ונגעו באימורי פסח ... מדאשתרי

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה גלי דאיתרבי מכלל כצ"ל ותיבת הכי נמחק:

(ג) שם ד"ה ונכנסו וכו' צרכי פסח ואפילו כהנים:

תורה אור

מהו מדאישתרי טומאת בשר אישתרי נמי טומאת אימורין או דילמא מאי דאישתרי אישתרי מאי דלא אישתרי לא אישתרי אמר רבא מכדי טומאת אימורין מהיכא איתרבי (ויקרא ז) מטומאת בשר דכתיב °אשר לה' *לרבות את האימורין כל היכא דאיתיה לטומאת בשר איתיה לטומאת אימורין ^אכל היכא דליתיה לטומאת בשר ליתיה לטומאת אימורין בעי רבי זירא אימורי פסח מצרים היכא אקטרינהו א"ל אביי ומאן לימא לן דלא שויסקי עבוד ועוד הא תנא רב יוסף ג' מזבחות היו שם על המשקוף ועל שתי המזוזות ותו מידי אחרינא לא הוה :

מתני' ^במה בין פסח מצרים לפסח דורות פסח מצרים מקחו מבעשור וטעון הזאה באגודת אזוב ועל המשקוף ועל שתי המזוזות ונאכל בחפזון בלילה אחד ופסח דורות נוהג כל שבעה : גמ' מנא לן דכתיב (שמות יב) °דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו זה מקחו מבעשור ואין פסח דורות מקחו מבעשור אלא מעתה (שם) °והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה הכי נמי זה טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה ואין אחר טעון ביקור *והתניא בן בג בג אומר מניין ^גלתמיד (במדבר כח) שטעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה שנא' °תשמרו להקריב לי במועדו ולהלן הוא אומר והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר מה להלן טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה אף כאן טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה שאני התם (שמות יג) דכתיב תשמרו ופסח דורות נמי הכתיב °ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה *שיהו כל עבודות חדש זה כזה אלא ההוא הזה למעוטי פסח שני (שם יב) דכוותיה אלא מעתה דכתיב °ואכלו את הבשר בלילה הזה ה"נ דזה נאכל בלילה ואין אחר נאכל בלילה אמר קרא ועבדת את העבודה אלא הזה למה (שם) לי *לכדר' אלעזר בן עזריה ור"ע אלא מעתה דכתיב °וכל ערל לא יאכל בו (שם יג) ה"נ דבו אינו אוכל אבל אוכל בפסח דורות אמר קרא °ועבדת אלא בו למה (שם יב) לי *^דבו אינו אוכל אבל הוא אוכל במצה ומרור אלא מעתה °(*וכל) בן נכר לא יאכל בו ה"נ דבו אינו אוכל אבל אוכל הוא פסח לדורות אמר ^הקרא ועבדת אלא בו למה לי *בו המרת דת פוסלת ואין המרת דת פוסלת בתרומה *ואיצטריך למיכתב ערל ואיצטריך למכתב בן נכר *דאי כתב רחמנא ערל משום דמאיס אבל בן נכר לא מאיס אימא לא צריכא ואי אשמעינן בן נכר משום דאין לבו לשמים אבל ערל דלבו לשמים אימא לא צריכא אלא מעתה (שם) °תושב ושכיר לא יאכל בו הכי נמי דבו הוא אינו אוכל אבל אוכל הוא בפסח דורות אמר קרא ועבדת אלא בו למה לי בו המרת דת פוסלת ואין המרת דת פוסלת בתרומה אלא מעתה (שם) °ומלתה אותו אז יאכל בו ה"נ דבו אינו אוכל אבל אוכל בפסח דורות אמר קרא ועבדת אלא בו ל"ל *^ובו מילת זכריו ועבדיו מעכבת (במדבר ט) ^ואין מילת זכריו ועבדיו מעכבת בתרומה אלא מעתה דכתיב °ועצם לא ישברו בו ה"נ דבו אינו שובר אבל שובר בפסח דורות אמר קרא ועבדת אלא בו (שמות יב) למה לי *בו בכשר ולא בפסול אלא מעתה דכתיב °אל תאכלו ממנו נא ממנו אי אתה אוכל אבל אתה אוכל נא בפסח דורות אמר קרא ועבדת אלא ממנו (שם) למה לי *לכדרבה א"ר יצחק: ונאכל בחפזון וכו': מנא לן דאמר קרא °ואכלתם אותו בחפזון אותו נאכל בחפזון ואין אחר נאכל בחפזון : ופסח דורות נוהג כל שבעה וכו' : אמאי קאי אי לימא אפסח *פסח כל שבעה מי איכא

אלא

רש"י

מהו · מי מחייבי משום אוכלי קדשים בטומאה אי לא : אישתרי נמי טומאת אימורין · דלא מיחייב בהו משום טומאה ואע"ג דאסירי משום זרות וכל זר לא יאכל קדש (ויקרא כב) : מכדי ° אוכל אימורין בטומאה מהיכא אתרבי לחיובא : מטומאת בשר · דכתיב גבי אוכל בשר בטומאת הגוף אשר לה' לרבות את האימורין והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' : היכא אקטרינהו · שלא הוזכר בו מזבח : שויסקי (א) · בשר צלי בשפוד : ג' מזבחות · להזאת הדם אבל להקטרת אימורין לא היה שם מזבח : מתני' מקחו מבעשור · אומר זה לפסח דכתיב בעשור לחדש הזה וגו' (שמות יב) : וטעון הזאה באגודת אזוב גרסי' : לילה אחד · מפרש בגמרא : גמ' למשמרת · ביקור שלא יהא בו מום מבקרין אותו כל ארבעה וכתיב הזה ה"נ דממעטי [פסח דורות וכל] שאר קרבנות : מה להלן כו' · וכי היכי דלדורות בתמיד בעי ביקור ה"ה ודאי לפסח דורות : ופסח דורות נמי כו' · בניתותא : שיהו כל עבודות של חדש הזה כזה · : כל פסחי דורות הוקשו זה לזה ומיהו לענין מקחו מבעשור אמעיט מהזה והאי הזה דגבי ביקור דריש ליה למלתא אחריתא כדמפרש ואזיל : אלא הזה · דגבי ביקור למה לי : למעוטי פסח שני · מביקור ארבעה ימים : דכוותיה · דהוי יום אחד כמו פסח מצרים וכי קא ממעט דכוותה ממעט והזה דגבי מקחו מבעשור על כרחיך למעוטי פסח דורות אתא דאילו למעוטי שני לא איצטריך דהא אימעיט מהאי הזה דגבי ביקור ומימעיט מביקור ארבעה ימים וממקח עשור דתרוייהו משתמעי מההוא קרא דלמשמרת משמע ביקור ומקח ואידך הזה ממעט פסח דורות ממקח בעשור אבל מביקור ארבעה ימים לא ממעט ליה אם לא הפרישו מבעשור יבקר שנים ושלשה טלאים מבעשור ובשעת שחיטה יקח א' מהן : לכדר' אליעזר בן עזריה ורבי עקיבא. בפ"ק דברכות נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה כו' : ערל · שמתו אחיו מחמת מילה : בן נכר · שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים נראה בעיני דלא גרסינן גבי הדדי כל ערל וגו' כל בן נכר וגו' הכי נמי כו' אלא הכי גרסי' כל ערל לא יאכל בו הכי כו' אמר קרא ועבדת אלא בו למה לי בו המרת דת פוסלת ואין המרת דת פוסלת בתרומה ואיצטריך למיכתב ערל כו' ולא גרסי' אלא מעתה תושב ושכיר כו' דהא תושב ושכיר כולי' קרא יתירא הוא דתושב ושכיר אוכל בפסח דתושב זה קנוי כסף קנין עולם ונרצע ושכיר זה עבד עברי הקנוי קנין שנים ותרוייהו ישראל מעליא נינהו ואכלי בפסח כדאמרינן ביבמות בהערל (דף ע:) וקרא יתירא הוא ומופנה לגזירה שוה נאמר תושב ושכיר בפסח ונאמר תושב ושכיר בתרומה כדמפרש ליה התם ואיידי דכתביה כתב בו דידיה וללשון הספרים לא ידענא מאי שיטיה דקא מסני בו המרת דת פוסלת מאי שייך המרת דת גבי תושב ושכיר הא ישראל מעליא נינהו ועוד הא דרשה מבו דגבי בן נכר דרשינן לה בהערל (שם:) ומלתה אותו אז הבעלים יאכל בו ואי לא מל את עבדו לא יאכל איהו דמילת זכריו ועבדיו מעכבת בפסח אם יש לו בן העומד למול או עבד איטו אוכל פסח עד שימול אותם דכתיב המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו : כדרבה א"ר יצחק · בפ' הערל (דף עד:) נאמר ממנו בפסח ונאמר ממנו במעשר מה להלן ערל אסור בפסח אף כאן ערל אסור במעשר : *בחפזון · במהירות :

ואלא

תוספות

למעוטי פסח שני דכוותיה · דפסח דורות מרבינן מועבדת דליכא למימר דהזה דמקחו מבעשור נמי בא למעט פסח שני דאין מקחו מבעשור ולא נמעט פסח דורות דהא לפסח שני לא איצטריך כיון דלא בעי ביקור לא בעי נמי שיהא מקחו מבעשור :

אבל אתה שובר בפסח דורות אמר קרא ועבדת · תימה לריב"א אמאי איצטריך להכי ועבדת הא כיון דכתיב בפסח שני ועצם לא ישברו בו כל שכן בראשון :

אותו בחפזון ואין אחר בחפזון · קשה לריב"א אמאי לא פריך ואימא אותו בחפזון ואין פסח שני נאכל בחפזון אבל פסח דורות הכי נמי נאכל בחפזון מועבדת : (סייך לעמוד ב) :

נאכל בחפזון לילה אחד וה"ה לפסח דורות · ואם תאמר א"כ אמאי תנייה כלל במתניתין כיון דשוים בזה ויש לומר דתנייה אגב דבעי למיתני וחמוצו כל היום ופסח דורות נוהג כל שבעה :

קודם

רבינו חננאל

מדאשתרי טומאת בשר אשתרי נמי טומאת החלבים או לא ופשוט רבא טומאת אימורין מטומאת בשר איתרבו שנאמר אשר לה' לרבות האימורין וכיון דליתה לטומאת בשר ליתה לטומאת אימורין : בעי ר' זירא אימורי פסח מצרים היכא אקטרינהו אמר ליה ומאן לימא לן דלא שויסקי עבדינהו כלומר צלו אותם מיני מאכל ואכלום ועוד הא תאני רב יוסף שלש מזבחות היו שם אחד המשקוף ושנים בתי המזוזות עליהם מן הדם ומזבח להקרבה לא הוה שם הלא משמע שאכלום : מה בין פסח מצרים לפסח דורות פסח מצרים מקחו מבעשור וכו' מנא לן דכתיב ויקחו להם זה מקחו מבעשור ולא לדורות מבעשור אי הכי כל מה דכתיב ביה הזה אמרי' לזה ולא לדורות והא כתיב ביה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום וכו' ותניא מנין לתמיד שטעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה שנאמר תשמרו להקריב לי ונאמר מצרים והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום מה להלן ארבעה ימים קודם שחיטה אף כאן בתמיד טעון ביקור שמא יש בו מום ארבעה ימים קודם שחיטה ושני' שאני תמיד דכתיב ביה תשמרו מלמד שימור אקשי' תוב ופסח דורות אמאי אינו טעון ביקור ארבעה ימים והכתיב ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה שיהו כל עבודות של החדש הזה כזה ושני' אלא למעוטי מביקור ד' ימים קודם שחיטה לפסח שני הוא דממעט דכיון דהוא נמי פסח כותיה דות מרבינן ליה קמ"ל אלא מעתה ואכלו את הבשר בלילה הזה הכי נמי דפסח מצרים נאכל בלילה הזה ולא פסח דורות ושני' שאני אכילת פסחים בלילה דאתרבי מועברת כל עבודות של חדש הזה כזה אי הכי דאכילת בשר נוהג בזה כאשר נוהג בזה למה לי דכתב רחמנא הזה ושני' לא בא הזה אלא לכדר' אלעזר בן עזריה דילי' הזה הזה מועברתי בארץ מצרים ביה כחצות הלילה אני יוצא וגו' מה להלן עד חצות אף הזה דכתיב באכילה פסחים עד הצות ופירשו בסוף מסכתא זו אקשי' תוב אלא מעתה כל ערל לא יאכל בו וכל בן נכר לא יאכל בו דכתיב בפסח נדחו מפסח מצרים וכשרין הן בפסח דורות שאני התם דכתיב ועבדת כדאמרן ומרבינן בפסח דורות מוע"ת אכילת הבשר בלילה הזה ודחית ערל ובן נכר ותושב ושכיר פי' גר תושב ושכיר ולא גר צדק(הפסולות) אבילתו בפסח עד שימול עצמו זכריו ועבדיו ושבירת עצם בו ואכילת נא ממנו אלו כולם נתרבי מועברת את העבודה הזאת בחדש הזה שיהו כל עבודות של חדש הזה כזה פי' בפסח דורות וכיון דאתרבי דורות כבפסח מצרים ממנו ממנו דכתיב בפסח מצרים דמשמע למעט למה לי ושני' תני ממנו ממנו בענין להו כדרשינהו רבא משמיה דר' יצחק ביבמות פ' הערל דאמרי' מנין לערל שאסור במעשר אמר רבא אמר ר' יצחק תלתא ממנו כתיבי בפסח חד לגופיה וחד מופנה לדון ממנה גזירה שוה וחד ליתן עשה אחר לא תעשה ושלשה ממנו כתיבי במעשר חד לגופיה וחד שמותר לסוך שמן של מעשר שני שנטמא וחד מופנה לדון

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פ"ח מה' ק"פ הלכה ח :

כ ב מיי' פי"ו מהלכות ק"פ הלכה טו :

כא ג מיי' פ"א מהל' תמידין הלכה ט :

כב ד מיי' פ"ט מהל' ק"פ הלכה ח :

כג ה שם הלכה ז :

כד ו מיי' פ"ט מהל' ק"פ הלכה ט :

כה ז מיי' פ"ז מהל' תרומות הל' י וי"ב :

מסורת הש"ס

פ"א [לעיל כד: זבחים לו: כריתות כג:]

[מגילה תענית פ"א] ערכין דף יג: [מנחות מט:]

[זבחים סג:]

מכות דף ט. וש"נ

[לעיל כח: קמן קכ. יבמות עא.]

יבמות ע:

שם עא

יבמות עא. זבחים כב:[ספרי זבחים כב: ובתוס' לקמן קכ ד"ה כל בן וביבמות עא. תוספות · ד"ה נו]

נ"ל מן

יבמות ד' ע:

[לעיל ע. וש"נ]

[ג"ש ביבמות ע:. ודף עד. ע"ש]

[לעיל נא:]

דיבור זה שייך [לעיל במשנה]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שויסקי. נ"ב וקדושין דף פ ע"ב :

עין משפט
נר מצוה

כו א ב ג מיי׳ פ״ד מהל׳ ק״פ הלכה ו:
כז ד שם הלכה ז:
כח ה מיי׳ פ״א מהל׳ מעשה קרבנות הלכה יא:

מסורת הש״ס

לעיל ד׳ כח:
זבחים דף לו:
זבחים דף ט מנחות דף פג [לקמן צז.]

אלא אחמץ מכלל דפסח מצרים לילה אחד ותו לא *והתניא רבי יוסי הגלילי אומר מנין לפסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד ת״ל °לא יאכל חמץ וסמיך ליה היום אתם יוצאים אלא ה״ק לילה אחד והוא הדין לפסח דורות וחימוצו כל היום ופסח דורות נוהג כל שבעה: **מתני׳** *א״ר יהושע שמעתי שתמורת פסח קריבה ותמורת פסח אינה קריבה ואין לי לפרש א״ר עקיבא אני אפרש *הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים וכן תמורתו אחר שחיטת הפסח קרב שלמים וכן תמורתו: **גמ׳** ולימא פסח קרב ופסח אינו קרב הא קמ״ל דאיכא תמורת הפסח דלא קרבה איתמר רבה אמר [ב]קודם שחיטה ולאחר שחיטה שנינו רבי זירא אמר קודם חצות ולאחר חצות שנינו ולרבי זירא הא קתני קודם שחיטת הפסח אימא קודם זמן שחיטת הפסח כתנאי הפסח שנמצא קודם שחיטה ירעה לאחר שחיטה יקרב ר״א אומר קודם חצות ירעה לאחר חצות יקרב: אחר שחיטת הפסח יביא שלמים וכו׳: אמר רבא (א) [ג]לא שנו אלא שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו מכח קדושה דחויה קא אתא ולא קרבה איתיביה אביי °אם כשב מה ת״ל אם כשב לרבות תמורת הפסח אחר הפסח שקריבה שלמים היכי דמי אילימא שנמצא אחר שחיט׳ והמיר בו אחר שחיטה פשיטא למה לי קרא אלא לאו שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה לא לעולם שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה וקרא אסמכתא בעלמא אלא קרא למאי אתא (ב) *כדתניא כשב לרבות את הפסח לאליה כשהוא אומר אם כשב [ד]לרבות פסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים שטעון סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק וכשהוא אומר ואם עז הפסיק הענין [ה]לימד על העז שאין טעונה אליה איכא דמתני לה ארישא הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים וכן תמורתו אמר רבא לא שנו אלא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו קריבה שלמים מאי טעמא כי קבעה שחיטה מידי דחזי ליה מידי דלא חזי ליה לא קבעה איתיביה אביי אם כשב מה תלמוד לומר לרבות תמורת הפסח אחר הפסח שקריבה שלמים
יכול

שמות יג
ויקרא ג

רש״י

ואלא אחמץ · דאיסור חימוצו נוהג כל שבעה מכלל דלילה אחד דקתני מתני׳ בפסח מצרים אחמץ קאי וה״ק ואין חימוצו נוהג אלא לילה אחד ופסח דורות נוהג כל שבעה: יום א׳ · משמע כל היום: לא יאכל חמץ היום · וסמיך ליה היום אתם יוצאים: אלא · הכי משמע ונאכל בחפזון בלילה אחד וה״ה דפסח דורות נמי לילה אחד ופסח מצרים חימוצו נוהג כל היום ופסח דורות כל שבעה: **מתני׳** שמעתי · מרבותי: שתמורת הפסח קריבה · שלמים אחר הפסח: ותמורת הפסח אינה קריבה · ויש תמורת פסח שאינה קריבה היא עצמה שלמים אלא רועה עד שיסתאב במום ותמכר ויביא בדמיה שלמים דמותר הפסח קרב שלמים: ואין לי לפרש · שכחתי על איזה שמעתי תקרב ועל איזה שמעתי תרעה: הפסח · שאבד והפריש אחר תחתיו ונמצא הראשון קודם שחיטת השני דהיה עומד לפניו בשעת שחיטה הרי קבעתו שעת שחיטה בשם פסח וזה שלא הקריבו דחאו בידים לא יקרב עוד הוא עצמו שלמים [ו]דאין זה מותר הפסח אלא פסח [דחוי]: וכן תמורתו · אם המיר הוא בו בהמת חולין אחרי כן הרי הוא כמוהו אין קרב הוא עצמו שלמים אלא דמיו ואם לאחר שחיטת השני נמצא הרי לא קבעתו שעת שחיטה בשם פסח ולא נדחה בידים ויביא שלמים ויקרב הוא עצמו שלמים וה״ה דמצי למיתני רבי יהושע אומר פסח קרב ופסח אינו קרב ובגמרא פריך לה: **גמ׳** דאיכא תמורת הפסח דלא קרבה · ולא אמרינן מתחלה שלמים היא ואפילו המיר קודם שחיטה לא קבעתה זמן השחיטה בשם פסח ואין בה דחוי אלא אף היא נקבעת בפסח ונדחת: קודם שחיטה ואחר שחיטה · דוקא שנינו במשנתנו ולא שנינו בה זמן שחיטה דהיינו חצות ואשמעינן דאפילו היה אבוד בשעת חצות אם נמצא קודם שחיטת השני הוא נקבע ונדחה הואיל ונדחה להקריבו לפסח: קודם חצות שנינו · שעת חצות היא הקובעתו בפסח אם נמצא קודם חצות קבעתיה חצות שהרי נראה וכי לא אקרביה דחייה אבל נמצא אחר חצות אפי׳ נמצא קודם שחיטה אין כאן קביעות ולא דחוי: קודם שחיטה · של שני: קודם חצות · ונתכפר באחר ירעה: אחר חצות · ונתכפר באחר: יקרב זה שלמים · ואע״פ שבשעת שחיטת השני הרי הוא עומד בפניו: לא שנו · דתמורה קרבה אלא שנמצא אחר שחיטה שאפי׳ הפסח לא נדחה אבל נמצא קודם שחיטה שהוא עצמו נדחה אע״פ שתמורתו לא נדחית בידים אינה קריבה שהרי מכח קדושה דחויה באה: אם כשב · הוא מקריב גבי שלמים כתיב אם יתירא הוא דמצי למיכתב כשב הוא מקריב א״נ כשב קדרים דהא כתיב לעיל מיניה אם מן הצאן קרבנו ובפרשה תחתונה אמור ואם עז קרבנו מכלל דעד השתא בכשב איירי דאין לך עוד בצאן אלא כשב: למה לי קרא · הא מותר הפסח הוא ונפקא לן מוזבחת פסח דמותר הפסח *אחר חצות קרב שלמים כדאמרן באלו דברים (לעיל דף ע:) ותמורתו כ״ש דקריבה דלא עדיפא מיניה: והמיר בו אחר שחיטה · ואשמעינן דאע״ג דאיהו לא קרב תמורתו קריבה הואיל ולא הוקדשה קודם שחיטה: כשב · קרא יתירא כדפרישית מדכתיב בתריה ואם עז מכלל דעד השתא בכשב איירי: לאליה · דבכל קרבנות כשב אליה כתיבא עם האימורין בשלמים חלבו האליה (ויקרא ג) ובאשם כתיב (שם ז) את כל חלבו יקריב ממנו את האליה וגו׳ וחטאת כאשם אבל פסח אימורין גופייהו לא כתיבי בהדיא אלא כדנפקא לן (לעיל דף סד:) מאת דמם תזרוק ואת חלבם תקטיר הלכך אלייתו צריכה להתרבות בקרבנות שבשור לא הוזכרה אליה באימוריו: ושלמים הבאין מחמת פסח · מותר פסח כגון תמורתו ופסח שנתכפרו בעליו באחר כך שמעתי: לכל מצות · מצות שלמים גרסינן שיהא דין כל חומר שלמים עליהן לשון אחר הבאין מחמת פסח חגיגת ארבעה עשר וזו שמעתי [וכך קבל רבי]: ואם · הפסק הוא להפסיק בין כשב לעז שבכשב נתפרשה אליה כדכתיב האליה תמימה לעומת העצה ממקום שהכליות יועצות ובא הכתוב והפסיק ולמד על העז שאינה טעונה אליה להקריב אליה שלה למזבח יש מפרשין עז אין לו אליה וטעות הוא בידם שהרי ממקום שהכליות יועצות היא ניטלית ועוד מה לימד הכתוב הואיל ואין לו: איכא דמתני · להאי לא שנו דרבה: לא שנו · שאף תמורתו דחויה אלא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה דהיכא לתרוייהו הני שהיו ראוין ועומדים לפסח ונקבעו: אבל המיר בו אחר שחיטה · אע״פ שהפסח רועה התמורה קריבה שהרי לא נדחית: מידי דלא חזי ליה · שעדיין לא הוקדש:
יכול

תוספות

קודם שחיטת הפסח ירעה · וטעמא דדחייה בידים כדפירש רש״י ואפי׳ רב דאמר אין בעלי חיים נדחין ופליג אר׳ יוחנן בפ׳ שני שעירי (יומא דף סד·) הייתו דוקא כגון דלא דחייה בידים כגון נטמאו בעלים או שמשכו ידיהם וא״ת והא משמע דפליג בפ״ק דקדושין (דף ז·) דא״ר יוחנן בהמה של ב׳ שותפין הקדיש חציה וחזר ולקחה והקדיש חציה קדושה ואינה קריבה משום דנדחת בתחלה כשהקדיש חציה ודייק עלה ש״מ בעלי חיים נדחין משמע דרב פליג וי״ל כיון דרך הקדש דמי לה לא מיקרי כל כך דחוי בידים ובתוספתא [פ״ט] פליגי רבי יוסי ורבנן איזה מהן יקריב לכתחלה ומייתי לה בפ׳ שני שעירי (יומא דף סד·):

קמ״ל דאיכא תמורת הפסח דלא קרבה · דקבע לה חצות או שחיטה דס״ד דלא קבע הואיל ובאיסור הוקדשה ואין דעתו עליה לשוחטה לשם פסח קמ״ל דאפילו הכי קבע לה ור״י מפרש דס״ד הואיל ואינה קריבה לעולם לשם פסח מתחלתה שלמים היא קמ״ל ומתוך פרש״י דפי׳ אלא אף היא נקבעת בפסח ונדחה משמע שסובר שלפי האמת ראויה לפסח:

ושלמים הבאין מחמת הפסח · לפי אותו לשון דפירש בקונטרס דהכך שלמים הייתו חגיגת י״ד אין לחוש מה (*שפירש) באלו דברים (דף ע״א: ד״ה לימד) דשלמים הבאים מחמת פסח בפרק כל הפסולים (זבחים דף לו·) הייתו מותר פסח דהא כדאיתא והא כדאיתא:

ואם עז הפסיק הענין · פירש ריב״א מדלא כלל אותו בהדי כבש אלא הפסיק הענין וכתבו לבדו ולא שינה בו כלום אלא דלא כתיב ביה אליה להכי כתביה למעוטי מתורת אליה:
אילימא

[נ״ל שפירש]

רבינו חננאל

לדון ממנו גזירה שוה: **ופסח** דורות נוהג כל ז׳ אוקמ׳ הכי פסח מצרים נוהג לילה א׳ וכן מצתו והוא הדין לפסח דורות וחמוץ מצרים אינו נוהג אלא יום אחד שנאמר לא יאכל חמץ היום אתם יוצאים וחמוץ פסח דורות נוהג כל ז׳ שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם: **מתני׳** א״ר יהושע שמעתי שתמורת הפסח קריבה ותמורת הפסח אינה קריבה ואין לי לפרש אמר ר׳ עקיבא אני אפרש הפסח שנמצא קודם שחיטה וכו׳ והאי דקאמר רבי יהושע תמורת הפסח ולא שנא פסח אתא לאשמעי׳ דאיכא תמורת פסח דלא קרבה שלמים: **איתמר** רבה אמר זה שפירש רבי עקיבא במשנתנו מי שאבד פסחו והפריש אחר אם זה הפסח האבוד נמצא קודם [שחיטת]הפסח שהפריש ירעה עד שיסתאב וכו׳ ואם אחר שחיטה נמצא יקרב הפסח שנמצא עכשיו שלמים כי בשעה שנמצא כבר נתכפרו בעלים ונסתלק שם פסח מעליו וכן תמורתו. ר׳ זירא אמר משנתנו בשנמצא קודם חצות והאי דקתני קודם שחיטה קודם זמן שחיטה הוא ועלתה כתנאי: **אחר** הפסח יביא שלמים וכן תמורתו אמר רבה לא שנו יביא שלמים וכן תמורתו אלא בפסח שנמצא אחר שחיטת הפסח שהפריש כיון שאבד זה דעתו של זה לשלמים קאי שכבר יצאו הבעלים בפסח ששרטו אבל אם נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו מכח קדושה דחויה קא אתיא דפסח עצמו שנמצא קודם שחיטה נדחה שלהקרב הוא בעצמו ולרעיה קאי והבא מכחו כח קדושה דחויה [הוא] לפיכך לא קרבה שלמים שלא מצינו הטפל עדיף מן העיקר ואותיב עליה אביי כשב מה ת״ל אם כשב לרבות תמורת הפסח וכו׳ ושני ליה לעולם כשנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה הוא דקרבה תמורתו שלמים והאי דאמרת הני שלמים מעלי נינהו ולא בעי קרא אין הכי נמי וקרא אסמכתא בעלמא הוא. איכא דמתני להא דרבה ארישא הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה וכו׳ וכן תמורתו תרעה אמר רבה לא שנו אלא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר (תמורה)[שחיטה] דהאי תמור׳ מכח קדושה דחויה אתיא הלכך לא קרבה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה תמורה זו קרבה שלמים מאי טעמא כי קבעה שחיטה קדושה בפסח שנמצא מידי דחזי להקרבה מידי דלא חזי להקרבה לא קבעה ומותיב עליה אביי מה ת״ל אם כבש לרבות דפסח שקרב שלמים
יכול

—

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אמר רבה לא שנו: (ב) שם למאי אתא לכדתניא כשב:

נ״ל אחר הפסח
[ס״א]

יכול אף לפני הפסח כן תלמוד לומר הוא הוא קרב ואין תמורת הפסח קריבה היכי דמי אילימא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה פשיטא למה לי קרא אלא לאו שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תיובתא(א) דרבא תיובתא אמר שמואל כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים וכל שבחטאת רועה בפסח נמי רועה ורבי יוחנן אמר אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה אבל קודם שחיטה לא מתקיף לה רב יוסף וכללא הוא והרי חטאת שעברה שנתה דלרעיה אזלא *דא"ר שמעון בן לקיש חטאת שעברה שנתה רואין אותה כאילו היא עומדת בבית הקברות ורועה ואילו בפסח כי האי גוונא קרב שלמים *דתניא כשב לרבות את הפסח לאליה כשהוא אומר אם כשב לרבות "את הפסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים שטעונים סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק כשהוא אומר אם עז הפסיק הענין לימד על העז שאין טעון אליה א"ל כי קאמר שמואל באבודין בדחויין לא אמר ואבוד מי משכחת לה והרי אבודה בשעת הפרשה לרבנן דלרעיה אזלא *דתנן הפריש חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה והרי שתיהן עומדות אחת מהן תקרב ושניה תמות דברי רבי וחכמים אומרים [ג]אין חטאת מתה אלא שנמצאת לאחר שנתכפרו בעלים הא קודם שנתכפרו בעלים רועה ואילו בפסח היכא דאבד ונמצא אחר חצות קודם שחיטה קרב שלמים שמואל כר' סבירא ליה דאמר אבודה למיתה אזלא והא כל אבודה לרבי מתה ואילו בפסח היכא דאבד קודם חצות ונמצא קודם חצות רועה קודם חצות לאו אבוד הוא כדרבא *דאמר רבא [ד]אבידת לילה לאו שמה אבידה אלא רועה לרבי היכי משכחת לה כדרבי

רש"י

יכול אף לפני הפסח. תמורת הפסח שנמלא לפני פסח (פני) תהא קריבה שלמים: תלמוד לומר הוא. פסח הוא הפסח כשר קרב ואין תמורתו קריבה לאו תמורה שהוא דקרב קא ממעט אלא הכי קאמר יש תמורת פסח שאינה קריבה: פשיטא. דלא קרבה והא הוקבעה ונדחה בפסח ואע"ג דלעיל אמר מתני' הא קא משמע לן דאיכא תמורת פסח דלא קרבה קרא מיהא לא איצטריך לאשמעינן הכי: ה"ג אמר שמואל כל שבחטאת מתה כו' ור' יוחנן אמר אין הפסח קרב שלמים אלא שנמלא אחר שחיטה אבל קודם שחיטה לא. כל שבחטאת מתה חמש חטאות מתות הלכה למשה מסיני שנכנס לכיפה והן מתות ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה וחטאת שנתכפרו בעליה על ידי אחרת שאבדה זאת ואחר כך נמלאת ושעברה שנתה ונקט שמואל גבי פסח שימ.א ביה ואמר כל שבחטאת מתה אי מיתרע הכי בפסח קרב שלמים וקא סלקא דעתך דאכולהו מתות דחטאת דאשכחן גבי פסח קרב שלמים דהיינו תמורת פסח ופסח שמתו בעליו ושכיפרו בעליו ושעברה שנתו קריבין שלמים: וכל שבחטאת רועה. לקמן מפרש מאי היא ומיהו ורעיה לאו קולא וחומרא איכא בהדא מאידך והאי דנקט גבי מיתה דחטאת בפסח קרב וגבי רעיה דחטאת בפסח רעיה לאו טעמא קא יהיב ביה דמשום דהכא מתה הכא קרב אלא סימנא בעלמא הוא: וכללא הוא. דכל שבחטאת רועה בפסח רועה: דריש לקיש. במס' תמורה בפרק ולד חטאת (דף כב.) והתם מותיב לה ממתניתין דהתם דקתני ושעברה שנתה ט' ומתרץ לה דהכי קתני בעברה שנתה ואבדה [ר"ל אבדה] ונמלאת בעלת מום: כאילו עומדת בבית הקברות. כל מקום שהיא רואין כאילו היא בבית הקברות שאין כהן נכנס שם לשוחטה ורועה עד שתסתאב ותימכר ויפלו דמיה לנדבה לשופרות שכתוב עליהן נדבה ומקיצים בה את המזבח זה מדרשו של יהוידע הכהן במסכת תמורה (דף כג:) שכל מותר חטאת ואשם לקיץ המזבח חוץ מחטאות מתות שהן הלכה למשה מסיני: כשב לרבו' כו'. קתני מיהת פסח שעברה שנתו קרב: ה"ג כי קאמר שמואל באבודין בדחיין לא אמר ובאבודין מי משכחת לה כו'. כי אמר שמואל כל שבחטאת מתה לאו אכולהו קאי אלא שכיפרו בעלים לתודה שהיא על ידי איבוד ושמתו בעליה לא קאי דלא משכחת שיה רועה אלא שכיפרו בעליה לחוד קא משכחת ליה לרועה כדלקמן וגבי פסח נמי שכיפרו בעליו קאי וכללא הוא דכל פסח שכיפרו בעליו *באחר רועה אם כיוצא בו בחטאת רועה וקרב שלמים אם כיוצא בו בחטאת מתה אבל אם חטאת דחויה כגון עברה שנתה בעומדת בפניו והרי היא דחויה מהקריב לא אמר: והרי אבודה בשעת הפרשה. חטאת שאבדה עד שהפריש אחרת תחתיה ונמצאת קודם הקרבת השניה לרבנן דפליגי עליה דרבי במס' תמורה (דף כב:) ואמרי דלרעיה אזלא דתנן המפריש חטאת כו': אין חטאת מתה. משום כיפרו בעלים אלא האבודה בשעת כפרה ונמצאת אחר שנתכפרו הבעלים הא נמצאת קודם כפרה כיון דאמרי רבנן לא מתה הויא לה מותר חטאת ורועה ודמיה לשופרות: ואילו בפסח. כי האי גוונא אבד בשעת הפרשה ונמצא קודם שחיטה אחר חצות: קרב שלמים. כר' זירא דאמר קודם חצות ואחר חצות שניהם אלמא פסח שהיה לפניו בשעת כפרה ובלבד שיהא אבוד בחצות קרב שלמים: שמואל כר' סבירא ליה. ורועה בחטאת דקאמר שמואל לקמיה מפרש והוא הדין דמצי לתרוצי שמואל כרבה סבירא ליה דאמר קודם שחיטה שניהו ובפסח נמי אבוד בשעת הפרשה רועה ולקמן מפרש לה בלישנא אחרינא הכי: נמלא קודם חצות. אפי' לר' זירא רועה דקבעתיה חצות: קודם חצות. שהיא שעה שאינה ראויה לו להקרבה: לאו אבוד הוא. ואפי' הפריש אחר תחתיו קודם שנמלא לאו (מיתה) אבוד חשיב ליה: דאמר רבא. גבי חטאת אבידת לילה והפריש אחרת תחתיה בלילה ונמלאת (תחתיה) לאור הבוקר אפי' לר' לאו למיתה אזלא אלא לרעיה הואיל ולילה לאו שעת הקרבה היא: אלא רועה לרבי. באבודין היכי משכחת לה דתיקום כל שבחטאת רועה דשמואל:

תוספות

אילימא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה פשיטא למה לי קרא. ואע"ג דקתני ליה במתני' לאשמעינן דאיכא תמורה דלא קרבה מ"מ לא איצטריך להכי: פשיטא. הכא לא שייך לשנויי דקרא אסמכתא בעלמא כדשני לעיל דאם כן קרא למאי אתא:

אלא לאו שנמצא קודם שחיטה. תימה לישנא קמא מאי מקשה אביי לרבה מהך ברייתא והלא סיפא מסייעתו בהדיא כדמסיק הש"ס וזהו תימה לומר שלא ידע אביי סיפא דברייתא דמקשי מינה*:

אמר שמואל כל שבחטאת מתה כו'. שמואל כרבי זירא סבר דאמר חצות קבע מדא"ר יוחנן אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה והכי [דייק] לקמן:

וכללא הוא והרי כו'. תימה דפריך אסיפא דמילתיה דכל שבחטאת רועה ואריבא נמי איכא למיפרך דהא תמורת חטאת [או] שמתו בעליה דלמיתה אזלא ואלו בפסח אמרי' במתני' דתמורת הפסח רועה אם המיר קודם חצות דקבעיה חצות וכן מתו בעליו אמר לקמן דאי מת קודם חצות דקבעיה חצות:

רואין אותה כאילו היא בבית הקברות. נקט הכי משום דדחיית בית הקברות לאו דחיה היא וכמו כן עברה שנתה לא חשיב דחוי כמו מתו או נתכפרו בעליה:

ורועה. פירש רש"י ויפלו דמיה לקיץ המזבח ממדרשו של יהוידע ואין נראה לריב"א דלא נאמר מדרש יהוידע אלא בהפרים מעות לחטאתו או לאשמו ונשתייר מהם או אבדו והפרים אחרים ואחר כך נמצאו דמה שנשתייר יפלו לנדבה אבל בכי האי גוונא שלא נתכפרו עדיין בעלים אמרינן תימכר ויביא אחרת בדמיה והביא ר"י ראיה לדבריו דתנן בפרק ולד חטאת (תמורה דף כא:) ובאבדה אם משכיפרו כו' ואם עד שלא כפרו בעליה תרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא אחרת בדמיה והבהא בדחויה גמורה כמו אבדה דמודי ריש לקיש לאחר כפרה דמתה קתני עד שלא כיפרו יביא בדמיה אחרת בעברה שנתה דלאו דחוי גמור הוא דאף לאחר שכיפרו בעליה אינה מתה לא כל שכן שלא נתכפרו קודם כפרה דיביא אחרת בדמיה:

קודם חצות לאו אבוד הוא. פירוש ובכי האי גוונא לא איירי שמואל דהא שנינן כי קאמר שמואל באבודין קאמר:

אלא רועה לרבי היכי משכחת לה. דליכא למימר כגון שאבדה בלילה דאבידת לילה לאו שמה אבידה ושמואל באבודין איירי כדפרישית:

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פ"ד מהל' ק"פ הלכה ז:
ל ב מיי' פ"ד מהלכה פסולי מוקדשין הלכה ח:
לא ג שם הלכה ט:

רבינו חננאל

יכול אף לפני הפסח כן ת"ל וכו' ואסיקנא אלא לאו שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה קא ממעט לה תנא דלא קרבה (טיהא כלומר הנמצא) [טיהא] שמעינן דהנמצא אחר שחיט' הפסח הוא דקרב שלמי' וכן תמורתו אבל הנמצא קודם שחיטה אינו קרב לא הוא ולא תמורתו תיובתא דרבה: אמר שמואל כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמי' כל שבחטאת רועה בפסח נמי רועה ואתקיף עליה רב יוסף הרי חטאת שעברה שנתה דלרעיה אזלא דאמר ר"ל בתמורה פ"ד חטאת שעברה שנתה רואין כאלו עומדת בבית הקברות ורועה ואלו פסח שעברה שנתו קרב שלמים דתניא כשב לרבות פסח לאליה כשהוא אומר אם כשב לרבות פסח שעברה שנתו ושלמים הבאים וכו' ושני' כי קאמר שמואל כל שבחטאת רועה בפסח נמי רועה באבודין ונמצאו אבל ברחוין כגון שעברה שנתם ונדחו לא אמר שמואל: ובאבודין מי משכחת להא דשמואל והא אבידה בשעת הפרשת אחרת דלרבנן אע"פ שנמצאת הראשונה לרעיה אזלא דתנן בתמורה פ"ד המפריש חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה והרי שתיהן עומדות תמימו' וכו' ודייקי' מינה נמצא' אחר שנתכפרו בעלים מתה מכלל שאם נמצאת קודם שנתכפרו בעלים רועה ואלו בפסח היכא דאבד ונמצ' אחר[חצות] (ר"פ ח) קודם שחיטה קרב שלמים ושני' שמואל כרבא סביר' לי' *) דאמ' בשמעתא דקמי הא שחיטה קבעה והא מדאמר ר' יוחנן עלה אין לך פסח שקרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה מכלל דשחיטה קבעה מכלל דשמואל סבר חצות קבעה ולא שחיטה ודחי שמואל כרבי ס"ל דאמר אבודה בשעת הפרשה מתה והרי כל אבודה לרבי מתה דקתני במתני' במסכת תמורה ושני' מתה דברי רבי ואלו פסח שאבד ונמצא קודם חצות רועה והחי' אבודה ונמצאת קודם חצות לאו אבודה היא כדרבא דאמר בתמורה בתחלת פ"ד אמ' רבא אבדת לילה לא שמה אבודה

מסורת הש"ס

יומא דף סו. תמורה דף כב.
[לעיל צו: מנחות דף נב: זבחים דף ט.
תמורה דף כב: [מנחות ס]
[וכן תמה עוד בב"ק ד. ד"ה לאו ובחולין עד ד"ה ולסלי ובנדה לד: ד"ה אילימא ויש מקום לעיין בתוס' מ"ק ס. ד"ה לאתויי ב"מ כד: סד"ה לענין ובע"ז י. ד"ה והתניא]

הגהות הב"ח

(א) גמ' וכתה דרבה תיובתא:
באחרת רועה אם כיוצא בו בחטאת רועה אבל אם חטאת כצ"ל רש"א

*) נראה דצ"ל אחרת סי' לרבינו בגמ' וסי' גורס שתי הלשונות דהיתה כאן ולהלן עמוד ב' הכל בלשון אי ועי'.

עין משפט
נר מצוה

לב א מיי' פ"ד מהל' פסולי מוקדשין הלכה ס :

לג ב מיי' פ"ד מהל' ק"פ הלכה ד :

כדרבי אושעיא *דא"ר אושעיא *הפריש שתי חטאות לאחריות מתכפר באחת מהן ושניה תרעה והא אילו בפסח כי האי גוונא קרב שלמים אלא שמואל כר' שמעון סבירא ליה דאמר *חמש חטאות מתות והא רועה לרבי שמעון לית ליה כלל שמואל נמי חדא קאמר כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים ומאי קמ"ל לאפוקי מדר' יוחנן דאמר אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה אבל קודם שחיטה לא אלמא שחיטה קבע קמ"ל חצות קבע לישנא אחרינא ואילו בפסח היכא דאבד ונמצא אחר חצות קודם שחיטה יקרב שלמים שמואל כרבה ס"ל דאמר שחיטה קבע והא מדקאמר רבי יוחנן עלה אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה אבל קודם שחיטה לא אלמא שחיטה קבע מכלל דשמואל סבר חצות קבע אלא שמואל כרבי סבירא ליה דאמר אבודה למיתה אזלא והא כל אבודין לר' מתין ואילו בפסח היכא דאבד קודם חצות ונמצא קודם חצות רועה קסבר קודם חצות לאו אבוד הוא וקסבר חצות קבע: **מתני'** *המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה *לשלמים

המפריש

רש"י

לאחריות · שאם תאבד האחת יביא חבירתה והכא איכא לאקשויי הא לאו אבודה היא אלא דקא מותיב ליה קושיא אחריתי : ה"ג והא אלו בפסח כי האי גוונא קרב שלמים · דהיינו מותר הפסח גמור שהרי לכך הופרש ואין כאן דחוי : אלא · לא תיבעי רועה בחטאת היכא משכחת לה דשמואל כר"ש ס"ל דאמר במסכת תמורה חמש חטאות מתות הנזכרות למיתה מתות הן בכל ענינים שאתה מוצא וחטא' שכיפרו בעליה מתה בכל שהיא בין שנמצאת קודם כפרה בין שנמצאת לאחר כפרה בין שהפרישה לאחריות מתה הנותרת: והא רועה לר' שמעון לית ליה · ומאי היא דקאמר שמואל כל שבחטאת רועה : שמואל נמי הדא קאמר כל שבחטאת מתה · דהיינו כיפרו בעליה מ"מ בפסח קרב שלמים ותו לא אמר מידי ועל כרחין כיון דכל אבודין בפסח קריבין שלמים ושמואל הדא קאמר מוקמי' לה כר"ש דאי כר' או כרבנן דאית להו רועה בחטאת מאי סימנא קא נקיט שמואל למימר הדא כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים הלא אף הרועה בחטאת קריבה שלמים בפסח אבל השתא דס"ל כר"ש הוי סימן שלם דאין לך אבוד בחטאת שאינו מת ואין לך אבוד בפסח שאינו קרב : ומאי קא משמע לן · שמואל כיון דכל אבודין בחטאת מתין ואתא שמואל למימר כל אבודין בפסח קריבין שלמים מתניתין היא הפסח שנמצא אחר שחיטה ומתרצינן לה לעיל אחר זמן שחיטה יקרב אלמא קסבר האבוד בחצות יקרב : לאפוקי מדרבי יוחנן · דפליג עליה ואמר אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה : אבל נמצא קודם שחיטה · ואע"ג דאבוד היה בחצות רועה דשחיטת השניה קבעה ליה לקמא בדחוי : קא משמע לן · שמואל דאמר כל שבחטאת מתה וכר' שמעון דאמר אבודה בשעת הפרשה מתה ואשמעינן שמואל אבוד בשעת הפרשה ובחצות שהוא נקרא אבוד אפי' נמצא קודם שחיטה קרב שלמים דחצות הוא דקבעיה בדחוי והשתא אע"ג דאוקימנא לשמואל הדא קאמר ליכא לאוקומא כל שבחטאת מתה אמתו לה בעליה דהא כל מתו בעליה מתות ואלו פסח מתו בעליו אחר חצות רועה וקבעתיה חצות וליכא למימר דסביר' ליה שמואל חצות לא קבעה דהא ר' יוחנן בר פלוגתיה הא סברא אית ליה הלכך על כרחיך באבודין מוקמינן ליה ועוד דר' יוחנן בר פלוגתיה אאבודין פליג דקאמר נמצא : הכי גרסינן לישנא אחרינא ואלו בפסח היכא דאבד ונמצא אחר חצות קודם שחיטה קרב שלמים · ולעיל קא מיהדר והרי אבודה בשעת הפרשה לרבנן וכו' ואלו בפסח האבוד בחצות והפריש אחר תחתיו ונמצא זה אחר חצות קרב שלמים כר' זירא ואע"ג דאבוד היה בשעת הפרשה : ומשני בלישנא אחרינא שמואל כרבה סבירא ליה דאמר קודם שחיטה שנינו שהנמצא קודם שחיטה רועה בפסח כרבנן בחטאת : ופרכינן והא מדאמר ר' יוחנן עלה אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה · מכלל דשמואל אמר אפילו נמצא קודם שחיטה קרב שלמים דלאו שחיטה קבעה אלא חצות קבעה וזה כיון דבחצות אבוד היה קרב שלמים אלמא לשמואל אבוד בשעת הפרשה אע"פ שהיה בשעת כפרה קרב שלמים : אלא שמואל כר' סבירא ליה · כדלעיל עד קא משמע לן חצות קבע : **מתני'** או זכר בן שתי שנים · דאינו ראוי לפסח: ירעה עד שיסתאב ויביא בדמיו שלמים · דקבעתיה הפרשה אע"פ שמעיקרו דחוי הוא הרי הוא כקבוע שנדחה שאין הוא עצמו קרב שלמים אלא דמיו :

המפריש

תוספות

כדרבי אושעיא דאמר הפריש שתי חטאות לאחריות כו' · מה שפרש"י דהוה מצי לאקשויי והא לא אבוד הוא אלא דאקשי' קושיא אחריתי לא נהירא דאין זה סוגיית הגמרא דאמאי דפריך שמואל רועה באבודה היכי משכחת לה לא משני מידי במאי דקאמר כדר' אושעיא ונראה לר"י דרבי אושעיא דקאמר השניה תרעה בכל ענין קאמר ואפי' אבדה אחר כך דלא דמיא לשאר אבודין דמתין לרבי דשאר אבודין תחלת הפרשתן להקרבה וכשאבדו נדחו מהקרבה ובדין הוא שימותו אבל מפריש ב' חטאות לאחריות דתחלת הפרשתן לדחוי כמו שרועה בלא אבדה הכי נמי באבדה אי נמי איכא למימר דאפילו לא אבדה חשיב כאבדה הואיל וכשמפרישה לא חזיא להקרבה חשיב לה אבודה ולא דמיא לאבודת לילה דהתם לא נדחת בשעה הראוי' להקרבה והוי כאילו כל שעה ראוי' להקרבה אבל הכא איכא חדא ודאי דלא קרבה :

הפריש שתי חטאות לאחריות · קשה לריב"א היכי דמי אי דאמר הרי זו חטאת וחזר ואמר הרי זו חטאת אין קדושה חל על השניה דאין אדם מביא שתי חטאות על חטא אחד ואי דאמר הרי אלו בהמות חטאות האמר רבה במי שהוציאוהו (עירובין ד' נ.) כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו ואפי' אחת מהן לא קדשה וע"כ אית לן למימר כגון שאמר אחת. מהן תהא חטאת והאחרת לאחריות וקשה לן בשלא נאבדה החטאת אחת אמאי שני' תרע' והא לא הוקדשה אלא לאחריות החטאת דהיינו אם תאבד אבל אם לא נאבדה לא נתקדשה ונראה לר"י דכל כי האי גוונא גמירי לה דרועה :

אלא שמואל כר' שמעון סביר' ליה · פרש"י דאי כרבי מאי סימנא דנקיט שמואל הלא אף הרועה בחטאת בפסח קריבה שלמים ולא נהירא לר"י דמאי קאמר הא באבודה לא משכחת לרבי דרועה דבהפריש שתי חטאות לאחריות פירש רש"י גופיה דלאו אבוד הוא ומיהו לפירוש ר"י דפירש דר' אושעיא מיירי אפי' באבודה אתי שפיר ונראה לר"י דכר' שמעון נמי לא מתוקם אלא באבודין דאם לא כן תיקשי דנאבד קודם חצות ונמצא קודם חצות בפסח רועה ואבודת לילה דלאו אבודה (היא) בפסח קודם חצות מתה לרבי שמעון ואע"ג דלרבי שמעון אית ליה לקמן (ד' צח.) בעלי חיים אינן נדחין וסבירא ליה בפסח [דמית] אחר חצות קרב שלמים אע"פ שנדחה שמואל לא קסבר לה בהא כר' שמעון ורשב"ם מפרש דהא דשנינן כי קאמר שמואל באבודין בדחויין לא אמר שנויא דחיקא הוא והשתא דמשני סבר לה כרבי שמעון מתרץ מילתיה דשמואל כמשמעות הראשון דמיירי בין באבודין בין בדחויין והשתא לא מצי שמואל סבר כרבי דאם כן קשיא חטאת שעברה שנתה והפריש שתי חטאות לאחריות דלרבי לאו למיתה אזלי ובפסח קריבה שלמים הלכך מוקי לה כרבי שמעון דאמר בכל חמש חטאות דלמיתה אזלי בכל ענין ואילו בפסח קרבי שלמים ואע"ג דנאבד ונמצא קודם חצות בפסח רועה לשמואל דהא קתני לה בהדיא במתני' מיהו חד לד באבד קרב שלמים כגון נמצא אחר חצות וה"ק בכל ענין שבחטאת מתה איכא לד דבפסח קרב שלמים וקא משמע לן לאפוקי מדרבי יוחנן דבע"א לא הוה קמשמע לן מידי דבעניינים אחרים מיתנו או במשנה או בברייתא דקרב שלמים ואין ר"י יודע מנא ליה לגמרא דלר' שמעון חמש חטאות מתות בכל ענין ויש לדקדק מדקתני בפרק שני דתמורה (דף טו.) רבי שמעון אומר חמש חטאות מתות ולד חטאת תמורת חטאת כו' ולא מפליג כדמפליג בריש ולד חטאת (תמורה דף כא:) במתני' באבדה בין כיפרו הבעלים ללא כיפרו ואיהו לא מפליג לא בהא ולא באחריני משמע דבכל ענין קאמר :

המפריש נקבה לפסחו כו' ויביא בדמיה שלמים · אומר ר"ת דהא דקתני ויביא בדמיה שלמים היינו בשנשתיירה אחר הפסח כמו טולה בבא דלעיל אבל קודם הפסח יביא בדמיה פסח וכן מחלק בהדיא בברייתא בתמורה באלו קדשים (דף יט.) :

ויביא בדמיה שלמים · אבל היא עצמה אינה קריבה שלמים דיש דחוי בדמים כדאמר בגמרא שמתחלה לא הוקדשה ליקרב היא עצמה וא"ת ימכרנה כמות שהיא בלא מום כיון שמעולם לא נתקדשה קדושת הגוף ואור"י דלא מיבעיא מקדיש נקבה לפסחו דפסח קרב שלמים אחר הפסח והיא ראויה לשלמים אם תחלה הוקדשה לכך אלא אפי' מקדיש נקבה לאשמו אמר באלו קדשים (שם:) תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא אשם ואפילו רבי שמעון דאמר התם תימכר שלא במום מני מודה הכא כדפריש

שמעו

רבינו חננאל

אבודה איני [והאמרי' התם] אי הכי רועה לר' היכי משכחת לה ואמרי' רבי אושעיא דאמר בתמורה פ"ד המפריש שתי חטאות לאחריות יתכפר באחת מהן שניה רועה ואלו בפסח כי האי גונא קרב שלמים ודחי' שמואל כר' שמעון סבירא ליה דאמר הא נמי כיון שנתכפרו הבעלים מתה דתניא ר' שמעון אומר אף שכפרו בעליו ושעברה שנתן יהו מתות ותנן נמי ר' שמעון אומר חמש חטאות מתות אי הכי הא דתני שמואל כל שבחטאת רועה בפסח נמי רועה הא ר' שמעון לית ליה רועה כלל (אלא לעולם שמואל כר' סבירא ליה ובאבודין אמר אבל בדחויין לא אמר ופסח שאבד ונמצא קודם חצות לאו אבוד הוא כדרבא דאמר אבידת לילה לא שמה אבידה אלא רועה לרבי היכי משכחת לה) ושני' אלא לשמואל לא אמרי' כל שבחטאת רועה בפסח נמי רועה אלא חדא קאמר כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים ומאי אתא לאשמעי' לאפוקי מדר' יוחנן דאמר אין לך פסח שקרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה אלמא שחיטה קבעה מכלל דשמואל סבר חצות קבע זו דקדוקה של שמועה זו ועניניה כולן פשוטין: מתני' המפריש נקבה לפסחו כו'.

מסורת הש"ס

יומא דף סו. תמורה דף כב. [ע"ש כד.] מנחות פ.

תמורה דף טו. [הוריות ו:]

[במסכ' שבמשניות ליתי' תיבת לשלמים ועי' תוי"ט ודע דגם תוס' בזבחים ע: ד"ה חד העתיקו הגירסא ויביא בדמיו שלמים וכן במנחות פג: וי"ס חד]

לד א ב ג מיי' פ"ד מהל' ק"פ הל' ה : לה ד מיי' שם הל' ח:

המפריש פסחו ומת. לקמיה מפרש אימת מית : לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח · דהוה ליה פסח שמתו בעליו ואין כאן מנויין : גמ' שמע מינה בעלי חיים נדחין . בהמה שנדחית בחיים דהויא דיחוי גמור שאף לכשנראית למה שהיתה ראויה אינה קריבה אלא רועה דהא דתנן תרעה ולא קרבה שלמים היא גופה שזו היא ראייתה כמתחלה שכל מותר פסח קרב שלמים ודלא כר"ש דאמר בעלי חיים אין נדחין בפ' שני שעירי (יומא דף סג:) דגמרי' מבעל מום שנדחה ולכשעבר מומו נראה ומרישא נמי שמעינן לה אלא משום דמהא שמעינן תלת נקט לה הכא : ושמע מינה דחוי מעיקרא הוי דחוי . דהא נקבה או זכר בן שתי שנים מתחלתו לא נראה למה שהוקדש וקאמר ירעה ולא יקרב שלמים הוא עצמו ואיכא למאן דאמר במסכת סוכה (דף לג:) דאין דחוי אלא הנראה ונדחה : ושמע מינה יש דחוי בדמים · כדפרישית בכמה מקומות בגמ' מליצו לשון זה גבי הא דאמר רבי יוחנן בהמה של שני שותפין הקדיש חציה וחזר ולקח חציה קדושה ואינה קריבה שמע מינה תלת כו' כי הכא ובמסכת קדושין (דף ז:) ובזבחים (דף יב:) ולמדתי פירושה ממסכת כריתות (דף כז:) דגרס התם בלשון הזה ש"מ קדושת דמים נדחה כלומר שמע מינה אפילו דבר שלא קדש תחלה להקרבת גופו אלא לדמיו כגון הקדיש חציה וחציה השני תולין דחוי ליקרב לגופו בתחלת הקדישו אינו קרב עוד לעולם דהואיל ונדחה ידחה ולא תימא אין דחוי בקדשים אלא הקדיש לגופו ונדחה מהקרבה אבל קדושת דמים לא אלימא למימר ביה תורת דחוי ואי אתיא לה שעת הכשר הקרבה כגון הכא דחזר ולקח חציה תקרב והכא נמי הכי פרישנא לה יש דחוי בדמים כגון נקיבה לפסח לא חזיא גופה לפסח אלא כי אקדשה לדמים אקדשה ואיידי דדחויה דלא חזיא לאקרובי גופה לדבר שהוקדשה לה אמרינן תדחה לעולם אפילו לאחר הפסח דכל מותר הפסח הוי שלמים ונקיבה לשלמים מחזא חזיא דקתני מתני' דמיה שלמים אבל גופה לא אלמא אלימא קדושת דמים לומר בה תורת דחוי ולא אשכחן דפליג תנאי בהא מילתא מיהו טובא אשמעינן תשובת רבינו ע"כ ותמיהא לי אמאי גרע ממותר הפסח שראוי *לפסח כדאמרינן בהאשה (לעיל דף פט:) וגמרהו וכייתי במותר : בנו נמנה עמו . אם היה בנו נמנה עמו ועדיין יש לו בעלים : אי כימא דמית קודם חצות . ובו ביום הא חל אנינות עליה ברישא ותו לא חיילא עליה חובת דפסח להביאו בפני עצמן כדתנן (לעיל דף צא:) וכולן אין שוחטין עליהן בפני עצמן ומתני' קתני יביאנו דמשמע הוא עצמו : אלא דמת אחר חצות . דכיון דחיילא עליה דין פסח ברישא שוחט לעצמו ולא חיישינן שמא יביאוהו לבית הפסול דמזהר זהיר משום חובת פסח דחייל עליה מעיקרא אבל כי חיילא אנינות ברישא לא זהיר ובמת יום או יומים קודם לא מצי לאוקמא אלא סתמא דמילתא בו ביום היו מפרישין פסחיהן : הא קבעתו חצות . לפסח ואידחי משלמים דהא תנן (לעיל דף צו:) הפסח העומד בחצות ולא הקריבו ירעה : לשם פסח שני . אם לא עשה את הראשון מפני אנינותו : לצדדין קתני . מת אחר חצות דחיילא עליה זמן חובא דפסח ברישא ובנו נמנה עמו ונשארו לו בעלים יביאנו לשם פסח אין בנו נמנה עמו לא מיירי בה מידי וממתני' שמעינן ירעה דהא קבעתי' חצות : מת קודם חצות ואין בנו נמנה עמו יביאנו לשם שלמים . דלא קבעתיה חצות ואם בנו נמנה עמו לא איצטריך לאורויי בה מידי דודאי מיקרב לפסח שני ואשמעינן מינה דהיכא דחל עליה חובא דפסח ברישא שוחטין עליו: ל"א הא חל עליה אנינות ברישא· ותו לא חיילא עליה חובא דפסח והא דתנן (לעיל דף נ:) שוחטין על האונן ה"מ היכא דחיילא חובת פסח עליה ברישא והדר חל עליה אנינות : שהיה אביו גוסס בחצות · ומת לאחר חצות בנו נמנה עמו יביאנו לשם פסח דהא חל עליה חובא דפסח ברישא אין בנו נמנה עמו יביאנו לשם שלמים דכיון דבחצות היה גוסס ורוב גוססין למיתה לא קבעתיה חצות : לעולם דמית אחר חצות . ודקשיא לך היאך יקרב שלמים הא קבעתיה חצות ואידחי ר' שמעון היא דאמר בסדר יומא בפ' ב' שעירי (דף סג:) בעלי חיים אין נדחין אלא מחמת מום או אתנן ומחיר שאינן ראויין אבל למה שהוא ראוי יקרב והאי חזי לשלמים : ה"ג רבינא אמר כגון שהפרישו אחר חצות ומתו בעליו אחר חצות . בנו נמנה עמו יביאנו לשם פסח דחיובא דפסח חיילא ברישא אין בנו נמנה עמו יביאנו לשלמים דכיון דבחצות עדיין לא הופרש אין כאן קבע לדחות וקסבר תנא דידן חצות קבע ולא כל שאר זמן שחיטה : מתני' הפסח שנתערב בזבחים. שלשה טלאים א' של פסח וא' של אשם וא' של עולה ונתערב הפסח ביניהן כולם ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי היפה שבהן עולה דשמא היפה עולה היה ובדמי היפה שבהן אשם שמא היפה אשם היה ובדמי היפה שבהן פסח אם קודם הפסח [נסתאבו] ואם לאחר הפסח נסתאבו יביאו שלמים דשמא היפה פסח היה ואותו מותר שהוא צריך להוסיף על השנים עד שיגיעו לדמי היפה שבהן יפסיד מביתו משלו וא"ת הרי הוא מחליף שמביא שלמים בדמי האשם או בדמי העולה והרי קדושת הבהמה חלתה על מעות דמיה ואין משנין מקדושה לקדושה כשבא לחללן להבהמות כך הוא עושה אם יפה שבהן שוה סלע מביא ג' סלעים מביתו ונוטל הסלע האחת ואומר כל מקום שהיא העולה הרי מחוללת על הסלע זו ויביא ממנו עולה ונוטל סלע השנית ואומר כל מקום שהוא האשם הרי הוא מחולל על סלע זו ומביא בו אשם וכן לשלמים : נתערב בבכורות . שמתן דמן ומתן דם הפסח שוה ואין טעונין תנופת חזה ושוק ולא סמיכה ונסכים : ר"ש אומר. אם כל החבורה כולה כהנים היו יאכלו את כולם בו בלילה ויקרב פסח לשם פסח כל מקום שהוא והבכורות לשם בכור בכל מקום שהן : גמ' והי'

*המפריש פסחו ומת לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח אלא לשם שלמים : גמ' אמר רב הונא בריה דרב יהושע שמע מינה תלת *שמע מינה בעלי חיים נדחין וש"מ דחוי מעיקרא הוי דחוי ושמע מינה יש דחוי בדמים : המפריש פסחו וכו' : ת"ר *[ב]המפריש את פסחו ומת אם בנו ממונה עמו יביאנו לשום פסח אין בנו ממונה עמו יביאנו לשום שלמים לששה עשר לי"ו אין לט"ו לא קא סבר *נדרים ונדבות אין קריבין בי"ט דמית האב אימת אילימא דמית קודם חצות בנו ממונה עמו יביאנו לשום פסח הא חלה אנינות עילויה מעיקרא אלא דמית אחר חצות אין בנו ממונה עמו יביאנו לשום שלמים הא קבעתיה חצות אמר (*רבא) לעולם דמית קודם חצות ומאי יביאנו לשום פסח לשום פסח שני אביי אמר לצדדין קתני מת אחר חצות בנו ממונה עמו יביאנו לשום פסח מת קודם חצות אין בנו ממונה עמו יביאנו לשום שלמים רב שרביא אמר לעולם דמית לאחר חצות וכגון שהיה אביו גוסס בחצות רב אשי אמר [ג]לעולם דמית לאחר חצות ור"ש היא דאמר *אין בעלי חיים נדחין רבינא אמר כגון שהפרישו אחר חצות ומתו בעלים אחר חצות וקא סבר חצות קבע : מתני' [ד]הפסח שנתערב בזבחים כולן ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה ובדמי היפה שבהן ממין זה *[ויפסיד] המותר מביתו נתערב בבכורות ר"ש אומר אם חבורות כהנים יאכלו : גמ' והא

[תוספתא פ"ט]

שמע מינה דחוי מעיקרו הוי דחוי . תימה לר"י דבפרק לולב הגזול (סוכה דף לג:) מסיק גבי לולב דדחוי מעיקרו לא הוי דחוי ויש לחלק בין דחוי מעיקרו דגבי מצות לדחוי מעיקרו דהקרבה ועוד דשאני התם דמעיקרא אפשר לנעוצי בתקנתא ולא דחוי גמור הוא וא"ת מאי קמ"ל ר' יוחנן בפ"ק דקדושין (דף ז:) גבי בהמה של שני שותפים דכל הנהו תלת מילי דמדקדק ממילתיה שמעינן ממתני' דהכא וי"ל דאכתי אשמעינן דעושה תמורה ותמורתה כיוצא בה אע"ג דאינה קריבה כלל והא דלא קאמר התם וש"מ דעושה תמורה כיוצא בה לא חשיב אלא מילי דדחייה וא"ת ונילף ממחוסר זמן דדחוי מעיקרא הוא ולא הוי דחוי ויש לומר דשאני מחוסר זמן דלא איתחזי מעולם [א] לשום קרבן וזמן קבוע להיות ראוי ליום השמיני הלכך לא שייך למילף מיניה בעלמא:

ושמע מינה יש דחוי בדמים . פרש"י בתשובתו דאפילו דבר שלא קדש מתחלה קדושת הגוף אלא לקדושת דמים דחוי הוא מלקרב לבסוף דלא תימא אין דחוי אלא בדבר הקדוש קדושת הגוף ונדחה מהקרבה אבל קדושת דמים לא אלימא למידחי ותימה לר"י הא כל דחוי מעיקרו הוא דחוי בדמים ואם כן כיון דאמר דדחוי מעיקרו הוי דחוי שמעינן נמי דיש דחוי בדמים ואור"י דמשכחת ליה דחוי מעיקרו בקדוש קדושת הגוף כגון ששחט וקיבל הדם בכלי שיש בו מים דראשון ראשון דחוי הוא הלכך אפילו לבסוף רבה הדם ויש בו מראית דם הוי דחוי ולהכי איצטריך תו לאשמעינן דאפי' בדמים יש דחוי ובפ"ק דקדושין (דף ז:) מפורש כל הצורך :

הא חייל עליה אנינות . אף על גב דקרינא ביה לפי אכלו בלילה מכל מקום אינו יכול לשלח קרבנותיו כדאמרינן *(זבחים דף נט:) שלמים בזמן שהוא שלם : ופטורין

רבינו חננאל

ש"מ מדקתני ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבת (כיון שאינן) קרבים שלמים ש"מ בעלי חיים נדחין ודחוי מעיקרא כי (היא) נקבה או זכר בן ב' שנים שאינן ראוין מעיקרא לשם פסח לא תימא כיון שאינן (שלמים) לשם פסח מעיקרא כי אקדשינהו לשלמים אקדשינהו אלא נדחו ומדלא קתני ויביא בדמיו שלמים אלא יפלו דמיו לנדבה ש"מ דיש דחוי בדמים : המפריש פסחו ומת וכו' ת"ר המפריש פסחו ומת אם בנו ממונה עמו יביאנו לשם פסח [אין בנו ממונה עמו יביאנו לשם שלמים] לששה עשר ואוקמא רבא בשמת קודם חצות וחל עליה אנינות דאורייתא והוא נדחה לפסח שני והא דתנן אונן טובל ואוכל פסחו לערב באנינות דרבנן אבל באנינות דאורי' לא·רב שרבי' אמר כגון שהיה אביו גוסס בחצות ומת אחר חצות בנו ממונה עמו יביאנו לשם פסח דהא לא חל עליה אנינות אין בנו ממונה עמו יביאנו לשם שלמים דכיון דבחצות גוסס היה לא הוה חזי למעבד פסח . ולא קבעתיה חצות · רב אשי אמר לעולם דמת אחר חצות ולא חל עליה אנינות דהא משעת הפסח כיום טוב חשוב שאומר בו הלל לפיכך לא חל עליה אנינות אין בנו ממונה עמו יביאנו לשם שלמים מאי אמרת קבעתיה חצות רבי שמעון הוא דאמר בעלי חיים אין נדחין ומשום הכי מקריב לה שלמים · רבינא אמר כגון שהפרישו אחר חצות ומתו בעלים אחר חצות וקסבר לא קבעה : מתני' הפסח שנתערב בזבחים ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה כו' עד שנתערב בבכורות רבי שמעון אומר אם חבורת כהנים

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] תוד"ה שמע מינה דיחוי מעיקרו כו' וי"ל דשאני מחוסר זמן דלא אתחזי מעולם וכו' נ"ב עיין יומא סד ע"א בתוס' ד"ה התם וכו' ובתוספות ישנים ד"ה מי דמי וכו' וכו' דיליף ודו"ק :

סוכה לג: קדושין ז: זבחים יב: כריתות כז: ודף כח: תמורה כו: [זבחים נט']

[לעיל צו:]

נ"א ויפריש

ר"פ לשלמים וע' במ"א

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פי"ז מהל' פסולי המוקדשין הלכה טו :

לז ב מיי' שם והל' יב ופ"ד מהל' ק"פ הלכה ח :

לח ג מיי' פ"ג מהל' ק"פ הלכה ד :

לט ד מיי' שם הלכה ה :

מ ה ו מיי' שם הל' ו :

מא ז ח מיי' שם הל' ז :

מב ט מיי' שם הלכה ח :

והא קא מייתי קדשים לבית הפסול רבי שמעון לטעמיה דאמר מביאין קדשים לבית הפסול *דתנן אשם שנתערב בשלמים רבי שמעון אומר ישחטו בצפון ויאכלו כחומר שבהן אמרו לו [א]אין מביאין קדשים לבית הפסול ורבנן היכי עבדינן אמר רבא [ב]נמתין לו עד שיוממו ויביא בהמה שמינה ולימא כל היכא דאיתיה לפסח תחול עליה דהאי ואכיל להו בתורת בכור בעל מום :

מתני' *[ג]חבורה שאבד פסחה ואמרו לאחד צא ובקש ושחוט עלינו והלך ומצא ושחט והם לקחו ושחטו אם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והם אוכלין עמו משלו ואם שלהן נשחט ראשון הם אוכלין משלהן והוא אוכל משלו ואם אינו ידוע איזה מהן נשחט ראשון או ששחטו שניהם כאחד הוא אוכל משלו והם אינם אוכלין עמו ושלהן יצא לבית השריפה ופטורין מלעשות פסח שני [ד]אמר להן אם אחרתי צאו ושחטו עלי הלך ומצא ושחט והן לקחו ושחטו אם שלהן נשחט ראשון הן אוכלין משלהן והוא אוכל עמהן ואם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והן אוכלין משלהם ואם אינו ידוע איזה מהן נשחט ראשון או ששחטו שניהם כאחד הן אוכלין משלהן והוא אינו אוכל עמהן ושלו יצא לבית השריפה ופטור מלעשות פסח שני [ה]אמר להן ואמרו לו אוכלין כולן מן הראשון ואם אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון שניהן יוצאין לבית השריפה [ו]לא אמר להן ולא אמרו לו אין אחראין זה לזה [ז]שתי חבורות שנתערבו פסחיהן אלו מושכין להן אחד ואלו מושכין להן אחד אחד מאלו בא לו אצל אלו ואחד מאלו בא לו אצל אלו וכך הם אומרים אם שלנו הוא הפסח הזה ידיך משוכות משלך ונמנית על שלנו ואם שלך הוא הפסח הזה ידינו משוכות משלנו ונמנינו על שלך וכן [ח]חמש חבורות של חמשה חמשה ושל עשרה עשרה מושכין להן אחד מכל חבורה וחבורה וכן הם אומרים [ט]שנים שנתערבו פסחיהן זה מושך לו אחד וזה מושך לו אחד זה ממנה עמו אחד מן השוק וזה ממנה עמו אחד מן השוק זה בא אצל זה וזה בא אצל זה וכך הם אומרים אם שלי הוא פסח זה ידיך משוכות משלך ונמנית על שלי ואם שלך הוא פסח זה ידי משוכות משלי ונמניתי על שלך :

גמ' תנו רבנן *אמר להן ואמרו לו אוכל מן הראשון לא אמר להן ולא אמרו לו אינן אחראין זה לזה

ופטורין מלעשות פסח שני. לא דמי להא דאמר לעיל [א] (פח:) שכח לפני זריקה חייבין לעשות פסח שני :

הדרן עלך מי שהיה

והא קא מייתי קדשים לבית הפסול. לר"ש קא פריך דממעט בזמן אכילת הבשר ושורפו לנותר עד בקר שלא כדין משום ספק פסח והל"ל ירעו שדין הבכור לשני ימים ולילה אחד : מביאין קדשים לבית הפסול. לממעט בזמן אכילתן מוטב מלנתקן לרעייה : ישחטו בצפון. כחומר אשם ולא כשלמים בכל מקום ויאכלו כחומר שבהן כתורת האשם לזכרי כהונה ליום ולילה לפנים מן הקלעים : לבית הפסול. שממעט בזמן אכילת השלמים אלא ירעו : ורבנן. דאמרי אין מביאין היכי עבדינן לפסח שנתערב בבכורות בשלמא גבי אשם שנתערב בשלמים או פסח שנתערב בעולה ואשם איכא למימר ירעו וימכרו ויביא בדמיהן אותן קרבנות כדאמרן לעיל אבל בכור נאמר בו לא תפדה ואין לו פדיון ואינו תופס את דמיו ואינו יוצא מקדושתו לחול על המעות אלא נאכל במומו לכהן ופסח בר פדיון הוא ואינו נאכל בלא פדיון : ממתין עד שיוממו ויביא בהמה שמינה. ביפה שבהן : ונימא כל היכא דאיתיה לפסח תיחול · קדושתיה אהנך מעות ומייתי בהנך מעות שלמים כדין מותר הפסח : ואכיל להו. לכל התערובת: בתורת בכור בעל מום. ואיזו היא תורתו אין נשחט באטליז ואין נמכר באטליז ואין נשקל בליטרא ואם היה מכיר בפסח שנפדה היה שוחטו ומוכרו באטליז אם ירצה : **מתני'** לא ובקש. את האבוד ושחוט עלינו : אם שלו נשחט ראשון. הואיל והם אמרו לו שחוט עלינו על שלו הם נמנין ושוב אין יכולין להימנות על שלהן ושלהן ישרף דפסח בלא בעלים הוא ואוכלין כולן משלו : ואם שלהן נשחט ראשון הוא אוכל משלו· שהרי לא נמנה על שלהן והם אוכלין משלהן שהרי חזרו בהן מן האבוד ומשכו ידיהן ממנו : והן אינן אוכלין עמו. שמא שלהן נשחט ראשון ונמשכו מזה : ושלהן יצא לבית השריפה. שמא שלו נשחט ראשון ואין נמנים על השני : ופטורין מפסח שני. דממה נפשך בראשון נימנו ואכילה לא מעכבא : אמר להם אם איחרתי שחטו עלי · יחיד שהלך לבקשו ואמר לבני חבורה אם איחרתי שחטו עלי והמנוני עמכם והן לא אמרו שחוט עלינו : הוא אוכל עמהן. ושלו ישרף דכיון שהמנוהו על שלהן הרי נמשך מן הראשון וחזר בו משליחותו : ושלו יצא לבית השריפה. שמא שלהן נשחט ראשון ונמשך משלו שהרי עשאן שלוחין : ופטור מפסח שני. ממה נפשך בראשון יצא : אמר להם. שחטו עלי אם איחרתי ואמרו לו בקש ושחוט עלינו יאכלו כולן מן הראשון דהם שלוחיו והוא שלוחם : ואם אין ידוע איזהו נשחט ראשון. ישרפו שניהם ופטורין מפסח שני : אינן אחראין זה לזה. אין אחריות וטענה זה על זה ואין זה וזה חוששין איזו נשחט ראשון אלא הן אוכלים משלהם והוא אוכל משלו : אלו מושכין להם אחד · מן הפסחים ואלו מושכין אחד : אחד. מבני חבורה זו בא לו אצל חבורה א ואחד

ואחד מזו בא לו אצל זו : וכן הם אומרים. לאותו יחיד הבא אצלן : אם שלנו הוא פסח זה. שמשכנו אליט ויפה בירכט את שלנו משוך ידיך משלך והימנה עמנו על שלנו ואם שלך הוא פסח זה הרי אתה עליו וידינו משוכות משלנו ויהא לבני חבורה האחרת ונמניט על זה שלך נמלא אם החליפו הרי זה הומשכו כל חבורה וחבורה משלהן ונמנו על אותו שבירכו וכן בני חבורה השניה אומרים ליחיד הבא אצלן ועל כרחינו לריך אחד מאלו לבוא אצל אלו ולימנות עמהן ולא אמרינן ימשכו אלו משלהן בכל מקום שהוא ואלו משלהן ויחזרו וימנו אלו על האחד ואלו על האחד משום דאמרינן בברייתא בגמ' בין לרבי יהודה בין לר' יוסי אסור לימשך כל בני חבורה מן הפסח להניחו בלא בעלים ועכשיו כשהאחד מבני החבורה זו בא אצל החבורה האחרת ממה נפשך אין כאן פסח בלא בעלים אם יפה בירכו הרי כל חבורתו עליו חוץ מן האחד שפירש מהן ומשך ידו ואם הם החליפו הרי הלך אחד מהם עם חבורה האחרת וכשמשכו הנותרים את ידיהן ממנו נשאר הוא עליו : וכן חמש חבורות של חמש חמש. בני אדם שנתערבו פסחיהם כל חבורה וחבורה מושכים להם א' מן הפסחים וחמש אנשים שבכל חבורה וחבורה מתחלקין לחמשה פסחים שאם החליפו לא יהא כאן פסח שלא יהא אחד מבעליו הראשונים עליו : וכן הם אומרים. כשנעשו עתה חבורות חדשים אומרים הארבעה לאחד אם שלך הוא פסח זה ידי ארבעתינו משוכין מארבעה פסחינו בכל מקום שהן ונימניט עמך וכך הן חוזרין ואומרים לשני וכן הארבעה לכל א' שבחבורה וכן כל חבורה וחבורה : שנתערבו פסחיהן. ראובן ושמעון שנתערבו פסחיהן ראובן מושך לו אחד ושמעון מושך לו אחד ראובן הולך וממנה עמו את לוי מן השוק ואומר כל מקום שהוא פסח שלי הרי אתה נמנה עליו שמעון ממנה עמו את יהודה מן השוק דעכשיו יהו שנים על כל אחד כל מקום שהוא : זה בא אצל זה. ראובן בא לו אצל פסח שמשך לו שמעון ושמעון בא לו אצל פסח שמשך לו ראובן וכן אומר ראובן ליהודה הנשאר על פסח שבירר לו שמעון אם שלך הוא פסח זה שיפה בירר לו שמעון תחלה הרי ידי משוכות משלי והריני נמנה עמך על זה ואם שלי הוא פסח זה שלא כיוונו לברר תחלה יפה ואין זה פסח שנימנית עליו עם שמעון הרי ידיך משוכות משלך והמנה על זה ולכך הולרך כל אחד להמנות אחד מן השוק שאם באו להתנות כשהן יחידין ולומר אם שלי הוא פסח זה ושלך הרי יפה בירכט ואם לאו הריני מושך משלי ונמנה על שלך נמלא כשהוא נמשך משלו הרי הוא מניח פסחו כמות שהוא כלומר בלא בעלים שעדיין לא נמנה אחר עליו ואפי' לר' יוסי *לית ליה והא ליכא למימר שימנה כל א' על של חבירו קודם שימשך משלו דהנמנה על שני פסחים אין זה מנין : **גמ'**

רבינו חננאל

יאכלו ואקשי' והא קא מייתי קדשים לבית הפסול שדין הבכור להאכל שני ימים ולילה אחד כדתנן בפ' איזהו מקומן של זבחים והפסח אינו נאכל אלא בלילה ומותר הפסח נמי אינו נאכל אלא ליום ולילה כמו שאמרנו בפרק שקודם זה וכיון שאתה אוכל הבכור בקדושת פסח אתה גורם לו להפסל הנותר בבקר כדין הפסח והוא כשר עדיין עד יום ג' ותו וכי מביאין קדשים כי האי גונא לבית הפסול דתנן בזבחים פ"ח אשם שנתערב בשלמים רבי שמעון אומר שניהם ישחטו בצפון ויאכל כחומר שבהן אמר לו אין מביאין קדשים לבית הפסול אלא לרבנן היכי לעביד אמר רבא ממתין להם עד שיוממו ומביא בהמה שמינה ואומר כל היכי דאיתיה לפסח תחול קדושתיה עליה דהאי ואכיל לתו להנך בתורת בכור : מתני' חבורה שאבדה פסחה ואמרו לאחד צא ובקש עלינו כו' · ת"ר אמר להם ואמרו לו אוכלין מן הראשון לא אמר להם ולא אמרו לו אין אחראין זה לזה

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] תוס' ד"ה ופטורין וכו' דלא דמי להא דאמר לעיל וכו' · כ"ב עי' מהרש"א ולח"מ פ"ג מהלכות ק"פ הלכה ד' והגל"ח לא ראהו :

מסורת הש"ס

זבחים פט

קדושין מח:

[תוספתא פ"ט]

[לקמן צט]

מכאן אמרו. מפני דבר כזה אמרו יפה שתיקה כו' שאילו אמר ואמרו השני אין לו תקנה לא אמר ולא אמרו שניהן ראויין זה אוכל משלו כו': לימא מתני'. דקתני שנים שנתערבו פסחיהן כו': דלא כר' יהודה. דבעי שיהא א' מבני חבורה הראשונה קיים עליו דהא ודאי אותן שנים שהביאו מן השוק אינן חשובין מבני חבורה האיל ולא היו בשעת לקיחתן ועל כרחיך רבי יהודה אבני שעת לקיחתו קפיד דאי אמטויין בתר הכי שני מאי איכא בין דידיה לרבי יוסי וגמלא שאם הוחלפו בשעת שחיטה על ידי התנאי והמשכה אין אחד מן הראשונים קיים עליו ורישא דקתני דבעינן שהוחלפו מכל חבורה לכל הפסח טעמא משום דבעי אתנויי ומימר אם שלך הוא הפסח הזה ידינו משוכות משלנו ונמנינו על שלך ואם לאו דאיכא חד מבעליו התם מאן קא ממני עליה והיאך יכולין לומר ונמנינו על זה בלא רשות בעליו: (א) ואם ימעט. משמע אם רצו מתמעטין ונמשכין ובלבד שיהא אחד מבני החבורה קיים דאם ימעט משמע שיש שיור: כמות שהוא. בלא בעלים ואם

רט כולן לימשך ימנו עליו אחרים תחלה אבל לבני חבורה ראשונה לא קפיד קרא: כיון דאמר ר' יהודה. בפרקין דלעיל (דף צא.) מעיקרא לאימנויי אחרינא עליה קאי ואפילו אין שם תערובת הלכך זה הבא מן השוק ונמנה עליו בכל מקום שהוא הוה ליה אחד מבני חבורה ראשונה: מתני' נמי דייקא. דר' יהודה היא: חמשה וארבעה לא. חמש חבורות שיש בהן אחת של ארבעה אנשים ואין בה כדי לתת חלק אחד לכל פסח ופסח לא שרי מתני': מ"ט לאו משום דלא פש אחד מבני חבורה גביה. שאם נתחלפו פסחן של אלו לאותה חבורה שנתחדשה אחרי כן שיש ארבעה מארבע חבורות ומאותה של ארבעה לא הי' בה דלרבי יוסי טעמא משום דצריך אחד מבעליו שימנה בו את האחרון אבל החבורה ראשונה דשעת לקיחה לא קפיד אפילו איכא בהו חבורה של ד' נמי איכא תקנתא שימנו מן השוק אחד עמהן בכל מקום שהוא פסחן ונמלאו עליו חמשה אנשים כדי לחלק אחד לכל פסח ופסח אלא שמעת מינה אבני חבורה קפיד:

הדרן עלך מי שהיה טמא

תורה אור

*מכאן אמרו חכמים יפה שתיקה לחכמים קל וחומר לטפשים שנאמר °אויל מחריש חכם יחשב: שנים שנתערבו פסחיהם וכו': לימא מתניתין דלא כר' יהודה דתניא °ואם ימעט הבית מהיות משה *מלמד שמתמעטין והולכין ובלבד שיהא אחד מבני חבורה קיים דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר ובלבד שלא יניחו את הפסח כמות שהוא א"ר יוחנן אפילו תימא רבי יהודה כיון דאמר רבי יהודה *אין שוחטין את הפסח על היחיד מעיקרא לאמנויי אחרינא בהדיה קאי וכאחד מבני חבורה דמי א"ר אשי מתניתין נמי דייקא דקתני וכן חמש חבורות של חמשה חמשה של חמשה אין אבל של חמשה וארבעה לא לאו משום דלא פייש חד מבני חבורה גביה שמע מינה:

משלי יז
שמות יב

הדרן עלך מי שהיה טמא וסליקא לה פסח שני

פסקי הלכות פסח שני בקצרה

כתיב בתורה איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם או לדורותיכם ועשה פסח לה' בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אותו וגו' ככל חקת הפסח יעשו אותו. ושניט שאף כל אונס במשמע שאם נאנס או שגג בראשון יעשה בשני אלא שטמא ודרך רחוקה פטורין מן הכרת אפילו הזיד בשני ושאר אונסין בראשון אם הזיד בשני חייב כרת. אבל הזיד בראשון בלא שום אונס ושגגה אפילו נאנס בשני חייב כרת: איזהו דרך רחוקה מי שהיה בינו ובין ירושלים יום י"ד עם עליית השמש ט"ו מיל או יותר היה פחות מזה ולא הגיע לירושלים מפני שעכבוהו בהמות או שהיה בירושלים והיה חולה ברגליו ולא הגיע לעזרה עד שעבר זמן הקרבה הרי זה אנוס ואינו בדרך רחוקה. היה חבוש ביד ישראל חוץ לחומת ירושלים והבטיחוהו לצאת לערב שוחטין עליו אבל נחבש ביד נכרים אין שוחטין עליו עד שיצא ואם שחטו עליו ויצא הרי זה אוכל. שחטו עליו ולא יצא וכן האונן והחולה והזקן שיכולין לאכול ששחטו עליהן ואחר שנזרק הדם נטמאו במת ואינן יכולין לאכול פטורין מפסח שני [וכן כל מי שהיה ראוי בשעת שחיטה וזריקה ונדחה אחר כך פטור מפסח שני]. טמא שיכול להטהר בפסח ראשון ולא טבל וישב בטומאתו וכן הערל שלא מל בראשון הרי זה הזיד בראשון: ואיזהו טמא שנדחה לפסח שני כגון זבים וזבות נדות ויולדות ובועלי נדות אבל הנוגע בנבלה ושרץ וכיוצא בהם ביום י"ד הרי זה טובל ושוחטין עליו אחר שיטבול ואוכל לערב. וזב שראה ב' ראיות וטבל בשביעי שוחטין עליו ואוכל לערב וכן שומרת יום כנגד יום ואם ראו אחר זריקת הדם פטורין מפסח שני ואין שוחטין על הנדה בשביעי שלה: טמא מת שחל ז' שלו בע"פ אף על פי שהוזה עליו וטבל וראוי לאכול קדשים לערב אין שוחטין עליו ונדחה לשני בד"א שנטמא בטומאת מת שהנזיר מגלח עליהן אבל בטומאת מת שאין הנזיר מגלח עליהן שוחטין עליו בז' שלו אחר הזאה וטבילה. מי שעשה פסח בחזקת שהוא טהור ואח"כ נודע לו שהיה טמא בטומאת התהום פטור מפסח שני אבל נודע לו שנטמא בטומאת ודאי חייב בפסח שני. בד"א בטהור אבל טמא כגון *טמא מת שנטמא בטומאת התהום בששי שלו אע"פ שנודע לו אחר שעשה הפסח חייב בפסח שני שחזקת הטמא טמא עד שנטהר ספק טומאת התהום טהור לפסח: בטומאת מת בין ודאי בין ספקו יחידים שהן מיעוט הצבור נדחין ולא צבור אפילו הם מחצה קהל אין נדחין שאם היה בפסח ראשון רוב הקהל או הכהנים או כלי השרת טמאים בטומאת מת עושין הפסח הטמאים עם הטהורים בטומאה אפילו היה ברוב הטמאים רק א' [עודף]. היו מחצה על מחצה כולן עושין בראשון והטהורים עושין לעצמן בטהרה וטמאים לעצמן בטומאה. היו הנשים משלימין לרוב טהורים הטהורים עושין הראשון והטמאין אינן עושין לא הראשון ולא השני. היו רוב הקהל טמאים בשאר טומאות ומיעוטן טמאי מת אותן טמאי מת אינן עושין לא בראשון לפי שהן מיעוט וגם שני אינן עושין לפי שאין היחידים עושין

בשני אלא בזמן שרוב הקהל עשו הראשון. וכן אם היו רוב הקהל טמאי מתים ומיעוטן בשאר טומאות הטמאי מתים עושין בראשון והמיעוטין אינן עושין לא בראשון לפי שאין טומאה דוחה בראשון אלא טומאת מת לבד ובשני אינן עושין לפי שאין עושין בפסח שני אלא אם נעשה הראשון בטהרה. היו שליש הקהל טהורים ושליש טמאי מתים ושליש טמאים בשאר טומאות הטמאי מתים אינן עושין לא בראשון שהרי הן מיעוטין לגבי טהורים עם הטמאים משאר טומאות ובשני אינן עושין שהרי מיעוט עשו בראשון. כילד משערין הפסח לידע אם רוב הקהל טמאים או טהורים אין משערין בכל האוכלין שאפשר שיהיו עשרים נמנים על פסח א' ומשלחין אותו לשחוט ביד א' אלא משערין בכל הנכנסין לעזרה. ועד שהן מבחוץ קודם שתכנס כת הראשונה משערין אותן. פסח שהקריבוהו בטומאה נאכל בטומאה שמתחלתו לא בא אלא לאכילה. ואינו נאכל אלא לטמאי מת שנדחית להם הטומאה ולכיוצא בהן מטמאי טומאת מגע אבל לא לטמאים שטומאה יוצאה מגופן ואם אכלו פטורין ואפילו אכלו טמאי מת מהאימורין שלו פטורין. *בד"א שהפסח נאכל בטומאה כשנטמאו הציבור קודם זריקת הדם אבל אם נטמאו לאחר זריקת הדם לא יאכל. שהטוהו בטהרה ונטמאו רוב הציבור קודם זריקה זורק את הדם והפסח לא יאכל. היו כלי שרת טמאים בשרץ וכיוצא בו אע"פ שמטמאין את הבשר לא יעשוהו אלא הטהורים ויאכל אע"פ שהוא טמא שמוטב שיאכל בטומאת בשר שהיא בלאו ולא יאכלוהו טמאי הגוף שהם בכרת: מה בין פסח ראשון לשני הראשון אסור בחמץ בבל יראה ובל ימצא ואינו נשחט על חמץ [*וצריך ביקור ד' ימים] ואין מוציאין ממנו חוץ לחבורה וטעון הלל באכילתו ומביאין עמו חגיגה ואפשר שיבא בטומאה אם נטמא רוב הקהל טומאת מת אבל פסח שני חמץ ומצה עמו בבית *[ואין נשחט בג' כתות ואין צריך ביקור] ואינו טעון הלל באכילתו ומוציאין אותו חוץ לחבורתו *ואין מביאין עמו חגיגה ואינו בא בטומאה ושניהם דוחין את השבת וטעונין הלל בעשייתן ונאכלין צלי בבית אחד על מצה ומרור ואין מותירין מהן ואין שוברין בהן את העצם: נשים שנדחו לשני בין מפני טומאה ודרך רחוקה בין משאר אונס ושגגה הרי פסח שני להן רשות לפיכך אינן שוחטין עליהן בפני עצמן בשבת בפסח שני. *האונן שמת לו מת אחר חצות בי"ד שכבר נתחייב בק"פ שוחטין עליו וטובל ואוכל שאנינות לילה מדרבנן וכן *מת לו מת בי"ג ונקבר בי"ד אבל מת לו מת קודם חצות ידחה לשני ואם שחטו וזרקו עליו טובל ואוכל לערב. גר שנתגייר בין פסח ראשון לשני וכן קטן שהגדיל בין ב' פסחים חייבין בפסח שני ואם שחטו עליו בראשון פטור. הזאה אינה דוחה שבת כגון (*זב) שהגיע ז' שלו בי"ד בשבת אין מזין עליו ואפילו חל הי"ג בשבת אין מזין עליו בי"ג אלא למחרת בי"ד ואין שוחטין עליו אלא ידחה לשני:

(שאר ענייני סדר והובא ליל ט"ו מבואר הכל בש"ע א"ח)

בעזרת האל יתברך נשלם סדר פסח ראשון ושני

מכאן אמרו יפה שתיקה לחכמים ק"ו לטפשים וכתיב נמ אויל מחריש חכם יחשב אוטם שפתיו נבון: שתי חבורות שנתערבו פסחיהם אלו מושכין להם אחד וכו' פי' בני חבורה זו מושכין לו כבש אחד ובני חבורה האחרת מושכין להם הכבש האחר אחד מבני חבורה זו בא ונמנה עם בני חבורה האחרת ואחד מבני חבורה האחרת בא לו ונמנה עם בני חבורה זו וכךהם אומרי' אם זה הפסח שלנו הוא ידינו משוכות משלך ונמניתה על שלנו ואם זה הפסח הוא שהיה לחבורתך ויש לך חלק בכללם הרי הוא לך וידיך משוכות משלנו ונמנינו על שלך ולמה צריכין אנו לכך מפני שאנו צריכין לחיות מי שנמנה עיקר על אותו הפסח מתחלה יהיה מנוי גם עכשיו עיקר וימנה אחרים עמו' וכך עושין בני חבור' האחרת כאשר פירשנו מעשה האחרת כך מעשה השניה' וכן חמש חבורות של חמשה חמשה ושל עשרה עשרה נמשכין להם אחד מכל וכך הן יומרין ופשוטה היא: שנים שנתערבו פסחיהן זה מושך לו כבש אחד וזה מושך לו כבש אחד זה ממנה עמו על פסחו אחד מן השוק וזה ממנה עמו על פסחו אחד מן השוק נמצא בכל פסח שנים שנים זה ראשון שהפריש אותו הכבש שנתערב לפסחו מניח אותו הכבש שמשך לעצמו לזה שהביאו מןהשוק וממנה עמו עליו והולך אצל שמשך אותו הכבש השני וגם ת"א עושה כמעשה חברו וכך הן אומרין אם שלי הפסח הזה ידיך משוכות מאותו שמנית בו ועכשיו נמנית על שלי ואם שלך הוא ידי משוכות משלי ונמנית על שלך וכך עושה השני נמצאו אותם שהביאו מן השוק הם עקרים על הזבח והעיקרים שהיו מקודם נמנין עמהם ויתכן שכל אחד מהם יוצא בעיקר פסחו של חבירו בכלל אלו שהביאו מן השוק ולפיכך אמרנו לימא מתני' דלא כרבי יהודה דתניא ואם ימעט הבית מהיות משה מלמד שמתמעטין והולכין ובלבד שיהיה אחד מבני חבורה קיים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר בלבד שלא יניח הפסח כמות שהוא כלומר לא בא הכתוב אלא ללמד שלא יניחו הפסח כמות שהוא ומשני ר' יוחנן אפילו תימא רבי יהודה היא מתני' כיון דאמר רבי יהודה אין שוחטין את הפסח על היחיד מעיקר' למנויי אחרינא בהדיה קאי וכאלו האי דאתי עכשיו ומנייה בהדיה על פסחו כמתחלה בהדיה הוא כאלו נמנה על הראשון ותרוויהו עיקרא נינהו הלכךכמבני החבורה דמי: אמר רב אשי מתני' נמי דיקא דצריך להשאר אחד מבני חבורת מדקתני וכן חמש חבורות של חמשה חמשה ולא קתני וכן חמש חבורות של (ארבעה) [חמשה] וארבעה אלא תני חמשה חמשה שילכו ארבעה מהן בכל חבורה אחד מהן וישאר אחד מהן בחבורה שלו ויביאו אצלו מכל חבורה אחת נמצאו בכל חבורה חמשה ואילו היו חמש חבורות ארבעה מהן חמשה חמשה וחבורה אחת ארבעה נמצאת חבורה זו שיש בה ארבעה הולך אחד מהן בכל חבורה והלכו הארבעה בארבע חבורות ולא נשאר בחבורתן אחד אלא (הן הן) הארבעה שבאו ונתקבצו בה אחד מכל חבורי' ש"מ מדלא קתני ארבעה אלא חמשה חמשה צריך שישאר אחד מבני חבורתו קיים שמע מינה: הדרן עלך מי שהיה טמא

עם ר"ה ויטא פ"ז
(תוספתא פ"ז)
[לעיל צא.]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה דלא כרבי יהודה וכו' רשות בעליו הס"ד ואח"כ מ"ה מלמד שמתמעטין ואם ימעט:

עי' כסף משנה פ"ו הלכה א מהל' ק"פ בד"ה בד"א

היינו לדעת רש"י ואין כן דעת התוספות והרמב"ם ז"ל
תוספתא פ"ח
שם

יו"ד סי:

נ"ל טמא מת

ערב פסחים **סמוך למנחה לא יאכל אדם [ב]עד שתחשך [ג]אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב [ד]ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי: גמ' מאי איריא ערבי פסחים אפי' ערבי שבתות וימים טובים נמי דתניא לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר [ה]אוכל והולך עד שתחשך אמר רב הונא לא צריכא אלא לר' יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך הני מילי בערבי שבתות וימים טובים אבל בערב הפסח משום חיובא דמצה מודה רב פפא אמר אפילו תימא רבי יהודה התם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה הוא דאסיר סמוך למנחה שרי אבל בערב הפסח אפילו סמוך למנחה נמי אסור ובערב שבת סמוך למנחה שרי והתניא לא יאכל אדם בערב שבת וימים טובים מתשע שעות ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך אמר מר זוטרא *מאן לימא לן דמתרצתא היא דילמא

רש"י

ערב פסחים סמוך למנחה. קודם למנחה מעט: לא יאכל. כדי שיאכל מצה של מצוה לתיאבון משום הידור מצוה: ואפילו עני שבישראל לא יאכל. בלילי פסחים עד שיסב כדרך בני חורין (א) זכר לחירות במטה ועל השלחן: ארבע כוסות. כנגד ארבעה לשוני גאולה האמורים בגלות מצרים והוצאתי אתכם והצלתי אתכם וגאלתי אתכם ולקחתי אתכם בפרשת וארא: ואפי'. מתפרנס מתמחוי של צדקה דהיינו עני שבעניים דתנן במסכת פאה (פ"ח מ"ז) מי שיש לו מזון ב' סעודות לא יטול מן התמחוי: גמ' כשהוא תאוה. ולא תהא סעודת שבת על השובע: לא צריכא. דקתני ערב פסחים לא יאכל עד שתחשך אלא לרבי יוסי דאמר הולך ואוכל עד שתחשך: אפילו תימא. מתני' נמי רבי יהודה היא ובדין הוא דליתני ערבי פסחים לרבויי סמוך למנחה: מתשע שעות. היינו סמוך למנחה: משבשתא

[פי' תוספ' לקמן ק"ז: ד"ה סמוך]

פירוש רבינו שמואל תלמיד רש"י ז"ל

ערבי פסחים סמוך למנחה. מנחה קטנה קודם למנחה מעט חצי שעה בתחלת שעה עשירית דתנן (לעיל דף נח.) תמיד נשחט בשמנה ומחצה וקרב בתשעה ומחצה נמצאת מנחה קטנה בט' ומחצה וסמוך ליה היינו חצי שעה קודם בסוף שעה תשיעית ותחלת שעה עשירית: לא יאכל אדם כו'. כדי שיאכל מצה של מצוה לתיאבון משום הידור מצוה: ואפילו עני שבישראל לא יאכל. *בערבי פסחים עד שיסב כדרך בני חורין במטה ועל השלחן זכר לחירות: ולא יפחתו לו. גבאי צדקה המפרנסין את העניים כדתנן (פאה פ"ח מ"ז) אין פוחתין לעני העובר ממקום כו' אלמא לישנא דלא יפחתו אגבאי צדקה קאי והוא הדין נמי אם לא יתנו לו שצריך שיחזר בכל כחו אחריו אלא אורחא דמילתא נקט שרגילין ליתן לו ארבע כוסות וסדרן מפורש לפנינו ומצינו בב"ר (פ' פח) רב הונא בשם רבי אבא אמר כנגד ארבע לשוני גאולה האמורין בגלות מצרים והוצאתי וגאלתי ולקחתי והצלתי בפ' וארא: ואפילו. הוא מתפרנס מתמחוי של צדקה דהיינו עני שבעניים דתנן במסכת פאה מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי אפילו הכי אם לא נתנו לו גבאי צדקה ימכור את מלבושו או ילוה או ישכיר את עצמו בשביל יין לארבע כוסות: גמ' אפילו ערבי שבתות כו'. אליבא דרבי יהודה כדי שיהא קידוש וסעודת שבת חביב עליו: משום חיובא דמצה. שלא תהא נאכלת על השובע וחיובא דמצה לילה הראשון חובה דכתיב (שמות יב) בערב תאכלו מצות: הכי גרסינן אפילו תימא רבי יהודה התם מן המנחה ולמעלה כו'. במילתיה דר' יהודה קתני מן המנחה ולמעלה ובמתניתין תנן סמוך למנחה: מתשע שעות ולמעלה. היינו חצי שעה סמוך למנחה: דילמא

[זבח' קכא:]

ז"ל בלילי פסחים

תוספות

(תוספות אחרים מערבי פסחים נמצאים בספר רב מרדכי) ערב פסחים אי גרסינן ערבי ניחא ואי גרסינן ערב ה"ק ערב ששוחטין בו (ב) פסחים א"נ ערב פסח ראשון ושני: לא יאכל אדם. פירוש אפילו התפלל ומשום מצה כדאמרינן בגמ' דבלא התפלל תפלת מנחה אפילו בשאר ימות השנה אסור כדתנן בפ"ק דשבת (ד' ט:) וא"ת ומה לא יאכל אי מצה אפילו קודם נמי אסור כדאמרינן בירושלמי כל האוכל מצה בערב הפסח כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו ואי במיני תרגימא הא אמר בגמרא (ד' קז:) אבל מטבל הוא במיני תרגימא וי"ל דאיירי במצה עשירה דלא אסר בירושלמי אלא במצה הראויה לצאת בה חובתו ואוכלה קודם זמנה אבל מצה עשירה שריא וכן היה נוהג ר"ת:

סמוך למנחה לא יאכל. ואם תאמר והא אמר בכל שעה (לעיל ד' מ.) בליקות של נכרים ממלא אדם כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה והכא אסר לאכול אפי' מבעוד יום וי"ל דבאותה הסעודה אדם נזהר ואינו אוכל כל שובעו כדי שיאכל מצה לתיאבון אבל מבעוד יום אין אדם נזהר ואוכל כל שובעו וסבר שעד הלילה יתאוה ואדרבה יהיה שבע יותר כי יתברך המאכל במעיו והא דדייק רבא לקמן (ד' קז:) דחמרא גריר דאי אמרת מיסעד סעיד בין הכוסות הללו אמאי ישתה אף על גב דבאותה סעודה נזהר מלאכול שובעו (ג) אבל בשתיה אי אפשר להזהר א"נ מבין ראשון לשני דאיכא אגדתא והלל דייק דדמי לסעודה אחרת:

עד שתחשך. מקשי' אמאי איצטריך עד שתחשך פשיטא ועוד דבגמרא גבי שבתות וימים טובים לא קתני ליה ואומר הר"י מקורבי"ל דגבי מצה דווקא בעינן עד שתחשך כדתניא בתוספתא* הפסח ומצה ומרור מצותן משתחשך וטעמא משום דכתיב (שמות יב) ואכלו את הבשר בלילה הזה ומצה ומרור איתקשו לפסח אבל סעודת שבת וימים טובים מצי אכיל להו מבעוד יום כדאמר בפרק תפלת השחר (ברכות דף כז:) מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש היום מבעוד יום ואומר מהר' יחיאל דכי פריך בגמרא מאי איריא ערבי פסחים כו' לא מצי לשנויי דנקט ערבי פסחים משום דבעי למיתני עד שתחשך דכבר אשמעינן באיזהו מקומן (זבחים ד' נו:) דקתני הפסח אינו נאכל אלא בלילה והכא אגב אורחיה תנייה בקוצר ורבינו יהודה תירץ אפילו אי בעינן גבי שבתות וימים טובים עד שתחשך הכא איצטריך למיתני דאתא לאשמועינן דאע"ג דשחיטת פסחים מבעוד יום אינו נאכל מבעוד יום כשאר קדשים וכן יש בירושלמי בריש פירקין תני ערב שבת מן המנחה ולמעלה לא יטעום כלום עד שתחשך:

ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. דסלקא דעתך דהסיבת עני לא חשיבא הסיבה דאין לו על מה להסב ואין זה דרך חירות ויש מפרשים דאדלעיל קאי עד שתחשך ואפילו עני שבישראל פירוש אפי' עני שלא אכל כמה ימים לא יאכל עד שתחשך: לא יפחתו לו. פי' רשב"ם גבאי צדקה וגרס (ד) לא יפחתו וכן נראה מדלא קתני לא יפחות לי' יחיד וליכא למימר דיפחתו אד' כוסות קאי דאם כן הוה ליה למיתני ארבע כוסות בלא מ"ם והא דקאמר מן התמחוי לא ימנע מלקבל כדי לקיים ארבע כוסות. וארבע כוסות פירש רשב"ם כנגד ארבעה לשוני גאולה וכן יש בירושלמי:

לא יפחתו לו מארבע כוסות. מתוך הלשון משמע קצת שאין נותנין לבניו ולבני ביתו כי אם לעצמו והוא מוציא את כולם בשלו וסברא הוא דמאי שנא ארבע כוסות מקידוש דכל השנה שאחד מוציא את כולם ומיהו גם בקידוש שמא היה לכל אחד כוס כדמשמע לקמן (דף קו.) גבי חזיה דהוה שבא דגאין ושתי אבל בפרק בכל מערבין (עירובין דף מ:) גבי זמן משמע קצת שלא היה לכל אחד כוסו ועוד דאמר בגמרא (לקמן דף קח:) השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא והוה דשתה רובא דכסא משמע דהם יצאו בשמיעה דהא בעינן רובא דכסא ועוד דמשמע דלכתחלה אין רגילות להשקותם מיהו יש לדחות בשיש להם כוס לעצמם אי נמי בבניו ובני ביתו קטנים איירי שלא הגיעו לחינוך *ואין אשתו בכלל ומיהו בגמרא משמע שצריך כל אחד ארבע כוסות דקתני (שם) הכל חייבין בארבע כוסות אחד נשים ואחד תינוקות אמר רבי יהודה מה תועלת לתינוקות ביין משמע דלתנא קמא צריך כוס אף לתינוקות ויש לדחות דחייבין לשמוע ברכת ארבע כוסות קאמר ומשום חינוך ונראה להחמיר ולהצריך ארבע כוסות לכל אחד והמחמיר צריך ליזהר שלא יהא כוסם פגום דאמר בגמרא (לקמן ד' קה:) טעמו פגמו: מאי איריא ערבי פסחים. ואם תאמר אמאי לא משני דתנא בפסח קאי כדמשני בפרק כל שעה (לעיל ד' לז:) גבי פת עבה ויש לומר משום דבפסח קאי אין לו להגיה ערבי שבתות דתדירי בכל שבוע אי נמי הכא דאיכא למיטעי ולמימר דדוקא נקט ערב פסח משום חיובא דמצה לא הוה ליה למיתני ערב פסח וכן בריש מקום שנהגו (לעיל ד' נ:) איכא למיטעי דדוקא בערב הפסח אסור לעשות מלאכה משום קרבן*: מן המנחה ולמעלה. השתא סלקא דעתא דלאו דוקא אלא הוא הדין סמוך למנחה: דילמא

[פי' תוס' לעיל נ: ד"ה מקום]

[פ"ג]

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ו מהל' מצה הלכה יב סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעא סעיף א:

ב ב מיי' שם טור ש"ע א"ח סימן תעב סעיף א:

ג ג מיי' פ"ז מהל' מצה הלכה ח סמג עשין מא טוש"ע א"ח סימן תעב סעיף ב בהג"ה:

ד ד מיי' שם הלכה ז טוש"ע א"ח שם סעיף יג:

ה ה מיי' שם פ"ו הלכה יב ופ"ל מהלכות שבת הל' ד ופ"ו מהל' י"ט הל' טז סמג עשין כט ולאוין עה טוש"ע א"ח סי' רמט סעיף ב* וסי' תקכט ס"א בהג"ה*:

רבינו חננאל

ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך וכו' ואמרי' מאי איריא ערב פסחים אפי' ערבי שבתות וערבי ימים טובים דתניא לא יאכל אדם בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאב דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך ועוד תניא לא יאכל אדם מתשע שעות ולמעלה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך ושקלינן וטרינן

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא יפחתו וכו' ואין אשתו בכלל. עיין ברכות כד: תד"ה וכהניא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואפילו עני וכו' בני חורין במטה ועל השלחן זכר לחירות הס"ד: (ב) תוס' ד"ה ערב וכו' ה"ק ערב ששוחטין בו הרבה פסחים: (ג) ד"ה סמוך וכו' מלאכול שובעו בשתיה כצ"ל ותיבת אבל נמחק: (ד) ד"ה לא יפחתו פי' רשב"ם וכו' וגרס • נ"ב פי' השתא דריפא קאי על עצמו שלא יאכל עד שתחשך ועד שיסב והסיפא קאי אגבאי צדקה לא גרסינן ולא יפחתו אלא לא בלא וי"ו:

נשבשתא היא · והכי איבעי ליה למיתני מט' שעות ומחצה ואילך: וקא תנא קמיה·להך מתניתא הכי מט' שעות ולמעלה אלמא מתרצתא היא: אלא מחוורתא כרב הונא · ומן המנחה דקתני מתניתא קמייתא סמוך למנחה קאמר: הלכה מכלל דפליגי להפסקה · הא דא"ר ירמיה הלכ' כר' יהודה בערב הפסח דמשמע דפליג נמי רבי יוסי בערב הפסח להפסקה הוא דפליג דאם התחיל לאכול אף בערב הפסח אינו מפסיק אבל להתחיל מודה ר' יוסי דאסור ומתניתין בהתחלה ולרבי יוסי איצטריך דקמשמע לן דמודה רבי יוסי בערב הפסח דאין מתחילין: דתניא · דבהפסקה נמי פליגי: אין הלכה כרבי יהודה · דאמר מפסיקין דמשמע עקירת שולחן: ולא כרבי יוסי · דאמר אין מפסיקין כלל: אלא פורס מפה · על השולחן ומקדש היום וחוזר ואוכל:

כך

תורה אור

דילמא משבשתא היא א"ל מרימר ואיתימא רב יימר אנא איקלעי לפירקיה דרב פנחס בריה דרב אמי וקם תנא ותני קמיה וקיבלה מיניה אי הכי קשיא אלא מחוורתא כדרב הונא ולרב הונא מי ניחא והאמר רבי ירמיה א"ר יוחנן ואיתימא א"ר אבהו א"ר יוסי בר רבי חנינא הלכה כר' יהודה בערב הפסח והלכה כר' יוסי בע"ש הלכה כר' יהודה בערב הפסח *מכלל דפליג רבי יוסי בתרוייהו לא הלכה מכלל דפליגי בהפסקה דתניא *מפסיקין לשבתות דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אין מפסיקין ומעשה ברשב"ג [ורבי יהודה] ורבי יוסי שהיו מסובין בעכו וקדש עליהם היום א"ל רשב"ג לרבי יוסי ברבי רצונך נפסיק וניחוש לדברי יהודה חבירנו אמר לו בכל יום ויום אתה מחבב דבריי לפני רבי יהודה ועכשיו אתה מחבב דברי רבי יהודה בפני °הגם לכבוש את המלכה עמי בבית א"ל א"כ לא נפסיק שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות אמרו לא זזו משם עד שקבעו הלכה כר' יוסי: אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי אלא "פורס מפה ומקדש איני והא אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל כשם שמפסיקין לקידוש

כך

אסתר ז

רשב"ם

דילמא משבשתא היא·דה"ל למיתני מט' שעות ומחצה ולמעלה א"כ מן המנחה ולמעלה כדתניא בההיא קמייתא:אמר מרימר · לאו משבשתא היא: אלא קשיא · הך ברייתא בתרייתא דקתני מט' ולמעלה אלמא סמוך למנחה נמי קאסר רבי יהודה בערבי שבתות ויו"ט וליכא לאוקומי השתא מתניתין כרבי יהודה דמאי שנא ערבי פסחים דנקט בהו סמוך למנחה טפי משבתות ויו"ט: אלא מחוורתא כרב הונא·דלרבי יוסי איצטריך ומן המנחה דקתני הך ברייתא סמוך למנחה קאמר: מכלל דפליג רבי יוסי בתרווייהו· אפי' בערב הפסח והיכי מוקי למתני' כר' יוסי: מכלל דפליגי להפסקה · הא דא"ר ירמיה הלכה כרבי יהודה בערב הפסח דמשמע דפליג נמי רבי יוסי בע"פ להפסקה הוא דפליג דאי התחיל לאכול אף בע"פ אינו מפסיק אבל להתחיל מודי ר' יוסי דאסור ומתני' בהתחלה ולר' יוסי איצטריך דקמ"ל דמודי ר' יוסי בערב הפסח דאין מתחילין:דתניא·דבהפסקה נמי פליגי:מפסיקין לשבתות·אם התחיל סעודתו בהיתר קודם המנחה והיה אוכל והולך עד שתחשך(א) אפי' לר' יהודה מפסיקסעודתו מיד כשיחשיך ומקדש היום: וקדש עליהן · שהחשיך: ה"ג בתוספתא דברכות אמר לו רבן גמליאל לר' יוסי בר' רצונך שנפסיק וניחוש לדברי יהודה חבירנו אמר לו בכל יום אתה מחבב דבריי לפני יהודה ועכשיו אתה מחבב דברי יהודה בפני הגם לכבוש את המלכה עמי בבית אמר לו א"כ לא נפסיק שמא יראו כו' : ברבי · כך קראו רשב"ג לר' יוסי בר חלפתא כלומר גדול הדור:הגם לכבוש·כלומ' בפני אתה מביישני:אמר לו רשב"ג א"כ לא נפסיק כו'·שמעינן מהכא דבערבי פסחים אסור לאכול מסוף ט' שעות ולמעלה כסתם מתני' אבל בערבי שבתות וי"ט מותר לאכול מן המנחה ולמעלה דהא סתם לן תנא דמתני' כרבי יוסי מדנקט ערבי פסחים מכלל דבשאר י"ט שרי וקי"ל נמי (עירובין ד' מו:) הלכה כר' יוסי מחבירו דר' יוסי אפי' להתחיל ולאכול אחר ט' שרי בהדיא לקמן בשמעתין דאמר אלא הא דתניא שוין שמתחילין אימת אי בע"ש הא פליג ר' יהודה ומיהו לענין הפסקה אין הלכה כר' יוסי בערבי פסחים אלא כר' יהודה שאם התחיל לאכול קודם ט' ונמשך אכילתו עד שחשיכה צריך לעקור את השולחן מיד כשיחשיך ולהחזירו לשם פסח ובשבתות ובי"ט לא יפסיק אלא פורס מפה ומקדש ואח"כ גומר סעודתו:לא כר' יהודה·דאמר מפסיקין דמשמע עקירת שולחן: ולא כר' יוסי · דאמר א"צ להפסיק כלל אלא יגמור סעודתו אפי' משחשיכה ויברכו בהמ"ז ואח"כ מביא לו כוס שני לקידוש היום כדתניא לקמן בשמעתין אלא פורס מפה על המאכל כדין כל שבתות השנה שהביאו לחם על השולחן קודם קידוש כדתני' לקמן א"כ משום סילוק פתורא ואח"כ אומר קידוש היום על הכוס וחוזר ואוכל וגומר סעודתו ונראה בעיני דס"ל לשמואל דהלכה כרבי יוסי כדקתני בברייתא שקבעו הלכה כמותו אלא שבא להחמיר על עצמו קצת שלא יגמור סעודתו ויקדש אח"כ אלא יקדש תחלה ואח"כ יגמור סעודתו דאלת"ה שמואל דאמ' כמאן דהא בריית' דקתני פורס מפה ומקדש לא קאי אהפסקת אכיל' כלל אלא בבא לקדש עתה ולאכול בשבת לכתחלה מיירי:

כך

תוספות

דילמא משבשתא היא·וברייתא קמייתא דקתני מן המנחה ולמעלה היא עיקר משום דלדידיה אתיא מתני' כבולי עלמא: והאמר ר' ירמיה א"ר יוחנן ואיתימא רבי אבהו א"ר יוסי בר ר' חנינא ולא גרס רבי יוחנן א"ר אבהו דרבי אבהו תלמידיה דר' יוחנן הוה: מכלל דפליגי בהפסקה כדתניא · לא גרס דתניא דהא בברייתא לא פליגי בהפסקה דפסח אלא כדתניא גרס ומייתי פי היכי דפליגי בהפסקה דשבת הכי קים ליה דפליגי נמי בהפסקה דפסח ומורי רבינו יחיאל אמר דגרס דתניא °ודייק מדקאמר ר' יוסי אין מפסיקין והיינו אפילו בערב הפסח דאין מתחילין דבע"ש שרי רבי יוסי אפי' להתחיל עוד נראה דאמר לקמן (ד' קב·) בני חבורה שהיו מסובין וקדש כו' וקתני פלוגתא דר' יהודה ורבי יוסי והתם סתמא קתני וקידש בין שבת בין פסח: מפסיקין לשבתות· פי' בעקירת שולחן כדמוכח בסמוך והיינו שמברך ברכת המזון כדתניא לקמן (שם:) ראשון אומר עליו ברכת המזון והיו רגילין לסלק השולחן לפני ברכת המזון כדאמר בפרק [כילד מברכין] (ברכות דף מב·) סילק אסור מלאכול ולכך קאמר בסמוך דבעי לר' יהודה עקירת שולחן ולספרים דגרסי לקמן ראשון אומר עליו קידוש היום ושני ברכת המזון היו עוקרין את השולחן לפני קידוש כדי להפסיק אלא שהקידוש עושה קודם לפי שאסור לשתות כוס של ברכת המזון בלא קידוש דע"כ עקירת שולחן איגו בין קידוש לברכת המזון מדקאמר פורס מפה ומקדש ופריסת המפה היא במקום עקירת שולחן לרבי יהודה: רבי יוסי אומר אין מפסיקין · וגומר כל הסעודה ומברך ברכת המזון ואח"כ מקדש כדמוכח בברייתא דלקמן (דף קב·) משמע דאין צריך לעשות סעודה לשם שבת דאי צריך מה לו להמתין יפסיק מיד וא"ת ואיך יעשו קידוש בלא סעודה הלא אין קידוש אלא במקום סעודה וי"ל דחשיב קידוש במקום סעודה כיון שמיד אחר הסעודה עושה קידוש ואותה סעודה עולה לו לסעודת שבת כדמוכח בתוספתא דקתני במילתיה דרבי יוסי ומזכיר של שבת בברכת המזון ומיהו קשה לר' יוסי איך יעשו ד' כוסות כיון שלא יקדשו אלא אחר ברכת המזון ולא יעשו סעודה אחרת וי"ל דיעשו ד' כוסות שלא כסדר הרגילין לעשות כוס ברכת המזון תחלה ואחריו כוס של קידוש וירקות ואחריו כוס שלישי למה נשתנה ואחריו מרור ועל כוס רביעי הלל: אין מפסיקין · בהתחילו בהיתר איירי דבהתחילו באיסור מודה ר' יוסי דמפסיקין ולרבי יהודה נמי דמפסיקין היינו כשכבר קידש היום כדמוכח בעובדא דמייתי דקתני וקידש עליהן היום אבל הגיע שעת מנחה אין מפסיקין והלכה כרבי יוסי ובערבי שבתות וי"ט אפי' להתחיל שרי כר' יוסי דרבי יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי כדמוכח בעירובין (דף מו:) ובערבי פסחים אסור להתחיל ואם התחיל אפי' בהיתר מפסיקין בברכת המזון דבהא פסקינן כר' יהודה ומורי רבינו יחיאל אומר מדפסיק כר' יוסי בהפסקה בההוא עובדא מכלל דלכתחלה לא קי"ל כוותיה ועוד כתב בה"ג דבע"ש אין להתחיל לאכול מן המנחה ולמעלה דאפי' ר' יוסי לא קאמר אלא דלא יפסיק אבל לאתחולי לא וע"כ ה"פ דלא קי"ל כרבי יוסי אלא להפסקה אבל לא להתחיל: שהיו מסובין והתחילו בהיתר שהרי רבי יהודה היה שם· ה"ג בתוספתא אמר לו א"כ לא נפסיק וה"פ א"כ כיון שמחית לא נפסיק שמא יראו התלמידים: אלא פורס מפה ומקדש·פי' רשב"ם דאית ליה לשמואל דהלכה כר' יוסי אלא שבא להחמיר על דבריו שלא לגמור סעודה קודם קידוש דאי לא תימא הכי שמואל דאמר כמאן דברייתא דקתני פורס מפה ומקדש לא מיירי בהפסקת אכילה אלא בבא להתחיל לאכול ובתנם דחק דשמואל סבר כחכמים דהכי איתא בירושלמי רב יהודה בשם שמואל זו דברי ר' יהודה ור' יוסי אבל חכמים אומרים פורס מפה ומקדש וצריך לדקדק כמאן הלכה דאע"ג דאמר ר' יוחנן לעיל הלכה כר' יוסי ובמי שהוציאוהו (שם ד' מז:) משמע דהלכה כר' יוחנן לגבי שמואל איכא חד לישנא דלא א"ר יוחנן ורב נמי סבר לקמן (ד' קו·) כשמואל וקאמר שבת קבעה נפשה ואע"ג דבטל סופרים הלך אחר המיקל הייט דוקא בשוין כדאמר בפ"ק דמסכת ע"ג (ד' ז·):

כך

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פכ"ט מהלכות שבת הלכה יב סמג עשין כט טוש"ע או"ח סימן רעא סעיף ד:

רבינו חננאל

ואוקמי' רב הונא למתני' כר' יוסי ובערב הפסח משום חיובה דמצה אסור למיכל מן המנחה ולמעלה ומודה ליה לר' יהודה בערב הפסח והא דאמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה בערב הפסח והלכה כר' יוסי בערבי שבתות ובערבי ימים טובים אוקימנה להפסקה דתניא מפסיקין לשבת ועוקרין את השלחן ומקדשין ומברכין ברכת המזון דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אין מפסיקין אלא גומרין סעודתן ומברכין ברכת המזון ואחר כך מקדשין ומעשה בר"ג ור' יוסי ור' יהודה שהיו מסובין בעכו וכו' עד לא זזו משם עד שקבעו הלכה כר' יוסי: אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי אלא פורס מפה ומקדש תניא נמי הכי ושוין שאין מביאין השלחן אא"כ קדש ואם הביא פורס מפה ומקדש:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מכלל. ודייק מדקאמרינן אין מפסיקין וכו' דבע"ש שרי ר"י אפי' להתחיל. קשה לי הא ר"י אמר דאין מפסיקין אפי' אחר שתחשך דלהתחיל אסור קודם קידוש דמ"מ אין מפסיקין וצ"ע:

מסורת הש"ס

[שבת קו: וש"נ]

[תוספתא דברכות פ"ה]

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה מפסיקין כו' עד שתחשך לר' יהודה כצ"ל ותיבת אפילו נמחק:

כך מפסיקין להבדלה מאי מפסיקין לאו לעקירת שולחן לא למפה רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא אייתו תכא קמיה פרס מפה וקידש תניא נמי הכי (ושוין) שאין מביאין את השולחן אלא אם כן קידש ואם הביא פורס מפה ומקדש תני חדא שוין שאין מתחילין ותניא אידך שוין שמתחילין בשלמא הא דתניא שוין שאין מתחילין משכחת לה בערב הפסח אלא הא דתניא שוין שמתחילין אימת אי נימא בערב שבת הא מיפלג פליגי לא קשיא כאן קודם תשעה כאן לאחר תשעה אותם בני אדם שקידשו בבית הכנסת אמר רב ידי יין לא יצאו ידי קידוש יצאו ושמואל אמר

אף

כך מפסיקין להבדלה · רב אית ליה לקמן *דלהבדלה אינה קובעת ואם התחילו אין מפסיקין נהבדלה בהבדלה פליג אשמואל: לאו לעקירת שלחן · היינו ברכת המזון כדפרישית לעיל שהיו רגילין לסלק שהיו להם שולחנות קטנים שכל אחד אוכל על שולחנו והיו מסלקין מלפני כולם ולא מלפני המברך ואנו שאנו אוכלים בשלחן אחד אין נכון לסלק: איקלע פירס מפה וקידש · בהתחלת סעודה איירי כדפי' רשב"ם: ושוין. אי גרסינן ושוין קאי ארבי יהודה ורבי יוסי כדפירש רשב"ם: שאין מביאין את השלחן אא"כ קידש· והא דאמר בכל כתבי (שבת דף קיט:) מלא שלחן ערוך מלאך טוב אומר כו' לא קשה דערוך הוא במקום אחר אך אין מביאין אותו למקום סעודה עד אחר קידוש ועכשיו שלחנות שלנו שהם גדולים יותר מדאי וקשה להביאם אחר קידוש שלא להפסיק כל כך בין קידוש לסעודה אנו רגילין לפרוס מפה ולקדש והטעם מפורש בשאילתות *כי היכי דתיתי סעודתא ביקרא דשבתא ויש מפרש זכר למן שלא היה יורד בשבתות *וי"ט והיה טל מלמעלה ומלמטה והמן *בינתים: ידי קידוש יצאו · אף על פי שלא שתו רק שיטעום המברך או אפילו אחד מהם כדמוכח בסוף בכל מערבין (עירובין דף מ:) . ולכתחלה צריך שיטעמו כולם ונראה דהלכה כשמואל דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה ואע"ג דבעלמא *הלכה כרב באיסורי וגם ר' יוחנן סבר לקמן כרב הכא הלכה כשמואל דרב הונא ורבה ואביי כולהו סברי בסמוך אין קידוש אלא במקום סעודה וכן פסק במגילת סתרים והמקדש שדעתו לאכול במקום אחר יכול להוציא את האוכלים שם דלדידהו הוי מקום סעודה וכן משמע דמסתמא אחד מבני העיר היה מקדש בבהכ"נ ומוליא האורחים והיכא דליכא אורחים סמוך לבהכ"נ אין לקדש דהויא ברכה לבטלה דקי"ל כשמואל ואין לומר במקדש כאן על דעת שרולה לאכול במקום אחר מודה שמואל דיש קידוש והא דפליגי בסתמא מדפריך ולשמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא ומיהו ממקום למקום בבית אחד כגון מאיגרא לארעא נראה דמודה שמואל אם קידש באיגרא כדי לאכול בארעא דחשיב קידוש במקום סעודה וכן מוכח בירושלמי דקאמר רבי יעקב בשם שמואל קידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש ר' אחא בשם ר' הושעיא אמר רב מי שסוכתו עריבה עליו מקדש ליל י"ט האחרון בביתו ועולה ואוכל בסוכתו א"ר בון ולא פליגי מאי דאמר רב בשלא היה בדעתו לאכול בבית שקידש ומאי דאמר שמואל בשהיה בדעתו לאכול בבית שקידש והא דקאמר ולא פליגי הייט ממקום למקום בחד בית ולאו דוקא נקט בירושלמי קידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר ויתיישב שלא יחלוק הירושלמי עם הש"ס שלנו · כתב בשם רב נטרונאי גאון בתשובות מקדשין בבית הכנסת ונותן לתוך עיניו לרפואה כדאמר (ברכות ד' מג:) פסיעה גסה נוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו ואימת מהדרא ליה בקידושא דבי שימשי ומיהו באבי העזרי כתוב דהאי רפואה מאי למיעבד בקידוש שבביתו : ידי יין לא יצאו · וחייבין לברך בביתם בפה"ג משום שינוי מקום אבל משמע אם קידש בביתו על שולחנו שוב א"צ לברך על היין תוך הסעודה אע"ג דסבר יש קידוש שלא במקום סעודה ולא שייך קידוש לסעודה א"כ אם הבדיל על שולחנו פטור מלברך על היין שבתוך הסעודה אע"ג דיש הבדלה שלא במקום סעודה לכ"ע והכא יש לדחות דאיכא למימר דלא פטר אא"כ רולה לשתות לפני המזון אבל תוך המזון לא פטר אך יש להביא ראיה מכילד מברכין (שם ד' מבי) דתנן בירך על היין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון פי' שהיו רגילין לשתות אחר הסעודה לפני ברהמ"ז משמע דכ"ש שפוטר היין שבתוך המזון שלא בא אלא לשרות אכילה שבמעיו ואפילו למאן דאמר התם בגמרא יין שבתוך המזון לא פטר יין שלאחר המזון הייט משום דאין יין שבא לשרות פוטר את היין הבא לשתות אבל יין שלפני המזון שבא לשתות דעדיף טפי כ"ע מודו דפוטר את היין שבתוך המזון ועוד אם צריך לברך בתוך המזון מאי קאמר יין שלפני המזון פוטר את שלאחר המזון תיפוק ליה דפטרו יין שבתוך המזון למ"ד התם דפוטר ודוחק לומר בשלא שתו יין תוך הסעודה ואע"ג דהתם מוקי לה בשבתות וי"ט ובשעת הקזת דם שאדם קובע סעודתו על היין ה"ה בחול נמי אם דעתו לשתות יין בתוך הסעודה אלא נקט שבתות וי"ט דאז רגילות לקבוע סעודתו על היין ותדע דבי"ט אם נמלך ואין בדעתו לשתות יין לא פטר משמע דהכל תלוי בדעתו הלכך אם בירך על היין לפני המזון ודעתו לשתות בתוך המזון א"צ לברך אחריו על הגפן ולא תוך המזון בפה"ג אבל אם נמלך אינו פוטר וגם צריך לברך אחריו ברכה מעין שלש:

כך מפסיקין להבדלה · אם היו מסובין בשבת עד הלילה מפסיקין אכילתן ומבדילין : אין מביאין את השולחן · לאכול משקדש היום אא"כ קידש : ואם הביא · קודם לכן אי נמי אין מביאין את השולחן בערב הפסח אפילו מבעוד יום אא"כ קידש כדאמרן דאפי' רבי יוסי מודה בערב הפסח : (א) איקלע לבי ריש גלותא · והיו מסובין על השולחן בערב שבת וקידש עליהן היום ופרס מפה וקידש : ידי יין לא יצאו · שאם יש להם יין לשתות בביתם חייבין לברך בורא פרי הגפן שאינם פטורין בברכת הכוס (*על שתיית) יין בלא ברכה מאחר שעקרו ממקומן : אין

קידוש

רשב"ם

כך מפסיקין להבדלה·אם היו מסובין בשבת עד הלילה מפסיקין אכילתן ומבדילין : מאי לאו עקירת שולחן · ומדקאמר כשם שמפסיקין מכלל דלא סגי במפה : ה"ג רבה בר בר חנה איקלע לבי ריש גלותא אייתו תכא לקמיה פרס מפה וקידש תניא נמי הכי . ולא גרסי' ושוין אלא ה"ג אין מביאין כו' והכי פירושה רבה בר בר חנה איקלע לבי ריש גלותא ולא היו אוכלין קודם חשיכה ולאחר שילאו מבית הכנסת החשיך אייתו תכא לקמיה הביאו את הפת על השולחן כמו שאנו עושין קודם קידוש פרס מפה על הלחם ואח"כ קידש לפי שברצונו לא היו מביאין את הלחם על השולחן עד לאחר קידוש כדתניא לקמיה לפיכך פרס מפה על הלחם והיינו כעין סילוק שולחן וכמי שאינו דומה ונראה לדבר שכן עושין דקתני מתני' (לקמן דף קיד·) מזגו לו כוס ראשון ואח"כ הביאו לפניו ירקות וחזרת מטבל בחזרת מכלל דעד השתא לא אייתי וטעמא כדפרים בשאילתות דרב אחאי גאון בפרשת וישמע יתרו וכתוב בהו הכי וקרובי תכא מקמי דליקדים לקדושא דשבתא לא מקרבינן מ"ט כי היכי דתיתי סעודה ליקרא דשבתא והיכי דקריבו לא מסלקינן ליה אלא פורס עליו מפה ומקדש דתניא ושוין שאין מביאין את השולחן אא"כ קידש ואם הביא פורס עליו מפה ומקדש והיכא דאתחיל סעודתא מדאגהר במעלי שבתא וקדיש עליה יומא פורס מפה ומקדש ומטעם זה נהגו לפרוס מפה ללחם עד לאחר קידוש בשבתות ויו"ט · ויש מפרשין איקלע לבי ריש גלותא והיו מסובין על השלחן בע"ש וקדיש יומא ופריס מפה וקדיש ולא נהירא לי דהא ברייתא דלקמיה דמסייעין ליה מיניה לא מפרשא בהפסקה אלא בהתחלת אכילת לילי שבת : ושוין · לא ידענא אהיכא קאי ואיכא למימר ושוין רבי יוסי ור' יהודה דפליגי בהפסקה הכא מודי ר' יוסי דלכתחלה מיהת אין מביאין קודם קידוש אע"פ שלא אכלו עד לאחר קידוש ואית דמפרשי ושוין ב"ש וב"ה דפליגי באלו דברים (ברכות ד' נא:) דאמרי ב"ש נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס לקידוש וב"ה אומרים איפכא אפ"ה היכא דנטל ידיו מודין ב"ש דאין מביאין את השולחן עם האוכלין אלא א"כ קידש וכדפרישית טעמא לעיל ונראה בעיני דאיידי דאמרינן לקמיה תניא חדא שוין שאין מתחילין כו' שיבשו למעלה הספרים וכתבו נמי ושוין שאין מביאין כו' וטעות הוא בידם ולא גרסי' ליה : תני חדא שוין · ר' יהודה ורבי יוסי דפליגי לעיל בין באכילת ערב שבת מן המנחה ולמעלה בין בהפסקה : שאין מתחילין · לאכול מן המנחה ולמעלה : משכחת לה בערב הפסח · כדקאמרת דאפי' רבי יוסי מודי בערב הפסח : כאן קודם תשעה · שוין שמתחילין לאכול ומשהתחילו בהיתר אוכלין עד שתחשך אפילו לרבי יהודה : כאן לאחר ט' · הוא דפליגי דלרבי יהודה אין מתחילין כדתניא לעיל בהדיא לא יאכל אדם בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מט' שעות ולמעלה כו' רבי יוסי אומר כו' : שקידשו בבהכ"נ · הוא קידוש שמקדש שליח ציבור בלילי שבתות וימים טובים בבהכ"נ: ידי קידוש יצאו · אע"פ שלא שתו דקי"ל דהמקדש צריך שיטעום אם לא טעם אלא א' מהם יצאו כולן ידי חובתן כדמוכח בעירובין בשילהי בכל מערבין (ד' מ:) ומיהו לכתחלה צריך שיטעמו כולן ולא צריכין תו לאקדושי בביתן דלא בעי רב קידוש במקום סעודה הלכך אע"ג דלא אכלי בבית הכנסת נפקי : ידי יין לא יצאו · שאם יש להם יין בביתם לשתות חייבין לברך בפה"ג שאינן פטורין בברכת הכוס של שתיית יין ששתו בבהכ"נ מאחר שעקרו ממקומן דה"ל היסח הדעת וצריך לברך אבל המקדש בביתו על שולחנו בשבת א"צ לברך על היין שבתוך הסעודה שהרי פוטרו יין שלפני הסעודה כדתנן בכילד מברכין (ברכות ד' מב·) בירך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון ומוקי לה בגמרא בשבתות ובימים טובים הואיל ואדם קובע סעודתו על היין :

אף

רבה בר רב הונא איקלע לבית ריש גלותא פרס וקדש וכן הלכתא : תאני חדא ושוין שמתחילין ומוקמינן לה קודם תשע שעות . אותם בני אדם שקדשו בבית הכנסת אמר רב ידי קדוש יצאו ידי יין לא יצאו ושמואל אמר

ס"א

ל"ג

[ופרשת יתרו סימן נד]

[עי' תוספות ביצה ב: ד"ה והיה]

[בכורות מט:]

[עי' תוס' ברכות כ: ד"ה קידוש פסח]

(א) רש"י ד"ה איקלע נ"ל קודם ד"ה אין מביאין וכ"כ עיין במרדכי :

נ"ל נמה

אף ידי קידוש לא יצאו אלא לרב למה ליה לקדושי בביתיה כדי להוציא בניו ובני ביתו ושמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא *לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו וגנו בבי כנישתא ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל ^גאין קידוש אלא במקום סעודה סבור מינה הני מילי מבית לבית אבל ממקום למקום בחד ביתא לא אמר להו רב ענן בר תחליפא זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דשמואל ונחית מאיגרא לארעא והדר מקדש ואף רב הונא סבר אין קידוש אלא במקום סעודה דרב הונא קדיש ^ואיתעקרא ליה שרגא ועיילי ליה למניה לבי גנניה דרבה בריה דהוה שרגא וקדיש וטעים מידי אלמא קסבר אין קידוש אלא במקום סעודה ואף רבה סבר אין קידוש אלא במקום סעודה דאמר אביי כי הוינא בי מר כי הוה מקדש אמר לן טעימו מידי דילמא אדאזליתו לאושפיזא מתעקרא לכו שרגא ולא מקדש לכו בבית אכילה ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה איני *והאמר אביי כל מילי דמר הוה עביד כרב לבר מהני תלת דעביד כשמואל ^המתירין מבגד לבגד ^ומדליקין מנר לנר והלכה כר"ש בגרירה דתניא *ר"ש אומר ^גורר אדם מטה כסא וספסל בשבת ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ כחומרי דרב הוה עביד כקולי דרב לא הוה עביד ור' יוחנן אמר אף ידי יין נמי יצאו ואזדא ר' יוחנן לטעמיה דא"ר חנין בר אביי א"ר פדת אמר ר' יוחנן אחד שינוי יין ואחד

רש"י

קידוש אלא במקום סעודה · ואם קידש ולא סעד לא יצא ידי קידוש: ממקום למקום. מבית לעליה לא צריך לחזור ולקדש אם קידש שבת בבית והלך לאכול בעליה: דילמא מיתעקרא לכו שרגא. ולא תאכלו ואפי' אתם הולכים לישן בלא אכילה בקידושא דהכא לא נפקיתו ידי קידוש (היום) דאין קידוש כו': כל מילי דמר. רבה: כחומרי דרב הוה עביד. בר מהני תלת דעביד לקולא כשמואל: כקולי דרב. כגון קידוש לא עביד: ה"ג ורבי יוחנן אמר אף ידי יין נמי יצאו: אחד שינוי יין · שהביאו לו יין מחבית אחרת:
אין

רשב"ם

אף ידי קידוש לא יצאו. כדפרשינן טעמיה לקמיה אין קידוש אלא במקום סעודה דכתיב (ישעיה נח) וקראת לשבת עונג במקום שאתה קורא לשבת כלומר קרייה דקידוש שם תהא עונג ומדרש הוא אי נמי סברא היא מדאיקבע קידוש על היין כדתניא לקמן (דף קו:) זוכרהו על היין מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע דחשיב: אין קידוש אלא במקום סעודה. ואם קידש ולא סעד באותו מקום לא יצא ידי קידוש: ה"מ. דאין קידוש אלא במקום סעודה אלא מבית לבית אבל ממקום למקום מבית לעליה א"צ לחזור ולקדש: איתעקרא ליה שרגא · נפל הנר וכבה קודם שאכל: לבי גננא דרבה בריה. בית חופת בנו שהיו שם נרות דולקין בבית המשתה: מר. רבה: כי הוה מקדש. ואנו רוצין זיינו ליפטר משם ולילך לביתנו: דילמא מיתעקרא לכו שרגא · ולא תאכלו ואפי' אתם הולכין לישן בלא אכילה בקידוש דהכא לא נפקיתו ידי קידוש כו': כל מילי דמר. רבה: מתירין מבגד לבגד. מתירין ציצית של טלית זו ונותנין אותם לטלית אחרת: מדליקין. מנר חנוכה לנר אחרת של חנוכה וא"צ להדליק בנר אחרת שאינה של חנוכה: והלכה כר"ש בגרירה · גורר אדם מטה כסא וספסל כו' דדבר שאין מתכוין מותר והני ג' מילי פלוגתא דרב ושמואל במה מדליקין (שבת דף כב·) וכולהו עביד רבה כשמואל דמיקל והכא אמאי עביד כשמואל להצריך קידוש במקום סעודה הואיל ובכל מילי עביד כרב בר מהני תלת ומשני כחומרי דרב עביד בר מהני תלת דעביד כשמואל לקולא (א) וכגון קידוש דקולי דרב לא עביד ואע"ג דתניא (עירובין דף ו:) העושה כחומרי ב"ש כקוליהון וכחומריהון כו' הא קי"ל ה"מ היכא דסתרן אהדדי כגון כמה חסרון בשדרה כו' ואמר שמואל וכן לטריפה דחומרא דהתם קולא הוא הכא וקולא דהתם חומרא הוא הכא ומהכא שמעינן דהלכתא כשמואל דאין קידוש אלא במקום סעודה והמקדש לאחרים חוץ מביתו נראה בעיני שאין צריך לסעוד שם שאפילו לא סעד שם יצאו בני אותו הבית דלדידהו הוי מקום סעודה: ה"ג ורבי יוחנן אמר אף ידי יין נמי יצאו. שאין צריך לחזור ולברך על היין שבתוך הסעודה שהרי לא הסיח דעתו ביליהו מבהכ"נ שעדיין דעתו לאכול ולשתות בביתו: אחד שינוי יין · שהביאו לו יין מחבית אחרת ויש לו טעם משונה או גרוע או משובח אין צריך לברך שנית על היין אבל הטוב והמטיב מיהא מברך אם משובח מן הראשון כדאמרי' בהרואה (ברכות דף נט:) אמר רב יוסף אמר רבי יוחנן אע"פ שאמרו שינוי יין אין צריך לברך אבל אומר הטוב והמטיב ושינוי יין היינו מחבית אחרת כדאמרינן בברכות ירושלמי בפרק כילד על כל חבית וחבית שהיה פותח היה מברך עליה ומה היה מברך ואמר רבי יצחק בשם רבי אומר ברוך הטוב והמטיב:
ואחד

תוספות

אף ידי קידוש לא יצאו. דאין קידוש אלא במקום סעודה משום דכתיב וקראת לשבת עונג · כלומר במקום קריאת קידוש שם תהא עונג:

ולשמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא. לרב צריך לקדושי בבי כנישתא להוציא כל אותם שאין להם בני בית שלא יטרחו לקדש בביתם:

דאכלו ושתו וגנו בבי כנישתא. וא"ת והא אמרי' בפ' בני העיר (מגילה דף כח·) בתי כנסיות אין אוכלין בהן ואין שותין בהן אע"ג דאכילה ושתיה של מצוה מותר כדאמרי' בירושלמי שהיו אוכלים שם בקידוש החדש וגם עכשיו נוהגין לשתות כוס הבדלה וברית מילה מ"מ שאינה של מצוה ושינה אסור ואפי' בשל בבל אין אוכלין בהן דקאמר התם* רבינא ורב אדא בר אהבה שלא היו רוצים ליכנס בבית הכנסת מפני הגשמים אי לאו משום דשמעתא בעיא צלותא והא דקאמר התם בתי כנסיות של בבל על תנאי עשויין היינו לאחר שיחרבו שאין נוהגין בהן קדושה וי"ל דלאו דוקא בבי כנישתא אלא חדרים שהיו סמוכין לבית הכנסת קרי בי כנישתא ומשם היו שומעים הקידוש ולפי מה שפירשתי דממקום למקום בחד בית כשדעתו לאכול במקום אחר יש קידוש ט' אתי שפיר:

אבל ממקום למקום בחד ביתא. פי' מחדר לבית או מבית לעליה כמו מאיגרא לארעא אבל מפינה לפינה יש קידוש כי היכי דלא חשוב שינוי מקום בסמוך ולקמן גבי שינוי מקום דקאמר לא שנו אלא מבית לבית ומיהו שני מקומות בחד בית קרי ליה מבית לבית ומיהו י"ס דגרסי' הכא מפינה לפינה ט':

טעימו מידי. נראה דהיינו טעימת להם כדאמרינן בפ"ג דשבועות (דף כב:) כדאמרי היכשי ניטעום מידי ואזלי ואכלי ושתו ואם מועיל מיני תרגימא להשלים ג' סעודות שבת כמו בסוכה היינו דוקא בסעודה שלישית אבל לא בסעודת ערבית ושחרית שהם עיקר כבוד שבת:

ובקידושא דהכא לא נפקיתו. ומה שלא היה מקפיד על סעודת שבת שלא לאכול בלא נר כדפי' בקונטרס היינו משום שיוכלו לעשות למחר שלש סעודות או שמא יוכלו לאכול במקום שיש שם נר ואין יין:

מתירין מבגד לבגד. ואע"ג דשמואל אית ליה בפ' התכלת (מנחות דף מא·) כלי קופסא חייבין בציצית מודה אם אין ציצית לכל בגדיו שיתיר ציצית מבגד שמצניעו ליתן בבגד שרוצה ללבוש ותהא המצוה עליו:

והלכה כר"ש בגרירה. קשה תיפוק ליה משום דרבי יוחנן סבר כר"ש דפריך בכמה דוכתי (שבת דף פה:) והא א"ר יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן נזיר חופף ומפספס ט' אלמא ס"ל דדבר שאין מתכוין מותר וי"ל שמא רבי יוחנן לא סבר לה כוותיה בגרירה לפי שקרוב לעשות חריץ ודמי לפסיק רישיה:

ורבי יוחנן אמר אף ידי יין יצאו. ומיירי שאתו בבית הכנסת אע"ג דלענין קידוש יצאו בשמיעה כדפי' לעיל (ג) לענין יין לא פטר אא"כ שתה דהוי הפסק כדאמרי' בפ' כילד מברכין (ברכות דף מ·) גבי המוליא שאם הפסיק שצריך לחזור ולברך:

שינוי יין א"צ לברך. מיהו הטוב והמטיב צריך לברך כדאמרינן בהרואה (שם דף נט:) ופי' רשב"ם דווקא היכא דמשובח מן הראשון וכן בהלכות גדולות וכן משמע בירושלמי דסוף כילד מברכין דקאמר אבא בר רב הונא אמר יין חדש ויסן צריך לברך שינוי יין אין צריך לברך שינוי מקום צריך לברך היסח הדעת כמו שהוא שינוי מקום משמע שרוצה לומר דיין חדש וישן צריך לברך לפי שהישן טוב מן החדש אבל שינוי יין סתם אין צריך לברך כיון שאין ידוע שהשני משובח מיהו עובדא דבתר הכי פליג עליה דקאמר דעל כל חבית וחבית מברך מה היה מברך ואמר רבי יצחק בשם רבי ברוך הטוב והמטיב משמע בכל ענין אפילו מספקא לבישא מיהו יש לדחות שהיה מברך לפי שלא היה מכירו אבל אם ידוע שהשני גרוע לא ונראה דאפילו השני גרוע מברך דעל ריבוי יינות הוא מברך ובלבד שלא יהיה האחרון רע יותר מדאי שאין יכולין לשתותו אלא מדוחק וצריך לברך הטוב והמטיב בין שלא בשעת סעודה בין בשעת סעודה ויחיד אין צריך לברך אי ליכא אחרינא בהדיה כדמוכח בהרואה (שם) ודוקא ביין מברכין לפי שזיבנו כרמיהן בדמיהן של ישראל והטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה [ועיין תוספות ברכות נט: ד"ה הטוב]

הגה

רבינו חננאל

אפי' ידי קדוש לא יצאו אלא צריך לקדש בביתו ולברך נמי בורא פרי הגפן ורב מאחר שיצא ידי חיובו בבית הכנסת למה ליה למהדר קדושת בביתו ואמרינן להוציא בני ביתו ושמואל מאחר שאין אדם יוצא בקדוש בית הכנסת למה ליה לקדושי בבהכ"נ ואמרי' לאפוקי אורחין דאכלי בכנישתא וקיימא לן בהא כשמואל דאין קידוש א"א במקום סעודה: סבור מינה הני מילי מבית לבית אבל מפינה לפינה בחד ביתא לא ואסיקנא דשמואל אפי' מארעא לאיגרא הוה הדר מקדש ואף רב הונא סבר אין קדוש אלא במקום סעודה דרב הונא קדיש בעא למיכל אתעקר שרגא ועיילי' למאני' לבי גנניה דרבי' בריה וקדיש ואכיל ואף רבה סבר אין קידוש א"א במקום סעודה דאמר (רב הונא) [אביי] כי הוינן בי מר הוה מקדש והוה אמר לן טעמו מידי הכא דילמא אדאזליתו לאושפיזיכו אתעקרו לכו שרגא ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש א"א במקום סעודה: איני והאמר אביי כל מילי דמר דהוא רבה בר נחמני רביה עביד כרב בר מהני תלת דעביד כשמואל מתירין הציצית מבגד לבגד ותולין אותו לבגד אחר ומדליקין מנר לנר של חנוכה והלכה כר' שמעון בגרירה דתניא גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ ואיך עביד בהא כשמואל ואסיקנא כחומריה דרב עביד טותיה כקולי לא עביד והכא מיקל הוא · א"ר יוחנן א' שינוי יין

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פכ"ט מהלכות שבת הלכה ח סמג עשין כט טור שו"ע או"ח סימן רסט:

ח ב מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סימן רעג סעיף א:

ט ג שם סעיף (ב) [ז]:

י ד מיי' פ"א מהלכות ציצית הלכה יג סמג עשין כו טור שו"ע או"ח סימן טו סעיף א:

יא ה מיי' פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ט סמג עשין ה טור שו"ע או"ח סימן תרעד סעיף א:

יב ו מיי' פ"א מהלכות שבת הלכה ה סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סימן של"ז סעיף א:

[דף כח:]

מסורת הש"ס

ת"מ מ"ז

נת כב. מ. מנחות מא:

שם ושבת כט: מו: ביצה כג: אספתא דביצה פ"ב

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה והלכה כר"ש וכו' כשמואל לקולא כקולי דרב כגון קידוש לא עבוד ואע"ג דתניא העושה כב"ש כב"ל יתיבת כחומרא נמחק:

(ב) תוס' ד"ה ורבי יוחנן וכו' כדפרישית לעיל. נ"ב כמתני' בד"ה לא יתחיו:

ואחד שינוי מקום א"צ לברך מיתיבי *שינוי מקום צריך לברך שינוי יין אין צריך לברך תיובתא דרבי יוחנן תיובתא יתיב רב אידי בר אבין קמיה דרב חסדא ויתיב רב חסדא וקאמר משמיה דרב הונא הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך לא שנו אלא *מבית לבית אבל ממקום למקום לא א"ל רב אידי בר אבין הכי תנינא לי' במתניתא דבי רב הינק ואמרי ליה במתניתא דבי בר הינק כוותיך ואלא רב הונא *מתניתא קמ"ל רב הונא *מתניתא לא שמיע ליה ותו יתיב רב חסדא וקאמר משמיה דנפשיה הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך לא אמרן אלא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן אבל דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן אין צריך לברך מאי טעמא לקיבעא קמא הדר ורב ששת אמר אחד זה ואחד זה צריך לברך מיתיבי בני חבורה שהיו מסובין לשתות ועקרו רגליהן לצאת לקראת חתן או לקראת כלה כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע כשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה בד"א שהניחו שם זקן או חולה אבל לא הניחו שם לא זקן ולא חולה כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע כשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה מדקתני עקרו רגליהן מכלל דבדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן עסקינן וטעמא דהניחו שם זקן או חולה הוא דכשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה אבל לא הניחו שם זקן או חולה כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה קשיא לרב חסדא אמר רב נחמן בר יצחק

מאן

א"ל לברך. שניה על היין: ממקום למקום. מבית לעליה: בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם (א). כגון מים או פירות שאין טעונים ברכה חשובה בפני עצמן כגון (שבעת המינים) דודאי כיון דעמד והלך למקום אחר עמידתו זו היא גמר סעודתו והך סעודה אחריתי היא וצריך לברך בתחלה: אבל דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומן. כלומר ברכה חשובה בפני עצמן כגון שבעת המינין הואיל ולא בירך אחריהן ועמד לילך למקום אחר לסעוד על (ב) קביעות הראשון הלך לברך אחריהם ברכה אחת על שתיהן. ולפניהם נמי אין צריך לחזור ולברך: לקיבעיה קמא הדר. כלומר על דעת סעודה הראשונה הוא אוכל עכשיו לסיים סעודתו: אחד זה ואחד זה. בין שטעונין ברכה לאחריהן במקומן בין שאינן צריכין: כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע. כלומר לברך ברכה של אחריהן הואיל ועתידין לחזור: ה"ג בד"א כו'. ולא גרס בהא רבי יהודה: מדקתני עקרו מכלל דבדברים הטעונין כו'. דעקירות (ג) משמע משום מהירות חתן וכלה הן נעקרין אבל אם לא כן עדיין היו צריכין לעמוד ולברך ברכה שלאחריהם:

מאן

רשב"ם

ואחד שינוי מקום. לכל דבר האוכל אם אכל ממנו במקום זה וחוזר ואוכל במקום אחר א"צ לברך שניה וכגון שלא היה לו היסח הדעת בינתים: שינוי מקום צריך לברך. כרב ושמואל דאמרי ידי יין לא יצאו ותיובתא דרבי יוחנן: ה"ג במתני' דבי רב הינק כוותך ותו יתיב רב חסדא וקאמר משמיה דנפשיה ולא גרסי' מתני' אתא לאשמועי' ושיבוש גמור היא שכן הוא שיטת הגמרא להשמיענו האמורא דבר המפורש בברייתא דזימנין שאין הכל בקיאין בברייתא וגם האמורא עצמו זימנין דלא ידע לה להאי ברייתא עד דמייתי ליה סייעתא מיני' ולפי שראו דיתיב רב חסדא וקאמר משמיה דנפשיה וטעו לומר מכלל שחזר בו ממה שאמר למעלה משמיה דרב הונא והגיהו בספרים קושיא זו והיכא אלא שני דברים אמר רב חסדא בההיא ברייתא חדא משמיה דרב הונא וחדא משמיה דנפשיה: בדברים שאינן טעונין ברכה לאחריהן במקומן. כגון מים או פירות שאינן טעונין ברכה חשובה בפני עצמם אלא בורא נפשות רבות הלכך א"צ לברך במקומן אחריהן דודאי כיון דעמד והלך במקום אחר עמידתו זו היא גמר סעודתו והך סעודה אחריתי היא וצריך לברך בתחלה: אבל דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן. כלומר ברכה חשובה בפני עצמן (והלכך) צריכין במקומן כגון שבעת המינין דאית בהו ברכה אחת מעין שלש הואיל ולא בירך אחריהן והלך במקום אחר לסעוד על דעת קביעות הראשונה הלך לברך ברכה אחת על שתיהן ולפניהן נמי א"צ לחזור ולברך מהכא שמעינן דהא דתנן (ברכות דף נא:) מי שאכל ושכח ולא בירך ב"ש אומרים כו' ושמעינן מינה דלכתחלה צריך לברך במקומו בשבעת המינין מיירי דאיכא כעין ברכת המזון ברכה אריכתא וחשיבותא מעין שלש: לקיבעיה קמא הדר. כלומר על דעת סעודה הראשונה הוא אוכל עכשיו לסיים סעודתו וא"ת אמאי אותיבניה לרבי יוחנן מהך ברייתא תיובתא הא איכא לתרוצי ברייתא כרב חסדא בשאינן טעונין ברכה לאחריהן במקומן ומילתיה דרבי יוחנן בשטעונין והלכך אין צריך לברך ליכא לתרוצי הכי דרבי יוחנן סתמא קאמר שינוי מקום אינו צריך לברך בכל דבר האוכל קאמר מדלא פירש שהאמורא יש לו לפרש דבריו יותר מן הברייתא ועוד יודעין היו האמוראין שהשיבו מההיא ברייתא לרבי יוחנן דבכל מקום קאמר רבי יוחנן שינוי מקום אינו צריך לברך אבל הברייתא שקדמה להם הרבה יש להם לפרש כן וכן: אחד זה ואחד זה. בין שטעונין ברכה לאחריהן במקומן בין שאינן טעונין שאינן משבעת המינין: שהיו מסובין לשתות ועקרו רגליהן כו'. גרסינן ולא גרסי' יין: כשהן יוצאין אין טעונין ברכה (ד) לאחריהן למפרע. כלומר לברך ברכה שלאחריה הואיל ועתידין לחזור: ה"ג בד"א כו'. ולא גרסי' בהא רבי יהודה: מדקתני עקרו מכלל דבדברים הטעונין כו'. דעקירות משמע דמשום מהירות חתן וכלה הן נעקרין אבל אם לא כן עדיין הן צריכין לעמוד ולברך ברכה שלאחריהן: קשיא לרב חסדא. דאילו לרב חסדא אפילו לא חזרו למקומן אלא גמרו סעודתן במקום אחר אין צריך לברך תחלה הואיל ועדיין לא בירך אחריהן והכא מוכח דאפילו חזרו למקומן הראשון צריך לברך תחלה:

אלא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהם במקומן. פירש רשב"ם כגון מים ופירות שאין צריכין אחריהם ברכה חשובה מעין שלש ומה"ט א"ל לברך במקומן הלכך עמידתו זו היא גמר סעודתו והך סעודה אחריתי היא וצריך לברך בתחלה אבל דברים הטעונין ברכה לאחריהם במקומן כגון יין וכל ז' מינין לקיבעא קמא הדר והא דתנן ברכות (דף נא.) מי שאכל ושכח ולא בירך לכתחלה צריך לברך במקומו בכל ז' מינים מיירי וברייתא דנייתי בסמוך לא גרסינן לשתות יין ומדמדקדק הגמ' דאיירי בדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומן מדקתני עקרו ולא דייק מדקתני יין שהוא מז' מינין אבל בברייתא דתניא כוותיה דרב חסדא גרסי' יין ומיהו קשה דאי הוה יין בכלל דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן א"כ אמאי איתותב ר' יוחנן לעיל דרבי יוחנן איירי ביין דאנוחי דקאמר ר' יוחנן אף ידי יין נמי יצאו קאמר ואזדא ר' יוחנן לטעמיה דאמר שינוי מקום א"צ לברך וברייתא איירי בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומן ועוד דא"כ פליג רב חסדא ארב ושמואל דאמרי לעיל ידי יין לא יצאו ולכאורה משמע דלא פליג אלא עם רב ששת עוד קשה דאמר בירושלמי ס"פ כיצד מברכין היה אוכל במזרחה של תאנה ובא לו במערבה צריך לברך אלמא בז' מינין נמי שינוי מקום צריך לברך ודוחק לומר דאתיא כרב ששת שאין הלכה כמותו לכך נראה דיין וכל ז' מינין לא הוו בכלל דברים הטעונין ברכה לאחריהם במקומן אלא פת וכל מיני פת שמברכין עליו המוציא או שמא כל מיני מזונות שיש בהם מה' מינין הוו בכלל דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן ולהאי פי' נמי לא גרסינן בברייתא דבסמוך לשתות יין ולא בדתניא כוותיה דרב חסדא דבפת או בה' מינין מיירי מדקתני עקרו וכן הלכה בכל דבר חוץ מפת ומיני מזונות שהם מחמשת מינין א"צ ברכה אחריהם במקומן ושינוי מקום צריך לברך בהם ושינוי מקום היינו אפי' בחד בית כמו מאיגרא לארעא או מחדר לבית אבל מפינה לפינה לא ולכל הפירושים אם הלך באמצע סעודה למקום אחר יכול לשתות יין או מים בלא ברכה דכיון שהוא בתוך הסעודה לקיבעיה קמא הדר: **כשהן** יוצאין טעונין ברכה למפרע כו'. משמע היכא דאיכא היסח הדעת לא סגי שיברך ברכת המוציא אלא צריך שיברך ברכת המזון וא"כ הא דאמר לקמן (דף קג:) כיון דאמר הב וניבריך איתסר לכו למישתי היינו עד שיברך ברהמ"ז וכן משמע בכילד מברכין (ברכות דף מב) דקאמר רבה ורבי זירא הוו אכלי סליקו תכא מקמייהו אייתי להו ריסתנא רבה אכל ורבי זירא לא אכל א"ל לא סבר לה מר סילק אסור מלאכול א"ל אנא אתכא דריש גלותא סמיכנא והשתא אם לא היה צריך לברך בהמ"ז למה לא אכל ויש לדחות דאותו מאכל היה מעורב בו לחם והיה לו טורח ליטול ידיו ולברך המוציא והא דקאמר הכא טעונין ברכה למפרע היינו משום שמא ישהו מלחזור עד שירעבו ואז לא יוכלו לברך ברהמ"ז כדאמר באלו דברים (שם דף נג:) ומיהו אם יצאו ולא בירכו למפרע כשיחזרו לא יברכו רק ברכת המוציא ותדע דאם לעולם טעונין ברכה למפרע אמאי איצטריך לאשמעינן כשהן חוזרין דמברכין ברכה לכתחלה פשיטא כיון דלעולם מברכין למפרע והא דאמר בשמעתין שינוי מקום צריך

לברך

עין משפט נר מצוה

יז א ב מיי' פ"ד מהל' ברכות הלכה ג וה' סמג עשין כז טוש"ע או"ח סימן קעח סעיף א:

יח ג מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ב:

רבינו חננאל

ואחד שינוי מקום אין צריך לברך ואיתותב ר' יוחנן ונדחה. אמרי משמיה דרב הונא הא דאמר שנוי מקום צריך לברך לא אמרו אלא מבית לבית אבל מפנה לפנה לא ואזיקנא הכי תנינא לה במתניתא דבי בר הינק ומתמה' וכי רב הונא מתניתא אתא לאשמעינן אלא כי הא דרב חס"א דאמר שנוי מקום צריך לברך ברכה אחרת לא אמרן אלא בדברים שאין טעונין ברכה ראשונה והיא ברכת הזימון לאחריהן במקומן [אבל דברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן] אם הלך למקום אחר וסעם שם עראי אין צריך שם לברך מאי טעמא לקבעיה הדר ורב ששת אמר א' זה ואחד זה צריך לברך ברכה במקום שהלך ואח"ר כך ישעום שם ואותבי' על רב חסדא מהא דתניא עקרו רגליהם לצאת לקראת חתן וכלה כשיוצאין אין [טעונין] ברכה למפרע על מה שאכלו וכשחוזרין אין טעונין ברכה על הפת לכתחלה בר"א בזמן שהניחו שם זקן או חולה ודעתן לחזור אליהם אבל אם לא הניחו שם אדם כלל כשיוצאין טעונין ברכת המזון למפרע וכשחוזרין טעונין ברכת המוציא לכתחלה ודייקי' מדקתני עקרו מכלל דבדברים שהן מין דגן שטעונין ברכה לאחריהן במקומן עסקינן דאפילו ב"ה דאמרו מברך באיזה מקום שנזכר לא אמרו אלא מי שהחזיק בדרך שחזרתו למקום שאכל היא סכנה אבל אם לא ההזיק בדרך וכ"ש מי שאינו עומד בדרך שאפי' ב"ה מודו דאינו מברך אלא במקו' שאכל וטעמא דהניחו שם זקן או חולה אבל לא הניחו שם זקן או חולה צריך לברך ואע"ג דהדר לקבעיה קשיא לרב חסדא ופריק רב נחמן בר יצחק

מסורת הש"ס

[ברש"י שבה"ס ליתא]

ברכות נא:

לא שנו אלא מבית לבית אבל מפינה לפינה לא כצ"ל רש"א

[ר"ה ח. כתובות ח:]

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה בדברים וכו' לאחריהן במקומן כגון מים: (ב) ד"ה אבל וכו' לסעוד על דעת קביעות: (ג) ד"ה מדקתני וכו' דעקירה משמע וכו' ולברך תחלה ברכה שלאחריהם: (ד) רשב"ם ד"ה כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע כצ"ל ותיבת לאחריהן נמחק:

מאן תנא עקירות רבי יהודה דתניא חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהם לילך לבית הכנסת או לבית המדרש כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה אמר רב יהודה במה דברים אמורים בזמן שהניחו שם מקצת חברים אבל לא הניחו שם מקצת חברים כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה אלא טעמא דבדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן דכשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה אבל דברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן אפילו לרבנן כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכישהן חוזרין טעונין ברכה לכתחילה לימא תיהוי תיובתא דר' יוחנן *ולאו מי אותביניה חדא זימנא נימא מהא נמי תיהוי תיובתא °אמר לך ר' יוחנן הוא הדין דאפילו דברים שאין טעונין ברכה לאחריהם במקומן נמי אין צריכין לברך והא דקתני עקרו רגליהן להודיעך כחו דר' יהודה דאפילו דברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן טעמא דהניחו מקצת חברים אבל לא הניחו מקצת חברים כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה תניא כוותיה דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהן וחזרו אין צריכין לברך תנו רבנן בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום מביאין לו כוס של יין ואומר עליו קדושת היום ושני אומר עליו ברכת המזון דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך.

גמרו

רשב"ם

מאן תנא· להך ברייתא דקתני אע"ג דדברים הטעונין ברכה לאחריהן צריך לברך רבי יהודה היא: חברים שהיו מסובין ועקרו כו'· ולא גרסינן לשתות יין: ומקשינן אלא טעמא דבדברים הטעונין ברכה לאחריהם· משום הכי פליגי רבנן עליה דר' יהודה· הא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן אפילו רבנן מודו דצריך לברך פעם אחרת בתחלה: לימא תיהוי תיובתא דרבי יוחנן· דאמר לעיל שינוי מקום אין צריך לברך ולא מפליג בין דברים הטעונין לדברים שאינן טעונין: לאו אותביניה חדא זימנא· לעיל: ה"ג תניא כוותיה דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין כו'· והיינו כרב חסדא דאמר דברים שטעונין ברכה לאחריהן(א)אין צריך לברך והא בהדיא מסייעא לרב חסדא מדקתני יין אבל בההיא דלעיל לא תנא יין בהדי': ואומר עליו קידוש היום· באמצע סעודתו: ושני מיד אומר עליו ברהמ"ז ומפסיק כדאמר ר' יהודה לעיל ומיהו הואיל והגיע עונת קידוש צריך לקדש תחלה לא גרסינן ראשון אומר עליו ברכת המזון שני אומר עליו קדושת היום:

גמרו

רשב"ם

מאן תנא עקירות· מאן תנא להך ברייתא' דקתני אע"ג דדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן צריך לברך רבי יהודה היא: ה"ג חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהם כו'· ולא גרסי' לשתות יין: א"ר יהודה במה דברים אמורים כו'· מכלל דרבנן פליגי עליה ברישא דאע"ג דלא הניחו שם מקצת חברים אין צריך לברך כרב חסדא דא"ר יוחנן בעירובין בפרק חלון (דף סב·) כל מקום שאמר ר' יהודה במה לחלוק אימתי לפרש דברי חכמים בא: ומקשינן אלא טעמא דבדברים הטעונין ברכה לאחריהן· משום הכי פליגי רבנן עליה דרבי יהודה הא בדברים שאין טעונין אפי' רבנן מודו דצריך לברך פעם אחרת בתחלה: לימא תיהוי תיובתא דרבי יוחנן·דאמר לעיל שינוי מקום אין צריך לברך ולא מפליג בין דברים הטעונין לדברים שאינן טעונין: לאו אותביניה חדא זימנא· לעיל: נימא תיהוי תיובתא נמי מהא· שאם יצא אדם ויחזור להך קמייתא או ישבש אותה על ידי ברייתות אחרות נותביה מהך: להודיעך כחו דר' יהודה כו'· כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע כו' אבל בשאר דברים לא היה יכול לומר (ב) טעונין ברכה למפרע כו' דהא אין צריכין ברכה לאחריהן במקומן וליכא לאקשויי אדרבה ליפלוגינן דברים שאין צריכין ברכה לאחריהן במקומן להודיעך כחן דרבנן המקילין כל כך שאפי' (הס) [עליה'] אין צריכין לברך ומשום דכח היתרא עדיף אין לומר כך דאין כאן כח ותשיבות אם אין מצריכין לברך דסברא הוא דכיון שלא היה היסח הדעת ביניהם למה יחזור ויברך אבל כח דר' יהודה עדיף טפי שמחמיר שתי חומרות על דברי חכמים :לא מיבעיא דברים שאין צריכין ברכה לאחריהן במקומן שחייב (לאחריהם) לברך אע"פ שחביריו סועדין אפי' לו דברים הצריכין ברכה לאחריהן במקומן כיון דחייב הלכך הכא כח דאיכורא עדיף: ה"ג תניא כוותיה דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין כו' והיינו כרב חסדא דאמר דברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן א"צ לברך והא בהדיא מסייעא לרב חסדא מדקתני יין אבל בההיא דלעיל לא תנא יין בהדיא מיהו שמעינן משמעתין שינוי יין אין צריך לברך ברכת היין אבל מברך הטוב והמטיב שינוי מקום בשבעת המינין שטעונין ברכה לאחריהן במקומן מצינו שלא כגון אוכל בבית זה וחזר ואכל בבית אחר קודם שבירך אחריהן או שאכל בבית זה והלך לשוק וחזר וגמר סעודתו בבית אחר בכל אלו אין צריך לחזור ולברך תחלה דלקיבעיה קמא הדר דהא תניא כוותיה דר"ח אבל שאר פירות ומשקין שאינן משבעת המינין שאינן צריכין ברכה לאחריהן במקומן ואכל בבית זה וחזר ואכל בבית אחר צריך לברך תחלה אבל מפנה לפינה בבית אחד אין צריך לברך כדתניא במהגיתא דבי רב סינק ומשום דקבעי למיתני ועקרו רגליהן כדי לילך לבית המדרש הלכך נקט חברים תלמידי חכמים: ה"ג תנו רבנן בני חבורה שהיו מסובין וקידש עליהן היום מביאין לו כוס של יין ואומר עליו קדושת היום באמצע סעודתו והשני מיד אומר עליו ברכת המזון ומפסיק כדאמר ר' יהודה לעיל ומיהו הואיל והגיע שעת קידוש צריך לקדש תחלה· לשון אחר גרסינן ראשון אומר עליו ברכת המזון שני אומר עליו קדוש היום ובתוספתא דברכות מוכח כלשון ראשון: ר' יוסי אומר אוכלין והולכין· עד שהוא אומר בסעודתן אי נמי הולכין ואוכלין משתחשך ור' יוסי לטעמיה דלדידיה אין מפסיקין כלל :

לברך היינו לפניו ולא למפרע וכן פירש רשב"ם ור"ח לקמן (ד' קג:) איתסר לכו למישתי עד דבריכיתו בפה"ג ואע"פ שלא היה יודע אם רוצים לשתות בלא ברכה מ"מ היה מורה להם שלא ישתו בלא ברכה וכן נראה עיקר דהא בפ' כל הבשר (חולין דף קז:) אמר השמש מברך על כל פרוסה ופרוסה לפי שמסיח דעתו ולא משמע שילטרך בכל פעם לברך ברכת המזון ועוד דלקמן גבי חד בריך אכסא קמא ואכסא דברכתא בפה"ג ומייתי ראיה מהב וניבריך דאסור למישתי עד שיברך ואי בפה"ג מייתי שפיר אבל אי אסור למישתי עד שיברך ברהמ"ז מנא ליה דאחר ברכת המזון ילטרך לברך בפה"ג אף על פי שיש לדחות דמוכח שפיר דלאי אחר ברהמ"ז אין מברך בפה"ג דלא הוי הפסק בהב וניבריך אמאי אתסר למישתי אבל לא משמע הכי מדלא פי' עד דבריכיתו ברכת המזון ובפה"ג וסברא הוא כיון להב וניבריך הוי הפסק כאילו כבר בירכו הגי בברכת בפה"ג כמו אחר ברהמ"ז והא דתניא בתוספתא דברכות בעל הבית שהיה מיסב ואוכל קראו חבירו לדבר עמו אין צריך לברך כו' הפליג צריך ברכה למפרע וכשהוא חוזר צריך ברכה לכתחלה לאו כשחוזר טעון ברכה למפרע אלא כשרוצה לאכול ומיירי שקראו להפליג ומברך שמא ישהה כדפרי' ותדע דאמר בפ"ג דיומא (ד' ל·) דיבר עם חבירו והפליג טעון נטילת ידים ומשמע דה"ה ברכת המוציא אבל ברהמ"ז לא קאמר דצריך ומיירי שלא ידע מתחלה שיפליג ואין הלכה כאותן ברייתות אלא אפילו ברכה לכתחלה לא צריך דקי"ל כרב חסדא דאמר לקיבעי' קמא הדר והנהו ברייתות וההיא דתוספתא אתו כרבי יהודה :

ועקרו רגליהם לילך לבהכ"נ כו'· מכאן משמע שאם שכח להתפלל ונזכר באמצע סעוד' והתפלל שא"צ ברכה אפי' לכתחל' ומה שהביא ה"ר יום טוב ראיה מפרק כיסוי הדם (חולין ד' פי·) דאמר מישתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר שצריך לברך ברהמ"ז וליטול ידיו אינה ראיה דדוקא גבי ברהמ"ז אמרינן הכי דהוי הפסק וגמר סעודה אבל תפלה אע"ג דמיכל וצלויי בהדי הדדי לא אפשר אין בכך כלום: **תניא** כוותיה דרב חסדא· פי' רשב"ם הא דלא מייתי כרב חסדא מרבנן דר' יהודה משום דבההיא לא קתני בהדיא יין וזה פי' לפי שיטתו דגרסי' הכא יין וי"ל משום הכי לא מייתי סייעתא מינה משום דאיכא דאמרי בסנהדרין(ד' כה·)דבמה נמי לפרש ואע"ג דחזרו מייתי ראיה לרב חסדא דטעמא דשינוי מקום דצריך לברך משום שעמידתו ממקומו היא גמר אכילתו וה"ה נמי חזרו:

ה"ג

[עירובין ג.]

מאן תנא עקירו' שצריך [להניח] שם זקן או חולה ר' יהודה היא דתניא חברים שהיו מסובין עקרו רגליהם לילך לבית הכנסת או לבית המדרש כשיוצאין אין טעונין ברכה למפרע וכשחוזרין אין טעונין ברכה לכתהלה. א"ר יהודה בד"א כשהניחו שם זקן או חולה וכו' וכיון דסלקא לדרב חסדא בקשיא אע"ג דמוקמי לה כר' יהודה שניא הוא ולא סמכינן עלה אלא עבדינן כרב ששת דמחמיר ושפי עדיף וכן ר' יוחנן כיון דאיתותב נ"הו וקיימא לן דכל שנוי מקום צריך לברך וכן הלכה : תניא חברים שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהן וחזרו אין צריכין לברך. ת"ר בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום מביאין לו כוס ראשון ומקדש שני מברך עליו ברכת המזון דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אוכלין עד שתחשך

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה ה"ג וכו' אחריהן במקומן אין צריך: (ב) רשב"ם ד"ה להודיעך וכו' לא היה יכול לומר כשהן יוצאין טעונין וכו' שאפילו הכי אין צריכין :

גליון הש"ס

גמ' א"ל ר"י ה"ה וכו'. קי"ל דאם כן גם מהתם ליכא תיובתא די"ל לומר דהברייתא דשנוי מקום צריך לברך אתיא כר"י והיאו סבר כת"ק : רשב"ם ד"ה ה"ג ת"כ דר"ח ובתוס' ד"ה ת"כ דר"ח. קשה לי למאי הוצרכו הא כפשוטו ניחא דלא מייתי ראיה מברייתא דלעיל די"ל דנקט עקרו לרבותא דר"י וכדדחי' לעיל אליבא דר' יוחנן לזה מייתי סייעתא מהך ברייתא דלא קתני פלוגתא א"כ מדנקט עקרו מוכח דדוקא בטעונה ברכה במקומה :

עין משפט
נר מצוה

ט א מיי' פכ"ט מהלכות שבת הלכה יג סמג עשין כט טור ש"ע אורח חיים סימן רעא סעיף ו:

*גמרו כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קדושת היום אמאי ונימרינהו לתרוייהו אחדא כסא אמר רב הונא אמר רב ששת אין אומרים שתי קדושות על כוס אחד מאי טעמא אמר רב נחמן בר יצחק *לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות ולא והא תניא *הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואחר כך אומר הבדלה על הכוס ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו אין לו שאני והא יו"ט שחל להיות אחר השבת דאית ליה ואמר רב יקנ"ה אמרי מדלא אמר זמן מכלל דבשביעי של פסח עסקינן דכל מאי דהוה ליה אכיל ליה ולית לי' והא יו"ט ראשון דאית ליה ואמר אביי יקונ"ה ורבא אמר יקנה"ז אלא הבדלה וקידוש חדא מילתא היא ברכת המזון וקידוש תרי מילי נינהו: גופא יום טוב שחל להיות אחר השבת רב אמר יקנ"ה ושמואל אמר ינה"ק ורבה

רשב"ם

גמרו • סעודתן: (א) אומר עליו כו'• ר' יוסי קאמר לה: משלשלן• עד לאחר המזון אלמא אמרי' שתי ברכות על כוס אחד הבדלה וברהמ"ז: ואמר רב יקנ"ה • כדמפרש בשביעי עסקינן ובשביעי ליכא זמן ומכל מקום שמעינן מינה קידוש והבדלה על כוס אחד: ומשנינן מדלא קאמר זמן • בשביעי של פסח עסקי' דשמא עני הוא ואין לו אלא כוס א': והא יום ראשון דאית ליה • דאפי' עני שבישראל לא יפחתו לו מד' כוסות: קידוש והבדלה חדא מלתא היא • דתרוייהו משום קדושת יו"ט נינהו וההבדלה עצמו הוא מזכיר קדוש' יו"ט דהמבדיל בין קדש לקדש קא מברך:
ה"ג

רשב"ם

גמרו • סעודתן: כוס ראשון אומר עליו ברכת המזון כו' • ר' יוסי קאמר לה ורבותא הוא שאינו צריך לקדש מיד אלא יגמור סעודתו ויברך ברכת המזון ואח"כ יקדש ומיהו אם פרס מפה וקידש מודה רבי יוסי דכל שכן דשפיר טפי דאי לא תימא הכי אלא דוקא קאמר רבי יוסי ראשון מברך עליו ברהמ"ז אם כן שמואל דאמר כמאן (לעיל דף ק:): ולימרינהו תרוייהו אחד כסא קידוש היום וברכת המזון ולרבי יוסי קא פריך דאילו לרבי יהודה כיון דמפסיקין וצריך עקירת שלחן צריך שני כוסות: שני קדושות• ברכת המזון קורא קדושה כקידוש היום כלומר שתי מלות: חבילות חבילות • דמיחזי עליה כמשוי: מברך על היין • תחלה לפי שהוא תדיר ותדיר קודם: על המאור ועל הבשמים • כב"ש מוקמינן לה במסכת ברכות בפרק אלו דברים (ד' נב.) דאמר מאור ברישא ואחר כך בשמים והבדלה לבסוף לפי שאלו הראשונות קצרות וברכת הבדלה ארוכה לפיכך אומרה לבסוף: משלשלן • לשון שלשלת שמחברם יחד עם ברכת המזון אלמא אמרינן שתי ברכות על כוס אחד הבדלה וברכת המזון: [אין לו שאני]• דלית ליה יין לשני כוסות והכא בדאית ליה עסקינן: אחר השבת • מוצאי השבת: דאית ליה וקאמר רב יקנ"ה • קס"ד ביו"ט הראשון של פסח שחל להיות אחר השבת עסקינן דאית ליה כוסות הרבה דתנן לעיל (ד' צט:) אפילו עני שבישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות ואמר רב יקנ"ה אלמא קידוש והבדלה על כוס אחד מני אמר: ומשני מדלא אמר רב יקנה"ז אלמא בשביעי של פסח עסקינן • דשמא עני הוא ואין לו אלא כוס אחד וטעמיה דרב לקמיה אפרשנו במקומו וכן דרבא ודאביי: והא יו"ט ראשון דאית ליה • דאפי' עני שבישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות: קידושא והבדלה חדא מילתא היא • תרוייהו משום קדושת ימים טובים נינהו ובהבדלה עצמה הוא מזכיר קדושת יו"ט דהמבדיל בין קדש לקדש מברך: גופא יו"ט שחל להיות אחר השבת • צריך להבדיל ולקדש ומשמע שאם לא היה יום טוב לא היו חולקין האמוראין הללו אלא כולי עלמא מודו יין מאור והבדלה והשתא דאיכא קדושת היום פליגי ולפיכך צריך ליתן טעם לכל דבריהם ולומר שהקידוש גורם לבטח את הסדר מכמות שרגיל: רב אמר יקנ"ה • ס"ל קדושת היום עדיפא מהבדלה אי נמי דכי מבדיל ברישא מיחזי דהוי עליה קדושת היום כמשוי ולפיכך יין קודם לקידוש כבית הלל (ברכות דף נא:) דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ואחר הקידוש נר והבדלה כשאר מוצאי שבתות שהנר קודם להבדלה: ושמואל אמר ינה"ק • שמואל סבירא ליה הבדלה קודם לקידוש כדמפרש טעמא לקמיה משל דרבי יהושע בן חנניא למה הדבר דומה למלך שיצא והפרכום נכנס מלוין את המלך השבת להבדיל ואח"כ יוצאין לקראת הפרכום לקראת יו"ט לקדשו ועל מלתיה דשמואל אמר לה בהדיא בברכות בירושלמי באלו דברים רבי חנינא אמר ינה"ק ואתי רבי חנינא כשמואל דא"ר חנינא בשם שמואל משל למלך יוצא ושלטון נכנס מלוין את המלך ואח"כ מכניסין את השלטון הלכך יין תחלה ואח"כ מאור ואח"כ הבדלה דכיון דהבדלה קודם לקידוש יעשה כל סדר הבדלה כדין מוצאי שבתות דעלמא ואח"כ יקדש ומה שאין נותנין האמוראין סימן לבשמים לפי שאין מברכין על הבשמים ביו"ט שהרי גם ביו"ט יש לנו נשמה יתירה כשבת:
ורבה

ה"ג ראשון אומר עליו ברכת המזון • להפסיק והשני אומר עליו קידוש היום סמוך לסעודת שבת ולגירסא זו אתי שפיר הא דמשמע לעיל (ד' ק: ושם) דמפסיק לר' יהודה בעקירת שלחן קודם קידוש לפי שהיו רגילין לעקור שלחן לפני ברכת המזון אבל ספרים דגר' ראשון אומר עליו קידוש היום וטעמא שאינו יכול לטעום מכום ברהמ"ז בלא קידוש קשה מנא ליה לעיל דמפסיקין לרבי יהודה בעקירת שלחן קודם קידוש • והא דקתני בתוספת' דברכות אורחין שהיו מסובין אצל בעל הבית וקדש עליהן היום עקרו עם חשיכה לבית המדרש חזרו ומזגו להם את הכוס אומר עליו קידוש דברי רבי יהודה וברכת המזון לא מזכיר כלל היינו משום דמתחלה עשו ברהמ"ז קודם יציאתם לעשות הפסק בין סעודת חול לסעודת שבת ולכך נמי עשו עקירה לבית המדרש: ונימרינהו לתרוייהו אחד כסא• לר' יוסי פריך כיון דתרוייהו אסעודת שבת קאתו כדפרישית לעיל (ד' ק·*) דהך סעודה עולה לו לסעודת שבת הוה ליה למימר תרווייהו אחד כסא אבל לר' יהודה לא פריך כיון דברכת המזון אסעודת חול וקידוש על סעודה הבאה אין לומר שניהם על כוס אחד: שאין אומרי' שתי קדושות על כוס אחד • ויש נוהגין בחופה מטעם זה שלא לומר שבע ברכות על כוס ברכת המזון אלא מביאין כוס אחר ואין מברכין על השני בפה"ג כיון שכבר בירך על כוס ברכת המזון כי אין נכון לברך פעמים אך רבינו משולם היה אומר הכל על כוס אחד דלא דמי לברכת המזון וקידוש דתרי מילי נינהו כדאמרי' בסמוך אבל הכא חדא מלתא היא דברכת המזון גורם לברכת נישואין וברכת אירוסין ונישואין נהגו לומר על שתי כוסות וטעמא דרגילים זה בלא זה כדאמר בכתובות (ד' ז:) מברכין ברכת האירוסין בבית אירוסין וברכת חתנים בבית חתנים ועוד דנהגו לקרות כתובה בינתים והוי הפסק ולכך מתכוונים ולכך צריך ב' כוסות: מיתיבי הנכנס לביתו כו'. הוה מצי למיפרך ממתני' דאלו דברים (ברכות ד' נא:) דמייתי בסמוך ב"ש אומר נר ומזון ובשמים והבדלה כו' אלא פריך מברייתא משום דבעי לשנויי אין לו שאני כדקתני בברייתא אין לו אלא כוס אחד כו' ודרך הש"ס להקשות ממקום שמוצא לתרץ בפשיטות: מניחו לאחר המזון • הקשה ה"ר נסים היאך יאכל קודם הבדלה הא אמרי' לקמן אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיבדיל ואמימר נמי בת טוות כדאמר לקמן (ד' קז·) ותירץ דהכא מיירי כשאכל מבעו"י עד שחשיכה לו ואע"ג דמפסיקין להבדלה לשמואל(ב)וכ"ש לר' יהודה דמחמיר טפי והך ברייתא מוקי לה בסמוך(ג) כב"ש ואליבא דרבי יהודה הא דקאמר מניחו לאחר המזון לא שמותר לאכול אלא כלומר כשיפסיק סעודתו בברהמ"ז אז יבדיל וקשה דלשון הנכנס לביתו משמע שלא התחיל לאכול מבעו"י ועוד הקשה מורי ה"ר יחיאל דלקמן (ד' קה:) אמרי' על הך ברייתא ש"מ טעם מבדיל ולפירוש רבינו נסים דמיירי באכל מבעוד יום אין להוכיח כלום אלא י"ל דודאי בחנם אין לו לאכול קודם הבדלה אבל כשאין לו אלא כוס אחד מותר לאכול קודם הבדלה כדי לעשות על הכוס ברכת המזון: דאית ליה ואמר רב יקנ"ה. פי' בקונטר' דס"ד דביו"ט ראשון של פסח מיירי דאית ליה כוסות טובא כדתנן (לעיל ד' צט:) לא יפחתו לו מד' כוסות וקשה דהא כל ד' כוסות צריכי כל חד למילתיה ועוד דבסמוך דפריך מיקנה"ז לימא דבשמיני של חג מיירי דאיכא זמן ואכיל ושתה כל מה דהוה ליה ועוד דאכיל כל מה דהוה ליה לשון אכילה לא היה לו להזכיר אכוסות לכך נראה לפרש דביום טוב ראשון מסתמא אדם מכין הרבה ובשמיני של חג נמי שהוא רגל בפני עצמו רגילין להכין הרבה כדתנן (חולין ד' פג·) ד' פרקים בשנה צריך הטבח להודיע אמה מכרתי לשחוט וחשיב יו"ט האחרון של חג: רב אמר יקנ"ה • ומה שאין מזכיר בשמים פירש רשב"ם דטעם בשמים משום איבוד נשמה יתירה וביום טוב נמי איכא נשמה יתירה· וקשה דאם כן במוצאי יום טוב אמאי לא תקינו בשמים לכך נראה דביום טוב ליכא נשמה יתירה והכא אין מזכיר בשמים משום דשמחת יום טוב ואכילה ושתיה מועיל כמו בשמים ויש טעמים לא נכונים וזה הטעם נכון ועיקר*: יקנ"ה. יין ברישא וא"ת אמאי לא תקינו נמי בברכת המזון יין ברישא כמו בכל מקום וליכא למימר דפטר ליה יין שבתוך הסעודה דכיון דאמר הב ונבריך איתסר למישתי ויש לומר דברכת המזון בא לסם גמר סעודה ומפסיק לכל מה שלפניו כדאמר לקמן (ד' קג:) דברכת המזון עקר דעתיה ממשתיא וצריך לברך אכסא דברכתא אף על גב דבירך אכסא קמא והשתא הכוס בידו ודעתו לשתות אח"כ אפילו הכי הוי הפסק לכך תיקנו לברך אין אחר ברכת המזון שאם יברך קודם ימשך לברך שנית:
רבה

[נ"ס ר"י אומר]

רבינו חננאל

גמרו כוס ראשון אומר עליו בהמ"ז והשני מקדש עליו ואמרינן ונמרינהו כלהו בחד כסא ודחי' לפי שאין אומרים שתי קדושות על כוס אחד מאי טעמא לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות ולא והתניא הנכנס לבית במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואח"כ אומר הבדלה ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן אחריו הנה אומר שתי קדושות על כוס אחד ושני' לית ליה שני והא יו"ט דאית ליה אחר שבת ואמר רב יקנ"ה ודחי' מדלא אמר רב זמן ש"מ דהאי יום טוב אחר שבת דקתני רב יקנ"ה בשביעי של פסח עסקי' דלית ליה יין דכל דהות ליה שתיה והא יו"ט [ראשון] דאית ליה ואמר אביי (יקנ"ה) [יקונ"ה] ורבא אמר יקנה"ז ופריק כי קאמרי' שתי קדושות אבל קידושא ואבדלתא חדא קידושא היא כלומר וברכת המזון והקידוש של יום שתי קדושות הן ומאי שנא ופירוש קידוש היום והבדלה תרווייהו קודם אכילה הן קידוש וברכת המזון הקידוש קודם אכילה וברכת המזון אחר הסעודה לפיכך שתי קדושות הן ואסיקנא יום טוב שחל להיות אחר השבת הלכתא כרבא דאמר יקנה"ז:

תוס' ביצה לג: ד"ה כי הויק]

מסורת הש"ס

[ברכות מט. סוטה ח.]
לקמן קה:
ברכות נב.
[תוספתא דברכות פ"ה]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה גמרו סעודתן כוס ראשון אומר עליו כצ"ל והד"א: (ב) תוס' ד"ה מניחו וכו' כש"ואל. נ"ב לעיל בדף ק סוף ע"א: (ג) בא"ד מוקי לה בסמוך נ"ב בתחלת דף קז:

ורבה אמר יהנ"ק ולוי אמר קני"ה ורבנן אמרי קינ"ה מר בריה דרבנא אמר נקי"ה מרתא אמר משמיה דר' יהושע ניה"ק שלח ליה אבוה דשמואל לרבי ילמדנו רבינו סדר הבדלות היאך שלח ליה כך אמר רבי ישמעאל בר רבי יוסי שאמר משום אביו שאמר משום רבי יהושע בן חנניה נהי"ק אמר ר' חנינא משל דר' יהושע בן חנניה למלך שיוצא ואפרכוס נכנס מלווין את המלך ואח"כ יוצאים לקראת אפרכוס מאי הוי עלה אביי אמר יקזנ"ה ורבא אמר יקנה"ז "והילכתא כרבא *רב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא אייתו לקמייהו מאור ובשמים בריך רבא אבשמים ברישא והדר אמאור א"ל והא בין ב"ש ובין בית הילל מאור ברישא והדר אבשמים ומאי היא דתנן *בית שמאי אומרים נר ומזון בשמים והבדלה ובית הילל אומרים נר ובשמים ומזון והבדלה עני רבא בתריה ואמר זו דברי ר' מאיר אבל *ר' יהודה אומר לא נחלקו בית שמאי ובית הילל על המזון שהוא בתחלה ועל הבדלה שהיא בסוף על מה נחלקו על המאור ועל הבשמים ב"ש אומרים מאור ואח"כ בשמים ובית הילל אומרים בשמים ואח"כ מאור ואמר רבי יוחנן "נהגו העם כבית הילל ואליבא דר' יהודה: רב יעקב בר אבא איקלע לבי רבא חזיה דבריך בורא פרי הגפן אכסא קמא והדר בריך אכסא דברכתא ואישתי א"ל למה לך כולי האי הא בריך לן מר חדא זימנא אמר ליה כי הוינן בי ריש גלותא הכי עבדינן אמר ליה תינח בי ריש גלותא דהכי עביד (א) דספק מייתי לן ספק לא מייתי לן הכא הא מנח כסא קמן ודעתן עילויה אמר ליה אנא עבדי כתלמידי דרב *דרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא

קאי

הכי גרסינן שאמר משום רבי יהושע בן חנניה נהי"ק: ה"ג משל דרבי יהושע כו': והלכתא כרבא. דקודשא והדר אבדלתא דכי מבדיל ברישא מיחזי עליה קדושת שבת כמשאוי: נר ומזון בשמים והבדלה. היכא דאין לו אלא כוס א': על המזון שהוא בתחלה. כיון דגמר סעודתו בההוא איחייב ברישא ואין מעבירים על המצות: אכסא קמא. כשמתחיל לשתות (ב) על המזון שבתחלה: והדר בריך. בפה"ג אכסא דברכת המזון כמו שאנו עושין בכל סעודה וסעודה ובשאר סעודות עסקינן דלאו במוצאי שבת: לא הוי ידעיתו אי משקו לכו (ג) בתר כסא קמא אי לא ומשום הכי בעיתו למיהדר וברוכי:

קאי

רשב"ם

ורבה אמר יהנ"ק. סבירא ליה כרב דמשוי מאור בין קידוש להבדלה שאין נכון בעיניו של רבה לסמוך הבדלה לקידוש שזה מכחיש כחו של זה הקידוש עושהו קודש (ד) והבדלה עושהו קודש קל וסבירא ליה כשמואל דהבדלה קודם לקידוש ומיהו יין ברא"ש כולן דתדיר קודם והכי נמי בברכות ירושלמי יו"ט שחל להיות במוצ"ש רבי יוחנן אמר יקנ"ה ר' חנינא אמר ינה"ק ולוי אמר יהנ"ק מסתברא דלוי דאמר מעין שניהן ונראה לי דהכא גרסינן [נמי] ולוי אמר יהנ"ק רבה אמר קני"ה שכן דרך האמוראין רב ולוי ושמואל חברים הם ורבה אחריהן: קני"ה. סבירא ליה דקידוש קודם להבדלה כרב (ה) ולמה אינו רוצה לומר יין ברישא לפי שא"כ אינו נראה שמבדיל על היין הואיל ומרחיק הבדלה מעל ברכת היין והרי עיקר הבדלה לא תיקנו אלא על היין אבל קידוש אפילו על הפת יכול לקדש כדלקמן (ד' קו:) הלכך קידוש ברישא והדר מאור לפי שאנו רוצין לסמוך יין להבדלה והבדלה על כרחך לבסוף תהיה כשאר כל מוצאי שבתות והאי דלא מקדים יין מקמי מאור כשאר מוצאי שבתות שאם כן היה נראה על הקידוש ולא על הבדלה אבל במוצ"ש דעלמא דליכא קידוש מקדמי ליה: קינ"ה. סבירא ליה כרב דקידוש קודם להבדלה ורוצה נמי לסמוך יין להבדלה טפי מקידוש הלכך קידוש ברישא והדר כל סדר הבדלה של סדר כל מוצאי שבת דהוי יין מאור והבדלה אי נמי רוצין להבדיל בין קידוש להבדלה בכל היכולת: נקי"ה. קידוש קודם להבדלה כרב ויין נמי רוצה לסמוך להבדלה כמו שפירשתי הלכך נקי"ה בעינן ומאור משוי ברישא מקמי קידוש דהא כל מוצאי שבת קודם להבדלה לפי שנהגה בו תחלה ה"נ קודם לקידוש שהרי נהגה בו תחלה והרי אי אפשר לאומרו בין יין להבדלה כדין שאר מוצאי שבת שהיין קודם לו בשביל שתדיר דא"כ יש כאן הפסק בין יין להבדלה: ה"ג שאמר [משום] רבי יהושע בן חנניה נהי"ק. וטעמא כדמפרש לקמן דהבדלה קודם לקידוש והלכך נר תחלה לפי שרוצה ליתן יין סמוך להבדלה ולקידוש ששניהן נתקנו על היין אבל מאור אומרו בלא יין אם אין לו כוס: ה"ג משל דר' יהושע בן חנניה כו'. אביי ורבא סבירא להו כרב דאמר יקנ"ה ובזמן הוא דפליגי אביי סבירא ליה יקזנ"ה מאחר שמתחיל לקדש יגמור כל הקידוש ויאמר זמן שאם אין כאן קידוש אין כאן זמן אבל הבדלה אינה גורמת לומר זמן ורבא ס"ל מה מליט בכ"מ זמן לבסוף הכא נמי זמן לבסוף וטעמו של דבר *דזמן אומרו אפילו בשוק ועיקרו אינו על הכוס הלכך אומר לבסוף: והלכתא כרבא. דאמר יקנה"ז דקידושא והדר הבדלה וכי (ו) מבדיל ברישא מיחזי דהוי עליה קדושת שבת כמשוי: רב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא. במוצאי שבת של חול: בריך אבשמים ברישא. כמנהג שלנו: א"ל. רב הונא לרבא לאחר שגמר הבדלה והא בין ב"ש כו' ולא פליגי לא גרסינן: נר ומזון בשמים והבדלה. היכא דאין לו אלא כוס אחד: זו דברי ר"מ. דהכי הוו תני לפלוגתייהו דב"ש וב"ה דסתם מתני' ר"מ: על המזון שהוא בתחלה. דכיון דגמר סעודתו בההוא מחייב ברישא ואין מעבירין על המצות ואמר רבי יוחנן נהגו כו': רב יעקב בר אבא איקלע לבי רבא. שבת הוה כדאמרינן לקמיה כי מטא לאבדולי כו' אלמא דמעיקרא סעודת שבת ביום היו אוכלין: אכסא דברכתא. ברכת המזון בירך עליו לבסוף בפה"ג כמו שאנו עושין: לא הוי ידעיתו אי משקו לכו תו בתר כסא קמא. אי לא וכי ברכיתו אקמא לא הוה דעתייכו אכסא אחרינא והוה ליה כל חד כתחלת סעודתו ומשום הכי בעיתו למיהדר וברוכי:

קאי

תוספות

רבה אמר יהנ"ק ולוי אמר קני"ה. רשב"ם מהפך הגירסא משום דרב ושמואל ולוי חברים היו ואין צריך להפך משום זה דגמ' נקט כל אותם שאומרים יין תחלה יקנ"ה ינה"ק יהנ"ק ואח"כ אותם שאומרים קידוש ברישא קנ"ה קינ"ה ואח"כ נר תחלה נקי"ה ניה"ק ומיהו בירושל' משמע כפירוש רשב"ם:

קני"ה. פירש רשב"ם דרוצה לסמוך יין להבדלה משום דמקדשין על הפת ואין מבדילין על הפת ולפי מה שפירש ר"ת לקמן (ד' קו: בד"ה מקדש) דאין מקדשין על הפת יש לפרש שאם הי' מרחיק יין מן הבדלה יאמרו שאינו בא אלא בשביל קידוש שהוא לכבוד יו"ט:

והלכתא כרבא. משום [איכך] אמוראין אצטריך לפסוק כרבא ולא משום אביי דקיי"ל (*ב"ק ד' עג.) בכולי גמרא כרבא לגבי אביי בר מיע"ל קג"ם:

ואמר רבי יוחנן נהגו העם כבית הלל. והשתא חולק רבי יוחנן אסתם משנה ואיכא למימר שבלשון יחיד היה שונה אותה והיה שונה בה דברי רבי מאיר בהדיא והאי נהגו לא הוי כהאי נהגו דבפרק בתרא דתענית (ד' כו:) דמפרש דאורויי לא מורינן ואי עבדי לא מחינן בידיהן*:

בריך אכסא קמא. של קידוש ואכסא דברכתא של בהמ"ז והא דתנן בכילד מברכין (ברכות דף מג.) בירך על היין שלפני המזון פטר יין שלאחר המזון היינו לאחר הסעודה וקודם ברכת המזון שהיו רגילי' לשתות יין אחר הסעודה קודם ברכת המזון:

לא הוי ידעיתו אי משקו. פרשב"ם כי ברכיתו אכסא קמא לא ידעיתו אי יהבו לכו כסא אחרינא והוה כל חד כתחלת סעודה ולפירושו משמע שהיו מברכין נמי תוך הסעודה וקשה דהא משמע שהיו עושים בי ריש גלותא כרבא דבריך אכסא קמא ואכסא דברכתא ולא על כל כסא וזהו דוחק לומר שלא היו שותים בבי ריש גלותא יין באמצע הסעודה לכך נראה לפרש שלא היו מברכין תוך הסעודה כי היו יודעים שיתנו להם יין כל צרכן אבל בבהמ"ז לא היה כוס כי אם למברך והיו מסתפקים אם יגיע להם לשתות ממנו:

אנא דעבדי כתלמידי דרב. פירש רשב"ם אף על גב דשמעינן מהכא דברכת המזון אפסוקי סעודתא הוא מכל מקום לא בעי לברוכי אחר יין שבסעודה מקמי דליבריך ברכת המזון לפי שברכת המזון פוטרתו דהשתא בברכה אחת מעין שלש סגי כל שכן בשלש ברכות והכי איתא בה"ג ומיהו אין זה ק"ו דהא פסקינן בברכות (דף מא:) דברים הבאים שלא מחמת הסעודה אחר הסעודה פי' וקודם ברכת המזון טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם וכן תאנים וענבים בתוך הסעודה לרב ששת ולא מיפטרו בג' ברכות דבהמ"ז ורש"י פירש בתשובה דצריך לברך אחריו כמו תאנים וענבים לרב ששת ואין נראה דהא מסקינן התם אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה טעונין ברכה לפניהם ולא לאחריהם לאחר הסעודה טעונין בין לפניהם בין לאחריהם והיינו דלא כרב ששת ואע"ג דרש"י פירש התם לאחר הסעודה כלומר

דברים

עין משפט נר מצוה

מו א מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה כב סמג עשין כט טוש"ע א"ח סימן תעג סעיף א:

יז ב מיי' שם הל"ט יג וכד וסמג שם טוש"ע א"ח סימן רצו סעיף א ג:

[קדושין מג.]

[ועי' תוס' ברכות נב: ד"ה נהגו ותוס' ר"ה טו: ד"ה וכי]

רבינו חננאל

אמר רב יהודה לא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שהוא בתחלה ועל הבדלה שהיא בסוף לא נחלקו אלא על המאור ועל הבשמים שב"ש אומרים מאור ואחר כך בשמים וב"ה אומרים בשמים ואחר כך מאור. אמר ר' יוחנן נהגו העם כב"ה אליבא דר' יהודה דבשמים ואח"כ מאור: רב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב הוו יתבי

הגהות הב"ח

(א) גמרא דהכי עבדיק דספק מייתי: (ב) רשב"ם ד"ה אכסא קמא כשמתחיל לשתות הס"ד והשאר נמחק: (ג) ד"ה לא הוו ידעיתו אי משקו לכו תו בתר כסא קמא אי לא וכי ברכיתו אקמא לא הוה דעתייכו אכסא אחרינא וה"ל כל כוס כתחלת סעודה ומשום הכי בעיתו למיהדר וברוכי: (ד) רשב"ם ד"ה ורבה א"ר וכו' הקידוש ועושהו קודש חמור והבדלה: (ה) ד"ה קני"ה וכו' כרב ומ"ה אינו רוצה וכו' ומרחיק הבדלה מברכת היין כצ"ל והיבת ולמה ותיבת על נמחק: (ו) ד"ה והלכתא וכו' דכי מבדיל:

מסורת הש"ס

ברכות נג:

שם נג:

[ברכות נב: תוספתא ברכו' פ"ה]

שבועות ט:

[פ זובין ס:]

קאי עלייהו רב ייבא סבא א"ל הב לן וניבריך לסוף אמרו ליה הב לן ונישתי אמר להו הכי אמר רב "כיון דאמריתו הב לן וניבריך איתסרא לכו למישתי מאי טעמא דאסחיתו דעתייכו אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי בסעודה וקאי עלייהו רב אחא בריה דרבא אמימר בריך על כל כסא וכסא ומר זוטרא ²בריך אכסא קמא ואכסא בתרא רב אשי בריך אכסא קמא ותו לא בריך אמר להו רב אחא בר רבא אנן כמאן נעביד אמימר אמר (א) נמלך אנא מר זוטרא אמר אנא דעבדי כתלמידי דרב ורב אשי אמר לית הילכתא כתלמידי דרב דהא יו"ט שחל להיות אחר השבת ואמר רב יקנ"ה ולא היא התם עקר דעתיה ממשתיא הכא לא עקר דעתיה ממשתיא כי מטא לאבדולי קם שמעיה ואדליק אבוקה משרגא א"ל למה לך כולי האי הא מנחא שרגא א"ל שמעא מדעתיה דנפשיה קא עביד א"ל אי לא שמיע ליה מיניה דמר לא הוה עביד א"ל לא סבר ליה מר *אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר פתח ואמר "המבדיל בין קודש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה א"ל למה לך כולי האי והאמר רב יהודה אמר רב המבדיל בין קודש לחול זו היא הבדלתו של רבי יהודה הנשיא א"ל אנא כהא סבירא לי דאמר ר"א אמר רבי אושעיא הפוחת לא יפחות מג' והמוסיף לא יוסיף על ז' אמר ליה
והא

רשב"ם

קאי עלייהו. מסמס עלייהו : הב (ב) וניבריך . ברכת המזון והדר אמליכו ואמרו הב ברישא וניסתי : כיון דאמריתו הב (ג) וניבריך. ברכת המזון אסחיתו דעתייכו משתיה ואסור למישתי עד לאחר ברכת המזון אלמא ברכת המזון אסוחי דעתא הוא וצריך לחזור ולברך : ואמר רב יקנ"ה . ולא בעי לברוכי ברכת היין תרי זימני חדא אקידוש וחדא אהבדלה וה"ה לתרי כסי דקידוש היום וברכת המזון : כי מטא . רבא לאבדולי במוצאי שבת ולעיל קאי אלא אגב גררא אייתינא להנך תרתי עובדי ועובדא ראשונה בשבת הוה : קא מתלי נורא בשרגא. מדליק אבוקה בנר : א"ל . רב יעקב בר אבא למה ליה למר כולי האי הא איכא שרגא : אדעתיה דנפשיה . כלומר מעצמו אשר לא טיפיו : על שבע. מפרש להו לקמיה:
והא

רשב"ם

קאי עלייהו. מסמס עליהן והוא עומד עליהם (בראשית יח) מתרגמינן והוא מסמס : אסור לכו למישתי . אלמא ברכת המזון אסוחי דעתא הוא וצריך לחזור ולברך לאחר ברכת המזון והכי נהיגינן ואע"ג דשמעי' מהכא דברכת המזון אסוקי סעודתא הוא לא בעי ברוכי על היין לאחריו מיקמי דנבריך ברכת המזון לפי שברכת המזון פוטרתו דהשתא אחת מעין שלש סגי להו כ"ש שלש ברכות עצמן ובהלכות גדולות נמי כתב דלא בעי לברוכי ברכת היין לאחריו עד לאחר ברכת המזון: הוו יתבי בסעודתא. דחול : על כל כסא וכסא. על כל פעם שהיה שותה בתוך המזון: ואכסא דבתרא . ברכת המזון סבירא ליה כרבא דבריך נמי לעיל אכסא קמא ואכסא דברכתא: נמלך אני. בכוס שני נמלכתי לשתות שכבר הוי לי היסח הדעת משתיתי כוס ראשון וכן כל פעם ופעם ששתיתי נמלכתי : כתלמידי דרב . כי ההוא עובדא דלעיל דיליף רבא מיניה דמיבעי לברוכי אכסא דברכתא אע"פ שכבר בירך אין שבתוך המזון : לית הלכתא כתלמידי דרב . כלומר כעובדא דתלמידי דרב לעיל דברכת המזון לאו אסוחי דעתא הוא ואע"ג דאמר הב וניבריך שרי למישתי ואפילו הכי לית הילכתא כרב אשי דקמו להו רבא ומר זוטרא בחד שיטתא וצריך לחזור ולברך על היין של ברכת המזון בפה"ג כמנהג שלנו וכיון דאמר הב וניבריך אסור למישתי עד לאחר ברכת המזון ועוד מדקא מייתי רב אשי סייעתא ממילתיה דרב להקשות על תלמידי דרב להכחישן מדברי רבן וקא מהדר גמרא ולא היא מכלל דלית הילכתא כרב אשי : ואמר רב יקנ"ה . ולא בעי לברוכי ברכת בפה"ג תרי זימני חד אקידוש והד' אהבדלה והוא הדין לתרי כסי דקידוש היום וברכת המזון וקשיא לרב ייבא סבא דאמר להו הכי אמר רב הב וניבריך אסור לכו למישתי דא"כ קשיא דרב אדרב : הכא. גבי יקנ"ה לא עקר דעתיה ממישתיא שעדיין לא שתה וכל דעתו לשתות וכ"ל דלא גרסי' כולהו חדא ברכתא אריכתא ניניהו שריבוי לשון שלא לצורך הוא שכבר פירש טעמו יפה משום דלא עקר דעתו ממישתיא שעדיין לא שתה וכל דעתו לשתות : כי מטא רבא לאבדולי. לעיל קאי אהא דרב יעקב בר אבא איקלע לבי רבא וההוא עובדא בסעודת שבת אוקימנא לעיל משום הא מילתא דהכא דמשמע למוצאי שבת אתחיל רבא לברך ברכת הבדלה ואגב גררא אייתי להא עובדא דאמימר ומר זוטרא אית ליה דרבא ורב אשי לית ליה וליכא לפרושי אההוא עובדא קמא דרב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא אייתי לקמייהו כסא דאבדלתא ובריך מאור ובשמים דלא שייך למימר כי מטא לאבדולי קם שמעיה וכו' והרי כבר אמרנו שהיה מבדיל ובירך כבר אבשמים ואמאור ועוד הא דרב יעקב בר אבא אמאי מפסיק בינתים : קם שמעיה. דרבא אדליק אבוקה בשרגא : א"ל . רבי יעקב בר אבא לרבא לאחר שהבדיל למה ליה למר דעביד כולי האי הא איכא שרגא : ודעתיה דנפשיה . מעצמו אסר לא טיפיו והא דקאמר ליה רבא לא גרסי' דהא רבא עצמו הוא דקא מהדר לרב יעקב בר אבא : ה"ג המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך זו היא הבדלתו כו'. ולא היה אומר יותר: על שבע. מפרשינן לקמיה:
והא

תוספות

דברים הרגילים לבא אחר הסעודה כגון האגים וענבים אפי' באים בתוך הסעודה צריכין ברכה לפניהם ולאחריהם אין נראה פירוש זה כדמפרש שם ועוד דלא דמי לתאנים וענבים דיין חשיב בא מחמת הסעודה ולא צריך לברך אחריו לכולי עלמא ואע"ג דאמר התם שאלו את בן זומא מפני מה אמרו דברים הבאין מחמת הסעודה בתוך הסעוד' אין טעון ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם מפני שפת פוטרתן אי הכי יין (ד) נפטריה פת פירוש ואנן תנן הביאו להם יין תוך המזון כל אחד מברך לעצמו ומשני שאני יין הואיל וקובע ברכה לעצמו התם לא מיירי אלא בברכה שלפניו אבל לענין ברכה שלאחריו לא אשכחן דחשיב ואין מנהג לברך אחר היין בתוך הסעודה ואפילו יין דלאחר הסעודה נראה שאין צריך לברך אחריו דלעולם חשוב מחמת הסעודה והא דקאמר דברים הבאים אחר הסעודה צריכין ברכה לפניהם ולאחריהם היינו חוץ מיין ומיהו אנו אין אנו מסלקין ידינו מפת עד ברכת המזון והכל קרוי תוך הסעודה ואין שום דבר טעון ברכה אחריו דברכת המזון פוטר ובימי החכמים היו מסיחין מן הפת בעקירת שלחן קודם ברכת המזון ואז היו רגילין לשתות יין ולאכול פירות :

כיון דאמר הב וניבריך איתסר למישתי . וא"ת בפ' ג' שאכלו (ברכות דמ"ח.) גבי ינאי מלכא כו' דקאמר מאן יהיב לן גברא דמברך לן דהוי הב וניבריך היכי נצטרף תו עמהן ר"ש בן שטח הא אמרי' לעיל בההוא פירקין (דף מז.) דרב ושמואל הוו יתבי בסעודתא על ואתא רב שימי בר חייא הוה קמסרהב ואכיל אמרו ליה נותי דעתך לאצטרופי בהדן אנן אכלינן אלמא כיון דגמרו מלאכול תו לא מצטרפי וי"ל בלאו הכי אמרי' התם הוא דעבד לגרמיה שהוציאם אע"פ שלא אכל כזית דגן :

בריך אכל כסא וכסא. אחריו לא היה מברך דברכת המזון פוטרת והא דשינוי מקום צריך לברך היינו דוקא לפניו ולא לאחריו כדפירי' לעיל : **רב** אשי בריך אכסא קמא ותו לא בריך . אע"ג דברכת המזון טעונה כוס לא היה מברך ובירושלמי נמי קאמר דאם התחיל לסעוד בע"ש מבעוד יום אין צריך בקידוש לברך בפה"ג משמע דכל דבר מלוה הטעון כוס א"צ לברך בפה"ג היכא דלא הוי הפסק וא"ת א"כ אמאי מברכין בכוס שני שאחר הגדה בפה"ג אפילו תהא הגדה טעונה כוס אין צריך לברך דלא הוי הפסק כדאמר הכא וי"ל דהגדה והלילא כמי הוי הפסק ואע"ג דבין ראשון לשני אם רצה לשתות ישתה מכיון דהתחיל אשר גאלנו אסור לשתות והוי כמו ברכת המזון דמסקינן הכא דצריך לברך ומ"מ חשיב קידוש במקום סעודה דלענין זה לא חשיבא הגדה הפסק ולמאי דפרישית דהויא הגדה הפסק צריך לברך אחר ירקות בורא נפשות וגם נראה לברך אחר כל ארבע כוסות על הגפן חוץ מכוס שני הסמוך לסעודה וגם אחר ב' כוסות של אירוסין ונשואין נראה דצריך לברך אחר כל אחד על הגפן:

וקאמר רב יקנ"ה. פי' בקונטרס דדייק מדלא מצריך לברך תרי זימני בפה"ג חד אקידוש וחד אהבדלה אלמא לא הוי קידוש הפסק והוא הדין נמי ברכת המזון וקשה דאיך יברך פעמים בפה"ג על כוס א' וזה לא מליט ונראה דדייק מדלא תיקט יין לבסוף ש"מ דלא הוי הפסק הוא הדין נמי ברכת המזון :

ולא היא כו'. והכי מסקינן דמברכין אכסא דברכתא וקשה דאמרינן בכיסוי הדם (חולין דף פז.) דכוס של ברכה אתא שותה או מ' זהובים אתה נוטל והשתא האיכא מ' זהובים בשביל ברכת בורא פרי הגפן וי"ל דהתם לא נקט מ' משום רב אשי דלא בריך אכסא דברכתא ועוד פעמים מברכין ברכת המזון בלא כוס :
ומר

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ד מהל' ברכות הלכה ח סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' ריו סעיף א [וברא"ש פ' כיסוי הדם סי' ט] :

יט ב מיי' שם פ"ד הל' יב (ופ"ז הל' טו) סמג שם טוש"ע או"ח סי' קעד סעיף ו וסי' קצ סעיף ה [רב אלפס ורא"ש כאן ובברכות פ"ו דף לד וברא"ש סי' לב] :

כ ג מיי' פכ"ט מהלכות שבת הלכה כו סמג עשין כט טוש"ע או"ח סי' רצ"ח סעיף ב :

כא ד מיי' שם הל' ג [טור או"ח סימן רצט] :

רבינו חננאל

בסעודתא והות קאי עלייהו רב ייבא סבא אמרו ליה שקיף כסא הב ונבריך [הדר] אמרו ליה הב לן ונשתי אמר להו הכי אמר רב כיון דאמריתו הב ונבריך איתסר לכו למשתי. אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי בסעודתא קאי עלייהו רב אחא בריה דרבא אמימר בריך אכל כוס וכוס דהות שתי מר זוטרא בריך בורא פרי הגפן אכסא קמא ואכסא דברכתא רב אשי בריך אכוס ראשון בלבד אמר להו רב אחא אנן כמאן נעביד אמימר אמר אנא נמלך אנא כלומר כיון שאני שותה הכוס אני מסיים בדעתי שלא לשתות כוס אחר וכבר פסק[תי] משתיה ונאסרתי לשתות וכשמצטרכין אותי אחר כך לשתות כאלו אני מתחיל לפיכך אני צריך לברך בתחלה מר זוטרא אמר אנא עבידנא כתלמידי דרב כיון דאמרי הב ונבריך איתסרו למשתי רב אשי אמר לית הילכתא כתלמידי דרב דלאו ברכה מפסקת וכל שכן אם אומר הב ונבריך דהא יום טוב אחר שבת ואמר רב יקנ"ה פי' יין שברך בפ"ה בתחלה אע"פ שהפסיק וברך קידוש ונר ותם הבדיל שותה בלא ברכת היין עם אחרת ש"מ כי הברכה אינה מפסקת [וי"א] דתלמידי [דרב] אינה והדר' להא דרב אשי ואמרי' ולא היא בברכת המזון שהוא כוס אחר ולאחר הכוס שמברך עליו בורא פרי הגפן עיקר דעתיה משתי' וצריך ברכה אחרת אבל יקנ"ה שוזן כו' בכוס אחד לא עקר דעתיה משתיה וכלהו בברכה א' אריכתא דמו וקיימא לן כדמר זוטרא: כי מטא לאבדולי קם שמעיה ואדליק אבוקה משרגא אמר להו ר' יוחנן אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר פתח ואמר המבדיל בין קדש לחול ובין אור לחשך ובין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה ואסיקנא הא [עבד] [תניא] כר' אלעזר [עביד] דאמר הפוחת לא יפחות מג' והמוסיף לא יוסיף על ז' ואוא

לעיל

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמימר אמר אנא נמלך אנא: (ב) רש"י ד"ה הב לן ונבריך וכו' ואמרו הב לן ונבריך: (ג) ד"ה כיון דאמריתו הב לן ונבריך: (ד) תוס' ד"ה אלא וכו' אי הכי יין נמי נפטריה:

והא מר לא תלתא אמר ולא שבע אמר א"ל איברא בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימה היא ואמר רב יהודה אמר שמואל המבדיל צריך שיאמר מעין חתימה סמוך לחתימתו ופומבדיתאי אמרי מעין פתיחתן (א) סמוך לחתימתן מאי בינייהו איכא בינייהו יום טוב שחל להיות אחר השבת דחתמינן בין קודש לקודש מ"ד מעין פתיחתן סמוך לחתימתן לא בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת ומאן דאמר מעין חתימתן סמוך לחתימתן בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת גופא אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא הפוחת לא יפחות משלש והמוסיף לא יוסיף על שבע מיתיבי *אומר הבדלות במוצאי שבתות ובמוצאי ימים טובים ובמוצאי יום הכפורים ובמוצאי שבת ליום טוב ובמוצאי יום טוב לחולו של מועד אבל לא במוצאי יום טוב לשבת הרגיל אומר הרבה ושאינו רגיל אומר אחת תנאי היא דא"ר יוחנן בנן של קדושים אומר אחת ונהגו העם לומר שלש *מאן ניהו בנן של קדושים רבי מנחם בר סימאי *ואמאי קרו ליה בנן של קדושים דלא איסתכל בצורתא דזוזא שלח ליה רב שמואל בר אידי חנניא אחי אומר אחת ולית הלכתא כוותיה אמר רבי יהושע בן לוי המבדיל צריך שיאמר מעין הבדלות האמורות בתורה מיתיבי סדר הבדלות היאך אומר המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה בין טמא לטהור בין הים לחרבה בין מים העליונים למים התחתונים בין כהנים ללוים וישראלים וחותם בסדר בראשית ואחרים אומרים ביוצר בראשית רבי יוסי ברבי יהודה אומר חותם מקדש ישראל ואם איתא הא בין הים לחרבה לא כתיבא ביה הבדלה סמי מכאן בין הים לחרבה אי הכי בין יום השביעי לששת ימי המעשה נמי מעין חתימה הוא בצר הדא וליכא שבע אמרי כהנים לוים וישראלים תרי מילי נינהו בין לוים לישראלים דכתיב °בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי בין הכהנים ללוים דכתיב °בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים מחתם מאי חתים רב אמר מקדש ישראל ושמואל אמר *המבדיל בין קודש לחול לייט עלה אביי ואיתימא רב יוסף אהא דרב תנא משמיה דרבי יהושע בן חנניא כל החותם מקדש ישראל והמבדיל בין קודש לחול מאריכין לו ימיו ושנותיו

ולית

דברים י

דה"א כג

והא מר לא שלש אמר. (ג) [כולן] ארבע : מעין חתימה. ולא ממעיטנא הוא : ה"ג י"ט שחל להיות אחר השבת . דבעי למחתם המבדיל בין קודש לקודש : ה"ג מ"ד מעין חתימתן סמוך לחתימתן בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב כו' : האמורות בתורה. כמו הנך דלקמן : סדר הבדלות. היינו תירה איר שבע הבדלות ואף על גב דאיכא תמני בין [יום] השביעי לא קא חשיב דמעין חתימה : וחותם בסדר בראשית. ברוך סודר בראשית וכולהו הנך כתיבי ולהבדיל בין הקודש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור (ויקרא י) ויבדל אלהים בין האור ובין החשך (בראשית א) ויבדל בין המים (שם) : ובין כהנים ללוים כו'. מפרש להו לקמן אבל הבדלה דשבת לא כתיב' דמעין חתימה קא חשיב ליה לקמן ולאו ממעיטנא : מעין חתימה היא. דקאמר וחותם בסדר בראשית והויא ליה בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימה ובצרי להו משבע :

המבדיל

רשב"ם

והא מר לא שלש אמר ולא שבע אמר. דארבעה אמר ומה ראית אם לתפוש את המועט דייך בג' ואם לרבות בלא היה לך לומר כל שבע: איברא. בלאמת: מעין החתימ'. ולאו ממעיטנא הוא: חתימה. סוף הברכה חותם בברוך: פתיחתן. התחלתן: ומאי בינייהו. דהא ברכת הבדלה מעין פתיחתן ומעין חתימתן איכא וכן רוב ברכות: יום טוב שחל להיות אחר השבת. דבעי למיחתם בין קודש לקודש: הכי גרסי' מאן דאמר מעין חתימתן סמוך לחתימתן בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת והכי עבדינן לאפוקי נפשין מפלוגתא: אבל לא במוצאי יום טוב לשבת. דאפרכוס יוצא והנולך נכנס אין דרך ללוות האפרכוס שהכל נמשכין אחר המלך: הרגיל. שבקי בהן: אומר אחת. קשיא לר' אלעזר דאמר לא יפחות משלש: הכי גרסינן תנאי היא דאמר רבי יוחנן בנן של קדושים כו' . והיינו תנאי בנן של קדושים שהוא תנא: ונהגו העם. תנאים שהיו בימיו נחלקו עליו ועושין העם על פיהן הרי תנא אחר: ר' מנחם בר רבי סימאי. ואמרינן במסכת ע"ג פרק ר' ישמעאל (דף נ) אמאי קרי ליה בנן של קדושים משום דלא אסתכל בצורתא דזוזא: ולית הלכתא כוותיה. גמרא קאמר ליה: האמורות בתורה. כגון הנך דלקמן: סדר הבדלות. היינו שבע הבדלות אע"ג דאיכא שמונה בין יום השביעי לששת ימי המעשה לא חשיב דמעין חתימה היא: וחותם בסדר בראשית. ברוך סודר בראשית שבמוצאי שבת התחיל הקב"ה לסדר מעשה בראשית וכולהו הנך כתיבי ולהבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור ויבדל אלהים בין האור ובין החשך ויבדל בין המים וגומר והבדיל אתכם מן העמים (ויקרא כ) אבל הבדלה דשבת לא כתיבא דמעין חתימה תניא לקמן ולאו ממעיטנא הוא והאי דלא חשיב לה לבסוף משום דלגבי שלש קתני לה דכי לא עביד אלא שלש הבדלות קאמר לה סמיך לחתימה : בין הים לחרבה. לקמן מסמי לה מברייתא : בין כהנים ולוים וישראלים. גרסינן ולקמן מפרש ליה : מקדש ישראל. מכל עולמו לא קידש אלא ישראל ולפי פירוש זה שייכא חתימה זו במוצאי שבת : מעין חתימה היא. דקאמרת וחותם בסדר בראשית והויא לה בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין החתימה ובצרו להו משבעה : רב אמר מקדש ישראל. כר' יוסי בר' יהודה : ושמואל אמר המבדיל בין קדש לחול. שמואל לא סבירא ליה ככל הנך תנאי דלעיל אלא כרבנן סבירא ליה דתנן בסוף פרק קמא דחולין (דף כו:) גבי יום טוב שחל להיות במוצאי שבת כיצד מבדילין בין קדש *לחול כו' ואמרינן בגמרא היכא אמר לה להך ברכה בין קדש לקדש אמר רב יהודה בחתימתה רב שישא בריה דרב אידי אמר בפתיחתה

ולים

תוספות

ומר לא תלת אמר ולא שבע אמר. ומסתמא או ג' או ז' תיקנו כנגד שום דבר שלא לפחות או להוסיף כדאמר בהתכלת (מנחות דף לט.) לא יפחות מז' כנגד ז' רקיעים והמוסיף לא יוסיף על י"ג כנגד ז' רקיעים וששה אוירים: מאי בינייהו. דרוב הברכות הפתיחה והחתימה מענין אחד:

בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת. שאל ר' אפריים את ר"ת למה נהגו העולם להוסיף ולומר ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך דאין זה לא מעין פתיחה ולא מעין חתימה והשיב לו ר"ת משום חיבת היום האריכו כדי לומר פעם אחת מעין ז' הבדלות. בין קודש לחול אחד. בין אור לחשך ב'. בין ישראל לעמים ג'. בין יום השביעי לששת ימי המעשה ד'. בין קדושת שבת לקדושת י"ט הבדלת. פירוש שבי"ט שרי מידי דאוכל נפש. ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת היינו חולו של מועד דשרי דבר האבוד ובשבת אסור. זה חלוק שבת מי"ט והיא הבדלה אחת הרי ה'. הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך שתי הבדלות בין כהנים לוים וישראלים ז' והוי מעין חתימה דבין קדש לקדש:

מיתיבי אומרים הבדלות ט'. הוה מצי לאתויי מרבי יהודה הנשיא דלעיל אלא דניחא ליה למיפרך מברייתא:

דלא מסתכל בצורתא דזוזא. ארבי מנחם קאי דאמר במועד קטן בפרק בתרא (דף כה:) כי קא ניחא נפשיה דר' מנחם בר רבי סימאי איסתנו כל צלמניא והוו למיחללייא פירוש חלקים בלא צורה ותולה קדושתו באביו שגם אביו היה קדוש*: בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימה היא. ה"נ הוה מצי למיפרך הא לא כתיבא והא דלא קתני לה לבסוף פירש רשב"ם דנקט אחר ג' הבדלות דכשאינו אומר רק ג' הבדלות הויא סמוך לחתימה ואם תאמר לר' יוסי ברבי יהודה ולרב דחתמי מקדש ישראל היכי הויא מעין חתימה אדרבה כהנים לוים וישראלים הוי טפי מעין חתימה ויש לומר דבין יום השביעי לששת ימי המעשה הוי שפיר מעין חתימה שקדשנו הקב"ה במצותיו ונתן לנו את השבת אבל כהנים לוים וישראלים לא הזכיר ישראל אלא להקל שקלים בקדושתן מכהנים ולוים ולא הוי מעין חתימה:

[ועי' תוספות ע"ז ג ד"ה ה"ג]

כב א מיי' פכ"ט מהל' שבת הל' ג טור א"ח סי' רצט :

רבינו חננאל

והא מר ארבעה הוא דאמר וליתנהו לא תלת ולא שבע ואמר להו תלת קאמינא אבל בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימתה היא דאמר שמואל כל הברכות צריך לומר מעין חתימתן סמוך לחתימתן וקיי"ל כותיה. פומבדיתאי אמרי מעין פתיחתן סמוך לחתימתן איכא בינייהו יום טוב שחל להיות אחר שבת דחתימתן בין קדש לקדש מאן דאמר מעין חתימתן סמוך לחתימתן צריך לומר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת מאן דאמר מעין פתיחתן סמוך לחתימתן לא צריך : אמר רבי יוחנן בנן של קדושים אומרים הבדלה אחת ומאי אינון ר' מנחם בר סימאי ואמאי קרי להו בנן של קדושים דלא אסתכל מימיו בצורתא דזוזא : נהגו העם לומר שלש הבדלות תנייא אומרת אחת וליתא הלכתא כותיה : המבדיל צריך שיאמר מעין הבדלות שבתורה:

[תוספתא דברכות פ"ג]

ע"א דף נ.

[לפני הרשב"ם לא היה הגירסא כן ואמאי וכו' עד דזוזא]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמרי מעין פתיחתן סמוך לחתימתן כצ"ל וכן בכל העמוד : (ב) רש"י ד"ה והא מר לא שלש אמר כו' דארבע איכא [illegible]

[לקודש בנ"י]

עין משפט
נר מצוה

כג א מיי׳ פ״א מהל׳ ברכות הלכה ה ופי״א הלכה א סמג עשין כז :

ולית הלכתא כוותיה עולא איקלע לפומבדיתא אמר ליה רב יהודה לרב יצחק ברי׳ זיל אמטי ליה כלכלה דפירי וחזי היכי אבדיל לא אזל שדר ליה לאביי כי אתא אביי א״ל היכי אמר א״ל ברוך המבדיל בין קודש לחול אמר ותו לא אתא לקמיה דאבוה א״ל היכי אמר אמר ליה אנא לא אזלי אנא שדריתיה לאביי ואמר לי המבדיל בין קודש לחול א״ל רברבנותיה דמר וסרבנותיה דמר גרמא ליה למר דלא תימא שמעתיה מפומיה מיתיבי* *כל הברכות כולן פותח בברוך וחותם בהן בברוך חוץ מברכת מצות וברכת הפירות וברכה הסמוכה לחבירתה וברכה אחרונה שבקריאת שמע שיש מהן פותח (בהן) בברוך ואין חותם בברוך ויש מהן שחותם בברוך ואין פותח בברוך והטוב והמטיב פותח בברוך ואינו חותם בברוך קשיא

ולית הלכתא כוותיה. וטעמא לפי שאין חותמין בשתים וברייתא סברה (כר׳)[כמאן] דאמר בפ׳ ג׳ שאכלו (ברכות ד׳ מט.) חותמין בשתים ופי׳ רשב״ם דהלכה כשמואל דחתים בין קודש לחול מדחתמינן במוצאי שבת לי״ט בין קודש לקודש ספ״ק דחולין (דף כו:) ש״מ במוצאי שבת דחול חותמין בין קודש לחול :

כל הברכות פותח בברוך וחותם בברוך. ותימה ברכה דאלהי נשמה אמאי לא פותחת בברוך דהא מעיקרא לא הוות סמוכה לחבירתה כדאמרינן בברכות (דף ס:) כי מתער אומר אלהי נשמה וכן קשה מאתה הוא עד שלא נברא העולם ותפלת הדרך שחותם ואינו פותח בברוך וי״ל לפי שאינן ברכות אלא שבח ותפלה בעלמא וברכה שאחר מגילה נראה דחתמינן בא״י האל הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם האל המושיע שהיא ארוכה ולא דמיא לברכת פירות ומצות שהן קצרות וכן יש בירושלמי דמגילה ובגמרא דידן (דף כא:) בספרים ישנים דחותם בה בברוך האל הנפרע כו׳ וברכה דבורא נפשות רבות חותם בירושלמי בא״י חי העולמים : **חוץ** מברכה הסמוכה לחבירתה. פירוש לפי שחת׳ ברא׳שונה אין צריך לפתוח השניה בברוך וברכה שלאחר הפטרה דצור כל העולמים עד שכל דבריו אמת וצדק ויש הפסק במחזורים ומתחיל נאמן אתה הוא ואין שם ברכה לא בחתימת הראשונה ולא בפתיחת השניה ונראה דכולה ברכה אחת היא דכולה משתעיא בנאמנות ובאמיתות המקום ומה שיש הפסק במחזורים לפי שהיו רגילים כל הציבור להפסיק שם ולומר שבח כדאמר במסכת סופרים (פרק יג הלכה י׳) וכן משמע התם דברכה אחת היא דקאמר דמפטיר מברך ז׳ ברכות כנגד ז׳ קרואים פי׳ בקריאת התורה בתחלה וסוף ואחת לפני הפטרה וד׳ אחריה הרי ז׳ ושבע ברכות של נישואין שהכל ברא לכבודו ויוצר האדם ואשר יצר את האדם כו׳ שפותחין בברוך פירש רש״י בכתובות (דף ח׳) דשהכל ברא לכבודו נתקנה לאסיפת העם והיה ראוי להומרה משעת אסיפה והיא ברכה בפני עצמה וכן יוצר האדם לא היתה צריכה שהרי יאמר אשר יצר אחריה אלא להזכיר שתי יצירות תיקנוה והקדימוה לאשר יצר והרי היא כמו לעצמה ואשר ברא שפותחת בברוך לפי שאומר אותה לבדה כשאין פנים חדשות ור״ת אומר דשהכל ברא לכבודו ויוצר האדם לכך פותח בברוך בלא חתימה שהם קצרות כמו ברכת פירות ומצות ופתיחתן זו היא חתימתן ובאשר יצר את האדם צריך לפתוח בברוך שאם לא היה פותח היה נראה הכל ברכה אחת וברכת לעסוק בדברי תורה והערב נא אומר שהיא ברכה אחת כיון שאין פותח הערב נא בברוך והבדלה נמי שפותחת בברוך אע״פ שסמוכה לברכת מאור משום שלא תראה ברכה אחת ומיהו בירושלמי פריך והרי הבדלה ומשני רבי הוה מפזרן . וא״ת יהללוך שאחר הלל וירא עינינו וישתבח למה אין פותח בהן בברוך וי״ל דיהללוך הויא סמוכה לברכה דלקרות את ההלל ויראו עינינו להשכיבנו וישתבח לברוך שאמר ולא הוו הפסוקים הפסק כמו ברכה אחרונה שבקריאת שמע דלא הוי קריאת שמע הפסק ואם כן נראה שאין להפסיק בין ברוך שאמר לישתבח ומיהו קשה מיהללוך דלילי פסח דאין מברכין לקרות את ההלל לכך נראה דברכה שאחר פסוקים אין צריך פתיחה שבלא פתיחה ניכרת התחלה ובירושלמי (דברכות פ״א) פריך והרי גאולה פי׳ אשר גאלנו דסמוכה לברכה דקריאת הלל ומשני שנייא היא הלל אם שמע בבהכ״נ יצא פירוש שהיו קורין הלל בלילי פסח בבית הכנסת כדאיתא במס׳ סופרים (פ״כ הלכה ט׳) התיב ר׳ אלעזר בר ר׳ יוסי והרי סופה פירש רבינו שמואל בר ר׳ שמעי׳ סופה סוף ברכה דאשר גאלנו שחותם בברוך והיא כולה הודאה ומשני שתים הן אחת להבא ואחת לשעבר פירוש שתי גאולות אשר גאלנו גאולה דלשעבר וגאולה להבא שמחים בבנין עירך ולכך חותם בברוך דאין כולה הודאה דיש בה הפסק ותפלה שיגאל אותנו ופריך מהבדלה כדפרישית לעיל ופריך והרי נברך פי׳ ברוך הוא שאכלנו משלו כו׳ דהויא ברכה בפני עצמה כדאמרינן בפ׳ ג׳ שאכלו (ברכות ד׳ מו׳) ומתחיל ברכת הזן בברוך אע״פ שסמוכה לנברך ומשני שנייא היא שאם היו שנים אוכלים אין אומר נברך ופריך והרי הזן פי׳ שאומר אחריו נודך ואין פותח בברוך אע״פ שפעמים הינה סמוכה לברכת הזן כשרצו השנים לזמן והשלישי מפסיק לרב ששת עד הזן צריך לשמוע והלכה כרב ששת באיסורי וכשיגמור סעודתו קאמר התם בסוף שמעתא דרבנן אמרי יחזור למקום שפסק קשיא ועוד פריך והרי הטוב והמטיב פי׳ בברכת המזון דסמוכה לחברתה ופותחת בברוך שנייא ביבנה תיקנוה ופריך והרי קידוש פירוש דסמוכה לבורא פרי הגפן ופותחין בברוך שנייא היא שאם היה אוכל מבעוד יום עד שיקדש היום אינו מברך בורא פרי הגפן ופריך והרי סופה של קידוש שחותמת בברוך וסלקא דעתך דכולה הודאה היא והויא כברכת פירות ומצות א״ר יונה טופס ברכה כך היא דאמר ר׳ יודן מטבע קצר פותח בברוך ואינו חותם בברוך מטבע ארוך פותח בברוך וחותם בברוך פי׳ וקידוש הוא מטבע ארוך ויש הפסק שאומר כי הוא יום תחלה למקראי קודש ולכך חותם בברוך : **הטוב** והמטיב פותח ואינו חותם בברוך . וא״ת והלא ארוכה היא ועוד דר״ת פי׳ שצריך לומר ג׳ גמולות ג׳ הטבות כמו ג׳ מלכיות דאמר בברכות (ד׳ מט׳) צריכה ב׳ מלכיות לבד מדידיה וי״ל שאין זה אריכות אלא שמזכיר שם שמים בהרבה לשונות מלכנו יוצרנו קדושנו קדוש יעקב רוענו כו׳ ואין ראוי לחתום בברוך:
קשיא

המבדיל בין קודש לחול. ותו לא אמר בה שאר הבדלות ולא חתם בה : היא גרמא ליה למר. שלא הלכת אתה בעצמך : וברכת המצות. כגון להתעטף בציצית ועל נטילת לולב : וברכה הסמוכה לחברתה כגון אותם של שמונה עשרה : וברכה אחרונה שבקריאת שמע. אע״פ שאין ברכה אחרת למעלה הימנה שהתחיל בה בברוך : יש מהן. מאלו שהזכרנו שפותח בהן בברוך ואינו חותם בברוך כגון ברכת פירות ומצות : ויש מהן שחותם ואינו פותח. כגון ברכה הסמוכה לחבירתה שהרי פוטרתה ראשונה שנפתחה בברוך : הטוב והמטיב. אף על גב דסמוכה לחבירתה שהרי התחיל בברכת המזון בברוך משום דברכה באנפי נפשה איתקן משום הרוגי ביתר וכולה הודאה כברכת הפירות ומצות :
קשיא

רשב״ם

ולית הלכתא כוותיה אלא כרב יהודה ומדהתם במוצאי שבת ליום טוב חתמינן בין קדש לקדש הכא במוצאי שבת לחול חתמינן בין קדש לחול כך נראה בעיני דאי לא תימא הכי שמואל דאמר כמאן ואנן היכי קיימינן כוותיה כדלקמן : ולית הלכתא כותיה. כר׳ יהושע בן חנניה לפי שאין חותמין בשתים בפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מט׳) אלא כשמואל דהא לייטי עלה דרב : זיל אמטי ליה. לעולא ובעלילה זו תראה היאך מבדיל : המבדיל בין קדש לחול. הוא דאמר ותו לא : א״ל. רב יהודה לרב יצחק בריה : סרבותיה דמר. כעס עליו על שלא הלך הוא בעצמו : דלא תיגמר שמעתיה *מפומיה. דרב יצחק אלא מפומיה דאביי ואמרינן (יבמות דף צז.) כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו שפתותיו דובבות בקבר : ברכת המצות. כגון להתעטף בציצית ועל נטילת לולב וטעמו של דבר לפי שאין בהן ריבוי דברים : וברכה הסמוכה לחבירתה. כגון אותן של שמונה עשרה ברכות : וברכה אחרונה שבקריאת שמע. אע״פ שאין ברכה אחרת למעלה הימנה שהתחיל בה בברוך שהרי הפסיק קריאת שמע אעפ״כ אינו מתחיל בה בברוך וחשבינן לה ברכה הסמוכה לחבירתה לאותה שלפני ק״ש שהרי מחובר אמת ויציב על סופו של ק״ש וכדאמרינן בברכות (דף יד:) שצריך לסמוך אמת ויציב אחר אני ה׳ אלהיכם כדכתיב וה׳ אלהים אמת הלכך כחדא ברכתא אריכתא דמיא : יש מאלו שהזכרנו שפותח בהן בברוך ואינו חותם כגון ברכת פירות ומצות : יש מהן. שחותמין ואינו פותח כגון ברכה הסמוכה לחבירתה שהרי פוטרתה הראשונה שנפתחה בברוך : וברכת הטוב והמטיב. דברכת המזון אע״ג דסמוכה לחבירתה שהרי התחיל בברכת המזון אף על פי כן פותח בה בברוך משום דברכה באנפי נפשה איתקן משום הרוגי ביתר שניתנו לקבורה הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה אבל אנו מאריכין בה קצת כדי לומר בה שלש מלכיות כדמפרש בפ׳ שלשה שאכלו (שם דף מט׳) הלכך כולה חדא הודאה היא כברכת הפירות וכברכת המצות ולא בעיא חתימה :
קשיא

רבינו חננאל

עולא איקלע לפומבדיתא ואבדיל בין קדש לחול בלבד ולא אמר ברכה בתחלה וברכה בסוף אלא אמר בא״י המבדיל בין קדש לחול בלבד איתבי׳ עליה כל הברכות כלן פותח בהן בברוך וחותם בהן בברוך חוץ מברכת המצות וברכת הפירות וברכה הסמוכה לחברתה וברכה אחרונה שבק״ש שיש בהם פותח בברוך ואינו חותם בברוך ויש מהן חותם בברוך ואינו פותח בברוך הטוב והמטיב פותח בה בברוך

מסורת הש״ס

ברכות דף מ

פי׳ שלא יאמרו במיתתא מפומך וגי׳ הש״ס מפומיה דרבנן

קשיא לעולא אמר לך עולא הא נמי כברכת המצות דמיא ברכת המצות מאי טעמא משום דהודאה היא הא נמי הודאה היא רב חנניא בר שלמיא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא וקאי עלייהו רב המנונא סבא אמרו ליה זיל חזי אי מקדיש יומא נפסיק וניקבעיה לשבתא אמר להו לא צריכיתו *שבתא קבעה נפשה דאמר רב כשם שהשבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקידוש סבור מינה כי היכי דקבעה לקידוש כך קבעה להבדלה אמר להו רב עמרם הכי אמר רב לקידוש קובעת ולא להבדלה קובעת והני מילי לענין מיפסק דלא מפסקינן אבל אתחולי לא מתחלינן ומיפסק נמי לא אמרן אלא באכילה אבל בשתיה לא ושתיה נמי לא אמרן אלא בחמרא ושיכרא אבל מיא לית לן בה ופליגא דרב הונא דרב הונא חזייה להההוא גברא דישתה מיא קודם הבדלה אמר ליה לא מיסתפי מר מאסכרה דתנא משמיה דרבי עקיבא כל הטועם כלום קודם שיבדיל מיתתו באסכרה רבנן דבי רב אשי לא קפדי אמיא בעא מיניה רבינא מרב נחמן בר יצחק מי שלא קידש בערב שבת מהו שיקדש והולך כל היום כולו א"ל מדאמרי *בני רבי חייא מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו הכא נמי מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו איתיביה *לילי שבת ולילי יום טוב יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון שבת ויום טוב אין בהם קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון ואי סלקא דעתך מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו שבת ויום טוב נמי משכחת להו דיש בהן קדושה על הכוס דאי לא קידש מאורתא מקדש למחר אמר ליה *דאי לא קתני איתיביה* יכבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם ואם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש

[תוספתא דברכות פ"ג]

רש"י

קשיא לעולא · שפתח בברוך ולא חתם: הא נמי הודאה היא · ואין בה הפסק דבר אחר לא הפסק תחנה ולא הפסק רצוי הלכך בפתיחתן סגי ולא דמו לברכת קידוש שצריך לספר בשבח שבת וברכת יוצר אור שיש בה הפסק תחנה כגון ברחמיך הרבים וברכת אבות יש בה רצוי לפיכך צריך לפתוח ולסיים בשבחו של מקום: הוו יתבי בסעודתא · בערב שבת והאריכו בה עד שחשיכה: ונפסיק. בעקירת השלחן: וניקבעה. לסעודתייהו: לשבתא. לשם שבת: לא צריכיתו. להפסיק בעקירת שלחן כדי להבדיל בין סעודת חול לסעודת שבת: שבת היא קבעתה. מעצמה היא חשובה סעודת שבת ונבדלת מסעודת חול ודי לכם בפריסת מפה וקידוש: כשם שקובעת למעשר · אפילו אכילת עראי דשבת חשובה קבע למעשר במסכת ביצה (ד' לד:): כך קובעת לקידוש · שאסור לטעום עד שיקדש אלמא משחשיכה היא חשובה סעודת שבת מאליה (א): כך יציאתה קובעת להבדלה שאם יושבים על השלחן וחשיכה במוצאי שבת אסורין לאכול עד שיבדילו: והני מילי · דלהבדלה אינה קובעת לאפסוקי סעודתא אבל אתחולי לא מתחלינן משחשיכה עד שיבדילו: הני מילי · דאין מפסיקין לאכילה אבל לשתיה לאו דבר חשוב הוא ומפסקי: ולא אמרן · דלא מתחלי אלא בחמרא ושיכרא אבל מיא לית לן בה: הזכרה בברכת המזון · של שבת רצה והחליצנו וביום טוב יעלה ויבא: כבוד יום וכבוד לילה. אם (יש) לו יין הרבה לסעודה אחת או מיני מגדים יניחם עד היום: ולא

[לקמן קז.] [ע"ש]

רשב"ם

[תוספתא ברכות פ"ג]

קשיא לעולא · שפתח בברוך ולא חתם בברוך: הא נמי הודאה היא · ואין בה הפסק דבר אחר לא הפסק תחנה ולא הפסק רצוי הלכך בפתיחתן סגי ולא דמי לברכת קידוש שצריך לספר בשבח שבת וברכת יוצר אור שיש בה הפסק תחנה כגון ברחמיך הרבים רחם עלינו וברכת אבות יש בה דברי רצוי וצריך לפתוח ולסיים בשבחו של מקום: הוו יתבי בסעודתא · ערב שבת והאריכו בה עד שחשיכה: ונפסיק · בעקירת שלחן: וניקבעיה · לסעודתיה: בשבתא · לשם שבת: לא צריכיתו · להפסיק בעקירת שלחן כדי להבדיל בין סעודת חול לסעודת שבת: דשבת היא קבעה נפשה · לסעודתה דמאחר שהיא אוסרת עליו לאכול מעתה בלא קידוש אין לך הפסק גדול מזה ומעצמה סעודת שבת חשיבא נבדלת מסעודת חול ודי לכם בפריסת מפה וקידוש: כשם שקובעת למעשר · פירוש אכילת עראי דשבת חשבי אותה קבע למעשר במסכת ביצה (דף לד:) משום דהוי עונג אפי' סעודת כל שהוא דידה קבע הוא ואין אוכלין בשבת אפילו עראי מתבואה [א] *שלא נגמרה מלאכתה למעשר אלא אם כן עישר מערב שבת: קובעת לקידוש · שאסור לטעום עד שיקדש אלמא משחשיכה היא חשובה אכילת שבת מאליה: כך קובעת להבדלה · כך יציאתה קובעת להבדלה שאם יושבין על השלחן וחשיכה במוצאי שבת אסור להכול עד שיבדילו ואע"פ שלא הפסיקו סעודתן (ג) פורס מפה ומבדיל שיציאת שבת אוסרתן באכילה וקובעתן להבדלה: הבדלה אינה קובעת · דכיון שהתחיל בסעודת שבת מבעוד יום זהו כבוד שבת שיהא גומר סעודתו אף לאחר שהחשיך ולאחר שגמר סעודתו יבדיל: והני מילי · דהבדלה אינה קובעת לאפסוקי סעודתא אבל לאתחולי לא מתחלינן: והני מילי · דלא מפסקי לאכילה אבל לשתיה לאו דבר חשוב הוא ומפסיק ומבדיל: ולא אמרן · אתחולי לא אלא חמרא ושיכרא אבל מיא לית לן בה: לא קפדי אמיא · קמי הבדלה אבל קמי קידושא קפדי משום כבוד שבת והכי הלכתא ושמעינן נמי שאם היו סועדים בשבת והחשיך גומרין כל סעודתן ומזמנין ואחר כך מבדילין: מבדיל והולך כל השבת כולו · עד רביעי בשבת כדלקמן: הזכרה בברכת המזון · רצה והחליצנו וביום טוב יעלה ויבא: שבת ויום טוב · הימים ולא הלילות: אין בהן קדושה על הכוס · כי אם בורא פרי הגפן לבד: דאי לא קתני · דתנא לא בא להורות לנו דין אדם הפושע או שאירע לו מקרה ולא קיים דברי חכמים: כבוד יום וכבוד לילה · אם אין לו יין הרבה לסעודה או מיני מגדים יניחם עד היום: קידוש

[יבמות י. מנחות נג:]

תוספות

קשיא לעולא · לפירוש הקונטרס דפירש לעיל דלא אמר אלא המבדיל בין קודש לחול ותו לא קשה מאי ס"ד דמקשה הא פשיטא דלברכת הפירות דמיא דאין לך קצרה יותר מזו ועוד לימא דסבר עולא כר' יהודה הגמרא דמשמע נמי דלא הוי חתים ונראה דעולא אמר נמי כל שאר הבדלות ואיפתיק בלא חתימה וס"ד דמקשה כיון דארוכה היא קצת הוה ליה למיחתם בברוך מידי דהוה אקידוש שחותמין בה אע"ג דהודאה היא כיון שיש בה אריכות קצת ומשני דדמיא שפיר לברכת פירות וכן משמע דרב יהודה לא היה שואל אלא לידע אם יחתום או כרב או כשמואל:

כך קובעת לקידוש · שאסור לאכול בלא קידוש אפילו התחיל לאכול מבעוד יום וה"נ קובעת למעשר אפי' התחיל לאכול עראי מבעוד יום כדאמרינן בסוף המביא כדי יין (ביצה ד' לה.) היה אוכל באשכול וחשכה לו שבת רבי אליעזר אומר יגמור רבי יהושע אומר לא יגמור: והנ"מ דאכלו ושתו מעיקרא · משמע שהיו אוכלים בשבת סמוך לחשיכה ותימה שלא נהגו לאכול בין מנחה למעריב וגם ר"ת כעס על רבינו משולם שהנהיג לאכול בין מנחה למעריב דאמר במדרש השותה מים בשבת בין השמשות גוזל את קרוביו המתים וכתב שפעם אחת אירע מעשה בלוטיר ובא לידי סכנה ובקושי התירו ערב יום הכפורים לאכול אחר וידוי משום שכרות וגם תשעה באב שחל להיות בשבת ונדחה התירו בקושי ויש לדחות דמיירי הכא שהתחילו בהיתר ובאמצע סעודה התפללו מנחה והיכא דהתחילו בהיתר מותר להשלים: אבל לשתיה מפסיקין · פירוש שתיה בלא סעודה דאין בה קביעות ולכך מפסיקין:

לא קפדי אמיא · וברייתא דכל הטועם מיתתו באסכרה לא מוקמי אמיא ומיתתו באסכרה מדה כנגד מדה הוא משביע גרונו יחנק ואסכרה במקום חנק כדאמרינן (כתובות ד' ל:) מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרונכי והייט אסכרה: שמע

רבינו חננאל

קשיא לעולא דאמר הבדלה אינה חשובה בכל אלו ופריק ברכת הבדלה נמי כברכת המצות דמיא. רב חיננא בר שלמיא תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא והוה קאי עלייהו רב המנונא סבא אמרי ליה חזי אי נגה יומא נפסוק ונקבעה לשבתא אמר להו לא צריכיתו שבת היא קבעה נפשה דהכי אמר רב כשם שהשבת קובעת המוקצה לענין המעשר פי' העת שהיא ספק חשכה ספק לא חשכה אין מעשרין את הודאי וכל מה שהגיעה אותה עונה ולא עישר הרי נקבע מוקצה כל השבת ותנן בתרומות פ"ז היה אוכל באשכול ונכנס מן הגנה לחצר ר' אליעזר אומר יגמור ר' יהושע אומר לא יגמור חשכה לילי שבת רבי אליעזר אומר יגמור כלומר אכל האשכול כולו ר' יהושע אומר לא יגמור פי' שכיון שנכנסת השבת נקבע למעשר דאמרי' דעתו של אדם לענג השבת בכל מידי דבר אכילה וזה האשכול כאלו דעתיה עליה ואסתלק מתורת עראי ונעשה קבע לפיכך אסור לאכול ממנו עד שיעשר ואע"פ שלא קבעו האדם השבת מעצמה נקבעה בחשיכת ערב שמש ונאסרו הפירות כי נקבעו למעשר ונעשו מוקצה כענין הזה כיון שחשכה נקבעה לקידוש ואע"פ שלא קדשוה בני אדם בפיהם מעצמה נתקדשה ואין אנו צריכין לחקור הגיע עת הקידוש מן הנגנות ומראשי הדקלים ואתינן למימר כשם שמפסיקין לקידוש דשבת קבעה נפשה כך מפסיקין להבדלה ואסקה רב עמרם הכי אמר רב לקידוש קובעת להבדלה אינה קובעת ולא אמרן אלא לאפסוקי דלא מפסיק ומסלק השלחן בעת דספק חשכה וספק לא חשכה אבל לאתחולי קבעה ולא מתחיל בסעודת בשבת עד חשכה עד דנפיק יומא ומבדיל ומפסיק נמי דאמרן דלא מיחייב לאפסוקי סעודתייהו ולסלק השלחן הני מילי אם היא סעודת אכילה אבל אם היא משתה מפסיק ולא אמרן דמשתה [היין] מפסיק אלא משתיית יין ושכר אבל משתיית מים לית לן בה ואפי' לאתחולי. ואע"ג דרב הונא חזייה להההוא גברא דהוה שתי מיא מקמי הבדלה אמר לא מסתפית מאסכרה דתנא משמיה דרבי עקיבא הטועם קודם שיבדיל מיתתו באסכרה ולא היא דהא רבנן דבי רב אשי לא הוו קפדי אמיא: בעא מיניה רבינא מרב נחמן בר יצחק מי שלא קידש [בע"ש] מהו שיקדש כל היום אמר ליה מדאמרי בני ר' חייא מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל היום כלו הכא נמי מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כלו ואותבינן עלה מיהא לילי שבת ולילי יום טוב יש בהן קדושה על הכוס והזכרה בברכת המזון פי' שצריך לומר אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבוא שבת ויום טוב כלומר ביום ממש אין בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון ואם איתא דמי שלא קידש בערב שבת מקדש ביום השבת נם אתה מוצא ביום השבת קדושה על הכוס כגון שלא קדש בערב שבת ופריק דאי לא קתני כלומר לא פירש בזו הברייתא אלא דברים קבועין ועומדין אבל זה שאינו מצוי הקידוש בכוס ביום השבת אלא אם לא קדש בערב שבת איני

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה יב סמג עשין כט טור ש"ע א"ח סי' רעא ס"ד:

כה ב מיי' שם וסמג שם טוש"ע א"ח סי' רנט ס"א:

כו ג מיי' שם הלכה ד וסמג שם טור ש"ע א"ח סי' רעא ס"ח:

כז ד מיי' שם טור ש"ע סעיף ג:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כך קובעת לקידוש וכו' מאליה הס"ד ואח"כ מ"ה כך קובע להבדלה כך יציאתה: (ב) רשב"ם ד"ה כך קובעת להבדלה וכו'. סעודתן (פורס מפה) תא"מ ונ"ב ס"ס הוא ע"ל מה שפרשב"ם:

גליון הש"ס

ברשב"ם ד"ה כשם שקובעת ומי' שלא נגמרה מלאכתו. עי' ביצה דף לד ע"ב ודף לה ע"א:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] ברשב"ם ד"ה כשם שקובעת למעשר וכו' מתבואה שלא נגמרה מלאכתה למעשר וכו'. כ"כ תימה לי דזהו נגד מסקנא דר' יוחנן בביצה דף לה ע"א דמסיק דאינו קובע אלא בדבר שנגמרה מלאכתו ולולי דמסתפינא אמינא דצריך לגרוס שנגמרה מלאכתו וצ"ע. שוב הראני מ"ו הגאון שו"ב ליב פישלס נרו דו"ל דברי הרשב"ם עפמ"ש המשנה למלך פ"ה מהלכות מעשר הלכה כ"ג בישוב הרמב"ם יעש"ה ודפח"ח:

קידוש היום מפני שקידוש היום קודם לכבוד יום (וכבוד לילה) ואם איתא לישבקיה עד למחר וליעביד ביה תרתי א"ל *חביבה מצוה בשעתה ומי אמרינן חביבה מצוה בשעתה והא *תניא הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואחר כך אומר הבדלה על הכוס *ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו עד לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתה א"ל אנא לא חכימא' אנא ולא חוזאה אנא ולא יחידא' אנא אלא גמרנא וסדרנא אנא וכן מורין בבי מדרשא כוותי *שאני לן בין עיולי יומא לאפוקי יומא עיולי יומא כל כמה דמקדמינן ליה עדיף ומחבבינן ליה אפוקי יומא מאחרינן ליה כי היכי דלא ליהוי עלן כטונא שמע מינה מיהא מתני' תמני ש"מ *המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וש"מ **ברכה טעונה כוס וש"מ *כוס של ברכה צריך שיעור וש"מ *המברך צריך שיטעו' וש"מ *טעמו פגמו וש"מ *טעם מבדיל

ושמע

תוספות

שמע מינה תמני. תימה דהוה מצי למימר תשע שמע מינה שמותר לאכול קודם הבדלה כשאין לו אלא כוס אחד ולפירוש רבינו ניסים (ג) דמיירי כשהתחיל לאכול מבעוד יום ניחא אך קשה על פירושו כדפי' לעיל: **שמע** מינה המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס. וא"ת בפרק אין עומדין (ברכות דף לג:) דאמר ליה רבינא לרבא הלכתא מאי א"ל כקידושא מה קידושא בתפלה ועל הכוס אף הבדלה אמאי לא פשיט ליה מברייתא דהכא וי"ל משום דאיכא ברייתא התם בשוברת שא"ל להבדיל בשניהם דקתני המבדיל בזו ובזו ינוחו לו ברכות על ראשו *והכא דמשמע ליה דודאי הבדיל בתפלה אף על גב דאיכא דלא מבדלי מדאמר המבדיל בזה ובזה כו' משום דרוב בני אדם מבדילים בתפלה: **שמע** מינה ברכה טעונה כוס. קצת משמע דאפילו ביחיד טעונה כוס דהנכנס משמע שהוא יחידי וכן משמע לקמן (דף קיז:) דתנן שלישי אומר עליו ברכת המזון וקאמר בגמ' שמע מינה בהמ"ז טעונה כוס וארבעה כוסות תיקנו אפילו ביחידי מיהו יש לדחות משום דבהמ"ז טעונה כוס בג' תיקנו בפסח אפילו ביחיד כוס לברכת המזון דאי בשום פעם אינה צריכה מה ענין כוס בבהמ"ז היה להם לתקן שיר לכוס שלישי והעולם אין נוהגין לברך בהמ"ז על הכוס אלא בג' ורבינו שלמה בן רבינו מאיר אומר להטעין כוס אפילו ביחיד וכן מוכח במדרש שוחר טוב על קרא דשני רשעים שברת ועוד מוכיח מורי הר"ר יחיאל דטעונה כוס אפילו ביחיד דאי אינה טעונה כוס למה מניחו אחר המזון יבדיל לפני המזון ויאכל כל אחד בעצמו ואז לא תהא טעונה כוס וא"ת לר"ג דאמר בכילד מברכין (ברכות דף מד.) דכל ז' מינין טעונין ג' ברכות דהיינו בהמ"ז ואם יצטרך כוס גם אותו כוס יצטרך כוס אחר א"כ לא יפטר לעולם וי"ל דלא תקנו כוס אלא אחר סעודת לחם ולה"ג שאין לברך על הגפן אחר בהמ"ז אתי נמי *שפיר ונראה דכן הלכה דבהמ"ז טעונה כוס ובאלו דברים (שם דף נב.) דאיכא ברייתא דסברה אינה טעונה מוקי לה התם כתנאי אליבא דב"ש: **וש"מ** כוס של ברכה צריך שיעור. פי' מדאינו מחלקו לב' כוסות ותימה דהא מדקתני אין אלא כוס א' משמע דאין לו כלי אחר דהכי אמרי' בברכות באלו דברים (ג"ז שם) דקאמר התם וסברי ב"ש בהמ"ז טעונה כוס והתנן בא להם יין אחר המזון ואין לו אלא כוס אחד מברך על היין ואח"כ מברך על המזון מאי לאו דמברך עליה ושתי ליה מיד לא דמברך ומנח ליה ולא שתי ומניחו לבהמ"ז והאמר מר המברך צריך שיטעום דטעים ליה בידיה שינית מעט מן היין בידו וישתה ולא יפגום ומיירי שאין שם רביעית בלמלום משמע מדמוקי לה בטעים ליה בידיה ולא קאמר שינית היתר מרביעית בכלי אחר משום דקתני אין לו אלא כוס אחד היינו אין לו אלא כלי אחד וי"ל דהתם כיון דמיירי דאיכא טפי מרביעית א"כ אין לו אלא כוס אחד היינו על כרחך כלי אחד דאי לענין דליכא שני רביעית קאמר הלא א"ל שיעור לברך על היין לשתות דאפילו אמשהו מברך שלא יהנה בלא ברכה והרי יכול לברך ולשתות העודף על הרביעית והנשאר יניח לברכת המזון אלא אין לו אלא כלי אחד קאמר אבל הכא אין לו אלא כוס אחד אין נראה דכלי אחד קאמר דהא הנכנס לביתו קתני שלא התחיל לאכול ואי אפשר שלא ימלא כלי אחר דמסתמא לא מיירי בגברא ערטילאי הלכך ע"כ לענין דאין לו שני שיעורין קאמר ובברכות דמיירי בבא להם יין על השלחן אפשר שאין לו על השלחן אלא כלי אחד: **ש"מ** טעם מבדיל. ולא ימתין עד למחר קודם אכילה: **ש"מ** מינה טעמו פגמו. נראה דס"ד דאיכא טפי מרביעית ומשום דליכא שתי רביעיות קרי ליה כוס אחד והשתא מוכח שפיר דטעמו פגמו אף על גב דכוס של ברכה צריך שיעור דנהי דצריך שיעור יטעום מלא לוגמיו היתר על הרביעית ויניח לבהמ"ז ורב אשי דאי דמיירי דליכא שיעור טעימה יותר מרביעית דהא טעמו חסר שיעורו ומיהו קשה היכי מוכח טעמו פגמו מדלא טעם העודף אכתי תיקשי ליה אמאי לא טעים ליה בידיה או בכלי אחר כדאמר באלו דברים וי"ל בכוס חובה כגון הבדלה ובהמ"ז וקידוש צריך לשתות מכוס שיש בו רביעית הלכך לא אפשר למיטעם בידיה או בכלי אחר אבל בברכות דלא מיירי בכוס חובה אפשר לתקן ע"י דטעים ליה בידיה:

רשב"ם

ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתה. דלא מבדיל מקמי סעודתא דהוי שעת הבדלה: לא חכימא אנא. דלא אמינא ליה אנא מדעתאי להא דחביבה מצוה בשעתה: ולא חוזה אנא. מגיד: ולא אמינא ליה משמיה דגברא, יחידאה: אלא גמרנא אנא. כך שמעתי בישיבה: וסדרנא אנא. מסדר שמועות לפני רבותי תמיד: עיולי יומא. מחבבינא ליה ועבדינן קידוש מאורתא כי היכי דלנקטיה עילוון הייא: אפוקי יומא. כגון אבדלתא: מאחרינן ליה. היכא דאין לו אלא כוס אחד עד לאחר המזון: שמע מינה המבדיל בתפלה כו'. דקתני הנכנס לביתו במוצאי שבת מבדיל אף על גב דסתם בני אדם מבדילין בתפלה: וש"מ ברכה טעונה כוס. ברכת המזון: ושמע מינה (ברכת המזון) [כוס] (א) של ברכה צריך שיעור דאי לא צריך שיעור ליחלקי' לתרי: ושמע מינה צריך המברך שיטעום. דאי לא טעים ליה ליברך עליה תרי זימני: ושמע מינה טעמו פגמו. כבר מברכת המזון

קיד

קידוש היום. קידוש הלילה שמקדש את היום על הכוס בלילה קודם לכבוד יום שלא ישתה אותו באמצע סעודה אלא יקדש בו בלילה קודם אכילה ולעביד ביה תרתי. קידוש היום והוא נמי כבוד היום קצת אע"פ שהוא בתוך הסעודה: חביבה מצוה בשעתה. כדאמר באלו דברים (לעיל דף סה:) שהרי הקטר חלבים ואברים כשרים כל הלילה ואין ממתינין להם בשבת עד שתחשך שנא' (במדבר כח) עולת שבת בשבתו הכא נמי יקדש בו בלילה ולא ימתין בו עד מחר: ומי אמרינן. גבי ברכה חביבה מצוה בשעתה: ומשלשלן כולן לאחריו. לאחר ברכת המזון יין נר בשמים והבדלה כב"ש אליבא דר' יהודה והכי מפרשי' לקמן ולא אמר חביבה מצוה בשעתה דלא מבדיל מקמי מזון דהוית שעת הבדלה: לא חכימא אנא. לא אמינא לה מדעתאי להא דחביבה מצוה בשעתה: ולא חוזה אנא. מגיד: ולא אמינא לה משמיה דגברא יחידאה: אלא גמרנא אנא. כך שמעתי בישיבה: וסדרנא אנא מסדר שמועותי לפני רבותי כך מפרש רבינו שלמה ובתלמידי רבי' יצחק כתב ה"ג לא חכימא ולא גמרנא אנא אלא מסדרנא אנא פי' הדבר כן לא חכימא אנא לומר מה שאמרתי מעצמי מקדש והו' כל היום כולו וגם לתרץ חביבה מצוה בשעתה ולא גמרנא אנא לומדתי דבר זה מרבותי בסדר קידוש אלא סדרנא אנא כל סדרי ברכות קידוש והבדלה נתתי לב בהן לברר את כולן לא נתיישבתי שעמדתי על עיקרן ועל סדרן להורות לעולם כן: עיולי יומא. מחבבין ליה ועבדין קידושא מאורתא כי היכי דלינקטי עילוון הייא דחביבה מצוה בשעתה וזריזין מקדימין למצוה: אפוקי יומא. כגון הבדלה מאחרינן ליה היכא דאשכחן שום עילה לאחוריה כגון היכא דאין אלא כוס אחד דמאחרינן ליה עד לאחר המזון: שמע מינה המבדיל בתפלה כו'. דקתני הנכנס לביתו במוצאי שבת מבדיל ואע"ג דסם בני אדם מבדילין בתפלה: ש"מ ברכה טעונה כוס. ברכת המזון: וש"מ כוס של ברכה צריך שיעור. רביעית לוג דאי לא תימא הכי דצריך שיעור לחלקיה לתרי: וש"מ המברך צריך שיטעום. או הוא או אחד מן השומעים ובשתיית אחד מהן יצאו כולן כדאמר בעירובין בפרק בכל מערבין (דף מ:) דאמר התם ליברך עליה ולינחיה ומשני המברך צריך שיטעום וליתביה לינוקא לית הלכתא כרב אחא בר יעקב דאתי למיסרך וביום הכפורים קאי וש"מ דהמברך צריך שיטעום לכתחלה ואם לא טעם כי אם אחד מהן יצאו כולן ידי חובתן אבל אין מברכין על הכוס אם לא ישתה א' ממנו ואפילו בשתיית תינוק שפיר דמי ומברייתא זו שמעינן דצריך שיטעום דאי לא טעים ליה ליברך עליה תרי זימני הבדלה בשעתה בלא שתיה וברכת המזון בשעתה וישתה: וש"מ טעמו פגמו. לברכת המזון מדלא מבדיל ברישא קודם אכילה ושותה ומשייר המותר לברכת המזון: וש"מ טעם מבדיל. אף על פי שאכל מבדיל ולא ימתין עד למחר קודם אכילה דאיכא למאן דאמר לקמן (דף קו:) טעם אינו מבדיל הכא לא גרסי' טעם אינו מקדש:

ושמע

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה יג טוש"ע א"ח סי' רצט סעיף ד:

כט ב מיי' שם הלכה ו סמג עשין כט [טוש"ע א"ח סי' רצד ס"א]:

ל ג מיי' פ"ז מהלכות ברכות* הל' טו סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' קפב ס"א*:

לא ד מיי' שם הלכה יד ופכ"ט מהל' שבת הלכה ז טוש"ע א"ח סי' רעא סעיף יא:

[ומסקנא דהתם אם הבדיל בזו ולא הבדיל בזו ינוחו לו ברכות על ראשו]

לב ה מיי' שם הלכה טו ופכ"ט מהל' שבת הל"ז טוש"ע א"ח סי' קץ ס"ד וסי' רעא סעיף יד:

לג ו מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכ' טז טוש"ע א"ח סי' קפב ס"א:

לד ז מיי' שם הלכה ה סמג עשין כט טוש"ע א"ח סי' רצט ס"ה:

[לקמן קיז:]

[ברכות נג.]

[ופ"ז תוס' ברכות נ. ד"ה נקן]

רבינו חננאל

אינו מקדש ביום לפיכך לא פסיקא ליה ולא תאני ליה: ת"ש כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם ואם איתא דמקדש ביום נשבקיה עד למחר וליעבד ביה תרי קידושי וכבוד יום ופרקי' חביבה מצוה בשעתה כלומר כיון שהלילה קודם לקידושה מן היום אין מעבירין מצות הקידוש מן הלילה עד למחר: איני והתניא הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואומר הבדלה ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן לאחריו הנה מאחרת ההבדלה לאחר המזון ולא אמרי' חביבה מצוה בשעתה ופרקי' שאני עיולי יומא מאפוקי יומא עיולי יומא מחבבינן ליה ולא מאחרינן ליה אפוקי יומא דהיא תליא בהבדלה מאחרינן ליה ואסקינן ש"מ מיהא מתניתא תמני וסימ' תלתי כסי ותלתא טעמי ושתי קדושות מדקתני מבדיל על הכוס ש"מ שהמבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס ומדקתני מניחו לאחר המזון ש"מ ברכת המזון טעונה כוס ומדלא מבדיל במסכת' ש"מ כוס של ברכה צריך שיעור פרי רביעית ואין לו אלא שיעור אחד ומדלא קתני מבדיל ומניחו לאחר המזון ומברך עוד עליו ברכת המזון ש"מ דאחר

לג

[ואליבא דרבי יהודה. דאמר מאור והא"כ בשמים: משום דכוס של ברכה טעון שיעור. אבל לו הוה ביה טפי מכשיעור טעמו לא פגמו]: קפיד. לקידוש והבדלה וברכת המזון אבל אם בא לשתות משום פגום מברך עליו ברכת היין: לקדשו. משמע מעתה במתקדש היום: אין לי אלא ביום. לקמן פריך אדרבה עיקר קדושא בלילה הוא דכניסתו היא קדושתו: קידושא רבא. בורא פרי הגפן והאי קרי ליה קידושא רבה דאכולהו קידושי אמרי לה: ואגיד ביה. האריך בו: עד רביעי בשבת. אבל מרביעי ואילך גבי שבת הבא מתחשב: למנין גיטין. אמר לה הרי גיטך על מנת שתהני לי מאחים או אחר השבת או שאמר קודם השבת תהני לי: אבל לא על האור. אם לא בירך בורא מאורי האש במוצאי שבת שוב אינו מברך:

נמל

רשב"ם

[illegible]

ושמע מינה אומר שתי קדושות על כוס אחד. ובפלוגתא כדאמר לעיל (ד' קב:): **משום** דכוס של ברכה צריך שיעורי רב אשי לא פליג אאמוראי דבסמוך ואית ליה שפיר טעמו פגמו אלא דמהא ליכא למישמע מינה קאמר: **קפיד** אכסא פגימא. פירש רשב"ם דקפיד לכתחלה דוקא ואם אין לו אלא פגום יקדש עליו ותימה א"כ איך התירו לאכול קודם הבדלה משום קפידא דפגימה מיהו ראוי רשב"ם לסמוך עליו בשעת הדחק: **זוכרהו** על היין. דזכירה כתיב על היין זכרו כיין לבנון (הושע יד) נזכירה דודיך מיין (שיר א) והאי זכירה היינו קידוש דויכלו לא מגיע על הכוס אלא בתפלה כדאמר בשבת (ד' קיט:) ולא ניתקן על הכוס אלא להוציא בניו ובני ביתו ומה שרגילין לומר ויכלו אחר התפלה בקול רם היינו משום יו"ט שחל להיות בשבת שמתפללין אתה בחרתנו ואין אומר ויכלו בתפלה ותיקנו נמי לומר בכל שבתות שלא לחלק בין שבת לשבת ונראה דקידוש על היין דאורייתא היא והא דאמר במי שמתו (ברכות ד' כ:) נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה היינו דוקא קידוש היום אבל על היין לא הויא אלא מדרבנן כדמשמע בריש נזיר (ד' ג:) דקאמר מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיין הרשות ופריך מאי ניהו קידושא והבדלה מושבע ועומד מהר סיני הוא דאורייתא קרא למיסר אלא כי הא דאמר רבא בשבועה שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר אילמעיך קרא דנזירות חל עליו אף על פי שמושבע ועומד הוא ושוד מגיע למימר דקידוש על היין דבר תורה אבל הא דאמר המברך צריך שישטעם זהו מדרבנן: **הוה** נהון ובתי. ואית דגרסי [illegible] (ברכות ד' מז:) [illegible] [illegible] לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין [illegible]

[illegible]

תורה אור

ושמע מינה אומר ב' קדושות על כוס אחד וש"מ ב"ש היא ואליבא דרבי יהודה רב אשי אמר טעמו פגמו וכוס של ברכה צריך שיעור חדא מילתא היא וה"ק מ"ט טעמו פגמו משום דכוס של ברכה צריך שיעור רבי יעקב בר אידי קפיד אחצבא פגימא רב אידי בר שישא קפיד אכסא פגימא מר בר רב אשי קפיד *אפילו אחביתא פגימתא ת"ר °זכור את יום השבת לקדשו זוכרהו על היין אין לי אלא ביום בלילה מנין ת"ל זכ"י את יום השבת לקדשו בלילה מנין אדרבה עיקר קדושא בלילה הוא קדיש דכי קדיש תחלת יומא בעי לקידושי ותו בלילה מנין ת"ל זכור את יום תנא מיהדר אלילה וקא נסיב ליה תרא דימא הכי קאמר זכור את יום השבת לקדשו זוכרהו על היין בכניסתו אין לי אלא בלילה ביום מנין ת"ל זכור את יום השבת ביום מאי מברך אמר רב יהודה בפה"ג רב אשי איקלע למחוזא אמרו ליה ליקדיש לן מר קידושא רבה הבו ליה סבר מאי נידהו קידושא רבה אמר מכדי כל הברכות כולן בפה"ג אמרי ברישא אמר בפה"ג ואגיד ביה חזייה להחוא סבא דגחין ושתי קרי אנפשיה °החכם עיניו בראשו *אמרי בני רבי חייא מי שלא הבדיל *במוצ"ש מבדיל והולך בכל השבת כולו ועד כמה א"ר זירא עד רביעי בשבת כי הא *דיתיב רבי זירא קמיה דרב אסי ואמרי לה רב אסי קמיה דרבי יוחנן ויתיב וקאמר למנין גיטין חדא בשבתא תרי ותלתא בתר שבתא ארבע וחמשא ומעלי יומא קמי שבתא א"ר יעקב בר אידי אבל לא על האור אמר רב ברונא אמר רב

הטוטל

[illegible]

עין משפט
נר מצוה

מא א ב מיי' פכ"ט מהלכות שבת הל' ט סמ"ג עשין כט טוש"ע א"ח סי' רעא סעיף יב:

מב ג מיי' שם הל' ה וסמג שם טור ש"ע א"ח שם סי"ו:

מג ד מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' רנט ס"ב:

רבינו חננאל

ברונא אמר רב נטל ידיו לא יקדש ואסיקנא רב אימת דחביבא עליה ריפתא מקדש אריפתא אימת דחביבא עליה חמרא מקדש אחמרא:

*הנוטל ידיו לא יקדש (א) אמר להו רב יצחק בר שמואל בר מרתא אכתי לא נח נפשיה דרב שכהנינהו לשמעתתיה זמנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב *זימנין דחביבא עליה ריפתא מקדש אריפתא זימנין דחביבא ליה חמרא מקדש אחמרא אמר רב הונא אמר רב טעם אינו מקדש בעא מיניה רב חנא בר חיננא מרב הונא טעם מהו שיבדיל א"ל אני אומר *טעם מבדיל ורב אסי אמר טעם אינו מבדיל רב ירמיה בר אבא איקלע לבי רב אסי אישתלי וטעים מידי הבו ליה כסא ואבדיל אמרה ליה דביתהו והא מר לא עביד הכי אמר לה שבקיה כרביה סבירא ליה אמר רב יוסף אמר שמואל טעם אינו מקדש טעם אינו מבדיל ורבה אמר רב נחמן אמר שמואל *טעם מקדש *וטעם מבדיל
אמר

נטל ידיו לא יקדש דקידושא מפסיק בין נטילה לאכילה והוי כהיסח הדעת ובעי נטילה אחריתי בתר קידושא: דחביבא ליה ריפתא שהיה רעב מקדש אריפתא אלמא לא בעי נטילה אחריתי אלא מעיקרא משי ואכיל נהמא דקידושא: דחביבא ליה חמרא. שהיה צמא: טעם. אם אכל שום דבר אינו מקדש כל הלילה: אישתלי. רב ירמיה: אמרה ליה דביתהו. דרב אסי לרב אסי: והא מר לא עביד הכי. דאמר רב אסי טעם אינו מבדיל: כרביה. כרב דרב הונא משמיה דרב הוה אמר שמעתתיה:
כל

רשב"ם

נטל ידיו לא יקדש. אלא אחר יקדש והוא יצא ידי חובתו בשמיעה ושתיה דאין כאן היסח הדעת מאחר שהוא עצמו אינו מברך אבל הוא עצמו לא יקדש אם נטל ידיו כדי שיאכל על סמך נטילה דלפני קידוש דקידוש מפסיק בין נטילה לאכילה והוי כהיסח הדעת ובעי נטילה אחריתי בתר קידושא דתכף לנטילת ידים סעודה ובשביל קידוש לא בעי נטילה דהנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח והא קמ"ל דנטילה שלפני קידוש אינה עולה לו לפיכך יקדש תחלה ואח"כ

הנוטל ידיו לא יקדש. פירש רשב"ם וכסדר דרב עמרם משום היסח הדעת וקשה דהא רב גופיה קאמר בפ' כל הבשר (חולין דף קו:) נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהם כל היום וי"ל דתנאי לא מהני אלא היכא דלא שכיחי מיא כגון שאין לו מים בסמוך או יש לו וצריך לדברים אחרים אבל היכא דשכיחי מיא ויש לו בסמוך לא יועיל תנאי כדמשמע התם דקאמר אמר להו רבא להנהו בני פקתא דערבות כגון אתון דלא שכיחי לכו מיא משו ידייכו מצפרא ואתנו עלייהו כולי יומא איכא דאמרי בשעת הדחק ופליגא דרב ואיכא דאמרי אף שלא בשעת הדחק והיינו דרב משמע דרב נמי איירי בלא שכיחי מיא כדקאמר כגון אתון דלא שכיחי לכו מיא וקאמר והיינו דרב וה"ר אלחנן מפרש (ב) נטל לא יקדש משום דמיחזי כנוטל ידיו לפירות דהרי זה מגסי הרוח: זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב כו'. השתא מסיק דקידוש לא הוי היסח הדעת וא"ת דבפרק אלו דברים (ברכות דף נא.) אמרי ב"ה מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים ומפרש טעמא *משום דתכף לנטילת ידים סעודה וכי מזיגת הכוס הוי טפי היסח הדעת מקידוש וי"ל דשאני מזיגה שהיא בחמין וצריך דקדוק שלא יחסר ושלא יותיר והוי טפי היסח [הדעת] מקידוש ור"ת פירש דהתם איירי בחול ויש לחוש שאם יטול קודם מזיגה שיעסוק בשאר דברים ולא יאכל לאלתר ולאו אדעתיה אבל בשבת אין לחוש שיפליג לדבר אחר שהשלחן ערוך ויאכל מיד: מקדש אריפתא. פירש רשב"ם שהיה מקדש על הפת במקום יין ואם כן היה נוטל תחלה ולא הוי קידוש הפסק וקשה לר"ת דקידוש על הפת ודאי לא הוי הפסק שהקידוש הוא לאחר המוציא והוי כמו גביל לתורי* דלא הוי הפסק בין ברכה לאכילה וכ"ש דלענין נטילה לא הוי הפסק אבל במקדש על היין שהוא קודם המוציא יהיה הפסק בין נטילה לאכילה ומיהו יש ליישב פירושו דפעמים היה דעתו לקדש אריפתא והיה נוטל ואח"כ לפעמים היה נמלך והוה מקדש אחמרא והיה סומך על אותה נטילה ואין להקשות לרשב"ם דהא משמע לקמן דאין מבדילין על הפת מדאמימר בת טוות וא"כ כל שכן דאין מקדשין על הפת דקידוש חמור מהבדלה כדאמרינן לעיל (דף קה.) דקובעת לקידוש ולא להבדלה ולקמן אמרינן סבור מינה קידושי הוא דלא מקדשינן הא אבדולי מבדלינן דאיכא קשיא דאיכא טעמא דכיון שמצוה לסעוד סעודת שבת שייך קידוש על הפת אבל הבדלה אין ענינה אצל פת אלא דוקא על היין דשייך בכל דבר הודאה ושירה מ"מ נראה לר"ת דאין מקדשין על הפת כלל והכא ה"פ הנוטל ידיו לא יקדש משום דס"ל לרב אין קידוש שלא במקום סעודה וחיישינן שמא יפליג וילך לחוץ א"ל רב יצחק כו' זימנין

נוטל ידיו וכ"ש דהנוטל ידיו לא יבדיל דהא אפילו קידוש דבמקום סעודה הוא ואיכא למימר דליכא היסח הדעת אפ"ה אין יכול לסמוך על נטילה דלפני קידוש והא דקאמר נטל לא יקדש ולא אמר מקדש וחוזר ונוטל ידיו היינו משום דלא בעינן נטילת ידים תרי זימני דחדא מינייהו ברכה לבטלה הלכך לא יקדש הוא אבל חבירו יקדש לו: דחביבא ליה ריפתא. שהיה רעב מקדש אריפתא אלמא לא בעי נטילה אחריתי אלא מעיקרא משי ידיה ואכיל נהמא דקידוש אלמא קידוש שלאחר נטילה לא חשיב היסח הדעת וכן הילכתא דמי שנטל ידיו קודם קידוש א"צ לחזור וליטלן אחר קידוש ולא אפליגו רבנן בין מקדש אריפתא למקדש אחמרא מדלא קא מהדר ליה לרב יצחק בר שמואל מידי ומיהו לכתחלה מוזגין ואח"כ נוטלין לידים כב"ה במסכת ברכות (דף נא:) ומדרב שמעינן שמקדשין על הפת ואומר ויכולו ומברך המוציא ואינו אוכל גם לא יפרוס עד שיקדש אחרי כן ודוקא קידוש אבל הבדלה אינה אלא על הכוס של יין כדאמרינן (שם דף נג.) העשירו קבעוה על הכוס ומי שאין לו כוס יין במקום שרגילין לשתות יין אל יבדיל על הפת ודי לו בהבדלת תפלה בסידור רב עמרם: טעם. אם אכל לא יקדש כל הלילה אלא למחר קודם סעודה: לא אומר טעם מבדיל. ואע"ג דלגבי קידוש אמינא טעם אינו מקדש בהבדלה אין להחמיר כל כך: אשתלי. רב ירמיה: אמרה ליה דביתהו. דרב אסי: והא מר לא עביד הכי. דאמר רב אסי טעם אינו מבדיל: א"ל. רב אסי: שבקיה כרביה ס"ל. דס"ל כרב ורב הונא משמיה דרב היה אומר וכך פרש"י:
כל

דחביבא ליה ריפתא ומקדש אריפתא והיה נוטל מיד ידיו קודם קידוש ולא דמי למזיגת הכוס כדפרי' לעיל וזימנין דחביבא ליה חמרא הוה מקדש אחמרא על דעת לאכול מיד ריפתא כלו' הוה מקדש אחמרא שלא במקום ריפתא דהיינו סעודה דסבירא ליה דיש קידוש שלא במקום סעודה ומאן דסבר אין קידוש אלא במקום סעודה כ"ש דנוטל ידיו ומקדש דלא הוי היסח (ג) ובירושלמי דברכות גבי פלוגתא דב"ש וב"ה מברך על היום ואחר כך מברך על היין משמע כפר"ת דאין מקדשין על הפת דא"ר זעירא מדברי שניהם נלמד מבדילין בלא יין ואין מקדשין בלא יין אמר רבי יוסי ב"ר בון נהיגין תמן מקום שאין יין שליח צבור יורד לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שבע וחותם במקדש ישראל ויום השבת משמע שאין מקדשין על הפת ונ"ע אם מקדשין על השכר היכא דהוי חמר מדינה כמו שמבדילין וכולה שמעתין דאסרה לקדושי אשיכרא איכא לאוקמי בשאינו חמר מדינה ותדע מדקאמר רב כשם שאין מקדשין כך אין מבדילין ובחמר מדינה פשיטא דמבדילין ולקמן נמי דאמר אין מקדשין בלא יין וכן הסיק דירושלמי שהבאתי איכא לאוקמא דלא אתי למעוטי אלא כשאינו חמר מדינה ואי מקדשין על השכר היכא דהוי חמר מדינה אתי שפיר ביום טוב שאחר השבת שיעשו יקנה"ז על השכר אבל אי אין מקדשין על השכר ולרשב"ם שאומר לקדש על הפת תימה איך יעשו אי יקנה"ז על הפת ואי על השכר ומיהו בסדר דרב עמרם יש אע"ג דאין מבדילין על הפת ביו"ט שחל במוצאי שבת מבדילין כיון דקידוש עיקר כדפסקינן יקנה"ז ומקדשין על הפת נעשה הבדלה טפילה לה ומבדיל על הפת עם הקידוש וכוס ברכת המזון נראה דמברכין על השכר היכא דהוי חמר מדינה דהא אפילו הבדלה דטעונה כוס לכולי עלמא מבדילין כל שכן ברכת המזון דאיכא ברייתא באלו דברים (ברכות דף נב.) שסוברת דאינה טעונה כוס ועוד דאמרינן בשמעתין אין אומרים הבא כוס של ברכה פירוש לברך ברכת המזון אלא על היין והני מילי דלא קבע סעודתיה עילויה אבל קבע סעודתיה עילויה לית לן בה משמע דאם קבע סעודתו עליו שמברכין עליו ברכת המזון וכל שכן אם הוא חמר מדינה. זסקנא דמילתא מבדילין על השכר אם הוא חמר מדינה ולא על הפת ולר"ת אין מקדשין נמי על הפת אך יש להסתפק אם מקדשין על השכר: טעם אינו מקדש. פי' עד למחר קודם אכילה ואם תאמר למאי דפי' לעיל אף ידי יין יצאו כששתה בבית הכנסת א"כ איך יקדש שוב בביתו וי"ל דלא מיקרי טעם כיון שלא טעמו אלא מכוס של ברכה: אישתלי וטעים מידי. מה שמקשי' השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה י"ל דהכא שהמאכל מותר אלא שהשעה אסורה אין שייך להקשות ובמקום אחר מפורש (גיטין דף ז.*): שבקיה כרביה ס"ל. פי' בקונטרס רב דרב הונא משמיה דרב הוה אמר שמעתתיה ותימה דרב אסי נמי תלמידו של רב והלשון משמע כרביה ולא רביה אלא נראה כרביה כרב הונא [כדאמר] בפ"ב דקדושין (דף מו.) דרב ירמיה תלמידו של רב הונא דקאמר נראין דברי תלמיד ואע"ג דרב ירמיה בר אבא תלמיד חבר דרב הוה בפ' תפלת השחר (ברכות דף כז:) דקאמר ליה מי בדלת ולא קאמר ליה מר בברכות גרסינן ברוב ספרים רב ירמיה ובקדושין רבי *ירמיה:
אמר

הגהות הב"ח
(א) גמ' הנוטל ידיו לא יקדש וכן אמר רב אדא בר אהבה אמר רב נטל ידיו לא יקדש אמר להו ר' יצחק: (ב) תוס' ד"ה הנוטל וכו' וה"ר אלחנן מפרש שנוטל ידיו לא יקדש: (ג) ד"ה מקדש וכו' דלא הוי היסח הדעת ובירושלמי:

[שם נג:]

[ברכות מ.]

[וד"ס השתא ובית יצ"ב ד"ס ר' נתן]

מסורת הש"ס

[וע"ל קיי: לקמן קי.]

[בדפוס שלפניו איתא עברכות דף כז:]

[גכל הסוגיא רבי ירמיה אבל בקדושין מט: איתא רב ירמיה]

גמרא

אמר רבא הילכתא טעם מקדש *וטעם מבדיל ומי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו עד מוצאי שבת *מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו *אמימר פתח לה להא שמעתא דרבא בהאי לישנא אמר רבא הילכתא טעם מקדש טעם מבדיל מי שלא קידש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל היום כולו אמרי ליה *מר ינוקא ומר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי זימנא חדא איקלע *אמימר לאתרין ולא הוה לן חמרא אייתינא ליה שיכרא ולא אבדיל ובת טוות למחר טרחנא ואייתינא ליה חמרא ואבדיל וטעים מידי לשנה תו איקלע לאתרין לא הוה לן חמרא אייתינא שיכרא אמר אי הכי *חמר מדינה הוא אבדיל וטעים מידי שמע מינה תלת ש"מ *המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס ושמע מינה אסור לו לאדם *שיאכל קודם שיבדיל ושמע מינה מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל השבת כולו בעא מיניה (א) רב הונא מרב חסדא מהו לקדושי אשיכרא אמר השתא ומה פירזומא ותאיני ואסני דבעאי מיניה מרב ורב מר' חייא ורבי חייא מרבי ולא פשט ליה שיכרא מיבעיא סבור מינה קדושי הוא דלא מקדשינן עילויה אבל אבדולי מבדלינן אמר להו רב חסדא הכי אמר רב כשם שאין מקדשין עליו כך אין מבדילין עליו איתמר נמי אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל כשם שאין מקדשין עליו כך אין מבדילין עליו לוי שדר ליה לר' שיכרא בר תליסר מגני טעמיה הוה בסים טובא אמר כגון זה ראוי לקדש עליו ולומר עליו כל שירות ותושבחות שבעולם בליליא צעריה אמר *מיסרן ומפיים אמר רב יוסף אדור ברבים דלא אישתי שיכרא אמר רבא אישתי מי זורין ולא אישתי שיכרא ואמר רבא תיהוי שקיותיה שיכרא מאן דמקדש אשיכרא רב אשכחיה רב הונא דקדיש אשיכרא אמר ליה שרי אבא למיקני איסתירי משיכרא ת"ר אין מקדשין אלא על היין ואין מברכין אלא על היין אטו אשיכרא ואמיא מי לא מברכין עליהו שהכל נהיה בדברו אמר אביי הכי קאמר אין אומרים הבא כוס של ברכה לברך אלא על היין ת"ר אין מקדשין על השכר משום ר' אלעזר בר רבי שמעון אמרו מקדשין מטעימת יין כל שהוא ר' יוסי בר יהודה אומר מלא לוגמא אמר רב הונא אמר רב וכן תני רב גידל דמן נרש *המקדש וטעם מלא לוגמא יצא ואם לאו לא יצא אמר רב נחמן בר יצחק אנא תנינא לה לא גידול בר מנשיא ולא גידול בר מניומי אלא גידול סתמא למאי נפקא מינה למירמא דידי' אדידיה: סמוך למנחה: איבעיא להו סמוך למנחה גדולה תנן או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסח דילמא אתי למימשך

ואתי

רשב"ם

כל השבת. כדאמרן לעיל עד יום רביעי: פירזומא. שכר שעורים בלשון לעז ברוי"ש: ותאיני. שכר תאנים: ואסני. שכר תותים: שיכרא. שכר תמרים: בר תליסר מגני. שנתנו מים על התמרים ואחר שזבו נתן על תמרים אחרים וכן הביא תמרים עד י"ג פעמים: מייסרן ומפייס. מצערין (ג) ובשעת שתיה מפייסין הן כלומר טובים הן וראוי לומר עליהן קידוש והבדלה: אדור ברבים. נדר שאין לו הפרה: מי זורין. מי משרת הפשתן: שרי ליה אבא. התחיל לעשות שכר ולהשתכר בו (ג) מערב לכך הוא יפה בעיניך ומקדש אתה עליו: כוס של ברכה. ברהמ"ז: מטעמת יין בכל שהוא. אותה טעימה שאמרו המברך צריך שיטעום (ד) בכל שהוא: מנחה גדולה. (*משבע) שעות ומחצה ולמעלה זמן הקרבת תמיד כשאתה בא להקדימו: ומשום פסח. שמא ישב בסעודה וימנע ויפשע מעשות פסח:

או

כל השבת כולה. כדאמרן לעיל עד יום רביעי והכי קי"ל כרבא דאמר טעם מקדש ואם שכח ולא קידש מקדש למחר כל היום כולו וכן טעם מבדיל ואם לא הבדיל מבדיל והולך עד יום רביעי: ובת טוות. לן מעונה שלא אכל וקרא הוא בדניאל (ו): חמר מדינה. אין יין אחר בעיר הזאת כי אם שכר הלכך מבדילין בו וכן הלכה אבל מים לא איקרו חמר מדינה ואין מבדילין על המים אפילו היכא דליכא שכר ויין: שמעת מינה תלת. ג' דברים בסידרי הבדלה ואף על גב דשמעינן מינה דמבדילין על חמר מדינה אע"פ שאינו יין לא חשיב דלא איירי אלא בסדר הבדלה אי נמי מילתא דפשיטא הוא דכיון דאין יין אחר בעיר טוב לו שיבדיל על השכר משלא יבדיל כלל: מהו לקדושי אשכרא. במקום שאין יין: פירזומא. שכר שעורין: ותאיני. שכר תאנים: ואסני. שעושין שכר מפרי סנה כגון תותין והללו חשובין יותר מכתם שכר שלהם שהיה של תמרים: אבל אבדולי מבדלינן. אליבא דרב: תליסר מגני. שנתן המים על התמרים ואח"כ נותנן על תמרים אחרים וכן הביא אחרים עד שלש עשרה פעמים ומגני נראה שהוא לשון אשר מגן צריך בידך (בראשית יד) ומתרגמינן ומסר והוא לשון מסר כך השיכרא היה כותש ג"כ ומשכר התמרים חדשים שלש עשרה פעמים: לצעריה. שלשול דתמרים משלשלין כדאמרי' בכתובות (דף י:): מיסרן ומפיים. בתמיה וכי מי שמצער ראוי הוא לפיים ולרצות להקב"ה ולומר עליו קידוש: אדור ברבים. נדר שאין לו הפרה: מי זורין. מי משרת פשתן: תיהוי שקיותיה שיכרא. עני יהיה שלא יוכל לקנות יין מדה כנגד מדה: מקדש אשיכרא. ואע"פ שהיה יין בעירו וטעמו משום דחביב ליה כדאמר לעיל זימנין דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא: שרי ליה אבא. התחיל לעשות שכר ולהשתכר בו ויפה בעיניך ומקדש אתה עליו: ואין מברכין. ברכת המזון כדמפרש לקמן: כוס של ברכה. ברכת המזון: ה"מ דלא קבע עליה אבל קבע עליה לית לן בה לא גרסינן כלל: מטעמת יין כל שהוא. אותה טעימה שאמרו המברך צריך שיטעום אותה טעימה די בכל שהוא: וטעם מלא לוגמא יצא ואם לאו לא יצא. והכי הילכתא והוא שלא טעם אחד מכל המסובין אבל טעם אחד מהם יצאו כולן ידי חובתן ואע"פ שלא טעמו: אמר רב נחמן בר יצחק אנא תנינא לה. להאי מתניתא מסמיה דרב גידל (דמנרש) אבל איני מזכיר מי הוא שמא גידול בר מנשיא או גידול דמן נרש: מנחה גדולה. משש שעות ומחצה ולמעלה דהיינו זמן עשיית תמיד הערב כשאתה בא להקדימו כגון בערב הפסח שחל להיות בערב שבת שנשחט בשש ומחצה והפסח אחריו כדאמרינן בתמיד נשחט (לעיל דף נח.): ומשום פסח. שמא ישב בסעודה ויפשע מעשות פסח:

או

תוספות

אמר רבא הילכתא טעם מקדש. וכן הלכה: אמימר מתני לה כו'. בסוף מילתיה גרסינן מבדיל והולך כל היום כולו דאי לאו הכי הייט לישנא קמא והלכה כלישנא קמא דמבדיל עד רביעי בשבת כדאמר רבי חייא לעיל ובתשעה באב שחל להיות במוצ"ש נמי רגילין להבדיל אחר התענית וכן בסדר דרב עמרם:

ושמע מינה מבדיל כל השבת כולה. לא שמעינן מינה אלא כל היום אלא נקט הכי משום דהלכה כן:

אדור ברבים כו'. דקסבר דברבים אין לו הפרה ואין הלכה כן אלא דוקא על דעת רבים אין לו הפרה ובמקום אחר מפורש (גיטין דף לו.): אם טעם מלא לוגמא יצא. וכדמפרש ביומא (דף פ.) כל שאילו מסלקו לצד אחד יראה כמלא לוגמיו והוי פחות מרביעית כדאמרינן התם אבל מלא לוגמיו אמרינן התם דהוי יותר מרביעית ונראה שהוא רוב רביעית דאמרינן לקמן והוא דשתה רובא דכסא ודוקא לאדם בינוני אבל לעוג מלך הבשן בעי טפי כדאמרינן התם*:

סמוך למנחה. תימה אמאי קרי ליה מנחה דאי משום דמנחה היתה קריבה בין הערבים הלא גם בשחר קריבה מנחת חביתין ומנחת תמיד וי"ל בשחר יש שם אחר תפלת שחרית ועוד דאמרינן בפרק קמא דברכות (דף ו:) הוי זהיר בתפלת מנחה שאף אליהו לא נענה אלא בתפלת מנחה ושמא בשעת הקרבת מנחה נענה ולכך קרי ליה תפלת מנחה שאז היה שעת רצון:

ואתי

רבינו חננאל

אמר רבה הלכתא טעם מקדש טעם מבדיל ומי שלא קדש בערב שבת מקדש והולך כל היום ומי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל כל היום כמרימר דמתני להא שמעתא דרבא ליומיה. פי' ובת טוות לן אותה הלילה בלא אכילה. פי' חמר מדינה יין ששותין בני המדינה כולה והוא יינם ואין להם זולתו: שכרא בתליסר מגאני פי' שכר מאנן כשלש עשרה מגננות כלומר הורק מכלי אל כלי: מיסרן ומפייס פי' מסיר הדעת כמו המסית שבא בדבריו רכין והוא מתוק ומפתה בני אדם לשתותו ואחר מצערו מלשון המפיס מורסא בשבת: רבה בר בר חנה מקדש אשכרא. גרסינן במס' נזיר בתחלתו הריני נזיר מן הרצנים כו' ור' שמעון נמי דכתיב מיין ושכר יזיר ההוא מבעי ליה לאסור יין מצוה כיין הרשות יין מצוה [מאי היא] קידושא ואבדלתא הרי הוא מושבע עליהן מהר סיני אלא כי הא דאמר רבא שבועה שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר אתיא נזירות חלה אשבועה ורבנן הכתיב מכל ההוא לאסור יין מצוה כיין הרשות*: ירושלמי בשבועות פ"ג (הלכה ד) שבועה שלא אוכל מצה בלילי הפסח לוקה ואוכל מצה בפסח שבועה שלא אשב בצל סוכה אמור לישב בצל סוכה שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה וישב בצל סוכה. כתוב בספרי דבי רב מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין רשות: ת"ר אין אומרין הבא כוס לברך אלא על היין ואסיקנא לא אמרן אלא דלא קביע סעודתיה עליה אבל קבע לית לן בה. ת"ר אין מקדשין על השכר משום ר"ש אמרו מקדשין ומטעימת יין כל שהוא ר' יוסי אומר מלא לוגמיו וכן תאני גידול המקדש וטעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא: מתני' סמוך למנחה גר' או גוכו'

*) [לפנינו שם בנזיר (ד' ד') הגי' ורבנן נמי הא מיבעי ליה לאסור יין מצוה כיין רשות א"כ ליפא קרא מיין אלו ושכר ש"מ תרתי ע"כ וגי' רבינו אינו מובן וצ"ע]

מסורת הש"ס

[לעיל קה: קו.] [לעיל ש.] [מסכת סופרים פ' כא] [לעיל קה: וש"נ] [עי' תוס' שבת ס: ד"ה לימא וכו' גרסינן הבא כוס לברכה] [פי' מסיר הדעת כמו המסית שבא בדברים רכים והוא מתוק ומפתה כו' אדם לשתותו ואח"כ מצער מלשון המפיס מורסא ערוך ערך מפיס מיסרן ומפיס] [עירובין ט:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' בעי מיניה רב הונא מרב חסדא מהו לקדושי אשכרא: (ב) רשב"י ד"ה מייסרן ומפייס מצערין כו' אבל בשעת שתיה: (ג) שם ד"ה שרי וכו' ולהשתכר בו לכך: כצ"ל והיבת מערב נמחק: (ד) שם ד"ה מטעמת וכו' שיטעום די בכל שהוא:

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ט מהל' ברכות [עי' כסף משנה] ופכ"ט מהל' שבת הלכה יג סמג עשין כט טוש"ע א"ח סי' רעא סעיף יג וסי' ערב ס"ט וסי' רצ ס"ב:

מה ב מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה ז טוש"ע א"ח סי' קז סעיף ג וסי' רצט סעיף יג:

[עי' תוס' ב"ב צז: ד"ה מר ינוקא]

ס"א רבין

[ועי' תוס' עירובין עט. ד"ה אם ותוס' יומא דף פ. ד"ה הכי ותוס' שבת דף עו: ד"ה ויעמוד]

[וגאון רבינו האי ז"ל דפוס פראג כתב בזה"ל ונקראת זאת התפלה מנחה מפני שבשעה עשירית מן היום שהמנחה בו אדם הראשון ונתקבלה מנחה נקרא זה דוקא יומא עד]

ואתי לאימנועי מלמיעבד פסחא או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן ומשום מצה דילמא אתי למיכלה למצה אכילה גסה אמר רבינא ת"ש אפילו אגריפס המלך שהוא רגיל לאכול בתשע שעות אותו היום לא יאכל עד שתחשך אי אמרת בשלמא סמוך למנחה קטנה תנן היינו רבותיה דאגריפס אלא אי אמרת סמוך למנחה גדולה תנן מאי רבותיה דאגריפס חל איסור עליה מעיקרא (א) אלא סמוך למנחה קטנה תנן סוף סוף מאי רבותיה דאגריפס הא מטיא ליה זמן איסורא מהו דתימא תשע שעות לאגריפס כארבע שעות (ב) דידן דמי קמ"ל אמר רבי (*יוסי) אבל מטביל הוא במיני תרגימא ר' יצחק מטביל בירקי תניא נמי הכי *השמש מטביל בבני מעיין ונותנן לפני האורחים ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר °נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים *רבא הוה שתי חמרא כולי מעלי יומא דפיסחא כי היכי דניגרריה לליביה דניכול מצה טפי לאורתא אמר רבא מנא אמינא לה דחמרא מיגרר גריר דתנן

בין

ירמיה ד

תוספות

ואתי לאימנועי מפסח. ואפילו אחר שיעשה פסח אסור כדי שלא ימהר לאכול ויעשה פסח שלא כראוי: **דילמא** אתי למיכל אכילה גסה. ואינה אכילה כדאמרינן בפרק בתרא דיומא (דף פ:) האוכל אכילה גסה ביום הכפורים פטור וקשה דאמרי' בנזיר (דף כג.) גבי פסח זה שאכלו אכילה גסה ופושעים יכשלו בם ופריך רשע קרית ליה נהי דלא עביד מצוה מן המובחר פסח מיהא קא עביד ואומר ר"ת דתרי גווני אכילה גסה אחת שנפשו קצה מלאכול ועל אותה פטור ביוה"כ ויש אכילה גסה שאינו מתאוה לאכול אך יש בה טעם והא דפסח נאכל על השבע היינו שמתאוה לאכול קצת ועוד י"ל דאין לו לקרותו רשע כיון שקיים מצות פסח אע"פ שלא קיים מצות אכילה דאכילת פסחים לא מעכבא *ומה שפירש רשב"ס דנקט מצה משום דאיכא אפילו בזמן הזה דליכא פסח לא נהירא דאפילו הוי טעמא משום פסח אסור בזמן הזה כדמוכח בסמוך גבי רב ששת דהוה יתיב כולי יומא בתעניתא ופירוש *אחר עיקר שפי' דנקט מצה דבאכילה מועטת הוי אכילה גסה: **אפי'** אגריפס המלך. פי' רשב"ס מלך כשר ומבני חשמונאי היה ולא דק דבסוטה (דף מא.) אמרי' כשהגיע למקרב אחיך אתה עליך מלך זלגו עיניו דמעות: **שהיה** רגיל לאכול בתשע שעות. °י"מ לפי שדרך מלכים לעמוד בג' שעות והיה מתנהג כתלמיד חכם לאכול בשעה ששית *אחרי קומו ואין נראה דא"כ הוה ליה למימר ט' שעות לאגריפס כשש שעות לת"ח: **מיני** תרגימא. פי' רשב"ס פירות ובשר בלא לחם ולא נהירא דאמרינן בתוספתא דכילד מברכין הביאו לפניו מיני תרגימא מברך בורא מיני מזונות ואין מברכין בורא מיני מזונות אלא על חמשת מינים ומיהו בפ"ק בתרא דיומא (דף עט:*) איכא חד שינויא דמשני ואיבעית אימא מאי מיני תרגימא פרי: **נירו** לכם ניר. פי' רשב"ס דעל ידי החרישה מקבלת הזריעה ה"נ ע"י אכילת תרגימא יאכל מצה מיהו חרישה וזריעה תרי מילי נינהו ולא דמי לשתי אכילות ונראה שזה הפסוק משל הוא כענין זה דכתיב (ירמיה ד) אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב אם תסיר שקוציך וגו' פי' לאחר שתסירו שקוצים אז תשובו אלי וכל זמן ששקוצים עמכם ונתייאשתם ממני לא תוכלו לשוב כי כה אמר ה' נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים כל זמן שהקוצים בתוכה אינה מועלת זריעתה כלום וה"נ מייתי זכר לדבר כשאכל קצת לבו נמשך יותר אבל כשלא אכל כלל ונתייאש אין לבו נמשך אחר אכילה והוי כזורק אבן לחמת:

אלא

רשב"ם

או דילמא סמוך למנחה קטנה. בתשע שעות כשהוא מאוחר בפרק תמיד (לעיל דף נח.): ומשום מצה. שיכנס לה כשהוא תאוה: אגריפס המלך. לא היה אוכל עד תשע שעות: אי אמרת בשלמא סמוך למנחה קטנה היינו רבותיה. דאע"ג דעדיין לא אכל וזמן איסוריה אכתי לא מטא בשעה תשיעית עד לאחר תשע אפ"ה לא יאכל משום דמשיך ליה עד זמן איסורא יתענה ולא יאכל: אלא אי אמרת. ממנחה גדולה ואילך אסור מאי רבותיה דאגריפס והא כבר חל זמן איסוריה משש שעות ואילך וצריכה למימר דאסור בתמיה דאטו משום דלא אכל בעי למיעבד איסורא ונשרי למיכל מתחלת תשע: אבל. יכול אדם לטבול ולאכול מיני תרגימא פירות והאי דנקט מטביל לפי שמאכלם על ידי טיבול: בירקי. היה אוכל ירק מן המנחה ולמעלה לפי שאין משביע: בבני מעים. הואיל ועסוק בסעודה יכול הוא לאכול בבני מעים מה שדרך השמש לאכול רשאי הוא לעשות כן מן המנחה ולמעלה דהואיל והוא עסוק בהן מגער ליה אי לא אכיל ואי אכיל לא משבעו ליה: נירו לכם ניר. כשאתם טורחים תטרחו בדבר שאתם יכולין ליהנות ממנו ושמש זה שעוסק בסעודה ובית המטבחים אם אינו נהנה מגער ליה:

בין

רשב"ם

או דילמא סמוך למנחה קטנה. והיינו בגמר ט' שעות דמתשע שעות ומחצה הוי זמן דהקרבת תמיד של כל השנה כשהוא מאוחר דהשתא משום אימנועי מפסח ליכא דערב הפסח היה התמיד קרב בשמונה ומחצה והפסח אחריו מיד לפיכך אם בא לאכול סמוך למנחה קטנה דהיינו בגמר תשעה וכבר נשחט הפסח ואין כאן לחוש אלא משום מצה שלא יאכלנה אכילה גסה והוי נמי דמשום פסח איכא למיחש לאכילה גסה דאף על גב דהוא נאכל על השובע אכילה גסה מיהא אינה אכילה ובקדשים מזיק הוא דחשבינן ליה ביבמות (דף מ.) אלא משום דלגבי לחם הויא אכילה גסה באכילה מועטת נקט מצה אי נמי רבותא קאמר והכי קאמר או דילמא סמוך למנחה קטנה ואפילו בזמן דליכא פסח דליכא למיחש לעשייתו ולא לאכילתו משום אכילת מצה מיהא איכא דלא ליהוי אכילה גסה חיישינן: אגריפס המלך. מלך כשר היה *ממלכי חשמונאי ולא היה אוכל עד שעה ט': רבותיה דאגריפס. כלומר היינו רבותא דקתני בברייתא אפי' אגריפס דאע"ג דעדיין לא אכל וזמן איסורא לא מטא אכתי בשעה תשיעית עד לאחר השעה אפילו הכי לא יאכל משום דמשיך ליה עד זמן איסור ויתענה ולא יאכל: אלא אי אמרת. ממנחה גדולה ולמעלה אסור מאי אפילו אגריפס הא מטא כבר זמן איסוריה משש שעות ומחצה ואילך וצריכה למימר דאסור בתמיה דאטו משום דלא אכל בעי למיעבד איסורא: כדבעינן למימר לקמן לא גרס ליה: סוף סוף מאי רבותיה דאגריפס הא מטא ליה עידן איסוריה. קודם שיגמור סעודתו דאפילו רבי יוסי דפליג בהפסקת ערב הפסח בריש פירקא ואמר שלא להפסיק מאחר שהתחיל לאכול בהיתר הכא מודי דאסור למעיקרא לדעת כן היה אוכל בתשע שעות שגמר סעודתו בתוך זמן איסוריה וכמתחיל לאכול אחר זמן איסורו דמי ואסיר: מהו דתימא ט' דאגריפס כארבע לדידן דמי. דכיון דלמוד לאכול בתשע שעות כארבע שעות לדידן דמי ויאכל גם הוא מצה לתיאבון גם הוא כמותינו שאוכלין בד' שעות ביום והלכך הואיל ואכתי לא מטא זמן איסורא נישרי לאכול בתחלת ט' אע"פ שתמשך סעודתו לאחר ט' קמ"ל דאסור לאכול אבל אי הוה תנינן סמוך למנחה גדולה ליכא רבותא כלל ולא הוה שייך למיתני אפי' דכיון דטעמא משום דילמא אתו לאימנועי מפסח ולא משום אכילה גסה דמצה ליכא למימר הכי מהו דתימא ט' לאגריפס כד' לדידן דמי הלכך שמעינן מינה דמנחה קטנה תנן: מטבל ואוכל. מן המנחה ולמעלה: תרגימא. פירות ובשר בלא לחם והא דנקט מטבל שכל מאכלם ע"י טיבול: בירקא. היה אוכל ירק מן המנחה ולמעלה לפי שאינו משביע ונראה בעיני דמגרר ליבא למיכל ואוכל מצה לתיאבון יותר ולפיכך היה אוכל [ירק] ולא היה נוהג כן כי אם ערב הפסח כדי להמשיך ולאכול בלילה כדאמרי' במס' שבת בפ' תולין (דף קמ:) אמר רב חסדא בר בי רב לא ליכול ירקא משום דמגררי ליבא כו' וכדאמר נמי בסמוך רבא הוי שתי חמרא במעלי יומא דפסחא כי היכי דנגריר לליביה ודברים הללו כגון מיני תרגימא וירקות ממשיכין את הלב לאכול כדמוכח נמי בברכות (ד' מג.) שהיו רגילין לאכול פרפרת קודם אכילת הפת לגרר את הלב כדתנן בירך על הפת פטר את הפרפרת על הפרפרת לא פטר את הפת אלמא דפרפרת קודם לפת: תניא נמי הכי. דאוכלין מיני תרגימא ערב הפסח כדי להמשיך את הלב: השמש מטביל בבני מעים. כלומר בבני מעים של בהמות הנשחטות לסעודת יו"ט וגם נותן מהם לפני האורחין המנויין יחד על הפסח כדי שיאכלו מצה ופסח לתיאבון ובערב הפסח קאי בתוספתא דפסחים ואפי' מן המנחה ולמעלה דלעיל מינה תניא ע"פ סמוך למנחה לא יאכל כו': ואע"פ שאין ראיה לדבר. דאכילה מושכת אכילה זכר לדבר יש קצת דכתיב נירו לכם ניר הראה לנו הנביא דוגמא שחורשין את הקרקע כדי לקבל את הזריעה ואם אינה חרושה אינה מקבלת אף אדם האוכל דברים שאין משביעין את האדם פותחים בני מעים ומרחיבין אותן ויקבל המאכל של סעודה אחרי כן לתיאבון כך נראה בעיני שיטה זו ועיקרה ורבינו שלמה זקיני פירשה כן בני מעיים הואיל ועסוק בסעודה יכול הוא לאכול בני מעיים מה שדרך השמש לאכול רשאי הוא לעשות כן מן המנחה ולמעלה דהואיל ועסוק בהן מגערי ליה אי לא אכיל ואי אכיל לא משבעי ליה: נירו לכם ניר. כשאתם טורחים תגירתו שתוכלו ליהנות ממנו ושמש זה שעסוק בסעודה או בבית המטבחים אם אינו נהנה מגער ליה ולא נהירא עוד יש לשון אחר ואין בו ממש:

בין

*) ואולי דצ"ל כלומר היה אוכל זה מן המנחה ולמעלה אבל לא היה מטבל במיני תרגימא]

עין משפט נר מצוה

מו א ב ג מיי' פ"ו מהל' מצה הלכה יב סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעא ס"א:

[וע"ע תוס' נזיר כג. ד"ה פסח ותוס' יבמות מ. ד"ה אכילה ותוס' ב"ק דף קי. ד"ה אכילה]

נ"ל ופירוש א'

[עי' דאיתא לעיל יג:]

[וע"ע בגמ' ובתוס' שם ד"ה מיני ותוס' סוכה דף כז. ד"ה במיני]

רבינו חננאל

אוקימנא סמוך למנחה קטנה מדתניא אפילו אגריפס המלך שרגיל לאכול בתשע לא יאכל עד שתחשך אמר רב יוסף אבל מטבל הוא במיני תרגימא. פי' רב האי תרגימא כגון של מיני מתיקה דתנינן בתוספתא דברכות הביאו לפניו מיני תרגימא מברך עליהן בורא מיני [מזונו']: רבי צדוק מטבל בירקי כלומר *) היה אוכל זה מיני תרגימא וזה היה אוכל מן המנחה ולמעלה תניא נמי הכי השמש טיבל בבני מעים ונותן לפני האורחים רבא הוה שתי חמרא טובא במעלי דפסחא אמר כי היכי דנגרריה לליבית ונכפיי [ונאכל] למצה וכו'.

מסורת הש"ס

[ברכ' אלפס איתא ר' אשי]

[תוספתא פ"י]

ברכות דף לט:

[ס"א ממלכי הורדוס]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא מאי סמוך למנחה קטנה תנן סוף: (ב) שם כארבע שעות לדידן דמי:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה שהיה כו' י"מ. עי' תענית כט ע"ב רש"י ד"ה שכן מל"ס:

*בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה ואי אמרת מסעד סעיד אמאי ישתה הא קא אכיל למצה אכילה גסה אלא שמע מינה מגרר גריר רב ששת הוה יתיב בתעניתא כל מעלי יומא דפסחא נימא קא סבר רב ששת סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסחא הוא דילמא מימשך ואתי לאימנועי מלמעבד פיסחא הוא וסבר לה כי הא *דאמר רבי אושעיא אמר ר"א מכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית בארבעה עשר לשמו ומצפרא זמן פסחא הוא דכולי יומא חזי לפסחא דסבר °בין הערבים בין ערב דאתמול לערב דהאידנא אמרי לא [א]שאני רב ששת דאיסתנים הוה דאי טעים בצפרא מידי לאורתא לא הוה מהני ליה מיכלא: ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב: איתמר [ב]מצה צריך הסיבה מרור אין צריך הסיבה יין איתמר משמיה דרב נחמן צריך הסיבה ואיתמר משמיה דרב נחמן אין צריך הסיבה ולא פליגי הא בתרתי כסי קמאי הא בתרתי כסי בתראי °אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא אמרי לה להאי גיסא תרי כסי קמאי בעו הסיבה דהשתא הוא דקא מתחלא ליה חירות תרי כסי בתראי לא בעו הסיבה מאי דהוה הוה ואמרי לה להאי גיסא אדרבה תרי כסי בתראי בעו הסיבה ההיא שעתא דקא הויא חירות תרי כסי קמאי לא בעו הסיבה דאכתי עבדים היינו קאמר השתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי *°[ג]אידי ואידי בעו הסיבה [ד]פרקדן לא שמיה הסיבה הסיבת ימין לא שמה הסיבה ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה [ה]אשה אצל בעלה לא בעיא הסיבה ואם אשה חשובה היא צריכה הסיבה [ו]בן אצל אביו בעי הסיבה איבעיא להו תלמיד אצל רבו מאי ת"ש (אמר) אביי כי הוינן בי מר זגינן אבירכי דהדדי כי אתינן לבי רב יוסף אמר לן [ז]לא צריכתו *מורא רבך כמורא שמים מיתיבי עם הכל אדם מיסב ואפילו תלמיד אצל רבו כי תניא ההיא בשוליא דנגרי איבעיא להו שמש מאי תא שמע דאמר ריב"ל השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא [ח]מיסב אין לא מיסב לא שמע מינה בעי הסיבה שמע מינה ואמר ר' יהושע בן לוי [ט]נשים חייבות בארבעה כוסות הללו שאף

בין הכוסות הללו. בין הראשון לשני: נימא קא סבר רב ששת סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסח. וקסבר כרבי יהודה בן בתירא דאמר כולי יומא זמן שחיטה הוא ומאי בין הערבים ערב דאתמול מסכלה עד ערב דהאידנא דהיינו מתעלה עמוד השחר לערב דהאידנא משום הכי מתענה כולי יומא ואע"פ שלא היה פסח בימיו הואיל ומיתסרא בכך: לא רב ששת איסתנים. מעונג היה ואי הוה טעים מנפרא לא מצי למיטעם מצה להיאכון לאורתא: עד שיסב. הסיבה על צד שמאל: מצה צריכה הסיבה. כבני חורין שהוא זכר לגאולה: מרור אין צריך הסיבה. שהוא זכר לעבדות: שמא יקדים. אפרקדן קאי שמתוך שגואהו שוחה לאחוריו שיפוי כובע הסותם את פי הקנה נפתח ומתקפל למעלה והקנה פושט למעלה והמאכל נכנס לתוכו ונחנק: הוה זגינן אבירכי דהדדי. נשענין כל אחד על ברכי חבירו: בשוליא דנגרי. תלמידו של נגר המלמדו אומנות: ארבע כוסות. שלשה כנגד ג' כוסות שנאמרו בפסוק זה וכוס פרעה בידי וגומר ורביעי ברכת המזון: סאף

רשב"ם

בין הכוסות הללו. בין הראשון לשני בין השני לשלישי ומשום דהמרא מגרר גריר ליה הוא כדמפרש ואזיל: בין שלישי לרביעי לא ישתה. שלישי דברכת המזון דכיון דלא חיישינן עוד לגרירי ליבא לא שרינן ליה דנראה כמוסיף על ארבעה כוסות ובגמרא ירושלמי גמלא למה כדי שלא ישתכר דתו לא חזי למיגמר הלילא ופריך התם הלא כבר משוכר הוא שהרי שתה הרבה בסעודתו ומשני יין שבתוך המזון לא משכר שלאחר המזון משכר: נימא קסבר רב ששת סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסח. וקסבר לה בשחיטת פסח כר' יהודה בן בתירא דאמר כוליה יומא זמן שחיטה הוא ומאי בין הערבים דכתיב בפסח בין ערב דהאידנא לערב דאתמול מסכלה ערב דאתמול דהיינו מעלה עמוד השחר לערב דהאידנא משום הכי מתענה כוליה יומא ואע"פ שלא היה פסח בימיו הואיל ואיתסר איתסר: ואי טעם מידי בצפרא. לא מצי למיכל מצה לתיאבון לאורתא: עד שיסב. הסיבה של צד שמאל: מצה צריכה הסיבה. כשאוכל מצה של מצוה לילה הראשון כבני חורין שהוא זכר לגאולה: מרור אין צריך הסיבה. שהוא זכר לעבדות: דההיא שעתא מבתעי בחירות. ובגאולה שהוא אומר הגדה הבתא שמעינן מינה דארבעה כוסות צריך הסיבה מרור אין צריך הסיבה: פרקדן. פניו (א) כלפי מעלה ושוכב על אחוריו: הסיבת ימין לאו שמה הסיבה. שהרי בימינו הוא צריך לאכול: שמא יקדים. אפרקדן קאי שמתוך שגואהו שוחה לאחוריו שפוי כובע הסותם את פי הקנה נפתח ומתקפל למעלה וקנה פושט למעלה והמאכל נכנס לתוכו ונחנק כך פירש רבינו שלמה וקשיא לי אמאי לא סמכיה להאי ולא אהסיבת ימין ורבותי פירשו שמא יקדים קנה לושט דושט הוי על (דרך) [צד] ימין ונפתח הכובע שעל פי הקנה מאיליו כשהוא מטה כלפי ימין ואם יכנס בו המאכל הרי סכנה שאין אוכלין ומשקין נכנסין אלא דרך הושט ולכך נראה בעיני דאהסיבת ימין קאי מדסמכיה לדידיה: אשה אינה צריכה הסיבה. מפני אימת בעלה וכפופה לו ומפרש בשאילתות דרב אחאי *לאו דרכייהו דנשי למיזגא: בן אצל אביו צריך הסיבה. דלא הוי כפוף כל כך: בי מר. רבה: הוה זגינן אבירכי דהדדי. כל אחד נשען על ברכי חבירו: כי אתינן לבי רב יוסף. דרבה מלך מקמי דרב יוסף: כמורא שמים. דכתיב (דברים ו) את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים (לעיל דף כב:) השוה מורא רבו למורא שמים: בשוליא דנגרי. תלמידו של נגר שמלמדו אומנות: שמש שאכל כזית מצה. לא גרסינן באחרונה: שאף

אלא אי אמרת מסעד סעיד. והא דאמרינן בפ' כילד מברכין (ברכות דף לה:) דחמרא סעיד ומשמח מפרש התם דטובא גריר פורתא סעיד: רב ששת הוה יתיב בתעניתא. לאו דוקא אלא שומר עצמו מלאכול אי נמי היה מקבל עליו ממש תענית כדי שיהא נזכר ונזהר מלאכול והבכורות נהגו להתענות ערב פסח דקתני במסכת סופרים (פרק כא הלכה ג) שאין מתענין בניסן אלא הבכורות בערב הפסח: נימא קא סבר רב ששת משום פסח. ואע"ג דהשתא ליכא פסח מכל מקום האיסור שהיה בזמן הבית לא בטל ואע"ג דרבי יהודה בן בתירא לא מכשר אלא בדיעבד אבל לכתחלה אסור משום לא תשחט על חמץ *לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים עד ו' שעות ולא אשכחן תנא דפליג מכל מקום כיון דדיעבד כשר סבירא ליה להחמיר שלא לאכול מן הבקר: מאי דהוה הוה. שכבר אמרו גאולה לפני הסעודה ואף על גב דמצה צריכה הסיבה ולא אמר מאי דהוה הוה שאני מצה שהיא עיקר סעודה יותר מיין ועוד ביין היסב כבר בשני כוסות הראשונים ועוד שכתובה בתורה זכר לחירות שלא הספיק בצקם להחמיץ עד שנגאלו ואע"ג דהויא לחם עוני יש לאוכלה דרך חירות ומה שצריך הסיבה במצה היינו כשמברכין על אכילת מצה ובאפיקומן: כולהו נמי צריכי הסיבה. וכל ד' כוסות צריכים הסיבה בשעת שתיה ונ"ע אם שכח ולא היסב אם יחזור וישתה וכן אם בכוס שלישי לא היסב אם יכול לחזור ולשתות בהסיבה אף על גב דבין שלישי לרביעי לא ישתה:

פרקדן. פניו למעלה ולא כמפרש פניו למטה דאין דרך לאכול בענין זה וכן משמע בהמוכר את הספינה (ב"ב עד.) במתי מדבר דגנו אפרקיד ואזיל פרשא תותי ברעיה כדנקיט רומחא בידיה*: בפני רבו אין צריך הסיבה. נראה דאביו והוא רבו נמי אין צריך דלא גרע מרבו אחר מיהו סתם אב מלמד לבנו תורה כדאמרינן בפ"ק דקידושין (דף לא:) שהבן ירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה ואפי' הכי קאמר בפני אביו צריך הסיבה: בלאף

רבינו חננאל

רב ששת הוה יתיב בתעניתא במעלי דפסחא ומסקנא משום דהוה אסתנים ואי הוה טעים מידי לא הוה מצי למיכל באורתא: אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב איתמר מצה בעיא הסיבה מרור לא בעי הסיבה יין איתמר דבעי הסיבה ואיתמר דלא בעי הסיבה ואסיקנא ארבעה כסי כולהו בעו הסיבה: פרקדן פירוש רובץ לאחוריו ויש אומרים על פניו: הסיבת ימין לא שמה הסיבה ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ויבוא לידי סכנה ואינה הסיבה אלא בשמאל · אשה חשובה בעיא הסיבה ולאת לא · בן בפני אביו בעי הסיבה תלמיד בפני רבו לא בעי הסיבה מורא רבך כמורא שמים : אמר ר"י בן לוי נשים חייבות בארבעה כוסות כאנשים

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ו מהל' מצה הלכה (ג) [יב] טוש"ע א"ח סי' תע ס"ג וסי' תפא סי"א בהג"ה:

מח ב מיי' פ"ז שם הלכה ח סמג עשין מא טור ש"ע א"ח סי' תעט ס"א:

מט ג מיי' שם סמג שם טוש"ע א"ח סי' תעג ס"ב וסי' תעב וסי' תפ:

נ ד מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תעב ס"ג:

נא ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:

[כדאיתא לעיל ס:]

נב ו ז מיי' שם טוש"ע שם ס"ה:

נג ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:

נד ט מיי' שם הלכה ז טור ש"ע שם סעיף יד:

[וע"ע תוס' ב"ב עד ד"ה וגנו ותוס' נדה יד: ד"ה אפרקיד]

מסורת הש"ס

לקמן קיז:

זבחים יא: [שם ליתא א"ר אליעזר א"ר אושעיא וכצ"ל]

ס"א כולהו פתי בעו

[נ"ל דאמר]

אבות פ"ד מי"ב

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה פרקדן פניו ובטנו כלפי:

גליון הש"ס

גמרא אמרי לה להאי גיסא. בנת קי ע"א ב"ב מב ע"ב: שם אידי ואידי בעו הסיבה. עיין הש' הגהות מ"ב סי' ע"ט:

תורה אור

*שאף הן היו באותו הנס *א"ר יהודה אמר שמואל ארבעה כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה שתאן חי יצא שתאן בבת אחת יצא השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא שתאן חי יצא אמר רבא ידי יין יצא ידי חירות לא יצא שתאן בבת אחת *רב אמר ידי יין יצא ידי ארבעה כוסות לא יצא השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא אמר רב נחמן בר יצחק והוא דאשתי רובא דכסא מיתיבי ד' כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית אחד חי ואחד מזוג אחד חדש ואחד ישן רבי יהודה אומר צריך שיהא בו טעם ומראה יין קתני מיהת כדי רביעית ואת אמרת כוס יפה אמרי אידי ואידי חד שיעורא הוא מאי כדי מזיגת כוס יפה דקאמר לכל חד וחד דהוי להו כולהו רביעית רבי יהודה אומר צריך שיהא בו טעם ומראה אמר רבא מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב °אל תרא יין כי יתאדם ת"ר הכל חייבין בארבעה כוסות הללו אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות א"ר יהודה וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין אלא מחלקין להן

משלי כג

קליות

שאף הן היו באותו הנס. כדאמרינן (סוטה דף יא:) בשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו וכן גבי מקרא מגילה נמי אמרינן הכי דמשום דע"י אסתר נגאלו וכן גבי נר חנוכה במסכת שבת (ד' כג.): [כדי מזגת כוס יפה. שיעורו רובע] רביעית כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית לוג דחמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרא הוא וקא סלקא דעתך דבין כולם קאמר שמואל דליהוי רובע רביעית יין: שתאן חי. שלא מזגו במים: בבת אחת. עירה ארבעתן לתוך כוס אחד: ידי יין יצא. ששתה ד' כוסות. ידי חירות לא יצא. כלומר אין זו מצוה שלימה: כדי רביעית. בין כולן קשיא לשמואל דאמר רובע רביעית דהיינו כוס יפה: ה"ג מאי כוס יפה דקאמר שמואל לכל חד וחד דהוו להו כולהו רביעית: אל תרא יין כי יתאדם. אלמא יין מראה בעי:

קליות

רשב"ם

שאף הן היו באותו הנס. דאמר במס' סוטה (ד' יא:) בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו וכן גבי מקרא מגילה אמר הכי משום דעל ידי אסתר הוה וכן גבי חנוכה במס' שבת (ד' כג.) לשון מורינו הלוי: אמר ר"י אמר שמואל ד' כוסות הללו צריך שיהא בהן. בכל אחד כדי שיהא בהן מזיגת כוס יפה של ברכה שיעורו רובע רביעית לוג כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית לוג דכל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרא הוא הכי מפרשינן לה במס' שבת בהמוציא יין (ד' עז.) והשתא קס"ד דמזיגת כוס יפה ורובע רביעית לאו חד שיעורא הוא כוס יפה כוס של בהמ"ז משום דעשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה כו' כדאי' במס' ברכות (ד' נא.): שתאן חי. שלא מזגן במים יצא וכגון שיש בו רביעית לוג דבציר מרביעית לאו כלום הוא דכי היכי דמזוג בעינן רביעית בין הכל ה"נ חי בעינן רביעית: בבת אחת. עירה ארבעתן בתוך כוס אחד כך פירש רבינו שלמה ולא נהירא דאפי' שותה הרבה בכלי אחד לא חשיב אלא כוס אחד דהאי רביעית אינו אלא למעוטי פחות מרביעית אבל טפי מרביעית בכוס אחד חשוב כוס אחד ונ"ל דהכי פירושו בבת אחת שלא על סדר משנתינו אלא שתאן רצופין: השקה מהן. מכל כוס וכוס שלא שתה כולו כדמפרש לקמן: ידי יין יצא. ששתה ארבעה כוסות: ידי חירות לא יצא. כלומר אין זו מצוה שלימה שאין חשיבות אלא ביין מזוג והני מילי ביינות שלהן דדרו על חד תלת מיא אבל יינות שלנו לא בעי מזיגה: ידי יין יצא. משום שמחת י"ט כדתניא לקמן (דף קט.) ושמחת בחגך במה משמחו ביין: אבל ידי ארבעה כוסות לא יצא. ושלן חשובין כוס ראשון ולא יותר וצריך להביא עוד שלשה כוסות על הסדר: צריך שיהא בהן כדי רביעית. כלומר בכל אחד ואחד כדי רביעית לוג: אחד חי. צריך רביעית דבציר מרביעית לא חשיבא שתייה כדנפקא לן מכל משקה אשר ישתה (ויקרא יא): ואחד מזוג. שיהיה בו רובע רביעית יין ושלשה רבעין מים דהוי בין כולהו רביעית: ואחד ישן. שאין בו טעם יין כל כך שנעשה חלש אי נמי חדש אין בו טעם יין: צריך שיהא בו טעם יין. למעוטי חדש וישן: ומראה. שיהא אדום: קתני מיהת כדי רביעית. לכל אחד ואחד והא אמרת כדי מזיגת כוס יפה לכל אחד ואחד וס"ד דשני שיעורים הן מדלא קאמר שמואל כדי רביעית כלשון הברייתא: הכי גרסינן כמו שכתוב בספרים אידי ואידי חד שיעורא כדי מזיגת כוס יפה היינו רביעית תירוצא הוא לומר שלשון שמואל ולשון הברייתא אחד הן וכדי מזיגת כוס יפה דקאמר שמואל היינו רובע רביעית יין כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית כדאמר בהמוציא יין (שבת ד' עז:) כך נראית שיטה בעיני ועיקר ורבינו (א)פי' שכך מקשה הגמ' דקס"ד דשמואל קאמר רביעית בין כולן וברייתא קאמר לכל אחד ואחד ותירץ הגמ' דשמואל נמי קאמר לכל אחד ואחד וקשיא לי והלא ברייתא סתמא קתני צריך שיהא בהן והיכא לפרושי נמי דבין כולן קאמר: אל תרא יין. אל תתאוה להיות רגיל בו כי יתאדם מכלל דיין נמי מראה בעי וטעמא נמי בעי כדמוכח עליה שלא להשתכר בו: ואחד התינוקות. שגם הם נגאלו: וכי מה תועלת יש לתינוקות. הלא פטורין מן המצות:

קליות

שאף הן היו באותו הנס. ואי לאו האי טעמא לא היו חייבות משום דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא אף ע"ג דארבעה כוסות דרבנן כעין דאורייתא תיקון: היו באותו הנס. פי' רשב"ם שעל ידם נגאלו וכן במגילה ע"י אסתר ובחנוכה ע"י יהודית וקשה דאף משמע שאינן עיקר ועוד דבירושלמי גרים שאף הן היו באותו ספק משמע באותה סכנה דלהשמיד להרוג ולאבד והא דאמרינן דפטורות מסוכה אע"ג דאף הן היו באותו הנס כי בסוכות הושבתי התם בעשה דאורייתא אבל בארבעה כוסות דרבנן תיקנו גם לנשים כיון שהיו באותו הנס*: שתאן חי יצא. משמע דלכתחלה בעי מזיגה וכן בפ' שלשה שאכלו (ברכות ד' נ:) אמרינן הכל מודים בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים וקשה דבפ' שלשה שאכלו (שם נא.) אמר י' דברים נאמרו בכוס של ברכה וצריך חי ורש"י פי' שם דהא דקאמרינן דצריך חי היינו שיתנהו חי בכוס ברכת המזון לאפוקי שלא ימזגנו בכוס זה וישפוך בכוס אחר ויברך ור"ת פי' דחי דהתם היינו מזיג ולא מזוג כדאמר בבן סורר (סנהדרין ד' ע.) אינו נעשה בן סורר עד שישתה יין חי ומוקי לה במזיג ולא מזוג והא דמשמע בהמוציא יין (שבת ד' עז:) שמוזגו כראוי דקאמרינן כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית היינו בברכת הארץ דאמר בפרק שלשה שאכלו (ברכות ד' נא.) ומוסיף בברכת הארץ ואומר ר"ת דמוסיף מים ולא כפרש"י דמוסיף יין וכן מפרש בערוך* ובני נרבונ"א מפרשי דחי קאי אכוס שיהא שלם ולא שבור כדאמרי' בפ' בתרא דמכות (ד' טז.) ריסק תשע נמלים ואחת חיה והיינו שלם דאפילו מת נמי חשיב בריה כדאמרינן בסוף גיד הנשה (חולין ד' קב:) גבי צפור טמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהו ואמרינן נמי (ב"ק ד' נד.) שבירתן זו היא מיתתן ואתי שפיר דכולהו עשרה דברים אכוס קיימי ונראה דדוקא ביינות שלהם שהיו חזקים צריך מזיגה אבל בשלנו לא*: בבת אחת. נראה כפירוש רשב"ם ששתאן רצופין ולא כפירש"י שעירה ארבעתן לתוך כוס אחד דשתאן משמע הרבה כוסות: ידי יין יצא. פי' ידי שמחת יו"ט דס"ד הואיל ותיקנו ד' כוסות לא נפיק מידי שמחת יו"ט אלא אם כן יצא ידי ארבעה כוסות: אחד חדש ואחד ישן. פירש רשב"ם דישן עדיף הוא עיקר כדאמרינן (מגילה ד' טז:) ולאביו שלח כזאת וגו' יין ישן שרוח זקנים נוחה הימנו ואמרינן (ב"ב ד' צח:) כל מילי עתיקא מעלו והא דנקט שאינו פשוט קודם פירשנו לעיל בכילד צולין (ד' פה.) גבי אחד עגלים כו': רובא דכסא. היינו כמלא לוגמיו כדפרי' לעיל ומיהו לכתחילה צריך לשתות רביעית: ואת אמרת כדי מזיגת כוס יפה. אית ספרים דגרסי מאי כדי מזיג' כוס יפה לכל אחד ואחד ולפי זה ס"ד דמקשה דמזיגת כוס יפה דקאמר שמואל בין כולם קאמר דהיינו רובע רביעית הלוג ובריית' קתני רביעית הלוג יין חי בין כולן רובע רביעית לכל אחד והא דקתני אחד מזוג לא שדי ברביעית מזוג אלא כלומר אחד יכול לשתותו מזוג אבל מ"מ ברייתא לא מיירי אלא בחי דסגי רביעית לכל ד' אך קשה איך היה סבור המקשה דסגי לכולהו במזיגת כוס יפה והא היכא בהני ארבעה כוסות כוס של ברכה שהוא כוס יפה ורשב"ם נמי הקשה הלא ברייתא סתמא קתני לכך נראה כספרים דגרסי אידי ואידי חד שיעורא הוא דכדי מזיגת כוס יפה זהו רובע רביעית הלוג יין חי לכל אחד כדי שיהא רביעית עם המזיגה וה"נ מיירי ברייתא דמצרכא רביעית עם המזיגה ומתחילה היה סבור דמצרכינן יין חי הרביעית הלוג לכל אחד ואחד ומזוג אשתייה קאי ולא ארביעית דברייתא אבל לבתר דשני קאי שפיר ארביעית וכך סוגיא כרב נחמן וכרבא דריש המוציא (שבת ד' עו:) דסברי כוס של ברכה צריך שיהא בו רובע רביעית הלוג יין חי כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית הלוג ושיעור הוצאת יין תנן התם דהוי כמזיגת הכוס יפה דהיינו רובע רביעית וע"י מזיגה יעמוד על רביעית כשיעור כל המשקין דקתני סיפא ושאר כל המשקין ברביעית דאביי פריך עלה התם הדא דתנן ובמזוג שני חלקי מים ועוד מים בכד ומצטרפין ונראה לפרש דלאביי צריך רביעית שלימה להוצאת שבת וכן משמע התם בההיא שמעתא דקאמר אביי עד כאן לא קאמר רבי נתן הכא דכוית בעי רביעית ס' ופרש"י דהתם לא נהירא כמו שמפורש שם וסבר דכוס של ברכה בעי רביעית יין בין חי בין מזוג אבל מים בכד לא מצטרפים:

אל תרא יין כי יתאדם. הכא מייתי האי קרא לחשיבות יין אדום ובהמוכר פירות (ב"ב ד' צז.) פי' רשב"ם התם דמייתי לה לגריעותא ושם מפורש:

עין משפט נר מצוה

נה א ב מיי' פ"ז מהל' חמץ ומצה הלכה ט סמג עשין מ"א [טור או"ח סימן תע"ב]

נו ג ד מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סי' תעב סעיף ט

[שבת כג. מגילה ד' ערכין ג.]

נז ה שם סעיף טו

נח ו מיי' שם הלכה ג' טוש"ע שם סעיף טו:

[ועיין תוספות מגילה ד' ד"ה שאף הן].

[ועי' תוספות ברכות נ: ד"ה מודים וכו']

רבינו חננאל

כאנשים שאף הן היו באותו הנס וארבעה כוס' הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה וקיי"א לן דכוס יפה הוא כוס של ברכה והיא רביעית: שתאן חי אמר רבא ידי יין יצא ידי חירות לא יצא שתאן בבת אחת אמר רבא ידי יין יצא ידי ארבעה כוס' לא יצא: השקה מהן בניו ובני ביתו יצא והוא דשתה רובא דכסא: מיתיבי ארבעה כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית אחד חי ואחד מזוג אחד חדש ואחד ישן ופרקי' כוס יפה הוא רביעית תרוייהו חדא שיעורא: ר' יהודה אומר צריך שיהא בהן מראה יין כדכתיב אל תרא יין כי יתאדם: ת"ר ארבעה כוס' הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות ר' יהודה וכו'

מסורת הש"ס

סוטה יא:

[גרי' ומרד"ם ליתא תיבות רב אמר]

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה כ"ג וכו' ורבינו בלמה פי' שכך מקשה וכו' קאמר הכא רביעית בין כולן:

תורה אור

קליות ואגוזין בערב פסח כדי שלא ישנו וישאלו אמרו עליו על רבי *עקיבא שהיה מחלק קליות ואגוזין לתינוקות בערב פסח כדי שלא ישנו וישאלו תניא רבי אליעזר אומר [א]חוטפין (א)מצות בלילי פסחים בשביל תינוקות *שלא ישנו (ב)תניא *אמרו עליו על ר' עקיבא מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבהמ"ד [ב]חוץ מערבי פסחים *וערב יום הכפורים בע"פ בשביל תינוקות כדי שלא ישנו וערב יוה"כ כדי שיאכילו את בניהם ת"ר [ג]חייב אדם (דברים טו) לשמח בניו ובני ביתו ברגל שנא' *°ושמחת בחג במה משמחם ביין רבי יהודה אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן אנשים בראוי להם ביין ונשים במאי תני רב יוסף בבבל בבגדי צבעונין בארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצין תניא רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה (ס. יא) [ד]אלא בבשר שנאמר °וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך ועכשיו שאין בית המקדש קיים [ה]אין שמחה אלא ביין שנאמר (תהלים קד) °ויין ישמח לבב אנוש אמר רבי יצחק *קסתא דמוריסא דהוה בציפורי היא הות כמין לוגא דמקדשא ובה משערין רביעית של פסח אמר רבי יוחנן תמנייתא קדמייתא דהוה בטבריא הות יתירה על דא ריבעא ובה משערין רביעית של פסח א"ר חסדא רביעית של תורה אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע* *כדתניא (ויקרא טו) °ורחץ במים את כל בשרו [ו]שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים [ז]במים במי מקוה את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהן וכמה הן אמה

רש"י

קליות. קלי חטים ישנים: חוטפין מצה. מגביהין את הקערה בשביל תינוקות שישאלו ואית דמפרש חוטפין מצה אוכלין מהר וזה הלשון עיקר מדמייתי הא דר"ע בהדה: חוץ מערבי פסחים. כדי שישנו התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה: קסתא דמורייסא. מדה שמוכרין בה את המוריים: תמנתא קדמייתא. מדה שהיתה בה כבר בטבריא: הות יתירה. על תמנתא דהשתא רביעית: ובה משערין רביעית לפסח. שהיו ממלאין אותה ומערין אותה לתוך אותה של עכשיו עד שהיא מליאה ומים הנשארים בתמנתא הן הן רביעית: ברום אצבעים. וברום חצי אצבע ורום חומש אצבע: ברברבתא. בגודל שיש בטפח ארבע אצבעים מהן: אמה

רשב"ם

קליות. קלי מחטים ישנים דחדש אסור עדיין בלילה הראשון של פסח ומקומות יש בספרד שמייבשין חטים ישנים במחבת על גבי האור ואוכלין אותם עם אגוזים בקינוח סעודה מפי רביט שמואל החסיד וגם במשנה מצינו קליות מחטים ישנים ושנויה במסכת תרומות (פ"ה משנה ג) אגב גררא יתנן סאה תרומה טהורה שנפלה פחות ממאה חולין טמאין תירוס ותישרף רבי אליעזר אומר תעלה [א] ותאכל נקודים או קליות או תלוש במי פירות: חוטפין מצה. מגביהין את הקערה בשביל תינוקות שישאלו ואית דמפרשי חוטפין מצה אוכלין מהר שני לשונות הללו פירש רביט ויש גורסין מצות מגביהין את הקערה שיש בה מצה ומרור וב' תבשילין ולי נראה חוטפין מסלקין את הלחם מיד התינוקות שלא יהו ישנים מתוך אכול הרבה כדרך התינוק אחר אכילתו ושוב לא ישאלו אבל עכשיו כשחוטפים מהן לא ישנו וישאלו כלומר לא ישנו שלא אכלו כדי שבען וישאלו כשיראו השינויים שאנו עושין היכירא לתינוקות כדלקמן וכן מוכח לשון התוספתא דתניא רבי אליעזר אומר חוטפין מצה לתינוק כדי שלא יישן רבי יהודה אומר משמו אפילו לא אכל אלא חזרת אחת ולא טיבל אלא פרפרת אחת חוטפין מצה לתינוק כדי שלא יישן כלומר גוזלין ורביט פי' שכן עיקר הוא הלשון שפירשתי חוטפין ממהרין לאכול מדקתני הא דר"ע בתרה והיכא למימר דאגב גררא דקאמר כדי שלא יישן קא מייתי נמי להא עובדא דר' עקיבא דחייש שלא ישנו ותרי מילי נינהו רבי אליעזר איירי לחטוף מן התינוקות אחר שאכלו מעט כדי שלא יישנו ור"ע איירי שצריך למהר לעשות הסדר טרם יישנו: חוץ מערבי פסחים. כדי שיישנו את התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה א"כ כשמעכבין עד הלילה לאחר שהחשיך ישנים התינוקות: אנשים בראוי להם ביין. גמ' קאמר לה: קיסתא דמורייסא. מדה שמוכרין בה המוריים: ובה משערין רביעית של פסח. שממלאין אותה ומחלקין אותה לארבע כוסות דלוג ארבע רביעיות: תמניתא. מדה והייט תומן ועוכלא דמסכת סוטה (דף ה:): הוות יתירא על דא. תמניתא: ובה משערין רביעית של פסח. שהיו ממלאין אותה ומערין לתוך אותה של עכשיו עד שהיא מלאה ומים הנשארים בתומניתא היא רביעית: [רביעית] של תורה. כגון רביעית יין של נזיר הלכה למשה מסיני (סוכה דף ו:) ורביעית דם הבאה משני מתים דנפקא לן מקרא (נזיר דף לח:) וכגון רביעית שמן לרקיקי נזיר דהיכא דיליף לה מקראי במנחות (דף פט:) ומדת חלל הכלי בריבוע הוי אצבעים אורך על אצבעים רוחב ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע ומנא לן ממקוה: כדתניא ורחץ במים את כל בשרו במים במי מקוה. מים המיוחדים שנקוו מתחלה מעלמן מדלא כתב במים למעוטי שאובין דאזיל השתא ומייתי וטביל: כל בשרו. מדלא כתב בשרו משמע שכל גופו עולה בהן שאינו נראה אלא כולו מכוסה בהן: דהיינו

תוספות

חוץ מערבי פסחים. ה"ג רביט שמואל ולא נהירא דאטו לא יוכלו לישן בלא אביהם וטעם שני שפירש שמא יעכבו עד שיחשך הרבה אם כן לא היו צריכין לעמוד ביום כי אם בלילה לכך נראה דגרים לילי פסחים והיו רגילין בבית המדרש לילי י"ט כדאמרינן (ביצה דף כא.) מעשה בשמעון התימני שלא בא בלילי י"ט לבית המדרש למחר מצאו רבי יהודה בן בבא:

שנאמר ושמחת אתה וביתך. תימה דהאי קרא גבי מעשר שני כתיב בפ' ראה ולא מייתי קרא דכתיב בפ' ראה גבי רגל ושמחת אתה ובנך ובתך וי"ל דיליף ממעשר דכתיב ביתו בהדיא:

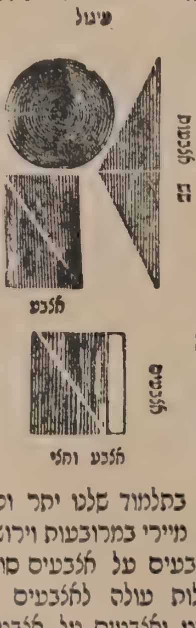
בא"י בכלי פשתן המגוהצין. אבל בבבל לא היו בקיאים לגהץ כדאמר (תענית כט:) גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם:

במה משמחו ביין. הייט בזמן הזה אבל בזמן בית המקדש אין שמחה אלא בבשר:

וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת. תימה דהאי קרא בהר עיבל כתיב ולא מייתי קרא דושמחת בחגך דדרשינן מיניה בחגיגה (דף ח:) לרבות כל מיני שמחות לשמחה מכאן אמרו ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ונדבות וי"ל משום דהכא בהדיא כתיב וזבחת שלמים ושמחת:

תמניתא. פי' רשב"ם דהייט תומן ועוכלא ולא נהירא דבהמוכר את הספינה (ב"ב דף צ.) חשיב לוג ורביעית הלוג תומן ועוכלא וכל מדה ומדה פוחתת והולכת וכאן משמע שהיא יותר מרביעית:

רביעית של תורה אצבעים. מכאן קשה על פירוש רבותיו של רבינו שלמה שפי' דרביעית בכל מקום הייט רובע הקב כי לפי זה החשבון הוא רביעית הלוג פר"ת רום המקוה ע"ב אצבעות השלך רביעית ישאר כ"ד קח מכל עשרים אחד יעלה אצבעים וחצי אצבע וחומש וכן תקח ברוחב אחד מי"ב וכן באורך הרי אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע וכן תעשה במים ויעלה רביעית (ב) רביעית הגמלא השלך החולה ומן הטותרים קח אחד מעשרים ופעמים יוסר חלק שנים עשר או תקח אחד מכ"ד והם ג' אצבעות חלק על חומשין והשלך העשירית ישארו שלשה עשר חומשין וחצי והם אצבעים וחצי וחומש אצבע או קח רביעית והם י"ח אצבעות והשלך הרביעי ישארו י"ג אצבעות וחצי וטול החמישית (ג) מהר"י. קח רובע וכנה תשלך וחלק החמישי קח ולך או השלך עשירית המים ישארו ל"ו יעלה ב' סאין לכל טפח ולג' אצבעות סאה וחצי השלך מג' אצבעות העשירית כאשר השלכנו מן המים(ד). ולפי תלמוד שלנו החשבון מכוון אבל על גירסת ירושלמי דקאמר אצבעים על אצבעים ברום אצבע ומחצה ושליש אצבע וכן עשה הפייט ועל גובה חסר שתות מאצבעים והכל א' קשה כי לפי שיעור המקוה אינו מכוון וי"ל דבירושלמי איירי באצבעות צפוריית והכא במדבריית ואצבעים וחצי וחומש הם י"ז שתותים וחומש שתות באו לירושלים נכנס הכל בי"ג שתותים וחצי באו לצפורי נכנס הכל בי"א שתותים ורביע שתות שהם אצבעים חסר שתות ונשאר רביע שתות בתלמוד שלנו יתר וכמו כן צריך למעט מרוחב כי בתלמוד שלנו מיירי במרובעות וירושל' בעגולות כמו שיסד *הפייט הכוס סובב אצבעים על אצבעים סובב משמע עגול ואצבעים על אצבעים עגולות עולה לאצבעים על [אצבע] וחצי דמרובע יתר על העיגול רביע ואצבעים על אצבעים מרובעות מדבריות נכנסות באצבעים על אצבעים עגולות צפוריות ויש בעגולות יותר ד' שתותי שתות שהוא אחד מתשעה חסר ממנו רביע שתות הנשאר

עין משפט נר מצוה

נט א ב מיי' פ"ז מהל' מצה הלכה ג סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעב סעיף א:

ס ג מיי' פ"ו מהל' יו"ט הל' יז סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן תקכ"ט ס"ב:

סא ד מיי' פ"א מהל' איסורי ביאה הלכה טז ופ"א מהל' מקוואות הל' יב סמג לאוין קיא ועשין רמח טור ש"ע י"ד סי' קצח ס"א:

סוכה כתי' ע"ש דליתא רבי עקיבא

סב ה מיי' פ"א מהל' אס"ב שם ופ"ד מהל' מקוואות הלכה א סמג שם טוש"ע י"ד סי' רא סעיף א:

רבינו חננאל

מחלק לתינוקות קליות ואגוזים כדי שישאלו וכן תית רבי טרפון עישה: תניא רבי אליעזר הגדול אומר חוטפין מצה בלילי הפסח בשביל התינוקות שלא ישנו וישאלו אמרו על רבי עקיבא מימיו לא אמר הגיע זמן לעמוד מבית המדרש אלא לילי הפסח בשביל התינוקות שלא ישנו וערב יוה"כ כדי להאכיל בניו ובני ביתו: ת"ר חייב אדם לשמח ביתו ברגל רבי יהודה אומר שמחת אנשים ביין ושמחת הנשים בבבל בבגדי צבעונין ושבארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצין בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה א"א בבשר ועכשיו אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש: א"ר חסדא רביעית של תורה אצבעים על אצבעים ברום [אצבעים] וחצי אצבע [וחומש אצבע] ובגודל כדתניא ורחץ במים את כל בשרו במים מי מקוה את כל בשרו מים שכל בשרו עולת

הגהות הב"ח

(א) גמרא חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל תינוקות (שלא ישנו) תא"מ ונ"ב לפי' קמא דרש"י לא גרסינן ליה: (ב) תום' ד"ה רביעית וכו' וכן תעשה במים ויעלה רביעית הלוג כיצד רביעית הגמלא השלך החולה ומן הטותרים קח אחד מעשרים ופעמים יוסר נ"ב פי' א' מעשרים שהיא סאה ומחצה ואח"כ יוסר שתי פעמים חלק י"ב כיצד משאה ומחצה ג' לוגין שהוא חלק י"ב מל"ו לוג ואח"כ חלק י"ב מג' לוגין שיא רביעית הלוג: (ג) בא"ד וטול החמישית וכן תעשה במים קח הרובע וככה תשלך כצ"ל ותיבת מהר"י נמחק: (ד) בא"ד כאשר השלכנו מן המים מהר"י ולפי תלמוד שלנו:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רשב"ם ד"ה קליות וכו' ר"א אומר תעלה וכו' נ"ב יש כאן

מסורת הש"ס

ג"ל ר' טרפון

פ"א כדי שישאלו

[תוספתא יומא פ"ד]

חשמחת אתה וביתך במה משמחם כש"א

[גי' ערוך קסטא]

ס"א ברברבתא עירובין ד: יד. יומא לא: חגיגה יא. סוכה ו:

גליון הש"ס

גמרא אין שמחה אלא ביין. עי' ב"י א"ח סימן תקכ"ט וביש"ס פ"ב דביצה

נמגוס וערטוב בלשון הרשב"ם כי נשון הזה לא נמצא שם בכל המשניות באותו הפרק וצ"ע להגיהו גם יפלא קצת ראית הרשב"ם משם וזה י"ל בדוחק:

עין משפט
נר מצוה

בג א טור א"ח סימן תפו וש"ע סימן תפא סעי' ג נבגס"כ

[דף מח:] פי' סוכה ה

[וע"ע תוספות יומא לא· בד"ה אמה:]

[וע"ע תוספות שבת לב: ד"ה אשתכח ובעירובין מח: ד"ה גופו ובחגיגה יא: ד"ה ברום וביומא לא: ד"ה אמה ובב"ב ק: ד"ה וכוכין]

אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו חכמים שיעור מי מקוה ארבעים סאה אמר רב אשי אמר לי רבין בר חיננא שולחן של מקדש של פרקים הוה דאי ס"ד הדוקי הוה מיהדק אמתא באמתא היכי מטבליה מאי קושיא דילמא בים שעשה שלמה הוה מטביל ליה *דתני ר' חייא ים שעשה שלמה מחזיק מאה והמשים מקוה טהרה: ולא יפחתו לו מארבעה: היכי מתקני רבנן מידי דאתי בה לידי סכנה והתניא לא יאכל אדם תרי ולא יישתה תרי ולא יקנח תרי ולא יעשה צרכיו תרי אמר רב נחמן אמר קרא *°ליל שמורים *ליל המשומר ובא מן המזיקין רבא אמר כוס של ברכה מצטרף לטובה ואינו מצטרף לרעה רבינא אמר ארבעה כסי תקינו רבנן דרך חירות כל חד וחד מצוה

שמות יב

אמה על אמה ברום שלש אמות. מחזיקין ארבעים סאה חלקהו תחלה כולו ברומו שלש אמות יש בהן שמונה עשר טפחים חלקם לי"ח חלקים ותמצא לכל חלק וחלק טפח וחצי אצבע ומחזיק אחד מי"ח במ' סאה כמה הן ב' סאין וחצי סאה טפח וחצי אצבע כמה חומשי אצבעות הן עשרים ושנים וחצי חומש(א) הטפח כ' חומשים חצי אצבע ב' חומשין וחצי חלוק כ"ב חומשים וחצי לחמשה חלקים תמצא בכל חלק ד' חומשין וחצי חלוק ב' סאין וחצי סאה לחמשה חלקים תמצא בכל חלק חצי סאה נמצא דארבע חומשין וחצי חומש מחזיק חצי סאה ועוד ד' חומשין וחצי חומש מחזיק חצי סאה [ועוד ד' חומשין וחצי חומש מחזיק חצי סאה] נמצא כל אמה על אמה ברום י"ג חומשין והצי חומש מחזיק סאה וחצי סאה חשוב סאה וחצי סאה ללוגין תמצא ל"ו לוגין כיצד סאה וחצי סאה תשעה קבין ששה קבים לסאה והקב ד' לוגין הרי ל"ו לוגין בכלי אמה על אמה ברום י"ג חומשים וחצי חומש חלוק הכלי באורך ורוחב לטפחים תמצא באמה על אמה ל"ו טפחים בטפח על טפח שהאמה ו' טפחים וכשתחלקנו לאורכו ברצועות שהן רחבות טפח תמצא בו ו' רצועות כל אחת ואחת רחבה טפח וארכה ששה חלוק כל רצועה לארכה לשש תמצא בשש רצועות ל"ו טפחים בטפח על טפח ומחזיק ל"ו לוגין נמצא כלי שהוא טפח על טפח ברום י"ג חומשים וחצי חומש מחזיק לוג וטפח ארבע אצבעות חלוק ארבע אצבעות על ד' אצבעות שתי וערב לד' נמצא כל רביעית אצבעים על אצבעים נמצא כל אצבעים על אצבעים ברום י"ג חומשים וחצי חומש מחזיק רביעית הלוג חשוב י"ג חומשים וחצי ותמצא בהן אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע: של פרקים הוה. שיכולין לפרוק רחבו לשנים: דאי סלקא דעתך הדוקי מיהדק. שאין יכולין לפרוק רחבו: היכי מצי מטבלי ליה. הואיל ורחבו אמה בכלי שהוא אמה על אמה: תרי. זוגות: ולא יעשה אדם צרכיו. תשמיש: כוס של ברכת המזון. שהוא (רביעי): לרעה אין מצטרף. אבל בעלמא מצטרף כגון אם שתה שני כוסות והוא שלישי ולרעה אין מצטרף כגון אם שתה שלש והוא רביעי: מצוה

רשב"ם

דהייט אמה על אמה ברום שלש אמות. צריך שיהא הכלי מלא מים שיטבול בו האדם ושיערו חכמים דהיינו ארבעים סאה ומינה ילפינן לרביעית של תורה כיצד חלקהו מתחלה כולו לרומו רומו של מקוה שלש אמות דהיינו שמונה עשר טפחים וחלקם לששה עשר חלקים ותמצא בכל חלק וחלק טפח וחצי אצבע גובה ברוחב אמה על אמה ומחזיק אחד מששה עשר בארבעים סאה דהיינו שני סאין וחצי סאה טפח וחצי אצבע כמה חומשי אצבעות הן עשרים ושנים וחצי חומש מד' אצבעות עשרים חומשין ומחצי אצבע ב' חומשין וחצי חלקם להני כ"ב חומשין וחצי לחמשה חלקים ותמצא בכל חלק וחלק ארבעה חומשין וחצי השלך מהן שני חלקים שהן תשעה חומשין ועכב בידך שלשה חלקים שהן שלשה עשר חומשין וחצי של רום הכלי דהיינו רום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע וכאשר מיעטת רום הכלי שני חלקים מחמשה ונשארו שלשה חלקים כן תמעיט את המשקין שנשארו בידיט מארבעים סאה שני סאין וחצי דהיינו חמשה חצאין השלך השני חלקים ועכב השלשה חלקים שהן סאה וחצי נמצא כלי של אמה מרובע ברום (ג) [א]אצבע וחצי אצבע וחומשאצבע מחזיק סאה וחצי חלקהו לרחבו אמה על אמה יש בו ששה ושלשים תחיכות של טפח על טפח והסאה וחצי יש להם שלשים וששה לוגין נמצא כלי של טפח על טפח ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע מחזיק לוג דהיינו ארבע רביעיות חלקהו לרוחבו שתי וערב ותמצא בו ארבע פעמים אצבעים על אצבעים כנגד ארבע רביעיות נמצא כלי של אצבעים על ואצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע מחזיק רביעית דהייט בילה ומחלה לשון קצר ששמע רביט מרבי יעקב בר יקר רבו זצ"ל איפה שלש סאין סאה ששה קבין קב ארבע לוגין לוג ששה בילים דהייט ארבע רביעיות פירושא דקבא לא גרסינן כלל עד אמר רב אשי ופירוש הוא מהלכות גדולות של רב יהודאי אמה על אמה יש בה שלשים וששה טפחים בטפח על טפח שהאמה ו' טפחים וכשתחלקנו לאורכו ברצועות שהן רחבות [טפח] תמצא בו ו' [רצועות] כל אחת ואחת רחבה טפח וארכה ו' טפחים ואח"כ חלק כל רצועה לארכה לששה תמצא בה ששה פעמים טפח על טפח וכן לששה רצועות הרי ל"ו טפחים: שולחן של מקדש. שולחן של זהב שעשה משה וכתיב ביה (שמות כה) אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קומתו: של פרקים הוה. שיכולין לפרק רוחבו לשנים וכן רגלי השלחן אינן מחוברין יפה ויכולין לפרקן: דאי ס"ד הדוקי מיהדק. שאין יכולין לפרק רחבו: היכי מצי מטביל ליה. הואיל ורחבו אמה בכלי שהוא אמה על אמה דמקוה היה שם בעזרה שבה מטבילין כלי שרת שנטמאו והיתה רחבה אמה ועל שם כך נקראת אמה כדתנן (יומא דף נח:) הן והן מתערבין באמה ולשון ראשון לשון רביט יעקב מדאמר רב אשי למלתיה גבי מקוה: השלחן מקבל טומאה כדאמרינן בחומר בקודש (חגיגה ד' כו:) דאמר ר"ל מאי דכתיב השלחןהטהור מכלל שהוא טמא: מחזיק מאה וחמשים מקוה טהרה. במס' עירובין מפרש מנא לן: מי מתקני. ארבע כוסות שהן זוגות דאתי בהו לידי סכנה דאפילו למ"ד לקמן דארבעה אין בו משום זוגות אלא בתרי לענין כשפים מיהא חיישינן לקמן בשמעתין: תרי. זוגות וה"ה לארבעה: צרכיו. תשמיש: רבא אמר כוס של בהמ"ז. שהוא שלישי לרעה אינו מצטרף להשלים זוגות לסכנה אם שותה רביעי אחריו וכי הוי גוונא אמרי' לקמן ויסמרך לרעה אינו מצטרף:

תוספות

הגשאר בגובה שהוא אחד מכ"ד יפאר שיעור הירושלמי יתר בדבר מועט ולחומרא לא דק ועוד מפרש דבירושלמי איירי בעגולות שיוכל לרבע אצבעים על אצבעים מתוכם דהוי אילתא טפי כדאמר ריבועא מגו עיגולא פלגא פירוש פלגא של ריבוע הפנימי וכשתסיר שליש מגובה שהם י"ג חומשין וחצי ישארו ט' חומשין שהם אצבעים חסר חומש והשם נקט חסר שהוא נקט כפי הירושלמי והירושלמי לא דק לחומרא והא דיסד הפייט (כס) לריבוע כים ישועות לא שהוא מרובע אלא קאמר שאתו רביעית מוכן לד' כוסות של פסח שניתקנו כנגד גאולה וישועה: אמה על אמה. אדם מחזיק עם בגדיו אמה באמה כדאמרי' בעירובין* מקומו של אדם אמה ובשמעתא דכוכין (ב"ב דף קא·) משמע דכוך מחזיק אמה עם דופני הארון אלמא גוף האדם אין מחזיק אמה וכמקוה דבעינן אמה כדי שיכנס בריוח עם זרועותיו דאין נדבקין לגופו*: ברום שלש אמות. ואע"ג דקומת אדם שלש אמות בלא הראש ולכך מצריך בכוכין ארבע אמות בשביל הראש ועובי הדפין במקוה סגי בשלש אמות דכשטובל עולין המים למעלה ומיירי כשהכלי גבוה משלש אמות דאם לא כן כשיכנס יפלו המים למטה ויחסר השיעור ובתרגום (שני פ"ט) דמגילה דחשיב שלש אמות לכל א' קטועי ראש היו*: אמתא באמתא היכי יתיב. *וא"ת אפילו אי אמתא באמתא יתיב תיקשי ליה היאך יכול להטביל השלחן אמתים ארכו ואמה וחצי קומתו במקוה דהוי אמה על אמה וי"ל שעם הרגלים היתה קומתו אמה וחצי והרגלים לא היו מחוברין עם השלחן וכן פירש רש"י בפרשת תרומה: בים שעשה שלמה. ובירושלמי פריך והלא באובין הן ואע"ג דכלי שמחזיק מ' סאה בלח שהן כורים ביבש אינו מקבל טומאה דאין מיטלטל מלא וריקן לענין שאיבה כלי הוא כדאמר בי"ח דבר (שבת דף טז:) גבי המניח כלים תחת הצינור כו' ועוד יש שעשה שלמה היה של נחושת ומקבל טומאה אע"ג דאין מיטלטל מלא וריקן דדוקא כלי עץ איתקש לשק ומשני שיפתר בשהיו רגלי השוורים שהיה עומד עליו נקובים כמוליא רמון והיו מחוברין למעיין שתתיהן והא דנקט כמוליא רמון הייט לבטל השוורים מתורת כלי שלא יקבל טומאה אבל להכשיר המים שבים סגי כשפופרת הנוד כדתנן בפ"ו דמקואות (משנה ה) ומטבילין בבידה תיבה ומגדל שהן נקובין כשפופרת הנוד ומורי הר"ר יחיאל פי' דצריך כאן כמוליא רמון לפי שהשוורים מפסיקין בין הים למעיין והוה ליה כהורק מכלי אל כלי כיון דמרחקי טובא וצריך שיבואו שם מים בשפע והביא ראיה מתוספתא: *ארבעה כוסות. ירושלמי תמן תנינן *אין מבשלים יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו ר' יהודה מתיר מפני שמשביחו א"ר יוחנן מיחלפא שיטתיה דרבי יהודה פי' דקתני תורמין יין שאינו מבושל על המבושל אבל לא מן המבושל על שאינו מבושל ולכך מחליף ותני אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעיטו דברי רבי יהודה וחכמים מתירין מפני שמשביחו ורבי אלעזר פליג עליה ההם ולא מחליף והלכה כרבי יוחנן וכרבנן ואם כן יוצאין ארבע כוסות במבושל ומקדשין עליו ומברכין עליו בפה"ג: רבא אמר כוס של ברכה אין מצטרף לרעה. אע"ג דרבא גופיה קאמר לקמן ויסמרך לרעה לא מצטרף וד' אין בהם משום זוגות תירץ רשב"ם דהייט דוקא ממזיקין אבל לכשפים איכא למיחש: עשרה

[תרומות פ"ב מ"ו]

רבינו חננאל

בתן וכמה הן אמה על אמה ברום שלש שיערו חכמי' מי מקוה ארבעים סאה פי' רביעית של תורה ביצה ומחצה כי הלוג הוא ששה ביצים רביעית היא ביצה ומחצת ותנן לוג וחצי לוג ורביעית אלמא רביעית רביע לוג הוא הין הוא שנים עשר לוג שנאמר שמן משחת קדש יהיה זה לי וגו' כגימט' י"ב (הוא) נמצא שיעור ההין י"ב לוג והן מ"ח רביעיות שהן ע"ב ביצים ושיעור הקב ארבעת לוגין שהן ט"ו רביעיות כדתנן הלל אומר מלא הין מים שאובין פוסלין את המקוה וכמה שיעור ההין שנים עשר לוג ב"ש אומר תשעת קבין שהן ל"ו לוג אלמא קב ארבעת לוגין היא שיעור הסאה ששה קבין שהן שני הינין שהן כ"ד לוג שהן צ"ו רביעיות שהן קמ"ד ביצים· איפה שלשת סאין שהן י"ח קבין שהן (ו') [ו"ו] הינין שהן (ר"צ) [ע"ב] לוגין שהן רפ"ח רביעיות שהן תל"ב ביצים שיעור חלה (מעשירית) [הוא עשירית] האיפה (ועומר) *זה הוא מ"ג ביצים וחומש ביצה וכן שיעור חלת מצה בפסח: רביעית של תורה אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע [וחומש אצבע] וכגודל שהן בתבריתא י"א אצבעות חסר חומש אצבע באצבע רוחב ובאצבע רום· מי מקות אמה על אמה ברום שלש שיערום חכמים ארבעים סאה וכל סאה ששת קבין וכל קב ארבע לוגין וכל לוג ארבע רביעיות נמצא שיעור המקוה תתקע"ם לוג ג' אלפים תת"ם רביעיות והאמה ו' טפחים וכל טפח ד' אצבעות בגודל כשתחלוק מ' סאה לג' אמות נמצא בכל אמה של אמה ברום [אמה] י"ג סאין ושליש סאה ונמצא באמה על אמה ברום טפח שהוא שתות אמה סאתים וחמשה לוגין ושליש לוג נמצא על זה החשבון באמה על אמה ברום אצבע שהוא רובע טפח י"ג לוג ושליש ונמצאו באמה על אמה ברום (אצבע) [אמה] י"ג אלף (ותתכ"ד) [ותתנ"ד] אצבע נמצאו (בד') [בג'] אמות אחד ומ' אלף אצבע ותע"ב אצבעות באצבע [אורך ובאצבע] רוחב ורום אצבע וכשתחשוב מ' סאה שיעור המקוה בכל כאה צ"ו רביעיות כמו שבארנוהו למעלה נמצאו ג' אלפים תת"ם רביעיות שיעור המקוה עוד חשוב כ"ד אורך בי"ב רוחב וקב ושני שלישי קב בו' רוחב קב חסר שתות שהוא ג' רביעיות הקב ושליש (כ"ג) [בג'] רוחב ר"ע הקב ושני שלישי רביע שהן עשר ביצים בריבוע אצבע שלש ביצים ושליש ביצה עד כאן מדת הרוחב מכאן ואילך מדת האורך י"ב אצבע אורך באצבע רוחב וברום אצבע ביצה ושני שלישי ביצה נמצאו ביצה ושני שלישית [שהן] עשרה שתותי ביצה (נשאר) [מחזיק] י"ב אצבעות אורך ברום אצבע ורוחב אצבע כשתחלוק אלו י"ב אצבעות לי' שתותיהן מגיע לכל שתות אצבע וחומש אצבע תרצא מהן אצבע וחומש לשתות האי' נשתיירו י"א אצבעות חסר חומש אצבע לט' שתותיהן שהן ביצה ומחצה שהיא רביעית של תורה עוד דרך אחרת כשתחלוק קמ"א אלף אצבע ותע"ב אצבעות לג' אלפים ותת"ם רביעיות [יגיע] י"א אצבעות פחות חומש לכל רביעית נמצאים בכל רביעית י"א אצבעות חסר חומש אצבע: תא. ר"ח ים שעשה שלמה מחזיק ק"נ מקוה טהרה. כבר פרשנוהו בע רובין במקומו פי' מבואר: לא יא' תר' ש' כו'. אשר מתקני רבנן מילתא דאתי בה סכנה והתניא לא יאכל תרי ולא ישתה תרי ולא יעשה צרכיו תרי ופרקי' ליל שמורים המשומר מכל היזק: רבא אמר כוס של ברכה מצטרף לטובה ולא לרעה וכשתשתה כס של ברכה

*) נראה דצ"ל כמו העומר והוא מ"ג ביצים:

מסורת
הש"ס

עירובין יח

[ר"פ יא:]

[גליון כצ"ן]

הגהות
הב"ח

(א) רש"י ד"ה אמה וכו' וחצי חומש כי הטפח ס': (ב) רשב"ם ד"ה דהייט אמה וכו' נמצא כלי של אמה מרובע ברום אצבעים וחצי:

גליון
הש"ס

תוס' ד"ה אמתא· וא"ת אפילו אי אמתא· עיין בספר ברית שלום על התורה פ' תרומה בפסוק ועשית שלחן:

הגהות מהר"ב
רנשבורג

[א] רשב"ם ד"ה דהייט וכו' ברום אצבע· נ"ל אצבעים:

 גשח"ח

מטה באפי נפשה היא. ואין מצטרפין זה לזה: המאי נמלך הוא. ואין מצטרפין לזוגות: הכי קאמר לא יאכל תרי ויעשה צרכיו אפילו פעם אחת או אם שתה לא ישמש: דילמא חליש. מחמת תשמיש ואיידי דבזוגות קאי מיתרע: שלא ראה פני השוק בין כוס לכוס: ולא אמרן. דמרעי ליה זוגות אלא לצאת לדרך אחר הזוגות אבל לעמוד בביתו לית לן בה: מני כשורי. כששותה כוס זה מסתכל בקורה זו וכשהוא שותה שני מסתכל בשאלה ולפי חשבון הקורות מוזהר בזוגות: כי הוה שתי חד כסא תנקטא תרי כסי. דהוו להו תלתא: אדם חשוב שאני. דמסרי שדים נפשייהו לאזוקי: עשרה כוסות דבית האבל. מפרש טעמא בכתובות בפ"ק (דף ח:): שלום. תיבה שביעית ליבא ה' פניו אליך וגו': לטובה מצטרף (א). אם שתה שבעה וחזר ושתה את השמיני אין שמיני מצטרף עמהן: אפקינהו לרבנן בארבעה. פעמים הרבה כשהיו נפטרים ממנו היה מתקן ויש פעמים שלא היה מתקן אלא ד' פעמים ונפטרין: דאותבן בפרקא הוה. שהיה רגיל להקבות בשעת הדרשה: לא אתקרי מזיק. ולא חיישינן לזוגות. בתרי. כסי קטלינא ליה משום זוגות: איקרי ונפיק. בזוגות מאי תקנתיה: זקפא. אגודל: ואי שמע קלא. ואפילו קול אדם או אשה דאמר ארבעה נימא איהו חמשה: רישתינהי דנשים כשפניות. השולטות עליהם אמרה לי דבר זה: חרי חמימי בדיקולי בזייא. צואה חמה בסלים נקובים וקרועים לפומייכו: נשי חרשייתא. יזדמנו לפיכם נשים כשפניות: קרח קרחייכי. יהי רצון שימרטו אותן שערות שלכם שאתן מכשפות בהן: פרח פרחייכי. ישא הרוח אותן פירורי להם שאתן מכשפות בהן:
איבדור

רשב"ם

מצוה באפי נפשה היא. ואין מצטרפין זה לזה: נמלך הוא. דתשמיש ראשון גמרה ביאתו ובטל תאותו: הכי קאמר לא יאכל תרי. ויעשה צרכיו אפי' פעם אחת כלומר אדם שאכל זוגות יזהר בעצמו שלא ישמש מטתו אחרי כן עד זמן מרובה דילמא חליש מחמת תשמיש ואיידי דבזוגות קאי מיתרע מזליה: כפלים. כמו זוגות: דמו בראשו. עון מיתתו על ראשו מוטל שהוא ממית עצמו: בזמן שלא ראה פני השוק. בין כוס לכוס: ולא אמרן. דמרעי ליה זוגות אלא ללאת לדרך אבל לעמוד בביתו לית לן בה: מני כשורי כששותה כוס זה מסתכל בקורה זו וכששותה שני מסתכל בשאלה ולפי חשבון הקורות יזהר בזוגות ובכל פעם ופעם עושה כן אע"פ שאינו יוצא לדרך: אביי כי הוה שתי חד כסא מנקטא ליה אימיה תרי כסי. דהוי להו תלתא ולכך מזמנים אותם ביחד שלא יבא הדבר לידי שכחה ויעמוד בזוגות: אביי עיברתי אמו מת אביו ילדתו אמו מתה אמו והא דאמר אביי אמרה לי אם ה"א מרביתתיה הואי בקדושין (ד' לא:). אדם חשוב שאני. דמסרי שדים נפשייהו לאזוקי: עשרה כוסות אין בהם משום זוגות. וכל שכן טפי: עשרה כוסות תיקנו בבית האבל. בפרק קמא דכתובות מפרש טעמא: שלום. תיבה שביעית היא דכתיב ישא ה' וגו' לטובה מצטרף אם שתה ששה ושתה השביעי מצטרף לבטל הזוגות: אבל לא לרעה. שאם ישתה כוס שמיני אחריו אין שמיני מצטרף על השביעי להזיק וסברא הוא כיון שבירכן בשלום שהוא תיבה שביעית אין שום היזק בעולם. רבה ורב יוסף. כמו שהיו הדורות זו אחר זו היו מקילין בזוגות והולכין ופוחתין: רבא אפקינהו בארבעה. פעמים הרבה כשהיו נפטרין ממנו היה מתקן ופעמים שלא היה מתקן אלא ארבעה כוסות ונפטרין ואף על גב דתריך *רבה לעיל כוס של ברכה כו' אלמא סבירא ליה דארבע יש בהו משום זוגות אי לא משום כוס של ברכה איכא לתרוצי דהכי דארבע להזיק ליכא למיחש לכשפים מיהא איכא למיחש כדלקמן והלכך איצטריך רבא לתרוצי לעיל הכי דלית להו לרבנן לתקוני מילתא דאתי בה לידי סכנה ואפילו סכנת כשפים: דאותבן בפירקא. שהקשה לי בשעת הדרשה ובייש ברבים שדרכו היה להקשות לו ברבים: לא איקרי מזיק. אין רגיל בכך דנגאי הוא לו ולא חיישינן לזוגות דמילתא דלא שכיחא היא ומיהו זימנין דניזוק והרוצה להחמיר ולעשות נטירותא יתירתא עביד: בתרי כסי קטלינן ליה. משום זוגות: איקרי ונפק. בזוגות מאי תקנתיה: זקפא. גודל: אי שמע. ואפילו קול אדם או קול אשה דאמר ד' נימא איהו חמשה שלא יעמוד בזוגות: עד מאה וחד. שהיה שד מונה זוגות והוא היה מוסיף אחת שלא לעמוד בזוגות: פקע שידא. מרוב צער: רישתינהי דנשים כשפניות. גבירתן של נשים כשפניות השולטת עליהן ומלמדתן אמרה לי דבר זה: חרי חמימי בדיקולי בזייא. צואה חמה בסלים קרועין ונקובין: לפומייכו חרשייתא. לפיכם נשים כשפניות: קרח קרחייכו. יהי רצון שימרטו אותן שערות שלכם שאתם מכשפין בהן: פרח פרחייכו. הרוח ישא אותם פירורי לחם שאתם מכשפות בו ונראה לי דהאי דכתיב בנשים כשפניות ביחזקאל (יג) הנני אל כסתותיכנה אשר אתנה מצודדות שם את הנפשות לפורחות אחד מכלי אומנות של כשוף:
איבדור

מצוה באפי נפשה הוא לא יעשה צרכיו תרי אמאי נמלך הוא אמר אביי הכי קאמר לא יאכל תרי *וישתה תרי ולא יעשה צרכיו אפילו פעם אחת דילמא חליש ומיתרע ת"ר שותה כפלים דמו בראשו אמר רב יהודה אימתי בזמן שלא ראה פני השוק אבל ראה פני השוק הרשות בידו אמר רב אשי חזינא ליה לרב הונא בר ביבי דאכל כסא הוה נפיק והזי אפי שוקא ולא אמרן אלא לצאת לדרך אבל בביתו לא אמר ר' זירא ולישן כלצאת לדרך דמי אמר רב פפא ולצאת לבית הכסא כלצאת לדרך דמי ובביתו לא והא רבא מני כשורי ואביי כי שתי חד כסא מנקיט ליה אימיה תרי כסי בתרי ידיה ורב נחמן בר יצחק כי הוה שתי תרי כסי מנקיט ליה שמעיה חד כסא חד כסא מנקיט ליה תרי כסי בתרי ידיה *אדם חשוב שאני אמר עולא עשרה כוסות אין בהם משום זוגות עולא לטעמיה דאמר עולא ואמרי לה במתניתא תנא *עשרה כוסות תיקנו חכמים בבית האבל ואי ס"ד עשרה כוסות יש בהן משום זוגות היכי קיימי רבנן ותקנו מילתא דאתי לידי סכנה אבל תמניא יש בהן משום זוגות רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו שלום לטובה מצטרף לרעה לא מצטרף אבל שיתא יש בהן משום זוגות רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו ויחונך לטובה מצטרף לרעה לא מצטרף אבל ארבעה יש בהן משום זוגות אביי ורבא דאמרי תרוייהו וישמרך לטובה מצטרף לרעה לא מצטרף ואזדא רבא לטעמיה דרבא אפקינהו לרבנן בארבעה כוסות אע"ג דאיתזק רבא בר ליואי לא חש לה למילתא דאמר ההוא משום דאותבן בפירקא הוה אמר רב יוסף אמר לי יוסף שידא אשמדאי מלכא דשידי ממונה הוא אכולהו זוגי ומלכא לא איקרי מזיק איכא דאמרי לה להאי גיסא אדרבה מלכא [רתחנא הוא] מאי דבעי עביד *שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין מוחין בידו אמר רב פפא אמר לי יוסף שידא בתרי קטלינן בארבעה לא קטלינן בארבעה מזקינן בתרי בין בשוגג בין במזיד בארבעה במזיד אין בשוגג לא ואי אישתלי ואיקרי ונפק מאי תקנתיה לינקוט זקפא דידיה דימיניה בידא דשמאליה וזקפא דשמאליה בידא דימיניה ונימא הכי אתון ואנא הא תלתא ואי שמיע ליה דאמר אתון ואנא הא ארבעה נימא ליה אתון ואנא הא חמשה ואי שמיע ליה דאמר אתון ואנא הא שיתא נימא ליה אתון ואנא הא שבעה הוה עובדא עד מאה וחד ופקע שידא אמר אמימר אמרה לי רישתינהי דנשים כשפניות האי מאן דפגע בהו בנשים כשפניות נימא הכי חרי חמימי בדיקולא בזייא לפומייכו נשי דחרשייא קרח קרחייכי פרח פרחייכי
איבדור

עשרה אין בהם משום זוגות. ולית ליה דרבא דאמר לעיל כוס של ברכה אין מצטרף לרעה דאותן עשרה כוסות איכא ברכת המזון: **ומלכא** לא מקרי מזיק. והא דתניא לא יאכל תרי היינו משום כשפים ורשב"ם פירש דפעמים מזיק: (שייך לקמן דף קיא ע"א): **האי** מאן דפגע באיתתא כו'. והא דאמר כמי שמתו (ברכות דף כ:) ר' יוחנן הוה קאזיל ויתיב אשערי טבילה כי היכי דילדן זרעא כוותיה הכא איירי בעת שעולה מן המים ור' יוחנן אשערי טבילה יתיב אי נמי התם יתיב הכא פגע אי נמי רבי יוחנן היה אומר שופך בוז על וגו':
נפתח

נשארו ג' כוסות. רבינא אמר כל חדא וחדא מצוה בפני עצמה היא ואינן מצטרפין זה עם זה. השותה [שני]כוסות דמו בראשו ואם ראה פני השוק *או ישן או יצא לבית הכסא אינו חושש. עשרה (זוגות) כוסות אין בהן משום זוגות מדתקינינהו רבנן בבית האבל. וישמרך שהוא סוף ג' תיבות ויחנך שהוא סוף חמשה שלום שהיא תיבה שביעית הני כלהו לא מצטרפי לרעה כלומר כוס הג' אינו מצטרף עם הד' ולא הה' עם הו' ולא הז' עם הח'. רבה בר לואי דאיתזק משום דאותביה לרבא בפרקא. אמר יוסף שידא אתרי קטלינן בין בשוגג בין במזיד ד' במזיד מזיקן

*) נראה דהיה לרבינו גי' אחרת בגמרא דאם ישן או יוצא לבית הכסא אינו חושש משום זוגות וצ"ע

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה לטובה מצטרף לרעה לא מצטרף אם שתה כו'

ס"א ויעשה צרכיו ולא ישתה תרי ויעשה צרכיו

[ברכות יט. וש"נ]

[כתובות ח:]

סנהדרין כ: וע"ש: ב"ק [יבמות ט:]

[נ"ל רבא]

רבינו חננאל

ואסק' כל דקפיד קפדי בהדיה. שני ביצים שני אגוזים שני קישואים ודבר אחר הלכה למשה מסיני וגזרו רבנן על (ד"א) [כולהו זוגי] משום ד"א שלא נתפרש. ההוא דגרשה לדביתהו ואזלא ואנסבא לחנואה שהוא רגיל בעלה קדמאה למשתי גביה ואשקייה זוגות כו'. קערות וכוסות אין בהן משום זוגות זה הכלל כל שנגמרו בידי שמים חיישינן כגון פירות וביצים נגמרו בידי אדם לא חיישינן אמר רב יוסף תרי דשכרא וחד דחמרא (לא) מצטרף [תרי דחמרי וחד דשכרא לא מצטרף] וסימנך כדתנן כל המחובר לו (הרי הוא כמוהו) [מן החמור ממנו כמו] היין טמא (קל) [מן הקל] ממנו כמו השכר טהור כולי עלמא תרי אתכא וחד בתר תכא לא מצטרף משום מעשה דרבה בר נחמני ופי' [ר'] בפרק השוכר:

גמרא

איבדור תבלונייכי פרחא זיקא למוריקא חדתא דנקטיתו נשים כשפניות אדחנני ותנגבי לא אתיתי לגו השתא דאתיתי לגו קרחנני ותנגבי במערבא לא קפדי אזוגי רב דימי מנהרדעא קפיד אפילו ארושמא דחביתא הוה עובדא ופקע חביתא כללא דמילתא כל דקפיד קפדי בהדיה ודלא קפיד לא קפדי בהדיה ומיהו *למיחש מיבעי כי אתא רב דימי אמר שתי ביצים ושתי אגוזין שתי קישואין ודבר אחר הלכה למשה מסיני ומסתפקא להו לרבנן מאי ניהו דבר אחר וגזור רבנן בכולהו זוגי משום דבר אחר והא דאמרן עשרה תמניא שיתא ארבעה אין בהן משום זוגי לא אמרן אלא לענין מזיקין אבל לענין כשפים אפילו טובא נמי חיישינן כי הא דההוא גברא דגרשה לדביתהו (אזיל) אינסבה לחנואה כל יומא הוה אזיל ושתי חמרא הוה קא עבדא ליה כשפים ולא קא מהניא לה ביה משום דהוה מזדהר בנפשיה בזוגא יומא חד אשתי טובא ולא הוה ידע כמה שתי עד שיתסר הוה צייל ואיזדהר בנפשיה מכאן ואילך לא הוה צייל ולא איזדהר בנפשיה אפיקתיה בזוגא כי הוה אזיל גם ביה ההוא טייעא א"ל גברא קטילא הוא דאזיל הכא אזיל חבקיה לדיקלא *צווח דיקלא ופקע הוא אמר רב עוירא קערות וככרות אין בהם משום זוגות כללא דמילתא כל שגמרו בידי אדם אין בהן משום זוגות גמרו בידי שמים במילי מיני דמיכל חיישינן חנות אין בהן משום זוגות נמלך אין בהן משום זוגות אורח אין בו משום זוגות אשה אין בה משום זוגות ואי אשה חשובה חיישינן אמר רב חיננא בריה דרבי יהושע איספרגוס מצטרף לטובה ואין מצטרף לרעה אמר רבינא משמיה דרבא זוגי לחומרא ואמרי ליה זוגי לקולא אמר רב יוסף תרי דחמרא וחד דשיכרא לא מצטרף תרי דשיכרא וחד דחמרא מצטרף וסימניך *זה הכלל כל המחובר לו מן החמור ממנו טמא מן הקל ממנו טהור אמר רב נחמן אמר רב תרי קמא תכא וחד אתכא מצטרפי חד מקמי תכא ותרי אתכא לא מצטרפין מתקיף לה רב משרשיא אטו אנן לתקוני תכא קא בעינן לתקוני גברא בעינן וגברא קא מיתקן וקאי (אלא א"ר משרשיא) דכולי עלמא תרי אתכא וחד לבתר תבא לא מצטרפי כי ההיא מעשה דרבה בר נחמני אמר רב יהודה אמר שמואל כל המזוג מצטרף

חוץ

רשב"ם

איבדור תבלונייכי. יהו מפוזרין תבלין שלכם: פרחיה זיקא למוריקא חדתא דנקטיתו. ישא הרוח אותו בושם חדש שאתן אוחזות בידכן לכשף בו: אדחנני ותנגבי לא אתיתי לגו. כל זמן שחסו עלי מן השמים ואני חסתי על עצמי ואתן חסתן עלי לא באתי ביניכם: השתא דאתית לגו קרחנני ותנגבי. השתא שבאתי ביניכם יודע אני שנתקררו עלי רחמיכם וגם רחמי נתקררו שלא חסתי על עצמי. *ל"א גרסי' תרי חמימי בדיקולי בזייתא לוחה רותחת בסלים קרועין יהא לפומייכו נשי חרשייתא אותן חרי יהא מזוגות לפיכם כשפניות. בתשובות הגאונים: קפיד ארושמא דחביתא. כשמוכרים יין חוקקין פגימות בחבית למספר האיפות וקפיד עלייהו שלא יהא בזוגות: כל דקפיד. יותר מדאי קפדי בהדיה השדים להזיקו ודלא קפיד כ"כ לא קפדי בהדיה להזיקו ומיהו למיחש מיבעי אפילו מאן דלא קפיד דלא קפדינן בהדיה דאי תימא דלא קפדי בהדיה כלל א"כ זוגות למה נזכרו בגמרא כך היה להם לחכמים לומר לא יזהר אדם בזוגות דלא לקפדו בהדיה: וד"א. עדיין יש פרי אחד שמקפידין בזוגותיו הלכה למשה מסיני דמזקי: והא דאמרת לעיל עשרה אין בהן משום זוגות. ה"מ היכא דליכא נשים כשפניות: גם ביה. פגע בו ל"א הבין בו שהיה מכושף: אזל חבקיה לדקלא. מתוך חולי ודאגה נסמך עליו: ה"ג צווח דיקלא ופקע בו והדקל יבש מכח הכשפים: קערות. אם אכל שתי קערות תבשיל: גמרו בידי שמים. חיישינן דהוא דבר אחר דגזרו בשבילו כל זוגות גמרו בידי שמים הוי פירות וכל דדמי ליה: חנות אין בה משום זוגות. אם שתה בשתי חנויות לא אמרי' כשני כוסות דמי לשון אחר ועיקר חנות השותה בו זוגות לא קפדי מזיקין עליה דלאו קביעותא היא וההוא עובדא דלעיל דההוא גברא דשתה בחנות כשפים שאני שעשתה לו גרושתו: אורח אין בו משום זוגות. דאינו יודע אם ישקוהו עוד הלכך אכל כסא הוה ליה כנמלך: אשה. שאינה חשובה כאורח דמיא דאינה קבועה לשתות: אספרגוס. בלשון פרסי קורין לכרוב אספרגוס וזהו ששנינו* הנודר מן הכרוב אסור באספרגוס ומשקין הוא שעושין מכרוב ומיין ורגילין היו לשתותו בכל בוקר לרפואה קודם אכילה והלכך מצטרף לטובה ולא לרעה דמידי דרפואה הוא: לטובה. אם שתה שנים ושתה זה שלישי מצטרף לאפוקי מזוגות: לרעה. אם שתה א' וזה שני לא יצטרף לראשון:

זוגי לחומרא. אם אינו יודע אם שתה זוגות אם לאו ישתה ואם שתה זוגות הואיל ודעתו נצרפן מצטרפין לטובה ואם לא שתה זוגות כנמלך ואינו מצטרף לרעה: ואמרי לה זוגי לקולא. שלא ישתה דכיון דשתי גלי אדעתיה דקפיד אזוגות ואי מעיקרא לא בזוגות הוה קאי והשתא שתי מצטרפי להו בהדי הדדי הלכך לא ישתה דאפילו אי בזוגות הוה קאי דילמא כיון דלא קפיד לא קפדי בהדיה: כל המחובר לו. גבי טומאות קאי דתנן מפץ חמש על חמש מחללת ששה על ששה וה"ק אם יש מחללת חמשה ואינו מקבל טומאה וטפח ממפץ מחובר לו הואיל וחמור ממנו מצטרף לו ומקבל טומאה אבל אם יש מפץ ארבע וטפח מחללת מחובר לו הואיל וקל ממנו אין מצטרף לו הכא נמי הואיל ושתי תרי שיכרא והדר שתי חד חמרא מצטרף להם הואיל וחשוב יותר: ה"ג אמר רב נחמן תרי מקמי תכא וחד אתכא מצטרפין. חד מקמי תכא ותרי אתכא לא מצטרפי הואיל ושתי אתכא זוגות לא מהני ליה צירוף: ודכ"ע. אפי' לרב משרשיא תרי אתכא וחד בתר תכא לא מצטרפי משום מעשה דרבה בר נחמני דאצרכינהו לאהדורי תכא קמיה בב"מ בהשוכר את הפועלים* דאי חד דבתר תכא מצטרף לתרי דהכא לשקינהו כוס שלישי בתר תכא בלא אהדורי תכא: כל המזוג. אם שתה יין מזוג ואח"כ שתה משקה מזוג אחר המזוג מצטרף בין לרעה בין לטובה דכיון דתרווייהו מזוגין נינהו כמין אחד חשיבי ומצטרפי:

חוץ

רשב"ם

איבדור תבלונייכי. יהו מפוזרים תבלין שלכם: פרחיה זיקא למוריקא חדתא דנקטיתו. ישא הרוח אותו כרכום חדש שאתן אוחזות בידכן לכשף בו: אדחנני ואחננכי לא (א) אתי לגו. כל זמן שחסו עלי מן השמים ואני חסתי על עצמי ואתם חסתם על ביאתי לא באתי ביניכם: והשתא דאתיתי לגו קרחנני וחנגבי. הואיל ובאתי ביניכם יודע אני שנתקררו רחמיכן מעלי וגם רחמי נתקררו שלא חסתי על עצמי: קפיד ארושמא דחביתא. כשמוכרין יין חוקקין פגימות הרבה בחבית למספר האיפות וקפיד עלייהו רב דימי שלא יניחום בזוגות ויגלו: וד"א. יש פרי אחד שמקפידין בזוגותיו: והא דאמרן לעיל עשרה המניא כו' אין בהן משום זוגות. ה"מ היכא דליכא כשפים נשים כשפניות: גם ביה. פגע בו: ה"ג פקע הוא וצווח דקלא. יבש הדקל מכח כשפים: קערות. אם אכלה שתי קערות: חנות אין בה משום זוגות. אם שתה בשתי חנויות לא אמרינן כשתי כוסות דמי לשון אחר חנות השותה בה זוגות לא קפדי מזיקין עלה דלאו קביעותא היא וההוא עובדא דלעיל כשפים שאני: איספרגוס. משקין לשתות קודם אכילתו בבוקר: זוגי לחומרא. אם אינו יודע אם שתה זוגות אם לאו ישתה דאם שתה זוגות הואיל ודעתו נצרפן מצטרפין לטובה ואם לא שתה זוגות נמלך הוא ואין מצטרפות לרעה: ואמרי לה זוגי לקולא. שלא ישתה דכיון דשתי גלי דעתיה דקפיד אזוגות ואי מעיקרא לאו בזוגות קאי והשתא שתי הוה מצטרפי להו וקפדי להו בהדיה: כל המחובר לו. גבי טומאות קאי דתנן (כלים פכ"ז *מ"ג) מפץ חמשה על חמשה מחללת ששה על ששה והכי קאמר אם יש מחללת חמשה ואינו מקבל טומאה וטפח מפץ מחובר לו הואיל והמור הימנו מצטרף לו ומקבל טומאה אבל אם מפץ ארבעה וטפח מחללת מחובר לו הואיל וקל הוא ממנו אין מצטרף לו: ה"ג אמר רב נחמן תרי מקמי תכא וחדא אתכא מצטרפי חד מקמי תכא ותרתי אתכא לא מצטרפי. הואיל ושתי אתכא זוגות לא מהני ליה צירוף: ודכ"ע. אפילו רב משרשיא תרתי אתכא וחד בתר תכא לא מצטרפי: משום מעשה דרבה בר נחמני. דאצרכינהו לאהדורי תכא קמיה בב"מ בהשוכר את הפועלים (דף פו.): כל המזוג. אם שתה יין מזוג ואח"כ שתה משקה אחר המזון מצטרף בין לטובה בין לרעה:

חוץ

[נירסת הערוך צווא ועי' לעיל נו. בגמ' ובפירש"י שם ד"ה צאוי וכו' וע"ע לקמן קיא. וצו כרעי' ובפרש"י וברשב"ם שם]

[נדרים נו:]

[דף פו.]

[מה סא.]

[צ"ל אזלא]

יד ד"ן עירות לשון בגירסת המשנה שהביאו רש"י ורשב"ם דשם משנה ב' איתא השור ה' על ה' והמפץ ו' על ו' וכמו שהביאו רש"י סוכה טו. ד"ה אע"פ וכ"פ

כלים פכ"ז מ"ג

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה אדחנני ואחננכי לא אתיתי לגו:

תורה אור

חוץ מן המים ור' יוחנן אמר אפילו מים אמר רב פפא לא אמרן אלא חמימי לגו קרירי וקרירי לגו חמימי אבל חמימי לגו חמימי וקרירי לגו קרירי לא אמר ריש לקיש ארבעה דברים העושה אותן דמו *בראשו ומתחייב בנפשו אלו הן הנפנה בין דקל לכותל והעובר בין שני דקלים והשותה מים שאולין והעובר על מים שפוכין ואפילו שפכתו אשתו בפניו הנפנה בין דקל לכותל לא אמרן אלא דלית ליה ארבע אמות אבל אית ליה ארבע אמות לית לן בה וכי לית ליה ארבע אמות לא אמרן אלא דליכא דירכא אחרינא אבל איכא דירכא אחרינא לית לן בה והעובר בין שני דקלים לא אמרן אלא דלא פסקינהו רשות הרבים אבל פסקינהו רשות הרבים לית לן בה השותה מים שאולין לא אמרן אלא דשיילינהו קטן אבל גדול לית לן בה ואפילו שיילינהו קטן נמי לא אמרן אלא בשדה דלא שביחי אבל בעיר דשביחי לית לן בה ואפילו בשדה נמי לא אמרן אלא מיא אבל חמרא ושיכרא לית לן בה והעובר על מים שפוכין לא אמרן אלא דלא אפסקינהו בעפרא ולא תף בהו רוקא אבל אפסקינהו (א) או תף בהו רוקא לית לן בה ולא אמרן אלא דלא עבר עלייהו שימשא ולא עבר עלייהו שיתין ניגרי *אבל עבר עלייהו שימשא ועבר עלייהו שיתין ניגרי לית לן בה ולא אמרן אלא דלא רכיב חמרא ולא סיים מסני אבל רכיב חמרא וסיים מסני לית לן בה וה"מ היכא דליכא למיחש לכשפים אבל היכא דאיכא למיחש לכשפים אע"ג דאיכא כל הני חיישינן (*וההוא) (ב) גברא דרכיב חמרא וסיים מסני וגמוד מסאניה וצוו כרעיה ת"ר שלשה אין ממצעין ולא מתמצעין ואלו הן הכלב והדקל והאשה וי"א אף החזיר וי"א אף הנחש ואי ממצעין מאי תקנתיה אמר רב פפא נפתח באל ונפסיק באל א"נ נפתח בלא ונפסיק בלא הני בי תרי דמצעא להו אשה נדה אם תחלת נדתה היא הורגת א' מהן אם סוף נדתה היא מריבה עושה ביניהן מאי תקנתיה נפתח באל ונפסיק באל הני תרי נשי דיתבן בפרשת דרכים חדא בהאי גיסא דשבילא וחדא באידך גיסא ומכוונן אפייהו להדדי ודאי בכשפים עסיקן מאי תקנתיה אי איכא דירכא אחרינא ליזיל בה ואי ליכא דירכא אחרינא אי איכא איניש אחרינא בהדיה נינקטו לידייהו בהדי הדדי וניחלפו ואי ליכא איניש אחרינא נימא הכי אגרת אזלת אסיא בלוסיא מתקטלא בחיק קבל האי מאן *דפגע באיתתא בעידנא דסלקא מטבילת מצוה אי איהו קדים ומשמש אחדא ליה לדידיה רוח זנונים אי איהי קדמה ומשמשה אחדא תהלים קיב לה לדידה רוח זנונים מאי תקנתיה *לימא הכי °שופך בוז על נדיבים ויתעם בתוהו לא דרך א"ר יצחק מאי דכתיב °גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע שם קז / כג כי אתה עמדי זה הישן בצל דקל יחידי ובצל לבנה ובצל דקל יחידי לא אמרן אלא דלא נפיל טולא דחבריה עילויה אבל נפל טולא דחבריה עילויה לית לן בה אלא הא דתניא הישן בצל דקל יחידי בחצר והישן בצל לבנה דמו בראשו היכי דמי אי לימא דלא נפל טולא דחבריה עילויה אפילו בשדה נמי אלא לאו שמע מינה בחצר אף על גב דנפיל טולא דחבריה עילויה שמע מינה ובצילה של לבנה לא אמרן אלא במערבה אבל במדינחתא לית לן בה

האי

חוץ ממים. מזוגים כגון קרירי בחמימי וחמימי בקרירי דמיא לא מזיגא היא ואם היה שותה בתחלה יין אין אלו מצטרפות לו : ולא אמרן. (ג) מים מזוגין אין מצטרפין ליין מזוג : ארבעה דברים. כולן משום רוח רעה : אלא דלא הוי ד' אמות. דלא שביק רווחא [לשידא] לעבור בין דקל לכותל משום הכי מזקא ליה : אלא דליכא דירכא אחרינא. שהשדה יכולה להלך בו דעכשיו זה בא בגבולה והפסיד דרכה ואהכי מזקא ליה : ולא אמרן. דרוח רעה שורה על המים אלא בעיר המקום צר הן שואלין ושורה עליהן. ליסנא אחרינא דשרי עלייהו אלא בשדה דלא שכיחי מיא דמסרה נפשה לאזוקא: דלא אפסקינהו בעפרא. שלא פיזר עליהן עפר : גמוד מסאני. נתכווץ המנעלין : וצוו כרעיה. ויבשו רגליו: אין ממצעין. לא יעברו בין שני אנשים : ואין מתמצעין. לא יעבור איש אחד בין ב' כלבים בין שתי נשים בין שתי דקלים : נפתח באל ונסיים באל. אל מוציאם ממצרים (במדבר כג) כי לא נחש ביעקב וגו' עד מה פעל אל: נפתח בלא ונסיים בלא. לא איש אל עד לא יקימנו (שם): הורגת אחד מהן. שמזיקתן במה שעברה ביניהן : אגרת אזלת אוסייא בלוסייא. אותן שדים שאתם מתעסקות בהן: מתקטלי בחיק קבל. כבר הן הרוגים בחיצים: חיק קבל. אר"ק בליסטר"א כמו ומחי קבלו יתן [בחומותיך] (בחרבותיו) (יחזקאל כו) מפי המורה [א] הגמ' ומקרא אשר שמע מפי רבו : דקל יחידי. שאין דקל אחר סמוך לו אבל כשיש דקל אחר מסתלקת השידא לדקל האחר ואינה מזיקתו: בחצר. שהמקום צר ואין לה דרך לנטות ימין ושמאל ושורה עליו ומזיקתו:

האי

רשב"ם

חוץ. מקרירי בחמימי וחמימי בקרירי דהא לא מזיגא היא דמין במינו ניהו מה לי קרירי ומה לי חמימי מ"מ מין א' הוא ושם א' הוא ואם שתה בתחל' יין מזוג אין אלו מצטרפות לו : אמר רב פפא לא אמרן כו'. אדר' יוחנן קאי דאמר אפילו מים ובא רב פפא לפרש לא אמרן דמצטרפין אלא קרירי בחמימי וחמימי בקרירי דהוית חשיב ר' יוחנן מזוג אבל חמימי לגו חמימי וקרירי לגו קרירי דלכולי עלמא לא מיקרי מזוג ולא מצטרפי : ארבעה דברים כו'. משום רוח רעה ולקמן מפרש להו חדא חדא : אלא דלא הוי ארבע אמות. דלא שבק רווחא לשידא לעבור בין דקל לכותל משום הכי מזקא ליה : אלא דליכא דירכא אחרינא. שהא יכולה שידא להלך בו דעכשיו בא זה בגבולה והפסידה את דרכה ואהכי מזקא ליה : אבל פסקינהו. דשכיחי רבים לית ליה רשות להזיק שאין לו לגזול את הרבים : ולא אמרן. דשורה על המים אלא בשדה דלא שכיחי מיא ומסרה נפשה למתות : דלא אפסקינהו בעפרא. שלא פיזר עליהן עפר : גמוד מסאני. נתכווצו המנעלים : וצוו כרעיה. יבשו רגליו : לא ממצעין. לא יעברו בין אנשים : ולא מתמצעין. ולא יעבור איש אחד בין שני כלבים בין שתי נשים בין שני דקלים : נפתח באל ונסיים באל. אל מוציאם ממצרים וגו' כי לא נחש ביעקב וגו' עד מה פעל אל : נפתח בלא ומסיים בלא. לא איש אל ויכזב וגו' עד ולא יקימנה : הורגת אחד מהן. שמזיקתן במה שעברה ביניהן : אגרת אזלא אוסיא בלוסיא. אותן שדים שאתן עוסקות בהן בכשפים : מתקטלין בחיק קבל. כבר הרוגים הן בחצים כמו ומחי קבלו כך שמע רבינו מרבו ורבו מפי רבינו גרשום זצ"ל : אגרת. היא אגרת בת מחלת שם שידה : דקל יחידי. שאין דקל אחר סמוך לו : בצלה של לבנה. אי נמי ההולך בלילה כשהלבנה זורחת והוא הולך בצל הכתלים שדרך השדים להלוך בלילה ובזמן שהלבנה זורחת מתייראין לילך במקום האור והולכין במקום הצל : טולא דחבריה. אם יש דקל אחר סמוך לו מסתלקת השידא לדקל אחר ואינו מזיקתו : בחצר. שהמקום צר שאין לה דרך לנטות ימין ושמאל ושורה עליו ומזיקתו : ובצלה של לבנה לא אמרן אלא במערבה. היינו בסוף החודש שהלבנה זורחת במזרח ואם שוכב אצל כותל לצד המערב הוי הצל במערב : אבל במדינחתא. היינו תחלת החדש שהלבנה זורחת במערב ועושה צל במזרח כגון ששוכב אצל כותל מצד המזרח :

דמפני

נפתח באל. פי' רשב"ם אל מוציאם ממצרים ונפתח בלא לא איש אל ויכזב ואע"ג *דאסור להתרפאות בדברי תורה להגן שרי והא דאמרי' בפ' במה אשה (שבת דף סז:) לאישתא למירתא ליסקול סכינא וכו' ולימא ויאמר משה אסורה נא ואראה וגו' משום סכנה שרי ור"ח פי' נפתח באל לימא הכי אל אלהים ה' הצילנו מכל רע ומכל נזק אשר בידך כח וגבורה כי אתה אל ונפתח בלא לא תטשני אלהי ולא תעזבני שמרני כאישון בת עין טרם אקרא תענני ואל תאמר לא :

אם תחלת נדה היא הורגת. יש מפרש אם עושה להן כישוף :

ואזיל

אמר ר' יוחנן כל חמרא מצטרף ואפי' מים והנ"מ חמימי לגו קרירי או קרירי לגו חמימי : ארבעה דברים העושה אותן דמו בראשו הנפנה בין דקל לכותל והעובר בין ב' דקלים והעובר על מים שפוכין ואפי' שפכתן בתו והשותה מים שאולין ולא אמרן אלא דשיילינהו קטן בדברא [אבל שיילינהו גדול] או קטן במתא אי חמרא ושכרא לית לן בה. תרי דפסקינהו נדה אם תחלת נדה היא הורגת אחד מהן ואם סוף נדה היא עושה מריבה ביניהם מאי תקנתיה נפתח באל ונסיים באל [וי"א נפתח בלא תסיים בלא] יש מי שאומר יפתח פסוק באל ויסיים באל כגון (במדבר כ"ג כ"ב) אל מוציאם ממצרים עד מה פעל אל [ונפתח בלא כגון לא איש אל וגו'] ויש מי שאומר דלא אלא יפתח אל ה' הצילני מכל רע ומכל נזק וחלי ובידך כח וגבורה כי אתה אל וכן יפתח ויאמר לא תטשני אלהי ולא תעזבני שמרני כאישון בת עין מלא שאלותי ותן לי בקשותי טרם אקראך תענני ואל תאמר לא : כאן דפגע בנדה כי סלקא מטבילת מצוה אי איהו קדים ומשמש אחד לית רוח זנונים אי איהי קדמה ומשמשה אחרא לדידה רוח זנונים מאי תקנתיה נימא הכי שופך בוז על נדיבים וגו'

הגהות הב"ח

(א) גמ' אבל אפסקינהו בעפרא או תף : (ב) שם דההוא גברא דרכיב : (ג) רש"י ד"ה ולא אמרן דמים מזוגין מצטרפין כצ"ל ותיבת אין נמחק :

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] כל מקום שמזכיר רש"י המורה הוא רבו של רש"י כן מוכח בלשון רש"י בד"ה חיק קבל וכו' ובלשון הרשב"ם שם בד"ה מתקטלין וכו' ומשם נלמוד נמי דרבו דרבו של רש"י היה רגיט ונגרסס :

[עי' נפרש"י נדה יז. ד"ה דמו]

עי' לקמן קיג.

[נ"ל כחרוא]

עי' תוס' ב"מ נד. ד"ה יתיב [שערי טבילה]

[עי' ש"ך י"ד סוף סי' קמח]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה נפתח כו'. ואף על גב דאסור להתרפאות נ"ח. שבועות טו ע"ב :

האי מאן דמפני אגרדא (ג) דדיקלא: אי מיקטל קטיל. אם נקצץ האילן נהרג האיש ואם נעקר האילן האיש מת: ה"ג הני מילי היכא דלא מנח כרעיה עילויה כו': (ד) האי מאן דמפני אגירדא דדיקלא אחדא ליה רוח פלגא: פלשדיי"ן בלע"ז: גרדא. כאב חצי הראש: חמשה טולי הו: שרוח רעה שורה תחתיהם: טולא דכנדא. שם האילן: טולא דפרחא. נלף קרפי"ף בלע"ז: זרדתא. שונדביי"ר: טולא דארבא. ספינה: טולא דערבתא. גל אילן ערבה: דקשה סילויה. עט: דבי פרחא רוחי. כך הוא שמם: דבי זרדתא. תורה אור שדים שמן: דבי איגרי. המצויין בגגות רשפי שמם: ונפקא מינה לכתוב קמיעא בשם אילן כגון אם הוזק תחת בי פרחא יכתוב לו קמיעא בשם רוחי: למאי נפקא מינה לגזויי לה לברוח מפניה לפי שאין לה עינים ואינה רודפתו: גזייה. ברח מפניה: כי אזלא נפקא אדיקלא. כשהלכה אחריו נתקלה ונפלה על עיקר אילן: ה"ג פקעה היא וצווח דיקלא. יבש הדקל: בר קשא. שומר העיר: ה"ג סודרא דמר דומה כי צורבא מרבנן: בדקנוה למר לא ידע ליה למימר ברוך. שאינו יודע לברך על הסודר *ברוך עוטר ישראל: [ברכות ס:] בחשא. כף הקדירה: והדר בכדא דכמכא. מתגלגל בתוך כד של כותח: ומשתכח בטולא דתאנתא. חגב שתיחס יהושע בו לישראל את הארץ*: [נ"ב ט.] דלא חגב גרמידא. שלא גדל אמה: ארבונא. עיורון: אדמיתנא כרעיה. בעוד שרגליו לחים ממי הרחילה: תליא בביתא. התולה פתו באויר בתוך סל אחד: תלא לסילתיה. לסלו ופת בתוכו: נישוורא. פירורין: אוסרא דמזוני. [שבת קי. וע"ש פרש"י ב"ב קי: וע"ש רשב"ם] מלאך הממונה לזמן מזונות: נקיד שמיה. לשון נקידו כמו מנקד אגירו לפיכך אינו רוצה שיהו פרורים נשלכים לידרס ברגל: אוסרא דעניותא נבל שמיה. (ה) ושמא נכנס לבית שהוא רואה שאינן נוהגים מנהג נקיות בפת: לברוקתי. כליון עינים: מפחד. ואינו יודע למה דמסוכר

רשב"ם

דמפני אגירדא דדיקלא. דקל קלוץ: רוח פלגא. מוורשי"ן בלע"ז: גרדא. כאב חצי הראש: אי מקטל קטיל. אם נקצץ האילן נהרג האיש ואם נעקר האילן האיש מת: ה"ג הני מילי היכא דלא מנח כרעיה עילויה: חמשה טולי הוו. שהרוח רעה שורה תחתיהן: טולא כנדא. שם אילן: טולא דפרחא. נלף: זרדתא. שונכבי"ר: טולא דארבא. ספינה: טולא דערבתא. [חולין קה:] גל אילן ערבה: נופיה. ענפיו: סילויה. עט: דבי פרחי רוחי. אותן שדים דבי פרחי שמן רוחי ולקמן מפרש למאי נפקא מינה: דבי זרדתא שידי. שמן: דבי איגרי.

ואזיל רב פפא מימיניה. אלמא אלודי הוה דאמר בפרק הממונה (יומא דף לז.) המהלך לימין רבו הרי זה בור:

תליא בביתא קשי לעניותא. מכאן קשה לרש"י דפירש בפרק קמא דחגיגה (דף ה:) היינו דאמרי אינשי זוזי לתליתא שכיחא לעללא לא שכיח ופי' לתליתא לקנות פת לצורך היום שתולין בסל ואין דרך לתלותו בסל דהא אמרינן הכא דקשי לעניותא ור"ת מפרש שם לתליתא כשדוחקין אותו לפרוע מוצא לווין אבל לקנות תבואה לאכול אינו מוצא לווין:

טה.

האי מאן דמפני אגירדא דדיקלא אחדא ליה לדידיה רוח פלגא והאי מאן דמצלי רישיה אגירדא דדיקלא אחדא ליה רוח צרדא האי מאן דפסעי אדיקלא אי מיקטל קטיל אי איעקר מיעקר ומיית (א) הנ"מ דלא מנח כרעיה עילויה אבל מנח כרעיה עילויה לית לן בה *חמשה טולי הוי טולא דדיקלא יחידא טולא *דכנדא טולא דפרחא טולא דורדתא [א] איכא דאמרי אף טולא דארבא וטולא דערבתא כללא דמילתא כל דנפיש ענפיה קשי טוליה וכל דקשי סילויה קישי טולי' לבר מכרו משא אע"ג דקשי סילויה לא קשי טוליה דאמרה לה שידא לברה פירחי נפישך מכרו משא דאיהו הוא דקטיל לאבוך וקטיל לדידיה אמר רב אשי חזינא לרב כהנא דפריש מכולהו טולי בי פרחי רוחי דבי זרדתא שידא דבי איגרי רישפי למאי נפקא מינה לקמיעא דבי פרחי בריה שאין לה עינים למאי נפקא מינה לגזוזי לה זימנא חדא הוה אזיל צורבא מרבנן לאפנויי לבי פרחי שמע דקא אתא עילויה וגזי לה כי אזלא חבקיה לדיקלא צווח דיקלא ופקעה היא [ב] פרחא דבי זרדתא שידי הא זרדתא דסמיכה למתא לא פחתא משיתין שידי למאי נפקא מינה למיכתב לה קמיעא *ההוא בר קשא דמתא דאזיל וקאי גבי זרדתא דהוה סמיך למתא עלו ביה שיתין שידי ואיסתכן אתא לההוא מרבנן דלא ידע דזרדתא דשיתין שידי היא כתב לה קמיע לחדא שידא שמע דתלו חינגא בגוויה וקא משרו הכי סודריה דמר כי צורבא מרבנן בדיקנא ביה במר דלא ידע ברוך אתא ההוא מרבנן דידע דזרדתא שיתין שידי הוה כתב לה קמיעא דשיתין שידי שמע דקא אמרו פנו מנייכו מהכא קטב מרירי תרי קטבי הוו חד מקמי טיהרא וחד מבתר טיהרא דמקמי טיהרא קטב מרירי שמו ומיחזי בי כדא דכמכא והדר ביה בחשא דבתר טיהרא °קטב ישוד צהרים שמו ומיחזי בי קרנא דעיזא והדר ביה כנפיא תהלים צא אביי הוה שקיל ואזיל ואזיל רב פפא מימיניה ורב הונא בריה דרב יהושע משמאליה חזייה להחוא קטב מרירי דקא אתי לאפיה דשמאליה אהדרא לרב פפא לשמאליה ולרב הונא בריה דרב יהושע לימיניה אמר ליה רב פפא אנא מאי שנא דלא חשש לי אמר ליה את שעתא קיימת לך מחד בתמוז עד שיתסר ביה ודאי שכיחי מכאן ואילך ספק שכיחי ספק לא שכיחי ומשתכחי בטולי דחצבא דלא חצב גרמידא ובטולי דצפרא ופניא דלא הוי גרמידא ועיקר בטולי דבית הכסא אמר רב יוסף הני תלת מילי יהיב ארבונא לנהורא (ב) מן דסריק רישיה יבש ומן דשתי טיף טיף ומן דסיים מסני אדמייתניה כרעא תלאי בביתא קשי לעניותא כדאמרי אינשי תלא סילתא תלא מזוניה ולא אמרן אלא ריפתא אבל בישרא וכוורי לית לן בה אורחיה היא פארי בביתא קשי לעניותא *נשורא בביתא קשי לעניותא בלילי שבתות ובלילי רביעית שרו מזיקין עילויה אוסרא דמזוני נקיד שמיה אוסרא דעניותא נבל שמיה צעא אפומא דחצבא קשי לעניותא מאן דשתי מיא בצעי קשי לברוקתי דאכיל תחלי ולא משי ידיה מפחיד תלתין יומין דמסוכר

המצויין בגגות רשפי שמן: למיכתב קמיעא. בשם אלו כגון אם הוזק תחת בי פרחי יכתוב לו קמיעא בשם רוחי: למאי נפקא מינה לגזויי מינה. לברוח מפניה לפי שאין לה עינים ואינה רודפתו: גזייה. ברח מפניה: כי אזלא נפקא אדקלא. כשהלכה אחריו נתקלה ונפלה על עיקר אילן: הכי גרסינן פקע היא וצווח דקלא. יבש הדקל: בר קשא. שוטר העיר: דקא תלו ביה חינגא בגוויה. דאילן: הכי גרסינן סודריה דמר כצורבא מרבנן בדיקנא ליה למר ולא ידע למימר ברוך. שאינו יודע לברך על הסודר *ברוך עוטר ישראל בתפארה: [ברכות ס:] בחשא בקדרא והדר בכדא דכמכא. מתגלגל בתוך כד של כותח: ואהדריה לרב הונא מימיניה ולרב פפא משמאליה: מאי שנא. כי אינך חושש בי אם אזוק: שעתא קיימא לך. עשיר אתה ויש לך מזל טוב ולא תיזוק: ומשתכחא בטולא דחצובא. חגב שעשב שתיחס בו יהושע את הארץ לישראל*: דלא חגב גרמידא. שלא גדל אמה: ארבונא. עיורון: ושתי טיף טיף. יין המטפטף מן החבית: אדמייתנא כרעיה. [נ"ב ט.] בעוד שרגליו לחים במי הרחיצה: תלאי בביתיה. התולה פתו באויר בתוך סל אחד: תלא סילתיה. סל ופת בתוכו: פארי. מורסן: נשוורא. פירורין של פת: נקיד שמיה. לשון נקיות לפיכך אינו רוצה שיהו פירורין נשלכין לידרס ברגל: אוסרא דעניותא נבל שמיה. לשון לכלוך (ו) ושמא נכנס בבית שהוא רואה שאין טהגין מנהג נקיון בפת: בצעא. בקערה: לברוקתי. כליון עינים: מפחיד. ואינו יודע למה דמסוכר

רבינו חננאל

הני תלת מילי יהבי ערבונא בנהורא מאן דסריק יבש ומאן דשתי טיף טיף ומאן דסאים מסאנית כי רטיבתא כרעית תלא לחמא קשי לעניותא דאכיל תחלי ולא משי ידית מפחד

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומיית וכו"מ דלא: (ב) שם מאן דסריק וכו' ומאן דשתי וכו' ומאן דסיים מסני אדמתונא כרעא: (ג) רש"י ד"ה האי מאן וכו' דדיקלא דקל (קלוף) [קלוץ] הס"ד: (ד) ד"ה האי מאן וד"ה גרדא צ"ל קודם ד"ה אי מיקטל: (ה) ד"ה אוסרא דעניותא נבל שמיה נכנס לבית שר ואם כצ"ל ותיבת ושמא נמחק: (ו) רשב"ם ד"ה אוסרא וכו' לכלוך ואינו נכנס בבית וכו' מנהג נקיון בפת:

הגהות הגר"א

[א] גמ' טולא דזרדתא טולא דערבתא א"ד אף טולא דארבא כללא כו' כצ"ל (וכזה מיושב מ"ש בהגהות הגרי"ב. וע"ע נ"א במנורת המאור): [ב] שם פרחא. נמחק:

מסורת הש"ס

[לכאורה צ"ע ארבעה] [גי' הערוך דכינרא ועי' רשב"ם ב"ב מח: ד"ה תלי לספי]

דמסוכר. מקיז דם מן הכתפיים לשון סיכורי: ידא אאוסיא. שרגיל להניח ידו אגב נחיריו על שפתיו: דרגא לפחדא. דרך הוא להביא לו פחד רוח רעה: גול שפן אניגרון אנירדפי. לחם הוא: בי בליעי ושמיני. הנה סביבותי אנשים כחושים ושמנים ותיתוני: ונימא ליה. לחינא מיא: הוי עז. התחזק במצוה יותר משיכולת בידך: אל תשב בגובהה של עיר ותשנה. מקום שבני העיר עוברים ושבין שמא כשהן עוברים ושבין *יבטלוך ויפסיקוך ממשנתך: ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים. דטרוד בגרסיה ולא במילי דליבורא: לא למיזבן מיניה ולא לזבוני ליה. דאיידי דעדיף מזליה נגא וזכי ליה להאי: אמר ליה ר"ש בן יוחי ומי בסכנה. והלא העגל בסכנה ומה לך בכך: אם בקשת ליחנק. לומר דבר שיהיה נשמע לבריות ויקבלו ממך: היתלה באילן גדול. אמור בשם אדם גדול: בחדתא. כשהתינוק למד בחדש כשהוא מתחיל ללמוד: שאין

תורה אור

**דמסוכר ולא משי ידיה מפחיד שבעה יומי דשקיל מזייה ולא משי ידיה מפחיד תלתא יומי דשקיל טופריה ולא משי ידיה מפחיד חד יומא ולא ידע מאי קא מפחיד ידא אאוסיא דרגא לפחדא *ידא אפותא דרגא לשינתא תנא אוכלין ומשקין תחת המטה [א] אפילו מחופין בכלי ברזל °רוח רעה שורה עליהן ת"ר לא ישתה אדם מים לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות ואם שתה דמו בראשו מפני סכנה מאי סכנה רוח רעה ואם צחי מאי תקנתיה (*נימא) שבעה קולות שאמר דוד על המים והדר נישתי שנאמר °קול ה' על המים אל הכבוד הרעים ה' על מים רבים קול ה' בכח קול ה' בהדר קול ה' שובר ארזים וישבר ה' את ארזי הלבנון קול ה' חוצב להבות אש קול ה' יחיל מדבר יחיל ה' מדבר קדש קול ה' יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כולו אומר כבוד ואי לא (*נימא) הכי לול שפן אניגרון אנירדפין בין כוכבי יתיבנא בין בליעי שמיני אזילנא ואי לא אי איכא איניש בהדיה ניתעריה ולימא ליה פלניא בר פלנתא צחינא מיא והדר נישתי ואי לא מקרקש נכתמא אחצבא והדר נישתי ואי לא נישדי בה מידי והדר נישתי *ת"ר לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים בלילה ואם שתה דמו בראשו מפני הסכנה מאי סכנה סכנת שברירי ואי צחי מאי תקנתיה אי איכא איניש בהדיה לימא ליה פלניא בר פלנתא צחינא מיא ואי לא (*נימא) איהו לנפשיה פלניא אמרה לי אימי איזדהר משברירי שברירי ברירי רירי ירי רי צחינא מיא בכסי חוורי: ואפילו מן התמחוי וכו': פשיטא לא נצרכא אלא אפילו לר"ע דאמר *עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות הכא משום פרסומי ניסא (*מודי) תנא דבי אליהו אע"פ שאמר ר"ע עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות אבל עושה הוא דבר מועט בתוך ביתו מאי ניהו (א) אמר רב פפא כסא דהרסנא *כדתנן *ר' יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים ת"ר שבעה דברים צוה ר"ע את רבי יהושע בנו בני אל תשב בגובהה של עיר ותשנה ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים ואל תכנס לביתך *פתאום כ"ש לבית חבירך ואל תמנע מנעלים מרגליך *השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה ועשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות *והוי משתדל עם אדם שהשעה משחקת לו אמר רב פפא לא למיזבן מיניה ולא לזבוני ליה אלא למעבד שותפות בהדיה והשתא *דאמר רב שמואל בר יצחק מאי דכתיב °מעשה ידיו ברכת כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך אפילו למיזבן מיניה ולזבוני ליה שפיר דמי חמשה דברים צוה ר"ע את רבי שמעון בן יוחי כשהיה חבוש בבית האסורין אמר לו רבי למדני תורה אמר איני מלמדך אמר לו אם אין אתה מלמדני אני אומר ליוחי אבא ומוסרך למלכות אמר לו בני יותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק אמר לו ומי בסכנה והלא עגל בסכנה אמר לו *אם בקשת ליחנק היתלה באילן גדול וכשאתה מלמד את בנך למדהו בספר מוגה מאי היא אמר רבא ואיתימא רב משרשיא בחדתא *שבשתא כיון דעל על לא תבשל בקדירה שבישל בה חבירך מאי ניהו גרושה בחיי בעלה דאמר מר גרוש שנשא גרושה ארבע דעות במטה ואי בעית אימא אפילו באלמנה לפי שאין

צוה רבי עקיבא את רבי יהושע בנו. פירש רשב"ם דהוא ר' יהושע בן קרחה דר"ע קרח היה כדאמרינן [בבכורות] (דף נח.) שהיה בן עזאי אומר כל חכמי ישראל דומין לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה ואין נראה שיהיה הגמרא קורא אותו בן קרחה דרך גנאי שהרי נענשו הנערים שקראו לאלישע עלה קרח (מלכים ב ב) ובן עזאי קראו כן דרך *בדיחותא:

שבשתא דעל על. תימה דרבא גופא אית ליה בלא יתפור (ב"ב דף כא.) שבשתא ממילא נפקא ויש לומר דהיינו כשלומד קמי דגרים ולא דייק שיכול להבין מעצמו כשיגדל אבל כאן דאיירי בספר שאינו מוגה סומך על ספרו ואינו יוצא מידי טעותו: ולא

ליה. דאיידי דעדיף מזליה נגא וזכי ליה להאי: אמר ליה ר"ש בן יוחי ומי בסכנה. והלא העגל בסכנה ומה לך בכך: אם בקשת ליחנק. לומר דבר שיהיה נשמע לבריות ויקבלו ממך: היתלה באילן גדול. אמור בשם אדם גדול: בחדתא. כשהתינוק למד בחדש כשהוא מתחיל ללמוד: שאין

רשב"ם

דמסוכר. מקיז דם מן הכתפיים: ידא אאוסיא. שרגיל להניח ידו על שפתו אגב נחיריו: דרגא לפחדא. סולם ודרך הוא לעלות עליו פחד רוח רעה: אפותא. מצח: בלילי רביעיות. בלא נר: לול שפן אניגרון. לחם הוא: בי בליעי ושמיני. הנה סביבותי אנשים כחושים ושמינים בחרו וקחו לכם והניחוני: שברירי. סנורים (בראשית יט) מתרגמינן כן: לימא ליה נהינא מיא בכסי חיורי. ממונה על כוסות של חרס: הוי עז כנמר. התחזק במצות יותר משהיכולת בידך: ר' יהושע בן קרחה. הוא בן ר"ע שרבי עקיבא קרח היה כדאמרי' במסכת [בכורות] (דף נח.) כל חכמי ישראל דומין לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה: אל תשב בגובהה של עיר ותשנה. מקום שבני העיר עוברין ושבין ויבטלוך ויפסיקוך ממשנתך: ואל תדור בעיר שראשיה ת"ח. דטריד בגירסא ולא טריד במילי דליבורא: ואל תכנס בביתך פתאום. אלא השמע את קולך להם קודם בואך דילמא עבדי מילתא דלניעותא [בויקרא רבה] (פכ"א) ר' יוחנן כי הוה עייל לביתא מנענע משום שנאמר ונשמע קולו בבואו אל הקודש: ואל תמנע מנעלים מרגליך. שגנאי הדבר לתלמיד חכם שילך יחף כדאמרינן התם (שבת דף קכט.) ימכור אדם כל מה שיש לו ויקח מנעלים לרגליו: השכם ואכול כו'. מקראי נפקא לן בבבא קמא (דף נב:) לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש אי נמי מדכתיב וברך את לחמך ואת מימיך והדר והסירותי מחלה מקרבך: לא למיזבן מיניה ולא לזבוני ליה. דאיידי דהעדיף מזליה נגא וזכי ליה להאי: כשהיה חבוש בבית האסורין. כדאיתא בברכות (דף סא:): איני מלמדך. שלפי שהיה עסוק בתורה נתפש כדאמרינן בברכות (שם): אמר לו רבי שמעון בן יוחי ומי בסכנה. והלא עגל בסכנה ומה לך בכך: ואם בקשת ליחנק היתלה באילן גדול. לומר דבר שישמע לבריות ויקבלו ממך ומשום דנקט ליסנא *דתניקה נקט היתלה באילן ללמוד בפני רב ואמור שמועותיו משמו: בחדתא. כשהתינוק מתחיל ללמוד מחדש: ארבע דיעות. בשעת תשמיש זה לבו לאשתו ראשונה וזאת לבעלה הראשון והגיא לא ישמש אדם עם אשתו ויתן עיניו באשה אחרת ויהיו בניו קרובין לממזירין הנקראין בני גרושת הלב במסכת נדרים (דף כ:): באין

עין משפט נר מצוה

סד א טוש"ע או"ח סי' ד סעיף יט:

סד [א] טוש"ע יו"ד סי' קט"ז סעיף ה ועיין רמב"ם פי"ב מהל' רוצח ושמירת נפש הל"ה [וברב אלפס פ"ב דע"ז דף שמ. וברא"ש שם ססי' יג ונ"ע]:

סה ב מיי' פ"ל מהלכות שבת הלכה ז ופ"י מהלכות מתנות עניים הלכה יח סמג עשין ל' טוש"ע או"ח סימן רמב טוש"ע יו"ד סימן רנה סעיף א:

[ועי' תוס' שבת קנ. ותוספות ב"ב קיג. ד"ה יטעו ותוס' בכורות נח.]

[מודה]

אבות פ"ה מ"כ

ב"ק לב: ב"מ קז:

מסורת הש"ס

[דמסוכר גר' בערוך ערך סכר]

[דרך בני אדם כשיגן ידו על פדחתו. ערוך ערך פג]

[לימא]

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי ניהו אמר רב פפא:

[לימא]

נ"ז יב: ע"ש [ותוס' שם]

[לימא]

[לקמן קיג.] שבת קיח.

עי' בב"י בטוא"ח סימן רמ"ב דלא גרים ליה:

[נדה טז: מס' ד"א פ"ה]

[לקמן קיג.]

[ב"ב טו:]

פי' אם רצית לשאול בדבר איסור כלומר שאתה צריך לדון דין חמור כד"נ שאל לחכם גדול ועשה כהוראתו. ערוך ערך חנק]

ס"א משום דנקט ליסנא דהיתלה באילן נקט ליסנא דהניקה. ת"נ:

תהלים כט

איוב א

רבינו חננאל

לתלתין יומין דמסוכר פי' מקיז דם ולא משי ידיה מפחד שבעה יומין שקל מזייה ולא משי ידית מפחד לתלתין יומין שקל טופריה ולא משי ידית מפחד יום אחד דמשי רישיה ולא משי כרעיה מפחד יום אחד ולא ידע ממה מפחד ידא אפנא דירכא לפחדא ידא אפנא דירכא לשינתא. אוכלין ומשקין תחת המטה ואפי' מחופין בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהן: ת"ר לא ישתה אדם בלילי רביעיות ובלילי שבתות במתשך ואי צחי למיא לימא שבעה קולות קול ה' על המים כו' וישתה לא ישתה אדם מן הנהרות בלילה כו': ואפי' מן התמחוי. ואצטריכא אפילו לר' עקיבא דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות הכא משום ניסא מתיר שיקח אפילו מן התמחוי: תנא דבי אליהו אע"פ שאמר ר' עקיבא עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות עושה אדם דבר מועט בתוך ביתו כגון כסא דהרסנא כדתנן הוה עז כנמר קל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים: ששה דברים צוה ר' עקיבא לר' יהושע בנו אל תשב בגובהה של עיר ותשנה ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים ואל תכנס לבית פתאום ואל תמנע מנעלים מרגליך השכם ואכול בין בקיץ בין בחורף. עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות פי' אל תאמר חייב אני לענג השבת אם אין ידך משגת אלא עשה שבתך במאכל ובמשקה ובמלבוש [כמו יום החול] ואל תצטרך לבריות ותשתדל עם שהשעה משחקת לו להשתתף עמו ואפילו למזבן ולזבוני מיניה: חמשה דברים צוה ר' עקיבא את ר' שמעון בן יוחאי אם בקשת ליחנק התלה באילן גדול פי' אם רצית לשאול בדבר איסור שאל חכם גדול ועשה כהוראתו וכשתבקש ללמד לבנך למדהו בספר מוגה דשבשתא דעל על כלומר אם יקרא בנך בטעות הטעות שנכנס בלבו כבר נכנס מי יסירהו מלבו ואל תבשל בקדרה שבשל בה הברך בין גרושה בין אלמנה

גליון הש"ס גמ' רוח רעה שורה עליהן. פי' תורת חיים שבועות דף ט ע"ב ד"ה ריב"ל: רש"י ד"ה אל תשב. יבטלוך ויפסיק לך. עי' בסדר הדורות בסדר תנאים אות י דף קיא ע"ב:

*שאין כל אצבעות שוות מצוה וגוף גדול אוכל פירות ולא שכר מצוה וגוף טהור נושא אשה ולו בנים ארבעה דברים צוה רבינו הקדוש את בניו אל תדור בשכנציב משום דליצני הוו ומשכו לך בליצנותא *ואל תשב על מטת ארמית איכא דאמרי דלא תיגני בלא קרית שמע ואיכא דאמרי דלא תינסב גיורתא ואיכא דאמרי ארמאית ממש ומשום מעשה דרב פפא ואל תבריח עצמך מן המכס דילמא משכחו לך ושקלי מנך כל דאית לך ואל תעמוד בפני השור בשעה שעולה מן האגם מפני שהשטן מרקד בין קרניו אמר רבי שמואל בשור שחור וביומי ניסן *תני רב אושעיא מרחיקין משור תם חמשים אמה משור מועד כמלא עיניו תנא משמיה דרבי מאיר ריש תורא בדיקולא סק לאיגרא ושדי דרגא מתותך אמר רב ניזהא דתורא הן הן ניזהא דאריה זה זה ניזהא דגמלא דא דא ניזהא דארבא הילני הייא הילא והילוק הוליא אמר אביי עור דג וכוס חמין וביצים וכנים לבנים כולן קשין לדבר אחר עור מאן דגני אמשכא דצלא דג שיבוטא ביומי ניסן כוס שיורי כסא דהרסנא חמין חמימי דחמימי משדרו עילויה ביצים מאן דמדרך אקליפים כינים לבנים מאן דמחוור לבושיה ולא נטיר ליה תמניא יומי והדר לבוש לה בריין הנך כינים וקשין לדבר אחר אמר רב פפא ביתא דאית ביה שונרא לא ניעול בה איניש בלא מסני מאי טעמא משום דשונרא קטיל לחויא ואכיל ליה ואית ביה בהוויא גרמי קטיני ואי יתיב לה גרמא דחויא אכרעיה לא נפיק ואסתכן ליה איכא דאמרי ביתא דלית ביה שונרא לא ניעול ביה איניש *בהברא מאי טעמא דילמא מיכריך ביה חויא ולא ידע ומסתכן ג' דברים צוה ר' ישמעאל בר' יוסי את רבי (מק"ש סימן) אל תעש מום בעצמך מאי היא לא תיהוי לך דינא בהדי תלתא דחד הוי בעל דינך ותרי סהדי *ואל תעמוד על המקח בשעה שאין לך דמים אשתך טבלה אל תזקק לה לילה הראשונה אמר רב ובנדה דאורייתא הואיל והוחזק מעין פתוח דילמא משכה זיבה שלשה דברים צוה רבי יוסי בר' יהודה את רבי אל תצא יחידי בלילה ואל תעמוד בפני הנר ערום ואל תכנס למרחץ חדש שמא תפחת עד כמה אריב"ל עד י"ב חדש ואל תעמוד בפני הנר ערום דתניא *העומד בפני הנר ערום הוי נכפה **והמשמש מטתו לאור הנר הויין לו בנים נכפין ת"ר המשמש מטתו על מטה שתינוק ישן עליה אותו תינוק נכפה ולא אמרן אלא דלא הוי בר שתא אבל הוי בר שתא לית לן בה ולא אמרן אלא דגני להדי כרעיה אבל גני להדי רישיה לית לן בה ולא אמרן אלא דלא מנח ידיה עילויה אבל מנח ידיה עילויה לית לן בה *אל תצא יחידי בלילה דתניא לא יצא יחידי בלילה לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות מפני שאגרת בת מחלת היא ושמונה עשרה רבוא של מלאכי חבלה יוצאין וכל אחד ואחד יש לו רשות לחבל בפני עצמו מעיקרא הוו שכיחי כולי יומא זימנא חדא פגעה ברבי חנינא בן דוסא אמרה ליה אי לאו דמכרזן עלך ברקיע הזהרו בחנינא ובתורתו סכנתיך אמר לה אי חשיבנא ברקיע גוזר אני עליך שלא תעבורי ביישוב לעולם אמרה ליה במטותא מינך שבק לי רווחא פורתא שבק לה לילי שבתות ולילי רביעיות ותו חדא זימנא פגעה ביה באביי אמרה ליה אי לאו דמכרזי עלך ברקיע הזהרו בנחמני ובתורתו הוה סכנתיך א"ל אי חשיבנא ברקיע גוזרני עלייכי שלא תעבורי ביישוב לעולם הא קא חזינן דעברה אמרי הני

גזייתא

רשב"ם

שאין כל האצבעות שוות. אבר תשמיש ומתוך שאין תשמישו של זה טוח לה כשל ראשון תשנא אותו: מצוה וגוף גדול. אם תרצה לעשות מצוה וגם תשתכר בה: אוכל פירות ולא שכר. הלוה מעות לחבירך על קרקע לאכול פירות בנכייתא בזול [שתנכה] לו דבר מועט מן הדמים כמשכנתא דסורא (ב"מ דף סז:) והיינו ריוח גדול וגם מצוה היא שיש לו ללוה שכר ריוח שצריך למעות לסחורה: דלא תיגני בלא ק"ש. שזהו מנהג דארמאין: וא"ד. על מטה ארמית ממש משום מעשה דרב פפא שהיתה ארמית אחת חייבת לו מעות ונכנס בביתה לגבות הימנה חנקה את בנה ונתנתו על המטה וכשנכנס רב פפא אמרה לו שב על המטה עד שאביא מעותיך וכן עשה כשבאתה אמרה לו המתה את בני וברח לו מן המדינה: לא תינסוב גיורתא. מש"ס דאמרינן גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה (סנהדרין צד.): מפני שהשטן מרקד. לאו דווקא אלא משוגע כדמפרש לקמן: וביומי ניסן. שהצמחים עולין וגם לבו נוגח: ריש תורא בדיקולא. רבותא היא אפילו כשראש השור בתוך הכלי שהוא אוכל בו וטרוד באכילתו: שדי דרגא. פן יעלה אחריך: ניזהא דתורא. לאש על השור שלא יגנחו כך פירש רבינו ונראה בעיני שהוא לשון אלא גערה שגוער בו בלשון הזה להבריחו מעליו או כדי שיעשה מלאכה וכן כולן: ניזהא. גערה: ניזהא דארבא. כדי למושכה בחבל ולהוליכה לנהר: אמר אביי עור ודג כו'. לקמן מפרש להו ואזיל: משכא דצלא. הישן על העור קודם שהגמר עבודתו צלא הוה עבדן כדאמרי' בב"ב (דף ה.) ארבעה צלא וארבעה נגלא: חמימי שדא עליה. אם רגיל לשפוך מים חמין יותר מדאי על בשרו: מאן דמחוור לבושיה. ולבוש להו מקמי שמנה יומי דאכתי לא מטו שמנה יומי שיבשן הנהו כינים הדרי ואיכא בהו חיותא וקשין לדבר אחר נרעת: בהברא. בחושך: דחד הוי בעל דינך. ותרי לסהדו עלך ויחלקו בין שלשתן ומתוך שנאה שנחלקת עמהן יעשו עליך קנוניא זו לתבוע ממך: אל תעמוד על המקח. לבחור והמוכר ישראל הוא ואין לך דמים לקנות המקח ונמלא מפסידו תגם שלא יקחנו אחר מאחר שאתה מהפך בו: בנדה דאורייתא. קודם שהחמירו על עצמן לישב שבעה נקיים ואפילו רואות כל שבעה טובלות בליל שמונה ומשמשות ואל תזקק באותו הלילה הואיל והיום ראתה והוחזק מעין פתוח דילמא שפעה זיבה בשעת תשמיש: שמא תפחת. ותחתיה חלל מלא מים: בנחמני. אביי ולפי שגידלו רבה בר נחמני קרוי כן:

גזייתא

שאין כל האצבעות שוות. אבר תשמיש שלא יהא תשמיש זה טוב לה כראשון ותזלזל בו: מצוה וגוף גדול. אם תרצה לעשות מצוה וגם תשתכר בה שיגדל ממונך: אוכל פירות ולא שכר. הלוה מעות לחבירך מעות על הקרקע לאכול פירות בנכייתא בזול שתנכה לו דבר מועט מן הדמים והיינו ריוח גדול וגם מצוה היא שיש ללוה שכר ריוח שצריך למעות ולסחורה: דלא תיגני בלא ק"ש. שזה מנהג הארמאין: איכא דאמרי אל תשב במטה ארמית ממש משום מעשה דרב פפא שהיתה ארמית אחת חייבת לו מעות ונכנס מדי יום יום בביתה לגבות הימנה יום אחד חנקה את בנה ונתנתו על המטה וכשנכנס רב פפא אמרה לו שב עד שאביא מעותיך וכן עשה כשבאתה אמרה המתה את בני וברח מן המדינה: וביומי ניסן. שהצמחים עולין וגם לבו בהן ונוגח: בדיקולא. בטרסקל שהוא אוכל בו: ניזהא (א) דתורא: *לחש על השור שלא יגחנו: אמשכא דצלא. הישן על עור בבית העבדנין קודם שתגמר מלאכתו: חמימי דחמימי דשדא עילויה. אם רגיל לשפוך עליו מים חמים יותר מדאי על בשרו: מאן דמחוור לבושי'. ולבוש להו מקמי ח' יומי דאכתי לא מטי ח' יומי דאשלחינהו הנהו כנים הדרי ואכתי איכא בהו חיותא ואכלי ליה וקשין לדבר אחר: בהדי תלתא. דהוה חד בעל דינך ותרי ליהוי סהדך: ובנדה דאורייתא. קודם שהחמירו על עצמן לישב ז' נקיים וטובלת ביום שפסק המעין אל תזקק באותו לילה הואיל והיום ראתה והוחזק מעיין פתוח דילמא שפעה זיבה: שמא תפחת. ותחתיה חלל מלא מים:

גזייתא

רבינו חננאל

מצוה תוף גדול אוכל פירות ולו שכר. כלו' מלוה את חברו ועושה מצוה ומשתלם ממנו מן השכר מצוה והגוף נקי נושא אשה ולו בנים: ארבעה דברים צוה רבינו את בנו אל תדור בשכנציב דליצני נינהו דילמא משכו לך ואל תשב בטטת ארמית משום מעשה דרב פפא שהיה נושה בארמאי ממון ובא לביתו לפרעו והיה לאותו ארמאי בן ומת והיה מוטל על המטה כיון שנכנס רב פפא אמר ליה שב על המטה כיון שישב על המטה צעק כי אתה הרגת את בני כו' איכא דאמרי אל תשב אל תישן בלא ק"ש איכא דאמרי לא תנסב גיורת ואל תבריח עצמך מן המכס דאי משכחי ליה בידך שקלי לכוליה עסקך ואל תעמוד בפני השור וכו' נזהא דתורא וכו': שלשה דברים צוה ר' ישמעאל בר' יוסי את רב אל תעש מום בעצמך מאי היא לא יהוי לך דינא בהדי תלתא דחד הוי בעל דין ותרי מיניהו סהדי ואל תעמוד על המקח בשעה שאין לך דמים שמוצאת מפחית המקח בעיני בעליו אשתך טבלה אל תודקק לה לילה הראשון אמר רבא בנדה דאורייתא שטובלת בתשלום שבעת ימים לראייתה הואיל והוחזק מעין פתוח אבל בסופרת שבעה נקיים לא ועוד צוה ר' יוסי בר' יהודה אל תצא יחידי בלילה ואל תעמוד בפני הנר ערום ואל תכנס במרחץ חדשה שמא תפחת העומד בפני הנר ערום נכפה והמשמש מטתו לאור הנר הויין לו בנים נכפים: ת"ר המשמש מטתו ותינוק קטן בה [illegible] אגרת בת מחלת שנראת לר' חנינא ולאביי פשוטה היא: אמר ליה

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פכ"א מהלכות אסורי ביאה הלכה י' סמג לאוין קכז טוש"ע א"ח סי' רמ סעיף יא וטוש"ע אה"ע סי' כה סעיף ה:

כז ב טוש"ע א"ח סי' רמ סעיף טו

עבס לג.

[כתמיד לב. איתא בהברא וסי' במסכת בתוסך וכי"א בערוך ערך כבר ע"ש ועי' הוריות יב. וכריתו' ה: ובפירוש רש"י בכ]

עפי' ד"א פי"א וכס איתא דמו בראשו

מסורת הש"ס

[נדה סו.]

ברכות ח: [ועי"ש כמה שנויים בין המעשה ב' וכא שם ובין מה שהביא רש"י ורשב"ם]

[ועי' רש"י סנהדרין מח: ד"ה מנייהותא וכו' מתמע כפי' שכתב הרשב"ם ככא לגון גערה]

[כ"מ נח: ע"ש]

מס' כלה פ"ח יז. ושם איתא הריות מטנה

[ברכות מג: חולין נא.]

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה נוזהא. נ"ב ולבין נוזהא הוא כמדבר בקוש' וכחוקה והגרס' דכך הוא הלחש להחרים פי' המזיק עיין רש"י בפ' כיון בידקין דף מ"א ע"ב:

גזייתא · כשמהלכים במבואות שבילי כרמים וסוסיהן משתמטין מכאן ובורחין ביישוב אתו ודברי להו : שראשה אסיא · רופא ואמרי לה ת"א ותרווייהו חד טעמא : סוסיא · משום דהוא נטירותא בקרתא מאויבים ומגנבים : ולא תינסב תרי · נשים שמא תתיעצנה עליך רעה : נסיב תלת · שאם תתיעצנה השלישית מגלה לך : פשוט נבילתא · הפשט עורה: סלקת לאיגרא שירותך בהדך · כשתלך לדרך אפי' קרובה לא ומזונותיך עמך : מאה קרי בזוזי תותי כנפיך להוו · אפילו המזונות בזול אעפ"כ הוליאם עמך: לא תשתי סמא· לא תלמד לשתות סמים מפני שתקבע להון ווסת ויהא לבך שואלך ותפזר מעות · ל"א לא תהא רגיל לשתות סממנים כדאמר (לעיל מב:) (*טלהו שקייני) דמעלי להאי קשה להאי : לא תשוור ניגרא · פסיעה גסה שנוטלת מאור עינים* : ולא תעקר ככא · שן ממש משום חולי : דמלכותייהו אחורי אודנייהו קיימי · כלומר עתידין לגדל ותגדל אימתן ויגקמו ממך : אדהלא על כרעך זבינך וזבין · בעוד שהחול על רגליך כשבאת מן הדרך מכור מה שהבאת כדי שתחזור ותקנה ותביא : שרי כיסך ופתח שקך · כלומר שקבל תחלה המעות ותנם בכיסך ואח"כ פתח השק ותן התבואה ללוקחים : קבא מארעא ולא כורא מאיגרא· כלומר טוב לילך למקום קרוב ולהשתכר מעט מלהשתכר הרבה במדינת הים : תמרי בחלוזך לבי סודנא רהוט · אם יש לך תמרים באותו כלי שנותנים בו תמרים רוץ מיד לבית עושה שכר לעשות מהן שכר שאם תמתין תאכלם בין כך ובין כך ותפסיד: מאי סודנא · למה נקרא שם השכר סודנא : סוד נאה · עלה טובה שהרי מתעשרין הימנה : וגמילות חסדים · יכול לתת מתנה לעניים ולעשות צדקה וחסד : כל אגב גביא בעיא · כל דבר שצריך לכתוב שטר עליו כגון מלוה ואמנה בעייא גביא כלומר עדיין עומד הוא לגבות ויש לו טורח בו : מעות רעות · דפרע להו נהלייהו זוזא זוזא : לא באחרונה · שאם תנום תכנס לביתך בראשונה : אל תרבה בגנות · כלומר אל תהא רגיל לעשות בית בפרהסיא במקום מגולה: משום מעשה שהיה· בדוד ובת שבע: משום ממון· שמבזבזת לו ממונך: רווק· פנוי :

תני

ולא תימא כהנא אנא · פירשתי באלו עוברין (לעיל דף מט:*) : **אמר** רב פפא אי לאו דרמאי שיכרא לא איעתרי · ובשילהי אלו עוברין (שם) קאמר רב פפא אי לאו דנסיבי כהנתא לא איעתרי י"ל דהא והא גרמא ליה :

עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות · והא דאמרינן בפ"ב דביצה (דף טז:) דהוצאת שבתות וימים טובים אם פוחת פוחתין לו היינו בשלו אם יש לו : **דמשייר** מקודשא לאבדלתא · שמונע שתייתו בשביל הבדלה ותימה דהא דוקא *קידוש לילה קודם לכיבוד יום אבל הבדלה אינה קודמת *ומפרש מורי הר"י דקידוש יום קרי כיבוד יום והכי איתא בירושלמי פרק שלשה שאכלו רבי יוסי בשם רבי יעקב ב"ר אחא איזהו כיבוד יום בפה"ג :

שרא

גזייתא נינהו דשמטי סוסיא ואתו דברי להו *(וא"ל) רב לרב אסי לא תדור במתא דלא צניף בה סוסיא ולא נבח בה כלבא ואל תדור בעיר °דריש מתא אסיא ולא תנסיב תרתי אי נסבת תרתי נסיב תלת א"ל רב לרב כהנא הפוך בנבילתא ולא תיפוך במילי **°פשוט נבילתא בשוקא ושקיל אגרא ולא תימא כהנא אנא וגברא רבא אנא וסניא בי מלתא סלקת לאיגרא שירותך בהדך מאה קרי במתא בזוזא תותי כנפיך נידוו א"ל רב לחייא בריה לא תשתי סמא ולא תשוור ניגרא ולא תעקר ככא ולא תקנא בחיויא ולא תקנא בארמאה תנו רבנן ג' אין מתקנאין בהן ואלו הן נכרי קטן ונחש קטן ותלמיד קטן מ"ט דמלכותיהו אחורי אודנייהו קאי א"ל רב לאיבו בריה טרחי בך בשמעתא ולא מסתייע מילתא תא אגמרך מילי דעלמא אדחלא אכרעיך זבינך זבין כל מילי זבין ותתרט בר מחמרא דזבין ולא תתרט שרי כיסך פתח שקיך קבא מארעא ולא כורא מאיגרא תמרא בחלוזך לבית סודנא רהיט ועד כמה אמר רבא עד תלתא סאה אמר רב פפא אי לא דרמאי שכרא לא איעתרי א"ד אמר רב חסדא אי לא דרמאי שכרא לא איעתרי מאי סודנא אמר רב חסדא סוד נאה וגמילות חסדים אמר רב פפא כל אגב גביא בעי כל אשראי ספק אתי ספק לא אתי ודאתי מעות רעות נינהו ג' דברים א"ר יוחנן משום אנשי ירושלים כשאתה יוצא למלחמה אל תצא בראשונה אלא תצא באחרונה כדי שתכנס בראשונה *ועשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות *והוי משתדל עם מי שהשעה משחקת לו *(א"ר) שלשה דברים א"ר יהושע בן לוי משום אנשי ירושלים אל תרבה *בגגות משום מעשה שהיה בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה *והוי זהיר באשתך מחתנה הראשון מ"ט רב חסדא אמר משום ערוה רב כהנא אמר משום ממון[א] הא והא איתנהו אמר רבי יוחנן שלשה מנוחלי העוה"ב אלו הן הדר בא"י והמגדל בניו לתלמוד תורה והמבדיל על היין במוצאי שבתות מאי היא דמשייר מקידושא לאבדלתא א"ר יוחנן שלשה מכריז עליהן הקב"ה בכל יום על רווק הדר בכרך ועל עני המחזיר אבידה לבעליה ועל עשיר המעשר פירותיו בצינעה רב ספרא רווק הדר בכרך הוה

תני

רשב"ם

גזייתא · כשהולכין במבואות שבילי כרמים וסוסיהן משתמטין ובורחין ביישוב : דרישא אסיא · רופא *מפני שטרוד ברפואותיו ואינו עוסק בצרכי ציבור : ולא תדור במתא דלא צניף בה סוסיא · כלומר שאין בה סוס משום דהוי נטירותא דקרתא מגנבי לרדוף אחריהן ולתופסן : ולא תנסוב תרתי נשי · שלא תתיעצנה עליך רעה : נסיב תלת · שאם תתיעצנה השתים השלישית מגלה לך : פשוט נבילתא בשוקא · פשוט עורה בשכר : סלקת לאיגרא שירותך בידך · כשתלא לדרך אפי' במקום קרוב מזונותיך עמך : מאה קרי בזוזא תותי כנפיך להוי · אפילו המזונות בזול יהיו עמך : לא תשתי סמא · אל תשתה סמים מפני שנקבע להם ווסת ויהא לבך שואלך ותפסיד מעות ואפילו לרפואה לא תישתי אם אפשר לרפואה אחרת : לא תשוור ניגרא· פסיעה גסה נוטלת מאור העינים ואית דמפרשי ניגרא אמת המים ורגילין בני אדם לקפוץ מעבר זה לעבר זה לקצר דרכן : לא תעקר ככא · שן ממש ומשום חולי שסופו תרפא : דמלכותייהו אחורי אודנייהו קיימין · כלומר עתידין ליגדל ותגדל אימתן ויגקמו ממך : אדהלא אכרעך זבינך זבין · בעוד החול על רגליך כשבאת מן הדרך מכור מה שהבאת כדי שתחזור מהרה ותקנה ותביא ותמכרנו : זבין ותיחרט · כלומר אם יוקיר יכול אתה להתחרט על שמהרת למכור : בר מחמרא · שמא אילו לא מכרו היה מחמיץ : שרי כיסך ופתח שקיך · קבל המעות תחלה ותנם בתוך כיסך ואח"כ פתח השק ותנם ללוקח : קבא מארעא ולא כורא מאיגרא · מוטב שילך למקום קרוב להשתכר דבר מועט מלהשתכר הרבה במקום רחוק : תמרי בחלוזך לבי סודנא רהוט · אם יש תמרים באותו כלי שנותנין בו תמרים מהר לעשות מהם שכר שאם תמתין תאכלם ובין כך ובין כך תפסיד : מאי סודנא · למה נקרא עושה שכר סודנא : סוד נאה · עלה טובה היא שהרי מתעשרין הימנה : וגמילות חסדים · יכול לתת הימנה לעניים לעשות מהן צדקה וחסד שהרי אין בה קרן גדול : כל אגב גבייא בעיא · כל דבר שצריך לכתוב שטר עליו כגון מלוה ואמנה גביא בעי כלומר עדיין הוא צריך לגבות ויש בו טורח : מעות רעות · דפרע ליה ניהליה זוזא זוזא : כדי שתכנס בראשונה · אם תנוס : אל תרבה בגגות · כלומר אל תהי רגיל לעשות דבריך בפרהסיא במקום מגולה : משום מעשה שהיה · דדוד ובת שבע דכתיב (ש"ב יא) וירא (והנה) אשה רוחצת מעל הגג : משום ממון · שמבזבזת לו ממונך : דמשייר מקידושא · שיש לו מעט יין ומונע שתייתו בשביל הבדלה : רווק · פנוי :

תני

מסורת הש"ס: [ת"ל א"ל] | ב"ב קי. ע"ש | כל מילי | [ברכות מג:] | [לעיל קיב. שבת קיח. ע"ש] | פ"א בגגות | [עי' בפירוש רשב"ם ב"ב קי: ד"ה בי תמרי וע"ש עוד] | [וכב"ב קי. מפ' ר"ח בע"א ע"ש בתוי' ד"ה ולא]

הגהות הב"ח: (א) גמ' משום ממון והא :

גליון הש"ס: גמ' דריש מתא אסיא. עי' תוס' ב"ב דף קי. ד"ה ולא תימא :

עין משפט נר מצוה: [ד"ה אמר] | סח א מיי' פ"י מהלכות מתנות עניים הלכה יח טור שו"ע יו"ד סימן רנה סעיף א : | [לעיל קה:] | [עיין מהרש"א בחידוש הלכות] | [לעיל קיב.] | [ליתא בע"י]

רבינו חננאל

רב לרב כהנא הפוך נבלה ולא תהפוך במילי נטוש נבלה ושקול אגרא ולא תימא אנא גברא רבא ווילא בי מילתא . סלקת לאיגרא שירותיך בהדך . כלומר כבר סעודתך תהיה עמך . קרי בזוזא במתא ונזדמן לך קרא בשדה אל תזלזל בו אלא תביאהו בידך . אמר ליה רב לחייא ברית לא תשתה סמא דמתנהג גופך בהאי ולא תשרי באינרא כי המעלות מכחישות הגוף ואל תעקר ככא מפני העין פי' ככא המכתש והוא אל צרם בלשון ישמעאל וכדכתיב (קהלת י"ב ג') ובטלו הטוחנות כי מיעטו כלומר אם יכאב לך אל תעקרהו שמא תכהש עיניך ואל תקני בחויא ולא בארמאה שמא יפגעו בך ולא תשוור נינרא : **אמר** ליה רב לאיבו בריה טרחי בך בשמעתא ולא אסתייעא מילתא תא אגמרך מילי דעלמא אדחלא דאורחא פי' בעודנו אבק הדרך על רגליך קודם שתרחצם זבינך זבון כל מילי זבין ואיחרט וכו' : **שלשה** דברים צוה ר' יהושע אל תרבה בגגות משום מעשה שהיה בעשה דדוד שעלה על הגג וראה בת שבע ושלח ולקחה ובתך בגרה שחרר עבדך ותן לה הוי זהיר באשתך מחתנה ראשון או בעברה או בממון: א"ר יצחק שלשה מנוחלי העוה"ב הדר בארץ ישראל והמגדל בנו לתלמוד תורה והמשייר יין מן הקידוש כדי להבדיל עליו. שלשה הקב"ה מכריז עליהן על רווק הדר בכרך כגון ר' הושיעא ור' חנינא דהוו יתבי בשוק של זונות ולא מדלו עינייהו ומסתכלו בהו וכד אשתבעי אמרי הכי בחיי רבנן קדישי ארעא ועל העשיר המעשר פירותיו בצנעה ועל עני המחזיר אבדה לבעלה. רב ספרא רווק הדר בכרך הוה כו'. שלשה הקב"ה אוהבן מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר ומי שאינו עומד על מדותיו.

שלשה

תני תנא קמיה דרבא ורב ספרא *צהבו פניו דרב ספרא אמר לו רבא לאו כגון מר אלא כגון רב חנינא ורב אושעיא דהוו אושכפי בארעא דישראל והוו יתבי בשוקא דזונות ועבדי להו מסאני לזונות ועיילי להו *אינהו מסתכלי בהו ואינהו לא מדלן עינייהו לאיסתכולי בהו ומומתייהו הכי בחייהן רבנן קדישי דבארעא דישראל: שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבן מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד *על מדותיו שלשה הקדוש ברוך הוא שונאן °המדבר א' בפה ואחד בלב והיודע עדות בחבירו ואינו מעיד לו °והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי כי הא דטוביה חטא ואתא זיגוד לחודיה ואסהיד ביה קמיה דרב פפא נגדיה לזיגוד א"ל *טוביה חטא וזיגוד מינגד אמר ליה אין דכתיב °לא יקום עד אחד באיש ואת לחודך אסהדת ביה שם רע בעלמא קא מפקת ביה אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב מותר לשנאתו שנאמר °כי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו מאי שונא אילימא שונא נכרי והא *תניא שונא שאמרו שונא ישראל ולא שונא נכרי אלא פשיטא שונא ישראל °ומי שריא למסניה והכתיב °לא תשנא את אחיך בלבבך אלא דאיכא סהדי דעביד איסורא כולי עלמא נמי מיסני סני ליה מאי שנא האי אלא לאו °כי האי גוונא דחזיא ביה איהו דבר ערוה רב נחמן בר יצחק אמר °מצוה לשנאתו שנאמר °יראת ה' (שונאי) רע אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי מהו למימרא ליה לרביה למשנייה אמר ליה אי ידע דמהימן לרביה כבי תרי לימא ליה ואי לא לא לימא ליה תנו רבנן *שלשה חייהן אינם חיים הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת ואמר רב יוסף כולהו איתנהו בי תנו רבנן שלשה שונאין זה את זה אלו הן הכלבים והתרנגולין *והחברין וי"א אף הזונות וי"א אף תלמידי חכמים שבבבל ת"ר שלשה אוהבין זה את זה אלו הן הגרים ועבדים ועורבין ארבעה אין הדעת סובלתן אלו הן דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף ופרנס מתגאה על הציבור בחנם ויש אומרים אף המגרש את אשתו פעם ראשונה ושניה ומחזירה ותנא קמא זימנא *דכתובתה מרובה אי נמי יש לו בנים הימנה *ולא מצי מגרש לה חמשה דברים צוה כנען את בניו אהבו זה את זה ואהבו את הגזל ואהבו את הזמה ושנאו את אדוניכם ואל תדברו אמת ששה דברים נאמרים בסוס אוהב את הזנות ואוהב את המלחמה ורוחו גסה ומואס את השינה ואוכל הרבה ומוציא קמעה* וי"א אף מבקש להרוג בעליו במלחמה שבעה *מנודין לשמים אלו הן יהודי שאין לו אשה ושיש לו אשה ואין לו בנים* ומי שיש לו בנים ואין מגדלן לתלמוד תורה ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו והמונע מנעלים מרגליו וי"א °אף *מי שאין מיסב בחבורה של מצוה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי שמואל בר מרתא אמר רב משום רבי יוסי איש הוצל מניין °שאין שואלין בכלדיים שנאמר °תמים תהיה עם ה' אלהיך ומניין היודע בחבירו שהוא גדול ממנו אפילו בדבר אחד שחייב לנהוג בו כבוד שנאמר °כל קבל די רוח יתירא ביה [ומלכא *עשית להקמותיה על כל מלכותא] והיושבת על דם טהור אסורה לשמש עד כמה אמר רב עונה *תנא הוא יוסף איש הוצל הוא יוסף הבבלי (א) הוא איסי בן גור אריה הוא איסי בן יהודה הוא איסי בן גמליאל הוא איסי בן מהללאל ומה שמו איסי בן עקביה שמו הוא רבי יצחק בן טבלא הוא רבי יצחק בן חקלא הוא רבי יצחק בן אלעא (ג) הוא רבי

תורה אור: דברים יט · שמות כג · ויקרא יט · משלי ח · דברים יח · דניאל ו

רשב"ם

שראה בו דבר ערוה · ואם תאמר דהאנו מליאות (ב"מ דף לב: ושם) המריבן אוהב לפרוק ושונא לטעון מלוה בשונא כדי לכוף את ילרו והשתא מה כפיית ילר שייך כיון דמלוה לשנאתו וי"ל כיון שהוא שונאו גם חבירו שונא אותו דכתיב (משלי כז) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם ובאין מתוך כך לידי שנאה גמורה ושייך כפיית ילר:

תני תנא · להך מגניתא שלשה מכריז הקב"ה עליהן לשבח בכל יום: מותר לשנות אותו · הרואה דבר ערוה בחבירו יחידי אע"פ שאינו רשאי להעיד מותר לשנאתו: אין הדעת סובלתן · אפילו הן עצמן מתחרטין לאחר זמן ונבזין הן בפני עצמן: בכלדיים · *בעלי אוב: היושבת על דם · אף על פי שפסק המעין שלא ראתה: עונה · יום ולילה לריכין להמתין:

תני תנא · להך מתני' שלשה הקב"ה מכריז עליהן לשבח: ומומתייהו · שבועה שלהן: חטא · בעבירה: שם רע הוא דקא מפקת עילויה · מאחר שאין אתה נאמן בעדות לא יתקבל עדותך אין לך עליך מצוה להעיד הרי אתה עובר על לאו דלא תלך רכיל (ויקרא יט): דכתיב לא יקום עד אחד וגו' · כלומר המקרא מעיד שאי אתה נאמן בעדות זו: מותר לשנאתו · הרואה יחידי דבר ערוה בחבירו אע"פ שאינו רשאי להעיד לו מותר לשנאתו שהרי הוא יודע בודאי שהוא רשע: מאי שונא · כלומר מי הוא שונא שאמר הכתוב: אי נימא שונא ישראל · כלומר שהוא שונא ישראל מי שרי למיסנייה ומסתמא לאו ברשיעי איירי קרא: הרחמנין · יותר מדאי והני שלשה מילי דבר התדיר בהן כל שעה וכיון דהוא מקפיד עליהן אין חייו חיים שאין לו מנוחה: אין הדעת סובלתן · של בריות: המתגאה על הציבור בחנם · נוהג עליהם שררה ואינו עומד עליהן בשעת דוחקן: צוה כנען את בניו · כלומר מנהגן כן הוא כאילו צוה עליהן אביהן ונפקא מינה שצריך אדם ליזהר מהן: בחבורת מצוה · כגון משתה של ברית מילה או בת כהן לכהן: כלדיים · בעלי אוב כך פירש רבינו ולא נהירא דקרא כתיב בהדיא אל תפנו אל האובות ואני שמעתי חוזים בכוכבים *וכן עיקר: תמים תהיה · להיות בוטח בו בכל קורות ותולדות הבאות לך: היושבת על דם טהור · אשה שכלו ימי טוהר שלה והגיע ליל ארבעים ואחד לזכר או ליל שמונים וא' לנקבה שאם תראה עכשיו תהא נדה אסורה לשמש ואע"פ שלא ראתה דהואיל ולמודה היא עד עכשיו להיות משמשת עם ראייתה גזירה שמא תראה ותשמש: עונה · יום ולילה כך פירש רבינו ולא נהירא אלא לילה אחד דהיינו ליל ארבעים ואחד כדמפרש רבה (נדה דף סג:) אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן וכמה עונה ומפרש או יום או לילה:

תוספות

שראה בו דבר ערוה · ואם תאמר דהאנו מליאות (ב"מ דף לב: ושם) המריבן אוהב לפרוק ושונא לטעון מלוה בשונא כדי לכוף את ילרו והשתא מה כפיית ילר שייך כיון דמלוה לשנאתו וי"ל כיון שהוא שונאו גם חבירו שונא אותו דכתיב (משלי כז) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם ובאין מתוך כך לידי שנאה גמורה ושייך כפיית ילר:

ואין לו בנים · נראה דוקא על ידי פשיעתו שאינו מתעסק בפרי' ורביה דומיא דאחריני ומי שאין לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו נויירי בשיש לו ואינו מניחן אי נמי אפי' אין לו °יש לחזר ולהביא עצמו לידי חיוב כדאשכחן (סוטה דף יד·) במשה שהיה תאב ליכנס לארץ ישראל כדי לקיים מלות שבה והא דאמרי' (שבת דף מט·) תפילין לריכין גוף נקי כאלישע היינו כדמפרש שלא יפיח בהן ולא יישן בהן ובשעת ק"ש כדי לקבל עליו מלכות שמים שלימה בקל יכול ליזהר:

שלשה חייהן אינם חיים הרתחנין כו' · תימה דבפרק המביא (ביצה דף לב·) תניא ג' חייהן אינם חיים המצפה לשלחן חבירו ומי שאשתו מושלת עליו ומי שייסורין מושלין בגופו ואמאי לא מני לכולהו הכא ויש לומר דהכא לא מיירי אלא בהנך דהוו תולדת האדם משום דלעיל נמי איירי דדמי להנך שלשה הקב"ה אוהבן מי שאינו כועס:

רבינו חננאל

שלשה הקב"ה שונאן המדבר אחת בפה ואחת בלב והיודע עדות לחברו ואינו מעיד לו והרואה דבר ערוה יחידי ומעיד לו כי הא דטוביה דחטא אתיא זיגוד ואסהיד עליה ונתחייב מלקות כו'. שלשה חייהם אינן חיים הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת אמר רב יוסף כולהו איתנהו בי. ארבעה אין הדעת סובלתן דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף פרנס המתגאה על הצבור בחנם ויש אומרים אף המגרש את אשתו פעם ראשונה ומחזירה. חמשה דברים צוה כנען את בניו אהבו זה את זה אהבו הגזל והזמה ושנאו אדוניכם ואל תדברו אמת: ת"ר שמונה*) הן נמנודין לשמים מי שאין לו אשה ומי שיש לו אשה ואין לו בנים ואינו נושא אשה אחרת ומי שיש לו בן ואינו מגדלו לתלמוד תורה ומי שאינו לובש תפילין ומי שאין לו ציצית בטליתו ומי שאין לו מזוזה בביתו והמהלך יחף ויש אומרי' אף מי שאינו יושב בחבורת מצוה כגון קידוש וכיוצא בו. מניין שאין שואלים לכלדים שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך. מנין ליודע בחברו שגדול ממנו אפי' בדבר אחד שצריך לנהוג בו כבוד שנאמר כל קבל די רוח יתירא ביה. והיושבת על דם טהור. פי' צריך להמנע בתשלו' ימי טהרה מלשמש זמתו שכל דם שרואה אחרי מלאת שלשה ושלשים יום לזכר ששה וששים יום לנקבה דם נדה הוא כך צריך להתרחק ממנה וכמה רבא אמר עונה וכמה היא עונה או יום או לילה: הוא יוסף איש הוצל וכו' יצחק בר אחא דשמעתא יצחק חקלא יצחק בן אלעזר יצחק בן טבלא יצחק נפחא אלו כולן בעלי אגדות ומתנייתא ונזכר שמם פעם כך ופעם כך אבל כשמדברין מפיו שמועת מזכירין שמו ר'

*) אולי תשיב תפילין בתרתי.

עין משפט נר מצוה

סט א מיי' פי"ג מהל' רוצח הלכה י"ד סמג לאוין רג טוש"ע חו"מ סימן כח סעיף א [עי' בג"ה מיי' פ"ד מהלכות עדות הל' א]:

[פי' במח פי' פירש"י במנחו' יח. סח: חולין ז:]

[שייך לאחר ד"ה שלשה]

ע ב מיי' פ"ו מהלכות דעות הלכה ה ופי"ג מהלכות רוצח הלכה יד טוש"ע חו"מ סימן ערב סעיף יא:

עא ג ד מיי' שם סמג עשין פא טור שו"ע שם:

עב ה טוש"ע יו"ד סי' רסה סעיף יב בהג"ה:

עג ו מיי' פי"א מהלכות ע"ז הלכה טז סמג לאוין כו טוש"ע יו"ד סי' קעט סעיף א:

מכות יח.

מסורת הש"ס

[פי' תוס' שבת קנו: ד"ה כלדאי כו' שהבינו על פי' רש"י דהכא]

[נ"ל אינתי]

[וע"ע רש"י מגילה כח. לא עמדתי על מדותי לשלם גמול רע למי שציערני גם בקדושין עא. פירש"י ואינו עומד על מדותיו לנטור איבה]

[נ"ל שנאת]

[ביצה לב: ע"ש]

[עפרש"י שבת יח. ד"ה תבר. וכן פירש רבינו שבת קיט ע"א קנו ע"ב וביבמות כא ע"ב]

[עירובין מח:]

[פי' דלא מצי קאי בגירושין מהרש"א]

ס"א ומהלך על צדי דרכים

ס"א כמנודין

ס"א ואינו מגרשה

[עי' תוס' לקמן ריש קיד.]

[פי' המלך הי' חושב כלכון]

יומא נב: [וע"ש בתוספות ד"ה הוא ובנדה לו:

ד"ה איסי]

הגהות הב"ח

(א) גמ' יוסף איש הוצל (הוא יוסף הבבלי) תא"מ וכ"כ עי' תוס' יומא דף נ"ב ע"ב:

(ב) שם ר' יצחק בן אלעא ר' יצחק כצ"ל ותיבת הוא נמחק:

גליון הש"ס

גמ' המדבר אחד בפה וכו'. עיין בבא מציעא דף מט ע"א: תוס' ד"ה ואין לו בנים כו' יש לחזר. עי' מנחות דף מג ע"א:

רבי יצחק בן אחא דשמעתא הוא רבי יצחק בן פנחס דאגדתא (א) וסימניך *(שמעו נא אחיי ורעיי) אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משמיה דר' יהודה בר' אילעי אכול בצל ושב בצל ולא תיכול אווזין ותרנגולין ויהא לבך רודף עליך פחות ממיכלך וממשתיך ותוסיף על דירתך כי אתא עולא אמר מתלא מתלין במערבא דאכיל אליתא טשי בעליתא דאכיל קקולי *אקיקלי דמתא שכיב:

מתני' מזגו לו כוס ראשון ב"ש אומרים מברך על היום ואחר כך מברך על היין וב"ה אומרים *מברך על היין ואחר כך מברך על היום:

גמ' *ת"ר דברים שבין ב"ש וב"ה בסעודה ב"ש אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין מפני שהיום גורם ליין שיבא וכבר קידש היום ועדיין יין לא בא וב"ה אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על היום מפני שהיין גורם לקידוש שתאמר *דבר אחר ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם והילכתא כדברי ב"ה מאי ד"א וכ"ת התם תרתי והכא חדא הכא נמי תרתי נינהו תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם והלכה כדברי ב"ה פשיטא דהא נפיק בת קול איבעית אימא קודם בת קול ואי בעית אימא לאחר בת קול *ורבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול.

מתני' הביאו לפניו *מטבל בחזרת עד שמגיע לפרפרת הפת הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת* ושני תבשילין אע"פ שאין חרוסת מצוה ר"א (*בן) צדוק אומר מצוה ובמקדש היו מביאין לפניו גופו של פסח:

גמ' אמר

רשב"ם

רבי יצחק ב"ר אחא דשמעתא. רבי יצחק סתם האמור באגדתא ר' יצחק בן פנחס הוא: שמעו נא אחיי. דשמעתא בן אחא: ולבך רודף עליך. מתאוה לאכול כל שעה שהורגלת: קקולי. ירקות: אקיקלי דמתא. על אשפות העיר מקום שאשר בני העיר יושבין הואיל ואין תובעין לו כלום:

מתני' מברך על היין. וה"ה למקדש על הפת: גמ' שהיין גורם לקידוש שיאמר: שאם אין לו יין או פת אינו מקדש: מתני' הביאו לפניו. ירקות: מטבל בחזרת. זהו לשון הגמרא כדתניא לעיל (דף קז:) השמש מטבל בבני מעים לפי שכל מאכלם ע"י טיבול: מטבל בחזרת. כלומר אם אין שם ירק אחר מטבל החזרת בחרוסת ואוכל: עד שמגיע לפרפרת הפת. קודם שיגיע לאותה חזרת שהוא אוכל אחר המצה שהוא מברך עליה על אכילת מרור וטיבול ראשון כדי שיכיר תינוק וישאל לפי שאין רגילין בני אדם לאכול ירק קודם סעודה. הביאו לפניו. אחר אותו טיבול: מצה מרור וחרוסת ושני תבשילין ואף על פי שאין החרוסת מצוה. ולקמיה פריך הואיל ולאו מצוה אמאי מייתי לה: גמ' זאת

רשב"ם

רבי יצחק ב"ר אחא דשמעתא. מילתא באנפי נפשה היא כל רבי יצחק סתם המוזכר בשמעתא הוא רבי יצחק ב"ר אחא רבי יצחק סתם באגדתא הוא רבי יצחק בן פנחס: שמעו נא אחיי. דשמעתא בן אחא: אכול בצל ושב בצל. אכול בצל או ירקות ותשב בצל ביתך ואל תצטרך למכור ביתך: ולבך רודף עליך. ומתאוה לאכול כל שעה שהורגלת: דאכיל אליתא. אליה כלומר בשר שמן תמיד: טשי בעליתא. כשבאין לתובעו הקפותיו הוא נסתר שאין בידו מה לפרוע: קקולי. ירקות אקיקלי דמתא. על אשפות (הנהר) [העיר] מקום שאשר בני העיר יושבין הוא יושב ואין תובעין לו כלום: מתני' על היין. והוא הדין למקדש על הפת וטעמא מפרש בגמרא: גמ' דברים שבין בית שמאי וב"ה בסעודה הכא לא חשיב אלא חדא מפלוגתייהו אבל במס' ברכות (דף נא:) איכא טובא. גורם ליין שיבא. קודם סעודה: וכבר קידש היום. טעם אחר נותן לדבריו דמשקיבלו עליו מיציאת הכוכבים קידש היום ועדיין לא בא יין לשלחן וכשם שקודם לכניסה כך קודם לברכה: שהיין גורם לקידוש שיאמר. שאם אין לו יין או פת אינו מקדש והמקדש על הפת כמקדש על היין וברכת הפת קודם: תדיר קודם. במס' זבחים *נפקא לן מהאי קרא דכתיב במוספין מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד מלבד משמע לאחר שהקרבת התמיד תקריב המוספין וקא דרשינן אשר לעולת התמיד קרא יתירא הוא אתא למילף דבשביל שהוא תדיר הקדימו הכתוב ומכאן אתה דן לכל התדירין: דהא נפקא ב"ק. במסכת עירובין בפ"ק*: ור' יהושע היא. בב"מ בפרק הזהב* גבי תנור שחתכו חוליות עמד ר' יהושע ואמר אין *(משתמשין) בב"ק והלכך לדידיה הוצרך לומר בזו הילכתא כב"ה שבשאר מחלוקת דב"ש וב"ה שלא הוקבע בפירוש הלכה כב"ה ס"ל שהרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה וכדברי ב"ה עושה כדתניא באלו טריפות (דף מד:) ומוקמינן לה אליבא דר' יהושע: מתני' הביאו לפניו. הירקות אחר שבירך על היין: מטבל בחזרת. זהו לשון הגמרא כדתניא לעיל (דף קז:) השמש מטבל בבני מעיים לפי שכל מאכלם על ידי טיבול והאי טיבול לאו בחרוסת הוא כדקתני לקמן הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת מכלל דעדיין לא הביאו והך חזרת לאו דוקא אלא אם (כן) אין שם ירק אחר מטבל בחזרת ואוכל: עד שמגיע לפרפרת הפת. קודם שיגיע לאותה חזרת שהוא אוכל אחר מצה שהוא מברך על אכילת מרור כדכתיב על מצות ומרורים (במדבר ט) בתחלה מצה ואח"כ מרור וטיבול ראשון זה כדי שיכיר תינוק וישאל לפי שאין בני אדם רגילין לאכול ירק קודם סעודה: מביאו לפניו. אחר אותו טיבול: מצה וחזרת וב' תבשילין אע"פ שאין חרוסת מצוה. ובגמרא פריך הואיל ולאו מצוה למה מייתי לה: שני תבשילין. בגמרא מפרש כנגד מי: גמ' זאת

תוספות

*ואין מיסב בסעודת מצוה. היינו סעודת מילה דאמר במדרש דניצול מדינה של גיהנם וסעודת נישואין בת ת"ח ובת כהן לכהן ודוקא שיש שם בני אדם מהוגנין כדאמרינן בזה בורר (סנהדרין דף כג.) נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אלא כן יודעין מי מיסב עמהם:

*צריך לנהוג בו כבוד. בשלא למד ממנו דבלמד ממנו אמרינן (אבות פ"ו) בדוד (עשאו) [קראו] רבו אלופו אע"פ שלא למד אלא שני דברים מאחיתופל:

דאמר אין משגיחים בבת קול. וא"ת מאי שנא דקי"ל כבת קול דב"ה ולא קי"ל *כב"ק דרבי אליעזר וי"ל דהכא ב"ה הוו רובא אלא דב"ש מחדדי טפי אבל התם דב"ק היה כנגד רבים לא קי"ל הכי ובת קול לא יצתה אלא לכבודו כדקאמרינן התם מן השמים יוכיחו וא"ת א"כ היכי קאמר רבי יהושע היא הא רבי יהושע קאי אבת קול דר"א וי"ל מדקאמר אין משגיחין בב"ק משום דלא (מן השמים) היא משמע דבכל דוכתא לית לן למיזל בתר בת קול:

הביאו לפניו. פי' רשב"ם ירקות ואין נראה מדלא קתני בהדיא הביאו לפניו חזרת כדקתני בסמוך הביאו לפניו מצה ונראה כפי' ר"ח הביאו לפניו שלחן שהרי אין מביאין השלחן עד אחר קידוש ועל השלחן מונח החזרת:

מטבל בחזרת. כלומר אוכל החזרת בטיבול כמו השמש מטבל בבני מעים וכן מטבל בירקות ובקרא נמי משתעי הכי כי תקרעי בפוך עיניך (ירמיה ד) שמנחת הפוך בעינים ופי' רשב"ם דהאי טיבול לאו בחרוסת דהא אכתי לא בא כדקתני סיפא הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ואין זה ראיה דהא קתני הכא חזרת ותניא נמי בסיפא ועוד דחזרת צריך להטביל בחרוסת משום קפא ומיהו היכא שהטיבול ראשון הוי בשאר ירקות אין צריך לטבול בחרוסת אלא או בחומץ או במים ומלח כמו שהיה נוהג ר"ת דהא אמר בגמרא דחרוסת משום קפא וליכא קפא אלא במרור וכ"ש לר"א בר צדוק דקאמר מצוה זכר לטיט דלא שייך אלא במרור לזכר דוימררו את חייהם בחומר (שמות א) ועוד דלא שייך מצוה שטיבול ראשון אינו אלא להיכרא ודלא כה"ר יוסף שעשה בסדרו ויטבול בחרוסת וכן רבינו שלמה בסידרו וה"ר שמעיה:

עד שמגיע לפרפרת הפת. פרפרת קרי המרור שאוכל אחר המצה ופרפרת כלומר ממשכת המאכל כמו פרפראות לחכמה (אבות פ"ג מי"ח) שהירקות ממשיכות הלב למאכל ומדקרי למרור פרפרת הפת רמז במשנה דמצה קודמת למרור כדאמר בגמרא:

הביאו לפניו מצה. לפי שעקרו השלחן לפני מי שאומר הגדה ועושה הסדר קתני הביאו לפניו מצה ועקירת שלחן היא כדי שישאל הבן ואביו עונה לו עדיין יביאו שלחן לעשות טיבול שני והבן ישאל למה אנו מטבילין שתי פעמים ומיד כשעוקרין מחזירין לפניו והמצה והמרור עליו שהרי צריך לומר בהגדה מצה זו מרור זה וכדאמר (לעיל לו: ולקמן דף קטו:) לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה:

אע"פ שאין חרוסת מצוה. ואם תאמר אמאי לא אתי חרוסת דרשות ומבטל חזרת דמצוה [א] וי"ל דכיון דכל עיקר מרור לא ניתקן רק בטיבול בחרוסת משום קפא לא מקרי ביטול בכך: זאת

עין משפט נר מצוה

עד א מיי' פ"ח מהלכות מצה הלכה א סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעג סעיף א:

עה ב מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה ז סמג עשין כט טוש"ע א"ח סי' רעא סעיף י:

עו ג מיי' פ"ח מהל' מצה הלכה א סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעג סעיף ד:

עז ד מיי' פ"ז מהל' מצה הלכה יא:

עח ה מיי' פ"ח מהל' מצה הלכה א:

[מאשפות ירים אביון (תהלים קיג) מתרגמינן מקלקלתא מרים חשוכא כך פרש"י בע"ז כח. ד"ה ניקלא וכ"כ רש"י ב"ק כא. ד"ה אקילקלתא]

רבינו חננאל

רבי יצחק בר אחא וסימנך שמעוני אחי ועמי *) הנזכר בן אחא הוא בעל השמועה: מאן דאכל אליתא טשי בעליתא כלומר מי שמנהגו לקנות בשר שומן באשראי ואוכל מתחבא בעליות שלא יבוא הקצב ויאמר לו איני מניחך עד שתתן לי דמי הבשר אבל מי שמנהגו לאכול ירקות שדה יושב על השוק שבאשפה ואינו חושש שאין מי שנושה בו: מתני' מזגו לו כוס ראשון ב"ש אומ' מברך על היום וכו' וב"ה אומ' מברך על היין ואחר כך מברך על היום: ת"ר דברים שבין ב"ש וב"ה בסעודה ב"ה אומר מברך על היין ואחר כך מברך על היום שהיין גורם לקדושה שתאמר ד"א ברכת היין תדירה ברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם והלכתא כב"ה ואסיקנא דר' יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול הוא דאמר הכא הלכה כב"ה: הביאו לפניו מטבל בחזרת. פי' הביאו לפניו השלחן מטבל החזרת בחרוסת ומברך בורא פרי האדמה ומפסיק עד שמגיע לפרפרת הפת והיא עת אכילת המצה הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] תוס' ד"ה אע"פ שאין חרוסת מצוה וכו' וי"ל דכיון דכל עיקר מרור וכו'. נ"ב עיין מהר"מ ברבי תמה על תירוצם באינו מספיק לראב"צ דס"ל חרוסת מצוה זכר לטיט ולפע"ד נראה ברור דכוונת התוס' בזה ג"כ כהר"ן דכיון דטיבול בעלמא הוא ואינו אכילה אינו מבטל וכמ"ש התוס' נמי

[צ"ל שמעו נא אחי ועמי]

ברכות דף נא: סוכה דף נו. [תוספתא דברכות פ"ה]

ג"ז שם בסוכה וזבחים דף נא.

ברכות דף נב. עירובין דף ז. יבמות דף יד. ב"מ דף נט: חולין דף מד.

[נ"ל נרבי]

הגהות הב"ח

(א) גמרא דאגדתא הוא וסימניך:

נחמנות דם כ"ב פ"ב ד"ה מכאן וכו' וא"כ אף לראב"ל א"ש באופן שתירוץ התוס' והר"ן בזה שפה אחת ודברים אחדים הם והגלפר"ד כתבתי ודוק ועיין רדב"ז חלק ג' דפוס פיורדא סי' תקמ"ד שכתב מעין דברי אלה:

*) נראה דצ"ל ר' יצחק המוכר בשמעת' בן אחא הוא בעל השמועה

אמר ר"ל זאת אומרת *מצות צריכות כוונה כיון דלא בעידן חיובא דמרור הוא דאכיל ליה בבורא פה"א הוא דאכיל ליה ודילמא לא איכוון למרור הלכך בעי למהדר לאטבולי לשם מרור דאי סלקא דעתך מצוה לא בעיא כוונה למה לך תרי טיבולי והא טביל ליה חדא זימנא ממאי דילמא לעולם *מצות אין צריכות כוונה ודקאמרת תרי טיבולי למה לי כי היכי דליהוי היכירא לתינוקות וכי תימא א"כ לישמעינן שאר ירקות אי אשמעינן שאר ירקות הוה אמינא היכא דאיכא שאר ירקות הוא דבעינן תרי טיבולי אבל חזרת לחודא לא בעי תרי טיבולי קמשמע לן דאפי' חזרת בעינן תרי טיבולי כי היכי דליהוי ביה היכירא לתינוקות ועוד תניא אכלן דמאי יצא אכלן בלא מתכוין יצא אכלן לחצאין יצא ובלבד שלא ישהא בין אכילה לחבירתה יותר מכדי אכילת פרס תנאי היא דתניא רבי יוסי אומר אע"פ שטיבל בחזרת מצוה להביא לפניו חזרת וחרוסת ושני תבשילין ואכתי ממאי דילמא קסבר רבי יוסי מצות אין צריכות כוונה והאי דבעינן תרי טיבולי כי היכי דתיהוי היכירא לתינוקות א"כ מאי מצוה מאי שני תבשילין אמר רב הונא סילקא וארוזא רבא הוה מיהדר אסילקא וארוזא הואיל ונפיק מפומיה דרב הונא אמר רב אשי שמע מינה (א) דרב הונא לית דחייש להא דרבי יוחנן בן נורי דתניא רבי יוחנן בן נורי אומר *אורז מין דגן הוא וחייבין על חימוצו כרת ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח חזקיה אמר אפי' דג וביצה שעליו רב יוסף אמר צריך שני מיני בשר אחד זכר לפסח וא' זכר לחגיגה רבינא אמר אפילו גרמא ובישולא פשיטא היכא דאיכא שאר ירקות מברך אשאר ירקות בורא פרי האדמה ואכיל והדר מברך על אכילת מרור ואכיל היכא דליכא אלא חסא מאי אמר רב הונא מברך מעיקרא אמרור ב"פ האדמה ואכיל ולבסוף מברך עליה על אכילת מרור ואכיל

מתקיף

זאת אומרת מצות צריכות כונה. משום הכי בעי תרי טיבולי שמא לא נתכוון לשם מרור הואיל ובירך בורא פרי האדמה כשאר ירקות דעלמא: דילמא הא קמשמע לן דבעינן תרי טיבולי. משום תינוקות שישאלו ועבדינן היכירא טובא: אכלו לחצאין. חצי זית בפעם ראשונה וחצי זית בפעם שניה ובמרור קא איירי: תנאי היא. דהאי תנא לית ליה צריכות כוונה ורבי יוסי אית ליה צריכות כוונה: ש"מ. מדקאמר רב הונא דמבשלין אורז בפסח ולא חייש לחימוץ לית דחש לה לדרבי יוחנן: אפילו דג וביצה שעליו. שהיו רגילין להטיח את הדג בביצים: ואחד זכר. לחגיגת ארבעה עשר: גרמא ובישולא. חתיכת בשר ומן המרק: פשיטא היכא דאיכא שאר ירקי. מברך מעיקרא איירקי בורא פרי האדמה דאסור ליהנות מן העולם בלא ברכה וכיון דיש לו שאר ירקות הכי שפיר טפי שיברך בפה"א על הירקות תחלה דהיינו ברכה הראויה להם ויפטור את המרור הבא אחריו מברכת בפה"א ואח"כ יברך על החזרת על אכילת מרור:

ולבסוף

רשב"ם

זאת אומרת מצות צריכות כוונה. משום הכי בעי תרי טיבולי שמא לא נתכוון בראשון לשם מרור הואיל ובירך עליו בפה"א כשאר ירקות דעלמא שהרי אין עדיין אכילת מצות מרור לברך עליו על אכילת מרור עד לאחר המצה: דילמא הא קמ"ל. דבעינן תרי טיבולי משום תינוקות שישאלו ועבדי היכירא טובא ומיהו ממרור קמא יצא ידי חובתו ומהדר ר"ל א"כ דמשום היכירא דתינוקות לחוד נקט תרי טיבולי ולאו לאשמועינן מצות צריכות כוונה לאשמועינן שאר ירקות בטיבול ראשון ומרור בטיבול שני דאיכא נמי היכר לתינוקות אבל במרור לחודיה לא בעינן תרי טיבולי דכולי האי לא עבדינן משום היכירא דתינוקות להקדים אכילת מרור קודם זמנו: ועוד תניא. בהדיא דמצות אין צריכות כוונה ותיובתא דריש לקיש: אכלן דמאי יצא. דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי חזי ליה: אכלן חצאין. חצי זית בפעם ראשון וחצי זית בפעם שני ובמרור מיירי: תנאי היא. דהאי תנא לית ליה מצות צריכות כוונה ורבי יוסי אית ליה: אע"ג שטיבל בחזרת. טיבול קמא היכא דליכא שאר ירקות: מצוה להביא כו'. כלומר מצוה להביא מן התורה דאכתי לא קיים מצות אכילת מרור הואיל ולא נתכוון דמצות צריכות כוונה: אי הכי מאי מצוה להביא כו'. תבילין הוה ליה למיתני: סילקא. תרדין ורבותא היא וכל שכן שני מיני בשר: הואיל ונפק מפומיה דרב הונא. בשביל חיבתו להראות הלכה כמותו: ש"מ. מדקאמר רב הונא שמבשלין אורז בפסח ולא חייש לחימוץ לית דחש לדר' יוחנן בן נורי: אפי' דג וביצה שעליו. שהיו רגילין להטיח את הדג בביצים והיינו רבותא דאע"ג דדמי לתבשיל אחד חשיב שני תבשילין: ואחד זכר. לחגיגת ארבעה עשר הבאה עם הפסח: שני מיני בשר. צלי כנגד הפסח ומבושל כנגד חגיגה כך פירש רבינו חננאל מרומי: גרמא ובשולא. חתיכת בשר ומרק שנתבשלה בו: פשיטא היכא דאיכא שאר ירקות. מברך מעיקרא בטיבול ראשון אשאר ירקות בורא פרי האדמה דאסור ליהנו' מן העולם הזה בלא ברכה דכיון שיש לו שאר ירקות הכי שפיר טפי שיברך בפה"א תחלה דהיינו ברכה הראויה להן ויפטור את המרור מברכת פרי האדמה ואחר כך יברך על החזרת על אכילת מרור:

ולבסוף

זאת אומרת מצות צריכות כוונה. ר"ש לקיש סבר דמתני' סתמא קתני ומיירי אפי' יכול למצוא שאר ירקות אין לו לטרוח אחר שאר ירקות אלא עושה שני טיבולין במרור והיינו משום דמצות צריכות כוונה וכיון דלא בעידן ס' ובבורא פרי האדמה הוא דאכיל ליה כלומר שלא בירך על אכילת מרור ודילמא לא איכוון ודילמא לאו דוקא כלומר ודאי לא איכוון למרור דאין מצוה אלא עד טיבול שני אחר מצה הלכך בעי למהדר ולטבולי פי' ולברך על אכילת מרור ולא נקט וברוכי משום דרב חסדא אית ליה בשמעתין דמברך על אכילת מרור בטיבול ראשון והא דקאמר ובבורא פרי האדמה אכיל ליה היינו כלומר שאינו אוכל לשם אכילת מרור אלא אכלו לצאת בבורא פרי האדמה דאי סלקא דעתך לא בעי כוונה אם כן יצא חובת מרור בטיבול ראשון אע"ג דאכלו לפני מצה וכתיב על מצות ומרורים לא הויא עיכובא אמאי צריך תרי טיבולי במרור הוה ליה לאהדורי אשאר ירקות משום היכירא בטיבול ראשון ואחר מצה בטיבול שני יאכל מרור והגמרא דחי דלעולם אין צריכות כוונה ומהדרינן אשאר ירקי משום היכירא וכדי לאכול מרור אחר המצה ומתניתין קמ"ל היכא דליכא שאר ירקי דאפי' במרור בעינן תרי טיבולי כדי לאכול מרור כמצוותו ומשום היכירא ולא אמרי' שלא יאכל מרור עד לבסוף ולא נחוש להיכירא: אכלן דמאי יצא. אבל ודאי לא יצא אע"ג דמעשר ירק דרבנן כדאמרינן גבי מצה בכל שעה (לעיל דף לה:) אבל לא בטבל ומוקי לה בטבל טבול מדרבנן ואיתקש מרור למצה ובדמאי יצא נמי במצה משום דאי בעי מפקיר נכסיה וחזי ליה וטעמא דהחמירו בודאי דרבנן דטבל דאורייתא מפיק התם (לעיל דף לה:) מלא תאכל עליו חמץ יצא זה שאיסורו משום בל תאכל טבל ואיתקש מצה לחמץ: אכלן בלא מתכוין יצא. קשיא לריש לקיש ואע"ג דריש לקיש דייק ממתניתין ע"כ מתניתין לא איירי בכל ענין אלא בדליכא שאר ירקות וקא משני תנאי היא וכיון דאיכא תנא דסבר כריש לקיש דייק שפיר ריש לקיש ממתניתין דצריכות כוונה כי מסתמא איירי בכל ענין אפי' איכא שאר ירקות: סילקא וארוזא. וכ"ש שני מיני בשר: לית דחש לה לדר' יוחנן בן נורי. וטעמא דאינו בא לידי חימוץ אלא לידי סרחון בפ' כל שעה (לעיל דף לה:): שני מיני בשר. פירוש ר"ח צלי זכר לפסח ומבושל זכר לחגיגה ולא נהירא דקיימא לן כבן תימא (לעיל דף ע:) דאין חגיגה נאכלת אלא צלי דמתניתין* אתיא כוותיה לכך נראה דתרוייהו מבושלין וכן משמע לשון תבשילין: אחד זכר לפסח ואחד לחגיגה. כשחל י"ד להיות בשבת אין צריך רק בישול אחד *דחגיגת י"ד אינה דוחה את השבת ומיהו אומר ר"י דמ"מ אין לחלק דדמי לחובה אם היינו מניחים מלעשות שני תבשילין וגם יש לחוש שמא לא יעשו בשאר פסחים ואין שום חשש אם אנו עושין אע"ג דלא צריך דליכא למיחש שמא יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד עשינו זכר לחגיגה בשבת והשתא נמי נקריבה בשבת דהקרבה מסורה לזריזין וכשיבנה משה ואהרן יהא עמנו וליכא למיטעי אך הבא להניח מלעשות שני תבשילין אין מזהירין אותו: אמר רב הונא מברך כו'. רב הונא סבר כריש לקיש דבעי כוונה ואפי' אית ליה שאר ירקות עביד במרור שני טיבולי:

מתקיף

רבינו חננאל

אמר ר"ל זאת אומרת מצות צריכות כונה. פי' כיון דהאי חזרת לאו בעידן חיובא דמרור אכיל ליה בבורא פרי האדמה אכיל ליה לפיכך בעי טבול אחרינא דלא אכוון בקמייתא ואקשי' ודלמא מצות אין צריכות כונה ואמאי מטבלינן תרי זימני כי היכי דתהוי הכירא לתינוקות וישאלו מאי מטבלינן תרי זימני אסיקנא אפי' במרור לחודיה בעינן תרי טבולי כי היכא דלהוי היכרא לתינוקות ולאו משו' דמצות צריכות כונה: ועוד תניא אכלן דמאי או אכלן בלא כונה או חצאין יצא ובלבד שלא ישהה באכילת חצאין בין אכילה לאכילה יותר מכדי אכילת פרס הנה תניא בהדיא דלא בעו כונה ופרקי' תנאי היא דתניא ר' יוסי אומר אע"פ שטבל בחזרת מצוה להביא לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין לאו מכלל דר' יוסי סבר מצות צריכות כונה ודחי' ודלמא ר' יוסי נמי צריך תרי טבולי כי היכי דלהוי הכירא לתינוקות ואמרי' אם כן אמאי קתני מצוה אלא משום דסבר מצות צריכות כונה: מאי שני תבשילין אמר רב הונא אפי' סלקא וארוזא אמר רב אשי ש"מ מדקאמר אורז מבושל דלית הלכתא כר' יוחנן בן נורי דאמר אורז מין דגן הוא. חזקיה אמר אפי' דג וביצה רב יוסף אמר שני מיני בשר אחד זכר *) לצלי ואחד זכר לחגיגה מבושל ורבינא אמר אפי' גרמא ובישולא הן שני תבשילין. אסיקנא היכא דאיכא שאר ירקי מברך אשאר ירקי בורא פרי האדמה ואכיל וכי מטי לאכילת מרור מברך על אכילת מרור ואכיל ליה היכא דלית ליה אלא חזרת בלבד היכי עביד

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אחד זכר לפסח וכו' דחגיגת י"ד אינה דוחה את השבת. ע"ל גם ע"ב תוס' ד"ה כי"ד שחל ובדף ע ע"ב תוספות ד"ה מ"ט:

[לקמן קטו. עי' תוספות שם ד"ה כולן]

[ברכות יג. עירובין צה:]

[עירובין כח: ר"ס כח:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' שמע מינה מדרב הונא דלית דחייש:

ברכות יג: [לעיל דף ...]

*) נ"ל אחד צלי זכר לפסח ואחד מבושל זכר לחגיגה כצ"ל וכ"כ הרשב"ם והתוס' משמו כאן

מתקיף לה רב חסדא לאחר שמילא כריסו הימנו חוזר ומברך עליה אלא אמר רב חסדא מעיקרא מברך עליה בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור ואכיל ולבסוף אכיל אכילת חסא בלא ברכה בסוריא עבדי כרב הונא ורב ששת בריה דרב יהושע עביד כרב חסדא °והלכתא כוותיה דרב חסדא רב אחא בריה דרבא מהדר אשאר ירקות לאפוקי נפשיה מפלוגתא אמר רבינא אמר לי רב משרשיא בריה דרב נתן הכי אמר הלל *משמיה דגמרא לא ניכרוך איניש מצה ומרור בהדי הדדי וניכול משום דסבירא לן *מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן ואתי מרור דרבנן ומבטיל ליה למצה דאורייתא ואפילו למ"ד מצות אין מבטלות זו את זו ה"מ דאורייתא בדאורייתא או דרבנן בדרבנן אבל דאורייתא ודרבנן אתי דרבנן ומבטיל ליה לדאוריית' מאן תנא *דשמעת לי' מצות אין מבטלות זו את זו הלל היא *דתניא אמרו עליו על הלל שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן שנאמר °על מצות ומרורים יאכלוהו אמר [א] רבי יוחנן חולקין עליו חביריו על הלל דתניא יכול יהא כורכן בבת אחת ואוכלן כדרך שהלל אוכלן תלמוד לומר [ב] על מצות ומרורים יאכלוהו אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו מתקיף לה רב אשי אי הכי מאי אפילו אלא אמר רב אשי האי תנא הכי קתני יכול לא יצא בהו ידי חובתו אא"כ כורכן בבת אחת ואוכלן כדרך שהלל אוכלן תלמוד לומר על מצות ומרורים יאכלוהו אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו השתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן °מברך על אכילת מצה ואכיל והדר מברך על אכילת מרור ואכיל והדר אכיל מצה וחסא בהדי הדדי בלא ברכה זכר למקדש כהלל אמר רבי אלעזר אמר רב אושעיא °כל שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים אמר רב פפא שמע מינה האי חסא צריך

תורה אור — במדבר ט

ולבסוף אכיל. בלא ברכה משום דבעינן תרי טבולין: ומבטל ליה. לטעם מצה דאורייתא: שהיה כורכן בבת אחת. פסח מצה ומרור: זכר למקדש כהלל. זכר למה שהיה עושה הלל בזמן שבהמ"ק קיים שהיו אוכלים פסחיהם: צריך נטילת ידים. משום המשקין שהידים שניות וכל הפוסל בתרומה מטמא משקין וכו': צריך

רשב"ם

ולבסוף אכיל. בלא ברכה משום דבעי' תרי טבולי: מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן. וטעמא מפרש בשילהי פירקין (דף קכ.) אפילו למ"ד כו'. דכיון דכי הדדי נינהו כולהו קיום מצות נינהו ולא מבטלי אהדדי: ומבטל לה. לטעם מצה דאורייתא: כורכן בבת אחת. (מצה) פסח מצה ומרור כורכן בכרך אחד כמו כורכו בגמי (עירובין דף קג:): יאכלוהו. כל אחד בפני עצמו מדלא כתיב יאכלו (אותו) ואנא ידענא דאפסח קאי דכתיב לעיל ואכלו את הבשר: מתקיף לה רב אשי כו'. ומיהו חולקין עליו חביריו כרבי יוחנן אבל מהכא לא שמעינן: והשתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן. דהא רבנן דברייתא מודו להלל דכריכה נמי שפיר דמי אבל ר' יוחנן קאמר דפליגי עליה דרבנן לגמרי לית להו כריכה כלל: מברך. אמצה לחודא כו': זכר למקדש כהלל. כמו שהיה עושה הלל בזמן שבית המקדש קיים שהיו אוכלים פסחים: כל שטיבולו במשקין. כגון ירק בכותח או בחומץ צריך נטילת ידים משום משקה שהידים שניות וכל הפוסל את התרומה מטמא משקים להיות תחלה: צריך

מתקיף לה רב חסדא לאחר שמילא כריסו כו'. רב חסדא נמי נראה דסבר כר"ל דבעי כוונה אעפ"כ סבר דאין נכון לברך בטיבול שני כיון שכבר מילא כריסו דאי סבר אין צריכות כוונה ה"ל למימר בהדיא דנפיק בטיבול ראשון ואם יברך בטיבול שני הויא ברכה לבטלה ולא צריך לרב חסדא לאהדורי אשאר ירקי ומברך לרב חסדא בטיבול ראשון על אכילת מרור אע"ג דעיקר מצות מרור לא נפיק אלא בטיבול שני אחר מצה °מועלת הברכה שבירך בטיבול ראשון לטיבול שני מאחר שאכל ממנו מעט בטיבול ראשון מידי דהוה אברכת שופר דמברך אתקיעות דישיבה ומועלת ברכה לתקיעות שבעמידה שהם עיקר ונעשית על סדר ברכות והשתא כל אלו אמוראי סברי דבעי כוונה וסתמא דמסדר הש"ס סבר הכי מדאיצטריך לפסוק כרב חסדא ואי אין צריכות כוונה פשיטא דלא יברך בטיבול שני דאפילו לא בירך בטיבול ראשון נפק ביה ואי יברך בטיבול שני הויא ברכה לבטלה וליתא הלכתא כוותיה דאבוה דשמואל דאית ליה בפרק ראוהו ב"ד (ר"ה דף כח.) אין צריכות כוונה דקאמר בכפאו ואכל מצה יצא ומוקי לה בכפאוהו פרסיים והתם לא מייתי מאכלו בלא מתכוין משום דלגבי אכילה לא בעינן כוונה כולי האי כמו בתפלה ותקיעה ומש"ה נמי לא מייתי הכא ברייתות דהתם דבעו כוונה דגבי תפלה ותקיעה בעי כוונה טפי כדפרישית: **והדר** אכיל חסא בלא ברכה. ונראה דאין צריך לברך בפה"א אע"ג דהגדה הוי הפסק כדפרישית לעיל ולא מיפטר בברכה של טיבול ראשון מ"מ ברכת המוציא פוטרתן דהוה להו דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה שהרי ירקות גוררין הלב וקרי ליה נמי למרור פרפרת הפת וכן אמר בכיצד מברכין (ברכות ד' מב.) בירך על הפת פטר את הפרפרת פרפר' הייט דברים הממשיכים האכילה כגון דגים קטנים ותמרים וירקות והיו רגילים לאוכלם בתוך הסעודה בין מאכל למאכל ולכך פטר את הפרפרת לפי שבא לצורך שעל ידי כך אוכל יותר ואין לומר דפרפרת היינו דבר שבא ללפת בו את הפת דהא הוי בכלל הא דקתני התם דמברך על העיקר ופוטר את הטפילה וקאמר נמי רבי חייא פת פוטרת כל מיני מאכל ורב פפא נמי פסיק התם הלכתא דברים הבאים תוך הסעודה מחמת הסעודה והיינו הפרפרת כדפי' אין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם שלא מחמת הסעודה תוך הסעודה כגון תאנים וענבים שאינן באין להמשיך המאכל ולא ללפת אלא לתענוג צריכין ברכה לפניהם ולא לאחריהם אחר הסעודה אפילו פרפרת טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם וה"ר יוסף טוב עלם כתב בסדרו למה שאר ירקות באין תחלה לפטור חזרת מברכה ראויה לה וליתא דהא משום היכירא באין °ולא שייך כאן תבילות אלא בתרי מילי ועוד דרב חסדא מברך שתיהן החזרת ועוד דמשמע דלא פטר ליה פת ושמא אינו מחשיבו פרפרת הפת כיון שאינו אוכל ממנו אלא כזית: **אתי** מרור דרבנן ומבטל למצה דאורייתא. וכל שכן דאי לא הוי מרור אפי' מדרבנן דמבטל להמצה כדמשמע לקמן והא דשרי בהקומץ (מנחות דף כג:) מצה מתובלת לא אתו בשמים ומבטלו למצה דאין מן הבשמים כי אם דבר מועט °ולא כאותן שאסרו מצה מתובלת בשם רש"י אף בימים אחרונים משום דמחמצי לה: **אלא** אמר רב אשי. אין נראה כפירוש הקונטרס דמשבש רב אשי מילתיה דרבי יוחנן שהרי טוב להגיה הברייתא אפילו לחסר כמו שאנו מגיהין כמה ברייתות מלשבש דברי ר' יוחנן אלא רב אשי מתקיף אבני ישיבה דמפרשי דחולקין רבנן ואסרי לכרוך דא"כ מאי אפילו אלא רבנן סברי דבכל ענין מצותן בין ע"י כריכה בין כל אחד לבדו ופליגי אהלל דמצריך לכרוך ונקטי רבנן אפילו משום הלל וא"ת מנא לן דסבר הלל דאין מבטלות דילמא שאני הכא דגלי קרא ועוד הא לרבנן נמי אין מבטלות דהא אם כרכן נמי יצא וי"ל מדסבר דלכתחלה יש לו לכרוך ובדיעבד נפיק כי לא כריך אם כן בעלמא אין מבטלות דאי מבטלות א"כ איצטריך קרא הכא להתיר כריכה ולומר דהכא לא מבטלי והלכך לרבנן דמוקי קרא בדיעבד שמעינן דבעלמא מבטלות ושאני הכא דגלי קרא: **אלא** מברך אמצה ואכיל ומברך אמרור כו'. אם היה כורך שניהם יחד תחלה הוה אתי מרור דרבנן ומבטל למצה ואם היה אוכל מצה בלא מרור תחלה כשהיה כורכן אחר כך אתי מצה דרשות ומבטל מרור דרבנן ומיהו אי הוה קיימא לן כהלל הוה עבדינן הכי מצה לחודא והדר מצה ומרור בכריכה כיון שצריך לעשות מדרבנן מצות כריכה כהלל הוה דרבנן ודרבנן: **כל** שטיבולו במשקה צריך נטילה. פי' בקונ' אע"ג דקי"ל (חולין דף קו.) הנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח כיון דאיכא משקין וקי"ל (פרה פ"ח משנה ז) כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה הוה להו הנך פירות כמו נהמא וצריך ליטול כמו בנהמא ואין נראה לפרש כן דאם כן כי פריך למה לי נטילת ידים הא לא נגע ומאי נפקא מיניה אפילו אי לא נגע כיון דסוף סוף אכיל משקה המטובל לא גרע מאוכל מחמת מאכל דבעי נטילת ידים °ועוד וכי לא ידע המקשה דאיכא למיחש דילמא נגע כדאמר רב פפא ונראה דנטילה דהכא לא משום קדושה ונקיות כמו בנהמא אלא משום שלא יטמא המשקין להיות תחלה ויהא אסור לשתותן ולפסול את גופו כדתנן בפ"ב דחולין (דף לג.) השוחט ולא יצא מהן דם כו' הא יצא מהן דם אין נאכלין בידים מסואבות ואמר נמי בסדר הסיבה (°ברכות דף מג.) הביאו להן יין כל אחד נוטל ידו אחת פי' שלא יטמא היין ויפסול גופו והתם סגי ביד אחת

אבל

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פ"ח מהל' מצה הלכה יב סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעה סעיף ב:

פ ב מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף א:

פא ג מיי' שם הלכה א ופ"ו מהל' ברכות הלכה א סמג שם ועשין כו טוש"ע א"ח סי' תעג סעיף ו וסי' קנח סעי' ד [רב אלפס ברכות פ"ח דף מה. וברא"ש פ' כל הבשר סי' יו"ד]:

רבינו חננאל

ואסיקנא רב חסדא אמר מברך אחזרת מעיקרא בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור ובסוף אוכל חזרת בלא ברכת והלכתא כרב חסדא. רב אחא מהדר אשאר ירקי לאפוקי נפשיה מפלוגתא: אמר רבא לא ניכול איניש מצה ומרו' בהדי' הדדי דסביר' לן (מצה) [דמרור] בזמן הזה דרבנן ואתי מרור דרבנן ומבטל מצה דאורייתא ואפי' למאן דאמר מצות אין מבטלות זו את זו ה"מ דאורייתא ודאורייתא כגון מצה ומרור בזמן שבית המקדש קיים דתרוייהו מדאורייתא אבל בזמן הזה דמרור דרבנן הוא לא. מאן תנא דאמר מצות אין מבטלות זו את זו הלל דתניא אמרו עליו על הלל שהיה כורך המרור על המצה ואוכלו בבת אחת כו' אמר ר' יוחנן חלוקין עליו חבריו על הלל דתניא יכול לא יהא אדם יוצא ידי חובתו בפסח אלא אם כן כורכן בבת אחת מצה ומרור ואוכל כדרך שהלל אוכלן ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו [אפי'] זה בפני עצמו וזה בפני עצמו השתא דלא אתמר הלכתא לא כרבנן ולא כהלל מברך אמצה לחודיה ואכיל ומברך אמרור לחודית ואכיל והדר כריך ליה למרור אמצה ואכיל להו בבת אחת בלא ברכה זכר למקדש כהלל: אמר ר' אושעיא כל שטיבולו במשקין צריך נטילת ידים אמר רב פפא ש"מ מדקתני מרור צריך

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] בגמ' אמר ר' יוחנן חולקין עליו חביריו על הלל. נ"ב עיין ביאור סוגיין ולשון רשב"ם ותוספות בשו"ת שער אפרים סי' כ"א כ"ג כ"ד ובשו"ת בית יעקב סי' ס"א באורך מאד וכמדומה שכולם שמו אחר הדלת לשון הרז"ה והרמב"ן בספר המלחמות בסוגיין יעוש"ה: [ב] שם תלמוד לומר על מצות ומרורים יאכלוהו. נמחקו תיבות על מצות ומרורים ונ"ב [מצות על מרורים] כצ"ל לפרשב"ם בד"ה יאכלוהו וסנו ודו"ק:

[לקמן קטז.] [זבחים עט.] [חולין קו:]

עין משפט
נר מצוה

פב א ב ג מיי' פ"ח מהל' מצה הל' ו ח סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעה סעיף א:

פג ד [מיי' פרק ו מהל' מצה דין ב] טוש"ע שם סעיף ג:

פד ה מיי' שם פ"ח הלכה א וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תעג סעיף ד:

פה ו מיי' שם פ"ז הל' ג טוש"ע שם סעיף ו:

פו ז ח שם סעיף ז:

מסורת הש"ס

תורה אור

*צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא דאי ס"ד לא צריך לשקועיה נטילת ידים למה לי הא לא נגע ודילמא לעולם אימא לך לא צריך לשקועיה וקפא מריחא מיית אלא למה לי נטילת ידים דילמא משקעו ליה ואמר רב פפא [ב]לא נישהי איניש מרור בחרוסת דילמא אגב חלייה דתבלין מבטיל ליה למרוריה ובעינן טעם מרור וליכא אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש [ג]נטל ידיו בטיבול ראשון נוטל ידיו בטיבול שני אמרוה רבנן קמיה דרב פפא הא בעלמא איתמר דאי סלקא דעתך הכא איתמר למה לי נטילת ידים תרי זימני הא משא ליה ידיה חדא זימנא אמר להו רב פפא אדרבה הכא איתמר דאי ס"ד בעלמא איתמר למה לי תרי טיבולי אלא מאי הכא איתמר נטילת ידים תרי זימני למה לי הא משא ליה ידיה חדא זימנא אמרי כיון דבעי למימר אגדתא והלילא דילמא אסוחי אסחיה לדעתיה ונגע אמר רבא [ד]בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא בלע מצה ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה נמי לא יצא אמר רב שימי בר אשי מצה לפני כל אחד ואחד מרור לפני כל אחד ואחד וחרוסת לפני כל אחד ואחד ואין עוקרין את השלחן אלא לפני מי שאומר הגדה רב הונא אומר כולהו נמי לפני מי שאומר הגדה [ה]והלכתא כרב הונא למה עוקרין את השולחן אמרי דבי ר' ינאי [ו]כדי שיכירו תינוקות וישאלו אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזא דקא מדלי תבא מקמיה אמר להו עדיין לא קא אכלינן אתו קא מעקרי תבא מיקמן אמר ליה רבה [ז]פטרתן מלומר מה נשתנה: *אמר שמואל °לחם עוני (כתיב) [ח]לחם שעונין עליו דברים תניא נמי הכי לחם עוני לחם שעונין עליו דברים הרבה דבר אחר לחם עוני עני כתיב מה עני שדרכו בפרוסה

אף

°דברים טז

לעיל דף ט

צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא. ארס שבחזרת שהסרף שבחזרת יש בו ארס כדרך הבצלים: הא לא נגע. ידו במשקה: הא בעלמא איתמר. בשאר טיבולין שאינן קבע צריך שיטול ידיו לטיבול דכשנטל ידיו לראשון לא היה יודע שסוף שני לבוא: דאי ס"ד הכא. גבי מרור איתמר אמאי הא משי ליה חדא זמנא בטיבול ראשון: אסחיה לדעתיה ונגעי בבשרו: בלע מצה. ולא לעסה יצא: בלע מרור (לא) יצא.[אי] אפשר שלא טעם בו טעם מרור: בלע מצה ומרור. יחד ולא אכל עדיין לא מזה ולא מזה יצא ידי מצה שאינה צריכה טעם אבל ידי מרור לא יצא הואיל ולא לעסו ואוכל מצה עמו אין לו שום טעם: כרכן. שניהם יחד בסיב הדקל לא יצא שהרי לא היה ממש בפיו לא זה ולא זה: ואין עוקרין את השלחן. א"נ להגביה קערה כשמתחיל הגדה אלא מלפני הגדול שבהן שעושה הסדר ואומר ההגדה:

אף

רשב"ם

צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא. ארס שחזרת יש בו ארס כדרך הבצלים והלכך צריך נט"י לטיבול ראשון כדלקמן שהרי נוגע במשקין כשמשקע את החזרת בחרוסת ור"ח פירש קפא תולעת דתניא בתרומות התולעים שבעיקרי אילנות ואת הקפא שבירק יבחושין שבחומץ ושביין מותרין סיננס במסננת אסורין דכיון דפריש ממקום רביתיה הוי ליה כשרץ השורץ על הארץ כדאמר בשילהי אלו טריפות (חולין דף סז:) ועיקר: הא לא נגע. ידו במשקה: אגב חולייה. שנותנין בו תפוחין כדמוכח לקמן זכר לתפוח: לטיבול ראשון. של שאר ירקי: לטיבול שני. חזרת: הא בעלמא איתמר. בשאר טיבולין שבשאר ימות השנה שאינן קבע וכשנוטל ידיו לראשון לא היה יודע שסוף שני לבוא והסיח דעתו: דאי ס"ד הכא. גבי מרור איתמר אמאי הא משא ליה ידיה חדא זמנא בטיבול ראשון: אסחיה לדעתיה. ונגע בגוף דבר טינוף: בלע מצה. ולא לעסה יצא שהרי קיים בערב תאכלו מצות (שמות יב) שהרי אכילה היא לו ומיהו לכתחלה טעם מצה בעינן: בלע מרור לא יצא. דבעינן טעם מרור וליכא דמשום הכי קפיד רחמנא למרר את פיו של אוכל זכר שימררו את חייהם (שם א) כך מצאתי כתוב בכל הספרים ובפי' ר"ח ורבינו פי' בלע מרור יצא א"א שלא יהא בו טעם מרור בלע מצה ומרור יחד ולא אכל עדיין לא מזה ולא מזה ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא הואיל ולא לעסו ואכל מצה עמו אין לו שום טעם ולפי הכתוב בספרים צריך לפרש בלע מצה ומרור ידי מצה מיהו יצא דלא תימא אף ידי מצה לא יצא דאיכא תרתי לריעותא שלא טעם טעם מצה וגם לא נגע בגרונו שהמרור חוצץ בינתים: כרכן. שניהן יחד בסיב הגדל סביב הדקל לא יצא שהרי לא היה ממש בפיו לא זה ולא זה וכזורק אבן לחמת דמי: מצה לפני כל אחד ואחד. מנהג שלהן היה להסב על המטות והיה שלחן לפני כל אחד ואחד הלכך צריך מצה ומרור לפני כל אחד ואחד על שולחנו אבל לדידן אין צריך כי אם לפני מי שעושה הסדר והוא יחלק לכל אחד מצה ומרור: ואין עוקר את השלחן. שמצוה היא לעקור את השלחן כדלקמן כי היכי דליהוי הכירא לתינוקות וה"מ לדידהו דהוי להו שלחן קטן לפני מי שאומר הגדה לבדו וכן לכל אחד אבל אנו מסלקין את הקערה שבה מצה ומרור ושני תבשילין לסוף השלחן ודי לנו בכך ויש שנוהגין להגביה את הקערה על הכף ומוליאין הבשר מן הקערה ולאו מלתא היא דהא דאמר לקמן בשר אין צריך להגביה ה"מ בשעה שאומר הגדה פסח שהיו אבותינו כו' וכיון דלא מצי למימר פסח זה אם היה מגביהו לתבשיל שהיה בידו נראה כמקדים בהמתו מחיים אבל כשמגביה הקערה כדי שיכיר תינוק וישאל היאך נראה כמקדים קדשים לפיכך אין צריך להוציא ממנה התבשיל וגם הגבהתה חנם ואין כאן היכר לתינוק אבל עוקרין הקערה לגמרי ויניחנה בקרן זוית כאילו כבר אכלו כדי שיכיר התינוק וישאל דדמי לעקירת שלחן: פטרתן מלומר מה נשתנה. דתניא לקמן חכם בנו שואלו ואם לאו שואל הוא לעצמו מה נשתנה וכיון ששאלו לנו מה נשתנה אין אנו צריכין לומר מה נשתנה אלא להשיב על דבריו (של בנו) לפי שנשתעבדנו במצרים אנו עושין כל הדברים הללו:

אף

אבל במרור שנגע בב' ידיו וקאמר הסיבו מביאין להם מים אע"פ שכל אחד כבר נטל ידו אחת חוזר ונוטל ב' ידיו אע"ג דאמרינן (ידים פ"ב מ"א) נטל ידו אחת משטיפה אחת טהורה צריך ליטול שתיהן ולפי שנטילה ראשונה לא היתה לשם קדושה לכך סבר המקשה דהכא נטילה ליכא למיגזר שמא יגע ולפי זה נראה דאין לברך על אותה נטילה כיון דליכא הכא מצוה לשמוע דברי ר"א בן ערך (חולין דף קו.) וכ"ש אנן שאין אנו נזהרין מלטמאות עצמנו ומלאכול אוכלין טמאין ואין אנו צריכין לאותה נטילה והמברך הרי זה מברך ברכה לבטלה ובכל סדרים כתיב שצריך על הנטילה לברך ואין נראה כדפרישית: קפא. פי' ר"ח תולעת כדתניא התולעת שבעיקרי זיתים ושבעיקרי גפנים והקפא שבירק והיבחושין שביין וחומץ הרי אלו מותרים וא"ת תיקשי מינה לשמואל דאמר בסוף אלו טריפות (חולין דף סז:) קישות שהתליע באביה אסור משום שרץ השורץ על הארץ ומיהו שמואל סבר כאידך ברייתא דמייתי התם ומיהו ק"ק דמ"מ אמאי לא מייתי הך ברייתא התם ועוד שמואל היכי אכיל מרור בפסח וכי תימא דבדיק להו שלא יהא שם קפא א"כ אמאי צריך חרוסת כיון דליכא קפא ושמא ברוב ירקות אין בהם קפא וסמיך שמואל ארובא ומשום סכנה דקפא חיישינן למיעוטא וצריך חרוסת: צריך שיטול בטיבול שני. לאו דוקא נקט בטיבול שני דהא עביד ליה בתר המוציא דבעי נטילת ידים אלא אגב טיבול ראשון נקט טיבול שני והנטילה נמי גם לצורך טיבול בוה: אסוחי מסח דעתיה ונגע. תימה מה צריך להאי טעמא תיפוק ליה דנטילה ראשונה לא היתה לשם קדושה אלא שלא יטמא את המשקין וי"ל דס"ד דכיון שנטל יועיל אפילו לנהמא דחולין לא בעי כוונה לכך צריך להאי טעמא: ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא. וא"ת כיון שאין במרור זה מצוה מדרבנן ליבטיל מרור להאי מצה דבהדיה וי"ל דלא שייך ביטול אלא כשלועסן יחד דאז מבטל טעם אחד את חבירו אבל כשהם שלמים אפילו יהיה יותר מחבירו לא מבטל ליה: מצה לפני כל אחד ואחד מרור כו'. נראה דטעמא כדי שיטעום תיכף לברכה מיד כיון שזאת הברכה היא לשם חובה אבל בשאר ימות השנה דאין הברכה חובה אין צריך לטעום תיכף לברכה מיד: למה עוקרין את השלחן. דוקא שלהן שהן קטנים אבל שלנו שהן גדולים איכא טורח גדול בעקירתו נהגו לסלק הקערה לגד אחד דליהוי כעקירת שלחן ומה שנוהגין לסלק שני תבשילין בשעת הגבהה כדי שלא יהא נראה כמקדים קדשים בחוץ וכן יסד ה"ר יוסף בסדרו מושך מהקערה שני תבשילין ומגביה קערה ולימא הא לחמא עניא כו' ולא יתכן דהא דאמר בשר אינו צריך להגביה היינו בשעה שאומר פסח זה דאז ודאי נראה כאוכל קדשים: כדי שיכיר התינוק וישאל. כלומר ומתוך כך יבא לישאל בשאר דברים אבל במה ששאל למה אנו עוקרין השלחן לא יפטר ממה נשתנה והיא דאביי לא פי' הגמ' אלא תחלת שאילתו:

מה

רבינו חננאל

נטילת ידים צריך לשקועית משום קפא כדי שתמות הקפא שבאותו הירקמן החומץ שבהרום' פי' קפא תולעת דתניא [בתוספתא] דתרומות האוכל תולעים שבעקרי אילנות ואת הקפא שבירק חייב יבתושין שבחומץ ושביין *מותרין סננן במסננת אסורין דאי לא משקע ליה למה ליה נטילת ידים: אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש הנוטל ידיו בטבול ראשון צריך שיטול ידיו בטבול שני ואמרי' למה לי נטילת ידים שני' הא משא ידיה חדא זימנא ופרקי' כיון דמפסיק בינייהו ואמר אגדתא והלילא דלמא מסח דעתיה ונגע במידי דמטנף הלכך צריך נטילת ידים שניה: אמר רבא בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא בלע מצה ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה לא יצא. אמר רב שימי בר אשי מצה ומרור וחרוסת בפני כל אחד ואחד ואין עוקרין השלחן אלא לפני מי שאומר הגדה רב כהנא אמר כלהו לפני מי שאומר הגדה ולמה עוקרין השלחן כדי שישאלו התינוקות כי הא דאביי הוה יתיב קמי רבא חזי דמגבה פתורא אמר אכתי לא אכלינן כו': גרסי' בפ' כיצד מברכין על הפירות אמר רב פפא הכל מודים [בפסח] שמניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע מ"ט לחם עוני כתיב וקיי"ל מפני שהוא יום טוב צריך לבצוע על שתי ככרות כשבת דכתיב ביה לקטו לחם משנה הלכך בפסח מניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע ומסתברא אפרוסה ויש אומרים אשלימה: תניא לחם עוני לחם שעונין עליו דברים י פי' אומר עליו הגדה מצה ז שאנו

*) בתוספתא שם שלפנינו הגי' אסורין אך הגר"א ז"ל הגיה מותרין וגי' רבינו מסייע ליה ודברי הגר"א ז"ל ביו"ד סי' פ"ד סק"ח תמוה לפי זה וצ"ע:

תורה אור

*אף כאן בפרוסה דבר אחר מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה *אף כאן נמי הוא מסיק ואשתו אופה: אע"פ שאין חרוסת מצוה: ואי לא מצוה משום מאי מייתי לה א"ר אמי משום קפא אמר רב אסי קפא דחסא חמא קפא דחמא כרתי [קפא דכרתי חמימי קפא דכולהו חמימי אדהכי והכי נימא הכי קפא קפא דכירנא לך ולישב בנתיך ולתמני כלתך: רבי אלעזר בר' צדוק אומר מצוה וכו': מאי מצוה רבי לוי אומר *זכר לתפוח ור' יוחנן אומר זכר לטיט אמר אביי *הלכך צריך לקהוייה וצריך לסמוכיה לקהוייה זכר לתפוח וצריך לסמוכיה זכר לטיט תניא כוותיה דרבי יוחנן תבלין זכר לתבן חרוסת זכר לטיט אמר רבי אלעזר בר' צדוק כך היו אומרים תגרי *חרך שבירושלים בואו וטלו לכם תבלין למצוה: **מתני'** *מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל אביו ואם אין דעת בבן אביו מלמדו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות הלילה הזה מרור שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל *הלילה הזה כולו צלי שבכל הלילות (אין) אנו (*חייבים לטבל אפילו) פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים ולפי דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש °מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה: **גמ'** ת"ר *חכם בנו שואלו ואם אינו חכם אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל לעצמו ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעין בהלכות הפסח שואלין זה לזה: מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: מתקיף לה רבא אטו כל יומא לא סגיא דלא מטבלא חדא זימנא אלא אמר רבא הכי קתני שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבל אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים מתקיף לה רב ספרא חיובא לדרדקי אלא אמר רב ספרא הכי קתני אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: מתחיל בגנות ומסיים בשבח: מאי בגנות רב אמר מתחלה עובדי עבודת גלולים היו אבותינו [ושמואל] אמר עבדים היינו אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא מאי בעי למימר ליה אמר ליה בעי לאודויי ולשבוחי א"ל [א] פטרתן מלומר מה נשתנה *פתח ואמר עבדים היינו: **מתני'** רבן גמליאל היה אומר *כל *שלא אמר

שלשה

רש"י

אף כאן בפרוסה. לברך על אכילת מצה ושתי שלימות מייתי משום ברכת המוציא דלא גרע משאר ימים טובים שצריך לבצוע על שתי ככרות שלימות ובוצע מאחת מהשלימות: אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה. כדי שלא תחמיץ: משום קפא. שרף החזרת קשה ויש בו ארס: קפא דחסא חמא. מי שאכל חזרת וחלה בשביל הקפא יאכל כגון וירפא: קפא דחמא כרתי. מי שאכל כגון וקשה לו יאכל כרתי: חמימי. ישתה מים חמין: קפא דכולהו חמימי. ארס של כל ירקות חמין רפואה להן: זכר לתפוח. שהיו יולדות בניהן שם בלא עצב שלא יכירו בהן מצריים דכתיב תחת התפוח עוררתיך (שיר ח): לסמוכיה. להטיל ולכתוש בו הרבה כדי שיהיה עב וצריך לקהוייה להטיל בו תפוחים ויין ומילתא דאית בו קיוהא: צריך לקהוייה. זכר לתפוח וצריך לסמוכיה זכר לטיט: תבלין. ירקות שמטילין בחרוסת זכר לתבן ותרוסת שכותשים בו הדק זכר לטיט: תגרי חרך. חנוונים היושבים אצל חלונותיהם ומוכרין כמו מציץ מן החרכים (שם ב): **מתני'** וכאן הבן שואל אביו. כאן במזיגת כוס שני הבן שואל את אביו מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה:

גמרא

רשב"ם

אף כאן בפרוסה. לברך על אכילת מצה ושתי שלימות מייתינן משום המוציא דלא גרע משאר ימים טובים שצריך לבצוע על שתי ככרות ובוצע מאחת מהשלימות: דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה. ונותנו מיד לתנור כשנגמר היסקו שירא שמא יצטנן התנור קודם שיזדמן עוסקין שניהם זה בהיסק התנור וזו בעיסה אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה כדי שלא תחמיץ: משום קפא. שרף החזרת קשה הוא והרי הוא כארס: קפא דחסא. מי שאכל חזרת וחלה בשביל הקפא יאכל כגון וירפא: קפא דחמא כרתי. מי שאכל כגון וקשה לו יאכל כרתי כרישים: חמימי. ישתה מים חמין: קפא דכולהו חמימי. ארס של כל הירקות מים חמין רפואה להם: זכר לתפוח. במסכת סוטה (דף יא:) שהיו יולדות שם בניהם בלא עצב שלא יכירו בהן מצריים דכתיב תחת התפוח עוררתיך (שיר ח): לסמוכיה. לכתוש בו ירקות הרבה כדי שיהא עבה: וצריך לקהוייה. להטיל בו תפוחין דאית ביה קיוהא זכר לתפוח וצריך לסמוכיה זכר לטיט: תבלין. בשמים שמטילין בחרוסת זכר לתבן (*וחרס) שכותשין בו הדק זכר לטיט: תגרי חרך. כמו מציץ מן החרכים (שם ב) חנוונים היושבים אצל חנויותיהן ומוכרין: **מתני'** וכאן הבן שואל את אביו. כאן במזיגת כוס שני הבן שואל את אביו אם הוא חכם מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה ורבינו קבל מרבו ר' יעקב בן יקר וכן הבן שואל כמו כן בנות צלפחד (במדבר כז) כלומר דין הוא שיהא שואל במזיגת כוס שני מה נשתנה: מטבילין פעם אחת. טיבול ירקות בתוך הסעודה ובגמרא פריך לה: שתי פעמים. טיבול ראשון דשאר ירקות וטיבול שני דמרור: הלילה הזה כולו צלי. בזמן שבית המקדש קיים היה שואל כן: ולפי דעתו של בן אביו מלמדו. אם מבין הרבה יפרש הכל: מתחיל בגנות. מפרש בגמרא: **גמ'** אטו כל יומי לא סגיא דלא מטבלינן. דקתני שבכל הלילות (אין) אנו מטבילין פעם אחת אבל אשבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות ליכא למיפרך הכי דהתם ה"ק בכל הלילות אין אנו מחזרין אחר מרור: חיובא לדרדקי. בתמיה הא משום הכירא דתינוקות כדי שישאלו קעבדינן: אלא אמר רב ספרא כו'. מהכא שמעינן דהכי אית לן למימר שבכל הלילות אין אנו מטבילין [אפילו] פעם אחת והאומר אין אנו חייבין לטבל שיבוש הוא בידו: פתח ואמר. לאחר שאילת הבן התחיל לומר עבדים היינו וגומר הגדה בשבח והודאה כלומר כן עשה לנו הקב"ה שהיינו עבדים והוציאנו משם:

שלשה

תוספות

מה דרכו של עני בפרוסה. נראה דגם המוציא צריך לברך על הפרוסה וכן משמע בפ' כיצד מברכין (ברכות דף לט:) דקאמר הכל מודים בענין פסח שמניח פרוסה בתוך השלימות ובוצע פי' אפילו למ"ד מברך על השלימה ופוטר את הפתיתין מודה לענין פסח דאינו מברך על השלימה אלא על הפרוסה משום מה דרכו של עני כו' ומניחה בתוך השלימה כדי שיהא נראה שבלע על השלימה ומשמע דלענין המוציא קמיירי וקאמר בתר הכי *א"ר חייא בר אבא בשבת חייב לבצוע על שני ככרות שנאמר לקטו לחם משנה ועיקר מילתיה דר' חייא בר אבא בפרק כל כתבי (שבת ד' קיז:) אלא להכי מייתי התם אחר פסח לומר שצריך שם מצה שלישית משום לחם משנה וחייב לבצוע על שתי ככרות בין בשבת בין בי"ט דאי לאו הכי למה הביא שם מילתיה דר' חייא וכן פסק רב אלפס דצריך לבצוע על שתי ככרות ביום טוב והטעם לפי שהיה לחם משנה יורד בערבי ימים טובים וקשה שאנו מתפללים באתה קדשת וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים ואמר (במכילתא פרש' בשלח) במן ברכו במן קדשו משמע בי"ט היה מן יורד *וכן היה נוהג ה"ר מנחם מיוני וה"ר יום טוב שהיו מברכין הכל על הפרוסה אך ר"י היה מברך המוציא על השלימה והדר על אכילת מצה על הפרוסה ובוצע משתיהן יחד וכן עמא דבר ולכך עושין על השלישית כריכה כדי לקיים מצוה בשלשתן:

צריך לסמוכיה וצריך לקהוייה. ובירושלמי אמר אית דעבדי זכר לדם ומשום הכי קרי ליה טיבולו במשקה וכן עמא דבר לסמוכי ובשעת אכילה מקלשין אותו ביין וחומץ ובתשובת הגאונים מפרש לעשות חרוסת בפירות שנדמה לכנסת ישראל בשיר השירים (ח) תחת התפוח עוררתיך כפלח הרמון התאנה חנטה אמרתי אעלה בתמר אגוז אל גנת אגוז ושקדים על שם ששקד הקב"ה על הקץ: **תגרי** חרך שבירושלים. משמע דהלכה כר' אלעזר בר' צדוק וגם בספרים כתב ר' יוסי ונימוקו עמו וכן עשה ה"ר יוסף בסדרו חרוסת זכר לטיט:

הלילה הזה מרור. הא דלא אמר כולו מרור משום דאכלינן שאר ירקות בטיבול ראשון: **כולו** צלי. רב חסדא מוקי לה באלו דברים (לעיל דף ע.) כבן תימא דאמר חגיגה הבאה עם הפסח אינה נאכלת אלא צלי ואע"ג דקאמר התם ואמר רב חסדא ובפרקין ליתיה דרך הגמרא כן:

*__ואמרתם__ זבח פסח הוא. פי' באמירה שצריך לומר פסח זה שאנו אוכלין ואיתקש מצה ומרור לפסח וצ"ל נמי מצה זו מרור זה: *__לפיכך__ אנחנו כו'. י"א שבע הודאות ולא יותר כנגד ז' רקיעים:

וחותם

עין משפט נר מצוה

פז א מיי' פ"ח מהל' חמץ הל' ו סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעה סעיף א ובי' סעי' ו.

פח ב טוש"ע א"ח סי' תס סעיף ב:

פט ג ד מיי' פ"ז מהל' חמץ הל' יא סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעג סעיף ה בהג"ה:

[בכרכות כט וכשבת קיז: איתא רבי אבא]

צ ה ו מיי' פ"ז וש"ת מהל' חמץ הלכה ב סמג שם טוש"ע שם ס"ז:

צא ז שם סעי' ז בהג"ה:

צב ח מיי' פ"ז שם הל' ב וש"ת הל' ד':

[וע"ע תוספות עירובין לח: ד"ה ואין ותוספות ביצה כ: ד"ה וכי"]

רבינו חננאל

אוכלין כו' ד"א לחם עוני מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה וכו' אע"פ שאין חרוסת מצוה ואמאי מייתי ליה משום קפא כדפירשנו למעלה. ר' אליעזר בר' צדוק תחרוסת מצוה והביא ראיה לדבריו שכך היו תגרי ירושלים אומרים קחו לכם תבלין [למצוה] מכלל שחרוסת מצוה מאי מצוה ר' לוי אמ' זכר לתפוח שנאמר (שיר ח ה) תחת התפוח עוררתיך ור' יוחנן אומר זכר לטיט אמר אביי הלכך צריך לקיוהא זכר לתפוח וצריך לסמוכיה וזכר לטיט. תגרי חרך שבירושלים היו אומרין בואו וקחו לכם תבלין למצוה כגון קנמון וכיוצא בו זכר לתבן שבטיט: מתני' מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל וכו' ת"ר אם היה הבן חכם הבן שואל את אביו ואם לאו אשתו שואלתו ואפי' שני תלמידי חכמים הבקיאין בהלכות הפסח שואלין זה את זה מה נשתנה וכו' ואסיק' אמר רבא שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפי' פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים מתחיל בגנות מאי היא אמר רבא מתחלה עובדי כוכבים היו אבותינו רב יוסף אמר עבדים היינו לפרעה והאידנא עבדינן כתרווייהו:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] גמ' אמר ליה פטרתן מלומר מה נשתנה: נ"ב עיין לעיל דף קטו ע"ב בתוספות ד"ה כדי שיכירו וכו' ובפרי"ח סי' תע"ג ס"ק ז' ודו"ק

מסורת הש"ס

גירסת הערוך חרך

[וע"ל ע.]

[מטבילין ופי' תוי"ט ובמשנה שבמשניות וכן בפיסקא גמ' דכתמון]

ס"א ותרוסת

ר"ס סי'

עין משפט
נר מצוה

צג א מיי׳ פ״ז מהל׳ מצה הלכה ו:

צד ב ג מיי׳ פ״ח שם הלכה ב:

צה ד מיי׳ שם הל׳ ד וסמג עשין מא טוש״ע א״ח סי׳ תעג סעיף ו:

[וע״ע תוספות לעיל סג. ד״ה ר״ם]

קמב: קמג. דברי

[שביעי ואחרון ש״פ]

רבינו חננאל

אמר רבא מצה צריך להגביה כשאום׳ מצה זו שאנו אוכלין וכו׳ וכן מרור צריך להגביהו אבל בשר אינו צריך להגביהו מפני שנראה כמקדיש בשר ואוכל קדשים בחוץ אמר רב אחא בר יעקב סומא פטור לומר הגדה כו׳ ואסיקנא כשר הוא לומר הגדה דמצה בזמן הזה דרבנן ואקשי׳ מכלל דרב אחא בר יעקב סבר מצה בזמן הזה דאורייתא והא איהו דאמר בסוף פירקי׳ מצה בזמן הזה דרבנן ופרקי׳ קסבר כל דתקינו רבנן כעין דאורי׳ תקן. מאי בעבור זה בעבור מצ׳ ומרו׳ הוא:

[סנהדרין ע״א:]

[לסומא כצ״ל]

וחותם בגאולה. ת״ק לא פי׳ כיצד ופליגי במילתיה ר״ט ור״ע ר׳ טרפון אינו חותם בברוך שלא היה מאריך בדברי בקשה ולא היה אומר אלא הודאה ור״ע סבר דחותם בה בברוך לפי שמאריך בדברי בקשה ואומר כן ה׳ אלהינו יגיענו כו׳ וקי״ל (עירובין דף מו:) הלכה כר׳ עקיבא מחבירו וכן מוכח בסנהדרין (דף כח.) גבי לא ירבה לו נשים ובריש חזקת הבתים (ב״ב דף כח.) דפליגי תנאי במילתיה דתנא קמא*:

ה״ג **ונאמר** לפניו שירה חדשה (א) וכן נודה לך שיר חדש על גאולתנו*. דהכי תניא במכילתא כל השירות לשון נקבה חוץ משירה דלעתיד דלשון זכר כלומר שהנקבה יש לה צער לידה אף כל הנסים יש אחריהם צער חוץ מלעתיד שאין אחריה צער וכן יסד הפייט* בזולת אי פתרוס שירות אלה לשון נקבה מיוסדים כי תשועתם כיולדה וגו׳ תוקף שיר אחרון כזכרים לא יולדים שירו לה׳ שיר חדש כו׳ וגרסינן שם מן הזבחים ומן הפסחים שחגיגת ארבעה עשר נאכלת קודם לפסח לפי שהפסח נאכל על השובע:

ה״ג

תורה אור

שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור פסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים [שנאמר °ואמרתם זבח פסח הוא לה׳ אשר (שמות יב) פסח וגו׳] מצה על שום שנגאלו אבותינו ממצרים [שנאמר °ויאפו את הבצק אשר (שם) הוציאו ממצרים וגו׳] מרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים שנאמר [°וימררו את חייהם וגו׳] *בכל דור ודור (שם א) חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר °והגדת לבנך ביום ההוא (שם יג) לאמר בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים [ב]לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס *למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו הוציאנו מעבדות לחרות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפלה לאור גדול ומשעבוד לגאולה ונאמר לפניו הללויה *עד היכן הוא אומר בש״א עד אם הבנים שמחה ובה״א [ג]עד חלמיש למעינו מים וחותם בגאולה ר״ט אומר אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים ולא היה חותם רבי עקיבא אומר כן ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ונאכל שם (מן הפסחים ומן הזבחים) כו׳ עד בא״י גאל ישראל: **גמ׳** אמר רבא צריך שיאמר ואותנו הוציא משם אמר רבא [ד]מצה צריך להגביה ומרור צריך להגביה בשר א״צ להגביה ולא עוד אלא שנראה כאוכל קדשים בחוץ אמר רב אחא בר יעקב סומא פטור מלומר הגדה כתיב הכא בעבור זה וכתיב התם *°בננו זה מה להלן פרט *לסומא (דברים כא) אף כאן פרט *לסומין איני והאמר מרימר שאלתינהו לרבנן דבי רב יוסף מאן דאמר אגדתא בי רב יוסף אמרו רב יוסף מ״ד אגדתא בי רב ששת אמרו רב ששת °קסברי רבנן מצה בזמן הזה דרבנן מכלל דרב אחא בר יעקב סבר *מצה בזמן הזה דאורייתא והא *רב אחא בר יעקב הוא דאמר מצה בזמן הזה דרבנן קסבר כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון לרב ששת ולרב יוסף נמי הא ודאי כל דתקון רבנן *כעין דאורייתא תיקון הכי השתא בשלמא התם מדהוה ליה למיכתב *בננו הוא וכתיב בננו זה ש״מ פרט לסו מין הוא דאתא אבל הכא אי לאו בעבור זה מאי לכתוב אלא בעבור מצה ומרור הוא דאתא: לפיכך אנחנו חייבין:

א״ר

גמ׳ צריך להגביה. כשהוא אומר מצה זו שאנו אוכלין: בשר אין מגביה · כשהוא אומר פסח שהיו אבותינו (במצרים) אוכלים לא יגביה הבשר שהוא זכר לפסח: ה״ג בשר אינו צריך להגביה ולא עוד אלא שנראה כמקדיש כו׳: אין צריך להגביה. דהא לא מצי למימר פסח זה: רב יוסף ורב ששת מאורי עינים היו: הא הוא דאמר. בסופא דהאי פירקא (דף קכ.) אחד זה ואחד זה דרבנן:

אחת

רשב״ם

מתני׳ שלשה דברים הללו · (שלא פירש) [שפירש] טעמן*: **גמ׳** צריך שיאמר. פסוק זה ואותנו הוציא משם שצריך להראות את עצמו כאילו יצא משם שאף אותנו גאל הקב״ה: צריך להגביה. כשאומר מצה זו שאנו אוכלין מרור זה שאנו אוכלין כדי להראותן למסובים ותחבב מצוה בעיניהן וכן בתשובת הגאונים דהא דאמר צריך להגביה היינו במצ׳ זו דאגדת׳: בשר. של *מיני תבשילין אין צריך להגביה כשהן אומרים פסח שהיו אבותינו אוכלין ולא יגביה הבשר שהוא זכר לפסח: ה״ג בשר אין צריך להגביה ולא עוד אלא שנראה כמקדיש בהמתו · אין צריך להגביה דהא לא מצי למימר פסח זה ולא עוד אלא אם היה מגביהו נראה כמי שמקדיש בהמתו מחיים לפסח: פרט לסומין. מדכתיב זה משמע שיכירוהו בראיית העין: רב ששת ורב יוסף מאורי עינים הוו: קסברי רבנן. רב ששת ורב יוסף: רב אחא בר יעקב הוא דאמר. בסופא דהאי פירקא (דף קכ.) אחד זה ואחד זה מדרבנן: כעין דאורייתא תקון. וכשם שבזמן שבית המקדש קיים פטור השתא נמי פטור ואינו מוציא אחרים ידי חובתן: בעבור מצה ומרור הוא דאתא. לכך אני אוכל מצה ומרור זכר למה שעשו לי בצאתי ממצרים ורב ששת ורב יוסף גזירה שוה לא גמרי: **מתני׳** וחותם בגאולה. מסיים את ההגדה בברכת גאולה והשתא לא מפרש היאך מברכין אותה ולקמן פליגי בה רבי טרפון ורבי עקיבא בההיא ברכה דלרבי טרפון פותח בברוך ואינו חותם בברוך מידי דהוה אברכת פירות וברכת המצות דכולה הודאה היא ולר׳ עקיבא חותם בה נמי בברוך לפי שמוסיף בה דברי ריצוי ובקשה: כן יגיענו וגו׳. והיינו דעבדינן כר״ע כחבירו ות״ק דקאמר וחותם בגאולה אינו תנא שלישי דא״כ אמאי עבדינן כר״ע הואיל ורבנן פליגי עליה הא אין הלכה כר״ע מחביריו והא דקאמר ת״ק וחותם בגאולה ד״ה היא ולא בא למעט מילתייהו דר״ט ור״ע אלא לאשמעינן שמסיימין בברכת גאולה דלא תימא אין מברכין כלל בסיום הגדה כי אם ברכת היין לבד על הכוס השני וראיה לדבר במסכת כתובות בפרק אע״פ (דף נז:) דאיכא נמי פלוגתייהו דר׳ טרפון ור״ע כה״ג דפליגי בסתם משנה דתנן הגיע זמן ולא נישאו אוכלת משלו ואוכלת בתרומה ר׳ טרפון אומר נותנין לה הכל תרומה ר״ע אומר מחצה חולין ומחצה תרומה וכי היכי דפליגי התם ר״ט ור״ע בפירושא דאוכלת בתרומה ולאו תלתא תנאי הוו הכי נמי פליגי תרוייהו הכא בפירושא וחותם בגאולה ולאו תלתא תנאי הוו שהתנא סתם דבריו בין הכא בין בכתובות והדר מפרש לה בפלוגתא דר״ט ור״ע וחותם דתנא קמא סיום בעלמא ואינו חותם דר״ט חתימת סוף ברכה היא: *הללויה· תיבה אחת היא כמו הילול כגון תחתיה [א] הגזרה והבניה (יחזקאל מא) וכמו כן כסיה: ידידיה· ויקרא שמו ידידיה (ש״ב יב) נתן הנביא קרא כן לשלמה: מרחביה. כמו מרחב: אחת. כלומר תיבה אחת היא ואין התיבה נחלקת לשנים: לרב מאי. מפליג פליג או אוסופי מוסיף אבל רבה פשיטא דפליג מדקאמר בלבד: חביבי. דודי ר׳ חייא: הללו בהך גיסא. בסוף שיטה ויה בתחלת שיטה אחרת: בהלולים הרבה. בהללויה הרבה וכולהו הללויה דריש ליה הכי אלמא תיבה אחת היא: בתהלה. תהלה לדוד: בתפלה. תפלה לעני כי יעטוף תפלה למשה: בהודאה. הודו לה׳ כי טוב: שיר שבתורה. אז ישיר משה: משה וישראל כו׳. כלומר באותו פסוק לן דמשה וישראל באותה שעה שעלו מן הים תיקנוהו ולא היה מקודם לכן אבל הלל דראשי חדשים וימים טובים מי תיקנו: על כל פרק ופרק ועל כל רגל ורגל ועל כל צרה שלא תבא עליהן. ליטנא מעליא נקט כלומר שאם ח״ו תבא צרה עליהן ויושעו ממנה אומר אותה על גאולתה כגון חנוכה: דוד אמרו. על המאורעות שאירעו: כל אלו. תפלות: הלל זה. בספר תהלים שאנו אומרים על כל פרק ופרק: משה וישראל אמרוהו. דכתיב ביה בצאת ישראל ממצרים הים ראה וינוס ואח״כ קבעו דוד בספרו: אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן. מיציאת מצרים ועד דוד ולא אמרו עליו הלל: ד״א פסלו של מיכה עומד בבכי. באותו מקום דבימי דוד היה דכתיב ביה עד גלות כל הארץ (שופטים יח) וישראל אומרים הלל שכתוב בו כמוהם יהיו עושיהם בתמיה אלא ודאי על הים נאמר תחלה ושוב לא פסק כך שמעתי. ול״ג בבכי כיטי הוא לגנאי כלומר עומד בשמחה: וישראל *אמרו לפניו ל״ג ואי גרס ליה מפרשינן ליה כמו בפני הבית בעודו קיים: כנגד ליבור. כנסת ישראל שנתנבא על גלותן והתפלל עליהן: ניצוח וניגון לעתיד לבא. כל מקום שנאמר ניצוח למנצח בנגינות לעתיד לבא הוא מדבר ולא ידענא היכי משמע אלא הכי הוה קים לנו: ע״י תורגמן. הוא אומר ואחר משמיע לרבים והיינו משכיל לשון לתורגמן:

גדול

הגהות הב״ח
(א) תוס׳ ד״ה ה״ג ונא׳ לפניו שירה חדשה וכסוף גרסינן ונודה לך:

גליון הש״ס
גמ׳ קסברי רבנן מצה בזה״ז דרבנן עי׳ מגילה יט ע״ב תוס׳ ד״ה ור״י:

הגהות מהר״ב רנשבירג
[א] רשב״ם ד״ה הללויה וכו׳ תחתיה וכו׳ נ״ב תחתיה הוא ביחזקאל כ״ד ס׳ וה״ל לכתוב תחת כפרש״י שם והגזרה והבניה הוא ביחזקאל מ״א י״ג והמ״ל כגזיר והבנין לפרש״י ורד״ק שם אלא שדרך הכתוב לסיים התיבה באותיות י׳ ה׳ וכה״ג הללויה דהכא:

פ״א עמוד

מסורת הש״ס

[הגדה של פסח נגמרא של הרשב״ם הי׳ המשנה נחלקת לשתים]

לקמן קיז

[מהזבחים ומן הפסחים כצ״ל וכ״א במשנה שבמשניות וברי״ף והרא״ש והרמב״ם]

[לסומין כצ״ל]

[לעיל קטו.]

[לקמן קכ.]

[לעיל לג: וש״נ]

[סנהדרי׳ עא:]

מכאן שיין נזין באתר גם

עין משפט נר מצוה

צו א מיי' פ"ז מהלכות יסודי התורה הל' ד:
צז ב מיי' פ"ח מהלכות מגה הל' ה סמג עשין מא טור א"ח סי' תעג:

אחת היא. כלומר תיבה אחת היא ואין התיבה נחלקת לשנים: הללו בהך גיסא. בסוף שיטה ויה בתחלת שיטה האחרת: שיר שבתורה. אז ישיר משה: ועל כל צרה שלא תבא עליהם. לישנא מעליא הוא דנקט כלומר שאם הם ושלום תבוא צרה עליהן ויושעו ממנה אומרים אותו על גאולתן כגון חנוכה: כל תפלות. כל מזמורים הפותחים בתפלה כגון תפלה לעני כי יעטוף (תהלים קב): אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן. מיציאת מצרים ועד דוד ולא אמרו עליו הלל: ד"א פסלו של מיכה עומד. בימי דוד בבכי באותו מקום וישראל אומרים הלל שכתוב בו כמוהם יהיו עושיהם

תורה אור

א"ר חסדא א"ר יוחנן הללויה וכסיה וידידיה אחת הן רב אמר כסיה ומרחביה אחת הן *רבה אמר מרחביה בלבד איבעיא להו מרחב יה לרב חסדא מאי תיקו איבעיא להו ידידיה לרב מאי ת"ש דאמר רב ידידיה נחלק לשנים לפיכך ידיד חול יה קודש איבעיא להו הללויה לרב מאי ת"ש דאמר רב חזינא תילי דבי חביבא דכתיב בהו הללו בחד גיסא ויה בחד גיסא ופליגא דריב"ל דאמר ריב"ל מאי הללויה הללוהו בהלולים הרבה ופליגא דידיה אדידיה דאמר ריב"ל בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהלים בניצוח בנגון במשכיל במזמור בשיר באשרי בתהלה בתפלה בהודאה בהללויה גדול מכולן הללויה שכולל שם ושבח בבת אחת אמר רב יהודה אמר שמואל שיר שבתורה משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים והלל זה מי אמרו נביאים שביניהן תקנו להן לישראל שיהו אומרין אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן תניא היה (תהלים עב) ר"מ אומר כל תושבחות האמורות בספר תהלים כלן דוד אמרן שנאמר °כלו תפלות דוד בן ישי אל תיקרי כלו אלא כל אלו הלל זה מי אמרו רבי יוסי אומר אלעזר בני אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים וחלוקין עליו חביריו לומר שדוד אמרו ונראין דבריו מדבריהן *אפשר ישראל שחטו את פסחיהן ונטלו לולביהן ולא אמרו שירה ד"א פסלו של מיכה עומד בבכי וישראל אומרים את ההלל: ת"ר כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים ר"א אומר כנגד עצמו אמרן רבי יהושע אומר כנגד ציבור אמרן וחכ"א יש מהן כנגד ציבור ויש מהן כנגד עצמו האמורות בלשון יחיד כנגד עצמו האמורות בלשון רבים כנגד ציבור ניצוח וניגון לעתיד לבא משכיל על ידי תורגמן לדוד מזמור מלמד ששרתה עליו שכינה ואחר כך אמר שירה מזמור לדוד מלמד שאמר שירה ואחר כך שרתה עליו שכינה **ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר (מ"ב ג) °ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' אמר רב יהודה אמר רב וכן לדבר הלכה אמר רב נחמן וכן לחלום טוב איני *והאמר רב גידל אמר רב כל ת"ח היושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר תכוינה שנאמר (שיר ה) °שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר *אל תקרי שושנים אלא ששונים אל תקרי מור עובר אלא מר עבר לא קשיא הא ברבה הא בתלמידא ואי בעית אימא הא והא ברבה ולא קשיא הא מקמי דפתח והא לבתר דפתח כי הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחו רבנן ולבסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא ת"ר הלל זה מי אמרו ר"א אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים הם אמרו °לא לנו ה' לא לנו משיבה רוח הקודש ואמרה להן °למעני למעני אעשה רבי יהודה אומר יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' רבי אלעזר המודעי אומר דבורה וברק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיסרא הם אמרו לא לנו ורוח הקודש משיבה ואומרת להם למעני למעני אעשה ר' אלעזר בן עזריה אומר חזקיה וסייעתו אמרוהו בשעה שעמד עליהם סנחריב הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' רבי עקיבא אומר חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר הרשע הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' רבי יוסי הגלילי אומר מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' וחכמים אומרים נביאים שביניהן תיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם לישראל ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן: אמר רב חסדא הללויה סוף פירקא רבה בר רב הונא אמר הללויה ריש פירקא אמר רב חסדא חזינא להו לתילי דבי רב חנין בר רב דכתיב בהו הללויה באמצע פירקא אלמא מספקא ליה אמר רב חנין בר רבא הכל מודים °בתהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד (הללויה) הללויה דבתריה ריש פירקא °רשע יראה וכעס שניו יחרק ונמס תאות רשעים תאבד הללויה דבתריה ריש פירקא °ושעומדים בבית ה' הללויה דבתריה ריש פירקא קראי מוסיפין אף את אלו °מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש הללויה דבתריה ריש פירקא °ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם הללויה דבתריה ריש פירקא נימא כתנאי *עד היכן הוא אומר בית שמאי אומרים עד °אם הבנים שמחה ובית הלל אומרים עד °חלמיש למעינו מים ותניא אידך עד היכן הוא אומר בית שמאי אומרים עד °בצאת ישראל ממצרים ובית הלל אומרים עד °לא לנו ה' לא לנו

מאי

רש"י

וגו' אלא ודאי על הים נאמר תחלה ושוב לא פסק: ניצוח וניגון לעתיד לבא. כל מקום שנאמר למנצח בנגינות מלעתיד הוא מדבר: ע"י מתורגמן. הוא אומר ואחר מפרש: יהושע וכל ישראל אמרוהו. כלומר אף יהושע וכל ישראל אמרוהו: הלוים. שלהו דבספר תהלים: קראי מוסיפין. בעלי מקרא מוסיפין אף אלו:

רשב"ם קסבר

לדוד מזמור. משמע תחלה היה לדוד רוח הקודש ואח"כ מזמור: מזמור לדוד. משמע מתוך המזמור באה שכינה לדוד: ללמד מכאן כו'. מכאן אתה למד וגם מפסוק אחר מוכיח שנאמר ועתה קחו לי מנגן וגו': שמחה של מצוה. כי הך דקחו לי מנגן שהיה מתמין שתשרה עליו שכינה: וכן לחלום. אם הולך לישן מתוך שמחה רואה חלום טוב: הא ברבה. צריך ללמוד מתוך דבר שמחה: שעמדו על הים. לאחר שעברו דכתיב (תהלים קיד) הים ראה וינוס והתפללו לא לנו פן יעבור פרעה ויהיו אחריהם: יהושע וכל ישראל אמרוהו. כלומר אף ישראל ויהושע אמרוהו וכן פירש רבינו ולא נהירא לי שאם כן כשלן אתה צריך לפרש כן ואם כן מאי בינייהו ובין חכמים באומרים נביאים שביניהן אמרוהו וכו' ואתי למימר דכל הני דאמרן לעיל אמרוהו על צרתן שהרי תקנוהו נביאים לכך אלא כל אחד מן התנאים הכי קים ליה מרביה: הללויה ריש פירקא. כולהו הנך דספר תהלים שאין בו כי אם אחת לבדו בין פרק לפרק אבל מקום שיש שני פעמים הללויה בין פרק לפרק לא פליגי רב חסדא ורבה בר רב הונא דחד מלעיל וחד מלרע: קראי מוסיפין. בעלי מקרא מוסיפין אף אלו:

מאי

תוספות

ה"ג שעומדים בבית ה' בחצרות בית אלהינו הללויה דבתריה ריש פירקא. ולא גרסינן העומדים בבית ה' בלילות דאם כן ה"ל למינקט יברכך ה' מציון שזהו פסוק למעלה מהללויה ולא ה"ל למינקט שלשה פסוקים למעלה לכך נראה דגרסינן כדפרישית ולפי זה אנו צריכין לומר בו הללויה הללו את שם ה' הללו עבדי ה' שעומדים בבית ה' וגו' שלמעלה מזה אינו תחלת המזמור דלא יתכן שיהיה המזמור שני פסוקים *ועוד דאמרי' *במדרש קמ"ז מזמורים יש בספר תהלים כנגד שנות יעקב אלא הוא סופו של שיר המעלות הנה ברכו וגו' ואתי שפיר דקאמרינן לקמן רב אחא בר יעקב דמתחיל הלל הגדול מכי יעקב בחר לו יה דהוי תחלת המזמור דבע"א לא יתכן שהיה מתחיל הלל מאמצע המזמור:

למען

רבינו חננאל

ענין דהללויה כסיה ידידיה דבור אחד הוא. ת"ש ידידיה נחלק לשנים לפיכך ידיד חול יה קדש: אמר ריב"ל בעשרת דברים נאמר ספר תהלים בנצוח בנגון במשכיל במזמור בשיר באשרי בתפלה בתחלת בהודאת בהלל גדול שבכלן הללויה שכולל שם ושבח בבת אחת: ת"ר שיר שבתורה משה וישראל אמרוה בשעה שעמדו על הים הלל זה הללויה הללו עבדי ה' נביאים תקנוהו שיהו אומרין על כל פרק ועל כל צרה שנגאלין ממנה וכו' ר"מ אומר כל שירות שבתילים דוד אמרן כו' עד וכי פסל מיכה עומד בבכי וישראל אומרין שירה ופשוטה היא: תניא כל שיר האמור בתלים בלשון יחיד דוד אמרו בפני עצמו וכל האמור בלשון רבים כנגד צבור אמרו וכל האמור בנצוח בניגון לעתיד לבוא וכל האמור במשכיל על ידי תורגמן אמרו וכל האמור לדוד מזמור שרתה שכינה עליו ואחר כך מזמור וכל האמור מזמור לדוד אמר שירה ואח"כ שרתה עליו שכינה ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות וכו' עד אלא מתוך שמחה שנא' ועתה קחו לי מנגן וכו' וכן להלכה וכן לחלום טוב ואסיקנא כי הא דרבא מקמי דלפתח בשמעתא הוה אמר מילתא דבדיחותא קמי רבנן לבדוחי ליבהו והדר הוה יתיב באימתא ופתח בשמעתא וכל שכן תלמיד דלא ליתיב אלא באימתא: ת"ר רבי אליעזר אומר הלל זה משה וישראל אמרוהו בשעת שעמד עליהם פרעה אמרו הן לא לנו משיבת רוח הקדש למעני למעני אעשה ר' יהושע אומר יהושע וישראל אמרוהו וכו' ר' אלעזר המודעי אומר דבורה וברק אמרוהו כו' ר' אלעזר בן עזריה אומר חנניה מישאל ועזריה אמרוהו כו' ר' יוסי הגלילי אומר מרדכי ואסתר אמרוהו והכמים אומרים נביאים שביניהם תקנוהו שיהו אומרין אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרות שתבוא עליהן ולכשנגאלין אומרין אותו על גאולתן: מתני' עד היכן אומר ב"ה אומר עד חלמיש למעינו מים והלכה כב"ה

תהלים קיג
שם קמה
שם קיא
[לעיל קטז:]
שם קיד
שם קטו

מסורת הש"ס

[נדרים לח. תו"ש שם ג"י המצפה שבת ... עי"ן]
לעיל דף נט:
שבת ד' ו' מיש (מנחות קד נא)
שבת נ:
שבת דף סג: [ודף ל:]
תהלים קטו יבמות מח

גליון הש"ס

תוס' ד"ה שעומדים וכו' ועוד דאמרינן במדרש. וכו' כמס' סופרים פ"ח הלכה ... ובירושלמי פס"ו דשבת:

צח א מיי' פ"ב מהלכות תפלה הל' י' ופכ"ט מהלכות שבת הלכה ב והלכה יא סמג עשין יט כט טוש"ע א"ח סימן רסח וטוש"ע א"ח סימן תפז סעיף א :

[לשבת הגדול סמוך לסוף פיוט קוד' חסל סדור פסח]

צט ב מיי' פ"ז ופ"ח מהלכות מצה הלכה י סמג עשין מא טוש"ע א"ח סימן תעט :
ק ג מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תפ :
קא ד מיי' פ"ז שם וסמג שם טוש"ע א"ח סימן תעג סעיף ג :
קב ה מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תעט :

[וע"ע. דסוף הסוגיא]

שמות כ

[ע"י' לעיל מג: מ"ש שם עה"ג]

ס"א והילכתא כסבי דפומבדיתא

למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים. לכך קבעו זכר ליציאת מצרים ושמעתי מהר"מ שיש במדרש לפי שבמצרים עבדו בהם בישראל בפרך ופר"ך בא"ת ב"ש וג"ל שהם מלאכות ארבעים חסר אחת וכשנגאלו ממצרים הזהירם על השבת לשבות מאות' ל"ט מלאכות: **רביעי** אומר עליו הלל הגדול. רביעי גרסי' ולא גרסינן חמישי ולה"ר יוסף טוב עלם שכתב בסדרו* קימעא לשתות מים יכנס אם חולה הוא או איסטנים ואי בעי מבתיא חמרא משום אונס לומר בחמישי הלל הגדול ישתכם תימה כיון שאוסר לשתות איך תיקנו כוס חמישי הא ארבע כוסות תיקנו ולא חמישי וכן מה שאוסר לשתות אפי' מים הא לא מבטלי טעם מצה דאפילו אחר הפסח לא אסר לקמן רק מיני מיכלא אבל מיני מישתיא אפילו יין לא מצינן לאסור והא דאמר בין שלישי לרביעי לא ישתה מפרש בירושלמי שלא ישתכר ושלא יוכל לומר הלל וכן פסק רבי' שמואל לקמן* דכל שתיה מותרת ואפי' לפי המפרשים בין שלישי לרביעי לא ישתה שלא יבטל טעם מצה מ"מ במים לא מיירי אלא ביין דומיא דבין ראשון לשני ישתה דמיירי ביין כי היכי דניגררי' לליביה כדאמרי' לעיל [דף קח.] ומיהו רוב עמא דבר לשתות וגם רב אלפס התיר מים ולא אסר רק יין:

מאי לאו בהא קמיפלגי למ"ד עד אם הבנים שמחה סבר הללויה רישׁ פירקא ומאן דאמר עד בצאת ישראל סבר הללויה סוף פירקא רב חסדא מתרץ לטעמיה דכולי עלמא סברי הללויה סוף פירקא מ"ד עד בצאת ישראל שפיר ומאן דאמר עד אם הבנים שמחה *עד ועד בכלל ונימא עד הללויה וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה ונימא הללויה של אם הבנים שמחה קשיא רבה בר רב הונא מתרץ לטעמיה דכולי עלמא הללויה רישׁ פירקא מאן דאמר עד אם הבנים שמחה שפיר ומאן דאמר עד בצאת ישראל סבר עד ולא עד בכלל ונימא עד הללויה וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה ונימא עד הללויה שבצאת ישראל קשיא: וחותם בגאולה: אמר רבא ק"ש והלל גאל ישראל דצלותא גואל ישראל מ"ט דרחמי נינהו אמר רבי זירא דקידושא אשר קדשנו במצותיו [א] וצונו דצלותא קדשנו במצותיך מ"ט דרחמי נינהו אמר רב אחא בר יעקב וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום כתיב הכא °למען תזכור את יום וכתיב התם °זכור את יום השבת לקדשו אמר רבה בר שילא דצלותא מצמיח קרן ישועה דאפטרתא מגן דוד °ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים תני רב יוסף זהו שאומרים מגן דוד א"ר שמעון בן לקיש °ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלהי אברהם ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב יכול יהו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ואין חותמין בכולן אמר רבא אשכחתינא לסבי דפומבדיתא דיתבי וקאמרי *בשבתא בין בצלותא בין בקידושא מקדש השבת ביומא טבא בין בצלותא ובין בקידושא מקדש ישראל והזמנים ואמינא להו אנא אדרבה דצלותא בין בשבתא בין ביומא טבא מקדש ישראל בקידושא דשבתא מקדש השבת ביומא טבא מקדש ישראל והזמנים ואנא אמינא טעמא דידי וטעמא דידכו טעמא דידכו שבת דקביעא וקיימא בין בצלותא ובין בקידושא מקדש השבת יומא טבא דישראל הוא דקבעי ליה דקמעברי ירחי וקבעי לשני מקדש ישראל והזמנים טעמא דידי צלותא דברבים איתא מקדש ישראל קידוש דביחיד איתא בשבת מקדש השבת ביום טוב מקדש ישראל והזמנים ולא היא צלותא ביחיד מי ליתיה וקידושא ברבים מי ליתיה ורבא סבר זיל בתר עיקר עולא בר רב נחית קמיה דרבא אמר כסבי דפומבדיתא ולא א"ל ולא מידי אלמא הדר ביה רבא רב נתן אבוה דרב הונא *בריה דרב נתן נחית קמיה דרב פפא אמר כסבי דפומבדיתא ושבחיה רב פפא אמר רבינא אנא איקלע לסורא קמיה דמרימר ונחית קמיה שלוחא דציבורא ואמר כסבי דפומבדיתא והוו משתקי ליה כולי עלמא אמר להו שבקוהו הילכתא כסבי דפומבדיתא ולא הוו משתקו ליה*: **מתני'** ‏גמזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו ‏דרביעי גומר עליו את הלל ואומר עליו ברכת השיר * ‏הבין הכוסות הללו אם רוצה לשתות ישתה ‏ובין שלישי לרביעי לא ישתה: **גמ'** א"ל רב חנן לרבא ש"מ *ברכת המזון טעונה כוס א"ל ארבע כסי תיקנו רבנן דרך חירות כל חד וחד נעביד ביה מצוה: רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר:

מאי

קסבר עד ועד בכלל. ואי אמינא עד בצאת סברי עלמא דאף בצאת בכלל משום הכי אמר עד אם הבנים שמחה ותו לא: [עד ולא עד בכלל.] ואי הוה אמינא עד אם הבנים הוה משמע עד אם הבנים ולא אם הבנים בכלל: ה"ג כתיב הכא למען תזכור את יום צאתך וגו' וכתיב התם זכור את יום השבת לקדשו: כשם הגדולים. כאברהם כיצחק ויעקב: דברבים איתא. משום כבוד רבים אומר מקדש ישראל: ה"ג

תורה אור

רשב"ם

מאי לאו בהא קמיפלגי. דהנך תנאי אליבא דב"ש בהללויה פליגי אי סוף פירקא הוא אי ריש פירקא הוא הלכך האי כי קא מילתיה בהך ליפנא והאי מילתיה בהידך ליפנא אבל אליבא דבית הלל דליכא הללויה עד הלמיש למעינו מים לא פליגי כו' אלא איידי דמיתלפי מילתיה דב"ש משום הללויה אי ריש פירקא הוה אי לא מיחלפי נמי מילתייהו דבית הלל למינקט האי מילתיה סוף פירקא והידך ריש פירקא כי היכי דאמרי אליבא דב"ש: מ"ד עד בצאת סבר עד ולא עד בכלל. ואי הוה אמר עד אם הבנים הוה משמע ולא אם הבנים שמחה בכלל: ומ"ד עד אם הבנים קסבר עד ועד בכלל. ואי הוה אמר *בצאת הוה משמע דאף בצאת בכלל ופלוגתייהו אליבא דבית הלל היכא לפרושי נמי בכה"ג: ונימא עד הללויה. למ"ד עד ולא עד בכלל: קרית שמע. ברכת גאולה שאחר ק"ש: והלל. של ערבי פסחים שחותם גאל ישראל כר"ע דמתניתין שמספר ומשבח על גאולת ישראל שעברה: דצלותא גואל ישראל. שאנו מתפללין על העתיד: דקידושא וקדשנו. דהודאה היא על שעבר: דצלותא קדשנו. לפי שאנו אומרים אותה באמצע תפלה ראוי לאומרה בלשון בקשה: צריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום. בין בכוס בין בתפלה של שבת בגזירה שוה דפסח ובשאר מועדים במה מציט מפסח: ה"ג כתיב הכא למען תזכור את יום צאתך וכתיב התם זכור את יום השבת: דאפטרתא. במסכת סופרים (*פרק יג) תניא להו לברכות דהפטרה ומפרש דמגן דוד אומר ובצלותא שייך לומר טפי מצמיח קרן ישועה משום דרחמי נינהו ואנו מבקשין שיצמיח קרן ישועה לישראל ורבינו שלמה היה אומר משום הכי לא שייך למימר בתפלה מגן דוד שכבר אמרנו מגן אברהם ותרי חתימות כהדדי לא שייך בתפלה: כשם הגדולים אשר בארץ. נתן הנביא אמר לדוד כן מפי הקב"ה שכשם שחותמים במגן אברהם חותמין במגן דוד הגדולים אברהם יצחק ויעקב ואע"ג דבשלשתן לא חתמינן היינו לפי שאין חותמין בשתים כדכתיב והיה ברכה מיהו שנשתן נזכרין בברכת אבות אבל דוד בהוא יחיד בברכה הקבועה לו במי יחתומו אם לא במגן דוד: סבי דפומבדיתא. רב יהודה ורב עינא בסוף פרק ראשון דסנהדרין (דף יז:): בשבתא. בשבת דעלמא שאינו י"ט: יומא טבא. בלא שבתא דאילו בשבת ויום טוב חתים תרוייהו מקדש השבת וישראל והזמנים כדמפרש במסכת ביצה (דף יז): שבתא דקביעא וקיימא. משבת ימי בראשית ואינה תלויה בקביעת החודש: דברבים איתא. משום כבוד רבים אומר מקדש ישראל: קידוש ברבים מי ליתא. בבית הכנסת ובסעודת חתן: **מתני'** ברכת השיר. בגמרא מפרש: בין הכוסות הללו. בין שנים הראשונים לשנים האחרונים אם רצה לשתות ישתה: בין ג' לד' לא ישתה. מצאתי בגמרת ירושלמי למה לא ישתה כדי שלא ישתכר דתו לא מצי למימר הלל ופריך התם והלא כבר משוכר הוא ששתה כבר הרבה בסעודתו ומשני יין שבתוך המזון אינו משכר שלאחר המזון משכר וה"ה נמי דיין שלפני המזון אינו משכר ואם רצה לשתות בין ראשון לשני ישתה דהא לא ממעט תנא אלא בין ג' לד': **גמ'** ש"מ ברכת המזון טעונה כוס. דהא במסכת ברכות לא מתני' בהדיא דטעונה כוס הלא מדיוקא שמעינן ליה דהאמר בריש פירקא (דף קה:) שמעת מינה מהא מתני' תמני' ש"מ ברכת המזון טעונה כוס ולימא נמי דממהני' שמעינן ליה: ה"ג ארבע כוסות תקינו להו רבנן וכל חד וחד נעביד ביה מצוה. כלומר ראוי שיעשה בו מצוה אבל בשאר ימות השנה לא בעי כוס שאף כאן אין הכוס בא בשביל ברכת המזון:

יהללוך

[ברכות ו:ע"ג]

נ"ל עד בצאת

הגהות הגר"א

[א] גמרא דקידושא אשר קדשנו במצותיו דצלותא כו' :

[*מסכתא ותיקן]

[לעיל קח.]

[לעיל קה:]

רבינו חננאל

והותם בגאולה אמרי ק"ש והלל חותמין גאל ישראל צלותא גואל ישראל מאי טעמא רחמי נינהו אמ' רבי זירא ברכה דקידוש אק"ב אבל של תפלה קדשנו במצותיך מאי טעמא דתפלה רחמי נינהו וצריך שיזכיר יציאת מצרים (בלילות) [בקידוש היום] כתיב הכא זכור את יום השבת לקדשו וכתיב התם למען תזכור את יום צאתך וגו'. אמר רבה בר זירא בצלותא חותמין מצמיח קרן ישועה בהפטרה מגן דוד שנאמר ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ. תאני רב יוסף שחותמין בהפטרה מגן דוד כדרך שחותמין בתפלה מגן אברהם. אמר ריש לקיש ואעשך לגוי גדול זה שאומר אלהי אברהם ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זה שאומרים אלהי יעקב יכול יהו חותמין בכלן ת"ל והיה ברכה אין חותמין אלא בך בלבד. אמר רבא אשכחתינהו לסבי דפומבדיתא דהוו אמרו בשבתא בין בקידושא בין בצלותא מקדש השבת ביום טוב בין בצלותא בין בקידושא מקדש ישראל והזמנים ואמינא להו אנא אדרבא כו' ואסיקנא כסבי דפומבדיתא מדאמר רבינא אנא אקלעי לסורא לגבי מרימר ונחית שליח צבור לקמיה ואמר כסבי דפומבדיתא והוו כולי עלמא משתקי ליה ואמר להו מרימר שבקוה דהלכתא כסבי דפומבדיתא : מזגו לו כוס שלישי ברך על מזונו אמר לו רבינא לרבא ש"מ ברכת טעונה כוס אמר ליה ארבע כוסות דתקן רבנן דרך חירות כל חד וחד נעביד ביה מצוה. רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר

מאי

ה"ג רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו הלל הגדול : שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם כו' . דכתיב הודו לאל השמים נותן לחם לכל בשר והיינו דבר גדול : עשיר בשורו . מפסידו ממון [ומכפר] על גופו : קשין נקביו של אדם . כשהוא עצור כיום המיתה:

מאי ברכת השיר רב יהודה אמר יהללוך . וקמ"ל דאפילו במקום שלא נהגו לברך אחריו בלילי פסח צריך לברך דאי נהגו פשיטא א"נ דאפילו במקום שנהגו ה"א דוקא בימים אבל בלילה אין צריך לברך קא משמע לן : **רבי** יוחנן אמר נשמת כל חי . נראה ה"פ אף נשמת כל חי אחר יהללוך דאי לא תימא הכי אנן כמאן עבדינן וקורא נשמת כל חי ברכת השיר לפי שבשבתות אומרים אותו אחר פסוקי דזמרה ורבינו חיים כהן לא היה חותם ביהללוך כי אם בנשמת לבדו משום דלישנא דברכת השיר משמע חדא ברכה : **מהודו** עד על נהרות בבל . וכן אנו עושים ורגע לדיקים בה' אינו מן המזמור : מן

רשב"ם | תורה אור

מאי ברכת השיר רב יהודה אמר יהללוך ה' אלהינו ורבי יוחנן אמר נשמת כל חי ת"ר רביעי גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול דברי ר"ט וי"א ה' רועי לא אחסר מהיכן הלל הגדול רבי יהודה אומר מהודו עד נהרות בבל ורבי יוחנן אומר משיר המעלות עד נהרות בבל רב אחא בר יעקב אמר מכי יעקב בחר לו יה עד נהרות בבל ולמה נקרא שמו הלל הגדול א"ר יוחנן מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה א"ר יהושע בן לוי הני עשרים וששה הודו כנגד מי כנגד כ"ו דורות שברא הקב"ה בעולמו ולא נתן להם תורה וזן אותם בחסדו *אמר רב חסדא מאי דכתיב הודו לה' כי טוב הודו לה' שגובה הובתו של אדם בטובתו עשיר בשורו ואת עני בשיו יתום בביצתו אלמנה בתרנגולתה א"ר יוחנן קשין מזונותיו של אדם כפליים כיולדה דאילו ביולדה כתי' בעצב ובמזונות כתי' בעצבון* (א"ר) יוחנן קשין מזונותיו של אדם יותר מן הגאולה דאילו בגאולה כתיב המלאך הגואל אותי מכל רע מלאך בעלמא ואילו במזונות כתיב האלהים הרועה אותי א"ר יהושע בן לוי *בשעה שאמר הקב"ה לאדם וקוץ ודרדר תצמיח לך זלגו עיניו דמעות אמר לפניו רבש"ע אני וחמורי נאכל באבוס אחד כיון שאמר לו בזעת אפך תאכל לחם נתקררה דעתו אמר ר"ש בן לקיש אשרינו *אם עמדנו בראשונה ועדיין לא פלטינן מינה דקא אכלינן עיסבי דדברא אמר רב שיזבי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף דכתיב נותן לחם לכל בשר וסמיך ליה לגוזר ים סוף לגזרים אמר ר"א בן עזריה *קשין נקביו של אדם כיום המיתה וכקריעת ים סוף שנאמר מהר צועה להפתח וכתיב בתרי' רוגע הים ויהמו גליו *ואמר רב ששת משום ר"א בן עזריה כל המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז שנאמר אלהי מסכה לא תעשה לך וכתיב בתריה את חג המצות תשמור ואמר רב ששת משום ר"א בן עזריה כל המספר לשון הרע וכל המקבל לשון הרע וכל המעיד עדות שקר בחבירו ראוי להשליכו לכלבים שנאמר לכלב תשליכון אותו וכתיב בתריה לא תשא שמע שוא וקרי ביה לא תשיא וכי מאחר דאיכא הלל הגדול אנן מ"ט אמרינן האי משום שיש בו ה' דברים הללו יציאת מצרים וקריעת ים סוף ומתן תורה ותחיית המתים וחבלו של משיח יציאת מצרים דכתי' בצאת ישראל ממצרים וקריעת ים סוף דכתיב הים ראה וינוס מתן תורה דכתי' ההרים רקדו כאילים תחיית המתים דכתיב אתהלך לפני ה' חבלו של משיח דכתיב לא לנו ה' לא לנו וא"ר יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו שעבוד מלכיות איכא דאמרי אמר רבי יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו מלחמת גוג ומגוג רב נחמן בר יצחק אמר מפני שיש בו מילוט נפשות של צדיקים מגיהנם שנא' אנה ה' מלטה נפשי חזקיה אמר מפני שיש בו ירידתן של צדיקים לכבשן האש ועלייתן ממנו ירידתן דכתיב לא לנו ה' לא לנו *אמר חנניה כי לשמך תן כבוד אמר מישאל על חסדך ועל אמיתך אמר עזריה למה יאמרו הגוים אמרו כולן עלייתן מכבשן האש דכתיב הללו את ה' כל גוים אמר חנניה שבחוהו כל האומים אמר מישאל כי גבר עלינו חסדו אמר עזריה ואמת ה' לעולם הללויה אמרו כולן ויש אומרים ואמת ה' לעולם גבריאל אמרו בשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לתוך כבשן האש אמר גבריאל לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע ארד ואצנן ואציל את הצדיק מכבשן האש אמר לו הקב"ה אני יחיד בעולמי והוא יחיד בעולמו נאה ליחיד להציל את היחיד ולפי שהקב"ה *אינו מקפח שכר כל בריה אמר תזכה ותציל שלשה מבני בניו דרש ר"ש השילוני בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע *חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש עמד יורקמו שר הברד לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע ארד ואצנן את הכבשן ואציל לצדיקים הללו מכבשן האש אמר לו גבריאל אין גבורתו של הקב"ה בכך שאתה *שר ברד והכל יודעין שהמים מכבין את האש אלא אני שר של אש ארד ואקרר מבפנים ואקדיח

יהללוך . (*נשמת כל חי) וגומרין בו בא"י מלך מהולל בתשבחות וזו היא ברכת השיר דמתניתין כלומר ברכת השבח: ור' יוחנן אמר נשמת כל חי אף נשמת דהיינו ברכת השיר דמתני' דאילו יהללוך אנו אומרים בכל יום שאומרים בו את ההלל ומאי שנא ליל פסח דנקט אם לא להוסיף עוד ברכה אחרת והייט דאמר הלכה כרבי יוחנן בתרוייהו וקבעוהו לאחר הלל הגדול שצריך לאומרן כדלקמן דהשתא איכא ברכה בכל חדא וחדא והכי הויא מילתא שפיר כך נראה בעיני : ה"ג ת"ר רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו הלל הגדול : ה' רועי . על שם המזון שאכלו צריך לומר : שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם כו'. דכתיב ביה נותן לחם לכל בשר והייט דבר גדול : בטובתו . בטובה שהשפיע לו והכי משמע כי טוב כי לעולם חסדו חסד הוא עושה לעולם בכי טוב כלומר בטוב שנתן לו : עשיר בשורו עני בשיו . מפסידו ממון ומכפר על גופו : בעצבון . תרי משמע : כקריעת ים סוף . כלומר נס גדול עושה לו הקדוש ברוך הוא למי שנותן לו מזונות כאשר עשה לישראל שקרע להם ים סוף ונפקא מיניה למבעי רחמי : קשין נקביו של אדם · כשהוא עצור : צועה . לשון עצור וחגור כמו צועה ברב כוחו (ישעיה סג) : כל המבזה את המועדות . שעושה מלאכה בחולו של מועד דכתיב את חג המצות תשמור ונפקא לן במסכת חגיגה (דף יח·) איסור מלאכה בחולו של מועד : המקבל לשון הרע . שמקבלו ומאמינו על חבירו אע"ג דלקבולי לא מיבעי ליה למיחש ליה מיבעי כדמפרש במסכת נדה (דף סא·) : וקרי ביה לא תשיא . נראה בעיני דלא גרסינן ליה דכולהו משתמע מלא תשא שכשמספר או מעיד הרי נושא בפיו שמע שוא : וכי מאחר דאיכא הלל הגדול · שמשובח יותר כמו שפירש רבי יוחנן למעלה משום דכתיב ביה נותן לחם לכל בשר אנן מאי טעמא אמרינן האי הלילא על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבא על הציבור לכשנגאלין : חמשה דברים . דמיירי נמי בגאולה : ההרים רקדו כאילים . בשעת מתן תורה דכתיב (תהלים סח) למה תרצדון הרים וגו' : גבריאל אמרו . כשניצולו חנניה מישאל ועזריה והוא היה שם דכתיב (דניאל ג) ורויה די רביעאה דמי לבר אלהין לפי שהקדוש ברוך הוא הבטיחו על כך כשנשלך אברהם באור כשדים וכשקיים לו אמר ואמת ה' לעולם שקיים הבטחתו : בשעה שהפיל נמרוד . שעל שם כן *נקרא אמרפל על שם שאמר והפיל את אברהם בכבשן :
ואקדיח

[מי' בעין יעקב ובילקוט ישעיה סימן ל"ח]

רבינו חננאל

מאי ברכת השיר ר' יהודה אומר יהללוך ר' יוחנן אומר נשמת כל חי : ת"ר (חמישי) [רביעי] אומר עליו הלל הגדול דברי ר"ט וי"א ה' רועי לא אחסר מהיכן הוא אומר הלל הגדול רב אמר מהודו עד על נהרות בבל רבי יוחנן אומר משיר המעלות עד על נהרות בבל רב אחא בר יעקב אמר מכי יעקב בחר לו יה ועד על נהרות בבל: למה נקרא הלל הגדול אמר רבי יוחנן מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזון לכל בריה : אמר רבי יהושע בן לוי כ"ו הודו כנגד כ"ו דור שלא היתה להם תורה וזנם הקב"ה בחסדו · מאי דכתיב הודו לה' כי טוב הודו למי שגובה חובו של אדם בטובתו פי' מכל אדם כפי השג ידו עשיר בשורו עני בשיו אלמנה בתרנגולתה יתום בביצתו : א"ר יוחנן קשין מזונותיו של אדם כפלים כיולדה [דאילו] ביולדה כתיב בעצב תלדי בנים ובמזונות כתיב בעצבון תאכלנה · ר' אלעזר אומר כקריעת ים סוף שנאמר לגוזר ים סוף לגזרים וסמיך ליה נותן לחם לכל בשר · רבי לוי אמר יתר מן הגאולה שנאמר המלאך הגואל אותי מכל רע על ידי מלאך ובמזונות כתיב האלהים הרועה אותי · רבי אלעזר בן עזריה אומר כקריעת ים סוף שנאמר מהר צועה להפתח וכתיב בתריה רוגע הים ויהמו גליו ה' צבאות שמו רבי חמא ברבי חנינא אמר כיום המיתה שנאמר לא ימות לשחת ולא יחסר לחמו : אמר רב ששת קשין נקביו של אדם כקריעת ים סוף שנאמר מהר צועה להפתח וכתיב בתריה רוגע הים וגו' אמר רב ששת המבזה את המועדות כאלו עובד ע"ז שנא' אלהי מסכה וגו' וכתיב בתריה את חג המצות תשמור ועוד אמר [רב ששת משום ראב"ע] המספר לה"ר והמקבלו והמעיד עדות שקר ראוי להשליכו לכלבים שנא' לא תשא שמע שוא וסמיך ליה לכלב תשליכון אותו ואקשי' וכי מאחר דאיכא הלל הגדול מאי טעמא אמרי' הלל המצרי שבכללו ה' דברים יציאת מצרים שנא' בצאת ישראל ממצרים קריעת ים סוף שנאמר הים ראה וינס מתן תורה שנאמר ההרים רקדו כאילים תחיית המתים שנאמר אתהלך לפני ה' בארצות החיים חבלו של משיח שנאמר לא לנו ה' לא לנו · רב נחמן אמר מפני שיש בו מלוט הצדיקים מגיהנם שנאמר אנא ה' מלטה נפשי : ענין אברהם אבינו שהפילו נמרוד לכבשן

קג א ב ג מיי' פ"ח מהל' חו"מ הל' י' וסמג שם טוש"ע או"ח סימן תפ :
קד ד מיי' פ"ו מהל' יו"ט הלכה יו :

עיין טור סימן תפ

ס"א ואמר ר' יהושע בן לוי

[צ"ל ואמר]

[עיין אדר"נ ספ"א]

ס"א שלא עמדנו בראשונה אמר אביי ועדיין

ממות כג:

גליון הש"ס

גמרא אמר חנניה כי לשמך תן כבוד · עי' ירושלמי פ"ט דסוטה הל' ו וביפ"מ שם : שם יורקמו שר הברד · עי' ריש תענית בתוס' ויסמע:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] גמ' מהר צועה להפתח · נ"ב חסר סיפא דקרא ולא ימות ועי' מהרש"א כמ"ש :

[נזיר כג: ב"ק לח: הוריות י:]

נ"ל את חנניה

שר של ברד

[עירובין נג:]

ואקדיה מבחוץ . לשרוף את הורקים אותן לתוך האור דכתיב (דניאל ג) גוברייא אילך די הסיקו לשדרך מישך ועבד נגו קטיל המון שביבא דנורא : ואמת ה' לעולם . שקיים לי דברו ואמר לי הבטחתו שהבטיחני להציל מבני בניו של אברהם : שנתן לו רבו מתנה . פרנסה לדגים : ה"ג כיון דנחיתו כוכבי שמיא עלייהו נחיתו לאקורי נפשייהו בנחל קישון : ואמת ה' לעולם . שקיים לנו מתנותינו מחיל פרעה להתפרנס ממנו : שמוני בניך . מרוב חטאתם בגלות : כחולדה זו שדרה בעיקרי בתים . והיינו עקרת הבית : אומות העולם מאי עבידתייהו . לשבוחי משום דגבר עלינו חסדו הא עלן לשבוחי : אגבורות ונפלאות . דחזיתו שעשה לי : וקנה . עדת ישראל בין הקנים ביער:חזיר מיער.זה אדום שכתוב בה (שם ז) אכלה ומדקה ושארא ברגלה רפסה וזה דרכו של חזיר : שכל מעשיה נכתבים בקולמוס אחד . כלו' פה אחד להם להרע : מתרפס. מתיר פס פושט יד : ברצי . כלומר מתנים עם ישראל לעשות רצונם בשוחד שהם מקבלים ואין מקיימין דבריהם :
זה

ואקדיה מבחוץ ואעשה *נס בתוך נס אמר לו הקב"ה רד באותה שעה פתח גבריאל ואמר ואמת ה' לעולם ר' נתן אומר ואמת ה' לעולם דגים שבים אמרוהו כדרב הונא דאמר רב הונא ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו *כדדרש רבה בר מרי מאי דכתיב °וימרו על ים בים סוף מלמד שהמרו ישראל באותה שעה ואמרו כשם שאנו עולין מצד אחד כך מצריים עולים מצד אחר אמר לו הקב"ה לשר של ים פלוט אותן ליבשה אמר לפניו רבש"ע כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטל ממנו אמר לו אתן לך אחד ומחצה שבהן אמר לו רבש"ע יש עבד שתובע את רבו אמר לו נחל קישון יהא לי ערב מיד פלט אותן ליבשה ובאו ישראל וראו אותן שנאמר °וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים מאי אחד ומחצה שבהן דאילו בפרעה כתיב °שש מאות רכב בחור ואילו בסיסרא כתיב °תשע מאות רכב ברזל כי אתא סיסרא [אתא עלייהו בדקרי דפרזלא הוציא הקב"ה עליהם כוכבים ממסילותם דכתיב] °מן שמים נלחמו הכוכבים כיון דנחיתו כוכבי שמים עלייהו אקדירו הני דקרי דפרזלא נחיתו לאקרורי למיסחי נפשייהו בנחל קישון אמר לו הקב"ה לנחל קישון לך והשלם ערבונך מיד גרפם נחל קישון והשליכן לים שנאמר °נחל קישון גרפם נחל קדומים מאי נחל קדומים נחל שנעשה ערב מקדם באותה שעה פתחו דגים של ים ואמרי ואמת ה' לעולם אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב °מושיבי עקרת הבית אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע שמוני בניך* כחולדה זו הדרה בעיקרי בתים : דרש רבא *מאי דכתיב °אהבתי כי ישמע ה' אמרה כנסת ישראל רבש"ע אימת אני אהובה לפניך בזמן שתשמע קול תחנוני דלותי ולי יהושיע אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אע"פ שדלה אני במצות לך אני ולי נאה להושיע אמר רב כהנא כשחלה רבי ישמעאל בר' יוסי שלח לו ר' אמור לנו שנים ושלשה דברים שאמרת לנו משום אביך שלח לו כך אמר אבא מאי דכתיב °הללו את ה' כל גוים אומות העולם מאי עבידתייהו ה"ק הללו את ה' כל גוים אגבורות ונפלאות דעביד בהדייהו כל שכן אנו דגבר עלינו חסדו (אמר לו) ועוד *(חדא) עתידה מצרים שתביא דורון למשיח כסבור אינו מקבל מהם אמר לו הקב"ה למשיח קבל מהם אכסניא עשו לבניי במצרים מיד °יאתיו חשמנים מני מצרים נשאה כוש ק"ו בעצמה ומה הללו שנשתעבדו בהן כך אני שלא נשתעבדתי בהן לא כ"ש אמר לו הקב"ה קבל מהם מיד °כוש תריץ ידיו לאלהים נשאה מלכות [רומי] הרשעה ק"ו בעצמה ומה הללו שאין אחיהן כך אנו שאנו אחיהן לא כ"ש אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל °גער חית קנה געור חיה וקנה לך עדה דבר אחר געור חית קנה שדרה בין הקנים דכתיב °יכרסמנה חזיר מיער וזיז שדי ירענה *אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן געור בחיה שכל מעשיה נכתבין בקולמוס אחד °עדת אבירים בעגלי עמים ששחטו אבירים כעגלים שאין להם בעלים °מתרפס ברצי כסף שפושטין יד לקבל ממון ואין עושין רצון בעלים °*פיזר עמים קרבות יחפצון מי גרם להם לישראל שיתפזרו לבין אומות העולם קריבות שהיו חפצין בהן ועוד שלח לו ג' מאות וששים והמשה שווקים בכרך גדול של רומי וכל אחד ואחד היו בו שלש מאות וששים וחמשה בירניות וכל בירנית ובירנית היו בו שלש מאות וששים וחמשה מעלות וכל מעלה ומעלה היו בו כדי לזון את כל העולם כולו אמר רבי *(ישמעאל) לרבי ואמרי לה *(לר' ישמעאל בר יוסי) הני למן לך ולחברך ולהברותך שנאמר °סחרה ואתננה קודש לה' לא יאצר ולא יחסן כי ליושבים לפני ה' יהיה וגו' מאי לא יאצר תני רב יוסף לא יאצר זה בית אוצר ולא יחסן זה בית גניזה מאי כי ליושבים לפני ה' אר"א
זה

תוספות

מן שמים נלחמו הכוכבי' ממסילותם. במקומן היו עומדים ורחבן מגיע עד לארץ וכן פירש"י בחומש מקרא ותימה למ"ד בפ' מי שהיה (לעיל דף צד:) כל העולם כולו תחת כוכב א' עומד היאך ירדו הכוכבים אלא מאחד נתמלא העולם וי"ל דלא איירי אלא בכוכבים של גלגל שהן מזלות קבועים אבל שאר כוכבים קטנים הם* :
כחולדה

רשב"ם

ואקדיה מבחוץ . לשרוף את הזורקין אותן לתוך האור כדכתיב גובריא אילך די הסיקו לשדרך וגו' עד קטיל המון שביבא דנורא : פלוט אותן ליבשה . וניתנו לקבורה שם בזכות שאמרו (שמות יד) כי ה' נלחם להם במצרים והיינו דכתיב (שם טו) נטית ימינך תבלעמו ארץ שנשבע הקב"ה לארץ שלא תענש על קבורתן : שנותן לו רבו מתנה . פרנסה לדגים : כיון דנחיתו כוכבי שמיא עלייהו · נחיתו לאקורי נפשייהו בנחל קישון : *פתחו דגים . שבים : נחל קישון גרפם . לים כדכתיב (קהלת א) כל הנחלים הולכים אל הים : ואמת ה' לעולם . שקיים לנו מתנותינו מחיל פרעה להתפרנס ממנו : אמרה כנסת ישראל. הזקנים והחשובים שבהן אמרו על שאינם חשובים כל כך כדמשמע אם הבנים שהאם צועקת על הבנים ששמוה עקרת הבית : שמוני בניך . מרוב חטאתם בגלות : כחולדה זו הדרה בעיקרי בתים . והיינו עקרת הבית : אני אהובה לפניך . אהבתי משמע כמו אהבתני כלומר אהבת אותי : לי נאה להושיע . יותר מכל האומות שהרי ישראל ייחוד : כשחלה רבי ישמעאל ברבי יוסי שלח לו כו' . בהרבה מקומות בש"ס מצינו ששלח לו רבי לרבי ישמעאל ברבי יוסי בחליו כן והדברים שהשיב לו כאן לא השיב לו פעם אחרת ושמא חלאים הרבה חלה רבי ישמעאל ובכל פעם ופעם שלח לו רבי והוא משיב לו אי נמי כולן השיבן בפעם אחת ובש"ס סידרן במסכתות כל אחת על מקומה : אומות העולם מאי עבידתייהו . לשבוחי משום דעלינו גבר חסדו הא עלן לשבוחיה : אגבורות ונפלאות . דחזינן שעשה בעולם וכל שכן אנו כי גבר עלינו חסדו יותר מכל אומה ולשון : יאתיו חשמנים . דורונות למלך המשיח לירושלים כדכתיב לעיל מיניה מהיכלך על ירושלים לך יובילו מלכים שי : גער חיה . אומה הרשעה : וקנה לך עדה . ישראל ואית דמפרשי מצרים וכוש דכתיב אבירים ולא נהירא דסתם עדה ישראל : קנה . דריש לשון קנים : בין הקנים. ביער דחזיר ביער זו אדום שכתוב בה אכלה ומדקה ושארא ברגלה רפסה זה דרכו של חזיר : נכתבין בקולמוס אחד . כלומר כולן פה אחד להרע לישראל אם בא ישראל לדין לפניהם כולן מחייבין אותו מדכתיב קנה ולא כתיב קנים משמע קולמוס אחד : בעגלי עמים . עגלים של כל העולם הפקר שאין לה בעלים : מתרפס . מתיר פס פושט יד : ברצי . כלומר מתנין עם ישראל לעשות רצונם בשוחד שהן מקבלין ואין מקיימין דבריהן : בירניות . מגדלים : לחברותך . לחברי חבירך : בית אוצרותיהן . של פירות דגן ויצהר : ולא יחסן . לשון חוסן זה בית גנזיהן של כסף וזהב הגנוזין וטמונים בחוזק ובחוסן :
זה

רבינו חננאל

לכבשן האש וענין חנניה מישאל ועזריה שהפילן נבוכדנצר לכבשן האש וענין וימרו על ים בים סוף ישראל שבאותו הדור קטני אמנה היו אמרו כשם שאנו עולין מצד זה כך המצרים עולין מן הצד האחר וכו' : אמרה כנסת ישראל אע"פ שדלה אני מן המצות לי נאה להושיע אהבתי כי ישמע ה' הללו את ה' כל גוים וכל שכן אנו דגבר עלינו חסדו ועוד יאתיו חשמנים מני מצרים למלך המשיח לא יאצר ולא יחסן כי ליושבים

מסורת הש"ס

[וע"ע תוספות לעיל מד ד"ה כל ותוספות חגיגה יג: ד"ה עסוק]

[שבת לב: חולין קכו:]

ערכין טו:

[חולין כו: וע' תוס' ד"ה והמת ר"ס יו: ע"ש]

[שם לב]

[ע' פלח אחר עמוד כד אום]

[ערכין כט: בזה]

[ר"ה גירסי ב"נ]

[ר"י מר' יוסי לרבי ב"נ]

זה המכיר מקום חבירו בישיבה. שיודע לומר זה מקום מיושב לפלוני וזה של פלוני דהואיל ומכיר הוא מקום שלש רגיל הוא לישב שם תמיד: סתרי תורה. מעשה מרכבה ומעשה בראשית: למנצח. מדלא כתיב לנצח משמע שנותן כח לבריות לנצחו: מפני מדת הדין. שמקטרגת ואומרת לא תקבלם והוא מקבלם בסתר: לולי משה בחירו. אלמא משתבח ביה קרא במשה וקרי ליה בחירו משום דהשיב חמתו מהשחית אלמא שמח הוא בכך: כמצודה זו. שפורסים לעופות לצוד ואין בה דגן ואין עוף נפנה אליה: מלחמתו של זרח במצרים גמרא אבל מלחמת זרח באסא קראי: ושיגרו להדרימון. תירה אור

זה המכיר מקום חבירו בישיבה איכא דאמרי אמר ר"א זה המקבל פני חבירו בישיבה מאי למכסה עתיק (יומין) זה המכסה דברים שכיסה עתיק יומין ומאי נינהו סתרי תורה ואיכא דאמרי זה המגלה דברים שכיסה עתיק יומין מאי נינהו טעמי תורה אמר רב כהנא משום רבי ישמעאל ברבי יוסי מאי דכתיב °למנצח מזמור לדוד זמרו למי שנוצחין אותו ושמח בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם בשר ודם מנצחין אותו ועצב אבל הקב"ה נוצחין אותו ושמח שנאמר °ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו אמר רב כהנא *משום רבי ישמעאל בר' יוסי אמר ר"ש בן לקיש משום רבי יהודה נשיאה מאי דכתיב °וידי אדם מתחת כנפיהם ידו כתיב זה ידו של הקדוש ברוך הוא שפרוסה תחת כנפי החיות כדי לקבל בעלי תשובה *מיד מדת הדין אמר רב יהודה אמר שמואל כל כסף וזהב שבעולם יוסף לקטו והביאו למצרים שנאמר °וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא אין לי אלא שבארץ מצרים ושבארץ כנען בשאר ארצות מנין תלמוד לומר °וכל הארץ באו מצרימה וכשעלו ישראל ממצרים העלוהו עמהן שנאמר °וינצלו את מצרים *רב אסי אמר עשאוה כמצודה זו שאין בה דגן רבי שמעון *אמר כמצולה שאין בה דגים והיה מונח עד רחבעם בא שישק מלך מצרים ונטלו מרחבעם *שנאמר °ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שישק מלך מצרים [על ירושלים] ויקח את אוצרות בית ה' ואת אוצרות בית המלך בא זרח מלך כוש ונטלו משישק בא אסא ונטלוהו מזרח מלך כוש ושיגרו *להדרימון בן טברימון באו בני עמון ונטלום *מהדרימון בן טברימון בא יהושפט ונטלו מבני עמון והיה מונח עד אחז בא סנחריב ונטלו מאחז בא חזקיה ונטלו מסנחריב והיה מונח עד צדקיה באו כשדיים ונטלוהו מצדקיה באו פרסיים ונטלוהו מכשדיים באו יוונים ונטלוהו מפרסיים באו רומיים ונטלוהו מיד יוונים ועדיין מונח ברומי: *אמר רבי חמא (*בר) חנינא שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים אחת נתגלה לקרח ואחת נתגלה לאנטונינוס בן אסוירוס ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבא °עושר שמור לבעליו לרעתו אמר רבי שמעון בן לקיש זו עשרו של קרח (*שנאמר) °ואת כל היקום אשר ברגליהם א"ר אלעזר זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו *א"ר לוי משאוי שלש מאות פרדות לבנות היו מפתחות בית גנזיו של קרח וכולהו אקלידי וקליפי דגלדא: (דיא"ש אדי"ש כשד"ך מאוד"ך סימן) א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן °אודך כי עניתני אמר דוד אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה אמר ישי מאת ה' היתה זאת אמרו אחיו זה היום עשה ה' אמר שמואל אנא ה' הושיעה נא אמרו אחיו אנא ה' הצליחה נא אמר דוד ברוך הבא בשם ה' אמר ישי ברכנוכם מבית ה' אמר שמואל אל ה' ויאר לנו אמרו כולן אסרו חג בעבותים אמר שמואל אלי אתה ואודך אמר דוד אלהי ארוממך אמרו כולן: *תנן התם מקום שנהגו לכפול

במצודה שאין בה דגן. דרך ליידי עופות להשים דגן במצודה ודריש וינצלו ויצלו כי למ"ד מתחלפת בדל"ת במקומות הרבה אבל

מלך ארם לעזור לו על בעשא מלך ישראל וקראי ניהו ומלחמת יהושפט בעמונים קראי ודרך הראשונים להביא גנזיהם עמהם במלחמתם כדי שימשך לבם אחר ממונם ולא יברחו: שמעמידו על רגליו. שמשמח לבו: אקלידי. מפתחות: וקולפי. פותחות שקורין בלעז שרדור"א: דגלדי. של מרצופים של עור שנושאים על סוסים וחמורים וגמלים: אבן מאסו הבונים. כלומר דוד שמימיו רועה צאן היה ונעשה ראש ונפלאת בעיניהו לשון רבים אמרו אחיו: זה היום עשה ה'. שמואל היה מתנבא עליהם שסופן לגיל ולשמוח שעשיתם מיד אויביהם: הושיעה נא אמרו אחיו. כלומר על ידי דוד ודוד אמר הצליחה נא שיצליח במלכותו: ברכנוכם אמר שמואל. שיברך כולם כלומר מברכין אנו אתכם: לנו. לשון רבים: אסרו חג בעבותים. הביאו זבחים ושלמים הרבה לשנות לכפול

רשב"ם

זה המכיר מקום חבירו בישיבה. שיודע לומר זה מקום פלוני וזה מקום פלוני דהואיל ומכיר מקום חבירו רגיל הוא לישב תמיד שם: עתיק יומין. זה הקדוש ברוך הוא דכתיב (דניאל ז) ועתיק יומין יתיב: סתרי התורה. מעשה המרכבה ומעשה בראשית ופירושו של פסוק כדכתיב (שמות ג) זה שמי לעלם והמכסה היינו שאינו מוסר אותם לכל אדם אלא למי שלבו דואג כדאמרינן בפרק אין דורשין (חגיגה דף יג.) זה המגלה דברים שכיסן עתיק יומין והכי משמע למכסה סתרי תורה שהיו מכוסין מתחלה ועתיק יומיא גילן ונתן רשות לגלותן ומי שמגלה אותן זוכה למה שאמור בפסוק זה: למנצח. לשון מפעיל מדלא כתיב לנוצח משמע שנותן ניצוח לבריותיו שינצחוהו: לולי משה בחירו. אלמא קרי ליה בחירו משום דעומד בפרץ לפניו ומדמשבח ביה משמע שמח הוא בכך: מפני מדת הדין. שמקטרגת ואומרת לא תקבלם והוא מקבלם בסתר: גבי מצודה גרסינן דגן שדרך ליתן דגן במצודה שפורסין לפני העופות כשאין בה דגן אין עוף נפנה אליה גבי מצולה דהיינו מים גרסינן דגים: וינצלו. דרשינן לשון מצודה: מלחמתו של זרח במצרים גמרא אבל מלחמתו של זרח באסא קראי בד"ה (ב יד): ושיגרו להדרימון. מלך ארם לעזור לו על בעשא מלך ישראל וקראי ניהו (שם ב טז): באו בני עמון ונטלוהו כו'. גמרא מלחמת יהושפט בעמונים קראי ודרך הראשונים להביא גנזיהן עמם במלחמתם כדי שימשך לבם אחר ממונם ולא יברחו וכשהן מנצחין המנצחין נוטלים ממונן: מלחמת סנחריב באחז קראי חזקיהו נטלו מסנחריב כשבא המלאך והכה המחנה: כשדיים תפשו את צדקיהו. קראי פרסיים קבלו המלכות מכשדים דכתיב (דניאל ה) פריסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס ויוונים קיבלו המלכות מפרסיים מפורש בספר יוסיפון וגם רומיים שקיבלו המלכות מיוונים מפורש שם ובפ"ק דע"ז (דף ח:): זה עשרו של קרח. שעל ידי רוב ממונו נתגאה ונטרד מן העולם: משוי שלש מאות. לאו דוקא וכן כל שלש מאות שבש"ס: אקלידי. מפתחות: וקולפי. פותחות: דגילדי. מרצופין של עור ואעפ"כ היה משוי שלש מאות פרדות: אבן מאסו הבונים. זה דוד שהיה צעיר באחיו ורועה: נפלאת בעינינו. לשון רבים אמרו אחיו: זה היום עשה ה'. שמואל היה מתנבא שסופן לגיל ולשמוח בו שיושיעם מאויביהם: הצליחה נא אמר דוד. שיצליח במלכותו: אסרו חג בעבותים. הביאו זבחים ושלמים הרבה לשחוט ומתן דמן למזבח: לכפול

רבינו חננאל

לפני ה' זה המקבל פני חבירו בישיבה: וידי אדם מתחת כנפיהם ידו כתיב ידו של הקב"ה שהיא פשוטה לקבל שבים מפני מדת הדין כל אלו דברים פשוטין הן: ענין כל כסף שבעולם לקטו יוסף והביאו לפרעה כשעלו ישראל ממצרים נטלוהו שעשו מצרים כמצולה שאין בה דגן איכא דאמרי כמצודה: בא שישק נטלו מרחבעם בא זרח נטלו משישק וכו'. ואת כל היקום אשר ברגליהם זו עשרו של אדם שמעמידו על רגליו א"ר לוי משאוי שלש מאות פרדות היו מפתחות גנזיו של קרח

ילתו אקלידי קלפי דגילדאי: אמר רבי יונתן אודך כי עניתני אמר דוד אבן מאסו הבונים אמר ישי מאת ה' היתה זאת אמרו אחיו זה היום עשה ה' אמר שמואל: תנן התם מקום שנהגו לכפול

[משום רבי ישמעאל בר' יוסי ורבנן אמרי]
כ"א מפני
ברכות ס: ע"ש
לעיל פו:
[נ"א להדרימון]
חגיגה קי' ע"ש
ב"ב שם
ב"ב: לה.
[בן לקיש כנ"ל וכן איתא בברכות ע: וכ"א בילקוט]
[נ"א מהדרימון]
[נ"א בר']
[בסנהדרין ניתא תיבת שנאמר]

עין משפט
נר מצוה

קה א מיי' פ"ג מהל' חמרס הלכה יא טוש"ע א"ח סימן תכג סעיף ג:

קו ב ג מיי' פ"ח מהל' מצה הלכה ט סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעח סעיף א:

"לכפול יכפול לפשוט יפשוט לברך אחריו יברך הכל. כמנהג המדינה אמר אביי *לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו [מצוה] לברך *דא"ר יהודה אמר שמואל כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן *מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא א"ר נחמן בר יצחק דכתיב °וירץ אחימעץ דרך הכבר ויעבור את הכושי אביי אמר מהכא °והוא עבר לפניהם איכא דאמרי מהכא °ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם תניא *רבי כופל בה דברים רבי אלעזר בן פרטא מוסיף בה דברים מאי מוסיף אמר אביי מוסיף לכפול מאודך למטה דרש רב עוירא זימנין א"ל משמיה דרב* וזימנין א"ל משמיה דרב (אשי) מאי דכתיב °ויגדל הילד ויגמל עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם אבינו כוס של ברכה לברך ואומר להן איני מברך שיצא ממני ישמעאל אומר לו ליצחק טול וברך אומר להן איני מברך שיצא ממני עשו אומר לו ליעקב טול וברך אומר להם איני מברך שנשאתי שתי אחיות בחייהן שעתידה תורה לאוסרן עלי אומר לו למשה טול וברך אומר להם איני מברך שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי אומר לו ליהושע טול וברך אומר להן איני מברך שלא זכיתי לבן דכתיב יהושע בן נון °נון בנו יהושע בנו אומר לו לדוד טול וברך אומר להן אני אברך ולי נאה לברך שנאמר °כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא: **מתני'** *אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן: **גמ'** מאי אפיקומן אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה ושמואל אמר כגון *אורדילאי לי וגוזלייא לאבא ורב חנינא בר שילא ורבי יותנן (אמר) כגון תמרים קליות ואגוזים תניא כוותיה דרבי יוחנן אין מפטירין אחר הפסח כגון תמרים קליות ואגוזים אמר רב יהודה אמר שמואל *אין מפטירין אחר מצה אפיקומן תנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אחר הפסח הוא דלא אבל לאחר מצה מפטירין לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא אחר מצה דלא נפיש טעמייהו אבל לאחר הפסח דנפיש טעמיה ולא מצי עבוריה לית לן בה קמשמע לן נימא מסייע ליה *הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה אין בראשונה

אבל לפניו מצוה לברך. לפי מה שפירש לעיל דהפסוקים לא הוו הפסק וברכה אחרונה היא חתימת הראשונה לא יתכן כאן דאיך יברך לפניו ולא יתחום אחריו מהר"י: **אמר** רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה. רב מוקי למתני' כדר' יהודה דסבר דאין הפסח נאכל בשני מקומות והכי אוקימנא סתמא פרק כיצד צולין (לעיל ד' פו.) שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד אלו הופכין פניהם ואוכלין ואלו הופכין פניהם ואוכלין והשמש באמצע פירוש משום היכרא וכשהשמש עומד למזוג קופץ את פיו עד שמגיע אצל חבורתו ומוקי לה בגמרא כרבי יהודה והיינו דוקא בפסח אבל מצה לא אשכחן בשום דוכתא דליתסר בשתי מקומות ואי משום דאתקש לפסח להא על כרחיך לא איתקש דאי לא תימא הכי ליפרך ממתני' לרב דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן הא אחר מצה מפטירין ולא מצי לשנויי כדמשני לשמואל דלגבי שני מקומות לא הוי רבותא פסח טפי ממצה אלא ודאי רב לא איירי אלא בפסח והא דקאמרינן לקמן אביי הוה יתיב קמיה דרבה והוה קא מנמנם פי' הקונטרס לקמן אע"ג דלא הוי בזמן הפסח הא איתקש מצה לפסח ולא נהירא ובירושלמי מפרש לה גבי תענית דאמרינן פ"ק דתענית ישן אסור לאכול ולא שט אלא ישן ממש אבל מתנמנם לא ורבה הוה מתנמנם ובעי למיסר בתר הכי וקמייתי ראיה מפסח דכי היכי דפסח לא חשיב נמנום בעלמא כשינה מעליא לענין שני מקומות ה"נ לא חשיב נמנום לענין תענית דלמהר לאיתסורי באכילה בתר הכי: באחרונה

לכפול. כל ההלל: טופל דברים. מעט היה כופל כגון מברוך הבא ולמטה. נון בנו וגו'. ממשפחת אפרים בן יוסף חשיב ואזיל עד יהושע ולא משכח ברא ליהושע: **מתני'** מפטירין. לשון "הנפטר מחבירו כשנפטרין מן הסעודה מביאין מיני המתיקה: **גמ'** אורדילאי לי. כגון אני שרגיל לאכול כמהין ופטריות לאחר סעודתי: וגוזליא לאבא. לרב שהיה רגיל לאכול גוזלים לאחר סעודתו ולשון אפיקומן הוציאו והביאו מיני מתיקה: אין מפטירין אחר מצה אפיקומן. שצריך לאכול מצה בגמר הסעודה זכר למצה הנאכלת עם הפסח וזו היא מצה הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובת מצה אותה שלאחר אכילה ועל כרחינו אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה (הואיל ו)[אע"פ שאינה] בה לשם חובה כדאמר רב חסדא לעיל (דף קטו:) גבי מרור דלאחר שמילא כריסו הימנו היאך חוזר ומברך עליו הכי נמי גבי מצה הלכך(א) תרוייהו מברך ברישא והדר אכיל מצה באחרונה בלא ברכה אבל לא מרור דלאו חובה הוא: בראשונה

רשב"ם

לכפול. את ההלל: טופל בה דברים. מעט היה טופל מברוך הבא ולמטה: מאודך ולמטה ולי נראה משום כבוד ישי ושמואל ודוד ואחיו שאמרוהו מאודך ולמטה כדאמרן לעיל כופלין אותו ויש לשוטת אחרות ולא נהירא: ולא במותי. שנקבר מעל בית פעור ולא זכו עצמותיו ליכנס בארץ כעצמות יוסף שנקברו בארץ כדכתיב (יהושע כד) ואת עצמות יוסף קברו בשכם והיינו דכתיב (דברים ד) כי אנכי מת בארץ הזאת בחולה לארץ אינני עובר את הירדן אפילו לאחר מיתה לא יעברו עצמותי את הירדן: נון בנו יהושע בנו. ממשפחת אפרים חשיב בדברי הימים עד יהושע ולא משכח קרא ברא ליהושע: **מתני'** מפטירין. לשון הנפטר מחבירו כלומר כשנפטרין מן הסעודה אין מסיימין אותה באפיקומן ובגמרא מפרש: **גמ'** אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה. אחר שאכלו הפסח בחבורה לא ילכו בחבורה אחרת לאכול לא פת ולא שום דבר גזירה דילמא אתי למיכל את הפסח בשני מקומות ואנן תנן כתמא כר"י בכיצד צולין (לעיל דף פו:) דפסח נאכל בשתי חבורות ואין האוכל אוכל הפסח בשני מקומות והך מילתא דרב אוקמיה התם בשעת אכילה אבל לאחר אכילה יכול ליעקר לומר הלל בחבורה אחרת ולא קפיד אלא לאכול בב' מקומות אבל לאכול דברים אחרים במקומן הראשון שרי רב ובלבד שלא יעקור לאוכלן עם חבורה אחרת והיינו דפליג עליה שמואל ורבי יוחנן ואמרי כל דבר אסור לאכול אפילו בחבורתו ראשונה וליכא לפרושי שלא יעקרו מחבורה לחבורה דלאחר שאכלו קצת מן הפסח לא יאכלו ממנו בחבורה אחרת דהא סתם לן תנא בכיצד צולין (שם) וכשהשמש עומד למזוג קופץ את פיו עד שמגיע אצל חבורתו ותרי כתמי למה ולרב הכי משמע ליה אפיקומן אפיקו מנייכו הוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל במקום אחר: כגון אורדילאי לי וגוזליא לאבא. לרב דשמואל הוה רגיל לאכול בקינוח סעודה כמהין ופטריות ורב רגיל לאכול אחר סעודתו גוזלות ולשון אפיקומן הוציאו והביאו מיני מתיקה ואתא שמואל למימר דלא מיבעיא שלא יעקור מחבורתו לחבורה אחרת אלא אפילו בחבורתו אסור לאכול כלום אחר הפסח שלא יאבד ממנו טעם הפסח ולפי שדינו ליאכל בסוף על השבע וכן כל קרבנות כדכתיב (במדבר יח) למשחה לגדולה כדרך שהמלכים *אוכלין: אבא. כך שמו של רב אלא בכבוד קורין אותו רב בבבל הכי כמו שקורין לרבי יהודה הנשיא בארץ ישראל רבינו וכן מוכיח בשחיטת חולין (דף קלז:) דאמרי' מאן ריש סידרא בבבל אבא אריכא וברב מיירי שהיה רב ארוך בדורו כדאמרינן במסכת נדה (דף כד:) ורבי יוחנן כשמואל סבירא ליה אלא שהיה רגיל באלו בקינוח סעודה: אין מפטירין אחר המצה אפיקומן. שצריך לאכול מצה בגמר סעודתו זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה וזו היא מצה הבלועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובה ועל כרחינו אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה אע"פ שאינה לשם חובה כדאמר רב חסדא לעיל *גבי מרור דלאחר שמילא כריסו ממנו היאך חוזר ומברך עליו הלכך מברך תרוייהו ברישא והדר אכיל מצה באחרונה ואחר אותה מצה אין נפטרין ממנה באכילת דבר אחר שלא לשכח טעמה ובמצה בזמן הזה מיירי דליכא פסח בהדה דאי בזמן דאיכא פסח הא בהדיא תנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן והיינו אחר פסח ומצה הנאכלת עמו: אחר הפסח הוא דלא. אכיל בזמן דאיכא פסח דאין אוכלין אפיקומן אחר הפסח והמצה שעמו: אחר מצה. בלא פסח מפטירין: סופגנין. רקיקין העשויין כספוג מתוך שעיסתן רכה אין תורת לחם עליהן ואנן בעינן לחם דכתיב (דברים טז) לחם עוני: דובשנין. מטוגנין בשמן ודבש ולאו לחם עוני אלא לחם עשירי: בראשונה

רבינו חננאל

לכפול יכפול לפשוט יפשוט לברך אחריו יברך. תניא ר' כופל בה דברים מאי היא מוסיף לכפול מאודך ולמטה: ענין שגומל הקב"ה חסד לזרע יצחק אחר שאוכלין ושותין אומר [לו] לאברהם טול ברך אומר איני מברך שיצא ממני ישמעאל וכו' עד נותנין לדוד ואומר אני אברך ולי נאה לברך שנא' כוס ישועו' אשא ונו': אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן מאי אפיקומן רב אמר שלא יעקרו מחבורה זו ויאכלו פסח בחבורה אחרת ושמואל אמר שלא יאכלו אחר הפסח אפילו באותה חבורה כגון קליות ואגוזים וכיוצא בהם וכל שכן בשר וכיוצא בו שמפיגין מתוך פיהם ומפכחין טעמו של פסח. תניא כותיה דרבי יוחנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כגון קליות ואגוזין: אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן ואקשי' עליה ותא אנן לא תנן אלא אין מפטירין אחר הפסח הא אחר מצה מפטירין ופרקי' לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא מצה דלא נפיש טעמה ואתי טעמא דהני לפכוחי דמצה אלא פסח דנפיש טעמיה ולא אתו הני מפכחי טעמיה אימא מפטירין. נימא מסייע ליה הסופגנין והדובשנין והאסקריטין אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה דייקי' מינה מדקתני באחרונה

הגהות הב"ח
(א) רשב"ם ד"ה אין מפטירין וכו' הלכך תרווייהו:

בראשונה לא. דאין אדם רשאי לאכול כלום אחר מצת חובה.: מה שביעי רשות. דכתיב וביום השביעי עצרת דלא כתיב תאכלו מצות שהרי הוציאו מן הכלל אף ששת ימים רשות שאם רוצה יכול לאכול בשר בלא לחם או להתענות: מתני' כולם לא (ד) יאכלו. אם התחילו לאכול פסחם וישנו ועדיין לא אכלו כל פסחם לא יאכלו דנראין כאוכלי פסחם בשתי *חבורות או בזמן הזה שאין פסח אם ישנו כולם: גמ'
עד

תורה אור

בראשונה לא. לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא בראשונה דקאכיל לתיאבון אבל באחרונה דילמא אתי למיכל אכילה גסה אימא לא קמ"ל מר זוטרא מתני הכי אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל מפטירין אחר המצה אפיקומן נימא מסייע ליה אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אחר הפסח דלא אבל אחר מצה מפטירין לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא אחר מצה דלא נפיש טעמיה אבל לאחר פסח אימא לא קמ"ל מיתיבי הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל (אכילת) כזית מצה באחרונה באחרונה אין בראשונה לא לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא בראשונה דקאכיל לתיאבון אבל באחרונה דאתי למיכלה אכילה גסה אימא לא קמ"ל: אמר רבא *מצה בזמן הזה דאורייתא [ג]ומרור דרבנן ומאי שנא מרור דכתיב °על מצות ומרורים (א) בזמן דאיכא פסח יש מרור ובזמן דליכא פסח ליכא מרור מצה נמי הא כתיב על מצות ומרורים (ב) מצה מיהדר הדר ביה קרא °בערב תאכלו (ג) מצות *ורב אחא בר יעקב אמר אחד זה ואחד זה דרבנן אלא הכתיב בערב תאכלו מצות ההיא *מיבעי ליה לטמא ושהיה בדרך רחוקה דס"ד אמינא כיון דפסח לא אכלי מצה ומרור נמי לא ניכול קמ"ל ורבא אמר לך טמא ושהיה בדרך רחוקה לא צריך קרא דלא גרעי מערל ובן נכר דתניא °כל ערל לא יאכל בו *בו אינו אוכל אבל אוכל במצה ומרור ואידך *כתיב בהאי וכתיב בהאי וצריכי תניא כוותיה דרבא °ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלהיך *[ד]מה שביעי רשות אף ששת ימים רשות מאי טעמא הוי דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא. יכול אף לילה הראשון רשות תלמוד לומר על מצות ומרורים יאכלוהו אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מנין ת"ל בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה: מתני' [ה]ישנו מקצתן יאכלו כולן לא יאכלו
ר'

במדבר ט · שמות יב · שם · דברים טז

רשב"ם

בראשונה לא. דאין אדם רשאי לאכול כלום אחר מצת חובה: מצה בזמן הזה דאורייתא. לילה הראשון חובה: ההיא מבעי ליה לטמא ושהיה בדרך רחוקה. ובזמן שביהמ"ק קיים: כתיב בהאי וכתיב בהאי וצריכא. דטמא ושהיה בדרך רחוקה לא יליף מערל ובן נכר דהא אית ליה תשלומין לפסח שני הלכך לא יאכל מצה בראשון עד שיעשה פסח שני ויקיים על מצות ומרורים יאכלוהו אבל ערל ובן נכר דין הוא שיאכלו מצה בראשון דהא לא אכלי בשני ואי כתב רחמנא בערב תאכלו מצות הוה מוקמי לה בערל ובן נכר משום דלית ליה תשלומין אבל טמא ודרך רחוקה דאית להו תשלומין לא ליחייבו בראשון הלכך כתב רחמנא טמא ושהיה בדרך רחוקה: שביעי רשות. דכתיב וביום השביעי עצרת ולא כתיב תאכל מצות שהרי הוציאו מן הכלל: אף ששת ימים רשות. שאם רצה לאכול בשר בלא לחם או להתענות הרשות בידו: הוי דבר שהיה בכלל. דכתיב שבעת ימים תאכל מצות ויצא מן הכלל בהאי קרא דששת ימים כתיב ללמד שהיא רשות ולא ללמד על עצמו לבדו אלא ללמד על הכלל כולו דהיינו ז' ימים דזו אחת מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן מהכא שמעינן דמצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן דהא תניא כוותיה דרבא וקיימא לן נמי כר' יוחנן דאמר דאין אוכלין אחר מצת חובה שבאחרונה כלום דלא ליבטיל טעם מצה מיניה אבל שתיית יין לא מיבטליה דשתיה לא מבטלא אכילה מיניה: מתני' ישנו כולן לא יאכלו. אם התחילו לאכול פסחן וישנו לא יאכלו דנראה כאוכל פסחו בב' מקומות דמאחר שישנו הסיחו דעתן לאכול עוד ותשיב ליה הנא כאכילת שני מקומות וחומרא בעלמא הוא וליכא לפרושי משום דדמי לאכילת שתי חבורות משום דאם כן קשיא סתמא אסתמא דהא בכיצד צולין (לעיל דף פו.) סתם לן כר' יהודה דפסח נאכל בשתי חבורות אבל אין האוכל אוכל בשני מקומות הלכך טעמא דמתני' משום אכילת שני מקומות והוא הדין נמי במצה בזמן הזה לאחר שהתחיל לאכול מצת חובה באחרונה וישן הפסק אכילה היא ושוב לא יאכל משום דעבידא זכר לפסח. בזמן שבית המקדש קיים וכן מוכיח בגמרא דאפילו בזמן הזה מיירי תנא וליכא לפרושי טעמו משום דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן דאם כן תקשי לאידך לישנא דאמרינן מפטירין אמאי לא אותביניה מיניה לעיל:
רבי

תוספות

באחרונה אין בראשונה לא. פי' בראשונה בלא אחרונה לא כגון דלית ליה אלא כזית מצה ותו לא דטוב לאוכלו על השובע ולהיות טעם מצה בפיו אבל ודאי אי אית ליה מצה לכל סעודתו טוב לו לאכול מצה בתחלה לתיאבון ולברך עליה ואח"כ בגמר סעודתו יאכל כזית מצה ויהיה טעם מצה בפיו ועיקר מצוה על הראשונה שהיא באה לתיאבון וגם יהא לבסוף טעם מצה בפיו באותו כזית אחרון ואפילו אם עיקר מצוה באחרונה אין זה תימה אם אנו מברכין על הראשונה כדי לפטור המצה של אחרונה שהרי אין לברך על האחרונה משום שלאחר שמילא כריסו הוא אבל יכול הוא לברך על הראשונה ותיפטר האחרונה שהיא עיקר המצוה כדפרישית לעיל* לרב חסדא גבי תרי טיבולי דמרור וכן נ"ל להלל שהיה כורך מצה ופסח בסוף הסעודה והכי הוי אכיל מצה דאורייתא אם כן בתחלת סעודה היה מברך על המצה ואוכל דמועלת אותה ברכה לברכת מצה עם הפסח שבסוף ומיהו להאי פירוש' דלעיל דלרב חסדא בעי לחזור על שאר ירקות לטיבול ראשון כדי שיברך על המרור בטיבול שני א"כ ה"נ יחזור כמו כן על הסופגנין לאכול בתחלה כדי שיברך על אכילת מצה לבסוף מ"מ לפי' אחר שגם לרב חסדא אין צריך לחזור על שאר ירקות אלא מברך על המרור בטיבול ראשון ובאותה ברכה יצא בטיבול שני ה"נ יברך על מצה דמתחלה ויצא בשל מצות מצה שלבסוף: מפטירין אחר מצה אפיקומן. וא"ת אחר הפסח מאי טעמא אין מפטירין הא נפיש טעמיה טפי ממצה יש לומר כדמפרש בירושלמי דמשום הכי נאכל על השובע שלא יבא לידי שבירת עצם וכתיב (שמות יב) ועצם לא תשברו בו ומש"ה אין אוכלין שום דבר וא"ת הא במנחה נמי אמרי' בתמורה (דף כג.) ובמנחות (דף כא:) דנאכלת על השובע וליכא למימר האי טעמא י"ל דהתם ה"ט שלא יצא משלחן רבו רעב אבל במצה לא שייך האי טעמא דלאו משלחן רבו הויא כולי האי וחגיגה הבאה עם הפסח אע"ג דאיכא למ"ד* דאית בה משום שבירת עצם ואפ"ה אינה נאכלת על השובע היינו משום דפסח בן שנתו הוא ורכיך וחיישינן לשבירת עצם אבל חגיגה לא ומאן דאמר אין מפטירין אחר מצה ופסח אם כן לא ס"ל כטעם הירושלמי אלא סבר דבעינן שיהא טעם מצה ופסח בפיו: כל בן נכר לא יאכל בו בו אינו אוכל. אין לפרש בו אינו חייב לאכול דהא ודאי חייב לאכול דהא חייב בכל המצות אלא שאינו רוצה ונראה לפרש דמיירי בישראל מומר בשעת שחיטה וחזר ועשה תשובה וקאמר אף על גב דישראל מעליא הוא כיון שלא נמנה עליו בשעת שחיטה שוב אינו אוכל בו אבל אוכל הוא במצה ובמרור וערל היינו שמתו אחיו מחמת מילה וחייב בכל המצות ומקיים כולן אלא שאינו בפסח ובפרק מי שהיה טמא (לעיל דף צו.) גרס תרוייהו כל ערל לא יאכל בו כל בן נכר לא יאכל בו למה לי ומשני צריכי דאי אתמר ערל משום דמאיס ט' לכאורה משמע דאיצטריך גופיה דקרא ולא נהירא דלמה לי צריכותא אפילו דמו להדדי לגמרי וכי מזהירין מן הדין פשיטא דתרוייהו צריכי למכתב אלא אדיוקא דקראי קאי דדייקינן בו הוא דאינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ובמרור קיימא הך צריכותא והכי מפרשא התם צריכא דאי אשמעינן כלומר תרוייהו צריכי לדיוקא דקרא אבל אוכל הוא במצה ובמרור דאי אשמעינן ערל משום דלבו לשמים אבל בן נכר אימא לא ואי אשמעינן בן נכר משום דלא מאיס אבל ערל אימא לא ואף על גב דגמרא לא קאמר הכי ליכא למיחש שלא בא להשמיענו אלא שחלוקים זה מזה והוי כאילו צריכי לגופייהו ודכוותה אשכחן בפ"ק דב"ק (דף ג.) גבי ושלח דמשמע שן והשמע רגל ט': (פ"ך נל"ל) רב אחא בר יעקב אמר אחד זה ואחד זה מדרבנן. ל"ע בההיא סוגיא דפרק כל שעה (לעיל דף כח:) דמשמע בין לר' יהודה בין לר"ש סבירא להו דהוי דאורייתא *מר נפקא לן מעליו מדכתיב שבעת ימים תאכל עליו מצות דעליו מיותר לומר דעליו של פסח הוא חיב לאכול מצות ומר נפקא לן מבערב תאכלו מצות כדרבא וצ"ל דההיא פלוגתא אליבא דרבא ולא כרב אחא בר יעקב ומ"מ תימה דרבי יהודה מצריך קרא לטמא ושהיה בדרך רחוקה וערל ובן נכר כסברת רב אחא בר יעקב דלית הילכתא כוותיה ואנן קיימא לן *כרבי יהודה לגבי רבי שמעון:
מצה

עין משפט נר מצוה

קז א מיי' פ"ו מהלכות מצה הלכה א סמג עשין מ:

קח ב מיי' פ"ז מהל' מצה הלכה יב:

קט ג מיי' פ"ו מהלכות מצה הל' א סמג שם טוש"ע א"ח סי' תפה סעיף ז:

קי ד מיי' פ"ח מהל' מצה הלכה יד ופ"ח מהל' קרבן פסח הל' יד סמג עשין רכו טוש"ע א"ח סי' תעח סעיף ב:

[קטו. בד"ה והדר]

רבינו חננאל

באחרונה ש"מ אין מפטירין אחר מצה אפיקומן ודחי' דלמא לעולם מפטירין וה"ק בראשונה דלתאבון קא אכיל(זה) לה למצה ודאי נפיק אלא אפי' באחרונה דאיכא למימר דלמא אתא למיכל למצה אכילה גסה קמ"ל: מר זוטרא מתני להא דשמואל מפטירין אחר מצת אפיקומן לימא מתני' מסייע ליה אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כו': אמר רבה מצה בזמן הזה דאורייתא מרור מדרבנן מאי שנא מרור דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו בזמן דאיכא פסח איכא מרור והאידנא דליכא פסח אמרור נמי לא איחייב אי הכי אמצה נמי דהא על מצות ומרורים כתיב מרור דומיא דמצה ופרקי' לא מצה הדר אהדרה קרא בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה אע"ג דליכא פסח רב אחא בר יעקב אמר אחד מצה ואחד מרור בזמן הזה דרבנן. תניא כותיה דרבא ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת מה שביעי רשות אף ששי נמי רשות מאי טעמא שביעי הוה ליה דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל שנאמר ששת ימים תאכל מצות יצא שביעי ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כל ויצא שאכילת (פסח) [מצה]כאלו הימים רשות יכול אף לילה הראשון רשות ת"ל על מצות ומרורים אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים אין בית המקדש קיים מנין ת"ל בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה וקיימא לן כרבה דמצה דאורייתא ומרור בזמן הזה דרבנן: מתני' ישנו מקצתן יאכלו כלן לא יאכלו נתנמנמו יאכלו

הגהות הב"ח

(א) גמרא ומרורים יאכלוהו בזמן דאיכא: (ב) שם ומרורים יאכלוהו מצה מיהדר: (ג) שם הדר ביה קרא בערב תאכלו: נ"ב ל"ע בתוס' פ"ק דקידושין דף לו ע"ב ד"ה מושב ובד"ה בזמן משמע דגרסינן הכא קרא דבכל

מסורת הש"ס

[מקומות · פי' נסי' הרשב"ם וסכי מוכח]

[לעיל קטו. קטז:]

[שם קטז:]

לעיל כח:

שם ודף צ. לעיל כח: ע"ש]

מכילתא פ' בא

מר נפקא ליה כצ"ל וכצ"ל גם בסמוך · רש"א

[עירובין מו:]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מפטירין וכו' דפסח בן שנתו הוא ורכיך. עי' תשובת מעיל צדקה סי' ו':

אשמעינהו תאכלו מצות ועי"ש וכן הקשו תוס' לעיל דף כח ע"ב: (ד) רש"י ד"ה כולם לא וכו' אם ישנו כולם א"ב שני טעמי הראשונים שלאחר הסידור לטעמות בהאחרונים הפסק סעודה הוא לא יאכלו כס"ד:

תורה אור

ר' יוסי אומר *נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו הפסח אחר חצות מטמא את הידים *הפגול והנותר מטמאין את הידים: גמ' ר' יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו *ה"ד נתנמנם אמר רב אשי *נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזא דקא נמנם א"ל מינם קא נאים מר א"ל מינומי קא מנמנם ותנן נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו: הפסח אחר חצות מטמא את הידים וכו': אלמא מחצות ה"ל נותר מאן תנא אמר רב יוסף *ר"א בן עזריה הוא *דתניא °ואכלו את הבשר בלילה הזה ר"א בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן °ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות אמר לו ר"ע *והלא (א) נאמר חפזון עד שעת חפזון אם כן מה ת"ל בלילה יכול יהא נאכל כקדשים ביום ת"ל בלילה *בלילה הוא נאכל ואינו נאכל ביום ור"ע האי הזה מאי עביד ליה מיבעי ליה למעוטי לילה אחר הוא דאתא ס"ד אמינא הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים קלים מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף פסח אוקים לילות במקום ימים ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד כתב רחמנא הזה ור"א בן עזריה אמר לך °מלא תותירו עד בקר נפקא הא ור"ע אמר לך אי לא כתב רחמנא הזה הוה אמינא מאי בקר *בקר שני ור"א אמר לך כל היכא דכתב בקר בקר ראשון הוא אמר רבא ׳אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא ידי חובתו פשיטא דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקישא קמשמע לן דכי אהדריה קרא למילתא קמייתא אהדריה: הפיגול והנותר מטמא את הידים וכו': *רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה וחד אמר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר ׳כביצה

חד

רשב"ם

עד שעת חפזון. שנבהלו לצאת והיינו עד הבקר: ויום אחד. ט"ו המפסיק בין הלילות דלא ליהוי נותר עד ט"ז: הא אפקיה קרא מהיקישא. דפסח דכתיב (שמות יב) (בערב תאכלו מצות) [שבת ימים ט'] ואקשיה בהיקישא דעל מצות ומרורים יאכלוהו (במדבר ט): קמ"ל דכי אהדריה קרא · (שבעת ימים תאכל מצות) [בערב ט'] (שמות יג) למילתיה קמייתא אהדריה לעמוד במקום הפסח ולאכול עד חצות:

חד

רבי יוסי אומר נתנמנמו יאכלו. ארישא קאי דקאמר ת"ק ישנו מקצתן יאכלו ואתא למימר ה"מ אם נתנמנמו אבל אם נרדמו אפילו מקצתן לא יאכלו לשיעורו הכי מוכח בגמרא והכי הילכתא דהא רבה קאי כוותיה כדאמר בגמרא: הפסח אחר חצות מטמא את הידים· דה"ל נותר מחצות ואילך ורבנן גזרו על הנותר לטמא את הידים כדמפרש טעמא בגמרא: גמ' לאהדורי סברא. במילתא דצריכא סברא כגון ששואלין אותו היכן הנחת כלי זה וכי מדכרו ליה הנחתו במקום פלוני מידכר ואומר הן או לאו: הוה מנמנם. רבה לאחר שהתחיל לאכול מצת חובה באחרונה: נתנמנמו יאכלו. תנן אבל אם הוא ישן אפילו הוא לבדו שוב לא היה אוכל דס"ל כרבי יוסי דאמר נרדמו אפילו מקצתן לא יאכלו: אלמא מחצות הוא דה"ל נותר. והא כתיב (שמות יב) לא תותירו ממנו עד בקר אלמא עד בקר לא הוי נותר: ר"א בן עזריה היא. דנפקא ליה מקרא דאכילת פסח עד חצות ומחצות הוי נותר והאי דכתיב לא תותירו ממנו עד בקר לשריפה אתא דעד בקר לאו בר שריפה הוא כדתניא בפ"ק דברכות (דף ט.) ר"א בן עזריה אומר בערב אתה זובח וכבא השמש אתה אוכל מועד צאתך ממצרים אתה שורף אבל כר"ע דפליג עליה לא מיתוקמא דלדידיה לא ה"ל נותר עד הבקר ולא מטמא ידים אלא מבוקר ואילך ואף על גב דלדידיה נמי אכילת פסחים עד חצות כדין לכל הנאכלין ליום ולילה רבנן הוא דעבדי הרחקה יתירא להרחיק את האדם מן העבירה כדתנן בפ"ק דברכות (דף ב.) שמא יאכל ממנו לאחר שעלה עמוד השחר ויתחייב כרת ומוטב שיבואו קדשים לבית הפסול למעט זמן אכילתו שלא לאכול אחר חצות משיאכל עד בקר ויבא לידי כרת: שעת חפזון. שנחפזו לצאת והיינו עמוד השחר כדכתיב (שמות יב) לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ור"א בן עזריה סבר חפזון דמצרים בשעת מכת בכורות שעל ידיה נחפזו למהר לשלחם מן הארץ הכי מפ' בברכות (דף ט׳): יכול יהא נאכל כשאר קדשים. ביום שחיטתו כדרך תודה שאף היא זמן אכילתה יום אחד ואוכל כל יום שחיטתה והלילה עד הבוקר מן התורה דכתיב (ויקרא ז) ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בקר: שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד. שבינתים דכתיב (שם יט) ביום זבחכם יאכל וממחרת אף פסח נמי הואיל ואינו נאכל אלא בלילה נוקים שני לילות במקום שני ימים של שלמים ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד לא שיאכלנו ביום אלא שיהא שהות זמן שלא יפסל באכילה בשביל המתנת היום ויאכלנו בליל השני קמ"ל כן פירש רבינו במסכת ברכות (שם) ולי נראה שאף ביום שבינתים יאכל דהא בלילה הזה לא בא למעט אלא יום שחיטתו שלפני לילה הראשון של פסח אבל מכאן ואילך יאכלנו עד עמוד השחר של ליל שני קמ"ל: מהו דתימא אפקיה. רחמנא לחובת מצה בלילה הראשון מהיקישא דאקשיה רחמנא כפסח בהאי קרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו ואפקיה רחמנא בהאי קרא ששת ימים תאכל (עליו) מצות וביום השביעי מה שביעי רשות אף ששת ימים רשות ולילה הראשון נמי במשמע אלמא אפקיה רחמנא מהיקישא דעל מצות ומרורים לחובת מצה לילה הראשון ואוקמיה ארשות: קמ"ל. דכי אהדריה קרא לחובת מצה בלילה הראשון בזמן הזה דכתיב בערב תאכלו מצות דהכי נפקא לן לעיל למילתא קמייתא אהדריה לאכילה עד חצות כבזמן דאיכא פסח: חד אמר משום חשדי כהונה. לקמן מפרש דאפיגול קאי: וחד אמר משום עצלי כהונה. לקמן מפרש דאנותר קאי ולא פליגי אלא חד מפרש טעמא דפיגול וחד מפרש טעמא דנותר:

חד

תוספות

מלא תותירו עד בקר נפקא. אע"ג דדרשינן מיניה (לעיל דף פג:) ליתן לו בקר שני לשריפתו דנפקא לן מהתם דאין שורפין קדשים בי"ט אית מאן דמפיק ליה בפ"ב דשבת (דף כד:) ובמכילתין *מדוכתא אחריתא: אמר רבא אכל מצה בזמן הזה ט'. יש מפרשים דבך הלכה דהא כהם מתני' כוותיה ואין זה ראיה דהא פרק ב' דמגילה (דף כ:) אשכחן כתנא אחרינא דלא כוותיה דתנן זה הכלל כל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה לאתויי אכילת פסחים ודלא כר"א בן עזריה *דאמר אכילת פסחים עד חצות הייט ודאי מדאורייתא' ובתר הכי פסול למיכל אבל הא דאמרינן הקטר חלבים ואימורים עד חצות כדאמרינן בריש ברכות (דף ב.) לא הוי אלא מדרבנן אפילו לראב"ע משום הכי אם עיכב להקטיר עד חצות לא נפסל בכך דהא מן התורה היו כשירים עד הבקר וחכמים לא עשו סייג לדבר להביאם לבית הפסול קודם הזמן ובפ' המזבח מקדש (זב ים פו:) כמי מוכח הא דחצות עושה (פיגול) [עיכול] מדרבנן והאות דבפרק איזהו מקומן (שם נז:) דקאמ' דמתני' דהפסח אינו נאכל אלא עד חצות ר"א בן עזריה היא ופריך ממאי דאורייתא דלמא מדרבנן ור"ע היא ומשני א"כ מאי אלא פירוש אי הוה מדרבנן לא ה"ל למיתני אלא דהא לעיל גבי תודה וחטאת תנא עד חצות ולא תנא אלא דהפילו אירע דעבר על דברי חכמים ולא אכל קודם חצות לא נפסל והוכלו לאחר חצות כדמשמע פ"ק דברכות (דף ט.) גבי ק"ש בההוא מעשה דבאו בניו של ר"ג מבית המשתה ומ"מ היכא סייג דעבר על דברי חכמים אם לא אכל קודם חצות וה"נ התם א"כ מאי אלא ותו כי הנך מה הנך דאורייתא כלומר מה הנהו דאינו נאכל אלא למצוייו ואלי היינו דאורייתא' אף הנך נמי דעד חצות דאורייתא ורבי אלעזר בן עזריה היא: [עי' תוס' זבחים נז: ד"ה ולב"א ותוס' מגילה כא. ד"ה לאתויי]:

כשהמלא

מסורת הש"ס

לעיל דף סו: ודף פס.

[עי' תוספות תענית יב: ותוס' נדה סג. ד"ה נים]

מגילה דף כא. ברכות דף ט. זבחים דף נז:

מכילתא דר"י פרשה כא

[לעיל מא:]

[עי' תוס' לעיל פא: ד"ה כל]

לעיל דף פה:

עין משפט נר מצוה

קא א מיי' שם טוש"ע שם:

[לעיל פג:]

קיב ב מיי' פ"ח מהל' שאר אבות הטומאו' הלכה ג:

קיג ג טוש"ע א"ח סי' תעז סעיף א:

קיד ד מיי' פ"ח מהל' שאר אבות הטומאו' הלכה ג:

[שם כא.]

תענית דף יב: מגילה דף יח: יבמות דף נד: נדה דף סג.

רבינו חננאל

היכי דמי נתנמנמו אמר רב אשי נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרי ליה מדכר. אביי הוה יתיב קמיה דרבא חזייה דהוה קא מנמנם אמר ליה מינם קא ניים מר אמר ליה מתנמנמי קא מנמנם ונתנמנמו יאכלו תנן: הפסח אחר חצות מטמא את הידים אלמא חצות הוה ליה נותר כאן תנא אמר רב יוסף ר' אלעזר בן עזריה הוא דתניא ואכלו את הבשר בלילה הזה כתיב הכא בלילה הזה וכתיב התם ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות שנא' כחצות הלילה אף כאן נמי עד חצות: אמר רבא לא (יאכל) [אכל] מצה בזמן הזה אלא לאחר חצות לר' אלעזר בן עזריה לא יצא ידי אכילת מצה פשיטא כיון דאתקיש לפסח שנא' על מצות ומרורים יאכלוהו כפסח דמי מהו דתימא אפקה קרא מהקישא דפסח שנאמר בערב תאכלו מצות קמ"ל דכי אהדריה קרא למלתיה קמייתא כלומר לדוכתיה אהדריה עד חצות כפסח ואע"ג דר' עקיבא פליג עליה כותיה קיימא לן דסתם מתני' כותיה: הפיגול והנותר מטמאין את הידים רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה שלא יגע בו הכהן לטלטלו ויחשדו אותו הכהנים כי לאכלו מטלטלו לפיכך גזרו בו טומאה שלא יגע בו כלל וחד אמר משום עצלי כהונה כלומר גזרו עליו טומאה מפני שנתעצלו הכהנים באכילתו ובא לידי נותר:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר לו ר"ע והלא כבר נאמר בחפזון:

חד תני אפיגול וחד תני אנותר מאן דתני אפיגול משום חשדי כהונה מאן דתני אנותר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר כביצה מאן דאמר כזית *כאיסורו ומאן דאמר כביצה כטומאתו: **מתני'** *בירך ברכת הפסח פטר את של זבח בירך את של זבח לא פטר את של פסח דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר [א] לא זו פוטרת זו ולא זו פוטרת זו: **גמ'** כשתמצא לומר לדברי רבי ישמעאל זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה לדברי רבי עקיבא *לא שפיכה בכלל זריקה ולא זריקה בכלל שפיכה:

רבי

חד תני לפיגול וחד תני לנותר. חד מפרש טעמא דמתניתין מאי טעמא מטמא פיגול את הידים וחד מפרש טעמא דנותר מאי טעמא נותר מטמא את הידים: משום חשדי כהונה. גזרו עליו טומאה שלא יפגלוהו ברצון להפסיד את הבעלים ועוד דשלמים הן ואין לכהן בהן אלא חזה ושוק וישחטם במזיד לשם חטאת כדי לאוכלן כולם ומשום הכי גזרו טומאה: משום עצלי כהונה. שלא יתעצלו באכילתן: חד אמר כזית. מהן מטמא את הידים וח"א בכביצה: **מתני'** ברכת הפסח. על אכילת פסחים על של זבח חגיגת ארבעה עשר ומברכין על אכילת שלמים: **גמ'** שירי דם בזריקה מרחוק דלא איכפת ליה אם נופלים שיריים על היסוד או לא שירי דם הפסח בשפיכה בנחת כדי שיפלו על היסוד: לא שפיכה בכלל זריקה. כלומר שאם נותן פסח בזריקה ושלמים בשפיכה לא עשה כלום וכיון דאין דומין זה לזה במתן דמים אין ברכת האחד פוטרת האחר: הכי גרסינן במתניתין בירך על הזבח לא פטר את הפסח על הפסח פטר את של זבח דברי ר' ישמעאל והכא גרסינן לדברי ר' ישמעאל זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה ופירוש אם נתן פסח בזריקה לא עשה כלום אבל אם נתן שלמים בשפיכה יצא לפיכך ברכת הפסח פוטרת את של שלמים ששלמים בכלל פסח במתן דמים ושל שלמים אינה פוטרת את של פסח לפי שאין פסח במתן דמו בכלל שלמים:

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לה מסכת פסחים

רשב"ם

חד תני לפיגול וחד תני לנותר. חד מפרש טעמא דמתניתין מ"ט פיגול מטמא את הידים וחד מפרש טעמא דמתניתין מאי טעמא נותר מטמא את הידים: משום חשדי כהונה. גזרו חכמים טומאה שלא יפגלוהו ברצון להפסיד את הבעלים ויאמרו שוגגין היינו ורבינו פירש עוד טעם אחר לפי ששלמים הם ואין לכהן בהן אלא חזה ושוק וישחטם במזיד לשם חטאת כדי לאוכלן כולן ולא נהירא דאין פיגול אלא בשוחט על מנת לאכול ממנו חוץ לזמנו והשוחט שלמים לשם חטאת אין כאן פיגול אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה: משום עצלי כהונה. שלא יתעצלו באכילה וה"ה לישראל: חד אמר כזית. מהן מטמא את הידים וחד אמר כביצה ובהא לחוד הוא דפליגי: כאיסורו. איסור אכילתו בכזית: כטומאתו. טומאת אוכלין בכביצה לטמא אחרים: **מתני'** ברכת הפסח וברכת הזבח מפרש בתוספתא (זבחים) איזה ברכת הפסח בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הפסח אי זו היא ברכת הזבח בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח והאי זבח היינו חגיגת י"ד הבאה עם הפסח אי נמי נדרים ונדבות שהקריב ערב הפסח ואוכלן בלילי הפסח: פלוגתא דרבי ישמעאל ור' עקיבא מפרשינן טעמא בגמ': הכי גרסינן בירך על הזבח לא פטר את הפסח בירך על הפסח פטר את הזבח דברי ר' ישמעאל: **גמ'** ה"ג לכשת"ל לדברי ר"י זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה במס' זבחים בפ' בית שמאי (דף לז:) שמעינן ליה לר' ישמעאל דאמר דפסח בשפיכה ולא בזריקה דתניא ר' ישמעאל אומר מתוך שנאמר אך בכור שור וגו' למדנו לבכור שטעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח מעשר ופסח מנין תלמוד לומר ודם זבחיך ישפך דאלו לשאר קרבנות לא צריך דבכולהו כתיב זריקה והשתא דקאמר רבי ישמעאל דפסח בשפיכה ושמעית ליה במתניתין דאמר בברכת הפסח הוא נפטר מברכת הזבח ואינו נפטר משל פסח בברכת הזבח אמור מעתה הניתנין בזריקה כגון שאר זבחים שניתנו בשפיכה כפסח יצא כדתניא בהדיא בפרק בית שמאי (שם) מנין לניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא תלמוד לומר ודם זבחיך ישפך אבל הניתנין בשפיכה כגון פסח שנתנן בזריקה כשלמים וכל שאר זבחים לא יצא דומיא דברכת פסח והזבח דקאמר נמי ר' ישמעאל במתניתין כי האי גוונא: ולדברי ר' עקיבא כו'. כדאמרינן נמי במתני' גבי ברכת הפסח והזבח שאין זו פוטרת את זו ור"ע נמי סבר דפסח (נמי) בשפיכה דלא אשכחן תנא דאמר בזריקה אלא לר' יוסי הגלילי בפרק תמיד נשחט (לעיל סד:) דנפקא ליה מאת דמם תזרוק על המזבח דבכור את דמו לא נאמר אלא דמם לימד על בכור מעשר ופסח שטעונין זריקה והיא זריקה דפסח מתנה אחת היא כנגד היסוד מרחוק ולא כזריקת שאר קרבנות שהן שתי מתנות שהן ארבע ומקראי מפיק להו במסכת זבחים בפרק איזהו מקומן (דף נג:) מדכתיב סביב בעולה סביב בחטאת סביב באשם דשלש כתובין הבאין כאחד אין מלמדין זריקה מרחוק ושתי מתנות שהן ארבע ופסח מתנה אחת מרחוק כדפרישית שפיכה מקרוב עומד על היסוד ושופך שם בכולהו קרבנות כתיב זריקה לבד מחטאת שמתנותיהן באצבע על הקרנות כדכתיבי קראי:

רבי

כשתמצא לומר לדברי ר' ישמעאל זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה לדברי ר' עקיבא כו'. אם כן מוכח מכאן דלר' ישמעאל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא וכן מוכיח נמי כאן דס"ל דפסח בשפיכה הוא והכי נמי מוכח בפסחים בפרק האשה (דף פט׳) דפריך דאלו פסח בשפיכה ושלמים בזריקה ומשני מאי נפקא מינה והתניא מנין לניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה שיצא כו' אלמא אית ליה תרתי פסח בשפיכה וזריקה בכלל שפיכה דזריקה עומד מרחוק וזורק את הדם ליסוד ושפיכה עומד על היסוד ושופך וקשה דבזבחים פרק בית שמאי (דף לז׳) משמע מאן דאית ליה פסח בשפיכה לא מני סבר נזרקין שנתנן בשפיכה יצא וכן איפכא מאן דאית ליה נזרקין שנתנן בשפיכה יצא לית ליה פסח בשפיכה דקאמר ודם זבחיך ישפך והא מיבעי ליה לכדתניא מנין לניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא ת"ל ודם זבחיך ישפך ומשני סבר לה כרבי עקיבא דאמר לא זריקה בכלל שפיכה וכו' פי' והיא דרשא מנין לניתנין בזריקה לר' ישמעאל היא ופריך והכתי מיבעיא ליה לכדתניא ר' ישמעאל אומר מתוך שנאמר אך בכור שור או בכור כשב וגו' את דמם תזרוק למדנו לבכור שטעון מתן דמים למזבח מעשר ופסח מנין ת"ל ודם זבחיך ישפך ומשני סבר לה כריה"ג דאמר פסח נמי בזריקה והדר פריך ליה [ור' ישמעאל] האי קרא מפיק ליה הכי ומפיק ליה הכי וקאמר תרי תנאי אליבא דר' ישמעאל אלמא ההוא תנא דר' ישמעאל דלעיל דנזרקין שנתנן בשפיכה יצא ויליף מדם זבחיך ישפך לית ליה להאי תנא דרבי ישמעאל דיליף מההוא קרא פסח בשפיכה וי"ל דודאי ר' ישמעאל אית ליה תרתי וניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא נפיק ליה מסברא דמה לי זריקה מרחוק ומה לי שפיכה בקרוב קרא כי אתא [לפסח] בשפיכה הוא דאתא והאי דלא משני ליה הכי כדפריך ליה ור' ישמעאל האי קרא היכי מפיק ליה הכי וכו' משום דדרשא של רבי יוסי הגלילי פשוט ליה טפי והתם פי' הקונט' ור' ישמעאל האי קרא דודם זבחיך ישפך מפיק ליה להכי לניתנין בזריקה שנתן בשפיכה יצא וע"כ ההיא דניתנין לא אתיא כרבי עקיבא דהי אתיא אמאי קאמר רבי עקיבא אין ברכת פסח פוטרת של זבח והלא שלמים בכלל פסח והכל בשפיכה מההיא דניתנין ואי נמי הוה ס"ל לרבי עקיבא פסח בזריקה כרבי יוסי הגלילי כל שכן דשניהם פוטרין זה את זה ואכתי קדריש ליה [תו] לההוא קרא לפסח בשפיכה ומשני תרי תנאי וכו' האי תנא דר' ישמעאל דיליף מודם זבחיך ישפך פסח בשפיכה לית ליה פסח פוטר את הזבח ובהא לא פליג רבי ישמעאל אדרבי עקיבא דהא כיון דדריש מיניה פסח בשפיכה תו לית ליה למילף מיניה דניתנין בזריקה שנתן בשפיכה יצא והאי תנא דר' ישמעאל דיליף מיניה דניתנין בזריקה שנתן בשפיכה יצא לית ליה פסח בשפיכה אלא בזריקה כשלמים מיהו הא סברא דידיה דפליג ארבי עקיבא דפסח עיקר וזבח טפל ע"כ פסח פוטר את הזבח ולא ברכת זבח את הפסח ובפסחים דירושלמי אמר האי טעמא עכ"ל וקשה דלעיל הוכחנו מנהגו דפסחים דאית להו תרווייהו וכדכתבינן לעיל ורשב"ס פירש הכי כשתמצא לומר לדברי ר' ישמעאל זריקה בכלל כו' מתוך דבריו למדנו דקאמר בירך על הפסח וכו' א"כ ס"ל דפסח בזריקה ומעתה אייתר ליה ודם זבחיך ישפך לומר דזריקה בכלל שפיכה וכל הנזרקין אם נתנן בשפיכה יצא *ול"ג ושפיכה בכלל זריקה דהא אין שום קרבן דמצותו לכתחלה בשפיכה וקשה ההיא דפ' האשה ור' חיים כהן פי' כשתמצא לומר לדברי ר' ישמעאל זריקה בכלל שפיכה ושפיכה בכלל זריקה כך היא גירסא בספרים ישנים כלומר כל הקרבנות בזריקה ובשפיכה ואין להקפיד וברכת פסחים על עיקר לפטור את הטפל ולא הטפל את העיקר [וקשה] והלא אית ליה נמי דפסחים מצותו בשפיכה דוקא אם כן אין זה זריקה: (וע"ע תוס' זבחים לז: ד"ה הרי תנאי וכו'):

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לה מסכת פסחים

[לעיל מט.] [ברכות מב:] זבחים לז.

[שם]

[פסחים פ"י]

קטו א [מיי' פ"ח מהל' חמץ ומצה דין ז]:

*ול"ג ולא שפיכה כצ"ל רש"א

רש"א

רבינו חננאל

הא דתנן מטמאין את הידים רב הונא ורב חסדא חד מתני טומאה אפגול וחד מתני אנותר חד מתני כזית כאיסורו וחד מתני כביצה כטומאתו: **ברך** ברכת הפסח פטר את של זבח וכו' תאנא איזו היא ברכת הזבח אומר אקב"ו לאכל הזבח וקי"ל הפסח דמו בשפיכה כדתנן כהן הקרוב אצל המזבח זורקה זריקה אחת כנגד היסוד והזבח כגון השלמים וכיוצא בהן דמן בזריקה ואמרינן כשתמצא לומר לדברי רבי ישמעאל דאמר ברכת הפסח פוטרת של זבח ואינו צריך לברך על הזבח ברכה בפני עצמה אבל ברכת הזבח אינה פוטרת של פסח הרי זריקה בכלל שפיכה כלומר המעון זריקה אם תורקהו בשפיכה יצא אבל אין שפיכה בכלל זריקה המעון שפיכה ואם יזרקהו לא יצא אלא מעון שפיכה לדברי ר' עקיבא דאמר לא זו פוטרת זו ולא זו פוטרת זו לא שפיכה בכלל זריקה ולא זריקה בכלל שפיכה:

קטז א מיי׳ פי״א מ:לי ביכורים הלכה ה סמג עשין קמד טור ש״ע י״ד סי׳ שה ספי׳ י:

רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן בעו מיניה פשיטא על פדיון הבן אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן אבי הבן מברך ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה כהן מברך או אבי הבן מברך כהן מברך דקמטי הנאה לידיה או אבי הבן מברך דקא עביד מצוה לא הוה בידיה אתא שאיל ביה מדרשא אמרו ליה [א]אבי הבן מברך שתים והילכתא אבי הבן מברך שתים:

[עיין תוספות בכורות מט. ד״ה לאת׳ וכו׳]

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לך מסכת פסחים

רשב״ם

רבי שמלאי איקלע כו׳. משום דאיירי מתניתין בשני מיני ברכות באדם אחד ומעשה אחד התלוי זה בזה כגון פסח וזבח שחגיגה באה עם הפסח משום הכי נקט נמי להאי עובדא דאבי הבן מברך שתים:

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לך מסכת פסחים

רבינו חננאל

רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן אמרו ליה על פדיון הבן פשיטא לן דודאי אבי הבן מברך אלא שהחיינו מאן מברך הכהן מברך או אבי הבן מברך ופשטוה מבי מדרשא אבי הבן מברך שתים על פדיון הבן ושהחיינו:

סליקא מסכתא ברחמי שמיא וסימנהא נהור״א דכל שעת״א עב״ר לאת״ר תדיר״א אילי״ן איכדי״ן איתת״א דאיסתאב״ת ברמש״א

אחר השלמת המסכת יאמר זה

ויועיל לשכחה בעזרת השם יתברך

[פירוש הגון על זה תמצא נספר החיים שחיבר אחי הגאון מהר״ל מפראג ספר זכיות ח״א פ״ג]

*הדרן עלך מסכת פסחים והדרך עלן דעתן עלך מסכת פסחים ודעתך עלן לא נתנשי מינך מסכת פסחים ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי:

יאמר כן שלשה פעמים ואחר כך יאמר

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותינו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא *חנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא:

[בסיומא וסוף תשובת הרמ״א ז״ל וכן בסוף יש״ש בב״ק כתוב רמזים על הזכרת שמות הללו:]

הערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך: מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי: יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש: לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני: ברוך אתה יי למדני חקיך: אמן אמן סלה ועד:

מודים אנחנו לפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות שאנו משכימים והם משכימים אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אנו עמלים והם עמלים אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינן מקבלים שכר אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

יהי רצון לפניך יי אלהי כשם שעזרתני לסיים מסכת פסחים כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים: אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא ולאחיא מתיא ולאסקא לחיי עלמא ולמבני קרתא דירושלם ולשכלל היכליה בגוה ולמעקר פולחנא נוכראה מארעא ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה וימליך קודשא בריך הוא במלכותיה ויקריה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: יהא שמיה רבא וכו׳ יתברך וכו׳ על ישראל וכו׳ יהא שלמא וכו׳:

אור לארבעה עשר

א לבדוק ולבער חמץ מקשה ופי' המרוכה ואפי' בטלו צריך לבערו. ד"ה אור לי"ד: דף ב ע"א
ב אף מעירו יצא בכי טוב כמו לעיר אתרא · ד"ה יכנס:
ג צאת הכוכבים לא גדולים הנראים ביום ולא קטנים הנראים בלילה אלא בינונים · ד"ה וכא קי"ל:
ד בנדרים הלך אחר לשון בני אדם כשאין לשונם כלשון המקרא · ד"ה כדתנן:
ה הבא במחתרת אב על הבן צריך לידע שבא על נפשו וכן על אב כורנו אף בספק · ד"ה אי פשיטא: שם ע"ב
ו זמן כניסת פועל למלאכתו בבקר בהמה ולערב יכנס בלילה · ד"ה רא"י:
ז אין לספר בלשון כבוד לגנות הדבור מכמות שהוא · ד"ה בכרי: דף ג ע"א
ח כל הבא לפנים נאמן לומר ישראל אני · ד"ה ואנא: שם ע"ב
ט אין לו קרקע או זקן או בח"ל · פטור מראיה · ד"ה מאליס:
י מה אביו ואמו אין צריכין להגיד לו לפר"ת שהיה שאלו על אביו ולא בשיטו · ד"ה הבא: דף ד ע"א
יא זריזין אין צריכין להקדים יותר מלפרא: (ד"ה מפורש בגמ'):
יב תלמיד חכם לא יצא יחידי בלילה · ד"ה שנאמר:
יג אם איט דר בביתו פטור מן המזוזה אבל בחמץ צריך לבדוק · ד"ה על:
יד במסירת מפתח איט קונה · ד"ה אם משמסר:
טו המפקיד מפתח ביתו אין הנפקד צריך לבדוק: בה"ד:
טז הפקר צריך שלשה מדרבנן. ד"ה מדאורייתא: שם ע"ב
יז אשה נאמנת על השחיטה וניקור וחלה. קטן נאמן על בדיקת חמץ ולא אתחומין · ד"ה בימנה:
יח [נהלים] אסורי הנאה מותר. ד"ה (ואומר) [וכתיב] כל: דף ה ע"א
יט בי"ט מותר בבערה שלא לצורך אך צריך קצת צורך היום כמו לבער חמץ · ד"ה לא אמרינן: שם ע"ב
כ המקבל צאן ברזל מן הנכרי וולדות פטורין מן הבכורה אפי' מאי מסלק ליה · ד"ה ההם: דף ו ע"א
כא יחד בית לנכרי וקבל עליו אחריות אין על בעל הבית לבער · ד"ה יחד:
כב לא יכנס לבר הבית ומעות צרורין בסדינו בפרהסיא אבל בצינעא שרי · ד"ה בבר הבית: דף ז ע"א
כג להכניסו מברך אחר המילה · [ולא דצריך בכל מקום] עובר לעשייתו היינו כשהעושה המצוה הוא מברך אבל כשאחר מברך לא · ד"ה בלבער:
כד המל את הגרים אומר למול שהכל מצווים כמו הכא · ד"ה לא שני: שם ע"ב
כה כל זמן שהוא עוסק במצוה הוי עובר לעשייתה · ד"ה בעידנא:
כו לולב צריך ניענוע בקריאת הלל · ד"ה לצאת:
כז הנוטל לולב אע"ג שהוציא כיון דצריך לנענע בהלל או שאינו רוצה לצאת בההיא נטילה: בה"ד:
כח אין ר"י מוצא טעם בנוסחאות של כל הברכות · ד"ה והלכתא:
כט טבילת גר מברך אחריו ולא שאר טבילות · ד"ה על הטבילה:
ל בעל קרי מברך ומתפלל ולומד · בה"ד:
לא אין לגעור בנשים המברכות אחר הטבילה: בה"ד:
לב נטילת ידים מברך אחרי [הנטילה] קודם ניגוב: בה"ד:
לג ערום אסור לברך: בה"ד:
לד ספק חמץ פטור מלחפש אחריו מפני הסכנה אבל ודאי חמץ ישרש במרא ותגינא ד"ה הכא: דף ח ע"א
לה נותן צדקה בשביל שיחיו בניו ואינו תוהה הרי זה צדיק גמור · ד"ה שיזכה: שם ע"ב
לו כהנים רשאין ללכת בבתי נכרים דאין מדורות הנכרים מטמאין בח"ל · ד"ה כל מקום: דף ט ע"א
לז ספק גמור אסור לבהמה וישראל לא יאכיל לבהמתו כשיני תרומה · ד"ה כדי:
לח שבתה שמחה לידם · ד"ה בבפחתו:
לט אין כהן מטמא לנפלים ושלא לצורך המת: בה"ד:
מ ספק טומאה ברשות הרבים צריך טבילה האדם · ד"ה הלך: דף י ע"א
מא יש להחמיר על טומאת כלים יותר מעל האוכלין · ד"ה שאני: שם ע"ב
מב לא בדק תוך הפסח יבדוק אחר הפסח · ד"ה ואם:
מג מעלות השחר עד הנץ החמה שעה וחצי · ד"ה אחד אומר: דף יא ע"ב
מד אין ביעור חמץ אלא שריפה אחר ו' וקודם לכן השבתתו בכל דבר לרבינו תם ולרש"י להפך · ד"ה אימתי: דף יב ע"ב
מה אלמנה מוכרת שלא בבית דין ובבית דין מעכבת לעצמה אבל לא בפקדון של אחרים. ד"ה מאי לאו: דף יג ע"א
מו הקדש שוה מנה מחללו לכתחלה על שוה פרוטה בזמן הזה. ד"ה אין: שם ע"ב
מז בירושלים נהגו שלא לעשות מלאכה בערב פסח שמתקבלים שם ממקומות שנהגו בהם איסור · ד"ה שתי פרות: דף יד ע"א
מח משקה מטמא במשהו · ד"ה דאיכא משקין:
מט סתם יינם ודם ירוק דמדרבנן שיעורן ברביעית: בה"ד:
נ יין שנקרש ואחר [כך] נימוח הוי משקה ולא שמן · ד"ה אפי': שם ע"ב
נא בשר שהאוכלין במים מהוכרים טמאים [ד"ה חד]: דף טו ע"א
נב כולן שאוכלין מדרבנן · ד"ה אלא דגו: דף יז ע"ב
נג מטבילין כלים במעין כל שהוא: בה"ד:
נד הכרעה היינו שהתנאים הראשונים גלו דעתם שראוי לפסק [הלכה] כדברי המכריע · ד"ה אין: דף כא ע"א

כל שעה

נה אינו יודע היכן החמץ אינו עובר בבל ימצא · ד"ה ואי:
נו להאכיל לחיה בערב פסח מותר [אבל לא לתולדים]: בה"ד:
נז אסור למכור לנכרי כותח שלשים יום קודם הפסח · ד"ה ר' יהודה: שם ע"ב
נח אסור ליתן מתנת חנם לנכרי ולשכינו מותר · ד"ה ור' שמעון: דף כ"ב ע"א
נט אסור להשתכר באיסורי הנאה. ד"ה ואבר: שם ע"ב
ס אסור לעשות סחורה בשקצים ורמשים וטרפות אבל בסוסים וגמלים שרי · ד"ה אמר קרא: דף כג ע"א
סא אסור לגדל חזיר להשתכר בעורו ובשומנו או למשוח או להדליק ואפילו נפלו לו בירושה: בה"ד:
סב ערלה וכלאי הכרם אין אסור אלא אותו שגדל אחר שנטען ונרכבין · ד"ה מה לערלה: דף כה ע"א
סג עצים שהיו קודם זריעת כלאים וקודם שהוסיפו מאתים מותר · ד"ה עיקרן:
סד אין מתרפאין בעצי אשירה (אף) במקום שאין יכול להתרפאות בשאר אבל על ידי התבושת שרי: ד"ה חוץ:
סה אין חייב למסור עצמו אלא במקום שעושה מעשה אבל אמרו לו הנח לזרוק עצמך על תינוק או תהרג אין חייב למסור · ד"ה אף נערה: שם ע"ב
סו לא אפשר ולא קמכוין כולי עלמא לא פליגי דשרי כשאינו פסיק רישיה ודלא אפשר אלא בטורח גדול · ד"ה לא אפשר:
סז לא שייך יש שבח עצים אלא באיסורי הנאה דהכי כמבשל בשבת בשוגג מותר · ד"ה חדש: דף כו ע"ב
סח כל המתרפאין אפרן מותר אבל גחלים אסור לכתחלה · ד"ה [illegible]:
סט זה וזה גורם מותר [בדיעבד] אך היכא דמפסיד (מעט לא) שרי · ד"ה בין חדש.
ע כל שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל ואפי' באיסור קל ואפי' מדרבנן לא בטיל · ד"ה הקדש: דף כט ע"ב
עא ע"ז שנשברה מותרת · ד"ה חוץ:
עב אשרה שגרפה נכרי נתבטלה ולא על ידי ישראל: בה"ד:
עג מסככין [אף] בלא ד' מינין שבלולב · ד"ה אין ביעור:
עד שתיקה מהני [אף] בשאר נהרות · ד"ה ע"ז: דף כה ע"א
עה ערל שמתו אחיו מחמת מילה אסור בתרומה: ד"ה ערל: שם ע"ב
עו חייבי מיתות שוגגין פטורין מן התשלומין · ד"ה ר' נחוניא: דף כט ע"א
עז מזמנין נכרי על בכור בעל מום ובכור שנטרף אסור אף העור · ד"ה אין:
עח המשהה חמץ ודעתו לבערו איט עובר באותו שהייה · ד"ה רב אשי: שם ע"ב
עט חמץ בפסח במשהו לר"ת ושאר איסורים בנותן טעם · ד"ה אמר רבא: דף ל ע"א
פ יין נסך שנתנסך לע"ז במשהו אבל סתם יינם שרי בהנאה: בה"ד:
פא אין לבטל איסור דרבנן לכתחלה בדבר שיש לו עיקר מן התורה · ד"ה לשהינהו:
פב מוקצה אין לו עיקר מן התורה: בה"ד:
פג שבירת כלי חרס חשוב כדיעבד אם יצטרך לשברו: בה"ד:
פד פת שאפאו עם צלי בתנור אסור לאוכלו בכותח · ד"ה ואפילו:
פה נותן טעם בר נותן טעם שרי וצנון שחתכו בסכין אסור לאכול בכותח · ד"ה דילמא:
פו סכינים גדולים צריכין ליבון שצולין בו בשר ולא קטנים ושל חמץ בהגעלה. ד"ה הלכתא: שם ע"ב
פז כלי חרס יוצא מידי דופיו על ידי ליבון אי מליא גומרי · ד"ה התורה:
פח הנושה בחבירו וחבירו בחבירו מוציאין ומתנין לבני [ודוקא בקרקע אבל לא במטלטלין] · ד"ה משתעבדנא: דף לא ע"א
פט יתומים שגבו קרקע בחובת אביהם בעל חוב גובה מהן ולא במטלטלי: בה"ד:
צ בעל חוב קונה משכון שלא בשעת הלואתו ומכל מקום לענין [חמץ] ושמיטה אף בשעת הלואתן · ד"ה בדר' יצחק: שם ע"ב
צא בעל חוב קונה משכון להתחייב כשומר שכר ולא באונסין · ד"ה שקונה:
צב טבל חמץ מדליקין בו · ד"ה אמר קרא: דף לג ע"ב
צג אוכל פחות מכביצה מקבל טומאה ולא הכשר · ד"ה לאימת:
צד מדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שמן של תרומה · ד"ה מהמין: דף לד ע"א
צה עשה עיסה מחמשת מינין בלן יחד כולן מצטרפין לחלה ואם עשה מכל אחד בפני עצמו ואחר כך נשכו אין מצטרפין אלא כמו במפורשין · ד"ה כוסמין: דף לה ע"א
צו מי פירות כיין ושמן אין מחמיצין כלל בלא מים ובמי בצים התיר רבינו תם ואכל עיסה שנילושה במי בצים. ד"ה מי פירות: שם ע"ב
צז תולין [לוש] בעזרה סמוך לתטר שלא תחמיץ. ד"ה במקום: דף לו ע"א
צח בלילתו רכה שעורה מחלה ועבה חייבת. ד"ה פרס: שם ע"ב
צט אשה אופה ביום טוב תנור מלא ככרות אע"פ שאינה צריכה אלא אחת אבל לא למלאות פעם אחרת. ד"ה וב"ה: דף לז ע"א
ק מעשה אלפס על ידי משקה ועל ידי טגון פטור מחלה ואין מברכין המוציא אבל בלילתו עבה חייבת ומברכין המוציא. ד"ה דכ"ע: שם ע"ב
קא שנקוכ"ן בורא מיני מזונות קרעפלי"ך המוציא הובלו"ם אין מברכין המוציא ולא חלה ורמזלי"ך אין [מברכין המוציא] וחייבין בחלה: בה"ד:
קב מרור מין זרעים [ד"ה אגוותא: דף ל"ט ע"א]
[קב] ערוגה ה' זורעין בה מינים רוחות ואין צריך להרחיק ג' טפחים [ד"ה ערוגה שם ע"ב]:
קג כלאים ידועים מותר לעשותם מרדעה לחמור וכן כר וכסת. ד"ה לא: דף מ ע"ב
קד הסיכין ציצית מטלית משתים. ד"ה אבל:
קה אבא שאול בו בשנית קברוס תחת מרגלות אביו: בה"ד:
קו ר"ת [אב] שחל להיות בשבת מפטירין בשמים כסאי: בה"ד:
קז מה שקורין פרשת ויחל סומכין על ספרים החיצונים: בה"ד:
קח עירוי מבשל כדי קליפה ואם עירו רותחין על התרנגולת צריך קליפה וכלי שתשמישו בחור לא יוכל להגעילו על ידי עירוי · ד"ה האלפס:
קט עדשים אין מחמיצין אם לא במקום שיש לחוש לזלזול · ד"ה רבא:
קי בשול מבשל אסייה לעשותו מלה מעירם · ד"ה אבל לא: דף מא ע"א
קיא כל לאמר לאו במקום דאיכא לאו הבא מכלל עשה ולא בשאר מקומות · ד"ה לאמר: דף מג ע"א

אלו עוברין

קיב חמץ נוקשה איט בבל יראה · ד"ה ואלו:
קיג ערלה אין היתר לפרי שנאסר ונטיעה ילדה שסיבכה בזקינה בטילה · ד"ה והוא הדין: דף מד ע"ב
קיד כותח במקום לישה אפי' עשוי לחזק הכלי אסור פתות מכותית שלא במקום לישה מותר אפי' איט עשוי לחזק פתות מכותית ובמקום לישה אי עשוי לחזק מותר ואי לאו אסור · ד"ה כאן: דף מה ע"א
קטו טופח שאור שיחדה לישיבה בטלה על ידי שינוי מעשה · ד"ה טופח: שם ע"ב
קטז ימתין ארבע מילין עד שלא אבל הגבל בעוגה בטהרה · ד"ה לגבל: דף מו ע"א
קיז אין צריך להמתין לרחוץ ידיו בעת התפלה · ד"ה ולתפלה:
קיח אם יש שם כהן קטן יקרא שם חלה קודם אפייה או כגדול [שהואיל ויכול לאכלה] על ידי ביטול ברוב · ד"ה עד שתאפה:
קיט קרא שם חלה קודם אפייה תטיל לתנור · ד"ה תטיל:
קכ עיסת נכרי וישראל אין אופין ביום טוב · ד"ה הואיל: שם ע"ב
קכא היה בה שיעור חלה אין צריך צירוף של אלא הקפה ואפילו בצירוף סל לא שרי אלא על ידי נגיעה: בה"ד:
קכב כשבא הקדש ליד גזבר אין יכול לישאל עליו · ד"ה הואיל:
קכג אין חייב בכלאי כרם עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת אבל בכלאי זרעים חייב · ד"ה ומוקדשין: דף מז ע"א
קכד כשיכול לקיים שניהם אין עשה דוחה לא תעשה · ד"ה אתרישם: שם ע"ב
קכה אחר שיפרים חלה צריך שישאר [ה'] רביעים קמחי ד"ה חמשת: דף מח ע"ב
קכו נותנין לכהנת מתנות כהונה ודיון הכן · ד"ה אמר ר"כ: דף מט ע"ב
קכז שאר ע"ה אסור לאכל ממונו ומקבלין עדותיו. ד"ה וי"א:
קכח קטן מוציא את שאכל כזית ובכילה וגדול שאכל כזית דגן מוציא הגדול שאכל כדי שובעו · ד"ה והכלת:

מקום שנהגו

קכט יחיד בכל שנה כשמביא קרבן אסור בו ביום במלאכה · ד"ה מקום: דף נ ע"א
קל במוצאי שבת אחר התפלה עושין מלאכה אפי' הנשים · ד"ה העושה: שם ע"ב
קלא העוסק בתורה כדי להתיהר ולקנטר חבירו טוב לו שלא נברא · ד"ה וכאן:
קלב הקונה אפי' אילן סרק איט רואה סימן ברכה:
קלג כותבי ספרים כדי למוכרן אין מתעשרין אם לא הכותב בשכר אבל בעל הבית · ד"ה כותבי:
קלד דברים הידועים במותרין ואחרים נהגו בהם איסור אין להתירם בפניהם אם לא בשבורין מחמת טעות · ד"ה אי אתה: דף נא ע"א
קלה תושבי המקום שהלך לשם הייט מנהג חשוב על פי ת"ח: בה"ד:
קלו כשיחיד עושה בהוראתו נגד רבים אחר לא יסמוך על הוראתו לעשות כן · ד"ה אני ראיתי: שם ע"ב
קלז ספיחי כרוב מותרין קודם הביעור · ד"ה כל הספיחים:
קלח ירקות הגדילין בשביעית אסורין וירק אזלינן בתר לקיטה: בה"ד:
קלט היושב במקום שלוחי בית דין מגיעין ויודע מתי נקבע החדש שלא יעשה מלאכה ביום טוב שני בפרהסיא · ד"ה כגון:
קמ אסור לשנות מפני המנהג לקולא ובדבר התלוי בגוף האדם · ד"ה ממקום: דף נב ע"א
קמא פירות שביעית אחר הביעור מותרין לאכול לעניים ולעשירים כשמפקירן ומוציאן ומה שאסורין אחר הביעור היינו במשהה בביתו בחזקת שהם שלו. ד"ה מתבערין: שם ע"ב
קמב אסור לומר בשר זה לפסח דשוורים דמחיים הקדישו · ד"ה מפני: דף נג ע"א
קמג המצוה קלה חייב למסור עצמו בפרהסיא. ד"ה מה ראוי: שם ע"ב
קמד אסור להנות בלא ברכה כשהגוף נהנה ד"ה אין:
קמה בן אשתו איט קורא אותו בנו בן בנו קורא אותו בנו. ד"ה הלה: דף נד ע"א
קמו תוספת יום הכפורים דאורייתא. ד"ה לאו דברי: שם ע"ב
קמז בני בבל אין עושין שני ימים יום הכפורים. ד"ה לקביעא:
קמח ספק אם התפלל יכול לחזור ולהתפלל ולא בודאי התפלל. ד"ה והאמר:
קמט בתענית בה"ב אסור לרחוץ כל גופו בצונן ובתענית ציבור שרי. ד"ה קולי: דף נה ע"א
קנ אסור לתקן מנעלים בחול המועד ואינו דבר האבוד כי יכול לקנות חדשים. ד"ה עולי רגלים: שם ע"ב
קנא כותבין גיטין ושוברין בחול המועד: בה"ד:
קנב היה לו כלים בבית האומן או בבית חבירו ואינו יכול לכניסם שם מביאן בצינעא בביתו. ד"ה ואם:
קנג אין מניחין נר על גב הדקל ביום טוב ופירות תלושין והיו מונחין באילן בין השמשות ושוב נפלו אסורין. ד"ה מחלוקת: דף נו ע"ב
קנד אין הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים. ד"ה אלא: דף נז ע"א
קנה כהאי בלולב כמין נבח ואיתו כמודר טוי לקיתס. ד"ה דכריך:

תמיד נשחט

קנו פסח שחטו דוחה עשה הקל אפילו אם בעידנא דמעקר לא מקיים עשה. ד"ה אתי: דף נט ע"א
קנז כל זמן שהבשר ראוי לאכילה לא מכפר בעלים עד שיאכלו הכהנים (או) [אבל] יצאה ונטמאה ונותר [מתכפר] ד"ה יכול: שם ע"ב
קנח שינוי בעלים לא פסיל אלא בזריקה כגון שוחט ומקבל על מנת לזרוק לשם אחרים או זורק [לשם אחרים] אבל שוחט ומקבל לשם אחרים לא פסיל ושלא למניו דוקא על ידי שחיטה · ד"ה ואיתקש: דף סא ע"א
קנט אין פיגול עד שיוציא בשפתיו · ד"ה ר' מאיר: דף סג ע"א
קס דברים שבלב אינם דברים היכא שלא נתכוין כדברים אבל נתכוין לומר דבר זה ואומר דבר אחר לא · ד"ה כשנתכוין: שם
קסא השוחט פסח על חמץ (אימו) [נ"ל עובר בל"ת] עובר בבל יראה לך חמץ [והפסח כשר] ד"ה השוחט: שם
קסב התראת ספק שמיה התראה [שאין] (ש) צריך לידע המתרה בעבירה · ד"ה התראת: שם ע"ב
קסג ישראל שוחטין פסחים ולויים אומרים הלל ואין אומר שירה בשעת קרבן אלא על יין · ד"ה קראו: דף סד ע"א
קסד כיבוד בית אסור בשבת ודמן שרי · ד"ה המכבד: דף סה ע"א
קסה מכבדות של תמרים אסור לטלטל בשבת: בה"ד:

אלו דברים

קסו רכב על הפרה תלה בזנבה קבל עליה מוסרה נתן טליתו עליה פסולה עגלה לא כנדל שלא התליק פירש טליתו עליה מפני הגשמים כשירה · ד"ה ולא: דף סו ע"ב
קסז כל עבודה לצורך קרבן אין בו מעילה: בה"ד:
קסח כשעושה מעשה בחולין בעזרה אסור אבל להכניס חולין בעזרה שרי · ד"ה מביאה:
קסט כשהוא מהלך מניחו על בהמתו בשבת וכשעומד נוטל ממנה מותר · ד"ה מחמר:
קע מצורע שנכנס בעזרה בכרת ובמחנה לויה בלאו ובמחנה ישראל פטור ובימי סגרו נכנס למחנה לויה ואינו עושה משכב ומושב · ד"ה שכן: דף סז ע"ב
קעא מצורע עושה משכב ומושב ומטמא אוכלין ומשקין ומבולה חוץ לשלש מחנות · בה"ד:
קעב מחילות שפתוחות לחול לא נתקדשו · ד"ה מחילות:
קעג דוד קדש רצפה עד ארעית תהומא: בה"ד:
קעד בעצרת מצוה לשמוח ולאכול · ד"ה הכל: דף סח ע"ב
קעה סמוך לווסתה דאורייתא · ד"ה סמוך: דף עב ע"ב
קעו כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן בלא הגיע עת וסתה: בה"ד:
קעז פסח שמשכו ממנו כל התמורה פסול · ד"ה פסולו: דף עג ע"ב

כיצד צולין

קעח מצוה גדי מקולס ואם לא קלסו לא נפסל: ד"ה נהגו: דף עד ע"א
קעט צלי לא בעי מליחה אלא שנהגו למולחו · ד"ה הכי:
קפ כבד מותר לבשל אחר צלייה ולא אחר מליחה: בה"ד:
קפא בשר תפל מותר לטלטל בשבת: בה"ד:
קפב מוליתא הנמלח בשר החיצונה ולא הפנימי שרי · ד"ה כבולעו:
קפג בשר שנפל בציר אפילו נמלח כבר ונפלט על ידי מליחה אסור: בה"ד:
קפד נמלח בכלי שאינו מנוקב אסור אפילו לא שהה רק מעט: בה"ד:
קפה לא אמרינן כד דשיב בבישול. ד"ה שאני: שם ע"ב
קפו מותר לעשות סביב הקורקבן בשפוד עיסה שבלילתה רכה ולא בפשטיד"א · ד"ה טפל:
קפז ביצי זכר יש קרום עליהם ואסורין משום דם · ד"ה וכן:
קפח מוהל היוצא מבשר שלא נגלה כל צרכו אסור: ד"ה אסמיק:
קפט בשר חי שמלמיחין בחומץ ונשתהה אסמיק אסור אבל לא אסמיק שרי: בה"ד:
קצ צלי שנאסר כדי קליפה אין [מעט] הרוטב שבו חוזר ואוסר. ד"ה יטול: דף עה ע"ב
קצא שפוד של עץ אין קולט חום לאסור סביביו. ד"ה בשמה: דף עו ע"א
קצב אם לתוך צונן קולף ולא בדבר דלא שייך קליפה כמו חלב וריב"א מצריך ש. ד"ה תניא:
קצג תנורים שלנו מותר לאפות לחם עם פשטיד"א שאיל ומכוסין ואף פלאד"ן שיש להרחיק מן הלחם [איט נראה שיהא תנור] שיש אויר מרובה והבל מתפשט. ד"ה אסרה: שם ע"ב
קצד אברי חול שמעלה בהם האור סודרן על גב המערכה בשבת. ד"ה ולא עולת: דף פג ע"ב
קצה טומאת בית הסתרים לא מטמא. ד"ה טומאת: דף פה ע"א
קצו שמע קול שופר ומגילה אחורי בית הכנסת וכיון לבו יצא. ד"ה וכן: שם ע"ב
קצז לענות אמן קדושה וקדיש אין תפלה מפסקת אבל לגרף מפסיק: בה"ד:
קצח כלה חייבת להפוך פנים. ד"ה הכלה: דף פו ע"ב
קצט אין מסרבין לגדול לא שייך במלי דברות דנפשי כרות אך מה שיאמר לו בעל הבית יעשה. ד"ה אין:
ר בני חבורה שהאין מקצתן בשעת האוכל ושלחו שמש שלהן לאחסן אין צריכין להמתין לאחרים כשבאו שלשה ואם נתקבצו תחילה ויצאו ולא מצאו השמש אפילו נשאר אחד אוכל. ד"ה [illegible]

האשה

רא להאכיל קטן דבר איסור במקום מצוה מותר · ד"ס שם : דף פח ע"א
רב אומר לאדם חטא כדי שיזכה חבירך במצוה דרבים . ד"ה כופין : שם ע"ב
רג בני חבורה שהתנו שלא לחלק כשממנה אחר עמו רשאין לחלק וכשאין ממנה אחר עמו אפי' אחד אוכל הרבה אין רשאין לחלק · ד"ס בני : דף פט ע"ב
רד מחוסר כפרה צריך טבילה לקודש ולא לטערב שמש · ד"ס מחוסר : דף צ ע"ב
רה ישראל טמא אין צריך טבילה אפילו מדרבנן · ד"ה אבל : דף צב ע"א
רו טבול יום לא יכנס בעזרת נשים ובשר הבית מותר · ד"ס טבול :
רז כהן הולך לבית הפרס לישא אשה וללמוד תורה : ד"ס נודקין : שם ע"ב

מי שהיה

רח כל העולם שליש ישוב שליש מדבר שליש ים · ד"ה כל : דף צד ע"א
רט מן הרקיע ולארץ מהלך ת"ק שנה וכן ממזרח למערב · חשבון ת"ק אינו מכוון לחשבון של אחד מששים בעולם · בא"ד :
רי לינה הוא יום אחד וכן המביא קרבן בכל השנה · ד"ה טעון : דף צה ע"ב

ערבי פסחים

ריא בע"ש אוכל מיני תרגימא · ד"ס לא יאכל : דף צט ע"ב
[ריא] ערב שבת ויו"ט אוכל מבעוד יום · ד"ס עד :
ריב גבאי צדקה לא יפחתו לעני מארבע כוסות · ד"ס לא יפחתו :
ריג צריך ד' כוסות לכל בני הבית ולא יהא כוס פגום · ד"ה לא יפחתו לו מד' :
ריד ההרגיל לאכול בערב שבת מן המנחה ולמעלה אין מפסיקין ולכתחילה אסור · ד"ה אין : דף ק ע"א
רטו כשרואין כשהשהם מוחה בדבר [ואפי' הכי עושין אותו] קובעין הלכה · ד"ס שהיו :
רטז אנו שרגילין לאכול בשולחן אחד אין (צריך) [נכון] לסלק השולחן קודם ברכת המזון · ד"ה לאו : שם ע"ב
ריז סלכה פורס מפה ומקדש זכר למן של למעלה טל ולמטה טל · ד"ה שאין :
ריח לנו שיש שולחנות גדולים לא יביא שולחן אחר קידוש אלא פורס מפה ומקדש : בא"ד ·
ריט היו לפניו מינין הרבה מברך על איזה שירצה ואם היה משבע מינין כל הקודם בפסוק קודם לברכה :
רכ אין קידוש אלא במקום סעודה והמקדש להאריס בביתם הם יוצאים · ד"ס ידי קידוש ·
רכא כשאין אורחים בבית הכנסת אין לקדש : בא"ד :
רכב המקדש בגן כדי לאכול בבית הוי קידוש במקום סעודה : בא"ד :
רכג אם קדש או הבדיל על שולחנו שוב אין צריך לברך על היין שבתוך הסעודה · ד"ס ידי יין :
רכד בירך על יין שלפני המזון אין לברך [אחריו] על הגפן ולא תוך המזון בפה"ג אבל אם נמלך אינו פוטר גם יברך אחריו ברכה מעין שלש : בא"ד :
רכה בבתי כנסיות אין אוכלין ושותין ויושנים בהם אלא בקדוש החדש ושם הבדלה וברית מילה ואין נכנסין בהן מפני הגשמים ואם יתרצו אין בהם קדושה · ד"ס דאכלי : דף קא ע"א
רכו מיני תרגימא מבלים ג' סעודות · ד"ס טעימו :
רכז אין לו ציצית לכל בגדיו יתירם תבגד שמלביטין לבגד שלובשו · ד"ס מתירין :
רכח הפסיק בתמצא צריך לחזור ולברך · ד"ס ורבי יוחנן :
רכט יברך הטוב והמטיב אפי' על יין גרוע רק שלא יהא גרוע יותר מדאי ויברך אף שלא בשעת סעודה ויחיד לא יברך הטוב והמטיב ודוקא על יין מברך הטוב · ד"ס שינוי :
רל כל דברים חוץ מפת ומיני מזונות שיש בהם מחמשת מינין אין צריך לברך ברכה לאחריה במקומה ושינוי מקום הוא מחדר לבית אבל מפינה לפינה לא · ד"ס אלא : שם ע"ב
רלא ואם הלך באמצע סעודה במקום אחר יכול לשתות מים או יין בלא ברכה דלקיבעא קמא הדר · בא"ד :
רלב שיכא דאיכא היסח הדעת לא סגי שיברך ברכה המוציא אלא יברך ברכת המזון · ד"ה כהן :
רלג ואם אומר הב ונבריך לא ישתו עד שיברכו בפה"ג · בא"ד :
רלד המתין עד שיהא רעב לא יוכל לברך ברכת המזון · בא"ד :
רלה שהם להתפלל ונזכר באמצע סעודתו והתפלל אין צריך ברכה לכתחלה · ד"ה ועקרו : דף קב ע"א
רלו בתוספת אין לומר שבע ברכות על כוס ברכת המזון אלא מביאין כוס אחר ואין מברך עליו בפה"ג · ד"ס שאין : שם ע"ב
רלז ברכת אירוסין ונשואין אומר על שתי כוסות ורגילין לקרות הכתובה בינתיים · בא"ד :
רלח אסור לטעום קודם הבדלה אך כשאין לו אלא כוס אחד מניחו אחר המזון · ד"ס מניחו :
רלט יו"ט ראשון ושמיני עצרת רגילין לסכין הרבה · ד"ס דאית :
רם מוצאי שבת ביום טוב אין מזכירין בשמים דשמחת יום טוב ואכילה ושתייה מועיל כמו בשמים · ד"ס רב :
רמא [מה שאין אנו מברכין על הכוס קודם ברכת המזון] משום דהוי הפסק ויצטרכו עוד לברך · ד"ס יקנ"ה :
רמב ברכת היין פוטרת כל יין שבסעודה גם אחר שסלקו המאכל · ד"ה אנא · דף קג ע"א
רמג גמרו לאכול אין אחר מצטרף עמהן לזימון · ד"ה כיון : שם ע"ב
רמד לזימון אין מוציא אחרים עד שיאכל כזית דגן · בא"ד :
רמה שינוי מקום צריך לברך לפניו ולא לאחריו · ד"ה בריך :
רמו כיון שאמר הבר גאלנו אסור לשתות וצריך לברך בורא נפשות רבות אחר ירקות ואחר כל ארבע כוסות מברך על הגפן לבד מכוס שני · ד"ס רב :
רמז ואחר כוס ארוסין ונישואין יברך [אחר כל אחד] על הגפן : בא"ד :
רמח במוצאי שבת ליו"ט נוהגין לומר שבע הבדלות וטעמו משום חיבת היום · ד"ס בעי : דף קד ע"א
רמט אלהי נשמה אין מתחיל בברוך [וכן] אתה הוא עד שלא נברא ותפלת הדרך · ד"ס כל : שם ע"ב
רנ ברכה שאחר המגילה חותמת בברוך האל הנפרע · בורא נפשות ברוך אתה יי חי העולמים : בא"ד :
רנא אחר ההפטרה ברכת צור העולמים אין הפסק לנאמן אתה הוא · ד"ה חוץ :
רנב המפטיר מברך שבע ברכות כנגד שבעה הקורין · בא"ד :
רנג יהללוך אין פותח בברוך דשייך לברכת הלל יראו עינינו להשכיבנו ישתבח לברוך שאמר ואין להפסיק בנהים : בא"ד :
רנד ליל פסחים אין מברכין לקרא ההלל : בא"ד :
רנה ברכת הזן שאחריו נודה אין פותח בברוך ואינו סמוכה לברכת הזן דכשבאו שנים לזמן והשלישי מפסיק עד הזן צריך לשמוע וכשגומר סעודתו חוזר למקום שפסק · בא"ד :
רנו ברכת הטוב והמטיב מזכיר בה שלשה גמולות שלשה מלכיות ואומר מלכנו יוצרנו קדושנו : ד"ס הטוב :
רנז אין נוהגין לאכול בין מנחה למעריב שמא יביא לידי סכנה ובטורח גדול התירו ערב יום הכיפורים לאכול אחר וידוי גם הטעם בשבת כשחל בשבת · ד"ס והנ"מ : דף ק"ה ע"א
רנח אין נוהגין לברך ברכת המזון על הכוס אלא בג' · ד"ה ש"מ ברכה : שם ע"ב
רנט ברכת המזון טעונה כוס ס"ג פי' שאין לברך על הגפן אחר ברכת המזון · בא"ד :
רס ברכת חובה כגון הבדלה וקידוש וברכת המזון צריך לשתות מכוס שיש בו רביעית ולא למיטעם בידים ובשאר כוסות שאין חובה מותר · ד"ס ש"מ :
רסא לכתחלה אין לקדש מכוס פגום ואם אין לו אחר יברך עליו · ד"ס קפיד : דף קו ע"א
רסב מה שאומרים ויכולו אחר תפלה משום יום טוב שחל להיות בשבת שאומרים אתה בחרתנו ואין בו ויכולו · ד"ס זוכרהו :
רסג קידוש על היין והמברך צריך שיטעום מדרבנן כשטולן זקוקים לכוס אחד אחורין לטעום עד שיטעום המברך אפי' ישפוך מכוסו לשאר כוסות וא"צ לשפוך מכוסו לשאר כוסות אלא א"כ היו פגומין · ד"ס דטוב :
רסד בשבת כשאין מסובין לאחר מנחה צריכין לאסול מבליעתו · בא"ד :
רסה נוטל ידיו שחרית ומתנה לכל היום כולו דוקא שאין לו מים או צריך לדבר אחר · ד"ס הנוטל : שם ע"ב
רסו מוזגין הכוס ואח"כ נוטלין בתוך שמא יעסוק בדברים אבל בשבת אין לחוש שהשולחן ערוך ויאכל מיד · ד"ס זימנין :
רסז אין מבדילין על הפת אך ביו"ט שחל להיות במוצאי שבת שרי · ד"ה מקדש :
רסח ברכת המזון מברך על חמר מדינה ואפי' הבדלה ולא על הפת ור"ת פירש אין מקדשין על הפת ועל השכר נ"ע · בא"ד :
רסט מה שטועמים מכוס של ברכה לא מקרי טעם · ד"ס טעם :
רע שלבתא טעם מקדש · ד"ס אמר : דף קז ע"א
רעא מבדילין עד רביעי בשבת · ד"ס אמימר :
רעב בתענית כאב באחד בשבת מבדילין אחר התענית · בא"ד :
רעג נדר שהודר ברבים יש לו הפרה על דעת רבים אין לו הפרה · ד"ס הדור :
רעד ואם טעם מלא לוגמא יצא והוא פחות מרביעית · ד"ס אם :
רעה גם תפלת שחרית הוי כמו תפלת מנחה שלא נקרא כן אלא שהוא עת רצון · ד"ס סמוך :
רעו אכילה גסה לא שמה אכילה היינו שקץ לאכול ועוד [יש] אכילה גסה שאינו מתאוה אך טעם יש לו · ד"ה דילמא : שם ע"ב
רעז ופסח נאכל על השבע היינו במתאוה לאכול קצת · בא"ד :
רעח ממרא טובא גריר סורתא סעיד · ד"ס אלא : דף קח ע"א
רעט אין מתענין בניסן אלא הבכורות ערב פסח · ד"ה רב ששת :
רפ מצה צריכה הסיבה כשמברכין על אכילת מצה ואפיקומן · ד"ס מאי :
רפא כל ארבע כוסות צריכין הסיבה בשעת שתייה נ"ע אם שכח ולא הסב אם יחזור ויסב · ד"ס כולהו :
רפב אביו והוא רבו צריך הסיבה בפניו דסתם בן אביו מלמדו · ד"ס בפני :
רפג על ידי נשים נגאלו וכן על ידי אסתר · ד"ס היו : שם ע"ב
רפד כוס של ברכה צריך מי לא יתננו בכוס זה וישפוך בכוס אחר והכלי יהא שלם · ד"ה שהאן :
רפה ייתת שלנו לא צריכין מזיגה : בא"ד :
רפו שתאן רצופין לא יצא · ד"ס בבת :
רפז [רובא דכסא היינו מלא לוגמא] ולכתחלה צריך לשתות רביעית · ד"ס רובא :
רפח רובע רביעית לכל כוסות ועם המזיגה יהיה רביעית לכל אחד · ד"ס והא :
רפט בזמן הזה תמצית אשהו ביין ובזמן המקדש בבשר · ד"ה במה : דף קט ע"א
רצ רביעית בכל מקום איש רובע הקב · ד"ס רביעית :
רצא השולחן עם הרגלים קומתו אמה וחצי והרגלים לא היו מחוברים לשולחן · ד"ס אמתא : שם ע"ב
רצב כלי מחזיק מ' סאה אינו מקבל טומאה מ"מ גב' שאיבה כלי הוא · ד"ס ביס :
רצג ים של שלמה של נחשת היה ומקבל טומאה : בא"ד :
רצד רגלי השוורין נקובין במוציא רמון אע"ג דהוי בשפופרת הנוד כיון שיש הפסק בעי טפח : בא"ד :
רצה יין מבושל מקדשין עליו ויוצא בפסח ידי חובתו · ד"ה ארבעה :
רצו ר' יוחנן יתיב אמערי טבילה אבל מאן דטגע בשעוות לא · ד"ס האי : דף קי ע"א
רצז ההולך לימין רבו הרי זה בור אבל מגדד אגדודי · ד"ס והא"ל : דף קיא ע"ב
רצח אין דרך לתלות אוכלין בסל · ד"ס תליא :
רצט יכול ללמוד לפני מי שאינו מדקדק אך לא ילמוד בספר שאינו מוגה · ד"ס שנבתא : דף קיב ע"א
ש בהילאת שבת אם מוסיף מוסיפין לו הייט בשיש לו די ואל יצטרך לבריות · ד"ס עשה : דף קיג ע"א
שא קידש לילה קודם לקידוש היום הייט בורא פרי הגפן · ד"ס דמשייר
שב אפי' שונה שמותר לשאת צריך לשמש עמו לטוף ילדו · ד"ס שרשה : שם ע"ב
שג תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים שלא ישן בהן ולא יפיח בהן וצריך לחזור אחר הפילין · ד"ס ואין :
שד הנהנה מסעודה של מצוה ניטל מדינה של גיהנם · ד"ה ואין : דף קיד ע"א
שה כגון סעודת מילה ובת תלמיד חכם לתלמיד חכם ובת כהן לכהן ודוקא כשיש שם בני אדם המהוגנים · בא"ד :
שו צריך לנהוג אדם כבוד אפי' ברב שלא למד לפניו · ד"ס צריך :
שז כשטובל פעם ראשון בשאר ירקות טובל בחומץ ואין צריך חרוסת אלא למרור · ד"ה מטבל :
שח עוקרין השלחן רק בפני מי שאומר ההגדה ואח"כ מחזיר מצה ומרור לפניו · ד"ס הביאו :
שט ולמרתם זבח פסח שנ"ל פסח שאנו אוכלין וכן מצה · ד"ה ולמרת :
שי שני מינים מבושלים אף כשחל פסח באחד בשבת צריך ב' תבשילין · ד"ס אחד : שם ע"ב
שיא מצות צריכות כוונה · ד"ס מתקיף : דף קטו ע"א
שיב על מרור אין צריך לברך בורא פרי האדמה · ד"ס והדר :
שיג דברים הבאים תוך הסעודה [מחמת הסעודה] אינן צריכין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם שלא מחמת הסעודה כגון תאנים ורמונים צריך ברכה לפניהם ולא לאחריהם אחר הסעודה צריך אף לאחריהם · בא"ד :
שיד מצה מתובלת מותר לאוכלה בפסח · ד"ס אהי :
שטו אין לברך על"י כמטבל בחרוסת ואם בירך הוי ברכה לבטלה · ד"ה כל :
שטז המכינין חרוב ירקות שאין בהן קפא מכל מקום חייבין למיעוט ומשום סכנה · ד"ס קפ"א :
[שטז] לא שייך בטול אלא כשלועסין יחד דלא מבטל כל אחד לחבירו אבל לא בשלימה · ד"ס ידי : שם ע"ב
שיז בכל השנה שאין ברכה חובה א"צ לטעום מכן לברכה ד"ס מצה :
שיח לדידן עקירת הקערה במקום עקירת השלחן ואין לסלק מן הקערה הבשר כשאומר הא לחמא . ד"ה למה :
שיט בי"ם צריך נמי לחם משנה מ"מ כהן לא ידד ויו"ט · ד"ס מה : דף קטז ע"א
שכ ר"י מברך על השלימה המוציא והדר על אכילת מצה [על הפרוסה] ובוצע משתיהן וצריך לשבוע כריכה על השלימה לקיים מצות בשלתן · בא"ד :
שכא נוהגין לעשות חרוסת עבה ואחר כך מקפין אותו בשעת אכילה ביין וחומץ · ד"ס צריך :
שכב עושין חרוסת בפירות הנכתבים בשיר השירים התפוח תאנה ורימון תמר אגוז שקדים בא"ד :
[שכב] חרוסת זכר לטיט : ד"ה תגרי :
שכג צ"ל ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים · ד"ס ונאמר : שם ע"ב
[שכג] ולמרתם זבח פסח שנ"ל פסח שאנו אוכלין וכן מצה · ד"ס ולמרתם :
שכד הללויה הללו אין בתחלת מזמור · קמ"ז מזמורים בתהלים · ד"ס שעומדים : דף קיז ע"א
שכה בקדוש אומר זכר ליציאת מצרים · ד"ס למען : שם ע"ב
שכו פרק בא"ם ב"ש וג"ל שהוא ל"ס מלאכות · בא"ד :
שכז מיהו מותר לשתות אחר אפיקומן מים ולא יין · ד"ס רביעי :
שכח אין לחתום ביהללוך כי אם בנשמת · ד"ס ר"י דף קיח ע"א
שכט רגע נדיקים בכ' אינו מן המזמור · ד"ס מהודו :
של מצה מותר לאוכלה בשתי מקומות · ד"ס אמר : דף קיט ע"ב
שלא הרוצה להתענות למחר ויושן אסור לאכול אבל מתנמנם מותר · בא"ד :
שלב כל היה אוכל בתחלה כוסגנין ובסוף כורך מצה ומרור ופסח · ד"ה בתחלה : דף קכ ע"א
שלג מצה בזמן הזה דאורייתא · ד"ס רב אחא :
שלד אוכל מצה אחר חצות לא יצא ידי חובתו · ד"ה אמר רבא : שם ע"ב
שלה אין לברך שהחיינו ביום ...לא אלא בשעת ברכה נפדיון הבן

סליק פסקי תוספות ממסכת פסחים

אור לארבעה עשר פרק ראשון

א [דף ב ע"א] **אור** לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר*. וכל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה. ובמה אמרו שתי שורות במרתף. מקום שמכניסין בו חמץ. ב"ש אומרים שתי שורות על פני כל המרתף וב"ה אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות: **גמ'** מאי אור רב הונא אמר נגהי. ורב יהודה אמר לילי [דף ג ע"א] ומסקינן דכולי עלמא בין לרב הונא בין לרב יהודה אור אורתא הוא ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה. באתריה דרב הונא קרי נגהי. ובאתרי דרב יהודה קרי לילי. ותנא דמתני' מאי טעמא לא קתני לילי. [א] לישנא מעליא נקט. דאמר ריב"ל לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו. שהרי עיקם הכתוב שמנה אותיות ולא הוציא דבר מגונה. שנאמר מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה ותני דבי ר' ישמעאל לעולם יספר אדם בלשון נקיה. שהרי בזב קראו מרכב ובאשה קראו מושב. ואומר ותבחר לשון ערומים ואומר ודעת שפתי ברור מללו. [דף ג ע"ב] הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמי דרבי. ח"א מפני מה בוצרין בטהרה ומוסקין בטומאה וח"א מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה אמר רבי [ב] מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל. אמרו לא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל ומנו ר' יוחנן [דף ד ע"א] והשתא דקיי"ל אור אורתא הוא ודכולי עלמא אחמץ לא איתסר אלא משש שעות ולמעלה כדבעי' למימר לקמן לימא נקדמינן ובדקינן מאורתא נשהי עד מחר ונבדוק בשית. [ג] וכי תימא זריזין מקדימין למצות. נבדוק מצפרא דכתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו מלמד שכל היום כולו כשר למילה אלא שזריזין מקדימין למצות שנאמר וישכם אברהם בבקר. ואמר רנב"י בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה. אמר אביי הלכך האי צורבא מדרבנן לא לפתח בעידניה באורתא דתליסר נגהי דארביסר דילמא מימשכא שמעתא ואתי לאימנועי ממצוה:

הגה"ה
*וצריך לכבד הבית קודם שיבדוק. מרדכי (סי' תקל"ג):

ב **המשכיר** בית לחבירו בארבעה עשר (א) אם עד שלא מסר לו מפתח. חל ארבעה עשר על המשכיר לבדוק. [ד] ואם משמסר לו מפתח חל י"ד על השוכר לבדוק. בעו מיניה מרנב"י המשכיר בית לחבירו בארבעה עשר חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק ולא איפשיטא הך בעיא. ויראה שיכול לבטל והויא ספיקא דרבנן ואזלינן לקולא ומתוך דברי ר"י משמע אפי' אי חזקתו בדוק כשישנו בעיר צריך לשאול לו. וכן כתב ר' יצחק גיאות ז"ל המשכיר בית לחבירו בארבעה עשר °יום ואינו יודע אם הוא בדוק או אינו בדוק שואלו ואם אינו מצוי הלך לו חזקתו בדוק: **ג** **תניא** [ה] בהכל נאמנים על בדיקת ביעור חמץ אפילו נשים אפילו עבדים ואפילו קטנים [דף ד ע"ב] משום דבדיקת חמץ דרבנן [ו] והימנינהו רבנן בדרבנן*(ג) ובירושל' פליגי איכא מ"ד לא התני נשים לפי שהן עצלניות והן בודקות כל שהוא: **ד** **איבעי'** להו המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק מהו מי הוי מקח טעות או לא ופשיט אביי דלא הוי מקח טעות בין באתרא דיהבי אגרא ובדקי בין באתרא דבדקי אינהו גופייהו. מ"ט ניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בין בגופיה [ז] בין בממוניה. תנן התם ר"מ אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש ר' יהודה אומר אוכלין כל ד' ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש. בדכולי עלמא חמץ משש שעות ולמעלה צריך לבערו מן הכתוב מנלן [דף ה ע"א] אמר רבא לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים. וזמן שחיטת הפסח בין הערבים מכי ינטו צללי ערב והיינו בתחלת שבע. ואימא כל חד וחד כי שחיט זמן שחיטה קאמר רחמנא. [דף ה ע"ב] תנו רבנן שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר לא יראה לך שאור ולא יראה לך חמץ. לפי שנאמר לא יראה לך שאור ולא יראה לך חמץ. שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרים תלמוד לומר לא ימצא. אין לי אלא בנכרי שלא כבשתו ואין שרוי עמך בחצר. נכרי שכבשתו ושרוי עמך בחצר מנין. ת"ל לא ימצא. אין לי אלא בבתים. בבורות שיחין ומערות מנין ת"ל בכל גבולך. ועדיין אני אומר בבתים עובר משום בל יראה ובל ימצא ובל יטמין ובל יקבל פקדונות מן הנכרים ובגבולים שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. מנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה. ת"ל שאור שאור לג"ש. נאמר שאור בבתים ונאמר שאור בגבולין מה שאור האמור בבתים עובר משום בל יראה ובל ימצא ובל יטמין ובל יקבל פקדונות מן הנכרים אף שאור האמור בגבולין כן. ומה שאור האמור בגבולין שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אף שאור האמור בבתים כן. אמר מר יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרים ת"ל לא ימצא גוהאמרת שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. לא קשיא הא דקביל עליה אחריות הא דלא קביל עליה אחריות. אי קביל עליה אחריות אסור דהוה ליה כדידיה. כדאמר להו רבא לבני מחוזא בעירו חמירא דבני חילא מבהייתו כיון דאילו מיתבד או מיגנב ברשותייכו קאי ובעיתו לשלומי כדידכו דמי. ואי לא קביל עליה אחריות שרי. [ח] יש אומרים דוקא ש"ש דחייב בגניבה ואבידה אבל ש"ח לא דודייקינן מלישנא דאילו מיגנב או מיתבד וכן כתב ר"י. ובה"ג כתב דאפי' ש"ח נמי. ומיגנב או מיתבד בפשיטה קאמר. ומשום דבעי למימר ובעיתו לשלומי הוצרך לומר מיגנב או מיתבד. [ט] והרמב"ם ז"ל (פ"ד מהל' חמץ ומצה הל' ד') כתב שאם הנכרי אנס וטפחו לשלם אע"פ שלא קבל עליו אחריות כדידיה דמי ואסור. יש מן הגאונים שאמרו ישראל שהפקיד חמצו אצל נכרי או אצל ישראל חבירו וקבל הנפקד עליו אחריות הנפקד חייב בביעורו ולא המפקיד אע"פ שהוא שלו כיון שאינו ברשותו. והביאו ראיה [י] ממכילתא דתני התם בבתיכם למה נאמר. לפי שנאמר בכל גבולך שומע אני כפשוטו. ת"ל בבתיכם מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך. [כ] יצא חמצו של נכרי ברשות ישראל שהוא בביתו ואינו יכול לבערו. [ל] יצא חמצו של ישראל ברשות הנכרי השהוא שלו ואין ברשותו. וה"ר יונה ז"ל היה אומר דלעולם ברשות המפקיד הוא וחייב לבערו מן התורה. כדאמרינן בפ' מרובה (דף עו.) ונגנב מבית האיש. ולא מבית הקדש. כך מצאתי בשם ה"ר יונה ז"ל [מ] ולא הבנתי ראייתו. וגם לא כתב לפרש הא דמכילתא שהביאו ממנה ראיה. [נ] וי"ל דדבר פשוט הוא דאע"פ שהנפקד קבל עליו אחריות מ"מ עיקר הממון של הבעלים הוא וכיון שהשאילו הנפקד ביתו לשמירת ממונו קרינא ביה ביתו. והאי דמכילתא מיירי בנכרי שהלוה לישראל על חמצו כדתנן [ס] בפ' כל שעה (ד' לא:) : **ה** [דף ו ע"א] **אמר** רבא בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה ואע"ג דמצי מסלק ליה בזוזי. עיסת ארנונא חייבת בחלה ואע"ג דלא מצי מסלק ליה בזוזי. מ"ט בהמה אית לה קלא דלנכרי היא. ועיסה לית לה קלא. ובתוספתא (חלה פ"א בכורות פ"ב) קתני בתרווייהו חייבת. ללישנא קמא דרבא ניחא דמיירי בדמצי מסלק ליה בזוזי. זואפ"ה פסק רב אלפס כדאיכא דאמרי [ע] וכן משמע נמי בירושלמי דגרסינן [פ] אהך מתני' העושה עיסה עם הנכרי אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה מן החלה. ומה בינה לעיסת ארנונא שהיא חייבת בחלה. תמן ברשות ישראל עומדת שמא ימלך הנכרי שלא ליטלה. [צ] הכא בדעת הנכרי היא תלויה. [ק] ולישנא משמע אע"ג דלא מצי מסלק ליה מדקאמר שמא ימלך הנכרי שלא ליטלה. ומשמע נמי אפי' אין שיעור חלה בשל ישראל חייב: **ו** **ת"ר** נכרי שנכנס לחצר ישראל ובצק בידו אין זקוק לבער. הפקידו אצלו זקוק לבער. מכאן ראיה דש"ח חייב לבער דסתם פקדון שומר חנם הוא. ייחד לו בית אין זקוק לבערו שנאמר לא ימצא. [ר] פרש"י לא קבל עליו אחריות אלא אמר לו הרי הבית לפניך. וקשה דא"כ אמאי נקט ייחד לו בית אפי' בלא ייחד לו בית נמי. ועוד שיפי מדקדק מכאן דשכירות קניא דכיון שלא קבל עליו אחריות אפי' לא קנה הנכרי המקום שרי. ופי' ר"ת ז"ל דאפי' באחריות שרי כיון דייחד לו מקום לא קרינא ביה מצוי בביתך. ורב פפא דמפרש קרא אחריות ידע ליה מסברא דכיון דייחד לו בית הוי כמו קבל עליו אחריות על חמצו של נכרי בביתו של נכרי וכן פי' הראב"ד ז"ל: **ז** **א"ר** יהודה אמר רב המוצא חמץ ביו"ט בפסח כופה עליו את הכלי ואר"י אמר רב חמצו של נכרי [ש] עושה לו מחיצה

הגה"ה
*ואע"ג דנשים נאמנות אף בדאורייתא כגון על ניקור חלב ומליחה היינו בדבר שיודעין הנשים שיש ודאי איסור אבל על בדיקת חמץ סבורות שאין חמץ בחורין ובסדקים ונמנעות מלבדוק מפני עצלותם. סמ"ג. מכאן משמע דנשים אין נאמנות לבדוק דגים קטנים מפני הטורח. עכ"ה:

הגהות הב"ח א ודכ"ע מיהא חמץ: ב הכל נאמנים על ביעור כצ"ל ותיבת בדיקת נמחק: ב דכ"ע מיהא חמץ משש: ג והאמרת רישא שלך אי אתה רואה: ד ודייק מלישנא דאלו מיגנב או מיתבד וכן כתב ר"י נ"ב בתוס' דמס' פסחים לא נמצא מזה כלום אכן בפ' האומנים דף פ"ב ע"ב בד"ה אימור כתבו התוס' דלרש"י אינו חייב לבער אא"כ קבל עליו אחריות אונסין וליתיה אלא בקבל עליו אחריות גניבה ואבידה נמי עובר עליו ומשמע דבתוס' הללו הם דברי רבינו דהכא אבל תימה גדולה דבפ' הדיינין דף מ"ד כתבו התוס' בד"ה שומר אבידה דלמאי דפסקינן כרבה דהמלוה על המשכון ש"ח אינו חייב לבער אא"כ קבל עליו אחריות דאונסין אבל אם קבל עליו אחריות דגניבה ואבידה לחוד אינו חייב לבער א"כ לפי זה כיון דפסקינן כרבה כדכתב הרא"ש להדיא בפ' האומנין ובפ' הדיינין ובפ' אלו מציאות ודלא דס"ל לר"י דה"ל לבער אא"כ קבל עליו אחריות אונסין וכן כמה שהביא בשם בה"ג: ה שהוא שלו ואינו ברשותו. וה"ר יונה ז"ל וכו' המפקיד הוא וחייב לבערו מן התורה וכו' ולא הבנתי ראייתו: ט נ"ב ול"נ דראיה נכונה הוא דאיתא התם לענין הקדש והם ברשות בעלים וגונב מבית בעלים א"ה פטור מארבעה וחמשה דוגונב מבית הקדש קרינן ביה דבתר עיקר הממון אזלינן שהוא של הקדש ולא קרינן ביה וגונב מבית האיש אע"ג דחייב באחריות ה"נ לגבי חמץ חייב המפקיד לבער אע"ג דהנפקד קבל עליו אחריות ואע"ג דר"ש פליג את"ק אין הלכה כר"ש וכדפסק הרמב"ם בהל' גניבה כצ"ל ברור ופשוט ולא הבנתי דעת הרב שאמר ולא הבנתי: ז עיסה לית לה קלא. דלנכרי היא ובתוספתא בתרווייהו חייבת ללישנא קמא דרבא ניחא. נ"ב אבל ללישנא בתרא קשיא דליכא לתרץ הא דקתני חייבת בעיסה תניא כדפירש"י דהא בתוספתא תני בתרווייהו חייבת: ז ואפ"ה פסק רב אלפס כא"ד דהכי משמע בירושלמי כו' ללישנא קמא בין בהמה בין עיסה היכא דמצי מסלק בזוזי חייבת ובלא מצי מסלק בזוזי פטורה ובירושלמי קאמר שמא ימלך כו' אלא ודאי בעיסה אע"ג דלא מצי מסלק חייבת אלמא דטעמא משום דלית ליה קלא ומש"ה אפי' אין שיעור בשל ישראל חייבת משום מראית העין דהרואה יאמר שלו היא והולך וא"כ בהמה דאית לה קלא וליכא ביה משום מראית העין פטורה ואפי' מצי מסלק ולית הלכתא כתוספתא אלא כא"ד ועי' בתוס' דף ו' בד"ה בהמה.

תפארת שמואל

פרק א (א) **אם** עד שלא מסר לו המפתח חל וכו'. נ"ב עי' בב"ק פ' הפרה כתבו התוס' דאיירי שלא החזיק בו. ולא קנאו בשום קנין להיות מוחזק בו בשכירות אלא שדעתו להחזיק בו ולקנותו ומש"ה תלוי במסירת המפתח אבל אם היה כבר זוכה כדינו אפי' אם לא היה המפתח בידו עליו מוטל הבדיקה ע"ש ודו"ק (עי' בב"י סי' תל"ז בא"ח. כ"ל): (ג) **ובירושלמי** פליגי איכא מ"ד כו'. נ"ב ותימה לפי זה יהיו קטנים יותר מהימני מנשים דהא בברייתא תני נשים ועבדים וקטנים ועלה קאי לא תיתני נשים משמע כל שכן קטנים ומהימני והוא נגד הסברא ועוד התוס' מוכיחין גבי תחומין נשים ועבדים מהימני ולא קטנים עדיפא מקטנים וראיתי בירושלמי דס"ג הכל נאמנים כו' ר' ירמיה בשם ר' זעירא לית כאן אפי' נשים שהן אינם נאמנים מפני שהן עצלניות והן בודקין כל שהוא ע"כ ולפי דברי המחבר אינה מיושבת גירסא זו שתניא נשים עצמן אינן נאמנות וכו' אבל נראה כגי' הר"ן דפליגי ביה אמוראי וה"ג ר' ירמיה בשם ר' זעירא לית כאן אפי' נשים. נשים עצמן נאמנות פי' ולא תיתני שהן נאמנות להעיד על ביעור חמץ שהוא בדוק וקטנים אלא יכולין לבדוק בעצמן ואיכא מאן דס"ל מפני שהן עצלניות ואינן נאמנות על הבדיקה: כ"א לומר בעינן דומיא דקטנים וכן נראה בעיני אפי' לדעת המחבר דס"ל כהאי פיסקא דהנשים אינן נאמנות לבדוק אלא לומר שהוא בדוק ומש"ה כתב ובירושלמי פליגי וכו' כלומר שצריכין להחמיר כדברי הירושלמי שלא נשים לבדוק וס"ל דקטן עדיף טפי ואיירי בקטן שיש בו דעת לבדוק כמו שכתב הרמב"ם ואינו עצל וכדברי הגמ' שלנו דפסיק אפי' מוחזק לן דלא בדוק והא אמרו בדקנו בו דמהימני אין להביא ראיה מגרסי' וכם אמרו בדקוהו ולא שבדקו בעצמן וכן משמע בשו"ת מהרי"ל לחלק כמו שחלקתי ולענין פסק הלכה

קרבן נתנאל

פ"א [א] **לישנא** מעליא נקט וק"ק וכי משום לישנא מעליא שם התנא הסך לאורו ותי' הראב"ד דמש"ה נקט אור לומר שבתחלת הלילה שיש בו אור עדיין ראוי לבדוק כדי שלא יתרשל או שלא ישכח וכיון דאותה שעה קוטעא שיש בה אור תנא אור וכו'. וא"ת ה"ל למיתני בתחלת ליל י"ד בודקין את החמץ וע"ז שפיר קאמר תנא אור משום לישנא מעליא: [ב] **מובטח** אני בזה שאמר ואין מוסקין בטהרה ואע"ג דאידך נקט לשון קצרה אפ"ה לא מתרץ לישנא דאמר ומוסקין בטומאה. הר"ן. ומהרש"א תי' דעל הראשון אף שהיה אומר ואין מוסקין בטהרה איכא למימר שלא נתכוין אלא דרך הזדמנות נפל בפיו משא"כ על השני שראה בו דבר חכמה ששינה בכיון ודו"ק: [ג] **וכי** תימא זריזין מקדימין למצות דכתיב ביום השמיני ימול בשר ערלתו מלמד כו' שנא' וישכם אברהם בבוקר לבדוק מצפרא. כ"ה גי' הרי"ף ולפי גירסא זו מיושב קושיות תוס' עי' מהרש"א: [ד] **ואם** כיון דהוא רוצה להחזיק בבית ולקנותו והמפתח בידו חייב לבדוק דאותו שאין בידו המפתח איך יכנס ויבדוק. תוס'. ורש"י פי' דמסירת המפתח קנה ור"י השיג על רש"י מהא דאמרי' במרובה ד' ע"ט כשם שקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה כך שכירות נקנה בכסף ובשטר ובחזקה. ולא אמרי' דמהני מסירת מפתח אלא כמאן דאמר לך חזק וקני כדאמרי' בפ' הפרה דף נ"ב ע"א. ואפשר ליישב פירש"י דהא לא אמר כשם שקרקע אינה נקנית אלא בג' דרכים כך שכירות. אלא דקאמר דהני ג' קניינים שכירות ג"כ נקנה בהם ועדיפא יש לשכירות דמסירת מפתח קנה והיינו טעמא דבשכירות אינו קונה הבית כי אם לדור בו ולכנוס שם כלי תשמישיו וכיון דמסר לו המשכיר המפתח א"כ יכול להגיח שם כליו ולדור שם. משא"כ במכירה שמכר לו כל הבית מתהום ארעא ועד רקיע וגוף הקרקע שעומד הבית עליו על זה לא תספיק מסירת המפתח עד שיחזיק בו בא' מג' דרכים דהוי כהחזיק בגוף הקרקע והבית וקי"ל: [ה] **הכל** ואפי' מוחזק לן דלא בדיק כגון שראינוהו טרוד או יצא מבעוד יום לדרך ואמרי הני אנתנו בדקינוהו נאמנים וא"כ איכא למימר הא דאמר בירושלמי לא תיתני נשים היינו במוחזק לן דלא בדיק אבל בסתמא איכא למימר דאשה נאמנת אף שהוא בעיר ויכול לשואלו: [ו] **והימנינהו** רבנן בדרבנן. אבל אם היה בדיקת חמץ דאורייתא אינן נאמנים אע"ג דבשאר מילי דאורייתא כגון ניקור ושחיטה נאמנים. שאני בדיקת חמץ שהוא טרחא יתירא ועיון יפה וע"ז מסיים ואזיל ובירושלמי פליגי איכא מ"ד לא תיתני נשים לפי שהן עצלניות והן בודקות כל שהוא. א"כ אף דלא קי"ל כהירושלמי נגד בבלי עכ"פ נלמד משם לנדון דידן הך סברא נשים עצלניות הן. ובס' תפארת שמואל כתב ז"ל ותימה לפ"ז יהיו קטנים יותר מהימני מנשים דהא בברייתא תני נשים ועבדים וקטנים ועלה קאי לא תיתני נשים משמע כל אינך תיתני והוא נגד הסברא. ועוד כתב שם לפי דברי המחבר אינה מיושבת הגי' אם לא שתניא נשים עצמן אינן נאמנות (וכן בפי' הירושלמי מגיה הגירסא) וע"ש שהאריך ולבסוף מסיק לפסק הלכה נראה דבין נשים ובין קטנים לא שיכולין להעיד עכ"ל ולענ"ד כל דבריו אינם להלכה והילך לשון הירושלמי הכל נאמנין על ביעור חמץ אפי' נשים אפי' עבדים. ר' ירמיה בשם ר' זעירא לית כאן אפי' נשים (ופריך) נשים עצמן הן נאמנות (בתמיה פי' הלא לענין שחיטה וניקור חלה ומעשר אפי' באיסורא דאורייתא לכ"ש לענין ביעור חמץ שהוא מדרבנן ומשני) מפני שהן עצלניות והן בודקות כל שהוא ע"כ. הרי עיניך תחזינה שבברייתא דירושלמי לא תני אפי' קטנים דס"ל דקטן אינו נאמן בקטנותו כמו בתחומין. גם אין צריך להגיה בגי' ירושלמי כי העיקר כמו שפירשתי ודו"ק ותימה על הרי"ף שהשמיט הך ברייתא וכל האיבעיא וצ"ע: [ז] **בין** בממונו. ולא צריך המשכיר לשלם להשוכר שכר בדיקה כי ניחא ליה למעבד מצוה אפי' במקום חסרון כיס וי"א שצריך להחזיר לו שכר הבדיקה כי לא אמרי' ניחא ליה למעבד מצוה בממוניה אלא דלא הוי מקח טעות ועי' מזה בהר"ן ובמ"א סי' תל"ז: [ח] **י"א** מה שדקדקתי בזה עי' בפ' כל שעה סי' י': [ט] **והרמב"ם**. כלומר דהרמב"ם בפ"ד ס"ל דהא דאמר רבא בעירו חמירא דבני חילא כיון דאלו מיגנב או מיתבד בעיתו לשלומי תשלומין שלא מן הדין אלא באונס ואעפ"כ נקרא החמץ שלהם. אבל הר"י ובה"ג ס"ל שזה האחריות מדין ומחוק המלכות שהיה עליהם לפרנס אנשי החיל שהיו שומרים העיר: [י] **ממכילתא** פ' י': [כ] **יצא**. לר"י אע"פ שהוא ש"ח ולבה"ג שפי' בפי' שאין מקבל עליו אחריות כלל: [ל] **יצא**. וקיבל עליו הנכרי אחריות: [מ] **ולא**. עי' בתשובת חכם צבי סי' קל"ט ולדקו דבריו אלא שהקדימה הרב בפל"ע ז"ל סי' ... ע"ש סי' י' מ"ש רבינו שם דוקא בהרהינו אצל הנכרי דהוי אינו ברשותו: [נ] **וכן**. מזה סעד להרב בעל ... : [נ] **ונ"ל**. רצונו שגם הוא מסכים לדינא עם ה"ר יונה בלי ראיה מצד הסברא: [ס] **בפ'** ... דהל' מעשר שני שטעה הרמב"ם לסמוך על הירושלמי יותר מעל התוספתא משום דלא ידעינן אי מתני' ביה ר' חייא ור' אושעיא. שהלך בדרך רבו הרי"ף ומהתימה על הרמב"ם שלא הביא בספרו מה דין ארנונא. הגם שהרמב"ם כלל זה במה שכתב פ"ד דבכורות המקבל צאן מן הנכרי כו' ע"ש מ"מ יש לחלק כמ"ש תוס' ד"ה התם ללישנא קמא וצ"ע: [פ] **אהך** מתני'. משנה ה' פ"ג דחלה: [צ] **הכא**. ישראל נותן לו חלקו בע"כ: [ק] **ולישנא**. ולא אמר שמא יסלקהו הישראל לנכרי בזוזי משמע דלאו בישראל תליא מלתא וא"ת אכתי תקשי על הרב אלפס שפסק בהמת ארנונא פטור אע"ג דמצי מסלק כתוספתא ועל הירושלמי אין לסמוך אלא בעיסת ארנונא אע"ג דלא מצי לסלק. וי"ל הא בהא תליא דכיון דעיסת ארנונא חייבת אע"ג דלא מצי לסלק משום דלית ליה קלא מינה נשמע דבהמת ארנונא פטור אע"ג דמצי מסלק כיון דאית ליה קלא. דהא חזינן דלא תליא מלתא בסילוק דמים: [ר] **פירש"י**. וכ"פ הרי"ף ורמב"ם ומה שהקשו התוס' ורבינו על פירש"י מיישב הר"ן וב"ח ומגיני שלמה על נכון ע"ש: [ש] **עושה**. מדלא פי' רבינו דוקא כשקיבל אחריות משמע דס"ל אפי' בלא קיבל אחריות לא מהני כפיית כלי דוקא ליום א' מהני אבל לא לכולי יומא דפסחא וכן איתא להדיא בטור ובש"ע סי' ת"ת דאפי' בלא קיבל צריך לעשות מחיצה עשרה וכמ"ש הב"ח שם. אך ברמזים כתב המופקד אצלו צריך לעשות מחיצה. וקשה דהא סתם הוי ש"ח כמ"ש רבינו וזהו בקיבל אחריות. ובטור איתא אפי' בשלא קיבל עליו אחריות וצ"ע:

אבל

טפחים* [משום סיכרא]: ח וא"ר יהודה א"ר המפרש והיוצא בשיירא קודם ל' יום אין זקוק לבער תוך ל' יום זקוק לבער אמר רבא הא דהמורה קודם ל' יום אין זקוק לבער לא אמרן אלא שאין דעתו לחזור [ת] אבל דעתו לחזור אפי' קודם שלשים יום נמי זקוק לבער. ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא* העושה ביתו אוצר קודם ל' יום אין זקוק לבער תוך ל' יום זקוק לבער ולא אמרן אלא שאין דעתו לפנותו אבל דעתו לפנותו אפי' קודם שלשים יום זקוק לבער והני ל' יום מאי עבידתייהו כדתניא שואלין בהלכות פסח קודם הפסח שלשים יום. מאי טעמא שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני :

הגה"ה

*ופסק ראבי"ה דהיכא דמונח חביות של י"נ עם חביות כשרות דצריך לעשות היכירא דלא כדילי אינשי מיניה:

הגה"ה

*כתב ראבי"ה אפילו הוא ביתו של נכרי ויוצא הישראל ממנו אע"פ שהנכרי יתן לתוכו חמצו בפסח המצוה מוטלת על ישראל לעסוק ולבדוק ולבער כשיוצא ממנו והכ"מ במפרש ויוצא בשיירא אבל אם נכנס ישראל בבית אחר בעיר כזאת או באחרת שיבדוק שמה אין צריך לבדוק הכא. מרדכי :

ט [דף ו ע"ב] **אמר** רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיבטל [א] מיד אחר בדיקתו·היכי מבטל דאמר הכי כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ולא בערתיה ליבטיל ולחשיב *כעפרא דארעא [ב] והוי הפקר ולאו דידיה ולא עובר עליו בבל יראה ומ"ט צריך ביטול והלא בדק ופינה כל החמץ שמצא א אי נימא משום פירורין דקים(לן) שלא מצא בבדיקה ושמרו [ג] ועובר עליו בבל יראה ואע"פ שאינו רואה דהא לא כתיב לא תראה חמץ אלא לא יראה משמע לא יהא לך חמץ במקום הראוי לראיה ואע"פ שאין יודע שהם בביתו מ"מ בל יראה איכא ולכך צריך שיבטל ושוב אין כאן איסור בל יראה. ופריך והא לא חשיבי ומשום פירורין לא צריך ביטול דממילא בטילי והוי הפקר ואין עובר עליהן. אמר רבא גזרה שמא ימצא גלוסקא יפיפיה דדעתיה עילויה כלומר [ד] חיישינן שמא באחת מן הזויות היתה גלוסקא יפיפיה שדעתו עילויה ולא בטלה ממילא ולכך צריך לבטל וכי משכח ליבטליה ולמה הצריכו לבטל בשעת הבדיקה דילמא משכח ליה לבתר איסוריה ולא מצי לבטל ליה דלאו ברשותיה קיימא. דאמר ר' אלעזר משום רבי ישמעאל שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו. ואלו הן בור ברשות הרבים. וחמץ משש שעות ולמעלה. [דף ז ע"א] ונבטליה בשית כיון דאיסורא דרבנן עילויה לא מצי מבטל ליה דלא ברשותיה קאי. דאמר רב גידל אמר רב המקדש אשה בחמץ משש שעות ולמעלה אפילו בחיטי קורדנייתא השריגן ויבישין אין חוששין לקידושין דאיסורי הנאה נינהו. וניבטליה בארבע וניבטליה בחמש כיון דלאו זמן איסורא ולאו זמן ביעורא הוא דילמא מיפשע ולא מבטל ליה. כתב בתשובת רש"י מיד בלילה יבטל ויש שנוהגין לבטל בתחלת שעה ששית בשעת שריפה. ב ואומר אני [ה] ששניהם כאחד טובים מדאמר דלאו זמן איסורא ולאו זמן ביעורא משמע אי הוה בזמן איסוריה או בזמן ביעוריה שהוא זמן קבוע [ו] ולא פשע שפיר דמי וכן היה אומר ריצב"א והטעם לפי שרגילין לקנות פת ביום [ז] וגם בפת שיבטל בלילה הוא חוזר וזוכה וגם לא בטל בלילה אלא החמץ שלא ראה ושמא ישאר ממנו כזית. ומה שכתב בתשובת רש"י בתחלת שעה ששית רצונו לומר סוף חמישית קודם שיתחיל איסוריה. והא דתניא היה יושב בבהמ"ד ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו מבטלו בלבו אחד שבת ואחד יו"ט הך דשבת משכחת לה בי"ד שחל בשבת. והך דיו"ט בתלמיד היושב לפני רבו ונזכר שיש לו עיסה מגולגלת בתוך ביתו ומתיירא שמא תחמיץ דקדם ובטיל ליה מקמי דתחמיץ אבל לבתר דאחמילה לא מצי מבטל לה*:

הגה"ה

*ס"ג ורש"י לא הזכירו הפקר וראבי"ה קבל מר"י הלוי שיש לומר ליבטל וליהוי הפקר כעפרא :

י **אמר** רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיברך*. דלא תימא איכא כל כך מצוה כיון [ח] דאינה אלא לבער את החמץ מן הבית. ומה שאין מברכין על ביעור בשעה חמישית בשעה שהוא מוציא החמץ מן הבית והוא מצוה מן התורה כדכתיב ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם [ט] ודרשינן לעיל דביום הראשון היינו בי"ד. אומר אני דהוצאת חמץ מן הבית קודם זמן איסוריה לא נפיק מתשביתו דהא אמר רבי עקיבא לעיל (דף ה:) תשביתו היינו שריפה. ולא נתנה תורה לשורפו אלא אחר שכבר נאסר. מידי דהוה אנותר. (לקמן דף כז:) אבל בעוד שהוא מותר באכילה לא ישרפנו ומה שמוציאין אותו מן הבית היינו שלא יעבור עליו בבל יראה ואין מפורש בו מצות עשה מן התורה שיהא מצוה לברך עליו. ומן הראוי שיברך קודם בדיקה על בדיקת חמץ ותקנו לומר על ביעור חמץ לפי שלאחר הבדיקה מיד הוא מבטל והיינו ביעור לחמץ שאינו ידוע לו ומצניע את הידוע לו ואוכל ממנו עד שעה חמישית ואז מבערו מן הבית [י] ועל עסק זה נגררה הברכה של בדיקה שהיא תחלת הביעור ונגמר בשעה חמישית. והא דלא מברכין עלה שהחיינו אע"ג דבאה מזמן לזמן. נ"ל כיון דמצוה זו אינה אלא לצורך הרגל לתקן הבית ולבער החמץ מתוכו לצורך המועד סמכינן לה אזמן דרגל [כ] מידי דהוה אעושה סוכה ולולב לעצמו דמחויב לברך שהחיינו בעשייתו אלא סמכי' ליה אזמן דרגל (פ' לולב וערבה ס"ס לז). וי"א [ל] שאין לבודק לדבר עד שיגמור הבדיקה ויש מוסיפין עוד יותר ואומרים שאם שח בדברים דעלמא שלא מענין הבדיקה [מ] שצריך לחזור (ולבדוק) ולברך (ג)וכל זה אין נראה לי אלא שיש ליזהר שלא ישיח בין ברכה לתחלת הבדיקה ואחר שהתחיל לא הויא שיחה הפסק [נ] מידי דהוה אישיבת סוכה וכאדם המדבר בתוך סעודתו דלא הויא שיחה הפסק להצריך לחזור ולברך על הסוכה וברכת המוציא דלא מצינו דשיחה הוי הפסק אלא [ג] בין תפילין לתפילין משום דברכה ראשונה קיימא נמי אהנחת תפילין של ראש ואם שח צריך לברך פעם אחרת להניח תפילין לפר"ת ולרש"י נמי כיון דתרי מצות נינהו ולא מעכבי אהדדי ואם לא שח אין צריך לברך על מצות תפילין [ס] ה"נ הוי היסח הדעת. ומיהו לכתחלה טוב ליזהר שלא יעסוק בשיחה בטילה עד שיגמור כל הבדיקה כולה כדי שישים אל לבו לבדוק בחדרים ובעליות ובכל מקום שמכניסין בו חמץ. ואם בעה"ב אינו יכול לטרוח לבדוק בכל המקומות שבבית יעמיד מבני ביתו אצלו בשעה שהוא מברך לבדוק ויתפזרו לבדוק איש איש למקומו על סמך הברכה שיברך בעה"ב כדתניא בתוספתא דברכות (פ"ו) עשרה שעושין מצוה אחת אחד מברך לכולם: מאי מברך רב פפי משמיה דרבא אמר על ביעור חמץ. רב פפא אמר לבער חמץ [דף ז ע"ב]. והלכתא על ביעור חמץ [ע] פירוש גם על ביעור חמץ אע"ג דלבער כ"ע מודו ובעל ביעור פליגי משום דאמר במס' ברכות (דף נ.) מברכותיו של אדם ניכר שתלמיד חכם הוא והמברך על ביעור ניכר שתלמיד חכם הוא ויודע דעל ביעור נמי להבא משמע כדאמר בפ' כיצד מברכין (דף לח:) משתבחין ג רבנן לר' זירא[את] בר רב זביד דאדם גדול הוא ובקי בברכות הוא אמר להם לכשיבא לידכם הביאוהו לידי כי אתא קריבו ליה תכא ואפיקו ליה ריפתא א"ל נטעום מר מידי אמר לו ליסרי לן מר ופתח ואמר מוציא לחם מן הארץ אמר זהו שאומרים עליו אדם גדול הוא ד בשלמא אי אמר לן המוציא אמר לן טעמא [פ] ואשמעינן הלכתא אלא אמר מוציא מאי קמ"ל במוציא כ"ע לא פליגי אלמא שצריך להשמיענו חדוש בברכותיו ולכך נהגו לברך על ביעור חמץ להשמיענו דגם זה להבא משמע ושלא יטעו לומר דעל ביעור לשעבר ואם בירך כך לא יצא. ומה שחלקו במטבע ברכות יש מהן שתיקנו בעל ויש מהן שתיקנו בלמ"ד ר"ת ז"ל היה נותן טעם לדבר [צ] דכל מצות דנעשות מיד שייך לברך עליהן על כגון על מקרא מגילה על הטבילה על נטילת ידים [ק] על הפרשת תרומה על אכילת מצה [ר] על אכילת מרור אבל להניח תפילין להתעטף בציצית ולישב בסוכה יש בהן שיהוי ה והלשון מורה על כך להיות מעוטר בתפילין ולהיות עטוף בציצית ולישב בסוכה לאכול ולטייל כל היום ולהדליק נר חנוכה [ש] יש שיהוי במצוה כדאמרינן במה מדליקין (דף כא:) מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. וכן לשמוע קול שופר יש שיהוי להפסקה בין התקיעות דעיקר מצות שופר על סדר הברכות. ומה שאין מברכין על קריאת הלל ואנו מברכין על מקרא מגילה היינו טעמא לפי שקוראים את המגילה בלא הפסק [ת] אבל בקריאת ההלל מפסיקין והצבור עונין ראשי הפסוקים. ועוד דאמרינן בפסחים (דף קיז.) העיקר קריאת הלל תקנו נביאים הראשונים לקרותו על כל צרה שלא תבא על הצבור לכשיגאלו גומרין את ההלל הלכך שייך ביה האי לישנא לקרות את הלל דכל מצוה שאינה חובה תמיד לא שייך ביה

הגה"ה

*המוצא פת ואינו יודע אם חמץ אם מצה מותר דחמץ אינו אלא בשעת בדיקה ואם הוא מעופש בידוע שהוא חמץ ואם רבו ימי המצה אז י"ל דמצה הוא תלינן במצה. עכ"ל הרי"ח :

*וכשבודק אחר הרגל אינו מברך. מיימוני :

הגהות הב"ח א אי נימא משום פירורין דקים לן · נ"ב משום דקא קשיא ליה אמאי סלקא אדעתיה לומר דחיישינן עפי לפירורין וקאמר משום דפירורין קים לן [שאינו רואה אותם] מא"כ גלוסקא ואעפ"כ עובר בבל יראה וכשמשני גזירה שמא ימצא גלוסקא יפיפיה דמשמע דס"ל דבדיקה לחוד לא מסני דיש לחוש לחמץ [שאינו רואהו] א"כ מאי פריך וכי משכח ליבטליה הלא עובר אף [אי לא משכח ליה] כל זמן שלא ביטל [וע"ז קאמר דהא דעובר עליו] ואע"פ שאינו רואה לא קאי אלא אפירורין משום דפירורין קים לן שלא מצא בבדיקה ואי אפשר [שלא כמצאו] וה"ל חמץ ידוע [והשאר נמחק] : ב ואומר אני ששניהן כאחד טובים. נ"ב [שמה שהצניעו לאכילת מחר אף שהיה בכלל דלא] חזיתיה ודלא ביערתיה שהרי לא ראהו בשעת הבדיקה ולא ביערו ה"ה חוזר וזוכה בו בשעת אכילה וגם אפי' את"ל שאותו שהצניעו יאכלנו כולו אפ"ה החמץ שראה וביערו בשעת בדיקה שלא היה בכלל הביטול דלא חזיתיה ודלא ביערתיה ומהניקו עד למחר לקיים בו מצות שריפה יש לחוש שמא יבאר ממנה כזית ויהא עובר עליו לכך טוב לחזור ולבטל ביום אחר השריפה ולכן דקדק רש"י וכתב בתחלת שעה ששית כלומר אחר השריפה שהוא קרוב לתחלת שעה ששית דקיום מצות שריפה היא בחמץ שלו בשעה חמישית והביטול היה אחר השריפה שמא נשאר ממנו כזית שלא שרפו: ג משתבחין ליה: ד בשלמא אי אמר לן המוציא ואמר לן טעמא דקי"ל הלכתא כרבנן אלא דאמר מוציא : ה והלשון מורה על כך להיות לבוש תפלין ועטוף בציצית :

קרבן נתנאל

[ח] **אבל**. רש"י פי' שמא יבוא בפסח. ורמב"ם פי' שמא יבוא סמוך ליום טוב ואין בידו לבטלה : [א] **מיד**. מדלא קבע רב יהודה דבריו אמתני' אור לי"ד בודקין וצריך ביטול. אלא ש"מ דאתא לאשמעינן הבודק כלומר תיכף סמוך להבדיקה צריך שיבטל : [ב] **והוי**. הסכים רבינו עם מ"ש תוס' לעיל דף ד' ד"ה מדאורייתא בביטול בעלמא סגי מטעם שאחר שביטלו הוי הפקר ויצא מרשותו אע"ג דהפקר בפני שלשה מדאורייתא א"ל כ"א בפני א' או בפני עצמו א"נ י"ל כמ"ש הב"י סי' תל"ד דיוכל לבטלו ע"י שליח דכיון דחמץ אינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו בגילוי דעתו דלא ניחא ליה דלהוי וכותו בגוויה כלל סגי. ודלא כמ"ש הטור בסי' תל"ו דמדאורייתא בביטול בלב סגי ע"ש דזהו שיטת רש"י וכבר השיגו עליו בתוס' שזכרתי: [ג] **ועובר**. והא דאמרי' ריש פ' כל שעה אי אשמועינן חיה משום דמלגעגע לה ומה מהני אם יסתר במסתרים מ"מ הא עובר על בל יראה. התם איירי שהוא שומד עליהם עד שיאכלם ולא יעלים עיניו מהם עד שיאכלו ויבער המשויר וכמ"ש רבינו בפ"ב סי' א'. וע"ש היאך מפרש הצריכותא דקאמר התלמודא וכדרך שפירשתי שם. ובב"ח סי' תל"ד ס"ק ג' הקשה על רבינו הלא חמץ אינו ידוע הוא וי"ל כיון דא"א לבית בלא פירורין וקים לן שלא מצאן בבדיקתו ה"ל כמו חמץ ידוע אבל חמץ שבבית שאינו ידוע כ"ע מודים דאינו עובר עליו אפי' בלא ביטול ע"כ ולא ידעתי מי הכניסו לדוחק זה עם היות שתוס' ר"פ כל שעה ד"ה ומי אשמעינן כ"כ דאין עובר כיון שאינו יודע היכן הוא וכן משמע בפ"ק דפריך וכי משכח לה ליבטלה משמע דכל כמה דלא משכח לא עבר על בל יראה ע"כ. אבל רבינו ס"ל מדלא כתיב לא תראה אלא לא יראה משמע לא יהיה לך חמץ במקום הראוי לראות ואע"פ שאינו יודע שהוא בביתו. ומה שהכריחו תוס' כן לפרש שם הצריכותא כבר פירשתי שרבינו דרך בה דרך אחרת. ומה שפריך פה בשמעתין וכי משכח לה לבטלה ס"ל דהכי פריך למה הצריכו לבטל בשעת הבדיקה מסתמא קודם שבא שעת הביעור מכבדין הבית מכל פירורי חמץ ואם יש בזוית גלוסקא יפיפיה ימצאנו להכי פריך וכי משכחת לבטלה. וע"ז משני דלמא משכח בתר איסורא. משמע דס"ד דמקשן דאשכח קודם זמן איסוריה והתרצן ה"ה דהוי מצי לשנויי כיון דאשכחיה בתר זמן איסוריה אף את"ל דיכול לבטלה. מ"מ הבודק צריך לבטלה דאי אשכח בתר זמן איסוריה כבר עבר אבל יראה ואע"פ שלא היה יודע שהוא בביתו. אלא האמת משני דאפי' לבטלה אינו יכול ועובר למפרע בבל יראה אבל התוס' סברי דהא דפריך וכי משכח לבטלה אפי' כי משכח לבתר זמן איסוריה מ"מ אינו עובר כל כמה דלא משכח ולהכי צריך לשנויי דלא מצי לבטל בתר זמן איסוריה : [ד] **חיישינן**. במקום הראוי לראות נמצא עובר על בל יראה ואע"פ שאינו רואה ואינו יודע ואי אשכחה בתר שעת איסוריה נמצא שעובר עד שעת מציאה על בל יראה. ורש"י ס"ל דכ"ז שאינו רואה אינו עובר וכמ"ש רש"י להדיא דף ו' ד"ה דעתו לחזור כשראהו עובר עליו. מש"ה פי' שחס עליו לשורפה ונשהה אפי' רגע א'. ורבינו לא פי' כן דאי חס לשריפה מאי פריך וכי משכחת לבטלה הא חס עליו לבטלה וכשמשהה ע"ת לשורפה אינו עובר עליו. ולפי' התוס' נ"ל דחיישינן שמא יתעצל בהבערה. וכמצא עובר על כל יראה ועי' בב"ח סעיף ג' קשה לפי פירושו מאי איסורא יש בגלוסקא יפיפיה עד שעת מציאה אינו עובר בשלא ראה. ולבתר דאשכח מהדר לשרפה דהא אינו חס עליה וכשמשהה ע"ת לשורפה אינו עובר ואי משום דמתעצל בביעורה א"כ מה זה שפי' רבינו שהיה באחת מן הזויות אף אם ימצא באיזה חור וסדק איכא למיחש בתר דאשכח יתעצל בביעורה: [ה] **ששניהן** כא' טובים. היינו שיבטל ביום מטעם שכתב בסמוך ובלילה צריך שיבטל שאם היינו עוקרין ביטול הלילה היה נראה כחולק על התלמוד ורבותינו האחרונים שתקנו ביטול בשעת שריפה לא באו לעקור עיקר הביטול שבתלמוד כ"א להוסיף. סמ"ק. ומ"א כתב שמא פעם ישרוף אחר שעה חמישית ואז לא יוכל לבטלו : [ו] **ולא**. אבל בזמן התלמוד היה שעת שריפה בשעה ששית ואז לא יוכל לבטלו : [ז] **וגם**. דברי רבינו נראים כסותרים דבתחלה משמע שמבטל אפי' חמץ שראה ובתר הכי כתב וגם לא ביטל בלילה אלא החמץ שלא ראה. ועוד בנוסח ביטול הלילה דלא חזיתיה לבטל ובנוסח ביטול היום דחזיתיה ודלא חזיתיה. ופי' הב"ח דדרך העולם דבשעת הבדיקה כמו כן מצניעין הככר שאוכלין ממנו בלילה וביום. והוא בכלל ביטול דלא חזיתיה אלא שאח"כ חוזר וזוכה בו : [ח] **דאינה**. וזה אינה מצות עשה מן התורה : [ט] **ודרשינן** לעיל. דף ד' ע"ב : [י] **ועל**. אבל הרמב"ם בפי"א מהל' ברכות מפרש דהברכה קאי על העבר משום שאחר שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור. ומפרש הסוגיא בשיטה אחרת כמ"ש הכ"מ. וזהו שדייק רש"י בד"ה מעיקרא כו' ביעור היינו נמי בדיקה. דלפי פירושו דלא כשיטת הרמב"ם ושלא תקשי לך א"כ אמאי מברך על ביעור ולא על בדיקת חמץ לכן פירש דביעור היינו נמי בדיקה וכפי דרך שפי' רבינו : [כ] **מידי**. הקשה מהרש"ל דאינו דומה לעשיית סוכה ולולב שלא קדם תלותן לרגל. מש"ה סמכינן אזמן דרגל כיון דתחלה מצותן היא דרגל ומצות סוכה בתים כא'. משא"כ גבי בדיקת חמץ אינו מברך זמן לא על תחלת הבדיקה ולא על התחלת מצות ביעור שהוא משעה זביחת הפסח. ועי' ב"ח וע"ז כדוחק. ולק"ת דבא"ח סי' תרמ"א הביא ב"י בשם מרדכי וז"ל והאידנא לא מברכינן שהחיינו על עשיית סוכה כמו שעשאו בימי החכמים התנאים והאמוראים לפי שבזמניהם שכל א' היה עושה סוכה לעצמו לפיכך היה מברך אבל עתה שא' עושה לכ' אין נראה שיברך העושה ושאר לא יברכו וסמכינן אהא דאמרי' רב כהנא מסדר להו אכסא דקידושא וכן עמא דבר ע"כ. ה"ה הכא מהאי טעמא אין נראה שיברך הבודק ושאר לא יברכו מש"ה מסדר ליה ג"כ אכסא דקידושא. ומפני זה ג"כ לא מצינו שהיה מברך שהחיינו על זביחת הפסח : [ל] **שאין**. פי' שאיסור הוא מן הדין דהא כייל הדיבור בין ברכה לתחלת בדיקה עם השיחה לאחר שהתחיל הבדיקה וע"ז מסיים רבינו שאין נראה לו. כי אם לכתחלה יש ליזהר : [מ] **ה"נ** שצריך. וכן בתשובה כלל י"ד ובטור : [נ] **מידי**. ובט"ז סי' תל"ב ס"ק ג' גמגם בזה דסוכה וסעודה אם ירצה יכול להפסיק באמצע ולא יאכל יותר משא"כ בבדיקה דלא סגיא ליה כל שלא גמר הבדיקה. ומתילא כל שלא גמר עדיין אותו חלק נקרא התחלה אצלו ע"כ ואין דבריו מדוקדקים דהא יכול להפסיק מבדיקה זו ויתן רשות לאחר לבדוק השאר ויברך כמ"ש מ"א ס"ק ו' : [ג] **בין**. מנחות דף ל"ו. ועיין שם פירש"י ור"ת : [ס] **א"כ**. בשבת משום דתרי מצות נינהו : [ע] **פי'**. ולדברי הרמב"ם כפי מה שמפרש הכ"מ דוקא על ביעור משום שאחר שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור. וכן לפי' ריב"א דבסמוך דוקא על ביעור דהא אפשר לעשות ע"י שליח : [פ] **אשמעינן**. דקדק לאשמעינן תרווייהו דוקא טעמא והלכתא יבוא נסתלק מה שהקשה הט"ז א"ח סי' קפ"ו ס"ק ד' מהא דפ' שלשה שאכלו דף נ' דאמר רבה בהדיא פלוגתא למה לי ע"ש : [צ] **דכל**. וא"ת א"כ אמאי אחר רבינו לתלות טעם מה שמברכין על ביעור להשמיענו חידוש בברכה זו תיפוק ליה דכל מצות הנעשות מיד שייך לברך עליהן על. וי"ל דמצות ביעור יש לה משך זמן וכ"כ מ"א בסי' תל"ב ס"ק ב' בהשיגו על הב"ח ע"ש. ובזה ניחא מ"ש לאשמעינן דגם זה להבא משמע ושלא יטעה לומר דעל ביעור לשעבר. ואם בירך כך לא יצא. קשה הא זה כבר ידעינן מכל הברכות שמברך עליהן עובר לעשייתן ומברכין בעל. אלא דגבי ביעור הוא החידוש אפי' שיש לה משך זמן וראוי לברך לבער ואלו אמר בעל כיון דאפשר למימר בהו לבער משמע מעיקרא כ"כ הר"ן בשיטתו דמ"ד לבער הכי ס"ל וז"ל דמ"ד לבער דכיון דחובה עליה רמיא אע"פ שאפשר ליפטר ממנה ע"י אחר מלי אמר לבער. ואלו אמר כהגי פל כיון דאפשר למימר בהו לבער משמע מעיקרא ומיהו כשעשית ע"י אחר דלא מלי למימר לבער דלאו עליה רמיא כי אמר על ביעור לא משמע מעיקרא ע"כ ועי' במעדני מלך פ' כיצד מברכין סי' פ"ו : [ק] **על** הפרשת תרומה. ובגמ' שלפנינו בתוספתא דברכות פ"ו להפריש תרומה : [ר] **על** אכילת מרור. כן הגירסא בפ' בתרא דף קי"ד וכ"כ רבינו סי' כ"ז וגי' הר"ן לאכול מרור : [ש] **יש**. אע"ג דקי"ל כבתה אין זקוק לה מ"מ יש שיהוי עד שתכלה רגל דאי לא מדליק מלי מדליק אבל מכאן ואילך עבר הזמן. א"נ שצריך ליתן כשיעור עד שתכלה עי' מ"ש רבינו פ' במה מדליקין סי' ג'. ולפי' ר"ת שפיר מברכין לקבוע מזוזה ריש שיהוי במצוה שכל זמן שדר בו יש בו חיוב קביעת מזוזה וכמו כן על עשיית מעקה צריך לברך לעשות מעקה מטעם זה : [ת] **אבל**. פי' שאומרים ד' פעמים הודו לה' כי טוב שאינו בטעם המזמור. תשח"כ

תפארת שמואל

כלכם נראה דבין נשים ובין קטנים לאו בדקי אלא שיכולין להעיד : (ג) **וכל** זה אינו נראה לי וכו'. נ"ב ויש להקשות ולמה אינו שוה לו דברי הראשונים שכתבו שאין לבודק לדבר וכו' ולא חילקו דשמא נמי לכתחלה קא מזהיר כמ"ש הוא גופא שטוב להזהר לכתחלה וכ"ל דבודאי מה שכותב שאין לבודק לדבר וכו' ולא חילק בין תחלת הבדיקה לאחר שמתחיל לבדוק אלמא דבהדא מחתא מחתינהו וזהו ליתא ודו"ק :

נקריאת

על [א] ומה שמברכין להכניסו וכו' משום דברכה זו לא נתקנה לגמרי על מצוה זו [ב] תדע דהא מברכין אותה לאחר המילה אלא נתקנה להודות ולהלל ולשבח להקב"ה שצוה לעשות מצוה זו בכל פעם שתבא לידינו. ומה שמברכין בתפילין של יד להניח ועל של ראש על מצות משום דלא רצו חכמים [ג] לתקן שתי ברכות זו אחר זו במצוה אחת שוות ותקנו בשל ראש על מצות שהיא גמר המצוה. וריב"א היה מחלק [ד] דמצוה דאפשר לעשות ע"י שליח מברך על אבל מצוה שהוא בעצמו צריך לעשותה צריך לברך בלמ"ד וזו היא קלא סברת הש"ס דלמול משמע דלא סגי דלאו איהו מהיל [ה] ועל שופר אנו מברכים לשמוע בקול שופר דלא סגי דלאו איהו שומע ולקרוא את הלל אע"פ דשומע כעונה כמו גבי מקרא מגילה מ"מ מצוה לעשות בראשי הפרקי' אע"פ דשומע כעונה. ועל הטבילה אע"ג דטבילת טמאים א"א לעשות ע"י שליח כיון דטבילת כלים אפשר לקיים ע"י שליח [ו] לא פלוג. [ז] וגם משום דטבילת גריס שהיא לאחר הטבילה. ועל נטילת לולב לפי שפעמים מברך אחר שילא בו שכבר נטל לא שייך לברך ליטול משום דלהבא משמע והיינו נמי טעמא דעל נט"י. ולהדליק נר של חנוכה אע"ג דאפשר לעשות ע"י שליח [ח] אורחא דמילתא הוא שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות הנס [ט] וכן נר של שבת ועל ספירת העומר לפי שנהגו שש"ל מברך להוציא את מי שאינו יודע לברך לכך מברכין על. ובתפילין נמצא בספרים מדויקים במצות תפילין וכן כתב רב אלפס ז"ל. ועל התורה [י] מברכין באשכנז לעסוק בדברי תורה. [כ] ולפי טעם זה מברכין לאכול מצה ולאכול מרור: ומיבעי ליה לאיים לברוכי ברישא והדר בדיק. דאמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן. אאמר רב חסדא חוץ מן הטבילה. מ"ט [ל] דאכתי גברא לא חזי. ת"ר טבל ועלה בעלייתו אומר בא"י אמ"ה אקב"ו על הטבילה ומפרשי לה רבנן דבטבילת גר בלבד קאמר דלא מצי למימר קודם טבילה אקב"ו [מ] אבל שאר חייבי טבילות מברכין ואח"כ טובלים דהא קי"ל נדה קונה לה הלה ומחייבא לברוכי להפרים חלה. בותנן נמי (ברכות כו.) גבי זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע צריכין טבילה טעמא דראה קרי ופלטה שכבת זרע צריכין טבילה הא לא ראה קרי ולא פלטה ש"ז קורא ומתפלל ואין צריכין טבילה. ור"י מפרש דאין למחות בנשים שמברכות אחר טבילה ולא קודם כיון דאיכא גר דלא מצי לברך עד לאחר הטבילה לא פלוג. והאי טעמא נמי שייך בנטילת ידים שנהגו לברך אחר הנטילה לפי שבבקר כשידיו מלוכלכות לא מצי לברוכי עד אחר הנטילה לכך נהגו לעשות כן אף בנטילה דסעודה. ועוד יש טעם אחר בנטילה כיון דמברך קודם ניגוב גם זו מצות נטילה כדאמרינן בסוטה (דף ד:) כל האוכל פת בלא ניגוב כאילו אוכל לחם טמא:

יא בודקין את החמץ לאור הנר ט' מפני שאור הנר יפה לבדיקה. ת"ר אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה ולא לאור האבוקה אלא לאור הנר [דף ח ע"א] מפני שאור הנר יפה לבדיקה אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם ואומר ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא ואומר בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות ואומר נר ה' נשמת אדם חופש. [נ] ואכסדרה דנפישא נהורא נבדקת לאורה אם היה טרוד ולא בדק בלילה כדאיתא בירושלמי (הל' א) [ס] וכי יש חמה בלילה תיפתר בשלא בדק כדתנן לא בדק אור ארבעה עשר בודק ארבעה עשר שחרית [ע] הדא אמר אפילו ביום צריך לבדוק לאור הנר ואפילו בבית שיש בו אורה. ולא לאור האבוקה ואע"ג דאבוקה נפיש נהורא דידה דאמר רבא אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר אפילו הכי אין בודקין לאורה [פ] מפני שאין יכול להכניסו לחורין ולסדקין וגם משום דבעית שמא ישרוף הבית [צ] ונהגו באשכנז שאין בודקין אלא בנר של שעוה אבל לא בנר של חלב שהוא ירא שמא יטיף על הכלים וגם לא בנר של שומן שהוא ירא שמא יטיף על כלי החלב [ק] וגם לא בנר של שמן שהוא מתיירא שמא יטיף על הבגדים ויטנפם וגם אין יכול להכניסו לחורין ולסדקין: **יב כל** מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה. תנו רבנן חורי הבית העליונים והתחתונים [ר] וגג היציע וגג המגדל ורפת ולולין ומתבן ואוצרות יין ואוצרות שמן אין צריכין בדיקה. והתניא אוצרות יין צריכין בדיקה הכא במאי עסקינן במסתפק מהן. תני ר' חייא עשו אוצרות שכר בבבל כאוצרות יין בארץ ישראל במסתפק. אמר רב חסדא בי דגים אין צריכין בדיקה והתניא צריכין בדיקה לא קשיא הא ברברבי הא בזוטרי. אמר רבה בר רב הונא בי מילחי ובי קירי צריכין בדיקה. אמר רב פפא בי תמרי ובי ציבי צריכין בדיקה. **יג תניא** חור שבין אדם לחבירו זה בודק עד מקום שידו מגעת וזה בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו. [דף ח ע"ב] תניא חור שבין יהודי לארמאי בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו פלימו אומר כל עיקר אינו בודק מפני הסכנה שמא יאמר הנכרי כשפים הוא עושה לי ואע"ג דשלוחי מצוה אין ניזוקין היכא דשכיחא היזיקא שאני וכיון דאיכא סכנה עבדינן כפלימו. אמר רבא אגר איגה צריכה בדיקה מפני שהעורבים מצויין שם*: **יד בה"א** שתי שורות החיצונות שהן העליונו'. אמר רב עליונה ושלמטה הימנה ושמואל אמר חיצונה ושלפנים הימנה תני ר' חייא כוותיה דרב וכולהו תנאי כוותיה דשמואל. [ש] ויש מן הגאונים שפסקו כוותיה דשמואל כיון דכולהו תנאי תנו כוותיה והרמב"ם ז"ל (פ"ב מהל' חמץ ומצה) פסק כרב וכן פסק ה"ר יונה ז"ל דכל ברייתא דלא מתנייא בי רבי חייא ור' אושעיא לאו בר סמכא היא וכיון דרבי חייא תני כרב אין נחוש לאידך ברייתות דתנו כשמואל. ואפילו תימא רבי אושעיא היה בכלל מכל מקום הוה ליה רבי חייא ור' אושעיא חד לגבי חד [ת] וחזרינן לכללא (ד) דרב ושמואל הלכה כרב [א] באיסורי:

הגה"ה

*ואם מלא חמץ בה"ר אחר זמן איסור אסור לבניתו שם כדי שיקחו שעורבים דעיקר ביעור חמץ שריפה. הגהת מיי' פרק ג':

מתני' [דף ט ע"א] אין חוששין שמא גיררה חולדה ממקום למקום מבית לבית דא"כ מחצר לחצר ומעיר לעיר אין לדבר סוף. גוהיכא דבדק ובתר הכי חזי עכברא דעל בביתא ובפומה פיתא אע"ג דעל להוא ביתא ומשכח פירורין כשיעור ההוא פיתא לא אמרינן מיכל אכלה לההוא פיתא והני פירורין דידה ניהו אלא אמרי' פירורין מעלמא ניהו ובעי למיבדק על ההוא פיתא דעכברא. [דף י ע"ב] דאמר רבא תינוק נכנס וככר בידו ונכנס אחריו ומצא פירורין אין צריך בדיקה שדרכו של תינוק לפרר. עכבר נכנס וככר בפיו ונכנס אחריו ומצא פירורין צריך לבדוק שאין דרכו של עכבר לפרר. כל הני פסקי הלכות דלגבורי חמץ והנך בעיות דעכבר נכנס וככר בשמי קורה ובפי נחש השמיטו רב אלפס ז"ל משום דמילי דלא שכיחי ניהו: רבי יהודה אומר בודקין אור ארבעה עשר ובי"ד שחרית ובשעת הביעור. וחכ"א אם לא בדק אור ארבעה עשר יבדוק בי"ד לא בדק בי"ד יבדוק בתוך המועד ואם לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד. ומה שמשייר יניחנו בצינעה כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו פירוש בתוך המועד ולאחר המועד בתוך הפסח [ת] ולאחר הפסח. כדי שלא יהא צריך בדיקה. אחריו כגון שנטלו עכבר בפניו או שהניח עשר ומצא תשע אבל אם לא ידע כמה הניח אע"פ שלא הצניעו אין צריך לחזור ולבדוק דהא תנן אין חוששין שמא גיררה חולדה וכו': ירושלמי (הלכה ג) כיצד הוא עושה כופה עליו את הכלי. כפה ולא מצאו אני אומר יד נטלתו לא כפה ולא מצאו צריך לבדוק את הבית. [דף יא ע"ב] ר' מאיר אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש. ר' יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש: גמ' [דף יב ע"ב] מ"ט אין אוכלין כל חמש גזירה משום יום המעונן וכיון דליכא חמה אתי לאיטעויי ומיחלף ליה בין חמש לשבע אי הכי ארבע נמי לא ניכול אמר רב פפא ארבע זמן סעודה לכל היא ולא אתי לאיטעויי [דף יג ע"א] אר"ג אמר רב הל' כר' יהודה.

*ת"ר ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ושורפין תרומות תלויות טהורות וטמאות ומשיירין** מזון דשתי סעודות מן הטהורות עד ארבע שעות. דברי רבי אלעזר איש ברתותא שאמר משום רבי יהושע וכן הילכתא***:

הגה"ה

*והנהיג רש"י לשרוף חמץ בי"ג ביום ו' ע"ש קודם חצות גזירה שמא ינהגו לשנה הבאה לאחר חצות וצריך לשרוף שלא יתחלף בה בשאר השנים דקי"ל כר"י. מרד' סי' תקמג: **יש מוכיח מכאן דסעודה ג' בשבת שאוכלה קודם ד' שעות לא יצא והרא"ם בספר יראים פי' ב' סעודות ב' שבעיות והוא ב' שבעיות יחלק לג' סעודות. מרד': ***ואם נשאר ממנו בשבת אחר ד' שעות כופה עליו כלי עד מוצאי יו"ט הראשון ומבערו והרגיל ליתן הנשאר לנכרי ראוי לתת ע"מ שלא יוציא הפת לרה"ר מיי' פ"ג. מביאין מים ללוש כאור של י"ג ולא בע"ש שמא יקדים קודם כערב שמש או שמא יאחר ויחלל את השבת. מרד'. גאופין מצות בי"ג בע"ש אמנם ג' מצות של מצוה אופין אותם בליל מוצאי שבת. מרד' והגהת מיי' פ"ו: הדרן עלך אור לארבעה עשר

פרק שני

א [דף כא ע"א] **כל** שעה שהוא מותר לאכול מאכיל לבהמה ולחיה ולעוף ומוכרו לנכרי ומותר בהנאתו. עבר זמנו אסור בהנאתו ולא יסיק בו תנור וכירים: גמ' מתניתין דלא כר' יהודה דאי ר"י הא איכא חמש דאינו אוכל ומאכיל וכבר פסק רב לעיל (דף יג) הלכה כר' יהודה. הא דקתני במתני' מאכיל לבהמה ולחיה קא עביד צריכותא בגמ'. דאי תנא בהמה דאי משיירא קחזי ליה. אבל חיה דאי משיירא מצנע ליה אימא לא קמשמע לן דאפ"ה שרי. וקשה כיון דמצנע ליה היאך יכול להאכילה הה אמר לעיל (דף ט:) ומה שמשייר יניחנו בצינעה שלא תבא חולדה ותטול בפניו ויהא צריך בדיקה אחריו וכ"ש שלא יתן לה לאכול [א] והיא תצניעהו. ודחק רבינו שמשון לפרש דמיירי בחיה שכפותה והו"ק דאי משיירא ליה באינה כפותה ה"א דגזר כפותה אטו שאינה כפותה. והפי' הנכון נ"ל ומאכיל לבהמה ולחיה ולעוף והוא עומד עליהם עד שיאכלום ולא יעלים עיניו מהם עד שיאכלום ויבער המשוייר. ומתני'

הגהות הב"ח א א"ר"ת חוץ מן הטבילה מ"ט דאכתי גברא לא חזי. תנ"ה טבל ועלה: ב ותנן נמי זב שראה כנ"ל ותיבת גבי נמחק: ג והיכא דבדק ולבתר הכי חזא וכו' ובפומה פיתא דנהמא אע"ג דעל לההוא ביתא ואשכח פירורין וכו' מיכל אכלה עכברא לההוא פיתא: ד ב' סעודות מן הטהורות כדי לאכול עד ד' שעות: ה הא אמר לעיל ומה שמשייר. נ"ב ובתוס' פי' בע"א ע"ש: ו וה"ק דאי משיירא מצנע ליה:

הגהות הגר"יב [א] ומכל הדברים אלו מוכח דלא היה בגרסתם מה דאיתא לפנינו בגמ' והלכתא כוותיה דשמואל:

תפארת שמואל

(ד) **דרב** ושמואל הלכה כרב באיסורי וכו'. נ"ב ובציני נראה כדברי הגאונים ולא משום הנך תנאי אלא משום דסתמא דגמ' אמרה וכולהו תנאי כוותיה דשמואל משמע דהוי כמו הלכתא: שמא

קרבן נתנאל

בקריאת מגילה אף שהצבור אומרים ד' פסוקים אין זה קרוי הפסק כי אינם אומרים רק אותן פסוקים שהמה כתובים בספר: [א] **ומה** שמברכין להכניסו. הא המצוה נעשית מיד: [ב] **תדע**. והיה ראוי לברך קודם המילה דכל הברכות צריך להיות עובר לעשייתן ועוד יש לפרש דהא מברכין אותה לאחר המילה ולהכניסו משמע להבא. אבל הא דכל הברכות צריך להיות עובר לעשייתן איכא למימר דל"ק לרבינו דס"ל כתירוץ התוס' דה"מ כשהמברך עצמו עושה המצוה. ונפ"ו אין מקום לדברי מהרש"א בתוס' ד"ה בלבער. איברא מהרא"ם סוף פ' ר"א דמילה סי' י' שם מוכח כדבריו ע"ש: [ג] **לתקן**. תי' זה ר"ת לשיטתו דס"ל דמברך תמיד להניח על של יד ועל מצות על של ראש אפי' כשלא סח בינתים: [ד] **דמצוה**. ובפדיון הבן נמי פודין ע"י שליח ודלא כרמ"א סי' ש"ה ועי' בש"ך וט"ז שם ומש"ה מברך על פדיון הבן: [ה] **ועל**. ובמגילה שמברכין על הקריאה אמרינן בעל. וכ"ה נעבד איפכא במגילה על השמיעה ובלמ"ד וברכת שופר על התקיעה ובעל. תי' הר"ן לפי שבמגילה יש פיסוק אותיות שצריך לשמוע אותן תקנו ברכתה על קריאתה ללמד שלא בקול בלבד הוא יוצא אלא בשמיעת קריאתה אבל בשופר אין לשון התקיעה מוכיח פיסוק קולות יותר משמיעה ע"כ ועוד י"ל דבשופר אם שמע ט' התקיעות מט' בני אדם יצא מש"ה מברכין בקול משא"כ במגילה דצריך לשמוע ולכוון לכל תיבה ותיבה: [ו] **לא פלוג**. אע"ג דלענין שינוי לשון ליה לן למימר דלא חלוק דהא המל אומר על המילה ואבי הבן אומר למול. שאני הכא כיון דטבילת כלים אפשר לקיים ע"י שליח ואפי' ע"י נשים ועמי הארצים פן יבאו לטעות שיברכו בכלים ג"כ לטבול. או להיפך שיברכו על בטבילת גופם. מש"ה לא פלוג: [ז] **וגם**. ר"ל משום טבילת כלים וטבילת הגר. אבל משום חד מהני הו"א הך מהך כמו גבי מילה: [ח] **אורחא**. והר"ן תי' משום דצריכי להשתתף בפריטי בחנוכה ובשבת: [ט] **וכן**. מפני חביבות שבת מדליק בעצמו. א"כ כ"ש אבי הבן מפני חביבות המצוה פשיטא שהוא מוהל בעצמו ומברך למול וכמו שפסק הרמב"ם דבאבי הבן מברך למול. א"כ איכא למימר דשאני גבי נר שבת וחנוכה שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות המצוה ושויה עליהם כחוב ומש"ה אינו ניכר ונראה דאפשר לעשות ע"י שליח. משא"כ גבי מילה אפי' באבי הבן רובם שאינן מוהלים בעצמם וניכר וידוע לכל שנעשה ע"י שליח מש"ה אפי' באבי הבן כשהוא מל בעצמו מברך בעל ול"ע: [י] **מברכין**. והפרשת תרומה כיון שנעשה ע"י שליח איכא למימר דבאמת מברך על הפרשת תרומה כמו שס"ל ר"ת. אמנם הר"ן מיישב לשיטתו דמברך להפריש תרומה. שכיון שהשליח אינו נכנס לתרום כי אם בדעת בעלים דהא קי"ל מה אתם מדעתכם אף שלוחכם מדעתכם לא הוי נעשה ע"י שליח: [כ] **ולפי** טעם זה מברכין לאכול מצה ולאכול מרור. ובקביעת מזוזה מברכין לעשות זה על קביעת מזוזה. ועלמא בתר שיטת ר"ת גררין ומברכין על אכילת מצה ומרור ולקבוע מזוזה ועל עשיית מעקה. נמצא לפי מה שמסיק הרקנטי לברך על קידוש השם לשיטת ר"ת צריך לברך בעל. ולא כשל"ה בשער האותיות דף ס"ח ע"ש. שכתב שרבינו מסכים לדעת הריב"א הא רבינו פ' ערבי פסחים גורס על אכילת מרור. אמנם עדיין קשה עלינו תוכת ביאור דבש"ע א"ח סי' תע"ה פסק במצה ומרור בעל. ובש"ע י"ד בהל' חלה סי' שכ"ח שמברך להפריש תרומה או להפריש חלה. הוי כתרי מילי דסתרי אהדדי. ואומר אני משום דמצות חלה בזמן הזה מדרבנן אפי' בארץ בשאין כל ישראל עליה כמ"ש בסי' שכ"ב. וכמה חילוקים יש בין חלה דאורייתא לדרבנן ולהורות שהחלה שאנו מפרישין עכשיו שהיא מדרבנן מברכין בלמ"ד שעתיד לבא שנזכה להפריש חלה מדאורייתא עי' בפ' ר"א דמילה סי' י' לענין ברכת מילה גרים בעל. או למול: [ל] **דאכתי**. ובגמ' מייתי עליה דרב חסדא תנ"ה טבל ועלה בעלייתו אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה והקשה בש"ך י"ד סי' י"ט ס"ק ג' על הגהת בפ"ק דחולין דכל מצות שלא בירך עליהן קודם עשייתן מברך אחר עשייתן. א"כ מאי ראיה מייתי דלמא לא אמרי' הך סברא אכתי גברא לא חזי. ושאני הכא דקתני טבל ועלה דיעבד והוא הדין בכל המצות. ולי לק"מ דלדברי ההגהה ה"פ תניא נמי הכי לסייע לדברי רב חסדא דאמר כל הברכות מברך עליהן עובר לעשייתן מדקתני דיעבד טבל ועלה ולא קתני טובל ועולה וכ"ת דלפי האמת ס"ל לרב חסדא הך סברא דאכתי גברא לא חזי אמאי לא קתני טובל ועולה י"ל דהגהות ס"ל כפי' הגאון דרב חסדא לא אמר אלא בטבילת הגר והברייתא איירי בשאר חייבי טבילות: [מ] **אבל**. אפי' בעל קרי מותר לברך מדאמר בפ' מי שמתו דף כ"ב נהוג עלמא כתלתא סבי כר"י בבעל קרי שיכול להתפלל ולברך וללמוד קודם תפלה: [נ] **ואכסדרה** לאורה נבדקת. וה"ה נגד ארובה שבחדר: [ס] **וכי**. קאי אהא דקתני בברייתא לא לאור החמה הא בודקין אור לארבעה עשר: [ע] **הדא**. דהא כל הא דקתני לא לאור החמה מיירי בברייתא אלא לאור הנר ובירושלמי שלפנינו יש נוסחא אחרת ורבי' קילר: [פ] **מפני**. ובדיעבד לא יצא באור האבוקה דהא דומיא דאור הלבנה וחמה קתני. וכ"כ ב"ח ומ"א: [צ] **הג"ה** ע"כ נהגו באשכנז. וכ"ה בטור סי' תל"ג. ע"כ נוהגין באשכנז כמו שאין בודקין באבוקה ונשוג דבעיה ולא יבדוק יפה ה"ה בנר של חלב ושומן. והא דלא תני בברייתא דהני בדיעבד יצא משא"כ אבוקה יש עוד טעמים לפוסלו אפי' בדיעבד: [ק] **וגם**. והמ"א אוסר בזה אפי' בדיעבד דהא יש בו נמי שני טעמים שאין יכול להכניס לחורין ולסדקין וגם בעית שלא יטיף על הבגדים. ולשון רבינו משמע שאינו אלא לכתחלה כמו נר של חלב ושומן: [ר] **וגג**. פירש"י אע"פ שהוא נמוך הואיל ומשופע א"א לבדוק אבל שאר גגין שלהן לא היו משופעין: [ש] **יש**. וזה שאמר בתלמוד והלכתא כוותיה דשמואל נוסחאות אלו הגאונים הוא אבל הרמב"ם ור"י ורבינו לא גרסי כן: [ת] **וחזרינן**. ובטור סי' תל"ג וא"א פסק כרב איני יודע מנין לו דאע"ג שכתב דברי הרמב"ם ור' יונה לבסוף מ"מ לא פסק כן בפירוש וזה דרך ידוע בכל מקום שכותב רבינו פסק משמע שפסק כן בפי' ולא ה"ל לכתוב אלא ומסקנת א"א כרב אולי קים ליה לרבינו דמ"ש הרא"ש בסוף טעמים לדברי ר' יונה הוא מדברי הרא"ש דמביא ראיה לו בריו לא שהם דברי ר' יונה עצמו ונמצא לפי זה דפוסק כר' יונה ב"ח סי' תל"ג ס"ק י"ב. וקשה אם המה דברי רבינו תקשי לך דידיה אדידיה דהא בפ' המגרש סי' ו' כתב וז"ל שם אע"ג דרב מכשיר וקי"ל כרב באיסורי. ה"מ לגבי שמואל לחודיה. אבל הכא דכולי אמוראי סברי כשמואל לית הלכתא כרב. והכא פסק כרב אף שכולהו תנאי תנו כשמואל אלא הך כללא דקיי"ל ליתא אף שכתב ופסק א"א כרב כוונתו ויכתב דעת הרמב"ם ור' יונה למסקנא. וכל זה סיום דברי רבינו יונה. וטעמיה דהרמב"ם ורבינו דפסקו כר' יונה ולא מטעמיה אך דמסתבר טעמיה דרב דלשון מתני' מסייע ליה דדייק חילונות דתנן ברישא ואך שלא האמר כל שתי שורות מקרקעית המרתף עד שמי קורה להכי מסיים שהם עליונות ואי כדברי שמואל הל"ל שתי שורות העליונות שהן חילונות: [ת] **ולאחר** הפסח. כדי שלא יתערב לו מזון של איסור בחמץ של היתר ויאכלנה: הדרן עלך אור לארבעה עשר

פ"ב [א] **והיא** תצניעהו ובתוס' תירצו דיש לחלק בין חיה לחולדה דחיה לא מצנעה כולי האי. כמו חולדה הטומנת בחורין ובסדקין. ורבינו נמי מודה דאי חיה לא מצנעה כולי האי עובר בבל יראה כמ"ש רבינו לעיל בפ"ק סי' ט' ואע"פ שאינו רואה דהא לא כתיב לא תראה חמץ אלא לא יראה משמע לא יהיה לך חמץ במקום הראוי לראות אע"פ שאינו יודע שהוא בביתו מ"מ בל יראה איכא ע"כ ועי"ש מ"ש שם:

וכ"ס

היתר הנאה אתא לאשמועי' ולעולם צריך ליזהר שלא ילקינו [ב] וה"פ דאי תנא בהמה דאי משיירא קחזי לה דאף אם מחמת טירדא יעלים עיניו מהם יחזור ויבער המשוייר דהא קא חזי ליה: [דף כא ע"ב] ומותר בהנאתו פשיטא לא צריכא שחרכו קודם זמנו וכדרבא דאמר רבא חרכו קודם זמנו מותר בהנאתו אף לאחר זמנו. וכגון שנפסל מלאכול לכלב דומיא דפת שעיפשה. יש שרוצים לומר לאו דוקא הנאה דהוא הדין נמי אכילה דעפרא בעלמא הוא. ולא מסתבר דאע"פ דבטלה דעת האוכל אצל כל אדם מ"מ כיון דאיהו קאכיל ליה אסור. וכ"כ הרב הברצלוני ז"ל וז"ל והכ"מ דמותר בהנאה לאחר זמנו אבל באכילה לא[ג]ומהאי טעמא נמי אסור כותח הבבלי כי אכיל ליה דתנן (דף מב)אלו עוברין בפסח כותח הבבלי וכו'.ויש מי שאומרים המוריים שעושין האידנא שקורין אלמר"י שמשימין בו לחם קלוי שמותר אחר הפסח הדא שהחמץ ע"י הערובות שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ועוד שהרי חרכו קודם זמנו ומותר בהנאה אחר זמנו. ואנן חזינן לרבותא דאסרין ליה לאחר הפסח. דלא שרי ר"ש אלא כגון דעריב שלא בכוונה [ד] אבל לערובי ולשהויי לא ומשום שחרכו נמי לא אימור לא חרכו יפה יפה דלא מסיק אדעתי' פסח בשעת עשייתו [ה] ועוד לא קאמרינן חרכו קודם זמנו מותר באכילתו לאחר זמנו אלא בהנאה קאמר. דלאו אורחא דארעא לאכול פת חרוך כל צרכו אבל גבי מוריים דאורחא למיכל הכי אסור: ב עבר זמנו אסור בהנאה [ו] פשיטא לא צריכא לשעות דרבנן. דא"ר גידל א"ר חייא ב"ר יוסף אמר רב המקדש מו' שעות ולמעלה אפי' בחיטי קורדנייתא אין חוששין לקדושין פירש"י מתחלת ו' שעות ולמעלה. [ז] ולישנא דמשש שעות משמע מסוף שש כדלעיל (דף ד.) דכ"ע חמץ משש שעות אולמעלה אסורי' ומפרש ר"ת מסוף ו' שעות ולמעלה. ומשום יחד שעות דאורי' וחיטי קורדנייתא דהוי חמץ דרבנן. דחמץ נוקשה אינו אסור אלא מדרבנן מו' שעות ולמעלה דהא דמרבינן לקמן (ד' מג.) חמץ נוקשה מקרא היינו דוקא תוך זמנו אבל לפני זמנו לא אסור אלא מדרבנן הלכך מייתי מרב גידל ומדמי אהדדי שעות דאורייתא וחמץ דרבנן לשעות דרבנן וחמץ דאורייתא ובעל העיטור ז"ל כתב דהא דרב גידל מתחלת שעה שביעית מיירי ואליבא דרבי שמעון דאמר לקמן (דף כח:) מן התורה מותר בהנאה עד הלילה וקאמר רב גידל כיון דחכמים אסרוהו בהנאה משש שעות ולמעלה אין חוששין לקדושין. אבל בשעה ששית חוששין. [ח] ולא ידענא מנא ליה דלר"ש אסור בהנאה משש שעות ולמעלה מדרבנן. [ט] ור"י כתב דמותר בהנאה לר' שמעון עד הלילה אפילו מדרבנן. ובעל המאור ז"ל כתב אע"פ שהביאה רב אלפס להא דרב גידל בהלכותיו אין נראה לנו לסמוך עליה. דרב לטעמיה דסבירא ליה כר' יהודה (לקמן דף כט) דאמר חמץ מו' שעות ולמעלה עובר עליו מן התורה וחכמים עשו סייג ואסרו שעה ששית מדבריהם ולא קיי"ל הכי אלא כר"ש דאמר בין לפני זמנו בין לאחר זמנו אין עובר עליו ולא כלום. אבל לכתחלה אין להשהותו מו' שעות ולמעלה. דלא פליג ר"ש [י] אהא דדרשינן אך ביום הראשון תשביתו ולך חלק אי נמי לא תשחט על חמץ דם זבחי. אלא אם עבר וקידש כל היום חוששים לקדושיו. ואע"פ דסתם מתניתין מוקמינן הכא לשעות דרבנן וכדרב גידל. לא קיי"ל הכי דהא סיפא דמתניתין ולא יסיק בו תנור וכירים מוקמינן לה אליבא דר' יהודה ולית הילכתא כוותיה[כ]ולקמן נדקדק בפסק זה דיראה דאף על גב *דרב פסק כרבי שמעון הייתו דווקא לאחר זמנו אבל לפני זמנו קיי"ל כר' יהודה ואיתא לדרב גידל: [ל] אמר חזקיה מניין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנאמר לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה. [דף כה ע"א] א"ר יעקב אמר ר' יוחנן בכל מתרפאין במקום סכנה חוץ מעצי אשירה דתניא ר' אליעזר אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך בלמה נאמר בכל נפשך. אם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך. ואם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך. [מ] ובמס' ע"ז הארכתי בזה. כי אתא רבין אמר ר' יוחנן בכל מתרפאין במקום סכנה חוץ מע"ז וגילוי עריות [דף כה ע"ב] ושפיכות דמים. ע"ז הא דאמרן. גילוי עריות ושפיכות דמים מנא ליה. דתניא רבי אומר כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה. וכי מה ענין רוצח אצל נערה המאורסה. אלא הרי זה גבא ללמד ונמצא למד. מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. ומקיש נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור [נ] אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור ורוצח גופיה מנא ליה סברא הוא כי ההוא דאתא קמיה דרבא אמר ליה מרי דוראי א"ל זיל קטליה לפלניא ואי לא קטלינא לך. אמר ליה ליקטלך ולא תיקטליה מאי חזית דדמא דידך סומקי טפי דילמא דמא דההוא גברא סומקי טפי: מר בר רב אשי אשכחיה לרבינא דקא [ס] שייף לברתיה בגרקי דערלה. אמר ליה אימור דאמרי רבנן בשעת הסכנה שלא בשעת הסכנה מי אמור. א"ל האי אשתא למירתא כשעת הסכנה דמיא.

ואיכא דאמרי הכי אמר ליה מידי דרך הנאתו קעבידנא וכיון דלאו דרך הנאתו קעבידנא לצורך רפואה מותר אע"ג דלית ביה סכנה. אבל שלא לצורך רפואה אפילו שלא כדרך הנאתו אסור [ד]מדקאמר ליה ר' יוחנן אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתו משמע מלקות הוא דליכא הא איסורא מיהא איכא ובכלאי הכרם [ע] ובבשר בחלב דלא כתיב בהו אכילה אפילו שלא כדרך הנאתן אסור שלא במקום סכנה: איתמר הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו. אביי אמר מותר. ורבא אמר אסור. אפשר וקמכוין. [פ] לא אפשר וקמכוין כ"ע לא פליגי דאסיר לא אפשר ולא קמכוין כ"ע לא פליגי דשרי. ומיירי בדלא הוי פסיק רישיה כגון שיכול לסתום נחיריו שלא יהנה מן הריח דפסיק רישיה הוי כמתכוין בכל איסורי דאורייתא. כי פליגי באפשר ולא מכוין ולר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור כ"ע לא פליגי דאסור ואליבא דר' שמעון פליגי וכו'. וא"ד אפשר ולא מכוין היינו פלוגתייהו דר' יהודה ור"ש כי פליגי דלא אפשר וקמכוין אביי אמר מותר. ורבא אמר אסור וקי"ל כרבא*: [דף כו ע"ב] ולא

ה הדה

*קול ומראה וריח מעילה לית בהו אבל איסורא איכא:

יסיק בו תנור וכירים וכו'. תנו רבנן תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם חדש יותץ ישן יוצן אפה בו את הפת רבי אומר הפת אסורה וחכ"א הפת מותרת. בישלה על גבי גחלים דברי הכל הפת מותרת. והתניא בין חדש בין ישן יוצן. לא קשיא הא דתניא יותץ רבי אליעזר היא דאמר זה וזה גורם אסור. והא דתניא יוצן רבנן היא דאמרי זה וזה גורם מותר. [ה]והלכתא כרבנן דזה וזה גורם מותר. והכי מסקינן במס' ע"ז בפ' כל הצלמים (דף מט.) בענין זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים דר' יוסי סבר זה וזה גורם מותר ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי ואמרי' התם ההיא גינתא דאיזדבלא בזבל ע"ז שלח רב עמרם קמיה דרב יוסף כי האי גוונא מאי [צ] א"ל הכי א"ר יהודה אמר שמואל [ק] הלכה כר' יוסי הלכך גם חדש יוצן ומסיקין אותו בעצים דהיתירא והוה ליה זה וזה גורם ושריא. ואע"ג דלכתחלה אסור לעשות זה וזה גורם כדמוכח בפרק כל הצלמים (דף מח:) דתניא ר' יוסי אומר נוטעין יחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה ומודה ר' יוסי שאם נטע והבריך והרכיב שהוא מותר וחשיב ליה התם זה וזה גורם. יש לומר דהתם דין הוא שלא יהנה לכתחלה מן האיסור עצמו. [ר] אבל הכא התנור אינו האיסור בעצמו אלא שהתנור נגמר בעצי איסור ואי אמרי' יותץ נמצא התנור מופסד והוה כדיעבד. [ש] ולענין אפה בו את הפת הלכה כרבי [ת]דאמר הפת אסורה משום דיש שבח עצים בפת. דהא [דף כז ע"א] אפיך שמואל ותני רבי אומר הפת מותרת וחכ"א הפת אסורה משום דהא סבר שמואל הלכה כרבי ואפי' מחבירו ואפיך ותני לה בלשון רבנן כי היכי דתקום כרבנן לאיסור הלכך קערות וכוסות וצלוחיות שהסיקום בעצי ערלה אסירי וקדירה נמי אסירא דהא מקבלא בישולה מקמי דניהו עצים דהיתירא. כי פליגי בתנור דלמאן דאסר זה וזה גורם אסור. ולמאן דמתיר זוז"ג מותר. וקי"ל מותר [א] כדפי'. ובבישלה ע"ג גחלים פליגי שמואל ור' יוחנן. ח"א לא שנו אלא גחלים עוממות אבל לוחשות אסירה. וח"א אפי' לוחשות מותרת. ועבדינן לחומרא. והא דשרי בעוממות לדברי הכל דוקא בקליפי ערלה ובקשין של כלאי הכרם משום דדינן בשריפה (תמורה לד.) וקי"ל כל הנשרפין אפרן מותר אבל בחמץ בפסח קי"ל כרבנן דאמר מפרר וזורה לרוח והוו בכלל כל הנקברים שאפרן אסור [ב] וכל שכן הגחלים. ה"ר יונה ז"ל

ג מתני' רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה. וחכ"א מפרר וזורה לרוח או מטיל לים: גמ' [דף כח ע"א] איבעיא להו מפרר וזורה לרוח ומפרר ומטיל לים או דילמא מפרר וזורה לרוח אבל מטיל לים בעיניה. ופליגי רבה ורב יוסף. רבה אמר חמץ לשאר נהרות בעי פירור. ורב יוסף אמר חמץ כיון דמאיס לא בעי פירור. והלכתא כרבה* [ג] [א] ורש"י פסק כר' יהודה משום דסתם לן תנא כוותיה בפרק בתרא דתמורה (דף לג:) דחשיב חמץ בכלל כל הנשרפין. ואע"ג דסתם ר' יהודה. אנן לא שתקינן. דלא איתותב אלא מדברי עצמו. וכן פסק בספר המצות (עשין לט) וכן פסק הרב הברצלוני ז"ל והביא

הגה"ה

*ריב"ק היה אוסר להשליך חמץ במקום הפקר דתנן בתמורה כל הני איסורי הנאה מצריך להו קבורה ומייתי ראיה מירושלמי לא יאכיל חמץ אפי' לכלבים כמה אנן קיימין אי לכלבו הייתו הנאה אלא אפי' לכלבים אחרים והא דתנן מפרר הייתו דוקא משום דממתו ליה מיא קודם שיבא לידי איסור הנאה. הגה"ה מיי' ס"ג:

ראיה מדאמר רבא לעיל (דף ה.) ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה. [ד] והגאונים פסקו כחכמים וכן כתב בעל העיטור ז"ל וכן כתב ה"ר יונה ז"ל. ואי משום שסתמא דתמורה קי"ל בהרי מסכתות אין סדר ואם כן הלכה כרבים ואי תיקשי לך רבנן נפייהו לילפו מנותר דלדידהו ליכא פירכא [ה] וי"ל דלדידהו איכא לאקשויי מה לנותר שכן קדש [ו] לכך ראוי להחמיר ולשורפו

הגהות הב"ח א ולמעלה אסור ומפ' ר"ת. כ"ב ועי' באחרי ס"ס האיש מקדש ובתוס' פ"ק סוף דף ו': ב למה נאמר בכל נפשך לומר לך אם יש לך: ג בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה: מס נעד: ד מדקאמר ר"י אין לוקין כצ"ל ותיבת ליה נמחק: ה והלכתא זה וזה גורם מותר כרבנן והכי מסקינן:

הגהות הגרי"ב [א] לפום רהיטא לא אדע מקומו אכן בתוס' כ"ו: ד"ה אין ביעור כתבו כן:

קרבן נתנאל

[ב] וה"פ. אבל חיה דאי משיירא מלגע ליה אימא לא קמ"ל דלא חיישינן שיעלים עיניו מהם. ואי תנא חיה ה"א חיה דאף אם מחמת טרדה יעלים עיניו מהם ומשיירי מיהא מלגעה ולא עבר אבל יראה דמלגעת שפיר בחורין במקום שאין ראוי לראות אבל בהמה זימנין דמשיירא ולא מסיק אדעתיה וקאי בבל יראה קמ"ל דלא חיישינן שיעלים עיניו מהם: [ג] ומהאי. ר"ל דהתם נמי דבטלה דעת האוכל אצל כל אדם מ"מ כיון דאיהו קאכיל לה אסור. ויש לתמוה הא בפ' אלו עוברין דף מ"ד אמרי אי כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמאי פליגי רבנן עליה דר"א בכותח הבבלי. אלא הנח לכותח הבבלי דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס אי בעיניה דקא שריף וקאכיל בטלה דעתיה אצל כל אדם אי מישטר קשטר ואכיל לית ביה כזית בכדי אכילת פרס. והכנתי דברים אלו ע"פ מה שתלאתי בב"י סי' תמ"ב שכתב שם ליישב דברי הרמב"ם והו דפליגי ר"א וחכמים דלר"א לוקה בכותח הייתו כשאוכל הכותח בעין כיון שהוא אוכל כזית בכדי אכילת פרס חייב עליו ולא אמרי' שבטלה דעתו אצל כל אדם. אלא שחכמים פליגי עליו וסברי דלא לקי עליה משום דבטלה דעתו אצל כל אדם וע"ש באריכות ולפ"ז איכא למימר דר"י ברצלוני פסק כר"א כדעת הרמב"ם. ואף לדעת רבינו דבפ' אלו עוברין סי' ב' פסק כחכמים מסיק שם אף דמלקי לא לקי עלייהו אבל איסורא מיהו איתיה וע"ש בחידושי: [ד] אבל. וקשה לי הא דבריו סותרים מה שכתב רבינו לקמן ריש פ' אלו עוברין סי' א' דשכר המדי ואיך דחשיב מותר להשהות ודוקא בשכר של שעורין אוסר שם. וי"ל דכל זה מדברי ר"י הברצלוני: [ה] ועוד. וקשה דהא הי"א נמי לא אמרו אלא בהנאה וא"כ במאי קמיפלגי. ופי' תלאתי במ"א סי' תמ"ב ס"ק י"ג דה"ק אלא בהנאה קאמר דאין שם חמץ עליו דלאו אורחא דארעא למיכל פת חרוך כל צרכו. אבל גבי מוריים דאורחיה למיכל הכי אסור אפי' בהנאה דה"ל כשאר חמץ שעבר עליו הפסח. ומזה הקשה שם על הטור דכתב ואלמורי שעושין קודם הפסח מפת שרוף אסור לאוכלו אחר הפסח ע"כ הלא לפי פי' זה אפי' בהנאה אסור ולי לק"מ דהטור אוסר באכילה משום דאחשבי' אפי' למאן דלא ס"ל הך סברא מ"מ אסור באכילה מטעם שמא לא נחרכו יפה אבל מפני התערובות אזיל לשיטתיה דמסיק בסוף סי' תמ"ז דמותר לערב לכתחלה חמץ אדעתיה דלשהותו וכ"פ בסי' תמ"ב כשיטת הרי"ף וזהו דעת הי"א מה שהביא רבינו פה. אמנם פי' מ"א צריך לימוד היאך מוכח דאסור בהנאה מדלא קתני מותר באכילה. ונראה דה"פ די"א הראשון ס"ל דמוריים מותר באכילה. מטעם זה דחמץ גמור ע"י תערובות מותר בהנאה וחירוך קודם זמנו אפי' בעין מותר בהנאה. וחירוך ע"י תערובות מעלין חד דרגא שיותר אפי' באכילה. וחולק עליו דמוכח דאסור באכילה דא"כ הל"ל רבותא יותר חירוך קודם זמנו מותר באכילה ולפ"ז לדקו דברי הטור ונכון: [ו] פשיטא. עיין מ"ש מהרש"א בתוס' ד"ה עבר זמנו. ודבריו תמוהים חדא שדבריו סותרים מ"ש תוס' לקמן דף כ"ח ע"ב ד"ה ר"ש. ועוד דאי מתני' דלעיל ה"א אם קידש אשה בחמץ בשעה ששית מקודשת כיון דמדאורייתא שרי בהנאה לכך אשמועינן התנא המשנה יתירא כדרב גידל: [ז] ולישנא. ורש"י נשמר מזה שכתב ע"כ מתחילת שש משמע דאי לאחר שש דאסור מדאורייתא מאי אתא לאשמועינן פשיטא דאין מקדשין באיסורי הנאה ע"כ. וכ"ת דאתי לאשמועינן אע"ג דחמץ נוקשה מדרבנן. צ"ל דרש"י ס"ל דחיטי קורדנייתא חמץ גמור הוא וכן משמע בערוך בערך קרדן ודלא כהנך פוסקים שאומרים דרש"י ס"ל אפי' בתרי דרבנן אינה מקודשת: [ח] ולא. ואית לן למימר משום דהוי קשה ליה אמאי שורפין לר"ש בשש יסיקנו עד הלילה מטעם מטעם תחת תבשילו: [ט] ור"י. והא דלא מסיקו תחת תבשילו דגזרינן שמא יאכל כמ"ש תוס' דף כ"ח ד"ה ר"ש: [י] אהא. כל זה איתא לעיל פ"ק דף ה': [כ] ולקמן סי' ד': [ל] אמר בדף כ"ג ע"ב מסיק מאי איכא בין חזקיה לדר' אבהו וקאמר חולין שנשחטו בעזרה א"כ. לחזקיה אתו למעט חולין שנשחטו בעזרה ור' אבהו סבר חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא נמצא למידין דלחזקיה צריכין לומר דקסבר חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא והכי קי"ל בפ"ב דקדושין דף נ"ו אם קדש בחולין שנשחטו בעזרה אינה מקודשת. אבל לר' אבהו מקודשת. ועי' בפ' ג"ה סי' ו': [מ] ובמסכת. בפ"ב סי' ט': [נ] אף. כ"ה גי' הרי"ף והר"י ואיירי כגון שאומר לה לעשות מעשה שתביא הערוה עליה תיהרג ואל תעבור. אבל בלאו מעשה היא תיבעל ולא תיהרג דקרקע עולם היא: [ס] שייף. ובכל ספרים יש טעות דתיבת בגוהרקי פי' כמא כן הוא בערך גהרק. וגרקי דערלה הוא בערך גרק: [ע] ובבשר. אע"ג דיליף מנבילה ובנבילה כתיב אכילה דוקא דרך הנאתן. להכי לא כתיב אכילה בגופו לומר שלוקין עליו אפי' שלא כדרך הנאתו: [פ] לא. והקשיתי לשאול מהא דתניא לקמן דף כ"ו אמרו עליו על ר"י בן זכאי שהיה יושב בצלו של היכל ודורש כל היום כולו. והא הכא דלא אפשר וקמכוין ושרי וכ"ת שאני היכל דלאו לצל עשוי והוי שלא כדרך הנאתן הא לא כתיב אכילה וליכא למימר דמעילה יליף חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב אכילה הא בבשר בחלב לוקה אפי' שלא כדרך הנאתו כיון דלא כתיב אכילה בגופו. א"כ ה"נ גבי מעילה נמי וצ"ע רב: [צ] א"ל. יש להקשות אימת הני מילי בשאר איסורי אבל ע"ז דחמירי מודה שמואל דזה וזה גורם אסור. ויש ליישב דלפי המסקנא דרבי יוסי אף לו בע"ז מתיר דאמר שוחק וזורה לרוח אפי' במקום דלא אזיל לאיבוד משום דהוי זה וזה גורם ור"י דמתני' ערפים לדבריהם דרבנן קאמר: [ק] הלכה כר"י ע"כ דברי רי"ף: [ר] אבל. הוצרך לתרוייהו טעמים דבאיך טעם לחוד היינו מספק דהתם גבי אגוז של ערלה ג"כ הפירות מופסדין וטעם השני צריך לתרץ אמאי גבי תנור ישן יוצן משום דלכתחלה לא שרינן זה וזה גורם ובחדש אמרי' דיותץ ושרינן זה וזה גורם ע"י עצי היתרא משום דהתנור מופסד: [ש] ולענין. לשון הרי"ף: [ת] דאמר הפת אסורה. ומדלא חלקו ש"מ דאפי' בתנור ישן הפת אסור אע"ג דמקרי זה וזה גורם. צ"ל כמ"ש הר"ן כיון דשבח עצים בפת תמיר מזה וזה גורם לפי שהאיסור ניכר בהיתר והוי כאלו איסור מעורב בו. וכ"ת א"כ תקשי לך למה צריך רבינו הא זה לטעם שני דהתנור מופסד והא דישן מלגן משום דבתנור ישן הוי כאלו האיסור בעין. י"ל דמ"מ הוי קשה למה צריך ליתן די לשלק האבוקה או גחלים לוחשות ויאפה בתנור ישן דהוי זה וזה גורם התוס' של עצי איסור והיתר של תנור. וצ"ל דזה וזה גורם לא שרינן לכתחלה א"כ בתנור חדש למה מהני ליגה מש"ה צריך להך טעמא דהתנור מופסד. ואתיא ליישב דברי מהרש"א בחידושיו שחתר לו פתח דחוק ומפרש הא דתני אפה בו את הפת היינו על הקרקע נגד אבוקה ע"ש. ולא ניחא ליה לאוקמיה השמעתא ע"פ פי' הר"ן. משום דע"כ התוס' לא ס"ל סברת הר"ן דאל"כ אין צריכין למה שכתבו תוס' ד"ה בישלה על גבי גחלים אלא דמש"ה שרינן דוקא בדיעבד דתוס התנור עם התנור מקרי זה וזה גורם אף דמסיק לקמן דף ע"ה בגרף התנור שהפת מותר היינו בדיעבד אבל לא לכתחלה אלא ש"מ דס"ל לתוס' כיון דהתם אינו בעין התם התנור לא איכפת לן א"כ א"א לפרש כפי' הר"ן מש"ה צריך ליישב בדרך אחר ודו"ק: [א] כדפרישית. כ"כ דברי רי"ף: [ב] וכל שכן הגחלים. וא"ת הא א"א להדליק החמץ לבדו אם לא ע"י עצים וה"ל זה וזה גורם י"ל דאיירי אחר שהודלק והיה לגחלים לקח הגחלים של חמץ לבד ואפה בו א"כ הייתו טעמא כמ"ש מ"א בסי' תמ"ה דדוקא בערלה כיון דבטל במאתים הלכך לא תמיר משכלה ונבער איסורא אבל בחמץ אפי' באלף לא בטיל אסור אפי' בגחלים עוממות. ואסרינן אפי' בזה וזה גורם דהוי שבח עצים בפת אפי' בגחלים. גם בשו"ת פני יהושע סימן י"א האריך ג"כ ליישב הטור בסימן קמ"ב בי"ד ע"ד זה דבע"ז ותמן אמרי' שבח עצים בפת אפי' בגחלים עוממות או בתום הטור ע"ש באריכות. אמנם יש קצת גמגום על הש"ך בסי' קמ"ב וספר פני יהושע שמתגבאים בסגנון א' שסמך רבינו בע"ז על מה שכתב כאן גבי חמץ. אימתא שאני חמץ דתבואה היא ומש"ה חשיבי טפי בעין מהיסק העצים כמ"ש תוס' בפ"ב דשבת דף כ"ה ע"א ד"ה הא בתול ע"ש: [ג] ורש"י. ברש"י שלפנינו לא מליט. אך בתוס' יש הוכחה זו: [ד] והגאונים. ומהם הרי"ף והרמב"ם גם בעה"מ ועי' בפ' זה ריש ס"ב מה שתמיה בשם בעל המאור: [ה] וי"ל. ובתוס' תירצו דמשמע להו כדדרשינן לעיל הנותר בשריפה ולא דבר אחר בשריפה · [ו] לכך

ובריפה חמורה כדאי' בשילהי תמורה (שם) [ז] אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברין רשאי ולפירוש ר"ת ז"ל דמפרש (פ"ק דף יב) בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר היינו בשעה ששית דאז רגילין העולם לבערו אין נפקותא בפסק זה כולי האי דאין אדם משהה חמצו עד אחר חצות [ח] ואף לפירוש רש"י בשעה חמישית מודה שמבערו בכל דבר :

ד [דכ"ח ע"א] מתני' חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ושל ישראל אסור בהנאה שנא' לא יראה לך חמץ*:

גמ' הא דקתני של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה לאו למימר דבאכילה אסיר אלא משום דבעי למיתני של ישראל אסור בהנאה תנא נמי גבי נכרי מותר בהנאה אבל מותר אפי' באכילה ומתני' ר' שמעון היא דאמר חמץ בין לפני זמנו בין לאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום ובדין הוא דאפי' דישראל נמי לאחר הפסח מותר אלא הא דקתני של ישראל אסור קנסא הוא דקא קניס ר' שמעון הואיל ועבר עליו בבל יראה ובל ימצא [א]וכי קניס ר"ש בעיניה [ס] אבל ע"י תערובות לא קניס . הלכך של נכרי דלא עבר עליו בבל יראה ובל ימצא מותר ואפי' באכילה.[י] ובירושלמי קאמר הא דתני מתני' חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה במקום שלא נהגו לאכול פת של נכרי . אבל במקום שנהגו לאכול מותר אפי' באכילה . [כ] והניא בתוספתא ישראל ונכרי שהיו בספינה וחמץ ביד ישראל הרי הוא מוכר לנכרי או נותנו לו במתנה וחוזר ולוקח ממנו לאחר הפסח. ובלבד שיתננו לו במתנה גמורה ורשאי ישראל שיאמר לנכרי עד שאתה לוקח במנה קח במאתים (א) שמא אצטרך ואקח ממך אחר הפסח. ונכרי שמביא לישראל דורון במוצאי פסח סמוך לערב ומניחו בביתו יאמר הישראל שאין רוצה שיקנה לו רשותו . וישראל שמצא חמץ בביתו אחר הפסח מן הדין הוא מותר דכיון דבטלו לא עבר על בל יראה וליכא למיקנסיה. [ל] ובירושלמי פליגי ביה דגרסינן התם הפקיר חמצו בי"ד . אחר הפסח מהו . ר' יוחנן אמר אסיר וריש לקיש אמר מותר רבי יוחנן חייש להערמה ריש לקיש לא חייש להערמה. כלומר שמא לא יפקירנו ויאמר הפקרתיו* . והא דקאמר רבי שמעון חמץ בין לפני זמנו בין לאחר זמנו אינו עובר עליו בולא כלום משמע דאפילו באכילה מותר לפני זמנו ועד הלילה דומיא דלאחר זמנו . ועוד דהא לא מייתר ליה שום קרא לאסור לפני זמנו . ואי אפשר לומר כן מדקאמר סתמא דהש"ס ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לת"ק ואי ר"ש שרי ליה עד הלילה א"כ אתי שפיר אף לר"ש מליל ט"ו ולא מיסתבר למימר דמלשון משעה קדייק דמשמע דהאיסור מתחיל בשעות ועוד דשילהי מתני' דפ"ק [לעיל כ:] מוקמינן כר"ש וקתני דשורפין התרומה ואי שרי באכילה עד הלילה למה שורפין אותה אלא ודאי לר"ש נמי אסור באכילה ומפיק ליה מהשביתו ואף חלק ואע"פ דכשאוכלו משביתו השביתו משמע שלא כדרך הנאתו [מ] אבל להסיקו תחת תבשילו ולמוכרו לנכרי מותר ואין צריך להשביתו מן העולם אלא מביתו ולאחר חצות מיד טה הכתוב להשביתו . ולענין פסק דין אם הלכה כר"ש לפני זמנו נפל מחלוקת בין הגדולים הראב"ד ובעל המאור ובעל העיטור פסקו כר"ש אלא שבעל העיטור כתב דלר"ש אסור בהנאה מדרבנן ובעל המאור כתב דמותר באכילה עד הלילה דבאכילתו הוא משביתו . והרמב"ם ז"ל (פ"א מהלכות חמץ) כתב שלוקה עליו משש שעות ולמעלה וכן כתב הר"י אבן גיאות ז"ל וכן נ"ל דהא"נ דקי"ל כר"שמעון בלאחר זמנו . בלפני זמנו קי"ל כר' יהודה כסתם מתניתין בריש פרקין עבר זמנו אסור בהנאתו . וכן ר' עבד עובדא כוותיה בההיא דיוחנן חקוקאה (לעיל דף יג.) שלוה למכרו לנכרים בשעה חמישית . ומתני' דהכא דאוקימנא כר"ש בלאחר זמנו ורבא נמי לא אמר הלכה כר"ש דלהוי משמע בכל דבריו [נ] אלא חמץ לאחר זמנו קאמר דשרי כר"ש ובהך קרא דמחמצת כדדריש ר' שמעון [ס] לנתחמץ מאליו קיימא לן כוותיה אבל בההוא דדריש לא יאכל כרבי יוסי הגלילי לסמוכין לא קי"ל כוותיה דלא אשכחן קרא דלא לכתוב אלא לסמוכין . דהד קרא דמייתר מוקמינן ליה לפני זמנו שלוקה תורה להשביתו :

ה [דף ל' ע"א] אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור [ב]ומדלא קיהיב שיעורא [ע] שמע מינה דבמשהו קאמר *ושלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר"ש דר"ש לא קניס אלא היכא דאיתא בעיניה אבל ע"י תערובות לא קניס אפי' שהיה בעיניה ונתערב אחר הפסח . ומצאתי כתוב בשם ה"ר יונה ז"ל דאפילו אם ערבו במזיד מותר . ולא נהירא לי דרבא לא שרא אלא כשנתערב ממילא [פ] והוי בכלל שאר איסורים שאם בטלן במזיד אסורין. וחמץ

הגה"ה

*ישראל שלוה חמץ מחבירו קודם פסח מותר לפורעו לאחר הפסח וכו' וכן ישראל שיש לו [לחם] חק גלחים יקחו לאחר הפסח מה שחסר להם בפסח . הגה"מ פ"א וא"ז . נ' ריצב"א מעשה בא לידי בישראל שהיה לו תנור ואפו בו חמץ בפסח והאופה גזבר של ישראל והביא לישראל פני ככרו' במוצאי פסח שהשכית לו התנור ואסרתי לישראל לקבלן דלא מבעיא האי חמץ דאסור שזכה בה ישראל בשבת התנור שכך היה מנהגם וה"ל חמץ שעבר עליו הפסח אלא אפילו מעות אסור לקבל בשכרו כיון דהחמץ בפסח אסור בהנאה ה"ל משתכר באיסורי הנאה ואם קבלו הישראל כבר המעות מותר לישראל ליהנות ממנו . הגה' מיי' פ"א :

הגה"ה

*והא"ז כתב שמותר להפקיר חמצו קודם ו' שעות ע"מ לזכות בו אחר הפסח :

הגה"ה

*כתב בה"ג הכלי שהיה בו תבשיל והכף שנתחב בו והכיסוי שעליו כולן אסורות בכל שהוא . חטה מבושלת בתרנגולת אין להשהותה אא"כ נמצא בי"ט אחרון דפסח ואין בו איסור כ"א מדרבנן . מ"כ וספר יראים והאבי"ם פסקו דחטה בגלי דחותך מקום פיעפועו לפי אומד דעתו ודיו אבל בספר המצות כתב בגלי אוסר במשהו לפי שטעם החטה הולך בכל הגוף כשהופך השפוד בשעת צליה וכן בספר הרוקח אוסר בהנאה בגלי שנמצא בו חמץ אבל אם מצא חטה על בשר מלוח אינו אוסר אלא כדי קליפה וכן כתב הרב ר' שמואל מפלמיא כשם רבו הקדוש רבינו שלמה מדרו"ש שקיבל מרבו ר"י ברבי אברהם דחטה בתרנגולת מלוחה אין אוסר אלא כדי קליפה . ושוב כתב משום חכמי נרבונא ומשם רבינו יהודה לאסור וכתב דכל הקדמונים הושוו לאסור . מצאתי כתוב דמהר"ם ז"ל אינו אוסר אלא כדי קליפה . מרדכי :

משש שעות ולמעלה אע"פ שלוקין עליו מן התורה [צ] כיון שאין בו כרת הרי הוא כשאר איסורין ובטל בששים ומותר אף בפסח כיון שנתבטל קודם הפסח ודין התערובות חמץ במשהו אם אסור בהנאה ודין התערובת חמץ במה יבש ביבש אם בטל ברוב ודין נותן טעם לפגם בפסח כתבתי בשילהי מסכת ע"ג :

ו אמר רב קדירות בפסח ישברו [ק] ושמואל אמר לא ישברו [ג]אלא משהי לאחר הפסח ועביד בהו בין במינו בין שלא במינו . וצריך לטומנן במקום שאין הרגל מצויה שלא יטעו להשתמש בהו בפסח : ז תניא אין לשין את העיסה בחלב . ואם לש כל הפת אסורה מפני הרגל עבירה . כיוצא בו [דף ל' ע"ב] אין טשין התנור באליה . ואם טש כל הפת כולה אסורה עד שיסיק התנור [ר] ואי שני בהו ועבדינהו כעין תורא שרי . כיון דשני בהו מידע ידע דמשום היכירא הוא דעבד ליה הכי דלא ליתי בהן לידי תקלה לפיכך שריין והאי בוכיא דהפיה ביה חמירא כולי שתא אסירא למיפא ביה מצה בפסח משום דהסיקו מבחוץ . ואי מליא גומרי והסיקו מבפנים שפיר דמי . אבל קדירות אפי' מליינהו גומרי אסירי משום דחיים עלייהו דילמא פקעי ולא עביד להו היסיקא שפיר . אבל אם הוחזרו לכבשן ונתלבנו כתב רבינו אבי העזרי ז"ל יש אומר שאין מועיל לקדירות ליבון על ידי החזרת כבשונות דחיים עלייהו דילמא פקעי ולא מלבין להו שפיר וכן כתב זקני רבינו אב"ן ז"ל. ושגגה היא בידם דלא אמרו חכמים כן אלא היכא דמתלבן מבחוץ ולא מבפנים . אי נמי ע"י מילוי גומרי [ש] דחיים לפקיעה אבל כשמחזירין לכבשן מתלבן מבפנים ומבחוץ כי השלהבת עולה לו בכל לדדין ולא פקעה (ב) וכן מוכח בפרק דם חטאת (דף צו.) דפריך וליהדריכהו לכבשונות ומשני אין עושין כבשונות בירושלים . ומשמע הא עושין כבשונות בירושלים שרי . והא דאמר רב קדירות בפסח ישברו ולא אמר תקנת ליבון בכבשן. משום דאי מלבן להו ה"ל פנים חדשות באו לכאן [ת] והראשון הוי כמו שבור. אבל בהיסק בלא כבשן אין כאן פנים חדשות באו לכאן ע"כ דבריו . וכן כתב בשאלתות פרשת ראשי המטות [סי' קלז] דכלי חרס שרי בהחזרת כבשונות וכן דעת התוס' . ויראה לי דדוקא החזרת כבשונות שמצרפין בהן כלי חרס חדשים כי ההיא דפרק דם חטאת כיון דהכניסו להיסק גדול כזה ודאי לא חיים עלייהו דילמא פקעי . אבל לתנורין שלנו לא דאיכא למיחש דחיים עלייהו ויוציאן מן התנור קודם שנתלבנו היטב . והני שיני דפסחא מעייל בהו ולקתייהו ברותחין ובכלי ראשון . *וקודם לכן צריך לשופו ולנקותו יפה דבענין אחר לא יפלוט . והניא בסיפרי אך את הזהב ואת הכסף [א] מכאן שצריך להעביר החלודה . הילכך סכינין שיש בהן גומות . [ב] ואין יכול לנקותן יפה בתוך הגומות לא מהני בהו הגעלה וצריכין ליבון . אמר רב הונא עץ פרור מגעילין ברותחין ובכלי ראשון . קסבר כבולעו כך פולטו . נקוט האי כללא בידך דמאני דאעא ודפרזלא ושאר מיני מתכות [ג]ובורמי דגללא דאישתמש בהו חמירא כולי שתא בכ"ר צריך למיעבד להו הגעלה בכ"ר ודאשתמש בהו בכלי שני *עביד להו הגעלה בכ"ש . ומשהי להו בגווייהו עד דפלטו שפיר . [ד]דגמרינן מגעולי של נכרים שנאמר כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וגו' . ותנו רבנן (מסכת ע"ז דף עה:) הלוקח כלי תשמיש מן הנכרים דברים שלא נשתמשו בהן כל עיקר מטבילן והן טהורין . דברים שנשתמשו בהן על ידי צונן כגון כוסות קתוניות ולגוחיות מדיחן ומטבילן והן טהורין דברים שנשתמשו בהן על ידי חמין כגון יורות וקומקמוסים ומחמי חמין מגעילן ומטבילן והן טהורין . דברים שנשתמשו בהן על האור כגון [ד] השפודין והאסכלאות מלבנן ומטבילן והן טהורין . ואמרינן כיצד מגעילן (שם דף עו) אמר רב הונא מביא יורה קטנה בתוך יורה גדולה ויורה גדולה מאי . ת"ש דההוא דודא דהוה בי מר עוקבא ואהדר ליה ליסא אפומא ומליא מיא וארתחוה . אמר רבא מאן חכים למיעבד הכי אלא מר עוקבא דגברא רבה הוא דקסבר כבולעו כך פולטו מה בולעו בניצוצות אף פולטו בניצוצות . והני מילי בשאר ימות השנה אבל בפסח דאסיר למיעבד ליסא עביד ליה גדנפא דטינא ומרתח ליה פסק רש"י שצריך להגעיל היורה הגדולה קודם שיגעילו הכלים . וכן הורו ריב"א ורבינו אברהם בן רבינו שמואל ז"ל בשפיר"א וכן הורה ה"ר יהודה במגנצ"א וכן נהג ר' אליעזר ז"ל בגרמייז"א וכן פסק רש"י . ומפרש יורה גדולה מאי כלומר כיצד יש להגעילה קודם שיגעיל בה שאר כלים [ה] ומפרש הש"ס ע"י גדנפא . ורבינו יואל ז"ל לא היה עושה גדנפא אלא לפיד אש או אבן רותחת היה משליך לתוך היורה בעודה רותחת והמים רותחין עולה על פני שפתה ועדיף טפי מהתזת הניצוצות וכן כתב אבי העזרי ז"ל . וכתב עוד יש מרבותינו חולקין על דבר זה ומפרשים יורה גדולה במאי אוירה דעלמא קאי . והדין עמהן דמה תקנה יש בדבר זה . דא"ת בשביל שלא תאסר פליטתה את הכלים שמגעילין בה . אכתי איכא חשש דפליטת כלים הראשונים תאסור את הכלים שמגעילין בה אחר כך . ע"כ צריכין למימר [ו] בעוד שטרודין לפלוט לא בלעי . א"כ אפי' לא הכשירוה נמי עכ"ד . ואין דבריו נראים לי דפליטת כלים הראשונים איכא

הגה"ה

*דוקא גבי תמיד . יתרה בלע אבל במקו' דאיסור בלע בעי ליבון ותוס' פי' דוקא בגדולים וארוכים שצולים עליהם בשר דומיא דשפוד . מרדכי ועיין בפ"ק דחולין דף ח'. :

הגה"ה

*כגון קערות ומיהו קערות שלנו פעמים ששואבין בהן מים רותחין מן היורה של חמין או מכסין שלקות על שהם טוב להגעיל בכלי ראשון :

הגהות הב"ח א וכי קא קניס ר"ש : ב ומדלא קא יהיב שיעורא למילתיה שמע מינה וכו' כר"ש דהא ר' שמעון : ג אלא משהי להו עד לאחר הפסח : ד דגמרינן להו מגיעולי של :

תפארת שמואל

פרק ב (א) שמא אצטרך ואקח ממך אחר הפסח . כך פירושו הקח הרבה מנני שמא אצטרך לחזור ולקנות ממך ואתן לך ריוח ולכן קנה הרבה : (ב) וכן מוכח בפרק דם חטאת . ותימה איך מביא ראיה דשרי אפי' מדרבנן ולא גזרינן דלמא חייש דלמא הא דשרו גבי חטאת אם היו כבשונות מפני שאין שנות

קרבן נתנאל

לצאת ידי הפוסקים כר' יהודה : [ז] אם . וקשה לי מה ראיה זו הלא חכמים פליגי ואמרו לו אינו מותר לשנות . מטעם אע"פ שמחמיר בשריפתן מקיל הוא באפרן שהנשרפין אפרן מותר והנקברין אפרן אסור . וצ"ל דה"ק שיחמיר לשורפה ולקבור האפר כדי שלא יהנה ממנה . כמ"ש מ"א ליישב דברי רמב"ם בסי' תמ"ה ס"ק א' : [ח] ואף . מדפירש"י דף י"ב שלא בשעת ביעורו בתחלת שש וכל שש . משמע בשעה אחרינא שלא בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר . והקשה הטור בסי' תמ"ה וז"ל ואינו נראה כן מפירושו שהוא פי' דלר"י אפי' יוצא בשיירא הוא דוקא בשריפה . וכוון למה שכתב רש"י דף כ"ו ע"ב ד"ה שאם לא מצא עצים ע"ש . ונראה ליישב דהתוס' דף י"ב הקשה על פירש"י דבשעת ביעורו היינו אחר חצות . והשבתתו בכל דבר . הא מותר יליף ר"י דחמץ בשריפה ונותר אחר איסור טעון שריפה וקושיא אלימתא היא וצ"ל דלאחר חצות התורה עשאתו להשביח בכל דבר כדכתיב תשביתו בכל דבר . וזה שיליף ר"י מנותר היינו ומן ביעור חמץ מדרבנן דילפינן מאיסור נותר כתלאתו לתידין אם הולך בשיירא ג"כ חכמים הטילו עליו לבער בכהאי גוונא כמו ילפינן מנותר כיון דחייבו חכמים לבער משא"כ שעה חמישית או מקודם שאינו הולך בשיירא השבתתו בכל דבר : [ט] אבל . ומותר אפי' באכילה ומשתייע לזה כמו חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר אפי' באכילה כיון דלא עבר בבל יראה . להכי מסיים הלכך חמץ כו' : [י] ובירושלמי . הלכה ב' : [כ] ותניא בתוספתא . פ"ב : [ל] ובירושלמי . שם : [מ] אבל . היינו מדאורייתא אבל חכמים אסרוהו מטעם גזירה שמא יאכל כ"כ תוס' : [נ] אלא . דליכא למימר הא דקאמר רבא חמץ שלא בזמנו כולל נמי חמץ דלפני פסח . דא"כ לא דמי להדדי דהא חמץ לאחר הפסח מותר ע"י תערובת ברוב וחמץ משש שעות עד הלילה צריך ששים וא"א לכלול בחד בבא אלא צ"ל למימר שלא בזמנו הלכה כר"ש . ומ"מ אם בלפני פסח ק"ס ליה רבא כר' יהודה הכל קשה אמאי לא אמר רבא ג' חילוקים בתערובת חמץ קודם זמנו ובזמנו ואחר המועד . וי"ל דתוך זמנו ואחר זמנו אשמועינן רבא חידוש שהמה אינם כתערובת שאר איסורים דבטל בס' . משא"כ חמץ בזמנו במשהו ולאחר זמנו בטל ברוב . משא"כ קודם זמנו אין חידוש דבכלל שאר איסורים הוי דבעי ס' וכסתמא דמתני' עבר זמנו אסור בהנאה כל זה ניחא אם נפרש שיטת רבינו דתערובת חמץ אחר זמנו סגי ברוב וכמ"ש מ"א סי' תמ"ז ס"ק מ"ג . אבל לפי מ"ש הטור וברמזים דלאחר זמנו נמי צריך ס' ודאי קשה אימא דקודם זמנו נמי כולל רבא בהך דבא דחמץ שלא בזמנו מותר כר"ש דהא אידי ואידי חד שיעורא בס' . וי"ל מ"מ אינו דומה דקודם זמנו אפי' לר"ש אסור מן התורה וצריך ס' מדאורייתא . ולאחר זמנו לא בעי ס' אלא מדרבנן . ויש נ"מ לכמה דינים דבהך ספיקא לחומרא ובספק דרבנן לקולא : [ס] לנתחמץ . מחית דבר אחר קי"ל כוותיה : [ע] ש"מ . וגירסא שלפנינו במשהו כרב ועיין בתוס' : [פ] והוי . ואית לן למימר דמהך מלתא פי' הטור דבעי ס' כיון דלהך מלתא הוי כשאר איסורין . ה"ה לענין ס' : [צ] כיון . כל זה נעלם מעיני בעל תרומת הדשן סי' קפ"ו והובא בס' מ"א סי' תמ"ו ס"ק ה' ע"ש כי הוא לא ראה אלא ראיה אחת מ"ש רבינו בשלהי פ"ו : [ק] ושמואל . והלכתא כוותיה דשמואל דס"ל כר"ש . [ר] ואי . לקמן דף ל"ו מסיק כעין תורא שפיר דמי . ופי' הרי"ף שיניה צורת הפת ורש"י פי' דבר מועט כעין תורא דאכיל תיד בבת אחת : [ש] דחייש לפקיעה . משום דמתלבן בפנים ולא מבחוץ : [ת] והראשון וקשה א"כ מאי פריך אלא קדירות של מקדש אמאי אמר רחמנא ישברו נהדריכהו לכבשונות . ומאי פריך חזרת כבשונות הוי כמו שבור וצ"ע . והר"ן כתב וז"ל ותי' ר"ת דכי האי גוונא לא מקרי יוצא מידי דפיו דלאחר היסק הרי הוא ככלי חדש ומיהו במקדש אית להו הקנאה בהכי אבל לדידן לא דחיים עלייהו דלמא פקעי ע"כ ודבריו ג"כ תמוהים א"כ מאי משני אין עושין כבשונות בירושלים . אם במקדש לא חיישינן דחיים עלייהו . א"כ אמאי ישברו יתלבנו בהיסק תנור מ"לי חזרת כבשונות וצ"ע : [א] מכאן . שאת תחת התל דה יש איסור מחש והחלודה מכסהו אבל לפניתים ביש בתרות או שום כתם וא"א להסירם חשש לא יוכל להגעילו . ט"ז . ומש"ה מסיים רבינו הלכך סכינין כו' : [ב] ואין . והא דמחלק בירושלמי בין סכינים גדולים לקטנים הא בקטנים עצמם יכול לחלק . אלא דבסכינים גדולים דרך לעשות גומות כן כתב רבינו שלהי ע"א סי' ל"ג : [ג] בורמי דגללא . פי' כלים של שיש : [ד] השפודין והאסכלאות מלבנן . מדהביא הרי"ף ורבינו כאן משמע דמשום איסור חמץ נמי צריך ליבון וכן משמע עוד מדברי רבינו סוף סי' זה . וכן הוא להדיא בתשובותיו וקשה הא תניא גבי קדשים השפוד והאסכלה מגעילן ברותחין וצ"ל דשאני קדשים דהיתרא בלע דבדלע עדיין אין שם נותר עליו . אבל חמץ שמו עליו כמו אחר זמן איסור חמץ . כמו שהביא הר"ן סברא זו בשם הרמב"ן . א"כ הא רבינו בסמוך לא ס"ל סברא זו דקאמר קודם שעה חמישית מותר להגעיל אפי' בן יומא ומשום דהוי נ"ט בר נ"ט וכולה היתר כמו דגים שעלו בקערה כו' ובקושיא זו נבוך בס' פרי חדש א"ח סי' תנ"ב והניח בצ"ע ונראה דרב אשי שלהי ע"ז דף ע"ו דמחלק בין היתרא בלע לאיסורא ס"ל נמי סברת רב פפא האי קריד והאי לא קריד אלא שנאיד מתירוצו דהא סתמא קתני השפוד והאסכלה מלבנן באור אפי' דידעינן דנכרי כל שעתיה מבשל בהו . אבל גבי חמץ אע"ג דהיתרא בלע הטעם נדבק בו ומהקשה הבליעה ואין נוח לפלוט . משא"כ בקדשים היתרא בלע ולא קריד ונוח לפלוט ותרתי בעינן מה שאין כן באיסור אינו קריד או חמץ קריד אף דהיתרא בלע אסור ודו"ק : [ה] ומפרש . ומ"מ הלא עד שפת היורה יש ששים ביורה ולבטל בששים כמו שאמרינן בכלים וי"ל כיון דנוכל לתקן ע"י גדנפא הוי כמו לכתחלה ואין מבטלין איסור לכתחלה משא"כ לגבי הכשר כלים הוי כמו דיעבד : [ו] בעוד . כדאמרי' גבי סימנין בפרק הכל שוחטין דף ח' וכן הוא ברוקח פי' ר"א ורבינו ס"ל דאינו דומה דבית שחיטה אינו רותח כל כך משום הכי אין לו כח לבלוע . אבל על ידי בישול יש לו כח להפליט ולהבליע בפעם אחת :

מוסרת את האחרונים דכל כלי וכלי שמכניסין בו פליטת איסורו בטל בס' במי היורה. אבל היורה הגדולה אין במים שבתוכה ס' לבטל את פליטתה דכולה משערינן[ו]הלכך צריך להגעילה תחלה. וכן נמצא בתשובה הגאונים מדיח יורה גדולה [ח] ומגעילה ברותחין ומכשירה ושוטפה בצונן ומפליטתה מחמץ תחלה ואח"כ מרתיח בה [ט] מים רותחין בלי שיעור ומגעיל בה יורות קטנות סכינים ועץ פרור וכלים הצריכין הגעלה בכלי ראשון. ויזהר אשלא יטהו המים מן הרותחים [י] שאם יטהו המים מן הרותחים אסור להגעיל בהן כלים. וטולן ושוטפן בצונן [כ] ואח"כ ממלא היורה הגדולה (ג) [ל] וסובב שפתה בטיט ומגעילה כמשפט הראשון ושופכה ושוטפה. וכל זה מיירי כשהיורה הגדולה היא בת יומא או צריך להכשירה תחלה וכן נמי כלי שהוא בן יומו אין להגעיל אלא אם כן יש במי יורה הגדולה ששים לבטל פליטת הכלי דהיינו כל עובי דופני הכלי דכולי משערינן. [מ] דאם אין בו ששים [נ] כל הנפלט ממנו חוזר ונבלע בתוכו ושומן בחמץ הוי טעם לשבח. דלא שריק חמין של נכרים בפרק אין מעמידין (דף לח:) אלא משום דסתם כלים של נכרים אינן בני יומן. אבל אם אינן בני יומן מותר להגעילו אפילו אין במים ששים לבטל את הכלי. ואף על פי שטעם הפגום הנפלט ממנו חוזר ונבלע בתוכו והוה ליה כקודם הגעלה אין בו חשש דהוה כנותן טעם בר נותן טעם שנפלט מן הכלי למים וחוזר ונבלע בכלי וכולן היתר כיון שנפגם הטעם. וכן נמי אם היורה גדולה אינה בת יומא אינו צריך להכשירה מטעם שפירשתי. ולא גזרינן להגעיל בכלי שאין בת יומא אטו כלי שהיא בת יומא וכן להגעיל כלי שאין בן יומו אטו כלי שהוא בן יומו כי היכי דאסרינן לבשל בכלי שאין בן יומו אטו כלי שהוא בן יומו. דהתם ראוי לגזור שאם יבשל בכלי בן יומו התבשיל אסור מן התורה. וגם בישול תבשיל שעושין בני הבית בקל יטעו אם נתיר לכתחלה לבשל בכלי שאין בן יומו כך יבשלו בכלי שהוא בן יומו. אבל הכא [ס]אם יחזור ויבלע מעט מן הנפלט דבר מועט הוא ונותן טעם בר נותן טעם הוא. [ע] וגם הבא להכשיר כלי אינו רגיל לטעות. ובערב הפסח קודם שעה חמישית דשעת היתר הוא מותר להגעיל אפי' בן יומו משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם החמץ נותן טעם בכלי והכלי במים וחוזר ונבלע בכלי וכולהו היתר. והוי כמו דגים שעלו בקערה (חולין דף קיב) [פ] דמותר לאוכלן בכותח. ואפילו לדברי המפרשים עלו אין [צ] נתבשלו לא הכי שרי. בדהתם הבשר הנבלע בדגים חשוב טעם כי נבלע אוכל באוכל שדגים ראוין לאכילה והבשר נתן בהם טעם לשבח הלכך אסור לאוכלן בכותח אם נתבשלו בקדירה אבל הכא טעם החמץ הנפלט מן הכלי למים וחוזר ונבלע בדופני הכלי אינו חשוב טעם כשיחזור ויפלוט בפסח לתוך התבשיל. ומחבת שמטגנין בה כתב אבי העזרי הוגד לי בשם אבא מורי אחר פטירתו שהיה מצריכה ליבון. דמדמי לה לתנור שאופין בו דבעי היסק. ולא זכיתי לדון לפניו. דנראה לי דסגי לה בהגעלה והכי נהוג עלמא. חדא דחזינא דלענין חיובי חלה יהיב הש"ס חד דינא לטיגון ולבשול. ותו דלא חלקו חכמים בין יורה ליורה אע"ג שיש יורה שמטגנין בה חלב. ותו דתניא בשילהי תוספתא [פ"ט דמסכת ע"ג] היורות ומחמי חמין וטיגון וקומקמוס מדיחן ברותחין ע"כ דבריו. וי"א דפעמים שמטגנין בה ונתייבש השמן ונאפה מה שבתוכה בלא שמן וה"ל כמאפה תנור ונבלע בתוכה ע"י האור בלא משקה [ק] ולכך צריכה ליבון כמו שפודין ואסכלאות. ולא נהירא לי דאם באנו לחוש לזה אם כן כל קדירות של מתכת פעמים מחסרים המרק ומקדיח והתבשיל נשרף ונדבק לדופני הקדירה וצריך ליבון ולא מצינו מי שחשש לזה אלא הייט טעמא דאע"פ שנשרף ונדבק לדופן הקדירה לחלוחית משקה יש בתבשיל אלא שהוא יבש אצל דופני הקדירה ולא מיקרי תשמישו ע"י האור להצריכו ליבון. ומחבת או יורה שיש בו טלאי אין מגעילין אותן לפי שהבלוע שתחת הטלאי אינו נפלט על ידי הגעלה. ואין לומר דכל מה שעתיד לפלוט ע"י תשמישו (חמץ) יפלוט בהגעלה זו ומה שלא יפלוט עתה לא יפלוט לעולם דהת"ל כן א"כ הועיל הגעלה לכלי חרס אלא ודאי פולט תדיר מעט מעט ה"נ תחת הטלאי אינו נפלט בהגעלה ופולט תדיר מעט מעט:

ח בעו מיניה מאמימר הני מאני דקונייא מהו לאשתמושי בהו בפסחא ירוקי לא תיבעי לך דודאי אסירי. כי תיבעי לך חיורי ואוכמי. איכא דאית בהו קרטופי לא תיבעי לך דודאי אסירי כי תיבעי לך דשיעי מאי. א"ל חזינא להו [ר] דמדייתי והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דפיו לעולם. ומאי שנא גבי יין נסך דדריש מרימר קוניא בין ירוקי בין חיורי בין אוכמי בין אית בהו קרטופי בין דלית בהו קרטופי שרי. דאמר ליה זה תשמישו על ידי חמין וזה תשמישו על ידי צונן. הא דדריש מרימר לענין יין נסך ירוקי שריא לית הלכתא כוותיה. דקיימא לן כרב זביד דאמר ירוקי אסירי משום דמצריף. וכבר בארנו להו במסכת ע"ג (פרק אין מעמידין סי' כד) [ש] דודקא מקשינן הכא מאמימר לאו מירוקי מקשינן אלא מחורי ואוכמי קא מקשינן [ת] פר"ת ז"ל מאני דקונייא היינו זכוכית שמחפין בהן כלי חרס. ואע"ג דכלי זכוכית שלם לא בלע כיון דמחופה על החרס ונצרף עמו בכבשן בלע טפי. כתב רבינו האי ז"ל כלי עץ המצופין בסמנין [א] ומשתמשין בהן בחמץ ככלי חרס דמי ואין משתמשין בהן בפסח:

ט אמר [ב] שמואל כל הכלים שנשתמש בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה. יש ספרים דגרסינן בצונן. ונראה דלא גרסינן בצונן אלא אפי' בחמין מותר להשתמש בהן במצה. כיון שכל השנה לא נשתמש בהן חמץ כי אם בצונן לא בלע ומותר להשתמש בהן מצה אפי' בחמין. חוץ מבית שאור דאע"פ שלא נשתמש בו אלא צונן הואיל וחימוצו קשה אסור להשתמש מצה בחמין. אבל בצונן מותר להניח במצה אפויה [ג] אבל ללוש בו מצה אסור אע"ג דצונן הוא דממהר להחמיץ. אמר אביי ובית חרוסת כבית שאור שחמוצו קשה דמי. תחלה פרש"י דמיירי הכא בלא הגעלה אבל ע"י הגעלה שרי ושוב חזר בו ואמר אע"פ שמדוכות של נכרים מותרות ע"י הגעלה הדהנהו דאסירי מחמת חמוצו קשה אינו יוצא אף ע"י הגעלה. וכן פרש"י דהגעלה לא מהניא ברחים של פילפל של עץ. דאגב חורפא של פלפל בלע טפי. וכן גדולי שפיר"א רבינו שמריה ורבינו אברהם ורבינו יהודה היו אוסרין בית שאור אפי' בהגעלה ואין נראה לר"י [ד] דבלוע על ידי צונן לא יפלוט בהגעלה. ולכאורה משמע דקאי אכלים שנשתמש בהם בצונן חמץ משתמש בהן מצה בלא שום תקון חוץ מבית שאור שאין משתמש בו בלא הכשר [ה] אבל על ידי הכשר שרי. וכן פירש בערוך [ערך] בית שאור כיון דחריף הוא הוי כרותח ובלע ואין משתמש בו אלא בהגעלה. וכן כתב ה"ר אלעזר מגרמיזא ז"ל בחיבורו הנקרא ספר רוקח (סי' רנ"ז) בשם אביו הריב"ק. וכן כתב ה"ר יצחק אבן גיאת ז"ל ואבי העזרי וכן עמא דבר. וה"ר יהודה ב"ר יום טוב ז"ל כתב שקבל מרבותיו [ו] דוקא ללוש בה מצה קא אסר הכא לפי שכח התבלין גורם לעיסה להחמיץ כדאמרי' לקמן (דף מ) (ד) שחרוסת מחמיץ את הקמח. לפי זה גרסינן שפיר משתמש בהן מצה בצונן חוץ מבית שאור לאשמועינן דחוץ מבית שאור מיירי אפי' בצונן כגון ללוש בהן מצה. [ז] ורי"ף גורס [ח] כל כלי חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה בצונן חוץ מבית שאור וגם ר"ח גורס כן. אמר רבא הני אגני דמחוזא הואיל ורגילי למילש בהו חמירא ומסרי בהו חמירא כבית שאור שחימוצו קשה דמי אע"ג דרויחן ושליט בהו אוירא אסירי. והאידנא נהוג עלמא דלא לשתמושי בפסח במאני דפחרא אלא בחדתי אבל בעתיקי לא:

י מתני' נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה. וישראל שהלוה את הנכרי על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה. הך נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אוקימנא אליבא דרבא כשהרהינו אצלו ובדאמר ליה קני לך מעכשיו אם לא אפרע לך עד זמן פלוני והגיע זמן ולא פרעו נמצא שלמפרע היה של נכרי. [ט] אבל אי לא אמר ליה מעכשיו לא קני לה נכרי וקם ליה ברשותיה דישראל ואסור. וכן נמי אם לא הרהינו אצלו אע"ג דאמר ליה מעכשיו [י] לא גרע מחמצו של נכרי ברשות ישראל. (ה) והאחריות על ישראל וכן כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ד מהלכות חמץ) והוא שיהיה הזמן שקבע לו קודם הפסח אבל אם הזמן לאחר הפסח

הגהות הב"ח א שלא יטהו המים מן הרתיחה. שאם ינוחו המים מן הרתיחה אסור להגעיל: ב דהתם טעם הבשר הנבלע בדגים: ג בעי מיניה ממרימר הני מאני דקוניא כו' חזינא להו דמדייתי ומדמדייתי ודאי בלעי והתורה העידה: ד ודקא מקשינן הכא ממרימר לאו: ה הנהו אסירי דמחמת שחימוצן קשה אינו יוצא אף על ידי הגעלה:

קרבן נתנאל

[ז] **הלכך**. יש לדקדק מאי אהני הגעלה והלא אין במים ששים כנגד היורה והמים הנפלטין ממנה נאסרין במים שביורה ונותן בהם טעם ונעשו כולן חתיכה דאיסורא וחוזרין ונבלעין ביורה ורבי' שלהי גיד הנשה סי' ל"ח משום קושיא זו הסכים לפי' ר' אפרים דלא אמרי' חתיכה נ"נ אלא בבשר וחלב ולא נעשו המים נבילה ומעט איסור הנפלט מן היורה חוזר ונבלע בתוכו ומגעילו שנית ואותו מעט איסור בטל בששים במים ע"כ וכאן שלא הזכיר רבינו שצריך להגעיל ב' פעמים. כי מה שמרתיחין עוד היורה להגעיל בה זו עולה להגעלה שנית: [ח] **ומגעילה** ברותחין ע"י גדנפא. כמו שמפרש בהגעלה שניה וסובב שפתה בטיט ומגעילה כמשפט הראשון. וזה שהזכירו בהגעלה שניה טפי מבהגעלה ראשונה לרבותא דבראשונה פשיטא דבעי גדנפא ולא סמכינן אניצוצות דלא דמי ניצוצות דחדא שעתא לניצוצות דכולה שתא. אבל בהגעלה שניה אידי ואידי ניצוצות דחדא שעתא נינהו ואפ"ה בעי גדנפא דשמא לא נזדמנו ניצוצות בשניה אמקום ניצוצות דראשונה: [ט] **מים**. פי' דבראשונה צריך ליתן מים ביורה כשיעור כל היורה מלא עד שפתה כדי שיוכשר ע"י גדנפא. אבל לאחר שהוכשרה ובא להגעיל כלים בתוכה א"צ למלאת מים כשיעור הראשון עד שפתה אלא נותן מים כפי רצונו. ובהגהות סיהא במים ששים נגד כלי שמגעילין בו. ב"ח: [י] **שאם**. כלומר אם הגעיל ביורה כשינוחו המים מן הרותחין צריך ליטלן הכלים ולשוטפן בצונן. ואח"כ מגעיל פעם שנית: [כ] **ואח"כ** פי' אם רוצה להגעיל עוד כלים מטעם שנית כיון שנחו המים מרתיחתן אסור להרתיחן פעם שנית ולאסר היורה. ותימה מאי איכפת אם בלעו הלא יש ששים במים עד על כלי וכלי. וליכא למימר דהגאונים איירי בדליכא ששים דא"כ מאי מהני הכשר יורה בתחלה דלכתי איכא חשש דפליטת כלים הראשונים תאסור את האחרונים שמגעילין בה אח"כ וכ"ת אגב דטרודין לפלוט לא בלעו א"כ לגבי יורה נמי נימא הכי ודברי ב"י תמוהים שמפרש בדליכא ששים וחזרתי על כל צדי צדדים ואין לי אלא דהגאונים הצריכה הגעלה שנית דגזרינן משום שמא יגעיל לפעמים בדליכא ששים אלא שלגבי כלים א"א לגזור דא"כ צריך להגעיל כל כלי וכלי בפני עצמו וזהו מן הנמנע. ולא עוד אפי' כלי בפני עצמו לא מהני הגעלה בשאין בו ששים דבולע מפליטת עצמו. משא"כ ביורה שיש אפשרות להגעיל לא נמנע מזה. והוא הטעם שאם נח מרתיחתו אסור להרתיחה פעם שנית ולהגעיל בו דגזרינן משום שאם אין במים ששים. א"נ דמספקא להו אי אמרינן לגבי דבר בלוע חוזר וניעור כיון דדבר הנטעם הוא או לא ועיין מ"א סי' תנ"ב ס"ק ו'. ומ"מ כשיש ס' עד הכלים שרי להגעיל אף מאה כלים זה אחר זה דלגבי כלים יש עוד ספק שמא לא בלעי דאגב דטרודין לפלוט וא"כ ס"ס הוא שמא לא בלעי ואת"ל שבלעו שמא לא אמרי' חוזר וניעור א"כ הפליטה בטל בס'. משא"כ בשנת היורה מרתיחה ודאי בלע ולא נשאר לנו אלא חד ספק שמא חוזר וניעור ולא הוי ששים. [ל] **וסובב**. ועי' סי' תנ"ב בט"ז ס"ק י' מסיק דלכתחלה כשבא להכשיר היורה לא צריכין גדנפא. והא דקאמר כמשפט הראשון אהגעלה קאי ע"ש. וכל דבריו פרוכים דא"כ אמאי קאמר אח"כ מרתיח בה מים רותחים בלי שיעור בתחלה נמי יוכל ליתן מים רותחים בלי שיעור שא"צ להיות מלא אפי' אלבע או ב' פחות דהמים המה ששים נגדם כמו שאמרי' גבי שפחה. א"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה א"כ גבי שפחה נמי ניחוש שמא יעלה הרתיחה ניצוצות על שפתה ולא על מקום הניצוצות הראשונים ויחזרו לתוך המים וכ"ח שבטל בס' הלא אין מבטלין לכתחלה וע"ק שיטת הגאונים יהיה דעת שלישית דהא לפירושו כילד מגעילה אינו קאי אהגעלה ראשונה כשרוצה להגעיל בה דלדידיה לא צריך גדנפא: [מ] **דאם**. ובשלהי ע"ז כתב רבינו עוד שם וז"ל ויש שרוצים להתיר להגעיל אפי' כלי בת יומא אע"פ שאין ששים במים ובלבד שישים הכלי למים בשעה שהן רותחין ומביאין ראיה מפ' כל הבשר כו'. ולאו כלום הוא דלא שייך לומר בשמנונית המתערב עם המים דודאי בכל מקום שהמים נבלעים השמנונית נבלע עמהם דדבר המתערב אינו נפרד זה מזה וגם אחר שיעור המים מלבלוע כל פליטת הכלי שגמר הכלי כל פליטתו הדר בלעי וגם אין סברא לומר דכי היכי דאמר מבלע בלע מפלט לא פליט מה שבלע ה"נ מיפלט פליט מיבלע לא בלע מה שפלט כי הכל מתערב עם המים ונבלע וגם אחר שנח בלע ע"כ. ועיין בתוס' פ' כל הבשר דף ק"ח ד"ה שנפל: [נ] **כל**. והא דיש מרבותינו אמרו הכא היכא חשש דפליטת כלים ראשונים תאסר את הכלים שמגעילין בה אח"כ עדיפא ה"ל לומר אפי' כלי ראשון תאסר מפליטת עצמו. וי"ל דמוה אין להוכיח דאמרי' הך סברא דכיון דטרוד לפלוט לא בלעי אלא נגד פליטת אותו כלי עצמו. אבל כשהיורה הוא בן יומו י"ל כנגד פליטתו אין להגעיל בה כלים דכנגד פליטת אחרים לא אמרי' הך סברא כיון דטריד לפלוט לא בלעי: [ס] **אם**. ובשלהי ע"ז כתב רבינו טעם אחר וכולה היתר כיון שנפגם הטעם משום דהתם כלי של איסור הוא וכולל אפי' בלוע מבשר וחלב ואם הוא בן יומו ואין בו ששים המים כולה נעשה נבילה משא"כ הכא לגבי איסור חמץ דלא אמרי' נעשה נבילה כמו שמסיק רבינו סוף פ' ג"ה א"כ הבלוע דבר מועט הוא. וע"ש במ"מ שלא הרגיש בזה ועי' מ"ש הש"ך סי' ל"ד ס"ק כ"ב: [ ] **וגם**. היינו הכשר כלים לפסח כמ"ש בס' חסידים בעל תורה הבקי בהגעלה הוא יגעיל היינו לאחר שש. משא"כ הכשר כלי כל השנה שמסור לכל. ומש"ה בשלהי ע"ז השמיט רבינו שם היתר טעם זה: [פ] **דמותר** לאכלו בכותח. דג' נותנין טעם הם בשר לקערה וקערה לדגים ודגים לכותח: [צ] **נתבשלו** לא. דאפי' ג' נ"ט בבישול אסור וכן כתב רבינו בפ' כל הבשר סי' ל': [ק] **ולכך**. והך דתוספתא משבשתא היא מדלא עריב ותני בהדי יורה קומקמין בברייתא שלהי ע"ז ומייתי רבינו לעיל בסי' ה'. ומ"מ נ"ע אדרבה ניזק משיפא בהיפך דהני שפודין ואסכלאות ולא חשיב טיגון: [ר] **דמדייתי** ומדמדייתי ודאי בלעי. כך היא גי' הרי"ף וכל"ל שם בע"ז ולא כפלפלא חריפתא: [ש] **ודקא**. הרי"ף כ"כ אדברי עלמו על מה שהביא בספרו קושית אמימר אלא אליבא דהלכתא פסקינן כרב זביד: [ת] **פר"ת** היתוך זכוכית. משמע הא מחופה באבר שרי. אבל בע"ז הביא רבינו ג"כ פירש"י ולא מכריע בין פיר"ת או פירש"י: [א] **ומשתמשין**. ופי' בה"ח אם נשתמש בחמין וגי' רמזים בחמץ והיא היא: [ב] **אמר**. היינו כלי עץ או בדיל. אבל כלי חרס אפי' אם נשתמש בהם צונן אין להשתמש מצה אלא בצונן כגי' הרי"ף ובכלי חרס מסכים רבינו עמו כמו שיבואר בס"ס זה: [ג] **אבל**. דרית החימוץ שנשאר בו מחמיץ את העיסה רא"ש: [ד] **דבלוע** ע"י צונן לא יפלוט בהגעלה. בתמיה: [ה] **אבל**. היינו הכשר הגעלה: [ו] **דוקא**. אע"פ שכבר הזכיר רבינו דין זה. אינו מייתי דברי הר"ר יהודה בר' י"ט. אלא לקיים הגי' משתמש בה מצה בצונן וזה שהקדים רבינו והזכיר דין זה בקיצור כדי לסיים עלה דברי ר"י דאפי' למילש בה דמהני הגעלה. וכ"פ הטור בסי' תנ"א. ודלא כסמ"ג שסובר דלהר"י בר' י"ט למילש בה לא מהני הגעלה: [ז] **ורי"ף** גורס. מכאן יש תשובה מה שהשיג מהרש"א על מהרש"ל בסוכה דף י"ח באומרו שרבינו לא הזכיר בס"ס פעם הרב אלפס בשם רי"ף ע"ש: [ח] **כל**. לפי מה שפירשתי רבינו לא פליג אהרי"ף מר אמר חדא ומר אמר חדא בכלי שטף ובכלי חרס. ובבית שאור כ"ח לא מהני הגעלה וכ"פ ברמזים אמנם דברי הטור תמוהים שפתח אפי' כלי חרס שנשתמש בהם חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה אפי' בחמין מנא ליה הך מלתא והוא בעצמו לא כתב כן ברמזים ומי יחלוק על ר' חננאל שכל דבריו דברי קבלה וצ"ע: [ט] **אבל**. וקשה אם לא קנה נכרי הא רבי' פסק בפ"ק סי' ד' דמקרי חמצו בשנעשה ש"ש עליו. ואח"כ ה"ה הנכרי אף שלא קנה מישראל מדר"י מ"מ נעשה ש"ש מהא דשמואל אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי וכמו שפסק רבינו שלהי שבועות הדיינין סי' ט'. ואף דשמואל איירי בדפריס מ"מ מוכרחין לומר דכנגד המשכון הוי כדפריס וכמו שהוכיחו תוס' לסברא זו לגי' ואת בפ' האומנין דף פ"ב י"פ לא דכ"ע פ"ש יקושיא זו כמו כן על הרמב"ם. אלא דלדידיה נוכל לומר דלגבי נכרי לא מקרי ש"ש מהא דשמואל אף בדפריס דאסמכתא לא קניא בנכרי אפי' במשכון אבל לפי מה שמסיק רבינו בסמוך כדעת הר"ן דלגבי נכרי אין דין אסמכתא קשה טובא. וצ"ל דאע"ג דאם קיבל ישראל אחריות של חמץ מקרי חמצו אין זה אלא לתומרא אבל נכרי מישראל אפי' הוי ש"ש משום דהך דשמואל מ"מ לא קני ומקרי ג"כ חמצו של ישראל והסור: [ ] **לא**. אין לפרש כמו שפי' הב"ח בסי' תמ"א דאע"פ שקנו הנכרי מישראל בקנין אגב או ק"ס בשעה שהחזו עמו תנאי מעכשיו לא מהני דאינו כמו שאר פקדון דהכא כיון דעיקר המתון של ישראל ה"ל באחריות של ישראל מהקנס דא"כ למאי דקס"ד דמתני' איירי בלא הרהינו למ"ד למפרע הוא קונה לדידיה ג"כ הקשה מתני' דקתני נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח אמאי מותר בהנאה כיון דעדיין ביד ישראל לא גרע מחמצו של נכרי בבית ישראל והאחריות של ישראל. ותו מאי קאמר והסברא איפוא סיפא כו' למ"ד התם שבר הכא אינו עובר איפוא מש"ה עובר כיון דעדיין ביד ישראל לא גרע מחמצו של נכרי ברשות ישראל והאחריות על ישראל. אלא ה"פ וכן אם לא הרהינו א"כ לא עשה הנכרי משיכה בחמץ וה"ה דלא קנה ממנו בשום קנין אחר אלא כיון דבהש"ס משני לה בתחלה בהרהינו א"כ הא דמשני בתר הכי בא"ל מעכשיו אדלעיל קא מהדר וה"ה קנין אחר מהני אבל אם לא הרהינו ולא עשה בו קנין אחר אע"ג דקאמר ליה מעכשיו לא גרע מחמצו של נכרי ברשות ישראל והאחריות על ישראל דהא למ"ד מכאן להבא הוא גובה היה עד זמן הגבי' בתורת משכון אף דהתנה בהאי מעכשיו במה קנה הנכרי. ומיהו אם הקנה לנכרי בק"ס או בשום אופן המועיל ודאי דקנה מעכשיו בלא שום הרהינו נמי מותר. אבל למ"ד דסבר למפרע הוא קונה לא שייך הך סברא לא גרע מחמצו של נכרי ביד ישראל והאחריות על ישראל דהא לא קיבל ישראל אחריות עליו וכשגבה קנה הנכרי למפרע בלי שום קנין ובלא הרהינו דלגבי שיעבוד דאורייתא א"צ קנין. וא"ת אפי' בשעה קנין לא תהני דהא אסמכתא היא.

תפארת שמואל

שבות במקדש וצ"ע: (ג) **וסובב** שפתה בטיט וכו'. נ"ב לאו דוקא שבתחלה אינו צריך אלא רבותא קאמר שאף בהגעלה שניה צריך ואף שלא היה ממלא היורה שהרי הרתיח בה מים להגעילה בלי שיעור אפ"ה מתמירין ועושין ספה כי הניצוצות ניתזין על השפה וק"ל אבל בהגעלה שניה לא אוכל ליישב ולהשיג טעם על מה היה בלה מאחר שהגעילו אותה תחלה וצ"ע: (ד) **שחרוסת** מחמיץ את הקמח. נ"ב וקשה דאמרי' בהקומץ ומתובלת בכל מיני תבלין מצה היא אלא שנקראת מצה מתובלת וצ"ע: (ה) **והאחריות** על ישראל וכן כתב וכו'. נ"ב ומש"ה אם הקדים או אבד קודם שהגיע הזמן לא עשה ולא כלום אע"ג דאח"כ כותלע מכאן ואילך הוא גובה. מ"כ בשם הגה"ס מהרי"ח:

וכ"ש

אסור [כ] דהא הנכרי לא קני ליה קנין גמור עד אחר הפסח והכי תניא בתוספתא (פרק ב' דמכילתין) נכרי שהלוה את ישראל על חמצו ואמר לו אם לא באתי קודם הפסח וכו'. ולא נהירא לי [ל] דהא אמרינן לעיל אליבא דאביי אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה משום הכי מותר בהגאה דברשות דנכרי קאי אלמא אף על גב דבבית ישראל קאי אלא שאין האחריות על ישראל אמרינן כיון דלמפרע הוא גובה חזינן כאילו כבר קודם הפסח היה ברשות הנכרי. וכל שכן נרבא דאמר ליה בהדיא קני לך מעכשיו דאיסתכח דלמפרע היה קנוי קנין גמור לנכרי וכן כתב הראב"ד ז"ל דאם הגיע זמנו קודם הפסח אפילו לא אמר מעכשיו קנאו שאין דין אסמכתא לנכרי וכן כתב בעל העיטור. [מ] ובברייתא דקתני קודם הפסח דאמר לו קאי אבל זמן הפירעון היה אחר הפסח. ואחר הפסח דמתני' היינו זמן הפרעון. וישראל שהלוה את הנכרי על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה מיירי נמי כשהרהינו אצלו ואמר לו מעכשיו דאי לאו הכי לא קני ליה ישראל דקיימי לן כתנא קמא דרבי מאיר דישראל מנכרי לא קני משכון הלכך אפילו הרהינו אצלו אי לא אמר ליה מעכשיו שרי. [נ] ומיירי שאין אחריות המשכון שבידו עליו דאם האחריות עליו אפילו לא היה המשכון שלו עובר. כתב בעל העיטור ודייקינן מהכא [ס] משכונו של נכרי ביד ישראל בריבית מותר למשכנו לישראל אחר באותו הריבית אף על פי שלא העמידו אצל הנכרי ולא אמרינן איסתכח ישראל הוא דשקיל ריבית דהא לא קניא ליה אלא היכא דאמר ליה מעכשיו דאז הוי דעתו לשקועיה. ומשכונו של ישראל ביד נכרי אסור להלות לנכרי עליו בריבית אלא היכא דאמר ליה ישראל לנכרי קני קנין גמור מעכשיו אם לא אתן עד יום פלוני. ובהא דמשכונו של ישראל ביד נכרי אין נראין לי דבריו דמאי נפקא מינה שאין המשכון של הנכרי וכי אסור להלות לנכרי בריבית על המשכון של ישראל ואפילו אם הלוה הנכרי לישראל בריבית מותר לישראל אחר להלות לנכרי על אותו המשכון בריבית ולקבל הריבית מיד ישראל שחייב לנכרי שהרי ישראל השני לא הלוה לראשון כלום אלא לנכרי הלוה ובמקומו הוא מקבל הריבית מיד ישראל דאיסור ריבית בלוה ומלוה תלוי ולא במשכון: יא [דף לא ע"ב] חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו*: גמ' [א] א"ר חסדא צריך שיבטלנו תניא כמה חפישת הכלב שלשה טפחים:

הגה"ה
*ואי איכא סכנת עקרב אע"ג דהכלב יכול לחפש אחריו אין צריך בדיקה והיכא דאיכא ודאי חמץ לא מפטרי משום סכנת עקרב. הג' פ"א:

יב [דף לה ע"א] מתני' אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. בחיטין ובשעורין ובכוסמין ובשיבולת שועל ושיפון. יוצאין בדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו ובמעשר שני והקדש שנפדו והכהנים בחלה ובתרומה. אבל לא בטבל ולא במעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו אינו יוצא בהן למוכרן בשוק יוצא בהן: גמ' תניא כוסמין מין חיטין. שיבולת שועל ושיפון מין שעורין. הני אין אורז ודוחן לא מנה הני מילי. אמר ר"ל [ב] וכן תנא דבי ר"א בן יעקב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח יצאו אלו שאינן באין לידי חימוץ אלא לידי סרחון. ולית הלכתא כר' יוחנן בן נורי דאוסר באורז ודוחן מפני שקרוב להחמיץ דכל דבר שאין מחמשת המינין אין בא לידי חימוץ [ע] ומותר לעשות ממנו תבשיל בפסח: יג אמר ריש לקיש עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת. ואסיקנא דטעמיה דריש לקיש משום דמי פירות אין מחמיצין. משמע דר"ל [כרת] הוא דלא מיחייב משום דלא הוי חמץ גמור אבל חמץ [פ] נוקשה מיהא הוי ולקי עליה והכי נמי אמרינן לקמן (דף לו.) אין לשין את העיסה ביין שמן ודבש ואם לש תשרף מיד וקשה [צ] דלקמן (דף מ.) גבי *קמחין דאבישונא אמר רבא שרי משום דמי פירות נינהו ומי פירות אין מחמיצין. וכן שרי לקמן (דף לט.) [ק] ותיקא במלחא ומשחא אלמא מי פירות אין מחמיצין. ופירש רבינו תם דמי פירות בלא מים אין מחמיצין כלל. והא דקאמרינן הכא דחמץ נוקשה הוי וכן ההוא דלקמן אין לשין וכו' מיירי כשעירב בו מים ואז ממהרת להחמיץ. [ר] וכן מוכח בפרק כל המנחות באות מצה (דף נז.) מדקאמר התם אשר תקריבו לרבות מנחת נסכים לחימוץ כדברי רבי יוסי הגלילי ופריך מנחת נסכים מי פירות נינהו ומי פירות אין מחמיצין אמר ריש לקיש אומר היה רבי יוסי הגלילי מנחת נסכים מגבלה במים וכשירה. אלמא משמע בהדיא דמי פירות בלא מים אין מחמיצין ועל ידי מים מחמיצין והא דקאמרינן התם (דף כח.) תפוח שריסקו ונתנו לתוך העיסה וחימצה דחמץ נוקשה הוי. התם כבר נילושה במים כי הויא דריש לקיש דהכא אוקימנא בשעירב בו מים וקאמרינן דחמץ נוקשה הוי. [ש] ואין לומר דהך דריש לקיש איירי בלא מים ואפ"ה סבר דחמץ נוקשה הוי [ג] ולית ליה הך דרבא לקמן דשרי קמחא דאבישונא. דא"כ אמאי איצטריך ליה לר"ל למימר דמנחת נסכים מגבלה במים בלא גיבול מים נמי אע"ג דלא הוי אלא חמץ נוקשה איצטריך קרא לאזהורי שלא תאפה חמץ [ת] דחמץ נוקשה פסול למנחות כדמוכח ההיא דתפוח שריסקו ונתנו לתוך העיסה. [דף לו ע"א] תניא אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש. ואם לש רבן (שמעון בן) גמליאל אומר תשרף מיד [א] וחכמים אומרים תאפה מיד. אמר רבי עקיבא שבתי היתה אצל ר' אליעזר ורבי יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר. ואע"פ שאין לשין בהן מקטפין בהן. אתאן לתנא קמא. וחכמים אומרים את שלשין בו מקטפין בו ואת שאין לשין בו אין מקטפין בו. ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין. הך מתניתא אוקימנא לה ביום שני. אבל ביום ראשון כלומר לילה הראשונה לא [ד] ואפילו לר' עקיבא משום דהויא מצה עשירה ומסתברא לן דהלכה כרבי עקיבא דשרי ביום שני. דהא ר' יהושע בן לוי כוותיה ס"ל דקאמר להו לבניו יומא קמא לא תלושו לי בדובשא מכאן ואילך לושו לי ובודאי הך מתני' בשמן על ידי מים היא שנויה דהא קיטוף שמן ע"י ידי מים הוא [ה] שלשין במים ואחר כך מקטפין ות"ק מאי דאסר בלישה שרי בקיטוף ורבנן אסרי בין בלישה בין בקיטוף. ואי לאו ר' יהושע בן לוי דהוא אמורא ועבד עובדא כרבי עקיבא הוה אמרי' הלכה כרבנן דאסרי בלישה ובקיטוף. דהא קי"ל בכל דוכתא דלא איפסיקא הלכתא בהדיא דיחיד ורבים הלכה כרבים. אלא השתא כיון דאשכחן ריב"ל דהוא בתרא דעבד עובדא כרבי עקיבא שמע מינה דהלכה כרבי עקיבא. ולא מצית למימר דלית הלכתא כריב"ל. חדא דהא לא אשכחן אמורא דפליג עליה. ועוד דהא גמרא אייתי ראיה מיניה ואי לאו הלכתא כוותיה היכי מייתי ראיה מיניה אלא ודאי הלכתא היא. ואשכחן מקלת רבוותא דאסרי בין בלישה בין בקיטוף בין ביום ראשון בין ביום שני כרבנן. ואיכא מרבוותא אחריני דשרו. ואנן כתבינן מאי דסבירא לן ע"כ יסוד רב אלפס ז"ל [ב] והשתא לדבריו אפי' מי פירות בתערובת מים אין מחמיצין. וקשה לדבריו מההיא דלקמן (דל"ט:) דאמרי' ותיקא במיא ומילחא אסירי במשחא ומילחא שרי אלמא מוכח בהדיא דמי פירות עם המים מחמיצין. וכן ההיא דמנחת נסכים כדפרשתי לעיל. הלכך נראה לי כרבוותא דפסקי כחכמים. ועובדא דר' יהושע בן לוי איירי בלא מים ולא מסתייע מינה אלא דיש חילוק בין יום ראשון ליום שני. [ג] ועוד נראה לי דליתא להאי דיוקא שדקדק רב אלפס ז"ל דדומיא דשרי רבנן בקיטוף דהיינו ע"י מים אסרי בלישה. דאפשר דבלישה אסרי אפילו אין בו מים דסבירא להו דמי פירות מחמיצין אף בלא מים כדאמר אביי לקמן בפירקין. וקיטוף שרי אפילו על ידי מים משום דקיטוף דבר מועט הוא ואין מחמיצין. ור' עקיבא דשרי לא שרי אלא מי פירות לחודייהו בלא מים. ובירושלמי דשילהי פירקין משמע דמי פירות אפי' בפני עצמן מחמיצין. דגרסינן התם (הלכה ז) רב שמואל בר רב יצחק הוה ליה יין תוסס יהב ביה שערי בגין דיחמע. אתא שייל לרבי מנא. אמר ליה צריך אתה לבער. רבי חנינא בריה דר' פדאי הוה ליה דבש מזוייף בסולת. אתא שייל לרבי אמי. אמר ליה צריך אתה לבער. חדא מן אילין דרבי פדאי הוה ליה גרבא דמשחא גו אוצרא דחיטי. שייל לרבי בון. אמר ליה זיל גרוף תחותאי. ואפשר דכל הני אמוראי סברי כאביי דאסר חלבא דאבישונא דסבירא ליה דמי פירות מחמצין בפני עצמם. וקיימא לן כרבא דשרי. ורש"י נסתפק במי בלים אי חשיבי כמי פירות אי לא לפי שהוא נראה לעינים שהעיסה תופחת ונעשה עבה יותר מעל ידי המים. ורבינו תם היה נוהג בו היתר והיה נוהג לאכול בערב הפסח אחר ארבע שעות עיסה שנילושה בבילים. אף על גב דאמרינן האוכל מצה בערב הפסח כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו [ד] היינו דוקא בלחם עוני שיכול לצאת בה הלילה. ובפלוגתא דרבן גמליאל וחכמים היכא דלש ככר במי פירות עם מים פסק ה"ר יצחק אבן גאות ז"ל כחכמים דאמרי תאפה מיד. ובעל הלכות כתב דקמו רבנן בסיפא דברייתא את שאין לשין בו אין מקטפין בו ורבן גמליאל בחדא שיטתא ותישרף מיד. ודבריו נעלמים דלא איירי חכמים אלא לכתחלה ובדיעבד פליגי בה ר"ג וחכמים והלכה כחכמים: [דף לו ע"ב] תנו רבנן לחם עוני פרט לחלוט ואשישה. משמע הכא דחלוט הוי לחם אלא דלא הוי לחם עוני. וקשה דלקמן (דף לז.) אמרינן דחלוט של בעלי בתים פטור מן החלה אלמא לא הוי לחם כלל.

הגהות הב"ח א אר"ח צריך שיבטלנו בלבו תניא וכמה חפישת: ב וכן תנא דבי ראב"י דא"ק לא תאכל וכו' י"ח במצה יצאו אלו: ג ול"ל הך דרבא כו' דשרי חלבא דאבישונא: ד ואפי' לר"ע משום דהויא מצה עשירה נ"ב דוקא בעיסה דעסיק בה שרי ועי' לקמן בפ' א"ע סימן ו': ה שלשין במים תחלה ואח"כ מקטפין:

קרבן נתנאל

וכ"ת דמעכשיו מבטל דהא רבינו פסק בפ"ו דנדרים סי' י' דאפי' קנין מעכשיו מ"מ אסמכתא לא קני. וי"ל דלגבי נכרי לא שייך אסמכתא וכמ"ש רבינו בסמוך בשם הראב"ד: [כ] דהא הנכרי. דהנכרי אין לו רשות למכור את החמץ דהא עדיין יכול ישראל לפדותו: [ל] דהא אמרי'. והא לא קשיא ליה לרבינו מאי פריך למ"ד מכאן ולהבא הוא גובה אמאי מותר בהנאה ברשותי' דישראל הוי קאי כיון דכלה זמן הלוואה קודם פסח ברשות דנכרי הוי י"ל דלא קני הנכרי דס"ל להרמב"ם דאסמכתא אפי' בנכרי לא קנה. ומ"ש הר"ן בזה דלא מקרי אסמכתא שהמלוה חבירו על המשכון וכו' עד וטעמא דמלתא משום דב"ח קונה משכון כו' ע"ש דבריו תמוהים מאד דכל זה ישראל מישראל אבל נכרי מישראל או ישראל מנכרי לא קנה משכון וצ"ע. אבל הא קשיא לי הא למ"ד למפרע ג"כ אסמכתא הוא ופסח עדיין ברשות ישראל הוי אל"ל כיון דגבה קנה למפרע הוי כמעכשיו ומבטל האסמכתא ובפסח ברשות דנכרי הוה א"כ אי איירי מתני' קודם פסח אמאי צריך הרהינו לרבא הא מעכשיו מבטל האסמכתא אלא ע"כ באמת המתני' מיירי אפי' כלה הזמן לאחר פסח כיון דאמר מעכשיו קנה למפרע אבל אם כלה הזמן קודם פסח לא צריך מעכשיו אף למ"ד מכאן ולהבא הוא גובה וכ"ת דבעינן מעכשיו לבטל האסמכתא אין דין אסמכתא בנכרי וע"ן מסיים וכ"כ הראב"ד וכו': [מ] ובברייתא. והר"ן תי' דתוספתא איירי בדלא א"ל מעכשיו. ורבינו נ"ל מזה דלהך תי' אינו מיושב לאביי דלא מחלק בין מעכשיו: [נ] ומיירי כו'. דאם האחריות עליו אפי' לא היה משכון שלו עובר לפי מה שפירשתי לעיל ה"פ ומיירי שאין האחריות המשכון שבידו עליו שהתנה בפירוש אפי' נאבד המשכון לא יאבד הלואתו דאם האחריות עליו כלומר שלא התנה אפי' לא היה משכון שלו מדר"י מ"מ עובר שישראל נעשה ש"ש משום דשואל ומקרי חמצו: [ס] משכונו. וכ"כ רבינו בפ' הריבית סי' נ"ה ומסיים שם ובלבד שיאמר לישראל הריני מוכר לך כל זכות ושיעבוד שיש לי במשכון זה ואין לי עסק עמך ולא לך עלי ואם לאחר זמן רצה זה הישראל הראשון ליטול מן השני קרן ורבית ולהחזיר לו משכונו מותר מפני שהוא כחוזר ומכרו לו: [ע] ומותר. ולא גזרינן אטו שאר מעשה קדירה כמו שאין גוזרין קמח עדשים אטו שאר קמח כמ"ש רבינו בפ' זה סי' כ"ח. ואנן בני אשכנזים נוהגים להחמיר חומרא גדולה: [פ] נוקשה. דבריו תמוהים דבפירש"י שלפנינו דף ל"ו ד"ה אין לשין כתב אבל חמץ נוקשה הוי כלומר רע ואותו חימוץ הן ממהר להחמיץ עכ"ל אין נשמע מזה שס"ל דלקי על נוקשה וביותר בפ' אלו עוברין סי' א' וסי' ו' בעצמו מסיק שם דשיאור ישרוף אבל לא לקי עליה: [צ] דלקמן. דף ל"ט ע"ב ובתוס' דמנחות דף נ"ג ד"ה אין מחמיצין דתו קושיא זו ע"ש: [ק] ותיקא. ובמנחות האריכו קצת בקושיא זו ואין לומר דאיירי ע"י שימור דא"כ מיא ומלחא נמי שרו. ובתשובת ראב"ח חלק ב' סי' ע"ד רצה להוכיח מדברי תוס' אלו דס"ל דמלח מקרי תולדה דמים דלא כהטור דאלת"ה ל"ק מהך דותיקא דאסור דא"א לשומרן דהוי מי פירות עם מים שא"א לשמרן שרש"י פסק כחכמים דאין לשין. ואחר זה חזר מדבריו דא"כ עדיין תקשי לך לפי' תוס' אמאי שרי ותיקא משחא ומלחא הא הוי מי פירות עם מים אלא צ"ל דבטל מיעוט מלח לגבי משחא כמ"ש הר"ן א"כ אית לן למימר דמלח מי פירות הוא ומ"מ מקשין תוס' שפיר אי ע"י שימור ע"י מלחא ומיא ג"כ שרי וליכא למימר דהוי מי פירות עם מים דהא מיעוט מלח בטיל לגבי מים וכ"כ מהרש"א דף ל"ח גבי רביעית היא ומתחלק לכמה עיסות ס"ל ג"כ דבטיל מיעוט מי פירות לגבי מיא. ובס' מ"א סי' תס"ב ס"ק א' נסתפק בזה ונעלם דבריהם ממנו גם בס' פ"ח א"ח סי' תס"ו ס"ק ע"ו השיג על של"ה ואוסר מים מעוטים כל שהוא עם מי פירות וכבר הוכחתי מקושיות מהרש"א דליתא. אך מהרש"א תי' עוד דכהנים זריזין הן כדאיתא לעיל דף ל"ו גבי פושרין ע"כ. ותימה דהא יליקה ובלילה שרי בזר. ול"ל דבמקום זריזין קאמר הא ליתא דלחמי תודה ורקיקי נזיר מעשה שניהן חוץ לעזרה הוי כדפירש הרמב"ם פ"ט מהל' מעשה קרבנות: [ר] וכן. היינו לשיטת ר"ת דס"ל חמץ נוקשה מדאורייתא רק תשש שעות עד הלילה דהוה מדרבנן כמ"ש רבינו בשמו בפרק זה סי' ב'. אבל מפירש"י שם נראה דס"ל חמץ נוקשה מדרבנן מש"ה אין מקשין תוס' מהאי דכל המנחות על פי' רש"י דמש"ה מוקי ריש לקיש מגבלו במים דהוה חמץ גמור אבל בלא מים נוקשה מדרבנן הוא וא"ת לומר דאשר תקריבו אתיא לרבות חמץ נוקשה: [ש] ואין לומר דהך דריש לקיש כו'. דא"כ אמאי איצטריך ליה לר"ל למימר דמנחת נסכים מגבלה במים. לכאורה דברים אלו אך למותר דהא כבר כתב כן בשם ר"ת. וי"ל דרבינו מפרש לה דברי ר"ת למה צריך הוכחה זו מהאי דכל המנחות ולא סגיא ליה מהך (דקמחא) [דחלבא] דאבישונא ומהך דוותיקא משום דאיכא למדחי דלית ליה לריש לקיש הך דאבישונא והך דוותיקא דהיא מימרא דר' שילא אבל מהך דמנחות דהוא מימרא דר"ל גופא מוכיח שפיר: [ת] דחמץ. מפירושו נראה דס"ל לרבינו דתפוח שריסקה איירי לענין מנחות וליתא דהך מתני' היא בפ"י דמס' תרומות וכמ"ש תוס' שם וכן מורה הלשון מדקתני אסורה. וא"כ אין לנו להוכיח מזה דנוקשה פסול למנחות איברא בתוס' בפסחים ובמנחות הוכיחו כן מהאי דקאמר בריש פ' כל המנחות דף נ"ג שיאור דר"מ לר"ת נוקשה הוי ופסול למנחות: [א] וחכ"א תאפה מיד. וכ"כ הב"ח בסי' תס"ב: [ב] והשתא. לכאורה משמע שרבינו הבין בהרי"ף שמי פירות עם תערובת מים אין מחמיצין כלל. ומש"ה שפיר תופס עליו מהך דוותיקא ומהך דמנחת נסכים. וכן משמע עוד במה שכתב לקמן סי' כ"ג כ"ד בהך דוותיקא לפי' הרי"ף ע"ש. ומה שהביאו לזה היינו מדלא הזכיר הרי"ף שצריך שימור בלישה. אלא שאם תפרש כך יהיה דברי רבינו סותרים אהדדי שהוא עצמו כותב בפ' אלו עוברין סי' א' וז"ל ומה שפסק רב אלפס לעיל כר"ע דמי פירות אין מחמיצין אפי' עם מים היינו לענין ליפת העיסה שאינם ממהרים להחמיץ ויכול לשומרה מחימוץ כמו שאר עיסה וכו'. וצ"ל אח"כ כשראה דברי הרי"ף שכתב הכל ע"י מים חזר רבינו מדבריו הראשונים ונוכרח לומר דמחמיצין אלא שאינם ממהרים להחמיץ וזה דוחק גדול. ועוד לפי' זה צ"ל דהא דקאמר ר"ל אין חייבין על חימוצו כרת לאו דוקא אלא אפי' איסורא ליכא בהן. וצ"ל דלא קי"ל בהא כר"ל דהא הרי"ף קאמר להדיא דהא לא אשכחן אמורא דפליג עליה. ועי' בספר מים עמוקים ח"ב סי' ע"ד. ועוד קשה מאי פריך מהך דמנחת נסכים דהא הרי"ף פסק כר"ע ור"ע ס"ל לרבות לחם הפנים אבל לא מנחת נסכים והיינו טעמיה דר"ע ס"ל מי פירות אפי' בתערובת מים אין מחמיצין. וצ"ל שקושיתו הוא למה שכתב הרי"ף דהא לא אשכחן אמורא דפליג עליה דריב"ל. הא ר"י מהפך הפלוגתא ואומר דר"ע ס"ל מנחת נסכים לחימוץ ואליבי' צ"ל דמי פירות עם מים מחמיצין. א"כ הלשון כדפרישית לעיל מגומגם. ועוד קשה היאך ס"ד דהרי"ף ס"ל אליבא דר"ע דמי פירות אפי' עם מים אין מחמיצין כלל א"כ צ"ל לר"ע לחם עוני למעט מצה עשירה הא לא יכול לבא לכלל חימוץ וכבר נלמד מהיקשא מה דלא אתי לכלל חימוץ אינו יוצא ידי מצה במינים אלו. ועי' בל"מ ואם נאמר במה שכתב מי פירות בתערובת מים אין מחמיצין רצונו שאין ממהרין להחמיץ. ע"כ צ"ל דהך וכן ההיא דמנחת נסכים כדפרישית לעיל ט"ס הוא. אבל מהך דוותיקא מותיב שפיר מדחילק בין מיא ומלחא למשחא ומלחא משמע דמיא ומלחא אסור אפי' ע"י שימור דממהרין להחמיץ דאלת"ה ה"ל לאוקמיה תרווייהו במיא ומלחא וזה ע"י שימור. ומה שכתב לקמן סי' כ"ג וכ"ד לפניט תראה מה שפירשתי שם על אופן זה ומ"מ לא נתקררה דעתי וצריך לי לעשות עיון רב בזה. ולכל הפירושים קשה מאי פריך מהך דוותיקא ולפי' ראשון נמי מהך דמנחות הא קתני ושוין שאין לשין בפושרין והמנחות נילושין בפושרין. כמו כן הך ותיקא מבשלין וקודם הבישול נעשו פושרין. אם לא שנאמר דהך ושוין אינו קאי אלא אם נילוש במים לחוד. אבל בתערובת מי פירות לא. ורבינו ס"ל דמלח מי פירות הוא כמ"ש הטור ולכך פריך שפיר מהך דוותיקא וממנחת נסכים. ואם תקשי לך א"כ מאי פריך בשמעתין אהך דושין ממנחות. י"ל דה"פ מדקתני כל המנחות נילושת בפושרין וכולל מנחת קנאות שאין בהן שמן ולחמי תודה ורקיקי נזיר דרביעית שמן מתחלק לכמה עיסות: [ג] ועוד נראה לי דליתא להך דיוקא כו'. עד ור"ע דשרי לא שרי אלא מי פירות לחודייהו בלא מים. ואפשר לומר דרב אלפס דקדק דע"כ מוכח דר"ע מתיר אפי' ע"י מים דאלת"ה קשה אמאי אמר אע"פ שאין לשין מקטפין אתיא לת"ק. הא איכא למימר דאתיא כר"ע וה"פ אע"פ שאין לשין מי פירות עם תערובת מים מ"מ מקטפין בו: [ד] היינו. אבל מצה שנילוש במי פירות מצה עשירה מקרי ולא כהרמב"ם בפ"ו שעיסה שנילושה במי פירות יוצאין בה בלילה הראשונה ולא מקרי מצה עשירה אלא דוקא כשנילושה ביין שמן ודבש. והיינו דדייק כן תדאמר ר"ע פרט לעיסה שנילושה ביין שמן ודבש. ול"ע הא הוא גופיה פסק בפ"ה דכל מי פירות עם מים ממהרין להחמיץ וא"כ אמאי קתני בברייתא אין לשין העיסה ביין שמן ודבש. כמו כן ריש לקיש דקאמר עיסה שנילושה ביין

[ה] וי"ל דהכא מיירי בבלילתו עבה. ומיהו קשה מההיא דאמרינן [א]בפרק החולץ (דף מ.) גבי חלוט אע"ג דחלטיה מעיקרא כיון דהדר אפייה בתנור לחם קרינא ביה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. וי"ל דהתם מיירי בבלילתו רכה דקודם אפייתו בתנור אפי' לחם לא הוי ואחר אפייתו חשיב לחם וחשיב נמי לחם עוני כיון דבלילתו רכה · והכא איירי בבלילתו קשה דלחם הוי לענין חלה [ו] ולחם עוני לא הוי ל"ש אפייה בתר דחלטיה ול"ש לא אפייה. [ב]ורב האי פירש האי דחלוט הוא לחם העשוי בשמן כחלוט של בעלי בתים הלכך אין יוצאין בו בלילה הראשון לפי שהיא מצה עשירה וחלוט שחלטו ברותחין יוצאין בו אם חזר ואפאו. גם לפי' זה צ"ל דהכא איירי בבלילתו קשה ולקמן בבלילתו רכה דהכא קרי לחלוט של בעלי בתים לחם אלא דלא הוי לחם עוני ולקמן אפילו לחם לא הוי: **יד יכול** לא יצא ידי חובתו אלא בפת הדראה. ת"ל מצות מצות ריבה הכתוב אפי' כמצות של שלמה. א"כ מה ת"ל לחם עוני פרט [ג]לחלוט ולאשישה [ז] פת הדראה פת סובין וכן פירש"י פת הדראה שניטל ממנה הדרה. והרמב"ם ז"ל כתב אין יוצאין לא בפת סובין ולא בפת מורסן [ח] אלא לש הוא את העיסה בסובין ובמורסן שבו ויוצא בו. (ו) וכן י"ל דעת רב אלפס שכתב פת סובין כלומר שלא הוציא ממנו הסובין דאילו פת סובין לא מיקרי לחם ופטור מחלה (כדתנן בפ"ב משנה ו' דחלה):

טו תנא בית שמאי אומרים אין אופין פת עבה בי"ט [דף לז ע"א] ובית הלל מתירין. והני מילי ביום טוב. אבל בימות הפסח (ז) [ט] אסור למילש ולמיפא יותר מחמשת רבעים קמח ועוד דהיינו שיעור חלה. והיינו דאמר רב (לקמן דף מח.) קבא מלוגמא לפיסחא. זה לשון רב אלפס [י] ולא ידעתי מה חידש דבאפיה פסח ויום טוב שוין ואין חילוק ביניהם אלא בלישה ומתניתין לא איירי בלישה אלא באפייה יותר מן הצריך [כ] ולא היה לו להזכיר ולמיפא דאפייה אין חילוק ביניהם: ת"ר יוצאין בפת נקייה ובפת הדראה ובסריקין המצויירין ואע"פ שאין עושין סריקין המצויירין בפסח. אמר ר' יהודה דבר זה שאל בייתוס בן זונין לחכמים מפני מה אין עושין סריקין המצויירין בפסח ואמרו לו מפני שהאשה שוהה עליהן ומחמצתן. אמר להו אפשר שיעשנה בדפוס ויקבענה כיון אמרו לו יאמרו כל הסריקין אסורים וסריקי בייתוס מותרין. אמר רבי אלעזר בר צדוק פעם אחת נכנסתי אחר אבא לבית רבן גמליאל והביאו לפנינו סריקין המצויירין אמרתי לו אבא לא כך אמרו חכמים אין עושין סריקין המצויירין בפסח אמר לי בני לא של כל אדם אמרו אלא של נחתומין אמרו. [ד]ואיכא דאמרי לא של נחתומין אמרו אלא של כל אדם אמרו ופסק רב אלפס ז"ל כאיכא דאמרי *והא דלא פסק כחכמים דלא מפלגי בין נחתומין לשאר כל אדם לפי שנראה לו לומר מעשה רב. ולכאורה היה נראה כחכמים דלעיל (סי' יג) לא פסק רב אלפס ז"ל כר"ע אע"פ שעשה מעשה [ל] אי לאו דמסייע ליה עובדא דריב"ל שהוא אמורא.

הגה"ה

*ומיהו ריב"א אמר דקי"ל כר' יוסי דאמר עושין סריקין כעין רקיקין דאז אין לחוש לחימוץ ועל זה סומכין העולם לצייר המצות מפני שעושין אותן כעין רקיקין. הג"ה בס"מ:

תנן התם הדובשנין והסופגנין והאסקריטין וחלת המסרת והמדומע פטורין מן החלה. מאי חלת המסרת אריב"ל חלוט של בעלי בתים. אר"ל הללו מעשה אילפס הן ור' יוחנן אומר מעשה אילפס חייבים והללו שעשאן בחמה פטורין ובין לר' יוחנן ובין לר"ל הרתיח ולבסוף הדביק חייב בחלה דנהמא הוא. כ"פ כשהדביק ולבסוף הרתיח. ר"ל סבר [ה]כמעשה חמה ופטור. ור' יוחנן סבר כמעשה אילפס ול"ש הרתיח ולבסוף הדביק ול"ש הדביק ולבסוף הרתיח נהמא הוא וחייב בחלה ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח. [מ] ר"ח ז"ל פסק כר"ל משום דסוגיא דשמעתין כוותיה [נ] דקאמר סתמא דהש"ס לא דכ"ע מעשה אילפס פטורין. ועוד דהך סוגיא דיתיב רבה ורב יוסף אחוריה דרבי זירא אליבא דר"ל מיירי דלרבי יוחנן לא פטיר ליה אלא עשאו בחמה. ומיהו נראה דהלכה כר' יוחנן [ס] מדלא חשיב לה ביבמות (דף לו.) בהדי תלתא מילי דהלכה כר"ל. וכן פסק בשאלתות דרב אחאי בפרשת צו את אהרן [סי' ע"ז]. ועוד נראה דהא דמחייב רבי יוחנן במעשה אילפס היינו דוקא כשאפאו באילפס בלא משקין דומיא דהתנור [ע] אבל אם בשלו במים או טיגנן בשמן מודה ר' יוחנן דלא הוי לחם כדמוכח בירושלמי בפ"ק דחלה דגרסינן התם אמר רבי יוחנן כל שהאור מהלך תחתיו חייב בחלה ואומר עליו המוציא ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח וריש לקיש אמר כל שהאור מהלך תחתיו אין חייב בחלה ואין אומרים עליו המוציא ואין אדם יוצא ידי חובתו בפסח אמר רבי יוחנן ובלבד על ידי משקין כלומר בהא מודינא לך: **טז ועוד** היה אומר ר"ת דבדבר שבלילתו רכה פליגי דרבי יוחנן סבר אפייתו באילפס עושה אותו לחם ור"ל סבר דוקא תנור אבל דבר שבלילתו קשה מודו כולי עלמא דמיחייב בחלה אפי' סופו לבשלו במים או לטגנו בשמן דמשעת גילגול אתי חיוב חלה כדמוכח בכמה דוכתי מההיא דתנן (פ"ג דחלה משנה ב) נולד לה ספק טומאה עד שלא גילגלה תעשה בטומאה משגילגלה תעשה בטהרה. ותנן נמי בפ"ק דחלה עיסה שתחלתה סופגנים וסופה סופגנים פטורה מן החלה תחלתה עיסה וסופה סופגנין תחלתה סופגנים וסופה עיסה חייבת. [פ] ועוד היה אומר ר"ת ז"ל דכי היכי דמחייבי בחלה ה"נ [צ] מברך עליו המוציא לאחר הבישול או לאחר הטיגון כדמוכח בברכות [ו]בכילד מברכין (דף לז:) היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר שהחיינו נטלן לאוכלן אומר המוציא לחם מן הארץ. וקפסיק ותני לא שנא מנחת סלת ומאפה תנור ולא שנא מנחת מחבת ומרחשת אע"פ שמטגנים בשמן והוא הדין נמי במבושל במים דלא מסתבר לחלק בין מים לשמן [ק] אבל וורמזו"ש שקורין לטריי"א היה אומר ר"ת שאין מברכין עליו המוציא שאין בהן תוריתא דנהמא אע"פ שנתחייבה עיסתה בחלה. ורבי' שמשון ז"ל כתב במס' חלה שהלש עיסה גמורה ודעתו לבשלה במים או לטגנה בשמן פטורה מן החלה והביא ראיה מפרק כילד מברכין (דף לז:) דתני ר' חייא לחם העשוי לכותח פטור מן החלה והתניא חייב ומשני התם כדקתני טעמא ר' יהודה אומר מעשיה מוכיחין עליה עשאה כעבין חייבת לימודין פטורה. ופירש"י התם לחם העשוי לכותח אין אופין אותו בתנור אלא מייבשין אותו בחמה אלמא אע"ג דמשעת גילגול קאתי חיוב החלה כיון דגלגלה אדעתא לאפותו בחמה מיפטר משום דסופו לבטלו מתורת לחם והא דמפליג בין כעבין לכלימודין משום דכעבין מיחלפא בשאר עיסה שאינה עשויה לכותח אבל למודין מעשיה מוכיחין עליה ולא אתי לאיחלופי. ובירושלמי (מסכת חלה פ"א הל' ו') גרס עיסת כותח חייבת בחלה שמא תמלך ותעשה חררה לבנה [ר] וכדי שלא יקשה ההיא דירושלמי לגמ' דידן יש לפרש דההיא דירושלמי כגון שנטלה מן העיסה מעט לאפותה בתנור דחיישינן שמא תימלך ליקח כשיעור חלה. והיינו נמי דמפליג בגמ' דידן בין כעבין לכלימודין דכעבין אתי למימלך אבל למודין לאו אורחיה למימלך. והך דתחלתה עיסה וסופה סופגנין [ש] חייבת בחלה היינו בנמלך אבל תחלתה עיסה לעשות סופה סופגנין פטורה. ואמר נמי [ת] בירושלמי חדא איתתא שיילה לר' מונא כגון אנא דבעינא למיעבד אלותי איטרא מהו דנסיבנא מינה ותהא פטורה מן החלה אמר לה אסור שמא תימלך לעשות עיסה. פי' אלותי היינו עיסה כדמתרגמינן ראשית עריסותיכם ריש אלוותכון. וההיא אשה היתה לשה לעשות אותה איטרא [א] והוא כעין סופגנין ואיסקריטין [ב] ושאלה בלוחה מקצת שהיא רגילה לאפות שלא כדרך איטרא אם יכולה לאוכלה בלא חלה ואסר לה שמא תימלך על כולה או על כדי שיעור חלה וה"ה לעיסה שותה אם לקח ממנו מועט כדי לאפות נתחייב בכל העיסה. [ג] ועוד אמר בירושלמי נחתום [ד] שעושה עיסה כדי לחלקה בצק פטורה מן החלה אלמא אע"פ שיש בה שיעור חלה בשעת גלגול כיון דדעתו לחלקה בפחות מכשיעור ולמוכרה בצק פטורה מן החלה וה"ה נמי העושה עיסה ע"מ לעשות סופגנין. והא דאמרי' בכילד מברכין (שם) דהאוכל מנחה מברך עליו המוציא לאו במנחת מחבת ומרחשת איירי דמטוגנות בשמן ובטלות מתורת לחם אלא במנחת מאפה תנור וסולת איירי. [ה] אי נמי בכל המנחות ושומנה מעט והוי כמו אפוי. ועוד ראיה מדאמרי' [ו] לקמן בפירקין (דף מא:) דלר' יוסי אין יוצאין ברקיק המבושל אע"פ שלא נימוח [ז] שהבישול מבטלו מתורת לחם ואע"ג דר"מ פליג עליה קי"ל כר' יוסי. וחביץ קידרא דפ' כילד מברכין (דף לז:) בשלא נתבשל איירי והא דתניא התם הכוסס את החטה מברך עליה בפה"א טחנה אפאה ובשלה בזמן שהפרוסות קיימות בתחלה מברך עליהן המוציא ולבסוף מברך עליהן שלש ברכות. ההיא ר' מאיר היא דסבר דלא אתי בישול ומבטל לאפייה. ורבינו מאיר היה נוהג כשלשין עיסה בביתו כדי לבשלה במים או לטגנה בשמן היה [ח] מצוה לאפות ממנה מעט (ח) ועל ידי כך [ט] נתחייבה העיסה כולה בחלה קודם שיקח ממנה מעט דחיישינן שמא תמלך [י] וגם לא היה אוכל בלא המוציא אחר שנתבשלה או נטגנה וגם לא היה מברך עליה המוציא אלא מברך על לחם אחר ואח"כ אכלה:

הגהות הב"ח א בפ' החולץ. כ"ב דף מ' ע"א וע"ש בתוס' ד"ה כיון תלתא שינויי ושנויא כפי' הרב ר"ח דהכא: ב ורב האי פי' האי דחלוט הוי לחם היינו העשוי: ג לחלוט ולאשישה. פי' פת הדראה: ד ואיכא דאמרי הכי קא"ל לא של נחתומין: ה כמעשה חמה הן ופטור וכו' כמעשה אילפס הן ול"ש: ו בכילד מברכין דאמרי' היה עומד:

תפארת שמואל

(ו) וכן י"ל דעת רב אלפס שכתב פת סובין וכו'. נ"ב אבל הר"ן כתב דעת הרי"ף כמו פירש"י והדין עמו דאל"כ למה נקראת הדראה ונ"מ לענין פסק הלכה כתב כדעת הרא"ש אלא שפי' פת הדראה כלומר תבואה פחותה הנשארת מאכילת תולעים הנקרא הדראה וכן פי' הרמב"ם ז"ל ע"ש: (ז) אסור למילש ולמיפא וכו'. נ"ב ותימה גדולה היא בעיני דאוסר להדיא למילש יותר משיעור ובברייתא תני להדיא אין אופין פת עבה ביו"ט בפסח וב"ה מתירין ומפרש בגמ' מאי עבה פת מרובה ואמאי קרו ליה פת עבה משום דנפישא בלישה ופרשינן כשעושין אותה עבה היא העיסה כשהיא כולה ביחד וא"ל דהרי"ף לא גורס בפסח הלא הקשה התלמודא בהדיא מאי אריא בפסח אפי' ביו"ט נמי ומשני אין ה"נ ותנא בפסח קאי וא"ל דהרי"ף ס"ל כשינוי בתרא ואיבע"א האי תנא לפת מרובה פת עבה קריא ליה הלא בביצה פרק יו"ט כתב הרי"ף להדיא כלישנא קמא וצ"ע: (ח) ועי"ז כך נתחייבה העיסה כולה וכו'. נ"ב צ"ל להפריש חלה בלא ברכה דמדין אינה חייבת בחלה אלא דגזרינן שמא תימלך ועיין בהלכות חלה:

קרבן נתנאל

ביין שמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת ול"ע: [ה] וי"ל. זה ניחא לשיטת ר"ח בסמוך סי' ט"ז. אבל לדעת רבינו שמשון כשלש עיסה גמורה ודעתו לבשלו במים או לטגנה בשמן פטור מן החלה וכ"ש שלא מקרי לחם לענין המוציא קשה וי"ל דלר"ש איירי דגלגל העיסה אדעתא לאפות ואח"כ נמלך לעשותה אותה חלוטה וכה"ג אף לר"ש חייבת בחלה ומברך עליה המוציא. אמנם קשה לפי מ"ש מ"א בסי' קס"ח ס"ק ל"ב דאף לר"ש אינו מחייב אלא בחלה דבחלה חייב בשעת לישה. אבל המוציא בא בשעת אפיה כיון דבשלה או טגנה אינו מברך המוציא קשה היאך ממעט חלוט דהוי מצה עשירה תיפוק ליה דלא מקרי לחם לענין המוציא ורבינו מסכים לפי' ר"ש כמו שכתב הטור י"ד סי' שכ"ט שכן היא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל. ע"כ נ"ל דלר"ש ודאי מברך המוציא בנמלך והיינו טעמיה כמו שתאמר לשיטת ר"ת כיון דעשה עיסה עבה כמו שרגילין לעשות מהן לחם אף שבישל או טיגנה מ"מ הוי לחם באשר שיש להם תוריתא דנהמא ע"כ לחם הוא. אף קצת בני אדם אופין לחם זה בתנור ויש מהם לקצת העלים מבשלין או מטגנין אותו מ"מ לחם גמור הוי. ור"ש תופס על ר"ת דע"כ הבישול מבטל מתורת לחם מההיא דרקיק מבושל. אמנם שהיה דעתו לאפות ונמלך לבשלה. בזה מודה הר"ש דאמרי' שוה על דעת ראשונה הוא עושה שרוצה לאכול אחר בישל בתורת לחם. הואיל ויש בו עדיין תוריתא דנהמא והוי לחם גמור. מש"כ ברקיק מבושל כוונתו ע"י בישול לבטלה מתורת לחם ולעשות כמו תבשיל וגבי חבילה כמו כן. ודברי הטור נכונים כמו שפי' הב"ח גם מה שכתב שם לפרש ודברי ב"י הוא דוחק וכפי מה שפירשתי יבא על נכון ובר מן דין אף לשיטתו דברי ב"י שרירן דהא ר' ירוחם דמחלק בין חלה למוציא. מ"מ הביא שם ב"י בשמו בלחם העשוי לכותח כעבין מברך המוציא כיון דעשה כצורת גלוסקאות ע"ש. [ו] ולחם עוני. דחליטה משוי למצה עשירה כעיסה עבה: [ז] פת. כ"ה ברי"ף ופי' בו רבינו לכאורה דהיינו שכולה סובין וכן פי' הר"ן. ועי"ז כתב וכן פירש"י שניטל ממנה כל הדרה. כלומר שלא נשאר אלא סובין וכן העתיק הטור עושין מצות מפת הדראה ופירש"י אפי' כולה סובין. אבל בפירש"י שלפנינו מסיים דהיינו פת קיבר. וקיבר בל"א היגטער מעל. כדאמרי' בשלהי כתובות דף קי"ב סאה ביהודה היתה עושה חמש סאין סאה קמח סאה סולת סאה סובין סאה מורסן. סאה קיבוריא. ופירש"י קיבוריא קמח שאינו יפה שעושין ממנו פת קיבר וקורין שאדיר עכ"ל. וא"כ לא קי"מ על פירש"י דהא עיסה כזה חייבת בחלה: [ח] ארא. ופי' הדראה ע"ד סגי נהור ובסי' תנ"ד ס"ק א' כתב מ"א וז"ל מוכח קצת (דסובין ומורסן) דבא לידי חימוץ דיוצאין בהם ידי חובת מצה. ואפשר לומר כיון שהוא ממין הבא לידי חימוץ יוצא בה י"ח ע"כ. ותמיהני הלא משנה ערוכה היא בפ' כל שעה דף ל"ט אין שורין מורסן מפני שהן מחמיצות: [ט] אסור. ותימה גדולה היא בעיני דהא בברייתא תני להדיא פת עבה ב"ה מתירין ומפרש בגמ' ואמאי קרי לה פת עבה דנפישי בלישה ופירש"י כשלשין אותה עבה היא העיסה כשהיא כולה יחד. ופי' זה הביא הרי"ף ורבינו בפ' יו"ט סי' כ"א ע"ש. וא"ל דהרי"ף לא היה גורס בפסח הלא התלמודא פריך להדיא מאי אריא פסח אפי' יו"ט ומשני אין ה"נ ותנא בפסח קאי. ע"כ לשון תפארת שמואל. ולי לק"מ דהא לפ"ד הי"ל להקשות רב אדרב דהא לשינויא קמא דנפישי בלישה קאמר רב הכא דב"ה מתירין ולקמן אמר רב קב מלוגמא לפסחא. איברא דלק"מ דפלוגתא דב"ש וב"ה קאי לענין אפי' ביו"ט אי הוי טרחא שלא לצורך ולישה היא עיסה עבה שגילוש ביין שמן ודבש דלא אתיא לידי חימוץ · [י] ולא. כלומר שאיסור אפייה יותר מחמשת רביעים ועוד בפסח יותר משאר יו"ט וזהו חידוש גדול ומנא ליה: [כ] ולא. ולי נראה להגיה דה"ק למילש ולמיפא אסור. אבל למילש ולהטיל בכונן מיד אינו אסור דבלישה אפשר להזהר ועי' מ"ש רבינו בפ' אלו עוברין ריש סי' ו': [ל] אי. ודבריו אינם מובנים לי דגבי עיסה של יין שמן ודבש פליגי רבנן עלה דר"ע. אבל הכא אמרו רבנן סתם דסריקין מצויירין אסורים ור"א בר צדוק קיבל שלא אמרו אלא בשל כל אדם ולכך אין לנו להגיה קבלתו ואף שחכמים סתם אמרו לא אמרו אלא בשל כל אדם: [מ] ר"ח ז"ל פסק. ובהל' חלה גרס ר"ח פסק ולפי גירסא זו יש לגרוס ועוד היה אומר ר"ת. אבל בתוס' וברמוי"ם הביאו בשם ר"ח: [נ] דקאמר. ותמיהני דבהדיא כתב רבינו בשם התוס' פ' הגוזל קמא סי' י"ד דאי לא תלי למימר בענין אחר אינו ראיה משם לפסוק הלכה כך הקשה בספר מעדני מלך בהל' חלה. וי"ל דמדלא דחיה דכ"ע פטורין ופליגי בהרתיח ולבסוף הדביק אלא ש"מ שהלכה כריש לקיש ואי פליגי בהרתיח ולבסוף הדביק ר' יהודה דלא כריש לקיש: [ס] מדלא. וסוגיא דשמעתין איכא למימר אפי' לר"י צריך לשנויי הכי כדי שלא הקשי לך ה"ל למימר ר"י הלכה כת"ק וכל זה מדברי המשנה א"ל ר"י תנאי ואיכא למימר מעשה אילפס פטורין כמו שפי' מהרש"א ע"ד זה בפ"ק דסכה דף ח': [ע] אבל. ובהכי ניחא הך סוגיא דרבה ורב יוסף אתרי דר"ן שאיירי במעשה אילפס ע"י משקין: [פ] ועוד. והא דפריך לריש לקיש מהאי דקתני יוצאין במצה הינא ובמצה העשויה באילפס הא דלא אוקמא בעבה משום דא"כ לא הוי לחם עוני כמ"ש התוס' לעיל מההיא דפרט לחלוט עכ"ל מהרש"א. ודבריו תמוהים דהתם שאני כיון דחלטיה. אבל קשה מנ"ל למקשן להקשות אימא הברייתא איירי בדלא חלטיה. וניחא לי ע"פ מ"ש רבינו בסמוך בשם ה"ג אם נתן העיסה ואח"כ הרתיח את המחבת אסור משום חמץ. א"כ לפי ס"ד המקשן דאיירי בהדביק ולבסוף הרתיח א"כ הוי אסורה משום חמץ אע"כ צ"ל דאיירי בדחלטיה דתו לית ביה חמץ: [צ] מברך. דאף שנתבשל הוי לחם גמור מאחר דיש עליו תוריתא דנהמא: [ק] אבל וורמזו"ש. בלשון פולין לאקשין: [ר] וכדי. דבירושלמי לא מפליג בין כעבין או כלימודין ובתלמודא דידן מפליג. ועי"ז תירץ דהירושלמי איירי בנטל עיסה מעט ואפה ולכך אפי' כלימודין חייב. וש"ס דידן איירי שלא אפה עדיין אלא כעבין חיישינן שמא נמלך לאפות ממנה. אבל קשה לפי' זה אמאי חזר מפי' ראשון הל"ל דטעמא דכעבין משום אחלופי כמו שפי' בתחלה אלא ה"ק וכדי שלא יקשה האי דירושלמי דקאמר טעם אחר לגמ' דידן שאמר טעם משום אחלופי. ומש"ה נאיד מפי' ראשון אלא דתלמודא דידן נמי איירי בנטלה מן העיסה מעט לאפותה וגזרינן שמא תמלך ותאפה יותר מן העיסה כשיעור חלה וזה דוקא שייך בעבין אבל לא בלימודין והירושלמי נמי איירי בעבין ועי' טו"ז י"ד סי' ש"ב סס"ק ד' שלא הביא כן דברי רבינו ע"ש: [ש] חייבת. שבתחלה עשה עיסה על דעת לאפות ואח"כ נמלך לעשות סופגנין ולא יצא בזה מתורת לחם כדפרישית ואפי' המוציא מברך עליה: [ת] בירושלמי. שם: [א] והוא. ובפי' תלמידי ר' יונה שהוא וורימזלי"ך שקורין לאקשין בלשון פולין. שכן בלשון יון קורין מין הזה אטרי ולפי פי' זה גם הר"ח מודה כאן כדאיתא לעיל: [ב] ושאלה. איברא ר' מונא השיב לה דאפי' שאר עיסה אינה רשאי לאכלה בלא חלה כיון דאפתה קצת ממנה: [ג] ועוד אמר בירושלמי. שם הלכה ח': [ד] העושה. וקאי אנשים שנתנו קמח לנחתום לעשות עיסה וליתן לכל א' שיעור חלקה בצק מש"ה פטור מן החלה. אבל נחתום שעשה עיסה כדי למכור ולחלקה בצק איתא בירושלמי דחייב בחלה מטעם שמא לא ימצא קונים ויעשה עיסה: [ה] אי נמי. וקשה לי הא בפ' כל שעה דף ל"ח ע"ב פריך על לחמי תודה ותיפוק ליה דהוי מצה עשירה ומשני רביעית היא ומתחלקת לכמה חלות. משמע הא שאר מנחות שאינם מרובה: [ו] לקמן. ועי"ש בתוס' שמיישב שם שיטת רבינו תם בב' אופנים: [ז] שהבישול. מה שקשה בזה עיין בסמוך סי' י"ו: [ח] מצוה. כלומר כך היה מלמד לבני ביתו ובגלל הדבר הזה כשהיו עושים עיסה לעשות סופגנין היה דעתם לאפות חררה קטנה ממנה ועל ידי כך נתחייבה העיסה כולה בחלה. כמו הך עובדא דאיתתא קמיה דר' מונא. והא דכתב ר' שמשון לעיל כגון שנטלה מן העיסה מעט. שאני התם גבי לחם העשוי לכותח שלא היה מתחלה דעתו לאפות ממנו ודברי ב"ח סי' שכ"ט שרירן ושכן הסכים הש"ך שם ודלא כב"י ע"ש: [ט] נתחייבה. וצריך לברך ברכת חלה דהא תקנתא דרבנן כדעביד עובדא בירושלמי ר' מונא וכ"פ האחרונים: [י] וגם. משום כבודו דרבינו תם:

ובעיני

יז תניא יוצאין במצה שינה ובמצה העשויה באילפס. מאי מצה ישנה אמר רב יהודה אמר שמואל כל שפרסה ואין חוצין נמצאין שינויה והיכא דאפייה למצה על ארעא וקא מינער לה שפיר נפיק בה ידי חובתו בפסח. דגרסי' במסכת ברכות בכילד מברכין (דף לח.) אמי סבא דארעא מברכין עליה בורא מיני מזונות ואי קבע סעודתיה עילויה מברך עליה המוציא ולבסוף שלש ברכות. ואמרינן מר זוטרא קבע סעודתיה עילויה ובירך עליה המוציא ולבסוף שלש ברכות. ואמר מר בר רב אשי ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח מאי טעמא לחם עוני קרינן ביה. והיכא דאיכא זקן או חולה ולא יכול למיכל מצה ביבשתא תרו ליה במיא עד דמרככא ואכיל ליה עד דלא מיתמחה דתניא יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אף על פי שלא נימוח מ"ט [כ] דבעינן טעם מצה וליכא והיכא דרמיא מצה בקדירה ובשלה נפקא לה מתורת מצה ולא נפק בה ידי חובתו בפסח כתב בעל הלכות [א]ואי אפייה על טפחא או על ארעא נפיק בה ידי חובתו:

יח והיכא דבעי לטגן העיסה במחבת בשמן בשאר ימות הפסח מותר והיכי עביד לה מרתיח את המחבת תחלה בהם שתתלבן בשלהבת יפה ואחר כך נותן בה את העיסה ומטגנה בשמן ומותר לפי שאין פנאי להחמיץ [ל] אבל אם נתן את העיסה ואח"כ הרתיח את המחבת אסור. וכן סדר רב כהן צדק ריש מתיבתא: אמר רב אסי [דף לח ע"א] מצה של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא ידי חובתו בפסח לדברי חכמים אדם יוצא ידי חובתו בפסח והא לא כתיב מצתכם אמר רב יימר אתיא לחם לחם כתיב הכא לחם עוני וכתיב התם והיה באכלכם מלחם הארץ מה להלן משלכם אף כאן משלכם [מ] משמע מהכא דאין יוצאין במצה גזולה דרבנן אית להו שפיר גזירה שוה דגזירה שוה זו מקובלת בפ' רבי ישמעאל (ד' ע:) על הא מתניתין דהחיטין והשעורין והכוסמין והשיבולת שועל ושיפון הרי אלו חייבין בחלה וקאמרי עלה בגמרא מה"מ אמר ר"ל אתיא לחם לחם ממצה כתיב הכא והיה באכלכם מלחם הארץ וכתיב התם לחם עוני אלא דרבנן אית להו דמצת מע"ש הוי שלכם [נ] אבל גזולה דלאו לכם היא לא נפיק בה. [ס] וכן מוכח מסקנא דסוגיא דקאמר לימא מסייע ליה מדהכא פליג בהך נמי פליג שאני עיסה דכתיב עריסותיכם תרי זימני וממעטינן מינייהו מעשר שני וגזול אבל הכא גבי אתרוג דלא כתב אלא חד לכם למעוטי שאול וגזול הוא דאתא אבל מעשר שני דאיתיהיב ליה לאכילה הכי נמי דנפיק ביה אלמא [ע] דלכולי עלמא גזל לא חשיב לכם. וכן כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ו מהל' מצה) דאין אדם יוצא במצה גזולה *ובירושלמי (פ"ק דחלה הל' ע) גרס מצה גזולה אסור' לברך עליה אמר ר' אושעיא ע"ש שנא' ובוצע ברך נאץ ה'. הדא דתימר בתחלה [פ] אבל בסוף דמים הוא דחייב ליה אלמא משמע דאין בו איסור אלא משום ובוצע ברך נאץ וגו' אבל בדיעבד נפיק בה.והו מסיק בה בירושל' רבי *[יונה] אומר אין עבירה מצוה רבי יוסי אומר אין מצוה עבירה אמר רבי אילא אלה המצות אם עשאן כמצותן מצוה ואם לאו אינה מצוה. [צ] ואפשר דהני אמוראי פליגי [ק] ואית להו כיון דלא עשאן כמצותן אינה מצוה ולא יצא ידי חובתו:

הגה"ה
*לכך מי שאבד לו אחת מג' מצות צריך ליתנה במתנה גמורה למי שבאת לידו כדי שלא יצא כלה במצה גזולה: הגה' מיי':

יט מתני' [דף לט ע"א] אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בעולשין ובתמכא ובחרחבינא ובמרור יוצאין בהן [ר] בין לחין בין יבשין אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין ומצטרפין לכזית יוצאין בקלח *שלהן ובדמאי ובמעשר ראשון שניטלה תרומתו ובמעשר שני והקדש שנפדו: **גמ'** חזרת חסא. עולשין אנדבי. תמכא אמר רבה בר בר חנה תמכא שמה וקורין לה בלשון ערבי של"ה חרחבינא אר"ל הלותא דדיקלא יש שפירשו אלקרלינע"ה ויש שפירשו אלהנדקו"ק רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דקמהדר אמרריתא א"ל מאי דעתיך משום דמרירו עפי [ב]והא אנן חזרת תנן ורב ושמואל תנו חזרת וא"ר אושעיא מצוה בחזרת ואמר רבא מאי חסא דחס רחמנא עלן וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן למה נמשלו מצרים למרור מה מרור תחלתו רך וסופו קשה אף מצריים תחלתן רך וסופן קשה תחלה בפה רך וסוף בעבודה קשה א"ל הדרא בי. יוצאין בהן בין לחין בין יבשין אמר רב חסדא לא שנו אלא קלח אבל עלין לחין אין יבשין לא:

הגה"ה
*ר"ת היה מדקדק דוקא בקלח אבל לא בשורש. הג"ה מיי' פ"ז ס"ק ל' וכן סמ"ק:

כ מתני' [דף לט ע"ב] אין שורין את המורסן לתרנגולים אבל חולטין [ש] אע"פ שחלוט אין בא לידי חימוץ [ת] ומוללין על גבי קמח הוא. כתב רב שרירא ז"ל החלטות לא שמענו בשתי ישיבות שהתירו זה אלא לחיה ולחולה ע"פ בקיאין וכ"כ רב האי [א] מצה חלוטה ברותחין מצה היא [ג]אבל דרבנן קמאי אמרו [ב] לא ידעינן חליטה היכן היא וכמה חולים טרחו להתיר להם מי שעורים בחליטה ולא התירו הגאונים אלא לחולה שמוקשה חליו על פי רופאים. כתב באבי העזרי מעשה היה ששרו מעט מורסן ושפשפו בהן אווז בפסח ואסרו אבא מרי משום דאית בעור נקבי נקבי [ג] פרלי ואמרינן בחולין (דף קיב.) ואי אית ביה פילי אסור ע"כ: **גמ'** ת"ר אלו דברים שאין באין לידי חימוץ האפוי והמבושל וחלוט שחלטו ברותחין ואקשינן מבושל אדמבשל ליה איחמועי קא מחמע. אמר רב פפא אפוי שבשלו קאמר:

כא תניא ר' יוסי ב"ר יהודה אומר קמח שנפל עליו דלף אפילו כל היום כולו אין בא לידי חימוץ. אמר רב פפא והוא דעביד טיף טיף לגבי טיף טיף והוא שיאפנה מיד כשיפסוק הדלף. ואם ספק אם דלף טורד אם לאו ספק דאורייתא לחומרא אבי העזרי.האשה לא תשרה את המורסן שתוליך בידה למרחץ. אבל שפה היא על בשרה יבש אפי' היא נכנסת למרחץ ומזיעה. דלחלוחית הזיעה אינה מחמלת. ומ"ש בפירש"י אע"פ שהמים טופחים על בשרה נראה הזיעה קאמר ואין לומר מים ממש קאמר כגון אזר שנשתטפה בחמין או בצונן דהא נראה דודאי אסור כי נשארין בתוך המים ומחמילין אלא ודאי מי זיעה קאמר וצריכה להעביר כל הסובין ממנה קודם שתשתטף בצונן לכן כתב הר"י ז"ל דהאידנא אין הנשים בקיאות בזה ויש למונעם מלתת מורסן על בשרם אפי' יבש:

כב מתני' לא ילעוס אדם חיטין ויתן על גבי מכתו מפני שהן מחמיצות. וכתב ה"ר אלעזר מגרמייז"א בחיבורו הנקרא ספר הרוקח (סי' רנ) שק מלא קמח היה נתון אצל החומה ונתלחלח מזיעת החומה נראה אע"פ דתנן בפ"ב דמכשירין זיעת הבתים בורות שיחין ומערות וזיעת אדם טהורה פי' אין מכשירין מיהו מחמילים מידי דהוה ארוק שאינו מכשיר ואפ"ה תנן לא ילעוס הלכך אם נפל מים על קמח או נתלחלח השק ירקד הקמח והשאר מותר. שק שיש בו קמח וישבו תרנגולים עליו ונתלחלח מצואת התרנגולים אמר במנחות (דף סט.) שעורים שנמצאו בגללי בהמה וכו' אי למנחות הקריבהו לא לפחתך [ד] ואינו אוסרו משום חימוץ מיהו ירקדו הבלק וישליכוהו לחוץ והשאר מותר ע"כ לא ידעתי למה דימה זיעת בתים לרוק ולא כדמה לזיעת אדם שמניהם אין מכשירין וגם מה שכתב דרוק אינו מכשיר הא ליתא דרוק מכשיר כדתנן במס' מכשירין [פ"ו מ"ה] וגם מה שכתב אם נפל מים על קמח שירקד הקמח והשאר מותר נ"ל דקולא גדולה היא לעשות כן בתוך הפסח [ה] דכיון דחמץ במשהו חיישינן שמא יעבור חמץ כל שהוא עם הקמח*. וראיתי מורים הלכה למעשה שאוחז בידו כל מקום [ד]המלוחלח עד שיזרוק כל הקמח שבשק והוא עדיף טפי:

הגה"ה
*ומרדכי כתב בעודו לא מועיל הרקדה אבל לא כשנתייבש שאז מפרר:

כג גמ' אמרי דבי רב שילא ותיקא שרי.והא תניא ותיקא אסור לא קשיא הא במיא ומלחא והא במשחא ומלחא כיון דלית בה מיא אלא משחא מי פירות הן ומי פירות אין מחמילין. ותיקא פי' קמח מבושל במים ומלח. [ו] לפי שיטת רב אלפס ז"ל שכתב לעיל דהלכה כר"ע דמי פירות אין מחמילין אפי' יש בו מים נ"ל לפי דבריו הכא כיון דלית בה מים לחוד אלא משחא עם המים אין מחמילין [ז] ובאשכנז נהגו שלא ליתן מלח בעיסת מצה ויש נוהגים טעם

הגהות הב"ח א ואי אפייה ע"ג טפקא או ע"ג ארעא : ב והא אנן חזרת תנן ותנא ד"ש חזרת וא"ר אושעיא מצוה בחזרת ואמר רבא מאי חזרת חסא מאי חסא דחס : ג אבל רבנן קמאי אמרי לא ידעינן חלוטה היכן היא וכמה חולים טרחו להתיר להם : ד מקום המלוחלח עד שיריק כל הקמח :

קרבן נתנאל

[כ] **דמשום** דבעינן טעם מצה וליכא. כך היא מסקנת הש"ס בברכות דף ל"ח. ואין להקשות א"כ מאי הביא ר' שמשון ראיה לעיל ס"ס ט"ו מהך דר' יוסי דלא כר"ת דהבישול מבטל מתורת לחם. אימא דלחם הוי אלא דאינו יוצא ידי מצה דנפקא ליה מתורת מצה. ולק"מ דלרב נחמן דהתם קאי דלא ס"ל הך דיתוי דבעינן טעם מצה. וכי היכי דלרב נחמן נ"ל דאם עשה עיסה עבה בתחלה לעשות סופגנין אינו מברך המוציא דבישול מבטל הה"ה לדידן דמדרב נחמן נשמע לדידן: [ל] **אבל**. ועיין לעיל סי' ט"ז מה שכתבתי בזה: [מ] **משמע**. וא"ת הא בלא ג"ש אין יוצאין במצה גזולה דהוי מצוה הבאה בעבירה דהוי פסול מדאורייתא כמ"ש רבינו בפ' לולב הגזול ס"ס ג'. וי"ל דס"ל לרבינו כדעת המ"א שהביא ב"י בסי' תרמ"ט משום מצוה הבאה בעבירה אינו אלא לגנב ולגזלן עצמו אבל לאחרים כשר. מש"ה פוסל רבינו גזול מעריסותיכם דאפי' לאחרים אין יוצאין בו. ואיירי בין לפני יאוש ובין לאחר יאוש וכ"ת דלאחר יאוש הוי יאוש ושינוי רשות ביד אחרים. י"ל שהיא מצה שאולה ביד אחרים שעדיין שם בעלים עליה דלא הוי שינוי רשות. ועיין בב"י בח"מ סוף סי' שס"א מ"ש בשם מרדכי: [נ] **אבל**. וא"ת הא חלה גופה בגזולה חייבת מדאמרי' בב"ק דף צ"ד הרי שגזל סאה של חטין טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה אין זה מברך אלא מנאץ משמע הא בחלה חייב. וי"ל כדמסיק רבא שם דשינוי קונה לענין ברכה הוי מצוה הבאה בעבירה ואי גזל עיסה כבר נתחייב ביד הנגזל בשעת גלגול. אבל עריסותיכם דכתיב במצה למעט גזולה דלא נפיק ביה: [ס] **וכן** מוכח מסקנא דסוגיא כו'. אלמא דלכ"ע גזול לא חשוב לכם. הוצרך לזה דלא תימא דמעריסותיכם דכתיב גבי חלה הוצרך לעיסת נכרי והקדש ולכדי עיסת מדבר. ע"ז מייתי ראיה מאתרוג דמסתבר למעט מיניה גזול. אלא דכולהו דרשינן מיניה כמ"ש תוס' במנחות דף ס"ז. ד"ה חד עריסותיכם ע"ש וברמב"ם בהל' בכורים פ"ה דין י"א כל המפריש חלה מברך תחלה. וקשה וכי כללא הוא הא בגזל סאה חטין וכו' מפריש חלה ואין מברך וצ"ע: [ע] **דכ"ע**. אבל מצה שאולה חשוב לכם כמ"ש ט"ז א"ח בסי' תנ"ד ס"ק ד' מלתא בטעמיה: [פ] **אבל** בסוף כו'. מלת בסוף פי' בדיעבד.וא"כ ה"פ בסוף ר"ל ברכת המזון לאחריו חייב כיון דמדאורייתא היא אם אכל כדי שביעה דקנה בשינוי ואינו חייב אלא דמים וכן פי' ב"י בא"ח סי' קנ"ו. ש"מ דבדיעבד נפיק ביה וקשה מהך ירושלמי על הרמב"ם. ע"ז מתרץ רבינו והו מסיק וכו' ואפשר דהנך אמוראי פליגי וא"כ הרמב"ם פסק כהנך אמוראי. ודע שהרב המגיד פ"ו מהל' מצה כתב וז"ל אבל ראיתי מי שכתב ממה שאמרו אבל בסוף דמים הוא חייב לו ש"מ גזולה יוצא בה בדיעבד דהא לא כתיב מצתכם ע"כ. וסוף הירושלמי אינו נראה כן. אלא לא יצא והוא שגזל מצה אבל גזל חטים או קמח ועשאו פת ודאי יצא שקנאן בשינוי ודמים לבד הוא חייב לו כך נ"ל עכ"ל. והגה מ"ש וסוף הירושלמי אינו נראה כן. יש לפרש בו ב' פירושים. אחד שכוון למ"ש רבינו שהנך אמוראי פליגי בסוף. או נאמר שכוון על מלת בסוף שנזכר בירושלמי פי' אם בסוף אכל מצה גזולה כגון שגזל חטים וטחן ואפאה מצה יצא דקנאן בשינוי. ולפ"ז אין אנו צריכין לומר דהני אמוראי פליגי דלכ"ע בדיעבד לא יצא במצה גזולה. ואם גזל חטין ואפאה מצה בכה"ג כ"ע מודו שיצא אע"ג דבפ"ח מהל' לולב דין א' פי' ה"ה שיטת הרמב"ם לענין אשירה הנעבדה דפוסל מטעם דהוי מצוה הבאה בעבירה הכא לא מקרי מצוה הבאה בעבירה כיון דקנאן בשינוי. אלא לענין ברכה מקרי הבא בעבירה ומנאץ כדמשני רבא בב"ק דף צ"ד. ואינו אלא בברכת חלה שהיא מדרבנן הם אמרו והם אמרו שלא יברך כי מנאץ אבל בהמ"ז שהוא מדאורייתא חייב. דהא הרמב"ם בפ"ו מהל' מצה השוה דין מצה ובהמ"ז שכתב זה הכלל כל דבר שמברכין עליו בהמ"ז יוצא בו ידי חובתו וכל שאין מברכין עליו אין יוצא בו וכ"כ מ"א בסי' קנ"ו אלא שסיים עוד ואפשר דאפי' גזל לחם מברך בהמ"ז דכשאכלה כבר קנאו בשינוי. ועוד דבסי' תרמ"ט מסופק אם יש לברך וא"כ בבהמ"ז נקטי' לחומרא דדאורייתא היא ככ"ל עכ"ל ואיני מבין דא"כ במצה גזולה נמי יצא בדיעבד דהא כבר קנאה בשינוי. וראיה מסי' תרמ"ט לאו כלום הוא דהתם קנאה בשינוי מבלי סיוע מצוה. משא"כ בנדון זה השינוי בא ע"י סיוע מצוה והוי מצוה הבא בעבירה ולכ"ע אין מברך: [צ] **ואפשר**. פי' בו רבינו דר' יונה ור' יוסי לא פליגי אלא משמעות דורשין איכא בינייהו. ודלא כב"ח סי' קנ"ו שסובר דפליגי ע"ש: [ק] **ואית להו** וראיתי בס' מעדני מלך ריש פ' שלשה שאכלו שהקשה דברי רבינו אהדדי שמסיק שם סי' ב' שעל דבר איסור מברך תחלה וסוף מדקאמר בב"ק הרי שגזל חטים כו' אין זה מברך אלא מנאץ. משמע שחייב לברך אלא שברכתו היא ניאוץ והא הוי מצוה הבא בעבירה כדמסיק הכא שאין לברך על מצה גזולה. ונראה ליישב דרבינו ג"כ ס"ל שאין לברך ברכת המצוה על המצות דילפינן מברכת חלה שאמרו חכמים שלא לברך כיון שבברכתו הוא מנאץ. וזה דוקא בברכת המצות שהיאך יאמר וצונו על אכילת מצה או חלה של גזל מנאץ בזה שאמר וצונו כאלו אמר שצונו לקיים המצוה אפי' ע"י גזל והשם הרחיקו עד"ש אני ה' שונא גזל בעולה. משא"כ ברכת הנהנין הוא מברך על הנאת גופו אינו מנאץ וה"ק משמע שחייב לברך אלא שברכתו הוא ניאוץ. וזה מן הסברא גבי ברכת המצות ולא גבי ברכת הנהנין וכן מוכח מדלא תני ר"א בגזל עיסה שהפריש ממנו חלה וגזלן אפאה היאך יברך ברכת המוציא וכן הוא לשון הראב"ד אבל ברכה תחלה וסוף למה לא יברכו הואיל ונהנה. אבל בברכת המצות אוסר לברך שברכתו הוא ניאוץ וא"ת אכתי מה מייתי ראיה מהא דגזל חטין ואפאה כו' התם שאני שקנה בשינוי ואינו חייב אלא דמים ומש"ה מברך ומנ"ל דמברך בתחלה או לבסוף בלא שינוי. וי"ל דדייק למה דס"ד אביי בריש הגזול דטעמא דר"א בשינוי אינו קונה. ומ"מ דייקינן מיניה דברכת המוציא מברך. ומש"ה הביא רבינו ראיה בתחלה מסנהדרין ולא די לי בראיה זו מפני קושיא וע"ז מייתי עוד ראיה מב"ק עד"ה: [ר] **בין**. רבינו השמיט דין דכמוש אך הרא"ז הביא בשם הירושלמי פ"ב הלכה ה' דבעלין פסולין וכן המ"א בסי' תע"ג ס"ק י"ג נמשך אחריו. אך כתב מסברא דנפשיה וכאלו לא ראה הענק וכן פסק ספר חק יעקב וזהו חומרא גדולה מאד דהיאך יעשה ישרה אותו במים חיישינן משום כבוש יניח אותו בלא מים חיישינן משום כמוש ופוק חזי מאי עמא דבר דנהגו לצאת בכמוש וכדי ליישר המנהג חפשתי במקור הדין בירושלמי דפוס קראקא מצאתי וז"ל בין כמושין (ר"ל דקאי אמתני' דגרס בין כמושין) אית תניי תני אבל לא כמושין אמר רב חסדא מ"ד כמושין בקלח ומ"ד אבל לא כמושין בעלין עכ"ל ומזה פסק דאין יוצאים בכמושים בעלין הנה זה לפי גי' הירושלמי דגרס במתני' בין כמושין דצריך לתרץ הברייתא שלא תהיה כנגד המתני' אבל לפי גי' שלנו דגרס במתני' בין יבשין איכא למימר דהברייתא אתיא כאידך ת"ר ואנן פסקינן כר"מ וחכמים שלנו וכראב"ל וכן מצאתי ברמב"ן דף פ"ג דיוצאין בכמושין. ועוד מדאמר ר"ח ל"ש אלא בקלח אבל בעלין לחין אין יבשין לא מדאמר ר"ח יבשין ולא אמר כמושין משמע דכמושין כשרין דאמורא היה לפרש דבריו כמ"ש הרשב"ס לקמן בדף ק"א ד"ה לקביעיה קמא וכו' והא דאמר לחין לאו דוקא כמ"ש רבינו בפ' לולב הגזול סי' י' ע"ש ודלא כרא"ז והמ"א וח"י תומרא זו מגין להם ומש"ה השמיטו הפוסקים דין זה דלא צריכין דיחיד ורבים הלכה כרבים ודו"ק: [ש] **אע"פ**. כדאיתא בפ' זה דף ל"ו ולעיל ס"ס י"ג: [ת] **ומוגלשין**. כדאיתא בפ' זה דף ל"ז: [א] **מצה**. כדאיתא פרק החולץ דף מ': [ב] **לא** כ"ה בטור סי' תס"א: [ג] **ה"ג** פירלי פירלי. כ"ה בטור סי' תס"ה. פירלי פירלי. לשון זה איתא גבי עופות בפ' שמנה שרצים דף ק"ח ופירושו נקבי נקבי היינו מקום מושב עלות: [ד] **ואינו**. ויש לדחות דהש"ס רוצה לפסול אותן חטין אפי' לשתי לחם ולחמי תודה שמצותן להיותם חמץ: [ה] **דכיון**. בשנת תק"א לאלף הששי פה פראג אירע מעשה שבשעת טחינת הקמח למצות היה מזיע אותן כלי רחיים שהקמח נופל לתוכו שהיה מעידים נאמנים שהרגישו כמה טיפות בהכיסוי מלמעלה. ונוסף לזה שהודבק בהפשתן המתוח בדפנות אותו הכלי מתחת הזיעה ואבק הקמח כמו עיסה עב כעובי אלבע. והספק היה אי מחמת הלחלוחית ותבואה שבאותו השנה שלא נתבשלה ונתייבשה כל צרכה על פני השדה והוי מי פירות. או שבא מחמת אויר קר ולח שהיה בעת הטחינה וחום הרחיים והוי תולדה דמים. ופסקו הב"ד ע"פ צירוף שתי לומדים וחכמי הקהלה ליקח המכסה העליון כדי שלא יהיה חם כ"כ ולמתוח פשתן עליה גם להחליף הפשתן תמיד אם נראה בו עיסה. והיו מעמידים נאמנים לרקד הקמח ריקוד אחר ריקוד גסה ודקה ולא נות הכל קודם פסח ומפני הפסד מרובה כמה מאות והובים סמכו על אותן הפוסקים דמהני הריקוד. וע"כ כל זאת מנעתי לאכול מאותן מצות. גם שאר שרידי עדה: [ו] **לפי**. לפי הדרך הראשון שדרכנו בו לעיל בסי' י"ג שהרי"ף ס"ל דמי פירות עם מים אין מחמילין כל הדברים פשוטים. אבל לדרך השני הא דקאמר אין מחמילין פירושו שאין ממהרין לחמץ ויכול לשומרה כשאר עיסה אבל שייך בו חימוץ א"כ קשה מי הכריח לרבינו לפרש דברי רי"ף כלומר דלית ביה מים לחוד הוי ליה לפרש דבדוקא קאמר דלית ביה מיא כלל מש"ה ותיקא שרי אבל אי אית ביה מיא אמאי שרי הא שייך בו חימוץ וליכא למימר דאיירי ע"י שימור א"כ מיא ומלחא נמי שרי ע"י שימור. וי"ל דהא לכל הפירושים קשה לדברי הרי"ף הך ותיקא אמאי אסור במיא ומלחא הא הוי מי פירות עם מים ואין מחמילין כמו משחא ומלחא עם מיא וכמו שהקשה רבינו לעיל בסי' י"ג וצ"ל דרבינו ס"ל דמלח הוי מי פירות וכמ"ש הרמב"ם בפ' עשירי מהל' טומאת אוכלין ומש"ה נאיד מפסק הרי"ף. אבל הרי"ף ס"ל דהמלח תולדת מים מקרי וא"כ שפיר קאמר דהך משחא ומלחא כיון דלית ביה מיא לחוד שרי והיינו ע"י שימור אף שמבשלין אותה וקודם בישול נעשה פושרין וקתני לעיל ושוין שאין לשין בפושרין דא"א לשמרם היינו כשנילוש עם מים אבל מי פירות עם מים נוכל לשמר משא"כ הך ותיקא מיא ומלחא כיון דפושרין הוא א"א לשמר אותו מש"ה אסירא. וקצת קשה לפי סברת הרי"ף דמלח תולדת מים מקרי א"כ אמאי דחק ר"ל לשנוי אומר היה ר"מ מנחת נסכים מגבלה במים וכשרה הא צריך ליתן מלח על מנחת נסכים כדכתיב על כל קרבנך תקריב מלח כמו הקומץ והאברים ופדרים וא"כ הוי מי פירות עם מים ושייך בו חימוץ: [ז] **ובאשכנז**. נראה שסיים רבינו מנהג זה הכא לאלומי דבריו שמנהגן כך שס"ל כשיטתו

דמלח

למנהג מהא דאמרינן [שבת דף עט.] שלש שורות הן מלה דלא מליח ולאו ראיה היא [ח] דעור שאינו מתוקן כהלכתו קרי ליה מצה כעיסה שלא נגמרה בחימוץ. ויש אומרים משום דמליחה כרותה [ט] מידי דהוה אחמי חמה שאין לשין בהם גם הכא נמי המלח מחמם קצת ויש מביאין ראיה דמלח אינו גורם חימוץ מהכא ותיקא במילחא ומשחא שרי [י] ולאו ראיה היא דמלח ממהר החימוץ כשנילושה במים אבל אם נילושה במי פירות [כ] המלח לבדו אינו גורם החימוץ. ויש מביאין ראיה מהא דתנן [לעיל דף לה.] חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן למכור בשוק יוצאין בהן אע"פ שבודאי יש מלח בהן כדכתיב על כל קרבנך תקריב מלח. וטעות הוא בידם דאין נותנין מלח אלא בדבר הקרב על גבי המזבח כגון אברים ופדרים וקומץ. תניא בתוספתא יוצאין במצה המתובלת [ל] כתב בספר הרוקח [סי' רפג] גרסינן במנחות פרק הקומץ רבה (דף כג:) תבלה בקלח בשומשמין בכל מיני תבלין כשרה הואיל ויש בה טעם מצה מ"מ אין ליתן פלפלין במצה לפי שהוא חד ומחמץ העיסה: **כד אמר** מר זוטרא לא לימחי איניש קידרא בקמחא דאבישונא דילמא לא בשיל שפיר ואתי לידי חימוץ. פי' קימחא דאבישונא שתיתא דשובלי רטיבתא. אמר אביי לא ליחריך איניש תרתי שיבלי בהדי הדדי [א]דילמא נפיק מהא מיא ובלע האי. א"ל רבא אי הכי אפילו חדא נמי לא דילמא נפיק מהאי רישא ובלע אידך רישא. אלא אמר רבא מי פירות נינהו ומי פירות אין מחמיצין וקי"ל כרבא:

כה [דף מ ע"א] **תנו** רבנן אין נותנין את השעורין בפסח ואם נתנו נתבקעו אסורות [מ] לא נתבקעו מותרות ר' יוסי אומר שורן בחומץ וחומץ צומתן אמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי אמר רב חסדא אמר מר עוקבא לא נתבקעו ממש אלא כל שאילו מניחן ע"פ חביות והן נתבקעות מאליהם. ר"ת גרס ע"פ [נ] האבוב. ושמואל אמר נתבקעו ממש עבד שמואל עובדא נתבקעו ממש. וכיון דלא אפסקא [ב]בהא הילכתא בהדיא לא כמר עוקבא ולא כשמואל עבדינן לחומרא כמר עוקבא דס"ל ספיקא דאורייתא והני מילי לענין מיכלינהו להנהו שערי בעינייהו אבל אי משתכחי בהדי בישולי ולא נתבקעו *[ג]כיון דאיסור חמץ במשהו דרבנן הוא [ס] לא אסרינן להאי בישולא דאשתכחן ביה תרי או תלתא שערי אא"כ נתבקעו כשמואל משום דס"ל ספיקא דרבנן ואזלינן לקולא.

הגה"ה
*וי"א דוקא שערי אבל חטים אפילו לא נתבקעו אסורים ואוסרים:

וי"א דהלכה כשמואל משום דמר עוקבא תלמיד דשמואל הוה וקי"ל דאין הלכה כתלמיד במקום רבו. ועוד דהא עביד שמואל עובדא ואי לאו דקים ליה דהלכתא הכי לא עביד עובדא. וכ"ל דכ"ש [ד]אם נמלאת בעיסה או במצה לאחר אפייתה שמותרת אם לא נתבקעו ואפילו אם נתבקעו נראה לי דשרי דנתבקע לאו חמץ גמור הוא אלא [ע] קרוב להחמיץ. מדקאמר ר' יוסי שורן בחומץ וחומץ צומתן וחטה זו בקמח היתה ודבר ידוע שהחטה שהיא קשה אינו ממהרת להחמיץ כמו העיסה וכיון שהעיסה לא החמיצה כל שכן החטה. [פ] ולא חיישינן שמא היתה החטה במים לפי שרגילין ישראל לשמור יפה המים השמורים לשום מצה מחימוץ. וראיתי קצת מן המורים שאסרו אותה מצה ויש שאסרו כל המצות הנאפות בתנור עמה. ולא נהירא לי דאפילו אם היתה החטה חמץ [ה]למה תאסור כל המצות דהא דאמרינן חמץ במשהו היינו דוקא ע"י בישול שמתפשט החמץ בכל הקדירה וכל היכא דשאר איסורין אוסרין בנתינת טעם חמץ אוסר במשהו. אבל כזית חלב שנמצא בחררה אחת דבר ידוע הוא שאין איסור החלב מפעפע בכל החררה דאפייה לא הוי כבישול להתפשט הטעם בכל החררה אלא כדי קליפה או כדי נטילה כדאמרינן (לקמן דף עה:) נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו נוטל את מקומו וכ"ש חטה אחת שאין יכולה בפליטתה להתפשט בכל המצה. וכן כתב ה"ר אליעזר ממי"ץ [ו]ואם נמצאת חטה על בשר מלוח או על בשר צלי או בתוך מצה רותחת חותך מקום פעפועו לפי אומד הדעת ואם ביום טוב אחרון של פסח מותר להשהותו עד אחר הפסח [צ] שהרי הוא ספק יו"ט ספק חול וכן יש בתשובות עד כאן*: כתב בספר הרוקח [סימן רפ"א ע"ש] חטה שנמצאת בתרנגולת מלוחה ונמלחו עמה תרנגולת אחרות ושאלוני [ק] ולא אסרתי כי אם אותה שנמצאת עליה החטה כי נתרככה וחמץ במשהו.

הגה"ה
*ומכררין את המלח קודם הפסח מפני החטים שבתוכו שהרי המלח כשנתלחלח נכנס מעט מעט בחטין ומתחמץ:

והוא הדין אם לנו תרנגולות הרבה בשפוד אחד ונמצאת חטה באחת מהן היא אסורה ושאר מותרות עד כאן. ואין דבריו נראין מה שאסר כל התרנגולת מלוחה שנמצאת בה החטה אלא כאשר כתב ה"ר אליעזר ממי"ץ שנוטל מקום פעפועו. אבל בתרנגולת צלויה שנמצאת בתוכה חטה בזה נראין דבריו שכולה אסורה לפי שכשמהפכין השפוד מתפשט הטעם בכל התרנגולת. ואם היה מעשה בא לידי הייתי אוסר כל התרנגולת שבשפוד הנוגעות זו בזו כי ע"י הפוך השפוד מתפשט מזו לזו וכי היכי דבשאר איסורין אם היה באיסור כדי ליתן טעם בכולן היינו אוסרין כולן הוא הדין נמי חמץ במשהו. [ז]אמר רבה בעל נפש לא ילתות כלומר מי שמדקדק עליו במצות לא ילתות ואפי' חיטין דשירין. אמר רב נחמן מאן דלית ליה לאבא אכיל נהמא דעיפושא. דבי רב כהנא לתתי דבי רבה בר רב הונא לתתי. והאידנא שדרו ממתיבתא שאין אנו בקיאין בלתיתה הלכך לא שריא לן למילתתה. [ר] [ח]וחליטה ליכא בזמן הזה מאן דידע למיחלט הלכך אסור:

כו אמר רב הונא בליקות של נכרים ממלא אדם את כריסו מהן [ש] ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. פי' רש"י שמכיר שלא החמיצה שאין שם לא קרמי הנבים ולא סכסוכי פניו. יש תמהים על פרש"י דלא מסתבר להקל כולי האי להתיר בצק שלש הנכרי שלא בפניו דחיישינן שמא לשו בחימוץ ומפרשינן כגון בלקות של נכרי שלשו הנכרי בפנינו. ולא נהירא לי דא"כ הוי ליה למימר קמח של נכרים שלשו בפנינו. הלכך נראה לי לפרש כפרש"י דכיון שאין אנו רואין בו לא שיאור ולא סידוק מותר. ואפילו הכי לא הדר ביה רבא דאמר להו רבא להנהו דמהפכי כיפי פי' עומרים הפיכו לשם מצוה. כלומר אפילו שנדחו דברי רבא דהוה בעי למימר דשימור דלישה לאו שימור הוא אפילו הכי לא הדר ביה ומחמיר על עצמו היה לשמור מצה של מצוה משעת קצירה. וכן משמע דחומרא בעלמא הוא מדקאמר מר בריה דרבינא מנקטא ליה אימיה בארבי משמע דאיהו לבד היה מחמיר וכל שאר החכמים לא נהגו כן. וכן מדקאמר רב הונא בלקות של נכרי וכו' ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה משום דלא עביד ליה שימור משעת לישה משמע הא אם לקח קמח מן הנכרי ולש אותו אין צריך לאכול כזית מצה באחרונה ונהגו באשכנז וצרפת לשומרן *משעת טחינה לפי שאז מקריבין אותן אל המים שטוחנן ברחים של מים.

הגה"ה
*לצורך מצה של מצוה. הגה' מיי' פ"ה:

רב אלפס כתב ומיבעי ליה לנטורי קמחא דפסחא משעת קצירה דכתיב ושמרתם את המצות. ובשאלתות [פ' צו סי' ע"ה] כתב לא נפק אינש ידי חובתו אלא במצה דמינטר ליה מחימוץ [ת] מן דנפלה מיא עילויה [א] והיכא דאמטינהו לחיטין נכרי חרש שוטה וקטן לא נפיק ידי חובתו. [ב] אי נמי לשה לעיסה נכרי חרש שוטה וקטן דלאו בני שימור אינון ואף על פי דאפייה ישראל בר דיעה ועביד בהו שימור בשעת אפייה לא נפיק ידי חובתיה. ורב כהן צדק ז"ל כתב לצאת ידי חובה בלילה הראשונה אינה [ג] אלא במצה שאפאה ישראל לשם מצה שנאמר ושמרתם את המצות עד שתהא משומרת לשם מצה. ורב האי גאון ז"ל כתב מצה שאפאה נכרי לפני ישראל על ידי שימור כתקונה מותרת לישראל לאוכלה. ובעלי מעשה וחסידים והתמימים מחמירין על עצמן [ד] כגאונים המחמירין ולשין ואופין בעצמן כההיא דאמרינן מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה: **כז** [דף מ ע"ב] **ההוא** ארבא דטבעא בחישתא שרי רבא לזבוני לנכרי. איתיביה רבה בר ליואי לרבא בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לנכרי ולא יעשנו מרדעת לחמור אבל עושה אותו תכריכין למת. לנכרי מ"ט לא משום דהדר מזבנה לישראל. הדר אמר רבא ליזבנינהו קבא קבא לישראל כי היכי דניכל מקמי פסחא. והקשה רבינו אפרים ז"ל אמאי אסרינהו להנהו חיטי [ה] והרי לא נתבקעו ותירץ לתיתה דעסיק בהו בחיטי לא אתו לידי חימוץ עד שנתבקעו [ו] [ט]אבל הנך חיטי דשיעי כיון דמינח נייחו אתו לידי חימוץ*:

הגה"ה
*ודוקא בלתיתה או בטבעא בחישתא אסורים אבל אם נפל מים על חיטין או הם על הארץ במקום מדרון ויכלו המים לצאת מהם או בעפר תיחוח שיכולים ליכנס בקרקע לא אוסרין דאל"כ לא תמצא לעולם חיטים שלא ירד עליהם מים. הגה' מיי' פ"ה:

כח ת"ר אין מוללין את הקדירות בפסח והרוצה שימלול נותן את הקמח ואח"כ נותן את החומץ וי"א נותן את החומץ ואח"כ נותן את הקמח עולא אמר אחד זה ואחד זה אסור משום לך לך אמרינן לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב אבל בחסיסי שרי דהא רבא גופיה מחו ליה בחסיסי. [ז] [י]פי' בחסיסי מיני אפייה שטוחנין אותה ומבשלין אותה במים ומוללין בה את הקדירה. [ח] ובערוך פירש קמח של עדשים שאינו בא לידי חמוץ ולא חיישינן דילמא אתי לאיחלופי בשאר קמח: **כט מתני'** אין נותנין את הקמח לא לתוך החרוסת ולא לתוך החרדל ואם נתן יאכל מיד. [ט] ור' מאיר אוסר. [י] (ור' יהודה אומר ישרף מיד) אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות אבל סכין ומטבילין אותו בהן מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שהן מחמיצין. הסיפא דאין נותנין את הקמח וכו' מיירי שיש מעט מים מעורב בהן אבל בלא מים מי פירות אין מחמיצין: **גמ'** אמר רב כהנא מחלוקת לתוך החרדל אבל לתוך החרוסת [י] דברי הכל ישרף מיד וחכמים אומרים יאכל מיד. אמר רב הונא בריה דרב יהודה אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כדברי חכמים: [דף מב ע"א] מי תשמישו של נחתום ישפכו. תנא חדא שופכן במקום מדרון *ואין שופכן במקום האשבורן ותניא אידך שופכן במקום האשבורן. לא קשיא הא דנפישו וקוו והא דלא נפישו ולא קוו. רב אלפס ז"ל לא הביא אלא ברייתא קמייתא משום דלא בקיאין מהו נפישי: **ל אמר** רב יהודה האשה לא תלוש אלא במים שלנו. פרש"י משום שבימות ניסן המעיינות חמין [כ] שעדיין הוא ימות הגשמים והחמה [ל] מהלך בשיפולי רקיע הלכך ממלא מבערב ומלנטן עד למחר. כתב רבינו אבי העזרי

הגה"ה
*וכן צריך ליזהר במי סדהה לאחר כליסה · מרדכי:

הגהות הב"ח א דלמא נפיק מיא מהא ובלע האי ואתא לידי חימוץ א"ל רבא: ב בהא מלתא הלכתא בהדיא: ג כיון דאיסור תערובות נה"ן בתשהו: ד אם נמלאת חטה בעיסה: ה למה היאסר כל המצה והא דאמרינן: ו הר"ר אליעזר ממיץ שאם נמלאת: ז אמר רבה בעל וכו' שמדקדק על עצמו במעט: ח ותלוש נמי ליכא בזמן הזה: ט אבל הנך חטי כיון דמינח כנ"ל ותיבת דשיעי נמחק: י פי' בחסיסי מצה אפויה:

הגהות הגרי"ב [א] כל זה ליתא במשנה שלפנינו וגם ברב אלפס:

קרבן נתנאל

ומלח מי פירות הוא ומי פירות עם מים ממהרים להחמיץ כמו שפסק רבינו לעיל בסי' י"ג נתבמים דאין לשין עיסה ביין שמן ודבש אם יש בהן תערובת מים: [ח] **דעור**. דהא קתני דלא קמיח ולדבריהם אין ליתן קמח בעיסת מצה: [ט] **מידי**. לקמן בשלהי פרק זה דף מ"ב: [י] **ולאו**. וה"ה דהוי מצי למדחי דשאני ותיקא דמיעוט מלח בטיל כמ"ש לעיל מזה סי' י"ג: [כ] **המלח**. דמלח נמי מי פירות הוא: [ל] **כתב** בס' הרוקח גרסי' במנחות כו'. מ"מ אין ליתן פלפלין במצה. וכ"כ הטור בס"ס תנ"ה וכתב בספר הרוקח ומ"מ אין ליתן בה פלפלין. ותימה דבס' הרוקח סי' רע"ג פסק דאפי' בתבלין ומלח הוי מצה עשירה וצ"ע. ולולי דמסתפינא אמרתי להגיה וכצ"ל כתב בס' הרוקח דבתבלין הוי מצה עשירה וליתא דהא תניא בתוספתא יוצאין במצה המתובלת וגרסי' במנחות כו'. ומ"מ אין ליתן פלפלין זה הוא מדברי רבינו שהכריע כך מסברת עצמו ועיין בב"ח שדחק לפרש דברי הרוקח: [מ] **לא נתבקעו** מותרת. ר' יוסי אומר שורן בחומץ וחומץ צומתן אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי: [נ] **האבוב**. פי' כלי שבעלי קליות עושין בו קליות והוא מנוקב כדאמרי' בפ' ר' ישמעאל מניחן בתוך אבוב של קלאים כדי שתגמור האור בכולו והם מתבקעות מכח האור. תוס': [ס] **לא**. כ"כ לאפוקי מדעת הראב"ד שהביא הכלבו דדוקא אי לא משתכחא בהאי בישולא אלא חד או תרתי שערי לא אסרינן אלא בנתבקעו ממש. אבל תלתא ודאי חזקה היא דאיכא טובא ושמא נתבקעו וכתב רמ"א בד"מ ש"מ דבכה"ג אפי' במקום שנוהגין להקל אסור ע"כ ואיני יודע מנ"ל זה דלמא במקום שנוהגין נוהגין כדברי רי"ף. ובמ"א סי' תס"ד ס"ק י"ב השיג על רמ"א. גם הוא לא הביא ראיה מדברי רי"ף: [ע] **קרוב**. ולפי מה שפירש"י אם רואה שנפתחות שורן בחומץ. אינו [?]יה דכנתבקעו ממש איכא למימר דהוי חמץ גמור ולא מהני צמיתת חומץ אלא היכא דעדיין לא נתבקעו [?]ל דוהו שפירש"י למר עוקבא דמפרש לא נתבקעו ממש. ונוכל לומר שדחק מר עוקבא לפרש כן משום יק' דר"י. אבל לשמואל דאמר נתבקעו ממש ס"ל דלא הוי חמץ גמור אלא שקרוב להחמיץ ומש"ה אמר ר' יוסי שורן בחומץ אפי' בנתבקעו ממש: [פ] **ולא**. משמע אם היתה נמלא במים היו נאסרות המצות שנילושו באותן המים ויש לתמוה שהטור כותב כלשון הרא"ש ואח"כ גבי תעשה ונמלא חטה בקוע בכלי של מים ובשלו באותו מים תבשיל כתב שהמים מותרים. כן כתב ב"י בסי' תס"ז וע"ש. ול"ע דהיינו טעמא אם היתה חטה במים והחמילה מקודם שנתגלגלה בעיסה י"ל שאסר הכל שלא במקום אחד בלבד נגעה ועוד שהמים שבעיסה מוליכים היוצא מאותו גרגיר בכל כמו שהרוטב מוליך אפי' דבר שאינו מפעפע וכ"כ הרשב"א בתשו' לאסור כל העיסה ודלא כרבינו הובא בב"י ובסי' תס"ז סס"ק ט"ו כתב מ"א שהרשב"א סובר דאוסר אפי' בגונן ע"ש. ליתא דעיסה שאני דע"י המלאכה מתחתלת ע"י חטה תלולה שהיה במים וכ"כ ט"ז שם ס"ק י"ג ע"ש ודבריו נכונים וכן מוכח בב"י. אבל קשה אמאי לא אמר דלא חיישינן שמא היתה החטה במים דהגיר' כאן נמלא כאן היה. דהוי ממקום למקום: [צ] **שהרי**. וא"ת מ"ש יום אחרון תיפוק דהוי מדרבנן בשאר ימות הפסח נמי איסור משהו לא הוי אלא מדרבנן. וי"ל דבשאר ימי הפסח עיקר איסורן הוי דבר תורה ומש"ה מחמירין בהו טפי. ב"י: [ק] **ולא**. משום דס"ל דלא אמרי' באיסור דרבנן ואיסור כחוש שיולא מחתיכה לחתיכה ע"י מליחה. רמ"א בתשובה כ"ח: [ר] **וחליטה**. פי' מ"ש רבינו לעיל סי' כ' מזה: [ש] **ובלבד**. עי' ערבי פסחים סי' ל"ה: [ת] **מן** כד נפלה מיא עילויה. יש לפרש דבזמן רב אחאי גאון שהיה סוף האמוראים כמ שכתבו הוס בכתובות דף כ' עדיין היו מלתתין החטים לפסחא וכן משמע מלשון הרי"ף סוף סי' כ"ה והאידנא שדריה ממתיבתא שאין אנו בקיאין בלתיתה. הא מקדמת דנא עדיין היו נוהגין בלתיתה. ועוד יש לפרש מן כד נפלה מיא עילויה. כלומר משעת טחינה דאז רגיל הטוחן ללתת התבואה כל השנה מש"ה צריך שימור פן יבא ללתת את החטין. ומהאי טעמא אף לפירוש קמא דמייתי הטור מדברי השאלתות דצריך שימור משעת טחינה אע"ג דהאידנא אין אנו בקיאין בלתיתה מ"מ אם לא יהיה אצל הטחינה שמא הטוחן ילתת את התבואה כדרכו כל השנה כולה: [א] **והיכא**. פי' אם לא היה אצל הטחינה אך נכרי או חש"ו אמטינהו החטין לטחון לא יצא ידי חובתו פן בא עליהם מים. ויותר נראה להגיה דאמטינהו לטוחן. ומה שפי' הב"ח דהטור היה לו גירסא אחרת אין מן הצורך. אך הוא מביא ראיה מן השאלתות דצריך שימור משעת טחינה ע"ד שפירשתי. וסידור דברי רבינו כך הוא דרגא בתר דרגא לרב אלפס צריך שימור משעת קצירה ולהשאלתות משעת טחינה ולרב כהן צדק אפי' בשעת אפיה: [ב] **א"נ**. שהוא פי' כיש מתמיהים דמיירי רב הונא שלשו הנכרי בפנינו ואפייה ישראל: [ג] **אלא**. שהוא סובר אע"פ שמשעת הטחינה עד אפיה הכל נעשה ע"י שימור ישראל מ"מ אם אפה נכרי לא נפיק ידי מצה: [ד] **כגאונים**. היינו הגאון רב אחאי דמחמיר לענין לישה וכגאון רב כהן צדק לענין אפיה: [ה] **והרי**. דאי נתבקעו ליכא למיחש דהדר מזבנה לישראל. דהא ישראל רואה שחטים מתמלים המה אך קשה שמא חזרו ונתייבשו ואין ביקועו ניכר. וי"ל דס"ל כהרוקח שהביא הטור בסי' תס"ז דבכה"ג החטים באמת מותרים לפי סברא זו דא"ת דבלא נתבקעו שרי: [ו] **אבל**. והא דפסק הרי"ף ורבינו לעיל סי' כ"ה בתבשיל אם נמצא בו חטה דשרי מטעם דהוי ספיקא דרבנן והיינו אי קי"ל כמר עוקבא או כשמואל הא בתבשיל מינח נייחא והוי חמץ אפי' בלא נתבקעו ואינהו לא פליגי אלא בלתיתה דעסיק בהו. ונראה לי דה"ק ר' אפרים דאית לן לחלק בין לתיתה ובין לתיתה. ולא דאמינא הכי לסברא מוחלטת. אלא דיש לנו לתלות סברא לחלק. ובהך סברא מספקא רבא מש"ה אסר לזבוניה דחשש שמא מודה אינהו מר עוקבא ושמואל בכה"ג ולמיכלא חטה בעינייהו הוי ספיקא דאורייתא. משא"כ בתבשיל הוי ספיקא דרבנן ועי' בסי' תס"ז במ"א ס"ק י"ב שדחק בזה ע"ש: [ז] **פי'**. כן פי' הרי"ף. והא דאסר רבא לדבי ריש גלותא אפי' בכה"ג. כיון דטוחנין אותו והדר לסולתיה. אתי לאחלופי בשאר קמח: [ח] **ובערוך**. וחבירו בפ' הנודר מן המבושל דף מ"ט. ובערוך פי' עוד קימחא דאבישונא וכפי' רש"י. ורבינו לא ניחא ליה לפרש כך דהא בדף מ"א אמר מר זוטרא דאסור למימחא קדירה בקימחא דאבישונא. ויש ליישב דהכא אברייתא קאי דמוללין את הקדירה דאית ביה חומץ איירי אלא דעולא אוסר משום לך לך אמרינן לנזירא אבל קימחא דאבישונא דבלאו הכי לא אתי לידי חימוץ אלא חיישינן דלמא לא בשיל שפיר. וכיון דאית ביה חומץ צומתו: [ט] **ור"מ** אוסר. פי' וישרוף מיד. וכ"ה בברייתא: [י] **ה"ג** ד"ה ישרוף מיד. תנ"ה אין נותנין קמח לתוך החרוסת ואם נתן ישרוף מיד לתוך החרדל ר"מ אומר ישרוף מיד וחכ"א יאכל מיד אמר רב נחמן אמר שמואל: [כ] **שעדיין** ימות הגשמים הן. כדאמרי' בפ' במי שהיה (דף צ"ד) בימות הגשמים החמה מהלך בשיפולי רקיע לפיכך כל העולם צונן ומעיינות רותחין הלכך ממלא מבערב ומלנטן עד למחר: [ל] **מהלך** בשיפולי רקיע. פי' שהחמה מהלכת סמוך לאופק בין ביום בין בלילה אלא שביום הוא בשטח הקרוביי של רקיע שהוא נראה ליושבי הארץ. ובלילה הוא למעלה מן הרקיע בשטח הגבוהיי שלו שאינו נראה ליושבי

כהרן

[ס] לפי טעם זה השואב בבוקר ומניחן עד הערב שפיר דמי [נ] ואיכא למימר דהכי עביד בשפוניא. [ע] אי נמי שואבן מן הנהרות. אבל ה"ר אליעזר ממי"ץ היה מפרש הטעם לפי שהחמה מהלכת בלילה תחת הארץ כחכמי או"ה והמריק לקמן (דף לה:) שנראין דבריהן הלכך אין להם תקנה אלא שלא יהו בלילה במחובר [פ] ולפי זה השואבן בתחלת הלילה מותרין מיד. [צ] ואסור לשואבן אחר תחלת הלילה. [ק] ומנהג כשר של הראשונים שהיו ממלאין אותן מן הנהרות בתחלת ליל ארבעה עשר שהמעיינות ובורות רותחין אבל לא נהרות דתניא בפרק מי שהיה טמא (שם) בארבעה שבילין החמה מהלכת ניסן ואייר וסיון החמה מהלכת בהרים וכו' אלמא שבניסן אינה מהלכת במים. וכתב בתשובת רש"י אין לשין אלא במים שלנו שחשו חכמים לרוב עיירות שאין להם אלא מי בורות ובארות דהנובעין הן רותחין ומשמע מדבריו דבנהרות ליכא למיחש מידי. ומיהו אין לפרוץ גדר של הראשונים עכ"ל: *דרש רבא אשה לא תלוש לא בחמה ולא בחמין ולא בחמי חמה ולא במים הגרופין [ר] פי' רב אלפס מים שנשאבו באותו היום. ורש"י פירש הגרופין מן המולייארין דוד גדול שנחושתו עבה ואפי' כשאין שם אור מים שבשוליו חמין:

הגה"ה
*ואם נפלה התקופה בלילה שלפני הפסח אין לשפוך המים וכן אין לשופכן בשביל המת משום ליל שמורים הוא וכן בשאר לילות משום שומר פתאים ה'. מרדכי שם. ומים שלא לנו שנתבטלו בתוך מים שלנו הואיל ונתבטלו קודם לישה הותרו. הגהת מיי' פ"ה (סק"ל) וכן כתב ס"ה כיון דנתבטל חד בתרי:

[ש] ולא תגביה ידה מן התנור עד שתגמור הפת כלומר שלא תתעסק בדבר אחר ותניח את העיסה וצריכה שני כלים אחד שמקטפת בו ואחד שמצננת בו את הידים. איבעיא להו עברה ולשה מאי מר זוטרא אמר מותר ורב אשי אמר אסור וקי"ל כרב אשי. ופרש"י עברה ולשה במים חמין ולאו דוקא במים חמין אלא אכל הני דדריש רבא קאי דכולן משום חמימות. ולפרש"י אם עברה ולשה במים שלא לנו מותר דהא לא מיבעיא ליה. ובלישנא דרב יהודה משמע הכי דקאמר אשה לא תלוש אלא במים שלנו [ש] ולא קאמר לא תלוש במים שלא לנו דהוה משמע לא תלוש בהן כלל אבל לא תלוש אלא במים שלנו משמע לכתחלה אם יש לה מים שלנו לא תלוש במים שלא לנו [ת] אבל אם אין לה מים שלנו ולשה במים שלא לנו מותר אבל רב אלפס ז"ל שפירש הגרופים שנשאבו בו ביום אז קאי הבעיא גם עלייהו. ויותר משמע כפירש"י דגרופין מלשון מולייר הגרוף (שבת דף מח.) אבל לרב אלפס אף אם לשון גרופים משמע שנגרפו ונשאבו מן הנהר אכתי ה"ל לפרושי בו ביום דעיקר האיסור תלוי בזמן הגריפה וזה לא פי'. כתב אבי העזרי דוקא עברה ולשה במזיד דומיא דעבר ואפה בפרק שני דמסכת יו"ט (די"ז.) ועבר ושהה בפרק כירה (דף לח.) אבל בשוגג לא*. ומלשון רש"י משמע דאפילו בשוגג שפירש עברה ולשה בחמין אסיר דקרובה למזיד היא ולא דמי לבלקות של נכרים דאמר התם אדם ממלא כריסו מהן [א] דהכא בעינן למיקנסא דעבירה אדרבנן. וגם משמע מדבריו דאסור באכילה משום חימוץ אף אם יאכל כזית מצה באחרונה דגרע מבליקו של נכרי. אבל בעל העיטור כתב הני מילי למצה משומרת ומים שלנו נמי למצה משומרת אבל לאכילה שרי דהא קיימא לן בלקות של נכרי וכו' והוא שאין בו סדקין וכן כתב ה"ר יצחק גיאות ז"ל. ולא נהירא לי דכל היכא דאיכא למיחש משום חימוץ אין לחלק בין כזית מצה לשאר אכילה הלכך נראה כפרש"י. ולא מיבעי מיתב ומילש בשמשא הוא דאסיר אלא אפילו למיתב תותי רקיע הוא אסור ביומא דעיבא אע"ג דלא נפלה שמשא בההוא דוכתא מאי טעמא יומא דעיבא כולי שמשא וכן יראה שאין נכון ללוש קרוב לתנור מפני חום האש:

הגה"ה
*ורא"ם כתב דוקא עברה והזידה ולשה אבל שגגה ולשה מותר ולכתחלה לשין בהו היכא דלא אפשר אבל תלמידו חולק עליו וכתב כיון שהטעם משום חמץ אין חילוק בין לכתחלה ודיעבד וע"ש. הגהת מיי' פ"ה (ס"ק מ') וכן משמע במרדכי שם:

הדרן עלך פרק כל שעה

פרק שלישי

א **אלו** עוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי וקולן של סופרים וזומן של צבעים ועמילן של טבחים. רבי אליעזר אומר אף טיפולי נשים. זה הכלל כל שהוא ממין דגן הרי זה עובר בפסח. הרי אלו באזהרה ואין בהם משום כרת. [א] ורש"י פירש אלו עוברין בבל יראה ובבל ימצא [ב] וגם ריב"א דקדק כן מלשון דאלו עוברין דמשמע שעוברין מן העולם מדלא תנא עוברין עליהן. ולא נהירא לרבינו תם דהא קתני בסיפא הרי אלו באזהרה ואין בהן משום כרת [ג] משמע דלפרושי אלו עוברין דרישא אתי ואי בל יראה ובל ימצא קאמר צריכא למימר דליכא כרת. ועוד דהערובות חמץ דמתניתין מפקינן בגמרא מכל מחמצת לא תאכלו והיינו דוקא לאכילה דבאכילה איירי קרא. ואפילו באכילה לא הוי מיחייב דאי לאו דרבויא. [ד] וכי אתרבי נמי דוקא ללאו אתרבי ולא לכרת וא"כ לבל יראה ובל ימצא דליכא קרא מנלן דמחייב. [ה] ופירש רבינו תם (א) אלו עוברין בפסח האוכלין פי' עוברין מעל השולחן דאין נאכלין [ו] כעין פירש ריב"א שעוברין מן העולם. והשתא ליכא טעמא [ז] דמפרש לעיל ברים מכילתין דמה שצריך לבער את החמץ מן הבית ולא סגי ליה בביטול משום דחמץ לא בדילי אינשי מיניה אסור להשהות בבית כל הני דמתניתין אף לפירוש רבינו תם שאינו עובר עליהן בבל יראה דחיישינן דילמא אתי למיכל מינייהו אבל לאידך טעמא דפרשינן משום דהחמירה תורה לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא היכא דלא ביטלו החמירו חכמים לבדוק ולהוציא מן הבית [ח] אע"פ שבטלו היה מותר להשהות כל אלו בבית כיון דאין עובר עליהן בבל יראה לפירוש רבינו תם. [ט] ושכר של שעורין ושל חטין שעושין באשכנז ובצרפת היה אומר רבינו תם דאסור להשהותו בפסח דדוקא בשכר המדי הוא דשרו דעיקרו עשוי מתמרים או מדברים אחרים ולא היו נותנין בו אלא מעט שעורין להחמיצו כדמשמע בגמרא דרמו בי' שערי. אבל שכר שלנו שעיקרו משעורין לא [י] וכן משמע בגמרא דקאמר דלא פליגי רבנן עליה דר' אליעזר אלא בכותח הבבלי דליכא כזית בכדי אכילת פרס. ושכר העשוי משעורין איכא הרבה יותר מכזית בכדי אכילת פרס. והדתנן שכר המדי וחומץ האדומי בדאית ביה מיא עסקינן אבל לית ביה מיא לא דקי"ל מי פירות אין מחמיצין. ובגמרא דבני מערבא אמרינן נמי עלה וכולהו ע"י מים. ומה שפסק [כ] רב אלפס לעיל כרבי עקיבא דמי פירות אין מחמיצין אפילו על ידי מים היינו לענין לישת העיסה דאינה ממהרת להחמיץ ויכול לשומרה מחימוץ כמו שאר עיסה אבל בכי האי גוונא שנותנין שעורין בשכר או בחומץ להשהותן בתוכו [ל] מחמיצין אם יש בו מים: **גמ'** כותח הבבלי משום קומניתא דאית ביה. [דף מב ע"ב] חומץ האדומי דרמו ביה שערי. זיתום המצרי תני רב יוסף תילתא שערי ותילתא קורטמי ותילתא מילחא. וזומא של צבעים הכי תרגימו מיא דחיזרא. ועמילן של טבחים פת של תבואה שלא הביאה שליש שמניחין אותה על פי הקדירה ושואבת הזוהמא. וקולן של סופרים הכי תרגימו חרותא דאושכפי וסופרים נמי מדבקי בהו ניירייהו. [דף מג ע"א] תנו רבנן כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי יכול יהא ענוש כרת תלמוד לומר כי כל אוכל חמץ ונכרתה על חמץ דגן ענוש כרת ועל ערובו בלאו דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים על חמץ דגן ענוש כרת ועל עירובו בולא כלום. ואע"ג דאמרי רבנן על עירובו בולא כלום [מ] מילקא הוא דלא לקי הא איסורא איכא וכי אמרי רבנן לא לקי הני מילי היכא [נ] דליכא כזית בכדי אכילת פרס כגון כותח הבבלי ושכר המדי וכיוצא בו אבל היכא דאיכא כזית בכדי אכילת פרס אפילו לרבנן חייב. ומדפי' רב אלפס דברי חכמים מכלל דאית ליה הלכה כחכמים. [ס] אף על גב דסתם מתני' דלא כרבנן לא חשיב ליה סתמא דתנן לקמן בפרקין [דף מח:] [ע] שיאור ישרף והאוכלו פטור ור' מאיר פליג עלה בברייתא דקאמר דלוקה על שאור אבל במתני' לא פליג ואע"ג דרב אלפס פסק לקמן (סוף סימן י') כרבי מאיר משום דתנא למילתיה במתניתין בלשון חכמים מכל מקום בהא דאמר ר"מ בברייתא דלוקה על שאור בהא הלכה כרבי יהודה דאמר האוכלו פטור כיון דלא תני הא דרבי מאיר דאמר בברייתא דלוקה [פ] בלשון חכמים דמתניתין וא"כ רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה וסתמא דהכא הוי סתם ואחר כך מחלוקת לענין חמץ נוקשה [צ] הלכך גם לענין עירובו לא חשיבא סתמא זו סברת רב אלפס אלא שפסק כחכמים:

ב [דף מה ע"א] **מתני'** בצק שבסידקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער ואם לאו

הגהות הב"ח א אי נמי היו שואבין: ב הנובעין שהן רותחין: ג למיתב תותי רקיע ביומא דעיבא ומילש אסור ואע"ג דלא כצ"ל: ד אי לאו דריבויא דקרא וכי איתרבי: ה וכולהו ע"י מוי ומה שפסק רב אלפס: ו הכא תרגומו פרוכלה דאושכפי: ז כי כל אוכל חמץ ונכרתה על חמץ דגן ענוש כרת וכו' והכ"א על חמץ דגן גמור ענש: ח סתמא מדתנן לקמן בפירקין שיאור ישרף וכו' וקאמר דלוקה על שיאור אבל:

תפארת שמואל

פרק ג (א) אלו עוברין בפסח האוכלין. פי' עוברין מעל השולחן או ס"ס וגרסינן באוכלין ודו"ק: אין

קרבן נתנאל

הארץ מפני עובי הרקיע המפסיק בינו לבין יושבי הארץ כדעת חכמי ישראל כדאיתא התם ולפיכך המעיינות רותחים בהכרת בין ביום ובין בלילה ואין תקנה אלא כשיפרידם ממקום חיבורן להשהותן בכלי עד שיתקררו ארתיחתן. לשון ר"א מזרחי. ואני בער ולא אדע על מה המעיינות רותחין בלילה לפירש"י הלא עובי רקיע מהלך ת"ק שנה מפסיק בין השמש ובין המים: [מ] לפי. דהא לפירש"י יום ולילה שוין וחד טעם איה להו. ומים שלנו דקאמר היינו שיעור ליכה: [נ] ואיכא למימר. פי' שהוא סובר שדרשת רב מתנה בפפוניא בתוך ימי פסח היה לאחר שראה שהיו לשין במים שלא לנו ובשאמר להם אנא בדביתו קאמינא אתחמה הותיר להם באותו יום במים שלא לנו שא"ת שבאותו יום לא אכלו מצות אלא פירות וכיוצא בהם למה לא הזכירו התלמוד ללמדנו זה. אלא ודאי התיר להם ללוש באותו יום במים שלא לנו דהיינו ממים שבבית שעברו עליהן י"ב שעות שבתוך הבתים אין נמלאים תמיד מים של יום או יומים. ועי' בב"י סי' תנ"ה שביאר באורך שע"כ צ"ל דדרשת רב מתנה היה בתוך ימי הפסח ולא קודם הפסח בשבת הגדול: [ס] א"נ. והנהרות צוננין הם מפני שרחקו ממקום נביעתן ונתקררו מלינת העולם כמו שפירש"י לקמן מעיינות צוננין אין לך מים נובעין שאינם צוננין ביום יותר מבלילה ואע"פ שמי הנהרות חמין הן ביום יותר מבלילה בחום הקיץ הוא וזה מפני שרחקו ממקום נביעתן ונתחממו בחום העולם ע"כ. וכן המדה להיפוך בימות הגשמים: [ע] ולפ"ז. היינו בין השמשות: [פ] ואסור. וכתב ר"א מזרחי דה"ה דאסור לשואבן מבעוד יום. והב"י הקשה עליו כמה קושיות וחד מינייהו קושיא אלימתא דא"כ היך קאמר אין לשין אלא במים שלנו ליכא מה עבידתיה דממ"נ אם נשאבו בעוד היום או בלילה אותו מים לא מהני ליה ואסורין לעולם ואם נשאבו בין השמשות מותרין מיד. ע"כ פי' הב"י אם שאבן בעוד יום לדעת ר"א ממיץ אם עבר לילה אחת מותר ללוש בהם ואם נשאבו בלילה אם עבר עליו יום ולילה שלאחריו מותר ללוש בהם והא דקאמר הלכך אין להן תקנה ר"ל ללוש בהם באותו יום כי ליום שאחריו לא צריך להנך מים דהא יכול לשאוב מים אחרים בבין השמשות והוי כמו שאין לו תקנה. ובט"ז סי' תנ"ה ס"ק א' רוצה ליישב פי' ר"א מזרחי באומרו דיש חימום במים ביום ובלילה ביום השמש על הארץ ומחמם המים ובלילה השמש תחת הארץ ומחמם המים ע"ש. אגב שיטפיה כ"כ דהא קתני בברייתא בהדיא בימות הגשמים חמה מהלכת בשיפולי רקיע לפיכך כל העולם צונן ומעיינות רותחין: [צ] ומנהג. נהגו כן לצאת ידי פירש"י דהבורות ומעיינות רותחין משמע שהשמש הולך בשיפולי רקיע משא"כ בנהרות וכדפירשתי: [ק] פי' רב אלפס. כי לא היה בגירסתו מן המולייר: [ר] ולא. פי' מן העיסה בשייך לתנור: [ש] ולא. אע"ג דדרש רבא אשה לא תלוש לא בחמין ולא בחמי חמין כו' ואפ"ה אמר מר זוטרא דאם עברה ולשה מותר. י"ל דוק מיניה איפכא דלרב אשי דקאמר אסור וקי"ל כוותיה ש"מ דהלשה לא תלוש הוא בדיעבד: [ת] אבל. פי' או לשה במים שלא לנו: [א] דהכא. והיינו דקנסינן שוגג אטו מזיד כי היכי דקנסינן במבשל או שהה בשבת דקנסינן שוגג אטו מזיד אליבא דר' יהודה:

הדרן עלך פרק כל שעה

פרק ג [א] ורש"י פי'. כ"ה בפירש"י שלפנינו וקאי על האדם: [ב] וגם. כלומר ריב"א ס"ל נמי שעובר עליהן בבל יראה ומש"ה צריך להעבירם מן העולם אך בזה נאיד מפי' רש"י שלא קאי על האדם המשהה מדלא תני עוברים עליהן. ויש מקשין איפוא דריב"א ס"ל דאינו עובר בבל יראה וכמו שדקדק ר"ת אלא דמש"ה עוברים מן העולם מטעמא דבסמוך שמא אתי למיכל מיניה כיון דלא בדילי. והבל הוא דא"כ למה דקדק מדלא תני עוברים עליהם ה"ל לדקדק על פירש"י כמו שדקדק ר"ת דאינו עובר בבל יראה: [ג] משמע. דאי מלתא באפיה נפשיה הוא וקאי אלו באזהרה על אכילה הכי ה"ל למיתני הרי אלו באזהרות בל יאכל ובל יראה: [ד] וכי. ויש להליץ דודאי לכל מילי איתרבי אלא לענין כרת מיעט הכתוב מדכתיב כל אוכל חמץ ונכרתה אם נתרבה אפי' נתחמצה מחמת דבר אחר מכל אוכל מחמצת ונכרתה חמץ מעליו ל"ל אלא ע"כ למעט תערובת חמץ מכרת וכך דייקי המאור והר"ן ע"ש: [ה] ופי' ר"ת. ויש להקשות מאי נ"מ בכל הני פירושים הא רבינו מסיק בסמוך דלא קי"ל כר"א. ומצאתי בס' שו"ת פני יהושע סי' ט"ו יצוב לזה דנ"מ לדידן כגון היכא דאיכא כזית בכא"פ דמודי רבנן דלוקין על אכילתו א"כ לפירש"י עובר נמי בבל יראה ולפיר"ת אינו עובר ע"כ. ודבריו תמוהים דבכה"ג חמץ גמור הוא כמו בכל איסורין שבתורה והוא בכרת לכ"ע ועובר בבל יראה עליהן. אמנם כן הוא צריך לכנוס בפתח דחוק לשיטתו דס"ל אליבא דחכמים שם איסורא בעלמא מדרבנן הוא בתערובת כמו שהאריך. אבל האמת יורה דרכו כמו שאבאר דלרבנן מלקי הוא דלא לקי על התערובת אבל איסורא דאורייתא איכא נ"מ בין הני טעמים אף לדידן לטעם דהחמירה תורה לעבור בבל יראה מותר להשהות אבל לאידך טעמא משום דלא בדילי אסור להשהות אפי' לרבנן כיון דלא בדילי מיניה שמא יבא לאכלו ואכילה אסור מיהת מדאורייתא וק"ל: [ו] בעין פי' ריב"א. שפי' שעוברין מן העולם. דלפי' ר"ת נמי קאי על האוכלין ולא על האדם: [ז] דמפרש. עי' בתוס' בדבור הראשון של מסכתא זו: [ח] אע"פ שבטלו מותר להשהות כל אלו בבית לפיר"ת כצ"ל ותיבת היה ט"ס. דהא ר"ת ע"כ ס"ל כאידך טעמא משום דהחמירה תורה דאל"ה ה"ל לפרש ואלו עוברין מן העולם. ובתוס' שם הובא בשם הרשב"א אפי' לפיר"ת לטעם דהחמירה אסור להשהות דלא פלוג רבנן מדתני שיאור ישרוף ע"ש. ור"ת מוקי לה להך מתני' דאיירי ביו"ט. והא"פ כיון שהתחיל העיסה להיות שיאור ביו"ט א"א לאפות דלאו אוכל נפש הוא וא"כ ע"כ יניח ותאה לידי חימוץ גמור מש"ה ישרף וכמו שפסק הב"ח בסי' תמ"ו חמץ שנעשה ביו"ט מבערו ביו"ט וזהו מחלוקת הפוסקים בטור והרשב"א ס"ל כאידך פוסקים דאסור לשרוף אפי' חמץ הנעשה ביו"ט. ועי' מ"א סי' תמ"ב ס"ק א': [ט] ושכר של שעורין ושל חטים היה אומר ר"ת דאסור להשהות כו'. דוקא בשכר המדי הוא דשרי מדחילק רבינו בהאי ע"כ ס"ל דטעם הבדיקה משום דהחמירה וסברת ר"ת. דאי לטעם משום דלא בדילי מיניה אפי' שכר המדי אסור להשהות. ומכאן קשה לי על הטור סי' תל"א שכתב טעם הבדיקה לפי שאדם רגיל בו כל השנה וחשו שמא יבא לאוכלו ולא שת לבו לדברי ר"ת והרא"ש אביו וצ"ע: [י] וכן. לקמן דף מ"ד ע"א: [כ] רב אלפס לעיל פ' כל שעה סי' י"ג ושם תראה מה שכתבתי באריכות בזה כדי שלא תקשה דברי רבינו אהדדי: [ל] מחמיצין. ולפי' ר"ת לעיל פ' כל שעה סי' י"ג דאפי' עם מים לא מקרי אלא חמץ נוקשה ודאי קשה מהך דחומץ אדומי למה חשבינן לחמץ גמור ע"י תערובת. ותי' ר"י שהשעורים שורין במים קודם שמשימין ביין כ"כ תוס' פ' הנזכר דף ל"ה ע"ב: [מ] מילקא. דעתי לומר משום דס"ל כר"י דדריש מכל חלב דחלי שיעור אסור מן התורה וה"ל דרשי רבנן כל דגבי חמץ ולענין איסורא כשהוא בעין אינו צריך דילפינן מחלב וע"כ אתיא כל דגבי חמץ לאסור אפי' ע"י תערובת ורבנן נמי דרשי כל לענין איסור לחוד ולא למלקות וכן מלאתי בהר"ן דהך איסורא איכא היינו מדאורייתא דחלי שיעור אסור מן התורה. וכ"ה דעת הב"י בסי' תמ"ב וכ"כ מהרש"א דף מ"ג בתוס' ד"ה מאן תנא ועי' בתוס' דף מ"ד ד"ה לענין. ומה שהקשה מהרש"א שם יש ליישב ע"פ הנחה זו. ודע שבטור שם כתב וז"ל וריב"ף פסק כחכמים שאין לאו בתערובת חמץ ולא חמץ נוקשה אלא איסור דרבנן ולפ"ז מותר לערבו בתחלה לפני הפסח ולהשהותו עד לאחר פסח ולוה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ע"כ. הרי לפניך דאינו אלא איסור דרבנן וזה שהקשה ט"ז וס' פני יהושע על הב"י ע"ש. איברא דיש להקן לשון הטור דבודאי גבי תערובת כתב דוקא שאין לאו בתערובת משמע הא איסורא דאורייתא איכא. ומ"ש אלא איסור דרבנן נמשך על ולא חמץ נוקשה. ומ"ת אם מרבינן תערובת לאיסורא מכל א"כ נוקשה נמי לרבי לאיסורא י"ל דמסתבר לאוקמיה אתערובת לאיסורא כיון דבלא"ה כשהוא בעין אסור מדאורייתא דחלי שיעור הוא וכס' פני יהושע חולק על הר"ן באומרו דע"כ תערובת חמץ אינו איסור דאורייתא דא"כ עובר נמי באיסור בל יראה כמו שהאריך לתעניתו שם דעל חלי זית נמי עובר בבל יראה ע"ש באריכות אבל לפי שיטתי דתערובת חמץ אייתינן מריבוי דכל לרבנן א"כ לק"מ דאפי' באכילה לא הוי מחייב אי לאו דרבינן קרא ומהיכי תיתי בל יראה וכמו שהקשה ר"ת על פירש"י ואף לשיטתו דחלי זית עובר עליהן בבל יראה היינו כשהוא בעין ולא בתערובת ודו"ק: [נ] דליכא. אע"ג דלקמן בשמעתין דהיתר מצטרף לאיסור דף מ"ד מסיק הש"ס דבכותח יש כזית בכא"פ. הכא באכילה איירי דלית ביה כזית בכא"פ: [ס] אע"ג. דאי בעיניה קא סריף בטלה דעתיה. אי נמי שטר קסטר לית ביה כזית בכא"פ: [ע] שיאור. דהא קתני הרי אלו באזהרה. ותימה דהא איכא למימר דהתם היינו טעמא משום דמספקא ליה לר"י אי שיאור חמץ גמור הוא או מצה כדאמרי' בפ"ק דחולין דף כ"ג ומ"מ ליכא למפשט מהך מתני' דאי נמי דבריה בפני עצמו היא אסרתה התורה וגרע מנוקשה וצ"ע: [פ] בלשון. ולאפוקי דעת המאור שאמר כיון דשנה רבי לר' מאיר בלשון חכמים א"ל לשנות גבי שיאור שלוקה עליו ולא כן דעת הרמב"ן ורבינו דאטו בחדא מחתא מחתינהו היכא דאמר אמר: [צ] הלכך. אם שהוא דוחק שכתב הרי"ף אדר"י דאמר כל איסורים שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר והא ר' יוחנן אמר הלכה כסתם משנה וא"כ תמיד בפסח נמי. אע"כ דלא ס"ל לר"י הך סתמא בשאר

בטל במיעוטו. וכן לענין הטומאה אם מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו ה"ז :עריבה: גמ' א"ר יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום שאינו עשוי לחזק אבל במקום העשוי לחזק אינו חייב לבער מכלל דפחות מכזית אפי' במקום שאינו עשוי לחזק אינו חייב לבער. איכא דמתני לה אסיפא פחות מכאן בטל במיעוטו א"ר יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום העשוי לחזק אבל במקום שאין עשוי לחזק חייב לבער מכלל דכזית אפילו במקום העשוי לחזק חייב לבער ותניא כתרוייהו ליפני. [דף מה ע"ב] ופריך הש"ס קשיא אהדדי אמר רב הונא שמי קילתא מקמי חמירתא וכן פסק רב אלפס ז"ל כלישנא בתרא ואע"פ שאביי מתרץ שתי הברייתות אהדדי אין נראין לו דברי אביי ונתן בעל המאור טעם לדבריו משום דאביי מוקי תרתי ברייתות כרבי שמעון בן אלעזר ואמרי' בשמעתין דאין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. והוא כתב נראה לי לסמוך על ההיא דאביי דהא עדיפא דמתרץ תרתי הברייתות אהדדי וגם תרי ליפני דרב יהודה ורב אשי פי' דבריו לא תימא שלא במקום לישה וכו'. וכן פסק רבינו חננאל כאביי מהאי טעמא. ולא הארכתי לבאר דברי אביי דהא במקום לישה והא שלא במקום לישה [ק] ולכתוב שיטת רש"י ור"י לפי שישראל קדושים הם וגוררין ומבערין כל חמץ הנמצא אפילו כל שהוא ואפילו אם נדבק בכותלי הבית. כתב זקיני רבינו אב"ן ז"ל בחיבורו ומה שנהגו לגרר הכותלים והכסאות שהגיע בהן חמץ קודם הפסח מצאתי לו [ר] סמך בירושלמי. רב אמר *הניח בביתו בצק חייב לבער והא דאמר רבי שמעון בן אלעזר כופת שאור שייחדה לישיבה בטלה [ש] מוקי לה בטופת מאוס ע"כ. אמר רב נחמן אמר שמואל שני חצאי זיתים המין וחוט של בצק ביניהם רואין כל שאלו ינטל החוט וניטלין עמו חייב לבער ואם לאו אינו חייב לבער אמר עולא לא אמרן אלא בעריבה אבל בבית חייב לבער מ"ט זימני דמיכנשי ונפלי אהדדי בשו במערבא בית ועלייה בית ואכסדרה שתי בתים זה לפנים מזה מהו תיקו. כתב בעל העיטור מבטלן ואין צריך לבער [ת] כיון דביטלן הוי דרבנן ואזלינן לקולא. [א] ואבי העזרי כתב דאזלינן לחומרא ול"ע. והרמב"ם ז"ל (פ"ב מהל' חמץ) כתב הואיל ואלו חצאי זיתים דבוקים בכותלים או בקורות או בקרקעות אין חייב לבער אלא מבטלו בלבו ודיו [ב] ולאו דוקא דבוקים אלא אורחא דמילתא נקט: ג ת"ר עריבת העבדנין שנתן לתוכה קמח תוך שלשה ימים חייב לבער לאחר שלשה ימים אינו חייב לבער אמר רבי נתן במה דברים אמורים בשלא נתן לתוכה עורות אבל נתן לתוכה עורות אפילו תוך שלשה ימים אין חייב לבער אמר רבא הלכה כרבי נתן אפילו יום אחד ואפילו שעה אחת. ת"ר הפת שעיפשה ונפסלה מלאכול אדם והכלב יכול לאוכלה מטמאה טומאת אוכלין בכביצה ונשרפת עם הטמאה בפסח הא אם נפסלה מלאכול לכלב אינה צריכה שריפה ותנן נמי כל המיוחד לאכול לאדם טמא עד שיפסל מלאכול לכלב הא אם נפסל מלאכול לכלב נפיק מתורת אוכל והוה עפרא בעלמא והא דתניא לעיל הפת שעיפשה חייב לבער מפני שיכול לשותקה ולחמע בה כמה עיסות אחרות ההיא [א]איירי ברהויה לכלב: ד תניא בתוספתא (פ"ג) הקילור והאיספלנית והרטייה שנתן לתוכה קמח א"צ לבער מלוגמא שהסריחה אינו צריך לבער. [ג] ירושלמי [ד] מלוגמא שנתחמצה ואח"כ נסרחה זקוק לבער כתב רבינו האי כיון דמלוגמא שהסריחה א"צ לבער כ"ש טריא"ק שמערבין בו חמץ יבש שחוק עם בשר אפעה [ב]שא"צ לבער. [ה] כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ד מהלכות חמץ הל' י"ב) דבר שנתערב בו חמץ ואין מאכל אדם כלל כגון הטריאק"א וכיוצא בו אע"פ שמותר לקיימו אסור לאוכלו עד לאחר הפסח אע"פ שאין בו מן החמץ אלא כל שהוא: ה ועוד כתב (שם הל' י"ח) בגדים שכבסו אותם בחלב חטה וכן ניירות שדבקו אותם בחמץ וכן כל שהוא כיוצא בו מותר לקיימו בפסח ואין בו משום בל יראה שאין צורת החמץ עומדת. וכן העיד רבינו משולם ז"ל על רבינו אליעזר הגדול ז"ל שהיו בגדיו מכובסין במים וקמח בפסח. וכן נהג אחריו רבינו יצחק ב"ר יהודה ז"ל וזקיני אב"ן ז"ל כתב ספק בידי על הכרים והכסתות שטחין אותן במי סובין אם צריך לבער. ונראה דאין צריך לבער דאין שם אוכל עליו ומאום ופסול מלאכול לכלב ועוד דמיוחד לשכיבה. ואע"ג דאמרינן טופת שאור שמיוחד לישיבה צריך לבער אם לא שטח פניה בטיט [ו] משמע דלא מיפסל אלא ע"י הטיט הכא מאים טפי:

[דף מו ע"א] מתני' בצק החרש אם יש כיוצא בזה שהחמיץ אסור: גמ' אם אין שם כיוצא בו מהו. אמר ר' אבהו אמר רבי אלעזר כדי שיהלך אדם ממגדל מינוה לטבריא דהיינו מיל: ו מתני' כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב. רבי אליעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה. [ז] בן בתירא אומר תטיל לצונן. [דף מו ע"ב] אמר רבי יהושע לא זהו חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובבל ימצא אלא מפרישה ומניחתה עד הערב ואם החמילה החמילה. נראה דר' אליעזר ורבי יהושע לא פליגי אבן בתירא [ח] דלא מיסתבר דפליגי בהך סברא אם מחמלת בתוך המים. אלא דרבי אליעזר אשמעינן דמוזהר על חימוץ חלה ור' יהושע סבר דאינו מוזהר. אמנם בהא פליג רבי אליעזר אבן בתירא דסבר דטוב יותר שלא יקרא לה שם עד שתאפה אולי לא יזהר יפה בהטלתה לצונן [ט] ואם אירע שקרא לה שם היה אומר רבינו הם שתטיל לצונן: גמ' [דף מו ע"א] תניא רבי אומר הלכה כרבי אליעזר. ורבי יצחק אומר הלכה כבן בתירא. והלכה כרבי אליעזר כדפסק רבי. דקיימא לן הלכה כרבי מחבירו. ועוד דהך [ד]דרבי אליעזר שייכא באידך דר' אליעזר דאמר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה וחד טעמא הוא וכבר פסק שמואל הלכה כר' אליעזר דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"א ואמר ר' חנינא אפי' כעבין דאין טשטוש זו בזו [י] הסל מצרפן לחלה. ומ"ש ועוד דהך דר"א שייכא באידך דר' אליעזר ט' לא בא לחזק מה שפסק כר"א דהכא מאידך דר"א כיון דהלכה כאידך דר' אליעזר הלכה נמי כר"א דהכא דמה ענייניס זה לזה. אלא הכא קאמר אחר שפסק כר' אליעזר דהכא אמר ועוד הך דר' אליעזר שייכא באידך דר' אליעזר וכו'. כלומר אי אפשר לקיים הא דרבי אליעזר דהכא בלאו מילתא דר' אליעזר דהתם [כ] [ה]כיון דאינו מפריש מן העיסה במה יצטרפו לחלה. להכי הוצרך להביא ראיה דהלכה כרבי אליעזר דאידך ואחר אפייה יצרפם בסל. וכן פסק רש"י הלכה כר' אליעזר ויעשה עוגה קטנה אצל גדולה. [ל] משמע מדבריהם דאפילו היה שם מתחלה כדי חיוב חלה אפילו הכי בעי צירוף סל. ואינו נראה לריב"א דלא מייתי דר"א אלא אהגי נשי דליישי קפיזא קפיזא דלא היה בו שיעור חלה[מ]אבל אם מתחלה היה בו שיעור חלה אין צריך צירוף סל אלא הקפה בעלמא כדי להרום מן המוקף. וכן מוכח [ו]במילתיה דרבי אליעזר דקאי ארישא דקתני העושה עיסתו קבים פטור מן החלה עד שישוכו ר"א אומר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה. ועוד ראיה [נ] מדאמר רבי יהושע אף התנור מצרפו מסתמא בשוכן בתנור אין נוטלין מהן חלה אלא התנור מצרפו להתחייב בחלה ואחר שהוציאה יפרים מהן חלה כל שכן אם לש בתחלה כשיעור חלה דלא צריך תו צירוף. ועוד מ"ש מתרומה ומעשר דלא צריך צירוף סל להפרים מזה על זה [ה]כיון שהכל מיחייב כן גבי חלה נמי היכא דהכבר נתחייב לא צריך תו צירוף כלי אלא הקפה בעלמא [ס] [ע] ובמקום שיש כהן קטן שלא ראה קרי מימיו מותר לאפותה דחזיא ליה כדאמרי' בבכורות בפרק עד כמה (דף כז.) אין תרומת חוצה לארץ אסורה אלא במי שטומאה יוצאת עליו מגופו. וכן כתב בהלכות גדולות בשם רב כהן צדק ריש מתיבתא. ואף אם יש כהן גדול שיכול לטבול נראה דמותר לאפותה דחזיא ליה אע"ג דטומאה יוצאת עליו מגופו לא חמיר בתר דטביל עפי מטמא מת (שלא) שטבל דמסיק התם דאוכל בתרומת חוצה לארץ. ועוד דאפילו בלא טבילה חזי לבעל קרי על ידי ביטול כדאמרינן התם רבה מבטל לה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו: [דף מו ע"ב] איתמר האופה מיום טוב לחול. רב חסדא אמר לוקה ורבה אמר אין לוקה. רב חסדא אמר לוקה לא אמרינן הואיל. ורבה אמר אין לוקה דאמרינן הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים חזי ליה [פ] ואסיקנא דבפלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע קא מיפלגי. דרבה דאמר אמרינן הואיל כרבי אליעזר. ורב חסדא דאמר לא אמרינן הואיל כרבי יהושע. דרבי אליעזר סבר הך חלה מוזהרין עליה בבל יראה ובבל ימצא מאי טעמא דאמרי' הואיל ואי בעי מיתשיל עלה ומשוי לה חול וחזיא ליה והדר מפריש אחריתי השתא נמי כדידיה דמי ומוזהר עליה בבל יראה ובבל ימצא. ור' יהושע סבר לא אמרי' הואיל הלכך לא זהו חמץ שמוזהרים עליו בבל יראה ובבל ימצא. [צ] ורבי פסק בהדיא כר' אליעזר הלכך הלכתא כרבה דקאי כר' אליעזר דהלכתא כוותיה: [דף מח ע"ב] מתני' רבן גמליאל אומר שלש נשים לשין כאחת ואופות בתנור אחד זו אחר זו. וחכ"א שלש נשים עוסקות בבצק. אחת לשה ואחת עורכת ואחת אופה. ר"ע אומר לא כל התנורים ולא כל הנשים ולא כל העצים שוין. זה הכלל תפח תלטוש בצונן: גמ' מתני' בשלש בליקות דרבן גמליאל סבר שלש נשים מתחילות ולשות כאחת שלש בליקות וכשמגיעות לאפייה אופות זו אחר זו. ואע"ג שממתנת השלישית עד כדי שלש הסקות ושתי אפיות אין הבצק בא לידי חימוץ בשיעור הזה. וחכ"א שלש נשים עוסקות בבצק אחת לשה בתחלה וכשמתחלת לערוך מתחלת חבירתה ללוש וכשמתחלת הראשונה לאפות והשניה לערוך מתחלת השלישית ללוש כמצא שלשתן עוסקות בבצק בבת אחת. אחת אופה שלה ואחת עורכת שלה ואחת לשה שלה. והיינו דאמרי' תנא לשה מקטפת וחבירתה לשה תחתיה. [ו]מקטפת אופה וחבירתה אופה תחתיה. אופה לשה וחבירתה אופה תחתיה. וחוזרות חלילה. כל זמן שעוסקות בבצק אינו בא לידי חימוץ. וכמה שיעור עיסה ללוש בפסח כי עיסה מרובה ממהרת להחמיץ יותר מן הקטנה. [ק] אמר רבה קבא מלוגמא לפסחא. וכן לחלה. והאנן תנן חמשת רבעים קמח ועוד חייבין בחלה. ה"ק קבא מלוגמא הוי כי האי שיעורא. כתוב בשם ה"ר יונה היכא דלש יותר מזה השיעור חכמי צרפת ז"ל אוסרין העיסה. וכ"ל להכיר דטעמא דהאי שיעורא משום דאמרי' כל זמן שעוסקין בבצק אין בא לידי חימוץ. ושיערו שבזה השיעור מועיל עסק הידים אפי' כל היום וביותר אין הידים מספיקות להתעסק בה מתוך גודלה ומ"מ כיון שאפי' אם לא נתעסקו בה כלל אינה אסורה אלא עד מיל זה העסק שמתעסקים בה אע"פ שאין כדאי לא גרע ממה שלא יתעסקו בה כלל. וכיון שאין שוהין בה יותר משיעור מיל מותר *מיהו לדעת הגאונים שאמרו שלכתחלה אין להניח העיסה רגע אחד בלא עסק א"כ לכתחלה אין ללוש יותר מזה השיעור ע"כ ותמיהני על מי שעלה על דעתו

הגה"ה

*ושיעור זה בבית שאין בו אש או יתרון שאר חמימות אבל לפי יתרון החמימות ממהר להחמיץ. ספר יראים. מרדכי:

לאסור הא תנן בפרק שתי הלחם (דף לד.) לחם הפנים נילושה אחת אחת וכתיב שני עשרונים יהיה החלה האחת. [ר] וכהי שהחמירו חכמים שלא ללוש אלא עשרון אחד מ"מ סילק עלה על דעתם לאסור בדיעבד. אמר רב יוסף הני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא בפיסחא. אמר

הגהות הב"ח א איירי ברהויה לכלב ותניא נמי בתוספתא הקילור: ב שא"צ לבער וכ"כ הרמב"ם: ג דהתם דכיון דאינו: ד במלתיה דר"א ס"פ דחלה דקאי ארישא דקתני העושה עיסתו קבים ונגעו זה בזה פטורין מן החלה וכו' ומסתמא כשוכן: ה כיון שהכל מתחייב וכן גבי חלה: ו מקטפת תחתיה והשלישית לשה אופה לשה וחבירתה אופה תחתיה ומוזרות חלילה וכל זמן:

קרבן נתנאל

כשאר סתם דסתמא קמא הוי סתם יחידאה כר"מ או כר"א וסתמא [בתרא] אתיא כחכמים ואולמי הך סתמא וכמ"ש תוס' בפ' מרובה דף ע': [ק] ולכתוב. וקשה מ"מ בהא הוי להכריע דלפירש"י בחצי זית עובר באיסור בל יראה ולפי' ר"י חצי זית אינו בבל יראה. וי"ל דרבינו ס"ל דלפירש"י חצי זית אינו עובר כי אם בעריבה לבד ע"י צירוף שיש שם חצי זית הרבה ובזה נסתלק קושיות תוס'. אלא דלר"י צ"ל דאפי' בעריבה אינו חייב לבער מדנאדו מפירש"י א"כ אין נפקותא יוצא מביניהם כי אם בעריבה ע"ז מספיק טעם הזה שישראל קדושים הם וגוררין ובזה נסתר מה שכנה ע"ז כס' פני יהושע סי' ט"ז על פירש"י דס"ל חצי זית עובר מדאורייתא מלבד זה שגה ברואה שר"ל שתוס' ג"כ ס"ל דעובר על חצי זית מדאורייתא דא"כ קושייתם שהקשה על פירש"י לדידהו נמי קשה ובהדיא כתבו תוס' דלא הוי אלא מדרבנן שמא יחזור ויתן טעם ע"ש וסכין תהירות פולטתו ע"ש: [ר] סמך בירושלמי. פ' כל שעה הלכה ב': [ש] מוקי. פי' שטחו בטיט והא דתנו שיחדה לישיבה הא קמ"ל דאי לא טחו בטיט סביב אפי' יחדה לישיבה לא מהני. ב"ח. וזהו עד הבבלי דבשמעתין משמע דר"א דאמר בטלה אפי' בלא טח בטיט כ"א יחדה לישיבה לחוד סגי: [ת] כיון. וקשה לי הא דאמרי' בפ"ק דף ו' הבודק צריך שיבטל מ"ט אי נימא משום פירורין הא לא חשיבו ומאי פריך אימא מש"ה צריך לבטל כדי שלא יצטרף הפרורין מבית ועליה או בית ואכסדרה ולא ביער אותם שני חצאי זיתים מש"ה צריך ביטול והוי ספיקא דרבנן. וי"ל דהאיבעי קאי כגון שהחוט בין שני חצאי זיתים אלא שאין ניטלין עמהן וכמשמעות בהרמב"ם ובש"ע ול"ע: [א] ואבי העזרי כתב. דס"ל כהנך גאונים שהביא הגהות מיימוני פ"ב דהל' חמץ ומנהג דכל תיקו דאיסורא לחומרא ואפי' בשל סופרים: [ב] ולאו. והרב המגיד וכ"מ מבארים דוקא בדבוקים הא לאו הכי חייב לבער: [ג] ירושלמי. פרק כל שעה הלכה ז': [ד] מלוגמא. היינו שנכנס פסח ואח"כ נסרחה והקילור והרטייה ואספלנית מסריחין מיד. מש"ה פלגינהו בתוספתא ולא תני מלוגמא בהדייהו: [ה] כתב. ועיקר שהביא רבינו דין זה להורות דאסור באכילה. דאלו לקיימן בפסח ה"ל להביא דברי רמב"ם דין י'. ולא מהמאותר דין י"ב ע"ש: [ו] משמע. הא דאמר בגמ' טח פניה בטיט בטלה פי' רבינו שטח פני הכופת מכל צד ובטל מתורת חמץ ע"י כך ולא כפירש"י שטח פניה לתקן לישיבה ובזה מיושב מה שהקשה מהרש"א בד"ה כופת שאור על מהרש"ל וז"ל ואין מובנים לי דהא קושטא לת"ק דטח בטיט מהני לבטל כו' דהא דטח בטיט מהני לבטל לתנא קמא היינו כשטח פני הכופת מכל צד ומפסיל החמץ בכך. ואינהו פליגי דטחו בטיח על גבה לתקן לישיבה ודו"ק: [ז] בן בתירא. ס"ל כר' יהושע דלא אמרי' הואיל וכ"כ תי"ט וא"ל דס"ל דאמרי' הואיל אלא ה"ט דמצוה להפריש מן העיסה דראשית עריסותיכם כתיב. וכ"כ ב"י סי' תנ"ז: [ח] דלא. דהא ר"ע אומר דף מ"ח תפח תלטוש ידיה בצונן לכ"ש שהמים צוננין מעכבין את העיסה להחמיץ: [ט] ואם. וא"ת אף שקרא לה שם תאפה ותשתרי מכח הואיל ואי בעי איתשל עלה כמ"ש רבינו בסמוך סי' ז'. ואין לומר כיון שיכול לעשות בלא הואיל אין לנו לעשות ע"י הואיל. דא"כ אפי' בלא קרא לה שם תטיל בצונן ולא לאפות ולהתיר מכח הואיל דכל חדא וחדא חזיא ליה. וי"ל בלא קרא יש שרי בלא הואיל כמו שפירש"י בריש הסוגיא ואע"ג דאיכא חדא חדא חזיא משתרי דכל חדא וחדא איכא

למימר הא לאו חלה היא א"כ כשלא קרא שם לא שרי אלא מטעם הואיל. ועדיף משתטיל בצונן שמא לא נוהר יפה משא"כ כשקרא שם הוי תרי הואיל ותרי הואיל לא אמרי'. והקשה מהרש"ל לקמן דף מ"ח יבלע מחדא על כל העיסה ונשתרי בלא הואיל. ותי' שצריך להפריש חלה שלימה. ע"כ לא יפה המס עוס"ס בע"פ שמצרפין בסל כל המצות ומפרישין חצי חלה על המצות: [י] הסל. ע"כ דברי הרי"ף: [כ] כיון. וליכא למימר דיבלע מכל חדא וחדא דהא קתני ר"א אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה. משמע הא אחר אפי' קורא לה שם ומפריש חדא חלה על כל העיסה כולה. וא"ת הכל קשה יבלע מכל חדא וחדא. י"ל דהוא טרחא יתירא. א"נ דמצוה להפריש חלה שלימה כדכתיב תרימו חלה וכ"כ רש"י ויעשה עוגה קטנה אצל גדולה: [ל] משמע. דהא מתני' מיירי כשגלגל כשיעור חלה. דאי בדלית בה כשיעור חלה. מאי קאמר כיצד מפרישין חלה בטומאה. הא לית בה שיעור חלה ואחפה קבין קבין ואל יעשנה החלה בטומאה כדתנן במס' חלה וכ"כ הר"ן והמאור. אך קשה לי אימא איירי בדלית בעיסה שיעור חלה. ואפ"ה בעי צירוף סל כדי להפריש חלה על כל המצות דחיישינן שמא יבואו אח"כ לידי צירוף ונתחייב בחלה ואוכל טבל כמ"ש רבינו בפ"ק דבילה ס"ס י"ג וצ"ע: [מ] אבל. וקשה דהא רבינו גופא כתב בפ"ק דבילה סי' י"ג ת"ל ומיהו מוקף ודאי לא בעינן מדשרי אוכל והולך ואח"כ מפריש וי"ל דהכא קאי לפרש דברי ר"א והנא בא"י קאי דבעינן מוקף. והתם איירי בחלת ח"ל. ועי"ל דהכא איירי בשתי עיסות שיש בכל א' כשיעור ורוצה להפריש מא' על חבירו דבזה בעינן מוקף. והתם בבילה מיירי כשלש עיסה אחת שיש בו כשיעור ומחלקה למצות או לא בעינן הקפה. ט"ז סי' תנ"ז: [נ] מדאמר. לפי מ"ש רבינו בהלכות חלה דנגיעה בעי קשה הא בתנור צריך ליזהר שלא יגעו מצות זו בזו בעודן לחין. כמ"ש רמ"א ס"ס תס"א וא"כ אמאי א"ר יהושע התנור מצרפן ומכאן ראיה שבדיעבד מותר אם נשכו זה בזה דתוס התנור שולט למטה וכ"כ מהרש"ל בשו"ת סי' כ"ו שהביא ראיה לדין זה ויש לדחות ראייתו כמ"ש הוא בעצמו שיש קצת סעד ע"ש. אבל ראיה זו ראיה נכונה: [ס] ובמקום שיש כהן קטן שלא ראה קרי. או קטנה שלא ראתה נדה. ואי ליכא קטן וקטנה לא תקרא לה שם עד שתאפה ולכי נפק יומא טבא שרפינן לה. הרי"ף: [ע] ובמקום שיש כהן קטן. אבל כשאין במקום כהן קטן לא שרי מטעם הואיל ומקלעי אורח כהן דלא שכיחי: [פ] ואסיקנא. הייט הא דקאמר רמי בר חמא הא דרב חסדא ורבה מחלוקת ר"א ור"י היא. ורש"י פי' דפליגי בהואיל אי בעי בלע מכל חדא וחדא. אבל הרי"ף ורבינו מפרשי דרמי בר חמא ס"ל דפליגי בהואיל איתשיל כתחלת הסוגיא לפירש"י. אך קשה לי אי פליגי בהואיל איתשיל היאך תמצי לומר דרב חסדא כר"י. הא אמרי' לקמן דף ס"ב דרב חסדא סבר דלחומרא אמרי' הואיל ור"י אפי' לחומרא לא אמרי' הואיל: [צ] ורבי פסק. עי' בפ"ב די"ט סי' א' מ"ש בזה. וא"ת אימא טעמא דר"א לאו משום הואיל אלא היינו טעמיה דס"ל טובת הנאה ממון. וי"ל דס"ל לרי"ף ורבינו להלכה ט"ה אינו ממון ואנן קי"ל כר"א והוי קשה הלכתא אהלכתא. ועי' מ"ש סוף פרק הא"ש מקדש שמכאן מוכח נמי שמ"ש רבינו שם וכן הלכה הוא ט"ס: [ק] אמר רבה קבא. וגי' בש"ס אמר רב ועי' מ"ש בפ' כל שעה סי' ט"ו: [ר] ינהי. דאם אמרו בארינין יאמרו בפאין ורינין כדקאמר לעיל

ליה אביי מאי דעתיך לחומרא דאתי לידי קולא הוא דקמפקע לה מחלה. אמר ליה דעבידו כר' אליעזר דתניא ר' אליעזר אומר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה [ש] דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה' ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"א. אמר ליה והא איתמר עלה א"ר יהושע בן לוי לא שנו אלא ככרות של בעל הבית שנושכות זו את זו אבל כעכין לא. הא איתמר עלה א"ר חנינא אפי' כעכין: מתני' שיאור ישרף והאוכלו פטור סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת. איזהו שיאור כקרני חגבים. סידוק כל שנתערבו סדקיו זה בזה דברי ר' יהודה וחכ"א זה וזה האוכלו חייב כרת ואיזהו שיאור כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו. הא דתנן וחכמים אומרים זה וזה האוכלו חייב כרת [ת] תני לה בתוספתא בשם רבי מאיר. והעפ"כ הלכתא כוותיה משום דתנינן לה במתניתין בלשון חכמים: גמ' אמר רבא מאי טעמא דרבי מאיר. אין לך סדק וסדק מלמעלה שאין בו כמה [א] סדקין מלמטה. ואע"ג דהלכתא כר' מאיר בשיעור שיאור וסידוק הא דתניא לעיל (דף מג.) בברייתא דלרבי מאיר לוקה על שאור בהא הלכתא כר' יהודה דאמר האוכלו פטור. [ב] דכיון דלא תני הא דרבי מאיר לעיל כי הכא בלשון חכמים א"כ [ג] חזרנו לכללנו ר' מאיר ור' יהודה הל' כר"י: [דף מט ע"א] מתני' ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין הכל מלפני השבת דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בזמנו. רבי אלעזר בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנן: גמ' תניא אמר ר' אלעזר בר צדוק פעם אחת שבת אבא ביבנה בארבעה עשר שחל להיות בשבת ובא זונן ממונה של רבן גמליאל ואמר הגיע עת לבער את החמץ והלכתי אחר אבא וביערנו את החמץ. וקיימא לן כר' אלעזר בר צדוק דקאי כר"מ איש ברתותא דהלכתא כוותיה (לעיל דף יג ע"א): ז ירושלמי (פ"י ה"א) ר' לוי אומר האוכל מצה בערב הפסח [ד] כבא על ארוסתו בבית חמיו והבא על ארוסתו [ה] בבית חמיו לוקה. [ו] ונראה דדוקא מזמן איסור חמץ ואילך: ח מתני' ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול [ז] סעודת אירוסין בבית חמיו [א] ונזכר שיש חמץ בביתו. אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבער ואם לאו יבטל בלבו. להציל מן הגיים ומן הנהר ומן הדליקה ומן המפולת יבטל בלבו לשבות שביתת הרשות יחזור מיד ועד כמה הוא חוזר חכמים אומרים עד כביצה רש"י פי' דסבירא ליה מערבין לדבר הרשות. ולא נהירא דא"כ הוי סתם משנה דלא כהלכתא [ח] דקיי"ל דאין מערבין אלא לדבר מצוה. ובירושלמי (פרק י' הל' ז') מפרש מהו שביתת הרשות ההולך אצל רבו או אצל מי שגדול ממנו בחכמה. כאן שנה רבי המעשה גדול מן התלמוד [ט] דקרי ליה רשות גבי שחיטת פסחו ומל בנו וסעודת אירוסין: גמ' תניא אמר רבי יהודה אני לא שמעתי אלא סעודת אירוסין בלבד. א"ר יוסי אני שמעתי סעודת אירוסין ושבלונות. הרב הברצלוני ז"ל פסק כר' יוסי וכן בעל העיטור וסעודת האירוסין דמתניתין שהיתה בכלל: ט תניא ר"ש בן אלעזר אומר כל סעודה שאינה של מצוה אין ת"ח רשאי ליהנות ממנה כגון מאי אמר רבי יוחנן כגון בת כהן לישראל ובת תלמיד חכם לעם הארץ* דא"ר יוחנן בת כהן לישראל אין זיווגן עולה יפה. מאי היא אמר רב חסדא או אלמנה או גרושה או זרע אין לה במתניתא תנא או קוברה או קוברתו או זרע אין לה או מביאתו לידי עניות. איני והא אמר רבי יוחנן הרוצה שיתעשר ידבק בזרעו של אהרן וכל שכן תורה וכהונה מעשרתן לא קשיא הא בת"ח והא בעם הארץ. [ב] ת"ר ת"ח המרבה סעודתו בכל מקום מחריב את ביתו ומאלמן את אשתו ומייתם את גוזליו ולמודו משתכח ומחלוקות רבות באות עליו ודבריו אין נשמעין ומחלל שם שמים ושם אביו ושם רבו וגורם שם רע לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות מאי היא אמר אביי קרי ליה בר מיחם תנורא. רבא אמר מרקד בי טבא. רב פפא אמר בר מלחך פינכי. רב שמעיה אמר בר מך רבע. וגרסי' בפרק ד' מיתות (דף נב:) א"ר אליעזר למה ת"ח דומה לפני עם הארץ. בתחלה דומה לקיתון של זהב. סיפר עמו דומה לקיתון של כסף נהנה ממנו דומה לקיתון של חרס שכיון שנשבר שוב אין לו תקנה:

הגה"ה

*ושאלת היאך אנו אוכלין בנישואי בת כהן לישראל ובת ת"ח לע"ה או כשמזמן את חבירו או כשיש לו אורחין הא סעודת הרשות ניהו. שמא ע"כ נהגו לומר שירות ותשבחות להקב"ה ולהללו על החסד בעשה עם אדם וחוה ועם שאר בריותיו תדיר א"כ אינן סעודות הרשות וסעודת הרשות לא מיקרי אלא היכא דאיכא שמחה בלאו מצוה כגון בשמחת מריעות או כגון בחנוכה שמרבין סעודות אלו לאלו ואלו לאלו. ושלום העני' מאיר. מרדכי סי' תר"ס:

י ת"ר לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח שאם מת או גולה מובטח לו שבניו תלמידי חכמים. ואל ישא בת עם הארץ שאם מת או גולה בניו עמי הארץ. תנו רבנן לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם. וישיא בתו לתלמיד חכם. משל לענבי הגפן בענבי הגפן [ג] דבר נאה ומתקבל. ואל ישיא בת תלמיד חכם לעם הארץ משל לענבי הגפן בענבי הסנה דבר כעור ואינו מתקבל. [דף מט ע"ב] תנו רבנן לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם. לא מצא בת תלמיד חכם ישא בת גדולי הדור. לא מצא בת גדולי הדור ישא בת ראשי כנסיות. לא מצא בת ראשי כנסיות ישא בת גבאי צדקה. לא מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי תינוקות. ואל ישא בת יהודי ע"ה מפני שהן שקץ ונשותיהן שרץ. [ד] ועל בנותיהם נאמר ארור שוכב עם בהמה. תניא רבי אומר ע"ה אסור לאכול בשר שנאמר זאת תורת הבהמה כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר ושאינו עוסק בתורה אסור לאכול בשר. אמר רבי אלעזר יהודי עם הארץ מותר לנוחרו ביום הכפורים שחל להיות בשבת. אמרו לו תלמידיו רבי אמור לשוחטו. אמר להן זה טעון ברכה וזה לא טעון ברכה. ואמר רבי עקיבא עם הארץ אסור להתלוות עמו בדרך שנאמר כי הוא חייך ואורך ימיך על חייו לא חס על חיי חבירו לא כל שכן אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן עם הארץ מותר לקרעו כדג [ה] ואמר שמואל ומגבו. תניא אמר רבי עקיבא כשהייתי עם הארץ הייתי אומר מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור. אמרו לו תלמידיו רבי אמור ככלב. אמר להם זה נושך ושובר העצם וזה נושך ואין שובר העצם. תניא היה ר"מ אומר כל המשיא בתו לעם הארץ כאילו כופתה ומניחתה לפני הארי [ו] מה ארי דורס ואוכל אף עם הארץ מכה ובועל ואין לו בושת פנים. תניא אידך [י] אלמלא צריכין אנו להם למשא ולמתן היו הורגין אותנו. תניא א"ר אלעזר כל העוסק בתורה בפני עם הארץ כאלו בועל ארוסתו בפניו שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב אל תקרי מורשה אלא מאורסה. גדולה שנאה ששונאין עמי הארצות את תלמידי חכמים משנאה ששונאים עובדי כוכבים את ישראל ונשותיהם יותר מהן. תנא שנה ופירש יותר מכולם. תנא ששה דברים נאמרו בעם הארץ אין מוסרין לו עדות. ואין מקבלין ממנו עדות. ואין מגלין לו את הסוד ואין ממנין אותו אפוטרופוס על היתומים ואין מוסרין לו קופה של צדקה. ואין מתלוין עמו בדרך. וי"א אף אין מכריזין על אבידתו. ותנא קמא מאי לא תני על אבידתו. סבר זימנין דנפיק מיניה זרעא מעליא ואכיל ליה ומקיים ביה יכין רשע וצדיק ילבש. [ז] ואי קשיא לך הא דאמרן (חגיגה דף כב.) כמאן מקבלין סהדותא מעם הארץ כמאן כר' יוסי. ההוא ע"כ דהתם לאו כעם הארץ דהכא. דהאי התם ליתא במקרא ובמשנה אבל בדרך ארץ ובמצות איתיה כגון דלא חשיד אשבועתא ואגזלנותא ולא אחד מאגפי פסלנותא. אבל עם הארץ דהכא דחשיד אכל הני דאמרן הוא דחשיד על השבועה ועל הגניבה לפיכך אין ממנין אותו אפוטרופוס. וחשוד נמי אשפיכות דמים ולפיכך אין מתלוין עמו בדרך. ועוד שהוא חשוד על העריות כדאמר רבי אלעזר מותר לנוחרו ביום הכפורים כגון שהיה רץ אחר הזכור או אחר נערה המאורסה ביום הכפורים שמותר להציל בנפשו כדתנן (סנהדרין דף עג:) ואלו שמצילין אותן בנפשותיהן. ולא ידענא מה היה קשה לו לרב אלפס מההוא דחגיגה דקאמר כמאן מקבלין סהדותא מעם הארץ דאדרבה מהתם מוכח שפסול לעדות כדאמר הכא דאין מקבלין ממנו עדות אלא שצריכין אנו להכשירן ולקבל מהן עדות שאם היינו מרחקים אותן ביותר היו עושין דת לעצמם ומנגין להם דיינים מתוכם. כדאמר רבי יוסי התם (חגיגה שם) מפני מה אמרו הכל נאמנים על טהרת יין ושמן כל השנה כולה כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו ושורף פרה אדומה לעצמו. והא קאמר רב פפא כמאן מקבלין סהדותא האידנא מע"ה כרבי יוסי. משמע אע"פ שמן הדין לא היה לנו לקבל עדות מע"ה צריכין למיחש למאי דחיים רבי יוסי. ואי מיירי התם בעם הארץ שאין בו שום פסול כמו שכתב רב אלפס ז"ל למה יהא פסול לעדות. אלא ודאי פסול הוא וצריכין להכשירו משום דרבי יוסי. ועוד תימה הוא מה שכתב דהא דאמר רבי אלעזר דמותר לנוחרו ביום הכפורים מיירי כגון שהיה רץ אחר הזכור או אחר נערה המאורסה ביום הכפורים דמותר להצילו בנפשו וא"כ הוא כדבריו מאי איריא עם הארץ אפי' תלמיד חכם נמי. אלא כדפר"י דעם הארץ דלעיל מיירי במכיר וכופר כדי להכעיס והוא רע לשמים ורע לבריות דהוית הריגתו פיקוח נפש כי הוא לסטים וחשוד על שפיכות דמים והריגתו בכל עת מצוה היא והצלת נפשות כיון שהוא רגיל בכך אע"פ שאין עושה כלום באותה שעה. ועם הארץ דהכא דקאמרינן עלה דאין מכריזין על אבידתו משמע דוקא על אבידתו אין מכריזין אבל אסור לגזול ממונו לא מיירי באותו עם הארץ דאיירי בו ר' אלעזר כיון דמותר לאבד גופו כ"ש ממונו [כ] כל כמה דלא ידע יכין רשע וצדיק ילבש כדפירש בב"ק (דף קיט.) ובע"ז (דף כו:) למאן דלית ליה זימנין דנפיק מיניה זרעא מעליא השתא גופו מותר ממונו לא כל שכן. אלא בעם הארץ אחר איירי. דכמה מיני עם הארץ יש כדאיתא בפ' שלשה שאכלו (דף מז:) ומ"מ אע"פ שאין חשוד בודאי על שפיכות דמים (א) אין טוב להתלוות עמו: [דף נ ע"א] והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון זה אור שהיה יקר וחמוד הוא בעוה"ז וקפאון הן לעוה"ב. ר' יוחנן אמר אלו נגעים ואהלות שיקרות הן בעולם הזה וקפאון הן לעולם הבא. ריש לקיש אמר אלו בני אדם שיקרין הן בעוה"ז וקפאון הן לעולם הבא. כי הא דר' יוסף בריה דריב"ל חלש ואיתניד אמר ליה מאי חזית. אמר ליה עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה. אמר ליה בני עולם ברור ראית ואנן היכי הוינן. כי היכי דחשבינן הכא חשבינן נמי התם. [ח] ומה שמעת להו דאמרי אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן. מאן ניהו. אילימא ר"ע וחביריו משום הרוגי מלכות ותו לא. אלא הרוגי לוד: **הדרן עלך פרק אלו עוברין**

פרק רביעי

א מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין. מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין. ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין או ממקום שאין עושין למקום שעושין [ט] נותנין לו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם [דף נ ע"ב] ואל ישנה אדם מפני המחלוקת. עד חצות תליא במנהגא מכאן ואילך בכל מקום אסור [א] והיה ריב"א אומר דבירושל' (הלכה א') מפרש טעמא משום דאף יחיד בשאר ימות השנה אסור לעשות מלאכה ביום שמביא קרבן ודייק התם [י] א"כ כל היום אסור כמו יחיד שמקריב קרבן. ומפרש התם משום דיחיד שמקריב קרבן ראוי להקריב כל היום. אבל פסח זמנו מחצות ואילך. והשתא נמי אע"פ שאין הפסח קרב כיון דבזמן הפסח היה אסור השתא נמי אסור כדאיתא במגילת תענית (פרק ה) ומייתי לה בשילהי בכל מערבין (דף מא.) אר"א בר צדוק אני מבני סנאב בן בנימין ופעם אחת חל תשעה באב להיות בשבת ונדחהו עד לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שי"ט שלנו היה פירוש שאבותינו היו מקריבין קרבן עצים בו ביום כדאיתא בפרק בתרא דתענית (דף כו.) בעשרה באב בני סנאב בן בנימין ורבי אלעזר ב"ר צדוק אחר חורבן היה אלא כיון שאבותיו היו מקריבין קרבן בו ביום ועשו בו יום טוב כל משפחותיו נוהגין בו יו"ט לעולם: גמ' מאי איריא ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות וימים טובים נמי דתניא כל העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה אין רואה סימן ברכה לעולם. התם מן המנחה ולמעלה הוא דאסור [ב] סמוך למנחה שרי הכא מחצות. אי נמי התם סימן ברכה הוא דלא חזי שמותי לא משמתינן ליה. הכא שמותי נמי משמתינן ליה: תניא העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה במוצאי שבתות ובמוצאי ימים טובים ובכל מקום שיש בו נדנוד עבירה לאיתויי ת"צ אין רואה סימן ברכה לעולם. גרסי' בירושלמי (הל' א') הני נשי

הגהות הב"ח א ונזכר שיש לו חמץ: ב ת"ר כל ת"ח המרבה סעודתו בכ"מ סוף מחריב וכו' משתכח ממנו ומחלוקת: ג דבר נאה ומתקבל ואל ישא בת ע"ה ולא ישיא בתו לע"ה משל לענבי הגפן: ד ועל בנותיהם הוא אומר וכו' זאת תורת הבהמה והעוף כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר בהמה ועוף ושאינו עוסק בתורה אסור לאכול בשר בהמה ועוף אמר ר"א: ה אמר שמואל בר יצחק ומגבו: ו מה ארי דורס ואוכל ואין לו בושת פנים אף ע"ה: ז ואי קשיא לך הא דאמרי' התם כמאן מקבלין האידנא סהדותא מע"ה וכו' דהכא הוא דהאי התם ליתא וכו' ואגזלנותא ולא חדא אגפא מאגפי וכו' דהא חשיד על השבועה ועל הגניבה ולפיכך וכו' מקבלין האידנא סהדותא: ח ומה שמעת להו שמעתי דאמרו: ט נותנין עליו חומרי מקום: י א"כ יהא כל היום אסור:

תפארת שמואל

(א) אין טוב להתלוות עמו בדרך וכו'. ר"ל אבל בע"ה דלעיל שהוא חבירו מכיר בו' כמו שאמר על חייו לא חס על חבירו לכ"ש וחשוד על שפיכות דמים אסור להתלוות עמו והוא מסכן בנפשו ודו"ק:

אמר

קרבן נתנאל

דף ל"ו: [ש] דכתיב. ה"פ אפי' כשהלחם הוא בסל וראוי לאכילה תרימו חלה. וסייעתא מן האי קרא לא מצינו בשום פעם בש"ס: [ת] תני. בתוספתא שלנו ליתא. ואפשר שכוון להך ברייתא דמייתי ת"ר סידוק כקרני חגבים דברי ר"מ זה וזה האוכלן חייב כרת אתאן לר"מ. [א] סדקין מלמטה. ע"כ דברי הרי"ף: [ב] דכיון דלא תני הא דר"מ לעיל כי הכא בל' חכמים. דהכי ה"ל למתני ואיזהו שיאור כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו והאוכלו לוקה: [ג] הזרנו. וא"ת למה נפקא מיניה לדידן הא לר"י מ"מ שיאור לר"י אסור באכילה כמ"ש לעיל דף מ"ג מדקתני ונותנו לפני כלבו אתאן לר"י. אבל לר"י אינו עובר ומותר בהנאה לתת לפני כלבו: [ד] כבא. וטעמא כי המצה יש לפניה ז' ברכות וברכת נישואין ג"כ יש לה ז' ברכות. מהרי"ל וה"פ קידוש יש ג' ברכות של הכוס וקידוש ושהחיינו ועל כרפס שתים על נט"י בזמניהם היה מברכים משום סרך תרומה ועל פרי האדמה. וברכת גאל ישראל ועל אכילת מצה. אבל נט"י וברכת המוציא לא חשיב דביום כשאוכל נמי מברך אלו שתי ברכות דלא כפי' מהרי"ו סי' קל"ג: [ה] בבית. מכות מרדות ודוגמתו בפרק שני נזירים דף נ"ח מאי לוקה מדרבנן: [ו] ונראה דוקא. עי' בהר"ן באריכות: [ז] סעודות אירוסין. היינו בע"פ דאלו בחוה"מ אסור לעשות סעודת אירוסין. ועי' מ"א סי' רמ"ט ס"ק ג' מ"ש בזה ודבריו נכונים: [ח] דקי"ל. בפ' בכל מערבין סי' כ': [ט] דקרי. אבל לקנות שביתת מצוה כגון שצריך לילך למחר לבית האבל או לבית המשתה הוי כהולך לשחוט את פסחו. רש"י והרע"ב: [י] אילמלא. ביו"ד עי' מגילה דף כ"א תוס' ד"ה אלמלא: [כ] כל. ר"ל דבגמ' פריך וה"ק אמאי לא קתני אף אין מכריזין על אבידתו ומשני זימנין דנפיק מיניה זרע מעליא ואכיל ליה שנאמר יכין רשע וצדיק ילבש. משמע מזה דיש אומרים לא ס"ל הך סברא דיכין רשע. ומ"מ דייקינן מיניה הא לגזולו אסור ואמאי הא אפי' גופו מותר לאבד מתוך לכ"ש: **הדרן עלך פרק אלו עוברין**

פרק ד [א] והיה. ורש"י פי' טעם המנהג כדי שלא יהא טרוד במלאכה וישכח ביעור חמצו ושחיטת פסח ותיקון מצה לצורך הלילה ורבינו נקיט מפירש"י דא"כ ערב יו"ט סוכות הרי יש לו לטרוח בסוכתו וד' מינין כמו שתי' ר"ת בפ' אותו ואת בנו דף פ"ג ד' פרקים בשנה משחיטין כו' הא דלא חשיב עיו"ט של סוכות משום דכ"ע טרידי בסוכה ולולב ואין להם פנאי להרבות בשחיטה. אבל רש"י לא ס"ל כתי' ר"ת כי את כמו שתי' תוס' במס' ע"ג דף ה' בענין אחר ע"ש. ולפ"ז ל"ק מערב סוכות כמו שתי' תי"ט דשאני צרכי מצה מעשיית סוכה דסוכה רגילין להקדים לעשות: [ב] סמוך. עי' חידושי מהרש"ל וכ"פ הב"ח. אמנם בט"ז בסי' רנ"א ס"ק ב' מסיק דהא דקתני מן המנחה ולמעלה מנחה קטנה והאריך בראיותיו. א"כ לפסק דידיה קושיא במקומו עומדת מאי קאמר סמוך למנחה שרי הל"ל התם ג' שעות ומחצה אחר חצות שרי הכא מחצות. וצ"ל ליישב ע"פ מה שאמר לקמן דף ק"ז איבעיא להו סמוך למנחה גדולה תנן דלמא אתי למימשך ואתי לאימנועי מלמעביד פסחא. או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן ע"ז דייק הכא מאי איריא ערבי פסחים. אלא ש"מ הא דקתני מן המנחה ולמעלה היינו מנחה קטנה ופשוט איבעיא דלקמן. ע"ז משני לעולם אימא לך מנחה גדולה אלא דהתם סמוך למנחה שרי והכא אפי' סמוך למנחה אסור. כל זה למדחי דלא תפשוט האיבעיא. אבל לפי האמת אמרי' הא דקתני מן המנחה ולמעלה היינו מנחה קטנה ומ"ש ע"ז בזה הוא דוחק ע"ש. אמנם נראה דאין הכרע בראיותיו דאיכא למימר דתקיעה שניה לבטל העיר ממלאכה היינו מדינא

ועד

דנשי דלא למיעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא באפוקי שבתא לא מנהגא עד דהתפני סידרא מנהגא פירוש עד שישלימו סדר תפלה. כתב רבינו אבי העזרי ז"ל דוקא העושה מלאכה להשתכר אבל מתקן הוא כליו ובגדיו לשבת ויום טוב וכן מי שכותב לעצמו ספרים דרך לימוד מותר כל היום: ב רבא רמי כתיב כי גדול מעל שמים חסדך וכתיב כי גדול עד שמים חסדך הא כיצד כאן לעושין לשמה [א]כאן לעושין שלא לשמה כדרב דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה והא דאמר רבא גופיה בפרק שני דברכות (דף יז.) כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. התם מיירי שלומד להתיהר ולהתפאר ולקנטר חביריו ולקפחם בהלכות ואין לומד על מנת לעשות והכא מיירי דומיא דאיירי ביה לעיל שפל ונשכר [ב]דלא עביד כולא שתא ולא עביד במעלי שבתא [ג] שעושה מצוה (שלא) בכוונה שלא לשמה [ד] וכה"ג אמרי' בירושלמי (משנה ד') פ"ק דברכות לא מודי רבי שמעון בן יוחי שמפסיקין לעשות סוכה לעשות לולב ולית ליה לר' שמעון בן יוחי המלמד שלא לעשות נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו. ולא יצא לאויר העולם: ג בני בישן נהוגין דלא אזלי מצור לצידן במעלי שבתא אתו בנייהו לקמיה דרבי יוחנן אמרו אבן מאי אבהתנא הוה אפשר להו [ה] אנן לא אפשר לן אמר להו כבר קבלו עליהם אבותיכם וכתיב שמע בני מוסר אביך וגו'. תניא דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור [דף נא ע"א] אי אתה רשאי להתירם בפניהם.[ו] [ג]אמר רב חסדא בכותאי משום דמסרכי ומדמי מילתא למילתא ואתו למישרי איסורא דאורייתא ולא כותאי בלחוד הוא דאסור למישרי להו אלא בכ"מ שאינן בני תורה בדתניא רוחצין שני אחין כא' ואין רוחצין ב' אחין כא' בכבול. ומעשה ביהודה והלל בני רבן גמליאל שרחצו שניהם כאחת בכבול ולעזו עליהם בני מדינה ואמרו מימינו לא ראינו כך ונשמט הלל ויצא לבית החיצון ולא אמר להם מותרין אתם. [ד]תניא עם כל אדם רוחצין חוץ מאביו וחמיו ובעל אחותו. ר' יהודה מתיר באביו משום כבוד אביו. [ז] וק' היאך התיר ר' בית שאן בפ"ק דחולין (דף ו:) משום שהעיד על ר' מאיר שאכל שם עלה של ירק בלא מעשר מכל מקום בני המקום נהגו בו איסור. ופי' רבינו נסים במגילת סתרים דוקא דברים שידוע להן שהן מותרין ונוהגין בהן איסור לפי שרוצים להחמיר על עצמן אי אתה רשאי להתירן בפניהם אבל אם נוהגין מחמת טעות שסבורין שהוא אסור והוא מותר יכול להתירן לפניהם. ולפי זה ניחא הך עובדא דבית שאן דטעות היה שהיו סבורין שהוא א"י. והכי איתא בהדיא בירושלמי (הל' א') ר' יוסי ב"ר בון אמר כל דבר שאינו ידוע בו שהוא מותר והוא טועה ונוהג בו איסור נשאל ומתירין לו וכל דבר שידוע בו שהוא מותר (והוא טועה) ונוהג בו איסור נשאל ואין מתירין לו. כלומר אם בא לחכם לישאל אם יכול לזלזל במנהג שנהגו בו אבותיו כההיא דבני בישן לא יתיר לו החכם וכן נמי אדם שנהג איסור בדבר המותר לסייג ולפרישות לא יתיר לו החכם המנהג ההוא ממילא דהוי כמו נדר* כדאיתא בפ"ב דנדרים (ד' טו:)

הגה"ה

*מי שנהג להתענות בכל שנה בין כסא לעשור או שלא לשתות יין מר"ח או מי"ז תמוז ועתה רוצה לחזור מחמת שאינו בריא כתב מהר"ס שצריך ג' הדיוטות והוא שהיה דעתו כשהתחיל לעשות כן לעולם אפי' נהג פעם אחת. מרדכי:

תניא דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור אי אתה רשאי להתירן לפניהם משום שנאמר לא יחל דברו [ח] אבל החכם יכול להתיר להם בחרטה [ה]כמו שאר דברים ויפתח בחרטה שהם מתחרטים שנהגו כן לשם נדר. והא דאמר הכא דדוקא בכותאי או בני מדינה אי אתה רשאי להתירן בפניהם אבל שלא בפניהם או בפני ת"ח אתה רשאי לנהוג בו היתר קשיא אמאי והאנן תנן מתנין עליו חומרי מקום שהלך לשם והוי ליה לאקשויי ממתניתין אהך ברייתא [ט] כדפריך לקמן ממתני' ארבה בר בר חנה דאכל תרבא דאייתרא. הילכך צריך לומר שיש חילוק במנהגים דמתניתין איירי במנהג חשוב שנהגו בני המקום על פי ת"ח ותלמיד חכם נהג עמהם. אבל מנהג גרוע של בני המדינה שנהגו מעצמם דבר אחד מותר להתירן שלא בפניהם כגון כל הני דחשיב בברייתא רחיצת שני אחין ויציאת קודיקיסון וישיבת ספסלי נכרים בשבת. ודאייתרא מנהג חשוב היה ע"פ תלמיד חכם: ד כי אתא רבה בר בר חנה אכל תרבא דאייתרא פירוש שני מקומות הן בחלב שעל גבי הקיבה אחת כקשת ואחת כיתר שעל גבי הקשת אסור [ו]ושעל היתר (מותר) איכא מאן דנהיג ביה איסורא ואיכא מאן דנהיג ביה היתרא ובבבל נהגו בו איסור וכי אתא רבה בר בר חנה מארץ ישראל לבבל נהג בו היתר כמנהג מקומו. עול לגביה רב עוירא ורבה בריה דרב הונא כיון דחזינהו כסייה [י] אתו ואמרו ליה [ז]לאביי אמר שוינכו כותאי. ורבה בר בר חנה לית ליה טתנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם [כ] אמר אביי הני מילי מבבל לבבל ומארץ ישראל לארץ ישראל אי נמי מבבל לארץ ישראל אבל מארץ ישראל לבבל כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוותייהו. רב אשי אמר אפילו תימא מארץ ישראל לבבל ורבה בר בר חנה דעתו לחזור הוה. וקי"ל כרב אשי דהוא בתראה ויש לאדם לילך אחר מנהג המקום שדעתו להשתקע שם בין לקולא בין לחומרא [ל] כי הא דר' זירא אכל מגרומתא דרב ושמואל בעלותו לא"י כי לא היה דעתו לחזור לבבל הילכך לא נהג חומרי המקום שיצא משם וכן רבה בר בר חנה אכל תרבא דאייתרא בבבל משום שהיה דעתו לחזור לארץ ישראל והכי לא נהג חומרי המקום שהלך לשם. ודוקא בצינעא שלא ישנה מפני המחלוקת והכי כסייה. אבל בפרהסיא לא. ולא מיבעי כי ההיא דאייתרא שיש לו לנהוג כחומרי המקום שהלך לשם ולא יקל מפני המחלוקת אלא אפי' ההולך ממקום שמחמירין למקום שמקילין ואפי' דעתו לחזור יש לנהוג כקולי המקום שהלך לשם ואל יחמיר כמנהג מקומו מפני המחלוקת בדבר שניכר בו שינוי מנהג. [מ] כדמוכח לקמן דקאמרינן ממקום שאין עושין למקום שעושין ואל ישנה אדם מפני המחלוקת ונעביד והא אמרת נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ומשני רבא אין בזה משום שינוי מחלוקת כלומר ודאי לא יעשה כי צריך לנהוג חומרי המקום שיצא משם ואין בזה משום מחלוקת דמימר אמרינן מלאכה הוא דלית ליה פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא. משמע הא לא אפשר בלא מחלוקת היה לו לעשות מלאכה עמהם דגדול השלום ויש לו לעבור על מנהג מקומו כיון דלית ביה איסורא דאורייתא אלא שנהגו בו איסור להחמיר עליהן: ה [דף נא ע"א] רב נתן אתא [ח]מבירים לפומבדיתא ביו"ט שני של עצרת נגדיה רב יוסף אמר ליה אביי לשמתיה מר. דהא רב ושמואל דאמרי תרווייהו [נ] מנדין על שני ימים טובים של גליות. אמר ליה הני מילי בשאר אינשי אבל הכא צורבא מדרבנן הוא וטבא ליה עבדי ליה דמעברא מימנו אנגידא דצורבא מדרבנן ולא מימנו אשמתא דרבנן. פירוש מימנו אנגידא מתקבלים אצל הרב ואין מלקין אותו עד שישימו כולם להלקותו. ולא מימנו אשמתא משום דאין משמתין אלא על דבר חמור ובדבר חמור אין חולקין כבוד לרב ולא משמתין אותו מיד. לפי זה השמתא חמורה היא מן המלקות. וגרסינן בפרק אלו מגלחין (דף יז:) מאי שמתא [ס] אמר רב שם מיתה: ו [דף נג ע"א] מתני' מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסח אוכלין מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין. מקום שנהגו להדליק ביום הכפורים מדליקין מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין ומדליקין בבתי כנסיות ובתי מדרשות ובמבואות האפלין ועל גב החולין: גמ' [ט]אמר רב יהודה אמר רב אסור שיאמר אדם בשר זה לפסח מפני שנראה כמקדיש בהמה ונראה כאוכל קדשים בחוץ ואפילו בשר שחוטה לפי שהשומע שאומר בשר לפסח [ע] הוא יחשוב שהקדישו מחיים ונמצא אוכל קדשים בחוץ. ודוקא גדי או טלה הראוין לפסח. ובאשכנז רגילין למלוח בשר לצורך הפסח ולייבשו וזהרין מלהזכיר עליו פסח אלא אומר בשר זה ליו"ט. ונהגו כן על פי פירש"י שפי' שיהו סבורין שהקדישו לדמי פסח והילכך אפי' בשר בהמה נמי. (א) אמר רב פפא ודוקא בשר אבל חיטי ושערי לא דעבידי אינשי דמינטרי להו לפסחא. וגדי מקולס אע"ג שלא פרים ואמר בשר זה לפסח אסור דתניא רבי יוסי אומר תודוס איש רומי הנהיג בני רומי לאכול גדיים מקולסין בלילי פסח שלחו לו אלמלא תודוס אתה גזרנו עליך נידוי מפני שאתה מאכיל לישראל קדשים בחוץ ואפילו במקום שנהגו לאכול צלי גדי מקולס אסור. [דף נג ע"ב] תודוס איש רומי גברא רבה היה ועוד היה מטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים: ז ואמר רבי כל המטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר כי בצל החכמה בצל הכסף. גרסינן בסוף שני דייני גזירות [דף קי"ח ע"ב] כתיב ואתם הדבקים בה' אלהיכם וכי אפשר לאדם לידבק בשכינה והלא כבר נאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אלא [פ] כל המשיא בתו לת"ח וכל העושה פרקמטיא לת"ח ומהנה לת"ח מנכסיו כאלו נדבק בשכינה. ת"ר איזהו גדי מקולס כל שצלאו כולו כאחד. נחתך ממנו אבר או שנשלק ממנו אבר אין זה מקולס: מקום שנהגו להדליק וכו' תניא בין שאמר להדליק בין שאמר שלא להדליק שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד פי' תשמיש המטה:

[דף נד ע"ב] מתני' מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין וקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין. ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים בו. אמר רשב"ג לעולם יעשה כל אדם עצמו כת"ח: ח [דף נה ע"א] וחכמים אומרים ביהודה היו עושין

הגהות הב"ח א כאן שלא לשמה וכדרב יהודה א"ר דאמר רב יהודה: ב דלא עביד כולו שבתא ולא עביד: ג אמר ר"ח ובכותאי מ"ט משום: ד דתניא עם כל אדם רוחצין חוץ מאביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו: ה כמו שאר נדרים ויפתח בחרטה: ו ושע"ג היתר מותר: ז וא"ל לאבוה אמר להו שוינכו ככותאי: ח ר"נ אתא מבי רב לפומבדיתא: ט א"ר אמר רב אסור לו לאדם שיאמר בשר זה לפסח הוא מפני:

קרבן נתנאל

וכו' וקביעה שניה ממנחה גדולה אינו רואה סימן ברכה. והאי דירושלמי שהביא הטור א"ח בסי' של"ח דפועל דאורייתא צריך לעשות אבל ב"ב עד סמוך לשקיעת חמה היינו משום דהתנה עמו לעשות עמו כפועל הורה. ובתקיעה שניה אינו אלא מדרבנן להרחקה. וא"ת מ"מ קשה לאיזה צורך הביאו הטור והפוסקים הך דינא דירושלמי. הלא הפועל אסור מדינא לעשות מלאכה מן תקיעה שניה. י"ל דנ"מ דמנכה לו אותן שעות מתקיעה שניה עד סמוך לשקיעת החמה דהא התנה עמו לעשות לו כפועל תורה וכל הנאי שבממון קיים כנ"ל: [ג] שעושה מצוה שלא בכוונה שלא לשמה. כמו כן לומד תורה מחמת עצלות שלא רצה לעשות מלאכה. אבל תוס' בפ' היה קורא ובתענית דף ז' פי' שעוסק בתורה כדי שיקרא רבי או כדי שיכבדוהו ע"כ. ובין כך ובין כך כיון שסוף המצוה נעשית והוא אינו מכוין לא לעבירה ולא למצוה שכר יש בעמלו עיין ברמזים: [ד] וכה"ג אמרי' בירושלמי. אדלעיל מהדר שאמר שלא לשמה היינו שאין לומד ע"מ לעשות. ע"ז מסתייע מן הדין ירושלמי: [ה] אנן לא אפשר לן. מהא הוכיח מ"א ס"ק א' בסי' רנ"א הא דאמרי' העושה מלאכה בערבי שבתות אינו רואה סימן ברכה אבל פרקמטיא שרי. ולי אין ראיה מזה איכא עד חצות היום עושה בסחורה ולא יותר ונראה להביא ראיה מהאי שלהי פרק איזהו נשך דרב אשי שלח לרבינא בהדיא פניא דמעלי שבתא ליסדר לי מר עשרה זוזי דאיתרמי לי קטינא דארעא למיזבן ע"ש. ראיתי בחידושי פוסקים של אדמו"ר מוהא"ב שמביא ראיה מהך עובדא דבני בישן שאפי' החרה נדר לא מהני דכי בפעם א' מתו כולן אבוהון ובפעם אחת באו בניהם לשאול שאלה זו אלא ודאי שגם בתחלה נהגו בניהם ג"כ שלא הלכו מצור לצידון. א"כ קשה אמאי אמר להו ר"י אל תטוש תורת אמך תיפוק ליה מלדם צריכים לקיים נדרם אלא ודאי פשוט להכי קאמר אל תטוש דלא מהני להו התרת חכם אבל אי מצד עצמם היה רשאי להתיר להם ודלא כפוסקים שאמרו דמהני התרת נדר אפי' למנהג שנהגו אבותיהן ע"כ. ולא אוכל להבין את מושל. דאיכא למימר משום הני בניהם שיש בהם שעדיין לא נהגו במנהג אבותיהם מש"ה אמר ר"י להן שאל ישנו ממנהג אבותיהן משום אל תטוש: [ו] אמר רב חסדא ובכותאי. משמע הא בפני ת"ח רשאי להתיר בפניהם. ונסתפק ר"י במנהג שאינו חשוב דיכולין להתיר בפני ת"ח אם יכול להתיר להם כדמשמע לקמן ולא רצו לומר להם מותרין אתם משום דבני מדינה חשיב להו ככותאי אבל לתלמידים משמע שהיו אומרים מותרים אתם. או דילמא דיכול להתיר עצמו בפניהם אבל להם אין להתיר וה"ק לא ר"ל להם מותרים אתם ומה שהחמרתם לא מחמת איסור אלא מחמת מנהג שטות ולתלמידים היה מתיר עצמו בפניהם אבל לא להם. ורבינו לא הזכיר מספק זה שנראה פשוט לו מדקתני לא ר"ל מותרים אתם ודייק הא במקום ת"ח היה אומר להם מותרים אתם. והא דקתני אי אתה רשאי להתירן בפניהם בכותאי משמע הא במקום ת"ח רשאי להתירן בפניהם אבל אין רשאי לומר להם מותרים אתם. דאיכא למימר לרבותא נקט הכי דבכותאי אפי' בפניהם אסור לנהוג היתר: [ז] וקשה היאך התיר רבי בית שאן. וקשה איפא בית שאן מקום ת"ח היה. ותי' פ"ח דבית שאן היה מכובשי עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל. ושם לא היו מצויים ת"ח כמ"ש תוס' ריש גיטין באשקלון. וכם' משא מלך תי' דבמקום ת"ח רשאי לנהוג היתר בפניהם. אבל אסור לומר להם מותרים אתם וא"כ מ"מ קשה היאך התיר רבי בית שאן ואמר להם מותרים אתם. ולפי מ"ש לעיל רבינו ס"ל דרשאי לומר מותרין אתם נ"ל כתירוץ ראשון: [ח] אבל החכם יכול להתיר לו בחרטה כמו שאר דברים. מדקאמר יכול להתיר לו ולא אמר יכול להתיר להן וקאי אכולהו שיכול להתיר החכם אפי' מנהג בניס שהיו נוהגים במנהג אבותיהן. ש"מ דבכה"ג אין החכם יכול להתיר. והדעת תורה נותן זה. דהא עיקר התרת חכם. אחר שהנודר מתחרט שקיבל עליו מתחלה בתורת נדר והוי כנדרי שגגות. וזה שייך באדם עצמו שנהג באיזה דבר לסייג ולפרישות. משא"כ בבניהם שנוהגים במנהג מחמת אבותיהם שקבלו על הם מנהג זה. מאי מהני פתח חרטה של הבנים אם הם מתחרטים אבותיהם אשר בארץ המה אינם מתחרטים. אך הב"י סי' רי"ד כתב ז"ל דהא דאמרי' בפ' מקום שנהגו דברים המותרים ואחרים נוהגים בו איסור א"א רשאי להתיר בפניהם. והיינו דוקא בכותאי או במקום שאינם בני תורה. היינו דוקא כשהיו יודעין שהן מותרים ואסרו עצמן בהם. ובניהם החזיקו במנהג אבותיהם וסוברים דמדינא אסירי כי האי דבני בייסן דאיתא התם דא"א רשאי להתירן בפניהם ממילא בלא התרת חכם. ומיהו ע"י שאלת חכם ופתח חרטה מתירין להם ע"כ. ונראה לפרש דה"ק דודאי ע"י שאלת חכם אין יכול להתיר להם מנהג של אבותיהן. אך בהך שנהגו בניהם שסברי שמדינא אסור והוי לגבייהו כמו נדר וכדי להצ"ל שלא יכשלו בעון נדרים יוכל להתיר להם אותו נדר ומנהג. אמנם אותו מנהג שצריך לנהוג כמנהג אבותיהן אין להם היתר בחרטה משום אל תטוש. אמנם אין איסור חמור עליו כמו נדר שהנהיג אלא עלמו. כנ"ל. וה' ינחני בדרך אמת. וכל הפוסקים האריכו בזה. מהרשד"ם ומהרי"ו קולון ובס' פרי חדש א"ח סי' תס"ח ובסי' תל"ו. ובשו"ת מים רבים בי"ד סי' ס"ה וס"ו והגלע"ד כתבתי. והילך לשון פ"ח בסי' תל"ו בדיני מנהגי איסור. ומיהו ע"י שאלת ופתח חרטה מתירין להם כשאר נדרים כן נ"ל עיקר. והכי איתא בירושלמי דגרס התם בני בישן קבלו עליהם שלא לפרש בים הגדול אתון שאלון לרבי א"ל אבותינו נהגו שלא לפרש בים הגדול אנו מה אנו. א"ל מכיון שנהגו בהן אבותיכם באיסור אל תשנו ממנהג אבותיכם. ופריך ואין אדם נשאל על נדרו ומשני תמן מי שנדר נשאל ברם הכא אבותיכם נדרו. כלומר כיון דכן אין לבניס התרה כסברת הרשד"ס. הדר פריך כ"ש יהיו מותרים. כלומר אם אפי' האבות שנדרו יש להם התרה במכ"ש הבנים שהם עצמם לא נדרו דקילי טפי והשיבו דרבי תלמידיה דר' יהודה דאמר אסור לפרש בים הגדול. כלומר וא"כ היה מנהג מיוסד ע"פ הדין ולית ליה התרה. מהכא שמעינן דמנהג מחמת סייג אית ליה התרה תרתי שמעינן מיניה דכי היכי דלאבות יש להם התרה ה"ה לבנים וכל דכן הוא עכ"ל. ואג"ב ש'טפיה במחילת כבודו לא דק. דכפי ס"ד המקשן סבר שהן נהגו שלא לפרש בים הגדול כמו שנהגו קלת בני אדם שלא לאכול גבינה או לפת שהוא דבר רשות. ומש"ה פריך כ"ש יהו מותרים בלי התרה כלל אטו אם נהגו אבות איסור בדבר הרשות שאתה אומר שהבנים צריכים לנהוג כמנהג אבותיהם. כמו שהזכיר סברא זו במ"א סי' תס"ח ובפרי חדש שם מכח קושיות ר"א מזרחי ע"ש. אמנם בתר דמשני דרבי ס"ל כר"י דאמר אסור לפרוש בים הגדול. נמלא הנדר משום סייג מש"ה אין להתיר לבנים אפי' ע"י התרת חכם: [ט] כדפריך לקמן ממתני' ארבה בר בר חנה. דודאי בשינויא דרב אשי דמחלק בין דעתו לחזור או אין דעתו לחזור מתני' וברייתא נמי מתוקמים. אך על המקשן קשה אמאי לא פריך מתני' וברייתא אהדדי: [י] ה"ג אתו ואמרו ליה לאבוה. פי' רב הונא. ור"ן פי' אבוה דשמואל: [כ] אמר אביי הני מילי מבבל לבבל. עי' בס' פ"ח א"ח סי' תל"ו שהאריך בזה בקונטרס דיני מנהגי איסור: [ל] כי הא. פ"ק דחולין דף י"ח: [מ] כדמוכח לקמן. בשמעתין דף נ"א: [נ] מנדין על שני י"ט של גליות. הקשה הר"ן לפעמים מלינו דמנדין על דבריהם כהאי דהכא. ובכירה אמרי' המבשל בתרי טביא לוקה מכות מרדות שהוא מדבריהם. ותי' דבמלתא דעיקרא מדרבנן משמתינן ליה אבל אם הוסיפו על דאורייתא ועבר על ההוספה מנגדינן ליה. והפ"ח א"ח ריש סי' תל"ו מתוי ליה מאה עולכי בעוכלי. ומסיק דהכל לפי ראות עיני הב"ד פעמים כך פעמים כך ע"ש באריכות ודבריו נכונים: [ס] ה"ג אמר רב. שם מיתה: [ע] הוא יחשוב שהקדישו מחיים ונמצא אוכל קדשים בחוץ. זהו פי' תוס'. ורש"י פי' שיהו סבורין שהקדישו לדמי פסח והתוס' הקשה על פירש"י דא"כ הל"ל שהוא קרוב למעילת קדשים. ולכאורה לפי תירוצם עדיין קשה דהל"ל קרוב למעילת קדשים ומטעם זה יהיה אסור אפי' עגל ופרה ופשוט דמהא"ט אינו אסור אלא לכתחלה ומטעם שנראה כאוכל קדשים בחוץ אפי' דיעבד אסור ולפ"ז מנהג אשכנז גם ע"פ תוס' דלכתחלה מיהת אסור אפי' עגל ופרה. וע"פ זה אמרתי ליישב הא דפריך ובשר לא מיתיבי כו' ולא מותיב תיכף על רב. דלא ה"מ לתפרך על רב דה"א גדי מקולס הוא אסור בדיעבד ושאינו מקולס אינו אסור אלא לכתחלה כמו שהקשה הב"ח. אלא דלפ"ז צ"ל דליתא להך טעמא כלל דקרוב למעילת קדשים אפי' לאסור לכתחלה. א"כ קשה על רב פפא דמתיר חטים לפסחא אפי' בשר עגל ופרה נמי שרי. וזהו שפריך ובשר לא אדרב פפא מאי איריא חטה אפי' בשר נמי וע"כ צ"ל דשאר בשר נמי אסור מטעם קרוב למעילת קדשים. ורב דאמר נראה כאוכל קדשים בחוץ אפי' בדיעבד אסור וצריך קבורה. א"כ קשה מיתיבי וכו' ודו"ק: [פ] כל המשיא בתו לת"ח ועושה פרקמטיא ומהנה מנכסיו,

תפארת שמואל

פרק ד (א) אמר רב פפא ודוקא בשר וכו'. ולפי' התוס' קשה למה לא חילק מיניה אפי' בבשר בהמה כשאינו גדי או טלה דשרי ועוד המאי צריך טעמא להיתר גבי חיטי ושערי משום דאינטריך וכו' תיפוק ליה דלא שייך להקדישן לפסח כ"א לדמים וכ"ל דלאו דוקא חיטי שאמר וטעם דמינטרי שייך אכל דבר ודו"ק: ועי"ס

מלאכה בערבי פסחים עד חצות ובגליל לא היו עושין כל עיקר. הלילה ב"ש אוסרים וב"ה מתירין עד הנץ החמה: גמ' מעיקרא תנא מנהגא ולבסוף תני איסורא. א"ר יוחנן לא קשיא הא רבי מאיר הא רבי יהודה. דתניא א"ר יהודה ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות ובגליל לא היו עושין כל עיקר אמר לו רבי מאיר וכי מה ראיה יהודה וגליל לכאן אלא מקום שנהגו לעשות עושין ומקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ומתני' דריש פירקין רבי מאיר ומתני' הכא ר' יהודה ופלוגתא דב"ש וב"ה בלילה ובגליל ואליבא דר' יהודה ולר' מאיר לא פליגי ב"ש וב"ה בדבר זה דליכא איסורא אלא מנהגא ובמנהגא לא שייך פלוגתא דליחזי היכי נהוג. ואע"ג דרבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה. יראה דהלכה כרבי מאיר בהא [צ] (ג) דסתם משנה דריש פרקין עדיף מדברי חכמים: מתני' ר' מאיר אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם ארבעה עשר גומרה בארבעה עשר אבל לא יתחיל בה בתחלה בארבעה עשר ואע"פ שהוא יכול לגומרה. וחכ"א שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות החייטין והספרין והכובסין ר' יוסי ב"ר יהודה אומר אף הרצענין: [דף נה ע"ב] גמ' תניא ר' מאיר אומר כל מלאכה שהיא לצורך המועד גומרה בי"ד ושאינה לצורך המועד לא יגמור. עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות במקום שנהגו. (ג) נהגו אין לא נהגו לא [ק] ויראה דהך דשרי ר' מאיר לגמור במקום שלא נהגו הייט עד חצות דוקא דאין לך צורך המועד יותר מלספר ולכבס ולכך התירו ואפילו להתחיל ואפי' הכי לא התירו אלא עד חצות. [ר] ובשם הר"י ז"ל כתבו דכל היום שרי מדקתני בסיפא דהך ברייתא עד חצות מכלל דרישא לצורך המועד גומר כל היום ואין נראה לי הראיה דלא מצי למיתני בענין אחר כיון דקתני עושין מלאכה בערבי פסחים הוצרך לשנות עד חצות: ט מתני' מושיבין שובכין לתרנגולים בארבעה עשר. תרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה ומתה מושיבין אחרת תחתיה: גמ' השתא אותובי מותבינן אהדורי מיבעי אמר אביי סיפא אתאן לחולו של מועד אמר רב הונא לא שנו אלא תוך ג' למרדה דאכתי לא פרח לימרא מינה ואין טורח כל כך בחזירתה. ואחר ג' לישיבתה דפסדי ביעי לגמרי. דאיכא תרתי לטיבותא דזוטר טירחא ונפיש פסידא. אבל לאחר שלשה למרדה דפרח לימרא מינה אפי' לאחר ג' לישיבתה אסור ותוך ג' לישיבתה דאכתי לא פסדי ביעי לגמרי אפי' תוך שלשה למרדה לא מהדרינן. ורבי אמי אמר אפי' תוך שלשה לישיבתה מהדרינן. במאי קא מיפלגי מר סבר להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו ומ"ס להפסד מועט נמי חששו ונראה דבהפסד מועט תוך שלשה פליג רבי אמי אבל בטירחא דבתר שלשה למרדה לא פליג ארב הונא. יש פוסקים כרב הונא לחומרא. אבל למאי דפסיק ר"ת וריב"א (מ"ק סי' א') דאיסור מלאכה בחול המועד דרבנן א"כ אזלינן בה לקולא: מתני' גורפין זבל מתחת רגלי הבהמה בארבעה עשר ובמועד מסלקין לצדדין: גמ' [ש] תנו רבנן הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין. ואם נעשית החצר כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה: מתני' מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אע"פ שאינו לצורך המועד: גמ' אמר רב פפא בדיק לן רבא תנן מוליכין ומביאין כלים מבית האומן ואע"פ שאין לצורך המועד והא אנן תנן אין מביאין כלים מבית האומן ואם חושש להם שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת ומשנינן ל"ק הא בארבעה עשר והא בחולו של מועד בי"ד מביאין ובחולו של מועד אין מביאין אא"כ לצורך המועד. וכן הלכתא:

הדרן עלך פרק מקום שנהגו

פרק עשירי

א [דף צט ע"ב] ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך. ואפי' עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי. הא דקתני סמוך למנחה לא יאכל הא מקמי [הכי] אכיל ומאי אכיל. אמנן מו' שעות ולמעלה הא אסור מדאורייתא. מצה נמי לא אכיל דאמר [א] בירושלמי (פרק זה הלכה א) האוכל מצה בערב הפסח כאלו בא על ארוסתו בבית חמיו ואי מיני תרגימא הא אמרי' לקמן (דף קז.) דשרי. וי"ל מצה עשירה דמצי אכיל. דהא דאמרינן דאסור לאכול מצה בערב פסח היינו במצה שראויה לצאת בה ידי חובתו בלילה. וכן נוהג ר"ת בערב הפסח שחל להיות בשבת שהיה עושה סעודה שלישית במצה עשירה: ב עד שתחשך תימה אמאי תנא עד שתחשך טפי מבערבי שבתות ובערבי ימים טובים דלא קתני אלא לא יאכל מן המנחה ולמעלה ותו לא וי"ל דהא לאשמעינן [ב] אף על גב דבשבתות ובשאר ימים טובים יכול להוסיף מן החול על הקדש [ג] ולאכול קודם שתחשך כדאמרינן פרק תפלת השחר (דף כז:) מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש על הכוס בערב הפסח לא מצי אכיל עד שתחשך. וכן משמע (בירושלמי) [בתוספתא שילהי פ"ב] דקאמר פסח מצה ומרור אוכלין בבת אחת ומאימתי אוכלן משתחשך ותניא נמי [א] לקמן (דף קכ:) הפסח אינו נאכל אלא בלילה. ומצה איתקש לפסח דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו [ד] פירוש סמוך למנחה מתשע שעות ולמעלה המנחה גופה מט' שעות ומחצה ולמעלה וסמוך לה ט' שעות: גמ' תניא לא יאכל אדם בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מט' שעות ומחצה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאב דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך. וקי"ל הלכה כר' יוסי מחבירו. ומתניתין דערבי פסחים ד"ה היא דמודה ר' יוסי בערב הפסח שלא יתחיל הסעודה מט' שעות (ומחצה) ומעלה משום חיובא דמצה ובערבי שבתות ובערבי י"ט היכא דאתחיל ליה מקמי ט' שעות ואימשיך ליה בסעודתיה עד דקדיש ליה יומא פריס ליה למפה על השלחן ומקדש והדר גמר ליה לסעודתיה. [דף ק ע"א] דתניא מפסיקין לשבת דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אין מפסיקין. ומעשה ברבן שמעון בן גמליאל ורבי יהודה ורבי יוסי שהיו מסובין בעכו וקדש עליהן היום ואמר רבן שמעון בן גמליאל לר' יוסי רצונך שנפסיק וניחוש לדברי רבי יהודה חברנו. אמר לו בכל יום אתה מחבב דברי בפני רבי יהודה ועכשיו אתה מחבב דברי רבי יהודה בפני. הגם לכבוש את המלכה עמי בבית. [א"ל א"כ] לא נפסיק שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות אמרו לא זזו משם עד שקבעו הלכה כרבי יוסי. תימה הוא על לשון רי"ף שכתב שמודה רבי יוסי בערב הפסח שלא יתחיל בסעודה מתשע שעות ולמעלה אלמא דסבירא לרבי יוסי דבערב שבת שרי אף להתחיל ופסק הלכה כמותו. והדר תו קאמר וערבי שבתות וימים טובים היכא דאתחיל ליה מקמי תשע שעות ואימשיך ליה וכו' [ה] אמאי נקט מקמי תשע שעות. והרמב"ן כתב שמצא בהלכות רב אלפס ז"ל מדוייקת היכא דאתחיל מקמי דקדיש יומא. אבל בהלכות גדולות כתב מן תשע שעות דמעלי שבתא ומעלי יומא טבא לא מתבעי ליה לאיניש מיתחיל בסעודתא דתניא לא יאכל אדם וכו' ואפילו רבי יוסי לא אמר אלא דאי אתחיל לא מפסיק אבל לכתחלה לא יתחיל. והא ליתא דהא אמרינן בשמעתין אלא הא דקתני ושוין שמתחילין אימתי אי בערבי שבתות וימים טובים הא מיפלג פליגי אלמא דרבי יוסי שרי אף להתחיל. וה"ר ישעיה מטראני הביא ראיה לדברי הלכות גדולות מדאיצטריך ליה לרבי יוחנן לפסוק הלכה כר' יוסי בערב שבת להפסקה [ו] מכלל דלא סבירא ליה כוותיה בהתחלה. דאי סבר כוותיה השתא להתחיל שרי כל שכן שאין צריך להפסיק אלא שמע מינה דוקא בהפסקה פסק כוותיה ולא בהתחלה. [ז] והא ליתא דא"כ תיקשי לך [א]לרבי יוסי גופיה מאי איצטריך ליה לאשמועינן דאין מפסיקין השתא אתחולי מתחלינן איפסוקי מיבעי אלא ודאי כמו שפירש ר"י דהני מילי נינהו להסבר דאע"ג דשרי רבי יוסי להתחיל ולא חייש ליכנס כשהוא תאב מכל מקום לכשתחשך צריך להפסיק מפני כבוד השבת הלכך אע"ג דרבי יוחנן סבר כרבי יוסי בהתחלה הוצרך לפסוק כמותו בהפסקה וכן פסקו רשב"ם ור"י דמותר להתחיל בסעודה בערב שבת עד שתחשך. וכן מוכחת סתם מתני' מדתני ערבי פסחים עד שתחשך מכלל דבערב שבת וי"ט שרי. אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כרבי יהודה דאמר אדם מפסיק סעודתו ועוקר את השלחן ומברך ברכת המזון ומקדש ואח"כ גומר סעודתו. ולא כרבי יוסי דאמר גומר סעודתו ואחר כך מקדש. אלא פורס מפה ומקדש ואחר כך שרי המוציא וגומר לסעודתיה ומברך ברכת המזון. מדלא הביא רב אלפס דברי רבי יוחנן ורבי יוסי בר חנינא דאמרי הלכה כרבי יהודה בערב הפסח ואוקימנא לה להפסקה מכלל דאיהו לא מפליג בהפסקה בין פסח ובין שבתות וימים טובים ובכולהו פסיק כשמואל דפורס מפה ומקדש. ומה שכתב לעיל בערבי שבתות ובערבי ימים טובים היכא דאתחיל וכו' פרים מפה וכו' ולא הזכיר ערב הפסח משום דהוי בכלל ערבי ימים טובים דלענין הפסקה אין טעם לחלק ביניהם דבשלמא לענין התחלה משום חיובא דמצה ראוי לחלק ביניהם כדי שיאכל מצה לתיאבון. אבל בהפסקה שהוא משום כבוד שבת ויום טוב אין טעם לחלק ביניהם. [ח] ואם תאמר כיון דחזינן דר' יוסי בר חנינא ור' יוחנן מפלגי בהפסקה בין פסח לשבת היכי שבקינהו רב אלפס ופסק כשמואל. ונראה לי דרב אלפס סבר כשינויא דרב פפא דהוא בתראה דמוקי מתני' כרבי יהודה ורבי יוסי פליג אף בערב הפסח [ט] ורב יוחנן ורבי יוסי בר חנינא בהתחלה איירי ולא בהפסקה וברייתא בתרייתא משבש לה מן קדם קמייתא ואע"ג דרב פנחס בריה דרב אמי קבלה ומשום הכי קאמר הש"ס אלא מחוורתא כדרב הונא מסתברא ליה לרב אלפס לשבש בתרייתא ולאוקמי לשינויא דרב פפא כדי שלא נצטרך לחלק בהפסקה בין שבת לפסח דיותר מסתבר להחמיר בהפסקה שהיא משום כבוד שבת מבפסח ושינויא דחיקא הוא דשני רב נחמן בר יצחק כדי להעמיד דברי רב הונא ולא אזלינן בתריה אלא אמרינן מחמת קושיא זו דפריך הש"ס לרב הונא מדרבי יוחנן ורבי יוסי בר חנינא הדר ביה הש"ס מהאי דקאמר אלא מחוורתא כדרב הונא ומוקמינא לשינויא דרב פפא ומשבשינא לברייתא בתרייתא ורב פנחס שקבלה לא הוי שמיע ליה הך קמייתא. אומר אני שזו היא סברת רב אלפס וסברא נכונה היא ולא כמו שפסק רשב"ם לענין הפסקה הלכה כרבי יוחנן בערב הפסח וכשמואל בערבי שבתות וימים טובים. כך דנתי דעת רב אלפס. אלא שנסתכלתי

הגהות הב"ח א לר' יוסי גופיה אמאי איצטריך:

הגהות הגרי"ב [א] לקמן לא מצאתי רק בזבחים מ: במשנה וצ"ל הכא ותנן

תפארת שמואל

(ג) דסתם משנה דריש פירקין וכו'. ותימה אי חשבינן כסתם ואח"כ מחלוקת ואי חשבינן כולהו כחדא ענינא הלא שכייל כל הני מקומות שנהגו א"כ הוי חדא משנה וכי לא עדיף חכמים מת"ק ואעפ"כ נראה שהדין עם המחבר שהרי כל הני מקום שנהגו הלכות פסוקות הן וכיילינהו רבי בהך פירקא דמקום שנהגו בע"פ בודאי ג"כ הלכה פסוקה היא: (ג) נהגו אין לא נהגו לא ויראה. ובגמ' שלנו מסיק אחר וש"מ לצורך המועד אין שלא לצורך המועד לא ש"מ לכאורה נראה דה"פ במקום שנהגו הוא דיש להתיר במלאכה אבל במקום שלא נהגו לא המנא שום היתר ואף במקום שנהגו אינו מותר אלא לצורך המועד וכו' אבל מדברי הרא"ש יראה שנפרש הסיפא ועושין מלאכה בערב פסח עד חצות במקום שנהגו בכל מלאכות מותרים אפי' שלא לצורך המועד ואף להתחיל ודוקא במקום שנהגו אבל במקום שלא נהגו אסורים כל המלאכות וכמו שמסיק לצורך המועד אין וכו' ולפ"ז אף במקום שלא נהגו שרי לצורך המועד לגמור המלאכה אבל לא לכתחלה והלשון מגומגם ואולי לא גרים לצורך המועד אלא נהגו אין וכו' וכדפירש"י וכן הוא דעת הר"ן אלא שהוא מפרש הלשון יותר מגומגם נהגו אין כלומר במקום שנהגו איסור הוא דבעינן לצורך המועד וכו' וצ"ע:

וגם

קרבן נתנאל

רצונו אם שמשיא בתו לת"ח לא די בזה כ"א צריך לעשות פרקמטיא בשבילו. ואם אינו מספיקו צריך להנהותו עוד מנכסיו. כי אם שלש אלה לא יעשה לו להחזיקו. צריך לבטל מלימודו. וכל המחזיק בשלשתן או כאלו מדבק בשכינה: [צ] דסתם מתני' דריש פירקין עדיף מדברי חכמים. וקשה דהא כתב רבינו בפרק הפועלים סי' י"א דקי"ל כחכמים ולא כת"ק משום דחכמים נשנו בלשון רבים אבל ת"ק אשכחנא טובא דיחידים הם. וא"כ דברי רבינו סתרי אהדדי. ומה שלכאורה תירץ מ"א בסי' קפ"ח דבב"מ סמך על טעם אחר שכתב שם. ליתא. דהא באוקימתיה דר' אסי ודאיסי כתב רבינו שם כמו כן דהלכה כחכמים ובהני שינויי לא שייך טעם אחר ונראה מדנקט ותנ"א ביהודה כו' אחר כמה משניות. והפסיק בהפלוגתא משום דתני לה סתם מתני' מקום שנהגו גבי הלכתא פסיקתא דכל הנך מתני' מקום שנהגו להדליק ואינך הלכתא פסיקתא נינהו כדמשני בב"ק דף ק"ב. וזהו שדייק רבינו דסתם מתני' דריש פירקין עדיף מדברי חכמים אבל במקומות אחרים קים ליה דהלכה כחכמים. ומ"א תירץ דבב"מ שהמחלוקת החכמים בלדו קי"ל כחכמים [אך] בפרק זה אין המחלוקת שנויה בלדו רק אחר כמה משניות לכן מקרי סתם גמור ועדיף מחכמים ובפ' יש נוחלין דף קל"ב ד"ה סתם כוזבו תוס' היפך תי' מ"א כיון שאין מחלוקת בסמוך גרע טפי דהדר ביה רבי מן הסתם ע"ש. ובהכי ניחא מה שהקשה בס' מגיני שלמה במס' יבמות הלא קי"ל כר"א בן יעקב בכ"מ אפי' גבי סתם משנה ועי' מ"ש פ"ק דקדושין סי' ס"ב ורחב"י אומר שאסור במלאכה משעת האור שהוא אורתא. ולפי' תוס' דרחב"י סבר דלענין איסורא קאמר. מש"ה לא פסקינן דמנהגא הוא מדתני לה גבי הלכתא פסיקתא אלא דלפירש"י דרחב"י אמנהגא קאי קשה וי"ל ע"פ מ"ש התי"ט בפ"ב דכלאים כל היכא דלא איתפרש טעמיה דרחב"י לא קי"ל כוותיה. משא"כ ביבמות דף ל"ו ודף ס' מפרש טעמיה דרחב"י והוא כלל חידוש גדול: [ק] ויראה דהך דשרי ר"מ לגמור במקום שלא נהגו. דהא דקתני ברישא כל מלאכה שהיא לצורך המועד גומרה בי"ד קאי אמקום שלא נהגו. והיינו לצורך המועד. והא דקתני בסיפא מקום שנהגו אין לא נהגו לא קאי כשאינו לצורך המועד: [ר] ובשם הר"י ז"ל כתבו דכל היום שרי. וקשה לפי' ר"י מאי אריא במקום שנהגו שלא לעשות אפי' במקום שנהגו לעשות נמי שייך הך דינא. שיכול לגומרה אפי' אחר חצות. נ"ח. ולי לק"מ דהא ברישא סתמא קתני. ואיירי בין במקום שנהגו ובין במקום שלא נהגו דתרווייהו בהך דינא שוין: [ש] ת"ר הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין. מדהביא הרי"ף ורבינו ברייתא זו על י"ד. צ"ל הא דמשני רבא הא והא בחוה"מ דלאו דוקא ה"ה דה"מ לאוקמיה הא והא בי"ד. אלא דאשמעינן כח דהיתרא דאם חצר נעשה כרפת אפי' בחוה"מ מפנין לאשפה: הדרן עלך פרק מקום שנהגו

פרק י [א] בירושלמי פרק זה הלכה א' ועיין פרק אלו עוברין סי' ז' מ"ש מזה: [ב] אע"ג דבשבתות וי"ט יכול להוסיף מחול על הקודש ולאכול קודם שתחשך. מכאן ראיה דלא כמ"א בסי' תל"ד דבליל שבועות אין מקדשין על היין עד ל"ה דכתיב תמימות תהיינה. והקשיתי לשאול לפ"ז מאי פריך מאי איריא ערבי פסחים אפי' ערבי שבתות נמי דאם בע"ש ויו"ט אסור לאכול מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאב. אבל קודם למנחה מותר לאכול דזה הוי כשיעור עיכול אע"ג שזמן אכילת שבת ויו"ט הוא מבעוד יום. ומינה בע"פ שאסור לאכול עד שתחשך ה"א שמותר לאכול מן המנחה ולמעלה. וא"כ ודאי צריכה רבה דצריך לאשמעינן ערבי פסחים ואפי' להפוסקים דביו"ט של עצרת נמי אסור לאכול עד שתחשך. אף לדידהו קשה קושיית תוס' אמאי לא משני דתנא בפסח קאי. ומה שתי' תוס' דמשום פסח לא הוי מניח ערבי שבתות. אמנם לפי מ"ש לא יוכל למיתני ערבי שבתות ול"ע: [ג] ולאכול קודם שתחשך. ובירושלמי דתני ע"ש לא יאכל אדם מן המנחה ולמעלה עד שתחשך. לאו דוקא. או משבשתא היא מכל הלין ברייתות דשמעתין דלא תני בהו עד שתחשך: [ד] פירוש סמוך למנחה. מדברי רי"ף עד הלכה כר' יוסי: [ה] אמאי נקט מקמי תשע שעות. והר"ן הליץ בעדו משום דאף ערבי פסחים בכלל י"ט נקטה הכי. ורבינו ס"ל לדוחק דהא בברייתא דמייתי עלה תני ערב יו"ט וממעט ערב פסח: [ו] מכלל דלא ס"ל כוותיה בהתחלה. והא דקאמר ה"ג דאפי' ר' יוסי לא קאמר. ה"פ דלא קי"ל כר"י אלא להפסקה אבל לא להתחיל. וכ"כ תוס'. ולפ"ז צ"ל להביא ראיה אחרת דאין הלכה כר"י בהתחלה מדפסק ר"י הלכה כר' יוסי בע"ש להפסקה. וקשה אמאי צריך לתפסק הא בלאו הכי קי"ל ר"י ור' יוסי הלכה כר' יוסי. אלא לאורויי דוקא בהפסקה קי"ל ולמעוטי בהתחלה לא קי"ל כר' יוסי: [ז] והא ליתא דא"כ תקשי לך לר"י גופא מאי אילטריך לאשמעינן דאין מפסיקין כו'. ואין בזה השגה לה"ר ישעיה דאיהו מפרש הא דר' יוסי דתני אין מפסיקין אפי' בערב פסח דאין מתחילין כמ"ש הר"ר יחיאל בתוס' ד"ה מכלל דפליגי: [ח] וא"ת כיון דחזינן דר"י בר חנינא ור' יוחנן כו' היכי שבקינהו רב אלפס ופסק כשמואל. ויש ליישב דאזיל הרי"ף לשיטתו בפ' חבית סי' ד' ובפ' הדר סי' כ' דאין הלכה כר"י לגבי תרווייהו רב ושמואל. ומש"ה לענין פורס מפה רב נמי כשמואל ס"ל דאמר שבת קבעה נפשיה ואין הלכה כר"י במקום רבים. אלא שרבינו אזיל לשיטתיה בפ' כירה סי' ד'. ובפ' במה בהמה פסק כר"י לגבי תרווייהו. ומש"ה מתמיה על פסק הרי"ף. ובזה ניחא שבסמוך מיישב רבינו פסק הרי"ף. ומראשית דברי הרי"ף לא יוכל לתרץ הכי. כי ודאי להרי"ף לשיטתיה לק"מ. אלא שרבינו רצה לקיים פסק הרי"ף לשיטתיה: [ט] ורבי יוחנן ור"י בר חנינא בהתחלה איירי ולא בהפסקה. יש תימה היאך אסיק אדעתיה דר' יוחנן בהתחלה מיירי. מדקאמר הלכה כר' יהודה בע"פ ש"מ דפליג ר' יוסי בערב

פסח

ברייתא דבריו שכתב ומתניתין דערב הפסח דברי הכל אלא דמודה רבי יוסי בערב הפסח שלא יתחיל וכו' נמצא דסבר כאוקימתא דרב הונא ולפי זה לא יכולתי להרץ דע"כ לדבריו דרב הונא צ"ל דר' יוחנן ור' יוסי בר חנינא בהפסקה איירי ולמה לא הביא דבריהם לפסוק כמותם בהפסקה דערב הפסח. ומכל מקום מה שכתבתי דברים נכוחים הם ויש לסמוך עליהם דאף בערב הפסח סגי בפריסת מפה וכן פסק הר"ז הלוי והרמב"ן ז"ל. ומה שכתב רב אלפס והדר שרי המוציא וגומר סעודתו הקשה עליו הר"ז הלוי אילו היה צריך לברך המוציא הוה טעון ברכת המזון. הסעודה הראשונה שלא מצינו ברכת המזון אחת לשתי ברכות של המוציא ועוד דהוין לקמן גבי חברים שהיו מסובין דתפלה לא הוה הפסק להצריך המוציא וכ"ש קידוש ולא קשיא מידי דאף על פי שטעון המוציא אין צריך לברך ברכת המזון על מה שאכל כדאיתא בפרק כל הבשר (דף קז:) השמש מברך על כל פרוסה ופרוסה משום דהוי כנמלך שאינו יודע אם יתנו לו יותר וצריך לברך המוציא על כל פרוסה ואינו צריך לברך ברכת המזון על מה שאכל מדלא קאמר מברך אחר כל פרוסה ופרוסה. ומה שהקשה מהפלה תירץ ה"ר יונה דלא דמי דהכא כיון שקדש היום נאסרה עליו אכילה הלכך. כמי שנגמרה אכילה הראשונה דמי וכשאכל אחר שקידש הוי התחלת אכילה אחרת וצריך לחזור ולברך ומיהו קשה לרב אלפס מהא דאמרינן בירושלמי (פ"ק דברכות הל' ו') גבי הא דאמר ברכה הסמוכה לחבירתה אינה פותחת בברוך ופריך והרי קידוש פי' דסמוכה לבפה"ג ופותחת בברוך ומשני שניא שאם היה אוכל מבעוד יום ומשך סעודתו עד שיקדש היום אינו אומר בורא פרי הגפן. ואילו היה קידוש הפסק להצריך המוציא משום דנאסרה עליו האכילה [י] הוא הדין דנאסרה עליו השתיה וצריך לברך בורא פרי הגפן קודם קידוש. ונראה לי דלא קשה דודאי האיסור אכילה גורם לקידוש דהוי הפסק להצריך המוציא [כ] אבל בורא פרי הגפן שהוא קודם הקידוש בשביל איסור השתיה לא הוי הפסק. וכן כתב ה"ר יצחק גיאות ז"ל יש מי שסובר דקידוש לא הוי הפסק דלא עקר דעתיה מאכילה ולא דייק. וכן כתב בהלכות גדולות דצריך לברך המוציא:

ג [דף ק ע"ב] **תניא** כוותיה דשמואל ושוין שאין מביאין את השלחן אלא אם כן קידש ואם הביא פורס מפה ומקדש. והא דתניא בפ' כל כתבי הקודש (דף קיט:) שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מצא נר דלוק ושלחן ערוך כו'. לא קשיא דערוך ומסודר היינו במקום אחר כדי להביאו אחר הקידוש ובימיהם היה להם שולחנות קטנים והיו מסבין על המטה וכל אחד שולחנו לפניו כדמוכח בפרק שלשה שאכלו (דף מו:) ואין טורח והפסק להביא השלחן אחר הקידוש. אבל לדידן שהשולחנות שלנו גדולים וטורח להביאם אחר הקידוש להפסיק כל כך בין קידוש לסעודה נהגו להביא השלחן קודם קידוש ולפרוס מפה ומקדש. [ל] ובירושלמי דקאמר דפורסין מפה כדי שלא יראה הפת בושתו שהוא מוקדם בפסוק ודין הוא שיקדים בברכה ומקדימין ברכת היין. וקשה מאחר דברייתא איירי בכל ערב שבת מאי מייתי ראיה מינה ליושב ומשכה לו שדי לו בפריסת מפה. ופירש הר' יחיאל מפרי"ש דהכי מייתי ראיה דכי היכי דהאי פריסת מפה כאילו לא הביא השלחן הכי נמי אהני כאילו עקר את השלחן. והני מילי לקידוש אבל להבדלה אינו מפסיק כדבעינן למימר לקמן. והא דאמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל כשם שמפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה לומר שפורס מפה ומבדיל ואחר כך גומר סעודתו כדרך שהוא עושה בקידוש ליתא: ד **אותן** בני אדם שקדשו בבית הכנסת אמר רב ידי קידוש יצאו ידי יין לא יצאו. ואע"פ ששתה וגם דעתו לשתות יין בביתו אפי' הכי צריך לברך בביתו בורא פרי הגפן דשינוי מקום חשוב כהיסח הדעת. ודוקא משום שנוי מקום. אבל אם קדש בביתו יצא ידי יין ואין צריך לברך על היין שבתוך המזון. והוא הדין נמי אם הבדיל על הכוס במקום סעודה בין שהבדיל קודם שנטל ידיו [מ] בין שהבדיל לאחר שנטל ידיו א"צ לברך על היין שבתוך המזון. דהא רב סבירא ליה דיש קידוש שלא במקום סעודה. וא"כ אין חילוק בין קידוש להבדלה. [נ] וראיה מהא דאמרי' בפ' כיצד מברכין (דף מב.) בירך על היין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון שהיו רגילין לקבוע עצמן בשתיה קודם נט"י וכן אחר שגמרו סעודתן קודם בהמ"ז וכל שכן שפוטר את היין שבתוך המזון. שאפי' מ"ד התם דיין שבתוך המזון אינו פוטר את היין שלאחר המזון. היינו משום דיין שבתוך המזון בא לשרות ואינו חשוב כיין שלאחר המזון שבא לשתות. אבל יין שלפני המזון שבא לשתות דעדיף מלשרות פשיטא שפוטר יין שבתוך המזון הבא לשרות. ועוד דאם צריך לברך על היין שבתוך המזון היכא שבירך על היין שלפני המזון א"כ מאי קאמר התם יין שלפני המזון פוטר יין שלאחר המזון תיפוק לי דיין שבתוך המזון פוטר יין שלאחר המזון. ודוחק הוא לומר דמיירי בלא שתו יין בתוך הסעודה. אלא על כרחך יין שלפני המזון פוטר את היין שבתוך המזון ואע"ג דהתם מוקי לה בשבתות וימים טובים והקזת דם שאדם קובע סעודתו על היין. הוא הדין בחול נמי אם היה לפניו יין דעתו לשתות בתוך המזון ולא נקט שבתות וימים טובים אלא דאז הוא רגילות לקבוע סעודתו על היין. תדע דבימים טובים נמי אם לא היה בדעתו לשתות אחר המזון ואחר כך נמלך ושתה צריך לברך כי הכל תלוי בדעתו. וכן כתב שם הראב"ד ז"ל דוקא במקום שאין היין מצוי להם אבל במקום שהיין מצוי כגון במקומות שלנו אין הפרש בין שבתות לימי החול. ואף אם נאמר דדוקא נקט שבתות וימים טובים. היינו דוקא לשתות את היין שלאחר המזון לפי שאינו רגילות כל כך לקבוע לשתות יין לאחר המזון אבל בתוך המזון שכל אדם רגיל לשתות פשיטא דאפילו בימות החול פטר ליה יין שלפני המזון באקראי. הלכך נראה דיין קידוש והבדלה שעל שולחנו או בשאר פעמים כשמברך על היין לפני המזון באקראי בעלמא [ס] ואפילו בחול ודעתו לשתות יין בתוך הסעודה אין צריך לברך על היין שבתוך הסעודה. (א) וגם אין צריך לברך ברכה אחרונה על מה ששתה:

ה [דף קא ע"א] **ושמואל** אמר אף ידי קידוש נמי לא יצאו ולרב למה ליה לקדושיה בביתיה. כדי להוציא בניו ובני ביתו. ואע"פ שכבר יצא יכול להוציאם כדאמר בראש השנה (דף כט.) כל הברכות כולן אף על פי שיצא מוציא. ואע"ג דאמר התם חוץ מברכת היין. כיון דהאי בפה"ג לחובת הקידוש כקידוש דמי ויכול להוציאם אע"פ שכבר יצא ושמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא. להוציא אורחים ידי חובתן דאכלי ושתו בבי כנישתא. ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה דכתיב וקראת לשבת עונג במקום עונג שם תהא קריאה. סבור מינה ה"מ מבית לבית אבל ממקום למקום לא. אמר להו רב ענן בר תחליפא זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דשמואל ואפי' מאיגרא לארעא הוה מקדש. וה"ה מחדר לחדר. אבל מפנה לפנה בבית אחד אפי' טרקלין גדולים א"צ לברך. והכי אמרי' במתניתין דמפנה לפנה לא חשיב שינוי מקום. והכא גרסינן ממקום למקום ולקמן גרסי' מפנה לפנה. ומבית לבית דלקמן היינו ממקום למקום דהכא. ואף רב הונא סבר אין קידוש אלא במקום סעודה. ואף רבה סבר דאין קידוש אלא במקום סעודה דאמר אביי כי הוינן [ע] בי מר הוה מקדש לן ואמר לן טעימו מידי דילמא אדמייליתו לביתייכו מתעקרא לכון שרגא ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה. הלכך טעימו מידי דקאמר היינו אכלו לחם כדאמרינן בפ' שליש דשבועות (דף כב:) כדאמרי אינשי נטעום מידי ואכלו ושתו. ובפרק קמא דשבת (דף יא.) עביד ליה עגלא תילתא אמר ליה לטעום מר מידי אמר ליה בתעניתא יתיבנא. אפי' אם יועיל מיני תרגימא להשלים סעודה שלישית מסתברא דלענין עיקר סעודת שחרית וערבית אינו מועיל. [פ] יש רוצים להביא ראיה מכאן שאין מקדשין אלא לאור הנר ומפרשי מתעקרא לכון שרגא ולא תוכלו לקדש בלא נר. וליתא דה"פ ולא תאכלו בלא נר אבל אם היו רוצים לאכול בלא נר היו יכולים לקדש ועל מה שלא היו אוכלים לא היה מקפיד לפי שיכולין לקיים שלש סעודות למחר. וקי"ל כשמואל דאין קידוש אלא במקום סעודה. ואע"ג דקי"ל כרב באיסורי וגם רבי יוחנן סבר כרב דאמר אף ידי יין נמי יצאו והכי דאיתותב ביין בקידוש לא איתותב. מכל מקום הלכה כשמואל כיון דהנהו אמוראי סברי כוותיה. והמקדש שרוצה לאכול במקום אחר יכול לקדש לאוכלים שם דלדידהו הוי מקום סעודה. וכן משמע הכא דמסתמא אחד מבני העיר מקדש בבית הכנסת להוציא האורחין. [צ] והמקדש כיון שדעתו לקדש בביתו אין לו לשתות כי אסור לו לטעום עד שיקדש. אע"ג דרב דאמר ידי יין לא יצאו מיירי בששתה מן הקידוש שקידש בבית הכנסת דאם לא שתה פשיטא שלא יצא כיון דאיכא הפסק בין ברכה לשתיה. מ"מ לשמואל דאמר ידי קידוש לא יצאו מיירי בלא שתה דכיון דצריך לקדש בביתו אי אפשר לו לשתות. וכיון דהלכתא כשמואל המקדש בבית הכנסת אי ליכא אורחין נראה דהויא ברכה לבטלה. ורבינו נסים ז"ל כתב במגילת סתרים דהא דאמרינן דאין קידוש אלא במקום סעודה היינו היכא שהיה בדעתו מתחלה לאכול במקום הקידוש ושוב נמלך ואכל במקום אחר אבל אם מתחלה קידש אדעתא דהכי לאכול במקום אחר יצא ידי קידוש. והביא ראיה מהא דאמר [ק] בירושלמי בסוף כיצד מברכין מי שסוכתו עריבה עליו ליל י"ט האחרון מקדש בביתו ועולה ואוכל בסוכתו. ולכאורה נראה דהירושלמי פליג אגמרא דידן [ר] דלפי הירושלמי מאי קאמר לשמואל למה ליה לקדושי בבי כנישתא נימא להוציא כל בני העיר שדעתם לאכול בביתם. אלא שיש לפרש דה"ק ולשמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא וכו' דאתי למיטעי ונפק מיניה חורבה דמאן דחזי סבר שיש קידוש שלא במקום סעודה שלא יעלה על לבם לומר להוציא את מי שדעתו לאכול בביתו שהרי אין אדם סומך על זה הקדוש והכל מקדשין בביתן. ומשני דלא אתי למיטעי שיבינו הכל שהוא להוציא האורחים שבבית הכנסת [ש] ומיהו בהא פליגי אגמרא דידן דמשמע התם דרב ושמואל לא פליגי אהדדי: דגרסינן התם סוכה שבעה כיצד גמר לאכול לא יתיר סוכתו אלא מוריד הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יו"ט האחרון. ריב"ל אמר צריך לברך תוך ביתו. רבי אחא בר יעקב בשם שמואל אמר אם קדש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש ור' חנינא בשם רבי הושעיא אמר רב מי שסוכתו עריבה עליו ליל י"ט [האחרון] מקדש בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו. אמר רבי אבא ולא פליגי [ת] דהא דאמר רבי הושעיא אמר רב כשהיה דעתו לילך לבית אחר ודקאמר שמואל בשלא היה דעתו לאכול בבית אחר. מיהו יש להרץ דלא פליג אגמרא דידן והא דמשמע בירושלמי דמועיל תנאי לשמואל היינו ממקום למקום כמו [א] מארעא לאיגרא דהכי איירי בירושלמי מבית לסוכה. אבל מבית לבית ודאי פליגי כדמפרש בגמרא דידן שקדשו בבית הכנסת ולשמואל לא מהני תנאי ולרב מהני תנאי אפילו מבית לבית. והשתא פריך שפיר לשמואל למה ליה לקדושי בבי כנישתא אם אין תנאי

קרבן נתנאל

פסח והא ברייתא מפורשת ושוין שאין מתחילין. וע"כ א"א לאוקמיה כ"א בערב פסח. וא"כ ע"כ ר' יוחנן לענין הפסקה איירי וצ"ע רב: [י] **ה"ה** דנאסרה עליו השתיה וצריך לברך בורא פרי הגפן קודם קידוש. לכאורה אין סתירה מהך דהירושלמי דמשני התם אליבא דר' יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך ולדידיה א"צ לברך לא המוציא ולא פרי הגפן דלא נאסר עליו האכילה. אבל לר"י צריך לברך המוציא ועל היין. וי"ל דמ"מ לר"י נמי קשה והרי קידוש הוי ברכה הסמוכה לחברתה ועוד דלר' יוסי עכ"פ משתחשך נמי לדידיה אסור באכילה ובאותו זמן צריך לקדש ואי לא מברך על היין ה"ה שאין לברך המוציא: [כ] **אבל** בורא פרי הגפן שהוא קודם הקידוש בשביל איסור השתיה לא הוי הפסק. רצונו דהרחי בעינן מתחת הזמן שיש איסור לאכול גם טביד מעשה הפסק באמירת קידוש משא"כ גבי יין עדיין לא הפסיק באמירת קידוש ע"כ על אותו כוס שאומר עליו קידוש א"צ לברך בפה"ג. משא"כ בברכת הלחם שזמנו אחר הקידוש. נשמע מן דא כשמקדש על הפת שהסדר הנכון לברך בתחלה המוציא על הפת ואח"כ אומר עליו הקידוש כמו כן מהאי טעמא א"צ לברך המוציא. וכ"כ מ"א סי' רע"א: [ל] **ובירושלמי** לא מצאתי. ובמרדכי הביא סברא זו בשם הר"ר אברהם וכמו כן בהגהות מיימוני פכ"ט מהל' שבת לא הזכירו מזה הירושלמי: [מ] **בין שהבדיל** לאחר שנטל ידיו. בין נטילה להמוציא. וא"ת דהוי הפסק. י"ל כיון דאסור לאכול עד שהבדיל הוי צורך אכילה כמו גביל לתורא: [נ] **וראיה** מהא דאמרי' בכיצד מברכין. ולכאורה אין ראיה דהתם שאני שהכוס ששתה לרוות צמאו מש"ה פוטר את היין שבתוך המזון. אבל כוס של מצוה שאינו להנאתו מנ"ל דפוטר יין תוך המזון ונראה דה"ק דמתחלה נכוור ממשמעות דשמעתין דאם קידש במקום סעודה פוטר את היין שבתוך המזון. אלא דאיכא למידחי הא דקאמר רב ידי יין לא יצאו אפי' יין שקודם הסעודה ונדייק מיניה הא אם קידש במקום סעודה א"צ לברך על היין שקודם המזון וע"ז מייתי ראיה מהאי דכיצד מברכין שאם פוטר יין שלפני המזון פשיטא שפוטר יין שבתוך המזון שבא לשרות ומכוס של רשות נשמע לכוס של חובה. וכ"ה כוונת תוס': [ס] **ואפי'** בחול ודעתו לשתות יין בתוך סעודה א"צ לברך על היין שבתוך הסעודה וגם א"צ לברך ברכה אחרונה על מה ששתה. וקשה זה משנה שאינה צריכה היא דהא מכללא דרישא שמעינן דא"צ לברך ברכה אחרונה על מה ששתה קודם הסעודה דאל"כ פשיטא ה"א שצריך לברך בתחלה על היין שבתוך הסעודה. והאמת יורה דרכו שזה שכתב רבינו וגם א"צ לברך על מה ששתה קודם הסעודה חידש בזה אע"ג שאינו שותה כלל יין תוך הסעודה. והוא מטעם שכתב רבינו לקמן סי' כ"ד והיין קודם הסעודה ג"כ הוי כמו דברים הבאים מחמת הסעודה דבהמ"ז פוטרתו שבא השתיה קודם האכילה לפתוח בני מעיים. והכא נמי אע"פ שאינו שותה להנאתו דהא כוס של חובה הוא. מ"מ איהו מלתא דידיה עביד. וזהו כוונת מהרש"ל בתוס' ד"ה ידי יין לא יצאו שאין כן דעת הרא"ש. והרב מהרש"א לא דייק בזה. ונעלם ממנו דברי רבינו לקמן סי' כ"ד: [ע] **בי מר** הוי מקדש לן אמר לן טעימו מידי. ה"פ כי הוה מקדש אמר לן טעימו מידי. היינו כל זה אמר רבה לתלמידיו קודם הקידוש שיתכוונו שלא לצאת בקידוש שלו ולכוונו בדעתם שיטעמו מידי שתהיה קידוש במקום סעודה. שהוא היה חושש להקנתם דלמא אדאזליתו כו'. דליכא למימר הא דאמר רבה לתלמידיו טעימו מידי בתר דקדיש להו דהא ע"כ התלמידים כוונו בתחלה שלא לצאת בקידושא דרבה דהא קי"ל דבעינן דעת שומע ומשמיע אלא שדעתם היה לאכול בביתם דס"ל כרב ואח"כ אמר להם רבה דהלכתא כשמואל דבעינן קידוש במקום סעודה ובזה יצאו כיון דנמלכו ואכלו כאן במקום קידוש. וקשה ל"ל לרבה לומר דלמא אדאזליתו כו'. יהיה מאיזה טעם שיהיה. הא המה כוונו שלא לצאת בקידוש של רבם. א"כ הכי ה"ל למימר טעימו מידי אי אתם מכוונים שלא לצאת בקידוש שלי דאין קידוש אלא במקום סעודה דקי"ל כשמואל. ומזה סתירה למה שהביא הרב בעל ט"ז ראיה בסי' רע"ג ס"ק ב' ע"ש: [פ] **יש** רוצים להביא ראיה מכאן שאין מקדשין אלא לאור הנר. כ"ה דעת המרדכי. ומהרי"ל כ"כ שיסתכל בנרות ויכוין ב' פעמים נר עולה ת"ק לרפואה לפסיעה גסה: [צ] **והמקדש** כיון שדעתו לקדש בביתו אין לו לשתות כי אסור לו לטעום עד שיקדש. והשר מקוצי סובר דמותר המקדש לשתות במקום אחר ולא חשיב כשותה קודם קידוש. עיין מרדכי ראייתו באורך: [ק] **בירושלמי**. סוף פ' כ"מ על מתני' היו יושבין: [ר] **דלפי** הירושלמי מאי קאמר לשמואל ל"ל לקדושי בבי כנישתא. והמרדכי אומר עוד דתלמודא דידן לא ס"ל הך דהירושלמי מדאמר רבה לאביי טעימו מידי. ש"מ דאף שהיה בדעתו לאכול באושפיזא לא מהני. ור' נסים לא חש להך כמו שתי' מרן הגאון דהיה חושש דלמא איתעקרא לכו שרגא ולא תרצו לאכול בלא נר כמ"ש רבינו ומש"ה אין יוצא בקידוש. והמרדכי ס"ל דעיקר חשש היה דלמא איתעקרא שרגא ואין קידוש בלא נר אבל היו אוכלים בלא נר ומש"ה לשיטתו ראייתו ראיה: [ש] **ומיהו** בהא פליגי אגמ' דידן. דלשיטת ירושלמי רב נמי ס"ל אין קידוש אלא במקום סעודה. ותלמודא דידן לא ס"ל הכי דהתם קאמר שמואל לטעמיה ואף ר"ה ורבה סברי דאין קידוש אלא במקום סעודה משמע דאיכא מאן דפליג בהא. אע"כ צ"ל דגמ' דידן פליג אירושלמי א"כ ליכא סייעתא מן הירושלמי דאיכא למימר בהא נמי פליג אירושלמי אפי' קידש אדעתא דלאכול במקום אחר לא הוי קידוש במקום סעודה: [ת] **דהא** דאמר ר' הושעיא כשהיה בדעתו לילך לבית אחר. ראיתי מקשין על מ"ש רמ"א בסי' רע"ג דמבית לסוכה חשיב כמפנה לפנה והוא מסכים שם עם המחבר שאם קידש לאכול בפנה זו ונמלך לאכול בפנה אחרת אינו צריך לחזור ולקדש. א"כ ה"ל למימר הא דר' הושעיא אפי' אין בדעתו לילך לבית אחר דמבית לסוכה הוי כמפנה לפנה ולק"מ דהרב איירי כשאין מחיצה אחרת רק מחיצות הסוכה כמ"ש במרדכי כיון דהמחיצות עשויות לתשמיש הסוכה הוי כמפנה לפנה באשר שהסוכה בתוך הבית אבל כשהסוכה בעלייה הוי כמחדר לחדר. ובדר' הושעיא גרסי' עולה ואוכל בתוך סוכתו כגי' תוס'. ומש"ה צריך לאוקמיה כשהיה בדעתו לילך יען המרדכי שפסק דלא מהני דעת מחדר לחדר ומפנה לפנה צריך דעת כי בגי' לא היה גורס ועולה אלא ה"ג מקדש בתוך ביתו ואוכל בתוך סוכתו. וע"ז קאמר בירושלמי דדוקא שהיה בדעתו לילך במקום אחר והרב רמ"א אף שאינו מסכים לגירסתו ז"מ נשמע לדידן היכא דהוי הסוכה בתוך מחיצות הבית הוי כמפנה לפנה ולדידן א"צ דעת. וכן פי' במ"א ע"ש וכותב הכל לדידן דימפנה לפנה א"צ דעת: [א] **מארעא** לאגרא

דגבט

תפארת שמואל

פרק י (א) וגם א"צ לברך ברכה אחרונה וכו'. משמע קצת דאם הסיח דעתו צריך לברך ברכה אחרונה על מה ששתה וכן איתא בתוספתא להדיא אבל לקמן משמע להדיא דאינו צריך לברך על היין ששתה לפני המזון אפי' אם נמלך לשתות עוד וכל שכן כוס של קידוש ע"ש וק"ל:

יאין

מועיל נלאת בביתו. [ב] ומהשתא הוי ברכה לבטלה אם אין שם אורחין וה"ר יונה פירש דאינה ברכה לבטלה דהא דאמרינן דאין קידוש אלא במקום סעודה היינו מדרבנן ואסמכוה רבנן אקראי וקראת לשבת עונג. ועיקר הקידוש מן התורה הוא כדכתיב זכרהו על היין בכניסה. הלכך כיון שיש בני אדם שאינם יודעים לקדש נהגו לקדש בבית הכנסת כדי שיצאו ידי קידוש מן התורה. [ג] והא דקאמר אין קידוש אלא במקום סעודה לא משמע כפירושו דמשמע שאינו קידוש כלל. וכן הא דאמר רבה ובקידושא דהכא לא נפקיתו. ועוד קשה מאי קאמר לשמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא נימא להוציא מי שאינו יודע לקדש בביתו. ובין רב ושמואל תרוייהו סבירא להו ידי יין לא יצאו ותניא כוותייהו דתניא שינוי יין אין צריך לברך שינוי מקום צריך לברך. וכן הלכתא:

ו **אמר** רב יוסף [ד] בר אבא אמר רב (ברכות דף נט:) אע"פ שאמרו שינוי יין אין צריך לברך אבל מברך הוא הטוב והמטיב פי' רשב"ם דוקא כשהשני משובח מן הראשון. ודבר זה בארתי יפה בפרק הרואה (סימן טו). [דף קא ע"ב] יתיב רב אידי בר אבין קמיה דרב חסדא ויתיב ר"ח וקאמר [משמיה דרב הונא] הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך לא אמרן אלא מבית לבית אבל מפנה לפנה לא. אמר ליה רב אידי בר אבין הכי תנינן לה במתניתא דבי בר היגא כוותיך. ותו יתיב רב חסדא וקאמר משמיה דנפשיה [ה] הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך לא אמרן אלא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן כגון פירות ויין. אבל דברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן כגון פת ומיני דגן אין צריך לברך המוציא. א לקבעיה הדר. כלומר כיון שאם לא היה אוכל כאן היה צריך לחזור למקומו ולברך הוי כאילו הוא עדיין במקומו וגומר סעודתו כאן ומברך כאן בהמ"ז. ורב ששת אמר אחד זה ואחד זה צריך לברך. מיתיבי בני חבורה שהיו מסובין ועקרו רגליהן לצאת לקראת חתן או לקראת כלה כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה בד"א בזמן שהניחו שם זקן או חולה. אבל לא הניחו שם זקן או חולה כשהן יוצאים טעונים ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה. [ו] וקשה לרב חסדא. אמר רב נחמן בר יצחק [דף קב ע"א] מאן תנא עקירות רבי יהודה וכו'. [ז] ותניא כוותיה דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהן וחזרו אין צריך לברך. כתב רב אלפס ז"ל וקאמרי רבוותא הלכתא כרב ששת דתניא כוותיה ואע"ג דשנייה ר"נ בר יצחק לא סמכינן אשינויא. ורשב"ם פסק כרב חסדא משום דתניא כוותיה ונראה כדבריו. ולא ידענא למה כתב רב אלפס לא סמכינן אשינויא דרב נחמן בר יצחק אין שינויא מבורר בגמרא יותר מזה דכיון דמלא ברייתא דעקירות רבי יהודה ופליג אתנא קמא [ח] דבמה דברים אמורים דברייתא דברי הכל פליג אתנא קמא ואם כן ברייתא קמייתא דפריך מינה לרב חסדא יחידאה הוא ואמאי פסיק כיחידאה. ועוד דתניא כוותיה דרב חסדא ויש ספרים שכתבו בהן תניא כוותיה דרבי יוחנן וכן כתוב במגילת סתרים דרבינו נסים ולא נסירא לי גירסא זו [ט] דאין זו שיטת הש"ס דבתר דמסיק דברי האמוראים בתיובתא דלימא בתר הכי תניא כוותיה. והא דאמרינן שינוי מקום צריך לברך היינו ברכה ראשונה להבא. אבל ברכה אחרונה למפרע אין צריך לברך דשינוי מקום הוה כהיסח הדעת. ואמרינן בפרק כל הבשר (דף קז:) גבי היסח הדעת השמש מברך על כל פרוסה ופרוסה לפי שהסיח דעתו ואינו יודע אם יתנו לו יותר הלכך צריך לברך ודבר זה ביארתי יפה בפרק כיסוי הדם

(סימן ה'): ז **תנו** רבנן בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום מביאים כוס ראשון [י] ואומר עליו קידוש היום והשני אומר עליו ברכת המזון דברי רבי יהודה. ורבי יוסי אומר אוכלין ושותין עד שתחשך. [דף קב ע"ב] גמרו כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קידוש היום. הא מתניתא כבר אדחיה לה דאמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי אלא פורס מפה ומקדש. ומיהו אע"ג דאדחי לה גמרינן מינה דהיכא דגמר סעודתיה מקמי דקדיש יומא ואדמשו ידייהו קדיש יומא מקדמינן ומברכינן ברכת המזון על כוס ראשון ואחר כך אומר קידוש היום על הכוס שני כרבי יוסי דאמר גמרו כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קידוש היום. ויש להסתפק אם צריך להזכיר של שבת בברכת המזון אף על גב דקתני בתוספתא (ברכות פ"ד) בדברי רבי יוסי כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון ומזכיר של שבת בברכת המזון מכל מקום איכא למימר שאני התם שאכל משתחשך הלכך דין שיזכיר של שבת אבל הכא שגמר סעודתו מבעוד יום לא. או דלמא כיון שקידש היום צריך לברך ברכת המזון של שבת מידי דהוה אמי שלא התפלל בערב שבת מנחה מתפלל שתים של שבת [כ] וכן נראה. ותמיה לי לדברי רב אלפס דע"כ צריך לאכול מיד אחר הקידוש אליבא דשמואל דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה דסעודה שאכל אינה מועלת להחשיב קידוש במקום סעודה וכיון דצריך לאכול מיד ברכת המזון למה לי לפרוס מפה ולקדש אע"ג דמשו ידייהו ואיתסר להו למיכל. הא קי"ל דהב לן ונבריך צריך לברך בהמ"ז ושני בפריסת מפה וקידוש והמוציא [ל] ואם הוא סובר דחשיב קידוש במקום סעודה כיון שהיתה הקריאה במקום עונג ואע"ג דלא היתה לכבוד שבת לא מסתבר לי טעמיה בהאי וה"ר ישעיה מטרני כתב דודאי לרבי יוסי דאמר גומר סעודתו ומתיר לאכול ולשתות קודם קידוש לדידיה מברכין ברכת המזון קודם קידוש. אבל לשמואל דמצריך להפסיק בפריסת מפה ואוסר לאכול ולשתות קודם שיקדש אם כן היאך ישתה כוס של ברכת המזון קודם קידוש ודברים של טעם הם הלכך נראה לי לפרש דאין חילוק בין גמר קודם חשיכה ובין לא גמר אלא לעולם פורס מפה ומקדש: ח **ואמאי** ונימרינהו תרוייהו אחד כסא אמר רב הונא *ב"ר יהודה א"ר ששת לפי שאין אומרים שתי קדושות על כוס אחד. מאי טעמא. א"ר נחמן בר יצחק לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות. ולאו קשיא לך יום טוב שלאחר שבת דאמר רבא יקנה"ז אלמא אומרים שתי קדושות על כוס אחד התם לאו שתי קדושות הן דקדושא ואבדלתא חדא מילתא היא דגם בהבדלה הוא מזכיר י"ט אבל ברכת המזון ב וקידוש תרתי מילי נינהו ומטעם זה נהגו בחופה שאין אומרים שם ברכות על כוס של ברכת המזון [מ] אלא מביאין כוס אחר ואומרים עליו שש ברכות ואחר כך חוזר ולוקח כוס של ברכת המזון ומברך עליו בורא פרי הגפן ואל תתמה שמביאין כוס לשש ברכות ואין אומרים עליו בורא פה"ג דכי האי גוונא אמרינן לקמן (דף קג.) רב אשי בריך אכסא קמא ותו לא [נ] וברכת אירוסין ונשואין הנהיג רבינו משולם לעשות על כוס אחד ולא דמי להא דאמר דברכת המזון וקידוש תרתי מילי נינהו דהתם זה בא אחר הסעודה וזה בא לקדש היום ור"ת אומר שצריך שתי כוסות לפי שאומרים ברכת אירוסין בבית האירוסין וגם לפעמים אדם מקדש אשה ונושאה לאחר זמן מרובה [ס] ויש מקומות שנהגו לקרות הכתובה בינתים הלכך צריך שתי כוסות:

ט יקנ"ה שחל להיות אחר השבת רב אמר יקנ"ה ושמואל אמר יהנ"ק היכא דאמר זמן היכי עביד

הגהות הב"ח א מ"ס לקבעיה קמא הדר · ב וקידוש היום תרתי מילי נינהו כצ"ל וכן בסמוך:

קרבן נתנאל

דבהכי איירי ירושלמי. כדקתני עולה ואוכל בסוכתו: [ב] **ומהשתא** הוי ברכה לבטלה אם אין שם אורחין. ע"כ דברי רבינו נסים: [ג] **והא** דקאמר אין קידוש אלא במקום סעודה לא משמע כפירושו הרי בעיניך הראה שרבינו הסכים להלכה כאם אין אורחין בבהכ"נ דהוי ברכה לבטלה. ותימה על הטור סי' רע"ג שהביא בשם רב האי ולא כתב וא"ת הרא"ש כ"כ כדרכו בספרו: [ד] **אמר** רב יוסף בר אבא אמר רב. כ"ה גי' של הרי"ף. ובגמ' שלפנינו וגי' הרשב"ם ר' יוחנן: [ה] **הא** דאמרת שינוי מקום צריך לברך לא אמרן אלא בדברים שאין טעונין ברכה אחרונה במקומה. כתב מ"א בסי' קע"ח ס"ק ג' דאם הניח מקצת חברים א"צ ברכה ע"ש. וקצת קשה א"כ אמאי לא אשמעינן הך רבותא בברייתא דעקירות דאתיא כר' יהודה ולאשמעינן כח דהיתרא דאפי' בדברים שאין טעונין ברכה במקומן מהני הניח מקצת חברים. ומרן הגאון הביא ראיה מברייתא דיומא דף ל' שהביאו תוס' בשמעתין דיבר עם חבירו והפליג נוטל את ידיו. ומפרש תוס' דה"ה דמברך המוציא. וקשה הא התם איירי בהניח מקצת חברים כדקתני מחזיר הטפ"ח על האורחים א"כ אמאי נוטל ידיו ומברך. דהא בהניח מקצת חברים לכ"ע א"צ לברך. אלא ע"כ איירי התם בדברים שאין טעונין ברכה במקומן כדאוקי רב חסדא בלשתות. ולא מהני הניח מקצת. ולא אוכל להבין דא"כ אמאי תני בברייתא מחזיר הטפיח על האורחים ולא תני מחזיר הטפיח על המסובין אלא להכי דייק התנא ונקט אורחים שבאו אח"כ ובתחלה אכל לבדו. אבל אם היו מסובים אחרים עמו לא צריך נט"י ולא ברכה בתחלה כיון דהניח מקצת חברים. ואדרבה לפ"ז יש ראיה נכונה דמהני הניח אפי' בדברים שאין טעונין ברכה במקומן דהא רב חסדא תוקי הברייתא בישבו לשתות. עוד כתב מ"א שם ס"ק ז' דבדברים שאין טעונין ברכה במקומן לא מהני הניח כ"א כשחזרו למקומן. אבל כשאוכלים במקום אחר לא. ומביא ראיה דאותן ששמעו קידוש בבהכ"נ צריכין לחזור ולקדש בביתם. אע"פ שהניח אורחים האוכלים בבהכ"נ ע"ש. ודבריו תמוהים היכי הוי הניח מקצת כיון דלא קבעו עם האורחים במסיבה. דאל"ה מה יענה בשיטת הרשב"ם דחשיב יין מדברים הטעונין ברכה במקומן ומהני הניח אפי' כשאוכלים במקום אחר. ולי נראה לקיים דבריו ולא מטעמיה. דכל שאתה פוטרו מלברך משום הניח אינו כ"א אחר שחזרו למקומן. וכ"ה להדיא ברש"י וברשב"ם בדברים הטעונין ברכה במקומן פי' והולך במקום אחר לסעוד ע"ד קביעות הראשונה הלך לברך ברכה אחת על שתיהן לקיבעיה קמא הדר כלומר ע"ד סעודתו ראשונה הוא אוכל עכשיו לסיים סעודתו משמע אפי' קובע גמר סעודה במקום אחר. ובהניח מקצת פי' א"צ לברך ברכה שלאחריה הואיל ועתידין לחזור. ומן הסברא הוא כיון דמטעם הניח צריך דוקא לחזור למקום קביעת החברים: [ו] **וקשה** לרב חסדא מדקתני עקרו מכלל דבדברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן עסקינן וטעמא דהניחו שם זקן או חולה אבל לא הניח שם זקן או חולה כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה. כ"ה הגי' בש"ס וברי"ף. ודע דבמרדכי כתב וז"ל בלא דיוקא הוי מצי לאקשויי מגופא דברייתא דקתני אין טעון ברכה לכתחלה. אלא מפרש הוא הקושיא. והוא פלא. ובפי' מהר"ם מטיקטין מגיה דקתני חזרו אין טעונין ברכה משמע הא אי אכלו במקום אחר טעונין ברכה לכתחלה אפי' בדברים הטעונין ברכה במקומן ע"ש. ודבריו צ"ע דא"כ לא משני רב נחמן בר יצחק מידי דרב חסדא דאמר כמאן דהא רבנן נמי קתני וכשהן חוזרין אינם טעונין ברכה לכתחלה אבל במקום אחר טעונין ברכה לכתחלה. אע"כ צ"ל כמו שכתבו התוס' ד"ה תניא כוותיה כיון דחזרו אין טעונין ברכה ש"מ דעמידתו ממקומו לא הוי גמר אכילה וה"ה במקום אחר. ועוד בברייתא דמותיב מינה לרב חסדא כיון דמצרכת הניח מקצת חברים בעינן חזרו. אבל כשאוכל במקום אחר צריך לברך דשם הוי כיחיד כמ"ש מ"א סי' קע"ח ס"ק ז' לענין דברים שאין טעונין ברכה במקומן. ולשון מרדכי ודאי צריך תיקון וכמו שהביא מהרש"א דה"מ לאקשויי מגופא דברייתא דקתני טעון ברכה לכתחלה היינו מסיפא בשלא הניח שם זקן או תולה. ועי"ן מתרץ אלא מפרש הוא הקושיא. ועיין בפי' מהר"ם לובלין בפ' כירה דף מ"ו ד"ה כבתה שכותב שם כלל גדול בענין לפעמים מקשה מרישא ולפעמים מדיוקא דסיפא ע"ש. ועפ"ז מבואר המרדכי: [ז] **ותניא** כוותיה דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהן. וקשה לפי מה שס"ל לרבינו דיין הוי מדברים שאין טעונין ברכה במקומן ע"כ לא גרסי' יין בברייתא זו. ויש ליישב ע"פ מ"ש המרדכי דמיירי בסעודה של פת ומה שמזכיר יין היינו דכל הסעודה נקרא ע"ש יין כדכתיב במשתה היין: [ח] **דבמה** דברים דברייתא דברי הכל פליג את"ק. דבפ' חלון דף פ"א אמר ריב"ל כ"מ שאמרו ר"י אימתי ובמה במשנתנו אינו אלא לפרש. דוקא במשנה ולא בברייתא. ורבינו הקדים כלל זה לאפוקי מה שחי' הכ"מ ליישב דברי הרי"ף דקי"ל כריב"ל לגבי ר' יוחנן. וריב"ל ס"ל דבמה לפרש. א"כ חכמים דר"י נמי ס"ל כרב ששת. להכי קאמר דבברייתא ריב"ל נמי מודה דבמה לחלוק וברייתא דעקירות יחידאה היא. אבל קשה אמאי לא מייתי תניא כוותיה דרב חסדא מרבנן דר' יהודה ומ"ש הרשב"ם משום דבהאי לא קתני יין בהדיא אינו נכון לשיטת רבינו דס"ל דיין לא הוי מדברים שטעונים ברכה במקומן. ומ"ש תוס' מש"ה לא מייתי סייעתא מינה משום דאו"ד בסנהדרין דבמה נמי לפ'. הלא לפי הך כללא דכייל רבינו דבמה דברייתא כ"ע לחלוק קשה. ועוד מקשין תוס' אע"ג דחזרו מייתי ראיה לרב חסדא ועש שכתבו דוחק ונ"ל לאתויי ראיה לרב חסדא אימא חזרו דוקא. ונ"ל לקיים דברי חכמים ולתרץ קושיות אלו בטוב טעם והוא דודאי מחכמים דר"י לא מצי לאתויי ראיה לרב חסדא דה"א דחכמים כר' יוחנן ס"ל והא דקתני עקרו להודיעך כחו דר"י וכ"ת הך ברייתא דקתני שינוי מקום צריך לברך בדברים שאין טעונין ברכה במקומן אמאן תרמייה איכא למימר דאתיא כר' יהודה. ומש"ה מייתי תניא כוותיה דר"ח דקתני חזרו א"צ לברך. וכ"ת דחזרו דוקא. אבל שינוי מקום צריך לברך. א"כ נולד לנו ראיה לרב חסדא מדרבנן דר"י וליכא למימר דרבנן כר' יוחנן ס"ל. א"כ הך ברייתא דקתני שינוי מקום צריך לברך אמאן תרמייה. וליכא למימר דאתיא כר"י קשה אמאי תני שינוי מקום צריך לברך ה"ל למתני רבותא יותר דאפי' חזרו לר"י צריך לברך. אע"כ צ"ל דאין לנו לחלק בין חזר למקומו או למקום אחר. א"כ תניא כוותיה דר"ח מהך ברייתא. דקתני חזרו בעקרו א"צ לברך ואם נפשך לומר דלעולם יש לחלק בין חזרו למקום אחר. והך ברייתא דקתני שינוי מקום צריך לברך אתיא כרבנן. ומש"ה דוקא שינוי מקום צריך לברך. אבל בחזרו א"צ לברך כאידך ברייתא. ליכא למימר הכי דא"כ הו"ל א"כ דרב חסדא מדרבנן דר"י וליכא למימר ה"ה דברים שאין טעונין ברכה. והא דקתני עקרו להודיעך כחו דר"י. קשה אדרבה ה"ל לאשמעינן כח דהיתרא. וא"ל כמו שחי' הרשב"ם דאין כחו כח ותשובות אם אין צריך לברך דסברא הוא דכיון שלא היה היסח הדעת בינתים למה יחזור ויברך כי כל זה דהליכה לא הוי כהיסח הדעת. אבל אם נאמר דחכמים ס"ל לחלק בדברים שאין טעונין ברכה בין חזרו ללא חזרו ש"מ דס"ל דהליכה מקרי היסח הדעת בודאי אי ס"ל לרבנן בדברים שאין טעונין ברכה במקומן כשחזרו למקומן דא"צ ברכה. ה"ל לאשמעינן כח דהיתרא הזה אע"כ צ"ל דחכמים ס"ל בדברים שאין טעונין ברכה במקומן אפי' בשינוי מקום א"צ לברך כר"י או אפי' חזר למקומו צריך לברך ודו"ק: [ט] **דאין** זו שיטת הש"ס דבתר דמסיק דברי האמוראים בתיובתא דלימא בתר הכי תניא כוותיה. עדיפא מיניה ה"ל למיפרך על גי' זו דמה ת"כ דר"י הא ר"י סבר דשינוי מקום א"צ לברך אפי' בדברים שאין טעונין ברכה במקומן כדמוכח מדמותיב תיובתא לר' יוחנן וכמו שפי' רשב"ם. והך ברייתא קתני עקרו משמע דוקא בדברים הטעונין ברכה במקומן הא בשאר דברים שינוי מקום צריך לברך וע"כ צ"ל דגי' זו ס"ל דעקרו לאו דוקא מדקתני יין אע"פ שאין טעון ברכה לאחריו. והא דפריך בשמעתין מדקתני עקרו מכלל דבדברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן עסקינן לאו מלישנא דעקרו דייק אלא מדקתני כשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע כמ"ש הר"ן. ע"ש א"כ מזה שהקשה רבינו על גי' זו כתי לק"מ. דבתחלה מותיב לר"י אע"ג דא"ל דהך ברייתא ר' יהודה היא ור"י סבר כת"ק מ"מ מותיב שפיר דהא עכ"פ לא ס"ל הך ברייתא כר' יוחנן וחכמים דר' יהודה כמו כן בודאי לא ס"ל כר"י דהא איכא למימר דלא פליגי רבנן על ר' יהודה כי אם בדברים שטעונין ברכה במקומן. אמנם בתר דמלא ברייתא דס"ל כר' יוחנן אפי' בדברים שאין טעונין ברכה במקומן מדקתני יין. א"כ ליכא תיובתא מברייתא דקמותיב מינה לר"י דהך ברייתא אית לן למימר דאתיא כר' יהודה. ור"י סבר כהך ברייתא דסייע מינה: [י] **ואומר** עליו קידוש היום והשני אומר עליו בהמ"ז דברי ר"י. וז"ל הר"ן ור"י לטעמיה דאמר מפסיקין לשבתות והפסקה זו בהמ"ז וכמ"ש למעלה. ולפיכך קודם לה קידוש היום. כיון שהוא גורם לקידוש כדאמרי' ביין שהוא גורם לקידוש שתאמר עכ"ל. ואין דעתי מתחוורת בזה לפרש כן דברי הרי"ף דהא הרי"ף כתב לעיל כמ"ש רבינו סי' ב' אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה כר"י דאמר מפסיק את סעודתו ועוקר את השלחן ומקדש ואח"כ גומר סעודתו. ולפי דבריו צריכין לפרש הא דאמר ואח"כ גומר סעודתו היינו שמברך בהמ"ז. ובתר כן כתב ולא כר' יוסי דאמר גומר סעודתו ואח"כ מקדש שמפרשינן גומר סעודתו בלי ברכת המזון ודוחק מאד. ע"כ לבי אומר לי שס"ל להרי"ף הא דאמר ר' יהודה מפסיקין לשבתות אינו אלא הפסקת אכילה בעקירת השלחן ומקדש ואח"כ גומר סעודתו ומברך בהמ"ז. ומוכרח לזה לתרץ קושיית התוס' דף ק' ד"ה ר' יוסי והיאך יעשה קידוש בלא סעודה הא אין קידוש אלא במקום סעודה. ומה שתירצו תוס' דחשיב קידוש במקום סעודה כיון שתיד אחר סעודה עושה קידוש ואותה סעודה עולה לו לסעודת שבת וזה אינו אלא לר' יוסי דהסעודה היא בשבת. אבל לר"י סעודת חול כיון דמפסיק בבהמ"ז אין זו נחשבת לסעודת שבת. והא דאמר ר' יהודה מביא כוס ראשון ואומר עליו קידוש היום והשני אומר עליו בהמ"ז. אינם תכופים וא"ו אלא גמר הסעודה היא בין כוס ראשון לשני ולא אתא לאשמעינן אלא לאפוקי ר' יוסי כנ"ל: [כ] **וכן** נראה. צריך ביאור למה נ"מ כתב רבינו וכן נראה הא מסיק בסמוך דאין חילוק בין גמר קודם חשיכה ובין לא גמר לעולם פורס מפה ומקדש וכ"ל דנפקא מינה אם גמר סעודתו ומברך בהמ"ז ועכשיו אין רוצה לאכול כ"א אחר שעה או שתים בליל שבת וקידוש במקום סעודה דצריך להזכיר של שבת: [ל] **ואם** הוא סובר דחשוב קידוש במקום סעודה כיון שהיתה הקריאה במקום עונג ואע"ג דלא היתה לכבוד שבת לא מסתבר לי טעמיה בהאי. הלשון והוא סובר דח"ק דלהרי"ף א"א לומר הכי הך סברא דחשיב במקום סעודה דהא לפי מ"ש בסמוך דברי הרי"ף לעיל סי' ב' וע"ד שפירשתי. אם מפסיק סעודתו לר' יהודה בקידוש צריך לגמור סעודתו אח"כ כי היכי דלהוי קידוש במקום סעודה וסעודת חול לא עלתה לו לעונג. אלא רבינו כותב כן לשיטתו לדינא אם יוכל ליישב דברי הרי"ף. אבל הרי"ף סבר שאוכל אחר הקידוש דלהוי קידוש במקום סעודה וכ"ת בהמ"ז ל"ל לפרוס מפה ולקדש. דהרי"ף סובר כדעת רש"י בהב לן ונברך דאסור למשתי עד דבריך בהמ"ז ואסור לאכול אפי' בברכה כן הוא סובר בשנטל ידיו אסור למשתי מכוס של קידוש עד שיברך בהמ"ז אע"ג דבהב לן ונברך פי' הרי"ף לקמן סי' י' עד דמברכיתו בורא פרי הגפן מ"מ כשנטל ידיו אסור עד שיברך בהמ"ז כדאיתא בש"ע סי' קע"ט ולהכי דייק הרי"ף ואדמשו ידייהו קדיש יומא ועיין מ"ש מ"א סי' קע"ט: [מ] **אלא** מביאין כוס אחר ואומר עליו שש ברכות. מלשון זה משמע דאין מביאין כוס זה אלא לאחר בהמ"ז וכן הוא בפרישה ודלא כמנהגינו שעומדים תיכף קודם התחלת בהמ"ז שתי כוסות. גם אלו מביאין תיכף שתי כוסות לא היה צריך לתרץ על מה שלא מברך בפה"ג על כוס שני כיון דשניהם עומדים לפניו: [נ] **וברכת** אירוסין ונשואין הנהיג ר' משולם לעשות על כוס א'. ובתוס' אומר בשם ר' משולם על בהמ"ז ושש ברכות לעשות על כוס אחד דלא חשיב תרתי מילי דבהמ"ז גורס לשש ברכות: [ס] **ויש** מקומות שנהגו לקרות הכתובה בינתים.

עשמים

[דף ק"ג ע"א] אביי אמר יקנה"ז ורבא אמר יקנה"ז והלכתא כרבא אבל בשמים לא מדכרי כל הני אמוראי ופירש רשב"ם ז"ל משום דביום טוב נמי איכא נשמה יתירה וקשה דא"כ במוצאי יום טוב יברכו על הבשמים אלא היינו טעמא דמחמת שמחת יו"ט והענוג אין אדם מרגיש בחסרון נשמה רב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא אייתי לקמיה מאור ובשמים פתח רבא בריך אבשמים ברישא והדר אמאור אמר ליה רב הונא והא בין ב"ש וב"ה מאור ואחר כך בשמים דתנן ב"ש אומרים נר ומזון בשמים והבדלה וב"ה אומרים נר ובשמים ומזון והבדלה ענה רבא בתריה זו דברי ר"מ אבל ר' יהודה אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שהוא בתחלה ועל הבדלה שהוא בסוף על מה נחלקו על המאור ועל הבשמים שב"ש אומרים מאור ואח"כ בשמים ובה"א בשמים ואח"כ מאור [ע] ואמר רבי יוחנן נהגו העם כב"ה ואליבא דר' יהודה :

י [דף ק"ג ע"ב] **אמימר** ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי בסעודתא וקאי עלייהו רב אחא בריה דרבא. אמימר בריך אכל כסא וכסא . ומר זוטרא בריך אכסא קמא ואכסא בתרא ורב אשי בריך אכסא קמא והו לא בריך אמר רב אחא בריה דרבא אנן כמאן נעביד אמימר אמר אנא נמלך אנא ומר זוטרא אמר אנא דעבדי כתלמידי דרב דרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב הוו יתבו בסעודתא וקאי עלייהו רב ייבא סבא אמרו ליה הב לן ונברך והדר אמרו ליה הב לן ונשתי אמר להו הכי אמר רב כיון דאמריתו הב לן ונברך איתסר לכו למישתי . פירוש משום דעקריתו דעתייכו ממישתא הלכך אי בעיתו למישתי צריכיתו לברך בורא פרי הגפן [פ] ורשב"ם פירש איתסר לכו למישתי עד דברכיתו בהמ"ז וכמו שפי' רב אלפס עיקר וזה ביארתי בפ' כיסוי הדם (סי' ה'). והלכתא כמר זוטרא דתלמידי דרב קיימי כוותיה דאפי' הב לן ונברך הוי כהיסח הדעת להצריך בפה"ג כ"ש בהמ"ז. ומהאי טעמא (נמי) נשתנה בהמ"ז מכל דברים האחרים הטעונים כוס כגון קידוש והבדלה ברכת חתנים וברכת מילה שכולן בורא פרי הגפן קודמתן וכאן מברך בורא פרי הגפן באחרונה. ואין לומר משום דא"א לברך בורא פרי הגפן תחלה שהרי אם היה רוצה לשתות היה שותה בלא בפה"ג ואיך יתכן שיברך בורא פרי הגפן [צ] דהא ליתא דהא מכי אמר הב לן ונברך אסיר לשתות בלא בפה"ג. כל שכן שנטל הכוס בידו לברך . אלא היינו טעמא לפי שבברכת המזון הוא מודה ומשבח לבורא על מה שאכל ושתה והוא היסח הדעת והפסק על מה שעשה ואפילו על בפה"ג שבירך והכוס בידו והלכך צריך לברך תכף לשתייתו. ומה שאין מברכין ברכה אחרונה על היין שבתוך המזון אפילו אם לא נשאר לו כוס לברכת המזון . פי' רשב"ם משום דברכת המזון פוטרת מקל וחומר השתא ברכה מעין שלש פוטרת שלש מיבעי . והאי קל וחומר פריכא הוא [ק] דדברים הבאים שלא מחמת סעודה בתוך הסעודה יוכיחו שטעונין ברכה לפניהם ולאחריהם ואין ברכת המזון פוטרתן . אלא היינו טעמא משום דהיין בא לשרות האכילה ואי אפשר לאכילה בלא שתיה והוי כדברים הבאים תוך הסעודה מחמת הסעודה שאין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם . ומהאי טעמא פריך התם יין נמי ליפטריה פת שלא יברך עליו בפה"ג ומשני דמחמת חשיבותו גורם ברכה לעצמו . אבל לאחריו ודאי נפטר מהאי טעמא . ובהלכות גדולות כתב דכוס של ברכת המזון אין צריך לברך לאחריה . ודבר תימה הוא [ר] ושמא חשבו כבא מחמת הסעודה אע"פ שהפסיק בברכת המזון . והעולם לא נהגו כן . ורב אשי אמר לית הלכתא כתלמידי דרב דהא יום טוב אחר השבת וקאמר רב יקנ"ה והנה הברכה אינה מפסקת וכל שכן אי אמר הב לן ונבריך . ולא היא התם כי אמר הב לן ונבריך עקר דעתא ממישתא ומיכלא . והכא איהא לכסא בידיה ודעתיה למישתייה וברכות דקא מסדר עלה כחדא ברכה דמיין וקי"ל כמר זוטרא וכתלמידי דרב . ובנמלך קי"ל כאמימר דאי בריך אחד כסא אדעתא דלא לישתי אלא ההוא כסא בלחוד והדר אימליך למישתא כסא אחריתי בעי לברוכי בורא פרי הגפן והדר שתי אבל ברכה אחרונה לא בעי דהיסח הדעת לא מצריך ברכה אלא להבא :

יא **וכי** מטא לאבדולי קם שמעיה אדליק אבוקה משרגא א"ל למה ליה למר למיעבד כולי האי הא מנחא שרגא . א"ל ולא סבר מר אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר . פתח ואמר המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה. אמר למה ליה למר למימר כולי האי והא אמר רב יהודה אמר שמואל המבדיל בין קודש לחול זו היא הבדלתו של רבי יהודה הנשיא . אמר ליה אנא כי הא סבירא לי דאמר רבי אלעזר אמר *ר"י הפוחת אל יפחות משלש והמוסיף אל יוסיף על שבע [דף ק"ד ע"א] אמר ליה והא מר לא תלת ולא שבע אמר . א"ל איברא בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימה הוא . דאמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל כל הברכות כולן צריך לומר מעין חתימתן סמוך לחתימתן ובפומבדיתא אמרי מעין פתיחה סמוך לחתימה . וקי"ל כשמואל הלכך יום טוב שחל אחר השבת בעי למימר מעין חתימה סמוך לחתימה בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת ומה שנהגו העם להוסיף ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך תמה רבינו אפרים מהיכן בא להם תוספת זה וגם אינו לא מעין חתימה ולא מעין פתיחה . והשיב לו ר"ת משום דאמר המוסיף אל יוסיף על שבע רצו לפעמים להזכיר שבע הבדלות והוסיפו בהבדלת יו"ט במוצאי שבת לפי שהן מעגין יו"ט . ואלו הן בין קדש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים הרי ג' בין יום השביעי לששת ימי המעשה אגב דאמר ליה בעלמא אחר השלש אמר ליה נמי הכא [ש] ואינו מן המנין . בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת היינו אוכל נפש דשרי בי"ט . ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת היינו י"ט אחרון של חג שהוא חלוק מששת ימי חול המועד שלפניו והבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך היינו שתי הבדלות בין כהנים ולוים וישראלים . והיינו מעין חתימה המבדיל בין קדש לקדש ורמז בעלמא הוא לשבע הבדלות דמקצתן אינן כתובות בתורה : הלכתא אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר . והמבדיל לא יפחות משלש ולא יוסיף על שבע ואע"ג דאמר רב יהודה אמר שמואל המבדיל בין קודש לחול זו הבדלתו של ר' יהודה הנשיא ועולא נמי עביד כוותיה ואמרי' נמי בשבת בפ' שואל (דף קנ:) אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא אמרי' המבדיל בין קודש לחול וסלקינן סילתי . אפילו הכי נהגו העם לומר שלש וקי"ל כה"ג דמנהגא מילתא היא הלכך צריך למימר שלש הבדלות בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים . ובין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימה היא ואינה מן המנין . [ת] והא דרב אשי לאו בהבדלה על הכוס איירי אלא ברוצה לעשות חפציו קודם שיבדיל על הכוס דבעי למימר [א] ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם המבדיל בין קודש לחול . [ב] אבל על הכוס מודה הוא למיעבד כברייתא . מיחתם מאי חתים רב אמר מקדש ישראל . ושמואל אמר המבדיל בין קודש לחול . [ג] והלכתא כשמואל . דהא אביי ואיתימא רב יוסף לייט אהא דרב והלכתא אומרים הבדלות במוצאי שבת ובמוצאי יום טוב ובמוצאי יום הכפורים ובמוצאי יו"ט לחולו של מועד ובמוצאי שבת ליום טוב אבל לא במוצאי י"ט לשבת . גרסי' בסוף פרק קמא דחולין (דף כו:) אמר רבא* יום טוב שחל להיות באמצע השבת אומרים המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך ובין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה . מ"ט סדר הבדלות הוא מונה . תניא לילי שבת ולילי יו"ט יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון שבת וי"ט אין בהם קדושה על הכוס ויש בהם אזכרה בברכת המזון : [דף ק"ה ע"א] רב חנניא בר שלמיא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא והוה קאי עלייהו רב ייבא סבא . אמרו ליה זיל עיין אי נגהי יומא ונפסוק וניקבעיה לשבת . [ד] פי' נפסוק בעקירת שולחן . אמר להו לא צריכתו דשבת קבעה נפשה כלומר ודי בפריסת מפה . דהכי אמר רב כשם ששבת קובעת למעשר כך קובעת לקידוש פי' כל דבר שאוכל ממנו בחול עראי ועדיין לא הוציא ממנו המעשר אסור לאכול ממנו בשבת אא"כ עישר . מ"ט כיון דכתיב וקראת לשבת עונג ובעי לענוגי לשבת במאכל ובמשתה איסתלקו להו כולי פרי מתורת עראי והוו להו לשבת כמאן דאזמינהו למיכל מינייהו בשבת בתורת קבע ואי לא עשרינהו מבעוד יום אסור למעשרינהו משחשיכה ואי עשרינהו מבעוד יום מצי למיכל מינייהו בשבת . [ה] ואפילו ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מעשרין את הודאי ובאותה שבת קבעתן השבת למעשר ואסור לאכול מהם באותה שבת מפני שנקבעו למעשר . וכן ספק חשיכה ספק אינה חשיכה קובעת השבת לעצמה לקידוש ולא צריכתו למידק אי חשיכה אי לא חשיכה למיקבעה משום דהיא קבעה נפשה הואיל וספק חשיכה וספק אינו חשיכה הוא. פרוסו מפה וקידשו ותיהדרו לסעודתייכו . וקא קשה לי לפירוש זה מה אייתי ראיה מקביעת שבת למעשר לענין ספק חשיכה [ו] היכא אשכחן דספק חשיכה קובעת לענין איסור אכילת עראי עיקר הראיה דמייתי היינו מהא דספק חשיכה אין מעשרין את הודאי . אין זה בכלל במלת שבת קובעת למעשר . וגם בספרים שלנו כתיב פוק חזי [ז] אי קדיש יומא . והר"ז הלוי ז"ל פירש שרצו לעקר משעה שקידש היום שהוא משתקע החמה ואמר להו לא צריכיתו למהר כל כך שהיא קובעת עצמה בעילומה של שבת והוא בצאת הכוכבים דהכי תני גבי מעשר היה אוכל באשכול וחשיכה לילי שבת ר"א אומר יגמור ור' יהושע אומר לא יגמור אלמא אין השבת קובעת למעשר עד שתחשך לגמרי וכן פריסת מפה :

יב **סבור** מינה כשם שקובעת לקידוש ובעו למיפסק סעודה ולקדושי כך קובעת להבדלה ובעו למיפסק סעודה ולאבדולי אמר להו רב עמרם הכי אמר רב להבדלה אינה קובעת והני מילי לענין מיפסק דלא פסיק לסעודתיה אבל אתחולי בסעודה לא מתחלינן . ומיפסק נמי לא אמרן אלא באכילה אבל בשתיה פוסק ושתיה נמי לא אמרן אלא בחמרא ושכרא אבל מיא לית לן בה . דהא רבנן דבי רב אשי לא קפדי אמיא . ופליג רב אדשמואל דאמר כשם שמפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה וקי"ל כרב באיסורי. [ח] ובעל העיטור פירש דלא פליגי רב ושמואל והא דאמר להבדלה אינה קובעת קאי אמאי דקאמר להו שבת קבעה נפשה מספק וצריכין להפסיק אע"פ שעדיין לא חשיכה והיו סבורין לומר דה"ה להבדלה צריך להפסיק בספק חשיכה ואמר להו דלהבדלה אין צריך להפסיק מספק לסעודת שבת עד שתחשך ודאי . ואינן דברים של טעם . ורחוק מן הדעת הוא לומר דסקלא וטריא דהש"ס דמפליג בין הפסקה דקידוש להבדלה ובין שתיה לאכילה ובין חמרא ומיא איירי בספק חשיכה דוקא :

יג **הני** מילי דקביעי ואכלי מעיקרא משמע הכא שהיו רגילין לאכול בשבת סמוך לחשיכה והאידנא יש שנזהרין שלא לקבוע סעודה בין מנחה למעריב בשבת . [ט] וגם רבינו תם [א]כעס על רבינו משה שהנהיג לאכול בין מנחה למעריב בשבת משום דאמרינן במדרש השותה מים בשבת בין השמשות גוזל את המתים וכתב שפעם אחת אירע בלותיר ובא לידי סכנה . וגם רב שלום ממתא מ"סיא כתב שתקנו לומר צידוק הדין על שמת משה רבינו באותה שעה . וגם נהגו שלא לקבוע מדרש בין שתי תפלות משום [א] דחכם שמת בתי מדרשות בטלים ומנהג אבותינו תורה היא והא דמשמע במתניתין שהיו אוכלין סמוך לחשיכה מיירי שהתחילו מבעוד יום והשיב לו שמלא במדרש השותה מים בע"ש בין השמשות וגם מה שכתב שמת משה רבינו ע"ה בשבת ליתא דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום ודרשו רבותינו (ר"ה דף יא.) היום מלאו ימי ושנותי ואמרינן (במדרש רבה

הגהות הב"ח א כעס על רבינו משולם שהנהיג :

הגהות הגרי"ב [א] עי' מ"ק כב: חכם שמת בית מדרשו בטל נשיא שמת בתי מדרשות כולן בטלין :

קרבן נתנאל

שעמים ראשונים בארצותיהם שמרחיקין האירוסין מן הנשואין . ומקדשין תיכף בבית אבי הכלה כשנעשה השידוך . וטעם זה נותן לשבח בארצות הללו שמקדשין תחת החופה : [ע] **ואמר** ר' יוחנן נהגו העם כב"ה והיה גורם במתני' דברי ר"מ . דאל"ה הא ר"י סבר הלכה כסתם משנה . תוס' : [פ] **ורשב"ם** פי' איתסר לכו למשתי עד דמברכיתו בהמ"ז . ובדף ק"ב ד"ה כשהן יושבין כתבו תוס' ז"ל וכן פי' רשב"ם ור"ת לקמן איתסר לכו למשתי עד דברכיתו בורא פרי הגפן . עכ"ל ט"ס הוא וצ"ל וכן פי' רשב"א ור"ת : [צ] **דהא** ליתא דהא מכי אמר הב לן ונברך אסור לשתות בלא פרי הגפן כ"ש שנטל הכוס בידו לברך דמשנטל הכוס בידו לברך אפי' לא אמר הב לן ונברך ולא נטל ידיו הוי היסח הדעת . וכ"פ בש"ע סי' קע"ט וב"י מלא בזה בש' ר' ירוחם . והלא דברי רבינו ערוכים . ובספ' הזוכר ס"ק ב' במ"א א' מראותיו שהשיג על המחבר שם דנט"י נמי לא הוי אלא היסח הדעת . ומותר לו לאכול אח"כ בברכת המוציא דהא כאן איירי בנטל ידיו וקשה לדבריו דה"ל לרבינו להוסיף בק"ו כ"ש שנטל ידיו ונטל הכוס לברך : [ק] ה"ג דדברים הבאים לאחר הסעודה שלא מחמת הסעודה יוכ"ח . ועי' בתוס' : [ר] **ושמא** חשבו כבא מחמת הסעודה אע"פ שהפסיק בבהמ"ז . ועי' בתוס' בפ' זה דף ק"ה ע"ב ד"ה ש"מ מה שהוקיקו לזה ע"ש : ה"ג והנה הברכות אינם מפסיקות : [ש] **ואינה** מן המנין . וכאיד מפי' תוס' משום קושיית מהרש"א ע"ש בתוס' ד"ה בעי : [ת] **והא** דרב אשי לאו בהבדלה על הכוס איירי . וכן פירש"י שם . ולדקו דברי רבינו דמייתי הך דרב אשי שם בפ' השואל סי' ו' . אבל הרי"ף לכאורה תמוה דהא בפ' זה כתב נהגו העם לומר שלש וקי"ל כה"ג דמנהגא מלתא . וא"כ לאיזה צורך מביא שם בפ' השואל הך מלתא דרב אשי . וצריך לומר דקמ"ל היכא דליכא מנהג דסגי בחדא אפי' לענין היתר אכילה ודוחק : [א] **ברוך** אתה ה' המבדיל בין קדש לחול . ובספ' רל"ט הסכימו כולם לפסוק כר' עמרם שא"צ ברכה זו לא ברוך ולא שם ומלכות ובמוצאי שבת ליו"ט אומר המבדיל בין קדש לקדש . מהרי"ו : [ב] **אבל** על הכוס מודה הוא למעבד כברייתא . כי נ"ס [לא אמר] המבדיל בין קדש לחול מ"מ אסור *במלאכה עד שיבדיל על הכוס : [ג] **והלכתא** כשמואל . מדאמרי' ספ"ק דחולין בי"ט ליו"ט חתמינן בין ק"ש לק"ש ש"מ במוצאי שבת לחול חותמין בין קדש לחול . רשב"ם : [ד] **פירוש** נפסוק בעקירת שולחן . וקשה מנ"ל לרבינו לפרש כן בשיטת הרי"ף דהא איכא למימר דתלמידי דרב נמי סברי בפריסת מפה אך בזה היו מחולקים שהמה סוברים שאין חיוב הפסקה מוטלת עליהם כי אם משחשיכה ורב ייבא חידש להם ואמר להם לא צריכיתו דאפי' בספק חשיכה סעודת שבת קבעה ולא צריכיתו לעיין אם חשיכה. וי"ל מדאמרי נפסוק שהוא עקירת שולחן כדקאמר לעיל דף ק' כשם שמפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה מאי לאו לעקירת שולחן . ועי"ש במהרש"א. ולפ"ז נ"ל הא דקאמר לא צריכיתו אהדווייהו קאי . לעיין אם חשיכה ולעקירת השולחן : [ה] **ואפי'** ספק חשיכה אין מעשרין את הודאי . ומדקתני סתם ולא חילק בין רב למעט ש"מ דאפי' לאכילת עראי אין מעשרין . ונשמע מזה דאפי' לאכילת עראי ספק חשיכה קבעה שבת נפשה . דאל"ה אמאי לא מעשרין דהא אין בו תיקון דאי בעי אכיל אכילת עראי בלא מעשר ומדלענין מעשר קבעה נפשה קבעה שבת נמי לענין קידוש דסעודת ספק חשיכה נמי סעודת עונג היא : [ו] **היכא** אשכחן דספק חשיכה קובעת לענין איסור אכילת עראי . דהא בברייתא די"ט קתני היה אוכל באשכול וחשכה לו שבת ר"י אמר לא יגמור מנ"ל ספק חשיכה . ואי ממתני' דאין מעשרין את הודאי איכא למדחי דאיירי לעשר לאכילת קבע . וצריך לדייק מדקתני סתם . ועל זה לא שייך לומר כשם שקובעת למעשר . כאלו היא משנה או ברייתא מפורשת . והרי זה תלה בדלא תניא : [ז] **אי** קדיש יומא . והוא בלשון חכמים בין השמשות . כדקתני ריש ברכות ר"א אומר משעה שקידש היום כדקתני לעיל וקידש עליהן היום : [ח] **ובעל** העיטור פי' דלא פליגי רב ושמואל . נ"ל דקשיא ליה הא דתני משמיה דר"ע כל הטועם כלום קודם שיבדיל מיתתו באסכרה . משמע אפי' טעימת פירות אסור ק"ו שצריך להפסיק הסעודה אפי' התחיל בהיתר דלא גרע מאכילת פירות וכבר הזכרתי מסברא זו בפ"ק דשבת סי' י"ח . וא"כ תקשי ליה הך דר"ע לרב ומש"ה פי' בעל העיטור דרב נ"כ ס"ל דמפסיקין בודאי חשיכה . אבל לשיטת רבינו נ"ל דהך ברייתא דר"ע לא מיתני בי ר' חייא ור' אושעיא מהא דרבנן דבי רב אשי לא קפדי אמיא . ואי אפי' טעימת פירות אסור אמאי לא קפדי אמיא . וא"ת לבעל העיטור אמאי איצטריך רב לאשמעינן דאין מפסיקין להבדלה בספק חשיכה פשיטא דאין מפסיקין דהא במ"ש בספק חשיכה אין מעשרין את הודאי ופשיטא דאין מפסיקין דהא במעשר תלוי ולענין מעשר עדיין שבת הוא כמו בע"ש בספק חשיכה קובעת לשבת משום דקובעת למעשר לענין שאין מעשרין את הודאי . ואח"כ ראיתי קושיא זו בס' של מרן הגאון . ונראה ליישב דהא דקאמר סבור מיניה כשם שקובעת לקידוש כך קובעת להבדלה . המה תלמידי דרב היו מחולקים עם ר' ייבא שמפרש דברי הרב לענין אכילת עראי . ואינהו לא ניחא להו לפרש הכי דא"כ זה בכלל במלת שבת קובעת למעשר כמו שהקשה הרא"ש . אלא הכי מפרשי דברי הרב כשם שקובעת למעשר . כלומר כשם שאין מעשרין בספק חשיכה משום ספק שבת . כך קובעת לקידוש שאסור לאכול בספק חשיכה בלא קידוש אלא שהם לעצמם מש"ה דייקי אי נגהי יומא שמא עדיין אינו שבת . אבל פסקו מלאכול משום ספק . והא דתלי קידוש במעשר ולא באינך אין מדליקין את הנר ואין מערבין משום דהך תני ברישא . ואי מפרשינן מלתא דרב הכי א"כ בספק חשיכה של מוצאי שבת קובעת נמי לענין הבדלה שאסור לאכול קודם הבדלה שמא הוא חשיכה . עד שאמר להם רב עמרם בפירוש אמר רב להבדלה אינה קובעת . וכיון שכן ע"כ צריך לפרש מימרא דרב כשם שקובעת למעשר כמו שסובר רב ייבא : [ט] וגם ר"ת כעס על ר"ת שהנהיג לאכול בין מנחה למעריב

בשבת

פ' וילך) בו ביום כתב י"ג ספרי תורה [י] ובשבת היאך היה כותב ועוד מוכח בסדר עולם (פי"א) דבערב שבת נפטר דקתני אחר הפסח בכ"ב בניסן סבבו את העיר ונאמר ויהי ביום השביעי ונפל החומה רבי יוסי אומר שבת היה וכ"ח בניסן היה נמצא ר"ח באחד בשבת ור"ח אדר בשבת [כ] וא"כ בשבעה באדר שמת בו משה רבינו היה [א] בערב שבת ומה שאומרים לדקדק על המתים שיחזרו לדינם. בעי מיניה רבינא מרב נחמן בר יצחק מי שלא קדש בע"ש מהו שיקדש כל היום כולו א"ל מדאמרי בני רבי חייא מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו הוא הדין נמי שלא קדש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו (ומי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולה). וכן [ל] אמר רבא (לקמן קז.) הלכתא טעם מקדש טעם מבדיל. מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו ומי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולה. [מ] ועד כמה ר' זירא אמר עד רביעי בשבת. כי הא דיתיב ר' זירא קמיה דרב אסי ואמרי לה רב אסי קמיה דרבי יוחנן ויתיב וקאמר לענין גיטין חדא בשבתא תרי ותלתא בתר שבתא ארבע וחמשא ומעלי שבתא קמיה שבתא: אמר ר' יעקב בר אידי אבל לא על האור. וכן תני שילא מרי אבל לא על המאור: ת"ר כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם לכבוד לילה. [נ] קידוש לילה קודם לכבוד יום ולכבוד לילה:

יד [דף קה ע"ב] **תניא** הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים. ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשל כולן לאחריו. ש"מ מהא מתניתא תמני. [ס] שמע מינה המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס ושמע מינה טעם מבדיל ושמע מינה ברכה טעונה כוס ושמע מינה המברך צריך שיטעום ושמע מינה טעמו פגמו ושמע מינה כוס של ברכה צריך שיעור ושמע מינה אומרים שתי קדושות על כוס אחד ושמע מינה בית שמאי היא ואליבא דרבי יהודה. משמע מהכא דברכת המזון טעונה כוס אפילו ביחיד דהא נכנס לביתו קתני משמע שהוא יחיד. מיהו יש לדחות הנכנס לביתו היינו בעל הבית ויש לו בני בית ויכול לזמן. ועוד יש להביא ראיה מהא דלקמן (דף קיז:) גבי הא דתנן כוס שלישי מברך עליו ברכת המזון ואמרינן עלה בגמרא שמע מינה ברכת המזון טעונה כוס וד' כוסות תקנו אפילו ליחיד. גם זה יש לדחות משום דברכת המזון טעונה כוס בשלשה תקנו עליו כוס אחד אפילו ליחיד. ואם לא היה צריך כוס בשום פעם גם עתה לא היו מתקנין כוס אחד לברכת המזון. [ע] ונראה לה"ר יחיאל מפרי"ש להביא ראיה מכאן דאם לא היה צריך כוס אפילו ביחיד יבדיל על הכוס ויאכל כל אחד לבדו דרשאין לחלק כל זמן שלא התחילו לאכול ביחד אלא ודאי אף ביחיד טעונה כוס: [דף קו ע"א] [רבי יעקב בר אידי] קפיד אחלבא [פגימא]. פי' רשב"ם דוקא לכתחלה אבל אם אין לו אלא כוס פגום יברך עליו. ותימה היאך התירו לאכול בלא הבדלה משום קפידא דפגימא [פ] כיון דבדיעבד יכול לברך על הכוס פגום. [צ] ובירושלמי משמע דכוס פגום מרבה עליו כל שהוא [ק] ומכשירו ואפילו במים יכול לתקנו. דגרסינן התם רבי יונה טעים כסא ומתקנא ליה. פי' היה שותה מכוס של קידוש או מכוס של ברכת המזון ונותן בו מעט מים ומניחו עד למחר. ופריך עליה והא תניא השותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה דמו בראשו. אמר רבי יוחנן והוא שלנו בכלי מתכות. [ר] ותימה אם כן הכא למה לא יבדיל על הכוס ויתקנו במים ויכשירנו בברכת המזון ויש לומר דמיירי שכבר היה מזוג כדינו ואם היה משים בו מים יותר היה מקלקלו ולא היה ראוי לשתיה:

טו **ת"ר** זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין. רמז לדבר שהרי מצינו זכירה על היין דכתיב זכרו כיין לבנון. מזכירה הודיך מיין. אין לי אלא ביום בלילה מנין. תלמוד לומר את יום. [ש] תנא מהדר אלילה ונסיב ליה קרא דיממא. ותו עיקר קידוש בלילה הוא אלא זכור את יום השבת נקדשו זוכרהו על היין בכניסתו. אין לי אלא בלילה ביום מנין תלמוד לומר את יום. [ת] וזכירה דהכא היינו קידוש. אבל ויכולו לא מצינו שתקנו לומר על הכוס אלא דקאמר הש"ס [א] בפרק כל כתבי הקדש (דף קיט:) כל האומר ויכולו בערב שבת כאילו מעיד על הקב"ה שברא עולמו בששה ימים ושבת ביום השביעי. ומה שאומרים אותו בשעת קידוש אע"פ שכבר אמר בבית הכנסת היינו כדי להוציא בניו ובני ביתו. ומה שאומר אחר התפלה אע"פ שכבר אמרה בתוך התפלה היינו משום דכשחל להיות י"ט בשבת אומרים אתה בחרתנו ולא אמרינן בתוך התפלה וצריך לומר לאחר התפלה לכך נהגו לומר כן בכל שבתות השנה. ביום מאי מברך אמר רב יהודה בורא פה"ג:

טז **רב** אשי איקלע למחוזא אמרו ליה לימא לן מר קידושא רבא אמר מאי קידושא רבה כל היכא דאיתא בורא פרי הגפן בעי לברוכי ברישא. בריך בפ"ג ואגיד ביה. חזיה להוא סבא דהוה גחין ושתי. קרי אנפשיה החכם עיניו בראשו. וא"ת וההוא סבא היאך שתה קודם המברך הא אמרינן בפרק שלשה שאכלו (דף מז.) אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום המברך [ב] ויש לומר שפשט ידו ליקח הכוס לפי שהיה מאריך אבל עדיין לא שתה. [ג] ויש מפרשים היינו דוקא גבי המוציא שצריך המברך לטעום כדאמרינן בפ' ראוהו ב"ד (דף כט.) לא יפרוס אדם פרוסה לאורחים אא"כ אוכל עמהם הלכך לא יטעום אחר לפניו. אבל גבי קידוש דאין חובה רק שיטעום אחד [ד] יכול אחר לטעום לפניו. מיהו בירושלמי (פ' כיצד מברכין) משמע דאין חילוק. דגרסינן התם א"ר אבא בשם רבינו אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום המברך. ר' יהודה בן לקיש אומר שותין אע"פ שלא שתה הוא. ולא פליגי מה דאמר רבי אבא כשהיו כולן זקוקים לכוס אחד. ומה דאמר ר' יהודה בן לקיש כשיש לכל אחד ואחד כוסו בידו והשתא ניחא הכא כשהיה כוסו בידו. וצריך לומר כי כוסות שלהן לא היו פגומים שהיו ראויין לברכה שאנו רואין כאלו כל אחד קדש על כוסו ואע"פ שאין צריכין לשתות לכתחלה מיהו מצוה לשתות. [ה] וכן בשבת אם רצה כל א' לאכול מככרו צריך שיהא לפניו שתים משום לחם משנה. ויש שנוהגין לשפוך מכוס של ברכה לשאר כוסות והכא משמע דלא צריך דההוא סבא שתה מכוסו אע"פ שלא שתה מברך ושפך (מברך) מכוס ברכה לשלו. וכ"ל (ג) דאין ראיה מהכא דהיכא למימר דגחין והגביה כוסו להושיט למברך שישפוך לכוסו. וגחין ושתי דקאמר פי' גחין ליתן כוסו כדי לתקנו לשתות. אמר רב ברונא [אמר רב] [דף קו ע"ב] הנוטל ידיו לא יקדש שאם היה מקדש [ו] היה הקידוש הפסק והסח הדעת בין נטילה לברכת המוציא והיה צריך ליטול ידיו ולברך פעם אחרת על הנטילה נמצא ברכה שבירך על הנטילה הראשונה היא לבטלה הלכך לא יקדש הוא אלא יתן לאחר שלא נטל ידיו לקדש ויצא הוא בשמיעה ולא הוה הפסק. ורב לטעמיה דאמר יש קידוש שלא במקום סעודה ולא שייך הקידוש לסעודה הלכך הוי הפסק. [ז] אבל לשמואל דסבר אין קידוש אלא במקום סעודה הוי קידוש אתחלתא דסעודה ולא הוי הפסק. א וכן אמר רב אדא בר אהבה הנוטל ידיו לא יקדש אמר ליה רב יצחק בר שמואל בר מרתא אכתי לא נח נפשיה דרב ושכחינהו לשמעתיה. זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב זימנין דחביבא ליה ריפתא ומקדש אריפתא וזימנין דחביבא ליה חמרא וקדיש אחמרא. אלמא בחביבותא תליא מילתא ולא בנטילותא תליא מילתא וכן הלכתא. פירש רשב"ם זימנין דחביבא ליה ריפתא ומקדש אריפתא אלמא לא בעי נטילה אחריתי אלא ב מעיקרא משי ואכיל נהמא דקדושא אלמא קידוש שלאחר נטילה לא הוי היסח הדעת. וכן הלכה דמי שנטל ידיו קודם קידוש אין צריך לחזור וליטול אחר קדוש. [ח] ולא פליגי רבנן בין מקדש אחמרא למקדש אריפתא מדלא מהדרו ליה לרב יצחק בר שמואל מידי מיהו לכתחלה מוזגין

הגהות הב"ח א וכן אמר רב אדא בר אהבה אמר רב הנוטל וכו' אמר להו ר' יצחק: ב מעיקרא משי ידיה ואכל:

הגהות הגרי"ב [א] ועי' תוס' מנחות ל. ד"ה מכאן ואילך:

תפארת שמואל

(ג) דאין ראיה מהכא דאיכא למימר דגחין כו'. אבל מסקנת הרא"ש בפרק שלשה שאכלו דאין צריך לשפוך מכוסו אלא בייטה פגומים ואז ישפוך המברך מכוסו קודם שישתה ואפילו הכי אין יכולין לשתות עד שישתה המברך וכן מסקנת התוספות:

ומברכין

קרבן נתנאל

בשבת. עיין פ' כל כתבי סי' ה': [י] **ובשבת** היאך היה כותב. סובב והולך להקשות נמי היאך היה כותב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום: [כ] **וא"כ** בשבעה באדר שמת משה רבינו היה בע"ש. כל זה כתבו תוס' במנחות דף ל' ע"ש. ותמיהני שלא השיג אדבריהם מהא דאמרי' התם מכאן ואילך כתב משה בדמע. ובאמת בזוהר סדר תרומה מבואר כדברי רב שר שלום. ויש ליישב דבריהם ע"פ מה שדרש בספרי ויבכו בני ישראל שלשים יום קודם מותו וכ"ה בכוונת האר"י דף ס"א וימת משה כתב בעודו חי כי ראה כי סר צלו מעליו והוא שלשים יום קודם מיתה כידוע. וא"כ הא דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וכתב י"ג ס"ת היינו באותו יום. ולדקו דברי חכמים אלו ואלו דברי אלהים חיים שאם בשנה פשוטה מת ז' בו היה בשבת שבט מלא כשסר צלו היה ז' שבט בע"ש. וכן במדרש ילקוט דבשנה מעוברת מת באדר ראשון ושבט מלא אך סדר עולם א"א ליישב ע"פ דרך זה: [ל] **אמר** רבא הלכתא. הרי"ף לא הביא בהלכותיו כ"א דברי רבא. ומ"ש בנוסחאות הרי"ף מבדיל והולך כל היום ט"ס הוא דהא להדיא מייתי ומסיק בסמוך דמבדיל עד יום רביעי עיין בפנים. ורבינו שהאריך להביא מימרא דבני ר' חייא משום דיש עוד לישנא בתרא דרבא דאמר מבדיל והולך כל היום כולו. והכריע תוס' דהלכה כלישנא קמא דרבא כדאמרי בני ר' חייא מש"ה מייתי הך דבני ר"ח: [מ] **ועד** כמה עד רביעי בשבת. עיין מ"ש בפ' מי שאחזו סי' י"ד: [נ] **קידוש** לילה קודם לכבוד יום וכבוד לילה. עיין מ"ש מ"א סי' קפ"ב ס"ק א' בזה אין ראייתן מוכרחת דלפי מה דמשני חביבה מצוה בשעתה והיין מצוה מן המובחר כדכתיב זכרהו על היין. דאל"ה עדיין תקשי לך ליסבקה עד למחר לכבוד היום ויקדש אריפתא: [ס] **ש"מ** המבדיל בתפלה צריך להבדיל על הכוס. והקשה בתוס' בפ' אין עומדין דא"ל רבינא לרבא הלכתא מאי א"ל כקידושא כו' אמאי לא פשיט ליה מברייתא דהכא. וי"ל משום דאיכא ברייתא התם שסוברת שא"צ להבדיל כו' עכ"ל. ר"ל דרבינא מספקא הלכתא מאי מהנך תרתי ברייתות דסתרי אהדדי ומה שפי' מהרש"א בזה על פי דוחק נעלם ממני. ומה שכתבו תוס' והכא דמשמע ליה וכו'. מלתא באנפי נפשיה הוא ועל דבר שכתב הרשב"ם ע"ש: [ע] **ונראה** להר"ר יחיאל מפרי"ש להביא ראיה מכאן. ובפ' אלו דברים סי' ב' מביא רבינו עוד ראיה אלימתא מדלא מזכיר בשום דוכתא זימון אלא בהמ"ז טעונה כוס משמע כל בהמ"ז אפי' ביחיד: [פ] **כיון** דבדיעבד יכול לברך על כוס פגום. עיין בפ' אלו דברים סי' ב' שכתב רבינו ישוב וז"ל וי"ל דאין בו אלא רביעית בצמצום. פי' שיש לקיים פי' רשב"ם אליבא דרב אשי דמוקי הברייתא אין לו אלא כוס אחד היינו אין בו אלא רביעית מצומצם. אבל בתחלה שרוצה לדייק מברייתא וז"ל ש"מ טעמו פגמו וס"ד שיש בו יותר משיעור כוס א' לפי אותו ס"ד צ"ל באמת דכוס פגום אפי' בדיעבד אסור: [צ] **ובירושלמי** סוף פ' שלשה שאכלו: [ק] **ומכשירו** ואפי' במים יכול לתקנו. וקשה דבפרק אלו דברים כתב רבינו בהיפך דבירושלמי קאמר דמתקנין במים ומשם למד והגהו לתקן גם במעט יין ששופכין לתוכו. אלמא דיותר טוב לתקן במים דהוי מזיגה חדשה משא"כ במעט יין. ב"ח. ונראה דודאי אם יש רביעית יין או יותר שאינו פגום ודאי יותר טוב לתקן ע"י יין מבמים דמלא מין את מינו. אמנם אם אין לו אלא מעט יין שאין פגום דה"א קמא קמא בטיל כמ"ש מהר"מ מ"ץ שהביא הב"ח ע"ז כתב רבינו שם בפ' אין עומדין דבזה עדיף להכשירו ע"י מים שמלוי יותר מרביעית. מש"ה כתב רבינו שם בפ' אלו דברים והגהו לתקן גם במעט יין ששופכין לתוכו. דבהיתרא לא אמרי' קמא קמא בטל כמ"ש מזה מ"א בסי' קפ"ב. ומ"מ רביעית מים עדיף: [ר] **ותימה** א"כ הכא אמאי לא יבדיל על הכוס ויתקנו במים ויכשירנו לבהמ"ז. ושם סי' ב' כתב רבינו וז"ל והאיך דהירושלמי יש לדחות שהיה טועם כוס של קידוש בכלי אחר ומוזגו למחר להשלימו לכשיעור עכ"ל. כלומר דאין להביא ראיה מהך דהירושלמי דכוס פגום יכול לתקנו ולהכשיר במים דאיכא למימר דכוס של ר' יונה מעולם לא היה פגום שהיה טועם כוס של קידוש בכוס אחר ולמחר מוזגו להשלימו לשיעור ולא משום תיקון. וע"ש גם מעדני מלך בד"ה ומוזגו שיש שם ערבוב דברים. ועל דברי רבינו הללו בנה בית יוסף יסודו וערך שלחנו בסי' רע"א סעיף י"א דלא כהרב בעל מ"א שכתב דכוס של חובה צריך לטעום מכוס שיש בו רביעית. ומה שמביא ראיה מדברי תוס' דף ק"ה בד"ה ש"מ טעמו פגמו ע"ש. שצריך לטעום מכוס שיש בו רביעית אמת שכן הוא בתוס' שם אמנם לא כתבו כן אלא לתרוצי סוגיא היאך קאמר ש"מ טעמו פגמו אבל בתר דמסיק רב אשי טעמו פגמו וכוס של ברכה צריך שיעור חדא מלתא לדידיה איכא למימר דלא צריך לטעום כוס של חובה מכוס שיש בו רביעית דלרב אשי איירי הברייתא שאין לו יותר אלא כוס מצומצם. א"כ קושית תוס' בלא"ה לק"מ. וזהו הנראה בכוונת תוס' שם ד"ה משום כו' אלא דמהא ליכא למשמע מיניה קאמר ע"כ. וקשה לדבריהם א"כ לאיזה צורך סידר רב אשי דבריו בגמ' למאי נפקא מיניה הלא לדינא מ"מ סבר כוותיה דטעמו פגמו אלא צ"ל שסברי תוס' דיש נ"מ בדיחוי דרב אשי. דאי אמרי' כס"ד ש"מ טעמו פגמו ע"כ צ"ל דכוס של חובה צריך לטעום מכוס שיש בו רביעית. אבל לפי דיחוי דרב אשי איכא למימר דלא צריך לטעום דוקא מכוס שיש בו רביעית. וכמו כן צ"ל בדיבור שאחר זה ד"ה קפיד ותימה וכו' מיהו ראוי רשב"ם לסמוך עליו בשעת הדחק עכ"ל דבריהם מבוארים על סגנון זה דר"ל דאיכא לקיים פי' רשב"ם אליבא דרב אשי שאין בו אלא רביעית מצומצם כמו שפי' רבינו אבל בתחלה באמת ס"ד דכוס פגום לא יקדש עליו כלל אפי' בדיעבד. ומ"ש עוד מ"א דטועם מכוס ראשון ואח"כ מוסיף עליו מכוס השני. לענ"ד אין זו הדרך מוציאתו מידי עבירה. כי איך יוכל לכוין בפה לשתות מכוס לא פחות ולא יותר ממלא לוגמיו. דאם שתה פחות אינו יוצא ידי קידוש. ואם שתה מעט יותר הלא אין לו אלא שיעור כוס א' וכבר ממוזג. שאין יכול לתקן. ותדע דאם כדבריו עדיין קושיית התוס' במקומה עומדת היכא מוכח טעמו פגמו אכתי תקשי למה דס"ד דיש בו יותר מרביעית הה"ל לשפוך מכוס של ברכה לכוס אחר וישתה מכוס שיש בו רביעית ואח"כ יוסיף עליו ויכשרנו מכוס השני. אבל לפי מ"ש רבינו והך דירושלמי יש לדחות וכו'. ע"ז אופן יוכל לשער דכל מה שחסר מוזגו במים. אבל בש"ע והכא בשמעתיה איירי שכבר מזוג. ואי"א להוסיף במים: [ש] **תנא** מהדר אלילה ונסיב קרא דיממא. מכאן קשה לפי מה שפי' הראב"ד פ' כ"ט מהל' שבת מדכתיב את יום ולא כתיב ביום משמע בתחלת כניסת יום א"כ מאי פריך. וכמו כן יש להקשות על מה שכתב הכ"מ שחולק על הראב"ד במה שכתב ואלו בא לקדש ביום על הפת מי לא מקדש וחולק עליו דליתא והטעם בזה לפי שבלילה שהוא מזכיר קדושת היום די היכר בכך. ואת חביב עליו הפת ביותר יקדש על הפת. אבל ביום שאין היכר אלא כשמברך בפה"ג קודם סעודה שלא כדרכו בחול אבל אם בא לקדש על הפת איזה היכר יש כאן ע"כ. לדבריו כמו כן יש להקשות מאי צריך לשבש הברייתא ה"ל למימר דה"ק זכרהו על היין אין לי אלא ביום דאין היכר אם לא שיקדש על היין שלא כדרכו בחול בלילה מנין שצריך לקדש על היין לכתחלה ולא אפת ת"ל את יום וצ"ע ועי"ק על הראב"ד הא דכתיב את יום ולא כתיב ביום בעינן לג"ש כדאיתא בפ' זה דף קי"ז ע"ב ע"ש: [ת] **וזכירה** דהכא היינו קידוש אבל ויכולו לא מצינו שתקנו לומר על הכוס. דאי תקנו על הכוס ה"ל להזכירו כמו הברכה אחר בפה"ג שהוא תחלת קידוש. וכדחזינן דרב אשי דאיקלע למחוזא פתח בפה"ג ולא התחיל ויכולו: [א] **בפרק** כל כתבי. ויש שם גירסא אחרת גם ברי"ף ורבינו שם סי' ה' וע"ש וכמ"ש מ"א סי' רע"א ס"ק כ"ב: [ב] **וי"ל** פשט ידיו ליקח הכוס לפי שהיה מאריך אבל עדיין לא שתה. משמע מהכא דכוס של חובה כגון ברכת הזימון וקידוש עם היות שיש לכל א' כוס מיוחד מ"מ אין האחרים נוטלין כוס בידו ולא אותו שמבדין אותו להוציאם לחוד. וזה שאמר הכתוב כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. וע"ז שאמרו חז"ל ברכת הזימון מנ"ל. דכתיב כי שם ה' אקרא הבו גודל. וה"פ כוס ישועות אשא שהוא כוס של ברכה אימתי ובשם ה' אקרא והו ברכת הזימון. אבל בהמ"ז ביחיד אף למ"ד טעונה כוס מ"מ אינם אוחזים הכוס בידם רק מניחין אותו על השלחן לפניהם וכמ"ש רמ"א בסי' קפ"ב. גם בכתבי האר"י כשמברך יחידי יתן ימינו על שמאלו נגד החזה ויסגור עיניו. ודלא כב"ח וכה"ג שפקפקו ע"ש: [ג] **ויש** מפרשים. כ"כ תוס' שם בפ' שלשה שאכלו: [ד] **יכול** אחר לטעום לפניו. ובפ' שלשה שאכלו סי' ט"ו אבל קידוש יכול להוציא אע"פ שלא כבר הלכך א"צ לטעום כלום ע"כ. ה"פ לטעום כלום קודם המסובין אבל עכ"פ הוא צריך לשתות. דהא בהך עובדא דרב אשי במחוזא ודאי היו בקיאים אך שכיבדו לכבודו ובכה"ג ודאי צריך לשתות דדוקא בשאינם יודעים אז יכול להוציאם אע"פ שאינו נהגה כמ"ש בש"ע סי' רע"ג ס"ד ע"ש: [ה] **וכן** בשבת אם רצה כל אחד לאכול מככרו צריך שיהא לפניו שתים משום לחם משנה. ומכאן נראה כשהמסובין צריכין לברך של בעה"ב בשבת ויו"ט צריכין לכוין לצאת בברכת המוציא. כמו בקידוש. ובעה"ב צריך לכוין להוציא המסובין דבעינן דעת שומע ומשמיע ואז הוי כאלו כל המסובין היו בוצעים על לחם משנה כמו שמוציא הבעה"ב את המסובין בכוס של קידוש ודי להם בעניית אמן. וה"ה בברכת המוציא עכ"פ בשבת אם אין להמסובין לחם משנה יענו אמן ולא יברכו ברכת המוציא וכן מצאתי בסו"ת בכתב: [ו] **היה** הקידוש הפסק והיסח הדעת בין נטילה לברכת המוציא. וא"ת יקדש אריפתא. י"ל דס"ל לרב ברונא דאין מקדשין על הלחם. א"כ דמ"מ הוי הפסק והיסח הדעת בין ברכת המוציא לאכילה: [ז] **אבל** לשמואל דסבר אין קידוש אלא במקום סעודה הוי קידוש אתחלתא דסעודה ולא הוי הפסק. ואם תקשה א"כ למאי נפקא מיניה אייתי רבינו הך מימרא דר' יצחק דהא קי"ל כשמואל כמו שפסק רבינו לעיל סי' ד' ה'. איכא למימר לאשמועינן דבחביבותא תליא מלתא ואם נטל ידיו רצה מקדש על הפת רצה על היין דלא הוי הפסק: [ח] **ולא** פליגי רבנן בין מקדש אחמרא למקדש אריפתא. ולפ"ז אידחי מימרא דרב ברונא ורב אדא לגמרי. והלשון שכתבו בשמעתתיה דרב משמע שאמר רב מילתיה לענין נטל ידיו ושכחו. ה"פ דרב אמר צריך לקדש קודם שיטול ידיו והמה טעו בשמועתן ואמרו הנוטל ידיו לא יקדש. וזהו שכתב הרשב"ם מיהו לכתחלה כו' ר"ל מקדש ואח"כ נוטל. והטור הביא בשם רב עמרם ולאחר שמקדש על הכוס נוטל ידיו ומברך על נט"י. אבל אם נטל קודם לא יקדש על היין אלא על פת דאמר ר' ברונא נטל ידיו לא יקדש דהוא סבר לדוחק שרב ברונא ורב אדא טעו בשמועתן לגמרי. אלא ה"פ זימנין דחביבא ליה ריפתא ומשי ידיה התלה. וזימנין דחביבא ליה חמרא ולא משי ידיה בתחלה אך קידש בתחלה על היין ואח"כ נטל לידים והא דאמר רב ברונא נטל ידיו לא יקדש.

אינו

ואח"כ נוטלין לידים כבית (שמאי) [הלל] במס' ברכות (דף נא:) [ט] ור"י חילק משום דמזיגה שהיא בחמין צריך דקדוק גדול שלא יחסר ושלא יותיר וליכא היסח הדעת טפי. ור"ת תירץ דהתם מיירי בחול ואם יטול ידיו תחלה לפעמים יתעסק בשאר צרכים ולא יאכל לאלתר ואתי לאסוחי דעתיה אבל בשבת השלחן ערוך ליכא למיחש להכי: יז כתב רשב"ם ומדרב במעינן שמקדשין על הפת ואומרים ויכולו ומברך ברכת המוציא ואינו פורס עד שיקדש אח"כ הוקא קידוש אבל הבדלה אינה אלא על הכוס. דעל הכוס של יין תקנוה. כדאמרינן (ברכות דף לג.) העשירו קבעוה על הכוס ומי שאין לו כוס אבמקום שרגילין לשתות יין אל יבדיל ודי לו בהבדלת תפלה. בסדר רב עמרם. והקשה רבינו תם מאי מייתי ראיה ממקדש אריפתא למקדש אחמרא בקידוש על הפת ודאי לא הוי היסח הדעת שהרי אחר נטילה בירך מיד ברכת המוציא והקידוש לאחר המוציא [י] הוי כמו גביל לתורי בדלא הוי הפסק בין ברכה לאכילה. אבל אם נטל ידיו לאכילה ואחר כך קידש אחמרא הוי היסח הדעת בין נטילה לברכת המוציא. והיה אומר רבינו תם דאין מקדשין על הפת כלל. דקידוש חמור מהבדלה דאמרינן לעיל (דף קה.) דקידוש קובעת והבדלה אינה קובעת ואמרינן נמי לקמן בשמעתין סבר מיניה קידושי לא מקדשי הא אבדולי מבדלינן והבדלה אינה על הפת כדאמרינן לקמן אמימר בת טוות וכ"ש קידוש. וכן משמע בירושלמי דברכות גבי פלוגתא דבית שמאי ובית הלל דמברך על היום ואחר כך מברך על היין. אמר רבי זירא מדברי שניהם נלמוד מבדילין בלא יין ואין מקדשין בלא יין. ואמר רבי אסי בר בון נהיגין תמן במקום שאין יין שליח ציבור עובר לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין ז' משמע דהיינו לפי שאין מקדשין על הפת. ועוד ראיה דבעי בפ' במה מדליקין (דף כג:) נר [חנוכה] וקידוש היום איזה מהן עדיף ואי מצי לקדושי אריפתא [כ] פשיטא שיש לו ליקח נר ולקדש אריפתא הלכך היה אומר רבינו תם שאין מקדשין על הפת כלל וה"פ דשמעתין הנוטל ידיו לא יקדש רב לטעמיה דסבירא ליה דיש קידוש שלא במקום סעודה וחיישינן שמא [לא] יאכל מיד אחר הקידוש. אמר להו רב *נחמן וכו' זימנין דחביבא ליה ריפתא וכו' כלומר זימנין שהיה רעב והיה רוצה לאכול מיד ומקדש אריפתא כלומר מקדש אחמרא אדעתא לאכול פת מיד בלא נטילת ידים בינתים. וזימנין דחביבא ליה חמרא ומקדש אדעתא דחמרא כדי לשתות יין דיש קידוש שלא במקום סעודה. ונהגו העם לקדש על הפת וכן הסכימו כל הגאונים ומה שהביא ראיה רבינו תם דקידוש חמור מהבדלה משום דקובעת לקידוש ואינה קובעת להבדלה אינה ראיה דלאו משום חומרא דקידוש הוא אלא טעם יש לדבר דדין הוא שהקבע לקידוש משום כבוד שבת שלא יאכל עד שיקדש ויקבע סעודתו לכבוד שבת אבל הבדלה אינה כבוד שבת שיצטרך להפסיק סעודתו כדי להבדיל והבדלה דין הוא שלא יבדיל על הפת דאי בעי לא אכיל במוצאי שבת הלכך אינה אלא על היין שאומרים עליו כל דברי שירה והודאה או על דבר שהוא חמר מדינה אבל קידוש ראוי להיות על הפת [ל] כיון דהסעודה היא חובת שבת ומה שהביא ראיה מהירושלמי איכא למימר הכי פירושו מבדילין בלא יין על דבר שהוא חמר מדינה ואין מקדשין עליו ונהגו במקום שאין יין שהיו רגילין [לקדש] בבית הכנסת להוציא האורחים דאי אפשר לקדש בפת בבית הכנסת אומר שליח ציבור מעין שבע והאי [א] דנר ביתו לאו ראיה היא [מ] דס"ד אמינא כיון דעיקר מצותו על היין ידחה נר ביתו: [דף קז ע"א] אמרו ליה מר קשישא ומר ינוקא בני דרב חסדא לרב אשי זימנא חדא איקלע אמימר לאתרין ולא הוה חמרא גואייתינן ליה שיכרא ובת טוות למחר טרחינן ואייתינן ליה חמרא ואבדיל וטעים מידי. והא דאמרינן לעיל ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון אלמא מותר לאכול קודם הבדלה [נ] אוקמא רבינו נסים ביושב על שלחנו וחשכה לו וס"ל דהבדלה אינה קובעת ור"י תירץ דודאי אם אין לו כוס ומצפה למחר למצוא כוס לא יאכל הלילה אלא ימתין עד למחר שיבדיל על הכוס. אבל אם יש לו כוס ואינו מצפה שימצא למחר יין יותר מוטב שיאכל קודם שיבדיל ויברך בהמ"ז והבדלה על אותו כוס ממה שיבדיל על הכוס ויברך ברכת המזון בלא כוס. ד[לשנא אחרת תו] אמימר איקלע לאתרין לא הוה לן חמרא ואייתינן ליה שיכרא אמר חמר מדינה הוא אבדיל וטעים מידי פירש רשב"ם האי חמר מדינה הוא אין יין בעיר הזאת כי אם שכר הלכך מבדילין בו וכן הלכה ואין מבדילין על המים היכא דליכא לא יין ולא שכר וי"מ כשאין יין גדל בתוך מהלך יום סביב העיר: בעי מיניה רב חסדא מרב הונא מהו לקדושי אשיכרא פי' רשב"ם היכא דהוה חמר מדינה ומסיק דאין מקדשין ואין מבדילין עליו ואין להביא ראיה מכאן דאין מקדשין על השכר היכא דהוי חמר מדינה דאפשר למימר כי היכי דלא קי"ל כוותיה במאי דאמר אין מבדילין עליו הכי נמי בקידוש לא קי"ל כוותיה אלא כמו שמבדילין עליו כך מקדשין עליו וכ"ש אי מפרשינן מהו לקדושי אשיכרא היכא דלא הוי חמר מדינה והשתא ניחא טפי דלא פליג רב הונא אאמימר וא"כ אפשר נמי דלרב הונא מקדשין עליו היכא דהוי חמר מדינה והא דאמר בירושלמי דאין מקדשין בלא יין. מיירי היכא דלא הוי חמר מדינה ואפילו הכי מבדיל עליו כדאמרינן הכא סבור מינה קדושי לא מקדשי אבדולי מבדלי ואי מקדשין על השכר ניחא שיעשה יקנה"ז על השכר אבל אם אין מקדשין על השכר היאך יעשה חצי יקנה"ז על הפת וחצי על השכר ומיהו בסדר רב עמרם כתוב גבי יקנה"ז אע"פ דאין מבדילין בעלמא על הפת ביו"ט שחל להיות במוצאי

שבת מבדילין עליו כיון דקידושא עיקר ומקדשין על הפת נעשית ההבדלה טפלה ומבדיל על הפת עם הקידוש ונראה שדעת ר"י נוטה שמקדשין על השכר היכא דהוי חמר מדינה וכ"כ רבינו אב"ן המקדשין על השכר אם הוא חמר מדינה ונראה לי אע"פ שיכול לקדש על השכר אם הוא חמר מדינה טוב הוא יותר לקדש על הפת כיון שהסעודה באה לכבוד שבת אבל בבקר נראה שיברך על השכר קודם ברכת המוציא. דאע"ג בטלה קידוש של היום דרבנן ליה מקרא כמו קידוש הלילה ולמה נבטלנו כיון דאפשר לקיימו על השכר ויקנה"ז יעשה על השכר וזה טוב יותר ממה שיעשה הבדלה שלא כהלכתא מכח טפלה. ורב עמרם שכתב שיעשה יקנה"ז על הפת דילמא ס"ל דאין מקדשין על השכר כלל ורוב הגאונים הסכימו שמקדשין על השכר היכא דהוי חמר מדינה. ת"ר אין מקדשין אלא על היין ואין מברכין אלא על היין הטו אשיכרא ואמיא לא מברכין שהכל אלא אמר אביי ה"ק אין אומר הבא כוס של ברכה אלא על היין אבל אשיכרא לא והני מילי דלא קבע עילויה אבל קבע עילויה לית לן בה. רבינו שמואל ב"ר מאיר לא גרים דלא קבע עילויה וכו' דסבירא ליה כיון דברכת המזון טעונה כוס מה תלוי בקביעת סעודה מיהו היכא דהוה חמר מדינה נראה דמברכין עליו דהא הבדלה דלכולי עלמא טעונה כוס מבדילין עליו וכ"ש בהמ"ז דאיכא למ"ד בפרק אלו דברים (דף נב.) דאינה טעונה כוס: יח אמר רב הונא וכן הגה רב גידל דמן נרש טעם מלא לוגמא יצא ואם לאו לא יצא לאו מלא לוגמיו ממש אלא כדמפרש ביומא (דף פ.) כמלא לוגמיו כדמפרש התם כל שאילו מסלקו לצד אחד ויראה מלא לוגמא והוא פחות מרביעית כדאמרינן התם והכי נמי אמרינן לקמן (דף קח:) גבי ד' כוסות והוא דשתי רובא דכסא אבל מלא לוגמא הוי יותר מרביעית כדאיתא התם ודלא כרב עמרם וכרב נמא גאון שכתבו אם קידש ולא טעם רביעית לא יצא דאמר מר המקדש אם טעם וכו' ואם לא טעם המקדש וטעם אחר מלא לוגמא יצא וכו' כדאיתא בעירובין (דף מ:). ונראה שאחד מן המסובין צריך לשתות מלא לוגמא. ואין שתית שנים מצטרפין למלא לוגמא דלא מיקרי שתיה של הנאה בפחות ממלא לוגמא ואנן בעינן שיהנה האדם מכוס של ברכה ויין שראוי לקדש עליו בארתי בפ' המוכר פירות (סי' י'): יט לא יאכל סמוך למנחה וכו' [דף קז ע"ב] אסיקנא סמוך למנחה קטנה תנן ומשום דילמא אכיל מלא אכילה גסה אבל קודם לכן מותר והכל לפי מה שהוא אדם דהא אמרינן רב ששת הוה יתיב בתעניתא כולי מעלי יומא דפסחא משום דאיסטנים הוה ואי הוה טעים מידי בימאמא באורתא לא הוה מצי אכיל ואמרינן נמי בירושלמי דהך פרקין רבי לא אכל חמץ ולא מצה ובעי למימר משום דרבי בכור הוה ומסיק דרבי איסטנים הוה ואי הוה אכיל בימאמא לא הוה אכיל בליליא [ס] ומכאן יש סעד למה שנהגו הבכורות להתענות בערב פסח [ע] למאי דאמר רבי בכור הוה וכן יש במסכת סופרים (פ' כ"א הל' ג') [פ] הבכורות מתענין בע"פ אמר [ב] רב אסי אמר רב אבל מטבל הוא במיני תרגימא פי' מטבל כלומר מעביר פהו במיני תרגימא כגון פירות וכיוצא בהן ר' צדוק מטבל בירקי וכן פי' רשב"ם מיני תרגימא כגון פירות ובשר ולא נהירא דהא אמרינן בתוספתא דברכות (פרק כיצד מברכין) מברכין על מיני תרגימא בורא מיני מזונות ואמרינן התם דאין מברכין בורא מיני מזונות אלא על חמשת המינים בלבד ועוד דאמרינן בפ' בתרא [דיומא] (דף עט:) דפרי לא בעי סוכה לימא מסייע ליה ואם השלים במיני תרגימא יצא ואי ס"ד פרי בעי סוכה ישלים בפירות [צ] אלמא דמיני תרגימא [ג] לאו פירות נינהו: תניא נמי הכי השמש מטבל בבני מעיים ונותן לפני האורחין ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר נירו לכם ניר וגו'. רבא הוה שתי חמרא מעלי יומא דפסחא כי היכי דנגרריה ליביה ליכול מצה טפי: כ [דף קח ע"א] ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב איתמר מצה צריכה הסיבה מרור א"צ הסיבה יין איתמר משמיה דרב נחמן צריך הסיבה ואיתמר משמיה דר"נ לא צריך הסיבה ולא פליגי הא בתרי כסי קמאי הא בתרי כסי בתראי. אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא [אמרי לה להאי גיסא] תרי כסי בתראי בעי הסיבה דהויא ליה חירות תרי כסי קמאי לא בעו הסיבה דאכתי לא הויא חירות דאכתי עבדים היינו קאמרינן ואמרי לה להאי גיסא תרי כסי קמאי בעי הסיבה דההיא שעתא ה"ל חירות תרי כסי בתראי לא בעו הסיבה דמאי דהוה הוה השתא (דאמרינן) דאיתמר הכי ואתמר הכי כולהו בעו הסיבה ומצה בעי הסיבה בכזית ראשון וכזית של אפיקומן ואם אכל בלא הסיבה לא יצא כדאמר ריב"ל השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא משמע מיסב אין [ק] לא מיסב לא ואם אכל בלא הסיבה יחזור ויאכל בהסיבה וכן בכוס ראשון ושני אם לא שתה בהסיבה יחזור וישתה בהסיבה אבל בכוס שלישי או רביעי אם [ר] ישתה יותר נראה כמוסיף על הכוסות ומיהו איכא למימר כיון ששתה שלא כתיקונו הוברר הדבר שלא ממנין הכוסות היה ומה ששותה עתה הוא כוס של חובה [ש] ואם שתה כוס רביעי בלא הסיבה צריך לברך בורא פרי הגפן על כוס שישתה אחר כך שיהיה בהסיבה שהרי כששתה כוס רביעי בלא הסיבה ולא נזכר להסיב הסיח דעתו לשתות יותר. פרקדן לא שמיה הסיבה הסיבת ימין לא שמיה הסיבה ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לוושט ואתי לידי סכנה פירש רשב"ם שהרי בימינו צריך לאכול ולפי זה אטר בימינו מיסב בימינו ולאידך פירושא שמא יקדים קנה לוושט קאי אהסיבת ימין אין חילוק בין אטר לאחר. אשה לא בעי הסיבה פירש רשב"ם מפני אימת בעלה שכפופה לו ולפי

הגהות הב"ח א ובמקום שרגילין לשתות יין אל יבדיל על הפת ודי לו: ב דלא הוי הפסק בין ברכה לאכילה וכ"ש דלענין נטילה לא הוי הפסק אבל אם נטל ידיו: ג ואייתינן ליה שיכרא ולא אבדיל ובת טוות: ד לשנא אחרת אמימר איקלע תו להתרין וכו' אמר אי הכי חמר מדינה וכו' מדינה הוא אם אין יין בעיר:

הגהות הגרי"ב [א] נ"ל דנר חנוכה: [ב] נ"ל רב אסי וכ"ה בהלפסי: [ג] ועיין תוס' ד"ה מיני תרגימא וכו' מיהו בפ' בתרא דיומא איכא חד שנויא דמשני מאי מיני תרגימא פרי:

קרבן נתנאל

הייט על היין אבל על הפת מקדש. אך רב ברונא סבר דלגמרי לא יקדש אפי' אריפתא ועל זה אמר רב יצחק דאשכחו שמעתתיה דרב דאפי' נטל ידיו יקדש על הפת: [ט] ור"י חילק כו' ור"ת תירץ כו'. ולדבריהם אפי' לכתחלה יכול ליטול קודם קידוש וכן הביא הטור דעתם. אכן יש לומר שכתבו כן לדינא והמה בעצמם י"ל דנהגו לקדש קודם נטילה. אך הרא"ש הנהיג בעצמו ליטול ידיו קודם קידוש. ואית לן למימר כיון דקי"ל אין קידוש אלא במקום סעודה ולכן קריאהו עדיף טפי והוי עונג אם נטל ידיו פן יפליג לדברים אחרים קך יש ליישב טעם מנהגו. אלא שהטור כתב עליו ואני תמה על מנהגו שצריכין לדחוק ולהוציא מימרא דרב ברונא מפשטה ר"ל דלדברי אביו ז"ל דרב ברונא אידחיה לגמרי ולא אמר רב דבר זה מעולם וזה דוחק. ועדיף טפי לנהוג לקדש ברישא והדר ליטול ידים. וא"כ איכא למימר דרב ברונא אנור אמת שאמר רב הנוטל ידיו לא יקדש והיינו על יין אלא שרב ברונא טעה בהבנת מימרא דרב וסבר דלא יקדש כלל אפי' אריפתא והרב ב"י נדחק בפי' תמיהת הטור והנכון כמו שכתבתי: [י] הוי כמו גביל לתורא דלא הוי הפסק בין ברכה לאכילה. לשון התוס' וכ"ש דלענין נטילה לא הוי הפסק. ודברי התוס' תמוהים דאם כ"ש הוא וגביל לתורא לא הוי הפסק בין נטילה להמוציא. א"כ מאי מקשה ר"ת תו אבל אם נטל לאכילה ואח"כ קידש אחמרא הוי היסח הדעת בין נטילה לברכת המוציא ואך למותר דהא לא מפסיק בין נטילה להמוציא. מש"ה השמיט רבינו הך כ"ש. ולשון התוס' יש ליישב משום דאומר ויכולו קודם המוציא. וזה שהקשה התוס' אבל אם נטל לאכילה כו' קושייתו כיצד מקדש לכתחלה על היין אחר נטילה אם חביבא ליה יין יכול לקדש קודם נטילה. גביל לתורא אין אנו מתירין אלא בדיעבד אם שכח ואח"כ זכור בין בליעה לאכילה אבל לא לכתחלה וק"ל: [כ] פשיטא שיש לו ליקח נר ולקדש אריפתא. ואין לומר דהכי קמבעיא ליה נר וריפתא איזה מהם קודם דפשיטא הוא דריפתא קודם דתרתי מצות נינהו קידוש היום וסעודת שבת ועי' בשו"ת חות יאיר סי' י"ג: [ל] כיון דהסעודה היא חובת שבת. אע"ג דבעל מימרא קובעת לקידוש הוא רב ורב ס"ל דיש קידוש שלא במקום סעודה. מ"מ מודה רב דסעודה חובת שבת היא מש"ה כהבדלה אי בעי לא יאכל כלל: [מ] דס"ד א כיון דעיקר מצותו על היין ידחה נר ביתו. ובהא יתיישב נמי מה שמקשין על הרמב"ם ואינך פוסקים דס"ל דיוצאין בקידוש שבתפלה. וא"כ מה מבעיא ליה פשיטא נר ביתו עדיף דיוצא בקידוש שבתפלה: [נ] אוקמא רבינו נסים ביושב על שלחנו וס"ל שהבדלה אינה קובעת. ותוס' לעיל דף ק"ב ד"ה מניח הקשה עליו דהא שמואל ס"ל דמפסיקין להבדלה וכ"ש ר' יהודה דמחמיר טפי (ר"ל דשמואל סבר פורס מפה ומקדש ור"י סבר דמפסיק מכלל דר"י מחמיר בהפסקה) ואף מרייתא מוקי לה בשמוך כב"ש אליבא דר"י. אלא שרבינו לא חש להך קושיא. דאית לן למימר אע"ג דר"י מחמיר בקידוש מ"מ בהבדלה איכא למימר דסבר דאינה קובעת ודברי התוס' צ"ע. אבל הא קשיא על ר"ע היאך קאמר בדף ק"ה ש"מ המבדיל בתפלה צריך להבדיל על הכוס הא עדיין לא התפלל

כך הקשה במרדכי ומרן הגאון תי' דה"ק היה לחכמים לתקן שיבדיל בתפלה ויברך בהמ"ז על הכוס. אלא שעל זה גמגם דאם יתפלל קודם שיברך בהמ"ז כבר עשה חול ואין יכול שוב להזכיר של שבת כמ"ש מ"א ס"ס קפ"ח. אלא דה"ק יברך בהמ"ז בתחלה ואח"כ יתפלל ולהבדיל בתפלה אלא ש"מ המבדיל בתפלה צריך להבדיל על הכוס אך קשה מנ"ל להוכיח מזו הברייתא טעם מבדיל לרבינו נסים דמיירי באוכל מבעוד יום אין להוכיח כלום: [ס] ומכאן יש סעד למה שנהגו הבכורות להתענות בערב פסח. דלא תימא שאסור להתענות בניסן. גם בעיו"ט: [ע] למאי דאמר רבי בכור הוי. אע"ג דמסיק דרבי איסטנים הוי. הייט משום דפריך ר' מנא ור' יונה אביו בכור הוי ולא התענה. ואי אסור להתענות ה"ל למפרך דאסור להתענות בערב פסח אלא איסטנים הוי: [פ] הבכורות מתענין בערב פסח. ראיתי בשו"ת שבות יעקב סי' י"ו שהתחייב להתענות באחד שנולד לו בן בערב פסח ע"ש באריכות. ולפי דעתי כ"ז שהבן אין בר שלשים שילא מחזקת נפל אין חיוב על האב להתענות וכי ס"ד שיהיה יותר חיוב על האב מלפדות בנו הבכור שאמר השם כי לי כל בכור בבני ישראל. ואף גם זאת שיהיה חומרא דאתי לידי קולא שמתענה בניסן ובעיו"ט ללא צורך: [צ] אלמא דמיני תרגימא לאו פירא נינהו. אלא מלה מבושלת בקדירה שמברכין עליו במ"מ. ולא ידעתי למה מיקל כ"כ. דהא לחד תירוצא ביומא הא מיני תרגימא פירא נינהו וכ"כ תוס': [ק] לא מיסב לא. אפי' בדיעבד לא יצא: [ר] אם ישתה יותר הוי כמוסיף על הכוסות. כ"כ המרדכי בשם קונטרס הטעם דבין שלישי ורביעי לא ישתה משום דהוי כמוסיף על הכוסות. וכ"כ רשב"ם דף ק"ח. אבל על רבינו קשה דהא לקמן סי' ל"ב כתב הטעם כדי שלא ישתכר כדאיתא בירושלמי וי"ל דאי משום תוסיף על הכוסות אינו שייך כי אם כששתה בהסיבה. אבל משום טעם שכרות אסור לו לשתות אפי' בלא הסיבה. ואם הקשה לך אמאי לא נתן רבינו טעם דכוס שלישי או רביעי אב ישתה יותר חיישינן שמא ישתכר כמו שכתב רבינו לקמן י"ל כיון דשתה בלא הסיבה לא חיישינן לשמא ישתכר כמו דלא חיישינן אם שהוא משתכר בכוס שלישי או רביעי. כיון דתקינו להו רבנן. ה"נ אב לא קיים תקנת חכמים ושתה בלא הסיבה היה ראוי לשתות עוד אותו כוס בהסיבה מש"ה מסתפק רבינו שמטעם תוסיף על הכוסות יהיה אסור לו לשתות עוד בהסיבה. ועם דברי אלו מיושב מה שהגיה ט"ז בל"ע על רמ"א בסי' תע"ב ס"ק ה' ע"ש: [ש] ואם שתה כוס רביעי בלא הסיבה צריך לברך בפה"ג על כוס שישתה אח"כ וכו'. משמע הא על כוס שלישי אם שתה בלא הסיבה ואח"כ כשישתה כוס בהסיבה א"צ ברכה. וקשה למה הלא כמו כן הוי היסח הדעת כיון שלא נזכר להסיב הסיח דעתו לשתות בין כוס שלישי לרביעי. דהא תנן בין שלישי לרביעי לא ישתה. ולכאורה תמיהא מה שאסור לשתות אחר כוס רביעי כ"ע ידעי דארבע כוסות בעינן ולא יותר. מש"ה הך איסורא דבין שלישי לרביעי לא ישתה זה אינו ידוע כי אם לאורתא ורבנן והוא אינו מסיח דעתו דלכתחלה דעתו אם יטעה וישתה בלא הסיבה שישתה עוד כוס בהסיבה. והיה

זה אלמנה וגרושה בשו הסיבה ובשאילתות דרב אחאי כתב דלאו דרכם דנשי למיזגי ולפי זה אפילו אלמנה וגרושה נמי אבל אשה חשובה אורחא למיזגי. בן אצל אביו צריך הסיבה אפילו הוא רבו [ח] דהתם בן אביו מלמדו תורה תלמיד אצל רבו מאי ת״ש דאמר אביי כי הוינן בי מר מזגינן אבירכי דהדדי כי הוינן בי רב יוסף אמר לא צריכתו מורא רבך כמורא שמים ואפי׳ אינו רבו מובהק מדלא משכח לאוקמי ברייתא דאפילו תלמיד בפני רבו אלא בשולית דנגרי. איבעיא להו שמש מאי ופשיטא דבעי הסיבה אמר ריב״ל נשים חייבות בארבע כוסות הללו [דף קח ע״ב] [א] שאף הן היו באותו הנס: כא אמר רב יהודה אמר שמואל ארבע כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה שתאן חי יצא ידי ארבע כוסות ידי חירות לא יצא. שתאן בבת אחת פירוש שלא על הסדר אלא נזג ארבע כוסות זה אחר זה ידי יין יצא ידי ד׳ כוסות לא יצא השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא אמר רב נחמן בר יצחק והוא דשתי רובא דכסא ובני ביתו שותין המיעוט הגמ׳ [ב] משמע דלכתחלה א״צ להשקותם אלא הוא שותה כל הכוס והם יוצאין במיעוט הכוס דהא נמי כששתו לא יצאו אלא במיעוט דהא בעינן רובא דכסא והם לא שתו אלא המיעוט. ומיהו יש לדחות דמיירי כשיש לכל אחד כוס לפניו כמו שהן והגין [ג] והוא ספק לתוכן ולשון המשנה משמע שאין ארבע כוסות כי אם לו מדקתני ולא פחתו לו מארבע כוסות דמשמע דוקא לו צריך ולא לבני ביתו לכל אחד ואחד ומיהו בברייתא דמייתי בתר הכי משמע דצריך לכל אחד ואחד כוס דקתני אחד נשים ואחד אנשים ואחד תינוקות א״ר יהודה מה תועלת יש לתינוקות ביין משמע דלהגה קמא צריך כוס ונהגו ליתן לפני כל אחד ואחד כוסו וכן נכון לעשות. תנו רבנן ד׳ כוסות הללו צריך שיהא בו כדי רביעית אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות [ד] אמר רבי יהודה וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין [דף קט ע״א] אלא מחלק להם קליות ואגוזים כדי שישאלו והגיא אמרו עליו על רבי טרפון שהיה מחלק לתינוקות קליות ואגוזים כדי שישאלו: כב תניא רבי אליעזר אומר חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל התינוקות כדי שלא ישנו אמרו עליו על ר״ע מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש חוץ מלילי פסחים ועיה״כ לילי פסחים בשביל התינוקות שלא ישנו עיה״כ כדי שיאכילו בניהם. ת״ר חייב אדם לשמח את בני ביתו ברגל שנאמר ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וגו׳ במה משמחן ביין רבי יהודה אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להם. אנשים בראוי להם ביין ונשים בראוי להם במאי תני רב יוסף בבבל בבגדי צבעונין ובא״י בבגדי פשתן המגוהצים: כג אמר רב חסדא רביעית של תורה אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע ותומם אצבע בגודל דתניא ורחץ במים במי מקוה את בשרו במים שכל גופו עולה בהן וכמה הן [דף קט ע״ב] אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה. כד ולא יפחתו לו מארבע כוסות. היכי קיימי רבנן ומתקני מילתא דאתי לידי סכנה והתניא לא יאכל אדם תרין ולא ישתה תרין אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא ליל שמורים ליל המשומר ובא מן המזיקין [ה] רבא אמר כוס של ברכה מצטרף לטובה ואינו מצטרף לרעה רבינא אמר כל חד וחד מצוה באנפי נפשיה הוא ואמרי רבוותא הואיל וכל חד וחד מצוה באנפי נפשיה הוא צריכים לברך בפה״ג לכל כסא וכסא ומסייעי ליה להאי סברא מהא דתנן (חולין דף פו:) שחט מאה חיה ועוף במקום אחד כיסוי אחד לכולם רבי יהודה אומר שחט חיה יכסנה ואח״כ ישחוט העוף ואמרי׳ עלה מודה ר׳ יהודה לענין ברכה שאינו מברך אלא אחת א״ל רבינא לרב אדא בריה דרבא ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי מאי שנא מרב ברונא ורב חנינא תלמידי דרב דהוו יתבי בסעודתא וקאי עלייהו רב ייבא סבא ואמרו ליה הב לן ונבריך והדר אמרי ליה הב לן ונשתי ואמר להו רב ייבא סבא הכי אמר רב כיון דאמריתו הב לן ונבריך [ו] איתסר לכון למישתי א״ל הכי השתא התם מישתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר הכא אפשר דשחיט בחדא ידא ומכסי בחדא ידא שמעינן השתא דכי היכי דלענין ברכת המזון כיון דלא אפשר למישתי ולברוכי בהדי הדדי הויא הפסק וכד מפסיק לברכת המזון צריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן הכא נמי כיון דלא אפשר למישתי ולמיקרי בהדי הדדי צריך לחזור ולברך בתר דגמר ההגדה ובתר דגמר הלילא בורא פרי הגפן וסברא מעליא הוא והכי [ז] מבעי ליה למיעבד ולא נהירא לי מה שהביא ראיה משום דכל חד וחד מצוה באנפי נפשיה הוא צריך לברך בפה״ג אכל כוס וכוס שהמצוה אינה מזקקת ברכה כל כמה דליכא היסח הדעת כדחזינן לעיל (דף קג׳) רב אשי דבריך אכסא קמא והו לא בריך אף על גב דברכת המזון טעונה כוס לא בעי לברוכי כיון דליכא היסח הדעת הכא נמי אע״ג דכל חד וחד מצוה באנפי נפשיה היא כיון דליכא היסח הדעת לא בעי לברוכי אכל כסא וכסא והע״ג דלית הלכתא כרב אשי הייט מטעמא אחרינא משום דברכת המזון חשיב הפסק ואיכא היסח הדעת אבל לפום סברא דידיה דברכת המזון לא הוי הפסק ליכא מאן דפליג עליה דהויא סברא

דברכת המזון אע״ג שהיא טעונה כוס למצוה אינה מזקקת ברכה לסברתו דליכא הפסקה והיסח הדעת וכן תפילין שתי מצות הן ואינם מעכבות זו את זו ומברך ברכה אחת על שתיהן אפילו מאן דבריך שתים מ״מ ברכה ראשונה עולה גם לשל ראש דאילו לא היה מניח אלא של ראש היה מברך שתים ומה שהביא ראיה מהב לן ונבריך דהוי הפסק משום דמישתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר לאו ראיה היא דשאני ברכת המזון דהוי היסח הדעת וסילוק על מה שאכל ושתה הלכך צריך לברך לכתחילה אם רצה לאכול או לשתות וכן כיסוי הדם הוי גמר וסילוק השחיטה אבל אם עמד להתפלל באמצע הסעודה אפי׳ הגיע זמן המנחה ואין שהות לו לגמור סעודתו ולהתפלל [ח] שחייב להפסיק ואי אפשר לו לאכול עד שיתפלל ואפ״ה לא הוי הפסק [ט] כדאמרינן (לעיל דף קב.) גבי עקרו רגליהם לילך לבית הכנסת דמיירי בכל ענין אפילו אין שהות ביום דחייב להפסיק אפ״ה לא הויא הפסקה כדפרישנא (סימן ו) כ״ש בין כוס ראשון לכוס שני שאם ירצה לשתות דשותה לא הוי היסח הדעת וכן בין שלישי לרביעי אע״ג דאסור לשתות כיון שהכוס לפניו ודעתו לשתות לא הויא הלילא הפסק והיסח הדעת הלכך נראה שאין לברך כי אם על כוס ראשון ושלישי ועוד כתב רב אלפס ז״ל ועל הגפן ועל פרי הגפן אילא מ״ד שאין מברכין אלא לבסוף ואיכא מ״ד לבתר תרי דמקמי סעודה ולבתר תרי דבתר סעודה והדין בהדא טעמא דמסתבר הוא [י] ושפיר דמי למיעבד הכי [כ] ולמאי דפרישית א״צ לברך על הגפן כי אם אחר כוס רביעי ודברי רב אלפס המורין שכתב שמברך בתר תרי דמקמי סעודה דעל כוס שני למה יברך והלא הוא פוטר יין שבתוך המזון דקי״ל יין שלפני המזון פוטר יין שבתוך המזון [ל] ויש מיישבין דבריו דאמתניתין קאי ולא יפחתו לו מארבע כוסות ואין לו יין לשתות בתוך המזון ולא נהירא לי דמי שאין לו אלא ארבע כוסות שתי כוסות הראשונות שותה רוב הכוס ויוצא בו ידי חובתו והשאר שותה בתוך המזון ונמצא שאין זקוק לברך ברכה אחרונה ועוד דאם איתא דיין שלפני המזון טעון ברכה לאחריו כשאין לו יין בתוך המזון אם כן כשיש לו יין נמי בתוך המזון יצטרך לברך אחר יין שלפני המזון קודם ברכת המזון דיין ששתה בתוך המזון אין טעון ברכה לאחריו דהוי דברים הבאים מחמת סעודה בתוך הסעודה והיך יתכן שיהו נפטרין בברכה ראשונה אחת כיון שאין נזקקין ברכה אחת באחרונה הלא מיד אחר ששתה היין שלפני המזון נזקק לברך אחריו ברכה שאינה צריכה ליין שבתוך המזון הלכך אין מצטרפין כלל ליפטר בורא פרי הגפן הלכך צ״ל דיין שלפני המזון [מ] כיון שבא לפתוח בני מעיים ולהמשיך אדם לתאות אכילה ברכת המזון פוטרתו וא״צ לברך אחריו אף כשאין לו יין בתוך המזון ולא דמי לדברים הבאים אחר סעודה קודם ברכת המזון דטעונין ברכה לפניהם ולאחריהם דהתם סילק מלאכול ואותן דברים אינם בכלל סעודה כלל הלכך אין ברכת המזון פוטרתן אבל דברים הבאים לפני הסעודה כגון פרפראות ויין שבא לגרר ולהמשיך לסעודה בכלל הסעודה הן [נ] ונפטרין בברכת המזון:

כה [דף קיד ע״א] **מתני׳** מזגו לו כוס ראשון ב״ש אומרים מברך על היום ואח״כ מברך על היין. וב״ה אומרים מברך על היין ואח״כ מברך על היום

הביאו לפניו מטבל בחזרת עד שמגיע לפרפרת הפת פירש רשב״ם דטיבול זה לא היה בחרוסת מדלא מדכר חרוסת עד טיבול שני וכן היה נוהג ר״ת שלא היה מטבל טיבול ראשון בחרוסת דהא קי״ל כר׳ אלעזר בר צדוק (לקמן סי׳ ל) דאמר חרוסת מצוה זכר לתפוח או זכר לטיט א״כ בשעת טיבול המרור שהוא טיבול של מצוה ראוי לטבל בו ולא ראשונה דלאחר שמלא כריסו ממנו יביאנו למצוה וא״ת תינח היכא דאית ליה שאר ירקי אלא מתני׳ דאיירי בדלית ליה שאר ירקי ות״ק ס״ל חרוסת משום קפא א״כ אמאי לא מייתי חרוסת בהדי חזרת קמא מפני הסכנה ותירץ ה״ר יונה ז״ל משום [ס] דטיבול ראשון אינו לחיוב אלא להיכרא בעלמא ורגילין כל השנה שאוכלין חזרת בלא חרוסת ואינם חוששים לקפא גם עתה נמי לא חשו חכמים אם יאכלוהו בלא חרוסת כמו שעושין בשאר ימות השנה אבל טיבול שני שהוא של מצוה הזהירו חכמים שלא יהא בו חשש סכנה. הביאו לפניו מצה חזרת וחרוסת אף על פי שאין חרוסת מצוה רבי אליעזר בר צדוק אומר מצוה ובמקדש מביאין לפניו גופו של פסח: גמ׳ [דף קיד ע״ב] [ע] תניא אכלו דמאי יצא אכלו בלא מתכוין יצא אכלו לחצאין יצא ובלבד שלא ישהא בו בין אכילה לחבירתה יותר מכדי אכילת פרס משום דמברך על אכילת מרור צריך שיאכל כזית דאין אכילה בפחות מכזית [פ] אבל בירקות הראשונות שמברך עליהן בפה״א בעלמא ואין מזכירין עליהם אכילה אין צריך מהם כזית. תניא ר׳ יוסי אומר אע״פ שטיבל בחזרת מצוה להביא לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין מאי שני תבשילין א״ר הונא סילקא וארוזא רבא מהדר אסילקא וארוזא הואיל ונפיק מפומיה דרב הונא חזקיה אמר אפילו דג וביצה רב יוסף אמר צריך שני מיני בשר אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה ונראה כשאל פסח להיות

קרבן נתנאל

קשה מכאן לא״ח מ״א בסי׳ תע״ב ס״ק ז׳ שמסיק שם דעל כוס ששתה בהסיבה בין שלישי לרביעי צריך לברך וזהו שלא כפסק רבינו בסי׳ זה. אמנם אחר העיון מצאתי לחלק על מה שכתב רבינו לקמן סי׳ כ״ד וז״ל וכן בין שלישי לרביעי אע״ג דאסור לשתות כיון שהכוס לפניו ודעתו לשתות לא הוי הלילא הפסק והיסח הדעת ע״כ. וה״ה בנדון זה כיון שדעתו לשתות לא הוי היסח הדעת אף ששתה כוס שלישי בלא הסיבה. ולפ״ז לדקו דברי מ״א דכל זה לשיטת רבינו דס״ל דאין מברכין כ״א על כוס ראשון והשלישי. אבל לדידן דקי״ל דמברכין על כל אחד מארבע כוסות. ודאי הוי היסח הדעת אפי׳ כוס שלישי אם שתה בלא הסיבה. וכששותה אח״כ כוס אחר בהסיבה צריך לברך: [ח] דהתם בן אביו מלמדו תורה. ומ״מ לענין מעשה ראוי להחמיר שלא ישב הבן אא״כ נתן לו האב רשות. ב״ח: [א] שאף הן היו באותו נס. פי׳ בשיעבוד מצרים. וכן הוא בירושלמי שאף הן היו באותו ספק. תוס׳. ומ״א סי׳ תע״ב ס״ק ט״ו כתב בשם תוס׳ הטעם שבזכות נשים לדקניות נגאלו. וזהו פי׳ רש״י ותוס׳ הקשו עליו דלשון אף משמע שאינם עיקר. ואגב שיטפיה לא דק: [ב] משמע דלכתחלה א״צ להשקותה. מדלא תני הוא והם יוצאים: [ג] והוא ספק לתוכן. כמו שהיה מנהגם ששפך המברך לתוך כוסות המסובים ורבינו הזכיר מנהג זה בפירקין סי׳ ט״ו ע״ש. [ד] אמר ר׳ יהודה כו׳ ותניא אמרו עליו על ר׳ טרפון שהיה מחלק לתינוקות קליות ואגוזים בערבי פסחים. משמע שפוסק כר׳ יהודה דמעשה רב. וקשה דהא בסי׳ כ״א משמע דרבינו קי״ל כת״ק וצ״ל דרבינו מפרש הברייתא אחד תינוקות היינו אפי׳ תינוקות שלא הגיעו לחינוך אלא כדי שלא יישנו וישאלו ועל אלו השיב ר״י מה תועלת לתינוקות בזה שלא יישנו (ודלא כפי׳ הר״ן ע״ש) אלא מחלק להן קליות ואגוזים כדי שלא יישנו וישאלו אבל בתינוקות שהגיעו לחינוך אית לן למימר דר״י מודה לת״ק. כי אף שאין לתינוקות תועלת מ״מ חיובא על האב לחנכו כמו בלולב וסוכה ושאר מצות עשה. ומה שכתב רבינו בסי׳ כ״א משמע דלת״ק צריך כוס היינו אפי׳ בתינוק שלא הגיע לחינוך ור״ל אע״ג דקי״ל כר״י בקטן שלא הגיע לחינוך מ״מ בקטן שהגיע לחינוך לא קי״ל כוותיה. ויש לפרש שדרך רבינו כפי׳ הר״ן דר״י פליג אפי׳ בתינוקות שהגיעו לחינוך וקי״ל כת״ק. אלא לענין חילוק קליות קי״ל ג״כ כר״י מדעבד ר״ט עובדא: [ה] רבא אמר כוס של ברכה לטובה מצטרף ואינו מצטרף לרעה אע״ג דרבא גופיה אמר לקמן בדף ק״י וישמרך לרעה לא מצטרף וד׳ אין בהם משום זוגות. היינו ממזיקין אבל לכשפים איכא לאיחש. רשב״ם ותוס׳. ועיין שו״ת חות יאיר סי׳ כ״ה וכ״ו. ולולי דבריהם אמינא דזה בעלמא קאמר רבא כוס של ברכה שהוא כוס שלישי לטובה מצטרף שהוא כנגד וישמרך לרעה לא מצטרף: [ו] איתסר לכון למישתי. ה״נ כיון דאיטפיל ליה לכסויי איחייב ליה ברכה א״כ כו׳: [ז] מיבעי ליה למיעבד. ע״כ דברי הרי״ף: [ח] שחייב להפסיק ואי אפשר לאכול עד שיתפלל. כתב כן לסתור מלילת הרמב״ן על דברי הרי״ף שאינו אומר דהוי הפסקה אלא בדבר שחובה עליו כגון הגדה אבל בדבר שאין קבוע עליו לא הלכך סתר רבינו דבריו דהא הך ברייתא איירי בתפלה שקבוע עליו חובה כגון שהגיע זמן תפלת מנחה ואין לו שהות לגמור סעודתו ולהתפלל שחייב להפסיק: [ט] כדאמרי׳ גבי עקרו. לעיל דף ק״ב. עיין בתוס׳ שם ד״ה ועקרו הן הן לדברי רבינו: [י] ושפיר דמי למיעבד הכי. ע״כ דברי הרי״ף: [כ] ולמאי דפרישית א״צ לברך על הגפן כי אם אחר כוס רביעי ר״ל במה דפריש לע״ל מזה דהגדה והלילא לא הוי היסח הדעת ותו מסיק לעיל סי׳ ו׳ אפי׳ היסח הדעת אינה זוקקת אלא לברך תחלה אבל ברכה אחרונה לא כמו שהאריך בפ׳ כיסוי הדם ע״ש: [ל] ויש מיישבין דבריו. הוא בעל המאור: [מ] כיון שבא לפתוח בני מעיים. עיין מה שכתבתי לעיל סי׳ ד׳ השגה על מהרש״א מזה: [נ] ונפטרין כבה״ג בבה״מ״ז. ורב שרירא ורב האי גאון והרמב״ן שו״ת סי׳ ר״ב והר״ן לענין ברכה ראשונה פסקו כהרי״ף. ולענין ברכה אחרונה כרבינו. ועל פיהם נמשכים אנו אשכנזים בזה המנהג ועיין יש״ש פרק כיסוי הדם סי׳ י׳: [ס] דטיבול ראשון אינו אלא להיכרא כו׳ אבל טיבול שני הוא

של מצוה. וליכא להקשות הא קי״ל כרב חסדא דאמר מברך ברישא על אכילת מרור. ולבסוף אכל חסא בלא ברכה. מ״מ עיקר מצות מרור לא נפיק אלא בטיבול שני אחר מצה כדכתיב על מצות ומרורים. אלא שמועלת הברכה של טיבול ראשון לטיבול שני כמ״ש תוס׳ דף קט״ו ד״ה מתקיף: [ע] תניא אכלו בלא מתכוין יצא. והו פסק כר״י אע״פ שטיבל בחזרת מצוה להביא לפניו מצה וחזרת. ובגמ׳ דייק מזה דס״ל לר״י דמצות צריכות כוונה. וא״כ יש תימה כילד מוכי סתרי לבי תרי. וכבר הקשה עליו בס׳ ב״י בסי׳ תע״ה. וב״ח תירץ דמצוה דר״י לאו דוקא ולא נידוק מיניה מצות צריכות כוונה. דהא בסוגיא דלולב הגזול דף מ״ב מוכח לאביי ורבא אליבא דר״י דמצות אינם צריכות כוונה וא״כ ודאי לאותה סוגיא צ״ל מצוה לאו דוקא ע״ש באריכות. ולי דבריו תמוהים חדא דא״כ יהיו סוגיות מחולקים. דהכא דייק מדר״י דס״ל מצות צריכות כוונה ועוד לשיטת ב״ח תקשי לך ר״י אהדדי דהא בפ׳ לולב הגזול סבר מצות אינם צריכות כוונה ובפ׳ ראוהו ב״ד סבר ר״י בדף כ״ח דבעינן דעת שומע ומשמיע. וליכא לחלק דהתם במילי דאורייתא. דהא לולב נמי דאורייתא. דהא ר״י איירי בזמן בהמ״ק. כדאוקי הש״ס התם דף מ״ד דבזמן שאין בהמ״ק לולב אין דוחה שבת אפי׳ ביום ראשון. ועוד דמסוגיא דפ׳ לולב הגזול כי דייקת שפיר אינו מוכח דר״י ס״ל מצות אין צריכות כוונה. והא דפריך מעידנא דאגביה נפיק ביה. אדאביי קא פריך. דקאמר התם לא שנו וכו׳. ואביי ורבא סברי תרווייהו מצות אין צריכות כוונה. אבל לר״י באמת אין קושיא. ומכל הלן נ״ל לייסב בדרך אחר להיות דברי חכמים הרא״ש והטור קיימים. וזהו דאיכא למימר הא דתני בברייתא אכלו שלא במתכוין יצא היינו בדיעבד. והא דר׳ יוסי דאמר מצוה להביא חזרת היינו לכתחלה. וכ״ת א״כ מאי פריך לר״ל מהא דתניא אכלו שלא במתכוין דלמא ר״ל נמי דקאמר מצות צריכות כוונה היינו לכתחלה י״ל דמתחלת הסוגיא סבר דהלכה כרב הונא כדקי״ל בכ״מ רב הונא ורב חסדא הלכה כרב הונא. א״כ ש״מ דר״ל ס״ל דאפי׳ בדיעבד נמי צריך כוונה. דאל״ה אמאי מברך בטיבול שני על אכילת מרור. הא הוי ברכה לבטלה דהא בדיעבד יצא. וכ״ת א״כ מאי האי דפריך לר״ל. ה״ל להעמיד קושיא זו על המתני׳ מברייתא. י״ל דהוי מוקמינן מתני׳ בשאכלו חזרת בטיבול ראשון ע״מ שלא לצאת בו. וזהו מוסכם מכל הפוסקים אפי׳ למ״ד מצות אין צריכות כוונה אם מתכוין שלא לצאת לא יצא. אבל לר״ל מותיב שפיר. דע״כ ס״ל לר״ל לדחק לאוקמיה המתני׳ בכה״ג דאל״כ היאך אמר ואת אומרת מצות צריכות כוונה מנ״ל לדייק כן אימא לעולם מצות אינם צריכות כוונה אלא דמתני׳ איירי בשנתכוין שלא לצאת. מש״ה פריך שפיר עליו מברייתא ותשני תנאי היא. דר״י ע״כ ל״ל דבדיעבד נמי לא יצא. דאלת״ה לר״י נמי תקשי לך אמאי מברך בטיבול שני לפי מה דקי״ל כרב הונא הא הוי ברכה לבטלה. וכל זה בתחלת הסוגיא. אבל בתר דמסיק דהלכתא כרב חסדא מעתה אית לן למימר שפיר דר׳ יוסי בלכתחלה. וברייתא דקתני אכלו שלא במתכוין יצא בדיעבד. וליכא להקשות דהוי ברכה לבטלה. דהא לרב חסדא באמת מברך על טיבול ראשון והא דבפ׳ ראוהו ב״ד סי׳ י״ח מביא רבינו סעד מפ׳ ערבי פסחים דר׳ יוסי סבר מצות צריכות כוונה. י״ל דכל מה שאמרנו ועניננו היינו לשיטת רבינו. אבל לשיטת הרב אלפס. דלא מייתי הך ברייתא אכלו בלא מתכוין יצא. אלא הך ברייתא דר׳ יוסי ולדידיה הסוגיא כפשוטה דר״י ס״ל דאפי׳ בדיעבד מעכבת הכוונה. והתם כתב רבינו ראייתו מסוגיא דשמעתין לייסב שיטת הרי״ף ע״ש. ואם תקשי לך הלא דברי רבינו סותרים דהא בפ׳ ראוהו ב״ד מסיק ומסכים עם הרב אלפס דבעינן דעת שומע ומשמיע. ובפירקין פסק אכלו בלא מתכוין יצא יש לפרש דאית לן לחלק בדאורייתא מעכבת הכוונה אפי׳ בדיעבד אבל מרור שהוא מדרבנן ס״ל דאם אכלו בלא מתכוין בדיעבד יצא כמו שמחלק תוס׳ שם נסברא׳ זו בדף כ״ח ע״ש ודו״ק: [פ] אבל בירקות הראשונות כו׳ א״צ מהם כזית. ומהר״ל מפראג הוכיח כדעת הרמב״ם דבירקות נמי צריך כזית מדפריך והא טביל ליה חדא זימנא. הא לא נפיק בטיבול ראשון כיון דלא אכל כזית. אע״כ תוכח דבטיבול ראשון נמי בעינן כזית. ופ״ח תירץ דכל זה מכשה ה״ל לרבנן לתקוני שיאכל בטיבול ראשון

כוים

באחד בשבת שלא יביא כי אם תבשיל אחד. דאין חגיגה באה עם הפסח [צ] דאינה דוחה את השבת דלא כתיב בה במועדו ואם יביאנה בע"ש תיפסל בלינה במוצאי שבת הלכך לא יביא תבשיל שני לחגיגה משום מהרה יבנה בית המקדש ויאמר אשתקד מי לא הביאנו זכר לחגיגה אע"פ שחל להיות ארבעה עשר בשבת השתא נמי נביא חגיגה בשבת וכי האי גוונא חיישינן גבי חדש בראש השנה (דף ל.). וה"ר יעקב מאורלינ"ש [ק] וה"ר יהודה מקורביי"ל ז"ל היו אומרים דצריך שני תבשילין. דכשחל ארבעה עשר להיות בשבת מביאין החגיגה מערב שבת ואינה נפסלת בלינה במוצאי שבת. דאמרינן אוקי לילות בהדי ימים והוי להו שני לילות ויום אחד כנגד שני ימים ולילה אחד. ולקמן (דף קכ:) אמרינן גבי פסחא ס"ד אמינא טקי לילות בהדי ימים אי לאו מישוטא ולגבי חגיגה דליכא מעוטא אמאי לא נימא הכי. והא דתניא בפרק אלו דברים (דף סט:) אימתי באה עם הפסח בזמן שבא בחול. לא קשי' דבחול באה עם הפסח אבל בשבת אינו בא עם הפסח אבל בא בערב שבת. ולא נהירא דהא דס"ד אמינא דפסח נוקי לילות להדי ימים משום דאינו נאכל ביום הקרבתו דכתיב בלילה הזה הלכך יום הקרבתו אינו מן המנין. אבל חגיגה שיכול לאוכלה ביום שקרבתה פשיטא דיום הקרבתה מן המנין. רבינא אמר אפילו גרמא ובישולא: כו פשיטא היכא דאיכא שאר ירקי מברך ברישא בורא פרי האדמה וא"ל וכי מטא לחזרת מברך על אכילת מרור וא"ל. ופי' רשב"ם ואין צריך לברך בורא פרי האדמה לפי שנפטר בברכה שבירך על הירקות. [ר] ולא נהירא והא אסח דעתא בהגדתא והלילא דאמרינן לקמן (דף קטו:) הנוטל ידיו בטיבול ראשון צריך טיטול ידיו בטיבול שני משום דאסח דעתיה בהגדתא והלילא. [ש] ומה שאין מברכין בפה"א על המרור היינו משום דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו וחובה הוא להביא מרור אחר מצה הלכך הוה כדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה שאין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם· הדע לך דהא יקרי ליה במתני' פרפרת הפת דקתני במתני' עד שמגיע לפרפרת הפת והיינו חזרת שמביא אחר הפת. והנא בכילד מברכין (דף מב.) בירך על הפת פטר את הפרפרת. ונראה לי דלא קשה לפי' רשב"ם דנהי דאגדתא והלילא הוי היסח הדעת לענין נטילה הייטו משום דילמא אסח דעתיה ונגע במקום הטנופת דידים עסקניות הן אבל לענין אכילה כיון שבירך בורא פרי האדמה על הירקות וחזרת לפניו ודעתו לאכול ממנו לאו נמלך הוא ואין כאן לא היסח הדעת. ולא שיטי מקום שיהא צריך לברך שהרי חברים שעקרו רגלם לילך לבית הכנסת או לבית המדרש (לעיל דף קב.) אף על פי שהתפללו ושינו מקומם אם הניחו שם מקצת חבריהם לא הוי היסח הדעת כל שכן הכא שיושב במקומו אע"פ שקורא ההגדה לא הוי היסח הדעת. אבל היכא דליכא שאר ירקי מאי · אמר רב הונא מברך ברישא המרור בפה"א ואכיל וכי מטי אחזרת מברך על אכילת מרור. [דף קטו ע"א] א"ל רב חסדא לאחר שמילא כריסו ממנו חוזר ומברך על אכילת מרור אלא אמר רב חסדא מברך ברישא בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור ואכיל ולבסוף אכיל בלא ברכה. והלכתא כרב חסדא ואמאי מטבל תרי זימני כדי שיראו התינוקות וישאלו. רב אחא בריה דרבא מהדר אשאר ירקי לאפוקי נפשיה מפלוגתא:

כז אמר רבינא אמר [צ] רב משרשיא בריה דרב נחמן אמר רב הלל משמיה דגמ' לא לכרוך אינש מצה ומרור בהדי הדדי וליכול משום דסבירא לן מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן ואתי מרור דרבנן ומבטל ליה למצה דאורייתא ואפילו למ"ד מצות אין מבטלות זו את זו. הני מילי דאורייתא ודאורייתא או דרבנן ודרבנן אבל דאורייתא ודרבנן אתי דרבנן ומבטל דאורייתא. תניא אמרו עליו על הלל שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן בבת אחת שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו. א"ר יוחנן חלוקין עליו חביריו על הלל דתניא יכול לא יצא אדם ידי חובתו אא"כ כורכן בבת אחת ואוכלן כדרך שהלל אוכלן [ת] ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו אפילו זה בעצמו וזה בעצמו. והשתא דלא איתמר הילכתא לא כהלל ולא כרבנן ואנן בעינן למעבד זכר למקדש ובעינן דליטול כל חד וחד בפני עצמו כי היכא דלא ניתי מרור דרבנן וליבטל מצה דאורייתא מברך אמצה לחודיה ואכיל ומברך אמרור לחודיה ואכיל והדר אכיל מצה ומרור בהדי הדדי בלא ברכה זכר למקדש כהלל וכריכה זו יש לעשות בחרוסת דהלל לא היה מטבל בחרוסת כי אם בטיבול זה. ואי איתא הלכתא כהלל הוה מברך אמצה ברישא ואכיל לה והדר מברך אמרור ואכיל ליה בהדי מצה והויא מרור דרבנן וכריכה דרבנן ולא מבטלי אהדדי. אבל משום דמספקא לן אי הלכתא כהלל בעי למיכל מרור בלחודיה משום דכריכה שהיא רשות מבטלת מרור שהוא דרבנן כי היכי דמרור שהוא דרבנן מבטל מצה שהיא דאורייתא דכל הפחות מחבירו מבטלו: כח אמר רבי אלעזר א"ר *יהושע [א] כל שטיבולו במשקין צריך נטילת ידים [דף קטו ע"ב] אמר רב פפא לא לישהי איניש מרור בחרוסת דילמא אגב חוליה דחרוסת מבסם ליה לטעם דמרור ואנן בעינן טעם מרור וליכא. אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש נטל ידיו לטיבול ראשון צריך ליטול ידיו בטיבול שני ושיילינן ולמה ליה והא משא ידיה חדא זימנא. ומהדרינן כיון דבעי למימר אגדתא והלילא דילמא אסח דעתיה ונגע במידי דמיטנף: כט אמר רבא בלע מצה יצא. בלע מרור לא יצא. בלע מצה ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא. כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה לא יצא א"ר שימי בר אשי מצה בפני כל אחד ואחד מרור וחרוסת בפני כל אחד ואחד ואין עוקרין את השלחן אלא בפני מי שאומר ההגדה ורב כהנא אומר כולהו נמי לפני מי שאומר ההגדה והלכתא כרב כהנא ולמה עוקרין את השלחן אמרי דבי רבי ינאי כדי שיראה התינוק וישאל. והאידנא שהשלחנות שלנו גדולים הם וטורח לסלקם מסלקינן הקערה שבה המצות כאילו אינם רוצין לאכול יותר. אביי הוי יתיב קמי דרבה חזא דקא מגביהי פתורא אמר להו מי קאכלינן דסליקתו פתורא. א"ל פטרתנא מלומר מה נשתנה: ל אמר שמואל לחם עוני שעונין עליו דברים. תניא נמי הכי לחם עוני

וטו'. ד"א לחם עוני מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה. דבר אחר מה דרכו של עני בפרוסה [דף קטז ע"א] אף כאן נמי בפרוסה. הלכך בפסח מברכין על אחת ופרוסה אבל בשאר ימים טובים בעינן אתרתי ריפתא שלימתא דאמר רבי אבא (ברכות דף לט: שבת קיז:) חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת מ"ט לקטו לחם משנה כתיב ומפרשי רבנן דבימים טובים בעינן על שתי ככרות כמו בשבת דעיקר חיובא בשבת משום דלא נחית מן בשבת אלא הוה נחית בע"ש זוגי זוגי [ב] ובימים טובים נמי לא נחית אלא הוה נחית בעי"ט כמו דהוה נחית בע"ש הלכך בעינן ביו"ט למיבצע על הרתי ריפתא שלימתא כדבעי' בשבתא והתא לחם עוני וגרעה לחדא ואוקמא אפרוסה הלכך בעינן למיבצע אחדא ופלגא וכי מבצע מנח לה לפרוסה בגווה דשלימתא ובוצע דאמר רב פפא (שם) הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע [ג] מ"ט לחם עוני כתיב ביה. ויש מביאין ראיה לדבריו מדקתני במתניתין הביאו לפניו מצה אלמא דליכא אלא חדא מצה שלימה. ולא נראה דמאי שנא פסח לענין לחם משנה משאר כל הימים טובים שלא יבצע (אלא) על שתי ככרות שלימים דהא דדרשינן לחם עוני לפרוסה הייטו אותו לחם שיוצא בו ידי אכילת מצה אבל המוציא פשיטא דעל שלימים בעינן כשאר ימים טובים הדע דאם אין לו לחם עוני כי אם כזית ויאכל אותה באחרונה ויברך המוציא על מצה עשירה פשיטא דהרתי שלימות בעינן. וה"ה נמי אם יש לו לחם עוני לאוכלו בתחלה למה לא יברך המוציא על השלימה הלכך נהגו העם לעשות שלש מצות. ונהגו באשכנז ובצרפת לעשות מעשרון אחד [ד] זכר ללחמי תודה שהיולא מבית האסורין מביא לחמי תודה [ה] ולחמי תודה באין ג' מינין של מצה [חלות] רקיקין ורבוכה. ושלש חלות עושין מעשרון אחד דכל מין ומין היו שלשה עשרונות ושלש עשרון [ו] ומכל מין היו עושין עשר חלות דהייטו שלש מן עשרון אחד. ועושין להם סימן איזהו ראשונה ואיזה שניה ואיזהו שלישית כדרך שהיו עושין בקופה של לשכה שהיה כתוב בהן א' ב' ג' לידע איזה מהן נתרמה ראשונה שמלוה בראשונה. ומיהו אם החליף שניה בראשונה לא עכב כדאיתא במגילה פרק היה קורא (דף כא:) ראשון היה קורא ארבעה פסוקים ושני ש"רא ארבעה או שלישי ה"ז משובח · ומאותן שלש מצות יבצע השניה לשנים וישמור החציה לאפיקומן ויניח חציה בין שתי השלימות ועל הראשונה יברך המוציא ועל הפרוסה יברך על אכילת מצה ואוכלן ביחד מכל אחת כזית ומן השלישית יעשה כריכה כהלל דכיון דהיקון שלש מכל חדא נעביד בה מצוה חדא והרוצה לצאת ידי חובת שניהם יברך המוציא·ועל אכילת מצה ויבצע מן השלימה ומן הפרוסה כאחד: רבי אלעזר בר צדוק אמר מצוה מאי מצוה ר' לוי אמר זכר לתפוח פירוס תחת התפוח עוררתיך ור' יוחנן אמר זכר לטיט. אמר אביי הלכך מצוה לסמוכי ומצוה לקיוהי. תניא כוותיה דרבי יוחנן תבלין זכר לתבן פירוס כמו קינמון וסונבל שדומין לתבן. חרוסת זכר לטיט. א"ר אלעזר בר צדוק כך היו תגרי חרך בירושלים אומרים בואו וקחו לכם תבלין למצוה:

מתני' מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל אביו ואם אין דעת בבן אביו מלמדו. מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים. שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי. ולפי דעת הבן אביו מלמדו. מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש מארמי אובד אבי עד שהוא גומר כל הפרשה כולה והשתא לא נימא בשר צלי דלית ליה פסחא: גמ' ת"ר חכם בנו שואלו ואם לאו אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל את עצמו ואפילו שני תלמידי חכמים הבקיאים בהלכות פסח שואלין זה את זה מה נשתנה הלילה הזה וכו': מתחיל בגנות ומסיים בשבח מאי גנות רב אמר מתחילה עובדי עבודה זרה ושמואל אמר עבדים היינו והשתא עבדינן כתרוייהו: מתני' רבן גמליאל היה אומר [דף קטז ע"ב] כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור פסח שאכלו אבותינו על שום מה על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים שנא' ואמרתם זבח פסח הוא לה' וגו'. מרור על שום מה על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים שנאמר וימררו את חייהם בעבודה קשה. מצה על שום מה על שום שלא הספיק בצקת אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם שנאמר ויאפו את הבצק וגו' לפיכך אנחנו חייבין להודות להלל לשבח ולפאר ולברך ולרומם לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו הוציאנו מעבדות לחרות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפילה לאור גדול ונאמר לפניו הללויה. עד היכן הוא אומר ב"ש אומרים עד באם הבנים שמחה וב"ה אומרים עד חלמיש למעינו מים וחותם בגאולה רבי טרפון אומר אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה מרור ואינו חותם רבי עקיבא אומר כן ה' אלהינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתינו לשלום שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו ברוך אתה ה' גאל ישראל וקי"ל כרבי עקיבא: גמ' אמר רבא צריך שיאמר ואותנו הוציא משם אמר רבא מצה צריך להגביה מרור צריך להגביה. בשר אין צריך להגביה שמא יאמרו בשר זה לפסח ונראה כאוכל קדשים בחוץ: [דף קיז ע"ב] וחותם בגאולה אמר רבא דקריאת שמע והלילא גאל ישראל. דצלותא גואל ישראל. מ"ט רחמי נינהו. א"ר זירא דקידושא וקדשנו במצותיו. דצלותא וקדשנו במצותיך מ"ט רחמי נינהו: לא אמר רב אחא בר יעקב צריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום כתיב הכא זכור את יום השבת לקדשו וכתיב התם למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים. אמר רבה בר שילא דצלותא מצמיח קרן ישועה. דאפטרתא מגן דוד. ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ תני רב יוסף זה שאומרים מגן דוד. אמר ר' שמעון בן לקיש

קרבן נתנאל

כזית ולא בעי טיבול שני ע"כ. וליתא דלא רצו חכמים לתקן כך כיון דלא בעינן חיובא לכתחלה דכתיב על מצות ומרורים ול"נ פשוט דלפי מ"ש תוס' דהוכחת ר"ש לקיש דס"ל דמתני' איירי מסתמא בכל ענין אפי' היכא דאית ליה שאר ירקות. כמו זה נמי איכא למימר דהוכחת ר"ל דאיירי בכל ענין אפי'.אכל כזית יע"ו שפיר קאמר בכה"ג והא טבל חדא זימנא: [צ] דאינה דוחה את השבת דלא כתיב בה במועדו. ילונו דאפי' למ"ד דחגיגת י"ד דאורייתא אינו אלא מדאורייתא רשות דלא כתיב בה במועדו. וכפי' הרמב"ם · וזה שאמר רב אשי ש"מ חגיגת י"ד לאו חובה אלא במועט אתיא כדי שיהא נאכל על השובע וזהו הטעם מן התורה. והביאו לזה דהיה קשה ליה הא דאמרי' לעיל דף ע'. פי' יהודה בן דורתאי אי כפי' רש"י משום חגיגת י"ד קשה שני קושיות תוס' שם בד"ה מאי טעמא ואי כפי' תוס' קשה אמאי הוצרך בן בתירא לפרוש ולהתרחק הלא יכול להביא חגיגתו כל שבעה. לכך בירר לו דבן דורתאי פי' משום חגיגת י"ד וט"ו ולא קשה קושית תוס' על פירש"י דאינו דוחה שבת ולא חשיב קבוע לה זמן דאינו אלא רשות מדאורייתא. ואם תיקשי לך למה לי לפרש שרבינו סובר דבן דורתאי פי' משום חגיגת י"ד וחגיגת ט"ו. הלא תאמר שמפרש כפירש"י דמשום חגיגת י"ד לבד פירש. וכיון דרשות מדאורייתא חגיגת י"ד כמו כן ל"ק קושית תוס' י"ל דא"כ הא דפריך התם ורבנן מאי טעמא לא דחי שבת הא ודאי קרבן ליבור אם כולה שמעתתא אזלי בחגיגת י"ד לחוד פירכא זו נמי קאי אחגיגת י"ד ומאי פריך הא כיון דרשות היא פשיטא דלא דחי שבת לכן מוכרח אני לומר שס"ל דבן דורתאי פי' משום חגיגת י"ד וט"ו. והא דפריך ורבנן אמאי לא דחי שבת קאי אחגיגת ט"ו ודו"ק: [ק] והר"י מקורביל כו' אבל בא בע"ש. מקשין העולם שדבריו נגד סוגיא שם דף ע' דמשני כגון שבא בשבת דלפי דבריו ליכא לא קמיה כלל שחל להיות בשבת דא"כ התגיגה בא מע"ש ועדיין קשה אמאי צריך לטבול הא ודאי טבל כבר לצורך חגיגה. ועוד שכין בי"ג אמאי סוגה ומטביל הא בעי הערב שמש ביום ה' לצורך חגיגה הנשחט מע"ש דע"כ איירי נמי בשחל בשבת כמו קופין דאין סברא לחלק הרישא. ונראה ליישב דבריו ע"פ מה שהקשו תוס' וא"ת אמאי לא פריך אי בשבת היכי שרי להטביל כלים הא קי"ל דלא מזין ולא טובלין · ולכאורה אין מקום לקושית תוס' דהא אמרי' במס' ביצה דף י"ח אם נטמא בולד הטומאה כיון דא"ל הערב שמש מותר לטבול בשבת ויו"ט וליכא למימר דהכי קשיא להו דניחוש שמא נטמא באב הטומאה. דהא אי נטמא באב הטומאה בודאי הטבילו מאתמול משום חגיגת ט"ו כיון דאסור להטבילו בשבת. כמו שהקשה מהרש"א. וי"ל דע"כ לא איירי בולד הטומאה דא"כ קשיא רישא סכין שוחט בה מיד הלא יש לחוש שמא נטמאת בולד הטומאה. אע"כ צ"ל דה"ק שוחט בה מיד כלומר ע"י טבילה שא"צ להמתין על הערב שמש. א"כ סוגה ומטביל פי' דבעי נמי הערב שמש כדין

טבילה דאורייתא דשמא נטמא באב הטומאה ע"ז קשה קושייתם אמאי לא פריך אי בשבת היכי שרי להטביל הא קי"ל ולא טובלין. כל זה צריכין לדחוקי בפי' הברייתא כדאמרן לפי' התוס'. אבל לסברת ר"י מקורביל ל"ק קושית התוס' ובמאי דמשני וכגון שבא בשבת הכי פי' בברייתא סכין הנמצא בי"ד שוחט בו מיד דבעלים כבר טבלו לצורך חגיגה הבא מע"ש. ובי"ג סוגה ומטביל דשמא נטמא בולד הטומאה. וקופין בין בזה ובין בזה סוגה ומטביל דשמא נטמא בולד הטומאה דא"ל הערב שמש ויכול לטבול בי"ד אף כשחל להיות בשבת ודו"ק: [ר] ולא נהירא כו' עד וכ"ל. המה דברי ר"י ור"ת ובברכות דף מ"א ד"ה אי הכי שם תראה: [ש] ומה שאין מברכין בפה"א על המרור היינו משום דכתיב על מצות ומרורים. ופה בשמעתין כתבו תוס' טעם אחר דקרי פרפרת הפת דממשיך המאכל ונראה בהגהת דשם בברכות נתנו טעם לשבח כשמברך על הירקות בתחלה איברא הכא בשמעתין דרב חסדא דמברך בתחלה על חזרת פה"א ועל אכילת מרור נאדו מדבריהם דהתם כיון דרחמנא קבעה חובה הוי כמו דברים הבאים מחמת סעודה דהפת פוטרתן. דהא אי בעי פטר נפשיה בטיבול ראשון: [ת] ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו אפי' זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. הקשה בעל המאור ולא זו דרך הגמ' דהא אוקמיה רב אשי להא ברייתא כהלל. ובגמ' אין לנו ראיה על מה שאמר ר' יוחנן אלא שיש לנו לומר שקבלה היתה בידו. והרמב"ן במלחמות טען עליו שהיה לרי"ף גי' ספרד ע"ש: [א] כל שטיבולו במשקין צריך נט"י. שסימנם י"ד שח"ט ד"ם כדאיתא בש"ע א"ח סי' קנ"ח. וכתב מ"א ע"ז דם כדי נשבה דהא אסור לאכול דם. ודם תגבים ודגים אינם מכשירים. וראיתי שהשיב עליו בס' באר היטב דהא אפי' אינו מטבל אלא ראש ירק צריך נטילה כדאיתא שם בסעיף ג' וטעה טעות גדול דהטעם הוא גזירה שמא ישקעו כולה כדאיתא בב"י והוכיח כן מסוגיא דערבי פסחים צריך לשקועי בחרוסת ע"ש ובדם לא שייך הך גזירה. דאם נשקע כולה בדם אסור לאכול: [ב] וביו"ט נמי לא נחית כדאיתא במדרש שבת לא יהיה בו לרבות יו"ט שלא היה יורד בו. ולא ס"ל הך דרשה דדרשינן ויברך ויקדש אותו ברכו במן וקדשו במן דמשמע דבשבת לא היה יורד אבל ביום הכפורים ויום טוב היה יורד. אלא כדדרשינן בירושלמי ברכו במאורות אע"פ שנתקללו המאורות בערב שבת לא לקו עד מוצאי שבת ל"ו שעות שמשו אותה אורה. ועיין מ"ש תוס' ריש ביצה דף ב' ד"ה והיה ביום: [ג] מ"ט לחם עוני כתיב ביה. ע"כ דברי הרי"ף: [ד] זכר ללחמי תודה. ואף על גב דבלחמי תודה יש ארבעים חלות ולמלה תגיע שלשים. מכל מקום אם אפאן בדיעבד ארבעה יצא. כדאיתא בנדרים דף י"ב. נמצא על שלשה מיני מצה שלשה חלות. מרדכי: [ה] ולחמי תודה באין ג' מינין של מצה. כדאיתא במנחות דף ע"ז: [ו] ומכל מין היו עושין עשר חלות. כל חלה היה שליש עשרון:

אמסך לגר גחל זה שאומרים אלהי אברהם ואברכה זה שאומרים אלהי יצחק. ואגדלה שמך זה שאומרים אלהי יעקב יכול יהו חותמים בכולן [ז] ת"ל והיה ברכה בך חותמין ואין חותמין בכולן: אמר רבא אשכחתינהו לסבי דפומבדיתא דאמרי בשבתא בין בצלותא בין בקידושא מקדש השבת. וביומא טבא בין בצלותא בין בקידושא מקדש ישראל והזמנים. וכן הלכתא:

לב מתני' מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו. רביעי גומר עליו את הלל ואומר עליו ברכת השיר. בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה. בין ג' לד' לא ישתה.

ירושלמי (בפרק זה הלכה ו) למה בשביל שלא ישתכר כבר משוכר הוא. מה בין יין שבתוך המזון ליין שלאחר המזון שבתוך המזון אינו משכר שלאחר המזון משכר: גמ' א"ל רב חנין לרבא ש"מ בהמ"ז טעונה כוס לעיל (סי' יד) פירשתי שאין להוכיח מכאן דבהמ"ז טעונה כוס ביחיד. ועוד י"ל משום דעיקר ארבע כוסות לא נתקנו ליחיד דאמרינן במדרש תהלים הקוראים צריך שיהיו שלשה כדי שיאמר אחד לשנים הודו. דאי לא תימא הכי שצריך לחזר אחר זימון אלא אף ביחיד טעונה ברכת המזון כוס. אמאי קרי לה ד' כוסות הא ליכא אלא שנים דטופייתא. דקידוש וברכת המזון בעלמא נמי איתנייהו. אלא ודאי בעלמא א"צ לחזר אחר שלשה ובלילי פסח צריך לחזר. וכן קידוש בעלמא נמי א"צ כל כך לחזר אחר יין אלא יקדש על הפת ובלילי פסח צריך לחזר אחר יין והעולם לא נהגו כך לחזר אחר זימון. והאי דמדרש תהלים עם אשתו וקטן שהגיע לחינוך יכול לומר הודו. וארבע כוסות אע"ג דליכא אלא שתי טופייתא מ"מ כולן ביחד הם ארבע כוסות. א"נ ארבע כסי תקינו רבנן דרך חירות. הואיל ואיתנייהו בכל חד וחד נעביד חדא מצוה: ואומר עליו ברכת השיר. [דף קיח ע"א] מאי ברכת השיר רב יהודה אומר יהללוך מכאן ראיה שאין לברך על ההלל לאחר סעודה דאי מברכין עליו א"כ מאי קאמר ואומר עליו ברכת השיר פשיטא כיון דאמרינן גומרים עליו את ההלל ממילא ידענא דמברך יהללוך. אבל אם אין מברכין עליו בתחלה הוצרך לומר אע"פ שלא בירך לפניו יברך לאחריו ומיהו יש לומר לפי שברכת הלל תליא במנהגא כדאיתא לקמן (דף קיט) קתני במתניתין ובלילי פסח צריך לברך. ר' יוחנן אמר נשמת כל חי · כתב רב אלפס דמנהגא דעלמא כרב יהודה. ורשב"ם פירש דעבדינן כתרווייהו וחותמין בהלל ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות. ואומר הלל הגדול ונשמת וחותמין שנית ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות. וה"ר חיים כהן לא היה חותם ביהללוך ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות כיון דבעי למיחתם בסוף ישתבח. דשתי חתימות בחד גוונא למה לי: לג ת"ר כוס חמישי אומרים עליו הלל הגדול דברי רבי טרפון. וי"א ה' רועי לא אחסר. ורשב"ם גורס רביעי אומרים עליו הלל הגדול דהוא חמישי מאן דכר שמיה. ואם בא לומר כוס חמישי רשות ואם ירצה יעשה כוס חמישי הכי הוה ליה למימר הרוצה לעשות כוס חמישי אומר עליו הלל הגדול · אבל לפי גירסת הספרים משמע דלר' טרפון וי"א כוס חמישי הוה ליה חובה ונהגו העולם לעשות רשות. וכן כתב ה"ר יוסף טוב עלם ז"ל שאם הוא תאב לשתות יעשה כוס חמישי. משמע מתוך דבריו שאסור לשתות אחר ארבע כוסות. ותימה דמנלן הא דלקמן לא קאמר אלא דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן הייט שלא לאכול אבל למשתי שרי. וכן נמי מדפרים בירושלמי דבין שלישי לרביעי לא ישתה משום דשמא ישתכר. מכלל דאי לאו חיישינן לשכרות היה מותר לשתות. ומנהג פשוט הוא שלא לשתות יין ופי' הר"ס ז"ל טעם למנהג לפי שחייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים לספר בנסים ובנפלאות שעשה לנו הקב"ה ולאבותינו עד שתחטפנו שינה ואם ישתה ישתכר. והכי אמרינן בתוספתא (פ"י) חייב אדם לעסוק בהלכות פסח וביציאת מצרים כל הלילה. וזה ששנינו מעשה בר' אליעזר ור' יהושע שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל הלילה וכו'. אבל בכוס רביעי התירו שיש לו סמך מן הפסוק כנגד ולקחתי אתכם: מהיכן הלל הגדול. אמר רב יהודה מהודו עד על נהרות בבל רבי יוחנן אמר משיר המעלות עד על נהרות בבל רב אחא בר יעקב אומר מכי יעקב בחר לו יה עד על נהרות בבל אבל מנהגא דעלמא כרב יהודה בהלל הגדול: לד [דף קיט ע"ב] מתני' אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן ישנו מקצתם יאכלו ישנו כולם לא יאכלו רבי יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו [ח] במצה נמי איירי כדמוכח בגמרא בעובדא דרבה ומוכח נמי התם דר' יוסי איסנו מקצתן קאי והלכה כרבי יוסי: גמ' מאי אפיקומן אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה ושמואל אמר כגון הרזילאל וגוזליא לאבא חיננא בר שילא ור' יוחנן אמרי כגון התמרים וקליות ואגוזים תניא כוותיה דרבי יוחנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כגון קליות ואגוזים אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן פירש רשב"ם שצריך לאכול מצה בגמר סעודה זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה וזו היא מצה הצנועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובה ועל כן אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה אע"ג שאינה עלינו חובה מדאמר רב חסדא לעיל גבי מרור דלאחר שמילא כריסו ממנו היאך חוזר ומברך עליו הלכך מברך אתרווייהו ברישא והדר אכיל מצה של מצוה באחרונה ואחר אותה מצה אין נפטרים ממנה באכילת דבר אחר שלא לשכח טעמה עכ"ל. ולפי זה היה נראה שצריך לאכול עמה מרור וחרוסת כיון שהיא אזכר מצה הנאכלת עם הפסח בכריכה ועליה היה ראוי לברך [על] אכילת מצה אלא שכבר מילא כריסו ממנה וא"כ צריך לעשות כמו בזמן המקדש שהיו אוכלין הכל ביחד הלל וסיעתו [ט] ואף לרבנן במצוה לאוכלו ביחד אמנם במיהגי למה עושין כריכה בתחילה יספיק בכריכה אחרונה זכר למקדש הלכך נראה לי דאותה מצה אינה לשם חובה אלא אוכלין אותה זכר לפסח שהיה נאכל על השובע באחרונה [י] ולפי שהוא זכר לפסח יש ליתן לה דין הפסח שלא לאכול אחריה. וא"ל עמה מרור וחרוסת. [דף קכ ע"א] מר זוטרא מתני הכי אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אבל מפטירין אחר מצה אפיקומן. ומסתברא לן דלישנא קמא אליבא דגמרא הוא ולישנא בתרא אליבא דמר זוטרא הוא.[כ] הלכך עבדינן כלישנא קמא שהוא אליבא דגמ' וכן נהוג עלמא כלישנא קמא דלבתר דאכלי כל מיני מגדים ומיני פירי אוכלין בסוף כזית מצה דמינטרא ולא טעימי לבתר הכי כלום בר מכסא דברכת המזון וכסא דהלילא. ומאן דלאו לית ליה רשותא למשתי אלא מיא אבל חמרא לא. ולמעלה (סי' לג) כתבתי ע"פ הירושלמי דאין איסור בשתיית יין:

לה והיכא דלית ליה כולה סעודתא ממצה דמנטרא אלא כזית בלחוד דמנטר הוא דאית ליה אכיל ברישא מהיאך דלא מינטר ובריך עליה המוציא ולבסוף מברך על כזית דמנטרא לאכול מצה ואכיל*. [ומברך אמרור ואכיל] והדר כריך ואכיל מצה ומרור בלא ברכה. דתניא הדובשנין והסופגנין והאסקריטין אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. [ל] ותימה הוא כיון דאיירי בשאין לו אלא כזית אחד שמור היאך יעשה כריכה ויאכל משאינה שמורה ויבטל טעם מצה שמורה. [מ] ויותר מסתבר להניח הכריכה שאינו אלא זכר בעלמא ממה שיבטל טעם של מצה. [נ] ויראה שהברייתא דדובשנין איירי בזמן הבית הלכך צריך שיאכל כזית שמור באחרונה לקיים על מצות ומרורים יאכלוהו אבל בזמן הזה שאין לנו חובת מצה אלא מבערב תאכלו מצות אין לאחר ברכת המצה [ס] מוטב שיאכלנה בתחלה לתיאבון: לו ומאן דלית ליה חמרא בלילי פסח מקדש אריפתא. מידי דהוה אשאר שבתות וימים טובים. והיכי עביד. שרי ברישא המוציא ובלע ליה לריפתא ומנח ידא עילויה עד דגמר קידושא ומברך לאכול מצה ואכיל [ע] והדר מטבל בשאר ירקי ועקר ליה לפתורא. ובתר הכי אומר מה נשתנה הלילה הזה וכולה אגדתא עד גאל ישראל. ומברך אמרור ואכיל והדר כריך מצה ומרור ואכיל בלא ברכה. ומאן דבעי לברוכי בתרי או בתלת בתי היכי עביד. מברך ברישא בביתא דידיה ואכיל כל מה דצריך ומברך ברכת המזון והדר מברך לכל חד וחד בביתיה ושתו אינהו כסא דקדושא [פ] ואגדתא. ואכלי מצה וירקי ואיהו לא אכיל בהדייהו ולא מידי. ושביק להו למגמר סעודתייהו (ג) ומברכי ברכת המזון. והדר לביתא אחרינא ועביד הכי. וכן לכל ביתא וביתא. ולבסוף אזיל לביתיה וגומר הלילא ושתי כסא דהלילא. וגמרינן להא מילתא מהא דתניא (ר"ה דף כט.) כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת(הפירות) [היין] שאם לא יצא מוציא ואם יצא אין מוציא. בעא רחבה ברכת הלחם של מצה וברכת היין של קידוש מהו כיון דחובה הוא מפיק. או דילמא ברכה לאו חובה היא. ופשטינן ליה מהא דאמר רב אשי כי הוינן בי רב פפא הוה מקדש לן וכי הוה אתא אריסא מדברא הוה מקדש ליה ושמעינן מהא שאע"פ שבירך לעצמו על המצה שהיא חובה כי איכא מאן דלא שמע ולא נפיק ידי חובתיה הדר מברך ליה בין המוציא בין אכילת מצה בין בורא פרי האדמה בין אכילת מרור כולהו חד טעמא דמצוה נינהו. וכן הלכה. ואיהו כיון דבריך ליה בהמ"ז לא לטעום מידי דאין מפטירין אחר (הפסח) [המצה] אפיקומן. ואי בעי לאקדומי להני בתי ברישא. ומברך להו ולא אכיל ולא טעים מידי בהדייהו. והדר אזיל לביתיה ומקדש הרשות בידו ושפיר דמי: לז אמר רבא בזמן הזה מצה דאורייתא ומרור דרבנן. מ"ט מרור דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו בזמן פסח אין שלא בזמן פסח לא. מצה נמי כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו מצה מיהדר אהדריה קרא דכתיב בערב תאכלו מצות. תניא כוותיה דרבא ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי מה שביעי רשות אף ששת ימים רשות. מאי טעמא הוא דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא יכול אף לילה הראשונה תלמוד לומר על מצות ומרורים יאכלוהו אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מנין תלמוד לומר בערב תאכלו

הגה"ה

*דטוב לאוכלה באחרונה על השובע ולהיות טעם מצה בפיו מלאוכלה בראשונה ולא יהיה הטעם מצה לאחר האכילה אבל ודאי אי אית ליה מצה הרבה אז נכון להחמיר ולברך עליה ולאכול בתחילה לתיאבון ולאחר סעודתו יאכל כזית מצה לטעם בפיו. ואפילו אם נאמר דעיקר מצות מצה באחרונה אין זה תימה דאין מברך עליה כי אם יאכל בתחילה בלא ברכה ולבסוף כיצד יברך עליה לאחר שמילא כריסו ממנה אך יברך עליה בתחילה ויפטר גם כזית שבסוף למצותו כדפרש' לעיל לרב חסדא גבי תרי טיבולי דמרור וכן צריך לומר דהלל שהיה כורך מצה בפסח בסוף הסעודה והכי הוה אכיל מצה דאורייתא ע"כ בתחלת הסעודה היה מברך על המצה ואוכל ומועיל ברכה לכריכת מצה עם פסח שבסוף. מפירוש מהר"א. הגס"ה:

הגהות הב"ח א זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה ועליה היה ראוי : ב לרבנן מצוה לאוכלו ביחד. ר"נ כלומר זה אחר זה בסמוך יחד :

תפארת שמואל

(ג) ומברכי אינהו בהמ"ז והדר לביתא אחרינא. עי' בטור א"ח סי' תכ"ד בענין מ"ש הרי"ף ומברכי אינהו בהמ"ז הרי תקנה ליודעים בהמ"ז עד מ"ש בשם א"א הרא"ש ז"ל על טיבול של ירקות עכ"ל. ותימה לי דאמאי צריך הרא"ש לדחוקי כה"ג מאחר שפסק הרא"ש להדיא שיכול שיברך בהמ"ז ולהוציא את האחר אף שלא אכל כלל לפי שכל ישראל ערבים זה בזה וכ"מ שיכול להוציא (מי שאכל) כזית דגן אפי' מי שאכל כדי שביעה כדאיתא שם אבל מ"מ סבר דלעולם בעינן כזית דגן אפי' בלא זימון כמ"ש הירושלמי ומסמיך אקראי והרא"ש הביאו לעיל וכתב שהוא מדרבנן דלא אשכחן להדיא דתלמודא דידן פליג עליו והארכתי לעיל פ"ש :

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לה מסכת פסחים

קרבן נתנאל

[ז] ת"ל והיה ברכה בך חותמין ולא בכולן. נראה לפרש דהא דפריך יכול חותמין בכולן רצונו בא' מהם דהא אין חותמין בשתים. על זה קאמר והיה ברכה בך חותמין ולא בכולן. דהא תימה צריך להיות מעין פתיחה. ובאברהם צריך להתחיל כמ"ש תוס' ורבינו בברכות הא ברכה שאין בו מלכות לאו ברכה. וכל ברכות שמונה עשרה אין פותחין בברוך שהמה סמוכות לברכה ראשונה. ותירצו דכיון דאברהם הודיע מלכותו בעולם כשאומר אלהי אברהם הוי כמו דאמר מלך העולם. א"כ צריך להתחיל באלהי אברהם כדי שתהיה ברכה. נמצא חותם ג"כ באברהם: [ח] במצה נמי איירי. עיין בפ"ק דתענית סי' י"ד שפי' רבינו שם דבמצה איירי. אבל תוס' כתבו דבמצה אינה אסורה בשתי מקומות דלהא מלתא לא איתקש לפסח. דלא"ה קשה לרב מתני' הא מצה מפטירין וליכא לשנויי כמו אליבא דשמואל. כי גבי שני מקומות ליכא רבותא בפסח טפי ממצה ע"ש. והך מתני' ישנו מקצתן לשיטת תוס' איירי בפסח. אך לרבינו איכא למימר אע"ג דלרב מצה אינה אסורה בשני מקומות מ"מ לדידן אסורה בשישנו מקצתן ולא מטעם דהוי כשני מקומות. אלא משום דאין מפטירין אחר המצה כמ"ש הרשב"ם. דוקא למר זוטרא נ"ל הטעם במתני' משום שני מקומות. אבל לדידן דקי"ל כלישנא קמא. שפיר מצינו למימר דבמצה נמי איירי. א"כ והוא נכון דוקא לרב כתבו תוס' כך. אבל לשמואל מצינו למימר דאפי' במצה שני מקומות אסורות. והא דתני במתני' אין מפטירין אפי' באותו מקום בפסח. וזהו רבותא כמ"ש בגמ' וזהו שדייק תוס' דלא"ה לפרוך ממתני' לרב אבל לדידן לק"מ אלא שלפ"ז ק"ק אמאי מוקי תוס' הך דרבה לענין תענית הל"ל דרבה ס"ל כשמואל ור"י: [ט] ואף לרבנן מצוה לאוכלן ביחד. ופי' ב"י בסי' תע"ו כלומר זה אחר זה בסמוך ודוחק דלפי דבריו ביחד דהלל וביחד דרבנן שני משמעות ועוד מה תמה תו הרא"ש יספיק בכריכה אחרונה זכר למקדש. משמע דבכריכה זו יצא בין לרבנן בין להלל. ולדברי ב"י לרבנן אינו כורך אלא זה אחר זה בסמוך. ע"כ נ"ל לפרש כפשוטו דהא לפי גי' הרי"ף ורבינו לעיל סי' כ"ו דרבנן דפליגי על הלל סברי דבכל ענין מצוה בין ע"י כריכה בין כל א' וא' לבדו ופליגי אהלל דמצריך לכרוך ונקטי רבנן אפי' זה בפני עצמו משום הלל וכ"כ תוס' דף קט"ו ד"ה אלא. ולפ"ז דברי רבינו כפשטן ואף לרבנן מצוה אם רוצה לאכול ביחד כמו דהוי מצוה אם אוכל כל א' בפני עצמו. וא"כ אם אוכל בכריכה יוצא בין להלל בין לרבנן: [י] ולפי שהוא זכר לפסח יש ליתן לה דין הפסח שלא לאכול אחריה. מקשין א"כ מה מתרץ הש"ס לא מבעיא אחר מצה אין מפטירין כו'. הא לפי' רבינו כל הטעם דאין לאכול אחריה משום שהיא זכר לפסח. וכיון דאשמעינן גבי פסח דאין מפטירין ממילא ידעינן דגבי מצה אין מפטירין דהא כל כח של מצה הוא מטעם זכר לפסח. ולי לק"מ דודאי הזית אחרונה אינו חובה אך מטעם זכר לפסח אכן מה שאסרו לאכול בין בפסח בין במצה משום כדי שישאר טעם פסח ומצה בפיו. דאי משום דפסח נאכל על השובע אינו טעם מספיק שלא לאכול קליות ואגוזים שדרך מלכים אוכלין כמו כן אחר סעודתן והוי למשחה ולגדולה. אלא שחכמים עשאו הרחקה דאפי' דבר קטן שלא לאכול אחר פסח ומצה שלא יאבד טעמם. ותש"ה שפיר משני אי תני מצה ה"א דוקא גבי מצה דלא נפיש טעמיה. וזהו שכתבו תוס' דמשום שהוא נאכל על השובע אין אוכלין שום דבר להרחקה (בתוס' ד"ה מפטירין כ"ש) והו למ"ד מפטירין אחר המצה אבל למ"ד אין מפטירין הטעם שלא יאבד ממנו טעם מצה: [כ] הלכך עבדינן כלישנא קמא שהוא אליבא דגמ'. ובפ"ק דשבת סי' י"ח פסק רבינו ג"כ כלישנא קמא נגד רב אחא בר יעקב. אמנם על הרי"ף קשה שפסק שם כרב אחא ולא כלישנא קמא. ונראה לומר שסיטת הרי"ף בכ"מ בתרי לישנא שפוסק כלישנא בתרא. אך באשר שלישנא בתרא על שם יחיד מסופק אם הלכה כוותיה. משום הכי פסק הכא לחומרא והתם לחומרא. אך קשה דהא הוי ספיקא דרבנן ולקולא וכבר הקשה שם רבינו עליו ע"ש: [ל] ותימה הוא כיון דאיירי דאין לו כ"א כזית אחד. והר"ן תירץ בעדו דלאו דוקא כזית בלחוד קאמר אלא בשיעור חובתיה דוקא קאמר דהיינו זית לברכת מצה וכזית לכריכה לצאת לכ"ע: [מ] ויותר מסתבר להניח הכריכה. כלומר לשיטת הרי"ף דיאכל הכזית באחרונה טוב לו לומר לבטל הכריכה כדי שישאר טעם מצה בפיו. מזה מוכח שס"ל לרבינו כמ"ש לעיל דמה שאין מפטירין אחר מצה כדי שישאר טעם מצה בפיו: [נ] ויראה שהברייתא דדובשנין איירי בזמן הבית. הקשה בפ"ח סי' תפ"ב אמאי לא דחי הברייתא כדדחינן בגמ' לא מבעיא בראשונה אלא אף באחרונה. ואין בזה שום ריח קושיא דהא רבינו פוסק לשיטתו דדוקא צריך לאכול בראשונה לתיאבון. וא הקשה שם על רבינו לדבריו אמאי לא דחי בגמ' דהברייתא איירי בזמן הבית אבל בזמן הזה בראשונה ומפטירין אחר מצה וליכא סייעתא ונראה לתרץ דודאי להלל ניחא הברייתא בזמן הבית לקיים על מצות ומרורים יאכלוהו. אבל לרבנן דפליגי אהלל דמצוה לאכול זה בפני עצמו וזה בפני עצמו כמו שמצוה לאכלן ביחד כמ"ש לעיל בשם התוס'. וא"כ לרבנן טפי עדיף לאכול בראשונה לתיאבון וזה לדוחק למאן דמסייע לאוקמיה הברייתא כהלל ולא אליבא דרבנן. אלא שמע מינה סייעתא לשמואל דאמר אין מפטירין אחר המצה אפיקומן משום הכי אוכל באחרונה ובכריכה בזמן הבית ואז יצא בין להלל בין לרבנן. ודחי התלמודא דלעולם מפטירין ולא מבעיא וכו' ואין זה אלא דחיה. אמנם לפי מה דקי"ל אין מפטירין. הברייתא בזמן הבית ניחא לכולי עלמא אבל בזמן הזה מצוה לאכול בראשונה כדי שיאכל לתיאבון. ולבטל טעם מצה משיאכל בסוף לאחר שמילא כריסו. אבל הברייתא איירי בזמן הבית וכדי לצאת בין להלל בין לרבנן אכל באחרונה: [ס] מוטב שיאכלנה בתחלה לתיאבון. וקשה דהא לעיל בפ' כל שעה סי' כ"ו פסק רבינו כרב הונא דאמר בליקות של נכרים ממלא אדם כריסו בלבד שיאכל כזית מצה באחרונה משמע דוקא באחרונה הא בראשונה לא. והט"ז בסי' תפ"ב תירץ דהכא כתב רבינו על דברי הרי"ף דלית ליה אלא כזית דמינטרא היינו משעת קצירה והשאר מצות אינם מינטרו אלא משעת טחינה וכיון דמינטרא משעת טחינה מש"ה יאכלנה אפי' בסוף. משא"כ בלקוט של נכרים. דלא מינטר אפי' משעת לישה אין שם מצה עליו מש"ה גרע טפי ועי"ז תני בלבד שיאכל כזית מצה באחרונה ע"ש ודבריו תמוהים מאד. דא"כ ברייתא דדובשנין פשיטא דאין שם מצה עליהן וא"כ מה צריך רבינו לדחוקי לאוקמיה הברייתא בזמן שבהמ"ק קיים. והמתאור כמו שתי' הב"ח ע"ש : [ע] והדר מטבל בשאר ירקי. אבל מקודם לא דאסור לאכול קודם קידוש : [פ] ואגדתא ואכלי מצה וירקי קודם אגדתא אכיל ירקא. אך מילי דשתיה שני ברישא והדר תני מידי

מצות. ירושלמי בשבועות פ"ג (הלכה ד') [צ] שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי פסחים. שבועה שלא אוכל מצה (בערב) [בלילי] הפסח לוקה ואוכל מצה (בערב) [בלילי] הפסח. שבועה שלא אשב בצל סוכה. שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה. כתוב בספרי דבי רב מיין ושכר יזיר [ק] לעשות יין מצוה כיין הרשות: [דף קב ע"ב] ישנו מקלהן וכו' היכי דמי מתנמנם אמר רב אשי ניס ולא ניס תיר ולא תיר. כגון דקרו ליה ולא ידע לאהדורי סברא. וכי מדכרו ליה מדכר [ר] אביי הוה יתיב קמיה דרבה והוה מנמנם. אמר ליה מינם קא נייס מר. אמר ליה נמנומי קמנמנמנא ולא הייתי ישן והייתי כרבי יוסי: **לח אמר** רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לדברי ר"א בן עזריה לא יצא לכאורה נראה דהלכה כר' אלעזר דסתם מתני' כוותיה דתנן הפסח אחר חצות מטמא את הידים. וכן סתם מתני' דאיזהו מקומן (דף נו:) ובפרק קמא דברכות (דף ב:) [א] ומיהו בפ' הקורא את המגילה למפרע (דף כ:) איכא סתמא כרבי עקיבא [ש] ומאי חזית דתרי או תלת סתמי מחד סתמא [ב] [ת] וגם ההיא סתמא דמגילה קתני לה בהדי הלכתא פסיקתא. ומיהו נכון להחמיר כרבי אלעזר דאפשר דרבי עקיבא מודה להרחיק את האדם מן העבירה באיסור דאורייתא. וכן היה נוהג רבינו תם ז"ל למהר לאכול אפיקומן קודם חצות:

לט דף קכא ע"ב[א] **רבי** שמלאי איקלע לבי פדיון הבן בעו מיניה על פדיון הבן ודאי האב מברך. שהחיינו וקיימנו מאן מברך. כהן מברך דקא מטי הנאה לידיה או דילמא אבי הבן מברך דקא עביד מצוה. לא הוה בידיה אתא שאיל בי מדרשא אמרו לו אבי מברך שתים. והלכתא אבי הבן מברך שתים: **מ ומחייבינן** לממני יומי דשבעה שבועי (מדאורייתא מחמיסר) [מדאורתא דחמיסר] בניסן נגהי שיתסר דכתיב וספרתם לכם ממחרת השבת ותנו רבנן (מנחות דף סה:) וספרתם לכם שתהא ספירה לכל אחד. פירוש מדלא כתיב וספרת לך כדכתיב גבי שמיטה והתם הספירה בב"ד שהיו מברכין בכניסת השנה. אבל וספרתם לכם משמע ספירה לכל אחד ואחד ממחרת השבת ממחרת יום טוב. תנ"ה מיום הביאכם תספרו חמשים יום יכול יקצור ויביא אימתי שירצה ויספור ת"ל מהחל חרמש בקמה תחל לספור וכו'. יכול יקצור ויספור ואימתי שירצה יביא תלמוד לומר מיום הביאכם תספרו. יכול יקצור ויספור ויביא ביום. תלמוד לומר שבע שבתות תמימות תהיינה אימתי הן תמימות בזמן שאתה מונה מבערב. [ב] יש מקשין כיון דקרא קאמר תספרו חמשים יום למה אין אנו מונין אלא תשע וארבעים יום ודוחקין לפרש הפסוק עד ממחרת השבת שהוא יום חמשים תספרו אי נמי חמשים יום אוהקרבתם דבתרי' קאי והכי קאמר עד ממחרת השבת תספרו ולא עד בכלל. חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'. ולי נראה שאין אנו צריכין להדוחקות הללו. כיון דכתב ביה בהדיא שבעה שבועות תספר לך אין לספור יותר משבעה שבועות ומתספרו חמשים יום לא קשיא מידי שכן דרך המקרא כשמגיע המנין לסכום עשירית פחות אחת מונה אותו בחשבון עשירית ואינו משגיח על חסרון האחד. [ג] כיוצא בו כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים (בראשית מו) וכן ארבעים יכנו (דברים כה). וכי היכי דמצוה למימני יומי מצוה למימני שבועי דאמר אביי (שם דף סו.) מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי. רבנן דבי רב אשי מנו יומי ומנו שבועי אמימר מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש הוא. ופירש ר"י ונראה דספק חשיכה יכול לברך ואין צריך להמתין עד שיהא ודאי לילה כיון דהוי ספקא דרבנן [ד] ועוד נראה דעדיף טפי סמוך לחשיכה משום התמימות:

מא והיכא דשכח ולא ספר בלילה כתב בהלכות גדולות שסופר ביום וכן משמע מסיפא דמתני' דפרק ר' ישמעאל (מנחות דף עא.) דתנן מצוה לקצור בלילה ואם קצר ביום כשר אבל נראה עיקר אידך סתמא דפרק שני דמגילה (דף כ:) כל הלילה כשר לקצירת העומר. ודייקי מיניה דקתני לילה דומיא דיום מה דיום בלילה לא אף דלילה ביום לא. ואמרינן נמי בריש מועד קטן (דף ג:) ר"ג ובית דינו נמנו על שתי פרקים האלו והתירום. ומסיק רב אשי התם דסבר כרבי ישמעאל דדרים מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קצירת העומר שהיא מצוה ודחיא שבת וכיון דדחיא שבת אינו נקצר אלא בלילה כדמוכח בסוף פרק רבי ישמעאל דקאמר התם ואי ס"ד דנקצר שלא במצותו כשר אמאי דחיא שבת ניקצריה מערב שבת אלא מדדחי שבת אלמא נקצר שלא כמצותו פסול. ועוד דרבי יוחנן דאמר (סוכה דף לד.) עשר נטיעות הלכה למשה מסיני סבר כר' ישמעאל (מ"ק ד.) דאמר מה חריש רשות ודחיא שבת ועוד דכי הך סתמא דמגילה חשיב הלכתא פסיקתא בפרק הגוזל (דף קב.) ובפ"ק דע"ז (דף ז.) גבי המשנה ידו על התחתונה הלכך אם שכח ולא ספר בלילה יספור ביום בלא ברכה. ועוד כתב בה"ג שאם הפסיק יום אחד ולא ספר שוב אינו סופר דבעינן תמימות. ואין נראה לר"י דכל לילה ולילה מצוה בפני עצמה היא. וכי מברכים מעומד [ג] דת"ר בקמה תחל לספור אל תיקרי בקמה אלא בקומה: **מב** [ה] **ואסור** לן למיכל חדש עד אורתא דשיבסר בניסן נגהי תמניסר דכתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו ותנן (ערלה פ"ג מט) החדש אסור מן התורה בכ"מ ואמר בגמרא (מנחות סח:) אמר רבינא אמרה לי אם אבוך אכיל באורתא דשיבסר נגהי תמניסר סבר לה כרבי יהודה דאמר והלא מן התורה הוא אסור שנאמר עד עצם היום הזה עד עיצומו של יום וסבר עד ועד בכלל וחיים לספיקא הלכך שיבסר ספק שיתסר הוא הלכך לא אכיל עד אורתא:

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לה מסכת פסחים

הגהות הגרי"ב [א] כדמסיק שם סי: : [ב] כדאיתא ביבמות קה: : [ג] לא מצאתי בכל הש"ס ומתחילה מכווד הרב בעל הגולה בש"ע א"ח סי' תפ"ט אות ד' שציין מברייתא דבקמה תחל כו'. ודע דז"ל הכ"מ בפ"ז מהל' תמידין ומוספין דין כ"ג ואין מונין אלא מעומד כו' כתב הר"י בן גיאות שזה קבלה מפי רבותינו ואסמכוה אקרא דבקמה קרי ביה בקומה עכ"ל לכן מהנראה שהיה כתוב דסמכוה רבנן בר"ת דס"ר והמדפיסים לא ידע לפתרו תיקן מפי עצמו והדפיס דת"ר וראיתי שגם הב"י בא"ח סימן תפ"ט וכן הט"ז שם ס"ק ב' העתיקו דברי הרא"ש דת"ר בקמה וכו' ולדעתי צריך תיקון הנזכר וצ"ל דס"ר:

קרבן נתנאל

דהכילה: [צ] **שבועה** שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי פסח. מיגו דחייל אמצה בשאר ימות השנה חיילא נמי אמצות מצוה. והקשה המאור דבפ' שבועת שתים דף כ"ד משמע דשבועה אינה חלה לבטל מצוה אפי' בכולל. ותירצו התוס' שם והר"ן כשהשבועה לבטל המצוה בשב ואל תעשה כמו הכא או חיילא בכולל. והתם לעבור על התורה בקום עשה כגון שאמר שבועה שאוכל נבלות ושחוטות אע"ג דהוי כולל לא חייל אנבלות כיון דלבטל מצוה הוא. ונראה שמפני זה מייתי הך דספרי כאן דמשם נשמע דנזירות חל על יין מצוה בכולל כיון שהוא בשב ואל תעשה. אבל קשה דהא נזירות נדר הוא כדתנן בנדרים דף י"ז יש נדר בתוך נדר אמר הריני נזיר היום כו'. ובנדרים בלא כולל חל על דבר מצוה כרשות. ועל דרשת הספרי לא קשה. דאיכא למימר כיון דאמר הריני נזיר שאוסר עלמו מן הדבר כמו לשון שבועה דאסר נפשיה על חפצא ה"א דלא חלה נזירות. משא"כ נדרים שאסר חפצא על גופו ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו. אבל לאחר שכתבה התורה מיין ושכר סבר התנא דנזירות נמי נדר הוא ודאי קשה על הרי"ף ורבינו: [ק] **לאסור** יין מצוה כיין הרשות. מוקמינן בנזיר דף ד' כגון שאמר שבועה שאשתה יין וחזר ואמר הריני נזיר. אבל יין קידוש והבדלה וארבע כוסות מדרבנן הם ולא צריך קרא: [ר] **אביי** הוה יתיב קמיה דרבה והוה מנמנם. לפי' רבינו דקאי ר' יוסי אנתנמנמו מקצתן נ"ל דאביי אכל עמהם ולפי' רמב"ם דקאי ר' יוסי אנתנמנמו כולן. נ"ל דאביי לא אכל עמהן. ב"י: [ש] **ומאי** חזית תרי סתמא מחד סתמא. כדאמרי' ביבמות דף ק"א ע"ב: [ת] **וגם** ההיא סתמא דמגילה. הוסיף בזה שלא תאמר דסתמא בדוכתיה עדיף כגון דין פסח בפסחים ובזבחים כמ"ש בעל שארית יוסף בשם הר"ן ע"ש: [א] **רבי** שמלאי. ולא ידעתי על מי ועל מה הביאו הרי"ף ורבינו הך עובדא הכא כי במס' בכורות מקומו כדרכם שמאספים פסקי הלכות מש"ס לאותו מסכת שעסקה בדין זה: [ב] **ויש** מקשין. תוס' שם ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סי' ס"א: [ג] **כיוצא** בו כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים. ות"מה דהא בפ' יש נוחלין דף קכ"ג בכללן אתה מוצא שבעים ובפרטן אתה מוצא שבעים חסר אחת. ולתירוץ רבינו ה"ל לשנויי התם כיון שמגיע לסכום עשירית פחות א' מונה אותה בחשבון עשירית ואינו משגיח על חסרון אחד. וי"ל בדוחק דהתם לא שאל מקרא הבאה מצרימה שבעים אלא ה"ק דחשיב הבאה ליעקב מצרימה כל נפש ששים ושש. ויוסף ואפרים ומנשה ויעקב נמצא בכללן אתה מוצא שבעים ובפרטן אתה מוצא חסר אחד מבני לאה כי לא היה מבני לאה כי אם שלשים ושנים וקרא קחשיב אלה בני לאה שלשים ושלש ומדוקדק שאמר בכללן אתה מוצא שבעים. מה הלשון מוצא הכי הוה ליה להקשות כתיב כל הנפש הבאה מצרימה שבעים ובפרטן כו'. אלא מקרא לא הוי קשה כמו שכתב רבינו. אך אם נמנו כל הכללים יחד וכדפירשתי והא דלא בעא מיניה על בני לאה לחוד בכללן אתה מוצא ל"ג ובפרטן אתה מוצא ל"ב דידע לתרץ ואת דינה ריבוי. משום הכי פריך בכללן אתה מוצא שבעים ואם את ריבוי הא כתיב ואת בנימין וא"כ הוי ע"א: [ד] **ועוד** נראה דעדיף טפי סמוך לחשיכה משום תמימות. ובסי' תפ"ט בב"י ארוך והקצר מסיק והמדקדקים אין סופרים עד צאת הכוכבים וכן ראוי לעשות: [ה] **ואסירא** לן למיכל חדש. ובמדינות הללו נוהגין היתר ויש להם על מה שיסמכו כמו שהאריך בזה הט"ז ביו"ד סי' רצ"ג. ומ"א בסי' תפ"ט נפרט בארצות האלו שרוב השתיה שכר וממש גזירה שאין הציבור יכולין לעמוד. ויזכנו לבנין המקדש אשר הורם והודש נקיים מצות חדש:

הדרן עלך ערבי פסחים · וסליקא לה מסכת פסחים

הלכות פסחים בקצרה מרבינו אשר ז"ל

כל כלי חרס שנשתמש בהן חמץ בחמין בין קדירות שנשתמש בהן ע"י האור בין קערות שעירו (בהן) להוכן רותח* לא ישתמש בהן בפסח אלא מצען לאחר הפסח וצריך ליתנם במקום שאין הרגל דורסת דחמץ לא בדילי אינשי מיניה וחיישינן דלמא אתי לאישתמושי בגווייהו. וטוב לסוגרן בחדר ולהצניע המפתח. וכל כלי חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה ואפילו בחמין כיון שנשתמש בהן כל השנה בצונן לא בלעי חוץ מבית שאור פי' כלים שמשמרים בהן השאור וכן עריבה שלשין בה כל השנה ואע"פ דלא נשתמש בהן אלא צונן הואיל וחימוצו קשה אסור להשתמש בהן מצה בחמין אבל בצונן מותר להניח בו מצה אפויה אבל אסור ללוש בהן מצה דממהר להחמיץ. ומדוכות של אבן ושל עץ יש מי שאוסרין אותם בפסח ואפילו על ידי הגעלה ורבו המתירין וכן עמא דבר ובלבד שיהו חלקין שאין בהן בקעים *וכלי עץ וכלי מתכות שנשתמש בהן חמץ בכלי ראשון צריך להגעילו בכלי ראשון שנשתמש בהן חמץ בכלי על ידי העירוי יספך עליהן רותחין. ושפודין ואסכלאות צריך ללבן באור והליבון צריך שיהא הניצוצות ניתזין הימנו **וכלי גדול שאין יכול להכניסו בכלי אחר ממלאהו במים עד שפתו ומרתיחו ומכנים בתוכו אוד דולק והמים המרותחין יעברו על גדותיו ושופך המים מיד לחוץ ואח"כ נותן לתוכו מים צוננים וכן לכל כלי שהוא מגעיל מיד כשהוא מוציאו מן החמין שופך עליו מים צוננין ודבר זה בזבחים בפרק דם חטאת דהא לא נצרכא אלא לשטיפא יתירתא. ואין להגעיל שום כלי אלא עד שיעביר כל חלודה מעליו וינקהו יפה יפה כי מקום החלודה והטינופת שעליו אינו פולט הבלוע בו ותניא אך את הזהב ואת הכסף מכאן שצריך להעביר החלודה. *הלכך סכין שיש בו גומות שאין יכול לנקות יפה יפה בתוך הגומות אין להכשיר על ידי הגעלה אלא ע"י הליבון. והיורה גדולה שמגעילין בו הכלים אם היא בת יומא צריך להגעילה דאל"כ שמא ישהה הכלי בתוכה עד שיגמור פליטתו ואחר שיניח מלפלוט יחזור ויבלע איסור הנפלט מן הכלי שהוא בן יומו. ושומן בחמין הוי נותן טעם לשבח ולא שריגן חמין של נכרים בפרק ג' דע"ז אלא משום דסתם כלי נכרי אינן בני יומן אבל אם אינה בת יומא אין צריך להשבירה תחלה אע"פ שטעם פגום הנפלט מן היורה נבלע בכלי וקי"ל קדירה שאינה בת יומא אין מבשלין בה לכתחלה אלמא טעם פגום אסור לכתחלה שאני הכא דהויא ליה נ"ט בר נ"ט שנפלט מן הכלי למים וחוזר ונבלע וכולו היתר כיון שנפגם הטעם וכן כל השנה כולה אין מגעילין כלי בן יומא אם לא שיהא במים שיעורא ס' לבטל כל הכלי מהאי טעמא דפרישית אבל בערב הפסח קודם זמן איסור חמץ מותר להגעיל כלי בן יומא אפילו אם אין במים ס' לבטל הכלי דהוי נ"ט בר נ"ט הכלי פולט במים וחוזר ונבלע בכלי וכולו היתר והוי כמו דגים שעלו בקערה שמותר לאכול בכותח. אפילו לפי המפרשים שלו אין נתבשלו לא הכא שרי דהתם טעם הבשר הנבלע במים חשיב טעם כי נבלע אוכל באוכל שהדגים ראוים לאכילה והבשר נתן בו טעם לשבח הלכך אסיר לאכול בכותח אם נתבשלו בקדירה אבל הכא טעם החמץ הנפלט מן הכלי אל המים וחוזר ונבלע בדופני הכלי אינו חשוב טעם כשיחזור ויפלוט בפסח תוך התבשיל. ומחבת יש אומרים דלא סגי בהגעלה אלא בעי ליבון וכו' ונותנין טעם לדבריהם לפי שפעמים שמטגנין בה *ומתייבש ונאפה מה שבתוכה בלא שומן וה"ל כמו אפה בתנור ונבלע בתוכו על ידי האור בלא משקה ובעי ליבון כמו שפודין ואסכלאות ולא מסתברא טעמא דאם באנו לחוש לזה א"כ כל הקדירות של מתכות פעמים שמחוסר המרק מקדירה ונשרף התבשיל ונדבק לדופני הקדירה יצטרכו ליבון ולא מצינו מי שחשש לזה. אלא היינו טעמא אע"פ שנשרף לדופני הקדירה ליחלוחי משקה יש בתבשיל אלא שהוא יבש אצל דופני הקדירה ולא מיקרי תשמיש ע"י האור להצריכו ליבון. מחבת או יורה שיש בו טלאי אין מגעילין אותו לפי שהבלוע תחת הטלאי אינו נפלט ע"י הגעלה ואין לומר כל העתיד לפלוט ע"י תשמיש חמין יפלוט בהגעלה ומה שלא יפלוט עתה לא יפלוט לעולם שאם תאמר כן א"כ הועיל הגעלה לכלי חרס אלא פליט תמיד מעט מעט ה"נ מה שתחת הטלאי אינו נפלט בהגעלה ופולט תדיר מעט מעט*. והסכינים יש לנקותם במשחזת יפה יפה שלא תשאר בהם חלודה ומינופת ואח"כ מגעילן ברותחין:

אמר רב יהודה אשה לא תלוש אלא במים שלנו פירש"י מפני שבימי ניסן המים

הגה"ה
*וכן כלי זכוכית הגהת מיי' (בסוף הלכות חמץ):

הגה"ה
*כלי מזופף שקיבל חמץ די לו בעירוי ג' ימים · רוקח (סי' רנ"ח). עוד שם כום ולדר"ש שהן כבית שאור יגעיל והסלים פעמים נופל החמץ בין הנקרים יגעיל. רחיים של פלפלין צריכין הגעלה ודפין שרגילין לשאת בהן את העיסה צריכין הגעלה דחימוצן קשה ואם גדולים הם שאין יכולים להכניסם בכלי אחר כתב בשם ריב"א שילבין אבנים וישימם על הדף וישפוך עליהם מים רותחין ע"כ הג"ה מיי' בסוף הל' חמץ. וכ"כ המרדכי. וכן שולחנות ותיבות שפעמים נופל עליהם חמץ רותח. הגהת מיימון (שם):
**וכן אם ישים עליו קש או גולה מבחוץ תשרוף תשיב ניצוצות ניתזין הימנו וסגי· הגה' מיי'. ועץ שרודין בו את הפת אין לו תקנה בהגעלה דעל ידי האור תשמישו. הגהת [מיימוני] בסוף הלכות חמץ. כתב ברוקח כלי שנותנין עליו הלחם בתנור צריך להגעילו בכלי ראשון. רא"מ:

הגה"ה
*ואמנם אם אינו יכול להעביר שלא ישאר כ"א מעט שאינו מקפיד ואין חוצץ בטבילה נ"ל גם:

הגה"ה
*וכתב בעל רוקח (סי' רנ"ח) שכיסוי קדירה שאפו עליה בלק הואיל ותשמישו ע"י האור בעי ליבון [ומחבת שמטגנין בה]כתב רבינו אבי"ס דסגי בהגעלה שלא חלקו חכמים בין יורה ליורה אע"פ שיש יורה שמטגנים בה הלבים אמנם רא"מ כ' שאפילו דבר שתשמישו ע"י האור סגי בהגעלה גם מאי דפיסחא כיון דבשעת בליעה הוי היתר דקי"ל כרב אשי כדמסיק בשילהי ע"ז וכו' ולא נהג עלמא כדבריו. הגה' מיי' בפ"ה ס"ק א' ופ"ט:

הגה"ה
*כללו של דבר כל טלאי שהוא מחדש וקדם שטלאי לבליעת איסור אותו אין צריך להסיר שאין לך יורה ומחבת שאין בה כמה מסמרים ושפה לפיו סביב אלא אמרינן בהן כבולעו כך פולטו תדע דהא גבי סכינים פסקינן אידי ואידי ברותחין ולא מצרכינן להסיר

חמין

חמץ שעדיין הוא ימות הגשמים והחמה מהלכת בשיפולי הרקיע הלכך ממלא מבערב ויצטנן עד למחר ולפי טעם זה השואבן [בבוקר] ומניחן להתקרר עד הערב שפיר דמי אבל הר"ר אליעזר ממיץ היה מפרש הטעם לפי שהחמה מהלכת בלילה תחת הארץ לפי דברי חכמי או"ה ואמרו בפרק מי שהיה טמא שנראים דבריהם הלכך מעיינות רותחים בלילה ואין להם תקנה אלא שלא יהא בלילה במחובר ומטעם זה השואבו מתחלת הלילה מיד מותרים אבל לא אחר התחלת הלילה וכן עמא דבר לשאוב בין השמשות. ואם העת הוא חם ישימם במרתף ואם העת הוא קר ישימם באויר כי המרתף הוא חם:

הגרתא או הקתא. אבל אם קדם בליעת חמץ או האיסור ואח"כ עלאוהו בלא הגעלה וליבון אינו כשר בהגעלה אם לא יסירו העלאים. מרדכי (סימן תקע"ח) והגהות מיי' (בסוף הלכות חמץ): ועוד כתב במרדכי אחר וי"א דאפילו היכא דקדם העלאי לבליעת איסור לא מהני הגעלה וראיה מש"ס דהכא לא ליתלוש אינש תרתי איפי בהדי הדדי דלמא יתבא חדא בגירי' דחברתה ולא סלקא לה דיקולא דמיא שפיר עכ"ל. והעולם נהגו שלא להגעיל כלי שיש בו עלאים ולא שמעתי טעם אלא אולי הטעם שבלוע שם אין יכול לפלוט כ"א מעט מעט ואין כאן כבולעו כך פולטו שהיתה הבליעה בכמה פעמים שנשתמש בו איסור ובכאן יכול לבלוע אף במקום עלאי אבל לפלוט ע"י הגעלה שאינה אלא כי אם לפי שעה אחת יש ליראה שמא לא יכנסו הרותחים היטב ולא יפלוט. ע"כ הגה' מיי' של הר"מ כ"ץ:

ואחר שאיבת המים בתחלת הלילה יבדוק חמץ ולא יעשה שום דבר עד שיגמור הבדיקה. ואם הוא ת"ח ויש לו עת קבוע לתורה בתחלת הלילה ידחה לימודו עד שיבדוק. וכ"ש שלא יאכל או לעשות עסק אחר כדתנן אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר לפי שאז בני אדם מצויין בבתיהן ואור הנר יפה לבדיקה אע"פ שאור האבוקה יותר מאיר מאור הנר שהרי אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר אעפ"כ אין לבדוק לאור האבוקה לפי שאין (רשאי) [יכול] להכניס בחורין ולסדקין שירא שמא ישרוף הבית. ולכך נהגו באשכנז לבדוק בנר של שעוה ולא בנר של חלב לפי שיטיף ממנו על הכלים או על האוכלים ולא בנר של שמן שירא שיטיף ממנו על הבגדים. ויקח נר בידו ויברך בא"י אמ"ה על ביעור חמץ ומיד יתחיל לבדוק ולא ידבר בין ברכה להתחלת הבדיקה וי"א שאין לבודק לדבר עד שיגמור הבדיקה ויש שמוסיפין עוד שאם שח במילי דעלמא שלא מענין הבדיקה צריך לחזור ולברך. וכל זה אין נראה לי אלא רק שלא ישיח בין ברכה להתחלת בדיקה ואחר שהתחיל לבדוק לא הוי שיחה הפסק להצריך לחזור ולברך מידי דהוה אישיבת סוכה וכאדם המדבר באמצע הסעודה דלא הוי שיחה הפסק לחזור ולברך על הסוכה ועל ברכת המוציא דלא הוי שיחה הפסק אחר שהתחיל המעשה אלא בין תפילין לתפילין משום דברכה ראשונה קיימא נמי אהנחת תפילין של ראש ואם שח צריך לברך פעם אחרת להניח תפילין לפיר"ת ולפירש"י נמי כיון דתרי מצות נינהו דלא מעכבי אהדדי ואם לא שח לא צריך לברך על מצות תפילין אא"כ הוי היסח הדעת מיהו לכתחלה טוב ליזהר שלא לעסוק בשיחה בטילה וישים אל לבו לבדוק בחדרים ובעליות ובכל מקום שמכניסים בו חמץ ואם בעל הבית אינו יכול לטרוח ולבדוק בכל המקומות שבבית יעמיד מבני ביתו אצלו בשעת ברכה ויתפזרו לבדוק איש איש למקומו על סמך הברכה שבירך בעל הבית כדתני בתוספתא דברכות עשרה שעשו מצוה אחת אחד מברך לכולן. והא דלא מברך עליה שהחיינו אע"ג דבא מזמן לזמן אומר אני כיון דמצוה זו אינה אלא לצורך הרגל לתקן את הבית ולבער החמץ מתוכו לצורך המועד שמכינין לו אזמן דמועד מידי דהוה אעושה סוכה ולולב לעצמו שמחוייב לברך שהחיינו בעשייתן אלא שמכינן אזמן דרגל. ויבדוק בכל המקומות שרגילין כל השנה להכניס שם חמץ כגון אוצרות יין שמסתפקין מהן לפי שפעמים עומד השמש באמצע הסעודה ונוטל פיתות לחם בידו ושוכח שם. וכללו של דבר כל העליות וכל החדרים צריכים בדיקה מטעם דלפעמים אדם נכנס בתוכן וחמץ בידו וחורי הבית שהם למעלה מג' טפחים ואין גבוהין יותר מקומת אדם וכן זיזין היוצאין מן הכותל כשיעור הזה טנן צריכין בדיקה: חור שבין אדם לחבירו זה בודק עד מקום שידו מגעת וזה בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטל בלבו. חור שבין יהודי לארמאי אין צריך לבדוק שלא יחשדו בכשפים אע"ג דשלוחי מצוה אינן ניזוקין היכא דשכיח היזקא שאני. ואחר שגמר הבדיקה יאמר כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה להוי בטיל וחשיב כעפרא ואז הוי הפקר דלאו דידיה הוא ולא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא ויקבוץ כל החמץ הנשאר בביתו וישימנו במקום המשתמר מן העכברים כגון בתיבה או יתלנו באויר והכי אי' בירושלמי כילד הוא עושה כופה עליו כלי כפה עליו ולא מצאו אומר אני יד נטלתו לא כפה עליו כלי ולא מצאו צריך לבדוק אותו בית. ולכשיגיע היום סוף ד' שעות יוציא כל החמץ מן הבית ויבטלנו ואע"ג שבטלו בלילה אחר הבדיקה יחזור ויבטלנו שנית בשעה שמוציאו מן הבית לפי שקונין פת ביום וגם הפת שבטל בלילה אחר וקונה בו כשהוא אוכל הלכך טוב הוא שיבטל פעם שנית כל החמץ הנשאר בבית ומה שאין מברך בשעה חמישית על ביעור חמץ כשהוא מוציא החמץ מן הבית והוא מצוה מן התורה דכתיב ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם ודרשינן במכילתא ביום הראשון הוא י"ד אומר אני דהוצאת חמץ מן הבית קודם זמן איסורו לא נפיק מהשביתו דתשביתו היינו שריפה ולא צותה התורה לשורפו אלא לאחר שכבר נאסר מידי דהוה אנותר אבל בעוד שהוא מותר למה ישרפנו ומה שמוציאין אותו מן הבית אינו אלא שמא יבוא לאוכלו ואין מפורש בזה מצות עשה מן התורה שיהא מצווה לברך עליו. מן הראוי שיברך קודם בדיקת חמץ דתקינו לומר על ביעור חמץ לפי שלאחר הבדיקה הוא מבטל והיינו ביעור לחמץ שאינו ידוע לו ומצניע את הידוע לו ואוכל ממנו עד שעה חמישית ואז מבערו מן הבית וכל עסק נגרר אחר הברכה של הבדיקה שהוא תחלת הביעור ונגמר בשעת הביעור ואינו צריך לשרוף את החמץ אלא נותנו לנכרי או זורקו לכלבים דאין חמץ טעון שריפה אלא לאחר שכבר נאסר. ואחר שהוציא החמץ מן הבית והצניעו את כלי החמץ אז מתחילין לתקן ענין המצות ומודדין את הקמח במדה שהיא מחזקת מ"ג ביצים וחומש ביצה והוא שיעור חלה *והרוצה לשער מדה זו מביא קדירה וכופהו לתוך קערה וממלא את הקדירה מים ונותן לתוכו מ"ג ביצים והמים היוצאים מן הקדירה כלי המחזיק אותן מים היא המדה: אשה לא תלוש לא בחמה ולא בחמין ולא בחמי חמה *וביום המשונן אסור ללוש תחת אויר השמים לפי שהשמש זורח על העבים וחמה מתפשטת בכל מקום. ולא תגביה האשה את ידה מן העיסה עד שתכנים אותה לתנור אלא כל שעה תהא עוסקת בה וכ"ז שעוסקין בבצק אינו בא לידי חימוץ אבל אחר שנתעסק בה ונתחממה תחת הידים אם יניחוה בלא עסק מיד יחמיץ. *וקרוב לתנור לא ילוש מפני חום האש: מכל מדה ומדה יפריש חלה או יצרף כל המצות יחד לאחר אפייה תוך כלי אחד ויפריש חלה אחת על הכל. וכשאופה מצה בי"ט לא יפריש חלה מן העיסה כי היה אסור בטלטול לפי שהיא טמאה אלא תעשה ממנה עוגה קטנה ולא תקרא לה שם חלה ולאחר אפייה תשימם בכלי אחד והעוגה עמהם ותפריש העוגה לחלה ותשמרנה עד לחול ותשרפנה ואם יש בעיר כהן שלא יצא טומאה מגופו יכול לטלטל את החלה ולאפותה דחזי לאותו כהן קטן וכן כהן גדול שטבל לקריו דהתרומה קיימי לן לא בעי הערב שמש ואפילו בלא טבילה נמי יכול לבטלה ברוב חולין ולאכלה:

הגה"ה
*וכתב בפרק אלו עוברין דאין גודשין מדה של פסח. מרדכי (בסימן תקנ"ח):

הגה"ה
*מטעם זה כתב ס"ה שטוב ליזהר שלא להוליך המים לבית התנור מגולים תחת הרקיע:

הגה"ה
*כתב ראבי"ה דעבד ושפחה שלא טבלו ואע"ו אין לשין מצה של מצוה: כתב הרוקח (בסימן רע"ג) וכל אדם ילמד בני ביתו לומר כשלשין המצות כל הבצק שיפול מן הכלי שלשין בו יהא בטל והפקר ודבר זה צריך לומר קודם שתחמץ וכן טוב שיעשה הבצק שלא ידבק בכלים דשמא לא יוכל להספיק להסירו מעל הכלי עד שתחמיץ הגהות [מיי'] פ"ג ס"ק יו"ד. ומנהג כשר שלא לאפות מצה של מצוה בי"ד קודם חצות הגה' [מיי'] פ"ו סק"ז. וכן כתב המרדכי (בסי' תקמ"ג) וז"ל אמנם ג' מצות של מצוה נכון לאפותם בליל ט"ו דחביבה מצוה בשעתה וכן כתב הגה' [מיי'] בפ"ו משם בעל הרוקח (והוא בסימן רפ"ח) וע"ש:

ערבי פסחים מט' שעות ולמעלה לא יאכל אדם כדי שיהא רעב ויאכל מצה לתיאבון אב
מיני תרגימא דהיינו תבשיל העשוי מה' מינים או פירות וירקות מותר לאוכלן מפני שאין משביעין. והא דאמר מט' שעות ולמעלה לא יאכל הא מקמי הכא מצי אכיל במאי איירי דמצי אכיל אי חמץ כבר נאסר אי מצה נמי לא מצי אכיל דאמר בירושלמי האוכל מצה בע"פ כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו. אי מיני תרגימא מותר לאכול אפילו מן המנחה ולמעלה אלא במצה עשירה עסקינן דמצי למיכל ערב הפסח דדוקא במצה שיוצא לצאת בו אסור לאוכלו בערב הפסח וכן היה נוהג ר"ת כשחל ערב פסח להיות בשבת היה מקיים מצות שלש סעודות במצה עשירה שנאפת מע"ש ונילושה במי פירות בלא מים כלל. וללוש בביצים בלא מים נסתפק רש"י אם הוא מחמיץ לפי שהעיסה תופחת. והעולם נהגו בו היתר:

ויהיה שולחנו מוכן שיאכל משתחשך אבל לא קודם לכן אע"פ שבשבתות וי"ט יכול להוסיף מחול על הקודש ולאכול קודם שתחשך כדאמר בפ' תפלת השחר מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש על הכוס בע"פ לא מצי אכיל עד שתחשך והכי איתא בירושלמי פסח מצה ומרור אוכלן בבת אחת מאימתי אוכלן משתחשך ותנן נמי במתניתין הפסח אינו נאכל אלא בלילה ומצה איתקש לפסח דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו וגו': ולא יפחתו מד' כוסות אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות שהגיעו לחינוך: צריך שיהא הכוס כאורך שני אגודלים וכן נמי רוחבו והיינו אצבעיים על אצבעיים וגובה הכוס אצבעיים וחצי אצבע ותומם. וצריך שישתה רוב הכוס ועל כוס ראשון מברך בורא פרי הגפן ואומר עליו קידוש היום ואינו נוטל ידיו קודם קידוש ואחר קידוש מביאים לפניו ירקות ונוטל ידיו דכל שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים משום סרך תרומה דכמו שתקנו נטילת ידים למי שאוכל פת משום סרך תרומה משום דידים שניות הן ופוסלין את התרומה כך תיקנו נטילת ידים למה שטיבולו במשקה ואוכל לפי שסתם ידים פוסלים את המשקה להיות תחלה לכך נוטל ידיו ומברך בפה"א ומטבל בחומץ כי לא הוזכר חרוסת במשנה עד שהביאו לפניו חזרת כי החרוסת היא מצוה זכר לתפוח או זכר לטיט ולא יתכן שימלא כריסו ממנו ואח"כ יביאנו למצוה אלא ראוי שיביא חרוסת עם המרור זכר למירור חיי אבותינו ושעבודם בחומר ובטיט ואח"כ יביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין וכתב רב אלפס שדי בשתי מצות ובוצע אחת לשנים ושומר חציה לאפיקומן ועל חציה האחרת יברך ברכת המוציא ועל אכילת מצה ומן השלימה יעשה כריכה אף על גב דבשאר י"ט בעי שתי ככרות שלמות לחם משנה כמו בשבת שהרי בי"ט לא ירד המן ולקטו לחם משנה בעי"ט כמו בע"ש הכא אתא לחם עוני ונרעתא לחדא ואוקמא אפרוסה הלכך בוצע אחדא ופלגא ומניח הפרוסה תחת השלימה ובוצע ואין נראה לר"י דמ"ש פסח משאר י"ט שלא יבצע על שתי ככרות שלמות דהא דדרשינן לחם עוני לפרוסה היינו אותו לחם שיצא בו מידי אכילת מצה אבל ברכת המוציא פירש"י דעל שלימה בעי כשאר י"ט תדע שאם אין לו לחם עוני אלא כזית ויאכל באחרונה ויברך המוציא על מצה עשירה פשיטא דהרתי ככרות שלמות בעינן והה"נ אם יש לו לחם עוני לאכול בתחלה למה לא יברך המוציא על השלימה הלכך צריך לעשות ג' מצות מחיטה שמורה וכתב רב אלפס דבעינן שתהא שמורה לשם מצה דכתיב ושמרתם את המצות וכן אמר רבא להנהו דמהפכי כיפי הפיכו לשם מצוה ולא משמע הכי ולעיל בפרק כל שעה דרבא הוי בעי למימר דשימור דלישה לא הוי שימור ופריך ליה ואיתותב וקאמר התם דאמר להו רבא להנהו דמהפכי וכו' כלומר אע"פ שנדחו דברי רבא דהוי בעי למימר דשימור דלישה לא הוי שמיה שימור אפילו הכי לא הדר ביה והיה מחמיר על עצמו לשמור משעת קצירת מצה של מצוה ונהגו העם באשכנז ובצרפת לשמור משעת טחינה לפי שאז מקריבין אותו אל המים ובשאילתות דרב אחאי כתב לא נפיק ידי חובתיה אלא במצה דמינטר מחימוץ מן כד נפלי מיא עליה ונהגו באשכנז ובצרפת לעשות ג' מצות של מצוה מעשרון א' דדמי ללחמי תודה דהיוצא מבית האסורין מביא לחמי תודה ולחמי תודה באים ג' ממין של מצה חלות ורקיקין ורבוכה וג' חלות עשוין מעשרון א' וכל מין ומין הוי ג' עשרונין [ושליש] ומכל מין ומין היו עושין עשר חלות דהיינו ג' עשרונין [ושליש] ועושין להן סימנים לדעת איזה היא ראשונה ואיזהו שניה ושלישית כדרך שהיו עושין בקופה של לשכה כתוב א' ב' ג' לידע איזה נתרמה תחלה שמצוה בראשונה. וכשמביאין לפניו המצות יבצע השניה לשנים ויתן אותה לאחר לשמור וישימנה תחת המפה לשמור שתהא מונחת לפניו ולא ישכחנה וחציה ישים בין שתי השלימות. ויגביה הקערה ויאמר הא לחמא כו' עד מה נשתנה ויקח הקערה שבה המצות של מצוה להסירה מעל השולחן כדי שיראה התינוק וישאל להם למה מסלקין את הלחם ועדיין לא אכלו וגם מוזגין כוס שני כדי שישאל התינוק לפי שאין רגילין למזוג שתי כוסות קודם אכילה ואומר מה נשתנה ואומר כל ההגדה וקורא את ההלל עד חלמיש למעינו מים ואין מברכין על קריאת ההלל לפי שאין קורין אלא מקצתו וחותם בגאולה ושותה כוס שני וכתב רב אלפס דמברך בפה"ג על כל כוס וכוס כיון דכל חד וחד מצוה באנפי נפשיה והביא ראיה מרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב דאמרי מכי אמר הב לן ונבריך דאסור למשתי משום דמשתי' וברוכי בהדי הדדי לא אפשר ה"נ כיון דאי אפשר למקרי ולמשתי בהדי הדדי צריך לחזור ולברך בתר דגמר ההגדה בפה"ג ול"נ מה שכתב כיון דכל אחד מצוה באנפי נפשיה צריך לברך על כל כוס וכוס לפי שהמצוה אינה נזקקת הברכה כל כמה דלא איכא היסח הדעת כדחזינן לעיל דרב אשי בריך אכסא קמא ותו לא בריך אלמא אע"ג דבהמ"ז טעונה כוס לא בעינא לברוכי עליו כיון דליכא היסח הדעת ה"נ אע"ג דכל חדא מצוה באנפי נפשיה כיון דליכא היסח הדעת לא בעי לברך על כל כוס וכוס ואע"ג דלית הלכתא כרב אשי היינו מטעמא משום דברכת המזון חשיב הפסק ואיכא היסח הדעת אבל לפום סברא דברכת המזון לא הוי הפסק ליכא מאן דפליג עליה בהאי סברא דברכת המזון אע"פ שהיא טעונה כוס למצוה אינה מזקקת לברכה לסברתו דליכא הפסק והיסח הדעת וכן תפילין שתי מצות הן ואינן מעכבות זו את זו ומברך ברכה אחת על שתיהן ואפילו מאן דמברך שתים מ"מ ברכה ראשונה עולה גם לשל ראש דאלו לא היה מניח אלא של ראש מברך שתים ומה שהביא ראיה מהב לן ונבריך דהוי הפסק משום דשתייה וברוכי בהדי הדדי לא אפשר לאו ראיה דשאני ברכת המזון דהוי היסח הדעת וסילוק על מה שאכל ושתה הלכך צריך לברך לכתחלה אם רוצה לאכול ולשתות אבל קריאת ההלל והגדה לא הוי הפסק מידי דהוה אאדם שעמד להתפלל בתוך הסעודה ואפילו הגיע זמן המנחה ואין שהות ביום לגמור הסעודה ולהתפלל שחייב להפסיק ואי אפשר לו לאכול עד שיתפלל אפ"ה לא הוי הפסק כדאמר עקרו רגליהן לילך לבית הכנסת דמיירי בכל ענין אפילו אין שהות ביום דחייב להפסיק אפ"ה לא הוי הפסק וכ"ש בין כוס ראשון לכוס שני שאם רוצה לשתות שותה דלא הוי היסח הדעת וכן בין שלישי לרביעי אע"פ שאסור לשתות כיון שהכוס לפניו ודעתו לשתות לא הוי הלל הפסק והיסח הדעת הלכך נראה שאין לברך אלא על כוס ראשון ושלישי וברכה אחרונה אין לברך אלא על כוס רביעי וכן מצאתי בשם הרב וכן ראוי לעשות דהממעט בברכות אין מפסיד דברכות אין מעכבות אבל המרבה מפסיד דהוי ברכה לבטלה ואח"כ נוטל ידיו ומחזירין לפניו המצות ומניח הפרוסה בין שתי השלימות ומברך על השלימה ברכת המוציא ובוצע ומברך על אכילת מצה על הפרוסה ובוצע ואוכל משתיהן מכל אחת ואחת כזית הרוצה לצאת ידי כולם יברך המוציא ועל אכילת מצה ואחר כך יבלע משתיהן ואחר כך יקח המרור ויברך על אכילת מרור ויטבל בחרוסת ויאכל כזית מן המרור ומה שאינו מברך בפה"א על המרור פי' רשב"ם לפי שנפטר בברכה שבירך על הירקות והקשה עליו ר"י מהא דאמר הנוטל ידיו בטיבול ראשון צריך שיטול ידיו בטבול שני משום דמסח דעתיה באגדתא והלילא ה"נ הוי היסח הדעת ואין המרור נפטר בברכת הירקות אלא מה שאין מברך בורא פרי האדמה על המרור משום דכתיב על מרורים יאכלוהו וחובה הוא להביא מרור אחר המצה הלכך הוי ליה דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה שאין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם

הדע דקרי ליה פרפרת הפת דקתני במתניתין עד שמגיע לפרפרת הפת והיינו חזרת שמביא אחר הפת בכילד מברכין בירך על הפת פטר את הפרפרת לפי זה צריך לברך בורא נפשות אחר הירקות ולי נראה לקיים דברי רשב"ם נהי דהגדה והלילא הוי היסח הדעת לענין נטילה היינו משום דילמא אסח דעתיה ונגע במקום הטינופת משום דידים עסקניות הן אבל לענין אכילה שברך בורא פרי האדמה על הירקות והחזרת לפניו ודעתו לאכלו ולא נמלך הוא ואין כאן היסח הדעת ולא שינוי מקום שהיה צריך לברך שהרי חברים שעקרו רגליהן לילך לבית הכנסת או לבית המדרש אע"פ ששנו והתפללו אם הניחו שם מקצת חבירים לא הוי היסח הדעת כ"ש שיושב במקומו אע"פ שקורא ההגדה לא הוי היסח הדעת ואין צריך לברך בורא נפשות רבות על הירקות ואחר כך נוטל מצה שלישית ובוצע ממנה לאוכלה עם המרור זכר למקדש כהלל ומטביל הכריכה בחרוסת שכך היה הלל עושה אוכל פסח מצה ומרור מטובל בחרוסת בכריכה אחת וגומר כל סעודתו ואוכל מן חצי המצה השמורה זכר לפסח הנאכלת על השבע ואם שכח לאכול מן המצה עד שנטל ידיו כדי לברך או שאמר הב לן ונבריך יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל ממנו אבל אם לא נזכר עד אחר ברכת המזון לא יאכל פעם אחרת כי כל מצות שלנו בחזקת שימור דלישה קיימי ואין להרבות בכוסות ומוזג כוס שלישי ומברך על מזונו כוס רביעי גומר עליו הלל ואינו מברך לפניו ואומר עליו ברכת השיר דהיינו יהללוך ומי שרגיל לומר גם נשמת כל חי לא יחתום ביהללוך. ולא יאמר כל יהללוך אלא עד בא"י וחותם בנשמת כל חי דלא יחתום שני פעמים בברכה אחת ואחר כוס רביעי לא ישתה יין אלא מים וארבע כוסות הללו צריך בהסיבת שמאל ולא בהסיבת ימין ולא פרקדן ואם שתה כוס רביעי בלא הסיבה יחזור וישתה (ואם שתה כוס רביעי בלא הסיבה) צריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן כשישתה אחר כך בהסיבה דכששותה בלא הסיבה עקר דעתו מלשתות יותר וכן אם אכל מצה בלא הסיבה יחזור ויאכל בהסיבה בן אצל אביו צריך הסיבה אפילו הוא רבו תלמיד אצל רבו מובהק לא בעיא הסיבה אשה אצל בעלה אם חשובה היא בעיא הסיבה ואם אינה חשובה לא בעיא הסיבה:

סליק הלכות פסחים

קיצור פסקי הרא"ש ז"ל ממסכת פסחים

אור לארבעה עשר פרק ראשון

א לעולם יחזור אדם לספר בלשון נקיה: חייב כל אדם לבדוק החמץ בתחלת ליל י"ד ולא יתחיל שום מלאכה עד שיסיים הבדיקה ואפילו ללמוד: ב המשכיר בית לחבירו בי"ג [או בי"ד מי שהיה בידו המפתח ליל י"ד חייב לבדוק: המשכיר בית לחבירו בליל י"ד [ואינו יודע אם בדק אם לאו] אם ישנו בעיר שואלו אם בדקו ואם אינו בעיר אזלינן לקולא שבדקו ומבטלו ודיו: ג הכל נאמנים על בדיקת חמץ ואומר שהוא בדוק אפילו נשים עבדים וקטנים: ד המשכיר בית לחבירו בחזקת שהוא בדוק ומצאו שאינו בדוק לא הוי מקח טעות ואפילו במקום שנותנין שכר על הבדיקה: מן התורה חייב אדם לבער חמץ בתחלת ז' אבל חכמים עשו הרחקה כדאיתא לקמן בין בביתו בין בכל גבולו: אם הפקיד נכרי חמץ אצלו ואינו חייב באחריותו אינו חייב לבער ואם חייב באחריותו אפילו הוא שומר חנם או אפילו לא קבל אחריות והנכרי אנס וכופהו נעשה חייב לבער: ישראל שהפקיד חמצו אצל ישראל אחר או אצל נכרי אע"פ שהנפקד חייב באחריותו המפקיד עובר עליו: ה בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה אע"ג דמצי מסליק ליה בזוזי ועיסת ארנונא חייבת בחלה אע"ג דלא מצי מסליק ליה בזוזי ואפילו אין שיעור חלה בחלקו של ישראל: ו נכרי שנכנס לביתו של ישראל וחמצו בידו אין זקוק לבער הפקידו אצלו זקוק לבער יחד לו בית אין זקוק לבער אפילו קבל עליו אחריות: ז מצא חמץ בביתו בי"ט שאינו יכול להוציאו כופה עליו כלי עד מוצאי י"ט שמוציאו ושל נכרי המופקד אצלו עושה לו מחיצה עשרה טפחים: ח המפרש בים והיוצא בשיירא ואין דעתו לחזור וכן העושה ביתו אוצר ואין דעתו לפנותו קודם ל' יום לפני הפסח אין צריך לבער וכשיבא הפסח מבטלו בלבו. תוך שלשים יום צריך לבער. ואם דעתו לחזור [וכן] לפנות האוצר חייב לבער אפי' מראש השנה: ט הבודק צריך לבטל מיד אחר בדיקתו ואומר כל חמירא וכו': וגם למחר סוף שעה חמישית טוב הוא לבטל פעם אחרת בשביל חמץ שקנו או שזכו בו אחר ביטול הלילה: י הבודק צריך שיברך ברוך אתה ה' אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו על ביעור חמץ קודם שיבדוק. ומיד אחר הברכה יבדוק בלא הפסק. ולאחר שהתחיל לבדוק טוב הוא שלא ידבר. מ"מ אם דיבר א"צ לברך פעם אחרת. וא"צ לברך שהחיינו. וא"צ לברך בשעה ששית כשמבער החמץ: יש חילוק בין מטבע של ברכות בין על ובין למ"ד: וכל הברכות מברך עליהן קודם לעשייתן חוץ מטבילת הגר ואג"ב זה נהגו בכל הטבילות ובנט"י [לברך אח"כ]: יא מצות בדיקה לאור הנר וטוב לעשותו מטעוה ולא לאור האבוקה ולא לאור לבנה וחמה ואפילו כשבודק ביום כגון שהיה טרוד ולא בדק בלילה ואפילו בבית שיש בו אור גדול חוץ מאכסדרה שנבדקת לאורה: יב חורי הבית העליונים והתחתונים וגג היציע והמגדל ורפת ולולין ומתבן ואוצרות יין שאין מסתפק מהם ואוצרות שמן אפי' במסתפק מהם ובית דגים אין צריכין בדיקה. בי מילחי ובי קירי ובי תמרי ובי ניבי צריכין בדיקה: יג חור שבין יהודי לחבירו זה בודק עד מקום שידו מגעת וזה בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטל כל א' בלבו: חור שבין יהודי לארמאי והחצר א"צ בדיקה כלל: יד במרתף בודק שתי שורות החיצונות כרב דאמר עליונה ושלמטה ממנה: תינוק שנכנס לבית בדוק וככר בידו ונכנס אחריו ומצא פירורין אין צריך בדיקה: [עכבר שנכנס לבית וככר בפיו ונכנס אחריו ומצא פירורין צריך בדיקה]: לא בדק ליל ארבעה עשר יבדוק יום ארבעה עשר לא בדק יום ארבעה עשר יבדוק בתוך הפסח לא בדק בתוך הפסח יבדוק אחר הפסח [שלא יבא לאכול חמץ שעבר עליו הפסח]: ולאחר שיבדוק ליל ארבעה עשר יזהר בחמץ הנשאר שלא יהא צריך לבדוק אחריו פעם אחר כגון אם נטלו עכבר בפניו או הניח עשר ומצא תשע אבל בסתם אין חוששין שמא גררה חולדה או עכבר ממקום למקום. ואם כפה עליו כלי ולא מצאו א"צ לבדוק שאנו תולין ודאי באדם שנטלו: כל ד' שעות אוכלין ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש: י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל לפני השבת ומשיירין מזון שתי סעודות עד ארבע שעות:

כל שעה פרק שני

א כל שעה שמותר לאכול ואף בחמישית שאסור לו לאכול מאכיל לבהמה ולחיה ולעופות ובלבד שיעמוד עליהם עד שיאכלו כדי שלא יצניעו ממנו ויבער אם שיירו ממנו: חמץ שנתעפש או שחרכו קודם זמן איסורו עד שנפסל מלאכול לכלב מותר בהנאה לאחר זמן איסורו ואסור באכילה וכותח שקורין אלמר"י בלשון ערבי שעושין קודם הפסח אסור אף אחר הפסח: ב המקדש בחמץ דרבנן כגון משש שעות ולמעלה בחמץ נוקשה שהוא מדרבנן או בחמץ גמור בשעה ששית אין חוששין לקידושיו: בכל איסורי הנאה מתרפאין במקום סכנה אפילו כדרך הנאתן. ושלא במקום סכנה מתרפאין מהם דוקא שלא כדרך הנאתן. ושאר הנאות אפילו שלא כדרך הנאתן נמי לא. חוץ מכלאי הכרם ובשר בחלב דאפילו שלא כדרך הנאתן אסור להתרפאות שלא במקום סכנה. ובע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים אפילו במקום סכנה אין מתרפאין אפילו שלא כדרך הנאתן: הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו איפשר וקא מיכוון או לא איפשר וקא מיכוון אסור. לא איפשר ולא קא מכוון או איפשר ולא קא מיכוון שרי וכגון דלא הוי פסיק רישיה שיכול לסתום נחיריו שלא יהנה: הלכתא זה וזה גורם מותר אבל לכתחלה אסור לעשותו. ומ"מ תנור חדש שהסיקוהו בעצי איסור מותר לאפות בו לכתחלה בהיסק אחר של היתר: הילכתא יש שבח עצים כשהגחלים לוחשות בפת לאסור פת שנאפה בעצי איסור. וכן לאסור קערות וכוסות וצלוחיות שהוסקו בו אבל בגחלים עוממות מותר והני מילי בעצי ערלה ובקשין של כלאי הכרם אבל בחמץ בפסח אפילו אפרו נמי אסור. וקדרה שהוסקה בעצי איסור אסורה: ג פסק רש"י כר' יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה ודוקא שלא בזמן ביעורו קודם שש אבל לאחר שש מודה רבי יהודה דהשבתתו בכל דבר. ולר"ת איפכא קודם שש מודה רבי יהודה ולאחר שש פליג. והגאונים פוסקים כחכמים דלעולם השבתתו בכל דבר וכרבה דאמר מפרר וזורה לרוח וגם מטיל לים: ד חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה ושל ישראל אסור אפילו בהנאה ואם מכרו או נתנו לנכרי קודם לכן מותר ובלבד שיתננו לו מתנה גמורה ורשאי לומר עד שאתה לוקח במנה קח במאתים שאקחנו ממך אחר הפסח ונכרי שהביא דורון לישראל במוצאי הפסח סמוך לערב ומניחו בביתו יאמר הישראל שאינו רוצה שיקנה לו רשותו: וחמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אע"פ שבטלו אסור באכילה. אע"ג דקי"ל כרבי שמעון דאמר חמץ לאחר זמנו אינו אלא דרבנן בלפני זמנו קיימא לן כר' יהודה ולוקה משש שעות ולמעלה: ה חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אוסר תערובתו במשהו בהנאה. לאחר זמנו בין במינו בין שלא במינו בס' ואפילו שהיה בעיניה ונתערב בשוגג אחר זמנו אבל עירבו במזיד לא בטיל. ומשש שעות ולמעלה דינו לענין ביטול כשאר איסורים. ואם נתבטל קודם זמנו מותר אפילו בפסח. ואם נתערב חתיכת חמץ בחתיכות אחרות יבש ביבש ואינו דבר שבמנין מותר אפילו באכילה. ונותן טעם לפגם יש אוסרין בפסח וא"א הרא"ש ז"ל מתיר כדמפרש בשילהי ע"ז: ו קדרות של חרס שנשתמש בהן כל השנה מניחן בפסח במקום צנוע ומותרים אחר הפסח והיסק אינו מועיל להם כמו לבוכיא דמהני בה היסק. אבל אם החזירן לכבשן גדול שמסיקין בו כלי חרס חדשים שרי דה"ל כמו חדש אבל אם נתנו לתנור קטן שאופין בו לא הוי כחדש: ז תניא אין לשין את העיסה בחלב ולא סשין את התנור באליה ואם עשה כל הפת אסורה ואי שני בהו ועבדינהו כעין תורא שרי: והאי בוכיא דלפו ביה חמירא כולה שתא אסור למילש ביה מצה בפסח משום דהסיקו מבחוץ ואי מלייא גומרי והסיקו מבפנים שפיר דמי: סכינין מעייל להו ולקתייהו בכלי ראשון ובלבד שישופנו וינקנו יפה תחלה: הלכך אם יש בו גומות צריך ליבון כי א"א לנקותו יפה: [עץ פרור] וכל כלי עץ ומתכת שנשתמש בהן חמץ בכלי ראשון מכשירו בכלי ראשון ואם נשתמש בהן בכלי שני מכשירו גם בכלי שני ואם נשתמש בו ע"י אור צריך ליבון ואם נשתמש בו בצונן סגי בהדחה: ויורה שמגעילין בה צריכה הגעלה תחלה אם היא בת יומא וכן כל כלי שמגעילין צריך שיהא במים ס' כנגדו אם הוא בן יומו אבל אם אינו בן יומו או אפילו הוא בן יומו ומגעילו קודם שיגיע איסור חמץ דהיינו ערב הפסח קודם שעה חמישית אין צריך ששים כנגדו ולא להגעיל היורה תחלה: ומחבת שמטגנים בה סגי בהגעלה ובלבד שיהא שלם אבל אם הוא מתוקן במלאי לא מהני הגעלה: ח מאני דקונייא ירוקי חיורי ואוכמי אפילו לית בהו קרטופני אסור להשתמש בהן בפסח: ולענין יין נסך ירוקי אסירי חיורי ואוכמי שרי: וכלי עץ המצופים בשמנין אם נשתמש בהם בחמין הרי הן ככלי חרס ואסורים בפסח: ט כל הכלים שנשתמש בהן חמץ בצונן משתמש בהם במצה אפילו בחמין חוץ מבית שאור שאע"פ [שלא נשתמש בהן אלא צונן לא ישתמש בהן מצה בחמין וללוש בה אע"פ] שהן צונן אסור: ובית חרוסת דינו כבית שאור והגעלה מהני להו: וכלי חרס אע"פ שלא נשתמש בו אלא צונן לא ישתמש בהם בשום תשמיש של מצה אלא בצונן: י נכרי שהלוה לישראל על חמצו והרהינו אצלו ואמר ליה קני מעכשיו אם לא אפרע לך לזמן פלוני והגיע הזמן אחר הפסח ולא פרעו מותר אפילו באכילה ואם קבע לו זמן קודם הפסח ובא הזמן ולא פרעו אפילו לא אמר לו קני מעכשיו שרי ואם חסר אחד מאלו אסור: וישראל שהלוה לנכרי על חמצו והרהינו אצלו ואמר לו קני מעכשיו אסור בהנאה אפילו אין האחריות עליו ואם לא אמר לו מעכשיו אפילו הרהינו אצלו שרי אם אין האחריות עליו: משכונו של נכרי ביד ישראל ברבית ולא אמר לו קנה מעכשיו מותר למשכנו לישראל אחר באותו רבית אע"פ שלא העמידו אצל הנכרי: וכן משכונו של ישראל ביד נכרי מותר לישראל אחר להלוות לנכרי על אותו משכון ולקבל רבית מיד ישראל שחייב לנכרי ובעל העיטור אוסר משכונו של ישראל ביד נכרי: יא חמץ שנפלה עליו מפולת אם גובה העפר עליו ג"ט מבטלו בלבו ודיו: יב יוצא אדם ידי חובתו בחטים ושעורים וכוסמין ובשבולת שועל ושיפון אבל לא באורז ודוחן ואין בו משום חימוץ ומותר לעשות ממנו תבשיל: יג מי פירות אין מחמיצין בלא מים כלל. ועם מים הוי חמץ נוקשה ואין בו כרת ואז ממהר להחמיץ ספי הלכך אם לש בהם יאפה מיד כחכמים דר"ג: אבל בליל ראשון אסור משום מצה עשירה: ובמי ביצים נסתפק רש"י אם הוא מחמיץ ור"ת מתיר והיה נוהג לאוכלו בערב פסח אחר ד' שעות זהו לר"י. ולרב אלפס אפילו מי פירות עם מים מותר ללוש לכתחלה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל הסכים לדעת ר"י: חלוט שבלילתו רכה קודם אפייה בתטר אפי' לחם לא הוי לברך עליו המוציא.[ולאחר אפייה חשיב לחם ויוצאין בו בפסח והוא לחם עוני ומברכין עליו המוציא] ואם בלילתו עבה הוי לחם לענין חלה ואין יוצאין בו בפסח בין לא אפייה בתר דחלטיה [ולרב האי גאון אפייה בתר דחלטיה יוצאין בו בפסח]: יד פת סובין לרש"י יוצאין בה ולרב אלפס אין יוצאין בה אבל לא הוציא הסובין ולש הכל ביחד יוצאין בה: טו מותר לאפות פת מרובה ביום טוב לא שנא בפסח ולא שנא בשאר ימים טובים ובלבד שלא ילוש בפסח יותר מחמש רבעים ביחד: יוצאים בפת נקייה ובפת הדראה ובסריקין המצויירין ואין עושין אותן לכתחלה [אפילו בדפוס גזירה שמא יעשה שלא בדפוס] ורב אלפס התיר לנחתומין לעשותן ואסר לבעלי בתים: טז דבר שבלילתו עבה אפילו בשלו במים או טגנו בשמן לחם גמור הוא וחייב בחלה ומברכין עליו המוציא ובלבד שיהא בו תוריתא דנהמא אבל אם בלילתו רכה ובשלו במים או טגנו בשמן לכולי עלמא לאו לחם הוא לענין חלה והמוציא: ואם עשאו באלפס בלא משקין צריך נקיט לא הוי לחם ולרבי יוחנן הוי לחם ור"ת פסק כריש לקיש ור"י פסק כרבי יוחנן. ורבינו שמשון כתב דאפילו העושה עיסה גמורה ודעתו לטגנה או לבשלה פטורה מן החלה ומיהו אם דעתו לאפות ממנה אפילו חררה קטנה נתחייבה בחלה: יז מצה שאפויה כל כך שכשפורסה אין חוטין נמשכין ממנה יוצאין בה פחות מכן אין יוצאין בה: ויוצאין במצה האפויה על גבי קרקע ורקיק השרוי במים אחר אפייה אבל לא במבושל אע"פ שלא נמוח: יח והבא למגן העיסה ירתיח המחבת יפה עד שתתלבן ואח"כ יתן העיסה והשמן אבל אם נתן העיסה תחלה ואחר כך הרתיח המחבת אסור: מצה גזולה אין אדם יוצא בה ידי חובתו: יט יוצאין ידי חובת מרור בחזרת ובעולשין ותמכא וחרחבינה ומרור. ועיקר המצוה בחזרת. ויוצאין בקלח שלהן בין לחין בין יבשין אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין ובעלין דוקא לחין. וכולן מצטרפין לכזית: כ אין שורין את המורסן לתרנגולים ולא חולטין אע"פ שאינו מחמיץ החמירו בה שלא להתירו אלא לחולה ע"פ בקיאים אבל אפוי שבשלו מותר: כא קמח שנפל עליו דלף מורד זה אמר זה אינו בא לידי חמוץ ויאפנו מיד אחר שיפסוק הדלף ואם הוא מסופק אם מורד אם לאו אסור: לא תשרה אשה המורסן שתוליך עמה לבית המרחץ אבל שפה היא על בשרה יבש אע"פ שיש עליה זיעה אבל צריכה ליזהר שלא יהא עליה שום לחלוחית של מים הלכך האידנא אין להתיר להם כלל: כב לא ילעוס אדם המ"ס ויתן על גבי מכתו שהרוק מחמיץ וכן זיעת הבתים

מחמיצים

מחמצת: ואם נפל מים על קמח או נתחלה הסק יאחוז בידו המקום המתחלת בסק שלא יתערב עם השאר וידיק הקמח: כג ותיקא דהייט קמח מבושל במים. ומלח אסור ובשמן ומלח מותר: יש נוהגים שלא למלוח המצה ואינו אלא מנהג שאין טעם לאסור: ויוצאין במצה מתובלת בקלח ושומשמין וכל מיני תבלין אבל לכתחלה אין ליתן בה פלפלין שהוא חד ומחמץ: כד הלכתא כרבא דמי פירות אין מחמיצין הלכך שרי למרוך תרי סבלי בהדדי [ולא חיישינן דלמא נפיק מיא מהאי ונפיל להאי ואתי לידי חימוץ: ולא לימחא איניש קדירה שמעבין את התבשיל ע"י שממחין קמח לתוכו אפילו קימחא דאבישונא שנתייבשה ונקלית בתנור כשהיא לחה וקלוי והרי היא כאפויה אפ"ה אסור דדלמא לא בשיל שפיר ולא נעשה קלוי כל צרכה ומחמצת בתבשיל כשמורפה בקערה ועוד שאין דרך ליתן לתוך תבשיל רותח]: כה אין לותתין השעורים בפסח ואם לתת אפילו לא נתבקעו ממש אלא כל שאלו מניחן על פי האבוב והן מתבקעות אסורות וה"מ למיכלינהו בעיניהו אבל אם נמצאו בתבשיל אינן אסורות אלא א"כ נתבקעו ממש ואם נמצאת בעיסה אפילו נתבקעה זורק סביבותיה ואם נמצאת במצה אפויה חותך מקום פעפועו לפי אומד הדעת ואם בי"ט אחרון מותר להשהותו עד לאחר הפסח ואם נמצא בתרנגולת [ומלאוה יש פלוגתא] לגויה כולה אסור ואפילו אחרת שלא עמה באותו ספוד והאידנא גזרו במתיבתא שלא ללתות כלל ושלא להתיר שום חליטה: כו בלקות של נכרים שמכיר בהן שלא החמיצו שאין שם לא כקרני תגבים ולא הכספת פנים מותר לאוכלן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. כתב רב אלפס שצריך שימור משעת קצירה ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שאין צריך לעשות שימור אלא משעת טחינה: יש גאונים שכתבו שאין יוצאין אלא במצה שאפה ולשה ישראל לשם מצה אבל נכרי לא ויש אומרים שיוצאין בה אפילו אפה נכרי אבל מצוה מן המובחר לאפותה בעצמו: כז חיטין שנפל עליו מים ויש בו חשש חמוץ (וכן בגד שאבד בו כלאים) לא ימכרם לנכרי אלא ימכרם מעט מעט לישראל בענין שיאכלו קודם הפסח: כח אין מוללין הקדרות בפסח בין אם יתן הקמח תחלה בין אם יתן החומץ תחלה אבל למלול במצה אפויה שחוקה או בקמח עדשים שרי: כט חרדל והרוסת [מעורב] במים לא יתן בו קמח ואם נתן לתוך הרוסת ישרף מיד ולתוך חרדל יאכל מיד ולא ישהנו כלל: מי תשמישו של נחתום לא ישפכנו אלא במקום מדרון: ל אין לשין אלא במים שלנו לפרש"י לאו דוקא שלנו בלילה אלא רק שעבר עליהם י"ב שעות משנשאבו ולפי' ה"ר אליעזר ממיץ צריך שלא יהו בלילה במחובר והשואבן בתחלת הלילה מותרים מיד [ואנו מחמירין ועושין כדברי שניהם] והשואבן אחר תחלת הלילה אסור: ולא הלוש לא בחמה ולא בחמי חמה ולא במים הגרופין מן המוליאר שהוא דוד גדול שנחושתו עבה [ונתון על האש תדיר] ואפילו כשאין תחתיו אור מים שבשוליו חמין: לא ולא תגביה ידה מן הפת להתעסק בעסק אחר עד שתגמר הפת וצריכה ב' כלים מים א' שמקטפת בו וא' שמצננת בו ידיה. ולא תשב ותלוש תחת השמש וביום המעונן תחת כל אויר הרקיע נמי לא תשב ולא תשב קרוב לתנור: ואם לשה בין בשוגג בין במזיד בחמין או בחמי חמה או במים הגרופין אסור: אבל אם לשה במים שלא לנו לרש"י מותר ולרי"ף אסור:

אלו עוברין פרק שלישי

א אלו עוברין בפסח כל שאינו חמץ גמור אלא תערובת חמץ כגון כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי או חמץ בעיניה והוא נוקשה כגון קולן של סופרים וזומא של צבעין ועמילן של טבחים אין בו כרת אלא לרבי אליעזר בלאו ולרבנן אין בו אלא איסור ולא לקי ורי"ף פוסק כחכמים וה"מ שאין בו כזית בכדי אכילת פרס אבל אי אית ביה כזית בכדי אכילת פרס אית ביה כרת: ב בצק שבסדקי עריבה במקום העשוי לחזק כזית חייב לבער פחות מכזית אינו חייב לבער ובמקום שאינו עשוי לחזק אפילו פחות מכזית חייב לבער לרי"ף. ור"ח פסק [כאביי בשולי עריבה אפילו כזית אינו חייב לבער ובשפה העליונה אפילו פחות מכזית חייב לבער ובדפנותיה כזית במקום א' צריך לבער פחות מכזית אין צריך לבער]: ובצק הדבוק בכתלי הבית אם אינו מאוס צריך לגורדו. ושני חצאי זיתים וחוט של בצק ביניהם שהוא בעריבה כל שאם יטול החוט והם ניטלין עמו חייב לבער ואם לאו אין חייב לבער. ואם הם בבית בכל ענין חייב לבער: ובית ועליה או בית ואכסדרה או שני בתים זה לפנים מזה בעיא ולא איפשטא ומבטלם ודיו: ג עריבת העבדנין שנתן לתוכה קמח תוך ג' ימים לפסח חייב לבער קודם הפסח ג' ימים אינו חייב לבער. ואם נתן לתוכה עורות אפילו שעה אחת קודם הפסח אינו חייב לבער. ופת שעיפשה כל זמן שראויה לכלב חייב לבער. נפסלה מלאכול לכלב אינו חייב לבער: ד קילור ואיספלנית ורטיה שנתן בהן קמח אינו צריך לבער מלוגמא שהסריחה א"צ לבער וכן הטער אק"ה ונתמלה ואח"כ הסריחה צריך לבער: ה בגדים שכבסו אותם בחלב חטה וניירות שדבקו אותן בחמץ וכל כיוצא באלו מותר לקיימן בפסח: בצק שאין ידוע אם החמיץ אם לאו אם יש כיוצא בו שהחמיץ הרי גם זה אסור ואם לאו אם שהה מיל אסור: ו הלש עיסה ביום טוב של פסח אם יש כהן קטן שלא ראה קרי מימיו או אפילו יש שם כהן גדול יטול לקרות שם חלה ולאפותה שראוי לכהן טמא ע"י טבול ברוב. אין שם כהן כלל לא יקרא לה שם עד שתאפה שאם יקרא לה שם תחלה אינו רשאי לאפותה. שכח וקרא לה שם תטיל לצונן כדי שלא תחמיץ ולאחר אפיה יצרפם בסל ויקח חלה אחת מהכל. והני מילי שלא היה בכל עיסה שיעור חלה אבל אם היה בכל אחת שיעור חלה א"צ צירוף סל אלא הקפה בעלמא זה לזה: הלכתא האופה מי"ט לחול אינו לוקה דאמרינן הואיל: הלכתא כחכמים דאמרי ג' נשים עוסקות בבצק אחת לשה וכו' דלכתחלה בענין שלא יניחו בלא עסק ואם הניחו בלא עסק כדי שיעור מיל הוי חמץ ואם יתעסקו אפילו כל היום אינו מחמיץ: ושיעור הבצק מ"ג ביצים בינוניים וחומש ואם לש יותר מזה השיעור יש אוסרין והר"י כתב כיון שאין שוהין בה יותר מכדי מיל מותר: בצק שנסדק מחמת חימוץ בין כקרני תגבים בין שנתערבו סדקיו זה בזה האוכלו חייב כרת ואם הכסיפו פניו הוי שאור והאוכלו פטור כרבי יהודה: י"ד שחל להיות בשבת מבערין תרומה מלפני השבת וחולין בשבת: ז האוכל מצה בערב הפסח מזמן איסור חמץ ואילך מכין אותו מכת מרדות: ח ההולך לדבר מצוה כגון למול את בנו ולאכול סעודת אירוסין או סבלונות בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבער ואם לאו יבטל בלבו: הלך כדי להציל מן הגיים מן הנהר ומן המפולת וכיוצא בו יבטל בלבו ולא יחזור. לשבות שביתת הרשות אפילו הלך ללמוד לפני רבו יחזור מיד. ועד כמה הוא חוזר עד כביצה: ט כל סעודה שאינה של מצוה כגון בת כהן לעם הארץ ישראל או בת תלמיד חכם לעם הארץ אסור לתלמיד חכם ליהנות ממנה: וכן צריך תלמיד חכם ליזהר שלא להרבות סעודתו בכל מקום ושלא ליהנות מסל עם הארץ כל מה שיוכל: י לעולם ישתדל אדם להשיא בנו לבת ת"ח או לבת גדולי הדור או לבת ראשי כנסיות או לבת גבאי צדקה או לבת מלמדי תינוקות ואל ישיא בת עמי הארץ שהרבה הפליגו בגנותן עד שאסרו להתלוות עמו בדרך ושלא למסור לו עדות [ושלא לקבל ממנו עדות] ושלא לגלות לו סוד ושלא למנותו אפוטרופוס ליתומים ושלא למסור לו קופה של צדקה ושלא להכריז על אבדתו והוא שמכיר וכופר (ועדיין) [ועוד] יש מיני עם הארץ שאינו מגונה כל כך כגון שאינו קורא קריאת שמע כדאיתא בברכות:

מקום שנהגו פרק רביעי

א העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה ובמוצאי שבתות וימים טובים קודם שישלימו סדר תפלה ובתענית צבור ובראשי חדשים במקום שנהגו שלא לעשות אינו רואה סימן ברכה לעולם. אבל לא משמתינן ליה. ובערבי פסחים קודם חצות תלוי במנהג. אחר חצות אסור בכל מקום ומשמתינן ליה. ודוקא העושה מלאכה להשתכר אבל מתקן הוא כליו ובגדיו לשבת וי"ט וכן מי שכותב לעצמו ספרים דרך למודו מותר כל היום: ב הלומד כדי לקנטר ולהתייהר ולא על מנת לעשות מוטב שלא נברא. אבל לומד אפילו שאינו מתכוין לשם מצוה כיון שסוף סוף המצוה נעשית והוא אינו מכוין לא לעבירה ולא למצוה שכר יש לו בעמלו: ג משפחה שנהגו אבותיהם איסור בדבר שהוא ידוע להם שהוא מותר. וכן בני אדם הרבה או אדם יחידי שנהג איסור לעשות סייג בדבר שידוע להם שהוא מותר אין רשאי להתיר להם בלא חרטה אבל בחרטה יכולים להתיר להם. אבל אם טעו [לנהוג] באיסור מחמת שהיו סבורים שהוא אסור יכולים להתיר להם. ואפי' בדבר שנהגו איסור מחמת חומרא. והא שאין מתירין להם דוקא כותאי ועם הארץ אבל ת"ח מתירים בפניו ואפילו כותאי ועם הארץ דוקא בפניהם אין להתיר אבל שלא בפניהם אז יכולין להתירו והנ"מ להתיר מנהג גרוע שנהגו בני מדינה מעצמן בזה מתירין שלא בפניהם אבל מנהג חשוב שנהגו בני המדינה על פי תלמידי חכמים ות"ח נהגו עמהם אפילו שלא בפניהם אין יכולין להתירו: ד ההולך ממקום למקום ויש שינוי מנהגים בין המקום שיצא משם ובין המקום שהלך לשם יש לו לילך אחר המקום שיש בדעתו להשתקע לשם [אם דעתו להשתקע] במקום ביאתו ינהג כאנשי המקום ההוא בין לקולא בין לחומרא ואם דעתו לחזור ינהוג כמקום שיצא משם. והנ"מ בצינעא ושלא בפני אנשי המקום שהלך לשם אבל בפניהם אם יצא מחלוקת מן הדבר אם יעשה כאנשי מקומו יניח מנהג מקומו וינהוג כמנהג המקום שבא שם אפילו אם נהגו להקל כ"ש להחמיר: ה מי שמזלזל בי"ט שני של גליות אם הוא צורבא מרבנן מנגדינן ליה ואם אינים אחריני הוא משמתינן ליה: ו מקום שנהגו לאכול צלי בערבי פסחים אוכלין ובמקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין: ואסור לומר בשר זה לפסח אפילו בשר בהמה שחוטה אבל חיטי ושערי מותר לומר שיהא לפסח: וגדי מקולס אפילו לא אמר זה לפסח אסור: ז כל המטיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה: מקום שנהגו שלא להדליק נר ביום הכפורים אין מדליקין מקום שנהגו להדליק מדליקין. ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים: מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב עושין שלא לעשות אין עושין ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים ורשאי כל אדם ליבטל ולא חיישינן ליוהרא: ח איסור מלאכה בערבי פסחים קודם חצות הכל לפי המנהג ואין איסור מוסכם בשום מקום אלא לפי המנהג כרבי מאיר. אפילו במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה כל י"ד אם התחיל קודם י"ד והוא לצורך המועד יכול לגמרה בי"ד עד חצות וחייטים וספרים וכובסים עושין מלאכה עד חצות ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות: ט מושיבין שובכין לתרנגולים בי"ד וכ"ש שמחזירין אם ברחה התרנגולת מהאפרוחין אבל בחוה"מ אין מושיבין לכתחלה אבל אם ברחה מעליהן מחזירין אותה. והנ"מ תוך ג' ימים לבריחה וכשברחה כבר ישבה ג' ימים על הביצים שאינם ראוין עוד לדבר אחר אבל אם לא ישבה עליהן ג' ימים או אפילו ישבה עליהן ג' ימים ויש יותר מג' ימים שברחה מעליהן אין מחזירין אותה וזהו לרב אלפס דמלאכת חול המועד דאורייתא. אבל לר"ת אפילו לא ישבה עליהן ג' ימים אם הוא תוך ג' ימים לבריחתה מחזירין אותה: הזבל שבחצר ביום י"ד מסלקו לצדדין ואם רב הזבל בחצר מוציאו לאשפה ובחול המועד אינו מוציאו אלא מסלקו לצדדין: בי"ד מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אע"פ שאינן לצורך המועד ובחוה"מ אין מביאין כלים אלא א"כ הם לצורך המועד ואם חושש להם שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת:

ערבי פסחים פרק עשירי

א ערבי פסחים. אע"פ שהאוכל מצה בערב הפסח מזמן איסור חמץ ואילך לוקה מלא עשירה שאין ראוי לצאת בה בלילה מותר לאוכלה: ב אע"פ שבשבתות וי"ט יכול להוסיף מחול על הקדש ולאכול קודם שתחשך. בליל פסח אינו יכול לאכול עד שתחשך: [ערבי] פסחים אסור להתחיל [בסעודה] מתחלת שעה עשירית ולמעלה אבל בשבתות וי"ט מותר עד שתחשך. והלכות גדולות אוסר אף בשבתות וי"ט ולא נהירא: לענין הפסקה היכא שהתחיל לאכול בהיתר כגון בערב הפסח קודם שעה עשירית ובשאר ימים טובים אפילו אחר שעה עשירית ומשכה סעודתו עד הלילה פסק רשב"ם דבערב הפסח מפסיק סעודתו ועוקר את השלחן ומברך בהמ"ז ומקדש ואחר כך גומר סעודתו ובשבתות וימים טובים פורס מפה ומקדש באמצע הסעודה וחוזר וגומר סעודתו. ולרב אלפס בין פסח בין שאר ימים טובים סגי בפריסת מפה וא"צ להפסיק ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל: וכשפורס מפה כתב רב אלפס שמברך המוציא וגומר סעודתו אבל על היין א"צ לברך. [וי"א שגם על היין צריך לברך] וי"א שגם המוציא א"צ לברך. ואדוני אבי הסכים לסברא הראשונה: ג אין מביאין השלחן בכל לילי שבת אא"כ קידש אלא מסדרו במקום אחר ולאחר הקידוש מביאו למקום הסעודה והני מילי לדידהו שהיו שלחנותיהם קטנים אבל לדידן [שהשלחנות שלנו גדולים] מביאין מיד ופורס מפה עליו ומקדש ואז מסירין אותה: ד הלכתא ברכת בורא פרי הגפן של קידוש שקידש על שלחנו וכן אם הבדיל על שלחנו פוטר היין של תוך המזון שא"צ לברך עליו. וגם א"צ לברך ברכה אחרונה על מה ששתה בין הבדיל קודם שנטל ידיו או אחר שנטל ידיו ואפילו בחול אם שתה יין באקראי קודם המזון ובירך עליו א"צ לברך על היין שבתוך המזון: ה הלכתא אין קידוש אלא במקום סעודה הלכך טוב שלא לקדש בבית הכנסת היכא דליכא אורחים ואפילו אם קידש כאן אדעתא לאכול במקום אחר לא הוי קידוש. והני מילי מבית לבית אבל קידש בחדר אחד אדעתא לאכול בחדר אחר באותו בית הוי קידוש. ואם קידש אדעתא לאכול כאן ונמלך לאכול במקום אחר לא הוי קידוש אפילו באותו בית. ודוקא מחדר לחדר אבל מפנה לפנה בחדר אחד אפילו טרקלין גדולים הרבה הוי קידוש. והמקדש שרוצה לאכול במקום אחר יכול לקדש לאוכלים שם דלדידהו הוי מקום סעודה והוא לא ישתה שאסור לו לטעום קודם קידוש כיון דלדידיה לא הוי קידוש: ואין הקידוש תלוי בנר שכל מי שהוא רוצה לאכול בחשך יכול לקדש בלא נר ואפילו למ"ד שיכולים לעשות סעודה שלישית במיני תרגימא סעודת ערבית ושחרית צריכין שיהו בפת: ויכולים לקיים כל השלשה סעודות ביום כגון אם לא אכל בלילה: ו שינוי יין א"צ לברך בפה"ג אבל מברך הטוב והמטיב לרשב"ם אם הוא יודע שהוא משובח. ולר"י אפילו בסתם מברך. רק שלא יהא ודאי גרוע מן הראשון ושנוי מקום מפנה לפנה בחדר א' א"צ לברך. מחדר לחדר בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהם במקומן צריך לברך [בדברים שטעונין ברכה לאחריהם במקומן א"צ לברך] לרשב"ם וכ"ד א"א הרא"ש ז"ל. ולרב אלפס אפילו בדברים שטעונים ברכה לאחריהם במקומן צריך לברך ולרשב"ם כל ז' המינים צריכים ברכה במקומן ולר"י דוקא מין דגן צריך ברכה לאחריהן במקומן: ובין שנוי מקום ובין היסח דעת אין מצריך אלא ברכה ראשונה להבא כשירצה לאכול אבל לא ברכה למפרע על מה שאכל: ז בני חבורה שהיו מסובין מע"ש וקדש עליהן היום פורס מפה ומקדש כדלעיל ואם גמרו סעודתן וקדש עליהן היום קודם שברכו בהמ"ז כתב רי"ף שמברכין בהמ"ז ואח"כ קידוש וצריכין להזכיר בה בבהמ"ז של שבת. וי"מ שאפילו גמרו סעודתן אין לברך בהמ"ז תחלה אלא פורס מפה ומקדש ואח"כ בהמ"ז וכ"ד א"א הרא"ש ז"ל: ח אין אומרים בהמ"ז וקידוש על כוס אחד ולא בהמ"ז ושבע ברכות על כוס אחד אלא לאחר שיסיים בהמ"ז יקח כוס אחר לז' ברכות. וכשיסיים ז' ברכות יחזור ויקח כוס ראשון של בהמ"ז ואומר עליו בפה"ג וכן ברכת אירוסין ונשואין אין לאומרן על כוס אחד. אבל קידוש והבדלה אומר על כוס אחד: ט יו"ט שחל להיות אחר השבת קי"ל יקנ"ה ואם יש זמן אומר יקנה"ז אבל בשמים אין צריך: הלכתא סדר הבדלות יין בשמים מאור והבדלה: י לענין יין שבתוך המזון אם הוא נמלך צריך לברך על כל פעם ופעם ואם אינו נמלך מברך על כסא קמא ואכסא דברכתא ואין צריך לברך על הגפן על היין שבתוך המזון אפילו אין לו כוס לברכת המזון ואם אמר הב לן ונברך אסור לשתות עד שיברך תחלה בפה"ג: יא הלכתא אומר הבדלות במוצאי שבת ובמוצאי יוה"כ ויו"ט לחולו של מועד. ובכולן אומר המבדיל בין קדש לחול ובין אור לחשך ובין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה וחותם המבדיל בין קדש לחול. ובמוצאי שבת ליום טוב חותם המבדיל בין קדש לקדש ואומר מעין החתימה סמוך לחתימה בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת ונהגו להוסיף עוד ואת יום השביעי מששת ימי המעשה [קדשת] הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך: ואבוקה להבדלה מצוה מן המובחר. לילי שבת ויום טוב יש בהם קדושה על הכוס והזכרה בברכת המזון שבת ויום טוב אין בהם קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון: יב אף על גב דשבת קובעת לקידוש שאסור לאכול עד שיקדש אפילו התחיל מבעוד יום אבל לענין הבדלה אינה קובעת שאם התחיל לאכול בשבת וחשכה עליו אינו (יכול) [צריך] להפסיק ולהבדיל ומיהו אם היה יושב לשתות בשבת וחשכה לו צריך להפסיק וכל שכן שאין להתחיל ולשתות יין ושכר קודם הבדלה אבל מים מותר לשתות: יג ר"ת כתב שאין לקבוע סעודה בשבת בין מנחה לערבית ויש שאינן נזהרין: הלכתא טעם מקדש טעם מבדיל: מי שלא קדש בליל שבת יקדש למחר: מי שלא הבדיל במוצאי שבת יכול להבדיל

עד יום רביעי : וכבוד יום קודם לכבוד לילה וקידוש לילה קודם לכבוד יום [ולכבוד לילה] : **יד** מי שאין לו אלא כוס [א'] של רביעית במוצאי שבת יניחנו אחר המזון ויברך עליו ברכת המזון ואחר כך יאמר עליו סדר הבדלות כי אף על פי שהבדיל בתפלה צריך שיבדיל גם על הכוס : ברכת המזון; צריכה כוס אפילו ביחיד וצריך שלא יהא פגום . ולרשב"ם דוקא לכתחלה אבל אם אין לו אלא פגום יברך עליו ולר"י לא יברך עליו כלל . מיהו יכול להוסיף עליו ולתקן פגימתו ואפילו במים אם הוא חזק עדיין שיוכל לסובלו : ושיעור ממנו רביעית או הוא או אחד מן המסובין וכן כל דבר שצריך כוס אפילו אומר בפה"ג . וכדי לשתות יכול לברך אפילו על כוס פגום כי כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל : **טו** מצות קידוש בלילה ולומר אותו על היין ולומר קודם לכן ויכולו וגם ביום צריך לשנות מנימות החול להקדים בפה"ג להמוציא : **טז** אין המסובין רשאין לטעום לא המוציא ולא יין קידוש עד שיטעום המברך ומיהו אם יש לכל אחד כוסו וככרו לפניו יכולים לטעום קודם ובלבד שלא יהא כוסם פגום ובשבת צריך שיהא לפני כל אחד שתי ככרות : הלכתא נטל ידיו וקידש אין צריך לחזור וליטול אחר הקידוש בין קידש על הפת בין קידש על היין ודוקא בדיעבד אבל לכתחלה לא יטול עד שיקדש לפירוש רשב"ם ולר"י אפילו לכתחלה יכול ליטול ידיו קודם וכן היה נוהג א"א הרא"ש : **יז** הלכתא אין מבדילין על הפת אלא על השכר אם הוא חמר מדינה . אבל מקדשין על הפת לפירוש רשב"ם ולר"ת אין מקדשין עליו . וא"א הרא"ש הכריע אף על פי שיכול לקדש על השכר אם הוא חמר מדינה יותר טוב לקדש על הפת אבל בבקר צריך לברך על השכר קודם ברכת המוציא : יום טוב שחל להיות במוצאי שבת יעשה על השכר יקנה"ז וחמר מדינה פירש רשב"ם כשאין יין בעיר כי אם שכר . ויש מפרשים שאין [יין גדל בעיר] תוך מהלך יום סביב לעיר : ומי שאין לו יין ומצפה שיהיה לו למחר לא יאכל עד למחר שיבדיל אבל מי שאין לו אלא כוס אחד ואינו מצפה שיהיה לו למחר יותר מוטב שיאכל קודם שיבדיל ויברך ויבדיל על אותו הכוס משיבדיל ויברך ברכת המזון בלא כוס : **יח** המקדש צריך שיטעום מלא לוגמיו שהוא רוב רביעית או הוא או אחד מן המסובים אבל אם שתו שנים זה השיעור אין מצטרפין ולא יצא שום אחד מהם : **יט** אף על פי שאסור לאכול בערב הפסח מתשע שעות ולמעלה מותר לאכול מיני פירות וירק ומיני תרגימא ולשתות יין כל היום : ומי שהוא אסטניס שכשהוא אוכל ביום אינו יכול לאכול בלילה לא יאכל ביום : והבכורות נוהגים להתענות : **כ** מצה צריכה הסבה כזית ראשון וכזית של אפיקומן . ואם אכל בלא הסבה צריך לאכול פעם אחרת ויין נמי בעי הסבה כל ארבע כוסות . ואם שתאן בלא הסבה צריך לשתות פעם אחרת [והאחרון אם שתאו בלא הסבה כשחוזר לשתות פעם אחרת] בהסבה צריך לברך עליו . ומרור לא בעי הסבה . ופרקדן והסבת ימין לא שמיה הסבה . אשה חשובה בעי הסבה . ושאינה חשובה לא בעי הסבה . בן אצל אביו בעי הסבה אפילו אם הוא רבו ותלמיד אצל רבו אינו צריך אפילו אם אינו רבו מובהק : **כא** ד' כוסות צריך שיהא בכל אחד רביעית אחר שיהא מזוג ואם שתאו חי יצא ובלבד שיהא בו רביעית . ואין צריך לשתות כולו אלא רובו ואם שתאן זה אחר זה שלא על הסדר לא יצא . ונשים חייבות בהן . וטוב ליתן אפילו לתינוקות כל אחד כוסו לפניו ולחלק להם קליות ואגוזים כדי שישאלו : **כב** מצוה לקום ולמהר מבית המדרש ולנהר ולאכול בלילי פסחים כדי שלא ישנו התינוקות וכן בערב יום הכפורים כדי להאכילם : מצוה לשמח בני ביתו ברגל אנשים ביין ונשים בבגדים הראויים להם : **כג** שיעור בכלי שמחזיק רביעית אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע ותומם אצבע בגודל : **כד** כתב רב אלפס שצריך לברך בורא פרי הגפן על כל כוס וכוס והרא"ם ז"ל כתב שמברך על הראשון ועל השלישי בלבד . ועל הגפן כתב רב אלפס על ב' הראשונים ועל ב' האחרונים והרא"ש ז"ל הסכים שאין לברך אלא על האחרון בלבד : **כה** על כוס ראשון מברך בורא פרי הגפן והקידוש ואחר כך מטבל ירקות בחומץ ולא בחרוסת ואין צריך לאכול מהם כזית ואחר כך מביאים לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין מכל מין שירצה ואף כשחל פסח במ"ש צריך שני תבשילין : **כו** היכא דאיכא שאר ירקות הוא מברך ברישא עלייהו בורא פרי האדמה ואינו מברך לאחריהם ועל המרור מברך על אכילת מרור ואין צריך לברך בורא פרי האדמה [וצריך לאכול כזית] והיכא דליכא שאר ירקות מברך ברישא אמרור בפה"א ולאכול מרור ואכיל ולבסוף אכיל ליה בלא ברכה וטוב לחזור אחר שאר ירקות : **כז** מצוה לאכול מצה לחודה ולברך עליה ואח"כ מרור לחודיה ומברך עליו ואח"כ מצה ומרור ביחד בכריכה ולא יברך זכר למקדש כהלל ונוהגין כתגובת : **כח** צריך שיטול ידיו בטיבול ראשון וטבול שני ולא ישהה המרור בחרוסת יותר מדאי : **כט** בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא . בלען כאחד ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא . כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה לא יצא . מצה ומרור וחרוסת ועקירת שלחן אין צריך אלא לפני מי שאומר ההגדה . ועקירת הקערה שבה המצות הוא לדידן במקום עקירת השלחן : **ל** רב אלפס לא הצריך אלא שתי מצות על הפרוסה המוציא על השלימה אכילת מצה וחצי השניה לאפיקומן . ועל השניה כריכה [וא"א הרא"ש ז"ל הסכים שצריך ג' על השלימה המוציא ועל הפרוסה אכילת מצה וחציה השניה לאפיקומן והשלישית לכריכה] : וטוב לברך המוציא ועל אכילת מצה ואחר כך לבצוע מהשלימה והפרוסה ביחד ולאכול : הלכתא חרוסת מצוה זכר לטיט [ולתפוח צריך לקיוהי ולסמכו] : מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל לאביו . ואין לומר האידנא בשר צלי . ואומר מתחלה עובדי עבודה זרה ועבדים הייתו וגומר כל ההגדה ומתחיל הלל בלא ברכה ואומר עד למעינו מים . וכשמגיע למצה זו ולמרור זה מגביהן אבל בשר אין להגביהו : ואומר בא"י אמ"ה אשר גאלנו וכו' וחותם ברוך אתה ה' גאל ישראל וכן בשל ק"ש . ובשל תפלה י"א אומרים גואל ישראל : **לא** צריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש ואומר וקדשנו במצותיו ובשל תפלה אומר קדשנו במצותיך ובשבת חותם בין בקידוש בין בתפלה מקדש השבת וביום טוב בין בקידוש בין בתפלה מקדש ישראל והזמנים : **לב** על כוס שלישי מברך ברכת המזון ומצוה לחזר אחר זימון בלילי פסח שיענו אחריו הודו ואם אי אפשר בזימון יספיק באשתו וקטן שהגיע לחנוך : בין כל הכוסות יכול לשתות אם ירצה בין שלישי לרביעי לא ישתה : על כוס רביעי גומר ההלל ולא יברך ואומר יהללוך ואינו חותם ואומר הלל הגדול ונשמת והותם בא"י מלך מהולל בתשבחות : **לג** כוס חמישי נהגו לעשות רשות למי שצמא לשתות אבל בלא כוס חמישי אין לשתות יין אחר כוס רביעי אבל מים מותר והרוצה לעשותו ירצה שצריך לחתום ביהללוך ויאמר על כוס חמישי הלל הגדול ונשמת ויחתום גם כן : **לד** אין מפטירין אחר הפסח ולא אחר מצה בזמן הזה אפיקומן היינו שלא יעקור מחבורה לחבורה או שלא לאכול אפילו באותו מקום שום דבר אחריהם : נתנמנמו מקצתן אחר שהתחילו לאכול הפסח או מצה באחרונה יאכלו . נרדמו אפילו מקצתן או ישנו כולם לא יאכלו : **לה** דין מי שאין לו אלא כזית מצה דמינכרא : **לו** דין מי שאין לו יין בלילי הפסח יקדש על הפת : דין מי שרוצה לקדש בארבעה או בחמשה מקומות : **לז** מצה בזמן הזה בליל ראשון דאורייתא ומרור דרבנן: ומי שנשבע שלא לאכול מצה בליל ראשון של פסח לוקה ואוכל : אמר שבועה שלא אוכל מצה סתם אסור לאכול מצה בליל פסח : **לח** צריך לאכול מצה של אפיקומן קודם חצות : **לט** על פדיון הבן מברך שתים על פדיון הבן ושהחיינו : **מ** מתחילין לספור העומר ליל חמשה עשר בניסן שלמחר יהיה ששה עשר בתחלת הלילה ובספק חשיכה יכול לספור ומונה הימים עד שמגיע לשבוע וכשהן שבוע מונה הימים ואומר שהם כך וכך ימים שהם שבוע אחד ויום אחד עד שמגיע לשני שבועות וכן לעולם : **מא** אם שכח ולא בירך בלילה כתב בעל ה"ג שמברך ביום והרא"ם הסכים שמונה ביום בלא ברכה ואם שכח ולא בירך באחד מן הימים כתב בעל הלכות גדולות שאינו מברך אחר כך כלל ואינו נראה לר"י אלא יברך בשאר הלילות : **מב** אסור לאכול חדש אף בזמן הזה עד אורתא דשיבסר נגהי תמני סרי :

סל"ק קיצור פסקי הרא"ש ממסכת פסחים

ספר שדה צופים

מפתח כולל כל מאמרי הש"ס המפוזרים בלשון רבינו הרא"ש ז"ל שלא במקומן

תברו הרב הגאון האמתי כו' מו"ה **בצלאל רנשבורג** זצ"ל מפראג בעמ"ס הורה גבר כו'

פרק א

דף ב ע"א אור לי"ד בודקין את החמץ לאור הנר . הרא"ש בפסחים פ"ג סימן א' :
שם לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב . הרא"ש בב"ב פ"ג סימן נ"ט :
דף ג ע"ב הוא ארמאה דהוי סליק ואכיל פסחים בירושלים . הרא"ש ביבמות פ"ד סי' לד :
דף ד ע"א א"ל לשמעיה חלוץ לי מנעלי והולך כלי אחרי לבית המרחץ . הרא"ש במ"ק פ"ג סימן ל"ד : שם ואם משמסר לו מפתחות חל י"ד על השוכר לבדוק . הרא"ש בב"ק פ"ה סימן ט' ובב"ב פ"ג סימן נ"ט :
דף ד ע"ב דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות ולמעלה אסור מנלן . הרא"ש בפסחים פ"ב סי' ב' . ובקדושין פ"ב סי' ל"ח :
דף ה ע"א ר"ע אומר א"צ הרי הוא אומר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם וכו' . הרא"ש בפסחים פ"א סי' יו"ד :
דף ה ע"ב ש"מ מדר"ע תלת ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה . הרא"ש בפסחים פ"ב סי' ג :
דף ו ע"א היכא דאמרי אמר רבא בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה ואע"ג דמצי מסלק ליה . הרא"ש בבכורות פ"א סי' ב' :
דף ז ע"א המקדש משש שעות ולמעלה אפי' בחיטי קורדנייתא אין חוששין לקידושיו. הרא"ש בקידושין פ"ב סי' ל"ח : שם בלבער כ"ע ל"פ דודאי להכא משמע. הרא"ש בשבת פי"ט סי' י':
דף ז ע"ב כי פליגי בשל ביעור . מר סבר מעיקרא משמע וכו'. הרא"ש בסוכה פ"ג סי' ל"ג :
שם כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן . הרא"ש בכתובות פ"א סי' י"ב . ובחולין פ"ו סי' ו' .
דף ט ע"א חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות וכו' . הרי הן בחזקת מתוקנין. הרא"ש בגיטין פ"ה סי' י"ח :
דף ט ע"ב ומה ש..ייר יניחנו בצינעא שלא תבוא חולדה ותטול בפניו ויבא לידי בדיקה אחריו . הרא"ש בפסחים פ"ב סימן א' :
דף יב ע"א אר"י אימת שלא בשעת ביעורו . הרא"ש בפסחים פ"ב סימן ג' .
דף יג ע"א י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת. הרא"ש בשבת פס"ז סי' ס':
דף יג ע"ב חמשה א"ל לא ומכרם בשוק . הרא"ש בפסחים פ"ב סימן ד' :
דף יד ע"א ב' פרות היו חורשות בהר המשחה. הרא"ש בע"ז פ"א סי' ט"ז :
דף יז ע"ב ר"ש אומר בכלים טמאין ובקרקע טהורין . הרא"ש בנדה בהל' מקואות סימן א' : שם ומים נמי לא אמרן אלא דבוי רביעית דחזי להטביל מחטין וצינורות . הרא"ש בב"ק פ"ז סימן ג' :
דף כ ע"ב ומשני הא ר"ש והלכתא דר"י הא ר"י והלכתא דר"י . הרא"ש בפסחים פ"ב סימן ד' :

פרק ב

דף כא ע"א עבר זמנו אסור בהנאתו . הרא"ש בפסחים פ"ב סימן ד' . ובקדושין פ"ב סימן ל"ח : שם ותכ"א אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים . הרא"ש בפסחים פ"ב סי' ב' :
דף כא ע"ב לא צריכא לר"י דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה . הרא"ש בפסחים פ"ב סימן ב': שם כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל וכו' איסור הנאה במשמע . הרא"ש בנדרים פ"ז סי' ה' :
דף כב ע"א והרי גיד הנשה דרחמנא אמר וכו' . הרא"ש בחולין פ"ז סי' י"ז :
דף כב ע"ב לכם לרבות את הנטוע לרבים . [וע"ש בתוספות ד"ה נטוע] וכו' . הרא"ש בהל' ערלה סימן ג' :
דף כג ע"א שאני הכא דאמר קרא יהיו בהווייתן יהו . הרא"ש בב"ק פ"ז סימן י"ז :
דף כד ע"ב אין סופגין את הארבעים משום ערלה . הרא"ש בברכות פ"ו סי' י"ב :
דף כה ע"א בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה . הרא"ש בע"ז פ"ב סי' ט' :
דף כח ע"ב ר"ש אומר חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום . הרא"ש בפסחים פ"ב סי' ב': שם ריה"ג אומר תמה על עצמך היאך חמץ אסור בהנאה כל ז' . הרא"ש בנדה בהל' מקואות סימן ל"ז :
דף כט ע"ב ושלא בזמנו במינו אסור כר"י . הרא"ש בפסחים פ"ב סי' ב' :
דף ל ע"א הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור במשהו כרב. הרא"ש בפסחים פ"ב סימן כ"ה . ובע"ז פ"ה סי' כ"ט : שם ש"מ בעיניה אבל ע"י תערובות לא . הרא"ש בפסחים פ"ב סימן א' : שם אין לשין את העיסה בחלב . הרא"ש בחולין פ"ח סי' כ"ט
דף ל ע"ב אין ששין את התנור באליה . הרא"ש בחולין פ"ח סי' כ"ט : שם הני סכינא בפסחא היכי עבדינן להו . הרא"ש בע"ז פ"ה סי' ל"ד : שם נכרי שהלוה את ישראל על חמצו . הרא"ש בפסחים פ"א סימן ד' :
דף לא ע"א כי פליגי דזבין מלוה וקדים מלוה וכו' ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה . הרא"ש בב"ב פ"ה סימן ד' : שם יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן ב"ח חוזר וגובה אותה מהם . הרא"ש בבכורות פ"ח סימן י"א : שם שאני התם דא"ל כי היכי דמשתעבדנא לאבוכון משתעבדנא נמי לב"ח דאבוכון . הרא"ש בב"ב פ"ח סימן י"א : שם משום ר"מ אמרו עובר . הרא"ש בקדושין פ"א סימן י' :
דף לה ע"א והכהנים בחלה ובתרומה . הרא"ש בעירובין פ"ג סי' ב' : שם חלות תודה ורקיקי נזיר שעשאן לעצמו אין יוצא בהן . הרא"ש בפסחים פ"ב סי' כ"ג :
דף לו ע"א אין לשין העיסה בפסח ביין ושמן ודבש . הרא"ש בפסחים פ"ב סי' י"ג : שם לא קשיא הא ביו"ט ראשון הא ביו"ט שני . הרא"ש במו"ק פ"ג סי' ל' : שם יומא קמא לא תלושו לי בחלבא מכאן ואילך לושו לי בחלבא . הרא"ש בכתובות פ"א סי' י"ג : שם כדאמר רבינא כעין תורא שרי . הרא"ש בחולין פ"ח סימן ק"א :
דף לז ע"א מאי חלות המשורות אריב"ל זהו חלוט של בעלי בתים . הרא"ש בפסחים פ"ב סימן י"ג . ובהלכות חלה סימן ב' :
דף לז ע"ב שמעיסה ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין . הרא"ש בשבת פ"ג סימן ט"ז : שם המעיסה קמח שע"ג מוגלשין . החליטה מוגלשין שע"ג קמח . הרא"ש בהלכות חלה סי' ג' :
דף לט ע"א ל"ק הא דעבדא במשתא ומילחא הא דעבדא במיא ומילחא . הרא"ש בפסחים פ"ב סימן י"ג :
דף מ ע"א רבא אמר אפי' זקיפא נמי שרי מי פירות נינהו וכו' אין מחמיצין. הרא"ש בפסחים פ"ב סימן י"ג : שם בליקות של נכרים אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה . הרא"ש בפסחים פ"ב סימן ל"א :
דף מ ע"ב האי ארבא דחיטא דטבעא בחיטתא . הרא"ש בע"ז פ"א סימן י"ד :
דף מא ע"א אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח . הרא"ש בפסחים פ"ב סימן ט"ז . ובהל' חלה סימן ב' .
דף מב ע"א אשה לא תלוש לא בחמים ולא בחמי חמה . הרא"ש בהל' מקואות סי' כ"ד :

פרק ג

שם ואלו עוברין בפסח כותח הבבלי וכו' . הרא"ש בפסחים פ"ב סימן א' . ובע"ז פ"ה סימן ל' :
שם מטמטם את הלב משום נסיובי דחלבא . הרא"ש בחולין פ"ח סימן ל"ח :
דף מב ע"ב וסבר ר"י תמד לאו בר סבירי הוא . הרא"ש בב"ב פ"ו סימן ט' : שם ולא קשיא הא בדרוקני הא בדפורצני . הרא"ש בע"ז פ"ב סימן כ"ה :
דף מג ע"א שיאור ישרף ונותנו לכלבו והאוכלו בארבעים . הרא"ש בפסחים פ"ג סימן ו' : שם ושמעינן ליה לר"מ עקשה בעיניה בלאו וכ"ש חמץ דגן גמור עי"ת . הרא"ש בפסחים פ"ב סי' ב' : שם כל מחמצת ל"ת לרבות כותח הבבלי . הרא"ש בפסחים פ"ג סימן א' :
דף מג ע"ב תוך מאיסורי נזיר שהרי אמרה תורה משרת . הרא"ש בע"ז פ"ב סי' ל"ד :
דף מד ע"א הנח לכותח הבבלי דלית ביה כזית בכא"פ . הרא"ש בפסחים פ"ג סימן א' : שם ההוא מיבעיא ליה לכדתניא משרת ליתן טעם כעיקר . הרא"ש בחולין פ"ז סימן ל"ח :
דף מד ע"ב הא מני רבנן היא ור"י דאמר כר"פ . הרא"ש בהל' חלה סימן י"ד :
דף מה ע"א הפת שעיפשה חייב לבער מפני שראוי לשותקה ולהמע בה וכו' . הרא"ש בפסחים פ"ג סימן ג' : שם אם נח פניה בטיט בטילה . הרא"ש בפסחים פ"ג סימן ה' :
דף מו ע"א ארשב"ל לגבל ולתפלה ולנט"י ד' מילין. הרא"ש בברכות פ"ב סימן י"ח :
דף מח ע"א יצאת מלוגמא לפיסחא . וכן לחלה . הרא"ש בפסחים פ"ב סימן ט"ו :
דף מח ע"ב סנהו נשי דידן כהנ לעיפא קפיזא קפיזא לפיסחא . הרא"ש בחלה פ"א סימן י"ג : שם הא איתמר עלה אר"ח אפילו כקבין . הרא"ש בהלכות חלה סימן ד' : שם שיאור ישרף והאוכלו פטור . הרא"ש בפסחים פ"ג סימן א' :
דף מט ע"א כל המסיח בתו לע"ה כאילו כופתו ומניחה לפני הארי . הרא"ש ביבמות פ"ג סימן נ"ח : שם ת"ר ששה דברים נאמרו בע"ה אין מוסרין להן עדות וכו' . הרא"ש בברכות פ"ז סימן כ' :

פרק ד

דף נא ע"א כי אתא רבה בר בר חנה אכל דאייתרא. הרמב"ם בחולין פ"ג סימן ל':

דף נא ע"ב אלא ממקום שאין עושין למקום שעושין אל ישנה אדם מפני המחלוקת וכיעבד. הרמב"ם בפסחים פ"ד סימן ד':

דף נג ע"א מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יוה"כ מדליקין. הרמב"ם ביומא פ"ח סימן ט':

דף נד ע"א מברכין על האור בין במ"ש בין במוצאי יוה"כ. הרמב"ם בברכות פ"ח סי' ד': שם והביא ב' בהמות והרכיב זו על זו ויצא מהן פרד. הרמב"ם בהלכות כלאים סימן ה':

דף נד ע"ב אין תענית ציבור בבבל אלא ט' באב בלבד. הרמב"ם בתענית פ"ד סי' ל"ג: שם אלא מאי איכא בינייהו לתפלת נעילה. והאמר ר"י ולואי שיתפלל אדם וכו' הכא רשות. הרמב"ם בברכות פ"ג סימן ט"ו: שם אסור לו לאדם שיושיט אצבעו במים בט"ב כדרך שאסור ביוה"כ. הרמב"ם בתענית פ"ה סימן י"ט ובמסכתא יומא פ"ה סימן ז':

דף נה ע"א ריב"י אומר אף רגלינו. הרמב"ם במ"ק פ"ה סימן י"ז:

דף נה ע"ב מוליכין כלים ומביאין מבית האומן אע"פ שאינו לצורך המועד. הרמב"ם במו"ק פ"ב סימן י"ט:

דף נו ע"א וכורכין את שמע היכי עבדי. הרמב"ם בברכות פ"ב סימן י"ב:

פרק ו

דף סו ע"א מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם. הרמב"ם בסנהדרין פ"ג סי' מ"ח:

דף סט ע"ב אימתי מביא חגיגה עמו. הרמב"ם בפסחים פ"י סימן כ"ה:

דף ע ע"א דמות נשיא. הרמב"ם בכלי טומאה סי' ב':

דף עב ע"א ור"י אמר אשתו נדה בעל חייב יבמתו נדה בעל פטור. הרמב"ם ביבמות פ"א סימן ב'. ובנדה פ"א סימן ד':

פרק ז

דף עד ע"א אמר רבה האי מולייתא שריא. הרמב"ם בחולין פ"ז סימן י"ג:

שם א"ל כבולעו כך פולטו. הרמב"ם בחולין פ"ח סי' כ"ז:

דף עד ע"ב האי אומצא דאסמיק תלייה אסור לא אסמיק תלייה שרי. הרמב"ם בחולין פ"ז סימן י"ב:

דף עה ע"א נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו. הרמב"ם בפסחים פ"ב סימן כ"ה ובחולין פ"ז סימן כ"ד: שם איתמר חם לתוך חם ד"ה אסור. הרמב"ם בחולין פ"ח סי' ל"ו:

דף עו ע"א חם לתוך צונן כיון דחם הוא אדמוקר ליה א"א דלא בלע מרתח קליפה מיהא בעי. הרמב"ם בחולין פ"ח סימן כ"ז:

דף עו ע"ב בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבילה. הרמב"ם בט"ס פ"ה סימן ח':

דף פג ע"א העצמות והגידין והנותר ישרפו בששה עשר. ועי' בגמרא. הרמב"ם בחולין פ"ז סימן ל': שם חל ששה עשר להיות בשבת ישרפו בי"ז. הרמב"ם בכילה פ"ח סי' י"ח:

פרק ח

דף פח ע"ב שלי מה שקנה עבד קנה רבו. הרמב"ם בקדושין פ"ח סימן כ"ט:

דף צ ע"א שוחטין וזורקין על ט"י וממחו"כ ואין שו"ז על טמא שרץ. הרמב"ם בערובין פ"ג סימן ג':

דף צא ע"ב אונן טובל ואוכל את פסחו לערב אבל לא בקדשים. הרמב"ם בברכות פ"ב סימן ט"ו. ובמ"ק פ"ג סימן ג' ובשבת פ"ה סי' ל"ח:

דף צב ע"א ערל והזאה ואיזמל העמידו דבריהן במקום כרת. הרמב"ם בשבת פי"ט סימן ח':

פרק ט

דף צג ע"א גר שנתגייר בין ב' פסחים וכן קטן שהגדיל וכו' חייב לעשות פסח שני. הרמב"ם במו"ק פ"ג סימן נ"ז:

דף צד ע"א כמה מהלך אדם ביומו ביום יו"ד פרסאות מעלות השחר ועד הנץ החמה ה' מילין. הרמב"ם בתענית פ"ה סימן י"ב:

דף צד ע"ב אמר ר' ונראין דבריהם מדברינו שביום מעיינות צוננין וכו'. הרמב"ם בפסחים פ"ב סימן ל':

פרק י

דף צט ע"א ולא יפחתו לו מד' כוסות של יין. הרמב"ם בפסחים פ"י סימן כ"ח:

שם לא יאכל אדם בערבי שבתות וי"ט מט' שעות ולמעלה. הרמב"ם בקדושין פ"ב סימן ל"א:

דף ק ע"א אין הלכה לא כר"י ולא כר"י אלא פורס מפה ומקדש. הרמב"ם בפסחים פ"י סימן ז':

דף ק ע"ב אותן בני אדם שקידשו בבהכ"נ. הרמב"ם בברכות פ"ו סימן ל"ב:

דף קא ע"א לאפוקי אורחין ידי חובתן דאכלו ושתו וגנו בבי כנישתא. הרמב"ם בב"ב פ"א סימן ד': שם אין קידוש אלא במקום סעודה. הרמב"ם בפסחים פ"י סימן י"ז: שם רשב"ם ד"ה אחד שינוי יין וכו' אבל הטוב והמטיב מיהא מברך אם משובח מן הראשון. הרמב"ם בברכות פ"ט סימן ט"ו:

דף קא ע"ב מ"ט לקיבעא קמא הדר. הרמב"ם בתענית פ"ה סימן י"ד: שם ועקרו רגליהן לצאת לקראת חתן. הרמב"ם בברכות פ"ו סי' י"ב:

דף קב ע"א חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהן לילך לבהכ"נ או לבהמ"ד. הרמב"ם בפסחים פ"י סימן כ"ד וסימן כ"ו ובחולין פ"ו סי' ו':

דף קב ע"ב גופא יו"ט שחל להיות אחר השבת רב אמר יקנ"ה. הרמב"ם בפסחים פ"י סימן ח':

דף קג ע"א חזייה דבריך בפה"ג אכסא קמא והדר בריך אכסא דברכתא ואישתי. הרמב"ם בחולין פ"ו סימן ה':

דף קג ע"ב כיון דאמריתו הב לן ונבריך איתסר לכו למישתי. הרמב"ם בברכות פ"ו סימן כ"ו: שם אמימר בריך על כל כסא וכסא. הרמב"ם בברכות פ"ו סימן ל"ב: שם רב אשי בריך אכסא קמא ותו לא בריך. הרמב"ם בפסחים פ"י סימן ח' וסימן כ"ד:

דף קה ע"א הנכנס לביתו במ"ש מברך על היין ועל המאור. הרמב"ם בברכות פ"ח סימן ב':

דף קה ע"ב ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו עד לאחר המזון. הרמב"ם בפסחים פ"י סימן י"ז:

דף קו ע"א ד' וה' ומעלי יומא קמא שבתא. הרמב"ם בברכות פ"ח סימן ח':

דף קו ע"א והלכתא טעים ומקדש טעים ומבדיל. הרמב"ם בברכות פ"ג סימן ב' ופ"ס סימן י"ד: שם וש"מ אסור לו לאדם שיאכל קודם שיבדיל. הרמב"ם בברכות פ"ח סימן ב': שם אדור ברכים דלא איפתי שיכרא. הרמב"ם בקדושין פ"ד סימן י"א:

דף קז ע"ב אבל מטבל הוא במיני תרגימא. הרמב"ם בפסחים פ"י סימן א':

דף קח ע"ב והוא דאישתי רובא דכסא. הרמב"ם בפסחים פ"י סימן י"ח:

דף קיא ע"א וגמר מסאניה. הרמב"ם בנדה פ"ט סימן כ"ה:

דף קיג ע"ב ג' אייבן אינן חיין. הרחמנין. והרתחנין. ואניני הדעת. הרמב"ם בכ"ב פ"ב סימן י"ח: שם והיושבת על דם טוהר אסורה לבעל. עד כמה. א"ר שנה. הרמב"ם בנדה פ"ג סימן ד':

דף קיד ע"א הביאו לפניו מצה. וחזרת. וחרוסת. וב' תבשילין. הרמב"ם בפסחים פ"י סימן ל':

דף קיד ע"ב ועוד תניא אכלן דמאי יצא. אכלן בלא מתכוין יצא. הרמב"ם בר"ה פ"ג סימן י"א:

דף קטו ע"א מתקיף לה ר"ח לאחר שמילא כריסו הימנו חוזר ומברך עלה. הרמב"ם בפסחים פ"י סימן ל"ד: שם כל שטיבולו במשקה צריך נט"י. הרמב"ם בחולין פ"ח סימן י':

דף קטו ע"ב נטל ידיו בטיבול ראשון נוטל ידיו בטיבול שני. הרמב"ם בפסחים פ"י סימן כ"ו:

דף קטז ע"ב סומא פטור מלומר הגדה. הרמב"ם בקדושין פ"א סימן מ"ט:

דף קיז ע"א והלל זה מי אמרו. נביאים שביניהם תקנו להן לישראל. הרמב"ם בפסחים פ"א סימן י':

דף קיז ע"ב מוזגו לו כוס ג' מברך על מזונו. הרמב"ם בברכות פ"ח סימן ב'. ובפסחים פ"י סימן י"ד:

דף קיט ע"ב אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. הרמב"ם בפסחים פ"י סימן ל"ג:

דף קכ ע"ב הפסח אחר חצות מטמא את הידים. הרמב"ם בברכות פ"ח סי' ט': שם אביי הוה יתיב קמיה דרבה. חזייה דקא נמנם. א"ל מינם קא נאים מר. הרמב"ם בתענית פ"ח סימן י"ד:

דף קכא ע"ב ר' שמלאי איקלע לפדיון הבן. הרמב"ם בבכורות פ"ח סימן ח'.

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת פסחים

הוגה ונתקן ע"פ הנדפס בפעם הראשונה בנאפולי שנת רנ"ב

פרק ראשון

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר כו' (דף ב ע"א):

בדיקת החמץ [צריך שיהיה] בליל י"ד אע"פ שאינו אסור בו באכילה עד חצות ליום י"ד כאשר יתבאר. ותקנו זה לפי שאור הנר בלילה יפה לבדיקה ובני אדם מצויים בבתיהם באותו העת. נקראת לילה אור כמו שקוראין דברים הרבה בהפכן וכוון בזה כדי לדבר בלשון מעליא ולא תהיה פתיחת הספר בשם העדר מן העדרים ר"ל לילה: ומרתף שם אוצר היין. וזו המשנה שיעורה כך כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אינו צריך בדיקה. ואוצרות יין ושמן אינן צריכין בדיקה. ולמה אמרו שתי שורות במרתף וכו' ואמר על דרך הדמיון כגון שיהיה בית מלא חביות יין באורך עשר חביות וברחבו עשר ובגבהו עשר אחת בצד אחת עד שיהיה בבית אלף חביות. בית שמאי אומרים בודק השורה כולה שהיא כנגד הפתח באורך וברוחב שהם מאה חביות והשורה כולה שהיא כנגד גג הבית באורך וברוחב והם גם כן מאה חביות וזהו ענין שתי שורות על פני כל המרתף. וב"ה אומרים שבודק שתי שורות והם עשרים חביות בלבד והוא שתי שורות אחת בצד שניה כנגד פתח הבית ומן השורות העליונות כנגד הגג זהו ענין אמרם שתי שורות החיצונות שהם העליונות:

אין חוששין שמא גררה חולדה מבית לבית כו' (דף ט ע"א):

גררה ענינו ידוע כמו גורר אדם מטה כסא וספסל (שבת דף כב) מגוררת הנגרים אר"ה (שמואל ב יד). וחולדה גם כן ידוע:

רבי יהודה אומר בודקין אור ארבעה עשר ובארבעה עשר שחרית ובשעת הביעור כו' (דף י ע"ב):

בתוך המועד ולאחר המועד ענינו בתוך ימי החג ואחר ימי החג. ותועלת הבדיקה אחר המועד כדי שיאבדנו ולא יהנה בו כי העיקר אצלנו חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנייה. ואמרם מה שהוא מש"יר חוזר על תחלת המאמר והוא אמרם אור לארבעה עשר בודקין את החמץ כי מה שמשייר יניחנו בצנעא עד שיהול שעת איסור כי הוא אם הניח בלי מוצנע ומצא שחסר ממה שהניח צריך בדיקה אחרת לפי שנאמר בידוע שגררה חולדה. וטעם מחלוקת רבי יהודה וחכמים כי רבי יהודה אומר אם לא בדק בשעת איסור החמץ אינו בודק כלל ד'למא אכיל מיניה. וחכמים אינן רואין בזו הגז"רה לפי שהם אומרים הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל אכיל מיניה ומפני זה אומרים יבדוק בתוך המועד ולאחר המועד. ואין הלכה כרבי יהודה:

רבי מאיר אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש כו' (ד' יא ע"ב):

נוה השם יתברך שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם מכאן או נומדים שצריך להיות ביעור החמץ קודם השבעה בהכרח כדי שיהיו כל השבעה ימים מתחלתן ועד סופם לא ימצא בהם שאור. ממאמרו אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם למדנו שהוא יום ארבעה עשר ויהיה ביעור החמץ בתחלת יום ארבעה עשר לולי אמרו אך ביום הראשון כי אך הוא מלת מיעוט וכאילו מיעט ואמר מה שאמרתי ביום הראשון אינו בתחילת היום אלא מקצתו. ומכלל הרמיזות לזה העיקר המקובל רוצה לומר כי ביעור החמץ במקצת ארבעה עשר אמרו יתברך לא תשחט על חמץ דם זבחי והקבלה כי אותו המקצת בתחלת שעה שביעית והכל מודים כי מתחלת שעה ששית הוא אסור אבל הוא מדבריהם כדי להרחיק מאיסור תורה. ומחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה כי רבי מאיר אומר יאכל כל זמן שמותר לו לאכול ורבי יהודה אומר לא יאכל בחמץ שעות גזירה משום יום המעונן שאפשר שיטעה בשעה אחת. והלכה כרבי יהודה:

ועוד אמר ר"י שתי חלות של תודה פסולות מונחות כו' (שם):

עוד יתבאר לך כי קרבן תודה יש בו ארבעים חלות ולפי שהם רבות נפסלות בלינה והיו לוקחין שתים מאותם החלות והיו עושין בהן מה שאמר. ואין הלכה כרבי שמעון בן גמליאל:

ר' חנינא סגן הכהנים אומר מימיהם של כהנים כו' (דף יד ע"א):

אבות הטומאות הן מנויות בתחלת סדר טהרות ושם תדעם. וכל הנוגע באב מאבות הטומאות יקרא ראשון. והנוגע בראשון יקרא שני. והנוגע בשני יקרא שלישי. והנוגע בשלישי יקרא רביעי. ועוד יקרא ראשון ולד הטומאה לפי שהוא מיוחס לאב הטומאה והשני ולד הטומאה. ועל זה ההיקש הוזרין ואומרים מלת ולד בשלישי ורביעי. ויקרא גם כן שם הראשון והשני והשלישי והרביעי ולד הטומאה לפי שהם כולם תולדות אב הטומאה. ואמרו בכאן ולד הטומאה רצה לומר ולד ולד הטומאה וכבר ידעת כי בשר שנגע בולד [ולד] הטומאה שלישי לטומאה ובשר שנגע באב הטומאה ראשון ושנגע שלישי לראשון חזר שני כמו שבארתי לך כי כל הנוגע בראשון יחזור שני. והודיעך בזה הדבר כי שלישי מותר לעשותו שני. וזהו ענין אמרו אע"פ שמוסיפין לו טומאה על טומאתו לפי שהיה שלישי והחזירו שני וזאת הטומאה שנתוספה לו היא מדרבנן אבל מדאורייתא העיקר אצלנו אין אוכל מטמא אוכל לפי שנאמר בטומאת אוכלין טמא הוא ובא בקבלה הוא טמא ואינו עושה כיוצא בו כלומר לא יטמא כיוצא בו מן המאכלות אבל מדרבנן אוכל מטמא אוכל ולפיכך חזר השלישי שני. והוסיף רבי עקיבא על זה ואמר כי שלישי מותר לעשותו ראשון כאשר אגיד לך כי טמא מת מכלל אבות הטומאה והאדם הנוגע במת יהיה אב והנוגע באב יהיה ראשון וכן שני שלישי ורביעי ואם היה הדבר הנוגע במת כלים לא יהיו אב הטומאה ונחשוב מהם ראשון ושני אבל יהיו הם והמת תורה אחת שהנוגע באותן הכלים יטמא טומאת שבעה והוא יהיה אב הטומאה ונחשוב ממנו ראשון ושני וזה לדבר השם יתברך בחלל חרב או במת וגו' ובאה בקבלה חרב הרי הוא כחלל וכמו כן שאר כלי מתכות וכלי שטף דינם ודין החרב שוה והכלים הם יותר חמור מן האדם לעולם במדרגה אחת אם נגע אדם במת יהיה אותו האדם אב הטומאה בלא ספק ואם נגע אדם שני בראשון יהיה השני ראשון כאשר בארנו בתחלת דברינו ואם נגעו כלים באותו האדם שנטמא במת והוא אב הטומאה לא יהיו ראשון אבל יהיו אב הטומאה ומהם יתחיל החשבון בראשון ובשני ועוד יתבארו לך דיני אלו העיקרים כולם וראיותיו בביאור ברא"ש מסכתא אהלות. ונר אשר אמרו בכאן ר"ל נר של מתכת שנכללת בכל דיני הכלים שזכרנו אבל נר של חרס לא כי מעיקרנו שכלי חרס אינו אב הטומאה בשום פנים כאשר יתבאר במסכת כלים. וכשתגע נר של מתכת בטמא מת שהוא אב הטומאה לא יהיה אותו הנר ראשון אבל יהיה אב הטומאה כאשר בארנו. ושמן שנפסל בטבול יום והוא שלישי כאשר יתבאר במסכת טבול יום. וכשנתנו בנר הנזכרת חזר ראשון כי הנר אב הטומאה כאשר בארנו והתיר חזרת שלישי ראשון. וכבר בארנו כי ר"ע יצטרך שיהיה הנר אב כדי שיהיה השמן ראשון ויטמא זולתו מן התורה. כי הוא סובר כי היות משקין שמאין מטמאין זולתם מן המאכלות מדאורייתא אבל אילו סבר שהוא מדרבנן כאשר הוא האמת די לו בטומאה דרבנן שיתיר להיות הנר של חרס לפי שהמשקין בין שנטמאו באב או בראשון או בשני יחזור ראשון וזה מדרבנן. ועוד נבאר זה במקומו בטהרות. ושני המאמרים אמתיים לפי שהם עדות שהעידו במה שראו. ומה שנמשך זה הענין בכאן לפי שדברנו בשתי חלות פסולות מלחם תודה שהם קדשים ונשרפין:

אמר ר"מ מדבריהם למדנו ששורפין תרומה כו' (שם):

ר"מ סובר אין משקין מטמאין ממאין זולתם מדאורייתא. ועוד יתבארו עקרי מחלוקתם במסכת טהרות. ושניהם מודים כי אמרו במה שקדם למה [לא] נמנעו מלשרוף הבשר שנטמא בולד הטומאה מפני שהוא בשר שנטמא במשקין טמאין וזה הבשר לדעת ר"מ ולד מדרבנן יפי

שהוא כאשר בארתי לך שנה טומאת משקים לטמא אחרים דרבנן והוא לדעת רבי יוסי וולד מדאורייתא למה שביארנו מסברתו. ולפי שסבר רבי מאיר כי רבי חנינא התיר שריפת וולד הטומאה מדרבנן עם ראשון מדאורייתא אמר מדברי רבי חנינא במחלוקתו עם רבי עקיבא נודע שמותר לשרוף תרומה טהורה עם הטמאה לפי שולד מדרבנן לגבי ראשון דאורייתא אין הפרש בינו ובין טהור. ואמר לו רבי יוסי אינה היא המדה לפי שרבי יוסי סובר כאשר בארנו כי אותו הבשר טמא מדאורייתא. ואמר לו אם התרנו טמא טומאה חמורה עם טמא טומאה קלה נתיר שריפת טהור עם טמא א"כ יהיה שריפת תרומה טהורה עם הטמאה לרבי מאיר על עיקר סברתו היא המדה ולר' יוסי אינה המדה. אח"כ אמר לו רבי יוסי אפי' רבי יהושע שהוא מיקל אינו מתיר שריפת טהורה עם הטמאה אבל הוא מתיר שריפת תלויה עם הטמאה. ועוד יתבארו לך דברים שעושים התרומה תלויה כשנגע בהם במסכת טהרות ורבי יוסי אמר כי ארבעה עשר שחל להיות בשבת שהחיוב לשרוף הכל קודם השבת שורפין טמאה לעצמה וטהורה לעצמה ותלויה לעצמה. והלכה כרבי יוסי באמרו אין שורפין טהורה עם הטמאה. אבל שיטמאו המשקין לזולתם הוא מדרבנן כרבי מאיר:

פרק שני

כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה לחיה ולעופות כו' (דף כא ע"א):

זו המשנה לרבן גמליאל שקדם לך דעתו שאמר חולין כל ארבע ותרומה כל חמש. ואמר בכאן כי כל [זמן] שהכהן אוכל תרומה מותר לישראל להאכיל לבהמה וזה אמת ר"ל שמותר לו ליהנות מן החמץ בשעה חמישית אע"פ שהוא עצמו אינו אוכל כאשר בארנו. ואמרו ולבהמה ולחיה ולעופות כדי שיכלול בכלל מיני החיות כמו שהם חלוקים בענין אכילתם כי יש מהם מניעים מה שישאר להם ויש מהם שמפזרין אותו וכיוצא בהן ומה שפרש ואמר ומוכרו לנכרי כי ב"ש אומרים לא ימכור אדם חמצו לנכרי אלא א"כ יודע בו שיכלה קודם הפסח והודיע כי זה המאמר דחוי. ורוצה במאמר ומותר בהנאתו לפי שהוא כששרף החמץ קודם הביעור הותר לו שיהנה באפרו לאחר הפסח. ואמר עבר זמנו אסור בהנאתו אפילו בשעה ששית שהוא מדרבנן כי הוא אסור בהנאה כמו איסור הנאה דאורייתא כל כך כי אפילו קידש אשה בחמץ בשש שעות אין חוששין לקדושין אפילו היה אותו החמץ אסור מדרבנן כמו החטים שנפל עליהם מים וכיוצא בו ואמר ולא יסיק בו תנור וכירים רוצה בו כי כששרפו בזמנו לא יסיק בו תנור בעת שריפתו כדי שלא יהנה באותו הביעור והוא אינו מותר בהנאה. ופרורין ידוע ולשון העברי פתים וכמו כן נפרש פתות אותה פתים (ויקרא ב) ואין הלכה כרבי יהודה וכשהחמץ הוא יבש אין מספיק לו להטילו בנהר אלא צריך שיפרר אותו היטב מפני שיובשו חזק חלקיו [וצריך] (ו) לכתת כדי שיאבד מהר:

חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח כו' (ד' כח ע"א):

למדנו בקבלה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ולפי שאין אדם עובר על מצות לא יראה לך חמץ בחמץ של נכרי הוא מותר ואפילו באכילה ומה שאמר בהנאה משום שאומר חמצו של ישראל אסור בהנאה ואמרו בירושלמי כי אמרו מותר בהנאה משום שהוא מורה שהוא אסור באכילה וזה הוא במקום שאוסרין שם אכילת פת נכרים ומזה הטעם אסור באכילתו ולא משום החמץ כאשר אמרו אבל באתרא דנהיג לאכול פת נכרים מותר באכילה וזה יורה הדבר בפת של נכרים שתלוי במנהג והמנהג הוא אצלנו באיי ספרד לאכלו. ולפי שעבר הישראל על מצות השם שאמר לא יראה כשהחמץ שלו קנסינן ליה ונאסר אותה בהנאה אפילו לאחר הפסח:

נכרי שהלוה את ישראל על חמצו כו' (דף ל' ע"ב):

חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער כו' (ד' לא ע"ב):

התנאי בשניהם שיאמר לו אם לא הבאתי לך מעות ביום פלוני קנה מעכשיו אבל אם לא אמר לו זה הרי החמץ נחשב ברשות בעליו לא ברשות אותו שהוא ממושכן אצלו. וכל שאין הכלב יכול לחפש אחריו הוא שיהיה עליו גובה שלשה טפחים וצריך שיבטל בלבו ורשב"ג לא בא לחלק אבל באר דין המפולת איך הוא:

האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג כו' (שם):

עוד אבאר לך במסכת מכות כי אוכל חמץ בפסח לוקה והעיקר אצלנו אין אדם לוקה ומשלם לפיכך פטור מן התשלומין. ומדמי העצים שיעורו אפילו דמי עצים אינו משלם ולא נאמר נחשוב זה החמץ כאלו הוא עץ בעלמא לפי שהוא אסור בהנאה ולפיכך אין משלם אפילו דמי עצים:

אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו כו' (דף לה ע"א):

אכילת מצה בליל פסח מצות עשה והוא דברי השם בערב תאכלו מצות (שמות י"ב) ואמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות (דברים ט"ז) א"כ כל הזרעים שעיסתם מתחמצת אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה. ואלו החמשת מינין בלבד הם באין לידי חימוץ וזולתם כמו אורז ודוחן ודומיהן מסריחין עיסתן ואינן מתחמצין. ואם אתה זוכר למה שפירשנו בפ' שלשה שאכלו כאחד מברכות ובפרק י"ח דשבת התבאר לך זאת ההלכה והתשובה בהן אחת ומה שפרש בחלה ובתרומה שמא יאמר אדם מצה שוה לכל אדם בענין ר"ל שתהא ראויה לכל ישראל ולזולתם הודיעתו שאין הדבר כך. והטעם שאין אדם יוצא ידי חובתו בחלות תודה ורקיקי נזיר כשעשאן לעצמו להקריבן עם הקרבן שהוא חייב [בו] כמו שנלמוה אע"פ שהיא מצה גמורה לפי שאמר השם יתברך ושמרתם את המצות ובא בקבלה מצה המשתמרת לשם מצה יצאה זו שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח:

ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו כו' (דף לט ע"א):

כמו שאכילת מצה בליל פסח מצות עשה כך אכילת מרור מצות עשה בזמן שכבש הפסח נאכל. הוא מה שאמר יתברך על מצות ומרורים יאכלוהו. ואמרו מרורים נופל על אלו שמנה. חזרת חסא. עולשין ידוע. תמכא מין ממיני עולשין אלא שהוא גדל בגנות. חרחבינה פירש רבינו יצחק אלקרציג"ס. מרור מין כוזברתא מר ביותר. ואמרו בין לחים בין יבשים רוצה בו הקלח שלהם כאשר הודיעך ויוצאין בקלח שלהן אבל העלין אינו יוצא בהם ידי חובתו אלא אם היו לחים:

אין שורין את המורסן לתרנגולים אבל חולטין כו' (שם ע"ב):

מורסן ידוע והוא קליפת החטים העבה ושורין הוא שישרו המורסן במים וישימו אותן בפני התרנגולים שיאכלו אותן כדרכן [בנחת]. וחולטין הוא שילושו הקמח במים חמין בחוזק הרתיחה ונהגו העם לאסור זה והתלמוד התיר אותו. ושפה פירושו שהאשה מחככת בשרה במורסן. ולועס כלעיסה בשינים:

אין נותנין [את] הקמח לתוך החרוסת או לתוך החרדל כו' (דף מ ע"ב):

מחלוקת תנא קמא ורבי מאיר אינו אלא כשנתן לתוך החרדל אבל לתוך החרוסת דברי הכל ישרף מיד לפי שהוא ממהר להחמיץ ועוד יתבאר תערובת החרוסת מה הוא בפרק אחרון. ואמר הש"י בפסח ובשל מבושל במים ולפי שענינו איסור הבישול בלשון מקור קבלנו שבא נרמז לאסור בישולו במי פירות אבל שכין ומטבילין אותו בהן אחר שנצלה: ומי הבצק שנוטלין בהם הידים וכלי הבצק ישפכו כמו שזכרו ובמקום מדרון כדי שלא יתקבצו וישארו במקום נגוך ואין הלכה כרבי מאיר:

פרק שלישי

אלו עוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי כו' (דף מב ע"א):

פרין עוברין שעוברין על בל יראה ובל ימצא. כותח הוא דבר שנופל בערובו קמח ונקרא בלשון ערבי אלמרי"י. שכר דבר משכר שעושין דברים משכרין ממינין רבים מחטים שרויים ושעורים וזולתם והיא משקה אנשי מדי מזה הענין רוצה לומר ממשרת לחם כגון אותו שעושין כיופ במצרים וקורין אותו אלמז"ר בערבי. וחומץ האדומי היו משימין בו שעורים מעט. זיתום שלוקחין מלח וקמח שעורים וקרסומי וקורין אותו בערבי קרמ"ס והוא זרע כרכום

מים ששורין בהן המורסן ומשתמשים בו לצבע *) הלכה ועמילן של טבחים הוא שלוקחין חטים שלא בשלו כל צרכן ומיבשין אותן ושוהגין אותן ולשין אותן ועושין מהן סלת ומכסין בהן הקדרה כשיתקרב המאכל להתבשל בתוכה ותסיר ממנה זוהמת המאכל וריחו הרע. וקולן של סופרים עיסה יעשו אותה מדבקי הספרים מעפר הרחיים ידבקו בו מה שהם רוצים לדבק מניירותיהם. ועפולי נשים הוא קמחים יקחו אותן הנשים מן הדברים שיש להם כח למרק ורוחצות פניהם בהם ובשרן ויש בכללן קמח שעורים. ורבי אליעזר אומר אע"פ שיהיה אבק ואין בו מים גזירה שמא ישרו אותו האבק בשעת הרחיצה. ואין הלכה כרבי אליעזר אלא כמו שאמר זה הכלל כל מה שהוא מין דגן רוצה בו כל דבר שיהיה בו מין מתיני חמשת המינים עם המים עובר עליו בפסח אבל בלא מים או במי פירות אינו עובר ומותר לאוכלו כי העיקר אצלנו מי פירות אין מחמיצין ואמרו הרי אלו באזהרה רוצה לומר מי שיאכל אחד מאלו שיהיה בו תערובת דגן לפי שהעיקר אצלנו על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו וזה כשיהיה מן החמץ מעורב כזית בכדי אכילת פרס אז יתחייב האוכל זה התערובות מלקות אבל אם יש בשעור הדגן המעורב פחות מכזית אינו חייב על אכילתו מלקות אבל הוא אסור ואין הלכה כרבי אליעזר:

בצק שבסדקי עריבה אם יש כזית במקום אחד כו' (דף מה ע"א):

אמרם בטל במיעוטו כשהוא במקום חיזוק הכלי ודיבוק שבריו אבל כשאינו לחיזוק אפילו פחות מכזית חייב לבער. ואמרו חוצץ מבואר וענינו כי אם הוא מקפיד עליו ודעתו ליטלו אז הוא חוצץ וכשנטמאת העריבה והטבילה לא עלתה לה טבילה. וזה המאמר בעריבה שיש לה טהרה במקוה אבל כלי חרס אין לו טהרה במקוה אלא שבירה כמו שיתבאר במקומות הרבה. ובצק החרש הוא שיכו עליו ביד ולא ישמע לו קול ודומה כחרש לא ישיב כשקוראין אותו. וכאשר לא נודע אם נתחמץ או לא נשער אותו בזולתו או בזמן שידוע כי בזמן הזה תחמיץ העיסה ושיעורו כדי שיהלך אדם ברגליו הליכה בינונית מיל אחד והוא שיעור מן הזמן שהוא שני תשעי שעה משעות השוים:

כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב כו' (דף מו ע"א):

כבר הודעתיך כי שריפת קדשים ביו"ט אסור וכשנטמאת העיסה חלה טמאה שיוציא ממנה דינה שתשרף ואמר רבי אליעזר שיאפה הבצק כולה ולא יוציאו ממנו חלה עד תשלום אפייתו ואז תטול חלה מן החלות ותקרא לה שם וזה מותר כאשר ביארנו במסכת חלה ומניחין אותה עד מוצאי יום טוב ושורפין. ובן בתירא אומר מוציאין אותה עיסה ומטילין אותה במים צונן ומניחין אותה שם עד שתשרף למוצאי יום טוב כי אסור לאפותה לפי שאין אופין ביום טוב אלא מה שהוא ראוי לאכילה. והלכה כרבי אליעזר:

רבן גמליאל אומר שלש נשים לשות כאחת כו' (דף מח ע"ב):

ר"ג סבר כי ג' נשים מתעסקות בבצק כולן בזמן אחד ואופות זו אחר זו ואף על פי שיתאחר הבצק של השלישית עד שיסיקו את התנור פעמים ויאפו בו שתי אפיות ואח"כ תאפה השלישית שאינו בא לידי חימוץ כזה השיעור מהזמן. וחכמים אין סוברים כך אבל אומרים כי כשתתחיל הראשונה באפיה (תשלים) [תתחיל] השניה לערוך והשלישית ללוש נמצא כשתשלים הראשונה באפיה (תתחיל) [תשלים] השניה בעריכה והשלישית בלישה ותתחיל השניה לאפות והשלישית בעריכה ותלוש הראשונה פעם שניה וכך עושין ולא יתמהמה הבצק בשום פנים ולא תגביה ממנו היד. ואמר ר"ע לר"ג לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים שוים כי יש תנור שמתחמם בשעה קלה ואחר בהפך וגם כן כשהם העצים יותר יבשים שולט בהם האש במהרה ומן הנשים יש מהם זריזות ויש מהם להיפך ואמרו שאין מניחין העיסה כל זה הזמן אלא א"כ מטילין [הידים] במים צוננין ומגנגין העיסה בהם. ודע כי כל עת שהיד מתעסק בבצק אינו בא לידי חימוץ ואפילו יום א' שלם והלכה כחכמים:

שיאור ישרף והאוכלו פטור סידוק ישרף כו' (שם):

כקרני חגבים פירושו שתסדק העיסה סדקים דקים כשיתחיל החמוץ להכנס בו ואפילו הם כקרני חגבים והלכה כחכמים:

י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל כו' (דף מט ע"א):

והלכה כרבי אליעזר בר צדוק:

ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו כו' (שם):

כל זה מבואר באר היטב:

וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר כו' (שם):

ר"מ אומר כמו שטומאת אוכלין בכביצה רוצה לומר שאינה מטמאה עד שיהיה בה כביצה כאשר נבאר בפירוש רחב בראש מסכת טהרות כן לא יחזור אלא על כביצה. ורבי יהודה אומר כמו שהאוכל מבשר קדש ומן החמץ כזית לוקה כך יחזור אפילו על כזית ונתנו חכמים מדרגה בין בשר קדש ובין החמץ לפי שהוא חולין והלכה כחכמים:

פרק רביעי

מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים כו' (דף נ ע"א):

לפי מה שאמרו נתנין עליו חומרי מקום שיצא משם שהוא מורה כי כשהלך ממקום שאין עושין למקום שעושין אינו עושה התנה ואמר כי זה הדין לא שייך והעיקר אל ישנה אדם מפני המחלוקת ומה שהכריח לחייבו שלא לעשות במקום שעושין לפי שזה אינו נראה שנוי שיבא ממנו מחלוקת אבל השנוי הוא אם יעשה במקום שאין עושין או שיעשה דבר משונה ממנהגיהם או ימחה בהם אבל הבטלה אין בה מחלוקת:

כיוצא בו המוליך פירות שביעית ממקום כו' (שם ע"ב):

כבר נתבארו עקרי זה המאמר בפ' תשיעי ממסכת שביעית. ואין הלכה כרבי יהודה:

מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעובד גלולים כו' (דף נג ע"א):

אסור למכור בהמה גסה לעובד גלולים בין שהוא עובד גלולים או אינו עובד גלולים וטעם זה האיסור שמא ישכירנה או ישאילנה לו ויעבוד בה בשבת ולשון התורה (שמות כג) למען ינוח שורך וחמורך ושנית שמא ימכרנה לו ערב שבת ולא תיטב בעיניו ויחזור אותה בעליה הישראל כדי שתלך לפני הקונה והבהמה תלך לפניו מחמת קולו של ישראל שהיא מכרת אותו נמצא הישראל מחמר אחר בהמתו בשבת ולפיכך מותר לאדם שיתן בהמתו לסרסור שימכרנה לנכרי והוא שלא יהיה שם מצוי כי אלו הטעמים כולם נסתלקו כשבעל הבהמה לא יהיה מצוי כי הסרסור לא ישאיל ולא ישכיר לפי שאינה שלו והבהמה לא תכיר קול הסרסור שתלך מחמתו כמו שזכרנו. והתיר רבי יהודה למכור שבורת יד או רגל לפי שאינה ראויה למשא וזה אינו אמת כי אפשר לקשרה ולמשוך ברחים והקרנות להניעם והתיר בן בתירא למכור הסוס הידוע לנשיאת סנך והנשר ודומיהן מהחיות הציד כי הוא סובר החי נושא את עצמו בין אדם בין בהמה חיה ועוף ואלו העופות אינן מצוי על הסוס. וחכמים אומרים כי האדם החי בלבד הוא שאינו מצוי ונאמר בו החי נושא את עצמו. ואין הלכה כבן בתירא:

מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלין כו' (שם):

כאוסרים לאכול בשר צלי בלילי הפסח כדי שלא יחשוב הרואה שהוא כבש הפסח ויהיה כאוכל קדשים בחוץ:

מקום שנהגו להדליק את הנר בליל יום הכפורים כו' (שם ע"ב):

עוד יתבאר במסכת כפורים כי יום הכפורים אסור בתשמיש המטה ויש אומרים שהדלקת הנר יביא אותו להסתכל באשתו ותשא חן בעיניו ויבוא לידי תשמיש ויש אומרים כי האורה יפריש אותו מאשתו ואם לא תהיה שם אורה יבא לידי הרהור ויבטל:

מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין כו' (דף נד ע"ב):

ותב"א ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים כו' (דף נה ע"א):

להם דבר כלוי מקום שנהגו ומקום שלא נהגו הודיענו בשני המקומות ידועות באחד נהגו לעשות ובאחד לא נהגו :

רבי מאיר אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר כו' (שם) :
עוד יתבאר לך במסכת מועד [קטן] כי ההדיוט תופר וכמו כן היוצא מבית האסורין מספר ומכבס ולפיכך התירו חכמים אלו השלש מלאכות שיתחיל לעשותן בארבעה עשר אבל במקום שנהגו . ורבי מאיר אומר אפילו במקום שנהגו אין עושין מלאכה לכתחלה בשום פנים . ורבי יוסי אומר אף הרצענין לפי שהוא אומר שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן וסנדליהן לעלות לרגל בחולו של מועד . והלכה כחכמים :

מושיבין שובכין לתרנגולים בארבעה עשר כו' (שם ע"ב) :
אמרו תרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה ר"ל בחולו של מועד אבל בארבעה עשר אין צריך לדבר בו מאחר שאמר מושיבין כ"ש מחזירין . וענין מושיבין הוא שתהיה תרנגולת יושבת על הביצים שלשה ימים שכבר התחילו הביצים להפסיד ואם מתה מביאים אחרת ומרבצין אותה על הביצים :

ששה דברים עשו אנשי יריחו כו' (שם) :
אלו הששה דברים לא שבחו אותם החכמים אלא השלשה מהם והם הראשונות לא מיחו בידם והשלשה הנזכרים באחרונה מיחו בידם . הראשונות הם שמרכיבין האילנות יום ארבעה עשר והוא שתולין יחור של דקל זכר על דקל נקבה וזה מפורסם אצל בעלי העבודה וזהו ענין אמרם מרכיבין דקלים . וכורכין את שמע הוא שהם לא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו בשעת קריאת שמע וקוצרין וגודשין מלפני העומר ענינו שמותר לקצור ולגדוש ולא ניחוש דילמא אתי למיכל מיניה . והג' האחרונות שמיחו הן מתירין גמזיות של הקדש הוא שהם היו מתירין לאכול גדולי הקדש ואמרו כי לא נאסר אלא הפרי שנקדש בעצמו אבל מה שצומח לאח"כ בשדה הקדש שהוא מותר . ואוכלין מתחת הנשרים שהיו אוכלים מה שהיה נופל מן הפירות תחת האילן בשבת וביו"ט אע"פ שהיה ספק אצלם ולא היו יודעים אם מערב שבת נפלו והן מותרין או נפלו בשבת והן אסורין כאשר יתבאר במסכת יום טוב ונותנין פאה לירק כבר קדם לך במסכת פאה כי מתנאי הדברים שהם חייבין בפאה שיהיה מכניסו לקיום והירקות אינן כן :

ששה דברים עשה חזקיהו המלך על שלשה כו' (דף נו ע"א) :
זאת ההלכה היא תוספתא אבל ראיתי לפרשה לפי שיש בה תועלת . ספר רפואות היה ספר שהיה ענינו להתרפאות בדברים שלא התירה תורה להתרפאות בהן כמו הדברים שחשבו בעלי הצורות והוא כי יש אנשים חכמים בחכמת הכוכבים ועל פיהם יעשו צורה לעתים ידועים ויועילו או יזיקו לדברים ידועים וזו הצורה נקראת בלשון יון טלס"ם ואומר כי הצורה שהיא נעשית כזו התכונה היא טובה לחולי פלוני וכיוצא בו מן הדברים המטעים ומחבר זה הספר לא חברו אלא על דרך החכמה בטבע המציאות לא על דרך שיעשה אדם פעולה ממה שנכתב באותו הספר וזה מותר . ועוד יתבאר לך כי יש דברים שמנע השם לעשותם והם מותרים ללמדם ולהבינם כי השם יתברך אמר לא תלמד לעשות ולמדו בקבלה (סנהדרין דף סח) אבל אתה למד להבין ולהורות . וכאשר השחיתו בני אדם דרכם והיו מתרפאין באותן הדברים הסירן וגנזן . ואולי שהיה ספר והיה שם רפואה לסם המות והיה אומר סם המות פלוני מרקחין אותו כך ומשקין אותו כך ויארע ממנו מן המקרים כך וכך ורפואתו בדבר פלוני וכשיהיה רואה הרופא אותן המקרים היה יודע כי אותו הסם ישקוהו והיה נותן לו אותה הרפואה להיות כנגד הסם ולהציל ממות וכאשר השחיתו בני אדם דרכם והיו ממיתים באותם הסמים הסיר הספרים וגנזן ואני הרבתי לך דברי בזה הענין לפי ששמעתי וכן פרשו לי הענין כי שלמה חבר ספר רפואות כשיחלה שום אדם או יקרנו שום חולי מן החולים היה מתכוין לאותו הספר והיה עושה כמ"ש בספר והיה מתרפא וכאשר ראה חזקיה כי בני אדם לא היו סומכין על הש"י הסיר אותו וגנזו . ואתה שמע הפסד זה המאמר ומה שיש בו מן השגיונות ואיך יחסו לחזקיהו מן האולת מה שאין ראוי ליחס כמותו לגרועי ההמון וכמו כן לסיעתו שהודו לו ולפי דעתם הקל והמשובש האדם כשירעב וילך אל הלחם ויאכל ממנו בלי ספק שיבריא מאותו חולי החזק חולי הרעב א"כ כבר נואש ולא ישען באלהיו נאמר להם הוי השוטים כאשר נודה לשם בעת האכילה שהמציא לי מה שישביע אותי ויסיר רעבתנותי ואחיה ואתקיים כן אודה לו שהמציא לי רפואה ירפא חליי כשאתרפא ממנו ולא הייתי צריך להקשות על זה הענין הגרוע לולא שהיה מפורסם ועוד יתבאר כי מותר לעבר השנה בכל אדר ולעשות אותה השנה שני אדרים ומן העקרים אצלנו אדר הסמוך לניסן לעולם חסר כיון שנסמך על החשבון ואם הם שני אדרים יהיה הראשון שלשים יום ובא חזקיהו ביום שלשים ועבר את השנה ועשה את החודש הנכנס אדר השני ואילו לא היה מעבר אותה השנה היה יום שלשים של אדר יום ראשון של ניסן כאשר בארנו והוא עבר את השנה ביום שהיה ראוי להיות ראשון של ניסן וזה אינו מותר כי העיקר אצלנו אין מעברין את השנה בשלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן והוא לא ראה זה הדיוק רוצה לומר הואיל וראוי לקובעו ניסן :

פרק חמישי

תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב כו' (דף נח ע"א) :
והעיקר אצלנו כי תמיד של שחר לא יקדים אותו שום קרבן ותמיד של בין הערבים לא תאחר אחריו קרבן בשום פנים אם לא קרבן פסח ותחלת שעת הקרבת תמיד של בין הערבים מחצי השעה השביעית עד סוף היום והוא השעה שיתחיל הצל שיארך בו ויראה לכולם ארכו ובכל הימים שהיו שם קרבנות רבות יתאחרו שתי שעות אחר תחלת השעה לפי שלא נוכל להקריב אחריו דבר כאשר נתננו העיקר וערבי פסחים שמותר להקריב פסח אחר התמיד נשחט שעה אחת אחר העת בלבד וכשיחול ערב פסח יום ו' נשחט בתחלת שעתו כדי להרחיב העת לצלותו לפי שאי אפשר לצלותו בליל שבת .

הפסח ששחטו שלא לשמו כו' (דף נט ע"ב) :
עוד יתבאר לך בתחלת זבחים כי המחשבה פוסלת בקדשים בארבע עבודות בשחיטה וקבלת הדם ובהולכתו למזבח ובזריקתו על גבי המזבח אמרו כשיפסיד מחשבתו בשעה שמתעסק בעבודה מאלו העבודות שזכרנו נפסד הזבח כאשר התבאר לשם ובפרט הפסח והחטאת כאשר נפרש בתחלת זבחים ואמרו בירושלמי מנין שאין שוחטין את הפסח אלא לשמו שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה' :

שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלים כו' (דף סא ע"א) :
שלא לאוכליו הם חולה וזקן וקטן שאין יכולין לאכול כזית בשר מפורש הוא בתורה כי הפסח אינו נשחט אלא לאנשים ידועים והוא אומרו הש"י תכוסו על השה ואינו נשחט אלא למי שיכול לאכול ממנו שנאמר איש לפי אכלו ואין אוכל ממנו ערל שנאמר וכל ערל לא יאכל בו ואינו נשחט אלא לטהור שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש וגו' . מה שחייב להיותו פסול כששחטו לשמו ושלא לשמו וכשר כששחטו לאוכליו ושלא לאוכליו כי לשמו ושלא לשמו היה הפסול בעצם הזבח ולאוכליו ושלא לאוכליו ההפסד חוץ ממנו ושנית כי לאוכליו ושלא לאוכליו אתה יכול להפריש הפסולין מן הכשרים ושלישית כי לשמו ושלא לשמו נוהג בכל הקדשים וזאת היא מיוחדת בפסח . ממרס בדמו פירושו ממשמש בו ומניעו כדי שלא יקרוש :

השוחט את הפסח על החמץ כו' (דף סג ע"א) :
מה שאמר השם יתברך לא תשחט על חמץ דם זבחי ולא ילין לבוקר זבח חג הפסח חכמים אומרים כי אמרו זבחי רוצה בו קרבן וזה פסח כי כשיהיה החמץ ברשות השוחט או הזורק את הדם או המקטיר או אחד מבני חבורה אע"פ שיהיה אותו החמץ חוץ לעזרה שהוא לוקה ולא יפסיד הזבח . ורבי יהודה אומר זבחי המיוחד לי רוצה בו קרבן תמיד ולפיכך מי ששחט התמיד על החמץ ר"ל שהוא מקריב אותו בעוד החמץ קיים אצלו שהוא עובר בלא תעשה ור"ש אומר כי דבר הש"י זבחי זבחי ב' פעמים ר"ל כי באותה שעה שיהיה חייב כששחט [פסח] על חמץ יהיה פטור אם שחט שאר זבחים על החמץ ולפיכך אר"ש כי מי ששחט הפסח ביום ארבעה עשר לשמו על החמץ חייב מלקות ושאר זבחים יום י"ד על החמץ פטור ובשעה שיהיה חייב אם שחט שאר זבחים על החמץ יהיה פטור אם זבח קרבן פסח על החמץ ולפיכך אמר ובמועד לשמו פטור לפי שאז הוא פסול ואינו קרבן פסח ובתנאי שיהיה נדחה לפסח שני שהיה אפשר להקריב זה הכבש פסח ושלא לשמו חייב לפי שהוא כשאר הקרבנות והוא יאסר הקרבת איזה קרבן שיהיה על החמץ וחייב עליו מלקות כאשר בארנו דעתו ולפיכך חייב ואין הפרש באמרו במועד או בשאר ימות [הפסח] ומה שחייב שיהיה לדעת ר"ש כששחט כל הקרבנות על החמץ בשאר ימות [הפסח] בין לשמן בין שלא לשמן חייב חוץ מן החטאת ששחטה שלא לשמה וכמו שהעיקר אצלנו והוא אמרם בתחלת כל הזבחים שנשחטו שלא לשמן אע"פ שלא עלו לבעלים לשם חובה כשרים חוץ מן הפסח ומן החטאת הפסח בזמנו והחטאת בכל זמן והלכה כחכמים :

הפסח נשחט בשלש כיתות כו' (דף סד ע"א) : זה מבואר :

שחט ישראל וקבל הכהן נותנו לחבירו כו' (שם) :
היו נערכין שורות לתפאר והבזך כלי עגול כזו הצורה ○ תרגום קערותיו בזיכוהי ויקרש פירושו ויקפא מגזרת קפאו תהומות והודיעך בזו המשנה ענינים רבים מהם מה שאמר שחט ישראל להודיעך כי שחיטה כשרה בזרים . ואמר וקבל הכהן לפי שמקבלה ואילך מצות כהונה . ואמר נתנו לחבירו וחבירו לחבירו להודיעך כי כל מה שתוכל לעשות מצוה באנשים רבים הרי זה משובח ברב עם הדרת מלך . ואמרו מקבל את המלא ומחזיר את הריקן להודיעך הזריזות והחריצות של המצוה כי לא היה מחזיר את המזרק עד שהיה לוקח את השני והשם אמר אל יסוד מזבח העולה לימד על העולה שטעונה יסוד ונאמר בעולה זריקה וזרקו את הדם על המזבח ונאמר בפסח זריקה שהרי נאמר בבכור ואת דמם תזרוק על המזבח ולא אמר ואת דמו ובא בקבלה כי זה הפסוק הוא בבכור ובפסח ומעשר בהמה שכולן טעונין זריקה אחת כנגד היסוד וכמו שהעולה טעונה יסוד כך זה טעונה יסוד וכשתבאר לך צורת המזבח במקומו במסכת מדות יתבאר לך כי פאת המזרח לא היה בו יסוד ועוד יתבאר שם היסוד :

יצתה כת ראשונה נכנסה כת שניה כו' (שם) : זה מבואר :

כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת כו' (שם) :
לפי שאמר כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת פירש כי זה היה שלא ברצון חכמים ואילו היה ברצון חכמים היה בין מעשהו בחול ומעשהו בשבת הפרש והיא רחיצת העזרה כי לא היו רוחצים אותה בשבת . ואין הלכה כרבי יהודה :

כיצד תולין ומפשיטין אונקליות של ברזל כו' (שם) :
אונקליות ידוע והוא ברזל עקום שתולין בה הבהמה להפשיטה ובלשון ערבי מזלג מזלגות מקלות דקים חלקים ידוע ג"כ כלומר משופין . ור"א אינו מתיר טלטול אותן המקלות וחכ"א אין שבות במקדש . ואין הלכה כר' אליעזר :

קרעו והוציא אימוריו נתנן במגים כו' (שם) :
אימורין נקראין *הנתחים הנשרפים מן הקרבן על גבי המזבח והם מקרבן פסח האליה הדבקה בעצם העצה והחלב המכסה את הקרב והכליות וחלביהן ויותרת הכבד עמהם ומגים כלי שהיו נושאים בו החלבים וכל האימורים למזבח תרגום כף אחת מגיסא חדא ואמרו חטיכה יצאו ולנו את פסחיהן כך היו עושין כשהיה יום י"ד יום שבת שלא היו יכולים להוליכו ולא לצלותו אלא למוצאי שבת אבל בשאר הימים כשהיה נגמר הקרבה היו יוצאים ומוליכים אותו לצלותו :

פרק ששי

אלו דברים בפסח דוחין את השבת כו' (דף סה ע"ב) :
אמר הש"י בקרבן תמיד במועדו וכמו שהיה תמיד קרב בשבת כמו שכתב בפ' על עולת התמיד יעשה ונסכו כמו כן קרבן פסח היה קרב בשבת . ומחוי קרביו פירוש שיוציא ממנו הרעי . ומה שאסר חתיכת יבלתו הוא שיחתוך אותה בכלי אם יש שם יבלת אבל ביד מותר לחתכה בשבת כאשר נתבאר בסוף עירובין הרכבתו והבאתו הוא מלאכה לפי שהוא משאוי לדעת חכמים אבל לדעת בן בתירא אינו משוי כאשר נתבאר מדעתו בפרק הרביעי מזו המסכתא והבאתו מחוץ לתחום ג"כ אסור מדאורייתא אצל ר"ע שהוא סובר איסור תחומין דאורייתא ור"א סובר איסור תחומין דרבנן והחי נושא את עצמו ואפילו בהמה כמו כן לבן בתירא ולפיכך היו אלו הדברים לפי סברתו כולן משום שבות בלבד :

אמר רבי אליעזר והלא דין הוא מה אם שחיטה שהיא כו' (שם) :
רבי יהושע סובר שמחת י"ט מצוה [מ"מ] מבטל שמחת י"ט כשיהיה באותה שמחה דבר שיהיה אסור משום שבות כגון הניגון בתופים ובמחולות ובכנורות ובנבלים שכל זה אסור בי"ט אע"פ שהיא מצוה אצלו ולפיכך היה נכון אצלו להשיב ולומר י"ט יוכיח ורצה באמרו הזיה הזאת מי חטאת המחויבת לטמא מת בשלישי ושביעי כי כשיחול שלישי או שביעי שלו בשבת אין מזין עליו וכמו כן אם יחול שביעי שלו יום שלשה עשר והיה יום שבת אין מזין עליו וישאר טמא ולא יקריב קרבן פסח ורבי אליעזר סובר שמזין עליו בשבת כדי שלא יבטל עליו קרבן פסח כי אם ישאר למחרתו שהוא יום י"ד והזה עליו וטבל אסור להקריב פסח כמו שיתבאר . והלכה כרבי עקיבא :

אימתי מביא חגיגה עמו כו' (דף סט ע"ב) :
חגיגת יום ארבעה עשר היא רשות ולא חובה ולפיכך אם היה ארבעה עשר יום שבת או אם יהיה יום חול ויהיו הפסחים רבים או יהיה אותו הפסח בא בטומאה כאשר יתבאר בפרק שלאחר זה אין מביאין חגיגה עם הפסח יום י"ד :

חגיגה היתה באה מן הצאן מן הבקר כו' (שם) :
יודיעך בזו ההלכה כי חגיגת ארבעה עשר אע"פ שהיא רשות ואינו יוצא בה משום חגיגה דינה ודין חגיגה שוה ואין ביניהם הפרש לא במנין הקרבן ולא בזמן האכילה ועוד יתבארו הדינים המחויבים בחגיגה במסכת חגיגה :

הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת חייב כו' (דף עא ע"ב) :
מה שאמר ר' יהושע אם אמרת בפסח ששינהו לדבר האסור רוצה בו שהוא כששחטו לשם שלמים וכיוצא בהן בשבת . וידוע כי השלמים ושאר קרבנות יחיד אסור להקריבן בשבת וכששחט שלמים וזולתה בשבת לשם פסח כבר שינה שמו לדבר מותר כי הפסח מותר להקריבו באותה שבת . ומאמר ר' אליעזר אימורי צבור יוכיחו ענינו התמידין והמוספין שמותר להקריבן בשבת לשמן אבל מי ששחט פסח בי"ד שחל להיות בשבת לשם תמיד או לשם מוסף חייב חטאת אע"פ ששינהו לדבר המותר ולא חלק ר' יהושע בזה כאשר בארנו הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת חייב עליו חטאת ולא חלק ר' יהושע בזה ופירש קצבה דבר קצוב כי התמידים והמוספין שהן קרבנות צבור אין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהם ולפי שהם ידועים במנין ואין רשות לכל אדם להקריבן יהיה השוחט לשמן חייב והלכה כר' יהושע :

שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלין כו' (שם) :
כבר בארנו בפרק חמישי כי פסח ששחטו לכשרים ולפסולים כשר לפיכך כששחטו בשבת למולים ולערלים פטור אבל כששחטו בשבת לפסולים שהפסח פסול בשוגג הוא חייב חטאת במזיד חייב סקילה וכמו כן כשנמצא בעל מום לפי שהיה לו לבקרו ואח"כ ישחטנו בשבת וכמו כן כשנמצא בו טריפה גלויה כמו נקובת הראש ותוך הרגלים וכיוצא בהן אבל אם היתה טריפה נסתרת ולא נודע עד לאחר שחיטה כמו נקובת הלב והריאה וכיוצא בהן פטור . וענין אמרו פטור בכל זה כמאמר ר"ל שהוא פטור מהבאת חטאת :

פרק שביעי

כיצד צולין את הפסח מביאין שפוד כו' (דף עד ע"א) :
מה שבחרו עץ של רימון הוא לפי שאין יוצאין ממנו מים כשיחם כדי שלא יהא בשל מבושל במים והלכה כרבי עקיבא :

אין צולין את הפסח לא על השפוד כו' (שם) :

נגע בחרסו של תנור יקלף את מקומו כו' (דף עה ע"ב) :

אסור לצלות בשפוד של ברזל לפי שהוא נתחמם וצולה הבשר ואנו צריכים לצלותו בחמימות האש בלי אמצעי כמו שאמר הש"י צלי אש ולא צלי דבר אחר ולזאת המשנה ששרו הוא כך ולא באסכלא ואם אסכלא מנוקבת היא כשירה א"ר צדוק וכו' וכן כשיזוב מלחלוחיתו על הסולת כאשר זכר יסיר אותו הסולת כי אסור לאכול ממנו אלא מה שנשאר בעצמותו [קשה]אבל מה שיזוב ממנו הרי הוא כמרק . והלכה כרבי צדוק :

סכו בשמן תרומה אם חבורת כהנים יאכלו כו' (שם) :

כבר קדם לך כי מותר לסוך הפסח במשקין ובמי פירות וההלכה כולה מפורשת :

חמשה דברים באין בטומאה כו' (דף עו ע"ב) :

אמר השם ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ונתן בהם הדין שידחו מפסח ראשון לפסח שני והקבלה כי זה הוא לפי שהן מועטין אבל אם היו הקהל כולם טמאין או רובם יקריבו הפסח והם טמאים וכן אמרו יחידים נדחים לפסח שני ואין צבור נדחה לפסח שני וכמו כן כל קרבנות צבור כולם מקריבין אותן בטומאה כשנטמאו רובן לפי שאנו למדין מן הפסח לכולן כי אמר הש"י בפסח במועדו ואמר בקרבנות צבור כולם אלה תעשו לה' במועדיכם ונתן לכולם מועד וכמו כן כל מה שיש לו זמן קבוע יבא בטומאה כשנטמא רוב הקהל או רוב הכהנים כאשר יתבאר ואלו החמשה שמנה הם מדברים הנאכלים מקרבנות צבור והנותר ישרף וכמו כן שעירי מועדים דינם ודין שעירי ראשי חדשים אחד לפי שהם כולם חטאת הצבור . ואמרו חמשה ולא אמר אלו הדברים באין בטומאה למעוטי חגיגת חמשה עשר שענינה נפרש עוד כי אע"פ שהיא כקרבן צבור כמו שאינה קרבה בשבת כמו שבארנו כך אינה קרבה בטומאה :

נטמא הבשר והחלב קיים אינו זורק כו' (דף עח ע"ב) :

כבר ידעת כי קרבן פסח לא בא אלא לאכילה ולפיכך אם נטמא הבשר אינו זורק את הדם כי לא נסמוך אלא על אכילת בשר :

נטמא הקהל או רובו או שהיו הכהנים כו' (דף עט ע"א) :

דע זה העיקר וזכרהו והבינהו כי טומאת מת בלבד היא שתדחה בצבור ויקריבו בטומאה וכשהוא יחיד ידחה לפסח שני כמו שאמר הכתוב ואפילו היה יום שביעי שלו יום ארבעה עשר ידחו טמאים וזאת היתה השאלה ששאלו עליה למשה רבינו לפי שבא שביעי שלהם יום ארבעה עשר אמרו הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואנו נהיה טהורים בלילה וראוין לאכילה יזרק הדם עלינו היום ולאיזה דבר נמנע והוא אמרם למה נגרע כי הטעם ברור לפי שהיו טמאים והכתוב רמז לזה באומרו ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא באותו היום בלבד היו נמנעים וזה הדין הוא בטומאת מת בלבד כמו שנתננו העיקר אבל טומאת שרץ לא אלא שמקריב טמא שרץ אפילו יחיד ולערב כשיטהר יאכל פסחו בטהרה ונתבאר זה העיקר בפרק השני מתלמוד מסכת זבחים :

הפסח שנזרק דמו ואח"כ נודע שהוא כו' (דף פ ע"ב) :

ואח"כ נודע שהוא טמא ר"ל הדם שנטמא ועוד יתבאר זה בסוף עדיות כי דם קדשים א.ו. נטמא וכי זה הדבר כולו הנמצא בטומאת הדם היא משנה ראשונה וטומאת הגוף שנטמא הכהן המקריב אותו . וטומאת התהום הוא טומאת מת נסתר ולא יודע לעולם כאלו היה בתהום ולפיכך הציץ היה מרצה לפי שא"א בה ידיעה לעולם כי אין בעולם אדם שיודע כי באותו מקום מת או קבר ונקוה שידענו וידע שנטמא ויסבר א"כ כל קרבן שיקרב והוא טמא בקבר התהום כשר והציץ מרצה עליו והיות הציץ כפרה על הפסול הנולד ההווה בקדשים הוא לשון התורה אמר הש"י והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים וגו' ואמרו בברייתא בטומאת התהום איזה היא טומאת התהום כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם הכיר בה אחד בסוף העולם אינה טומאת התהום . ואני עשיתי לך דמיון בקבר התהום לפי שהעיקר אצלנו לא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד :

נטמא שלם או רובו שורפין אותו לפני הבירה כו' (דף פא ע"ב) :

הכוונה הוא שישרפו אותו בפני המקדש לביישן כדי שישמרו להבא ולא יבואו לידי טומאה וגוו אותם לשורפם מעצי המערכה כדי שלא לביים מי שאין לו :

הפסח שיצא או שנטמא ישרף מיד כו' (דף פב ע"א) :

אמר שיצא ענינו שיצא מן הבית שנאכל בו . ותעובר צורתו הוא שישאר עד שיתעפש ויפסיד כי העיקר אצלנו כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתו ותשרף ולא הלך רבי יוחנן בן ברוקא אלא כשנטמאו הבעלים או מתו קודם זריקת הדם לפי שהוא ידמה אותו לפסולו בגופו . ואין הלכה כרבי יוחנן בן ברוקא :

העצמות והגידין והנותר ישרפו בששה עשר כו' (דף פג ע"א) :

גידין הן הגידין שהם אסורים באכילה ושריפתן מצות עשה כמו שצוה השם בו והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו וי"ט עשה ולא תעשה כמו שנאמר בו שבתון וזו מצות עשה והעיקר אצלנו אין עשה דוחה לא תעשה ועשה . ומאמר השם עד בקר רוצה בו כי מה שישאר ממנו למחרתו שישרף ר"ל מחרת י"ט :

כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך כו' :

השובר את העצם בפסח הטהור הרי זה לוקה כו' (דף פד ע"א) :

ראשי כנפים הם אותם הגידים הקטן שהם סביבות הפרקים באדם ובבהמה ובעוף ונקשרין אותן הפרקים באותן הגידין . והסחוסים מיני עצמות רכים כאותן שבראש הכתף וטעם לוקה ואינו לוקה עוד יתבאר בסוף מכות :

אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם כו' (דף פה ע"ב) :

קדשי הקדשים אינן נאכלין אלא בעזרה בלבד וקדשים קלים בכל העיר והפסח בחבורתו בלבד כי השם צוה בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית . ואלו הגדרים שנתן מקצתן כלפנים ומקצתן כלחוץ כוללים השלשה פרקים ר"ל העזרה והמדינה וחבורת פסח והשם אמר ובשר בשדה טרפה וקבלנו כי ענין זה הכתוב שכל בשר שיצא חוץ למחיצתו שהיא בשדה והיא טרפה וכאילו אמר ובשר שיצא לשדה טרפה היא ולפיכך כשיוציא אדם מבשר קדשי הקדשים חוץ לעזרה או כלום מבשר קדשים קלים חוץ לירושלים או כלום מבשר הפסח חוץ לבית נאסר אותו הבשר שיצא והוא אסור באכילה ושיצא מקצת האבר מן הפסח אי אפשר להתוך העצם ויתקים שיצא מפני שמנענו הכתוב ועצם לא תשברו בו ומפני זה חותכין הבשר היוצא מזה העצם וקולף הנשאר מן הבשר הפנימי ואוכלו ומגלה הפרק ומשליך העצם כולו שלם ומה שעליו מן הבשר מה שיצא ממנו חוץ אבל בקדשים כשיצא קצת האבר חותכין אותו כל מה שיצא מן הבשר והכנס . וקופיץ הוא סכין גדול . ואגף מקום הדלתות כשסוגרין אותן הדלתות נבדל החיצון מן הפנימי :

שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד כו' (דף פו ע"א) :

הכלה מתביישת מן החבורה ולפיכך התירו לה להחזיר פניה מן החבורה ותאכל מה שלא התירו לשמש לעשות כן :

פרק שמיני

האשה בזמן שהיא בבית בעלה שחט עליה כו' (דף פז ע"א) :

רגל ראשון פירוש הרגל הראשון מזמן נשואיה . ואמרו לא יאכל משל שניהן כשיש שניהם קפידא על זה השעור אבל כשהן מתרצין זה לזה רצה משל זה אוכל רצה משל זה אוכל . ואמרו לא יאכל משל רבו וכמו כן לא יאכל משל עצמו לפי כי עוד יתבאר לך כי הוא לא יניח עבד חציו בן חורין וחציו עבד ולפיכך לא יאכל ממנו בשום פנים עד שיעשה בן חורין ונגל שאמר בכאן לא יאכל משל רבו שירצה ממנו שהוא אוכל משל עצמו זהו דעת האומר מניחין אדם חציו עבד וחציו בן חורין וזה הדין טוב בנוי על העיקר שבא אצלנו והוא מאמר הברייתא שוחט אדם על יד בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן ובין שלא מדעתן :

האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח כו' (דף פח ע"ב) :

כשאמר לו רבו צא ושחוט עלי את הפסח סתם אף על פי שיהיה מנהג העולם טלה ושחט לו גדי או גדי ושחט לו טלה הרי זה יאכל וזהו מה שרצה להשמיענו שלא נחוש למנהג והעיקר אצלנו אין נמנין על שני פסחים וזה שהתרנו בכאן ואמרנו יאכל מן הראשון הוא מיוחד למלך ולמלכה בלבד כשאמרו לעבדיהם צאו ושחטו עלינו את הפסח ושחטו שני פסחים וזה לחסרון דעת העבדים ומיעוט התעסקם במצות אבל שאר בני אדם אין אוכלין לא מן הראשון ולא מן השני וזה הדין שזכר באמרו שכח מה שאמר לו רבו אינו מתקיים אלא כשאמר לו הרועה של רבו קח טלה וגדי ושחוט אותם כדי שתתכוין דעת רבך ואני הקנתי לך האחד בתנאי שלא יהיה לרבך רשות בו אבל אם לא היה כן לא יתקיים מזה הדין דבר כי העיקר אצלנו מה שקנה עבד קנה רבו א"כ אמרו שלי לא יתקיים אלא על הדרך שביארנו ולא יהיו פטורין מלעשות פסח שני אלא כששכח רבו מה אמר לו אחר שנזרק הדם לפי שהפסח אחר זריקת הדם ראוי לאכילה אבל קודם זריקת הדם חייבים בפסח שני :

האומר לבניו הריני שוחט את הפסח כו' :

לעולם נמנין עליו עד שיהא בו כזית לכל כו' (דף פט ע"א) :

אמר להם על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים כדי לזרזם על המצות ושישתדלו לעלות לירושלים אבל לענין הפסח כבר נמנו עמו בלי ספק ולפיכך כשנכנס הגדול זכה וזיכה אחיו עמו לפי שהן מנויין על הפסח כולן רבי שמעון סבר שנמנין על הפסח עד שישחט ומושכין את ידיהם אחר שנשחט קודם שיזרק הדם ואין הלכה כרבי שמעון :

הממנה עמו אחרים בחלקו רשאין כו' : (שם ע"ב) זה מבואר :

זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו בשביעי כו' (דף צ ע"א) :

זו המשנה היא צריכה לעקרים אני אבארם לך והם כי כשראה הזב שתי ראיות נטמא וסופר ז' ימים בלא ראיה וטובל בז' ואם ראה ג' ראיות מביא קרבן בח' ואחר יאכל בקדשים לפי שהוא מחוסר כפורים ומחוסר כפורים אינו אוכל בקדשים אמר הש"י כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא זכר בכאן מלת זיבות ב' פעמים ואמר טמא ואמר עוד וזאת תהיה טומאתו בזובו וזכר מלת זיבות ג' פעמים ואמר טומאתו ובאה הקבלה מנה הכתוב שתים וקראו טמא ג' וקראו טמא הא כיצד שתים לראיה ושלש לקרבן ופירוש דיני הראיה יתבארו במקומו ואין לנו צורך בכאן להאריך בם וכמו כן האשה כשראתה דם בלא עת נדתה ג' ימים רצופים הרי היא זבה וסופרת שבעה ימים בלא ראיה ותביא קרבן בשמיני כמו הזב ואחר תאכל בקדשים לערב ואמר הש"י ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה וגו' ומקבלה ימים שנים רבים שלשה וכשתראה יום א' תמתין עד למחרת אם לא ראתה דבר טובלת *)בשלישי ואוכלת בקדשים לערב ואם ראתה בשלישי הרי היא זבה גמורה והיא תקרא באלו הימים השלשה שומרת יום כנגד יום ואחר שתדע אלו העיקרים תדע זאת ההלכה כולה וזה הדין הולך על העיקר שהזכרתיך בפרק שלפני זה והוא כי מי שאינו ראוי לאכילת הפסח יום ארבעה עשר אבל יהיה ראוי לערב שוחטים עליו ובתנאי אם טבל כבר שלא יהיה מחוסר אלא הערב שמש ויהיה גם כן כשנתן קרבנותיו לבית דין אם היה מחוסר כפורים ואז ישחט עליו ואע"פ שאותו היום אינו ראוי אלא בטומאת מת בלבד כאשר בארתי לך שם :

האונן והמפקח את הגל וכן מי וכו' (דף צא ע"א) :

אונן אינו אוכל בקדשים שנאמר ולא אכלתי באוני ממנו והאדם שמת לו אחד מקרוביו שחייב להתאבל עליו יום המיתה נקרא אונן מדאורייתא וכל זמן שהמת על פני האדמה ר"ל שלא נקבר נקרא אונן וכמו כן יום הקבורה הוא אונן אבל מדרבנן ולא נחוש לאנינות דרבנן לענין פסח . וכן אמרו אין אנינות אלא יום המיתה בלבד וזה לענין אכילת פסח ומפקח בגל הוא החופר בגל ומחפש שם מת להוציאו אין שוחטין עליו לפי שאין אנו יודעים מה שיארע לו כי אפשר שימצא באותו הגל מת ויטמא ולא יהיה מותר לאכול הפסח ששחטו עליו בני חבורתו שיאכלנו ואולי שלא ימצא שם מת ויאכל ואמרו וכן מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים בשני תנאים אחד שהיה בבית האסורים של עובדי כוכבים שהכתוב העיד עליהם אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר אבל אם היה בבית האסורים של ישראל אם הבטיחוהו ודאי יוציאוהו שארית ישראל לא יעשו עולה והשני שיהיה בבית האסורים חוץ לחומה אבל אם הוא תוך ירושלים מוליכין את הפסח לבית האסורין ואוכלו שם ודע כי האונן הותר לו לאכול פסחו לערב כמו שיתבאר לקמן . ומה שאמר אין שוחטין עליו לכתחלה נחוש שמא לא יאכל דבר לגודל אבילותו ואנחנו שחטנו עליו והשבנו על אכילתו ויותר הבשר וישרף ולפיכך אמר ועל כולן אין שוחטין עליהם בפני עצמן ר"ל כי אנו לא נשחוט פסח לחבורה של אוננין או חולים או זקנים או מפקחין את הגל ואחר כך ביאר טעם זה ואומר אולי תחשוב כי זה הוא לפי שאינם ראויין לעשות פסח אינו כן כי ראויין הם אבל אסור זה כדי שלא יביאו את הפסח לידי פסול והם לא יאכלוהו ויבא לידי שריפה וכן המפקח בגל שמא ימצא מת אחר שחיטת הפסח ויטמא וישרף . וכאשר הודיענו שהם ראויים אמר לפיכך אם אירע בהם פסול ר"ל אם שחטו פסח ונזרק עליהם הדם ואע"פ שלכתחלה אין ראוי לשחוט עליהם ואחר כך אירע פסול באלו האוננים או החולים או הזקנים ונטמאו במת שאינם יכולים לאוכלו בלילה פטורין הן מלעשות פסח שני לפי שהם שחטוהו והם ראויין לעשות פסח אלא מפקח בגל בלבד לפי שכשנשחט עליו הפסח והוא ראוי כאשר זכרנו ואחר כך מצא המת באותו הגל צריך פסח שני לפי שהיה טמא בשעת שחיטה כשהיה מחפש בגל וזה בתנאי שיהיה הגל עגול כשנמצא מת תחתיו נדע ידיעה אמתית כי כל מה שהיה על גב אותו הגל טמא לפי שהוא היה על גבי המת אבל כשיהיה המקום שהוא חופר מקום ארוך ומצא תחתיו מת הרי פטור מלעשות פסח שני שאנחנו נאמר טהור היה בשעת שחיטה ואפשר שלא היה על מקום שמת בכוון וגל עגול הוא שיהיה כמו עגול העומד כזו הצורה :

אין שוחטין את הפסח על היחיד דברי רבי יהודה כו' (שם) :

זה מבואר ורצה באומרו נשים ועבדים משום תפלות וקטנים ועבדים משום פריצותא אבל כל מין ומין לעצמו הרי הוא מותר נשים לעצמן עבדים לעצמן . והלכה כר' יוסי :

אונן טובל ואוכל את פסחו לערב כו' (שם ע"ב) :

מה שחייב שנתיר לו אכילת הפסח לבדו ולא שאר קדשים לפי שאנינות לילה מדרבנן לשון התורה ביום המות בלבד הוא והוא מה שאמר אהרן ביום נגע נדב ואביהוא ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה' ולפי שאכילת פסח בכרת התרנו אכילתו בעת אנינות דרבנן אבל אכילת קדשים שהיא מצות עשה בלבד לא התירוהו והייבנו לאונן טבילה כדי שתראה הפסקתו מאותה המחשבה והסרת אבילותו וזה הוא ראוי כשמת לו מת אחר חצות יום ארבעה עשר שהוא מחויב קרבן פסח ונתחייב בו קודם שיחול האנינות אבל אם מת לו מת קודם חצות שהוא אונן קודם שיחול שעת חיוב הקרבן ידחה לפסח שני ואין מקריבין עליו והוא אונן לפי שאינו ראוי מפני אנינותו . והמלקט עצמות ענינו כשמלקטין אותם לו אחרים לפי שהוא מין אנינות . ולא חלקו ב"ש וב"ה אלא בגר בלבד לפי שנאמר טמא לנפש הבאה יהיה טמא נפש ויאמר כמו שטהרתי בשנה שעברה ואכלתי פסח לערב כמו כן עכשיו אטבול ואוכל פסחי אבל ערל ישראל טובל ואוכל פסחו לערב

פרק תשיעי

מי שהיה טמא או בדרך רחוקה כו' (דף צג ע"ב) :

כשהיה טמא או בדרך רחוקה בפסח ראשון ולא עשה את השני אינו חייב כרת לפי שהפסד

*) נ״א כגון כתמה ואוכלת בקדשים לערב ואם ראתה ג״כ בשני משמרת וממתין עד למחר וטובלת

מפסח ראשון שנאמר בו לשון כרת ונדחה לפסח שני שלא נאמר בו לשון כרת וכששגג או נאנס בפסח ראשון ולא עשה את השני חייב כרת כי לשון התורה כל מי שלא היה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה פסח כלל חייב כרת והוא אמרו ית' והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וגו' וזה ענין אמרם בכאן אלו פטורין מן הכרת ואלו חייבין :

איזו היא דרך רחוקה מן המודיעים ולחוץ כו' (דף צג ע"ב) :

מודיעים מקום בינו ובין ירושלים ט"ו מיל והוא מהלך שילך אדם הליכה בינונית ברגליו מעת הנץ החמה עד בין הערבים ואם היה יום ארבעה עשר חוץ למודיעים הוא בדרך רחוקה · ורבי אליעזר אומר אפילו היה תוך ירושלים וחלה או נשתבש הלוכו ולא יכול להכנס בעזרה בשעת הקרבן אלא שהיה בסוף השעה כשהגיע לאסקופת העזרה דינו כדין מי שהיה בדרך רחוקה ורבי עקיבא אומר כי מאחר שהיה לפנים מן המודיעים ולא יכול להגיע שדינו כדין אנוס . והלכה כר"ע :

מה בין פסח ראשון לשני כו' (דף צה ע"א) :

אמר השם בפסח שני ככל חקת הפסח יעשו אותו אילו לא היה מוסיף על זה הכתוב דבר היה אדם חייב בשני ככל מה שהוא חייב בראשון ולפי שאמר אח"כ בפסח שני על מצות ומרורים יאכלוהו מיעט השבתת שאור ובאמרו לא ישאירו ממנו עד בוקר מיעט לא יראה ולא ימצא ובאמרו ועצם לא תשברו בו מיעט לא תשחט על חמץ דם זבחי לפי שלא היה צריך לאלו הבאורים כולם כי אמרו ככל חקת הפסח יספיק לכל אלו ומה שהחזירם כולם אינו אלא השלמת ענין כאלו אמר חקת הפסח שנתחייבת בה אינו אלא זו בלבד על מצות ומרורים יאכלוהו ועל כיוצא בו אמרו אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט :

הפסח שבא בטומאה לא יאכלו ממנו זבין כו' (שם ע"ב) :

כבר ידעת כיי כשהן רוב הקהל טמאים לנפש אדם בלבד לזה אנו אומרים שבא הפסח בטומאה שאין אוכלים אותו אלא טמא מת בלבד שהותרה להם טומאה כמו שבארנו אבל אם אכלו ממנו שאר הטמאים אינן חייבין כרת כי כן קבלנו נאכל לטהורים חייבין עליו משום טומאה שאין נאכל לטהורים אין חייבין עליו משום טומאה ור"א אומר וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש בזמן שטמא מת משתלח זבין ומצורעין משתלחין ולפיכך אם נכנסו זבין ומצורעין למקדש בפסח שבא בטומאה פטורין . ואין הלכה כר"א :

מה בין פסח מצרים לפסח דורות כו' (דף צו ע"א) :

רוצה באמרו נוהג כל שבעה איסור אכילת החמץ אבל פסח מצרים לא נאסר בו החמץ אלא יום אחד בלבד לאומרו ולא יאכל חמץ היום אתם יוצאים כאילו אמר לא יאכל חמץ אותו היום אתם יוצאים · ואמרו בכאן לילה אחת ר"ל כי ליל אותו יום גם כן היתה אסורה בחמץ :

אמר רבי יהושע שמעתי שתמורת הפסח קריבה כו' (שם ע"ב) :

עד שיסתאב ענינו עד שיפול בו מום שיפסול אותו ולא יהיה ראוי לקרבן ודברי רבי עקיבא אמת אין עליו חולק :

המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים כו' (דף צז ע"ב) :

בכל מקום שאומר יפלו דמיו לנדבה רוצה בו עולות נדבה והוא שמטילין דמיו בתיבה שהיתה במקדש וב"ד היו מקריבין אותן הדמים עולות ומכלל הדברים שבאר מי שיביא עולתו נדבה או יטיל דמים בתיבה כי אותה שהוטלו דמיה בתיבה נסכיה משל צבור ועולה שיביא נסכיה משלו ועוד יתבארו מיני ההפרש שיש ביניהם בפרק שלישי ממסכת תמורה :

הפסח שנתערב בזבחים כולן ירעו עד כו' (דף צח ע"א) :

המשל בזה כי אם נתערב פסח עם שתי עולות מניחין השלשה כבשים עד שיפסלו ומוכרים אחד אחד וידע איזה מהם דמיו יותר ונאמר על*) דרך הדמיון שישוה הא' דינר והשני דינר וחצי והשלישי שני דינרין ונמצאו בידיו מן הג' כבשים ד' דינרין וחצי אז יתחייב להביא ג' בהמות ב' מהם בשנים שנים דינרין וא' **) בשנים דינרים וחצי וזהו אמרם ויפסיד המותר מביתו יקריב מהם שתים לעולה ואחת שהיתה בשנים דינרים שלמים וממה שאתה צריך לדעת כי הבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד והפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות וכשנאכל בכור בתורת פסח אנו מביאין אותו לעשותו נותר לפי שאינו נאכל אלא עד חצות והעיקר אצלנו אין מביאין קדשים לבית הפסול ור' שמעון אומר מביאין את הקדשים לבית הפסול · ואמר אם חבורת כהנים יאכלו ר"ל יאכלו הכל עד חצות כדין הפסח · וחכמים אומרים ירעו עד שיסתאבו ויביא בהמה בדמי היפה והשמנה שבהן ויאמר כל היכא דאיתא לפסח תחול קדושתו על זה ויקריב אותה הבהמה שלמים ויאכל אותה הבהמה כולה שנפל בה מום כאשר יאכל בכור בעל מום ואין הלכה כר"ש :

חבורה שאבד פסחה ואמרו לאחד צא כו' (שם ע"ב) :

כל זה מבואר אינו צריך פירוש · ואמרם לא אמר להם ולא אמרו לו רוצה בו שלא פירש דבר ולא הרשוהו בפירוש שישחוט בעבורם וגם הוא לא הרשה אותם בפירוש אע"פ שהיו שם מעשים ורמזים מורים על סמיכת קצתם אל קצתם ·

שתי חבורות שנתערבו פסחיהן כו' (שם) :

ברור הוא כי זה תערובות לא נפל אלא קודם שישחט הפסח

שנים שנתערבו פסחיהן זה מושך לו אחד כו' (שם) :

וכמו כן יאמר השני לחבירו והדבר כולו מבואר :

פרק עשירי

ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם כו' (דף צט ע"ב) :

סמוך למנחה הוא שישאר מן היום יותר משתי שעות ומחצה זמניות לפי ששעת שיקרא מנחה הוא שישאר מן היום שתי שעות ומחצה ומפני זה חייבנו זה החיוב לפי שאכילת מצה בלילה הראשון חובה וראוי להרעיב אדם עצמו כדי שיאכל המצה בתאבון וזה שמנענו אותו מן האכילה אינו אכילת לחם לבדו כי אין ברשותו לאכול לחם באותה שעה ואסור לנו לאכול מצה יום ארבעה עשר עד שיאכלנה בשעת המצוה אבל מנעוהו לאכול הרבה משאר המאכלים · וחייבנו לאכול בהסבה כדי שיאכל כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים עד שיהיה דרך חרות ותמחוי הוא כלי שמשימים בו התבשיל שמקבלים לצורך העניים מן הבתים ואסור לאכלו אלא לאדם שהוא בתכלית העוני כמו שבארנו בסוף פאה :

מזגו לו כוס ראשון בש"א מברך על היום כו' (דף קיד ע"א) :

כבר קדם לך במסכת ברכות כי ב"ש מקדימין הקידוש קודם ברכת היין וב"ה להפך :

הביאו לפניו ירקות מטבל בחזרת כו' (שם) :

הסדר שהוא אומר לך הוא כן מביאין לפניו השולחן ומקדש כאשר זכר ואוכל איזה ירק שנזדמן לו אחר שיטבול אותו בחרוסת ויברך עליו בפה"א וזה שאמר מטבל בחזרת להודיעך כי בפה"א יברך אפי' על חזרת שהוא מן המרורים לפי שהוא אכלו במקום ירק בתחלה אבל כשאכל מצה (וחזרת) ואח"כ חזרת מברך על אכילת מרור אם לא אכל תחלה מרור ואם אין לו אלא מרור תחלה וסוף יברך עליו תחלה בפה"א ואח"כ על אכילת מרור ואוכלו בסוף בלא ברכה · ומה שסדרנו לאכול ירק עכ"פ ואח"כ מרור כדי שיהיה שינוי וישאל הבן ומטבל בכאן ענינו שמתעסק באכילת הירק . והחרוסת הוא תערובות שיש בו קהוי ודמות תבן וזה זכר לטיט ואנחנו עושין אותו כך שורין תאנים או תמרים ומבשלין אותן ודכין אותן עד שירכבו ולשין הכל בחומץ ונותנין בו שבולת נרד או איזוב וכיוצא בו בלי שחוקים ור"א בן צדוק אומר חרוסת מצוה לדעתו שחייב אדם לברך אקב"ו על אכילת חרוסת ואינה הלכה :

מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל אביו כו' (דף קטז ע"א)

מתחיל בגנות הוא שיספר איך היינו קודם אברהם אבינו כופרים ועובדי גלולים ומשתתפין השם ית' ואחר כך בחר בנו הש"י ואת כל התלאה אשר מצאתנו במצרים ואח"כ גאלנו הש"י ודרש אותה הפרשה ידוע ומפורסם :

ר"ג היה אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו וכו' (שם) :

והלכה כרבן גמליאל :

עד היכן הוא אומר בש"א עד אם הבנים שמחה כו' (שם ע"ב) .

והלכה כר' עקיבא :

מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו כו' (דף קיז ע"ב) :

מה שחייב שלא נתיר לו לשתות בין שלישי לרביעי הוא כדי שלא ישתכר כי היין בתוך המאכל לא ישכר כמו שישכר בלי מאכל · וברכת השיר הוא נשמת כל חי עד סופה וכמו כן יהללוך עד הסוף יקרא ברכת השיר ואם אמר שתיהם ה"ז משובח :

אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כו' (דף קיט ע"ב) :

ישנו מקצתן יאכלו כולן לא יאכלו כו' (דף קכ ע"א) :

נתנמנמו הוא שיתחלו לישן ולא ישתקעו בשינה אבל שומעין כשידברו להם ואם קראם אדם עונין מיד ונרדמו הוא שישתקעו בשינה . ואפיקומן הוא אכילת הפרפראות שאדם אוכל אחר סעודתו כגון מיני קטניות והזרעים הקלוים והגרוגרות והצמוקים והשקדים וכיוצא בהן והלכה כרבי יוסי :

הפסח אחר חצות מטמא את הידים כו' (שם ע"ב) :

בירך ברכת הפסח פטר את של זבח כו' (דף קכא ע"א) :

טומאת ידים עוד יתבארו משפטיהם במקומות רבים ממסכת טהרות והזבח הנזכר בכאן הוא חגיגת יום ארבעה עשר שקדם זכרו בפרק השני ולשון התוספתא איזה היא ברכת הפסח ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הפסח ועל הזבח ברוך אקב"ו לאכול הזבח · והלכה כרבי עקיבא :

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת פסחים

*) דברים אלו צריכין ביאור כ"כ התוי"ט פ"ש : **) ואחד בדינר וחצי כצ"ל ומסולק מה שנתקשה התוי"ט בהבנת דברי רבינו והדין עמו שא"צ להביא עולה השניה רק בדינר וחצי דמאחר שהם שתי עולות א"כ מה"ט עולה אחת לא היתה שוה כ"א דינר וחצי . מהרב המאור הגדול המפורסם מו"ה אשר הלוי :

חדושים מים חיים לרבינו חזקיה די סילוא ז"ל בעהמח"ס פרי חדש

דף ב רש"י ד"ה בכי טוב וכו' ולמהר ימתין עד הנץ החמה. בפ' היה נוטל דף כ"א איתא כיון שעלה עמוד השחר ניטל מכולן משמע דלא בעי לאמתוני עד הנץ החמה כפי' רש"י וכן בפרק הכונס דף ס' מפיק ליה מקרא ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ובקר ר"ל עמוד השחר והא דאמר בפ"ק דתענית דף ט' הכנסו חמה לעיר י"ל דמיירי לעת ערב ודלא כפי' רש"י דהתם ולפ"ז כי טוב בתרא לא הוי דומיא דכי טוב קמא ודו"ק:

דף ג ע"א גמרא מה להלן תיכף לאכילה שריפה. רש"י מפיק ליה מקרא דכתיב גבי פסח והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו ותודה יליף מינה · וקשה דאמרי' פ' ב"מ דף כ"ד בא הכתוב ליתן בקר שני לשריפתו וכ"ת התם טעמא לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט ליתא דהא בליל מוצאי יו"ט נמי אינו יכול לשרפה וע"כ אינו אלא גזרת הכתוב דהא השתא אכתי לא ידעינן דרשה דאי אתה שורפו בלילה וא"כ אדרבה נילף מינה דלא בעינן תיכף לאכילה שריפה והנכון כפי' רש"י דזבחים דף ס"ז ע"ב דתודה יליף ממלואים הכתוב בפרשת תצוה ואם יותר מבשר המלואים ומן הלחם עד הבקר ושרפת את הנותר באש אלמא תיכף לאיסורי אכילה שריפה ודו"ק :

דף טז ע"א גמרא ת"ש אך מעין. עיין בתוספות ספ"ק דחגיגה ד"ה במי מקוה ולקמן בדף י"ז ע"ב ד"ה אלא וכו' :

דף כב ע"א תוספות ד"ה והרי דם משמע דדם לא הוי בכלל בהמה בפ' הוציאו לו דף נ' אמרי' לדם איקרי פר ועי' בתוס' דב"ק דף מ"א ע"א ד"ה איני יודע יע"ש:

דף לט ע"ב משנה ולא שלוקין פירש"י מבושלין הרבה עד שנימוחין וכן פי' הרע"ב כאן ובעוקצין פ"ב משנה ה' ומסכת נדרים ריש פ"ו אך הר"ן פי' לשם דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם ושלוק הוא בשיל ולא בשיל יע"ש :

פ"ד דף נג ע"ב תוספות ד"ה מה ראו וכו' ור"י מפרש וכו' הכי איתא במדרש חזית שאלו מיחזקאל וא"ל כך מקובלני מישעיה רבי חבי כמעט רגע עד יעבור זעם א"ל מה את בעי דיהון אמרין הדין צלמא סגדין כל אומיא אמר להון ומה אתון בעין א"ל דיהון אמרין צלמא כל אומיא סגדין ליה לבר מישראל ע"כ וזהו מבואר בדברי ר"י שהיו יכולין לברוח אלא שרצו לקדש את ה' :

פ"ה דף סג ע"א ד"ה השוחט. כתבו התוספות אומר ריב"א דהפסח כשר דהא לא שנה עליו הכתוב לעכב וליתא דהא קי"ל כר נתן ר"ל בפ"ק דתמורה דף ה' כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני אלא היינו טעמא דהפסח כשר משום דזבח קרייה רחמנא וכדאיתא בירושלמי וכ"כ התוס' בפ"ק דתמורה יע"ש :

פ"י משנה ז בין ג' לד' לא ישתה. עיין בתוי"ט מ"ש בשם ר' יהונתן וכתב דכ"כ הרשב"ם וכן עיקר כדמוכח בהדיא בש"ס בפרקין ריש דף ק"ח יע"ש ודו"ק :

באור מלות הלועזיות שברש"י ותוס' ופי' המשניות להרמב"ם והרא"ש.

פ"א דף ח ע"א רש"י יציע, אנפדי"ן בלע"ז (איין נידריגעם הייזכען אן איינעם האהערען געביידע אנגע־בויעט) בנין נמוך כאלדי הבית או (שירם דאך) גג המהסה ממטר: גג המגדל, אשטיי"ר של עץ (איין געשטעלל) וזה כמו כסים, עי' רש"י שבת ל"ג ע"א ד"ה ארגא: **ע"ב** דדיירי בבאגי, קנפני"א (לאנדגוט, דארף, פעלד): גאם כ"ף שלנו פתוחה ר"ל כמין ך פשוטה כשהיא הפוכה כפי' הערוך כמין ד הפוך Г :

דף ט ע"ב ברדלס, פוסוי"ס (אילטים) עיין רש"י ב"מ כ"ד א' ובספר מערכי לשון הגלוה אל הערוך ערך ברדלס בהערה:

דף יא ע"א כל נר וכו', קרייסי"ל (טיגעל) ושל חרס הוא כמו שפי' רש"י ביצה כ"ב א' ד"ה ארגא: פס"קיא, פייסל"א (איין וויקקעלבאנד) עיין שבת קי"ג א' ד"ה כורך עליו: **ע"ב** מקדרין, אשטרלי"ד (שטריגעלן, מיט דעם שטריגעל רייניגען) גירסת הערוך מקרדין:

דף טו ע"א חבית של תרומה, מייסי"ם (דאז בעטט איינער קעלטער) מקום שעוצרין שם והיא עגולה כעדשה, עיין רש"י ב"ב ס"ז ב' ד"ה עלפחא:

פ"ב דף כה ע"ב אישתא צמירתא, מלוי"י (היטציגע קראנקהייט, פיבערהיטצע) עי' רש"י ע"ז כ"ח א' שפי' חולי חמה. ובנדרים כ"ח כ"ב פי' קדחת אש של חולים מלמיוו"י בלע"ז שהיא חמה מאד וכן תרגם אשתא דגרמי ברכות ל"ג א':

דף כו ע"א רבקה, קופל"א (קאפפעל. געשפאן, פאאר) ובלשון עברי צמד: **ע"ב** מגוד, קבליי"א (האקען, נאגעל, פפלאק) יתד עץ:

דף כח ע"א ישרוף, סומי"ר (שלירפען, ובל' עברי גמוא): ים המלח, מי"ר בטיא"ה נ"ל מי"ר במוט"ה בל"א (אסטט־וועע) (דאז טאדטע מעער) וזהו ים המלח שאין ספינה עוברת בו:

דף ל ע"ב בוכייא, סיילי"ש (ציגעל) עיין רש"י ביצה ל"ג א' ד"ה רעפים: קוניא פלומי"ר (בליימאססע גלאזור צום איבערצוג אירדענער געפעסע) נתוך אבר עשוי מדשן של אבר (בלייאשע) מלח וחול. ועיין תוס' ע"ז ל"ג ב' ד"ה קוניא, ולק"מ דיש חילוק בין אבר לקוניא ורש"י ז"ל ידע היטב איכות מלאכת הקוניא. ועי' רש"י חולין מ"ז ב' ד"ה מייתינן נעא דקוניא: יורקא, אלו"ס (אלוין): דמרייתי, פרספרמ"ש נראה שצ"ל פרכסודי"ר (אויזשוויטצען, דורכדרינגען) וי"ג דמדבייתא מלשון דב וזב: בית תרוסת, איינירו"ש (זויער, הערבע). אגני, מיי"ץ (באקטראג) משארה:

דף לד ע"א בצלים דקים שקורין ליבו"ש (קליינע דען שאלאטען עהנ־ליבע צוויבעל, דיא שאלאטנצוויבעל):

דף לה ע"א שבולת שועל, אביינ"א (האפער): שיפון סיגל"א (ראגגען, קארן): דישרא, סייגל"ה (קארן): שבילי תעלא, אביינ"א (האפער): שיצניתא גייל"א (שווארצקיממעל) ועוד פי' שם ליש"א אחריגא שמעתי אגדרגילא (קארנראדען אקערקיממעל) מין קטנונים העולים עם הדגן: כלניתא, מק' (אקערסאלאט, אקער־באלדריאן), המחה, ליטונפרי"ר (עטויאם צערוויבען, אויפלאזען לאססען) עי' לקמן ס"ח א': **ע"ב** אסימון, פלאטי"ה (פלאך, אהנעפרעגע) עי' רש"י ברכות מ"ז ע"ב:

דף לו ע"ב חלוט, איסקלאד"יר (בריהען):

דף לז ע"א בפת עמילה, ברייד"א (גע־שראטטענעם געטריידע) זר שאין נטחן כל כך עד אשר דק. **ע"ב** תו"ה דכולי עלמא פנגול"י (בראדכען, קלאזכען) נוס:פניטלט"י (בראזאמען אים וואססער) והם כעין פרורים שהיה רגיל רבינו דוד ממיץ לאכול בשחר בלא ברכת המוציא, עיין תוס' ברכות ל"ז א' ד"ה אמר רבא: גלטוני (בראדקוכען) לחם רקוע ורחב אפויה בדשן: וירבלי (קרייטערקוכען): אופלטק"י נ"ל אובליא"ש (אבלאטען אייזענקוכען) עיין פסקי תוס' ורש"י ברכות מ"א ב' ד"ה פת הבאה בכסנין: גרימזילי נ"ל ורמזולי (נודעלן), לביבות, תבשיל מפירורי עיסה. עיין תוס' ברכות ל"ח א' ד"ה לחם ולקמן ברא"ש פרק ב' סימן מ"ו:

דף לט ע"א רש"י חסא, ליטוגא (לאטטיך): הנדיב: קריספל"א (האזענ־קאהל, זויאדיסטעל) או שהוא (קאפפ־קרויט, קאפוסטא) ויותר מסתבר שהוא (קארבלקרויט): תמכתא, מרובי"א (אנדארן לונגענקרויט): אצוותא דדקלא, ווידיל"א (בעטטעל קרויט) מין פלפלין אשר סעיפיו עולים כלולבי גפנים, וישתרגו סביב הדקל כידוע לחכמי הטבע ומין לעצמו הוא ויותר מסתבר לי שהוא (אמפפער), עשבים חמוצים: מרריתא, אמר"פויל (ביטטערבלאטט) והוא פופר"ץ (פפעפפער) ויותר נראה שצ"ל פורפי"ץ (פארטולאק, קאהלפארטילאק), ויש חמש סוגים מזה המין וכן מתרגם רש"י חלגלוגות סוכה ל"ט ב'. ולא דמי למרידתא בחולין כ"ט רע"א עיין תוס' שם ד"ה עיקרא למרידתא ומרירתא דאגמא בסוכה י"ג א' מין עשב הנקרא בל"א (פפעפפערקרויט) והוא מין חזרת כמו שהובא בס' העשבים למטיולום: הרדופנין, אלי"שנא (ווערמוטה), עיין ע"ז דף ל' ע"א רש"י ד"ה אפסינתין: ערף, ליי"סין (איינען מילכארטיגען, זאפט ענטהאלטענד) או (מילכזאפט): מכסיפין, פל"דס (בלאם): אמרייתא, פופר"ץ עיין לעיל: כרשי שדה, של"וויים (זאלבייא): **ע"ב** כמשין, פלגדא"ו (וועלק) עיין רש"י שמות י"ח י"ח:

דף מ ע"א ותומץ צומתן, אשטריינ"ב (צוזאממענציהענד): **ע"ב** חרוסת, איינרוס עיין לעיל ל' ב' ד"ה בית חרוסת:

פ"ג דף מב ע"א נסיובי דחלבא, מיסג"א, מלה נשנת (כאלקען): **ע"ב** זנגבילא, זינזיברא (אינגבער): תמד, בופיט (לויער, טרעסטערוויין) שנתנו מים בחרצנים וזגים וכשהחמיצו נעשו יין, עיין רש"י חולין כ"ו ע"ב במשנה התמד עד שלא החמיץ: קורטמא, מוריק"א קרו"ג מוריק"א היא מלה ארמית: תרגום נרד וכרכום (שה"ש ד' י"ד) רסק ומוריקא (זאפראן): דצבעו בהו לבא סרקא, ועיין חולין כ"ח א' רש"י ד"ה ללבא, שפי' לבע טור אדם שקורין פרק"א וצ"ל סרקא (וויקסע, אלק). פירורא דאושכפי, גלו"ד דבק (ליים פאפע): והא תני, גלו"ד כמו שתרגמנו:

דף מג ע"א סטכת, לא איתפרש, ר"ל ידוע הוא שהוא בושם וכמו שפי' מנחות דף פ"ו א' ד"ה סטכתא שקורין בלסמ"א (באלזאם, קעסטליכעם אהל), אבל לא איתפרש איזה מין בושם הוא: ובעדן את דבשר, אשקליי"ר (ערהייטערן, פער־קלאהרען, פערפיינערן):

דף מה ע"ב כופת, טפו"ן (קלומפען, ציגעל) ובלשון התלמוד יקרא כל דבר שלא נגמר אחרו בשם כופת ובל"ע גולם. עיין כלים פרק כ' וכ"ב:

דף מח ע"ב אבל כעבין, קוויילי"ב, (לעפפעלקוכען), עוגות בזבנית כף ארוכות ודקות (או שהוא טאפפ־קיכען, קוגעלהאפ), ובברכות ל"ח רע"א ד"ה כעבין (שצ"ל כעכין כגרסת הערוך) פי' רש"י ערוכה ומקופפת כגלוסקאות נאות ע"ש: דאגנא עי' בדף ל' ע"ב: עריבה (צ"ל עריכה) שקורין אנמוורטי"ר (פאראויז (דען טייג) בעשטרייכען) וכמו שפי' רש"י דף ל"ו א' ד"ה מקטפין, שחין פניה לאחר עריכתה:

פ"ד דף נא ע"א קורדקיסין, אשקפונס (זאקקען) וביבמות ק"ג ב' פי' מנעלים דקים שנועלים תחת מנעלים עבים להגין מן המים ונקראים (אונטערשוך) בלשון אשכנז ע"ש:

דף נב ע"ב דאמר כרבי יוסי, ובלע"ז קורין אשפני"ר (אויפברעכען, אויפבליהען) יציאת הגרגרים מן הפרח. עיין רש"י ברכות ל"ו ב' ד"ה סמדר, קדושין נ"ד ב' ד"ה כשהוא סמדר, ועיין רש"י בראשית מ' י' ד"ה והיא כפרחת, ושה"ש ב' י"ג ד"ה והגפנים סמדר:

דף נג ע"א דליות, טריילי"ש (וויינלויב) עי' כתובות ק"א ב' רש"י ד"ה דלית: סימן להרים מלין, גלי"ש (גאללאפפעל):

דף נד ע"א הצבת, טנליי"ש (צאנגע):

דף נה ע"א צלצול, בנדי"ל (בינדע) עיין רש"י שבת ס"ב ב': **ע"ב** מרכיבין, אינטי"ר (אימפפען, פראפפען):

דף נו ע"א ושיכרא דדפנא, לו"ר (לארבער) בייי"ש (לארבער־בעערען): ושדו, עץ שקורין שנוו"ג (האללונדערבוים): ציקי קדירה, ארשדור"א (בראטען) או שהוא (קרייטער־פלייש) בשר מוקטר ביין ועשבים רפיבין. עיין ב"מ פ"ו ב' שלועז שם ארשו"ד בלע"ז ובכתובות ס"ה א' פי' שתם להטעים תבשיל שבלשון התלמוד יקרא כל תבשיל קדרה כמו נשבק האי קדרה ביצה י"א א' ע"ש: **ע"ב** ספיחי סטים, מוריק"א קרו"ג עי' למעלה מ"ב ב' ד"ה קרסומי: קוצה, ווייסרא כאן המלה משובשת וכיא נכונה בב"ק ק"א ב' ד"ה ספית קוצה, גווד"א (וואייד) מין עשב ומעליו נעשה לבע תכלת ויקרא ג"כ בל"א (פערבערוואייד), ועיין שבת דף ס"ח א' ששם שנה תרגומו ותרגם כמו שלועז שם פואה דף ס"ו ב' ודף פ"ט ב' וזה כדעת הערוך שקוצה ופואה אחת היא:

פ ח דף סא ע"א סורסי, ליגג"א סיריי"א (דיא סירישע שפראכע), עיין רש"י סוף סוטה ד"ה לשון סורסי:

דף סב ע"ב שקל קלא, מוט"א (ערד־שאללע), גוש עפר:

דף סד ע"א אונקליות, קרוק"ש (האקען). קרס חכה:

דף סה ע"א מחבץ, מטוכ"ש עיין לעיל דף מ"ה ב' ועניינו כאן תרילי חלב (ציגעלקעזע) עי' ב"מ דף פ"ט א' ד"ה המחבץ:

פ"ו ע"ב וחתיכת יבלתו, ורוא"ה (ווארצע):

דף סו ע"א מקנטרן, קונטנדי"ר (ווידער שפרעכען, ווידערלעגען, שטרייטיג מאכען, צאנקזיכטיג זיין), עיין רש"י שמות כ"ב כ' וגר לא תונה ובמלכים ב' י"ד כ"ו על מורה מאד:

דף סח ע"א מנקבן בסכין, דשופי"ר, פי' לעיל דף נ"ה ע"א ד"ה המהה: שירקא דמעיא, לגו"ן (שלאם, אונראטה). פרש. גלל:

דף עב ע"ב אקילעא, פורי"א, מלה משובשת, עיין נגכות כ"ב ב' ד"ה נקילעא ששם היא נכונה:

דף עג ע"א בדיקין שבעין, טליי"א (פעלל אים אויגע) או שהוא (פארהאנג) כמין יריעה המכסה האישון בת עין. נאה רש"י ויקרא כ"א כ':

פ"ז דף עד ע"א אסכלה, גר"יל"ש (ראסט) כלי ברזל שצולין עליו בשר: שיבי, קנלי"ר (האהלשטרייפע, רינגפערמיגע פערטיעפונג: פורכע): אלון, יוסנ"א (אייכע) עיין רש"י יחזקאל כ"ז ו': האי מולייתא, אינפלדור"א (דיא פיללע, פיללונג, פיללזעל): **ע"ב** מידב דייבי, פורלינ"א (שלונד). טפלה. פשטיד"א, ידוע: אומצא, איסקנטור"א (בלוטען) שיוצאין טיפי דם. עי' רש"י חולין נ"ג ב' ד"ה לריכה לבדוק: תוס' ד"ה טפל קרפיי"ש (קרוימבראד, קרעפפקוכען):

דף עה ע"א רש"י לקיוהא דפירא אינדו"ר עי' דף מ' ב' ד"ה תרוסת: חותכו, אינקרני"ר (איינפליישען, איינ־שניטטע אים פלייש מאכען), עי' לקמן דף פ"ה א' ד"ה חותך:

דף עו ע"א ולא אמרן, קרבנ"ש (ריססע, לאכער) בקעים וסדקים: **ע"ב** תוס' ד"ה אסרה פשטיד"א ידוע. פלדונ"ש (פלאדען, איין פלאכער קוכען):

דף פד ע"א רש"י וראשי כנפים, טינרו"ש, מלה משובשת ונכונה בבכורות רפ"ו רש"י השחוס שקורין סגדרי"ן (קנארפעל ארטיגער קנעכעל) עי' רש"י שמות כ"ט כ"ב: אספרלו"ן (שולטער, שולטערביין) ועי' רש"י דברים י"ח ג':

דף פה ע"א תותך, איקרני"ר, עיין לעיל ע"ה א' ד"ה חותכו: בקולית, רדונדי"ל (קניעשייבע) והוא עלם הארכובה כמו שפירש"י בבראשית רבה פכ"ו מוח קולייתו עלם הארכובה שקורין רודיי"ל וידוע שרגלי הבהמה האחרונות קרי רגלים ושלפניה קרי ידים עיין רש"י חולין מ"ב ב' ד"ה אלא לתנא, וקולית של אדם הוא עלם הירך כמו שפירש"י נדה כ"ד ב' במעשה דאבא שאול שנכנס בקולית של מת. ועי' חולין קי"ט א' ד"ה קולית: **ע"ב** מן האגף, רכ"ן (דער שלאנג, דיא שנאללע, וואו דיא טהיר איינפאללט) סגירת הפתח. עיין נדרים נ"ו ב' רש"י ד"ה מן האגף:

פ"י דף קז ע"א פירזומא, ברוי"ש, נ"ל סרוי"ש (ביער, גערסטענ־טראנק) או שהוא (געברויעטער טראנק):

דף קיא ע"א חיק קבל, אר"ק בליסטר"א (ארמברוסט) כלי מלחמה לזרוק החצים. עיין יחזקאל כ"ו ט': **ע"ב** האי מאן, פלשדי"ן (בלוטפלוס, פליסענדע גאלדענע אדער) מלשון פלגי מים, והערוך בערך גרד פי' פלגא כאב חצי הראש והכיח נראה בלי פירוש: טולא דפרחא, קרפי"ף (קאפערנשטרויך). עי' שבת דף ק"י א' ששם המלה נכונה: זירתא, סונדי"ר, עיין כאן ברשב"ם ורש"י ברכות מ' ב' ד"ה סונסי: רשב"ם ד"ה רוח פלגא, מוורסי"ן (גאלדענע אדער): זרדתא, סונב"ר (שפערבערבוים, שפייערלינגסבוים):

דף קיט ע"א רש"י וקולפי, סרדו"רא (דאז שלאם אן איינער טהיר):

רא"ש פ"ב סימן א' שקורין א למדי"י נ' אלמרי"י לשון ערבי הוא כמו שכ' להלן בפסקי הרא"ש פרק ב' א' וברוב הלשונות יקרא כן (זאלצבריהע) והוא מין ציר שיש בו דגים נפרש מין דג טהור הנקרא (טהונפיש) וגם בלשון התלמוד אטונס (עיין חולין כ"ו ב'): סימן טז אבל ווורומ"זוס, עיין תוס' פסחים דף ל"ז ב' ד"ה דכולי עלמא: שקורין לטריי"א (נודעלן), לביבות: סימן יט יש שפירשו אלקר"יטע ויש שפירשו אלהנדקו"ק שניהם לשון ערבי עיין בערוך ערך הרהב בהערה:

מסכת פסחים

דף ב בפירש"י בד"ה הבוקר אור כו' ולפי דרכו למדך הכתוב ד"א כו' שהמתינו עד שהאיר המזרח כדרב יהודה כו' עכ"ל מפרושו נראה דהשתא דמפרש לה כמאן דאמר לצפרא נהיר דהיינו עד שהאיר המזרח ולא מעמוד השחר ה"ל כדרב יהודה דיצא אדם בכי טוב דהיינו מנץ החמה משא"כ כדבעי למימר מעיקרא דאור שם דבר הוא דהיינו יממא דה"ל מעמוד השחר כדילפינן מקרא דעזרא דמעמוד השחר יום הוא ורב יהודה לא קאמר הכי אלא מנץ החמה כן נראה מפרושו והתוס' לא כתבו כן וק"ל : **תוספות** בד"ה אור לארבעה עשר כו' שהחמירו כאן טפי מבשאר איסורי הנאה כו' ולא דמי לבשר כו' ונזיר נמי כו' עכ"ל נראה דל"ק להו מעיקרא אלא מאיסורי הנאה דומיא דחמץ וא"כ קשה מאי קושי' מנזיר דלא ה"ל מאיסורי הנאה וי"ל דלאו דוקא מנזיר קאמר אלא [מנדר] דהוי מאיסורי הנאה דאינן איסור עולם ולא בדיל מיניה אי לאו דשרי לאחריני וק"ל : **בא"ד** דאי מותר להשהותו אמאי ישרף ישהה אותו אחר הפסח ויהא מותר כו' עכ"ל דמלשון ישרף לא מוכח' דאסור להשהותו אי הוה אסור בהנאה גם אחר הפסח דלכך קאמר ישרף דאינו עומד אלא ליסרף כיון דאסור מהיום לעולם אבל כיון דשרי לאחר הפסח אי הוה גם מותר להשהותו אמאי ישרף דהא שרי ליה להשהותו עד לאחר הפסח ולהנות ממנו ודו"ק: **בד"ה** יכנס בכי טוב כו' דליכא למיחש למזיקין כגון אחי יוסף דהוו י"א והטעם מפני הפחתים כו' עכ"ל ולא ניחא להו נמי כפירש"י מפני החיות ולסטים מה"ט כיון דהוו י"א וק"ל: **בד"ה** וכאור בקר בעוה"ז פיר"ת דהיינו עד חצי היום כו' עכ"ל דלפרש"י להפך הל"ל וכאור בקר בעוה"ב דהיינו תחלת הזריחה תהיה כזריחת השמש דעוה"ז אבל לפיר"ת ניחא דכעין בקר דעוה"ז דהיינו חצי היום תהיה תחלת זריחת השמש דלעולם הבא וק"ל: **בד"ה** והא קי"ל עד צאת כו' אור"י דפשיטא ליה כו' משום דמסקי' בספ"ב דמגילה דמעלות השחר יום כו' ומהתם נמי מוכח דעד צאת כו' עכ"ל ומיהו ק"ק בסוגיא דהתם לפי זה דקאמר וכולן שעשו משעלה עמוד השחר מה"מ כו' אלא מעתה כו' הא קי"ל דעד צאת הכוכבים כו' אלא אמר ר' זירא מהכא ואנחנו עושים במלאכה מעלות וגו' וא"כ ע"כ הא דפריך והא קי"ל דעד צאת כו' לאו מהאי קרא סמיך דא"כ הוה ידע נמי מהאי קרא דמעלות השחר יום הוא וכדמסיק ויש ליישב ודו"ק : **בא"ד** ול"ק מהאי קרא כו' והיכא למ"ד התם ב' חלקי מיל שהוא לפי הנראה שעה גדולה כו' עכ"ל ועי' בזה בתוס' פרק ב"מ בד"ה הרי תלתא מיל כו' ועי' על כוונתם בחידושנו שם והאי לישנא שכתבו כאן לפי הנראה שעה גדולה כו' הינו שם ועי' על כוונתם במהרש"ל דלאו שעה גדולה ממש קאמרי אלא זמן גדול ועוד יש ליישב להגדיל הקושיא קאמרי דשעה גדולה ממש יש לפי הנראה מזמן שקיעת החמה עד צאת הכוכבים והיאך שיערו אותו בתרי חלקי מיל ודו"ק : **ע"ב** בד"ה אי פשיטא לך כו' דהאי קרא בתב על הבן מיירי דהתם כו' עכ"ל ר"ל רישא דקרא דדרים מיניה אי פשיטא לך מלתא כנהורא כו' נמי בתב על הבן איירי ולא כפי' רש"י שפירש רישא דקרא אבאר כל אדם דהא מספק נמי תהרגהו כדמוכח בפ' בן סורר וק"ל: **בד"ה** מאימתי י"ד אסור כו' דר"י אית ליה איסורא ולא מנהגא כו' עכ"ל ר"ל איסורא בגליל כמ"ש התוס' לקמן ולא מנהגא כלל בשום מקום דהך דמקום שנהגו לא מתוקמא כראב"י ולא כר"י וק"ל : **בד"ה** ראב"י אומר כו' פועל בכניסתו משלו וביציאתו משל בעה"ב פי' ביציאתו כו' עכ"ל כל"ל ור"ל דהיינו טעמא דר' יהודה דלא אסר במלאכה אלא מהנץ החמה משום דיציאת כל פועל למלאכה לא הוי אלא מהנץ החמה מיהו לשאר כל מילי מודה ר"י דמעמוד השחר יממא הוא כדמוכח קרא דעזרא ומיהו לאו סברא מעליא היא דאל"כ לא הוי אקשי ליה היכן מצינו יום שמקצתו כו' דהיכא דאיכא סברא מעליא ודאי דמצינו כגון לא יאכל אדם מן המנחה כו' כמ"ש התוספות לקמן ודו"ק : **בפרש"י** בד"ה לאור עיבורו כו' נתקדש ליל שלשים ואחד קרי אור עיבורו כו' עכ"ל כצ"ל:

ח"א דף ב ע"א לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא כו' מפורש פ"ק דתענית וב"ק פ"ה וע"ש : **וכאור** בוקר בעוה"ז כעין כו'. ה"ק וכאור בוקר בשחר שהוא מאיר ומתגבר והולך כן יהיה זריחת שמש לצדיקים לעולם הבא כמ"ש וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה וגו' וכתיב ואוהביו כצאת השמש בגבורתו וק"ל : **אלא** ה"ק קרייה רחמנא לנהורא ופקדיה כו'. ויהיה מקרא חסר כאלו כתיב ויקרא אלהים לאור שישמש ביום ולחשך שישמש בלילה וכמ"ש בנוסח ברכת הלבנה חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם כו' וק"ל: **שאינן** מאירין לא בעי שבוחי כו'. לפום סברא דהשתא ע"כ יש כוכבים שאינם מאירים ואי אור אורתא הוא וכל הכוכבים בכלל כוכבי אור הוא אע"ג דכבר כללן בכל צבאיו בא לפרש ולפרט דהיינו שמש וירח וכל כוכבי לילה אבל אי כוכבים המאירים הוא למה פרט המאירים טפי משאינן מאירים כיון דכולם בכלל כל צבאיו דל"ל אינן מאירין וכדמסיק דא"כ אור ל"ל ומשני דאצטריך לאשמעינן דאקרי אור כו' וק"ל: **ע"ב** התם מילט כו' למזליה אמר יהא רעוא כו'. יש לדקדק דהא למאי דבעי למימר נמי אור יממא הוא נמי ה"פ דקא לייט למזליה כו' דלצפייה ליממא ולא לשכחיה וא"כ לא הל"ל אלא אור נהורא וי"ל דלמאי דבעי למימר דאור יממא הוא איכא לפרושי דלייט את זמן היום גופיה כמ"ש לעיל מיניה היום ההוא יהיה חושך וה"נ קאמר הכא יקו ליממא ואין כי יהיה חושך אבל לנהורא גופא לא שייך ביה קללה אי לאו דלייט למזליה כו' וק"ל: **ולילה** אור בעדני אלמא אור יממא כו' - לכאורה לפום סברא דהשתא דלילה נאמר על הדמיון שהיה בצרה ובחושך כפירש"י איכא למימר נמי דאור מלשון האיר הוא כדמוקי ליה בסוף שנאמר לילה על דמיון העולם הזה ואור מלשון האיר כפירש"י וי"ל :

דף ג תוספות בד"ה ת"ל ביום כו' ואצטריך ביום למעוטי שלא ישרף בלילה כו' עכ"ל דמהא דהכף לאכילה שריפה לא הוה ממעטינן לילה של אחריו דלא שמעינן מינה אלא בשעה זמן אכילתו מתחיל זמן שריפתו כדמשמע מפירש"י וק"ל : **ע"ב** בפירש"י בד"ה וכל היכא כו' והני דלעיל עיקם ללמדך שצריך לחזור אחר לשון נקי ובשאר מקומות כתיב לשון מגונה וקצר ללמדך כו' עכ"ל לכאורה דר"ל דלשון קצר עדיף אפי' מגונה מלשון ארוך ונקי אבל קשה לפי זה כיון דלשון קצר אפילו מגונה עדיף כל הני דעיקם ל"ל דלא ה"ל לעקם אלא חד קרא ללמדך היכא דכי הדדי נינהו לחזור אחר לשון נקי וע"כ נראה לפרש דלשון קצר ומגונה ולשון ארוך ונקי שוים הם וכיון דשוים הם ע"כ היכא דכי הדדי נינהו למדנו דעדיף לשון נקי והשתא ניחא כל הני קראי דטמא דקיצר בהם וכמה קראי איכא דעיקם והאריך בהם דשוים הם להאריך בלשון נקי או לקצר בלשון מגונה ולקמן בשמעתין גבי ח"א אין בוצרין בטהרה וח"א ומוסקין בטומאה דאמר מובטחני בזה שמורה הוראה כו' שכתב הר"ן בשם התו' שעל זה שאמר ומוסקים בטומאה שקיצר בלשונו אמר כן והוא פי' פירוש אחר וע"ש שהוא נראה דחוק ולפי דרכינו ששניהם שוים להאריך בל' נקי ולקצר בלשון גנאי יש לפרש בעל השני אמר כן שראה בו דבר חכמה כההיא דאמרינן מברכותיו של אדם ניכר שת"ח הוא שהראשון אפשר שלא נתכוין לדבר בלשון נקי אלא שכך נזדמן לו בפיו בלי כוונה אבל השני ששמע מן הראשון ושינה לומר בלשון קצר ודאי נתכוין לכך וכן להיפך לגירסת הרי"ף הראשון אפשר שלא נתכוין לומר בלשון קצר אבל השני ששמע מן הראשון ושינה לומר בלשון נקי ודאי דנתכוין לכך להשמיענו הך חדושא דיש לאדם לומר בלשון נקי וק"ל : **בד"ה** רכבת כתיב וא"צ דמאי למכתב נמי ישבת חסר כו' אפילו הוא מגונה כו' עכ"ל מפי' מהרש"ל דאפילו בלשון מגונה יקצר אדם לשונו כו' עכ"ל ע"ש ולא ידענא מאי רבותיה וטפי ה"ל לאשמעינן דאפי' בלשון נקי גופא יקצר אדם וע"כ הנראה לקיים פשטיה ומאי דקשיא ליה למהרש"ל הא שמעינן ליה כבר מדכתיב טמא באורייתא י"ל דאשמעינן דאפי' בכה"ג דבדבורא ובמקרא לא הוה לשון קצר אלא בכתיבה ומסורת יקצר אדם לשונו והתוס' שכתבו דלא מצי למכתב ישבת דכל היכא דכתיב ישב בלא וא"ו אתי לדרשה כו' עכ"ל אין זה סותר פירש"י אלא דהכא גלי דהכתיבה ומסורת יושב מלא וכיון דהכא ליכא שום דרשא בחסרון וי"ו דישבת ועוד יש לבעל המאור דרך אחרת בשמעתין וסוגיין דשמעתין ק"ק להולמו לפי דרכו ע"ש ודו"ק : **תוס'** בד"ה שמץ פסול פר"ח דבר ע"ג כדכתיב לשמצה כו' עכ"ל וכיון דפסיל ביה לכהונה דהיינו לעבודה פריך שפיר והתניא אין בודקין כו' דכמו שאין בודקין אם הוא חלל דא"כ לא היו מניחין אותו לשמש ה"נ אין בודקין בו על דבר ע"ג דא"כ לא היה משמש וק"ל : **גמ'** מי קא ספו לך מן האליה כו' מפ' מהרש"ל דר"י ב"ב דחה אותו כו' כי בודאי הכירוך כו' ולא אסרה תורה לבן ערל ונכר אלא מן המובחר שבו כו' עכ"ל ע"ש ואני מוסיף על דבריו שראה ר"י ב"ב בנכרי שהוא מפרש לה הכי דלא אסור אלא מן המובחר שבו דאל"כ לא ה"ל למימר דאכילנא משופרי שופרא אלא שהם דאכילנא מיניה ודו"ק :

ח"א דף ג ע"א שהרי עקם הכתוב ח' כו' - מלבד שהאריך הכתוב עיקם לכתוב שלא כדרכו דהיינו איננה טהורה שהוא השלילה מהטומאה והל"ל הטמאה כי אורחיה בכתוב וק"ל :

אשר איננה טהורה וגו' - בכל ספרים שלנו כתיב טהרה חסר וא"ו וא"כ לא הויין רק ז' אותיות ואפשר דה"מ למכתב טמאה בלא ה"א ראשונה והקשה החזקוני אמאי לא מייתי קרא דלעיל מיניה בפרשה זו דעיקם ביה נמי ח' אותיות דכתיב ומן הבהמה אשר לא טהורה היא וגו' עכ"ל ונראה ליישב דע"כ הני תרי קראי לא צריכי למאי דמסיק דדווקא דכי הדדי נינהו משתעי בלשון נקיה לכך עיקם בחד קרא דאל"כ מהיכא תיתי לן דאפי' בכי הדדי נינהו מ"מ בתרי קראי לא הוי ליה לעקם אבל אידך קרא אתי לאשמעינן דלא יספר אדם בגנות בהמה כדאמרי' בפ"ח דב"ב אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב דכתיב מן הבהמה אשר איננה טהורה וגו' ואי לאו תרי קראי לא הוי ילפינן הני ב' דרשות הך דהתם דלא יספר אדם אפי' בגנות בהמה וכו' והך דהכא דיספר אדם בלשון נקיה אלא חדא מינייהו אבל מתוך שני המקומות נלמדה דרשה דהכא ודהתם ומהך דרשה דהתם ליכא למפרך וכי לא כתיב טמאה בבהמה די"ל כי הכא דדוקא כי הדדי נינהו לא יספר בגנות בהמה טמאה ודו"ק : **ותבחר** לשון ערומים כו' והם חכמים כמ"ש אני חכמה שכנתי ערמה ודרשינן במסכת סוטה אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמעמיד עצמו ערום עליהם ועם התלמידים ידברו לשון חכמים בלימודם שהוא לשון נקיה ואמר **וב"ת** ה"ת כו' אבל במילי דעלמא לא ת"ש ודעת שפתי וגו' שפתי משמע אף מילי דעלמא גם שאינן דברי חכמים וק"ל : (עיין בר"ן ובח"ה) :

ע"ב משום ביעתותא דלילא כו' ואבע"א כו' דמדאמר דוד אם אשאיר מכל אשר לו עד אור הבקר [illegible] דאז לילה הוי ואבע"א משום ביעתותא דלילא ליכא דאיכא למימר דביום כתב אביגיל אלא שהוא אמר עד אור הבקר שלא היה דוד מגיע לשם עד הלילה משום ביעתותא דדוד איכא שהיתה יראה שיהרוג דוד את כל בית נבל ודקאמר אבע"א משום ביעתותא דדוד ליכא משום דאחר שמת נבל ושלח אליה דוד לקחתה שאז ודאי לא היתה יראה עוד מהריגה את בית נבל כתיב ותרכב על החמור וגו' אבל ביעתותא דהר איכא כמפורש וירדת בסתר ההר וגו' ודו"ק : **בגדי** מסנקן - עפירש"י ועי' בערוך בערך סנק ב' פירושים : **מן** האליה כו' - לפי טעותו של הנכרי דלא נאסר לנכרי אלא השומן והיותר טוב שבו דהיינו כדקאמר משופרי שופרי שאמר והוא נכרי ומטעה את ישראל לתת לו מהיותר שמן וטוב שבפסחים א"ל רבי יהודה בן בתירה שאתה טועה ובודאי הן יודעים שאתה נכרי ומה שנותנין לך מהפסחים השמן והטוב שבו אין זה משופרי דשופרי אלא האליה שהוא השמן ביותר הוא משופרי דשופרי וממנו לא ניתן לך שהם יודעים שאתה נכרי ולפי דעתו שלא ידעו בו שהוא נכרי הלך לשם ובקש מהם מן האליה ועיין קרוב לזה בחידושנו בהלכות : **לאחוריה** כו' - פירוש רש"י שלא יבינו מהר ויצא לבם עכ"ל ועי"ל שאלו הראה להם הקריעה ה"ל מוציא דבה כאלו הגיד להם בפה דנח נפשיה והם שאמרו נח נפשיה דרך שאלה אמרו לו כן ולא הוה מוציא דבה ולא בדרך הודעה וכן יש לפרש בסוגיא בפרק הנושא בנח נפשיה דרבי קרעיה בר קפרא ללבושיה ואהדריה וגרסינן שם דא"ל נח נפשיה א"ל אתון קאמריתון אנא לא קאמינא ר"ל כמ"ש אתון קאמריתו דרך שאלה אבל אנא לא קאמינא דה"ל לגבי דרך הודעה ומוציא דבה הוא ודו"ק :

דף ד שם וכ"ת זריזין מקדימין למצות נבדוק מצפרא דכתיב כו' עכ"ל וכתב מהרש"ל וגי' הרי"ף וכ"ת זריזין מקדימין כדכתיב וביום כו' נבדוק מצפרא אמר רב נחמן כו' עכ"ל לפי אותה גירסא של הרי"ף לא יליף הכא מאברהם אלא הזריזות כדיליף לה לענין מילה והא דסני ליה הכא מצפרא מסברא אמר כן וכ"כ הר"ן לגירסת הרי"ף ואין מקום לקושיית התוספות דשפיר מצי לאתויי הכא מקרא דשדוס שהוא מוקדם ודו"ק : **תוס'** בד"ה אבא קיים א"ל כו' ולכך פירש הגמרא דרב בר אחוה ובר אחתיה כו' עכ"ל ודאי לפירש"י נמי ניחא שהוצרך

חכמת שלמה

דף ב ע"א רש"י בד"ה אלא פרין הכי הס"ד וא"כ מ"ה קריה רחמנא לנהורא כו' האי ויקרא כו' כנ"ל : בא"ד קרא לבריתא. כ"ב ס"א לבריה: תוס' בד"ה והא קי"ל כו' והיכא למאן דאמר התם שני חלקים כו'. כ"ב פי' לכל הפחות וכל שכן למ"ד תלתא חלקי מיל שהוא ג' רביעית המיל והוא מהלך אלף ות"ק אמה וק"ל מה שאמר שעה גדולה אין זה שעה של אחד מכ"ד ביום דהא מיל גופא מהלך שליש שעה פחות חלק ל' אלא שעה גדולה כלומר עת גדול וק"ל (עיין במהרש"א): **ע"ב** גמ' לייט ליה איוב למזליה כו'. כ"ב נראה בעיני שדעת המקשן היה שאיוב אמר לרוב צערו ודאגתו שיקוה ליום ואין כדרך המצטערין מרוב פחד ובהלה בלילה ש קוין ליום ואין כלומר כאילו אינו כי שעה קטנה נראה בעיניהם כשנה וע"כ משני דאיוב לייט למזליה לג רי וק"ל : **רש"י** בד"ה והומר אך כו' ולילה החושך שהייתי כו' יום אלמא ה"ק כו' יום כנ"ל : **בד"ה** ואידך ההוא כו' וכני אדם שאינן בקיאין בשיעור כ"ב פי' אפי' ביום שאינו מעונן ומש"ה שורפין בתחלת ו' ואוסרין כל ה' משום יום המעונן שטועין אפי' בשתי שעות כדלקמן וק"ל : **בד"ה** לאור עיבורו כו' שביום נתקדש וקרי עיבורו כו' כנ"ל : **תוס'** בד"ה מאימתי כו' דבאיסור ודאי פליגי ובגליל כו'. כ"ב פי' שהן אוסרין לאפוקי בני יהודה שמתירין כדלקמן :

דף ג ע"א רש"י בד"ה מה להלן כו' עד בקר באש תשרפו כנ"ל. וכ"ב פי' בקרבן פסח כתיב וה"ה תודה דכתיב גבה לא ינית ממנו עד בוקר ודו"ק : **בד"ה** ביום השלישי כו' וקרא דלעיל בקדושים תהיו. כ"ב פי' והנותר עד יום הג' באש ישרף משום דעיקר קרא איירי באכילה וק"ל : **בד"ה** בזב כתיב כו' שוין בשניהם. כ"ב פי' באיש ובאשה כל אחד כדינו אבל לא שדין המרכב והמושב שוה וק"ל : **ע"ב** גמ' מי קא ספו לך מאליה. כ"ב נראה בעיני לפרש דר' יהודה בן בתירא דחה להאי נכרי בדברים ואמר לו מעולם לא רמית את היהודים כי בודאי הכירוך ואפ"ה לא השגיחו בך כי לא אסרה תורה לבן ערל שלא יאכל בו אלא מן המובחר כגון שאליה והדומה לו וזה לא נתנו לך אלא מן הכחוש ותדע שכן הוא שהרי כשתעלה עוד ותשאל מהם שיתנו לך מן האליה לא יתנו לך כלל וא"כ בודאי כשיעלה ישאל מהם שהרי נכרי ידע האמת שהם לא הכירוהו וק"ל אבל אין נראה לפרש כפשוטו שאמר ליה תבקש אף מן האליה מאחר שאין מכירין אותך דא"כ איך סבר ר' יהודה בן בתירא שלא ירגיש הנכרי כי איך יבין הנכרי שר"י יתן לו עצה לרמות עוד את אחיו בירושלים ודו"ק : **רש"י** בד"ה רכבת כתיב כו' ואפי' הוא מגונה. כ"ב פירוש אפי' בלשון מגונה ידקדק אדם לקצר את לשונו אבל אין לפרש שיקצר את לשונו אפי' אם א"א לו אלא שידבר בלשון מגונה זה אינו דא"כ מה תועלת במדרש של חסרון זה הלא שמעינן כבר להדיא מדברי התורה בכל המקומות בכתוב בין טמא ודו"ק (עיין במהרש"א) :

דף ד ע"א גמ' נבדוק מצפרא דכתיב כו'. כ"ב גירסת הרי"ף הכי וכ"ת זריזין מקדימין למצוה כדכתיב וביום השמיני וכו' נבדוק מצפרא אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם כו'. (עיין במהרש"א)

מהר"ם

דף ב ע"א ברש"י ד"ה אור לארבעה עשר גרסינן לאפוקי אור י"ד וכו' או לאור י"ד וכו' : ד"ה ובמה אמרו לקמן במתני'. ר"ל במשנה זו ב"ש אומר וכו' : **ע"ב** בתוס' ד"ה ר"א וכו' כדאמר בהשוכר את הפועלים פועל בכניסתו משלו ביציאתו משל בעה"ב פי' וכו' כצ"ל : **בא"ד** ולמאי דסליק אדעתיה דאור אורתא כב"ש וכו' ס"א מיהו וקאי בין אב"ד ובין אמאי דמסקינן :

דף ג ע"א ברש"י ד"ה אם שיווה לו וכו' שעד שקיעת החמה של שמונים דמיה טהורים כצ"ל : ד"ה מה להלן וכו' כדכתיב והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו כצ"ל : **בתו'** ד"ה ת"ל ביום וכו'. ואיצטריך ביום למעוטי שלא ישרף בלילה שלאחר כן פי' אם לא שרפו ביום ג' צריך להמתין עד יום ד' ולא ישרפנו ליל ד' ודו"ק : **ד"ה** שהרי בזב וכו' לדבר דרך כבוד כו' זה אינו דהא אתי למעוטי כן פי' הר"ן ע"ש : **ע"ב** בגמ' ואיבעית אימא ביעתותא דדוד נמי ליכא משום ביעתותא דהר איכא כצ"ל : **בתוס'** ד"ה שמץ פסול וכו' פירוש לע"א וכו' ר"ל אם שמש לע"א :

דף ד ע"א ברש"י ד"ה מסירת מפתח וכו' נכנס ליל ארבעה עשר חלה חובת וכו' כצ"ל : **בתוס'** ד"ה אבא קיים וכו' זאת גירסת פר"ח פי' רבי חייא שאל וכו' כצ"ל :

דף ה

שהוצרך התלמוד לפרש דהוה בר אחוה ובר אחתיה דמש"ה שאל עליהן דהיינו על אביו ואמו של רב שהיו אחיו ואחותו אלא לגירסת ר"ח ולפירושו לא הוה אצטריך ליה לפרש דהוה בר אחוה כו' אלא ששאל על אביו של רבי חייא והוא השיב לו על אביו של רב דלשתמע מיניה אבל אביו של ר' חייא מת אבל לגי' הספרים שהיא גירסת רש"י וכפירושם שכתבו כאן ניחא שהוצרך להשיב אימא קיים שלא יטעה לומר שהשיבו על מה ששאלו דקרו אינשי לאבי אבא אבא וכן בהיפך לכך הוצרך התלמוד לומר דהוה בר אחוה ובר אחתיה ודו"ק: בד"ה שנאמר וישכם וגו' והתם מוכח מוישכם וגו' דכתיב גבי סדום דלא היה מלוה כו' עכ"ל דליכא למימר דלא השכים יותר משום דלאו מלוה היה לו כמו בעקידה דלא השכים יותר משום דלאו טעמא דמלוה אע"ג דלא היה יחידי דא"כ מאי אשמעי' קרא דוישכם דסדום אלא ע"כ אשמעינן דבסדום דמאליו הלך ודאי היה אברהם השכים יותר אי לאו דהיה יחידי משא"כ בעקידה דאי לא היה מצווה על כך לא היה הולך כלל ולכך לא השכים יותר ממה שהיה מצוה דזריזים לא הוה רק מצפרא וק"ל : בד"ה אם משמסר כו' דהכא שמסר לו המפתח ולא החזיק ומי כו' עכ"ל אפשר דהוצרכו לומר דאיירי בלא החזיק דבהחזיק לא אצטריך למתני ואם משמסר לו כו' דמלתא דפשיטא הוא אבל הר"ן לא פי' כן אלא דאיירי בהחזיק ע"ש וק"ל: ע"ב גמרא והב"ע דמוחזק לן דלא בדוק וקאמרי הני בדקיני' כו' הימנוהו רבנן בדרבנן ולעיל דפריך אטו אמירה דהני מידי מששא אית בהו לא בעי למימר דהימנוהו רבנן בדרבנן דא"כ תפשוט מיניה דאין חזקתו בדוק כדקאמר אלא משום אמירה דהני הא לא אמרי לא אבל השתא דמוקמינן לה דאיירי דמוחזק לן דלא בדוק ולא תפשוט מיניה כלום דאימא דלכך בעי אמירה דהני משום דמוחזק לן דלא בדוק וק"ל : תוס' בד"ה המשכיר בית כו' נראה לרשב"א דבי"ג איירי כו' עכ"ל והר"ן לא כ"כ ע"ש וק"ל : בד"ה וכתיב אך ביום כו' דהא תשביתו הבערה היא ולא נוח הכתוב לשורפו אלא לאחר איסורא כו' עכ"ל זו הקושיא אינה רק לפי שיטתו דפר"ת לקמן לגבי הא דאר"י אימתי שלא בשעת ביעורו כו' אבל רש"י פי' לקמן אימתי הוא בשריפה בשלא בשעת ביעורו היינו בתחלת שש כו' אבל בשעת ביעורו בז' השבתתו בכל דבר וא"כ שפיר קאמר אך ביום הראשון תשביתו דהיינו הבערה מכלל דמקצתו שרי דבשעת היתר דינו בשריפה ודו"ק : בד"ה ואימא לרבות כו' ה"מ לשנויי ביום כתיב כו' עכ"ל עי' תי' לזה במהרש"ל ומה שכתבו עוד וכי מששני דאתקש כו' לא צריך לקרא דמייתי שבעת ימים שאור וגו' עכ"ל י"ל דקושטא הוא למסקנא להיקשא נקט האי קרא דהאי קרא איהו גופיה הוא הקישא דלקמן ודו"ק :

חי"א דף ד ע"א שם מדן קאתי שנאמר דן ידין וגו' . מבואר כל איש ידמה במעשיו לברכת אותו השבט ולדן ניתן מהשבטים ברכה זו שינקום להעמיד דבריו על הדין שנאמר בו דן ידין וגו' וכמו שמצינו בשמשון שעליו נאמרה נבואה וברכה זו מיעקב וכן יש לפרש ההיא דבסמוך דאשכחוהו דמזבולון קאתי דלפי ברכת יעקב ידמה במעשיו כן :

דף ה גמרא רב נחמן בר יצחק אמר ראשון דמעיקרא משמע כו' רבא אמר מהכא לא תשחט כו' ורש"י בפי' החומש הרכיב את שני המאמרים וז"ל בפרשה בא אך ביום הראשון וגו' מעי"ט וקרוי ראשון שהוא לפני הז' ומצינו מוקדם שנקרא ראשון שנאמר הראשון אדם וגו' או אינו אלא ראשון של ז' תלמוד לומר לא תשחט על וגו' כו' עכ"ל ע"ש ונ"ל לפי' דר"נ בר יצחק נמי אית ליה דרשה דרבא לא תשחט וגו' ואי לאו קרא דלא תשחט וגו' לא הוה מפקינן מלת הראשון ממשמעותיה דכל אינך הראשון דכתיבי במקרא קודש ובלולב אלא דבא רב נחמן בר יצחק לומר לפי הדרשה דלא תשחט הוי לשון הראשון משמעותי' כמו הראשון אדם וגו' אבל א"כ הוא קשה מאי פריך תלמודא מכל הני הראשון דלית בהו הוכחה לאפוקי אותן ממשמען כי הכא בהראשון תשביתו וי"ל שהוא מפרש דרבא אתי לשנויי הא דר"נ ב"י דכל הני הראשון ודאי ממש הן אלא גבי הראשון תשביתו דמפיק ליה ממשמעיה לפרשו מעיקרא כמו הראשון אדם וגו' היינו דמוכחי קראי מדכתיב לא תשחט וגו' וק"ל : תוס' בד"ה למעוטי חוה"מ אהרווייהו קאי דלולב אינו ניטל במדינה אלא יום אחד עכ"ל וכדמשני סד"א וי"ו מוסיף על ענין ראשון נמי אהרווייהו קאי דבלולב נמי כתיב בסיפא דקרא ושמחתם לפני ה' אלהיכם וגו' וק"ל : בד"ה כדתני דבי ר"י אע"ג דכתיבי טובא כו' דמסתברא דמהני דכתיבי במקרא קודש כו' עכ"ל ר"ל הני ג' דכתיבי בפ' מקרא קודש בפרשת אמור שמתחיל בה אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש וגו' והיינו שביתת רגל דפסח ושביתת רגל דסוכות ונטילת לולב דכתיבי בהך פרשתא ואייתי להו במתניתין ובהכי ניחא דלא פריך בשמעתין בשביתת רגל דפסח מקרא דלקמיה דכתיב בפ' בא דכתיב ביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי וגו' ומייתי קרא דבתריה בפ' אמור ביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם משום דההוא אתי למסקנא להך דרשה דג' ראשון דכתיבי בפ' מקרא קדש וההוא קרא דפרשת בא לא חשיב כיון דכתיב בהך מלוה דשביתת רגל דפסח ועוד יש ליישב דניחא ליה לאתויי קרא דפ' אמור דליכא התם לשנויי וי"ו מוסיף על כו' מה שאין כן בהאי קרא דפ' בא בשביתת רגל דפסח דמייתי איכא וי"ו מוסיף כו' מיהו ק"ק בשביתת רגל דסוכות דמייתי ביום הראשון שבתון וגו' אמאי לא מייתי קרא דלקמי' בהך פרשתא גופיה ביום הראשון מקרא קודש כל מלאכת וגו' והתם נמי ליכא לשנויי וי"ו מוסיף כו' ודו"ק : בפירש"י בד"ה אך חלק כו' דאי לאו אך איכא למימר ביום הראשון בין השמשות כו' עכ"ל ק"ק לפירושו דאי לית ליה לר' יוסי דרשה דביום למעט לילה אכתי קשה ואימא ליל י"ד כדפריך לעיל ואי אית ליה דביום ממעט לילה א"כ אימעיט נמי בין השמשות דיום הראשון ולא אצטריך אך אלא דלא נימא מצפרא כדאמרינן לעיל ויש ליישב[א] ודו"ק: ע"ב תוס' בד"ה משום דכתיב לך וגו' אבל השתא דשדינן אלא ימצא כו' משמע אפילו במצוי בעינא לך כו' עכ"ל ואין להקשות מנלן לאסור הטמנה מלשון לא ימצא אימא דכתב האי ליסגא ימצא לדרוש מיניה נכרי שכבשתו דאפילו במצוי בעינן לך די"ל דמשמעותי' דימצא בלאו יתורא נלמד מיניה לאסור הטמנה ובהכי ניחא מאי דתמיהא ליה לר"ן דמנליה לאסור הטמנה מלא ימצא דאדרבה נילף להתיר הטמנה מלא יראה דיש לומר דודאי לא ימצא משמע אפילו הטמנה ודכתיב לא יראה לך לאשמעינן דאפי' ראיה שרי בשל אחרים ושל גבוה ודו"ק : בא"ד אבל ע"ק לי כיון דשדינא אלא ימצא אמאי איצטריך ליה לעיל למדרש מה שאור כו' עכ"ל וק"ק ומאי קושיא דאימא דאי לאו ג"ש דשאור שאור לא הוה שדינן לך אלא ימצא אלא יתורא דלך אתי לגופיה בגבולין להתיר אף הטמנ' וקבול פקדונות מן העכו"ם ומעיקרא נמי דקאמר יכול יטמין ויקבל כו' הייט נמי מיתורא דלך אבל השתא דילפינן שאור שאור לאסור בגבולין הטמנה וקבול פקדונות ע"כ יתורא דלך שדינן אלא ימצא וממעטינן עכו"ם שכבשתו ממשמעותיה וק"ל :

חי"א דף ה ע"א זכו לשלשה כו' הענין מבואר כי טעם השביתה בפסח שנאמר בו הראשון כי בו נגאלו ישראל מן המשעבדים אותם והקב"ה היה דן אותם בכל מיני מכות וטביעה בים ובזכות שבית' זו יגאלו גם לעתיד מ עשו שנקרא הראשון המשעבד אותנו והקב"ה ידין אותו ויכרית זרעו וכדאמרי' בפ"ק דר"ה (יא) בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל והוא טעם השבתת שאור בפסח כי שאור שבעיסה הוא היצ"ה הוא כחו של ס"מ שרו של עשו שיכרת בזמן הגאולה וטעם השביתה בחג הסוכות שנא' בו הראשון בהוציאנו ה' ממצרים פרס סוכת שלומו עלינו כמ"ש כי בסוכות הושבתי וגו' בזכות זה יזכו לגאולה בבנין בית המקדש להשרות שכינתו עלינו כטעם ויהי בשלם סוכו וגו' וטעם מצות לולב שנאמר בו הראשון ע"ש השמחה כמ"ש ולקחתם לכם וגו' ושמחתם וגו' יזכו לשמחה לעתיד בבא משיח שנקרא ראשון ודקדק לומר לשמו של משיח שם"ו מנחם שהוא ינחמנו וישמחנו כמ"ש שמחנו כימות עניתנו וכן י"ר ב"ב א"ם :

דף ו בד"ה בהמת ארנונא כו' וכן גבי עיסה תניא עיסת ארנונא חייבת כו' עכ"ל גם זו הברייתא קושיא לפירש"י דמפרש דההיא ברייתא דקתני חייבת סתם לישנא קמא מפרש לה בבכורה ולישנא בתרא בעיסה דאינו כן דהא ההיא דעיסה מפרש בהדיא דאיירי בעיסה וא"כ א"נ דקתני סתם חייבת ליכא לפרשה בעיסה דמתניא בהדיא אלא דע"כ דאיירי בבכורה וזה שכתבו ולפי זה מתיישבות שתי הברייתות היינו הך דקתני בהדיא דחייב' בבכורה והך דקתני בהדיא חייבת בעיסה דלפירש"י אחד היא חייבת סתם מתניא וק"ל : בד"ה ייחד לו בית כו' ומש"ה מפיק מלא ימצא כו' ורב פפא אית ליה מסברא כיון כו' עכ"ל ר"ל דלפרש"י דאיירי שלא באחריות לא הוה מפיק ליה מלא ימצא להתיר אלא מדכתיב לא יראה לך דמיניה מפקינן לעיל דשרו שלא באחריות וכתבו דרב פפא אית ליה מסברא כו' אע"ג דאיירי באחריות מ"מ בלאו קרא דלא ימצא התיר בייחד לו בית אע"ג דשכירות לא קניא מהך סברא דקאמר דאין לאסור אלא במצוי בידך וק"ל : בפירש"י בד"ה דעתו לחזור בימי הפסח כו' וכשראהו עובר עליה עכ"ל וכתב מהרש"ל משמע דעל מה שמצא אינו עובר עליו כל זמן שלא ראה אותה כו' ודבר תימה הוא נהי שלא היה בידו לבער מ"מ חמץ שלו בביתו הוא ועובר עליו בבל יראה כו' עכ"ל ע"ש באורך ולי נראה דודאי איירי אף בשיש לו ודאי חמץ בביתו ואפ"ה כשאין דעתו לחזור אין זקוק לבער דעשאוהו כנפלה עליו מפולת דמבטלו ודיו וכ"כ הר"ן וכן נראה דמדמי לה לאוצר שאין דעתו לפנותו שפירש"י בהדיא דה"ל כנפלה עליו מפולת וכשדעתו לחזור בימי פסח חששו כיון דהוא בים ובמדבר בשיירא ואין כאן מקום בדיקה ושמא יפשע ולא יבטל כדלקמן בשמעתין דלכך לא הקנו שיבטל אלא בלילה בזמן בדיקה ולא בד' ובה' וכשיבא לביתו בימי הפסח עובר בבל יראה ומיהו בההוא דעשה ביתו אוצר שהוא מקום בדיקה וליכא למיחש שמא לא יבטל אין לפרש כי הכא אלא אפילו אם יבטל איכא למיחש שמא יפנה בימי פסח אתי למיכליה וכענין זה כתב הב"י בשם הגהת מיימון ודו"ק : ע"ב גמרא דאלת"ה כלל ופרט ט' כתב מהרש"ל יש להקשות מאי דייק מכלל ופרט דלמא לא אמרינן מוקדם כו' אלא היכא דאיכא הוכחה כו' ונראה בעיני משום דדרשינן ט' עכ"ל ע"ש באורך אבל יש לדקדק אכתי בשמעתין לפי מה שכתבו התוס' בד"ה אבל בחד ענינא מאי דמוקדם מוקדם הייט דוקא דליכא דרשה וטעם כו' אע"ג דסקילה כתיב ברישא כו' עכ"ל וא"כ מ"ש תרי ענייני מחד ענינא דכמו דבתרי ענייני אמרי' אין מוקדם ומאוחר כי הכא בפ' פקודים ובפ' פסח שני דאיכא הוכחה דע"כ חודש ראשון הוא קודם לחודש שני ה"נ בחד ענינא כההיא דסקול יסקל וירה יירה אמרי' בהו דאין מוקדם ומאוחר דאיכא הוכחה מדכתיב וסקלתם באבנים וע"כ הנראה דהכי קאמר
כיון

קרני ראם

דף ה ע"א [א] בפירש"י ד"ה אך חלק כו' ק"ק . נ"ב ולתי' מהרש"ל בד"ה אימא לרבות לק"מ ועוד י"ל דסוגי' דביום משמע למעוטי אלא דמ"מ כ"א דמשמע בה"ש כדי דלא נימא לא אשכחן יום שמקצתו מותר כמ"ש בדף ב' ע"ב וכיון דאיכא אך חלק וע"כ מקצתו מותר הוא ביום אמעיט לילה ודו"ק :

נמוקי הגרי"ב

דף ד ע"ב ד"ה ואימא לרבות כו' י"ל דקושטא למסקנא כו' לתרץ דברי התוס' נקדים כמה שיש לדקדק בגמ' ה' א' שאמרו דהא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ דכתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל חמץ [אמר המסדר כן הוא הגירסא בכל דפוסים הישנים ובדפוס ווילנא הגיהו ע"פ הגהת ר"י ברלין תיבת „מחמצת" בגמ' וברש"י] והנה הכתוב שהביא הגמ' כהן אינו כן בתורה כי בפסוק שבעת ימים משנה כאן כתיב כי כל אוכל מחמצת והא כתיב כי כל אוכל חמץ הוא למעלה אצל שכתוב אך ביום הראשון וגו' הנה ככר הגי' הגאון מהרי"ב במקום חמץ מחמצת וכן ברש"י הגי' כן אמנם יפלא אחר יפול טעות כזה גם בגמ' גם כרש"י והנראה ברור דגירסאות מוחלפות יש כאן והרכיבו המדפיסים יחד והוא כי יש לתמוה מדוע לא הביא הגמ' דאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ מקרא דאך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם כי כל אוכל חמץ וגו' וכך קרא מוקדם מקרא דמייתי הגמ' אמנם דבר זה תלוי בשיטת רש"י והתוס' לרש"י דפירש דברי אביי שאמר תרי קראי כתיבי הוא רומי' דקרא אהדדי וכמו שפירש"י ב' ד"ה שבעת אפי' שעה אחת כו' וכתיב אך ביום הראשון וגו' הרי שהם בו שעה אחת ולשיטת התוס' הוא מיותרא דקרא קא דריש עי' תוס' ד"ה וכתיב והנה לשיטת רש"י דאינו מיותרא רק מרומיא א"כ כי פריך ואימא לרבות ליל ט"ו כו' ומתורץ הרומיא כמו שפירש"י ד"ה ואימא כו' וה"ק אך בכניסת יום הראשון כו' ע"ז מבני ההוא לא איצטריכא לי' כו' רצונו דאף אי לא כתב ביום דנשמע בכניסת יום הראשון היינו יודעים ליל ט"ו לביעור דהא איתקש כו' ועכ"פ כולהו קרא הוא כתיב זולת הכ' של ביום וא"כ לפי"ז שפיר הוי ידעינן דאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ מקרא אך יום הראשון תשביתו וגו' כי כל אוכל המן ולפי"ז יש לגרוס כן בגמ' הכתיב אך ביום הראשון במקום שבעת ימים המובא בגמ' ושפיר ניחא הסיום כי כל אוכל חמץ כמו דאי' לסברא אולם לשיטת התוס' דדייק מיותרא כנ"ל היינו שמיותר כל הפסוק של אך ביום הראשון תשביתו וגו' וע"ז פריך ואימא לרבות ליל ט"ו כו' היינו דלכך אינו מיותר וע"ז מבני ההוא לא איצטריכא לי' כו' רצונו דלעולם מיותר הקרא דאך ביום דלילי ט"ו ידעינן מדאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ וא"כ ליכא למילף דאיתקש בפסוק אך ביום הראשון דהא כעת נקטינן מה"א דמיותר ולכן צריך להביא ההיקש מקרא דשבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וע"ז צריך לסיים כי כל אוכל מחמצת ככתוב שם הכלל לרש"י הסיום כי כל אוכל חמץ ניחא רק ברישא הגירסא אך ביום וגו' ולתוס' ברישא שבעת ימים ניחא ובסיפא הגי' כי כל אוכל מחמצת ככתוב שם והמדפיסים הרכיבו שני הגירי' יחד וגם ברש"י ד"ה השבתת נ"ל אך ביום הראשון וגו' כי כל אוכל חמץ וגו' רק שהמעתקים העתיקו בפרש"י שאור לא ימצא כמו שכתוב בש"ס לפנינו ובאמת זה גי' התוס' ברישא דקרא ובזה מיושב קושית המהרש"א שכתב די"ל דקושטא הוא למסקנא להיקשא נקט האי קרא דהאי קרא איהו גופי' ההיקשא דלקמן ע"ש ולפי האמור דברי התוס' ברורים המה לשיטתם דמיותרא קדרים צריך להביא ההקש מקרא דשבעת ימים כנ"ל אבל ר' יוסי לקמן בברייתא דאמר ואי ביו"ט עצמו מי שרי הא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ כוונתו גם על קרא דאך ביום הראשון וגו' כי כל אוכל המן ולזה שפיר קאמרי התוס' דלא צריך לקרא דמייתי שבעת ימים וגו' דמאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ יכול לדרוש הכל כמו שדרש ר' יוסי ובתירוץ המהרש"א כוונתי לדעת הגל"ת והדברים ברורים ודוק היטב :

מהר"ם

דף ה ע"א ד"ה כדתניא וכו' . אע"ג דכתיבי טובא פי' ראשון בהנך וכו' כצ"ל : ד"ה דברי ר' ישמעאל וכו' ובכמה דוכתי פריך מדבי רבי ישמעאל אתנא דבי רבי ישמעאל ר"ל א"כ משמע דחד תנא הוא : ע"ב בגמ' והלא כבר נאמר לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור כצ"ל : דף ו ע"ב בגמ' אמר רבא גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עלויה וכו' משכחת וכו' ע"ל דף כ"א בתוס' ד"ה ואי אשמועינן חיה וכו' :

חכמת שלמה

במהרש"א) : רש"י בד"ה תוכת הדר כו' ויצא בה אבל הכא בדיקת חמץ כו' כד"א וכ"ב פי' דאי הוה בדיקת חמץ דאורייתא א"כ הוה אמרינן דבודאי על המשכיר הוא מוטל שהרי ביתו הוא ודו"ק : ע"ב תוס' בד"ה ואימא כו' הוה מצי לשנויי כו' . נ"ב ול"נ דלא קשה מידי דבשלמא לקמן דרשינן אך ביום הראשון ליום י"ד מהיכא תיתי ליל יום י"ד דהא יום כתיב נרבויי יום י"ד אבל הכא דאתא לליל ט"ו דליום ט"ו לא צריך קרא אם כן שפיר דרשינן ביום כניסת יום הראשון ודו"ק :

דף ה ע"א רש"י בד"ה זמן שחיטה כו' ז"ן איסורו שוה כו' כצ"ל :

דף ו ע"א רש"י בד"ה דעתו לחזור וכו' אינו שלו וכשראהו עבר עליה . נ"ב משמע דעל מה שמצא אינו עובר עליו כל זמן שלא ראה אותה עד עתה אפי' לא בטלו ודבר תימה הוא מהי שלא היה בידו לבער מ"מ חמץ שלו בביתו הוא ועובר בבל יראה כל זמן שלא ביטלו והנראה בעיני לפרש דמיירי בספק שלא ידע בודאי שיש לו המן בביתו וכן איתא בירושלמי ומש"ה אינו עובר אלא משעת הידיעה ומ"מ איכא לאפרוך ממ' כ אם בא לביתו בי"ט וס"ל לרש"י שאין יכול לשורפו בי"ט אפי' לא בטלו א"כ אנוס הוא כמו שהיה עד עתה ואם בחול המועד ישרפנו מיד וי"ל דחיישינן שמא ישהה רגע אחת בפרט מאחר שבא מן הדרך שמא יתעצל מעט אבל אותם שפירשו דאיירי אפי' בודאי חמץ צריכין לפרש דאיירי בביטלו ואפ"ה אין נכון שיהא חמץ בביתו אצלו וכן יראה בלשון הר"ן לעיין בו ולא משום שעובר בבל יראה ודו"ק . (עיין במהרש"א) : ע"ב גמ' דאי לא תיתא הכי כלל ופרט כו' . נ"ב יש להקשות מאי דייק מכלל ופרט דילמא לא אמרינן אין מוקדם ומאוחר בתורה אלא היכא דאיכא הוכחה אבל בלא הוכחה וטעם למה אית לן למימר אין מוקדם ומאוחר ונראה בעיני משום דדרשינן לפעמים כלל ופרט אפי' נגד הק"ו וא"כ איכא ג"כ הוכחה לומר אין מוקדם ומאוחר בתורה ובפרט לפי מה שכותבין התוס' במסכת נזיר דבכל כלל ופרט שאין בכלל אלא מה שבפרט איכא לאקשויי א"כ הכלל למאי [אתא] וכן בפרט וכלל הפרט למאי אתא וצ"ל משום דאיכא קי"ו או מה הצד דהוה מרבינן או ממעטינן אם לא דאתי הכלל ופרט וממעט בע"כ או הפרט וכלל ומרבה בע"כ [ומש"ה] פריך לימא אין מוקדם ומאוחר כו' ודו"ק . (עיין במהרש"א) : רש"י בד"ה ונכתב בראשה כו' להאי בראש הספר . נ"ב פי' ריש ספר במדבר וק"ל : בד"ה הא ניחא כו' בפרק כל המנחות באות מצה ר"ב איתא להדיא לשם דאפי' בב' פרשיות דנין דחד פסוק בויקרא וחד בצו את אהרן ובהחובל פליגי אפי' בפ' אחת וענין אחד הלא שרחוק ממנה קצת ולפי דעת רש"י מה שמשני בתר ענייני לא כלומר שצ"א ב' ענייני ממש אבל ענין אחד אפי' בפרשה אחרת דנין לאותו מ"ד דדנין כלל ופרט המרוחק אכן התוס' לא סבירא להו לשם בפרק החובל כרש"י אלא כל ב' פרשיות הוי תרי ענייני ולא דנין ולא הבי אתקפתא דרב אדא דפרין לשם דאפי' מרוחקין בב' פרשיות דנין כו' אלא כרבי אמוראי דסבירא ליה אין דנין ע"ש :

כיון דתליא בתרי עניני הכא בפ' פקודים ופ' פסח שני דע"כ אין מוקדם ומאוחר בתורה אית לן למימר מסברא בעלמא א"כ היכא דליכא הוכחה נימא דאין מוקדם כו' ואין דנין כלל ופרט המרוחקים אפי' היכא דליכא הוכחה אבל בחד ענינא הע"ג דמלינו ביה אין מוקדם ומאוחר כי הסיא דסקול יסקל וגו' הייט דוקא דאיכא הוכחה אבל לא ניליף מיניה מסברא היכא דליכא הוכחה ולכך דנין בכלל ופרט המקורבים בענין אחד וניחא השתא דבסברא פליגי הני אמוראי והו"ק : תוס' בד"ה אבל בתרי עניני כו' שור וחמור [דדברות אחרונות] פרט ומשני בהמתך דדברות כו' היינו משום דעשרה הדברות חשיבי כחד ענינא עכ"ל כל"ל והוצרכו לזה לפי שיטתם דבתרי עניני דהייט בב' פרשיו' לכ"ע אין דנין פרט וכלל כמ"ש התוס' פ' כל המנחות ופ' החובל כמ"ש מהרש"ל אבל לפירש"י בשמעתין נראה דתרי עניני דאין דנין לכ"ע הייט תרי עניני ממש אבל בחד ענינא אפילו בב' פרשיות דנין לא הוצרך לזה דודאי דברות ראשונות ואחרונות חד ענינא הן והו"ק : בד"ה והעתיה עלויה כו' הא פי' ודעתי' עלויה שחם עליה לבטלה עכ"ל רש"י לא פי' כן אלא שחם עליה לשורפה אלא דממיל' משמע דאותה רגע שחם עליה לשורפ' ודאי דחם נמי עליה לבטלה ומאי פריך וכי משכחת לה ליבטלה ולדברי התוס' ניחא דודאי לא חס עליה כלל אלא כיון דמאליו איט בטל עובר בבל יראה ולהכי פריך וכי משכחת לבטלה וק"ל : בד"ה משש שעות ולמעלה פ"ה מתחלת ו' כו' חמץ משש שעות ולמעלה אסור הייט מסוף ו' כו' עכ"ל כדילפינן מאך חלק ומלא השחט וה"ה דמשמעתין גופא איכא לאוכוחי הכי מהא דהר"א דהחמץ משש שעות אינו ברשותו ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו והייט ע"כ מסוף שש דמתחלת שש לא הוה אלא מדרבנן ועוד דלא הוה פריך מידי ונבטליה בשית דהא קאמר דלא הוה ברשותו אלא ע"כ הא דקאמר משש שעות ולמעלה איט ברשותו הייט מסוף שש והו"ק :

דף ז ע"א גמ' הב"ע כגון שנשתמשו בה מעות חולין ומעות מעשר כו' לבורין לבורין כו' ולעיל גבי חמץ ומלה ליכא לשנויי כה"ג שנשתמשו בה ביום א' קודם הפסח חמץ ומלה זו בזוית זו וזו בזוית אחרת דאזלינן בתר רובא די"ל דאין דרך לאפות מלה כ"כ קודם הפסח שיהא עם קודם הפסח ולכך הוצרך לאוקמא שרבו ימי מלה עליה וק"ל : תוספות בד"ה לפני סוחרי בהמה כו' דסמוך מיעוטא דחולין דשאר מעות לפלגא דמוכר כו' עד כאן לשונו ר"ל דמיעוט יש נמי דלוקחין בהמות במעות חולין וסמוך אותו לפלגא דמוכר דכל דמי בהמותיו שמוכר הם חולין דמעות מעשר נמי שקבל בשביל בהמה יצאו לחולין ואין להקשות דאימא במוכר נמי יש מיעוט מעות שהם מעשר שהביא עמו מביתו די"ל דאין להם להלוה בשום מעות אלא מה שנצרך בשוק זה דהייט דמי הבהמות או שנפלו מלוקח או ממוכר דאי הוה לן למהלייה במעות אחרים שבא לקנות בהם דברים אחרים א"כ מעות הלוקחין נמי לא הוו רובן מעשר וא"כ הוא אם תלינן במוכר לא הוו אלא המעות שקבלו מן הלוקחין ויצאו לחולין דלית לן למימר שהיו עמו מעשר ג"כ ליקח בהמות שהרי הוא בעצמו מכר בהמות והו"ק : בד"ה בלבער כו' דלא על זאת הנעשה עכשיו מברך כו' עכ"ל וכ"ה ברא"ש אבל בתוס' פ' ר"א דמילה הירצו בע"א ע"ש ומה שכתבו עוד הכא ואין צריך לברך עובר לעשייתו אלא במקום שהעושה המצוה הוא מברך כו' עכ"ל ברא"ש מתרץ לה בהא דלעיל כיון דלא על מצוה זו הנעשה עכשיו מברך לה שפיר מברך לה אחר המילה והתוס' לא ניחא להו בהכי דהא"פ דלשון להכניסו לא על הנעשה עכשיו לבד קאמר לה מ"מ כיון דבשביל מילה של עכשיו מברך לה דאי לאו המילה של עכשיו לא היה מברך לה כלל היה ראוי לברך אותה עובר לעשייתו אי לאו האי טעמא שכתבו דכשמברך אחר לא ואין להקשות דהכתי אבי הבן שהוא עושה המצוה יאמר להכניסו לפני המילה די"ל לענין עובר לעשייתו לא חלקו כדלקמן גבי טבילה ומיהו לענין שינוי לשון דאחר המל אומר על המילה ואבי הבן אומר למול כדמסיק אה"נ דלית לן למימר לא חלקו והו"ק : ע"ב בד"ה לא שני כו' אבל המל גריס מברך למול את הגרים כו' עכ"ל וכ"ה בהדיא בברייתא בס"פ ר"א דמילה במל את הגרים דמברך למול ואפי' למאי דמסיק הלכתא על ביעור חמץ ובמל בנו מברך נמי על המילה כפירש"י לקמן לא תקשי הך ברייתא דיש טעם בברכות כמ"ש התוס' לקמן וק"ל : בד"ה על הטבילה כו' וכן בנט"י לא חילקו בין נטילה של אחר בית הכסא כו' עכ"ל והא דלא קאמר הכא בשמעתין נמי חוץ מנטילת ידים דהוא הדין והוא הטעם דקאמר בטבילה משום דגברא לא חזי והיכא נמי טבילת ידים בטובל ידיו בשיעור מקוה וק"ל : בד"ה ונרות מנר וקשה דהל"ל חיפוש מנר כו' וי"ל דחיפוש לא קאי אנר כו' ואי"ם דהשתא צריך לאתויי כו' עכ"ל פי' לדבריהם דקשיא להו דכמו דילפינן חיפוש מנרות הייט חיפוש דכתיב בנרות מנרות דכתיב גביה הכי אית לן למילף נמי חיפוש בנר עצמו מנר דכתי' גביה ובלאו קרא דנרות אית לן למילף שפיר חיפוש דנר גופי' כדמשמע לקמן לתנא דבי ר"י דחיפוש דנרות וחיפוש דנר כל חד ראיה בהגפי נפשה ואמאי תלה הנרות בנר והנר בנרות דמשמע דמנרות לחוד וכן מחיפוש דנר לחוד ליכא למילף מידי ותירצו דמחיפוש דנר לחוד ליכא למילף מידי דחיפוש לא קאי אנר אלא אקב"ה ולכך יש לפרש דהוצרך למילף חיפוש דנר מחיפוש דנרות דקאי חיפוש אנרות ואוהן נרות יליף מנר משום דמנרות לחוד נמי ליכא למילף כדלקמן דילמא קולא כו' וקאמרי דא"ש השתא דצריך לאתויי קרא דחיפוש נרות כו' דודאי בכל דוכתא דמייתי הגמרא הרי קראי וכל חד באנפי נפשיה הוה ראיה כההיא דריש מסכת ב"ק גבי קרן מנלן וכההיא דבי ר"י לקמן לא תקשי ליה אלא מאי והומר דהייט ל"ל קרא בתרא ולא תקשי ליה המאי אצטריך לקרא קמא משום דלפי סברת התנא גם קרא קמא ראיה גמורה אלא משום דיש לבעל דין לחלוק הוצרך לאתויי עוד ראיה שניה מקרא בתרא אבל רב חסדא שאמר ונרות מנר ולא יליף ליה נרות דרשה לחודה ע"כ גם לפי סברתו מנרות לחוד ליכא למילף מידי וא"כ המאי אצטריך ליה כלל לרב חסדא לקרא קמא דמקרא בתרא לחוד ה"ע למילף אי לאו כמ"ש דמנר להוד נמי ליכא למילף מידי משום דלא קאי חיפוש אנרות והו"ק :

ח"א דף ז ע"ב למדנו מליאה ממליאה כו' וכתיב התם ויחפש וגו' וימצא וגו'. יל"ד אמאי לא מייתי מקרא דלקמיה דכתיב בפרשת וילא ויחפש ולא מלא דדמי טפי למילף לא ימלא מלא מלא מדגיליף לא ימלא מימלא וי"ל דניחא ליה לאתויי ימלא מימלא ולא ימלא ממלא. ועי"ל דהמתחייב תשאור לא ימלא נמי לבדוק ולמלוא קודם פסח (ומה שיש לדקדק בזו הסוגיא בדברי התוס' עי' בח"ה) :

דף ח תוס' בד"ה מטה החולקת כו' דלא משמע ליה שבשביל כך אין צריך בדיקה אלא משום דאין דרך לשוח כו' עכ"ל כך הגיה מהרש"ל לפי הגהתו אין לחלק כלל בין עלים ולבנים תחתיו לאין עלים ולבנים תחתיו אלא בין דמדליא ובין דמתתאי וק"ק דא"כ אמאי קתני כלל בבתרייתא עלים ולבנים תחתיו גם הטור א"ח מפליג בין עלים ולבנים תחתיו לאין תחתיו וכ' הב"י דהיינו כפי' הראשון של התוס' וע"כ נראה לקיים נוסחת התוס' הישנים שלפניט שמלת אלא אינו דלפי זה ודאי דאיכא לחלק בין עלים ולבנים תחתיו לאינו תחתיו ואיכא לפלוגי נמי בין מדליא ובין מתתאי ותלמודא דמחלק בין מדליא ובין מתתאי ה"ה דה"מ לחלק כולה כמדליא ובין עלים ולבנים תחתיו לאין תחתיו אלא דחדא מנייהו נקט והו"ק: בא"ד ור"ח גרס בתרוייהו אין צריך ופריך מהא דבקמייתא לא בעינן עלים כו' עכ"ל ולפ"ז ליכא לפרושי אלא כפירוש ראשון שכתבו התוס' דבמדליא צריך בדיקה טפי אי ליכא עלים ולבנים שיוכל לעבור תחתיו אבל לפירוש שני שכתבו דמתתאי צריך בדיקה טפי דיכול לעבור עליה מאי איכפת לן בעלים ולבנים שתחתיה דכיון דמתתאי הוא העלים שתחתיו אין מעכבין אותו מלעבור עליו וק"ל :

ח"א דף ח ע"א מ"ד ונגה כאור תהיה וגו' כנר בפני האבוקה כו' פי' פירש"י ויותר נראה לפרש ונוגה של הקב"ה כאור תהיה דהיינו כאבוקה כדאמרינן בסוטה (כא.) כי נר מצוה ותורה אור תלה המצוה בנר והתורה באור דהיינו נמי כנר בפני האבוקה ואמר וקרנו דהייט נר קרן של נר יה'ה מידו של הקדוש ברוך הוא לו לצדיק וקל להבין : ע"מ שיחיו בני הרי זה צדיק גמור. עיין בתוספות וליכא למימר בעיקר קושייתם דלק"מ דשאני צדקה דמותר לנסות בה הקב"ה כדאמרינן פ"ק דתענית (ט.) דאסור לנסות הקב"ה חוץ מזו שנאמר ובחנוני נא בזאת וגו' דא"כ מאי פריך אהן דהכא וכה"ג לאו מצוה היא אלא ע"כ דלא אמרו שאני צדקה אלא לענין נסיון דשרי ביה (קידושין פ"ק וע"ש ר"ה פ"א וב"ב פ"א) : ע"ב מלמד שתהא פרתך כו' פי' התוס' דמאה קדרים את הטפל לארץ עכ"ל והוא דחוק ונראה לפרש דלפי פשוטו דלא יחמוד איש את ארצך לכובשה בעלותך לראות וגו' לא יתכן בו מלת איש דאין דרך איש יחידי לכבוש את ארץ וה"ל למכתב לא יחמוד גוי ארצך וגו' כדכתיב ברישא דקרא כי אוריש גוים וגו' אבל בדבר המטלטל שייך לומר דלא יחמוד איש לגנוב כל מה שבביתך בעלותך לראות וגו' וא"כ ה"ל למכתב לא יחמוד איש את ביתך אלא דכתיב ארצך לרבות דאפי' פרה הרועה בארצך באפר במקום הפקר וכן תרנגולתא מנקרין בארצך במקום הפקר באשפה ואין מזיקתן בעלותך לראות והשתא ניחא למסקנא לכדרבי אמי ליכא יתורא וק"ל : שיש לו קרקע עולה כו' נראה הטעם בזה דעיקר מלוה של עליית רגלים לשמוח שם במלות פירות הארץ שהם הביכורים ומעשר שני ולשמח שם בהם את העני והגר והלוי באכילתן והיא עלייתן לשם שמים משא"כ מי שאין לו קרקע שלא יכול לקיים כל זה ועלייתו אינו לשם שמים ולזה נסמך כאן מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים כדי שלא יהו עולי כו' דהיינו שלא תהא עלייתו שלא לשמה אלא לשמוח עם פירות שהביא לשם מלות ביכורים ומעשר שני הגדלים בקרקע וק"ל :

דף ט גמרא טעמא דלא חזינא כו' ואגופא דמתני' בלא חזינא דשקל דקתני ביה טעמא דא"כ אין לדבר סוף לא קשיא ליה בלאו האי טעמא נמי לא לבעי בדיקה דנימא אכלתו מי לא תנן כו' י"ל דודאי האי טעמא אין לדבר סוף לא שייך אלא במבית לבית ובההוא דמבית לבית וכ"ש מחלר לחלר ומעיר לעיר והאי דאין חוששין ואפילו חזינא בבית אחד דשקל ומ"ט דא"כ אין לדבר סוף אלא דממקום למקום דאיכא למימר דיש לדבר סוף שיבדוק בפ"א עם בני ביתו זה בזוית זו וזה בזוית זו ובההוא דייקינן ביה דאין חוששין קתני ביה דלא חזינא דשקל הא חזינא דשקל כו' ודברים אלו יש לנו ללמוד מדברי התוס' לקמן בד"ה ולא חיישינן לחולדה כו' והו"ק : תוס' בד"ה כ"מ שחולדה כו' דאין מדורות עכו"ם בחוצה לארץ עכ"ל וז"ל הרמב"ם בפי' המשנה סוף מסכת אהלות ולשון ההו' אין מדור העכו"ם ובית הפרס בחו"ל לפי שחו"ל נפרדה בטומאתה בגזירה דרבנן כו' עכ"ל וק"ק לפ"ז [א] מאי פריך ממדור העכו"ם דאתי ספק ומוליא מידי ודאי דרבנן אמתניתין דגבי חמץ איכא ודאי דאורייתא ולא אתי ספק ומפקיע כמ"ש תוס' לקמן דמתניתין איירי שלא ביטלו והוי ודאי דאורייתא והו"ק : בד"ה כדי שתהא בהמה כו' ומהכא נמי ידעינן דאין ישראל מאכיל לבהמתו כרשיני תרומה כו' עכ"ל מפי' מהרש"ל שאסור קודם הרמה וכ"ש אחר הרמה מן התרומה עצמה כו' עכ"ל לא ידענא מאי כ"ש הוא זה אבל כוונת התוס' דמהכא נמי ידעינן כו' ר"ל דמהאי סקישא גופיה ידעינן דאין לו לישראל להאכיל לבהמתו כו' דהייט דאסור לישראל בתרומ' הנאה של כילוי דמה תרומה טהורה אין לו לישראל בה אף טמאה אין לו לישראל בה והייט הדלקה והדר גמר טהורה מטמאה מה טמאה מתסר לישראל בהדלקה אף טהורה כן וכן כל הנאה של כילוי ושוב מלאתי כן בתוס' פרק כל שעה בד"ה מחמין לו חמין כו' וק"ל : ע"ב בד"ה ספק גררוהו כו' דאי איכא פותח טפח מה מועלת גרירה והא פותח טפח מביא את הטומאה כו' עכ"ל ולא ניחא להו לקיים פירש"י דהוה פותח טפח אלא שפתח החור במקום שנכנס לבור איט פותח טפח כמו שכתב מהרש"ל וכדמוכח בתוס' סוף פרק בתרא דשבת דא"כ ה"ל קבר סתום ואפילו בפותח טפח על הטומאה בוקעת הטומאה ועולה כדמוכח בתוס' פרק המוכר פירות ע"ש : בא"ד ועוד י"ל דרגלי הכהן ברש"י כו' ואכלוה הוי ספק הרגיל עכ"ל ולתירולא בתרא נמי דקאמר ודאי הוא דודאי נפל היה ובודאי גררוהו מ"מ לרגלי הכהן הוה ס"ס דשמא גררוהו ולא גררוהו תחת רגליו וא"כ גררוהו תחת רגליו שמא אכלוהו דהוי ספק הרגיל ובהכי יתיישב דנקט תלמודא ספק דגררוהו כו' מוליא מידי ודאי ולא ניחא ליה באומר אכלתיה כדקאמר לעיל במדור העכו"ם משום דבא לייסב לפי המסקנא דודאי ודאי הוא ודודאי נפל הוא ובודאי יגררוהו דמה"ט ניחא דלא יטמא כהן מכפנים לבור אבל מה"ט אדרבה יטמא מבחוץ לבור מתחת רגליו דודאי גררוהו מבחוץ ולכך קאמר דספק אם גררוהו תחת רגליו ואם לא גררוהו תחת רגליו ובההיא דאימר אכלתיה הוה ספק הרגיל וטהור והו"ק : בד"ה היינו ט' חנויות כו' ובכמלא הלך אחר הרוב ומשני שנמלא ביד עכו"ם כו' עכ"ל ובפשיטות מבכמלא הלך אחר הרוב לא קשיא להו מ"ם נמלא בפי עכבר משום דאיכא למימר דנמלא בפי עכבר גרע טפי דתלינן דנטלו העכבר ממקום קביעותו וה"ל כאלו נולד הספק במקום הקביעות אבל מדאוקמא נמלא ביד עכו"ם שפיר קשיא להו מ"ם וק"ל : בא"ד ולה"ע גזרינן התם טפי שמא יקח מן הקבוע מבכמלא כיון שאין האיסור ידוע עכ"ל לפי מה שפירשו הכא דנכבשינהו דנוידי הוה נולד הספק במקום קביעות לא הוו לריכי להאי טעמא בנמלא משום שאין האיסור ידוע

קרני ראם דף ט ע"א [א] תוס' בד"ה כ"מ שחולדה ק"ק וכו' . נ"ב ויש לייסב כיון דשם הוי ספק טומאה ברה"י הוי כמו אכלן ועיין בתוס' :

חכמת שלמה

דף ז ע"א תוס' בד"ה בלבער כ"ע כו' ולא לשם מורגא. נ"ב פי' שיש תולעת בערלתו : בא"ד אינו מברך אלא אחר אירוסין. נ"ב ואנו לא נוהגין כנגאיל הזה : ע"ב תוס' בד"ה ונרות מנר כו' חיפוש דנר מחיפוש כו' נ"ב פירוש שהחיפוש תהא לאור הנר גבי חמץ מחיפוש ירושלים שהוא בנרות וק"ל :

דף ט ע"א תוס' בד"ה כדי שתהא כו' דאין ישראל מאכיל לבהמתו כו'. נ"ב פי' שאסור קודם הרמה בעודו טבל וכ"ש אחר הרמה מן התרומה עצמו ומשום הכי אסור לישראל להאכיל לבהמתו כרשיני של תרומה אפי' היא שלו כגון שנפלה לו מאבי אמו כהן והעיקר קאי על כהן בשכר בהמתו של ישראל שאסור להאכילה כרשינים של תרומה משום שהיא הנאה של כילוי וכן הוא להדיא בתוס' פרק אלמנה לכ"ג ע"ב.(עיין במהרש"א) : ע"ב גמ' נהי דשיורי מסיירא מיגרר מיגרר ודאי גררוס בההיא שעתא לי"א נמחק נ"ב בספרים מדוייקים אינו : רש"י בד"ה שחולדה כו' וברדלס פותח טפח כו' כנ"ל. ונ"ב נ"ל דרש"י סבר שלא יהא. אלא הוריכן אלא פותח טפח דאי איט פותח טפח הוי כסתום והוי בוקע ועולה ושמא הכהן עומד עליו אבל פתח החור שנכנס לבור אף רש"י מודה שאינו פותח טפח כ ו שפירשו התוס' והו"ק: דף י"

מהר"ם

דף ז ע"א בתוס' ד"ה בלבער כ"ע לא פליגי וכו' תדע שהרי ברכת אירוסין אינו מברך אלא אחר אירוסין כך היא סברת ר"ת לברך אחר אירוסין דדלמא הדרא בה אבל אנו נוהגין לברך קודם אירוסין ועיין במא"ה סי' ל"ד : ע"ב בתוס' ד"ה ונרות מנר וכו' וי"ל דחיפוש לא קאי וכו' פירוש דחיפוש דכתיב גבי הופש כל חדרי בטן לא קאי אנר אלא אאלהים דכתיב בקרא ולא מצי ילוף חיפוש מנר לחודיה ולכך צריך למילף האי נר דכתיב גבי חיפוש מנרות ונרות מנר דלא הוי קולא נ"ל והו"ק :

דף ח ע"א ברש"י ד"ה כל לאתויי וכו' דלא תנא מקום שמכניסין וכו' ס"א שאין מכניסין וכו' : בתוס' ד"ה מטה החולקת כו'. וקאמר דא"צ בדיקה לצד הפנימי וכו' ר"ל ופליגי אם צריך לברוק לצד השני שאחרי המטה דהייט צד הפנימי ולא לענין אם צריך לבדוק תחת המטה : בא"ד שבשביל כך אין צריך בדיקה אלא משום דאין דרך וכו' כצ"ל : ע"ב בגמ' ומה אלו שדרכן להזק אינן נוזקין וכו' פירוש בניו ובני ביתו אע"פ שאינן עסוקין במצוה : ורבי יוחנן אמר שורה אחת כמין גאם וכו'. ר"ל כזה* ∟ :

דף ט ע"א בתוס' ד"ה ואם תמצא לומר וכו' ויש לומר וכו' ודמי לספק ביאה פירוש לספק ביאה אם בא באותה שדה שיש בו טומאה כדלקמן דף י' : ד"ה כדי שתהא וכו' ועוד אומר

י"י וכו' וקנין מהן אחר מירות וכו' פי' דקאי התם אחלה דגיבול העכו"ם פוטר מחלה ולא תקנו חכמים שלא יפטר משום דאי בעי למיעבד ערמה אפשר ליה למגבל פחות מכשיעור ויהא פוטר מחלה
פריך תרומה נמי ר"ל תרומה ומעשר נמי הא אפשר ליה למעבד כר' אושעיא וכו' וא"כ מה הועילו וכו' במה שמירוח נכרי אינו פוטר וכו' : ד"ה בשפחתו של מציק כו' ואור"י דהכך שופה היה כר'
י"ל מוה אין להוכיח דשל גבירתה היה דאל"כ איך רצה הכהן ליטמא דעל כרחך צ"ל דשוטה היה : ע"ב בתוס' ד"ה ספק גררוהו וכו' ניחוש שמא גררוהו נגד רגליו וטומאה בוקעת ועולה וספק
רה"י ספקו כצ"ל : בא"ד ועוד י"ל וכו' הוי ספק הרגיל ר"ל ומוציא מידי ספק טומאה ולפי האיבעית אימא דהוי ודאי טומאה והגרירה נמי ודאי והאכילה ספק צ"ל דרגלי הכהן הוו בר"ה והו"ק נ"ל א"צ י"ט
ינם האכילה הוי ודאי :
דף י'

יחוש אלא משום דבגמלא לא טלד הספק במקום קביעות לא גזרו ביה אבל דברי התוס' פרק נ"ה ובס' ההערובות יותר נכונים בזה שכתבו שם דנכבשינהו דניידי כ"כ עד שלא יהא הספק סלד במקום קביעות ולזה קשיא להו שפיר למאי דמשני התם בנכבשינהו דניידי דגזרו ביה שמא יקח מן הקבוע ה"נ ליגזור בגמלא והוצרכו לתרץ בגמלא כיון שהאיסור ידוע לא גזור ביה שמא יקח גם מן הקבוע וק"ל: בד"ה הייט ב' קופות כו' שהככר גדול כ"כ דליכא למימר אכלתיה עכ"ל ובעל המאור כתב דכולה סוגיין כרבי זירא דאמר בלחם משיירא כו' וי"מ דמודה רבא בעכבר דשיורי ודאי משיירא עכ"ל וק"ל:

דף י בד"ה ספק על כו' ליכא אלא ספיקא א' ואוקמא אחזקת בדוק כו' עכ"ל ר"ל דאפי' לא ביטל כיון דהבית בחזקת בדוק הוא אפילו בספק א' דשמא על ושמא לא על מוקמינן לה אחזקת היתר דכל ספק איסור מוקמינן לה אחזקתיה כדאמרינן בפ"ק דחולין ולעיל נמי בלבור א' של חמץ ולפניו ב' בתים בדוקים כו' לא ניחא להו כפירש"י דאיירי בביטל דאפילו בלא ביטל מוקמינן כל בית אחזקת בדוק כמו שני שבילין דהוה ספק טומאה בר"ה דמוקמינן כל גברא בחזקת טהור וכל הני פסקי בלא ביטל איירי חוץ מהך דב' עכברים א' סקל מלה וא' סקל חמץ כו' דמדמי להו לב' קופות כו' דמוקמינן לה דוקא בביטל כבר דהוי דרבנן משום דהתם ליכא חזקת היתר כמ"ש התוס' בהדיא פרק הערל בההיא דב' קופות דליכא למימר אוקי חולין אחזקתייהו דמה שנפל בקופה ספק הוא ואין לו חזקת היתר אבל ההיא דב' שבילין אית ליה לכל גברא חזקת טהרה וכ"כ גם הר"ש בפי' המשנה תרומות פ"ז דהך דב' שבילין איכא חזקת טהרה לכל גברא אבל הך דב' קופות לית בהו חזקת היתר מהאי טעמא שכתבו התוס' פרק הערל והשתא ניחא דקשיא להו הכא בספק על בבית אחד הבדוק אפילו בלא ביטול מוקמינן לה בחזקת היתר שהבית בדוק ועדיף הכא מספק על בב' בתים בדוקים דלכ"ע מוקמינן להו בחזקת היתר אם לא באו לשאול בבת אחת ועוד קשיא להו דמדמי להו לעיל לספק טומאה בר"ה דמטהרין כל גברא משום דאוקמה אחזקת טהור והכא אפי' בבית אחד דעדיף טפי מדמה ליה לספק טומאה ברשות היחיד דהתם ודאי אפילו בספק ספיקא טמא דלא מוקמינן ליה אחזקה כמ"ש התוס' פ"ק דחולין ופ' כבב ע"ש ודו"ק: בד"ה ספק ביאה כו' וכן פר"ת בע"ג פרק שני כו' ונראה לר"י דטעמא דר"א דמטהר בס"ס כו' עכ"ל עיין באורך על פירושיהם בתוס' פ' ח"ה וק"ק לפי' ר"ת ור"י שכתבו בתוס' דר"א מטהר בכל ס"ס אפילו ברשות היחיד ולאו דוקא נקט ספק ביאה אלא משום ספק ביאה הוי ס"ס ורבנן מטמאין בכל ס"ס ברשות היחיד אפי' בספק ביאה א"כ מה שכתבו התוס' לעיל גבי מדורות העכו"ם דלא דמי ההוא ספיקא לשאר ספיקי כו' ודמי לספק ביאה כו' עכ"ל ע"ש אליבא דמאן כתבו כן דהא לר"א בכל ס"ס מטהר אפי' היט ספק ביאה ורבנן מטמאין בכל ס"ס אפי' הוא ספק ביאה ונ"ל דדבריהם דלעיל אינו כפירוש רבינו תם ור"י אלא כפירש"י או כפירוש רשב"ם בפ' ח"ה וע"ש בהוספות בו"ק: בד"ה על ובדק כו' דלר"מ לא סגי בבדיקה כגון דלא השכח ואי בספק לאו דלא ימצא וצריך לבטלו וכו' עכ"ל ודאי דלרבנן נמי צריך לבטלו כדאמר רב לעיל הבודק צריך שיבטל אלא דהכא בעל ובדק ולא אשכח אם לא ביטל לר"מ הוי בספק לאו דלא ימצא ולרבנן לא הוה בספק לאו דלא ימצא ומשום דלר"מ נמי אחר שביטל הוי בספק דרבנן דלא ימצא וא"כ מה תיקן בביטולו ומש"ה קאמרי דלא איירי ר"מ אלא בספק טומאה דאורייתא ולהכי קודם שביטל יש לחוש לספק לאו דלא ימצא אבל אחר שביטל ליכא למיחש כיון דאינו רק ספק דרבנן ומהרש"ל פי' בזה דרך אחרת ע"ש ודו"ק: בד"ה חולין כו' וריב"א הקשה לפירש"י דאיך יכול נחלל אסלעים כו' עכ"ל אלא דמחלל המנה על פרוטות מתחלה וע"ש שכתבו בתוס' פי' כן דמנייהו גופייהו היה יכול ליקח כו' עכ"ל היינו לפי דעת רש"י דיכול לחלל אסלעים וק"ל: בד"ה הניח עשר כו' אבל כשאין קשורים ד"ה חולין ומעשר שני מעורבין כו' עכ"ל ר"ל הייט ברישא גבי הניח ט' ומלא י' וה"ה בסיפא גבי הניח י' ומלא ט' דד"ה מנה מונח ומנה מוטל כדמוכח בפ"ק דבילה וכן בהניח ט' ומלא י' וכן בהניח י' ומלא ט' ודאי בקשורים אין סברא לתלות בעכברים אלא בקטנים וק"ל:

ע"ב בד"ה ואם לא בדק כו' דבודקין שלא יעבור בבל יראה עכ"ל מפירוש מהרש"ל ואע"ס דהכא מיירי בביטל דאי לא בטלו וכי משום גזרה דשמא יאכלנו יהא עובר בבל יראה ס' פכ"ל ע"ש באורך ודבריו דחוקים דודאי איירי בלא ביטל ומ"מ בודאי אינו עובר בבל יראה דפרורין ממילא בטלי אלא משום שמא ימלא גלוסקא ויהיב דעתיה עלויה צריך לבטלו כדאמרינן לעיל ולהכי שפיר קאמר משום גזירה דשמא ימלא גם פרורין פ"י בדיקה ויאכלנה אין לנו לחוש לשמא ימלא בלא בדיקה גלוסקא ויהיב דעתיה עלויה ודו"ק: בפירש"י בד"ה לאחר המועד משש שעות ולמעלה עד שתחשך עכ"ל נראה שדקדק לפרש לפי שמהו דהבדיקה היא כדי שלא יעבור בבל יראה וכל המשניות דקתני בהו דין בדיקה היינו בלא ביטול [א] ומש"ה בי"ט גופיה למה יבדוק משום בל יראה דמה תיקן בבדיקה שע"י בדיקה נמי יראה וא"א לבטל אז אבל משש שעות ולמעלה עד שתחשך בודק דאם ימלא אז אכתי אינו עובר בבל יראה וכדי שלא יעבור ביו"ט אם ימלא אז וכן מוכח כפירש"י לקמן דאינו עובר משש שעות ולמעלה עד שתחשך והשבהתו בכל דבר באותן ו' שעות ודו"ק:

דף יא תוס' בד"ה אבל לא נודשין כו' וי"ל משום מלות ביעור יש להתיר כמו משום פסידא עכ"ל כתב מהרש"ל וא"ל א"כ מאי פריך ר"מ אדר"מ דלמא ר"מ שרי ליה משום מלות ביעור דהוי כמו פסידא כו' זה אינו דדוקא לר"י דשרי קמח וקלי משום עולי רגלים כו' ה"ה משום מלות ביעור כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש וקשה לדבריו דלא היה להם לתלות מלות ביעור בפסידא לר"י אלא היה להם לתלות מלות ביעור בעולי רגלים והכי ה"ל למימר וי"ל משום מלוה ביעור יש להתיר כמו משום עולי רגלים ועוד דלא איצטריך לן טעמא דעולי רגלים בקמח וקלי אלא למאי דמוקי לה בלא שינוי ולא הוה עדיף קמח וקלי מגדישה דאסירא אי לאו טעמא דעולי רגלים אבל אי מוקמינן לקמח וקלי על ידי שינוי ודאי דעדיפא מגדישה דליכא שינוי כלל דהכי מוכח כולה שמעתין וא"כ לר"י נמי אימא דפסידא עדיפא ממלות ביעור כמו לר"מ וטעמא דקמח וקלי משום שינוי הוא וע"כ הנרא' דשיעור דבריה' כך הוא דמשום מלות ביעור מטעם דקאמר לר"מ דהוא עצמו מחזר עליו לשורפו יש להתיר בחמץ כמו משום פסידא בחדש ולכך הוצרך התלמודא למימר דעדיף לר"י חדש משום דבדיל מיניה ומיתו בפי ביה נמי טעם דמשום פסידא בבית השלחין וטעמא דעולי רגלים בקמח וקלי אף בלא שינוי דהא"כ למה אסרו קלירה בשאר מקומות וגדישה בכל מקום ותו לא מידי ודו"ק: ע"ב בד"ה אחד אומר ס' וסבורין שהשניה התחיל אחר הנץ החמה עכ"ל משמע מדבריהם דבראשונה דכולה קודם הנץ החמה אין לטעות בה שמתחלת אחר הנץ החמה והייט לענין ביטול עדות דהויא כמו הכחשה מיהו לענין שהמזומין יוכלו להציל עצמן אמרי' לקמן דהאומר שלש יהבינן ליה משעה ראשונה עד סוף ה' אע"ג דשלישית כולה אחר הנץ החמה וראשונה כולה קודם הנץ החמה ודו"ק:

דף יב בד"ה אלא אמר רבא כו' נימא דעובדא ברביעית הוה כו' עכ"ל ולעיל לאביי לליסנא בתרא דקאמ' דקטעי שעה ומשהו לא קשה להו דא"כ לר"י בא' אומר בשתים והא' אומר בה' נמי דזה שאומר ב' בסוף שתים וזה שאומר ה' בתחלת חמש ועובדא הוה בתחלת ד' וכ"ה קטעי שעה ומשהו דאיכא למימר דקושטא הוא דהכי לר"י אלא דקתני זה אומר בג' וזה אומר בה' לרבותא דר"מ דאפי' הכי עדותן בטלה ודו"ק: בד"ה באיזה יום כו' אפילו לא כוונו איזה יום ה"ל חוזרין ומגידין ואין יכולין כו' עכ"ל לכאורה קשה דלמה אין יכולין לחזור דהא יכול אחד מהן לומר דמתחלה לא כוון יום החדש וטעה בעיבורא דירחא והמלא יישוב לזה בחדושיו בפרק היו בודקין אהא שכתב מהרש"ל שם ליישב קושיית התוס' דלכך הוצרכו למשילינהו באיזה יום משום דעל שכוונו יום אחד לחודש יוכלו לחזור בו ולומר דטעו בקביעא דירחא אי לאו שכוונו איזה יום וכבר דחינו שם דבריו דא"כ בגרת לך מז' חקירות כמה בחודש וע"ש ליישב כל זה ודו"ק: בד"ה לר"מ יהבינן כו' נאמר שטעו וקרו לד' ה' כו' אותו שאמר שתים לא היה יכול לטעות עד ה' כו' עכ"ל יש לדקדק דמאי לא קשיא להו טפי דנימא דקרו לג' ה' וטעו בשתי שעות פחות משהו והמעשה היה בד' מיהו ודאי דעדות מוכחשת מיהת הוה דמספיקא לא קטלינן ליה ולא הלינן מספיקא בטעות המזומין מ"מ לא ה"ל למהלי דהא עדות מוכחשת היא שהרי אותו שאומר ב' לא היה יכול לטעות עד ה' דהא בקרו לג' ה' נמי דאותו שאומר ב' יכול לטעות עד ד' ואפ"ה הוה עדות מוכחשת משום ספיקא כמ"ש ודו"ק: ע"ב בד"ה ולהך ליסנא כו' אפילו טעה בב' שעות היה יכול

קרני ראם

דף י ע"ב [א] בפירש"י ד"ה לאחר ומשו"ה כו'. נ"ב ולפמ"ש התוס' דבמשהה ע"מ לבערו אינו עובר עליו א"כ פדיין קשה דגם ביו"ט ליבדוק ואם ימצאנו ישהה ע"מ לבערו ולכן עיקר כמ"ש הר"ן דבמועד דאיכא איסור כרת גם רבנן חיישי שמא יבא למיכל מיניה ע"ש:

נמוקי הגרי"ב

דף י ע"ב ר"ה במו"מ' עיין במה שכתב דלא דמי לשם כו' מש"כ הכי ע"ש ואני אומר עוד דאיך כתבו התוס' לראיה היכי דאיכא חמץ וודאי לא שם ג"כ אין ידוע חמץ וודאי כמו כל בדיקת חמץ בעלמא ומה שגמלא שאינו בדוק לא מחזקינן על המותר לודאי אמנם נראה ברור דראית התוס' הוא ממפולת האמור לעיל הא' א' כשהכלב יכול להפס אעפ"כ אינו פטור משום סכנה וצריך לשכור פועלים מגלה והגיגה דבר שאינו יכול לעבות בעצמו וכמ"ש התוס' שם ד"ה סכה כו' ומזה עיקר ראיתם והא שסיימו דניתא לאינש לא להביא ראי' כתבו כן רק לתת טעם דניתא לאינש ולכך בודאי המזון אטרחוהו רבנן ועיין בתוס' ב"ק ח"ב אי ד"ה באין כו' מבואר להדיא כמ"ש וזה נכון וברור: במהרש"א על תוס' ד"ה ואם לא בדק שכתב על המהרש"ל דדבריו דחוקים והביא ראי' מלעיל שמא ימלא גלוסקא יפה כו' ע"ש ונ"ע דשם מיירי אחר שבדיקה לכן לא הוה רק מדרבנן ואינו עובר למפרע וכמ"ש הר"נ מש"כ בלא ביטל ונ"ע:

דף יא ע"ב ד"ה אבל לא גודשין פי' במהרש"ל ופי' מהרש"א מה שהקשה עליו ונראה לפרש ע"ד שכתב מהרש"ל ונ"ה שהקשה מהרש"א לר"י נמי אימא דפסידא עדיפא ממלות ביעור כמו לר"מ דא"כ תקשי דלמה קוצרין בית השלחין בלי שנוי הא' לתו"ל לתקן ע"י קטוף הנס דמותר לקצור ולא דמי לגה דלעיל מתוך שלא כוסר רק ע"י קטוף דשם סקטוף מדינא דאסור לקצור קודם העומר ומצילא הוי' שנוי מ"מ בקמח וקלי

דף יג

מהר"ם

דף י ע"א בתוס' ד"ה ספק ביאה וכו' וכן פירש רבינו תם במסכת ע"ג בפרק בתרא וכו' כן צריך להיות: ד"ה הניח עשר וכו' אבל כשאין קשורים דברי הכל מנה מונח מנה מוטל חולין ומעשר שני מעורבין וכו' כצ"ל: ע"ב בגמ' שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו וכו' כצ"ל או דלמא זמנין דנחית למעבד צורכיה ואתי למיכל ככר בפי נחש וכו' כצ"ל: בתוס' ד"ה שאני אומר וכו' וא"ת דהכא ובפ"ק דחולין גבי צלוחית תולין באדם טמא ופ"ק דנדה וכו' כן צריך להיות: בא"ד ומדף וכו' פירוש בגד מעליונו של זב: בא"ד ולא גזרו על ספק אוכלין וכו' משום דאין להם טהרה במקוה:

דף יא ע"א בתוס' ד"ה אבל לא וכו' ליכא פסידא אם ימתין אחר העומר וכו' ר"ל ולכך לא רצו חכמים להקל משום דלמא אתי למיכל מיניה דבלא צורך לא התירו ודו"ק: ע"ב בתוס' ד"ה זה ידע בעיבורו ולא אמרינן דטעו בשני עיבורין וכו' ר"ל בשני חדשים: ד"ה אחד אומר וכו' וסבורין שהשניה התחיל אחר וכו' ר"ל וא"כ שניהם העידו אחר הנץ:

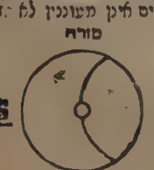
דף יב ע"א בתוס' ד"ה אלא אמר רבא וכו' וא"ת אחד אמר בג' ואחד אמר בה' אמאי עדותן בטלה וכו' אע"ג דפריך רבא ואנן ניקום וניקטול מספיקא וכו' ולא אמרינן האי דקאמר בג' בסוף ג' והאי דקאמר בה' בתחלת ה' צריך לחלק דהכא לא מתרצינן דברי העדים אלא אפי' האי דקאמר בג' בתחלת ג' והאי דקאמר בה' בסוף ה' אפי' הכי יכול עדותן להתקיים ודוק והא דקאמרי התוס' בקושיא האחרת אילו דייקת בהני מהדי דלמא האי דקאמר בג' בסוף ג' צ"ל דרצה לומר אילו שיילינן אותם ואמרו בפירוש כן דמספיקא לא קטלינן: ע"ב בגמ' תנן ר"מ אומר אוכלין כל ה' וכו' כצ"ל ניכול עד סוף ה' אמר אביי עדות כו' כצ"ל: בתוס' ד"ה ולהך לישנא וכו' אפי' טעה בב' שעות היה יכול להקשות וכו' והא דמקשי בגמ' לקמן איפכא אליבא דרבא דפריך מתחלת ה' לא ניכול היינו בתר

חכמת שלמה

דף י ע"א תוס' בד"ה בבת אחת כו' דהיינו מדרבנן כו' כצ"ל: בד"ה על ובדק כו' וסגי אי לר"מ כו'. נ"ב נ"ל לפרש דס"ק וצריך לבטלו לר"מ ולרבנן אין צריך לבטלו ובדאורייתא פליגי כגון שבדק חמץ ולא ביטלו אבל אי ביטלו סגי לכ"ע אפי' לר"מ ר"ל אפי' אם תרצה לומר דלא קשה הכא מה יעשה כו' אלא צריך לחזור ולבדוק יפה בזריזות אפ"ה סגי הכא ודאי אפי' לר"מ כו' מאחר שבדיקת חמץ מדרבנן אלא שהדרן קושיין לדוכתא מדקאמר פלוגתא משמע דפליגי ביה ודו"ק. (עיין במהרש"א): ע"ב רש"י בד"ה מקמי הקרב העומר בו ביום יולאין ו.ולאין כו'. נ"ב במנחות פירש"י בזה הלשון מקמי הקרב העומר מיד כשיולאין מולאין שוקי ירושלים כו': תוס' בד"ה כממונים כו' אמר לעיל דניחא ליה כו'. נ"ב ואני אומר דאינו דומה כלל להא דלעיל דלא אמרינן ניחא ליה לאינש כו' אלא דוקא שיכול לקיימו בגופו אלא שאינו רוצה להטריח כה"ג א רינן דניחא ליה כו' אבל כגון הכא שלא יכול לקיימו בגופו ופטור אף ב"מ ונו לא אטרח ודו"ק: בד"ה ואם לא כו' שלא יעבור בבל יראה. נ"ב והע"ס דהכא בע"כ איירי בביטלו דאי לא ביטלו וכי משום גזירה דשמא יאכלנו יהא עובר בבל יראה וכל ימצא דעכשיו אין שייך לבטלו לאחר איסורו כדלעיל מ"מ תחלת התקנה שעשו חכמים שצריך לבדוק הייט משום בל יראה כו' כדפירש"י ברים מכילתין ולא רצו חכמים לסמוך על הביטול לחוד כמו שפירשו התוס' שם ומשום הכי אין שייך בדיקה אלא במקום ששייך לעבור בבל יראה ובל ימצא אם לא בטלו אבל לא התקינו בדיקה משום אכילה לבד ודו"ק. (עיין במהרש"א):

דף יא ע"א רש"י בד"ה ושל בית כו' לא מבית הזבלין כו'. נ"ב פי' שדה שצריכה לזבל: בד"ה מאי איכא למימר כו' דאמר מיתו ולא מיתו כו' נ"ב פי' שיש חילוק בין מיתו ללא מיתו כלומר אע"פ שיש דברים שכן שלא ברצון חכמים מ"מ קצת דברים מיתו וקצת דברים לא מיתו כגון הכא דקתני לא מיתו משמע אע"פ שג"כ שלא ברצון חכמים מ"מ לא מיתו ומשני רבי יהודה היא דאית ליה הכי בדוכתא אחריתי גבי ו' דברים עשו אנשי יריחו כו' על ג' מיחו חכמים ועל ג' לא מיחו ומביא לקמן דף ג' ע"ש: תוס' בד"ה אבל לא כו' יש להתיר כמו משום פסידה נ"ב וא"ל א"כ מאי פריך [דר"מ אדר"מ] דילמא תנן הוא דשרי משום מלות ביעור והוי כמו פסידה ור"מ שרי פסידה דהא ס"ל קוצרין זה אינו דדוקא נמי כפסידה אבל ר"מ אינו שרי אלא פסידה ממש וק"ל ואין להקשות מגלן דשרי רבי יהודה קמח וקלי משום שני רגלים דילמא משום שינוי זה אינו דסוף סוף למה נט לס..ך על זה בתנם אי להו משום עולי רגלים ומש"ה לרמ"ת אסור דס"ל שאין להתיר בתנם אלא משום פסידה והדע דלא לפי הא..ת דמשני חדש בדילי מיניה וליכא לי ...ם אפי' אין גודשין ...יש דליכא פסידה ודו"ה:

דף יב ע"א רש"י בד"ה ומשני כו' י"ל סעיי"י שתי שעות לאחורי כו'. נ"ב לאו דוקא אלא כלומר הטעות שהעדים יכול לטעות שתי שעות אותו כש..ת שיש לאחורי ושעה ..תח הוא ודו"ק ובס"א ראיתי י"ל טעיתי ג' שעות לאחורי ומעשה היה קודם לראשונה אלא בין ימא כו': בא"ד לקמים ראשונה קמים ראשונה ושניה. נ"ב בנסתר נקרא שעה ראשונה ובניה לקמים וממילא רביעי; וחמישית לבתרים ובנוכח הוא להיפך שקרא ראשונה לאחריו ואידך מה שלפניו ודו"ק: בא"ד ואי מזמי ליה לכולהו כי כו' נ"ב פי' בדין הזמה אי אתה יכול לומר מה שאמרתי בג' היינו בתחלת ג' ומעשה היה בראשונה דעדיין אתה מזומן בד' שעות חוץ משעה ראשונה יכול לומר מה שאמרתי בג' היינו בסוף ג' והמעשה היה בה' אף שלענין הכחשה איני כן כדלעיל ודו"ק: תוס' בד"ה באיזה יום כו' ושלא יכחישו את עצמן נ"ב פי' ולא אמרינן דהוי כחוזר ומגיד אלא הוה כעדות מוכחשת בעצמו ומש"ה חוזרין התוס' וטתבין ה"נ כו' משום דלא מיסתבר ודו"ק: בא"ד א"נ נפקא מינה כו' נ"ב רש"י בריש פרקין לבם תירץ בענין אחר וע"ש מה שכתבתי (עיין במהרש"א): בד"ה לר"מ כו' וקרו לד' ה' כו'. נ"ב ותימא הכי שהעדים טוענין בין כ' לג' אבל בין תמוה בשעות לד' לא מעו והו"ק: ע"ב: גזירה משום יום המעונן כו'. נ"ב תוס' אבל התם לענין ע"כ בתר מיעוט בדיני נפשות להתיר ולקיים עדותן. גליון: רש"י בד"ה אלא כו' והולך לומר בשניה היה כו'. נ"ב פי' אם אלא יכול לומר סוף שלש אמרתי ובשעה ו' היה המעשה כדפרישית לעיל בגליון דהכי דינא גבי הזמה ודו"ק ויש שרוצין לחלק בין תמה להכחשה ואמרי דגבי הכחשה אמרינן אלו דייקינן לתו אמרת ואמרי' מאן דאמר בשלש הוא בתחילת ג' כו' כדי לבטל עדותן אבל לגבי הזמה אמר והולך לומר בשניה היה וסעיתי לא משמע הכי ודו"ק: בד"ה כי קרנתא כו' ולהכי נקט לישנא כו' פלגי דרום בסוף מזרח כו' כצ"ל וכ"כ בתוס': בד"ה אימתי כו' שניפה כבר': בד"ה משום שיטות כו' משום דתנן לכל מסור כו'. נ"ב פירוש וא"כ נ"ל דלא פשו בין ד' לו' משום דבי' חמה במזרח כו' וא' ישב לך בפי נמי ניכול אלא משום דתנן לכל מסור ודו"ק: בתוס' ד"ה שית תמס כו' אבל עדות מסורה לגרייזי כו'. נ"ב ולפי' זה נ"ל כא דתנן כתם א' אומר בב' ואחד אומר בג' עדותן בטלה לפי שבחמש החמה כו' לאו דוקא חמש אלא שוה הדין ו' וז' אלא איידי דנקט לעיל ג' וה' נקט נמי ה' וז' שבוה מילתא דפסיקא דאפי' אחד אמר בסוף ה' ושני אמר בתחלת ז' אפ"ס עדותן בטלה מה שאין כן ו' וז' כו' והדה מהר"ם ע"כ:

בקבות ש' שבחמש חמה כו' עכ"ל דמשמע להו דהמקשה הכא ודאי דידע הא דחמש חמה במזרח כו' דמתניתין היא ומיהו מהא דפריך לקמן חמש לא ניכול ומשני חמש חמה כו' משמע דהמקשה לא אסיק אדעתיה הא דחמש חמה כו' ויש ליישב ודו"ק :

דף יג בד"ה ר"ג לאו מכריע כו' וי"ל דאליבעית אימא סמיך כו' עכ"ל וק"ק דמ"מ קשה מאי דעתיה דמתרץ דקאמר ההיא לאו סתמא היא משום דקשיא מותר דממ"נ ההיא דכל שעה סתמא כחד מינייהו ולא כר' יהודה וק"ל : בד"ה ושורפין כו' שרי לשורפה כמו לטמאותה דשרי ר"מ בס"פ כו' עכ"ל והאי תנא דהכא בהך מלתא כר"מ ס"ל דקתני שורפין תרומות תלויות טמאות וטהורות כו' דמשמע ביחד דהאי לישנא תנא ר"מ לקמן בס"פ אבל ר"י פליג התם וקאמר דשורפין תלויה בפני עצמה וטמאה בפני עצמה וטהורה בפני עצמה וצ"ל נר"י דהע"ג דשרי לשורפה משום דסופה ליאסר ולילך לאיבוד מ"מ אסור לטמאה בחנם אבל לשורפה שרי משום דלא בדילי מיניה ואתי לאוכלה בפסח וק"ל : בפירש"י בד"ה לא בע"ש כו' והיום ע"ש ולמחר עי"ט עכ"ל ק"ק כיון [א] דעי"ט למחר בשבת הוא מה שייך בו מפני הטורח דהא והאי אסור לטרוח משבת ליו"ט ואי יש תחומין למעלה מי' איכא שפיר טעמא דאין אליהו בא בשבת כדאמרינן פרק מי שהוציאוהו וק"ל : תום' מאי לאו לעובדי כוכבים כו' מ"ש מאלמנה דמוכרת לאחרים שלא בב"ד ובב"ד יכולה לעכב אפילו לעצמה כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם שפתחו בתרתי חדא מ"ש מאלמנה דמוכרת לאחרים שלא בב"ד ועוד דבב"ד יכולה לעכב לעצמה משא"כ הכא דדוקא לאחר ובב"ד ובתירוצם גבי אלמנה לא הזכירו רק הך חדא דמוכרת שלא בב"ד משום איבה וגבי יתמי הזכירו הך חדא דיכול לעכב לעצמו בב"ד ויש ליישב ודו"ק :

דף יד בד"ה דאיכא משקין כו' דהשתא לא מסיק אדעתיה שאוכל יטמא אוכל אפי' מדרבנן כו' עכ"ל וק"ק תיקשי ליה נמי למ"ד דתרומה נמי אינו עושה כיוצא בו לפום סברת השתא דאפי' מדרבנן אין אוכל מטמא אוכל למה חשו כלל במתני' מלשרוף תרומה טמאה עם הטהורה ויש ליישב דלא נחית להקשות אלא מרישא דאיירי בקדשים וה"ה דמסיפא דאיירי בתרומה קשיא ליה השתא למ"ד דתרומה אינו עושה כיוצא בו ודו"ק : בא"ד מ"מ משכחת שלישי ע"י עלים ולבונה או ע"י משקים דהכתי לא גזרו כו' עכ"ל ולא ניחא להו לפרש או ע"י כלי שנטמא במשקין דהוי טמא מדרבנן כמו שפרש"י לקמן בשמעתין דכבר דחו התוס' פירושו לקמן משום דכלי שנטמא במשקין אין שורפין עליו קדשים אלא בעיבור צורה וק"ל : בד"ה עם בשר כו' וי"ל משום דר' חנינא קאמר מימיהם של כהנים משמע שמעולם כך הוא אף קודם י"ח דבר כו' עכ"ל ר"ע נמי קאמר בהאי לישנא מימיהם של כהנים כו' אלא דר' עקיבא ודאי דבתר י"ח דבר דגזרו ביה ב"ש וב"ה הוה ולכך פריך שפיר עליה אפי' בראשון ושני נמי וכ"כ התוס' לקמן בשמעתין דמחט שנמצא בבשר וק"ל : ע"ב בפירש"י בד"ה מתני' קשיתי' כו' ליתני שנטמא סתם ואנן קי"ל דאין כלי כו' עכ"ל פירושו מגומגם לי דהא לא ה"מ למתני שנטמא סתם דמלינו כלי שנטמא במשקין דהוה טמא מדרבנן כפירש"י לקמן אלא דהכי הל"ל דה"מ למתני שנטמא באב הטומאה ול"ל למתני טמא מת אי לאו דאיירי בנר של מתכת וק"ל : תום' בד"ה הכא טהור כו' כי היכי דשלישי דאורייתא מותר לעשותו שני ה"נ איסור כו' עכ"ל לפי מה שכתבו התוס' לקמן דאיסור הוה כמו פסול א"כ קשה דליכא למילף איסור דאורייתא משלישי דאוריי' דכמו דטמא ופסול אינן שוין דחשיב ליה מוסיף ה"נ טמא ואיסור אינן שוין ומיהו מדר"ע ודאי איכא למילף שפיר איסור דאוריי' מפסול דאוריי' ומ"ש דל"ל למילף איסור מטומאה כמו שאפרש לקמן לר"ל כו' הייט מ"ש לקמן בד"ה נימא קסבר כו' וי"ל כיון דמדר' יהושע יליף ולא מליט דר"מ יליף איסור מטומאה מסברא כו' ע"ש ור"ל הכא כמו דפליגי בר קפרא ור' יוחנן לקמן איכא למימר דפליגי ביה הכא ר"מ ור' יוסי ודו"ק : בד"ה התם פסול כו' הדע דהא ר"י דס"ל לקמן טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא כו' לא יליף מינה איסורא דרבנן כו' עכ"ל לכאורה דר"ל דלא יליף מיניה היינו מהא דר' חנינא אבל קשה דמאי תדע היא זו דהא ודאי ליכא למילף מידי מדר"ח דאימא שלישי דאורייתא יכול לעשותו שני דרבנן למ"ד אין אוכל מטמא אוכל אבל איסור דרבנן אסור לעשותו שני דרבנן דמה"ט לא קשה ליה לר"י מעיקרא אלא לר' עקיבא דמיירי בפסול דאורייתא דיכול לעשותו ראשון דאורייתא דה"נ מותר לעשות מאיסור דרבנן שני דרבנן אבל לר"ח אי איירי בולד דאורייתא ל"ק ליה לר"י מידי משום דאימא שלישי דאורייתא יכול לעשות שני דרבנן אבל איסור דרבנן אינו רשאי לעשות שני דרבנן ונראה דהא שכתבו התוס' הדע כו' לא יליף מינה איסור דרבנן כו' היינו נמי מהא דר"ע וכקושיית ר"י מעיקרא אלא דקא אמרי הדע מדר' יוסי גם לפי האמת ודו"ק:בא"ד ר"ח נמי מוסיף אדר"ע כו' לא שמעינן שיהא שלישי דרבנן מותר לעשות שני כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם דמאי לא הקשי להו בפשיטות טפי למאי דמוקי לה בולד טומאה דרבנן למ"ד דאוכל מטמא אוכל הא ר"ח נמי מוסיף הוא דלדידיה אפי' טומאה דרבנן דטהור מעליא הוא יכול לעשותו שני דאורייתא ור"ע לא קאמר אלא דפסול דאורייתא מותר לעשותו שני דאורייתא והיא בעצמה פירכת ירושלמי לא בא ר"ע אלא לפחות דהיינו לר"ח אפי' טהור מעליא מדאוריי' יכול לעשותו שני דאורייתא ור' עקיבא לא קאמר אלא פסול דאורייתא דיכול לעשותו שני דאורייתא ויש ליישב דבריהם דודאי למ"ד אוכל מטמא אוכל יש להקשות כן בפשיטות וכדפרי' בירושלמי אלא שהוסיפו התוס' לומר דלמ"ד נמי אין אוכל מטמא אוכל יש להקשות דר"ח מוסיף הוא דהא דמותר לאיסור [שלישי] דרבנן לעשותו שני דרבנן ליכא למילף להיתרא מהא דר"ע ומהא דר"ח איכא למילף כמ"ש התוס' לעיל מיניה ודו"ק : בא"ד הפהר בטבול יום דבית הפרס שהוא מדבריהם כו' עכ"ל ק"ק לפ"ז דאימא דר"ח בוולד טומאה דאורי' איירי ומדבריהם דקאמ' ר"מ אדר"ע קאי דאיירי בטבול יום דרבנן דיכול לעשות דאוריית' ובהא גופיה נמי איכא למימר מוסיף אדר"ח ויש ליישב ודו"ק :

דף טו בפירש"י בד"ה יניחנה במקום כו' דכיון דאינה ראויה אלא להדלקה יכול לגרום לה טומאה והא נמי אפי' טהורה בת ביעור כו' עכ"ל ר"ל אע"ג דהכא בתלויה שרי ר' יהושע יליף מינה ר"מ אף בטהורה מה"ט דכיון דחזינן דר"י שרי באינה ראויה אלא להדלקה הך טהורה דהכא גבי פסח נמי בת ביעור היא ואינה ראויה אלא לשריפה ומיהו ר"י פליג בה במתני' וקאמר דיש לחלק בין תלויה לטהורה ומודה ר' יהושע בטהורה ולמאי דמסיק דהכא לא שרי רבי יהושע אלא משום גרמא ובההיא דלקמן חבית שנשברה שרי ר' יהושע אף בידים משני לה בסוף פרקין דההיא משום הפסד חולין שרי אף בידים ולקמן בברייתא נמי דקתני בדברי רבי יוסי אבל היאך נשרוף תלויה עם הטמאה ובמתני' דהכא שרי ליה אליבא דר' יהושע בתלויה בסוף פרקין פריך לה ומשני הא ר"ש ע"ש ומה שכתב מהרש"ל בזה אין צורך ודו"ק : בד"ה דיקא נמי כו' דמודה ר"א ור"י בזו ש"מ מינייהו הוה יליף כו' עכ"ל ודקאמר ליה על מה נחלקו על התלויה כו' ר"ל דאיכא למימר דכי מיקל ר"י בתלויה גבי חבית שנולד לה ספק טומאה ותנא גרמא והוא הדין בידים מיהו בטהורה ליכא למימר דמיקל כך פרש"י לקמן למאי דמוקי לה דר"מ מדר"ח יליף וכן יש לפרש הכא למאן דמוקי לה דמדר"י יליף אבל הוא דחוק דמאי קשיא ליה מהך תלויה דחביות שנולד לה ספק טומאה דהא איכא לפלוגי שפיר בין גרמא ובין בידים כדמפליג בהדיא תלמודא אבל הנכון דקא"ל על מה נחלקו על תלויה כו' הייט לר"ש דלא מפליג בין גרמא ובין בידים דפליגי ר"א ור"י הכא בתלויה דאמרינן לקמן בסוף פירקין וכמ"ש לעיל ויש לכוון פירושו ג"כ על דרך זה דתנא גרמא וה"ה בידים הייט לר"ש דס"פ ותו לא מידי ודו"ק : תום' בד"ה ולד טומאה כו' ולפרש"י אינו היא מן המדה דרבי יוסי היינו דלא מדמינן איסור דרבנן לטומאה כו' עכ"ל וי"ל לפום סברא דהשתא דלא מדמינן איסור לטומאה בשבע נמי אוסר ר"י אבל לא קאי הכי לקמן למאי דקאמר ר' יוחנן דבשבע ד"ה שורפין דהשתא ע"כ מדמדמינן איסור דאורייתא לטומאה דאורייתא ה"נ מדמינן איסור דרבנן לטומאה דרבנן כפירש"י לקמן בהדיא גבי הא דפריך א"ה אמאי אינה היא מן המדה ומש"ה הוצרך ר' ירמיה לאוקמא דלכ"ע מדמינן איסור לטומאה אלא דפליגי בטומאת משקין לטמא אחרים אי הוה דאורייתא אי לא ולכך הוצרך רש"י לשנות פירושו לקמן דהכא פירש ולד טומאה דרבנן דהיינו שהכלי שנטמא ממשקין ובההיא דר' ירמיה פי' שהמשקין נטמאו מהכלי משום דהכא לכ"ע הוה ההיא דר"ח ולד טומאה דרבנן דהיינו שהכלי נטמא במשקין ובהא פליגי דר"מ מדמה איסור לטומאה ור"י אינו מדמה איסור לטומאה אבל לקמן דר' יוסי מודה בז' דשורפין וע"כ מדמה איסור לטומאה הוצרך לפרש לר' יוסי דהוה ולד דאורייתא היינו שהמשקין נטמאו בכלי והבשר מן המשקין דטומאת משקין לטמא אחרים דהיינו אוכל ומשקין דאורייתא אבל הכלי מן המשקים ודאי אינו טמא אלא מדרבנן דמדאוריי' אין הכלי טמא אלא מאב הטומאה זהו הנראה לי משיטת רש"י וק"ל : בא"ד הקשה ר"י למ"ד אין אוכל כו' א"כ לר' יוסי לא משכחת שלישי דאורייתא כו' עכ"ל בפשיטות לרבי ירמיה דמוקי לה שלישי דאורייתא ע"י משקין לא תקשי להו דאימא ר' ירמיה סבר אוכל מטמא אוכל והוא תוספת טומאה מדאורייתא דשלישי דאורייתא עושה שני דאורייתא וכן פרש"י לקמן אלא למ"ד אין אוכל מטמא אוכל קשיא להו שפיר לר' יוסי דמוקי לה בשלישי דאורייתא א"א לאשכוחי אלא שנגע הבשר במשקין שניים וא"כ לא הוה תוספת ולא ניחא להו למימר גם בזה כפירש"י לקמן דרבינא דס"ל אין אוכל מטמא אוכל מוקי לה בתוספת טומאה דרבנן כדמוקמינן לה ברישא ע"ש אבל לר"מ ל"ק להו דשלישי [דרבנן] הכא אפשר לאשכוחי בלא משקין ולא תקשי להו נמי לר"מ בעלמא למ"ד אין אוכל מטמא אוכל היכן אשכחן שלישי דאורייתא כיון דס"ל טומאת משקין לטמא אחרים דרבנן די"ל דאפשר לאשכוחי שלישי דאורייתא במשקין שנטמאו באוכל שנטמאו בכלי ראשון וכ"כ התוס' לקמן ודו"ק : בד"ה דמדאורייתא טהור כו' ואי קסבר דיש להשוותם א"כ בלא שום ראיה יהא איסור דרבנן כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר דמסברא יש להשוות איסור דרבנן לשלישי דרבנן אבל לא לשני דרבנן ולכך הוצרך לראיה דכמו דשלישי דרבנן מותר לעשותו שני ה"נ איסור דרבנן די"ל כיון דאיסור דרבנן אינו אלא כמו פסול אלא דבטומאה דרבנן לא משמע ליה לחלק בין ג' לפסול ה"נ אין לחלק בין ב' לפסול וק"ל : בא"ד ואור"י דהא דשרי ר' יהושע במתני' לשרוף תלויה עם הטמאה לר' יוסי כו' עכ"ל לאו דוקא לר' יוסי דאליבא דר"ש מוקמינן לה בס"פ אבל לר' יוסי אפילו תלויה אסור אלא דלר"ש נמי ע"כ שלישי דרבנן אסור לעשותו שני דהא בטהורה מודה ר"ש דאסור לר' יהושע ולא יליף ליה מדר"ח וק"ל : בד"ה ולד טומאה דאורייתא כו' אלא ע"י משקין ואז הוי כו' וצ"ל דלא נגזרה כו' עכ"ל ל"ע דהא לכ"ע מוקי הא דר"ח בולד טומאה דאורייתא והכתי תקשי לר"מ לא אשכחן בבשר ולד ולד טומאה דאורייתא ע"י משקין דהא ס"ל טומאת משקין לטמא אחרים אינו אלא מדרבנן ואם כן למ"ד אין אוכל מטמא אוכל א"א לאשכוחי שיהיה הבשר ג' טומאה דאורייתא ודו"ק : בא"ד והא דנקט ר"ל ולד טומאה דאורייתא כלומר אפי' כו' עכ"ל ר"ל כיון דלדידיה לא ילפינן כלל אסור מטומאה כמ"ש התוס' לקמן א"כ א"ל דהוה ולד טומאה דרבנן ליכא למילף מדר"ח דהוה איסור מטומאה אלא מדרבי יהושע יליף וק"ל : ע"ב גמרא א"ה מאי מודה הכי קא"ל ר"י לר"מ כו' א"ה אמאי אינה כו' דליכא למימר הכא דר' יוסי לאו אדעתיה דהוא סבר ר"מ מדר' יהושע קא"ל וקא"ל אינה מן המדה וא"ל ר"מ

אנא

נמוקי הגרי"ב

וקלי נמי אמר דמשנין אע"ג דשם אינן צריכים לשנות מצד הדין רק לעשות שינוי מכלי יבא לאכול ה"נ גבי בית השלחין הי' לתקן ע"י קטוף למען יהיה שינוי והפסד ג"כ לא יהיה אם יעשה בשינוי ע"י קטוף ומוכח מזה דגם בקמת וקלי א"צ שינוי וכיון דמצות ביעור הוה כמו משום עולי רגלים ובקמת וקלי מוכח דא"צ שינוי מהא דקוצרין בית השלחין משום פסידא דא"צ שינוי . וזה כוונת התוס' שכתבו משום מצות ביעור יש להתיר כמו משום פסידא ר"ל משום מצות ביעור יש להתיר כמו בקמת וקלי וא"ת בקמת וקלי הוא משום שינוי לזה כתבו כמו משום פסידא וכוונתם דמזה מוכח דא"צ שינוי וא"כ ה"ה משום מצוה וכנ"ל ושפיר תלויה ראיתם שכתבו כמו משום פסידא ומיושב כל קושית מהרש"א ז"ל ועי' היטב :

קרני ראם

דף יג ע"א [א] בפירש"י ד"ה לא כו' בע"ש כו' ק"ק כיון דבעיו"ט . כ"ב עיין תוס' עירובין מ"ג ע"ב ד"ה מאן תנא ובחידושי מהרש"א שם דאע"ג דעיו"ט בשבת היה לא בא קודם אכילה :

חכמת שלמה

דף יג ע"א תום' בד"ה ושורפין תרומות טמאות ותלויות וטהורות אפי' אם נאמר כו' כצ"ל : בד"ה מאי לאו כו' כיסתא דיתמי . כ"ב פירוש עץ אלמוגין ובלע"ז קורל"ו :

דף יד ע"א תום' בד"ה דאיכא משקין כו' ולקמן נמי אמרי' גבי מים אבל פחות כו' כצ"ל : בד"ה עם בשר כו' דבפ"ק דשבת וקי כו'. כ"ב פי' מביא ראיה דהא דכל הפוסל את התרומה כו' הוא מגזירת י"ח דבר הוא דאי כבר היה פסוק ונגזר כל הפוסל את התרומה א"כ לא היו צריכין לגזירת האוכלין והכלים שנטמאו במשקים שהרי כל הפוסל את התרומה כו' והידים פוסלות את התרומה ממילא עושין את המשקין תחלה אלא בודאי הוא דכל הפוסל את התרומה הוא בא מגזירת האוכלין והכלים שנטמאו במשקין כו' ועד הנה לא נגזרה וכן פירשו התוס' להדיא ע"ש : ע"ב תום' בד"ה התם פסול כו' לא יליף מיניה איסורא דרבנן כו' . כ"ב ואין לומר דטעמא משום דאיסורא מטומאה לא יליף דהא האי סוגיא קאי לקמן ושם קאמר דמודה רבי יוסי בשעה שביעית דאסור מדאורייתא דשורפין עם הטמאה דשם איסור ושם טומאה שוין לענין דאורייתא וה"ה לענין דרבנן אם לא שהטעם שאין לקלקל קלקול דרבנן ביותר מאחר שמדאורייתא אין מקולקל כלל וק"ל : בא"ד אך שמחליף דברי רבי יוחנן לבר קפרא. כ"ב פירוש נ"ל דסוגיא שלנו תופסת סוגיית ירושלמי ואין חילוק ביניהן אלא שמחליף הירושלמי דברי ר"י לבר קפרא מסוגיא שלנו דאיתא בשם ר"י דמתני' איירי בולד טומאה דרבנן ולבר קפרא איירי בדאורייתא ושם איפכא דבר קפרא אומר תפתר בטבול יום כו' . ור"י אמר דמתני' איירי בולד טומאה דאורייתא ואין נפקותא בזה ודו"ק :

דף טו ע"א גמ' אבל היאך נשרוף התלויה עם הטמאה . כ"ב נ"ל דהכי פירושו אפי' תרומה תלויה שיש בה צד טומאה לא תוכל ללמוד מעדותן של ר' חנינא ור"ע אלא שר' יהושע ורבי אליעזר חולקין בה כ"ש תרומה טהורה שלא תוכל ללמוד מעדותן ואף ר"א ור' יהושע מודים בה ודו"ק : ע"ב רש"י בד"ה והטמאה והבשר כו' בפ' אחרון כ"ב בסופו : בד"ה ס"ק ליה כו' אינה היא מן המדה כו' כצ"ל : בד"ה א"ה דר"מ כו' כצ"ל :

כן

מהר"ם

בתר דמשני לעיל עדות מסורה לזריזים והמקשה אאי הכי דפריך בתר הכי סמוך ודו"ק : ד"ה בשית חמה וכו' אם כן אחד אומר בה' ואחד אומר בו' אמאי עדותן בטלה וכו' כצ"ל :

דף יג ע"א בתום' ד"ה מאי לאו וכו' והא דאמר באלו מציאות וכו' גבי מציאה וכו' אמוצא תפילין קאי : ע"ב בגמ' פריך אמילתיה דרבי ינאי ונשחוט כו' נ"ל דה"פ ר"ל מאיזה טעם לא שחטו אותו בי"ג אבל אינו ר"ל ונשחוט אותו היום בי"ד דהא אין מביאין קדשים לבית הפסול ויש שרצו לפרש דהמקשן סבר דרבי ינאי לית ליה אין מביאין וכו' משום דהא לדידיה הביאו הבעלים הלחם בי"ד וזה נראה דוחק וגם לא משמע הכי בתום' בד"ה אלא לעולם שנשחט וכו' : ברש"י ד"ה כשירות היו וכו' מאחר שאין להם תקנה לאכול ואפי' הן עדיין טעונות עיבור צורה יהבינן וכו' פירוש לינה ואח"כ שורפין אותן :

דף יד ע"א בתום' ד"ה עם בשר ומשקין מבעי ליה וכו' משום דרבי חנינא אמר מימיהם משמע דמעולם כו' והא דפריך אמילתיה דר"ע בסמוך מעבר לדף מאי איריא וכו' צ"ל משום דר"ע היה אחר גזירת י"ח דבר ומסתמא העיד על מה שהיה בימיו אחר גזירת י"ח דבר אע"פ שגם הוא קאמר מימיהם צ"ל דאיידי דרבי חנינא נקט הכי נקט ר"ע גם כן הכי ויש הוכחה לזה מתום' לקמן ד"ה נימא אין מטמאת ידים וכו' בדף י"ט ע"ב : ע"ב בגמ' לאיפסולי הוא נפיה הא פסול וקאי וכו' כצ"ל : ברש"י ד"ה אי תום' דרבנן וכו' שאפילו נגעו משקין בשני וכו' כצ"ל : בתום' ד"ה התם פסול וטמא וכו' תדע דהא רבי יוסי וכו' נראה דרצה להוכיח דגמ' לא מדמה שלישי דרבנן לאיסור דרבנן ולכך יהא מותר לעשות מאיסור דרבנן שלישי דרבנן דהא לא מוסיף מידי דא"כ אמאי לא יקף רבי יוסי מדברי רבי חנינא כן רק שגמ' מביא בסמוך ראיה דמקלקלין בדרבנן כמו בדאורייתא דא"כ מה יש להוכיח מרבי חנינא לר' יוסי הא לדבריו היה מתחלה שלישי דאורייתא ולבסוף נעשה שני דרבנן למ"ד אין אוכל וכו' וי"ל נמי דרצה לומר אמאי לא יליף מיניה פי' מרבי עקיבא כדהוה קושית התום' אבל נראה דוחק דאם כן הוי כמו תרע מן הקושיא :

דף טו ע"ב ברש"י ד"ה תשרפה עם הטמאה בפסח וכו' כצ"ל : ד"ה אי הכי רבי מאיר מדרבי חנינא כו' שפיר יליף רבי מאיר מדברי רבי חנינא דאמר דמטמאינן טומאה מדרבנן וכו' כצ"ל : בתום' ד"ה רבי יוסי לטעמיה וכו' בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה ואין זה לטעמיה וכו' ס"א ומיהו י"ל דר"ש מרבי חנינא ורבי עקיבא יליף שפיר שייך לטעמיה כיון דעלייהו קיימי :

בתח..

אלא מדר"א קאמר דא"כ לא היה לו לר' יוסי שום תשובה על דברי ר"מ וה"ל להזכיר במתניתין תשובת ר"מ לר"י וק"ל: בפירש"י בד"ה ור"י לטעמיה כו' ורבינא דאית ליה כו' ופשיט לה לתוספת טומאה דרבנן כו' ומאי מדבריהם מדר"א ור"י עכ"ל אין לפרשו לתוספת טומאה דרבנן כולד טומאה דרבנן וכמו שפירש"י לעיל שהבשר נטמא בכלי שנטמא במשקה שנטמא בשרץ דא"כ לא הוצריך ליה לפרושי מדבריהן מדר"א ור"י אלא מדברי ר"ח כדאמרי' לעיל ורבי יוסי פליג דלא יליף איסור דרבנן מטומאה דרבנן כמ"ש התוס' לעיל לשיטת רש"י ואם נאמר דר"י מודה בזה ע"כ דיליף איסור מטומאה וא"כ הדרן קושיין לדוכתין אמאי אינה היא מן המדה אלא דר"ל כדאוקמה ר"ל משום בר קפרא ולד טומאה דאורייתא ולא הוי אלא תוספת טומאה דרבנן כיון שאין אוכל מטמא אוכל ומיהו ליכא לאשכוחי שיהיה הבשר ולד טומאה דאורייתא אלא ע"י עצים ולבונה כמ"ש התוספות דע"י אוכל ליכא לאוקמא דאין אוכל מטמא אוכל ואם ע"י כלי שנטמא במשקין לא הוה אלא ולד מדרבנן ואם ע"י משקין שנטמאו בכלי אפילו לר"י דאית ליה טומאת משקין דאורייתא תקשי כדפרכינן דלא הוה תוספת טומאה דרבנן דע"י משקין נמי נעשה הבשר שני דרבנן ודו"ק: תוספות בד"ה ר' יוסי כו' גבי חולין כו' דשני עושה שלישי ולכ"ע אין אוכל מטמא אוכל שלישי ע"כ היינו משקה עכ"ל כנ"ל ור"ל דע"כ השלישי היינו משקה דהיינו שהמשקה נטמא באוכל שנטמא בכלי שנטמא בשרץ דבאוכל ג' ליכא לאשכוחי אם ע"י אוכל שני הא אין אוכל מטמא אוכל לכ"ע בחולין ואם ע"י כלי שני הא אין כלי נטמא אלא מאב הטומאה ואם ע"י משקין שני הא אין משקין מטמאין אחרים לר"מ ואם ע"י עצים ולבונה כמ"ש התוס' לעיל היינו בקודש אבל בחולין לא שייך טומאת עצים ולבונה ונראה דהקושיא קמייתא שבתוספות נמי מיושב בזה כיון דר"מ אליבא דר"ע קאמר הכי שפיר קאמר דר"י לטעמיה דסבר אליבא דר"ע טומאת משקין דאורייתא דהכא אמתני' עיקר מלתייהו דשרי בז' מרבי עקיבא ילפי להו דמתיר לשרוף פסול דאורייתא עם הטמא ולא הוי תקשי להו מעיקרא לר' יוסי דאין זה לטעמיה אלא ר"מ אליביה דנפשיה קאמר התקשי להו דר"י אליביה דנפשיה נמי קאמר הכי ודו"ק:

דף טז גמרא מי אמר שמואל כו' אבל טומאת עצמן יש להן קרי כאן והבשר וגו' כו' ואפילו אם נאמר דשמואל יטמא דגבי משקה היינו הכשר ומשקה דמקבל טומאת עצמן נפקא ליה מהא דשני עושה שלישי בחולין והיינו ע"כ ע"י משקה כמ"ש התוס' לר"מ מ"מ השלישי אקרי טמא דקאמר קרא דהאוכל מטמא המשקין וא"כ המשקין נטמאו ואין להקשות דא"כ רביעי בקודש דיליף ליה מק"ו מגופיה דקרא איכא למשמע דקרי כאן והבשר אשר יגע בכל טמא ושלישי אפילו בחולין טמא אקרי דהאמת כן הוא למ"ד דג' בחולין טמא אקרי בלאו ק"ו נמי איכא למילף רביעי בקודש ולא אצטריך ק"ו אלא לר' יוסי דלית ליה שלישי בחולין ולא דריש יטמא וכ"ה בהדיא לקמן ודו"ק: בפירש"י בד"ה והלוסין מי מכשרי כו' אבל אשאר משקין לא מתמה דכולהו תלושין נינהו עכ"ל אע"ג דלפי סברת המקשה רישא דקרא איירי בהכשר וכל האוכל אשר יבא עליו מים אבל סיפא דקרא וכל משקה וגו' לא איירי בהכשר אלא לטומאה משמע ליה וכל משקה קאי נמי אדלעיל אהכשר וכל האוכל אשר יבא עליו מים או וכל משקה אשר יובא עליו ומיהו סיפא דקרא יטמא לא איירי אלא בטומאה וליכא אלא חד קרא בהכשר מים ומוקמי' ליה מסברא במחובר ודו"ק: ע"ב בד"ה הורלה קרבן לבעלים דמרלה כו' עכ"ל במזיד נמי הורלה לבעלים לענין שנתכפרו הבעלים כפרש"י בסמוך ודקאמר הכא גבי שוגג דהורלה קרבן לבעלים היינו לגמרי ונאכל גם לכהגים ודו"ק: תוס' בד"ה על הבשר כו' לר"א דאמר יש דם כו' מרלה על האכילות נמאי כו' עכ"ל ולקמן דקאמר לא טומאת קמלין ולא קא משני לה בטומאת בשר וחלב דאפילו לר"א מרלה על האכילות משום דלאקבועי בפיגול אין זה מקרי עון נושא וק"ל:

דף יז בד"ה רביעי בקודש כו' ועוד למה דחק שמואל לתרץ במה שנגע בכנפו לימא אל כל מאכל כו' עכ"ל לכאורה יש לדקדק ומאי קושיא דהא אצטריך לשמואל למימר במה שנגע בכנפו דהשתא ניחא דלא איסתפק דאם יגע טמא נפש בכל אלה לא משמע דקאי אלא אמפורש בקרא דהיינו לחם ונזיד ויין ושמן דלא קאי אמאי שנגע בכנפו כפרש"י ושפיר קאמרי יטמא דהוה רק רביעי אבל אי הוה אמרינן לשמואל דאל כל מאכל דוקא הוה קאי בכל אלה נמי אאל כל מאכל והוה נמי בטמא נפש חמישי ואמאי קאמרי יטמא והנראה שהתוס' לא ניחא להו לפרש דכל אלה לא קאי אמה שנגע בכנף דמשמע דאכל נגיעות שזכר בשרץ קאמר בכל אלה נגיעות אם יהיו בטמא נפש ועוד נראה להם דחוק לפי הסוגיא דשמעתין לפרש"י דפריך אלא לרב מ"ש הכא דאשתבש ומ"ש וכו' דהוה ס"ד דטמא נפש היינו טמא מת ולרבינא דקאמר התם רביעי והכא שלישי הוה טמא נפש מת גופיה דעיקר הקושיא ותירולא חסר מן הספר וע"כ הנראה להם לפרש דודאי אם יגע טמא נפש בכל אלה אכל הנגיעות שזכר בשרץ קאי ולדברי המקשה נמי טמא נפש היינו מת גופיה ולהכי לשמואל ניחא דלא איסתבוש דמשרץ הוו כל הנגיעות חמישי וממת דהוה אבי אבות הטומאה הוי אותן הנגיעות עד רביעי אבל לרב דלא דרש מה שנגע בכנפו הוו כל נגיעות בשרץ רביעי ובמת שלישי וכיון דשניהם טמאין מדינא פריך אמאי איסתבוש גבי שרץ ברביעי ולא ידעי למימר שהוא טמא ובשלישי גבי מת הוו ידעי למימר שהוא טמא ומשני דבמת שהוא חמור הוו בקיאין ולא בטומאת שרץ ורבינא מתרץ דהוו בקיאין בשלישי ולא ברביעי ומזה הקשו התוס' שפיר למה דחק שמואל כו' לימא אל כל מאכל כו' ותו לא מידי והו"ק: בא"ד ונקט סדר כנף כו' דלא בעי למנקט שיעשה כיולא בו ולשמואל דייק מדכתיב בכנפו כו' עכ"ל וה"ל מה שנגע בכנף היינו משקה דאי הוה כלי לא היה נטמא מן הכנף שנגע בשרץ דאין כלי נטמא אלא מאב הטומאה ומאכל נמי לא הוה דא"כ עושה כיולא בו דהאלהם נגע בו ודו"ק: בפרש"י בד"ה וללוי דתני כו' שבתחלה שאלם על הסדר וא"ל כו' ולבסוף שאלם אם יגע הטמא עלמו בכל אלה כלומר או בזה וכו' עכ"ל פירושו דחוק דהא תלמודא סתמא קאמר דנגעי כולהו בראשון משמע בין מתחלה ובין בסוף וע"ק למה שאלם בשרץ על הסדר ובמת או בזה או בזה וע"ק

כיון דמההלה לא שאלם אלא אם המשקה שלישי מטמא אחרים שהרי על זה השיבו לו לא יטמא מאי ארי׳א דשאלם על משקה שלישי אפילו מש..ה ראשון ושני נמי דכה"ג פריך לשמואל וע"ק לישנא דנגעי בראשון לא משמע בטמא עלמו ונולי פרש"י היה נראה לפרש דודאי לא שאלם בנגעי בשרץ או במת גופיה דזה מפורש בקרא גבי שרץ כתיב מכל האוכל וגו' אלא שאלם בין בשרץ ובין במת דנגעי כולהו בראשון דהיינו על השני שאינו מפורש בקרא וקא"ל אינהו גבי שרץ לא יטמא וגבי מת יטמא משום דהוו בקיאי וידעי בטומאת מת ולא הוו בקיאי בטומאת שרץ כדאמרי' לעיל לרב ודו"ק: ע"ב גמ' והא ר"ש דאמר טומאת משקין דאורייתא כו' לאוכלין טמאין וה"ק ר"ש בכלים כו' לכאורה לא הוה לריך להך ברייתא דלעיל דאמר טומאת משקין דאורייתא דמהך ברייתא מוכח שפיר דאי הלכתא היא נ"ל בכלים מ"ל בקרקע וי"ל דאי מהך ברייתא לחוד ה"א דטומאת משקין לאו דאורייתא אלא מדרבנן גזרו על טומאת משקין ובכלים לא חלקו בין פנים לחוץ ובקרקע כיון דראוי למקום לא גזרו ביה מבפנים אבל אי טומאת משקין מבחוץ דאורייתא ומבפנים הלכתא גמירי לה דהוה דכן לא ה"ל לרבנן לגזור טומאה משום בפנים לחוד ובכלים דמ"ל כלים ומ"ל קרקע ודו"ק: בפרש"י בד"ה אר"פ כו' ובד"ה אבל דם אין בו חילוק כו' דטומאה דידיה דאורייתא כו' עכ"ל אבל התוס' כתבו בדם יש לטהר טפי אפילו בכלים דדם קדשים לא איתקש למים כו' עכ"ל ע"ש ול"ל לדעת רש"י דלא איתקש דם קדשים למים אלא לענין הכשר ולא לענין טומאה ואין ללמוד טומאה מהכשר וק"ל: תוס' בד"ה אלא דהוו כו' וריקן נמי משמע שלא היה בו כלום כו' עכ"ל ר"ל ואפילו כולו שהוא אינו פסול אלא מדרבנן וק"ל:

דף יח תוס' בד"ה לא מליט כו' ואית ספרים דל"ג לקמן ולשון כו' עכ"ל ר"ל דל"ג לקמן כל האי סוגיא יטמא דאינו עושה כיולא בו מהכא נפקא מההם נפקא כו' וק"ל: בד"ה רבינא אמר כו' תרי זימני ל"ל למעוטי שאין טומאה עושה כו' עכ"ל משום דלכאורה אע"ג דכתיבי תרי זימני יטמא אימא דיטמא דגבי אוכל ודאי הוקא לטמא משקה הוא מדכתיב גביה טמא הוא ואין טומאה עושה כיולא בו אבל יטמא דגבי משקה אימא בין לטמא אוכל ובין לטמא משקה הוא והכי קאמרי דא"כ הוה כתיב חד יטמא בתרווייהו הוה אמינא דגבי אוכל אינו אלא לטמא משקה ולא לטמא אוכל מדכתיב טמא הוא ומדכתיב תרי זימני יטמא הוה כמו ריבוי אחר ריבוי ואינו אלא למעט דאין טומאה עושה כיולא בו אף במשקה דבאוכל לא לריך קרא דמטמא הוא נפקא וק"ל: בד"ה ומה כלי כו' משקין הבאין מחמת אוכל לא יטמא אוכל כו' עכ"ל וכגון שאוכל ראשון נגע בשרץ גופיה דאי בכלי הוה אוכל שני והמשקה שלישי והאוכל רביעי ובחולין קיימינן דלא אתי לידי רביעי וק"ל: בא"ד אבל מה שאין אוכל מטמא אוכל היינו לפי שאין עושה כיולא בו כו' עכ"ל הכא שייכא הך פירכא משום דעיקר דינא הוא דאינו דין שיהא הבא מכחו חמור ממנו והיינו עיקר דינא ממה שאינו אוכל מטמא אוכל וכן ממה שאין משקין מטמא משקה אבל לקמן דעביד ק"ו ומה משקה שמטמא אוכל אינו מטמא כלי אוכל שאינו מטמא אוכל אינו דין כו' לא שייך הך פירכא דמה שאין אוכל מטמא אוכל היינו לפי שאינו עושה כיולא בו משום דעיקר דינא ממשקה הוא שהיא תחלת דינא ולא מסוף דינא ממה שאין אוכל מטמא אוכל וליכא למפרך התם אלא כדפרכינן דאימא אוכל חמור ומשקה קיל ודו"ק: ודע דבההוא ק"ו דלקמן דאין אוכל מטמא כלי ומה משקה שמטמא אוכל אין מטמא כלי אוכל כו' כתב בעל המאור וא"ת א"כ אוכל נמי לא יטמא את המשקה מק"ו ומה משקה שמטמא אוכל אינו מטמא משקה אוכל שאינו מטמא אוכל אינו דין שלא יטמא משקין יש להשיב ולטעמיך משקה נמי לא יטמא אוכל מהאי ק"ו ומה אוכל שמטמא כו' וא"כ אין אוכל מטמא [כלום] ולא משקה מטמא [כלום] ואזל ליה מדרש יטמא אלא כו' עכ"ל ואין דבריו מבוררים דאם נימא דחד מהני ק"ו איכא למיעבד ולאוקמא דרשה דיטמא יטמא את הכלי ולסתור ק"ו דלעיל א"כ איכא לקיומי הני תרתי ק"ו ויטמא יטמא דתרווייהו היינו לטמא כלי אלא הנראה ליישב לשיטת התוס' דק"ו דלעיל שלא לטמא כלי אגיס דאינו דין שיהא הבא מכחו חמור ממנו וא"כ ע"כ יטמא דאוכל לטמא משקה ויטמא דמשקה לטמא אוכל ודו"ק: בפרש"י בד"ה ואי ס"ד האי יטמא כו' ומדאילטריך למעוטי אוכל מכלל דמשקין מטמא עכ"ל הכא דדריש יטמא לא לריך למדאלטריך אלא מדכתיב הוא טמא ואין עושה כיולא בו ע"כ יטמא דכתיב גבי אוכל לטמא משקין קאתי וק"ל: ע"ב בד"ה ולאו מק"ו כו' ומה אוכל הבא מחמת שרץ מטמא משקין כו' עכ"ל דאוכל הבא מחמת שרץ אפילו לטמא משקין לאו מק"ו קאתי אלא מדכתיב גביה טמא הוא כמ"ש לפרש"י וה"ה דמצי למיעבד ק"ו הכי ומה אוכל שאינו מיטמא מאוכל מיטמא משרץ לטמא משקין כ"ש משקין שמיטמאין מאוכל שיהיו מיטמאין משרץ גופיה לטמא אפי' אחרים וק"ק דנלי למעבד ק"ו בפשיטות טפי ומה אוכל שאינו עלול מיטמא משרץ משקין דעלולין כדלקמן לא כ"ש שיטמאו משרץ ויש ליישב: בא"ד וי"ל דע"כ אין אוכל מטמא כלי כו' מק"ו דמשקין הבאין מחמת כלי שנטמא אוכל ואין מטמא כלי כו' עכ"ל היינו מק"ו דלעיל ובפשיטות טפי איכא למעבד ק"ו דאין אוכל אפילו בא מחמת שרץ מטמא כלי ומה כלי שמטמא אוכל אינו מטמא כלי כו' כמ"ש התוס' לקמן אלא דאין זה מספיק דהא תלמודא לא עביד האי ק"ו אבל האי ק"ו שכתבו התוס' ודאי דתלמודא עביד לה דקאמר ומה משקה שמטמא אוכל אינו מטמא כלים כו' והיינו משקה הבאין מחמת כלי דמטמא אוכל ואינו מטמא כלי מק"ו דלעיל אוכל אפילו בא מחמת שרץ שאינו מטמא אוכל מדכתיב גביה טמא הוא אינו דין שלא יטמא כלי ודו"ק: בד"ה דיו לבא כו' ומה אדם וכלים שאין מיטמא מאויר כו' עכ"ל משום דלכאורה השתא ליכא למימר דיו אתחלת דינא דכלים ניטמאין משרץ להיות ראשון אבל אהא שאין מטמא כלי איכא למימר שפיר דיו וקאמרי דאפ"ה שפיר איכא למימר דיו אסוף דינא דמשקין שמיטמאין מאויר לא הוו רק שני ודנקטי התוס' הכא בדבריהם אדם הוא מגומגם דבכל הסוגיא לא עביד ק"ו רק מכלים ודו"ק: בפירש"י בד"ה יטמא דרישא כו' אלא משום כו' ואימא הנ"מ

מהר"ם

דף טז ע"א בתוס' שם בא"ד נפקא ליה מדדרש רבי עקיבא גבי חולין איטמא וכו' ר"ל דיטמא דכתיב גבי אוכלין דרש ר"ע אבל יטמא דכתיב גבי משקין קאי אהכשר כדלקמן בסמוך: בא"ד דשני עושה שלישי דאין אוכל מטמא כצ"ל: ע"ב בגמ' היקדש ויענו הכהנים ויאמרו לא ואמר רב וכו' כן צריך להיות: בתוס' ד"ה דם שאין וכו' בפ' כסוי הדם אמריתו חיה בכלל בהמה וכו' כצ"ל: בא"ד כגון דם היה הוקש למים לענין הכשר וכו' והא דמשני אמר קרא וכו' ר"ל כל דם הנשפך לארץ יש לו דין מים לכל ענין ולכך בהמה אין צריכה כיסוי תבי חיה גלי קרא: ד"ה הא אינו נרצא וכו' ואימא עון יוצא וכו' פירוש יוצא קודם זריקת הדם דאחר זריקה הרי כשר ועומד הוא:

דף יח ע"א ברש"י ד"ה בסלו במעיה וכו' לטמא אדם וכלים שם משקה מי ליכא וכו' כצ"ל: בתוס' ד"ה הא בשרה טמא וכו' חשיב כאלו נגע בשרץ וכו' פי' כגון נבלת עוף טהור

חכמת שלמה

דף טז ע"ב גמ' הן ישא איש בשר קדש כו'. נ"ב ופי' הפסוק ששאל חגי לכהנים תורת הטומאות אולי שכחו בגלות ושאל להם אם ישא איש בשר קודש בכנף בגדו פירוש בכנף בגדו שהוא טמא שנגע בשרץ ונשא בשר קדש בכנף בגדו הנה הכנף ראשון לטומאה ובשר קדש שני ונגע בכנפו אל הלחם פי' במה שבכנפו והוא הבשר נגע בו אל הלחם או אל כנזיד או אל היין או אל השמן ונגעו אלו אל המאכל היקדש פי' היטמא המאכל הזה שהוא רביעי לטומאה כי השרץ הוא אב הטומאה והכנף ראשון של טומאה ובשר קדש שני והלחם והנזיד והמשקים הללו שנגעו בבשר הם שלישי והמאכל שנגע באלו רביעי ועל זה שאלם על המאכל שהוא רביעי אם הוא טמא ואמרו לא והראיה כי על המאכל לבדו שאלם שאמר היקדש ולא אמר היקדשו. ויש מרבותינו ז"ל שאמרו כי טעו הכהנים בזו התשובה כי הרביעי טמא הוא בקדש אבל על הדרך השאלה האחרת ששאלם אם יגע טמא נפש בכל אלה השיבו כראוי פי' אם יהיה הכנף טמא טומאת נפש שנמצא שהכנף אב הטומאה והבשר ולד ראשון והלחם והנזיד והמשקין שני והמאכל שלישי ויענו הכהנים

ד"אמרו יש..ה ושלישי בקדש היו יודעין שהוא טמא אבל רביעי בקדש לא היו יודעין שהוא ט..א ובזה טעו לפיכך השיבם הנביא ואשר יקריבו שם ט..א הוא. ויש מרבותינו ז"ל שאמרו כי לא טעו באחת מהן יש מהן שאמרו כי חמשה בקדש שאל מגן בראשונה וכראוי השיבוהו שאינו ט..א ויש מהם שאמרו כי קודש שגזרו רביעי בקדש שאלם וכראוי השיבוהו ומזה שהשיב להם ואשר יקריבו שם טמא הוא פי' אע"פ שהם יודעים הלכות טומאה וטהרה כל אשר יקריבו לפני כאלו הוא ט..א הואיל והם מתעגלין בבנין הבית כו' ע"כ לשונו פי' של קיחי. ולפי פירושם נ"ל הא דאמר שמואל חמישי בקדש כו' היינו שמחלקים לחם ונזיד לחוד ויין ושמן לחוד כפי ע' התוס' וק"ל: תוס' בד"ה דם שאין כו' דגלי קרא לכדיה כנ"ל וכס"ד. וג"כ פי' שצריך כיסוי וק"ל: בד"ה הא אינו כו' אימא עון שמאל כו'. נ"ב פי' שנוטל את המנחה בימין ואת הכף השמאל: בא"ד עון שהיה בו ודחיתיו. נ"ב פי' משמע שיש בו עון לכתחלה בכ"מ ודחייס לאותו עון בלבור מפני כבוד לבור או ביחיד מרלה שלין אבל שמאל בי"כ אין בה שום עון אלא הכי הכשר מעותו:

דף יז ע"א תוס' בד"ה ד' בקדש כו' ונקט סדר כנף ס'. נ"ב ומ"מ לישנא דגמ' דאמר בשלמא לרב הייו דכתיב ארבעה לחם ונזיד יין ושמן מש..ע כפירש"י וק"ל: ע"ב רש"י בד"ה ניטרות שסוין כו': בד"ה אבל כו' טמא מת שמתם כו'. נ"ב לא דק דבגמרא לא איתי בהאי לישנא אלא רש"י הביאו לשם כפירושו דף ליד עמוד ימין ע"ש: תוס' ד"ה אלא דהוי כו' תדע דבעינן שפוסלת המוד ל"ב פי' ואין נקב בירכים כמלא שפופרת וק"ל: בא"ד ארעא תלולי מתלתלא. נ"ב פי' אף דכל ארעא תלולי מתלתלא ואפ"ה בעינן מ' סאה במקום אחד ואם חסר פסול ולא אמרינן כרי נובע מהר גדול ועוד. נ"ב ושמא לאדם לעולם בעינן מ' סאה אפי' גופו עולה בפחות מן המעיין. גליון:

דף יח ע"א רש"י בד"ה לימד על כו' אף כלים שבאוירו יטמאו. נ"ב פי' וכלים ממעטים כדלקמן ומן ראיה זו מסרבינן לק"ן דהאי פת ע"כ שני הוא מ"ש: תוס' בד"ה הא בשרה כו' כל שגופו ליטמא טומאה תמורה. נ"ב פי' כגון פרים הנשרפים שגופן לטמא כו' כמתעסקין בהן או נבלת עוף טהור שגופו לט..א כשיאכל בבית הבליעה וק"ל: בא"ד כשיגעם טומאה עם כו'. נ"ב פי' נגעו מתורת אוכל היא מטמא אלא בתורת שומר לאוכל כעגם וכקרנים ס':

אוכל הבא מחמת כלי כו' נראה לקיים פירושו שנתכוין כדברי התוס' דאוכל [הבא] מחמת שרץ בהדיא כתיב בקרא אפילו לטמא אחרים דמדכתיב טמא הוא למעט דאין עושה כיוצא בו שמעינן דמשקה מטמא וכפרש"י לעיל ומהרש"ל לא הבין מפרש"י כן וק"ל: בד"ה שלישי שפסול בתרומה לרבנן דפליגי אדר"ע ונפקא לן בק"ו מטב"י כו' עכ"ל לפי האמת לר"ע נמי ג' פסול בתרומה ולא ד' אלא דלא יליף מק"ו רק מגופיה דקרא ורש"י קיצר כאן דה"נ בהאי ק"ו דטב"י הדין הוא דשני יעשה ג' בתרומה ולא נימא דיו הייט נמי משום דא"כ מפריך ק"ו דהני פיסל בתרומה למדנו מן התורה דלא גרע מחולין וק"ל: תוס' בד"ה וכ"ת אוכל כו' ה"מ למילף דאין כו' ומה כלי שמטמא אוכל אין מטמא כלי כו' עכ"ל מהאי ק"ו ה"מ למילף נמי לעיל דמשקה אין מטמא כלי ומה כלי שמטמא משקה אין מטמא כלי משקה שאין מטמא משקה א"ד שלא יטמא כלי אלא דק"ו דלעיל אלים ליה טפי שהוא בא מכחו ואינו דין שיהא חמור ממנו משא"כ בק"ו דהכא אדרבה ניחא טפי למילף אוכל מכלי גופיה מדיליף ממשקה ודו"ק: בד"ה ומה מחוסר כו' דמחוסר כפורים כשלישי הוא כו' עכ"ל ק"ק לקמן לר"ע דבעי למיעבד ק"ו ממחוסר כפורים דחמישי פסול בקודש נימא דיו אפילו אי מפריך ק"ו דבמה מצינו ליכא למילף רביעי דמחוסר כפורים אינו רק כשלישי ויש ליישב [א] ודו"ק: בד"ה למדנו שלישי כו' וה"מ למדרש שלישי לקודש ק"ו מטב"י כו' עכ"ל לפי דרכם דמחוסר כפורים כשלישי המ"ל נמי שלישי לקודש במה מצינו ממחוסר כפורים וצ"ל לשיטת רש"י דלא אמרינן היכא דנפריך ק"ו לא אמרי' דיו אלא היכא דאיכא בהך מלתא קרא מפורש ואי אמרי' דיו לא היה צריך קרא דמק"ו נמי קאתי ואין סברא לומר דמלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא אלא יתורא דקרא אשמעינן דנילף בק"ו בלמד אפילו מאי דליתא במלמד אבל היכא דליכא יתורא דקרא ודאי דנימא דיו ולא עדיף הלמד מן המלמד דאתי מחמתיה וכן מוכחת הסוגיא דפ' כיצד הרגל בהאי ק"ו דלעיל בטב"י אע"ג דליכא יתורא דקרא דפוסל שני בתרומה דאצטריך למכתביה משום חולין מ"מ כיון דסתם הכתוב בשני דפוסל ולא מפורש ביה דאצטריך למכתביה משום חולין ה"ל כאילו מפורש ביה תרומה ולא אצטריך ליה אי לאו דנימא דאשמעי' דליהוי הלמד עדיף מן המלמד ודו"ק:

דף יט בפרש"י בד"ה א"ל אס כו' וחמישי בקודש לא מייתי בק"ו ממחוסר כפורים כו' עכ"ל אע"ג דהשתא תרומה לא אתי בק"ו מטב"י משום פרכא דמה לטב"י שכן אב הטומאה ולא הוה בתרומה רק שלישי וליכא ק"ו רביעי שפסול בתרומה א"ד שיעשה חמישי בקודש מ"מ כיון דמפריך ק"ו ורביעי בקודש קאתי מקרא ולא אצטריך ליה דהא מק"ו שפיר קאתי רביעי אלא ע"כ דביתורא דקרא אשמעינן דנילף בק"ו בלמד מלתא יתירתא דהיינו חמישי אע"ג דליתא במלמד ודו"ק: בא"ד ולר' יוסי נמי דאוקמינא דליה לא ס"ל כו' וכ"ל דע"כ דלא משכחת לה אלא מדרבנן כו' ואוכל ג' לר"י בקודש כו' ע"כ מאוכל קבלה וס"ל טומאה עושה כיוצא בה כו' עכ"ל ולפ"ז משכחת שפיר לר' יוסי רביעי בקודש מדאורייתא פ"י אוכל שעושה כיוצא בו אלא דמלתא דפסיקא נקט גם לר"מ ולר"א דלא ס"ל טומאה עושה כיוצא בה ועוד דקושטא דמלתא הכי הוא דלא משכחת אלא מדרבנן כמ"ש ותדע דקתני לה גבי מעלות כו' ומהרש"ל דחק בזה לאין צורך ויש לדקדק לפרש"י דר"מ סבר אין טומאה עושה כיוצא ור' יוסי סבר עושה כיוצא א"כ ר' ירמיה דמוקי פלוגתייהו דר"מ ור"י במתני' בטומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא ור' יוסי בשיטת ר"ע קא"ל וליה לא ס"ל אמאי לא מוקים ליה בפשיטות דר"מ ור"י אליביה דנפשייהו פליגי וכגון שבשר זה נטמא באוכל שנטמא בכלי שנטמא בשרץ לר"מ דלית ליה טומאה עושה כיוצא בו ה"ל ולד ג' מדרבנן ור"י דס"ל בטומאה עושה כיוצא בו ה"ל ולד ג' דאורייתא וי"ל כפרש"י לעיל ובסמוך כיון דר"ע גופיה איירי במתני' והוסיף עדות על עדותו דר"ח ניחא לן לאוקמי דר' יוסי בשיטת דר"ע קאמר לה אע"ג דלא ס"ל לר"י הכי והו"ק: בא"ד ואוכל דמטמא משקה כו' מהיכא נפקא להו אי לאו מהאי קרא וכי יותן מים על זרע וגו' ודרשינן הוא טמא כו' עכ"ל וק"ק דהכי אימא אוכל [הבא] מחמת שרץ דחמיר מטמא משקה אבל אוכל הבא מחמת כלי דקיל לא יטמא משקה דכה"ג פריך לעיל והו"ק: בא"ד ואני שמעתי דר"י אית ליה יטמא יטמא גבי משקין והא כו' עכ"ל ר"ל דגבי משקין דריש ר' יוסי יטמא לטמא אחרים וה"ה גבי אוכלים דריש יטמא לטמא אחרים אלא דגבי אוכלין לא ס"ל כר"ע לענין טומאה עושה כיוצא בו דאית ליה לר"ע כדקאמר על ככר שני שעושה שלישי בחולין ומ"ש וא"א להעמידו מפני כו' כבר כתב רש"י לעיל מה שיש להשיב ועוד נ"ל להשיב ע"ז היאך קאמר לר"י שלישי מן התורה כו' דמי לא עסקינן דנגע בשני הא כיון דדריש נמי יטמא לטמא אחרים הוה לר"י נמי רביעי בקודש מן התורה כמו לר"ע ודו"ק: תוס' בד"ה ניתני נמי רביעי כו' וה"ה דהוה מצי למימר אי סבר לה כר"ע אמאי כו' עכ"ל וה"ה דהמ"ל אי סבר לה כר"ע אמאי קאמר שלישי שפסול בתרומה הל"ל שלישי שפסול בחולין וק"ל: בד"ה לא לשתמיש כי אירוף נמי דאורייתא לר' חנן כו' עכ"ע ר"ל ור' חנן ודאי דלא פליג אמתני' אלא אר' יוחנן פליג דאמר צירוף דרבנן כפרש"י ולפי' פי' התוס' שכתבו לקמן דדייק דצירוף דרבנן מהא דקתני רישא על אפר חטאת כו' והוסיף ר"ע משמע דהוה דרבנן כמו רישא נ"ל דר' חנן פליג אדר' יוחנן ולא משמע ליה הסיפא דומיא דרישא וק"ל: בא"ד אבל לרבינא דאמר מקרא מלא דבר הכתוב דילמא אתי הוא לקדשים דה"א כו' עכ"ל ר"ל דילמא בקדשים אוכל מטמא אחרים מדכתיב והבשר אשר יגע וגו' ואצטריך הוא למעט דאין עושה כיוצא בו אבל בחולין אכתי אימא דאין אוכל מטמא אחרים כלל לר"מ דסבר שפיר כרבינא כפי פרש"י ודו"ק: בד"ה שאין טומאת ידים כו' אלא מסתמא כשגזרו אסתם כו' גזרו כמו כן מסתמא אידים הנוגעות בראשון כו' עכ"ל ר"ל דמסברא לא גרע ידים הנוגעים בראשון כי הכא שנגעו במחט מסתם ידים עסקניות אבל הנוגעים בשני עדיין לא נגזרה אז והייט שהיא דחגיגה דכל הפוסל

את התרומה כו' והיא דוקא לקדשים וק"ל: ע"ב גמרא האי מחט מאי עבידתיה אי נימא ספק מחט והא כו' יש לדקדק דנוקמא בפשיטות כגון שאבדה לו מחט טמא שרץ והכירה בבשר דהשתא לק"מ מספק כלים שבירושלים ולא אצטריך ליה לאוקמא בפרה חסומה ולא תקשה ליה נמי מאי דפריכן לאוקמתא דאיירי במחט טמא מת מחרב הרי הוא כחלל ויש ליישב דאי במחט טמא שרץ דוקא ובירושלי' פשיטא דהסכין טהור דהא אין כלי מטמא כלי אבל בספק מחט איכא לספוקי נמי במחט טמא מת דהוה המחט אב הטומאה ומטמא שפיר כלי ואשמעינן דלא ניחוש בכלים הנמצאים לספק טומאת מת משום דהוה כמו ס"ס ספק טהור ספק טמא ואת"ל טמא נימא טומאת שרץ הוא וכל"ל למאן דאוקמא פרה חסומה הוה דמה"ט לא ניחוש לספק טומאת מת וקרוב לזה כתב בעל המאור ע"ש ודו"ק: תוס' בד"ה ונימא אין טומאת כו' וזה אין נראה לי דלר' עקיבא יהיו דכן מלטמא כלים כו' עכ"ל לא ידענא למה אין נראה לו לומר כן דנהי דסבר רבי עקיבא טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא מ"מ מודה הוא לטמא כלים אינו דאורייתא כדקאמרינן לעיל ואימא לטמא כלים ולאו ק"ו הוא כו' והיא סוגיא בשיטת ר"ע אלא ולקמן נמי אמרינן [דליכא] תנא דאמר משקין מטמאין כלי מדאורייתא ויש ליישב דה"ק דאין נ"ל דמשום טומאת כלים לחוד לא ה"ל לתקוני במקדש שיהיו דכן ודו"ק: בא"ד וגזירה דידים לקודש כבר נגזרה כו' דשלמה גזר לקודש כו' עכ"ל ר"ל לקודש כגון בשר שלמים חוץ למקדש אבל במקדש הא קאמר זכינו שאין טומאת ידים במקדש וק"ל: בא"ד וי"ל דהא איתא דגזרו בי"ח דבר טומאה על הכלים כו' לאשמעינן כו' שהסכין טהור קודש כו' עכ"ל ולעיל דקשיא להו דאימא ר"ע קודם גזירת י"ח דבר הוה ליכא לתרולי כי הכא דאימא דקושטא הוא דלא גזרו על טומאת כלים במקדש בי"ח דבר מכח הוכחה שכתבו כאן דמ"מ ר"ע דקודם גזירת י"ח הוה שפיר הוא דלא נקט טומאת כלים וק"ל: בד"ה תרווייהו בו ביום גזרו תימה דידים לקודש שלמה גזר כו' עכ"ל גם לפי מה שכתבו לעיל דר"ע אחר גזירת י"ח הוה וע"כ דלא גזרו [בי"ח] דבר טומאה על כלים במקדש כמו שכתבו לעיל מ"מ מאי קאמר תרווייהו בו ביום גזרו דהא ליתא דלקודש דקיימינן ביה הכא כבר שלמה גזר ותרלו דר"ע מסתמא אי"ח דבר קאי שאז עסקו בדיני ידים לענין פסול תרומה ולא גזרו אז במקדש והל"ל נמי זכינו נמי שאז לא גזרו על טומאת כלים במקדש כמו שהוכיחו לעיל דהא איתא דגזרו בי"ח דבר כו' ודו"ק: **כתב** מהרש"ל מפי אחרים האי בשר דאתכשר כו' ה"ל מלי למבעי אקרא והבשר אשר יגע כו' במאי אתכשר כו' עכ"ל ע"ש וליכא למימר דאתכשר בשר בחיבת קודש דרש"י אזיל לשיטתו דחיבת קודש אינו אלא מדרבנן וק"ל:

דף כ בפרש"י בד"ה שרץ מטמא כו' ומיהו לא מתרצא היא דהאי אוכל הבא מחמת כלי דקאמר קרא דמטמא משקה לאו כו' עכ"ל לכאורה עדיפא הל"ל דלאו מתרצא היא דהאי אוכל הבא מחמת כלי דקאמר קרא שהוא טמא לאו בכלי הבא מחמת משקה אלא בבא מחמת שרץ אבל כיון דלר"ע שלישי מפורש בקרא אין לחלק בכך ואוכל הבא מחמת כלי שנטמא במשקין נמי שלישי הוא אבל שיטמא האוכל שוב המשקה דהוה רביעי לא מתרצא דלא איירי קרא בנטמא הכלי מעיקרא במשקין אלא בנטמא הכלי בשרץ דאז האוכל הוה שני והמשקין ג' וזה שסיים בדבריו והיא היא וק"ל: בא"ד וה"ה דמצי למתני וכלי מטמא את המשקין כו' דתרווייהו לא מצי למתני דנימא כלי כו' עכ"ל ר"ל לפי האמת דאמרי' גוז משקין דרישא דלא תני אלא עד שלישי וכר"ע אבל למאי דאסיק אדעתיה השתא דתני רביעי ה"ה דה"מ למתני תרווייהו וכו' וכן פרש"י בהדיא לקמן ודו"ק: תוס' בד"ה לא דיין כו' לא בעי לשנויי תרגומא אדם דלעיל תירץ כן מחמת דוחק כו' עכ"ל דדוחק הוא דמשקי ביו"ד קתני דמשמע לשון רבים כדאמרי' בפ"ק דחולין ולמאי דבעי למימר לעיל אי דאתכשר בדם ה"מ נמי לדחויי מהא דמשקי בית מטבחייא דכן אלא כיון דאיכא לשנויי בדחוקי מאי משקי משקי דעלמא כמ"ש התוס' לעיל דף ע"ז ניחא ליה למפרך מהא דשאינו נספך כמים אינו מכשיר ודו"ק. בד"ה ובשעת שחיטה כו' ותלושין לא מכשירין כיון דדריש שמואל יטמא ממש כו' והוא מוקי לה במחוברים ולהכי נקיט כו' עכ"ל בפשיטות איכא לאקשויי לפרש"י דא"כ ה"ל תלושין והדרן קושיין לדוכתין דקאמר ר"י ב"ח דמשקי בית מטבחייא לא דיין שהן דכן אלא שאין מכשירין אלא משום דאיכא לדחוקי ולשנויי הא דריב"ח ארגמא אדם כדשנינן לעיל וקאמרי דע"כ לשמואל ליכא אלא חד קרא בהכשר ומוקי לה במחוברים דלהכי נקט והעבירה בנהר דהלושין בלאו נהר מלינן לאשכוחי אלא דשמואל ס"ל לאוקמא ההוא קרא טפי במחוברים מבתלושין וק"ל: ע"ב גמרא ר"א רמי תרומה אתרומה ומשני מי אמר ר"י גרמא אין כו' למאי דלא אסיק אדעתיה למימר בחבית שנשברה משום הפסד חולין התירו ה"ה דה"מ למפרך אמתני' דידן אתרומה טהורה דאסר במתני' לר"י בידים ובהך דחבית שנשברה שרי ליה אפילו תרומה טהורה ובידים וה"נ מתקיף לה רבא מתני' נמי איכא הפסד כו' וה"נ מסיק בסוגיין דלעיל דאינה מדה דקאר"י הייט משום דהתם איכא הפסד חולין אלא דניחא ליה לר"א למפרך מעיקרא תרומה אתרומה ולא אפסח וק"ל: תוס' בד"ה הא ר"ש ואליבא כו' תימה לר"י לר"ש כיון דשרי תלויה לטמא ביד א"כ כו' עכ"ל לתירוצם דלעיל דמוקי נמי מתני' דהכא כר"ש ואליבא דר"י לא קשיא להו הכי משום דאיכא למימר כיון דגבי פסח קתני שפיר קרי לה תלויה דאי לאו משום פסח לא היו שורפין אותה והיה אוסר לטמא אותו אבל הכא דפריך מתרומה אפסחא משום דמשמע ליה למקשה דמה שהיא תלויה הוי הטעם ופסח אינו מעלה ולא מוריד וא"כ למאי דמשני הא ר"ש ואליבא דר"י כו' ואפילו בתרומה דעלמא נמי הכי הוא דשרי לטמא תלויה וא"כ שרי לשורפו ותקשי שפיר אמאי קרי ליה תלויה ודו"ק:

דף כא בפרש"י בד"ה אין הכרעת כו' טעמא אבינא הוא ולאו משום תקלה כו' עכ"ל

קרני ראם

דף יח ע"ב [א] נ"ב ר"ל דא"כ רביעי בתרומה א"כ תו ע"כ מחוסר כפורים כמי רביעי מגם דאינו פוסל בתרומה כלום ותו ילפינן רביעי ממחוסר כפורים:

נמוקי הגרי"ב

דף יט ע"א בפרש"י ד"ה א"ל אס כו' ולר' יוסי נמי כו' הקשה לפירש"י דר"מ סבר אין טומאה עושה כיוצא בה כו' א"כ ר' ירמיה כו' וצ"ע כונתו ד מנ"ל דלר"מ אין טומאה עושה כיוצא בה ורש"י לא כתב רק דלר"מ יכול להיות דאין עושה כיוצא בה אף בקדשים וא"ש. אף לרבינא דמקרא מלא כו' אבל אי אלד הסברא ותדע דא"כ רב אדא ואביי ורבינא כתנאי אמרי לשמעתייהו וא"כ לא שייך ר"מ לטעמיה ור' ירמיה סובר באמת דבין לר"מ ובין לר' יוסי עושה כיוצא בה כמ"ש רש"י להדיא ע"ו ב' ד"ה ור"י לטעמיה כו' אלא ע"כ ר' ירמיה כר"א כו' קדשים עושין כיוצא בהן כו' ע"ש וא"כ ליכא לאקשויי על ר' ירמיה מידי וצ"ע: בא"ד ואוכל כו' אי לאו מהאי קרא וכי יותן וגו' הקשה המהרש"א דבאוכל הבא מחמת כלי לא יטמא משקה כו' והנראה כיון דר' יוסי ס"ל לעצמו דאין שני עושה שלישי בחולין ובחולין שפיר כתב רש"י דאוכל ראשון מטמא משקה מוכי יותן ומתילא בתרומה נמי כיון דאתיא מטבול יום דעושה שלישי בתרומה ומשקה הבא מחמת כלי אינו מטמא דטומאת משקין לטמא אחרים הוא מדרבנן בכ"מ וע"כ אוכל שני מטמא משקה להיות שלישי דהא אין אוכל מטמא אוכל בתרומה רק בקדשים לר' יוסי ושפיר אהני סק"ו לענין זה דאוכל מטמא משקה כמו שמצינו בחולין דאוכל ראשון מטמא משקה כמו כן בתרומה אוכל שני עושה שלישי בק"ו מטבול יום ונכון:

חכמת שלמה

ע"ב רש"י בד"ה משקה שמטמא כו' וניחא ליה למילף ממשקה כו'. נ"ב קשה משמע שיכול שפיר לסיים ולגמור בק"ו ההוא ולהשיב א"כ אוכל הבא מחמת כלי מי כתיב כו' אלא דיו כו' אלא דניחא ליה לתלמודא לקצר כך הוא משמע ואינו כן דהא אוכל משרץ בהדיא כתיב בקרא וכן הוא בתוס' (עיין במהרש"א):

דף יט ע"א רש"י בד"ה א"ל אס איתא כו' מהיכן קיבלה הוציל ואין כו'. נ"ב פי' מאחר דאיירי באוכל כדמסיק קרא דכתיב והבשר אשר יגע וגו' וק"ל: בא"ד וס"ל טומאה עושה כיוצא בו כו'. נ"ב בכאן מקשין שיטיבה א"כ משכחת שפיר רביעי בקודש מדאורייתא כגון שרץ כלי וכלי אוכל ואוכל ואוכל משקה ונראה בעיני דלא קשה דהא לא אשכחן להדיא דאוכל מטמא משקה אלא מדאיצטריך קרא למעוטי כיוצא בו כו' כמו שמסיק רש"י לקמן וזו לא אשכחנא אלא באוכל קמא אבל באוכל שבא מן באוכל דאדרבה ממעט בקרא שאינו עושה כיוצא בו אלא שמחלקין אמרינן שבקדשים יכול לעשות כיוצא בו ושם לא שמעינן דמטמא משקין ודו"ק ולא מסתברא דהכל באוכלין משכחת כגון שרץ כלי וכלי אוכל עד ג' אוכלין אם כולל רתוק שהאוכל מן האוכל בקדשים יהא לו יותר כח מהאוכל קמא בחולין שאין עושה כיוצא בו כלל ודו"ק (עיין במהרש"א): ע"ב רש"י בד"ה ופרכינן כו' מה סוטה יש בה דעת כו' כצ"ל:

כל שעה פרק שני

דף כא ע"א רש"י בד"ה ואי תנא כו' משום דאי מסייעא מלגעה לה כצ"ל: בא"ד ולא עבר עליה כו'. נ"ב ס"א ונכי דעבר בבל יראה בבל ימצא לא עבר: תוס' בד"ה ואי אשמעינן

מהר"ם

שמטמא אדם ובגדים בבית הבליעה כשאוכלה לכך אם נגע באוכלין מטמא אותן אע"פ שלא נגע הנבלה בשרץ וגם לא היה במאכל הכשר מים אבר מן החי מטמא אדם ובגדים והבשר הפורש ממנו טהור עד שיכשר לטומאה ע"י שרץ: בא"ד וי"ל דלא מהני ליה מה שמופו וכו' נראה לי שצ"ל מה ששימא לטמא וכו' כשהיה עם אביו לשויה וכו' כצ"ל: בא"ד וי"ל דשאני התם כששימש מעשה עץ וכו' ר"ל לא מטעם שהיה אוכל רק מטעם שהיה אבר ואפי' גידין ועצמות: ד"ה לא מצינו לטומאה וכו' ומפרש"י וכו' ונראה דצ"ל דלפר"י לא פריך לקמן יטמא דאין עושה כיוצא בה וכו' אלא לרבינא דיליף מיתורא דיטמא ולא לרב פפא ונראה שדבור זה ודבור שאחר זה התחיל רבינא וכו' הכל דבור אחד הוא: ע"ב בגמ' יטמא שאין עושה כיוצא בו וכו' לפירוש הקונטרס קאי קושיא זו ארב פפא דמשני לעיל לא מצינו טומאה שעושה כיוצא בה ופירש"י משום דקרינן יטמא וכו' ולפי' התוס' קאי קושיא זו ארבינא דאמר גופיה דקרא וכו' מיתורא דיטמא יטמא ב' פעמים ולא מ"ם דכתיב טמא הוא ומכח זה מוכרח דיטמא דרישא במשקין וא"כ יטמא דסיפא באוכלין דאל"כ לערבינהו כו' כמו שפירש"י אלא בלאו הכי מיתורא דיטמא ילפינן דאין טומאה עושה כיוצא בה: בתוס' ד"ה ומהו וכו' דמ"מ אוכל הבא מחמת שרץ מנלן דאוכל הבא מחמת שרץ כתיב מכל האוכל וגו' ואפי' לטמא אחרים מדאיצטריך הוא שאין כטמא כיוצא בו כמו שפירש"י לקמן:

דף יט ע"א בגמ' אר"י אמר רב כגון שאבדה לו מחט טמא מת כו' והא דנקט טמא מת ולא טומאת שרץ משום דא"כ ל"ל למימר הסכין טהור דטמאי היה לו לטמא וכן משמע בספר מ"ח:

דף כ בגמ' ורמינהו חביות של תרומה וכו' כצ"ל:

ר"ל מעמא אחרינא משום ריחא וכ"כ התוס' בפרק כירה לפרש"י דהכא ומה שפרש"י גופיה לעיל בדברי ב"ש תספך דילמא אדמגליף קלי קלי אפילו בו ביום אתי למשתי עכ"ל טיט לפי מה שהבין ר' ישמעאל בר' יוסי וק"ל : תוס' בד"ה אין הכרעה כו' ור"ח פי' הכרעת ג' חור ג' כו' עכ"ל עיין בחדושינו שם : סליק פרק אור לארבעה עשר

פרק כל שעה

בפרש"י בד"ה כל שעה שמותר לאכול מאכיל לדיוקא אצטריך כו' עכ"ל ואפילו למאי דמסיק כל שעה שמותר לאכול כהן בתרומה ישראל מאכיל כו' לא אצטריך לזה למתני לגופיה אי לאו לדיוקא דמסברא לא גרע בהמת ישראל דלא יאי רק הנאה בעלמא מאכילת כהן מיהו למאי דעביד לריבותא בחיה ובהמה משום דמשיירא איכא למימר קלת דלגופיה אצטריך דלא נימא דבהמה וחיה גרע משום דמשיירא דלא שייך באדם ויש ליישב וק"ל : **בד"ה** כל שעה שאוכל כו' דה"ק כל שעה שמותר לאכול מה"ת מאכיל אפילו כו' עכ"ל דהשתא ניחא דנקט ליה בתרתי ליסני אפילו בחד גברא דלא מלי למתני שאוכל כיון דמדרבנן אסור לאכול ולכך קתני לשון מותר לאכול דהייט מה"ת מאכיל לבהמה אפילו מדרבנן וק"ל : **ע"ב** תוס' בד"ה ר"י אומר כו' וא"ם אף לפי' ר"ת כו' דמותר להשהות כותח בפסח עכ"ל דהא"נ דאינו עובר עליה בבל יראה מ"מ אסור למוכרו לעובד כוכבים דבהנאה אסורה וק"ל : **בד"ה** עבר זמנו כו' דפריך פשיטא כו' דשורפין חמץ אלמא אסיר בהנאה דלריה"ג כו' עכ"ל מיהו אי לאו משנה יתירה דהכא מהא דקתני לעיל שורפין בתחלת שש לא הוה שמעינן דאסור בהנאה אף בשעה ששית דרבנן דאל"כ אמאי שורפה ולא מרילה לפני כלבו ומוכרה לעובד כוכבים דאימא דנקט שורפה בשש משום דלאחר שש שורפה דאסור בהנאה וכן נ"ל לר"ש דקתני שורפין בתחלת שש אע"ג דלפני הפסח מותר בהנאה לר"ש כדאמר לקמן מ"מ תוך זמנו אסור בהנאה וצריך לשורפה אבל לר"י הגלילי אף לאחר שש א"צ לשרפה כיון דאינו אסור בהנאה ודו"ק : **בד"ה** נכתוב רחמנא כו' ואיכא דמוקי לה אתרוייהו כו' אלקיחה כפשטא דקרא ואנתינה כו' עכ"ל להאי דהכא לא דמיא דהכא לא מלי קאי כולה מלתא אגר לחודה או אעובד כוכבים לחודיה משא"כ התם דאלבעו מלי קאי שפיר אחדא אדלעיל או אדלתתא ודמי ממש להני ה' דאין להם הכרע ועי' בתוס' ר"פ א"כ וק"ל : **בד"ה** בשלמא לר"מ כו' אבל השתא דכתב נתינה כו' עכ"ל ר"ל אבל השתא דכתיב נתינה ומכירה ללמד בעלמא איסור הנאה אי לאו דכתיב או להקדים ה"א דאתי קרא להשוותם עכ"ל התוס' פ' כ"ה לפום הסברא דאתי קרא להשוותם לא הוה ידעינן מיניה ללמד איסור הנאה בעלמא וכן לפי מה שכתבו התוס' דאי לא הוה כתיב אלא גר ה"א דאתי למעוטי נתינה דעובד כוכבים ואי כו' היינו דלא הוה ידעינן איסור הנאה בעלמא וק"ל : **בא"ד** וצריך לכתוב נמי גר ועובד כוכבים דאי לא הוה כתב אלא גר כו' עכ"ל מדברי התוס' דפרק כ"ה וא"ת ולא לכתוב אלא חד מינייהו או מכירה דעובד כוכבים או נתינה ולא יצטרך או כו' וי"ל דה"א דאתי קרא למעוטי נתינה בעובד כוכבים וא"ת ויכתוב נתינה דעובד כוכבים וי"ל דה"א דאתו למעוטי נתינה דגר דלא כו' עכ"ל וכ"ל דהתוס' דהכא ניחא לפרושי ולכוין דבריהם כי התם שהרי הכא כתבו דאי הוה כתיב עובד כוכבים לחודיה ה"א דאתי למעוטי מכירה דגר והתם כתבו דה"א דאתי למעוטי נתינה דעובד כוכבים גם זו הקושיא שכתבו שם דלכתוב נתינה בעובד כוכבים ותירוצם שם לא הזכירו הכא ואינו אלא דברי נביאות למימר דגר יהיה גרוע דהא בכולה שמעתין מוכח דגר עדיף ליה ועי"כ הנראה דלא קשיא להו הכא אלא דלכתוב גר לחודיה בין במכירה ובין בנתינה או דלכתוב עובד כוכבים לחודיה בין במכירה ובין בנתינה ולא יצטרך או להקדים כיון דידעינן ליה מסברא אבל הא לא קשיא להו הכא דלא לכתוב אלא חדא או מכירה או נתינה בגר או דלכתוב חדא או מכירה או נתינה בעובד כוכבים דבכל חדא ה"א דאתי למעוטי אידך בגופיה דאי לא הוה כתיב אלא מכירה בגר ה"א דאתי למעוטי נתינה בגר גופיה ואי לא הוה כתיב אלא נתינה בגר ה"א דאתי למעוטי מכירה בגר גופיה וכן אי לא הוה כתיב אלא חדא בעובד כוכבים ה"א דאתי למעוטי אידך בעובד כוכבים גופיה ולא קשיא להו הכא אלא דלכתוב תרווייהו בגר ולא לכתוב עובד כוכבים כלל או דלכתוב תרווייהו בעובד כוכבים ולא לכתוב גר כלל ועי"ז תירצו שפיר דאי כתיב עובד כוכבים לחודיה בתרווייהו ה"א דאתי למעוטי מכירה דגר כסברת האמת דעדיף גר מעובד כוכבים זה הנראה לנו ברור בכוונת דבריהם דהכא ודו"ק :

דף כב בפרש"י בד"ה היא וחלבה כו' והרי לך היתר הנאה בלאו דגיד לי"ש נבילה ול"ש כשירה עכ"ל ר"ל כיון דלאו דגיד ע"כ לא האכיל וידיה היינו אכילה ממש ולא הנאה לגבי נבילה ה"ה לגבי כשירה כמ"ש התוס' לקמן גבי דם ולא הוקשה להו טפי התם אלא משום דאיכא בדם תרי לאוי ודו"ק : **תוס'** בד"ה אותו אתה כו' דאצטריך למשרי עובר שהוציא את ידו משום כו' עכ"ל ר"ל למשרי ליה בהנאה דסד"א דהוקשו לקדשים שילאו כו' והייט היקשא דמחד קרא נפקא להו וק"ל : **בד"ה** חולין שנשחטו כו' א"כ חולין שנשחטו בעזרה אי אפשר לפרש בע"א בפרק מי שאמר כו' עכ"ל וקאי וא"א לפרש בע"א אפרק מי שאמר כו' דשם מוכח להדיא דא"א לפרש בע"א כדמשמע פשט הלכה הכא בסוף שמעתין דלגמרי קאמ: ומהרש"ל הבין דא"א לפרש בע"א קאי אסוף שמעתין והאריך ליישב בזה לקמן ואין צורך לדחוקיו בזה ודו"ק : **בא"ד** דבת"כ פ' ט גבי טהר דרש ר' יהודה לא כו' מכלל דאסירי בהנאה מדאורייתא עכ"ל בפ' שני דקדושין נמי איכא תנא בהדיא דסבר חולין שנשחטו בעזרה אסורין בהנאה מדאורייתא כמו שפרש"י אלא דעיקר קושייתם דר"י אדר"י דאליבא דר"י מסיק הכא דלאו דאורייתא הוא ובת"כ תני בהדיא ר"י דרש כו' וק"ל : **בד"ה** ור"ש נמי כו' דהא ר"י אית ליה בפ"ק דמס' ע"ג דאסור ליתן להם מתנת חנם כו' עכ"ל נראה דלעיל דאמר ר"י דברים ככתבן ואסור ליתן להם מתנת חנם ה"נ לאקשויי כן וכ"ה בתוס' פרק כ"ה אלא דעיקר מלתיה שם בעובד כוכבים מביאה מפ"ק דמס' ע"ז וק"ל : **בא"ד** לא אתי חזקיה כר"מ דלר"מ פשיטא לן לעיל מדאצטריך למשרי כו' עכ"ל דלא ניחא להו כפרש"י לקמן בשמעתין דחזקיה מלי סבר כר"מ ואצטריך קרא להקדים נתינה כו' דהא פשיטא לן לעיל לר"מ מדאצטריך למשרי כו' ולא ה"ל להתלמודא ליסתמט מלמימר לחזקיה דאצטריך אליבא דר"מ להקדים נתינה כו' אלא ע"כ דלכ"ע ליכא למימר הכי לר"מ וכמ"ש התוס' לעיל בשם ר"י דלר"מ נמי הוה ידעינן מסברא לאקדומי כו' ודו"ק : **בד"ה** והרי דם כו' כשהותר בהמה דמה נמי הותרה כו' עכ"ל ר"ל כשהותרה נבילה ונקטו בהמה במקום נבילה דדמה בכלל בשר בהמה הוא וק"ל : **בד"ה** מועלין בהן כו' ה"נ מ"מ אין מועלין ואמתני' קאי דקתני דם בתחלה כו' עכ"ל לכאורה לא היו צריכים לפרושי דקאי אאין מועלין בתחלה דמתני' אלא דקאי אברייתא דאיירי בשילא לנחל קדרון דלכ"ע אין מועלין מן התורה וקאמר נ"מ אין מועלין בו מה"ת וכן מוכחת הסוגיא דפ' הוליאו לו דקאי התם איזלאין לנחל קדרון דלא מייתי שם כלל הא דדם בתחלה אין מועלין בו ואפ"ל דניחא להו לפרש ההיא סוגיא דמס' מעילה דאמתני' קאי דקתני גבי דם בתחלה לכ"ע אין מועלין דאי אברייתא הוה משמע דאאין מועלין דקאמרי חכמים קאי וליתא דהא ר"מ ור"ש נמי לא פליגי אלא מדרבנן אבל מדאורייתא אינהו נמי סברי דאין מועלין ודו"ק : **בד"ה** ואימא כמים הנשפכין כו' דממילא ידעינן מלא תאכל כו' עכ"ל ר"ל דלא תימא דע"כ היקשא להיתרא אתי דמה מים שהרין כו' דאי לאיסורא כמים הנשפכין כו' לא לכתוב היקשא כלל וממילא ידעינן ליה מלא תאכל ואהא תירצו דנ"מ פריך שפיר דלא מלי למילף מהיקשא להיתרא כיון דבמשמעות ההיקש דכמים לא משמע טפי להתירא מלאיסורא ודברי מהרש"ל בזה אין מובנים לי ואין להאריך ודו"ק :

ע"ב בד"ה ואבר מן החי כו' דבאבר מן החי של עובד כוכבים מיירי כדקאמר בפ"ק דמס' ע"ג מדקתני לא יושיט כו' עכ"ל אחרי העיון שם לא מלאתי דמדייק מיניה דבשל עובד כוכבים איירי מדקתני לא יושיט אלא מדקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן דייק מינה דקאי בתרי עברי נהרא ודו"ק : **בד"ה** סד"א בשרו כו' דאצטריך בשרו אע"ג דעבדיה כעין בשר כו' עכ"ל דהייט אף לאחר ששחטו דלא נימא דאיירי קרא דוקא היכא דמסקל ולאוסרו בהנאה ע"ש וק"ל : **בד"ה** לכם למ"ל כו' לכתוב תרי ערלים כו' דאי להיתר הדלקה אתי לא לכתוב לכם כו' עכ"ל כתב מהרש"ל תירוץ בזה דאי לא הוה כתיב אלא ב' ערלים ולכם אדרבה הייתי אומר לכם בא לנטוע וחד ערלים לאיסור הנאה שלא תאמר לכם כתיב עכ"ל ע"ש ויש להגיה על דבריו דתרי ערלים נמי אלו כתיבי לאו משום שלא תאמר לכם כתיב דא"כ לא הוה כתיב רק חד ערלים הייתי אומר לכם אתי לנטוע לרבים אלא דהשתא ניחא אית לן למימר הכי דלא הוה ידעינן נמי איסור בצביעה והוא חד ערלים לאיסור הנאה דאי לא הוה כתיב ערלים כלל הייתי אומר לכם כתיב להתיר אף הנאה וללמוד הנראה הני צריך ליישב דברי הר"י מקורביל דסברתו הוא דאי הוה כתיב לא יאכל ותרי ערלים אי הוה אתי לכם לנטוע לרבים ודאי דאתיין כולהו מתלתא קראי חד לא יאכל ותרי ערלים וכן אי הוה כתיב לא יאכל וחד ערלים אי הוה אתי לכם לנטוע לרבים ודאי דאתיין לא יאכל וחד ערלים לאסור תרתי דהייט הנאה וצביעה דליכא למימר דאי לא כתיב ערלים ה"א דלכם אתי למעוטי חדא דמ"מ השתא דכתיבי הרי תרי קראי איכא דלכם לנטוע לרבים אתי אלא דע"כ משום דאיכא למימר דלכם לא אתי לנטוע לרבים ואי הוה כתיבי לא יאכל ותרי ערלים ה"א דליכא תלתא קראי משום דלכם מפקא ליה ממשמעות דלא יאכל ולא הוה רק ב' קראי דהייט תרי ערלים ולא נאסור רק הנאה וצביעה והותרה הדלקה והשתא קשיא להו שפיר דע"כ לית לן למימר הכי אלא דאתי לכם לנטוע לרבים וא"כ הוה תלתא קראי לאיסורא דאל"כ לא ליכתוב ולא חד כו' וכן אי הוה כתוב לא יאכל וחד ערלים אי אתי לנטוע לרבים הרי תרי קראי איכא ואי קאתי למעוטי לא לכתוב ערלים ולא לכם ודו"ק : **בא"ד** הוה אסרינן מלא יאכל כל הנאה וערלים לשום דרשה והא כו' עכ"ל ר"ל דע"כ הוה מוקמינן חד ערלים לשום דרשה דהא מלא יאכל כולהו נפקא אבל [באם] מלא יאכל לא נפקא רק איסור הנאה לית לן לאוקמא ההוא חד ערלים לשום דרשה כיון דאיכא לאוקמא לאסור צביעה וכן בתרי ערלים אפילו לפי סברתם דהשתא ליכא לאוקמי חד מהן לשום דרשה כיון דחד מינייהו לגופיה אתי לאיסור אידך נמי לאיסור אתי דתרתי לשום דרשה ודאי דלא ידעינן לאוקמא בהו וכן לפי האמת בתלתא ערלים לא ידעינן בהו שום דרשה בכולהו ומדהאי אתי לאיסור האי נמי לאיסור אתי אלא אי הוה כתיב רק חד ערלים יש לבעל דין לחלוק למימר דע"כ דאתי לשום דרשה לפום סברא דהשתא דלאיסורא לא צריך קרא כיון דאתיין כולהו מלא יאכל והא כתבו דה"א לומר כן כו' ודו"ק :

ח"א דף כב ע"ב כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש כו' ולעיל מיניה בההוא פרשתא כשהגיע לואהבת את ה' אלהיך וגו' לא פירש דאיכא להשוות אהבת ת"ח למקום אבל מורא המקום שהוא מפני יראת שכר ועונש אינו דומה להשוות לו ת"ח כיון שאין שכר ועונש של אדם ביד ת"ח ועיין פ"ג דקדושין ומה שלא פירש גבי ויראו העם את ה' י"ל לרבות שם אלהים וק"ל בשם הגאון מהר"ש ז"ל מפראג .

נמוקי הגרי"ב בפרש"י ד"ה כל שעה הקשה על רש"י במשנה לדיוקא אצטריך כו' דלמסקנא איכא למימר דהיא גופא אתי לאשמעינן דכ"ש שכהן אוכל מאכיל ישראל ע"ש עי' מה שתי'. ולכאורה קשה עדיין דילמא כא אתי לאשמעינן למסתם כר"ג וגם צריך ליישב קושית התוס' שהקשו דגם להמסקנא לא אתי' כר' יהודה גם יש להעיר בפ"ק ד' י"ג א' דאמר שם האי לאו סתמא הוא משום דקתני מותר יעו"ש אבל לכאורה יפלא דכי משום דקשיא מותר לא הוה סתמא הול"ל ההוא לאו ר"מ הוא משום דקשיא מותר. גם יש להפליא על מ"ש שם וניחא מר הלכה כר"ג משום דהו"ל מכריע ולא אמר משום דסתם לן תנא כוותיה. וזה הקשו התוס' שם ד"ה רבן גמליאל יעו"ש והנראה לתרץ הכל בפשיטות עפ"י מ"ש הר"ן במגילה פ"ב דלפעמים נקט התנא למלתי' כדבר הפשוט והשוה לכל ולא נחית לפלוגתא רק תנא תני מה שהכל מודים בזה ע"ש מה שכתב לענין לעי"ז יוני דקיי"ל כרשב"ג אף דבמשנה לא שני רק אסורית לא הוה משום זה מחלוקת ואח"כ סתם ע"ש היטב ולפי"ז כאן בס"ד ניחא הכל. דהנה כל הכונה מאי דדקדק הש"ס דלימא מתניתין דלא כר"י ומה בכך הא סתם מתניתין ר"מ וצ"ל משום דהאמת הלכה כר"י כדפסק רב בפ"ק וכדקיי"ל ר"י ור"מ הלכה כר"י לזה דקדק הש"ס לימא מתני' דלא כר"י וא"כ לית הלכתא כוותיה כיון דסתם מתני' דלא כר"י זה היה חקירת ודקדוק הגמ' ובודאי זה הוה סתם גמור דהדיוק דלא כוותי בבירור כמ"ש הש"ס ע"ז קאמר הגמ' דלר"מ נמי קשיא מותר ואמר רבה ב"ע דלר"ג ניחא וא"כ לפי"ז לא הוה סתם כלל דנקט מלתא דפשיטא בין לר"מ בין לר"ג והיינו כל עת ושעה שהכהן מותר לאכול מאכיל. וזה אמת גמור אף לר"מ ולא נחית לפלוגתא כלל ודמי ממש למ"ש בשם הר"ן ולפי"ז לא הוה סתמא כלל ואיכא למימר כר"מ וכר"ג תו לא הוה סתמא ואף דכדר"י בודאי לא אתי' מ"מ זה לא הוה סתמא כיון דלא ידעינן כמאן סתם וא"כ הדרן לכללין ר"מ ור"י הלכה כר"י וא"כ זה החלוק בין בס"ד דש"ס דלית הלכתא כר"י ובין במסקנא דהלכתא כר"י ושפיר קאמר לימא דלא כר"י והכן והשתא ניחא הכל שכן כוונת הש"ס שכנ[ד]לאו סתמא היא משום דקשיא מותר ונקט דבר השוה לכל ולא נחית לפלוגתא וכנ"ל ומתורץ קושית התוס' כנ"ל סוף ד"ה ר"ג עיי' בזה הכלל שכתבתי היטב אף שהתוס' כתבו שם דממ"נ הכיא דכל שעה כחד מינייהו אתי כו' היינו לפי דבריהם אם יש לדקדק היכא מותר או לא אבל לפמ"ש לא נחית מתני' לזה ובפשיטות לא הוה סתמא כלל וא"ש גם דברי רש"י דלדיוקא אצטריך וכמ"ש עי' גוס היטב ודו"ק כי נכון הוא :

מהר"ם

כל שעה פרק שני

דף כב ע"א בתוס' ד"ה חולין וכו' פריך למ"ד כדי לתנכו וכו' על האב המריד את בנו קאי התם ע"ש : ד"ה ור' שמעון כו' מדאיצטריך למשרי נבלת דכל אסורין אסורים בהנאה וכו' כצ"ל : **ע"ב** בתוס' ד"ה אבר מן החי וכו' ומשום צער ב"ח חשיב כמו לא אשר וכו' ועיין לקמן דף כ"ח ע"ב :

חכמת שלמה

כי היה משום דמלנפה לה ואין כו' כנ"ל : **בא"ד** לא עבר בבל יראה. נ"ב פירוש דווקא בספק חמץ כי התם וכן הכא דלא ידעינן אי מלנפה אבל בודאי חמץ לעולם עובר בבל יראה כל היכא שלא בטלו ועיין בהגהתי לעיל דף ו' גבי העושה ביתו אוצר ע"ש : **ע"ב** תוס' בד"ה רבי יהודה כו' ולכן אוסר רבי יהודה כו'. נ"ב וטעמא דל' יום לפי דבריהם נ"ל שבתוך הזמן הזה עדיין בריאה וטובה וגם בעליהן עליהן כאלו מכרו היום או משום שבתוך הזמן הזה עדיין אינו כלה שהרי אינו נאכל מהר וק"ל : **בד"ה** לכתוב רחמנא כו' מתר מעוברים וקם כנ"ל. וכ"כ התוס' נקטי כסדר הכתוב בתורה אבל בפרק כוליהו לא חשיב הכי ושם מפרשים התוס' אמאי לא נקטי כסדר הכתוב בתורה ע"ש :

דף כב ע"א רש"י בד"ה ורבי מאיר כו' למפרע כה סיתר. נ"ב פי' ואין צ"ל למלותים ודו"ק : **בד"ה** רבי שמעון כו' מבהמת פטום פטור דקסבר כו' כנ"ל : **תוס'** בד"ה מועלין בהן כו' דאין מועלין בו. נ"ב פי' דדוקא לאחר שיצא לנחל קדרון הוא דמועלין מדרבנן אבל מקודם אין גזירה במקדש וק"ל : **בא"ד** מועלין בו מן התורה. נ"ב פי' דהא קרא קדרים בם : **בד"ה** והאמא כמים כו' לא פריך למילף כו'. נ"ב פירוש דאין סברא לגרס הפסוק דוקא כמים הנשפכים ע"ג מזבח אפילו להותרא דסתם מים כתיב ורוצה אין נסכין אלא בלא פירוק מינה להיתרא הוא דפריך ודו"ק. (עיין במהרש"א) : **ע"ב** גמ' לא תאכל הנפש עם הבשר גמתק: **רש"י** בד"ה מה אבר כו' כלומר כרת משום דם גיזור כנ"ל. ונ"ב יפה פירש דאי לאסור משום דם מן החי לבד כלומר שיהא אסור כבשר מן החי פשיטא דק"ו ייבשר החי שהרי בשר מין היתר הוא ושרי ואפ"ה מן החי חייב ק"ו דם אלא ר"ל שיהא חייב עליו כדם נפש ודו"ק : **בא"ד** אבל דם הקזה מותר. נ"ב פירוש משום איסור דם ודו"ק : **תוס'** בד"ה לכם למה לי כו' לא ליכתב לכם. נ"ב ואף שאין מפיבין [?] אחרי מ"מ תורה כיון שלא דלק"מ דאי לא הוה כתב אלא ב' ערלים ולכם אדרבה הייתי אומר לכם הוא בא לנטוע לרבים וחד ערלים לאיסור הנאה שלא תאמר לכם כתיב וקאי וחד לאיסור נביעה ולהדלקה לא טוב קרא להיתר ו..מילא שרי כמו שהוא גופיה כתב אח"כ ואם יש להקשות הכי קשה לא לכתיב אלא ב' ערלים אליבא דחזקיה דהא כתיב הכא לא יאכל ומאתר [?] לאוקמי לכם לנטוע לרבים פשיטא שלא נטעה ונאמר שבא להתיר בהנאה שהרי אינה שכתוב כאן וכתב לא יאכל ודו"ק. (עיין במהרש"א) :

דף כג בפרש"י בד"ה מערבין לגיר כו' הואיל ואי מתשיל אגזירותיה כו' וכן לישראל בתרומה דאי בעי מהשיל כו' עכ"ל אליבא דסימכוס קאמרינן התם הכי דוקא נבי גיר ולא בתרומה אבל לא לרבנן ודמערבין נמי בתרומה בלאו האי טעמא שרי אלא אע"ג דלא חזי להאי חזי לאאי ומקרי סעודה הראויה וכמ"ש התוס' ע"ש: **תוס'** בד"ה קצירכם כו' וי"ל מדלא כתיב ראשית קציר וה"מ למכתב קצירך וכתיב קצירכם כו' עכ"ל ק"ק דא"כ מהרומתכם דהרתי נמי ש"מ מאי דריש ביה ולחזקיה דאמר הכא תרומתכם וקצירכם דכל ישראל מגליה הך דרשה דהכא קצירכם ולא קציר מצוה וי"ל דהיכא דאיכא למדרש דרשינן ודו"ק: **גמ'** ולחזקיה כו' לא לכתוב רחמנא לא יאכל ולא בעי לכם כו' כתב מהרש"ל דאין לומר דהוי לאו לכם הוה אסרינן אף בנזדמנו מדכתיב יהיו דא"כ ה"ל למכתב לא יאכל ולא לכתוב יהיו עכ"ל ודבריו דחוקים הם דמיהיו לא משמע רק באיסור עשה ולא יאכל איסור לאו הוא וע"ק לפי דבריו מאי תירץ חזקיה טעמא דידי נמי מהכא דאימא דאצטריך לכם לאפוקי ממשמעו דיהיו דהוה משמע אף בנזדמנו דליכא למימר דא"כ ה"ל למכתב לא יאכל דהא לפום סברא דהשתא לא ידעינן דלא יאכל איסור הנאה משמע וע"כ הנראה דמיהיו לא משמע אלא בהוייתן יהיו דאסור לכתחלה דוקא ולהכי לא אצטריך לכם אלא לאפוקי ממשמעות דלא יאכל דמשמע איסור הנאה ודו"ק: **תוס'** בד"ה שאני התם כו' תימה דלכתוב לא יאכל לחזקיה ולא בעי לך עכ"ל נ"ע הא אליבא דר"י הגלילי קיימין הכא והיינו ודאי ע"כ לא סבר כחזקיה מדאצטריך ר"י הגלילי לקמן קרא למשרי חלב בהנאה ע"כ דלא תאכלו דחלב איסור הנאה נמי משמע כדאמרינן בסמוך ומהרש"ל מחק בברייתא זו ר"י הגלילי אומר וא"ה לומר כן דהכי איתא בהדיא לקמן בברייתא בשם ר"י הגלילי ובכמה מקומות בפרקין הביאו רש"י והתוס' בשם ר"י הגלילי להתיר חמץ בהנאה ודו"ק: **ע"ב** בד"ה ומה חלב כו' דלטומאה לא הוה צריך קרא דאדרבה לטהרו מידי כו' עכ"ל אין זו ראיה לדבריהם אלא דלא תימא דלריה"ג הוה חלב בכלל נבילה כיון דלא מוקי קרא לטהר כדמוקי לה ר"ע ומש"ה קאמרי דודאי לר"י הגלילי נמי הכי הוא דלטומאה לא צריך קרא דהוי בכלל נבילה ואדרבה צריך קרא לטהרו כנו לר"ע ולדידיה ליכא קרא לטהרו דניחא ליה לאוקמא קרא להיתר הנאה והא דקאמר היא הותרה וחלבה לא הותר והוצרך קרא להיתר הנאה לאו משום דלא הוי בכלל נבילה דהא לענין טומאה הוי בכלל נבילה אלא דלענין היתר הנאה ה"א דלא הוי בכלל נבילה משום דלא הותר הנאה בנבילה אלא מה שהותר באכילה בטהרה ולאפוקי חלב ולכך אצטריך קרא להתירו בהנאה לר"י הגלילי ומהרש"ל הבין השמועה בענין אחר ואין להאריך ודו"ק: **גמ'** ותיפוק ליה מנבילה ס"ל כר"י דאמר דברים כו' ק"ק דהכתי ת"ל מדכתיב לכם גבי מינין טמאין לאפוקי ממשמעות דלא יאכל ע"כ דאיסור הנאה משמע ומיהו מדאיצטריך תרומתכם וקצירכם לא קשה מידי דאימא דס"ל כחזקיה דכל ישראל קאמר ודו"ק: **תוס'** בד"ה דכתיב והנה כו' ובת"כ דרש בהדיא השעיר דר"ח מדכתיב ואותה וגו' עכ"ל גם בתלמוד דידן במס' זבחים פרק ט"י איתא בהדיא השעיר ר"ח הוה ומייתי לה נמי מהאי קרא ואותה נתן וגו' ע"ש וק"ל:

דף כד בד"ה היקשא הוא כו' דלא תוקי קרא דוהבשר לאיסור הנאה שיהא בלאו כו' עכ"ל רלה לומר דמבלא תשרף דכתיב ביה לא הוה ידעינן אלא איסור הנאה בעלמא בטמא ולכך אצטריך לא יאכל יתירא תנהו ענין ללאו לאיסור הנאה לגופיה בטמא אבל השתא דידעינן לאו לאיסור הנאה בטמא מהיקשא דלא תוכל לאכול וגו' כדאמרי' פ"ב דשבת ע"כ לא יאכל אתא בהם איתו ענין לכל איסורין שבתורה לאו לאיסור הנאה וק"ק לפ"ז לעיל בקרא דחטאת חיצונה ובקרא דטהר דבעי לאוקמא לכל איסורין שבתורה לאו לאיסורי הנאה אימא דהתי לגופיה ללאו לאיסור הנאה מיהו בהאי קרא דטהר בלאו הכי קשה דבלאו הא דהר"א לא יאכל כי קודש הם כל שבקודש כו' איכא לאקשויי דאימא לגופיה בטהר ללאו לאיסור אכילה אתי אלא דניחא ליה למפרך מהאמת וק"ל: **בד"ה** דכתיב לא תוכל כו' נדלא כתיב מעשר דגנך ובכורות בקרך לא תוכל לאכלם ש"מ כו' עכ"ל לכאורה נראה מדבריהם דה"ל למכתב כל הפרטים כדכתיבי אלא דה"ל לכוללם שוב למכתב לא תוכל לאוכלם אבל בפרק ואלו הן הלוקין גמרא ערוכה היא בענין אחר דקאמר אלא קרא יתירא הוא מכדי כתיב ואכלת לפני ה' אלהיך במקום וגו' לכתוב רחמנא לא תוכל לאוכלם מיהדר מיפרש בהו רחמנא ל"ל אלא ליחודי להו לאוי לכל חד וחד וע"ש בפרש"י ותוס' וק"ל:

ע"ב בד"ה לרבות את האימורין כו' ויליף התם אימורין וכל שאין ניתר לטהורים כו' עכ"ל מהרש"ל מחק מדברי התוס' שאין ניתר לטהורים והגיה עליו וכל שאין לו מתירין דהכי איתא שם עכ"ל מיהו אימורין נמי לא הוזכרו שם במסורת אלא שהתוס' הקשו דמנלא יליף נמי אימורין דהא בכל הקדשים הכתוב מדבר וא"כ הוא יש לקיים נמי וכל שאין ניתר לטהורים שכתוב בכל נסחות התוס' שלפנינו דהוו בכלל כל הקדשים שהכתוב מדבר דאמרי' במנחות דאין ניתר לטהורים אין חייבין עליהן משום טומאה ע"כ לאו בכל מילי איירי דהא לא איירי באימורים דאין ניתר לטהורין והא כתבו ור"ש תירץ דאיצטריך כו' אכולה מלתא קאי דודאי מההיא דמנחות דאין ניתר לטהורין לא הוה פשיטא אוכל אימורין בטומאה דבכלל כל הקדשים איכהו אע"ג שאינו ניתר לטהורים אלא דסד"א דלא יבא איסור טומאה ויחול כו' ולכך איצטריך הכא לריבויי דהוי בכלל כל הקדשים לטומאה ודו"ק: **בד"ה** אמרת ק"ו תימה כו' א"כ דנין חולין מחולין ואין דנין כו' עכ"ל בהאי תירוצא ניתרצא נמי הא דלעיל דאי לאו ק"ו הוה דנין חולין מחולין ולא חולין מקדשים אע"ג דלחומרא הוא וק"ל: **בד"ה** הכל מודים כו' והא דלא קאמר הכל מודים בבשר בחלב שמא משום דאין מזהירין כו' עכ"ל יש להקדק דהא לאביי קיימינן הכא ואביי הא קאמר בהדיא לקמן דלוקין על בשר בחלב אפילו שלא כדרך הנאה משום דלא כתיב אכילה בגופיה ויש ליישב דלענין איסור אכילה בבשר בחלב לא מן הדין אתי אלא מג"ש מנבילה ושפיר לוקין עליו אפילו שלא כדרך הנאת אכילה כיון דלא כתיב אכילה בגופיה כדקאמר אביי בהדיא לקמן אבל הכא קאמר אביי בכלאי כרם דלוקין אף על הנאה שלא כדרך הנאה ושפיר קאמרי דבבשר בחלב אין מזהירין מן הדין דאיסור הנאה לא אתי אלא מק"ו מערלה ודו"ק:

דף כה בד"ה מה לחמץ כו' לא היה להם שעת הכושר לאכילה עכ"ל ר"ל דשור הנסקל ודאי היה לו שעת הכושר קודם שנגח אלא לאכילה מעולם לא היה לו שעת הכושר דקודם שנגח נמי בחיים באיסור אכילה עומד וק"ל: **בד"ה** מה לכלאי הכרם כו' וחמץ שעבר עליו בבל יראה יוכיח כו' עכ"ל דחמץ בפסח יוכיח דשמעתין מלי איירי שפיר בחמץ שלא עבר עליו בבל יראה כגון שביטל אבל הכא למימר חמץ בפסח יוכיח להתירא לית לן למימרא אלא חמץ בפסח שנעבדה בו נמי עבירה וכגון שלא ביטל וק"ל: **גמ'** זאת הומרת כלאי כרם כו' הואיל והיתה להן שעת הכושר כו' כתב מהרש"ל מכאן יש להקשות אמאי לא אמר מיד כלאי כרם יוכיח שהיה לו שעת הכושר כו' וצ"ל ליישב כו' עכ"ל והאריך ע"ש ולפום הורפיה לא עיין שם בסוגיא דפרק כל הבשר דמוכח שם בהדיא דחדא מתרתי אפילו אי לא הדר דינא פרכינן פירכא כל דהו דמה להצד השוה שבהן שכן גידולי קרקע אבל השתא דחדא מתלתא הוא כיון דלא הדר דינא לא פרכינן כל דהו וכ"כ התוס' שם בהדיא דבחדא מתרתי פרכינן פירכא כל דהו אפילו לא הדר דינא דהכי משמע התם מתוך הסוגיא ודו"ק: **תוס'** בד"ה עיקרן נאסרין כו' דהתם מיירי באותן עלים שהיו קודם זריעת כלאים וקודם שהוסיף מאתים כו' עכ"ל והשתא בכלאים אין חילוק בין פרי לעלים דבהוסיף מאתים תרוייהו אסירי ובלא הוסיף תרוייהו שרי ובערלה ושביעית ודאי דמייתי שפיר ראיה דחבילי זמורות הוה חזקה דעלים וזמורות לגמרי שרי ופירות אסורין ובכלאים נמי כתבו התוס' שם ובפ' חזקת הבתים דאורחא דמילתא דפרי הוסיף ר' ולא העלים והזמורות וק"ל: **בד"ה** חוץ מעצי כו' שאין יכול להרפא מאשר עלים אלא בזה כו' עכ"ל ר"ל דאי יכול להרפא גם מאשר עלים היה שרי דלא אתי לנטעי דוגמא דהתבושת דשרי ועי' בר"ן וק"ל: **ע"ב** בד"ה לא אפשר כו' ולא פליגי דשרי הייגו לר"ש דר' יהודה אסר כו' עכ"ל וה"ה דהמ"ל בהיפך באפשר ולא מכוין כ"ע ל"פ דאסור לר"י כי פליגי בלא אפשר ולא מכוין רבא כר"י ואביי אמר ע"כ לא קאמר ר"י אלא היכא דאפשר אבל דלא אפשר שרי וק"ל: **בא"ד** וצ"ל דההיא סוגיא כר' ירמיה דב"מ דאסר לר"י לא אפשר כו' עכ"ל וה"ה דהמ"ל דההיא סוגיא כלישנא קמא דהכא והיא היא אלא משום דלישנא בתרא עיקר נקטו ר' ירמיה דמלי סבר הכי אף לפי האמת דלא אתותב בהכי כמ"ש התוס' וק"ל:

דף כו בד"ה שאני היכל כו' וא"ת והא לא כתיב אכילה כו' וי"ל דמעילה ילפינן חטא כו' עכ"ל לפי דבריהם דרבא ס"ל כאביי היכא דלא כתיב אכילה אסור אפי' שלא כדרך הנאה ומ"מ במעילה דילפינן חטא חטא מתרומה ה"ל כאילו כתיב אכילה בגופיה ומיניה בבשר בחלב נמי דילפינן ג"ש מנבילה ה"ל כאילו כתיב אכילה בגופיה להתיר שלא כדרך הנאה:

נמוקי הגרי"ב **דף כג** ד"ה ולחזקי' למה לי למכתב כו' שהקשה כמהרש"א על המהרש"ל קושי' שני' מתני' הגמ' ע"ש וי"ל בזה לדעת מהרש"ל דבאמת הך דרשה דיהי' הוא מחלוקת הפוסקים אם הוא דרשה גמורה או אסמכתא בעלמא עי' ט"ז ביו"ד סי' קי"ז וא"כ על המקשה שפיר הקשה מהרש"ל דדילמא היא דרשה גמורה ומנ"ל להקשות משא"כ על המתרץ ליכא תו להקשות דסובר דאינו אלא אסמכתא ומדרבנן ומנא לך להקשות ודוק ובזה מתורץ מה שהקשה מהרש"א לקמן ע"ב על פ"ש ותיפוק לי' מנבלה כו' די"ל דס"ל דיהיה דרשה גמורה וצריך לכם והכן: **שם** במהרש"א על תוס' ד"ה שאני עי' מהרש"א שהקשה דלר"י הגלילי לא ק"מ והכא אליבא דרי"ה קיימי ע"ש והנראה דהא מצינו לקמן ל"ב דגם ר"א השמה סובר דהמן בפסח מותר בהנאה וגם לדידי' צ"ל תי' הגמ' ולכן מקשים התוס' שפיר והוא נכון מאד:

חכמת שלמה

דף כג ע"א גמ' דאמר קרא לכם. נ"ב פי' במקום אחר שקן הוא לכם וק"ל: **שם** ולא בעי לכם אמר לך כו'. נ"ב ואין לומר דילמא הוה שרי אף לכתחלה דהא כתיב יהיו בהווייתן ואין לומר א"כ הוה אסרינן אפי' נזדמנו זה אינו דא"כ הוה ליה למיכתב לא יאכל ולא ליכתב יהיו ודו"ק (עיין במהרש"א): **שם** ר"י הגלילי אומר נמתק: **שם** ת"ל לכל מלאכה ור"י הגלילי לטומאה ולטהרה לא איצטריך קרא כי איצטריך קרא לאיסור והיתר ור"ע איסור והיתר כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה וצריכי כו' ואי כתיב המן.נ"ב פירוש וממילא לענין לך טבל לא מר איפכא ודו"ק: **תוס'** בד"ה קוצר לשחת ומאכיל לבהמה כו' כנ"ל: **בא"ד** ועוד דקתני סיפא כו'.נ"ב הכי פירושו ועוד כו' כלומר אפילו אם תפרש שקוצר לשחת ומאכיל לבהמה הכל אתת וכמו שפירש רבי יצחק מקורבי"ל לשם הפ"ה פריך הכא שפיר ודייק דחדש מותר בבהמה וסמיך אסיפא דקתני ר"ש אומר אף משהביאה שליש יקצור ויאכיל דאיקרי תבואה ומפ"ה שרי להאכיל לבהמה וכן איתא בתוס' שם להדיא רק בפירש לשם דש יך אדברי רבי יהודה דאמר לשם אהא דקוצר לשחת כו' קודם ר"ב אימתי כשהתחיל עד שלא הביא שליש כו' דמשמע כשהתחיל קודם שהביא שליש שיכול לקצור אף משהביא שליש כו' והיא היא ודו"ק: **ע"ב** גמ' א"כ חולין שנשחטו בעזרה. נ"ב מה שפירשו התוס' לעיל דבכהן אי אפשר לפרש בענין אחר אלא לאו דאורייתא ממש ומותרין מן התורה משום דאי אפשר לפרש שאינן דאורייתא לאסור בהנאה דמנין לו דלמא אותו בא לאסור חולין שנשחטו כו' כמו לחמץ ולשור הנסקל ונימא דהמן ושור הנסקל אינן דאורייתא אבל לעיל דאמר חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא. אינו כל כך הוכחה דשמא אין דאורייתא שאסורין בהנאה משום דהיא ליה לר"י שום דרשה דמותרין בהנאה ור"מ חולק אבל הכא ליכא לפרש הכי דא"כ חולין שנשחטו בעזרה לא הוי תלי בפלוגתא דחזקיה ורבי אבהו אלא תלי בפלוגתא אחריתי אי דרשינן להאי קרא אי לא בבלמא כשתא תלי שפיר בפלוגתייהו מתאר דסבירא ליה לר' אבהו דאין חילוק בין לא יאכל א"כ ע"כ צריכא אותו למעוטי חמץ ושור הנסקל ולא לחולין שנשחטו בעזרה שאינן דאורייתא אלא הכל מדרבנן וקרא דכי ירחק ממך הדרך וגו' ברחוק מקום אתה זובח כו' אסמכתא בעלמא הוא א"כ מה שכתב התוס' לעיל גבי חולין שנשחטו בעזרה אי"א לפרש בענין אחר לאו שמוכח מהאי איכא בינייהו אלא מהאי שמעתא שמסיק לק"ן גבי הכוא מדרבנן דיתיב כו' ומסיק דסבר האי תנא חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא ומשום הכי כתבו גבי האי שמעתא כו' וה"פ דלעיל ליכא למוכח מינה דשמא אינו דאורייתא לאסור בהנאה דכל היכא דאיכא למידרש אותו לאיסור הנאה ניחא למידרש להמן ולשור הנסקל שאיסורן נאמרו בהדיא ומ...ילא ליכא שום מילף לחולין שנשחטו בעזרה ומותרין בהנאה אבל הכא דמסיק קסבר האי תנא חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא וניחא אותו לאוקי אחולין שנשחטו בעזרה ובעי קרא אהרינא לשאר איסורין אלמא דליכא לפרש הכי ודו"ק: **תוס'** בד"ה ומה חלב כו' דאדרבה לטהרו מידי כו'. נ"ב וא"ל א"כ שמא המקרא בא לטהרו מידי נבילה די"ל עי"נ לא צריך ריבוי דכל לטהרו אף לגבוה דס"ל לר"י הגלילי מאחר דטיהרו הכתוב מידי נבילה שוב אין לו טומאה בין להדיוט בין לגבוה: **בד"ה** דהא כתיב כו' כל שפסולו בקדש בשריפה. נ"ב ומה שאמר דכתיב והנה שורף הכי פירושו אם אינו ענין לגופו דהא קיימא לן כל שפסולו בקדש כו' ולא נכתב אלא אהרן אלא משום מעשה שהיה הוא מספר דכתיב והנה שורף כלומר דרך מעשה עיין לקמן ד' ס"ג:

דף כד ע"א גמ' אמר קרא בקדש באש תשרף. נ"ב פי' הכי כתיב קרא וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף ודורש המקרא כאלו כתיב וכל בקדש באש תשרף וק"ל: **רש"י** בד"ה ואם אינו ענין כו'. נ"ב פי' לפי שה"א למוקמי האי שריפה לשאר איסורים ולמילף מינה דאסור בהנאה שהרי לפי האמת אין שייך שריפה בם כ"ו שמסיק א"כ נ"ל שאינו בא אלא לאיסור לאו ומ"ה קאמר אם אינו ענין לאכילה כו' ודו"ק וקשה דהכי הל"ל ואם אינו ענין לשריפה דהא קאמר קרא בקדש תנהו ענין לאיסור הנאה וצ"ע: **ע"ב** רש"י בד"ה אין סופגין כו' בלבד אין סופגין כו' הד"א: **תוס'** בד"ה לרבות את כו' וכל שאין ניתר לטהורים. נ"ב נ"ל וכל שאין לו מתירין והיינו קומץ ולבונה וכן איתא התם ע"ש (עיין במהרש"א):

דף כה ע"א גמ' הואיל והיתה להן שעת הכושר. נ"ב בכאן יש להקשות אמאי לא אמר מיד כלאי הכרם יוכיח שהיה לו שעת הכושר כו' ונ"ל ליישב משום שיש בני עניני כלאי כרם זרוע מעיקרו וזרוע ובא זרוע מעיקרו היה לו שעת הכושר זרוע ובא לא היה לו שעת הכושר וא"כ כשהאמר כלאי כרם יוכיח שהיה לו שעת הכושר כו' איכא למיפרך מה לכלאי הכרם כגון זרוע ובא שלא היה לו שעת הכושר ועכשיו שהוא בא ליוכיח נגד חמץ שאינו שוה כרם אם תבא למיפרך מה לכלאי הכרם שלא היה לו שעת הכושר כגון זרוע ובא כו' או אומר אדרבה כלאי הכרם זרוע מעיקרו יוכיח שהיה לו שעת הכושר ודו"ק ומה שהקשו התוס' שנילף מערלה שהיתה לה שעת הכושר כו' ולא אמרינן הא איכא איידך ערלה כו' היינו משום דלאי בק"ו וליכא למיפרך מידי היכא דלאי בקיו אפילו אתא מחד עניינא ודו"ק. (עיין במהרש"א): **תוס'** בד"ה כלאי הכרם כו' ערלה תוכיח ומפני כו'. נ"ב פי' משום דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שכן גידולי קרקע משא"כ בבשר וחלב ואע"פ שהוא פירכא כל דהו על מה הצד פרכינן אבל כל היכא דלא הדר דינא אפי' אתא מתלתא לא פרכינן פירכא כל דהו וק"ל: **בד"ה** הואיל והיתה כו'. נ"ב לשון תוס' בפרק כל הבשר והיתה להם שעת הכושר קודם הפרשה הקשה רבי מבה כהן דבפרק ק"א דמנחות אמר אי ממשקה ישראל ה"א היכא דלא היתה להן שעת כושר דומיא דערלה וכלאי הכרם והכא משמע דהיה להן שעת הכושר וי"ל דהתם איירי ביין בעוטין ממנו נסכים למזבח דבעי שיהא ממשקה ישראל והותי לא היה לו שעת הכושר דמה שגידל אחר זריעת הכלאים הוא הוסר והותו לא היה לו שעת הכושר ומה שגידל קודם מותר והיינו לאחר כשהוסיף מאתים אלא משום תערובת שנתערב עם מה שגידל אח"כ והגרעינין שנזרע הוה דהיתה לו שעת הכושר ודו"ק:

דף כו ע"א גמ' ושמו הגל המזבח שלא ימעלו בה אחרים אלא שיהא כולו הגל המזבח משום דהוי תרומת הדשן כו' כצ"ל וכ"כ פ"א: **ע"ב** תוס' בד"ה חדש יותן כו' הקשה הר"ר אהרן לרבי. נ"ב נ"ל לרי"י או פי' לר"י דאי לרבי ממאי קאמר הא אפילו לרבנן קשה דלא פליגי ארבי אלא משום דאין באיסור בענין כדפרישית לעיל והגחלים אינן אסורים כמו האפר אבל הכא אף הגחלים שוקים כן כמו שמסיק ודו"ק (עיין במהרש"א):

מהר"ם

דף כג ע"א בתוס' ד"ה קוצר לשחת וכו' מ"מ ומאכיל לבהמה לא משמע ליה דקאי אקוצר לשחת נראה לי משום דאי קאי אשחת למה לי ומאכיל לבהמה פשיטא דסתם שחת מאכיל לבהמה ולא לבני אדם כך הוא סברת המקשה: **בא"ד** ועוד דקתני סיפא וכו' מכלל דרישא איירי בתבואה גמורה וע"י קשוף המקשה אסיפא סמיך:

דף כד ע"א בתוס' ד"ה צרעה לוקה וכו' משמע דרמישה הוי נמי בדבר הרוחש וכו' ר"ל וא"כ קאי נמי לאו זה אמיני שרצים דהיינו דבר הרוחש ות"רץ הר"י וכו' דקאי דווקא אשמונה שרצים:

דף כה ע"א בגמ' מה לערלה וכו' והא דלא יליף מיד מחמץ וכלאי הכרם נ"ל לתרץ עד"ש במסכת חולין דכל דבר הבא מדינא מתרתי פרכינן כל דהו והוה פרכינן מה לחמץ וכלאי הכרם שהן גידולי קרקע אע"פ שאין זה קולא וחומרא מ"מ כל דהו פרכינן אבל על הבא מתלתא לא פרכינן כל דהו כשלא הדר דינא ובזה יתורצו כל הקושיות הנופלות בהלכה זו: **בתוס'** ד"ה הואיל והיתה וכו' התם קאי על משקה ישראל וכו' פירוש על יין של נסכים דצ"ל מן המותר לישראל ויין הוא הגידול שהרי החרצן אין ראוי לנסך ומה שגדל לא היה לו שעת הכושר:

דף כו ע"ב בתוס' ד"ה ויש שבח כו' ור"ה ורבנן סברי וכו' הכל הוא דבור אחד: **ד"ה** בישלה על גבי גחלים וכו' אע"ג דכל הנשרפים וכו' ר"ל וערלה וכלאי הכרם מן הנשרפים הן כדאיתא סוף תמורה:

וקשה דתקשי ליה כדפרכינן לעיל דנפרוך מה לכלאי כרם שכן לוקין עלייהו שלא כדרך הנאתן דלא כתיב ביה אכילה משא"כ בבשר בחלב דאין לוקין עליו אלא כדרך הנאתן דה"ל כאילו כתיב אכילה בגופיה ויש ליישב דלא פריך הכי לעיל אלא לאביי דאמר הכל מודים בכלאי כרם שלוקין עליהן שלא כדרך הנאה אבל לרבא דהכא איכא למימר דבכלאי כרם נמי אין לוקין שלא כדרך הנאה אע"ג דלא כתיב ביה אכילה אפשר דאיכא ביה שום דרשה וג"ש כאילו כתיב ביה נמי אכילה ודו"ק: **בד"ה** מעילה הוא כו' ובירושלמי דייק מינה דקול ומראה וריח אין בהן כו' עכ"ל דאי לאו הך דירושלמי הוה אפשר לפרש דלאו דוקא בוררת אלא היתה יכולה לברור מרוב אורה וע"ש בתוס' וק"ל: **בד"ה** לאותן העומדים כו' שלא יקרבו עצמן לעזרה כדי להריח יותר דהא אמרינן לא היתה כלה כו' עכ"ל ולמאי דמסיק וריח לאחר שעלה תמרותו אין בו משום מעילה איכא לאוקמי הך דלא היתה כלה צריכה להתבשם כו' היינו מריח שעלה בב"ה לאחר שעלה תמרותו ואפשר דס"ל דלאחר שעלה תמרותו נמי מעילה אין בו אבל איסורא איכא ודו"ק: **ע"ב** בד"ה חדש כו' ויש שבח כו' הקשה הר"ר אהרן לר' הא דאמר כו' עכ"ל כתב מהרש"ל נ"ל לר"י או פי' לר"י דאי לרבי ממש הא אפילו לרבנן קשה דל"פ כו' אבל הכא אף הגחלים מוקצין כו' עכ"ל ע"ש וא"ל לדחוק בשביל זה דלכך נקט לרבי משום דהתלמודא הזכיר הך מלתא דשבח עצים לפי סברתו של ר' גבי ערלה ומינה הקשי גם לרבנן באיסור מוקצה ועוד נראה דלרבנן יש להשיב כיון דאפילו בערלה הוה כאילו כלה ונבער האיסור ואין כאן שבח עצים לענין מוקצה דלא הוה רק איסור מדרבנן אית לן למימר נמי הכי דלית כאן שבח עצים אע"ג דהגחלת גופה איסור מוקצה הוא ועיין בזה בתוס' פ"ב דמס' ע"ז וק"ל: **גמ'** אימור דשמעת ליה לר' משום דיש שבח עצים בפת זה וזה גורם כו' למאי דבעי למימר דפליגי בזה וזה גורם ניחא דקאי אפה בו את הפת היינו בתנור אי אחדש בהיסק שני ואי איישן בהיסק ראשון וסיפא דבשל' ע"ג גחלים כו' מצי קאי איישן בהיסק ראשון וכן נראה מפרש"י אבל למאי דמסיק השתא דפליגי בשבח עצים בפת ולכ"ע זה וזה גורם שרי קשה דע"כ לא קאי אפה בו [א] את הפת אלא אחדש בהיסק ראשון ומאי קאמר עלה בשלה ע"ג גחלים ד"ה מותר דהא א"נ דליכא עצים דאיסורא בעין מ"מ ע"י ביסול התנור נאסר הפת כיון שהוא חדש ונגמר באיסור ודוחק לומר שהחדש אע"ג שנגמר באיסור לא מקרי איסור בעין דא"כ אפילו כשאבוקה כנגדו ובהיסק ראשון אפילו בחדש ה"ל נגמר באיסור ובהיתר באיסור ע"י האבוקה שהאיסור בעין ובהיתר על ידי התנור שאין האיסור בעין וע"כ נראה למאי דמוקי פלוגתייהו בשבח עצים דאפה בו הפת מלתא באנפי נפשה הוא ולא קאי כלל אתנור אלא אפה הפת נגד האבוקה על הקרקע בלא חום תנור ועלה קאי שפיר בשלה על גבי גחלים כו' וכן נראה מדברי מהרש"ל לקמן ודו"ק :

דף כז תוס' בד"ה עד שיהא בו כו' פי' באיסור דאי כו' נראה לרשב"א דשרי והא דבפ"ב דע"ז כו' והשתא הוי ר"ש כו' עכ"ל כל"ל משום דלכאורה דפלוגתא דהתם בים בכל אחד מהם כדי להחמין לא הוה בזה וזה גורם כי הכא דאין בכל אחד מהם כדי להחמין רק ע"י צירוף וע"כ דקדק לפרש בו דקאמר הכא בלשון יחיד ולא קאמר עד שיהא בכל אחד מהם כדי להחמין ומכ"ש בים באיסור לחוד אבל אמר בו בלשון יחיד דדוקא בים באיסור לחוד כדי להחמין אבל אי יש בכ"א מהם כדי להחמין נראה לרשב"א דשרי ליה הנא דהכא ומה"ש דהוי זה וזה גורם ושרי וא"כ השתא דר"ש דמתיר התם בהכי הייט כרבנן דהכא וזהו סברת רשב"א הכא אבל התוס' שם פרק כל הבשר לא דקדקו בו בלשון וכתבו שם דאסור אפילו בים בהיתר נמי כדי לחמם כת"ק דר"ש ואין זה תימ' שהתוס' כתבו כן במקום אחד ובמקום אחר לא כתבו כן שכן דרכם בכמה מקומות וקצת ראיה מדבריהם דלעיל דאם יש בכ"א כדי לגרום מקרי זה וזה גורם שכתבו בתנור ישן דה"ל זה וזה גורם אע"ג דאפשר [ב] שהפת נאפה ע"י האבוקה שכנגדו לחוד בלא תנור כלל ויש לדחות ודו"ק : **בפירש"י** בד"ה הימנה מן כו' רבנן היא דפליגי עליה דרבי ואמרי הפת כו' עכ"ל וה"ה דהמ"ל רבנן דשאור אבל רבי לא פסיקא ליה דאימא דפליגי בזה וזה גורם כדס"ד מעיקרא ולמאי דמסיק נמי דפליגי בשבח עצים מ"מ אפשר דאוסר נמי בזה וזה גורם ולרבותא דרבנן פליגי בחד גורם ודו"ק: **בא"ד** וא"ת לרבנן יוצן למה לי כו' ה"מ דיעבד אבל לכתחלה לא קשרו לאפות בהיסק כו' עכ"ל רוצה לומר אפילו בהיסק איסור על ידי זה וזה גורם ודו"ק : **בא"ד** וה"ה דמצי לאוקמא כו' כת"ק דרבי אליעזר אלא משום כו' עכ"ל היינו לשיטתא דקאמר א"כ אמאן תרמייה נבל למאי דמסיק דתניא ר"א אוסר בכל האיסורין ניחא דמצינן למימר שפיר דת"ק דר"א לא נחמיר אלא בע"ז וק"ל : **תוס'** בד"ה ובהא אפילו כו' משום דיש שבח עצים בפת ולא מטעם זה וזה גורם כו' עכ"ל ואי הוה מפרש לה דפליגי בזה וזה גורם לא הוה אצטריך ליה לאפוקי אלא דלא משמע ליה לפרש אלא דפליגי בים שבח עצים ועי"ל דס"ד לרבנן אפילו בחד גורם שרי ולא פליגי בזה וזה גורם אלא משום רבותא דרבי ודו"ק : **ע"ב** גמרא לרבנן דשרו בקמייתא כו' כתב מהרש"ל תימה כו' פשיטא שנאסר הפת אפילו לרבנן דהא ל"פ וכו' והכא גבי הקדש שאסור אפילו האפר א"כ הוי האיסור בעין ממש ופשיטא דאסור וכ"ל דלא מיבעי ליה אלא באפה הפת בתנור חדש שלא הותך ובישן שלא הוסק [ג] דה"ל זה וזה גורם ורבנן קשרו גבי הקדש מאי וקפסק רב חסדא להחמיר אע"פ שאין כאן גחלים ולא אסר אלא חום התנור כו' עכ"ל ואין דבריו מובנים לי דודאי אם נימא דקמבעי ליה הכא למאי דבעי לאוקמא פלוגתייהו בזה וזה גורם איכא לפרושי בפשיטות ולא תיקשי מידי ואע"ג שהאפר נאסר והוא בעין ה"ל זה וזה גורם בישן שלא הוסק ובחדש שהוסק מיהו מדקאמר השתא לרבנן קמבעיא משמע דהיינו למאי דפליגי בשבח עצים בפת ובזה וזה גורם לכ"ע שרי דהכי מסיק לעיל ולשמואל נמי לא פליגי אלא בשבח עצים בפת כמ"ש התוס' לעיל ומסתמא בהכי קמבעיא ליה ועוד דאי בזה וזה גורם קמבעיא ליה ומטעם דהקדש אפילו באלף לא בטיל תפשוט ליה מדין עבודת כוכבים דפליגי ביה רבנן ור"א דעבודת כוכבים נמי לא בטיל אפילו באלף ויש להגיה על דבריו דודאי למאי דמסיק לעיל דבשבח עצים בפת פליגי קמבעיא ליה ובחדש באפה בהיסק ראשון דשרי לרבנן בקמייתא בהקדש מאי ובגרוף שאין שם אפר כלל מיהו גם בזה קשה כיון דהתנור חדש נגמר באיסור ה"ל גוף האיסור כמו האפר כמש"כ לעיל והנראה בעיקר קושיית מהרש"ל דהשתא אכתי לא אסיק אדעתיה הך דמייתי מברייתא דאפר הקדש לעולם אסור כדמוכחת הסוגיא וקושטא הוא לפי האמת הא דא"ל רב חסדא לרמי ב"ח דהפת אסורה הייט מה"ט דמייתי מברייתא דאפר הקדש לעולם אסור וק"ל: **שם** כגון שנפלה דליקה מאליה בעלי כו' ק"ק דמ"מ הגהנה אח"כ מאפר ההוא למעול ונפיק האפר לחולין ואמאי קאמר לעולם אסור וק"ל: **תוס'** בד"ה מה נותר כו' דלית לן למעוטי מנותר אלא שאר אסורין כו' עכ"ל שאר אסורין דלעיל דהייט שור הנסקל לא אצטריך ליה למעוטי כיון דלא דמי לנותר דהוי בכרת אלא משום דההוא יתורא דקרא דלא יאכל דמוקמינן ליה לשאר איסורים בבשר טמא הוא דכתיב דלית ביה כרת ואיכא למילף מיניה שפיר שור הנסקל שיהיה בשריפה אי לאו האי מיעוטא דהנותר בשריר ודו"ק : **בא"ד** לעיל היכי יליף שאר אסורין כו' דלחמץ בפסח לא צריך קרא דמצי למילף במה מצינו עכ"ל ר"ל במה מצינו מנותר דהוה נמי בכרת אבל שאר אסורין לא מצי למילף להסור בהנאה במה מצינו מבשר טמא שאינו בכרת ואסור בהנאה דנבילה מוכיח שאסור באכילה ואינו אסור בהנאה ודו"ק : **בד"ה** חלבו של שור כו' ותירץ דלא דמי ליה בבל תותירו עכ"ל ואין להקשות כיון דאסקי אדעתייהו הך פירכא דבל תותירו א"כ מה יוכיח איכא דהא חמץ דמי לנותר בבל תותירו משא"כ שור הנסקל וי"ל דסמכו עצמם למימר יוכיח נמי אהא לדברי ר"י כדמסיק דאשם תלוי וחטאת כו' לדבריך יוכיחו וק"ל :

דף כח בד"ה ואתה אומר כו' טעמא דר"י דרים בת"כ מכי קודש הוא כו' עכ"ל משום דדרשינן לעיל כל שבקודש פסול בשריפה אצטריך להאי מיעוטא דהוא למעט את שבקודש ואין בשריפה וק"ל : **בד"ה** ותנן נמי כו' ורחמנא אמר לא ידבק בידך מאומה וגו' אבל בעבודת כוכבים לא כתיב אכילה ואסור אפילו שלא כדרך הנאה עכ"ל ומיהו אצטריך ליה להאי קרא דלא ידבק וגו' לאסור אע"ג דאינו מגדל למחים אלא בזה וזה גורם כדמוכח התם ע"ש : **בד"ה** עבודת כוכבים דלא כו' ולפ"ז לרב יוסף בשאר נהרות לא מהני שחיקה מדקאמר מצריך להוליך לים המלח כו' עכ"ל ר"ל דאי בשאר נהרות נמי מהני שחיקה לרב יוסף וליכא לאפלוגי בין ים המלח לשאר נהרות כלל א"כ אמאי נקט בכמה דוכתין ים המלח דלא הל"ל אלא יוליכו למים ומהרש"ל נדחק בזה ולא ידעתי למה ואין להקשות לפום סברא דהשתא לר' יוסי אמאי שרי לשחוק ולזרות לרוח טפי מלהוליכו לשאר נהרות די"ל כמ"ש לקמן התוס' דבשאר נהרות איכא למיחש טפי שהמים יוליכו אותו למקום אחד לידות הגאר משא"כ בשוחק וזורה לרוח שאינו בא למקום אחד ובדברי התוס' בזה פרק כ"ה נפל טעות בדבריהם וע"ש בחדושינו וק"ל : **בא"ד** וליכא בין רבה לרב יוסף אלא חמץ בשאר נהרות ע"כ ר"ל לענין דינא ליכא בינייהו אלא חמץ בשאר נהרות דבעבודת כוכבים ליכא בינייהו לענין דינא אלא בפלוגתא דמתני' דרב יוסף מוקי לה בשאר נהרות וע"י שחיקה ורבה מוקי לה לים המלח בלא שחיקה ודו"ק : **ע"ב** בד"ה חד לפני זמנו כו' ואור"י כיון דחד מהני קראי משמע איסור הנאה לא נחלק ביניהם עכ"ל יש לדקדק מדבריהם דהכא אדבריהם דלעיל שכתבו תימה לרשב"א לימא דה"ב חמץ נוקשה כו' דמרבינן ליה מכל מחמצת לא תאכלו דלחזקיה שרי בהנאה כיון דלא כתיב לא יאכל ולר' אבהו כו' ע"ש הא איכא להרוצי כי הכא כיון דחד מהנהו קראי איסור הנאה משמע לא נחלק ביניהם דליכא למימר דה"כ להוי נמי חמץ נוקשה בכרת משום דלא נחלק ביניהם דא"כ ה"ל מהאי טעמא הכא בלפני זמנו ולאחר זמנו ליתי בכרת וי"ל דאיכא הכא שום מיעוטא לר"י דתוך זמנו בכרת ואין לפני זמנו ולאחר זמנו בכרת וק"ל :

דף כט בפרש"י בד"ה מעל חייב כו' כר"ש דאמר חמץ לאחר הפסח מותר כו' עכ"ל ולפירושו ס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי וה"ה דה"מ לפרש דס"ל כר' יוסי הגלילי דאפילו תוך זמנו מותר בהנאה ודבר הגורם לממון לאו כממון דמו וכ"ה בדברי בעל המאור ע"ש : **בד"ה** את יום כו' יש טועים דקשיא להו כי פטר ר' נחוניא במזיד דבר כרת הוא והכא בשוגג כו' עכ"ל לכאורה נראה לפרש דודאי לענין תשלומי ממון א"כ דשגג נמי בכרת פטור דכיון דר' נחוניא עושה יוה"כ כשבת ואנן קי"ל כחזקיה דחייבי מיתות שוגגין פטורין מן התשלומין כמ"ש התוס' ומינה דחייבי כריתות נמי שוגגין פטורין ולא קשיא להו הכא אלא לענין דפטר אותו נמי מקרבן מעילה [ד] כדקתני לא מעל דליכא למפטריה בשגג נמי בכרת דא"כ כל חייבי מיתות שוגגין פטורין נמי מחטאת והרי התורה חייבו אלא דאיכא לאוקמי דפטור נמי מקרבן מעילה לר' נחוניא במזיד בחמץ ואפילו שגג בהקדש וכפרש"י מיהו בההיא שמעתין דלקמן דהאוכל תרומת חמץ בפסח כו' נראה מפרש"י דלא קיס ליה כחזקיה ואיכא תנא דפליג אדבי חזקיה כמ"ש התוס' פרק אלו נערות ע"ש ועוד יבא בדברי התוס' בזה ובפרש"י לקמן ודו"ק : **בד"ה** ורב יוסף כו' אלא אליבא דר"י הגלילי פליגי כו' ומ"ד לא מעל סבר אין פודין כו' עכ"ל יש לדקדק דרש"י וכן התוס' פירשו לקמן בהוקימתא דרב אשי דלכ"ע אין פודין ואפ"ה חזי ליה למפרקיה ולהסיקו תחת תבשילו לר"י הגלילי דשרי בהנאה תוך זמנו והיה נראה ליישב דרב יוסף סבר דאפילו לר"י הגלילי לא חזי ליה למפרקיה ולהסיק דמיד כשפודה אותה הרי היא שלו ועובר בבל יראה כמו שהקשו התוס' לקמן לרב אשי ובפודין לכלבים לאו לכלבים דישראל אלא לכלבים דעובדי כוכבים קאמר רב יוסף אבל א"כ הוא אמאי לא מוקים לה רב יוסף אפילו כרבנן דר"י הגלילי דלמ"ד פודין ימכרנו לעובד כוכבים ההקדש עצמו וכמ"ש התוס' לקמן וע"כ הנראה לומר דלרב יוסף נמי לכלבים דידיה הוא וסבר רב יוסף למ"ד אין פודין לכלבים ה"ל דאין פודין להסיק תחת תבשילו כמ"ש התוס' דכן הדין בקדושת הגוף וסבר רב יוסף דאין לחלק ביניהם ודו"ק : **תוס'** בד"ה בדין הוא כו' דהא דקאמר אפילו תוך זמנו מותר הייט בהנאה כו' עכ"ל ומלינן לאשוויי שפיר בהנאה מן החמץ של עובד כוכבים ולא נעשה של ישראל וכגון דהעובד כוכבים

קרני ראם [א] נ"ב דברי רבינו תמוהים דלמ"ד יש שבח עצים בפת פשיטא דאסור אפילו בתנור ישן משום דשבח עצים עיקר וכמ"ש הרמב"ן וכבר תמה עליו הפ"י : [ב] נ"ב ונ"ל דאע"ג דהתנור בלי עצים א"א לאפות מ"מ כיון דבכבר הוסק יכול לאפות בלי אבוקה כנגדו ע"י התנור ג"כ ומ"מ לא אדע מהיכא דייק רבינו לשון התוס' דאפילו אבוקה כנגדו לא בעי והתוס' לא דייקי רק דיותן לא צריך ע"ש :
[ג] נ"ב דהרש"ל אזיל בשיטת רבינו לעיל דבתנור ישן אף שאבוקה כנגדו הוה זוז"ג וכבר כתבתי שדבריו תמוהין וא"כ אי נימא דכל שהאפר אסור יש שבח עצים א"כ ל"מ תנור ישן להתירו בזוז"ג דשבח עצים עיקר וצ"ע :
[ד] נ"ב וא"נ דהכא כיון דפטור מקרן ותומש פטור מקרבן כמ"ש בתוס' :

מהר"ם

דף כז ע"א ברש"י ד"ה דאחר אחרון וכו' נמחו באיסור אסור כצ"ל והוא סוף דבור ומה שכתב רש"י ואפי' קדם וסילק את האיסור הוא ס"ס :

דף כח ע"ב בתוס' ד"ה א"כ מה תלמוד לומר כו' הלשון דחוק נ"ל דר"ל דמשום הכי הלשון דחוק דהא תשובת ר"ש שהוא דברי ר"י הוא מראיית פסוק שבעת ימים ובדבריו מתרץ פסוק לא תאכל עליו וכו' לכך מתרצו התוס' שתשובת ר"ש היה נ"כ מכח עליו ודו"ק :

חכמת שלמה

דף כז ע"א רש"י בד"ה דאתר אחרון כו' ואפילו קדם וסילק את האיסור נמחק : **תוס'** בד"ה עד שיהא כו' דהא בפרק בהרא כו'. נ"ב אבל אין להביא ראיה מזה דאי הוה אף ביתר כדי להחמין א"כ הוה זה וזה גורם וקשרו רבנן משום דלא נקל זה וזה גורם אלא היכא שאי אפשר לגרום לחד בלא חבירו אבל הכא מאי חזית דהאי דהיתירא קגרם דילמא האי דאיסורא נגרם ומש"ה אסור ועל כן צריכים להביא ראיה ממקום אחר. ותימה שהתוס' בסוף פרק כל הצלמים פירשו דאיירי אפי' יש גם ביתר כדי להחמין אפי' הכי אסורה ע"ש ודו"ק : **ע"ב** גמ' לרבנן דשרו בקמייתא מאי. נ"ב תימה מאי קמבעי ליה מ"כ אי איירי בעלי הקדש שמועל בו א"כ יצא מיד לחולין ואי איירי בכה"ג שאינו יוצא לחולין כגון צלי שלמים או במזיד א"כ פשיטא שנאסר הפת אפי' לרבנן דהא לא פליגי לעיל אלא משום דלא חשוב האיסור בעין שבשלהבת כלה מן הגחלים שהן מותרים והכא גבי הקדש שאסור אפי' האפר א"כ הוי האיסור בעין ממש ופשיטא דאסור וי"ל דלא מיבעי ליה אלא באפה את הפת בתנור חדש שלא הותך ובתנור ישן שלא הוסק דהוה ליה זה וזה גורם ורבנן קשרו (בקמייתא) גבי הקדש מאי וקפסק רב חסדא דיש להחמיר ואע"פ שאין כאן גחלים ולא אסר אלא חום התנור לבד ודו"ק ומש"ה פ"ל דקאמר בקמייתא מאי כלומר בדין הראשון הבעי בברייתא דהיינו דין תמנ כו' לאפוקי אפה בו את הפת דאיירי באבוקה כנגדו או בשלה ע"ג גחלים דפשיטא דאסור לענין צלי הקדש כדפרישית ודו"ק. (עיין במהרש"א) :

דף כח ע"א רש"י בד"ה סדני נ"ל סדנא : **בד"ה** יש מגלה שנקראת מ"ר בעיתה אין ספינה כו' כצ"ל : **בד"ה** לא ממאסה נ"ל לא ממסה : **תוס'** בד"ה איפכא מסתברא כו' כיון שרבה משום אותה. נ"ב [illegible] שהרי איט מהלך בין תמן לע"ג אלא בין ים המלח לשאר נהרות ודו"ק : **בד"ה** עבודת כוכבים כו' ולפי זה לר"י בשאר נהרות כו'. נ"ב וקשה לי מנין לו כל זאת דילמא אף בים המלח בעי שחיקה אבל [illegible] אף בשאר נהרות מהני שחיקה מכח קרא דויזר וגו' ובאמת שהתוס' גופא מפרשים שם בפרק כל הצלמים דלרב יוסף בעי שחיקה אף בים המלח ומכל מקום מהני שחיקה אף בשאר נהרות [illegible]

[illegible]

דף כט ע"ב [illegible]

לא חסר גלוס בהגהתו של ישראל וק"ל : בד"ה מאן ת"ק כו' אמאי פוטר כרת מתשלומין והא כו' עכ"ל לכאורה נראה לפרש דל"ל משום דאיירי בהזיד בכרת דאין לחלק בין שוגג למזיד דהא קי"ל חייבי מיתות שוגגין פטורין מתשלומין של ממון כמ"ש התוס' לקמן ומזה* שהקשו מההיא דאוכל תרומה חמץ בשוגג דחייב לשלם דאין לחלק בין שגג התם בחמץ להזיד בחמץ מה"ט דכל חייבי מיתות שוגגין פטורין מתשלומין ובפשיטות אההיא דהאוכל תרומת חמץ בשוגג דחייב לשלם לא קשיא להו מההיא דכל חייבי מיתות. שוגגים פטורין מתשלומין משום דהכי גלי לן קרא דלא מפטר משום חיוב מיתה וה"ה מחיוב כרת ולכך קשיא להו אדהכא דע"כ לא נימא הכי א"ק דהימא ודאי דבעלמא אין לחלק בין שוגג למזיד מדתני דבי חזקיה אבל הכא מה"ט איכא לפלוגי דבשוגג [בכרת לא] פטר כיון דגלי דחייב בשוגג דמיתה ה"ה בשוגג דכרת כההיא דאוכל תרומה חמץ וכן נרא' שזהו דעת רש"י[א] (דהכא)[דהתם]פירש שהזיד בחמץ ולקמן פירשו ששגג בשתיהן וע"כ נראה דמשמע להו מדקתני מעל ששגג בהקדש כמ"ש התוס' לקמן וה"ה ששגג בחמץ דא"כ ליתני שהזיד בחמץ בהדיא ואיירי כההיא דלקמן בהאוכל תרומת חמץ דאיירי ששגג בשתיהן ודו"ק: בד"ה ר' נחוניא כו' אמאי פטורין הכא מקרבן מעילה משום דקים ליה בדרבה מיניה הא אמר כו' שגג באוכלים והזיד בכלי כו' עכ"ל דודאי כל חייבי מיתות וכריתות שוגגין אע"ג דפטורים מתשלומין של ממון בקרבן חייבין דאל"כ לא תמצא שום קרבן חטאת אלא דהכא דפטר ליה מקרבן מעילה משום דאיירי לענין מעילה דוקא בהזיד בכרת כפרש"י והא קשיא להו שפיר כיון דאע"ג דשגג בהקדש פטור מקרבן מעילה משום דהזיד בחמץ ולא שב מידיעתו וקלב"מ הוא ומיקרי לא שב מידיעתו [ב] גם לגבי הקדש אע"ג דשגג ביה ה"נ התם נימא הכי כיון דהזיד בכלי ולא שב מידיעתו מקרי לא שב מידיעתו גם לגבי אוכלין וליפטר מקרבן חטאת אלא ע"כ דנימא התם אע"ג דקלב"מ אכלי ולא שב מידיעתו לגבי אוכלין מ"מ שוגג הוא וחייב קרבן וה"נ נימא הכא וע"ש בתוס' ודו"ק : בד"ה אין פודין כו' אבל הכא חזי לאדם אם היו ניכרים דהא כו' עכ"ל ר"ל דההוא דפרק התערובת קדשים שנתערבו בטריפה אילו היו ניכרים קדשים גופייהו חזי גם לאדם ומה שאין כן הך דטבול יום דהבכור גופיה טריפה הוא ולא חזי לאדם והך דקדש הקדשן למומן דאיכא למאן דאמר דאין פודין היינו נמי בכה"ג שמתו או נטרפו א"כ דלא חזו גופייהו לאדם ודו"ק: בד"ה אין פודין כו' ולתירוץ קמא קשה הא חזי בעיניה שלא כדרך הנאה עכ"ל אבל לתירוץ שני ניחא דאיירי דשלא כדרך הנאה לית ביה שוה פרוטה וק"ל : ע"ב בד"ה רב אשי כו' אי גרסינן דכ"ע פודין א"כ לרבנן כו' מ"מ ימכרנו לנכרים ההקדש עצמו כו' עכ"ל ולפ"ז רב יוסף דמוקי פלוגתייהו בפודין ואין פודין ה"נ לאוקמא פלוגתייהו אפילו אליבא דרבנן למ"ד פודין מעל דמצי למוכרו לנכרים ההקדש עצמו ולמ"ד אין פודין לא מעל דלא מצי למוכרו לנכרים ואפשר שהתוס' מפרשים כן אוקמתא דרב יוסף לרבנן ולהא"ל לכלבים לאו דוקא לכלבים דישראל אלא דעכו"ם קאמר אבל רש"י לא פירש כן לעיל אלא לכלבים אפילו דישראל ואפשר דניחא ליה לאוקמא לר"י הגלילי ולכלבים אפילו דידיה וק"ל : בפרש"י בד"ה אי נימא בכ"ע כו' גלי דעתיה דכר' יהודה ס"ל דאמר אף לאחר הפסח אסור עכ"ל לאו דוקא כר' יהודה דה"ה כר"ש ס"ל וקנים לאחר הפסח אף בתערובות תקשי ליה שלא במינו אמאי מותר הא יהיב טעמא ולא אתי לאפוקי אלא מר"י הגלילי ודו"ק :

דף ל תוס' בד"ה אמר רבא כו' אע"ג דבשלהות כו' דרבא אית ליה גם בחמץ בכ"ע עכ"ל ולפי גירסת בה"ג דל"ג במשהו מיהו מדברי בה"ג אע"ג דל"ג אין ראיה דהיינו מפרש ליה דמ"מ במשהו קאמר בחמץ בפסח ע"ש וק"ל: ע"ב בד"ה והלכתא כו' והא דמצריך רב אשי הכא ליבון מחמיר כו' עכ"ל משום דלא תימא דע"כ האי תירוצא לאוקמי הך דהכא דהיתרא בלע ליכא דהא רב אשי מצריך הכא ליבון ואיהו גופיה מחלק התם בין היתרא בלע ובין איסורא בלע והא תירצו דשפיר מצי איירי הכא בהיתרא בלע ורב אשי דמצריך הכא ליבון לאו מדינא הוא כדאמר התם אלא מחמיר על עצמו היה וק"ל : בד"ה התורה כו' וא"ת ה"ל דחזינן להו דמדייתי והיינו אחר הגעלה כו' עכ"ל ר"ל דע"כ דחזינן להו דמדייתי הני מאני דקוניא היינו שבלוען ניכר מבפנים גם אחר הגעלה וע"כ לפום סברא דהשתא גרע מכלי חרס דע"כ אין בלוען ניכר אחר הגעלה שלהן דא"כ לא אצטריך בהו נמי קרא דישבר דאי לפני הגעלה קאמר בהני מאני דקוניא דמדייתי א"כ ליכא ראיה מקרא דלישווינהו ככלי חרס דהא שאר כלים דהיינו כלי מתכות וכלי שטף נמי מדייתי קודם הגעלה ומהני בהו הגעלה ה"נ נימא במנא דקוניא דמהני בהו הגעלה והא תירצו דאיירי שפיר קודם הגעלה אלא דמדייתי מבחוץ וגרעו בהא משאר כלים ויש להשוותן לכלי חרס דמדייתי נמי מבחוץ קודם הגעלתן ודו"ק : בא"ד דבזבחים פרק דם חטאת פריך ולהדרינהו כו' כצ"ל : בא"ד וי"ל דכלי נחושת כו' א"כ מה שהקפיד בכלי חרס אבישול בלא בלוע כו' עכ"ל ר"ל דלית לן למימר דגזירת הכתוב הוא בלי טעם אלא משום דכל כלי חרס בולע טפי משאר כלים דכלי חרס מדייתי גם מבחוץ כדלעיל ולכך לא מהני בהו שטיפה ומריקה כמו בשאר כלים ומה"ט אית לן למימר נמי מסברא דהחמיר בו הכתוב גם בבישול בלא בלוע שעשאו הכתוב להחמיר עליו כבישול ובלוע ע"ש בתוס' ודו"ק : בא"ד כיון דחשיב כאחר ליעבד ליה כו' אבל תנור כו' ולאו כפנים חדשות דמי וצריך שבירה עכ"ל ר"ל לענין טומאה צריך שבירה כיון דלא שייך ביה פנים חדשות אבל לענין איסור הבלוע בו בתנור א"ל שבירה ויוצא מידי דפיו שפיר ע"י הסיקו של פנים כדאמרי' לעיל בתנור אבל קדירה שאין דרכה להסיקה מבפנים אם מסיקו מבפנים באו פנים חדשות לכאן ובין לענין איסור ובין לענין טומאה לא ישבר והיינו אינו יוצא מידי דפיו בלא פנים חדשות ודו"ק :

דף לא גמרא אא"ב למפרע הוא גובה כו' דכמאן דגבי מחיים כו' והיינו דוקא אם גבו היתומים קרקע כיון דלא מיחסרא גוביינא אמרינן דכגבו מחיים דאבוהון דמי אבל מטלטלין אם גבו היתומים אע"ג דלמפרע הוא גובה כיון דמיחסרא גוביינא לאו כגבו מחיים דמי מיהו לגבי איסורא לאביי [ג] גבי חמץ אע"ג דמטלטלין נינהו כיון דלמפרע נקנית לו הרי הוא שלו באותה שעה אע"ג דמחסרא גוביינא ודו"ק : תוס' בד"ה משתעבדנא לב"ח כו' וא"ת גבי מטלטלין נמי נימא הכי ונראה לר"י כו' עכ"ל נראה לפרש דבריהם דהכי קא קשיא להו כיון דב"ח דאבוהון הוא משועבד ליה כמו אבוהון כשהוא חי א"כ לאו מטלטלי דיתמי נינהו שהרי ב"ח דאבוהון הוא חי וכבר משועבד ליה לשלם לו אף מטלטלים דיליה כמו אבוהון אילו היה חי עדיין שהיה מחויב לו לשלם אף ממטלטלים והא תירץ ר"י דודאי אין לנו לומר מדר' נתן כאלו ב"ח דאבוהון היה חייב לו אלא דחשבינן הקרקע המשועבד לאבוהון כאלו היה בידו כיון דאם מכרה חוזר אבוהון וגובה אותה ולכך משועבדים נמי לב"ח דאבוהון משא"כ במטלטלין דאין להחשיבם כו' ואע"ג דההיא דר' נתן לענין מטלטלין נמי איתמר היינו לענין דגובה מיניה אף מטלטלין כשאבוהון קיים ולא מצי למימר לאו בעל דברים דידי אתה ודו"ק : בפרש"י בד"ה ישראל שהלווהו כו' לאחר הפסח אינו עובר אם נהנה ממנו עכ"ל דמדנקט אחר הפסח ע"כ עובר ואינו עובר משום איסור הנאה קאמר מיהו כיון דאליבא דר"ש קיימינן הכא דחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח שרי בהנאה ע"כ דהא דקאמר הכא עובר ואינו עובר לאחר הפסח משום מילתא דעבר עליו בבל יראה נגעו בה דא"נ שהוא חמץ של ישראל אינו אסור אלא משום קנסא דעבר עליו בבל יראה ואיכא למימר דנקט מילתיה אחר הפסח דאפילו בכה"ג דלא היה החמץ בתוך זמנו ממש של ישראל קנסינן ליה כיון דעבר על בל יראה מיהו לקמן בברייתא נכרי שהרהין פת פורני כו' דלא נקט אחר הפסח ניחא ליה לפרושי דבעיקר דינא איירי עובר ואינו עובר בבל יראה קאמר ויש למהרש"ל דברים בזה ואין לי להאריך וק"ל : ע"ב תוס' בד"ה שקונה משכון כו' איירי שלא קבל עליו ישראל אחריות דאי קבל הרי הוא שלו כו' עכ"ל ומתני' דהכא ליכא לאוקמי בקבלו אחריות דא"כ לא ה"ל למתני הך מלתא בהלוהו נכרי לישראל וישראל לנכרי אלא למתני כולה בהפקיד נכרי לישראל וישראל לנכרי וק"ל : בפרש"י בד"ה ל"ק מתני' דא"ל כשהרהינו כו' מעכשיו הלכך נכרי כו' עכ"ל משמע ליה דלא מהני אפילו מעכשיו אלא בשהרהינו וכדמייתי מברייתא' בנכרי שהרהין כו' ואם א"ל הגעתיך עובר משמע דמעכשיו נמי בעי הרהין ומיהו אליבא דאביי הך הגעתיך היינו באינו רוצה לפדותו ובלא מעכשיו נמי קני משום דב"ח למפרע הוא גובה וכמ"ש התוס' לקמן ע"כ דהרהין דקתני בברייתא לאו דוקא דמוכח מתוך הסוגיא דלאביי לא בעי הרהינו כיון דלמפרע הוא גובה א"כ דקתני הרהינו לרבותא דאפ"ה ברישא כשפדאו דאינו עובר וק"ל :

דף לב בפרש"י בד"ה כר' נחוניא כו' דאי שגג בחמץ והזיד בתרומה מאי חומש איכא ואי כו' עכ"ל הכא לא קשיא ליה אמאי משלם כלל כדקשיא ליה גבי הזיד בחמץ אמאי משלם הא אחייב ליה כרת משום דאיכא למ"ד בפרק אלו נערות דר' נחוניא נמי דפוטר מתשלומין הייט דוקא משום כרת ולא משום מיתה וק"ל : בא"ד לשמועינן כולה מתני' בחמץ חולין כו' וליתני שוגג חייב ומזיד פטור משום כרת עכ"ל מפירושו נראה דלא קיימא לן כחזקיה דחייבי מיתות שוגגין פטורין דא"כ לר' נחוניא בחמץ חולין שוגג פטור כמו מזיד דה"ל חייבי כרת שוגגין ואפשר שהוא מחלק בין חייבי מיתות שוגגין לחייבי כריתות שוגגין והתוס' לא כ"כ לעיל ועיין בחידושינו לעיל ודו"ק: תוס' בד"ה דבר הראוי כו' אין ראוי להיות קודש דאין כאן נתינה כו' עכ"ל מהרש"ל כדחק בזה לפרש שכוונו לומר דאין כאן נתינה שסמכו עצמם אתתן לו דדרים לקמן ולא ידעתי מי הכריחו לזה שהרי בהדיא כתבו התוס' לקמן דמהאי קרא ונתן לכהן את הקודש איכא למילף שפיר למעט איסורי הנאה בלאו קרא דתתן לו והיינו מדכתיב הלשון ונתן כמ"ש לקמן בד"ה ההוא מיבעי כו' להכי כתיב ונתן דמשמע שהפירות של נתינה ראוי להיות קודש ודו"ק : ע"ב בד"ה ואין נתינה כו' מיהו קשה לר"י כו' אשר יתן ממנו כו' לילף מכל נתינה לחומרא דהוי בכ"ש כו' עכ"ל לעיל קשיא להו מקראי דהוו מן הדומה לדומה דמשתעי כולהו בנתינה ממש מיד ליד והכא קשיא להו נמי מן הדומה לדומה מקראי דמשתעי כולהו בנתינה שפירש סימה על ד"א וק"ל : בד"ה מעילה שלא כו' אדרבה משבועת העדות ופקדון אית לן למילף דלחומרא מקשינן עכ"ל

קרני ראם [א] נ"ב מדברי רש"י שם נראה להיפך דאל"ה לא משכחת בחמץ גרידא היובא בשוגג ועיי"ש במהרש"א וצ"ע : [ב] נ"ב אין נראה דבהקדש לא שייך שב מידיעתו ועיקר ראיית התוס' דקלב"מ לא פטור מהקדש ועיין בתוס' בשבת שם: [ג] נ"ב צ"ע דגבי נכרי שהלוה הוא קולא וא"כ מה מהני למפרע גובה נגד מטלטלין ועיין במלחמות :

חכמת שלמה

דף ל ע"א בפרש"י בד"ה אמר רבא כו' במעינן מינה חלב שנפל כו'. נ"ב נ"ל שיש בה שומן אבל בשר וחלב ב' מינין הן כמ"ש הא"ז ולית פלוגתא בזה אלא שהרא"ש כתב במסכת חולין דשומן וחלב מין במינו הוא וברוב ספרים כתוב בפירש"י חלב שנפל לקדירה במינו אוסר במשהו כו' דמשמע להדיא דלא איירי אלא במינו ממש וכדפרישית : תוס' בד"ה אמר רבא כו' דבר שבמנין ואסורי הנאה. נ"ב פירשו התוס' לשם כגון שנתערבה חבית של יין נסך בהלף חביות של היתר ואמרינן לשם האי תנא סבר דבעי תרתי כו' ומ"מ לענין פסק הלכה לא בעינן תרתי אלא אפי' לא הוי דבר שבמנין אוסר במשהו כגון טיפת יין נסך כו' והרא"ש מפרש לשם דלענין נתערב יבש ביבש הוא דבעי תרתי וכן הלכתא ע"ש : בד"ה דילמא אתי למיכליה כו' ולפי זה דגים שנתבשלו בקערה כו'. נ"ב והרבה מן הגאונים אסרו יותר שלו בכלי מן נתבשלו ועיין בשערים : ע"ב תוס' בד"ה והלכתא כו' ועוד יש לחלק כו'. נ"ב לכאורה יראה דאין פירושו דבאיסורא בלע לחוד סגי דליבעי ליבון מאחר שלא היה תשמישו ע"י אור א לא הכי פירושו א"נ אפי' בסכין גדול לא בעי ליבון אלא כשבלע איסורא וכן דעת הר"ן אכן הסמ"ג שהוא מדברי התוס' כתב שאפי' בקטנים לתתוך בהן רותח בעי הגעלה פי' כשבלע איסורא ודו"ק : בא"ד והא דמצריך להו כו'. נ"ב פי' דלא תימא סוגיא דעבודת כוכבים היא אליבא דרב אשי דבעי ליבון ודו"ק : בד"ה התורה העידה כו' וי"ל דכלי נחשת כו'. נ"ב ונראה לפרש דמאחר שהתיר הכתוב כלי נחשת במריקה ושטיפה ובכלי חרס לא התיר ש"מ דטעם משום בליעה הוא דזה יוצא מידי דפיו וזה אין יוצא מידי דפיו ובישול בלא בלוע טעון שבירה בזה סברא לומר נפי שהחמיר בו הכתוב לחושבו כבלוע עכ"ל התוס' בזבחים וצריך קצת פירוש לפירושו מאחר שראינו שלכלי נחשת מועיל מריקה ושטיפה א"כ אנו רואין שהחומרא אינה מחמת קדשים אלא שהחמיר הכתוב בכלי חרס שאינו יוצא מידי דפיו לעולם והאיסור עליו וא"כ בכלי חרס אינו תלוי האיסור בטעם הבליעה לחוד ודו"ק וכך הוא דעת התוס' דהכא וק"ל :

דף לא ע"א רש"י בד"ה ישראל שהלווהו כו' אם נהנה ממנו. נ"ב דאי לענין בל יראה ובל ימצא לא הל"ל אחר הפסח אלא בוודאי לענין הנאה איירי וסבירא ליה להאי תנא פשיטא דאינו עובר בבל יראה דשמא יפדה העובד כוכבים ואפי' כשלא יפדה אחר הפסח מ"מ ספק היה בתוך הפסח וס"ל דאין אומרים שיהא עובר למפרע בבל יראה אבל לקמן בברייתא דעובד כוכבים שהרהין פורני כו' לא הזכיר שם אחר הפסח בוודאי איירי לענין שיעבור בבל יראה וס"ל דשפיר עבר למפרע א"כ האי תנא רבותא קמ"ל דאפי' לענין הנאה אינו עובר וכ"ש שאינו עובר לענין בל יראה אבל מ"מ תימה לפי מה דמסיק דפליגי אי ישראל קונה משכון מן העובד כוכבים וא"כ לפי זה אינו תולה במה שפודה העכו"ם או לא דאי קונה המשכון עובר כישראל אפי' פדאו העכו"ם וא"כ לפי זה לא הל"ל למימר אחר הפסח שהרי אין חילוק בין תוך הפסח לאחר הפסח ודו"ק (עיין במהרש"א) :

דף לב ע"א תוס' בד"ה דבר הראוי כו' וחמץ בפסח אינו ראוי להיות קודש כו'. נ"ב פי' להיות עכשיו קודש וחמץ בפסח אינו ראוי להיות עכשיו קודש אם לא היתה תרומה כבר והשתא פריך שפיר הלא אף היא ראויה להיות קודש ולהקדישה עתה דלא אמרו דברי הכל אינו קדוש אלא דאחמין במהובר שלא היה בעת הכושר כו' ודו"ק : בא"ד דאין כאן נתינה. נ"ב פירוש לכהן משום תרומה ובתרומה כתיב תתן לו וממילא ממעיט ג"כ לתרומת חמץ בפסח שאכל שאינו משלם שהרי אז לא היתה תרומה לא היתה ראויה להיות קודש וליתנה לכהן משום תרומה וק"ל (עיין במהרש"א) : ע"ב גמ' פרט לאוכל תרומות חמץ בפסח נמחק. וג"כ דל"ג הכא דהא מיבעי ליה לגופיה שלא ישלם אלא דבר הראוי להיות קודש אלא דממילא שמעינן שאף האוכל בעינן שיהא ראוי להיות קודש וממעטינן מיניה תרומת חמץ בפסח אבל הכא לא איכפת לן בזה אלא דצריכא לגופא וכן יראה מן התוס' ודו"ק : רש"י בד"ה והלא דין כו' קרא הס"ד : בד"ה וא"ל כו' מעיקרא דקתני מעילה כו' כנ"ל :

מהר"ם

דף ל ע"ב בתוס' ד"ה התורה העידה וכו' נ"ל דהצעת הפשט לפי' התוס' כך היא דהבעיא היתה אם מאני דקוניא הוי דומיא דכלי מתכות ומהני בהו הגעלה אע"פ דבלעי או הוי דומי' דכלי חרס דלא מהני בהו הגעלה ולכך מקשי התוס' הא דהשיב חזינן דמדייתי ע"כ ר"ל אחר הגעלה וא"כ הוא ראיה דלא פלטי מכח הגעלה אבל אי קודם הגעלה ואין מדייתי ראיה אלא דבלעי מה ראיה היא זו ומה השיב הא שאר כלים כגון מתכות נמי בלעי ואפ"ה מהני בהו הגעלה ובעייתו הוי אי מאני דקוניא הוי נמי דומיא דכלי מתכות ומהני בהו הגעלה אע"פ דבלעי ודו"ק : בא"ד וא"ת והיכי מייתי ראיה וכו' אי קפיד רחמנא אבישול בלא בליעה או לא פירוש ובעי התנור שבירה אע"ג שהתנור לא בלע כלום משום שבישל באוירו : בא"ד וי"ל כיון דלכלי נחשת מועיל וכו' כצ"ל : בא"ד א"כ מה שהקפידה בכלי חרס אבישול בלא בלוע היינו לפי שעשאו כבישול וכו' ר"ל דאי משום גזירת הכתוב מאי שנא כלי חרס מכלי נחשת :

דף לב ע"א בתוס' ד"ה דבר הראוי וכו' כלומר הואיל ואין לו הנאה בה אית לן למעוטי מקרא וכו' פירוש דמאחר דאסור בהנאה אין כאן נתינה ובתרומה נתינה כתיב דכתיב תתן ולכך אין ראוי להיות קודש. ואם כן אית לן למעוטי מקרא דונתן אבל אי הוה מותר בהנאה לא נוכל למעוטי מקרא דונתן וגו' דנוכל לומר שהוא ראוי להיות קודש כיון שהיה לו שעת הכושר וק"ל : ע"ב בתוס' ד"ה ואין נתינה פחותה משוה פרוטה וכו' מיהו קשה וכו' נ"ל ליישב הא דמקשה לילף ממתן בהונות וכו' ולא פריך דנילף מהנהו שהביא לעיל דחטה אחת וכו' משום דקדשים מקדשים ניחא ליה טפי להקשות ובלא ההוא תירוץ דלעיל לא היה יכול להקשות דנילף מתרומה דה"א ממתן בהונות ולא מתרומות דה"ה דניחא ליה טפי למילף מתרומה דגבי אכילת תרומה נהנה מאכילת קודש וגבי נתינת דשמן המשחה נמי נהנה משמן של קודש אבל גבי מתנות בהונות קאי אזריקה בעלמא אבל השתא קשה דהא לתרומה נמי לא דמיא דבתרומה הוי תשלומין אבל גבי נתינה דשמן המשחה לא הוי תשלומין ואם כן מאחר דלא דמיא ממש לשניהם הוה לן למילף להומרא : בא"ד והוי נמי דומיא דסיכה דהוי בכל שהוא כו' דכתיב על בשר אדם לא ייסך וגו' ואשר יתן ממנו על זר ונכרתה וסיכה הוי בכל שהוא ואית לן למימר דה"ה נתינה וכן סבר התם רבי מאיר דפליג אר"י דס"ל בכזית : ד"ה ההוא מבעי ליה וכו' דמשמע שהפירות של נתינה בעינן ראוי להיות קודש וכו'. ור"ל כל מה שהוא נותן צריך להיות קודש : בד"ה מעילה וכו' מיהו קשה לר"י אמאי אצטריך וכו' דבשלמא דבלאו זה ה"א דאצטריך קרא בשפחה חרופה משום דאי לאו קרא הוה ילפינן מק"ו דשאר מצות שיש בהן כרת כו' אבל השתא הא לא מצינו למילף מק"ו דשאר מצות משום דאיכא למימר דהיא הנותנת וכו' או ד' המביאין על הזדון יוכיחו דבלא זה ה"א דזה אינו יכול להיות פירכא דאם כן היכי יליף ק"ו משאר מצות בברייתא אבל השתא דתרצת דאין הכי נמי דקושיא היא אלא שבלאו הכי פריך שפיר לא אם אמרת וכו' קשה ודו"ק :

ע"ש לכאורה למאי דמסיק אדעתייהו למימר היא הנותנת כיון שהיא קלה יש לזדונה כפרה א"כ הא דמייתי בשבועת עדות ופקדון קרבן לאו חומרא הוא אלא קולא הוא דיש לזדונה כפרה וע"ק היאך ס"ד למילף ממעילה דאימא מעילה כיון דהיא חמורה שיש בה מיתה אין לזדונה כפרה משא"כ הנך דאין בהן מיתה ויש לזדונן כפרה ודוחק לומר דקושייתם למאי דלא אסיק הכא בשמעתין אדעתיה למימר היא הנותנת וע"ק דהא משאר מצות איכא למילף בק"ו שפחה חרופה ונזיר טמא כדבעי למילף מעילה מק"ו ועוד קשה היאך קאמרי דלא נילף ממעילה דהא ממעילה שהיא במיתה איכא נמי למילף הנך בק"ו שאינן במיתה ואי משום דאיכא למימר דשבועת עדות ופקדון יוכיחו א"כ היינו קושיין דלעיל ולא הל"ל טעמא משום דלאו חומרא מקשינן והנכון בזה דעיקר קושייתם לרבנן דפליגי עליה דר' ולית להו מיתה במעילה דהשתא ודאי הא דמייתי בהנך קרבן משום חומרא הוא ולאו משום דיש לזדונן כפרה דאמאי יש לזדונן כפרה טפי מבמעילה דליתא נמי במיתה ומש"ה קשיא להו שפיר דלא אצטריך קרא לשפחה חרופה ולנזיר טמא דלחומרא מקשינן לאתויי קרבן בזדון כמו שבועת עדות ופקדון ולא מקשינן לקולא לילף ממעילה ותו לא מידי ודו"ק:

דף לג תוס' בד"ה ומינה כו' וי"ל דאיכא נמי למפרך דנילף מתרומה שלא יצטרף עכ"ל והך מתני' דקתני בה לירף את המעילה כו' אתיא כרבנן דלא ילפי מתרומה גם לענין מיתה מיהו ק"ק דתקשי להו אהך סתמא דמתני' כדקשיא להו בסמוך דרבנן ל"פ ארבי אלא לענין מיתה מדכתיב בו אבל לכל שאר מילי יליף להו מתרומה ונילף נמי שלא יצטרף ויש ליישב דלרבנן איכא למימר דיתורא דקרא תמעול מעל כדאמרי' התם לענין צירוף מפקא ליה מהך ג"ש אבל לר' כיון דיתורא דבו לא מפקא ליה מג"ש לענין מיתה ה"נ יתורא דתמעול מעל לא מפקא ליה מג"ש לענין צירוף ואיכא לאוקמא תמעול מעל לדרשה אחריתא כדאמרי' התם ודו"ק: **בד"ה** אף מעילה בכזית תימה לר"י דהכא משמע דמאן דיליף חטא כו' וכולהו כו' עכ"ל דליכא למימר דרבנן דרבי ס"ל נמי אוקי באתרא ולהכי כיון דליכא מיתה גם במעילה אוקי אאתרא אשוה פרוטה כשאר נהנה די"ל דע"כ רבנן לית להו אוקי אאתרא דא"כ אמאי צריכי למעוטא דבו דלאע"ג דלכל שאר מילי יליף בג"ש מ"מ לענין מיתה נימא נמי אוקי אאתרא כשאר נהנה מיהו ק"ק לר' אמאי יליף כלל ג"ש לענין מיתה נימא אוקי אאתרא כשאר נהנה ויש ליישב דאיכא שום יתורא לר' לענין מיתה דלא נימא אוקי אאתרא ודוחק ודו"ק: **גמרא** לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא מתחייב בהן שאינו מתעסק כו' יש לדקדק למאי דס"ד השתא דלא כתיב בשגגה במעילה ובעי למילף מק"ו משאר מצות לפטור מזיד במעילה מהאי ק"ו נמי נילף לפטור שאין מתעסק במעילה ויש ליישב דאין ה"נ ה"ק לא אם אמרת כו' דאי לא הוה כתיב בשגגה במעילה הוה ילפינן בין מזיד ובין שאין מתעסק לפטור מק"ו משאר מצות ולכך איצטריך למכתב בשגגה במעילה דגלי לן דלא נילף ליה לפטור משאר מצות וא"כ שאין מתעסק חייב בה מדלא כתיב ביה בה כדכתיב בשאר מצות ודו"ק: **ע"ב** תוס' בד"ה אמר קרא כו' דדוקא בטבל טמא אין מדליקין כו' אבל בטבל של חמץ מדליקין כו' עכ"ל דבריהם תמוהין דבלאו איסור חמץ נמי בכל טבל בין טמאה בין טהורה אין מדליקין דהנאה של כילוי אסור בטבל כמ"ש התוס' בפ"ק בד"ה כדי שתהא בהמה כו' דהנאה של כילוי אסור בכל טבל דהדר גמר טהורה מטמאה מה טמאה מיתסר בהדלקה קודם הרמה אף טהורה כו' וכל הנאה של כילוי כו' עכ"ל ע"ש וצ"ע: **בד"ה** לאימת כו' דהא מכי נפיק מינה פרחה מתכשרי ומיד מקבל טומאה כו' עכ"ל ר"ל שהרי הטומאה נוגע בזג ואע"ג שנוגע במקום הנקוב בזג כפרש"י ומשום דאל"כ ודאי דנטמא המשקה בכל שהוא מן הטמא גופא מ"מ היה נטמא הזג כיון דמתכשר אי לאו דבציר להו שיעורא כדקאמר תלמודא וק"ל: **בא"ד** והיא דת"כ שהביא רש"י שאוכל מטמא בכל שהוא אסמכתא כו' עכ"ל ומדרבנן ודאי דאוכל מטמא בכל שהוא מיהו לענין הכשר אפילו מדרבנן אינו מקבל בכל שהוא כדקאמר לאימת מתכשרי לכי שחיט כו' בציר ליה שיעורא דהוחק הוא לומר דהך מתני' דטמא מת ששחט איירי בטומאה דאורייתא ודפריך נמי בפ' אלו עוברין מקום מגעו אמאי פסול כבר פירשו התוס' שם דהכי פריך שא לא הוי כביצה והואיל שלא מקבל טומאה אלא מדרבנן אית לן למימר דבטלי אגב מקפה כו' ע"ש ובההיא דכריתות דאמרי' דלא מקבל הבלק טומאה משום דלית ביה שיעור כמ"ש התוס' בשם רש"י הטומאה דאורייתא קאי התם בכריתות ועיין בזה בתוס' פרק מרובה בד"ה פרה כו' ודו"ק: **בא"ד** ומקבל האי בלק טומאה אם יגע בטומאה כו' שאין נוגעין בנבילה כו' עכ"ל מה שיש לדקדק בזה עיין בתוס' פרק מרובה ובחדושינו פרק אותו ואת בנו:

דף לד בד"ה בשליקתא כו' אבל למאס אסור כו' דבפ' הלוקח כו' הירוס והרקב כו' ואור"ת דבמאיסתא כו' עכ"ל לכאורה שהביאו ראיה לדבריהם דלמאס אסור מהא דבפ' הלוקח אר"א הירוס והרקב ובפ"ה דתרומות גרסו ותשרף וע"כ בשכבר מאוסות אמר תישרף דאי שרי למאס לישרף אמאי תנא כלל תרקב שהרי יוכל למאס וליהנות בשעת שריפה וק"ק דלפ"ז רב הונא דפליג דאסר בחיטי היינו אפילו בשכבר סלוקות ומאוסות ותקשי ליה מההיא דתני תישרף ויש ליישב ודו"ק: **בד"ה** טהרו מלטמא כו' דתניא בתוס' גידולי תרומה ומעשר שני הרי הוא כחולין כו' עכ"ל והר"ש בפי' המשנה כתב דבתוספתא דמס' טהרות מתנייה ואיכא לאוקמי לענין טומאה וטהרה ע"ש וק"ל: **בא"ד** גידוליהם אסורין מלאכול בירושלים אף לזרים כו' בלאו הכי לא א"ש ליתנא אף לזרים כו' ונראה דזרים דהתם היינו נכרי כו' עכ"ל מהרש"ל כתב בזה דברי הרמב"ם אבל אינן מענין כוונת דברי התוס' דהכא וע"כ אין להאריך בהם אבל הנראה כמו שהעיד על עצמו בעל התוס' הר"ש משאנץ*) בפי' המשנה פ"ט דתרומות אמתניתין דגידולי תרומה וז"ל שם הא דתנן בפרק ב' דבכורים דמעשר שני ובכורים גידוליהם אסורים מלאכול בירושלים אף לזרים משא"כ בתרומה במס' פסחים לא כוונו יפה דאין ענינה לכאן ופירושה כמו שפירשנו במקומה כו' עכ"ל ותוכן דברי הר"ש במקומה במס' בכורים בשם הירושלמי לתרץ אלו הקושיות דאף לזרים ולבהמה לא קאי אאיסורא דקאמר ת"ק אלא אהתירא דקתני התם ר"ש מתיר ומשום בכורים נקט זרים ודקתני משא"כ בתרומה פירש הר"ש שם דלאו לענין גידולין קאמר אלא לענין גידולי גידוליהן ולענין שאוסר בכל שהו דמשכחת [בבכורים] שאוסרת בכל שהוא כגון שנתערב בתרומה אבל בתרומה לא משכחת בשום מקום שאוסרת בכל שהוא כו' ע"ש באורך ושכתב שם דהכא בפסחים לא נתכוון יפה דהיינו ממה שפי' כאן לתרץ הקושיות דזרים היינו נכרי ור"ל דאע"ג דשנינו במס' טהרות דגידולי תרומה אסורין מלאכול דהיינו לישראל משום כדי שלא ישהה אותה כהן לזריעה מיהו טהורים מלטמא דמשום ריוח טורחא דשרי לכהן לא ישהה אותה הכי נמי לזורעה כדי למוכרה גידוליה לנכרי ודאי לא ישהה אותה כיון דאסורה לישראל והשתא שפיר קאמר אף לזרים גבי מעשר שני ובכורים דזרים היינו נכרי וקאמר דאף על גב דגבי תרומה אמרינן גידוליה אסורין לישראל אבל לנכרי שרי דלא ישהה אותה הכהן משום ריוח טורחא כדי לזורעה למכרה לנכרי מכל מקום במעשר שני ובכורים גדוליהן אסור אף לנכרי ועל דברי אלו והפי' שכתב הר"ש כתב שם דלא נתכוין יפה אלא שהפי' הוא כמו שפי' במקומה במס' בכורים וכמ"ש לעיל ודו"ק: **בד"ה** נ"ל עיבור צורה קשה לר"י כו' וי"ל מ"מ אחר שנזרק בלול יש בו היסח הדעת כו' עכ"ל יש לדקדק דהא טומאה נמי מביא להיסח הדעת כדאמר לעיל גבי שתילי תרומה שנטמאו וא"כ ה"נ נימא לקמן בנטמא או בנפסל בטבול יום שמסיח דעתו שוב מן הבשר והיסח הדעת פסול הגוף הוא והדרן קושיא לדוכתיה אמאי קתני הורצה ויש ליישב כיון דההוא היסח הדעת בא מן הטומאה שפיר קאמר דהורצה על הטומאה גופה וק"ל: **ע"ב** בפרש"י בד"ה אא"כ פסול כו' איכא למימר בדיעבד הורצה עכ"ל לאו דבדיעבד הורצה משום דהלין מרצה בדיעבד דא"כ לר' יהושע אין חילוק בין פסול טומאה לפסול יוצא דבשניהם לכתחלה אין הלין מרצה ובדיעבד מרצה וקרא כתיב אינו נושא אלא עון טומאה אלא דביוצא קאמר דבדיעבד הורצה ממילא בלאו לין ומה"ט דקאמר דקילא ליה פסול יוצא דמחמת ד"א חשבינן ליה וק"ל: **בד"ה** ה"ג כו' ושני עושה ג' בתרומה ל"ג דהא בחולין עסקינן דאי בתרומה הא אמרי' דעבוד מעלה כו' עכ"ל וה"ה דהוה מצי לדחויי דאי בתרומה עסקינן הוי אסור לדרוך אפילו בפחות מכביצה משום תקלה ולכתחלה קאמר דורכן כדאמרי' לעיל מיהו הא דקאמר הקדישן וא"כ דרכן טמאין היינו ע"כ בדיעבד דלכתחלה א"צ דלא היו טמאין אסור לדורכן אפילו בפחות מכביצה משום תקלה כדאמרי' לעיל ואיכא למימר השתא דאסיק אדעתיה משום מעלה עשו בתרומה ואע"ג דמש"ה מפקיד פקידי לר' יוחנן בתרומה עבוד רבנן מעלה לטמא משקה עם האוכל אין אנו צריכין לעיל כלל לטעמא דתקלה ובההיא דהותים וענבים שנטמאו שאין בה היתר כו' היינו נמי משום מעלה ודו"ק: **בד"ה** אף אנן נמי תנינא כו' אפילו בקדושת פה עכ"ל לא ידענא מהיכא קא מייתי מהתם ראיה דאפילו בקדושת פה ואפשר שע"ז כוונו התוס' לומר ופ"ה דחוק ודו"ק: **תוס'** בד"ה שאם זרק כו' וכ"ש להרצאה דהא ר"א דאמר הכא יזרוק כו' דלהוציאה ממעילה לא כו' עכ"ל ר"ל דע"כ עדיף הרצאה מלהוציאה מידי מעילה דהא לר"א לענין הרצאה קאמר הכית יזרוק לכתחלה ולהוציאה מידי מעילה לא מהני אפילו בדיעבד וצ"ל לר' יהושע דלהוציאה מידי מעילה נמי לא הוי אלא בדיעבד דאם לא כן לדידיה הוי הוצאה עדיפא מהרצאה וק"ל:

דף לה גמרא לא תאכל עליו חמץ וגו' דברים הבאים לידי חימוץ אדם כו' מהיקשא קא יליף ולעיל דקאמרי' לר' יהודה אהאי קרא דאתא היקשא לקובעו חובה ה"ה דהמ"ל דאתא להך דרשה דהכא מיהו ק"ק דקאמר התם לר"ש דלקובעו חובה נפקא ליה מקרא אחרינא מ"מ תקשי דאיצטריך היקשא לדרשה דהכא וק"ל: **שם** והא הכא דאין אדם יוצא י"ח במצה וחייבין על חימוצו כו' ויש לדקדק דתיקשי ליה הכי ממתני' דקתני אבל לא בטבל ולא במעשר כו' והא הכא דאין יוצא י"ח במצה וחייבין על חימוצו כרת וי"ל דלר"ש קושטא הוא דאין חייבין על חימוצו כרת דאין איסור חל על איסור כדלקמן ודו"ק: **ע"ב** שם ולא נטלה ממנו מעשר ראשון ולא כו' כצ"ל: **בפרש"י** בד"ה טבול מדרבנן ואפ"ה מצוה הבאה בעבירה היא כו' עכ"ל אבל משום מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ לבדו אתה כו' לא שייך הכא כיון דאינו טבול אלא מדרבנן ולעיל גבי דמאי הא לא חזי ליה שפרש"י מטעמא מי שאיסורו כו' היינו משום דאית ביה מלתא דספיקא דאורייתא דשמא לא עישר ודו"ק: **תוס'** בד"ה מי פירות כו' ואפילו אם משימין מים עמהם אכתי לא הוי אלא חמץ נוקשה כו' עכ"ל דמעולם לא היה כאן חמץ דגן גמור כלל כיון שהשעורה נתחמץ ע"י מים שמחמיצין וע"י מי פירות שאין מחמיצין אבל אי מי פירות בלא מים נמי מחמיצין שפיר מקרי החומץ חמץ דגן גמור ע"י תערובות שהשעורה הוא חמץ גמור ויש חילוק בין חמץ דגן גמור ע"י תערובות לחמץ נוקשה דהא לר"א מסיק לקמן דחמץ דגן גמור ע"י תערובות הוא בלאו וחמץ נוקשה בולא כלום ודו"ק: **בפרש"י** בד"ה או אפילו כו' דאילו מעשר ראשון פתיכא ביה תרומת כו' כצ"ל:

תוס'

מהרש"ם

דף לג ע"א בתוס' ד"ה ומינה וכו' וי"ל דאיכא נמי למפרך דנילף מתרומה שלא יצטרף והא דתנן התם צירף המעילה לזמן מרובה ויליף לה התם מקרא היינו לצירוף פרוטה ודו"ק נ"ל: **ד"ה** נתכוון וכו' ונתכוון לכבות את זו וכיבה את זו פטור ורב נחמן דאית ליה דווקא מתעסק פטור היינו נמי בדבר אחר ודו"ק: **ד"ה** ונתן לו ולא לאורו וכו' נפקא לן מונתן לכהן את הקודש דבר הראוי להיות קודש פי' הכי ילפינן מינה מדכתב רחמנא דבר הראוי להיות קודש מכלל דאיכא פירות דאין ראוין להיות קודש ומאי נינהו ע"כ ר"ל היינו איסורי הנאה וא"כ שמעינן מינה דחמץ אינו קודש ור"י הצלילי מוקי לה לשאר איסורי הנאה ולא לחמץ ודו"ק: **בא"ד** דהך ברייתא דהפריש חמץ תרומה דברי הכל אינה קדושה כצ"ל: **ע"ב** בתוס' ד"ה לאימת מתכשרי וכו' ומקפה של חולין וכו' לא פסל אלא מקום מגעו וכו'. פי' מאחר דהעיקר שהיא המקפה היא חולין:

דף לד ע"א בגמ' טהורין מלטמא ואסורין מלאכול וכו' מאחר וכו' כצ"ל אמרו ליה הכי אמר רבה וכו' כצ"ל: **שם** משום הכי בעי עיבור צורה שמא יבא אליהו וכו' כצ"ל: **בתוס'** ד"ה בשליקתא וכו' ר"א אומר תרום ותירקב וכו' ר"ל דאם איתא דמותר למאסה אמאי תירקב: **בא"ד** ואר"ת וכו' לתרץ השני משניות בא דהא תנן תירקב היינו כשאינה מאוסה כבר והא דתנן תשרף במאוסה ורב הונא דאית ליה דאפילו במאוסה אסור לפי סברת התוס' צ"ל דהוא מפרש המשנה דתשרף והיינו בלא הנאה ועיין בבכורות פרק הלוקח: **ד"ה** טהרו מלטמא וכו' ועוד הקשה הר"ר משה וכו' אסורים מלאכול בירושלים אף לזרים וכו' כצ"ל ופי' אסורים לאכול חוץ לירושלים והיינו פירוש אסורים מלאכול בירושלים: **ד"ה** גידולי גידולין פי' ריב"א וכו' ואין להקשות לפי' זה מאי פריך נמי מאי קמ"ל תנינא וכו' דדלמא גידולין בדבר שזרעו כלה קמ"ל דהא בזה נמי שייך לומר גידולי גידולין לפירוש זה דבהדיא תנן בתרומות גידולי תרומה תרומה גידולי גידולין חולין והיינו בדבר שזרעו כלה: **ע"ב בתוס'** ד"ה שאם זרק וכו' דאמר זריקה מועלת להוציא בשר מידי מעילה כו' פי' דקדשי קדשים לאחר זריקה אין בהן מעילה וס"ל לר"ע דאע"פ שיצא הבשר לחוץ אפ"ה הויא זריקה להוציא הבשר מידי מעילה וזריקה כשרה וכ"ש כו' דהא ר"א וכו' וא"כ שמעינן דמעילה חוי יותר מהרצאה וק"ל:

חכמת שלמה

דף לג ע"א תוס' בד"ה תתן לו כו' נפקא לן מונתן לכהן כו'. נ"ב ואף שפירשו התוס' לעיל בסוף הדף למאן דס"ל דחמץ בפסח אסור בהנאה יליף מתתן הכתוב בתרומה כדפרישית לעיל ולא מן ונתן כי מן ונתן לא נוכל למעט אלא דבר שאינו ראוי להיות קודש אם לא היה תרומה וחמץ בפסח גופא מנין שאינו קודש מאחר דלא דרשי לו ולא לאורו מ"מ נראה דשפיר יליף מדכתיב ונתן ואשמעינן דבר הראוי להיות קודש ולמאי אתא למעוטי אם לא שממעט דבר שאינו ראוי להיות קודש כגון שהוא אסור בהנאה וא"כ חמץ בפסח שהוא אסור בהנאה נמי בכלל ושמעינן ממילא שחמץ בפסח אינו ראוי להיות קדש אבל לר"י דס"ל חמץ בפסח מותר בהנאה בוודאי אינו ממעט בכלל ונתן דשמא בא למעט שאר איסורים שאסורים בהנאה וא"כ מנין שאינו קודש ומה שהתוס' לעיל לא פירשו אלא האי מילף דתתן לחוד ולא הזכירו ונתן את הקודש משום שבאותו דיבור רצו לתרץ דלר"א בן יעקב ס"ל אפי' בחמץ שהיה לו שעת הכושר אינו ראוי להיות קודש וזה לא נוכל למעט מונתן את הקודש דשמא לא בא למעט אלא החמץ במחובר כמו תתן לו ולא לאורו שברי אינו מבואר להדיא בקרא שתלוי באיסור כמו לתודיה ודו"ק אבל בדבור זה לא כתבו אלא דלשאר הנאים לא איצטריך למידרש לו ולא לאורו ויכולין למידרש שאינו קודש מונתן כמו מלו ולא לאורו ודו"ק היטב: **בא"ד** דברי הכל אינו קדוש כיון דסבירא להו כו' כנ"ל: **ע"ב** רש"י בד"ה קסבר משקין כו' עליו מעולם ואין צירוף חבירו עמו שאין זג זה נוגע למשקין שבחבירו כנ"ל וכ"ב מצאתי בשני ספרים מדוקים:

דף לד ע"א רש"י בד"ה שפיר כו' מעליהן הס"ד: **בד"ה** שאם זורקין כו' בקרן מערבית דרומית למטה. נ"ב פי' למטה מחוט הסיקרא כדאיתא בזבחים פרק קדשי קדשים: **תוס'** ד"ה טהרו כו' אסורין מלאכול בירושלים אף לזרים ולבהמה כו' כנ"ל. וכ"ב פי' שלא לאכול חוץ לירושלים אפי' גידוליו ומ"ה הקשו בתוס' שהיה לו לומר אף לכהנים וק"ל: **בא"ד** דגידולי תרומה שרי לזרים. נ"ב והכי פירושו לענין מעשר ובכורים אמרינן שגידול שלהן כמותן אבל גידולי תרומה הרי היא נעשית חולין גמורין דאי אסורים לזרים א"כ מה מעלה במעשר משא"כ בבכורים והרמב"ם פי' לשם דה"ק גידוליהן אסורין מלאכול בירושלים אף לזרים ולבהמה אסורין הגידולין אפי' בירושלים וזרים נקט משום בכורים ובהמה משום מעשר ואפשר שהתוס' היה נראה להם דוחק לחלק ולפרש חד אמעשר וחד אבכורים וע"כ פירשו בתחלה דקאי אמה שלמעלה מלאכול בירושלים ולפי זה קשה דהל"ל אף לכהנים ומש"ה כותבין אח"כ ונראה דזרים דהתם הוא עכו"ס וקאי שפיר אף המעשר וכפי' הרמב"ם ולפי זה לא יהיה קשה ליתנא דאף וק"ל. אבל מה שכתבו התוס' וכן משמע בירושלמי הוא תימה שבתוס' רבינו שמשון מביא כל הירושלמי ולא הזכיר זה ובעבור שפירוש דחוק ע"כ לא סבלתי אותו שלמה לורי"א (עיין במהרש"א): **בד"ה** פסול הגוף כו' במקום שתורפה נראה בפני הגלוי וההפקר: **ע"ב** רש"י בד"ה ר' יהושע כו' אין דם יוצא כו' כנ"ל והד"א: **בד"ה** אא"כ כו' דבר אחר הוא חשבינן ליה כו' כנ"ל: **בד"ה** ככה דנגעו כו' הקדישן שקרא להן שם תרומה טהורין כו' מעלה הקדישן כו' כנ"ל והד"א:

דף לה ע"ב תוס' בד"ה מי פירות כו' אכתי לא הוי אלא חמץ נוקשה כו'. נ"ב ואמאי חשיב התם במתני' חמץ דגן גמור ע"י תערובות בשאר בסיפא נקט אותן שכן משום חמץ נקשה וכן כתב הסמ"ג להדיא שג' כן חמץ דגן גמור ע"י תערובות כגון כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וכל אינך כן חמץ נקשה ·

גמ'

דף לו תוס' בד"ה במקום זריזין כו' והיתה מגלן שנבללת בעזרה כו' עכ"ל נלו ודאי נבללת שבלילת מאפה תנור היה אחר אפיה ופתיתה אלא מגלן שמלישה בעזרה במקום זריזין דהרינן לה בפוסרין וק"ל : באו"ד דע"כ היו לשין אותה בעזרה לפי שהיו מודדין אותה בעשרון כו' עכ"ל וקשה דהא לא מסיק האי טעמא אלא משום דבלילה פסולה חוץ לחומת עזרה ומה ראיה היא ללישה והתוס' פרק כל המנחות כתבו ושמא נקט האי טעמא דהוו בכל המנחות כו' אפילו למ"ד מדת יבש לא נתקדשה כו' והוא דחוק דהא עיקר קושיא הכא אלישת מאפה תנור והכא לא משני מידי ויש ליישב דה"ק כמו דבלילה דכל המנחות פסולה חוץ לחומת עזרה משום דמדת הלח בכלי שרת ודאי נתקדשה א"כ מדת היבש ודאי נתקדשה ואסור גם לשום אחרי המדידה חוץ לעזרה וק"ל : ע"ב בד"ה הואיל חטה כו' [וא"ת] א"כ מוציא כל ה' כו' ואנו נהם כו' עכ"ל כל זה מדברי קושייתם דהיאך ס"ד למימר הואיל חטין כו' דא"כ אמעיטו גם כל שאר ה' מינין ואנו במלה לחם בעינן כו' וע"כ דלית לן למעט אלא בכורים גופייהו ולא במינן בכורים ומליט בלשון תוס' וא"ת כו' ונשאר בקושיא והגהת מהרש"ל בזה אין מובן לי ודו"ק : בד"ה אי מלות כו' אי מרבינן הא מרבינן כו' עכ"ל ומיהו היקשא אהני לן כדלקמן מה מלה מין זרע אף מרור כו' וק"ל : בד"ה דאמר ר"א כו' כדתנן בפ' בתרא דזבחים באו לנוב כו' ומעשר שני נאכלין כו' עכ"ל כצ"ל בכל נוסחת משנה שלפנינו לא אוזכר מעשר שני ועיין שם בתוס' ולקמן בחדושינו וק"ל : בד"ה מאן שמעת ליה כו' א"א דלא דרשי המקרא לשום דרשה עכ"ל ואע"ג דאיכא למימר דדרשי נמי המקרא כר' עקיבא שעונין עליו דברים הרבה מ"מ כיון דלא שמעינן מינייהו הכי בהדיא אפשר דדרשי המקרא כר"י הגלילי למעט מעשר שני וק"ל : בד"ה ור"י הגלילי ת"ל כו' מעשר שני תיפוק ליה מבכל מושבותיכם כו' כמו ביכורים וי"ל כו' עכ"ל ואין להקשות ומאי קושיא דאימא דאצטריך לעיל דרשה דאוני למעט מעשר שני אפילו לזמן נוב וגבעון כמ"ש התוס' לעיל גבי חלת תודה די"ל דהא ר"י הגלילי מעשר שני בירושלים נקט במלתיה ובירושלים דהיינו בבית עולמים מיהת ת"ל מבכל מושבותיכם כמו ביכורים דמפיק בבית עולמים מבכל מושבותיכם אמנם רש"י בחומש כתב בכל מושבותיכם פרט למעשר שני וחלת תודה עכ"ל ודבריו ע"פ המכילתא וצ"ל דאין פירושו סותר דברי התלמוד דמסיק למעט מעשר שני לר"י הגלילי מאוני וחלת תודה מושמרתם ולא מפיק להו מבכל מושבותיכם די"ל דהא דמפיק במכילתא מעשר שני וחלת תודה מבכל מושבותיכם כמו ביכורים לר"י הגלילי היינו לזמן בית עולמים ולית ליה לר"י הגלילי כמ"ש התוס' שמעשר שני לא מימעט מבכל מושבותיכם כיון שיש לו היתר כר"א אלא דשפיר אימעט נמי מעשר שני ודו"ק : בד"ה פרט לחלוט כו' והא דאמרי' בסמוך מאי חלת המסרת חלוט של כו' עכ"ל לא ניחא להו למימר דאיירי בכה"ג בעשאן באלפס והרתיח ולבסוף הדביק דבהא גם ר"ל מודה לקמן דאיקרי לחם משום דאינהו לא פליגי אלא בלא מים כמ"ש התוס' לקמן אבל חלוט דקתני הכא היינו במים רותחים ולכך קשיא להו מחלוט של ב"ב דהיינו נמי ברותחין ואפי' ר"י דפליג במעשה אלפס מודה בחלת המסרת כדאריב"ל זהו חלוט של ב"ב הואיל שמחלטין אותו במים כל לרכן כו' וכ"ה במ"י וכן נראה מדברי הר"ן והא תירלו דהכא איירי בבלילתו עבה כיון שתחלתו עיסה אע"ג דחלטו אח"כ ברותחין חייב בחלה ולחם מיקרי שנתחייב משעת גלגול כמ"ש התוס' לקמן ור"ל לא פליג אלא בבלילתו רכה ואח"כ אפאו באלפס כעין ההיא דמייתי החליטה והמעיסה אבל ההיא דחלת המסרת איירי בבלילתו רכה וחלטו ברותחין ולא אפאו אח"כ באלפס או בתנור וכ"ע מודו ביה דלא לחם איקרו ודו"ק : באו"ד כיון דהדר ואפייה בתנור או באלפס לחם קרינן ביה כו' עכ"ל ולר"ל צ"ל באלפס היינו דוקא בהרתיח ולבסוף הדביק ובנוסחאות גמ' שלפנינו בפ' החולץ לא הוזכר אלפס כלל אלא ואפייה בתנור כו' וק"ל :

ח"א דף לו ע"ב אשפר אחד מששה בפר כו' . מלשון נוטריקון הוא וכן אשישה א' מששה ומיהו באיפה לא משתמע ואפשר כיון דסתם הכתוב א' מששה במדה מוקמינן לה אמדת איפה הנזכרת מפורש בכמה מקומות ואיפה דהכא מדת היבש ומששית ממנה היו אופין גלוסקא אחת גדולה וחשובה והיא אשישה דקתני בברייתא ודקאמר פליגא דשמואל כו' אשישה גרבא דחמרא לא פליג אברייתא דודאי גלוסקא היא אלא דקאמר לשון חכמים לחוד ולשון תורה לחוד מדכתיב אשישי ענבים מוכח שהיא כלי מדת הלח ולא אחד מששה באיפה שהיא מדת היבש כדקאמר רב חנן ודו"ק . (עיין פרק בן סורר ומורה ובמסכת עו"ג) :

דף לז בפרש"י בד"ה וכן לענין לחמי תודה אם שחט הזבח עליהן כו' עכ"ל וכדמסיק אחד מכל קרבן שלא יטול פרוסה כו' אבל לענין דאקרי מלה בכה"ג פשיטא כיון דאיקרי מלה בפסח ודו"ק: ע"ב תוס' בד"ה ות"ק מ"ש כו' (ואמר) שלא יתבשל מעט ממנו וחסר ליה משיעוריה עכ"ל דאי הוו פליגי בתתאי גבר ועילאה גבר ע"כ דהוי תליא מלתא בנתבשל קודם האפיה באלפס או בתנור אלא דלא אכפת לן כלל בבישול מקודם כלל אם נאפה אח"כ למר במעיסה ולמר בחליטה דמקרי לחם ודו"ק : בד"ה א"ל ר"י הנאי כו' אבל ללישנא דזה וזה לחיוב איכא תנאי כו' א"כ ר"י ב"ר יוסי כו' עכ"ל ומהני תנאי דרישא דקאמר ת"ק דב"ה מחייבין בזה ובזה ותנא בתרא קאמר דב"ש מחייבין בזה ובזה לא ה"מ לדקדק כן דע"כ דמחייבין אפילו באלפס דאי באלפס פטור א"כ היינו חכמים די"ל דבהא חכמים פליגי אתנאי דרישא ואמרי דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה אלא לכ"ע באלפס פטור ובתנור חייב ותדע דהא ר' ישמעאל ב"י בין ללישנא דזה וזה לפטור ובין ללישנא דזה וזה לחיוב היינו או כב"ה או כב"ש לתנאי דרישא אלא דקאמר לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה אבל מר"י בר יוסי דקדקו שפיר ללישנא דזה וזה לחיוב אי הוה פוטר באלפס א"כ היינו חכמים וללישנא דזה וזה לפטור ע"כ צ"ל נמי היינו אפילו אם אפאו אח"כ בתנור דאל"כ היינו חכמים דהכי קאמרי' לר' יהודה לקמן ודו"ק : בד"ה דכ"ע מעשה כו' אבל בלילתו עבה כ"ע מודו דחייב בחלה כו' עכ"ל ולעיל דפריך לר"ל מההיא דקתני יוצאין במלה הינא ובמלה העשויה באלפס הא דלא אוקמא בעבה משום דא"כ לא הוי לחם עוני כמ"ש התוס' לעיל אההיא דפרט לחלוט כו' וק"ל : באו"ד ואע"ג דטריתא כו' דחייב בחלה ומברכין עליו במ"מ כו' עכ"ל האי ואע"ג כו' קאי אדלעיל שכתב ר"ת בתחלתה עיסה וסופה סופגנין דה"נ מברכין עליו המוציא כו' כיון דחייב בחלה דלא תקשה ליה מטריתא כו' וק"ל : בד"ה לחם שאין כו' וא"ת מנלן לחלק בין בלילה רכה ובין בלילה קשה כו' עכ"ל דמסתמא הך מתני' דמחלק בין תחלתה סופגנין ובין תחלתה עיסה אתיא נמי כר' יהודה ולמ"ד מעשה אלפס פטורין ויליף ליה נמי מהאי קרא אין לחם אלא האפוי בתנור כפרש"י לעיל ניחא דבענין מעשה תנור קאמר דהיינו בלילתו עבה אפילו במים ובלילתו רכה בחור ואפאו בתנור אבל לר' יהודה ע"כ לאו בענין מעשה תנור קאמר כיון דבלילתו רכה בחור ואפאו בתנור לא מקרי לחם אלא באפאו בתנור א' ודו"ק : בד"ה הדביק כו' דפליגי ר"י ור"ל כו' ע"כ בהדביק מבפנים והרתיח מבפנים א"כ מאי כו' עכ"ל דהדביק מבפנים והרתיח מבפנים הוי טפי מעשה תנור כדאמרינן לעיל דתנור הסיקו מבפנים משא"כ מעשה אלפס הוא כל שהאור מהלך תחתיו כמ"ש התוס' בשם הירושלמי והשתא קשיא להו מאי קא מבעיא ליה לרב יוסף בהדביק מבפנים ואבוקה כו' דאפי' אם נפרש כמ"ש התוס' לקמן דלא הסיקו אלא מתבשל מהיסק שכנגדו כו' מ"מ הא ודאי לא עדיף מהדביק מבפנים והרתיח מבפנים דהוה טפי כעין מעשה תנור ואפ"ה הוה סבר רבה דפליגי ביה ולמאי דמסיק ר' זירא נמי בהדביק מבפנים והרתיח מבחוץ דהיינו מעשה אלפס דפליגי ביה מסתמא דסברת רבה נמי קאי דפליגי נמי בהדביק מבפנים והרתיח מבפנים ודו"ק : באו"ד ומיבעי ליה כיון דתנור הוא לא חשיב מעשה אלפס כו' ולרב יוסף מבעיא כו' עכ"ל ר"ל כיון דתנור הוא לא חשיב מעשה אלפס אע"ג דדרך התנור להיות היסקו מבפנים וזה הוה היסקו מבחוץ א"ד ל"ש וחשיב מעשה אלפס אף בתנור כיון שהיה היסקו מבחוץ כעין אלפס ורב יוסף מבעי ליה בהדביק בתנור ולא היסקו כו' דאי היסקו מבפנים היינו ממש מעשה תנור דמשום דאבוקה כנגדו ודאי דלא גרע ודו"ק :

דף לח בד"ה אתיא לחם כו' כגון אם הוא כהן או לוי או ישראל עני ונטל ממנו כו' עכ"ל מלת עני קאי שפיר אכולהו משום מעשר עני שיפרים שיהיה שלו אבל מה שכתבו ונטל ממנו כבר תרומה ומעשר כו' לא קאי אכהן דתרומה ודאי שלו היא ומעשר ראשון נמי איכא למ"ד ביבמות ובכתובות דלכהן נמי היא אלא משום ישראל ולוי כתבו כן דתרומה ומעשר ראשון אינו של ישראל ולוי נמי אע"ג דמעשר ראשון שלו מ"מ תרו"מ דפתיכא ביה אינו שלו ומשום כהן נקט לעיל בברייתא' ולא ניטל ממנו מע"ר ובריית' קתני נמי ולא ניטל ממנו מע"ש והתוס' לא הזכירו אותו בדבריהם משום דלרבנן דפליגי (אדר"א) [אדר"מ] הוה מע"ש שלו (ואימעיט שפיר מסלכם) [ומקרי שפיר מסלכם] ודו"ק: בד"ה אבל חלתו כו' א"כ כיון דמדרבנן אין לה פדיה לא חשיב נאכל בכל מושבות עכ"ל הכא לענין דינא קמבעיא ליה אי נפק בחלת מעשר שני ושפיר איכא למימר כההיא תירוצא בתרא כיון דמדרבנן אין למעשר שני טהור פדיון דמחילה לקלוט מיהת מדרבנן אינו נקרא נאכל בכל מושבות ואינו יוצא י"ח מלה דכה"ג אמרינן לעיל דאינו יוצא י"ח מלה בטבל טבול מדרבנן כיון דאיסורא דרבנן רביע עליה אבל לעיל דפריך אקרא ומה ראית ומשני כדר"א ודאי דליכא למימר הכי דאי הוה סבר מחילה לקלוט דרבנן לא הוה אצטריך ליה למימר כדר"א דהא אדאורייתא קאי וכמ"ש התוס' לעיל ודו"ק : בד"ה א"ד הואיל כו' כמו שאין לומר הואיל ולא קרא לו שם מעשר עכ"ל ר"ל דאי לאו דר"א דשם מעשר לחודיה נאכל בכל מושבות מה"ט דהואיל ולא קרא לו שם מעשר ודאי לא הוה קרוי מעשר נאכל בכל מושבות כמ"ש התוס' לעיל גבי ביכורים והא דאמרי' בחלה הואיל ולא קרי לה שם היינו משום דשם חלה לחודיה נאכל בכל מושבות כמ"ש לעיל ודו"ק : בד"ה ר"י אומר כו' נטמא אין לא נטמא לא כו' אלמא לקוח לרבנן נמי אינו נפדה טהור כו' עכ"ל והגירסא שלפנינו בפ' איזהו מקומן אינו כן אלא דה"ג התם והרי מעשר דהוא נפדה ואילו לקוח אינו נפדה דתנן הלקוח בכסף מעשר שנטמא יפדה ר"י אומר יקבר כו' והשתא מר"י פריך ולא מרבנן ושפיר איכא למימר לרבנן דלקוח נפדה טהור בריחוק מקום אפי' מדרבנן ועיין בר"ש בפ"ג דמעשר שני דפירש שני הגירסאות הללו וק"ל: ע"ב גמ' רביעית היא ומתחלקת לכמה חלות כו' ואין להקשות כיון דלא היה בכמה חלות רק רביעית שמן ע"כ גם מים היו בו וא"כ ה"ל מי פירות עם מים דממהר יותר להחמיץ ואמאי יוצא בהן בפסח אם עשאן למכור די"ל דשאני התם דכהנים זריזין הן כדאמרי' לעיל גבי פוסרין ועי"ל כיון דלא הוי רק רביעית לכמה חלות אינו ממהר להחמיץ בשביל דבר מועט כזה יותר מאילו היה הכל מים דמשום ה"ט קאמר דלא הוה מלה עשירה ודו"ק : תוס' בד"ה זאת אומרת כו' דהא ר"מ דקתני בהאי לישנא כו' דאמר התם מ"ט דר"מ כו' ומנחה ונזירות ישרות כו' עכ"ל מדבריהם נראה דלא הוה גרסי בברייתא מנחה ונזירות קרבין אבל בנוסחת גמרות שלפנינו גרסינן בהדיא בברייתא הכי מנחה ונזירות קרבין דר"מ ע"ש וק"ל : בד"ה נאכלין בנוב כו' היכי ממעט ביכורים מבכל מושבות והא ביכורים הוה חובה כו' עכ"ל יש לדקדק דהך קושיא גופה שהקשו הכא בשם הר"ג גאון הקשו התוס' כבר לעיל בפשיטות אמעשר שני דקתני התם בהדיא דנאכל בנוב וגבעון בכל ערי ישראל ול"ל לתלמודא למימר כדר"א וכן הקשו קושיא זו גופה לעיל בפשיטות גבי ביכורים וי"ל דהא דאמרי' התם מעשר שני בזמן נוב וגבעון נאכל בכל ערי ישראל היינו לר"ש דאמר חובות שאין קבוע להם זמן כגון מעשר בהמה לא קרבו בנוב וגבעון ואתקש מעשר דגן למעשר בהמה אבל לר' יהודה מסיק התם דבעי לאוכלן בנוב וגבעון והשתא לא קשיא לר"ג גאון לעיל במעשר שני כיון דלר"י אינו נאכל בכל מושבות אפילו בזמן נוב וגבעון ניחא ליה למימר לכ"ע דיש לו היתר במושבות כדר"א ולא קשיא ליה אלא גבי ביכורים דממעט ליה לכ"ע בין לר"י הגלילי בין לר"ע מבכל מושבות הא אפילו לר"ש דאין קרב בנוב וגבעון אלא חובות הקבוע להן זמן הא ביכורים נמי חובות הקבוע להן זמן הן כמו פסח קרבו שם ונאכל בכל ערי ישראל כמו פסח שהוא קדשים קלים ועוד נראה לפי גירסת ספרים שלנו דל"ג במתניתא התם ומעשר שני נאכל בכל ערי ישראל וכ"כ התוס' שם דיש ספרים דל"ג ליה ומסיק התם דמתני' אתיא כר"ש דמעשר בהמה שהוא חובות שאין קבוע להן זמן לא קרבו התם ואתקיש ליה מעשר דגן והשתא מה"ט דאתקש למעשר בהמה לא יהא נאכל כלל ומעשר שני אין לו תקנה אלא בפדיון כמו מעשר בהמה דלא קרבו ואין נאכלין אלא במומן לבעלים כמ"ש התוס' שם והשתא לר"ש לא הקשי ליה לר"ג כלל במעשר שני שהרי אינו נאכל כלל בזמן נוב וגבעון אלא מביכורים הוא דקשיא ליה דה"ל חובות הקבוע להם זמן כמו פסח דקרבו ונאכל בכל ערי ישראל ודו"ק

גמרא

חכמת שלמה

דף לו ע"א גמ' עיסה שנילושה ביין ושמן כו' כצ"ל : ע"ב גמ' אלא בפת הדראה. נ"ב פירש הרי"ף ז"ל בפת סובין ונקרא פת הדראה שנטלה כל הדראתו ולא נראה דהא אמרינן לקמן דיוצאין בפת נקיה והדראה ובודאי שאין יוצאין ידי מלה אלא בלחם שחייב בחלה כדתנן במס' חלה המשת רבעים קמח ועוד חייבין בחלה הן וסובן ומורסנן ניטל סובן ומורסנן מתוכן וחזר לתוכן פטורין מן החלה לפיכך פירש הרמב"ם ז"ל שהדראה מלשון הכנס והדירה שבתבואה כאמר במס' פרה והיא התולעת שנעשית בתבואה והתבואה הנאכלת ממנה נקראת דראה ע"כ לשון הר"ן :

דף לז ע"א רש"י בד"ה אם אמרו והתירו שובי טפח הס"ד : תוס' בד"ה וב"ה מתירין טעמא דב"ה כו'. נ"ב והתוס' במסכת ביצה לא פירשו הכי אלא בכדי צרכו איירי ומשום טרחא יתירא וכן פירש הר"ן ע"ש : ע"ב תוס' בד"ה דכ"ע כו' ואמר רבי יוחנן ובלבד כו'. נ"ב כלומר בכא מודינא לך אשר"י :

דף לח ע"ב רש"י בד"ה שאינה נאכלת כו' והיכא דלא נשחט עליהן הזבח אע"ג דעכשיו יש לה היתר לשבעה כו' כצ"ל והשאר נמחק וכ"ב בספרים מדוייקים אינו ושיבוש הוא להדיא ובס"א ראיתי שכתוב בתחלה פירוש זו דכשלא נשחט הזבח ס"ל לרב יוסף דיוצא בהן כו' עד סוף הפסוק והסוף כתיב אבל זה לשון הספר ועיקר וכן שמעתי והיכא דלא נשחט עליהן הזבח דעכשיו יש לה היתר כל ז' כו' שלמה לוריא :

מהר"ם

דף לו ע"ב בתוס' ד"ה ור' יוסי הגלילי וכו' וא"ת לר"י תיפוק ליה מעשר מבכל מושבותיכם וכו' וקשה והא לעיל פירשו התוס' דלא מצי למילף ממושבותיכם אלא בזמן בית עולמים ולא לזמן דנוב וגבעון ולהכי יליף מעשר מלחם עוני דאפילו בזמן נוב וגבעון יהא אסור וי"ל דר"י לא מצי קאי אנוב וגבעון דתני במילתיה לעיל יכול יצא אדם במעשר שני בירושלים וכו' :

דף לו ע"ב בתוס' ד"ה ות"ק וכו' אי אפשר שלא יתבשל מעט וחסר ליה משיעוריה ר"ל אי הוי אמרי' עילאה אי תתאי אי אפשר שלא יחסר אלא ודאי לא אמרי' הכי עילאה ותתאה דלא שייך הכא כלל דהכל עיסה אחת היא וא"כ לא חסר משיעורי' ולכך מוכרח לפרש [כן] דאל"כ היכי אתי לפי התירוץ דמשני כמחלוקת בזו וכו' וק"ל :

דף לח ע"א ברש"י ד"ה תניא כוותיא וכו' דנשחט דדוקא דעכשיו וכו' לישנא אחרינא דרב יוסף נמי ס"ל אע"ג דלא נשחט הזבח דעכשיו וכו' : ד"ה ותיפוק ליה וכו' ולהאי תנא בתרא דמוקי ליה בשנשחט וכו' זה אתי ללישנא קמא : ד"ה וטעמא מאי וכו' לא נשתמרה לשם מצה אלא לשם זבח וכו' ללישנא קמא קאי : בתוס' ד"ה נאכלין בנוב וגבעון הקשה רבינו נסים וכו' . נ"ל דר"נ לית ליה תירוץ דתוס' דלעיל שפירשו דלא ילפינן ביכורים ממושבותיכם אלא לזמן בית עולמים וחלת תודה ילפי' (ממושבותיכם) [משמרתם] ואפילו לזמן דנוב וגבעון כדלעיל דאל"כ מאי מקשה וא"כ קשה האיך יתרץ רבינו נסים קושיית התוס' דלעיל דלמה לו לאתויי הא דר"א הא אית ליה

לבאשר

דף לט גמרא אף מרור מין זרעים כו' לאו דוקא אלא מין ירקות הן כדקתני במתני' וכדמסיק לקמן אלא דקרו להו נמי מין זרעים כדלקמן במתני' ה' זרעונין והיינו ה' ירקות וק"ל: **תוס'** בד"ה ואימא הירדוף כו' ה"נ ה"מ לשנויי הכי אלא דמשני שפיר טפי כו' עכ"ל וכן הא דמשני גבי הרזיפי מה מלה שנקחת בכסף מעשר ה"ה דה"מ לשנויי הכי לפי פירש"י דהרזיפי סם המות לבהמה הוא וגבי הירדוף נמי ה"מ לשנויי כדמשני גבי הרזיפי דאינה נקחת בכסף מעשר שני אלא דמשני שפיר טפי וק"ל: **ע"ב** גמרא למימרא דירקות אלימא מזרעים כו' דליכא למימר דה"ק אבל בירקות לא בעי כ"כ הרחקה דמשמע דרב להקל קאמר דזורעין בערוגה א' ולא להחמיר מיהו בפשיטות ה"מ למפרך היאך ס"ד למימר דה"מ בזרעין הא תנן בהו אין זורעין אותן בערוגה א' ויש ליישב דאימא דלא קאי אערוגה אחת דו' טפחים ודו"ק: **בפירש"י** בד"ה כעין דאורייתא תיקון ואין לו היתר במושבות כו' מה מלה בעינן נאכלת בכל מושבות אף כו' עכ"ל הוא מגומגם דלר"י הגלילי קיימינן ולא ממעט מעשר שני מבכל מושבות אלא מעוטי שאינו נאכל באנינות ולפי מה שכתבנו לעיל לפרש"י בחומש דממעט מעשר שני ממושבותיכם והיינו לר"י הגלילי ולזמן בית עולמים ניחא גם הכא דנקט מושבות לזמן בית עולמים ולא נקט שני דלא אצטריך אלא לנוב וגבעון וק"ל:

חדא דף לט ע"א מאי חסא דחס כו' פרש"י ת"ט קרינן ליה חסא עכ"ל. וק"ק אבל אינך דקתני במתני' וקרי ליה בתלמודא בל"א אמאי לא קאמר נמי מ"ט כגון עולשין הינדבה כו' ונראה לפרש דה"ק אמאי מלוה בחסא שהוא חזרת טפי מכל הנהו דמתני' וקאמר משום דחס כו' וק"ל: מה תורת כו' אף מצרים תחלתן רכה כו' מפורש פ"ק דסוטה(דף יא:) בפרק בפה רך ופרש"י שם משכום בדברים כו' זר"ל כמפורש שם וישימו עליו שרי מסים על פרעה שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה כו' כלום איסתנים אתה יותר מפרעה וק"ל:

דף מ גמרא אמר שמואל חטין של מנחות אין לותתין אותם וקא קרי להו סולת כו' יש לדקדק אמאי לא פריך בפשיטות כיון דחטין של מנחות אין לותתין משום דלתיתה בזריזין ולא במקום זריזין כדאמרי' לעיל אמאי שרי רבא לתיתה במלת מלוה דליתיה נמי בזריזין ולא במקום זריזין דלענין ליסא פושרין מפלגינן לעיל בין מלת מנחות דאיתיה במקום זריזין ובין ליסא פושרין דמלת מלוה ולתיתה דמנחות דליתנייהו במקום זריזין אבל לתיתה בין הכא ובין הכא ליכא במקום זריזין ויש ליישב דרבא פליג אשמואל וסבר דלתיתה שרי נמי במנחות ודו"ק: **שם** מלוה ללתות כו' אי לא דבעי לתיתה שימור למאי כו' דאי לאו דבעי לתיתה ובעי שימור משום דשרי לתיתה לא אצטריך לכתוב ושמרתם כיון דסגי בלא"ה לא ילתות ולא היבעי ליה שימור וק"ל: **ע"ב** תוס' בד"ה אבל עושהו כו' ואנו מפטירין השמים כסאי וכן הוא בפסיקתא כו' עכ"ל אבל בפ' בני העיר לא כתבו התוס' כן ע"פ הפסיקתא שם וז"ל אהא דאמרי' ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם וגו' ואין אנו עושין כן אלא מפטירין בירמיה שמעו דבר ה' וגו' כו' ע"פ הפסיקתא כו' עכ"ל ע"ש ויש ליישב דבריהם דהכא ע"פ הפסיקתא דה"פ דנהגינן ע"פ הפסיקתא לומר בכל השנים חזון בשבת שלפני ט' באב ולא בר"ח אב שחל להיות בשבת ובהפטרת שמעו דבר ה' ג"כ ע"פ הפסיקתא נוהגין כן ברוב השנים אלא כשחל ר"ח אב בשבת נדחית מפני הפטרת ר"ח דהיינו השמים כסאי דתדיר ושאינו תדיר כו' ודו"ק: **בד"ה** האלפס כו' ונראה דאפילו שמואל כו' ובשילהי מסכת עבודת כוכבים כו' ובירושלמי כו' עכ"ל כל דבריהם כאן אינן ברורין בזה ועיין במקומו בפרק כירה שם תמצא דבריהם מסודרים על נכון וק"ל: **בא"ד** והא דאמרי' בפרק כירה השרי חם לתוך צונן כו' י"ל כו' הואיל והצונן של מטה מים שהוא דבר המתערב כו' עכ"ל הלשון מגומגם דההיא דבפרק כילד צולין חם לתוך צונן נמי איירי בכה"ג שהצונן שלמטה הוא דבר המתערב כגון חלב ואפ"ה קאמר דקולף אלא דר"ל דהצונן שלמטה שהוא מים עם החם של מעלה שהוא נמי מים הוא דבר המתערב זה בזה וע"ש בתוס' וק"ל: **בד"ה** רבא מחו ליה כו' דאין דרכם לבא לידי חימוץ כ"כ עכ"ל ולשון הרא"ש מדוקדק יותר שאין בא לידי חימוץ ולא חיישינן דילמא אתי לאחלופי כו' עכ"ל ע"ש וק"ל:

דף מא בד"ה מאי לאו כו' ואפ"ה קאמר נותן הקמח ואח"כ נותן את החומץ אלמא כו' עכ"ל דליכא למימר בנותן הקמח ואח"כ נותן החומץ משום דלמית הוא ולכך לא מחמע אבל היכא דלא למית חמועי מחמע כסברת המקשה דהכא דהא המקשה דלעיל דפריך ומוקמא כרבי יוסי ע"כ דלא ידע לפלוגי בין דאיתיה בעיניה ובין ע"י תערובות וא"כ ע"כ דליכא למתלי בלמית ולא למית לת"ק דר' יוסי דלמה נאמר דלמית טפי בנותן הקמח ואח"כ החומץ מנותן החומץ ואח"כ הקמח דהא חומץ בעיניה נמי לא למית לת"ק דר' יוסי אלא דאיכא לפלוגי בינייהו בנותן הקמח ואח"כ החומץ לא למית ולא מיחמע אבל בנותן החומץ ואח"כ הקמח לא למית הא חימוע מיחמע וא"כ מאי קשיא ליה הכא דאימא חרוסת נמי לא מלמית ולא חימוע מיחמע כמו נותן הקמח ואח"כ החומץ אע"ג דלא למית חימוע נמי לא מחמע ודו"ק: **גמ'** ר' אומר במים אין לי אלא מים שאר משקין מנין ת"ל ובשל מבושל כו' כתב הרא"ם וא"ת לא לכתוב במים ולא בשל אלא אל תאכל נא ומבושל דמשמע בין במים בין בשאר משקין כו' וי"ל כיון דמבושל כולל גם הצלי כו' עכ"ל ע"ש ותירוצו דחוק כיון דעיקר מלותו צלי כדכתיב בקרא דלקמן ואכלו אותו צלי היאך ס"ד למימר דמבושל היינו צלי ובעיקר קושייתו הקשו ליה נמי בשמעתין לת"ק דיליף שאר משקין בק"ו ממים לא לכתוב במים כלל ובלא ק"ו מבושל משמע בין מים בין שאר משקין אלא דע"כ אית לן למימר דמים דכתיב בקרא אורחא הוא דסתם בישול במים הוא אלא משום דלא נימא דדוקא במים נקט קרא קאמר דשאר משקין ק"ו הן והכי נמי איכא למימר לר' ובלאו הכי נמי אילטריך דיבורא דבשל מבושל לגלי קדר דלא הוה שמעינן ליה מסתם בישול וק"ל: **שם** יכול נלאו כל נרכו יהא חייב כו' יש לדקדק דמהיכא תיסק אדעתין דנלאו כל נרכו יהא חייב אי משום דכתיב נלי אש והאי נהו נלי אש הוא אלא קלי אש כפרש"י א"כ מאי קאמר נא ומבושל אמרתי לך כו' דאכתי נימא דיהא אסור משום דכי אם נלי אש דכה"ג אמרי' בסמוך גבי אכלו חי דבתר דקאמר נא ומבושל אמרתי לך כו' קאמר יכול יהא מותר ת"ל נלי אש ויש ליישב ודו"ק: **תוס'** בד"ה א"ב נלי כו' אבל פשיטא הלכל הפחות איכא עשה דכי אם נלי אש כו' עכ"ל לפי שיטת ר"ת לקמן דכי אם נלי אש לשאר דברים לא אתיא אלא לעשה ולא אתי נלאו אלא לנא ומבושל דבני מילקא נינהו וק"ל: **בד"ה** אבל לא במבושל כו' דבלילתו עבה לא נפיק מתורת לחם כדפי' לעיל כו' עכ"ל היכא דליכא עליה תוריתא דנהמא אפילו בבלילתו עבה שפיר נפיק מתורת לחם כמ"ש התוס' לעיל והכי מוכח בפ' כילד מברכין גבי חביצא אלא דמשמע להו הכא דקתני מבושל אע"פ שלא נימוח דאית ליה עדיין תוריתא דנהמא וק"ל: **בד"ה** שלא אמר כו' ועולא לטעמיה דלא בעי לדחויי הכא טעמא דר"י דבעינן טעם מלה כו' עכ"ל ק"ק דודאי התם שפיר דחי דשלקות לענין ברכה במלתיה קאי כפרש"י התם משא"כ במלת מלוה דבעינן טעם מלה אבל הכא היאך בעי לדחויי הכי דאימא נמי טעם פסח בעינן בנלי ולא ע"י דבר אחר ונראה שהתוס' מפרשים הא דדחי התם דר"י מודה בשלקות היינו משום דשלקות הן בעינן ואית בהו טעם ירק משא"כ במלה [א] שהיא נימוח וליכא כאן טעם מלה והשתא ה"נ הכא גבי פסח הוא בעין ודו"ק: **ע"ב** בפרש"י בד"ה שאין ת"ל כ"א נלי אש דהא כתיב לעיל מיניה נלי אש ומלות כו' עכ"ל וכן פרש"י בחומש. דעשה גמרי' מקרא דלעיל מיניה דהיינו נלי אש ומלות וגו' וקרא דכ"א נלי אש נלאו קאתי אבל התוס' כתבו דכי אם נלי אש אתי לעשה וי"ל דודאי קרא קמא נלי אש ומלות וגו' איסור עשה משמע היינו אם עבר ולא אכלו כלל והתוס' שכתבו דכ"א נלי אש אתי לאיסור עשה היינו אם עבר ואכלו חי ומבושל בחמי טבריא ועי' בתוס' פ' המקבל וק"ל: **תוס'** בד"ה א"ד חדא מיהא לקי פ"ה בחי וחמי טבריא חייב משום כי אם נלי אש כו' תקשי להו ברייתא דלעיל כו' עכ"ל הקשה מהרש"ל דאכתי גם לפר"ה תקשה לרב חסדא דאמר בחמי טבריא חייב ורבא גופיה מפרש דבריו והירץ דרב חסדא מפליג בין חי ובין חמי טבריא ורבא דמפרש דבריו אליבא דרב חסדא הוא וליה לא ס"ל עכ"ל והאריך ע"ש והוא דחוק דאין זה אלא דברי נביאות לחלק בין חי ובין חמי טבריא לרב חסדא ולומר דרבא גופיה מפרש דבריו ולא ס"ל ולא לישתמיט תלמודא למימר הכי דאביי ורבא פליגי עליה דרב חסדא אבל העיקר כמ"ש בחידושינו סוף פרק המקבל דחייב דקאמר רב חסדא לאו חייב מלקות ממש קאמר בחמי טבריא אלא דקעבר בעשה דכ"א נלי אש דומיא דחי דקתני בברייתא והיינו דמפרש ליה רבא חייב דקאמר רב חסדא דקעבר משום נלי אש ר"ל ואינו חייב מלקות ממש קאמר רב חסדא אלא חייב דהיינו דקעבר בעשה ומשום דכ"א נלי אש לאו הוא למלקות בנא ומבושל דבני מילקא נינהו נקט לה גם בחמי טבריא בלשון חייב וכבר כתבנו שם קצת ראיה לזה דלשון חייב מ"מ דאינו מלקות ממש וכן יש קצת להביא ראיות מתוך שמעתין לקמן דקמדייק תלמודא נלי דומיא דנא מה נא בלאו כו' נ"ל לתלמודא לדייק הכא מכח דומיא אמאי לא מדייק לה ממשמעות מלשון חייב דקתני גבי נלי אלא ע"כ דלשון חייב אינו מוכרח דהיינו חייב מלקות ומיהו בהא איכא למימר משום דחייב דנלי איכא לפרושי דהיינו מכת מרדות אצטריך לדייק דמלקות ממש קאמר דומיא דנא ובההיא דבשל הפסח בחמי טבריא ליכא לפרושי דחייב מכת מרדות קאמר דא"כ דומיא דהכא בשבת פטור אפילו ממכת מרדות ובפ' כירה אמרי' בההיא דפטור היינו ממלקות אבל חייב מכת מרדות ודו"ק: **בד"ה** שאין ת"ל כו' היינו נמי משום דסמכי לנא ומבושל עכ"ל ר"ל דלא מיתורא קדריש ליה הכא אלא כיון דדרשי ליה להלקות על נא ומבושל משום כ"א נלי אש מדסמיכא לנא ומבושל דבני מילקא נינהו כמ"ש לעיל לפי' ר"ת ה"נ מהאי סמיכות והיקשא נילף הך דרשא בשעה שישנו בקום אכול כו' דאין היקש למחצה דתרוייהו מסמיכות והיקשא דכ"א נלי אש לנא ומבושל ילפינן להו ובתוס' פ' המקבל כתבו דרך אחרת דהכא עביד היקשא מנלי אש ומלות וגו' וסמיך ליה אל תאכלו ממנו נא כו' עכ"ל ע"ש באורך והוא דחוק דליכא שאין ת"ל כו' ומה ת"ל כו' אינו מדויק דהא ודאי קרא דנלי אש ומלות קרא דלריכא הוא לגופיה דנלי בלילה מ"ע הוא כדלקמן ודו"ק: **בפירש"י** בד"ה אין לי שיתחייב כו' אא"כ בשלו משחשיכה שהוא עיקר זמנו עכ"ל ק"ק דהא דעיקר זמנו משחשיכה היינו לאכילה אבל צלייתו ודאי אפילו מבעו"י הוא כדמוכח פרק אלו דברים ואמאי לא נימא דהאיסור בשולו דומיא דהיתר צלייתו וע"ק בנא דלא כתיב כפול לא ליחייב אלא בעשאו נא משחשיכה ולא לישתמיט [שום תנא] מלמימר הכי וע"ק מה ענין דרשה דר' לדרשה דלעיל דלא מיירי בכה"ג ולולי פרש"י היה נראה לפרש כההיא דלעיל אין לי לחייב על אכילת בישול אלא משחשיכה בשלו מבעו"י ואכלו אז מנין כו' והשתא פליג רבי אדלעיל וכ"ה בהדיא במכילתא דרבי סבר הכי דקאמר אין לי אלא בשעה שהוא באוכל נלי הוא בבל תאכל נא ומבושל מבעו"י מנין ת"ל ובשל כו' ותו לא מידי ודו"ק:

דף מב תוס' בד"ה לאמר לימד כו' אבל שאר דברים לא עכ"ל ר"ל דבכמה פרשיות כתב בהו לאמר ולית בהו לאו הבא מכלל עשה והתם אפשר דמודה לחכמים דפליגי עליה בת"כ ולמדרשים כדר' מוסיא פ"ק דיומא מנין לאומר דבר לחבירו שהוא בבל יאמר כו' שנאמר וידבר ה' לאמר וגו' ע"ש וק"ל: **סליק פרק כל שעה**

תוספות

קרני ראם [א] משא"כ במלה שהיא נימוח. נ"ב איני מבין דהא לר"י אפילו בבישול שלא נימוח אינו יוצא בפסח:

מהר"ם

למעשר היתר מושבות בזמן דנוב וגבעון וצ"ל דרבינו נסים ס"ל כתירוץ התוס' בזבחים דצ"ל כדר"א אליבא דר' יהודה דאית ליה דמעשר היה נאכל בזמן דנוב וגבעון בנוב וגבעון דווקא ולא בכל ערי ישראל דאית ליה ג' בירות הן ע"ש:

דף לט ע"א בגמ' ואמר ר' אושעיא מצוה בחזרת וכו'. משום דרבי יונתן דבסמוך אמר ועיין בהר"ן: אמר רבי יונתן למה נמשלו מצריים למרור לומר לך מה מרור זה תחלתו רך וסופו קשה וכו' כצ"ל והיינו חזרת שסופו מתקשה כדלקמן עיין בהר"ן וכן הוא באלפסי כמו שהגהתי:

דף מ ע"א בתוס' ד"ה כי מהפכיתו וכו' אלא דצריך שימור מתחלתו ועד סופו. פי' בעי שימור מתחלתן שלא יבואו עליהם מים ולא שמצוה ללתותן וליתן עליהם מים כדי שיהא צריך לשומרן שלא יחמיצו ומתרץ עיקר השימור שלא תחמיץ פי' כשיבואו עליהם כבר מים שצריך לשומרן שלא יחמיצו וק"ל: **ע"ב בגמ'** ויש אומרים או נותן את החומץ וכו' כצ"ל: בתוס' ד"ה אבל עושהו כו' אמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית וכו'. זה לשון הגמ' שם לפי נוסחאות שלנו מודה שמואל בזקן וכו' שפטורה מ"ט אשר תכסה בה אמר רחמנא והאי לאו לכסויי עבידא בההיא שעתא וכו':
בא"ד אמר רב מודה שמואל בזקן ועשאו לכבודו שפטורה וההיא שעתא וכו' כצ"ל:

דף מא ע"א בתוס' ד"ה עולא אמר וכו' הכא מדמה וכו' פירוש כדאמר עולא אפילו תימא ר' מאיר משמע דלר' יוסי אתי פשיטא שפיר: **ע"ב** בתוס' ד"ה שאין ת"ל וכו' מדמסמכי לנא וכו' פירוש ומשום סמיכות לחוד לא הוה צריך למכתב כי אם צלי אש דהא היה יכול לסמוך ההיא דלעיל מינה דכתיב צלי אש ומצות וגו' כדפרישית אלא ע"כ להכי הוא דאתי וק"ל:

חכמת שלמה

דף לט ע"א גמ' ר"מ אומר אף עסווס וטורא ומר יתוהר א"ל ר"י עסווס וטורא אחד הוא ומר זה הוא יתוהר תנא דבי כו' כצ"ל. וכ"ב כך היא הגירסא ברוב הספרים וכן הביאו בערוך בערך טורא אבן בס"א מצאתי וז"ל עסווס וטורא חד הוא ומר הוא וזהו מר יתוהר ע"כ: **שם** מה מצה מינין הרבה כו'. נ"ב והאמת שמכוון הדבר כמה מינין יש במצה דסייט ה' מיני דגן כך ה' מיני מרור במתניתין: **רש"י** בד"ה אלו ירקות כו' חובתו הס"ד: **בד"ה** ערקבלין כו' אגוותא תרזיתא כו' כן צריך להיות. נ"ב ונקרא תרזייתא לפי שתכופין הרבה יחד כמהרוזות וטעם מרור יש בו לשון רש"י בעירובין: **ע"ב** גמ' ויניח על מכתו בפסח מפני כו' כצ"ל. וכ"ב כן הוא בס"א וגירסת הרי"ף וכן בפרק המוצא במסכת כתובות ושם פירשתי ע"ש: **רש"י** בד"ה ואע"פ במים עופתין כו'. נ"ב פי' הרא"ש דלאו מים ממש אלא ר"ל זיעה קאמר ע"ש: **בד"ה** דילמא לא כו' ומחמצת בתבשיל וכשהוא טורפה כו' וכצ"ל. וכ"ב אין לפרש דאפילו היה נותן בתחלה ברותחין אפ"ה אח"כ מחמיץ בקערה ולא דמי לחלוט שמתליט שבריתתה מבטל כח כחימוץ מיד אבל הכא שכבר נתייבש אלא שאינו מתייבש יפה א"כ ג"כ אינו נחלט ויכול אח"כ להחמיץ בקדרה כי אין זו סברא ועוד ליכנא דטורפה אינו מיושב והנ"ל וכשהוא מערה לקערה ע"כ נראה דטעות סופר הוא והכי הוה שכשהוא טורפה כו' כלומר למה הוא מחמיץ בתבשיל לפי שכשהוא טורף בקמח עם מים או ליר נתהלה בקערה טרם שנותן לקדרה הוא מחמיץ וכן מצאתי בספרים אחרים:

דף מ ע"א רש"י בד"ה ליריה סדק כמו טיילא חריפא נ"ב הוא מין יין חזק כמבקע טודוס שכוס בתוכו: **בד"ה** אמר רבה גרסינן כצ"ל והס"ד וכ"ב והרי"ף גרים רב: **בד"ה** לאבא רבה הכי קרי ליה לשון רבנות מאן דלאית ליה לאבא יאכל כו' כן הוא בס"א וככל דבור אחד: **בד"ה** בתר דנפק רבא מבי מדרשא הס"ד: **ע"ב** תוס' בד"ה האלפס כו' בלע בתמיה נ"ב מבואר בביאורי הסמ"ג שלי: **בד"ה** רבא מחו כו' בסופו לידי חמוץ כל כך. נ"ב ובאשר"י כתב בהאי ליטנא שאינה באה לידי חמוץ ואפ"ה הלשון מגומגם דאפילו יבא לידי חמוץ הא אין איסור חמץ אלא מה' מיני דגן לבד וצ"ל דה"ק מאחר שאין דרכן לבא לידי חמוץ משו"ה לא גזרי' אטו שאר קמח דלא אתי לאיחלופי לפי שאינו בדומה וק"ל וכן משמע קצת בתשו' ע"ב והרי"ף פי' חסיסי הוא קמח הבא ממלה אפויה כמו שאנו עושין ע"ש:

דף מא ע"ב תוס' בד"ה א"ד כו' כי אם נלי אש לא אתיא אלא לעשה כו'. וכ"ב א"כ משמע להדיא דלרבה לא לקי אחי ואחמי טבריא וכן כתבו להדיא בפרק המקבל ותימה הא רבא גופיה אמר לעיל דלקי אחמי טבריא משום כי אם נלי אש ותוס' גופה הקשו לעס מהא דאמר רבא גבי חמי טבריא [illegible] ... [illegible] בד"ה שאין ת"ל כו' מפני דסמכי לנא ומבושל כצ"ל: בד"ה א"כ כו' לא תם לדקדק בלשון כו'. נ"ב פירוש בכל ענין שיכול לשנות הוא מפנה כדי שלא נטעה ונאמר ג"ש הוא אלא הוא בודאי להכי כתבום כדי לאפנויי ודו"ק:

דף מב ע"א גמ' לא נאמר בדברים כו' כצ"ל. וכ"ב פי' כאלו נכתב לא תאכל הדברים ר"ל כאלו נכתב שור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אבל תמימים לא תעשה נדבה וכי רב אמרי שסקנ"ס אמר למשה אמור להן לישראל שיש כאן אזהרה לאו בכל הדברים האמורים וק"ל:

פרק ואלו עוברין

תוספות בד"ה ואלו עוברין כו' וגם ריב"א מדקדק מלשון עוברין דמשמע (ואלו) עוברין מן העולם כו' עכ"ל ר"ל דגם ריב"א מדקדק לפרש דלענין בל יראה קאמר אמנין איסור אכילה הנ"ל שברין עליהן שהאוכלן עובר עליהן בלאו אבל לענין בל יראה שפיר קאמר דהם עוברין מן העולם ור"ת מקיים לפרש שפיר לענין איסור אכילה דהם שוברין מעל השלחן קאמר ועיין ברא"ש בזה וק"ל: **בד"ה** ר"א אומר כו' והפי' הוי חמץ דגן גמור ע"י התערובות מ"מ מדקאמר כו' עכ"ל וכתב מהרש"ל ואין להקשות א"כ מאי מוסיף אה"ק די"ל דת"ק תנא דגן גמור על ידי התערובות או נוקשה ור"א הוסיף נוקשה על ידי התערובות וכ"כ הר"ן עכ"ל גם שהר"ן פי' כן דברי התוס' דהא א"א להולמם עד"ז כיון דא"א נפ' מלת אף דקאמר ר"א אלא בכה"ג א"כ בפשיטות ועדיפא ה"ל לאותביה הכי דהא ר"א דמתני' אומר אפי' חמץ נוקשה ע"י התערובות ור"א דברייתא אפי' בחמץ נוקשה בעיניה סבר בלא כלום והיאך מפרשים התוס' מעיקרא דהיינו חמץ נוקשה משמע דניחא להו לפרש נוקשה בעיניה ובעו למימר נמי. לפרש דאפילו חמץ דגן גמור כו' הא א"א לפרש הכי מדה מלת אף דמשמע אפי' נוקשה ע"י התערובות כפי' הר"ן וע"כ הנראה דממלת אף אינו מוכרח לפרש כפי' הר"ן דר"א איירי בנוקשה ע"י התערובות אלא דס"פ אף תכשיטי נשים נוקשה בעיניה הוא ות"ק לא חשיב ליה חמץ נוקשה בעיניה וכן אי הוה תכשיטי נשים חמץ דגן גמור ע"י התערובות ת"ק לא חשיב ליה חמץ דגן גמור (דגן) כו' ולכך הוצרכו להוכיח דמ"מ מל' אף משמע דמוד' בכל נגלי דת"ק דחשיב נמי נוקשה בעיניה ור"א סבר בגמ' בנוקשה בעיניה בולא כלום וד' הר"ן בזה הם ע"פ דברי בעל המאור שהקשה למ"ד קולן של סופרים טפולן של בנות כו' א"כ ר"א דאמר טפולי נשים היינו ת"ק ותו למאי דאסיקנא פרורא דאושכפא מאי קמוסיף ר"א והירץ דר"א הוסיף תערובת נוקשה כו' עכ"ל ע"ש באורך אבל התוס' ודאי לא ניחא להו להרץ כן שהרי לקמן כתבו הירוץ אחר הקושיא זו דלמ"ד קולן של סופרים טפולן כו' א"כ ר"א היינו ת"ק והדברים ברורים למבין וחו"ק: **ע"ב** בפירש"י בד"ה טיפולן של בנות עשירים כו' עניים לא מלי לנימר דעניות אין להן סולת אלא סיד כו' עכ"ל ומיהו קשה אמאי תלי ליה במתני' בבנות סופרים מה שמשיירות להן בנות עשירים ולמה לא נקט טיפולן של בנות עשירים גופיה שהוא של סולת ולפי דברי בעל המאור שכתב להרץ הך קושיא דא"כ ר"א היינו ת"ק דיש לחלק שהעשירות הסולת מעורבת בטיפולין אחרות וכשמשיירות לבנות עניים מתוך שאר הטיפולין יקרים חוזרות ונותנות בה סולת מרובה וזה נוקשה בעיניה דאיירי ביה ת"ק ור"א הוסיף טיפולן של בנות עשירות דלא הוה רק תערובת נוקשה ניחא דנקט ת"ק סופרים אבל התוס' ע"כ דלא מפלגי בהכי דא"כ לא הוו צריכין לחלק אהך קושיא דא"כ ר"א היינו ת"ק בין על פניהם ממש בין על פניהם של מטה ויש לפרש לדברי התוס' אדרבה דטיפול דבנות עשירות לכ"ע חמץ גמור הוא שכולו סולת אבל מה שמשיירות לעניות הם מערבות בתוכו סיד ופליגי ביה ת"ק ור"א דת"ק סבר דווקא מה שמטפל בה פניה של מעלה ור"א הוסיף אף פניה של מטה אע"ג דמאיס ותו לא מידי ודו"ק: **תוס'** בד"ה וממנין כו' והכא לא מלי למימר הכי מבוס דשערי בשי"ן כתיב עכ"ל אבל סימני במגבעה סי"ן של שמאל הוא שוה לסמ"ך וק"ל:

מנין להכי אצטריך מקרא דכל מחמצת לרבות מחמת ד"א והשתא מיהא דכל אוכל חמץ וגו' לאו יתורא דקרא הוא דאי לא הוה כתיב כי כל אוכל חמץ וגו' הוה מוקמי' כי כל אוכל מחמצת וגו' לנתחמץ מאליו דוקא ובברייתא לאו למעוטי תערובת נקט האי קרא דהא ודאי איצטריך לגופיה כמ"ש אלא דה"ק יכול יהא ענוש כרת ת"ל כי כל אוכל חמץ וגו' ולא שמעינן מההוא קרא אלא חמץ בעיניה וכן יש לכוון פרש"י עד"ז שכתבו ותו לא מידי וק"ל: **תוס'** בד"ה מאן תנא כו' משמע בשמעתין דאי לאו דאהרבי כו' אפי' איסור לא היה בו כו' עכ"ל לא ידענא מהיכא משמע להו הכי דהא בתערובת חמץ דפליגי חכמים דאינו בלאו מ"מ איסורא איכא כמ"ש כל הפוסקים שכן מוכח מהוך הסוגיא וכן שיאור דר"י לר"י דפטור ממלקות והיסורא איכא כדקתני לקמן במתני' דישרף ודו"ק: **בד"ה** והא וכו' וי"ל דאי כ"ש הוא ה"ל למיתני לאשמעי' דלית ביה כרת עכ"ל ובהא יתיישב דמייתי ת"כ דרב יהודה מדלא קאמר נמי נוקשה בעיניה אמאי לא הוכיח כך מהך ברייתא גופא דהייתי רב נחמן דקתני בה דר"א על עירובו בלאו ולא קאמר נמי הכי בנוקשה בעיניה משום דהתם לא נחית לאשמעינן דליכא כרת בהערובת אלא דמיהת לאו אית ביה ואיכא למימר שפיר דכ"ש בנוקשה דהוא בלאו לפי סברת ר"נ אבל הכא דקתני יכול יהא ענוש כרת כו' דנחית לאשמעינן דליכא כרת בהערובת א"כ לפי סברת ר"נ ה"ל לאשמעינן רבותא טפי דאפי' בנוקשה ליכא כרת וניחא נמי לסברת ר"נ ליכא לאקשויי דתני במתניתין ✱ ואנ"ל זו דבריבא קתני באיסור לאו ד' מיני מדינה שהן תערובות חמץ ובתר הכי קתני ג' מיני אומניות שהן חמץ נוקשה דיש לומר דבמתני' נחית נמי למיתני שאלו אינן בכרת והוה ליה נוקשה לא זו אף זו לסברת רב נחמן וחו"ק: **ודע** דבכל נוסחות שלפנינו בגמ' בדברי ר"נ קאמרי' ושמעינן ליה לר"א דאמר חמץ דגן גמור ע"י הערובת בלאו וה"ה מקשה בעיניה וקושטא דכ"ש הוא כדברי התוס' כדקאמר בסמוך לסברת ר"נ ע"כ לא קאמר ר"מ התם אלא נוקשה בעיניה אבל חמץ ס': **ע"ב** בד"ה מה"א כל כו' יש לדחק היתר יותר לנשים משום ג"ש דט"ו מחג הסוכות והוי מפטרי כו' עכ"ל והא דנקט הלמודא במלתיה הואיל וליתנהו בקום אכול מלה דה"ל מ"ע שהזמן גרמא משום דאי לאו הכי טפי הוה לן למיזל בתר היקשא דהשוו איש ואשה כו' ולא הוה ילפינן הך ג"ש דט"ו מחג הסוכות למפטר אשה וק"ל: **בפירש"י** בד"ה קאי באוכלין כו' אבל כל דאזהרה בנאכל כתיב כו' עכ"ל ואין להקשות אזהרה לנשים מנלן די"ל כיון דגלי לן קרא דנשים בכרת ומפקא ליה מהיקשא הדרינן לכללין דהשוו איש ואשה לכל ס' ובהכי ניחא דלקמן בפ' האשה פרש"י דנשים ישנן בבל תאכל חמץ משום דהשוה הכתוב אשה לאיש כו' והכא הא מרבינן נשים מכל די"ל דלעמין אזהרה לנשים דליכא ריבויה ע"כ דהדרינן לכללין דהשוה הכתוב אשה כו' וק"ל: **תוס'** בד"ה כמאן כר"א דדריש ס' מקלתו מנין היינו זית שלם כו' עכ"ל מהתוס' פרק כל המנחות דדריש כרבא דמקלתו הייש חצי קומץ שהוא זית שלם ומרבי ליה מכל ועירובו הייט חצי זית היתר וחצי זית היסור דמצטרפין ומרבי ליה מכי כל אבל כאביי ס' דלא אמרי' שיתבטל היסור אגב היתר אבל לרבא לא צריך קרא להכי כיון דאיכא כזית פשיטא דלא בטיל כו' עכ"ל ע"ש ר"ל דלרבא ליכא לאוקמא נמי עירובו בכה"ג שיש כזית היסור וכזית היתר מעורב ואשמעינן דלא אמרינן שיתבטל האיסור אגב היתר דהא פשיטא הוא ולא אצטריך קרא לרבא בעירוב אלא לחצי זית היתר וחצי זית היסור ומשום דהיתר מצטרף לאיסור דאין הקטרה לפחות מכזית ודו"ק: **בא"ד** וק"ל לפירושו טובא חדא דלא הוה זעירי לא כאביי ולא כרבא כו' עכ"ל ואין להקשות ומאי קושיא ואימא דספיר סבר כרבא דמקלתו היינו כזית שלם ומיהו ע"י צירוף היתר עמו דהיינו חצי זית היסור וחצי זית היתר לפי סברת רש"י דאיירי באין מעורבים די"ל דהא מנליה לרבא דהא לא שמעינן מריבויה דמקלתו אלא דסגי בכזית ואימא דכולה איסור ומנלן דהיתר מצטרף לאיסור כלל וק"ל:

דף מד בד"ה לענין חמץ כו' מכל חלב דחצי שיעור אסור מן התורה כו' עכ"ל ק"ק מאי קושיה דהימא דחצי שיעור שהוא בעין דוקא אוסר ר"י התם משא"כ הכא חצי שיעור איסור חמץ ע"י התערובת לא דריש ר"י מכל וכה"ג חילקו התוס' לעיל וליכא למימר דמ"מ כל דחמץ ל"ל דנילף לענין זה חמץ מחלב דא"כ לתירוצא דלא דריש אלא לאיסורא כו' מ"מ[א] כל דחמץ ל"ל דנילף ליה מחלב ויש ליישב הו"ק: **בד"ה** מקום מגעו כו' דמשמע שהשום והשמן בעין כו' עכ"ל לאו ממש בעין אלא שהן ניכרין במפוזר על המקפה כמ"ש התוס' בפ' ג' מינין דאי בעין ממש לא הוה שייך לומר היתר מצטרף לאיסור כמ"ש התוס' לעיל והו"ק: **בא"ד** והואיל דלא מקבל טומאה אלא מדרבנן הוא לן כו' עכ"ל דפחות מכביצה אין מקבל טומאה מדאורייתא כמ"ש לעיל בפירקין בד"ה לאומת מהבשר כו' ובלאו הכי נמי אין מקבל טומאה הכא אלא מדרבנן דהא תרומת שום אינו רק דרבנן והא דקאמר הואיל וזר לוקה עליהן בכזית ר"ל אגו סיתה תרומה דאורייתא משום דהיתר מצטרף לאיסור דין הוא להחשיבה ולא יתבטל אגב המקפה ועיין בתוס' פ' ג' מינין ודו"ק: **בד"ה** אלא מאי היתר כו' ורבנן לא דרשי כל דכשהאיסור מועט אין מצטרף כו' וכן גבי קופה ומדוכות כו' עכ"ל ק"ק אמאי הסיק אביי הכי התם גבי קופות בשלמא לדידי משום דנפישי חולין כו' ולא אסיק הכי לעיל מיניה גבי כותח ומדוכות וע"ק לעיל גבי מקפה של חולין ושמן ושום של תרומה הכי נפישי חולין ואמאי קא בעי למימר אביי ביה דהיתר מצטרף לאיסור ולפירש"י

קרני ראם — בפ'

[א] כל דחמץ למ"ל. ר"ב ולק"מ דאצטריך ע"י תערובות לאיסורא:

ח"א דף מב ע"ב כשהיו מביאים נסכים מיהודה כו'. דבר זה מבואר כי הברכה והקללה של ישראל הלוים בזכות ותונת ישראל כמ"ש ינתק והיה כאשר תריד ופרקת וגו' ולזה בהיות המקדש על מכונו בזכות הנסכים שהיו מביאין בבהמ"ק היה להם הברכה שלא היה יינס מתחמץ כי שם היה מקור הברכה במקום השיתין כמפורש במסכת סוכה אבל כשחייבו חובת הגלות ובטלו הנסכים באה אותה הברכה לאדום לקיים מה שנאמר המלאה החרבה וגו' כמפורש פ"ק דמגילה ע"ש

דף מג בפירש"י בד"ה לענין כרת לא כתיב כל מחמצת אלא כל אוכל חמץ כו' עכ"ל מדברי הר"ן דהאי קרא כי כל אוכל חמץ למיעוטא אתא מדכתיב כי כל אוכל מחמצת אם במחמצת ענוש כרת דהיינו נתחמצת מחמת ד"א כל שכן שנתחמץ מאליו ל"ל למיכתב כי כל אוכל חמץ אלא לאשמעינן כל האוכל הוא בכרת ואין כל חמץ בכרת למעוטי עירובו לר"א כו' עכ"ל [א] וכך הם דברי בעל המאור ע"ש באורך אבל קשה לפי זה דאי מיתורא דקרא דכל אוכל חמץ כו' קא ממעט תערובת חמץ א"כ מאי פריך לקמן ומאי חזית דהאי כל לרבויי נשים ומפקת עירובו כו' הא ליכא למימר דהאי כל לרבות עירובו שהרי מיעטו מיתורא דקרא דכל אוכל חמץ כו' דלא משמע מיניה למעט נשים ועוד דלא אצטריך למעוטי דמהיקשא דחמץ למצה נמי אמעיטו נשים ועו"ק במה שהקשו התוס' אהא דמשני כל לאתויי נשים הימה לר"י הא תרי כי כל כתיבי כי כל אוכל חמץ וגו' וכי כל אוכל מחמצת ונרביה עירובו לכרת כו' עכ"ל הא ע"כ ליכא למימר הכי דע"כ ההוא יתורא דקרא דכי כל אוכל חמץ אתא למעוטי תערובות דאל"כ לא נכתוב כלל ההוא קרא כמ"ש בעל המאור והר"ן וע"כ הנראה לשיטת התוס' דהא דיליף בברייתא נתחמץ מחמת ד"א מכל מחמצת לאו מלשון מחמצה קא יליף ליה וכן מוכחת הסוגיא דפרק כל שעה דקאמר ור"י מחמת ד"א מנליה מהאפקיה רחמנא בל' מחמצת משמע דלהגה דברייתא דהתי כר"ש לאו מלשון מחמצת קא יליף ליה ועוד אי לשון מחמצת משמע מחמת ד"א היאך ס"ד למימר מעיקרא מחמצת אין לי אלא שנתחמץ מאליו אלא דה"פ דברייתא מחמצת וכרתה למאי אצטריך כיון דכבר כתיב כי כל אוכל חמץ ונכרתה וגו' וקאמר דאי מכל אוכל חמץ אין לי אלא שנתחמץ מאליו מחמת ד"א

נמוקי הגרי"ב

דף מג בד"ה בפירש"י לענין כרת כו' הביא דברי בעה"מ והר"נ דהאי קרא כי כל אוכל חמץ למעוטי אתי מדכתיב כי כל אוכל מחמצת אם במחמצת ענוש כרת דהיינו מחמצת מחמת ד"א כ"ש שנתחמץ מאליו ל"ל למכתב כי כל אוכל חמץ אלא להשמיענו כל האוכל בכרת ואין כל חמץ בכרת למעוטי ערובו לר"א והמהרש"א הקשה על דבריהם דא"כ מאי פריך הגמ' מאי חזית כו' ע"ש ונראה בזה דהגאונים ז"ל כוונתם להעמים הפי' בברייתא יכול יהא ענוש כרת ת"ל כי כל וגו' על חמץ דגן גמור כו' ועל ערובו בלאו פשטא דמילתא משמע שזה מיעוט ככל המיעוטים שבתורה וכמו שפירשו הגאונים בטוב טעם כל האוכל בכרת ואין כל חמץ בכרת וכנ"ל אמנם זה הכונה לפי מה דמשני הגמ' על קושית מאי חזית כו' הו"ל מסתברא קאי באוכלין כו' דכל אוכל חמץ קאי על האדם האוכל ושפיר הוה מיעוט וכנ"ל משא"כ לס"ד דכל יסיה קאי על החמץ תו ליכא לפרש מיעוטא להערובת מאן מפסוק דכל אוכל חמץ ולס"ד שפיר פריך הגמ' ומאי חזית ואימו מיותר קרא כל אוכל וגו' דקאי לרבות כל מיני חמץ ואפי' ערובו ושפיר איצטריך קרא דרבוי הוא אבל למסקנא הוא מיעוט וכן לקמן פריך שפיר אבל לפי האמת א"ש פשטות הברייתא כמ"ש הבעה"מ והר"נ ומ"ש עוד המהרש"א ועוד אי לשון מחמצת כו' איך ס"ד למימר מעיקרא מחמצת אין לי שנתחמץ מאליו כו' לק"מ דלעיל כ"ח ב' שגירסת המגן אין לי כו' ואף לגי' שלפנינו יש לפרשו מחמצת ר"ל כמו פסקא ופירושו מחמצת לכן כתוב דבלא"ה הייתי אומר אין לי שנתחמץ מאליו כו' ועי' היטב ותבין ונ"ע עדיין מהא דפריך ור"א וכו' לרבות נשים כי כל לרבות ערובו כו' ע' פני יהושע מ"ש בזה אבל לק"מ:

חכמת שלמה

אלו עוברין פרק שלישי

תוס' בד"ה ואלו עוברין כו' האוכלין ועוברין היינו כו'. נ"ב פירוש אפילו לריב"א דמדקדק מלשון עוברין מ"מ אין ראיה וק"ל וכב"א גרסינן פי' האוכלין כו' א"כ הוא כפשוטו שמפרש הלשון כריב"א וק"ל: **בד"ה** ר"א כו' משמע דמודה לת"ק. נ"ב פי' וכת"ק סבר להדיא דאף בנוקשה חייב כגון זומן של נבעין והדומה לו ואין להקשות א"כ מאי מוסיף אה"ק די"ל דת"ק תנא דגן גמור ע"י התערובות או נוקשה בעיניה והוא הוסיף טקשה ע"י תערובת וכן פירש הר"ן (עיין במהרש"א): **ע"ב** גמ' דלגעי בהו לבא כנ"ל. וכ"ב פי' נוגעין בו פורות הדומים יאותו הנגע קרוי לבא וכן פירש"י להדיא בריש השוחט גבי השוחט וצריך לדמו כו': **רש"י** בד"ה פרורא דאושכפי ולקמיה מפרש כו' כנ"ל והשאר נמחק: **בד"ה** טיפולן כו' עניים ומטיפולן של כו' כנ"ל:

דף מג ע"א גמ' והאוכלו במי' מתחן לר"מ כנ"ל. ונ"ב אבל ר' יהודה פוטר אפי' שיאור שלו ממלקות כדלקמן במתני' דף מ"ט ע"ב. **רש"י** בד"ה התם נמי גבי כרת כנ"ל והס"ד: **ע"ב** תוספ' בד"ה כמאן כר"א כו' אלא לרבית מקלתו כו'. נ"ב והיינו כזית איסור אליבא דרבא ודו"ק: **בא"ד** באינם מעורבים יחד כו'. נ"ב אבל מ"מ נראה דכ"ש גבי תערובות שיש בו כזית אפילו אינו בכדי אכילת פרס דהיתר מצטרף לאיסור ומשום הכי פריך לקמן גבי כותח אלא מאי מבוס דהיתר מצטרף לאיסור ס"ס אמאי פליגי רבנן עליה כו' ומה שמסיק לעיל גבי שאור מקלתו מנין ת"ל כל עירובו מנין ת"ל כי כל אלמא דגרע עירובו היינו לענין בלאו כל הקטנים דשמא לא אסרה תורה הקטרת שאור אלא כשהוא בעין ולא בתערובות אבל לענין איסור אכילה בודאי מכל שכן דהיתר מצטרף לאיסור גבי כזית תערובות ודו"ק:

דף מד ע"א גמ' אלא הכא לבות הבבלי כו'. נ"ב אליבא דרש"י הכי פירושו לדידך קשה אמאי פליגי רבנן כו' אבל לדידי דאיכא משום כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אבל אין היתר

מהר"ם

אלו עוברין פרק ג

דף מג ע"א בתוס' ד"ה מאן תנא וכו' הרי עלי לחמי תודה מן החמץ או מן המצה וכו' שאני חמץ בפסח דרביה קרא למלקות ואר"י וכו' כצ"ל: **בא"ד** אין מחמיצין בתפוחים וכו' פירוש אחלות תודה קאי שצריכין להיות חמץ אין מחמיצין אותן בתפוחים דלא הוי אלא חמץ נוקשה אלמא דחמץ נוקשה לא הוי חמץ ומשמע דהוה לכ"ע ומשני היינו לכתחלה וכו' דלכתחלה צריך להרמיץ בחמץ גמור לכ"ע אפילו לר' מאיר ע"ש: **ד"ה** ואלו נוקשה וכו' הוי ליה למיתני לאשמעינן דלית ביה כרת. אין להקשות דלמא אין ה"נ ס"ל דאית ביה כרת דא"כ לא אשתמיט שום תנא דאית ליה דנוקשה הוי בכרת כדלקמן בתוספות ע"ב:

דף מד ע"א בתוס' ד"ה לאו משום וכו' ומטעם הואיל וכו' פירוש וא"ל דחייב מטעם הואיל אם היה מלקט וכו' ולכך אינו בטל דזה אינו דרך אכילה: **ד"ה** דאיכא כזית וכו' החילוק בין היתר מצטרף לאיסור וטעם כעיקר מבואר ברש"י בסמוך דף זה ע"ב ומשם יתבאר לך ויתורץ דליכא למימר דהכא הוי טעם דחייב מלקות בכזית משום טעם כעיקר דלא נתפשט הטעם וכן בכותח דמתניתין דלא הוי אלא קיותא בעלמא ועיין בספר המאור ובמלחמת הרמב"ן ותמצא מפורש הדינים והחילוקים אלו ולפירש"י צ"ל דכזית בכדי אכילת פרס חייב אפי' לא נתפשט הטעם ואם כן הוי לפירוש רש"י ג' חלוקים היתר מצטרף וטעם כעיקר בכזית בכדי אכילת פרס ועיין בתוס' בנזיר ובפ"ז: **ד"ה** אלא מאי וכו' אבל לרבנן דמוקמינן וכו' פי' וזה אתי כרבנן: **בא"ד** ועוד דבנזיר וכו' פירוש ועוד י"ל דאפילו כר"ע אתי ומיירי דאין האיסור יותר מן ההיתר וכדאיתא התם בנזיר וק"ל וגם רבנן דמתני' יכולין לסבור כר"ע כדמשמע בסמוך: **ד"ה** איתיביה וכו' דבדאורייתא בעי ריבויי אפי' וכו' פירוש שאין אומרים שאני אומר אא"כ ההיתר רבה על האיסור: **ע"ב** בתוס' ר"ת וה"ה וכו' לר' יהודה

בפ' ג' מינין ניחא שפירש שם דהא דאמרי משום דנפישי חולין ליתא אלא במלתא דלא עבידא לטעמא וריחא כגון בקופה משא"כ מקפות ומדוכות דתבלין הן ועבידי לטעמא וריחא חשיבי ולא בטלי והוו כמו דנפישין איהו כך תוכן דבריו וכל"ל בכותח דמיהת לטעמא עבידא ויש ליישב דברי התוס' דהכא דהויא דמקפה לאביי אתיא כר"א דסבר גבי חמץ דאתי כל לרבות אפי' כשהאיסור מועט וגמר כל התורה מחמץ כמו לר"ע מנזיר כמ"ש התוס' לעיל לפי סברת אביי ודו"ק: בד"ה איתיביה שתי כו' והכא מיירי שרבו חולין על התרומה כיון כו' דבדאורייי' בעי רבייה כו' עכ"ל למאי דגרסי' בנזיר בשלמא לדידי כו' דנפישי חולין בהדיא מוכח דאיירי ברבו חולין על התרומה וי"ל דלא מוכח מהתם דרבו חולין אלא קצת יותר על האיסור אבל התוס' בעי לאוכוחי דמין במינו בטל ברוב והיינו חד בתרי וק"ל: [אמר המגיה דבריו ל"ע דחד בתרי לאו דוקא כמ"ש כל הפוסקים*]: **ע"ב** בד"ה וה"ה לערלה כו' דנזיר וחדש אין איסורן איסור עולם שהגדל מן הגפן כו' עכ"ל ובתוס' פ"ק דקדושין קרי ליה להך מלתא אין היתר לאיסורו ע"ש בתוס' וק"ל: **בד"ה** ורבנן מבשר כו' אמאי איצטריך למילף מנזיר לטעם כעיקר עכ"ל נזיר גופיה ודאי דליכא למילף מבשר וחלב דחמיר דאיסורו איסור עולם ואין היתר לאיסורו ואסור בהנאה אלא מה שאמרו גבי נזיר מכאן אתה דן לכל התורה דטעם כעיקר לא אצטריך דשפיר איכא למילף שאר איסורין דכל התורה לאביי מבשר בחלב ודפריך נמי בשמעתין ורבנן היינו דלא הוו צריכי למילף כל התורה מנזיר אלא מבשר וחלב ודו"ק: **בד"ה** ורבנן קדירה כו' סבר ר"ש בפרק בתרא דע"ג ור"מ פליג עליה כו' ולר"מ נמי מצי למילף מגיעולי כו' עכ"ל וה"ה דהמ"ל בשמעתין דר"ע ס"ל כר"מ ודו"ק:

דף מה בד"ה משום דהוי נזיר כו' אמאי לא קאמר נזיר וחמץ דר"ע דריש כל בפרק התערובות עכ"ל לפי מה שכתבו התוס' לעיל לחד תירוצא דהיכא דאין סברא לדרוש כל כי הכא גבי עירוב לא דרשו ליה לרבנן לק"מ דלר' עקיבא נמי לא דרשי' ליה ולא קשיא ליה הכא אלא לתירוץ קמא של התוספות דלא מפלגי בהכי מיהו קשה לי לדבריהם כיון דר"י אליבא דר"ע קאמר למלתיה ואיהו דריש כל להיתר מצטרף לאיסור בחמץ הקשי ליה לר"י קושיית התלמוד א"ה לענין חמץ בפסח נמי כדמקשי' לעיל לזעירי וע"ק כיון דדריש ר"ע כל דגבי חמץ להיתר מצטרף לאיסור ה"נ דריש כל דבל תקטירו כר"א וא"כ אמאי לא נקט ר"י נמי בל תקטירו ומאי פליג זעירי עליה ודו"ק: **בפירש"י** בד"ה ורבנן דפליגי עליה דר"א בכותח כו' מפקי להאי משרת להיתר מצטרף לאיסור כר"ע כו' עכ"ל ומיהו בחמץ פליגי ולית להו היתר מצטרף לאיסור בשאר איסורי' [א] משום דה"ל נזיר וחטאת ב' כתובים כדאמרינן לר"ע מיהו ק"ק לפירש"י מאי פריך לעיל ור"ע טעם כעיקר מנליה אימא דר' עקיבא היינו רבנן דכותח הבבלי דלית להו טעם כעיקר ועיין בתוס' פ' ג' מינין ודו"ק: **ע"ב תוס'** בד"ה כופת שאור כו' דכי היכי דפליגי לענין טומאה כו' דרבנן סברי כו' ה"נ פליגי גבי חמץ עכ"ל מפי' מהרש"ל דתנאי דמתניתין פליגי בהכי ת"ק סבר אף אם טחו בטיט כו' הוי להקנו ולא לקלקלו ומ"ה לא בטל ורשב"א סבר בכל שינוי מעשה יכול לבטלו והא דיחדו לישיבה איירי עכ"פ שעשה בו שינוי מעשה כו' ע"כ תוכן.דבריו ואינן מובנין לי דהא קושטא הוא לת"ק דטח בטיט מהני לבטל ולרשב"א לא בעינן שינוי מעשה כלל אלא יחוד לישיבה בעלמא מהני וע"כ הנראה דודאי לכ"ע יחוד לישיבה מהני לענין להוריד טומאה לכלי והכי תנן ומייתי ליה התם בפרק במה בהמה כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה כו' ורבי יהודה ורבנן לא פליגי התם אלא לענין להעלותן מטומאתן ותנאי דבשמעתין דפליגי ביחדו לישיבה דרשב"א סבר כי היכי דלענין טומאת מדרס סגי ליה בהכי דהא להוריד להן טומאה סגי במחשבה ה"נ לענין חמץ בטלה מתורת אוכל והוי כלי ות"ק סבר לענין חמץ לא בטלה עד שיהא טח בטיט ולא גמרי' דין חמץ מדין טומאה דסגי ליה ביחוד לישיבה ובא ר"י בעל התוספות לומר לרשב"א דמדמי ביטול חמץ להורדת טומאה לכלי ה"נ איכא לדמויי לחזור לחמוצו כמו לענין להעלות הכלים מטומאתו שלא יהיה בו עוד טומאת מדרס וכי היכי דפליגי התם רבנן ור"י לענין להעלות הכלי מטומאתו לרבנן סגי בשינוי מעשה בעלמא ולר"י בעינן שינוי מעשה לקלקל הכלי ה"נ הכא לענין חמץ לרבנן כופת שאור זו שיחדה לישיבה ובטלה מחמץ שוב אח"כ בטלה מהיות כלי ע"י שינוי מעשה בעלמא וחוזר לחימוצו ולר"י בעי ביה שינוי מעשה לקלקל וע"פ הדברים האלה יתפרשו דברי פסקי התוספות ודו"ק כי הדברים ברורים הן למבין ודו"ק.

דף מו בפירש"י בד"ה בפסח דכזית כו' ובפחות מכזית כי אינו מקפיד עליו לא עכ"ל וה"ה דהוה מצי לאוקמא כולה מתני' בפסח וסיפא איירי בפחות מכזית דהויא בקפידה וק"ל: **בד"ה** כיצד כו' לשורפה לערב כו' או להאכילה לכלבים א"א שאין כו' עכ"ל ולשון הרע"ב ולהאכילה לכלבים א"א שאין מבערין קדשים בי"ט ולשון הר"ן יש לטון עד"ז כיון שהוא ראוי לאדם נתינתו לכלבים הוי כמו שריפתו וביעורו בי"ט שאסור ומהרש"ל לא הבין מדברי הר"ן כן ע"ש ודו"ק: **תוס'** בד"ה עד שתתפח אור"י אנן שרינן לקרות לה שם כו' עכ"ל ר"ל אנן בני חו"ל ומתני' מתנייתא לבני א"י וכ"ה ברי"ף וק"ל: **באו"ד** ואפי' ליכא כהן כו' דחזיא ליה על ידי ביטול ברוב כו' עכ"ל מדברי מהרש"ל והסמ"ג כתב כהן גדול שטבל לקריו כו' עכ"ל אבל הר"ן כתב על דברי הרי"ף והשיבו עליו דאפילו ליכא כהן קטן מצי למיכל לכה"ג שיטבול לקריו ולאו קושיא היא דהשתא מיהו לא חזיא ליה וכ"ת כו' עכ"ל ע"ש באורך ודו"ק: **ע"ב** בד"ה הואיל אי כו' וא"ת א"כ כו' הואיל דכל חדא וחדא חזיא ליה כדלקמן כו' עכ"ל היינו לרמי בר חמא לקמן אבל בפירש"י בשמעתין שכתב דמסתברא משום דכל חדא וחדא איכא למימר הא לאו חלה הוא כו' אפשר לפרש בלא הואי' וכדמסיק רב פפא לקמן בפירש"י שם וקרוב לזה כתב מהרש"ל ע"ש וק"ל: **באו"ד** אם כ יפסלו בלינה כיון דאופין אותו קודם יו"ט וכן מוכח כו' עכ"ל אין דבריהם מובנים לי דנאפה נמי כדרכו בע"ש יפסל בלינה אי לאו טעמא שאין התנור מקדש ודו"ק: **באו"ד** והא פירש כי נ"ל שדעת רש"י כו' אלא מטעם הואיל שרי כו' אלא בלע פורתא מכל חדא וחדא עכ"ל ודאי דכן פירש"י בהדיא לקמן לרמי בר חמא דמוקי לפלוגתייהו בהואיל דאיסור מלאכה ביו"ט ולא בהואיל ואיבעי איתשיל עלה ובא רשב"א לומר כי נ"ל שדעת רש"י הוא דלפי מאי דבעי למימר נמי השתא דפליגי בהואיל אי בעי איתשיל נ"ל לר"א דלא שרי לאפות בי"ט משום איסור מלאכה אלא משום הואיל דאי בעי כו' בלע פורתא מכל חדא כו' וא"כ אם יקרא לה שם ה"ל תרי הואיל ותרי הואיל לא אמר ודו"ק: **בד"ה** הואיל אי בעי כו' הא הואיל אי בעי מתשיל עליה מחשבינן ליה כשלו כו' עכ"ל אפילו להאי תירוצא שכתבו לעיל דלא אמרינן הואיל להתיר כיון דלא שכיח הוא היינו לכתחלה להתיר לאפות חלה בקריאת שם אבל הכא גבי מלת מעשר שני נימא שפיר הואיל אפילו להתיר שיהיה יוצא י"ח מלה בדיעבד משום הואיל אי בעי מתשיל עלה ודו"ק: **באו"ד** והואיל ואי בעי פריק נמי לא אמרינן כו' עכ"ל למ"ד מחילה לקלוט דאורייתא לא קאי אמלת מעשר שני דהיינו בירושלים וכן סוף דבריהם ועוד תירץ כיון שנתחמץ כו' לא קאי אלא אאבל אתה רואה של גבוה ודו"ק:

דף מז בד"ה נאכל לי"ח כו' א"כ למחר ביום ו' חול גמור הוא ויכולין לאפות לחם אחר כו' עכ"ל דמסברא כיון דיום ו' חול הוא יש לאפות לחם אחר כדרכו בכל השנה שנאפה ביום ו' ולחם הראשון ע"כ יפדה כו' וק"ל: **בד"ה** ומוקדשין פ"ה כו' ובחנם דחק דבשור גופי' מחייב משום מעילה אם הוא עולה כו' עכ"ל ר"ל כיון דמשום מעילה קאתינן א"כ בחנם דחק לפרש בחמור שהוא קדשי בדק הבית דא"כ החמור חולין הוא בשור גופיה שהוא עולה או חטאת דהייט קדשי מזבח מחייב תרתי משום לא תעבוד בבכור ומשום מעילה ומהרש"ל פי' בחנם דחק לפרש דאיירי בשור בכור אלא ה"ה בעולה או בחטאת עכ"ל ואין זה מובן לי דהא ודאי ההוא לאו דלא תעבוד בכל הקדשים הוא כבכור כפרש"י בהדיא ולכך נקטו עולה או חטאת דהוו קדשי מזבח כבכור ודו"ק: **באו"ד** אבל אלאו דמעילה לא לקי עד שיחרוש בשוה פרוטה כו' עכ"ל דמשום דאיתא בשאלה ליכא למימר דהא לא קאי האי תירוצא כדפריך והרי נזיר דאיתא בשאלה וקתני ליה ולא קשיא להו לפרש"י אלא אמאי דחי ליה מנזיר דקתני בסיפא ולא דחי ליה מרישא דקתני חמור דאיתא בשאלה וקתני ליה לפירש"י ומהרש"ל כתב בזה דרך רחוק ואין להאריך וק"ל: **באו"ד** הזורע כלאים כלאים לוקה כו' חטין וחרצן ושעורין וחרצן נמי כו' מדכתיב כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן כו' עכ"ל כצ"ל: **ע"ב** בד"ה כתישה בי"ט מי שרי הקשה ריב"א מאי פריך הא כו' עכ"ל תירוצא הוא אלא דלשון פירכא הוא וכתישה ביו"ט מי שרי בתמיה וק"ל: **באו"ד** ועוד תימה היכי פריך הכא דליתי עשה דכיסוי וידחה לאו די"ט כו' עכ"ל הך קושיא איכא לאקשויי הכי לעיל גבי חרישה דפריך דלא לחייב הואיל וחזי לכיסוי כו' אלא שסמכו קושיא זו הכא משום קושיא ראשונה שהקשה ריב"א הכא גבי כתישה וכדי ליישב שניהם בתירוצם וק"ל: **באו"ד** שמשביח את השדה בחרישה כו' חייב אי חריש בארעא דיליה

*ועי' בפמ"ג בפתיחה להל' תערובות שער התערובות חלק א' בד"ה והנה יבש ביבש.

קרני ראם [א] משום דה"ל. נ"ב למה שנראה מדברי רש"י הא דר"ע מוקי חטאת להמל"א משום דלסכ"פ ל"ל משום דיליף מג"ג א"כ מלרבנן דלא ילפי מג"ג מהראוי לאוקמי חטאת אטעכ"ע ולא הוה ב' כתובין וצ"ע:

מהר"ם

ראמר יום הנף כולו אסור וכו' פי' כשאין מביאין עומר אז אסור כל ששה עשר דניסן וע"י העומר ניתר: **ד"ה** ורבנן קדירה וכו' בפ' בתרא דע"א וכו' ואיכא השתא ג' מחלוקות וכו' נ"ל דה"ה דהוה מצי לאוקמא הכא ר"ע דס"ל נמי דאפילו קדירה שאינה בת יומא אסור כרבנן ואפ"ה לא הוי חידוש כר' מאיר דהתם אלא דליכא שום נפקותא בזה דהא ממ"נ הוו ג' מחלוקות משום דר"ש וק"ל:

דף מה ע"א בתוס' ד"ה משום דהוי נזיר וכו' תימה לרשב"א וכו' מקשין העולם הא פירשו התוס' לעיל דף מ"ג ד"ה מאן שמעת ליה דאפילו ר"ע דדריש בעלמא כל הכא איכא למימר דלא דריש משום דאינו מסתבר ומתרצין דרשב"א לית ליה ההוא שינויי אלא כתירוץ הראשון אשר שם ולי נראה דלא קשה מידי דשם פירשו התוס' דנראה לגמ' יותר לאוקמי ההיא מתניתין כרבי אליעזר משום דשמעינן ליה דדריש כל אפילו היכא דלא מסתבר מלאוקמי כר"ע דלא שמעינן ליה הכי ואיכא למימר דלא דריש הכא כל אבל הכא מקשה הרשב"א דלישני הגמרא דמשום הכי לא אמר רבי יוחנן דלר"ע ילפינן מנזיר לכל התורה משום דס"ל דר"ע דריש כל בכל דוכתי אפי' גבי חמץ א"כ הוי שני כתובין וק"ל: **באו"ד** דר"ע דריש כל בפ' התערובות כצ"ל: **ד"ה** ורבנן וכו' מקשין העולם וא"כ היכי יתורץ לפ"ז ר' יוחנן דנלמוד מכאן לכל התורה דהא לא הוי שני כתובים דהא צריכי כמו לרבנן דמוקמי תרוייהו לטעם כעיקר ועוד קשה דשם ובנזיר פריך נמי ור"ע ומשני צריכותא כו' ופריך ורבנן ומשני צריכי חד לטעם כעיקר וחד להיתר מצטרף כמו הכא וא"כ מאי מקשו התוס' ונראה ליישב דכד מעיינת שם בסוגיית הגמ' לא כתב שם אלא בתירוץ הב' ומשמע דלא חדר השתא משינויא קמא דתרוייהו צריכי לרבנן לטעם כעיקר ויכול להיות דרבנן לא סבירא להו היתר מצטרף לאיסור כלל אפילו גבי קדשים והא דמשני בתר הכי ורבנן צריכי חד להיתר מצטרף וכו' היינו ר"ל שר' יוחנן לא היה יכול להוכיח מכח דרבנן דלא אמרינן דהוו שני כתובים דנוכל לומר דמעמייהו דרבנן משום דמוקי חד להיתר מצטרף וכו' ולא שניהם לטעם כעיקר דלא הוי שום צריכותא וזיל הכי קא מדחי ליה וכו' ולכך לא היה ר' יוחנן יכול לפסוק הדבר דילפינן מיניה לר"ע לכל התורה דנוכל לומר דהוו שני כתובים כאחד כן נ"ל ליישב בדוחק קצת וק"ל.

דף מו ע"א בתוס' ד"ה ולתפלה וכו' דהיכי דמי אי בעידנא דצלותא וכו' ... דלמא לעולם איירי לענין נטילה לתפלה ומיירי שלא בעידן צלותא ודקשי... לך לעולם אפילו ח' נמי י"ל דמיירי שרוצה ללון הכא בעיר זאת ואי איכא ד' מיל למים צריך לילך שם כמו שפרש"י לענין תפלה בעשרה וצריך לומר דהא נמי פשיטא אפי' אם רוצה ללון אי לא הוי בעידן צלותא אפי' ח' נמי אבל בלהתפלל בעשרה היינו רבותיה דאפילו הוי בעידן צלותא צריך לילך ד' מילין ודו"ק נ"ל: **באו"ד** הא אמרינן בברכות אביי לייט אמאן וכו' פירוש דשמא יעבור זמן התפלה: **באו"ד** דכתיב ארחץ בנקיון כפי וכו' פי' ולא כתיב ארחץ במים אלא בנקיון בכל מידי דמנקי עיין בברכות דף ט"ו:

ע"ב בתוס' ד"ה הואיל וכו' ואין נראה לריב"א מה שמשמע מפי' הקונטרס דאף ע"פ שהיה בהן שיעור חלה מתחלה צריך צירוף סל וכו' נ"ל דדייק זה ממה שפרש"י במתני' ולאחר אפיה יפריש חלה שלימה על כולן וכו' דקסבר ר"א הסל וכו' ומה צריך רש"י לטעם זה דמיירי שיש כאן שיעור חלה וא"צ לצירוף הסל אלא צ"ל דס"ל דבכל ענין צריך צירוף סל נ"ל ודו"ק: **באו"ד** ואר"י כיון שיכול וכו' וא"ת וכו' נ"ל הצעת הפשט דר"י דמפרש רש"י דמותר לאפות כולן ג'... שום הואיל משום דבשעת אפיה כל חדא חזיא ליה דלא כרמי בר חמא דלקמן דמפרש טעמו של ר"א משום הואיל רק כרב פפא עיין לקמן והיינו דמקשי תו התוס' וא"ת וכו' היינו דעת רמי בר חמא אבל הרשב"א מפרש רש"י משום הואיל דיכול לבצוע וכו' ולכך מקשה והא אפילו אי בצע הוי אסור וכו' אבל ר"י מפרש הואיל דרמי בר חמא היינו הואיל וכל חדא חזיא ליה בשעת אפיה דאכל חדא יכול לומר לא היא החלה ולא משום בציעה כן נ"ל ודו"ק: **באו"ד** דלא בעינן צירוף סל לר"א וכו' פי' זה אינו נראה לי וק"ל ומה שכתבו התוס' וכן משמע בפסק שלו לקמן ר"ל רש"י מפרש כן בפסק דמ"ח:

דף מז ע"א בגמ' אמאי לא דחי יום טוב א"ל שבות קרובה התירו וכו' כצ"ל: **בתוס'** ד"ה ומוקדשין פ"ה דבמוקדשין וכו' קמ"ל דכי זרע חטין והרצן וכו' מדכתיב כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן תן חלב לזה ולזה וכו' כצ"ל: **ע"ב** באו"ד דהא לא שייך לפרש כן גבי

חכמת שלמה

מצטרף לאיסור בכל התורה כי אם בנזיר א"ל דפליגי עליה משום דסנה לכותח הבבלי כו' ודו"ק **תוס'** בד"ה מקום מגעו כו' בזמן שאין גוש בקערה כו'. נ"ב ומ"מ איירי שנתערב קצת עד שבלעה כמו שכתבו התוס' לעיל ע"ב:

דף מה ע"א תוס' בד"ה משום דהוי כו' דר"ע דריש כל בפרק התערובות כצ"ל: **ע"ב** תוס' בד"ה כופת כו' לתקן אלא לקלקל כו'. נ"ב פי' שעשה בו שינוי מעשה לקלקלו וה"ה ת"ק סבר אפילו יחדו לישיבה ואף טחו בטיט ועשה בו שינוי מעשה הוי להקנו ולא לקלקלו ומ"ה לא בטיל ורשב"א סבר בכל שינוי מעשה יכול לבטלו ודו"ק. והא דיחדו לישיבה איירי עכ"פ שעשה בו שינוי מעשה וכן הוא בפסקי תוספות (עיין במהרש"א):

דף מו ע"א רש"י בד"ה גבל המגבל כו' טמאין עד ד' כו' הד"א: **בד"ה** כיצד מפרישין כו' להאכילה לכלבים. נ"ב פירוש לכלבים של כהן וכן הוא בס"א בהדיא ונ"ב עוד פירוש וה"ה שאין מבערין אותה בכה"ג בי"ט ליתנה לפני כלבים דדוקא בחול שרי אבל בי"ט הרי זה ביעורו ואסור וכן מצאתי בפי' אחר להדיא אבל רבינו נסים פי' כל מאכל הראוי לאדם גבי תרומה אין נותנין לפני כלבים ע"ש: **בד"ה** ר"א כו' חלה הס"ד (עי' במהרש"א): **תוס'** בד"ה עד שתתפח: כו' אי איכא כ"ג שרי כו' נ"ב והסמ"ג כתב כ"ג שטבל לקריו א"נ ע"י ביטול ברוב וכן באשר"י וכל זאת בחלת חו"ל אבל מתני' איירי בחלת א"י ודו"ק (עיין במהרש"א): **ע"ב** רש"י בד"ה טוכת הגהה דבר מועט דתניא כו' לו ר"א כו' בריבא ורבי יהושע כו' הד"א: **בד"ה** לא דכ"ע כו' קא מיפלגי ר"א כו' הד"א: **באו"ד** דכל חדא וחדא איכא למימר כו'. נ"ב לפי לשון של רש"י שלנו נ"ל דרש"י סבר השתא לפי גרסת הספרים דמפרש דפליגי בהואיל ואי בעי מיתשל דהיינו לענין איסור חמץ ולא קאמר תלמודא דפליגי בהואיל לענין איסור אפיה בי"ט כדאמר רמי בר חמא לקמן אלא בודאי תלמודא ס"ל השתא דלא אשכחן הואיל אלא האי לחודא דאי בעי מיתשל אבל לענין איסור אפיה שרי בלא הואיל אלא משום דכל חדא וחדא כו' וכן פירש רש"י לקמן דהאי פריותא שייכא בלא הואיל וק"ל אבל האמת שרש"י מפרש לקמן דלא גרסינן הואיל ואי בעי מיתשל אלא בהואיל דאפיה דאי בעי בלע מכל חדא וחדא פליגי כו' ע"ש: **בד"ה** משום הפסד כו' בלא שאיפה אבל כו' הד"א: **תוס'** בד"ה הואיל כו' וקשה לרשב"א לפירושו כיון כו'. נ"ב כדאיתא לעיל בפרק כל שעה להדיא ומה שאמר וקשה לפי' ר"ל דסבר שאם בלע מכל חדא וחדא הוא היתר גמור בלא הואיל ואדרבה אי מפריש חדא חלה אכולה אינו שרי אלא משום האי הואיל דאי בעי בלע מכל חדא פורתא כו' א"כ לא נעשה ע"י הואיל כלל כדלעיל ומ"מ לפי האי ופי"ל דלעיל לא קשה מידי ודו"ק: **באו"ד** וכן משמע בפסק שלו כו'. נ"ב פי' דבעי צירוף סל אפילו היה בהן כדי חיוב חלה זה אינו נראה דלא בעינן כו' (ועיין במהרש"א):

דף מז ע"א גמ' דוחה את י"ט מאי איכא למימר כו' כצ"ל ונמחק ואינו דוחה את יום טוב: **תוס'** בד"ה ומוקדשין נמי נמחק נמי: **באו"ד** ובחנם דחק דבשור כו'. נ"ב פירוש לפי מה שמפרש דאיירי במעילה אלמא דלא קשה הרי איתא בשאלה ולא נאמר מקושית התלמוד דמכות א"כ בחנם דחק לפרש דאיירי בשור בכור אלא ה"ה בעולה או בחטאת ודו"ק: **באו"ד** דלא חשיב אלא הנך לאוי כו'. נ"ב וליכא לפרש דלא חשיב לאו דמעילה משום דאיתא בשאלה זה אינו דא"כ תלמודא דהתם דפריך וליחשב נמי כגון דאמר שבועה שלא אחרוש כו' עד דמשני מידי דאיתיה בשאלה לא קחשיב כו' למה לא הקשה מיניה וביה ולחשיב נמי מעילה שהרי מוקדשין קאמר וק"ל: **באו"ד** מפרש ר"י דחשיב תרי לאוי. נ"ב והשתא הא דקתני והן מוקדשין לאו דוקא קאמר אלא אחד הקדש והשני אף חולין תוס' דמכות (עיין במהרש"א): **באו"ד** דאיתקש לגבי ואיל. נ"ב זהו לפירוש התוס' אבל רש"י מפרש משום דחולין ומוקדשין מעורבין בו חולין שמותר להכלו חוץ לפתח עזרה ומוקדשין שאסור בעבודה כו' ע"ש: **ע"ב** גמרא ולא אמרת לן (א"ל) עלה שה ולא הבכור אחת ולא כו' כצ"ל: **בד"ה** ובביעית כו' אינו לוקה מוקי הך כו' כצ"ל: **בד"ה** כתישה כו' וקשה לר"י כו'. נ"ב הוא תלמידו של ר' רבו של רבי משה מקוצי או ההנו של רש"י והוא ריב"ן: **בד"ה** שה ולא כבכור כו' משום כל שממנו לאשים. נ"ב פירוש כל מה שאתה מקריב ממנו קצת לאשים כגון בני מעים והחליה והדומה כל השאר שהוא נ"כ הוא בבל תקטירו ועובר עליה כמו שעובר על שאור ודבש והכא אין ראוי להקריב מן הבכור עולה שכולה כליל הרי כל הבשר הוא בבל תקטירו שהרי מן הבכור אין מקריבין אלא האימורין ודו"ק ועי' בפ' באות מלה: **באו"ד** דכתיב ביה שה תמים. נ"ב א"כ קרא שיכא פסח מדבר שיכול להיות אתת פי' נקיבה דהייט חולין ולא בכור ושה אתת כתיב ונכתב עוד נגדו פי' אפ"ג דקרן פסח זכר הוא

ילה ס' פכ"ל ואה פסיק רישיה וחייב אע"ג דלא איכוין לכך כדאמר פרק הבונה והיינו היזקא בארעא דיליה דבארעא דחבריה פטור דה"ל מלאכה שאצ"ל כמ"ש התוס' שם פ' הבונה ואתא לן לאוקמא הכא בארעא דיליה לעפויי לאווי כמ"ש התוס' לקמן גבי נבילה ודו"ק: **באיד** ובתחלה נמי ה"מ לשנויי חרישה בי"ט מי שרי אלא דמשני ליה בפ"א כו' עכ"ל וק"ק כיון דאסיק אדעתיה השתא כיון דמשום יום טוב אסור לית לן למפטר בהואיל משום איסור כלאים מאי פריך שוב ראוינת לכותבן כלאחר יד מ"מ איכא למימר בכה"ג חרישה ביום טוב מי שרי ולהכי לא [מפטר] בכלאים משום הואיל ודו"ק: **בד"ה** שה ולא הבכור כו' ור"י פי' דהאי קרא משתעי בפסח דכתיב ביה שה תמים כו' עכ"ל ר"ל שזה ראיה לפר"י דהאי שה בפסח משתעי דכתי' ביה שה משא"כ בתמיד דלא כתיב ביה שה אלא כבש וניחא לפר"י נמי דממעט משה בכור דהא כתיב ביה בכור כשב ולא כתיב בכור שה ועוד דהכא לא כתיב רק שה כמו בפסח משא"כ בבכור דכתיב ביה נמי בכור שור ובכור עז ומהרש"ל כתב לדקדק למעט בכור ממלת אחת ולא משמע כן דהא משה ממעט בכור ומאחת ממעט מעשר גם העיקר חסר מדברי התוספות ודו"ק:

דף מח בפירש"י בד"ה מלתא דקשיא לן כו' דמאי נמי דטובת הנאה ממון הוא לר"א א"ה כו' ומוטב לעבור על בל יראה כו' עכ"ל וק"ק לפ"ז מאי פריך ר"א לר"י לדבריך הרי הוא עובר משום בל יראה כו' הא איכא למימר כיון דלית ליה לר"י הואיל מוטב לו לעבור על בל יראה מאליו כו' מלעבור על לא תעשה כל מלאכה ועושה כו' כפירש"י ולולי פירושו היה נראה לפרש דע"כ אית ליה לר"א הואיל דאי לאו הכי כיון דעובר על לא תעשה כל מלאכה מוטב לו שהטיל לצונן דהא היכא דה"א בע"א מודה ר"א לבן בתירא כמ"ש התוס' לעיל בהיכא דקרא לה שם ודו"ק:

ח"א דף מט ע"א בזרעו של אהרן כו' משום דעבודת כהן שהיא הקטרת מעשרת כדאמרי' פרק בראשונה (יומא כו) ויליף לה מדכתי' ישימו קטורה באפך וגו' ברך ה' חילו וגו' ואמר כ"ש שתורה כו' דכתיב בתורה בשמאלה עושר וכבוד והמקשה ידע ודאי דהך דר"י בת"ח קמיירי כדקאמר כ"ש שתורה כו' אלא דהוה ס"ד דבעם הארץ נמי מעשרת וכ"ש בת"ח דיותר מעשרת משום תורה ובמסקנא דבעם הארץ מביאתו לידי עניות כ"ש דקאמר הכי פירושו אם בכהן לתוד הכהונה מעשרת כ"ש שהתגשא שבהנא לת"ח דמשום תורה מעשרת טפי ודו"ק: **הא** בת"ח ת"ח לא מקרי זר לגבי כהנת (דת"ח) שנאמר ובני דוד כהנים: **תרי** שני סמיכי [דכן מלינו בזרעו דאהרן] שנאמר יורו משפטיך ליעקב וגו' גם שנאמר כן בכל שבט לוי עיקר קרא בכהן איירי כדכתיב ובאת אל הכהנים הלוים וגו' וק"ל: **לא** גלאי כו' מוכח מזה שלא היה כהן כמ"ש התוספות וקאמר על שהוא ישראל ונשא כהנת לא עלה זיווגו יפה שהוצרך לגלות ממקומו ומיהו רב כהנא ת"ח הוה ואמרינן לעיל דשבח הוא לו לישא כהנת גם אם הוא ישראל וי"ל דמשום ענותנותיה לא החזיק עצמו בת"ח ומיהו הם שא"ל והא למקום תורה גלית הוי מצו למימר לא תלמיד חכם אתה ודו"ק: **שנאמר** ואוכלים כרים כו' דבמתענגים בריבוי תאוות מסעודת רשות משתעי קרא ואמר דלכן יגלו וגו' היינו עשרת שבטים שגלו בראשונה משום שהלכו ביותר בתענוגים ובמותרות ע"כ יגלו בראש קודם זמן שגלו שבט יהודה והיא מדה כנגד מדה כי הגולה א"א לו להשיג תענוגיו וכל תאותיו וק"ל: **כל** ת"ח המרבה כו' ר"ל דמתוך שמרבה סעודותיו בבית אחר בריבוי תענוגותיו מבקש למודו גם בביתו כן ועל ידי זה מכלה ממונו ומחריב ביתו למכור את כליו שבביתו ואמר ומאלמן את אשתו כו' כפרש"י וע"ל דמדתו שיהיה גולה שלא יהיה לו בגלותו להשיג כל תאותו כמ"ש לעיל גבי כל הנהנה לסוף גולה כו' ואמר ומחלוקות רבות באות כו' עיין פירש"י וע"ל דבמשתאות שמרבה בכ"מ מביאו לידי מחלוקת כמ"ש למי אוי וגו' למי מדנים וגו' למאחרים על היין וגו' ואמר ומחלל שם שמים ושם רבו כו' כההיא דאמרי' פ"ה בחילול השם מה הבריות אומרות עליו אוי לו לזה שלמד תורה אוי לו לאביו שלמדו תורה כו' כמה מכוערין מעשיו של זה שלמד תורה כו' עיין שם: **קרי** ליה בר מיחם כו'. עיי' פרש"י והלשון קרי ליה לא משמע כן אלא קרי לי' לאותו ת"ח גופיה בר מיחס כו' ר"ל דבר הכי שמיחס תנורי הוא (וכהאי לישנא איתא בכמה מקומות) וק"ל: **בנין** ע"ה כו'. והא דאמרינן בנדרים הזהרו בבני עניים שמהן תצא תורה היינו נמי עניים ת"ח שאינן ע"ה זוכין לבנים ת"ח ומיהו הא דאמרינן התם ומפני מה אין מצויין ת"ח מבניהם כו' ופי' הר"ן שעל הרוב אינן בני תורה עכ"ל קשה קצת דהכא אדרבה משמע דע"כ ישיא בתו לת"ח כדי שיהיו בניו ת"ח (פרק חלק וע"ש): **בענבי** הגפן כו' תדמה להו גפן עש"ה אשתך כגפן פוריה וגו' והוא מפורש במדרשות בדמיוט במעלות הגפן ואמר שהוא דבר נאה ומתקבל כו' ר"ל שהוא דבר נאה שישא בת תלמיד חכם ולא בת עם הארץ כדלקמן גם הוא מתקבל להיות לו זרע כשר מתנה כדאמרי' בירושלמי דכלאים אשתך כגפן וגו' מה זיתים אין בהם הרכבה אף בניך לא יהיה בהן פסולת וההיפך בבת ע"ה: **ע"ב מפני** שהן שקץ ונשותיהן כו'. מלת שקץ נאמר על הרוב לגבי עבודת כוכבים דכתיב ולא ידבק בידך מאומה כך אסור לידבק בע"ה ולישא את בתו ונשותיהן שרץ כו' שטומאת מגע שרץ היא במשהו בכעדשה כך נשותיהן בטומאת נדתן במשהו דברואה טפת דם כחרדל יש להרחיק מהן ועל בנותיהן הוא אומר שוכב עם גו' (מפורש במסכת עירובין): **ע"ה אסור** לאכול בשר כו'. כבר אמרו המפרשים טעם בזה ומיהו יש לדקדק אמאי נקט בשר בהמה ועוף ולא נקט נמי דגים ושאר נפש חיה דכתיבי נמי בהאי קרא ונראה לפרש דודאי בן נח הותר לאכול כל בשר כדכתיב כירק עשב נתתי לכם את כל וגו' אלא ישראל שקבלו התורה נצטוו להבדיל בין הטמאה לטהורה וע"ז רמז בקרא זאת תורת דהיינו העוסק בתורה ויודע להבדיל בין הטמא לטהור וכל שאר איסורים הנוגעים לאכילת בשר כגון דם וחלב ובשר וחלב וגיד הנשה הותר לאכול בשר וכל שאינו עוסק בתורה בכל הני איסור והיתר דאכילת בשר אסור לאכול בשר דודאי יכשל בו להתיר האיסור ועל כן נקט בשר בהמה ועוף דרבו דיניהם להבדיל בין איסור להיתר משא"כ בדגים דבקל יוכל להבדיל בין איסור להיתר כשידע סי' קשקשת לחוד וק"ל: **מותר** לנוחרו בי"ה כו'. לכאורה הוא רחוק מן השכל דאפי' בעלי חיים המזיקין אינו רשאי להורגן בשבת וי"ה כדאמרינן פרק כל כתבי ונראה דנקט מותר לנוחרו כו' ולא קאמר מותר להורגו כו' שכוונו בזה שהנחירה והשחיטה הוא רמז לנטילת דם במקום בית השחיטה ור"ל שמותר לביישו וליטול דמו כדאמרינן אזל סומקא ואתי חיורא והיינו אפילו בי"ה שחל להיות בשבת שכל ישראל יש להם שלום זה עם זה מותר לביישו ולהתקוטט עמו וא"ל תלמידיו **אמור** לשוחטו. שיש בו יותר נטילת דם גם בלשון הנאמר בתורה בהכשר שחיטה וא"ל זה טעון ברכה כו' דלכך נקט בלשון נחירה שהוא יותר בלשון גנאי וע"ז הכוונה אמר ג"כ בסמוך מותר לקורעו כדג ותגבו דהיינו נמי רמז דדמו מותר ליטול ע"י ביוש כדם דג שניטל ע"י קריעה מגבו אבל בתוספות הבינו הדברים כפשטן ע"ש וק"ל: **אסור** להתלוות עמו שנאמר כי הוא וגו'. ומהא דאמר לקמן שיותר שונאין ע"ה את ת"ח מעכו"ם מסברא זו דאסור ללוות עם עכו"ם אסור ללות גם עמו ויש לחלק דגם שנאתו גדולה ביותר מ"מ אם הוא מלהורגו דקפיד אשפיכות דמים: **ואנשבנו** כו' אין דרך הנושא לנשוך ממש ובשבירת עלם כדמסיק אבל ר"ל שהייתי מתרגז עליו להרע לו שכן דרך המתרגז על חבירו הוא נושך שיניו זה על זה כמ"ש

תורק עליו שניו ושבירת עלם כחמור הייט להרע לו הרבה: **מכה** ובועל כו' היינו שמכה ממש את אשתו ביד ומיד בועל ואינו מפייס כפירוש רבינו תם בתוספות: **באלו** בועל ארוסתו שנאמר תורה וגו' הוליאו מלת מורשה מלשון ירושה ע"פ מ"ש שאינה ירושה לך והיא מונחת בקרן זוית כל מי שרוצה ליטול יטול וע"כ דרשוהו מלשון מאורסה כי התורה נמשלה לאשה בכמה מקומות ובתחלת נתינתה לישראל הרי היא כארוסה עד אחר שילמדה שנעשית לו כאשה וא"כ עם הארץ שאינו לומד הרי היא נשארת לו כארוסתו ות"ח העוסק בה בפניו כו' וק"ל: **ואין** מכריזין על אבדתו כו' עיין בטוי"ד דמיירי באבדת בגד שנמצא עליו רבב או מנעלים המטולאים דאינן של תלמיד חכם כדאמרינן פרק ואלו קשרים וקל להבין:
שנאמר יכין רשע וילבש גו'. בס"פ מס' ב"ק מייתי לה נמי לגבי מסור ושם מפורש:

דף נ ע"א וקפאון זה אור שיקר בעוה"ז וקפוי הוא לעוה"ב כערוך ערך קף פירש דקאי על אור התורה וה"נ פירש רש"א על נגעים וכו' שיהיו נקל לידע לעוה"ב: [ר"י אמר אלו נגעים ואהלות שיקרין הן בעוה"ז כו'. רש"י לא פירש בזה כלום ולפי פירוש הערוך לעיל יש לפרש דהכא נמי ה"פ אור יקרות שהן הלכות דנגעים ואהלות החמורות כדאמרינן בעלמא כלך לך אצל נגעים ואהלות יהיו קפויין וקלין לכל לעוה"ב כדכתיב אשפוך רוחי על כל בשר וגו' וכתיב כולם ידעו לדעת וגו' וק"ל: **עולם** הפוך ראיתי כו' עד הרוגי לוד מפורש פ"ק דב"ב]: **כל** מגילות שתולין לסוס כו' עיין פירוש רש"י ויותר נראה לפרש דגם לפי דרש זה יהיה מלשון צל שיהיה צלל בין עיניו שלא יהיה נבעת מזריחת שמש וכן עושין לסוסים המוכנים למלחמה וק"ל: **להוסיף** כו' יהיה קודש לה' כל אותה הוספה לענין אכילת קדשים קלים ומעשר שני ומקרי תוך חומות ירושלים ואינו נראה שיבטו אותה חומה כ"כ גדולה ע"י בן אדם אבל אמר ואני אהיה לה חומת אש וק"ל: **בשלמא** למ"ד כל ביזה וגו' עיין פירש"י וק"ק ומאי קושיא למ"ד נמי הנך תרתי הא כיון דלדידהו נמי קאמרינן דמעתרי ישראל כו' ניחא נמי דלא יהיו צריכים לעשות סחורה בנכסי הקדש ונראה לפרש דלמ"ד ביזה ניחא שלא יהיו צריכים גוברים לקנות ממעות הקדש מן הסוחרים כלי המקדש שהן הסירות כי הסירות גובין מן הביזה יהיה קדש אלא להנך תרתי מ"ד דמעתרי ישראל ומתנדבו ואין דרך המתנדבין אלא להתנדב מעות וא"כ צריכין שפיר סוחר כנעני לקנות ממנו הסירות ומשני אין כאן עני שאין דרך העני להיות לו סירות של כסף וזהב וביום ההוא לא יהיה כאן עני וכל אחד מישראל יהיה לו בביתו סירות של כסף וזהב כמפורש והיה כל סיר בירושלים וביהודה קדש לה' לצבאות ובאו כל הזובחים וגו' דהיינו שיהיו עשירים ויהיה לכל אחד סיר של כסף וזהב בביתו להקדישו קדש לה' ויש לדקדק שאמר בירושלים וביהודה דמשמע בכל ארץ יהודה וכי מותר לאכול ק"ק וזבחים חוץ לירושלים בכל ארץ יהודה ולפי מה שאמרו לעיל דהקב"ה עתיד להוסיף על ירושלים כו' והיינו מארץ יהודה ניחא דמה שהוא עתה ארץ יהודה יהיה קדש לה' ודו"ק: **אילימא** כנעני ממש כו' ר"ל דכל מה שהוזהרו בו האבות ליקח מבנות כנען ודאי דהשבטים נמי נזהרו בו והא דכתיב שאול בן הכנענית כבר דרשו בו פרק הנשרפין שהוא זמרי שעשה מעשה כנען ומה שפירש רש"י בחומש כל בנותיו לנחמו ר"נ אומר כנעניות היו הוא ע"פ ב"ר ופליגא אגמרא דידן והרא"ם בסוף פרשת ויחי פי' דלא פליגי דשאני יהודה שהיה מלך והיה סיפק בידו לישא אשה מאיזה אומה שירצה אבל אחיו כו' ע"ש והוא דחוק דגם שהיה מלך בין אחיו לגבי עו"ג לא היה מלך ועוד דלפי סדר הכתובים נראה כשנשא יהודה בת שוע היה אחר מכירתו של יוסף וכ"ה בסדר עולם וא"כ כבר הורידוהו אחיו מגדולתו כדכתיב וירד יהודה וגו' ואמרו פ"ק דסוטה שהורידוהו מגדולתו ונראה דתלמודינו אלי סבר כרבי יהודה דאמר בב"ר דלא נשאו כנעניות אלא דאחיות תאומות נולדו עם כ"א מהם ונשאום ואע"ג שהוא דבר שעתידה התורה לאסור לא הוזהרו בו בני יעקב כמו שהוזהרו מלישא בנות כנען שמלינו מפורש בקרא שהוזהרו בו האבות ודו"ק: **לעוה"ב** כולו הטוב כו' הוא מבואר ע"פ מ"ש מפי עליון לא תצא הרעות והטוב אמר רעות בלשון רבים והטוב בלשון יחיד לפי שהרעות יש בהם שינוים רבים לפי המקבלים ולא כן הטוב הבא ממנו יתברך הוא טוב אמיתי בלי שינוי וז"ש מפי עליון לא תצא הרעות הבאים שינוי נגד הטוב האמתי אבל הם באים בעוה"ז לפי המקבל ואין אחדותו ניכר לפי שינוי המקבלים דעל בשורות טובות אמר הטוב שהוא הטוב אמתי שהוא הקב"ה הוא המטיב לכל ועל בשורות רעות אמר ברוך דיין האמת שאין הרע בא ממנו יתברך רק לפי אמיתת הדין לבא על המקבל אבל בעוה"ב יהיה ניכר אחדותו שלא יהיה שינוי רע רק כולו הטוב והמטיב: [**האידנא** לאו א' כו' אבל בעוה"ב נקרא בי' ה' כו'. והיינו שמו אחד שהוא שם המיוחד לעוה"ב בכתב ובקריאה וקאמר סבר כו' לעולם כתיב כו' כתיב וזה שמי כו'. הכל מבואר בפרק עשרה יוחסין]: **סליק פרק אלו עוברין**

פרק מקום שנהגו

דף נ תוספות בד"ה מקום שנהגו כו' ומשמע התם דמדאורייתא אסורה כו' עכ"ל ותלמודא דידן נמי מלי סבר האי טעמא ודפריך לקמן מאי אריא ע"פ אפילו ערב שבת ויום טוב נמי דתניא כו' ולא משני דבע"פ אסור מדאורייתא מה"ט דאמרינן בירושלמי דהא לא משתמע ממתניתין ובריית' לפלוגי בהכי דבתרוייהו אסור סתם משמע ודו"ק: **ע"ב** בפירש"י בד"ה מאי אריא ע"פ כו' ול"ל למתני חצות לאשמועינן הך דיוקא הא כו' עכ"ל ר"ל דלא ה"ל למתני עד חצות אלא ה"ל למתני מקום שנהגו לעשות מלאכה בע"פ עושין דע"כ לא הוה מנהגא אלא עד חצות דמחצות ואילך איסור נמי איכא דלא גרע משאר ע"ש וי"ט וק"ל: **בד"ה** מן המנחה ט' שעות ומחצה עכ"ל מדברי מהרש"ל [א] שט"ס הוא ע"ש וכ"ה במרדכי דמן המנחה ולמעלה דנקט הכא הייט מנחה גדולה והוא חצי שעה אחר חצות ע"ש וק"ל:

ח"א דף נ ע"ב יש וריז ונשכר כו'. ולא עביד במעלי שבתא כו' יש לדקדק דמשמע לכאורה דנשכר במה דלא עביד במעלי שבתא משום איסור מלאכה בע"ש ואם כן לא הוה ליה למימר במעלי שבתא דמשמע כל היום דע"ש כיון דליכא איסורא אלא מן המנחה ולמעלה כדמסיק לעיל וע"כ נראה לפרש דנשכר בכל היום דע"ש דלא עביד מלאכתו בו ויש לו פנאי להכין לצורך שבת ומתחיל בע"ש בהשכמה כדאיתא פרק כל כתבי (יט:) והשתא ניחא בהך דשפל ונשכר דלא עביד כולה שבתא ולא מעלי שבתא שנדחק רש"י לפרש ואף על גב דלאו לשם מצוה קמכוין מצוה שלא לשמה מיהא איכא כו' ע"ש דלשיטתנו ניחא דמצוה ממש קעביד שמכוין כל היום לצורך שבת ולא עביד מלאכתו ודו"ק: **וכתיב** כי גדול מעל וגו' שעושין לשמה כו' מבואר כי העושה שלא לשמה דהיינו לשום תכלית שלמטה ומיהו שאינו מתכוין לרעה כמ"ש התוספות אין חסד שלו בעוה"ז מגיע רק בעולם התחתון דהיינו עד שמים אבל העושה לשמה ותכליתו נוגע למעלה הרי גם חסד שלו בעוה"ז יבא מלמעלה מעל השמים ובתרתי הני קראי מסיים בהו ועד שחקים אמתך דהיינו שכר של לדיקים בעולם הבא מקרי אמתך דתרווייהו בין עושין לשמה ובין עושין שלא לשמה יזכו לשכר שבעולם הבא דהיינו עד שחקים כמו שכתוב בפרק אין דורשין דרקיע שלישי מקרי שחקים ע"ש שבו שוחקים מן לצדיקים לעולם הבא: **עבדה** ומזכא אשתכוחי כו' מהאי לישנא משמע דלא דווקא מתקולתא דה"ה בשאר דברים שהיא לא עשאם אין לה לישא וליתן ולהתבזות בשווקים דאין כבודה אלא פנימה ליסב בביתה ולעשות מלאכה כדאמרינן פרק אף על פי (כט:) וקרא דמייתי הכי מוכח סדין עשתה בידיה ותמכור ומסיים וחגור נתנה לכנעני ורצה לומר חגור שלא עשתה מתבזה למכור בעצמה אלא שנתנה אותו לכנעני תגר שהוא ימכור אותו וק"ל: **ומגדלי** בהמה דקה כו' בא"י קמייר

קרני ראם

[א] נ"ב ולמ"ש בד"ה מאי אריא בכוונת רש"י אין כאן ט"ס:

נמוקי הגרי"ב

דף מח ע"א בפירש"י בד"ה מילתא וכו' הקשה המהרש"א לפי"ז מאי פריך ר"א לר"י כנ"ל ע"ש היטב הנה לכאורה יש להקשות יותר דלפירש"י שיטתיה דר"א מתלפא. דהא איתא בזבחים דף פ' א' ובעירובין ק' א' ובר"ה כ"ח ב' בענין הניתנין במתנה אחת כו' מתן ד' כמתן אחת דלר"א קום ועשה עדיף ור' יהושע השיבו כשנתת עברת על בל תוסיף ועשית מעשה בידך כשלא נתת עברת על בל תגרע ולא עשית מעשה בידך משום דשוא"ת עדיף אבל דבריו ניחא. לפי המסקנא בעירובין שם דהיכי דלא עביד מצוה שב וא"ת עדיף לר"א וה"נ דכוותיה דהא ליכא מצוה רק פורש מן העבירה ע"י עבירה אבל קיום מצוה אין כאן ובפיר פירש"י אליבא דר"א ולא תקשי לר"א לפירש"י ושפיר פריך ר"א לר' יהושע לדבריך הרי הוא עובר בבל יראה הוא לשיטת ר' יהושע שם למסקנא דהיכי דקא עביד איסורא קום ועשה עדיף לר' יהושע א"כ כאן שמניחו להחמיץ ועובר על בל יראה הוה כעושה בידים ואינו דומה לבל תגרע דשם העשה נעקר מאליו משא"כ בלא תעשה וא"ש הכל ופי' היטב:

חכמת שלמה

שה דכתיב זכר תמים כו' מ"מ כתב שה אחת כלומר שיקרבנו מן החולין שהיא אחת דכל נקיבה חולין היא עד שמקדישין אותה כן יצא הפסח לאפוקי מה שקדוש כבר דהיינו בכור שהוא זכר ודו"ק (עיין במהרש"א):
דף מח ע"א רש"י בד"ה דלא חזי כו' שאין דרך לבלוע מכל אחת. נ"ב ותימה יבלע מאחת ויצרף על ידי סל ויפרים על ידי כולן ואין צריך לשום הואיל וצ"ל מאחר דמצוה להפרים חלה שלימה שחלה לשון עוגה הוא וכן כתב במהרי"ל וא"כ כשאינו רוצה לעשות כמצוה כהלכתה ולהפרים מכל אחת בלא צירוף סל אזי מפרישין עוגה שלימה ודו"ק: **ע"ב** גמ' ג' נשים עוסקות בבצק אחת נ"ל כהתת. נ"ב כס"א אינו: **רש"י** בד"ה ואיזהו שיאור שפטור כו'. נ"ב לא דק בלישניה דהא אינו פטור כדלעיל כריש פירקין שהוא באזהרה לר"מ והכי הל"ל ואיזהו שיאור שפטור מכרת וק"ל:
דף מט ע"א גמ' וכ"ש שתורה וכהונה מעשרתן כנ"ל. ונ"ב פירש אם נושא בתו של תלמיד חכם והוא כהן וק"ל: **רש"י** בד"ה ומאלמן את אשתו ומבקש לימודו וא"א כו' כן הוא בס"א מדויקים: **ע"ב** גמ' וילבש צדיק. נ"ב יכין ולדיק ילבש איוב: **שם** ורמינהו עד כמה הן מזמנין כו'. נ"ב ותימה לפי דעת המקשה דלא פליגי בקראי אדמפלגי בזימון לפליגי בשזם ברכת המזון למר בכזית ולמר בכביצה וצ"ע:
תוס' ד"ה וי"א כו' אינו חש דמכיר וכופר וכו' נ"ב משמע דאי ליכא מכיר אינו חשוד על שפיכות דמים והלא בהאי ברייתא דאין מכריזין על אבידתו משמע דאינו מכיר וכופר ואפ"ה קאמר ואין מתלוין עמהן בדרך וצ"ל דהכי פירושו אין מכרזין על אבידתו אבל אסור לגזלו דס"א אינו מכיר וכופר ואסור להתלות עמו בדרך [דשמא] מכיר וכופר ודו"ק שוב עיינתי באשרי שכתב דאפי' בע"ה שאינו מכיר וכופר ואע"ג שאינו חשוד על שפיכת דמים אפ"ה אין טוב להתלות עמו וא"כ לעיל במכיר וכופר אסור להתלות עמו ומסכן בנפשו ודו"ק:
דף נ ע"א גמ' שולם ברור ראיתי כו' כצ"ל. ונ"ב פירש הערוך מה שראיתי שם הוא הברור ע"ש:

מהר"ם

גבי בהמתך וכו' פירש דלא שייך למימר שצריך בהמתך בהדי כלאים וק"ל: **בגמ'** ואת אמרת שה ולא הבכור וכו' כצ"ל וס"א א"ר שה וכו': **ברש"י** ד"ה אלא דבעידנא דעיילי לא שכא לסימר וכו' כצ"ל:
דף מח ע"א בגמ' אמרוה רבנן קמיה דרבי ירמיה כצ"ל וכו':
דף מט ע"א בתוס' ד"ה לשבות שביתת וג"ל דהכא לשבות שביתת הרשות שהולך לשמוח בפסח ר"ל שיש בו מצוה קצת אבל נקרא רשות כנגד שחיטת פסח וכיוצא בו ועיין באשר"י ובהר"ן:

מקום שנהגו פרק רביעי

ע"ב רש"י בד"ה מן המנחה פי' שעות ומחצה כצ"ל. ונ"ב ותימה לפי זה למאי נ"ל התם מן המנחה הוא דאסור סמוך לה הלא ג' שעות ותאי מותר קודם המנחה וזה לא נקרא סמוך אלא תני שעה מקודם כדלקמן בריש פ' ע"פ ועוד מאי סלקא דעתא דמקשה דפריך מאי איריא ערב פסח אפי' ערבי שבתות וי"ט כו' הלא ערב שבת וי"ט מן המנחה הוא דאסירי שהוא ט' שעות ומחצה אחר חצות ע"כ נראה כפי' רש"י לפרש שאינו

דהשיב תדברי התוספות ואיסורא דרבנן נמי איכא כמו שכתב פרק תרובה (עט:) וכן קולי אילנות טובות איסורא נמי איכא משום כל תשחית כמו שכתב פרק החובל (לא:) אלא דקאמר הכא דעוכשן דאין רואין סימן ברכה ומשום דתהו ביה כו' וק"ל: ד' פרוטות ה' רואה בהן כו' דשיעור הפרוטה מקרי ממון בכ"מ ורארי לחול עליו ברכה וכדאמרי' פ"ק דב"ב כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך וקאמר הכא דאלו ד' פרוטות אינן ראוין שתחול הברכה עליהן גם אם מקבלין מיד מי שפרוטה שלו מתברך כאיוב: כ"ד תעניות וכו' מספר כ"ד נגד כ"ד משמרות אנשי משמר שישבו בתענית: [שאלמלא מתעסרין אין כותבין כו' . והיינו כותבין להשתכר בהן דו"מיא ,תגרי תגריהן דהוי שלא לשמה כדלקמן באידך ברייתא דאם עושין לשמה רואין וק"ל: שנאמר שמע בני גו' תורת אמך כו' . מפורש בר"פ כילד מברכין]:

דף נא תוספות בד"ה אי אתה רשאי להתיר כו' וא"ת א"כ אמאי קאמר דילמא אתי כו' כיון דידעי שהוא פטור כו' עכ"ל ולעיל מיניה דהא דקאמר אי רובא אורז כו' דילמא מישתכחא תורת חלה כו' לא תקשי להו הא ידעי שאורז פטור מן החלה דמ"מ כיון שהחלה בדגן לא שכיחא מישתכחא כל תורת חלה משא"כ הכא דרובא דגן אכלי כיון דלא משתכחא תורת חלה וידעי שהאורז פטור היאך אתי לאפרושי מפטור על חיוב כו' וק"ל: בא"ד ורשב"א אומר דלק"מ ממתני' דרב אשי דמוקי מתני' באין דעתו לחזור ובכותאי כו' עכ"ל ק"ק אהאי הירולא דמ"מ המקשה דלא מסיק אדעתיה לפלוגי בין דעתו לחזור ובין אין דעתו לחזור אדמקשה ממתני' ארבה בב"ח לקמן תקשי ליה הכא ממתני' אברייתא ועיין ברא"ש ודו"ק: בד"ה רבה בב"ח דעתו כו' ק"ק דהשתא לגדדין קתני חומרי מקום שילא כו' עכ"ל ק"ק אמאי לא תקשי להו בכה"ג לעיל מיניה לאביי דמוקי הכא חומרא מקום שהלך לשם מבבל לארץ ישראל ובחולין מוקי חומרא מקום שילא משם מא"י לבבל והיינו לגדדין ודו"ק: ע"ב בד"ה כל הספיחים כו' דהתם מיירי בספיחים שגדלו בו' בהיתר ונכנסו בשביעית ונשתהו עד לאחר הביעור כו' עכ"ל הוצרכו למימר בנשתהו עד לאחר הביעור לפי' ר"ת דלעיל דספיחי כרוב בשביעית שרי וכדמסיימי דבריהם והך דשמעתין איירי בשביעית עצמה כדמפר"ת אבל לשיטת ר"כ גאון שכתבו התוספות לקמן דספיחי כרוב בשביעית נמי אסור לא אילטריכו למימר הכא בנשתהו עד לאחר ביעור וכ"כ מהרש"ל מיהו קשה דמשמע מדבריהם אלו דבשאר ספיחים בגדלו בששית אפילו נשתהו עד לאחר הביעור לא אתי לאחלופי בהנהו שגדלו בשביעית ולקמן גבי אתרוג הקשו התוספות דלאחר הביעור איכא למטעי ביה באתרוג אע"ג דמסתמא איט גדל מהר בזמן מועט כמו כרוב ויש ליישב לחד תירולא שכתבו לקמן גבי אתרוג דאיירי כשלקטן בתחלת שביעית וה"נ איירי הכא בגדלו בו' ולקטן בתחלת שביעית ונשתהו את"כ עד לאחר ביעור ועוד נראה דלפי מה שכתבו התוספות לקמן בירק אזלינן בתר לקיטה ל"ל דאיירי הכא בגדלו בו' ונלקטו בו' וא"כ הוא קשה כיון דבספיחי כרוב איכא למטעי שיסברו שגדל ונלקט בשביעית ה"נ איכא למיחש בשאר ספיחים לאחר הביעור דאיכא למטעי ויש לייעב דלא אזלינן בתר לקיטה אלא לענין דין שביעית סחורה ושאר דינין אבל לאכילה שרי ירק הנלקט בשביעית וגדל בו' דזה לא הוי דין ז' בדברים אחרים וכן מוכח מדברי התוספות לקמן ועיין בזה באורך בר"ש פ"ט דשביעית ודו"ק: בא"ד ולא משמע הכי כו' עכ"ל ר"ל דלא משמע דר"ש איירי בשמינית מההיא דירושלמי שהביאו התוספות לעיל דקאמר בהדיא דההוא גברא מלקט ספיחי כרוב בשביעית הוה וא"ל לר"ש ולאו את הוא דשרית ליה וק"ל: בא"ד אבל לרבנן דפליגי עליה ליכא למגזר כו' עכ"ל והקשה מהרש"ל הא לרבנן נמי איכא למגזר משום שאר ספיחים דלאחר הביעור אסורין אף לרבנן מדאורייתא ע"כ תוכן קושייתו והאריך ליישב ע"ש ול"נ ליישב דכיון דבשאר ספיחים נמי בכדי שיעשו כיוצא בהן לא אסירי אלא מדרבנן שיסברו שלקטו בשביעית ואסירי לאחר הביעור ליכא למגזר ביה ספיחי כרוב אבל לר"ע דנלקט בז' אסור בשאר ספיחים אף קודם ביעור מדאורייתא דהיינו לאכול בז'ים לגזור ביה אף בספיחי כרוב קודם ביעור וק"ל: בד"ה כגון אנא כו' שהי' במקום שבלוחי ב"ד מגיעין ושם אין עושין אלא יום א' כו' עכ"ל ויש לדקדק אם הי' במקום שמגיעין שלוחי ב"ד הרי גם הם לא היו עושין אלא יום א' ומאי קאמר בישוב לא עבידנא כו' ואם נאמר דר"ל לעיר של רב ספרא היו מגיעין שלוחי ב"ד אלא שהוא הלך לשבות ביו"ט לעיר אחרת שלא היו מגיעין לשם שלוחי ב"ד קשה אם הוא היה יכול להגיע לשם אחר שמשמע מפי שלוחי ב"ד באיזה יום קבעו החודש א"כ גם השלוחים היו יכולין להגיע לשם להודיעם ולמה עשו שם ב' ימים ויש ליישב ודו"ק:

דף נב בד"ה בישוב לא עבדינן אפילו בלנעא ואפילו דעתו לחזור כו' עכ"ל דאי בלנעא ודעתו לחזור שרי הכא כמו איתרא דכסייה רבה בב"ח מאי קמבעיא ליה במדבר מאי דהא ודאי במדבר בלנעא ודעתו לחזור הוא אך קשה לפירושם דלא אפשר למלאכה בלנעא כו' דמשמע דמש"ה אפילו בדעתו לחזור אסור גבי מלאכה ולעיל מתני' איירי נמי במלאכה ואפ"ה מוקמינן לה דוקא באין דעתו לחזור אבל בדעתו לחזור שרי אפילו גבי מלאכה ויש לחלק דמלאכה דלעיל איירי הליא אלא במקום שנהגו משא"כ מלאכה דהכא דמשום איסורא הוא בב' הימים ודו"ק: בד"ה הסובב ג' כבשים כו' ור"י דמתניתין לחומרא טותיה ור"ג כו' עכ"ל וה"ה דהמ"ל דרבי יהודה לחומרא כר"א דמחמיר לגבי ר"ג אלא דניחא ליה לפרושי דלא סבירא ליה כר"א דפמותי הוא וכן לפירש"י דרבי יהודה כרבן גמליאל הוא הדין דהוי מצי לפרושי דרבי יהודה כר"א וק"ל: ע"ב בד"ה עד שיכלה כו' ולפי זה משמע דהוי מדאורייתא ולא תקשי כו' עכ"ל לפי דברי התוספות מהך משנה שהביאו נמי מוכח דג' ארצות לביעור ביהודה לחוד וגם בגליל ובעבר הירדן מ"מ איכא למימר דמדאורייתא לא קאמר בשמעתין דאין סומכין אלא ביהודה וגליל ועבר הירדן מטעמא דקאמר דאין חיה שביהודה גדילה כו' אבל בג' ארצות שביהודה לאו מה"ט אסרינן לסמוך אלא גזירה ג' ארצות דביהודה משום הנך ג' ארצות יהודה וגליל ועבר הירדן אבל בירושלמי דקאמר האי טעמא גופיה דאין חיה גדילה בג' ארצות שביהודה א"כ מוכח דהוי נמי מדאורייתא ודו"ק: בא"ד והייט דמסקינן בשלהי כו' דכ"מ נמי לג' ארצות כו' עכ"ל ר"ל והיינו דמסיק ומייתי לה מלתא דבשמעתין משום דהוי נ"מ לג' ארצות שביהודה כמ"ש התוספות והא דלא קאמר תלמודא האי נ"מ בהדיא משום דחילוק הר ושפלה כו' וק"ל:

דף נג בד"ה מפני שנראה כו' והלא גם בפנים אין לעשות כן דאיט קדוש אלא כו' עכ"ל ר"ל כיון דאיט מחיים קדושת הגוף לא שייך ביה אלא קדושת דמים ואם היה נראה כמקדש בקדושת דמים ואוכלו בלא פדייה א"כ גם בפנים אין לעשות כן משום מעילה וק"ל: בא"ד וע"כ טעמא משום הכי הוא כו' ול"ש לא אמר כו' עכ"ל דבלא אמר ליכא למיחש אלא משום דמוכית סופו שעשאו מקולס דאקדשיה מתחלתו מחיים וק"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה ה"ג לא ר"ש סבר כו' ולאו משום תפוס לשון ראשון אלא כו' עכ"ל קושטא הוא דר"י סבר תפוס גם לשון ראשון והיינו כההיא דתמורה עולה תמורת שלמים דאיכא לקיומיה תרווייהו משא"כ הכא כיון דבגמר דבריו נמי אדם נתפס א"א לקיומיה תרווייהו ומבטל דבריו הראשונים כמ"ש התוספות וק"ל:

ח"א דף נג ע"ב מה ראו חנניה כו' עיין פירש"י. והתוס' והר"ן דחו פירושו ע"ש ופירשו התוס' מה ראו שלא ברחו כו' ויש לגמגם בדבריהם דמדניאל ליכא ראיה דדניאל שבקו לו לברוח כדקאמר התם ונבוכדנלר אמר ייזיל דניאל מהכא דלא לימא קלי לאלהא בנורא כו' ודניאל נמי ברח מטעם דקאמר התם דלא לקיים ביה פסילי אלהיהם תשרפון וגו' והנראה לקיים פירש"י ולא תקשי הא אמרינן בע"ג אל יעבור ויהרג דאפי' נוטלין את נפשך איכא למימר דתודוס לא ס"ל הכי אלא ס"ל כרבי ישמעאל דפליג דקאמר בפרק בן סורר (עד.) מנין שאם אומרים לו לאדם עבודת כוכבים שיעבור ואל יהרג ת"ל וחי בהם וגו' ומה שהקשו עוד דהא פרהסיא כ"ע מודו יהרג ואל יעבור כדאיתא פרק בן סורר (שם:) י"ל דלאו קושיא היא דלא פרהסיא הוה דלא הוו שם עשרה מישראל בכלם שהעמיד בבקעת דורא וכדאמרי' גבי נעמן שלא היו עשרה מישראל בבית רמון דליכא פרהסיא אלא בעשרה מישראל כדכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל וההיא אלמלא נגדוה כו' אתיא כפשטיה כיון דלא היה פרהסיא לא נלטוו לקדש השם ולא היו סובלין יסורין ונגדא דקשין ממיתה אבל שמסרו עצמן למיתה אע"פ שלא היו מלווין לקדש השם קאמר הכא דנשאו ק"ו מלפרדעים כו' ומיהו האי ק"ו פריכא הוא דהלפרדעים גם שלא היו מלווין על קידוש השם מ"מ קדשו השם כיון דלא נלטוו על וחי בהם וגו' אבל חנניה וחביריו גם שהיו מלווין על קדוש השם בפרהסיא מכל מקום הכא בלנעא דלא היו מלווין על קידוש השם לא הוה להן למסור עצמן כיון דנלטוו על וחי בהן וכה"ג מלינו דילפינן ק"ו אע"ג דפריכא הוא דמכניסין הפירכא בק"ו: אצל תנור כו' דלא הוכיר ופרט מכל שאר כלי בית וצרכיו אלא התנור ומשארות לדרשה זו אימתי משארות כו' כמו שסמוכות בקרא והענין מבואר שדבר זה הוא יותר פליאה וקידוש השם בלפרדעים מכל שאר מינים לפי שהלפרדעים טבען במים ולהרחיק עצמן מן ההיפוך שהוא האש ואעפ"כ בשליחות השי"ת קדשו עצמן בשליחותן שלא להרחיק עצמן מן התנור גם שהיה אש בתוכו וק"ל: מטיל מלאי כו' יושבי בישיבה של מעלה בעולם הבא מדמה לה לסוכה כמ"ש וסוכה תהיה לצל וגו' וקאמר דבאותו צל סוכה יהיו החכמים והגהנה אותם מכספו וק"ל:

מהר"ם

מקום שנהגו פרק ד

דף נא ע"א בתוס' ד"ה אי אתה רשאי וכו' וא"ת דמשמע דוקא בבני המדינה וכו' ר"ל מדינת הים: בא"ד או דלמא יכול להתיר לעצמו בפניהם וכו' כצ"ל: בא"ד ולתלמידים היה מתיר בפניהם וכו' פי' לעצמו: בא"ד ורשב"א אומר וכו' נראה דר"ל דלפי המסקנא דמסיק אביי ורב אשי ארבת בר בר חנה לא קשיא גם כן אברייתא ממתני' אבל לעולם צ"ל דהמקשן שהקשה ורבת בר בר חנה לית ליה הא דתנן וכו' לא ידע זה אלא היה מתרץ חברייתא והמתניתין כמו שתירצו התוס' לעיל דיש חילוק בין מנהג חשוב לשאינו חשוב נ"ל ודו"ק: ע"ב בתוס' ד"ה כל הספיחים אסורין וכו' תיפוק ליה דכתיב ולבהמתך וכו' ר"ל לבהמתך ולחית וגו' ודרשו כלה לחית מן השדה כלה לבהמתך שבבית כדלקמן והיינו לאחר הביעור ות"ל משום דאסור לאחר הביעור: בא"ד ועוד הקשה ר"ת דאמרינן בפ"ק דמגהות תיתי וכו' הלשון אינו שם כן ע"ש: בא"ד לכך נראה לר"ת דבשביעית קודם הביעור מיירי וכו' קצת קשה לר"ע דס"ל דספיחים אסורים קודם הביעור והא כתיב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך וגו' פרשת בהר דבשלמא הא דכתיב את ספיח קצירך לא תקצור לא קשה לחכמים דיש לפרש כמו שפירש"י בפרשת בהר לא תקצור מן המשומר אבל אתה קוצר מן המופקר אבל לר"ע קשה והעולם מיישבים זה דר"ע דס"ל דספיחים אסורים אפילו קודם הביעור היינו מן המשומר אבל מן המופקר אין ה"נ דמותר ולפי זה צ"ל דלרבנן קודם הביעור אפילו מן המשומר מותרין וכתוב האומר לא תקצור וגו' היינו לאחר הביעור שצריך לחיות הפקר ובהפקר מיהת מותרין לכל העולם כמו שפירשו התוס' לקמן דף נ"ב ע"ב ד"ה מתבערין וכו' וזה נראה דוחק ועוד דבהדיא כתב מהר"ר אליה מזרחי בפרשת בהר דלר"ע אסורין בכל ענין לכך נ"ל דאיהו מפרש הכתוב והיתה שבת הארץ וגו' לא קאי אספיחים אלא אשאר פירות האילן ודומיהם דבלאו הכי צ"ל לדידיה הא דכתיב ולבהמתך ולחיה אשר בארצך דדרשינן מזה כלה לחיה מן השדה וכו' דהיינו אחר הביעור מיירי בשאר פירות שאינן ספיחים דהא ספיחים אסורים לדידיה אפי' קודם הביעור ודו"ק נ"ל: בא"ד ותימה דהתם מיירי בספיחים שגדלו בששית בהיתר ונכנסו בשביעית ונשתהו עד לאחר הביעור וכו' ר"ל דאי קודם הביעור הא ס"ל לר"ש דספיחי כרוב מותרין קודם הביעור כדלעיל: בא"ד במוצאי שביעית הוא דאכל כר"ש בן יוחאי ולא משמע הכי וכו' זו היא מדברי התוספות:

דף נב ע"ב ברש"י ד"ה וכשהרות מנשב וכו' ומתניתין הכי קאמר וכו' ר' יהודה אומר צא והבא לך אף אתה ממקום הראוי וכו' כצ"ל והכל דבור אחד הוא:

דף נג ע"ב בפתני' ועל גבי החולים פירוש מותר להדליק נר לחולה אע"פ שאין בו סכנה אפי' במקום שלא נהגו להדליק דבמקום חולה לא גזרו: בגמ' חזא ביה ברבה בר בר חנה בישות פי' עולא כעס על רבה בר בר חנה משום שהבין עולא שרבה בר בר חנה אמר זה בשם ר' יוחנן דאל"כ מנא ידע ר' אבא זה שאמרו כן משום רבי יוחנן אם לא ששמע מרבה שהיה תלמידו של ר' יוחנן אבל לא רצה לומר לו לרבה בפי' והיינו מים עמוקים עצה וגו' כדלקמן כן משמע מפרש"י בגמרא:

חכמת שלמה

בסוגיא סופר הוא ומן המנחה פירושו סמוך למנחה גדולה שהוא חצי שעה אחר חצות והמקשה סבר דבחצי שעה לא דקדק כ"כ התנא ולא איירי ביה עד דמשני דאיכא חילוק חצי שעה בין חצות ובין המנחה ודו"ק וכן מצאתי בס"א. (עיין במהרש"א): בד"ה אגרתא שכר רחים שמשכירין כו' כנ"ל:

דף נא ע"א גמ' קאתו ואמרי ליה לאביי כו'. נ"ב ברי"ף גרים אתו ואמרו ליה לאבוה והר"ן כתב אבוה דשמואל ועכ"פ אביי ט"ס הוא וק"ל: שם אמר להו שוויכנו ככותאי. נ"ב נ"ל לפרש דה"ק שוייכנו ככותאי כלומר כמו שאסור להקל בפני הכותי שלא יקל יותר כך הוא מתירא להקל בפניכם שמא תקבלו ותבאו להקל עוד יותר באיסור תלב מרוב תריפותכם ופלפולכם ודוגמא לזה בריש סנהדרין גבי רבי חייא ורב כשאמר לו לרבי בן אחותי ירד לבבל יורה יורה כו' ע"ש ודו"ק: רש"י בד"ה רותחין כו' דנימא מתוך במגויין יחד כו'. נ"ב תימה אמאי צריך לטעמא הלא משמיע לנו דלא גזרינן הטו בעל אחותו כמו שגזרו אנשי כבול לקמן וצ"ל דס"ל דלא שייך למיתני היתר במה שלא גזרינן דמניין לס לגזור גזירה מעלמנו אם לא שנמלא בדברי התנאים ומאנשי כבול אין ראיה שהחמירו על עצמן ושוה מנהג שאינו חשוב וגם לא היו בעלי תורה כו' על כן מפרש רש"י דלא תימא לאיסור משום כרהור משכב זכר ודו"ק: תוס' כד"ה עבדינן כוותייהו . לא עבדי כוותייהו כו'. נ"ב בס"א עבדי כוותייהו הל"ל כו' וכן ברבינו ניסים להדיא ע"ש: ע"ב תוס' כד"ה כל הספיחים כו' בפ"ק דמנחות מה למנחת העומר כו' כנ"ל. ונ"ב פירוש דבעי למילף מק"ו שטריפה אסורה לגבוה וקרא דמן הבהמה להוציא את הטריפה ל"ל ומשני מנחת העומר יוכיח שאסור להדיוט ומותר לגבוה ופריך מה לעומר שכן מתיר חדש ומשני בשביעית ופריך הלא מתיר ספיחים ומשני כר"ע כו': בא"ד ותרווייהו אליבא דר"ע ורבנן כו'. נ"ב פי' דמשמע הא לרבנן דר"ע ליכא איסור דפליגי והא בודאי ל"פ אקרא דכלה כו': בא"ד אמרת לנו לא תזרעו ומה שאנו כו' כנ"ל. ונ"ב פי' כך רבנן נפרשי הקרא וכי תאמרו מה נאכל וגו' שכך אומרים ישראל להקב"ה אמרת לנו כו' וק"ל: בא"ד ונשתהו עד לאחר הביעור . נ"ב פי' בשנה הא' והנראה בעיני שהוא מדברי התוס' והם הוסיפו על דברי רבינו נסים כי מוכרחים לפרש כך דאי איירי קודם הביעור למה ספיחי כרוב אסורים דהא ליכא איסור שביעית לגבייהו דדמי לאילן כדלעיל אלא דוקא אחר הביעור כו' אבל רבינו נסים גופיה דמפרש לקמן נמי האי שמעתא דאיירי בשביעית שנכנסת לח' ואיט מפרש כפשוטו כר"ת אלמא דס"ל דאי איירי בשביעית אף ספיחי כרוב אסורין ולית ליה האי סברא משום דד"י לאילן א"כ לא צריך לפרש דאיירי כשנכנסו עד לאחר הביעור א"נ הוא מדברי רבינו נסים ומשום הכי מוקי בנשתהו כו' כדי לאוקמיה דברי ר"ש דהשם אפילו אליבא דרבנן דפליגי אר"ע ודו"ק: בא"ד וכן דשמעתין איירי בשביעית כו'. נ"ב הוא מדברי התוס' וק"ל: בא"ד דאסורין מדרבנן עד כדי שיעשו כו' ספיחי כרוב שאין כיוצא כו' כנ"ל: בא"ד ולא משמע הכי . נ"ב הוא מדברי התוס': בא"ד אטו איסורא וכולן אסורין וכגמ' דדמאי כו' כנ"ל: בא"ד דפליגי עליה ליכא למיגזר . נ"ב ואע"פ דאיכא למיגזר נמי לרבנן משום שאר ספיחים דלאחר הביעור דאסירי אף לרבנן מ"מ י"ל דאיירי שלא הגיע עדיין זמן ביעור דזמן ביעור מושך בשנה שמינית במקצת פירות זמן ארוך יותר מתאי שנה אי נמי משום פירות דלית בהו ביעור כדלעיל לוף השוטה כו' והכי קתני כל הספיחים אסורים ומשום הכי בעינן לאוקמי כר"ע ולפי מה שפירשו התוס' לעיל דאפשר מה שפירשו התוס' לעיל ונשתהו עד אחר הביעור איט מדברי רבינו נסים איט קשה כ"כ דשמא רבינו נסים ס"ל דליכא למיגזר אחר הביעור משום אקי אלהתלופי דהכל יודעים בלאחר כביעור אסור ככל אלא אתי בקודם ביעור ומשום גזירת ספיחים ודו"ק . (עי' במהרש"א): בא"ד פטור מן המעשר וכן הביעור . נ"ב פטור מן הכישור דהאזלין בתר הנטע ונתנע בשביעית ופטור מן המעשר משום דבשביעית יד הכל ממשמשין בה והוי כהפקר והפקר פטור מן המעשר גמרא פ"ק דר"ה:

דף נב ע"א רש"י כד"ה אלא איסוף כו' לא נאסרו רבי יהודה כו' סד"א: תוס' כד"ה הכוכס כו' ורבן גמליאל סבר ממעות כו'. נ"ב אפשר דרבן גמליאל לא דריש קרא כלל אי נמי דריש משום דאי לאו קרא הוה אמינא שהטעם שיש אוסר כמו שאר איסורין משום הכי כתב קרא להיתר דדוקא מה שכלה אסור אבל מה שיש בשדה עדיין שרי אף שבלע טעם איסור וק"ל: ע"ב רש"י בד"ה רבי יהודה כו' דהוה נמי בההוא דרא. נ"ב פי' מדאמר בהאי ליגנא רבי יהודה ולא אמר רב יהודה או רבי יהודה נשיאה אלא שמע מינה דדייק ואמר ליגנא דמשמע רב יהודה ומשמע רבי יהודה וכן מצאתי להדיא בפי' ישן ודומה לזה בפ"ק דחולין דף י"ח גבי רב יהודה דספיקא דגברא גרים ובפ' אין עומדין פירש"י ז"ל כרחבה שהיה מדקדק בלשון רבו ואמר שהיו כפול היה ואע"פ שבלשון משנה קורהו אינטבא בפסחים ישוכה על גבי אינטבא הוא דקדק בלשון רבו ולא אמר אילטבא כפולה היתה ויש פותרין הא דרחבה מדאמר רבי יהודה דדייק ספיקא דרבוותא אי מדרב יהודה אי מדרבי יהודה וקשיא ליה בגוה סוכה חדא דרחבה לא ראה רבי יהודה מימיו לא רבי יהודה בר אלעאי ולא רבי יהודה נשיאה ועוד כולהו א והאי דייקי נמי לומר דבר בשם אומרו ועוד ל"ל מהא דדייק ליגנא דשמעתא אלא ספיקי דרבוותא עכ"ל וצ"ע: תוס' כד"ה עד שיכלה כו' עד שיכלה אחרון שבכר. נ"ב פי' וג' ארצות היינו כר ועמק ושפלה וק"ל: בא"ד אלא ביהודה גרידא. נ"ב פי' לר"ש וק"ל:

דף נג ע"א רש"י בד"ה הקוע כו' תקועה אלפא לשמן כו'. נ"ב פי' ראשונה להביא ממנה שמן למנחות כ"ו אלפא שהיא ראשונה לאותיות של יון ערוך: בד"ה מקולסין כו' כלי זיינו בגדו. נ"ב ובריש פרק כיצד צולין פי' רש"י מבושל יפה: ע"ב גמרא אמר ליה שהוא סבא ואיתימא כו'. נ"ב לפי מסקנת הסוגיא צריך לומר דהאי ואיתימא כו' הכי קאמר ומקצת בני אדם אמרו בשם רבה בר בר חנה כלומר עמו ישבה שרבה בר בר חנה אמר ישר וכן אמר רבי יוחנן משום שרבה בר בר חנה אמר דבר בשם רבי יוחנן דקלא שייך לזה ועשו כו' וק"ל: רש"י בד"ה ר"ש דפוטר כו' ולא חייבי' משום כו' כנ"ל: בד"ה זה שלא כו'. נ"י בס"ה אים כל זה אלא עיקר תפלתו כמה שהיה חושד לרבה בר בר חנה ואפילו הכי לא רצה לגלות לו בפני רבים ותלה בי' בישות והוו מים עמוקים וכ"ל להגיה קלא לפי פי' אלו והכי הוא שהבין מדבריו של רבי אבא פי' זה בבית ששם ומאי ליה בישום כו' ודו"ק: תוס' בד"ה דבי כמשו כו' כדאמרי' במנחות והכוכבים. נ"ב פי' הפי' הכי אמרי' נרבי ש שון דבעליה לדבריו הראשונים פלמר שלא נגמר דבריו בוא נתפס וק"ל

שנב

דף נד תוספות בד"ה אלה בני שעיר כו' והכא דייק שבא על אמו מדלא כתיב אלה כו' עכ"ל עיין בתוספת ובחידושינו פרק יש נוחלין : **ע"ב** בד"ה אין תענית לצבור כו' וי"ל דה"ק אין תענית לצבור כו' אפילו במקום שלא נהגו כו' עכ"ל הכא ליכא לאקשויי דבמקום שנהגו שלא לעשות מלאכה במתני' כדפרכינן לר"י מלאכה תנינא כו' דהכא עיקר מילתיה לאו אהשעה בט"ב אלא עיקר מילתיה אשאר תענית ציבור דאין בבבל וק"ל : **גמ'** ומי אר"י הכי כו' מאי לאו לבין השמשות כו' ולא מיחא ליה למימר דס"ל כשמואל דלעיל דתענית צבור בין השמשות שרי דא"כ הוה תלי ליה בדלא תניא דהא תנן בתענית צבור אוכלין ושותין מבע"י דמשמע הא בין השמשות אסור כדפרכינן לעיל לשמואל ודו"ק :

ח"א דף נד ע"א אלו הן באר כו'. בפ"ה דאבות מפיק קברו של משה ומערה כו' דחשיב הכא בתוך עשרה דברים ועייל מטה של משה והשמיר תיהו איכא כמה תנאי במעתין והתם דפליגי בהכי ולכאורה דחשיב הני עשרה דהם כולם שינוי טבע וכיון דאין חדש תחת השמש כדפריך פרק אין בין המודר (לט:) וקאמר דנבראו בערב שבת בין השמשות אך גבי כתב ומכתב כפירש"י לא ידעתי לכוון מאי שינוי טבע יש בהם וי"ל לפרש דהכתב הוא כתב שלנו הוא ניתן מלמעלה בכ"ב אותיות הוא דבר חידוש נשתנה מכל כתבי האומות והמכתב שהוא העט והקולמוס כפירש"י היה שנפירון כמו הלוחות והמטה שזהו חידוש כדאי' במדרשות והא דלא חשיב נמי שאר שינוי טבעים ונפלאות כגון קריעת ים סוף למשה והירדן ליהושע ועוד שאר מופתים שנעשו ע"י נביאים מפורש בדברי הרמב"ם ע"ש ונראה הא דעשרה דברים בע"ש נבראו כו' דודאי נבראו בששת ימי בראשית דאין כל חדש וגו' אלא דר"ל דלא נגמרו בפועל אלא בכח עד שנגמר פעולות כל אחד מהי' דברים בשעתו והרמז דכל פעולות ומעשה בראשית מסיים בי' דהששי לרמוז דבסוף ששי בין השמשות נבראו עשרה דברים והיינו בכח ולא בפועל וק"ל : **ז'** דברים נבראו קודם כו'. כל המאמר מפורש בפ' אין בין המודר וע"ש):**אין** לו כביה כו' לפי שאלו החוטאים נידונין י"ב חדש בין הגוף בקבר ובין הנשמה בגיהנם אבל אלו הפושעים שהם האפיקורסים כו' נידונין לעולם כמפורש פ"ק דר"ה (יז.) והיינו תולעתם בקבר לא תמות לאחר י"ב חדש גם כי טבעם שלא לחיות יותר מי"ב חדש ואשם בגיהנם לנשמות לא תכבה לעולם שיהיו נידונין בה ועי' בסוף עדיות : **מפני** מה לא נאמר כי טוב כו' ר"ל דמהא מייתי לה רבי יוסי דאור של גיהנם בשני נברא ואר"א אע"פ שלא נאמר בו כי טוב כו' כללו בששי כו' ר"ל דודאי בשני שעדיין לא נברא אדם ולא היה חטא לדון הרשעים לא נאמר באור גיהנם טוב אבל משנברא אדם בששי וחטא בעטיו של נחש ונגזר מיתה על האדם ועל דורותיו ושיהיו הרשעים נידונין בו נאמר בו שפיר כי טוב וק"ל : **שני** דברים עלו כו' הן בעלמן שני הדברים שאמר רבי נחמיה לעיל אף האור והפרד שגם הם עלו במחשבה בע"ש דהיינו שנבראו בכח דהיינו האור בכח ב' אבנים והפרד בכח ב' בהמות אבל לא יצאו לפועל אלא עד מוצאי שבת ע"י דעת ופעולת אדם שנתן כו' והרכיב כו' וע"ז אמרו פרק אין עומדין (לג.) גדולה דעה שנתנה בתחלת ברכת חול לפי שבתחלת חול במוצ"ש נתנה דעה באדם מעין דוגמא כו' לברוא האור והפרד להתקיים מחשבת הקב"ה שבע"ש ומשמע דבמוצ"ש תיד נברא האור ואיתא במדרשות שסבור אדם שהעולם חשוך בעדו במוצאי שבת עד שנברא האור במוצ"ש ובירך מאורי האש ואגב דנקט גבי אור במוצאי שבת נקט נמי הכי גבי פרד • ויש לדקדק מהא דמסיק אור דידן עלה לבראות בע"ש ולא נברא עד מוצאי שבת כו' והא אמרי' פ' אין דורשין (יב:) שמים שנבראו מאש ומים מוכח מזה שאש נברא ביום הא' וי"ל דאור דידן דקאמר הכא לאו היינו אש היסודי שנברא ביום א' ומאש ומים שהם יסודות פשוטים נבראו שמים וק"ל : **מלמד** שבא לבעון על אמו כו'. מפורש בח"ה פ' יש נוחלין ע"ש: **ולפיכך** הביא פסול לעולם כו' לפי שבא מב' בהמות סוס וחמור שהם כלאים זה בזה קראו פסול או שסובר פסול מתש כמ"ד בתוספתא דכלאים אסור לרכוב על פרדה מק"ו כו' ועי"ל שנקרא פסול ע"ש שמכתו קשה כמו שאמרו ברפ"ק דחולין (ז.) דר' פנחס בן יאיר אסרו להשהותו בביתו וכתב החזקוני בפרשת וישלח פירש"י שהביא פסולין כו' וא"ת והרי לעיל פרשת תולדות גבי כי גדל מאד פרש"י שהיו אומרים זבל פרדותיו כו' א"כ משמע שהיו כבר אלא ה"ק כו' ע"ש והאריך לתרץ בדחוקים ואין צורך דאף אם נכתבו יושבי החורי ותולדותיו כאן אחר מיתת יצחק אין זה מוכרח שנעשה זה עתה אחר מיתת יצחק אלא שסיפר הכתוב מה שכבר נעשה בימי אברהם ויצחק א"כ קודם להם וכן משמע מתוך הכתובים שהוא ענה היה מבני שעיר יושבי הארץ שכבר היו יושבים בארץ ואז מלא היימים ואח"כ בזמן יצחק בנו. כשא עשו בנו את אהליבמה בת ענה והוריש את החורי וישב תחתיהם ובעיקר קושייתו והא איכא הכא כמה תנאי דפליגי וס"ל דכבר נברא פרד בין השמשות וא"כ הך דרשה דפרק הפועלים דהיו אומרים זבל פרדותיו כו' אלי סבר כחד מהנך תנאי דפליגי הכא וק"ל:**וי"א** אף בגדיו של אדם כו'•עי' פירש"י עניינו קיבוץ כל חיות ועופות אצל אדם כמ"ש וילו ה' וגו' כל חית וגו' ואת כל עוף השמים ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו וגו' וכדי שיהו כבושים תחתיו כמ"ש ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חית וגו' וק"ל : **ע"ב** שבעה דברים מכוסין מבני אדם יום המיתה ע"ד משחז"ל שוב יום אחד לפני מיתתך ונמצא כל ימיו בתשובה : **ויום** נחמה פירש"י של כל אדם כו' ע"ש ויותר נראה לפרש יום נחמה שיתנחמו ישראל על גלותן והייטו טעמא שיהיו כל ישראל תמיד בכל יום בתשובה דאין נגאלין אלא בתשובה כדאמר פרק חלק היום אם בקולו תשמעו : **ועומק** הדין לומר לך שיהו מתון בדין לפי שהוא עמוק מי ימצאנו ועד"ז אמרו הדין יקוב ההר כאלו הדין בעומקו של ההר : ואמר **ואין** אדם יודע מה בלבו כו' דאם היה יודע היה כ"א יורד לחיי חברו גם לבטל מחשבתו ואמר ואין אדם יודע במה משתכר כו' משום מפקיעי שערים לאותו דבר שיהיו הכל להוטים אחריו כדי להשתכר בו ועי"ז יתייקר אותו דבר : ואמר **ומלכות** בית דוד כו' ומלכות פרס כו' והו מן הדברים המכוסים כמפורש בספר דניאל סתום הדברים וחתום הספר וגו' עד עת קץ ופירש"י שם הייטו נבואתו יקידת חיותא ויקבלו מלכותא קדישי עליונין וגו' ונראה דלאו הייטו יום נחמה דקאמר לעיל ואפשר דיום נחמה יהיה מקודם כבוא משיח בן יוסף וק"ל : **ב'** דברים עלו במחשבה לבראות כו' אור ופרד נמי עלו במחשבה לבראות בע"ש דקאמר לעיל ולא שייך להנך דהכא דר"ל שעלו בתחלה במחשבה לבראות דהיינו בכח שיבאו לפועל לאחר זמן כשיהיה מת ותבואה אבל אור ופרד היו ראויין לבראות בע"ש כשאר בריות אלא שהניח הקב"ה בריאותן במוצ"ש שיבאו לפועל בדעת אדם: **על** המת שישכח כו' ועל התבואה כו' הם שינוי וחידוש בריאה אבל על המטבע שילא מה שינוי בריאה וחידוש יש בה שילא דגזירת מלכים הוא שילאו מטבעותיהם ויש לפרש דהיא גופה חידוש שיגזרו על הולאות מטבעותיהם במשא ומתן ודו"ק : **וי"א** אף על המטבע שילא כו'• יש לעיין בזה דכל הני בריאות דחשיב הכא הוא שינוי וחידוש בריאה ככל הנך עשרה דברים דלעיל וכן הנך ג' שעלו במחשבה כו' :

דף נה בפירש"י בדבור המתחיל מעיקרא תנא כו' ולבסוף תנא איסורא דקתני ב"ש אוסרין דמשמע בכ"מ עכ"ל לא ידענא משמעו בכל מקום אלא הלילה בגליל קאמרי ב"ש דאסור וכן משמע לקמן ומדתנא לשון אוסרין משמע שפיר דאיסורא תני מיהו מדברי התוס' נראה דמלשון דתני אוסרין לא מוכח מידי דשפיר ישל לשון אסור במקום שנהגו שאין עושין אלא דמוכח לה דלא שייך פלוגתא במנהגא דליחזי היכי נהוג ודו"ק : **תוס'** בד"ה מדקאמר ר"מ כו' אמתני' ליכא למידק הכי מדקאמר ת"ק מנהגא כו' עכ"ל דלא ניחא להו לפרושי דקושטא הוא הא דקאמר תלמודא מעיקרא תני מנהגא ולבסוף כו' דמדקדק ליה הכי מדקאמר ת"ק מנהגא מכלל דחכמים איסורא קאמרי דא"כ הוא מאי קושיא דאימא דבהכי פליגי ת"ק וחכמים דלשון חכמים אומרים פלוגתא משמע אלא דהמקשה היה סובר דלא פליגי בהכי אלא דתרווייהו סברי מנהגא וה"ק כו' ולא מדקדק דלבסוף תני איסורא אלא מדנחלקו ב"ש וב"ה כמ"ש התוס' לעיל ודו"ק: **ע"ב** בד"ה עולי רגלים כו' ואין לומר דדבר האבוד הוא כו' עכ"ל הל' קלת מגומגם דודאי אין לומר דדבר האבוד הוא דא"כ בלאו עולי רגלים נמי שרי אבל הל"ל ואין להקשות דדבר האבד הוא כו' וק"ל : **בד"ה** ואם מתירא שמא יגנבו כו' לא הזקיקוהו להניח בבית שלישי והתירו כו' עכ"ל ושמא יגנבו דקתני בהך ברייתא הייט בבית הסמוך לו ושמא יגנבו דקתני בהך מתני' דמ"ק דמייתי לעיל הייט מבית האומן אבל בפ' מי שהפך גרסינן בהך ברייתא ואם חושש להם שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת ואם אינו מאמינו מביאן בלינעא כו' מהך נראה דהזקיקוהו להניח גם בבית שלישי ע"ש ודו"ק :

דף נו ע"ב בד"ה מחלוקת כו' ובין הכיפין נמי אמאי ד"ה מותרין הא קמשתמש כו' עכ"ל ממתני' דאין עולין באילן כו' לא קשיא להו אבין הכיפין דלמטה הוא ולא שייך ביה עלייה באילן אבל מהא דקמשתמש במחובר מיהא קשיא להו ודו"ק : **בא"ד** בעירובין ובכמה דוכתי וליכא לאוקמא בפחות מג' טפחים כו' בין פחות מג' ליותר ועוד דלא גרע בין כו' פירות הנושרין ונראה לר"י כו' כנ"ל : **בא"ד** וקלת תימה היאך יכירו בין אותם שנשרו כו' עכ"ל דהא בנמלאו נפלו לארץ בי"ט איירי כולה דאל"כ הוה משתמש באילן אבל לפרש"י דאיירי בנמלאת במכבדות או בין הכיפין ניחא וק"ל : **בא"ד** במה אנן קיימין בשתם פי' דבשתם לא שייך למגזר שמא יעלה כו' עכ"ל ר"ל לאנשי יריחו אפילו במכבדות וק"ל : **בד"ה** דתנן ר"י כו' אלא אפילו היה מוכן שאין מוקלה מחמת איסור לא הוי מוכן לכלבים כו' עכ"ל ר"ל כגון ביו"ט דלא היה מוקלה מחמת איסור שחיטה ועיין בתוס' פ"ק דבילה וק"ל : **בד"ה** מוכן לעורבים כו' א"כ איסור מוקלה לא שייך בה למיגזר כו' עכ"ל איסור תלישה נמי ודאי דלית בה בבילה מיהו שייך למגזר בה דהוי נמי פירות הנושרין ועיין פירש"י שם וק"ל:

ח"א דף נו ע"א ולא היו מפסיקין כו' . עפרש"י מפירושו נראה לר"ת דאין אומרים כלל בשכמל"ו ודרשה דלקמן ואנן מ"ט אמרי' לי' כו' הייטו אליבא דר"י ומיהו לפי גירסא שניה שבפרש"י שהיו אומרים בשכמל"ו ק"ק דא"כ הא דאנן אמרי' ליה לא אתיא נמי לר' יהודה שהרי מיהו חכמים באנשי יריחו דהייטו שלא לאומרו ומלשון המרדכי שכתב מפסיקין ולא היו שותקין אלא שהיו אומרים בשכמל"ו עכ"ל ור"ל שלא היו שותקין והיו אומרים בשכמל"ו בקול רם כמו פסוק ראשון והייט שלא היו שותקין לאומרו בלחש וק"ל : **רבא** אמר כו' • כפירש"י בחומש כי מלת היום אינו דבוק עם לבבך אלא עם אשר אנכי מלוך היום וכה"ג פרש"י גבי אשר אנכי מלוה אתכם היום לאהבה ובטור א"ח כתוב ג"כ יש להפסיק בין היום ובין לאהבה ומיהו ק"ק אמילתיה דרבא שהוא מפרש לה דלא כמאן מהנך תנאי דלקמן וכי פליג אהני תנאי דלא מפרשין כורכין שמע הכי וק"ל : **בקש** יעקב לגלות כו' . מלשונות הכפולים בהאי קרא האספו ואגידה לכם וגו' הקבלו ושמעו וגו' דהייטו האספו ואגידה לכם באחרית הימים הייטו ממש קץ הימין שנאמר בסוף דניאל ותשמע לפי הדרש הימין מלשון ימים דהכי פרש"י שם ולא כפירש"י בשמעתין ימין שיחזיר ימינו לפניו כו' ע"ש ואמר הקבלו ושמעו וגו' ע"ש קיבוץ גליות כדמפרש בב"ר ומפני שלא הוזכר בקרא בתר הכי שהודיע להם זמן קץ הימין וקיבוץ גליות אמרו שנסתלקה ממנו שכינה כדי שלא יבא לגלות קץ הימין כמ"ש גם בדניאל סתום הדברים וחתום וגו' אבל הוא חשב מטעם אחר שנסתלקה ממנו השכינה דשמא יש פסול במטתו ופי' הסמ"ג שמא יש בכם פסול שאינו מאמין בה' אחד כו' ע"ש וי"ש להו ושמעו אל ישראל אביכם דהייטו שתקבלו מלכות שמים עליכם כמו שקבל ישראל אביכם ועיין בב"ר . ובזה הלשון השיטו שמע ישראל וגו' כפרש"י לאביהם היו אומרים כן שמע ישראל ה' וגו' כשם שאתה קבלת עליך ה' שהוא שם האחדות גם אלהינו ה' אחד ומלשון אלהינו לשון רבים ולא כתיב אלהיך וגו' מלשון יחיד כדכתיב בתר הכי ואהבת את ה' אלהיך וגו' ואגידי דלא משה אמרו בתחלה רק בני יעקב ואח"כ גם משה אמרו ע"ש זה בהאי לישנא ועל כוונה זו אמר הכתוב אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם ר"ל אני ה' שהוא שם המיוחד לא שניתי רק אחדות גמור ובני יעקב ממש לא כליתם דבר זה אבל הודו לדברי אביהם לומר ה' אחד : **פתח** יעקב ואמר בשכמל"ו כו' • הנראה לפי סוגיא דשמעתין כי יעקב אמרו כששמע שהיו בניו מזכירים שם שמים כשאמרו שמע ישראל ה' וגו' וכמ"ש ביומא כשהזכיר כה"ג השם ביוה"כ היו עונין אחריו בשכמל"ו • ותניא ר' אומר כי שם ה' אקרא וגו' אבל משה לא אמרו דהייטו בפ' שמע ישראל ה' וגו' שנכתבה בתורה משני שלא אמרו כדרך הקורא ק"ש כמקבל עליו מלכות שמים אלא בדרך לימוד לישראל כתבה וע"כ לא שייך ביה לענות אחריו בשכמל"ו ולזה אמר אנן נמי בקורא ק"ש לקבל עליו עול מלכות שמים היה לנו לומר ג"כ בשכמל"ו כמ"ש יעקב בקבלת בניו עול מלכות שמים עליהם וכדכתיב כי שם ה' אקרא וגו' כמ"ש ביומא אבל משום דלא אמריה משה בתורה היה גנאי להוסיף על דברי משה ולהפסיק בקול רם בשכמל"ו בין ה' אחד לואהבת ומשום דאמרו יעקב בקבלת מלכות שמים נימריה מיהא בחשאי ומסיק דהיכא דאיכא למיחש לתרעומת המינין התקינו שלא ניחוש אל מה שלא אמרו ונמריה בקול רם כמו שאמרוהו בני יעקב .

והו הנראה לפי סוגיין דשמעתין ולפי המדרשות פירשו בו המפרשים דרכים אחרים :

דף נז בד"ה אלא מפני כו' וא"ת מ"מ ניפטר כו' וי"ל כב"ה כו' אינו הפקר כו' עכ"ל ולא ניחא להו לפרש כנראה לכאורה הכא מפרש"י משום דמפקע לה ממעשר וגוזל את הלוי דא"כ ליתני נמי דלא יפקיר משום דמפקיע ליה ממעשר אלא דר"ל דמפקע לה ממעשר לפי טעותן דסבורין שהיא פאה גמורה ואוכלין אותה בטיבלה וכן פרש"י במתני' והתוס'

חכמת שלמה

דף נד ע"א תוס' בד"ה אלה בני כו' בבן אשתו של שעיר כתב קרא כו' כנ"ל . ונ"ב פירוש והעולם היו סוברים שהיה בן של שעיר מאחר שאשתו הולידה ומ"מ לא יתכן שיכתב הקרא בן שעיר ולא היה בנו ונמצא דברי תורה פלסתר ח"ו אלא משום דבני בנים הרי הן כבנים ואשתכח דהוה בנו של שעיר ודו"ק : **ע"ב** גמ' על המטבע שילא . נ"ב ס"א שאל"כ כמה היו עניים מתפרנסים שאין להם עבודת שדה וכרם ע"כ : **רש"י** אחר ד"ה מלכות חייבת נ"ל ד"ה ברייתא זו מצאתיה בבראשית רבה ולא כתיב בה ומלכות בית דוד מתי תחזור אלא במקום זה כתוב שם ואין יודע מה בעבורה של אשה והכי מסתבר וכולהו מפרש בה מקראי יום המיתה דכתיב כי לא ידע האדם את עתו יום הנחמה לעתיד שכן דוד בא דכתיב אני ה' בעתה אחישנה עומק הדין דכתיב כי המשפט לאלהים הוא שהרוב טועים בעומק הדין ואין לעמוד על בוריו ואין אדם יודע במה משתכר דכתיב זו מתת אלהים היא ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו דכתיב אני ה' חוקר לב בוחן כליות ואין אדם יודע מה בעיבורה של אשה דכתיב כעצמים בבטן המלאה כן הוא בס"א : **בד"ה** לא למלאכה של יום עצמו מתשחך והשמיענן ת"ל אסור ובט' באב שרי כנ"ל • ונ"ב מתשחך ותימה הא ת"ל גופיה אינו אסור במלאכה אלא ביום ולא בלילה ואולי ט"ס הוא מבתשחך ואם אינו טעות יש ליישב דלענין ט"ב אם היה אסור במלאכה אף בלילה היה אסור דדוקא לענין תענית צבור הוא דדרשינן קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים דדוקא מזמן האסיפה הוא דאסור והייט ביום אבל ט"ב שהוא מנביאים ואינו בכלל קדשו צום ואספו זקנים לא ודו"ק : **בד"ה** רב פפא א"ר לעולם כו' קאמר וה"ק כו' משתכיכה אלא כאחרונות כו' כנ"ל והד"א : **דף נה ע"א תוס'** בד"ה כל הרכבה כו' יותר מג' ימים. נ"ב פירוש והא דקאמר שוב אינו קולטת היינו במקום הטיט וק"ל : **ע"ב** גמרא מקום שנהגו אין לא נהגו כו' . נ"ב לכאורה יראה דבמקום שלא נהגו לעשות מלאכה הכל אסור ואף במקום שנהגו אינו שרי אלא לצורך המועד ולגמור אבל הרא"ש סבר דדוקא במקום שנהגו הוא דבעינן לצורך המועד אבל במקום שלא נהגו הכל שרי וכן פסק הר"ן ופי' הר"ן מקום שנהגו אין כלומר שנהגו שלא לעשות מלאכה כו' ולשון מגומגם וצ"ע : **רש"י** בד"ה צומח ס' שלא נהגו לעשות מלאכה. נ"ב פירוש לעשות מלאכה לכתחלה וק"ל :

מהר"ם

דף נה ע"א בגמ' לא קשיא הא רבי מאיר הא ר' יהודה פי' לפי מסקנא דגמ' חכמים דמתני' היינו ר' יהודה ופי' בגליל לא היו עושין מכח איסור ופלוגתא דב"ש וב"ה בלילה הוא בגליל אליבא דר' יהודה ומתני' דריש פרקין מקום שנהגו וכו' אתי כרבי מאיר כן הוא באשר"י ו אמר לו ר' מאיר מאי ראית יהודה וגליל כאן אלא מקום שנהגו וכו' כצ"ל : **בתום'** ד"ה מדקאמר וכו' אמתניתין ליכא למידק הכי מדקאמר ת"ק מנהגא וכו' פי' שהתום' הוקשה להם ל"ל לגמרא למימר הא ר"י הא ר"מ ופלוגתא דר"י ור"מ בעצמה אינה בפי' אלא דדייק לה מכח מדקאמר א"כ בלא ברייתא הוה מצי לשנויי הכי דמאי דפריך מעיקרא תנא מנהגא ולבסוף תנא איסורא ה"ל לשנויי דע"כ אתה צ"ל דחכמים פליגי את"ק דריש פירקין דמדקאמר ת"ק מנהגא מכלל דחכמים איסורא קאמרי ופליגי ותירץ דאמתני' איכא למימר וכו' וא"כ אינו מוכרח לומר במתני' דפליגי חכמים את"ק במנהגא ובלא הכרח דדיוקא לא ניחא ליה לגמ' דפליגי במנהגא לכך הוצרך לדייק מהברייתא דפליגי ביה ר"י ור"מ והשתא מוקמינן נמי הכי חכמים דמתניתי' ות"ק דריש פירקא כנ"ל ודו"ק : **ע"ב** בתום' ד"ה עולי רגלים וכו' דהא יכול לקנות חדשים מקשין העולם והא כל דבר האבוד יכול לקנות אחר במקום זה אלא נראה דה"פ דנבי מנעלים ליכא דבר האבוד דיכול להניחם עתה מלהשתמש בקרועים עד אחר המועד ואחר המועד יתקנם ובתוך כך יכול לקנות חדשים ללכת בהם עד אחר המועד משא"כ בשאר דבר האבוד דאם יניחם כך יפסיד ודו"ק וק"ל :

בגמרא

דף נו ע"א גמ' דברי ר"מ ר' יהודה כו'. נ"ב בס"א של פירש"י עיבר ניסן בניסן כו' . נ"ב ותימה א"כ רבא אתי דלא כמאן ודו"ק : **רש"י** בד"ה עיבר ניסן בניסן כו' . נ"ב בס"א של פירש"י עיבר ניסן כניסן לאחר שנכנס ניסן עשה אותו ניסן עיבור לשם וקראו אדר השני ולא"ה קראו ניסן והאי ניסן לא משמע שהכניסן עיבורו עיבור מל' יום כמו עיבורו לאלול אלא הכי משמע מניסן עשה עיבור לשנה כמו אין מעברין את השנה אלא אחר כו' דהייטו נמי כי האי ליגנא וכ"כ למה עיבר בשנה ראשונה למלכותו שלא בכל גבול ישראל שיעשו תשובה ויבאו לעשות פסח והלא הכהנים טמאין היו שעד ימיו לא נטהרו ישראל מטומאה שהוחזקו בה בימי אחז אביו הרשע ועיבר השנה כדי שיהא להם פנאי לכהנים וזרקי הדם לטהר ושאת לרחוקים להגיע לירושלים כדכתיב ויועץ המלך ושריו בירושלים לעשות הפסח בחודש השני שלא יכלו לעשותו בעת ההיא כי הכהנים לא נטהרו למדי והעם לא נאספו לירושלים ומתוך שהפסח היה בטל באותן הימים היה נוח לו לקדש הכהנים לכך ולאסוף כל ישראל לשמחן ואחר כך ביקש רחמים על שהיה מדחהו לפסח ממקומו שלא לצורך דמשום טומאת רבים אין נדחה דאמרינן במועדו ואפילו בטומאה דאיש נדחה ואין ציבור נדחים ואפילו בכהנים טהורין אלא שכלי שרת טמאין יעשה בטומאה כדאמרי' בפסחים גם לאסיפת העם אין לאוש דדרך רחוקה אמר רחמנא והייטו דכתיב כי אכלו את הפסח בלא ככתוב כי התפלל חזקיה עליהם ויאמר ה' הטוב יכפר בעד והוא מדעת עשה משום תכופי מצוה לזרז ישראל ולא הודו לו על מה שקרא את החדש אדר אחר שנכנס ניסן דהא אמרי' בברכות ובסנהדרין החודש הזה לכם זה ניסן ואין אחר ניסן : **בד"ה** רבי יהודה כו' מוסיפין ואית דגרסי שהיו אומרים בשכמל"ו כנ"ל והד"א. ונ"ב פי' שהיו אומרים אותו בקול רם כדלקמן : **בד"ה** ניקי קדירה כו'. נ"ב מין מאכל ששמו ניקי קדירה ארדבורא בלע"ז רש"י פרק השוכר את הפועלים . ורבי' יונה פירש בברכות כלומר הדברים שמתקנין ומבשמין את הקדירה : **ע"ב** רש"י בד"ה קילה ווייסר"א. נ"ב עיין בריש פרק כלל גדול : **תוס'** בד"ה מחלוקת בשל כו' וליכא לאוקמי בפחות מג' טפחים כו' נ"ב פירש כדי לתרץ קושיא דמחובר על כיפין דשרי לדברי הכל ודו"ק : **בד"ה** דתנן כו' הייט שעומד לאכילת אדם ס' כנ"ל : **בד"ה** מוכן לעורבים כו' משום גזירה שמא יעלה ויתלוש. נ"ב פי' שמפרש טעמא לבילה שנולדה ביו"ט דאסירא משום פירות שנשרו ולאי הוי פירות שנשרו משום מוקלה או לא הוי ראוי לגזור גבי בילה דלא שייך איסור מוקלה אבל מאחר שיש איסור דאורייתא בפירות שנשרו משום גזירה שמא יעלה ויתלוש אע"ג דלא שייך האי טעמא גבי בילה מ"מ גזרינן הכל משום פירות שנושרים שלא יעלה ויתלוש שהוא דאורייתא והוי הכל כחדא גזירה כדאיתא התם ודו"ק :

דף נז ע"א רש"י בד"ה אין נותנין כו' דהפקר פטור ממעש' ס'. נ"ב פי' לכל העניים אף לגוי וק"ל : **בד"ה** בייתוס כ"ג היה וכן כולן וכיו לכן עבדים חמסנין ותובעין את כעס כן הוא בס"א :

סמכו דבריהם הכא ולא אמתני' דקתני בה נמי ונתנו פאה לירק ומיחו בידם חכמים משום דהכא בברייתא מפרש טפי האי טעמא דמשום טעותא הוא כדקאמר לנו הפליטו מעליכם והני נותן לכם כפלים במעושר וק"ל :

דף נז ע"א עורות קדשים כו' עמדו בעלים והקדישום כו'. פירש"י כל הני משמרות יחד והקדישום כו' ע"ש והוא דחוק ולולי דבריהם נראה דבעלים ממש קאמר דומיא דלקמן גבי קורות וה"נ הכא בעלים ממש קאמר דהקדישום קודם שיזכו בהן הכהנים דלא זכו בהן עד אחר הקרבת קרבן כדכתיב עור העולה אשר הקריב וגו' וק"ל : **צאו** מכאן בני עלי שטמאו כו' ומפורש בקרא שילאו מן העזרה כמ"ש והקיתותי לי כהן נאמן וגו' והיה כל הנותר וגו' ואמר ספחני נא וגו' ואמר שטמאו את וגו' כדכתיב ואשר ישכבון את הנשים וגו' ואע"פ דבפרק במה אשה קאמר דלא חטאו באשת איש אלא ששהו את קיניהן כו' ומעלה עליהן הכתוב כאלו שכבום ה"נ איכא למימר הכא דמעלה עליהן כאילו טמאום וה"נ המ"ל הכא על שמכבדין א"ע ומחללין הקדשים כדלקמן גבי יששכר כו' וכמפורש בהו למה תבעטו בזבחי וגו' ובוזי יקלו וגו' אלא דעדיפא נקט חטא דאשר ישכבון וגו' ובפ"ק דיומא אמרי' בהדיא לא חרבה שילה אלא משום ב' דברים ג"ע ובזיון קדשים כו' : **אוי** לי מבית בייתוס אוי לי מאלתן כו' . פרש"י אלתן מקלותיהן כו' ע"ש וק"ק שהרי כלל כולן לבסוף בזה במ"ש ועבדיהם חובטין במקלותיהן כו' ולא אמרה נמי בהאי לישנא אלותיהן ובכלל המאמר קשה הכפל בכ"א אוי לי מבית בייתוס אוי לי כו' ונראה שזכר כאן ד' בתי כ"ג על פי מ"ש בס"פ א"נ בד' כתות שאין מקבלין פני שכינה כת לצים כת חנפים כת שקרים כת מספרי לשון הרע שעון שלהם בדיבור ע"י שנאת חנם כמפורש שם ולכך לא חשיב נמי גסות רוח שגם הוא אינו מקבל פני שכינה דדרשינן ביה גבה עינים וגו' אותו לא אוכל אלא שאינן ע"י הדיבור ואמרי' בפ"ק דיומא ושנות רשעים תקצרנה הס כ"ג שבבית שני שהיו בו יותר מג' מאות כ"ג ולזה אמר בכאן על הד' כתות אלו שהיו בבתי ד' כהנים אלו וכלל בכולן שהיה בהן גסות הרוח ופרט בכ"א כת אחד ואמר אוי לי מבית בייתוס שהיו גסי הרוח ועוד אוי לי מאלתן של בית בייתוס מלשון אלה ושבועה שהיו בעלי שבועות שקר דהיינו כת שקרים : ואמר **אוי** לי מבית חנין שהיו גסי הרוח ועוד אוי לי מלחישתן שהוא לשון הרע הנאמר בלחש כמ"ש כל מלתא דמתאמר' באפי ג' לית ביה משום לישנא בישא : ואמר **אוי** לי מבית קתרוס מגאוותן : **ואוי** לי מקולמסן הן כת לצים כותבין במליצותיהן גנאי לבני אדם כמ"ש הוי חוקקי און וגו' : ואמר **אוי** לי מבית ישמעאל כו' היינו מגאותן : **ואוי** לי מאגרופן היינו החנופה כמ"ש פרק א"נ מיום שגברה אגרופה של חנופה נתעוותו הדינין כו' ומסיק על כולן הגסות שבהן שהן כ"ג ובניהן כו' וחתניהן כו' דכל הכבוד שלהן הוא ודו"ק : **ויכנס** ישמעאל בן פאבי וכו' . כשר היה כפרש"י והא דקאמר התם שנות רשעים תקצרנה על כ"ג שבבית שני היינו אותן שלא הוציאו שנתן ולא היו בכלל שמעון הצדיק ויוחנן כ"ג וישמעאל ור' אליעזר בן חרסום דאותן חיו כמה שנים כדקאמר התם ומיהו ק"ק אמאי נקט הכא דלוחה עזרה על ישמעאל שיכנס טפי מעל שאר כהנים כשרים שהיו שם כדאמרינן התם ודו"ק : **ויכנס** יוחנן בן נרבאי כו' . יש לדקדק בזה דחשיב ליה הכא בכלל כהנים כשרים ובפ"ק דיומא לא הוציא מכלל שנות רשעים שהוציאו שנתן אלא שמעון הצדיק ויוחנן כ"ג וישמעאל ב"פ ור"א ב"ח אפשר דהיינו יוחנן כ"ג והיינו יוחנן נרבאי דהכא ומזה יש ליישב דגבי ישמעאל ניחא דאמר שהוא תלמידו של פנחס ע"ש מעלתו כאילו היה פנחס בן אלעזר רבו שהיה מפורסם במעלה אבל ביוחנן בן נרבאי שאמר שהוא תלמידו של פנקאי למעלתו אין שם רבו פנקאי מפורסם מי הוא אבל אם הוא יוחנן כ"ג שהוא ששימש פ' שנה בכהונה גדולה ואח"כ נעשה צדוקי ניחא דשינה שם רבו פנחס לגנאי לו פנקאי כלומר שאינו עוד תלמיד של פנחס וניחא נמי אם היה יוחנן דהכא הוא יוחנן כ"ג שהיה מתנהג כ"כ בגדולה ובעשירות לפי שהיה מבני חשמונאי כ"ג ומלכים וק"ק אמאי לא חשיב התם בכלל כהנים כשרים את מתתיהו כ"ג דודאי כ"ג כשר היה שמזכירין אותו בנס דחנוכה ויש ליישב ודו"ק : **ע"ב נפסקיה** לימיניה יהב כו' כיון דעיקר עבודה בימין והוא כרך ידיה בשיראי בשעת עבודה נגזר עליו מן השמים למשקליה למטרפסיה בהאי עלמא ליפסקיה אותה יד ימין ולא היה יכול להציל עצמו ביד שמאל : **סליק פרק מקום שנהגו**

פרק תמיד נשחט

דף נח בפירש"י בד"ה בין הערבים כו' וכתב בין הערבים לדרשה חלוק הערב כו' עכ"ל ק"ק הא בפסח נמי בין הערבים כתיב וא"א לפרש כן דהא הפסח אחריו וק"ל : **תוס'** בד"ה ר' ישמעאל כו' אבל בשבת דעלמא קרב כסדר החול גזירה כו' עכ"ל לאביי לכ"ע אית להו גזירה שבת דעלמא אטו חול דעלמא דאם לא כן דפליגי בגזירה לוקמי פלוגתייהו בפשיטות וכדמוקי בשבת דעלמא או פליגי בזיכין קודמין למוספין ועוד לוקמי פלוגתייהו בפשיטות טפי כרבה בר עולא וכל"ל לרבא דמוקי פלוגתייהו בע"פ ובמ"מר בשרא דבשבת דעלמא לא פליגי דכ"ע אית להו גזירה כיון דליכא היכרא ובזה יתיישב מה שהקשה בעל המאור לרבא לר' ישמעאל משום מ"מר בשרא יאוחר הפסח ולא יאוחר התמיד משם ומחלה שהוא זמנו די"ל כיון דליכא היכרא להקדים התמיד בשביל הפסח אית ביה שפיר גזירה שבת אטו חול דעלמא ודו"ק : **בד"ה** וקעבדינן כו' בזיכין בחמש ומוספין בשש משמע לר"ע ליכא שהייה כו' עכ"ל דלא הוזכר שום שהייה אחר חמש דבזיכין לר"ע ומשמע דכלה בסוף ה' ומוספין בתחלת שש אבל בזיכין בשבע דקאמר ר"י בתחלת ז' ע"כ איכא אחריו שהייה חלי שעה דהתמיד אחריו בז' ומחצה ואיכא למימר דלא כלה בזיכין סוף ז' ודו"ק : **ע"ב** בד"ה אלא לרבא קשיא תימה לרבה בר עולא נמי תקשי כו' עכ"ל הא ודאי דאיכא למימר דיתרץ כרבא וכתירוצם ואם ר"ל אמאי נקט התלמוד לרבא קשיא ולא נקט נמי בקושייתו רבה בר עולא א"כ הא לא יתורץ במה שתרצו או יתרץ כרבא אלא דמעיקרא בתמיהתם לא ניחא להו למימר דיתרץ כרבא דמ"מ אמאי לא פליג ר"ע נמי ברישא בשבת דעלמא לרבה בר עולא והא תירצו דקושטא הוא דקאי ר"ע ארישא ובתירוצם שני ר"ל נמי דפליג ר"ע ברישא בשבת דעלמא ומדקאי בסיפא נימא דפליג נמי בסיפא ויתרץ כרבא כדמוכח בברייתא דלקמן דפליגי נמי בשבת בע"פ ודו"ק : **בד"ה** העולה עולה כו' משום דלשון שלא יהא דבר קודם משמע טפי עיכוב כו' עכ"ל היינו לפי דעת המקשה דבעי למימר עיכובא התם דבלשון הברייתא משמע טפי עיכוב מהמשנה אבל אביי מסיק התם דשלא יהא דבר כו' אינו אלא למצוה וכמ"ש התוס' לעיל ומהרש"ל לפום חורפיה לא ע"ש וק"ל :

דף נט בד"ה יאוחר דבר כו' אע"ג דתמיד תדיר אצטריך כו' עכ"ל ומיהו בהך דתניא כי קושיין המ"ל דקטורת ונרות קודמין לפסח משום דהוו תדיר וק"ל : **בפירש"י** בד"ה תמיד קודם לקטורת כו' טעמא מפורש בסדר יומא כו' עכ"ל לכאורה שהולרך לזה להך ברייתא דקתני כקושיין ולא ממעטינן מאותו אלא קטורת דהוי עבודת פנים דכותיה נימא דקטורת ונרות קודמין נמי לתמיד והא קאמר דמפורש טעמא בסדר יומא אבל אחרי העיון לא מצאתיו שם ודו"ק : **בד"ה** ומחוסר כפורים כגון מצורע או זב ששכח כו' עכ"ל ולא נקט נמי יולדת משום דאיכא למ"ד בפרק האשה דאין האשה חייבת כרת אפילו בפסח ראשון ולא דחי מצות פסח דידה עשה דהשלמה אך קשה דא"כ גבי מחוסר כפורים של כל השנה אמאי לא מוקי לה ביולדת ובזב ולא תקשי ליה והאיכא אשם דלית בהו אשם ולא תקשי ליה נמי והאיכא עולה דהא פסיקא ליה ביולדת דלא מעכבא בשקרבה עולתה [קודם] כמ"ש התוס' דלא הוה ס"ד דמעכב אלא במצורע מדכתיב תהיה דמשמע עיכובא וק"ל : **תוס'** בד"ה אין לך כו' דע"כ לא חשיב אלא מידי דהקטרה דבה כו' דאלת"ה כו' עכ"ל ור"י בנו של ריב"ב דחשיב נמי מחוסר כפורים של כל השנה ומוקי לה רב חסדא בחטאת עוף דלית ביה מידי דהקטרה אלא דמה למזבח י"ל דאע"ג דלא עבר בדמה למזבח עשה דהשלמה בחטאת עוף מ"מ כיון דיולא בדמה מידי עשה דהשלמה כדפרש"י לקמן גבי כשנותרו כיון שנזרק דמן קודם תמיד כו' דכיון דנראין להקרבה קודם לכן על תמיד של שחר הוא מושלם עכ"ל א"כ דמה למזבח מידי דהקטרה מקרי וק"ל : **בד"ה** זה בנה אב וכו' הייט דוקא במצורע דכתיב ביה תהיה כו' עכ"ל ודמייתי זה בנה אב כו' וקי"ל דאפילו חטאת כו' הייט ביולדת למצוה וכ"ש במצורע דאפילו עיכובא איכא וסמך אתהיה דמשמע עיכובא במצורע ודו"ק : **ע"ב** בד"ה עשאום כמי כו' על מה הציץ מרצה על הדם ועל החלב כו' עכ"ל וא"כ בנטמאו אמורים הציץ מרצה עליהן להקטירן והכהנים אוכלין הבשר שפיר ומתכפרין הבעלים ותירצו כיון דמדרבנן אסור להקטירן ה"ל כאילו אבדו וק"ל : **בד"ה** ולא עולת חול כו' וקשה לר"ע ת"ל דחלבי שבת קריבין ביו"ט מקרא דהכא דלא ילין כו' עכ"ל דקרא דעולת שבת בשבתו משמע יתירא אתי לאשמעי' עולת שבת בי"ט דלאשמעי' איסורא הא של חול בי"ט לא קרבה לא הוה יתירא דקרא עולת שבת בשבתו חוזר לגופיה ומלא ילין נמי שמעינן יתירא עכ"פ של שבת (בחול) [ביו"ט] וכוונת מהרש"ל שהגיה דקשה בדל"ת כו' אינה מבוררת לן ודו"ק: **בא"ד** וכל הלילה ילין כדר"ע אוקמינא לסוגיא דהכא ושמעינן ליה לר"ע כו' עכ"ל ר"ל דסוגיא דהכא דמוקי ליה לקרא באמורין הנקרבין ע"ג המזבח כר"ע מתוקמא כמ"ש התוס' לעיל וסוגיא דלקמן דמוקי ליה לקרא בנותר דבשר הנאכל ע"כ נמי כר"ע אתיא דס"ל פסח נאכל כל הלילה וכל הלילה ילין וק"ל : **בד"ה** דאי ר"מ האמר כו' אור"י דרבא לטעמיה דאית ליה כו' עכ"ל כן היה גירסת התוס' הכא בעי רבא בעבודה א' כו' ולא הוו גרסי הכא בעי רב פפא כנראה מדבריהם לקמן וק"ל: **בא"ד** ופליגי בתפוס לשון ראשון אפילו בכה"ג אע"ג דאינה לשחיטה כו' עכ"ל ר"ל לא מבעיא בתמורת עולה ותמורת שלמים כיון דחייל תמורת עולה לא מצי חייל שוב תמורת שלמים אלא אפילו בכה"ג דאינו לשחיטה אלא לבסוף וברגע אחרון יש לחול שניהם אפ"ה פליג ר"מ וס"ל תפוס לשון ראשון אבל אי ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף מודה ר"מ דחיילי תרווייהו ועיין לקמן ברש"י ותוס' ודו"ק: **בא"ד** חיילי תרווייהו כו' וא"כ לא יכשיר הכא לר"מ בלשמו ושלא לשמו אפילו בעבודה אחת עכ"ל ר"ל בלשמו ושלא לשמו לא יכשיר משום דמקלת שינוי קודש פסול משא"כ בשלא לאוכליו ולערלים דמקלת כשר כדלקמן ודו"ק :

דף ס בפרש"י בד"ה לעולם סיפא כו' רישא מיירי דכי שחיט חישב בה לשמו וכשזרק חישב כו' עכ"ל נקט במלתיה סיפא דרישא דהיינו שחט לשמו וקבל והלך וזרק שלא לשמו משום דמההיא הוא פריך ליה וה"ה רישא דרישא דקתני הפסח ששחט שלא לשמו היינו שקבל והלך וזרק לשמו איירי נמי בכה"ג בב' עבודות ממש דהיינו דכי שחיט חישב בה שלא לשמו וכשזורק חישב לשמו ותלמודא דקאמר ורישא דקאי בשחיטה קא מחשב בשחיטה א"כ קאי בזריקה כו' ר"ל דבין רישא דרישא ובין סיפא-דרישא איירי בב' עבודות ממש דבשחיטה קא מחשב על השחיטה ובזריקה קא מחשב בזריקה אבל הסיפא דקאי בשחיטה וקמחשב בזריקה ונקט התלמוד במלתיה רישא דסיפא לשמו ושלא לשמו משום דמההיא הוי פריך ליה וה"ה דסיפא דסיפא שלא לשמו ולשמו בכה"ג איירי כדמסיק לקמן ומהרש"ל הבין בזה דרך אחרת ואינו מבורר לי וק"ל: **גמ'** ומדסיפא בעבודה א' רישא נמי כו' ר"ל רישא דסיפא דהיינו המציעתא ואע"ג דרישא דכולה מתניתין ע"כ בשתי עבודות קמיירי מ"מ כיון דהמציעתא לא מצי איירי בב' עבודות ממש דומיא דרישא (דכולה) אלא

נמוקי הגרי"ב בד"ה בפירש"י בין הערבים וכו' עיין במהרש"א שהקשה הא בפסח נמי בין הערבים כתיב כו' ע"ש והנראה דמאה דכתיב בפ' בא בין הערבים ליכא להקשות דהא במצרים לא היו קרבן תמיד ושפיר נדרוש חלוק הערב ולכן בפ' ראה שנצטוו על תמיד מכבר שתיב בערב ומפ' בהעלותך דכתיב בין הערבים בפסח ראשון שנצטוו שם ג"כ י"ל דריב"ל סובר כאותו תנא פ"ק דחגיגה שלא קרבו תמיד במדבר ע"ש ושם בפסח שני דכתיב בין הערבים הגם דכתיב שם לדורותיכם הא כתיב נמי לכם וקאי על הדור ההוא ועי' היטב :

מהר"ם

תמיד נשחט פרק חמישי

דף נח ע"א בגמ' ואמר מר עליה השלם כל הקרבנות כו' כצ"ל ועיין לקמן מעבר לדף : **ברש"י** ד"ה רבי ישמעאל סבר וכו' דשמא אין חילוק לחם הפנים כלה בסוף שבעת וכו' כצ"ל : **ע"ב** בתוס' ד"ה כאלו חל בשני בשבת וכו' אין נראה לר"י וכו' היו נזהרין שלא יבואו תרי שבי בהדי הדדי וכו' פירוש מאיימין עליהם שלא יאמרו שראו החדש ביום שלשים אם יארע לפי אותו חשבון ב' שבי : **בא"ד** מוקי לה בהחליל כאחרים דאמר אין בין עצרת וכו' פי' לדבריהם אין דוחין בשום אופן בעולם אפי' בתרי שבי ולכך השנה לעולם שנ"ד ימים ואין בין עצרת וכו' : **ד"ה** העולה עולה וכו' שאין להן תמידין ומוספין אלא כדי אחד מהם וכו' ר"ל ואין להם ב' ולכך יביאו אותו אחד לתמיד דהוא קודם :

דף נט ע"א בגמ' ויוקדם קטורת דבר שנאמר בו בבוקר בבוקר דכתיב והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבוקר בבוקר לדבר שלא נאמר וכו' כצ"ל: **ברש"י** ד"ה מעלה ומלינה וכו' ולינה אינה פוסלת בראש המזבח וכו' כצ"ל: **בתוס'** ד"ה יאוחר דבר וכו' אע"ג דתמיד תדיר וכו' מקשין העולם א"כ ל"ל לעיל קרא שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר ת"ל משום דתדיר קודם וי"ל דהא דאמרי' בכל מקום דתדיר קודם מהכא ילפינן מתמיד של שחר דהוא קודם לכל הקרבנות : **ד"ה** זה בנה אב לכל וכו' וליכא כ"א יולדת עשירה וכו' פי' אבל במצורע או שניהם של בהמה או שניהם של עוף : **בא"ד** ובמסכת קנים וכו' נמי אמרינן האשה שהביאה את חטאתה וכו' לא היתה מביאה אלא חטאתה ותירץ רבינו חיים וכו' כצ"ל : **ע"ב** בתוס' ד"ה עשאום וכו' על העולים פי' היינו החלב והאימורים העולים על גבי המזבח אין הציץ מרצה עליהם אם נטמאו ואסור להקריבן כ"א על הדם אם נטמא ואפ"ה אוכלין הכהנים הבשר אע"ג שאין החלב והאימורים קריבין א"ש דנקט נטמאו אבל לפי' הברייתא דס"ל דמרצה ג"כ על החלב וה"ה על האימורין וא"כ קריבין בטומאה ואם כן כדין אוכליו הכהנים הבשר דהא קרבו החלב והאימורין וא"כ למה נקט הכא אם נטמאו הא גבי נטמאו אוכלין הכהנים הבשר כדינו משום דקרבו מתיריו ומאי מייתי ג"כ הכא ראיה כנטמאו : **ד"ה** ולא עולת חול וכו' וקשה כו' מקשין העולם דלמא אי לא כתב אלא לא ילין לחודיה ה"א דאפי' אם חל בחול קרב בי"ט להכי אצטריך עולת שבת בשבתו ללמוד ממנו דעולת חול בי"ט אסור וי"ל דהתוס' לא הקשו אלא אר"ע דאיהו לא בא לאשמעינן אלא לומר דעולת שבת קרבה בי"ט וא"כ תיפוק ליה מלא ילין ול"ל למנקט עולת שבת ועוד דאפי' קרא אי לא אתא אלא לאשמעינן דאין עולת חול קריבת בי"ט לא הוה תוזר לגופיה וק"ל כנ"ל :

דף ס ע"ב בגמ' איבעיא להו פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים מהו וכו' כצ"ל : **בתוס'** ד"ה סתמו להאי וכו' מפיק שלאוכליו ושלא לאוכליו וכו' : **בא"ד** אמאי לא

חכמת שלמה

תמיד נשחט פרק חמישי

דף נח ע"א רש"י בד"ה במאי קאי כו' כשחל חל בחול כו' כנ"ל : **ע"ב תוס'** בד"ה דברי הכל כו' אבל איכא ב' ברייתות כו'. נ"ב לאו דוקא ב' ברייתות אלא ברייתא אחרינא אבל ברייתא קמא ליכא לאוכחי מינה כמו שפירשו התוס' לקמן א"ל שנאמר שיסבור כרבא ויתרץ כרבא כו' : **בד"ה** כאלו חל כו' דאמרי אין בין עצרת לעצרת כו'. נ"ב וה"ה בין ר"ה לר"ה דהא ס"ל דליכא אלא שנ"ד ימים לעולם ולית להו שום דחייה אלא לעולם כסדרן אחד מלא ואחד חסר וק"ל: **בד"ה** העולה כו' שנאמר מלבד עולת הבוקר כו'. נ"ב פי' מדקאמר מלבד משמע שקדמו : **בא"ד** משמע טפי עיכוב כו'. נ"ב לאו דוקא עיכוב אלא ר"ל יותר חיזוק לאזהרה ודו"ק :

דף נט ע"א גמרא בבקר בבקר דכתיב ונתן עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר לדבר שלא נאמר כו' כנ"ל : **ע"ב** גמ' בעי רבא בעבודה אחת כו' כנ"ל : **תוס'** בד"ה עשאום כו' אין הציץ מרצה על העולין כו'. נ"ב הכא בפרק כילד צולין ונכתב עוד בצדו פי' כל הנקטרים על האישים בטומאה כגון האימורין דהייט כל היכא דאיכא כזית חלב שיכול להקטיר אף בטומאה א"כ לא שייך לומר דהוה כמו שנטמאו אלא למ"ד אין מרצה על העולין אבל ברייתא דסבירא ליה מרצה על החלב אלמא דמרצה על העולין צ"ל דהכא ס"ק מה שהזכיר נטמאו לפי שאינו מרצה נטמאו מדרבנן והוי כאלו אבדו ואפילו הכי אוכלין הכהנים חזה ושוק ודו"ק : **בא"ד** ומדרבנן לא מרצה. נ"ב פירוש היכא שידע שנטמא דהוי במזיד ולא הורצה : **בד"ה** יכול נטמאו כו' דמדאורייתא ארצויי מרצי כו'. נ"ב דמ"ש שוגג או מזיד : **בא"ד** לאכילת בשר לא מתכפרים כו'. נ"ב פי' אפילו מדאורייתא : **בד"ה** ולא עולת כו' דמשמע הני דקיימא עליה כו' כנ"ל. ונ"ב פי' כל מי שהוא בכלל לא ילין מן הבשר דהיינו א' מן בני חבורה חייבין עליו משום לא תשחט על חמץ לאפוקי על א' שאינו מן החבורה וק"ל ע"ש : **בד"ה** דאי ר"מ כו' בתפוס לשון ראשון כו'. נ"ב פי' ולא בנמלך להוד ולאפוקי מאביי דאמר לעיל לא פליג ר"מ אלא באומר תמורת עולה תמורת שלמים דאי נמלך משום הכי אזלינן בתר לשון ראשון שכבר נתפס אבל באומר תמורת עולה ושלמים שתופס שניהם ואינו נמלך מודה לרבי יוסי ורבא סבר הכל תולה בתפוס לשון ראשון ואפילו בכה"ג פליגי וק"ל :

דף ס ע"א גמ' ורישא דקאי בשחיטה וקא מחשב כו' כנ"ל. ונ"ב זהו רישא דכולה הפסח ששחטו שלא לשמו ומה ששנה אח"כ או קבל והלך כו' איירי ששחט לשמו אלא שעומד בזריקה וחשיב בזריקה דהייט ב' עבודות והותם ב' עבודות מפרש רש"י אבל מרישא דכולה דאיירי בעבודה א' לא הזכיר רש"י ודו"ק (עיין במהרש"א) : **רש"י** בד"ה והא קי"ל לקמן הס"ד : **תוס'** בד"ה אבל בשתי כו' לא מצבתת מקצת ערלה כ"ב פי' לקמן ממעטינן מקצת ערלה לכ"ע מקרא דמשמע לכ"ע מקצת ערלה אינה פוסלת דאי איירי שקדים מולין לערלים ומשום תפוס לשון ראשון א"כ לא הוי מקצת ערלה אלא [ה"ל כולה] מולין וא"כ בהיינו ענין מסכתת מקצת ערלה עמם דכשר הא לר"מ אלא בכה"ג ודו"ק : **בד"ה** והייט כשאמר כו' כ"ט כגון שוחט לשמו

אלא בחישב מעבודה לעבודה טפי ניחא לן למימר דהמציעתא איירי בעבודה א׳ ממש דומיא דסיפא דלאוכליו כו׳ וק״ל: **תוספות** בד״ה אבל בשתי כו׳ הא קתני סיפא טמאים וטהורים כשר כו׳ ובעבודה א׳ מיירי דאין מחשבה כו׳ עכ״ל ר״ל לרבי יוסי ניחא טמאים וטהורים בעבודה א׳ דתרווייהו חיילי דאף בגמר דבריו אדם נתפס וה״ל מקצת טומאה דפסיקא ליה דכשר כדלקמן וק״ל: **באר** דבע״א לא משכחת מקצת ערלה דלא פסלה לר״מ כו׳ עכ״ל נראה דלאו היינו ברייתא דלקמן דמייתי להכשיר מקצת ערלה מקרא דההך ברייתא גופא פסיקא ליה טפי להכשיר מקצת טומאה ומיניה וביה ה״ל לאוכחי הכי אלא דאיכא למימר דאתיא כר׳ יוסי אבל ר״ל בהך ברייתא דלקמן דקתני אחרים אומרים הקדים מולין לערלים כשר ערלים למולין פסול ומדקדק תלמודא מ״ש מולין לערלים דכשר דכולה ערלה בעינן וליכא משמע דס״ל לאחרים דמקצת ערלה כשר. ואחרים היינו ר״מ וליכא לאשכוחי לר״מ אלא בכה״ג דקיימי קמיה ערלים ומולין והקאמר לקמן בשמעתין הא בעבודה א׳ כו׳ והא קי״ל דמקצת אוכלין לא פסלא כו׳ לרבא נ״ל דהיינו נמי באומר לאלו דבאינו אומר לאלו לרבא כשר משום תפוס לשון קמא דהיינו לאוכליו ובלאו הכי דיוקא ה״מ לדיוקא לקמן בפשיטות מלמנויו ושלא למנויו דפסול בב׳ עבודות דה״ל שינוי בעלים בזריקה דפסול וע״כ איירי בעבודה א׳ ודו״ק: **בד״ה** אי בב׳ עבודות כו׳ וי״ל דסברא הוא דבב׳ עבודות אינו מועיל מפרש כו׳ עכ״ל היינו בב׳ עבודות אבל בעבודה אחת ודאי דמועיל מפרש יותר מסתם לר״מ דשלא לשמו גרידא מפיק ליה מסתמא דלשמו קאי ולא מפיק ליה מידי לשמו כמ״ש התוס׳ לקמן: **בד״ה** והיינו בעיא כו׳ ורשב״א מפרש והיינו בעיא דרב פפא כו׳ הנך ב׳ עבודות היינו כגון כו׳ עכ״ל דלא ניחא ליה לפרש לגירסת ר״ח וריב״א כמ״ש התוס׳ לעיל והיינו בעיא דרב פפא שאינו יכול לפושטה כו׳ דא״כ בכה״ג צבותי תלמודא דמייתי למפשט בעיא ודחי לה הל״ל הכי אלא לפי גירסתם מפרש לה דלהכי קאמר הכא והיינו בעיא דרב פפא דלעיל דלאו כדס״ד מעיקרא אי מתני׳ איירי בב׳ עבודות ממש אי בעבודה אחת אלא דהרישא ודאי איירי בב׳ עבודות ולא מבעיא אלא במציעתא אי בעבודה א׳ איירי ואתיא כר״י אי בב׳ עבודות במחשב מעבודה לעבודה איירי ואתיא אפילו כר״מ ומהרש״ל הבין דקמבעיא ליה אי אמרינן דר״מ מודה בב׳ עבודות כה״ג דהוו כעבודה אחת עכ״ל ואין זה מבורר לי דהיינו אבעיא דזבחים ודו״ק: **בד״ה** אי לימא בב׳ עבודות כו׳ דלרב חסדא דאמר פסול לא מצי איירי בב׳ עבודות כו׳ עכ״ל לפי מה שפי׳ ר״י גופיה לקמן דרב חסדא לא פסל אלא בשחט ע״מ שיתכפרו בו ערלים דהיינו ע״מ לזרוק אבל בזרק לשם ערלים אפילו רב חסדא מודה דכשר דאין מחשבת אוכלין בזריקה איכא לאוקמא נמי ב׳ עבודות דקאמר הכא היינו ב׳ עבודות ממש בשחט לאוכליו וזרק שלא לאוכליו דרב חסדא נמי מ[illegible] ביה דכשר וכדקאמר משום דאין מחשבת אוכלין בזריקה [א] ויש ליישב דשחטו לאוכליו ושלא לאוכליו לא משמע בב׳ עבודות ממש מדלא נקט רק שחטו שלא לאוכליו כו׳ משמע דכולה אשחיטה דמחשבת השחיטה לאוכליו והזריקה שלא לאוכליו בשעת שחיטה מדלא נקט נמי וזרק שלא לאוכליו ודו״ק: **ע״ב** בד״ה פסח ששחטו כו׳ ה״מ למבעי אפילו בשלא לשמו ולשמו כו׳ משום דבעי אפילו אליבא דר״מ עכ״ל וק״ק דמ״מ לבתר דפשט רבא הך דלשמו ושלא לשמו דמפיק ליה שלא לשמו מידי לשמו כיון דמפיק ליה מסתמא אכתי לא תפשוט הך אבעיא דשלא לשמו ולשמו אליבא דר״י דלא שייך התם למימר מדמפיק ליה מסתמא ויש ליישב וק״ל: **גמ׳** תאמר בלשמו שכן אינו נוהג בכל הזבחים כו׳ ויש לדקדק דהא שלא לשמו המכשירו נמי אינו נוהג בכל הקדשים ונימא להשוות דכמו דלשמו בזמנו הנוהג בכל הקדשים אין מוליא מידי שלא לשמו הנוהג בכל הקדשים ה״נ שלא לשמו שלא בזמנו שאינו נוהג בכל הקדשים לא יוליא מידי לשמו שאינו נוהג בכל הקדשים ויש ליישב דכולה מלתא תליא בקמייתא דהתם שלא לשמו בזמנו כיון שהוא נוהג בכל הקדשים אלים ולא אתי לשמו בתרא לאפוקי מיניה אע״פ שהוא נוהג נמי בכל הקדשים אבל לשמו דשלא בזמנו דקלים שאינו נוהג בכל הקדשים אתי שלא לשמו לאפוקי מיניה אע״פ דהוא נמי אינו נוהג בכל הקדשים אך קשה לפ״ז בדברי התוס׳ שכתבו דשלא לשמו ולשמו שלא בזמנו לא קמבעיא ליה לר״מ דודאי תפוס לשון ראשון ונימא דה״נ קמבעיא ליה אפילו אליבא דר״מ ומשום דקמייתא דשלא לשמו קלים דאינו נוהג בכל הקדשים להכשיר אתי לשמו לאפוקי מיניה אע״פ דהוא נמי אינו נוהג בכל הקדשים וע״כ הנראה שלא לשמו להכשיר אינו מיקרי אינו נוהג בכל הקדשים דכל הקרבנות כשרין חוץ מפסח וחטאת שלא לשמו אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה ודו״ק:

דף סא תוס׳ בד״ה נעשה כמי כו׳ ואי לא חיים להני פירכי כו׳ ואומר ר״י דס״פ אפי׳ ליתנהו להני פירכי כו׳ עכ״ל כצ״ל ולא ניחא להו למימר בתירוצם דלא חיים להני פירכי כיון דסתמא דתלמודא מסיק דתרתי דוקא ופירכי ניהו וק״ל: **בד״ה** ואתקש אוכליו כו׳ מה מנויין פסלה בד׳ עבודות כו׳ אף אוכליו כו׳ עכ״ל מפי׳ מהרש״ל כל ד׳ עבודות על הזריקה כו׳ ונילף שגבי אוכליו יפסלו כך וע״ק למה חשיב מנויו גבי פסח דוקא ויליף מקרא אם הוא שינוי בעלים אף בשאר קרבנות יפסול עכ״ל אבל לשון בד׳ עבודות שכתבו התוס׳ לא משמע כן אלא בד׳ עבודות ממש כמו גבי פסול לשמו דקאמר בשמעתין דישנו בד׳ עבודות אבל בשינוי בעלים דלא הוה אלא בזריקה מקרי אינו בד׳ עבודות בשמעתין וליכא נמי דקאמרי ובשאר קרבנות נמי יפסלו כו׳ לא משמע כן דהל״ל ובשאר עבודות נמי פסול ולא אצטריך ליה לקרא גבי פסח ועוד דהא אצטריך גבי פסח לעכב כדאמרי׳ פ״ק דזבחים ונראה שהם הבינו לכאורה מפירש״י דשלא למנויו היינו שינוי בעלים ובחישב על השחיטה לחודה קאמר במתניתין פסול שלא למנויו וכן בחישב על הזריקה פסול דעיקר שינוי בעלים בזריקה הוא כפרש״י ומינה דה״ה בשאר ב׳ עבודות דהיינו בהולכה או בקבלה לחודה דפסול שלא למנויו דהיינו שינוי בעלים והא קשיא להו כיון דאתקש שלא לאוכליו לשלא למנויו אימא דיפסול שלא לאוכליו נמי בכל ד׳ עבודות ממש ועוד דבשאר קרבנות נמי יפסלו ד׳ עבודות ממש דהיינו שינוי בעלים והיינו שלא למנויו דאינו חילוק בשינוי בעלים בין פסח לשאר קרבנות אלא דבפסח הוא לעכב ובשאר קרבנות אינו אלא למצוה כדאמרי׳ בהדיא פ״ק דזבחים ויפסלו דקאמרי לאו דוקא אלא למצוה כדאמרינן בהדיא התם ובכולה תלמודא לא קאמר בשאר קרבנות שינוי בעלים אלא בזריקה כפרש״י והאי תירצו היכא דקאמר שלא למנויו לאו היינו דין שינוי בעלים דאינו אלא בזריקה כגון שוחט כו׳ ודין שלא למנויו דקאמר אינו אלא בפסח דוקא בשחיטה ואינו בד׳ עבודות דהיינו בקבלה והולכה אלא בזריקה איתא משום דין שינוי בעלים כמ״ש התוס׳ לקמן ואיך שיהיה ק״ק דהיאך בעו למימר דאוכליו יפסלו בד׳ עבודות הא איכא שום מיעוטא דאין מחשבת אוכלין בזריקה כמ״ש התוס׳ לקמן ודו״ק: **ע״ב** בד״ה רב חסדא כו׳ אבל הכא לא כתיבי מולים בזריקה עכ״ל היינו לפי האמת דמסיק דלרב חסדא נמי בזריקה כולה ערלה פסלה ולא מקצתה אבל למאי דבעי למימר לקמן מעיקרא לרב חסדא דמקצת ערלה נמי פסלה דהיינו שחטו למולין ע״מ שיתכפרו בו מולין [ב] וערלים תקשי מ״ש ממתני׳ ששחטו לערלים ולמולין דכשר ובהכי יתיישב דרב חסדא דהכא לפי האמת למאי דמסיק רב אשי דפליג בכה״ג אבל למאי דבעי למימר מעיקרא דבמקצת ערלים נמי פוסל רב חסדא הל״ל לרבותא דאפי׳ בע״מ שיתכפרו בו ערלים ומולין פוסל רב חסדא וק״ל: **בד״ה** וכ״ת ה״ה לזריקה כו׳ תימה לריב״א כיון דזריקה קילא כו׳ היכי נילף משחיטה כו׳ עכ״ל משמע להו דבשחיטה בכולה ערלה ליכא לספוקי ביה דודאי פסלה דאיכא למילף מלפי אכלו תכוסו וערלים נמי בכלל שלא לאוכליו הוא לפסול בשחיטה כמ״ש התוס׳ לעיל וליכא לספוקי אלא בזריקה אי פסלה בכולה ערלה בע״מ שיתכפרו וכו׳ והא קשיא להו שפיר כיון דזריקה לרבה קילא דאין מחשבת אוכלין בזריקה דהיינו בזורק לשם ערלים כמ״ש התוס׳ לעיל לא אצטריך ליה לרבה ולרב אשי מיעוטא דזאת למעט זריקה בע״מ שיתכפרו כו׳ דמהיכא תיתי לפסול בהכי דליכא למילף משחיטה דחמירא דיש בה מחשבת אוכלין וק״ל: **בד״ה** כתב רחמנא כו׳ לשתוק מכל כו׳ עכ״ל אבל קרא דזאת אצטריך למעט מקצת ערלה בשחיטה דאי לאו זאת לאו הוי ידעינן ליה אי נילף ליה ממקצת טמא דכשר אי ממקצת זמן דפסול וק״ל: **גמ׳** וכ״ת מאי חומריה דזריקה דלא מקבע פיגול כו׳ ק״ק אמאי לא קאמר ומאי חומריה דזריקה דאין מחשבת שינוי בעלים אלא בזריקה דומיא דקאמר לרבה לעיל ומאי קולא דזריקה דאין מחשבת אוכלין בזריקה כו׳ ויש ליישב דמשום חומרא דזריקה דאין מחשבת שינוי בעלים אלא בזריקה ולא בשחיטה לא הל״ל לרב חסדא אדרבה לאידך גיסא כיון דאיכא למימר בהיפך בכה״ג קולא דזריקה דאין מחשבת אוכלין בזריקה אלא בשחיטה ולהכי קאמר חומרא דזריקה במילתא אחריתא דלא מקבע פיגול כו׳ ודו״ק:

דף סב תוס׳ בד״ה כי לית ליה כו׳ תימה כו׳ וסברא משמע איפכא דהשתא כשאינן מנוין לא פסלה כו׳ עכ״ל ר״ל דסברא משמע איפכא דהא כיון דשלא ערלים גרע שלא למנויו מלמנויו היאך במחשבת ערלים יגרע למנויו משלא למנויו דהא״ג דגלי קרא דפסול מחשבת שלא למנויו אינו בערלים מ״מ מחשבת ערלים יפסל בשלא למנויו דלא עדיף מלמנויו דפסיל ביה מחשבת ערלים ומהרש״ל כתב על דברי התוס׳ שטעות הוא וא׳ מבעלי הגליונים הגיה כן ותימה על תמיהתם כו׳ עכ״ל ולא ידעתי למה כי דברי התוס׳ ברורים הם בלי גמגום כמו שכתבנו ודו״ק: **בד״ה** מ״ש טומאה כו׳ ואור״י דטומאת גברי נמי א״ל דנילף טפי מזמן כו׳ דדין פסול מחשבה כו׳ עכ״ל למאי דמסיק דסיפא נמי בטומאת בשר ק״ק לפ״ז אמאי לא קאמר הך פירכא או כלך לדרך זה דדנין ערלה פסול מחשבה מזמן שהוא פסול מחשבה ואל תוכיח טומאת בשר דלא כו׳ דע״כ אתינן להך פירכא מכח קושיית התוס׳ דנילף טומאת גברא מטומאת בשר כו׳ וק״ל: **ע״ב** בד״ה לימא הואיל כו׳ דאין מחוסר זמן לבו ביום לגבי הואיל כו׳ עכ״ל כתב מהרש״ל ותימה הא לעיל פירשו התוס׳ דהתם אפי׳ לחומרא לא אמרי׳ הואיל ומ״ה כו׳ אבל לגבי פסח דאמרי׳ לחומרא הואיל כו׳ ואפי׳ גבי מחוסר מעשה כדלעיל ונ״ל דדעת התוס׳ לפרש דהאי מתיב רב הונא קאי לרבה כמו לרב חסדא כו׳ עכ״ל ותירוצו דחוק דמי הגיד לבעלי תוס׳ דהאי מתיב קאי גם לרבה ואימא דלא קאי אלא לרב חסדא כפרש״י גם קושייתו אינו מובן לי דהא דאמרי׳ לעיל לחומרא אמרינן הואיל גבי פסח היינו מדרבנן אבל מדאורייתא לא אמרינן הואיל אפי׳ גבי פסח [ג] וא״כ הכא דבדאורייתא קיימינן דמפיק ליה מק״ו או מקרא כדמסיק רב פפא וא״כ לא הוה אמרי׳ הואיל במחוסר מעשה אי לאו משום דאין מחוסר זמן לבו ביום לגבי הואיל כו׳ ואיך שיהיה יש לדקדק כיון דבהסיא דב׳ שעירים קאמר לרב חסדא הואיל מדאורייתא היכא דליכא מחוסר מעשה כגון לבו ביום א״כ אמאי לית ליה הואיל באופה מי״ט לחול ודוחק הוא לומר דלוקה מדרבנן קאמר וי״ל דל״ל לרב חסדא הואיל אלא לבו ביום דאינו מחוסר כלום ודו״ק: **בד״ה** פסולו בגופו כו׳ שינוי בעלים נמי א״א לברר איסורו כו׳ עכ״ל ק״ק מכח הך פירכא [ד] דא״א לברר איסורו לא נילף נמי למנויו ושלא למנויו מלאוכליו ושלא לאוכליו ויש ליישב כדאמרי׳ לעיל דאתקש אוכליו למנויו וה״נ אתקש מנויו לאוכליו להכשיר במקצה דאין היקש למחצה וק״ל: **בד״ה** ערלים למולים כו׳ בתרווייהו ה״ל למיפסל דהא ר״מ אית ליה מפגל בחצי מתיר כו׳ עכ״ל וק״ק דאי בכה״ג נמי מפסל ר״מ היאך אשכחן מקצת ערלה דרבי קרא להכשיר דבאומר נמי הריני שוחט לאלו ה״ל כמפגל בחצי מתיר [ה] ויש ליישב ודו״ק: **באר** כדמוכח פ״ב דזבחים ובקונטרס כו׳ ובד״ה א״ל כו׳ ול״ל לפרושי הל״ל בסתם אלא כו׳ עכ״ל ומשמעתין לכאורה איכא נמי לאתויי הכי דמוקי לה אביי במפרש סימן ראשון למולין כו׳ ולא מוקי לה בסתם דאיכא למימר דהכא א״א לאוקמא בסתם למולין ולערלים דא״כ הוה אילטריך ליה לפרושי ולמימר אף לערלים דפתיכי ביה מולין מדא״כ השתא דמפרש בסי׳ ראשון למולים לא אילטריך ליה לפרושי אף לערלים דמסתמא אף לערלים קאמר כמ״ש התוס׳ ודו״ק:

ח״א דף סב ע״ב ניתנני לי מר ספר יוחסין כו׳ אין לפרש ספר יוחסין לגלות לו משפחות המיוחסין ואינן מיוחסים דהא אמרינן בפרק י׳ יוחסין דאסור לגלות רק פ״א בשבוע

קרני ראם [א] ויש ליישב. נ״ב ולמ״ש התוס׳ לקמן דאפילו בשוחט ע״מ שיאכל בזריקה לערלים כשר ודווקא בע״מ להתכפר פסול עדיין קשה דנוקי בב׳ עבודות בשוחט ע״מ לזרוק להאכיל וי״ל: [ב] וערלים תקשי כו׳. נ״ב ולק״מ משום דלמאי דקאמר מעיקרא מקרא יליף בין שחיטה לזריקה מהא דכתיב וכל ערל וכתיב זאת: [ג] וא״כ הכא. נ״ב אינו מוכרח דלס״ד י״ל דהקושיא דעכ״פ יהיה פסול מדרבנן כמו פסח והמסקנא כיון דהתורה התירה אפילו בו ביום ע״כ לא אמרינן בזה הואיל וצ״ע: [ד] דא״א. נ״ב אינו מבין הא בשלא למנויו הוי ג״כ אפשר לברר וכסברת רש״י: [ה] ויש ליישב. נ״ב ר״ל דיש לחלק בין לאלו בין ערלים למולים:

חכמת שלמה

לשמו. נ״ב אין לפרש אבל בב׳ עבודות ממש אינו נפסל דודאי בכל אחד נפסל אפילו כוו אינך כולהו לשמו אלא אף בהכי קמבעי ליה אי אמרינן דר״מ מודה בב׳ עבודות כה״ג דהוי כעבודה אחת ודו״ק (עי׳ במהרש״א): **בד״ה** אילימא כו׳ שיתכפרו בו ערלים כשר. נ״ב פירוש בזריקה ומשום דס״ל דאין מחשבת אוכלין בזריקה מש״ה קיל נמי שאפילו חשב הזריקה לכולה ערלים שאינו פסול ע״ש: **ע״ב** תוס׳ בד״ה שחטו לבני כו׳ וסתמיה לאו לאלו כו׳. נ״ב כמו אבל סתמיה ודו״ק:

דף סא ע״א תוס׳ בד״ה ויש כו׳ דאורייתא וכרב אסי כו׳ כצ״ל: **בד״ה** ואיתקש כו׳ אף אוכליו יפסלו בד׳ עבודות. נ״ב פי׳ כל ד׳ עבודות על הזריקה מועילים חוץ משחיטה דגבי פסח לחודא מפ״ק דמועיל לפסול בשינוי בעלים ונילף שגבי אוכליו נמי יפסלו כך וזה אינו שלאוכליו אינו אלא בשחיטה לחוד ועוד קשה למה קחשיב מנויו דוקא גבי פסח ויליף מקרא אם הוא שינוי בעלים ואף בשאר קרבנות יפסול ודו״ק (עיין במהרש״א): **בד״ה** שחטו למולין כו׳ ועוד דרב אשי מסיק כו׳. נ״ב פירוש דלא תימא רבה ור״ת בהא פליגי דרבה סבר אין מחשבת אוכלין בזריקה ור״ת סבר דיש מחשבת אוכלין בזריקה והלמודא [illegible]

מהר״ם

עקר לאוכליו דקאמר ברישא וכו׳ כצ״ל: **בגמ׳** פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים נעשה וכו׳ כצ״ל:

דף סא ע״א ברש״י ד״ה ואינו בד׳ עבודות וכו׳ והכי אמרינן התם אמר רב אשי ק״ו ומה אם במקום שאמר הריני שוחט לשם פלוני כשר לזרוק דמו לשם פלוני פסול מקום כו׳ כצ״ל: **בתוס׳** ד״ה שחטו למולין וכו׳ בפ׳ כיצד צולין דתניא שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו פסח עצמו כשר ואדם יוצא בו ידי חובתו לא גרסינן לזרוק דמו אלא ונזרק וכו׳ כצ״ל: **ע״ב** ברש״י ד״ה וכי תימא מאי חומרא דזריקה משחיטה וכו׳ דמקצת ערלה לא פסלה בשחיטה אבל זריקה אפילו מקצתה וכו׳ כצ״ל:

בתוס׳

[illegible]

דף סב ע״א [illegible]

נשבוע והכא קאמר דברוריה תנייה בתלת שנין ולזה פרש"י דאיט כן אלא ספר יוחסין הוא מתני' דדברי הימים עלו דהייט מתני' שמפרש ספר ד"ה לפי יוחסי השבטים ומשפחותיהם וכן מוכח לקמן הא דבין אצל לאצל כו' וק"ל : מיום שנגנז ספר יוחסין כו' לא נתט טעם למה נגנז ספר יוחסין ואפשר מטעם שאמרו בפרק י' יוחסין דישבו ובדקו אחרי משפחות וכיון שהגיעו לסכנה פירשו ופרש"י שהגיעו לפסול בעלי זרועות ויהרגום מזה ראוי (הכא) לגונזו ומסרום החכמים לתלמידיהם בע"פ פ"א בשבוע כדאמרינן התם והייט דקאמר הכא תשש כחן של חכמים כו' הייט להודיע כולם בע"פ ודו"ק : וכהה מאור עיניהם כו' דהייט עין השכל והנבואה והייט דתשש כח החכמה כי אם אין הנבואה לא ידעט כח החכמה דעדיפא מנבואה ותלה הדבר ביתום כדאמרי' דאין הנבואה שורה אלא על מיוחסין שבישראל : [בין אצל לאצל כו'. פירש רש"י שני מקראות ופרשה גדולה ביניהן וכו' ע"ש אבל בערוך אצל פירש פסוק שוה בד"ה תחלתו אצל וסופו אצל ועמ"ש שקרובין כו' ע"ש] :

דף סג גמרא אמר רבה לא לעולם כו' כ"ה בכל ספרים הישנים רבה בה"א ולא רבא בא"ף אבל מהרש"ל הגיה רבא בא"ף והקשה על הגהתו וכי רבא יתרץ אביי וזה לא אשכחן אם לא בהאי לישנא תרגמא רבא אליבא דאביי כו' ונראה בעיני דהאי לימא פריך אף ארבא כו' עכ"ל והאריך לפי דרכו אבל מדברי התוס' דלעיל בד"ה דאי ר"מ כו' מוכח בהדיא דגרסי' הכא רבה בה"א שכ' שם הך דיוקא [דהכא] (דרבא) לא מתוקמא אלא אליבא דרבא כו' דלרבה ואביי דלקמן דס"ל ישנה לשחיטה מתחלה כו' ע"ש ואפשר שדחקו להגיה רבא בא"ף מדמקשי' לימא קסברי אחרים אינה לשחיטה כו' וכדרבא כו' ותקשי לאביי דאמר התם בהא ודאי מודה ר"מ ומשני אמר רבה לא כו' דהיאך בא רבה שהוא רבו דאביי להשיב על מה שהקשה תלמודא לאביי ואין זה דוחק דבכמה סוגיות הקשה תלמודא אאמוראים אחרונים וקאמר דהשיבו כבר עד"ז בימי הראשונים ויותר דחוק הוא לפי הגהתו שאין מדרך תלמודא לסדר אוקמתא דרבא מקמיה דאביי דבכל דוכתא מקדים אביי לרבא ועוד יש לפי דרכו דחוקים ואין להאריך בהם כי כבר כתבט דמדברי התוס' מוכח כגרסת כל הספרים רבה בה"א ודו"ק : **תוס'** בד"ה השוחט פסח כו' אוריב"א דהפסח כשר דהא לא שנה עליו כו' עכ"ל לכאורה הא שנה עליו דכתיב לא תזבח על חמץ וגו' וכתיב לא תשחט על חמץ וגו' וי"ל דבכה"ג ליח לן למימר דשנה הכתוב עליו לעכב אלא דשנה עליו לעבור עליו בב' לאוין ולא אמרי' דשנה עליו הכתוב לעכב אלא בכה"ג דלעיל במסכת מנחות וכן כל הנהו דפ"ק דזבחים דליכא למימר בהו לטפויי לאוי ודו"ק :

ע"ב בפרש"י בד"ה הואיל וישנו בהלנת אמורין דכתיב בהו נמי לא ילין חלב חגי עכ"ל דההוא קרא דמייתי לעיל לא תשחט וגו' ולא ילין לבוקר זבח חג הפסח משמע ליה דבהלנת בשר איירי ולא בהלנת אמורין ולכך הוצרך להביא מאידך קרא דכתיב לא תזבח וגו' ולא ילין חלב חגי וגו' דההוא ודאי בהלנת אמורין קמשתעי אבל התוס' לעיל בד"ה ולא עולת חול גו' הוכיחו דההוא קרא דלא תשחט וגו' ולא ילין דמייתי לעיל מיירי נמי בהלנת אמורין ומהרש"ל כ' לקמן בתוס' בד"ה ואיכא דלא מקיש כו' פי' קרא דלא ילין חלב חגי לא מקשינן כו' וקרא דלא ילין זבח חג פסח מקשינן כו' עכ"ל וא"א לפרש כן לדברי התוס' דלעיל שכתבו בהדיא דקרא דלא ילין זבח חג פסח בהלנת אמורין נמי איירי אבל כוונת התוס' לקמן כפי שיטתם לעיל דאו לאחד מבני חבורה היינו לענין שאם החמץ בביתו של א' מבני חבורה שהשוחט או הזורק חייב ולהכי מקשינן שם לא ילין ללא תשחט דכמו שהשוחט או הזורק חייב אם החמץ בביתו כך השוחט או הזורק חייב אם החמץ בבית של א' מבני החבורה אבל לענין שיהיה המקטיר חייב כמו השוחט לא מקשי' לא ילין ללא תשחט מיהו לשיטת רש"י לעיל דאו לא' מבני חבורה היינו לענין שהם שוברים וחייבים ודאי דיש לפרש לקמן כמ"ש מהרש"ל וכמו שפירש"י כאן דהלנת אמורין מלא ילין חלב חגי מפיק ליה ודו"ק :

בד"ה אבל המולק כו' דאין דרך לשחוט שום קרבן בזמן שחיטת הפסח דהייט אחר חצות כו' עכ"ל ר"ל אחר חצות וקודם התמיד של בין הערבים אבל אחר התמיד של בין הערבים איסור עשה דהשלמה נמי אית בה וק"ל :

דף סד בד"ה קשיא מליקה כו' וקתני דעבר אמליקה דומיא דשאר קרבנות ועוד כו' עכ"ל ר"ל דלאו במליקה לחוד מחייב אלא קתני מליקה בסוף דליהוו דומיא דשאר קרבנות דמחייב בהו נמי ועוד דנקט מליקה לאשמועינן דמחייב בה דומיא דשחיטה וק"ל : **תוס'** בד"ה הא והא ר"ש כו' אמאי נקט עוף כו' אבל בח"ה אפי' העוף כו' עכ"ל לענין דלגופה שאינו עובר בי"ד אדרבה ה"ל למנקט שאר קרבנות אע"ג דאית בהו שחיטה ממש לא מחייב אבל לדיוקא דבח"ה מחייב נקט עוף לרבותא אע"ג דלית ביה שחיטה ממש וק"ל : **בד"ה** טעמא שלא כו' דהא מכשיר לעיל ר"י שוחט אחרים לשמו עכ"ל במועד קיימינן הכא דהיינו שלא בזמנו ור"א נמי מודה בהא דשוחט אחרים לשמו דכשר אלא לרבותא נקטו דאפי' בזמנו מכשיר ר"י בהא וק"ל : **ע"ב** גמרא אביי אמר ננעלו תנן כמה דמעיילו עיילו וסמכינן אניסא כו' ויש לדקדק לאביי כיון דבכה ננעלין כדי דלא ליעיילו כולהו ולא יהיו ג' כיתות אם כן היאך מספקא לן אי בכת אחת בג' כיתות דא"כ למה ננעלין בין כל כת וכת ויש ליישב ודו"ק :

ח"א **דף סד ע"א** קהל ועדה וישראל כו'. וכל כת משמע עשרה כדלקמן בגמ' עדה ילפינן מתרגלים דכתיב הבדלו מתוך העדה וגו' וישראל ילפי' מג"ש דתוך תוך כדאמר פ' בן סורר ולענין קידוש השם בעי עשרה דכתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וגו' וכתיב התם מתוך העדה וגו' וקהל נמי משמע בכ"מ עשרה ואפשר מדהגהו כתות עדה וישראל עשרה קהל נמי עשרה ודו"ק : לאהבתי כי ישמע וגו'. נראה לכוון בזה לפי ענינו שהיו שלשה כתות זו אחר זו ובכ"א מהכתות לא היו פחות מג' כתות דהיינו שלשים בני אדם ומשום דמספקא לן אי כו' כדלקמן בגמ' וכל זה נרמז בפסוק שלפני אהבתי כי ישמע וגו' דהיינו שזכר לעיל ג' כתות בכת הראשונה שאמר (בית) ישראל בטח בה' וגו' בית אהרן בטחו בה' וגו' יראי ה' בטחו וגו' ודכת ראשונה היתה משולשת ולא היו בה פחות משלשים עשרה מכלל ישראל ועשרה מבית אהרן ועשרה מיראי ה' נגד קהל ועדה וישראל דכתיב בקרא ולגבי כת שניה אמר כיוצא בו שהיתה משולשת ה' זכרנו יברך יברך את בית ישראל יברך את בית אהרן יברך יראי ה' גו' ולזה תקנו ג"כ נגד הכתוב שהיו משולשים אמרו ג' פעמים הלל בשני כתות הראשונות ועל ב' כתות אלו הראשונות שהיו מרובין אמר יוסף ה' עליכם וגו' שלא ישלוט בהן עין הרע אבל בכת שלישית גם דבעי ג"כ שלשים מ"מ לא היתה משולשת דודאי שלא היו בה יראי ה' דכת עצלנית מקרי לקמן בברייתא ולפי שהיו מועטים לא אמר עליהן יוסף ה' וגו' ולכך לא פרט בהן שהיו כת משולשת אבל כללן ואמר ולא היה עין הרע בהו ואנחנו נברך וגו' כלומר גם שאנחנו אחרונים מכת עצלנית מ"מ באנו בכלל ונברך ה' מעתה וגו' וי"ש שלא הגיע כת שלישית שהיו מועטין להתחיל אהבתי כי וגו' ועוד עיין בפי' מקרא זה בענין זה פ"ק דר"ה ודו"ק :

דף סה תוס' בד"ה החולב כו' אבל אי כדי גמיעה זוטר נ"ל דסתם כו' עכ"ל מפורש בתוס' בר"פ המוציא יין דבגרוגרת איירי ביבש ואפשר שבתחלה היה יותר מכדי גמיעה ע"ש ומה שיש לדקדק בדבריהם הכא והתם ע"ש בחידושינו : **בד"ה** המכבד כו' דא"כ אמאי מחייב לר"א כיון דיכול להיות בלא גומות כו' עכ"ל מפורש בתוס' פרק המצניע דדבר שאין מתכוין לר' יהודה נמי מותר מן התורה דלא הוי מלאכת מחשבת עכ"ל ע"ש : **בא"ד** שהם מכבד ומרבץ מתכוין להשוות גומות אע"פ שא"ל כו' מחייב לר' יהודה כו' עכ"ל לענין מתכוין נמי הוה מחייב ר"ש אלא דפוטר ר"ש ביה כיון שא"ל להשוות גומות ואע"פ שמתכוין פטור לר"ש משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ודו"ק : **בא"ד** אע"ג דגזרינן בב"מ כו' מחוזא היתה כולה רצופה באבנים לא גזרינן כו' עכ"ל ולרבנן דלא התירו הכא אלא משום דאין שבות במקדש היינו משום דאל"ה הוה גזרינן מקדש אטו כולה ירושלים דלא הוה רצופה ובחידושינו פרק המצניע כתבט שם ד"א ע"ש ודו"ק : **בא"ד** בכיבוד אסור דמשוי ביה גומות יותר מריבוץ עכ"ל הייט מזיז עפר ממקומו דפ' כירה ובילה כפירש"י שם ועיין בתוס' וק"ל : **בד"ה** שמא לא נתקבל כו' לא פריך מדם הראוי להתקבל ונספך דעולין כו' עכ"ל לכאורה מדם הראוי להתקבל ונספך דהייט שלא נתקבל כלל ממנו וכהך דלעיל אבל קשה דהא מסיק דכהנים זריזין הן ולא חיישינן כלל ללא קבלוהו ונראה לפרש דאין דרך להתקבל כל דם הראוי ובודאי דמכולהו נתקבל מהן קצת דמן דכהנים זריזין הן אבל שאר דם הראוי להתקבל נספך מלואר בהמה והייט דם הראוי להתקבל ונספך ועולה הוא כיון דנתקבל קצת ממנו כבר ושוב אחרי העיון ראיתי שם בגמרא דקאמר דצריך לקבל כל דם הפר הראוי להתקבל וע"כ נראה דר"ל דמעיקרא דאכתי לא ידע הא דכהנים זריזין הן לא הוה ק"ל מדם הראוי להתקבל ונספך משום דעולין הן כו' ודו"ק ומיהו קשה דא"כ דם פסול הוא ואמאי קרי ליה עולין דלא אמרי' שם דעולין אין מבטלין זה את זה אלא בכגון פר ושעיר של י"ה דשניהם דם כשר הן :

סליק פרק תמיד נשחט

אלו דברים פרק ששי

ע"ב בפירש"י בד"ה הזאה תוכיח כו' דהכי שמע ליה ר' עקיבא כו' עכ"ל כצ"ל מפי' הרע"ב ור"ל דלכך פסיקא ליה לרע"ק בהזאה טפי משום דהכי שמע ר' עקיבא מר"א רבו ור"א נמריה אתעקר ליה כדמסיק לקמן וק"ל :

דף סו בד"ה במועדו ויעשו כו' והזאה נמי לא מגופיה דפסח היא ולא כתיב בה מועד עכ"ל כן הוא בפי' הרע"ב ר"ל דודאי הזאה נמי א"א לעשותה מע"ש אפ"ה לא דחי שבת משום דמכשירי מצות פסח היא ולא מגופיה דפסח ולא כתיב מועד אלא בגופי'

מהר"ם

דף סד ע"ב בתוס' ד"ה אתיא זריקה זריקה כו' ואר"י וכו' דהוי שני כתובים ושלשה כתובים כו' ר"ל דהנהו ב' וג' כתובים לא חיו בכה מצינו אלא ילפינן מחדדי בג"ש וא"כ כי כתבינהו רחמנא שלא ללמוד מנייהו היינו נמי אפי' במקום דאיתא ג"ש :

אלו דברים פרק ששי

דף סה ע"ב בתוס' ד"ה וזריקת דמו תנא אגב וכו' קשת להם לתוס' אמאי תנא וזריקת דמו פשיטא דדחי שבת דהא אינה מלאכה של כלום היא ותירץ שתנא אגב וכו' :

דף סו ע"א בגמ' אמר לו ר' אליעזר עקיבא עקרת מה שכתוב בתורה במועדו וכו' כצ"ל: ברש"י ד"ה אמר לו ר"ע כו' דהואה מעכבא וילפינן וכו' לשחיטות כצ"ל :

בתוס' ד"ה מה מועדו וכו' עד ואי מג"ש ילפינן מה צריך לצריכותא כו' נ"ל דעת התוס' דבשלמ' אי יליף ממשמעות א"כ תרווייהו שבת וטומאה כתיב בפסח וכתיבי בתמיד ולכך הוקשה לגמ' דלכתוב במועדו בחד מינייהו דהוי משמע שדוחה שבת וטומאה ונילף אידך מיניה במה מצינו ולכך צריך לצריכותא אבל השתא דלא יליף ממשמעות דמועדו כלום ומועדו אינו אלא ג"ש וטומאה כתיב גבי פסח ויליף תמיד מיניה בג"ש וכן שבת כתיב בתמיד בהדיא מעל עולת ויליף פסח מיניה מה שייך לומר דלכתוב פסח לחוד ולא לכתוב תמיד והא גבי פסח לא כתיב שבת ומהיכא הוה ילפינן דדחי שבת וכן אין שייך לומר דלכתוב תמיד לחודיה דהא לא כתיב גבי טומאה ולכך צריך מועדו גבי תמיד דנילף טומאה מפסח וצריך נמי לכתוב מועדו גבי פסח דנילף שבת מתמיד וא"ל דהכי הוקשה לגמרא דלכתוב פסח דכתיב גבי טומאה ונילף תמיד מיניה דדחי טומאה במ"מ ול"ל ג"ש דילפינן תמיד מפסח וכן ל"ל ג"ש דילפינן פסח דדחי שבת מתמיד נילף מיניה דדחי שבת במ"מ ולכך אמר הצריכותא הא ליתא דא"כ בחדא צריכותא הוי סגי דכי פריך לכתוב גבי פסח טומאה ונילף מינה תמיד והשיב דה"א מה לפסח שכן כרת ולכך צריך לכתוב הג"ש דהיינו ב' מועדות דכתיב גבי פסח ואידך דכתיב גבי תמיד דהא מתרוייהו אתי ג"ש ומשום ילפותא דטומאה לבד צריך לכתוב ב' וא"כ מה פריך תו דלכתוב גבי תמיד שבת ונילף פסח מיניה במ"מ ומה צריך לג"ש והשיב מה לתמיד וכו' והלא אפילו היו יכולין ללמוד פסח מתמיד דדחי שבת ע"כ אנו צריכין הג"ש דנילף תמיד מפסח לענין טומאה : ד"ה מה לתמיד וכו' משתי הלחם גרידא וכו' נ"ל דאין ר"ל גרידא בלתי תמיד דהא משתי הלחם לבד לא הוי ילפינן דאיכא למפרך מה לשתי הלחם דבאין להתיר כדאיתא פרק כיצד צולין ע"ש. אלא ר"ל משתי הלחם ומתמיד גרידא בלתי מילה כן נ"ל : **ע"ב** בתוס' ד"ה טביאה כשהיא וכו' שיראת כמקריב חולין לגבוה שרי וכו' כצ"ל :

חכמת שלמה

כו' כלומר שהשתא קושיא גם כן אליבא דרבה ודו"ק (עיין במהרש"א) : **בד"ה** ערלים כו' ובקונטרס הביאה א"ל אביי כו' כד"א :

דף סג ע"א גמרא לימא קסברי אחרים אינה לשחיטה כו'. נ"ב יש לי תימה למאן פריך לימא כו' אי' מה לאביי א"כ הל"ל הכי לימא כדרבא דאמר עדיין היא מחלוקת שהיא הפלוגתא וא"כ יאמר וקסבר אין לשחיטה אלא לבסוף וג"כ בתירוץ יאמר לעולם ר"מ מודה כו' וישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף ועוד וכי רבה יתרץ אביי וזה לא אשכחן אם לא בהאי לישנא תרגמא רבה אליבא דאביי כו' ונראה בעיני דהאי לימא פריך אף ארבה לפי שהוא הקשה מדברי ר' יהודה וס"ל דאין לשחיטה אלא לבסוף ועדיין היא מחלוקת וא"כ יש כאן תימה למה שינה התנא מפלוגתא דר"מ ורבי יוסי לפלוגתא דר' יהודה וחכמים אלא בודאי ס"ל דר' יהודה וחכמים פלוגתא אחריכא נינהו ואינו תלוי בפלוגתא דר"מ ור' יוסי דנהי דעדיין היא מחלוקת שמא ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף ותיילא פיגול בריטא אלא ר' יהודה הוא דסבר אין לשחיטה אלא לבסוף וזו לא שמענו מר"מ וע"כ פריך לימא דאחרים סברי אין לשחיטה אלא לבסוף כו' ואחרים הייט ר"מ אלמא שמעט דאף לר"מ כן והדרא קושיא לדוכתא בשלמא לאביי הא לא קשיא דאדרבה הוא אומר דר"מ מודה היכא דליכא נמלך והכא ליכא נמלך ואפ"ה סבר ר' יהודה דפיגול תיילא משום דישנו לשחיטה מתחלה ועד סוף וא"כ קשה לרבה ואף לאביי כפשוטו ע"כ משני רבה שהוא מיושב אף אליבא דאביי והקשה אביי על שינויו ותירץ בע"א שמיושב אף לרבה ודו"ק (עיין במהרש"א) : **שם** ערלים תיילי מולין לא תיילי. נ"ב תמצית הסוגיא דגבי פיגול ופסול אי אפשר לחול זה אחר זה דמיד כשנתפשט פיגול אפילו כזית פשטה בכולה ואינו דומיא לתליה עולה כלל אלא בהא דלא שייך למימר נמלך כמו שאינו שייך גבי תליה עולה וטעמא משום דחישב על ב' זיתים וא"כ כשאין לשחיטה אלא בסוף לפי דברי אביי דמודה ר"מ היכא דליכא נמלך בעל כרחו הכא נמי תיילי שניהם והוי עירוב מחשבות וגבי מולין וערלין ג"כ ליכא נמלך וראוי לחול שניהם וא"כ לאביי דקאמר מודה ר"מ כו' פשיטא דהכא תיילי שניהם בין הקדים מולין בין הקדים ערלים ובכל ענין כשר אלא אפילו לרבה דאמר עדיין מחלוקת אפילו הכי אי הוה אמרינן ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף הוי תיילי שניהם כמו שפירשו התוס' ודו"ק : **רש"י** בד"ה עדיין היא כו' אין שהות לומר שני דברים. נ"ב פירוש אלא שאמרן מקודם : **ע"ב** תוס' בד"ה התראת ספק כו' ולשון הקונטרס נמי יש ליישב וכו' כצ"ל וכ"כ וכן דעת התוס' ודו"ק : **בד"ה** מידי דהוה כו' אין שיעור למים נ"ב פירוש אפילו יותר מג' לוגין ראויין לנסך דלא פירשה בכן תורה שיעורם הלכך ראויין לכלי הם ומיד כלי מקדש דכתיב כל הנוגע בהם יקדש כו' רש"י ודו"ק :

דף סד ע"א תוס' בד"ה ואיכא דלא כו' לענין הכי מקיש כו'. נ"ב פי' קרא דולא ילין חלב חגי לא מקשינן ללא תשחט אבל קרא דלא ילין זבח פסח מקשינן כדלעיל וק"ל : **ע"ב** רש"י בד"ה בחיל לפנים הסורג כו'. נ"ב כדתנן במסכת מדות סורג מחיצה של קנים מסורגת כעין סריגי המטות משום טוי וכעין דלתות שעושין לפני אוצרי יין שקורין פדורני"ש : **בד"ה** תם ושלום כו' דומין לה היו אותן כו'. נ"ב פירוש שמעיה ואבטליון היו גרים כמותה וע"כ השקוה והוציא לעז על ש עיה ואבטליון ומ"ס נידוהו : **בד"ה** תפיס' כו' או אבן כנגדה כצ"ל :

דף סה ע"א גמרא שלא ברצון מאן כו' שמתבן וכמגבן כגרוגרות כו' אחד זה ואחד זה איט כו' כצ"ל. וכ"כ ונחלקו הראשונים ז"ל בביאור ברייתא זו יש מהן מי שסובר שחכמים נחלקו על כולן שאינן אלא משום שבות ויש מי שפירש שלא נחלקו אלא מהמכבד ואילך וכן הכריע ר"ת ז"ל בראיות וכ"כ הרב אלפסי ז"ל בתשובה וכן דעת רמב"ם עכ"ל מגיד משנה וק"ל : **רש"י** בד"ה בתו.רה כו' מפרש טעמא דמשנה כו'. כ"ב פירוש למה כיה בתוכרה : **תוס'** בד"ה החולב כו' שמינה וקירה ותירץ כו' דהאשונים שיעורו כגרוגרות כו' כצ"ל : **ע"ב** גמרא אמרו עבה ...ואל לבני אהרן כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה לדבריכם למה פוקקין כו'. כ"ב ס"א למה פוקקין את נקב תומת העזרה שהדמים הנהערבים באמה יוצאין כו' לנחל קדרון כדהנן במסכת מדות וקרן מערביה היו שם שני נקבין כמין שני חוטין דקים שהדמים הניתנין על יסוד מערבי ועל יסוד דרומי יורדין בהן ומתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון והיו פוקקין אותן בכל ערבי פסחים. ע"כ מצאתי בפירוש רש"י בס"א. ולא אוכל להבין מה מועיל פקיקת אותן נקבים שנשפך מן הדם אל היסוד והוא מגיע עד השיתין שבן הלולים תחת הקרקע ואיך יועיל אותה הפקיקה לדם שנשפך על הרצפה ולפי פירוש זה אי אפשר ליישב אלא שפוקקין הנקב שהוא מן השיתין ולמטה חוץ לחומה שמשם יצא כל הדם עם האמה ואפשר שכל דם שבעזרה היה ג"כ נשפך לשם ועל דרך שאינו שם אחר אותה משנה דמדות וצ"ל למטה ברצפה באותו הקרן היה מקום אמה על אמה ועבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה שבו היו יורדין לשיתין ומנקין אותן ע"כ. ואפשר לשם בהוהו אמה על אמה היה ג"כ נקב קטן שדם השחיטה שיה יורד לשם עד לשיתין ויצא עם האמה ועכשיו כשהיו פוקקין אותו הנקב או אפילו למטה מנקבי השיתין ממילא לא היה יכול לצאת כל הדם לחוץ ונתמלאת אותו חלל ונשאר הדם למעלה בעזרה ודו"ק גם לפי מ"ש בפי' שלנו לא ידעתי לפרשה כי לא מצינו בשום מקום שיש נקב בעזרה שממנו יצא הדם לאמה חוץ מן השיתין ודו"ק :

אלו דברים פרק ששי

גמרא הרכבתו והבאתו מחוץ כו' כן צריך להיות :

דף סו ע"א רש"י בד"ה אמר לו כו' [illegible] כו' שבשה שלחים נשמת פי' כצ"ל וכו"א :

דפסח לר״ע וק״ל: **תוס׳** בד״ה מה מועדו כו׳ ואי מג״ש ילפינן מה לריך לבריותא הא איצטריך כו׳ עכ״ל ק״ק ומאי קושיא דאימא דה״ק דלהכי איצטריך ליה לתנא לג״ש דמועדו ולא סגי ליה בלאו ג״ש למילף פסח מתמיד לענין שבת ותמיד מפסח לענין טומאה משום דאיכא בכל חדא מינייהו חומרא דליתא באידך ודו״ק: **בד״ה** תוחב לו כו׳ והא בעי כלי שרת כו׳ וי״ל שהקדישום כו׳ עכ״ל ר״ל שהקדישום מע״ש [א] דאל״כ תקשי ליה והתנן אין מקדישין כו׳ כדפריך לקמן וק״ל: **בא״ד** משמע בשמעתין דיש איסור ר״ה בירושלים כו׳ עכ״ל בס״פ דתמיד נשחט דתנן תקיפה ילאו ולנו כו׳ נמי שוכח דיש איסור הולאה בירושלים ואפשר לאוקמה מדין כרמלית אבל הכא משמע להו דמדין ר״ה נגעי בה מדפריך לקמן והלא מחמר דלא שייך איסור מחמר אלא באיסור ר״ה כדמוכח פרק המוליא תפילין ודו״ק: **בד״ה** מה לתמיד כו׳ וניליף מביניינהו דתמיד ומילה או משתי הלחם גרידא כו׳ עכ״ל מלת גרידא טעות הוא דבהדיא אמרי׳ לקמן בפ׳ כילד צולין דמעומר ושתי הלחם ליכא למילף מידי דאלימי משום דבאין להתיר אלא דר״ל או משתי הלחם ומחד מהנך וק״ק לי אמאי לא תיקשי להו דממוספי סוכות ופסח שכן היתרים ממאתי׳ דדחו שבת כפרש״י והיינו משום דכתיב בפסח כאלה תעשו שבעת ימים וא״ת שבעת ימים בלא שבת וכן דסוכות ולקמן בפ׳ כילד צולין יליף שעירי רגלים מבמועדיכם ומנייהו גרידא איכא למילף שפיר פסח דאינן הדיר וכליל שהוו בכן חטאות הנאכלות ולקמן בפ׳ כילד צולין יתיישב דליכא למילף ממוספי רגלים משום דבאין לכפר ודו״ק: **ע״ב** בד״ה הנח להו כו׳ וא״ת והא במתני׳ אסר שבות כו׳ כיון דאפשר כו׳ עכ״ל ולא ניחא להו כפרש״י הכא דאפי׳ שבות דידיה לא כו׳ דכל כלאחר יד לא שכיחא עכ״ל משום דכלאחר יד לא משוי לי׳ אלא כשאר שבות דאי לא כלאחר יד הוא מחמר גמור ודו״ק: **בד״ה** אלא אמר ר״ל כו׳ הגיהא נ״י אלא לר״ש דאמר לקמן כו׳ עכ״ל [ב] ק״ק דהא לר״י נמי דמסיק לק׳ לר״י כדר״א דאצטריכו כולהו למדרש דבשעה שטמאי מתים משתלחין זבין ומצורעין משתלחין אין טמאים כו׳ הך מלתא דר״ל תגליה ויש ליישב ודו״ק:

ח״א דף סו ע״א מבני בתירה כו׳. ג׳ היו בני בתירה והם כולם ת״ח נזכרו בערוך בשמם רבי יהושע ור׳ שמעון ור׳ יהודה ובודאי דרק א׳ מהם היה נשיא אבל הלכה זו כששאלה נתעלמה מכולם וק״ל: **ואהיה נשיא כו׳.** לא הל״ל אלא מי גרם שאהיה נשיא כו׳ דא״כ לא היה קנטורו רק הנשיא שהוריד את עצמו אבל קנטורו היה גם עם שאר בני בתירה וה״ת אחרים דהיינו מי גרם לכם שהקב״ה נתן בלב הלל לבא מבבל לירושלים בפסח זה שחל י״ד שלו בשבת. **ואמר עצלות שבכם כו׳.** מלינו לשון זה בביטול תורה כמ״ש בעצלתים ימך המקרה גו׳ וק״ל: **אם אינם נביאים כו׳.** ר״ל דודאי כבר מימים שחל י״ד בשבת אלא שאפשר שהיה זה זמן רב ונשכח היאך עשו וגם הלל אמר ששמעתי כבר ושכחתי לזה אמר אם אין נביאים הן לידע היאך עשו מ״מ בני נביאים הן ואולי יהיו זקנים בתוך ישראל שיזכרו היאך עשו כבר וכן נתברר למחר כו׳ וק״ל: **ע״ב חכמתו** מסתלקת כו׳ הלכה זו שמעתי ושכחתי כו׳ משמע ליה דעכשיו שכחתי מתוך קנטורו דאל״כ לא הוה ליה למימר אלא דלא הוי בידיה וק״ל: **עורי עורי** דבורה גו׳. כמה כתובים מלינו בהאי לישנא והכא משמע דאסילוק שכינה מתנה קאמרה הכי והיינו דבההוא קרא עד שקמתי דבורה גו׳ שתלתה השבח בעצמה ולא הזכירה כלל את ברק תשא״כ בהאי קרא דעורי עורי גו׳ תלתה השבח וההלול בברק כמ״ש קום ברק ושבה גו׳ ועי״כ אמרו משום דכבר תלתה השבח בה ונסתלקה השכינה קאמרה ובקשה עורי עורי גו׳ שתתעורר השכינה להחזיר נבואתה ושוב תלתה השבח בברק קום ברק גו׳ וק״ל: **ממשה דכתיב ויקצוף וכו׳.** ועוד כתיב ויקצוף גבי משה במן שהותירו וגבי שעיר חטאת שנשרף ובמדרש אמרו גם בהנהו ויקצוף דנתעלמה שום הלכה מיניה על ידי כעסו ומה שלא הביא הכא הנהו קראי דכתיבי מקמי דהאי קרא דמייתי י״ל דהתם אינו מפורש ושנתעלמה הלכה מיניה כי הכא דכתיב בתר ויקצוף משה גו׳ ויאמר אלעזר גו׳ אשר צוה ה׳ את משה גו׳ וכיון דמשה נלטוה על כך מפי הגבורה למה לא אמר הוא אלא דמתוך כעס איעלם מיניה עתה והא דנענש אלעזר על כך מפורש פרק הדר ודו״ק: **שנאמר** ועתה קחו לי מנגן בפרק ע״פ ובפ׳ ב״מ מפורש ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות כו׳ אלא מתוך דבר שמחה כו׳ ובפ׳ ב״מ מפורש: **כי** מאמתיהו מכלל כו׳. ונראה דאסיפא דהאי קרא קסמיך דמשום כעס תאסו דמסיים ביה וה׳ יראה ללבב שהוא הכעס שבלבו של אדם כמ״ש הסר כעס מלבך וק״ל:

דף סז בד״ה הכתוב נתקן כו׳ אלא על דבר אחד לא כו׳ עכ״ל כל״ל: **בא״ד** ובמחנה שכינה חייב כרת דלא גרע ממחוסר כו׳ עכ״ל ומתוך שמעתין ליכא לאוכחי למאי דבעי למילף מצורע מזב ובעל קרי ולא פרכינן דמה לזב ובעל קרי שהוא בכרת דלפום מאי דבעי למילף מצורע מינייהו היינו אי לא הוה כתיב מצורע בהדייהו לא הוה מוקמינן בדד ישב לניתוק עשה אלא ליתן לו מחנה ג׳ וכר״י והו״ק: **בפרש״י** בד״ה א״ל כו׳ דע״כ כולן חמורין זה מזה בטומאותיהן דאי כולהו כו׳ עכ״ל ר״ל חמורין בטומאותיהן כדמסיק דזב חמור משרץ מצורע חמור מבעל קרי ואי כולהו שוו לענין מחנות כו׳ ומהרש״ל הגיה דהי במקום ואי ואין לורך לדברי רש״י מובן כפשטיה כמ״ש וק״ל: **ע״ב** תוס׳ בד״ה כה״ג זב נמי כו׳ ונראה להרץ דאיכא למימר טמא מת יוכיח כו׳ עכ״ל ק״ק לפ״ז אמאי איצטריך ליה למימר לקמן ואתקש בעל קרי לזב לענין דלריך ביה נמי כחתימת פי האמה הא א״כ דלא אתקש איכא למימר דזב יוכיח ויש ליישב דניחא ליה למימר הכי דקושטא הכי הוא וניחא לן למילף חדא מחדא ולא חדא מתרתי ועוי״ל דידע התלמוד שום פירכא כל דהו דפרכינן לה בחד מתרתי וק״ל: **בד״ה** שכן עושה כו׳ אלמא אינו משולח אפילו חוץ למחנה לויה כו׳ דתניא בת״כ ואם שכב ישכב איש אותה פרט למצורעת ואי כו׳ כל״ל: **בא״ד** ולאו פירכא היא דא״כ למחנותם נמי נימא דאתקש כו׳ עכ״ל לפום ריהטא דכל זה מדברי התוס׳ ור״ל דקושית הר״ס לאו פירכא היא דא״כ למחנותם כו׳ ואין זה מובן דהוספת מיה הוספת קמאה דזו היא קושית הר״מ לאקושי לענין משכב ומושב וכן לענין מחנות אי לא כתיב מצורע וע״כ הנראה דכל זה מדברי הר״ם ונפל טעות בדבריו דא״כ במקום הא״י וכל״ל ולאו פירכא היא ואי נמי למחנותם נמי כו׳ והיא תיוס קושית הר״ס כיון דאי׳ לאקושי מצורע לזב לענין משכב ומושב א״כ פרכת התלמוד שכן עושה משכב ומושב לאו פירכא היא וא״כ דאיכא שום מיעוט דלא לאקושי לענין משכב ומושב מ״מ לענין מחנות נימא דאתקש אי לאו יתורא דקרא וא״כ מאי פריך הכא דהא איצטריך קרא לענין מחנות לאפוקי מהיקשא דאין היקש למחצה והדברים ברורים למבין ודו״ק: **בד״ה** ואיתקש בעל קרי כו׳ דבעל קרי נמי טמא מטעם ראייה כו׳ עכ״ל דאתקש בעל קרי לזב ע״כ מטעם ראייה הוא דומיא דזב דמשום ראייה הוא מדסותר בזיבה כדמוכח התם ואע״ג דמטעם ראייה הוא סבר רבי נתן דבעי כשיעור חתימת פי האמה מדכתיב או החתים בשרו ולמדקדק התם מדקאמר אינו מטמא אלא בחתימת פי האמה דטגע הוי כבר כתבו התוס׳ שם נדלא קאמר כשיעור חתימה ע״כ ה״ק לריך שיגע בחתימת פי האמה ועוד מדלא קאמר התם דאתקש לזב ש״מ דלא לשיעור נקטי׳ אלא משום נגיעה ומה שיש לדקדק עוד בזה ע״ש בתוס׳ ובחידושינו שם:

דף סח גמרא ומדסיפא למחנותם הוי רישא נמי למחנותם כו׳ והא דלא תני להו בחדא בבא בעל קרי ובועל נדה כטמא מת או כנוגע שרץ למחנותם דאע״ג דלא איצטריך ליה למתני לטומאתם מ״מ תני להו למחנותם כפי טומאתם בתרתי בבי וק״ל: **ע״ב** תוס׳ בד״ה מפריך כו׳ ליכא לאוקמא ביבשה כו׳ אפילו בכלי נמי שריא כו׳ עכ״ל ודלא כפרש״י דדייק ליה לשון חותכין וק״ל: **בד״ה** ומה שחיטה כו׳ תימה לר״י מה ק״ו הוא זה כו׳ ונראה לר״י דודאי כו׳ והא דקאמרינן הכא ק״ו לדבריהם כו׳ עכ״ל לא הוה לריך לכל זה דבפשיטות מצי לתרולי קושייתו דהכי עביד ק״ו דאע״ג דאפשר לעשותן מע״ש כיון דליכא אלא שבות יותר יש להתירה מהיא דהיא מלאכה אע״ג דא״א כו׳ אלא דקושטא קאמרי דלר״א אפילו מכשירי מלאכה גמורה שרי כדקאמר בגמרא ולא איצטריך ליה ק״ו למכשירין שאינן אלא משום שבות אלא לדבריהם דרבנן דאסרי מכשירי מלאכה גמורה ומהרש״ל כתב בזה בדוחק וק״ל: **בד״ה** מה ראיה רשות כו׳ דברים תולין כו׳ עדיפא מדר׳ יהושע ושרי אפי׳ כו׳ דלא שרי אלא דוקא בנשמרת כו׳ עכ״ל כל״ל מתוס׳ שם דה״ל כעין אבל ערלאי וק״ל:

ח״א דף סח ע״א שירקא דמעיא כו׳. פירש״י ליחה כו׳ מיחוי לשון דבר הבזוי כולי מחים רשיעא אלמא דבר רע כו׳ ע״ש ויותר נראה לפרש כולה מלשון מיחוי ממש כמשמעו ומחים ע״ש שהרשעים שמנים כפירש״י שם דבר השמן הוא רך ונמחה וק״ל: **ורעו כבשים כו׳.** פירש״י כבשים ישראל ועיין פירש״י בספר ישעיה ועי״ל למאי דמסיק עתידין לדיקים שיחיו המתים כו׳ יהיה פירושו ע״פ מ״ש פ׳ אין דורשין (דף י״ג) כבשים ללבושיך גו׳ דברים שהם כבשונו של עולם כו׳ ה״נ תחיית המתים הוא דבר שהוא כבשונו של עולם ובכלל מה לאחור שאמרו שם הוא: **ירעו בשן וגלעד גו׳.** האי קרא בלעתיד איירי כל הענין שישובו ישראל לנחלתן לא״י ופרט בשן וגלעד לומר שיזכו הלדיקים אז להחיות המתים כמו שזכו אליהו ואלישע והקדים אלישע לאליהו בענין זה לפי שהוא החיה שנים כמ״ש פי שנים ברוחך ונראה דנקט בשן וגלעד שהן אינן מעיקר א״י לומר שאף הנוחים שבח״ל יזכו לתחיית המתים ע״י הלדיקים וע״פ מ״ש במדרשות שע״י הלדיקים הנקברין בח״ל יזכו גם שאר מתים שם לגלגול מחילות: **ואיש משענתו גו׳.** לפי פשוטו דקאי אזקנה דנקט וכיון דנקט גם זקנות לא ה״ל למכתב ואיש אלא ומשענתו בידו ועוד מדכתיב ישבו זקנים גו׳ לא יתכן בו משענת והל״ל עוד ילכו זקנים גו׳ ומשענתו גו׳ וע״כ דרשוהו שהוא מלתא אחריתי ואיש לדיק יהיה משענתו בידו להחיות בו המתים כמו שעשה אלישע וק״ל: **ע״ב כתוב** א׳ אומר עלרת לה׳ גו׳ וכתוב א׳ כו׳. הנהו תרי קראי חד גבי ז׳ של פסח כתיב וחד גבי ח׳ של סוכות כתיב מ״מ אינו דומה לו לחלק בין ב׳ יו״ט הללו. ודקאמר הכל מודים בעלרת כו׳. לאו ניהו עלרת דהני קראי אלא חג השבועות נקרא עלרת בלשון חכמים וביה לא כתיב לה׳ ולא כתיב ביה נמי לכם ומסברא דבעי לה׳ וקאמר דבעי נמי לכם מ״ט יום כו׳ וכן בשבת ופורים מסתמא דבעינן בהו לה׳ כמו כל שאר ימי השנה אלא דקאמר דבעי בהו נמי לכם ומייתי לה בשבת מדכתיב וקראת לשבת עונג דהיינו באכילה כמפורש פרק כל כתבי (דף קיח) ובפורים מייתי ליה מדכתיב ימי משתה ושמחה מיום משתה יליף ליה דבעי לכם ולא מלשון שמחה דהא ביו״ט נמי כתיב ושמחת בחגך והיינו דאפשר דכולו לה׳ בשמחת לימוד התורה המשמח הלב והא דאמר גבי יו״ט אין שמחה אלא בבשר ר״ל אין השמחה לכם שהיא אכילה אלא בבשר ודו״ק: **כל האוכל ושותה בט׳ כו׳** כאלו התענה ט׳ כו׳. הלא מזכר מלות אכילה בט׳ במלות עינוי ביוה״כ דאכילה לורך מלות עינוי היא שחס הקב״ה על ישראל שיוכלו לסבול העינוי בכח האכילה כדאיתא במדרשות ועי״ל לפי שמסברא יותר גדול שכר המענה עלמו לשם מלוה ממתענג עלמו לשם מלוה וע״ד שכתבנו בסוף מסכת מכות אקרא דנשבע להרע ולא ימיר כי ונתכונה שלזה היה הנשבע להרע לעלמו שהוא נגד יצר הרע והיינו שלא אוכל ולא ימיר דהיינו הנשבע להטיב לעלמו כגון שאוכל וע״כ הלה כאן זו אכילה מלוה של ערב יוה״כ היא גדולה כעינוי יוה״כ גופיה שהיא נגד יצה״ר ודו״ק: **שם עבדי ליה** עגלא תילתא כו׳. אולי שרמזו להך דרשה דגלילאי בפר״ע כל הני תליתאי דכתיב התם וז״ש אי לאו האי כו׳ דהיינו יומא תליתאי כמפורש שם: **ואמר חדאי נפשאי חדאי כו׳.** כפל הענין לפי שיש באדם ג׳ נפשות שהם הטבעיה וחיונית ושכלית כמ״ש הרמב״ם בשמנה פרקים וזו הנפש הטבעית אין לה עסק בתורה רק אלו נפשות שנים החיונית והשכלית ועליהם אמר בכפל חדאי נפשאי לך קראי בנפש החיונית ולך תנאי במעלה יתירה בנפש השכלית וק״ל:

דף סט בפרש״י בד״ה בשחיטה השבתני דבר שחוק וגיהוך שאמרת או יזלוף ומה כו׳ עכ״ל אבל בפ׳ כל הצלמים פרש״י בע״א כשא״ל ר״ע הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה כעס ר״א ואמר ליה עקיבא בשחיטה השבתני כו׳ אבל כשא״ל או חילוף לא אסתייע מלתיה ולא אדכר כו׳ עיין שם וק״ל: **תוספות** בד״ה אם דחו כו׳ דילמא שאני התם משום

נמוקי הגרי״ב

תוס׳ ד״ה כי האי גוונא זב נמי כו׳ עי׳ מהרש״א שהקשה למה איצטריך ליה למימר לקמן ואתקש בע״ק לזב כו׳ ע״ש תירוצו ולפי דבריו גם התוס׳ יכולים לתרץ כן על מ״ש וכי פריך כו׳ רק דעדיפי משני אבל הנראה לי בזה דלכאורה קושית הרשב״א תמוה שהקשה אהכי שרץ חמור שמטמא בכעדשה משא״כ בזב: [הגה״ה מה שכתבו התוס׳ דהוי טפי אפילו מכגרים כדמוכח בסמוך לא ידעתי האיך מוכח דהוה טפי מכגרים ואינו מוכח אלא שאינו פחות מכגרים דבזה סגי לסלק פירכת הגמ׳ שכן מטמא במשהו ובתוס׳ שבת ק״ז א׳ ד״ה שכן מטמא כו׳ לשונם דוחה

שם מבמע דחתימת פי כו׳ לא הוה פחות מכגרים גם מ״ב והור״י דהם היה מפזנן הטדשה יהיה יותר מחתימת כו׳ תמוה דהוא נגד הסוגיא בשבת שם דמפורש דאיכא למיפרך מה לשרצים שכן מטמא בכעדשה וכ״ב התוס׳ שם להדיא בד״ה הנ״ל ומיהו אי לא מסתבר׳ אין להקשות כו׳ ע״ש וצ״ע. ע״כ ההגה״ה.] אחרי דקיי״ל דאפי׳ תינוק בן יומו מטמא בזיבה בודאי דחתימת פי אמה דקטן בן יומו פחות מכעדשה לכן לא מצי למפרך דשרץ חמור דאדרבה לפעמים דזב חמור אבל בעל קרי קיי״ל פ׳ בנות כותים דאין מטמא עד שיהא בן ט׳ שנים יכול להיות דחתימת פי אמתו גדול מכגרים וא״כ שפיר קאמר הגמ׳ לענין בע״ק וא״כ קושית הרשב״א מעיקרא לא קשיא וכו׳ אבן העוזר בחי׳ לשבת כתב כן לתרץ קושית התוס׳ אבל כד מעיינת שפיר דברי התוס׳ עולים יפה דהא הגמ׳ פריך שם אדרבה שרץ חמור שכן מטמא באונס וקאמר שם הגמ׳ אמרי כה״ג זב נמי טמוי באונס כו׳ וכפרש״י שם כגון בראיה ראשונה שאין בה אלא טומאת ערב דאיתקש לש״ז כו׳ ע״ש וס״ל להתוס׳ כיון דמשכבת זרע ילפינן לה דיו למילף לה שלא יהיה יותר מבעל קרי והיינו שיהיה ג״כ בן ט׳ שנים וכמ״ש ההוי״ט כזה בפ״ב דזבחים ד״ה ראה כו׳ לענין קרבן ע״ש וא״כ קושית התוס׳ הזקה דלר׳ נתן צריך חתימת פי האמה וזה דבר חדש תפסתי ברמב״ם פ״ב מהל׳ מחוסרי כפרה ולא מצאתי נזה דבר שיהא כגרים לכהפ״ת אבל קושית מהרש״א הנ״ל מיושב שפיר דהא לא נימא דאיתקש בע״ק לזב ליכא למימר זב יוכיח כיון דבע״ק א״צ שיעור ומטמא במשהו גם זובו של קטן בן יומו הוא פחות מכגרים לכך צריך לומר דאה״נ ודו״ק היטב

קרני ראם

[א] דאל״כ. נ״ב מיהו למסקנא דמותר להקדיש פסח הס״ד דרשאי להקדיש הסכין לצורך פסח אפילו בשבת וכן מוכח מסוגיא דף ע׳ גבי קופיץ דחל י״ד בשבת דשוחט בקופיץ מיד׳ אע״ג דלא ידעינן שהקדישו מע״ש וע״כ דרשאי להקדיש אפילו בשבת וז״ב: [ב] ק״ק. נ״ב לק״מ דלהך דרשא דכשאין טמאי מתים משתלחין אין זבין ומצורעים משתלחים מוכרח עכ״ם דבדוקא ליבור עא בטומאה:

חכמת שלמה

דף סז ע״א תוס׳ בד״ה הכתוב נתקן כו׳ איכא תרי עשה כו׳ נ״ב ומש״ה כתב זב כדי שיהיה כטמא מת ומצורע יהיה חמור מכולהם ודו״ק: **ע״ב** רש״י בד״ה זב עושה כו׳ יגע בו פי׳ ומה חלק כו׳ בטומאת הזב מבשאר טומאות כו׳ כל״ל: **בד״ה** וכל דכתב כו׳ מאי כל מרבי גבי דין מצורע כל״ל והס״ד: **בד״ה** ובעל קרי משתלח כו׳ והיינו כבריית׳ דהא איתקש לזב כל״ל: **תוס׳** בד״ה שכן עושה כו׳ לא לטמא אדם ובגדים נ״ב לפירש״י שלנו לא משמע הכי ודו״ק: **בא״ד** אינו משולח אפילו חוץ למחנה כו׳ כל״ל: **בד״ה** ואיתקש כו׳ הרואה קרי בקיסם כו׳. נ״ב פירוש מכניס קיסם בפי האמה והוציא שכבת זרע כו׳: **בא״ד** מדבעי חתימת פי האמה. נ״ב פי׳ וכך עומד לשם במסקנא: **בא״ד** פליגא אדשמעתא ודהמפלת. נ״ב פירוש דהכא משמע דאף לרואה בעינן חתימת פי האמה ובפרק המפלת משמע דאף משום נוגע בעינן חתימת פי האמה והתם אמר לרואה במשהו ולנוגע בכעדשה וגם לשם משמע דאיכא משום רואה כלל והתם אמר לרואה במשהו ודו״ק: **בד״ה** מחילות כו׳ ועמד במקומו נ״ב פירוש הכהן:

דף סח ע״ב תוס׳ בד״ה מה שחיטה כו׳ דאי אפשר לעשותה מבערב נ״ב ותימא הדרא קושיא לדוכתא דילמא שאני התם משום דאי אפשר כו׳ ומה חילוק יש כשהוא מדבר לדבריהם או לדברי עלמו וי״ל דהכי פירושו דר״א אומר לדבריהם פי׳ מאחר שאני מתיר כל המכשירין אפילו מלאכה גמורה ואפשר לעשותן מן התורה בלי ק״ו א״כ נהי שאתם חולקין עלי במלאכה דאורייתא בשבות דרבנן היב לכם להודות לי מגד הק״ו ולא למיפרך מידי מאחר שיש לי לימוד דאפילו במלאכה גמורה השרי ודו״ק. (עיין במהרש״א): **בא״ד** וכ״ת דגמר מסוכה כו׳ נ״ב אבל ממילה ליכא למילף כלל לפי שנכרתו עליה י״ג בריתות כדפרכינן התם וק״ל:

דף סט ע״א רש״י בד״ה ופרכיה ואמר כו׳ או חילוף ומה כו׳ כל״ל והד״א: **תוס׳** בד״ה אם דחו כו׳ בין אפשר ללא אפשר כו׳ נ״ב אבל בק״ו דלעיל ומה שחיטה כו׳ אי אפשר לעשות

מהר״ם

דף סז ע״א בתוס׳ ד״ה הכתוב ניתקו לעשה וכו׳ אבל היכא שאין כתוב הלאו אלא על דבר אחד וכו׳ ר״ל דוקא הכא דכתב הלאו על כל הטמאים בכלל וה״ה עשה במצורע אמרינן דהכתוב ניתקו לעשה והלאו אתי לשאר הטמאים אבל אי לא הוי כתב הלאו אלא על דבר אחד כגון על המצורע לבד ושוב כתב גבי עשה במקום אחר שלא נסמך לו לא היו יכולין לומר דהכתוב ניתקו לעשה דא״כ הלאו למאי אתי: **ע״ב** בתוספות ד״ה שכן טעון פריעה וכו׳ שכן מטמא בביאה וכו׳ ר״ל הבא לבית המנוגע דהיינו שהבית מצורע:

דף סח ע״א ברש״י ד״ה יהיה שבעתיים וכו׳ הן ארבעים ותשע תיבות וכו׳ כצ״ל: ד״ה כתיב אני אמית וכו׳ ה״ג דבר אחר וכו׳ עד אז ידלג כאיל פסח ניתה באחד וחיים באחד הוא סוף הדבור ומה שכתוב בספרים אני ממית את המתים ואני מחיה ודן את החיים הוא ט״ס: **ע״ב** בתוס׳ ד״ה ומה שחיטה וכו׳ לדבריהם דרבנן קאמר וכו׳ כלומר אע״ג דאפשר וכו׳ הא דאצטריך לומר לדבריהם דרבנן משום דאל״כ הדרא קושיא לדוכתא נהי דק״ו הוא זה וכו׳ אבל השתא קאמר רבי אליעזר כיון דלדידיה לא צריך האי ק״ו וכו׳ אודו לי מיהת את מבח הק״ו וכו׳ אע״פ שאינו ק״ו גמור: **בא״ד** משום דבעינן תרי קראי למילה ולמכשיריה וכו׳ ר״ל כיון דבלאו הכי צ״ל לר״א דאיכא עוד קרא דיליף מיניה מילה גופה פריך נמי לרבנן:

דף סט ע״א בתוס׳ ד״ה אם דחו וכו׳ עד שכבר הוכיח שאין הילוק בין אפשר וכו׳ אע״ג שהשיב ר״ע ומה לי אם דחו וכו׳ מ״מ מדקאמר ר״א שמא ימצא וכו׳ הוה כמי שחזר מתשובה ראשונה ואומר את״ל דשפיר הבאת ראיה מהקטר חלבים ראין חלוק בין אפשר ללא אפשר אעפ״כ יש להשיב שמא ימצא וכו׳: ד״ה שוחטין וזורקין וכו׳ וא״ת אי שוחטין וכו׳ אמאי כתב וכו׳ ר״ל דבשלמא אי אין שוחטין וכו׳ ניחא לומר דקרא אתא אמוקצאת ע״ב ויכול לאכול הפסח לערב אבל

השתא

דלא אפשר למיעבד מאתמול כו' עכ"ל אי מתוי קרביס איט אלא איסור שבות שפיר וא"ל דהוי מלאכה גמורה כדמפרש לעיל שירקא דמעיא כו' מ"מ ליכא להרוצי כמ"ש התוס' לעיל דלע"ג דאפשר לעשותן מע"ש כיון דליכא אלא שבות יש להתירס יותר כו' דהכא לאו מכח אך סברא דמלאכה ושבות קאתי ר"א אלא מכח הך סברא דלפני שחיטה ולאחר שחיטה ודו"ק : באד"ה מאי חילוק בין אפשר ללא אפשר כו' עכ"ל במהרש"ל אבל בק"ו דלעיל ומה שחיטה כו' א"א לתוס' להרץ הכי דהא אכתי לא פריך האי פרכא אם דחו מכשירי כו' ודו"ק עכ"ל ק"ק דהא הקטר הלבים נמי הוזכר ברישא דמתני' ואימא דעליה קסמיך דאין לחלק בין אפשר ללא אפשר וי"ל דבנותני' אי הוה קסמיך אהקטר חלבים מיניה וביה ה"ל למיעבד ק"ו ולא משחיטה ודו"ק : בד"ה הזאה דתרומה כו' וקא"ל ר"ע זה חילוף שהיה סבור שר"א היה טועה כו' עכ"ל ר"ל שר"ע טעה בדברי ר"א דבהזאה דתרומה קאמר והיה סבור דר"א טעה במה שלמדו כבר דאינו דוחה וניחא דלא חש ר"א להשיב לו על קבלתו ממנו בהזאה דתרומה דלא קהדר ביה מעולם שהוא לא עשה ק"ו אלא בהזאה דפסח והזאה דתרומה נמי לא משמע ליה לר"א הוכיח משום דתרומה גופא לא דחיא שבת משום דיכול לקיים מלות אכילה אחר השבת כדקאמרינן מסא"כ משחיטה דפסח דא"א לקיים אלא בשבת הזאה דידה נמי דחי שבת ור"ע דקאמר יוכיח מהזאה דתרומה לא משמע ליה לחלק בכך וכל"ל למסקנא דהזאה דפסח אגמריה ואהעקר לר"א גמריה כדאדכר ליה לר"ע וא"ל אל תכפירני כו' לא חש ר"א להשיב אפי' לפי קבלתו ממנו דהזאה דפסח אינו דוחה שבת לא הוה הוכיח דאיכא לפלוגי בין גברא חזי ללא חזי ודו"ק : ע"ב בפרש"י בד"ה וכל שביחיד כו' לבור עושין בטומאה אם ירלו דכל שביחיד נדחה כו' עכ"ל דהא אם ירלו יכולין לטבול עלמן והיו שוחטין וזורקין עליהן דשמשא ממילא ערבא והיו עושין בטהרה אלא שאין חייבים לעשות כן דכיון דהיחיד נדחה בכה"ג אם לא טבל מותר להן לליבור לעשות אף בטומאה ובפסיטות מהא דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ליכא לאוכוחי דיחיד לא רמי עליה להזות דאימא דודאי רמי עליה לטבול ולהזות כדי לשחוט ולזרוק עליו וכדמסיק לקמן דאס לא טבל והזה נדחה לפסח שני אבל כיון דלבור ע"כ עושין בטומאה ולא אמרינן להו קומו טבלו והזו יחיד נמי לא רמיא חיוב עליה לטבול ולהזות דכל דאיתא בליבור כו' ודו"ק : באד"ד יחיד נמי אמרי' ליה בחול קום מהול כו' עכ"ל ל"ע כיון דאליבא דר"א קיימינן הכא דסבר מכשירי מלות פסח [א] דוחה שבת שפיר קאמרינן ליה נמי בשבת זיל מהול ודו"ק : בד"ה א"ל כו' משום דעבוד לבור ברחשון הוא ואי לא עבוד לבור ברחשון כגון רוב לבור זבין כו' עכ"ל ר"ל דהותן מיעוטים טמאי מתים לא עבדי בשני משום דלא עבדי לבור ברחשון בטומאת זבין והכי אמרינן בהדיא לקמן בפרק כילד טולין לרב אבל שמואל פליג התם וסבר כדמסיק הכא דאע"ג דליתיה בלבור איתיה ביחיד ע"ש וק"ל : תוס' בד"ה אכילת פסחים כו' ובד"ה האי כו' א"כ אמאי אר"א לעיל ערל שלא מל ענוש כרת כו' עכ"ל לכאורה ומאי קושיא דכיון דערל אינו מבלא פסחו כדאמרינן לעיל א"כ אין שוחטין וזורקין עליו והא ודאי דמעכבא דלא אמרינן הכי בטמא שרץ אלא כיון דשוחטין וזורקין עליו אכילה לא מעכבא ביה ויש ליישב דבטמא שרץ נמי דשוחטין וזורקין עליו משום דחזי לאכילה על ידי תקונו ואם כן ה"נ בערל נימא דשוחטין וזורקין עליו לשלא פסחו דמחזי חזי לאכילה ע"י תיקון ומיהו ק"ק דבפסיטות תקשי להו המ"ד פרק האשה דשוחטין וזורקין על טמא שרץ ולא על ערל דלכ"ע אינו מבלא פסחו ודו"ק : בד"ה אבל מילה כו' ת"מה מה מועיל מה שנכרתו עליה י"ג בריתות הא איכא קרא כו' עכ"ל ר"ל דאפילו לר"א הא איכא קרא למכשירין באנפי נפשיה (כי) גבי מילה כמ"ש התוס' לעיל ולא יועיל למילה הא דנכרתו עליה י"ג בריתות למילפה מכל אינך אי לאו קרא מפורש למכשירין וכן להיפך בפסח לא יועיל נו הא דאית ביה כרת אלא דלא פסיקא להו גבי פסח קרא מפורש למכשירין כמו שכתבו התוספות לעיל וק"ל :

דף ע בד"ה לאו חובה כו' דמשמע בירושלמי דהא דפסח נאכל על השובע היינו מדרבנן כו' עכ"ל דהא דקאמרי' הכא אינו חובה מן התורה י"ל דהיינו דאינה חובה מן התורה כשאר קרבנות אלא שהוא מן התורה כדי שיהא נאכל על השובע ולכך מייתי מדברי הירושלמי דמוכח מיניה דטעמא דנאכל על השובע נמי אינו אלא מדרבנן וק"ל : באד"ד והשתא לבן תימא כו' דחיא שבת והשתא א"ש ההיא כו' עכ"ל אבל ברים תמיד נשחט כתבו התוס' שם דמוכח הכא דבן תימא מודה דחגיגת י"ד אינה דוחה שבת : בד"ה והא מדקתני כו' וא"ת ואמאי לא פריך אי בשבת היכי שרי להטביל כלים כו' ולאו פירכא היא כו' עכ"ל וק"ק דאכתי אמאי לא פריך אי בשבת כיון דאסור להטביל בו ודאי הטבילוה מאתמול משום חגיגת ט"ו וי"ל דניחא ליה לאקשויי מסיפא משבת גופה אשבת דרישא ולא תקשי נמי לפלוג וליתני בדידיה כולה מלתא בקופיץ דבחל י"ד בחול אין שונה ומטביל ובחל בשבת שונה ומטביל דניחא ליה לפלוגי כולה מילתא בשבת ולחלק בין סכין לקופיץ וק"ל : ע"ב בד"ה מ"ט דבן כו' מדקאמר רב אשי בסמוך כו' עכ"ל וה"ה דה"מ לאוכוחי הכי מדאצטריך הלמודא לאתויי קרא וטעמא אחרינא אליבא דבן דורתאי ולא סגי ליה בהאי היקשא דבן תימא וק"ל : באד"ד נקוט האי כללא בידך כל שזמנו קבוע כו' הא איכא חגיגת י"ד כו' עכ"ל דהאי כללא מוכח התם דקאי נמי אחגיגה ולפרש"י ע"כ אפילו לבן תימא לא יהיה הך כללא דלכ"ע אין חגיגת י"ד דוחה שבת וכ"ש חגיגת ט"ז דדוחק הוא לומר אליבא דבן דורתאי נקט האי כללא ולפי' התוס' לקמן ניחא דנקט האי כללא שפיר לבן תימא וק"ל : באד"ד ומ"מ פריך שפיר הא ודאי קרבן לבור הוא דאף חגיגת ט"ז חשיבא זמנה קבוע כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם מי הכריחם לכך דהא כתבו לקמן דאיכא הנא דתלי בקרבן לבור ולא בזמנה קבוע ואליבה פריך לקמן הא והאי קרבן לבור וי"ל דסברת התנא דתלי מעיקרא בקרבן לבור לא קאי במסקנא דפ' הוציאו לו דדחי לה התם ומסיק דתלי בזמנה קבוע ולקמן לא נקט הא ודאי קרבן לבור היא אלא משום דמעיקרא בעי למימר הכי אבל למסקנא דהתם טעמא משום דזמנה קבוע ל"ל דחגיגת ט"ו נמי קבוע חשיב ליה אי לאו מיעוטא דקרא וכיון דאיכא הכא מיעוטא לחגיגת ט"ו לא חשיב ליה כהאי כללא דהתם משום דיש לה תשלומין כל ז' כמ"ש התוס' לעיל ודו"ק : באד"ד והא דמוקי בן דורתאי כו' משום דסבר דחגיגת י"ד לאו דאורייתא כו' עכ"ל ור"ל דלא סבר כתנא דמייתי לקמן דסבר חגיגת י"ד נאכלת לשני ימים ולילה א' דאורייתא דא"כ לא הוי מוקמי בן דורתאי האי קרא דוזבחת פסח וגו' בחגיגת ט"ו אלא בחגיגת י"ד דמשמע טפי קרא דביה איירי מיהו איכא למימר דבן דורתאי סבר כבן תימא דחגיגת י"ד דאורייתא ומהיקש' דלעיל זבח חג פסח וגו' נילף דדוחה שבת וא"כ ע"כ האי קרא וזבחת פסח וגו' דשמעי' מיניה דחגיגה דוחה שבת לא אצטריך לחגיגת י"ד אלא דאתי לחגיגת ט"ו ויש ליישב דע"כ בן דורתאי לית ליה היקשא דבן תימא דיליף מיניה לעיל מן הצאן ולא מן הבקר ובהאי היקשא דוזבחת פסח וגו' קאמר [ב] דבקר זו חגיגה ודו"ק : בד"ה הא ודאי קרבן לבור כו' משום דאתי בכנופיא וכן ביומא אבל בחגיגה קרי ליה כו' עכ"ל כל"ל מתוך הסוגיא שם ועי' בתוס' פ"ק דחגיגה שהקשו כן כמ"ש וק"ל :

דף עא בד"ה לאו משום כו' ת"ל מאידך קרא כו' אבל הכא שאינו יכול לשחוט בלילה כו' עכ"ל ואי לא הוה כתיב נמי וזבחת ושמחת אלא אך שמח לא הוה ידעינן דט עמא דממעט ליל א' משום דלא הוי זביחה בשעת שמחה אלא מטעמא אחרינא וניחא לפי הירושלם למאי דתני בברייתא טעמא משום דאין שמחה לפניו תקשי ליה דאי אמרת בעינן זביחה בשעת שמחה ל"ל הכא למעט ליל א' משום דאין שמחה לפניו ת"ל משום דבעינן זביחה בשעת שמחה דאיכא למימר דלא בעי' זביחה בשעת שמחה אלא בחגיגה של יום שיכול כו' וכמש"כ התוס' לכך אצטריך ליה בליל א' טעמא אחרינא [ג] מיהו קשה ארבא דפריך משמחה שמונה אי אמרת בעינן זביחה כו' אימא ודאי דהתם לא בעינן זביחה בשעת שמחה משום דאין יכול לשוחטה ביום השבת משא"כ בשלמים ששחטן מעיו"ט שיכול לשוחטם בו ביום בעינן ביה זביחה בשעת שמחה ודו"ק : בד"ה ליל י"ט האחרון כו' דכשחל יום ח' באחד בשבת כו' שהוא מול"ש דאי כו' עכ"ל לכאורה כשחל איזה יום שיהיה מחג הסוכות בשבת ליכא שמחה במול"ש דמה שהוא שוחט בע"ש איפסלה במול"ש ואם כן לכ"ע לא משכחת שמונה לפרש"י אלא דעדיפא להו להקשות כן [הגם] אם נאמר דשמונה בכלל הימים והלילות קאמר דהשתא כשחל יום אחד מחג הסוכות בשבת ה"ל שפיר בכלל השמחה שמונה דמולאי שבת חסר לילה ואיכא לקיומי השמחה ביום כמו ביום ראשון של סוכות וביום שמיני חסר היום ואיכא לקיומי השמחה בלילה שלפניו אבל כשחל יום ח' בא' בשבת לפירש"י לכ"ע הרי חסר כל ליל ויום ח' ולא הוה גם בכלל רק ז' ימי השמחה ויש לדקדק אדבריהם לפי מה שכתבו ר"פ תמיד נשחט דגם כשהיו מקדשין ע"פ הראיה היו מאיימין על העדים על החודש שנראה בזמנו וא"כ לא מקלע יום ח' בא' בשבת דלא אד"ו ראש ואפשר דלא אמרו מאיימין היו כו' אלא משום תרי שבי אבל משום ערבה בשבת לא היו מאיימין ודו"ק : גמ' זימנין סגיאין דלא משכחת לה אלא ז' כגון שחל י"ט ראשון להיות בשבת. ק"ק אמאי לא קאמר הכא דשמונה איתא ברוב שנים דומיא דאמר לעיל ז' איתא ברוב שנים ועוד יש להקשות כיון דבשבת אין שמחה לפניו ואין שם נמי זביחה בשעת שמחה אימא עדיף ליה מליל ראשון דממעטינן ליה מאך משום דאין שמחה לפניו ואין זביחה בשעת שמחה [ד] ויש ליישב ודו"ק : ע"ב תוס' בד"ה כל היכא כו' תימה לר"י דבסוף ערבי פסחים דריש בקר בקר שני כו' עכ"ל מיהו התם לא מסיק הכי דקאמר ר"א א"ל כל היכא דכתיב בקר בקר ראשון הוא ודו"ק : בפרש"י בד"ה הפסח ששחטו כו' וכסבור כשם שמותר לשמו כך מותר שלא לשמו עכ"ל דכיון דמוקי ליה בעוקר שידע שהוא פסח ומכוין לעקור לא הוה שוגג דלהוי חייב חטאת אלא משום דקסבר כשם שמותר לשמו כו' מיהו ה"מ לפרושי נמי בנעלם ממנו שבת כפירושו לקמן גבי כל הזבחים ששחטן לשם פסח מיהו גבי כל הזבחים ששחטן כו' לא הוה צריך רש"י לפרש דנעלמה שבת ממנו או כסבור שמותר כו' כיון דמוקמינן לה בטועה שפיר הוה שוגג בלאו הכי כיון דהוו סבור דפסח היה ומותר לשוחטו בשבת ודו"ק : בד"ה ר"א מחייב חטאת אע"פ בטעה בדבר מלוה עכ"ל לכאורה הכא איכא לפרושי דלכך מחייב ר"א משום דאליביה לא עשה מלוה דהא פסול לעיל אהרים לשם פסח אבל למאי דמוקי לה לקמן סיפא בטועה ורישא בעוקר משום דעקירה בטעות לא הוה עקירה לא הוה הזבח פסול בסיפא וה"ל שפיר עושה מלוה ואפילו בעשה מלוה מחייב ר"א כההיא דתינוקות דשבח ומל את של ערב שבת בשבת דמחייב ר"א כדלקמן וקרוב לזה כתב מהרש"ל לקמן בתוספות ודו"ק :

דף ע"ב בד"ה מה לי שלין רלוין כו' ואמאי פטר ליה ר"י ברלוין והלא לא טעה בו שיודע שאינו פסח עכ"ל אע"ג דבעוקר נמי איירי ע"כ דטועה וסבור שמותר לשחוט אחרים לשם פסח דאל"כ לא הוה מקרי שוגג אלא מזיד מ"מ לא מקרי טועה בדבר מלוה אלא בכה"ג שהיה סבר שזה פסח והוא זבח אחר דומיא דתינוקת דלקמן וק"ל :

גמרא

קרני ראם [א] דוחה שבת כו'. נ"ב איני מבין דדוקא איסור שבות דחי מכשירי פסח אבל מילה שלא בזמנה בשבת איכא איסורא דאורייתא ולא דחי מכשירי פסח : [ב] דבקר וכו'. נ"ב ואין זה מוכרח דבקר זו חגיגה מיירי בחגיגת ט"ו דודאי אינו בא רק מן הבקר : [ג] מיהו קשה. נ"ב ויש לחלק דכאן א"כ דליל ראשון חייב ג"כ בשמחה וכיון דה"א בשום פעם רק שיזבח מעיו"ט מחשב כזביחה בשעת שמחה א"כ באקלעי בשבת דאילו לא היה היום שבת היה אפשר לזבוח בשעת שמחה שפיר מעכב וז"ב : [ד] וי"ל. נ"ב ר"ל דאם לא בעינן זביחה בשעת שמחה ואמעיט ליל ראשון משום דאין שמחה לפניו א"כ זה ל"ש רק לילה אבל בשמחת יום הרי כפירוש כתיב ושמחתם שבעת ימים וא"כ אף דבעת הוי שבת מ"מ יוצא במה ששחט מעיו"ט ויש בו שמחה :

מהר"ם

חשתא דשוחטין וזורקין על כרחך קרא אתא לאשמועינן אטמא מוחלט דאינו יכול לאכול לערב ואם כן למה לי קרא ותירץ דקרא לא לאיסורא אלא להיתירא דפסח שני וכו': ע"ב ברש"י ד"ה א"ל התם דאיתיה ביחיד משום וכו' כצ"ל והכל דבור אחד הוא : באד"ד כגון רוב צבור וכו' עיין לקמן דף פ' : בתוס' ד"ה אכילת פסחים וכו' עד דחוי דומיא וכו' לפירוש התוס' הא דפריך בגמ' א"כ מצינו וכו' היינו מכח דס"ל דאיש לפי אכלו לעיכובא אתי כדמסיק בתוס' ומסיק היינו דוקא דוקן וחולה וכו' והתוס' לא כתבו אלא מסקנא דגמ' ולפירש"י דס"ל דאיש לפי אכלו לא אתי אלא למצוה לבד צ"ל הא דפריך בגמ' א"כ מצינו וכו' ופירש"י ותנן באידך פירקא שחטו שלא לאוכליו פסול לא פריך אלא שיהא לכתחלה אסור והכא משמע דאפילו לכתחלה מותר לשחוט ולזרוק בלא הזאה וצ"ל הא דקתני שחטו שלא לאוכליו פסול היינו לכתחלה ואל תתמה דהא איתא סוף דף ע"ז חרא דפסולה דיעבד משמע ועוד חמשה דברים באין לכתחלה משמע ופירש"י א"כ משמע פסולה להקטיר קומצה לכתחלה וכו' ומשני בגמ' כאן ביחיד כאן בצבור ולא מתיישב ההוא שינויא אא"כ נאמר שפסולה לכתחלה משמע ועיין דף צ"ח ע"ב :

דף ע ע"א בגמ' אע"ג דאקשי רחמנא לפסח אמר קרא וכו' כצ"ל : בתוס' ד"ה לאו חובה וכו' והשתא א"ש תהיא דדריש תמיד וכו' עיין לעיל דף ל"ס בתוס' ד"ה בארבעה עשר וכו' :

ע"ב בגמרא אמר רב יוסף ואנן וכו' ס"א אמר רב אשי :

דף עא ע"א ברש"י ד"ה (הא לא דמיא) [לרבות וכו' ויו"ם האחרון טפית לא דהא] וכו' זה הוא לשון שני ועיין בסוכה ותמצא שזה פירוש שני הוא :

דף עב ע"א ברש"י ד"ה הא לא דמיא וכו' ר"א דדייק וכו' ולא שאני כו' אמאי הד"א ומה שכתוב בספרים ומקשים ר' יהושע דשני ליה בין עוקר לטועה כי פריך ליה חוא ט"ס : באד"ד אמאי אהדר ליה טעמא משום ששינה בדבר האיסור כצ"ל והוא סוף דבור : בתוס' ד"ה הא לא דמיא וכו' ומאי קאמר ר' יהושע וכו' נ"ל דהתוס' לא פירשו זה אמאי דקאמר לקמן ר' יהושע דשני ליה הכי דא"כ הוה להו להתוס' להתחיל תחלת דבור משם אלא אמקשה פירשו זה וקשה להו לתוס' מאי מקשה פשיטא דר"א לא ס"ל הא דהא בלאו הכי אינו דומה רישא לסיפא דהא בסיפא טועה בדבר מצוה הוא לכך פירשו דמקשה ארבי יהושע ומשני ר"א לא שני ליה

חכמת שלמה

לתרץ הכי דהא אכתי לא פריך האי פירכא אם דחו מכשירי כו' ודו"ק. (עיין במהרש"א) : בד"ה מדקמהדר כו' וד"ה שוחטין כו' שייכי בסוף העמוד : ע"ב גמ' עבדי בטומאה ומילתא דאיכא בליבור איתא ביחיד ומילתא דליתא בליבור כו' כצ"ל : שם תנא כרכבתו כו' נ"ב גירסת רש"י תנא הרכבתו והכא תולא דתי שבת וקאמר נמי בהך סיפא אימתי מביאים כו' : רש"י בד"ה אלא אמר כו' ולזריקה אכילת כו' בשבת שוחטין וזורקין כו' כצ"ל והד"א : תוס' בד"ה אכילת פסחים כו'. נ"ב והיינו כמסקנת שינויא דגמ' אבל לפירש"י מה דמשני הלמודא במסקנא אבל האי מיתזיא חזיא והקושי הוא דלא מתקן הייט להרץ מה שמוחטין הפסח לכתחלה עליו נהי דלא מעכב מ"מ לכתחלה בעינן לאכלו אבל אי הוה בעינן לאכלו אפילו לעכב לא הוה סגי במה דמשני מחזיא הוא דחזיא כו' דהא סוף סוף שלא לאוכליו הוא ודו"ק :

דף ע ע"א רש"י בד"ה על השובע שיהו נהנין באכילתו ותיחשב להן הס"ד : בד"ה יוצא בה כו' יוצא בה משום כו' הד"א : באד"ד ה"מ בהוכות דעלמא נמחק : בד"ה ש"מ כו' בחגיגה בהוזה היקשא כצ"ל וכס"ד : בד"ה לאו כו' אסיפא והפ"ה כו' כצ"ל : תוס' בד"ה לאו חובה כו' דריש תמיד נשחט נ"ב דף ס' עמוד ימין : בד"ה והא מדקתני כו' שחל להיות בשבת נמחק : ע"ב גמ' במרובה מנא ידעי כו' סוף סוף מנא ידעי כו' כצ"ל : שם אבין תכלא לימא כו' כצ"ל ונ"ב פשוטו הוא דהרבין קאי ושמו אבין כמו רבינא דשמו אבינא וכן הרבה אבל תימה שיאמר אביי על רבין שהיה קדמון לפניו שהיה בימי רבי יוחנן ויזכרנו בגנאי כי ההי מילתא ולא יזכרנו נמי ר' אבין או רבין ונראה בעיני לפרש דבימי אביי היה אחד ששמו אבין והיה קובר את בניו ואמר אביי אותו אבין שקובר את בניו יאמר כאלו הדברים שאינם הגונים ולא רבי אבין ודו"ק : רש"י בד"ה אבל קופין כו' בי"ד ולא בט"ו כו' נ"ב פי' הותן שנטמאו אבל לעולם מי שנשאר טהור שפיר מביא חגיגת ט"ו כדפירש"י גופיה לעיל : בד"ה פירש כו' כצ"ל :

דף עא ע"א גמרא קשיא ליה ומי איכא כו' כצ"ל : רש"י בד"ה וביית כו' אך שמח הס"ד : תוס' בד"ה לאו משום כו' של יו"ט שיכול כו' כצ"ל : ע"ב גמרא אמר מר או אינו כו' ביום הראשון הרי בקר כו' ולילה א' (אחר כן) [א"כ] מאם נדר או נדבה כו' כצ"ל : רש"י בד"ה כדר אמר כו' ע"כ לאו החגיגת ט"ו כו' כצ"ל : בד"ה בחטו בשבת כו' שסבר שלא כו' הד"א :

דף עב ע"א גברא לשני ליה הכי כו'. נ"ב ויש לי תימא רבה מנלן דרבי יהושע אית ליה דשאני בין

עוקר

גמרא לישני ליה הכי כו'. כתב מהרש"ל ויש לי תימה רבה מנלן דר"י אית ליה דשאני בין עוקר לטועה דלמא כו' ה"ה בטועה אלא דלא אשכחת לגביה טועה משום דס"ל עקירה בטעות לא הוה עקירה כו' עכ"ל וכ"ל דפסיקא ליה לתלמודא דמחלק ר"י בין עוקר לטועה דבעוקר לא הוה טועה בדבר מצוה ובטועה שהיה סבר שהוא זה שיש בו מצוה והוא דבר אחר שאין בו מצוה הוי טועה בדבר מצוה ופטור כדמוכח הך דתינוקת דלא שייך התם לחלק בין שינה לדבר האסור לדבר המותר אלא לפי כוונתו למול את של שבת ה"ל לדבר המותר ואפ"ה לא שרי התם אלא בטועה בדבר מצוה וגם עשה מצוה וע"פ הדברים האלה יתבארו דברי התוספות שכתבו הא לא דמי רישא בעוקר כו' ואמאי קאמר ר"י שכן שינה בדבר האסור אפילו שינה שמו לדבר המותר נמי חייב שכן עוקר עכ"ל דקדקו לפרש למאי דמסיק הקושיא דלישני ליה ר"י הכי דליכא לפרושי דלוקמא בין רישא ובין סיפא בשינה שמו לדבר האסור ולחלק בין עוקר לטועה דהא לא מליט דר"י פוטר בשינה לדבר האסור אפילו בטועה דההיא דתינוקת לא הוה אלא בטועה בדבר המותר אבל הקושיא הוא דלישני ליה דכולה בדבר המותר כההיא דתינוקת ואפ"ה ברישא בעוקר חייב דלא הוה טועה בדבר מצוה והדברים ברורים למבין ומיהו אפילו אי מתוקמא הרישא נמי בטועה המ"ל לישני ליה ברישא לא עשה מצוה ובסיפא עשה מצוה כההיא דתינוקת וכמו שכתבו התוספות לקמן אלא דקושטא קאמר דמאי דמוקי ליה רישא בעוקר לא הוי טועה בדבר מצוה כלל ודו"ק: **תוספות** בד"ה שקדם ומל כו' ה"מ לפלוגי כו' ורישא נמי קמ"ל רבותא דנקט ע"ש כו' עכ"ל לא הוה צריכי להכי דברישא בקדם ומל א' בע"ש ודאי דלא מצי לאשכוחי בא' מהן למול בשבת וא' אחר השבת דבהא ודאי לא טעי למול בע"ש כיון שאין זמן של א' מהם למול בע"ש ודו"ק: **ע"ב** בד"ה בהשתא נמי כו' דפוטר טעה בדבר מצוה הע"פ שלא עשה מצוה. כו' עכ"ל ולא תקשי ליה מתניתין דתינוקת דאיכא למימר דלישני בהרא ס"ל כר"מ דפטר לר"י באחד למול אחר השבת כו' וק"ל:

דף עג גמרא שחטו שלא לאוכליו פשיטא כיון דהתם פסול כו' הכא ניחא דניחא ליה למפרך אסיפא דשלא לאוכליו משום דרישא דשלא לשמו קתני משום דקבעי לאפלוגי ר"א ור"י אלא אסיפא קשיא ליה דלא אסיק אדעתיה למימר דתני סיפא איידי אבל בסמוך דבעי מיניה דבשלא לאוכליו לדברי המקלקל כו' מה תיקן המאי לא בעי הכי ברישא דשלא לשמו חייב מה תיקן [א] ויש ליישב דברישא דאיירי בשוקר הקרבן מפסח לשלמים ודאי דהתיקון דפסול שלמים הוא ולא מחייב אנותר דידיה כמו אנותר דפסח אבל בסיפא דשלא לאוכליו דמעיקרא היה פסח ועכשיו נמי פסח פסול א"כ מה תיקן וק"ל: **תוספות** בד"ה לדברי האומר כו' מיהו אכתי קשה לר"י כיון דס"ד דליכא תיקון כלל במתניתין כו' עכ"ל ואהך גופא דר אבהו דאמר חוץ מחובל ומבעיר דאפילו בא"ל לכלבו ולאפרו חייב איכא לתמוה הכי מה היקן אליבא דר"ש [ב] וע"ש בתוס' ודו"ק. **בד"ה** שחטו ונמצא כו' תימה לר"י אמאי פטור והלא לא עשה מצוה כו' עכ"ל וכן יש לתמוה במשכו בעלים כו' דפטור ומיניה מפריך אי ר"א הטלה נמי כו' דאמשכו בעלים כו' קאי לקמן וק"ל: **בד"ה** אשם כו' מנא תימרא כו' דהא כ"ע מודו דלאחר עקירה וניתוק היה יכול כו' עכ"ל משמע ליה הכא דמיירי לאחר עקירה וניתוק כיון שמקריבה לעצמו לר"י מסתמא עוקרו וכן נראה מפרש"י דמדר"י מוכח לה מה"ט וק"ל: **בא"ד** ומה שפירש ר"י דאי אמרת דבעי עקירה א"ש כו' עכ"ל שהם דבריהם לעיל דברי ר"י הם וק"ל: **בא"ד** א"כ דבאשם אזל כו' ולא ידעינן אי הוא עצמו או דמיו וגלי קרא דהוא עצמו כו' עכ"ל לכאורה קשה דגלי קרא וממעט דמיו הא תנן יפלו דמיו כו' ויביא עולה בדמיו כו' ונראה לומר למעט דמיו קודם שיכתאב וכן מה שכתבו בתירוץ קמא והתא קרא ללמוד על הלכה כו' דהכי גמרינן דכל שבהעולה מהה בהאשם קרב עולה כו' היינו נמי דקרב נמי בעצמו עולה וה"ה דמיו לאחר שיכתאב וק"ל: **ע"ב** בפרש"י בד"ה מידי הוא טעמא אלא לרב האי תירוצא כו' עכ"ל דלא ניחא ליה למימר כדמעיקרא דרב קאמר שחטו לשם עולה כשר דבעי עקירה ומוקי לה לברייתא כפשטיה ורבי חייא בן גמדא קאמר דלא בעי עקירה וסבר דב"ח נדחין ומוקי לה לברייתא בהכי דא"כ הוו פליגי רב ור' חייא בתרתי ודו"ק: **בד"ה** אלא אמר רב פפא כו' ומשום דשלמים הוא וכגון דשהטו בהדיא כו' עכ"ל [ג] הלשון מגומגם קצת דודאי בהכי איירי דשהטו לשם פסח שהרי לא נודע לו עדיין שמשכו בעלים כו' ודו"ק: סליק פרק אלו דברים

ביצד צולין פרק שביעי

דף עד בתוספות בד"ה האי מולייתא כו' ואין מניחין אותו לפלוט דקאמר התם רב הונא כו' במסכת חולין לאכול ככר שההך עליה כו' עכ"ל כל"ל [ולפי] מ"ש המפרשים דאיירי התם בנגלה עד שיהא ראוי לאכילה אין ראייה מהתם דהבשר עצמו מותר דילא כל דמו והככר אינו אסור אלא משום מראית עין וק"ל: **בד"ה** כבולעו כך כו' ומטעמא כבולעו כך פולטו נמי לא הוי שרי התם גבי ככר אלא בדיעבד כו' עכ"ל אין זה תירוץ אחר אהא דלא נקט התם מטעם כבולעו כך פולטו דהא מטעם דמשריק שריק דקאמר התם נמי לא שרי אלא בדיעבד אלא משום דמשמע להו דמולייתא דשרי אפי' לכתחלה הכא מטעם כבולעו כך פולטו קאמרי דמטעם כבולעו כך פולטו לא הוי שרינן התם לכתחלה בככר דאפי' מטעם דמשריק שריק התם דעדיף לא שרינן משום דגרע טפי ממולייתא דהכא איירי בבשר ואע"ג דגבי פסח כו' וק"ק דא"כ מאי מייתי מפסח אמולייתא דאימא דדוקא בפסח לא החמירו ואפי' בככר וי"ל דהכי מייתי כיון דבפסח ליכא איסורא אפי' בככר מסברא דאין להחמיר בבשר בחולין וק"ל: **בא"ד** עפי מסאר בשר שלא נמלח דבישרא ע"ג בישרא כו' עכ"ל כל"ל וק"ל: **בא"ד** ויש ללמוד היתר במולייתא אפי' נמלח בשר החיצון כו' והפנימי לא נמלח כו' עכ"ל ר"ל דהע"ג דהשתא ליכא למימר איידי דפליט דם דידיה פולט דם הנבלע בו מן הפנימי אפ"ה שרי מטעם כבולעו כו' וק"ל: **ע"ב** בד"ה שאני לב דשיע נראה דכ"ש דמבחוץ הוא יותר שיע עכ"ל והיינו כפירש"י דשרי אפילו לקדירה דהרוטב מוליא ומוליך הדם לחוץ ולא בלע כמו מבחוץ דהא חזינן דיותר שיע מבחוץ אבל אי לא היה שיע מבחוץ ליכא לפרושי במסקנא נמי אלא בגלי וק"ל: **בד"ה** אסמיק חלייה כו' ועוד התם משמע שהחלא מלמית ולא מפליט כו' עכ"ל ק"ק דאימא שאני היכא דאסמיק דמפליט טפי וכן יש לדקדק בפירושם לקמן דאסמיק הייט דאשתהי ודלא אסמיק דלא אשתהי אמאי לא פירשו כפשטא כפירש"י בדאסמיק דהייט נגרר הדם מחמת מכה וגרסי' הוא וחלא אסור ובלא אסמיק גם החלא שרי כההיא דכל הבשר ויותר יש לדקדק בדברי הטור י"ד סי' ס"ז דבההיא דאסמיק חתכיה ומלחיה כו' דלעיל פי' כפירש"י דהייט שנגרר הדם ע"י מכה והכא באסמיק הוא וחלא אסור פי' כדברי התוס' דאשתהי ודברי הרא"ש נכונים בזה שכתב כאן כדברי התוספות וכתב על זה ובהאי אוקמא דאסמיק פליגי לעיל ואי חתכיה ומלחיה כו' ר"ל דהיינו נמי באשתהי ודו"ק:

דף עה בד"ה וגרפו ואפה כו' ותירץ ר"י שאני גחלים כו' אבל חום התנור שגרפו מחמת חום השלהבת כו' עכ"ל אבל רש"י פי' בפ' כל שעה אהא דאמר התם בשלה ע"ג גחלים ד"ה מותרת דכ"ש בתנור גרוף כו' ואפשר דהיינו למ"ד התם דאפי' בגחלים לוחשות ד"ה מותר דהוה כ"ש תנור גרוף והכא לא קמבעיא ליה בתנור גרוף אלא למ"ד התם בעוממות [דוקא] ד"ה שרי. ואין להקשות השתא דסברות הפוכות הוא דלענין ערלה גחלים עפרא נינהו ומותר ובתנור גרוף מבעיא ליה אי מקרי אש ולענין פסח אמרי' בהיפך דתנור גרוף ודאי לאו אש נינהו וגחלת מקרי אש לר' די"ל דהכא למ"ד התם בערלה דוקא בגחלים עוממות שרי והשתא ניחא לאוקמא הא דר' לענין פסח בגחלים לוחשות ועוד יבא בזה לקמן ודו"ק **בא"ד** וחום אבוקה אסור א"כ כשגרפו ואפה כו' עכ"ל ר"ל לפי הסברא שכתבו דחום התנור כו' מחום השלהבת וא"כ מה לי אבוקה כנגדו דהוי חום השלהבת ומה לי חום התנור דהוי נמי חום השלהבת ומה שהקשה מהרש"ל דמוקי ליה התם דוקא באבוקה כנגדו י"ל דהיינו אבוקה בלא תנור וה"ה תנור שגרפו דה"ל נמי חום שלהבת ואפשר דעדיף מה"ט אפי' מגחלים לוחשות דלא בא החום מן השלהבת וכמ"ש התוספות ודו"ק: **בא"ד** ובירושלמי דייק כשהפסח נצלה כו' עכ"ל אין כאן מקומו אלא לקמן גבי פסח וק"ל: **בד"ה** נכוה בגחלת כו' תימה מה בין גפסים כו' להרסו של תנור כו' עכ"ל וכן יש להקשות לקמן גבי פרים הנשרפים דממעטינן מאש בלאו יהורה גפסים וסיד רותח ולעיל גבי תנור אצטריך יהורה דלאו אש למעט מיהו להאי הירולא דאמרינן לעיל גלי רחמנא התם וילפינן מינה איכא למימר הכא במכוה אי לאו יהורה לרבות הוה ילפינן ליה מתנור דגבי פסח וכן ההיא דפרים הנשרפים ילפינן מפסח דלאו אש נינהו ומיהו ק"ק דאדרבה נילף פרים הנשרפים ממכוה דאש נינהו ודו"ק: **בד"ה** הא לאו הכי כו' שהם גחלת דמשנה ודברייתא הוי לוחשות עכ"ל כתב מהרש"ל ותימה הלא לשם איכא מ"ד בשלה ע"ג גחלים בעוממות וא"ל דסוגיא כו' עכ"ל ע"ש באורך • ונראה דודאי כן דרמי ליה לרב חסדא אגחלים ס"ל כמ"ש התוס' דשם גחלים דברייתא

נמוקי הגרי"ב

ד"ה לישני לי כלי כו' עי' מה שתי' כמהרש"א על קושית מהרש"ל דפסיקא לתלמודא ע"ש ואנכי לא ידעתי הלא הדברים כפשטן כיון דר' יהושע אית לי' דבאינס רהוים חייב וברהוים פטור ע"כ דס"ל לחלק בין עוקר לטועה דהא הגמ' לעיל מיניה מדמי עוקר לאינס רהוים והזינן דר"י מחלק אמת דלא מוכח מזה רק בשינה לדבר המותר יש לחלק מ"מ תקשה לישני כו' כמ"ש התוס' שם ד"ה הא לא דמי כו' ואמאי קאמר ר"י שכן שינה בדבר האסור אפי' שינה שמו לדבר המותר כו' ע"ש ואם נימא דמשני לה שכן שינה שמו לדבר האסור להורות דאף בטעות חייב ז"א כיון דלא משכחת לה דהא עקירה בטעות לא הוה עקירה וא"כ ליכא טעות כדין כלל והו"ל לר"י לשנויי הכי כיון דאף לפי תי' ר' יהושע מוכרח לחלק בין טועה לעוקר מהא דאינס רהוים דדמי לעוקר כנ"ל גם קושית הרשב"א בתוס' ד"ה לדידך כו' לא הבנתי כמה שהקשה דהא לר"א לא שאני ליה בין עוקר לטועה וא"כ מאי מועיל שינה לדבר המותר ע"ש הא מה שהשיב ר"א מפני שפיר על ק"ו שלו וזה ענין אחר מה שלא השיב ר"א ונ"ע:

ד"ה לדברי האומר מקלקל בחבורה פטור כו'. עי' מהרש"א שהקשה דלמה לא הקשה כן על שחטו שלו לש..ו ברישא דמתניתין ע"ש מה שתי' דתיקן לענין מותר והגאון ח"ל בתשובה סי' קנ"ח תפס עליו ממשנה דמעילה דבכל קרבן פסול אין נותר ע"ש ולפי"ז יש להקשות בהיפוך דמה פריך הגמ' דהא מהכי התיקון לענין שאינו שייך פיגול וע' צל"ח והנראה דלא שייך זה כלל להתיקון כיון דאם לא היה שוחט כלל לא היו ג"כ פ' איסור נותר והקשה המהרש"א לדוכתי' אבל י"ל כפשיטות דזה ידע שפיר דתיקן אם עלו לא ירדו דזה מבואר להדיא בזבחים פ"ד א' בברייתא שם דפסח ששחטו שלא לשמו אם עלה לא ירד ומש"ה לא היה יכול להקשות מרישא רק הוה ס"ד דזה דוקא בשלא לשמו דשייך בכל הזבחים מה"כ בשלא לאוכליו דמיוחד רק בפסח כיון דהמיר ה"א דגם אם עלה ירד ותי' דמ"מ גם בזה אם עלה לא ירד ואף דבגמ' לעיל ס' ב' מבואר דמה שאינו נוהג בכל הדברים הוא קיל מ"מ לס"ד י"ל כן ועיין:

ד"ה אסמיק חלייה כו' עי' מהרש"א שהקשה דאימא שאני היכי דאסמיק מפליט טפי כו' עכ"ל ובהרא"ש פ' גיד הנשה סי' י"ב מבואר קושית התוס' אל נכון וז"ל שם ועוד דומיא דתליט לקמן דהוה להבלעת הדם בתוכו אית לן נמי לפרושי הכי ע"ש הרי דמחמת דומיא הקשה די"ש לפרושי הכי כמו התם. ומ"ש המהרש"א עוד וכן יש לדקדק וגרסינן הוא וחלא כו' ע"ש מיושב במ"ש הרא"ש שם ועוד דלמה היה תולטין אותו אם היו נאסר ע"ש:

קרני ראם

[א] וי"ל. נ"ב עיין ח"ל שהשיג ע"ז דנותר פסול אינו חייב עליו וכמ"ש החרכתי: [ב] וע"ש. נ"ב ר"ל דלמ"ש שם דלא הוה משאצ"ל משום דאיהו סבר דמותר ליהנות ומחשבתו הוה נ"ל א"כ לק"מ הכא ג"כ וכתי' כתבתי ליישב זה: [ג] הלשון מגומגם. נ"ב עיין ח"ל הכוונה שפירש בהדיא לשם פסח ולא בסתמא:

חכמת שלמה

עוקר לטועה דילמא רבי יהושע נמי ס"ל כר"א דאין חילוק בין עוקר לטועה והא דקתני רישא בעוקר הוא הדין בטועה היה חייב אלא דלא אשכחת לגביה טועה משום דס"ל עקירה בטעות לא הוי עקירה אבל אי היה עקירה בטעות עקירה ה"ה נמי דהוה חייב ומה בעי רבי יהושע לשנויי ליה שינויא אחריתי • (עיין במהרש"א): **שם** והתניא רבי חייא מאבל ערב אמר ר"מ כו' כצ"ל ונ"ב רש"י פירש שם מקום: רש"י בד"ה לרבי אליעזר דדאין האי ק"ו לא שאני כו' כצ"ל והד"א והשאר נמחק: **בא"ד** רבי יהושע דשאני ליה כו' טעמא משום דשינה בדבר האסור כו' כצ"ל והס"ד ואח"כ מה"ד [בפסח שאין] כו': **תוס'** בד"ה לרבי יהושע כו' דפסל לעיל אחרים לשם פסח. נ"ב והימה הא אפילו רבי אליעזר סבר דכבר מאחר דאוקמינא מתני' בעוקר משום דס"ל עקירה בטעות לא הוי עקירה א"כ סיפא דאיירי בטועה מדי חלק בין ראויה לשאינה ראויה א"כ לא הוי עקירה וכשר ולא קשה מידי דהכי מקשה רשב"א דהא עכ"פ לדבריו דר"א קאמר כלומר אפילו לא מוקמית מהני' בעוקר אלא בטועה וס"ל עקירה בטעות הוי עקירה א"כ יש חילוק לרבי יהושע בין עושה מצוה ללא עושה אלא לדבריו דר"א קאמר דס"ל אף בסיפא לא עשה מצוה עכ"פ דמוקמת בעוקר נמי לדבריו דר"א קאמר ועל זה כתבו התוס' שפיר דהוה מצי למימר וליטעמיך ר"ל אפילו לדעתך דלא בעית למוקמא מתני' בעוקר אלא כו' בטועה מ"מ לדבריו דר"א קאמר כדפרישית וליכא לאקשויי לפי האמת דמוקמת מתני' בעוקר תמאי לא משני רבי יהושע משום דעשה מצוה כו' זה לא קשה דכי מוקמית מתני' בעוקר לא שייך לחלק בין טועה לדבר מצוה ועשה דהא רישא לא איירי כלל בטועה בדבר מצוה דהא עוקר מדעת: **בא"ד** לדבר המותר פטור. נ"ב פי' אם היה שוחטו לשם אימורי צבור:

דף עג ע"א תוס' בד"ה תיקן להוליאו כו' ולא מיחייבי אהך טומאה כו'. נ"ב פי' וה"ל מאי נפקא מיניה לענין חיוב שאם נכנס במקדש דאינו מחויב אהך טומאה דרבנן וה"ה דכמ"ל אם אכל קדש כו' כצ"ל: **בא"ד** וראיה לפי' זה דבתמורה פ' אלו קדשים כו' כצ"ל. ונ"ב פי' לפירוש ר"ת ולאפוקי מפי' ר"י: **ע"ב** גמ' בין הערבים עיבור צורה בעי דתניא זה הכלל כו' כצ"ל:

מהר"ם

ומאי היה לו לר' יהושע להשיבו ופריך ר"י דשני ליה דהא ר"א הקשה עליו וה"ל להשיבו מה שהוא סובר לא מה שסבר ר"א: **ע"ב** בתוס' ד"ה באשתו נמי וכו' דפריך אלישנא בתרא וכו' ר"ל היינו לשון ב' כדאיתא בסמוך בגמרא אית דאמרי בההוא פטור וכו':

דף עג ע"א בתוס' ד"ה תיקן להוציאו וכו' משמע דתקרובת כו' ולא מחייב אהך וכו' ר"ל אפילו הוי דרבנן לא היה יכול לתרץ תיקן להוציאו מידי נבילה משום דאין נפקותא בדבר דהא השתא נמי מטמא מדרבנן לכך קאמר דנ"מ דלא מחייב אהך טומאה אם נכנס וכו': ד"ה אשם שניתק וכו' א"ת כי לא ניתק נמי אא"ב דבעי עקירה א"ש דבעינן ניתוק דע"י כן יזכור לעוקרו וכו' כצ"ל: **בא"ד** אבל השתא דלא בעי וכו' ניתק נמי ליכשר דליכא למיחש וכו' כצ"ל:

כיצד צולין פרק שביעי

דף עד ע"א ברש"י ד"ה כמין בישול הוא זה שמבשל וכו' כמו תוך הקדירה וכו' כצ"ל: ד"ה האי מוליתא וכו' ואפי' לא מלחו את הבשר וכו' ואפילו לא מלחו א"א כמליחת צלי וכו' כצ"ל: **ע"ב** בגמרא שאני לב דשיע הא רבין סבא כצ"ל:

דף עה ע"ב בגמ' ת"ל נחלי הא כיצד מביא מן הלוחשות והא נפא קש"א וכו' כצ"ל:

כיצד צולין פרק שביעי

דף עד ע"א רש"י בד"ה ואי זה כו' במקום שלא נהגו. נ"ב פי' לאכול צלי: **ע"ב** גמרא מאי שנא מחלה כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה אסמיק כו' דלא גרע ממלחיה כו'. נ"ב ואין לומר משום דמתכין דלא בשו תחיב אלא משום שכת המלח יכנס בכולו וכשנגלה כל צרכו הו נ"ל למידי וק"ל:

דף עה ע"א רש"י בד"ה אי לאו כו' [קמ"ל כו'] לאפוקי זמורות ורותחין. נ"ב משמע מפירושו להדיא דג"ש לחוד לא קממעט זמורות אלא משום דרב נחמן דכרוך לו מיתה יפה. ואבר רותח הוא יותר מיתה יפה: מכסיסת חבילי זמורות א"כ לעיל דפריך וכ"ש אם עצמה כו' מאי קמשני ג"ש כו' שמא אף בחבילי זמורות טבל לשרוף ולכן נ"ל דמג"ש לחוד ממעטינן חבילי זמורות אבל מרב נחמן לא ממעטינן דמיתה פתילות אבל או חבילי זמורות שוה ולא קממעט מרב נחמן אלא הני תנור ודו"ק: **תוס'** בד"ה וגרפו כו' והוא אבוקה אסור. נ"ב פירוש מאחר שלא נאפה הפת בתוך השלהבת אלא מרחוק וחום השלהבת גורם האיסור לפי שנאפה מחום השלהבת [illegible]

עמ'

דברייתא הוה לתשות וס"ל כמ"ד התם דאפי' לתשות מותר אלא דרב חיננא דקמבעיא ליה נפיל בהתנור לא ס"ל הכי אלא דלא שרי התם אלא בעוממות ולשון הורה וברייתא שוה לרב חיננא וק"ל: בפירש"י בד"ה קמ"ל ג"ש דשריפה כו' אהני דרב נחמן לאפוקי זמורות וזוהרין עכ"ל כפירושו הכא כן פי' רש"י בפרק ד' מיתות וז"ל קמ"ל ג"ש דמקריא נמי שריפה והבא דמקרי שריפה ברור אותה לו כו' מדרב נחמן עכ"ל ר"ל דאי לאו הדרב נחמן לא הוה ממעטין זמורות מג"ש אלא דמג"ש הוה ילפינן דשריפת נשמה וגוף קיים נמי מקרי שריפה וה"ה שריפת הגוף ממש דמקרי שריפה ואהא דר"נ למעט שריפה ממש בזמורות דלא הוה יפה כ"כ כמו שריפת אבר ומה שהקשה מהרש"ל לפירש"י א"כ לעיל דפריך וכ"ש אם עלמה כו' מאי משני ג"ש שמא אף בחבילי זמורות טבל לשרוף כו' עכ"ל י"ל דהמתרץ הוה ס"ד דידע שמקשה הוא דברור מיתה יפה ולא פריך ליה ונקיף חבילי זמורות כו' אלא משום דשריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה מקרי ומשני ליה ג"ש דמקרי נמי שריפה וה"מ למפרך אכתי ויעבד נמי בחבילי זמורות אלא דניחא ליה למפרך מיניה וביה ויעבד נמי חמי טור כו' כך נ"ל לייטב פירש"י הכא ובפ' ד' מיתות ודו"ק: תוספות בד"ה באש תשרף כו' והשרף רבויא דה"מ למכתב בהם תמות עכ"ל הייט לפי מאי דס"ד השתא אבל למאי דמסיק משום דכתיב השרף לבסוף אפשר לומר דלאו ריבויא הוא וק"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה אמר אביי כו' רצה שלהבת בלא גחלים כו' ת"ל גחלי אש למעוטי שלהבת גרידתא עכ"ל ק"ק דאימא אביי נמי ה"ק רצה שלהבת בגחלים שהולת אור ברוטו ולא הקשי ליה הא דפריך ליה רבא וי"ל דא"כ לא הוה אצטריך ליה להגיה רצה גחלת יביא אלא כדקתני בברייתא יטול שלהבת דהייט שלהבת בגחלים וכדאוקמא רבא ודו"ק:

דף עו תוס' בד"ה בשלמא כו' וא"ת למ"ד עילאה גבר למה הפסח אינו נאסר מחמת השפוד כו' עכ"ל הך קושיא היא אף לדברי המתרץ דהפסח מרתח ליה לשפוד שבפנים והדר השפוד ומרתח ליה לפסח וא"כ הוא למה נקטו בדבריהם למ"ד עילאה גבר כיון דהשפוד הוא תוך בשר הפסח באמצעו ויש בשר הפסח למטה ולמעלה משפוד למ"ד נמי דתתאי גבר למה הפסח אינו נאסר מחמת השפוד ויש לייטב וק"ל: בד"ה אלא למ"ד כו' משום דקשיא ליה כיון דאוקרי מיקר מה איסורא יש ברוטב כו' עכ"ל ואף לפי מה שכתבו התוספות לעיל גבי חרס לוגנת דכולו עלמא מודו דתתאה החרס בלע כדי קליפה וא"כ מבשל בפסח כדי קליפה הכא ברוטב שהוא דבר לח לא שייך ביה כדי קליפה כמו בחלב לקמן כמ"ש התוס' לשיטת ר"ת וק"ל: בא"ד לפי זה לא הוה נריך כו' כיון דאית ביה איסור לא כו' עכ"ל ק"ק ומאי קושיא דהא ע"כ אצטריך לאסוקי משום דלי מחמת ד"א דאל"כ למה נאסור הסולת משום לא יאפה אותו ויגלה נמי הרוטב כמ"ש התוס' בעצמם לעיל בסמוך ודו"ק: ע"ב בד"ה מאי לאו כו' לפי מה שפירש בקונטרס דלוי לא שרי אלא בדיעבד קשיא מה פריך כו' עכ"ל הייט ממה שדקדק לפרש גבי עבד עובדא שגללה בתנור ובא מעשה לפניו והתיר עכ"ל דמשמע בדיעבד דוקא עבד עובדא ולדברי התוס' דשרי לוי אפילו לכתחלה הא דקאמר לקמן ללוי ודאי תנאי היא וסבר כר"י דמתיר ודיעבד קתני במתני' איכא למימר דר"י מתיר אפי' לכתחלה ולא הני ליטנא דדיעבד אלא משום רבותא דר"מ ור' יוסי דאוסרין אפי' בדיעבד ובפלוגתא דרב ולוי נמי דנקט לשון דיעבד הייט נמי משום רבותא דרב ודו"ק: גמרא אא"א מפני התערובת טעמים מ"ל גדי וטלה כו' יש לדקדק דאימא ה"ק דאפי' גדי וטלה דלית ביה תערובת גופין דלא מיחלף אפילו הכי אין צולין משום תערובת טעמים וי"ל דפסיקא ליה לתלמוד' דאית ביה תערובת גופין אפי' בגדי וטלה דמיחלף וק"ל: תוס' בד"ה אסרה רבא כו' אפילו פלדוג"ש שיש להרחיק אין נראה לר"י שיהא אסור כו' עכ"ל נראה דר"ל ואפי' פלדוג"ש שהוא של חלב עם פשטיד"א של בשר אף שיש להרחיק מן העבירה ושלא יזוב מזה תחת זה מ"מ אין נראה לר"י שיהא אסיר משום ריחא כיון שיש אויר כו' אבל לשון פסקי תוספות ואף פלאד"ן שיש להרחיק מן הלחם כו' אינו מיושב בעיני דמאי לשון אפילו ודו"ק:

דף עז בד"ה סד"א הא כו' והע"ג דבפרשת פינחס כתיב נמי ר"ח ה"א כו' לא קאי אר"ח כו' עכ"ל מיהו קשה דנהי דמועדיכם לא קאי אר"ח נילף שעירי ר"ח ממוספי רגלים דבאין נמי לכפר וע"ק דר"ת מדברי קבלה לא ילפינן בעלמא והכא ילפינן ליה ר"ח דדוחה שבת מדברי קבלה דכתיב קרא עלי מועד ונראה לפרש דה"ק דה"א דלא הוה קאי מועדיכם אר"ח משום דלאו זמן ומועד קבוע דאיכא ר"ח דנקבע ביום שלשים ויש דלא נקבע עד ל"א יום ומה"ט לא הוה ילפינן ליה שעירי ר"ח ממוספי רגלים דמה לרגלים שכן קבוע להן זמן ולהכי מייתי מדברי קבלה לגילוי מלתא בעלמא דקביעות החדש ביום ל"א מקרי זמן ומועד קבוע כדכתיב קרא עלי מועד ושפיר הוה בכלל מועדיכם וה"ה דשפיר ילפינן ליה משעירי רגלים והו לא מידי ודו"ק: בא"ד דה"נ לא קאי אשבת והתמיד ומצרכי להו קרא כו' עכ"ל לשון אשבת הוא מגומגם דמוספי שבת ודאי לא אצטריך קרא דבמועדו בסמוך דבהדיא מפורש בתורה להקריב מוספי שבת בשבת ואפילו תמיד של שבת מדכתיב עולת שבת בשבתו כדאמרינן בר"פ אלו דברים ולא אצטריך במועדו גבי התמיד אלא משום טומאה ונראה להגיה אפסח במקום אשבת ור"ל משום דפסח נמי כתיב בפרשת אמור דכתיב בחודש הראשון בי"ד לחודש בין הערבים פסח לה' וכן בפ' פינחס ואפ"ה מצריך בסמוך קרא דבמועדו והיינו משום דמועדי ה' ומועדיכם לא הוה נמי קאי אפסח דלא קאי אלא ארגל גופיה דקבוע זמן ומועד אבל פסח ה"א דלא מקרי קבוע זמן ומועד כיון דטמאים עבדי פסח שני ולכך אצטריך במועדו: ודע כל מוספי דפסח וסוכות לא אצטריך קרא דמפורש [?] דמקרא גופיה ילפינן ליה דכתיב בפ' אמור גבי פסח והקרבתם אשה עולה לה' שבעת ימים ובסוכות כתיב שבעת ימים תקריבו אשה לה' ובפ' פינחס כתיב גבי פסח כאלה תעשו שבעת ימים וגו' וכיון דאין שבעה בלא שבת ע"כ מוספי פסח וסוכות דוחין שבת ולא אצטריך הכא במועדיכם אלא משום מוסף שבועות ויה"כ ור"ה וכן נראה מפרש"י בר"פ אלו דברים ע"ש ודו"ק: בד"ה שכן יש כו' מדכתיב התמיד ילפינן ליה דמשמע אפילו בשבת ובה"כ כו' עכ"ל נ"ע דהא ודאי בלחם הפנים לא אצטריך קרא דעיקר מערכת לחם הפנים מפורש דבשבת הוא דכתיב ביום השבת יערכנו ועוד מה דחיית שבת איכא בהערכתן ואפשר שעל הקטרת בזיכין קאמר דדוחה שבת דאינו מפורש שיהיה בשבת ואפשר שיהיה בע"ש כמו אפיית הלחם וא"כ הוא מאי משמע ממלת התמיד שיהיה בכל שבת ואימא שיהיה תמיד בע"ש ולא דמיא להמיד דכתיב גבי תמיד דדרים מיניה בה"כ דהאי שבת דהכי משמע תמיד בין בחול בין בשבת אבל גבי בזיכי לחם הפנים דלא הוי רק בא' מימי השבוע מאי משמע מהתמיד טפי בשבת משאר הימים אי לאו הערכה שמפורש שהיה בשבת ואין להקשות דנילף טולה מלחם הפנים דהיינו מבזיכין דדחי שבת די"ל כדפרכינן בשמעתין דבזיכין בעו"ן להתיר לחם הפנים לכהנים ודו"ק: בא"ד והר"י דשמא יש שום פירכא דאל"ה כו' עכ"ל ותלמודא לא חש לאסוקי הנך שום פירכא דאחדא מתרתי פרכינן פירכא כל דהו דמלינן לאשכוחי בקל פירכא כל דהו משא"כ בשמעתין בחדא מחדא הוצרך לאסוקי הפירכא דבעי פירכא גמורה וק"ל: בד"ה ר"א אומר כו' ר' אליעזר גרסי' ולא ר' אלעזר דלקמן פריך כו' עכ"ל ר"ע רבי אליעזר גרסינן ביו"ד שהוא ר' אליעזר בן הורקנוס בר פלוגתיה דר' יהושע בכ"מ וג"ג ר' אלעזר בהך ברייתא דהכא שהוא ר"א בן שמוע דהא מדפריך לקמן וליטעמיך כו' מוכח דר"א דהכא הוא ר"א דברייתא דלקמן שהוא ודאי ר' אליעזר בן הורקנוס דפליג עם ר' יהושע בר פלוגתיה בכ"מ וק"ל: בד"ה נימא מתני' כו' דאפי' ס"ל נמי יש דם כו' לא אתיא מתני' כוותיה משום שתי הלחם עכ"ל דמעומר ליכא דאין מרצה על הקומץ שהוא במקום דם וה"ל יש דם וכפירש"י בשמעתין ויש לדקדק כיון דאין מרצה על הדם לכ"ע א"כ היאך מלינו אם אין דם אין בשר הא הציץ מרצה על הדם לכ"ע וה"ל יש דם וי"ל דלא מלינן לאשכוחי בנטמא אלא בנשפך הדם וכה"ג כתבו התוס' לקמן אם הציץ מרצה על העולין לא מלינן לאשכוחי בעולה אם אין בשר אין דם בנטמא אלא באבוד ושרוף ודוחק דא"כ ה"ל לתוספות למסמך דבריהם אהכא ודו"ק: בד"ה נימא דלא כר"י כו' והא ע"כ כר' יהושע אתיא כו' וי"ל דה"ק כו' והא ע"כ סיפא כו' עכ"ל וק"ק דבלאו ר' יהושע תקשי ליה מסיפא לרישא למאי דסברוה דטומאה דחויה היא בציבור כו' מיהו למאי דמתרץ ומסיק דל"ק כאן ביחיד כאן בציבור ודאי דמהרלא נמי דלא תקשי מרישא לסיפא דרישא איירי בציבור וסיפא ביחיד והו"ק: ע"ב גמרא א"ה אימא כוליה להכי הוא דאתא כו' ק"ק מנליה להלמודא דר"י מצריך תרי קראי לעולה ושלמים אימא דלא מצריך רק חד קרא כמו ר"א דלא מצריך תרי קראי לעולה ולשלמים וקרא דודם זבחיך ישפך מוקי לה כולה להך דרשה דהכא דאין הבשר מותר באכילה עד שיזרוק הדם וסבר כר"א בהא דמלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא והו"ק: בפירש"י בד"ה עומר ושתי הלחם כו' בשלמא לר"א דאית ליה הציץ מרצה על אכילות כו' עכ"ל וא"כ דהוה ס"ל לר"א דאין הציץ מרצה על אכילות ניחא דהא ס"ל יש דם אע"פ שאין בשר אלא דקושטא קאמר דבהדיא ס"ל לר"א לעיל בברייתא דהציץ מרצה על אכילות כולהו כו' כפרש"י וניחא ליה נמי לר"א השתא מב' הלחם וק"ל: תוס' בד"ה אלא פשיטא כו' ר"י דאיהו ס"ל הציץ מרצה כו' ואן ס"ל דלא מרצה עכ"ל דהכא ליכא למפרך מי איכא תנא דמחזיר עפי מיניה דהא ודאי איכא רבי יוסי דסבר אין מרצה וק"ל:

דף עח בפרש"י בד"ה ביחיד לכתחלה פסולה ואם זרק כו' עכ"ל ולא הם לכך פירכא דפסולה דיעבד משמע כיון דבהדיא קתני ומודה ר"י שאם זרק הורצה והמקשה לא סמך אקושייתו אלא אקושיית ועוד ה' דברים באין לכתחלה משמע וק"ל: תוס' בד"ה הא לא קשיא הא ביחיד כו' אלא דס"ל דהציץ מרצה על אכילות וביחיד לכתחלה לא יזרוק מדרבנן כו' עכ"ל אבל אי הוה טעמא כפרש"י דבאין בציבור משום דהותרה בציבור אבל ביחיד לא הותרה הוה אסור לכתחלה מדאורייתא ומיהו בדיעבד הורצה דלא לעכב קאמר קרא וכן צ"ל לקמן לר' יוסי דמחלק בין דיעבד ובין לכתחלה הייט מדאורייתא דהא לא ס"ל טומאה הותרה אפילו בציבור ולא ס"ל נמי דהציץ מרצה ודו"ק: ע"ב בד"ה כי מודה בנטמא משום דציץ מרצה עכ"ל דמה"ט מחלק ר' יהושע בין נטמא ובין אבוד ושרוף דהכא ליכא לפרושי כפירש"י לעיל דטומאה הותרה דהא ביחיד קמיירי וק"ל: בד"ה ולעכב לא כו' אבל כשאין לו אוכלין כו' סברא הוא דפסול כו' כיון דבשעת כו' אפילו אמחשבה עכ"ל ק"ק דע"כ ר"א דסבר לקמן לר"נ דלא בעי גברא חזי בזריקה אלא בשחיטה ע"כ לית ליה האי סברא ועוד ק"ק אברייתא דלקמן דחלים בשעת שחיטה וחולה בזריקה קאמר המקשה נימא רבנן ולא ר' נתן והיאך ס"ד למימר הכי הא כיון דבעי גברא חזי לאכילה ע"כ אפילו בשעת זריקה הוא כמ"ש התוספות הכא והו"ק:

דף עט גמרא מתני' מני ר"י כו' כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר או כו'. מהברייתא דלעיל בסמוך דקתני בכה"ג כל הזבחים שבתורה בין שנטמא בשר כו' נמי ה"מ לאתויי דאתיא מתני' כר"י אלא דבעי לאסוקי עלה דהך ברייתא מנחה מאי עבידתא כו' ויותרת הכבד כו' מנלן כו' וק"ל: תוס' בד"ה או שהיו כהנים כו' אע"פ

נמוקי הגרי"ב תוס' ד"ה בשלמא למ"ד כו' עי' מהרש"א שהקשה דהא למ"ד תתאה גבר נמי קשה והנראה דהא לגיית הפסח היו שהפסח היו תלוי מלמעלה למטה ולא מושכב וכמ"ש במתני' ר"פ כיצד צולין וכמ"ש בתוס' שם ד"ה כיצד כו' דמשום הכי תוחבו דרך פיו לפי שנותן הגם שבשפוד למטה כו' ע"ש וא"כ אין כאן לא עילאה ותתאה רק זה אצל זה שהשפוד תחוב בתוך הפסח ובזה אצל זה כבר מבואר בש"ע יו"ד סי' ק"ה שאינו גובר זה על זה רק קושית התוס' הוא ממה שמונח הפסח על הגם שבשפוד שלא יפיל הפסח ובזה לא קשה רק למ"ד עילאה גבר ומזה ראיה ברורה דבזה אצל זה אינו גובר זה על זה וכנ"ל וזה ברור:

מהר"ם

דף עו ע"א בגמ' ל"ל יקצוץ את מקומו א"ר ירמיה וכו' כצ"ל: ע"ב לא דחיא שבת ומדשבת וכו' כצ"ל: ברש"י ד"ה אמר לך רב וכו' משום דפת חמה אי נמי י"ל דאו או קאמר וחבית כו' כצ"ל: ד"ה כיון דקרבן צבור וכו' דכל יחיד ויחיד מחייב קריא ליה קרבן וכו' כצ"ל:

דף עז ע"א בגמ' דאמר אביי קרא עלי מועד לשבור בחורי תמוז דהאי שתא מלויי מליוה למימרא ברש"י ד"ה ומרצת וכו' ואי לאו משום דציץ מרצה לא הוו וכו' כצ"ל והד"א ס' כצ"ל: ד"ה ודכולי עלמא וכו' עד על טומאת הדם וקמצית הס"ד ומ"ש בספרים ואומרים הוא ט"ס: ד"ה ר"א גרסי' בס"א ליתא: ע"ב בגמ' ש"מ דם אע"פ שאין בשר וש"מ אין הבשר מותר באכילה וכו' כצ"ל: שם אלא קסבר ר' יהושע דציץ מרצה כו' כצ"ל: ברש"י ד"ה דם דכי ליתי מעכב דהא תרווייהו וכו' כצ"ל: ד"ה ולא על העולים וכו' דאי מרצי וכו' כצ"ל:

דף עט ע"א ברש"י ד"ה הללו עושין וכו' לא עבדי בטומאה דהוי רובה וטמאים לא מידחו לשני דהוי נמי רובא וכו' כצ"ל: ע"ב בגמרא ונשים משלימות לטהורין ה"ד וכו' כצ"ל:

חכמת שלמה

נמי הפת מותר וליכא אליביה שום איסור באפיית הפת כי אם באנוקה כנגדו ומשמע להדיא דלא אסור הפת היכא דגרפו לתנור א"כ היכא דאנוקה כנגדו הוא דהוי עיקר האיסור ומאי קמתמה יע"ש (עיין במהרש"א): בא"ד יהא אסור הפת כו' כנ"ל: בד"ה הא לאו כו' ודברייתא הוי לותשות. נ"ב ותימה אלא נשם היכא ת"ד דמוקי הא דאמר בישלה ע"ג גחלים מותר בעוממות יא"ל דמוגיא דהכא ס"ל כמ"ד לותשות זה אינו דא"כ מאי קמבעי הלא למ"ד לותשות מותר לא משכחת איסורא אלא באנוקה כדפרישית ועוד דאי ס"ד שיאסר הפת בגרפו התנור ואף שבישלה בגחלים לותשות שרי א"כ הסברא בתנור תמור מגחלים אפי' לותשות ומלינו גבי פסח איפכא דממעטינן מגלי אש גרי"א בתנור ושרי לרבי לגלות ע"ג גחלים ודו"ק (עיין במהרש"א): ע"ב גמ' אש וקשיא לרבי כו' כנ"ל רש"י בד"ה יטול את כו' יפה יפה בעוצי. נ"ב בכל הספרים מדויקים לא כתב אלא פעם בעוצי ויש טעים הגיהו מעצמן בעוצי אלבע ואינו מלשון רש"י אלא כסי"ד כתב הכי: בד"ה היה מטף כ' דמטוי רוטבו (מחמת) [מתוס] הסולת כו' כנ"ל:

דף עו ע"א תוס' בד"ה בשלמא כו' ומטוי פסח ארוטב קאי. נ"ב ולפי זה הא דקאמר וכי כדר רוטב אפסח קא מטוי פסח כו' פ"ק כבר אימוי פסח שהוא ברוטב מחמת החרס וכשיחזור אל הפסח יאכלו לאותו הרוטב עמו וק"ל: בד"ה אלא למ"ד כו' והוא ליה אכרניס כו'. נ"ב הוא לשון פרסי כדלעיל דף מ"א פרק כל שעה והוא לא גליית נא: ע"ב רש"י בד"ה אמר לך כו' דפת לוגנת ותכיח מגופה. נ"ב פי' או או קאמר: תוס' בד"ה אסרה כו' ואפי' פלדוג"ש שיש כו'. נ"ב פירוש שהוא של חלב עם הפשטיד"א של בשר שהיה ראוי קצת להרחיק הדבר ולאסור אפ"ה אין נראה לר"י כו':

דף עז ע"א גמ' הלין מרצה על אכילות כו'. נ"ב פירוש מרצה על הבשר העומד לאכילה שיכולין לזרוק הדם אבל כ"ע מודו שאיני נאכל הבשר בטומאה הוץ מפסח ואין מועיל ריצוי הציץ לגביה אלא שיכולין לזרוק הדם וכדפרישית: רש"י בד"ה עומר ושתי כו' וזה במקדש. נ"ב פי' שלא יביאו לבית המקדש מנחה מתבואה חדשה עד שק"ב שתי הלחם וק"ל: בד"ה ואי לאו משום דציץ מרצה לא הוי מתכשרי כנ"ל: תוס' בד"ה דם אע"פ כו' דעולה כליל אימא כו' אין בשר כו' שאין בשר מנלן כנ"ל: ע"ב תוס' בד"ה שאין בשר כו' לא תשיב כך תומרה. נ"ב פירוש דשלמים תמירי מעולה אבל עולה לכ"ע תמירא דהרי היא כליל וקדשים התמורים ושלמים קדשים קלים כן וק"ל:

דף עח ע"א רש"י בד"ה אלא לא כו' לכתחלה סרתי כו' מתכשר דיעבד כנ"ל והס"ד וכד"א: בד"ה כל שבפה כו' ובליטי שמא שליטי ולויק כו' כנ"ל. וכ"ב ובפ"ק דיומא מקשה רביעי אמאי מזין עליו הא לא שליטי ולא שביעי הוא ומשני לבד מרביעי קאמר ע"ש: תוס' בד"ה הא לא כו' דכל"ל אלא קסבר כו' כנ"ל: ע"ב רש"י בד"ה ובמוקדשים כו' דהא סרתי איכא מתיר כו' כנ"ל: בד"ה אין מחשבת כו' לפי אכלו לגבי שחיטה כתיב כנ"ל: תוס' בד"ה ולרבי נתן כו' ולמאי דמוקי מתני' כו'. נ"ב כ"ל דהכי פירושו לא תימא הא דלא מתרץ לפי אוכליו למצוה קאמר משום שיקשה לך א"כ היכי קאמר רבי נתן כל הקהל יוצאין בפסח אחד שלא בעינן למצוה שיהא ראוי לאכילה ולפי זה תצטרך לומר מאי דמוקי מתני' כרבי נתן ולכתחלה לא יזרוק ומוקי כר' נתן דאמר כל הקהל יוצאין בפסח אחד אפי' לכתחלה. הייט מדאורייתא ומתני' דקתני לא יזרוק היינו מדרבנן ע"ז קאמרי דליתא אלא ודאי למאי דמוקי מתני' כרבי נתן צ"ל הא דקתני כולן יוצאין בפסח אחד היינו דיעבד קאמר וא"כ שפיר הוה מצי לשנויי דלפי אוכלין למצוה קאמר אלא מדאורייתא כדמשני התוס' משום דלא אשכח תנא דלא נקיט כו' והו"ק: בד"ה לימא רבי נתן כו' הא פשיט בכולי תלמודא כו' כנ"ל:

דף עט ע"א רש"י בד"ה שאורין שאין הראשון בפסקא כו' שפיר דמי. נ"ב פי' שמתויבין לעשות הפסח בראשון וטמאים ופ"ש הדתין לשני אבל אין הפירוש שיכולין לעשות בטומאה אלא שבעזרה שפיר שפי שבכי מתנה

שיטלין ליזהר שלא יגעו בבשר כו' עכ"ל ר"ל השחיטה כשירה בזר טהור ויטול הכהן טמא לקבל הדם במזרק ולא יגע בבשר כלל וק"ל : בד"ה אלא שנטמא כו' היינו רישא ממש היו ישראל טהורים וכהנים וכלי שרת טמאים כיון דמטמא נברא כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם כיון דבסכין של שחיטה משתעי כנראה מדברי התוס' בסמוך ושחיטה כשירה בזר א"כ המטמא נברא שהוא זר מחמת סכין אפשר שהכהן לא נטמא ויש ליישב כיון דההוא נברא שהוא השוחט נטמא בטומאת הגוף מחמת הסכין הרי נכנס לעזרה בטומאת הגוף שהוא בכרת ומ"ל זר טמא ומ"ל כהן טמא שנכנס בעזרה וא"כ לא הוי רבותא טפי בסכין שנטמא בטמא מת מנטמאו כהנים וכלי שרת ודוחק ודו"ק : בד"ה בטומאת הגוף כו' ישחוט בסכין ארוכה ולא יצטרך ליכנס כו' א"נ יאחז כו' עכ"ל דמשמע להו בסכין של שחיטה איירי ושחיטה כשירה בזר ולא הוי מתעביד בכרת אלא משום שנכנס לעזרה בטומאה וע"ז הקשו שישחוט בסכין ארוכה דהשתא א"כ דנטמא אינו נכנס בעזרה א"נ שיכנס בעזרה מיהו לא נטמא טומאת הגוף שישחוט ויאחוז הסכין בפשוטי כו' ודו"ק : ע"ב גמרא כגון שהיו ישראל מחצה טהורים ומחצה טמאים ונשים משלימות לטמאים כו' ק"ק אמאי לא מוקי לה הכא בכה"ג דמוקי אידך[א] דרב כהנא כגון שהיו ישראל מחצה טמאים ומחצה טהורים ונשים שדפות על הטהורים וקסבר האי תנא נשים בין בראשון בין בשני חובה וה"ל טמאים מיעוטא בין בראשון בין בשני דאיכא למ"ד בפרק האשה דס"ל הכי דנשים בין בראשון בין בשני חובה וכ"כ התוספות לקמן לר"י וה"נ הוה סבור חזקיהו מעיקרא דנשים בין בראשון בין בשני חובה והוו טמאים מיעוטא ולכך מדחי לפסח שני כדאמרינן פ"ק דסנהדרין ומיהו לקמן דמוקי לאידך דרב כהנא בעודפות הנשים על הטהורים לא תקשי לה דלא מוקי לה לרב [כהנא] בכה"ג דהכא כגון שהיו מחצה טהורים ומחצה טמאים ונשים משלימות לטמאים אלא דקסבר נשים בראשון רשות ובשני חובה דליכא למ"ד דס"ל הכי אלא דאי בראשון רשות כ"ש בשני כדמוכח פרק האשה ודו"ק : תוס' בד"ה קסבר נשים כו' וה"מ לשנויי דלבסוף סבר נשים בראשון חובה כו' א"כ ניחא ליה למדחי דאף מה שלא עשו בראשון כו' עכ"ל . ולפי זה יש ליישב נמי ללישנא בתרא דרב כהנא הא דנקט התם משלימות ועודפות דאף מה שלא עשו בראשון היה שלא כדין משום עודפות גרידא א"כ דנשים רשות כדין עשה שלא עשה בראשון ללישנא בתרא דרב כהנא ומיהו בעיקר תירוצם ק"ל אמאי ניחא ליה למימר דאף מה שלא עשה בראשון היה שלא כדין וכי לא סגי ליה לתלמודא דבשני גרידא עשה שלא כדין וע"ז בקש כפרה מה' ויש ליישב דמשמע ליה לתלמודא הא דלבסוף חזר בו היינו קודם שנעשה פסח שני דמסתמא בזמן זה דבין פסח ראשון ובין פסח שני נזכר להלכה וא"כ ע"כ בראשון עשה שלא כדין ולא קאמר מעיקרא סבר כו' ומדחו לפסח שני אלא לפי מחשבתו ודו"ק :

דף פ בד"ה משלחין כו' אבל הכא יש דרך רחוקה לטמא כו' ואם היה בירושלים היה יכול בעצמו לעשותו כו' עכ"ל יש לדקדק לכאורה ומאי קושיא כיון דמסתמא עולא אמלתא דרב קאי דה"ק אי איכא תנא דסבר כת"ק דאמר פלגא כו' וסבר לה כר"י דאין ציבור חלוק כו' וקאמר עלה עולא דמשלחין א' כו' וא"כ גם אם היה בירושלים לא היה יכול לעשותו כיון דפלגא ופלגא לא עבדי כולהו בטומאה ואין ציבור חלוק וי"ל דהא דאר"י אין ציבור חלוק לאו מדינא הוא אלא משום גנאי בעלמא הוא כפרש"י וכיון דמדין תורה אם היה בירושלים היה יכול לעשותו נקרי שפיר יש דרך רחוקה לטמא ובהכי ניחא מאי דקשיא לן לפי מה שכתבו התוספות לעיל אם מן הדין של טמאים פטורין מפסח לגמרי למה יטמאו את הטהור לעשות בטומאה וא"כ הכא ה"נ לרב למה יטמאו את א' מהן בשרץ דאיכא למימר כיון דמדינא הטמאים חייבים לעשות פסח אלא משום גנאי דאין קרבן ציבור חלוק אמרו דאין לעשות כן אלא מטמאין א' כו' ותו לא מידי ודו"ק : בד"ה אתה מדחהו כו' וא"ת השתא כשמשלחהו בדרך רחוקה נמי מדחהו כו' שאינו יכול לבא בי"ט כו' עכ"ל ול"ע כיון דטהור הוא יכול לשלח קרבנותיו מעי"ט והשליח יהיה בתוך התחום ומביאו בי"ט ואפשר דבכה"ג נמי אינו יוצא ידי חגיגתו דומיא דראיה דבעי ובאת שמה והבאתם וגו' ודו"ק : ע"ב בד"ה בראשון כו' ולא כשמואל כו' דלדידיה כיון שאין רוב טהורין לא מדחו כו' עכ"ל אף שיש לחלק לכאורה כדקאמר מאי עבדת ליה מה שאין כן הכא דעבדי ליה מיעוט טהורין מ"מ כיון דע"כ גלי לן קרא דרוב טהורין דוחין הטמאי מתים לפסח שני ולא רובן זבין וא"כ הכא בשלים טהורין ושלים זבין נמי נימא לא מדחו טמאי מתים לפסח שני דאדרבה נימא לחומרא דהגדילו טהורין על הזבין וה"ל כאילו רובן זבין ומיעוטא דטמאי מתים לא מדחו לפסח שני לסברת שמואל ויעשו אותו בראשון ועיין במהרש"ל בזה ודו"ק : בד"ה נזרק דמו כו' מדרבנן מדמפליג בין שוגג כו' והיכי מחייבי ליה רבנן בפסח שני כיון דמדאורייתא פטור כו' עכ"ל וה"ה דה"מ להקשות דמאי פריך מההיא דקתני דלין מרלה בין אשוגג ובין אמזיד ואימא התם מדאורייתא קאמר והכא מדרבנן קאמר דאינו מרלה בנודע וק"ל : בא"ד ועוד הא לעיל תנן נטמא בשר וחלב קיים כו' היינו אפילו מדרבנן ונודע קודם זריקה כו' עכ"ל . יש לעיין בזה דמשמע מתוך שמעתין דלעיל דלא בעי תרתי וסגי בחלב קיים או בשר קיים ולא בעי ריצוי אלא בליתנהו תרווייהו וא"כ הכא במתני' דקתני הלין מרלה ע"כ דהבשר וגם החלב נטמא ולכך בעי ריצוי ומאי קשיא ליה מהך דמתני' דלעיל דחלב קיים דלא בעי ריצוי ולכך אפילו בנודע הורלה אפי' מדרבנן בלא ריצוי לין ודקתני התם לא יזרוק לכתחלה היינו משום דאכילה מעכבא לכתחלה אפילו לר' נתן כדאמרי' לעיל ודו"ק : בא"ד ונראה לריב"א דלא מיירי מתני' אלא בטומאת דם כו' הייט להתיר בשר באכילה אבל פטור כו' עכ"ל ק"ק לפי' זה מאי פריך מההיא דהלין מרלה בין בשוגג בין במזיד אימא דההיא איירי לענין פטור קרבן דפטור מדאורייתא ולא חייבוהו חכמים דהוי חולין בעזרה אבל במתני' דהכא דאסר במזיד הייט הבשר לאכילה ומדרבנן ודו"ק :

דף פא בד"ה א"נ כגון כו' וג' יומי לאו דוקא דראיה שלישית לא חיישינן שתהא סמוך כו' עכ"ל . כתב מהרש"ל פירוש אחר שקיעת החמה והיינו בתחלת הלילה כל פעם כו' משום דלית ליה שהות טהרה ר"ל מאחר שרואה אח"כ מיד כו' וכן פירשו שם התוספות וז"ל לפי שמסובבים בטומאה כו' וקלא משמע דאף יום ג' בעי ראייה בתחלתו כו' אלא שהתוס' אמרו דלא בעינן בפעם ג' אלא בלילה לחוד ול"ע עכ"ל וכן נראה לכאורה גם מפרש"י שם כמ"ש מהרש"ל אבל אכתי לא יצאנו מידי דברי התוספות דע"כ הלתא יומי סמוך לשקיעת החמה לאו דוקא דראיה ראשונה אין לחוש שתהא סמוך לשקיעת החמה אלא בכל שעה שתהיה בלילה או ביום מאחר שב' ראיות שאחריה יהיו כ"א בתחלת הלילה לא הוה שהות דסליק למנינא וה"ל ג' ראיות רצופים ואין לדקדק בדברי התוספות לר"י כיון דסוף היום בטהרה הוי שימור למנ"מ קאמר דיועלה לה שימור תחלת היום דבין ראתה בלילה ובין ראתה אח"כ באותו יום הא ה"ל סוף היום שימור כמ"ש התוס' הכא ובסוף מסכת נדה ואם ראתה בסוף היום מה יועיל לה שימור של תחלת היום ודוחק לומר דאע"ג דבכל גוונא הוי שימור בסוף היום מ"מ בעינן נמי שימור בתחלת יממא דאם היא רואה בתחלת יום לא יועיל לה שימור טהרה של סוף היום אלא די"ל לרבי יוסי גם אם ראתה בסוף היום כיון דהיה לה שימור בתחלת יום ה"ל אותו יום עולה לה לספירתה וראיתה שבסוף היום ה"ל טומאה באנפי נפשיה ומטמאה מכאן ולהבא ולרבנן נמי אע"ג דלמפרע מטמא מ"מ ספירת תחלת יום הוה ספירה ותטבול בהנץ החמה ולא תמתין עד סוף היום אך יש לדקדק לפ"ז דהתוס' דהכא ע"כ לא משמע להו לפרש הך דנזיר דחזאי תלתא יומי סמוך לשקיעת החמה דהייט כל פעם בתחלת לילה כמ"ש מהרש"ל דאל"כ לא הוה תקשי להו בראייה שלישית שתהיה בלילה דא"כ ה"ל סוף יום שני שימור ואם נימא דר"ל לפרש ההיא דחזאי תלתא יומא כו' דהייט כל פעם בסוף היום א"כ תהיה תחלת כל יום שימור דהא תחלת יום נמי בטהרה הוי שימור גם אם היא רואה אח"כ בסוף היום כמ"ש לעיל ודוחק לומר שתחלת היום לא הוה שימור משום דסוף היום שלפניו היה בטומאה וע"כ נראה לדקדק מתוך הסוגיא דמשמע דאהך קושיא גופה דהכא לר"י זבה גמורה היכי משכחת כו' משני לה בנזיר בתירוץ קמא כי הכא בשופעת ומן הדומה נמי דתירוצא בתרא נמי כי הכא דראתה ב"פ בין השמשות דכל ראיה עולה לב' ימים מקצתו לסוף היום שעבר ומקצתו לתחלת היום הבא וה"ק דחזאי תלתא יומי סמוך לשקיעה דהייט בב' ראיות בב' בין השמשות ונמשכת כל ראייה מסוף היום לתחלת היום דהייט סמוך לשקיעת החמה לזה היום בסוף השקיעה ולזה היום אחר השקיעה תדע דה"כ קאמר התם בשופעת תלתא יומי וע"כ דלאו נמום בכל ג' ימים דהא סגי לה בשופעת מסוף יום ראשון עד תחלת ליל שלישי וה"כ אית לן לפרושי הא דחזאי תלתא יומי סמוך כו' היינו לאו ממש בג' יומי אלא בב' בין השמשות כדאמרי' הכא והשתא ניחא כיון דיום ב' תחלתו וסופו בטומאה לא הוה לה שימור דתחלת יום ולא סופו וניחא שהקשו דראיית יום שלישי שא"ל רק בתחלתו לא הוה לריך למתני בסמוך לשקיעת חמה דבאיזו שעה שיהיה בלילה כו' ואע"ג דראיית תחלת יום ב' נמי א"ל להיות בתחלת יום ב' אלא באיזו שעה בלילה מ"מ לריך למתלי ראיית סוף יום ב' בסמוך לשקיעת החמה ואדהכא דקאמר נמי בראתה ב' בין השמשות לא תקשי להו אמאי תלי ראייתה תחלת יום ג' בבין השמשות דא"ל אלא באיזו שעה שתהיה בלילה י"ל דניחא ליה למנקט בכה"ג דלא ראתה אלא ב' ראיות בב' בין השמשות וה"ל ג' ראיות מג' ימים אבל התם דלא תלה בב' ראיות אלא דחזאי ג' ימים לזו קודם שקיעה ולזו אחר השקיעה ע"כ דלאו דוקא דלראיה של תחלת יום ג' א"ל לאחר שקיעה מיד אלא באיזו שעה בלילה ודברי התוספות שם בנזיר גם בסוף נדה שפיר מתפרשין לפי דרכנו וכמ"ש ליישב דסוגיות דהכא ודנזיר שוים הם בתרולם ולא כמו שהבין מהרש"ל ותו לא מידי ודו"ק : ע"ב בד"ה אלא לפני כו' ע"כ לפני זריקת שום דם דאם נזרק אפי' אחד מן כו' עכ"ל [ב] ל"ע דמהך מתני' דמהני זריקת א' מן הדמים אפילו בטומאה ידוע שאינו סותר תקשי ליה להך לישנא דבעי למימר דאפי' בטומאת התהום לפני זריקה לא מרלה טפי ה"ל למדחי הך לישנא בפשיטות מהך משנה שלימה מדדחי ליה מהך ברייתא דהמולא מת מושכב כו' [ג] ודו"ק : בא"ד ואע"ג דגילוח הוה אחר זריקה כו' לרבנן אית להו דתגלחת לא מעכבא כו' עכ"ל יש לדקדק דאכתי לר"א כיון דהגלחת הוה אחר זריקה ומעכבא וסותר אפילו בטומאת התהום אם נודע לו קודם גילוח כמ"ש התוס' לעיל א"כ היאך מלינו למימר בטומאת התהום דאפילו נודע לו לפני זריקה אינו סותר כיון דהגילוח הוא אחריו ונודע לו קודם לכן וסותר לר"א דתגלחת מעכבת ויש ליישב אע"ג דתגלחת מעכבת מ"מ אינו מעכב להיות דוקא אחר זריקה והשתא איירי הכא דכבר גילח קודם זריקה ואח"כ נודע לו קודם זריקת שום דם דאינו סותר בטומאת התהום ודו"ק : בד"ה המולא כו' הסיא משנה דהתם המולא כו' דהכא ביושב א"ש טפי כו' עכ"ל דבמלוי דהיינו שהיה קבר ידוע שם וכן בהרוג שהרולח הרגו הרי יש א' בסוף העולם שהכיר בו ניחא אבל ביושב א"ש טפי כו' ולא ניחא להו למימר לרבותא נקט מושכב דמשמע להו דלדיוקא קאמר נמי מושכב כמו המולא מת כו' וכדאמרי' התם וק"ל : בד"ה ובקבר כו' הקבר מלרפו משום אהל שהכיסוי כו' עכ"ל משא"כ הכא שלא נקבר שם בכוונה אלא שנפל מאליו בקבר מסברא דליכא כיסוי עליו וק"ל : בד"ה נטמא כו' לא הטריחוהו להביא עלים משלו ויכול כו' עכ"ל להך טעמא דאמר לקמן דלפני הבירה מעלי עלמו לא כדי שלא לבייש מי שאין לו ניחא נמי הכא בלאו טעמא דלא הטריחוהו כו' אלא לטעמא דלקמן דמפני החסד הכא אי הוו נטמאין רובו נמי שורפו לפני הבירה מעלי עלמן ליכא חסד כלל ולקמן הולרך להך טעמא דאפילו אם הוא רולה למטרח עלמו אין שומעין לו ודו"ק :

דף פב גמרא באו לשורפו בחלרותיהן ומעלי המערכה כו' . יש לדקדק בנטמא רובא ודאי דליכא לאוקמא דהא לפני הבירה בעי כדי לביישו ואפילו בנטמא מיעוטו נמי ליכא לאוקמא דלמה יהיה לב ב"ד מתנה עליו דלא שייך בחלרותיהן האי טעמא שכתבו התוספות בנטמא רובו וי"ל דאיכא לאוקמא בליקנין דלב ב"ד מתנה עליהן דלא ליתי לידי עבירה כמ"ש התוס' וקאמר דדוקא לפני הבירה כדמפרש טעמא וק"ל : תוס' בד"ה היה מעמיד כו' אפילו בטומאת קריין כו' שער המזרח היינו שער עזרת נשים כו' עכ"ל נראה דר"ל דודאי טמא מת וטמא שרץ מותר בכל מחנה לויה אלא אפילו בעל קרי שאסור במחנה לויה שרי לשער עזרת נשים דלאו בכל מחנה לויה קאמר אלא מעזרת נשים כו' וה"ה דמלי לאוקמא בטבול יום דזב ומלורע אלא דטעמא דכדי לביישן שייך טפי בבעל קרי שהיה לו ליזהר

קרני ראם [א] דרב כהנא. כ"ב ולק"מ דא"כ אמאי קרי להו מחצה על מחצה כיון דתמיד הוי רוב טהורין וז"ב : [ב] ל"ע. כ"ב כוונתו דכיון דלאחר זריקת דמים אפילו טומאה ידועה אינו סותר א"כ ע"כ טומאת התהום היינו לפני זריקה ואמנם לק"מ דודאי גם אם טומאת התהום מיירי לאחר זריקה היינו שנודע לאחר זריקה שקודם זריקה היה כאן טומאת התהום וא"כ אי לאו דטומאת התהום הותרה לא היה מהני מה שנודע לאחר זריקה כיון דעכ"פ היה כאן הטומאה קודם זריקה וטומאה ידועה אינו סותר דוקא בשנטמא לאחר זריקה : [ג] ודו"ק. כ"ב ולא אדע קושייתו דהא דטומאה ידועה לאחר זריקה מיירי שנטמא לאחר זריקה וכאן בטומאת התהום מיירי שנטמא קודם אלא שלא נודע רק אח"כ והתוס' כוונו דאם לאחר זריקה אינו סותר בזריקת אחד ממילא הוי כלאחר זריקת כולם וז"ב :

חכמת שלמה

מחלה איש כרוב ונמצא שאין כאן רוב טמאין וא"כ יכולין לעשות בטומאה וק"ל : ע"ב גמ' מן ועודפת עליהן כו' עד וקסבר כו' כל זה נמחק :

מהר"ם

דף פ ע"ב בגמ' ובמאי אי בנזיר כי ימות מת עליו אמר רחמנא וכו' כן צריך לחיות :

דף פ ע"א רש"י בד"ה אלא הכי קאמר כו' א' מהן בשרץ ונעבדיה כולהו בטומאה כצ"ל : ע"ב רש"י בד"ה בראשון כו' וטהרו זבין עכשיו כו' : תוס' בד"ה בראשון כו' נראה לר"י דס"ל כו' . כ"ב פי' אף שיש לחלק ולומר דהתם משום לקיים ויעשו את הפסח במועדו אבל הכא נוכל לקיים במיעוט טהורים מ"מ נראה לר"י דסוף כוף מאהר שמצאו היכא שאין רוב טהורים שאין נדחין המועטין לפסח שני הוא הדין הכא וק"ל (עיין במהרש"א) : בד"ה אי בנזיר כו' לאם שחט פסחו כדפריסית כו' . כ"ב פי' והוא עצמו טמא וק"ל :

דף פא ע"א גמ' של נזיר ועושה פסח נמחק : רש"י בד"ה ופטורה כו' ספק הוי נרצה כו' הד"א : בד"ה בתמיד כל השנה ואליבא דמ"ד כו' אילטריך להדר הכהן טהור כו' כצ"ל : בד"ה במקום כו' קרבנות יחיד הס"ד ואח"כ מה"ד מקום שהותרה לו כו' : תוס' בד"ה א"נ כו' תלתא יומי סמוך לשקיעת החמה . כ"ב פי' אחר שקיעת החמה והיינו בתחלת הלילה כל פעם ופעם ומשום הכי לא אמרי' שסוף היום יעלה לשימור משום דלית לה שהות טהרה ר"ל מאחר שרואה אח"כ נמי מיד אחר שקיעת החמה הוה כאלו הוה תחלה וסוף וכן פירשו לשם התוס' וזה לשונם לפי שמסובבין בטומאה בתחלת היום ובסופו וליכא בהן שימור כלל וכן יום שלישי טמא בתחלתו והרי ג' ימים רצופין טמאין דמקצת יום ג' ככולו וליכא בהן שימור בינתיים עכ"ל וקלא משמע דאף יום ג' בעי ראייה בתחלתו דהיינו אחר שקיעת החמה וכן נראה עיקר אלא שהתוס' דהכא הכריעו דלא בעי' בפעם השלישי אלא בלילה לחוד ול"ע (עיין במהרש"א) : בא"ד עולה לה סוף היום בתחלתה . כ"ב פי' בתחלת מנין שבעת ימי נדותה שהיא טמאה אפי' ראתה כל שבעה או לא ראתה אלא פעם ראשון וא"כ סוף יום שראתה עולה לה בתחלת חשבון שבעת ימי נדותה ותחלת יום שביעי אין עולה לה דיינינן כו' לא משום ספיקא מטמאין כו' . כ"ב פי' בשאר מקומות חוץ מנזיר ופסח דא"כ אפילו ודאי טומאה והוא לא ידע נאמר שהותרה לו בפסח ונזיר דמ"ש מבאר ספיקא דאיגלי מלתא למפרע ואפ"ה הותרה כאן ודו"ק : בא"ד ליה כדלקמן הס"ד ואח"כ הכתוב בתורה הוא ג"כ ס"ד : בד"ה שהקבר כו' אפילו ריקן שבו כצ"ל :

דף פב ע"א רש"י בד"ה רב זביד כו' דרב חמא דכיון דלית ליה עלים שם עבלוהו כו' כצ"ל והד"א : תוס' בד"ה בשלמא כו' וה"ה בקדשי קדשים כו' . כ"ב וכ"כ בספרים שלפ' דקתני לאשמעינן כו' כצ"ל : ע"ב גמ' ורבי יוחנן אמר לאחר זריקה מחלוקת כו' כצ"ל : רש"י בד"ה הלכתא כו' למה לי הס"ד : בד"ה מנא ליה כו' והאי קרא אבל לפי משה ומתן של תוס' שיטת דגרסינן וס"ס ודו"ק :

נשם

הדברים המבוארים לדי קרי אבל הרמב"ם בפירוש המשנה פי' שהיה מעמיד המורעים בשער המזרח כדי שיהיו מוכנים לזרוק עליהן כו' עכ"ל והוא סותר שמעתין וק"ל : בד"ה בכלמא כו' מיהו יש לדחות דהוא ישרף שקמיה לשריפה בקודם כו' עכ"ל ק"ק דהא הכא אבעי לא אסיק אדעתיה למימר הכי עד דמסיק גמרא נמירי לה כו' כדלקמן וק"ל : באו"ד ואת"ת ואמאי צריך קרא בפסול הדם דכיון דצריך עיבור כו' עכ"ל למסקנא שוקי לה ההוא קרא לשריפה בקודש אלא למאי דקאמר מעיקרא יצא בדמה מנלן בשריה קאי להו הכי כיון דבעי עיבור כו' והו"ק : באו"ד לימא הלא נמירי הלכתא ומה צריך נ"ם אלא והאי כו' עכ"ל הך נ"ם צריכא למלתא אחריתא כדאמרי' בזבחים דיליף בפגול נותר שון שון מטהר כמ"ש התוס' לקמן אלא לכך מלתא דקאמר פיגול טעון עיבור צורה מנלן כו' לא איצטריך נגרה שוה כיון דמסברא בעי עיבור צורה וק"ל : ע"ב בד"ה ונעשר כו' משון הפיגול ומסברא נימא דישרף מיד וי"ל דבלאו הכי איצטריך למכתב עון בפיגול דבפ"ב דזבחים כו' עכ"ל כצ"ל וכפירוש ר"י שכתבו התוס' לעיל דמסברא ידעינן בפסול הגוף דישרף מיד וה"ק : בד"ה אבל נטמא כו' ואור"י דה"ה מה שטעג בתולין הוי תוספת [טמאו] ומעשה חול להעביד ביה ואו"ה וכילף ק"ו כו' עכ"ל כצ"ל ובעיקר קושייתם הורן רש"י דשאני טומאה דפסולה אף בתרומה ומעשר והפסר דלא מיחה להו בהכי דליכא למפרך הכי בכל הני פסולי דם דלא שייכין בתרומה ומעשר ומה שכתבו התוס' נילף ק"ו מתרומה כו' היינו טומאה קדשים טפה הסתר פסולין לא שייכין למילף מיניה וה"ה דאיכא לאקשות נמי נימא ק"ו טומאה קדשים נופה ממעשר שני דשהר לזרים והפסר דאיכא שום פירכא אחרת דליכא למילף נמי מיניה והו"ק : בד"ה ר"י בן ברוקא כו' הורלה שעה הותה ועדיין לא פירש להם עיבור צורה כדפי' בקונט' כו' עכ"ל הוינו כפי מה שפירש רש"י לקמן דלא נמרי רבנן חזרות משנה דליכא לפרושי מקרבן שעה דהא קרבן חרות הוה דהוינו בעיר ר"ח אלא דר"ל הוראה שעה דעדיין לא פירש להם דין עיבור צורה בתורה שעה וכבר דחו התוס' לקמן פירושו בפסול דם דמסברא בעי עיבור צורה וכמו שהירך רשב"א הכא דלא שייך הכא הוראה בשה הותה בעניות דמסברא בעי עיבור צורה דפסול בעלים הוא והו"ק :

דף פג בד"ה ורבה מוסיף כו' פסולה דחטאת כו' היינו לפני זריקה כו' ואליבא דר"י מסיק מהיקה מוסיף כו' עכ"ל הא והאי דר"י בין לפני זריקה ובין לאחר זריקה קאמר כמ"ש התוס' אלא דהוימא ר"י הגלילי הכא לית ליה אלא לפני זריקה דאיירי ביה ואהא הורעו דרבה לא מפליג כו' וק"ל : בד"ה א"ל הן כו' וקשה דלעיל יליף מחטאת כו' והיינו כרבנן דר"י ואינהו לא בעי כו' עכ"ל לפי מה שכתבו התוספות לעיל דסוגיא דלעיל אזלא אליבא דר"י דס"ל דפסול הדם הוי פסול בגופו לק"מ אלא שהתוס' דחו לעיל פי' זה ע"ש וק"ל : בד"ה בבשר כו' שמא יפקע כדאמרינן לקמן א"נ פי' גומרתא טריחא כו' עכ"ל האי טעמא דאמר רבא לקמן משום הפסד קדשים כו' לא שייך הכא כיון דנעשה טהר ופסול לית ביה הפסד קדשים מיהו האי טעמא שכתבו התוס' הכא דטירחא הוא ה"נ למימר התם דלכך אין ממתינין על עוה שבקוליות דטריחא מלתא להוציאו על ידי גומרתא והו"ק : גמ' ואי ס"ד שימוש טהר מלתא הוא עצמות קדשים אמאי כו' יש לדקדק ואלא מאי שימוש טהר לאו מלתא הוא עצמות הפסח אמאי ישרפו לסברן נר"ם וי"ל דאי שימוש טהר לאו מלתא מוקמתא מיירא שפיר כר"י דה"א לסברן כיון דהוה לבן שעת הנותר ואין להקשות ואימא דשימוש טהר מלתא הוא ומהוקמתא כולה בפשיטות כר"ם ומיירי בשעדיין לא נעשה טהר וקאמר דבקדשים אוטו טעון לשרפן דיוכל לשברן עצמיו קודם שנעשין שימוש טהר ולשרפן מש"כ בעצמות פסח דע"כ טעונין שריפה כיון דלא יוכל לשברן עצמיו עד אחר שנעשין טהר וה"ל שימוש טהר וטעונין שריפה די"ל דבקדשים בבה"נ שעדיין לא נעשו טהר לא איצטריך למתני דודאי אין טעונין שריפה אז כיון דיוכל לשברן וק"ל : ע"ב פירש"י בד"ה עצמות קדשים כו' דאי מגאן הטלין לא חמיר שימוש טהר טולי האי כו' עכ"ל לכאורה קשה אמאי אין שורפין מספק דספי אית לן למימר דבהר איסוריי תלינהו בהיתר אליבא דר"ם מדנימא דתלינהו באיסור קודם שנעשה טהר ומ"כ תבעי שריפה וי"ל דבעי לאוקמא הך בריית' בבה"נ אליבא דר' יעקב דס"ל דבהר דהוה טהר איכא נמי איסור שבירה דהשתא במגאן הטלים הוה ספק גשר ולא חמיר שימוש טהר שהוא רק מדרבנן ליבעי שריפה מספק ואפשר דמשמע ליה נרב וביד מדקתני מפני התקלה דאתי' כר' יעקב דהוה תקלה אף אחר שנעשה טהר ולכך מוקי לה בבה"נ ולא מוקי לה במגאן טלן חלולין וכר"ם דא"כ לא הוה תקלה רק קודם אסורה כמ"ש התוס' לעיל והו"ק : תוס' בד"ה אא"ב כו' דלאו בשר נמור הוא שיהא טעמו כו' עכ"ל ר"ל והכי לא הוה בכלל טהר דמהגיהין ותשיב ליה בהגפיה נפשיה מיהא מלתא דרב דסוף מגידי טהר דלאו בשר נינהו ליכא לפרוקי הכי דלאו בשר נמור דמכ"מ הוא לענין דינא והו"ק : בד"ה ולא שלה כו' דקרא דכל שבתותיכם גלי על במועדו כו' דשייכא אף גבי טומאה ובכל הקרבנות עכ"ל לענין עולה שבת בשבת מגופיה דקרא ילפינן לה ולא איצטריך למועדו בתמיד של שבת אלא לענין טומאה מג"ם מפסח כדאמרינן ברים אלו דברים וכן מה שכתבו דנקט התם במועדו משום כל הקרבנות היינו מוסף של יו"ט ור"ח דדוחין שבת דילפינן לה בפרקין מדכתיב בהו לשון מועד מיהו ק"ק בדבריהם דהא התם אאחרי' של ע"ם קאמר וריב"א מסופק לעיל בשאר קרבנות דלאו התמיד אי מהני בהו מעלה בהן האור ואפשר דלא מסתפק אלא בנדרים ונדבות שאינם חובה אבל מוספי י"ט ור"ח הוי חובה כמו תמיד ודוחה שבת וק"ל :

דף פד בד"ה הואיל ומתאכלי כו' דראשי כנפים והסחוסין יש עליהן שם בשר יותר מבגידים ופריך לר"י כו' דהוא רבותא טפי כו' עכ"ל ובהכי יתיישב נמי דלא תקשה לר"י למאי דהדר ביה ועור ראש של עגל הרך לא הוה כבשר ומ"ם מראשי כנפים והסחוסין דקתני במתני' דהוה בשר כיון דמתאכל בשור הגדול בשלקא דע"כ עור ראש של עגל נמי מתאכיל בשור הגדול בשלקא דאל"כ לא הוה איצטריך ליה למימר דהדר ביה מגידים דמתאכיל בשור הגדול בשלקא אלא דאיכא לפלוגי כמ"ש התוספות הכא דראשי כנפים והסחוסין יש עליו שם בשר יותר מעור של עגל הרך וק"ק לפ"ז ר"ל דפריך לר' יוחנן מראשי כנפים והסחוסין הני אין אבל גידין לא דאל"כ ליתני רבותא טפי בגידין כמ"ש התוס' תקשה ליה לנפשיה דליתני רבותא טפי בעור ראש העגל הרך דלא הוי עליה שם בשר כ"כ כמו ראשי כנפים והסחוסין ויש ליישב בדוחק והו"ק : ע"ב בד"ה אבר שיצא כו' הימה אמאי חשיב ליה כשר טפי מעבר אכילה כו' עכ"ל [א] לא ידענא אמאי לא המיהו בכה"ג

קרני ראם

[א] לא ידענא. ר"ל ורש"י פי' לעיל דהא נמי כשר היינו משום דנעשה כבשר א"כ לעיל אין קושיא רק כיון דהאמר אביי כל כה"ג ודאי אין בו משום שבירת עצם א"כ לימא מה שנעשה כבשר תמהו התוס' שפיר אאבר שיצא אמאי חשיב בשר טפי מעבר אכילה וז"ב : [ב] וי"ל. נ"ב נעלם מהרב דברי התוס' יבמות דקא' ע"ב ד"ה זה נכנס ועיש"ה :

לעיל מיניה בחוסם לו שעת הסתר ונפל איכא ביניהו אמאי הוי כשר טפי מעבר אכילה דבשעה שאינו ראויה לאכילה לאו כשר הוא גם לקמן הביאו התוספות ראיה מהכא דאבר שיצא כו' אבל דהיכא לו שעת הכושר כו' טפי נפיק מאכילה מדנפיק מתורת כשרות משום השין והזמין כן מלתייהו דאיט טברע כ"כ להיות כשר מראוי לאכילה אבל בשבירת עלם מבעי' והאי דמיקה טפי הוה כשר מבעי' מראוי לאכילה וכן בנא ובאליה ניחא דהוה טפי כשר מראוי לאכילה וכן לעיל בפסח הבא בטומאה ניחא דהוי ראוי לאכילה טפי מכשר והו"ק : בד"ה הא סהה לו כו' ואית דגרס לעיל כו' למ"ד כשר לאו כשר הוא ולמ"ד יאכל בר אכילה כו' עכ"ל ל"ע דהא רב יוסף דחי הך אוקמתא דפסח הבא בטומאה א"ב משום דרבי לאקולי קאתי וסיים דהגא בתרא לאמפויי האירא השבירה קאתי ולפי גירסא זו תקשי ליה לנפשיה דהא ר' מתמיר ויש ליישב דליכא לפרושי דקאמר רב יוסף דר' לאקולי קאתי לא משום דתנא בתרא לאפויי התירא קאתי אלא דה"פ דבפסול טומאה דהוי מעיקרא ואין שעת הכושר רבי והאי נמי לקולא קאמר בשבירה עלם ולא פליג אלא בהיה לו שעת הכושר דלאו פסול מקרי ובר אכילה הוא והוחק ויותר נראה דלפי אותה גירסא שכתבו התוס' ל"ע נמי הא דר' לאקולי קאתי אלא דהא פסול הוא והיינו פסול מעיקרא וק"ל : בד"ה אתמר אבר כו' ובפלוגתא דרבינא ורב אשי קמיפלגי כו' והא דמסיק אולימא דאין עליו כזית בשר כלל כו' עכ"ל ר"ל דר' יוחנן כרב אשי דמסקנא דברייתא איירי דאין עליו כזית בשר כלל ובהא פליגי ר' ורבנן אבל באין עליו כזית במקום שבירה כו' אפי' ר' מודה דיש בו שבירת עלם ור"ל כרבינא דבאין עליו כזית כלל אפילו רבנן מודו דאין בו שבירת עלם ולא פליגי אלא באין עליו כזית במקום שבירה כו' וסוגיא דברייתא איירי אפילו בכה"ג נרבי אבל אי הוה פליגי ר"י ור"ל אליבא דרבנן א"כ במאי פליגי רבנן עליה דר' נר"ל אך מ"ם והא דמסיק אולימא דאין עליו כזית כו' אע"ג דמצי לאוקמא כרבנן כו' הא ליתא לכאורה דלדברי ר"ל פריך ואליביה פריך ר"י שפיר דליכא לאוקמא אפי' כרבנן דהא מודו רבנן באין עליו כזית בשר כלל כדאמר רבינא ויש ליישב טוגת התוספות אסוף קושיית רבי יוחנן דפריך אלא לאו ה"ק אחד עלם שיש עליו כזית בשר במקום כו' דמצי לאוקמא בכה"ג כרבנן אפילו נר"ל ולרבינא והו"ק :

דף פה בד"ה אחד עלם שיש כו' הכא מזכיר שאינו פשוט כו' והיכא דאיכא פלוגתא או קרא אקרא כו' עכ"ל ק"ק דהא לאוקמתא דר"ל דלעיל קתני א' עלם שיש עליו כזית בשר מבחוץ ואחד שאין כו' דהיינו הפשוט קודם אע"ג דלא קאי אפלוגתא ולא אקראי והו"ק : בד"ה כשהוא אומר כו' דלרבא שפירש לעיל בגומרתא כו' א"ש עכ"ל נקטו בדבריהם רבא משום דאיהו קאמר התם הכי וכ"ה בתוספות שם דרבא לטעמיה ע"ש וה"ה דה"ם לאביי דמשום ספקא א"א לקיים שניהם מיהו י"ל דחקא לרבא קאמרי הכא התוספות א"ם דלאביי כיון דאיט נדחי שיפקע אפשר לקיים שניהם מקרי לגבי שבירה נופה והו"ק : בד"ה דבני חבורה כו' משמע איפכא דקאמר כהנים זריזין כו' והירך כו' כגון יוצא זריזין בני חבורה יותר מכהנים עכ"ל ק"ק ומאי קושיא דאימא ביוצא בקדשים קלים קמבעי ליה חשיב דפסח ריוצא דידיה בשערי ירושלים ובני חבורה דפסח קאמר דזריזין יותר מישראלים אוכלי קדשים קלים אבל בקדשי קדשים דאכלי כהני' ודאי דזריזין הן יותר אפי' מבני חבורה דפסח וכדאמרי' בהמולא תפילין והו"ק : ע"ב פרש"י בד"ה שערי עזרה כו' בשהו מחוסר כפורים כו' מצורע משתלח חוץ לג' מחנות כו' עכ"ל אין מנין ג' מחנות לכאן דבמחוסר כפורים קמיירי דלא משתלח אלא ממחנה שכינה בין בזב בין במצורע [ב] וי"ל דהכתי למה לא נתקדש שער נקנור דהא בנתקדש נמי יכול היה לעמוד המצורע מחוץ לשער והבהנים בהונותיו תוך השער נותן שם עליו דם אשם וי"ל דתוך השער לא מקרי לפני ה' אלא בעזרה גופה ולכך הוצרך לעמוד בשער להכניס לעזרה והו"ק : תוס' בד"ה וכן לתפלה כו' ולענין שופר ומגילה נמי לא מלינן לפרש כו' עכ"ל ק"ק דהולך ס"ד לפרושי הכי דהא רב וכן לתפלה קאמר ואומא לתפלה ממש קאמר לענין צירוף ומאי קאמר ופליגא דריב"ל דאיירי בשופר ומגילה וק"ל :

דף פו בפרש"י בד"ה כי אמרה ר"י כו' בפתוחות להר הבית דגבי שילוח בעל קרי כו' עכ"ל שם בפ' א"ד פרש"י דמילי מילי קתני והיינו לפי מאי דס"ד הכא דר"י בפתוחות לעזרה קאיירי דה"ה לבעל קרי לבא לפתחה אבל למאי דמסיק הכא דר"י בפתוחות להר הבית קאמר בעל קרי הותר ליכנס בה בשמרה בסופה לגד ירושלים והו"ק : ע"ב בד"ה ונפרסה כו' חבורה אחת ואוכלין פסח אחד כו' נומרין אכילתן כו' עכ"ל. לכאורה לפי מה שפירש"י לעיל למ"ד דאיט נאכל בב' חבורות היינו עיקר התחלה אכילתו תהא בחבורה א' כו' אבל נגררא או בעי קאי מהכא כו' קשה לכאורה דהכי נמי הכא כיון דעיקר תחלת אכילה היה בחבורה אחת אמאי נאסרין א"כ בפריסת מחילה ביניהם וי"ל דלא דמיא לדלעיל דמשולם גם אחר שאחד מהם הולך ואוכל שם לא נעשה ב' חבורות אלא דההוא נגררא אוכל בב' מקומות מש"כ הכא דבמקומן נעשו שתי חבורות ממש ע"י הפריסה ומ"ל מהתחלה ב' חבורות או בסוף וק"ל : תוס' בד"ה ומ"ם יש הם כו' והא דקאמר לעיל המעלה בשר פסח מחבורה כו' אתי אפילו למ"ד כו' עכ"ל. לפי מה שפרש"י לעיל דאיירי בב' חבורות של ב' פסחים ודאי דלק"מ דלמ"ד דנאכל בב' חבורות היינו בפסח אחד אלא דמשמע להו דלעיל נמי בב' חבורות של פסח א' איירי ולמ"ד דאיט נאכל בב' חבורות ה"נ ה"ק דמחבורה לחבורה אסור משום דאיט נאכל בב' חבורות אבל למ"ד דנאכל בב' חבורות אמאי קתני דאסור מחבורה לחבורה הליכא למימר דאיירי דאכל כבר בחבורה ראשונה ולא הוליאוהו לחבורה שניה ה"ל אוכל בב' מקומות דא"כ לא הוה למתני מחבורה לחבורה אלא ממקום למקום משום דאיט נאכל בב' מקומות והו"ק :

ת"א דף פו ע"א דאבלי בארעא ומתרי באיגרא כו'. ומשום דכזית פסחא והוי האוכלין מרובין ואפשר שהיה צר לכן ישיבת הבית בשעת אכילה הלכו מהם הרבה לאיגרא בשעת הלל שלא בשעת אכילה כדמסיק ואמר דהללא זה פקע איגרא טוטו בזה דודאי אכילתן בבית אפשר שזה אכלו לשם פסח וזה אכלו לשם אכילה גסה כמפורש במס' הוריות (י:) אבל ההלל ודאי דשלם לגו"ש היה והיינו רמז דפקע היגרא לפלוט חיל קריאתם למעלה לשמים וק"ל : עליות בית ק"ק תמורה מבית כו'. ומסיק שאני היכל כו' והיינו טעמא דהשכינה יורדת שם מלמעלה למטה עד מעל הכפורת למעלה מי' כמפורש פ"ק דסוכה ונמצא העלייה של בית ק"ק שהוא למעלה מעל הכפורת הוא יותר מקודש שמשם באה השכינה למטה ואמר דאין נכנסין לה אלא פ"א בשבוע וא"ל כו' שהוא שיעור גילוי כדבר המתקדש ביותר כדאמרי' פ' עשרה יוחסין (ע"א) שם בן ד' אותיות אין מוסרין אותו לתלמידים אלא פ"א בשבוע וא"ל פעמים כו' והו"ק : ע"ב מ"ט קריה לך רב הונא א"ל בעל הבית כו'. פירש"י מקטנותי קוראין לי כך רב הונא

נמוקי הגרי"ב

דף פב ע"ב ד"ה אבל נטמא כו' עי' מ"ש בקובץ המהרש"א לילף ממעשר שני ותמוה מאד הא מעשר שני שנטמא נפדה אף בירושלים כידוע נמס' מעשר שני פ"ג ע"ש וכן הלקוח בכסף מע"ש לר"י יקבר ותכמים פליגי והלכה כחכמים :

מהר"ם

דף פו ע"ב בתוס' ד"ה ומר סבר וכו'. ולא לאישות אחר שפחות וכו' נ"ל דצ"ל ולא לשפחות אחר שפחות ועיין בקידושין דף י"ח :

חכמת שלמה

בעיקר מוקמינן כו' כנ"ל : תוס' בד"ה לאחר זריקה כו' מאן קתני לה . ר"נ קלה קשה למאי מקם כאי ליסגא אלא כנ"ל דאי זוקא הדרה קושיא לדוכתא וכ"ל דס"ק דשמא תאמר לעולם דוקא קאמר ובברייתא דדם והלב אתיא כאידך תנא בכלמא לעיל פריך שפיר משום דקאמר אבל נטמאו לפני זריקה דברי הכל כו' אבל לאתויד

הכא לא קאמר דברי הכל אלא שה"ק ורבי יוחנן בן ברוקא לא פליגי ביה מש"ה מסיק סוף סוף מאן קתני לה והו"ק :

דף פג ע"א תוס' בד"ה אמר להן כו' שרפוהו בלא עיבור צורה . נ"ב פירוש לא היה מקפיד מרע"ה על זה כל כך וק"ל : ע"ב רש"י בד"ה תון מגידי צואר שהוא אגל סרהג כו' כנ"ל : בד"ה ואין סייכין כו' שם טהר דהוי מדאורייתא כנ"ל : בד"ה ניתי עשה דכתם תפרסט כסיד :

דף פד ע"א גמ' הם וה"ה להנך כני מיעט כו' כנ"ל : ע"ב גמ' מ"ד כשר הוא כשר הוא ומ"ד ראוי לאכילה הוא לאו כו' כנ"ל וכן אמר כך :

דף פה ע"א תוס' בד"ה ולרבינא כו' דמסקינן בפרק בהמה המקשה כו' כנ"ל : ע"ב רש"י בד"ה מן הלגף ולפנים כלפנים אגף כו' כד"א :

דף פו ע"א רש"י בד"ה ופתוחות כו' הוכן חול כקדושה כר הבית כו' כנ"ל : בד"ה מלמד כו' כבני מקושה ויאכלו דכתיב כו' כנ"ל : ע"ב גמ' יכול יהא נאכל כבכח נגי חבורות כנ"ל : שם ויתחנך שבע דג"ם וכ"ל כנ"ל : רש"י בד"ה יכול יהא כו' יאכל וקסבר כו' ועוד דקיימא לן כו' כנ"ל וכד"א : תוס' בד"ה נכנסין כו' ויצאו אמר רבינא כו' ככל דטר אמד :

הוה עכ"ל ואין כאן טעם לקרות הקטן בשם רבי ובספר יוחסין פי' בשם ר"ח שסמכוהו וקראו לו רב הונא עכ"ל ונ"ל לפירושו שמתחלה לא היה בחזקתם שהוא מוסמך כלל עד שהודיעם שהוא בעל השם הוא השיב להם שהוא מוסמך ובמתרא דלא ידעי ליה אי צורבא מרבנן הוא בעי לאודעיה לנפשיה וק"ל: כל מה שיאמר לך בעה"ב עשה חוץ מצא כו'. ראיתי בספר מוגה שמחקו חוץ מצא והיינו משום דאין לו מקום כאן לפי ענינו ואינו נראה לפרש חוץ מצא כמשמעו שלא יצא התורה גם שיאמר לו בעה"ב צא וכי יתאכסן אדם בע"ב של בעה"ב ושמעתי דה"פ כל מה שיאמר לך בעה"ב עשה שהוא מקרי בכל דבר בעה"ב שלך משא"כ כשיאמר לך צא אין זה מקרי אמירת בעה"ב שלך כלל כיון שא"ל צא וק"ל: ואין מסרבין לגדול כו'. כתבו התוס' מאי דיתיב אפוריא לא שייך למימר משום דאין מסרבין כו' ע"ש ומיהו ק"ק דהכא אפי' בדבר ש"ש בו גסות רוח השיב לו משום דכל מה שיאמר לך בעה"ב עשה כ"ש בהך דלקמן כי יהבו לך כסא כו' אמאי לא השיב לו נמי מהאי טעמא דכל מה שיאמר לך בעה"ב עשה וי"ל דלעיל לא ידע להשיב אלא מהלכות דרך ארץ אבל הכא ניחא ליה להשיב לו מדינא דגמ' כמ"ש בפרק הפועלים וילפי' ליה מקראי דגבי אברהם ודגבי לוט כפירש"י בשמעתין וק"ל: מ"ט שתיתיה בתרי כו'. נראה דהיה אפשר וראוי לשתותו בבת אחת ואפ"ה קאמר ליה מהלכות ד"א לשתותו בתרי זימני אבל ליכא לפרושי שהיה הכוס גדול והיה ראוי לשתותו בג' זימני דא"כ מה השיב לו משום דג' מדרך ארץ דאינו נראה שיהיה מד"א משום גסות הרוח לשתות יותר מדי שיעור הראוי לאדם לשתות ודו"ק: מ"ט לא אהדרת אפך כו'. אפשר שהיה מנהגם כן לשתות באהדורי אפי קצת וכה"ג פירש"י לעיל גבי מ"ט יתיבת אפוריא:

פרק האשה

דף פז בד"ה כאן ברדופה כו' ומכאן ואילך דקתני היינו ברגל שני ועדיין לא הגידה כו' עכ"ל ר"ל דנ"ל דראשון לאליבא שברגל ראשון לא הלכה דאז הוא ספק וה"ה דהוי מ"ל למתני ברגל ראשון לחופתה ומיירי שכבר קודם הרגל הגידה שבחה בבית אביה וכמ"ש התוספות לעיל: **בפירש"י** בד"ה מלאתי כאן הנה"ה כו' ובעמוס לא כתיב אלא עוזיהו ומיהו מיכה כו' עכ"ל כתב מהרש"ל וגבי עמוס נ"ל דהתחיל לנבא בימי עוזיהו כו' וה"ה שנתנבא בכל הארבעה מלכים דומיא דהושע כו' עכ"ל. לא ידענא מי דחקו לכך דהא דקאמר דבפרק אחד שנתנבאו הד' נביאים היינו דבימי עוזיהו נתנבאו כלם וכ"ה לשון התוספות בימי עוזיהו נתנבאו ד' נביאים כו' ודקאמר לקמן שאין לך כל נביא ונביא שלא קיפח ד' מלכים כו' עכ"ל דלאו דוקא קאמר שאין לך כל נביא ונביא כו' דכמה נביאים מלינו שלא קיפחו ד' מלכים וה"נ לא קאי אעמוס ותו לא מידי ודו"ק:

ח"א דף פז ע"א זו עילם שזכתה ללמוד כו'. כגון דניאל ומרדכי כפרש"י בפ"ב דקדושין: **אני חומה** זו תורה כו' מפורש פ"ק דב"ב: **אלו בחורי ישראל** כו'. עיין פירש"י ולפי דרש זה יהיה פי' מגודלים בנעוריהם שיהיו מגודלים כנטיעים הללו דהיינו בנעוריהם שיעמדו בנערותם דהיינו כמו שיאמר על נקיבה בלא נבעלה נערה כן יאמר על הזכר שלא טעם טעם ביאה נער. ואמר **בנותינו** כזויות כו' שאוגדות פתחיהן כו'. וזויות נאמר על נקב ודבר חלול. ומייתי ליה **וכן** הוא אומר ומלאו כמזרק כזויות גו'. וכדאמרי' פ' איזהו מקומן אבנים של קרנות חלולות היו שנאמר ומלאו כמזרק כזויות גו'. וה"נ מייתי **מזוינו** מלאים גו'. דמשמע נמי דמזויתו הוא דבר חלול דאית ביה מילוי. ואמר **מחוטבות** תבנית גו' כאלו נבנה היכל כו'. לפי זה יהיה פי' מחוטבות מלשון חוטב עצים ותבנית מלשון דמיון כמ"ש כאלו נבנה כו' ודו"ק: **בפרק** אחד נתנבאו ארבעה נביאים וגדול וכו'. ונראה שהקדים זה המאמר להך דלקמן קח לך אשת זנונים כו' לומר דמה שלא אמר כן לשאר ג' נביאים שהיו ג"כ באותו הדור מוה אתה למד שא"ל להושע ישראל חטאו כו' ומה שיש לדקדק בזה על סדרן של ד' נביאים אלו מפורש בפ"ק דב"ב: **והלא** ממשה כו'. דאין לפרש כפירש"י בחומש בספר בראשית תחלת דבורו של הקב"ה בהושע ויאמר ה' אל הושע לך קח גו' דהא ע"כ אין זה תחלת דבורו דא"כ למה לא אמר כן לשאר נביאים כדלעיל אלא תחלת דבורו עמו היה שא"ל ישראל חטאו כו' וק"ל: **העבירם** באומה אחרת כו'. דבזה לא קבל דבריו הקב"ה כדלקמן שא"ל ואתה אמרת העבירם באומה אחרת והיינו להחליפם באומה אחרת אבל להסתיר פניו מהם הרי הסכים הקב"ה על ידו כמ"ש לא תוסיף עוד ארחם גו' וכי אתם לא עמי גו' ודקאמר אם יוכל לשלח אף אני אשלח כו' היינו לגמרי ליטא אחרת ודו"ק: **ע"ב** ר"י אמר בזו וגמרו כו'. גבי יהואחז בן יהוא כתיב כן וזה המעשה קח לך אשת זנונים גו' היה אחרי זה ב' דורות בימי ירבעם בן יואש שהיה בן בנו של יהואחז: **קרא** שמו יזרעאל כו'. עיין פירש"י וכן כתבו התוס' ונראה לפי זה טעם כי עוד מעט ופקדתי דמי יזרעאל על בית יהוא גו' יש לפרש כי מלכות יהוא היה ע"פ הדבור שהיה נמשח ע"י אלישע וגם בניו נמלכו על פי הדבור כמ"ש הוא דבר ה' אשר דבר אל יהוא בני רבעים ישבו לך על כסא גו' ומלכי ישראל שאחרי זה מלכו מעצמם וע"כ תלה השבת מלכות ישראל בכלה במלכות בית יהוא וזו הנבואה נאמרה על ישראל במלכות ירבעם בן יואש מלך ישראל שגבר במלכותו מאד כמפורש בקרא ומיד אחריו לא מלך בנו רק ו' חדשים ושוב לא היה מלך ע"פ הדבור ואח"כ שלום בן יבש מלך ירח א' ואח"כ מלך מנחם בן תפסח ובא בימיו פול מלך אשור גו' והוא התחלת גלות ישראל ודו"ק: **ב' בנים** ובת א' וכו'. על כוונה זו דג' גזירות כדלקמן נולדו לו הב' בנים ובת אחת וע"כ אמר דאחרי זה א"ל הקב"ה בדול עצמך ממנה כו' ולגבי משה לא אמר האי ליטא אלא שפירש ממנה היינו דבדול הוא דבר נוסף על הפרישה בעלמא משום שכינה שעשה משה אבל אתה בדול ממנה לגמרי דהיינו לגרשה שלשון בדול נופל בכל מקום להבדיל בין קודש לחול דהיינו שתבדיל עצמך מכאן והלאה מאשה זונה זו וא"ל רבש"ע יש לי בנים ממנה ואין אני יכול להוציאה ולגרשה מפני פגם בני ש אמרו שילדה בזנות ולכך מגרשה שיודע שאין אלו בניו והוא חשב דבניו הם כדאמרי' רוב בעילות הולכים אחר הבעל וא"ל הקב"ה ובניך זונים הם ואין אתה יודע אם שלך הן כו' ר"ל שאין אתה יודע בודאי אם שלך הם דיש לחוש למיעוט בעילות מאחרים וק"ל: **אברהם** כו'. ר"ל בתוני שנבנתו בכמה נסיונות וק"ל: **ה' קנינין** שקניתי כו'. ולא חשיב רק ג' בנוסחא שלפנינו וכ"ה בילקוט ובספרי שלשה קנינים כו' ומהרש"ל הגיה ארבע וע"ש והוא לפי המכילתא דחשיב שם ד' קנינין אבל לפי משנת שנו חכמים יש לקיים חמשה קנינין ויש כאן דילוג בהמ"ק קנין א' שנאמר הר זה קנתה ימינו אברהם קנין א' שנאמר לאל עליון קונה שמים וארץ ולגבי שמים וארץ קנין א' גרסי' מלאה הארץ קנינך ומיהו ליסנא דהאי קרא לאל עליון קונה שמים וארץ לא יתפרש קונה אברהם אלא אשמים וארץ ונראה לפרש דתלה קנין שמים וארץ באברהם כמ"ש שמים וארץ בהבראם אל תקרי בהבראם אלא באברהם דבשביל אברהם היה קנין שמים וארץ: **בקש** רחמים על ישראל כו'. דבר זה אינו מבורר דאימא מתחלה נמי כשידע שחטא בקש רחמים על ישראל וק"ל: **ג' גזירות** כו'. והם מג' עלמות שיהיו גולים בעולם התחתון ולא רוחמה מן השמים שהוא עולם האמצעי ולא עמי אתם בעולם העליון דבעושין רצונו של מקום הם נחלתו ועמו דבקים בו מלמעלה ואמר שבקש רחמים ובטל גזירה כו' לא שבטל הגזירה לגמרי דהא גזירת גלות נתקיימה בהן אח"כ אלא שבטל הגזירה לאותו דור כמפורש גבי ירבעם בן יואש ולא דבר ה' למחות את שם ישראל וגו' ויושיעם ביד ירבעם בן יואש א"כ שבטל הגזירות לעתיד שהתחיל לברכן שנאמר והיה מספר גו' וזרעתי לי גו' שהיא נבואה לעתיד לבא ומייתי לה מדכתיב בסוף הפ' וזרעתיה לי בארץ ורחמתי גו' ביטול גזירות הגלות ונפקא ליה מדכתיב וזרעתיה לי בארץ דעד כאן בגלות היו זרועים בשאר ארצות אבל לעתיד אמר כי יהיו זרועים לי בארץ דהיינו בא"י שהיא חלק הקב"ה ורש"י פי' ביטול גזירות הגלות מדכתיב ונקבצו גו' ברים הפ' ולא משמע כן לפי כל נוסחאות גמרות שלנו אלא דמחד קרא דסוף הפ' וזרעתיה בארץ ורחמתיה גו' מפיק ביטול כל ג' הגזירות וק"ל: **אוי** לו לרבנות מפורש בפ' הרואה: **שלא** קבל לשה"ר כו'. קרי ליה לה"ר לפי שסבר הובטח יהוא לאמר בני רבעים ישבו לך על כסא גו' וגם עמוס לא ניבא שיהרג ירבעם בן יואש אלא שאמר וקמתי על בית ירבעם בחרב דהיינו שיהרג זכריה בנו של ירבעם וזה אמציה אמר לה"ר לשקר לירבעם כי כה אמר עמוס בחרב ימות ירבעם גו' ופ"ו אמר ירבעם ח"ו שיאמר אותו לדיק כן עלי שאהרג שהרי אני בני שלשים מיהוא ואם אמרו שאהרג כמו שאמרת לי מה אעשה שכינה א"ל כן ושמא יגרום החטא לחזור מהבטחת בני רבעים ישבו וגו' וק"ל: **זוכר** את הרחמים כו'. דלא אמר ונתתי רוגזי בהם שהוא המכוון בו אבל אמר הסליחה מתנו לא אוסיף עוד ארחם גו' וכן כי נשא אשא גו' הזכיר לשון סליחה ועד"ז יש לפרש הא דכתיב ברוגז רחם תזכור דאפי' בשעת רוגזו זכר הרחמים בלשון שלילה אין הכעס והרוגז דהיינו לא ארחם וק"ל: **לא** הגלה כו'. דאי משום עונש חטאם אפשר היה לו לעונשם בדברים אחרים אלא כדי שיתוספו עליהם גרים דהיינו לפרסם האמונה גם בשאר עובדי כוכבים ור"י דמייתי ליה מדכתיב ואמרתי כפירש"י מסיפא דקרא ואמרתי ללא עמי עמי גו' מייתי ליה דביטול הגזירה דישראל קרא שמו לא עמי גו' לא איצטריך האי קרא דבכבר כתיב בריש הפ' והיה מספר בני גו' אמרו לאחיכם עמי גו' אלא דהאי קרא ואמרתי ללא עמי גו' מיירי בעובדי כוכבים שלא היו מעולם עמו ודו"ק: **אל תלשן** גו'. שני פסוקים הם במשלי ומשמע ליה דהאי קרא דור אביו יקלל אין לו משמעות באנפיה נפשיה דמה נעשה בו בדור אביו יקלל גו' אלא שהוא מחובר לקרא דלעיל מיניה כתיב אל תלשן עבד גו' וקאמר דליכא לפרושי דמשום שהוא דור רע שאביו יקלל גו' אל תלשן גו' דהא ודאי כ"ש הוא דדור וכאי שלא תלשן גו' אלא דקרא אפי' קאמר אפי' דור רע שאביו יקלל גו' אל תלשן וכ"ש דור שהוא זכאי שאל תלשן גו' וכל הנהו קראי דכתיבי התם בכה"ג דור טהור בעיניו גו' דור מה רמו גו' דור חרבות גו' וכולהו אין להם משמעות באנפי נפשייהו אלא שהם מחוברים אדלעיל אקרא דאל תלשן גו' ובדורו של ירבעם בן יואש משתעי כל הנהו קראי ואל תלשן וגו' נאמר על הושע וק"ל: **צדקות** פרזונו כו'. לפי פשוטו מלשון פרזון הוא דכתיב לעיל מיניה בימי יעל גו' חדלו פרזון בישראל גו' עכשיו שקמתי דבורה שם יתנו גו' לדקות פרזונו גו' אבל כינוי דפרזונו לא יתפרש שפיר דה"ל למכתב לדקות פרזונות גו' ולכך דרשו פרזונו ממלות הפוכות פורזנו שפזרן הקב"ה לישראל לבין העובדי כוכבים הוא לדקה לנו כדמסיק שאינן יכולין לכלות יחד ובפ"ק דע"ז (י.) קאמרי דא"ל קטיעא בר שלום חדא דלא יכלת להו לכולהו דכתיב כי כד' רוחות השמים פרשתי אתכם אילימא דבדרתהון בד' רוחות לד' רוחות מבעי ליה כו' אע"ג דהאמת כן הוא משום דמפוזרים כ"כ בד' רוחות כדקאמר התם: **כל** זכר באדום כו'. ובפ' לא יחפור (דף כא.) אמרי' דיואב טעה לקרותו זכר עמלק בקמ"ץ לא זכר בצירי מ"מ בין כך ובין כך לא היה לו ליואב רחמנות כלל על עובדי כוכבים: **לפיכך** הגלה אותן לבבל כו'. גם שפזרן לבין העובדי כוכבים כדלעיל מכל מקום עיקר הגלות היה לבבל א"נ שפזרן לבין העובדי כוכבים נתקיים בגלות חורבן בית שני והכא בגלות חורבן בית ראשון איירי שגלו לבבל והאי קרא בענין תורה כתיב י"ל דה"נ הכי קאמר דלכך לא הגלה אותן אלא לבבל כדי שיוכלו לעסוק בתורה דגזירות אכזריות של רומי יהיה להן ביטול תורה ומ"ד נמי מפני שקרוב לשונם ללשון תורה שלא יהיה להם קוצר המשיג והמושג בתורה ודו"ק: **שנאמר** מיד שאול גו'. שהמכוון בהאי קרא מתוך צרה גדולה ועמוקה כשאול ומות אגאלם והקב"ה עשה לדקה עמנו לקיים בנו האי קרא בכך דהיינו להגלותן לבבל שעמוקה כשאול ומשם אפדם וק"ל: **לבית** אמן כו'. עיין פירש"י ובסוף פרשה נח כתב הרמב"ן דאברהם ובית אביו היה מולדתם בחרן אלא שהלך תרח עם בנו לאור כשדים והאריך ע"ש ומ"מ נקרא הכא אור כשדים לבית אמן ע"ש שאברהם נתגדל שם במעלתו באמונה כשהשליכוהו לכבשן אש וגילול ועי"ל שנקרא לבית אמן על שם שאדם הראשון עיקר גופו נברא מבבל כדאמרי' פרק אחד דיני ממונות ראשו מא"י וגופו מבבל וכו' ופירש"י שם דלכך היא עמוקה ודו"ק: **אותיות** פורחות כו'. מדלא כתיב ואשברם לפניכם דריש ליה שראו דבר פלא שהעין פונה להסתכל בו כדפירש"י ועי"ל דמשמע לעיניכם שכולם ראו וזה דבר שא"א שיהיו כולם ראו שבירת הלוחות שהיו ישראל מפוזרים ומפורדים במחנה ישראל ג' פרסאות על ג' פרסאות אבל אותיות פורחות למעלה אפשר שכולם ראו בו וכה"ג אמרי' פ"ק דע"ז (דף יז.) בס"ת שנשרפה עם ר"ח בן תרדיון שראו גליון ס"ת נשרפו ואותיות פורחות והתם ניחא טפי שאותיות ס"ת הן שהיו כתובים על הקלף היו פורחות אבל הכא לפי מה שאמרו שהיו חרותים האותיות מעבר לעבר ומ"ם וסמ"ך בלוחות בנס היו עומדין כמלא כשנשתברו הלוחות לא היו ממש באותיות כי אויר היו ויש לייטב דגם זה נס היה וגם בתוך נס היה שראו אותיות אלו שהן אויר היו פורחות ודו"ק: **ובבלאי** לא עסקי באורייתא כו'. חדא מינייהו בלשון תמיה קאמר ועי"ל כולהו בלשון ניחותא ובבלאי לא עסקי באורייתא כדבעי למיעבד לפי הרווחת מזונותם בתמרים ושוב קאמר בבלאי מיהא עסקי באורייתא במזונותם הפחותה ודו"ק: **אלהי יעקב** כו'. לשון אלהים הוא כולל כל כחות אלהים ובכל א' מאבות היה בו כח אלהי מיוחד כמפורש זה לקמן פרק ע"פ ע"ש: **בו הר** כו'. מבואר במדרש משל למלך שהיו לו ג' אוהבים ובקש לבנות פלטין הביא לראשון אמר זכור הייתי אותו הר היה מתחלה הביא לשני אמר זכור הייתי שדה היה הביא לג' אמר זכור הייתי פלטין היה מתחלה א"ל המלך חייך שאני בונה פלטין וקורא אני אותו לשמך שנאמר בית אלהי יעקב והכוונה כמ"ש שהאבות הם סימן לבנים ואברהם אוהב האחד שאמר זכור הייתי הר היה הוא סימן לבית ראשון שהשכינה היתה שומרת בו כשומר בראש ההר מיהו שמירה עראי ולא קבע ועליו נאמר על הר ציון ששמם ואוהב הב' שהוא יצחק שאמר זכור הייתי שדה היה הוא סימן לבית שני שהיה בו שמירה פתוחה ביותר שלא היו בו כמה דברים שהיה בבית ראשון ועליו נאמר ציון שדה תחרש. ואוהב השלישי שאמר פלטין היה מתחלה ר"ל קודם שנברא העולם כמ"ש פרק מקום שנהגו ותחלת המחשבה הוא סוף המעשה שהוא סימן לבית האחרון שיבנה במהרה בימינו שיהיה בו שמירה מעולה ומיושבת בבית הפלטין שאז ילכו גו' אל בית אלהי יעקב וש"ה אין זה כי אם בית אלהים כי מה שהעריב לו שמש קודם זמנה כדי שיהיה לינה לילה כמו בבית אין זה כמ"ש אבותי הר ושדה אבל יהיה בית אלהים וק"ל: **כי גדול** יום כו'. עיין פירש"י אבל כמה קראי כתיבי כה"ג יום הגדול ולא דרשינן בהו שהוא גדול כיום שנברא כו' גם דאין גדולת אותו יום כיום הילירה מפורש וי"ל דכמו בילירת ימי בראשית ביום ראשון נברא החומר הראשון שהוא יש מאין משא"כ בשאר ימי ילירה שנקבע לכ"א לורתו במאמר השי"י וכפירש"י בחומש שהכל נברא ביום ראשון במאמר אחד וכ"א נקבע ביומו ולמעלת היום א' נכתב בכינוי לשון יום אחד כדאיתא במדרשות שאז היה ה' אחד ושמו אחד דביום ב' התחילו השניות כן ביום קיבוץ גליות יהיה גדול הפלא כאלו יהיה בריאה יש מאין דכתיב באותו יום ראש אחד דמלת אחד כמיותר דרא"ם נמי משמע א' אבל הרמז כי אותו יום יהיה מיוחד במעלתו כיום ראשון מילירת ימי בראשית שנאמר בו אחד ועד"ז אמר הכתוב עזרנו בשם ה' עושה שמים וארץ ר"ל עזרנו בעת קיבוץ גליות בשם ה' עושה שמים גו' כמו שביום ראשון שיתף הקב"ה מדת הרחמים למדת הדין לברוא שמים וארץ כמ"ש ביום עשות ה' אלהים גו' כן לעתיד שיתמלא שם ה' יהיה עזרנו ובכן במהרה בימינו:

דף פח תוס' בד"ה וכולן ששחטו כו' קמ"ל אפילו סתמא כיון דשחטו אין כו' עכ"ל נראה דר"ל דלענין קטנים וכנענים לא אצטריך ליה למיתני כיון דאפילו במפרש אינן יכולין למחות אלא משום סיפא דחוץ מן האשה כו' אצטריך ליה למתני כיון דשחטו אין לך מיחוי גדול כו' וק"ל: **בד"ה** ליתא ספחה כו' וי"ל משום דידה דליכא עשה דאסר לה בעבד כו' עכ"ל ולשון התוס' דפ' השולח נכונים יותר בזה וז"ל דבדידה ליכא עשה דאפילו מפקדת אסור לה בבוגלת בה כו' ע"ש ובתוספות פ"ק דב"ב וק"ל: **בא"ד** ואי לא אשי א"כ בעילתי בעילת זנות ובהשולח כו' עכ"ל בתוס' פרק השולח דחו זה מדקאמר ליתא ספחה אינו יכול כו' דמשמע אי הוה יכול לא הוה ניחא לבעילתו בעילת זנות וכדקאמרי' ממזר נושא שפחה דהיינו בלא קדושין וק"ל: **בא"ד** לא איכפת לי' בהיתר דהא קנסינ ממזרת עכ"ל מלת ממזרת לחוד אין לו מקום כאן ונ"ל דהא קנסינ נתינה ועיין בביאור דבריהם בתוס' פ"ק דב"ב ובפ' השולח וק"ל: **ע"ב** בד"ה טופין כו' נמוס כשיתחררה שמא לא תקיים כיון דלא מחויבת כו' עכ"ל ובפשיטות נ"ל כיון דשפחה לא מחויבת במצות פ"ו אין כופין את רבה אא"כ נהוג בה מנהג הפקר דהא לאו מטעם פ"ו קאמר אלא מטעם לשבת יצרה קאמר דכופין דהוי מצוה רבה ושבת יצרה שייך נמי באשה ולכך תירצו דלא תקיים שבת כיון דלא מחויבת במ"ע דפ"ו ודו"ק: **בד"ה** במלך כו' ולא קפדי אם גדי ואם טלה אם סימן הם כחום עכ"ל נראה מדבריהם דר"ל דה"ה בשחט ב' גדיים או ב' טלאים דבמלך ומלכה דיש להם רוב מעדנים אין ברירה דתרווייהו ניחא להו ולכך יאכל מן הראשון כו' אבל אחר דקפיד דלית ליה רוב מעדנים לא ידיע בהי ניחא ליה אם בכחוש אם בשמן אף שהוא אחרון ודו"ק:

חכמת שלמה
האשה פרק שמיני

דף פז ע"א גמ' דכתיב אז הייתי בעיניו כו' בבית אביה והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי ולא תקראי כו' כצ"ל. וכ"כ אישות ל' נישואין יבעלי הוא ל' אירוסין כן פירש רש"י בהמדיר: **שם** אמר רבי יוחנן תחלה לארבעה נביאים כו'. נ"ב אבל לפי פשוטו תחלת דבור הוא כמו תחלת דבר כמו שפירש רש"י גבי בראשית ברא ע"ש: **רש"י** בד"ה בימי עוזיהו כו' משום דאיירי בכנסת ישראל בלשון כו' תקראי אישי דרים נמי למילתא דהושע כצ"ל והס"ד: **בד"ה** לא דיו כו' ומיהו מיכה בימיו נתנבא כו'. כ"ב וגבי עמוס צ"ל דהתחיל לכתוב בימי עוזיהו שהיה תחלה לאותן ד' מלכים והיה שנתנבא בכל הד' מלכים דומיא דהושע אבל הרד"ק פי' נגד התלמוד שהוא קבלה וכתב וז"ל כבר כתבנו כי ירבעם ועוזיהו מלכו בזמן אחד והושע האריך ימים יותר שניבא גם בימי יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה ע"כ (עיין במהרש"א): **בד"ה** וילדי זנונים כו' ספק שלך ספק של אחרים. נ"ב והעיקר שרוב בעילות הולכות אחר הבעל הכא שהיה זקן שאני ומשום הכי מיושב מה שאמר מה אעשה לזקן זה כו' ודו"ק:

מהר"ם
האשה פרק שמיני

דף פז ע"א בגמ' להגיד שבחה בבית אביה והיה ביום ההוא וכו' כצ"ל ועיין בכתובות דף ע"א בסופו בפירש"י ותוס': **ברש"י** ד"ה מתניתין בשאינה וכו' ליילך תמיד לבית אביה דבית בעלה חביב לה ודאי הלכך כל שאר וכו' כצ"ל:

דף פח ע"א בגמ' מאי מדעתן לאו דאמרי וכו' כצ"ל ואמרי לה פתי' אוכמא וכו' פי' פציח או דלי שחור עיין בערוך ערך פתיא ובערך פציח: **ע"ב** ברש"י ד"ה בתרביא דרביה וכו' תדי שלמים כדמפרש לקמן שמטעם באבילתו וכו' נ"ל שמעות נפל בספרים וצ"ל כדמפרש לקמן ותו לא ור"ל טת שמסיק לקמן בשמעתין משום מתנות וכו' דהא האי טעמא דמטעם באבילת וכו' לא שייך הכא דהעבד סבר שרבו יודע מה אמר לו ויאכל האחר בתורת פסח והאחר בתורת שלמים ודו"ק וק"ל:

דף פח ע"א תוס' בד"ה שה לבית נמ"ת פי' משום דשה לבית לאו דאורייתא פי' כצ"ל. וכ"נ פי' מן התורה לא יכול להפרים על בניו ובנותיו הקטנים שלא מדעתן וכן פירש"י (שם אגב) פירוש

דף פט בד"ה ומיהו מותר כו' שיקדים לשם מותר אם שלא היה תם דבזה לא היה טועה כו' עכ"ל הא והאי דלפירש"י נמי איירי בתומר ואם לאו יהיה זה פסח תחתיו מ"מ לא היה התלמוד טועה במקדישו בתחלה לשם מותר פסח קודם שהקדישו לשם פסח וחו"ק: **בד"ה** ונערתו כו' וא"ת אכתי למאן דלא בעי עקירה שלמים לשם פסח כו' עכ"ל יש לדקדק ומאי קושיא דהא דאיכא מ"ד דלא בעי עקירה היינו אחר זמן פסח אבל קודם זמנו וכ"ש בזמנו לכ"ע ודאי דבעי עקירה כמ"ש התוס' בפ' התמיד נשחט דהכי מוכח התם ויש ליישב דהכי כשהפרים ב' פסחים וילא כבר בא' מהם יש לדמותו לאחר זמנו דאינו עומד לעצמו שוב לפסח כלל ולא בעי עקירה ותירצו כיון דבזמנו הוא ואיכא אינים כו' וק"ל: **בד"ה** ה"מ דיעבד וה"ה דאכולהו אמרי' הכי הסמיכה כו' וי"ל דטוב כו' ממה שיעשו רובן שלא כהוגן כו' עכ"ל ר"ל למאי דקאמר משום דקממעיט מאכילת שלמים ואתי לידי נותר וכן משום סמיכה היינו משום דלכתחלה הוא דבדיעבד לא מיעכבא וכן במתנו' בדיעבד כיפר במתנה א' ולא לכתחלה ומיהו קשה מ"ש בהירולם דרובם יעשה שלא כהוגן כו' אמאי לא יעשו כולם סמיכה ומתנות ב' שהן ד' וזריקה כשלמים דהשתא רובם יעשה כהוגן ודוחק לומר דכל הנהו מילי [א] מעכבין בפסח ודו"ק: **בד"ה** אא"א דלא אמנינהו כו' אא"ב דחשיב כאלו אמנינהו מעיקרא דאין לריכין מיטי כו' עכ"ל ובבנים קטנים איירי ומעיקרא דפריך ש"מ יש ברירה ה"מ לשנויי בפשיטות כדלעיל אר"ז שה לבית מ"מ אלא דקשיא לי' להלמודא דלמה א"ל אבוהון הכי וקאמר כדי לזרזן כו' והכי איתא פ' אין בין המודר ע"ש: **ע"ב** בד"ה ומאחר דלא כו' אא"ב דעשייתו מועלת א"ש דקנסינן ליה כו' עכ"ל פי' לדבריהם דאי עשייתו מועלת א"ש דקנסינן למוכר שיפסיד מעותיו שיפלו לנדבה כדי שלא ירגיל לעשות כן (לקנות) [למכור] קרבנות (של אחר) [לאחר] אבל כיון דלא עשה ולא כלום אמאי קנסינן ליה ומשני דמ"מ קנסינן ליה ר"ל לקונה כמו שפירש"י וק"ל:

דף צ גמרא בעלים לגלייתו כ"ע ל"פ דכיון דהקנאת דפסח כו' מיהו אי לאו קרא מהיות משה ה"א דלאו כפסח דמי וכה"ג כתבו התוס' לקמן ונראה דלהך לישנא לכ"ע החייהו לשה קנה לרכיו מן המעות ופליגי רבי ורבנן איזה דבר מקרי לרכיו דכגוף פסח הוא וק"ל: **ע"ב** תוס' בד"ה עד שיכלו כו' ואי הוה אמרי' שמכל מעות שבשופר קונה קינין יחד כו' עכ"ל ומטעם דיש ברירה הוה א"ש וק"ל: **בד"ה** בשמיני פשיטא אמתני' דקתני זב שוחטין עליו בח' ליכא למפרך כו' עכ"ל ר"ל אמתני' דזב וה"ה אמתניתין דזבה גופה דקתני בסיפא והזבה שוחטין עליה בח' והא תירצו דבמתניתין משום אגב רישא קתני לה בזב משום ב' ראיות דרישא וכן בזבה משום אגב שומרת יום כנגד יום ולא פריך פשיטא אלא אברייתא דלא תני בה אלא הך מלתא לחודה והזבה שוחטין עליה בח' וק"ל:

דף צא בד"ה עשרה ואין יכולין לאוכלו כו' בהא מודה אפי' רבי יהודה כו' עכ"ל לעיל אמתניתין דקתני נמי בכה"ג אפילו חבורה של מאה שאין כו' ה"ל למימר הכי דמודה בהא אפילו ר"י כו' ואפשר דלמתניתין ודאי משמע דלאו אסוקי מלתא דרבי יוסי היא אלא סתמא היא אתיא ככ"ע וכההיא דקתני נמי בסיפא ואין עושין חבורת נשים כו' דהוי ככ"ע כדמוכח לקמן אבל בברייתא הוה משמע דאסוקי מלתא דרבי יוסי היא ולכך הוצרכו למימר דאינו כן אלא דר"י מודה מדקתני לעיל סתמא דמתני' שלא יביאוהו לידי פסול וק"ל: **ע"ב** בד"ה אים ולא קטן כו' ובפ' מי שהיה משמע דנפקא לן מקרא אהרינא כו' עכ"ל דבריהם אינן מובנין לי דר' נתן הוא דסבר הכי דשני הבלומין דראשון הוא אבל הכא רבי יוסי ס"ל כפירש"י והוס' ואליביה שני רגל בפני עלמו הוא ושפיר אלטריך ליה לר"י למעט מאים קטן שהגדיל בין ב' פסחים מיהו רבי לקמן ס"ל דקטן שהגדיל בשני חייב דרגל בפני עלמו הוא ולא ממעט לי' מאים וק"ל: **בד"ה** אים זוכה כו' וכ"ת מהכא קי"ל דאין שליחות כו' עכ"ל ק"ק דודאי למאי שכתבו התוס' לעיל לפי סוגיא דהכא דשליחות נפקא לן מדר"י בן קרחה דכתיב ושחטו את הפסח כל קהל וגו' ולא אימעיט מיניה קטן אלטריך אים שה למעט קטן 'מזכייה מטעם שליחות אבל לפי הסוגיא דהתם דבפ"ב דקדושין דיליף שליחות מאים שה הא אימעיט קטן משליחות וצ"ל הא דרבי ילחק למעט קטן מזכייה מאים לפי אבלו הא כיון דאין לו שליחות אין לו זכייה דזכייה מטעם שליחות הוא ויש ליישב בדוחק ודו"ק: **בד"ה** ר"ש נמי סבר לה כר"י תימה כו' עכ"ל למאי דסבר הכא דר"ש כר"י ס"ל ניחא דהולרך לשנויי הכא א"כ נכתוב רחמנא לפי אכלו כו' אבל התם בפ"ב דקידושין קשה דפריך נמי כי הכא ומשני דס"ל אין שוחטין פסח על היחיד אמאי לא משני כי הכא אפילו לר' יוסי ודו"ק:

דף צב בפרש"י בד"ה אין מבילין כו' ובד"ה דרך כו' מילת זכריו ועבדיו כו' וליכא למימר משום כרת דערל זכר כו' וקטן לאו בר כרת הוא עכ"ל ר"ל דליכא לפרושי בלאו פסח משום כרת דערל דהא מילה גופיה אינו דוחה שבת אלא בקטן בן ח' ולאו בר כרת לא הוא ולא אביו אבל ערל גדול דבר כרת הוא מילה גופה אינו דוחה שבת וליכא לפרושי נמי בערל גדול ומשום פסח דמילתו מעכבת כדאמרי' בפ' א"ד ערל שלא מל בע"פ ענוש כרת משום פסח היינו דוקא בע"פ שחל בחול אבל בע"פ שחל בשבת אע"פ שהערל הוא בכרת משום פסח אינו דוחה שבת כמו שאינו דוחה שאר שבתות הע"פ שהוא בכרת דלאו מילה בזמנה הוא אבל מילת זכריו ועבדיו איירי בזמנו דהיינו בח' ושפיר דוחה המילה שבת ומשום כרת דפסח לא העמידו דבריהם מלהבילו דרך אלירו כו' והו"ק: **בד"ה** מצורע שטבל כו' ובד"ה ורבה כו' ומובל לקריו דלגרעתו טבל מאהמול כו' עכ"ל היינו טבילה דאורייתא לא בעי אלא לקריו ולא לגרעתו שכבר טבל מאתמול אבל טבילה דרבנן בעי נמי לגרעתו דמחוסר כפורים בעי טבילה לקודם כפרש"י במתניתין וק"ל: **בד"ה** יבא עשה כו' אע"פ שענוש כרת כו' והגיהו שכתוב דכתיב לפני ה' הותרה לו אף לקריו עכ"ל ואין להקשות לפי זה (ה) מה"ט בלא עשה דפסח שיש בו כרת נמי יכנס טבול יום זה לגר הבית כיון דע"כ הותר לגרעתו הותר נמי לקריו די"ל דמחוסר כפורים א"א בע"א ליכנס ידיו לפני ה' אבל טבול יום אפשר להקן להמתין עד למחר שיהיה לו הערב שמש לטבו"י וק"ל: **תוס'** בד"ה גבי פסח לא כו' משום דיש קדשים דמאכן נמי שוברת כגון תודה כו' עכ"ל מיהו לקמן גבי בית הפרס דמחלק בין עושי פסח לאוכלי תרומה מבוס דלא העמיד דבריהם במקום כרת קשה אמאי לא קאמר דפסח מלוה שוברת משא"כ אוכלי תרומה שיטל להמתין ולהקיף יום או יומים עד שיגיע לתרומה ואוכלה כפרש"י לקמן ויש ליישב והו"ק: **בד"ה** טבול יום כו' וי"ל דטמא מת אפילו בחיל גזרו כו' עכ"ל ואגר החדשה לא משמע חיל אלא עזרת נשים דקרי לה אגר בקרא ויביאני אל האגר החיצונה וק"ל: **בא"ד** ולא נקט טבול יום דשאר טמאים רבותא נקט כו' עכ"ל ר"ל דשאר טמאים היינו טבול יום וטמא מת וטמא שרץ דמדאורייתא מותרין ליכנס למחנה לויה כדאמריק פרק א"ד ולא ידענא מהיכא פסיקא להו (ג) טבול יום דטמא מת ושרץ נמי גזרו בהו דלא יכנסו לעזרת נשים דאימא דלא גזרו אלא בטבול יום דקרי וזב משום דהטמאה גופיה אסור בכל מחנה לויה אבל טמא מת ושרץ דמותרין במחנה לויה מדאורייתא לא גזרו בטבול יום דידהו כדמשמע מהך דמתניתין דכלים דלא גזרו אלא בטמא מת גופיה והו"ק:

מי שהיה פרק תשיעי

תוס' בד"ה אילו פטורין כו' דטמא מת בז' שלו א"כ אמאי פטור מכרת כו' עכ"ל ק"ק כיון דלמ"ד נמי אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ חייב כרת אם לא טבל ועשה בראשון אמאי א"ל משה אם לא הטבילו הדחו לפסח שני כמ"ש התוס' לעיל שפי הל"ל להו דחייבי' לטבול היום ויעשו פסח ראשון דאם לא הטבלו תתחייבו כרת ודו"ק: **בד"ה** ה"ג אמר כו' וא"ת מה בין אונן למזיד ושוגג דאם הוא מזיד כו' ואם הוא שוגג כו' עכ"ל כן הוא בטעות התוס' שלפנינו אבל קשה היאך ס"ד לאוקמא באונן שוגג דא"כ מה תיקן רב ששה דהכתי הקשי מכלל דאי בעי עביד והרי שוגג וי"ס שמחקו (ענין) שוגג מדברי התוס' וכצ"ל וא"ת מה בין אונן למזיד דאם הוא מזיד הייט מזיד וי"ל דתנא הרי כו' וק"ל:

דף צג בפרש"י בד"ה ר"ע כו' דהכי ממעיטן לעיל דאמר מישאל ואלצפן הוו שחל ז' כו' עכ"ל כן הוא בפרש"י הישנים וכ"כ התוס' בפרק היש דכן הוא גרסת קלת הספרים לעיל פרק האשה רב ס"ל כר"ע דאמר מישאל ואלצפן היו שחל ז' שלהן להיות בע"פ מיהו כתבו שם דהותה גירסא ליתא אלא ר"י כו' ע"ש בתוס' וכמ"ש הכא וק"ל: **בד"ה** הא ר' יודא ור"ש דאמרי רשות עכ"ל לשון רשות מגומגם לר"ש דגשני אפי' רשות ליכא כיון דבשני אפי' טפילה אשה אינה לר"ש כדמוכח לעיל דמוקי ברייתא דקתני שני רשות כר' יודא ולא מוקי לה כר"ש וק"ל: **תוס'** בד"ה ה"ג בכל כו' ומיתני התם אפלוגתא דר"א ור"ע ומייתי כו' עכ"ל ור"ל אפלוגתא דר"א ור"ע דפליגי לקמן במתני' איזו דרך רחוקה מן המודיעים כו' דברי ר"ע רא"א כו' וק"ל: **בא"ד** דתרווייהו חזו בשעת אכילה ולא חזו בשעת שחיטה כו' עכ"ל [הוא] לפי מ"ש התוספות לעיל דרב נחמן מלי סבר כרבי יודא והא דחזי בשעת אכילה בדרך רחוקה הייט ע"י סוסים ופרדים כמ"ש התוס' לעיל אבל מדברי התוס' לקמן בד"ה לרב יודא ל"ק כו' נראה שלא כתבו הכא דתרווייהו חזו בשעת אכילה אלא אי סבר רב נחמן כעולא בהא אבל לרב יודא דסבר דלא חזו בשעת אכילה לא לגמרי מדמה ר"ע דרך רחוקה לטמא ע"ש ודו"ק: **בד"ה** דאי בעי למעבד כו' מדקאמר לפוטרו מהכרת משמע כו' ומ"ד הורלה כו' עכ"ל. הכא בברייתא ליכא לאוכחי כמ"ש התוס' לעיל במתניתין דאי סבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ אמאי פטור מכרת דאימא דקושטא דברייתא ס"ל דחייב כרת בטמא ולא קאמר לפוטרו מכרת אלא בדרך רחוקה משא"כ במתני' דקתני פטורין בל' רבים דמשמע דקאי נמי אטמא ולעיל במתני' ליכא לאוכחי כי הכא דמדקתני מכרת פטור הא אם זרק הורלה ומ"ד הורלה אסיקנא דסבר שוחטין כו' דאיכא למימר שפיר כמ"ש ר"י לקמן דאימא דמתני' סבר לא הורלה ולא קתני פטורין אלא איידי דתני חייבין משא"כ הכא בברייתא דלא קתני כלל חיובא וק"ל: **בא"ד** אלא פריך משום דקתני למה נאמר טמא לפוטרו מכרת כו' עכ"ל ר"ל למאי דס"ד הא דקתני לפוטרו מכרת קאי נמי הטמא והכא פריך כיון דאפי' אי בעי למעבד לא עביד לא אלטריך בברייתא למתני פטור מכרת אבל קרא דטמא אלטריך להיות נדחה כו' וק"ל: **בד"ה** אלא למה כו' אלטריך למכתב דלא נימא כיון דלא חזי בראשון ס' וסבר כרבי נתן כו' עכ"ל ר"ל דלא נימא דה"ל טמא ודרך רחוקה דלא חזי בראשון כמו גר שנתגייר בין ב' פסחים וקטן שנולד בין ב' פסחים דלא ליעבד שני כלל קמ"ל קרא דעביד בשני בטמא ודרך רחוקה דבכה"ג הוי שני תשלומין דראשון אע"ג דלא הוי חזי בראשון [ב] וק"ק דמה תירץ רשב"א דהכתי ברייתא דקתני דאלטריך דרך רחוקה לפוטרו מן הכרת לא אתיא כרב יודא דלדידי' לא אלטריך כיון דלא חזי לאכילה וי"ל דע"כ בלאו הכי הך ברייתא דלא כרב יודא דע"כ הך ברייתא ס"ל דשוחטין על טמא שרץ כמ"ש התוספות לעיל ורב יודא ס"ל דאין שוחטין על טמא שרץ והוא דוחק דבהך מלתא דזורקין על טמא שרץ או לא איכא הנאי דפליגי אבל בהך מילתא דיכול ליכנס בשעת שחיטה או בשעת אכילה לא מלינו הנאי דפליגי ודו"ק: **ע"ב** בפרש"י בד"ה בשעת אכילה כו' עבדו הרחקה ואמרו עד אגות לר"ע ולר"א דאורייתא עד האגה כו' עכ"ל כל"ל: **תוס'** בד"ה וקאמרת שוחטין כו' לאלומי

(א) עתוס' זבחים ל"ג א' בד"ה א"ל ובמהרש"א בעצמו שביאס ביבמות ז' ב' : (ג) מבואר בתוס' דיבמות ז' ב' ד"ה ורא"ה ובתוס' דזבחים ל"ב ב' סד"ה ור"י :

קרני ראם [א] מערבין. כ"ב בפיכה ודאי מעכבה כמבואר בסוף מכילתין רק ש"ד אינם מעכבים : [ב] וק"ק. כ"ב ונראה לייסב דכברייתא קאי על פטור דדרך רחוקה שיכול לכנוס בעזרה בסוסים ובפרדים דבכה"ג אלטריך קרא לפטרו מכרת וכמו שכתבו התוס' בתחלת הדבור וז"פ :

מהר"ם

דף פט ע"א בתוס' ד"ה דאלו פסח וכו' והיינו מדאורייתא דומי' דאדרינני וכו' פי' אין נאכל אלא למנויו ואינו נאכל אלא צלי : **ד"ה** ה"מ וכו' ואכתנות ואנותר וכו' ר"ל הא יתירץ לעיל אלא משום דממעט באכילת שלמים כו' פי' ושמא יותיר ולא יאכל כולו בלילה אחת ויצטרך לשורפו ודו"ק : **ע"ב** בגמ' איתיביה הממנה וכו' כל הני תיובתא ושני כדשני : **ברש"י** ד"ה אשר ידעינן וכו' והלואי שיהו יודעין וכו' כצ"ל : **בתוס'** ד"ה דעות שאני וכו' וי"ל דאצטריך לשנויי הכי דלא ניחוק איפכא דוקא ממנה אחרים דלא מצי למימר הא קבילתן הא ידיו יפות דמצי למימר הא קבילתן אין רשאי וכו' כצ"ל :

דף צ ע"א בגמ' מאי היא דרבי אושעי' דתנן וכו' כצ"ל :

דף צא ע"א ברש"י ד"ה מפרישנא שם מקום כצ"ל : **ע"ב** תתיב בשני וכו' אשני קאי והכי אמרי' בפרק מי שהיה טמא אליביה (דר"ע) [דרבי] אי נמי קרבן ה' לא הקריב בשני הטאו ישא דכי לשון שימוש [אי] ולא קאי אדלעיל מיניה כתיב בפסח שני תכרתה הנפש ההיא דאע"ג דאראשון קאי מיהו כי קרבן ה' אשני קאי וכדמפרשינן ונמרינן וכו' כצ"ל ושני דבורין הם : **בתוס'** ד"ה שמא ידקדקו וכו' תימה דבעי למימר דגרים מדקדקים ביותר ודמיא להא דאמרינן כל מצוה שהחזיקו בה גרים וכותיים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל ובירושלמי גרים אמר רבי יעקב בר יצחק בשם רבי יוסי אין עושין חבורה של גרים שמתוך שהן מקולקלין אין מדקדקין ויבא לידי פסול ובבל הוכתי נמי חזינן וכו' כצ"ל :

דף צב ע"א בגמ' מ"ט קא סברי אנינות דלילה וכו' כצ"ל : **שם** דתניא מצורע שחל שמיני שלו בערב הפסח וכו' כצ"ל :

מי שהיה פרק תשיעי

דף צג ע"א בגמ' א"כ למה נאמ' טמא למה נאמר דאי בעי וכו' אלא א"כ למה נאמר בדרך רחוקה וכו' כצ"ל : **ברש"י** ד"ה ר"ע סבר וכו' וזורקין על טמא שרץ אף על גב דחזי לאורתא וכו' כצ"ל :

חכמת שלמה

לפירוש התוס' ופירוש ר"ן לא קשה כידי שכם פירשו לאו דאורייתא ר"ל אין קטנים לריכין למנות דהאם אוכלין מן הפסח לא הוי כנאכל שלא למנויו דלא אסר רחמנא אלא כנהו דאיתנהו במנות שכוסו אבל בקטנים דלא שייך בהו לא איירי קרא ודו"ק :

דף פט ע"ב גמ' א"ל קבילתון ואותביה כל הני היובתא כו' כנ"ל : **תוס'** בד"ה דעות שאני כו' דלא נידוק איפכא דוקא ממנה כו' הא קבילתון הא ידיו של אחד מכן יפות אין רשאין כו' כנ"ל : **בא"ד** דלא מצי למיפשט מידי. נ"ב פי' שהני דעות דאיכא קפידא ולפי זה טכל לומר כ"ש ידיו של אחד יפות דאיכא קפידא טפי ודו"ק :

דף צא ע"א גמרא ועבדים משום תפלות קטנים ועבדים כו' כנ"ל : **רש"י** בד"ה מנין לזוכה כו' ו..שהרב היה נכס כו'. נ"ב לאו דוקא שהרי היה אא"כ טב וגלגל ובגמון וק"ל : **ע"ב** רש"י בד"ה אכייה כו' רשות דת"ק אי נימא הפסח פסח כו' כנ"ל וכד"א :

דף צב ע"א גמרא מצורע שחל ח' שלו כו' כנ"ל : רש"י בד"ה מחלוקת כו' אי אמרה נגזר כו'. נ"ב פירוש שיאמר אהתקד הייתי זב והקרבתי את פסחי בלא קרבן ודו"ק : **בד"ה** דרך הגירות כו' וקטן לאו בר כרת הוא. נ"ב וכן הא אינו ענוש עליו כרת אלא עשה : **בד"ה** מצורע כו' כמסבר לפני כו' כנ"ל : **תוס'** ד"ה הדש טבול יום כו' אלא ה"ם חוץ לחיל כנ"ל ונ"ב פירוש אף כחוץ לחיל כגי ודו"ק :

מי שהיה פרק תשיעי

ע"ב רש"י בד"ה אם כן למה כו' עביד וכמאן דאמר כו' כנ"ל :

דף צג ע"א רש"י בד"ה רבי עקיבא כו' על טמא שרץ ואע"ג דחזיא לאורתא והאי כפק דיקאמר כו' כנ"ל והאמר נמחק ונ"ב בכל הספרים שראיתי ליתא וטעות הוא מיניה וביה כדאיתא בתוס' : **בד"ה** חייבין לעשות כו' ואפילו למאן דלא איחזי בראשון כנ"ל : **ע"ב** גמרא לרב יהודה קשיא דהאמר כל שאין כו' כנ"ל :

ברכה הוא דקאמר הכי ס' ה"מ למסרך מטבו"י דלכ"ע כו' עכ"ל ק"ק דהא לא היה סבר אין שוחטין כו' הייט ע"כ משום דטמא שרץ דחייה רחמנא דכתיב ס' דמי לא עסקינן שהל ז' כו' כדלקמן ובפרק האשה וא"כ אית לן למילף דרך רחוקה מטמא שרץ מהאי היקשא דר' עקיבא ולא הוה היקשי לן ע"כ מטבו"י וכמו שהקשו התוס' לקמן לרב יודא ואימא דלא ניחא ליה לרבה כתירוץ שכתבו התוס' לרב יודא וק"ל:

חדא דף צג ע"ב מעלות השחר כו'. במסקנא קאמר ויאיט שאני ומפורש בירושלמי המלאך מקדיר לפניהם הדרך ופי' שהיה משוה להם העקוב למישור כמו מקדרין בהרים דמס' עירובין ויש לדקדק דא"כ לפי המסקנא מנלן דשיעור משיעלה עמוד השחר עד הנץ החמה ד' מילין וכ"ה בהדיא בירושלמי דיליף ליה נמי מהאי קרא ואימא דע"י קפילת המלאך הלך כשיעור זה דהא ה' מילין הויא וכדמשני ויאיט שאני וי"ל לפי דעת הירושלמי לא קפץ לו הדרך אלא שקדר לו ההרים והחכמים שיערו בארץ שהיא שהקידור פיתח חלק חמישית וכיון שאר"ת שה' מילין הויא והקידור השוה ליה ד' מילין ונטו הלך לו כל זה מעלות השחר עד הנץ החמה יליף לה שפיר אף לפי המסקנא וק"ל:

דף צד בד"ה כל היישוב כו' ובמס' תמיד משמע דממזרח למערב כמו כו' עכ"ל לכאורה יש לדקדק דמשמעתין דלקמן נמי מוכח דאורך עולם הוא כמו גובה של עולם ת"ק שנה דמאורך עולם פריך לרבה כפרש"י לקמן ועפי ה"ל לתוספות לאתויי נמי מההיא דתגיגה שהביא רש"י לקמן דבהדיא קאמרי' התם דגובה עולם ואורך חד שיעורא הוא אבל בתמיד איכא מאן דפליג וסבר דאורך הוא יותר מן הגובה ונראה לומר דלהכי ל"ק להו מההיא דחגיגה דלק"מ משום דאיכא למימר אורך עולם דהתם הייט נמי דאין ים אוקינוס בכלל ומה"ט נמי ל"ק (להו) מההיא דכוס א' מס' בעולם מהא דקאמר דכל היישוב תחת כוכב אחד והרי אין מספר לכוכבים כמו שהקשו הכא משום דהך דכוס א' מס' בעולם נמי איכא לאוקמא דאין ים אוקייטס בכלל אבל מההיא דתמיד דממזרח למערב כמו מן השמים לארץ מוכח דמקצה שמים ועד קצה שמים ממש ויש אוקייטס בכלל מדקאמר התם תדע שהרי חמה במזרח או במערב הכל מסתכלים וקשי להו שפיר מהא דכל היישוב תחת כוכב א' עומד והרי אין מספר לכוכבים ועפ"ז באו להוכיח עוד דהך דת"ק שנה ע"כ דים אוקיינוס בכלל הוא דאל"כ הקשי דגם חשבון של ת"ק שנה פליג אחשבון דכוס א' מס' בעולם דחשבון של ת"ק הוא הרבה יותר מחשבון דכוס כו' וע"כ אית לן למימר דלא פליגי דחשבון של כוס איירי דאין ים אוקיינוס בכלל וחשבון של ת"ק הייט מקצה שמים ממש דה"ל ים אוקייטס בכלל וא"כ תקשי ההך דחשבון של ת"ק מהא דכל היישוב תחת כוכב א' והרי אין מספר כו' ותו לא מידי והו"ק: ע"ב בד"ה ואין דרך כו' והא ערל או טמא חייב בפסח ואם ימול ויטהר כו' עכ"ל לכאורה בטמא לא שייך חיוב כיון דלא מלי למיכל לאורתא כפרש"י ונראה דמשמע להו לפרש טמא דומיא דערל דחזי למיכל לאורתא כגון טמא שרץ וכדתניא בהדיא בפ' אלו דבנייס דערל וטמא שרץ חייבין כרת וע"כ הקשו ואם ימול הערל או יטהר הטמא שרץ ע"י טבילה יפטר וק"ל: בד"ה מה להלן כו' לא היה לו לרש"י להזכיר ואין שהא אלא אכילה דלא צריכה לכך כו' עכ"ל ר"ל דלפי הדרשה הכא דאשמעינן דכי ירחק ממך המקום לפדותו בטהור לאו ממש הוא אלא אפילו פסיעה א' חוץ לירושלים שלא היה יכול שאתו לירושלים פני והוה ליה שאתו כמשמעו ולא צריכה לכך לדרשה דאין שאה אלא אכילה אלא במעשר שני טמא בירושלים דיכול לפדותו כיון דאיט יכול לאוכלו בטומאה ועיין הסוגיא בפ' אלו הן הלוקין וק"ל:

חדא דף צד ע"א עביו של רקיע א' מי' ביום כו'. ולפי זה עביו של רקיע מהלך חמשים שנה שהרי העולם מהלך ת"ק כדאמרי' בחגיגה (דף י"ב) והשמש הולך בכל יום זה השיעור ועביו של רקיע הוא חלק עשירי ממנו דמעלות השחר עד הנץ החמה ד' מילין וכ"ה בהדיא בירושלמי אליבא דר"י ואי נמי מה שאמרו לקמן דעביו של רקיע מהלך ת"ק ומקשי' מינה לרבה לעיל דאמר סומכא דרקיע אלף פרסי פליגא נמי אדהכא לר"י ונראה לר"י הכא וכן לרבה לעיל נ"ל כדעת חכמי ישראל בהנך תרתי מילי דהיינו שהגלגל קבוע והחמה חוזרת וביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע ובלילה למעלה מן הרקיע דהשתא בעלות השחר באתה החמה תלד המזרח למעלה מן הרקיע ונוקב הרקיע עד למטה ממנו שהנץ החמה וכן משתשקע החמה במערב למטה מן הרקיע נוקב הרקיע עד למעלה ממנו עד צאת הכוכבים וצ"ל דבלילה חוזרת החמה ממערב למזרח למעלה מן הרקיע ושוב חוזרת ונוקבת ברקיע מעמוד השחר עד למטה ממנו כו' וכן חוזרת חלילה בכל יום ממזרח למערב למטה מן הרקיע ובלילה ממערב למזרח מלמעלה לרקיע וזו היא דעת ר' א בפ' לא יחפור (דף כ"ה) שאמר שם כיון שהגיעה חמה אלל קרן מערבית לפניה כבפפת ועולה למעלה מרקיע אבל לדעת חכמי אומות העולם שגלגל חוזר ומזל קבוע וביום חמה למטה מרקיע ובלילה למטה מן הקרקע אין החמה הולכת כלל בעובי רקיע ולעולם החמה הולכת ע"י גלגל ביום ממזרח למערב למטה מן הרקיע ובלילה ממערב למזרח למטה מן הקרקע ודו"ק: כל היישוב כולו תחת כוכב אחד כו' תדע כו'. הוכחה הוא גם בכוכב קטן שבקטנים שהם בגלגל המזלות למעלה מז' כוכבי לכת ואפשר שאותו כוכב קטן הוא גדול יותר מחמה ולבנה אלא שנראה קטן בגובה המזלות מפני ריחוק בגובה למעלה מז' כוכבי לכת וק"ל: בשעה שאמר אעלה על במתי עב וגו'. עדיפא קאמר בקרא דלעיל מיניה ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה ממעל לכוכבי אל גו' ואפשר דמייתי הך סיפא דקרא דכתיב אדמה לעליון דעדיפא מכולהו דהיינו על כל ז' רקיעים ועיין בפרק אין דורשין וק"ל: שהמריד את כל העולם כולו עלי כו'. ובפרק כילד מעברין (נג.) ובחגיגה גרסי' עליו ועי"ש פרש"י ועניט שהמריד בכעין זה גופיה עלי לבנות מגדל לעלות לשמים כמפורש פרק חלק ושאמר מן הארץ עד לרקיע מהלך ה' מאות כו' יבואר בפרק אין דורשין המאמר יותר בארוך ע"ש: ונראין דבריהם כו'. גם בפרק לא יחפור מפורש דר"י בן חנניא הודה לדעת חכמי אומות העולם כמבואר שם בחידושינו: בימות הגשמים חמה מהלכת בשיפולי כו'. עיין כזה בב"י בטור א"ח סי' תכ"ח: בד' שבילין כו' ניסן אייר סיון כו'. והם לפי ד' תקופות שנתהוה בהו שינוי בעולם כפי טבע אותו זמן בשינוי קר וחם לח ויבש לפי מהלך החמה והייט תקופת ניסן היא חם ולח דהייט כדי לפשר השלגים ותקופת תמוז חם ויבש והייט כדי לבשל הפירות ותקופת תשרי קר ויבש והייט מהלכת במים לייבש הנהרות ותקופת טבת קר ולח שלא לייבש הזרעים ודו"ק:

דף צה בפרש"י בד"ה לא תוליא לאו הניתק לעשה הוא עכ"ל מפירושו נראה דלא הוה גרסי' כמו שהוא בספרים שלפניט גבי לא תוליא דדמי ליה דהאי מיפסיל בנותר האי מיפסיל ביוצא וגבי לא ירא ולא ימצא דדמי ליה דהאי איט לוקה דה"ל לאו שניתק לעשה והאי איט לוקה דה"ל לאו שניתק לעשה וכן מוכח מדברי התוספות שכתבו בפרטיה קא ממעיט בל יראה כאן מבמע כמו שפרש"י בכל שעה דלא ירא הוא ניתק לעשה עכ"ל דמאי קאמרי משמע כפרש"י הא בהדיא איתא הכי בגמרא אי גרסינן כגירסת ספרים שלפניט וע"כ נראה למחוק כל זה מתוך ספרים וה"ג בגמ' בכלליה דלא יטאירו ממנו וגו' מאי קא מרבה ליה לא תוליאו ממנו בפרטיה מאי קא ממעט ליה לא יראה ופרש"י דמאי דממעט בברייתא לדמות ללא יטאירו דה"ל לאו שניתק לעשה הייט לרבות מכלליה לא תוליאו והתוס' פירשו לממעט מפרטיה לא יראה דה"ל ניתק לעשה כפרש"י בכל שעה וגירסת ספרים שלנו איט אלא פי' ר"י נכתב בגמרא ודו"ק: בא"ד בכילד טלין האוכלו הרי זה בל"ת דובשר בשדה טריפה ס' עכ"ל לא מצאתיו שם ושם אמרו שם המוליא בשר פסח כו' האוכלו עובר בל"ת ורש"י גופי' פי' שם ה"ז בל"ת כדאמר בפ' כל שעה לא יאכל כי קודש הוא כל שבקודש פסול בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו כו' ע"ש: תוס' בד"ה בכלליה דמצות כו' וכל מילי ואפי' השבתת שאור ומפרטיה ממעטינן כו' ידעינן לי' אם מכלליה ומצות כו' עכ"ל כנ"ל:

ע"ב בד"ה פסח שני כו' למאי אצטריך הא לא מרבינן מכלל כו' עכ"ל יש לדקדק דעדיפא ה"ל להקשות לעיל למ"ד דפסח שני טעון לינה ולמאי הא לא מרבינן ליה מכלל חוקת הפסח כיון שאיט מלוה שעל גופיה גם קשה בעיקר תמייהתם ומאי קושיא ואימא דס"ל פסח שני טעון לינה משום דלא גרע ממביא קרבנו בימות החול דבעי לינה ולכך אצטריך ליה למעוטי דגרע משאר קרבן כיון דאיט אלא תשלומין דראשון וכמ"ש התוס' לקמן ויש לייטב בדוחק: בד"ה טעון לינה פי' יום א' וילך יום שני עכ"ל משמע דלא כפרש"י בשמעתין אלא דבאו לדור בירושלים כל יו"ט ראשון גם ליל מולאי יו"ט ולמחר בחה"מ ילך ועיין בזה בפרש"י ותוס' בפ' לולב וערבה ובפ' דם חטאת ובפרש"י בחומש וק"ל: בא"ד ר' יודא אומר יכול יהא פסח שני כו' משמע לינה בלבד שאחר הבאת קרבנו כו' כנ"ל:

דף צו בפרש"י בד"ה מה להלן כו' וכי היכי דלדורות בתמיד בעי ביקור ה"ה והאי לפסח דורות עכ"ל השתא דס"ד דזה לאו מיעוטא היא לתמיד ה"ה דלא ממעט פסח דורות אבל למאי דמסיק דשאני התם דכתיב תשמרו ולכך לא ממעטינן ליה מהזה שפיר הוה מצינן למימר דהזה ממעט פסח דורות אי לאו דאיכא נמי ביה קרא ועבדת וק"ל: בד"ה שיהיו כל עבודות של חודש הזה כזה כל פסחי דורות הוקשו זה לזה כו' עכ"ל לכאורה אין זה מובן כיון דהכתי לא ידעינן בשום פסח דורות דבעי ביקור מנ"מ אם הוקשו זה לזה ויש לייטב דפסחי דורות דנקט רש"י בפירושו ר"ל בכללו גם פסח מצרים שהיה גם בחודש הזה ואליו הוקשו כל שאר פסחי דורות לענין ביקור וק"ל: בד"ה בן נכר כו' נראה בעיני דל"ג גבי הדדי כל ערל וגו' כל בן נכר וגו' ול"ג אלא מעתה תושב ושכיר כו' עכ"ל שינוי הגרסות לקיימם המגלה מבואר שם בהוספות פ' הערל גם מה שיש לדקדק בסוגיא ז המגלה שם בתוספות ובפ' ע"פ ועיין גם בחדושינו שם: גמרא אלא הזה ל"ל לכדר"א ב"ע ור"ע כו' ק"ק דמשמע מתוך הסוגיא דמועבדת לא מרבינן אלא פסח ראשון ואמאי לא נימא נמי הכא דאתא הזה למעט פסח שני ואם נאמר כיון דכתיב בפסח שני לא ישאירו ממנו עד בקר ע"כ דאכילתו בלילה א"כ לא אצטריך להכי ועבדת בפסח ראשון דכ"ש הוא כמו שהקשו התוס' גבי אבל אתה סובר בפסח דורות ת"ל ועבדת כו' ודו"ק: תוס' בד"ה אבל אתה כו' כיון דכתיב בפסח שני ועצם לא תשברו בו כ"ש בראשון עכ"ל ק"ק דהא בפ' כילד צולין ילפינן מהסינה למכתב ועצם לא תשברו בו בפסח שני דאחד עצם שיש בו מוח וא' עצם שאין בו מוח והכי אמרי' לעיל בסמוך לאיסי וא"כ אי לאו דרשה דועבדת לפסח ראשון לענין שבירת עצם א"כ הא דכתיב שבירת עצם בפסח שני אצטריך לגופיה ולא הוה גמרי' מיניה לרבוי אפי' עצם שאין בו מוח ולרבנן נמי דפליגי לעיל אאיסי כיון דאצטריך שבירת עצם בפסח שני לגופיה לא הוה ידעינן למעט פרטיה דהייט לא תפחע וגו' ולכך אצטריך ועבדת למילף מיניה שבירת עצם בפסח ראשון ומיניה בפסח שני מכלל חוקת הפסח ואייתר לן שבירת עצם בפסח שני למר כדאית ליה לרבות עצם שאין בו מוח ולמר למעט פרטי' כדאמרינן לעיל בסמוך ודו"ק: בפרש"י בד"ה כדרבה אר"י כו' מה להלן ערל אסור בפסח אף כאן כו' עכ"ל כתב מהרש"ל לא דק דזהו דברי רבי יצחק אבל רבה אמר הלתא ממנו כתיבי כו' עכ"ל והאריך ע"ש לא ידענא אמאי לא דק דהא לרבה אר"י נמי חד מהני הלתא ממנו אתא לכך ג"ש גופיה דקאר"י מה להלן ערל כו' ורבה לא בא אלא לפרש מלתיה דר"י גופיה כדקאמרינן התם וק"ל: ע"ב בד"ה אם כשב כו' גבי שלמים כתיב אם יתירא כו' מכלל דעד השתא בכשב איירי דאין כו' עכ"ל פירושו מגומגם דמה"ט מלת כשב נמי מיותר וכפרש"י גופיה לקמן כשב קרא יתירא הוא כדפריש' כו' מכלל דעד השתא בכשב איירי ושוב מלאתי במהרש"ל שהגיה בזה ע"ש וק"ל: תוס' בד"ה קודם שחיטת כו' דלא דחייה בידים כגון נטמאו בעלים או שמשכו כו' עכ"ל הכי אמרינן ס"פ א"ד לרב גבי מהו בעלים וה"ה בנטמאו בעלים או שמשכו בעלים ידיהם ובשלא נשאר א' מבני החבורי' כמ"ש התוס' שם מהסיא דלקמן ודו"ק: בא"ד ובתוס' פליגי ר"י ורבנן איזה מהן יקריב לכתחלה כו' עכ"ל ר"ל בנמלא קודם שחיטת השני אם מקריב הראשון הנמלא או השני המופרש אבל התמורה ודאי לא יקריב לשם פסח כפי' ר"י לקמן וק"ל:

דף צז בפרש"י בד"ה ה"ג כי אמר שמואל כו' ומתו בעליה לא קאי דלא משכחת בית רועה כו' עכ"ל וה"ה דמה"ט לא קאי אתמורת חטאת ור"ל הכי לפום דס"ד השתא דבכפרו בעליה משכחת לה רועה מיהו למסקנא דקאמר דלכפרו בעליה נמי לא משכחת לה רועה ושמואל חדא קאמר וכר"ש מתרץ לה רש"י לקמן בע"א דליכא לאוקמא אמתו בעליה דכל מהו בעליה מתות ואיט פסח מתו בעליו אחר חלות רועה כו' ע"ש ודו"ק: בא"ד באחרת רועה אם כיולא בו בחטאת רועה אבל אם חטאת כו' עכ"ל כנ"ל: בד"ה שמואל כר' כו' וה"ה דמלי להרולי' שמואל כרבה ס"ל דאמר קודם שחיטה שניט כו' עכ"ל כנ"ל וק"ק לפירושו דאימא נהאי לישנא המתרץ לא בעי להרולי הכי משום דאסיק אדעתיה כדפריכן לקמן מדאר"י עלה כו' מכלל דשמואל סבר חלות קבע וק"ל: תוספות בד"ה אמר שמואל כו' והכי דייק לקמן כנ"ל: בד"ה וכללא הוא כו' תמורת חטאת או שמתו בעליה דלמיתה אזלא ואילו בפסח אמרי' כו' דרועה אם כו' עכ"ל ק"ק דלא דמיא דודאי המורת חטאת גופיה דמתה כיולא בה תמורת פסח קריבה שלמים אבל המורת פסח דמתניתין דהייט תמורת פסח הנמלא דתמורתו מכח קדושה דחויה קאתי ולהכי לא קריבה כדאמרי' לעיל ויש לייטב והו"ק: בד"ה ורועה פי' כו' בעברה שנתה דלאו דחוי גמור הוא דאף לאחר שכפרו בעליה אינה מתה כו' עכ"ל דר"ל מלתא דפסיקא קאמר בעברה שנתה דרועה דאל"כ מאי פריך ליה ממהני' דהתם דקתני בעברה שנתה מתה ואין להקשות דהכא לא חשיב ליה לרועה דחוי גמור ולעיל גבי פסח חשיב ליה לרועה דחוי די"ל דהכא בחטאת (לגבי פסח) לא חשיב לי' לרועה דחוי לגבי מתה אבל בפסח חשיב ליה לרועה דחוי גבי קרב שלמים והו"ק: בד"ה קודם חלות כו' דהא שינן כי קאמר כו' עכ"ל כנ"ל: ע"ב בד"ה כדר' אושעיא כו' א"כ איכא למימר דאפי' לא אבדה חשיב כאבודה כו' עכ"ל כנ"ל וג"ל נמי להאי תירוצא דלא דמי לשאר אבודה כו' כמ"ש התוספות לעיל והו"ק: בד"ה אלא שמואל כו' ונראה לר"י דכר"ש נמי לא מתוקם אלא באבודין כו' עכ"ל משום דיש לבעל דין לחלוק לקיים פרש"י דלמאי דמוקי ליה שמואל כר"ש ס"ל הייט אפילו בלאו אבודין ובא ר"י לדחות זה דע"כ דכר"ש נמי לא מתוקם אלא באבודין כו' וק"ל: בא"ד ואבודת לילה דלאו אבודה בפסח קודם כו' כנ"ל: בא"ד וס"ל בפסח דמית אחר חלות קרב שלמים הע"פ כו' עכ"ל כנ"ל וכ"ה לקמן והיינו דמית בעליו אחר חלות אע"ג דקבעי' חלות אין בעלי חיים נדחין לר"ש ומיניה בנמלא הפי' קודם חלות קרב שלמים דאין ב"ח נדחין וק"ל: בא"ד מיהו חד לד באבד קרב שלמים כגון נמלא אחר חלות וה"ק בכל כו' עכ"ל וק"ק לפי זה מאי פריך לעיל והא כל אבודה לרבי למיתה אזלא ואילו בפסח היכי דאבד קודם כו' אמאי לא שינן כה"ג דהיכא חד לד באבד דקרב שלמים כגון נמלא אחר חלות וה"ק בכל ענין שבחטאת מתה איכא לד דבפסח קרב שלמים וק"ל:

חכמת שלמה

דף צד ע"א רש"י בד"ה ה"ג ס' מעלות השחר ועד הנץ החמה ד' מילין וכן משקיעתה ועד לאת הכוכבים ד' מילין פשו להו ג' מלין כו' כנ"ל:

דף צה ע"א רש"י בד"ה מלות ומרורים דכותיה גלי אם שהוא מלות עשה כו' ת"ל ולא ישאירו ממנו עד בקר וכתיב כללא (הוא) כו' כנ"ל: ע"ב רש"י בד"ה לינה במקודש כו' כגון פסח שני שאיט יו"ט כנ"ל:

דף צו ע"א רש"י בד"ה כדרבה א"ר יצחק בפ' הערל נאמר ממנו בפסח כו'. כ"ב לא דק דזהו דברי רי יצחק אבל רבה א"ר יצחק אמר תלתא ממנו כתיבי בפסח אל תאכלו ממנו נא ולא אפילו ממנו עד בקר והנותר ממנו באש תשרופו חד לגופיה וחד לגזירה שוה וחד למ"ד בא הכתוב ליתן

עשה אחר לא תעשה כו' ואידי דכתיב נותר כתיב נמי ממנו ופי' התוס' חד לגופיה אל תאכלו ממנו נא דאי לאו ממנו ה"א דאמלות ומרורים דלעיל קאי ע"כ ורש"י גופיה פי' בריש הערל דמסיק נמי ממנו לכדרבה אמר ר"י פי' דאמר לקמן בפירקין תלתא ממנו כתיבי והכא אגב רהיטא לא דק כ"ל. (עי' במהרש"א): ע"ב רש"י בד"ה אם כשב כו' כשב הוא מקריב א"נ כשב קדרים דהא כתיב לעיל ס' אלא כשב כנ"ל והס"ד. וג"כ נ' נראה לי להגיה בפירש"י למעיין בו:

דף צז ע"א רש"י בד"ה ורבי יוחנן כו' קריבים שלמים הס"ד: בד"ה דר"ל ס' דקתני ושעברה שנתה כו' ומתרץ כנ"ל. וג"כ כך לשון המשנה ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה ימותו ושעברה שנתה ושאבדה ונמלאת בעלת מום אם משכפרו בעליה תמות כו': בא"ד שעברה שנתה ושאבדה

שלמים ודו"ק: בד"ה הזבחים כו' אבל קודם פסח יביא בדמיה פסח וכן מחלק כו' בפ' אלו קדשים עכ"ל וכן מחלק רש"י לקמן בשמעתי' גבי פסח שנתערב בזבחים ע"ש: בד"ה ויביא בדמיה כו' אלא אפי' מקדים נקיבה לאמו כו' ותימכר ויביא אשם כו' עכ"ל והתם מפורש טעמא דמגו דנתחה לה קדושת דמים נתחה לה קדושת הגוף ע"ש:

דף צח בפירש"י בד"ה [ש"מ יש דחוי בדמים] כו' לא אצטריך למימר ביה כו' תשובת רבינו עכ"ל כל זה הפי' אינו מפרש"י אלא מתשובותיו כמ"ש התוס' ובפי' מונה בפרש"י שלפנינו מלאהי ש"מ יש דחוי בדמים אפי' הדמים נדחין מדלא קתני ויביא בדמיהן פסח עכ"ל וזה שלא כדברי התוס' שכתבו קודם פסח יביא בדמים פסח ומ"ש בא"ד והגמיה לי אמאי גרע ממותר הפסח כו' ונעדתו וניתי במותר עכ"ל כל"ל לפי פי' תשובת רבינו לא הבנתי הקושיא אלא לפי הפי' שכתבתי דדמיה נדחין מפסח קשיא ליה שפיר המאוחר דמים דכבר נדחו נמותר הפסח יביא פסח נפיה וק"ל: בד"ה הפסח שנתערב כו' בזבחים ג' טלאים אחד של פסח ואחד של אשם ואחד של עולה כו' עכ"ל לא ידענא ל"ל למנקט ג' טלאים בנתערב נמי הפסח בטלה א' של אשם או של עולה נמי איכא לפרושי הכי וק"ל: תוס' בד"ה ש"מ דתני כו' דאפשר למעוטי בהקנאה ולא דחוי גמור כו' עכ"ל ר"ל דאפשר למעוטי מעיקרא קודם י"ט הנהו ענבים דאסחור ע"ש וק"ל: בד"ה וש"מ יש דחוי כו' דמשכחת לה דהוי [כו'] קדושת הגוף כו' ולהכי אצטריך הו לאשמעינן דאפילו בדמים יש דחוי כו' עכ"ל אע"ג דבדחוי מעיקרא דהכא ממילא שמעינן מינה דהוי דמים מ"מ כ"מ בדוכתא אחריתא דמלינו זה בלא זה וק"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה אם שלו כו' על שלו הם נמנין ושוב אין כו' כל"ל: בד"ה ושלכן יוצא לבית השריפה שמא שלו נשחט ראשון כו' עכ"ל בשנשחטו כאחד נמי איכא למימר האי טעמא דה"א נלמלם ושמא שלו נשחט ראשון והדע דאם נימא דאפשר לצמלם שנשחטו כאחד היאך יוצאין בפסח זה והרי אין נמנין על שני פסחים כאחד ודו"ק: תוספות בד"ה ופטורין כו' שכח לפני זריקה חייבין כו' עכ"ל הייט הך דהגי בפ' האשה שכח רבו מה אמר לו אם גדי אם טלה דקאמר אביי עליה שכח לפני זריקה חייבין לעשות פסח שני דכי אזדריק לא חזי לאכילה [א] ויש לעיין בזה אמאי לא דמי הך להכא דה"נ הכא דכי אזדריק לא חזי לאכילה ודו"ק: סליק פרק מי שהיה

ערבי פסחים פרק עשירי

בפרשב"ם בד"ה סמוך למנחה כו' מנחה קטנה בט' ומחצה כו' ובד"ה ואפילו עני שבישראל לא יאכל בלילי פסחים כו' כל"ל: תוס' בד"ה לא יאכל כו' וי"ל דאיירי במלה עשירה כו' אלא במצה הראויה לצאת כו' עכ"ל וה"ה דמצי לאוקמא בבליעות של גויס דאינו יוצא בה י"ח כמ"ש התוס' לקמן ויש לחלק דמלה עשירה לאו טעם מלת מלה היא ושרי מסח"ב בבליעות ש"ג דטעם מלה היא וק"ל: בד"ה עד שתחשך כו' ורבי' יודה תירץ אפילו תי' נעיין גבי שבתות וי"ט עד שתחשך הכא אצטריך למיתנא לאשמעינן כו' עכ"ל כל"ל מלאתי ובתירוץ מה"ר יחיאל דהכא אגב אורחא תנייה וק"ל: בד"ה לא יפחתו לו כו' הא דקאמר מן התמחוי לא ימנע מלקבל כדי כו' עכ"ל נראה לפרש דבריהם כמ"ש המרדכי בשם ר"י שסביא פרשב"ם גבי אפילו מן התמחוי וכתב דל"נ לר' יחיאל כו' דמשמע דאגבאי לדקה קאי שיתנו לו מן התמחוי דהא קאי אלא יפחתו לו לכן נראה לר"י דמיירי שיש לו מזון ב' סעודות ואמרי' מי שיש לו מזון ב' סעודות לא יטול מן התמחוי ואם לא בשביל ד' כוסות לא היה נזקק ליטול מן התמחוי ובשביל ד' כוסות קאמר שיטול מן התמחוי וכן משמע כו' עכ"ל ע"ש וזה שכתבו התוס' מן התמחוי לא ימנע מלקבל אף שיש לו ב' סעודות מ"מ כדי לקיים ד' כוסות יקבל מן התמחוי ודלא כפירוש הרשב"ם בזה ודו"ק: בד"ה לא יפחתו כו' מיהו יש לדחות בשיש להם כוס לעצמם כו' עכ"ל והשמעינן אע"פ שהוא לא שתה רביעית אלא רובו של רביעית שני וה"ה דבלא השקה מהן לאחרים והוא שתה רובו דשני וק"ל: בד"ה מן המנחה ולמעלה השתא ס"ד דלאו דוקא אלא ה"ה סמוך למנחה עכ"ל ק"ק האי לישנא דס"ד דהא במס' ק"א נמי הכי הוא דמסיק כרב הונא וברייתא דלקמן דקתני סמוך למנחה לאו משבשתא היא וע"כ דכך דקתני הכא מן המנחה הייט סמוך כפירש"י והשב"ם לקמן וק"ל:

חי"א דף צט ע"ב ולא יפחתו לו מד' כוסות כו'. עיין פי' רש"י ועיין בכ"ר פרשת וישב ענין נאה ודרוש על ד' כוסות הכל רמז על הגאולה ויש לעיין בזה מי הגביהום לדרוש פתרון חלום של שר המשקה על ישראל גם שאמר את בשרתני אף אני אבשרך כו' דמשמע שיש לחלום זה שני פתרונות ומאין להם זה ונראה עפ"י מ"ש פ' הרואה (דף נ"ה) ויהי כאשר פתר לנו כן היה מכאן שכל החלומות הולכין אחר הפה וא"כ הוא יקשה למה פתר לזה לטובה ולזה לרעה אבל יש לומר בזה שודאי אלו פתרונות שאמר להם לא היו אמיתים אלא אחר הפה והפתרון האמיתי של חלום שר המשקה בעיני יוסף היה על גאולת ישראל כדמסיק וע"כ א"ל לשר המשקה את בשרתני בחלום טוב לפי פתרון אמיתי על גאולת ישראל אף אני אבשרך טוב בחלום שהולך אחר הפה וק"ל:

דף ק בפרשב"ם בד"ה א"ל רשב"ג כו' דר' יוסי אפילו להתחיל כו' שרי בהדיא לקמן כו' עכ"ל מהנך ברייתות דלעיל דקתני לא יאכל כו' ר"י אומר אוכל והולך עד שתחשך נמי מוכח דשרי ר"י אפילו להתחיל ואפשר דבהך דלקמן מפורש טפי וק"ל: בד"ה לא כרבי יודה כו' כדין כל שבתות השנה שסביאו לחם כו' א"כ משום סילוק כו' עכ"ל ר"ל כדין כל שבתות כו' וטעמו כי היכי דליתי סעודה ביקרא השבתא א"נ משום סילוק פתורא דהייט משום ברכת המזון דאו תנילין לסלק שלחנם שלהן וק"ל: תוס' בד"ה דילמא משבשתא היא וברייתא קנייתא כו' היא עיקר משום דלדידיה כו' עכ"ל דהא לאו הכי לית לן למימר דילמא משבשתא בברייתא כיון דאפשר לקיימה ולפרש קנייתא נמי בסמוך משמע דהא אפשר לפרושי סבי דהכי מפרשינן לה לפי האמת וק"ל: בד"ה מכלל דפליגי כו' והייט אפילו בע"פ דאין מתחילין דבע"ש שרי ר"י אפילו להתחיל כו' עכ"ל ולפי שיטתיה כתבו התוספות לקמן ג"כ בשם ר' יחיאל מדפסיק כר"י בהפסקה כו' מכלל דלכתחלה לא קיי"ל סותיה כו' ועי' ברא"ש דחשה סברא זו דהרי מילי נינהו דהפסק דאע"ג דשרי ר"י להתחיל כו' מ"מ לכשתחשך צריך

לנפסיק כו' וע"ש באורך עפ"י הרי"ף ודו"ק: בד"ה ר"י אומר כו' וי"ל דיעשו ארבע כוסות שלא כסדר כו' ואחריו כוס של קידוש ויקנות כו' ואחריו מרור כו' עכ"ל ולא נקט מלה דאם כן היה צריך לעשות סעודה וגנה הכהן קושין לדוחתא דאי לריך מה לו להמתין יפסיק מיד וכ"ע דאוכל מלת מלוה בסעודה דאסונה קודם קידוש וק"ל: בד"ה אין מפסיקין בהתחילו בהיתר איירי דבהתחילו באיסור מודה ר"י דמפסיקין כו' עכ"ל הא דנימא דפליגי בהתחילו בהיתר ואפ"ה ר' יודה קאמר דמפסיקין משום שפיר מהך עובדא דמייתי שהיו מסובין והתחילו בהיתר שהרי ר' יודה היה שם אבל מ"ש דבהתחילו באיסור והיינו בע"פ מודה ר"י אין זה מוכרח אלא מסברא קאמרי הכי ומיהו לקמן בפרקין מהא דקאמרינן ס"פ סוף מאי רבותא דאגריפס כו' יש להוכיח כן ועי' פירש רשב"ם שם ודו"ק: ע"ב גמ' מאי מפסיקין לאו כו' לא למפה ומפסיקין דקתני בברייתא בדברי ר"י לא בעי למימר גבי דהיים למפה דלישנא דמפסיקין סתמא לא משמע אלא עקירת שלחן אבל הכא בדברי שמואל סמיך אהידך מימרא דשמואל דנקט מפה וה"ק כשם שמפסיקין לקידוש בפריסת מפה כדאמר שמואל לעיל כך מפסיקין להבדלה בפריסת מפה לחוד ולא בעי עקירת שלחן כדאמר ר' יודה שהם מפסיקין ודו"ק: בפרשב"ם בד"ה ה"ג רבה בב"ח כו' תנ"ה כו' ושוין [כו'] אין מביאין כו' עכ"ל ור"ל דל"ג תנ"ה כוותיה דשמואל ושוין שאין מביאין כו' ועיין במרדכי ורא"ש לקיים גירסא זו וק"ל: בד"ה ושוין כו' שיבשו למעלה הספרים וכתבו ושוין שאין מביאין כו' כל"ל: בד"ה כאן קודם כו' שוין שמתחילין לאכול ומשהתחילו בהיתר כו' עכ"ל דהא ודאי לא אצטריך למתני דמתחילין קודם כו' וכי תעלה על דעתך שאסור להתחיל מן השמר אלא דאשמעינן לרבי יודה כיון שהתחיל בהיתר מותר לו לאכול עד שתחשך ובמרדכי הירץ בזה בע"ש ע"ש: תוס' בד"ה שאין מביאין כו' והטעם כו' דהיתי סעודתא ביקרא דשבתא וי"מ זכר למן כו' עכ"ל האי טעמא דתיתי ביקרא כו' הוא טעם לכולי מלתא בין לדידהו שלא היו מביאין שולחנות שלהן ואם הביאו פורס כו' ובין לדידן המביאין לכתחלה ופורסין אותו כפרשב"ם אבל האי טעמא דזכר למן אינו רק לדידן דרגילין לפרוס אבל ליכא טעמא למה שלא היו מביאין כלל ודו"ק: בד"ה ידי קידוש כו' מהפריך לשמואל ל"ל לקדושי בבי כנישתא כו' עכ"ל [ב] ועוד יש להביא ראיה מדאמר רבה לתלמידים טעימו מידי אע"ג דהיה בדעתן לאכול כ"א בביתו וכ"ה במרדכי ע"ש: בא"ד ולאו דוקא נקט בירושלמי קידוש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר כו' עכ"ל ר"ל דמבית לבית דנקט לאו ממש הוא דהא"כ בלא נמלך נמי אלא שהיה בדעתו לאכול במקום אחר לא יצא לשמואל כמ"ש התוס' דהכי מוכח בשמעתין אלא דמבית לבית דהתם היינו ממקום למקום וכה"ג כתבו התוס' לקמן גבי שינוי יין מיהו הא דרב ק"ק דלא שרי בירושלמי לרב אלא כשלא היה בדעתו לאכול במקום שקידש ואמאי נקט בכה"ג ומי שסוכתו עריבה כו' הא אפילו מבית לבית ממש נמי שרי לרב בשמעתין ויש ליישב וק"ל: בד"ה ידי יין כו' ת"ל דספרו יין כו' ודוחק לומר בשלא שתו יין בתוך הסעודה כו' עכ"ל אבל לפני הסעודה אינו דוחק לומר בשלא שתו יין ובכה"ג איכא למימר דפליגי התם אם יין שבתוך המזון פוטר את שלאחר המזון והתוס' כתבו שם דאיירי דפליגי בשלא היה להם יין לפני המזון ובכה"ג קאמר התם שבא להם יין אחר המזון ולא היה להם בתוך המזון גם לפ"ז דוחק הוא לומר שהיה להם לפני המזון ולא היה להם תוך המזון ודו"ק: בא"ד אבל אם נמלך כו' צריך לברך אחריו ברכה מעין ג' עכ"ל כתב מהרש"ל ואין דעת הרא"ש כן לברך ברכה אחרונה על יין שלפני המזון כו' עכ"ל ע"ש ולא ידעתי היכן מלא כן בדברי הרא"ש שהרי הרא"ש כתב ואפי' בתוך ודעתו לשתות יינות' א"צ ברכה אחרונה והיינו כדברי התוס' בעלמא וק"ל ע"ש:

דף קא בד"ה אבל ממקום למקום כו' כי היכי דלא חשיב שינוי מקום בסמוך כו' עכ"ל דהכי הוי גרסי' לקמן גבי שינוי מקום אבל מפינה לפינה לא וכך היא גירסת הרי"ף והרא"ש ותו שכתבו כי היכי דלא חשיב שינוי מקום כו' דכ"ש הוא כיון דידי יין יצאו מפינה לפינה כ"ש ידי קידוש דהא לרב מבית לבית ידי יין לא יצאו ידי קידוש יצאו ולמאי שכתבו ומיהו י"ס דגרסי' הכא מפינה לפינה כו' רוצה לומר דלפי זה קשה הא איכא דשמואל ועיין ליישב בזה בר"ן ודו"ק: בד"ה טעימו מידי כו' להשלים ג' סעודות שבת כמו בסוכה כו' עכ"ל ר"ל כמו בסוכה בפרק הישן לר"א אם לא אכל בראשון דמשלים באחרון במיני תרגימא וע"ש בתוס' ודו"ק: בד"ה ובקידושא כו' שלא לאכול בלא נר כדפי' בקונטרס כו' עכ"ל אין פירושו דאסור לאכול ולקדש בלא נר שבת דזה אינו מוכח מפי' הקונטרס אלא שלא האכלו בלא נר אבל אם היו רוצים לאכול בלא נר היו יכולים לקדש כו' וכן מפורש ברא"ש וק"ל: בד"ה שינוי יין כו' וצריך לברך הטוב והמטיב בין בשעת סעודה כו' עכ"ל ולא כדעת האומר כיון דיחיד אין מברך הטוב והמטיב דמשמע הטוב לי ומטיב לאחריני ובשעת סעודה דאין בית הבליעה של חבירו פנוי לא יברך הטוב והמטיב וק"ל: בא"ד והוקא ביין מברכין לפי שזיבלו פרמיהן בדמיהן של ישראל כו' עכ"ל דלכך אין מברכין הטוב והמטיב על רבוי בשר כמ"ש הר"ן גאון ועיין במרדכי וק"ל: ע"ב גמרא ל"ש אלא מבית לבית אבל מפינה לפינה לא כו' כל"ל לגירסת התוס' לעיל וכ"ה ברי"ף והרא"ש ע"ש: שם וטעמא דהניחו שם זקן כו' אבל לא הניחו שם זקן כו' בלאו דיוקא ה"מ לאקשויי מגופה דברייתא בסיפא ועיין במרדכי ודו"ק: פרשב"ם בד"ה קשיא לר"נ כו' דאילו לר"ח אפילו לא חזרו כו' והכא מוכח דאפילו חזרו כו' עכ"ל לכאורה [ג] ומאי קושיא הכא בחזרו כיון דטעונין ברכה למפרע כשהן חוזרין ה"ל נמר סעודה בברכת המזון ובעי נמי ברכה לכתחלה אבל כשלא חזרו אי אפשר להן לברך שם ברכת המזון דטעונין ברכה לאחריה במקומה כשירצו לאכול שם אין להם לברך לכתחלה כיון שלא ברכו ברכת המזון עדיין לא נגמר סעודתן ולפי הפי' שכתבו התוס' דהיסח הדעת לא בעי אלא ברכה ראשונה ובשחזרו נמי אין מברכין ברכת המזון רק ברכה ראשונה ניחא ודו"ק: תוס' בד"ה אלא בדברים כו' אבל בברייתא דת"כ דרב חסדא גרסי' יין כו' עכ"ל וכמ"ש רשב"ם לקמן דהא"כ אמאי לא מייתי כרב חסדא מדרבנן דר"י וק"ל:

קרני ראם [א] ויש לעיין ג"כ וכחילוק בזה נראה דלעיל כיון ששכח העבד סרי הוא כמו שטינה בשליחותו ובשלמא היכא דעכב האדון ואין לו נ"מ במה ששכח העבד א"כ אין כאן שום מסח"כ בשכחת א"כ הוי פנויה ובטל שליחותו מסח"כ הכא דלא שייך זה ועיין עוד בזה בלח"מ פ"ג מהק"פ: [ב] ועוד כו'. נ"ב אין ראיה מזה משום דלמד פי' דשם לא יאכלו כלל ויקחו ג' סעודות בשבת א"כ פשיטא דאין ראיה מבי אין כאן מקום סעודה ל"מ הקידוש גם אם הפי' שילכו למ"ה ושם יאכלו וא"כ כיון דדעתם לאכול בבית זה ואתעקר השרגא ויילכו למ"ה ל"מ הכוונה והוי הקידוש שלא במקום סעודה:[ג] ומאי קושיא כו'. נ"ב לא אבין הקושיא דאיך יועיל מה שא"א לו לברך ברהמ"ז שלא במקומו לענין שיפטור בברכה ראשונה ואם הוי עקירה א"כ מצטרך ברכה לפניה ואם לא מחשב עקירה גם ברהמ"ז א"צ לברך וז"פ:

מהר"ם

ערבי פסחים פרק עשירי

דף קא ע"א ברשב"ם ד"ה והלכה כר' שמעון בגרירה וכו' הא קי"ל ת"מ היכי דסתק אתרדי כגון כמה הסרק בשדרה וכו' ר"ל לענין טומאת אהל אתמר שאם נעקרה הוליא אחת מהשדרה אינה מטמאה באהל וכן לענין טריפה שאם נעקרה אחת הבהמה טריפה והיינו חומרא דהתם וקולא הכא עיין בחולין דף נ"ב:

חכמת שלמה

ואבדה או אבדה ונמצאת בעלת מום כנ"ל וכס"ד. וכ"כ פי' דאיכא תרתי לריעותא שעברה שנתה וגם אבדה עד שנתכפרו בעלי' וכו' אמר ר"ל בלא אבדה ונמצאת בעלת מום דאיכא תרתי לריעותא ומש"כ מתה אבל בחד ריעותא אינה וכה כן פרש"י ע"ש: תוס' בד"ה אלא לאו כו' מאי מקשה אביי כו'. נ"ב אבל אינו קשה מאי פריך מסיפא לסייע מריבא איפכא כדדייק לעיל משום דהשתא מריבא ליכא לדיוקי דלעולם איירי בנמצאת אחר כחיטה והמיר בו אחר שחיטה וליכא למפרך פשיטא למה לי קרא האמכתא בעלמא הוא כו' וק"ל:

דף צח ע"א רש"י בד"ה ש"מ כו' תשובת רבינו ע"כ ותמיהא לי אמאי גרע כו' כדאמרינן בהאשה ונעדתו ונייתי במותר כנ"ל:

ערבי פסחים פרק עשירי

דף צט ע"ב תוס' בד"ה עד שתחשך כו' אגב אורחיה תנייה בקוצר. נ"ב פי' הכא אגב אורחיה והתם העיקר ומשום ה"נ לא קשה מתני' דאיזהו מקומן נ"ל אבל רבינו יהודה תירץ דספיר איצטריך למתני מתני' (דהכא) [דהתם] לאשמעינן דהפסח אינו כבשר קדשים ואע"ג דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הייט פסח מצרים אבל לא פסח דורות והו"ק: בד"ה לא יפחתו כו' לא ימנע מלקבל כו'. נ"ב פי' זה לא קאי אגבאין אלא על העני מלקבל ודו"ק:

דף ק ע"א תוס' בד"ה מכלל דפליגי כו' והתם סתמא קתני. נ"ב פי' וסמיך אברייתא דלקמן אי נמי כ"פ עוד נראה דגרסינן דתניא ומביא ראיה כדפרישית דאל"כ אלא גרסינן כדתניא משום שלא ידע לגבות ראיה לבדיה דבהפסקה בע"פ פליגי כלא ע"ב בברייתא היא לקמן והיה לו להביאה ודו"ק: ע"ב תוס' בד"ה ידי קידוש כו' דהכא כשמואל דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה ואע"ג דבעלמא כו' כנ"ל: בד"ה ידי יין כו' וגם צריך לברך אחריו ברכה מעין ג'. נ"ב פי' על כוס שעשה קודם המזון מאחר שאין דעתו לשתות [שוד] ואין דעת הרא"ש כן לברך ברכה אחרונה על יין שלפני המזון וכל שכן על כוס של קידוש עיין בהגהות דף קל"ח. (עיין ב הרא"ש):

דף קא ע"א רשב"ם בד"ה אף ידי כו' לקמן אין קידוש כו' עונג ומדרש הוא כו' כנ"ל וכד"ה: בד"ה ההד שינוי כו' משובח אין צריך כו' כד"ה: תוס' בסוף ד"ה דהכלי כו' אמי שפיר נ"ב פי' ולא צריכא לומר שמבא כיון שומעין הקידוש ודו"ס:

דף קב פרשב"ם בד"ה להודיעך כחו כו' כח דאיסורא עדיף עכ"ל כתב מהרש"ל [א] ואני אומר אדרבה הכא הוא כח דהיתרא שמיקל לברך עוד ול"ח לברכה לבטלה כו' לאפוקי רבנן דמחמרי שלא לברך כי הברכות אינן מעכבות עכ"ל ואני אומר דלא שייך הברכות אינן מעכבות אלא בברכת המצות אבל בברכת הנהנין כי הכא אסור לאכול בלא ברכה דכאלו מעל ולהכי הוי קולא דלא יברך כרבנן ודו"ק : תוס' בד"ה כשהן יוצאין כו' וכן פירש רשב"ם ור"ח לקמן אתסר לכו למשתי עד כו' עכ"ל והרא"ש כתב בשם רשב"ם להיפך אבל בפי' רשב"ם לפנינו לא ידעתי להכריע ע"ש : בא"ד ואין הלכה כאותן ברייתות אלא אפי' כו' ע"כ מה שיש לדקדק בזה עי' בחדושנו בפ' כסוי הדם וק"ל : בד"ה ועקרו רגליהם כו' שצריך לברך בהמ"ז כו' עכ"ל עי' בחדושנו שם : בד"ה ת"ל דרב חסדא כו' ולפע"ג דחזרו מייתי ראייה כו' עכ"ל ולעיל דקשיא ליה מחזרו לרב חסדא ולר' יוחנן היינו במכ"ש כמו שפי' רשב"ם : ע"ב פירוש רשב"ם בד"ה ולימרינהו כו' דאילו לרבי יודא כיון דמפסיקין וצריך עקירת שלחן צריך שתי כוסות עכ"ל וקרוב לזה כתבו התוספות אבל לא ידעתי מי הכריחם לזה דאימא דהמקשה הכא אכתי לא אסיק אדעתיה הא דאין עושין מצות חבילות גם לא ידע לפלוגי בין חדא מלתא ובין תרתי מלתא ושפיר פריך נמי לר' יודא ויש ליישב ודו"ק : תוס' בד"ה ה"ג ראשון כו' מגליה לעיל דמפסיקין לר"י בעקירת שלחן קודם קידוש כו' עכ"ל דמשום דליתי שודתא ביקרא דשבתא אין לעוקרו כדפנים לעיל ושוין כו' ואם הביא פורס מפה ומקדש וק"ל: בד"ה שאין אומרים כו' כי אין כנון לברך פעמים כו' עכ"ל ול"ל דיש לחלק בין בהמ"ז ושבעה ברכות ובין בהמ"ז וקידוש וכן ברכת ארוסין ונשואין דמברכין ב' פעמים בפ"ה וק"ל : בד"ה מניתו לאתר כו' אלא י"ל דודאי בחנם כו' אבל כשאין לו אלא כוס א' מותר לאכול כו' עכ"ל יש לדקדק דהדרן קושין לדוכתין דמאי דקשיא להו לפי' הר"ן גאון דאין להוכיח מהך ברייתא דאיירי בטעם בהיתר אטעם באיסור דהיינו טעם מבדיל כן יש להקשות התירוץ זה דבאין לו אלא כוס א' אוכל בהיתר קודם הבדלה ואין להביא מינה ראיה אטעם מבדיל באיסור ודו"ק : בד"ה דאית ליה ואמר רב יקנ"ה כו' ועוד דבסמוך דפריך מיקנה"ז לימא דבשמיני וכו' עכ"ל ק"ק אהא דפריך מיקנ"ה ומשום דאית ליה טוסת נמי נימא דבי"ט ראשון של חג או שבועות איירי דאין לו כוסות טובא ועיין בזה במרדכי באורך וק"ל :

דף קג גמרא ורבה אמר יהנ"ק ולוי אמר קני"ה כו' כצ"ל לפי גירסת התוס' ורשב"ם מהפך לוי במקום רבה ורבה במקום לוי ולכל הגירסות צ"ל יהנ"ק קודם קני"ה וק"ל: בפרשב"ם בד"ה ורבה אמר יהנ"ק כו' דלוי אמר מעין שניהם כו' עכ"ל עי' במרדכי: בד"ה קני"ה ס"ל כו' והאי דלא מקדים יין מקמי מאור כו' שא"כ היה נראה על הקידוש כו' עכ"ל דליכא למימר דא"כ הוה מקדמי ליה נמי מקמי קידוש דס"א דרוצין להבדיל בין קידוש להבדלה בכל היכולת וק"ל: בד"ה נקי"ה כו' ה"ג קודם לקידוש שהרי נהגה בו תחלה והרי א"א לאומרו בין יין להבדלה כו' עכ"ל נראה דר"ל דבלאו טעמא שהרי נהגה בו תחלה נמי הרי א"א לומר נר בין יין להבדלה כו' דא"כ יש כאן הפסק בין יין להבדלה וכמ"ש לעיל דהשתא היה נראה היין על הקידוש ולא על הבדלה אבל במוצ"ש דבעלמא דליכא קידוש מקדמי ליה ליין ולקמן למ"ד נהי"ק נמי ה"מ רשב"ם לפרושי דמאור קדים מטעם שהרי נהגה בו תחלה ודו"ק: תוס' בד"ה לא הוו ידעיתו כו' לא היה כוס כ"א למברך והיו מסתפקים אם כו' עכ"ל דבבית ריש גלותא היו רוב עם ולא היו סומכין טלן לשתות כך מפורש במרדכי ע"ש : בד"ה אנא דעבדי כו' דהא פסקינן בברכות דברים הבאים שלא מחמת הסעודה אחר הסעודה כו' עכ"ל בפרק כילד מברכין כתבו התוספות דל"ג הכי אלא לאחר הסעודה גרסי' והוו לא וקאי בין אדברים הבאים שלא מחמת הסעודה ובין אדברים הבאים מחמת הסעודה ומסוף דבריהם בדבור זה דביין אפילו לאחר הסעודה א"צ לברך דלעולם חשיב מחמת סעודה כו' מוכח דהוה גרסי' התם כמ"ש הכא ולא כמ"ש התם והו"ק : ע"ב גמרא א"ל לא סבר ליה מר אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר כו' וא"ת אמאי לא השיב לו מתחלה האמת כמו שהשיב לו עתה לבסוף כו' עיין במרדכי באורך וק"ל: בפרשב"ם בד"ה אסור לכו למשתי כו' ובה"ג נמי כתב דלא בעי לברוכי ברכת היין לאחריו עד לאחר ברכת המזון עכ"ל מפירושו נראה דלדעת ה"ג בעי מיהת ברכה לאחריו לאחר בהמ"ז וליתא דלדעת ה"ג לא בעי ברכה לאחריו גם לאחר בהמ"ז כמ"ש הרא"ש והמרדכי בשמו וכ"כ התוספות לקמן וק"ל : תוס' בד"ה רב אשי כו' וא"ת א"כ אמאי מברכין בכוס שני שאחר הגדה בפ"ה כו' דלא הוי הפסק כדאמר הכא כו' עכ"ל אע"ג דבברכת המזון לא קי"ל כרב אשי והוי הפסק דעקר דעתי' ממשתי ס"ד לפי קושייתם והגדה לא הויא הפסק לכ"ע ומדרב אשי גבי בהמ"ז נשמע לכ"ע גבי הגדה ועיין ברא"ש לקמן אדברי הרי"ף גבי ארבע כוסות וי"ם שהגיהו כל זה בדברי תוס' וז"ל אפי' תהא הגדה עשויה כוס א"צ לברך כיון שבירך על כוס ראשון בשלמא בכוס בהמ"ז צריך לברך דהוי הפסק כדקאמר הכא כו' והיינו למאן דפליג ארב אשי ואין צורך להגיה דמדרב אשי נשמע לכ"ע גבי הגדה כפי סברתם דהשתא וה"ה דה"מ להקשות כן בכוס אחרון שלא לברך בפ"ה למאי דס"ד השתא דהגדה והלילא לא הוי הפסק ובתירוצם ניחא הכל דהגדה והלל מפסיק שפיר כמו בהמ"ז לדידן וק"ל : בא"ד דהויא הגדה הפסק צריך לברך אחר ירקות בורא נפשות כו' עכ"ל זהו לשיטתם לקמן דבורא פרי האדמה דירקות אינו פוטר את המרור אלא דברכת המוציא פוטרתו דהוי כדברים הבאים מחמת הסעודה ולא כפי' רשב"ם עיין לקמן : בא"ד וגם נראה לברך אחר כל ד' כוסות על הגפן חוץ מכוס שני כו' עכ"ל דכוס שני פוטר היין שבתוך הסעודה וכ"ה במרדכי משא"כ בשאר כוסות דהוי הפסק אחריו בהגדה כמו בבהמ"ז אבל הרא"ש חולק בזה ועיין דבריו לקמן על הרי"ף : בד"ה וקאמר רב כו' דדייק מדלא תיקנו יין לבסוף כו' עכ"ל משאר קידוש או הבדלה לא הוה קשיא ליה כיון דלא הוה הרבה ברכות ודאי דאינו מפסיק כמו בהמ"ז דאית ביה הרבה ברכות אבל ביקנ"ה הוי ס"ד דרב אשי דהוו נמי הרבה ברכות וה"ל לתקן יין לבסוף דלא להוי כ"כ הפסק בין בפ"ה לשתייה כמו בבהמ"ז ודו"ק :

דף קד בד"ה בעי למימר כו' והא יום השביעי מששת ימי כו' הש"מ דשרי דבר האבוד ובשבת אסור זה חלוק שבת מי"ט כו' עכ"ל אין זה הפירוש מדוקדק דמאי זה חלוק שבת מי"ט דהא יו"ט גופיה חלוק בזה מחש"מ ויותר נכון בזה הפי' שכתב הרא"ש דיום טוב של חג הוא חלוק בדבר אבוד מעשה ימים של חה"מ והשיב לה התם הבדלה אחריתא אלא דבין יום השביעי לששת ימי המעשה לא חשיב כיון דמעין חתימה היא בעלמא אחר הג' א"ל נמי הכי ואינה מן המנין ע"ש גם עיין במרדכי עוד דרך אחרת בזה וק"ל: בד"ה בין יום כו' מעין חתימה היא ה"ל הוי מצי למפרך הא לא כתיבה כו' עכ"ל לא הבנתי [ב] דבריהם כיון דקושטא הוא דמעין חתימה היא לא תקשי ליה הא לא כתיבה דמעין חתימה היא ולא ממנינא היא בין לפי סברת המקשה ובין לפי המתרץ ולהכי לא פריך ליה אלא כיון דמעין חתימה היא ולא ממנינא היא דלא כתיבה הא בלא"ה חדא וק"ל : ע"ב בד"ה כל הברכות כו' שאינם ברכה אלא שבח ותפלה בעלמא כו' עכ"ל לכאורה תפלה אינו מביא ברכה ודבריהם לקמן סותרים בזה שכתבו לקמן גבי אשר גאלנו דאין טולה הודאה דיש בה הפסק תפלה שיגאול אותנו ואין לחלק בזה בין ברוך דתחלתה ובין ברוך דסופה ונראה להגיה הכא אלא שבח ותהלה בעלמא ותו לא מידי וק"ל : בד"ה חוץ מברכה כו' שהכל ברא לכבודו ויוצר האדם ואשר כו' שפותחין בברוך פירש"י כו' עכ"ל מדבריהם נראה דהא דקשיא ליה נמי בשהכל ברא לכבודו היינו אפתיחתה בברוך כמו ביוצר האדם ואשר יצר דקשיא ליה נמי אפתיחתה בברוך אבל מפרש"י שם נראה דלא קשיא ליה בשהכל ברא לכבודו רק אחתימתה דלא חתמו בה בברוך אבל אפתיחתה בברוך ניחא ליה כיון שהיא תחלת שבע ברכות ויש ליישב דבריהם הכא שהיא כמוכה לבורא פרי הגפן כמ"ש התוס' לקמן גבי קידוש דפריך בירושלמי דלא לפתוח בה בברוך מהאי טעמא ודו"ק: בא"ד זו היא חתימתן ובאשר יצר את האדם צריך לפתוח בברוך שאם כו' עכ"ל כצ"ל : בא"ד ולא הוה הפסוקים הפסק כמו ברכה אחרונה שבק"ש כו' דברכה שאחר פסוקים אין צריך פתיחה כו' עכ"ל לפי זה קשה מברכה אחרונה לקורא בתורה אמאי פותח בברוך ועיין תירוץ לזה בתוספות פרק שלשה שאכלו גם קשה מברכה אחרונה דמגילה ועיין בזה בר"ן פרק הקורא עומד אך קשה מברכה שאחר ההפטורה למה פותחת בברוך ודו"ק : בא"ד ובירושלמי פריך והרי גאולה כו' והרי סופה כו' עכ"ל עיין בזה באורך בתוספות פרק היה קורא : בא"ד ופריך והרי נברך כו' דהוי ברכה בפני עצמה כו' ומתחיל בברכת הזן בברוך כו' עכ"ל ק"ק לפירוש ר"ת דלעיל מאי קושיא כיון דנברך שאכלנו ברכה קצרה היא אם לא היה ברכת הזן בברוך היה נראה הכל ברכה אחת ויש ליישב ודו"ק :

דף קה בפירשב"ם בד"ה ולא אמרן אתחולי לא אלא חמרא כו' עכ"ל לא ידענא מי הכריחו לפרש דהאי לא אמרן קאי אלפני פניו אאתחולי ולא אאפסוקי דלפניו דקאמר אבל בשתיה לא ואפשר דלא שייך אפסוקי במיא והגמ' דמייתי עלה נמי משמע ליה דבאתחולי קאיירי ודו"ק : תוס' בד"ה וה"מ דאכלי כו' ותימה שלא נהגו לאכול בין מנחה למעריב כו' עכ"ל ר"ל אפי' בחול וזה שכתבו ובקושי הגירו ערב י"ה לאכול אחר וידוי כו' אבל לשון הרא"ש ומרדכי שלא נהגו לאכול בין מנחה למעריב בשבת ע"ש : ע"ב בד"ה ש"מ תמני תימה דהמ"ל הטעם כו' ולפי' רבינו נסים דמיירי כשהתחיל לאכול מבע"י כו' עכ"ל דהשתא באיפסוקי ליכא חידושא באין לו אלא כוס אחד דבים לו נמי עוד כוס אחר מותר לאכול קודם הבדלה וק"ל: בד"ה ש"מ המבדיל כו' כסוברת שא"ל כו' בזו ובזו יטעו לו כו' ולפע"ג דאיכא דלא כו' עכ"ל נראה [ג] בכוונת דבריהם כיון דאיכא ברייתא התם דיטעו ברכות משמע דמדינא לא בעי להבדיל בשניהם אלא דמצוה מן המובחר היא להבדיל בשניהם וה"א הך ברייתא דהכא נמי אית ליה הכי ודמשמע הכא דודאי הבדיל בתפלה כו' לאו משום דמדינא צריך להבדיל בשניהם דהא איכא דלא מבדיל כו' אלא משום דרוב בני אדם כו' והיינו משום דיטעו ברכות כו' כדקאמר התם מיהו ק"ל דא"כ מאי קאמר הכא ש"מ המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס דמשמע מדינא וליכא למימר דהא פשיט ליה שפיר מברייתא דהמבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס אבל המבדיל על הכוס דצריך שיבדיל בתפלה אימא לאו מדינא היא הא ליתא דהסוגיא דהתם מוכחא דק"ו הוא ומה תפלה דעיקר תקנתא הוא אמרי' המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס המבדיל על הכוס דלאו עיקר תקנתא הוא לכ"ש והיה נראה לומר דרצונם לומר דרבא דהתם לית ליה פשיטותא דהכא דהמבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס אבל אם כן מאי קשיא להו והכא דמשמע ליה דודאי הבדיל בתפלה כו' אימא דקושטא דרבא דהתם לא ס"ל הכי אלא דקושטא הוא דלא הבדיל בתפלה וליכא למשמע מינה דהמבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וע"ק דהך דקתני התם המבדיל בזה ובזה יטעו כו' לא קאי הכי דאדחיא לה התם אלא דהכי קאמר המבדיל בזו ואין מבדיל בזו יטעו ברכות כו' ול"ע ודו"ק : בד"ה ש"מ ברכה כו' וא"ת לר"ג דאמר כו' דכל ז' מינין טעונין ג' ברכות כו' עכ"ל אבל אם בהמ"ז לא היה טעונה כוס רק בג' ע"י זימון לא הוי[ד] קשיא להו מהא דר"ג דבז' מינין ליכא זימון דאין מזמנין על הפירות וק"ל : בד"ה וש"מ טוס כו' ע"כ כלי אחד דאי לענין דליכא ב' רביעית כו' דאפי' אמשהו מברך שלא יפגם כו' עכ"ל דהייט לשתות העודף על ידי שפיכה בכלי שני אם יש לו ובהא ודאי לא הוה אשמעינן מידי דודאי יש לברך ברכת הנהנין אפי' אמשהו וקלא קשה דהשתא נמי דאין לו עוד כלי אחר וטעם העודף בידיה מאי אשמעינן אטו משום דשתי ליה מידיה יפטור מברכת הנהנין ויש ליישב ודו"ק : בד"ה ש"מ טעם מבדיל ולא ימתין עד כו' עכ"ל הא לא אצטריך לאשמעינן דאחר שאכל בעי לאבדולי דהא מלתא שמעינן לה שפיר מהא דקאמר דמבדיל והולך כל השבת כולה אלא דאשמעינן אם אכל במוצאי שבת מאי לאבדולי בלילה אחר כך ולא בעי להמתין עד למחר כמו בקידוש דאיכא למ"ד דאם טעם בלילה קודם קידוש ימתין בקידוש עד למחר כדלקמן וק"ל :

ח"א דף קה ע"א כל הטועם כלום קודם שיבדיל מיתתו באסכרה עכ"ל עי' בתוס' והוא דחוק דא"כ מכל מאכלות האסורות יהיה מיתתו באסכרה מטעם זה ונראה ע"פ מ"ש פ' בג' פרקים ברביעי מתענין על האסכרה כו' ופירש"י שם יהי מארת חסר כתיב וא"כ הוא דבר שתלוי בבריאת אור ומש"ה במוצ"ש דאז עיקר תחלת בריאת אור דידן כמפורש פ' מקום שנהגו ראוי להתענות באותה שעה עד שיבדיל ומברך על האור :

דף קו בד"ה זכרהו על היין כו' אבל על היין לא הוה אלא מדרבנן דאימא כדמשמע כו' עכ"ל ומהא דאיכא למ"ד דמקדשין על השכר ליכא ראיה דאימא חמר מדינא הוא וק"ל : בד"ה דהוה נחין כו' טלן זקוקין לככר אחד מה דאמר ר"י כו' עכ"ל כ"ה בכל נוסחת לשון התוספות שלפנינו ומדלא מחלק ירושלמי אלא בהכי מוכח דאין חילוק בין המוציא לקידוש כמו שרצו לחלק לעיל ולכך כתבו ומשמע נמי אם אין כוסו בידו אפילו ספק כו' דהא דומיא דהכי קאמר בזקוקין לככר א' שאסורין לטעום עד שיטעום המברך וכן בהיפוך אם יש ככר לכ"א אין צריך להמתין דומיא דיש לכ"א כוסו בידו וק"ל : ע"ב פי' רשב"ם בד"ה נטל ידיו לא יקדש כו' דהא אפילו קידוש דבמקום סעודה הוא כו' עכ"ל היינו

קרני ראם [א] וא"א אדרבה. נ"ב עיין ברכות ס' גבי קנה וחזר וקנה דאמרינן כחא דהיתרא עדיף מבואר דלחייב לברך הוי כחא דאיסורא וכדברי רבינו ועיין בכ"מ פ"ד מה' ברכות הל' א' : [ב] לא הבנתי כו'. נ"ב וקושית התוס' על לשון א"כ דמשמע דאי לא"ה אין כאן קושיא : [ג] נראה בכוונת כו'. נ"ב נלפענ"ד כוונתם דא"ל דא"א להבדיל בשניהם א"כ אין כאן ראיה דודאי הבדיל בתפלה משום דאדרבה לא הבדיל כדי שיוכל להבדיל על הכוס אך אם הוי כמו קידושא להבדיל בזה ובזה א"כ ודאי הבדיל וא"כ אי נימא דליתא לרב אין כאן ראיה מברייתא והכי מוכח. לפי המסקנא דהני כקידושא דבעי להבדיל א"כ סתמא דמילתא הבדיל בתפלה וע"כ מוכח דהמבדיל בתפלה צריך להבדיל אכוס וא"כ דברי התוס' אולי למאי דמסקינן הבדיל בזו ולא הבדיל בזו וכל הדיבור מקושר היטב למבין דלמאי דפריך התם הילכתא מאי לא הוי ראיה מברייתא משא"כ למאי דמסקינן דהוי כקדושא זה ראיה משום דהכי משמע דהבדיל בתפלה ועיין היטב ותבין : [ד] לא הוי כו'. נ"ב עיין בדברי התוס' ברכות שם ותראה שדבריו תמוהים וע"ש בחדושי מהרש"א :

חכמת שלמה

דף קב ע"א רשב"ם בד"ה להודיעך כחו כו' כח דאיסורא עדיף נ"ב ואני אומר אדרבה הכא הוא כח דהיתרא שמיקל לברך עוד ולא חיישינן לברכה לבטלה להיות עובר משום לא תשא לאפוקי רבנן דמחמרי שלא לברך כי הברכות אינן מעכבות ודו"ק (עיין במהרש"א) : ע"ב תוס' בד"ה שאין אומרים כו' כיון שכבר בירך על כוס כו'. נ"ב ואין המנהג כן אלא לומר בפה"ג באחרונה :

דף קג ע"ב רשב"ם בד"ה נמלך אנא כו' הוה ליה סיכת כו' כצ"ל : בד"ה לית הלכתא כו' ואע"ג דאמר הב ונבריך כו' וכיון דאמר הב ונבריך כו' כצ"ל : תוס' בד"ה רב אשי כו' אחר ירקות בורא נפשות. נ"ב והמנהג ליקח פחות מכזית כדי לצאת נפשיה מפלוגתא ואין מברכין ברכה אחרונה אלא בכוס האחרון כ"ל : בד"ה ולא סיא כו' וי"ל כאם לא נקט נ' כו'. נ"ב אע"ג דעובדא דהתם רבי הוה אסבר שבימי רבי נמי היו חולקים ובכיולא להו כדברי רב אשי ורבי לא אמר אלא גבי שהכל מודים בו . א"נ התלמודא לא נקט כי משום דרב אשי וכך ס"ל לרב אשי דהוי עובדא אבל אנו ס"ל דר' קאמר רבי וק"ל :

דף קד ע"א רש"י בד"ה והא מר כו' ארבעה הס"ד : בד"ה וחותם כו' בין המים הס"ד : רשב"ם ד"ה ומעין כו' נ"ל מעין החתימה ולאו ממנינא כו' : בד"ה וחותם בסדר כו' דכי לא עביד אלא ג' כו'. נ"ב פי' אבל אי אמר ז' אומר בין יום השביעי כו' באחרונה ודו"ק : ע"ב רשב"ם בד"ה אמר ליה רב יהודה לרב יצחק בריה הס"ד : בד"ה יש. מאלו שבזברעו הוא ג"כ ס"ד : תוס' בד"ה חוץ מברכה כו' שיגאל אותנו ופריך נמתק ופריך :

דף קה ע"א רש"י לאפסוקי בסעודה כצ"ל והס"ד : בד"ה ולא אמרן דלא מתחילי כו'. נ"ב לאו דוקא להתחלה שהרי אפילו מפסיקין אלא משום מים קאמר דאפילו מתחילין והטעם משום גבי מים לא שייך לומר אפסוקי שהרי אין מסכין על המים ודו"ק : ע"ב גמרא וכבוד לילה נמתח ייז"ב ס"א אינו :

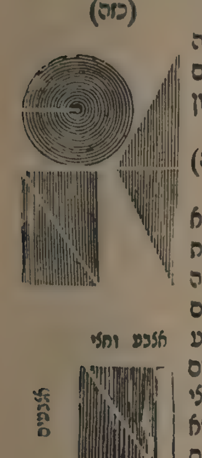
לדידן דקי"ל כשמואל דבמקום סעודה הוא דבהא דנטל ידיו לא יקדש ליכא מאן דפליג אדרב מיהו לרב קיימינן הכא דס"ל יש קידוש שלא במקום סעודה ודו"ק: בד"ה דחביבא ליה כו' מי שאין לו כוס יין ובמקום שרגילין לשתות יין כו' ודי לו בהבדלת תפלה כו' אבל במקום שאין רגילין ביין ה"ל שכר חמר מדינה ומבדיל עליו וק"ל: תוס' בד"ה מקדם אריפתא כו' וכ"ש דלענין נטילה לא הוי הפסק כו' עכ"ל ר"ל דכבר סמך ברכת המוציא לנטילה מה שאין כן במקדש על היין שהוא קודם המוציא יהיה הפסק בין נטילה לאכילה ר"ל ברכת אכילה דהיינו המוציא וק"ל: באר"ד ובירושלמי כו' ואין מקדשין בלא יין א"ר"י בר בון נהגין כו' משמע שאין מקדשין על הפת כו' עכ"ל עיקר ראייתם מהא דר"י בר בון וכ"ה ברא"ש אבל במרדכי לא הביא מהירושלמי אלא מהא דאין מקדשין בלא יין ולא ידענא מאי אולמא ליה מברייתא דלקמן דקתני בה בהדיא אין מקדשין אלא על היין ויש ליישב ודו"ק: באר"ד ול"ע אם מקדשין על השכר היכא דהוי חמר כו' וכן היא דירושלמי כו' דלא אתי למעוטי אלא כשאינו חמר מדינה כו' עכ"ל התימה לדבריהם כשאינו חמר מדינה אמאי קאמר הירושלמי דמבדילין בלא יין הא באינו חמר מדינה לכ"ע נמי אין מבדילין (בו) עליו וכ"ה ברא"ש ע"ש ודו"ק: בד"ה טעם אינו כו' ואם תאמר למאי דפי' לעיל אף ידי יין יצאו כו' עכ"ל ר"ל כיון דלר"י דקאמר אף ידי יין יצאו היינו דוקא בכה"ג בשבתו בב"ה לשמואל נמי דקי"ל כוותיה דאף ידי קידוש לא יצא היינו נמי בכה"ג איירי אפילו בשבתו בב"ה וא"כ איך יקדש שוב בביתו בלילה כיון שטעם וק"ק דמאי קושיא דאימא דקושטא הוא לשמואל דאף ידי קידוש לא יצא ולא יקדש בלילה כיון שטעם עד למחר ביום ויש ליישב ודו"ק:

דף קז פרשב"ם בד"ה מקדם אשיכרא ואע"פ שהיה יין כו' עכ"ל דאי לאו [א] יין בעירו ה"ל שכר חמר מדינה והוה שרי לקדש עליו לכ"ע וק"ל: תוס' בד"ה אמימר כו' ובט"ב כו' להבדיל אחר התענית כו' עכ"ל אע"ג דכבר עבר יום א' מבדילין כמ"ד דמבדיל עד רביעי וק"ל: בד"ה אם טעם כו' אבל לעוג מלך הבשן בעי טפי כדאמרינן התם עכ"ל ר"ל דאמרי' התם לענין חיובי יוה"כ דבשתיה בדידיה מיתבא דעתיה ולא בדחבריה וה"ה לקידוש וא"כ רוב רביעית דנקט ע"כ היינו דוקא באדם בינוני ומה שיש לדקדק שם בדבריהם ע"ש בחדושינו ודו"ק: ע"ב בד"ה דילמא אתי כו' דתרי גווני אכילה גסה אחת שנפשו קצה כו' עכ"ל וק"ק דהכא מאי פריך בההיא דנזיר רשע קרית ליה נהי כו' אימא דבהך אכילה גסה שנפשו קצה מלאכול איירי ושפיר נקרא רשע ויש ליישב ודו"ק: באר"ד ופי' אחר עיקר שפירש דנקט מצה דבאכילה מועטת הוי אכילה גסה עכ"ל לפי התירוץ שכתבו לעיל דאין נקרוהו רשע כיון שקיים מצות פסח כו' דאכילה לא מעכבת בפסח י"ל דנקט מצה דודאי אכילה מעכבה בה דבעשית מצה ליכא מצוה וק"ל:

דף קח בד"ה רב ששת הוה יתיב בתעניתא לאו דוקא כו' עכ"ל ר"ל כיון דלאו משום עינוי לא היה אוכל לא ה"ל למיקרי תעניתא דמשמע דקביל עליו וק"ל: ע"ב בפי' רשב"ם בד"ה ה"ג כמו כו' וקס"ד דשמואל קאמר רביעית בין כולן כו' עכ"ל ר"ל רביעית בין כולן עם המים אבל היין אינו בין כולן רק רובע רביעית וכן בברייתא רביעית קאמר בכ"א וא' היינו כל א' וא' עם המים דיין לא הוי בכ"א רק רובע רביעית כך הבין רשב"ם בפרש"י שלפנינו וע"ז הקשה רשב"ם דמאי קשיא ליה למקשה והלא ברייתא סתמא קתני כו' ואיכא לפרושי נמי דבין כולן קאמר רביעית עם המים וכשמואל ובתוספות יפורש שלא הבינו מפרש"י כן ודו"ק: תוס' בד"ה שתאן חי כו' ור"ת פי' דחי כו' היינו בברכת הארץ כו' עכ"ל מה שיש לדקדק בזה עיין בחדושינו ריש פרק המוציא יין ע"ש: בד"ה ואת אמרת כו' אית ספרים דגרסי מאי כדי מזיגת כו' בין כולם קאמר דהיינו רובע רביעית כו' ורשב"ם נמי הקשה הלא ברייתא סתמא כו' עכ"ל ק"ק לפי דרכם שכתבו לאית ספרים דהמקשה נמי הוה מפרש הברייתא רביעית חי בין כולן א"כ לא תקשי קושיית רשב"ם שהקשה לפי דרכו בפי' רבינו דהמקשה הוה ס"ד דבכ"א קאמר בברייתא דבעי רביעית ויש ליישב דלאו ממש קושיית רשב"ם קאמרי אלא כיון דסתמא קתני בברייתא אימא דבין כולן רביעית ע"י מזיגה קאמר דהיינו כשמואל אבל קשה אם כן לפי זה הגירסא נמי שכתבו דגרסינן אידי ואידי חד שיעורא הוא וע"כ הוה ידע המקשה דשמואל כדי מזיגה לכ"א קאמר דהיינו רובע רביעית יין חי לכ"א דאל"כ תקשי ליה כמו שהקשו מכוס של ברכה וא"כ כיון דברייתא סתמא קתני אימא דרביעית דברייתא בכ"א ע"י מזיגה קאמר ולא תקשי לשמואל ול"ע ודו"ק: באר"ד וסבר דכוס של ברכה בעי רביעית יין בין חי בין מזוג כו' עכ"ל ר"ל דהך סבר אביי אבל (א) על רובע רביעית חי אינו חייב לאפוקי לפירוש רש"י דהתם דחייב נמי לאביי על רובע רביעית יין חי ומיהו לכאורה דרביעית [מזוג] נמי לאביי למאי דמוכח לה מרבי נתן כמ"ש התוס' משמע דאינו חייב אלא בכולו חי וכן נראה לכאורה מדברי התוס' שם אבל התוספות דהכא מיאנו בזה דלא גרע רביעית מזוג משאר כל המשקים דקתני התם דהוו ברביעית לכולי עלמא והתוספות התם נמי לא נקטו רביעית יין חי אלא לאפוקי רובע רביעית יין חי ודו"ק:

ח"א דף קח ע"ב מ"ט דר"י דכתיב אל תרא יין כי יתאדם כו' כי האדום הוא משובח טפי שהוא משכר ביותר כפרשב"ם בפ' המוכר פירות ואמר אל תרא גו' שתלה הדבר בראיה כי הוא מרוה ומשכר ביותר ע"ד שאמרו ביומא גבי מן סומא אינו שבע וזה שמסיים בהאי קרא כי יתן בכוס עינו רוצה לומר גם בשעת ברכה שצריך האדם ליתן עינו בכוס קאמר דאל תרא על אדמימותו שמרבה לך תאות השכרות וק"ל:

דף קט גמרא אמרו עליו על רבי טרפון שהיה מחלק כו' חוטפין מצה כו' כדי שיש תניא כו' כצ"ל: שם שנאמר ושמחת אתה וביתך במה משמחם כצ"ל לפי דברי התוספות וק"ל: תוס' בד"ה שנאמר ושמחת וכו' גבי מעשר שני כו' בפרשת ראה ולא כו' כצ"ל: בד"ה רביעית של תורה כו' וי"ל דבירושלמי איירי באצבעות צפורים כו' עכ"ל ביאור דבריהם בכל זה ע"פ מ"ש בכמה מקומות דבירושלים הוסיפו שתות מלבר על מדות מדבריות ושוב אח"כ בציפורי הוסיפו שתות מלבר על הירושלמית והשתא נמצא מהמדבריות דהכא בגובה אצבעיים וחצי וחומש אצבע עשה מהם שתותים יהיה מאצבעיים י"ב שתותים ומחצי אצבע שלשה שתותים הרי ט"ו ומחומש אצבע יהיה שתות אצבע ועוד חומש של שתות ויהיה בידך בין הכל ט"ז שתותים וחומש שתות מדבריות באו לירושלים נכנסו י"ב שתותים המדבריות בי' ירושלמית והג' שתותים יהיו ב' וחצי שתות ירושלמית והשתות וחומש השתות יהיה שתות של ירושלמית יהיה בידך בין הכל י"ג שתותים וחצי ירושלמית באו לצפורי נכנסו י"ב שתותים הירושלמית בי' צפורית ומשתות וחצי הנשאר מירושלמית עשה ממנו שתותים יהיה בידך תשעה שתותי שתות מתשעה שתותי שתות של ירושלמית יהיו ז' וחצי שתותי שתות של צפורים מששה שתותי שתות יהיה שתות א' של צפורים והשתות וחצי של שתות הוא רביעית של שתות הרי בין הכל בידך י"א שתותים מאצבעיים לצפוריים ועוד נשאר רביעית של שתות דלא בא לחשבון לדברי הפייטן ולדברי הירושלמי שלא הזכירו בגובה רק אחד עשר שתותים דהיינו אצבעיים חסר שתות והרביעי שתות הוא חלק כ"ד מאצבע כמו שכתבו התוס' לקמן דעשה מן אצבע אחד ל"ו שתותי שתות יהיה כ"ד רביעי שתות דהיינו חלק מ"ה מכל הגובה דעשה מאחד עשר שתותי שתות שתותים יהיו ס"ו שתותי שתות והם מ"ד רביעי שתות נמצא אותו רביע שתות הנחסר בחשבון לדברי הפייטן וירושלמי הוא חלק מ"ה מכל הגובה אבל אמרו תככה זה הרביע שתות שחסר מגובה ולא בא לחשבון לפי הפייטן ולפי הירושלמי מן הרוחב שיהיה שם מותר לפי דברי הפייטן וירושלמי דע"כ צריך למעט ברוחב כיון דאיירי שם באצבעיים של צפוריים יהיה מותר הרבה במרובע על האצבעיים של מדבריות אלא דצ"ל דשם איירי באצבעיים על האצבעיים עגולות עולה לאצבעיים על אצבע וחצי דמרובע יותר על העיגול רביע כו' עכ"ל וכצ"ל ותבא על ציור דבריהם ממה שכתבו התוס' פרק כיצד מעברין בשם ר"י ח"ל א"ר"י דהמרובע יתר על העיגול רביע בין בהיקף בין בגוף כו' עכ"ל ע"ש וה"פ הכא שאם הקיף אצבעיים על אצבעיים עיגול סביב בחוטין דקין עד הנקודה האמצעית שבעיגול ואח"כ תחתוך (כזה) כל החוטין מן הנקודה ולמטה לשנים והפשט יהיה העליון ארוך ששה אצבעיים דכל שברוחבו טפח יש בהיקפו שלשה טפחים והאחרים מתקצרים והולכים עד הנקודה שהיא אצבע מן החוט העליון ויהיה (כזה)

שוב תחתוך כל החוטין לב' ושים הארוך בצד הקצר ויהיה (כזה) נמצא רצועה זו ארוכה שלשה אצבעיים ורחבה אצבע דהיינו שלשה חתיכות של אצבע על אצבע קח אצבע על אצבע מהם וחתוך אותו לשנים ויהיה כל חתיכה משני חתיכות אצבע על חצי אצבע שים אחר כך ארכם זה ע"ג זה בצד אורך הב' אצבעות הנשארים ויהיה זה המרובע אצבעיים על אצבע וחצי (כזה) והוא פחות רביע ממרובע אצבעיים על אצבעיים כי במרובע אצבעיים על אצבעיים יש ארבע פעמים חצי אצבע באורך ב' אצבעיים ובמרובע אצבע וחצי על אצבעיים אין בו כ"א שלשה פעמים חצי אצבע באורך ב' אצבעיים ואצבעיים על אצבעיים מרובעות מדברות נכנסית כו' פירוש דאצבעיים על אצבעיים מרובעות מדברות הם י"ב שתותים באו לירושלים נכנס הכל בעשרה שתותים מרובעות באו לצפורי נכנס הכל בשמונה וב' שתותי שתות מרובעות והעגולות לצפורית מאצבעיים על אצבעיים הם תשעה שתותי' דהמרובע יתר על העיגול רביע דהיינו י"ב שתותי' ונמצא דהעגולות אצבעיים על אצבעיים לצפוריות הם יותר ארבע שתותי שתות על המדבריות מאצבעיי' מרובעות והארבע שתותי שתות הם א' מתשעה מאצבע א' דלצפורי שהרי יש בו ל"ו שתותי שתות והוא בקירוב אחד משלשה עשר או מארבעה עשר בכל הרביעית שהרי יש בו כ"ד שתותי שתות והרי הארבע שתותי שתות הם מותר ברוחב לדברי הפייטן וירושלמי ורביע שתות הנחסר בגובה הוא אחד מארבעה ועשרים מאצבע אחד והוא אחד ממ"ה מכל גובה הרביעית כמו שכתוב לעיל תככה זה מזה ישאר שיעור דבר מועט מותר דבגובה לא יחסר רק חלק ארבעה ועשרים מאצבע שהוא חלק מ"ה מכולו וברוחב יש מותר חלק ט' מאצבע שהוא חלק י"ג או י"ד מכולו אלא דהירושלמי לא דק בדבר מועט ולחומרא וק"ל: באר"ד ועוד מפרש דבירושלמי בעגולות שיכול כו' וכשהסיר שליש מגובה כו' עכ"ל ומיירי גם לפי הירושלמי ולפי הפייטן בין הגובה ובין הרוחב באצבעיים דמדבריות אלא שהשליש החסר בגובה לפי הירושלמי והפייטן יתמלא ע"י שליש המותר ברוחבו ומיהו קשה לכאורה לפי זה דאין זה מכוין דהשליש החסר מהגובה שהוא אצבעיים וחצי אצבע וחומש השליש ממנו הוא יותר מהמותר שליש של הרוחב שאינו אלא אצבעיים ולא יתמלא חסרון שליש הגובה ממותר שליש של הרוחב ואין לומר בזה דלא דק דה"ל לא דק לקולא ויש ליישב ודו"ק: באר"ד והתם נקט חסר שתות נקט כפי הירושלמי והירושלמי לא דק כו' עכ"ל ר"ל על דברי הפייטן דאיירי בשיעור לפי החסר לא שייך למימר לא דק דאדרבה ה"ל למידק למימר דחסר חומש שהוא חשבון המכוון דאינו מאריך יותר לומר חסר חומש ממה שאומר חסר שתות אבל הירושלמי דלא בעי למימר בשיעור החסרון אלא במה שמחזיק בו מהאצבעיים נקט בתחלה שיעורים הגדולים דהיינו אצבע וחצי ואח"כ עוד שליש אצבע ולא דק לחומרא דאי הוה דק הוה צריך להאריך ועוד חומש אצבע וחצי חומש אצבע ולזה קאמרי התוספות דהפייטן אע"ג דלפי לשונו דנקט החסר ה"ל טפי למידק ולמנקט חסר חומש מ"מ נקט חסר שתות לפי לשון הירושלמי דלא דק לחומרא ודו"ק היטב: ע"ב בד"ה אמה על כו' כדאמרינן בעירובין מקומו כו' עכ"ל ומשמע ליה ההיא דעירובין אמה עם בגדיו שהולך בו האדם דלאו בערטילאי איירי וק"ל: בד"ה ד' כוסות כו' מפני שממעיטות דברי ר' יודא כו' עכ"ל וה"ה דה"מ למתני ר' יודא אומר מפני שמגרעו דהא מהאי טעמא קסבר דאין תורמין מן המבושל על שאינו מבושל וק"ל:

(א) דסבר אביי דעל רובע וכו' כצ"ל:

קרני ראם [א] דאי לאו כו' נ"ב ובד"ה מהו לקדושי אשכרא פירשב"ם במקום שאין יין ונ"ע:

מהר"ם

דף קט ע"א בתוס' ד"ה שנאמר ושמחת אתה וביתך וכו' נ"ל שגירסא אחרת היתה לתוספות דהא לפי הגירסא שלפנינו מנ"א פסק דראה גבי רגל: ד"ה רביעית של תורה וכו' רביעית הנמצא השלך החוצה פי' השלך עשר סאות ממ' סאות ומן הנותרים היינו ל' סאות קח א' מעשרים וחצי סאת מעשר והיינו סאה וחצי חלוק אותן ללוגין נמצא שהן ל"ו לוגין קח מכל י"ב לוגין אחת נמצא שהן ג' לוגין חלוק הג' לוגין לרביעיות נמצא שהן י"ב רביעיות ואח"כ קח חלק הי"ב מהן ויעלה רביעיות או תקח אחד מכ"ד וכן תעשה במים קח א' מכ"ד היינו סאה ועוד קח חצי סאה מי"ב סאות ונמצא שיש בידך סאה וחצי ועוד נשארו ד' סאות חלוק אותן לקבין נמצא שהן כ"ד קבין קח א' מכ"ד וחלוק ג"כ הסאה וחצי לקבין נמצא שהן ט' קבין ואם כן יש בידך י' קבין השלך העשירות שהוא קב א' ישארו בידך ט' קבין שהן סאה ומחצה שהן ל"ו לוגין אח"כ חשוב כפירש"י שאין זה חשבון רק שיעלה לאצבעים וחצי וחומש אצבע וכן החשבון שאחריו מהר"י קח רובע שהכל חשבון אחד ולעיל חשב רום המקוה ועתה בא לחשב המים קח הרובע הוא עשר סאות השלך הרביעית הם ב' סאות ומחצה ישארו ז' סאות וחצי טול החמישית מהז' וחצי נמצא שהוא סאה וחצי והכל א' דאצבעים הן י"ב שתותין ואצבע ומחצה הן ט' שתותין ושליש אצבע הוא ב' שתותין נמצא שהן י"א שתותין והוא אצבעיים חסר שתות אצבעות צפוריות פי' שש מדבריות הן חמש ירושלמית ושש ירושלמית הן חמש ציפוריות ואצבעיים על אצבעיים עגולות עולה לאצבעיים על (אצבעיים) [אצבע] וחצי ר"ל שתעשה מאצבעיים על אצבעיים מרובעות עגולות הוי אצבעיים על אצבע וחצי דמרובע וכו' ויש בעגולות וכו' ר"ל דאצבעיים על אצבעיים מרובעות חלוק אותן לי"ב רצועות נמצא ש כל רצועה רחבת שתות וארוכה י"ב שתותים דהא אצבעיים הן י"ב שתותים נמצא אצבעים על אצבעים מרובעות הוא כמין טבלא רחבה י"ב שתותין וארכה י"ב שתותים והירושלמי דמיירי באצבעיים על אצבעיים עגולות הן פחות רובע מי"ב נמצא שהן כטבלא רחבה ט' שתותין וארכה ט' שתותים נמצא שהי"ב שתותין ירושלמיות נכנסין בט' שתותין ציפוריות דהא י"ב מדבריות הן עשר ירושלמית והן ט' ציפוריות ועדיין הם' ציפוריות יתירין עליהם ד' שתותין שתות דהא שש ירושלמית הן ה' ציפוריות נשארו עוד ד' ירושלמיות נגד ד' ציפוריות להשלים הט' וע"כ הד' שתותי צפוריות הן יתרין על הירושלמית ד' שתותי שתות דהא כל שתות ציפוריות הוא יתר על הירושלמי חלק ששי משתות ונמצא שהן ד' שתותי שתות שהיא אחד מט' ר"ל מט' באצבע שהרי האצבע ו' שתותין חלוק אותן כל אחד לששה נמצא שהן ל"ו שתותי שתות ח"ן חלק תשיעית מל"ו שהוא אחד מכ"ד ר"ל שרביעית שתות הוא שתות שתות וחצי שתות שתות כשתחלוק השתות לשש חלקים והאצבע הוא ל"ו שתותי שתות נמצא שיעור שתות

חכמת שלמה

דף קז ע"א ברשב"ם בד"ה תליסר מגני כו' והוא לשון מסר כצ"ל ונ"ב פי' מגרה וק"ל: בד"ה א"ר נחמן כו' שמא גידל בר מנשה כו' נ"ב בודאי היה לו גירסא אחרת מגירסא שלנו וק"ל:

דף קט ע"א גמ' כדתניא ורחץ במים את כל בשרו שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים במי מקוה כו' כצ"ל ונ"ב כך הוא הפסוק במצורע:

ח"א דף קט ע"ב ליל שמורים לילה המשומר ובא מן המזיקין כו'. ליל שמורים דרישא דהאי קרא פי' רש"י בחומש שהיה הקב"ה שומר ומצפה לקיים הבטחתו כו' והיינו דכתיב ביה שמורים הוא לה' אבל סיפא דהאי קרא דכתיב ביה שמורים לכל בני ישראל קאמר הכא דהיינו משומר מן המזיקין כמ"ש ולא יתן המשחית גו' ומדכתיב לדורותם קאמר משומר ובא בכל דור ודור ודו"ק:

דף קי ע"א עשרה כו' אין בהם משום זוגות כו'. נראה לתת טעם בזה כי העשר הוא יוצא מכלל המספר כי הוא בכח א' דהיינו פ"א עשרה ולא שייך ביה זוגות ועוד כי עשירי הוא קודש כב"ת ומצטרף לטובה ולא לרעה ודו"ק: **שלום** לטובה מצטרף כו' הוא מבואר כו' כי סכנת הזוגות נ"פ שהם כח השניות וכל שני רע דלכך לא נאמר כי טוב ביום ב' גם גיהנם נברא ביום ב' וכל הימים שאינן זוגות הם כח הא' והזוגות הם בכח יום ב' ועוד ביום ד' מארת חסר כתיב וניתן רשות למזיקין בליל ד' גם ביום ו' נתקלל אדם וארץ וע"ש לקמן בתרי קטלינן כד' מזקינן כו' משום דתרי הוא גוף השניות אבל הד' אינו רק כח השניות וע"פ מ"ש ג' ברכות כהנים שהן ס' אותיות המגינין כנגד המזיקין ואת זה לעומת זה כי רוחות הטומאה הם ס' כדלקמן עלו ביה ס' שידין כו' וכמ"ש פרק מי שאחזו דה"ל לשלמה ניצחותא מן האשמדאי אמר הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים וגו' מפחד בלילות והיינו ס' אותיות של ברכת כהנים שהם מצילין האדם מן המזיקין הממונין על הזוגות כדאמרינן לקמן דאשמדאי ממונה על הזוגות והשתא לא פליגי הני אמוראי דאמרי תרוייהו שלום שהיא סיום כל הג' ברכת כהנים ומשלים לס' אותיות לטובה מצטרף להציל מן המזיקין שהוא תיבה ז' מברכה ג' ואינו מצטרף לרעה שאין תיבה ח' אחריה אבל וישמרך ויחנך שאינן משלימין ברכת כהנים בתיבות ובאותיות מצטרף לרעה ורבה ורב יוסף הוסיפו דגם ברכה ב' ויחנך שהיא כוללת רוב הברכות בתיבות ובאותיות ג"כ לטובה מצטרף כו' ואביי ורבא הוסיפו דגם ברכה א' וישמרך שהיא מיעוטה בתיבות ובאותיות כיון שהן מכלל הג' ברכות מס' האותיות לטובה מצטרף כו' להציל מס' שידין א"נ שנים שהם עיקר ומקור השניות והזוגות יש בו סכנה אי משום מזיקין אי משום כישוף כמ"ש רשב"ם ותוס' ודו"ק: **עד** מאה וחד ופקע כו' אפי' למ"ד די' יש בו משום זוגות ק' לית ביה משום זוגות משום דהוא כולל כל המספרים בכח הא' והוא מספר מעשר מן המעשר קודש קדשים כמו תרומת מעשר שנותן לוי לכהן וק"ל:

דף קיא ע"ב נפתח בלא וכסיים בלא כו'. עיין פירש"י דאקראי דפ' בלק נתכוין ונראה הדמיון בזה כי הני תרתי לא נמי מתמלעים בסיפור שביניהן וכן הני תרתי לא ולזה נראה דנפתח בלא וסיים בלא קאי אאין מתמלעין בין ב' ב"א עם אלו שמביאין לידי היזק וכישוף שהמלוע בין אל תוליאם גו' עד מה פעל אל משתעי במו קין ובכשפים דכתיב כתועפות ראם לו ודרשי' אלו השדים וכי לא נחש ביעקב ולא קסם וגו' הוא כישוף ונפתח בלא וסיים בלא קאי אאין מתמלעין שסיפור המילוע בין הני תרי לא ההוא אמר ולא יעשה וגו' הנה ברך לקחתי וגו' וכ"ג דההא דמתמלעת להו אשה נדה לא מייתי הקנתא אלא דנפתח בלא כו' וק"ל. **לימא** הכי שופך בוז על נדיבים כו'. דוחק לומר דאומר האי קרא דרך לחש בגלגלא ואפשר דאומר כן שופך בוז וגו' להתליש את אותו רוח תאות וזונים גם משמע דאותו רוח וזונים מטבילתה כמים בא דלשון שפיכה נופל על המים בכ"מ וברמז שופך בוז וגו' דהיינו בשפיכת מים שנרמזו בימי בו"ז של ימי התג: **זה** הישן בצל דקל יחידי כו' דרכן של דקלים להיות בגי שהוא עמקים כדאמרינן פרק מקום שנהגו סימן לעמקים דקלים וגי צלמות היינו צל דקלים:

דף קיב ע"א נימא ז' קולות שאמר דוד על המים כו'. דאלו ז' קולות קדושות שלו יתברך ברוך הוא וכנגדן נתקן ביום הקדוש בשבת ז' ברכות כדאמרינן פרק אין עומדין והם ז' קולות כדיבורן מבריחין הרוח רע שעל המים וגם שלא נאמרו כל ז' קולות על המים קאמר שאמר דוד ז' קולות על המים ע"ש שקול הראשון מז' קולות נאמר קול ה' על המים וק"ל: **עושה** הוא דבר חוטע כו'. מכאן מוכח כדברי הטור א"ח סימן רמ"ב דהך דפרק כל כתבי דאפילו דבר חוטע ועושה לכבוד שבת הוי עונג איירי דוקא במי שהשעה דחוקה לו דהאי מייתי ליה הכא וק"ל: **הוי** עז כנמר וק"ל כנשר ורץ כו'. ארבע לשונות מחולקים קרובים בענינם מפורש בטור א"ח סי' א' ע"ש ועי"ל דנקט ארבע לשונות של זירוז אלו לפי שיש לאדם ד' מונעים מהגיע אל תכלית השלימות והוא האחד הפניות שאחז"ל שמעביר את האדם על דעת קונו. הב' הם האויבים רשעי עכו"ם שרוצים להעביר ישראל על דת בכמה גזירות. הג' הוא המזל לפי תולדתו כדאמרינן בשבת מאן דבלבנה גנב יהא ומאן דבמאדים גבר אשיד דמא ע"ש. הד' המונע הגדול היצר הרע ויש לאדם לזרז עלמו נגד ד' המתנגדים אלו וע"ש הוי עז כנמר לשון הוי עז נופל גם שאין לו העוז והכח בדבר מה יתחזק עלמו יותר מהיכולת בידו והיינו לגבי מונע דעניות דהאי מייתי לה הכא כפירש"י ורשב"ם ואמר קל כנשר לזרז עלמו נגד ונזלו הרע בשמים ע"ד דרך נשר בשמים ואמר רץ כלבי לזרז עלמו נגד הרשעים לרוץ מפניהם במקום שתסבר נקיים מלות ה' כמו שעשו שלופי השמד בדור הגזירות ואמר גבור כארי הוא שיזרז עלמו נגד יצר הרע כמ"ש איזהו גבור הכובש את יצרו ודו"ק: **ליוחאי** אבא ומוסרך כו' גם שסבר היה חבוש ונמסר למלכות על דברי תורה אפשר דגיום עליו למסרו במלתא דגרע טפי והוא השיב לו יותר ממה שהעגל כו' אלא שהוא חס גם עליו שלא יהא נתפס על כך והשיב לו ומי בסכנה לא התלמיד והלא העגל כו' שהרי את כבר נתפס על כך ומה לך בכך על סכנה שלי וק"ל: **דשבשתא** כיון דעל כו' פי' רש"י ורשב"ם כשהתינוק לומד מתחלה כו' ולשון חדתא לא משמע כן ובפרק לא יחפור דאמרינן כה"ג שבשתא כיון דעל על ולא קאמר ביה בחדתא ולולי פירושם נראה לפרש הכא בחדתא בספר חדתא שאינו מוגה מלא משובש וק"ל: **ד'** רעות מי. פרשב"ם שיהיו בניו קרובים לממזרים הנקראים בני גרושת הלב במס' נדרים עכ"ל אבל א"כ יש לפרש שם כן בני גרושה בנושא גרושה ואינו נראה שיהא זה בכלל וברותי מכם הפושעים גו' כדקאמר התם אלא דהתם איירי באשתו שבלבו לגרשה ודו"ק: **ע"ב מצוה** וגוף גדול אוכל פירות כו' רולה לומר במצוה גדולה שאוכל פירות בעולם הזה ולא שכר והקרן בעולם הזה אלא שעומד לו לעולם הבא והיינו דגוף המצוה גדולה לאכול פירות בעולם הזה והקרן לעולם הבא ומצוה וגוף טהור כו' היינו נמי שגוף המצוה בטהרה בנושא אשה כו' וכדאמרינן יראת ה' טהורה זו הנושא אשה ואח"כ לומד תורה ורש"י פי' בענין אחר וק"ל: **שור** שחור ביומי ניסן כו' דמזל שור בימי אייר הוא והיינו בימי ניסן בתקופת ניסן ועי"ל מחש בימי ניסן שנלקה בו מזל טלה ודעתו של שור וזה ונסה עליו או לנמות קודם בוא מזלו שהוא באייר והוא ענין מעשה העגל כמפורש במקומו שחטאו כשנלקה במצרים מזל הראשון שהוא טלה ניתן כח למזל שור שהוא אחריו באייר והוא ענין שור שחור שרמז בו על מעשה עגל שהושחרו בו פני שונאיהם של ישראל וז"ש שהשטן מרקד בין קרניו כמו במעשה העגל ודו"ק: **ועל** יעמוד על המקח בשעה כו'. כה"ג אמרינן בס"פ הזהב אל יתלה אדם על המקח בשעה כו' ומשום איסור אונאה נגעו בו שם ויש לחלק: **אגרת** בת מחלת כו' תלה אותה כאמה אולי שזה מחלת בת ישמעאל אשת עשו שהולידה רוחות ושידין וע"ז נאמר בה והיין מורת רוח וגו' שהולידה רוחין וכה"ג מלינו באדם כ"ל שנים שהיה בנידוי הוליד רוחין כו' כדאמרן בעושין פסין: **אי לאו** דמכרזי ברקיעא הזהרו בחנינא ובתורתו כו' תרתי מילי נקט בחנינא היינו שהיה בעל מעשים כמפורש בכמה דוכתי ועוד ובתורתו וכן נ"ל בנחמני שהיה ג"כ בעל מעשים:

דף קיג תוס' ד"ה עשה שבתך כו' הא סותה פוחתין כו' עכ"ל עיקר הקושיא מהא דהם מוסיף מוסיפין לו ולא ניחא להו לאוקמא לתוסיף בההוא דבר מועט דאמרינן לעיל דהנא דבי אליהו דמשמע דכל כמה דמוסיף מוסיפין לו וק"ל: **בד"ה** דמסייר מקידושא כו' שמונע שתייתו בשביל הבדלה כו'. קידוש לילה קודם כו' עכ"ל משמע להו דקידוש דהוי דאורייתא והאי קודם להבדלה דה"ק דמסייר מקידושא דמה שמסייר אחר שעשה קידוש מניחו להבדלה ואינו שותה בסעודתו בשביל כיבוד יום והא קשיא להו שפיר מדאילטריך לעיל למימר דקידוש לילה קודם לכיבוד יום משמע אבל הבדלה אינה קודמת לכיבוד יום דהיינו שתייתו בסעודה דאי הבדלה קודמת לכיבוד יום לא הוה אצטריך ליה למתני דקידוש לילה קודם לכיבוד יום דכ"ש הוא מהבדלה והא תירצו דהא דאצטריך לעיל למתני דקידוש לילה קודם לכיבוד יום ההוא כיבוד יום היינו קידוש יום והוא דקידוש יום ודאי קודם להבדלה אבל כיבוד היום ממש דהיינו שתייתו בסעודה לא אצטריך ליה לנתני התם דאפילו הבדלה קודמת לאותו כיבוד יום כדקאמר הכא דמסייר מקידושא לאבדלתא שמונע שתייתו בסעודתו אחר שקידש ומניח מותרו להבדלה כך נראה לי בפשיטות לפרש דבריהם ולפי זה אפי' קידוש היום קודם להבדלה לפי דרכם [א] אבל הטור אורח חיים סי' רנ"ג לא הבין השמועה כך שכתב שם אהא דאמרי' הכא דמסייר מקידושא להבדלה הלכך מאן דאית ליה חד כסא ולית ליה שיעור קידוש והבדלה שבק ליה לאבדלתא וקידושא מקדש אריפתא דכי כו' עכ"ל ע"ש והוא מפרש דמסייר אותו כוס אחד ואינו עושה בו קידוש ומניחו להבדלה ולפי דבריו אפילו הבדלה קודמת אפילו לקידוש לילה הגם שאינני כדאי להכריע בזה מ"מ נ"ל לדקדק על דברי הטור דמ"ש דלכך הבדלה קודמת לקידוש דקידושא מצי לקדש אריפתא אבל הבדלה אחמרא תקינו זה אינו דאדרבה קידוש אסמכוה אקרא דבעי לקידושא איין כדאמרי' זכרהו על היין ואף לפי' רשב"ם דלעיל דמצי לקדש אפת היינו דוקא במקום שאין יין וה"נ מצי להבדיל בתפלה דעיקר הבדלה בתפילה נתקן כדלעיל ועוד קשה דבפרק ב"מ דקאמר תלמודא דנר חנוכה עדיף מקידושא משום דפרסומי ניסא עדיף אמאי לא קאמר טעמא משום דמצי לקדש אריפתא כמ"ש הטור גם מ"ש הטור בענין זה שם נר חנוכה קודם להבדלה משום דאפשר לאבדולי בתפלה עכ"ל אמאי לא ניחא ליה בהבדלה מההוא טעמא גופיה דקאמר תלמודא דנר חנוכה עדיף מקידוש משום דפרסומי ניסא הוא ודו"ק: **ע"ב** בד"ה ואין לו בנים כו' ומי שאין לו תפילין כו' וציצית בבגדו מיירי בשיש לו כו' עכ"ל לכאורה בציצית הוכרחו לכל זה דהא אין לובש בגד בת ד' כנפות אינו חייב לעשות ציצית אבל תפילין דחובת הגוף נינהו דודאי חייב לקנות לו תפילין ולקיים מצות תפילין ויש ליישב קצת משום ההיא דתפילין צריכין גוף נקי כו' כמ"ש בסוף דבריהם הוצרכו לזה ודו"ק: **בד"ה** ג' חייהן כו' דהכא לא מיירי אלא בהנך דהוו תולדות כו' דדמי להנך ג' הקב"ה אוהבן כו' עכ"ל ק"ק לדבריהם מאי תולדות אדם שייך במי שאינו מסתכל טפי מהנהו דהתם ודו"ק:

ח"א דף קיג ע"א ולא תיפוך במילי כו'. נראה לפרש שיעסוק אדם בנבלה ולא יעסוק הרבה בדברים דמתוך זה יבא לניבול פה וכמ"ש לא נאוה לנבל שפת יתר ומדמה לה לנבלה דשם חד כוללן נבלה וניבול: **ותלמיד** קטן כו'. והא דאמרינן פרק חלק אין אדם מתקנא בתלמידו כלל היינו דוקא בתלמיד שלו כמו משה ביהושע דמייתי התם אבל הכא קאמר בתלמיד אחר מתקנא האדם ואמר בתלמיד קטן של אחר אין לקנאות דומיא דגוי קטן ונחש קטן משום נקמה. **קבא** מארעא כו'. עיין פירש"י ובפרשב"ם ונראה לפרשו כמשמעו קרא מארעא וע"פ מ"ש פ' הבע"י ורע ולא חובין כו' קפוץ וזבין ארעא וכו' ושם מפורש וק"ל: **סוד** נאה וגמ"ח כו'. ר"ל שאין הכל יודעין לעשות מהן שכר לשתייה דלאכילה הן התמרים עומדין כדאמרי' פ"ק האשה והוי כמו סוד להתעשר ע"י מעשה שכר מהן וע"י זה יוכל המתעשר מהן לעשות גמ"ח: **גבייה** בעי כו' עיין פירש"י ורשב"ם ול"נ לפרש דה"ק דמטלטלין דמשתעבדי לב"ח לטרוף גם מלקוחות אם כתב להם מטלטלין אגב קרקע מ"מ גבייה בעי לזמן הפרעון ובקל יוכל הלוה להפסידן או להביאן ליד מי שא"א לגבותן ממנו וק"ל: **תצא** באחרונה כדי כו'. פירש"י ורשב"ם שאם תנום תיכנס לכיתך בראשונה עכ"ל וק"ק דאי משום סכנה עדיפא הל"ל אל תלא בראשונה משום דעומד אל [מול] פני המלחמה הוא בסכנה ביותר כענין שנאמר באוריה הכו את אוריה אל מול פני המלחמה וגו' ומאי עלה אמרו לרך לבב ואם כל אחד ילא באחרונה משום ניסה מי ילא בראשונה ודו"ק: **אל** תרבה בגנות משום כו'. כ"ה בכל הספרים ובפירושים אבל לפי הענין נראה דגרסי' בגנות ג' במקום גן דהיינו שלא תרבה מעשיך בגנות מקום מגולה כמעשה שהיה ממש בדוד ובת שבע דכתיב רוחצת על הגג וק"ל: **ג'** מכריז עליהן כו' לא הזכיר מאי מכריז עליהן למעליותא ואפשר דסמך אדלעיל גבי ר"ח בן דוסא דמכריז עליהן הזהרו בהן וק"ל: **בחיי** רבנן קדישי כו'. כמ"ש כ"ת שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה וק"ל: **ע"ב ג'** הקב"ה שונאן כו' אלו ג' מדות נוגעין בין איש לחבירו אלא דקאמר כל האהוב למטה אהוב הוא גם למעלה וכה"ג קאמר בג' שהקב"ה שונאן המדבר א' בפה כו' נוגעים בין איש לחבירו וקמ"ל דכל שאינו נוח לבריות אינו נוח למקום: **מצוה** לשנאותו ומשמע ליה דאיירי נמי בכה"ג מדכתיב בסיפיה דקרא שנאתי בלשון יחיד דאי כדאיכא סהדי כ"ע נמי מסנו סנו ליה וק"ל: **הרחמנין** כו'. פירשב"ם יותר מדאי כו' ע"ש דודאי מדות הרחמנות היא ממדות הטובות אלא ביותר מדאי קאמר וכן הרתחנין מלינו בת"ח דאורייתא מרתחא כו' וכן אניני דעת דודאי דיש לאדם להקפיד בדבר המאוס כדלעיל בפרקין אלא ביותר מדאי קאמר: **והחברין** כו'. פי' כההיא דפ"ק דשבת תחת נכרי ולא תחת חבר כו'. ובפ' הבע"י בגוי נבל ג' אלו חברים והן כומרים בפרסיים כפירש הערוך: **צוה** כנען אהבו כו' לפי שנגזר על בניו להיות עבדים כמ"ש ויהי כנען עבד למו וע"פ מ"ש לעיל דהעבדים אוהבין זה את זה קאמר הכא דבניו אהבו זה את זה ואהבו את הגזל ע"פ מ"ש מרבה עבדים מרבה גזל ואהבו את הזמה מרבה שפחות מרבה זמה ושנאו את אדוניכם כי לכ"א תבניו יש לו אדון לפי הגזירה שיהיו עבדים ואל תדברו אמת כמ"ש כנען בידו מאזני מרמה: **ד'** דברים נאמרו בסוס כו'. וזש"ה כי גאה גאה סוס ורוכבו וגו' דהיינו הסוס שרוחו גסה והמצרי שנקרא רהב ע"ש גאותו וכמ"ש פרעה נתגאה כו' הקב"ה שהוא גאה על גאים רמה והגביה אותן לזורקן למטה בים כדכתיב תהומות יכסיומו ירדו וגו': **ולא** תלי מגרש כו' פי' דלא תלי קאי בגרושין: **גמרא** שאין שואלין בכלדיים שנאמר תמים וגו' פרשב"ם חוזי כוכבים וכן פי' בערוך ע"ש וכבר כתבנו בזה בפ"ד נדרים בההיא דכל המתמם עלמו וכו' ע"ש: **היודע** בחברו שהוא גדול כו' בברייתא דשנו חכמים הלומד מחבירו אפי' אות אחת צריך לנהוג בו כבוד כו' והכא הוסיף לומר דאפי' לא למד ממנו אלא שהוא יודע בו שהוא גדול ממנו בדבר אחד חייב לנהוג בו כבוד שנאמר כל קבל די רוח יתירא ביה דהיינו שיש לו רוח ודבור אחד יתירה עליו ומפורש ביה הכבוד גבי דריוש שנאמר ומלכא עשית להקימותיה על כל מלכותיה וק"ל [נדרים פ"ה ע"ש]: **הוא** יוסף איש צרידה כו' בפ' הוליאו לו י"ג איש צרידה אלא גרסי' הוא יוסף הבבלי ושאר כל השמות דחשיב הכא חשיב נמי התם ולא ידענא למה היה לו ולאביו כל השמות הללו דכיולא בזה במשה ויתרו אחו כולהו לדרשה:

דף קיד תוס' בד"ה צריך לנהוג כו' דבלמד ממנו כו' אלא ב' דברים כו' עכ"ל ר"ל דבלא למד ממנו כי הכא א"ל לעשותו רבו ואלופו אלא שצריך לנהוג בו כבוד וק"ל. **בד"ה** עד שמגיע כו' ומדקרי למרור פרפרת הפת רמז במשנה כו' עכ"ל ר"ל מדנקט ליה למרור בהאי לישנא ומהא דקתני במתני' הביאו לפניו מלה וחזרת כו' אינו רמוז כ"כ דאימא איזה שירצה יקדים אלא דה"א לומר שני שמות כא' וק"ל **בד"ה** הביאו לפניו מלה לפי שעוקרו השלחן כו' ומיד כשעוקרין מחזירין כו' עכ"ל הוצרכו לזה לפי פירוש ר"ח דהביאו לפניו דרישא היינו הבאת השלחן ומשתמא הנלה עליו אלא לפי שעקרו אותו כדי שישאלו כדלקמן ומיד כשעוקרין ומחזירין כו' ר"ל ולא מניחין אותו שם עקור עד אחר גאל ישראל שהרי צ"ל בהגדה מלה זו כו' וק"ל: **בד"ה** אע"פ שאין חרוסת מלוה וא"ת אמאי לא אתי חרוסת דרבנן כו' עכ"ל ה"ה דה"מ להקשות כן אפילו לר"א בר לדוק דאמר מלוה בחרוסת דודאי אינו אלא מלוה דרבנן ולהוי דרבנן ומבטל מרור דאורייתא דר"א בר לדוק בזמן הבית היה ואפילו במרור בזמן הזה דהוה נמי מרור דרבנן כדלקמן מ"מ לר"י דחולקין חביריו על הלל וס"ל דאורייתא מבטל דאורייתא וה"ה דרבנן מבטל דרבנן כדלקמן וק"ל: **ע"ב** בד"ה זאת אומרת כו' ר"ל סבר דמתני' סתמא קתני ומיירי כו' עכ"ל הוצרכו לכל זה משום דמשמע להו דלר"ל נמי בעי ב' טיבולין משום היכרא דאל"כ תקשי ליה ל"ל תרי טיבולי כלל ליעבד ההוא חד טיבול שאחר המצות וליכוון ועיין במרדכי: **בד"ה** אכלן דמאי כו' וטעמי' דהחמירו בודאי דרבנן דטבל דאורייתא מפיק כו' עכ"ל דאי בטבל מדאורייתא הוה יצא מדאורייתא ידי מלה לא הוו מחמירו ביה אפילו בודאי דרבנן טפי מבדמאי וק"ל: **בד"ה** ב' מיני בשר כו' לכך נראה דתרוייהו מבשלין כו' עכ"ל לכאורה תרוייהו טלין הל"ל לבן תימא ואפשר דאין לחוש ללוהן כיון דאינן באין חובה אלא לזכר בעלמא ולשון תבשילין הכי משמע להו דלא בעי ללוהן וק"ל: **בד"ה** אמר רב הונא כו' רב הונא סבר כר"ל כו' ואפי' אית ליה שאר ירקות כו' שפיר כנ"ל והיינו שאין לו למרוח אחר באר ירקות כמ"ש לעיל לר"ל דע"כ ס"ל לרב הונא כר"ל דאל"כ היאך יברך בטיבול שני כיון שסבר יצא בטיבול ראשון ה"ל ברכה לבטלה כמ"ש לקמן ודו"ק:

בד"ה

קרני ראם [א] אבל הטור א"ח. נ"ב ונראה בישוב דברי הטור למ"ש הב"ח והרלב"ם דהקידוש ביום א"א בפת ומשום אי לאו דהבדלה קודמת לקידוש היום א"כ לא אין קידוש לילה אף דאפשר לקדש בפת מ"מ כיון דילטרך ביום לקדש על היין א"כ תו מנ"לא קידוש לילה קודמת לקידוש יום. ולהגנם כיון שהבדלה קודמת לקידוש היום תו בקידוש לילה ג"כ הבדלה קודמת משום שאפשר לקדש בפת ואתי שפיר דתרוייהו טעמי צריכא ויעתה בב"ח דאי לאו דפירכותי ניסא עדיף נ"מ מה שיכולים לקדש בפת דע"כ ילטרך לקידוש היום ואז קידוש לילה קודמת ואילטריך לטעמא דס"ג עדיף ומעתה י"ל דנהי דבקידוש מהני פ"ג הייט משום דאפשר לקדש בפת ואף דילטריך לקידוש היום מ"מ מהני כן דס"ג עדיף כיון דהוי מלוה בטעמו מש"כ בהבדלה דא"א בפת והוי ג"כ מלוה בטעמו ס"ד ולא יועיל כן ס"ג עדיף ומש"ה כתב הטור הטעם דלהכי לאבדולי בתפלה וכל דבריו נכונים והו"ק:

מהר"ם

באה"ד פלגא של רבוע שתות וחצי שהוא רביעית שתות א' מכ"ד פליו שתותי שתות ודוק היטב: גמרא דלגי הוא י"ג חומשין וחצי וכשתפיר השליש מתגובה שבגמרא שלנו יותר על הירושלמי נגד שליש הפנימי ר"ל שרבוע הפנימי הוא עשר חומשין ועת חומש יותר נמצא שהוא בערך ס"ו חומשין וטבת של הרוחב שבירושלמי יתר על רוחב שבבנו' שלנו ונמצא שהוא שקול ודו"ק:

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לה מסכת פסחים:

דף קטז מ"ה מתקיף לה כו' והתם לא מייתי מאכלו כו' לא בעינן טונה כולי האי כמו בתפלה ותקיעה כו' עכ"ל [א]נ"ע לחלק התם בהכי דהא הנא מייתי התם מכפאו ואכל מלה אתקיעה ועיין שם בתוספות תירוץ אחר בזה וק"ל: **בד"ה** והדר אכל חסה כו' והגדה הוה הפסק כו' ולא מפטר בברכה של טיבול ראשון כו' עכ"ל היינו בברכת בורא פרי האדמה שהוא ברכת הנהנה ה"ל הגדה הפסק אבל בברכת מרור לא הוה הפסק כמ"ש התוספות לעיל לרב חסדא מ"ד אשופר כו' וק"ל: **בא"ד** למה אחר ירקות באין תחלה כו' ולא שייך כאן חבילות אלא בתרי כו' עכ"ל שכתב שם הטעם שאין לומר ב' ברכות כאחד כו' דהייט דהאי שפין מצות חבילות ועל זה קאמרי דהכא שייכי ב' ברכות כא' כיון דאיכא אלא מצוה א' ואיכא דומה לקידוש ולבהמ"ז כדלעיל וק"ל: **בד"ה** אהי מרור כו' וכ"ש דאי לא הוה מרור אפילו מדרבנן דמבטל לה מלה כדמשמע כו' עכ"ל דאז הוה מרור רשות ומבטל למלה דמלוה וק"ל: **בד"ה** הלא אמר רב אשי כו' ונקטי רבנן אפילו משום הלל כו' עכ"ל דלדידהו כיון דאית להו בעלמא דמבטלות ושאני הכא דגלי קרא דשרי נמי ע"י כריכה כמ"ש התוספות לבסוף א"כ לא הל"ל אפילו זה בפני עצמו כו' דאדרבה דזה בפני עצמו כו' עדיף להו אלא לפי סברת הלל דבעלמא אין מבטלין ואין חילוק בין כרך ובין לא כרך והכי גלי קרא דכריכה עדיפא קאמרי רבנן שפיר אפילו זה בפני עצמו כו' אך לא ידענא מי הכריח לומר להלל דלא גלי קרא אלא לכתחלה יש לכרוך הימא דאף לעיכובא קאמר קרא ועיין בזה במרדכי וק"ל: **בד"ה** כל שטיבולו כו' פירוש בקונטרס כו' ה"ל הנך פירות כמו נהמא וצריך כו' עכ"ל אין זה פירש"י ולא פירוש רשב"ס הכא דאיכא לפרושי כדבריהם ור"ל כמו נהמא דגזרו ביה נטילה משום סרך תרומה דשני עשה בו שלישי ואסמכוה אקרא והתקדשתם וק"ל: **בא"ד** וכי לא ידע המקשה דאיכא למיחש דלמא נגע כדקאמר רב פפא כו' עכ"ל ר"ל דמקשה הוא ניהו רב פפא דקאמר אי ס"ד לא צריך לשקועיה נט"י ל"ל כו' ודו"ק: **בא"ד** ולפסול את גופו כדתנן כו' הא יוצא מהן דם אין נאכלין בידים כו' עכ"ל לא הבנתי ראייתם דהתם לאו משום הא דמשקה הוא אלא שהבשר נעשה מוכשר ע"י הדם כדפריך התם הא יצא מהן דם כו' והא אין ב' עושה ג' בחולין ודו"ק: **בא"ד** ואמרי' נמי בסדר הסיבה הביאו להם יין כו' דקאמר הסיטו הביאו להם מים כו' עכ"ל כל"ל וברייתא היא בפ' כילד מברכין[ב] מיהו התוספות כתבו שם טעם אחר לנטילת ידו א' ליין דאינו אלא משום כבוד ברכה ודו"ק: **ע"ב** בא"ד לפי שנטילה ראשונה לא היתה לשם קדושה ולכך סבר המקשה כו' עכ"ל כל"ל והוא מסקנת תירוצא הדלעיל דלפי פי' זה דנטילה ראשונה דטיבול לו משום קדושה הוא כמו נהמא ניחא דהוה סבר המקשה דהיינו רב פפא דליכא למגזר ביה שמא יגע ודו"ק: **בד"ה** השותי כו' תימה מה צריך להאי טעמא ת"ל כו' לא היתה לשם קדושה כו' עכ"ל היינו לשיטתם דלעיל מיהו גם בזה נראה לייסב כיון דנקט במלתיה טיבול שני אגב טיבול ראשון הוצרך למימר האי טעמא דהשתי מסח כו' ודו"ק: **בד"ה** ידי מלה כו' וא"ת כיון שאין במרור זה מלוה מדרבנן כו' עכ"ל קושטא הוא דקאמר דאין בזה המרור אפילו מלוה דרבנן מיהו א"כ דהוה מלוה דרבנן במרור הזה הקשי ליבטיל מרור דרבנן מלה דאורייתא אפילו בזמן הזה לרבא וק"ל:

דף קטז גמ' אמר אביי הלכך צריך לקהויי וצריך כו' זכר לטיט ת"כ דר"י כו' כל"ל: **תום'** בד"ה מה דרשו כו' וכן פסק רב אלפס דצריך לבצוע על ב' ככרות ביום טוב כו' והטעם לפי שהיה לחם משנה כו' עכ"ל ומיהו לגבי פסח לא צריך ב' ככרות אלא דסגי בא' שלימה וא' פרוסה ולא צריך מלה ג' כמ"ש התוספות ועיין בזה בהמ"ש ודו"ק: **בד"ה** תגרי חרך כו' וכן עשה הר"י בסדרו הרוכה זכר לטיט עכ"ל וזה סותר מה שכתב בסדרו דבעי חרוסת לטבול ראשון דלא שייך בזה זכר לטיט ופ"כ התוס' לעיל וק"ל: **ע"ב** במתני' על בתי אבותינו במצרים שנאמר ואמרתם זבח פסח וגו' מלה זו ע"ש שנגאלו אבותינו ממצרים שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו וגו' מרור ע"ש כו' במצרים שנאמר וימררו את חייהם כו' ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים כו' כל"ל: **גמ'** מאן אמר אגדתא כו' אמרו רב ששת כו' כל"ל: **תום'** בד"ה חותם בגאולה כו' ופליגא במלתיה רבי טרפון ורבי עקיבא רבי טרפון סבר אינו חותם כו' וקי"ל הלכה כר' עקיבא מחברו כו' עכ"ל כל"ל ולר' טרפון הא דקאמר ת"ק חותם בגאולה היינו דמסיים בסופה גאל ישראל אבל אינו חותם בברוך ועיין לקמן בפי' רשב"ס וק"ל: **בד"ה** ה"ג ונאמר לפניו שירה חדשה וכן ונודה לך שיר חדש על כו' עכ"ל כן היה בנסחתם וכ"ה במרדכי ע"ש ושירה חדשה על גאולת מצרים אבל בנוסחא שלפנינו אינו אלא ונודה לך שיר חדש על גאולה עתידה כו' וק"ל:

ח"א דף קטז ע"א זכר לטיט כו' בשעת אכילת מרור יזכור וימררו חייהם בעבודה קשה בחומר וגו' שהיא עבודת הטיט וזכר לתבן שהוסיפו בעבודתם. ותנן לא יתנן לכם ויפץ העם וגו' לקושש קש לתבן ור"א דקאמר זכר לתפוח לפי המדרש שכתבו התוס' יש לעשות חרוסת גם בשאר פירות שנמשלו ישראל בשיר השירים אבל במתניתין לא נקט אלא זכר לתפוח והיינו דיש לזכור הנס דכל עוד שמררו חייהם היו יולדות בריות כמ"ש תחת התפוח וגו' כדאמרינן במסכת סוטה ולקיים מ"ש פן ירבה כן ירבה: **מתחיל** בגנות ומסיים כו'. ענינו שביום שמחת לבו של אדם יזכור תחלת שפלותו וגנותו שלא תזוח דעתו עליו ומה"ט דורש נמי מארמי אובד אבי וע"כ בעי לאודויי ולשבוחי טפי וק"ל: **ע"ב** כל מי שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו פסח מלה ומרור פסח על שום מה כו' לא מלי נו בשאר מלות דבעינן שיאמר בהן על שם מה דסגי להו בברכה על המלוה אבל טעם הענין הוא מפורש ברפ"ק דזבחים דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרין חוץ מן הפסח והחטאת דפסולין שלא לשמן וטעם הענין מפורש שם דלפי פגמם ורחקם מן הקדושה בעי טפי קירוב לקדושה דהיינו זביחה לשמה וע"כ ארי"ג דגם אכילת הבעלים יהיה מפורש לשמה לקרב אל הקדושה וז"ש פסח על שם שפסח הקב"ה כו' שכבר היו ישראל במצרים תחת ממשלת קליפות הטומאה לעבוד ע"ז שם כמ"ש איש שקוצי עיניו השליכו ובזביחת הפסח ומאכילת הצאן שהיא תועבת מצרים באו לקרב אל השכינה וכן מייתי ליה מואמרתם זבח פסח דמשמע ליה באכילת פסח איירי דהזביחה כבר מפורש בה לשמה דכתיב (וזבחתם) זבח פסח לה' כדאמרינן התם ואמר דגם במרור בעי שיאמר ע"ש מה דהיינו נמי בשיעבוד מצרים הקשה תחת ממשלת הטומאה ובעי לזה זכירה בפה דכתיב וזכרת כי עבד גו' ויפדך ה' וגו' מלינו זכירה בפה כמו זכור את אשר עשה לך וגו' וזכור את יום השבת וגו' דהיינו שיזכור בפה שרחקך מן הטומאה לקרבך אל השכינה ומרור שהוא חזרת תחלתו רך וסופו קשה מורה על זה כמפורש רפ"ב דבכורות גבי שאמרו חזרת שבמקומנו ס' רבוא קליפות כו' ע"ש וכן לענין אכילת מלה כתיב ז' ימים תאכל עליו מלות גו' למען תזכור את יום צאתך וגו' דהיינו שהזכור שרחקך מן הטומאה שהוא כח שאור שבעיסה לקרבך אל הקדושה באכילת מלה כאכילת כהן במנחות לקרב אל הקדושה כמ"ש בזה לעיל גבי מלה ע"ש מה כו'. כמפורש שם: **מצה** זו על שום מה על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ שנאמר ויאפו את הבצק גו' כ"ה בסדר הגדה ובאשר"י ויש לציין בזה לפי טעם זה היה ראוי להיות מלות אכילת מלה אחר חלות לילה שאז יצאו ממצרים ונתקיים ויאפו את הבצק אשר הוציאו וגו' גם בפסח שאכלו במצרים למה אכלו אז מלה דאין סברא שאכלוהו ע"ש העתיד וי"ל דודאי איסור חמץ כל ז' הוא מטעם ויאפו את הבצק גו' אבל מלות אכילת מלה בערב הוא מטעם אחר כמפורש סודו בקרבן מנחה שאמר מלות תאכל במקום קדוש וגו' לא תאפה חמץ וגו' כי החמץ רמז אסטרא דשמאלא וכמ"ש גבי מנחה כי כל שאור גו' וכמ"ש ומי מעכב שאור שבעיסה כו' וז"ש מלות תאכל במקום קדוש דהיינו מתוך הקדושה וסטרא דימינא מסיים כי קדש קדשים היא ואין ראוי להיות בה חמץ מסטרא דשמאלא וזהו טעם אכילת מלה בליל פסח כדמיון המנחה לגבי כהן כי אז נתקדשו כל ישראל להבדיל בין ישראל למצרים וליל שמורים הוא מן המזיקים וסטרא דשמאלא להדבק בקדושה ורמזו בזה מלת מלה ומלת חמץ שהם שוים באותיות מ"ל אלא שיש בהם חילוף ח' דחמץ תחת ה' דמלה ונקדים בזה מה ששמעתי דרך רמז במה שאחז"ל אין המלוה קרויה אלא על מי שגומרה כי אותיות מ"ל התחלת אותיות מלוה והמה בא"ת ב"ש י"ה שהוא התחלת שם של ד' ואותיות ו"ה הם גמר אותיות של מלוה הוא רמז דעיקר מלוה גמרה שהרי תחלתה שם י"ה תחלת שם של ד' אינו מפורש רק רמז בא"ת ב"ש וגמר מלוה מפירש סוף השם בכתיבתו ו"ה ועל כוונה זו באו אותיות מ"ץ במלה וחמץ בא"ת ב"ש רמז ע"ש של י"ה והח' דחמץ היא הה' אותיות יחידים דסטרא דשמאלא שהם בגי' ח"ט והה' דמלה היא מה' אותיות דסטרא דקדושה מורים על קדוש: אותיות השם ושאר כל הקדושות כמפורש בחדושנו דפ"ק דיומא ע"ש והשתא הח' של חמץ נסמך למ"ץ מורה על התוטא שידבק עלמו בסטרא דשמאלא ששם י"ה נשאר מכוסה ונעלם ממנו אבל ה' של מלה מורה על השב בתשובה גם שבתחלתו נשאר השם י"ה מכוסה בא"ת ב"ש ע"י התשובה שמדבק עלמו בקדושה נגלה לו אות ה' המורה על הקדושה להשב בתשובה ועל כוונה זו אמרינן פ' הקומץ חזינא לספרי דוקני דחטריה לגגיה דחי"ת ותלו לכרעיה דה' חטריה כו' כלומר חי הוא ברומו של עולם ותלו ליה לכרעיה דה' כו' מפני שנבראת עה"ז ועוה"ב בי"ה שנאמר כי ביה ה' צור עולמים ועה"ז בה' שנאמר בהבראם כו' ומפני שה' דומה לאכסדרה שכל הרוצה לצאת יצא ותלו ליה לכרעיה דאי הדרי בתשובה מעיילי ליה ולעיילי ליה בהך לא מסתייע מילתא כו' דהבא לטהר מסייעין ליה והבא לטמא פותחין ליה כו' ויש לעיין בזה דלמה נקטו צורת אלו ב' אותיות הה' והח' טפי מאחרינ' ועוד הרי גם הק' כרעיה תלויה כמפורש פ' הבונה (ד' קד.) ע"ש ועוד הת' דומה טפי לאכסדרה אבל הוא מבואר כמו שכתבנו במקומו פרק הקומץ שלכך נקטו אלו ב' אותיות שהם בגזרה א' קרובים כמ"ש פרק הבונה חית"ן ההי"ן חיחי"ן וצורת שניהם כאכסדרה ג' מחיצות ואחד פתוח והשינוי ביניהם שעל הח' יש חטריה לגגיה והה' כרעיה תלויה וקאמר שכרעי' דה' תלויה שעה"ז נברא בה' שאם החוטא שב הוא מתדבק בקדושת הה' ומעיילי ליה בפתח קטן דלעיל כנרמז באותיות מלה כמ"ש אבל הח' מסטרא דשמאלא היא רמז על חוטא שאינו שב הרי זה דומה מתם לאכסדרה וכל הרוצה יצא משם בפתח גדול דלמטה שאין לו פתח קטן לעיל ליכנס כנרמז באותיות חמץ וקאמר דלכך יש לו גג למעלה שהקב"ה התרחק ממנו ויושב ברומו של עולם: **מצה** ע"ש שנגאלו כו' ברוב ספרים מייתי ליה מדכתיב ויאפו את הבצק אשר הוציאו וגו' מיהו בפסח שאכלו במצרים דכתיב ביה נמי על מלות ומרורים גו' לא שייך האי טעמא ואפשר דמלות מצרים נמי כיון דכתיב ביה ואכלתם אותו בחפזון וגו' לא היה שהות להם להחמיץ וק"ל: **באלו** הוא יצא כו' שנאמר והגדת וגו' עשה ה' לי וגו' גם שהיו בהם מבאי הארץ ורבו יוצאי מצרים פחותים מבן עשרים שלא נגזר עליהם למות במדבר ועוד כשנאמרה פרשה זו והגדת לבנך וגו' עדיין לא נגזר על דור המדבר שימותו שם וא"כ שפיר קאמרי עשה ה' לי וגו' גם כשיבואו לארץ אלא דמשמע מדכתיב ביה ביום ההוא וגו' דכל הפרשה איירי גם בדורות אחרונים דמלות בכור ושאר כל המלות שנזכרו בפ' זו נאמרו גם לדורות וכן הא דאמר רבא דצריך שיאמר ואותנו הוציא משם ההוא קרא נמי משמע ליה מדכתיב כי ישאלך בנך מחר גו' דנאמר כן גם לדורות הבאים וק"ל:

דף קיז בד"ה ה"ג שעומדים כו' דלא יתכן שיהא המזמור ב' פסוקים כו' עכ"ל ובספר תהלים שלפנינו יש מזמור שאין בו רק שני פסוקים הללו את ה' כל גוים וגו' וק"ל: **בא"ד** וא"ש דקאמרינן כו' דמתחיל הלל הגדול מכי יעקב בחר לו יה דהוי תחלת המזמור כו' עכ"ל ק"ק דהאי קרא דכי יעקב בחר וגו' לא הוה תחלת המזמור אלא קרא דלקמיה הללויה כי טוב ה' וגו' וק"ל: **ע"ב** בפרשב"ס בד"ה צריך שיזכיר יציאת כו' ובשאר מועדים במה מלינו מפסח עכ"ל ויש לתת טעם אמאי לא נילף נמי שבת במה מלינו אבל הר"ן כתב דנילף שאר י"ט במה מלינו משבת ודו"ק: **בד"ה** ה"ג כתיב הכא למען תזכור וגו' וכתיב התם את יום השבת עכ"ל ק"ק דבשבת גופיה בדברות שניות כתיב וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וגו' ואפשר לומר דזכירת יציאת ממצרים קאמר דנילף מג"ש להזכיר בקידוש אבל בדברות שניות לא כתיב רק זכירת עבודת מצרים אבל מדברי התוספות נראה דיציאת מצרים היינו נמי עבודת מצרים ודו"ק: **תום'** בד"ה רביעי אומר כו' קימעא לשתות מים יכנס כו' ובעי למבתי המרה כו' עכ"ל כל"ל:

ח"א דף קיז ע"א הללויה וידידיה וכסיה כו' ופירשב"ס הללויה כמו הלול כגון תחתיה וכמו כס יה כו' ע"ש אבל א"כ לא הוה צריך לפרש למ"ד אחד הוא הללויה בהגולים הרבה ונראה לפרש גבי כסיה וידידיה א"י הן היינו נמי על שמו של הקב"ה וכמו במקרא חזקיה ירמיה זכריה צפניה ועוד רבים וכן רבים משמות במקרא שסופן אל ע"ש שיתוף השם כדאיתא במדרש בשם ישראל ואין חילוק בפי' שמות אלו דבין למ"ד אחד הן ובין למ"ד ב' הן יה הוא שם אלא דלמ"ד אחד הן כולו חול ששם אדם הוא ע"ש של הקב"ה ולמ"ד שנים הן יהיה יה קודש ולמנ"ת דאינו נמחק רק שיטול לכותבו בב' שיטין אבל בהללויה א"א לפרש כן אלא בהגולים הרבה ודו"ק: **בעשרה** מאמרות של שבח כו' נקט האי לישנא ע"ש שבעשרה מאמרות נברא העולם והקדושות בכ"מ עשר הן למעלה וגם למטה כמפורש ברים מסכת כלים בחדושינו והעשירי קודש מכולם וז"ש גם כאן דהללויה גדול מכולן כו' וק"ל. **שיר** שבתורה משה כו' ר"ל דודאי אי לא הוה אשכחן שירת הים לגבי משה וישראל בתורה ניחא דהלל זה משה וישראל אמרו שהוא הנס ראשון הנעשה לישראל והכי סבר ר"א לקמן אבל כיון שמפורש בהו שירת אז ישיר לא ניחא בהלל זה דמשה וישראל אמרו אלא נביאים שביניהן כו': **אלא** כל אלו כו' דלא הו"ל למכתב כלו עד בסוף כל הספר תהלים ודוחק לומר בזה דאין מוקדם ומאוחר ולכך דריש מיניה כל אלו שבן כל ספר תהלים: **משה** וישראל אמרוהו בשעה שעלו כו' גם שאמרו שירת אז ישיר קאמר דאמרו נמי הלל זה המתוקן לישראל על כל פרק ופרק כו' כדמסיק בשחיטת פסח ונטילת לולב מיהו ק"ק היאך אמרו משה וישראל בית אהרן גו' יברך את בית אהרן גו' והרי אז עדיין לא ניתנה הכהונה לאהרן ויש לייסב וק"ל: **פסלו** של מיכה עומד כו' פי' רשב"ס דבימי דוד היה כו' וישראל כו' אלא ודאי על הים נאמר ע"ש ול"ע דא"כ על הים נמי לא היה להם לאמרו מהאי טעמא שהרי פסל מיכה היה נמי בים כדדרשינן בפ' חלק ועבר בים צרה זה פסל מיכה וי"ל דבים היה בסתר ביד מיכה ולא כן בימי דוד שכבר היה פסל מיכה מפורסם: **כל** שירות כנגד כו' לאו דווקא כל שירות כו' דודאי יש הרבה דאינן מפורשין אלא כנגד לבור והרבה דמפורשין נגד עלמו אלא דפליגי בשירות ותושבחות האמורים סתמא: **ניצוח** וניגון לע"ל כו' פרשב"ס ולא ידענא היכי משמע כו' ע"ש ונראה דניצוח ונגון חדא הוא ואמרי' בר"פ כילד מעברין נלח סלה ועד אין לו הפסק עולמית נלח דכתיב כי לא לעולם אריב ולא לנלח אקצוף גו' וע"ש בחידושינו וק"ל: **אמרו** לא לנו ה' כו' ע"פ מ"ש ויסע מלאך האלהים אין אלהים בכ"מ אלא דיין שהיו נתונין בדין אם להגאל אם להאבד כו' כפרש"י בחומש וזה שהתפללו בלשון כפול לא לנו ר"ל לא לנו ובשבילנו תגאלנו ה' כי לא לנו זכות כי אם לשמך תן גו' למה יאמרו הגוים גו' ורוח הקדש משיבה דכן אעשה למעני וכן בכל הני דמייתי כו' כשהיו בעת צרה התפללו כן לא לנו ה' גו' ויש לדקדק בזה למאי דאמרי' פ"ק דב"ב דוד כתב ספר תהלים ע"י י' זקנים אדם אברהם משה כו' והיאך קאמרי הכא הני תנאי יהושע או דבורה אמרו לא לנו ה' גו' ויותר קשה להני תנאי מחזקיה וחנניה כו' מרדכי ואסתר אמרוהו שהיו זמן רב אחר דוד ולפירוש רש"י דלא פליגי אלא כ"א מהני תנאי מוסיף על דברי חברו שאף זה אמרו ניחא: **הכל** מודים בתהלת ה' גו' הללויה דבתריה ריש פרקא כו' וכן הוא בספרי תהלים שלנו דכל הנך דחשיב הכא הוו ריש פרקא וכל השאר הללויה היכא שאינו כ"א אחד לבד הוא סוף פרקא והיינו כרב חסדא דכולהו סוף פרקא ויש לתת טעם למה יצאו אלו דחשיב הכא מן הכלל והכל מודים בהו דהוו ריש פירקא ונראה בתהלת ה' ידבר גו' סברא שמסיים בתהלה כיון שמתחיל תהלה כמ"ש התוס' בפ"ק דברכות גבי כל פרשה שחביבה על דוד כו' וא"כ הללויה דבתריה ריש פרקא ובתאות רשעים תאבד סברא הוא דלא הוה הללויה סוף פרקא כדאמרינן במדרשות בע"כ אין אומרים הלל ביום שביעי של פסח לפי שנטבעו בו המצרים וה"נ אין לומר הללויה על אבידת הרשעים אלא דהוה ר"פ דבתריה וכן י"ל במנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש דמספר באבדן של רשעים דאין לומר בהו הלל אבל הוא ריש פירקא דבתריה ושעומדים בית ה' הללויה גו' בספרים שלהם היה ריש פירקא וכמ"ש התוס' אבל בספרים שלפנינו אינו ריש פירקא אלא שהוא ריש פסוקא הללויה כי טוב ה' גו' והיינו טעמא דאי הוה סוף פירקא או סוף פסוקא דלעיל לא יתפרש בו כי טוב שהוא נתינת טעם להללויה ובשכל טוב גו' שמסיים בו תהלתו עומדת לעד אין לסיים בו הללויה כמו בתהלת ה' גו' כדלעיל ודו"ק: **ע"ב** דצלותא תלמיה כו' דאפטרתא מגן דוד כו' כיון דצלותא רחמי ניהו מתפללין אנו בזכות האבות בכל התפלות דהיינו אלהי אברהם כו' עד מגן אברהם אבל מגן דוד אין לומר בתפלה דרחמי היא ולא שייך להתפלל בזכותו שהרי אנו מתפללין על צמיחתו ויש לו לתלות בזכות אחרים. אבל תקנו מגן דוד גבי קריאת תורה לקיים המקרא ועשיתי לך שם גדול גו' ולפי שדברי נביא היה תקנוהו לגבי קריאת נביאים בהפטורה וק"ל: **זו** שאומרים אלהי אברהם כו' הוא מבואר שזה הכתוב הוא תחלת דבר ה' עם אברהם ולא נאמר אלא בלשון סיפור דברים שזאת אעשה לך שתהיה לגוי גדול וגם ואברכך ואגדלה גו' אבל לא בירך עתה בכך וה אלא שבישר לו עתה על כל הטובה וברכה שיתן לו ולבנו ולבן בנו וזאת הראיה שדברים אלו בעצמם נאמרו שוב לאברהם דכתיב ואברהם היו יהיה לגוי גדול ולכך ידוע כי אלהים הוא בעל הכוחות וז"ש אלהי אברהם שזה הכח אלהי שיהיה לגוי גדול ניתן לאברהם אחר שהיו הוא ושרה אשתו עקרים וזהו שאומרים אלהי אברהם כי זה כח אלהי שיהיה לגוי גדול נתקיים באברהם ואמר ואברכך שזה כח אלהי לא נתמלא באברהם. אלא ביצחק שנא' ויברך אלהים את יצחק וז"ש אלהי יצחק כי זה כח הברכה שאמר

קרני ראם [א] נ"ע לחלק. נ"ב לדעת התוס' לחלק דהיכי דרולה באכילתו וא"כ כיון שנהנה ודאי מהני אף בלא כונה מתא"כ בכפאו על אכילתו ל"ת זה כמתעסק בחלבים משום דהרי אינו חפץ באכילתו ומש"ה בכפאו ואכל ראיה ולאו מהכא ועיי"ש בסוגיא ותבין: [ב] מיהו התוס' נ"ב מיהו בסוגיא א"א לפרש משום כבוד ברכה דבטבל שתי ידיו ל"מ כבוד ברכה דמתאב כנסי רות עיי"ש בתוס':

חכמת שלמה

דף קטז ע"ב גמ' ולא עוד אלא שנראה כאוכל קדשים בחוץ. נ"ב לפירש"י דגרס שנראה כמקדיש כו' צריך לגרוס ונמצא אוכל קדשים בחוץ ומ"מ עיקר גירסתו של רש"י שכתב ס"ג לא כוון נ"ב דאין חילוק בין זה לזה אלא שבא להשמיע לנו שנגרוס ולא שיי' ולאפוקי מגירסת במרד"ג ע"ש:

תוס' בד"ה ס"ג ונאמר לפניו שיר חדש נ"ל שירה חדשה וכ"ב וכן הוא במרדכי להדיא דקודם שלא אומרים שירה חדשה ובברכת גאלנו כו' אומרים דוקא שיר חדש לפי שקאי על העתיד:

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לה מסכת פסחים בסייעתא דשמיא

אמרינן נתקיים ביצחק ואמר ואגדלה שמך גו' זה כח אלהי לא נגלה לאברהם וליצחק אלא ליעקב כי היה שמו ע"ש עקב ושפלות וגידל שמו הקב"ה ב"א ישראל יהיה שמך וז"ש אלהי יעקב שזה כח אלהי ואגדלה שמך על יעקב נאמר ואמר יכול בכולן חותמין כי החתימה בשם של ד' שם אחדות על כולן נאמר ת"ל והיה ברכה בך חותמין כו' והיינו אותיות של שם ד' וא"ל הקב"ה שהוא יהא נזכר בחתימה כי אברהם הוא הראשון אשר על ידו נתייחד שמו של הקב"ה וכדלקמן אמר הקב"ה אני יחיד בעולמי והוא יחיד בעולם נאה ליחיד כו' ולזה גבי יצחק כתיב ויברך אלהים גו' ולגבי יעקב ויאמר אלהים לא יקרא גו' אבל גבי אברהם זכר שם של ד' בברית בין הבתרים וא"ל אנכי מגן לך שהוא מעין החתימה אלו כוונות אלהים הם נסים נסתרים אבל נסים הנגלים פועל אותן השי"ת בשמו המיוחד שם ההויה וז"ש למשה וארא אל אברהם גו' באל שדי גו' שהוא כח אלהי המסדר מערכה בנסים נסתרים לכל אבל שמי ה' הפועל נס נגלה לא נודעתי להם ועוד מפורש בפ' חלק:

דף קיח פרשב"ם בד"ה ור"י אמר נשמת כו' והיינו דאמר הלכה כר' יהודה בתרוייהו כו' עכ"ל במשמעתין לא הוזכר דהלכה כר"י בתרוייהו אלא דר"ל דהיינו מה דאמר בסדר הגדה לומר יהללוך ונשמת משום דקי"ל כר"י לומר תרוייהו דר"י ברכת אחרת בא להוסיף וקבעוה להלק הברכות דהיינו ברכת יהללוך אחר הלל וברכת נשמת אחר הלל הגדול וזהו דעת הרשב"ם דר"י בא להוסיף ברכה אבל ממהגינו אינו כן דאנן אין חותמים בברכה רק אחר נשמת וכמ"ש התוספות בשם הר"א כהן ודו"ק **תוספות** בד"ה מאי ברכת השיר כו' ה"א דוקא בימים אבל בלילה כו' עכ"ל ומשום דבלילה אין צריך לברך לפניו ועיין ברא"ש גם במרדכי וק"ל: **בד"ה** מהודו עד כו' ורננו לדיקים בה' אינו מן המזמור עכ"ל ודאי דזה המקרא אינו מן המזמור זה בספר תהילים אלא שהוא תחילת מזמור ל"ג בספר תהילים ואולי משום דבברכות שאומרים בשבת נסדר זה המזמור רננו לדיקים בה' וגו' אחר הלל הגדול וטועה האומר שזה הפסוק רננו לדיקים וגו' שייך אלעיל להלל הגדול ויסברו שתחילת המזמור שנסדר אחר הלל הגדול מתחיל הודו לה' בכנור ע"כ אמרו אל תטעה בכך לומר כן בסדר של פסח דלא קאמרי הכא אלא עד על נהרות בבל וק"ל:

בא דף קיח ע"א שהקב"ה יושב ברומו כו' וזהו דבר גדול הוא שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומשגיח למטה בשפלים ליתן לכל בריה מזונו וכדאמרי' פ"ק דע"ז שהקב"ה זן מקרני ראמים עד בילי כינים והיינו נותן לחם לכל בשר ומ"ד ה' רועי לא אחסר הוא הלל הגדול הי"נ הכי קאמר כיון שה' רועי שהוא משגיח וזן את כל העולם גם אני לא אחסר ויש לדקדק אההיא דפ"ק דברכות דאומרים תהלה לדוד ג"פ בכל יום משום דכתיב ביה פותח את ידך גו' ופריך ונימא הלל הגדול ומשני דאית ביה הרתי דאתי נמי בא"ב ה"נ מה"ט נימא דהלל הגדול היינו תהלה לדוד דעדיפא טפי דאית ביה תרתי וי"ל דודאי לגבי הך מלתא דהקב"ה זן ומפרנס כל העולם מפורש טפי בקרא דנותן לחם לכל בשר דמה"ט פריך התם וניתא הלל הגדול כו' כמפורש שם ועוד דכל הכ"ו הודו מכוונין אדבר זה שהקב"ה זן כל עולם בחסדו שהתחיל הודו לאלהי האלהים גו' והודו לאדוני האדונים גו' לומר שלא ניתן הארץ ביד שרי מעלה אבל הוא בעצמו משגיח וזן כל בריה וזה שסיים הודו לאל השמים גו' גם שהוא יושב למעלה הוא משגיח בארץ ליתן לכל בריה שפלה פרנסתה ולכך נקרא הלל הגדול ואומרים אותו בפסח במקום סעודה על הכוס אבל התם לגבי תפלה טפי אית לן למימר תהלה לדוד דאית ביה תרתי דהיינו דאית ביה נמי א"ב אותיות התורה ואמרי' אין עומדין להתפלל אלא מתוך דבר הלכה ודו"ק: **ולא** נתן להם התורה וזן כו' שלא היו ראוים למזונות כדאמרי' פ"ק דב"ב אסור לתת פתו לע"ה ואעפ"כ הקב"ה זן אותו בחסד ומספר שם של ד' הוא כ"ו כנגד כ"ו דורות כי נח היה בדור י' הוא התחיל להשלים י' שבשם ובדור פלג שהוא דור ה' אחר נח נעשה פירוד בין שם י"ה ובין ו"ה של השם ובא אברהם בדור ה' אח"כ להשלים ה' אחרונה שבשם כמ"ש אברהם יקרא שמך ובא בדור ו' אח"כ היה נתינת התורה ונשלמה ו' שבכל השם וז"ש הודו לה' גו' שמספרו כ"ו כי טרם שנשלם בזמן מתן תורה לא היה העולם קיים כ"א בחסדו וטובו הגדול: **מ"ד** הודו לה' כי טוב גו' דלפי פשטיה דקאי כי טוב אה' ה"ל למכתב הודו כי טוב ה' גו' דומיא דכתיב בכה"ג הללויה כי טוב ה' וע"כ דרשו דכי טוב לא קאי אה' אלא אטובתו של אדם ולכך כתיב לה' בל' ר"ל הודו לה' על שגבה חובו בכי טובתו של אדם עשיר בשורו כו' וק"ל: **קשין** מזונותיו כו' כתיב בעלבון הגו"ן בסוף מורה על הרבים בנקבה וה"ק דקללה הנאמרה באדם כפול כקללה הנאמרה בנקבה שנאמר בה בעלב תלדי שהוזכר העורח במזונות נזכר כפול כנקבה היולדת: **וסמיך** ליה לגוזר ים סוף גו' לא ידענו מאי סמיך ליה דהא כמה קראי אפסיקו בינייהו ומאי קרי ליה סמיך משום דנחד מזמורא נינהו א"כ הל"ל נמי דקשין מזונותיו כבריאת שמים וארץ וכמכת בכורות וככל הני נסים דכתיב נמי בההוא מזמורא: **האלהים** הרועה גו' וכמ"ש במס' תענית דד' מפתחות ביד הקב"ה ותשיב מפתח של פרנסה בהדייהו אבל בגאולה כתיב המלאך הגואל גו' וכן כתיב בגאולת ישראל בעולם הזה ומלאך פניו הושיעם אבל בגאולה דלעתיד קאמר בתחלתו הוא גואלם גו': **זלגו** עיניו דמעות כו' כי היה סבור כיון שמאכלו שוה כחמור ישוה גם בדעתו כחמור כי מזונות החמור יולידו טבע חמורי ולא נתקררה דעתו עד שאמר לו שיאכל לחם כי טעם הדגן מביא לאדם דעת שע"ז אמרו בסוכה בקטן יוסיף דעת יוסיף גו' כדמפורש שם: **אשרינו** שלא עמדנו בראשונה כו' כ"ה הגירסא בנוסחות חדשות אבל בספרים ישנים אשרינו אם עמדנו בראשונה כו' ור"ל דכל זאת לא שוה לן שא"ל בזעת אפך גו' ואשרינו יותר אם עמדנו בראשונה כמו קודם החטא שהיתה פרנסתן מצויה בלא טורח כלל וע"ז אמר אביי דעדיין לא פלטינן מינה דקאכלינן עשבא דדברא בלא טורח כלל: **קשין** נקביו כו' דריש לועה מלשון לוחה בא' שהם מתחלפים בכתב כדאמרי' פרק הבונה שלא יכתוב אלפין עיינין כו' גם בלשון באותיות אחה"ע וכה"ג דרשוהו בפ' הרואה ובשב"ס פ' בע"א: **שיש** בו ה' דברים כו' אלו החמשה הם כוללים העיקרים השלשה יצ"מ וקריעת ים סוף מורים על מציאותו וחידוש עולם ומתן תורה דכתיב ההרים רקדו גו' מורה על תורה מן השמים ותחיית המתים מייתי ליה מדכתיב בארצות החיים בלשון רבים ולא כתיב בארץ החיים וע"פ מ"ש פ' י"נ דלעתיד יהיה לכ"א מישראל בהר ובעמק ובשפלה כענין האמנתי כי אדבר גו' ר"ל שהאמנתי כי אדבר לזכות לעתיד בת"ה כי הנה עניתי מאד בעולם הזה כדי לקבל שכרי הטוב לעולם הבא ושוב אמרתי בחפזי שכל אדם יזכה לכך והוא דבר כוזבי כי לא יזכה אדם לב' שלחנות והרשע שכבר קיבל שכרו בעולם הזה לא יזכה לעה"ב: **וחבלו** של משיח מורה על שכר ועונש ומייתי חבלו של משיח מלא לנו גו' כמפירש לעיל לא למעננו ולא בזכותינו אנו מבקשים להצילנו מחבלו של משיח או מצרת מלחמת גוג ומגוג וחזקיה אמר דבירידתן לכבשן אש אמרוהו דמשום דבהאי קרא מפורש למה יאמרו הגוים דמשמע שהיה זה בפני האומות וכן בעלייתן משמע ליה מקרא שהיה זה בפני האומות וכן מצינו מפורש במשנה דחנניה מישאל ועזריה דכתיב ומתכנשין אחשדרפניא סגניא גו' ענה נבוכדנצר ואמר בריך אלההון די שדרך גו' די לא איתי אלהא אחרן גו' היינו דבעלייתן הללו את ה' כל גוים גו' ומהלשונות הכפולות בין בירידתן ובין בעלייתן משמע להו דכל חד מינייהו אמר מלתא חדא וסיפא דעניא בירידה למה יאמרו הגוים גו' אמרו כלם דמפורש ביה עלבי הגוים כסף גו' שעל כך הושלכו לכבשן אש וכן בסיפא דעניא בעלייתן ואמת ה' לעולם אמרו כלם דהיינו שע"י הללתם נתאמת שה' אמת הוא: **אמר** גבריאל כו' בהך מעשה דאברהם לא קאמר דעמד יורקמי שר הברד להצילו ואפשר ששר הברד יורקמי הוא ידע דאין הצלתו תהיה אלא ע"י הקב"ה מטעם שאמר אני יחיד כו' והוא יחיד כו' כמ"ש א' היה אברהם: **אני** שר של אש כו' מצד הבטחה שא"ל הקב"ה תזכה להציל ג' מבני בניו המ"ל ליה וע"כ צ"ל מה שעמד שר הברד להציל לא ידע מהבטחת הקב"ה לגבריאל: **שם** ע"ב דגים ש"ים אמרוהו כו' דגים לאו בעלי דבור הם ומליצו בפ' שירה הדכל המינים נבראים אומרים שירה ואפשר דהיינו שר ומלאך שלהם דכל מין יש לו מלאך ושר מיוחד למעלה וכדקאמר לקמן א"ל הקב"ה לשר כו': **שנותן** לו רבו כו' רוצה לומר נהי דמה שקנה עבד קנה רבו וגם יכול לומר לו עשה עמי ואיני זנך מ"מ מזונות מה שנתן לו כבר אין מן הדרך שחוזר ונוטל ממנו: **א"ל** נחל קישון יהא ערב כו' גם שתובעין את הלוה תחלה בסתם ערב מ"מ הכא כיון שאין עבד תובע רבו נעשה הערב מסתם ערב קבלן: **פלט** אותן ליבשה כו' שנא' וירא וגו' דלפי פשטיה הוא מקרא מסורס וירא ישראל על שפת הים את מצרים מת ומדכתיב בתריה ויאמינו בה' גו' למדו לומר דעד"כ לא האמינו דמקטני אמנה היו ודו"ק: **פתחו** דגים ואמרו ואמת גו' וריש' דקרא נמי ודאי מפורש בזה הללו את ה' כל גוים על נסים של קריעת ים סוף שהיה מפורסם בכל גוים כי גם המים שבכלים נבקעו שבחוהו כל האומים על מלחמת סיסרא שהיה מפורסם בכל אומות שהכוכבים ממסילותם נלחמו: **שמוני** בניך כחולדה כו' לענין שפלות ולגריעות מדמה לה לחולדה זו כו' כפרש"י ורשב"ם אבל אם הבנים שמחה לא יתפרש היטב דחוגה מבעי ליה ונראה לפרש דלמעליותא קאמר דמדמה לה לחולדה וכהאי לישנא אמרינן בחולין מאי חלד כחולדה הדרה בעקרי בתים פעמים מכוסה כו': **מ"ד** אהבתי כי גו' דלפי פשטיה לא יפול בו לשון אהבתי אלא לשון בקשתי או תאבתי ולכך דרשו מיניה אהבתי כמו אהובה אני ואימתי אני אהובה כי ישמע ה' קול תחנוני דהיינו כשאני מתפלל דרך תחנונים כמ"ש אל תעשה תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים כו': **ה"ק** הללו גו' אגבורות ונפלאות כו' פרש"י דחויתו שעשה לי עכ"ל אבל גירסת הספרים דעביד בהדייהו לא משמע כן דהל"ל דעביד בהדן ונראה דה"ק אגבורות ונפלאות שעשה באומות כמו במצרים ובמלחמת סיסרא וכיוצא בו וקרוב לזה פי' רשב"ם וק"ל: **כ"ש** אנו דגבר עלינו כו' מלינו בקרא כי במקום כ"ש: **בסבור** אינו מקבל מהם כו' מדכתיב לעיל לך יובילו מלכים שי ופ"ע את אלו משמע ליה הך דרשה דלא בעי לקבולי מינייהו מעיקרא עד שא"ל הקב"ה קבל מהם ואמר דנשאו כוש ק"ו בעלמא ומה הללו שנתעבדו כו' ק"ו פריכא הוא דמה למצרים שקבלו מהם משום דאכסניא עשו לבניו וכה"ג מלינו כמה ק"ו כגון ואיך ישמעני פרעה ואמר **נשאה** מלכות רומי הרשעה ק"ו כו' הכא ודאי דליכא פירכא אי מכוש נשאה ק"ו וכבר כתבנו כזה דמלכות הרשעה שהיא רומי היא אדום והיינו אחיהן ואמר שהקב"ה א"ל לגבריאל גער חית קנה כו' וקנה לך עדה כו' כבר נקראו ישראל קנין דכתיב עם זו קנית גו' אבל קנה לך עדה שנית בזמן הגאולה כמ"ש יוסיף ה' שנית ידו לקנות שאר עמו וק"ל: **שדרה** בין הקנים כו' וכתיב לפי דרש זה קנה בלשון יחיד לרמוז על הקנה אחד שנעץ גבריאל בים ועליו נבנה כרך גדול של רומי כדאמרינן בפרק כ"ע ולזה נקט נמי הכא גבריאל שהוא היה גורם לתחלת בנינה והוא יהיה תחלת חורבנה של רומי דהיינו גערה ע"י גבריאל שהוא שלוחו של מקום בכ"מ לעשות דין: **ששחטו** אבירים כו' פי' שחוטים עוה אבירי ישראל כגון ר' עקיבא וחבריו כמו ששוחטין עגלים של הפקר עמים דהיינו של כל העולם שהם דהפקר: **ברצי** כסף כו' וכה"ג דרשו בפרק י"ה התרפס ורהב רעיך התר לו פס יד אבל מה שאמר הכא ואין עושין רצון בעלים אינו מפורש בקרא ואפשר שהם דברי ר' יוחנן גם שהכתוב מעיד שפושטין יד לקבל ברצי כסף אין מקיימין דבריהם וק"ל **קרבות** כו' יש לפרש קרבות כפשטיה כפרש"י בספר תילים מלשון קרבות ומלחמה דהיינו במקדש ראשון אלו השלימו עם נ"נ ולא מרד בו לדקיהו לא גלו כלל ויותר במקדש שני אלו שמעו פריצי ישראל לריב"ז ולחכמים שבאותו דור והשלימו עם טיטוס לא גלו כמפורש פ' הניזקין ויותר בספר יוסיפון וז"ש אבל קרבות ומלחמות יחפצון ולא בשלום: **שס"ה** שווקים כו' מספר זה שס"ה כי אוה"ע מונים לחמה שימי החמה הם שס"ה וכל ענייניו מושכים אחריו וכמ"ש כשחמה לוקה סימן רע לאוה"ע ושאמר הני למאן לך ולחברך כו' שנאמר סחרה ואתננה קודש גו' גבי נבואת צור כתיב והיא מלכות רומי: **כי** ליושבים גו' אר"א זה המכיר מקום חברו בישיבה כו' היינו לפני ה' דאין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה ופרק שנו חכמים שנינו בתו"ת דברים שהתורה נקנית בהם המכיר את מקומו והכא קאמר ומוסיף דלא זכה להך מלתא אלא ברגיל כ"כ בישיבה דאפי' מקום חברו הוא מכיר והיינו מדכתיב ליושבים בל' רבים ועי"ל דהכא הכי קאמר המכיר את מקום חברו כו' היינו שמכיר מעלת חברו בתורה ובחכמה להיות מקומו לפנים ממנו כדאמרינן בב"ב במסיבה הלך אחר הזקנה בישיבה הלך אחר החכמה ולא איירי בב"ה שיש לכ"א מקום קבוע:

דף קיט ע"ב בד"ה אבל לפניו מלוה לברך כו' אינו בנוסחא שלפנינו כאן בגמרא אלא בפרק לולב וערבה איתא כל הסוגיא ע"ש: **בד"ה** אמר רב שלא כו' והשמש באמצע פי' משום היכרא כו' עכ"ל בנוסחת המשנה שלפנינו אינו כן אלא והמיחס באמצע ולרבותא נקט לה הכי כפרש"י ע"ש: **בא"ד** דאלת"ה לפרוך ממתני' לרב דאין מפטירין אחר הפסח כו' הא אחר מלה כו' עכ"ל לשונו קלת מגומגם דהא ודאי לרב ליכא למפרך דהיאו לא נקט במלתיה מלה אלא שהוא מפרש מלתי' דמתני' דאין מפטירין כו' ושמואל ור"י מפרשי לה בע"א ולענין פסח ולא תקשי ליה הך דיוקא דהא אחר מלה מפטירין לשמואל גופיה דמפרשי לה כגון אורדילא כו' אלא לרב יודא אמר שמואל דקאמר בהדיא אין מפטירין נמי אחר מלה כו' אבל הכי הל"ל בפשיטות דע"כ לא אתקש לפסח לפירוש דרב לענין ב' מקומות מדיוקא דמתניתין אחר פסח הוא דלא הבל לאחר מלה מפטירין ודו"ק: **בא"ד** דהא דקאמרי' לקמן כו' הא אתקש מלה לפסח ולא נהירא ובירושלמי מפרש כו' פ"ק דתענית ישן אסור לאכול כו' ורבה הוה מתנמנם ובעי למיסר כו' עכ"ל כל"ל ור"ל דלא נהירא לומר שעובדא דאביי ורבה בפסח היה לענין מלה דהא לא אתקש לפסח אלא בירושלמי מפרש דהאי עובדא בליל תענית הוה דאמרי כו' ורבה היה מתנמנם ובעי אביי למיסר לו ולאכול בתר הכי וקא אייתי ליה רבה ראייה מפסח דכי היכי כו' וכה"ג כתב בעל המאור דלא בפסח הוה אלא בבי מדרשא ע"ש ובר"ן ודו"ק:

בא דף קיט ע"א זה המקבל פני חברו בישיבה וכו' ואפשר דזה בכלל מ"ח דברים דחשיב שם שהתורה נקנית בהם והוא בדיבוק חברים או נושא בעול עם חברו כו' ועי"ל הכא דה"ק דמקבל פני חברו כו' על פי מ"ש מעולם לא קדמני אדם בבית המדרש והיינו דמקבל פני חבירו בישיבה ולא שחברו מקבל אותו וק"ל: **סתרי** תורה כו' היינו מעשה מרכבה מקרי סתרי תורה בפרק אין דורשין ואסור לגלות אפי' ליחיד אם לא מבין מדעתו אבל מעשה בראשית שרי לגלות ליחיד אפי' אינו מבין מדעתו כדמוכח התם וכן פירושו של שם אמרי' בפ' י' יוחסין דחכמים מוסרים אותו לתלמידיו פעם אחד או ב"פ בשבוע וק"ל **טעמי** כו' משמע ליה זה המגלה שהוא מחובר לדלעיל ליושבים לפני ה' משום דבר המכסה עתיק לגלותו והיינו טעמי תורה המכוסים בתורה והא דאמרינן פ' כ"ג מפני מה [illegible] נתגלו טעמי תורה שהרי ה' מקראות נתגלו טעמן ונכשל בהן גדול העולם כו' היינו דבר [illegible] גילה טעמן מביא לידי מכשול אבל דבר שמכוסה טעמו בתורה גם אם חכמים נותנים בו טעם לא יבא לידי מכשול ועוד י"ל ולחלק בין טעמי התורה דהכא ובין טעמי מצות התורה דהתם: **ביו"ד** ומרו למי כו' לעיל אמרינן דתהילים נאמר בי' מיני שבח וחשיב למנלח מזמור בתרתי ולהכי קאמר אם בנילוח למה מזמור ואם מזמור למה נילוח אלא ומרו על הנילוח ששמח הקדוש ברוך הוא ומייתי ליה שנ' לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו וגו' דעמידתו בפרץ לפניו הוא כמו נילוח ומדקרי ליה הכא בחירו משמע דעל כך בחר הקב"ה בו שיפה עשה שנלחו וק"ל: **זה** ידו של הקב"ה כו' הוא ימינו שהוא רחמים ע"ש ימינו פשוטה לקבל שבים: **באו** מצרימה כו' מדכתיב הארץ סתם ליכא הוכחה אשאר ארצות דאימא דקאי אארץ מיוחדת שהוזכיר בקרא דלעיל מיניה דכתיב ויחזק הרעב בארץ מצרים גו' אבל מדכתיב וכל הארץ דרשו מיניה משמעו כל יושבי הארץ דהיינו עולם התחתון דהיינו גם שאר ארצות והא דנקט גבי ליקוט הכסף בפרטות ארץ מצרים וארץ כנען היינו משום שמספר בהם הכתוב ארץ כנען בענין יעקב ובניו שע"כ באו לארץ מצרים וסיפור ארץ מצרים שקנה יוסף אותם ואת אדמתם בלחם: **שאין** בה דגים כו' כתבו התוס' דרך ליידי עופות לחם דגן ודריש ויגללו כי למ"ד מתחלפת בדל"ת בכמה מקומות עכ"ל והוא מטעם כי הם ממוצא אחד דטלנ"ת ונראה דגם לפי הדרש לא זז מלת ויגללו ממשמעו מלשון ריקות דאל"כ היאך משתמע מיני' דעשאוה כמצודה שאין בו דגן ושמא אדרבה כמצודה שיש בו דגן אלא ע"כ משמעו הוא לשון ריקות אלא מדכתיב לשון ויגללו במקום ורוקינו דרשו ביה דהריקות היה כמצולה או כמצודה וצ"ל נמי לפי דרש זה יהיה וישאילום שני דברים דהשאלה איש מאת רעהו גו' והצלה מכסף הלקוט של יוסף כדאמרי' הכא: **אודך** כי עניתני אמר דוד כו' נראה לפרש אודך כי עניתני גו' במלחמה עם גלית הפלשתי ולפי שע"י זה אמר שאול בן מי זה הנער שראה בו טכסיסי מלכות ודואג השיב על זה עד שאתה שואל אם הוא ראוי למלכות שאל אם ראוי הוא לבוא בקהל כמפורש כל זה במסכת יבמות ע"כ אמר ישי אבן מאסו הבונים שהם דואג וסייעתו שהיו ת"ח שנקראו בונים שהיו מואסים בו שאיני ראוי לבא בקהל והיה לראש פנה מב"ד של שמואל שהותר לבוא בקהל ונעשה ראש פנה ומלך על ידו ואמר מאת ה' גו' אמרו אחיו שמתחלה גערו בו מלילך במלחמה על גלית כמפורש בקרא ואחר שראו שהללית אמרו מאת ה' גו' נפלאת גו' שיהרוג דוד הפלשתי שכל ישראל יראו מפניו ואמר זה היום עשה ה' גו' אמר שמואל על אותו יום שבא שמואל ע"פ הקב"ה למשוח את דוד ועל זה אמר בשעת משחו דהן אנא ה' הושיעה גו' אמרו אחיו והצליחה אמר דוד כמ"ש וימשח אותו בקרב אחיו ותצלח רוח ה' אל דוד ואמר ברוך הבא גו' אמר ישי כדכתיב בענין ויחרדו זקני העיר לקראתו ואמר שלום בואך דהל"ל ויאמרו שלום גו' אבל אמר ויאמר בל' יחיד על ישי שהוא עיקר הזקנים ואמר שלום בואך דהיינו שאמר כאן שהוא אמר ברוך הבא וברכנוכם מבית ה' אמר שמואל בתחלת ביאתו לשם שהיה מסתפק באיזה מאחיו בחר ה' אמר לכולן ברכנוכם מבית ה' גו' ואל ה' ויאר לנו גו' אמרו כולן אחר שהאיר הקב"ה לשמואל מי הוא מבניו שנבחר למשוח אמרו כולן אל ה' ויאר גו' אסרו חג בעבותים אמר שמואל כמ"ש בענין התקדשו אתי בזבח גו' אלי אתה ואודך אמר דוד בסוף סעודה על שבחר בו הקב"ה יותר מאחיו ולו נאה לברך ברכת המזון כדלקמן בסעודה דלעתיד דלאחר שאוכלין ושותין כו' אומר דוד לי נאה לברך וכו' וע"ז וארוממך אמרו כולם דהיינו שאומרים ברכת הזימון כדאמר בפ"ג שאכלו מנין לברכת הזימון שנא' גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו גו': **ע"ב עתיד** הקב"ה כו' נ"ל לפרש כן דמלת הילד מיותר דבילחק משתעי קרא גם ויגמל מיותר דכתיב בסיפא דקרא ביום הגמל את גו' וע"כ דרשו בו שנרמז כאן גדולת ישראל לעתיד שיגמול להם הקב"ה חסד ויעשה להם משתה גדול ולכך כתיב גדול בלשון זכר דמשתה לשון נקבה היא אלא דרמז לעתיד הוא ע"ב נאמר לשון זכר כמו שיר חדש והם נקראים ילד שעשועים ואמר לאחר שאוכלין ושותים באותה סעודה כשבאין לברך ברכת המזון נותנין לאברהם כוס של ברכה כו' הוא מבואר לפי הדין שהגדול מברך והאבות וגם משה שנתנה תורה על ידו גם יהושע כשעל ידו נכנסו לארץ ישראל הם כולם גדולים מדוד אלא שכ"א מהם נתן סיבה המניעה ממנו מלברך וכלפי מ"ש בפ"ג שאכלו שצריך להזכיר בברכת המזון ברית ותורה וארץ ומלכות בית דוד בב"י והטעם מפורש שם ועוד אמרו שם משה תיקן להם ברכת הזן בשעה שירד להם המן יהושע תיקן להם ברכת הארץ כשנכנסו לארץ דוד תיקן להם על ישראל עמך ועל ירושלים ושלמה תיקן על הבית הגדול והקדוש ולזה אמר אברהם שאמר איני מברך שילא ממני ישמעאל וכן יצחק שילא ממנו עשו ולא יכול לומר ברית שהוא בריתך שחתמת בבשרנו שהיא המילה שאין זוכים במילה דכתיב בפרשת מילה ואת בריתי אקים את יצחק ואמרינן כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק למעט את זרע עשו ואמר שיעקב אמר שנשאתי ב' אחיות שהוא דבר שעתידה תורה לאסור ואיני יכול לומר תורה דהיינו על תורתך שלמדתנו ומשה שאמר שלא זכיתי ליכנס לארץ ואיני יכול לומר על ארץ חמדה גו' דמ"ה קאמר שלא תיקן אלא ברכת הזן ולא ברכת הארץ ויהושע שתקן ברכת הארץ שזכה ליכנס בה אך כיון שלא זכה לבן כמו שזכה דוד לבנות ירושלים ושלמה בנו בנה בית המקדש וע"כ אמר שלא יכול יהושע לומר על ירושלים כו' ועל הבית הגדול כו' אבל דוד שזכה שהוא בנה ירושלים ובנו בנה בית המקדש שע"ז תקנו ברכת ב"י וע"כ אמר לי שזכיתי לכל הני מילי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא גו' לעיל מיניה כתיב מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי ר"ל דבכל אחד מן הראשונים חסר בו מכל תגמוליו שהם ברית ותורה וארץ ומלכות בית דוד בב"י אבל עלי כל תגמוליו שיש לי

ברית

בריה ותורה וארץ ומלכות כב"י וע"כ נאה לי כוס ישועות גו' שהוא כוס של ברכה שאנא אותו ובשם ה' אקרא בברכת הזימון כמ"ש בר"פ שלשה שאכלו ברכת הזימון מנלן דכתיב כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו וברנו כו"ם הוא רמז על מדת הדין גי' אלהי"ם אשא בגבהת"ו ובשם ה' אקרא להפוך מדת הדין לרחמי"ם להיות כוס ישועות וכן בב"י אמן סלה:

דף קב בפרשב"ס בד"ה ישנו טלן כו' וליכא לפרושיה טעמיה משום דאין מפטירין כו' עכ"ל לרב קושטא הוא הא דאין מפטירין כו' נמי הוה טעמא משום ב' מקומות אלא לשמואל ור"י קאמר דהא דאין מפטירין הוה טעמא דלא ליבטיל טעם הראשון וק"ל: **תוספות** בד"ה באחרונה כו' וכן נ"ל דהלל שהיה כורך מצה ופסח בסוף הסעודה כו' עכ"ל ר"ל דמצה דאורייתא לאכלה ע"י כריכה והיינו בסוף הסעודה עם הפסח שנאכל לבסוף על השובע ובתחלת הסעודה היה מברך על המצה כו' ויש לדקדק כיון דמצות כריכה להלל היה בסוף הסעודה אנו שעושין זכר למקדש כהלל אמאי אנו עושין את הכריכה קודם סעודה ויש ליישב כיון שאנו מסתפקין לעיל אם הלכה כהלל אם לאו א"כ לרבנן דפליגי עליה יבטל טעם המרור שהוא רשות את מצה דאורייתא דקי"ל כרבא בשמעתין דמרור דרבנן ומצה דאורייתא ודו"ק: **בא"ד** ומיהו להאי פי' דלעיל כו' א"כ ה"נ יחזור כמו כן על הטופגנין כו' עכ"ל והלל נמי היה אוכל בתחלה טופגנין כו' ועיין בפסקי תוספות וק"ל: **בד"ה** כל בן נכר כו' אין לפרש בו אינו חייב כו' עכ"ל עיין בכל דבריהם אלו בדיבור זה בתוספות פ' כל שעה ובפ' הערל כפי חילוף הנוסחאות וק"ל: **בד"ה** רב אחא כו' מר נפקא ליה מעליו כו' דעליו מיותר לומר דעליו של פסח כו' עכ"ל קשה להולמו דמאן דנפקא ליה התם מדכתיב ז' ימים תאכל וגו' מהיקש' הוא אכילת מצה לאזהרת המן לקבוע אכילת מצה לדורות כמו אזהרת חמץ כו' כפרש"י שם ובספרים מדויקים נמחק כל זה מדברי התוספות וכל"ל מר נפקא ליה מדכתיב שבעת ימים תאכל עליו וגו' ומר נפקא ליה מבערב וגו' וק"ל: **ע"ב** גמרא בחפזון עד שעת חפזון א"כ מת"ל בלילה יכול כו' ת"ל בלילה בלילה הוא נאכל כו' כל"ל: **ברשב"ם** בד"ה שלמים כו' דכתיב ביום זבחכם כו' דהא בלילה לא בא למעט כו' כל"ל: **תוס** בד"ה מנא תותירו עד כו' אע"ג דדרשינן מיניה ליתן לו בקר שני לשריפתו כו' אית מאן דמפסק כו' עכ"ל ק"ק ומאי קושיא דהאיא דבוקר שני לשריפתו מבוקר בתרא נפקא ליה דכתיב והנותר ממנו עד בוקר באש וגו' כדמוכח פ' כיצד צולין ע"ש ודו"ק: **בד"ה** אמר רבא כו' אבל הא דאמרינן הקטר חלבים ואמורים עד עלות כדאמרי' כו' עכ"ל ורש"י פי' שם דעד הנץ לא קאי כלל אהקטר חלבים כו' ע"ש:

דף קכא בד"ה כשהמצא לומר כו' וקשה דלעיל הוכחנו מהנהו דפסחים דאית להו תקנתא וכדכתיבנן לעיל כו' עכ"ל כל"ל ור"ל מהנהו דפסחים היינו מהך סוגיא דפ' האשה ומהך סוגיא דשמעתי' וכמ"ש התום' לעיל וק"ל: **בא"ד** ורשב"ס פי' וכו' ולא גרסינן ולא שפיכה בכלל זריקה דהא אין שום קרבן כו' עכ"ל כל"ל וכ"ה בתוספת בר"פ ב"ש בשם רשב"ס שכתב בשם רש"י אבל אינו בפי' רשב"ס שלפנינו בשמעתין ול"ל גם לפי"ז הא דזבח לא פטר הפסח משום דזבח טפל לו וכ"כ התוספות שם אלא שטעות נפל שם בדבריהם פסח טפל לו במקום שזבח טפל לו ע"ש ודו"ק: **בא"ד** ור"ח כהן פי' כו' ואין להקפיד דברכת פסחים על כו' והלא אית ליה נמי דפסחים כו' עכ"ל אין כל זה מובן אבל בתוספות פ' ב"ש כתבו דלפי גירסת ר"ח כהן יהיה הפי' כשיטת רשב"ס ע"ש וע"כ נראה להגיה הכא בתוס' ואין להקפיד וברכת פסח על עיקר כו' וקשה והלא אית ליה נמי דפסח מנותו בשפיכה כו' ור"ל דהך סוגיא דפרק האשה אכתי קשה דקאמר אילו פסח בשפיכה ס' דמשמע מנותו בשפיכה חזקא כו' וכ"כ גם התוס' שם וכל מה שהקשתי על רשב"ס קשה גם לפירוש זה של הר"ח ע"ש וק"ל:

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לה מסכת פסחים

הגהות על מסכת פסחים מהגאון בעל הלבוש זצ"ל

עם הגהות ותקונים מאת הגאונים המפורסמים בעהמ"ח ספר מפרשי הים זצ"ל

דף ב ע"א משנה אור לארבעה עשר (קדושין ג א') תוס' ד"ה האשה: **גמ'** דעד צאת הכוכבים יממא הוא (שבת לה א') תד"ה פרי: לנדור מן האור (יבמות עה א') תד"ה והני. (ע"ז כו א') תוס' ד"ה אלמא: לאור יקום רוצח (סנהדרין עב ב') תוס' ד"ה כאן: **ע"ב** מאימתי יד אסור (ר"ה טו ב') תוס' ד"ה וכי: לאור עבורו (זבחים ט ב') תוד"ה אור:

דף ג ע"א ביום אתה שורפו (שבת כד ב') תוס' ד"ה בוקר. (פסחים פג ב') תוס' ד"ה ליתן: **קרי** נגהי (ברכות נט ב') רש"י ד"ה נגהי: שהרי עיקם הכתוב וכו' (סוכה ב א') תד"ה דאורייתא: **ע"ב** הניעני כפול (קדושין נג א') תוס' ד"ה וקאמר דהוה סליק ואכיל (יבמות מז א') תוס' ד"ה במוחזק: אשר ליה ריב"ב (מנחות סס ב') תוס' ד"ה ריב"ב: מי קא ספו לך (מס' ע"ז ג ב') תוס' ד"ה ספת: צא ובשר (מ"ק כ א') תוס' ד"ה אינו. (מנחות עב ב') תוס' ד"ה תעיס:

דף ד ע"א נבדוק מצפרא (חולין לא ב') תוס' ד"ה מכלל: וישכם אברהם (יומא כח א') תוס' ד"ה אמר: משמסר לו מפתחות (ב"ק נב א') תד"ה כיון. (ב"ב נב ב') תוס' ד"ה נעל. (שם נג א') רשב"ס ד"ה וכשהא: **ע"ב** הימטהו רבנן ברדבנן (עירובין יא נ"ל לה ב') תוס' ד"ה כאן. (כתובות כח א') תוס' ד"ה הנו: ניחא ליה לאינש (פסחים ו נ"ל י ב') תד"ה בממוניה: [א"ה עי' בשו"ת אא"ז בעל שער אפרים סי' ב']:

דף ה ע"א מאי שביעי שביעי להג (שבת קלא ב') תד"ה קמ"ל: **ע"ב** אבל אתה רואה (פסחים מו ב') תוס' ד"ה כותיל. (מנחות כו א') תוס' ד"ה חד: דקביל עליה אחריות (פסחים לא ב') תוס ד"ה שקונה. (ב"מ פב ב') תוס' ד"ה אימור: דאילו מגנבו כו' (שבועות מד א') תוס' ד"ה שומר:

דף ו ע"א דמצי לסלק ליה בזוזי (בכורות יז ב') תד"ה אין: [א"ה עי' בשו"ת הרשב"א חלק א' סי' ש"מ]: שנאמר לא ימצא (גיטין לז א') תוס' ד"ה שהוי: ואם של הקדש הוא (ביצה לט א') תוס' ד"ה כקדש: **ע"ב** עומד בפסח ראשון (גיטין ס א') תוס' ד"ה פרסת. (בכורות מ ב') תוס' ד"ה בסרוס: [א"ה עי' בפר"ח סי' תכ"ט לענין אם מתחילין לדרוש בפורים בהלכות פסח ולא נזכר מדברי התוס' הלו בבכורות]: כלל ופרט המרוחקין (מ"ק ג א') תוס' ד"ה אין: הבודק צריך שיבטל (פסחים ב א') תוס' ד"ה אור: וכי משכחת לה (שם כא א') תוס' ד"ה ואי: שו' שעות ולמעלה (קידושין נח א') תוס' ד"ה אלמא:

דף ז ע"א תיבה שנשתמשו בה (ב"מ כו א') תוס' ד"ה הכא: **ע"ב** כל המצות מברך (ברכות טו א') רש"י ד"ה ברכה: [א"ה דברי רש"י תמוהין שם דמהיכא שנלת מכאן דברכה דרבנן ועוד מאי צריך רש"י לזה והלא נודע דכל הברכות דרבנן ולא ראינו למפרשים שיתעוררו בזה ואפשר דכוונתו דהא דיש לומר דחכמים תיקנו כעין דאורייתא ופי' בתוס' בם ד"ה אי אפ"ה כיון דמכ"מ אינו תלוי כלל בברכה דהרי רבנן הוא שאמרו לברך עובר לעשייתן כא לאו כפי היה סגי לברך אחר כך והמטה דעביד עביד הם כן ממילא שפיר נקט תרומתו תרומה וזהו דמסיק כש"ס ולא בברכה תליא מילתא ויש ליישב בזה קושיות רבות בגיגיא והכ"מ כן אמרנו כהפזנו לפי תומר כנוסח ודו"ק]: חוץ מן הטבילה (חולין קלו ב') תוד"ה כר"א:

דף ט ע"א חבר שמת (גיטין ל ב') תוס' ד"ה מעבר: מערים אדם על תבואתו (גיטין פא א') תד"ה דרך. (ב"מ פח א') תוס' ד"ה מאי לאו: **ע"ב** שחולדה וברדלס (סנהדרין מז ב') תוס' ד"ה וברדלס: יניחנה בצדו (פסחים כא א') תוס' ד"ה ואי: כולן מוכרין כבר שחוטה (זבחים עא א') תוס' ד"ה ואפילו:

דף י ע"א תכנס לבקעה (בכורות כז ב') תוס' ד"ה וכי: **ע"ב** צריך חבר (ב"מ מב א') תוס' ד"ה באין: **משנה** לא בדק תוך (בבא קמא לא ב') רש"י ד"ה במועד: **גמ'** דלמא אתי למיכל (פסחים יב ב') תוס' ד"ה אימתי:

דף יא ע"א דרבנן אדרבנן (שבת קיח ב') תוס' ד"ה ואלו: מתוך שאדם בהול (מנחות נו ב') תוס' ד"ה ור"ש. [א"ה עי' בשו"ת שב יעקב סי' ה' מ"ש בסוגיא זו]: **ע"ב משנה** ותרומה כל חמש (פסחים יג ב') תוס' ד"ה כשרות: **גמ'** ומעייל תלת (קידושין לח א') תוס' ד"ה לא:

דף יב ע"ב אבל בשעת ביעורו (פסחים כו ב') רש"י ד"ה שאם:

דף יג ע"א ונימא מר הלכה כר"מ (שבת לט ב') תוס' ד"ה אמר: ר"ג לאו מכריע הוא (ב"ק קמז א') תוס' ד"ה ככרעה: [א"ה עי' בשו"ת רמ"ע מפאנו סי' ס' ובמשנה למלך פ"א מבית הבחירה הלכה א' ובקונטרסינו מכלל יופי]: **ע"ב** אסמוונית היתה (חולין סב א') תוס' ד"ה דאמר: ב' דברים המתירין (נדרים יב ב') ברא"ש ד"ה כגון (קיב). [א"ה סתום והסר כמם' ואולי צ"ל מנחות קב א' תוד"ה דאי ושייך להא דאמרו כאן כגון שנתקבל כדם בכוס ונשפך]:

דף יד ע"א שתי פרות (מס' ע"ז סו א') תוד"ה אימור: **משנה** הוסיף ר"ע (זבחים ג א') תוס' ד"ה שכותב: אינו היא המדה (פסחים כח ב') תד"ה ר"ש: **גמ'** דאיכא משקין בהדי בשר (חולין פז ב') תוס' ד"ה כל: וקא מיטמו מחמת משקין (עירובין לט א') תוס' ד"ה הוא: **ע"ב** פסול וטמא (חולין סח נ"ל פח א') תוס' ד"ה משקה: קסבר ר"ע טומאת (עירובין עא ב') תוס' ד"ה שמן:

דף טו ע"א במקום המוצנע (פסחים לד א') תוס' ד"ה פסול: בנת העליונה (זבחים עג א') תוס' ד"ה ר"י. (מנחות כב ב') תוס' ד"ה מכאן:

דף טז ע"א משקה בית מטבחיא דכן (ע"ז ל ב') תוס' ד"ה מיטמא:

דף יז ע"א הדם והיין והשמן (עירובין עא ב') תד"ה שמן: **ע"ב** אבל דם לא (יבמות פב ב') תוס' ד"ה נתן: אלא דהוה רביעית (חולין פז ב') תוס' ד"ה כל: מדפין וציצורות (נזיר לח א') תוס' ד"ה והא: אבל לא היה רביעית (פסחים יד א') תוס' ד"ה דאיכא:

דף יח ע"ב בשיטת ר"ע רבו אמרת (שבת יד ב') תוס' ד"ה מסקין: וליה לא ס"ל (פסחים טו ב') תוס' ד"ה ור"י:

דף יט ע"א דנגע בשני (שם כד א') תוס' ד"ה אם: דלא לשתמים תנא וליתני (חולין לד ב') תוס' ד"ה והשלישי: וחמישי בקודש (מעילה יח נ"ל ח ב') תוס' ד"ה ואנ"א: הסולת והקטורת (פסחים יד ב') תוס' ד"ה ואילו: צירוף דאורייתא (חולין לה א') תוס' ד"ה אין: כל מה שבכף אחת (שם כד ב') תוס' ד"ה ההורה: **ע"ב** לא גזרו על ספק כלים (זבחים נה ב') תוס' ד"ה טבול יום: עזרה ר"ה הוא (חולין כ ב') תוס' ד"ה דליתיה:

דף כ ע"א דאתכשר בחבת הקודש (זבחים לא ב') תוס' ד"ה ונטמאים. (חולין כ ב') תוס' ד"ה שמא: [א"ה עי' בשו"ת שארש בעל ט"ב מהד"ק סימן ד' כיו"ד]: לטימני ביה ראשון ושני (זבחים לט ב') תד"ה מדבר: תפשוט דבעי ר"ל (מנחות קב ב') תוס' ד"ה כי: **ע"ב** ותקלה עצמה כו' (יומא כו א') תוס' ד"ה לתקלה. (חולין נג ב') תוס' ד"ה אתי: העשה וילוף (ע"ז מו ב') תוס' ד"ה אביי:

דף כא ע"א מתניתין ר"נ היא (פסחים יט נ"ל יג א') תוס' ד"ה ר"ג: **ע"ב** ואי' איסור הנאה במשמע (נדרים סא ב' בתוי"ט בייכים לדף מז א' ד"ה אמר) (חולין לה ב') תוס' ד"ה למכרי. (שם לט ב') תוס' ד"ה והלכתא: ואכלה או מכור (ב"מ סא א') תוס' ד"ה קרי: בשלמא לרבי מאיר (חולין קיד ב') תוס' ד"ה עד:

דף כב ע"א ואי אתה משליך (פסחים כס ב') תוס' ד"ה ר"א: ור"ש אומר (עירובין סד ב') תוס' ד"ה ולמדנו: [א"ה עיין בתוס' כאן ד"ה ור"ש ותבין ועיין בתוס' בחולין דף קיד ע"ב בתוס' ד"ה ר"י והלכות ציין חולין קיח ואולי צ"ל קיד וכוון להנ"ל]: והרי דם (חולין לג א') תוס' ד"ה דם: **ע"ב** בהנאה מנין (ערכין ז ב') רש"י ד"ה אלא:

דף כג ע"א תמה על עצמך (נדה סח א') תוס' ד"ה כך: יעשה לכל מלאכה (נדה נ ב') תוס' ד"ה ל"ג: **ע"ב** כשהותרה נבלה (חולין קיג ב') תוס' ד"ה דם: מאי בינייהו (פסחים כח ב') תוס' ד"ה כל: [א"ה עי' במשנה למלך פי"ג מהגגות הלכה ה' במגיה שם שתמה על דברי תוס' אלו דאי איכא כרת בכנאה למה לי הכסם לרבות השוחט ועי' בחולין דף קכ ובתוס' שם ד"ה אלא ואפשר דהוה מצי למימר דהכפש אתי לדרשה אחריתא ועי' בתוס' בחולין שם ד"ה תלב או דס"ה דבעי דוקא כדרך בריית ולא בהמתאו וגמפו כמ"ש התוס' שם ד"ה לרבות וביותר ביאור כרשב"א ור"ן שם בחדושיהם לכך איצטריך ריבויא דהכפש ולזה הוצרכו התוס' לומר דאם כן לימא כך איכא בינייהו ומיושב בזה גם כן קושיית הכס"מ בהלכות חמץ ומצה]:

דף כד ע"א ששורפין אותו בקודש (פסחים מט א') תוס' ד"ה ושורפו: **גמ'** כל שבקודש פסול (חולין פ ב') תוס' ד"ה וללקי: היקשא הוא (יבמות עג ב') תוס' ד"ה וכיכן: [א"ה עי' במ"ל פי"ד מאכל הלכה כ"ס ודו"ק]: אבל פוטיתא (מ"ק ג ב') תוס' ד"ה חייב: **ע"ב** כל היכא דאיכא למידרש (נדרים ג ב') בר"ן ד"ה אמר. (סוטה ג א') תוס' ד"ה לא: [א"ה עי' בשכנה"ג על תר"ת בכללותיו בכללי הק"ו מ"ש בזה עי' במשנה למלך פי"ב ממגירות הלכה יז ובקונטרסנו מכלל יופי הארכנו]: אלא דרך הנאתן (קידושין ט ב') תוס' ד"ה המקדש:

דף כה ע"א קודם השרשה (בבא בתרא נד א') תוס' ד"ה כלה: זרוע ובא (כתובות פ א') תוס' ד"ה אכלו. (בבא בתרא נו א') תוס' ד"ה כ"ג. (מנחות סט ב') תוס' ד"ה כלל: **ע"ב** בנוהרקי דערלה (יומא עז א') תוס' ד"ה דתנן מנין. (ב"ק קא א') תוס' ד"ה ולא:

דף כו ע"א כל היכא דנעשה מצותו (יומא כ א') רש"י ד"ה אין: **ע"ב** עובר דומיא דעבד (חגיגה ב א') תוס' ד"ה יראה. (נדה טו א') תוס' ד"ה לא: תנור שהסיקו (פסחים כה א') תוס' ד"ה עיקרן: או בקשין (כתובות ס א') תוס' ד"ה ערלה: חדש יותץ (זבחים ט א') תוס' ד"ה אלא: בישלה ע"ג גחלים (פסחים ס א') תוס' ד"ה והומר: דיש שבח עצים (מס' ע"ז סו ב') תוס' ד"ה אמר:

דף כז ע"א תנן היה ר"א אומר (חולין נח א') תוס' ד"ה במאי: **ע"ב** בשרשיפא (שבת כה א') תוס' ד"ה הא: בעצי שמים עסקינן (זבחים פו א') תוס' ד"ה אגיא. (בכורות כו א') תוס' ד"ה התולש: אלא שריפה (פסחים ה ב') רש"י ד"ה ש"מ: [א"ה עי' בשו"ת שארש בעל ט"ב מהד"ק סימן פ"ז בחלק א"ח]: תחלתו להחמיר (סוכה לו ב') תוס' ד"ה כל:

דף כח ע"א הא לשאר נהרות (בכורות נג א') תוס' ד"ה מעות: **ע"ב** ומנין לאוכל חמץ (פסחים ה א') תוס' ד"ה דכא: תלתא קראי כתיבי (שם נ א') תוס' ד"ה אור:

דף כט ע"א אין פודין (מעילה טו א') תוס' ד"ה ואפי'. (שם יט א') רש"י ד"ה אמר:

דף ל ע"א במשהו (חולין קטז ב') רש"י ד"ה וכרי: דרשינא לכו כר"ש (סוכה לד ב') תוס' ד"ה ולדרוש: **ע"ב** אין משין (שבת ט נ"ל עח ב') תוס' ד"ה התם. (ב"ב קי א') תוס' ד"ה נפוש: אידי ואידי ברותחין (ע"ז טו ב') תוס' ד"ה אמר: למפרע הוא גובה (ב"ק לג א') תוס' ד"ה א"כ: מכאן ולהבא (קידושין טו ע"א) תוס' ד"ה והידך. (גיטין מ ב') תוס' ד"ה הקדש. (ב"ק ל א') תוס' ד"ה הקדש:

דף לא ע"ב שהרהינו אצלו (יבמות כו ב') רש"י ד"ה חמץ. (כתובות נט א') רש"י ד"ה חמץ. (נדרים פו ב') בר"ן ד"ה חמץ: **שם במשנה** האוכל תרומת חמץ (פסחים כט א') הד"ה מאן:

דף לב ע"א גמ' דמעיקרא שיא ד' (ב"ק סה א') תוס' ד"ה גופא. (ב"מ מג א') תוס' ד"ה וכתן: כתובה"ק (יבמות ל א') תוס' ד"ה אכל. (כתובות ל ב') תוס' ד"ה זר: מריצה לפני כלבו (שבת קכו ב') רש"י ד"ה מפנין. (ביצה כח נ"ל כו ב') תוס' ד"ה ועל: **ע"ב** האוכל כזית תרומה (מנחות ס א') תוד"ה מי: [א"ה עי' במ"ל פ"ו ממתנות עניים הל' ז']:

דף לג ע"א הויד בטעילה במיתה (פסחים כט א') תד"ה מאן. (כתובות ל ב') תוס' ד"ה זר. (מנחות סב ב') תד"ה ר"פ: **ע"ב** מיפקד פקידי (חולין קיז ב') תוס' ד"ה ולא: מיבלע בליעי (עירובין מו א') תוס' ד"ה כל. (מסכת ע"ז ל ב') תוס' ד"ה וטמאה: בענבים שלא הוכשרו (שבת לא א') תוס' ד"ה אי: בציר להו שיעוריה (כריתות יא א') תוס' ד"ה כיון:

דף לד ע"א מחמין לו חמין (יבמות ס ב') תוס' ד"ה לא: [א"ה עיין משנה למלך פ"ב מתרומות הלכה י"ד ופי"א הלכה א']: **ע"ב** מעין עיבור צורה (מנחות מו ב') תד"ה לצרפינהו: אין וריעה להקדש (זבחים כא א') תוס' ד"ה כיור. (שם עח ב') תוס' ד"ה דלי: והא מחוברין נינהו (סוכה לג ב') תוס' ד"ה אמאי:

דף לה ע"א אלא מעלה (פסחים יט א') תוס' ד"ה אלמא. (חגיגה כג ב') תוס' ד"ה והא. (מנחות כא א') תוס' ד"ה יצאו: [א"ה עיין משנה למלך פ"ו מאיסורי מזבח הלכה ח' וכפי הנראה לא עיין היטב בדברי התוס' בכל מקומות האלו ונפרסם בדברי התוס' בחגיגה הנ"ל שלא רמזו כלל וצ"ע]:

דף לו ע"א האוכל נבלה ביוה"כ (חולין לו א') תד"ה השתא: עני כתיב (סוכה ו ב') תוס' ד"ה ור"ש. (סנהדרין ד א') תוס' ד"ה כלהו. (זבחים מ א') תוס' ד"ה לא. (מנחות לד א') תוס' ד"ה כשהוא: [א"ה עיין בתבוריש מגן גבורים סי' ל"ו בקונטרס תיקון סופרים מ"ש בזה]: תשרף מיד. (מנחות נג ב') תוס' ד"ה אין: אין לותתין (מנחות נה א') תוס' ד"ה כל: במקום זריזין איתיה (סוכה כ א') תוס' ד"ה אי: מרבה אני מעי"ש (זבחים קיט א') תוס' ד"ה כאו:

דף לז ע"א הסופגנין והדובשנין (בכורות כז א') תד"ה נריס: **ע"ב** המעיסה ב"ש פוטרין (זבחים נה ב') תד"ה עירס: בתנור חייב (ב"מ סט א') תוספות ד"ה יצא:

דף לח ע"א ויוצא בו י"ח בפסח (פסחים מו ב') תד"ה כותיל: **ע"ב** חלות תודה וכו' (תמורה יד ב') תוס' ד"ה אלא:

דף לט ע"א אצוותא דדיקלא (עירובין כו ב') תד"ה אלוותא. (סוכה יג א') תוס' ד"ה אספוקתא: יש לו שרף (שבת כג א') תוספות ד"ה כל. (גיטין יט א') תוס' ד"ה דיו: מצה מין זרעים (פסחים לו א') תד"ה מה: **ע"ב** בקימחא דאבשונא (פסחים מ ב') תוס' ד"ה רבא:

דף מ ע"א מי פירות אין מחמיצין (פסחים לה ב') תד"ה מי: רשל כרכום שמאין (מ"ק יג ב') רש"י ד"ה עמלים: בצקות של נכרי (קידושין עו א') תוס' ד"ה מנת:

דף מא ע"א בשל מבושל מ"מ (פסחים עו א') תוס' ד"ה הלא (סנהדרין ד ב') תוס' ד"ה דרך: [א"ה עי' בפר"ח סי' פ"ז ביו"ד ופי' בחידושי הר"ן שם]: שצלאו ואח"כ בשלו (חולין קטו א') תד"ה שהין: **ע"ב** חדא מיהת לקי (תמורה ז ב') תד"ה אביי: זג יחרצן (סנהדרין מה ב') תוס' ד"ה ר"א:

דף מב ע"א לאו אמור (מנחות נח ב') תוס' ד"ה לף: עברה ולשה (שבת לט ב') תד"ה ענד: **ע"ב** שרי ביה שערי (מנחות נד א') תוס' ד"ה אין: תלתא שערי (שבת ק א') תוס' ד"ה ר"י:

דף מג ע"א מופלות ועושין (פסחים עד ב') תד"ה טופל: שיאור ישרף (פסחים ב' א') תד"ה אור: חומץ האדומי (פסחים לה ב') תד"ה מי: **ע"ב** פי כל דרשי (מיר לו א') תוס' ד"ה כמאן:

דף מד ע"א מקפה של תרומה (שבת לא א') תד"ס אי: פסל את כולה (נדה מו א') תוס' ד"ה ואיס: כזית בכא"פ (כריתות יב ב') תוס' ד"ה תחלה: **ע"ב** ומכאן אתה דן (בכורות ו ב') תוספות ד"ה רוטב: (חולין פו ב') תוספות ד"ה
והיי

חולין . (שם קח א') תוס' ד"ה מבשר : כלאים נמי (מ"ק ח א') תוס' ד"ה נסקא : [א"ה דברי המהרש"א שם תמוהים ונתחבטנו האחרונים בזה בישוב דבריו] : אי תרו ליה (חולין קח א') תוס' ד"ה תידוק :

דף מה ע"ב טפת שאור (סנהדרין פח א') תוס' ד"ה נתנו :

דף מו ע"ב תאופת מי"ם להול (ביצה יב א') תוס' ד"ה ה"ג : הואיל ומקלעי ליה (מנחות סד א') תד"ה לבעלות :

דף מז ע"ב אחרישה לא ליחייב (חולין קמא א') תוס' ד"ה לא : [א"ה עי' מ"ש הגאון בעל הפמ"ג בחידושיו כאן ולא נזכר מדברי התוס' אלו שכתבו כדבריו ועיין משנה למלך פ"א מבוטל הלכה ד']: סקורולות (סוכה לו ב') תוס' ד"ה מקורזלות: וכתישה כ"ש מי שרי (פסחים סב א') תד"ה הלי : א"ל אין (עירובין לה ב') תוספות ד"ה אמר :

דף מח ע"א מן מותר ב' מאות (מנחות ו' א') רש"י ד"ה אלא :

דף מט ע"א משנה ההולך לשחוט (סוטה ג א') ר"ס' ד"ה כמקנא : ע"ב גמ' בת נבאי צדקה (ב"ב ח ב') תוס' ד"ה ומגדיקי : כשהייתי ע"ה (כתובות סב ב') תוס' ד"ה דכוה : דורס ואוכל (ב"ק טז ב') תוס' ד"ה דרס. (חולין סא א') תוס' ד"ה כדורס : אין מוסרין להם עדות (גיטין סא א') תד"ה אימא :

דף נ ע"א אני נקרא (מסכת ע"ז יח א') תוס' ד"ה כוגה: ע"ב מאי אידיא ע"פ(פסחים לט ב') תוס' ד"ה מאי : בחלק יפה (מ"ק כח ב') תוס' ד"ה וליטול . (גיטין נט ב') תוס' ד"ה וליטול : דברים המותרין (עירובין קא ב') תוס' ד"ה ר"י :

דף נא ע"א ניכליה זר באנפיה (בכורות כז א') תד"ה דלמא : אכיל דאייתרא (חולין נא א') תוס' ד"ה כי : דאנן כייפינן להו (סנהדרין פ (נ"ל כ) א') תד"ה יכי : ע"ב כל הספיחין (ר"ה יד ב') תוס' ד"ה ולשביעית . (שם טו א') תד"ה שאין . (סוכה לט ב') תוס' ד"ה לשביעית . (קדושין ג ב') תד"ה אתרוג : [א"ה עי' בירושלמי פ"ק דברכות ובק"ע שם ובהגהות ש"ע מערבי ת"ש שם] : הן לא נורע (תענית ו ב') תוס' ד"ה עד . (מנחות ס ב') תוס' ד"ה כר"ע : מכאן לספיחין (מנחות פד א') תד"ה שומרי : [א"ה לפי מ"ש התוס' בחולין דף קי"מ א' ד"ה למעוטי א"כ יש לומר דשביעית מיקרי ממשקה ישראל דהוה לו שעת הכושר ועי' בתוס' חולין דף קב צ"א ד"ה מה ומיהו התוס' במנחות דף ו ע"א ד"ה כתב כתבו דאף כהכ"ג דימעוט ממשקה ישראל ועיין במשנה למלך פ"ג מאיסורי מזבח הלכה ו' וצ"ע] : שהן אסורין (תענית ס ב') תוס' ד"ה רשב"ג :

דף נב ע"א ממנין אנגידרא (יבמות ג א') תוס' ד"ה דמתפקר . (כתובות כח א') תוס' ד"ה ר"ס. (נדרים ז ב') ברא"ש ד"ה משמת. (ובתוס' ישניה שם המובן לדף יג ע"ב) ד"ה משמת : [א"ה עי' בשו"ת וקרים הגאון בעל ש"א סי' ס"ד] : ע"ב יהודה ועבר הירדן (חגיגה ג ב') תוס' ד"ה עמון . (יבמות טז א') תוס' ד"ה עמון : ברתבא דשומבדיתאי (ביצה יא ב) תוס' ד"ה אמר :

דף נג ע"א משנה מקום שנהגו שלא לאכול (פסחים עד א') רש"י ד"ה אימא: ע"ב גמ' ולא ר"י סבר לה כר"ש (מנחות קג א') תד"ה כא : [א"ה עי' בשו"ת שהארע בעל כנסת יחזקאל סי' י"ח מ"ש בזה]:

דף נד ע"ב פ"ב בה"ש שלו מותר (עירובין מה א') תד"ה אי : ובה"ש שלו אסור (ר"ה ט א') תוס' ד"ה ור"ע :

דף נה ע"א קולי קולי קתני (נזיר מו ב') תוס' ד"ה ת"ש : ע"ב מתקנין מנעליהם (מ"ק י א') תוס' ד"ה לכדיוט :

דף נו ע"א ולא היו מפסיקין . (מנחות סג (נ"ל עא) א') תוס' ד"ה וכורכין : וקוצרין לצי העומר (פסחים יא א') תד"ה הכל : ע"ב מוכן לאורבים הוה מוכן (שבת קכב א') תד"ה אית : פרט לתאנים (קדושין ג א') תוס' ד"ה מה :

דף נז ע"א מעו"ש לע"ש (מנחות קז ב') תוס' ד"ה סיכא:בשיראי (יומא נח א') תד"ה מין:

דף נח ע"א צללי ערב (זבחים יב א') תוס' ד"ה ובין : עולת השלם . (ר"ה ל' ב') תד"ה נתקלקלו : [א"ה עי' בשו"ת שב יעקב חלק או"ה סי' ס']: למוספין בשש (ברכות כח א') תוס' ד"ה ובל. (מנחות מ (נ"ל מט) ב') תוס' ד"ה תדיר : [א"ה דבר התוס' שם נמה שהקשו מפסחים דף ה"א נעלמי מוקניט הגאון שח"ן ז"ל בתשובה סי' קנא ולא זכר שר תוכם ועי' במ"א סי' רפ"א ס"ק ב' ביאור דברי התוס' ברכות הנ"ל] : ע"ב העולה עולה ראשונה (סוכה מג ב') תד"ה כהלשון . (ב"ק סג ב') תוס' ד"ה מנה . (ב"מ נה א') תד"ה כעולה. (זבחים פד א') תד"ה זאת :

דף נט ע"א במחוסר כפורים (ביצה כ א') תוד"ה ונתקלקלו . (חגיגה כא ב') תוס' ד"ה כיפין : האוכל בקדשים לערב (חגיגה כא א') תד"ה כאון : יבא עשה דפסח (שבת ד א') תוס' ד"ה וכי . (עירובין נב ב') תוס' ד"ה ולא . (גיטין מא ב') תוס' ד"ה טפין . (זבחים לג ב') תוס' ד"ה לענין . (שם ק ב') תוס' ד"ה כא : זה בנה אב (זבחים כ א') תוס' ד"ה שלשה. (קינין פב נ"ל פג ע"ד) במפרש ד"ה כ"ע : שהיא קודמת (קדושין יג ב') תוס' ד"ה כאשה : [א"ה עי' בלמ"ל פ"ט מבו"מ הלכה ו' ח' ועי' בתבורע מ"ג סי' א' : ע"ב מעלה ומלינה (מנחות נה (נ"ל כה) א') תוס' ד"ה כא :

דף סא ע"א שנר בעלים לאחר מיתה (זבחים ד א') תוד"ה ויסכן : אתקיש אכלין למנויין (פסחים סט ב') תד"ה אכילת: ע"ב שחטו לחולים (פסחים ס א') תד"ה אילימא :

דף סב ע"א ערל וטמא משלחין (מ"ק טו ב') תד"ה אחרי (זבחים עד ב') תוס' ד"ה והא . (מנחות סב ב') תוס' ד"ה וכן : ע"ב לא הוא לשם אחרים (זבחים ז ב') תוס' ד"ה אלא :

דף סג ע"א ואדרבא . (ב"מ מח א') תוס' ד"ה נותנו (בכורות יד א') תוס' ד"ה ר"א : לא בעינן פיו ולבו (ב"מ מג ב') תוס' ד"ה כחושב : [א"ה עי' בתוס' יו"ט בב"מ שם תמה על דברי התוס' חולין דף ל"ט א' ד"ה אלא והשב דדעת התוס' בהתלט הוא דפיגול הוא בדבור אבל במחשבה בתוס' זבחים דף ד' ע"ב ד"ה מחשבה נסתפקו בזה וכן הוא בלמת דעת הרמב"ם ז"ל פי"ג מפסה"מ והחינוך ודעת רש"י ג"כ לא כבירא ועי' בשו"ת דבר שמואל סי' פ"ג ובתבורעו מ"ג סי' ל"ב ביארנו הדברים לאורן ת"ל]: משנה השורם את הפסח (פסחים ה א') תד"ה זמן : בי"ד לשמו חייב (חולין סה א') תוס' ד"ה ואין: ושאר כל הזבחים (יומא כט א') תוס' ד"ה אלא : ע"ב לא' מבני חבורה (פסחים נט ב') תוס' ד"ה ולא:

דף סד ע"א גמ' פסח בשאר ימות (זבחים ח ב') תוס' ד"ה הג"ה : שהיו בעלים ט"מ (פסחים פט א') תוד"ה ונטרת : משנה שהכהנים מדיחין (שבת לה א') תוס' ד"ה סרי : תולין ומפשיטין (פסחים סס ב') תוס' ד"ה אלא : ע"ב גמ' ברב עם (יומא כו א') תוס' ד"ה מקום :

דף סה ע"א אין שבות במקדש (סוכה נז) : [א"ה לא נמצא שם דף ו"ז בכל המס' ונ"ל (דף כ ע"ב) בתוס' ד"ה ורבנן]: ע"ב נותן פסחו ועורו (שבת קיז א') תוס' ד"ה דשקיל : [א"ה דברי התוס' אלו לא זכר שר הלח"מ פ"א מק"פ הלכה י"ד] : משנה הדחת קרביו (פסחים נח א') תד"ה חייבין :

דף סו ע"א תוחבו בצמרו (זבחים מז א') תוס' ד"ה איזהו : על עולת התמיד (פסחים פג א') תוס' ד"ה ולא : ע"ב מימיו לא מעל (חולין ל (נ"ל ג) ב') תוס' ד"ה אבל :

דף סז ע"א יש לך שעה (שבת קלב א') תד"ה ומה : ואין ט"מ משתלחין (חגיגה ד ב') תד"ה דמרכה : איש נדחה (זבחים קיח א') תוס' ד"ה והתרגם : אפילו מת עצמו (נדה כח ב') תוס' ד"ה אמר : עמו במחיצתו (יבמות ז ב') תוס' ד"ה ורחה : ע"ב ב"ק משתלח (מ"ק טו א') תוס' ד"ה ובועלי : [א"ה עי' משנה למלך פ"ג מביאת מקדש הלכה ג' תמה על דברי התוס' שם ויש לייתב ודו"ק] :

דף סח ע"ב הוה יתיב בתעניתא (ברכות מט ב') תד"ה איבעי :

דף סט ע"א הזאה שבות הוא (שבת קמא (נ"ל קיא) א') תד"ה לא : ע"ב ת"ל והאיש (פסחים לג ב') תוס' ד"ה אלו : הלכה כר"ע (יומא ו (נ"ל יג) א') תד"ה הכא . (זבחים מה א') תוס' ד"ה והלכתא : כלל אמר ר"ע (יבמות ו ב') תד"ה טעמא . (סנהדרין לו א') תד"ה תניא : משנה במרובה ובטומאה (חגיגה ח א') תד"ה אלמא : לשני ימים ולילה (ר"ה ה א') תד"ה שלמי :

דף ע ע"א גמ' אלא ליום ולילה (ר"ה ה א') תד"ה שלמי : אלא צלי (פסחים קיד ב') תוס' ד"ה שני : שונה ומטביל (חגיגה כא א') תוס' ד"ה האונן . (זבחים לט א') תד"ה יכול : ע"ב ותנותם איתו תנ (פסחים ב ב') תד"ה ה"ג : שבעה שמונה הוא (חגיגה ב א') תד"ה איזהו : שאינו דוחה את השבת (פסחים פ א') תוס' ד"ה אתה :

דף עא ע"א בכבות נקייה (פסחים לח ב') תד"ה טעון : ע"ב למד על חגיגת י"ד (חגיגה ח א') תוד"ה אלמא : [א"ה עי' במשנה למלך פ"א מק"פ הלכה ז] :

דף עב ע"א על שהיו לו י' תנוקות (יבמות לד א') תד"ה טעה : ע"ב נתחלף לו שפוד (סוכה מג א') תד"ה מאי : [א"ה עי' בשו"ת ברמ"ע מפאנו סי' ק"ה מ"ש בסוגיא זו] : אשתו נדה בעל (יבמות ב א') תד"ה ואחות : יבמתו בזיו מינה (יבמות מב א') תוד"ה לאחר : דוסנו בהול (סוכה מג א') תד"ה עולת :

דף עג ע"א מה תיקן (חולין יג ב') תוס' ד"ה הקרובה : מידי אבר מן החי (חולין ה א') תד"ה מותר : אשם שניתק לרעיה (בכורות לד (נ"ל טז) א') תד"ה כל : ושחטו סתם (שבועות יב א') תוס' ד"ה הכא : ע"ב לא בעי עקירה (יומא כט א') תוס' ד"ה אלא:כל שפסולו בגופו(זבחים קיד א')תד"ה משום:

דף עד ע"א משנה עד בית נקובתו (חולין לו ב') תד"ה אפילו : גמ' כבולעו כך פולטו (חולין צו ב') תד"ה אבל :

דף עה ע"א שוה צלי אש (פסחים עד א') תד"ה נתתך : ע"ב משנה נטף מרוטבו (חולין לו ב') תד"ה עד :

דף עו ע"א גמ' תניא כוותיה דשמואל (שבת מב ב') תד"ה אבל : ע"ב פת שאפאה עם (פסחים ל א') תד"ה ואפילו :

דף עז ע"א שאר קרבנות צבור (סנהדרין פד (נ"ל עג) ב') תד"ה משום : יש בהן צד חמור (כתובות לג ב') תד"ה שכן : ע"ב זורק את הדם (פסחים סב ב') תד"ה אילימא : אין הציץ מרצה (פסחים נט ב') תד"ה עשאום :

דף עח ע"א למקבע בפיטל (פסחים טו ב') תד"ה על : דהוית היא (פסחים עו א') תד"ה לא : ע"ב במשנה נטמא בשר (פסחים פ ב') תד"ה זורק: דחוי לאכילה (פסחים סט א') תד"ה שוחטין: אין מחשבת אוכלין בזריקה (זבחים ד א') רש"י ד"ה מה :

דף עט ע"א שנשתייר מהם כזית (פסחים מג ב') תד"ה אין לי :

דף פ ע"ב על מה הציץ מרצה (פסחים נט ב') תד"ה עשאום : בשוגג הורצה (יבמות ל א') תד"ה ור"א . (זבחים לב א') תוס' ד"ה שלנה :

דף פא ע"א אין שוחטין וזורקין (פסחים ג א') תד"ה לא: כל שני בית"ש(ר"ה יוד א') תד"ה שניס . (מנחות כ ב') תד"ה לפסול : ע"ב דרך בגלוי (מנחות נח ב') תוס' ד"ה ואיכא : מטמן בתבן (פסחים ס ב') תד"ה אף :

דף פב ע"א שמא נכנס דמה (זבחים טו ב') ד"ה והיכן : ע"ב תעובר צורתן (יבמות ק א') תד"ה והשירים : בעלים דומיא דדם (פסחים עג ב') תוס' ד"ה בדם :

דף פג ע"א משנה ולא את יו"ט (פסחים מז ב') תוס' ד"ה כתיבה : [א"ה עי' בירושלמי בשבת פ' כלל גדול הלכה ב' בהא דאמרו אלא מעתה החורש ביו"ט ובמפרש בעל ק"ע שם ובתבורעו נר מערבי שם] : לימא מסייע (חולין קכה א') תד"ה א"ם : [א"ה עי' במשנה למלך פי"ט מפסה"ק הלכה י' ופי"ו מק"פ הלכה ב']: ע"ב גידי צוואר (חולין צו ב') תוס' ד"ה גידין : בוקר שני (פסחים קב ב') תוס' ד"ה מלא . (יבמות ה ב') תוס' ד"ה כלה :

דף פד ע"א משנה וראשי כנפים (בכורות ל א') תוס' ד"ה מן : ע"ב גמ' משום הפסד (זבחים ט (נ"ל לו) ב') תד"ה ואת : [א"ה עי' בפסקי תוס' שם סעיף ס"ט ובמל"מ פי"ו מק"פ הלכה א' ובתבורעו מפרשי הים בתשובה להגאון מהר"ם בנעט ז"ל מ"ש בביאור דבריהם שלא יקשה. עליהם מכמה מקומות . (חולין לג) א"ה לא נמצא שם ואולי צ"ל אתא מבתי אלה או ע"ו והוא בתוס' שם ב' ד"ה ממאי ועייך כאן ע"א על נתר בסוף אזלינן או ע"ז א' תוס' ד"ה עור ועייך כאן ע"א יאכל בגדי הרך] :

דף פה ע"א אחד עצם (פסחים קח ב') תוס' ד"ה אחד : ע"ב המוציא בשר פסח (פסחים פו ב') תוס' ד"ה מ"ם : לא נתקדש שערי ניקנור (יבמות ז ב') תוד"ה זה.(נזיר מה ב') תוד"ה שער: נגין ועליות (שבועות יז ב') תוס' ד"ה ואין:

דף פו ע"א כשגגותיהם שוין (יומא לא א') תוס' ד"ה וכולן : משנה שתי חבורות (פסחים קיט ב') תוס' ד"ה אמר : ע"ב יש אם למקרא (סוכה ו ב') תוס' ד"ה ר"ש : ולא אהדר אפיה (בכורות מד ב') תוס' ד"ה ואין :

דף פז ע"ב שיתוספו עליהם גרים (קידושין ע ב') תד"ה קשים :

דף פח ע"א ולא כיצחק (ברכות לד ב') תוס' ד"ה תליף : ע"ב משנה נדי ש.ו ושלח שלי (קידושין מב א') תד"ה ודלמא : ותיתי כל חד מינייהו (יומא כט ב') תוס' ד"ה אלא : [א"ה גם דברי התוס' אלו לא זכר הח"ן הפ"ן ז"ל סי' קנא ועי' מה שהערנו לעיל דף נ"ח] :

דף פט ע"א נאכל ליום ולילה (פסחים עא) תוס' ד"ה לימד . (ר"ה ה א') תוס' ד"ה שלמי . (זבחים ט ב') תוס' ד"ה שלמים . (מנחות סג ב') תוס' ד"ה שלמים : משום סמיכה (גיטין כח ב') תוס' ד"ה והא . (זבחים עה א') תוס' ד"ה והא : כל רבתנין בזריקה (פסחים קכה א') תוד"ה לכשתמצא: משנה נמנין ומושכין (פסחים עג ב') תוס' ד"ה פסולו . (נדרים נג ב') בתוס' הפייך לדף נו ד"ה על : עד שיזורק את הדם (פסחים עח ב') תוס' ד"ה אלוי : ע"ב גמ' ת-וכר עולתו (ב"ק סו ב') תוד"ה דגזל :

דף צ ע"ב כגון דמסרינהו לב"ד (זבחים לט (נ"ל נח) ב') תוס' ד"ה פסול : משנה האונן (פסחים לח א') רש"י ד"ה ל"א :

דף צא ע"א במשנה על היחיד (פסחים לב א') תוס' ד"ה איבעיא : ע"ב אשה לא (סנהדרין יב ב') תוס' ד"ה ונשים: ושני רשות (פסחים פא א') תוס' ד"ה לאו :

דף צב ע"א ערל ::אר ואוכל (שבת ד א') תוס' ד"ה קודם : ובית הפרם (בכורות כט א') תוס' ד"ה היכא : זה נכנס (בכורות ד ב') תוס' ד"ה מקמייתא :

דף צג ע"א ופטור על השני (יומא כט ב') תוס' ד"ה אלא : ע"ב מגדף הייגו מבר- (סנהדרין סד ב') תד"ה שלים : משנה מן המודיעים (פסחים מט א') תוס' ד"ה אם : מעלות השחר עד הנץ (סנהדרין מא ב') תוס' ד"ה אחד :

דף צד ע"א מעה"ש עד הנץ (פסחים יא ב') תוס' ד"ה אחד : כל הישוב כלו (פסחים קיח ב') תוס' ד"ה ין . (חגיגה יב ב') תוס' ד"ה סוף : ע"ב תשרי ומרחשון (בכורות נח (נ"ל ט) א') תוס' ד"ה אין :

דף צה ע"א משנה מה בין פסח ראשון (יומא כט ב') תד"ה אלא : ע"ב שאין טעון לינה (זבחים לא א') תוס' ד"ה ופנית : תרי תנאי (ר"ה ה א') תוס' ד"ה ומה : משנה זבים וזבות (זבחים יז ב') תוס' ד"ה קסבר :

דף צו ע"א איתא לטומאת איטודין (פסחים עט א') תד"ה או : למעוטי פ"ש (שם לה א') תוס' ד"ה ומה : לכראב"ע ור"ע (נדה לו ב') תוס' ד"ה ס"כ : ע"ב אם כשב (תמורה יא ב') תד"ה ת"ל (זבחים יא) : [א"ה לא נמצא שם ונ"ל או פי פ"א תוס' ד"ה ושלמים ועייך על מה דאמרו כאן ע"ב שלמים הבאים מחמת פסח או כע"ב שם ד"ה תד ועייך במשנה כאן ירעה עד שיסתאב או ל"ו ע"ב תד"ה במעתי ועייך גם דאמר רבה לאחר שחיטה] :

דף צז ע"א הוא קרב כו' (זבחים ז ב') תוס' ד"ה אלא: ע"ב הא רועה לר"ש ל"ל (זבחים קיב א') תד"ה ס"ג :

דף צח ע"א דמית אחר חצות (מנחות ג ב') תוס' ד"ה נפסל : אין ב"ח נדחין (פסחים לז ב') תוס' ד"ה אלא :

דף צט ע"א ובלבד שיהיה אחד (פסחים פט א') תוד"ה ונטרתו : ע"ב משנה ולא יפחתו (פסחים קכ א') תוס' ד"ה דאית ליה :

דף ק ע"א הלכה כר"י בע"ש (סוכה לח א') תוס' ד"ה מאי :

דף קא ע"א ונני בבית הכנסת (מגילה כח א') תוד"ה אין.(ב"ב ג ב') תוד"ה ועיילה :

דף קב ע"ב א"א ב' קדושות (ברכות מט א') רש"י ד"ה אין :

דף קג ע"א נהגו העם כב"ה (ר"ה טו ב') תוס' ד"ה וכי: ע"ב חב לן ונבריך (פסחים קא ב') תוס' ד"ה כהן :

דף קד ע"א בצורתא דווי (מ"ק כט ב') רש"י ד"ה דר"ע :

דף קה ע"א שבתא קבעה נפשה (פסחים ק א') תוס' ד"ה אלא . ולא הבדלה קובעת (פסחים קו ב') תד"ה ומקדש : ע"ב טעמו פוגמו (שם לט ב') תוס' ד"ה לא יפחתו :

דף קו ע"א דנהין ושתה (פסחים לט ב') תוס' ד"ה לא : ע"ב תטול ידיו (חולין קו ב') תוס' ד"ה טבל: אשתלי וטעים מידי (שבת יב ב') תוס' ד"ה ור"נ. (חגיגה טו ב') תוס' ד"ה אי :

דף קז ע"א ובת טוות (ברכות כב א') תד"ה ומניתו, (פסחים קב ב') תוס' ד"ה ומניתו : אדור ברבים (בכורות מו א') תוס' ד"ה דמדרינן : מלא לוגמיו (שבת עו ב') תד"ה ויעמוד : ע"ב מיגור נריר (פסחים לט ב') תוס' ד"ה סמוך . (מ"ק ו ב') תוס' ד"ה ואין :

דף קח ע"א נשים חייבות (סוכה לח א') תוס' ד"ה מי : ע"ב השקה מתן (פסחים לט ב') תוס' ד"ה לא :

דף קט ע"א ונשים בראוי להן (קידושין לד ב) תוס' ד"ה אשה : אין שמחה אלא בבשר (ר"ה ו ב') תוד"ה אשה : ובה משערין רביעית (שבת עו ב') תוד"ה צריך . (עירובין עט ב') תד"ה אם: ע"ב לילה משומר ובא (ר"ה יא ב') תד"ה לילה :

דף קיא ע"א האי מאן דפגע (ב"מ פד א') תוס' ד"ה יתיב : ע"ב תליא בביתא (סנהדרין טו ב') תוס' ד"ה והמלוה :

דף קיב ע"א בלילי רביעית (תענית כב ב') תוס' ד"ה בלילי : ע"ב גיותא דאריא (סנהדרין מא ב') רש"י ד"ה מגיהותיה :

דף קיג ע"א ולא תיעקר כבי (חולין נט ב') תוס' ד"ה נתיר . (גיטין סט א') תוס' ד"ה לככא : ע"ב בכלדאי (שבת קנו ב') תוס' ד"ה כלדאי: הוא יוסף איש הוצל (נדה טו ב') תוס' ד"ה איסי :

דף קיד ע"ב אכלו בלא מתבין (ר"ה כד (נ"ל כח) א') תד"ה אמר : דג וביצה (תענית טו ב') רש"י ד"ה שני. [א"ה דברי רש"י שם צ"ע ודו"ק]:

דף קטו ע"ב כרכן בסיב (סוטה יח א') תוס' ד"ה נפי : [א"ה עי' במל"מ פ"ט פי"ד ממאכלות אסורות הלכה י"ב ובהל' יסודי התורה פ"ד]: שעתין עליו דברים (פסחים קיד א') תד"ה בכולא :

דף קטז ע"ב סימא פטור (עירובין ט ב') תוס' ד"ה דלמא . (ר"ה לג א') תוס' ד"ה כא : [א"ה עי' ברכינו ירוחם סוכה בב"י לוא"ח סי' תע"ג ובו"ם וקוים הגאון בעל שער אפרים סי' כ"ו ועי' במרדכי פ"ב דמגילה ועי' בפר"ח שם ובכוי' נ"ג ודו"ק] :

דף קיז ע"א על כל פרק ופרק (סוכה מד ב') תוס' ד"ה כאן : ע"ב בהמ"ז טעונה כוס (פסחים קה ב') תוס' ד"ה ש"מ :

דף קיח ע"א המבזה את המועדות (חגיגה יח א') תד"ה אלא : יורקמי שר הברד (תענית ג א') תוס' ד"ה וישמע :

דף קיט ע"ב משנה אין מפטירין (פסחים פ א') רש"י ד"ה באחרונה : אורדלאי לי תוליא לאבא (חולין לח א') תוס' ד"ה דאצריך :

דף קכ ע"א אחר זה ואחר זה דרבנן (פסחים כ ב') תד"ה ואידך : אבל אכיל במצה ומרור (יבמות עא א') תד"ה כיון : מה שביעי רשות (מנחות סו א') תוס' ד"ה כתב:ע"ב משנה נתנמנמו (נדה סג א') תוס' ד"ה נים : גמ' בוקר שני (פסחים עא ב') תוס' ד"ה כל : וה"א כביצה (חולין קכה א') תוס' ד"ה אי :

דף קכא ע"א זריקה בכלל שפיכה (פסחים סד א') רש"י ד"ה מאן: ע"ב ברוך שהחייט (סוכה מו א') תוס' ד"ה העושה: אבי הבן מברך שתים (כתובות סט א') תד"ה לאמר :

הגהות והדושים מהגאון מוהר"ר אלעזר לנדא זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק בראדי

דף ט ע"א תוס' ד"ה כדי כו' וכא דפריך במ"ת כו'. נ"ב נ"ל וכן נמי הא דפריך במנחות כו' :

דף לג ע"ב תוס' ד"ה אימא . נ"ב עיין ביומא ע"ט ע"א שהאריכו רש"י ותוס' שיטתם ממה שפירשו כאן :

דף מא ע"א אמר רבא . נ"ב הגירסא הנכונה אמר אביי אכלו נא לוקה כו' רבא אמר אין לוקין וכן בע"ב גבי אכלו צ וכן מורין פסקי הרמב"ם דהלכה כרבא ואינו לוקה אלא אחת והא"ד קמא כמו דכ"ל לן בספר סמוך שורש ט' ועיין בהגהת הראב"ד פ"ה דנזירות הלכה א' ובכ"מ ובלח"מ שם :

דף צ ע"ב תוס' ד"ה עד שיכלה כו' הקשה ריב"א כו' והא' למ"ד יש ברירה כו'. נ"ב דברי ריב"א המובא ואין בידי להבינם דאין יפרש משנה מפורשת פ"א דקינים דאמר ר"י שתי נשים שלקחו כו' לאיזה שכב שירצה כהן יקריב חטאת והטעם משום ברירה כמבואר בגמ' פ' בכל מערבין כ"ש למאי דמסיק שם כש"ס דאף למ"ד אין ברירה יכול הכהן להקריב איזה שירצה וכדר"ת ט' דודאי קושית הריב"א מעיקרא ליתא בפרט דאין קו"ל הרים ונע"ג :

באשר"י פ"ק סוף סי' י' ועל ספירת העומר כו'. נ"ב נ"ע דמצות ספירת העומר אי אפשר לקיים אי שלים וכמו שדרשו במנחות ס"ו וספרתם לכם שתהא ספירה לכל א' וא' ולכן ספים הגה בש"ם תדא כא וסוכה מ"ב ולקחתם כו' שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד :

בפי' המשניות להרמב"ם פ"ח מ"ב האומר לעבדו כו' וזה לחסרון דעת העבדים . נ"ב סוגיא לאו דוקא לעבדיהם אלא ה"ה כשהמלך והמלכה טו להגשים ישראלים . והא דנקט במתני' לעבדו משום דמילתא נקט לפי שלחסרון דעת העבדים ומיעוט כו' מצוי בהם טעות זה לבתוב [illegible] אבל שאר בני אדם קאי על מ"ש בריש דבריו וזה שהתרעו כו' ומיוחד למלך ולמלכה בלבד אבל שאר בני אדם אין אוכלין כו' ובנתיים הפסיק לכתוב הטעם למה תפס המשנה עבדים והרגיל בלשון רבינו בהעתקת פי' המשנה יראה כי כן דרכו לכתוב ועיין בכ"מ פ"ג מהלכות ק"פ הל' א' שתמה על דברי רבינו אלו וכתב שהמה טורים לו . לדמאי טונתו כרורה כמ"ש :

חדושי מהר"ם שי"ף על מסכת פסחים

דף נג ע"ב מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן [על קדושת השם לכבשן האש נשאו ק"ו בעצמן] מצפרדעים מה צפרדעים שאינן מצווין על קדושת השם כתיב בהו ובאו בביתך ובתנוריך ובמשארותיך אימתי משארות מצויות אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור חם אנו שמצווין על קידוש השם על אחת כמה וכמה ע"כ. קשה מה קושיתם למה לא ימסרו. ומה שפירש"י למה לא דרשו ואי כבס וכו' הא אמרינן בסנהדרין דף ע"ד ע"א בשעת הגזירה היכא שמכוונים להעביר על דת אפילו על ערקתא דמסאנא לא מבעיין (מיהו י"ל כיון דהגדרתי הוי עדיף מערקתא דמסאנא שהוא שינוי במלבושיו וזה אינו רק לעבודה ולכבוד המלך) רק יאמר ע"ד שכתוב בדניאל והאנשים וכו' מגו שביבין דאתון נורא כו' (אמר המעתיק לא מצאתי פסוק זה בדניאל אבל כוונת ומשמעות הכתובים שמה דניאל ג' כ"ב הוא כי שם כתיב גובריא אילך כו' קטל המון שביבא די נורא) דהייתו לא היה יכול לבא שום אדם לכבשן האש להפיל אותן שם א"כ מה ראו שמסרו עצמם כו' ומתרץ דילפי מצפרדעים כו' שהשליכו עצמן:

חדושים מלוקטים ממסכת פסחים

מהרב המגיה הגאון מו"ה מרדכי מארדוש ז"ל מפריצק

דף יט ברש"י בד"ה אמר ליה אם איתא דיש חולקין **ברבר** זה כו'. מהרש"א ומהרש"ל מחולקין בדיבור זה באוכל הבא מחמת אוכל למ"ד אוכל מטמא אוכל בקדשים אם יכול לטמא עוד. וסברת מהרש"ל דאינו יכול לטמא עוד שום דבר. ומהרש"א ז"ל מיאן בזה. ומסתבר ליה דיכול לטמא עוד. ונראה לי להכריע כסברת מהרש"א ז"ל. דהנה איתא לעיל בתחלת הסוגיא בדף י"ד ר"ח סגן הכהנים אומר מימיהם של כהנים לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמא בולד הטומאה (ולמסקנת הגמרא הייגו ולד דהוי שלישי) עם הבשר שנטמא באב הטומאה אעפ"י שמוסיפין טומאה על טומאתו (דהיינו שעושין משלישי שני למ"ד אוכל מטמא אוכל מדאורייתא נעשה שני דאורייתא ולמ"ד אין אוכל מטמא אוכל נעשה שני דרבנן) הוסיף ר"ע ואמר מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום בנר שנטמא בטמא מת כו' אמר ר"מ מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח אמר ר' יוסי אינה היא המדה. ופריך תלמודא מכדי שמן שנפסל בטבול יום מאי הוי שלישי וכי מדליקו בנר נעשה שני מאי קמ"ל שלישי מותר לעשותו שני היינו הך א"ר יהודה הכא בנר של מתכת עסקינן וכו' וקסבר שלישי מותר לעשותו ראשון. ופריך מאי דוחקיה דרב יהודה לאוקמי בנר של מתכת נוקמי בנר של חרס ומאי הוסיף דאלו התם טמא וטמא (דבקדשים שלישי עושה רביעי) ואילו הכא פסול וטמא אמר רבא מתניתין קשיתיה כו' וכתבו התוספות בד"ה מאי קמ"ל דשלישי מותר לעשותו שני כו' למ"ד אין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא (דבדרבי חנינא לא נעשה אלא שני דרבנן) לא פריך. דלדידיה הוסיף שמותר לעשות אף שני דאורייתא. ולכאורה יש להקשות לפי מ"ש התוס' לקמן דף ט"ז בד"ה באב הטומאה דאורייתא להכי נקט דאורייתא משום דאיכא אב הטומאה דרבנן כגון מעת לעת שבנדה כו' והרבה כיוצא בהן. וא"כ אף למ"ד אוכל מטמא אוכל מדאורייתא בקדשים מ"מ מאי פריך דילמא ר' חנינא איירי **בבשר** שנטמא באב הטומאה דרבנן ולא נעשה רק שני דרבנן. ונראה ליישב ע"פ מה דאיתא לקמן ע"ב דמקשה תלמודא אר"מ דאמר מדבריהם למדנו דמאן אילימא מדברי ר"ח סגן הכהנים מי דמיא התם טמא וטמא הכא טהור וטמא (דאף דאיסור חמץ רביע עלה מ"מ כיון דמסתמא איירי בשש שדרך לשורפו ומדאורייתא טהור גמור הוא. תוספות) ואלא מדברי ר"ע מי דמיא התם פסול וטמא הכא טהור וטמא וכתבו התוספות קשה לר"י בשלמא למ"ד אוכל מטמא אוכל (אף בתרומה מדאורייתא) אתי שפיר דלא יליף איסורא דרבנן בשעה ששית מפסול דאורייתא אבל למ"ד אין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא בתרומה אמאי לא יליף שפיר כמו שמותר לעשות מפסול דאורייתא ראשון דאורייתא ה"נ מותר לעשות מאיסורא דרבנן שני דרבנן. ואומר ר"י דלא דמיא דמקולקל דאורייתא שיכול לקלקלו עוד יותר אין ללמוד שיוכל לקלקל מקולקל דרבנן יותר אפי' בקילקול דרבנן ולכך פריך שפיר ומשני נימא קסבר ר"מ מתניתין באב הטומאה דאורייתא וכולד הטומאה דרבנן דמדאורייתא טהור מעליא ומאי מדבריהם מדברי ר"ח סגן הכהנים ור' יוסי דאמר אינה היא המדה. פי' התוס' בד"ה ולד הטומאה דרבנן דהא דקאמר ולד הטומאה דרבנן הייט ע"י משקה ואזדו ר"מ לטעמיה ור' יוסי לטעמיה כדמשני רבי ירמיה לקמן דפליגי אליבא דר"ע אי טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא ולכך קאמר ר' יוסי אינה היא המדה דסובר טומאת משקין לטמא אחרים מדאורייתא וליכא למילף איסור דרבנן מינה. ור"מ סובר טומאת משקין לטמא אחרים דרבנן ושפיר קאמר מדבריהם למדנו כו' וכתבו התוס' בד"ה מדאורייתא טהור מעליא הניחא למ"ד אוכל מטמא אוכל (מדאורייתא אף בתרומה) יליף שפיר איסור דרבנן דמותר לעשותו שני (דאורייתא) משלישי דרבנן דר"ח אע"ג דאיסור הוי כמו פסול ולעיל משמע דטמא ופסול אינם בוין דתשיב ליה הוסיף מ"מ בטומאה דרבנן לא משמע ליה לחלק אלא למאן דסבר אין אוכל מט א אוכל מדאורייתא מאי קסבר אי קסבר דיש להשוותן (דבדרבנן איסור וטמא שוין) א"כ בלא שום ראיה יהיה איסור דרבנן מותר לעשותו שני דרבנן (כיון דמסתבר ליה דבדרבנן אין חילוק בין איסור דהיינו פסול לטמא הא אין חילוק מסברא בין איסור לשני דרבנן) ואי קסבר דאין להשוותן א"כ היכא יליף משלישי (דאילו התם טמא והכא פסול). וי"ל דלא יליף טפי מרבי חנינא אלא מכיון דהזינן דשלישי שהוא מקולקל דרבנן מותר לעשותו שני א"כ אין לחלק בין דרבנן לדהורייתא (דכי היכי דמותר להוסיף בטומאה דאורייתא הכי נמי מותר להוסיף טומאה דרבנן אטומאה מדרבנן) וילפינן איסורא דרבנן (שהוא כמו פסול דרבנן) מפסול דאורייתא לר"ע דמותר לעשותו טמא (וכקושית התוספות לעיל בד"ה התם פסול וטמא רק שהתוס' תירצו דאין ללמוד קילקול דרבנן מקלקול דאורייתא. אבל לבתר דילפינן מר' חנינא דקילקול דרבנן מותר לקלקל יותר א"כ אין להלק בין דרבנן לדאורייתא ושפיר איכא למילף איסורא דרבנן מפסול דאורייתא לר"ע) ולפי"ז לא קשה מה שהקשיתי למעלה דאף למ"ד אוכל מטמא אוכל מדאורייתא מ"מ מאי פריך דלמא ר' חנינא איירי בבשר שנטמא באב הטומאה דרבנן ולא נעשה רק שני דרבנן. דלפי הנ"ל ניחא דפ"כ לא מיירי באב הטומאה דרבנן דא"כ אמאי קאמר ר"י אינה היא המדה דקסבר טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא וליכא למילף מינה לקלקול דרבנן שיהא מותר לקלקלו יותר דהכתי היאך שורפין בשר שנטמא באב הטומאה דרבנן עם בשר שנטמא בולד ולד דאורייתא. הלא הבשר שנטמא באב הטומאה דרבנן טהור מעליא הוא מדאורייתא וכששורפין אותו עם בשר שנטמא בולד ולד דאורייתא נטמא ונעשה רביעי דאורייתא דבקדשים שלישי עושה רביעי. ואף דהתם טמא דרבנן והכא פסול דאיסור אינו אלא פסול מ"מ כיון דהזינן דקלקול דרבנן חשוב קילקול ומותר לקלקלו יותר א"כ שפיר יש למילף איסורא דרבנן מפסול דאורייתא לר"ע וכמ"ש התוס' אליבא דר"מ. אע"כ מיירי באב הטומאה דאורייתא ופריך תלמודא לעיל שפיר. והשתא מוכרחת סברת מהרש"א שהובא בדברינו למעלה דאי כסברת רש"ל דאף למ"ד אוכל מטמא אוכל מדאורייתא אינו יכול לטמא אחרים מדאורייתא אכתי תקשי אף למ"ד אוכל מטמא אוכל מדאורייתא מאי פריך מה הוסיף ר"ע דילמא איירי באב הטומאה דרבנן דא"ל דא"כ מאי קאמר ר' יוסי אינה היא המדה הא איכא למילף דמקולקל דרבנן חשיב קילקול ומותר לקלקלו יותר מדשורפין הבשר שנטמא באב הטומאה דרבנן עם בשר שנטמא בולד ולד הטומאה שנעשה רביעי דאורייתא. דלמא איירי בבשר שנטמא בולד ולד הטומאה באופן זה כגון שהיה משקה ראשון ונגע באוכל דנעשה אוכל שני ונגע האוכל בבשר דנעשה הבשר שלישי דאורייתא לר' יוסי דאמר טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא. והשתא כיון שהבשר נטמא מאוכל תו אינו יכול לטמא עוד אחרים מדאורייתא לסברת רש"ל ושפיר קאמר ר' יוסי אינה היא המדה דליכא למילף מינה איסורא דרבנן כלל. דממה שמוסיפין לקלקל הבשר שנטמא בולד ולד הטומאה אין ראיה כיון דהוי טומאה דאורייתא אין ראיה למקולקל דרבנן ומהבשר שנטמא באב הטומאה דרבנן אין ראיה מדשורפין אותו עם טומאה דאורייתא דהיינו בשר שנטמא בולד ולד הטומאה דאורייתא דכיון דנטמא מאוכל תו אינו יכול לטמא את הבשר שנטמא באב הטומאה לסברת רש"ל וכנ"ל. אע"כ כסברת מהרש"א דאף בנטמא מאוכל יכול לטמא אחרים וא"כ ע"כ איירי באב הטומאה דאורייתא דאי דרבנן אמאי קאמר ר' יוסי אינה היא המדה הא איכא למילף ממאי דמותר לקלקל הבשר שנטמא באב הטומאה דרבנן במה ששורפין אותו עם הבשר שנטמא בולד ולד הטומאה דנעשה רביעי דאורייתא וכנ"ל ופריך תלמודא שפיר ודו"ק היטב:

דף לב ע"א גמרא איבעיא להו כשהוא משלם (על אכילת תרומה בשוגג) לפי מדה משלם או לפי דמים משלם. כגון דאעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ארבעה. אי לפי מדה גריוא אכל גריוא משלם ואי לפי דמים בזוזא אכל בזוזא משלם כו' תנן האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש אי אמרת בשלמא לפי מדה משלם שפיר אלא אי לפי דמים חמץ בפסח בר דמים הוא הא מני ריה"ג דאמר חמץ בפסח מותר בהנאה. וכמזיד פטור דסבר כר' נחוני' בן הקנה דתניא ר' נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין כתנאי כו'. והרמב"ם פ"י מהלכות תרומות פסק כתנאי הנך דסובר לפי דמים משלם. וכתב עליו הראב"ד לא נתברר לי דבר זה דכיון דפליגי תנאי אי לפי מדה או לפי דמים וסתם לן תנא דמתניתין דבשוגג משלם קרן וחומש ואיכא לאוקמי כהלכתא דחמץ בפסח אסור בהנאה ומתניתין ה"ש דמשלם משום דלפי מדה משלם לית לן לסתומי מתניתין כריה"ג דלא סבירא לן כוותיה כו'. ונראה ליישב דברי הרמב"ם ז"ל. דהנה לכאורה יש לחזק ולהגדיל הקושיא ביותר על הרמב"ם דלפי מה דפוסק הרמב"ם להלכתא דלפי דמים משלם ע"כ צריך לאוקמי סתם מתניתין כריה"ג וכדדחי תלמודא. והנה רש"י פי' באוקימתי' זו בד"ה ר' נחוניא בן הקנה כו' ושוגג דרישא דשגג בשתיכן דאי שגג בחמץ כו' וסיפא אשמעינן דהזיד בתרומה אפי' שגג בחמץ פטור דמיתה בידי שמים כי כרת דאי הזיד בחמץ והא דפטר ליה משום כרת הוא דפטר ליה לאשמעינן כולה מתני' בחמץ חולין של חבירו כו' ע"ש והנה לרבא דפליג בכתובות אדאביי וסובר לר' נחוניא בן הקנה כרת דוקא פוטר ולא מיתה בידי שמים ע"כ לדידיה ליתא להך אוקימתא וצריך לאוקמי לטעמא דמתניתין דלפי מדה משלם וא"כ אליבא דרבא דהלכתא כוותיה לגבי אביי בכל דוכתא ע"כ דסתם לן מתניתין דלפי מדה משלם. ונראה דהרמב"ם מיישב קושית רש"י לאשמעינן כולה מתני' בחמץ של חבירו בענין אחר ומתישב שפיר הך אוקימתא אף אליבא דרבא. דהנה שמעתי מפי הגאון אחד שדקדק כמתניתין דהכא למה לא קתני במתני' בשוגג משלם קרן וחומש ותומשא דחומשא כדקתני בתני' דתרומות דהייתי תלמודא ונראה דמזה יש הוכחה וסייעתא להרמב"ם דמתני' אתיא כריה"ג ולדידיה אתי שפיר דלא נקיט במתני' וחומשא דחומשא. ומקודם נייש מה שהקשינו לעיל על הרמב"ם הא לרבא ליכא לאוקמי מתני' כריה"ג וצריך לאוקמי טעמא דמתני' דעטמא משום דלפי מדה משלם. ונראה דהנה עיין תלמודא לקמן בסמוך דראב"י פוטר האוכל תרומת חמץ בפסח משום דכתיב ונתן לכהן את הקודש דבר הראוי להיות קודש ופירש"י ותוס' דמשמע שיתן לו דבר הראוי להיות קודש כמו שאכל וא"כ נ"ז שאכל בעינן דבר הראוי להיות קודש וחמץ בפסח אינו ראוי להיות קודש כדתניא לעיל אבל מפריש תמ' דברי הכל אינו קודש. וכתבו התוספות עוד ואע"ג דבכל ענין שהיסה לו שעת הכושר פטור הכא מתשלומין אפי' שהיסה לו שעת הכושר ולקמן אוקמי הא דמפריש חמץ ד"ה אין קודש היינו שלא היתה לו שעת הכושר אומר ר"ת היינו לריה"ג אבל לרבי אליעזר בן יעקב הואיל וס"ל דחמץ בפסח אסור בהנאה אפילו היה לו שעת הכושר אינו ראוי להיות קודש כו'. והשתא ע"פ הנ"ל אף אליבא דרבא מיתוקמא שפיר הך אוקימתא דמתניתין כר' יוסי הגלילי ומיירי בהזיד בחמץ ושגג בתרומה ומשום כרת דחמץ מיפטר ואין להקשות א"כ לנקוט מתני' בחמץ של חבירו כקושית רש"י ז"ל דמתניתין אשמעינן דבשוגג חייב ולאפוקי מדר"א בן יעקב דדרים מונתן לכהן את הקודש דבעינן הקודש שאכל יהיה ראוי להיות קודש ותרומת חמץ אינו ראוי להיות קודש. ועפ"ז הדברים האלה נתישב שפיר דלא נקיט במתני' תומשא דחומשא דכיון דכל עיקר חידושא דמתני' הוא לאפוקי דלא נימא דבעינן דבר הראוי להיות קודש. והנה לריה"ג דסובר חמץ בפסח מותר בהנאה לא הוי חמץ בפסח אינו ראוי להיות קודש אלא היכא שלא היתה לו שעת הכושר כדאיתא בתלמודא בהדיא לקמן דף כ"ג הובא בדברי התוס' דלעיל והשתא שפיר לא אצטריך מתני' לאשמעינן רק לענין דחייב בקרן וחומש אף דלא הוי ראוי להיות קודש כגון דאחמיץ במחובר ולאפוקי מראב"י. אבל חומשא דחומשא דע"כ החומש הראשון שהפריש היה לו שעת הכושר דמפריש חמץ שלא היתה לו שעת הכושר לדברי הכל אינו קדוש אפילו לריה"ג. וא"כ כיון דאיירי ע"כ שהפריש החומש מחמץ שהיה לו שעת הכושר וראוי להיות קודש א"כ ליכא חידושא כלל דהא אף אי הוי ס"ל בהא כראב"י דבעינן דבר הראוי להיות קודש לענין חיוב תשלומין הא לריה"ג כיון שהיה לו שעת הכושר ומותר בהנאה ראוי להיות קודש הוא ופשיטא דמיחייב. אבל כ"ז לריה"ג אבל אי נימא דטעמא דמתני' משום דלפי מדה הו"ל למינקט נמי במתני' חומשא דחומשא ומזה סייעתא להרמב"ם דמתניתין כריה"ג ודו"ק היטב:

דף מג ע"ב שאור בל תקטירו אין לי אלא כולו מקצתו מנין ת"ל כל עירובו מנין ת"ל כי כל כו' אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן כל האיסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר שהרי אמרה תורה משרת וזעירי אמר אף שאור בל תקטירו כמאן כר' אליעזר דדריש כל. פירש"י בד"ה כר' אליעזר דדריש כל. לעיל. ומהתם נפקא ליה כדאמרן לעיל מקצתו מנין ת"ל כל ודריש לה הכי מקצתו מנין חצי זית שאור וחצי זית מצה עמו. א"ס לענין חמץ בפסח נמי פירש"י דהא אמר ר"א על עירובו בלאו והיינו היתר מצטרף לאיסור. אין הכי נמי. ולאפוקי מדאביי דאמר יש הקטרה לפחות מכזית. פירש"י וחייב בהקטרת שאור כל דהו ולא בעי צירוף כו'. קמ"ל דאין הקטרה ואי איכא צירוף אין ואי לא לא. והנה התוספות בד"ה כמאן כר"א הקשו על פירש"י דפי' דזעירי משמע ליה מקצתו היינו חצי זית קומץ דשאור וחצי זית דמצה ואינן מעורבים אלא כל אחד ניכר. חדא דלא הוי זעירי לא כאביי ולא כרבא (דרבא מפרש מקצתו הייט מקצת קומץ דסובר דאין הקטרה בפחות מכזית ואביי מפרש מקצתו הייט מקצת זית ויש הקטרה לפחות מכזית) ועוד מאי קאמר כמאן כר"א הא כרבנן נמי אתי' דהא כי כל דרשי ומוקמי ליה אמקצתו דהייט היתר מצטרף לאיסור לפירוש הקונטרס ועוד דבחמץ מנ"ל לר"א הערובות כיון דצריך קרא להיתר מצטרף לאיסור. ונראה לרש"י דזעירי משמע ליה דשאור היתר מצטרף לאיסור מדקתני עירובו מנין ת"ל כי כל ומדרבי עירוב דהייט שנתערב היתר באיסור א"כ היינו היתר מצטרף לאיסור והיינו כדרבא דלדידיה הכי פירושו מקצתו מנין היינו זית שלם אבל לאביי דמפרש מקצתו מנין חצי זית לא שייך היתר מצטרף לאיסור דאמשה דאיסור לחודיה מיתייב והא דמרבה עירובו היינו כשמתערב לגמרי ולא אמרינן שיתבטל האיסור אגב ההיתר והא דקאמר כמאן כר"א דדריש כל משום דלרבנן אע"ג דדרשי כי כל לא מוקמי ליה לרבות עירובו אלא לרבות מקצתו דהיינו מקצת קומץ. ונראה ליישב כל השלשה קושיות הנ"ל שהקשו תוספות על רש"י וגם ליישב אמאי מיאן רש"י מלפרש כפירוש התוספות. והנה לכאורה צריך להבין מה שהקשו התוספות לפירש"י לא הוי זעירי לא כאביי ולא כרבא. וכי לא יכול זעירי למיפלג אדאביי ורבא. וצריך לומר דעיקר קושיתם דאי נימא דזעירי מפרש דלא כאביי ולא כרבא הו"ל לתלמודא לאתויי במסכת מנחות גבי פלוגתא דאביי ורבא בפירוש דברייתא גם דברי זעירי. והשתא נבאר והסגנון יהיה כן דודאי לפי האמת מפרש רש"י דברי זעירי כפירוש התוספות וסובר זעירי כרבא ולהכי לא מייתי התם במנחות דברי זעירי רק דלדעת המקשה הוכרח רש"י לפרש כפנין אחר בדעת זעירי. והמקשן היה לו הוכחה לפי סברתו אליבא דזעירי דמפרש הברייתא כן. דהנה התוספות הקשו בד"ה חוץ מאיסורי נזיר אע"ג דתעלת נמי קאמר לקמן לר' יוחנן היתר מצטרף לאיסור לא חשיב הכא תעלת דבקדשים לא קמיירי. ולכאורה קשה קושיה זאת אזעירי דאמר אף שאור בל תקטירו ואיירי מקדשים אמאי לא קאמר נמי תעלת. וא"ל דסובר דלימוד דתעלת קאי אטעם כעיקר ולא אהיתר מצטרף לאיסור. דא"כ יהיה היתר מצטרף לאיסור בכל איסורים שבתורה דיליף מנזיר. ומהאי טעמא מוכרח תלמודא לקמן ע"ב לומר דר"י סובר דגם בתעלת היתר מצטרף לאיסור והוי שני כתובים הבאין כאחד. אך ז"א דשפיר י"ל לזעירי בתעלת אין היתר מצטרף לאיסור. והאי דלא ילפינן מנזיר לכל איסורין שבתורה משום דהוי נזיר ושאור שני כתובין הבאין כאחד ולפ"ז י"ל דמזה הוכיח המקשן דזעירי מפרש מקצתו הייט היתר מצטרף לאיסור דאי כרבא וכפירוש התוספות דעירובו הייט היתר מצטרף לאיסור אכתי תקשי נילף מנזיר לכל איסורים שבתורה ואי דהוי שני כתובים עם שאור הא תרוייהו מיצרך צריכי דאי כתב בשאור חולין מקדשים לא גמרינן כדלקמן. ואי משום דלא לכתוב רק בנזיר ונילף שאור מינה ז"א דהא באמת עיקר רבויא דכי כל דכתיב בשאור אתי לרבוי' עירובו והייט דלא נימא שיתבטל האיסור כמו לאביי רק דממילא נשמע מינה נמי היתר מצטרף לאיסור אבל באמת אף כי ידעינן דינא דהיתר מצטרף לאיסור מ"מ אינצריך רבויא דכי כל לערובו וא"כ לא הוי שני כתובין הבאין כאחד כיון דתרוייהו מיצרך צריכי אלא ע"כ דמפרש מקצתו הייט היתר מצטרף לאיסור ואינו נשמע מכלל עירובו ושפיר הוי ב' כתובין הבאין כאחד. והשתא מיושב שפיר קושית התוספות מנ"ל למקשה דסובר כר"א דלמא כרבנן דדרשי כי כל ומרבינן מינה מקצתו דהיינו היתר מצטרף לאיסור. דז"א דאי כרבנן הקשי בכל האיסורין שבתורה נמי דא"ל דהוי שני כתובין הבאין כאחד מדאצטריך למכתב גם בשאור רבויא למקצתו ולא יליף מנזיר היא גופא תקשי מנ"ל באמת דכי כל לרבוי' מקצתו והוי שני כתובין דלמא באמת למקצתו אין צורך לרבויא דאיכא למילף מנזיר לכל איסורין שבתורה וכי כל לרבויא עירובו כמו לר' אליעזר דאית ליה תרי ריבויא מוקי חד למקצתו וחד לעירובו ה"נ נימא לרבנן כיון דמקצתו נשמע מנזיר מרבינן מריבויא דכי כל עירובו. אע"כ דסובר כרבי אליעזר דיש לו ב' לימודים לעירובו ולמקצתו. ושפיר הוי ב' כתובים. ופריך אי הכי תנן בפסח נמי יהיה עכ"פ היתר מצטרף לאיסור ואף דליכא אלא ריבויא אחד ובעינן לרבויא עירובו מ"מ הא כל דליכא אלא רבויא אחד מוקמינן הרבויא עפי על היתר מצטרף לאיסור וכי משני אין הכי נמי ולאפוקי מדאביי ונמצא דבא זעירי לאשמעינן דבעינן דוקא שיהא היתר מצטרף לאיסור השתא נוכל לומר דבאמת זעירי מפרש כדמפרש לה רבא דמקצתה היינו מקצת קומץ. וא"ל א"כ לא הוי שני כתובין הבאין כאחד דהא תרוייהו מיצרך צריכי. דריבויא דכי כל אצטריך לעירובו. דבאמת אין הכי נמי גם בכל האיסורין שבתורה היתר מצטרף לאיסור והא דקאמר אף שאור בל תקטירו הייט דהתם בעינן צירוף ולאפוקי מדאביי דאמר יש הקטרה בפחות מכזית ולא בעי צירוף ואדרבה מוכרח לפי המסקנא דזעירי מפרש הברייתא כרבא דמקצתו היינו מקצת קומץ והיתר מצטרף לאיסור נשמע מכלל עירובו דאי כסברת המקשה דבעינן לימוד בחפי נפשיה על היתר מצטרף לאיסור ומקצתו הייט דהיתר מצטרף לאיסור א"כ הוי נזיר ושאור שני כתובין הבאין כאחד וקשה קושיית התוס' מנ"ל בחמץ עירובו דהא בעינן כל להיתר מצטרף לאיסור כיון דמנזיר ליכא למילף דהוי ב' כתובין ודו"ק היטב:

דף סז ע"א גמרא ר"ש אומר אין צריך (כדי ישב להורות על חילוק מהנות) הרי הוא אומר וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש יאמר טמאי מתים ואל יאמר ס"ז ואני אומר ט"מ משתלחין זבין לא כ"ש ומאי תומרא דזב מטמא מת שכן טומאה יוצאה מגופו אדרבה טמא מת חמור שכן טעון הזאת שלישי ושביעי אמר קרא טמא וכל טמא לנפש לרבות טמא שרץ וזב חמור מטמא שרץ ומאי חומרא כדאמרן אלא ליתן לו מחנה שניה ויאמר זב ואל יאמר מצורע ומאי תומרא דמצורע מזב שכן טעון פריעה ופרימה אדרבה זב חמור שכן מטמא משכב ומושב אמר קרא זב וכל זב לרבות בעל קרי ומצורע חמור מבעל קרי ומאי חומרא כדאמרן. למה נאמר מצורע ליתן לו מחנה שלישית. וכתבו התוספות על הא דקאמר ומאי חומרא דזב מטמא מת שכן טומאה יוצאה מגופו וה"ה דהו"ל שכן מטמא משכב ומושב כדלקמן אלא ניחא ליה למינקט חומרא דלא מצי למימר להו בסמוך גבי אדרבה חומר בזב מבמצורע. ואמרתי לחדד התלמידים דמוכרח תלמודא למימר מה חומרא דזב שכן טומאה יוצאה מגופיה דאם לא הוי מזכיר רק מאי חומרא דזב שכן מטמא משכב ומושב הוי קשה מנ"ל ליתן לזב מחנה שניה משום דקשה יאמר טמא מת ואל יאמר זב והא פריך אדרבה טמא מת חמור שכן טעון הזאת שלישי כו' וצריך לומר דיליף מטמא וכל טמא לרבות טמא שרץ הא איכא למימר איפכא יאמר זב ואל יאמר טמא מת. ואני אומר וכין משתלחין טמא מת לא כ"ש נלאי חומרא דטמא מת שכן טעון הזאת שלישי ושביעי. ואי תאמר אדרבה זב חמור שכן מטמא משכב ומושב נשוב ונאמר אמר קרא זב וכל זב לרבות בעל קרי ומאי חומרא כדאמרן. וא"כ למה נאמר טמא מת ליתן לו מחנה שנים ולכך הוצרך תלמודא להזכיר כך חומרא דזב שכן טומאה דיוצאה לו מגופו וזו החומרא ישנה נמי בבעל קרי אבל כל זה אינו אלא לחידודא בעלמא. דהא באמת קא ר תלמודא לעיל בסמוך דאפילו מת עצמו מותר לכנוס למחנה לויה שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו במחנהו. ילא נמנעתי מלכותבם כדי לחדד התלמידים:

חכמת מנוח

מאת הגאון האשל הגדול רייש מתיבתא נר ישראל כמהור"ר **מנוח** המכונה הענדיל ז"ל (בעהמ"ס מנוח הלבבות וכו')

[נדפס פעם אחת, בפראג שנת שע"ב].

דף ב ע"א תוס' בד"ה אור לארבעה כו' חכמים בדיקה כו'. נ"ב וי"ל דסבר רש"י דהנו חז"ל שמא ישכח מלבטל לכך הצריכוהו בדיקה ג"כ דכולי האי ליכא למיחש שמא ישכח לבטל וגם לבדוק ודו"ק: בא"ד לפרש כרים כו'. נ"ב עיין לקמן דמ"ב ע"א בתוס' בד"ה והלו שוכרין כו': **ע"ב** גמ' אור לארבעה עשר כו' כצ"ל:

דף ג ע"א גמ' מ"ש דתני דבי כו' כצ"ל: תוס' בד"ה מ"ל כו' באותה לילה ותיכף לאכילה כו'. נ"ב בה"ש גרים דתיכף ואין צריך ודו"ק:

דף ו ע"ב רש"י בד"ה אין מוקדם ומאוחר כו' תחלה סקדימה סמאוחרות כו' כצ"ל: תוס' בד"ה מפש כו' ופר"ת דמסוף שם כו'. נ"ב עיין בב"י בטור או"ח סימן תמ"ג:

דף ז ע"א בתוס' אמר דיבור עשויין כו'. נ"ב ס"א יש כאן דבור דאסהכת בגומא ואע"ג דאמרי' (בדה ג"ו ב') אלא דבדק נמי בגומא [סכה] איירי בגומא עמוקה: **ע"ב** תוס' בד"ה וסילכתא כו' פעם בברכות כו'. נ"ב פי' באשר"י:

דף ח ע"ב גמ' ניתו ונל כו'. נ"ב ס"א ניתו עלי ונל כו': רש"י בד"ה שתי כו' אומרים הס"ד:

דף יא ע"ב רש"י בד"ה כשתמצי לומר כו' תני בעם הס"ד:

דף יב ע"ב רש"י בד"ה כמחלוקת כו' שלש שעות משום כו' כד"א: תוס' בד"ה אימתי כו' כא אסקינן לעיל. נ"ב סוא (בד"י פ"ב) [בדי"א ע"א]: בא"ד בישרו דמתניתין. נ"ב דלעיל בד"י ע"ב:

דף יג ע"ב גמ' קמיה דר' יהודה כו'. נ"ב ס"א דרב: שם דאמר זו תודה כו'. נ"ב י"ל כלומר כבר אמר בכמל זו תודה וזו לחם שלה וכיון דהיקשא לזו פסיל לאחרת. וי"מ כלומר דרך הבעל לומר זו תודה וזו לחם שלה אבל אין הדרך לומר זו לחם וזו תודה שלו וזה מפני שהתודה עיקר ולחם בגלל תודה כו' ולפי הפירושים אלו דאמר איט מיושב על הלשון המתמיה כאלו אומר הכא במאי עסקינן דאמר כו' ודו"ק. ועוד דוחקים יותר למבין בעיון הלשון ויותר נראה שהוא כמו זו תודה וזו עברה כהגדה דר' עקיבא שבראשה סקב"ה למשה את מיתתו שעוקלין את בשרו במקולין אמר רבש"ע זו תורה וזו שכרה כו' כלומר דאמר ר' ינאי זו תורה וזו לחמה בתמיה והרי אין תודה בגלל לחם, וכדרבה כו' ולפי זה סתמא דתלמודא מפני ליה אליבא דר' ינאי ולא ר' ינאי גופיה שני ליה ומלבד זה נ"ל דלאו ר' ינאי גופיה קאמר שהרי ר' ינאי רביה דר' יוחנן הוה שהיה זמן רב קודם רבה ואיך יאמר וכדרבה כו':

דף יד ע"א תד"ה שם בשר כו' קאמר מימ הם כו'. נ"ב ואע"ג דר' עקיבא נמי קאמר מימיהם של כהנים כו' מ"מ י"ל דר' עקיבא קאי אימתי כלומר בכל ימי לא נמנעו כהנים מלהדליק כו' וי"ח דבר קדשו לר"פ זמן רב מה שאין כן בהגהות שבין הכהנים וכ"כ התוס' לקמן ד"ם ע"ב בד"ה וגימא כו' ע"ש ודו"ק:

דף יח ע"א תוס' בד"ה לא בטרה כו' לא ליטמא כו'. נ"ב כלומר מנא לן דיטמא טומאה קלה אחר דפרחה מכן טומאה חמורה ואין לומר דהיכא למילף מהא דאמרינן כל בשופו ליטמא כו' וה"ה כל שכבר טימא טומאה חמורה דהא ע"כ הא דגמרינן מקרא כל בשופו ליטמא כו' היינו דוקא בעוד בשופו כו' ולא מקרא אלא דבר הכתוב הלא גבי בשר הפיגול כו' וכיון דלאו מקרא אלא דבר א"כ גם האי דהכא ליכא למילף מכח וא"כ מנא לן דיטמא טומאה קלה ומה שפי' רש"י דאין נגיעה גדולה ממה שכן נוגעים בעצמן לא מהדבר לתוס' כלל דאין לרש"י שום ראיה כמה ודו"ק:

דף יט ע"א תוס' בד"ה לא ליטמאים כו' רביט תנגלל לא גרס כו'. נ"ב ופירושו תמה מעלות אחרונות הם לקדש מן הטהרה ולחולין לא גזרו בהם מדרבנן משום דליכא בהם כל כך חשש טומאה לטמא מדרבנן מה שאין כן בכ' דתבועות דגזרו בהם ר בגן אפילו לחולין ועי' בחגיגה דכ"א ע"ב: בד"ה אלמא כו' דקתני היכא כו'. נ"ב ע' בחגיגה דכ"ג ע"ב: בד"ה שאין מוחלת כו' ולי משום דאמר כו'. נ"ב כלומר אפילו למ"ד כגון שהגדה לו מתם שמא מת כו' והוא ליה ספק טומאה ברשות הרבים כו' טוה בכלל כל הפוסל כו' הדרי פסול אתרומה ספק מגע טומאה מת ברשות היחיד וטומאת ידים לסיות שניות אפילו ברה"ר ודו"ק:

דף כג ע"א תוס' בד"ה אמר כו' במרובה אבור כמגדל חוירים כו' כצ"ל: **ע"ב** גמ' מכדי כו'. נ"ב לפי פי' רש"י מכאן עד מאי ביניייהו ככל קושיא אחת ודו"ק:

דף כו ע"א גמ' [כפת מוסרם] אמר רב כו'. נמחק אמר:

דף כח ע"ב גמ' כתב בכאי כו'. נ"ב עיין לקמן דף ק"כ ושם כתוב כתב בכאי וכתב בכאי וגריבי וע"ש בפי' רשב"ם וא"כ הוא דלא כפי' רש"י בכאן:

דף כט ע"ב תוס' בד"ה כדר כו' ר' יהודה דאמר כו'. נ"ב כלומר הכא דאמר הכם חמצו של עוברי עבירה כו' קאמר סברוה כא מני ר' יהודה היא דקאמר הכא תמן אמר ספקת דאורייתא ע"ש:

דף ל ע"א בד"ה אמר רבא כו' שממינן מימה חלב בנפל כו' כצ"ל:

דף לא ע"א תד"ה מעבדנא כו' לכוכיה דהלכה כו'. נ"ב עיין בקדושין דנ"ו בתוס' בד"ה והדך פירוש כו':

דף לג ע"א תוס' בד"ה הכן לו כו' דמשום הכן דאסורי כו' כצ"ל:

דף לד ע"א תד"ה הכתו כו' אסורים מלאכול בירושלים כו'. נ"ב הרמב"ם מפרש במסכת בכורים פ"ב דס"ק אסורים מלאכול אלא בתורת מעשר ובכורים דהיינו חוץ לירושלים וביולא בזה מדינים כאסורים במעשר ובכורים ושוהרים בתולין כיון שבגידולים הם בירושלים ואע"ג דהדינא היו ראוים לסתבטל במרובא אפי' הכי כיון שיש לו מתירין קרובים בירושלים הוא בכל סוין כל דבר שיש לו מתירין דאפילו באלף לא בטיל ולפי זה בלא בירושלים לא קאי על מלא מלאכול אלא על מלת גידולים כאלו אומר גידולים אסורים מלאכול כיון שהם ר"ל זה בגידולים בירושלים. ונראה דורים כו' ולפי זה אף לזרים כו' מיירי בירושלים לא חוץ לירושלים וכה"ג פירשו הרמב"ם וס"ק גידולים אסורים מלאכול חוץ לירושלים כיון שהם בירושלים ואף בירושלים אסורים מלאכול לזרים שהם נכרים ולבהמה אבל אי זרים היינו ישראלים אי אפשר לומר דמיירי בירושלים דהרי מעשר שיני לזרים בירושלים וע' בה"ש. ומהרי הרמב"ם מגמע בפרק מלא לא כמו יאהיש כלומר אע"פ שבירושלים אסור לזרים ולבהמה לא בגמר דהוי כמו דבר שאין לו מתירין ע"ש: **ע"ב** רש"י בד"ה הי אמרת כו' בפרק קמא דתכבות כו'. נ"ב סוא בדף י"ב ע"א: תוס' בד"ה שהם כו' דרים מעילה כו'. נ"ב פי' והייט כן דמ"ש קמא דמגהות דהכיא רש"י ע"ש:

דף לה ע"א גמ' אמר ריש לקיש כו'. נ"ב ס"א אמר רבי יוחנן וכן בכל סמוך דלקמן:

דף לו ע"ב תוס' בד"ה אוליה כו' ואם תאמר כו'. נ"ב נה"ש גרים בכורים ואין לומר אם כן כו' בכורים דאמו לגמ כו'. וי"ג בכורים פיסה אם כן מנ"א כו' בכורים ולגו לגם כו'. ומיהא י"ל דואם תאמר כוי כמו פיסה בגמה הוכהי מליט בתוספתא ואם תאמר בלא י"ל אתריו. וי"ג אי מביאים מכל המשה מינים או חוקא מיכים ומשרים ובפיתבר זה סבור ג"כ בגירסא שלמותיו ודו"ק:

דף לז ע"ב תוס' בד"ה דכולי עלמא כו' של לפטורי' כו'. נ"ב עיין בפסקי תוספות ובברכות דל"ו ע"ב:

דף לח ע"א תוס' בד"ה אבל הלגו כו' אין לו פדייה כו' כצ"ל: תד"ה נגאלים כו' וי"ל דבכורים כו'. נ"ב לעיל דף ל"ו ע"ב סוקה קודה זו ובכורים היכי מטמאיין כו' בד"ה דאמר ותהנן שם תירון בשיטה קן דהכא ע"ש. וי"ל דהביא נבים ורשב"א דנגחן חולקים על ר"י דלעיל. ומה שהקשה ר"י לעיל בכורים אלו שבא מפרים דאוכל בנוט ונגשן וכבל פרי ישראל סבירי להו כר"ן וירושלמי דאמר בכורים דקוייבין בבית הלוים בכורים מה שאין כן במעשר שני. ומה בהקשה ר"י לעיל והא מעשר שני נאכל בכל פרי יהגל כו' כלומר ולמה אצטריך למימר כו' אלעזר י"ל דהוה מאי למימר משום דמעשר נאכל בנוט ונגשן אלא דניחא ליה למימר כא דר' אלעזר דאיהיה בכל האמינים גם בזמן בית עולמים:

דף לט ע"א תוס' בד"ה ופיטא כו' דלא הוי טעם כיון כו'. נ"ב אבל התוס' פי' שם בד"ה שלמים והבלוס כו' דלא תביא מהם לפי שבלוי עליו תדים ומוקפין את כודים והלוי פשוטה לא הוי מאי למימר גבי פיור ביטול נטעהם או לבשיר שקצו ולחפש אבל גבי מבילה לי"ג אריך כל ספיחים כהרן גדילתם ע"ש:

דף ם גמ' וכן מבהקעות מולינן כו' כצ"ל:

דף מב ע"ב רש"י בד"ה והא תני כו' של נחשתן הס"ד:

דף מד ע"ב רש"י בד"ה היחם כו' מאי נגוס בסאר כו' כצ"ל:

דף מו ע"א רש"י בד"ה אלא לאחיו כו' קאי דאלו כו' כד"א. ול"נ כן דאלו גוו לו לבבסיד ס"א אין זה: **ע"ב** רש"י ד"ה לא דשלי כו' שבהפה כו'. נ"ב מכאן והולך אין זה בס"א עד סוף הדיבור: תוס' בד"ה טולו כי כי לא כו'. נ"ב ס"א כי נ"ל ברשם כו': בד"ה רבה כו' הדבם ואיט ראוי כו' כצ"ל:

דף מם ע"ב גמרא לאסול בבר שאומר ולם כו' כצ"ל: שם אנו צריכין כו'. נ"ב ס"א מוגרכי' לגם כו' וג"כ כלישנא אי לאו שים לגם שורך לגמרה ותבן שלנו עמהם כלומר אי לאו דהנו שורך לגב כו'. וי"ל שה כהבשם אי לאו דהנו צריכים ליהא וליכן עמהם ולבקש שאר מהם או הייט מרחיקים אותה לגמרי ולא היה לגם שום שותפות עמהם ושי"ן כן הגדיל הבגלה יותר והיו הורגים אותם אבל עכשיו שאין אנו מרחיקים אותם לגמרי לפוחים עמהם ומכירים עמהם ומתקיים שאר מהם לא גדלה הבגלה כל כך. וי"ל שה אלמלא כמו אנו כלומר אנו אם צריכים לגם כו' כי מלת אלמלא לפעמים משמש כמו אלו כדלקמן דף כ' ע"ב והיה מקום שמבו שאלמלא משמשין אין סופגין. ולפעמים משמש כמו אי לאו כמו אלמלא תורה של שלמה כו': רש"י בד"ה הורגו מדרבנן היא כו' כצ"ל:

דף נב ע"א גמ' תנו' דהגבה אנבון כו' כצ"ל:

דף נג ע"א גמ' ועבר צי כו'. נ"ב ס"א דתנן צי כו':

דף נד ע"א גמ' כגי שביל כמאי. נ"ב ס"א יוסבי סוכן לומן הושל ופצמון ומנה: **ע"ב** רש"י בד"ה הוכה תוכה בתבנית כו' כצ"ל:

דף נו ע"ב תוס' בסוף ד"ה מתליקת כו' מוקצות נינהו כו'. נ"ב פי' כלומר לפי ירושלמי יש לתרץ כן אבל בש"ס שלנו ישתי דלא גרס כו' וקרח הינ"ב כו' אבל מ"ע קשה כו' כן נ"ל

דף נח ע"ב גמ' אמר רבה בשלמיה כו'. נ"ב ס"א עליה בשלמים כו':

דף סד ע"א תד"ה כא כו' אמאי נקט כו'. נ"ב פי' כלומר ולא נקט רבותא דאפי' שוחט בכמה משא זבחים אע"ג דהוה שוחט ממש אינו עובר:

דף סה ע"ב גמ' והתניא מדו כמדתו כו' כצ"ל: תוס' בד"ה אטו כו' ור"ת מפרש כו'. נ"ב פי' ר"ת נמי גרים בברייתא דסוטה מעלן ומקטירן כו' וא"כ לאו אמנחה קאי אלא אאברים ופדרים של קרבן מדקאמר לשון רבים דאי אמנחה הל"ל לשון יחיד מעלה ומקטירה וא"כ אמנחה לא צריך בשום מקום אע"ג דבמנחות תנא בכמה דוכתי ומקטירים בכלי כו' ואאברים ופדרים צריך בג' מקומות הכא ובפרק שני שעירי ובפרק ב' דסוטה ואי הסבר לתרץ אלא כפי פי' רש"י או כפי פי' ר"ת ודו"ק:

דף סו ע"א גמ' [ק"ו] למה לי כו'. נ"ב פי' מדקאמר אלא משמע דלא קאי בבנוי קמא ודו"ק:

דף עב ע"א תוס' בד"ה לר' יהושע כו' שוקמי' בגמ' כו'. נ"ב לקמן בדף זה ע"ב: בד"ה שקדם כו' לידתה וריסא נמי כו'. נ"ב פי' בתוס' סברי דגם בכיסא איכא תיובתא כגון שקדם ומל שלאחר השבת בשבת ואיתר של שבת עד אי בשבת דזה נמי מיקרי לא ניתן שבת לידחות כיון דלא מל של שבת ביום דלא מיקרי ניתן שבת לידחות אלא כשדוחה שבת לגבי אי בראשית דומיא דגבי אי ורי נגור שכבר הקריבה היום ואין סוכר אלא כשמל שאינה בשבת. ואין לומר דגם זה מיקרי ניתן שבת לידחות כיון שהיה יכול למול אי ביום אע"פ שלא מל אותו ואיכא תיובתא כגון אם של שבת היה חולה והוא סבור שהוא של אי בשבת ואיתר אותו עד יום אי דהא לא ניתן שבת לידחות אפי' בשל שבת כיון שהוא חולה דהרי מה שאין מלין חולה בשבת איט מפני איסור שבת אלא מפני פיקוח נפש ואפילו בחול אין מלין אותו והא עבר ומל אותו בשבת איט חייב וקיים מצות גילה והרי ניתן שבת לידחות ודו"ק:

דף עג ע"א תוס' בד"ה שהתו כו' דלא עשה מצוה כו'. נ"ב פי' כדלעיל בתוס' דע"ב ע"א בד"ה לר' יהושע כו' ע"ש:

דף עו ע"א תוס' בד"ה אלא למ"ד כו' דהכי הוא היה כו'. נ"ב הוא דאם לא כן היה כו': **ע"ב** רש"י בד"ה אמר לך כו' במסכת ע"ז וכו'. נ"ב בדף פ"ז ע"ב: תוס' בד"ה אסרה כו' ורבא נמי דשרי בנת תיכא כו'. נ"ב בע"ז דס"ו ע"ב: בא"ד ובתנורים גדולים שלנו כו': בא"ד שיש להרחיק אין כו'. נ"ב ס"א להרחיק מן הלחם אין כו':

דף עז ע"ב גמ' ר' יהושע נמי בזבחים כו' כצ"ל [וכ"מ ברש"י ד"ה כי אמר]:

דף עח ע"א רש"י בד"ה כל שבעה כו' היא ומעלה כו'. נ"ב כלומר מעלה עשו בעבודות הללו להחמיר בהם יותר מהשאר ומעלה לשון שבח ועלוי: **ע"ב** רש"י בד"ה אוכלין חולה כו'. נ"ב ס"א לאפוקי חולה כו': בד"ה דאי גימסכי הני מה שיש כו'. נ"ב ירא"ה דרש"י סבר דאינם יכולים לימסך בשעת זריקה אלא קודם ולא כולם ולכך צריך לקלתם כזית לכל אחד ועיין בתוספות בד"ה שאני כו' ודו"ק:

דף פב ע"א תוס' סוף ד"ה בשלמא כו' ודם ובבעלים כו'. נ"ב ירא"ה זה דוקא לדעת הסובר דדם ובעלים חדא מילתא היא אבל לר' יוחנן דסבר דם ובשר חדא מילתא גבי דם נמי סברא דישרף מיד ובפיר יליף יוצא מהעולת דאהרן דמשה סודה לכן אפילו על הפריסה כמ"ש הרשב"א אך מה שפי' הרשב"א דהאמיד בעי מנ"ל לא אתי שפיר ודו"ק: **ע"ב** תוס' בד"ה ר' יוחנן כדפירש בקונטרס כו'. נ"ב פי' אפשר שהוא מה שפי' לקמן דפ"ג ע"א בד"ה אמר להן ודו"ק:

דף פג ע"א גמרא כוליל ונעשו בסים כו' כצ"ל: תוס' בד"ה אמר להן כו' הודה להן כו'. נ"ב ס"א להן אלא דספיר עבוד דלא אכלוה כו': בא"ד הכא מהעולת כו'. נ"ב ירא"ה דלפי מה שפי' התוס' לעיל דפ"ב ע"א בד"ה בשלמא בשם הרשב"א דכולה שמעתין דלעיל מסקא אליבא דר' יוחנן כו' לא קשה מידי דמצינן למימר דמתני' כר' יוסי ודו"ק:

דף פה ע"ב גמרא אמר רב יהודה וכן כו'. נ"ב ס"א אמר רב וכן כו':

דף פו ע"א גמרא כהולם ולא בפיו וגמכיו ועליותיו כו' כצ"ל: **ע"ב** גמ' חוץ מלא. נ"ב ס"א ל"כ: שם בתד זמנא. נ"ב ס"א ל"כ: תוס' בד"ה נכנסין כו' הלכתא כוותיה כו'. נ"ב ירא"ה שר"ת גרים בתהלה אמר רבינא וטהן כו' ולית הלכתא כו' וה"ג דעל כו' והדר בכו דיילא. ולא גרים דרנג בכו דיילא:

דף פח ע"א גמרא תנו רבנן איש שה לבית כו' כצ"ל:

דף פט ע"א גמ' מן ונימא אי כו' עד דאייתי כבתא שלמים. נ"ב ס"א ל"כ: רש"י בד"ה וניתי מותר הפסח כו' כצ"ל:

דף צ ע"א מתני' בשביעי (שלא) [שלו] ראה כו' כצ"ל:

דף צד ע"ב רש"י בד"ה בן בנו כו' מזרע נמרוד הס"ד: בד"ה וכן בין כו' לרקיע לאורכו כו'. נ"ב ס"א ואורכו כו' וכן ירא"ה נכון [שאין] פירש לאמרו וכן בין רקיע לרקיע רק הוא ענין בפני עצמו וסיים הקושיא שמקשה על רבא ולפי זה לא גרסי' בראשון מלת כל וכן הוא בס"א ודו"ק:

דף צו ע"ב רש"י בד"ה ואלא כו' כל שבעה הס"ד:

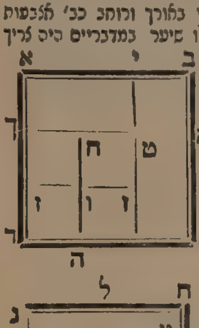
דף צח ע"א רש"י בד"ה אלא דמת כו' פסחיהן. נ"ב שלא יטעו בהן: בד"ה הפסח כו' מביאו משלו. נ"ב וכל כך למה לפי שאין מחללין בהמה על פתות מכדי דמיה והא דאמר שמחלל הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל ה"מ דיעבד אבל לכתחלה לא ואם כו':

דף קו ע"א רשב"ם בד"ה ובמעת כו' כדאמר לעיל כו'. נ"ב בדף ק"ג ע"א: **ע"ב** רשב"ם בד"ה אמר ליה כו' דרב אסי לרב אסי כו' כצ"ל והס"ד: תוס' בד"ה שבקיה כו' הוה כדאמר בפרק כו' כצ"ל:

דף קז ע"א ברשב"ם בד"ה אמר רב כו' גידול דמן כו'. נ"ב ס"א גידול בר מניומי דמן כו'. [וא"ש לגירסא שלנו בגמ' ועי' רש"ל]:

דף קט ע"א תוס' ד"ה רביעית כו'. רום סמקוה ע"ב אצבעות. כי רוחב ג' אמות של ששה ששה טפחים הרי הם י"ח טפחים וכל טפח ד' אצבעות בגודל הרי הם ע"ב אצבעות. קח מכל עשרים אחד. דהייט מארבעים מתוך כל"ד קח ב' אצבעות מפני שיש בהם ב' פעמים עשרים נשארו עוד י"ד חלק הי' על כ' חלקים ויגיע הא' אצבע לחלק אחד. עוד חלק כד' לעשרים חלקים דהייט כשתחלק כל אצבע לה' חלקים ויגיע תומש לחלק אחד. הרי לך אצבעיים ותלי אצבע ותומש אצבע. וכן תקח ברוחב אחד מי"ב כו' הרוחב הוא בהמה בם ו' טפחים שבכל טפח ד' אצבעות שהם בין הכל כ"ד אצבעות וכשתקח חלק י"ב יבא לך ב' אצבעות. וכן באורך הרי לך אצבעיים על אצבעיים כו'. כ"ג וכן העבה כמים ויעלה רביעית כיצד רביעית הנמצא כו' והכי פירושו רביעית של כל במצא בכאן מן המ' סאה דהייט י' סאין בסלך התונה ומן הטתרים שהם שלשים קח חלק אחד מעשרים ויבא לך סאה ותלי סאה כי מכ' סאין יבא סאה ומי' סאין חצי סאה. ואח"כ קח לפניך בסאה ותלי ובסר מהם פעמיים חלק בכים עשר כיצד סאה ותלי הם ט' קבין וכל קב ד' לוגין כמ"ש רש"י הרי בין הכל ל"ו לוגין קח מהם חלק י"ב ויעלו בידך ג' לוגין. עוד חלק אלו הג' לוגין על י"ב דהייט שתחלק כל לוג על ד' חלקים וקח חלק י"ב ישאר בידך רביעית הלוג. או תקח אחד מכ"ד כו' אור בכאן להניח חשבון אחד קל וקצר לחלק רום המקוה אבל האורך והרוחב ישאר כדלעיל וזה שתקח אחד מכ"ד מן הע"ב אצבעות של רום המקוה כמ"ש לעיל ויעלו בידך ג' אצבעות חלק הג' אצבעות על תומשין ויעלו ט"ו תומשין הסלך מהם כמבוארים דהייט תומש ותלי תומש ישארו י"ג תומשין ותלי כו' וכן תעבה במים קח אחד מכ"ד מן המ' סאה ויעלו בידך סאה אחד ובני שלישי סאה חלק הסאה ו' שלישי סאה על המש ויעלה שליש לכל תומש שהרי הם ה' שלישים הסלך מהם המבוארים והוא תלי שליש וישארו בידך ד' שלישי ותלי שהם סאה ותלי. ואחר כך העבה עם הסאה ותלי כדלעיל ברוחב והאורך דהייט שתסיר פעמיים י"ב כמו שפירשנו. או קח רביעית כו' אור לבאר דרך שלישי לחשוב רום המקוה כלומר קח רביעית מע"ב. ויעלה בידך שמנה עשר אצבעות והסלך רביעית מן י"ח והוא ד' אצבעות ותלי וישארו בידך י"ג אצבעות ותלי. וסול כתמישית מאלו הי"ג אצבעות ותלי וישארו בידך י"ג תומשי אצבע ותלי תומש וכם אצבעיים ותלי תומש אצבע. וכן תעבה במים קח רביעית של מ' סאה והוא י' סאין והסלך מהי' רביעית כי' והוא ב' סאין ותלי ישארו בידך ז' סאין ותלי וטול כחמישית מאלו הז' ותלי ויעלו בידך סאה ותלי ואחר כך תעבה עם הסאה ותלי כדלעיל בחתב והאורך דהייט שתסיר פעמיים י"ב כמ"ש. מסר"י קח חומש כו' מביא ראיה לדבריו כמו' כלומר וסייע שכת' מסרי"י קח רובע וכבה תסליך וחלק חמישי קח ולך כוון לדרך השלישי שאיית. והלשון דחוק ירא"ה לגרוס וכן מהמים קחה רובע כו'. דבירושלמי איירי באצבעות לפוריים ס' כלפוריים ניתוספו על בירושלמי שתות מלבר דהייט תומש מלגיו ובירושלמי נתוספו על המדבריים כמו כן שתות מלבר וכן כתב רש"י לעיל בפרק אלו עוברים דמ"ח ע"ב בד"ה תמשת רבעים כו' ע"ש. נמצא י"ג שתותים ותלי ירושלמיים הם ט"ו שתותים והומש שתות מדבריים כיצד על י' שתותים נתוספו ב' שתותים שהם שתות מלבר ועל ב' שתותים ותלי ניתוסף תלי שתות. ועל שתות הי' נתוסף תומש שתות. יעלה הכל יחד ט"ו שתותים ותומש שתות. וי"ח שתותים ורביע לפוריים הם י"ג שתותים ותלי ירושלמיים כיצד על י' שתותים נתוספו ב' שתותים. ועל שתות אחד ורביע שתות תמסם רביעי שתות נתוסף רביע שתות יעלה הכל י"ג שתות ותלי. והאמר רביע שתות לתלמוד שלנו יתר כו' כלומר יתר על מה שכתב בירושלמי והסיים שהגובה היינו אלא אצבעיים הסר שתות דהייט י"ח שתותים ולא יותר ולפי תלמוד שלנו יצא בחשבון י"ח שתותים ורביע שתות של אצבע וזהו הרביע יעלים אחר כך בחשבון האורך והרוחב כמ"ש בסמוך כסר ממנו רביע שתות כו'. צריך למעט מרוחב כו' כלומר כמו שמן הגובה מיעט בירושלמי מתלמוד שלנו לפי שהאצבעות מוכר הם גדולות כמו כן הב' אצבעות מוכר באורך ורוחב הם גדולות וצריך למעט מהם לכן קאמר שכבר מיעט מהם משום דמיירי בעגולות דסהב שתות שלהם עגולות הן. והאצבעיים על האצבעיים עגולות סולה לאצבעיים על אצבעיים ותלי כו' אין פירושו דהאצבעיים על האצבעיים ותלי הם מרובעות דזה לא יתכן אלא לצפוריים קורא עגולות וכאלו אמר צפוריים כלומר אלו כאצבעיים על האצבעיים כעגולות שהם כצפוריים והם גדולות עולים בקירוב לאצבעיים ותלי על אצבעיים ותלי מדבריים עגולות כשתוסיף ב' פעמים שתות מלבר כעין שתשבם לעיל בהוספת צפוריים על ירושלמיים ומדבריים כיצד הלק הב' אצבעות הצפוריים הגדולות על י' חלקים דהיים לכל אצבע על ה' חלקים. והוסיף שתות מלבר דהייט ב' חלקים יעלו בידך י"ב שתותים מלבר ירושלמיים הוסיף על אלו הי"ב שתותים עוד שתות מלבר כיצד על י' הוסיף ב' ועל ב' שתותים הוסיף ב' שתותי שתות מלבר ויעלה הכל יחד י"ד שתותים מלבר וב' שתותי שתות מלבר שהם בקירוב ב' אצבעות ותלי. כי ו' שתותים הם אצבע שלם. י"ב שתותים הם ב' אצבעות נשארו עוד ב' שתותים פחות ד' שתותי שתות שהם בקירוב תלי אצבע אבל קשה הרי אלו השתותים הם כל אחד שתות מלבר שהמסה מהם הם אצבע שלם ול"כ י"ד שתותים וב' שתותי שתות שהם בקירוב ע"ז שתותים יבא בקירוב

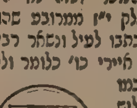
נקירוב ב' אצבעות. לכ' נראה לפרש שמה שכתבו התוס' וירושלמי בעגולות פירשו עגולות ירושלמיות לא צוריות ולזה כתבו אח"כ ואצבעיים על אצבעיים עגולות כלומר ירושלמיות שהם גדולות יעלו לאצבעיים ותלי על אצבעיים ותלי מדבריות עגולות בקירוב כי כשתחלק האצבעיים הגדולות הירושלמיות על י' חלקים ותוסף שתות מלבר שהם שני חלקים יעלו י"ב שתותים מלבר שהם בקירוב ב' אצבעות ותלי כי ה' מהם הם אצבע שלם י' מהם הם ב' אצבעות נשארו ב' שתותים שהם בקירוב תלי אצבע דאין חסר אלא תלי שתות וזה התלי שתות שהוא מוסיף יחסר אח"כ כנגדו כמו שאבאר אלא שההוספות להקל ולקצר החשבון כתבו ב' אצבעות ותלי. ולפי זה מה שכתבו אח"כ נכנסות באצבעיים על אצבעיים עגולות צפוריות יראה שהוא טעות סופר וצ"ל עגולות ירושלמיות. ואע"פ שמה שאמר בגובה אצבעיים חסר שתות הם צפוריים מ"מ האצבעיים שברוחב הם ירושלמיים. וא"ת א"כ למה לו לדחוק ולומר שהם ירושלמיים יאמר שהם מדבריים כמו שהם בתלמוד שלנו ואין צריך לומר שהם עגולות אלא מרובעות כמו שהם בתלמוד שלנו י"ל ג' טעמים בדבר. הא' כדי שלא יחסר הרביע שתות שנשארו לתלמוד שלנו יתר כדלעיל דאע"פ שלפי חשבון העגולות מוסיף מעט כמ"ש בסמוך הייט לפי שהוא לחומרא אבל לחסר דהייט לקולא לא יתכן. הב' שמלשון הפייט משמע שהוא עגול כמ"ש הכוס סובב כו'. הג' כיון דחזינן דהירושלמי והפייט אמרו ב' אצבעות חסר שתות ולא אמרו בתלמוד שלנו ב' אצבעיים פחות חומש ותלי חומש ע"כ טעמם דניחא להם ליתן שיעור לבני אדם במדות המצויים בזמנם ובמדינותיהם כדי שידעו לשער ולכך נתנו השיעור בירושלמיות וצפוריות שהם המדות המצויים בארץ ישראל בזמן ההוא כי צפורי היא מא"י קרוב לירושלים. ולכך נתן שיעור הגובה מהצפוריים ושיעור האורך והרוחב מהירושלמיים ולא נתן הכל מהצפוריים דניחא ליה לשער ב' אצבעות שלמים ירושלמיים כי בצפוריים היה צריך לומר ב' אצבעות פחות שני חומשים וזה קשה לשער. ולא נתן הכל מהירושלמיים דניחא ליה לומר ב' אצבעות חסר שתות צפוריים מלומר ב' אצבעות ושתות ותלי שתות ירושלמיי' להקל המדידה כי קשה למדוד התלי שתות. ואין לומר דבעולם מיירי בירושלמי באורך ורוחב כב' אצבעות מדבריים מרובעים והא דשיער הגובה בצפוריים כדי להקל המדידה לבני אדם דאלו שיער במדבריים היה צריך לומר אצבעיים פחות חומש ותלי חומש והוא קשה לשער. דאל לפי זה באורך ורוחב לא הקל המדידה לבני אדם כי מה הם יודעים לשער המדבריים כיון שאינם מצויים בזמנם במדינותיהם: דמרובע יתר על העיגול רביע כו' קא' לעיל כלומר הא דאמרינן דאצבעיים על אצבעיים מרובעות יעלו על אצבעיים ותלי על אצבעיים ותלי עגולות הוא משום דמרובע יתר על העיגול רביע. ואצבעיים על אצבעיים מרובעות מדבריות נכנסות כו' ויש בעגולות יותר ארבעה שתותי שתות המופת על זה יתבאר ע"פ זאת הצורה*

נדמה שמרובע אבג"ד הוא אצבעיים ותלי על אצבעיים ותלי ומרובע דכ"ט הוא אצבעיים על אצבעיים נמצא מרובע יא"ך ארכו אצבעיים ורחבו תלי אצבע. וכן מרובע גח"ט ארכו אצבעיים ורחבו תלי אצבע. וכאשר חלקנו מרובע דכ"ט על ב' חלקים באורך וכן ברוחב יהיו ממנו ד' מרובעים קטנים שכל אחד אצבע על אצבע. וכאשר נקח מרובע גח"ט ונחברהו למרובע יא"ך כזה*

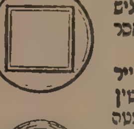

יהי' מהם מרובע מגה"ך שארכו ב' אצבעות ורחבו אצבע נחלקהו על שנים באורך עם קו ל"ה יהיו מהם שני מרובעים קטנים גם כן כל אחד אצבע על אצבע נמצא שמרובע אבג"ד הגדול שהוא אצבעיים ותלי על אצבעיים ותלי יהיו ממנו ו' מרובעים קטנים שכל אחד אצבע על אצבע. וכאשר נשליך מאלו השש מרובעים הקטנים הרביע כפי מה שהמרובע יתר על העיגול אז יושלך מרובע קטן אחד כולו ועוד תלי מרובע קטן אחד דהייט כגון מרובע הלח"ך כולו ותלי מרובע הלג"ם דהייט שנשליך ממנו מרובע יג"ל. וא"כ לא ישאר אלא ד' מרובע הו"ז ועוד מרובע הט"י הקטן שהם ד' מרובעים של אצבע על אצבע ותלי שהם נכנסים בעיגול שהוא אצבעיים ותלי על אצבעיים ותלי. נמצא שעיגול זה מוסף על מרובע של אצבעיים ותלי על אצבעיים ותלי כפי מרובע הט"י הקטן שהוא חלק התשיעית זכל העיגול כי מרובע דכ"ט יש בתוכו ח' מרובעים קטנים כעין מרובע הט"י הקטן כאשר נחלק כל אחד מד' מרובעי הו"ז על שני חלקים באורך. וחלק תשיעית כבר ידוע למבין שהוא ד' שתותי שתות. ויש בעגולו יותר ארבעה שתותי שתות שהוא אחד מתשעה כו' וזכרו כבר החלוקה על שתותי שתות מפני שכן היה דרכם לחלוק הכל על שתות או שתותי שתות מפני שלמספר שש יש חלקים רבים יוצאים בשלמות שהם התלי והשלמות והשתות מה שאין כן לשאר מספרים שמאחד עד י' שלא נמצא בשום א' מהם ג' חלקים יוצאים בשלמים וזה כעין שנתן טעם על שבחרו חכמי התכונה במספר הששים מפני שיש בו חלקים רבים יוצאים בשלמים וזכרו החלוקה על תשעה כדי שכשתרצה לצמצם החשבון תבא בנקל על נכון. וזה לפי שהרביע שתות הנזכר הוא אחד ממ"ה מכל הגובה שהרי הגובה הוא י"ח שתותים ורביע שתות כמ"ש לעיל סך הכל עולה מ"ה רביעי שתות. נמצא רביע שתות הנזכר הוא חומש של אחד מתשעה שהרי בסך מ"ה יש ה' פעמים תשעה נמצא שהיתר שהוא לפי שיעור הירושלמי אינו אלא תשיעית פחות חלק מ"ה הוא מה שקראו לו התוס' דבר מועט. ואין להקשות הרי יש עוד יתר בכדי מרובע בהט"י הקטן שהוא תלי אצבע על תלי אצבע דחיסרו זה המרובע כנגד מה שהוסיפו כבר במה שהניחו עיגול של אצבעיים ותלי על אצבעיים ותלי יהיה לו להיות פחות מזה תלי שתות כמ"ש לעיל. ואף על פי שישאר עוד הוספת מעט דצריך לחסר הרי נוכל לחסרו מהתשיעית פחות חלק מ"ה שהוא היתר הנזכר ובזה לא יהיה אלא דבר מועט מעט מזעיר כמ"ש התוס' ואם נדקדק בחשבון לא יעלה זה היתר לחלק י"ז ממרובע שהוא אצבעיים על אצבעיים ודוק היטב. חסר ממנו רביע שתות הנשאר בגובה כו' הוא מה שכתבו לעיל ונשאר רביע שתות לתלמוד שלנו יתר כו' ובא כאן להשלימו כמ"ש לעיל. ועוד מפרשים דבירושלמי איירי כו' כלומר ולפי פירוש זה אין צריך לומר דבירושלמי איירי בצפוריים ובירושלמיים אלא איירי במדבריות כמו תלמוד שלנו בין בגובה בין ברוחב ואורך בעגולות שיוכל לרבע כו' כזה*

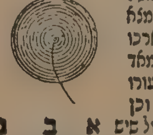

וכשתסיר שליש מגובה כו' כי כפי השליש שהעיגול ברוחב ואורך יתר על הריבוע שבתוכו צריך אתה לחסר כנגדו מן הגובה שהוא י"ג תומשין כו':

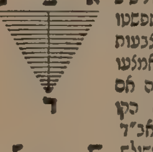
מעתה לתוספת ביאור נבוא מופת על מה שאמרו שהמרובע יתר על העיגול רביע. נצייר עיגול שהוא אצבעיים על אצבעיים ונעשה נקודה באמצעו ונקיף הנקודה בחוטין הרבה סביב סיבוב אחר סיבוב עד שיתמלא כזה*

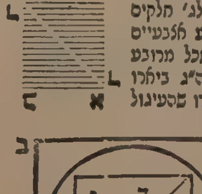
ואח"כ נחתוך החוטין מן הנקודה ולמטה דהייט מחצי רוחב העיגול ולמטה. ואחר שיחתכו יתפשטו כל החוטין מימין ומשמאל ונמצא כל חוט הולך ומאריך מחבירו משהו מכאן ומשהו מכאן עד שאתה מגיע לחוט העליון דארכו שש אצבעות דלעולם החוט המקיף בעיגול יש בארכו בכדי ג' שיעורו קו רחבו וזה מבואר מאד בחכמת התשבורת שהיא חכמת ההנדסה ואע"פ שגם מבואר שיש בהיקף יותר על ג' שיעורו הרוחב בכדי שביעית ההיקף מ"מ לא חשו חז"ל לדקדק ולצמצם כל כך ושיערו הכל בקירוב וכן אמרו בגמ' סוכה פ"א ד"ז ע"ב כל שיש בהיקפו ג' טפחי' יש ברחבו טפח. והנה לפי זה עיגול שיש ברחבו אצבעיים יש בהיקפו שש אצבעות. וכן יראה בחוש כשימדד במחוגה. והנה אחר שנתפשטו כל החוטין כדלעיל יעשה מהם תמונת משולש כזה*

שקו א"ג הגדול ממנו ארכו שש אצבעות כמו היקף העיגול. וקו ב"ד ארכו אצבע כתלי רוחב העיגול ואם נחזור ונחלוק אותו באמצעו עם קו ב"ד יעשו ממנו ב' משולשים שהם משולש אב"ד ומשולש גב"ד שהם שוים ולזה אם נעשה מהם מרובע דהייט שנצרף משולש אב"ד עם משולש גב"ד במנין שנשים הקו הארוך של משולש זה עם קו הקצר של חבירו דהייט שתשים זוית א' של משולש אב"ד עם זוית ד' של משולש גב"ד וזוית ג' של משולש גב"ד עם זוית ד' של משולש אב"ד כזה*

והנה יהיה אורך מרובע זה ג' אצבעות ורחבו אצבע וכשנחלק ארכו לג' חלקים יהיו ממנו ג' מרובעים שכל מרובע ומרובע אצבע על אצבע וכבר נתבאר שמרובע אצבעיים על אצבעיים כשנחלקנו על ב' חלקים לארכו וכן לרחבו יהיו ממנו ד' מרובעים שכל מרובע ומרובע אצבע על אצבע. והנה נתבאר היטב דמרובע יתר על העיגול רביע. וכה"ג ביארו בתוספות בסוכה ד"ח ע"א בד"ה כמה מרובע כו' ע"ש: עוד נבוא מופת על שאמרו שהעיגול הוא שליש יותר על הריבוע שבתוכו כדאמרינן ריבוע מגו עיגולא פלגא וזה יתבאר ע"פ זאת הצורה*

נניח שמרובע הו"ח הפנימי הוא ה' אצבעות על ה' אצבעות והנה יהיה אלכסונו שהוא הקו הנמשך מזוית ה' לזוית ז' שבע אצבעות לפי מה שאמרו בגמ' סוכה ד"ח ע"א כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא וגם ביארו בתוספות בד"ה כל אמתא כו' דלא דק דאיכא טפי פורתא וכבר נתבאר זה במופתים נאמנים בחכמת התשבורת במאמר הראשון מאקלידס בלימוד מ"ז ובספר יסוד עולם מאמר א' פרק ב' לימוד כ"ח ולאהבת הקיצור לא הביאותים הנה: והנה כיון שנתבאר שקו הז' הוא ז' אצבעות ועוד פורתא. הנה יהיה עיגול הסובב את המרובע הפנימי ז' אצבעות על ז' אצבעות ועוד פורתא. וכן יהיה מרובע אבג"ד הסגול ז' אצבעות על ז' אצבעות ועוד פורתא. וכשנחלקנו לארכו על ז' חלקים וכן לרחבו יהיו ממנו מ"ט מרובעים קטנים שכל אחד אצבע על אצבע. ועוד פורתא וזה הפורתא האחרון הוא ג"כ מרובע של אצבע על אצבע כפי מה שנתבאר במופת אמתי בראשון מאקלידוס בלימוד מ"ז וביסוד עולם מאמר א' פ"ג לימוד כ"ח. וא"כ יהיו בכאן נ' מרובעים קטנים שכל אחד אצבע על אצבע. ולפי מה שכבר נתבאר שהמרובע יתר על העיגול רביע. הנה כשנסיר רביע מאלו הני ישאר ל"ז ומחצה שהוא כמות העיגול שבתוך מרובע אבג"ד ומרובע הו"ח שבתוך העיגול כבר הנחנו שהוא ה' אצבעות על ה' אצבעות וא"כ כשנחלקנו על ה' חלקים בארכו וכן ברחבו לא יהיו ממנו אלא כ"ה מרובעים קטנים שכל אחד אצבע על אצבע. והנה נתבאר שהעיגול הסובב אותו שהוא ל"ז ומחצה הוא יתר על המרובע הפנימי הזה שליש מלגיו של שפת העיגול והוא פלגא של המרובע הפנימי שאינו אלא כ"ה:

זה מצאתי בסוף מסכת זו בכתיבת ידי הרב ז"ל וזה לשונו בדף קי"ו כתבו חכמינו ז"ל טעמים על סדר סדר הגדה של פסח גם [אני] אכתוב ביאור על קצת הגדה וטעמים נכונים:

הא לחמא עניא כו' קשה כל עיקרו של מאמר זה אינו אלא להזמין העניים כל דכפין כו' וא"כ למה לו לומר הא לחמא עניא די לו לאמור כל דכפין כו' לחוד. וי"ל לפי שהעני דרכו לאכול לחם גס ופת קיבר כדי שישאר באיצטומכא זמן רב ולחם סולת ושאר לחם דק ויפה אינו שבע בו. והעשיר בהפך. וכאן שיש לפנינו מצה יפה מחטים יפות חשש שלא יתפייס דעת העני בו. לכך הקדים ואמר הא לחמא עניא כו' כלומר אע"פ שהמצה יפה מ"מ הוא לחם עוני מאכל לעניים שנשאר באיצטומכא זמן רב כי קשה להתעכל מהרה כיון שאין בו שאור ולא עלה בדרך לחם חמץ שמפני כך אכלוה אבהתנא בארעא דמצרים כשהיו בעבודת המלך לפי שהיא קשה להתעכל ויספיק ממנה מעט לאוכליה והוא מאכל נאות לפועלים כמ"ש מהר"י אברבנאל. ואפשר לומר שמה שאמר כל דכפין כו' הוא כנגד העניים ומ"ש כל דצריך כו' הוא כנגד העשירים האורחים שאין להם כל צרכם כיון שאינם בבתיהם ואמר הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים לומר שלהם זה שוה לעניים ולעשירים. לעניים כיון שהוא קשה להתעכל כמ"ש. ולעשירים כיון שהוא פת חטים יפות ולכך אכלוהו אבהתנא בארעא דמצרים עניים ועשירים שהיו שם: ומוזגין כוס שני כדי שישאלו התינוקות. והתשובה להם ניתן ללב כל מבין כרצונו שיתלה בספור יציאת מצרים: ואפילו כלנו חכמים כלנו נבונים כו'. לפי פירוש מהר"י אברבנאל כנדפס קצתו בסידור דפוס לובלין קשה מאי אפילו. ויש לפרש חכמים הם שנתחכמו ע"פ מה שלמדו מרבם. נבונים הם המבינים מדעתם. יודעים את התורה הם שלומדים בתורה מעצמם בצירוף מה שכבר למדו מרבותיהם עד שיהיו בקיאים בכל התורה. והנה ביציאת ישראל ממצרים מן העבדות והשעבוד ביד חזקה ובזרוע נטויה זכו לג' מדריגות אלו כי כשאחד בעבדות עבד לאחרים אינו יכול לישב לפני רבו ללמוד ממנו וכ"ש שאין לו להיות יודע את התורה בכלל ואף אם הוא עשיר ויכול לשכור פועל לעבודת המלך מ"מ להיותו הוא וממונו משועבד למלך ומטיל עליו מסים וארנוניות אשר על זה אמר הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים הייט כו' צריך להיות טרוד בצרכי מחייתו תמיד ואינו יכול ללמוד בקביעות עד שיהיה יודע את התורה. וממה שהוציאנו ממצרים ביד חזקה וזרוע נטויה אנו משיגים מציאת הש"י ויכלתו ביותר אע"פ שאפשר למבין להשיג זה ע"י החקירה במעשה הש"י בעולם כדרך החוקרים הפילוסופים הנבונים. וע"ז אמר ואפילו כלנו חכמים שכבר למדנו מרבותינו כל צרכינו. ואפי' כלנו נבונים שכבר השגנו בדרך החקירה מה שאפשר להשיג ממציאות הש"י ויכלתו ואחדותו ודומיהם. ואפילו כלנו יודעים את התורה מ"מ אין לומר מעכשיו מה הנאה לנו ביציאת מצרים מעבדות ושעבוד לחירות שהרי כבר קנינו כל השלמיות אפ"ה הכי מצוה עלינו לספר כו' דמ"מ כל זמן שמרבים לספר תתרבה החכמה והבינה והידיעה יותר בשבח ועילוי שאינו דומה שונה פרקו מאה לשונה פרקו מאה ואחד ועל זה יצדק נתינת טעמו באמרו שכל המספר ביציאת מצרים הרי זה משובח כלומר שמשבח ומעלה חכמתו ותבונתו וידיעתו בשבח ועילוי יותר ויתר אע"פ שכבר קנה כל שלמותו. ובש"א גרסינן וכל המרבה לספר ביציאת מצרים כו' ודו"ק:

א"ר אלעזר בן עזריה כו' וחכמים אומרים ימי חייך העוה"ז כו'. קשה הרי עיקר מאמר זה אינו אלא להביא ראיה שראוי לספר ביציאת מצרים בלילה הזה והנה מדרשות בן זומא עיקר הראיה שכיון שלמד לספר ביציאת מצרים בשאר הלילות שבשנה כ"ש בלילה זו וא"כ למה לו להביא דברי חכמים כיון שאין שום ראיה מהם. ועוד אדרבה מנגדת לראיה זו כיון שהם רבים וחולקים על בן זומא הרי יחיד ורבים הלכה כרבים. ובפי' מהרי"א שבסדור מפרש ימי חייך העוה"ז לפי שהלילה נמשכת אחר היום שנאמר ויהי ערב ויהי בקר יום אחד ולכן לא הצטריך כל לנא דרשה א"כ גם לדעת חכמים דבן זומא חייבים להזכיר יציאת מצרים בכל לילות השנה וכ"ש בליל פסח ולכן הביא המגיד גם דברי חכמים. ולא משמע כן דחכמים מודים שחייבים להזכיר בכל לילות מדאמר ר' אלעזר ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות כו' משמע שהחכמים שחולקים עליו לא רצו להודות לו שתאמר יציאת מצרים בכל לילות וחולקים עליו בזה. ונראה שהוכיח כדרך סוגיית התלמוד בכל מקום שהתנאים חולקים מוקמי' פלוגתייהו על היותר מעט שאפשר ואמרי' עד כאן לא פליגי חכמים אבן זומא אלא שאין חייבים להזכיר בשאר לילות שבשנה אבל בלילה זו כ"ע מודו שחייבים להזכיר ואיכא למילף מן סימנים שבשאר ימי השנה דלא גרע לילה זה משאר ימי השנה ומסברא שוה להם או עדיף מהם: ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא. קשה אם כנגד ד' בנים אמר ד' פעמים ברוך למה שינה הלשונות ב' פעמים ולמה השוה לשונו בב' פעמים ברוך הוא. וי"ל ברוך המקום כנגד החכם שקנה מעלה יתרה מאת המקום ית' שכל המעלות ממנו כי ה' יתן חכמה וגו' ולכך נקרא מקום על שם המעלה העליונה שכל המעלות ממנה מלשון ברוך כבוד ה' ממקומו שפי' במ"כ ממעלת העליונה ומדרגתו הנפלאה הבלתי מושגת אפי' למלאכי השרת. ואח"כ אמר ברוך הוא כנגד הרשע שאין לו שום מעלה ואדרבה יש לו פחיתיות ואינו אלא מחרף ומגדף ומקלל לכך אמר שאינו כמו שהוא כוונת הרשע אלא ברוך ומבורך הוא לא מקולל ומחורף ח"ו ברוך שנתן תורה. כנגד התם שאין לו מעלה יתירה כמו החכם אלא שהולך בתמימות ע"פ התורה אשר יורוהו לפי תומו. ברוך הוא כנגד אינו יודע לשאול שאין לו שום מעלה אפי' כמו התם רק הש"י בא להשפיע אותם מברכתו גם עליו ולפתוח פה לאלם כדי שישיג שלמות מה שאפשר לו:

מתחלה עע"ז היו אבותינו. פי' מהרי"א עתה מתחיל סדרו של אביי. קשה היה לו לסדר זה בתחלה מפני שהענין והמגי' קודמים בזמן הענין מתחלה עע"ז היו אבותינו. והמגי' הוא אביי שקדם בזמן לרבא [ג"י היתה בגמ' דף קט"ז מאי בגנות „אביי" אמר כו' ורבא אמר עבדים כו'] ולעולם נזכר בגמ' אביי לפני רבא מפני שהיה אביי ראש ישיבה ונשיא לפני רבא וצ"ל שמראש ההגדה עד כאן לא בא אלא להוכיח שטוב לספר ביציאת מצרים בלילה זו לא מר"ח ולא מבעוד יום אלא בלילה זו שמצה ומרור מונחים לפניך. וכיון שהוכיח היטב שראוי לספר ועתה מתחיל עיקר הספור מתחלה עע"ז כו':

והיא שעמדה לאבותינו ולנו כו' אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו כו' קשה מאי מוכח ממקרא זה שכתוב בו ועבו אותם ארבע מאות שנה שאינו מדבר אלא ביציאת מצרים. וי"ל שזה ע"פ מדרש רז"ל וגם את הגוי וגו' וגם לרבות ארבע מלכיות:

ורב כמה שנאמר רבבה כצמח השדה וגו' מהרי"א פירש שכאן דורש על הילדים בינקותם שהיו גדלים מעצמם כצמח השדה. קשה גדול ועצום דרש על הגדולים. ורב דרש על הילדים והיונקים היה לו להפך מדרשו שיכול היה לדרוש גדול שהוא ראשון על הקטנים הקודמים בטבע שאי אפשר לו להיות גדול אם לא שהיה קטן תחלה והיה יכול לדרוש גדול על הקטנים מלשון ותרבי ותגדלי. עצום ורב על הגדולים מלשון וירבו ויעצמו ויתכן יותר בשבור שיש ב' מלות דומות ושוות עצום כמו ויעצמו ורב כמו וירבו. וי"ל משום שכתוב לגוי גדול ואין נקרא גוי אלא קבוץ הגדולים. ועוד דא"כ היה לו להפך הדברים ולומר רב ועצום מלשון הפסוק ממש וירבו ויעצמו. ומה שאיחר המקרא את הקטנים לגדולים להורות שראוי לזכור כבוד הגדולים בתחלה ועוד להגדיל הנס שכל שנזכר באחרונה הוא נס יתר גדול כענין כמה מעלות טובות כו' דלקמן והנס שעשה הקב"ה עם הקטנים יותר גדול מפני שכל כוונת פרעה היתה להשחית הקטנים כמו שנאמר כל הבן הילוד היאורה וגו' ועוד מפני שכבר פרו וישרצו וגו' קודם גזרת הבה נתחכמה לו וגו' ואח"כ הוצרכו הקטנים לעשות להם נסים לא קודם לכן לכך זכרם הפסוק באחרונה: אני ולא מלאך רומז לבן אדם השלוח מאת הש"י כמו משה או אהרן שהנביאים נקראו מלאכים כמו שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים. כלומר במכת בכורים לא שלחתי מלאך כמו [illegible] לעבור בארץ מצרים ולהכותם במטהו כמו שאר המכות שנעשו ע"י המטה. ולכך דרשו מאמרו ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך כלומר דרך העברה בעצמה לא נראה שום רושם שנעשה ע"י המטה. אני ולא שרף רומז למלאך רוחני השולט ע"פ מדת הדין השורף החיות והנשמות הרוחניות כדבר שורף כחום [illegible] המעפש האויר ובפעם אחת מתים כמה בני אדם השואפים האויר ההוא ואמר שמכת בכורות לא היה באופן זה אע"פ שמתו הרבה יחד. אני ולא השליח רומז לירח שהוא שליש של הכוכבים שכל השפעות של כל הכוכבים יורד בעולם השפל ע"י אמצעות הירח וקבולו מהם להיותו הקרוב לעולם השפל כמבואר בחכמת התוכן וזה דרש מאמרו ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים. וזה לפי שהעולם הזה הקדמונים היו עשוים כעין העלמאות [illegible] ועבודת הכוכבים והמזלות. והנה דבר כנגד ג' העולמות אני ולא מלאך בעולם השפל. אני ולא שרף מעולם העליון הרוחני. אני ולא השליח מעולם האמצעי שהוא עולם הגלגלים. וזולת אלו ג' העולמות אין דבר ולא תאמר שיש עוד אלוה מבלעדי כי אני ה' אני הוא ולא אחר:

דף קיח גמ' קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף שנאמר לגוזר ים סוף לגזרים וגו' וכתיב בתריה נותן לחם לכל בשר וגו' וק' שהרי יש הפסק כמה פסוקים בינתיים ונער פרעה וגו' למולך עמו וגו' ועוד כמה פסוקים ואיך דריש סמיכות ואינו סמוך וי"א דדריש ג"ש נאמר כאן כי לעולם חסדו ונאמר להלן כ"ל. ודוחק הוא מלשון וכתיב בתריה מלת בתריה קשה. לכך נ"ל שקפיא ליה וכתיב בתריה ולא לקמיה כי כיון שנותן לחם לכל בשר אינו אלא טבעו של עולם אם לא היה בדרך נס היה לו לומרו אצל אותם פסוקים המדברים בטבעו של עולם לעושה השמים בתבונה וגו' לרוקע הארץ על המים וגו' לעושה אורים וגו'. ולמה אמרו אחר הנסים לגוזר ים סוף וגו' ונער פרעה וגו' למכה מלכים וגו' שכולם ענין נסי יציאת מצרים ובמדבר ובארץ כנען אלא להורות שגם זה נס כמותם וזכר קריעת ים סוף שהוא הנס הגדול ודומה אליו בצד מה שכתוב בזוהר שקריעת ים סוף היה לטובים ולרעים יחד כי כמה מישראל היו עובדי ע"ז ופסל מיכה עבר בים [illegible]. כן המזונות שנותן לחם לכל בשר טוב ומטיב לטובים ולרעים כנס:

הגהות מהרב הגאון המובהק כו' מוהר"ר יחיאל בה"ר שלמה היילפרין זצ"ל אבד"ק מינסק (בעהמ"ס סדר הדורות).

דף ד ע"א ברש"י ד"ה רב בר אחוה וכו'. אייבו וחנא ושילא ומרתא ור' חייא כולהו בני דר' אחא מכפרי הוו. ובאמת בפ"ק דסנהדרין (ה.) איתא שהם בני אבא בר אחא בר פלא מכפרי:

דף ז ע"א בגמ' דא"ר גידל א"ר חייא בר יוסי אמר רב. וענין כזה בדף כא א' אר"ח בר יוסף א"ר יוחנן:

דף כז ע"א א"ר יהודה א"ר יוסף אמר שמואל. וצ"ע כי רב יוסף תלמיד ר' יהודה ורב יהודה תלמיד שמואל. וצ"ל שצריך להיות א"ר יוסף א"ר יהודה א"ש. ע"ב רב אסי בר חמא. צ"ל רמי בר חמא (בגמ' שלפנינו ר' אמי בר חמא והוא הוא שרמי עניט כמו רב אמי כמו רבינא ורב אבינא רבין ורב אבין ודומיהם).

דף לד ע"א ר' אבין בר רב אחא א"ר יצחק. צ"ל בר רב אדא:

דף נ ע"א בגמ' רמי רב ספרא לרב. צ"ל לרבא (עי' על הגליון כהגה"ס הגאון מהרי"ם).

דף עב ע"א רב יצחק בר יוסף באוכלא דאיכסי. צ"ל דאושא.

דף צא ע"א ר' שמעון בנו של ר' יוחנן בן ברוקא. נ"ל שצ"ל ר' ישמעאל.

דף צב ע"ב רב יהודה בר אביי. נ"ע כי לא נמצא עוד וכס"א אמי:

דף קא ע"א דא"ר חנין בר אביי אר"ש. נ"ל שצ"ל ר"מ בר אמי.

דף קי ע"א רבא בר לואי. צ"ל רבה:

דף קיג ע"א אמר רבי ג' דברים אריב"ל משום אנשי ירושלים. נ"ע איך יאמר רבי שם תלמיד תלמידו כי לוי היה תלמיד רבי:

דף קיז ע"ב רבא בר נתן אבוה דר"ש ב"ע. אולי צ"ל אחוה וכגמ' ר"ע אבוה דר"ש ב"ע.

הגהות וחדושים למסכת פסחים

מאת הגאון המובהק נודע ביהודה כו' מרנא יעקב עמדין זצ"ל בהרב הגאון רשכבה"ג צבי אשכנזי זצ"ל

[נעתק מעצם כי"ק מגליון הש"ס שלו].

דף ג ע"ב גמ' והא"ה בפתותא דדוד נמי ליכא. נ"ב דהתם כלי זיינה עליה:

דף ו ע"א גמ' שעושה כיתו אוצר. נ"ב צריך שעור ס"ד אוצר והי סגי ליה בכדי תפיסת כלב כמו במפולת: ע"ב גמ' דילמא כד' בירחא כו'. נ"ב נ"ל דבשני ליכא למימר משום דע"ש הוה [כמ"ש בשבת פ"ז ב'] בודאי לא בא בו משה לבשר בגאולה כדאמרינן בפרקין [י"ג א'] מובטח לכן לישראל שאין אליהו בא בע"ש. ובשלישי בו בשיה שבת. פשיטא לא אמר להם שיקחו שה כיון שאינה מצוה לבו ביום. הא ע"כ צ"ל אלא דילמא בארבע דהוא אחד בשבת. א"כ בחמשה והיינו את"ל שמא שבה יותר. וה"ה דמצי למימר שפי כגון בשה ובשבעה אלא קמא קמא דמטי לידיה דאפשר לומר בתר ר"ח הוה הוא דנקט וק"ל [ומ"ש לקמן ה"נ ממאי דבריש ירחא קאי דילמא כד' כו' אגב ריהטא דקמייתא נקט]: שם אבל בתרי ענייני אין דנין. נ"ב במדות כללו דכלל ופרט פרט וכלל הוא דאין [דנין] אבל במדות מכלל שצריך לפרט ומפרט שצריך לכלל ודאי דנין לעולם בין סמוכין בין מרוחקין בין בחד ענינא בין בתרי ענייני עיין בכורות (י"ט א') וכמ"ש שם בס"ד:

דף ז ע"ב גמ' פסח וקדשים מה"ל נ"ב פסח וקדשים דמסתמא כל אחד שוחט את שלו. ותו שוחט עצמו בקרבן שלו דלא סגי בלא"ה:

דף ח ע"א רש"י ד"ה הא בכרכרי כו' קבע ואומד. נ"ב דגים גדולים יוכל לשער כמה צריך לסעודה: שם ד"ה זוטרי א"ל קבע. נ"ב שוטה בשעורן כסבור שיספיק מה שלקח למזון כשודה ונמצא שאינו כן: ע"ב גמ' ונמצאת עליה שלא לשמה. נ"ב ודגים אע"ג דאינן גדלים בירושלים שאין שם נהר המושך. מ"מ מצוים שם כי מביאים לה מצור ככתוב בס"ם נחמיה. אבל פירות גינוסר שמא אינן מתקיימין בטיב שם מביאין אותן מארץ נפתלי הרחוקה ממנה לצד צפונה של א"י וכפי ששמעתי הוא מהלך שבעה ימים. ואולי בבית ראשון היו שם דגים במימי גיחון העליון:

דף ט ע"א תוס' סד"ה בשפתו. דאין כאן מטמא לנפלים כו'. נ"ב י"ל שלא טעה בכך. כי הוא עמד על שפת הבור להציץ. וחשב שיוכל להזהר שלא יאהיל שגם אם לא יאהיל עליו יוכל להכירו ולהבחין בין זכר לנקבה. מיהא בהא קטעי דלא ידע שהמת תופס ד"א. ושמא בור זה לא היה עמוק עשרה. או עמד קרוב לו תוך ארבעה טפחים: ע"ב גמ' וכי תולדה נביאה כו'. נ"ב יל"ד הא אביי לאו משום נביאות קאמר. וא"צ לראות הנולד. אלא דואגת להוה שאינה רואה עתה פת הרבה כמו שרגילה ועל כן אגרה מאכלה (אע"פ שאינה חכמה כנמלה לאסוף הרבה) ומצינו בירושלמי פ"ג דמציעא שיש לעכברים הבחנה בין רב למעט כמ"ש שם אמתני' דמה איכפת להם לעכברים כו' וקאמר הני עכברי רשיעי כדחזיין עיבור סגי כו' קריין לחבריהון כו' אלא דריב"ג התם לית ליה הך סברא ומש"ה אצטריכו נמי חכמים להשיבו מצד אחר וכמ"ש שם בלא"ש בס"ד: תוס' סד"ה ספק. נ"ב ולפי מש"ל נ"ל לדחוקי משום דטומאה זו של ד"א דמת אינה אלא גזרה דרבנן הקילו בה:

דף יג ע"א גמ' בגלוייא (הוה קאי). נ"ב עיין תענית (ד"ג ב') ונראה שצ"ל בגולה: שם אי ישראל נשקלה לנפשיה. נ"ב דהל"ל אם איתך צריך לעצמך לא ומכרם:

דף יז ע"ב גמ' טומאת משקין לטמא "טומאת". מלת טומאת נמחק: תוס' סד"ה אלא. וארעא תלתאי כו'. נ"ב י"ל [עי' בהגר"א יו"ד סימן ר"א ס"ק ו']:

דף כ ע"ב רש"י ד"ה לאו מילתא. והרי הפסדו. נ"ב כלומר הרי הגזוף הפסדו הוא:

דף כא ע"א גמ' זמנין דמשיירא ולא מסיק אדעתיה וקאי עליה בב"י. נ"ב לכי משהכת בפסח. והוא אינו בכלל הבטול שהרי נתכוין שתאכלנו בהמה. ושוב אינו שם לב לבטלו קודם זמן איסורו והא"כ אינו ברשותו לבטלו מ"מ קודם שעת מציאה ודאי אינו עובר עליו אע"פ שנשאר בביתו וברשותו כמ"ש תוס' ועמו"ק:

דף כב ע"א גמ' כמים רוב מים. נ"ב פת"ח הכ"ף קדרים במורה על הידוע:

דף כז ע"ב גמ' אמר ר' אמי בר חמא. נ"ב היינו רמי ב"ח דסמיך ליה כי רמי אינו אלא קיצור השם [כמו] רבא רב אבא וכן רבים. להכי רב אמי גרסינן לא רבי:

דף כח ע"ב גמ' מדאפקיה רחמנא בלשון מתמלא. נ"ב מהנוסף היוצא: שם כתיב בהאי וכתיב בהאי. נ"ב וצריכי [וכ"ה לקמן קב. אבל מרש"י משמע דל"ג כאן ועי' צל"ח]:

דף כט ע"א תוס' ד"ה בדין. ליפלגו בפסח גופיה. נ"ב הא ל"ק דילמא לאשמעינן כחא דרבה. ומלקות רבותא היא: ע"ב גמ' שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותרין. נ"ל בין במינו בין שלא במינו מותר: שם שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו. נ"ל בין במינו בין שלא במינו: שם מותרין. נ"ל מותר:

דף ל ע"ב גמ' כל הכלים. נ"ב גירסת הרי"ף ור"ת כלי חרס [שמשתמש כו' מלה בצונן] ועיין ברא"ש די"ג נ"ב [לפי הגירסא שלנו כל הכלים] משתמש בהו מלה בצונן:

דף לא ע"א גמ' אמר רפרם בר פפא. נ"ב כנראה תרי רפרם בר פפא הוי:

דף לב ע"א גמ' יהיב גריוא דתמרים דשויא ארבעה. נ"ב אע"פ שתאנים מוקדם בפסוק עיין בכתן של תמרים כתובות (דף י ע"ב):

דף לג ע"א תוס' ד"ה התן לו וכו' וי"ל דשביטא וכו' אלא לרבי יוסי הגלילי. נ"ב כפי' רש"י לעיל במקומו (דף ל"ב א') והכי מוכח נמי מרש"י דבסמוך ריש ע"ב ד"ה דאמר קרא:

דף לד ע"ב גמ' מי התג שנטמאו. נ"ב לשמואל טומאת עצמן יש בהן לעולם. ולרב דתני מטבחיא והני דבי מדבחיא נינהו: רש"י ד"ה מי התג וכו' דשבת שבתוך התג וכו'. נ"ב הר"מ בחבורו לא זכר שבת. אלא סתמא כפירושו דבהול כפי לפי שמורת גדול לחזור ולמלאות מן הבילות ובעסק גדול היו ממלאין אותן כמ"ש בהתליל הלכך בכל גוונא אית בהו קפידא ומשיקן:

דף לה ע"א גמ' מאי שיגניתא. נ"ב נ"ל דהשואל מאי שיגניתא ידע פירוש המלה. ועניינה תערובת למאים המתערבים ושולים בין התבואה וגם בפירות כמו טעון דיקלי שיזי. אך לא ידע על איזה עירוב שבמין ידוע נתכוין לפי שישתנה במינים שונים. ולזה שאל מאי שיגניתא כלומר איזה שיגניתא וכן צריך לפרש בכל כיוצא בזה בתלמוד וק"ל: רש"י ד"ה חייבת בחלה וכו' אורז נמי לחם הוא. נ"ב נ"ל דה"ם דמעיקרא קשיא ליה אע"ג דתלת לחם כתיב. והא קרמית אין עושין ממנו לחם אלא תבשיל כמו אורז ודוחן ושאר מיני קטניות. וניחא ליה דהא בדריב"נ קיימינן דס"ל דיוצאין במצת אורז א"כ גם אורז הוא בכלל לחם עוני ומרבי דכותיה וכמו דאורז אי עבדיה פת לחם הוא ה"נ הך קרמית כי עבדיה לחם לחם קרינן ליה ולא בטלה דעתיה ולא אמעיט מג"ש דלחם וה"ה נמי דבקרמית יצא י"ח בפסח כיון דלגבי חלה לחם הוה דהד דינא אית להו והכי משמע נמי מלישנא דוכן ודוק:

דף לט ע"א במשנה ולא שלוקין ולא מבושלין כו'. נ"ב דבור תוס' המתחיל לא שלוקין שמע"ל נ"ל כאן בעמוד א' על דברי המשנה לא שלוקין: רש"י ד"ה שלוקין הרבה מאד כו'. נ"ב עי' לא"ם התרומות פ"י מ"י: תוס' ד"ה אצוותא דדיקלא כו' אף מרור מין זרעים. נ"ב י"ל דהיינו זרעים הנאכלין. לאפוקי הירדוף שאינו נאכל כזרעים ובהכי ניחא נמי מאי דק"ל לתוס' בסמוך דלא משני הכא נמי דרכיה דרכי נועם כתיב דהיינו הך שאינו נאכל ומאי דמשני תלמודא בליבניה התם ה"ט משום דהתם לא לאכילה קבעי ליה מ"מ לא מקרי דרכי נועם מחמת מרירותו החזק שמא גם ריחו נודף באף האדם וקשה לו ולא משום דס"מ הוא לבהמה דמאי איכפת לן בהא להושענא דלאו לבהמה קיימא והרודפני חזי לאדם ולא חייבינן לה אפי' לאכילה דמלוה אע"ג דהוי ס"מ לבהמה ולאו היינו הירדוף דלא חזי לאדם כלל. הירדוף והרדופני תרי מילי נינהו ודאי: ע"ב תוס' ד"ה לא שלוקין. נ"ב שייך לע"א על המשנה כמש"ל:

דף מ ע"ב גמ' איכא דאמרי רבא גופה מחי ליה קידרה בחסיסי. נ"ב נראה דהיינו אביסים דמתניתין דפרק הנודר מן המבושל (דף נ"ב ב') וכ"מ מתוס' כאן ד"ה רבא בשם הערוך:

דף מב ע"א גמ' ומסמא את העינים משום מלחא. נ"ב ש"מ מלח קשה לעינים אע"פ שלפי פי' רש"י אינו מוכרח. באמת כ"ה שכל מלח רובו מזיק לעינים ופירש"י ל"נ ולנון מליחא מעלי. ואמרינן פ"ק דברכות מלח ממתקת את הבשר לפיכך מיעוטו יפה אבל במלות יותר מדאי מזיק לגוף כולו בודאי: ע"ב גמ' כשר שמן דלפירתא כו'. נ"ב נקבת הנפיר: שם תני רב יוסף תלתא שערי תלתא קורטמי ותלתא מלחא כו'. נ"ב בפת"ח ככתוב (דניאל ה טז) ותלתא במלכותא תשלט: שם ודרפי מקמט ליה לחולה ולאשה עוברה סכנתא. נ"ב ש"מ שלשול קשה לחולה ולמעוברת והא דאמרינן בהרואה (נ"ז ב') שלשול סימן יפה לחולה היינו הבא מאיליו הוא סימן יפה לו שיבריא אבל ע"י סם ותרופה מעשיית מזיק לחולה ולמעוברת: שם זומן של נגעים כו' דנגעי בהו לבא. נ"ב כמדומני נ"ל לבא בכ"ף דוגמתו בחולין (כ"ח א'): רש"י ד"ה חמלאה התרבה כו' וגור מאדום הוא. נ"ב לבסוף נתיישבו בה אדומים אבל תחלת ישיבתה מפלשתים: שם ד"ה ועכשיו בטל טעם היין. נ"ב כמ"ש שלפי סוטה:

דף מג ע"א רש"י ד"ה ר"נ ס"ל נוקשה בעיניה חמוץ מחמץ גמור ע"י תערובת. נ"ב עי' ב"י סי' תמ"ב:

דף מה ע"ב גמ' אמר ליה אביי הא וכן כו'. נ"ל מלת ליה ט"ס:

דף מו ע"א במשנה בצק החרש וכו'. לפירוש הראשון שברש"י נקוד הה"א בפת"ח ולפי' השני הוא בסגול:

דף מז ע"ב גמ' ולא אמרת לן עלה כצ"ל והשאר נמחק:

דף מט ע"א גמ' אמר ר' יוחנן כגון בת כהן לישראל וכו'. נ"ב אפי' ע"ה: ע"ב גמ' תניא ר' יהודה אומר ע"ה אסור לאכול בשר בהאמר כו' כצ"ל ותיבת בהמה נמחק: שם אמר ר"א ע"ה כו' ביוה"כ שחל להיות בשבת. נ"ב מפרש בספר חסידים כשרודף ע"ה ביוה"כ אחר יהודי חברו להרגו ונראה דהיינו נמי דאר"י בסמוך מותר לקרעו כדג ומגבו. וכי מה טעם בזה אם לא משום דמיירי במציל את הנרדף שבא מאחוריו של רודף וקורעו מגבו שהוא אחריו. וא"ת א"ה מאי קמ"ל בהא. כל רודף נמי ומאי איריא ע"ה. י"ל דבשאר רודף אם יכולים להציל לנרדף באחד מאבריו של רודף אין רשאין להרגו. משא"כ בע"ה אין חושבין לו כל כך כיון שעל חייו אינו חס הבל באופן אחר ודאי חלילה להרגו דלא גרע מאנסים עע"ז דקיי"ל מורידין כו' דגרמא בעלמא הוא. והריגה בידים אסירא אלו"ו ישראל פ"ס וכן סרה תמיהה ר"י בתוס' לא יהא ממונו חמור מגופו וא"ש נמי הא דאר"א אלמלא צריכין אותו כו' דלכאורה קשה מה הידם בזה הלא כתיב כמים הפנים וגו' ועוד גם הם צריכין לנו כדאמרינן שמגינים עלינו ומסייעים אותנו ואמרי במערבא ליבעי רחמי אתכליא כו' [ועוד] דכמה גווני ע"ה איכא: תוס' סד"ה אמר רב כהנא כו' אלא שכך היה שמו. נ"ב הוא דבר תמוה דמידי הוא טעמא במתנות כהרש"י דמעוט אחר מעוט והא לא אשכחן גבי פדיון. שוב ראיתי בתוס' חולין דקל"ב דלא ס"ל כמ"ש תוס' דהא גם הרא"ש והטור לא ס"ל הכי: שם בסוף ד"ה לא מלא כו' עדיף מזוהר הרקיע. נ"ב עיין תוס' שם בהשותפין דף א': שם שנאמר יכין רשע וגו'. נ"ב בכתוב אינו אך דרך התלמוד להוסיף ביאור: שם גדולה שנאה ששונאים כו' יותר משנאה ששונאין כו'. נ"ב עיין מזיגה דידי:

דף נ ע"א גמ' אמר ר"א זה אור שיקר בעוה"ז וכו'. נ"ב ר"ל אור החמה דאמרינן בהרואה מיום שחרב בהמ"ק לא נראה רקיע בטהרתו: שם אלו נגעים ואהלות. נ"ב כהוא דאמר בארבעה לא מצינא בשיתא מצינא וש"מ אע"ג דנגעים ואהלות בטלים לע"ל תורתן אינה בטילה וכ"ש שאידנא דמלוה לאעסוקי בהו וכדאמר [רבב"ח] יחיד אני בנגעים וכו': שם ואנן היכי איתק התם כי היכי דאיתינן הכא כצ"ל ותיבת אנן נמחק: רש"י ד"ה כנעני כו' לעשות סחורה בנכסי הקדש. נ"ב תימה מי לא תנן התם אין משתכרין בשל הקדש. ונ"ל שלא יהיו צריכין לקנות כלי הקודש מן הסוחרים המביאים סחורות הצריכים למקדש למכרם שם הייט דכתיב ולא יהיה כנעני וגו': ע"ב גמ' רבי יהודה אומר א"ל לא והכא לך כו' כצ"ל:

דף נא ע"א גמ' כיון דחזינהו כסייה מנייהו אתא אמר ליה לאבוהי אמר ליה כו'. נ"ב נ"ל דכצ"ל ואבוה בריה דר"ם קאי: ע"ב תוס' ד"ה כגון אנא כו' מפרש ר"ת כו'. נ"ב עיין שאילת יעבץ סקי"ח:

דף נג ע"א גמ' סימן להרים מילים. נ"ב אם יפין הן לפירות כך נ"ל. אף דמפרש"י ל"מ הכי: ע"ב גמ' ולא ר' יוסי סבר לה כר' שמעון. נ"ב נ"ל דס"ג ר"י לא סבר לה כר"ש וכך יש לתקן גם בפירש"י: שם אמר רב יהושע. נ"ב בריה דר"ם: שם מברכין על האור. נ"ב במלאפוס: שם א"ל אנא לאו הכא אמרי. נ"ב רבב"ח לעולא: שם א"ל עדא תהא. נ"ב עולא לרבב"ח:

דף נד ע"א גמ' והביא שתי אבנים וטחנן זו בזו. נ"ב מפירש"י נראה דגרס וטחן אין בו נו"ן ברבים. ור"ל טח פניהן של אבנים ע"י הכאתן זו בזו. וכן נראה. כי ע"י טחינה אין אור יוצא מאבק ועפר אלא ע"י הקשה בסלע קשה: רש"י ד"ה המכתב. כך שמעתי. נ"ב עיין עץ אבות: תוס' ד"ה אלה. בכל התורה כולה שיקראו לבן אחתו בנו. נ"ב עי' שאילת יעבץ סי' קס"ה: ע"ב גמ' ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו. נ"ב בעניניו. אבל בעניינו עם חבירו כמים הפנים לפנים: שם במשנה בתשעה באב. נ"ב נ"ל שנקרא אב ע"ש שנגמרים בו הפירות והוא מלשון תאבם: ע"ב תוס' ד"ה לקביעא. לעשות יום הכפורים שני ימים. נ"ב לא ידענא היכא אדרבה איפכא איתא דרבא הוה רגיל דהוה יתיב תרי יומי. אברא מכללא איכא למימר דכ"ע לא רגילי בהכי מ"מ לא בהדיא ובפירוש איתמר ואיכא למדרש וק"ל. גם לא הבינותי החילוק שבין בני א"י לבני חו"ל בספק דאורייתא כה"ג. ושמא כוונת התוס' דהכי איתא בירושלמי. וגם משם אין ראיה דבירושלמי לאחר שפסקו מלקדש ע"פ הראיה מיירי שאין עושין בי"ע ש"ג אלא משום גזירה דהאידנא בקיאין בקביעא דירחא כדאיתא פ"ק דבילה (ד' ד:) אבל בי"כ לא התמירו בו כולי האי משום סכנה. אבל בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה בכל מקום שהיו מסופקין מתי קדשו ב"ד את החודש ודאי היו צריכין לעשות שני ימים יו"כ משום ספיקא דאורייתא מה גם באיסור כרת והיינו דאר"ש הכא לקביעא דירחא בספק דקביעות ב"ד בק"ס. והא דאמר התם בר"ה רבא הוה רגיל לאו למעוטי. אלא היה נוהג כך והנהיג את בני מקומו עמו:

דף נה ע"ב גמ' כגון שכר מבית הכרר וכצ"ל. נ"ב עושה כרים וכסתות קרוי כרר:

דף נז ע"א גמ' ולערב היו מחלקין אותן לאנשי בית אב. נ"ב והא דאמרינן פ"ק דיומא (י"ב א') עורות קדשים אושפיזיכנין נוטלין אותן מדין ד"א. ככר נאמר רש"י לפרש שם ע"ק דקרבנות עולי רגלים הבאות מחמת הרגל כשלמי חגיגה ושמחה: שם אוי לי מבית ישמעאל כו' אוי לי מאגרופן כו'. נ"ב נ"ל אע"פ שהיו בעלי זרוע וכח מ"מ לא היו רשעים דמושל לדבר אמת משרתיו צדיקים אלא כענין בני יפת תואר של דוד שהיו בעלי אגרופין בכת חיל. והא דקאמר אוי לי לפי שהיו עושין דין לעם ולא היו נמלכין בב"ד. כך נ"ל: שם רש"י ד"ה ישמעאל בן פיאבי כו'. נ"ב שעשה פרה גם נמנה בפירוש בכ"ג הכשרים פ"ק דיומא:

דף נח ע"ב תוס' סד"ה כאילו. אלמא בהדי הדדי נינהו. נ"ב עוד יש משנה שלמה דמסייע [סוף] פרק שתי הלחם ע"ש:

דף סה ע"ב גמ' אמר רב עילים טייעות. נ"ב קמ"ל שכך נאה לעשות משום חבוב מצוה להקל אדם בכבוד עצמו מפני כבוד שמים כמ"ש המלך החסיד [שמואל ב ו] ונקלותי עוד מזאת:

דף סז ע"ב תוס' ד"ה כי. תימה כו'. נ"ב עיין שבת (דכ"ז א') [ר"ל דשם משמע דעדשה פחות מגרים ועי' תוס' שם]:

דף סח ע"א גמ' כתיב וחפרה הלבנה כו'. נ"ב הול"ל קרא דלא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וגו' (ישעיה ס'):

דף סט ע"ב גמ' א"כ נמצא פסח נשחט שלא לאוכליו. נ"ב משמע דס"ל דשוחטין עליו הפסח אפי' ביחיד. ולא חיים דמביא קדשים לבית הפסול דאימא ס"ל ר"א כר"ש דלא תם לה בבהמה דוכתי. א"כ הא דאקשי נמצא פסח נשחט שלא לאוכליו אפי' תימא לא שרי ר"א אלא להמנות עליו עם בני חבורה דנשחט לאוכליו ושלא לאוכליו כשר. ואינו בא לבית הפסול. מיהו קשיא ליה אע"ג דבדיעבד כשר. לכתחלה מי שרי:

דף עא ע"א גמ' אמר רבא רב יוסף כו'. נ"ב ק"ל הא אסור לקרות רבו בשמו אפי' שלא בפניו ואפי' במותו כדאיתא בי"ד סרמ"ב [ע"ש היטב]:

דף עד ע"א רש"י ד"ה ר' ישמעאל. תוך תוך כקול הסיר. נ"ב היינו דאיתא דכוותיה בפ' כיצד מברכין [ובעירובין כט] דיהיב אבי תפי ועביד תוך תוך:

דף עו ע"ב תוס' ד"ה אסרה מן הלחם. נ"ב זה הוגה ע"פ פסקי תוס' אבל אין הלשון אוכלו. גם רש"א הרגיש בכך אך גם הוא גם רש"ל דחקו לפרש הלשון ואפי' כו' שיש להרחיק. ולא הלשון הענין סובלים פירושם. אכן לע"ד דבר פשוט הוא שקרה כאן ט"ס קל. וצ"ל שיש "לא ריח" או שצ"ל שיש "לא ריח תוך" (ונתחלף במלת להרחיק) וה"ם לא מבעיא לאפות עם פשטידא דלית לן בה כיון שפשטיד מכוסות היטב (הוי כקדירה מכוסה דלד"ה לית בה משום ריחא) וכמו כעין שתי קדירות דשמעתין דליה בהו משום תערובת טעמים. אלא אפי' פלאדוכש שאין להם כסוי מעיסה עליהם (כמו הפשטידא שממולאה בבשר ומכוסה היטב בעיסה בטוחה עליה מלמעלה וגם מלמטה עשויה לה עיסה כעין קדרה מסביב והמלוי בתוכה מונח כמו בקופסא משא"כ פלאדוכ"ש שעשוין גוף אחד בלוש בשומן ועשוי עוגה פשוטה) באופן שיש לכן ריח ודאי העולה ממנה אל הפת שאין דבר מפסיקו ומונעו (כמו בפשטידא שהכסוי עומד בפניו ומחזיקו בתוכו שאינו יכול לצאת התולה) אפ"ה אין נראה שיהא אסור לפי שיש אויר מרובה מתפשט בכל הריח ואין בו כח לגרום נתינת טעם בפת. זה ברור בכוונת התוס':

דף פג ע"ב גמ' ליתן לו בקר שני לשריפתו. נ"ב מליצנא דגמרא משמע דבקר שני דוקא וכ"מ מתוס' כאן וביבמות (דע"ב ב') אמנם במכילתא משמע דנשרף בלילה דאיתא התם שאינו נשרף עד אור ט"ז ואור י"ז כשחל בשבת והיינו בלילה למוצ"ש ולמ"ש כמו אור לי"ד דמתני' ריש פסחים וס"ל נותר שלא בזמנו נשרף בלילה כדאמר ר"י בפ' הערל ופירושא דקרא לתנאי דמכילתא הכי הוא. עד בוקר באש תשרופו. כלומר כל הלילה מצות שרפתו ג"כ. אנ"ל את"כ שזקוק הוא לשרפו. ולדבריהם אדרבה לכך בא הכתוב לעשות עיקר זמן שרפתו בלילה ולק"מ מ"ש התוס':

דף פט ע"א רש"י סד"ה משום. נ"ב ונמצא עושהו נותר:

דף צב ע"ב ד"ה ואין בודקין. "את" נ"ל "אל":

דף צו ע"א גמ' ומאן לימא לן דלא שויסקי עבוד. נ"ב בערוך מפרש שלוס ואכלוס וממסקנא משמע דבהכי סלקא דטוינהו ואכלינהו וצ"ל שעדיין לא הוזהרו על האימורין מלאכלם כיון דההיא שעתא אכתי לא בני הקרבה נינהו. דלא הוי להו מזבח לקרבן. ופסחי מצרים שחוטי חוץ הוו ואשתרי להוראת שעה:

דף קא ע"א תוס' ד"ה דאכלי. וא"ת והא אמרינן בפרק כו'. נ"ב עמ"ש שם בס"ד שא"ל לדחוק:

דף קב ע"ב גמ' אמר ר"ם אמר ר"ש. נ"ב זה חדוש עפ"ם מציאת האשה בעובדא דר"ע נראה שהיה ר"ש תלמידו של ר"ם. איברא ר"ם טובא הוו. ושמא אין זה סתם ר"ם:

דף קד ע"ב סדר ליה לאביי. נ"ב עמ"ש בפ"ד שאכלו (מ"ח א'):

דף קו ע"ב אמר ר"י אמר שמואל כו' ורבה אמר ר"נ א"ש כו'. נ"ב מר שמע מאורתא ומר מצפרא דהדר ביה:

דף קז ע"ב בעא מניה רב הונא מרב חסדא. נ"ב לנסותו אם ידע להשיב. והכי אשכחן טובא. שהרב שואל לתלמידיו. דכוותה בפ"ק דחולין (י"ג א') דבעי מיניה שמואל מר"ה. והבוהי דשמואל משמואל זבחים (כ"ו א') כ"ש ר"ה מר"ח דת"ת הוה ליה. אלא משום דא"ל חסדא לא צריכנא לך (ס"פ אלו מציאות) משו"ה קאמינא דלחדודי ליה קבעי:

דף קח ע"א תוס' ד"ה בפני. מפני שמלמדו תורה. נ"ב דאע"פ שאינו מלמדו בעצמו מאחר שמחזיק לו רב ללמדו וגורם להביא אל הלמוד חשוב כמלמדו. ומקיים לעולם המצוה דולמדתם את בניכם שהאב מוזהר עליו:

דף קט ע"ב תוס' סד"ה ארבעה. וא"כ יוצאין ד' כוסות במבושל כו'. נ"ב עמ"ש בס"ד בפ' המוכר פירות ועמו"ק א"ח סר"ב:

דף קיא ע"ב גמ' ופקעה היא "פרחא". מלת פרחא נמחק:

דף קיב ע"ב שאין כל אגבעות שוות. נ"ב ש"מ משום סכנתא לית בה. דלא כש"ה: שם אוכל פירות ולא. נ"ב כנראה ולו בוי"ו גרסינן אף שיש לדחוק ולפרש שאינו נוטל בשכר מעותיו אלא השכר ללוה הוא: שם שבק לי רווחא פורתא. נ"ב עי' עין יעקב:

דף קיג ע"א א"ל רב לחייא בריה לא תשתי סמא. נ"ב נ"ל משום דלקיתא ומאן דלקי מלקי ליה שפי כדאיתא פרק אין מעמידין (כ"ח ב'): שם כשאתה יוצא למלחמה. נ"ב נראה היינו למלחמת הרשות: ע"ב ופרנס מתגאה על הצבור בחנם. נ"ב נ"ל דבכל גוונא בחנם קרי ליה לפי שהגדולה באה לו מתמתם כדאמרינן [ברכות לב.] כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל: שם ולא מני מגרם. נ"ב גרושי עולם. והגב ריתחא עבד. מיד קהדר ביה: שם יהודי. נ"ל מי: תוס' ד"ה שלשה. ואמאי לא מני כו'. נ"ב י"ל דאין לך מי שיסורין מושלין בגופו יותר מאלו. כיהוד הרתחנין כדאיתא בהמקבל (קז ב') מחלה זו מרה כו':

דף קיד ע"א גורם לקדוש שתאמר. נ"ב ר"ל ברכת קדוש: רש"י ד"ה שהיין. או פת. נ"ב נ"ל שאם אין לו פת ויש לו שאר מאכלים מקדש עליהם שהסעודה קרויה לחם בכ"מ וכל דבר שסועד לתמו הוא היכא דלא אפשר בפת וה"ה להבדלה [נראה שר"ל בהבדלה ממוצאי שבת ליו"ט]: תוס' סד"ה דאמר. "מן השמים" נ"ל "בשמים" וכ"ב כנ"ל כי האומר אין תורה מן השמים אין לו חלק לעוה"ב. אלא כך אר"י לא בשמים היא ככתוב:

דף קטו ע"א גמ' הכי אמר הלל. נ"ב בתרא. עשירי להלל ראשון:

דף קטז ע"א בסוף מתני' כל הפרשה כולה. נ"ב ע"ד הכתוב [במדבר טז] כל העדה כולם וזולת:

דף קיז ע"א היה ר"מ אומר כל תשבחות. נ"ב עע"י [שבה הגירסא שירות ותשבחות]: תוס' ד"ה ה"ג. אנו צריכין לומר בו כו'. נ"ב ר"ל ז' פסוקים הללו מחוברים למעלה לשיר המעלות האחרון שנמשך עד פסוק שעומדים ועד בכלל. כאן הוא יף זמור. והללויה כי טוב דבתריה מתחיל ר"פ אחר. הנה לכאורה הביאו ראיה טובה לדבריהם מהא דלקמן. איברא אכתי לא ניחא מאי טעמא נסיב ראב"י ג'

יפקב

שקה כתר ולא הללויה דר"פ הוא [וכן הקשה רש"א] גם הרא"ה מן המדרש נ"ע לייישבה שאע"פ שתלים ג"כ פ"ק דברכות למה רגשו עם אשרי האיש חדא פרשה היא. אכתי קמ"א הן. ואי לאו דמסתפינא אמינא הא והכא ריש פירקא הייט ריש פסוקא. לאפוקי סוף פסוק דלא ואיידי דעסיק בר"פ סירכיה נקיט ואתא בשיגרא דלישנא. ופירקא ופיסקא חדא מילתא נינהו. ורא"ה דנסיב פסוק כי יעקב. ס"ס משום דהללויה דר"פ לאו סימנא הוא דטובא איכא וכולי' לישנא שביה טובא ואיכא למטעי ביה. ופסוק שעומדים בבית ה' דבתריה נמי מיתלף במזמור דלעיל מיניה כמו שאירע כאן כנראה מתקון הגהת התוס' בזה. מש"ה נקיט פסוקא דכי יעקב דבריר וליכא למטעי ביה וכה"ג שבחן טובא דנסבי מילתא דפ' לסימן ידוע כדאיתא בילכי סוכה [כ"ה א'] יבפי"ט דר"ס [ל': ל"א.]. ע"ב גמ' אשר קדשנו במצותיו „וצונו". מלת וצונו נמחק: תוס' ד"ה למען. וכשנגאלנו ממצרים. נ"ב וכאן למרה:

דף קיח ע"א קשין מזונותיו של אדם יותר מן הגאולה. נ"ב של יחיד מצרה:
ע"ב אכסניא עשו כו'. נ"ב הודיעך כמה גדול כחה של אכסניא ואע"פ שבסוף הרעו לישראל: שם ישמעאל.

נ"ל שרעיבה: שם שדרה בין הקנים. נ"ב הייט דאמרינן [שבת ט ב' סנהדרין כא ב'] שנעץ גבריאל קנה בים והעלה שירטון ועליו נבנה כרך גדול של רומי [וכ"ה בזוהר ובר"מ פ' פינחס]: שם ולאכרותך. נ"ב נ"ל ולאברוכך דטופס דכתובות (ס"ס א')ובכ"מ: תוס' ד"ה מן. ורא"ה ט'. נ"ב י"ל ניטנן ושרבימן:

דף קיט ע"א בא חזקיה ונטלו כו'. נ"ב גם חזקיה שלא לשנחריב הכסף שנמצא אתו. ולא חשבו מפני שלא היה אלא שירים. היכרא בהא דהיה מונח מחזקיה עד צדקיה איכא למידק דהא הוו פלשתים וערבים וכושים שנטלו מיהורם מלך יהודה וכן מיואש. גם יהואש מלך ישראל נטלו מאמציהו. שמא י"ל ירבעם בנו החזיר לעוזיהו הכל לפי שהיה לו שלום עמו והשיב לו אילת ועמ"ש בס"ד בפירושי לס"ע: שם בעיר. נ"ל ברומי: תוס' ד"ה כמלודה. כי למ"ד מתחלפת בדל"ת. נ"ב אותיות מגא הלשון מתחלפות: ע"ב גמ' „אומר" לו. נ"ל אומרים. וכן בכל הענין: שם ולי נאה לברך. נ"ב אתיא כמ"ד [שבת נ"ו] כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה:

דף קכא ע"ב והלכתא אבי הבן מברך שתים. נ"ב שלש לא שמעתי ונהגים הוא דתקנו שליסית והכיא לכהן [ועי' ברא"ש סוף בכורות]:

הגהות בפסקי תוספות

סימן נא „בשר שאוכלין". נ"ל „כבשר שאוכלין": שם טמאים. נ"ב אם נגע בכסס טמא אחר שפלו מן המים: סי' סט מדרבנן. נ"ל בדרבנן [וכנ"ל בפנים בתוס']: סי' קבב במשולת. נ"ב יד:

הגהות על הרא"ש

פ"ב סימן ב בהגהה ורית. נ"ב משתעלם המרותו: סי' כב ולא נדמה לזיעת אדם. נ"ב שאינה מחמאת כדלעיל [סי' כא]: סי' כז בהגהה ד"ס והוקא. דהא"כ לא המצא לעולם כו'. נ"ב דהרי ירד עליהם הגשם במחובר דכשנגמרו כאן דמנחי בכדא דמו. והא"ס שיש חימון במחובר דף לג ע"א: פ"ג סי' ד ואין מהכל אדם כלל. נ"ב אלא לרפואה: סי' ו והמכרי על מי שעלה ע"ד לאסור הא תנן כו'. נ"ב ולא ידעתי מאי קושיא יש מלחם הפנים דאיתא בזריזין [וכ"כ המג"א סיס תנ"ו] במקום זריזין. ותדע דהא תנן כל המנחות נלושות בפושרין. וגבי פסח קיי"ל דאין לשין את העסה בפושרין [ומבואר להדיא בגמ' דף ל"ו אם אמרו בזריזין כו'] ואפי' בעזרה ולשה כהן ספת תורה דהא היכו גופים קפסיק לעיל [סוף פ"ב] הלכתא כרב אשי: שם ואעפ"כ הלכתא כוותיה משום כו'. נ"ב ורבא נמי מפרש טעמיה:

פ"ד סי' א ואהכ"ל אחר חורבן כיון. נ"ב מדהיה מתענה ע"ב. דאילו בזמן שהיה ב"ה קיים. סרי כיון שבין אותו י"ם. ולפי שהגליון קצר מסכי' לא כתבתי כאן מה שהקשיתי בראיה א:
סי' ג ברגה"ה ד"ה מי. מר"ח. נ"ב אב:
פ"י סי' ה והפי' מאיגרא לארעא כוס מקדש. נ"ב ר"ל כוס נאית ומקדש: סי' כה ותירן הר"י ז"ל משום כו'. נ"ב אברא סברא הפוכה היא דבומר מצוה וגו' ועא"ש: סי' לג משמע דלר"ם וי"א כוס המיבי ס"ל חובה. נ"ב משום דלא חשבי כוס קדוש בד"כ משום דאיתיה בכל י"ם. וגם עדיין לא אמר הגדה אלא אחריו אומרה ס"ל דאינו מצטרף לד"כ דלא מנכרא מילתא דחירות אלא בכוסות שאחר אמירת ההגדה כך נ"ל: סי' ם וכן ארבעים יכנו ט'. נ"ב וכן ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה(שמות ט"ז):
בהלכות פסחים ד"ה ואחר שהיבת המים. ואין מפורש בזה מצות עשה מן התורה כו' שיברך קודם בדיקת חמץ כו'. נ"ב מפוניה. אי"פ בדיקה כ"ש שאינה מפורשת מ"ע בתורה ומה הועיל בת"ש אח"ז לפי שאחר הבדיקה מבטל ס' כל האי למאי מהני אלא כך נ"ל לפי שתקנת חכמים היא. ולא גרעא מנט"י דבעיא ברכה. ואתחלתא דמלוה והכשרה היא הבדיקה ונמשכת ודאי עד סוף זמנה:

חדושים והגהות

מהרב הגאון החסיד כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל בעהמ"ח ספר מלא הרועים

דף ב תוס' ד"ה יכנס. אור"י דבפ' הכונס כו'. ע' תוס' חולין דצ"א דדבריהם סותר למ"ש כאן ועיין תוס' ב"ק דף ס' ותבין דשיטה דהכא הוא שיטת ר"י ושיטה דחולין הוא שיטת ר"ת:
דף ג בגמ' ת"ש דתני דבי שמואל כו'. לקמן דף ז' ב' איתא תנא דבי ר' ישמעאל וכצ"ל דשמואל לאו תנא הוא ומיהו אשכחן בכמה דוכתא תנא דבי שמואל לקמן דל"ס א': רש"י ד"ה אשר איננה טהורה. ואע"ג דבאורייתא כתיב טמא כו' ומדברי ר"י בשערי תשובה שער ג' סי' ר"ל למדתי תי' אחר דדווקא כאן דכתיב בנה קודם מ"ת והיה טמאה מותר באכילה אך לא טהורה לקרבן חשוב דבר מגונה אם יטנת דברים אשר הם למאכל אדם עכ"ד. ובזה מתיישב קושית רש"י דבאורייתא כתיב טמא אחר מ"ת שהוא אסור באכילה אף להדיום ואז אינו דבר מגונה אך לכאורה יקשה על זה דהא לקמן מקשה בש"ס ובאורייתא מי לא כתיב טמא אלמא דלא ס"ל לחלק כמ"ש ר"י ונ"ל דיש להקשות על ר"י שכתב שם דאף אם יביאנו הנחתו לשון מגונה להאריך יאריך ואל יספר בלשון מגונה ובשמעתין אמרינן כל היכי דנפישן מיליה משתעי בלשון קצרה [וצ"ל שהוקשה לו] דהכי בקרא תאריך וכתב לשון נקיה ולא ניחא ליה לשנויי כמ"ש רש"י והר"ן לקמן דלכך האריך ללמדך לתפוס לשון נקיה היכי דכי הדדי נינהו דא"כ לא הוצרך להאריך רק במקום אחד ולא בג' מקומות כמבואר בשמעתין ועוד דמי לא ידע דבהדדי עדיף לתפוס לשון נקיה ובאמת לפי' הר"ן נראה שהרגיש בזה ומיישבו דמשמיענו דלשון נקי ארוך שוה ללשון מגונה וקצר אך כ"ז דוחק ע"כ העמיק הרחיב החסיד הר"י וחילק דבאמת לשון מגונה גמור צריך להניחו לגמרי אף שיאריך בהניחו והו מימרא דריב"ל כאן ודו"ק באמרו אל יוציא דבר מגונה מפיו דהיא מגונה ממש וע"ז ל"ק ממה דכתיב באורייתא טמא דהתם אחר מ"ת שהוא אסור באכילה אינו דבר מגונה ואח"כ הוסיף תנא דבי ר"י אף באינו מגונה יחזור אחר לשון נקיה וז"ש יספר בלשון נקיה ולא אל יספר לשון מגונה כמו ריב"ל יבא ללמדך אף דאינו מגונה מ"מ יחזור אחר לשון נקיה ולפ"ז שפיר מקשה ג"כ זה באורייתא מי לא כתיב ס"" דנהי דאינו לשון מגונה מ"מ יתפוס לשון נקיה וע"ז מחלק דהיכי דאינו מגונה רק שוה נקי היכי דנפיש מילי משתעי בקצרה כיון שאינו מגונה אבל מגונה אף שהוא קצר לא משתעינן ביה והיינו ההוא דריב"ל ועי' בבעל המאור שחלק ג"כ בין מגונה לאינו נקי ועי' ברש"א מ"ש עליו ודברי ר"י כמו שביארתי נכונים במעשם וגם בפי' הסוגי' דשמעתין ודו"ק: ע"ב תוס' ד"ה אין. ואינו חשוב כו'. עי' בתוס' שבת שם ובתוס' יבמות מ"ו ב' ד"ה צריכא ועי' בשבת דקמ"ד ב': ד"ה מאליה. שלא היה א' קרקע או זקן כו' עי' במשנה למלך ריש ה' ק"פ מה שתמה באורך על דברי התוס' אלו ועי' באו"ח ובצל"ח מיישב דברי התוס' על נכון: בא"ד מתרגם והדס ונציבין וקטיספי. עי' יומא דף י' ע"א דאיתא שם דאכר היא בשכר ולא נציבין וכן אקטיספין אמר שם דהיא רמן [עי' תוס' ישנים ביומא שם ובתוס' נימין ו' א' סד"ה ומבי]:
דף ה תוס' ד"ה דהא כו' וקשה לרשב"א אמאי לא יליף כרת להשבתת שאור כו'. נ"ב מפני שאין בו מעשה דאין לוקין עליו וכ"ש כרת וי"ל כוונת התוס' היכא שקנה חמץ בפסח דאית ביה מעשה ואף דהשבתה היא עשה ובעשה מצינו כרת אף בלא מעשה כמו במילה וי"ל דהכא כיון דלא כתיב כרת בגופיה רק מהיקשא דאכילת חמץ אין להחמיר בו יותר מחמץ דאינו לוקה כ"א ע"י מעשה. וי"ל בהיקש כיון דאין היקש למחצה לטלה מקשינן לה וי"ל בזה אריכות דברים יתבאר בספרי מ"ה ח"ב: תוס' ד"ה ואומר כו' ומאן דשרי שרי מלה'. נ"ב עי' לקמן מ"ו א' תוס' ד"ה לא תקרא דאף למ"ד כו' עיקר שחיטה לצורך אדם נעשה: ע"ב ברש"י ד"ה ש"מ מדלא נפקא ליה כו'. עי' בתשו' נ"ב חלק א"ח סימן ס"ו:
דף ז רש"י ד"ה אפי' בהימי כו' ואע"ג דאתיא איסור הנאת חמץ דרבנן כו'. נ"ב עי' תוס' לקמן דכ"ס א' ד"ה אין פודין ומש"ש:
דף ח גמ' או נפל למה לי בדיקה כו' נ"ב לדעת הסמ"ק דבנפלה עליו מפולת אם לא בטלו צריך בדיקה כמ"ש המ"א סי' תל"ג ס"ק י"ז הוה מצי לאוקמי כאן בלא בטלו עד אחר זמן איסורו:
ע"ב בגמ' לכדר' אמי כו'. נ"ב עי' בצל"ח ובתשובת נ"ב מ"ת סי' צ"ד מה שתמה ר' ישעיה פיק על הרמב"ם שהשמיט זה ובנ"ב תי' דרב ל"ל דר' אמי:

דף ט מתניתין אין חוששין כו'. נ"ב הקשו המפרשים וכמדומה שראיתי קושיא זו בשם הר"ן ובאלפסי בר"ן ליתא והוקשו דלמה הוצרך לטעם דאלד"ם תיפוק ליה דמוקמינן אחזקת בדוק וא"ל דאין סומכין על החזקה במקום דיכולין לבררו דזהו דווקא היכי דיכול לברר בקל ע"י שאלה אבל היכי דהוא טרחא יתירא כגון בדיקת חמץ שפיר סמכינן אחזקה וא"כ ל"ש טעמא דאלד"ם. ונ"ל דנ"ם דעל ובדק ולא אשכח לר"ם דף י' ע"א דאינו בחזקת בדוק רק דאעפ"כ א"צ בדיקה כמ"ש התוס' שם דאם נבדוק פעם שנית נמי לא ימצא אבל עכ"פ אינו בחזקת בדוק וא"כ אף בכה"ג שאינו בחזקת בדוק לא חיישי' וא"צ בדיקה ודו"ק: תוס' ד"ה אין חוששין כו' וא"ת והא מרישא שמעינן כו'. נ"ב ויש ליישב דהנה הר"ן הקשה דבל"ז אין ראוי לחוש דמוקמינן לה אחזקת ברוק ונ"ל דהנה באו"ח סי' ח' איתא בשם תשובת הרא"ש דצריך לבדוק הציצית קודם שיברך עליהן והוקשו דלוקמינהו בחזקת כשרות ותי' הב"ח דלא סמכינן אחזקה כיון שהחזקה הוא ע"י מעשה ע"י אדם שתיקן הציצית ועי' במג"א שם. ולפי זה מיושב קושיית הר"ן דלכך לא מוקמינן הכא אחזקה כיון שהחזקה הוא ע"י מעשה הבדיקה שבדק הבית מחמץ ולפ"ז מיושב קושית התוס' דמרישא לא שמעינן לה דברישא מיירי במקום שאין מכניסין בו חמץ כלל א"כ א"ש דאין צריך בדיקה דהתם מוקמינן אחזקה דאינו ע"י מעשה הבדיקה כ"א ממילא שלא הכניס חמץ כלל אבל הכא דהחזקה ע"י מעשה הבדיקה ה"א דצריך בדיקה כמו בציצית לכך משמעינן דאפ"ה אין צריך בדיקה דא"כ אלד"ם ודו"ק: תוס' ד"ה כדי כו'. הכנים לבית שבלין כו'. נ"ב עי' בחדושי רשב"א ברכות דל"א שרתו ראיה זו דשבלין שאני הואיל וראוי לעשות מהן סלילות דהוי פלוגתא דר' וריב"י בביצה שם: ע"ב גמ' שתי קופות כו'. נ"ב קשה למה לא נקט למילתיה במאה אחת של תרומה ולפניו ב' קופות אחת של חולין וא' של תרומה כדאיתא במשנה בפ"ז דתרומות ועי' תוס' יבמות פ"ב א' ד"ה שתי ועי"ש מ"ש שם בגליון:

דף י רש"י ד"ה וחכמים מטמאין כו' ה"ל ספק כפיקא כו'. נ"ב עי' רש"י בע"ז דף ע' ע"א דכתב דפלוגתייהו היכי דהשרה מלא מוצאת דאי על א"א דלא האהיל וליכא אלא חד ספק וכן מוכח מסתי' דגמ' דהתם עי"ש וזה סותר דברי רש"י דהכא ועי' תוס' ב"ב נ"ה ב' ד"ה ר"א שהאריכו בשיטה זו: תוס' ד"ה הלין כו' דמינייהו גופייהו כו'. נ"ב ובביצה פי' רש"י בעצמו כן: ע"ב בגמ' בעי רבא כו' או דילמא אחרינא הוא כו'. נ"ב קשה דהא בית זה בדוק ומוקמינן ליה אחזקת בדוק ואין חוששין שמא גירדה חולדה כדתנן במשנה א"כ היכי נימא אחרינא היא שעי"כ צריך אתה לחדש שגררה חולדה חמץ זה ואח"כ הוציאתו ושנ"ל לחדש ריעותא בבית בדוק עדיפא לן למימר היינו דעל היינו דנפק. וי"ל כיון שכבר ראינו דעכבר נכנס איתרע חזקת בדוק בבית זה והיישינן כי היכי דהאי נכנס ה"ה אחר. אך קשה נהי דמספקינן דאחרינא הוא מ"מ מידי ספיקא לא נפיק וא"כ נהי דאחרינא היא דילמא אכלתיה דהא רבא גופא קאמר לעיל התם אימור לא הוה ואת"ל הוה איסור אכלתיה וה"ה כאן. ודוחק לחלק דהכא עכ"פ ודאי היה שם חמץ רק דספק אם נתהלף ע"י העכבר הזה היוצא או ע"י אכילת העכבר סוף סוף ודאי הוה ואין ספיקות אלו מוציאין מידי ודאי דו"א דסוף סוף איכא ס"ס ודוחק לומר דשם אינם חד הוא ואפשר לומר דהכא נ"כ אית ליה סברת ר' וירא דבלחם משיירא רק דלעיל מתמה דאין צריך לזה דא"נ לא משיירא כאן דוראי הוא ואין ספק מוציא מידי ודאי [עי' תוס' לעיל ט' ב' סד"ה הייט שתי ובדוי"ה ובהשגות הראב"ד עליו]:
דף יא רש"י ד"ה סתינהכו'. דהיה בידיהם כצ"ל: ע"ב גמ' ומ"ש גבי קרצוף דלא גזר כו'. נ"ב קשה דלישני דמשום הומרא דיו"ם בדיל מיניה כמו בשבת לעיל אבל חמץ לא בדיל וי"ל כיון דשרי ליה קרצוף תו לא בדיל ועי"ל דווקא בשבת אמרינן כן דחמיר טובא:

דף יב ע"ב גמ' ובדין הוא כו' ובוו חמה במערב. נ"ב ולמאי דמסיק משום יום המעונן דאז טעו בין ה' לו' א"כ צריך לומר דהכא יהבינן להו גם שבע דשמא יום המעונן הי' ומספיקא לא קטלינן ליה ואף אם המזימין יאמרו שלא הוה יום מעונן אם המוזמין יכחישו אותם נ"ל דאין נאמנים כיון דאין מעידין על גופן של עדים רק על דבר אחר כמ"ש הפוסקים דטעם ההזמה הואיל ומעידין על גופן של עדות. אך אעפ"כ נ"ל דהמזימין נאמנים והמוזמין נוגעין בעדותן הם דאי יאמרו שלא היה יום מעונן יתקטלו ע"י המזימין:
דף יג ע"ב תוס' ד"ה כל כו' וי"ל דלגביה גופיה דזבח כו'. נ"ב עי' בחיבורי מלא הרועים ערך כל העומד אות ה' שהארכתי בזה בדברים נחמדים: בסה"ד כשנעשה הזריקה שלא בהכשר. נ"ב ועי' תוס' מנחות ק"ב ד"ה דאי בעי ובצ"ק שם ועי' תוס' שם מ"ז א' ד"ה עד שלא כתבו כך:
דף י"ד תוס' סד"ה דאיכא כו' מ"מ משכחנא שלישי. נ"ב פי' שאם נגע אוכל ראשון במשקה הו"ל משקה ג"כ ראשון וכן משקה נ"כ א' לאוכל ב' שוב לא משכחת שלישי דאוכל אינו יכול לטמא דאין טומאה עושה כיוצא בו ומשקה נעשה ראשון: ע"ב גמ' ומאי דוחקי' דרב יהודה לאוקמי בנר של מתכת כו'. נ"ב לפמ"ש הרמב"ם והרע"ב במשנתינו דכל הכלים חוץ מכלי חרס נעשין אב הטומאה א"כ מאי מקשה מאי דוחקי' לאוקמי במתכת לוקמי' בחרס אדרבה למה ידחוק בחרס דווקא עדיפא לאוקמא בכל הכלים חוץ מחרס לחוד וי"ל דסתם נר היא של חרס ולכך הוא דוחק לאוקמי אף בכל הכלים כיון דסתם נר הוא של חרס עדיף לאוקמי בחרס לחוד:
דף טו תוס' ד"ה דמדאורייתא כו' א"כ אין לחלק בין דרבנן לדאורייתא. נ"ב ר"ל דבאמת איסור וטומאה אין שוים וליכא למילף מדר"ח רק מדר"ע איכא למילף דאיסור הוה כמו פסול אך דיש לומר דר"ע הוא מקולקל דאורייתא לכך יכול לקלקלו יותר כמ"ש התוס' לעיל ד"ה התם פסול אבל הכא דהוא קלקול דרבנן אינו יכול לקלקלו לזה כתבו כיון דחזינן מדר"ח דגם קלקול דרבנן יכול לקלקלו יותר א"כ אין לחלק בין דרבנן לדאורייתא לומר דרבנן אין יכול לקלקל דהרי מדר"ח נשמע דאף דרבנן יכול לקלקל א"כ שפיר איכא למילף מדר"ע דאיסור דמי לפסול וכמו דפסול דאורייתא מותר לעשות ממנו טומאה דאורייתא כך מאיסור דרבנן יכול לעשות טומאה דרבנן:
דף יז ע"ב תוס' ד"ה אבל כו' לא איתקש למים. נ"ב עי' רש"א על פרש"י אבל דם:
דף יח ע"א רש"י ד"ה לימד על ככר שני כו'. אוכל מטמא אוכל כו' נ"ב עי' לקמן די"ט א' ברש"י ומש"ש: ע"ב גמ' וצריכי כו' אימא עושה טומאה כיוצא בה כו'. נ"ב קשה דהא לעיל קאמר משקין הבאין מחמת שרץ מי כתיבא כו' דיו לבא מן הדין כו': רש"י ד"ה חד כו' מיהו גלי באוכל וה"ה למשקה. נ"ב ולא ידעתי למה לא תפס הש"ס חד באוכל הבא מחמת שרץ וחד באוכל הבא מחמת כלי דהא הך דכי יותן באיכל קאי וגם יטמא כתוב באוכל כמו במשקה שוב מצאתי בצל"ח שהקשה כן:
דף יט רש"י ד"ה אמר לו כו' ואני שמעתי כו' דר"ע אמרן לענין טומאה עושה כיוצא בה. נ"ב ר"ל דר"י מודה דדרשינן יטמא יטמא הן באוכלין והן במשקין רק דלא ס"ל כר"ע דס"ל טומאה עושה כיוצא בו. וע"ז כתב רש"י דא"א להעמידו מטעם שכתב רש"י לעיל די"ח ע"א ד"ה אשר יפול עי"ש שדחה רש"י זה דר"ע לא ס"ל טומאה עושה כיוצא בו ועי' רש"א:
דף כ ע"א רש"י ד"ה האי בשר דאתכשר במאי ה"נ מצי בעי אקרא. נ"ב דהא בקרא מצינן לאוקמי דאיתכשר בחיבת הקודש דהא עכ"פ למיפסל גופא מהני חיבת הקודש. ובחולין ל"ו מוקי לה דאיתכשר בחיבת הקודש ולא קשה לי' כלל שוב מצאתי ברש"א שעמד בזה ותירוצו תמוה מאוד שוב מצאתי בפ"י שתמה ג"כ על המהרש"א וגם הפ"י אינו מתרץ כלל: ד"ה נמי כו' משמע מטמא אחרים. נ"ב קשה דהא משקין בחולין ל"ו ב' דהא לא מבעי' לן דטמא מדרבנן רק לשרוף קא מבעי' לי' א"כ מאי ראי' מהא דתני טמא דילמא קאמר טמא מדרבנן. שוב מצאתי בתוס' בחולין ד' ל"ו א' ד"ה כי מתני שהקשו כן ועיי"ש: ד"ה צריד וכו' או צריד. נ"ב ועי' ר"ת שם דגרים צרוד ברי"ש: ע"ב גמ' רב חסדא רמי פיסחא אפיסחא כו' נ"ב י"ל דל"ק דהעיקר הטעם דאסור לשרוף תלוי' עם הטמאה שמא יבוא אליהו ויטהרו וזה בכל שנה אבל במשנה דתני בהדיא בפסח והיינו בע"פ או לא חיישינן שמא יבוא אליהו דאין אליהו בא בעיו"ט: תוס' ד"ה ראוי פי' הואיל וראוי לזלוף. ר"ל אין צריך קבורה רק מבערו ע"י זילוף כיון דמותר בהנאה והך דראוי לקבורה לא קאי אתרומה רק אערלה וכלאי הכרם. ועי' תוס' שבת כ"ה א' ד"ה כך ועמש"ש בגליון:
דף כא ע"ב גמ' דאמר רב גידל א"ר חייא בר יוסף א"ר יוחנן כו'. נ"ב לעיל דף ז' גרים ר"ח בר יוסי אמר רב: רש"י ד"ה משש שעות כו' פשיטא דאין מקדשין באיסורי הנאה. נ"ב וקשה דילמא קמ"ל דלא נימא דחמץ כנשרפין ואפרן מותר ותופסין קדושין וי"ל דרש"י לשיטתי' שפי' לעיל די"ב ב' דאחר שש לכ"ע השבתתו בכל דבר אך קשה דנימא דילמא ההיא נפי' קמ"ל ר' יוחנן דלא נימא כיון דמנותר יליף ונותר שריפתו לאחר זמן איסורו וכדס"ל להתוס' באמת שם. וי"ל דר"י ע"כ לא ס"ל חמץ בשריפה כיון דר"י ס"ל לקמן דכ"ם ב' דחמץ לאחר זמנו מותר כר"ש א"כ תו לא מצי למילף שריפה מנותר דמה לנותר שכן איסורו איסור עולם. ובזה מיושב מה שמדקדק הצל"ח על רש"י דלעיל ד"ז א' איתא ג"כ הך מימרא דר' גידל משמי' דרב ושם פי' רש"י ג"כ משש ולמעלה מתחלת שש ולא כתב שם הך הוכחה דאי לאחר שש פשיטא כמ"ש כאן. ולפמ"ש יש ליישב דהתם מצינן למימר דהא קמ"ל דלא נימא דכיון דחמץ מן הנשרפין ואפרן מותר ותופסין קדושין בשלמא הכא דקאמר לי' משמי' דר' יוחנן א"ש דכבר ביארנו דר"י לא ס"ל חמץ בשריפה דס"ל כר"ש. אבל התם דקא"ל משמי' דרב ורב ס"ל לקמן דכ"ם דחמץ לאחר זמנו אסור וי"ל דס"ל ג"כ חמץ בשריפה ומקודשת כיון דאפרן מותר קמ"ל דלאחר שש השבתתו בכל דבר ואינה מקודשת · עי"ל דקשה האיך כתב רש"י דאי לאחר שש פשיטא דילמא היא נפי' קמ"ל דאסור בהנאה לפ"ז כר"י אך י"ל דהא כבר כייל ר"י הלכה כסתם משנה אבל התם דקאי לרב אין הוכחה די"ל דהוא גופא קמ"ל דהלכה כר"י דחמץ לפ"ז אסור בהנאה אך קשה דהא אמרה רב חדא זימנא לקמן דכ"ם ב' שלא בזמנו בעידנו אסור. וי"ל דאי מהתם הו"א אסור באכילה ולא בהנאה אך קשה על ס"ש דסתם משנה דחמץ בפסח אסור בהנאה דהא איכא סתמא אחרינא לקמן דל"ב א' דמוקי לה כריה"ג דשוגג חייב משום דיש לו דמים ודילמא ס"ל לר' יוחנן כסתמא בתרא לכך הוצרך להשמיענו הכא דאסור בהנאה אך לרבין דס"ל בכתובות ל"ה א' דחייבי מיתות שוגגין פטור לר' יוחנן אכתי לא הוצרך ר' יוחנן להשמיענו דאסור בהנאה דהא כבר כייל דהלכה כסתם משנה וסתם משנה דהכא ס"ל דאסור בהנאה וא"ל דאיכא סתם לקמן דמחייב באוכל תרומת חמץ בשוגג ופוטר במזיד ומוקמינן לה כריה"ג דחמץ מותר בהנאה ולכך חייב בשוגג ובמזיד פטור דכרת או מיתה פוטר מתשלומין ז"א דא"כ אף שוגג ליפטר דהא ר' יוחנן ס"ל חייבי מיתות שוגגין פטור וע"כ גם כרת ומיתה בידי שמים פטור שוגג דוהו דילפינן בגו"ש אמן אמן וע"כ הא דמחייב שוגג ופוטר מזיד אין הטעם משום דריה"ג דלעולם חמץ אסור בהנאה ושוגג חייב דלפי מדה משלם ומזיד פטור דאסור בהנאה ולא שוה מידי וא"כ אף מסתם משנה דהתם מוכח דחמץ אסור בהנאה מדפטור מזיד שוב מצאתי להדיא הוכחה דר"י ס"ל חייבי כריתות שוגגין פטורין לקמן כ"ם א' וי"א לא מעל מאן י"א אמר ר' יוחנן ר"נ בן הקנה ועי"ש בתוס' דמבואר דר"י ס"ל אפי' חייבי כריתות שוגגין פטורין מתשלומין ומ"ש לעיל דרש"י ס"ל דר"י לא ס"ל חמץ כשריפה כיון דמותר לאחר זמנו ליכא למילף מנותר לפמ"ש הרא"ש לקמן סי' ג' בפסקא דאין ביעור חמץ אלא שריפה דרש"י פסק כו' כר' יהודה הואיל וסתם משנה כוותי' נסתר זה דהא ר"י נופי' ס"ל הלכה כסתם משנה אך באמת לא מוזכר שם ברש"י רק בתוספות והש"י י"ל דס"ל כשיטת הרמב"ם דהלכה כחכמים ול"ת לסהם משנה כיון דאיכא פירכא מה לנותר שאיסורו איסור עולם אבל בחמץ מותר לאח"ז ורבי יהודה לשיטתי' דס"ל גם בחמץ אסור לאחר זמן ובהא פסק ר' יוחנן בהדיא לקמן דלא כר"י ולפ"ז י"ל דהש"י

וכו' לשיטתייהו אולי דהתוס' ס"ל לעיל ד"ו דהך דמקדש משש שעות מיירי אחר י' אולי לשיטתייהו אזלידהו ל"ק פשיטא דקמ"ל דאף אפרו מותר דהתוס' לשיטתייהו דס"ל הלכה כב"ה משנה דהחמץ הנשרפים וגם לא קשה להידהו דהא לאחר שש אינו בשריפה דהתוס' לשיטתי' דפי' לעיל די"ב ב' אחר שש הוא בשריפה אבל רש"י לשיטתי' דס"ל אחר שש בכל דבר וגם ס"ל דחמץ אינו בשריפת מהך דבא דמה לנותר שאיסורו איסור עולם לפיר הוכית דמיירי קודם שש דאי לאחר שש מאי קמ"ל: תוס' ד"ה כ"מ וכו' יהא נהנה כו' בכרת. נ"ב הו"א רק אליבא דר"מ טוב מצאתי בצל"ח שעמד בזה: דף כ"ב גמ' קסבר ר' אבהו כשהותרה נבילה כו'. נ"ב קשה למה לא משני כמ"ש לקמן דכ"ג ב' דמייתי לה מק"ו דחלב דענוש כרת ומותר בהנאה אך לפמ"ש שם התוס' בד"ה ומה חלב יתיישב עי"ש והו"ק ודעת הרמב"ן דהך שנייא לרווחא דמילתא ועי' בלח"מ בפ"א מה' חמץ ומצה שפסק כן הלכה ומיישב בזה דעת הרמב"ם עיי"ש שהאריך: ע"ב רש"י ד"ה ואיזה זה כו' כל זמן שמקלח כו' נ"ב עי' חולין ל"ז א' פרש להם קלות וברש"י ותוס' שם: תוס' ד"ה ואפר כו' ולא קתני ולא יתן כו'.

נ"ב עי' רש"א ועי' בתוס' ע"ז שם ד"ה פנין:

דף כג גמ' לא לכתוב רחמנא לא יאכל ולא בעי לכם. נ"ב וקשה דילמא נקט לא יאכל לרבות המאכיל כאוכל וכמ"ש במכילתא הובא בילקוט פ' בא על הך לא יאכל דהחמץ לרבות המאכיל כאוכל וי"ל משיטים ילפינן מלא תאכלום לא תאכילום לרבות המאכיל כאוכל. כדאיתא ביבמות דלא תאכלום קרא יתירא הוא כמ"ש רש"י שם. ובזה מיושב קושית התוס' בסמוך ד"ה שאני דלא לכתוב לא תוכל ולא כו' לך די"ל דלא יאכל אתי להך דרשה דר' יאשי' לרבות המאכיל ודו"ק: תוס' ד"ה קמד כו' ר' שמעון אומר יקצור ויאכיל כו' כצ"ל ועי' מהרש"ל ומהר"ם: ע"ב תוס' ד"ה ומה כו' דאדרבה למהדר מנבילה מצריך קרא. נ"ב עי' רש"ל ורש"א ד"ה מאי בינייהו כו' חמץ נוקשה וחמץ כו' ע"י תערובות. ד"ל דהתוס' לשיטתייהו דס"ל לקמן ר"מ אלו עוברין דעל נוקשה והערובות חמץ אינו עובר על ב"י כל לרש"י שם דעובר על ב"י י"ל דילפינן איסור הנאה מק"ו מערלה שלא נעבדה עבירה חמץ שנעבדה בו עבירה שעבר על ב"י ואין להקשות דלמה לי קרא כלל בחמץ ואיסור הנאה תיפוק לי מק"ו דערלה וי"ל ם לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר אבל השתא דכתיב קרא לאיסור הנאה בחמץ גמור ליכא למיפרך כ לערלה שכן לא היתה לו שעת הכושר דו"ל חמץ גמור יוכיח שהיתה לו שעת הכושר ואסור בהנאה ...ול עוד דהתוספות לשיטתייהו דס"ל דלוקין על הנאת פסח"ל ר' כ"א ב' והא טובה בחמץ בפסח בכרת מ"מ המשנה למלך בה"ת לדעתם וא"כ אף דמצי למילף בק"ו מ"מ אין עונשין מן הדין ואיכא נ"מ כמו מלקות דלחוקיה ליכא מלקות על הנאת חמץ נוקשה דהו"א איכא מלקות. אך לפמ"ש מהרש"א ובמצם אין עונשין מן הדין דלפי שהוא חמור לא בא לו כעונש זה ובא לא שייך זה דהוי אכילת המוד יותר ...י בעונש מלקות הם הנאת חמץ ...יותר הכזי יותר ...י בעונש מלקות ודו"ק. ובגוף הדבר שכתבתי ...י למילף ק"ו מערלה וא"ת מה לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר חמץ נמור יוכיח וא"ת מה חמץ נמור שכן ענוש כרת כלאי הכרם יוכיח כדאי' לקמן דכ"ה ב'. אך קשה דלקמן פריך ולפתוך מה ...לאי הכרם שכן לוקין שלא כדרך אכילתן ותשני דתם בג' חילוקין שלא כדרך אכילתן דלא כתיב ביה ...א"כ לענין חמץ נוקשה והמץ ע"י תערובות דכתיב בהו אכילה שפיר מצי למיפרך מה לכלאי הכרם ...יקין שלא כדרך אכילתן. אך באמת לק"מ דלשאיות קשה לקמן מה מקשה מה לכלאי הכרם שכן ...שלא כדרך אכילתן הא איכא למימר חמץ וערלה יוכיחו יחזור הדינא. אך כדתלין קמ"ל בי דקשיא א' ...דכהדרא מלתא אי לא הדר דינא פרכינן כולא והיכרא וכל חד לא פרכינן. אבל אי הדר דינא פרכינן ...נמצא פריך שפיר ניתא מה לכלאי הכרם שכן לוקין שלא כדרך אכילתן מה תאמר ערלה פרכינן ...והדר דינא הא בין ההדר דינא פרכינן כל דהו וצריכא למיפרך מה לכולהו שכן נידולי קרקע ...ותא בחולין שם. וכל זה לענין בשר בחלב צגל דבא אי הוה ילפינן נוקשה ע"י התערובות מערלה ...כלאי הכרם אי הוה פרכינן מה לכלאי הכרם שכן לוקין שלא כדרך אכילתן שפיר הוה אמרינן ...ה וחמץ יוכיחו והדר דינא מה תאמר דאי הדר דינא פרכינן פירכא כל דהו הא הכא אפילו פירכא כ"ד ...א דמה תאמר מה לכולהו שכן נידולי קרקע הא גם נוקשה והמץ ע"י התערובות הם נידולי קרקע ודו"ק. ...ן להקשות האיך ניליף התערובות המץ מערלה הא תינח לר' יהודה דס"ל חמץ לאחר זמנו אסור אך ...מ דקיי"ל כותיה דס"ל לאחר זמנו מותר איכא למיפרך מה לערלה שכן איסורו איסור עולם. [עיין ...לקמן דמ"ד ב' ובתוס' שם מיהו אף לרש"י ס"ם ערלה חמורה דפרי' אסור לעולם משא"כ הכא ...חמץ זה מותר אחר פסח] אך על זה י"ל חמץ נמור יוכיח שמותר אחר פסח ואעפ"כ אסור ...הנאה: ד"ה דהא כתיב כו' דהא שריפה בלא עיבור צורה. נ"ב עי' לקמן דפ"ג א': באד"ד אם ...עין למפרי דהא קי"ל כו'. נ"ב לפמ"ש התוס' לעיל דעיבור צורה הוינו נותר בל"ז לא צריך קרא ...שריפה דבנותר כתיב שריפה ושרפת את הנותר וגו' אך לדעת הסוברים דעיבור צורה לאו הוינו נותר

...תוס' לעיל דס"ז א' ד"ה ולד ועי"ש: באד"ד משום מעשה שהיה. נ"ב עי' רש"ל:

דף כד גמ' מהאי קרא קאמר לה כו' עד הבוקר וגו'. נ"ב טיפא דקרא ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא שאין ת"ל לא יאכל כו': ע"ב תוס' ד"ה הכל כו' משום דאין מזהירין מן הדין עכ"ל

נ"ב עפ"י ועי' מלא הרועים ח"ב ע' עונשין מן הדין את צ"ה:

דף כה תוס' ד"ה מה לכלאי הכרם כו' במה מצינו כו'. נ"ב משמע דס"ל במה מצינו עונשין מן הדין והא תנשה דמתירים דבריהם בנדרים ד' ע"ב ד"ה למה לי הקישא שכתבו דאין עונשין במה מצינו עי"ש ובפי' הר"ן שם. ועי' תוס' ב"מ פ"א א' ד"ה אשרי דמבואר נ"ב מדבריהם דבב"ם אין מזהירין מדבריהם ברכות הקדם מוכח כן שכתבו תניא ליה למילף בק"ו דאלים מפי ואי במה מצינו מזהירין ...במ"מ אלים מק"ו דבק"ו אין מזהירין [בה"ח להרע"א מבאר הוטב דברי התוס' כאן עי"ש]: ע"ב רש"י ד"ה מדי דהוה אתשל עורי עכ"ל. נ"ב דורא הוא כפר כמ"ש רש"י לקמן ד"ם ע"א בזורא ...כו' התי וכן בערובין דף ו' ע"ב ביורא דרעותא פרש"י כפר רועים ועי' רשב"ם ב"ב ס"ג א' שפי' ...יא דרעותא שדה של רועים: תוס' ד"ה לא אפשר כו' דליכא אלא איסורא דרבנן עכ"ל. נ"ב משמע

דס"ל כתה"ד דבאיסור דרבנן מותר פ"ר ועי' במג"א סי' שי"ד ס"ק ה':

דף כו גמ' אלא למ"ד מלבין כו'. נ"ב עי' תוס' יומא דף ס' ע"א מ"ש בזה:

דף כו גמ' אמר ר' יהודא א"ר יוסף כו' תנור שהסיקו כו'. נ"ב צ"ל אמר ר' יוסף אמר רב יהודא אמר שמואל וכ"ה בשבת קי"ז ב' ובביצה כ"ד א' ובע"ז דמ"ט ובכתובות ד"ב ובכמה מקומות בש"ם ... [illegible]

[illegible]

חמאת ושאר פסולי ק"ק ואיסורי קדשים קלים ששורפין בקדש א"כ לדידי' ליכא למילף אחד התאה מבקודש באש תשרף. וע"כ אמר תמה על עצמך דווקא על ר"ש דלדידך ליכא למילף מבקודש באש תשרף. וריה"ג לית ליה הא דאסיק שם בסוף לעולם מקרא קמא ואיפוך דקשה ליה מה דאקשי ר"פ לאביי ואימא ליתהני לאו לגופיה הוא דאתי ע"ש בדף כ"ד ע"א. עי"ל תמה על עצמך על ר"ש דלכאורה יש ראיה דמותר בהנאה מחולין ק"כ דמרבה שותה מתנפש וקשה קושיית הסגיה בישנת למילך קרא למה לי דהא לא נרע מהנאה וסברת התוס' לחלק בין לא יאכל ולא תאכל בין כי כל אוכל הוא דחוק. אך י"ל מתרי פעמי או דס"ל כחוקית דאיסור הנאה מלא יאכל ולכך בכרת דלא כתיב יאכל לא מהייבין הנאה כרת או דאף מלקות ליכא בהנאה וכדעת הרמב"ם וכמ"ם ה"ה משום דכל הנאה חשוב שלא כדרך אכילתו וכ"כ מהר"י בן לב. ומהרש"ל כתב דהיכי דאסור כל שהוא אף שלא בדרך הנאתן אסור דלא גרע מכל שהוא. וגם כתבו התוס' לעיל דכ"ב דר"ש לא ס"ל כחוקית מדאיסור ג"ר בהנאה. לפ"ז קאמר שפיר תמה על עצמך על ר"ש האיך חמץ אסור בהנאה דא"כ הנפש למה לי לרבות השותה וא"ל מלא יאכל כחוקיה דהא לדידך סבירא לך [דלא כחוקית וגם סבירא לך] כ"ש למכות א"כ אף שלא כדרך הנאתן לוקין וכ"כ מהר"י בן לב אברא דווי ליהא דעכ"פ כרת ליכא אלא בכוית וא"כ ליכא כרת בהנאה דלר"ש לא מחייב במזיד כרת כי אם אכזית וא"כ לא מרויב ג"כ כרת שלא כדרך הנאתן וה"ה איהנאת לא מחייב שהוא שלא כ"ה ואצטריך הנפש לרבות השותה ודו"ק: שם ור' יהודה כתיב בהאי וכתיב בהאי. נ"ב וצריכי כ"ת הנך לקמן דק"כ ועי"ש ברשב"ם הצריכות: תוס' ד"ה כל ערל כו' דהא חייב בכל המצות האמורות בתורה. נ"ב וא"ל כיון דפטור מפסח ה"ה דפטור גם ממצה דכתיב על מצות ומרורים ואף דכבר אשמועינן לקמן חובה בזמן הוה הייט משום דליכא פסח כלל אבל היכא דאיכא פסח לאתויי רק הוא לא מצי אכיל י"ל דפטור אף ממצה דבזמן פסח אינו נאכל מצה לא על הפסח. ר"ל והתוס' ס"ל דחייב לאכול גם פסח וכמ"ש לקמן דף ק"כ: בבוף הדבור מ"מ חייב לאכול מצה

ומרור. נ"ב וקי"ל דאף דפטור מפסח מ"מ חייב במצה ומרור:

דף כט תוס' ד"ה אין פודין כו' לא שויא מידי. נ"ב בזה יש ליישב קושית רש"י לעיל דף ו' בחידושי קהלתא דהאיך אתי איסור חמץ כו' ועי' לקמן דף ל"ח בתוס' ד"ה אבל דלהו דהראין מסתפקים בדבר וזה שכתבו מכרא זו בלשון אי נמי: ע"ב רש"י ד"ה ומאן דאסר לא מעל כו' ולנכרים לא מזבן כו'. נ"ב פי' אף דאסור בהנאה לר' יהודה מ"מ הקדש עצמו יכול למכור לנכרים ועי' בתוס' ד"ה רב אשי ובריט"א שם: תוס' ס"ה אין פודין כו' שלא כדרך הנאה. נ"ב אף דשלא כדרך הנאה אסור עכ"פ מדרבנן כמ"ש הר"ן והרא"ש לעיל כ"ד ב' י"ל דכוונתם דראוי להולה שאין בו סכנה. אך קשה דלפי זה ה"ל לאשמועי דראוי להולה שיש בו סכנה אף בדרך הנאתו: תוס' ד"ה רב אשי כו' מבאי מוכיח ר"י כו' אינו עובר באיתה שהיה. נ"ב פי' בשער המלך פ"א מה'

חמץ ומצה הל' ב' מה שהקשה ע"ז מסוגיא דכיצד מפרישין חלה בטומאה לקמן דמ"ו ועי"ש:

דף ל תוס' ד"ה לישהינהו כו' אין מבטלין איסור לכתחלה. נ"ב ויש לייישב עפמ"ש הר"ן בשם מקצת מפרש"ם דאע"ג אי נבל"ם מותר מ"מ בהחן בפסח כיון שאסרו במשהו אף נבל"ם אסור ולכך קאמר רב ישברו אף דהות נבל"ם ולפ"ז מקשה שפיר ולישהינהו אחר הפסח והוה נבל"ם וליעבד בהו שלא בזמן דאינן במשהו ואז נבל"ם מותר ט וא"כ לא שייך אין מבטלין איסור לכתחלה שכבר נתבטל תפנם מעש בעשירות כל ימי הפסח: ע"ב גמ' ואי מוביה כו'. נ"ב בערוך גרים גביא: שם דאתי מלות ושריה כו'. נ"ב קשה דגם בזה איכא פ"ם בין אביי לרבא כשהשביחו הלוקח דב"ח טבה השבח ולאביי הס"ל למפרע הוא טבה אגלי מילתא למפרע דהעיקרא ברשות מלוה הוה קאי ולכך מבין מלוה כ"ל דמצי זבין וא"כ אין ללוקח שבח בתובה כמו בלוקח מגזלן בב"ם ד"ד ב' דכיון דקרקע אין לו שבר מעיתיו עיבר וטבל והה"ה הכא דאגלי מילתא למפרע דמעיקרא לאו זביניה זבינא אבל לרבא דס"ל טבאן ולהבא הוא טבה א"כ עד עכשיו הוה מבידה נמורה ולא הלוואה ויכול לגבות הלוקח שבח משבר ...ל דגם לאביי יכול לגבות שבח דאף סוף אי הוה ליה זוזי מצי מסלק ליה בזוזי ואפילו אי הוה אזי ללוקח מבקן כמ"ד דלוקח מצי מסלק ליה בזוזי לבע"ח וא"כ שפיר הוה עד עכשיו זביניה זבינא ולא מיהוי כשבר מעיתיו. וגילה מזה כתב התוס' בב"ם דס"ו ב' בד"ה דשויה אפותיקי דאפילו עשאו אפותיקי לבע"ח טבה הלוקח שבח מבובר ע"ש הטעם: רש"י ד"ה ה"ג יורקן כו' דמצרפי צריף. נ"ב ד"ל שים בקרקע מהפורת כל צריף והוא טולע טובא כדאיתא בע"ז ל"ג ב': תוס' ד"ה והגורה כו'

כיון דהישוב באחר כצ"ל:

דף לב גמ' דאמרינן ליה גרויה אכל כו'. נ"ב עי' ב"ב דף ע"ג ארבעין גרויא דפי' רשב"ם ארבעים כור וכאן דוחק לפרש כור שהוא שלשים סאין ...וזי ועוד דאין דרך לאכול מזה תרומה כאו: שם לפי מה משלם שפיר כו'. נ"ב עי' בספרי מלא הרועים עי' כל הטמא לזרוק את ה': ע"ב תוס' ד"ה פטילה כו' טיהו קשה לר"י כו'. נ"ב בלא זה לא קשה דד"ל דאיצטריך קרא דלא נילף ק"ו משאר מצות שאין בהן כרת אבל לפמ"ש התוס' דאדרבה הוא הטהנות מקשו שפיר אמאי אצטריך קרא ועי' במהרש"א ויש ליישב קושייתו ודו"ק:

דף לג רש"י ד"ה מורן מורין הוראה. נ"ב קשה דהא לפי מאי דקי"ל דמין אסור בנטאה אי מיאי אין חולק בין תלוש למחובר כמ"ש התוס' בד"ה התן לו ובן משמע מרש"י ד"ה לעיל ד"ה אחד כו' וכ"ב בצל"ח. וא"כ צ"ל דהנב"י ס"ל כריה"ג. ולדעת רש"י בנטך דל"א בי עהם רב נחמן הוא ר' נחמן בר יצחק ולעיל ד"ג א' קאמר ר' נחמן הלכה כרי' ומשמע אף לענין שורפין ...ל כרי' ולריה"ג אין צריך לשרוף ובמ"ש התוס' לעיל דכ"א ב' ד"ה עבר זמנו ועי' בבכורי מ"ה עיך המן בנטאה אין נ"ב שהארכתי [ובתשובות י"ל דיקר אתרומה טמאה דמורין דאמר בריצבר אין תרומתו תרומה אם לא הוה לו שעת הכושר ועי' תוס' יבמות צ"ם ד"ה אין]: תוס' ד"ה ומינה כו' איכא למ"ד כו'. נ"ב נאמת במנות פסיק במסקנא הכי דרבי ס"ל דון מינה ואוקי באתרה: ד"ה התן לו כו' דבר הראוי כו'. נ"ב עי' מהר"ם: באד"ד ולכך משמע ליה כו'. נ"ב עי' תוס' שבת כ"ה ותבין דבריהם כאן: ע"ב רש"י ד"ה קסבר משקין מיפקד כו' ואין צירוף חבורין עמו. נ"ב עי' צל"ח: גמ' והא תניא מדליקין בפת ובשמן כו'. נ"ב צ"ל והתנן דמשנה הוא בתמורה דל"ג. וצ"ע דהא אביי לעיל כ"ו ב' קאמר דלענבר מרובה רוטא ...

...לנקרה דאל"כ ליכא הפסד מרובה ...לאלנך ועי' צל"ח:

דף לד תוס' ד"ה בשליקותא כו' אכל לעצמו אסור. נ"ב וד"ה ס"ל אפילו נבר ...איתות אסור ...לא צלנו אי דמר אמר הרא ומר אמר הרא ולא צלנו: ד"ה מתרו כו' ...

תרומה ומעשר כצ"ל:

דף לה ...

[illegible]

פי' שם לפצוע ויתים למשמשי בהן ידא . ולפירושו י"ל כדברי התוס' דהכא דהוית הפרי שלו אינו מר : ע"ב רש"י ד"ה אף מעשר שני כו' לקלום מדרבנן . נ"ב עי' צל"ח ולכאורה י"ל עפמ"ש התוס' לקמן ל"ח ע"א ד"ה אבל תלתי אי נמי כיון דמדרבנן כו' אך עיין לעיל דף ז' ב' חישי קורדניתא מה שהקשה רש"י שם מבואר דרש"י לית ליה האי סברא . ועי' לעיל דכ"ם א' תוס' ד"ה אין פודין ומש"ש : תוס' ד"ה ארציא כו' כל חמשת המינין כו' . נ"ב עי' רש"א ובפ"י : ד"ה דאמר כו' ובכורים נמי נאכלין בגוב ונבעין . נ"ב עי' לקמן ל"ח ב' תוס' ד"ה נאכלים : ד"ה מה כו' דתרומה קרינהו רחמנא . נ"ב לכאורה דהא ר"ש מקשה דלא לכתוב כלל ותרומת ידך ולילף ממעשר א"כ ליכא למימר דתרומת קרי' רחמנא דהא לא כתיב ותרומת ידך ומנ"ל דתרומה קריאי וי"ל דע"כ אין הפירוש כן דא"כ קשה דאי לא הוה כתיב ותרומת ידך לא הוה ידעינן דבכורים מותר לאונן דהא ר"ש גופיה יליף הכא דבכורים מותרים לאונן משום דתרומה קרי' רחמנא וא"כ מאי קאמר ר"ש דלא לכתוב ותרומת ידך . אלא ע"כ דהכי פירושו דלא לכתוב הכא ותרומת ידך גבי לא תוכל לאכול בשעריך ולכתוב במקום אחר בענינא דבכורים ולקרית לבכורים תרומה כי היכי דנדע דבכורים כתרומה . וע"ז מקשו התוס' שפיר דאי הוה כתיב במקום אחר דתרומה קריא רחמנא שוב לא הוה ילפינן ממעשר ואי לא הוה כתיב בשום מקום דתרומה קריא לא הוי ידעינן דבכורים מותר לאונן וממ"נ קשה לר"ש ודו"ק :

דף לז גמ' מאי איריא בפסח אפילו ביו"ם נמי כו' . נ"ב קשה דילמא קמ"ל דאפילו בפסח שכשרוצה לאפות פת מרובה צריך שילוש כמה עיסות דאסור ללוש יותר משיעור חלה כדאמר לקמן דרב גופיה ס"ל לקמן מ"ח קבא מלוגנאה לפסחא . ועי' ברי"ף כאן ובהרא"ש ולפי זה נקט רביתא לא מבעיא בשאר יו"ט דלא מטרית בלישה שלש הכל ביחד . אלא אפילו בפסח דצריך ללוש כ"א כפ"ע מ"מ מותר לאפות פת מרובה ולא חיישינן לטרחא דלישה . וצ"ל דקמ"ל דא"כ לינקט הרבותא בלישה אבל במה דנקים אפיה אין רבותא יותר בפסח מבשאר יו"ט . ואין לומר דהו"א דבפסח כי היכי דאסור ללוש יותר משיעור חלה ה"ה למיפא וכדמשמע מפשט לשון הרי"ף דס"ל באמת כן . אך דזה אינו דאין שום טעם לאסור אפיה בפסח מבשאר יו"ט . ונ"ל עוד ע"פ מ"ש בצל"ח דהאי תנא מיירי בלישה מרובה יותר משיעור חלה וכמ"ש דנפישא בלישה רק דהתנא לא מיירי כאיסור פסח רק מצד איסור יו"ט לא אסר לפי זה מיושב ג"כ קושיתינו ודו"ק . וגם לפמ"ש הרמב"ן דהך שנייא דמשום דקרי לה פת עבה דנפישא בלישה לא ס"ל דהא דרב דאמר קבא מלוגנאה לפסחא א"ש ג"כ מה שהקשינו די"ל דלשנייא ההוא מקשה מ"ש פסח אך י"א דאדרבה י"ל דקמ"ל דבפסח מותר אפילו הלישה וה"ש פת עבה דנפישא בלישה וקמ"ל דלא כרב דאוסר : רש"י ד"ה בפת עמילה כו' בעיסה . נ"ב שיפה ביד בעיסה באגרוף שף אחת בועט שתים שף שתים בועט שלש :

דף לח תוס' ד"ה אבל כו' אי נמי כיון דמדרבנן אין להם פריה כו'. נ"ב עיין לעיל כ"ם א' בד"ה אין פודין ועי' במשנה למלך פ"ו מה' תרומות דין א' ובשער המלך פ"ח מה' לולב הלכה יו"ד שהאריכו בזה אי מידי דאסור מדרבנן מיקרי לא חזי אף מדאורייתא : ד"ה או דילמא כו' כמו שאין לומר הואיל ולא קרא לו שם מעשר . נ"ב ולפענ"ד אין הדמיון דומה דהתם לא מצינו שם מעשר נאכל במושבות דאי לא הוה קרא שם לא היה עליו שם מעשר כלל אבל הכא שם מעשר נאכל במושבות אי לא העלהו לירושלים רק דשם מעשר בירושלים לא מצינו היתר אבל עכ"פ מעשר גרידא יש לו היתר . אך באמת דבריהם נכונים דהא דמעשר יש לו היתר במושבות הוא ע"י חלול שמחללו על כסף ויוצא המעשר לחולין א"כ אין זה מעשר כלל רק הכסף הוא המעשר . וא"ל דא"כ גם בהך דאי ממטי פריק לה נמי נימא הכין דלא מצינו שם מעשר נאכל במושבות דהא אם נטמא פריק שוב אינו מעשר . אך יש לחלק דהכא כבר נעשה בו מעשה המעשר והוא הבאה לירושלים אבל הכא אם לא הביאו לירושלים לא חל עליו שם מעשר כלל דעיקר מצות מעשר הוא להביאו לירושלים . ועדיין אינו מיושב דגם בממטי פריק לה כשפודהו שוב אינו מעשר כלל ומה לי בזה שכבר נעשה בו מעשה המעשר בעת שהיה בה מעשה המעשר לא היה נאכל באמת בכל מושבות אלא ע"כ צריך אתה לומר דאין אנו עסוקים בשם מעשר אי נאכל בעוד שמו עליו רק כיון שיש לעיסה זו תקנה לאכלה בכל מושבות דאטו אנן על שם מעשר מהדרינן אנן אעיסה זו מהדרינן אי יכול לצאת בה ידי מצה אי יכולה להאכל בכל מושבות וע"ז אנו אומרים שהיא יכולה להאכל ע"י טומאה ואם תאמר שאז לא יהיה לו שם מעשר מה לנו בזה אטו צריכין אנו לזה שיאכל מצה שיש לה שם מעשר . אך לפי זה יקשה לנו קושיא אחריתי בשלמא הואיל ואי מיטמא א"ש דעדיין יש תקנה לעיסה זו לטמאותה ויהי' נאכל בכל מושבות אבל הואיל ואי לא קרי לה שם סוף סוף השתא דקרי שם שוב אין לה היתר במושבות וצ"ל כיון דקיי"ל נשאלין על ההקדשות עדיין יכול לאתשולי עליה ולפי זה ממילא לא קשה קושיית התוס' נימא הואיל ולא העלהו לירושלים סוף סוף עכשיו דהעלהו שוב אין לו תקנה ודו"ק . וגבי בכורים מספקא לי אי יכול לשאול עליו כיון דהחיוב הוא על איתו התאנה שבכרה דוקא לא דמי לתרומות ומעשרות ואם נאמר דאינו יכול לישאל עליו לא קשה קושיית התוס' לפמ"ש דהיכי דעכשיו אין לה תקנה להיות נאכל במושבות אינו מועיל מה שהיה לה מקודם תקנה : ע"ב תוס' ד"ה ואת כו' דתניא התם כו' ושאין נידר . נ"ב ונידוב אין קרב בבמה מנחה ונזירות קרבין בבמה . וע"ש בתוס' ע"ב ד"ה ר"ש דלא גרסי כן ובתוס' די"ד ב' שם משמע ג"כ דלא גרים בהך ברייתא דזבחים מנחה ונזירות קרבין בבמה רק הוא ברייתא בת"כ וכמש"ש בגליון : בא"ד וחכמים אומרים לא קרבו ליחיד כו' כצ"ל : ד"ה נאכלים . דמעצרת ועד החג מביא וקורא . נ"ב הא מחג ואילך לא . וקשה דהא גם מכאן ואילך עד החנוכה הוא מביא רק שאינו קורא . והא דמחנוכה ואילך אינו מביא פי' הרמב"ם בפ"ב דבכורים שמביאם לשנה הבאה אחר עצרת שהן שייכין לשנה הבאה . ואף להראב"ד החולק שם על הרמב"ם וס"ל דירקבו מ"מ לא הו"ל לתוס' לאתויי הך דמעצרת ועד החג מביא וקורא רק הו"ל לאתויי סוף המשנה דמשמע דמחנוכה ואילך אינו מביא כלל כמ"ש בכ"מ שם מדאמר מחג ועד חנוכה מביא ואינו קורא משמע דא"כ אינו מביא וכדאיתא בסיפרי :

דף לט תוס' ד"ה ואימא כו' תרי גווני סם המות . נ"ב ועי' תוס' סוכה דל"ב שיש להם דהרדופני דהכא אינו הך דפ' אלו טריפות :

דף מ גמ' דאמר ר' זירא אמר רב ירמי' כו' . נ"ב רבה בר ירמי' כן הוא לעיל : רש"י ד"ה בדורא דבי בר חשו בכפר כו' . נ"ב עמש"ל בגליון דכ"ח ב' : ד"ה לאבא כו' לשון רבנות . נ"ב עמ"ש בספרי כנס סופרים ערך רב נחמן ע"ש שכתבנו דשמו היה אבא ורבה קצור השם של ר' אבא וכמ"ש הרשב"ם בפ' הספינה במעשה דרבב"ח : תוס' ד"ה תרגמא אקמחים . תימה השתא אמאי תני סלתות דבל"ז הוי אמרינן דתני סלתות לרבותא דכפרים דאפילו סלתות טהורים דלא לתתי אפילו לסלתות משא"כ עכשיו קשה למה לי סולת דלא קאי רק אכרכים וכרכים אפי' קמחים טמאים כ"ש סולת . וע"ז תירץ דלצדדים קתני דקמחים היינו של כפרים וסלתות היינו של כרכים אבל קמחים אפילו בכרכים טהורין רק דאין דרכן של כרכים בקמחים . [ונכון יותר גי' ר"ח ע"ש ודו"ק] : ע"ב גמ' אמר ליה רב נחמן בר יצחק כו' . נ"ב מכאן סתירה לפי' רש"י סוף פרק כל הגט דסתם ר"נ הוא ר"נ בר יצחק . שוב מצאתי בצל"ח שהקשה ג"כ על רש"י מזה : רש"י ד"ה לכל הוא נותן כו' בכלי שני . נ"ב ק' דבשבת מבואר דקאי על כלי ראשון שוב מצאתי בפ"י שעמד בזה : תוס' ד"ה האילפס כו' והא דתנן בפ' חבית כו' צריך לאוקמי בכלי שני עכ"ל . נ"ב דמדיחין היינו דמדיחין אותו מכלי דרך עירוי . ואי דמדיחין אותו מכלי ראשון דרך עירוי אסור בשבת דעכ"פ מבשל הוא כדי קליפה וע"כ צריך לומר דמדיחין אותו מכלי שני ועי' בתוס' שבת שם (ד"כ ב' ור"ת) [דף ל"ם א' שכ' כן לר"ת] דס"ל דעירוי ככ"ר אבל לפי האמת אף למאי דמסיק דעירוי אינו ככ"ר רק דמבשל כדי קליפה קשה :

דף מא גמ' מאי בינייהו כו' . נ"ב קשה דילמא איכא בינייהו לענין מלקות דרבנן אין עונשין מן הדין . וי"ל דשואל מאי בינייהו לאביי דס"ל לקמן דאין לוקין על לאו שבכללות ולאיכא דאמרי תרתי הוא דלא לקי הא חד לקי וא"כ לרבנן ג"כ לוקה אשאר משקין משום כי אם צלי אש דחדא מיהו לקי ולרבי ג"כ אינו לקי אלא חדא דתרתי לא לקי דהוה לאו שבכללות כאביי . אך קשה דאיכא בינייהו אם התרו בו משום מבשל אי לקי דלרבי לוקה ולרבנן אינו לוקה אלא אם כן התרו בו משום כי אם צלי אש . ואין להקשות על דברינו ממ"ש התוס' בד"ה איכא בינייהו דהכא מזהירין מן הדין דדברי התוס' לפיר"ת דאעשה דכי אם צלי אש לא לקי וכמ"ש מהרש"א אבל לשיטת רש"י דלקי צ"ל דלרבי לקי שתים משום מבושל ומשום צלי אש ולרבנן לא לקי אלא אחת משום צלי אש אבל משום ק"ו לא לקי משום דאין מזהירין מן הדין . אך קשה דא"כ למה הוצרכו רבנן למילף מק"ו בלא ק"ו חדא לקי משום כי אם צלי אש וי"ל דהוה אמינא דמים אתי לאורויי דוקא כמים אבל בשאר משקין מותר ואתי לאורויי דבשאר משקין כשר לגמרי ואין בו אפילו לאו דכי אם צלי אש לכך ילפי ק"ו דע"כ במים לא אתי לאורויי להתיר לגמרי שאר משקין דהא ק"ו הוא רק דעל מים עובר משום ב' לאוין ועל שאר משקין אינו עובר כי אם אלאו דצלי אש . ובזה מיושב קושית הרא"ם דלא לכתוב במים כלל ולא יצטרך ק"ו . ולדברינו א"ש דאיצטריך במים לאורויי דבמים עובר על ב' לאוין ועל שאר משקין אינו עובר כ"א על לאו דצלי אש . ובזה מיושב דלכך לא ילפי רבנן שאר משקין מבשל מבושל כרבי דקשה להו דא"כ לא ליכתוב במים ולא בשל מבושל רק נא ומבושל לחוד אבל לרבנן ניחא דאיצטריך במים לאורויי דבמים איכא ב' מלקיות . אך באמת א"א לומר כן דא"כ מאי קאמר מאי בינייהו הא איכא בינייהו דלרבנן לוקה חדא ולרבי תרתי ואף לאיכא דאמרי תרתי לקי דוקא קשה א"ב אם התרו משום בשל מבושל לרבנן לא לקי ולרבי לקי אלא ע"כ צ"ל כשיטת התוס' גם לרש"י דלרבנן הכא מזהירין מן הדין ולכך לרבנן ג"כ לוקה שתים וליכא נפקותא בין רבי ורבנן רק בצלי קדר דלרבי לוקה שתים בצלי קדר ולרבנן אינו לוקה כי אם אחד : ע"ב רש"י ד"ה לא פסל כו' לא בשתי חבורות כו' . נ"ב עי' לקמן דלר"י נאכל בשתי חבורות ואין האוכל אוכל בב' מקומות ולר"ש אינו נאכל בב' חבורות והאוכל אוכל בב' מקומות :

דף מב רש"י ד"ה שמצטננת בו כו' מתום ידים והעיסה . נ"ב עי' בר"ן ובחידושי אנשי שם באלפסי מ"ש בשם מהר"ן שפירא : ע"ב גמ' מיא דחיודי כו' . נ"ב עי' ב"מ ס' ע"ב הכא תרגומו מיא דחזורא בזיי"ן ונראה שהוא ט"ס : רש"י ד"ה קורטמי מוריק"א קרו"ג עכ"ל . נ"ב ובשבת דף ק"י ע"א פירש"י קורטמי כרכום ובר"ן כאן פירש מוריק"א שקורין זאפרין משמע דמוריקא קרוג היא כרכום שקורין זאפרין ולקמן נ"ו ב' פרש"י סטים מוריקא קרוג : ד"ה פירורי דאושכפי כו' שיפין. נ"ב קארי"ן : תוס' ד"ה הא בדרווקא כו' אבל דרווקני טוב מאד . נ"ב לא ידעתי למה הצרכו לזה הא י"ל דגם תמד דרווקני מחמיץ מ"מ הו"ל ס"ס דבלא זה רוב עמי הארץ מעשרים הן וא"כ יש ספק ספיקא שמא הוא מפירצני ואין צריך לעשר וי"ל מרווקני איכר עישר דרוב ע"ה מעשרין הן [עי' בכ"מ פי"א מה' מעשר הלכה י"ג] :

דף מג גמ' רב ירמיה בר אבא כו'. נ"ב במ"ק הגירסא רב ירמיה בר אמא : רש"י ד"ה ססבת לא איתפרש. נ"ב ובשבת ד"פ ע"ב כ' בגליון ססבת הוא שמן מבושם : תוס' ד"ה מאן תנא כו' אפי' איסור לא היה בו . נ"ב עי' בפ"ז ס"י תמ"ב ובח"י שם ועי' בפ"י בשמעתין : ד"ה אין כו' דאביי סבר כו' דהיינו כזית . נ"ב בזה מיושבים קושייתם מה שהקשו במנחות נ"ח סוף ע"א ריש ע"ב ע"ש ודו"ק : ד"ה כמאן כו' ועוד בחמץ מנ"ל תערובות . נ"ב ר"ל דלרש"י צריך ב' פסוקים כל על היתר מצטרף לאיסור דהיינו כשאין מעורבים כי כל על עירוב וא"כ בחמץ דליכא אלא חד קרא מוקמינן ליה על היתר מצטרף לאיסור דהיינו כשאין מעורבים ומנ"ל עירוב . אבל להתוס' היתר מצטרף היינו מעורבין והיינו תך ומתר קרא ילפינן להו :

דף מה גמ' שני כתובין הבאין כאחד כו' . נ"ב לדעת העצמות יוסף בקידושין דל"ז דדוקא במה מצינו אין למדין מב' כתובים אבל מק"ו ילפינן א"כ קשה דהכא איכא ק"ו מנזיר שאין איסורו איסור עולם כו' כדלעיל , וי"ל כמ"ש בספרי מלא הרועים ח"ב דהיכי דהנך ב' כתובים מצי למילף חד מחבריה בק"ו אזי מדכתבה התורה לאידך גילתה בזה דאף בק"ו לא נילוף וכאן הוה מצי למילף בק"ו חמ"פ חטאת מנזיר ומדכתב חטאת הורה לן בזה דאף בק"ו לא נילוף : ע"ב רש"י ד"ה אלא הא והא כו' והכי נמי אמרן בקמייתא . נ"ב אינו מבואר כן בקמייתא דהא לא איירי מזה רק דאנן אמרינן כן בקמייתא דס"ל הכין לכך דקדק רש"י וכתב כאן והכי נמי אמרן בקמייתא ואח"כ כתב והכי נמי תניא בקמייתא ר"ל דזהו תניא בהדיא בקמייתא אבל הך דהכא לא תניא בהדיא רק דאנן אמרינן כן :

דף מו תוס' ד"ה ולתפלת כו' ואי שלא בזמן תפלת כו' . נ"ב ע' מהר"ם לא ידעתי היכא פשיטא להו דשלא בזמן תפלה אפילו טובא הא נטילת ידים דחמיר דלא סגי בנקיון בצרור אעפ"כ אין צריך לילך רק ד' מיל . וי"ל דלא דמי דהתם כבר הגיע זמן אכילתו וכבר תאב הוא לאכול לא אטרחוהו יותר מד' מילין משא"כ כאן דבעת שמגיע לו זמן תפלה אסור לו לחזור וכל עוד שעדיין לא הגיע זמן תפלת יחזור ואם יגיע זמן תפלה בד' מילין פשיטא דאסור לו לחזור עוד ואם לא יגיע עדיין יחזור עוד וכו' אם יגיע זמן קודם ד' מילין לא יחזור וא"כ איך שייך כאן שיעור ד' מיל דאין תלוי רק בהגעת זמן הן פחות מד' מיל והן יותר : ד"ה לא כו' ולט"ד קרבים קסבר עיקר שחיטה לצורך אדם . נ"ב ע' תוס' לעיל ה' א' ד"ה ואומר : ד"ה עד כו' ואומר ר"י כו' . נ"ב ועי' תוס' ביצה דכ"א א' ד"ה עיסה ומתוך תירוצם שם יתיישב כאן : ע"ב רש"י ד"ה מדאורייתא צורכי שבת וכו' חדא קדושה היא . נ"ב ואע"ג דנקטינן כד' זקנים אליבא דר"א דב' קדושות הן בעירובין דל"ח ב' אעפ"כ לענין לעשות צרכי שבת ביו"ט קדושה אחת הן.וכן הר"מ אע"פ שפסק בפ"ח מה' עירובין דין ה' דשבת ויו"ט ב' קדושות הן אעפ"כ פסק בפ"ו מה' יו"ט דמדאורייתא צורכי שבת נעשין ביו"ט . מיהו מטהר"ם אין ראית דס"ל דאמרינן הואיל י"ל משום הואיל מותר מה"ת ואין לומר דבית"ש דלא שייך הואיל כמ"ש התוס' כאן בד"ה רבה וא"כ בכה"ג אסור מדאורייתא לעשות צורכי שבת ביו"ט ואיך סתם וכתב הר"מ בפ"ו מה' יו"ט דאסור זה לבשל מיו"ט לשבת היא מד"ס דמשמע אפילו ביה"ש דלא שייך הואיל זה אינו דהר"מ לא ס"ל סברת התוס' דביה"ש לא שייך הואיל שהרי סתם וכתב בפ"א מה' יו"ט דאסור לאפות מיו"ט לחול ולא כתב דעושה מלאכה לוקה משמע דס"ל הואיל כמ"ש ה"ה שם ואי איתא דסמוך לשקיעה לית ליה הואיל אכתי הוה ליה למיתני בעושה סמוך לשקיעה לוקה . ועי' בסמוך די"ל דר"א לית ליה הואיל אע"ג דס"ל ב' קדושות הן וא"כ איך אופין מיו"ט לשבת . וע"כ צ"ל דאע"ג דב' קדושות הן לשאר דברים מ"מ להא מילתא קדושה אחת היא דצורכי שבת נעשין ביו"ט . וכ"כ באור חדש לקמן דמ"ח א' והניח הדבר בצ"ע ועי' תוס' ביצה ד"ב ב' ד"ה ותיה ובחידושינו שם ועי' לקמן דמ"ז א' תוס' ד"ה ואי אמרת : תוס' ד"ה הואיל כו' וצ"ע בהנהו הואיל דכל שעה . נ"ב דהנהו הואיל דכל שעה הוא הואיל ולא קרא עליה שם חלה וא"כ גם כאן נאמר כן הואיל ולא קרא עליה שם חלה ולמה הוצרך לומר ואי בעי מיתשיל וגם קשה לפי זה בשל גבוה ובמעשר שני נמי נימא הואיל ולא קרא עליה שם . ובזה לא יתיישב ע"פ תירוצם שבכאן דכתיב לד' או שבא ליד הגזבר דאכתי איכא למימר הואיל ולא היה הקדש . אך לפמ"ש התוס' שם דף ל"ח ד"ה או דילמא גבי בכורים דשם בכורים אין לו היתר יתיישב זה קצת עיי"ש והבן :

דף מז רש"י ד"ה שני ימים של ר"ה כו' דבזמן לחם הפנים כו'. נ"ב ע' צל"ח : תוס' ד"ה נאכל כו' כיון דקסבר אינו דוחה כו'. נ"ב ע' רש"א לעיל מ"ו ב' בתוס' ד"ה הואיל : ד"ה ולרבן שב"ג כו' אלא בדאורייתא . נ"ב ר"ל נהי דרשב"ג ס"ל מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביו"ט מ"מ מדרבנן אסור מיהת ואי משום דאין שבות במקדש הלא שבות רחוקה לא התירו ואי דס"ל לרשב"ג דגם שבות רחוקה התירו א"כ מאי מקשה לר"ח דגם לר"ח י"ל דרשב"ג ס"ל דגם שבות רחוקה התירו . וע"כ צ"ל דס"ד דאין סברא לומר דהתירו שבות רחוקה א"כ קשה גם לרבת במה פליגי לזה כתבו התוס' דלא איירי אלא בדאורייתא [אבל באמת כוונת התוס' דפלוגתייהו תליא רק בדאורייתא ולכ"ע אפי' שבות רחוקה התירו] ר"ל דלא פליגי אלא לענין דין תורה דת"ק סבר דמן התורה אסור צורכי שבת ביו"ט ורשב"ג סבר דוחה יו"ט מן התורה אבל מדרבנן מודה דלא דחי דשבות רחוקה לא התירו ולפ"ז רשב"ג ס"ל כר"ח דצורכי שבת נעשין ביו"ט וא"כ מאי מקשה רבה לר"ח הא מצי למימר אנא דאמרי כרשב"ג . וע"ז כתבו התוס' יקשה לית מת"ק דס"ל אין נעשין ביו"ט צורכי שבת . ובאמת זה דחוק דכמה פעמים מצינו דהיכי דאיכא פלוגתא דתנאי מצי למימר אנא דאמרי כהך תנא ומאי מקשה : ד"ה ומוקדשין כו' דהא לא שייך לפרש כן גבי בהמתך . נ"ב ועי' בתוי"ם ספ"ב דכלאים ועמש"ש בגליון : ע"ב רש"י ד"ה וכהן כו' ולאו דנזיר . עי' בשער המלך פי"ד מהמ"א דלהר"ם יש ד' לאוין בנזיר וליחשבינהו וע"ש שהאריך :

דף מח גמ' דר' אליעזר סבר אמרינן הואיל כו' . נ"ב ואע"ג דלקמן דס"ב א' קאמר דבמחוסר מעשה ס"ל לרבה דלא אמרינן הואיל ר"ל כמ"ש התוס' שם דמעשה דמילה חשוב טפי : רש"י ד"ה מילתא דקשיא לן כו' מלעבור על לא תעשה כל מלאכה כו' . נ"ב וקשה הא יכול לאפות ע"י נכרים דאמירה לנכרי אינו אלא שבות ולא יעבור על בל יראה דהוא דאורייתא וי"ל דקשיא ליה יבטל קודם שתחמיץ ותו לא יעבור על בל יראה ולא יעבור על שבות דאפיה : ע"ב רש"י ד"ה והא אנן תנן כו' לא מלקות ולא כרת . נ"ב ואף על גב דר"מ מחייב מלקות אשאור דידיה כדלעיל דמ"ג לר"י פטור ועי' ברא"ש בשמעתין :

דף מט גמ' כל הנהנה מסעודת הרשות לסוף גולה כו' . נ"ב י"ל דסמיך אדלעיל אי לא נסיבי כהנתא לא גלאי דכל סעודה שאינה של מצוה קאמר לעיל דהיא בת כהן לישראל וכל הנהנה מסעודת הרשות גולה ולכך ע"י נסיבתו כהנית ונהנת מסעודת הרשות לכך גלה : תוס' ד"ה לפני הבירה בזבחים כו'. נ"ב וכן הוא ביומא ד"ב א' :

דף נ גמ' כי היכי דאיתי אנן הכא הכי איתינן התם . נ"ב בב"ב שם גרים כי היכי דחשבי' הכא ומרש"י שם נראה דגרים כי הכא דפי' כי היכי דאיתי' הכא בחשיבות כו' וע"ש : ע"ב רש"י ד"ה במוצאי שבתות כו' שמוסיפין מחול על הקודש . נ"ב ואף דתוספת שבת דאורייתא כדאיתא ריש פ"ק דר"ה ובסוף יומא ועי' ברמב"ם ובס' מ"ה ועי' תוספת שבת וקשה לדעה זו האיך אמר אינו רואה סימן ברכה אבל שמותי לא משמתינן ליה. וי"ל דהתוספת אין לו שיעור וסגי כשמוסיף רגע א' וראוי להוסיף כל טו"ש משום כבוד שבת ולכך אינו רואה סימן ברכה ועי' בתוס' :

דף נא גמ' עול לגבי רב איירא סבא כו' . נ"ב נ"ל לגרום איא סבא ועי' ביצה דכ"א דרב איא סבא דהוא היה בימי ר"ח ורבה בריה וכן הגירסא ברי"ף : רש"י ד"ה קורדקייסין אושקפונ"ש . נ"ב עי' רש"י יבמות ק"ד שלא פי' כן ועמש"ש בגליון :

דף נב רש"י ד"ה ר' יהודה אומר צא יכול זה לומר כו' . נ"ב משמע דשייך מחלוקת אף לאנשי מקום שיצא משם ולעיל פירש רש"י ולית ליה לר"י דחומרי מקום שיצא משם אין כאן מחלוקת . וי"ל דהטעם אינו משום מחלוקת רק משום זלזול מקומו כמ"ש רש"י בסמוך : ע"ב רש"י ד"ה רב יהודה ספק שמעה מרב יהודה כו' . נ"ב תימת דרש"י בברכות וביצה די"א ב' סתר פירוש זה וע"ש בתוספות : ד"ה משיוציאו תחלת העלין בימי ניסן . נ"ב ע' רש"י ברכות ל"ז ב' שפי' משיוציאו את הפרי :

דף נג גמ' לא הוזכרו פגי בית היני כו' . נ"ב עי' עירובין כ"ח ב' הגירסא בית יוני : רש"י ד"ה מקום שנהגו כו' דילמא אתי למכור גסה . נ"ב צ"ע דבע"ז מבואר דהטעם משום רביעה . וי"ל דלבתר דאסיק דנכרי חס על בהמתו שלא תעקר צ"ל הטעם משום גזירה דלרביעה נכרי חס על בהמתו ועי' ש"ך י"ד סי' קנ"א ס"ק י"ם : ע"ב רש"י ד"ה יישר כו' ולא גרסינן וכן אמר ר"י יישר :

דף נד גמ' איכא דאמרי כו' דשבור מלכא לא אמרה ומנו רבא . נ"ב רשב"ם בב"ב שם גרים רבה וכתב טעם משום דהלכה כמותו בר משדה ענין ומחצה וזה הטעם שייך גם לרבא דהלכתא כוותיה בר מיע"ל קג"ם : ע"ב רש"י ד"ה לא למלאכה כו' משתחשך כו' . נ"ב עי' רש"ל : תוס' ד"ה לאו כו' דתוספת יום הכפורים דאורייתא . נ"ב ואף להר"ם דספק מן התורה לקולא וא"כ י"ל דהתוספת הוא הספק מ"מ כיון דהתורה צוה להוסיף מחול ובין השמשות ספק לילה וא"כ שמא היא לילה ואין כאן תוספת כלל . א"נ עכ"פ צריך להוסיף מדרבנן מבעוד יום דהא רבנן מחמרי בספק תורה ודו"ק . ועי' ביומא דפ"א ב' בהגהותי שם הארכתי בעיקר זה ושם תבינהו :

דף נה ע"ב גמ' אבל לאחר שלשת למורדה כו' . נ"ב והא דתני אם מתה מושיבים אחרת תחתיה צ"ל דלאו בחוה"מ קאי רק אי"ד ועי' בב"י סי' תקל"ט ובפ"ו שם :

דף נו גמ' ובנהרדעי דליכא מינן כו' . נ"ב עי' ברכות פ"ק די"ב א' ועי' בבכור שור שם : רש"י ד"ה עיבר ניסן כו' לאחר שנכנס כו'.נ"ב עי' בברכות שם דמבואר בהיפך וע"ש ועי' רש"ל : ד"ה קוצרין לפני העומר כו' דהא חדש מיבדל בדילי מיניה . נ"ב אין זה עיקר הטעם דהא ר"מ לא ס"ל לעיל די"א א' גבי קמח וקלי הך טעמא דבדיל מיניה ע"ש . ועוד דהא לא שרי הכא לגדוש אלא עיקר הטעם משום פסידא דבקצירה איכא פסידא ובגדישה ליכא פסידא וכ"כ רש"י בסמוך וכ"כ התוס' לעיל דף י"א דטעמא דקוצרין משום פסידא ע"ש . וקשה על רש"י דכתב טעם דבדיל מיניה דילמא משום פסידא לחוד . ונ"ל ליישב דע"כ מוכרח דגם ר"מ ס"ל טעם דבדיל מיניה ולא משום פסידא לחוד מתיר לקצור רק משום דיש עוד טעם דבדיל מיניה . דהנה התוס' כתבו לעיל די"א א' בד"ה אבל לא גודשין דמצות ביעור חמץ הוי כמו פסידא וע"ש שמוכרח לומר כן דא"כ לא הוה קשה דר"י אדר"י וא"כ מאי מקשה שם דרבנן אדרבנן דהא ר"מ נימא דלכך מיקל שם בחמץ משום מצות ביעור דהוה כמו פסידא וכה"נ גם בחדש מיקל בפסידא כמו שמתיר לקצור משום פסידא בשמעתין . אלא ע"כ הא דמתיר לקצור לאו משום פסידא לחוד רק משום דבדיל ג"כ וא"כ קשה בחמץ דלא בדיל מ"מ שרי ר"מ וע"כ מקשה בגמ' שפיר ודו"ק : ע"ב רש"י ד"ה ספיחי סטים כו' אבל סטים כו' . נ"ב עי' רש"י שבת ס"ח א' דלא משמע כן ע"ש : ד"ה קוצה ווייסר"א . נ"ב עי' רש"י שבת שכתב על סטים ווייסר"א קוצה וריצ"א : תוס' ד"ה מחלוקת כו' ופריך והא מוקצה נינהו כיון דהוו ביה"ש על האילן . נ"ב עי' תוס' ביצה דל"א ב' ד"ה ונפחת דס"ל דבאיסור דרבנן היכא שנסתלק המוקצה מן העולם לא אמרינן הואיל והוקצה ביה"ש מחמת דאיסור דרבנן כיון דהוא איסור דרבנן נסתלק המוקצה מן העולם דעכשיו אינם על האילן ושוב אין כאן מוקצה כלל וא"כ לא חשיב מוקצה בכה"ג . שוב מצאתי בפ"י שעמד בזה . ונ"ל דרש"י לשיטתיה לא מצי לפרש כן מב' טעמים הא' דס"ל לרש"י שם דבאיסור דרבנן לא אמרינן מגו דאיתקצאי ביה"ש . ועוד דרש"י ס"ל דלמאן דאמר לא גזרו על השבות ביה"ש אפילו שלא במקום מצוה כדמוכח ממ"ש רש"י בשבת דל"ד א' במשנה ובמש"ש וא"כ אין כאן מוקצה כלל דביה"ש היה יכול לעלות על האילן וליטלם . וא"כ מאי מקשה הכא דילמא כרבי ס"ל דלא גזרו על תשבות ביה"ש . אך י"ל ללישנא קמא בביצה דכ"ד ב' דרבא ס"ל יש מוקצה לחצי שבת פריך שפיר דנהי דביה"ש הוה ראוי מ"מ רגע אח"כ היו אסורים משום

מוקצי

מוקצה ויש מוקצה לחצי שבת ושפיר מקשה רבא לשיטתיה. אך לאידך לישנא אמרינן שם דרבא ס"ל אין מוקצה לחצי שבת:

דף נח רש"י ד"ה לא היישינן כו' על הטומר של זיתים. נ"ב ובתורה וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו ג"כ חימום: **ע"ב** תוס' ד"ה העושה כו' משמע טפי עיכוב אתייא טפי מן המשנה. נ"ב ובתוס' פ' התכלת שם כתבו וז"ל משום שלא יתא דבר קודם משמע טפי עיכובא אייתיה עכ"ל ר"ל שמפני כך הביאו. ולפי זה יש ליישב ג"כ לשון התוס' דהכא דמשום דמשמע טפי עיכובא לכך תביאו טפי מן המשנה וזה שכתבו אתיי' טפי מן המשנה ר"ל שלכך הביאו יותר מן המשנה:

דף נט תוס' ד"ה אתי כו' לא מקיים עשה דאכילת פסח. נ"ב ואף דשחיטת הפסח הוא ג"כ מצוה בפ"ע דהרמב"ן במנין המצות מונה לה למצות עשה בפ"ע ואכילת פסח נ"כ מצוה בפ"ע מ"מ כיון דשוחטין על טבול יום ומחוסר כפורים א"צ עבור השחיטה לדחות עשה דהשלמה ואתה יכול לקיים שניהם: **ע"ב** גמ' רב כהנא רמי כו'. נ"ב תמשנה למלך בפ"א מהל' קרבן פסח מקשה מכאן על הר"מ דס"ל דהך קרא דלא ילין קאי על הפסח א"כ מאי מקשה רב כהנא והכתיב עליה השלם הלא פסח הוא לאחר התמיד כמש"ל יאוחר דבר שנאמר בערב ובין הערבים. ונקדים ליישב קושיית התוס' בשמעתין לקמן ד"ה ולא עולת חול דמקשים למה ליה לר"ע קרא דחלבי שבת קרבין ביו"ט תיפוק ליה מקרא דהכא כתיב לא ילין דלכל הפחות מתוקם בי"ד שחל להיות בשבת. עוד הקשו התוס' בא"ד שם וז"ל תימה לר"י הא קרא בנותר דבשר מיירי דהא לקמן מיחייב שוחט בחוץ כו'. ונ"ל דקושיא חדא מתורצת בחברתה דהנה זה אי לא ילין קאי על בשר או על אימורין נ"ל דתלוי בפלוגתא דראב"ע ור"ע סוף מכילתין דראב"ע ס"ל אכילת פסח עד חצות ויליף מהוה בגז"ש ור"ע ס"ל אכילת פסח כל הלילה והזה למעוטי לילה אחר וראב"ע ס"ל דלא תותירו עד בוקר ור"ע אמר דהוה אמינא בוקר שני וראב"ע ס"ל כל בוקר בוקר ראשון והנה לראב"ע דס"ל עד חצות לא מתוקם הך קרא דלא ילין לבוקר זבח חג הפסח על אכילת בשר דתיקשי עד בוקר הוא דלא ילין הא כל הלילה ילין הא אכילת פסח עד חצות ותו לא. (ואם תאמר שהפירוש שמרהו שלא יבוא לידי לא ילין היינו שתאכלוהו קודם חצות דאם לא תאכלו קודם חצות ממילא יבא לידי לא ילין. אך שיטת הסוגיא דשמעתין דחוקה ליה לפרש כן דא"כ לא מקשה רב ספרא מידי דו"ל ג"כ הפירוש כן שמרהו וכדמשני בירושלמי באמת כן וכמ"ש התוס' בשמעתין ד"ה בארבעה עשר) וא"כ לראב"ע צ"ל דקרא דלא ילין מיירי באימורים אבל לר"ע דס"ל אכילת פסח כל הלילה שפיר מתוקם הך קרא דלא ילין על אכילת בשר. ולפי זה לק"מ קושיות התוס' לקמן בסוגיא דהשוחט על החמץ קאי אליבא דר"ע ולדידיה קאי על הבשר. אבל הכא רמי רב ספרא לרבא דווקא לשיטתיה (עיין בצל"ח שכתב דגרסי' רבא וכן הוא בילקוט רבא) דכבר בארנו דהך אי אכילת פסח עד חצות או כל הלילה דאי בקר בקר ראשון צ"ל דאכילת פסח עד חצות דמיותר הזה כדאיתא בסוף מכילתין והנה רבא לקמן דע"א ב' הוכיח מתנא דברייתא דלא בעי ראשית דבקר בקר ראשון הוא וא"כ ע"כ רבא כראב"ע ס"ל וא"כ לדידי' מקשה שפיר מקרא דלא ילין דע"כ לאו על אכילה מוקי לה. דתיקשי ליה ג"כ עד בקר הוא דלא ילין הא כל הלילה ילין והא אכילת פסח עד חצות וע"כ דמוקי לה על אימורין וקשה הא ולא עולת חול ביו"ט. ולפ"ז מיושב קו' התוס' למה ליה לר"ע קרא דעולת שבת הלא מלא ילין מוכח דחלבי שבת קרבין ביו"ט זה אינו דר"ע לשיטתיה דס"ל אכילת פסח כל הלילה ומוקי הך קרא על אכילת בשר פסח וא"כ אין ראיה מכאן על חלבי שבת קרבין ביו"ט. ובזה יתיישב ג"כ קושית התוס' בד"ה בארבעה עשר על בן תימא ולק"מ דהא בן תימא מוקי לה בהדיא לקמן דף ע' דהך קרא מיירי באכילת פסח וחגיגה ויליף מכאן דחגיגה נאכלת לילה אחר וא"כ לק"מ. ובזה מיושב ג"כ קושית העולם דנילוף מכאן דפסח דוחה שבת דהא לא מתוקם כי אם בי"ד שחל להיות בשבת. ולפי מה שכתבתי לפי האמת דקיי"ל כר"ע וכדפסק הרמב"ם בפ"ח מה' קרבן פסח דין י"ד אכילת פסח כל הלילה א"כ מוקמינן הך קרא על אכילה ולק"מ ולא יצטרך לאוקמי בחל בשבת. וליכא למילף מכאן דפסח דוחה שבת. איברא דקשה לפי זה למה הוצרך לומר בשבת דקי"ד גבי פלוגתא דר' ישמעאל ור' עקיבא בקרא דעולת שבת וקאמר שם דר' ישמעאל ס"ל דנדרים ונדבות קרבין ביו"ט לימא בפשיטות טעמא דר' ישמעאל דס"ל לא צריך קרא על חלבי שבת שקרבין ביו"ט דכבר שמעינן ליה מהך דלא ילין וס"ל באכילת פסח כראב"ע. ונראה ליישב דהנה בירושלמי מקשה מקרא דלא ילין חלב חגי כה"ג וכמ"ש התוס' בשמעתין ותירצו ב' תירוצים א' באם עבר ושחט ותירוץ הב' דה"ק שמרהו שלא יבוא לידי לא ילין. והנה אם נאמר כרבא בספ"ק דתמורה דכל מילתא דקאמר רחמנא לא תעבוד אי עביד לא מהני א"כ ניסתר תירוץ הראשון באם עבר ושחט [ובספרי מלא הרועים ע' נדרים ונדבות כתבתי דלכך מקשה רב ספרא לרבא דווקא ועי"ש באורך פי' כל הסוגיא דשמעתין באורך וכתבנו שם דלפמ"ש הסמ"ע והש"ך דהיכי דאין האיסור מצד עצמו כ"א מצד הזמן אזי אמרינן אי עביד מהני. וכן לסברת שער המלך דבקדשים דבעי שינה עליו הכתוב לעכב אזי אי עביד מהני א"כ לא קשה קושייתינו ומיושב תי' הראשון של הירושלמי על נכון ע"ש] וצ"ל תירוץ הב' שמרהו שלא יבוא לידי לא ילין ותי' הראשון אליבא דאביי דס"ל אי עביד מהני אזי אתי שפיר תי' הראשון בעבר ושחט ותי' הב' אליבא דרבא דס"ל לא מהני וצ"ל הפי' לא ילין שמרהו שלא יבוא לידי לא ילין דלא מצי לאוקמי בחל בשבת דהא חגי כתיב וחגיגה אינה דוחה שבת. וא"כ ממילא לא תקשה נ"כ מהך דלא ילין זבח חג הפסח דשמעתין דנוכל ג"כ לפרשו שמרהו שלא יבוא לידי לא ילין ואין צריך לאוקמי בחל בשבת דהא הך דחלב חגי א"א לאוקמי בשבת. וע"כ צ"ל הפירוש דקרא שמרהו שלא יבוא לידי לא ילין וכיון דקרא הכי מתפרשא א"כ גם הך דהכא נוכל לפרש כן. יצא לנו מזה דלמ"ד לא מהני אין לנו הכרח לאוקמא קרא בי"ד שחל בשבת דנוכל לומר פי' דקרא שמרהו כמו פי' דקרא חלב חגי דע"כ הכי מתפרשא. והנה בתמורה שם דף ה' ב' שם מסיק הש"ס דהך אי עביד לא מהני תלוי בזה אי שינוי קונה דלמ"ד שינוי לא קונה אז אי עביד לא מהני. והנה בב"ק צ"ד א' ס"ל לאביי דר' ישמעאל ס"ל שינוי אינו קונה ולר' יונתן מספקא ליה שם בטעמא דר' ישמעאל. והנה לפמ"ש דלמ"ד שינוי אינו קונה ס"ל אי עביד לא מהני א"כ צ"ל פירוש דקרא שמרהו שלא יבוא לידי לא ילין וא"כ אין צריך לאוקמא בחל בשבת ואין ראי' מכאן דחלבי שבת קרבין ביו"ט א"כ שפיר הוצרך הש"ס שם לומר טעמא דר' ישמעאל משום דס"ל נדרים ונדבות קרבין ביו"ט דר' ישמעאל לשיטתי' דס"ל שינוי אינו קונה ע"כ ס"ל אי עביד לא מהני וא"כ לא נצטרך לאוקמי בחל בשבת ואין ראי' מכאן דחלבי שבת קרבין ביו"ט. אברא דלפי זה קשה דהא מרא דשמעתא הוא רבא ואיהו הוא דמשני בחל בשבת וקשה דהא רבא ס"ל דלא מהני וא"כ בהך קרא דחלב חגי במאי מוקי לי' דא"א לאוקמי' בשבת דהא חגי כתיב וע"כ צ"ל שמרהו שלא יבוא לידי לא ילין א"כ גם הך קרא דהכא נוכל לפרש כן. וצ"ל דלרבא דחיקא לי' לפרש שמרהו ומוקי הך דחלב חגי בחגיגת ט"ו כדמוקי לה רב כהנא לקמן דע"א א' וא"כ לק"מ קושיית הירושלמי דכל הלילה ילין דהא חול הוא מוצאי יו"ט הראשון: והנה עפמ"ש יתיישב נ"כ קושיית המשנה למלך על הרמב"ם דהנה באמת קשה למה לן ב' פסוקים על הקטר אימורי פסח הך קרא דלא ילין חלב חגי והך דזבח חג הפסח דמוקמינן ליה בשמעתין על אימורי פסח. אך לפמ"ש דסוגיא דהכא אזלא אליבא דראב"ע דאכילת פסח עד חצות ואי אפשר לאוקמא על אכילת בשר. אבל לר"ע מוקמינן הך דזבח חג הפסח על הבשר וכדמוקמינן לקמן דס"ג. וא"כ הרמב"ם לשיטתי' דפסק כר"ע בפ"א מה' ק"פ א"כ שפיר מוקי הך קרא דזבח חג הפסח על הבשר ומינה ילפינן דשוחט הפסח על החמץ של א' מבני חבורה לוקה כדאיתא לקמן דס"ג בהנך דקיימי בלא ילין. וא"כ ע"כ צ"ל דאימורי פסח מהך קרא דחלב חגי נפקא לן. ורב כהנא דמוקי הך קרא דחלב חגי על שאר קרבנות סבירא לי' כראב"ע ויליף אימורי פסח מזבח חג הפסח. [אך קשה דלקמן דף ע"א א' משמע דרב כהנא ס"ל ג"כ דבקר לא משמע בקר ראשון דבעי ראשית לזה וא"כ כיון דס"ל בקר בקר שני א"כ כר"ע ס"ל. וצ"ל דאעפ"כ מוקי הך דזבח חג הפסח על אימורי פסח דעל אכילת פסח מחפזון נפקא לי' או מלא תותירו עד בקר ומהזה דאתי למעוטי לילה אחר] ועכ"פ דברי הרמב"ם מיושבים על נכון ודו"ק: **עוד** קשה לי בסוגיא זו לפמ"ש התוס' בספ"ק דשבת ד' כ' ולקמן דפ"ג ב' ד"ה ולא. דהיכי דמשלה בהן האור מבעוד יום עולת חול קרב בשבת וביו"ט ולפי זה מאי מקשה הא כל הלילה ילין הא לא עולת חול ביו"ט ומאי קושי' דילמא הכי קאמר לא ילין עד בקר בכל אופן אפילו במשלה בהן האור אבל כל הלילה ילין היכי דמשלה בהן האור מבעוד יום. ועלה בלבי לפרש דקושיות הש"ס לפמ"ש הריב"א שם די"ל דוקא בתמיד מהני משלה בהן האור לפי דתמיד דוחה שבת אבל בשאר קרבנות דאין דוחין שבת אפילו משלה בהן האיר אין קרבין בשבת ולפי זה מקשה הא לא עולת חול ביו"ט וא"ל דמשלה בהן אור מבע"י א"כ תיפשוט מיני' דפסח דוחה שבת ולמה לי במועדו דהא משלה האור לא מהני אלא בדבר שדוחה שבת. אך זה אינו דא"כ מאי משני בי"ד שחל בשבת סוף סוף תיפשוט מיני' דפסח דוחה שבת. ונ"ל דהיכי דמשלה בהן האור מבעוד יום אפילו למחר יכול להקטירו ואין בזה משום לא ילין כמו באם מלינה בראשו של מזבח שיכול להקטירם למחר ה"ה במשלה בהן האיר אף שאינו בראשו של מזבח. ומנא אמינא לה דהא בכל הפסולים דדינם שאם עלו לא ירדו ואם ירדו לא יעלו ואם משלה בהן האור אף אם ירדו יעלו כמ"ש עולא כזבחים דפ"ח ב' וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מה' פסולי המוקדשין דין ח' ט' וע' במשנה למלך שם שכתב דאפילו אלו הפסולין שדינם דאפילו עלו שירדו אעפ"כ משלה בהן האור לא ירדו הן אמת דקשה לי על דבריו ממ"ש לקמן דע"ג שחטו ונמצא בעל מום מה תיקן. ולדבריו לימא שתיקן באם משלה בהן האור ועלו לא ירדו. ונ"ל דאף המשנה למלך לא אמר רק בשחיטת לילה ונשפך דמה וכיוצא בהן שהיו פסולן בקדש אבל טריפה ובעל מום שלא היו פסולן בקדש מודה דאם עלו ירדו אף שמשלת בהן האור. אך ממ"ש דבדברים שאם עלה ירד מהני משלה בהן האור חד דרגא שאם עלתה לא תרד משמע דבכל דברים שאם עלת ירד מהני משלה האור שלא תרד וצ"ע. ואיך שיהי' עכ"פ חזינן דמשלה האור מועיל כמו ראשו של מזבח דכל הפסולין שהן בראשו של מזבח לא ירדו ואם ירדו לא יעלו מועיל בהן משלה האור אף שירדו שיעלו אלמא דמשלת האור מועיל כמו ראשו של מזבח וא"כ ה"ה ראוי שיועיל משלה האור שיוכל להקטירן למחר כאלו הי' בראשו על מזבח שיכול להקטירן. ולפי זה מקשה שפיר דכתיב לא ילין עד בקר כו' וא"ל דמיירי במשלה בהן אור דא"כ אפילו עד בקר יכול ללין שיכול להקטירן למחר:

דף ס ע"ב גמ' דילמא שאני היכי דאמר כו' דהא לאוכליו ושלא לאוכליו כשר כו'. נ"ב קשה מאי האי דהתם שלא לאוכליו לא מפיק מידי לאוכליו דיכול לקיים שניהם דשחט לשם שניהם אין כאן חזרה כלל אבל בלשמו ושלא לשמו שאי אפשר לקיים שניהם אמרינן דשלא לשמו מפיק מידי לשמו:

דף סב גמ' אלא דרב חסדא אדר"ח קשיא. נ"ב וצ"ע די"ל דהתם אינו בידו אבל הכא הוא בידו למול עצמו. וי"ל דהתם נמי חשוב בידו להזמין אורחים דאורחים שכיחי: **שם** להוטרא אית לי'. נ"ב קשה דהא חומרא דאתי לידי קולא הוא דצריך קרבן פסח אחר ומעייל חולין לעזרה. ולפמ"ש התוס' בר"ה כי לית לי' דכיון דלא יזרוק הדם אינו יוצא ומותר לצאת באחר א"ש ועדיין צ"ע: רש"י ד"ה לשלא לפוטרו ממלקות. נ"ב וקשה למ"ד אין לוקה ומשלם א"כ חיוב מלקות הוא קולא לפעמים כגון דבהדי דאפי שריף שיראין של חבירו או הזיק בענין אחר באופן דחיוב מלקות ותשלומין באין כאחד ואי אמרת לוקה פטור מתשלומין א"כ הוה קולא. וי"ל דבפסח לא שייך קולא [בכתובות דף ל"ב מספקא להש"ס אי מטנא קולא ע"ש] דמה שהוא קולא לזה הוא חומרא לזה כיון דמדאורייתא לית לי' לר"ח הואיל כמ"ש התוס' בשמעתין א"כ באמת פטור הוא מתשלומין: **ע"ב** רש"י ד"ה שלא בזמנו כו' ואמאי לרב חסדא דאמר לחומרא אמרינן הואיל כו'. נ"ב ע' לעיל דמ"ח א' דאמרינן התם דר"א אית לי' הואיל אפילו לקולא וכ"ש לחומרא אך דהש"ס דחי שם די"ל דלא ס"ל הואיל ע"ש: **תוס'** סד"ה אילימא כו' היינו בפסח. נ"ב דטומאת נכרי הותר בפירוש בקרא ומ"ד השתא לזרוק הדם לצאת ידי חובת פסח ולא לאכול אבל טומאת בשר לא הותר כלל אפילו בציבור בפסח דקרא מיירי בטומאת נברי איש כי יהיה טמא איש נדחה ואין ציבור נדחין ולפים ס"ד דהשתא צ"ל דגזירת הכתוב בהך פסח דטומאת צבור אף דאינו נאכל כלל אף שכולם טמאים ואין א' שיאכל פסח מ"מ כשר הוא. אבל בעלמא אם אין הבשר נאכל אזי הפסח פסול ולכך בטומאת בשר ס"ד דאינו זורק הדם אפילו בציבור כיון דאין הבשר נאכל ודו"ק:

דף סג רש"י ד"ה עדיין היא מחלוקת כו' לא מפקא לי' מידי פגול. נ"ב דלית לי' דבעינן קרב המתיר כמצותו רק אם קדם פסול לפגולו אבל אם קדם פגול אין מחשבת שאחריה מוציאת מידי פיגול עיי"ש במשנה וברש"י ובעבודה אחת פליגי משום דס"ל תפוס לשון ראשון: **ע"ב** גמ' לא תשחט על חמץ הנך דקיימי עלי' משום לא ילין. נ"ב משמע דס"ל דהך לא ילין קאי אבשר דלא יותיר ממנו עד בוקר וכ"כ התוס' לעיל דנ"ט ב' ד"ה ולא עולת עיי"ש וקשה דהיכי אמר ר' יהודה לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר בא הכתוב ליתן עשה על לא תעשה לומר שאין לוקין לקמן דפ"ד והא ברפ"ק דתמורה אמרינן דלכך לקי אתמורה אף דהוא ניתק לעשה משום דהוי תרי לאוי ולא אתי חד עשה ועקר תרי לאוי וה"ה כאן איכא תרי לאוי לא תותירו ולא ילין אך לפמ"ש התוס' חולין פ"א ובזבחים קי"ד ב' ד"ה אלמא ובמכות י"ד דדוקא היכי דב' לאוי סמוכי לעשה לק"מ דהכא לא סמוכי הלאוין לעשה רק חד לאו: **רש"י** ד"ה הואיל וישנו בהלנת אימורין דכתיב בהו נמי לא ילין חלב חגי. נ"ב ע' במשנה למלך פ"א מה' ק"פ דין ז':

דף סד גמ' כגון שהיו בעלים טמאי מתים כו'. נ"ב לא ירעתי למה נקיט טמאי מתים דהא אפילו זבין ומצורעים נדחין לפסח שני כדלקמן דס"ז א':

דף סה ע"ב רש"י ד"ה הזאת תוכיח כו' מיתחזי כמתקן גברא. נ"ב ע' לקמן ס"ט א' ברש"י ושם ע"א בגמ' ועיין באור חדש:

דף סו גמ' אמרו לו מנין לך כו'. ע' בצל"ח בשם קושיית העולם ועמש"ל דנ"ט ב':

דף סז גמ' אמר קרא טמא וכל טמא לרבות טמא שרץ. נ"ב קשה דאי לא הוי כתיב זה הוה מוקמינן וכל לרבות זב שוב מצאתי בצל"ח שעמד בזה: **ע"ב** תוס' ד"ה ואיתקש כו' פליגא אדשמעתא ודהמפלת עכ"ל. נ"ב ע' רש"ל וע' בתוס' נדה דכ"ב א' ובחידושי מהרש"א שם:

דף סח ע"ב גמ' הא בלחה כו'. נ"ב אף דאין שבות במקדש אסור משום דאפשר למיעבד מאתמול קשה דלפ"ז נוקי הך דעירובין בלחה ובלא אפשר למיעבד מאתמול דהיום נולד היבלת. וקשה ג"כ על מאן דאמר הא ביד דאמר הטעם דלא מוקי ביבשה דאפרוכי מיפרך נוקי הא והא ביד ובלחה וכאן באפשר לעשותו מאתמול וכאן בלא אפשר: **שם** עב"ם סימן. נ"ב י"ל סימן זה על שמות האמוראים ע' אלעזר ב' רבא ס' רב יוסף וי"ל ג"כ על שם הימים טובים וצ"ל עב"ם ע' סימן עצרת ב' שבת מ' פורים וסימן זה יהי' בו ראש תוך סוף ע' דעצרת ראש התיבה ב' דשבת תוך התיבה מ' דפורים סוף התיבה: **תוס'** ד"ה מפרך כו' והכי מוכח בפ' בתרא דעירובין. נ"ב ע' בעירובין דמבואר שם להדיא כן: **ד"ה** ומה שחיטה כו' אלא ע"כ משום דבעינן תרי קראי כו'. נ"ב ע' מהר"ם ודבריו ודברי התוס' תמוהין מאד ועמ"ש בגליון שבת קל"ב א': **בא"ד** כיון דליכא אלא שבות בעלמא כו'. נ"ב ע' מהרש"ל וגם דבריו תמוהין מאד דסוף סוף ק"ו פריכא הוא ואי ס"ל להתוס' דשבות קיל אע"ג דאפשר לעשותו הו"ל לתרוצי בפשיטות וכמ"ש במהרש"א. וע"כ צ"ל כמ"ש מהרש"א אף שהוא ג"כ דחוק: **בא"ד** ועוד כו' אמאי איצטריך במועדו. נ"ב וי"ל דחדא מתורצת בחבירתה דבאמת אי לא הוה כתיב במועדו בפסח לא מצי למילף מעומר ואינך די"ל מה להנך שבשעת דחייתו מיד יכול לקיים מצותן אבל השתא דכתיב במועדו בפסח שפיר יכול למילף מכשירין דכי פרכת מה להנך שבשעת דחייתן כו' פסח יוכיח. וכי פרכת מה לפסח שכן גוף תאמר במכשירין אזי י"ל עומר ואינך יוכיחו שאף מכשירין דוחה שבת. ועוד תמיהא לי על דבריהם שכתבו דפסח בשעת דחייתו אינו עושה מצוה שאינו נאכל אלא בלילה דהא שחיטתו גופא הוה מצוה בפ"ע וכן הרמב"ם במנין המצות מונה שחיטת הפסח מצוה בפ"ע ואכילת פסח מצוה בפ"ע:

דף ע רש"י ד"ה יוצא בה משום שמחה אם עכבה עד למחר. נ"ב ע' לקמן דף ע"א ע"א: **תוס'** סד"ה לאו כו' בארבעה עשר שחל להיות בשבת. נ"ב ע' לעיל דף נ"ט בתוס' ד"ה בארבעה עשר שהקשו שם על בן תימא וכתבו שם בפשיטות דאף לבן תימא לא דחי שבת וכאן חזרו בהן וס"ל דלבן תימא ולתנא דלקמן דחי שבת ומיושב קושייתם דהתם. וזהו שכתבו והשתא א"ש ההוא דריש תמיד נשחט כו' ומיהו בירושלמי שתביאו התם התוס' מבואר דאף למ"ד חגיגה דאורייתא אעפ"כ אינו דוחה שבת עיי"ש ודו"ק:

דף עא רש"י ד"ה לרבות לילי כו' ויו"ט האחרון נפקי' לא. נ"ב ע' רש"י סוכה מ"ח וע' רש"א שם דמ"ב וע' צל"ח:

דף עג גמ' שחטו ונמצא בעל מום חייב מה תיקן. נ"ב ע' במשנה למלך פ"ג מה' פסולי המוקדשין דין ו' ומ"ש שם בגליון [מבואר גם לעיל נ"ט ב' ע"ש]: **תוס'** ד"ה תיקן כו' וי"ל דאיצטריך הכא לשנויי כו'. נ"ב בלא זה איצטריך לשנויי אליבא דריב"ב דלדידי' תקרובת ע"ז דאורייתא וע' תוס' חולין י"ג ב' ד"ה תקרובת ומה שהקשה בצל"ח לפי מה דמוקמינן ספ"ב דחולין בחטאת עוף לימא דתיקן שלא יטמא בגדים בבית הבליעה לק"מ כיון דעכ"פ אסור הוא לישראל לאוכלה ומאי תיקן וא"ל דאם נכרי אכלה בגדיו טהורים לנו זה אינו דאכילת הנכרי לא מטמא בגרים שהרי אמרה תורה אשר תאכל נבילה וטריפה באזרח ובגר. וכן מצאתי בתורת כהנים פ' אחרי מות פ' י"ב שכ"כ להדיא דאף גר תושב אינו מטמא בגדים ותימה על הר"מ בפ"ג מה' אבות הטומאה שלא הזכירה איברא דעיקר קושיית התוס' דתיקן להוציאו מידי נבילה איני מבין דמאי תיקן בשחיטה דהא אם לא שחטו פשיטא דלא הוי נבילה. וא"ל דחיוב שבת בשעת גמר שחיטה מחייבין לי' וכיון דשחט פורתא נעשה נבילה א"כ הוה גמר השחיטה תיקן דלא מבעי' למאי דמוקמינן בספ"ב דחולין בחצי קנה פגום והוסיף כל שהוא וגמרו כשר א"כ מאי תיקן במשהו זה הא אם לא שחטו אפילו טריפה לא הוה. ואפילו בלא זה ל"ק דהא חיוב שחיטת שבת בגמר שחיטה היינו בשחיטת רוב סימן א' בעוף ורוב ב' בבהמה ומקמה דשחט רוב א' בעוף ורוב ב' בבהמה אינו נבילה דאפילו להרמב"ם דנקיבת הוושט ופסיקת הגרגרת נבילה מחיים מ"מ הא כתב הפרי חדש בסי' ל"ג דאינו מטמא מחיים. וא"כ קודם שחיטת רוב סימנים עדיין אינו מטמא משום נבילה ובעת נומרו השחיטה דהיינו רוב הסימנים מאי תיקן דהא לא מצינו רגע א' קודם גמר השחיטה שתהי' נבילה עד שתאמר שתיקן בטמרו להוציאו מידי נבילה וצע"ג: **ד"ה** שחטו כו' דכל זה מדברי ר' מאיר. נ"ב דלעיל במילה דס"ל טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה ג"כ פטור כמו במל של אחר שבת בשבת דפטור: **ע"ב** גמ' נטמאו בעלים מאי איכא למימר כו'. נ"ב קשה דהא משכחת נטמאו דלא בעי עקירה כגון שהי' ציבור מחצה טמאין ומחצה טהורין דטהורין עושין הראשון וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני כלישנא בתרא דרב כהנא וכדתניא כוותי' בברייתא לקמן דע"ט ב' [הכא לרב קיימינן אלא דמ"מ משכחת כדמתרץ רב שם התיא ברייתא] גם י"ל דנטמאו היינו בטומאת זיבה ומיירי בפסח הבא בטומאה והבעלים נטמאו בזיבה וס"ל כר"ח לקמן ד"פ ע"א דאין תשלומין לפסח הבא בטומאה או משכחת לה שהיו רוב הציבור זבים ואלו היו טהורים ועבדו בראשון ועכשיו שנטמאו גם המיעוט כגון דמית נשיא תו לא עבדו גם בשני וכדסברי לי' לרב לקמן ד"פ ע"א דהיכי דלא עבדו צבור בראשון לא עבדו טמאים בשני. גם משכחת לה דעכשיו כשנטמאו הבעלים נשאר שליש זבים ושליש טהורים ושליש טמאי מתים דאותן טמאי מתים אין עושין לא את הראשון ולא את השני כדס"ל לר' מני בר פטיש לקמן ד"פ ע"ב:

דף עה תוס' ד"ה הא כו' וגמרינן מיני'. נ"ב וי"ל דא"כ נגמר מיני' דגם רמץ וסיד לישתרי לצלות בו פסח ולמה אמר רבי גחלים דווקא:

דף עו תוס' ד"ה תנן כו' ליכא לאקשויי כו'. נ"ב ע' בגליון על תוס' ד"ה בשלמא: **ד"ה** בשלמא כו' למה הפסח אינו נאסר מחמת השפוד. נ"ב ולי נראה לפמ"ש התוס' לעיל דע"ה א' ד"ה וגרפו בשם הירושלמי דחום האש נוצח כח התנור עיי"ש וא"כ ה"ה הכא כיון שהפסח עומד אצל האש חום האש נוצח כח השפוד משא"כ בנפף על התרס והסולת שאז פסק כח האש פריך שפיר. ובזה מיושב ג"כ קושיית התוס' בדבור הקדום מיקלוף את מקומו דנבי נגעו בחרסו של תנור דע"כ צ"ל שם בתנור רותח לכ"ע דאל"כ חום האש נוצח כח החרס הצונן אבל בחרס רותח כיון דנוגע בו ובאש אינו נוגע אזי חום החרס גובר ודו"ק. ואין לומר דאכתי תקשה בשעה שמסירין אותו מן האש יאסור הפסח מחמת השפוד דאז ליכא למימר שחום האש נוצח שכבר הוסר מן האש. זה אינו שבשעה שמסירין אותו מן האש כבר הוא נצלה כל צורכו ובנצלת כל צורכו לא מפסיל תו משום צלי מחמת דבר אחר כמ"ש התוספות בדבור שאח"ז ודו"ק:

דף עז תוס' ד"ה דלא כו' שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף. נ"ב ע' בתוספתא פ"ו דנזיר כל קרבנות הצבור והיחיד הציץ מרצה על טומאת הדם והגוף חוץ מנזיר ועושה פסח. וא"כ לא קשה קושיית התוס' רק מפסח וי"ל בפסח גזירת הכתוב הוא איש נדחה ואין צבור נדחים אך הרמב"ם בפ"ד מה' ביאת מקדש סתם וכתב בדין ד' דבכל הקרבנות אין הציץ מרצה על טומאת הגוף ועמ"ש שם בגליון: **ד"ה** נימא מתניתין כו' לא אתי' מתני' כוותי'. נ"ב ר"ל אבל כר' אליעזר אתי' דאית לי' הציץ מרצה על האכילות: **ע"ב** תוס' ד"ה שאין כו' דלית בי' מעילה אחר שנזרק הדם כו'. נ"ב ע' מעילה ד"ם א' דמבואר דבמעילה מועלין עד שתצא לבית הדשן. וכן פסק הרמב"ם בפ"ב מה' מעילה דין נ'. ואפשר כוונת התוס' על עור העולה דמבואר במשנה דאין מועלין בה לאחר זריקה לפי שהוא לכהנים נימא דגם קודם זריקה לא ימעול בעורה דעורה יהא מותר לכהנים אף קודם זריקה. ואף רשלמים אסור קודם זריקה היינו משום דחמירא דאית בה שתי אכילות. אך קשה דלפי זה גם עולה יש בה שתי אכילות היינו שתי הנאות הבשר למזבח והעור לכהנים וי"ל דלא חשוב אלא אכילת מזבח: **ד"ה** עומר כו' מה שייך באין בטומאה. נ"ב כיון דאין נאכלין בטומאה. וקשה דעל המשנה דתנן לעיל ה' דברים באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה הו"ל לאקשויי מה שייך ב"ב לחם באין בטומאה:

דף עח ע"ב תוס' ד"ה ולרבי נתן כו' היינו דוקא דיעבד. נ"ב וי"ל דהתם מותר אפילו לכתחלה מטעם דאי ממשכי הני חזי להני ואע"ג דלא סבירא לי' הך סברא דאי ממשכי מדקאמר הטעם שכבר נזרק הדם ולא קאמר הואיל וראויים לימשך כדאמר בשמעתין. י"ל היינו דמטעם זה דראויים לימשך להוד לא הוה שרינן אי לאו משום דנזרק הדם ואכילה לא מעכבא אבל לפום קושטא דמאי דמלתא

דקי"ל אכילה לא מעכבא מועיל הטעם דאי בעי ממשכי תני להתיר אפילו לכתחלה. והא דלא אמר בהך ברייתא דנמנו עליו חבורה אחרת הטעם דהואיל וממשכי תני להתיר אפי' לכתחלה י"ל דקאי אדרבנן דאיירי בדיעבד שכבר נמנו וכבר נזרק הדם ופסלו רבנן אפילו דיעבד לות אמר דמותר בדיעבד משום דאכילה לא מעכבא אבל אח"נ לדידי אפילו לכתחלה מותר מטעם הואיל וראיים לימשך דכיון דאכילה לא מעכבא בלא ראיים לימשך סברא הוא דמועיל ראויים לימשוך להתיר לכתחלה. תדע דהא מעיקרא ס"ד דש"ס דאף אי אכילת פסחים מעכב אפילו בדיעבד מועיל הואיל וראויים לימשך לכתחלה דס"ד דבשביל כן ס"ל לר' נתן דכל ישראל יוצאין בפסח א' משום דאי בעי ממשכי א"כ כ"ש למסקנא דבלא ראויין לימשך אכילה לא מעכבא דיעבד דעל כל פנים מועיל ראויין לימשך להתיר אפי' לכתחלה ודו"ק:

דף פ גמ' מדחהו אתה מחגיגתו. נ"ב לכאורה יש להוכיח דס"ל לעולא נשים בראשון רשות דאי ס"ד חובה נטמא לאשה במת דלא שייך מדחת מחגיגתה דאשה לא מחייבת בחגיגה. וי"ל דלעולם ס"ל נשים בראשון חובה ובשני רשות וא"כ לא מצינן לאשכויי אשה דאתה מדחה אותה מפסח דבשני רשות ועוד י"ל דבאשה אתה מדחה אותה משלמי שמחה דמחייבת בשמחה ובזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר ועי' רש"י ותוס' ר"ה דף ו' ב': עם כי הוו כולהו זבין מאי עבדת ליה. נ"ב לאו דווקא כולהו דאי ליכא חמשים טהורים אי אפשר למיעבדיה דבעינן קהל ועדה וישראל ועי' לעיל ס"ד ב': תום' ד"ה משלחין כו' דהשתא הוה טהורין רובא נ"ב וי"ל דלא מצי למיעבד פסח שני דטמאים יהיו פלגא ופלגא. שוב הראו לי בס' אור חדש שמביא קושיא זו בשם זרע יצחק וע"ש מ"ש: ד"ה אתה כו' דתחומין דרבנן. נ"ב ואע"ג דסוף סוף אסור לבוא מדרבנן ואתה מדחהו מחגיגתו אך דיכול לעשותו בשביעי של פסח דהכא לא שייך דלא חזי בראשון דהא מדאורייתא הוה חזי אף בראשון: ע"ב גמ' אותן טמאי מתים אינן עושים כו'. נ"ב ה"ה זבין לא עבדי לא בראשון דאין זבין עושין בטומאה ולא בשני דנצטרפו עם הטמאי מתים וה"ל רובא. והא דנקט אותן טמאי מתים משום דבזבין ליכא חידוש במה שאין עושין את הראשון דבכל דוכתא לא עבדו זבין בטומאה. אבל בטמאי מתים איכא חידוש דמתנ"פ אי רובא נינהו ליעבדו בטומאה ואי מיעוטא לידחו לפסח שני קמ"ל דאעפ"כ לא עבדו לא ראשון ולא שני:

דף פא גמ' לאו משום דמרצה ציץ. נ"ב קשה לפמ"ש הרמב"ם בפ"ו מה' ק"פ דין י"א דהיכי דנודע לו אח"כ שנטמא ודאי בטומאת התהום אזי אינו מרצה ומפרש כן ברייתא דבסמוך ע"ב דטעון או רכוב אי אפשר שלא יאהיל א"כ מבואר בברייתא דאפילו טומאת התהום דמת היכי דנטמא בודאי לא מרצה וא"כ איך ס"ד בזיבה דמרצה ציץ בכה"ג. וי"ל דלא כ' כן הרמב"ם דהיכי דנטמא ודאי בטומאת התהום אין הציץ מרצה היינו דוקא שיהא שוחט לכתחלה פסחו אבל אם כבר שחט וזרק עליו ואח"כ נודע לו שנטמא ודאי בטומאת התהום הציץ מרצה. ולכך בדין י"ב שם כתב הרמב"ם מי שעשה פסח בחזקת טהרה ואח"כ נודע לו שהיה טמא בטומאת התהום אינו חייב בפסח שני אבל אם נודע לו שהי' טמא בטומאה ידועה חייב בפסח שני עכ"ל וקשה דהא למה לי דהא כבר ביאר בדין שלפני זה דהיכי דנטמא בטומאת התהום מותר אפילו לשחוט עליו לכתחלה מכ"ש כשכבר שחטו וזרקו עליו. אלא ע"כ צ"ל דהכא מיירי אפילו נטמא טומאה ודאית בטומאת התהום אעפ"כ הואיל וכבר שחטו וזרקו עליו פטור מפסח שני אבל בכה"ג לכתחלה לא ישחוט כיון שנטמא בודאי כמו שכ' בדין י"א. וע"כ צ"ל דהר"מ בדין י"ב מיירי בנטמא בודאי שהרי כתב אבל נודע לו שהי' טמא בטומאת ידועה חייב בפסח שני וע"כ צ"ל שנטמא ודאי דאי אינו ודאי איך חייב בפ"ש דילמא אינו טמא וקמעייל חולין לעזרה אלא ע"כ שנטמא ודאי וא"כ משמע דבטומאת התהום אפילו נטמא ודאי כיון שכבר שחטו וזרקו עליו פטור מפסח שני וא"כ אתי שפיר שמעתין דהכא כיון שהברייתא מיירי שכבר שחטו וזרקו עליו ואח"כ ראתה א"כ בכה"ג הציץ מרצה על טומאת התהום אפילו נטמא ודאי. אך קשה דמאי מקשה לקמן עמוד ב' על מר בר רב אשי דאמר בנטמא לפני זריקה אין הציץ מרצה על טומאת התהום ומקשה מברייתא דהמוצא מת דתני לנזיר ועושה פסח טהור וטהור להבא משמע ומאי קושיא הא בהך ברייתא מבואר שאינו טומאה ודאי ואדרבה מבואר בברייתא לפי פי' הרמב"ם שם בדין י"א וכמו שמבואר בדבריו בכ"מ שם דהא דנקים בברייתא בטעון או רכוב טמא היינו אפילו בפסח לפי שטעון או רכוב אי אפשר שלא יגע ונטמא ודאי בטומאת התהום ובכה"ג היכי דנטמא ודאי ס"ל להברייתא דאפילו בטומאת התהום אין הציץ מרצה לשחוט לכתחלה וא"כ מאי מקשה על מר בר רב אשי דמר בר רב אשי מיירי בנטמא ודאי בטומאת התהום ולכך קאמר דוקא אחר זריקה וכדס"ל להר"מ נמי' בדין י"ב אבל קודם זריקה אינו מרצה טומאת התהום היכי דנטמא ודאי לזרוק לכתחלה והא דתני בברייתא דאפי' לכתחלה מותר משום דברייתא מיירי שלא נטמא ודאי אדרבה מברייתא ראי' למר בר רב אשי דהא בנטמא ודאי ס"ל לברייתא בטעון או רכוב טמא. [ור"ל טמא לעשות פסח לכתחלה כן צ"ל לדעת הרמב"ם דאי כבר שחט וזרק מקודם אף טומאה ודאית טהור ופטור מפסח שני] וא"כ מאי מקשה על מר בר רב אשי דאיהו מיירי בטומאת התהום ודאי. וי"ל דהש"ס מקשה על מר בר רב אשי דקאמר סתם על כל טומאת התהום דהוא דוקא בנודע אחר זריקה דהא איכא טומאת התהום דאפילו נודע לו לפני שחיטה שוחט לכתחלה והו"ל לאפלוגי דוקא בנטמא ודאי בטומאת התהום אבל בספק נטמא בטומאת התהום אפילו נודע לו לפני שחיטה ולכך משני אלא אמר מר בר רב אשי כו' אלא אפילו נודע לו לפני זריקה וזהו בספק נטמא בטומאת התהום אף שהוא קרוב לודאי מ"מ כיון שאפשר שלא נטמא אפילו נודע לו לפני זריקה ולאו דוקא לפני זריקה אלא אפילו לפני שחיטה לדעת הרמב"ם. ודלא כדעת רש"י ותוס' עמוד ב' דדוקא אחר שחיטה. וראי' לדברי הרמב"ם דהא דייק הש"ס דטהור להבא משמע א"כ משמע נ"כ דטהור לשחוט לכתחלה דהרי בברייתא לא מיירי בשחט כבר רק משמיענו שטהור וכיון דטהור להבא משמע משמע דטהור אפי' לשחוט. ונמצא לפי זה תרי לישני דמר בר רב אשי אמתיים רק דהך דאמר דוקא נודע אחר זריקה מיירי בנטמא ודאי בטומאת התהום והך דאפילו נודע קודם זריקה היינו ביש שום אפשרות שלא נטמא כברייתא דמיירי בכה"ג במהלך ברגליו שאפשר שלא נגע. איברא דלפי זה קשה מאי מקשה כאן והתניא ר' יוסי אומר שמרת יום ששחטו כו' אלמא דגם בזיבה הותרה טומאת התהום ואיך אמר בברייתא דוקא לענין מת בלבד ומאי קושיא דברייתא מיירי לענין לשחוט לכתחלה ע"ז אמרו בברייתא דוקא לענין מת בלבד אבל כאן מיירי שכבר שחטו וזרקו אזי אף בזיבה הותר טומאת התהום והראי' דאף בשאר קרבנות חוץ מנזיר ופסח ס"ל להרמב"ם בפ"ד מה' ביאת מקדש דלאחר שחיטה וזריקה הציץ מרצה על טומאת התהום ועפ"י מה שכתבנו נתיישב מה שקשה על הרמב"ם בפ"ו מה' נזירות כתב דדוקא אחר שנזרק עליו א' מהדמים מרצה ציץ טומאת התהום ובפסח כתב דשוחט לכתחלה. ולפמ"ש א"ש דשם מיירי בטומאת התהום ודאי שוב מצאתי באור חדש שתירץ כן. ובזה מיושב נ"כ מה שהקשיתי על הרמב"ם שמפרש ששוחט לכתחלה בפסח קשה קושיית התוס' דמכילתין דפ"א ב' ד"ה אלא לפני זריקה ספ' בתרא דנזיר, ותירץ ר"י שתירץ כאן דהכא כיון שנשחט כו' ליכא לתרוצי להרמב"ם דהא להרמב"ם אפי' לא נשחט שוחט לכתחלה. ולפמ"ש לק"מ דשם בנזיר מיירי בטומאת התהום ודאי ולהרמב"ם מיירי הכא בטומאת התהום ספק. וי"ל דמכאן יצא לו להר"מ לחלק בין ספק לודאי דברייתא דהכא משמע טהור לכתחלה אפילו לשחוט לכתחלה והתם בנזיר משמע דוקא שנזרק עליו אחד מהדמים למסקנא דזריקה מעכבא ולכך צריך לחלק דהכא מיירי בטומאת התהום ספק ושם מיירי בודאי. גם יצא לו מתוספתא פ"ו דפסחים ופ"ו דנזיר הביאו רש"י לעיל פ' ע"ב במשנה דאמר בתוספתא דעד שלא עשה פסחו אם נטמא בטומאת התהום צריך לעשות פסח שני ובברייתא מבואר דאפילו לא עשה פסחו עדיין דטהור לכתחלה משמע. ובאמת התוס' בשמעתין פ"א ב' ד"ה נטמא רוצים לפרש דגם בתוספתא מיירי קודם זריקה רק לאחר שחיטה אך באמת הוא דחוק דעשה פסחו משמע לגמרי. גם ברייתא דהכא משמע אפי' קודם שחיטה גם קשה בתוספתא שם מפרש טומאת התהום תחת האבן שישבת עליו בית שנכנסת בו ולמה לא מפרש כמו בברייתא דהכא. אלא ע"כ לומר דהברייתא מיירי בטומאת התהום ספק ובתוספתא מיירי בטומאת התהום ודאי לכך מפרש אבן ובית שהוא ודאי ולכך ס"ל דדוקא בכבר עשה פסחו מרצה אבל בלא עשה לא מרצה וא"ש הכל ודו"ק היטב כי קצרתי: ע"ב תד"ה אלא כו' ותירץ ר"י כו'. נ"ב ע' תוס' נזיר ס"ג א' שמתרצים שם בענין אחר. וע' בגליון שם שהקשיתי על תירוצם שם מסוגיא דהכא: ד"ה המוציא כו' על ההוא משנה דהתם כו'. נ"ב שם דייק על המשנה דלא איירי מטומאת התהום רק לענין נוטלו ואת תבוסתו ע"ש. וקאמר שם תנא' הטעם דמטעמין מיושב דחיישינן שמא נכרי הוא דישראל אין קוברין בענין זה והקשו התוס' דבהך ברייתא נמי נדייק הכי פרט ליושב. ואמאי אדרבה יושב חשוב טפי טומאת התהום. וא"ל דיושב חיישינן שמא נכרי הוא וקברי ע"ז אין מטמאין לר"ש דר"ש מודה דמטמאו במגע ובמשא והכא אי אפשר שלא נגע או היסט. ועוד דהוא דוחק לאוקמי הך ברייתא כר"ש ועוד דברייתא מיירי אפילו במכירין בו שהוא יהודי. שוב ראיתי דבלא זה לא שייך הכא הך חששא שמא הוא נכרי דהתם עיקר החשש משום דאין דרך לישראל לקבור בענין כזה. והכא ע"כ מיירי שלא קברוהו כלל רק שנפל לקבר ומת כמ"ש התוס' בדבור שאחר זה. א"כ אין ראיה מיושב שהוא נכרי דהא לא קברוהו ומעצמו נפל ונשאר יושב. ועוד דהכא מוקמינן שמצאו שלם וכיון שהוא שלם מכירין שהוא יהודי מהול ואין לחוש לערבי וגבעוני מהול דלא שכיח. ובאמת לשון התוס' שכתבו כאן ביושב א"ש טפי מבמושכב דבמושכב לא הוה כולי האי טומאת התהום אם קברוהו שם עכ"ל לשון זה אינו מדוקדק דאם קברוהו אינו כלל טומאת התהום ומאי לא הוה כולי האי טומאת התהום שכתבו אלא ע"כ שלא קברוהו רק שנפל מעצמו א"כ אינו מדוקדק במ"ש דביושב א"ש טפי מבמושכב כיון דנפל מעצמו יושב ומושכב שוין וצ"ל דכך כוונתם דביושב איכא הוכחה שלא קברוהו דאין דרך לקבור מיושב וע"כ מעצמו נפל אבל במושכב שדרכו ליקבר כך א"כ יש לחוש שמא נקבר וזה שכתבו דבמושכב לא הוה כולי האי טומאת התהום אם קברוהו ר"ל שמא קברוהו ולכך לא הוה כולי האי מטעם ספק שמא קברוהו ואינו טומאת התהום כלל והבן היטב: ד"ה ובקבר כו' דשמא קרא איירי בקבר מכוסה. נ"ב ע' רש"א וקשה דהא ע"כ צ"ל דהוא מכוסה בתבן ובעפר דאי לאו הכי אינו טומאת התהום אפילו במים ובאפילה ובנקיקי הסלעים. ואפשר דקאי אליבא דר' יהודה דס"ל כל אוהל שאינו עשוי בידי אדם לאו אוהל הוא באהלות פ"ג מ"ז. מיהו בסוכה פ"ב דכ"א אמר דמודה ר' יהודה בשקופין ובנקיקי הסלעים וכן הוא במשנה שם וכיון דבמלא אגרוף מודה ר' יהודה הכא דהוא יותר ממלא אגרוף ודאי דהוה אוהל וע"כ דמיירי הכא דמכוסה באוהל דהרי נקיקי הסלעים אפילו לר' יהודה חשוב אוהל וכאן נקיקי הסלעים אינו טומאת התהום וצריך שיהי' מכוסה לגמרי ודאי דחשוב אוהל תצ"ע. מיהו כד דייקת שפיר לא קשה מידי דלכאורה קשה למה במשובר ומפורק טהור כיון דמיירי שהוא טמון ומכוסה הרי הכיסוי מצרפו משום אוהל כמו קבר אלא ע"כ דמיירי שהוא כרוך בתבן או נטמן בעפר באופן שאינו אוהל כלל אלא טומאה רצוצה שהיא בוקעת ועולה ואינו מצרף מה שבתוכו אבל קבר מצרף משום דסתם קבר יש חלל טפח בינו לבין המת. ותוס' ס"ל בנפש אטומה היכי שהקבר סתום ויש בו חלל טפח אזי מטמא אפילו צד הריקן כמ"ש בברכות דף י"ט ב' ובתשובר פירות אבל הכא שנפל מאליו לקבר ומת שם ונפל עליו עפר ודאי אין חלל בינו ובין עפר ובכה"ג דאין בו חלל טפח אינו מטמא מקום הריקן כמ"ש התוס' שם לשיטתם בפירוש המשנה דפ"ז דאהלות. ובזה מיושב נ"כ דהאיך אמר כאן דהכיסוי מביא את הטומאה דהא בברכות כתבו התוס' בד"ה מדלגין דהכיסוי אינו מביא את הטומאה דאינו מטמא אלא צד החיצון שבו אבל צד פנימי טהור. ולפמ"ש א"ש דשם מיירי בקבר פתוח שראש הארון פתוח כמ"ש שם בד"ה רוב ארונות ולכך כשיש חלל טפח אינו מטמא כלל ולכך הכיסוי אינו מטמא צד פנים אבל כאן מיירי בקבר סתום דהיכי דיש בו חלל טפח מטמא אף הריקן ולכך הכיסוי מטמא צד פנימי ודו"ק היטב. ולשיטת הרמב"ם פי"ב מהמ"ט דמחלק בין ארון לקבר דבארון חלל טפח חוצץ בפני הטומאה ובקבר אי איכא חלל טפח מביא הטומאה אף על הריקן ואי ליכא חלל טפח אינו מביא טומאה על הריקן כמתניתין דפ"ז דאהלות נפש אטומה כו' ע"ש. וא"כ הא דאמר הכא שהקבר מצרפו צ"ל שיש בו חלל טפח ולכך מטמא אף הריקן. וצ"ע כיון דמיירי דלא קברוהו רק שנפל לקבר ומת שם איך איתרמי שיכוסה באופן שיהי' באוהל חלל טפח הלא מסתם כשנפל עליו גל אבנים או צרורות אין בינו לבין הגל חלל כלל. וכן קשה לשיטת התוס' דלדידהו צ"ל דהברייתא דהכא דס"ל דהקבר מצרף מיירי בקבר סתום דאלו בקבר פתוח שראש הארון פתוח אזי כשיש בו חלל טפח חוצץ לגמרי בפני הטומאה ואינו מטמא כלל וכשאין בו חלל טפח הוא טומאה רצוצה ואינו מצרף הריקן שבו רק מה שכנגד הטומאה להוד הוא טמאה. וע"כ הברייתא דהכא דתני שהקבר מצרף אף הריקן היינו בקבר סתום ויש בו חלל טפח דאי באין בו חלל טפח אינו מצרף הריקן אפילו בקבר סתום וכמ"ש התוס' שם וכמבואר במשנה דפ"ז דאהלות בנפש אטומה כו' וא"כ ע"כ מיירי הכא בקבר סתום ויש בו חלל טפח. וקשה נ"כ כיון דמעצמו נסתם ולא קברוהו שם בכוון איך איתרמי שיהי' שם חלל טפח וצ"ל דנכנס בכוך שבמערה ושכב בה ובתוך כך יש חלל טפח בינו לבין תקרת הכוך רק שהוא פתוח מן הצדדין אשר דרך שם נכנס בה ונפל עפר ונסתם הפתוח שמן הצד ונשאר שכוב בכוך ויש עליו חלל פותח טפח ודו"ק. ועי' בב"ב דף ק' ענין הכוכין:

דף פג ע"ב גמ' עצמות קדשים כו' לכולהו הוה חליץ להו כו'. נ"ב ואע"ג דאף על חזקה ורוב אין סומכין במקום דיכולין לבררו צ"ל דהכא הוא טורח לבדוק כל העצמות אם הן חלוצין ועוד דאף אם נמצאו חלוצים עדיין אינו ברור גמור דילמא לבתר דהוו נותר חלצוהו וסוף סוף צריכין אנו להקל בספיקו וא"ל דהוי ספק ספיקא לאסור דילמא אין חלוצים כלל ואת"ל חלוצים דילמא לבתר דהוות נותר חלצוהו. י"ל דהוות ספק אחד אי הוו חלוצין בשעת שנעשו נותר: שם חל ט"ז וכו' ואמאי ניתי עשה כו'. נ"ב הא דרשום בפסקא על חל להיות בשבת. יש לומר דמרישא דישרפו בט"ז ליכא לאקשויי דידע די"ל דגזירת הכתוב לשורפו בט"ז דכתיב תרי זימני עד בקר גזירת הכתוב ולאו משום דאין עשה דוחה לא תעשה רק דגזירת הכתוב לחיות נשרף בט"ז. אבל מהך סיפא דחל ט"ז בשבת ישרף בי"ז פריך שפיר. [אבל בשבת ל"ק כלל ניתי עשה כו' דהל"ת יש בה כרת וסקילה וגם בשבת איכא עשה לכ"ע] וע"ז משני חזקיה דבהך קרא דעד בקר שני עמוד גלי קרא דהכא אין עשה דוחה ל"ת דדרשינן טעמא דקרא ולא אמרינן גזירת הכתוב הוא ודו"ק: רש"י ד"ה עצמות קדשים כו' לא חמור כו' להצריכו שריפה מספק. נ"ב ע' רש"א ועדיין ק' דלמה ליה לרש"י לדחוקי הכין הא י"ל דקמ"ל רבותא בעצמות קדשים דאף שלא נודע אם הם חלוצים לא מצרכינן להו בדיקה כלל אבל כשמוצאן חלוצים ליכא רבותא כלל לא ברישא דכל עצמות אין טעונין שריפה. וכן בפסח דבעי שריפה דפשיטא כיון דאיכא איסורא לשבור עצם ודוחק לומר דקמ"ל דלבתר איסורא אין בו משום שבירת עצם בפסח ודו"ק. ואולי יש לפרש גם כוונת רש"י דקאי על קדשים דפשיטא דאין צריך שריפה מספק אך מלשונו לא משמע הכין ודו"ק. גם קשה לפירוש מהרש"א דקאי אליבא דר' יעקב בפשיטות הו"ל לרש"י לאקשויי דא"כ מ"ש קדשים מפסח ודו"ק: בא"ד ולומר בתר איסורייהו חלצינהו. נ"ב ואע"ג דודאי בתר איסורא חלצינהו דהא אסור לשבור עצם קודם איסורו י"ל דשבר מבעוד יום או שלא הי' עליו כזית בשר דבכה"ג מותר לשבור אפי' קודם איסורו כדאיתא לקמן דפ"ד ע"ב: ד"ה הוא ולא מכשיריו. היכולין ליעשות מבעו"י. נ"ב ע' ביצה כ"ח ב' דס"ל לרבא הלכה כר"י ואין מורין כן. לכן צדקו דברי רש"י שפירש דווקא במכשירין שאפשר לעשותן מבעוד יום:

דף פד מתני'. הרי זה לוקה ארבעים. נ"ב מקשים העולם מנ"ל דעצם לא ישברו הוא איסור לאו דילמא קמ"ל דאין צריך לשבור וע' בצאן קדשים ובשער המלך פ"י מהק"פ ותירצו דא"כ היכי מידריש בו בו ולא בפסול כיון שאין כאן איסור כלל. ולדידי מעיקרא לק"מ דאי ס"ד דאין אסור לשבור רק דקמ"ל דאין צריך לשבור עצם של מוח לבדוק אם נקב הקרום. דאם איתא דליכא איסורא בשבירת בודאי חייב לשבור עצם שיש בו מוח ולקיים מצות עשה דאכילת פסח וגם שלא יבוא קדשים לידי פסול שיצטרך שריפה משום המוח שבו: רש"י ד"ה בא הכתוב כו' ועוד דלא דמי ללאו דחסימה. נ"ב צ"ע דלפי טעם זה בקיימו ולא קיימו או בטלו ולא בטלו למה ילקה:

דף פה גמ' ואל תתמה שהרי יבוא עשה וידחה ל"ת. נ"ב עיין תוס' זבחים שם ובפסקי תוס' שם ובמשנת למלך פ"י מהק"פ: שם כשהוא אומר ועצם לא ישברו בו בפסח שני כו'. נ"ב קשה דילמא ועצם לא ישברו מרבה עצם שאין בו כזית במקום זה וכדלעיל בברייתא [לאוקימתא דר"י] דדריש לה מועצם לא ישברו ואפשר דכיון להך ועצם דפסח שני דמייתר. וי"ל דברייתא דהכין ס"ל כרבנן דרבי דלעיל ולרבנן אף עצם שאין עמו כזית יש בו משום שבירת עצם וכמ"ש התוס' לעיל ב' ד"ה אתמר ע"ש. ובהכי מתיישב קושית התוס' שם דהו"ל לאוקמי הברייתא כרבנן. וי"ל דדייק דע"כ כרבנן לא אתיא הך ברייתא דהא הברייתא מרבי לה מעצם לא ישברו דמייתר ולרבנן לא צריך קרא כלל לרבויי כיון דכשר הוא אך לשון הברייתא לעיל ועצם לא תשברו בו ומלת תשברו בפסח ראשון כתיב ובפסח שני כתיב ישברו. ולפ"ז משמע דברייתא לאו מיתורא דריש רק דקאי אקרא ומפרש דאחד עצם כו': רש"י ד"ה כטומאתו כו' בכביצה. נ"ב תפס כאן שיטת הסוברים דאפילו לקבל טומאה בעי כביצה וע' לעיל דף ל"ג ב' ברש"י ובתוס' ד"ה לאימת: ע"ב תוס' ד"ה וכן. אבל שופר לא בעי עשרה. נ"ב ובמגילה י"ל דרב לשיטתי' דס"ל בפ"ק דמגילה דמגילה בזמנה אפילו ביחיד ומוקי מתני' דאם כוון לבו יצא בזמנה. וי"ל דבזה פליגי דריב"ל ס"ל כרב אסי שם דאפילו בזמנה בעשרה וא"כ מוכח מהך דד"ה דאף בדבר שצריך עשרה אין מחיצה מפסקת. אך יש לדחות דמגילה לא הוה דבר שצריך עשרה כמו קדושה דקדושה עיקר הקדושה מצד עצמה אינה נאמרת כ"א בעשרה. משא"כ מגילה הקריאה מצד עצמה רשאי לקרא בפחות מעשרה ובאמת אם אי אפשר למצוא עשרה חייב היחיד לקרותה ביחיד נמצא הך דצריך עשרה אינה מצד הקריאה בעצמה רק שהוא מצוה אחרת משום פרסומי ניסא תצ"ע ודו"ק ועיין במאור ובמלחמות שם שנחלקו בזה וע' בר"ן שם:

דף פו ע"ב תוס' ד"ה אין כו' בעח"ב עשה עכ"ל. נ"ב ע' במג"א סי' ק"ע ס"ק י' ובא"ר שם:

דף פז גמ' מאי רוצה בשעת שחיטה. נ"ב וקמ"ל דאם לא בירדה אינה אוכלת משל שניהם ולזה כוונו התוס' וכ"כ התיו"ט [ומבואר להדיא בתוס' לקמן פ"ח א' ד"ה ש"מ]: רש"י ד"ה מתני' בשאינה דרופה כו' ורגל ראשון ספק. נ"ב לא ידעתי מנ"ל דרגל ראשון ספק דפשט לשון המשנה משמע אפילו רגל ראשון וע' בתוס' והא דתני סיפא הלכה רגל ראשון לעשות ר"ל משום דהלכה לעשות שמחת החג לבית אביה ובאמת גם שאר רגלים הלכה לעשות ספק דהא ברישא נקט דוקא שהוא בבית בעלה רק דקמ"ל רבותא דאף ברגל ראשון ספק ורישא קמ"ל דאף בשאר רגלים דוקא כשהיא בבית בעלה תאכל משל בעלה הא הלכה ספק. ובאמת היה אפשר לפרש לשון המשנה הלכה רגל הראשון לעשות בבית אביה דהלכה גילתה דעתה דניחא לה בבית אביה ולכך שאר רגלים שחט עליה אביה כו' ספק. אך מדברי רש"י ותוס' נראה שאין מפרשין כן דלישנא דשחט עליה משמע דקאי על רגל ראשון נמי:

דף פח תוס' ד"ה שה כו' בידים אסור. נ"ב תנה כאן דשה לבית אבות לאו דאורייתא אין כאן אלא איסור דרבנן כמ"ש הר"ן בנדרים שם ובאיסור דרבנן ס"ל להרשב"א דספינן ליה בידים ועיין במשנת למלך פי"ז מתמ"א דין כ"ז. תו קשה לי דהא דעת התוס' בשבת דף קכ"א דבקטן שהגיע לחינוך מצווין להפרישו וא"כ הכא סתמא קתני ומשמע אפילו הגיע לחינוך וא"כ למה הוצרכו לומר לספות בידים דאפילו להפריש מחוייבים. וי"ל דבאיסור דרבנן י"ל דאפילו בהגיע לחינוך אין מצווין להפרישו כמ"ש במלוא הרועים ערך קטן אוכל נבילות אך לפי זה יש ליישב גם ק' הראשונה די"ל דהתוס' כרשב"א ס"ל דאיסור דרבנן ספינן לי' בידים אך ע"כ לא קאמר הרשב"א אלא היכי דבדאורייתא אין מצווין להפרישו אזי בדרבנן נחתינן דרגא ומותר להאכילו בידים אבל בהגיע לחינוך דלשיטת התוס' בדאורייתא מחייב להפרישו א"כ בדרבנן אין מאכילין בידים ומקשו מקטן שהגיע לחינוך דסתמא תני ומשמע אפילו בהגיע לחינוך היכי ספינן ליה. ועיין בתוס' ר"ה ל"ג א' ד"ה תנ"ה אכן דעת הר"מ דאפילו איסור דרבנן לא ספינן. וע' בחבורי מלא הרועים שהארכתי: ד"ה לישא כו' וימכור עצמו בע"ע כו'. נ"ב ע' תוס' גיטין שתירץ דגר ומשוחרר אינו נמכר בעבד עברי: ע"ב גמ' אנן לא נאכל לא מן הראשון ולא מן השני. נ"ב משמע דר"נ ס"ל אין ברירה. ומכאן תשובה לדעת הריטב"א בחידושיו שכתב בהך דעישור שאני עתיד למוד בסמ' מעשר שני פ"ח ומייתי לה בפ"ק דמציעא די"א. וכתב הריטב"א שם דהא דלא סיים מקום משום דס"ל לר"נ דיש ברירה וע"ש ועמ"ש בספרי מלא הרועים ערך ברירה אות כ"ה. אך י"ל דההוא ר"נ דהכא אינו ר"נ דיבנה דהתם דההוא ר"נ דהכא משמע דהי' נשיא בזמן הבית ור"נ דיבנה הי' קטן בשעת חורבן ולא נהג נשיאותו עד כמה שנים אחר החורבן. וע"כ התקין ריב"ז תקנות אחר החורבן כמ"ש התוס' בשבת ובמס' יו"ט. וע' בספרי כנוס סופרים ערך ר"נ שכתבתי דוחו ר"נ דיבנה והי' נ"כ בזמן הבית וע' לעיל דע"ד במשנה. ועיין תוס' נדה ד"ו ע"ב:

דף פט תוס' ד"ה תאי כו' תיתי כהן קטן. נ"ב ע' תוס' לעיל פ"ח א' ד"ה שה לבית ומש"ש בגליון: ד"ה דאלו כו' גבי פסח יום ולילה. נ"ב ר"ל אף דפסח אינו נאכל ביום שייך למיתני יום דאינו נעשה נותר וע"ש בברכות ברש"י: ע"ב גמ' רשאין ליחלק או אינן רשאין ליחלק. נ"ב לכאורה משמע לחלק מדעת כלם כשרוצים כולם לחלק וכן משמע מלשון רש"י. וקשה מאי פשוט מידיו יפות דילמא בידיו יפות אפי' שלא מדעתם אבל בלא ידיו יפות אין רשאין לחלק כ"א מדעת כולם:

דף צ ע"ב תוס' ד"ה שהל כו' דשמא כן עשו כו'. נ"ב ע' סוכה כ"ה ב' ומש"ש בגליון:

דף צא רש"י ד"ה ואפילו חבורה של מאה כו' מאה ואין יכולין לאכול כזית בין כולם כו'. נ"ב משמע דאפילו כל אחד בפ"ע אין יכול לאכול כזית כיון שבין כולם יכולין לאכול כזית ממנו שוחטין. ותימה בס"פ לולב הגזול איתא קטן שיכול לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח פרש"י ממנין אותו על בני החבורה ואי לא לא דכתיב איש לפי אכלו הראוי לאכילה משמע דאפילו בני חבורה יכולין לאכול כל אחד כזית כיון שאחד מהן אין יכול לאכול כזית אין שוחטין עליו. וכן משמע לעיל דע"ח ב' אחרונים שאין להם כזית חייבין לעשות פסח שני. ואפילו לר' נתן קאמר שם איש לפי אכלו למה לי דבעינן גברא דחזי לאכילה. אלמא משמע דלכ"ע בעינן שיהא כל אחד ראוי לאכול כזית ונראה דרש"י כוונתו דלכתחלה אין שוחטין רק אם כל אחד בפ"ע ראוי לאכול כזית. רק דרש"י מפרש כאן לענין דיעבד דס"ל כדעת הרמב"ם בפ"ב מה' ק"פ דין ב' דאפילו לר' יוסי לכתחלה אין שוחטין על היחיד וכדמשמע בש"ס לקמן דצ"א א' וכדמוכח בתוס' שם ד"ה מבעי' לי ע"ש א"כ הא דאמר ר' יהודה אין שוחטין היינו אפילו בדיעבד ור' יוסי אומר דבדיעבד מותר ואפילו חבורה של מאה שאינן יכולין אין שוחטין על כרחך היינו אפילו דיעבד לא דומיא דרישא מיירי לענין דיעבד וע"כ צריך לפרש דאין יכולים לאכול

בין

בין כלם כזית הוה לגמרי שלא לאכלו אבל אם יש מקצת שיכולין לאכול כזית הוה לאכלו ושלא לאכלו הכשר בריעבד : תוס' ד"ה עשרה וכו' בהא סוגיא אפי' ר"י. נ"ב ע' מ"ש במהרש"א ועיין בס' אור חדש שפי' המשנה והתוס' מפרשים כפרש"י ולפרוש הרמב"ם מ"ל דר"י מודה בזה ע"ש. וכתב עוד דלשון הברייתא יחיד ויכול לאכול כו' משמע יותר לפרש"י. והנה מי אנכי לעמוד במקום גדולים אעפ"כ תורה היא. ולענ"ד לא דקו רבנן בהא מילתא כלל ועמ"ש בגליון הרמב"ם פ"ב מה' ק"פ דין ג' באורך ושורש הדברים מקודם הנה במשנה נקיט ואפילו חבורה של מאה ואין יכולין לאכול כזית. אבל בברייתא עשרה ואין יכולין לאכלו שיטה מלשון המשנה במאה לעשרה גם במשנה נקיט אין יכולין לאכול כזית ובברייתא אין יכולין לאכלו. ה"ל דהברייתא לא מיירי מכזית רק הכי קאמר יחיד יכול לאכלו היינו שיכול לאכול כלו שיחזין עליו. ומכאן יצא לו להרמב"ם שפסק שם בדין ב' והוא שיהי' ראוי לאכול את כלו עשרה ואין יכולין לאכלו ר"ל שאין יכולין לאכול כולו אעפ"י שכל אחד יכול לאכול כזית מכל מקום אם אין יכולין לאכול כל הפסח שלא יבוא לידי פסול נותר אין שוחטין. לכך נקיט בברייתא עשרה דוקא ולא מאה דבמאה לא שכיח שלא יכולו לאכול בין כלם כבש בן שנה. אבל במשנה לא מיירי מזה אם יכולין לאכלו כלו רק שיכול כל אחד לאכול כזית ולכך קאמר אפילו מאה שבודאי יכולים בין כולם לאכול כלו אם יש ביניהם אחד שלא יכול לאכול כזית אין שוחטין עליהם. כך הוא פי' המשנה לדעת הרמב"ם הלא כמו' הש"י יבוא מיושב ק' מהרש"א דעל המשנה לא מצי התוס' למר דמודה ר' יהודה כיון דמשנה קאמר דאפיל ב' יכולין לאכול כלו בין כולם רק שאין א' מהם יכול לאכול כזית אין שוחטין הנה בזה לא שייך הבעי. שכתבו התוס' שלא יביאוהו לידי פסול שהרי לא יבוא לידי פסול כיון שבין כלם יכולין לאכלו. רק בברייתא ומיירי כאן באין יכולין לאכלו דהיינו שאין יכולין לאכול כלו בזה כתבו התוס' שפיר דבהא מודה ר' יהודה כיון שאין יכולין לאכלו יביא לידי פסול נותר. ובזה יוסתר ג"כ מ"ש בספר אור חדש דהתוס' מפרשים כפרש"י וכו' עיי"ש דבריו ולא רק דהרמב"ם כתב שאין יכול אחד לאכול כזית זהו כפי פרש"י במשנה. ולכך באמת לא כתבו התוס' במשנה דר' יהודה מודה וכמש"ל. אבל הברייתא מיירי שאין יכולין לאכלו כלו וכמו יחיד ואין יכול לאכול כלו דמפרש הרמב"ם שאין יכול לאכול כלו. ובזה יתי' כל דברי המחבר בס' אור חדש נסתרים : ע"ב רש"י ד"ה הואיל וישנן כו' השתא הכתוב כו'. נ"ב ע' לעיל הס"נ ע"ב דליכא למילף מהתשוה רק מכל ילף לר"א ולרבנן מכי כל : תוס' ד"ה שמא כו' גרים כו'. נ"ב ע' בתשובת נ"ב מה"ת חלק או"ח סי' צ"ד שהגאון מו"ה ישעיה פיק תמה ע"ז ההיכן מצינו זה בגרים. והגאון המחבר שם הראה מקום למ"ש התוס' קידושין דע"א בסוף ד"ה קשים גרים. והר"ר אברהם גר פירש לפי שגרים בקיאין במצות ומדקדקין בהם :

דף צב תוס' ד"ה אבל ט' דלא מצינו בשום מקום כו'. נ"ב ע' יבמות דע"א וע' באור חדש :

ע"ב תוס' ד"ה מאי ט' שהוא יכול להסיטו כו'. נ"ב כגון עפר תחוח : תוס' ד"ה ת"ג כו' דאין משיבין על ההיקש וכו'. נ"ב צ"ע קצת דבאמת ילף מטמא מת טמא אי חוי לאורתא כגון טמא שרץ וטמא מת בשביעי שהוזין וזורקין עליו כך בדרך רחוקה אי חזי לאורתא לבוא ע"י סוסים ופרדים שוחטין עליו וזורקין עליו. ומה טמא מת בששי דלא חזי לאורתא אין שוחטין וזורקין עליו כך דרך רחוקה היכי דלא חזי לבוא אפי' ע"י סוסים אין שוחטין וזורקין דבכה"ג דמי לחולה וערל ומודה ר"ע שאין שוחטין וזורקין עליו כדמשמע מדברי התוס' לעיל צ"ב ב' בד"ה ורב נחמן ע"ש וצ"ל דבכתוב כתיב איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם וגו' ועשה פסח לה' בחודש השני ט' ע"כ למ"ד שוחטין וזורקין על טמא שרץ ועל טמא מת בשביעי ע"כ קרא לא מיירי מטמא מת בשביעי דהוה חייב בראשון ואי לא עביד בראשון חייב כרת כמ"ש התוס' לעיל בשמעתין בד"ה אלו פטורין. א"כ כי אקשי דרך רחוקה לטמא נפש היינו לטמא מת בששי דביה איירי קרא ונגמר מיניה דמה טמא לא מצי עבוד כך דרך רחוקה דאין משיבין על ההיקש. ועוד אף אם תאמר דלגמרי הקש לטמא אף לטמא מת בשביעי א"כ נילף מה טמא מת בשביעי אי לא עביד חייב כרת כך דרך רחוקה היכי דיכול לבוא לאורתא ע"י סוסים אי לא עביד חייב כרת כיון דאין משיבין על ההיקש אלא ע"כ דאין כאן היקש כלל ודו"ק :

דף צה תוס' ד"ה בפרטי כו' דלא יראה הוה ניתק לעשה עכ"ל. נ"ב ע' בשער המלך פ"א מה' חמץ ומצה שהקשה שדברי התוס' סותרים למה שכתבו בדבור הקודם דהוה לאו שקדמו עשה והרי גם לאו בל יראה הוא לאו שקדמו עשה דתשביתו הוא י"ד ואע"ג דאכתי לא עבר על בל יראה ואפשר לע"ד ליישב דר"י ס"ל כרש"י בב"ק דכ"ט ב' דמחצות עובר בבל יראה : ע"ב גמ' דתניא דוחה את השבת כו' מאי טעמא דת"ק כו'. נ"ב קשה דמהיכי תיתי נימא דידחה טומאת וי"ל כיון דע"כ דרש רבנן מועדו בשני לרבויי אפילו שבת א"כ נרבו נ"כ במועדו אפילו בטומאת וע"ז משני מסתברא דטומאת לא מרבינן דמפני טומאה דחיתיו : ד"ה כל כו' דלא איתרבי מהיקשא אלא כרת. נ"ב אף דאין היקש מחצה ובפ"ם דקאי על מצות עשה דשלוח. מ"מ גלי קרא וישלחו מן המחנה מקצת מחנה לאורויי דעשה איכא :

דף צו גמ' והתניא בן בג בג אומר כו'. נ"ב הו"ל לאקשויי מתוך דתניא שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום שהוא משום ביקור דקרבן כדאיתא רפ"ק דע"ז וכמ"ש הב"י בסי' תכ"ט אלמא חזינן דאף פסח דורות בעי ביקור. ועוד קשה מפי דמסיק הכא דהאי הוה למעוטי פסח שני הוא דאתי דאין טעון בקור והרי הכמים דס"ל דשואלין ודורשין שלשים יום קודם ילפי ממשה שעמד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני ש"מ דגם פסח שני בעי בקור כפ"מ שמבואר בסוגי' דרפ"ק דע"ז דעיקר הטעם משום בקור : תוס' ד"ה אבל ט' כיון דכתיב בפסח שני ועצם לא ישברו בו כו'. נ"ב ואין לומר דהכא נמי דרשינן בו אין אתה שובר אבל אתה שובר פסח בפסח דורות הדא דקשה בו למה לי דאתיא מכ"ש דפסח ראשון. ועוד דפסח שני הי' בו פסח דורות דהוא בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים וקבלו התורה בשנה הראשונה בודאי לא מסתבר לחלק בינו ובין שאר פסחי שנים : ד"ה בן נכר כו' כדמפרש לי' התם. נ"ב ועי"ש ביבמות ע"ב בתוס' ד"ה אלא לאפנויי :

דף צח תוס' ד"ה ש"מ כו' דמעיקרא אפשר למעוטי בתקנתא. נ"ב למעט הענבים דאשתור קודם יו"ט :

דף קא תוס' ד"ה שינוי יין כו' דקאמר רבי דעל כל חבית וחבית מברך כצ"ל : בא"ד אלא מרוחק. נ"ב כ"ה דעת ר"ת : ע"ב גמ' מיתיבי בני חבורה כו'. נ"ב תוספתא פ"ד דברכות :

דף קב גמ' ת"ר בני חבורה כו'. נ"ב תוספתא פ"ה דברכות : רשב"ם ד"ה להודיעך כחו דר"י כו' אעפ"י שחבריו פטורין. נ"ב צ"ל פוטרין ר"ל דחכמים חבריו דר' יהודה פוטרין בזה : תוס' ד"ה תניא כו' משום דאיכא דאמרי בסנהדרין כו'. נ"ב משמע דס"ל להתוס' דאפילו בברייתא איתא להאי כללא. ועמ"ש בגיטין ז' ב' ובביצה ס' ב' מ"ש בספרי מלא הרועים ח"ב :

דף קג ע"א רשב"ם ד"ה ה"ג שאמר משום ר' יהושע כצ"ל : תוס' ד"ה והלכתא כרבא כו'. נ"ב משום אמוראים לא הוצרך לפסוק כרבא דהא קיי"ל הלכה כאביי ורבא משום דבתראי נינהו דמאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי. ואפשר דס"ל להתוס' כדעת הסוברים דנגד רבותם אין הלכה כמותם. ע' ברי"ף ורא"ש פ"ב דב"ק סי' ה' ובר"ש ספ"ק דמציעא ובפ' כלל גדול ובפרק המדיר. וע' בתוס' ורא"ש פ"ק דסנהדרין ד"נ ומשום דהכא פליג רבה שהי' רבו דרבא לכך הוצרך לפסוק כרבא. וזה שכתבו התוס' דהא דפסק הלכתא כרבא לאו לענין פלוגתא דזמן אתמר דנחלק עליו אביי דבהא פשיטא דהלכתא כרבא כיון דבזה לא פליגי אמוראי קמאי ולא איירי בזמן כלל. רק לענין יקנ"ה דפליגי בי' אמוראי קמאי תם רבה רבי' דרבא פליג ארבא לכך הוצרך לפסוק כרבא אף נגד רבותיו ואף נגד שאר אמוראי הוצרך לפסוק כרבא אע"ג דקיי"ל הלכה כבתראי מאביי ורבא ואילך מ"מ זה לא מפורש בגמרא :

דף קד ע"ב גמ' אזל שדר לי' לאביי. נ"ב מבואר דאביי הי' גדול בימי רב יהודה. וקשה דבברכות דף מ"ח אביי ורבא הוה יתבו קמי' דרבה ט' משמע שהי' שניהם קטנים כבר חמש כבר שית בימי רבה וא"כ על כרחינו לא הי' אביי קשיש מרבא רק בזמן אחד נולדו. ובקידושין ע"ב ב' אמרינן דביום שמת ר' יהודה נולד רבא וא"כ איך יצוייר שיהי' אביי גדול בימי ר' יהודה כדמשמע הכא אך ראיתי בתר"י שם בברכות דלא גרים רבא רק רבא בר חנן ולפי זה א"ש. ויש ראי' לדבריו מגמרא דשמעתין. ולפמ"ש הרמב"ם דרב אשי תלמידו דרבא ואף דבקידושין שם אמר ג"כ דביום שמת רבא נולד רב אשי וע"כ צ"ל דס"ל נולד לאו דוקא רק דאז נתגדל בתורה ובמעשים טובים א"כ ה"ה ברבא מציגו למימר נ"כ דנולד לאו דוקא ואתי שפיר סוגיא דשמעתין ולק"מ ודו"ק : תוס' ד"ה תוך כו' והרי סופה כו'. נ"ב ע' תוס' ברכות ד' י"ד א' :

דף קו גמ' וקא נסיב לי' קרא דיממא. נ"ב וי"ל דאת קדריש את לרבות לילה :

דף קח ע"א תוס' ד"ה רביעית של תורה אצבעיים כו' השלך רביעית. נ"ב מע"ב וכן תקח ברוחב נ"ב שהוא ששה טפחים והן כ"ד אצבעות : בא"ד או תקח. נ"ב זה חשבון אחר. תקח א' מכ"ד מע"ב אצבעות של גובה המקוה וחלק א' מכ"ד הוא ג' אצבעות חלוק אותן לחומשין הוא ט"ו חומשין השלך עשירית מט"ו חומשין היינו חומש ומחצה נשאר י"ג חומשין וחצי וכן תעשה במים תקח אחד מכ"ד כמ"ש מהר"ם ע"ש : בא"ד או קח רביעית. נ"ב ר"ל רביעית מגובה המקוה שהוא י"ח טפחים והן ע"ב אצבעות והרביעית מע"ב הוא י"ח אצבעות והשלך רביעית מי"ח ישאר י"ג אצבעות וחצי כל חומש מי"ג אצבעות וחצי והן י"ג חומשין וחצי. ומ"ש קחה רובע הוא פירוש חשבון הנ"ל קחה רובע והיינו רובע מע"ב אצבעיים היא י"ח אצבעים וככת תשלך ר"ל כמו שלקחת הרבע כך תשליך רובע מהרובע שלקחת דהיינו מהי"ח אצבעות שהן רובע שהן הרבע הקמה שהוא ע"ב תשליך מהי"ח רובע ישאר בידך י"ג אצבעות וחצי והחלק החמישית קח ולך. ר"ל חומש מי"ג אצבעות וחצי קח בידך דהיינו י"ג חומשין וחצי חומש. ודע שכל אלו החשבונות הם ג"כ במים עד"ז קח רובע מארבעים היא עשר והשלך מהן רובע שהוא ב' סאין ומחצה ישאר בידך ז' ומחצה והחלק החמישית מז' ומחצה קח בידך חומש מה' הוא סאה חומש מב' ומחצה הוא חצי סאה הרי סאה וחצי מים מכוון לאמה על אמה ברום י"ג חומשי אצבעות וחצי חומש. ואח"כ צריך אתה לחשבון של רש"י דבסאה ומחצה היא ל"ו לוגין ר"ל כמבואר ברש"י ודו"ק היטב. ומהר"ם רוצה לומר דמ"ש קחה רובע קאי על המים גם מ"ש התוס' מתר"י מציין בב' נקודות מלמעלה כוחק הנקודות ופירוש שהוא קאי אשל אחרון מהר"י קחה רובע וכל זה הוחק הוא דלא הו"ל להתוס' למסתם רק לפרש בהדיא דקאי החשבון על המים והו"ל לכתוב וכן החשבון קח רובע מהמים סימן ועוד שמוחק ב' נקידות מן מהר"י ועוד תיבת מהר"י אין לו ענין לכאן דמה טובו של המחירות הלו על מה רץ ולמה רק אלא תכוון שתוס' מציין שהר"י מבעלי התוס' היה נותן בהם סימנים ע"ד צחות החידה קחה רובע וככת תשלך והוא מליצת החידה דומה בדומה וחלק החמישי קח לך הוא מפני התרוז לסיים בלך כמו סיום התרוז הראשון שסיים בלך תשלך : בא"ד או השלך עשירית המים כו'. נ"ב זה חשבון אחר ר"ל מי מקוה ארבעים סאה תשלך מהן ד' סאין שהוא חלק עשירית ישאר בידך ל"א סאין וגובה המקוה הוא ג' אמות שהן י"ח טפחים אזי מגיע לכל טפח ב' סאין ב' פעמים י"ח הוא ל"ו ומכלא יבוא החשבון לג' אצבעות שהוא שליש רביעי טפח כי הטפח ד' אצבעות יגיע לג' אצבעות סאה וחצי השלך מג' אצבעות עשירית כאשר השלכנו מהמים דמארבעים כאה השלכנו לעיל ד' סאין חלק עשירית ולא חשבנו רק ל"ו סאין כך תשליך מג' אצבעות חלק עשירית. והנה ג' אצבעות הוא ט"ו חומשין השלך מהן חומש וחצי שהוא חלק עשירית מט"ו ישאר י"ג חומשין וחצי גובה על אמה על אמה אורך והחב וזה למדת סאה וחצי ואח"כ צריך אתה לחזור לחשבונו של רש"י ורשב"ם דבסאה וחצי ל"ו לוגין ובאמה על אמה ל"ו טפחים כו' כמבואר ברש"י ורשב"ם דבסאה וחצי ל"ו לוגין ובאמה על אמה ל"ו טפחים כנ"ל וכן לכל החשבונות של התוס' צריכין לחזור לחשבון רש"י לבד מחשבון ראשון שכ' התוס' : בא"ד והכל אחד. נ"ב כי אצבע וחצי שליש הוא חסר שתות כאצבעיים כי חצי אצבע היא ג' שתותים ושליש אצבע הוא ב' שתותים חסר שתות מו' שתותים שהוא אצבע : בא"ד חסר ממנו רבע שתות הנשאר בגובה שהוא אחד מכ"ד כו'. נ"ב ר"ל שתות שתות הוא אחד מל"ו באצבע ורביע שתות הוא אחד מכ"ד שכן ד' פעמים וא"ו הוא כ"ד :

דף קי ע"א רשב"ם רבא אפקינהו בארבעה כו' קשה האיך הוציא תלמידיו בד' ולא חש לכשפים. וי"ל דבאתרי' דרבא לא הוה שכיחי נשים כשפניות ובזה יתיישב הא דשבת דל"ג א' כמש"ש בגליון :

דף קיא רש"י ד"ה ולא אמרן כו' לישנא אחרינא לא אמרן דשרי עלייהו כצ"ל :

דף קיב ע"א רש"י ד"ה דמסוכר כו' לשון סיכורי עכ"ל. נ"ב בע"ז כ"ט ע"א יע"ש דצריך לגרוס שם בכ"ף : ע"ב רשב"ם ד"ה מאן דמחוור לבושי כו' דאכתי לא מטי שמונה ימים שכובסן. נ"ב אבל מפרש"י נראה ח' ימים משהפשיטן אבל אם הוא ח' משהפשיטן אף שכבסן היום יכול ללובשן :

דף קיג גמ' דריש מתא אסיא. נ"ב עי' תוספות ב"ב ק"י ע"א ד"ה ולא דגרסי אסי ועי"ש שפירש"י פי' אחר : ע"ב גמ' תנא הוא יוסף כו'. נ"ב עי' ביומא דמבואר שם דיוסף הבבלי הי' לו ג"כ אלו שמות איסי בן כו' : רשב"ם ד"ה כלדיים כו' כך פי' רבינו. נ"ב ורש"י גופי' בשבת קנ"ו ב' פי' כלדאי חוזים בכוכבים וכן פי' בערוך. ועי' תוס' שם :

דף קיד רשב"ם ד"ה וכבר קידש היום כו' דמשקיבל עליו או מוציאת כו' כצ"ל : ע"ב גמ' א"כ מאי מצות. נ"ב ומביאר דר' יוסי ס"ל מצות צריכות כוונה אפילו מצוה דרבנן דהא מרור בזמן הזה דרבנן אליבא דכ"ע ועי' במג"א סי' ס' ס"ק ג' שכ' במצות דרבנן לכ"ע אין צריכות כוונה. ולפמ"ש מבואר דר' יוסי ס"ל אפי' דרבנן צריך כוונה דר' יוסי לא הי' בזמן הבית [אבל כוונת המג"א דבדרבנן ל"פ הפוסקים לדינא] :

דף קטז גמ' זכר לתפוח. נ"ב י"ל דזה הוראת הגאולה עפי מ"ש המפרשים דרבי' עם הי' משלים הקץ וע"כ זכר לתפוח שפרו ורבו שם וזה השלים הקץ וגרם הגאולה. וגם מרור הוא הטעם שקישוי השעבוד והמרירות השלים הקץ כמ"ש המפרשים נמצא המרור גרם הגאולה : ע"ב רשב"ם ד"ה כן יגיענו כו' כר' עקיבא וחבירו. נ"ב עי' כתובות פ' הכותב דאיכא מאן דאמר דר' טרפון רבו הוה :

דף קיז גמ' ד"א פסלו של מיכה עומד בבכי כו'. נ"ב מכאן ראית חותכת לדעת רש"י שם שופטים י"ח דגלות הארץ קאי על גלות שהי' בימי סנחריב ולא כפירוש רד"ק שם שפירש שגלות הארץ בימי עלי שנשבה הארון דמכאן מבואר שהי' להפסל בימי דוד : שם מזמור לדוד מלמד כו'. נ"ב ובזוהר מבואר בהיפוך : שם אל תקרי מור עובר אלא מר עובר כצ"ל : תד"ה ה"ג כו' שלמעלה מזה אינו תחלת המזמור. נ"ב ר"ל דלפי זה אנו צריכין לומר דהנך ב' פסוקים שהוא למעלה מהללויה כי טוב ה' דלפי סוגיין הללויה כי טוב ה' הוא ריש פירקא. וא"כ אנו צריכין לומר דהנך ב' פסוקים שלמעלה דהיינו הללויה הללו את שם כו' שעומדים בבית ה' כו' אינו תחלת המזמור לא יהיה המזמור רק ב' פסוקים דהללויה כי טוב ה' הוא ראש פירקא ועוד דיתוסף עוד מזמור א' בתהלים אלא הנך ב' פסוקין הוא סופו של שיר המעלות הנה ברכו כו' : ע"ב רשב"ם ד"ה סבי דפומבדיתא. רב יהודה ורב עינא כו'. נ"ב קשה דהא ביום שמת רב יהודה נולד רבא כדאיתא בקידושין ואיך אמר רבא אשכחתינהו לסבי דפומבדיתא ואין לומר דעל רב עינא לבד הוא אומר דהא אמר דיתבי וקאמרי משמע תרוייהו. וצ"ל ע"ד שכתב הרמב"ם דרב אשי היה תלמיד דרבא והקשו עליו דהא ביום שמת רבא נולד רב אשי וכ' בספר הליכות עולם שער ב' פ"א דהרמב"ם גרס עד שלא מת רבא נולד רב אשי ור"ל עד שלא הספיק רבא ליפטר מן העולם כבר נולד רב אשי והיה ראוי למלאות מקומו כמו עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי ושמואל היה בן ארבעים שנה כשמת עלי. וה"ה כאן ברבא י"ל כן שהיה בימי ר' יהודה רק שלא היה גדול כ"כ למלאות מקומו. ויתיישב מה שהקשיתי בגליון ולפמ"ש לק"מ :

דף קיח גמ' דרש ר' שמעון השילוני. נ"ב ובעין יעקב גרס ר' שמעון הצירוני ובילקוט תהלים ז' י"ג גריס ר' שמעון לבד :

דף קיט דיא"ש כו'. נ"ב ר"ת דוד ישי אחיו ושמואל אחיו דוד ישי שמואל כולם שמואל דוד כולם וכל זה מאודך ולמטה על דרך הסדר שמסדר כאן בסמוך אודך אמר דוד כו' עד אלוהי ארוממך אמרו כולן : ע"ב רש"י ד"ה אין מפטירין כו' לשם חובה. נ"ב עי' בתוס' לקמן דק"כ א' ד"ה באחרונה שמסתפקים בזה אי עיקר מצות בראשונה או באחרונה : תד"ה אמר כו' ליפרך ממתניתין לרב. נ"ב י"ל דמצי לתרוצי דנקט פסח לרבותא דאפילו בפסח דוקא אפוקי מנא אסור אבל במקום זה מותר לאכול אחר פסח אי הוי נקיט אין מפטירין אחר מצה הו"א דאחר פסח אפילו בלא אפוקי מנא אסור כגון במקום הזה ואע"ג דפסח נפיש טעמיה טפי ממצה. מ"מ הו"א דהטעם בפסח דבעינן שיהיה נאכל על השובע משום שבירת עצם כמ"ש בירושלמי הביאו בתוס' לקמן דק"כ ע"א ד"ה מפטירין ע"ש ודו"ק :

דף קכ רש"י ד"ה כלם לא יאכלו כו'. או בזמן הזה שאין פסח אם ישנו כלם עכ"ל. נ"ב לענין אכילת מצה : רשב"ם ד"ה ישנו כולן לא יאכלו כו' אמאי לא אותביני' מיניה לעיל. נ"ב דבריו תמוהין מאד דהאיך יכול להקשות עליו ממשנה דיכול לתרץ דמשנה מיירי בפסח ולא במצה. ואף שרשב"ם כתב לעיל דמוכח בגמ' דאפילו בזמן הזה מיירי תנא מההוא דאביי יתיב קמיה דרבה מוכח דרבה ס"ל אפילו בזמן הזה מיירי תנא אבל משום דרבה ס"ל הכין אין להקשות מזה למ"ד מפטירין דאיהו פליג ארבה וס"ל דהמשנה דוקא לענין פסח מיירי ולא לענין מצה וצ"ע : תד"ה כל וכו' ואע"ג דגמ' לא קאמר הכי כו'. נ"ב ר"ל דבגמ' קאמר שם דאי אשמעינן ערל משום דמאים ואי אשמעינן בן נכר משום דאין לבו לשמים והוא בהיפוך מדברי התוס' אלמא דהגמ' מפרש הצריכותא על גופא דקרא ולא על הדיוק ועל זה כתבו שלא בא להשמיענו כו' והוא מובן ומ"ש ודכוותיה אשכחן בפ"ק דב"ק גבי ושלח לא ידעתי להולמו : בד"ה רב אחא בר יעקב כו' לגבי ר"ש. נ"ב תימה דהא לאחר זמנו קיי"ל כר"ש כדפריך לעיל שמואל ור' יוחנן ורבא ולא מיבעיא לדעת הרז"ה וראב"ד ובעל העיטור שהביא הרא"ש לעיל דכ"ח שפסקו אף לפני זמנו כר"ש כשיטה דלקמן אלא אפי' לדעת הרמב"ם דפסק לפני זמנו כר' יהודה מ"מ לאחר זמנו קיי"ל כר"ש א"כ י"ל לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות אתי למעוטי אחר זמנו דנוקא שבעת ימים שתאכל מצות אסור לאכול חמץ אבל לאחר זמנו מותר ור' יהודה דס"ל אחר זמנו אסור צריך לדרוש מפסוק זה לקובעו חובה ואנן לא קיי"ל בהא כר' יהודה רק כרבא דהכא דלא מצריך קרא לטמא ודרך רחוקה רק מוקמינן הך לא תאכל חמץ שבעת ימים תאכל מצות על אחר זמנו דלא תאכל חמץ תוך שבעת ימים שתאכל מצות וי"ל דאי אית ליה ההיקש י"ל אין היקש למחצה וה"ה לפני זמנו ועוד דקרא משמע לא תאכל חמץ שבעת ימים ואי לפני זמנו אסור הרי שמונה הם : ע"ב רש"י ד"ה הא אפקי' קרא מהקישא כו' ואפקי' מהקישא דעל מצות כו' כצ"ל : רשב"ם ד"ה ר' יוסי אומר כו' דהא רבה קאי כוותיה. נ"ב ולענ"ד אין ראי' מרבה דבזמן שאין פסח ליכא חבורה וכאן שאוכל מצה זכר לפסח אזי כל אחד הוא חבורה לעצמו א"כ כשישן אחד הוי כישן כל החבורה :

דף קכא רש"י ד"ה שירי דם הזבח בזריקה כצ"ל : רשב"ם ד"ה משום חשדי כהונה כו' כדי לאוכלן כולן. נ"ב עי' רש"י ב"ק ה' א' ד"ה ומפגל ועי' פ"י שם :

סליקא לה מסכת פסחים . בעזרת המקבץ כל הנדחים :

חדושים והגהות למסכת פסחים

מאת הגאון הגדול נר ישראל מוהר"ר משה סופר זצ"ל (בעהמ"ח שו"ת חת"ם

דף ד ע"ב בתוס' ד"ה לאו וכו' היינו משום בעירובין ל"ב ע"א:

דף ו ע"ב גמ' דאמר ר' אלעזר. עי' רש"י ב"ק ס"ט ע"ב ד"ה מכאן הנה וכו' ועי' ר"ן ע"ז יף במ"ת פ"ב ע"ש:

דף יד ע"א בתוס' ד"ה שתי פרוה וכו' אף מקומות. וטעמא נלפע"ד משום דכתיב כהים א' תכרים במג"ב כיו ע"א ודלא כמג"א כ"ב הל"ג:

דף כא ע"ב גמ' איסור הנאה. אבל אכילה דכתיב גבי נ"י מודה ר' אבהו כ"כ בתשו' מהרי"ל סי' קל"א פ"ב בניתור

דף כד ע"ב גמ' בטוח פטור פי' בדב ל"ג ע"א תוס' ד"ה כמן וכו': בתוס' ד"ה פים לאוכל ולפי כן דככא עי' נזיר ר ע"א:

דף כו ע"ב גמ' ד"ש שנה למיב. עי' ירושלמי דפייסי ר"ש נפ"ג דמעשר שני:

דף כז ע"א גמ' וסלק אם כאיסור עי' ס"ו ומג"א יא"ר סי' שי"ת כ"ט:

דף כט ע"א בתוס' ד"ה נדון שוא וכו' יקשה. עי' מ"ש הר"ן מס' ע"ז במ"א פ"ג ועיין חמים דש"ס כ"י ימ"כ דף ר"ח ס"ו

דף ל ע"ב ברש"י ד"ה כ"ש ל"ש וכו' אף כל גרבותיה גתידושי לסוגיא דנגוטין ד"ק הוכחתי דבמות סיפר שלא וז"ל אט"ג שקוא ברשותו אינו שלו וכשיג ביתו מה ביתו שלו אף כל שלו וכן יש לכוון תוס' גיטין ס' פ"ב ד"ה הקדש:

דף לד ע"א בתוס' ד"ה גידולי וכו' בשום ובבצלים י"ש זכא ר' יהודה מסיים בה דשוא קנן סחות מבשמורה זרעו כלה ושי' שם בר"ש:

דף לו ע"ב ד"ה אוגיא חטין ושעורין וכו'. עי' מ"ש א"י וכדבריו מבואר בתוספתא דברכות דמייתי של כרא"ש פ' כיצד מברכין סי' כ"א דכוסמין אינן נמשכין לשבעת המינין ע"ש ועי' מג"א סי' קכ"ח סע' ב ס"ש משיפון ע"ש סק"ו:

דף מב ע"א ד"ה לאמר וכו' שהיא בלא. עי' תוס' מנחות נ"א ע"ב ד"ה אף כאן

דף מו ע"ב ברש"י ד"ה ר' אליעזר וכו'. באמירת פה. עי' ש"ך ח"מ סי' רנ"ה סק"ח ד"ה ולפמ"ש דבקים עד"ר ע"ש:

דף עו ע"ב בתוס' ד"ה אסרה רבא וכו'. להרחיק בשאילת יעבן ח"ב סי' קנ"ג כי כנ"ל שיש לה ר"ח חוק ומלה להרחיק טעות סופר הוא.

דף קא ע"א גמ' כל מילי עי' תוס' עירובין ד"ג ע"ב סד"ה לאתויי:

דף קח ע"ב רשב"ם ד"ה אי הי וכו' אסר ישתה ר"ל מבקש הראוי' לשתות בבת אחת וזהו מלא לוגמיו שהוא רביעית מיהא תוס' דינמות פ' פ"א שבית שהוא קלח סתות מרביעית ע"ש ומשו"ה בעירובין י' ע"ב דייתי תוספתא בשם ירושלמי שהכל בכל משתוי יין דמקדש בה נכלן שיעור כמשכר שהוא רביעית כ"ג ע"ש ולפ"ו ברביעים דנזיר הי אסבר לצרף היתר לאיסור דא"כ נתן בו מים אינו משכר:

דף קט ע"א ד"ה כל פסחים עולם בהן בטל בהן ומכיסה בהן כן היא ניסחות הריב"ש הי' רל"ד מ"ש כוונת פירושו עולה בהן כמו עולה במאחים **ע"ב** בתוס' ד"ה אמהא באמתא וכו'. עיין בזה בתשובת הריב"ש סי' רנ"ב ובדברי בשואל שם:

ברא"ש פ"ב סי' כ"ג וסעות הוא רידם וכו' עיין הרא"ה בבדק בבית ריש ג' ריש בשר ג' והר"ן פ"ק דחולין סוגיא דשוחט בשבת וביום הכפורים ועי' תוי"ט משנה ב' פ"ח דמנחות:

פ"י סי' י"ג בו ביום כתב י"נ ספרי תורה. יש לדקדק דילמא בשמאל כתב כדאיתא פ' הבונה ק"ג ע"א ור' יוסי דסדר עולם לטעמיה דס"ל התם דאפי' בשמאל חייב משום רושם ע"ש. ולדידים פ"כ דס"ש מה אבל לדינא י"ל בשבת מה וכתב בשמאל וכ"כ הרמ"ע דה' פסוקים שבתורה כתב בדמע שבוא דבר שאינו מתקיים ע"ש במאמר תיקון דין אבל ב"כ ספרי תורה לא שייך זה אבל י"ל כנ"ל:

הגהות הגאון המובהק כו' מוהר"ר זאב וואלף בהג"מ שמואל הלוי זצ"ל מבאסקוויץ (בעהמ"ס סדר משנה על הרמב"ם)

דף ד ע"א גמ' מזוזה תובה כדר ביא עי' בתוס' במנחות דף ס"ד ט"ל ד"ה טלים שאולה:

דף כא ע"א נפלה לק' חולין שמאין וכו' עיין בתוס' בזבחים דף ע"ג ע"א ד"ה ר' יהודה אומר ובמנחות דף כ"ב ע"ב ד"ה ר"י סובר:

דף סג ע"ב תוס' ד"ה כהרלאת ספק דמ"ל אם ספק למתרה כו'. עי' תוס' בשבועות ד' ל"ו ע"א ד"ה כזיד בשבועות ובכתובות דף ל"ג ע"א ד"ה נתרי בהו מעיקרא ובסנהדרין ד' ע"ט ע"א ד"ה א"נ פלגא ובזבחים ד' ע"ח ע"א ד"ה הפגול והנותר מ"ש בזה:

דף עא ע"א תוס' לרבות לילי יטה"א כו' דדרש"י מיני' שלמי שמחה. דברים כללו המוהים לא ידעתי להם מקום בשום מקום וצ"ע:

הגהות מהרב הגאון המופלא כו' מוהר"ר ישכר בער זצ"ל בעהמ"ס פתחי שערים ונקראו בשם „שער הלקוטות".

דף ב ע"א תד"ה אור לי"ד כו' ומיר נמי איסוריה שרי לאהרינא. וי"ב שבת י"ג ע"א וש"ב ב"מ נ"ב ע"א ע"ז נ"ח ע"ב נ"ט ע"א וכמה מקומות:

דף ג ע"א גמרא ולא הוליא דבר מגונה מפיו. נ"ב עי' ב"ב קכ"ג ע"א: **ע"ב** מבתעי בלשון קלרס כדאר"ה אמר רב. נ"ב עי' ב"ב שם:

דף ה ע"א תולי של מועד מרחשון ושמיני נפקא. נ"ב עי' חגיגה י"ח ע"א:

דף ז ע"ב גמרא דבעידנא דאגביה נפיק ביה נ"ב סוכה מ"ב ע"א:

דף ח ע"ב גמרא כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל. נ"ב עי' ירושלמי פאה פ"ג ה"ז גבי תני וכראיון: שם תד"ה לבדרי' אמי ואי"ת והשתא את ל"ל. נ"ב עי' לקמן כ"ב ע"ב:

דף ט ע"א גמ' אמר רבא האי מאי בשלמא כהם איכר הוה. נ"ב עי' רמב"ם פ"ד מהל' טומאת מת הל' י"ב:

דף יא ע"א תד"ה אבל כי' דלמא הכא שרי ר"י משום פסידא. נ"ב ביצה ל"ו ע"א ועי' בב יעקב ח"א סי' ס':

דף יב ע"א גמ' והנו ויקוס וויקטול מספיקא ורחמנא אמר ושפטו. נ"ב עי' ב"ב כ' ע"ב תד"ה וספק:

דף טו ע"א תו' ד"ה ולד כו' מיהו אי עיבור צורה היינו לינה. נ"ב עי' לקמן פ"ב ע"א תוד"ה בשלמא:

דף טז ע"ב רש"י ד"ה שהותרה מכללה כו' במועדו אפי' בשבת. נ"ב פסחים ס"ו ע"א תוד"ה מה מועדו:

דף יז ע"ב גמ' קשיא. נ"ב עי' ב"ב (נ"ב ע"ב) [רשב"ם ד"ה קשיא]:

דף יח ע"א משום דהו"ל משקה סרות. נ"ב עי' חולין קט"ו ע"ב ותוס' סוטה ל' ע"א ד"ה כא וש"מ תוס' הבני ס"ס ל':

דף כ ע"ב גמ' ותקלה עלמה תנאי היא. נ"ב תוס' שבת י"ז ע"ב ד"ה דלמא: שם תוס' סד"ה הא ר"ש. דלא מתייב לשורפו. נ"ב עי' תוס' שבת כ"ה ע"א ד"ה כך:

דף כג ע"א מידי ואין ד"א כתי'. נ"ב ל"ו ע"א מידי בלבד כתי': תוס' סד"ה מרו ואינו מגלח על נזירות אביו. נ"ב נזיר ס"א ע"ב וס"ב ע"א:

דף כד ע"ב גמ' משום דזיעא בעלמא הוא. נ"ב חולין ל"ט ע"ב תוס' ד"ה שאני ציר:

דף כו ע"ב גמ' ולא ע"ג מגוד בין לגרכה. נ"ב עי' תוס' כתובות ל"ט ע"א ד"ה הואיל:

דף כח ע"ב תד"ה מתמת וכו' שמיבשין התמרים בתנור. נ"ב ע"ז ל"ד ע"א תד"ה דורדי' ובחק יעקב תס"ב ס"ק כ': בא"ד ול"ד לעיסה שנלושה ביין. נ"ב ל"ו ע"א רש"י ד"ה אין לשין:

דף כט ע"ב גמ' ר' אבי אמר דכ"ע אין פודין. נ"ב עי' מעשר שני (פ"ג מי"א) ברע"ב: תוס' ד"ה רב אשי מ"מ שרי להסיק. נ"ב עי' מע"ש (פ"ג מי"א):

דף לב ע"א גמ' אכל גרוגרות ושלם לו תמרים. נ"ב תרומות ס"פ ו':

דף לג ע"א רש"י ד"ה שהיתה לו שעת הכושר כו' דראשית דגנך. נ"ב עי' תוס' קדושין ס"ב ע"א ד"ה אין תורמין:

דף לו ע"ב גמ' מנין למע"ש שנטמא שפודין אותו. נ"ב עי' מע"ש פ"ג מ"ט:

דף לט ע"א גמ' אימא מרירותא דכופי'. נ"ב עי' עירובין כ"ז ע"א גבי ומי אמר אביי:

דף מ ע"ב גמ' איכא דשרי כי האי מלתא בדוכתא דשכיחי. נ"ב כה"ג ביצה י"ד ע"ב:

דף מא ע"א גמ' איכא בינייהו גלי קדר. נ"ב עי' חדוש' הרשב"א חולין נ"ח ע"ב סד"ה הא דגמרי': שם המבשל בחמי טבריי' בשבת פטור נ"ב שבת ל"ט ע"א: תר"ה אבל כדפי' לעיל נ"ב דף ל"ז ע"ב ד"ה דכ"ע:

דף מב ע"א רש"י ד"ה ואל הגבה ידה כו' עוסקת בבצק. נ"ב מ"ח ע"ב: **ע"ב** דסמידא סולת. נ"ב לעיל מ' ע"א:

דף מד ע"ב גמ' מכאן אתה דן לכל איסורים שבתורה. נ"ב עי' רש"י כריתות ד' ע"ב ד"ה ואינן מצטרפין וע"ז:

דף מו ע"א גמ' דאיסורו חשיב. נ"ב בכורות י' ע"א: **ע"ב** רש"י ד"ה מדאו' צרכי שבת כו' ושבת וי"ט הזא קדושה היא נ"ב עירובין ל"ח ע"א: תד"ה רבה כו' הואיל ודאוי לחולה שיב"ס. נ"ב עי' בית יוסף או"ח סי' שכ"ח והשב"ץ ח"ג סי' ל"ז דהותרה או דחויה שבת בס"ב:

דף מח ע"א גמ' ממשקה ישראל מן המותר לישראל. נ"ב זבחים פ"ח ע"א:

דף נא ע"א גמ' בני מדה"י נמי כיון דל"ש רבנן גבייהו ככותי' דמי. נ"ב גיטין ו' ע"א:

דף נב ע"א תד"ה הכוכש כו' כיון שאין כאן אלא הטעם. נ"ב עי' שביעית סוף פ"ז מע"ש פ"ה מ"ו ובתוי"ט:

דף נג ע"א סד"ה מפני כדרך המתנדבין נ"ב ועי' תוס' חולין (מ"א ע"ב) סוד"ה ור"ש:

דף נו ע"ב גמ' וס"ל כמ"ד אין מעילה בגדולין. נ"ב עי' ב"ב ע"ט ע"א:

דף נט ע"א רש"י ד"ה היא למעוטי עבודה שבפנים כו' דכוותי' קממעט נרות. נ"ב מיימוני פ"ט מהל' ביאת מקדש ה"ב והל' ז' ופ"ג מהל' תמידין ומוספין ה"ב: תד"ה אתי כו' הלכך כשמקריב כפרהו מקיים עשה דפסח. נ"ב ס"ה ע"ב תד"ה ומה:

דף סא ע"א גמ' ויבש בליבור כבתיד נ"ב עי' מהרש"א ביצה כ' ע"א ד"ה בפירש"י ובמחנה ראובן:

דף סג ע"א תד"ה ובימן כו' מסתמא אף לערלים קאמר. נ"ב ועי' זבחים מ"א ע"ב ובסוגיא דף מ"ב ע"א שם:

דף סד ע"א סד"ה טעמא. שתא אחרים לשמו. נ"ב עי' לקמן ע"ג ע"ב:

דף סה ע"ב ד"ה אלו כו' זריקת דמו אגב שחיטתו. נ"ב ביצה כ' ע"ב ויבמות ל"ד ע"ב תד"ה נתן לה ותוס' סוכה ריש פ"ד ד"ה טלטול:

דף סו ע"א ד"ה מה מועדו כו' משמע דדריש לה ממתמעית מיעדו. נ"ב ועי' ריש פ"א מ"ט: ד"ה מה לתמיד כו' דתמיד ומילה. נ"ב עי' תורת כהנים דף ל"ג ע"ב גבי קרבן חטאת פ"א ה"ו דהשיב מילה תדיר טפי מפסח. ועי' שו"ת הכ"ל סי' קנ"ב ומש"ש על הגליון:

דף סט ע"א תד"ה במה כו' הלא טשא מי חטאת טמא. נ"ב עי' מרכבת המשנה הל' פרה פי"ד כ"ה:

דף ע ע"א גמ' סכין שנמצאת בי"ד שוחט בה מיד. נ"ב עי' תוס' חגיגה כ"א ע"א ד"ה האונן:

דף עא ע"א דשפירי הרגלי' הי נאכלין גלי א"נ ושמחה בהי ליכא. נ"ב מנחות ל"ט ע"ב ירושלמי עירובין רפ"ג:

דף עב ע"ב והאר"י מודה בי' ר"מ בבעלי מומין. נ"ב ועי' חולין מ"א ע"ב ופריך מדר"י לביעתו:

דף עג ע"א תד"ה אבם כו' קשה א"כ פסח בשאר ימות השנה. נ"ב עי' תו' מנחות ד' ע"א ד"ה אבם בתי' קי' סתו'

דף עה ע"א סד"ה למעוטי וכו' פתילה של אבר מע"ש. נ"ב עי' שו"ת ברית אברהם להגאון המנוח מפיטערקוב ז"ל הא"ח סי' א' ועי' תוס' שבועות ג' ע"א ד"ה ועל הזקן דאפשר בלא"י וקטן: **ע"ב** גמ' השתא לפני מלך בו"ד אין עושין כן. נ"ב מנחות (ס"ב ע"א): תד"ה לפי כו' אמו פדי' דאסור מה"ת. נ"ב עי' ב"מ כ"ג ע"ב:

דף עו ע"א גמ' רב אמר עילאה גבר. נ"ב חלה פ"א מ"ו שבת מ"ב ע"א האלפס והקדרה: שם ל"ל יקמוץ את מקומו. נ"ב עי' צל"ח בעמד ע"ז מה בין יקמוץ ליטול: **ע"ב** תו' סד"ה פ"ג כה"ג לא תשלומין. נ"ב עי' תוי"ט חגיגה פ"ב מ"ד:

דף עז ע"א גמ' שנא' אלה תעשו לה' במועדיכם. נ"ב עי' תו' לעיל ס"ו ע"א ד"ה מה מועדו: שם שאר קרבנות צבור הבאין לכפר אבל עומר. נ"ב עי' תוס' מגלה כ"ג ע"א סד"ה כיון: שם אדרבה עומר ושתה"ל דאלימי דבאין להתיר. נ"ב מנחות ה' ע"א: תד"ה בכן כו' ולהכ"פ אוריב"א. נ"ב מנחות כ"א ע"א ונ"ה ע"ב: שם מדכתי' תמיד ילפינן ליה. נ"ב עי' תוס' חגיגה כ"ו ע"ב ד"ה מנורה: **ע"ב** גמ' הו"א אדרבה דאית בה שתי אכילות. נ"ב חגיגה ו' ע"א: שם האי מיבעי"ל שאין הבשר מותר באכילה. נ"ב עי' רש"י מכות י"ז ע"א ד"ה לפני זריקה: שם הלא קסבר ר"י הציץ מרצה על העולין. נ"ב עי' תוס' לעיל כ"ט ע"ב ד"ה עבהום:

דף עח ע"ב גזרה כו' ויאמרו אפתקד לא הכלנו. נ"ב מנחות מ"ו ע"ב ס"ה ע"ב וש"נ: רש"י ד"ה אלא תרווייהו כו' אבל בהבוד ושרוף. נ"ב עי' מנחות ט' ע"ב תד"ה אותן שירים: ד"ה אוכלין. חולה וזקן. נ"ב [ר"ל שלא לאוכלין שהוקשו שלא למנויין היינו חולה וזקן. ועל דברי הגמ' ואיתקש אוכלין למנויין קאי]: תד"ה כי וכו' דלין מרצה. נ"ב עי' לעיל (ל"ד ע"ב) ובתד"ה שאם זרק:

דף עט ע"ב גמ' וקסבר נשים בראשון רשות. נ"ב נ"א ע"ב:

דף פא ע"ב אלא אפי' נודע לו לפני זריקה מרצה. נ"ב עי' זבחים כ"ג ע"א תד"ה טומאת התהום דזיבה:

דף פב ע"א כאן שהחזיק בדרך. נ"ב עירובין נ"ב ע"א ונזיר ז' ע"א: **ע"ב** תד"ה אבל כו' וא"ת ונילף ק"ו מתרומה. נ"ב עי' לעיל כ' ע"ב תד"ה דאוי לזילוף שבת כ"ה ע"א תד"ה כך:

דף פג ע"א גמ' ור' יותנן סבר דם ובשר חדא מלתא הוא. נ"ב לעיל כ"ב ע"א תד"ה והרי: תד"ה אמר טי' דלא גמרי' דורות משעה. נ"ב מנחות י"ט ע"ב:

דף פז ע"א גמ' אלו בנות ישראל שאוגדות פתחיהן. נ"ב עי' עירובין כ"א ע"ב:

דף פח ע"א ש"מ יש ברירה. נ"ב עירובין פ"ב ע"א: שם אמר רבא הבה וכל דדמי לה הנ"ק. נ"ב סוגיא כי האי בעירובין פ"ב ע"ב: תוס' סד"ה שה. דאיכא היתך מצוה שרי. נ"ב עי' רמב"ם פ"ה מהל' קרבן פסח (הל' ד' ו') ובכ"מ ועי' ר"ן נדרים ל"ו ע"א ובהרא"ש ותוס' שם:

דף פט ע"א ד"ה הני מילי כו' ותימה וכי בשביל דשמא. נ"ב עי' תוס' שבת קל"ו ע"ב ד"ה כזכר דיבור כבי':

דף צא ע"ב רש"י ד"ה איש זוכה כו' אם לקח מקח. נ"ב ב"מ מ"ו ע"ב ובחו"מ סי' קפ"ג וסי' כל"ס: תד"ה איש ולא קטן. נ"ב ערכין ג' ע"א תד"ה למעוטי:

דף צג ע"א גמ' ורחב"ע סבר שני הקנתא דראשון הוא. נ"ב עי' זבחים ק"ו ע"ב:

דף קב ע"א רשב"ם ד"ה להודיעך כו' אם אין מגריכין לברך דסברא הוא. נ"ב אהל דוד יבמות ל"ד ובמסכת ברכות דף ס' ע"א:

דף קד ע"א גמ' ונהגו העם לומר שלש. נ"ב לעיל ק"ג ע"א עי' תוס' שם ד"ה ואמר:

דף קט ע"א גמ' בזמן שבהמ"ק אין שמחה אלא בבשר. נ"ב מועד קטן ט' ע"א:

דף קיא ע"א גמ' אלא דלא פסקינהו רב"ר. נ"ב ב"מ ק"ז ע"א:

דף קיב ע"ב אמר רב ניזהא דתורא. נ"ב עי' שטה מקובצת ב"מ ל' ע"ב ד"ה ר' יותן:

דף קיג ע"ב אי ידע דמזימן לרבי' כבי תרי לימא לי'. נ"ב עי' הומת ישרים:

דף קיד ע"ב רשב"ם ד"ה ש"מ מדקאמר"ה שמבשלין אורז בפסח. נ"ב בה"ם פ"ב אות י"ב ואות כ': תד"ה אחד דליכא למיחש שמא יבנה בהמ"ק. נ"ב מנחות מ"ו ע"ב כ"ה ע"ב לעיל ע"ח ע"ב ביצה כ' ע"ב:

דף קטו ע"ב ד"ה קפא כו' ומשום סכנה תייסינן. נ"ב עי' תשובת הרדב"ז ח"ג סי' תקפ"ד: שם תייסינן למעוטא. נ"ב חולין (ט' ע"ב):

חלופי גרסאות ע"פ נ"י במסכת פסחים

דף ו ע"ב גמ' א"ד אמר רבא בהמת כו' עיסת כו'. פי' בספר הישר לר"ת ובאור זרוע הלכות הלה סי' רל"ה דיש גורסין להיפך דבהמה חייבת בכל ענין ועיסה פטורה בכל ענין. ובזה מובן מ"ש בתוס' בד"ה בהמת. וכן גבי עיסה כו'. רצונם לאפוקי גם מגירסא זו. וז"ש בסוף הדבור ולפי"ז מתיישבות שתי הברייתות [ודברי הרש"א תמוהין דבאמת לא גבי הדדי תניא]:

דף לו ע"א רש"י ד"ה ומאי שנא ממנחות ס' בפוסרין: ומשמרן שלא יחמיצו גרסינן: ככנים זריזין הן: (כצ"ל ומלת הכי ליתא בדפו"י. ומ"ש רש"י כהנים וכו' קאי אמ"ש בגמ' אם אמרו בזריזין):

דף לז ע"א רש"י ד"ה וכן. והתודה כשירה וקרמו. כצ"ל ומלת דהואיל ליתא בדפו"י:

דף פט ע"א במתני' רש"י ד"ה נימנין עד סוף המתני' צ"ל למעלה קודם ד"ה תניא נמי הכי. וכ"ה בדפו"י וז"ש רש"י בד"ה עד שיתפס. ואפי' לר"ש כו' שלא תאמר דמתני' דהאומר לבניו ט' אתיא כר"ש:

דף צז ע"ב גמ' אלא מעתה דכתיב ועצם לא ישברו. צ"ל תשברו. וכ"ה בדפו"י (ונתורה אור צ"ל שמות י"ב. דלא כמ"ש בדקדוקי סופרים שיפה הגיהו בד' התה"ס):

גליון מהרש"א למסכת פסחים

מאת הגאון הגדול כו' מוהר"ר שלמה איגר זצ"ל

דף ב ע"א רש"י ד"ה בודקין שלא יעבור עליו. עי' רש"י ו' סוף ע"א ד"ה אפילו מר"ח נמי ובמהרש"ל וברש"י ו' ב' ד"ה ודעתי' עלויה ועי' ב"ח סי' תל"ג ובס' אור חדש ריש מסכתא אות ג': שם תד"ה אור לארבעה עשר דאי מותר להשהותו אמאי ישרף. עי' שעה"מ עלה ס"ג ע"ד וריש עלה ס"ד:

דף ג ע"ב גמרא מוטבת אני בזו שמורה כורה. אינו מוכרע אם ע"ז שאמר לבון נקיה קאי או ע"ז שאמר לבין קצרה ועי' בהר"ן עלה ק"ל ע"ב ד"ה מפני: שם אמר להו מאליה שפו לי. עי' בתוס' ע"ז סוף דף כ': שם תד"ה מאליה שאינו יכול להלך ברגליו דפטור מפסח. עיין משנה למלך ריש הל' קרבן פסח:

דף ד ע"א גמרא אמר ליה אימא קיימת. ע' עקידה שער ל' עלה ס"ז סוף ע"ב: שם לא לפתח בעידני' באורתא דתליסר. עי' בכ"מ פ"ב מתו"מ ה"ג: שם עד שלא מסר לו מפתחות חל י"ד על המשכיר לבדוק. וכ' הר"ן דא"צ להחזיר הוצאות שעלו להשוכר דניחא לאינש דליעבד מצוה בממוניה וקשה מבכ"מ כ"ט ב' ועי' שער אפרים סי' ב' באורך: שם למאי נפקא מיניה ליטיליה. עי' ת' מים עמוקים סי' ל"ח ועי' יו"ד סי' ס"ה סעיף ה' ובב"י שם עלה מ"ו ע"א ד"ה שכל ירך ובש"ע יו"ד ר"ס ל"ט ובסי' ס"ו סעיף ח' ובב"י יו"ד סי' ס"ט על מ"ש הטור בשם ס"ג בדף ל' ע"ג ועי' תוס' חולין דף ג' ע"א ד"ה המניח. ועי' בב"י יו"ד סי' פ"ג עלה ס' עמוד ד' ד"ה כתוב בהגהת ש"ד עי' בס' ראש יוסף על חולין דף י"ב ד"ה ודע דבא"ח ועי' ט"ז א"ח ס"ח סק"ח וש"ך יו"ד ספ"ג ס"ק י"א וסי' נ"ח ס"ק י"א וט"ז: שם רש"י ד"ה בארבעה עשר שחרית. עי' תק יעקב סי' תל"ז סק"ח: שם בא"ד דודאי בדקו אמש כמצות חכמים. עי' בשה"מ פ"א מאישות ה"ד ובגליון שם: שם גמרא דבדיקת חמץ מדרבנן היא מדאורייתא בביטול סגי ליה. עי' תוס' לקמן כ"א א' ד"ה ואי אשמעי' ובס' מק"ח סי' תל"ח ריש הל' בדיקה וביטול: שם גמ' הימנוהו רבנן. וביו"ד סי' קכ"ז ס"ג סוף הגהה להעמיד הדבר בחזקתו כגון שמירת טהרות גם בדאורייתא נאמן ודוקא לשמור מה שבידו אבל לשמור מה שביד אחר לא. הר"ן פ' לולב הגזול בגמרא שעל מתני' מקבלת אשה מיד בנה או מיד בעלה: שם ע"ב הימנוהו רבנן בדרבנן. אינו ר"ל שרבנן שאח"כ האמינוהו דהא אין ב"ד יכול לבטל כו' אלא ר"ל מעיקרא כך תקנו שיהיו נאמנים וזה שהפך רש"י וכ' בדרבנן הימנוהו רבנן. ספר מגלת אסתר שורש א' עלה ט' ד' א' ע"א דפוס א"ד: שם גמרא אי הוי כמקח טעות או לא. עי' מג"א סי' תל"ז סק"ז ובחו"מ סי' רל"ב ס"ו בהגהה אבל כו' בגוף הבית כו' כגון ט' ובס סי' רכ"ט ס"א ובהגהה שם פירות יפות א"ו: שם רש"י ד"ה בביטול בעלמא דכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו. עי' הגהת מל"מ פ"א מחמץ ומצה ה"ג ד"ה והנה: שם תוס' ד"ה לאו משום דחזקתו בדוק תימה. עי' ס' מק"ח הל' פסח סי' תל"ז סק"ז ד"ה ובזה מיושב: שם תד"ה מדאורייתא. פי' בקונט' מדכתיב תשביתו בספרי (מובא בהר"ן ריש פרקין ד"ה סרי) לא יראה לך שאור בטל בלבך: שם תוס' ד"ה דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי מטעם. עי' קצות החושן סי' רע"ג סק"א וסק"ג: שם תוס' ד"ה הימנוהו אבל בקטנן לא. עי' בשבה"ש בב"ק קי"ד א' ובגמרא שם ע"ב:

דף ה ע"א גמרא רבא אמר מהכא לא תשחט. עי' ריש דף ל' לקמן ובגליון: שם וכתיב כל מלאכה לא תעשו. עי' לקמן תוס' ריש פרק מקום שנהגו דף נ' ע"א ובס' אור חדש שם ועי' מג"א ר"ס תקי"ח: שם ע"ב גמרא ש"מ מדר' עקיבא תלת. עי' שעה"מ פ"ג מהל' ח"ך עלה ס' ע"ד ד"ה ויש לגמגם: שם הותרה נמי שלא לצורך. עי' רש"י ביצה כ"ז ב' במתני' ובתוס' שם ובשעה"מ הל' יו"ט עלה כ"ד ע"ג ד"ה עוד: שם בבורות בשיחין ובמערות מנין. עי' ס' מק"ח על הל' פסח סי' תל"ח דיני בדיקה וביטול ד"ה והנה הפר"ח דבבורות שברשותו אינו עובר כ"א אלא לא על עשה דתשביתו: שם בתגר מנין ת"ל לא ימצא. עי' תוס' רי"ד קדושין כ"א ע"א ד"ה ביובל: שם רש"י ד"ה שמא מדלא נפקא ליה. עי' ת' נודע ביהודה תא"ח סי' ע"ו ד"ה ועוד נלענ"ד לתרץ: שם רש"י ד"ה וש"מ רבי נתן אומר לחלק יצאתה שלא תאמר. נ"ע רש"י יבמות דף ו' ע"ב ד"ה לחלק: שם תד"ה לא אמרי' הכא מה שמבער הוי לורך. עי' בהר"ן ביצה דף ו' ד"ה ודאמרינן יתעסקו בו עממין עי' מג"א סי' תמ"ו ס"ק ג':

דף ו ע"א גמרא אלא למאן דאמר כממון דמי. עי' בש"מ ריש המפקיד ד"ה נעשה כאומר לו ובס' קצה"ח סי' שפ"ו סק"ז: שם כל היכא דמצי מסלק ליה בזוזי. עי' בכורות ע"ז ב' תוס' סד"ה אין מקבלין: שם תד"ה יחד לו בית אלא אמר ליה הרי הבית לפניך. עי' ת' פנים מאירות סי' ס"ג ועי' בשעה"מ הל' חמץ ריש פ' ד' עלה ס"א ד"א ע"ב: שם גמרא ודעתי' עילויה וכי משכחת. עי' ב"י סי' תל"ח בנוסחא א' ברמב"ם ועי' ס' אור חדש ריש מסכתא אות ג' ובב"ח סי' תל"ח וס' מק"ח סי' תל"ח ד"ה והנה הפר"ח: שם גמ' ולאו ברשותיה קיימא ולא מצי מבטל. עי' בס' קצות החשן סי' רס"ב סק"א: שם ע"ב רש"י ד"ה שבודק צריך שיבטל בלבו. עי' תוי"ט ריש פרקין ד"ה בודקין דבמחשבה בעלמא חוזר מבטולו וזוכה בו דמחשבה מבטלת מחשבה: שם ד"ה ודעתו עליה ונמצא עובר עליה בבל יראה משעת מציאתה ואילך אבל למפרע לא. הר"ן ריש מסכתא ד"ה אלא: שם תד"ה ודעתי' עילויה פי' ולא בטל. ברמב"ם פ"ג ה"ח משמע פירוש אחר. ועי' מג"א סי' תל"ד סק"ה:

דף ז ע"א גמרא אין חוששין לקידושין. עי' בתוס' מרובה ע"ב ב' ד"ה דאי. ועי' בשעה"מ פ"א מחמץ ומצה עלה נ' ע"ג ועי' תוס' קידושין ריש דף נ"ה ועי' יו"ד סי' קי"ט סוף סי"ג: שם ושוקי ירושלים עשוין להתכבד בכל יום. במרדכי פ"ק דביצה (בב"י א"ח סי' תקי"ג עלה ר"מ ע"ד) דבביצים ל"א בתר רוב דרובא מולדים קודם יו"ט כיון דדרך לאוכלן מיד הוה כדבר המתכבד: שם רש"י ד"ה בהר הבית דאזלינן בתר רובא דשתא. עי' שעה"מ פ"ד מיו"ט הל' כ"ד עלה מ"ה ד"א ע"א: שם גמרא דודאי להנא משמע. עי' בב"י יו"ד ריש סי' רס"ה:

שם ע"ב רש"י ד"ה והלכתא על ביעור נמי להכא. עי' בב"י א"ח סי' ח' מ"ש על ברכתו ע"מ ציצית וע"ש בבא"ה ס"ק ז': שם גמרא כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן. עי' ש"ך יו"ד סי' י"ט סק"ג:

דף ח ע"א גמרא האמר רבא אכסדרא. עי' בלח"מ פ"ב מתו"מ ה"ד: שם ע"ב גמרא שאין לו קרקע אין עולה לרגל. ברמב"ם השמיט זה ועי' בגל"ח (עלה ריש ע"ג): שם תד"ה שיזכה אבל מי שאינו תוכא ומתחרט. עי' תענית ריש דף ס' ומי שרי לנסויי' ובגליון שם:

דף ט ע"א גמרא ואין ספק מוציא מידי ודאי. עי' פ"ז מ"א ב' תד"ה ואין ספק: שם תד"ה בשפחתו ועוד דכאן לא היה לצורך המת. אולם ברמב"ם כתב דאפילו שלא לצורך כלל רשאי לטמא ועי' ביו"ד שע"ג ה': שם ע"ב תד"ה היינו והכא ספיקא דרבנן היא. עי' בהה"מ פ"ב מחמץ סוף ה"י ובכ"מ שם סוף הלכה ז': שם קבעי אי שרי לאכילה אי לאו. עי' גל"ח לעיל ז' (בספרו הוא עלה ט' ע"ד בד"ה ובגוף הדבר) ועי' מ"ש בגליון מג"א תקי"ג ס"ק י"ג בשם הר"ן בדין לא בדק דברי גם בליכא זכר:

דף י ע"א גמרא דתנן שני שבילין. עי' בט"ז יו"ד סי' קן סכ"ה ס"ק י"ז: שם בבת אחת דברי הכל טמאין. עי' תוי"ט פ"ז מטהרות מ"ה ד"ה אכל אחד: שם על ובדק ואכלת. עי' בכורות ז' ב' אי הכי כי הזיקא דבלע כו' עי' מל"מ פ"ב ה"ח מחמץ ומצה: שם תד"ה הנית דבפרק קמא דביצה. עי' בט"ז סי' תצ"ז ס"ק ט' מ"ש על תמיהת הב"י שם על הטור:

דף יא ע"א גמרא שלא כרצון חכמים הן עושין דברי ר' מאיר. עי' בתוס' ריש פרקין: שם תד"ה קוצרין ואין להמוה מי איכא מידי. עי' כתובות ל' א' תד"ה א"ב בעולה. ועי' בהר"ן פ' כל שעה קל"ט א' ד"ה מדיחן: שם ע"ב מתני' אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש. כר"י דאב"ח אלא שריפה. בעל המאור במתני' לקמן ריש דף מ"ט וק' דגם ר"ג הכא אמר ושורפים ושם דף מ"ט מבואר דר"ג לא ס"ל כר"י. ועי' ס' אור חדש לקמן שם: שם תד"ה זה ידע וכי כדי מכוונים ליום א' ה"ל חוזר ומגיד. עי' סמ"ע ריש סי' כ"ט ובתומים שם:

דף יב ע"א גמרא ואי אמרת טעי אינש כולי האי. עי' תומים ס"ל ס"ק י"ג:

דף יג ע"א גמרא וקימא מר הלכה כרבי גמליאל. עי' מל"מ הל' בית הבחירה פ"א ה"ח:

דף יז ע"ב רש"י ד"ה רבן שמעון ורביעית הויא מקוה מדאורייתא. עי' נדה ב' ב' מקוה שנמדד כו': שם עשר רביעיות הן. ע"ש ברש"י סוף ע"א ובתוס' שם: שם תד"ה אלא דהוו מכאן אומר ר"י. עי' בתוס' פרק המוכר את הבית דף ס"ו סע"א ובב"י יו"ד סי' ר"א עלה ק"פ ד"א ע"א ד"ה ומיהו פי' ר"י עד סוף העמוד:

דף כא מתני' ולא יסיק בו תנור וכירים. עי' בתוס' לקמן כ"ו א' ד"ה שאני היכל כו' והא דאמר בפ' כל הצלמים כו'. ועי' שעה"מ ריש הל' יסודי תורה ד"ה ולענ"ד ק"ל טובא: שם אין ביעור חמץ אלא שריפה. עי' ס' מק"ח על הל' פסח סי' תל"ח ד"ה לכן נראה דר"ל גם בביטלו ככל א"ה דאף שאינו ברשותו חייב לשורפן ככלאי כרם אלא דא"ע על עשה דתשביתו: שם אף מפרר וזורה לרוח. עי' תו' פרק כל הצלמים מ"ג ב' ד"ה אמרו לו: שם תד"ה ואי אשמעינן ואין זה מצוי כיון שאינו יודע. עי' לעיל דף ד' ב' מדרבנן היא דמדאורייתא בביטול כו' ועי' שם בגליון: שם ע"ב גמרא שנאמר לא יאכל חמץ. עי' שעה"מ פ"א מחמץ ומצה ה"ז עלה כ"ח ע"ד ועי' מל"מ ריש הל' מעילה רמב"ם פ"ג ממ"א ה"ו הה"מ פ"ח הט"ז רמב"ם פ"ז מהל' תרומות ה"א: שם או מכור לנכרי בנתינה מנין. עי' ע"ז כ"ו סוף ע"א בתוס': שם תד"ה כל מקום. וא"ת יהא כהנה מהמן נ"ע מתוס' חולין דף ק"כ ע"א ד"ה אלא: שם גמ' ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה. עי' קידושין נ"ז ב' מה שלי בשלך אסור ועי' שעה"מ ריש הל' שחיטה עי' בלח"מ ריש פ"ב משחיטה: שם חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא. עי' בהר"ן נדרים דף י"ט סוף ע"א ד"ה ואלו על ספקו ועי' שעה"מ פי"ב מהל' ע"ז ה"א ובפ"א מהל' חמץ ומצה עלה ב' ד"א ע"א ד"ה וראיתי: שם שולא אדם ירך לנכרי. עי' ע"ז כ' סוף ע"א בתד"ה ר' יהודה: שם היא וחלבה וגידה הותרה. עי' לח"מ ריש הל' תו"מ ות' יד אלי' סי' נ"ו: שם כמים המתנשכים על גבי המזבח. עי' תוס' פ' מרובה דף ע"ב ב' ד"ה דאי ובשעה"מ פ"ה מאיסות עלה מ"ד דף א' ע"ב:

דף כב ע"א רש"י ד"ה אותו אתה משליך הוא אמינא קרא למצותי' והוא מצות עשה. ועי' יומא ל"ו ריש ע"ב אי לאו דל"ת כל נבילה מקרי ניהוק לעשה דלגר כו' תתננה ובתוס' שם ד"ה בטריפה: שם ד"ה מפני שהקומו שמעינן מינה מיהא דגיד מותר. עי' בב"י יו"ד סי' רט"ז בדין אמר לבנו קונם שאתה נהנה לי מ"ש ולענ"ד נראה דאע"פ שיתנם להם ממש מותר: שם תד"ה והרי דם ומסברא מטערינן ברביעית. וא"כ תיקשי גם דם שרץ דאתרבי נבעי שאם יקרוש יעמוד על כעדשה. תוס' סנהדרין דף ד' א' ד"ה מנין: שם ע"ב גמרא מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר. עי' ברא"ש ריש מס' שבת ובפלפולא ס' ס"ב סוף ס"ק ד': שם ת"ל ולפני עור לא תתן מכשול. ובאיסור דרבנן אי יש בו ל"ע עי' תוס' ספ"ק דע"ז ואם הנותן נוהג בו היתר וזה שניתן לו נוהג בו איסור. עי' יבמות י"ד ע"ב אעפ"כ לא נמנעו ב"ש מליבא נשים מב"ה כו' מפני שהיו מודיעים ועי' ת' בית שלמה לר"ש חסין עלה ל"ד סי' ע"ו. וכן בהכר מדולדל דשחיטה אינו עושה ניפול אי נימא דלב"ק אין שחיטתו מוציאהו מידי אמה"ת אפשר דמ"מ ל"ע ל"ש ביה כיון דלדידיה שרי וכוס יין שאני דאפשר שיהיה אסור לו כשינזור מן היין. ת' המונת שמואל סי' י"ד וע"ש עוד בדבר שעדיין אינו איסור אפשר א"ע משום ל"ע משום איסור שיבא אח"כ ובקטן אי איכא ל"ע. עי' ת' דת אש סי' ת' עלה י"ג ע"ד: שם הא לכלבים שרי. עי' בס' כו"פ סי' כ"ז ד"ה והנה נדפס ובכמה מקומות בס' ס"ב. ועי' בכ"מ הלכות מלכים פ"ט הלכה י"ג: שם תד"ה ואבר כדאמר בפ"ק דע"א (דף ו' וש"ס). ע"ש בתוס' ד"ה מנין אלא דנ"ע קצת בב"ק קי"ז אמר לו אגם סובים כו': שם שמחזיק לו הנכרי טובה חשיב כמשהכר. עי' בהר"ן ריש פרקין סוף ד"ה חוץ מנכרי:

דף כג ע"א גמרא אי הכי אפילו לכתחלה נמי. עי' ש"ך יו"ד סי' קי"ז סק"א ובכסף משנה פ"ג ממלכים ה"ז במשנה למלך פ"ג מעבדים ה"ג בד"ה וטפח בתוס' בב"מ ס"ד ב' ד"ה ולא ישכור ולפירוש ר"ת בשעה"מ פ"ה מיסודי תורה עלה ב' ד"א ע"א. ועי' תוי"ט פ"ז משביעית ה"ג סוף ד"ה ולא בנבלות: שם ע"ב גמרא איסור אכילה משמע איסור הנאה לא משמע. עי' ש"ע יו"ד ר"ס קי"ז חוץ מן החלב שנאמר בו יעשה לכ"מ ועי' ט"ז שם דאסור סחורה מה"ת: שם איכא למפרך מה לחלב. עי' פלתי סי' ס"ה ס"ק א' וס"ק ב': שם אסורין בהנאה מאי ביניהו. עי' שעה"מ פ"ה מיסודי תורה עלה ג' דף א' ריש עמוד א':

דף כד ע"ב גמרא שאם הנית חלב של שור הנסקל. עי' תוס' יומא ע"ז א' ד"ה דתנן: שם משום דלא כתיב בהו אכילה. עי' בתוס' לקמן ריש דף כ"ו: שם רש"י ד"ה עיקרן נאסר משום דאכתי לא בשר בחלב חשיב ליה. עי' רש"י מנחות ק"א ב' ד"ה הואיל ובתוס' שם וד"ה פיגל במנחה:

דף כה ע"א תד"ה מה לכלאי ואינו אסור אלא כדרך הנאתו. עי' ע"ז מ"ג ב' תד"ה אמרו לו: שם גמרא מאי חזית דדמא דידך. עי' בכ"מ פ"ה מיסה"ת הלכה ה': שם הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו. עי' פירושו בהר"ן: שם כי פליגי אליבא דר"ש דאמר דבר שאינו מתכוין מותר. עי' מג"א סי' תל"ד סק"ה מ"ד אמי שאכל חלב בשוגג ועמ"ש עליו בס' מק"ח סי' תל"ח ריש דיני בדיקה וביטול: שם רש"י ד"ה דרך הנאתו לאחר שנתבשלו. עי' בכס"מ פ"ח ממאכלות אסורות הלכה ח' ובתוס' יומא ע"ז א' ובר"ן כאן: שם ע"ב תד"ה אף נערה אבל לעבות מעשה. וכן לרבא פ' בן סו"מ שם דהנאת עצמו שאני מבכתת לה דתהרג באומר העו"ג שהבעל לפלוני דלעבור הוא. הר"ן: שם תד"ה לא אפשר דבפסיק רישיה מודה ר"ש וליכא למימר. עי' מג"א סי' שי"ד סק"ה ובעה"מ הל' שבת פכ"ה ה"ד. ועי' בהר"ן על הא דשלהי המביא על כי הוינא בי ר"י ריפשת ויהב לן כו' ואע"ג דחזיא:

דף כו ע"א תד"ה שאני היכל שאין זה דרך הנאתה. עי' בסנהדרין דף פ' א' תד"ה בשור כו' לפי שכן מוקדשים כו' דשרי בשור הנסקל לפי שאינו דרך הנאתו ועי' שעה"מ פ"א מיסודי התורה ה"ח ד"ה ומעתה תמיה: שם בא"ד והא דאסר בפ' כל הצלמים. עי' לקמן ק"ח א' תד"ה והנן נמי: שם בא"ד והיא דרך הנאה ועוד דגבי. עי' מ"ש בגליון שו"ע יו"ד ריש סי' רע"ז: שם דגבי ע"א לא כתיב אכילה. עי' ע"ז י"ב ב' תד"ה אלא: שם גמרא משום דיש שבח עצים בפת זה וזה גורם. ובהקדם כתב הב"י יו"ד סי' רע"ז (עלה קנ"ו ריש עמוד ד') דאפשר כיון דתמיד טובא גם זה וזה גורם אסור (וכן אם הוא דשיל"מ י"ל דאסור זוז"ג) ועי' ע"ז בתוס' דף מ"ח ריש ע"ב ובמתני' שם זורעים כו' ובגמ' שעליה: שם ע"ב תד"ה חדש יותן דגחלים מוקלים הן ואמר ר"י. עי' בר"ן ע"ז שם ס"ב ב' ד"ה וגרסינן כ' להרן דיש שבח עצים בתבשיל לא שמענו: שם ד"ה בין חדש דהכא הוי בדיעבד. עי' לקמן הלכה א' תד"ה אמר רב:

דף כז ע"א גמרא ואמר אביי לא שנו. עי' בפ"מ בפתיחתו להל' תערובות ח"ג פ"ד ד"ה והנה מכל אלה: שם אמר ר"פ כשהבוקה כנגדו. עי' לקמן ע"ה א' תד"ה וגרפו: שם גמרא אמר ר"י אין ביעור חמץ אלא שריפה וגרע פירור וזורה לרוח מביטול ב"ח ס' תל"ה. ועי' אור חדש ריש מסכתא אות ג': שם ע"ב רש"י ד"ה בעלי שלמים ואיסור' מיהא רכב רכיבה עלייהו. עי' רש"י מנחות דף ד' ב' ד"ה לא נהנין ובשעה"מ פ"ג מחמץ ומצה עלה ס"א ריש ע"ג: שם תד"ה חוץ מעצי תימה לרשב"א תיהוי כעבודה. עי' ש"ך יו"ד סי' קמ"ב סק"ב: שם גנורא ואפר הקדש לעולם אסור. עי' שעה"מ פ"ג מחמץ עלה ס' ד"א ע"א:

דף כח ע"א תד"ה והמן אפילו לאחר שהותיר עובר בכל שעה. עי' בתוס' לקמן סוף דף כ"ט ובגליון שם: שם ד"ה ותנן ואינו אסור אלא כדרך הנאה. עי' הגהת מל"מ פ"ה מיסה"ת הלכה ח' ובמל"מ ד"ה וראיתי להתוס': שם בא"ד אבל בע"ז לא כתיב אכילה. עי' לעיל כ"ו א' תד"ה שאני היכל: שם רש"י ד"ה או דלמא שמא יזרקו שלם וימצאנו. עי' ס' מק"ח על הל' פסח סי' תל"ח ד"ה אמנם לולי דברי רש"י: שם ע"ב תד"ה וחד וא"ת ולחזקיה מנלן. עי' ס' שעה"מ ריש הל' חמץ ומצה:

דף כט ע"א גמרא מי סברת אסיפא קאי ארישא קאי. כעין זה במשנה ו' פ"ז דסוטה: שם האוכל חמץ של הקדש במועד מעל. עי' מל"מ פ"ג מחמץ ה"ח ודבריו צ"ע: שם קסבר אין פודין. הרמב"ם פ"ב מאיסורי מזבח הלכה י': שם תד"ה מאן הם כן לרבי דאמר לקמן. עי' בתוס' לקמן ל"ג ריש ע"א: שם ד"ה רבי נחוניא הקשה ריב"א תאלי פטורין. עי' בס' קצות החושן סי' כ"ח סק"א ד"ה ובזה ניחא: שם ד"ה אין פודין את ותי' ר"י דהכי קאמר אין פודין מדרבנן. עי' שבועות י"א ב' תד"ה אי הכי: שם גמרא קסבר דבר הגורם לממון. עי' בס' קצות סי' ל"ד סק"א וסי' שפ"ו סק"ז: שם דבר הגורם לממון כממון דמי. עי' ס' מקור חיים על הל' פסח סי' תל"ח ד"ה ועתה נבאר שתמה עמ"ש בת' ש"א סי' ע"ז ועי' ל"ו סי' תל"ה בחידושים סק"ב וצ"ע מכל הפקר: שם אסור בנותן טעם. עי' שעה"מ פ"א מחמץ ומצה הלכה ה' עלה כ"ה ד"א ע"ב. עי' בפ"מ בפתיחתו להלכות תערובות ח"ב פ"א ד"ה אלא אי קשיא: שם ע"ב תד"ה אין פודין והיינו נמי טעמא. עי' בכורות ט' ב' וכד"ה דאר"א דאשה יודעת כו'. ועי' תוס' ע"ז ר"פ השוכר ס"ב א' ד"ה בדמיהן ובתוס' קדושין נ"ו ב' ד"ה המקדש: שם הא חזי בעיניה שלא כדרך הנאה. עי' מל"מ פ"ה מיסה"ת ה"ח ד"ה וראיתי להתוס' ובהגהת מל"מ שם: שם תד"ה רב אשי ומכאן מוכיח ר"י. עי' לקמן דף ל"ה סוף ע"א בתוס' ובגליון שם: שם וטעמא משום דלא ירא ניפק לעשה. עי' תוס' נ"ה א' ד"ה בפרעי' קא ממעט ודי - ובשעה"מ הל' חמץ ומצה עלה נ"ג ד"א ע"ג ד"ה גם. ובעמוד ג' שם ד"ה ולענ"ד ובמל"מ פ"א מחמץ ומצה ה"ג דגם בשהשה לא ע"מ לבערו איש לוקה. אך בזה עכ"פ אסורא עביד וד"ז לצ' עי' בתוס' כ"ח ד"ה וח ז. ועי' בהגהת מל"מ שם סוף הלכה ג':

דף ל ע"א גמרא תנן בזמנו בין במינו בין שלא במינו. עי' רש"י ע"ז ד' ע"ד א' ד"ה הרתי אית להו ובהב"י שם ובגל"ח פסחים פ' ב' ד"ה ועפ"י מה שכתבתי (בספרי עלה י"א ע"ג): שם שלא בזמנו. עי' בלח"מ פ"א מתו"מ הלכה א': שם ואי לא דרבינא לכו כר' שמעון. סוכה דף ב' ב"כ ד"ה א': שם ולידרוש להו. הביאוס בין סוגיא זו לסוגיא פ' לולב הגזול ל"ד ב' ויבוין עי' בהר"ן שם עלה רמ"ח ע"א: שם רש"י ד"ה בני תילא אע"פ שאופיהו יום זה. עי' מ"ש ע"ז בב"י יו"ד ריש סימן ק"ב קרוב לסוף דבור ראשון: שם ד"ה אמר רב קדירות דקי"ל נותן טעם לפגם מותר. פי' רש"י נדבור שאח"ז בסמוך והאי משהו חשיב להו. ועי' תה"ד סי' קכ"ח מובא בב"י סי' תמ"ז שנסתפק לסברת האומרי' דכל דאסור במשהו אסור גם בנט"ל מה דינו אם תרוייהו איתנהו משהו ונט"ל ועי' עליו בשעה"מ הל' חמץ ומצה עלה ס"ו ע"ד: שם תד"ה אמר רבא דוקא בחמץ בפסח משום חומרא דחמץ. ורמב"ם פט"ו הכ"ב ממ"א כתב כיון דכתב כל מחמצת לא תאכלו החמירו בו: שם תד"ה אמר רב קדירות דוקא בדיעבד שרי אבל לכתחלה אסור. נ"ע לעיל כ"א ב' תד"ה בין חדש. ועי' תשו' חכם צבי ועי' שעה"מ הל' חמץ עלה ס"ו ע"ד ובתו' ע"ז דף ע"ו ע"א ד"ה מכאן ואילך ובשעה"מ שם ע"ג: שם תד"ה דלמא אתי דהא לא שכיח שיתערב לו חמץ. עי' שו"ע א"ח סי' תמ"ז ס"ד: שם ע"ב גמ' ד"ה והתורה העידה על כלי חרס. עי' בהרא"ש סוף מסכת ע"ז דע"ז סי' ל"ו. ועי' שעה"מ פ"ה מחמץ ומצה הכ"ה עלה ס"ה ע"ד ועי' ט"ז יו"ד ר"ס נ"ג:

דף לא ע"א גמרא כי פליגי דזבין מלוה. עי' שב"י חו"מ ריש סי' ק' בשם ת' רשב"א. עי' ריטב"א קדושין ד"ח ע"ב ד"ה אינו: שם דזבין מלוה וקדים מלוה. עי' ב"ב ע"ו ע"ב תוס' ד"ה קני לך ובקצות סי' ס"ו סק"ב: שם כיון דמטא זמניה ולא פרעיה. עי' בנימוקי בב"מ דף קל"ט א' מ"ש בשם הר"ח: שם תד"ה משעבדנא חשבינן ליה כאלו היא בידו. עי' ש"ך סי' ס"ה ס"ק כ"ב וס"ק כ"ד ד"ה מיהו עי' סמ"ע סי' ס"ו סק"א עי' בקצות פ"ו ס"ק ה' וס"ק ז': שם ע"ב גמ' כגון שהרהינו אצלו וקמיפלגי בדר' יצחק. עי' בקצות סי' ע"ב סק"ב עי' שעה"מ ריש פ"ד מחמץ ומצה עלה ס"א ריש ע"ג ובפרק ה' מאישות הלכה כ"ג עלה כ"ו ד"א ע"א: שם הא דלא אמר ליה מעכשיו. עי' בכ"מ פ"א מחו"מ הלכה ד': שם תד"ה בדרבי יצחק שהלוה לנכרי על חמצו תנן דמשמע בשעת הלואה. עי' ש"ך חו"מ סי' ע"ב סק"ט ד"ה ועוד נלפענ"ד דרך אחרת: שם דכיון דלא בשעת הלואה קונה. עי' ש"ך חו"מ סי' ע"ב סק"ט ד"ה ומה שהקשו: שם וכן יש לפרש בהשולח. עי' ש"ך שם ד"ה וגם הך: שם תד"ה שקונה משכון דהלוהו על המשכון שומר שכר בעי למימר. עי' ש"ך סי' ע"ב סק"ט ד"ה ומה שהקשו:

דף לב ע"א גמרא דלא גרע מגזלן דתנן. עי' בכ"מ מ"ג א' תוס' ד"ה והתנן: שם שאם רצה הכהן מריצה לפני כלבו. נ"ע בהר"ן שבת ריש פ' תפנין במתני' וברש"י שם ורש"י לקמן מ"ו סוף ע"א ועי' בח"ר שבת שם: שם ע"ב תד"ה ואין נתינה אע"ג דכתב בהן נתינה לא בעינן שוה פרוטה. עי' תוס' שבת כ"ה ריש ע"ב ד"ה תתן ובמל"מ פ"ו מהלכות מ"ע הלכה ז' בד"ה שוב ראיתי:

דף לג ע"א תד"ה ומינה דבשאר נהנה ליכא מיתה. עי' תוס' לעיל כ"ט א' ד"ה מאן י"א:

שם ע"ב תוס' ד"ה לאימת אין מקבל הכשר בפחות מכביצה. עי' שעה"מ פ"ו מהל' ברכות:

דף לה ע"א מתני' שאין למכור בשוק יוצאין בהן. עי' בהרא"ש פ' זה סי' כ"ג: שם רש"י ד"ה אין אדם יוצא בה ידי חובתו דלאו דרך אכילה. עי' חולין כ"ב א' בשלמא אם מנה היא כו' והאי לאו לחם עוני הוא עי' מל"מ פ"ה מיסודי תורה ד"ה ויש לחקור: שם ע"ב רש"י ד"ה דמאי לא חזו ליה יצא מי שיש לו איסור אחר. עי' בב"ק פ' מרובה ע"ז ב' תוס' ד"ה אומר היה ר"ש במל"מ פ"ז מתרומות ה"א: שם אי נמי הויא לה מצוה הבאה בעבירה מכאן דאף באיסור דרבנן הוה מהב"ע. ועי' סוכה ל"ג ב' גמרא ואין ממעטין ביו"ט הא עבר ולקטן כשר ובשעה"מ הל' לולב פ"ז ה"ה ועי' רש"י ברכות מ"ז א' ד"ה הא לא חזי ליה:

דף לו ע"א גמרא מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ. עי' זבחים ס"ט סוף ע"א ובתוס' ד"ה ר' יהודה:

דף לז ע"ב תד"ה ות"ק אי אפשר שלא יתבשל מעט. עי' תוס' זבחים נ"ה ב' עי' מג"א סי' תס"ז סקל"ג סד"ה גם מ"ש ועי' בהר"ש פ"ג דחלה מ"ו בשם הירושלמי ועי' ס' חוות דעת סי' צ"ה ס"ד:

דף לח ע"א תד"ה אבל תלתו כיון דמדרבנן אין לה פדייה. עי' שעה"מ עלה ס"א ד"א ע"א סוף ד"ה אמנם עי' ב"ש סי' כ"ח סק"ג: שם ע"ב גמרא ותיפוק ליה דהוה ליה מצה עשירה. עי' שעה"מ הל' חמץ עלה ס"ט ע"ג ד"ה שם:

דף לט ע"ב מתני' לא ילעוס אדם חטין. עי' ס' בית הלל יו"ד סי' קנ"ה ס"ק ג' ובמג"א סי' תס"ו סק"ב:

דף מ ע"ב גמרא לנכרי מאי טעמא לא. עי' ש"ך יו"ד סוף סכ"ז: שם הכל נותן לתוך הקערה. עי' ת' ג"ו חלק א"ח כלל ג' ס"ב עלה ג' ע"ג ד"ה ומתוך בשם ירושלמי דאף כלי שני תוכו ככלי א': שם תד"ה האילפס צריך לאוקמא בכלי שני. עי' שבת ל"ט א' תד"ה כל:

דף מא ע"א גמרא ת"ר במים אין לי אלא במים. עי' ת' בית יעקב סי' כ"ד ועי' גליון רש"י לקמן ריש דף ע"ד: שם איכא בינייהו צלי קדר. עי' רש"י סנהדרין דף ד': שם מ"ש בשבת דלא דתולדה אש בעינן וליכא. נ"ע בהר"ן סוף מסכת ע"ז במה שהשיג על רמב"ן וכתב דמולה יש בו משום מבשל ועי' עליו בשעה"מ פ"ח מחמץ ומצה הכ"ד עלה ס"ה ע"ב ד"ה האמנם: שם תד"ה איכא בינייהו

ביניהו ואית והיכי יליף שאר מקוים. עי' מל"מ פ"ב ממהלכות אסורות סוף דבריו בהל' א': שם ע"ב גמ' ברפי הוא דלא לשי. עי' ת' שער אפרים ס"ה ביישוב קושיית הכ"מ כאן:

דף מב ע"א תד"ה ואלו עוברין ועוברים היינו מעל השולחן. עי' בתוס' ריש פרקין ועי' בשעה"מ פ"ד מחמץ ומצה הלכה א' עלה ס"ג ע"ד:

דף מג ע"א רש"י ד"ה רב נחמן סבירא ליה נוקשה בפיניה אסור מחמץ. עי' ביאורו בב"י א"ח ריש סי' תמ"ב: שם גמרא ב"ת נוקשה לר' אליעזר לית ליה ות"ת מלה אינה נאמרה בה. ת' דבר שמואל אבוהב סי' רל"ד: שם דכתיב כל מחמצת לא תאכלו. עי' תוס' יבמות ר"פ יוה"כ סוף ד"ה ואי תני שיעור תאכו מ"ם מכל חלב דאתרבי ה"ם ות"ת אימא כ"א אסורה בעלמא: שם ע"ב גמרא סלקא דעתך אמינא הואיל וכתיב. עי' תוס' מגילה דף ד' א' תוס' ד"ה שאף: שם כל שישנו בבל תאכל חמץ. עי' בשעה"מ פי"ב מהל' ע"ז ה"ג עלה מ' ד"א פ"א ד"ה ושוב ראיתי: שם תד"ה סלקא דעתך אמינא בלא יאכל נשים חייבות בכלאים וכי תימא ה"ג. עי' ברכות כ"א תד"ה שב וא"ת שאני:

דף מד ע"א גמרא הנא לכותח הבבלי דלית ביה כזית. עי' חולין ברש"י דף ל"ט ועי' בשעה"מ פ"א מחמץ ומצה ה"ו עלה כ"ה ועי' בב"י הל' שבת סי' תמ"ב ד"ה ומ"ש רבינו ופסק הרמב"ם כר' אליעזר: שם בטלה דעתו אצל כל אדם. עי' שו"ע א"ח סי' קס"ח סוף סעיף ו': שם בטלה דעתיה אצל כל אדם נסמן המקומות במס' סוכה ריש דף ד': שם רש"י ד"ה ומשני מאי נוקשה. שיעור ארבעה ביצים אצל הרמב"ם פ"ב משביתת עשור כ' ג' ביצים: שם ע"ב גמרא ומה נזיר שאין איסורו איסור עולם. עי' רמב"ם פ"ו מנזירות ה"ג:

דף מה ע"א גמרא איסור ואיסור מיבעי'. עי' זבחים ע"ח א' תד"ה הפגול: שם ע"ב גמרא מפני שראויה לשותקה. עי' בלח"מ פ"א מחמץ ומצה ה"ב ד"ה ואסור החמץ ואסור השאור ובהה"מ שם סוף הדבור:

דף מו ע"א גמרא ובעי לאטבולי בפסח דאיסורו חשיב חולין. עי' רש"י ביצה כ"ז ב' במתני': שם כגון דנגע שרץ בהאי בצק בפסח דאיסורו השוב חולין כעין ס' זו קאת בהר"ן סוכה פ' הישן עלה רמ"ב ב' במתני' ד"ה רבי אליעזר דבליל ראשון כיון שהכתוב קובעו חובה לאכלו בסוכה שאוו לכזית אכילת קבע ויוצא בו ידי סוכה: שם כדי הילוך ארבעת מילין. עי' ברש"י נדה כ"ה א' ד"ה שעבדן. ועי' ת' רב חלק יו"ד סי' כ"ג: שם רש"י ד"ה כיצד מפרישין או להאכילה לכלבים מבואר יותר ברש"י כ"ז ב': שם אי אפשר שאין שורפין. עי' רש"י שבת פ' מפנין משנה א' ובת"ר שם ובתוס' שבת כ"ה א' ד"ה כך אתה מוצא וברש"י ביצה כ"ז ב' ולעיל ל"ב סוף ע"א ובתוס' ביצה כ"ז ב' ולהאכילה לכהן שטבל לקריו עי' בהר"ן: שם שאין שורפין קדשים ביום טוב ותיקון לבשלה. עי' בהר"ן: שם ע"ב מתני' לא זהו המן: עי' בתוס' לעיל סוף דף ק"ט ובשעה"מ הל' חמץ ומצה עלה נ"ג ע"ג ד"ה ולענ"ד: שם גמ' ורבי יהושע סבר טובת הנאה אינה ממון. עי' ש"ך חו"מ סי' ש"ג וס' מק"ח על הל' פסח סי' תל"א ד"ה ופתה אכתר: שם איתמר האופה מיום טוב לחול. עי' ביצה י"ב א' תוס' ד"ה ה"ג רש"י: שם רבה אמר אינו לוקה. ואם בהמה מכוין לספק אורחים גם לכתחלה שרי. ת' שבו"י סי' כ"ג: שם רב חסדא אמר לוקה לא אמרי' הואיל. עי' לקמן ס"ב א' תוס' ד"ה כי לית ליה: שם רבה אמר אינו לוקה אמרי' הואיל. עי' מנחות ר"פ ר' ישמעאל תד"ה לכעלות דגים. עי' יומא כ"ד ס"ג: שם אמר ליה רבה לרב חסדא לדידך. נ"ע בהה"מ פ"א מיו"ט ה"ט ועי' עליו בשעה"מ פ"ג מחמץ ומצה עלה ס"א ד"א פ"א ד"ה המנס לענ"ד: שם לדידך דאמרת לא אמרינן הואיל. עי' בהר"ן ריש ביצה [עלה קפ"ג א' ד"ה ואידך שני יו"ם] דמה דמדאורייתא אסור לבשל לצורך עו"ג היינו בדברים האסורים לישראל (דאל"כ אמרינן הואיל) ועי' בש"מ שם דף י"ב סוגיא דמתוך כתב דנהי"כ דלבשל לעו"ג גרע מצלא לצורך כלל דלא נימא בי' הואיל ולא מתוך והרמב"ם פ"א מהל' יו"ט הלכה י"ב כתב אין אופין כו' וכתב הל' פ"ו המבשל לעו"ג אינו לוקה משום הואיל מוקשה קצת דהא בהל' י"ג ע"כ מיירי בדברים אסורים לישראל ועליה כתב בהל' פ"ו דאינו לוקה משום הואיל וזה שייך רק בדברים המותרים לישראל: שם בשלמא לדידי דאמרי' הואיל. עי' בחדושי רשב"א חולין דף ע' בד"ה ועוד טעם אחר בדבר: שם רש"י ד"ה לא זהו אינו שלך ולא של חבירך. נ"ע מזה על מ"ש בפי' ד' ה' דגם אי של הפקר חייב לבער דטעם הי' של אחרים בירושלמי משום דאי לבערו: שם תוס' ד"ה הואיל (ראשון) ואח"כ תאפה מטעם הואיל. עי' שעה"מ פ"ג מיו"ט כ"ט עלה מ"א ע"ג: שם ד"ה הואיל (שני) והא של גבוה נמי חשיב כשלו. עי' פ' בכל מערכין דף ל' ב' תד"ה ולפרוש: שם והואיל אי בעי פריק נמי לא אמרינן. עי' גליון לקמן דף מ"ח ע"א על רש"י ד"ה אבל הכא: שם ד"ה רבה אמר. אי אמרת הואיל היכי משכחת לה. עי' בהר"ן ריש פ"ק דביצה ד"ה ואידך בי' יו"ט של ראש השנה: שם בא"ד וי"ל כיון דלא שכיח כלל. נ"ע בתוס' חולין דף פ"ו ריש ע"ב:

דף מז ע"א תוס' ד"ה ואי אמרת. אע"פ שיהא ראוי לבו ביום והא אסור. עי' לקמן ס"ב א' בשלמא דרבה כו' הכא מחוסר מעשה: שם אין להן שום הסרון בגופו. עי' ברש"י יומא סוף ס"ב ד"ה אין מחוסר זמן לבו ביום: שם ע"ב גמ' וכתיפה ביום טוב מי שרי. עי' לקמן תוס' ריש דף ס"ב: שם דכתיב והיה ביום הששי והכינו. עי' בהר"ן ריש ביצה: שם תד"ה ולוקה. אבל לבית הלל שרי אפי'. ומ"מ י"ל דגם רבה אית ליה מתוך אלא דבהא פליג על ר' יוחנן וסובר כיון דאיתו ראוי לאוכלו אלא באיסור לא מקרי צורך קצת. שיטה מקובצת ביצה דף י"ב בסוגיא דמתוך:

דף מח ע"א גמ' ואי אמרת איסור מוקצה דאורייתא. עי' פ' לולב הגזול ל"ה ב' ,ושל דמאי כו' כיון דאי בעי מפקר נכסיה" ועי' ת' בשמים ראש סי' נ"ב: שם רש"י ד"ה אבל הכא. הא אי בעי פריק ליה. לא כתב רש"י הואיל אי בעי מתשל. משום דממעינן דס"ל לר"א הקדש טעות שמיה הקדש וא"כ אין נשאלין על ההקדש ועי' בתוי"ע במתני' ד"ה ר' אליעזר:

דף מט ע"א מתני' דברי ר"מ עי' גליון לעיל י"א ב': שם תוס' ד"ה והכמים אית ליה תקנה בביטול. עי' ס' אור תדש ריש מסכתין אות ד':

דף נ ע"א מתני' מקום שנהגו. עי' פי' משניות לרמב"ם גיטין פ' הניזקין על מתני' ואלו דברים אמרו מפני דרכי שלום מ"ש על מנהגים באיסם נאותים ללשון הש"ס ובתוס' יבמות ע"ט כמנהג מ' ממון ועי' בא"ה א"ת ס"ם תר"ן ות' נ"צ ס' ע"ה דאין להאמין להמונים שאומרים כך המנהג. ות' שער אפרים סי' ט' עלה י"ג. ד"א ע"ב. ד"ה ועל דבר כו' ועי' ש"ע יו"ד ר"ס רי"ד וסי' רכ"ח סכ"ח נראה סתירה. עי' פלפול רחב בדיני מנהג בס' פרי תואר על יו"ד ס"ס ל"ט עלה מ' ד"א ע"א ד"ה גרסינן בפסחים. ועי' פ"ת א"ת סי' תצ"ו קונטרס מיוחד לדיני מנהגי איסור: שם תד"ה מקום דמדאורייתא אסורה. בהר"ן כתב דאפשר רק אסמכתא אקרא: שם ע"ב גמרא אנן לא אפשר לן. עי' ת' חות יאיר סי' קכ"ו עלה קי"ח דבמקום וקהלה תלוי לא באבות:

דף נא ע"א תד"ה אי אתה תימא אם כן. עי' בס' פרי תואר על יו"ד ס"ס ל"ט עלה מ' ע"א ד"ה ולעמוד על עומק ובדבורים שאחר זה: שם גמרא ה"מ היכא דאין דעתו לחזור. עי' ת' רש"ך ח"ב סי' כ"ו ות' מהר"ש הלוי ס"ח דבעשה מעשה במורה שנשתקע שמה או שנשבע על כך הוה כקנה בית דירה:

דף נב ע"א גמרא מנדין על שני ימים טובים ביו"ט א' דוקא בעבר אדאורייתא אבל בעבר אדרבנן כיון דלא קעקר לכולי' מצוה מכין אותו. הב"י ר"ס תנ"ו עפ"י פירושו בדברי הר"ן. ועי' ש"ך יו"ד סי' של"ד סק"ע: שם דכמערבא הוי ממנין אגגדתא. עי' בהלפסי: שם ולא הוי ממנין אשמתא. עי' מו"ק י"ז א' בגליון ע"ת מעולם: שם ע"ב לאוכלה כו' ולא להספד. עי' תוי"ט סוף פ"ד דשביעית ריש משנה י':

דף נד ע"ב תד"ה לאו ותיכן (דנקט עא"ל) דנקט ספיקא דאף הבה"ם של מוצאי יוה"כ נמי אסור דכאן לא הוי כש"כ כיון דתוספת יוה"כ אסור מס"ת והכן (עי' בו ותמצאנו המ"ל):

דף נה ע"א מתני' לא היו עושין כל עיקר הלילה. עי' לעיל דף ב' ב' תד"ה רבי אליעזר:

דף נז ע"א תד"ה דכריך ידי' ותגילה פוסל בקדשים. עי' ת' פנים מאירות ח"ב סי' נ"ח:

דף נח ע"א תד"ה מוקמינן ומשני משום דלא מכווני. עי' תוס' נדה ס"ג ב' ד"ה מן המנחה:

דף נט ע"ב גמ' כיון דלא אפשר. עי' ביצה כ' ב' תד"ה מאי ביניהו: שם מתני' או לשמו ושלא לשמו. עי' זבחים ב' ב': שם ושלא לשמו. מיי' פרק י"ג מהל' פסולי מוקדשים הלכה א':

דף סא ע"א מתני' למולים ולערלים. עי' זבחים כ"ג א' תד"ה זקני דרום: שם תד"ה שחטו אבל נזרק לשם ערלים. ולא כן דעת רמב"ם פ"ב ה"ו מק"פ וע"ש בלח"מ: שם ע"ב תד"ה דילמא כמאן דאמר כל דהו משמע. עי' לח"מ פ"ב ה"ו מקרבן פסח: שם תד"ה כתב. כתב רחמנא כל. עי' בכורות ג' א':

דף סב ע"א גמרא הכא מחוסר מעשה. עי' גליון לעיל מ"ז א' בתוס':

דף סג ע"א תד"ה השוחט אומר ריב"א דהפסח כשר. עי' מל"מ פ"א מהל' קרבן פסח הלכה ה':

דף סה ע"א גמרא ואין שבות במקדש. עי' לח"מ פ"א מקרבן פסח הי"ח: שם ע"ב גמ' והא קא הייך. נ"ע בש"ע יו"ד סי' קנ"א סי' י"ז בהג"ה. ועי' ת' שבו"י ח"ג סי' ס"ט: שם רש"י ד"ה הזאה הוכיח מתהזי כמתקן גברא. עי' גליון לקמן ס"ט א':

דף סו ע"א מתני' כל מלאכה שאפשר לעשותה. עי' לח"מ פ"ז מתמידין ומוספין ה"ו:

שם ע"ב תד"ה מביאה ואינו עושה שום דבר. עי' תוס' מנחות ריש דף פ"א ובמל"מ פ"ב משחיטה ה"ג:

דף סז ע"א תד"ה הכתוב ואומר ר"י דהאי נתקו לעשה. עי' בתוס' חולין פ' או"ב סוף דף פ' ד"ה הנה:

דף סט ע"א גמרא השיב רבי עקיבא כו' שחל שביעי שלו להיות בשבת. עי' לח"מ פ"ו ה"ו מקרבן פסח ד"ה והלא איסור: שם אמר רבה גזירה שמא יעלנה. עי' רש"י ריש פרקין ד"ה הזאה תוכיח וע"ש בגל"ח: שם ע"ב רש"י ד"ה דליכא כרת אם ימול למחר. עי' רש"י לקמן צ"ב א' ד"ה תגירות:

דף ע ע"א גמרא וכגון שחל בשבת. עי' בגליון הרא"ש פ' ערבי פסחים סוף סי' כ"ה:

שם תד"ה והא מדקתני אי בשבת היכי שרי. עי' ביצה י"ח א' איתיבי' כו' בולד הטומאה מטבילים אותו ביו"ט ועי' בתוס' שם סד"ה כל א"כ ע"כ הכא לא משום נטמא בולד הטומאה ויפה הקשו ת' שבות יעקב ח"ג סי' י"ח: שם ע"ב גמרא כגון שחל יו"ט הראשון. עי' חגיגה ב' א' תד"ה איזהו קטן:

דף עב ע"א תד"ה שקדש הוה מצי לפלוגי בדידיה קשה ואיך ה"מ לפלוגי כן הא לר' בעשה מצוה כ"ע מודה דפטור כדאיתא בפ' ר"א דמילה וכבר עמד בזה בלח"מ בשמיני לשני דהלכות מילה: שם ע"ב גמרא בדבר מצוה סמוך לווסתה שטיי אחרינא הוה ולא קאי אמעוברת אשר"י פ"ק דנדה סי' ד' ועמ"ש שם בגליון: שם אי הכי אפילו יבמתו נמי לפ"ק על הראב"ד בס' בעלי הנפש הביאו ב"י יו"ד סי' קפ"ד בטעם היוצא לדרך צריך לפקוד את אשתו אפילו סמוך לווסתה מ"מ והשות דרבנן ובמקום מצוה לא גזרו ולרמב"ם בב"י שם קרוב לסוף סי' קפ"ד ד"ה וכתב עוד דר' יוחנן סבר ווסתות דאורייתא ניהא ועמ"ש בגליון יבמות ס"ב ב' ובגליון התוס' שם: שם רש"י ד"ה ברך ה' חילו חללים שבו (משא"כ בנמצא בעל מום) ודוקא לענין קרבן אבל לשאר דברים לא דלא כמ"ד במס' מכות מחה כהונה אלא כמ"ד בטלה כהונה. ועי' ת' חות יאיר סי' ק"ו:

דף עג ע"א גמרא אמר רב עוירא שמוציאו מידי אמ"ה. עי' צל"ח פסחים דף ע"ג עלה נ"ב ע"ג על מ"ש רש"י ,לבני נח" ועי' פלתי סי' ס"ב ס"ק ב' ד"ה והנה הל' ובס' ראש יוסף על חולין דף י"א ע"א ד"ה אבל היכי דלייף לית לן בה ובתשו' שאגת אריה דיני יוה"כ סי' ע':

דף עד ע"א רש"י ד"ה כמין ביסול כמו בתוך הקדירה. עי' לעיל מ"א א' ,א"ב צלי קדר" ובכ"מ שם תמה למה פסק הרמב"ם כרבי דחייב על צלי קדר. ועי' ת' בית יעקב סימן כ"ד ד"ה ואחר:

דף עה ע"א תד"ה וגרפו ופי' ר"י כו' לא אסור אלא מדרבנן. עי' שעה"מ עלה ס' ריש ע"ד: שם ע"ב מתני' יטול את מקומו. עי' אשר"י פ' כל שעה סי' כ"ה ובש"ע יו"ד סי' ק"ה ס"ה:

דף עו ע"א גמרא ושמואל אמר תתאי גבר. עי' ב"י יו"ד סי' נ"ה עלה ע"א דף א' סוף ע"א ד"ה מצאתי כתוב עי' בהר"ן שבת דף כ"א על דף מ"ב א' ת"ר נותן אדם חמין לתוך צונן ועי' בהר"ן שם לקמן בסמוך ד"ה ודאמרינן אבל נותן הוא לתוך הקערה כו' ורבינו שמואל אחיו ז"ל אלא כו': שם אם חי הוא ידיהנו. נ"ע מפסקי תוס' ע"ז פרק אין מעמידין סי' ע"ד דשמן תריף ומפליט כמו רותחי' ועי' ת' שבו"י ח"ג סי' נ"ו: שם קליפה מיהא ניבעי. עי' מג"א סי' תס"ז ס"ק נ"ג סוף ד"ה גם מ"ש ועי' תוס' לעיל דף ל"ז ריש ע"ב: שם דנפל לכדא דכמכא מה דל"א הכמכא מבטל את המלח כדאיתא ביו"ד סי' ס"ט ס"ח (ועי' ש"ך שם ס"ק ל"א) עי' תשו' נ"צ ס' ל': שם תד"ה אלא למ"ד משום דקשיא ליה כיון דאוקורי. עי' פלתי סי' נ"א ס"ק ד' ד"ה אך המהרש"א:

דף עז ע"א גמרא במועדו ואפילו בשבת. עי' תוס' לעיל ריש דף ס"ו:

דף עח ע"ב גמרא וזרקו דמו שלא לאוכליו. עי' בתוס' לעיל ס"א סוף עמוד א':

דף פ ע"א גמרא באחד בעריך. עי' לקמן צ"א א' תד"ה הלי באחד: שם שבט אחד איקרי קהל. עי' מג"א סי' רי"ט סק"ג:

דף פג ע"א גמרא אמטו להכי בעי. עי' תוס' כאן ע"ב ד"ה לא נצרכה:

דף פה ע"ב גמרא והוא מפרק לה בגגרין. עי' זבחים ק"ד ב' תד"ה שילא: שם והאמר רב כזיתא פסחא בכ"מ פ"ח ה"ג מקרבן פסח כזיתא דפסחא בביתא והלילא פקע באיגרא:

דף פו ע"א גמרא א"ר יוסף מהיכל ניקום וניתיב. עי' פ"ב דשבועות דף מ"ז ב' תד"ה וטמא שנכנס:

דף פח ע"א גמרא אלא לא כאברהם. עי' עקידה שער כ"ה עלה נ"ד ד"א ע"א: שם כאן במשנה אחרונה. עי' בכ"מ פ"ב מקרבן פסח ובס' טורי אבן חגיגה ב' א' ד"ה כאן כמ"ר: שם תד"ה ליסא שפחה ואי לא תפסי א"כ בעילתו ואי קידש בת מינו תליו שפחה ותליה ב"ח אפשר דתפיס. עי' מל"מ סוף פ"ב מקרבן פסח:

דף פט ע"א תד"ה הני מילי ממה שיעשו רובם שלא כהוגן. עי' בלח"מ פ"ד מקרבן פסח ה"א: שם ע"ב תד"ה בני חבורה על דעת כן התנו דאם אין אחד מהן. עי' מתני' פ' המוכר את הבית ומודה ר"ע שאם אמר לו חוץ מאלו שא"צ ליקח לו דרך (דכל תנאי שלא לצורך לטפויי קאתי). ועי' מתני' ריש פ' ג' דנזיר כריתי נזיר שלשים יום נטמא יום שלשים סותר את הכל:

דף צ ע"א גמרא תלמוד לומר לכל נדר לרבות. עי' ע"ז דף ס"ג א' תד"ה או דלמא:

דף צא ע"א רש"י מתני' כזית בין כולם. ולרמב"ם צריך כל אחד מהם יכול לאכול כזית:

שם ע"ב גמרא חטאו ישא כו' איש אין אשה כו'. עי' שעה"מ פי"ב מע"ז ה"ג: שם אמרו חכמים אע"פ כו' יצא עשה שיש בו כרת. עי' תוס' זבחים נ"ב סוף ע"ב:

דף צב ע"א רש"י ד"ה דרך תגירות וקטן לאו בר כרת הוא. עי' רש"י לעיל ס"ט ב' ד"ה דליכא כרת:

דף צד ע"א גמ' ויכול לכנוס בסוסים ובפרדים. עי' ת' בית יעקב סי' ל"ה: שם ע"ב גלגל חוזר ומזלות קבועין. עי' עקידה ס' שמות שער ל"ז עלה י' ע"ד:

דף צה ע"א גמ' דכמה דאפשר לאהדורי מהדרינן. עי' בכ"מ פ"ב מקרבן פסח ס"ב:

שם דהאי אינו לוקה דהוה לאו שניתק לעשה. עי' רמב"ם פ"א מחמץ ומצה ה"ג ובשעה"מ שם וגם בעלה כ"א סוף ע"ד עי' רש"י לעיל ד"ד ב' ד"ה בביטול בעלמא ובגליון שם. עי' מכות תוס' ריש ט"ז ע"א: שם תד"ה לא תותירו והא לאו שקדמו עשה. עי' סוף דבור התוס' לעיל כ"ט סוף ע"ב ובגליון שם. עי' מכות ט"ו א' ומ"ש בשעה"מ פ"א מחמץ ומצה עלה כ"ג ע"ד ד"ה ומעתה נכון ובדבור שאחריו עי' ת' יעב"ץ סי' ע"ז:

דף צו ע"א גמרא כל היכא דאיתיה לטומאת בשר וכן להיפוך כל דאיכא לטומאת אימורים איתא לטומאת בשר לעיל ע"ט א' תד"ה או שהיו: שם אבל בן נכר לא מעכב. עי' ס' מעין חכמה על סדר המצות עלה ה' ע"ב אות נ"ן: שם ע"ב תד"ה קודם וטעמא דדתייב בידים. עי' לח"מ פ"ד מק"פ ה"ד:

דף צח ע"א תד"ה שמע מיניה ואם תאמר מאי קמשמע לן. עי' יומא ס"ד ב' תד"ה ברייתא ובתוס' קדושין שם:

דף צט ע"ב מתני' ערב פסחים סמוך למנחה. עי' לעיל דף ב' בתוס' סוף ע"ב:

דף קא ע"א תד"ה ור"י אא"כ שתה תהוי הפסק. עי' ש"ע א"ח סי' קס"ז ס"ו בהגה"ה וי"ל התם שאני דאיכא קביעות ת' גינת ורדים ח"א בא"ח כלל א' סי' מ"ג ועי' לקמן קט"ו ב' תד"ה מגב לפני כל אחד: שם ד"ה שינוי בין בשעת סעודה בין שלא בשעת סעודה. עי' רש"י ברכות נ"ט סוף ע"ב ד"ה ולכסוף ובטור סי' קע"ה: שם ע"ב רש"י ד"ה אין צריך מבית לעליה. וכל הפוסקים כמשמעו מפרשים מזוית לזוית:

דף קג ע"ב רש"י ד"ה כיון דאמריתו ואסור למשתי עד לאחר ברכת המזון. בפ' כיסוי הדם דף פ"ז סוף ע"ב פירש"י עד שיברך לפניו וע"ש בתוס' והרא"ש ובאשר"י פ' כיצד מברכין סי' ל"א ובב"י ר"ס קע"ט ד"ה ויש לדקדק בדברי רבינו ובד"מ שם אות א' ומיושב ק' הרא"ש במ"ש דהיסח הדעת זוקק רק לברכה ראשונה: שם תד"ה (בעמוד ב') אגא דעבדי דלעולם חשיב מחמת הסעודה. והרשב"א פ' כיצד מברכין הביאו הב"י סי' קע"ד עלה פ"ג ריש ע"ג נתן טעם משום חמרא סעיד ומשמח ומקשינן א"כ ליברך עליה ג' ברכות ומשני לא קבע איניש עליה וי"ל כיון דתוך סעודת קבע שותיהו מתוך דהוה קביעות לאכילה הוי קביעות לשתיה וכמ"ש מגו דמהני הסיבה לפת מהני הסיבה ליין:

דף קז ע"ב תד"ה דלמא ועוד י"ל דאין לו לקרותו רשע. עי' תוס' בב"ק ק"י א' ועי' בס' כפות תמרים יומא דף פ' ד"ה אר"ל:

דף קח ע"א רש"י ד"ה פרקדן פניו כלפי מעלה. עי' רש"י סנהדרין מ"ה א' ובגליון שם: שם ע"ב תד"ה שאף הן היו באותו הנס. עי' פ' כסא דהרסנא סי' ע"ג דפטור מחמת ד"א לא מחמת זמן ל"ש לחייב מ' אף הן:

דף קיג ע"ב רשב"ם ד"ה כלדיים ולא נהירא דקרא כתיב. בתשו' הרמב"ן הביאו הב"י עוד סי' קע"ט עלה קמ"ג דף א' ע"א ד"ה כתב עוד רבינו ירוחם ויישב שיטת רש"י: שם תד"ה שלשה תימה דבפ'. עי' בס' סדר המשנה על רמב"ם פ"ב מדעות סוף הלכה ג' (עלה ל"ב ע"ג ד"ה שם ובעלי כעס):

דף קיד ע"ב גמרא מצות צריכות כוונה. עי' ר"ה כ"ח ב' ועירובין צ"ו א': שם ועוד תניא אכלן דמאי. עי' בהר"ן סוף פרק ראוהו ב"ד ד"ה לפיכך כתב הרמב"ן דדעת הרמב"ם אף מ"מ באכילת מצה א"צ כוונה: שם ובלבד שלא ישהה טור סי' תע"ה וברמב"ם לא מצאתיו לא בריש פ"ו גבי מצה ולא סוף פ"ז גבי מרור:

דף קטו ע"א גמרא מצות אין מבטלות. עי' פי' ס' בית הלל סי' צ"ח סק"ד ומ"ש עליו בס' חק יעקב סי' תע"ה ס"ק י' ות' שער אפרים סי' נ"ג ד"ה אך ודבור שאח"ז ושם בסימן נ"ד ריש עלה כ"ד ד"ה ועל העיקר: שם מצוה אין מבטלות זו את זו בזבחים ע"ח א' ,אר"א כשם שאין מצות מבטלות זא"ז כך אין איסורים מבטלים זא"ז". ועי' שו"ע יו"ד סי' צ"ט סעיף ט' וש"ע א"ח סי' ע"ה דחשיב לדהלל ועי' מה שרשמתי בגליון בזבחים שם: שם תד"ה אלא מבכך. אתי מרור דרבנן ומבטל למצה עי' בהרא"ש ועי' ת' בית יעקב סי' ס"א: שם ע"ב תד"ה מצה כדי שיטעום תיכף לברכה מיד. עי' גליון לעיל ק"א א':

דף קטז ע"ב גמרא סומא פטור מלומר הגדה. עי' בעירובין צ"ו ע"א תד"ה דילמא. עי' ת' דבר שמואל אבוהב סי' י"ב ע"ק ת"ל דסומא פטור מכל המצות ות' כסא דהרסנא סי' ע"ג:

דף קיח ע"א גמרא אמר גבריאל לפני הקב"ה. עי' עקידה שער ט"ו עלה ל"ב ד"א ע"א:

דף קכ ע"א גמרא מה שביעי רשות. עי' תוס' מנחות ריש דף ס"ו: שם ע"ב תד"ה אמר רבא כדמשמע פרק קמא דברכות. עי' ברבינו יונה ריש ברכות ד"ה והכמים אומרים ובתשו' שאגת אריה דיני ק"ש סימן ד':

רא"ש ממסכת פסחים

פ"א סי' ד' וקבל הנפקד עליו אחריות. עי' בב"י א"ח סוף סי' רמ"ו ,כתוב בהגהות כו' ישראל שהשכיר שוורים וחורש בהם בשבת זה שאלו לרש"י ויש שהיו מתירים אם העו"ג קיבל עליו אחריות מיתה וגזילה וגניבה ויוקרא וזולא כי עתה הם עליו נכסי נ"כ כו'" ואולי בקיבל יוקרא וזולא דוקא כי על יוקרא צריך להקנות גוף הפרה ליוקרים: שם סי' ה' שמא ימלך העו"ג שלא ליטלה. עי' בתוס' בסוגיא דף ו' ריש ע"א: פ"י סי' כ"ה אבל בא בערב שבת ולא נהירא ותימה. א"כ מאי משני שם לעולם רבנן וכגון שבא [ע"פ] בשבת הא אכתי צריך לקופין כמוצאי שבת. ועי' ת' שבו"י ח"ג סי' י"ח: שם סי' מ' ואינו משגיח על חסרון האחד. נ"ע בקדושין ל"ח א' ,והלא ארבעים שנה כו'" ועי' בא"ה סי' תפ"ט סק"ו:

מהרש"ל מהרש"א מפסחים

מהרש"א דף עז ע"א ד"ה בא"ד דס"ל לאו כו' גבי תמיד. לא כן מבואר בתוס' יומא דף מ"ו עי' דבריהם:

מהרש"ל דף צט ע"ב תוס' כו' פסח דגרות. עי' פסחים פ"ה וזבחים נ"ו ע"ב ויש לייסב אבל מפסחים דף נ"ו ע"א קשיא:

מהרש"א דף ק ע"א בד"ה ידי קידוש כו'. ועוד יש לפי דברי הרשב"ם לקמן גם לפי התחלת דברי תוס' ד"ה ובקידושא דהכא אין ראיה: שם ע"ב בד"ה טעם כו' לשמואל נמי דקיי"ל. עי' במרדכי בזה:

הדרושים והגהות מהגאון הגדול כו' מו"ה **אברהם** זצ"ל (בעהמ"ס משכיל לאיתן וכו') עם **תוספות מרובה מב"ק** על הנדפס בש"ס זיטאמיר

דף ב ע"ב רש"י ד"ה לאור עיבורו. עי' בהגהות ר"ש. וכן פירש"י בסנהדרין (דף ע' ע"ב) דיום שלשים הוא יום עיבור:

דף ג ע"ב רש"י ד"ה וכל סיכה כו' ובאלר מקומות כתיב לשון מגונה וקצר ללמדך כו'. עי' במהרש"א שהקשה לפרש"י דלשון קצר אף לו מגונה עדיף מלשון ארוך ונקי א"כ כל הני דעיקם למה לי דלא ה"ל לעקם אלא חד קרא ללמדך דהיכי דכי הדדי נינהו עדיף לשון נקי. וי"ל דקושיא דלא במעי' הכי אלא מקרא דגבי בעל קרי דכתיב אשר לא יהיה טהור אבל מהא דעיקם גבי מבול טמאה אחרינא איכא דלא כתב טמאה וכתב אשר איננה טהורה דאשמעינן דלא היתה טמאה מהרבעה רק איננה טהורה בסימן טהרה. וזה מדוקדק בלשון הגמ' בב"ב (דף קכג) אקרא זה דלא דיבר הכתוב בגנות בהמה טמאה. דמשמע דלא משום דלא רצה להוציא דבר מגונה אלא משום דלא דיבר בגנות בהמה טמאה דהייט לקרות טמאה להך שהיה טהורה מרביעה ורחויה לינצל: ותוס' ד"ה מאליה כו' א"כ גיכין ת"ל היא. כ"מ בקדושין (דף עג):

דף ד ע"ב תוס' ד"ה וכתיב כו' ונראה לר"י דמיתורא דקרא קדרים. השגת הריס סי' פ"ב שקשה דהר"י סותר ד"ע דכאן כתב דהשביתו קרא יתירא הוא דהא איצטריך לנתוקי לאו דב"י לעשה ולקמן (דף כט) כתבו התוס' בשם ר"י גופיה שהוכיח משם הא דב"י ניתק לעשה. וי"ל דהר"י אזיל לטעמיה בתוס' תמורה (דף ד) גבי הא דסבר אביי גבי מקדים תרומה לבכורים דלקי ולא הוי לאו שנל"ע דכתיב מכל מעשרותיכם תרימו ומוקמינן ליה בהא עבר והקדים במאוחר יחזור ויפריש אפ"ה לא מהני לנתוקי לעשה לאו דמלאתך ודמעך לא תאחר דלא דמי לשלוח הקן ונותר והוגס דבהכי עשה דידהו ללאו ואע"ג דוהשיב את הגזילה לא סמיך ללאו דלא תגזול מ"מ ניתוק גמור הוא דאי אפשר לעשות השבה אלא לאחר שעבר הלאו אבל מכל מעשרותיכם תרימו אפשר לקיימו אפי' אם לא עבר הלאו ע"כ דברי הר"י בתוס' שם. ולפ"ז ה"נ עשה דתשביתו לא סמיך ללאו דבל יראה וגם אפשר לקיימה אפי' אם לא עבר הלאו וא"כ לא הוי לאו דב"י ניתק לעשה דתשביתו אליבא דאביי דדמי ללאו דלא תאחר דלא הוי ניתק לעשה דמכל מעשרותיכם כנ"ל. ולפ"ז לא סתרי דברי ר"י אהדדי דמ"ש כאן דתשביתו קרא יתירא דמשמע דלא מנתק לעשה לאו דב"י הוא לשיטת אביי דקיימינן אליביה דאיהו ס"ל בתמורה דכה"ג לא הוי ניתק לעשה. ומ"ש ר"י מסוגיא דלקמן דב"י הוי ניתק לעשה הוא למ"ד דל"ל הא דאביי בתמורה וס"ל דאף דאפשר לקיים העשה קודם ללאו הוי ניתק:

דף ה ע"א גמ' ר"ע אומר אינו צריך. במכילתא איתא ר' יונתן: שם ר' יוסי אומר אינו צריך. שם במכילתא ר' יוסי הגלילי: תוס' ד"ה דהא כו' לאכילת חמץ. עי' מ"ש בס' יראים סימן ק': שם ד"ה וכתיב כל מלאכה לא תעשו כו' אפי' אינו צריך לגחלתו. כוונת התוס' לר"ת לקמן (דף מז ע"ב) אבל לרבה צ"ל דקרא איירי בכל ענין אף דליכא רק כזית שאור דלא חזי לגרכו: ע"ב רש"י ד"ה ש"מ כו' יאכילנו לכלבים. קשה מלקמן (דף מו) וצ"ל דהתם מדרבנן קאמר אבל מדאורייתא לא חשיב מלאכה. אך קשה אמ"ש רש"י לקמן (יג א) דמשמע שם דלגמרי שרי להאכילן לכלב בשבת:

דף ו ע"א גמ' סד"א הואיל וכי איתיה כו'. עיין סנהדרין (דף קיב): ע"ב תוס' ד"ה מחזיר כו' ותו לא. עיין בר"ן:

דף ז ע"א גמ' אר"י הבודק צריך שיברך. צ"ל דמשה איצטריך ר"י לאשמעינן דמברך דמהיכי תיתי שלא יברך דס"ה דא"צ לברך על בדיקת חמץ משום שהיא מדרבנן ובסוכה (מה) איכא מ"ד שאין מברכין על מצות דרבנן. וא"ת דבכר שמעינן מדאמר ר"י גופיה בשבת (כג) דמברכין על נ"ח דרבנן. י"ל דהתם הוא ודאי דרבנן אבל בדיקת חמץ הוי ספק דרבנן כמ"ש הר"מ פ"ב דהל' חמץ ובשבת מחלק אביי בין ודאי דרבנן לספק דרבנן וקמ"ל ר"י דאין חילוק וכה"ג לרבא התם. עיי"ל צ"ע דמסקינן במנחות (דף מג) דכל מצוה שאין עשייתה גמר מצותה כגון ציצית ותפילין א"צ לברך על עשייי'. ולפ"ז ה"א דה"נ אינו מברך על הבדיקה דאינה גמר המצוה דאמר לעיל הבודק צריך שיבטל. ואשמעינן דאפ"ה צריך לברך אבדיקה דלא"ד לסהיא דמנחות גבי ציצית ותפילין שאין העשייה מוטלת על הגבר דאפי' לא עשה הוא אלא ישראל אחר יוצא י"ח דהא עיקר המצוה היא להניח תפלין משא"כ גבי בדיקת חמץ דמוטלת על בעל החמץ דוקא ומש"ה צריך לברך עליה כיון שמתחיל בהיוכו. ועפי"ז י"ל כוונת הרא"ש בכתב דאיצטריך לדר"י דלא תימא איכא כ"כ מצוה כיון דאינה אלא לבער החמץ מן הבית. אבל מ"מ הקרבן נתנאל דאין בבדיקה מ"ע מס"ת ליתא מה"ד ר"י גופיה בשבת כמ"ש: ע"ב תוס' ד"ה על הטבילה כו' בעל קרי וכיוצא בו מותר לברך כו'. משמע מדבריהם דאף לאחר שבטלו לטבילותא דב"ק יכול לברך כשמוכב. וכה בעצמם לא כ"כ בברכות (דף כב ע"ב) וכ"כ הרא"ש בהדיא שלהי יומא סוכה בסוה"ת כל יוה"כ דהאידנא אין ב"ק מברך כלל. ומה דלא כבעל ק"ק שסתעיק דברי תוס' דכאן ע"ד הרא"ש כאלו הוא מסכים לזה. אלא נראה דבכוונה השמיט הרא"ש כאן בעל קרי: בא"ד וללמוד קודם טבילה. עי' תוס' חולין (דף קו ב) ועיין עוד שם (סוף דף קכב):

דף ח ע"ב גמ' בהליכה ליה לי לכדר' אמי. גירסת העין יעקב אלא: רש"י ד"ה בתר דבדק וגמר הא כל המצוה כו'. עי' סוטה (דף כא):

דף ט ע"ב גמ' והוי ספק וספק. קשה הא ר' יהודה דאיירי בברייתא אוסר ס"ס בכל האיסורים כדאיתא בזבחים (דף עה). ואין לומר דבטומאה הקילו בספק איסור וכדאמר בחולין (דף פו) אם אמרו בספק טומאה לטהר יאמרו בספק איסור להתיר דהא קשה ס"פ מטומאה דספק מוציא מידי ודאי דאיסור. אלא י"ל כמ"ש תוס' דכאן הוי ספק ברגיל ולכך אף ר' יהודה מתיר עכ"פ בספק ספיקא:

דף י ע"א תוס' ד"ה על כו' דבדיקת חמץ דרבנן שרי. נראה דר"מ אזיל לטעמיה דס"ל דאזלינן לקולא בספק איסור דרבנן אף היכא דהיה לו חזקת איסור ובדומה בעירובין (דף לה ע"ב) ומש"ה אי"ל כאן לקולא גבי בדיקת חמץ דרבנן אף בודאי על דאיתחזק איסורא:

דף יא ע"א גמ' דרבנן אדרבנן לא קשיא בתמיה דגבי בדיקה בתוך המועד לא גזרי דלמא אתי למיכל וגבי חדש גזרי. וקי"ל דאימא דחכמים הללו דר"י ס"ל כחכמים דפליגי אדר"י בפ"ק דסוטה (דף ז) ואמרי דאין בצלה נאמן עליה ואע"ג דבנדה נאמן הוא משום דאיסור כרת חמור ליה אבל סוטה דבלאו לא חמור ליה מסימן והא איכא למימר דס"ש דר"מ דהוא רבנן דר"י כאן דגבי חמץ בתוך המועד דאיכא כרת חמור לי' ולא חיים דלמא יעבור משא"כ חדש שאינו אלא בלאו לא חמור לי' חיים דלמא יעבור. וי"ל דאליבא דר"מ קיימינן דאיהו ס"ל לקמן (דף מג) דאיכא מלקות בחמץ נוקשה ואפ"ה לא מחלק כאן ואמר שהם דיכול לבדוק בתוך המועד וסייעו אף חמץ שאינו רק בלאו לדידיה לא גזר ולא חיים דילמא אתי למיכל וקשה מחדש ואין לומר דבאמי נוקשה שאינו ראוי לאכילה כמ"ש רש"י שם דהא אוסר גבי חדש בקמות וקלי שאינו ראוי לאכילה:

דף יג ע"א רש"י ד"ה מגון (?) ב' סעודות ולא שלש כו' דערב פסח אסור לאכול מן המנחה ולמעלה. לכאורה תמוה דת"ל דאין מציירין כדי סעודה ג' משום דבזמן מנחה שהוא לאחר חצות אסור לאכול המן מה"ת. וי"ל דרש"י לשיטתו בפ"ב דיבמות דהרחקה לא גזרי' בלאו וא"ש נוקשה שהוא מדרבנן בפסח לדידיה בע"פ מותר כל היום דהוי גזירה לגזירה דבפסח גופיה גזירה משום חמץ גמור דבכרת. ועיין בשו"ת נו"ב סי' כ"ח: שם ד"ה טמורות כו' ואכלי וזה למחר לכלבי כהנים. קשה מלקמן (דף מו) וצ"ל מפנין: ע"ב גמ' ורבה"ש סבר לה כתנא. עי' בר"ש פ"ה דתרומות משנה ח':

דף יד ע"ב רש"י ד"ה טקמה כו' ונשרף בקודש כבית הדשן כו'. עי' רש"י זבחים (דף כב ע"א):

דף יט ע"א רש"י ד"ה א"ר לא משכחת לה אלא מדרבנן. עי' בשורי אבן פ"ג דחגיגה: ע"ב תד"ה הא כו' דספיקו כרה"י טמא. עי' שם פ"ב דידים:

דף כ ע"ב תוס' ד"ה רלאו ליזלף כו' כראוי לקבורה קבורה. וי"ל דקושיא דתנא דמתניתין דתמורה אוסר זילוף דחיים לתקלה ובכי אית ליה לר"ע לקמן (דף לב) וכפירש"י שם. וכן בגמ' שם (לג) משמע דקיי"ל דחיישינן לתקלה וכ"ש ברמב"ם הלכות תרומות פ"ט:

דף כב ע"א גמ' הניחא למ"ד יש בגידין בנ"ט כו'.

דריב"ג גופי' מאי מבעיא לי' לרמי ב"ח דהא שמפיק לי' בפסוק (דף מד) איש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו זה הירא מעבירות שבידו ומפ"ש התם דהייט אפי' ירא מעבירה דרבנן חוזר. וא"כ לשיטתו ה"נ ממעט הכא מקרא דאוני אף מה שאי נאכל באנינות מדרבנן כגון מרור של מע"ש. ומ"ש י"ל דבעיא דרמב"ח ע"כ לאו אליבא דריה"י והעי' הוא אלא אליבא דתנא דמכילתא הוא דעומד בשיטתו דריב"ג דממעט מצה של מע"ש שאינו יוצא י"ח אבל לא מקרא דאוני אלא משום שאינו נאכל בכל מושבות :

דף מא ע"א גמ' משקין שמפיגין טעמן לא כ"ש רבי אומר כו' במכילתא אי' דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר : תוס' ד"ה איכא בינייהו כו' דהאי ק"ו אינו אלא מגלה כו'. בס' שאגת אריה על מכות כתב דטעמא דרבי דלא דריש כאן ק"ו דס"ל דאף בכה"ג דגלוי מילתא וגם איכא עשה לק"ו נמי אין עונשין וא"מ מה"ד. וקשה דבספרי ריש נשא משמע דס"ל לרבי עונשין מה"ד וא"כ אמאי לא דריש כאן ק"ו: ע"ב תוס' ד"ה איכא דאמרי כו' דכי אם צלי אש אתא לעשה כו'. הקשה מהרש"א דמואכלו צלי אש שמעינן עשה ותי' דחוק. אך י"ל דכוונת תוס' ע"פ הגמ' דלקמן (דף עה) דאיצטריך צלי אש ב"פ לומר דבעי' אש ממש ולא סגי בגריפת תנור וא"כ תרווייהו איצטריך לעשה :

דף מב ע"ב רש"י ד"ה ור' יהודה מחייב דאזיל בתר חזותא וטעמא. נראה דר' יהודה לטעמיה אזל דאמר לקמן (דף קח ע"ב) גבי ד' כוסות של יין דצריך שיהא בהם טעם ומראה יין למעוטי שאינו יוצא י"ח בחדש וישן שאין בו טעם יין או כשאינו אדום. וא"כ ר' יהודה משוה מדותיו דכי היכי דס"ל דחדש וישן שאין בו טעם יין לא הוי יין. ה"נ כשמתמיד ויש בו טעם יין ומראה יין ס"ל דהוי יין. ומכאן סיוע למ"ש התוס' בב"ב (סוף דף צו) דאליבא דר' יהודה דמחייב תמד במעשר אף בכדי מדתו ס"ה דחשיב יין אף לקולא ולברך עליו בפה"ג. וה"ם דס"ל דכולא מילתא דלהוי יין בטעם ומראה תליא והא דמחייב יין חדש וישן במעשר אע"פ שאין בו טעם ולא בעא ר"י שיהא בו טעם ומראה יין לענין מעשר י"ל דש"ה דלא גרע מאלו היה ענבים דהיה חייב :

דף מג ע"ב תוס' ד"ה ס"ד אמינא כו' איפכא יש לדרוש דלחומרא מקשינן. וי"ל לפמ"ש הפרמ"ג בפתיחה לאו"ח דהא דמקשינן לחומרא אינו אלא לענין איסורא אבל לא לענין מיתה או מלקות כמו שאין עונשין בשאר מילי דספיקא. ולפ"ז ה"נ במעתין לאו למימרא דהוי מקילין לגמרי לפוטרן מעשה דמצה ולהתירן בחמץ ממש אלא כלומר דלא הוו מצינן לענושי' עליה. ומש"ה איצטריך רבוי דכל כי היכי דלענוש נשים עליה. אך בחי' ר"ע איגר השיג על הפמ"ג ממ"ש התוס' בב"ק (דף ג) :

דף מה ע"א תוס' ד"ה משום כו' נזיר ומחן כו'. עי' מהרש"א ועי' תוס' מנחות (דף כו):

דף מו ע"א גמ' דאיסורו חשוב מצטרף. בכורות (דף י) : ע"ב גמ' דר"א סבר אמרי' הואיל ואי בעי מתשיל. עי' בתוי"ט שהקשה מספ"ו דערכין דס"ל אין שאלה בהקדש. ועי' בתשו' רמ"ע סי' פ"ב שכתב דשאני חלה דממון בעלים הוא דאי בעי יהיב ליה לכ"ב כהן לפיכך אמר אי בעי מתשיל אף לב"ש ול"ד להקדש דהוי בי גזא דרחמנא : שם איתיביה בהמה מסוכנת לא ישחוט כו'. לדידך אמאי ישחוט. וק"ל הא ר"א אית ליה כר"י דדרש לכם לכל צרכיכם בביצה (דף כח) ולדידיה מותר מלאכה ביו"ט משום הפסד ממון כדאי' שם (דף כב). וי"ל דמ"מ מתני' ע"כ לא אתיא כר"י כדאמר ר"א גופיה אמתני' דמשחוז. ועוד דבמתני' איכא נמי ר"ע ואיהו לית ליה כר"י במכשירין כמ"ש בס' מל"א : תוס' ד"ה הואיל כו' והואיל דאי בעי פריק נמי לא אמרי' דא"כ כו'. וכ"כ רש"י לקמן (דף מח). וק"ל דבבכורות (דף יא) תניא הגונב פטר חמור של חבירו משלם תשלומי כפל לבעלים ואע"פ שאין לו עכשיו יש לו לאח"ז ומוקי לה כר"י דאמר פ"ח אסור בהנאה ופירש"י אע"פ שאין לו עכשיו רבות י"ל לאח"ז שיפדהו הלכך ה"ל כאלו הוא השתא דידיה ע"כ. אלמא דאמר הואיל ואי בעי פריק הוי כאלו עכשיו. וי"ל דש"ה שאין נפדה בשויה אלא בשה בר דנקא. ועי"ל דהתם מצוה לפדותו ומש"ה אמר דאי בעי פריק הוי כאלו עכשיו משא"כ גבי הקדש שא"מ לפדותו לא אמר דמשום דאי פריק הוי כאלו. וכה"ג מצינו שנחלק הגמ' במנחות (דף קא ע"ב) אליבא דר"ש דאמר כל העומד לפדות כפדוי דמי בי פרה אדומה משום דאם מצא אחרת נאה שימנה מצוה לפדותה כו' :

דף מז ע"א תוס' ד"ה ומוקדשין כו' דלא חשיב אלא הנך לאוי דלקי עלייהו אחרישה כל שהוא אבל לאו דמעילה כו'. וכצ"ל הא דלית לאו דבל יחל דאיכא נמי במעילה כמ"ש המ"ל בפ"ד דמעילה. ומיהו אי איירי בבכור א"ש. ועי"ל דמידי דאיכא נמי בעלמא כגון בנדרים ושבועות ל"ק וכה"ג משני הגמ' בנזיר (דף לח ע"ב) : באו"ד דחשיב הרי לאוי משום כלאי זרעים כו'. עי' תוס' שבת (דף פד ע"ב) : ע"ב גמ' ואי אמרי' הואיל אחרישה לא לחייב הואיל וחזי לכסוי דם צפור. בשו"ת חמדת שלמה חלק או"ח הק' הא אינו ראוי לכסות משום איסור מוקצה כדאי' בביצה דבעי' דקר נעוץ מבע"י וא"כ ספיר עבר על לאו דחרישה כיון דאינו ראוי לכסות בספר. ולק"מ דכיון דמה"ת ראוי אינו לוקה וכמו שמבואר להדיא מפירש"י הכא דקאמר ראויות לכותבן כלאחר יד ע"ש :

דף מח ע"א גמ' ונלקי נמי משום לא תביא תועבה אל ביתך. הפר"ח בחי' על הרמב"ם ה' ע"ז הקשה דמנ"ל לומר דקרא דלא תביא תועבה איירי בנהנה מע"ז דלמא לא אתי רק למכניס עבודת כוכבים לביתו וכדאי' במתני' דספ"א דעבודת כוכבים. ולק"מ דע"כ בנהנה מעבודת כוכבים נמי איירי שהרי סיפיה דקרא דוהיית חרם כמוהו ודרשי' לי' בפ"ב דקידושין (דף נח) כל שאתה מהוה ממנו הרי הוא כמוהו לומר דתופס את דמיו וכיון דסיפא באיסור הנאה איירי ומש"ה מנ"ל נמי דרישי' דקרא דלא תביא כו' הוי אזהרה נמי לנהנה : שם אמר רב ספרא ודלמא ע"כ לא קאמר ר"א. עי' תוס' עירובין (דף לח) : ע"ב רש"י ד"ה נכוג כו' שלשה לוגין כו'. עי' ברש"י מנחות (ריש דף ע"ח):

דף מט ע"א גמ' מונחת לו שבגיז ת"ח. עי' יומא (דף עא) : תוס' ד"ה לשבות כו' א"כ תקשי למ"ד בס' ב"מ א"מ אלא לדבר מצוה. י"ל פירש"י דס"ל כדעת הפוסקים דהא דא"מ אלא לד"מ היינו כשמערב בפת אבל במערב ברגליו ש"ד אף לדבר הרשות ואף לכתחלה כמ"ש הב"י בסי' תמ"ו. וא"ש הכא דבמערב ברגליו איירי. ועפ"ז א"ש נמי מה שהקשה בס' תו"ח בעירובין (דף לו ע"ב) מהירושלמי ע"ש. וכן י"ל מ"ש בס' מחנה ארון לפר"ח דמותר לקנות לדבר מצוה והאמאי אסר רבא למקני שביתה דערוב בביצה (דף יז) דרבא במערב ברגליו איירי דלכ"ע מערבין לדבר הרשות : ע"ב תוס' ד"ה אמר כו' משמע שלא היה כהן כו'. עי' ירושלמי פ"ה דסנהדרין :

דף נ ע"א גמ' אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. עי' רבה קהלת פ' כל אשר תמצא :

תוס' ד"ה מקום שנהגו כו' דמדאורייתא אסורה. הקשה בא"ח דא"כ איך יליף ר"ע לעיל (דף ה) דתשביתו מעיו"ט דאי ביו"ט מי שרי הבערה. וקא עדיין קשה דבעיו"ט נמי לאחר שש אסור במלאכה מה"ת והך הבערה היא שלא לצורך כדמוכח שם. וכתב דדוחק לומר דלא הוי יום הקרבה יו"ט רק לאסור מלאכות רשות ולא מלאכות מצוה. ולדידי דוחק זה מרווח הוא דודאי מלאכות מצוה לא אסר רחמנא דלא גרע ממלאכת ד"א דשרי ולא חמור י"ד מחוה"מ כדמוכח בפרקין : באו"ד דאף בזה"ז כו' כיון שנאסר אז אסור לעולם. הקשה בצל"ח דלי"ש כאן לאסור משום דבר שבמנין דרבנן דבר דק שההורה אסרה בזמן שמביא קרבן ובזמן שא"מ קרבן לא אסרה כלל וא"צ להתירו. ול"נ דאין כוונת התוס' דנאסר לעולם מחמת שנאסר והוי דבר שבמנין שצריך להתירו. אלא כוונתם דנאסר גם לאחר החורבן משום גזירה שמא יבנה בהמ"ק כדמצינו בכ"ד :

דף נא ע"א גמ' ניכלה זו באפייהו כו'. לכאורה קשה דנימא להו כי אפרושי אפרישו מיניה וביה וכה"ג אמרי' בנדרים (דף מד) גבי הפקר מדרבנן ובשלמא הא דפ"ק דיומא (דף י) גבי סוכת החג בחג דאמר דאין לחייב במעשר מדרבנן משום דלמא אתי כו' ולא אמר כבנדרים א"ש ע"פ מ"ש תוס' שם בסד"ה רבנן דשם איכא למטעי ע"ש אבל כאן קשה. מיהו י"ל לפמ"ש תוס' כאן ע"ש דה"נ איכא למטעי בכליל. וכס"ג נ"ל רפ"ד דבכורות (דף כו) : ע"ב גמ' מכאן לספיחין שבן אסורין. עי' בתוס' תענית (דף ו ודף יט ע"ב) :

דף נב ע"ב תוס' ד"ה מתבערין כו' אחד עניים ואחד עשירים אוכלין כו'. והרמב"ם בפי' המשנה פ"ה דשביעית גרס בר' יוסי אין אוכלין. והפסד דגם רש"י גרס כן וא"ש :

דף נג ע"ב גמ' שלא התנדב כדרך המתנדבים. עי' תוס' חולין (דף מא) : רש"י ד"ה ר' שמעון כו' שלא מחיים לא קרא עליה שם פסח. ועי' בחולין (דף מא ע"ב) :

דף נד ע"ב גמ' ויום הנחמה. עי' ברבה פ' תולדות : רש"י ד"ה פיסרית כו' כוו מלגימין אותו. עי' עבודת כוכבים (דף כ ע"ב) :

דף נו ע"א גמ' אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד כו'. וכ"ה בפ"י ואתחנן : רש"י ד"ה ושדו כו' יש לו לב מתוכו כו'. עי' ברכות (דף נז) : ע"ב תוס' ד"ה מחלוקת כו' תיפוק ליה שמשתמש במחובר ובין הכיפין נמי כו'. י"ל פירש"י דס"ל כמ"ש הרא"ש בפ' במה בהמה דאין אסור אלא כשמנענע הענפים בשעת נטילת הנר מהדקל וכ"כ התוס' ישנים שם (דף נג ע"א) אבל ליטול דבר המונח ע"ג דקל בלי נענוע ש"ד :

דף נז ע"א גמ' ויכנס ישמעאל בן פיאבי. עיין סוף סוטה :

דף נח ע"א גמ' במאי קמפלגי במכמר בישרא קמיפלגי כו'. והא דבשבת (דף קטז ע"ב) מפרש רבה טעמייהו דרבנן דפליגי עליה דר"י בנו של ריב"ב וס"ל דמותר להפשיט את הפסח כלו בי"ד שחל בשבת משום שלא יסריחו קדשי שמים מוטלין כנבילה ולא כרב יוסף דאמר משום שלא יסריח ופירש"י ששעור מחממו ומסריחו ורבא לא חיים עד אורתא ע"כ. אתיא כר"ע דהכא דאלו לר"י כי היכי דחיים הכא למיכמר בישרא ה"נ חיים התם לשמא יסריח. אע"י י"ל דס"ל לרבא דאפי' ר"י דחיים כאן היינו דמס"ם מאחר לעשייתו אבל מודה דהתם לא מהני ס"ס להתיר הפשטת כלו בשבת :

דף נט ע"א גמ' ר"פ אמר אפי' תימא בהעלה בהמה מעלה ומלינה בראשו של מזבח. ועי' בתוס' יומא (כט) ור"ס (ל) ומבואר מדבריהם דלא אתיא רק למ"ד דאין לינה מועלת בראשו ש"מ דלמ"ד מועלת נפסלים ואסור להעלותם לכתחלה והוא דחוק דלא אתיא מילתא דר"פ כרבה רבו דס"ל בזבחים דלינה מועלת. אלא י"ל דהכא איירי שמעלה בכן האור ובכה"ג אף לרבה קולטות ולא מפסל כדאי' במנחות (דף כו) רק שאינו מתיר הבשר עד שיצית האור ברובו ונראה דה"ה איסור דהשלמה : ע"ב גמ' רמי ליה רב ספרא לרב. עי' בהגהות רי"פ שהגיה לרבא דכן אי' בילקוט. ועי' גם בצל"ח שכתב דבלי ספק גרסי' רבא. ולדידי גם זה ספק דבסנהדרין (דף לה) משמע דרבה ס"ל נדרים ונדבות קריבים ביו"ט וכן פירש"י שם בסוף הדף ע"ש וכ"כ תוס' לקמן (ריש דף סד) ובשבת (ריש דף כה). וא"כ ע"כ לא דריש עולת שבת בשבתו למעט עולת חול ביו"ט דו"א אלא למ"ד דנו"נ א"ק ביו"ט אבל למ"ד דנו"נ קרבים ביו"ט עולת חול נמי קריבה ביו"ט וקרא דע"ש בשבתו דריש למעט חלבי יוה"כ בשבת וכמו שמבואר בסוגיא דשבת (דף קיד) וא"כ לשיטת רבה ליכא לרמויי קראי אהדדי כלל. ונראה דעיקר הגירסא היא רבה שהיה חבירו של רב ספרא כדאי' שבת (דף קכד) ופ' היה בודקין (דף מה ע"ב) רב כהנא ורב ספרא תנו סנהדרין בי רבה כו'. ועוד אפשר דגרסי' ר' אבא שהיה בימי רב ספרא כדאי' בברכות (דף סב) וכל זה דלא כמ"ש בס"ס זכרון יוסף שנראה שהיה הגי' רב וכן ברא"ש ס' ס"ט וס' אור חדש ובלא"ה דבריו שם א"מ כמ"ש במ"א. גם דברי ס' חמדת צבי דמבואר דגם הוא גרס בגמ' רבא וס"ל דנו"נ א"ק ביו"ט א"מ : תוס' ד"ה יכול כו' דכל זמן דחזי בשר לאכילה לא מתכפרי כו' עי' לקמן (דף ס ע"ב) : ד"ה ולא כו' נאכל כל הלילה עד שעת חפזון. ועי' תוס' ברכות (דף ט סע"א) : ד"ה באהבתם כו' כדמוכח התם. וביו"ט שם ע"ב ועי' תוס' שם בד"ה מ"ט :

דף סא ע"א רש"י ד"ה ואם כו' לא מפסל בככי. עי' בירושלמי הטעם :

דף סב ע"א תוס' ד"ה האי כו' דהאי מעשה דמילה חשיב טפי. ונראה דהיינו משום דהוא מחוסר מעשה בגופו וכדאמר כר"ש בערל (דף ע וע"א) : ע"ב רש"י ד"ה ספר כו' דדברי הימים. ועי' במגילה (דף יג ע"א) וברבה ויקרא פ"א וברות פ"ב .

דף סג ע"א גמ' לימא קסברי האחרים אינה לשחיטה אלא לבסוף וכדרבא. פי' ותקשה על ר"א בר' דר"א דמוקי בחולין (דף קכח) דר"מ ס"ל ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף : תוס' ד"ה השוחט כו' דהא לא שנה עליו הכתוב לעכב. עי' בשער המלך :

דף סד ע"ב גמ' מאן תנא פסח בזריקה אמר ר"ח ריה"ג היא כו' אר"ח אתיא זריקה זריקה מעולה. ולא נתבאר דלמ"ד פסח בשפיכה מנלן דטעון יסוד וי"ל דנפקא ליה מדתניא ברפ"ד דזבחים (דף ל"ז) מנין לכל הדמים שטעונין מתן דם ליסוד ת"ל ודם זבחיך ישפך כו' וע"ש :

דף סה ע"א תוס' ד"ה שמכבד כו' אע"פ שא"צ להשוות גומות כו'. עיין תוס' שבת (דף לד ע"ב) :

דף סו ע"א גמ' שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה שבת. נראה בבאור הלשון שכחו ולא ידעו ע"פ מ"ש קצת מחברים דלמ"ד פסח מדבר לא הוה הוראת שעה ה"ל למילף מיניה דדוחה שבת. ובס' פ"י כתב דתליא בפלוגתא אם שואלין ק"פ ל' יום או ב' שבתות דלמ"ד ל' יום ס"ל דהיה פסח מדבר מה"ד ולא הוראת שעה. וברפ"פ כל שעה איתא דר"י בן בתירה ס"ל דשואלין ל' יום וא"כ ע"כ ס"ל דהיה מה"ד וא"כ ה"ל למילף מזה דפסח ד"ש ושכחו דעת עצמם : תוס' ד"ה מה מועדו כו' וע"כ תנאי היא. וכ"ה בירושלמי פ"ו הלכה ד'. ועפ"ז י"ל קושיית תוס' לקמן סוף הדף. ועי"ל קושית תוס' לקמן דיליף מהא דתניא לעיל (טז ב) ואין לומר דהתם בכהן טמא דוקא איירי דר"ל לשיטתו בזבחים (כב) דבעלים קיל מכהן : ד"ה מה לתמיד כו' דתמיד ומילה או משתי הלחם כו'. עיין בת"כ סי' קנ"ב ועיין מנחות (דף פ ע"ב) : ע"ב גמ' פסח בשבת היכי מצי מקדיש ליה. בס' קה"ע הקשה דמאי פריך היכי מקדיש ליה הא כיון דהקדישו בעזרה ניחא דאין שבות במקדש והכי אמר בירושלמי פ' האשה דמש"ה מותר להקדיש בעזרה ותי' בדוחק. אלא י"ל דתלמודא דידן ס"ל דמשום שבות במקדש לא התירו להקדיש דזה אפשר מע"ש וכמ"ש הכס"מ סוף פ' ה' בית הבחירה : ה"מ בחובות שאין קבוע להן זמן אבל בחובות כו'. לכאורה לא היה צריך לאריכות זה אלא הל"ל בקיצור דבפסח מקדישין כדאמר ר"י. וי"ל עפ"י הסוגיא דזבחים (דף יב) דלר"י לא מצי להפרים פסח קודם ליל י"ד וא"כ אין ראיה מר"י לשאר תנאי דאפשר להו להקדיש קודם שבת ודוקא ר"י מתיר דלשיטתו א"א להקדיש קודם מש"ה מסיק כולא מילתא דר"י דמתיר אף חגיגה שאפשר קודם :

דף סו ע"ב גמ' ור' יהודה ספיר קאמר ר"ש כו'. ק"ל הא ר"י ס"ל ב"כ הבאין כאי מלמדין וכתבו המפרשים דס"ל דאמר מילתא דאתיא מבנין אב או מק"ו טרח וכתב קרא ולא דרשי' וא"כ מש"ה ל"ק ר"י כר"ש דלא אתיא רק אי אמר דדרשי' וי"ל דלאו אדר"י גופיה פריך אלא אמאן דסבר כוותיה וכגון ברייתא קמייתא דקתני דמגרע לוקה. וא"כ ר"י גופיה אה"נ דסבר כר"א. ובזה מיושב קושית מהרש"א ע"ד התוס' לעיל (סוף דף סו) :

דף סח ע"א גמ' כתיב בלע המות לנצח. עיין באלי' רבה פ"ה : דכתיב ועמדו זרים ורעו צאנכם כו'. בא"ר פ' כ"ב אשר לא עינו את ישראל : ע"ב גמ' כמה חביבה מצוה בשעתה כו'. ת"כ ס"פ ויקרא : שם ר"י לטעמיה דאמר שמחת יו"ט נמי מצוה היא. וק"ל דמ"מ מאי יוכיח הוא משמחת יו"ט דא"ה מ"ע בעלמא מש"ה אסרו בו שבות אבל פסח דבכרת אפשר דלא העמידו דבריהם וכדמחלק לקמן (דף לב). וי"ל עפ"ד התוס' בר"ס (דף לג ע"ב) דמשמע דמצוה דרבים חשוב כמו כרת ושמחת יו"ט חשוב מצוה דרבים דמשמחת ב"ב וכל הנלוים. וראיתי בירושלמי דפריך כן דאמאי לא השיב ר"א לר"י לא אם אמרת ביו"ט שאין בו כרת תאמר בפסח שחייבים עליה כרת ומשני עשירים היו בהשובות והאיכה דאית ליה תרין טעמין והוא מתיב חד מנהון. משמע שהיה יכול להשיב אך ל"מ הכי סוגיא דבבלי לכך נראה כמ"ש : כי עביד איניש אדעתיה דנפשיה קעביד. עיין רבה ויקרא פ' ד' :

דף סט ע"א תוס' ד"ה שוחטין כו' משום דשני תשלומין דראשון הוא כו'. עיין תוס' לקמן (דף נג ע"א) :

דף ע' ע"ב רש"י ד"ה דמית כו' ומצוה לכל ישראל להתעסק בו. עיין בירושלמי פ"ג דברכות : תוס' ד"ה מאי כו' אע"ג דלכל מילי הקשי' חגיגה לפסח כו'. נ"ל בטעמו של דבר דחגיגת י"ד אינה דוחה שבת אע"ג דהקשה לפסח מדאי' בילקוט בשם ספרי זוטא פ' בהעלותך דדרש אותו בתועדו אותו דוחה שבת וטומאה ואין שלמים הבאים עמו ד"ש וטומאה. ולאפוקי מכך דרשה איצטריך דרשה דבן דורתאי : באו"ד והא דמוקי בן דורתאי קרא דוזבחת פסח בחגיגה ע"ו כו'. וכ"מ בחי' :

דף עב ע"א תוס' ד"ה לר' יהושע כו' בפ' ר"א דמילה בסופו דהאמר ר"ש כו'. עיין מ"ש שם על הגליון :

דף עג ע"א תוס' ד"ה לדברי כו' הא מלאכה שא"צ לגופה היא כו'. עיין מ"ש תוס' בשבת (דף ק) ד"ה בחול :

דף עז ע"א גמ' סד"א הא לא כתיב בהו מועד כו'. וקשה דא"כ אמאי דחו שבת ואף קריאת החדש וכדתנן בספ"ק דר"ה ויליף לה התם מדכתיב אשר תקראו אותם במועדם ופי' התוס' שם (דף כ"א ריש ע"ב) דהיינו משום דר"ח נמי אקרי מועד : אבל עומר ושתי הלחם דאין כאן לכפר אלא להתיר. וצ"ל דקאי למ"ד דאי לאו עומר מה"ת אסור כל היום דלמ"ד דהאיר מזרח מתיר הרי העומר בא לאסור ולא להתיר : דליבא תנא דשמעת לי' כו' אלא ר' יהודה כו'. לכאורה קשה הא מתני' קאי והכי דקתני במתני' ה' דברים שבאים בטומאה מודה ר"י דלא אמר בהו סותרה כדמוכח פ"ק דיומא (דף ו) דאמר ר"נ מודינא היכא דאיכא שיריי' לאכילה דלא אמר בהו סותרה וא"כ ה"ה לר"י וה"ק להדיא תוס' במנחות (דף טו). וי"ל דו"א אלא מדרבנן כמ"ש בס' שעה"מ פ' ב' מ"מ אבל מדאורייתא סותרה נגי' לר"י ולא התמור רבנן רק לכתחלה לאהדורי אטהרה ולא לאסור זריקה הדם ולמפסל הקרבן : ומה אני מקיים הבשר והדם לומר לך כו'. עיין זבחים (דף פה) ובחולין (דף ל) : תוס' ד"ה שכן יש בכן גד חמור כו' ולחם הפנים אומר ריב"א דמדכתיב תמיד ילפי' לי' דמשמע אפי' בשבת כו'. עיין במהרש"א שנתקשה בדברי התוס' דהא ודאי בלחה"פ לא איצט' קרא דמערכתו מפורש שהי' בשבת ועוד דמאי דתיי' שבת איכא בזה ואם על הקטרת המיכין קאמרי ס'. ול"נ דכוונת התוס' הוא על אפיית לחם הפנים דע"כ דוחה שבת אליבא דתנא דהך ברייתא לפי הסוגיא דמנחות ספ"י (דף צב ע"ב) דרבי אמרה ומסיק התם דהא דנקט עומר היינו לקרבה ובתי כלחם לאפיי' וקסבר תנור מקדש ואי אפי לה מאתמול מפסלא לה בלינה. וא"כ לדידי' ודאי כ"ג דאפיי' לה"פ דוחה שבת מה"ת דהכי מוכח במנחות (דף לה ע"ב) ואי התוס' דמתמיד יליף לה דנהי דס"ל דתנור מקדש אפ"ה בעי קרא דלדחי שבת כי היכי דלא נימא דאפי' להו בתנור של חול דהא לא כתיב תנור בקרא וכמ"ש התוס' בפ' התכלת (דף נא) גבי שתי לחם וה"נ איכא למימר גבי לחה"פ. ולפ"ז א"ש דמדכתיב בי' תמיד בהערכתו איכא למשמע דאפייתו דוחה שבת דהייט שתמיד ממש יהיה על השלחן. ואי אמרי' שאין אפייתו דוחה שבת זימנין דלא הוי תמיד כגון אם עבר ולא אפה אותו מע"ש. וכיון דלא מצינן לקיומי' בי' תמיד על השלחן בכל זמן אא"כ נימא דיכול לאפותו בכל זמן. ש"מ דאפייתו דוחה שבת : ד"ה דלא כו' תימה לר"י הא טומאה דגברא דחויה בצבור כו' כדתנן בפרקין. עיין תוס' מנחות (דף טו) בד"ה והכא שכתבו ישוב לזה דכאן קאי על טומאת בשר דוקא. אך במנחות (דף כה) הקשו מפ"ק דיומא דאמר דמרצה על טומאת הפנים. ועי"ל דמתני' דלקמן ביחיד איירי אבל בצבור מרצה וכ"מ מדברי הרמב"ם. אך מתוס' דמנחות (דף טו) לא משמע כן. ועיין בשער המלך פ' ב"מ : ד"ה אויר כו' בעי' כך יזכור לזרוק. עיין בשו"ת ח"ל סי' קנ"ג : ע"ב תוס' ד"ה שאין כו' דליה בה מעילה אחר שנזרק הדם. תמוה עיין בס' מעין החכמה. ונראה דצ"ל דליה בעזרה מעילה כו' :

דף עח ע"א תוס' ד"ה אלא שנטמא כו' תימה א"כ מאי אפילו דקאמר כו'. עיי' בגליון הש"ס שהקשה דברי התוס' גופי' כתבו בסמוך דבסכין טמא אפשר דלא ליטמי' כו' והנית בצ"ע. וי"ל דמ"מ הא ודאי יטמא כהן המקבל מהכלי שרת שמקבל הדם דהא קיי"ל דהמקבל הוא זורק :

דף פ ע"א תוס' ד"ה אתה כו' ערל וטמא מעלחין קרבנותיהן כו'. עיין תוס' יבמות (דף קד) וגיטין (דף כח) :

דף פא ע"א גמ' דתניא ר' הושעיא כו' עיין בגליון שכתב דר' יוחנן סתם לא נזכר בברייתא בשום מקום. ונעלם ממנו מ"ש תוס' בכתובות (דף ח סע"א) דמצינו ר' יוחנן בברייתא בנזיר (דף ס"ס) והכי אי' נמי בספרי פ' נשא : רש"י ד"ה בתמיד כו' ואליבא דמ"ד טומאה דחויה היא בצבור קנעי'. וקשה דא"כ אמאי איירי רבא עלה דספים בסמוך דיליף גז"ש מפסח דמרצה הא איהו סבר טומאה הותרה בצבור כמ"ש תוס' ביומא (סוף דף ו) ודוחק לומר דספים למ"ד דחויה :

דף פב ע"א במשנה הפסח שיצא או שנטמא כו'. עי' רש"י לעיל (דף לד ע"ב) ד"ה אי אמרת : תוס' ד"ה בשלמא נטמא גלי רחמנא כו' הא בהדיא כתיבי בהאי קרא קדשי קדשים דדרשי' בפ' כ"ש והבשר לרבות עצים ולבונה . וי"ל ע"פ הסוגיא דזבחים (דף לד) דקאמר דקרא דמרבים עצים ולבונה איירי שקדשו בכלי וא"כ אין ראיה לקק"ד דלבעי שריפה בשלא קדשו בכלי. ומ"ש התוס' כאן לתרץ דאי לאו הוה כדין ה"א דאתא לרבות ק"ק דלא בעו הכשר ולא קק"ד. אין זה עולה לפי מ"ש הל"ק שם בזבחים דהרתי איכא למשמע מוהכשר ע"ש : ע"ב תוס' ד"ה אבל נטמא כו' ואית ונילוף ק"ו מתרומה דבעי שריפה. בשו"ת רעק"א סי' קכ"ט הקשה דמאי קשיא להו הא בשבת (דף כה) כתבו דתרומה גופה לא ידעינן דבשריפה אלא משום דאקרי קודש וא"כ כ"ז דלא ידעינן קודש בשריפה גם ת"ט ל"י. וכבר הרגיש בזה בס' שעה"מ. ול"נ דלק"מ דבשבת קיימו התוס' אליבא דמ"ד דיליף תרומה טמאה מקודש אבל רנב"י יליף שם שריפה בת"ט מקרא דכתיב גבי תרומה תתן לו ולא לאורו מכלל דבת אורו היא וכ"ם רש"י בסוכה (דף לה) ואליבי' הוא שהקשו התוס' כאן ות"א השיב דאפשר דו"א אלא לומר דמותרת בהנאה בשעת ביעורה אבל דבעי' שריפה דוקא מנ"ל . וי"ל עפמ"ש תוס' (דף כא ע"ב) דדוקא אי בעית שריפה יש לו היתר הנאה בשעת שריפה אבל אי בעי' קבורה א"א ליהנות בשעת ביעורו דאפי' אפר אסור וא"כ כיון שהתירה תורה ליהנות בת"ט בשעת שריפה ש"מ דהיא מן הנשרפין ולא מן הנקברין :

דף פג ע"א גמ' ור' יוחנן סבר דם ובשר חדא מילתא היא כו'. ורבה דיליף מזה לטומאת בעלים ע"כ ס"ל דלאו חדא מילתא היא. ולא"ג דמכות (יט) וזבחים מסיק אליבא דר' ישמעאל דסובר חדא מילתא היא היינו רק למ"ד בתר מלמד ע"ש. וי"ל דדוקא לר"י הוצרך למילף התם מעשר מבכור אבל לריה"ג א"צ למילף מעשר מבכור לענין דבעי מזבח דהא ס"ל דקרא דחלבם תקטיר קאי ג"כ אמעשר כדאי' בזבחים (דף לז) : שם היתה לו שעת הכושר ונפסל כו'. עי' זבחים (דף לג) :

דף פו ע"א רש"י ד"ה אין מפטירין כו' שכן תוכה כל הקרבנות כדקיי"ל כו'. אבל תוס' כתבו לעיל (דף ע ע"א) ד"ה לאו דמשמע בירושלמי שא"ח מדרבנן וה"ה דלמחה כו' א"ר לפסח שזה רק בחלק הכהנים כמ"ש תוס' בזבחים (דף סה). ומיה י"ל דרש"י נמי לא פי' כן כאן רק אליבא דרב דס"ל חגיגה תוכה היא אבל למאי דקיי"ל דלא הויא תוכה ודאי דא"כ בו לתחמה כו' : ע"ב גמ' ר' יהודה סבר יש אם למסורת. עי' פירש"י ריש נורסין בהפך. ויש לה"ר לגירסתנו מהא דאי' ברבה ס"פ ח"ש דר"י סבר קטורה היא הגר והא דכתיב ולבני הפילגשים פלגשם כתיב. וכן יש להוכיח ממ"ש תוס' בקידושין (לה א) דר"י ס"ל דנשים פטורות מפ"ו כרבנן דריב"ב ביבמות (דף סד) וטעמייהו מפרש התם דוכבשה כתיב :

דף פז ע"א גמ' אלו בתורי ישראל שלא טעמו טעם חטא. עיין עירובין (דף כא ע"ב) שם ותלאו כמורק כזוית מזבח. עיין תנחומא ע"ב

ע"ב גמ' שמים וארץ קנין אחד. בילקוט משלי אות י"ז: שם אפי' דור שאביו יקלל כו'. עי' רבה משפטים פ' ל': שם יודע הקב"ה כו' לפיכך הגלה אותם לבבל. עיין אי מנהוג: שם כסף מצרים דכתי' ג ט'. עיין לקמן (דף קיט):

דף פח ע"ב רש"י ד"ה בתקנתא כו' שמעמם באכילתו כו'. ועי' א"ל סי' קנ"א:

דף פט ע"א גמ' וניתי כל המנה הך כהן דלא עביד פסח כו'. עי' בס' הו"ת שהקשה דא"כ צריך שכהן לאכול מכל המנה כפסחים ודילמא יאכל של פסח ברא"שונה ואין מפטירין אחר"פ ונשמע שהוא מ"ית. וזה דברמב"ם הי' בהדיא שהוא מדרבנן: שם וניתי מותר מפסח כו'. עי' יומא (דף סו ע"א). תוס' ד"ה ונעשו כו' וניהוהו לו אחד כו'. עי' לקמן (דף נז):

דף צ ע"ב גמ' טעמא' מה מצה זו שאין שכיבי שלהן כו' וכ"ה בת"י:

דף צא ע"ב תוס' ד"ה אם ולא קטן כו' וכפ' ד' מיתות (דף נג נד): בא"ד ועל הזכור ועל הבהמה. ועי' מ"ש תוס' בקדושין (דף יט) ובערכין (דף ג):

דף צב ע"א רש"י ד"ה דרך כו' וקטן לאו בר כרת. הוא ועיין לעיל (דף סט): תד"ה אבל כו' תימה לריב"א כו'. עי' בתוי"ט ועי' בקול הרמ"ז:

דף צג ע"א גמ' ר"ע לטעמיה. בגליון כתב דהך לטעמיה אינו מובן. ועוד הקשו תוס' דמנ"ל לר"ע הא לעיל אמר דמ"ד א"ם ס"ל כר' יצחק כו' ואלו ר"ע בפ' היכן לית ליה דר"י. ולפמ"ש הרדב"ז ח"ב סי' ב"א רכ"ב והמזרחי פ' בא דר"ע ס"ל דנדב ואביהו מתו א' בניסן ומילואים התחילו בא' בניסן והי' ע"פ יום ז' למיתתם וא"כ לר"ע נמי מוכח דאין בו"ז על טמא שרץ ומובן הך לטעמיה ונסתלקה גם תמיהת התוס': תוס' ד"ה אלא כו' כיון דלא חזי בראשון לא ליעבד בשני כו'. עי' תוס' לעיל (דף סט ע"א): ע"ב גמ' דאין יכול לבוא בשעת שחיטה כו': לעיל (דף פ'): רש"י ד"ה חמשה כו'. ובעת שחיטה מתנות היום והילך כו'. ולכאורה קשה דאיך הוי זמן שחיטת פסח מחצות היום הא קיי"ל ר"פ ת"ג דתמיד קודם לפסח. אך כה"ג הקשו התוס' לעיל (דף ה) אברייתא דהתם דחשיב זמן שחיטת הפסח אחר חצות פיי"ש ותירצו כיון דבדיעבד אם שחט הפסח קודם תמיד כשר חשוב זמן בשחיטה מחצות והילך. וה"נ איכא למימר הכא דמה"ט חשוב זמן בשחיטה לענין דרך רחוקה. ואין לומר דש"פ דיליף מיניה להיסור חמץ דהוי לתוספתא וכמ"ש בס' ח"י סי' תנ"א. דמדאורייתא אין לחלק בהכי: ד"ה לדידי לא קשיא כו' וטעמא דטומאה משום אכילה היא כו'. הק"ע פ"ז דנזיר הקשה עליו דבזבחים (דף כב) אמר דאם נטמאו בעלים במת אין משלה קרבנות רק כשנטמאו בשרץ משלח. ובא לי"ק דרש"י אזיל לטעמיה דמשמע מפירושו שם דדוקא גבי פסח ע"מ אין משלח משום דאכילה מעכב בי' ולא בשאר קרבנות. וכן משמע מדברי התוס' דמכלתין (דף פ') דהא ע"מ משלח שאר קרבנות והא שאין זה מוסכם כמ"ש שם מ"מ י"ל דרש"י כהתוס' ס"ל, אלא דקשיא דמפרש"י גופיה בפ"ג דמ"ק (דף טו) משמע דטמא מת אין משלח שום קרבן עד שנטהר:

דף צד ע"א גמ' ויאיט שאני. עי' מדרש רבה ויקרא פרשה כ':

דף צה ע"א תוס' ד"ה ואיסי כו' לא ישאירו ממנו עד בקר מאי עביד ליה דהאיכו צריך למעוטי בל ירא. וי"ל דאיצטריך ליה לגז"ש דהיאא ביבמות (דף עד) ותהוי מופנה מב' צדדים וע"ש היטב כי קצרתי: ע"ב גמ' תרי תנאי אליבא דר"י. וק"ל דמאי דוחקיה למימר הכי דאימא דאתיא כהאי תנא דמייתי ביומא (ד' נ"א) דס"ל כר"י דפסח שני דוחה טומאה ולענין טעון לינה לא ס"ל כר"י אבל לר"י לכ"ע אין טעון לינה. ומסוגיא דסוכה (דף מו ע"ב) יש להוכיח דלא ס"ל לתלמודא כהס דאיכא תנא אליבא דר"י דפסח ב' טעון לינה:

דף צו ע"א גמ' הימורי פסח מצרים כו'. עי' מנחות (ד' פב): ע"ב במשנה שמעתי שתמורת הפסח קריבה כו'. עי' תוס' יומא (ריש דף נא): גמ' אם כשב מה ת"ל כו'. זבחים (דף לא ע"ב):

דף צז ע"א תוס' ד"ה אילימא כו' מ"מ קרא לא איצטריך להכי כצ"ל: בא"ד לא איצטריך להכי. ועי' תוס' חולין (ד' עח): ע"ב תד"ה הספרים כו' ואפי' אתא מכן לא קדשה כו'. עי' תוס' זבחים (ד' ל'):

דף צט ע"ב גמ' ה"מ בע"ש ויו"ט אבל בעה"פ משום חיובא דמצה מודה. ונראה דטעמא דאע"ג דבשבת ויו"ט נ"כ איכא חיובא לאכול פת מה"ת כדמשמע מדברי התוס' לקמן (דף קא) ד"ה טעימו ובברכות (דף מט ע"ב) מ"מ לא התמירו בו שלא להטיל מבע"י כמו במצה כדי שיאכל פת לערב לתאבון. דש"ה דגבי סעודת שבת אם לא יאכל בלילה יוכל להשלים למחר כמ"ש תוס' לקמן (שם) משא"כ במצה שאין לה תשלומין. וכה"ג כתבו התוס' בסוכה (דף לח) גבי קידוש:

דף ק ע"א תוס' ד"ה אלא פורס כו' ואע"ג דבשל סופרים הלך אחר המיקל הייתו דוקא בשוין כדאמר בפ"ק דע"ז (דף ז'). והנה אין מפורש שם בסוגיא הכי אלא סתמא קאמר התם ר"י בן קרחה בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל ואיפסקא שם הלכתא כוותיה ודלא כת"ק דאמר התם אם היה א' מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחריו ואם לאו הלך אחר המחמיר ומשמע אף בדרבנן והיכא למימר דלריב"ק דאמר בשל סופרים הלך אחר המיקל הכולא מילתא דת"ק פליג דהיינו אהא דאמר דהולכין אחר הגדול בין להקל ובין להחמיר אלא דלעולם בשל סופרים הלך אחר המיקל וכך פי' באמת בהגהת מיי' ריש ה' ממרים דלריב"ק אף בשאין שוין הלכה כמיקל בשל סופרים ואפי' כיחיד נגד רבים וכ"כ הכס"מ שם בפשיטות. וכ"מ דעת התוס' בשבת (דף סד ע"ב). אך דעת התוס' כאן הוא כמ"ש הלח"מ שם דאין לנו לאפושי במחלוקת. ועוד דמילתא דסברא היא דאם א' מהחולקין גדול בחכמה ובמנין עדיף טפי ולא הוצרך ריב"ק להזכירו משום דסמוך את"ק ולא פליג עליו בהא וכ"כ הרשב"א בתשובה ע"כ. ומתמת כן כתבו בפשיטות דהא דבשל סופרים הלך אחר המיקל היינו דוקא בשוין. ויש לה"ר לדעת התוס' וסייעתם מהסוגיא דעירובין (דף מ"ו) דמסיק בהדיא דהא בדרבנן שני בין יחיד במקום יחיד ובין יחיד במקום רבים והכי אי' בירושלמי פ"א דגיטין וש"מ דלא קיי"ל כמיקל ביחיד נגד רבים: ועי' ברא"ש פ"א דעירובין גבי פלוגתא דרב חסדא ורבה בר ר"ה שכתב דמהר"ם פסק הלכה כרבה משום דהלכה כמיקל בד"ס. והרי ר"ח היה גדול ממנו כמ"ש המע"מ בב"ק פ' החובל וכ"מ בספ"ח דשבת (דף פא) ובילה (כה). אך בגיטין (דף פו ע"ב) משמע דלא הוה גדול ממנו דקרי ליה לר"ח חבירינו וצ"ע:

דף קא ע"א תוס' ד"ה והלכה כו' והאר"י הלכה כשתה משנה ואין מזיר תוסף כו'. תירוצם דכאן דחוק אך לק"מ לפמ"ש התוס' לפרש הסוגיא דשבת בערובין (דף נג ע"ב) דלמ"ד דהתם לא משמע כלל דסבר ר"י כשת"מ דנזיר: ע"ב רשב"ם ד"ה לקיבעיה כו' יש לו לפרש דבריו יותר מן הברייתא. וכה"ג אי' במנחות (דף ל"ט):

דף קב ע"ב רשב"ם ד"ה תבילות תבילות דמחזי עלי' כמשאוי. והתוס' במ"ק (ד' ח ע"ב) כתבו דהפינין שיהא לבו פנוי למצוה א' ולא יפנה עצמו הימנה ומדמו לה התם הא דאין מערבין שמחה בשמחה ומקרא יליף לה התם וא"כ משמע דאין עושין מצות חבילות הוי ג"כ מה"ת וכ"מ בסוגיא דסוטה (דף ו') ודלא כתוס' שם שהניחו בתימה דאין עושין מצות חבילות ליכא אלא היסור דרבנן משום דמחזי עליו כמשאוי:

דף קג ע"א גמ' ספק לא מייתי לן. עי' לקמן (ד' קי ע"ב) ועי' ברכות (דף מ"ב): ע"ב רשב"ם ד"ה בסעודתא בחול. וק"ל דבברכות (דף מב) משמע דבחול צריך לברך על כל כוס וכוס כדין נמלך וע"כ צ"ל דעובדא דכאן בשבת או ביו"ט הוה וכ"מ מדברי הרא"ש שם:

דף קד ע"א תוס' ד"ה בעי כו' למה נהגו העולם להוסיף כו'. עיין ברכות (ד' לג): ע"ב גמ' סדר ליה לאביי. עיין ברכות (דף מח) וקדושין (דף עב):

דף קה ע"א תוס' ד"ה לא כו' משביע גרונו יתנק כו'. עיין בשבת (דף לג):

דף קו ע"א גמ' בעית מיניה ר"ה מרב חסדא. ברא"ש אי' רב חסדא מרב הונא: שם א"ל שרי אנא כו'. עיין תוס' חולין (דף לה) ותוי"ט יומא (דף פז):

דף קח ע"ב תוס' ד"ה אחד כו' כל מילי עתיקא מעלו כו'. ועיין קדושין (דף כ ע"א): ד"ה שאף כו' אע"ג דארבע כוסות דרבנן כו'. עיין תוס' ברכות (דף כ ע"ב):

דף קט ע"ב גמ' שלחן של מקדש של פרקים היה. בס' לוית חן ובאור חדש כתבו דמש"ה נקט שולחן דוקא דשאר כלים אפשר שיטבלו אותן חוץ לעזרה במקום רחבה יותר מאמה. אבל השולחן בכל ימי השבוע הלחם"פ עליו וא"א לטובלו רק ביום השבת בין סילוק לסדור הלחם מחדש וא"כ א"א לטובלו חוץ לעזרה בשבת דגזרו ע"ע כלים בשבת רק בעזרה נותר דא"ש במקדש. ולדידי אין מתוור דאי איירי בטומאה שצריך הע"ש איך יעבור שבות בשבת משום מ"ש ואי בטומאה שא"צ הע"ש אף חוץ לעזרה שרי כדאי' בבילה (דף י"ח). אלא י"ל דמשום היכור הוצאה א"י לטובלו בשבת בחוץ:

דף קי ע"ב גמ' זה הכלל כל המחובר לו כו'. עיין שבת (דף עו): רשב"ם ד"ה אורח כו' אם ישקוהו עוד. לעיל (דף קג) ועיין בברכות (דף מג):

דף קיא ע"א גמ' והדקל והאשה כו'. בזוהר רות עין רעה שולט בו. ובהוריות (דף יג ע"ב) דקשה ללמוד: ע"ב גמ' שעתא קיימא לך. עי' תענית (דף ט') וברכות (דף נז ע"א):

דף קיב ע"א גמ' אמר רב פפא כסא דהרכנא. ב"ב (דף ס'). שם ומוסרך למלכות. עיין שבת (דף לג ע"ב): ע"ב גמ' דמכריזין ברקיע הזכרו כו'. קדושין (דף פ"א) ועיין רע"מ ס"פ כהר:

דף קיג ע"א גמ' לא תיסתי סמא כו'. עיין ע"ז (דף לא ע"ב): שם א"ל רב כל מילי זבין ותתרע. פרשב"ם אם יוקיר יכול אתה להתרע. וי"ל דרב לטעמיה דאמר בב"מ (דף מ"ט) דברים אין בהם משום מחוסר אמנה: שם אי לא דרמאי פיכרא לא איעתרא. ועי' שבת (דף סב ע"ב): שם הדר בא"י עיין בילקוט משלי י"ז: שם והמגדל בניו לת"ת שבת (דף קכו): שם והמבדיל על היין במוצאי שבתות כו' שבועות (דף יח ע"ב): רש"י ד"ה ולא תעקר ככה בן ממש. עי' תוס' חולין (דף נט): ע"ב גמ' שלשה הקב"ה אוהבן מי שאינו כועס ברכות (דף כט ע"ב): שם דתזיא ביה איהו דבר ערוה. וכ"ה בת"י תענית (דף ז'): שם וי"א אף תלמידי חכמים שבבבל סנהדרין (דף כ"ד):

דף קיד ע"א במהרש"א ד"ה אעפ"י שאין בחרוסת מצוה. דלאכ"ל בזמן שבית היה. הוא נגד מ"ש רש"י בסוכה (דף מ"ד) והרא"ש לעיל ברפ"ד: ע"ב גמ' ר' יוסי אומר אעפ"י שטיבל בחזרת מצוה להביא לפניו חזרת וחרוסת. וק"ל דכאן מסיק דר' יוסי ס"ל מצות צ"כ ובספ"ג דסוכה (דף מ"ב) לא משמע הכי דפריך אהא דפוטר ר' יוסי במצות הלולב לר"ה ביו"ט א' של חג שחל בשבת מפני שהוציאו ברשות וערוד בדבר מצוה וזה מדאגבי' נפיק בי' ומשני אביי כשהפכו ורבא מוקי בשהוציאו בכלי וכתבו התוס' דמדאיצט' לשינויי הכי משמע דס"ל מצות א"צ כונה. והשתא הא אביי ורבא אדר"י קיימי ואיהו גופי' ס"ל בשמעתין מצות צ"כ. ונראה די"ל דהכי דמסיק בשמעתין דמצוה דקאמר ר"י הוא משום דס"ל מצות צ"כ איתו אלא לר"ל אבל לאביי ורבא דסוכה קושטא דמפרשי דלר"י יצא כהן בטבול א' בלא כונה והא דקאמר אעפ"י שטבל מצוה להביא כו' היינו מצוה משום היכרא. ואל תתמה על זה דהכי כתבו התוס' לפרש כן בפ"ג דר"ה (דף כח ע"א) לפי סוגיא דהתם וה"נ י"ל לפי סוגיא דסוכה. שוב ראיתי שהרגיש בכל זה בב"ח סי' תע"ה והביאו בס' ק"נ והקשה עליו ונעלם ממנו דברי התוס' דר"ה הנ"ל וכן נעלם מהשאגת ארי': תוס' ד"ה אחד כו' והכיבנה מעם והארן כו'. יומא (דף ה ע"ב):

דף קטז ע"ב רשב"ם ד"ה בעבור מצה ומרור כו' ורב ששת ורב יוסף גז"ש דזה לא גמרי. ונראה דהיינו דוקא לענין הא דקאן לומר הגדה בסומין לא אבל בעלמא ודאי מליט דגמירי לגז"ש דזה כדאמר בשבת (דף פ"ו) דכ"ע בר"ה אתו למדבר סיני כתיב הכא ביום הזה וכתיב התם בחודש הזה. ובפ"ק דיומא (דף ה ע"ב) יליף גז"ש זה הדבר מזה קרבן אהרן. ובפ"ק דב"ב (דף טז) יליף דעשו כפר בעיקר שאמר למה זה לי וכתיב זה אלי. ובסנהדרין (דף מב) המקדש החודש בזמנו כאלו קבל פני שכינה כתיב הכא החודש הזה וכתיב התם זה אלי: תוס' ד"ה והותם כו' הלכה כר' עקיבא מחבירו. עיין כתובות (דף פד):

דף קיז ע"א גמ' רע"א תניא מ"ו אמרוהו כו' ריה"ג אומר מרדכי ואסתר אמרוהו כו'. וצ"ל דס"ל להני תנאי דבטלה קדושת הארץ בחורבן ראשון דאל"כ הא אין אומרי' שירה על נס שבח"ל משנכנסו א"י ורק משגלו חזרו להיתרן הראשון כדאי' במגילה (דף י"ד) וזה ל"ש רק למ"ד דבטלה: רש"י ד"ה ד"א כו' בבכי באותו מקום כו'. עיין ר"ש סוף מעשרות: ע"ב גמ' כתיב הכא למען תזכור את יום כו'. עי' שבת (דף פו ע"ב): רשב"ם ד"ה סבי כו' רב יהודה ורב אינא כו'. עיין קדושין (דף עב):

דף קיח ע"א גמ' כל שמבזה את המועדות כו'. בירושלמי ר"פ אומר בקדש דרשי לי' תנאי כל שמספק בידו לעבר את השנה ואין מעברה כאלו עובד ע"ז ומשמע שם דר' יהודה נמי דריש לה. וקשה הא איהו לא דריש סמוכין. וי"ל דהתוס' כתבו בשבת דהיכא דמופנה דרשי סמוכין והכא מופנה הוא דבת"כ בקדושים כתיב אלהי מסכה לא תעשה וכן את חג המצות תשמור כתיב ג"כ במשפטים: ע"ב גמ' והקדית מבחוץ כו'. ועיין יומא (דף כא): רשב"ם ד"ה לי נאה כו' ישראל ייחדוך. עיין זוהר פנחס (דף רכ"ג):

דף קיט ע"א גמ' מאי ניהו טעמי תורה. עיין ס' חסידים סי' תתע"ז: אמר רב כהנא משום ר' ישמעאל בר' יוסי ורבנן אמרו משום ר"ש בן לקיש משום ר' יהודה נשיאה כצ"ל וכ"ה בע"י: לקבל בעלי תשובה מיד מדת הדין. עיין זוהר ברא"שית (ריש דף כו): ע"ב גמ' שלא זכיתי לבן. עיין עירובין (דף סג) מגילה (דף יד):

דף קכ ע"א תוס' ד"ה כל כו' וכי מוסירין מן הדין כו'. עיי' תוס' בב"מ (דף קא) ומ"ל פ"ב דנזיר.

ברא"ש פ"ד סי' ה'. דהתם משנה דריש פרקין עדיף מדברי חכמים. עיין בקרבן נתנאל וברא"ש ספ"ה דנדה וע"ש במעי"ע וכ"כ שם בס' מקואות סי' כ"ו:

פ"י סי' כס. וכה"ג תייבי' גבי חדש גר"ס סי' ועיין תוס' (דף קיד ע"ב):

חדושים והגהות למסכת פסחים

מהג"מ יוסף חנינא ליפא מייזליש זצ"ל (בעהמ"ס שו"ת תפארת יוסף וכו')

דף ה ע"א תוס' ד"ה ואומר. נ"ב עי' ביצה דף י"ט ושבת דף קי"ד:

דף ז ע"א גמ' ונבטליה בשית. נ"ב עי' שיורי כנה"ג באו"ח סי' תל"א. וזהו ג"כ דעת מהר"ש אבוהב בעהמ"ח שו"ת דבר שמואל. אולם באמת י"ל דרק לכתחלה ל"מ ביטול. אבל בדיעבד כיון דליכא רק איסור דרבנן ומדאורייתא מותר בהנא' ע"כ מועיל ביטול להפקיע איסור ב"י:

דף כט ע"א רש"י ד"ה את יוה"כ כשבת. נ"ב עי' בצל"ח. ולענ"ד ניחא בפשיטות דרש"י נזהר ליישב כל קושי' התו' כאן ובכתובות. דבלא"ה צריך להבין מהיכן דייק רש"י דח"כ שוגגין חייבים מהכ"ת לחלק לרנבה"ק בין חייבי מיתות ב"ד לח"כ. עכנ"ל דרש"י למד דזה תלי בפלוגתת אביי ורבא דלאביי מוכרח דלמד בפי' דברי רנבה"ק דעושה יוה"כ כשבת רק לענין מזיד ולא לענין שוגג כיון דיליף אסון אסון דמיתה בידי שמים ג"כ פטור מתשלומין א"כ א"נ דגם לענין שוגג מדמי מיתה בי"ש למיתת ב"ד האיך משכחת מעילה בהקדש בשוגג כיון דהזיד במעילה במיתה וע"כ דרנבה"ק מדמי רק לענין מזיד. ובאמת גם לשון אביי מוכרח כן כיון דרק יליף אסון אכון ואסון נאמר רק במזיד מהכ"ת לדמות הדדי לענין שוגג. משא"כ לרבא דיליף ממולך דאמרה התורה כרת שלי כמיתה שלכם. א"כ ע"כ הלכתא לרבא הוא. דכרת דמי לגמרי למיתה שלכם בין לענין שוגג בין לענין מזיד דאליביה לא קשה ממעילה בשוגג דמיתת בי"ש אליבא דרבא לא פטר אפי' במזיד. אבל בכרת באמת דמי בין לשוגג בין למזיד דפוטר מתשלומין. וע"כ שפיר מוכרח רש"י לפרש האוקימתא דמוקי הך דאוכל חמץ של הקדש לא מעל כרנבה"ק והך דאוכל תרומת חמץ בפסח דבשוגג חייב כרנבה"ק דע"כ אזיל רק לאביי. דלרבא גם ח"כ שוגגין פטורין לרנבה"ק וע"כ אליביה ע"כ המתניתין לא אתיא כרנבה"ק ואזיל בזה דיוק התוס' בכתובות דף ל' ע"ב ד"ה עד רשוגג דתרומה חייב משום כפרה ולא משום דגלי גלי דאל"כ מדוע יתחייב לרבא באוכל תרומת חמץ דאליביה לא מדויק מהקדש דבשוגג חייב. דז"א דלרבא באמת ע"כ מתני' לא אתי כרנבה"ק ומש"ה למאי דמוקי כרנבה"ק פרש"י רק לשי' אביי ודו"ק:

דף מג ע"ב חלב בעלי מומין מנין כו'. נ"ב צ"ע לכאורה למ"ש המשנה למלך ל"ל קרא דאכל לא תאכלוהו דיבוא איסור נבילה ויחול על איסור חלב והרי בלא"ה הוי איסור מוסיף דהרי נאסר לגבוה. ותי' דבעי קרא על בעלי מומין דבלא"ה נאסר לגבוה. וא"כ קשה ל"ל קרא על חלב בעלי מומין דהרי בלא"ה ידעינן דחלב בעלי מומין אסור דאל"כ ל"ל קרא על אחע"א נגד דנבילה חל על איסור חלב והרי בלא"ה הוי איסור מוסיף והשבתי דלק"מ דנחזי הלא ודאי דנולדה תם ואח"כ נעשה בעל מום דנחתכה אזנו וכרומה ודאי לא בעי קרא דהחלב אסור דכיון דבעת שנולדה היתה תם וחל עליה איסור חלב דאז היתה ראויה להקרבה א"כ במאי הותרה החלב לאחר שנחתכה אזנו וכי איסור שבה להיכן אזיל ובמאי נפקא האיסור. והרי חזינן דפרש"י חולין דף ל"ז ע"א אהך דקאמר הגמ' דאכל לא תאכלוהו למאי הלכתא. ופרש"י דעל גוף איסור חלב ל"צ דכי משום שנתנבלה או נטרפה מי אזיל ליה איסור חלב אלא דצריך דחייב משום שני לאווין משום לאו דחלב ומשום לאו דטריפה דלא תימא דאחע"א. וה"נ אי נימא דהקרא מורה שנעשה בע"מ אח"כ ג"כ יקשה למאי הלכתא אמרה תורה דכי משום שנעשה בע"מ פקע ליה איסור וע"כ דהקרא מורה על נולדה בשהיתה בע"מ דע"ז שפיר בעי קרא דדלמא לא התחיל לחול עליה איסור חלב כיון דמעת שנולדה לא היתה ראוי' להקרבה. וא"כ לולי הקרא שפיר לא היה מדוייק מדבעי קרא על איסור נבילה דחל על איסור חלב. דע"כ בבעלי מומין איירי דאל"כ הוי איסור מוסיף דשם הרי מיירי דנעשה אח"כ בע"מ דזה שפיר ידעינן דאסור בלי קרא:

מהג"מ יצחק אייזיק חבר זצ"ל (בעהמ"ס שו"ת בנין עולם וכו')

דף ז ע"א תוס' ד"ה לפני כו' דסמוך מיעוט א כו'. נ"ב עי' ספר סדרי טהרה סי' קפ"ז ס"ק ט"ו ועי' תוס' כתובות דף ט':

דף י ע"ב רש"י במתני' לאחר המועד משש שעות ולמעלה כו'. נ"ב מדברי רש"י אלו מוכח דס"ל דעוברים בב"י תיכף לאחר שש. עי' תוס' סוף ד"ה ואם לא בדק כו' ודו"ק ועי' רש"י לקמן ס"ג ע"א ד"ה ובמועד שלא לשמו חייב נראה מדבריו שם להיפך דאינו עובר בב"י עד הלילה וצ"ע:

דף יא ע"א ברש"י ד"ה ומשנינן חבל כו' משום (דמוזהר) צ"ל דמחזר:

דף ל ע"א תוס' ד"ה לשהינהו כו' מידי דאית ליה שורש מה"ת לא ומפרש כו'. נ"ב מדבריהם כאן מוכח דהתוס' לא ס"ל לחלק בין השתמש בשפע או לא וס"ל דאסור משהו שנבלע בקדירה אסור רק בכ"ח מותר לבטלו ועי' יו"ד סי' קי"ב ובט"ז:

דף מ ע"ב ברש"י ד"ה לכל הוא נותן כו' בכלי שני כו'. נ"ב צ"ע דבפ' כירה שם מבואר דר' יהודה קאי על כלי ראשון:

דף מז ע"ב תוס' ד"ה כתישה כו' וקשה לר' יהודה. צ"ל לר"י:

דף מט ע"א גמ' ת"ר כו' וישא בת ת"ח. נ"ב מבואר ע"ד מ"ש יומא ע"ב ע"א אם רואה אדם שתורה פוסקת מזרעו ישא בת ת"ח שנאמר מרית מים יפריח כו' יעו"ש:

דף נ ע"א תוס' ד"ה מקום שנהגו כו' מי יאסוף להם דגן כו'. נ"ב עי' יו"ד סי' קי"ז בט"ז מ"ש דכל דבר שמפורש התירו בתורה אין כח ביד חכמים לאוסרו ולא משמע כן מדברי תוס' אלו דא"כ לא מוכח כלל דהוה מדאורייתא מהא דמביא קרא דואטפת ודו"ק:

דף נג ע"א רש"י במתני' ד"ה מקום שנהגו כו' דילמא אתי למכור. נ"ב צ"ע דבמס' ע"ז שם מבואר הטעם משום חשש רביעה ע"ש בפרש"י פ"ק י"ד ע"ב:

דף נד ע"א גמ' כי טוב חור וכללו. נ"ב ידוע כי שני הוא הדין הקשה שממנו משתלשל הרע בסוף המדריגות וביסומו ע"י החסד המתגלה בברית ע"י המילה וז"ש ח"ר וכללו בששי שנאמר והנה טוב מאד וכמ"ש מאד זה יצה"ר והבן:

דף עא ע"ב רש"י בד"ה ששינה כו' שאסורין שוחטן. צ"ל לשוחטן:

דף עה ע"א תוס' ד"ה גכוה כו' תימה כו'. נ"ב ונראה דסיד וגפסים פי' לאחר שנצטננו ונתנו עליהם מים שנתעורר בהם כח האש כידוע ולא דמי לחרסו של תנור שעדיין לא פסק ממנו כח האש ולהכי צריך ריבוי לסיד וגפסים. ותדע דאמאי נקט סיד ולא נקט דבר אחר שהוחם באש ולפמ"ש ניחא. ומגחלים ורמץ לא קשיא כתירוץ ר"י לעיל בד"ה וגרפו שתירץ שאני גחלים כו' ע"ש מ"ר:

דף עט ע"א ברש"י במתני' יעשו בטומאה ואפי' טמאין כו'. נ"ב דיבור זה שייך לקמן בגמ' על מ"ש וכהנים טמאים כו':

דף פח ע"א תוס' ד"ה לישא כו' דבתחלת ביאה כו'. נ"ב עי' פסקי תוס' פ' דם חטאת בהא דאיתא שם דאין עשה דקדשים דוחה ל"ת שב' דכיון דלא אפשר לא בעינן בעידנא ע"ש וא"כ צ"ע דסותרים למ"ש כאן וגם סותרים למ"ש לעיל פ"ה ע"א ד"ה כשהוא אומר ע"ש:

דף קב ע"א ברשב"ם ד"ה להודיעך כו' אע"פ שחביריו פטורין. צ"ל פוטרין:

דף קז ע"א גמ' בעא מיניה רב הונא מרב חסדא. נ"ב ברא"ש הגירסא בעא מיניה רב חסדא מרב הונא וכן עיקר דרב חסדא תלמיד רב הונא היה כמ"ש בפ' הדר ע"ש:

דף קיז ע"ב גמ' אמר רבא אשכחתינא כו'. נ"ב נ"ל שצ"ל רבה דכבו דפומבדיתא הוא רב יהודה וביום שמת רב יהודה נולד רבא:

דף קכ ע"א תוס' ד"ה מפטורין כו' אע"ג דאיכא למ"ד כו'. נ"ב עי' לעיל ע' ע"א דלבן תימא דס"ל דאתקש לפסח איבעיא ליה אי אית בי' משום שבירת עצם ופשיט שם דס"ל דבא בן שנה כפסח וא"כ צ"ע דבריהם כאן:

הגהות וחדושי הרש"ש על מסכת פסחים

מאת הרב הגאון הגדול כו' מהור"ר שמואל שטראשון זצ"ל מווילנא.

דף ב ע"א במשנה נודקין כו'. נהרע"ב אית דמפרשי דטעמא דלא סמכינן אביטול דחיישינן שמא ימצא גלוסקא יפיפיה ונמלך על ביטולו כו' ומלא התוי"ט א"ד דמחשבה מבטלת מחשבה וא"ל לזה דאפי' לר"ל (בקדושין נט ב) לפי דמתני רב זביד הכא כיון דדעתו לקנות קני ליה רשותו עי' (ב"מ יא) ובתוד"ה וכהא. אמנם לכאורה עיקר דברי הרע"ב תמוה דהא לקמן (ו ב) מוכח להדיא דבביטול אזלא לה חששא דגלוסקא וגם דאף אחר הבדיקה איכא חששא דגלוסקא וי"ל דבלא בדיקה ודאי מצוי שימצא גלוסקא ולכן חיישינן שמא ימלך על ביטולו אבל אחר הבדיקה אינו אלא חששא שמא ימצא כו' ושמא ימלך ולתרי שמא תו לא חיישינן: גמ' מיתיבי הבוקר אור כו' אלמא אור יממא הוא. עיין פירש"י וק"ל לפי מאי דאיתא ביומא (כ ב) דחלות לילה נמי איקרי בוקר (ועמש"כ בס"ד (בברכות ט) לא תיקשי הכא מידי): רש"י ד"ה הבוקר אור כתיב שהמתינו עד שהאיר המזרח. ובד"ה בכי טוב כתב ימתין עד הנה"ח משמע דאידי ואידי חד הוא עמש"כ (במגילה כ) בס"ד ומש"כ לקמן בד"ה וכאור בקר כתיב בעלות השחר כו' ואפי' עה"ש כו' היינו התחלת האור וכמ"ש גם כשמתחיל הבקר להאיר ועי' (בסוכה כט) בפירושו ובמש"ר המהרש"א ע"ד שם. אבל דעת התוס' בנ"פ הפועלים בסד"ה פועל וכפי שכתבו המהרש"א שם דבכי טוב היינו ג"כ בעה"ש וי"ל ראיה לדבריהם מלקמן (לד) דחשבון מהלך אדם בינוני י"ד פרסאות ביום הוא מעה"ש עד צה"כ לפירש"י שם אלמא שדרך לילך בזמן ההוא. אמנם לשיטת הגר"א ז"ל באו"ח סי' תנ"ט סק"ה בסוגיא דשם אין ראיה: תוס' ד"ה יכנס והא דנקט כניסה תחלה כו' דאורחא דגמרא כו'. ובמקרא מצינו ג"כ במספר יביאום ובמספר יוציאום (דה"א ט כח) ע"ש בלשון המפרש המכונה בשם רש"י: ע"ב גמ' ואידך הרחקה הוא דעבוד רבנן לדאורייתא ופירש"י אבל איסור זה כוליה דרבנן כו'. בס' ב"א הקשה דהא לקמן ר"פ מש"כ כתבו התוס' בשם הירושלמי דאחר חצות אסור מדאורייתא הנה כוונת הגמרא יל"פ דר"ל דכאן ע"כ אינו משום הרחקה (כמו גבי חמץ) דא"כ לא היה להם לאסור זמן גדול כ"כ מקודם מהנה"ח ויש לכוין גם לשון רש"י לזה או דס"ל דהירושלמי אינו אומר אלא לאסמכתא וכמ"ש הר"ן שם ומש"כ המחבר הנ"ל ליישב דרא"בי אזיל לשיטתיה (בחגיגה יז ב) דל"ל היא דירושלמי כוונתו למ"ש התוס' שם בסד"ה אלא אף הפ"ם שלנו כו' דמדרבנן איהא מיתסר כבר כתבתי שם בס"ד שאין הכרח לדבריהם ומאי סבר דמדאורייתא אסור כהירושלמי עיין שם:

דף ג ע"א גמ' לישנא מעליא. עמש"כ (בכתובות יג) בס"ד: רש"י ד"ה אם שיזה לו לטומאה שעד שקה"ח כו'. עי' תוס' (זבחים נו) ד"ה מנין: ד"ה אשר איננה טהורה שני אורחיה מחד דוכתא כו'. לשונו תמוה עי' מהרש"א לקמן ע"ב בד"ה וכל היכא: **ע"ב** גמ' הנהו ב' תלמידי כו' קמיה דהלל כו' אמר מובטח כו'. הר"ן מביא בשם התוספות דע"ז דאמר ומוסקין בטומאה אמר מובטח כו' ותמיהני שהרי (בשבת יז) אמר הלל עצמו ואין מוסקין בטהרה:

דף ד ע"א גמ' א"ל אייבו קיים. עי' הגהת הגרי"פ ועמש"כ עליו במו"ק שם: רש"י ד"ה חובת הדר אבל הכא בדיקת חמץ מדרבנן כו'. נ"ל כוונתו דאי הוה מדאורייתא שלא יעבור על ב"י וב"י ודאי דהיה חל על המשכיר מפני שהוא העובר כיון דחמירא דידיה הוא עי' ברא"ש ססי' ד' ובאחרונים והכא לכ"ע הוא עובר כיון דהשוכר לא קבל עליו לשמרו וגם הבית עיקרו של משכיר רק כיון דהבדיקה אינה אלא מדרבנן מיבעיא ליה מ"ט תקנוה אי משום חששא דב"י וכמש"כ הר"ן בתחלה דחששו דשמא לא יוציאוהו מלבן לגמרי ולכן על המשכיר חל החיוב או מטעמא דילמא יבא לאכלו כדעת הראשונים שהביא שם (וכ"ה דעת התוס') ולכן על השוכר לבדוק שהחמץ ישאר אצלו: **ע"ב** גמ' וקאמרי הני בדקיניה מ"ד כו'. תימה דמעיקרא הקשה אטו אמירה דהני מידי משמשא א"ב אף במקום ספק בדוק וגם שהם אומרים שהבעה"ב בדק ועתה דמוחזק לן דלא בדק והם אומרים אנחנו בדקנוהו קאמר מהו דתימא כו' דמשמע דבא לומר שלא תיקשי פשיטא ובדוחק י"ל דלא בא אלא ליישב מדוע לא אשמעינן תנא דינא דחזקתו בדוק כיון דאיירי בעניינו לה"ק מהו דתימא כו' ור"ל דדין זה דנאמנים הוא חדוש דמ"ד כו' אבל דינא דחזקתו בדוק היה פשוט ליה לתנא דהכל חברים כו' ולע"ד הגל"פ וקאמרי (ר"ל עדים כשרים) הני (פי' הנשים וכו') בדקינהו ולעולם על אמירתן לא סמכינן כדאמר מעיקרא אטו אמירה כו' רק על בדיקתם וזהו ע"ד דאמרינן (בחולין יב יג) בקטן דיש לו מעשה ואין לו מחשבה ע"ש ובתוס' ועי' בירושלמי ומפרשיו. אבל אנכי מה נגד פירש"י וכה"פ שפי' דקאמרי איגהו גופייהו: רש"י ד"ה בביטול בעלמא דכתיב תשביתו כו'. והתוס' הקשו עליו. וי"ל ראיה לפירש"י מתו"כ ר"פ בהר (והביאו רש"י בפיה"ת) והיתה שבת הארץ לכם מן השבות אתה אוכל ואי אתה אוכל מן השמור משמע דמפרש שבת לשון הפקר היפך השמור וכפי' הא' של הרא"ם: תוס' ד"ה מדאורייתא מדקאמרי' אבל אתה רואה ש"א כו' ואע"ג דגבי עשה דתשביתו לא כתיב לך למעוטי ילפינן שאור שאור כדכתב הש"א בתשובו' ע"א בסופה ע"ש: ד"ה וכתיב ונראה לר"י דמייתורא דקרא קדריש. לכאורה הא איצטריך לנתוקי ללאו דל"י ול"י לעשה לשיטתו (לקמן פט ב) ואולי כוונתו פה דביום הראשון מיותר דרישא דקרא שבעת ימים כו' והל"ל ותשביתו שאור כו' אך לפ"ז לקמן בדרשה דרנב"י ל"ל להש"ס למימר נכתוב קרא ראשון כו' הל"ל דכוליה מיותר: [בא"ד בסופו מדכתיב אך כו'. לכאורה הן הן דברי רבי יוסי לקמן (ה א) (בסופו) וצ"ע מדוע לא קאמר הש"ס עניין תנ"ה כדלקמן בלימוד דרבא וי"ל משום דר"י יליף מדאיתקיש ר"י ואבוי מן שבעת ימים]

דף ז, ע"ב [גמרא והלא כבר נאמר לא יראה לך שאור בכל גבולך. מה שהוסיפו בד"א בשם מהרש"ס ול"י לך חמץ נראה שבוש דהקושיא אינה אלא משאור דהא בקרא דלא ימצא אינו כתיב אלא שאור גם הוסיפו שלא כסדרן במקרא: שם יכול כו' ויקבל פקדונות מן הנכרים כו'. מדלא קאמר מן אחרים משמע לכאורה דאחרים היינו נכרים דוקא וכהגר"א בסימן תמ"ג סקי"א. אבל יש לדחות דמשום איסורא דמפקיד נקיט נכרי. אמנם בזה נדחה גם ראיית הגר"א מהא דחמצו של נכרי שעשה כו']: שם רבא אמר כו'. משום שנאמר לך לך תרי זימני ועפירש"י ולכאורה יקשה א"כ מנ"ל לאסור ש"א בקבל עליו אחריות וי"ל דלהכי לא כתביה להאי לך בגופיה לומר לך דלא שרי בסתם ש"א אלא דאיכא גוונא דאסור וכגון בקבל אחריות וכיוצא בזה כמש"ב בס"ד (בשבועות לג) והבאתי דוגמאות לזה ע"ש: שם ל"ק הא דקביל עליה אחריות. עי' ברמב"ם די"א דוקא אחריות דגניבה ואבידה ויו"א דאפי' אחריות דפשיעה לבד סגי וק"ל דא"כ מאי פריך לקמן אלא נמי ד"ד נתמנין דמי גם ימצא ל"ל הא לא אשכחן ור"ש אלא הא דאמר קדשים שחייב באחריותן חייב ובהם חייב אפילו באחריות אונסים ואלינו לענין אכילת תרומה (ביבמות סו ב) דעבדי מלוג ברזל יאכלו ואפי' למ"ד שם שדין אתה דהא"ל דחייב באונסין הוה כדידיה מש"כ בכהן שעבר פרה מישראל כיון דלא מחייב אלא בגניבה ואבידה לא אכלה וי"ל דהתם משום דחייב גם כן בכחשא ובפחת דמים ולפי גירסת הרי"ף והרא"ש שם עיקר החלוק תלוי בזה לבד. אבל אחריות דאונסים לחוד שוה לאחריות דגנ"א לענין זה ועי' בפ"ז ר"פ ס"מ. ומ"ח לדעת רש"י כתבו התוס' (בב"מ פב ב) ד"ה אימור דגם הכא אינו אלא בקבל עליו אחריות אונסים וע"ש (בשבועות מד) תוד"ה שומר אבדה: רש"י סד"ה ש"מ יאכילנו לכלבים. ל"ע דהא לקמן (לב) מבואר דס"ל לר"ש דחמץ בפסח אסור בהנאה ועי' (כא ב) בתוד"ה בכדי דאף בשעת ביעורו אסור ליהנות ממנו ובשו"ע סימן תמ"ח ס"ו דאפי' לכלב הפקר אסור והוא מירושלמי: ד"ה וש"מ דתניא הבערה ללאו יצאתה דברי רבי יוסי כנ"ל: תוס' ד"ה לחלק דלמ"ד ללאו יצאת לא היה אסור ביו"ט. עיין באבני מילואים להטו"א (מגילה ספ"ב) מה שהקשה עליו (מברכות מ) ובמש"כ ליישב בק"א שם בס"ד. ועוד נ"ל דא"א לומר דלר"א פרי הבערה ביו"ט דהכי שמעינן לב"ש (בביצה כא ב) דל"י אדם מדורה ויתחמם כנגדה ור"א שמותי הוא פי' מתלמידי שמאי (עיין תוס' שם לד ב) וגם יש לדחות די"ל דמדרבנן אסור כמ"ש הש"א בתשוב' צ' לכפרס דס"ל אין עוה"ל ליוה"כ דמ"מ מדרבנן אסור ע"ש. ובזה מיושב ג"כ מה ששמעתי מקשים על הש"א דהא שמעינן לר"א לקמן (מו) דל"ת לה שם כו' עיין פירש"י שם ועיין (שבת כד) תוד"ה גזירה אמנם (בביצה יב) איתא המבשל גה"נ כו' ולוקה משום הבערה כו' ב"ש היא ע"ש אלמא דלב"ש הבערה אסורה מה"ת ביו"ט. אולם לקמן (מז ב) ובמכות אמר רבה דאפיק הבערה כו' ע"ש. ועמש"כ במגילה (ז ב) בס"ד: ד"ה אבל אע"ג דב' לך כתיבי בפרק כ"ש (כג א) משמע כו' כצ"ל:

דף ו ע"א גמ' סד"א הואיל וכי איתיה הדר בעיניה כו'. ועיין פירש"י ולפ"ז נ"ל הא דפליג ר"ש (בב"מ נו) במשנה דקדשים שחייב באחריותם י"ל אונאה היינו באמר הרי עלי עולה בכך ידוע או אפי' בסתם דג"כ יש לה קצבה (מנחות פ' בתרא) וכשנתאנה ימכר לבעלים משלו ולא כן פירש"י שם ועי"ש (סנהדרין קיב ב) דל"א ממון בעלים הוא וכו' ור"ש היא ע"ש וצ"ע: שם [מ"ט בהמה אית לה קלא עיסה לית לה קלא. נ"ל משום דדרך ליפול מהתבואה כדפירש"י לא מן העיסה]: שם חמצו של נכרי עושה לו מחיצה ע"מ משום הכירא (ב"ח האחרונים ליתנייהו ברי"ף ורא"ש והוא מוכרח לדעת האחרים פי' שבר"ן ולהה"ת שהביאם) ובר"ן והא"פ כו' וגבי בהכי אע"ג דקביל עליה אחריות כו' והה"מ בס"ד הביא בשם העיטור והרמב"ן דבלק"ע אחריות לא בעינן מחיצה י' כו' והכא מיירי דוקא בקפ"א צ"ש. ולכאורה יפלא דלפ"ז איך יתפרנס הסיפא ואם של הקדש הוא א"צ כו' דכיון דקבל עליו אחריות מה יגרע מש"א לעבור עליו משום ב"י וב"י ונלפ"ד דשל גבוה לעולם א"ע אף בקפ"א לשיטה ו' דכל שכא דאיכא בי גזא דרחמנא איתא פי' חולין (קלט) והוה כקבל אחריו ו' של חמצו של גבוה בכשום גבוי

וסמוכין לזה (תב"ק עו) הגונב הקדש מבית בעלים פטור וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש הרי דאף שעומד בבית בעלים מ"מ נקרא בית הקדש (ובזה נדחית ראיית הרר"י שבהרא"ש פי' ד' כפי מה שכתבתי בחדושי דראייתו מהא דק"ל בית הקדש ה"ה דנקרא בית המפקיד אע"פ שהוא ברשות הנפקד והוא כעין שפי' בו הש"א בתשו' פ"ג דשאני גבוה כדאמרן) וי"ל עוד ראיה מלעיל דקאמר יכול כו' ולקבל פקדונות מן הנכרי כו' דשביק לבר זוגיה דאתחיל ברישא אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה (וכבר הרגיש בזה התומים סימן ס"ו סקע"א) אלא ודאי דהקדש באמת מותר כנ"ל נכון בעז"ה. שוב ראיתי בירושלמי בפ' כ"ש ה"ב וז"ל א"ת תני לא יראה לך כו' אבל את רואה את לגבוה וא"ת תני אפילו לגבוה כו' הפתר בקדשים שחייב באחריותן כר"ש ע"כ. ואולי י"ל דדוקא לר"ש דס"ל נכהה"כ דבר הגורם לממון כממון דמי וא"כ הוי כדידיה ממש לכן אפילו הוא בבית אחר עובר עליו. אבל לרבנן דדוקא גבי חמץ גלי לן קרא כדלעיל י"ל דאינו אלא כשהוא בביתו (ובטו"ז סי' ת"מ סק"ד כתב ג"כ לחלק בין ר"ש לרבנן ולהיפך ע"ש). ולפמש"כ ל"ד הש"א בר"ס ע"ח שכתב בשיטת העיטור והרמב"ן דאע"ג דרבי רחמנא לעבור על ב"י על חמץ של נכרי ושל גבוה בקע"א כו': **ע"ב** כיון דלאו זמן איסורא הוא (נ"ל דזהו תשובה ר' באר"ע) ולאו זמן ביעורא הוא (תשובה על בחמש ואפי' לר"י דתולין): רש"י ד"ה דלאו ברשותיה אינו שלו ר"ל דהרי נאסר בהנאה כדפי' לעיל בע"א בד"ה אפי' מר"ה ועי' בב"א שהביא ראיה דאה"נ לא מיקרי שלכם מהא דכתובות אי כו' אף מעשה שבת אסור בהנאה ת"ל לכם שלכם יהא הרחיק ראייתו ולא הביא ממכילתין לקמן (כג) בסוגיא דחזקיה דאיתא שם כ"פ ראיה להתיר הנאה מדכתב לכם שלכם יהא: תוס' ד"ה ממאי והירץ ר"ת כו' ומסיק דיליף כו' ואמירת משה הוה בריש ירחא ונפלאתי על הסה"ד שכתב בב"א תמ"ט י"ג לחדש ניסן ויצו משה לעשות הפסח במועדו ודע דק"ל מסוגיין על הא דא"ר לוי (גיטין ס) ח' פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן ולא חשיב פרשת הפסח וא"ל מפני שאין בה חדוש דין לדורות הלא שם כתיב במועדו דדרשינן ליה לקמן (עז) אפי' בשבת ובטומאה וע"ש בתד"ה סד"א ובמהרש"א שם:

דף ז ע"א גמ' הכא בתלמיד היושב לפני רבו כו'. ועירש"י ומפני אימת כו'. נ"ל משום דמעיקרא דהוה ס"ד שכבר נתחמצה הוה א"ש בפשיטות דמשום ביטול ת"ת התירו לו בביטול לחודיה כמו ההולך לשחוט א"פ כו' דלקמן במשנה שלהי פ' א"ע. אבל לפי מאי דמוקי לה השתא בקודם שנתחמצה דאיכא הפסד ממון ה"ל למישרי לבטל ת"ת ולילך לאפותה עי' רש"י (שבת יא) ד"ה אבל אנו וכרי"ש (בברכות לה ב) הנהג בהן מנהג ד"א והרבה עשו כרי"ש ועלתה בידן. [וראיה לזה משו"ע יו"ד סימן רמ"ד ס"ה וסי' י"א ע"ש אך לפ"ז אין מקום להכ"ש שברש"י שבשבת]: רש"י ד"ה אפי' בחיטי ואע"ג דאתי איסור כו' לכאורה כאן א"ש בפשיטות דזה יש כח ביד חכמים לאסור את המותר משום סייג וא"כ ממילא אין כאן שוה פרוטה ועמש"כ (בחולין לו) בתד"ה פלגא. ד"ה דיקא נמי ומשום יו"ט נקיט ביהמ"ד לע"ד י"ל דאף משום שבת נקיט דאלו בביתו היה מרילה לפני כלבו כיון דעדיין לא נתחמצה אין אפילו בחמץ גמור וכי"ד קודם זמן איסורו עי' שו"ע סימן תמ"ד ס"ד ובש"א ר"ס ע"ו: גמ' ניזיל בתר בתרא כו' בירושלים בשעת הרגל מעשר כו'. והקשה בצל"ח דילמא התם משום דאזלינן לחומרא ותירץ משום דאיכא התם חזקה לקולא ואין לומר דמע"ש הוה דשיל"מ דלא מהני רוב וכש"כ חזקה דמעות מעשר לא מיקרי דשיל"מ והב"א הקשה עליו דמ"מ מטבע חשיב ולא בטיל ברוב וא"כ כש"כ דלא מהני ליה חזקה ול"ד כלל דהא אף בדבר חשוב בפרים אזלינן בתר רובא (רק דלא בטיל ברוב מפני חשיבתו) וא"כ בטל הכש"כ ול"ד לדשיל"מ דלא אזלינן ביה בתר רובא אף בפרים כדמייתי הצל"ח מהמ"א ע"ש: רש"י ד"ה רוב אוכלי בשר ונותני' אותם לבה"ע בטוה"כ. ק"ל הא משמע (בקדושין נו ב) דליכא אלא חד סתמא כר"י דא"ל מעשר ממון הדיוט הוא ולפי' גם סתמא זו אתיא כוותיה דלר"מ אינו ניתן במתנה כמבואר שם וראיתי להתוי"ט במשנה זו שכתב ע"ד רש"י הללו ונימוקו עמו כו' וע"ש דאין ביאור לדבריו. ונראה דט"ס הוא שהיה כתוב בר"ח ול"ע ונתחלף להמעתיק הל' בב' מפני שיווי התמונה באותיות רש"י ומלבד זאת אני תמה דמצינו עוד סתם מתני' (בסנהדרין קיא ב) מע"ש וכה"ק יגנזו דאתיא ג"כ כר"י ע"ש בגמרא (ס"ד קיב קיג) ולכאורה הייתי אומר דבכסף מעשר גם ר"מ מודה וכמ"ש הצל"ח בסוגיין לענין קדושין דאף דהמקדש בפירות מעשר א"מ לר"מ מ"מ בכסף מעשר אפשר דמקודשת (והב"א שכתב דבירושלמי פ"ב דקדושין מבואר דמקדשין בפרוטה של מע"ש ל"ד כלל דהתם הוא לר"י וכדפי' הק"ע) אמנם שם (בסנהדרין קיב ב) איתא רש"א כו' שללה פרט כו' וכסף מעשר. וכן שם בסוה"ע בסוגיא דר"מ מוכח דגם כסף מעשר הוי ממון גבוה ועמש"כ שם. וכ"מ בירושלמי פ"א דדמאי על משנה חלה ע"ה כו' תני וכולן שקרא שם כו' אין כר"מ היא מעשר היא שירי מנחות כו' ע"ש: **ואני** תמה עוד בסוגיא דקדושין הנ"ל דהא סתמי דמתניתין ברפ"א ורפ"ג דמע"ש אבל נותנין ול"ן מתנת חנם אתיין נמי כר"י דמה שהביא הר"ש ברפ"א שם בשם הירושלמי דהיינו במזומנו על שולחנו בירושלמי שלפנינו אין שום רמז לזה וע"ש בשנ"א אלא דהירושלמי סובר דבמתנה אף לר"מ שרי דאינה כמכר לשיטתו בפ' יש בכור (כ"פ הרא"פ ברפ"ב דמעשרות) ור' יוסי ס"ל שם בירושלמי דלענין מע"ש ליתנו במתנה לכ"ע (ר"ל אף לרבנן דפ' יש בכור דס"ל דהוה כמכר) שרי. אבל גמרא דילן שם בקדושין ס"ל דלכ"ע אסור ליתנו במתנה למ"ד ממון גבוה הוא וא"כ ע"כ הני מתניתי אתיין כר"י (ואני תמה על הרמב"ם שפסק בפ"ג מהל' מע"ש הי"ו דא"כ במתנה ובהל' י"ח כתב אבל אומר לו הא לך שאין לי שמן כו' הגא זה מתנה גמורה) וליישב זאת נ"ל אשר טוהר מתניתי דס' זרעים כחדא חשיב לכו ותדע דקאמר שם הכא תרי סתמי והרי מתניתין דכרם רבעי הוזכרה ג"פ בפאה ובמע"ש ובעדיות ובפ"א דתרומות מ"ס ולא ממע"ש כו' שנפדו ופי' הר"ש דמתניתין ר"מ היא כו' וי"ל דלזה נתכוון רש"י שכתב חדא בסדר זרעים וחדא בעדיות עי' (יבמות עג) בתוס' ד"ה ככפי כהן שאל"כ כן: **ע"ב** גמ' מציאה מתגלגלה כו'. נ"ל דר"ל ודלפינן דכוונת הכתוב שלא ימצא אפי' ע"י חפוש דבר ולכן מתחלה צריך לבדוק מקודם כחפוש כזה: רש"י ד"ה פסח הבעלים נצטוו כו'. לכאורה מזה סתירה להש"ך בחו"מ ספ"ב סק"ד שכתב דמי שהוא מוהל אינו רשאי ליתן לאחר את בנו למולו ומבטל בזה מ"ע. הרי שחיטת קדשים דג"כ נצטוו בעלים וכולי הש"ס מוכח דכהנים היו רגילין לשחוט. ועי' מש"כ בברכות (לא ב) אמנם ק"ל הרי במנחות (יט) אמרי' אי מה כו' אף שחיטה בבעלים והוא לא מצינו אמרת כו'. וי"ל דהתם הכוונה שאינה לעיכובא אבל מ"מ מצוה בבעלים והעיקר נ"ל דכוונת רש"י שהבעלים נצטוו שישתדלו במחיבת קרבנם אם ע"י עצמו או ע"י שלוחו: ד"ה וכוס נגר דכתיב נגר יה די כו'. עיין בחדושי אג"ש שבגליון הרי"ף:

דף ח ע"ב גמ' ניזיל מאי כו'. ק"ק מיומא (עז ב) דשרי שם כה"ג מטעמא כדי שלא תהא מכשילן לע"ל. ופי' ביצה (יא ב): שם ולא יעמוד איש כו'. ואין איש כו' ואין תולדה כו' דמצינו לשון איש גם על שאר ב"ח זולת האדם (בראשית ז ב) וכן בזיפות אשה אל אחותה (שמות כו) פי' פירש"י שם: שם והא מיטנא קתני כצ"ל: רש"י ד"ה פירות גינוסר. והיינו כנרת. כ"ה במגילה (ו): ד"ה וכיו"א. ונדק כו' העליונות פ"פ כל ארצו ולחנו כו'. הא דלא פי' ג"כ בשורה התחתונה שהיא פ"פ כל לחנו משום דסמיך על מה שפי' בה כבר בדברי רב יהודה דבה לא פליגי. והתוי"ט נדחק בזה והרע"ב נמשך אחר לשון רש"י:

דף ט ע"א גמ' ושכיח כו' מגורה מלאה פירות כו'. הב"א תמה למה לא היות שתבואה נכללת בשם פירות. ושכח דאיכא ממכילתין (נג) ולא מפירות שבעמקים ופי' רש"י תבואות דגן כו'. ובביצה (עו ב) ופירותיה משתמרין ופירש"י בשם לבן קאמר ומשתמרת התבואה כו'. ובב"ב (צ ב) משנה המוכר פירות כו' ופי' רשב"ם תבואה. ובברייתא שם המוכר פירות לחבירו חטין כו' שעורים כו'. ובפ"ג דמעשרות שק שהוא מלא פירות ופי' הרמב"ם דר"ל זרעים כו'. וראיה יותר ברורה מרפ"ב דחלה פירות חו"ל כו' חייבים בחלה. ובזה נדחה ראיית המניה במל"ת פ"ג מהלכות תרומות הי"ד מהא דמקשי התוס' מהמפקיד פירות כו' ע"ש וכ"מ מפירש"י שם ד"ה בכדי חסרונן ע"ש. ובלא"ה ראייתו איננה דהרי בברייתא שם איתא ג"כ יין והחמיץ כו' ה"נ לא יגע בכן וא"ל דקושיית התוס' הוא מיין: רש"י במשנה כשבודק צים ע כצ"ל: ד"ה שא"כ ולא הגר ממש כו' כוונתו דלא תקשי מדלעיל (ח) הגר א"צ בדיקה: ד"ה מי לא תנן במגע ובמשא תולה נראה דר"ל וחיישינן שמא יאהיל על הקבר וזה תיקרי מגע כדמוכח בפ"ג דאהלות וכרבא בחולין (קכה ב) דאפילו נתפלה מפפח תיקרי מגע. והתוי"ט במשנה ע לא ירד לזה ע"ש: ד"ה ואב"א ואח"כ זרה ומירח ותובת כו' כ"ל דנ"ל: בא"ד ואי תימא נכי דלא חייל כו' כצ"ל: **ע"ב** ד"ה הכי אנו מותרין פירות של קופה כחולין כו' כצ"ל:

דף י ע"א גמ' [ספק על ספק לא על טייט בקמה כו'. פפירש"י ונראה דאפי' ודאי על וספק מלה ספק חמץ הוה כספק על כדמוכח בעבודת כוכבים (פ) ובתוס' ב"ב (נה ב) ד"ה ר"א ע"ש]: שם הניח תשע ומצא עשר פלוגתא דר' כו'. לפמש"כ רש"י ותוס' בביצה בפשיטא דרבנן שאין אדם מניח חולין ומעשר ביחד. יקשה מאד הדמיון דהכא: **ע"ב** תד"ה או דילמא. דתמתמא הראשון נשאר כו' כצ"ל: ד"ה ואם. נ"ל דלרש"י דחק לשון הברייתא דמביא רב יוסף לקמן "ר"א כל שלא בדק בנ"פ הללו שוב א"ב" דע"כ מכר שם מקודם דעת חכמים כלשונם במשנתינו. אור י"ד. י"ל עד המועד. ור"י מודה לנו ע"פ הללו א"כ מוכח דזמן המועד הוא שעת הביעור שבדבריו במשנה:

אוד כ"ל דתשמע דהג"פ שוכר ר"י יש לכ"א קדימת מעלה על הבא אחריו. הלילה. אור הנר יפה בה ושעה שב"א מצויין בבתיהם. ושחרית כ"ל דהיינו עד ד' שעות כמו תפלת השחר לדידיה כר"פ תה"ש ושעת ביעור היינו שעה ה' וששית (דבה' כ"א בהול לבערו למכור לנכרי טרם שיגיע ו' שאסור בהנאה) ולדידיה דתולין כל חמץ ודאי דעדיף טפי לבדוק קודם לה שמותר עדיין באכילה. אבל לחכמים (דהם ר"מ כמ"ש רש"י לקמן בד"ה דרבנן אדרבנן) דס"ל דאוכלין כל חמש שזה חמש לקודם לה. ולכן שינו לשונם לומר תוך המועד דהוא שעה ו' מועד שקבעו חכמים לבערו. וכן ל"א בי"ד שחרית שלא תטעה דהיינו עד ד' שעות כמו בדר"י. ולדידהו היינו עד ה' שעות ולכן הוכרח ג"כ לפרש לאחר המועד הוא עד שתחשך ולא יותר דאל"כ הל"ל לא בדק בתוך המועד יבדוק עד שתחשך לא בדק כו' יבדוק בתוך הרגל. דהא ודאי עדיף טפי קודם הרגל דאינו אלא בלאו מברגל עצמו דבכרת עי' ר"ן וכן בעז"ה :

דף יא ע"א גמ' לא יקוב כו' ויתנגה בלד הנר. בשבת הגי' על פי הנר וכצ"ל כאן : רש"י ד"ה מא"ל ואוקמינן להא כר"י במס' מנחות כו'. וכן לקמן (נו ב) : ד"ה פונדא • איזור חלול כצ"ל: ע"ב גמ' ומ"ש גבי קירלוף דל"ג • בגה"ש הקשה הא קידור לא הוי רק דרבנן כו' וכ"ע הב"א הקשה זה מדנפשיה ולא זכר דברי הת"י דיומא ולא ראה סוף דבריו שכתב אח"ז מצאתי שהקשה כן בתוי"ט כו' : משנה ר"מ כו' ותולין כל חמש • לכאורה יפלא כיון דאיסור הנאה מז' הוא נ"כ מדאורייתא ולוקין עליו עי' מל"מ בפ"ה מהל' יסוה"ת מדוע ל"ג עלי' ג"כ כמו באכילה וי"ל שלא רצו להחמיר כ"כ ואשכחן כה"ג לענין בשר בחלב דאע"ג דהג' איסורין שבו דהיינו אכילה הנאה ובישול שוין לאיסורא מ"מ במאי דגזרו מדבריהם ל"ג אלא על אכילה עי' יו"ד ר"ס פ"ז ובזבחים (ל"ט ב) באכילה עבוד רבנן מעלה כו' ועי' (שבת יב ב) תודיה ר' נתן גמ' אחד אומר בשנים בחדש ואחד בג' עדותן קיימת כו' כ"ל דדוקא בכה"ג אבל אם שניהם לא כוונו יום החדש לפי מה שהוא עדותן בטלה דבב' לא תלינן טעות כמו לרבא בשעות לקמן ולא"ד גם לאביי ואפשר דאף לל"ק דאביי מודה בימי החדש דבהם אין הטעות מצוי כ"כ כבשעות ופירש"י בד"ה עדותן בטלה שכתב הטעם דבעינן שתהא עדותן מכוונת (משמע דר"ל שתהא מכוונת של זה לשל זה) אינו מובן דתיפוק ליה דאחד מכחיש א"ע מימי החדש לימי השבוע לפי האמת והנ"ל דנסתרסו הדבורים וזה קאי על עדותן בטלה דשעות דלקמן. [שוב ראיתי להמהרש"א שם בר"פ היו בודקין שהתעורר בזה ויש ט"ס בדבריו ע"ש]: תוס' ד"ה אחד ומע"ה עד הנה"ח מהלך ד' מילין כו'. כן הגיה השל"א בפ"א דברכות ע"ש ועי' כה"ד וק"ל מאי דא"ר לקמן מעשה כי הוה או בתחלת שתים כו' דא"כ הוה קודם הנך וזה שאמר בסוף שלש ודאי הוא אחר הנך ואיך עדותן קיימת ואין לומר דרבא יכוון לתחלת שתים לפי אמירת העד דסובר שאז הוא אחר הנך אבל באמת היה או שעה ומחצה דא"כ מאי האי דמסיים וחד מנייהו קטעי ב' שעות כו' הלא אינו אלא שעה ומחצה. אולם לשיטת התוכנים די"ב שעות דיום נחשבות מנץ עד שקיעה עי' בהגר"א ז"ל באו"ח תנ"ט סק"ה קושייתם נופלת לגמרי דכיון דמעידים בשעות כוונתם על השעות שעברו מהנך ואילך :

דף יב ע"א רש"י ד"ה מעשה כי הוה בסופו כלומר כו'. אפי' כאחד שאמר באותה שעה כו' כ"כ דל"ל ולולי ד"ק הייתי אומר דבדוקא קאמר רבא הכי משום דס"ל דלא תלינן טעות בשליש וכמש"כ לעיל : ע"ב גמ' שעה א' ללקוט בה עצים. עמש"כ (בשבת סו) בס"ד : שם תשיעית מאכל ת"ח ששית מאכל כ"א. בשבת הגי' בהיפך והוא יותר נכון : רש"י ד"ה שלא תגיע שעת ביעורו ימתין עד שעת ביעורו כו' • ק"ל הא כיון דבין שש לשבע טועין א"כ ניחוש דאותו זמן שהוא סובר דהוא שש הוא שבע ואם ימתין עוד שעה יעבור על מ"ע דתשביתו וגם על לאוי דב"י וב"י לשיטתו לעיל (ד) בד"ה בין לר"מ. וי"ל דמשום שיעבור בשוא"ת לא חשו חכמים אבל יקשה לפ"ז מדוע חסרו ליה שעה א' כדי ללקוט עצים אם לא יהיו לו עצים בשש ימתין עד ז' וילקט כו' וישרפנו בז' אפי' תאמר דלר"י לעולם בשרפה : תוס' ד"ה ולהך אפי' כו'. ובשבע חמה במערב ר"ל לאביי ע"כ צ"ל דבתחלת ז' חמה במערב דהא לדידיה איכא למימר דהאי דקאמר בז' היינו בתחלתה ואפ"ה בה' ובז' עדותן בטלה • אבל לרבא אינו מוכרח לומר כן דהא לדידיה א"ל דהאי דקאמר ז' היינו בסופה ולכן עדותן בטלה ולהכי פריך שפיר אליביה מתחלת ה' לא ניכול וזה דלא כמהרש"א ומהר"ם : ד"ה אימתי. אבל במכילתא משמע כפירש"י דז"ל עד שלא תגיע שעת הביעור מצות כילויו בשרפה משהגיע שעה"ב מצות כילויו בכ"ד :

דף יג ע"א וניתא מר הלכה כר"ג כו'. הב"א הקשה לפמש"כ התוס' לקמן בסע"ב דר"א דאמר כשרות היו אתיא כר"ג אכתי קשה דה"ל לפסוק כר"ג דר"א קאי כוותיה וה"ל תרי נגד ר"י ולק"מ דהא ר' יהושע לקמן בברייתא ס"ל כר"י וא"כ ה"ל תרי ותרי גם ר"א איש ברתותא דאמר משמיה דר' יהושע משמע דסבר כוותיה כמש"כ הפוס' בכ"ד. וגם קושיית התוס' בהא דאר"א כשרות היו לענ"ד י"ל דלדידיה היו החלות של מצה : רש"י ד"ה מזון ב"ס ולא שלש דכל שלש כו' כצ"ל : ד"ה לט כהנים אורחים כו' כצ"ל: ד"ה אף לדבריכם צריך למחוק מלת אף : ע"ב גמ' תני תנא כו'. על גב האיצטבא כו' • עמש"כ בזה בס' נת"ע דף לט ב' בס"ד : שם הכא בי"ד עסקינן וקרי ליה בברייתא תנ ומזה כ"ל ראיה למה שהביא הד"מ ביו"ד של"ט אות ג' וד' בשם הא"ז והתשב"ץ שאין אבילות נוהג בו • אבל שם כתוב מזמן שתה"פ ואולי הברייתא אתיא כבן בתירא המובא לקמן (קח) דמלפרא ומנו הוא : רש"י ד"ה אין מביאין אלא עד שש שעות• עי' ללי"ח שכ' דלשון זה לא שייך ביה למימר עוליע בכלל ועי' מה שהשבתי עליו בחדושי לשו"ע או"ח סי' כ"ח : ד"ה כשרות היו ואפי' הן עדיין טעונות עיבור צורה כו' לכאורה יפלא מאי מהני להו ע"ל כיון דאין נפסלין בלינה דלא קדשי עדיין קדושת הגוף כמו שמבאר והולך • אולם דבריו יתכנו לפמש"כ התוס' לקמן (טו) בד"ה ולד דע"ל אינו פסול נותר רק לינה בעלמא ע"ש : [באו"ד ואם נטמאו נפדין כו' • ולקמן לא הזכיר טומאה אלא פדיון ועיין בר"פ המנחות והנסכים] : ד"ה ואינו קדוש אלא שם שלמי נדבה עליהן כו' כצ"ל : תוס' ד"ה כשרות• עמש"כ לעיל ע"א ע"ד בס"ד :

דף יד ע"א רש"י במשנה ד"ה מלשרוף עם חמור ממנו עם מי שנגע בא"ט כו' כצ"ל : ד"ה בגר אלמא לא מקבל טומאה מן הכלי כו' ולא אד"ם וכלים ל"ע דהא קרא מיירי בכלי חרס שאינו נעשה אה"ט לעולם אפי' ע"י מת לטמא אדם וכלים עי' לקמן (יז) בתוס' (ויח ב) בתד"ה דיו והל"ל מדלא כתיב ככום בגדים בנוגע בהם עי' בפירושו לקמן (כ ב) שוב התבוננתי דדבריו יתכנו ע"פ המבואר בר"ש ובהרע"ב בספ"ט דאהלות דאף כ"ח מטמא כלים בחבורין ע"ש היטב • והיינו דוקא במת ומפני שהוא אבי אה"ט נעשה הכ"ח אה"ט בשעת חבורו משא"כ בשרץ שאפילו בשעת חבורו לא מטמא כלי כמבואר (בשבת קלח ב) מפני שהוא אינו רק אה"ט והכ"ח נעשה ראשון וכנון בעז"ה : ד"ה מקרא מלא ונבואת חגי כו' וכבר נגזרו כצ"ל : ע"ב גמ' בחלל חרב חרב ה"ה כחלל כצ"ל וכהגהת הגרי"פ בשם הערוך דה"ל לכתוב בחלל כמו למעלה הנוגע בעצם או בחלל כו' הן מש"כ למעלה ע"כ ט"ס וצ"ל למטה כמו שהוא בפרשה • אך לפ"ז אין ראיה משם דכיון דכתיב בחלל המכוון הידוע הנזכר למעלה. אבל עיינתי בערוך עצמו וכתוב שם כדכתיב וכל הנוגע כו' וע"כ גם שם ט"ס כי לא כתיב וכל אלא ועל ואומר אני שיותר טוב להגיה כדכתיב וכל נוגע בחלל ויכוון על הכתוב בפ' מדין בס' מטות ומשם הראי' נכונה : ונל"פ לפי הדרשה דבחלל חרב פי' בחרב חלל. וכן פירשתי בשר ערלתכם דהוה כמו ערלת בשרכם וכדכתיב ותכרות את ערלת בנה ומלתם את ערלת לבבכם ובשר הוא כנוי לאבר כדפירש"י (בנדה מג) על ומלא בשרו חם ובמקרא גדלי בשר (יחזקאל טז) ע"ש ברד"ק • וכן כי יהיה זב מבשרו רר בשרו החתים בשרו • ועמ"ש (בבכורות מג ב). [וכה"ג כתב הראב"ע בפרשת ויקהל לה ה] : רש"י ד"ה דתנן כה"פ אה"ת כל הני כו' שגזרו כו' דאין ד"ת צריכין חזוק משמע דכל שני דאורייתא א"מ אה"מ להיות תחלה ול"ע דמוכח בכ"ד דאין חילוק וגם שני דאורייתא מטמא אה"מ להיות ומהן בספק דטהרות אם יש ביניהן משקה טופח אף בתרומה הכל טמא ולאביי דבתרומה עושה כיוצא בו ה"ל שני דאורייתא • וכ"נ להדיא מד"ע לקמן (טו ב) בסופו במש"כ ואכתי כו' דאילו משקין שנגע בהן תחלה הי' מדרבנן • וגם לכאורה סותר א"ע תכ"ד שמתחלה פי' מטעם דאיקלישא טומאתו וכ"פ (בחולין לד) : ד"ה ניחא דכל אה"ט דאורייתא הוא והתוס' מלאו אה"ט דרבנן • ולי משנה מפורשת בפ"ד דטהרות מיירי אבל דבר שהוא אה"ט והוא תד"ם כו' ועי' מש"כ (בעירובין לה ב) בפירש"י : תוס' ד"ה אפילו קרשו ואח"כ נימוחו ה"ה שנייש ע"ש בר"ש במ"א ובמ"ב : באו"ד והיינו לעולם אפי' קרשו ר"ל ואח"כ נימוחו ע"ש בר"ש : ד"ה התם ובירושלמי כו' בטבו"י דבה"פ שהוא מדבריהם שמעתי מקשים דהא ר"ע אית לי' (ביומא יד) דטהור שנפלה עליו הזאה טמאתו וצריך טבילה והע"ש מדאורייתא וטומאת בה"פ צריך הזאה ג' וז' כדמשמע (בנזיר נד) ע"ש • ואח"כ חזר להיות טבו"י דאורייתא מפני ההזאה • ול"נ דכוונת הירושלמי על האדם שנגע במי שנטמא בבה"פ דא"ט אלא טומאת ערב : ועי' מהרש"א שהקשה דלפ"ז אימא דר"ח בול"ט דאורייתא כו' ע"ש. ול"נ דל"ק דא"כ מנ"ל לר"מ דר"ע איירי בטבו"י דרבנן דבשלמא ול"ט מלינו דקרי לטומאה דרבנן במ"ע פ"ג דמע"ש ובמ"ז פ"ח דשקלים ועמש"כ סו"ש • אבל הא קשיא מאי דקאמר הש"ס ומאי מדבריהם מדר"ח הלא לפ"ז גם מדר"ע יוכל ללמוד :

דף טו ע"א גמרא אילימא הא ר' יהושע דתנן חבית כו' קשה. אכתי מ"ד התם ספק טמאה מדאורייתא כמ"ש התו' והכא טהור וטמא (עמ"ש בשבת ג ב ד"ה תפשוט) כדפריך לעיל : רש"י ד"ה מדברי ר"ח דמטמא לי' מדרבנן כו'. ל"י מה דחקו לפרש דוקא אליבא דרבינא דמקרא מלא דה"כ ואי דלא מסתבר לי' לעשות טמאה דרבנן דאורייתא מה יעשה בדלקמן סע"ב באוקימתא דר' ירמי' דשם מוכרח לאמר כן וכדפי' שם בעצמו: ד"ה יניחנה במקום התורפה דכיון דא"ר אלא להדלקה כ"ל דלא כתב כן אלא לפי הס"ד דהשתא דלא נחית לחלק בין גרמא לבידים. אבל למאי דדחי לי' לחלק בזה י"ל דאסור להדליקה עי' לקמן (כ ב) תד"ה הא וכן איתא בירושלמי שם אהא מתניתין מדברי שלשתן תלויה אסור לשורפה : ע"ב ד"ה הפיגול ונותר שמעינן מינה מיהא כו' כצ"ל : ד"ה ור"י לטעמי' • ולרי"ר איכא לאקשויי א"ב בין לר"מ בין לר' יוסי כו' כצ"ל : תוי"ט מ"ו ד"ה בגר דהא הך דאוכל מטמא אוכל נמי מדרבנן הוא ל"ד דהכי הל"ל דהא משקה מטמא אוכל נמי מדרבנן לפי הס"ד וא"כ מאי אהני ליה האי נר להאי שמן אי לאפסולי גופיה הא פסול וקאי ואם לטמא אחרים מדרבנן אפי' בשרץ נמי כמבואר בסוגיין : מ"ז ד"ה מדבריהם ולפ"ז הך סוגיא כו' דדייק כו' אתיא בו' אוכל מטמא אוכל כו' דל"ל כו' דמדבריהם אדר"א ור"י קאי תמוה דאליבא דמ"ד אוכל מטמא אוכל כו' שפיר מלינן לאוקמי דנטמא במשקין כר' ירמיה כפירש"י ומדבריהם היינו מדברי ר"ח. ונראה דחסר בדבריו תיבת או קודם דל"ל כו' וכוונתו דהך סוגיא כו' אתיא או כמ"ד אוכל מטמא אוכל כו' וכר' ירמיה או דלא כרי"ר ומדבריהם אדר"א ור"י קאי • ויותר נראה דכיון דל"ל עד תיבת קאי למחוק מכאן ולהעמידם להלן אחר תיבת מיירי וכמו שהוסיפו שם תיבות אלו :

דף טז ע"א גמ' מי אמר שמואל כו' קרי כאן והבשר כו' הקשה הגרע"א ז"ל למה תלי הקושיא על שמואל הא ר"מ ס"ל לכ"ע דטומאת עצמן דאורייתא ולטמא אחרים לא • ול"נ דלר"מ איכא למימר דלטמא קדשים מודה דהוי דאורייתא : שם הכשר מרישא דקרא ש"ל כו'. לכאורה האי צריך לרבויי שאר משקין דמכשירין כדאיתא בתו"כ ורש"י הביאו בקולר (בחולין טז) ונראה דתיבת יטמא דסיפא ק"ל דמיותר א"א דקאי אהכשר • וכ"נ שהבין המהרש"א ברש"י ד"ה ותלושין וכה"ג דקדק רבינא לקמן (יח) : תוס' ד"ה חד וכיון דגלי לן כו' ה"ה באידך הן בתו"כ מוקי לי' לקרא דוכי יותן כו' דבא לאשמעינן דאפילו שרץ עצמו אינו מטמא בלא הכשר (וק"ל מדוע נד הגמרא משטיא דתו"כ) ומנין לרבות שאר משקין ומכ"ח אין ללמוד דמה לכ"ח שמטמא מאוירו ומסיק דיליף מגז"ש מים מים ע"ש • וא"כ י"ל דה"ה לענין מחוברין ותלושין : ע"ב גמ' דם שהנפש י"ב קרוי דם שאה"נ י"ב א"ק דם משמע דלימוד כללי הוא דכ"מ שנאמר דם אינו אלא דה"נ • וא"כ ל"ל לקמן (סה) קרא מיוחד לדם התמצית שאינו מכפר (הביאו רש"י כאן) וכן (בחולין פח) רבנן סברי דמו כל דמו כו' ורשב"ג דמו המיוחד ע"ש : רש"י ד"ה דם התמצית אלמא נשפך כמים ואינו מכשיר כדריב"א כצ"ל : ד"ה אינו עון וכי יש כפרה לח"כ אלמא לא• בשלהי יומא אמרי' עבר על כריתות כו' ויסורין ממרקין ובשוגג מתכפר בקרבן וקמ"ל קרא דהליך אינו מכפר עליו • ומצאתי בתוס' (שם ו ב) שהעתיקו לשון רש"י שלפנינו בזה"ל וכי אין כפרה לח"כ ור"ל הלא יש להן כפרה כנ"ל וא"כ איך יסתום הכתוב לומר לא ירצה וגירסא זו נ"ל עיקר :

דף יז ע"א גמ' היינו דכתיב ד' לחם כו' • נראה ברור דלפני ר"ת שבתוס' לא היה כתוב מן לחם עד ושמן. וכן הרמב"ם בסוף הקדמתו לס' טהרות נראה דל"ג להו והמעתיקים הוסיפום ע"פ פירש"י ז"ל : שם דנגעי כולהו בראשון • עי' פי' מהרש"א אבל מש"כ ע"פ שנויי דר"נ דוקא ל"נ דגם לרבינא א"ש דכן כתיב בקרא וכל אשר יגע בו הטמא יטמא : תוס' ד"ה רביעי ועוד למה דחק כו' נראה דר"ל דאיך קאמר הגמרא בהחלט לשמואל כן הלא לשנויא דרבינא יותר הל"ל דאל כל מאכל דוקא. (והדוחק נראה משום דבכל אלה משמע דהטמא נפש נגע כמו כן בכל הסדר שמנה בשרץ. שנית כיון דשאלם אם חסר אחד מהם כ"כ המ"ל לשיולי על שרץ גופיה שהתחיל בו) ועי' מהרש"א שנדחק : באו"ד והא קיי"ל כו' דכ"ד כו' א"נ אה"ט הן לפי מה שהבאתי לעיל (יד) מספ"ט דאהלות דבחבורין גם כ"ח נעשה אה"ט אף לטמא כלים יתכן שגם באוכלין הדין כן • ומיירי הכא בחבורין וכנון בעז"ה : באו"ד אבל לאוכלין ומשקין נעשין אה"ט. (כה"ג כתבו הר"ש והרע"ב בפכ"ח דכלים מ"ו לענין כלים הנוגעים במדרס הזב דכ"ז שלא פירשו חשבינן להו כאה"ט לאוכלין וכלים אינן מטמאים ועמש"כ ע"ד שם) ק"ק לי ע"ז (מחולין פח) דס"ד לפרושי חמורין מת ומסיים כמשקה הנוגע בהן ואלו ואלו תחלה • וכן קשה מהתוספתא שהביאוה הרמב"ם והר"ש בפ"ה דכלים מ"א בתנור של מתכת נגע בו שרץ מאחוריו כולו מטמא במגע אחד ופוסל אחד נגע בו כזית מן המת מאחוריו כולו מטמא מגע שנים ופוסל אחד והרי קיי"ל חרב ה"ה כחלל וה"ל לטמא ג' ולפסול אחד : והט"א (בחגיגה כג ב) בסד"ה מת תחוב הקשה ע"ד (מסוטה כט ב) דקאמר כ"ח יוכיח ע"ש והא איכא למפרך מה לכ"ח שכן נעשה אה"ט לאוכלין כו' ע"ש • ולגבי תמה דהא מאי דאמרינן כ"ח יוכיח היינו בנטמא משרץ דכתיב בקרא בפ' שמיני דאינו אלא ראשון . ואם כוונתו דליפרך שכן במינו אה"ט ככר שני נמי במינו אה"ט לדבריהם . וכל שכן לפי מאי דנסתפק בס' מנ"פ בשיטתם אי אמרינן בכ"ח גם כן דנעשה אה"ט לאוכלין דעקר דבריהם הוא באוכלין מעיקרא לאו קושיא היא • ועוד כ"ל כיון דאינו אה"ט לטמא כלי ל"ח לי' פירכא (ועי' לשון רש"י שם בד"ה שכן יש במינו) ותדע דאל"כ ליפריך מה לכ"ח שהוא ראשון ול"ל טבו"י דשרץ יוכיח • שהרי גם הוא הוה ראשון ודברי המהרש"א שם תמוהים ע"ע : והב"א כתב דבתוס' (ב"ק כה ב) בד"ה וקמייתי משמע דכל שאין לו טהרה במקוה א"כ אה"ט אף לאוכלין אני אינני רואה שם משמעות כלל דאפ"ת דמפץ נעשה אה"ט עכ"פ לענין אוכלין אפ"ה א"א להעמיס זאת בכוונת הגמרא במאי דקאמר וקמייתי כו' דא"כ מאי קאמר תו ואהני דיו לאפוקי טומאת ז' דהא בין מפץ בזב שהוא מדרס ובין פכין קטנים במת נעשין ג"כ אה"ט לאוכלין לשיטה זו (ולהוא"ל כו' שכתבו נ"ל דזה פסיקא להו דכ"ח אינו אה"ט והדיו הוא כהפכין היפך פירש"י) אולם ק"ל ע"ד שם במאי דפסיקא להו דמפץ א"כ אה"ט משום דאין לו טהרה במקוה וכ"כ שם בד"ה ומה דהיא שם בפ' ר"ע אמרינן דמפץ שאני דאיכא במינו דילט"ב ולכן מיטמא במדרס הזב ומשמע שם דאפי' לטמא אדם ובגדים • וכן כופת שאור שיחדה לישיבה אמרינן (בחולין קכט) דמטמאה טומאה חמורה ואע"ג שאל"ע במקוה והוא ג"כ מטעם דיש במינה כמ"ש התוס' בפר"ע שם ד"ה לאפוקי והיותר תמוה דשם גופה כתבו ג"כ בד"ה מה דמפץ א"כ אה"ט ולע"ג : באו"ד ומפרש ר"ת כו' ע"ד פירושו הנלענ"ד דרבינא חדש שיטת הרמב"ם והר"י מסימפונט בתוס' (נזיר נד ב) דחרב ה"ה כחלל ל"ד כלי מתכות אלא ה"ה שאר כלים ובגדים וטמא נפש לדידיה נמי הוה כדס"ד מעיקרא וכנון בעז"ה • שוב ראיתי שגם עינו של הצל"ח ראה מעין זה באות ל"ב : ע"ב גמ' [והתנן כל הכלים שיש להן אחוריים כו' . נ"ל והתניא כי במשנה ר"פ כ"ה הגי' יש כו'. וגם דר"י במד"א כו' לא הוזכרו שם ועי"ש בר"ש] : שם ואי הלכתא היא מ"ל בכלים מ"ל בקרקע לכאורה עדיפא הל"ל דלקרקע למאי נצרך הלכתא אפילו בחולין טהור מקרא דמקוה מים יהיה טהור וכפירש"י • ואולי דא"ל דקרא לא מטהר אלא מקוה דמ' סאה הראוי לטבילת אדם. אך יקשה דטבילת מחטין וליטרות במקוה דרביעית יטמא המקוה מהם כאשר נגעו בה בתחלת החתיכה ושוב לא תטהרם (עי' זבחים לג) : רש"י ד"ה מי גמרינן מינה. והיכי מייתא ר' אלעזר כצ"ל בלי' : [שם ד"ה כרינא • דאמר לא מטמאי אפילו כו' כצ"ל] : תוס' ד"ה נטמא דר"מ פליג בהני דוקא כצ"ל :

דף יח ע"א ד"ה הא משום דנפסלו בהסה"ד ק"ל הא תנן התם מ"ח מי חטאת שנפסלו מטמאין אה"ט לתרומה כו' ובר"ש פ"ח מ"ב כתב להדיא דכשנפסלו בהסה"ד מטמאין כלים. וצ"ל ע"כ דהכא גרע טפי שבטלו מת"ח לגמרי. ולכן גם מש"כ בדבור שאח"ז אע"ג כו' דכה"ע פוסלין מ"ח אין משם קושיא כלל דפסול לחוד אינו מוציאן מלטמא. וי"ל דס"ל כמ"ש הרע"ב שם בפ"ט מ"ח דפסולין א"מ אלא מדרבנן והכא דמילתא דל"ש לא גזרו : ד"ה בטלו אע"ג כו' דכה"ע פוסלין מ"ח תימה מדוע לא הביאו מרישא דהך מתניתין שחת מהן בהמה כו' פסולין וע"ש בר"ש : באו"ד דהתם מיירי קודם קידוש והרע"ב כתב שם ברה"פ אהא דקתני ללוחית כו' דהיינו שנותנין בה המים המקודשין . וע"ז הא קאי גם הך דשתת מהן בהמה וכה"ע פוסלין . אבל האי כללא שכתב הרע"ב שם דללוחית היא שנותנין לתוכה מים המקודשים לא ס"ל לרש"י (בחולין ט ב) ע"ש : באו"ד ובתוספתא מפרש כו' היא בפ' בתרא דמקואות וכ"ה בספרי : גמ' ולאו ק"ו הוא ומה כלי כו' א"מ כלי משקין הבאין מחמת כלי א"ד כו' ק"ל הא א"ל פרה ופרים והמשלח אה"ש ונבלת עוף הטהור יוכיחו שהן עצמן א"מ בגדים כו' כדאיתא בפרה פ"ח מ"ג וד' ועי"ש עוד בר"ש פי' הערוך [וכה"ג דחי הש"ס ק"ו כזה בנדה כ"ה] : רש"י ד"ה לימד על ככר שני ואני שמעתי כו' ועי' הדחק נאמר עיין לקמן (יט) בדבריו בסד"ה א"ל ונראה מה דחקם: ד"ה ואי ס"ד דהא כתיב לעיל מהאי קרא טמא הוא תימה דהאי כתיב מאוחר בסוה"פ:

דף יט ע"א גמ' אר"ע וזכינו כו' פירש"י דחוק. ולענ"ד דר"ל שלא זכינו ללמוד מעדותו דבר חידוש זולת ד"ז שאין טומאת ידים במקדש דהבשר פשיטא דטמא וכן הסכין דטהור וכדמסקינן טעמייהו : רש"י ד"ה פסל את כולן דאי משום דנגעי אהדדי כו' אלו הוה ס"ל כמ"ש התוס' לעיל (יד ב) ד"ה ואילו לא הוה צריך לזה : ע"ב ד"ה על ספק הרוקין או של נדה הן ורוקן אה"ט כו' כצ"ל : ד"ה דרך עליה טהורין שהטבילן • לכאורה מ"מ הע"ש בעי וי"ל דתלינן שנאבדו זה ימים רבים כמו לעיל (ז) בהר הבית לעולם חולין ע"ש בפירש"י • אך ק"ק מהא דלקמן (ע) מסכין שנמצא בי"ד ועמש"כ שם : ד"ה ופרכינן וד"ה ומינה ל"ל בד"א : תוס' ד"ה וניתא וזה א"כ לו דלר"ע יהיה דכן מלטמא כלים ר"ל דזה א"כ להש"ס לומר דר"ע אית לי' עדותו של יוסי ביו"ע דמשקי ב"מ דכן רק דמפרש לי' דכן מלטמא כלים ובזה הוה א"ש דל"א וזכינו שא"ט כלים במקדש דזה כבר שמענו מעדות יוביי"ע [ועוד דמשם שמענו דאפילו יצאו א"כ חוץ למקדש אינן מטמאין אה"כ כדתניא לעיל דכשנטמאו בפנים אפילו הוציאן לחוץ טהורין] משום דלשון דכן משמע לגמרי או אפי' מליטמא או לכה"פ מלטמא אף אוכלין וכרב ושמואל לעיל והמהרש"א לא הבין כן :

דף כ ע"א רש"י ד"ה האי בשר נאכל בכל העיר ולכ"א כו' ולכ"א כדי נסבה דאפי' תו"ש הנאכלים לכהנים נמי הואיל דנאכלים בכל העיר ובכל מאכל : ד"ה שרץ מטמא וקסבר יטמא הכלי מן המשקה כו' ודריש בי' נמי כו' יטמא כו' דחוזר כלי זה כו' תימה דא"כ מפורש בקרא רביעי כלי משקה כלי אוכל ומה זה דקאמר לקמן בד"ה הני דרביעי לא משכחת ליה בקרא וכן בד"ה אדרבה דרביעי לא כתיב ולעיל (טו) ד"ה לכל טמא פי' דדריש יטמא יטמא ומדסמכי' לכלי משמע יטמא אה"כ ע"ש וכן נכון : ע"ב [גמ' שותין מלוג מסלע כו'. נל"פ דמיירי בעשיר וקאמר אף שהיין ביוקר כ"כ שהלוג נמכר בסלע (ובשכר האמצעי תנן בפי"ג דמנחות מ"ח פרס יביא הוא ונסכיו בסלע ונסכיו לבד הם ג' לוגין יין)• י"ל לקנות ולא יקרא רעבתן או סובא או מבזבז יותר מדאי • ולנילוף אף בשתים

רשאי

רשאי לקנות · או דמיירי ביין אלפא ומובחר מאד אשר מפני טובו נמכר בשער הגבוה כל כך] : תד"ה רמאי ואע"ג דת"ט בשריפה כו'. ולעד"נ דפי' וזילוף דכאן הוא כמו שנוהגין עתה ללבן לבנה באור ומזלפין עליה יין דהוי כמו שריפה :

פ"ב דף כא ע"א [רש"י בס"פ כדתנן כלי שנטמא אחוריו כו' כצ"ל. כי היא משנה בפכ"ה דכלים משנה ו']: ע"ב גמ' ריב"ב אומר כותח כו' אסור למכור ל' יום קודם לפסח. הן בשבת הגי' ר"י סתמא וכ"ה ברש"י ותוספות כאן וכר"ן בפ"ק (כ ב) ד"ה ומיהו וכ"ל דהוא הנכון ואזיל לטעמי' דאין ביעור חמץ אלא שריפה וכפירוש רש"י לעיל (יב ב) דשלא שע"ב היינו בתחלת שש וכל שש וה"ה ל' קודם וכדמוכח מדבריו לקמן (כו ב') ד"ה שאם לא מלא עלים וכהטור בסי' תמ"ה . ולפ"ז כש"כ דלא מהני ביטול לידי' בתוך ל' ומיושב קושיית הס"א בסי' ע"ז בהא דה"ל לא מלא עלים לס"פו יהא יושב יבטל והקשה והלא יוכל לבטל וא"ת לפ"ז איך שרי לאכול ולהאכיל חמץ ל' קודם הלא מבערו שלא ע"י שריפה י"ל דחום הטבעי אשר בבע"ח המעכל המזון הוי כשריפה וזכר לדבר לקמן (לב) אף בזו י"ל בה היתר הסקה כו' מרילה לפני כלבו כו' וראיה לדבר דאמרינן (בשבת כה) כשם כו' כך מצוה לשרוף אה"ת שנטמאת ופרש"י דדמיא לקדש ולקמן (מו) במשנת כילד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט פרש"י דאי לאו משום יו"ט הוי שרי להאכילה לכלבים · וכן פי' (בבילה כז ב) במשנה וזה דלא כתוס' שם והר"ן בפ' תפנין · אולם לפ"ז יהיה סתירה למש"כ (בשבת סו) דלר"י חמץ בשריפת עלים דוקא ובדרך רחוק קצת י"ל דאדם נקרא עץ כדכתיב כי האדם עץ השדה בניתותא כפי' הראב"ע שם וה"ה בהמה חיה ועוף : והנה לפירש"י דר"י כב"ש ל"ל דס"ל דמעולם ל"ל ב"ה בד"ז וניחא נמי הא דקשה לר"י דאמר תולין כל חמש מב"ה דאמרי כ"ש שמותר לאכול מותר למכור : שם לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה עיין פירש"י· ולעד"נ דלא יאכל משמע אף לכלבים· ומפרש דהוא מטעם הנאה וה"ה לכל הנאות וכה"ג דריש ר"ש במנחות (קא ב) מכל האוכל אשר יאכל שאתה יכול להאכילו לאחרים וממעט מזה אה"נ ואף למאי דכ' התוס' שם בד"ה אוכל ע"ש איכא למימר דיאכל תרווייהו משמע · אך לכאורה לפמש"כ התוס' (בשבת כו) ד"ה אין מדליקין ע"ש ה"נ אימא דלא אסרה תורה אלא הנאה של כילוי דומיא דאכילה וכן לפמש"כ (בב"ק נג ב) בד"ה לענין כלים דלא ילפינן שאר הנאות לאיסור מאכילת כלבים לר"א ע"ש ה"נ לא ניליף ושאר הנאות מנלן · אך זה י"ל דחזקי' ס"ל כרבא וכר"י שהביאו התוס' שם דלא מחלקי . אמנם בלא"ה קשה לדבריהם מהא דיליף לקמן מאותו דאי אתה משליך לכלב כאשב"ת שאר הנאות ג"כ וכבר הרגישו בעצמם לקמן (כט ב) ד"ה ר"א.· ועמש"כ (בבכורות יב ב) פי' אחר נכון בס"ד : משי"ב הב"א כאן ליישב דעת הב"י מקושיית הט"ז באו"ח סי' שמ"ג בהא דאמרינן (בזבחים יג) דל"פ לד כרת לא"כ דשם אמרי' לב"ע וחכמים פליגי עליה וא"כ ע"כ ס"ל דפרכינן לד כרת זה"ל כוותייהו . ועוד הא אמרינן שם ואב"א דלכ"ע פרכינן נ"כ : תוס' ד"ה חרכו דומיא דפת שעיפשה בפ"ק. כוונתם להא דאיתא (שם טו ב) ועי' בר"ן והמציין לדף ז' טעה : [ד"ה כ"ת לימא דאיכא בינייהו הא כו' · השעה"מ בריש הלכות חמץ הקשה דהא לפמש"כ התוס' לקמן (כח ב) בד"ה וחד י"ל דגם לחזקיה חייב כרת על הנאה וכתב די"ל בדוחק דכרת מלאו לא ילפינן ע"ש ולי גמרא ערוכה בכריתות (ד) ורבנן לאו מלאו ילפינן לאו מכרת לא ילפינן ע"ש ופשוט דה"ה איפכא] :

דף כב ע"א גמ' ור"מ אותו כו' · וא"א משליך לכלב תשנ"ב מה שתמה בגה"ש כבר קדמהו הצל"ח לקמן (כג ב) בד"ה רא"ם אותו כו' ויישב בתרי אנפי : שם מידי רוב מים כתיב כה"ג (בר"ה ז') ובכריתות (כה ב) : רש"י ד"ה ור"מ ומשום דאין מפורש כו' · נראה מזה דלא ס"ל תירוץ ר"י שבתוס' לעיל ד"ה כל מקום ובגה"ש הקשה דניליף מקרא דל"ת כ"ת כו' לכאורה לפי המבואר (בחולין קטו) דלא ילפינן מעשה שבת מל"ת כ"ת משום דגלי רחמנא היא קדש וא"מ קדש וחורש בשו"ת ותוסס פי פרה כו' ילפינן להתירא ק"ו משבת ע"ש ובתוד"ה חורש בסופו · ולכן תשנ"ב נמי אף שנאסרו באכילה מ"מ מקי"ו דשבת מוכח דלא קאי על כה"ג ובשעה"מ פ"ה מהל' מ"א תירץ דדבר שלא נאסר אלא מכלל לאו הבא מכלל עשה לא נכלל בל"ת כל תועבה : תוס' ד"ה אותו כדאמר כל שבקדש פסול כו' · הוא לקמן (כד) : ע"ב [גמ' ממשמע שנאמר סקול יסקל השור איני יודע שהוא נבלה ונבלה אסורה באכילה כו' · ק"ל נימא דס"ד דסקילתו זו הוא שחיטתו וכמו דאמרינן ביומא (ריש דף סד) דחייתו לצוק זו היא שחיטתו · ומה"ט עגלה ערופה מטהרה מידי נבלה כמש"כ התוס' שם · וכן גבי שעיר המשתלח למ"ד שם (סו) דמותר בהנאה קשה דלישתרי נמי באכילה מה"ט דאמרן · וכן קשה גבי יוליקה למה לא נאמר דאף לזר לא תאסר משום נבלה כמו שמטהרה מידי טומאה וכדאמר בר קפרא ביבמות (סוף דף לב) · ודע דהקשה לי חכם אחד דלפי דמסיק דלא יאכל אתא לשחטו לאחר שנגמר דינו א"כ מנ"ל דנסקל כדינו אסור בהנאה דניחא הואיל דנסקל כמלותו אין לך דבר שנעשית מלותו ומועלין בו (והתוס' בשלהי תמורה (לג ב) כתבו גם בשאר איסורין דכיון שנעשית מלותו הלך איסוריה) . והשבתיו דאף דדרשינן ליה להיכא דשחטו מ"מ לא עקרינן ליה מפשטיה דקאי על נסקל מתש · ובכתובות (לד) הבאתי הרבה דוגמאות לזה בס"ד ע"ש · אכן ק"ל דלקמן (כו) לא מצא הש"ס רק ב' דברים שאסורין לאחר שנעשו מלותן ופריך למ"ד ב' כתובין הבאין כאחד מלמדין מאי איכא למימר הלא מצינו עוד שלישי והוא שור הנסקל וה"ל ג' כתובים הבאים כאחד דלכ"ע אין מלמדין כדאיתא בקדושין (לה) ועיין תוי"ט יומא (ס) ד"ה משום דמחלקי בין קדשים לשאר איסורים אבל התוס' בתמורה שהבאתי מוכיח דלא מחלקי בזה] : רש"י ד"ה ואיזה זה ולבסוף מקלה ואחר כך משחיר כו' ע"ש בכריתות ובפירושו שאינו כן · וכבר הושג מהתוס' בכה"ג בפירושו (בחולין לו) :

דף כג ע"א [גמ' ור"י ונטעתם משמע בין לרבים כו' ולכם בין יחיד כו' · לריך לתת לב על השנוי דברישא מזכי רבים קודם ובסיפא להיפך ועמש"כ בשבת (קנה) ובפירוש הרמב"ם בפ"א דערלה מ"ב הגירסא ברישא ג"כ יחיד קודם] : תוס' ד"ה מערבין ול"פ הכא אליבא דמ"ד כו' · אבל מ"מ מוכח מדוכתי אחריני דלכ"ע מותרין בהנאה תרומה מדתנן תנור שהסיקו בכמון ש"ת כו' הפת מותרת וכמ"ש רש"י והתוס' (בע"ז סו ב) נזיר לקמן (מד ב) בברייתא ומה נזיר כו' ואין איסורו אה"נ : ד"ה נזרו על נזרו מגלח וא"מ ע"כ אביו דרשה זו מצאתיה בספרי בפסוק קרבנו לה' על נזרו ולא קרבן אחר על נזרו וכפי' הנ"ר . אולם טובא נזרו כתיבי בפרשה ולמאי אתיין : גה"ש הקשה לר"י ולר"מ דס"ל דבכל ענין מגלח ע"כ אביו א"כ כו' ע"ש · ואנכי תמה דהא גם איהו ל"ח אלא במעות סתומים אבל מפורשין או בהמות לא כדמוכח שם (כו ב כח) ובתוס' שם · ואם כן נזרו למעוטי הני קאתי . וא"ת קרא ל"ל כיון דהלכה לא הוה אלא במעות סתומין . זה יקשה גם לר' יוסי וע"כ ל"ל דהלכה סתם נאמרה דמגלח וקרא דנזרו ממעט דא"מ ולריך לפשר ביניהם למר כדא"ל ולמר כדא"ל : ד"ה שאני התם. עי' רש"א בשם רש"ל למחוק ריהג"א · וכוונתם מבוארת דהוא בברייתא דתמה ע"ע וכן הבין הצל"ח ותימה על הפני שהשיא כוונתם על איזך בברייתא דחלב נבלה : ע"ב גמ' אלא גיד ניתא דאסור עיין הגה"ש בכאן כ"ל ליישב בג' פנים · א' דע"כ לא חלקו התוס' בין חלב לגיד אלא למ"ד דנוהג בשליל (ע"ש ותבין) ופרכת הגמרא הכא למ"ד דא"כ · ב' י"ל דפה אזיל הש"ס לל"ק (בחולין עה) לריו"ח דאפי' בהטילה נפל חלבו כחלב בהמה . ג' דא"ת דקרא איירי בהפילה אם כן נוכל לומר ג"כ בהפילה נפל שעדיין לא נתקשרו אבריו בגידין ע"ש בר"פ המקשה : שם יתיב כו' מנין לכל איסורין כו' ומאי ניהו חמץ בפסח וש"ה. לכאורה מזה סתירה קצת למש"כ בהגהותי למ"ר (בראשית פע"ה אות ה) בשם התוס' דאין לשון כל נופל על פחות משלשה : רש"י ד"ה במאי פליגי דאין לך איסורים בדבר כו' להתיר הנאה אלא כו' כ"נ דצ"ל : ד"ה חולין בעזרה בסופו ואותו לר"מ כו' כצ"ל: ד"ה קא סבר האי תנא. ל"י מדוע קרי ליה תנא הכא :

דף כד ע"א ד"ה כל שבקדש פסול לרבות כו' · פסולי קק"ד ל"י מאי דחקו לפרש קק"ד דוקא בפשוטו משמע דכל דאיקרי קדש ואפי' קק"ל נמי וכ"מ במעילה וברמב"ם פי"ח מהל' פסה"מ ה"י : ע"ב ד"ה שפיר אלא כדרך אכילתן . ובדר"ן איתא הלשון שלא כדרך הנאתן . וכ"ל דמפרש החילוק דבין לישני דריו"ח הוא בזה דלל"ק לא פטר אלא דומיא דאכל חלב חי דמשמע דדרך נאכלו בטיגון והוא אכלו חי והרי שינה בדרך אכילתו · אבל בהגיח חלב של שה"כ ע"ג מכתו לא שינה מכדרכו בהנאה זו · אלא שעומד להנאות אחרות · ולכן לל"ק חייב בזה ולל"ב פטור · לזאת לפי ס"ד דר"ן דהא דפטור על מי פירות של ערלה מפני שעומדין לאכילה ואע"ג דבשתיה שתאן כדרכן הוה שפיר סייעתא לל"ב דאין לוקין אלא דרך הנאתן · אבל אם היה תני דבאכלן מבושלין דפטור הרי אכלן שלא כדרך אכילתן לא הוה סייעתא רק לל"ק להכי דייק רש"י לומר כדרך אכילתן . בינה זאת · ועמל"מ בפ"ה מהל' יסוה"ת שהאריך בביאור גמרא זו : ד"ה כה"ג דמשמע לא תהנה כו' · ופן לאו הוא. איכני מבין דכל פן שבתורה מובנו שלא תעשה הדבר הבא אחריו כמו פן תעלה עולותיך בכ"מ אשר תראה ביאורו שלא תעלה פן תעזוב את הלוי שלא תעזוב וכן כולם · וא"כ גם פן תקדש פירושו שלא תקדש ויהיה המכוון בו שלא תזרעו כלאים שלא יבא לידי קידוש ויהיה לפ"ז אזהרה שניה על זריעת כלאים בכרם · ובמכות לא חשיב זריעת כלאים בכרם אלא ללאו אחד (במשנה דיש חורש תלם אחד) . ואולי דרשינן ליה באח"ע לזורע תנהו ענין לנהנה ולא מוקמינן בלאוי יתירי כדלעיל : תוס' ד"ה אלא בסופו מיהו תימה כו' . עי' (ברכות לט) בתוד"ה מיא דסילקא וברא"ש שם ובמש"כ בעז"ה בסוף ערלה ויתיישב התימה : ד"ה אמרת וכו' וגלי לן ק"ו כו' ולא מנבלה . הגרי"פ הגיה מטרפה לתגס דפשוט דנקטי לישנא דהש"ס לקמן ועי"ש בפרש"י וכן בתחלת דבריהם נקטו ב"פ נבלה ולא הגיה שם : ד"ה הכל מודים . עיין מל"מ בפ"ה מהל' יסוה"ת שהאריך הרבה בדבריהם :

דף כה ע"א רש"י ד"ה מנבלה ל"ד קאמר כו' · כה"ג כתבו התוס' (בחולין כ ספ"א) : באו"ד וי"מ כו' ואין נ"ל כו' · לע"ד תמוה דמתני' אי דבריו אליבא דריו"ח שם הא ס"ל דמדאורייתא אפי' באכילה מותר ואין כאן אלא מלות פרוש בלבד וקרא אסמכתא בעלמא ואי לר"ל שם אליבא דר"ח תמיהא נמי ע"ש כל הסוגיא : ד"ה המעביר פחות כ"ש מותר דיש בו כו'. הלשון תמוה דבפחות כ"ש ממש עדיין אין בו מאתים של היתר · וכ"ל לסרס התיבות וכצ"ל פחות כ"ש דיש בו (ר"ל באופן שיש בו) כו' מותר. ולשונו בחולין וכגון שיש כו' מותר · ודע דלר' יהושע בתרומות (פ"ד מ"ו) באמת מותר בפחות כ"ש ממש וכמו שפי' הר"ש והרע"ב בפ"ב דערלה מ"ג ועמש"כ שם · אלא דהוא ז"ל רולה לפרש אליבא דר"א בתרומות שם דהל' כוותיה : תוס' ד"ה מה לערלה והענף עלתו מ"ג אלא כו' ל"ד דהעץ אינו נאסר אלא דר"ל הפרי שבענף : ד"ה חוץ ממנה אסקיה כצ"ל בלא ו' : ע"ב ד"ה אף בסופו דלמ"ל ל"ע מעשה כיון שמוקצין אותו דאין קישוי אלא לדעת כצ"ל : ד"ה לא. מש"כ המהרש"א וה"ה דהמ"ל כו' ואביי אמר ע"כ ל"א ר"י כו' · ל"י מהיכא פסיקא ליה דילמא ל"ק ס"ל דלכ"ע בין לאביי בין לרבא לר"י אסור וכסוגיא דכתובות · גם מש"כ בא"ד דהמ"ל דההיא סוגיא כל"ק דהכא לריך להוסיף ע"ד וכרבא לפמש"כ בעלמו :

דף כו ע"א גמ' דתניא א"ר"ש ב"פ א"ריב"ל כו' · נראה דט"ס הוא וצ"ל דאמר רשב"פ כו' כדלעיל ובכריתות : שם דכתיב ושמו כו' · שלא יהנה י"ל דדריש ושמו כש"ן ימנית ולשון שם וכמו דדרשינן והניחם שם מלמד שטעונין גניזה וכן בעגלה ערופה דדרשינן משם שם תהא קבורתה. (וביומא נד) א"ל הכא כתיב שם ור"ל דמשתמע לעולם : רש"י ד"ה וריח יש בו ממש כו' במריח בה בביתו הא דלא מוקי לה בקודם שתעלה תמרתו הוא משום דלאביי דוקא לאותן העומדים בחוץ : ד"ה תה"ד נוטל מלא מחתה וכן לשונו ביפה"ת ר"פ לו ושיגרא דלישנא דקרא בר"פ אחרי גבי גחלים דיוה"כ נקיט · אבל תה"ד אמרינן (ביומא כד) דסגי בקומץ ולא מלאו שתהא מלותה אפי' לכתחלה במלא המחתה : ד"ה הכניסה לרבקה שקושרין ד' פרות ביחד. הוא ממשנה רפ"ב דעירובין בדברי ר"י אבל בדברי ר"מ איתא שם ג' ג' בקר :

דף כז ע"א ד"ה הגי קערות שצרפן בעצי אשרה. ל"י למאי דייק לומר אשרה דאפרן אסור כדלקמן כיון דאליבא דרבי קיימינן דס"ל יש שבח עצים דערלה ודכה"ג נמי . וכן לקמן בד"ה קדרה סתם וכתב בעצי איסור : ע"ב גמ' ושמו שלא יפזר ומפיה"מ להרמב"ם בסוף תמורה ובחבורו ספ"ב מה' תומ"ם. נראה שהיה גורס שלא יתפזר · וכן העתיקו התוס' (ביומא נט ב) ד"ה והרי · וכזה אתיא לנכון הלמוד שטעונין גניזה ועמש"כ לעיל (כו): שם לא מלא עלים כו' · עמש"כ (בשבת סו) בס"ד: רש"י ד"ה שאם לא מלא ללאת בשיירא או העושה את ביתו אולר בתוך ל' כו' כצ"ל · והס"א בתשו' ע"ז העתיקו כמ"ש לפנינו אך בלא מלת או : ד"ה ודנו דין אחר אלא גו"ש ל"ד שאינו אלא במה מלינו (ועי' בילה יב ב) במשנה ובפירש"י :

דף כח ע"א במשנה שנא' לא יראה לך שאור· ברי"ף ורא"ש הגי' חמץ ועי' לקמן (כט) ויליף שאור דאכילה משאור דראיה ובפירש"י ובמשנה שבירושלמי ל"ג אלא ל"י לך לחוד : ע"ב רש"י ד"ה לקובעו חובה האי ז"י תאכל עליו מלות כו' · כצ"ל וכדפי' בסוה"ע : תוס' ד"ה ר"ש וי"ל דגזרינן שמא יאכלנו · ק"ק א"כ לר"ש הל"ל תולין כל שש ויאכיל לבהמתו דהוי כמו גזירה לגזירה : ד"ה א"כ וקשה אמאי איצטריך כו' · לע"ד י"ל דאתי למעוטי. תום' יו"ט · וע"ד שממעט תגא דעלם עלם (ביומא פא) ע"ש ושפיר יליף לה מההיקש דאכילת מלה איננה אלא בלילה ממש כמ"ש התוס' בר"פ ע"פ . ועי' בהה"מ בפ"א מהל' שביתת עשור ה"ו : ד"ה וחד וא"ת ולחזקיה מנלן אה"נ לפני זמנו נראה הא דל"ק להו מלאחר זמנו משום די"ל אה"נ דמותר ואע"ג דלאוקימתא דרשב"י לקיין מוכח דאסור י"ל דסבר כר' אבהו · אבל בלפני זמנו איתא בברייתא ומשנה שאסור כו' : באו"ד והוא מסברא ומקשינן לתוך זמנו . לכאורה הא בהדיא אר"י. ומנין לאוכל חמץ משש ולמעלה כו' שנאמר לא"ע חמץ הרי דמל"ת יליף אלפני זמנו ולא מלא יאכל · ואולי דאתו לאפוקי שלא תאמר דלא יאכל אתי לאחר"ז ושפיר ילפינן לפ"ז מן לאח"ז דשניהם אינן בכרת · אבל לקמן אמרינן אלא לרשב"י משום לא יאכל חמץ מנ"ל· הרי דלא יאכל מוקמינן אלאח"ז וכן איתא להדיא בירושלמי :

דף כט ע"א גמ' ובדין הוא כו' . דאפילו תוך זמנו מותר בהנאה . מדברי התוס' מוכח להדיא דל"ג תיבת בהנאה : שם ור"ש קנסא קנים הואיל ועבר כו' . לכאורה לדעת מהרש"ל שהביא הש"ך בחו"מ סימן ספ"ח ס"ק נ"א דבקנסא דרבנן נמי אמרינן מודה בקנס פטור והכריע כן בתשו' ש"ל סי' ק"ט (ועמש"כ עליו בגיטין נג) גם בזה וכיולא בו אם הודה מעצמו לא קנסינן ליה דאין לחלק ולומר דל"א מב"ק פטור אלא בדבר שבין אדם לחבירו שקנסוהו שישלם לחבירו אבל באיסורא ל"א הכי · דהרי רש"י בר"פ התערובות (הביאוהו התוס' בב"ק עד ב) פי' טעם דאין השור נהרג ע"פ בעלים דמבק"פ · אבל באמת נ"ל דע"כ ל"א מבק"פ אלא היכא דלריך ב"ד שיחייבוהו כמו דיני קנסות דא"ד אותם אלא דיינים סמוכים ועי' בתוס' (ב"ק לג ב) ד"ה א"ב (ובע"ד) ד"ה דאמי · וכן שור הנסקל דוקא גמ"ד אוסרו בהם אמרי' שאין ב"ד קונסין אותו ע"פ הודאתו . אבל בדבר שא"ל ב"ד לקנסו נאסר גם ע"פ עלמו · וזהו הלשון שאמרו (בב"ק סד ב) אם המלא בעדים תמלא בדיינים : רש"י ד"ה דישראל נמי בהנאה לאח"ז. ל"י למאי הוסיף תיבת בהנאה דנראה דהש"ס דק בלישנא לומר בריה"ג בהנאה ובדר"ש סתמא למימרא דאף באכילה שרי : ד"ה את יוה"כ שנאמר וקראהו אסון וזהו ליעוד דאביי בכתובות ורבא שם מייתא ליעוד אחר · ועי' לקמן (לב) ובפירושו ד"ה כרנבה"ק : ד"ה ורב יוסף עכה"ד. ותימה מדוע סני ליה לאוקמי דס"ל כר"ש בדבר הגל"מ הלא רמב"ם (בב"ק קה ב) וב"ע שם לשמואל סבירא להו כוותיה (ועי' תוס' שם ע"א ב ד"ה וסבר) ובתר לאוקמי דס"ל כריה"ג וכ"ל דס"ל לרב יוסף להאי לישנא דבהקדש אף לר"ש לאו כמ"ד משום דתנן בערכין ספ"ו אין להקדש אלא מקומו ושעתו ע"כ אלמא דאולינן ביה בתר השתא ולא מסגחינן במה שבימים יבואו יתייקרו וה"נ דכוותה ונכון בעז"ה : [ד"ה בדין ומיהו בשל גבוה קשה כו' · עמש"כ בבילה (יט ע"ב) לייסב בדרך נכון בס"ד] :

דף ל ע"א גמ' כי הוו נפקי שבעה יומי דפסחא א"ל פוקו ובינו כו' · לכאורה לישנא דז' יומי תמוה דמשמע דא"ל למיזבן ביום טוב אחרון ש"ג וזה ודאי נראה דאסור עמ"א תמ"ז סקי"ד · וגם מפני איסור מקח וממכר יש · אך מצאתי דעל כיולא בזה (בב"ב ו ב) כתב התוס' דל"ד נקיט : [שם דאמר שמואל כו' אשוו זבינא אכנדיכי ואי לא דרישנא כו' · כה"ג איתא בסוכה (לד ב) דאמר לדמובכי אסא ועי"ש בתוספות] : תוס' ד"ה אמר רבא דלא תיקשי דרבא כו' דקיים ר"ש כדפריך כ"נ דצ"ל : באו"ד אבל סתם יינם דשרי בהנאה כו' · בגה"ש תמה דהא סתם יינם אסור בהנאה כו' . אמנם עי' (בע"ז נז ב) תד"ה לאפוקי ובהגהת רמ"א יו"ד ר"ס קכ"ג ויתיישב לך · ועי' עוד שם (עג) תוד"ה יין : ע"ב גמ' חיים עליה משום דפקעה · ומזה תמה אני על מה שיסד ריס"ע ביולר לשה"ג וקערות מותרות כי שקיל מדורא עלייהו לאנתא ואולי הוא משום איסור בעין דלא מהני בהו קיעות כמ"ש התוס' לעיל ד"ה דילמא . אך לפ"ז אין חילוק בין קדירות לקערות והוא חילק שם ביניהם . גם אין לומר דבקערות מיקל אפי' להשתמש בהם בפסח בחמין משום דהוו כלי שני וס"ל דכ"ש אינו מבליע ומפליט כיש פוסקים דהא תשמישם הוא ע"י עירוי וזה אסור לכ"ע עמ"א תנ"א סק"ג· ובש"א הגי' מדודא ויל"פ דר"ל הגעלה ע"י עירוי ומיירי בשל עץ או מתכת . אבל מסדור דבריו נראה דשב אכ"ח ע"ש [ועי' בע"ג (עד ב) תוד"ה דרש וכמש"כ שם] : ואגב אעורר בפיוט אין ערוך אליך כתוב שלש מזבחות של אב המון שבדן כו' והוא תמוה א' דאברהם בנה ד' עי' רש"י בלק (כג ד) ב' דבדן לא מלינו שעשה מזבח : שם אלמא בלעי ואסירי מ"ט התורה כו' כ"ה הגי' בע"ז · ובר"יף כאן ליתא תיבת ואסירי : [רש"י ד"ה חיים עלייהו ואי כו' וממיך אהסיק בתוך· ומלשון הרא"ש והטור שו"ע משמע דמפרשי דלמא לא יסיק להו שפיר] : שם ד"ה ה"ג יורקי כו' וד"ה דמלרפי ל"ל בד"א : ד"ה דמדי יתי שהרי כו' כתב לך תעבירו באש כו' · כל"ל ותיבת ישטף נ"ל למחוק וכן ליתיה ברש"י, שסביב הרי"ף כי ישטף כתיב גבי טומאה בפ' מלורע . אך לפ"ז אין לנו קרא על כלי עץ דמהני בהו הגעלה :

דף לא ע"א ד"ה אי פקת ותוזר ועבה אותה מהם · כן לריך להיות :

דף לב ע"א גמ' דלא גרע מגזלן · עי' קושיית הגה"ש · ולעד"נ דזה לא מיבעיא להו דאם שלם לפי מדה ודאי מתכפר · כיון דכל ענשו אינו רק מפני אכילתו והוא לא אכל רק גריוא כי קמב"ל אם מתכפר גם בשילום לפי דמיו אף שאינו כפי המדה ובזה נדחה ג"כ מה שהביא בתוספותיו בתרומות פ"ו אות מ"ד מסוגיין לפשוט ספיקו של התלי"ת ע"ש דפשוט דע"כ לא נסתפק אלא לענין כפרה . אבל זה ודאי דלריך להשלים המותר בדמים דלא גרע מגזלן כיון דתשלומין נעשין תרומה אם כן מפסיד הכהן · אמנם לפ"ז נוכל להשוות דברי הר"ש ודברי רש"י (לפי הבנת תוי"ט כו) אהדדי דלהר"ש רואין אה"ת שאכל כאלו הן חולין · ולרש"י רואין אה"ת שמשלם כאלו הן תרומה · כיון דנעשין תרומה · ולדברי שניהם משלם אותה מדה עלמה שאכל אם לא הוקרו והוזלו רק דלפ"ז אפי' אם משלם פירות יש חילוק דהקרן והחומש מחויב לשלם אותה מדה עלמה והכפל כיון שנשאר חולין משלם רק שהלשון דמי תרומה משמע לרש"י דהוא תעות (וכאן אין מקום להאריך) ובמש"כ יתורץ דאמאי לא פשיט רב יוסף ממתניתין דספ"י שם (דמה שהביא מאכל גרוגרות כו' הוא ברייתא בתו"כ פ' אמור) רא"א כו' ובלבד שישלם מן היפה עה"ר וא"א דלפ"ד משלם ישלם אף מן הרע (והר"ש כ' שם וה"נ הי"מ למידק ממתניתין כו') ולפמש"כ דלפי מדה ודאי מתכפר א"ש דאם ישלם מן הרע לפי מדה יפסיד הכהן : רש"י ד"ה איבעיא להו בגזלן כו' וכן בגזלן כו' ר"ל בגזל ואכל דאלו בלא אכל אף שוגג בתרומה אינו אלא כשאר גזלן כמ"ש לעיל : ד"ה תרומת תותים וענבים משקה הן כו' · נראה דר"ל דלאו הן דהרי מיירי הכא בפירות עלמן כדמוכח לקמן (ל"ג ב) ובפרש"י שם · ועוד דעל משקה תותים א"ת חומש לר' יהושע בפי"א דתרומות מ"ב ועמש"כ שם: ע"ב גמרא ת"ר האוכל תרומה פחות מכזית כו' · משנה מפורשת היא בפ"ו דתרומות מ"ג ולפלא שלא העירו בזה בעלי הגהה : שם אי דלית בה ש"פ קרן נמי לא לשלם · פשוט דל"פ כן אלא משום דלית בה נמי כזית אבל אי איכא כזית ודאי אפי' לית בה ש"פ מחייב קרן וחומש לרבנן דא"ש מדכתיב כי יאכל . ואליבא דאמת ודאי כ"ה דהא האי ונתן דרשי לעיל לדבר הראוי כו' · ולתגס נתחבט בזה הכ"מ בפי"י מהל' תרומות הלכה כ"ד : תוס' ד"ה ההוא אבל כל פירות ישלם להכי כ' ונתן כו' שהפירות של נתינה כו' · נראה כוונתם למעוטי לקט כו' השטיין בפ"ו דתרומות מ"ה דאין משלמין תהן כמ"ש שם הר"ש והרע"ב הטעם ע"ש · ולע"ד נל"פ לשנות הגמרא דר"ל דונתן אתיא דאין התשלומין

נעשין

ועיין תרומה אשר לעודן הוא תחת הקדש דבר הראוי כו' אלא תשעת נתינה ולא תשעת הפרשה והא כרבי בתו"כ ובירושלמי:

דף לג ע"א גמ' בסוה"ע תיובת כי אתא מחקס הגלי"ח: **רש"י** ד"ה שהיתה לו שעה"כ וכ"ח חיבורו כו' והעמדת כרי הוא. דבריו צ"ע דא"כ אפי' אחר שנתלשו קודם העמדת כרי נמי וכן השיגוהו התוספות (בקדושין סב) בכיולא בזה עיין שם: **תוספות** ד"ה ומינה אלא חייב מיתה עד דהוה כזית כו' כל"ל: ד"ה אף וא"כ מ"ע דרבנן כו'. לעד"נ דע"כ ל"א ומינה מה תרומה בכזית אלא לרבי דיליף אכילת הקדש מאכילת תרומה לענין מיתה ודוקא באכילה כמ"ש לעיל וא"כ החיוב הוא על אכילה דוקא ולא על הנאה כמו תרומה דחיובה רק באכילה שפיר אמרינן ומינה · אבל לרבנן באכילת הקדש הוה ג"כ החיוב כל ההנאה ולא גרע משאר הנאות דחייב בהן בש"פ כמ"ש לעיל ולא בעינן כזית · וכן לרבי בשתא לענין קרבן ותומש כ"ל דג"כ לא בעינן כזית רק דיהיה ש"פ כמו בשאר הנאות וכון בס"ד · וכ"ל עוד דבאכילת הקדש אי איכא כזית אע"ג דלית נה ש"פ חייב לכ"ע אליבא דרבנן דא"ש משום דילפינן מתרומה · ובזה א"ש דברי הר"ן (בנדרים סח) ד"ה ואי אמרת מיקלש כו' וינלל מקושיית הגה"ש עליו שם · יהא דהמרי' (בכריתות כג) באכילת קדש דלית ביה ש"פ אתיא לא"ש. אולם מהירושלמי פ"ו דתרומות במשנת גנב תרומת הקדש ואכלה דמחלק ביש בו כזית בין אין בו ש"פ ליש בו וכן ברמב"ם פי' מה"ת הל' כ"ד משמע דלא כמש"כ וכן התנה הרמב"ם בספ"ח מהל' שגגות באכל נותר שא"ח אשם מעילות עד שיהא בו ש"פ. **ע"ב** גמ' יצאה זו שאין שיריה נכרין עי' תמיהת גה"ש וקדמו בזה הגלי"ח וכבר הקשו זה בירושלמי ומשני ר"ז מאחר שאילו מינה עליה אינה תרומה ואפי' הימנה למק"א א"ת וכ"ל משום דהוה מן הפטור עה"ר **שם** דאלת"ה הא דתניא כו' דאי בעי דריך להו פחות כו'. הן לדעת הרמב"ם בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"ד דמ"פ א"ת טומאה ככל קשה דליפרוך מתותים דמלי למידרכינהו אפי' טובא בב"א: **שם** והתניא מדליקין בפת ובשמן ש"ת שנטמאת משנה מפורשת היא בלשון זה שלהי תמורה (אלא שתיבת שנטמאת ליתא שם אבל לטמאה קאי כדפי' הרמב"ם והרע"ב שם ומוכרח הוא) ולכן נ"ל להגיה והתנן (ותיבת שנטמאת הוסיף אביי לביאור עמש"כ בשבת קנג ב) שוב ראיתי להר"ש בר"פ דתרומות שכתב דפליגי חזקיה וריו"ח כו' בהא דתנן מדליקין כו' ע"ש · אלא דלשון גופא לא א"ש לפירש"י (בסוכה יד) ע"ש דהא על מסכת תמורה יש גמרא: [**רש"י** ד"ה קסבר משקין כו' (בסופו) ואין לירוף חבירו עמו כו' נראה דהוא טעם אחר ואפילו תאמר דשם משקה עליו מ"מ לא נטמאו משום דאין צירוף כו']:

דף לד ע"א גמ' הא כ"ח הטבל כו' · עמש"כ בס"ד (בנדרים פ): **שם** איתיביה כו' לול כו' · הגלי"ח הקשה מדוע לא אותבי' ממתניתין דשקלים פ"ו בשר הנמלא כו' ותירץ דהנאבד לא מיקרי הסה"ד ע"ש ונעלם מכ"ח שכבר קדמו בסברה זו הר"י בתוס' רפ"ג דחגיגה בסד"ה האונן והרר"א סייעו שם ממתניתין דשקלים הללו אלא שהועתק שם המשנה בשבוש ע"ש ובגה"ש · ואנכי מלאתי בירושלמי שם על המשנה ר' אלעזר כו' הס"ד טעון לורה אר"ה מתניתין אמרה כן כו' אר"י ויאות כו' והוא בלשון תמיה כאשר פי' הק"ע שם רק טעמו שפי' תמוה וגם מאתו נעלם התוס' הנ"ל דמתפרש יפה התיובה דר"י בסברתם גם על רבותינו בעה"ת תימה שלא הביאו הירושלמי הזה: **ע"ב** אב"א ה"נ פחות פחות מכביצה· שיגרת לישנא דריו"ח נקיט דהכא ד איירי בדיעבד כדאמר דרכן אפילו כביצה נמי כדלעיל: [**רש"י** ד"ה ה"ג אב"א כו' · דאי בתרומה הא אמרן דעבוד מעלה וכו' · לכאורה י"ל דנעשו על טהרת תרומה וכמש"כ לקמן בדבור הסמוך]: **תוס'** ד"ה שאם דהא ר"א כו' · לא הבינותי דהא טעמא דר"א הוא משום דס"ל דאפי' אבד הבשר לגמרי יזרוק ותדע דהא לדידיה יזרוק לכתחלה אף דלענין מעילה אינו מועיל ודברי מהרש"א ג"כ אינם ברורים:

דף לה ע"א **רש"י** ד"ה והבשר כל טהור כו'. מוכח להדיא דמפרש דמוהבשר דסיפא קדריש ול"פ (בזבחים לד ובחולין לו ב) ותימה דלעיל כד ב מבואר דזה דריש מן והבשר דרישא: ד"ה מין חטים לענין תרומה כו'. עי' בר"ן: ד"ה אוסר באורז ופשיטא דאורז ודוחן לא כל"ל: ד"ה איפא בחלה קרמית נמי לחם הוא כ"נ דל"ל: ד"ה אין אדם דלאו דרך אכילה קא"ל· לכאורה נפשט מזה ספיקו של המל"מ בפ"ה מהל' יסוה"ת ה"ח בסופה דגם במ"ע בעינן כדרך אכילתן · אולם (בחולין קכ) אמרי' טעמא לתת עוני א"ר כו' ע"ש בתוס': **תוס'** ד"ה כוסמין כו'· דבריית' לענין חלה כו' כנ"ל: **ע"ב** גמ' מע"ר שנטלה תרומתו פשיטא כו'. ק"ל לדעת הס"ת תשו' ל"ו וג"י דאיסור לאו גרידא כגון חדש כה"כ נדחין מפני מ"ע של אכילת מלה ואפילו לכתחלה גמא דמתני' ר"מ היא דסבירא ליה (ביבמות פו) דמע"ר אסור לזרים דכן מוקמינן התם סתם מתניתין כוותיה בזה וקמ"ל דאפ"ה יולאין בו זרים משום דאין בו מיתה כדאיתא התם ולכן מ"ע דמלה דוחהו · וי"ל משום דאם אין לו מלה אחרת של היתר יקשה ג"כ פשיטא דע"כ לא שמעינן דעשה דוחה ל"ת ואי דאית לי' כיון דלכתחלה אסור משום דר"ל כ"מ שאתה כו' אם אתה יכול לקיים א"ש כו' אף בדיעבד ל"י משום מלוה הבאה בעבירה אלא דמשמע שם כתשו' ל"ו בסופה [הוא בק"א שם בשם יד המלך] דאין בזה משום מהב"ע דהואיל אם לא היה לו אחרת היא מותר וכ"ל דא"כ ה"ל לתנא לאשמעינן שאר ח"ל ואליבא דכ"ע: **שם** מ"ד כדא"ל ר"פ לאביי קמ"ל כדשני ליה· לכאורה אינו מוכח רק לאפוקי מהא דקא"ל אפי' הקדימו בכרי נמי · אבל קושיית מאי ראית מנ"ל דאתי לאפוקי · ולפמש"כ תר"י בברכות דלהכי בסיפא קורא תרומתו לת"ג כיון שכבר הגיע שעת חיובה בשעה שנטל המעשר ע"ש וגם למה שפירשתי אנכי בס"ד בעירובין דמאי ראית ר"ל דנימא איפכא כפשטיה א"ש · אבל לפי' התוס' שם ובבילה קשיא: **שם** מי שאיסורו משום בת"ע חמץ יצא זה כו'. כה"ג דריש ר"י (בזבחים סט ב) קרא דנו"ש ל"י לטמאה בה וממעט מזה נבלת עוף טמא ע"ש . וק"ל לפמש"כ התוס' שם דדוקא טמא ממעט שאין במינו משום נבלה משא"כ עוף קדשים ע"ש · ה"נ לא נמעט אלא אורז ודוחן שאין במינן משום חמץ משא"כ טבל ובלא"ה קושייתם שם דל"ח איסור נבלה לאיסור קדשים תמוה דהא אמרי' בריש מעילה קדשים שמתו יצאו מידי מעילה ועי' (יבמות לג) רש"י ד"ה אלא מליקה ולע"ג: **שם** ואיסורא דחמץ להיכן אזלא כו' ר"ש היא כו' · משמע דלרבנן חל איסור חמץ עה"ט אפי' נתחמץ בתוך הפסח בשעה שהוא יולא בו ידי"ח אע"פ דאותה שעה שנתחמלה שאז ראוי שיחול עליה איסור חמץ אינה גורמת לחול על שאר עיסות החמוצות מ"מ כיון דבאותה שעה חל על שאר עיסות איסור חמץ כוללת גם זו עמהן וסייעתא מזה להנ"ל בבילה שנולדה מן הטרפה ביו"ט חל עליה איסור נולד ע"י כולל ודלא כהגרע"א ז"ל בתשו' ס"ה וכ' שגם בתרומה שנתחמצה בפסח דלא הוי כולל: **תוס'** ד"ה מי פירות וקשה כו' · דאביעורא שרי דמ"פ א"ת כו' כל"ל ותיבות אבל מ"פ למתוק: באד"ד דקאמר התם שיאור דר"מ לר"מ דפסול כו' · כן הגיה הנו"ב במ"ת חלק או"ח סימן נ"ו ועי' (מנחות נד) תוד"ה אין: ד"ה יולאין מספק ר"י כו' · ולרש"י לקמן בד"ה טבול מדרבנן פסיקא ליה דדוקא דיעבד: ד"ה שחילל ויסף חמישיה (כל"ל) כו' והיה לו חזר וכלל · הנה כאן בגמרא ובכ"ד מביא קרא דוקם לו הכתוב אלל מקדיש שדה ובתמורה קרא דוהיה לו מוקדם בפרשה אלל מקדיש ביח · וכן רש"י (בכ"מ נד) הביא קרא דוהיה לו ול"ע [וע"ש ברש"א]: בסה"ד והא עיקר המיעוט בתומש כתיב ויסף כו' · תימה דהא כסף ערכך היינו הקרן ואתר קרא דחמישיתו יוסף עליו ונוכל לפרש דאפי' בקרקע רק שיהא שוה חמישית כסף הקרן [אח"ז מלאתי במורמ"ש שם שקדמני בזה]:

דף לו ע"א גמ' כדא"ל ר' יהושע בן לוי לבניו כו' כל"ל וכ"ה בריי"ף ורא"ש: **שם** ומ"ש ממנחת העומר כו'· לכאורה לפי מאי דהדרינן לקמן (ת) אליבא דרבא ל"ת המין כו' אבל שערי ושיפי כו' וע"כ גם אליבא דשמואל דאוסר לחיטה בחטין לריך לתרץ כן מאי פריך דילמא שאני מנה"ע דשערי דשיפי נינהו והוא לא אמר אלא חטין של מנחות אין שותין · ואולי דס"ל להש"ס דקיון דשוו תרווייהו לאיסורא בהדיוט אין לחלק ביניהון גם נגבוה: **רש"י** ד"ה אין לשין · ולא ביו"ט דהבערה שלל"ל היא נ"ל כוונתו מפני שיקול לבטלה דעדיין לא נתחמצה אלא שבתוך שתאפה החמץ דאם כבר נתחמלה הא לשיטתו לעיל (דף י) ד"ה כופה (ועי' בהגר"א תמ"ו סק"ג דסופו) ולקמן בר"פ א"ע דעוברין על חמץ עוקשה בכ"י אפי' ביו"ט נמי דהא ר"ג אית ליה מתוך כדמוכח מהא דאמר מניחין את המוגמר ביו"ט (בילה כב ב) · אך לפ"ז דעדיין לא חומלה יכול ליהנות בשרפתה והוא הבערה ללורך: באד"ד ולר' יוחנן כו'. הגרי"פ הגיה וגר"ל ולעיל בתוד"ה מ"פ מבואר דגם לפניהם היה הגירסא רבי יוחנן: ד"ה לישה פותחין אותן עד שמחזירן לסולתן · והו דעת תנא דברי"י במנחות (עה ב) והוא נגד סתם מתניתין דשם וכולן פותתן כזיתים וע"ש ומי דחקו לפרש אליביה דוקא: **ע"ב** גמ' תרומת ידך אלו בכורים· עפרש"י אבל היכן מלינו דנקרא תרומה וכ"ל משום דדריש רי"ש בספרי וכל תרומה לכל קדשי בנ"י וגו' (במדבר ה ט) דר"ל בכורים הביאו גם רש"י כפי' שם אבל לפ"ז ק"ק במעילה (טו ב) מייתי בכורים דאיקרי תרומה מקרא דתרומת ידך הלא יותר ה"ל לאתויי מקרא דוכל תרומה וגו': **שם** שמחה מיהא כו' דכתיב ושמחת בכה"ט · לכאורה האי ושמחת לא קאי על הכהן האוכלן רק על בעלים המביאן ודע דמלינו עוד דרשה מן ושמחת בירושלמי הביאו רש"י בסוכה (מו ב) דבא ללמד דטעונין קרבן והגמ' הדא אחרי נקטא: **רש"י** ד"ה אף מע"ש. מחילה קולטת מדרבנן כו' ועי' בתד"ה דהר"א. ולדעת רש"י נ"ל דר"ל בכאן דמדרבנן לא יצא כמו לעיל בטבל דעליץ שא"כ וכ"כ גם התוס' לקמן (דף לח) בד"ה אבל ועי' לקמן בגמרא (לט ב) בבעיא דרמב"ת: [**רש"י** ד"ה תרומה מותרת לאונן· מוכל זר יתירה כו'. עמש"כ שבת (כה)]: ד"ה מהתג ומחנוכה ואילך כו' כ"ז כו'. שלי"כ לחיה מה"ש פי' לקמן (נג) אוכלין בענבים עה"פ בניחים עה"פ ז' ע"ש וכה"ז הללו משנה שמינית הם כדפי' הרע"ב בפ"ט דשביעית מ"ח וע"כ דאינם כלים לחיה עד הזמנים הללו ובחנוכה אין כליה לחיה בשדה אלא מין אחד המרים או גרגרות כדאיתא שם ול"ע: ד"ה הדראה עיין מש"כ בעו"ה בשבת (קיז ב): **תוס'** ד"ה אוליא · ועי' מהרש"א ולעד"י י"ל דיוכל לצאת מתבואה שבעמקים שאין מביאין בכורים מהן לקמן (נג) או מעליך שאינו נקוב וכתנא דאם הביא לא קדש (מנחות ר"ד פה) ועי' בפי' אבי פירושו בכוונת התוס' את בבכורים אלא חטים ושעורים בלבד וכוסמין אף שהן מין חטים וכן ש"ש ושיפון שהם מין שעורים פטורין ולכאורה נ"ל ראיה דהיכא דכתיב חטה אין כוסמין בכללה מדכתיב והחטה והכסמת לא נכו ש"מ דכסמת לא הוה ידעינן מכללא דחטה. וכן לענין מנחה דבאה מן החטים ופירש"י בר"פ ב דסוטה דיליף לה מדכתיב סלת חטים פשוט דא"כ מן הכוסמין וכן העומר דבא מן השעורים ודאי מיניו פסולין בו וכ"מ להדיא בירושלמי רפ"א דחלה הביאו השג"א שם אבל לפי עד"נ דכל חמשת המינין חייבין בבכורים שהרי הא דא"מ אלא מז' המינים הוא דילפינן מארץ חטה ושעורה וגו' עי' לקמן (נג) ברש"י ובמנחות (פד ב) בתד"ה שבח וחזינן לר"ג דס"ל (ברכות מד) דואכלת ושבעת וברכת אכולהו ז' מינים קאי ס"ל שם (לז ב) דאוכל מין דגן ולא עשאו פת מברך שלש ברכות ש"מ דבחטה ושעורה דקרא דארץ כו' נכללו כל חמשת המינין א"כ ה"ה בבכורים דאתיין מיניה: [אחר כתבי זה נפל ספק בלבי דאולי בחלה פטורה מה"ת כמו דדרשינן בבית ארץ דכתיב גבי נגעי בתים שיהא מחובר בארץ (עי' רפי"ב דנגעים) ה"נ כתיב מלחם הארץ והוא אינו נקרא ארץ כדתנן (פ"ה דדמאי מ"י) עליץ נקוב הוי כארץ משמע דא"כ אינו כארץ וכ"מ לשון הרמב"ם שכתב בספ"ה מהל' בכורים וכל שאמרנו בתרומה לא יתרום מזה עליו כן בחלה ובפ"ה מהל' תרומה כתב דא"ת מהנקוב על שא"נ וכיון שכן א"י בו גם ידי"ח מלה דהא גמרינן לחם מחלה וכן לענין ברה"מ והמוליא לא יברכו עליו דאינו נקרא לחם מן הארץ ויהיה בכלל ע"ד שאין גידולו מה"ת אומר שהכל אולם לדעת הרי"ף וסיעתו דלשלשה אינו מלטרף לזימון עד שיאכל כזית דגן ועי' בשו"ע או"ח סי' קצ"ו סעיף ג' ובברכות (מז ב) אוקימנא למתניתין דקתני אכל טבל א"ת עליו בטבל דעליץ שא"כ ומתניתין מיירי בג' ש"מ דמברכין עליו בה"מ וה"ה המוליא וכ"ל ראיה דחייב ג"כ בחלה מפ"ב דחלה מ"ב עפר חו"ל שבא בספינה לארץ חייבת במעשרות ובשביעית אר"י אימתי בזמן שהספינה גוששת וטעמיה הוא דבלא זה אינו יונק מן הארץ וה"ל כעליץ שא"כ עי' גיטין (ז ב) ופשוט דה"ה בעפר הארץ ודנקיט חו"ל הוא לרבותא דת"ק או אף לר"י בגוששת ומדשבקי לחלה משמע דחלה לא בעינן ומיושב בזה ג"כ מה שהקשיתי שם על הרמב"ם. שוב נזכרתי גמרא ערוכה שיולאין בו ידי"ח מלה והוא דלעיל (לה ב) מוקי להא דתנן אבל לא בטבל דר"ל בעליץ שא"כ הרי מוכח להדיא דבהקיטו יולאין בה ידי"ח מלה ומעתה ג"כ מוכח דמחייב בחלה ג"כ כדאמרן לעיל ולפ"ז צ"ע לשון הרמב"ם דהל' בכורים שהבאתי ועי' מנחות (סט ב) בעי' דר"ז חטים שירדו בעבים כו' ובתוס' שם]:

דף לו ע"א [גמ' אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה כיון. לקמן (נד)]: **רש"י** ד"ה שהרתיח האילפס ואח"כ כו' כל"ל: **ע"ב** תוד"ה ות"ק· עי' כה"ד ותמיהני על לשון הרא"ש בפרקין סי' כ' בשם ר"ש ז"ל אע"פ שהלוש אין בא לידי חימוץ ומוגלשין ע"ג הקמח היא החולטת דהל' אנן קיי"ל דתחלה גבר לקמן (עו) ע"ש ברש"י ד"ה ושמואל:

דף לח ע"א גמ' מלות של מע"ש כו' ידי"ח בפסח אתרוג שמע"ש כו' ידי"ח ביו"ט. לכאורה יפלא מדוע במלה הזכיר שם הפרטי מהיו"ט ובאתרוג שם הכללי ולא פרטו בשם סוכות אבל בזה וארא תמה לשון חז"ל והוא דמבואר בר"פ לולב הגזול דלכם לא בעינן רק ביו"ט הראשון ולכן אתרוג של מע"ש אף לר"מ דלא מיקרי לכם מ"מ כשר הוא לשאר הימים לזאת אמר ביו"ט לשוללם דאינם נקראין יו"ט עמ"א ת"ל סק"א ובמלה שאמר פסח נ"ל דבא לכלול בו פסח שני שאינו נקרא יו"ט מ"מ דינו בזה שוים לפ"ר: [**רש"י** ד"ה הרי זימני אבל אתרוג של מע"ש הואיל דאיתיהיב ליה כו' כ"נ דל"ל: ד"ה ואליבא דרבנן (בסופו) עי' טומאה דנפדה בה כו' כ"נ דל"ל]: **תוס'** ד"ה אתיא בסה"ד א יש"אל עני. לכאורה אפי' עשיר מטעם דאי בעי הוה מפקיר כו' וי"ל דס"ל להתוס' דלא מהני טעם זה אלא גבי דמאי דרוב ע"ה מעשרין וכ"נ מלשון רש"י שם ד"ה השתא ועי' לקמן (מו ב) תוד"ה הואיל הב' ובעיקר תירולם עמש"כ בק"א להש"ת סי' ל"ז בס"ד ועמש"כ בסוכה (דף לה) בתוד"ה אתיא בע"ה: ד"ה או ל"ל אלעזר בל"י: ד"ה ר"י ורבנן כו' וסברי דלקוח טהור נפדה בר"מ בגה"ש תמה מהא דא"ל לא כו'. תאמר לקוח שא"כ טהור בר"מ ש"מ דמודו ליה רבנן בהא ואין כאן תמיה כלל דמלינו כיולא בזה בחולין (סט ב) לא ר"י טעמא דנפשיה קאמר ובשלהי בכורות וכ"ת ר"מ למאי דסבירא ליה קאמר ובזבחים (דף סו) א"ל ר"א לר"י אשם ששחטו בלפון לשם שלמים יוכיח כו' לפי' התוספות ע"ש ובחדושי הבאתי הרבה דוגמאות כאלו: ודע שדרשה זו דכסף ראשון לר"י הביאו התוס' בב"מ בשם הספרי ושם הקשו דהא במתניתין איתא א"ל ר"י לא כו' א"כ טעמא אחרינא א"ל ול"ל קרא הנה לפמש"כ הכל הא דא"כ טהור בר"מ ג"כ מהאי דרשה נפקיה ול"ע ואי קשיא ה"ל להשיב לרבנן מהך קרא כבר תירלו בירושלמי שם אלא מן מה דאותבין ליה מק"ו הוא מותיב לון ע"ש הביאוהו הר"ש ושנ"א שם ומלינו הרבה כדרך התנאים שלא לומר טעם העיקרי עי' תוס' סוכה (כד) ד"ה ר"י ובנזיר (לב) בד"ה אמרו ב"ש ובסנהדרין (כב ב) במשנה ר' יוסי ניוול הוא לו כו' ובברייתא שם אמר אף אני יודע כו' עד ובתוקקיה ל"א ובחדושי הבאתי עוד כזה ועמש"כ בר"ה (טו) בס"ד: **ע"ב** **רש"י** ד"ה זאת אומרת באו להן לנוב כו'. אלא בית של אבנים· תימה דבמשנה דזבחים פ' בתרא איתא כן גבי שילה ומפיק ליה מקרא בגמרא (דף קיח) אבל בנוב משמע שם דהיה א"מ שבמדבר · שוב מלאתי בתוי"ט יומא (מד) ד"ה שילה שתפסו עליו בזה על פירושו בסוטה (טו ב) ולשון הרמב"ם בפ"א מהל' בית הבחירה ה"ב ובאו לנוב ובנו שם מקדש כו'. גם כן ל"ע: **תוס'** ד"ה נאכלים. הן לשני התירולים לא היו בכורים נוהגים לר"ש בנוב וגבעון וגעלמו דבריהם מכ"ח הז"ר וז"א בפ' חבוא בפסוק והלכת אל המקום:

דף לט ע"א במשנה ומלטרפין לכזית וכ' הרע"ב וה"ה בה' מיני דגן כו'·ואתרווייהו קאי ולא אתור דיותר ה"ל למתני' גם כמו ששנה אבל לא בטבל כו' והכא סמיך אדהתם והר"ן כתב טעם אחר בזה ע"ש. ול"נ משום דתנן בפ"ג דחלה מ"ז העושה עסה מן החטים ומן האורז כו' ויולא בה ידי"ח בפסח · ולרוב הפוסקים בכזית בלבד יולא . עי' בהגר"א סי' תנ"ג ולכן לא תני בהם ומלטרפין דהוה משמע דה' המינין לחוד ולא זולתם: **שם** בגמרא רבי יהודה אומר אף עולשי כו' כל"ל: **שם** ואמר רבא מאי חסא כו' · כ"ה ברא"ש ומלות מאי חורת חסא ליתא: **שם** מה מרור זה כו' אף מלרים כו' עפרש"י אבל בירושלמי איתא מה חורת תהלתה מתוק כו' כן עשו המלריים כו' בתחלה במיטב הארץ כו': **ע"ב** במשנה אבל חולטין ול' הרע"ב שכ"ז שהמים רותחין א"י להחמיץ משמעו דלאחר שילטננו יוכל להחמיץ וז"א כדאיתא לקמן בברייתא: בגמ' אמרי' דבי ר' שילא כו' כל"ל וכ"ה בריי"ף ורא"ש:

דף מ ע"א שעורין הוא דלא הא חיטי שרי ל"ת קאמר כו' · לכאורה איזה מהן ממהר להחמיץ הוא פלוגתא דתנאי לקמן (מח) בכמה שיעור עיסתן · אבן התם בקמח לא שייכי כ"נ הסברות דהכא: **שם** דא"ר זירא אמר רבה בר ירמיה כו' כל"ל כאשר הובא לעיל: **שם** באחרונה אין כראשונה לא · כ"ל דאשיגרת לישנא דלקמן (קכ) נקיט: **ע"ב** במשנה ומטבילין אותו בהן · נ"ל דקאי על כל הנזכרים למעלה רלוני אף אחרוסת וחרדל דח"יפי טובא וה"א דמבטלי טעם פסר קמ"ל ובזה א"ש דשנאו כאן עי' לקמן תוד"ה אין מבשלין: **תוס'** ד"ה רבא וקשה כו' · ול"נ לייסב דהכא מיירי ע"י תומץ וקאי על הא דעולא:

דף מא ע"א גמ' רבי אומר במים כו' משא"כ המה"ש"ת דהיקשי נמי לא"ק כו' · נ"ל דלא"כ הילטריך למעוטי ללי קדר · דהא אף ללי אש נמי מיקרי בישול כדכתיב ויבשלו את"פ עי' רפ"ו דנדרים בגמרא ומכש"כ דלא"ק נלרך לכתוב ובשל מבושל לרבות ללאו ואח"כ בשלו ודאי הוה תרבינן גם ללי קדר · ובזה יפול גם ובלאו הכי כו' שבסיום דבריו ע"ש: **שם** יכול ללאו כ"ל יהא חייב כו' עי' מהרש"א · ול"נ דהלמוד הוא מדכתיב ובשל מבושל כפל לשון דמשמע מבושל הרבה מאד (ומסוגיא דב"מ (דף לא) אין סתירה למתבונן בה) ובאמת מבושל אסור אפי' מעט · וע"כ אתי לריוקא דללי מותר אפי' ללוי הרבה · ובזה א"ש מאי דהכא נקיט ובשל מבושל אמרתי לך כו' ובאידך ברייתא לא נקיט אלא ובשל אמרתי לך משום דכאן עיקר הלימוד מהכפל: **רש"י** ד"ה מאי ללאו · אלמא כשאר משקין הוא כו'· ק"ל דהא גם בשאר משקין פליגי רבנן לעיל (לו) ואמרי תאכל · גם מש"כ בד"ה לא מילמת דלא הוי כמים אינו מובן דאפי' היו כמים דמחמע עכ"פ אין ממהרין ואמאי תשרף מיד: **תוס'** ד"ה אבל כדפירש לעיל הוא בדף ל"ו ב' ד"ה דכ"ע:

דף מב ע"א **רש"י** ד"ה ואל תגביה כו' · כלומר תהא עוסקת בגלק כ"ש · עי' בר"ן: ד"ה שמלגנת דאותן שמקטפת כו' · בר"ן משמע דמפרש איפכא:

פרק ג במשנה הרי אלו באזהרה · עי' תוי"ט בהעתקת לשון הכ"מ וטעמא מדכתב גבי אכל חמץ ונכרתה וגבי מחמלת שהוא תערובות חמץ לא כתב ונכרתה כו' · לכאורה תמוה דהא גבי מחמלת נמי כתיב ונכרתה בפ' בא (יב יט) וזהו קושיית הגמרא עלמה לקמן (מג) ומסיק דמכל נפקא ורבנן לא דרשי כל וע"ש בכ"מ באורך ובלח"מ: בסה"ד דמשמע כו' אבל איסורא מה"ת כו' · תמוה לומר דתערובת חמץ במשהו מה"ת: **ע"ב** גמ' אר"כ בתחלה כו' והיו קורין אותו חומץ סתם משמע דלא היה חומץ אחר זולת מן היין המיתנין לתוכו שעורים וא"כ אמאי אר"י בברייתא הסמוכה בראשונה הלוקח חומץ כו' א"ל לעשר · ואולי רוב חומץ היה עשוי מן יין ע"י שעורים לכך היה נקרא חומץ סתם. ומ"מ פטור מן הדמאי דרוב ע"ה מעשרין ומלטרף ג"כ מיעוטא דנעשה מן החמד לכ. אקילו בי' אולם לשון שחוקה א"כ אלא מן החמד קשה: **שם** מיא דתורא בערוך הביאו בערך חיו"ר וכי בס"פ הזהב הגי' בגמרא דחיורא [וחיורא בוי"ו הוא קמח נקי כדפירש"י לקמן (עד ב) ובגיטין (נו)]· **שם** פת תבואה שלא הביאה שליש · לכאורה לר"א דס"ל בפ"א דחלה מ"ג דתבואה שלא הביאה שליש פטורה מה"ת ה"ה דא"י בה ידי"ח בפסח דהא גמרי' לחם לחם. וכיון דא"י בה ידי"ח ה"ה שא"ח עליה משום חמץ כדקס"ד דר"פ לעיל (לה) בטעמא דר"ל ואף למאי דאיפרך שם מהא דהמחהו כו' נידן דידן דמי לאורז ודוחן דממעטינן מאותו היקש ועי' לקמן (מג ב) בתוד"ה סד"א · ומתניתין תאי רא"א אף תכשיטי נשים משמע דמודה במאי דחשיב ת"ק וכן לקמן מוקי ר"נ ריפא דמתניתין כר"א ועי' תוספות במתניתין ד"ה ר"א · וי"ל דההיקש אינו אלא לענין כרת אבל לא ללאו · תדע דהא ר"ל לא קאמר שם אלא אח"ע כרת והתוס' דייקו שם דללאו אית ביה:

דף מג ע"א **רש"י** ד"ה ביאור · ולהחמיץ עיסות כו' · כל"ל כו': **תום** ד"ה ואלו. וא"ת ר"י ולעד"נ

לעד"נ משום דהכא תשיב פרטי ד' מיני הערובות אע"ג דה: סגי בחד מכ"ש דה"ל לחשיב מין חדש והיינו נוקשה אם איתא דאית ליה: **ע"ב נמ'** אין לי אלא מן הקרבן מן החולין מנין ת"ל כי כל חלב בפ"ת מנין ת"ל מן הבהמה. כן הגיה הק"א בתו"כ: **שם** התם דליכא אוכלין [מרבה נאכלין. נ"ל דדריש כאלו היה כתוב כי אוכל כל חלב כמו כל תשא עון (הושע יד)]. ובתו"כ ברה"ס מרבה מן כי כל גריס ומשוחררים. ושם איתא נמי לדרשה דהכא ואולי דריש כל וכי כל כדלקמן גבי שאור בל תקטירו ר"א היא. אך לפ"ז ה"ל להגמרא לאתויי מהכא (דעסיק ביה) דר"א דריש כי כל. ולהתוס' בד"ה תנן א"ש דא"ל דרבנן היא והכא סברא לרבויי. ועי"ל משום דגבי שאור ב"ת מפורש הדרשה דכי כל להכי תייתא לה. ועוד נ"ל דדרשת גרים ומשוחררים אינה אלא אסמכתא דבכ"ד לא מצרכינן לרבותם אפי' היכא דכתיב בנ"י כמו שהביאו התוס' בסנהדרין (פו) ד"ה בנ"י וע"ש: **שם** ור"א אימא כל לרבות אה"נ כי כל לרבות א"ע כנ"ל: **רש"י** ד"ה קמ"ל ואע"ג דזמן גרמא כר' אלעזר כנ"ל בל"י: **תוס'** ד"ה פר"א. דאורחיה דקרא דסיפא מפרש לרישא ול"ע דבסנהדרין (טו ב) בד"ה אינא כתבו להיפך בהמה נהיב בתריה לאקושי בהמה לאיש: **באו"ד** ועי"ל כו' משום גו"ש דט"ו מחה"ס כו' דפטר להו כו' מהל"מ. הכ"א הכית בשם הגל"ח דאף דאין למדין מהלכה מכל מקום היכא דלמדין מגזרה שוה דבר המפורש למדין גם כן ההלכה והוסיף הוא וסוגיא דשמעתין אולא לר"א ואיהו יליף בפר"א דמילה ט"ו מחה"ס לענין מכשירי מלה כו' עיין שם. ול"ד הרב ז"ל דהא פרכינן לקמן גם לרבנן אלא נשים מנ"ל. אלא דגם רבנן ילפי ט"ו חה"ס מחה"מ בסוכה.(כז) לענין דלילה הראשונה חובה. ולכן ילפינן גם להיפך אף דבר הלכה. וכ"מ מהגל"ח גופיה לקמן (פא ב) דאפי' בהיפך ילפינן:

דף מד ע"ב ד"ה וה"ה וגזיר נמי כו' שהחכם עוקר כו'. ק"ל דהא ברה"ס כתיב או אשה דמשמע אפי' יש לה אב או בעל דיכולין להפר לה ואינהו מיגו גייזי:

דף מה ע"א ד"ה משום. והמהרש"א הקשה עוד מדוע ל"א ריו"ח ג"כ חוץ מחמץ. ונ"ל דבקושייתו מיושבת תמיהתם. דהש"ס הכריח דריו"ח טעמא דנפשיה קאמר וס"ל בדרשה דמשרת כר"ע (עי' תוס' ע"ז (סז) ד"ה אריו"ח) וכל לא דריש כוותיה מדל"ק חוץ מחמץ ולכן אליביה תוכרח הש"ס לומר נזיר וחטאת. ומה שהקשה עוד מדוע לא נקיט שאור ב"ת. מלבד דלק"מ לפמש"כ אלא אף לשיטת התוס' ל"ק דאולי ס"ל כאביי עי' תוס' שם ד"ה כמאן [עי' מנחות (כו ב) ובתוס' שם ד"ה אין הקטרה]: **ע"ב גמרא** אר"ה סמי קילתא מקמי חמירתא ופירש"י ואף לר"פ דמסיק לקמן בפי' חולץ דמתניתין לענין הורדת טומאה לעריבה והוא חומרת חמץ קולא לגבי חלילה י"ל הכיון דלריך ליטלו יהיה אפילו משום חומרא ממילא חולץ: **שם** א"ל אביי הא וכן כו' קתני. עי' מש"כ ביבמות (מא) וי"ל דלא מקשה אלא היכא דמלי לתרץ עי' כה"ג ברא"ש פ"ק דסוכה סימן ט"ו ופי' לעיל (טו) תוד"ה תרגינא]: **תוד"ה** טופח ונראה לר"י כו'. עי' רש"ל ורש"א שנתחבטו בדבריהם. ול"נ דדבריהם דהכא מתפרשים עפ"י מש"כ (בב"ב יט ב) בד"ה ותיפוק ובסנהדרין (מח) ר"ה נתנו דאף לרשב"א דוקא בדאיכא שינוי מעשה ואם כן יקשה מ"ט דרבנן דפליגי. לכן אמרו הכא דפליגי בפלוגתת ר"י ורבנן בשבת ורבנן דהכא כר"י דהתם או יל"פ דר"ל דלרבנן דהכא דבעו טוח בטיט דהיינו שינוי מעשה. לר"י דשבת בעינן דוקא לקלקל ולרבנן דידי' סגי אף בלא קלקול:

דף מו ע"א גמרא א"ר איניא כו'. הגרי"פ הגיה איבו ואי משום דרבנ"י מביאו על הא דאמר איבו אמרה (ועי' בחולין סדור המאמרים ותראה שאין זה דקדוק) עדיין לא תקן כלום שהרי רש"י פירש איבו אמרה משמי' דר"ל והכא אמרה משמי' דרבי ינאי ובחולין הגי' ר"ה אמר רבי ינאי: **רש"י** ד"ה כילד שנטמאת העיסה. עי' גל"ח מש"כ בכוונתו עפ"י הירושלמי וכ"ה בהר"ן ולפלא שלא הביאו וי"ל עוד שכוון לאפוקי אם נטמא בעודה קמח דה"ל שלא היתה לה שעת הכשר דהמפריש חלתו קמח אינה חלה (פ"ב דחלה מ"ה) ופטורה מה"ת כדלעיל (לג) והגל"ח במחכ"ת ל"ד בהבאתו בשם הי"ו וע' אבל אם נטמא הקמח כו'. עושה עסתו קבא קבא דאז הוה פטורה לגמרי ולשון הירושלמי קודם לגלגולה וכ"ה לשון הר"ן ור"ל אחר נתינת המים דזה מיקרי שעת הכשר דתנן (חלה רפ"ג) כיון שהיא נותנת את"מ מגבהת חלתה וע"ש בר"ש ובשנ"א ועי' לעיל ל"ג ובמש"כ שם: **באו"ד** ולשורפה או להאכילה כו'. עי' תוי"ט מה שהביא בשם תוספות בילה שהקשו עליו וכן מה שתמה בעצמו ועמש"כ לעיל ברפ"ב ובבילה שם ביישוב דברי רש"י: **תוספות** ד"ה עד שתאפה ואי"ר התם הלכה כרשב"א כנ"ל וכמו שהגיה הגרי"פ למעלה: **ע"ב** במשנה לא זהו חמץ שמוזהרין ט'. מכאן נ"ל סתירה למה שראיתי בפ"ת ליו"ד (סי"ב סק"ג) בשם ברי' דבעה"ב חייב באחריות החלה עד שתבא ליד כהן כו'. דא"כ מדוע לא יעבור עלי' כמו בחמצו של נכרי שקבל עליו אחריות דילפינן לה מדלא כתיב לך גבי לא ימצא. ולכן פשוט דאפילו ליל בעליס מיוחדים ומה שפירש רש"י שם ט' ולא של חבירך וכן מה שפירש לקמן בגמרא ומשום פקדון נמי ליכא כו'. הוא דס"ל כשיטת הגר"א ז"ל בסימן תמ"ג סקי"א דבשל חבירו עובר אף בלא קע"א ועמש"כ שם או דכוונתו לאתוי שם מדוע לא יעברו הכהנים ואין לומר דהכא כיון שאין הכהן יכול ליהנות ממנה אין שייך לחייבו באחריות ובמש"כ שם בחלה בזה"ז דהא לענין ב"י וב"י עשאו הכתוב כאלו היה מותר בהנאתו כמש"כ לקמן לענין טה"ג לכן נ"ל דה"ת באחריות החלה ול"ד לרה"ג דהתם אכתי מלי לקיים הנתינה משאר הגיזה כיון דאין בה קדושה משא"כ הכא כבר נפטרה העיסה וא"א לחול עליה עוד שם חלה (וכה"ג מחלק המל"מ בפי"י מהלכות בכורים ה"ח ע"ש) דזה ודאי דאף הברי' מודה דעיסה נתקנה מיד בהפרשת החלה טרם נתינתה לכהן: **גמרא** דרא"ם טה"כ ממון ועפירש"י לכאורה תמוה דמי פתי ישר הנה לאח לו מה בעבורה כיון דאסורה בהנאה. וזה דוחק דר"א ומחלקותו יסברו כריה"ג דחמץ בפסח מותר בהנאה. ועוד דהכהן כשיקבלנה יהא עובר בב"י ובב"י (ועיין תד"ה הואיל הב' בסופו) ולשטת הר"י דהמשהה את"מ ע"מ לבערו אינו עובר זה ל"ק. אבל לפ"ז יקשה מה דא"ל ר"א לר"י לקמן (מח) ה"ה עובר משום ב"י וב"י ופי' ש"א בחשו' פ"א ונ"ל כיון דלענין ב"י וב"י עשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו (לעיל ו ב) לכן גם לענין זה חזינן לי' כאלו היה מותר בהנאה ועובר על ב"י וב"י. והרווחנו בזה ליישב קושיית הש"א (סימן ע"ו) דרי"י אדר"י דהכא ס"ל דטה"כ א"ת (ובב"ת יא ב) מוכח דס"ל דהוי ממון די"ל דדוקא הכא משום טעמא דאמרן בקושייתנו ל"ל דליהוי ממון: **רש"י** ד"ה לוקה משום ל"ת כל מלאכה. הך קרא לא מגלגוהו גבי יו"ט ואולי צ"ל ל"ת מלאכה (דברים טז) ועי' לקמן (מח) בהגהת הגרי"פ: **תוספות** ד"ה הואיל הקשה בקוני כו' . והר"י כו'. לפנינו איתא תירוצו זה ברש"י עצמו: **באו"ד** אע"ג דא"ל הואיל ואי בעי פריק ליה הן לקמן בדבור הסמוך כ' בשם ר"י דהואיל אי בעי פריק לא אמרינן וכבר העיר בזה התוי"ט ד"ה הואיל הב'. ועוד תי' ר"י היכא דאתא הקדש ליד הגזבר כו'. נ"ל ראיה (מנדרים נט) בתרומה ביד כהן עסקינן דל"נ מיתשל עלה ע"ש: **ד"ה** רבה א"א הואיל המ"ל דאין יום טוב מכין לשבת. בעניי לא הבינותי דאיזה הואיל שייך בהכנה דבילה או בהזמנה דמוקלה או בעירובי תחומין ול"מ בדבריהם עצמם בריש בילה דבבילה ל"ש הואיל:

דף מז ע"א רש"י ד"ה רבן שמעון לא בי' וא"ד יום לוס כו'. פי' משנה ס"פ שת"ת דנקיט תחלה שת"ה נאכלות אין פחות משנים כו'. ואחר כך תני לחה"פ נאכל א"פ מתשעה כו'. ואח"ז נקיט פלוגתת רשב"ג אחרווייהו ואם כן שפיר גרסינן וא"ד את יום לוס משום לחה"פ. והגמרא כאן (אי הוה גרסינן בי' יום לוס) מביא לשונו כאשר הוא במשנה [אח"ז ראיתי כדברים האלה בתוספות שם]: **ע"ב גמרא** ראויות לכותשן. ק"ל הא כיון דבעידנא דחורש אינו מקיים המלוה דכיסוי דמתוסרין כתישה אם כן לא דחי' ואולי י"ל דר"ל ראויות לכתשן קודם חרישה ולהכי משיב כתישה ביום טוב מי שרי דהא לא הוי בעידנא דמתוסרין חרישה ומתורץ גם כן קושיי' ריב"א. ועי' היטב בתוספות דמשמע דאף דאיכא ב' לאוין חלוקין מתרי שמות דחי להו עשה ול"ע [ואולי יש לומר כיון דאין חילוק מלאכות ליו"ט חשיבי כלאו אחד. אכן מלשון ר"ת דלקמן מוכח דאפי' ב' לאוין חלוקין לגמרי כמו לאו דכלאים ולאו דיו"ט (אי לאו דאיכא עשה בהדיה) הוי דחי להו עשה. ועי' נזיר (מ"א ב) תוד"ה ואי כתב ובמש"כ שם]: **שם** ואזהרתה מהכא מל"ת כל מלאכה עמש"כ לעיל (מו ב') ברש"י: **רש"י** ד"ה ושביעית וחורש תולדה דזורע כו'. ק"ל למ"ד (במו"ק ג') מכדי זמירה כו'. דאהני חייב אאת"נייתא לא מחייב ומפיק מזה גם חרישה ע"ש איך יפרנס המשנה הלזו דמחייב אחרישה דשביעית. ולפמש"כ (בב"ב יט) דדרכן היה להניח זרעים בכורך המחרישה והיא נקובה ובשעה שחורש נופלים הזרעים אחד אחד במקום החרישה (ובזה מיושב הת"א שהרגם אשר אין חריש וקציר דלית זרוע וחצדא) יש לומר דבכזה מיירי מתניתין דהוי זורע ממש. אלא דלפ"ז יקשה מה שדייק ריו"ח במכות שם ממשנה זו דמחפה בכלאים לוקה וגם יהיה מוכח משם דריו"ח ס"ל דחורש בשביעית לוקה ומדוע ל"א שם במו"ק תסתייס מזה ע"ש בתד"ה ר"א ול"ע: **תוס'** ד"ה כתישה ור"ת כו'. ומסיק כתישה ביו"ט מי שרי פי' כיון כו'. כ"נ דל"ל:

דף מח ע"א גמרא ועייל עלי הקדש. פי' (מכות כב) הד"ה אלא: **שם** אמר רמב"ח הא דר"ח ורבה מחלוקת ר"א ור"י כו' עד סוף הסוגיא ופירוש רש"י תמה אני על התוי"ט שכתב על הרע"ב שפי' דרבי אליעזר סבירא ליה הואיל דאי בעי מיתשל דתו לא הוי לריך לפרש בו טעמא דהכתי כ"ח וחדא כו'. ובסוף כ"ע דטעה בזה דהרי גם רמב"ח סבירא ליה דפליגי בהאי הואיל (כפירוש רש"י ומוכרח הוא מדתויי דר"פ ורב פישא וכבר הקשו על הרי"ף דמפרש דרמב"ח כוון להואיל דאי בעי מיתשיל) וכן רי"ר קבל ליה וגם ר"ן בתיק ליה ומש"כ דעל פירש"י דלבתי כ"ח כו'. הקשו התוספות ב' קושיות. קושיותם אינם רק על פי' דההואיל הוא דאי בעי בלע כו'. אבל עיקר ההואיל הוא מוכרח מהסוגיא ועי' מהר"ם וכן הר"ן פי' בדר"א בי ההואילים. גם מש"כ מקודם ועוד דאין ענין הקדש בטעות כו'. אלא מכי אמרינן הואיל כו' . תמוהים. **שם** משום ל"ת כל מלאכה. עי' הגהת הגרי"פ ומש"כ לעיל (מו ב) ברש"י אולם בתוספתא משמע כהגרי"פ דמייתי קרא דלך אשר יאכל לכ"ע: **רש"י** ד"ה מן המאחים ובעלמא בספרי נ"ל כו' . הוא

נס"פ קרת: **ד"ה** אבל הכא. דה"ל הקדש כו'. הא אי בעי פריק ליה כו'. הא דשביק ואח"ד בעי איתשל עליה דביה איירי כבר הרגיש בזה התוי"ט וכתב משום דה"ל דר"א לטעמיה דאין שאלה בהקדש. ול"נ משום דה"ל דמיירי דכבר בא ליד הגזבר וכמש"כ התוספות לעיל (מו ב) בד"ה הואיל הב': **ד"ה** מלתא דקי"ל. עי' מהרש"א ונעלם מכ"ת התוספתא וז"ל א"ל ר"א עדיין הדבר שקול כו' א"ל ר"י כו' כשאני עושה בידי נמלאתי עובר על ל"ת והרי הוא בידי כשאני מניחה במות שהיא כו'. ואינה בידי והוא כמו שהשיב בפ"ת רזבחים מ"י והובאה בר"ה כ"ט ב' (ובעירובין ק): **ע"ב ד"ה** מקטפת בסופו. ולא היתה מספקת כמלא תנור ר"ל שאין די למאכולת ביתה במלא תנור אחד. ואם נועם למה שהראשונה שכבר אפתה מלא תנור חוזרת ולשה. והמגיה שהוסיף מלא אלא השתבש:

דף מט ע"א גמרא תרי בני סמיכי סמיכי ס"ד אלא אימא דחוי למ"יכא כיה בעיי: **שם** רב ששת בריה דרב אידי. בכ"ד בש"ס איתא רב שישא בריה דרב אידי (ובתענית יג) אמר אידי בר אבין כו'. אמר שישא בריה דר"א אבא כו'. ועיין בסה"ד: **תד"ה** וש רפו. וקשה לר"י אי דאורייתא כו'. ולעד"נ דעת רש"י דע"כ ל"א דבמקום אכילתו שריפתו אלא שאירע בו הפסול במקום אכילתו. אבל בילא חוצה לו מדאורייתא שריפתו במקומו רק דרבנן החמירו בלא עבר נופים. והו (דלעיל כד) ד"ה פסולי חשיב טומאה ושפיכת הדם וכו' ול"ח פסול יוצא. ונראה לי ראיה לזה מזבחים (קד ב) דתני לוי ביה"ד היה בעזרה ששורפין כו'. ופרים הנשרפין כו'. ובהר הבית ששורפין פה"כ כו'. שאירע בהן פסול באליאתן ע"ש ועמש"כ (בשקלים פ"ח מ"ו בס"ד): [**ד"ה** תניא תימה כו'. עמש"כ בס"ד בברכות ספ"ג וכן לקמן בע"ב לא מייתא הש"ס לסייע למימרא דר"א דע"ה אסור להתלוות כו'. מהברייתא דששה דברים כו'. דאיתא שם]:

דף נ ע"א גמרא יהיה על מצילות הסוס כו' עד שהסוס רץ ומילל. ר"ל דדריש פל כמו עד בחלוף המולא:

פרק ד בתוס' ד"ה מקום שנהגו ותשמע התם דמדאורייתא אסורה. עי' (חגיגה יז ב) תד"ה אלא שכתב דלפי הש"ס שלנו אינו אלא מדרבנן ועמש"כ שם ולעיל בר"ת: **ע"ב ד"ה** דלמא וא"ת כו'. דמפריש תמין על שא"ת וי"ל כו' ולי י"ל משום דאורו נגרר אחר החטים כמש"כ בפ"ג (דחלה מ"ו) ולסתמא דירוש' בריש חלה אף אחר השעורים לכן יטעו עליו שהיא מינם:

דף נא ע"א ד"ה עבדינן. לא עבדי כוותייהו הנ"ל. עיין מהרש"ל והגהת הב"ח ול"נ דמלה לא נמשכת למעלה ור"ל לא אינו בדין דח"ת שהלך לשם. **ד"ה** רבה. עיין מהרש"א. ולי לק"מ דלאביי מיירי מתניתין מבבל לבבל ומא"י לא"י ומבבל לא"י אינו רק חומרי מקום שהלך לשם ומא"י לבבל אינו רק ח"מ שילא משם ומדוייק היטב במה שחלקם במלות א"כ (כאן ובחולין) מגווני דלעיל משום דל"ד להו דאינהו אינן אלא בחד גד: **ע"ב גמרא** מימר אמרי כמה בטלני איכא בשוקא. לכאורה הנ"ל דאפילו ריו"ח דל"ל האי סברא לקמן (נה) וכן אף לרשבדר"א שם אליבא דרבנן מודו הכא דבכדי לקיים דין ח"מ שילא משם אמריק סברא זו משא"כ התם דאדרבה מדינא שרי אלא שרולה לעשות עלמו כת"ח בזה סבירא ליה דל"א סברא זו. אך ביבמות (יג ב) נ"ל גם כן לריו"ח סברא זו והתם ג"כ דומה קלת לדהכא לכן נ"ל אחרי שנדקדק מדוע ל"א כאן ליסנא דאמרי מלאכה הוא דל"ל כמו שם ושם. אלא דהכא הכוונה משום דאינו במקומו שאין דרך בנ"א לעשות מלאכה אלא במקומן כדפירש רש"י במגילה (ס"ד ג) ופירוש כמה בטלני הוי בשוקא דהכא הייט כיולא בו ר"ל אורחים כמוהו: **שם** כגון אנן דידעינן בקביעא דירחא. ע' מנה"ס ודבריו כבר כתובים בתוספות (סוכה מג) ע"ש ונעלמו דבריהם מב' שרי התורה מהרש"א והגרע"א ז"ל: [**רש"י** ד"ה שאין כיולא בו. וכ"ב דטעמא משום דכרוב א"כ לחיה כו'. וטעמא שאין כיולא בהם כו' שבגמרא קאי ארישא וכה"ג משני הגמרא לעיל (כט) לרחב"י]: **תוס'** ד"ה אני. לא היה רולה שע"ה יסמכו עליו. ק"ל דבירוש' ריש ברכות מקשה על הא דאר"ג לבניו אם לא עלה עה"ש חייבים אתם לקרות ור"ג פליג על רבנן ועבד עובדא כוותיה והא כו'. רשב"י פליג. ע"ד ול"ע כוותיה ומייתא ההוא מעשה והא בניו של ר"ג ת"ח הוו ועוד ק"ל דהכא רשב"י בעלמו עביד כוותיה. והתם מייתא מר"ת דאמר אע"פ שאני מיקל לאחרים מחמיר אני על עלמי. והאי דמיקל לאחרים דקאמר נראה דלאו להלכה למעשה קאמר אלא במו"מ של הלכה: **באו"ד** דבספרא קאמר אמילתא דרבנן כנ"ל: **באו"ד** הקשה ר"ג גאון דאיפכא שמעי' ליה כו' כנ"ל: [ד"ה כל אמתי אילטריך קרא דלא מריה תפוק כו' כנ"ל]:

דף נב ע"א גמרא אלא אר"א בפלוגתא דהני תנאי דתנן הכונס כו'. לכאורה יפלא הא שייכא הך פלוגתא הכא גבי ח"מ שילא כו'. ולנע"ד דאף ר"י דהכא דאוסר אין הכלה מודה לרבי יהושע דמה"ת מותר מדרסה דמן השדה (עיין בתוספות) רק שאוסר מפני המחלוקת דאותן שכבשו אין הכלה לבד אסורים בו וזה אוכלו ויאמרו לו לא והבא לך אף אתה אותו הנוין מן השדה ולא תמלאנו שכבר כלה וכמון בעו"ה: **שם** דתנן אוכלין בתמרים כו'. נ"ל דתניא והוא תוספתא בשביעית פ"ז והובאה ג"כ (לקמן נג): **רש"י** ד"ה אוכלין בתמרים. שאין ב"י אוכלין כו'. ואע"פ שלא כלו בגליל עיין (לקמן נג) שהעליתי דבריו בל"מ: **ע"ב** ד תניא רי"א סמדר אסור כו'. נ"ל דתנן: **רש"י** ד"ה משיוליאו התלת העלין כו'. תמוה דא"כ לא תוכח מזה דסברי כרי' בשאר אילנות דהא אין כאן פרי כלל וה"ל להקשות על ר' אילעא בפשיטות ממתניתין דשאר כה"א משיוליאו העלין וכש"כ כשהביא כפניתא דאסור וכן הסוגיא דברכות אינה עולה לפי' זה ושם פירש"י משיוליאו את הפרי והוא עיקר:

דף נג ע"א נמ' דתנן פגי כ"ה כו'. מילא דתנן ליתא לא בעירובין ולא בתוספתא וכן לריך למחקה מכאן: **רש"י** ד"ה אוכל. ואית דגרסי של אבל והיא אבל כרמים. ק"ל דהא יהודה קמיירי הכא כדפי' לעיל (נב סע"א) ד"ה אוכלין בתמרים אשר הוא סוף הברייתא שלפנינו כמש"כ שם ואבל כרמים נראה בהדיא (בשופטים יא לג) שהיא בעבר"י בארץ בני עמון. בשלמא הא דתני אוכלין בזיתים כו'. עד כו'. שבגוש חלב (אשר הוא בחלקו של אשר ותכונתו בארץ כגליל עיין סנ"ת במשנת שלש ארלות) ל"ק דהא תנן שם וכל הארלות כאחת לזיתים ולתמרים ומפרש"י דלעיל שכ' על אוכלין בתמרים שאין ב"י אוכלין על של גליל נראה דמפרש דלא אתיא ככ"ע אלא שהוא סיום דברי ר"ש דלעיל (עיין בתוי"ט) מ"מ ל"ע דהא הך ברייתא ע"כ אתיא כ"ע דמוכח מהא דזיתים כדאמרן: **ד"ה** סימן להרים אבל תשאר אילנות כו'. דל"ת בכורים מינייהו ל"ע דהא לא תנן שאין מביאים אלא מדקלים שבהרים אבל משאר אילנות שבהם משמע דמביאים. והכי ה"ל לפ' אם גדילין בו מילין סימן שהוא הר וא"ת בכורים מדקלין שבו: **במשנה** מש"כ לאכול גלי בלילי פסחים כו'. לפי הא"כ שכתב התוספות לקמן בר"ש ע"פ ע"ש. הנ"ל דה"כ כולל התנא גם פסח שני והרי טעם דאין אוכלין הוא דמתחזי כאוכל פסח בחוץ וזה שייך גם בפ"ש. ולפ"ז באלו הארלות שא"כ לאכול גלי (מ"א ר"ס תע"ו) אסור גם בליל ט"ו אייר ואף את"ל דכיון דבמנהגא תליא מלתא אמרינן דל"כ רק בט"ו ניסן. מ"מ גדי מקולס דאסור בכ"מ (דלא כרש"י לקמן רפ"ז עמש"כ שם) איסורו הוא אף בליל ט"ו אייר דגם בו אמרו ל"ר פסחים לקמן ובמשנה בפ"ב דבילה: **בתוס'** כדמוכח בפ' בתרא דמנחות כו'. כנ"ל ותיבת בתוספתא לריך למוחקה: **ע"ב נמ'** רשב"א יוה"כ שח"ל בשבת כו'. מדליקין כו'. ותכ"א הרמב"ם והשו"ע פסקו כרשב"א דבירושלמי פסקו כוותיה. וק"ל דבר"פ מי שמתו גבי פלוגתת ר"ג וחכמים באונן בשבת לענין תה"מ לא פסקו כר"ג אף דבירוש' פסקו כוותיה וכתב הרא"ש שם דאם איתא דגמ' דידן כו'. הוה פסיק כוותיה ועיין רא"ש ע"ו פ"א סימן כ"ג ובהגר"א ליו"ד ש"ת סקמ"ב (וע"ש במש"כ שם וזהו הטעם גם כן לס"ז ול"ל לס"ח) שוב מלאתי להמלחמות סוף מו"ק על הא דפסק הרי"ף כרשב"א מפני הירו' וז"ל אלא שאנו תמהין שלא סמכו על הירוש' בפסק הלכה ועיין בסמוך: **שם** וחכמים אוסרין. עיין (לקמן נה) וברש"י שם ד"ה ולבסוף ובמהרש"א ולעיל בריש מכילתין בתוד"ה מאימתי ול"ל דחכמים פליגי גם כן בזה וסבירא ליה דלא תלי במנהגא אלא דאסור בכ"מ והשתא א"ש דל"פ הרמב"ם והשו"ע כוותייהו משום דהס עגד סתם מתני': **תד"ה** מה ור"י מפרש מה ראו שלא ברחו. כן איתא להדיא בחוית בפסוק ואת קומתך דמתה לתמר דיחזקאל אמר להם חבי כמעט רגע פי' שיחביאו א"ע ויברחו והם השיבוהו אגן בעינן כו'. דעגאי תמן ולא נסגיד ליה כו':

דף נד ע"א גמרא והכתב והמכתב עפרש"י והרע"ב באבות. ולע"ד נל"פ הכתב היינו שיהא כתב בעולם ר"ל כתב הסתמי של כל אומה ואומה והמכתב היינו מכתב המיוחד ר"ל כתב אשורי שהיה בלוחות: **שם** [אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה כוון. לעיל (לו): **שם**] אור שברא הקב"ה בשני בשבת כו'. פי' אור של גיהנם בב"ר פ"ד יליף לה מן כי ערוך מאתמול תפתה. יום שיש בו אתמול ואין בו שלשום: **רש"י** ד"ה ראשית דרכו והא דאמרן לעיל כו'. לכאורה יל"פ כאן שלא נבראת כתובה אלא לגורסה ע"פ כמו שאר תורה שבע"פ: **ע"ב** ד"ה נגדו. כאנות אור שה"ל. כוונתו למאי דאיתא בב"ר פ"כ בתורתו של ר"מ מ"כ כתנות אור ובס"א הגי' ברש"י עור בעי': **גמרא** והאריו"ת ת"ב אינו כת"נ מ"ל לבה"ש. עיין מהרש"א ול"נ דאף דלענין רחילה ט"ב תמיד כדלקמן מ"מ לא היה סברא להגמרא דיהא תמור מה"ל לענין כה"ש: **שם** כדאר"ש בדר"א כו'. ה"נ לקביעא דירחא לכאורה אינו מדוייק ליסנא דה"נ כו'. כיון דגם הוא אמר על הך ברייתא גופה. אמנם מלינו כיי"ב (ב"ק סח) ב' פעמים: **רש"י** ד"ה אין ח"ל בבבל הואיל כו' אם גוזרין על ד"א כו'. עיין בר"ן (בתענית פ"ק קע"ב ד"ו) דמשמע דה"ל גי' אחרת בלשון רש"י וע"ש בשם הרמב"ן טעם אחר נאות ושכ"ה בירוש' וכ"כ שם הרא"ש בשם ראבי"ה:

דף נה ע"א במשנה וכ"ה מתירין עד הנה"ח ופי' הרע"ב מידי דהוה אתענית כו'. במחכ"ת נראה דאשתמיטתיה גמרא דלעיל בריש מכילתין דלטעם זה היה אסור מנ"ה וע"כ טעמייהו כמ"ש התוספות שם לר"י וגם מהתוי"ט נראה דאשתמיט ליה גמרא הלזו: **גמרא** מכלל דשלא לצורך מיגמר נמי ל"ג האי דיוקא לכאורה תמוה דאדרבה מדקתני אפי' כו'. מכלל דבלין

יא"ה דדווקא שנגע. אבור מכלל דלגמור אפילו שלא"ל מותר וכ"ל דדיוקא הוא מדאשמעינן רבותא לאיסורא ולא להתירא דלגמור ש"י אף בשלא"ל (דבכלאה אמרינן כח דהתירא עדיף) ובדקתני לקמן במתניתין מוליכין כלים כו'. הספ"י שהיין לגו"ת מכלל דבאמת אינו מותר רק לצורך ודחי דלא נחית תנא להכי לאשמעינן רבותא בלצורך או בשלא"ל רק דאשמעינן אפילו דזוטרי כו'. ובזה לא נצטרך שוב לדוחק שכתום': ע"ב מקום שנהגו אין לא"ל. עיין מהרש"ל והגרי"א חס"ח סקי"א. ולענ"ד דהא חזינן בברייתא הקודמת קתני כ"מ כו'. גומרא בי"ד והדר מפרש אימתי בזמן שהתחיל כו'. ש"מ דבלא אימתי הוה ס"ד לפרש גומרה היינו להתחיל ולגמור ולאפוקי אם לא יוכל לגומרה בי"ד (ועמש"כ בברכות ל"ט) ואם כן גם בברייתא זו נוכל לפרש כ"מ שהיא לגה"מ גומרה דר"ל מתחיל לגמור לכן מסיים ועושין כו'. (פי' להתחיל כמו במתניתין ג' אומניות עושין) במקום שנהגו ודייק הגמרא שפיר לא נהגו לא (פירוש אינו מתחיל) ואם כן ע"כ הא דקתני רישא גומרה גמר ממש וקתני בה לנוה"מ וש"מ לגה"מ אין כו'. ולזה נראה שכוון גם כן הר"ן ע"ש. ותוך לדרכנו יל"פ הא דאימתי כו'. דבא לומר דאימתי גומרה בזמן שהתחיל בה קודם י"ד ר"ל סמוך לי"ד ולא הספיק לגומרה עד שפגע בו י"ד אבל כו'. ר"ל שהתחיל בה כמה ימים קודם י"ד והניחה ולא גמרה אסור לגמרה בי"ד דזה הוה כמו התחלה כיון שהפסיק בה וזהו שאמר לא יתחיל כו'. וכן נ"ל לדינא דהסברא ישרה: שם סיפא אתאן לתו"מ כו'. עתוי"ט ד"ה מחזירין שכתב ואע"ג דהשתא כו'. זו ואלל"ו קתני כו'. במחכ"ת ל"ד כי כפי שרוצה להעמיד שיטה זו בהרע"ב ורוצה להגיה בי"ד וס"ל דדוקא אם מתה אחר ג"י ומשום הפסד דבלים. ע"כ נ"ל דלהושיב אחרת גרע מלהושיב בתחלה והוצי"ל שבב"י לדעת הרמב"ם (ועיין בהה"מ) אם כן אין זה זו ואלל"ו: רש"י במשנה דתנן אין מביאין כו'. ולא מבית העמק עיין (מנחות פח) בתד"ה קולי"ס:

דף נו ע"א גמרא היכי עבדי כו'. ומרתחי להו ושדו להו לדיקלא כו' כצ"ל: שם ובנהרדעי דליכא מינין כו'. לכאורה קשה (דברכות יב) איתא אמימר סבר למקבעינהו בנהרדעי א"ל ר"א כבר בטלום מפני תרעומת המינין את"ז מלאתי להגל"ח שם שעמד בזה וע"ש ישובו ול"נ משום דתרעומתם דהתם חזקה שיאמרו דאין שאר התורה אמת להכי בטלום בכל מקום אבל הכא תרעומתם קטנה וקלושה שיאמרו שאנו מוסיפין כו'. לכן לא תיקנו במקום דליתנייהו: רש"י ד"ה ולא הודו. שאמר וגנותי כו'. הן מסדר הכתובים במלכים ובד"ה משמע דהבטחה הגם היתה אחר השתדלותו: ד"ה אסא דרא הדס לא וכ"פ (בגיטין פח ב) אבל ל"מ בש"ס דנתח דדרא פירוש לא ולולי פירושו הנל"פ מלשון דרי דרי (מגילה יב) דפי' שורות והכא הכוונה דהגלין שלו קיימי בחדא שורה עיין (סוכה ס"ד לב) ובתד"ה תלתא: ד"ה רי"א מפסיקין וד"ה וכורכין צ"ל בד"א: ד"ה קולרין כלומר לא הקפידו כו'. משמע קצת דאהוראה לא מורינן והתני שם ברישא קולרין בה"ש כו'. וכן במתני' פירש דהתיר גמור הוא:

דף נז ע"א גמרא ע"ג מעלה בהר הבית. ע' פרש"י ועיין (ביומא כ"ג) ובפירושו שם ד"ה על מעלות האולם: תד"ה אלא דכתיב גבי פאה לעני כו' כצ"ל: ע"ב בסדר ק"פ. ובשבת נשחט בו' ומחצה כו'. נראה דצ"ל ובע"ש: שם עד שמסיר מהם הלוחה והפרש כו' כצ"ל:

פ"ה דף נח ע"א במשנה בין בחול בין בשבת הן בין לאביי בין לרבא בפי' פלוגתת רי"ש ור"פ לקמן דגמרא הרבותא היא בבין השני וכי"ב הרבה במשנה וגמרא. וזה דלא כמו שהבאתי (בברכות ג) בשם הסמ"ע ובריש הוריות בגמרא על הא דתנן בין שעשו ועשה עמהן כו'. מוכח דיותר מסתבר ליכקוט הרבותא בהשני (ובשבת קח ב) במשנה אר"י וה"ה הלמי בין מרובה ובין מועט ובגמרא אבע"ל ר"י לאסור או להתיר ועמש"כ עוד בזה (שם קנה): גמרא חלקהו לבין שני ערבים כו'. פרש"י אינו מכוון יפה בלשון הגמרא ולנ"פ ע"ד שאמרו (בברכות כו) חלקהו לשני בקרים דר"ל לזמן הבוקר שהוא ו' שעות חלקהו לשני חלקים שוים וכל חלק איקרי בוקר ה"נ לזמן הערב שהוא שש שעות מחצות היום עד הלילה (כדכתיב תזבח את"פ בערב דר"ל במשך זמן הנזכר) חלקהו לשני ערבים בחלקים שוים ותעשה התמיד ביניהם היינו חציו בערב הראשון וחציו בהשני וכינוי דחלקהו קאי על התמיד ולישנא דלבין מתפרש ע"ד דאמרינן בעלמא יחלקו ביניהן דפי' שזה נוטל החצי וכן השני (וביומא לג ב) דאמרינן נמי בבקר דבקר חלקהו לשני בקרים והוא על כוונה אחרת ע"ש הוא כמו שמצינו הרבה שהלשון אחד ופירושו מתחלף עיין (בב"ב סד יא) בתוספות (ולקמן נ"ו ב) בתד"ה ושלמים: שם ואס"ד בח' ומחצה דאורייתא היכי מקדמינן כה"ג (ביומא כב): שם עביד להו לתוספין בשש עפירש"י ואנכי לענ"ד לא נתיישבתי בטעמו דבכ"מ דכתיב יום כולו יומא משמע מילה יתיב בה גם כן וביום השמיני ומצותה מצפרא (כדלעיל ד) וכן לולב ושופר ועיין בתוספות ר"פ תה"ש וכן לא מצאתי להרמב"ם בחבורו ד"ז דמצותו בשש: שם ובזיכין בו' ועביד ליה לתמיד בו' ומחצה. עיין רש"י ותוספות שנדחקו וראיתי להרמב"ם בפ"ו מה' תומ"ם ה"א שכתב דבזיכין אחר המוספים וקודם ניסוך היין והכ"מ והלח"מ לא מצאו מקור לדבריו ואולי למד זה מכאן ומפרש דהחצי שעה היתה לניסוך היין עם השיר ולר"ע היה גם כן עוד שהות ח"ש לנסכים ואף דהתמיד משמע שלא נשתהה רק שעה א' גם נסכו י"ל משום דמוספין היה ב' כבשים אך ק"ק איך מפסיקין בבזיכין בין מוספין לנסכיהם הלא כתיב זבח ונסכים עיין (יומא לד) ופרש"י שם למדנו שלא יפסיק קרבן אחר ביניהם: רש"י ד"ה מי קתני ולהכי לא פריך כו' דאיהו נמי כו'. והוא דוחק ול"נ משום דאיכא למימר דתנא בפסח קאי וכדתרצינן (לעיל לז) והוא כעין תירוץ התוספות: תד"ה וקעבדינן וא"כ לר"י כו'. ול"נ ליישב דלר"ע היה החלוק בהח"ש שבין המוספין להתמיד שהיתה פנויה מעבודה: ע"ב גמרא מידי כסידרו בחול בעלמא כך כו'. בעה"פ כו'. כ"נ דצ"ל וכן העתיקו התוספות לעיל בד"ה מידי: רש"י ד"ה העולה עולה ראשונה והיינו עולת תמיד דקרבן תמיד כתיב ברישא דפרשת קרבנות כ"נ דצ"ל:

דף נט ע"א גמ' אף מחוכ"פ בשאר ימה"ש שטובל ואוכל בקדשים לערב. עיין תוספות (חגיגה כא): שם והאיכא אשם כו'. והאיכא עולה כו' וכ"ת כו'. עיין לל"ח שתירץ על קושיית המהרש"א דליכא לאוקמי במחוכ"פ דזב דכיון דאין בהמה עמה דליגזור משום הקטרתה מאי איריא משום לאכול בקדשים בלא"ה שרי. ותמוה דהרי יש עולת העוף עמה ואיכא למגזר משום הקטרתה וקושיית המהרש"א בקל י"ל דמשמע ליה להש"ס דרי"ש איירי בכל מחוכ"פ דומיא דת"ק. ועוד י"ל ע"ד תירוץ הלל"ח והוא דלא שייך למגזר משום הקטרה אלא היכא דהקרבן דבר הקטרה שעמו מעכב גם כן הכפרה אלא שכבר הוקרב חיישינן דהרואה לא יתלה שכבר הוקרב אלא יאמר שגם הוא קרב אחר התמיד אבל אם אינו מעכב הרואה יתלה שיקריבוהו למחר וליומא אחרא ובזב וכיו"ב לכ"ע עולתו לא מעכבא וכדאמרינן (בנזיר יח ב) עולה לא בעי מיעוטא כו'. ואף לרי"ש דשם דמצריך מיעוטא הא פירש שם התוספות טעמו דבנזיר איכא למיטעי ע"ש אבל בעלמא אית לן למילף מיולדת שפירש בה קרא דלא מעכבא או מנזיר גופיה עיין תוספות (זבחים ה) ד"ה עולתה וזה דלא כהמהרש"א דמשמע מדבריו דעולה גם כן מעכבא אלא דהקדמתה א"ת: שם וקי"ל דאפילו חטאת העוף קודמת לעולת בהמה. לכאורה האי סיומא הוא שפת יתר כאן דהא כאן העולה גם כן עוף אבל לפי מה שהוכחתי בפ"ת דנזיר בס"ד שיכול להביא עולת בהמה עם חטאת העוף תחת עולת העוף וכש"כ מצורע עני דתבא עליו ברכה (עיין נגעים פי"ד מי"ב) הוכרח לסיומא הדין דל"ת בשקרב עולת בהמה וכגון בעו"ה: רש"י ד"ה בשאר ימה"ש אם הביא שלמי נדבה קודם התמיד כו'. לכאורה בכה"ג יכול לקיים שניהם דיוכל לאוכלן למחר אחר שיביא כפרתו לאחר תמיד ש"ש (עיין תוספות לקמן ר"ד לג) יותר ה"ל לפרש בתודה שא"כ רק ליום ולילה ולפי מה שהביא הב"ח (בשבת קלג) דעשה דוחה ל"ת אפילו היכא דיוכל לקיימה למחר בלא דחיית הלאו משום דשהויי מצוה לא משהינן וכן לפי מאי דהבאתי (בברכות ט) בשם התו"כ דמצוה מה"ת לאכול מקצת ביום הא' א"ש פרש"י וכש"כ לפי מאי דמסקו ר"ח ור"פ אין כאן עשה דהשלמה אלא משום גזירה: ד"ה הכא וטהרה של מחו"כ כו'. ואחטאת קאי ביולדת כצ"ל: תד"ה אין. ודישון מה"פ ושני ג"ע. לכאורה הדישון הוא בכלל הקטורת וקטורת ומכשיריה קאמר ושג"ע נמי מכשירין דתמיד נינהו: ע"ב גמרא משום דחלבי שבת כו' אנן ניקו כו'. נ"ל דר"ל דע"כ לא שמעינן דח"ש קריבין ביום טוב אלא דחובת היום שלה כגון דתמידין ומוספין אבל הפסח דאינו חובה לה אית לן למימר דלא ליקרב ביום טוב ובזה מיושב מה שגמגם הלל"ח בזה: רש"י ד"ה והעלה בתר חטאת כתיב כו'. כצ"ל ועמש"כ (בזבחים ל ב) דבר נכון בכוונתו בס"ד: תד"ה בי"ד בסופו הא מודה דל"ד שבת כדמוכח התם ע"ש (ע"ב) בתד"ה מ"ט: גמרא בעי ר"פ בעבודה אחת כו'. גי' רש"ל רבא ועיין לקמן תד"ה והיינו:

דף ס ע"א גמ' מקמייתא איפסיל לה מפרש"י משמע דגרים בחדא איפסיל ליה והוא יותר נכון: שם ת"ש או שלא"ש ולשמו פסול הי"ד א"כ בכ"ע כו'. לכאורה נראה דהיינו דומיא דלשמו ושלא"ש והוא דאמר הריני שוחטו ע"מ לזרוק דמו שלא"ש והשחיטה גופא תהיה לשם פסח. וזה הוי גם כן כש"כ מלשמו ושלא"ש עתוי"ט וכ"נ שהבין המהרש"א. אבל בפרש"י ויותר בפי' ר"י שבתוספות לא"כ: רש"י ד"ה מידי איריא וכי ראיה כו' כצ"ל: ד"ה מקצת אוכלין ראויין לאכול ושחטו לשם כולן כצ"ל: ע"ב גמרא תאמר בלשמו כו'. אלא בפסח בלבד ק"ל דהא אשם נזיר ואשם מצורע במחו"ז בבעלים נמי פסולין לשמן וכשרים שלא"ש אליבא דרב חלקיה (בזבחים קיד ב) ואפילו ר"ה שם מודה בהפריש ב' אשמות לאחריות כדאיתא שם בסוף הסוגיא:

דף סא ע"ב רש"י ד"ה מאי זאת ע"מ. לזרוק דמו לערלים כצ"ל:

דף סב ע"א תד"ה כי. ומותר לצאת באחר כצ"ל: ד"ה ע"ל דוקא בחגיגה שתלוי בביאה כו'. עיין (לקמן פ) תד"ה אתה: באד טמא איך מצלת קרבנות והא בעי סמיכה. ולי גם כן קשה (דלעיל נט) מוכח דבקדשים הנאכלים לבעלים כגון שלמים ותודה איכא מ"ע שיאכלו הם דוקא ולזה לא יועיל תירוץ ר"י דמיירי בבכור ומעשר ולמ"ל אלא בעופות דאין בהם אכילה לבעלים ולא סמיכה ולשון הגמרא דאילו בכה"ז כו'. ואילו בפסח כו', אינו סובל זה: ע"ב ד"ה אילימא עיין כה"ד ולענ"ד נל"פ עפי' מש"כ בעלמא (לקמן עח) בד"ה הא דט"ב מדאורייתא הליך מרצה אף ביחיד לכתחלה לזרוק הדם עליו והחילוק בין יחיד לצבור הוא בטומאת הגוף ולפי"ז דברי הש"ס הכא מאירין אי בט"ב היכא הותרה ר"ל מכלל איסור דהא גם ביחיד שרי ולהכי שפיר משני בהואב"א בטומאת פסח דשם אף בט"ב חילוק בין יחיד לצבור וק"ל שפיר הותר נהללי. ד"ה לימא. עיין מהרש"א שכתב שדוחק לומר דלוקה (דאר"ת גבי התופה מיו"ט לחול) מדרבנן קאמר ותמיהני דהרי תיבה להדיא שם בה"ע דמדאורייתא קאמר מדא"ל רבה משום ע"ח שריוה איסור דאורייתא וכן ומשום הפסד מתוכו שרינן א"ד ור"ח מקשה לרבה שם מיש תורש כו' ואי לאו דאורייתא קאמר לדידיה נמי תקשי: ד"ה פסולו כדלעיל הוא (בדף סא) ותמיהני על פירוש הרמב"ם שחשבם בתרתי דלא כרבא ור"א ועוד תימה שהשמיט טעם דיבכו בד"ע. ודע דבטעם האחרון כתב כי שלא"ש נוהג בכה"ק ואת היא מיותרת בפסח ומשמע שכן היתה גירסתו בגמרא וכתמיהת התוספות:

דף סג ע"א רש"י בפסה"ע מדם זבחי כצ"ל: ע"ב ד"ה אבל המולק את"ע דכשר להקריבה אחר התמיד כו'. אינו מובן דהא מ"ל גם קודם התמיד אחר חצות ועיין מהרש"א ויותר תמוה לשונו לקמן ד"ה מליקה דאורחיה לעכובי אחר התמיד דהא ודאי דלכתחלה צריך להקריבה קודם עיין (לעיל נט) ואפילו חטאת העוף מוכח שם דלכתחלה לא:

דף סד ע"א במשנה ובידיהם בזיכי כו'. הן בכ"מ איתא מזרקות לקבלת הדם. ואולי הכא מפני שלא היו להם שוליים רחבים קורהן בזיכין שכן דרך הכף עיין כלים פ' בתרא מ"ב ובזיכי לבונה אע"ג דה"ל שוליים יתכן שמלאכתם היה כעין כף בעגול ארוך: שם שורה. שכולה כסף כסף. ושורה שכולה זהב זהב כ"ה כוונת המשנה כאשר הפסקתיה: רש"י ד"ה מקבל את המלא ומחזיר את"ר שחזר כו'. הן גם על פעם הראשון נופל יפה לשון חזרה כיון שקבל עתה מידו בזך מלא ותשיב אליו תחתיו ריקן: ע"ב במשנה והוציא את אימוריו. עתוי"ט שכתב ובפסח נאמר האליה כו'. ל"ד דבפסח עצמו לא כתיב אימורין כלל ולקמן יליף ריה"ג מן ואת חלבם תקטיר דכתיב גבי בכור ולקמן ל"ו ב' יליף עוד מקרא אחר לאליה: שם והשלישית במקומה עומדת. לכאורה קשה כיון דהשלישית נשארה במקומה יכלה הראשונה לשבת בחיל ושניה בעזרת נשים ויש לומר דבשעה שיצאה הראשונה היתה או כת הב' עומדת הכן בע"כ והג' בחיל לכן הוכרחה לשוב עד הר הבית וכן בשובת השניה מלאה או השלישית בע"כ לכן היתה מוכרחת לשוב עד החיל: גמרא דלמא שקלי דדהבא כו'. לכאורה משמע פירושו דלמא שקלי מלא דדהבא ומעיילי (ר"ל מחזירין) ריקן דכספא ורש"י ל"פ כן: רש"י ברה"ע ואינו יכול לתקן המקלות ולשון הרע"ב לטלטל והוא מפירוש הרמב"ם וכ"מ להדיא (בשבת קכג קכד): ד"ה חוץ מבזיכי לבונה כדי שלא יסמכו כו'. ויפרסו דופנותיו וכו'. הן דופנותיו היו בשפתי רוחב השלחן והבזיכין היה בין המערכות אצל שולי הלחמים לאבא שאול בפ' שתי הלחם: בתוספות ד"ה איתא בכור כו'. דאיכא גז"ש נילף כו'. עיין (קדושין לד ב) תד"ה ה"א דמוכרח כן מהגמרא דשם:

דף סה ע"א ד"ה המכבד מתכוין להשוות גומות אע"פ שא"צ כו'. עיין בגה"ש שנתקשה בדבריהם. ולענ"ד כוונתם ע"ד משל בעל תל ובעל חריץ שהרשה בעה"ח לבעה"ת לפנות תלו לתוך חריצו ולהשוותה הנה בעה"ת מכוון לאשויי גומתו וא"צ לזה רק לאפנויי תלו ה"נ המכבד מכוון נמי לאשויי גומות בעפר המתכבד אך עיקר תכליתו הנצרך לו אינו אלא כבוד הבית והבן. ומה שהקשה בחדושיו דמנ"ל להש"ס דרבנן פליגי עם ר"א במציאות וס"ל שאין מכוון להשוות גומות ולכן אמרינן בשבת התם והאידנא דקיי"ל כר"ש נ'לא שרי דלמא גם רבנן ס"ל בהא כר"א דמכוון לשויי גומות ופטרי משום מלאכה שאצ"ל כר"ש נ"ל דס"ל להש"ס דא"כ ליפלגי בעלמא כגון כחס על הנר כו' דפ' ב"מ או במוציא את"מ דפ' המצניע. ד"ה שמא. אבל דם התמצית כו'. כיון דאינו ראוי לזריקה אינו אסור כו'. כ"נ דצ"ל ועיין (זבחים עז ב) בתד"ה בדם בהמה: רש"י ד"ה אחד זה וד"ה ורודה צ"ל בד"א: ע"ב ד"ה דם שהנפש שה' דמים הם כו'. (ע"ש כ"ג) ובפירושו שאינן אלא ד' ועמש"כ לעיל (כב ב ע"ד): ד"ה והא קא הוי חציצה דבעינן לעמוד כו'. עיין (זבחים כ"ד) דיליף ליה מט"א הואיל ורצפה מקדשת כו'. (וע"ש ק"י) בתד"ה מין במינו ובמה שציין הגה"ש שם:

פרק ו במשנה וחתיכת יבלתו הלל"ח נסתפק בנולדה היבלת בשבת עה"פ אם מותר לחתכה שהרי לא היה אפשר לעשותה מע"ש ע"ש ונעלם מכ"ת ירוש' בפרקין בסוף הל' ג' וז"ל הגע עצמך שנולדה לו יבולת כו'. ומשני מין יבולת ראויה ליחתך מאתמול (וצ"ע ביבמות (ו ב) בתד"ה טעמא בסופו שכתב דבכ"ד משוינן מכשירי מצוה שא"א לעשותן מע"ש כמצוה עצמה כו' ע"ש) עוד שם בירו' הגע עצמך שחל יום הז' שלו בשבת כו'. ומשני מין הזייה ראויה מאתמול ומזה אני תמה גם על רש"י שנדחק בסוה"מ וכ' והזאה כו'. רש"י ד"ה שחיטתו דכתיב ביום צוותו כו'. לכאורה הלא בגופי' כתיב בין הערבים ואולי משום דכתיב ביה נמי שם תזבח כו'. בערב כבוא השמש: תד"ה אלו דברים. לרבי ישמעאל בנו של ריב"ב כצ"ל: באד ואפילו רבנן כו'. לא שרו כו'. אלא עה"ת והשאר כו'. בברזי אבל (בשבת קי"ז) כתב בשם ר"י דלרבנן מותר לגמרי (ור"ל כדרכו ע"ש) וכתב התוי"ט שזהו גם כן דעת הרמב"ם שכתב דמפשיטין את כולו ולא חילק כו'. (ולהלח"מ שם אישתמיט תוספות דשבת ע"ש) ולי עדיין קשה דה"ל לבאר דבמונח על פתורא דדהבא אינו רשאי להפשיט את כולו כדאיתא שם אליבא דרבא ואם הוא גם יומא דאיסתנא אסור לכ"ע ע"ש ואולי דסמך על הא דאמר הש"ס בר"פ רי"ש (מנחות ס"ד סג) ליסנא דאיכא בזיון קדשים ומשמע ליה דלטעם זה מותר בכ"ע ונ"ל ראיה לדעת הרמב"ם והר"י (דבשבת קלג ב) ובמנחות שם מייתא לפלוגתתם אמלאכות דאורייתא ע"ש: במשנה א"ל ר"א כו'. מ"ר רשות למצוה בתוי"ט וברפ"כ דשבת סבירא ליה דנותנין לחצויה בשבת ל"ד במחכ"ת דמן חולין אה"מ ביו"ט ה"ל לאקשויי דע"ז אמר הש"ס שם דר"א ס"ל דמכשירי או"נ דוחין את היו"ט ועיין בלשון התוספות לקמן (סח ב) ומש"כ עוד בס"ד מ"מ לענין ע"ת מיקרי רשות כו'. ג"כ ל"ד דאדרבה דלענין ע"ת שאין מערבין אלא לדב"מ ע"כ דשמחת יו"ט מקרי גם כן מצוה אלא נגד מצות ביעור חמץ מיקרי רשות והכי הל"ל:

דף סו ע"א גמרא למחר מי ספסתו עלה כו'. משמע דהשאלה דשבת ול"ה שכין היתה מע"ש ותימה דלא הכריזו או שכולם יביאו סכיניהם מע"ש למקדש ול"ל דבאמת הכריזו אך דמ"מ היו קצת ששכחו ועליהם אמר מי ספסתו עלה כו': תד"ה מה לתמיד מה שנדפס בגליון בשם מהרש"א להגיה וחד מהנך שקר ענו בו ע"ש ותראה שאינו רק מוחק מלת גרידא: ע"ב גמרא א"ל רשב"ל לר"י אימא כו'. צבור ל"ל תקנתא כו'. הקשה הלל"ח א"כ מה יעשה בהך דרשה דרבא לקמן (בס"ד לה) ול"נ ליישב דהא רשב"ל רהיט ואזיל כאן אליבא דר"י עיין בתד"ה אלא ואיהו ס"ל דפ"ש דוחה אה"ט ותוכל הדרשה להתקיים בפ"ש: רש"י ד"ה לא בחר מכלל שמתחלה נבחר כו'. ומפני שגלוי לפניו שהוא רגזן מאסו. ק"ל היכי נתחדש חלילה לו יתעלה ידיעה אשר לא ידעה מקודם בעת אשר נבחר ונ"ל דאף דידע מקודם. מ"מ אינו דן אה"א אלא לפי מעשיו של אותה שעה (ר"ה טז ב) רק דקרה לו לאליאב שכעס בפועל קודם המשיחה גם כן ואם לא נכתב דהכי יכתב כל מעשה איש פרטי ואינו מביא הקרא רק לראיה שמצינו בו מדת הכעס (ולא מצינו בו מדה מגונה זולתה) ע"כ תלינן שמחמתה נמאס: תד"ה ואין תימה כו'. ולענ"ד דלעולם מאיש ממעטינן אפילו עיר או שבט (ובב"ק כ"א דרשי רבנן איש בור אחד ולא שנים וכן בסנהדרין ע"א פירש רש"י בד"ה כל דהוא דאיש כו'. ולא שנים שהכוהו ויל"ח בקל) אלא דהכא משום דכתיב איש איש ה"ל מיעוט אחר מיעוט ואינו אלא לרבות עיר ושבט עד דאיכא רוב צבור וכה"ג כתבו התוספות (בסנהדרין סו) ד"ה לרבות והתוי"ט רפ"ב דזבים ועמש"כ לקמן בדף הסמוך בס"ד: ד"ה אלא. עיין מהרש"א והב"א כ"ע ולפמש"כ שם דלאו לר"י עצמו קאמר הש"ס התם דאיצטריך לכדר"א כו'. דהא איהו ס"ל ב"כ הבאים כאחד מלמדים מיושב קושייתו ול"ד כלל לסברתו אף דרשת רשב"ל כאן לא אתיא לר"י דא"ל ב' כתובים הבכ"א מלמדים אבל הלא ר"י מודה גם כן דג"כ הבכ"א אין מלמדין (קדושין לה) והכא יש ג' צרוע זב טמא לנפש ולכן גם דבריו דלקמן דחוין:

דף סז ע"א גמרא. ת"ל איש איש לפרש"י העיקר חסר מה"ס ולכאורה הנל"פ דהילפותא הוא מכפל לשון איש וכדדרשינן (בחולין יג ב) איש מה ת"ל איש איש לרבות נכרי כו'. וכן טובא (ועמש"כ בדף הקודם) ונ"ל דלרש"י דחק דהא קיי"ל אפילו שגג או נאנס או הזיד עושה אה"ש (לקמן ר"פ מי שהיה) ומנ"ל הא ועוד מדוע שיירן התנא דהוויין רבותא טפי לכן השכיל לפרש דדרשת התנא הכא מתיבת טמא ולזאת אין מרבה ממנו אלא טמאים ורבוי דאיש איש אתי לרבות שגג כו'. שוב מצאתי בירו' ר"פ משה"ט מפורש בדרשת הכתובים כדאמרן וב"ה שהנחתי בדרך אמת [והתוי"ט בר"פ משה"ט ל"ד בזה ואישתמיטתיה פירש"י דהכא]: שם יאמר טמאי מת ואל יאמר זב כו' כצ"ל: רש"י ד"ה יכול יהיו זבין מדלא כתיב מתגם כו' כצ"ל: ד"ה א"ל דע"כ כולן כו'. בטומאותיהן ואי כולהו כו'. כצ"ל עיין מהרש"א: תד"ה הכתוב וקשה דב"ק נמי כו'. שהכתוב ניתקו לעשה כו'. לכאורה הא בגופיה כתיב נמי לאו ל"י אל תוך המחנה ובסמוך כתבו היכא שאינו כתוב הלאו אלא עד"א לא כו'. ונראה דכוונתם דלא ליליקי על כניסת מחנה לויה והלאו דבגופיה איכא לאוקמה על מחנה שכינה ועיין (לקמן סח) בגמרא: באד וכ"מ בפ' כה"פ כו'. כוונתם דא"א דבמצורע ליכא כרת ובב"ק ודאי יש בו כרת כדאמר אידי ואידי עשה שיש בו כרת הוה וא"כ איך אמרינן הואיל וק"ל דהא כבר הוכיח הט"א (במגילה ג ב) דאמרינן הואיל מקילא לחמירתא ומצורע אף דניתק לעשה מ"מ איסור דאורייתא איכא כמ"ש בש"א סימן פ"א וכש"כ לפירושם בהא דניתקו לעשה דהכא משמע דאיסור עשה איכא לכה"פ: ד"ה מאי ה"ה כו'. ולענ"ד דלהכי נקיט תומרא ש דאיתא נמי בזב בראיה א' ובב"ק דלי"א דוכל זב אתא בכדי לרבויי אותם: ע"ב רש"י

ד"ה

ד"ה זב עושה תו"מ אע"פ אפ"ג דהגיא בתו"כ עושה תו"מ כו'. וכ"ה להדיא (בנזיר נו ב): ד"ה בתחילתה מבתחים נסרו מעטו כו' כנ"ל: ד"ה ואיתקש כדכתיב ואת זרת הזב כו' כנ"ל: ד"ה ומילוא הגי תרתי מילי שמעינהו כו'. עי' (לקמן פו) בפירושו ד"ה כי אמרה ובמהרש"א שם: ד"ה וכ"ק ישתלא דהא איתקש לזבי לכאורה תמוה דהא לא מהיקשא ילפינן אלא ממלא וכל דכתיב גבי זב וגם א הוקש אלא לראיה ראשונה של זב והוא גופיה מנ"ל וכ"ל דדעתו ז"ל דמוכל לא מרבינן אלא זב בעל ראיה אחת דדמי ליה יותר (עיין לקמן בדף הסמוך) והדר יליף מיניה בהיקש ב"ק והא דקאמר לעיל רבות ב"ק קאי אסוף דינא: תד"ה כה"ג תימה כו'. נ"ל דלפי מה שפרש"י דה"ה מצע נבלה נמי מרבינן מוכל טמא אין כאן תמיהה: ד"ה שכן עושה מהא דאמר לזכר לרבות מצורע כו'. הוא (נדה לה): באה"ד דא"כ למתגותם נמי ניתא דאיהקש ואם כן מאי פריך הכא. כוונתם דמאי פריך [illegible] זב מתור [illegible] מהיקשא הוה ילפינן (לסברת הר"מ) דאין משיבין על ההיקש וא"כ נרוע ל"ל ש"מ ליתן לו מחנה ג' ודברי מהרש"א רזה תגומגמין. אבל לענ"ד זה אינו קושיא די"ל דכוונת הגמרא להקשות אדרבה זב מתור וא"כ מאי חזית דגרוע מיותר (כמידרש ניתן ט מחנה ג') דהוה ילפינן מהיקשא לזב דלמא זב מתור ואתי כל זב לי', לו מחנה ג' משום דמיותר דהוה ילפינן ליה ממצורע מאותו ההיקש עצמו: ד"ה ואתקש דקאמר התם בעא מיניה רבה כו' כנ"ל:

דף סח ע"א גמרא אלא אימא כו' אל תוך המחנה זו מחנה שכינה. ולפ"ז יבא אל נכון קרא דבתריה ובא השמש יבא אל תוך המחנה דהוא מחנה שכינה דבמחנה לויה גם טבו"י מותר מדאורייתא עיין (לקמן צב) וכ"ל עוד דאחנה שכינה קרויה תוך שהיא באמצע המחנות וכמו שח"א בתוך הגן באמצעות גינתא (בראשית ב) וכפירוש רש"י שם ועמש"כ בב"ר פי"ח אות ו': שם וכתיב פה אלישע בן שפט כו'. לכאורה יפלא מדוע לא הביא מהמוקדם והא אלישע בן שפט כו' תמצא לנביא ולפמש"כ בס"ד ברפ"ב דשבת א"ש דהאי קרא מייתא ליה כבר (בברכות סד א) ועמש"כ בריש ב"ב כיוצא בזה: רש"י ד"ה א"כ נימא ויצא אל מחוץ למחנה ול"י אל תוך וליפתוק כנ"ל: ד"ה יהיה שבעתים כאור ז' של עכשיו כו'. אבל בב"ר פ"ג מבואר דפי' כאור שבעת הימים היינו אור ז' ימי בראשית והוא האור שנברא ביום ראשון ועיין (חגיגה יב) [ועי' ב"ב (ח ב) תוד"ה ומלדיקי]:

ע"ב גמרא שהרי הקטר חלבים ואברים כשרים כ"ה כו' כנ"ל וכן במנחות ליתא איבות ופדרים: רש"י ד"ה כל האוכל בפ"ב דיומא כו' אליבא דמ"ד אין אדם מוזהר על תוספת עינוי כו'. אבל לא מצאתי שם מ"ד דא"מ כל תוספת עינוי דהתם מוקמינן הך דרשה דהכא אליבא דתנא דעלם עלם ולדידיה ילפינן תוספת עינוי מדאיצטריך מיעוטא לעונש על תוספתו מכלל דמוסיפין וע"ע (בר"ה ט) ובתוד"ה ור"ע ועיין בלח"מ פ"א מהל' שב"ע ה"ו: תד"ה מה. ותירץ לו ר"י דלא שרי כו' כנ"ל:

דף סט ע"א רש"י ד"ה אל תכפירני אע"פ שאיט כדאי כנ"ל: תד"ה שמאי. עיין כה"ד הנה אף שניטת הר"ש והרע"ב בספ"י דפרה דמי חטאת אינם חוזרים ומטמאים בטומאה בבאה מחמתם ולכאורה דבריהם מוכרחים שמה בפירוש המשנה וא"כ אין מקום לקושייתם יש לומר דאינהו יאמרו דהתם מיירי דנושאן לצורך הזאה והוה כמזה דטהור והכא ס"ל דהוה שלא"ל עיין בל"ח (אבל ק"ל מהא דפ"ח מ"ח שם מ"ח שנפסלו כו'. ואת הטהור לחטאת לא בידו ולא בגופו וע"ש בהרע"ב ובא"ר והתם כיון דנפסלו הוה שלא"ל) אך ק"ל בתירוצם הא בכלי חרס נמי מצי איירי דהא אינו נטמא מגבו ומשום היסט ל"ל דא"כ אפילו כ"א וכ"ג נמי וע"כ נ"ל דס"ל דאף במ"ח איתא לכללא דכל טומאות המסיטות טהור כדאיתא בר"פ ר"ע חוץ מן הזב אמנם משנה ערוכה בפי"א שם כל הטעון ביאת מים כו' מטמא את מ"ח כו' במגע ובמשא וצ"ע: ע"ב רש"י ד"ה וכל שביחיד וד"ה יחיד נמי כרחה דצ"ל בד"א:[גמרא אלא אמר רבא קסבר ר"א שוחטין וזורקין על טמא שרץ כו'. אבל האי מיחזא חזי כו' ואע"ג דהשתא דלא דחי הזאה שבת א"כ לא חזי י"ל עפ"י מש"כ התוספות בריש חגיגה ד"ה איזהו קטן דדוקא היכא דגברא לא חזי אבל אם לא חזי רק מחמת היום לא ע"ש ור"ע דפריך לי' הזאה הוא משום דאזיל לשיטתיה לפי הגי' שהביאו התוספות בסוכה (כה ב) ד"ה אבל דא"ל אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ וכן, לקמן (ר"ד לג) איתא ר"ע לטעמיה דקסבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ויתכן דר"ל לטעמיה דהכא לדעת התוס' בסוכה שם דמשבשי להגי' הנ"ל והגרי"פ גמגם שם על הך לטעמיה ולפמש"כ אתא לנכון]: במשנה וכזמן שהוא בא בשבת במרובה ובטומאה. לכאורה קשה על שינוי הסדר מרישא ומצאתי בתוי"ט שהרגיש בזה וכ"ל ליישב עפ"י שכתב התוי"ט לעיל בד"ה בחול ע"ש והכ"א אי הוה אמר בשבת ובטומאה ה"א דדוקא תרוויהון לא דחי לכן הפסיק ביניהון לחלקן: שם מן הכבשים ומן העזים. לכאורה זה אין רבותא כלל שהרי גם פסח בא מהם. וכ"ל התוספות (בריש מגילתין ג ב) כתבו דרוב פסחיהם היה טלה ואולי מצוה מן המהדרין הוא גבי פסח (אף דבשאר קרבנות שניהם שוים כדלעיל ס"פ תש"ב) מפני דמזל מצרים היה והיו עובדים אותו נהכי קמ"ל דבחגיגה אפילו מצוה מן המהדרין ליכא ולפי מש"כ במ"א דדוקא כבש שהוא בן שנה אבל כשב כולל כל המין בן שנה ובן שתים ולמעלה הנ"ל לומר דהכא ס"ם וצ"ל מן הכשבים ולאפוקי פסח דאינו בא אלא בן שנה. [ועכ"ל כיון דדרשינן לקמן (ע ב) אליבא דב"ד קרא דוזבחת פסח כו'. צאן ובקר צאן זה פסח בקר זו חגיגה ה"א דוקא בקר ולא צאן וע"ד שדורש ר"א בזבחים (נה) לענין שחיטה לפון בקק"ל וכפירוש שפירשתי שם בס"ד]: [רש"י ד"ה דליכא כרת לנו ביום כו'. וצ"ע קלה מדבריו לקמן (לג) בד"ה דרך חצרות]:

דף ע ע"א רש"י ד"ה קופיץ אלא לחיתוך בשר כו'. לכאורה יקשה א"כ יהא צריך לו לחתיכת בשר החגיגה אפילו לב"ת בי"ד דאף דהפסח מצותו לצלותו שלם עיין בתוספות (לקמן עד) ד"ה נחתך אינו אלא למצוה ולא מצינו זה בחגיגה אפילו לב"ת ועוד דראוי לחתוך בו אפילו הפסח אחר הצליה ונראה דתרווייהו אהדדי אמרם דלחתיכת בשר לבד סגי בסכין כדאשכחן בתמיד פ"ד מ"ג ובד"ט: ד"ה מ"ש והא ל"ת שמא כו' דמתוך כו'. לכאורה לא היה צריך לזה דהכא בירושלים איירי כדפירש הרמב"ם והרע"ב (ועי' תוספות חגיגה רפ"ג ד"ה האוגן) וכבר אמרינן (לעיל ז) הואיל ושוקיה עשויין להתכבד בכ"י ואולי משום הר הבית דאינו מתכבד הוצרך לטעמו אולם לפ"ז יקשה מדוע אמרי' שם בהה"ב לעולם חולין ופירש רש"י ואפי' בשעת הרגל ועוד כ"ל דע"כ היתה להם שעה קבועה בכ"י לכבד בה (דאטו כל היום בלי הפסק היו מכבדים) הגע עלמך שהיתה בשעה ראשונה וא"כ יש לחוש שמא נאבד לו ביום י"ג בשעה ב' אחר הכיבוד דה"ל עוד שהות לטובלו כה"י דבשלמא התם במעות כיון דאין לתלות אלא ביום אתמול אם כן לית כאן רובא דשתא משא"כ הכא לכן הוצרך לטעם דהעם רב כו': תד"ה והא הא קיי"ל דא"מ ולא טובלין. תימה דהרי (בביצה יח) מבואר דאם נטמא בולד הטומאה ביום טוב עלמו לכל הפירושים יכול לטבול ביום טוב ע"ש וספק כלים הנתלאים א"ל טבילה אלא מדרבנן דל"ג בירושלים והכא משום תו"מ קדשים הצריכו טבילה כמבואר ברמב"ם והרע"ב וא"כ ודאי לא חמיר מוה"ט וגם הא מלא בשבת עלמו והוא דומיא דנטמא ביו"ט דלא היה אפשר להטבילו קודם ולרבה ולר"י שם דמשני אליבייהו טומאה ביו"ט מילתא דל"ש כו' וה"ט המ"ל גבי כהנים כו'. יש לחלק אבל אליבא דר"ב ורבא שם אין לחלק כלל וא"כ מאי הקשו אמאי לא פריך כו': מה שהקשה המהרש"א מדוע לא פריך אי בשבת כיון דאסור להטביל ודאי הטבילוה מאתמול משום חגיגת ט"ו נ"ל דל"ב דהרי ירושלים אסור להוליא בה עיין תוספות (לעיל סו) ד"ה תוחב ובמהרש"א. א"כ ע"כ נאבדה קודם שבת וחיישינן שמא קודם טבילה. וסכין היו מוליאין נתחיבה בלמר הטלה או בין קרני הגדי משא"כ קופיץ ואליבא דאמת נ"ל דמ"מ חיישינן שנאבד בי"ג אחר הטבילה כיון דרוב עם מלויין אם איתא דנאבד קודם הטבילה בעוד יומם הוה משתכח: ע"ב רש"י ד"ה אבל קופיץ שמא ימות ול"י תגיגות כו'. לכאורה ת"מ יטבלוהו משום פסח עלמו דיהיה בא בטומאה ואין בו משום שבירת עלם לרב יוסף (לקמן פד ב) אליבא דכ"ע ואולי מדרבנן אסור אפילו בטמא וכ"מ לישנא דמתני' שם דאינו לוקה אבל איסורא איכא דומיא דהמותיר בטהור דשנה עמו דאסור אפילו מה"ת אבל באמת רש"י פירש כן לרווחא דמילתא כי בלא"ה כיון דיבא בטומאה ל"ל לטובלו: גמרא א"ק ותגותם אותו כו'. הן מתד"ה הא הב' נראה שהיתה גירסתם כאן קרא דותגותם תג כו' דפ' פינחם: רש"י ד"ה וישב לו בדרום רחוק מירושלים שלא לעלות לרגל כו'. הן משום פסח בט"ו מיל סגי עיין (לקמן לג ב) ואי משום מצות ראיה לא מצינו שדרך רחוקה תפטרנו עיין מל"מ ריש הק"פ: תד"ה שלמים ואי יכול לשחטה מעיו"ט אכתי שמוגה הוו. כ"פ דכוונתם דמשך זמן הקרבתה ח"י עיו"ט וז"י החג לבד שבת ואם חל יו"ט ראשון בשבת יהיה ז"י והצל"ח במחכ"ת נלל במים אדירים לל"ל ע"ש:

דף עא ע"א מתקיף לה ר"י כו' ואימורין עד לפרא. ק"ל לפירוש התוספות (בברכות ט) קרא דולא תותירו ממנו עד בוקר לרחב"ע דה"ק לא תעשו דבר כו' ה"נ יל"פ קרא דיל"י חלב חגי פ"ב ולעולם איפסלו להו מאורתא ועיין מעל"ד תד"ה והיאך: ע"ב רש"י בד"ה ה"ק וסתם לינה לבוקרא משמע כו'. ומלשון הגמרא משמע לי דמפרש דחיבת לבוקר קאי על ב' התגיגות וזו לבוקרה כו':

דף עב ע"א גמרא ש"מ עקירה בטעות הויא עקירה ופירש רש"י מדקתני חייב. נ"ל דאף אליבא דרבא (במנחות סד) דאזיל בתר מחשבה ע"ש הכא מודה דפטור אם היה כשר אע"ג דמחשבתו היתה לאיסורא דדוקא התם דההיתר לא היה גלוי לשום אדם בשעה שעשה דמי אדע שיעלה התינוק במקום פריסת מלודתו או שתמלא כתושה במעיה אבל הכא איכא יודעים שזה פסח הוא ומותר לשחטו ודומה להא דתנן (בנזיר כג) הפר לה בעלה והיא לא ידעה כו' והיתה שותה ביין כו' א"ם לא הארבעים. אך לכאורה רישא דהתם דהיה רולה הש"ס לאוקמה לעיל (שם כא ב) בהפר לה א"כ אפ"ה היה פשוט ליה שם דאי בעל תיעקר עקר היתה פטורה וכן מש"כ הרשב"ם (בב"ב קב ב) כה"ג לעני שחוטי חוץ לכאורה דמיא להא דרבא ויש לי הרהורי דברים בזה וא"כ"מ: שם ותסברא מה התם דר"א מלה ט. צריך להסביר האי ותסברא דהא חילוק גדול יש כדפרש"י שפיר בהקס"ד: תוד"ה לר"י דפסיל לעיל אח"ים לש"פ הוא (בדף סג ב):

דף עג ע"א גמ' שחטו שלא לאוכליו חייב מה תקן. עיין מהרש"א שכתב דכל שחטו שלא לשמו לא ק"ל דודאי תקן דפסול שלמים הוא כו' ועיין לל"ח ולי עוד קשה ע"ד דאי' (זבחים סו) ובתוד"ה חטאת העוף דה"א לעקור שום קרבן בהמה משחטו לשם אחר ואולי דפסח שאני כיון דקי"ל נימנין ומושכין ממנו עד שישחט לכן אם שחטו לשם שלמים הרי משך ידו ממנו עיין לקמן ע"ב ומיירי שהבעלים עלמן שחטוהו ועוד טעמי' רבה איכא בפסח שמותרו קרב שלמים ומה שאמרו בכ"ד שחטו שלל"ח פסול איכא למימר פסול ר"ל כפסח אבל כשר לשלמים או משום דשחטו אחר התמיד של בה"ע ועיין תוס' (יומא כט) ובזה היה מיושב בפשיטות קושיית הרשב"א לעיל ע"ב בתוד"ה בר"י דגם בריש עשה מלוה דכשר הוא לשלמים ורש"י פי' (לעיל סג) במשנה בד"ה ושלא לשמו פטור דפסול הוא ושחיטה שאינה ראויה כו' ולמש"כ שחיטה ראויה לשלמים אלא דפטור מטעם אחר מפני דעל שאר זבחים פטור כי"ד: רש"י ד"ה בדמיו אין ואע"פ שמקריבו לעלתו משמע דמפרש דהראיה אינה אלא מדרבי יהושע ולא מת"ק ולמה ואולי משום דא"ל דטעמו מפני דאין קרבן יחיד עלמו משתנה לב"ל עי' בפ"ד דשקלים מ"א בסופה בהרע"ב ותוי"ט: ע"ב ד"ה אלא אר"פ וכגון השוחט בהדיא לשם פסח כו'. פי' דלכתחלה אין לומר שהדיא יפה לשם פסח דהוא הגא' כ"ד כדאמר יוסי במשנה ספ"ד דזבחים וכמו שמפרש הש"ס דבריו שם בריש המסכתא וכפי מש"כ שם בס"ד ביאורו ובזה שוב אין מקום למה שגמגם המהרש"א עליו: תוד"ה האמר תימה כו' ואם כן לימא דמתני' ר"י. הן לעיל בהיפוך הדף בד"ה לדברי כתבו דלא אתיא מתני' כוותיה:

פ"ז דף עד ע"א במשנה מעשה בר"ג שאמר כו' אה"פ. בסה"ד מביא ע"ז פירש"י דר"ג היה בבית ב' כו' הן לפנינו ליתא ברש"י ואפשר דט"ס הוא וצ"ל פירוש והוא פי' של עלמו. ובאמת בגם (בנדה ו ב) מלינו שנשאל משפחתו על עובדא דתרומת לחמי תודה [ולקמן (פח ב) נשאל מהמלכה על עובדא דפסח] ואם ניתן אמון לסופרי העמים אשר בן כוזיבא במלכו בנה בה"מ והחריבו אדריינוס ועי' מ"ע חלק א"ב פי"ב א"ש טפי. אבל לא שמענוהו בפירוש בדברי חז"ל ולענ"ד דעובדא דא הוה אחר חורבן. ולפי שמליט ט' (בבילה כב ב) במשנה דעושין גדי מקולס בלילי פסחים ופירש"י משום זכר למקדש. לכן מחמת חביבותו היה קורהו פסח ואע"ג דאמרי' לעיל (נג) דאסור לומר בשר זה לפסח וע"ש בפירש"י ותוס' י"ל דר"ג דלא חייש לרואים בעשיית גדי מקולס ה"ה דל"ח בקרות עליו שם פסח והשתא א"ש דלא הוה מעשה לסתור (כדפריך הגמרא וכן בירושלמי מקשה לית לר"י אלא אם כו' ותו איתא שם ר"ג חלוק על חכמים ועושה הלכה כיוצא בו ונראה דהוא בלשון קושיא וכמו דמקשה בריש ברכות העתקתיו לעיל נא ב ודלא כפי' הק"ע ולא מתרץ מידי) אלא לראיה דפסח ממש א"ל על האסכלא (וכבר הרשנו הרמב"ם בפ"ה דנזיר מ"ה לפרש משנה נגד הגמרא היכא דליכא נפקותא לדינא. ע"ש בתוי"ט ועמש"כ בברכות מט ב במשנה שגם הגר"א ז"ל עשה כן) דר"ג מפני שרלה להראות שאינו אלא לזכר ולא יסברו שאוכל קדשים בחוץ לוה לשנותו ולצלותו על האסכלא. וכ"ל עוד דלכן אמר שעושין גדי מקולס (וגדי אע"פ שבלשון תורה הוא כולל אף פרה ורחל (חולין קיג) מ"מ בלשון חכמים הוא שם פרטי לעז בלבד כדמוכח לקמן (פח ב) במשנה ובש"ת טובא) הוא גם כן לשינוי שרוב פסחיהם היה טלה כמש"כ לעיל (סט ב) וכן בירושלמי איתא דעגל מקולס שרי לכ"ע רש"י ד"ה איזה גדי מקולס דתנן כו'. עי' ברא"ש שם בפ' מש"נ ססי' ו' שפי' דאפי' במקום שנהגו לאכול צלי גדי מקולס אסור: [תוד"ה נחתך והשתא איך יעשו כן כו'. ק"ל הא צלי אינו אוסר אלא עדי נטילה ויתנהו לכהן ואף דהחזה שמינה ואולי דדינה כחלב דמפעפע (חולין לו) הרי אפשר בכחוש ע"ש בתד"ה ההוא]:

דף עה ע"א ד"ה חתכו ולא הבדיל כו'. עי' לעיל (עד) תוד"ה נחתך: ד"ה קמ"ל גז"ש כו' נמי כו' דר"נ לאפוקי וזורות. עי' מהרש"א ועדיין לא הונח לנו מדוע לא פירש"י כפי' מהרש"ל ואין לומר משום הא דאמרינן (בכתובות ל) וש"ד דין ד"מ לא בטלו כו' ומי שנתחייב שרפה או נופל בדליקה דו"א דהא אמרי' שם או נחש מכישו וזה ודאי אינו שרפה דמיתת ב"ד כמו אבר מעיקרו אלא שם ר"ל דוגמתן כדפירש"י התם ולהכי לא קאמר שם ד"מ ב"ד אלא ד"מ סתמא. ולזאת מה שהקשה הרש"א בח"א (בסנהדרין קו ב) ד"ה ד' מיתות על פירש"י דהתם דאין זה שרפה האמורה בתורה ע"ש. מלבד דאישתמיטתיה שטת רש"י וד"ע שבכאן לק"מ דגם שם ל"א הש"ס ד"מ ב"ד. אבל י"ל דרש"י לפה למרחוק בב"ר ס"פ ס"ה גבי מעשה דיקום איש צרורות דשם איתא ד"מ ב"ד ועל שרפה אמר שם שעשה מדורה: תום' ד"ה האי. נראה לרשב"א דהמ"ל גלי כו' תימה דא"כ אפי' תנור שגרפו נמי דלא גרע מסיד רותח ותמי האור וזה לא שמענו לרבי רק ר"ג ס"ל כן לפי הירושלמי שהבאתי לעיל רש"י ד"ה תשרף כל מיני שרפה כנ"ל: ע"ב ד"ה על שפך דכתיב ביה באש הוא כנ"ל: [ד"ה רבינא דמתני' שבשתא היא כו'. לכאורה י"ל דלא משבש לה אלא דמפרש דנכוה בגחלת קאי לוועלה אאין לי ולא על מגין דלמטה]: ד"ה ארזים ועל אירם מלך צור נאמר. תמוה דבנבואת פרעה נאי"ר ועל אשור קאי. ובאמת יש לתמוה מדוע לא הביא רי"ל מקרא מוקדם (ביחזקאל כח ג) כל סתום לא עממוך ושם נאמר על מלך צור. ואולי לפני רש"י היה הגי' מקרא זה וגלטרך להגיה גם בדבריו: ד"ה נטף מרוטט מפרש בגמרא בסלת רותחת הא דל"ק ברישא גבי עה"ח דבגמרא מפרש בחרס רותח הוא דכיון דפי' שם נטף בתנור ממילא מישתמע דהחרס פי' של תנור עי' לקמן בתד"ה תנן ולהכי גם רי"ר א"ש לא הוצרך לשנות רק אסלת ועל הרע"ב יש תפיסה שהשמיט תיבת בתנור מלשון רש"י ואפ"ה לא ביאר דמיירי בחרס חם: תום' ד"ה לפי. ונראה לר"י דבירושלים גזרו כו' הב"א כתב דבירושלמי יליף התיר מכירת מע"ש מק"ו מתרומה וש"מ דאף מדרבנן ל"ג אטו פדיה כמו דל"ג בתרומה ול"ד דבתרומה לא שייך גזירה אטו פדיה כיון דל"ל פדיה בשום מקום. אבל מעשר דא"ל פדיה חוץ לחומה שייך שפיר למיגזר ומש"כ עוד דדברי התוס' אליבא דר"מ דמדאורייתא אין מוכרין אותו והא דהולרכו לטעמא דגזירה הוא לענין דיעבד שתתבטל המכירה א"כ כלל דהא מתניתין ל"א אלא לישנא דלכתחלה ומנא להו להתוספות דאף בדיעבד בטלה ולחדש גזירה:

דף עו ע"א ד"ה אלא וה"ל אברנים. עי' לעיל (מא): ע"ב רש"י ד"ה אל רב משום דפת צוננת וחבית מגופה כו' הגרי"פ הגיה או חבית ונראה שנעלם ממנו דברי מהרש"ל: ד"ה חמשה דברים אין לך בלבור קרבן נאכל כו' כנ"ל וכ"ה בהרע"ב: תום' ד"ה ה"ג שאין הטעם תלוי בכך כו'. לכאורה אדרבה דמקרא דותגותם כו' פסיקא ליה דל"ד שבת וכבדי של"ו דשאני שבת דחמיר וענוש סקילה לזה אמר דהטעם דל"ד הוא משום דאית ליה תשלומין ולכן ה"ה דל"ד טומאה מה"ט: באה"ד ועוד פסח נמי א"ל תשלומין בשני כו'. צ"ע דהא דפסח דחי טומאה היינו דוקא שרוב הלבור טמאין ולבור אינן עושין אה"ש כגון רוכן זבין. ומש"כ עוד ועוד חגיגת ט"ו כו' נ"ל דנ"כ ל"ק היא דא"ת דמה"ט תדחה אה"ט שוב תיהוי חזי בראשון ותהיה לה תשלומין כ"ש (ועי' לל"ח) וכה"ג כתב הט"א (בחגיגה ט) לענין אם חל יו"ט א' בשבת. אבל מ"מ מזה תיהוי תיובתא להרב ז"ל דהתם תסיק לענין שבת דמפני זה אמרינן דכחו"ת תיקו אדוכתא דא"ד אה"ש ויש לה תשלומין וכאן אמרי' דאין לו תשלומין ואפ"ה א"ד אה"ט:

דף עז ע"א גמ' הכתוב קבע מועד אחד כו' כנ"ל וכ"ה במנחות ובתו"כ: שם לריכי כו'. ואי כ"ר פסח כו' הקשה הצ"א דבלא"ה לריך מועדו גבי תמיד למילף גז"ש מועדו מועדו מפסח לענין טומאת התהום כדמסיק רבא (לקמן פא) ושכח דברי הצל"ח דרבא ל"ק גם אלא לתנא דיליף בגז"ש דמועדו אבל למאן דיליף ממשמעות (והוא תנא שלפנינו כמ"ש המחבר בשם התוספות לעיל (סו) ליכא למילף לענין טומאת התהום כלל ע"ש. ולפ"ז לא יפה עשה התוי"ט שהביאו הצריכותא על פי' הרע"ב דמגז"ש יליף ולא ממשמעותא: שם תמיד תדיר וכליל פסח שהוא ענוש כרת. מתוד"ה שכן מוכח להדיא דל"ג כ"ו: שם ר' אליעזר אומר הליץ מרלה כו'. אין לתמוה איך יתכן שר' יוסי תלמיד תלמידו דר"א יחלוק עמו דכן מלינו דר"מ פליג עם ר' יהושע (בבילה לג) ועתש"כ שם. וכן עם ר"א (בשבת נט ב) והתם ע"כ ר' אליעזר (בי') הוא כדמוכח בפ"ב דעדיות מ"ז וע"ש עוד (קלח) ובתוד"ה מי סברת ובמש"כ שם ושם (ס"ב) כי קאי אדר"מ כו' א"ל פטור. וכן מלינו ר"ש עם ר' אליעזר בפ"א דהוריות מ"ב ור' יוסי עם ר' יהושע ברפ"ג דמקואות ועי' לקמן (לג ב) במשנה ובמש"כ שם תום' ד"ה סד"א דה"נ לא קאי אשבת כו'. עי' במהרש"א שכתב דלשון אשבת מגומגם דמוספי שבת ודאי לא איצטריך כו'. וכ"כ עוד בס"ד דלמוספי פסח וסוכות לא איצטריך במועדיכם כו'. ול"נ במחכ"ת דנהי דלא איצטריך לענין שבת אבל משום דחיית טומאה איצטריך וכדמסיק בעלמו לענין תמיד והכי הל"ל דלא מייתא הש"ס קרא לקמן על מוספי שבת. ובאמת נ"ל דילפינן להו ממוספי יו"ט או משבתו דהוה כמו במועדו: ד"ה נימא מתניתין ותימה כו' לכאורה י"ל דהשתא הס"ד דשתה"ל דמתני' הוא להקרב עמהן וכדס"ד לקמן (עח) כמש"כ שם בס"ד על התד"ה מכלל. ובזה לא נצטרך נמי לדבריהם לקמן בעבר הב' ד"ה כי: ע"ב גמ' נטמאו שיריה נשרפו אבדו כו' כנ"ל: רש"י ד"ה כמדת ר"א שהיה אומר בזבחים כו'. נראה כוונתו בקרבנות הנזבחים והמליץ השתבש בזה: ד"ה אלא ל"ק ור"י לכתחלה תרתי בעי ואי אייתוה מתכשר בדיעבד. וכ"ל דזהו לפי התירוץ דהשתא אבל למסקנא דכאן ביחיד כו' הטעם דאם זרק הורלה אי משום דאיתיה בעיניה כפירש"י בסוף הסוגיא או כפי' התוס' שם דליץ מרלה על האוכלין ובילא משום דזריקה מועלת ליולא כמש"כ התוס' לעיל (לד ב) אבל באבוד ושרוף אף בדיעבד לא הורלה כמבואר בסוף שמעתין דס"ל לר' יהושע דאף בדיעבד אם אין בשר אין דם ור' יוסי הוא דס"ל דבדיעבד אף אם אין בשר יש דם. ולפ"ז א"ש הא דנטמאו שיריה נשרפו אבדו כמדת ר' יהושע פסולה דפסולה תני משום שרוף ואבוד ונטמאו תני משום לכתחלה דלר"י כשרה ולר' יהושע אסור לכתחלה ולפי' התום' דהורלה מטעם דליץ מרלה על האוכלין א"ש טפי דא"ל דקאי פסולה אף אנטמאו וכמדת ר' יהושע דבעי תרתי לעיכובא ולא כמדתו לגמרי דאטו הוא סנו הליץ מרלה על האוכלין והאי תנא סבר דא"מ דהא אשכחן ר' יוסי סובר כן וא"ל דהאי תנא ס"ל כוותי' בהא או ר' יוסי גופיה קאמר לה אף דלדידיה כשר מטעם דיש דם אף אין בשר בדיעבד מ"מ יוכל

לומר למדת ר' יהושע דגם בדיעבד פסול אם אין בשר אף בנטמא פסולה ובזה לא נצטרך לדברי המהרש"א דלא חש לקושייתו פסולה דיעבד משמע : [תוס' ד"ה שאין . כי היכי דלית בה מעילה אחר שנזרק הדם כו' . בתשובת רע"א סי' קפ"ע בסופו הניח דבריהם בצ"ע דהא מפורש במעילה שם דמועלין בה עד שתצא לבה"ד ולענ"ד נ"פ דכוונתם על עורה דתנן שם דאין מועלין בו אחר זריקת הדם ומשמע אף קודם הקטרת הבשר וכן בחטאת משמע שם דכיון דנזרק דמה יצא הבשר מידי מעילה אף קודם הקטרת האמורין . ואע"ג דעדיין לא הותר לכהנים עד אחר הקטרתן אפי' למ"ד שם היתר אכילה שניגו וכ"מ שם ספ"א. ולכן ק"ל לר"י איך יליף דם ואימורין נימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון] : ד"ה אלא כו' תימה כו' בכ"ד תירצו על תימה כזו דסמך אועוד ומהם (בב"מ ר"ד ו) ועי' בדף הסמוך במהרש"א בפירוש רש"י .

דף עח ע"א גמ' ודברי ר' יהושע במנחות שהיה אומר אם אין שם קומץ אין שיריים אם אין שיריים אין קומץ כצ"ל כדלעיל : רש"י ד"ה בשלמא זבחים איכא עולין כו' . והיכא תרתי מלשון הגמרא איכא דס משמע דסובר דלרבי יוסי א"מ על העולין וכר"ה לעיל . [נשמט בהשקלי' וטרי' וקומץ ובזיכין במקום דם הקרבנות קאי כמבואר בכ"ד . וכ"מ מפירש"י לעיל ד"ה עומר ושתי הלחם דליכא עולין ועי' במנחות (יב ב) וברש"י שם ד"ה הנך דגואי אבל מדברי התוס' שם (טו) ד"ה והא עולין לא משמע כן וצ"ע גם תש"ב שם לחלק בין יחיד לצבור קשה דמדקאמר הש"ס לעיל אלמא קסבר ר"י אין הציץ מרצה על העולין ולא על האוכלין ומשמע דר"ל וא"כ ע"כ מתני' דלא כוותיה אלמא דאף בצבור הוה ס"ד דאין מרצה על העולין ובמסקנא דמחלק בין יחיד לצבור היינו דבצבור ס"ל דמרצה אף על האוכלין כמש"כ התוס' כאן] : תוס' ד"ה הא ל"ק ופסולה דקתני היינו לכתחלה וזה דוחק . ולענ"ד י"ל דמיירי במזיד וכדלעיל (עז ב) דם שנטמא כו' במזיד לא הורצה : ד"ה מכלל תימה כו' . עי' צל"ח שיישב דהסוגיא אזלא אליבא דרב יוסף (במנחות עו ב) דס"ל דשתה"ל הבאות בפ"ע מתחלתן לשריפה הם באים . וא"כ אין נקראים אכילות . ולכאורה לפ"ז מאי קמתקיף רב מרי לקמן . וי"ל דודאי רב מרי דמוקי למתניתין בבאות בפ"ע ע"כ ס"ל דלאכילה הם באות מדקתני ואין נאכלים . אבל השתא ע"כ ס"ד דמיירי בבאים עם הזבח וא"כ שפיר י"ל דסבר כרב יוסף . [אבל עיקר דברי הצל"ח מופרכין . דמכל מקום נפקא מינה להבאים עם הזבח ולענין תנופה כמש"כ התוס' לעיל] : ע"ב רש"י ד"ה פסח עצמו כשר לזרוק דמו לכאורה הי"נ להגיה זריקת דמו . ואולי היה גירסתו נגמרה שחטו לאוכלין לזרוק דמו שלא"ה כאשר הביאו גי' זאת התוספות לעיל (ס"א בד"ה שחטו) : תוס' ד"ה ולר"נ בסופו דיוצאין בפסח אחד כצ"ל :

דף עט ע"א ד"ה או אע"פ כו' . עי' בגה"ש ולעד"נ דכוונת התוס' איננה לקושיא רק דינא אמתניתין דא"ל ליזהר מליגע בבשר וגם לשון הגה"ש במש"כ הזריקה מתעבדת בטוה"ג דבכרת אינו מדוייק דטמא שמש איננו בכרת אלא במיתה ביד"ש . ומאי דאמרי' בגמרא כי מיתעביד בטוה"ג דבכרת כו' היינו משום הכניסה בעזרה בטומאה שהיא בכרת וכ"מ בתד"ה בטומאת . וק"ל מכאן על הרמב"ם בפ"ג מהל' ביהמ"ק הט"ו דהנוגע בכלים שנגעו באדם שנגע במת פטור על ביהמ"ק . וצ"ל דגירסתו היה בכאן שנטמא הסכין טמא מת ור"ל שנטמא במת עצמו (ועי' ברא"ש פ"ק דאהלות מ"ב שהביא ירושלמי דפ"ק דמכילתין אית תנויי תני טמא מת וא"ת תני בטמא מת כו' ע"ש) ול"ג ג"כ דרחמנא אמר בחלל חרב כו' (ועי' בר"ש שם שמחק בג' מקומות בש"ס חרב ה"ה כחלל) וכ"מ מל' הרמב"ם רפ"ו מהל' ק"פ ובפ"ד מהל' ביהמ"ק הי"ב ע"ש. ולדעת הראב"ד דא"ח על ביהמ"ק אלא הראשון שנגע במת עצמו צ"ל דאתיא הכא אליבא דר"מ כמ"ש הר"ש שם בסופו אבל לפ"ז יקשה מדוע שתיק להרמב"ם בהעתקתו דכ"ש טמאין דזה דלא כהלכתא : ע"ב גמ' אידי דתנא רישא רובו ת"כ סיפא מיעוטו . כה"ג (בברכות נג בערובין טו) :

דף פ ע"א תוס' ד"ה משלחין אדרבה ישלחו א' מהטמאים כו' . עיין בגה"ש שהניח דבריהם בצ"ע וכבר קדמו בזה הצל"ח וצ"ג דסברת התוס' כיון דיש דרך רחוקה לטמא בכה"ג כדמסקי (עיין רש"א) א"כ שפיר קרינן בהו איש כי יהיה טמא כו' כיון דהמשתלח אינו נדחה מפני הטומאה והא דאין צבור עושין פ"ש היינו היכא שנדחו כולן מפני טומאה דלא קרינן בהו איש כי יהיה טמא ודע דק"ל מדוע הצריך עולא לשלחו לד"ר דהוא ט"ו מיל לדעתו (לקמן לג ב) ולכן פריך ליה ר"נ מאן ציית כו' הלא (לקמן לד ב) אר"ל בר"י בטמאין הלך אחרי רוב העומדין בעזרה ואף שזהו לדעת ר"א שם הרי הרמב"ם פסק ג"כ בפ"ז מהל' ק"פ שמשערין בכל הנכנסין לעזרה ועד שהם מבחוץ קודם שתכנס כת ראשונה כו' ע"ש דמשמע שאין מעמידים למנין רק אותן שעומדין לפנינו ועוד דהכי עדיף טפי שגם הוא יוכל לעשות בראשון עיין בצל"ח שם וי"ל : ד"ה לימא . משמע דהאיש לבדו טמא והצבור טהורין לפ"ד נ"ל פשוט דאם היה רוב צבור טמאין וא' היה בד"ר דעושה אה"ש דהרי שפיר קרינן ביה איש כי יהיה כו' או בד"ר והצבור אינם בד"ר ומאי דקאמר ר"ה א"ת לפסח הבא בטומאה היינו בגוונא דאיירי בה במיעוטן זבים ולפ"ז עולא דלעיל דאמר משלחין כו' ויעשה הפסח בטומאה וקאמרה הגמרא אליביה אפשר דעביד בשני ל"פ על ר"ה וזה דלא כהצל"ח שהניח בקושיא על הרמב"ם דפסיק כר"ה הלא עולא ורמב"א קיימי בחדא שיטתא וה"ל ר"ה יחיד נגד רבים ונכון בס"ד . [אחר כתבי זה ראיתי בהגהות הב"ח שירד קצת לזה] : ע"ב ד"ה בראשון . עיין כה"ד נ"ל דסובר הר"י דטעמא דשמואל הוא דכיון דזבים לא עבדי לכן הוי המיעוט דט"מ במקום כל ישראל ועבדי בטומאה הי"נ כיון דזבים ל"ע הוויין הנשארים במקום כל ישראל וה"ל פלגא ופלגא והללו עושין לעצמן כו' ודברי מהרש"א בזה מגומגמין : רש"י במשנה ד"ה נטמא בטומאת ספק וכן לקמן בגמ' ד"ה בקרבנותיהן וד"ה אלא במת קרי לטומאת התהום טומאת ספק ועמש"כ (בסוטה כח) בתד"ה אינו דין : תוס' ד"ה נזרק וכמ"ד הציץ מרצה על אכילות ובתוי"ט והפי' לר"י כו' בדבר הנאכל כו' הנ"מ לכתחלה כו' . לשונו אינו מדוייק דלכתחלה אפי' טומאת דם נמי לא והכי הל"ל דלר"י הציץ מרצה על האוכלין ג"כ רק דלכתחלה לא . ל"ש טומאת דם ול"ש ט"א עיין בסוגיא (בדף עז ועח) היטב ובמש"כ שם בס"ד : בא"ד וע"כ הא דלא מרצי היינו מדרבנן כו' וכתב הרש"א וה"ה כו' התם מדאורייתא כו' נראה דאשתמיטתיה דברי התוס' (ביבמות ל) ד"ה והא (במנחות כה ב) ד"ה ור"ש ע"ש ומש"כ לקמן בד"ה ונראה לריב"א ק"ק כו' לכאורה יקשה זה ג"כ על הסוגיא דמנחות שם דמקשה ב' הברייתות אהדדי וי"ל דשם אזלא אליבא דר"ח ביבמות שם דס"ל ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת אפי' בקום ועשה :

דף פא ע"א גמ' ואיל ר' יוחנן מש"כ הגרי"פ דל"ג שתם ריו"ח בברייתא נעלם מכ"ת תוס' (בכתובות ח) סד"ה רב ע"ש : רש"י ד"ה בשני ותראה גם מחר כו'. לכאורה לריו"ח בשלהי נדה אף אם היא שומרת יום מחמת ראיית עשירי דודאי לא תהיה זבה גמורה מ"מ אם ראתה בו מטמאה למפרע וגם ר"ל שם מודה בראתה בט' ואח"כ ראתה ביו"ד מטמאה למפרע אף אם לא ראתה אח"כ ביום י"א ראיה ג' ודו"ק : ד"ה בעל שתי ראיות דכיון דילא כו'. לשעה שהיא ראויה לקרבן נראה דל"ד קאמר (עיין לעיל ג' בדבריו ד"ה ותשובת ב"ש) דפשוט דאפי' ראה בליל ח' שוב א"מ למפרע : [ד"ה אבל הרואה לא ידענו כו' . זה נשמט מגה"ש בברכות כ"ה ב' מגליונו] : ד"ה יומו נמי לא ליסתור ויטבול ויטהר לערב כצ"ל : ע"ב גמ' אלא א"ר יליף מועדו כו' . עיין צל"ח שהעלה דכיון דילפינן מגז"ש זה דברים הכתובים ילפינן ג"כ דברים שהן מהלכה ועיין (במכות יא) דפליגי בכה"ג ר"י ור"מ בלימוד דהיקש ע"ש וד"ז נעלם מהמחבר נחל איתן בפ"א מהל' תפילין ומזוזה : תוד"ה אלא דאם נזרק כו' אפי' בטומאה ידועה כו' . נלענ"ד כוונתם דלל"ק דמר בר ר"א הוי שעת ידיעה כשעת טומאה ר"ל דמטעה שנודעה טומאתו הוה כאלו נטמא או בטומאה ידועה ולל"ב הוה טהור אף להבא לכן כתבו דאם נזרק כו' אפי' בטומאה ידועה א"ש וא"כ אפי' לל"ק לא יסתור וזה א"ל דנ"מ לזרוק הדם אחר שנודע דלל"ק דהוי כאלו נטמא עתה לטומאה ודאית אינו זורק ולל"ב יזרוק לזה כתבו ורילוי דטהת"ה היינו שאינו סותר כו' וכיון דממ"כ א"ש ודאי אף לל"ב א"י לזרוק . והרש"א וגה"ש לא הבינו כן . ובעיני הדברים ברורים כמש"כ : בא"ד ואע"ג דגילות הוי אח"ז כדתנן כו' . לכאורה מזה א"מ אלא שצריך לגלח אחר שחיטת הזבח ומנ"ל דלאחר זריקה דוקא ובאמת (בנזיר כח) איתא במשנה נזרק עליה אחד מהד' כו' רבי אומר כו' אי אפשי באשה מגולחת ובגמ' שם מתניתין דלא כר"א כו' מוכח מכ"ז דתגלחת הוה אחר זריקה ולפי הוכחת התוס' מוכח דאם גלח קודם זריקה אף בדיעבד פסול ודברי המהרש"א במש"כ אף דתגלחת מעכבה מ"מ להיות דוקא אחר זריקה א"מ כו' תמוהין וכוונת התוס' דהכא אתיא אליבא דרבנן דוקא : ד"ה וכקבר ומש"ה נמי הקבר מצרפו כו' . נ"ל כוונתם דמשום ה"ט קאמר נמי הכא דהקבר מצרפו ר"ל ולא כמו שפי' הקונטרס דגזה"כ הוא אלא דטעם הכתוב מפני הכיסוי הוא וכן נמי טעם הש"ס שמצרפו הוא מפני הכיסוי והמהרש"א לא הבין כן : רש"י ד"ה ומי דיינינן ק"ו [מהלכה . והא טומאת התהום לא משום ספיקא מטמאין לה . נ"ל דצ"ל לא משום ספיקא מטהרינן לה כו' ודברי מהרש"ל מגומגמין בזה] : בא"ד דנימא גילוי מילתא בעלמא הוא כו' כצ"ל ומלת למפרע נ"ל למחוק : ד"ה טמון בעפר שמא גל כו' נפל עליו ולא הכירו כו' . משמע דאפי' ספק טוהת"ה ספק ידועה ג"כ טהור לפסח ולנזיר וצ"ל דהכי גמירי להו הלכה או אפשר דדוקא בר"ה כה"ג טהור משום דזה היה ג"כ בכלל ס"ע בר"ה טהור : תוס' ד"ה נטמא נראה הטעם כו' . ולענ"ד י"ל משום דמצות לאו ליהנות ניתנו (ר"ה כח) מיהו צריכין אנו לדבריהם אליבא דרב יהודה דשם :

דף פב ע"א גמ' ראש המעמד. נל"פ משום דהיו כ"ד מעמדות מישראל לעמוד על הקרבן כמבואר בפ"ד דתענית והיה לכל מעמד אחד מהם לראש על כולו וכמו דמלינו שהיה לכל משמר של כהנים ראש בסוף הוריות וכן בפ"ג דבכורים מ"ב מתכנסות לעיר של מעמד ופי' הרע"ב לעירו של ראש המעמד וכ"כ שהבין התוי"ט בספ"ה דתמיד ורש"י נראה שלא פי' כן : רש"י ד"ה קני לפי שקלין הן ונשרפין מהר. נ"ל דהוא ז"ל היה גורס (בתמיד כט ב) משום דקטמי וכגי' הרמב"ם שם ופירושו שממהרים להעשות אפר ע"ש וכפי גי' שלפנינו שם בברייתא דר"א מוסיף על באלו היו רגילין כו' ועי' במל"מ סוף הל' אס"מ באורך : ד"ה ראש המעמד בשעה"מ כניסת כ"א להה"ב והתוס' פי' דהייטו שער ע"צ ועיין מה שתמהתי ע"ד בהגהותי למ"ר נשא פ"ט אות י"ט (בדפוס הא') מהמדרש וספרי דמבואר שם דהוא שער נקנור והא דטו"י אסור במחנה לויה כבר כתבו התוס' בזבחים רפ"ג בשם ר"ת דהקילו על

מי שנטמא בפנים וכעין זה כתבו לקמן בפ' האשה : גמ' שמא נכנס דמה לפני ולפנים וכן לקמן (ר"ז פג) א"ל חטאת שנכנס דמה לפני ולפנים מנין . וצ"ע דהא אפי' נכנס להיכל פסול ורש"י (בזבחים פב ב) ד"ה בשדה העתיק להך דהכא לפנים בלבד וכן בהא דלקמן מלוין ברש"י לפנים לבד ועיין בזבחים שם ת"ר פנימה אין לי אלא פנימה כו' : ע"ב אלא כל פסולי דקדש בשריפה ל"ג דצ"ל כדלקמן : שם והתם הוראת שעה היתה . לכאורה מי הורה להם ואולי דמשה הורה להם מקודם דאיזו פסול שיארע ישרפו עי' מיד וכ"כ מפרש"י (לקמן ר"ד פג) בסד"ה אמר להם ולפי שהביאו התוס' משמו בד"ה ריב"ב ג"כ א"ש והמהרש"א שם שהשוס יחד ל"נ : שם וריו"ח אמר לאח"ז מחלוקת כצ"ל וכ"נ להדיא מפרש"י וביותר מהתוס' : רש"י ד"ה וכן יצא דמהאי פנימה דלעיל כו' תימה דא"כ תיפוק ליה נמי דבשריפה מהתם כדיליף לעיל לבשר היוצא ועיין (זבחים פב ב) תוד"ה כיון : ד"ה מעשה חול של"נ ונטמאה כו' . ר"ל דלא נזהרו אף מדבר שנצרך להזהר אפילו בחולין . ד"ה אבל נטמא קודם זריקה דרחמנא דחיה כו' . ולע"ד מלשון הגמרא משמע דאף לר"א אליבא דר"נ לעיל (עח ב וע"ש בתד"ה לימא) דיוצאין הבעלים בו ופטורין מפ"ש מ"מ בשעת זריקה היה עומד לשריפה ורש"י לשיטתו לקמיה דגרים והא איגות כלאחר זריקה וגי' הספרים שהביא שם סייעתא לדידי : ד"ה ה"ג והא אינות עיין כה"ד . וק"ק דמ"מ עדיפא דריב"ב מדר"נ דהא דר"נ עכ"פ לא הוי חזי בשר לאכילה מעולם ודריב"ב איתחזי לאכילה בשעת זריקה ועיין לקמן בתד"ה ורבה ובתירולם יתיישב גם כאן : תד"ה הואיל וא"ת וכילף ק"ו מתרומה כו' . הב"א הקשה הא הוה תחלתו להחמיר וסופו להקל דאם ל"מ עלים לשרפו כו' וכן הביא בשם או"ך להקשות כזה על הא דלעיל בגמרא בשלמא נטמא כו' כש"כ בקק"ד ולי לק"מ דמאי סופו להקל יש כאן הלא אי לא הוה יליף ק"ו היה גם כן יושב ובטל דבקבורה דקאמר הש"ס כאן הוא מדרבנן בעלמא כדפרש"י משא"כ תמן דצותה התורה לבערו ומש"כ המהרש"א וה"ה דה"ל נימא ק"ו כו' ממע"ש כו' תמוה דאם לשריפה מע"ש גופיה לא מלינו בו דבשריפה דוקא (ועיין חדושי הגרע"א מה שתמה על התוספות במה שהקשו דנילף מתרומה) ואם לאסור באכילה (עיין יבמות עג ב) הא א"מ מן הדין ועיין (לעיל כד) דבאמת יליף זה ממעשר אבל בהיקש וע"ש בתוספות גם מש"כ בהא דלא ניחא להתוספות בפירוש רש"י מגומגמין מאד ע"ע :

דף פג ע"א במשנה חל ט"ו להיות בשבת כו' . עתוי"ט ולנ"פ דקמ"ל אף על גב שידחה עד י"ז אפ"ה ל"ד יום טוב וכה"ג איתא (בחגיגה יז ב) ע"ש : תוספות ד"ה בו א"נ כו' טריפה כו' . מש"כ הרש"א דה"ט המ"ל התם כו' . נ"ל דל"ד דהתם בכדי שלא יבוא לידי נותר מחוייב הוא לטרוח כפרש"י שם ד"ה ורבא ולקמן (פה) איתא דאיכא נמי עשה דואכלו אה"ב וע"ש ברש"י ד"ה ומה אני וז"פ : ע"ב רש"י ד"ה לא נצרכה וד"ה לר"י צ"ל בד"א :

דף פד ע"א ד"ה וי"א וד"ה בשליקה צ"ל בד"א : ד"ה בא הכתוב והגלל ועוד דל"ד כו' כצ"ל : תוספות ד"ה הא בסופו והכא הוי גוה"כ כצ"ל : ע"ב ד"ה אבר תימה כו' במהרש"א ל"י אמאי לא תמהו כו' בהיתה לו שעת הכושר כו' . ולנ"פ דהתם א"ש דנקרא כשר כיון דיוצא בו יד"ח פסחו וזהו כוונת רש"י בד"ה הא כשר (וא"ל א"כ אפילו לא הי"ל שעה"כ כגון דנזרק דמו ואח"כ נודע שהוא טמא (עיין לעיל פ ב ובתד"ה נזרק) נמי ז"א דהא לא עדיף מפסח הבא בטומאה) וא"ר לאכילה ודאי מיקרי ומה שהביא ראיה מתוס' דלקמן א"כ דהתם ודאי אי הוה גרסינן איפכא ליכא שום סברא לחלק ביניהם ר"ל בין הא דהיתה לו שעה"כ להא דיצא מקצתו :

דף פה ע"א גמרא מיתיבי אבר שיצא מקצתו כו' וא"א כו' . הוא מתניתין בעבר הב' והנה גם כאן צ"ל כמ"ש התוספות לעיל אע"ג דמצי לאוקמי כרבנן כו' . הואיל כו' מוקמי למתניתין כוותיה . אבל ק"ל דהא משמע לעיל דאליבא דרבי לכ"ע אבר שיצא מקצתו אין בו משום שב"ע וא"ל דהיינו דוקא במקום שיצא אבל במקום חתך אסור . הא עכ"פ יוכל לקלוף לצד החוץ קצת וישברנו שם : רש"י ד"ה דלית בי' כזית באותו קצת שיצא הס"ד ואח"כ מה"ד מחבורה כו' : ד"ה ה"ז בל"ת כדאמר בפ' כ"ש ל"י כי קדש הוא כו' כצ"ל : תוספות ד"ה דבני חבורה הרש"א מקשה דלמא לא מצ"ל אלא ביוצא דקק"ל כו' . ולנ"פ דהא בנותר אפילו קק"ד מטמא אה"י כדאויר משום עללי כהונה (עי' צל"ח) וע"ז קאמר איוצא א"ד ל"ב ואע"ג דנותר דפסח גם כן מטמא אה"י בשלהי מכילתין ואפ"ה קאמר הכא ביוצא בפסח לא מ"ל כו' י"ל דוקא בחבורה אמרינן זריזין הן וכדפירש רש"י שיש רבים כו' . אמנם בשבת ובעירובין לא משמע כן . ולתירוץ ר"י י"ל דהא דקאמר ביוצא בפסח למ"ל כו' היינו ביוצא המיוחד בפסח בלבד דהוא נתחבורה לחבורה דב"ח (במידי דשייך לפסח) זריזין הן כי קמ"ל ביוצא בקדשים ר"ל יוצא ממש הנוהג גם כן בשאר קדשים ואותו יוצא מב"ל בין בפסח ובין בקק"ד ונכון בס"ד : ע"ב רש"י בד"ה חולה חוץ לחבורת אכילתו כצ"ל : ד"ה היו סובלין . יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו וגו' . כצ"ל : ד"ה שערי עזרה מצורע משתלח חוץ כו' . עי' רש"א ולנ"פ שכוונתו לפרש בזה מה שאמר נגנזרה מפני שמצורעין מגינין תחתיהן כו' וכזה דרכו בכ"ד ומה שהקשה למה ל"נ שע"נ כו' . ותירץ דתוך השער ל"מ לפני ה' כו' נעלם מכ"ת שקושייתו ותירוצו כבר נאמרו בתוספות (יבמות ז ב) ד"ה זה ור"ת כתב שם ישוב אחר ע"ש : תוספות ד"ה לא . לולי דבריהם הנ"ל מתוך הסוגיא ופירוש רש"י דכל שערי עזרה נתקדשו אף מן האגף ולחוץ רק שערי ירושלים ושע"נ ל"נ מהאגף ולחוץ ומטעמים שאמר רשב"ל ובאגף עצמו יש חילוק ביניהם דשערי ירושלים ל"נ ושע"נ נתקדש . ולפ"ז פריך שפיר מימרא הב' דרשב"ל מ"מ ל"נ שע"נ כו' לפירושא דמתניתין וגם מצאתי בגירסת יבמות הגי' כאן בשער עזרה בל"י וע"כ אשע"נ לחוד קאי ואף לגי' שערי ל"ר א"ש דשני פשפשין ה"ל לשע"נ וגם המה נקראים שערים בפ"ו דשקלים מ"ג ובספ"ב דמדות : ד"ה החלונות מפני שהיתה בין כ"ד ובין החומה . עמש"כ (בשבועות טו ב) ברש"י ד"ה הך בס"ד :

דף פו ע"א גמרא דכתיב כו' ואת בתיו וגנזכיו כו' . כצ"ל : רש"י ד"ה חדא וכזו שיתרה עליה אצבע כו' כצ"ל : בתוספות דהא שעה"מ שעליו שה"ב צורה א' משערי עזרה כו' וכ"כ רש"י (במנחות לח) והרע"ב בפי"ז דכלים מ"ט ובציורי הרמב"ם בסוף מדות בטבלא א' אות ה' מצוייר בשער עזרת נשים (ובטבלא ב' אות י"ז בתחתיתו מצוייר שער נקנור בשער ע"נ וזה ודאי טעות המחוקק כי שע"נ הוא שעה"מ מעזרת ישראל כמבואר בכ"מ) ותימה דהא מפורש בפ"א דמדות מ"ג דהוא א' משערי הר הבית ועמש"כ שם בס"ד : ע"ב גמרא מסדרין לקטן כו' . המציינים שכחו לציין (ב"מ פ"ז) : תד"ה אין. עיין רש"א בח"א ובמ"א סימן ק"ע סק"י לתירוץ הרש"א ישאר הקושיא עליהם מה ששאלוהו עוד על קבלת הכוס ולתי' המ"א קשה דהא ע"כ יתיב אפוריא מיד ולא סרב דאי לאחר סירוב מה זו שאלה עד כמה יהא סרבן והא רבי יוסי אמר (שבת קיח ב) ניימ' ל"ע ע"ד חבירי כו' וע"כ נ"ל משום דאיכא תרתי היינו כ"מ שיאמר לך בעה"ב וא"מ לגדול אם כן אינהו דלא ידעי עדיין מהא דא"מ הי"ל לשאול גם על ישיבת פוריא מדוע יתיב מיד וצ"ג דדוקא אמרי כ"מ שיאמר דהיינו אמירה בפה אבל לא כשהושיט לו דבר בלתי אמירה :

פ"ח דף פז ע"א גמ' וגדול שבכולן הושע. עמש"כ בהגהותי למ"ר בויקרא פרשה י' אות ג' ובדברים פ"ב אות כ' בס"ד : שם בני חנוכיך. נראה דצ"ל בחוניך כדלקמן בני בחוני וכ"מ הגי' בעי"י : רש"י במשנה ד"ה ל"י משל רבו דמסתמא כו' . לכאורה אפילו המנהו בפירוש אינו כלום בלא דעת העבד ע"ב גמרא ד"א גומר אמר רב יהודה כו' כצ"ל : שם לאחר שנולדו לו שני בנים כו' . כצ"ל : שם אר"י אוי לה לרבנות כו' . כעין זה (ברכות נה) וש"נ :

דף פח ע"ב במשנה שכח כו' ועלה שלי לכאורה קשה איך יוכל להמנות על של עצמו הא אפילו בחציו ב"ח ל"י מש"ע למ"ד כש"כ בשכולו עבד וצ"ל דאמרינן מסתמא ניחא ליה לרבו שימנה על של עצמו בכה"ג משום תקנת עצמו : רש"י שם ד"ה ופטורין וקמי שמיא גליא וכ"כ הרע"ב אחריו ומשמע דמפרשי כדאיכא דמתני לה (להא דאביי) אברייתא אבל במתניתין אע"ג דשכח קודם זריקה דט"ז לא הצריכו אלא להך לישנא אבל הרמב"ם פירש דדוקא בשכח אח"ז וכ"פ בחבורו וע"ש בכ"מ והתוי"ט לא העיר מזה וגם בתור"ע ל"ד בזה במחכ"ת : ד"ה בתקנתא דרביה דהא למ"ל גדי שלו כו' . ואם טלה כו' . טלה שלו כו' . כ"נ דצ"ל :

דף פט ע"א במשנה מן ד"ה נימנין עד תיבת מודה שייך לעיל על הגמרא קודם ד"ה תנ"ה : תד"ה הג"מ עיין רש"א שהקשה יעשו כולם כמעשה שלמים ע"ש ואשתמיטתיה הסוגיא דסוף מכילתין ותוספות שם דהניתנין בשפיכה שנתנן בזריקה ל"י ובעיקר דבריהם עיין בש"א בתשו' ל"א בסופה : גמרא ורש"ס מהווייתו דשה פירוש דיש עדיין מה להוות בו דהיינו לזרוק דכל כמה דלא זריק לא מישתרי הבשר (עיין לעיל ברש"י ס"ד י"ג) אבל הקטרת אימוריו אינם מעכבין בנטמאו או שאבדו (לעיל נט ב) ובזה יפול היש לעיין שבתור"ע : ע"ב גמ' וכי מאחר דלא עשה ול"כ מעות אמאי יפלו לנדבה. עיין בתוספות שנדחקו ולנל"פ עפ"י מ"ש התור"ע בנדה אות ל"ז בשם הרמ"ע דפירש לא עשה שלא תקן ולא כלום פירש שלא קלקל ג"כ אלא דהוה כאלו ל"ע מעשה זו מעולם להכי פריך וכי מאחר כו' דמשמעו שלא קלקל כלום מעות אמאי כו' ומשני קנסא ור"ל דמדאורייתא נאמנת לעולם רק דרבנן קנסוהו : רש"י ד"ה או אינן ראוין ונותנין המעות לפניהם כו' כצ"ל :

דף צ ע"א ד"ה ואם ימעט מהיות משה שאין לו כו' ולקח כו' . משמע שמפרש דמהיות משה של אלמעלה והוא גם כן מנושא הענין והנשוא הוא ולקח כו' אבל מלשון הגמרא לקמן משמע דמהיות משה הוא הנשוא ור"ל דתהא מהוה עצמך או השה (לכ"ח כדא"ל) משה וכ"מ מפירושו בתמורה בלאי הוספת הל"ק : תוספות ד"ה החיה תימה כו' . ואנכי תמה על תמיהתם דמקרא לא מוכח אלא שרשאי להמנות אחרים אף אחר שהקדישו אבל מ"מ י"ל דדוקא היכא דהאחרים לא הקדישו המעות עדיין עיין בדבריהם לעיל בס"ד הסמוך : ע"ב רש"י ד"ה מחוסרי כפרה זב וזבה ומצורע ויולדת כצ"ל עיין רפ"ב דכריתות : תוספות ד"ה עד ומי הוה אמרינן כו' מאדם אחד הוה א"ש . נראה דר"ל שהיה אומר שמעות של כל אשה ואשה יחולו על קן מיוחד ועיין (בעירובין לו) ובתד"ה כשהתנה

ולא

הלא כהרש"א : ד"ה שאל שביפי שלהן אבל שם שלהן ליכא למימר כו' כצ"ל :

דף צא ע"א [גמרא אבל גל ארוך פטור כו' אימא טהור היה בשעת שחיטה. עיין פירש"י וק"ל אם הגל ברשות הרבים הוי ספק טומאה ברשות הרבים וטהור ודאי ואם ברשות היחיד הוה כודאי טמא ונראה דלעולם כרשות היחיד אך זה הוי כטומאת התהום דהא לא ידע אדם מעולם אם היה שם טומאה במקום שהאהיל וגם או לא ידע שום אדם אם חי או מת אע"ג כזה לחוד לא משוה לו טומאת התהום כגון בגל ענול (משום כיון דנפל עליו גל אחרע חוקת חייב שלו עיין בהאחרונים ביו"ד סימן שנ"ו) מ"מ בהצטרפותו לספק הואיל מהני לשוויי' כטהה"ה ועדיין צ"ע] : **במשנה** א"ש אה"פ עה"י דר"י ור"י מתיר. הרמב"ם פסק כרבי יוסי וק"ל דהא (ביומא נא) ס"ל לרב ששת כרבי יהודה דא"ש עה"י וה"ל לפסוק כוותיה : **רש"י** ד"ה ואפילו ואיי לאכול כזית בין כולם ולשון הרמב"ם בחבורו ואין כ"א מהן יכול לאכול כזית וזה הלשון יותר מכוון וע"ש בכ"מ גם מש"כ רש"י יחיד ויכול לאכול כזית כו' ונמשך אחריו הרע"ב לשון הרמב"ם שם והוא שיהא ראוי לאכול את כולו והטעם הוא כדי שלא יבא לידי נותר וכן לשון רבי יוסי בברייתא יחיד ויכול לאכלו משמע דר"ל כולו וכ"מ שם בתד"ה עשרה ורש"י גם שם פירש כזית מתנו ואינו מכוון לע"ד : **ד"ה** מנין לנובח ומשחרב היה להם היתר כו' · וכ"ע המהרש"ל ל"ד שהרי היה אח"כ נוב וגלגל וגבעון ותימה איך נעלמו מתנו משניות ערוכות בפ' בתרא דזבחים באו לגלגל הותרו הבמות באו לנוב וגבעון הותרו הבמות וכן בספ"א דמגילה קדושת שילה יש אחריה היתר גם מש"כ דגלגל היה אחר שילה ל"ד כלל כמבואר במקרא ובמשנה ובגמרא בכ"מ : **ד"ה** שהוא בל"ת ובשח"ק פ"ב מוקי לה קודם חצות כו' · ק"ל דהא ת"ק וחכמים פליגי עליה דר"ש שם במשנה בזה וא"כ מאי פריך לקמן ור"י האי מנ"ל דילמא ל"ל דר"ש ולכן הנלע"ד דהכא אזיל הש"ס לפי מאי דדחו הש"ס שם דלעולם אחר חצות ובשעת היתר במות קאי כו' ע"ש ובזה לא שמענו מי שיחלוק עליו וכן פסק הרמב"ם בפ"א מהל' ק"פ ה"ג וע"ש בכ"מ : **ע"ב גמרא** וכתיב בפ"ש ונכרתה הנפש ההיא נפש כו' כצ"ל ותיבת מישראל טעות והטעה גם את המציין וצריך לציין שם ט"ו עפרש"י וכן התוספות לא העתיקו מישראל : **שם** דאמר רבי אלעזר נשים חייבות באכ"ת כו' כצ"ל בל"י : **רש"י** ד"ה ל"ל לר"ש וכשם כו' ה"נ במרור. ק"ל הא לרבא (לקמן קכ) מצה בזה"ז דאורייתא ומרור דרבנן ונשים נמי כיון דא"ת בפסח לר"ש דינייהו כמו אנשים בזה"ז ועמש"כ (לקמן קטו) בס"ד ובזה נדחה גם ראיית הש"א בתשו' ק' מגמרא שלפנינו לסתור דעת הרא"ש : **תוספות** ד"ה איש ולא קטן וי"ל דאיצטריך לקטן שהגדיל כו' דס"ד כו' קמ"ל כו' · עיין מהרש"א ולולי דבריהם הנ"ל דלא ממעט אלא מכרת אבל חייב לעשות פ"ש וכרבי לקמן והשתא ליכא פלוגתא דאפשר דרבי נמי מודה דאין כרת בקטן שהגדיל ומדויק לשון הגמרא דהכא למעוטי קטן מכרת רק דצריך טעם מדוע לרי"ה ממעט מאיש אשה מעיקר חיובא ולרבי יוסי אינו ממעט קטן אלא מכרת ולכאורה בין לדידהו ובין לדידי קשה איך ממועט קטן שהגדיל מהאיש הא השתא איש גמור הוא וי"ל משום דכתיב ההוא משמע שיהיה באישותו מקודם דהיינו מפ"ר וכמו דדרשינן (במגילה יא) הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחלתו וע"ש וכן כלם שם :

דף צב ע"א גמרא אונן כו' לא העמידו דבריהן במקום כרת. ק"ל מדוע לא חשיב טומאה בחבורין דג"כ לא העמידוהו במקום פסח כדאיתא (בנזיר מב ב) ועיין (מנחות כ ב) תד"ה נפסל ולקמן בר"פ תד"ה ה"נ : **רש"י** ד"ה דרך חצירות וידחה פסחו כו' ול"ל כו' וקטן לאו בר כרת הוא · ק"ל דא"כ מאי מייתא מהך ברייתא דלמא איהי איירי בשאר שבתות דלאו ע"פ ועוד נ"ל כיון דא"א לו לאביו למולו מחמת גזירת חכמים שוב אינה מעכבתו מלעשות פסח דלא קרינן ביה המול לו כל זכר כו' עיין (יבמות עא) ולכן הנלע"ד כהו"ל שכ' רש"י וקרי ליה במקום כרת משום דבמלותא איכא כרת כשיגדיל דכן (ביבמות ה ב) אמרי' ממילה ופסח שכן כרת ועיין (ביומא פה ב) ברש"י ד"ה ומה מילה מה שהביא בשם התוספתא וכ"נ שמפרש בעצמו (בשבת קל ב) בד"ה שלא ברצון ר"א ומחלקותו : **ד"ה** ורואה · וטובל לקריו · עיין רש"א שכתב דמדרבנן בעי נמי לגרעתו דמח"כ בעי טבילה לקדש במחכ"ת ל"ד דההיא טבילה אינה אלא לאחר שהביא כפרתו כדפרש"י (בחגיגה ועמש"כ שם) וכאן מיירי טרם הבאת קרבנותיו יותר ה"ל להביא (מיומא ל' ב) מצורע טובל ועומד בשער נקנור ע"ש : **ד"ה** יבא עשה. עיין רש"א תירוצו מגומגם וקושייתו א"כ דע"כ ל"א הואיל והותרה אלא לענין לעייל ידיו לעזרה דמחו"כ אסור אלא דבזה התורה התירה לו אבל להר הבית אין שום איסור למחו"כ ליכנס ואם כן לא התירה לו התורה כלום ועיין (זבחים לב ב) א"ל רבא אדרבה כו' מצורע התירא כו' וע"כ צ"פ אביי אלא משום דעכ"פ מחו"כ אסור בעלמא אלא דבזה התורה התירה משום בהוגית· שוב ראיתי שם בתוספות שהקשו קושיית הרש"א ותירצו כמש"כ וביבמות הביאם הרש"א בעצמו והנך רואה שבכאן שכח גם ד"ע : **תוספות** ד"ה גבי. ועיין מהרש"א ולולי דבריהם הנ"ל דפסח נמי איכא מצוה עוברת דאפשר בפ"ש ועיין לעיל עו ב בתד"ה ה"ג : **ד"ה** טבו"י · מש"כ הרש"א דל"י מהיכן פסיקא להו כו' פשוט כיון דמתניתין סתמא קאמרה שאין טבו"י נכנס לשם. שוב ראיתי שכן כתבו התוספות עצמם (בזבחים לב ב) בד"ה ור"י (וביבמות ז ב) בד"ה ורואה ומש"כ עוד כדמשמע כו' ל"ד דבט"מ גופיה גזרו אף בחיל כמבואר שם : **בסה"ד** אלא ה"ה חוץ לחיל פשוט דלא קאי רק לתירוץ קמא על הא דפשיטא ופירש ה"ה כו' היינו שהיו מוציאין אותו גם להלאה מתוך לעזרה עד חוץ לחיל דכיון דאף בט"מ גזרו בחיל כש"כ במת עצמו ועיין בזבחים לב תד"ה ובטמאין ודברי רש"ל בזה תמוהים מאד : **ע"ב רש"י** ד"ה שנידש אבל לאכילת תרומה כו' שיכול להמתין · ק"ל דתיפוק ליה דהעמידו דבריהם במקום עשה כדאמרינן לעיל גבי אונן ועיין שם בתד"ה גבי ובמש"כ שם : **תד"ה** מאי ורב יהודה ורב חייא כו'. עיין בכורות כט ב בתד"ה ורב יהודה :

פרק ט רש"י בפה"מ ושגג ונאנס כו' כצ"ל : **תוס'** ד"ה אילו א"כ אמאי פטור מכרת כו' ומשמע דליכא מאן דפליג עלה כו' · עמש"כ לקמן לה ב ברש"י :

דף צג ע"א [גמרא ר"ע לטעמיה דקסבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. עי' בהגרי"ש ומרש"י ותוספות משמע דל"ג לטעמיה ועמש"כ לעיל (סט ב) בכאן בס"ד] : **שם** המצורעין והמצורעות. כ"ל למחוק והמצורעות· עיין רפ"ב דכריתות במשנה ובגמרא וכן בתוספתא ליתא וכמ"ק לקמן בפירוש רש"י : **שם** וכמ"ד הורלה מהתד"ה דאי· נראה דל"ג לה : **שם** רבי סבר שני רגל בפ"ע הוא. כ"ל דר"ל ע"ד שאמרו (בחגיגה ט) כולן תשלומין זה לזה ע"ש בפרש"י ולכן אפילו לדידיה אם הזיד בראשון ועשה את"ש פטור מכרת ובפרש"י לא ראיתי סתירה לזה ודלא כצל"ח דפשוט ליה מפרש"י דלרבי חייב כרת בזה כמו לר"נ : **שם** א"נ קרבן ה' כו' בשני. נראה דדריש ליה בלשון או דכמו דתלינו דאו משמש במקום אם כמו שפירש רש"י (בויקרא ד כג) בפסוק או הודע אליו חטאתו (וצ"ל דכן נמי מתפרש או אל המזוזה דר"פ משפטים לפי קבלת חז"ל שהביא רש"י שם דר"ל אם הדלת עומד אצל המזוזה ויתורץ בזה קושית הרא"ם) כן משמש אם במקום או וכ"כ רש"י שם וכמו ההלית ה' דרכי אם לא היש ה' בקרבנו אם אין ואחד משמושיו של כי הוא אי דר"ל אם כמו שפרש"י בריש ר"ה ,כן יתפרש בשלהי גיטין ורע"ס כי מלא כו' א"נ מלא בה ע"ד וכמו בעו"ה : **רש"י** ד"ה מי מחייבא דקתני נדות ויולדות· כ"ל דל"ל זבות ויולדות כבדבור הסמוך לקמיה ונדות דשביק נראה דל"ג לה בברייתא: **תום'** ד"ה דאי ומ"ד הורלה אסיקנא לעיל דסבר שו"ז כו' · נ"פ דכוונתם על הא דלעיל בסוגיין ור"כ א"ל כו' והנה ס"ל כמ"ד שו"ז על ט"ש והמציין שגה : **ע"ב במשנה** רבי אליעזר אומר כו' · לפי גירסתנו א"ל ר"י (לאפוקי גי' המשניות דליתא למלת ליה) ה"נ להגיה רבי אלעזר כי רבי אליעזר היה רביה דרבי יוסי כידוע אך (מלקמן לד ב) בגמרא (ולעיל סט) מוכח גי' רבי אליעזר ועמ"ש (לעיל עז) בס"ד : **שם** מאסקופת העזרה ולחוץ · לשון הרע"ב אפילו היה קרוב לירושלים כו' ל"ד דהל"ל אפילו היה בירושלים עצמה וכ"ה בפירוש הרמב"ם ומש"כ עוד ולא הגיע כו' עד סוף שעת הקרבת הקרבן וכ"כ לקמן בדר' יוסי ג"כ ל"ד דלפי פירושו בדר"ע (שהוא מפירוש הרמב"ם) דד"ר הוא שא"י להגיע בתחלת זמן השחיטה הל"ל הכי גם בדר"א ור"י ובלשון הרמב"ם יש לדחוק קצת ע"ש : **שם** לפיכך נקוד על ה' כו' · הרע"ב הביא מפי השמועה לדרוש רחוק ה' אמות מאסקופת העזרה. לכאורה תמוה היכן רמוז ה' אמות בדר"א ור"י ונראה לי שהרע"ב העתיק השמועה שלא בדקדוק במחכ"ת והוא דנראה דעובי כותלי העזרה היו ה' אמות כמו כותלי האולם והתאים בפ"ד דמדות מ"ז וקי"ל (לעיל פה ב) דשע"כ לא נתקדש (ואפילו שאר השערים דנתקדשו אפשר דלא חזו לשחיטה לפירוש הריב"ן בתוספות (יבמות ז ב בד"ה זה ועיין זבחים נו ול"ע בזה) וא"כ חוץ לאיסקופא הוה רחוק מהעזרה המקודשת ה"א : [**גמרא** מן המודיעין לירושלים ט"ו מילין כו'· כ"ל דלירושלים לאו דוקא אלא ר"ל לעזרה] : **תוספות** ד"ה ר"י ועוד כו' דא"ל תחומין דאורייתא · כ"ל דלרווחא דמילתא כתבו כן אבל גם אי הוה תחומין דרבנן א"ל דהעמידו דבריהן במקום כרת כמו הבאתו מחוץ לתחום ואיך שבותין דחשיב בר"פ א"ד דא"ד אה"ש (אך אולי ל"ד שבותי שבת לשבותי יום טוב עיין סוכה טו ב) וכן (בזבחים נו) בתד"ה מנין כ' אליבא דעולא דאף דמדאורייתא אין הדם נפסל אלא בלה"כ מ"מ מדרבנן פסול בשקעה"ח והעמידו דבריהן וראיתי להק"ע בירושלמי שהקשה בתוספותיו וא"ת הא תחומין דרבנן ולא העמ"ד במקום כרת כו' הן לבד שנעלם ממנו התוספות שלפנינו ל"י מהיכא פסיקא ליה כ"כ דלה"ע דבריהן ואדרבה נראה להיפך כמש"כ :

דף צד ע"א גמ' א"ר שילא אלפי פרסי הוי עלמא כו' · המעיין ירא' דכוונתו על היקף חלל הגלגל השמיימי ובס' העוין שגה בזה בהביאו דבריו לראיה על עובי כדור הארץ וע"ש בבה"ע ברא שיתו ואולי יאמר דקבלתו (כדאמר חדא גמרא) אמת אך על כוונה אחרת שוב מצאתי כדברים האלה בת"ע חלק א"ב ס"פ כ"ח : **רש"י** ד"ה עוביו של רקיע וי"ת כו' היינו לאורך כו' ול"ע שהרי כו' · לכאורה לפי מה שהתבאר בחכמת החשבון כל חלל עגולים שבכדור העוברין מציר לציר שבנגדו כולן שוין ול"ע עדיין: **תום'** ד"ה כל כו' הך פלוגתא כו' וכן ברש"י ד"ה כל וד"ה תחת סכ' בימים כו' · הכל הוא כפי הנראה מפשטות ספורי דרבב"ח בב"ב דנשקי ארעא ורקיע אהדדי ושאר מאמרים דהארץ נוגעת בקצותיה באמצעית הרקיע ואם כן הוי היקף חלל רקיע פעם וחצי בכמו רוחב הארץ אבל לפי מה שהתבאר בתושבת ובנסיון אשר הארץ כמו מרכז בתוך עגול הרקיע (ומאמרי הש"ס אשר לכאורה מורים עד זה יש להם כוונה אחרת פנימית) א"ש בפשיטות : **ע"ב גמרא** ובין כל רקיע לרקיע כו' · הנה יש שמותקין מלת כל כמו שנדפס בגליון ול"נ דכצ"ל וכן כל רקיע ורקיע כו' וכן בין כו' : **רש"י** ד"ה וכן בין רקיע ואורכו ס"ע כו' · ל"י מדוע לא פירש כפשוטו דרבא אתר דסומכיה דרקיע אלפת פרסי והכא איתא דעביו מהלך ה' מאות שנה וכן נמי מוכח דהיקף חלי הגלגל דהוא ח' פעמים בעביו הוה ד' אלפים שנה והוה תיובתא נמי לגמריה כפי הנכתו בה עמש"כ לעיל בעבר הא' : **ד"ה** ומעיינות רותחין דהיינו אצל המים כו' . נ"ל דל"ל דהיא (ור"ל החמה) תחת דהייט: **תוספות** ד"ה מה להלן לא ה"ל לרש"י להזכיר כו' · לכאורה נצרך מאד דאי כפשוטו מנלן דשם הוי פירושו חוץ לירושלים בסמוך דלמא כי ירחק כו' רחוק ממש כמו דס"ל לר"ע במתני' בדרך רחוקה דפסח :

דף צה ע"א ברש"י ד"ה שאין שוחטין ואיידי דכתיב יעשו כתיב אותו· לכאורה לדרשה זו ספיר אצטריך האי אותו למידרש יעשו שנים אותו אחד דהיינו ששני אנשים ימנו על פסח אחד וכה"ג דרשינן (לעיל פו) יאכלו אותו והיה נ"ל דדריתו י"ל דלא בעינן רק שיהיו שנים נמנין לפ"ש ר"ל שאין לקבוע פ"ש משום יחיד ואי איכא שנים יכול כ"א לשחוט פסחו לעצמו לבדו ואף שהלשון שוה להא דלעיל פירושן מתחלפין (עמש"כ לעיל בר"פ ת"נ) ודלא כהתוספות ועמש"כ בדבריהם אולם לפ"ז אינו מדוייק מש"כ להמנותו עמו ומש"כ לטמא א' מהן בדרך לכאורה תמוה לפמש"כ התוספות בר"פ דחייב כרת בזה אליבא דכ"ע ועיין (לעיל נג) פלוגתא רבי ור"נ ורתב"פ ובמש"כ שם והנ"ל דלפי מאי דשני רבא לעיל בדף הסמוך תנאי היא מוכח דלר"א דמתניתין אינו חייב כרת וסוגיא דא"ד אולא לתירוצא דאביי : **תוספות** ד"ה מה בתוספתא כו' ואין השני נשחט בג' כתות · פשוט דגם עשרה לא בעינן דמחד קראי נפקא להו (לעיל סד ב) אלא דמספקא ליה הא דטעון הלל בעשייתו אם הוא בפחות מעשרה עמש"כ (בברכות יד) : **ד"ה** מיבעי קשה כו' דת"ל כו' וראשון כ"ל כו' מלא תוכל כו'. ואנכי תמה דודאי משמע דל"ל הא דרש"י דלעיל דהא ל"א כאן אלא דכמה דאפשר לאהדורי מהדרינן ולרש"י משמע דא"ש כלל ועיין בכ"מ רפ"ב מהל' ק"פ ועוד ק"ל על הא דמשמע מדבריהם דאי א"ש את הראשון עה"י דה"ה בשני וכ"כ שם הכ"מ להדיא דהלא (ביומא נא) אמרינן ולר"ש כו' ולוקמה בפסח כו' קסבר א"ש אה"פ עה"י והדר פריך ונוקמיה בפ"ש הרי דאף למ"ד דא"ש בראשון עה"י מודה בשני ואולי משום דכתיב איש איש כי יהיה טמא כו' ועשה פסח כו' דמשמע אפילו איש אחד : **ע"ב גמ'** תרי תנאי ואליבא דר"י. עיין מה שתמהתי ע"ז (בסוכה מז ב) :

דף צו ע"א גמ' ועוד הא תנא ר"י ג' מזבחות כו' · מכילתא בא פי"א : **רש"י** ד"ה אישתרי נמי וכל זר לא יאכל קדש. עיין (מנחות עד) בתד"ה לאו : **ד"ה** שויסקי בשר צלי בשפוד כלומר ואכלום וכ"ה בערוך : **גמרא** אלא הזה ל"ל לכדרתב"ע ור"ע עיין רש"י שהראה לברכות וקצת תימה שלא הביא מסוף מכילתין הרש"א הקשה אמאי לא ניתא דהזה אתי למעוטי פ"ש ולק"מ דבכל הסוגיא היכא דמולא למעוטי ד"א לא מוקי ליה למעוטי פ"ש כי היכא דתיקום קרא דבכל חוקת הפסח יעשו אותו רק לענין ביקור דל"ת מאי למעוטי ע"כ צריך למעוטי פ"ש ומה שר"ל דכיון דכתיב ביה לא ישאירו ממנו ע"ב ע"כ אכילתו בלילה איסתמיטתיה סוגיא דסוף מכילתין ודברכות דאף דכתיב בפ"ד לא תותירו ממנו ע"ב אצטריך בלילה למעוטי יום וכיתתו : **שם** אלא מעתה דכתיב ועצם לא ישברו בו כו' · ט"ס הוא דזה כתיב בפ"ש וצ"ל לא תשברו והוא אשר כתוב בפ' בא והמציין ג"כ הוטעה : **רש"י** ד"ה דכוותיה יבקר שנים ושלשה כו' . משמע דאם יבקר אחד היינו מקחו אבל לפי מה שפירש במשנה דאומר זה לשם פסח משמע דדוקא באמירה ועיין (בשבועות ס"ד כו) : **ד"ה** בן נכר בסופו דרשינן לה בהערל הס"ד ואחר כך מתחיל דבור ומלתה אותו : **ד"ה** כדרבה אר"י עיין רש"א ובאמת דברי מהרש"ל מבוררין דלרבה אר"י האי ממנו דא"ת לא הוא לגופיה ורש"י כתב דאתי לגו"ש והרש"א ל"ד בדבריו : **תוספות** ד"ה אותו קשה כו'. ול"נ משום דתרי אותו כתיבי בהאי קרא דתפזון וע"כ חד למעוטי אפילו פ"ר : **ע"ב גמרא** אלא ה"ק לילה א' כו'. מדל"ק חסורי מחסרא והכי קתני מוכח דמאמרי וה"ה לפ"ד ואיתולו כה"י המה רק בכח המאמר ודלא כהרע"ב שהוסיף על לשון הגמרא ח"מ וה"ק וגם לדבריו קשה מדוע דוקא בהאחרון תני ההיפך שכנגדו ולא כן בשאר חלוקות (ועיין בכורים פ"ג מ"י בתוי"ט ד"ה ועיטור הב') אבל לפמש"כ גם בזה לא תני אלא מה שבלד אחד (ועמש"כ בס"ד בפ"ב דמע"ש מ"ג) ומה ששינה התנא בזה לינקוט הנהוג בפ"ד נ"ל משום דאי הוה נקיט בחלוקה זו הנהוג בפ"מ היה צריך לנקוט בלשון שלילה דאינו נוהג רק יום אחד ותני חיובי תני לא שלילות והנה התוספות נדחקו ל"ל למיתנא כלל בלילה א' כיון דגם פ"ד כן והואיל דכבר הרשנו הרמב"ם לפרש משנה דלא כפירוש הגמרא היכא דליכא נפקותא לדינא כמש"כ לעיל בר"פ כ"ל הנ"ל לומר דכוונת המשנה דפ"מ ל"נ אלא בלילה א' דהוא ליל ט"ו בניסן ופ"ד נוהג בב' לילות גם בליל ט"ו אייר ומלשון הרע"ב משמע דלא היה לפניו הגי' בגמרא וה"ה לפ"ד וכן מהתוי"ט שהעתיק זה מפרש"י וא"כ יש לכוין פירש"י זה גם בגמרא וק"ק מדוע שייר דפ"ד היה בו הקטרת אימורין ושפיכת דם על המזבח משא"כ פ"מ ולפי מאי דאיתא בתרגום יהונתן פ' יתרו בפסוק ואשא אתכם על כנפי נשרים דגם פ"מ עשו במקום בית המקדש י"ל דשם זרקו אה"ד והקטירו אימוריו במקום המזבח ודלא כגמרא דילן לעיל . מש"כ התוי"ט על הירוש' ואע"ג דל"ק אלא ב' כתות קילר במוכן עמש"כ בזה בס' נת"ע אות י"ג באורך ומש"כ התוי"ט בס"ד הרי דלא כהתום' אנכי ל"מ בתוספות שדברו בזה : **במשנה** אר"י שמעתי כו' · כה"ג אמר (ביבמות עט ב) : **בגמרא** אמר רבה ל"ש כתב כן הגיה הב"ח וכ"ה ברש"י ותום' לקמן : **רש"י** במשנה ד"ה שתמוה"פ קריבה אחר הפסח וכ"ע התוי"ט ולמה לא יוכל להקריבה בי"ד כו'· ול"נ פשוט דלפי מאי דמפרש ר"ע דהוא בכמלא אחר שה"פ אינו יכול להקריבו שלמים היום מפני עשה דהשלמה ואפילו חגיגת י"ד מסיק המל"מ בפ"ו מהל' כה"מ דאינה נשחטת אחר תמיד של בה"ע ומש"כ בראש דבריו ואפילו בחג עצמו אם הם שלמי חגיגה ל"ד במחכ"ת דהרי א"י בה משום חגיגה דדבר שבחובה א"ב אלא מה"מ ועיין (לעיל ס"ד ע') בתוספות והל"ל משום שלמי שמחה : **ד"ה** לאליה וחטאת כאשם משמע דמהקישא יליף לה עיין (זבחים יד) ותימה דהא בהדיא כתיב בכשב דחטאת ואת כל חלבה יסיר כאשר יוסר וגו' (ויקרא ד) ופירש רש"י שם לרבות האליה והוא מתו"כ : **בא"ד** אבל פסח כו' . ק"ל דלפ"ו דבכור ומעשר מנלן לאליה ואולי דבכור ממילא נפקא שלא יהא טפל חמור מן העיקר כדאיתא (בזבחים ס"ד מח) ומעשר נמי מאותו רבוי עלמו דמאי ראית וכמו דילפינן תרווייהו מאת דמם ואת חלבם . וטע"ג עולה גם כן לבכור אבל במנחות פירש דלהכי אצטריך לרבות פסח משום דבעינן שיהא שלם : **תוס'** ד"ה קודם כגון דל"ד בידים כו' או שמשכו ידיהם . לכאורה זה היינו הא דהכא וי"ל דדוקא היכא שנעשה מעשה שבטלו את השני : **ד"ה** קמ"ל ור"י מפרש כו' · מתחלה שלמים היה כצ"ל :

דף צז ע"א רש"י ד"ה ת"ל הוא פסח הוא כו' עמש"כ ע"ד ודברי ב"א כאן בס' נת ע. דף קב ב בס"ד : **תוספות** ד"ה אילימא מ"מ קרא לא איצטריך להכי : **ד"ה** וכללא דהא תמורת חטאת כו' · דלמיתה אזלא נ"ל דר"ל דהיינו אפילו היכא דנאבדה ונמצאת קודם כפרה והרי שתיהן עומדות לאקרובי אינו שירצה והמיר באבודה ודאי מתה דזה הוה תמורת חטאת ממש וגבי פסח כה"ג היכא דנמצאת קודם חצות והמיר בה מיד תרעה לתרווייהו ליסני דרבה ומסולקת קושיית הרש"א : **בסה"ד** דאי מת אחר חצות דקבעי' חצות כצ"ל : **ע"ב רש"י** ד"ה קמ"ל וצ"ל דס"ל לשמואל חצות לא קבעה כו' . הן בסוגיא (דלקמן צח) דמית האב אימת כו' רבינא אמר כגון כו' וקסבר חצות קבע מוכח דלמאן דל"ל חצות כ"ז שחיטה קובע וא"כ דברי רש"י צע"ג : **תוספות** ד"ה אלא ונראה לר"י כו' ואבודת לילה דלאו אבודה כפסח ק"ח כו' כצ"ל : **במשנה** המפריש נקבה לפסחו כו' · ויפלו דמיו לנדבה כ"ה גירסת הרמב"ם ונראה דזהו מה שאמרו בגמרא וש"מ יש דיחוי בדמים דר"ל שאפילו הדמים נדחין מלהקריב מהם קרבן אלא שיפלו לנדבה והוא כעין מה שהביא המהרש"א שמלא מוגה בפירש"י אפי' לגי' ויביא בדמיו שלמים · ודלא כהתוי"ט דהש"מ דבע"ח נדחין הוא מזה :

דף צח ע"א רש"י במשנה ד"ה נתערב . ואין טעונין תנופה חו"ש ולא סמיכה ונסכים . ק"ל הא אשם שנתערב בשלמים נמי סבירא ליה לר"ש לקמן בגמרא דיקרבו אף ע"ג דכל אשם א"ט תנופת חו"ש · ואשם מצורע א"ט סמיכה למ"ד סמיכתו לאו דאורייתא ואינה אלא באקופי ידא (זבחים לג ובתד"ה סמיכה) וכן כל אשם א"ט נסכים חוץ משל מצורע ושלמים חייבים בכולם וכן דברי התוספות (שם עו ב) ד"ה אשם וד"ה סמיכה צ"ע דמשמע מדבריהם דדוקא התם משום תקוני גברא התיר ר"ש והא הכא בנתערב גם כן מתיר והיא משנה שם (עה ב) וא"ל דבכדי שלא יצטרכו לירעות הוה כמו תיקוני גברא ואפשר דעדיף דכ"מ לכאורה מהא דמקשה שם לרבה דאמר דלא התיר ר"ש אלא בדיעבד היכא דאיערב מהא דמביא אשמו ומתנה עד דשני ליה תקוני גברא שאני דז"א דהא פריך בגמרא שם (ס"ד עד) על הא דמין במינו והא בעי סמיכה ואולי דהתוספות יאמרו דר"ש מיירי בשאר אשמות ולא דמצורע · ודע דהא דמשמע שם בתד"ה וסמיכה בהא דר"ש ד[illegible] אשמו כו' . דא"ס אלא באקופי ידא וכ"כ להדיא שם (עה) בד"ה והא · סותרין ד"ע שם לעיל ([illegible] בד"ה וסמיכה דמשמע שם דסמוך סמיכה גמורה ואכ"מ להאריך : **ד"ה** ר"ש · ויקרב פסח לשם פסח כו' · נ"ל לינקוד וְיִקְרַב מבנין נפעל· ע' זבחים (עח ב) תד"ה לשם · ובמש"כ שם (ב ב') בס"ד · אבל ק"ל דהא יעבור על עשה דהשלמה בהקרבת הבכור · ומשמע דשרי לכתחלה להקריבם · ועוד לשמואל ולריו"ח לקמן (קיט ב) יש לחוש שמא יאכלו הבכור לאחרונה . וזה י"ל דאינו אלא מדרבנן ע"ש בתד"ה מפטירין וקושיא ראשונה כבר עמדו בה התוספות ביומא (כט ב) ד"ה אלא ע"ש : **ע"ב גמרא** ויביא בהמה שמינה כו' . משמע דמביא בהמה לא מצות וב"כ הרמב"ם בחבורו ולא עמדתי ע"ד רש"י בד"ה ונימא שכתב אהנך מצות : **רש"י** במשנה ד"ה אם שלו נשחט ראשון ושלהן ישרף דפסח בלא בעלים הוא · לכאורה כיון דכבר יצאו בשלו הוה שלהם כנותר הפסח ולמאן דלא בעי עקירה הוה כשלמים ששחטן לשם פסח דכשר אליבא דרבי יהושע לעיל (סב ב עא ב) וגם זה הוי עקירה בטעות (ע' ר"ד עב) ועי' בס"פ א"ד דשקל וטרי הש"ס טובא בכעין זה וציין (לעיל פט) בתד"ה ונטרחו ויתייאשו לך : **רש"י** בסוף הסוגיא ואפילו לרבי יוסי פשוט דכוונתו לרבי יוסי דלקמן

דלקמן דלא מצריך שיאמר עליו אחד מבני חבורה הראשונים אבל נהניתו בלא מטיין כלל מודה דאינו רשאי והמעיין נעיל הסתכם :

דף צט ע"א ד"ה דלא כו' . וכיפא דקתני דבעינן שיוחלק מכל חבורה לכל פסח שעתא כו' כ"ג דנ"ל והוסיף כאן על פירושו במתניתין דל"ת דלפי מאי דס"ד דרבי יוסי היא היה לן תקנה יותר קלה והוא דמחבורה אחת יתפרדו ד' לכד"ת הנשארים לכל חבורה אחד והוא יתנה עם החבורה שבא אצלם וכן הא' הנשאר לבדו על פסח שברר אם בלי הפסח טוב ואם לא ידי מבוכות משלי ונתניתי ע"ז ואיתן הד' חבורות יתם אח"כ . לכך הוצרך לטעמא שמבאר והולך ודו"ק : ד"ה מתנה ואין בם כדי להתחלק אחד לכ"פ ט' כנ"ל : בתוי"ט ומ"ת הרמב"ם ט' העתיק מתניתין ט' דה"ל כסתם. תמוה דלפ"ז היאך פסק למתניתין א דשנים שנתפרדו ט' כיון דפסק כרבי יוסי דשוחטין על היחיד וכר' יהודה דבעינן אחד מבני חבורה דוקא וע"ש בלח"מ :

פרק י ע"ב רשב"ם ד"ה לא יאכל . כדי כו' לתיאבון משום הד"מ (וכ"כ הרע"ב) ותימה שלא פירש כהאמור בגמרא לקמן (קז ב) דילמא אתי למיכל לתלה אכילה גסה ופירש בשלמו והיינו אכילה ואולי דלתאי שפירש שם דלהכי נקיט תלה דלגבא הוי אכ"ג באכילה מועטת ואכ"ג כו אינה אלא כמו שלא לתיאבון ויוצא בה וכדמחלק ר"ת בתוספות שם . והר"ן פירש כאן משום אכילה גסה כנכון : תוספות ד"ה ואפילו עני . וי"ת כו' אפילו עני שלא אכל כ"י כו' וגלג"פ עד"ז דאפי' עני דאף שיאכל סמוך למנחה מ"מ יאכל מלה לתיאבון כשמתכך כדאמר אביי (מגילה ז ב) כי נפקא מבי מר הוה שבענא כו' כפין ענייא ולא ידע :

דף ק ע"א גמרא וכר"ס מי ניחא והאמר"י ט' . וא"ת אמאי לא מבני הס"ם דלאו רבי דבריו של רבי יוסי בע"ש ודרבי יהודה בע"פ כדמתבני בכ"ד , ויש לומר דא"כ נ"ל לאמוראי למיפסק כן כיון דכבר סתם לנו רבי כך וביותר ריו"ח דס"ל הלכה כסתם משנה . ועוד דבברייתא לקמן איתא בהדיא שוין שאין מתחילין : שם שמא יראו התלמידים ויקבעו כו' . כה"ג (בברכות יח) ובכתובות (נ ב) : רש"י ד"ה ה"ג בתוס'. א"נ דסב"ג לרבי יוסי כו' כנ"ל : תוס' ד"ה מכלל . ומורי רי"ת כו' . עי' קושית הגה"ש . ותימה שכבר קדמו הרא"ש בזה בשם ר"י על שיטת הרי"ם מעראני שהיא כדברי הרי"ת והביאו גם הרא"ש . ולייפב שיטתם נ"ל דס"ל דבהתחיל בהיתר לכ"ע אינו פוסק אפילו לדאורייתא. עי' בר"ן בפ"ק דשבת בסוגיא דל"י לפני הספר ולכן שפיר מוכח מדאיצטריכו למיפסק כרבי יוסי בע"ש ועי"ש דאמ"פ מכלל דא"מ. דבהתחיל מתחילה נ"ל דבזה ודאי גם רבי יוסי מודה דמפסיקין : ע"ב ברש"י ד"ה ובוין . אע"פ שלא אכלו כו' כנ"ל : תוס' ד"ה ידי קידוש. מדפריך ולשמואל כו'. כתב הרא"ש ועוד יש לה"ר כו' וכ"ה במרדכי ע"ש . ונ"ל דל"א דהמרדכי לשיטתו בהא שפירש שם דילמא כו'. מתעקרא לכו שרגא כו' היינו דלריך נר לקידוש אבל הסעודה יכולין לאכול בלא נר ואם כן היה דעתם בודאי לאכול באושפיזא . אבל לפירוש התוספות שם דלא היו אוכלין עד למחר ודאי אין ראיה ואפילו לאו במא כו'. י"ל דדעת מסופקת לא תיקרי ע"ד ואף דלמסקנתם להשוות התלמודים נ"ל דגם לרב א"י מבית לבית אא"כ בדעתו לכך (עיין ברא"ש) ואם כן מוכרח לומר בעובדא דרבה דמיקרי ע"ד . מ"מ עתה להביא ראיה אין לנו . והגל"ח הפלה בנ"ע למסקנתם מאי מייתי הגמרא מר"ה הא לא היה דעתו לכך . נ"ל דלק"מ דהרי גם בזמנינו דרך שכ"א סועד בביתו ואח"כ הולך לגמור סעודתו בבית החתן וי"ל דגם דעת ר"ה היה כן אלא דאיתעקר ליה שרגא טרם שהתחיל לאכול :

דף קא ע"א גמרא ואף ר"ה סבר אין קידוש אלא במ"ס כו'. מכאן סתירה קצת למש"כ בברכות כז בד"ה אדרבה : ברשב"ם ד"ה והלכה כר"ש . ואע"ג דתניא העושה כדברי ב"ש כקוליהון כו' כנ"ל : ד"ה ה"ג וריו"ח. שהרי לא הסיח כו' כנ"ל : [תוד"ה דאכלו כדאמרינן בירושלמי שהיו אוכלין שם בקה"ת. הוא בפ"א דמכילתין ה"א הביאו הר"ן שם] :

ע"ב ד"ה קשיא לר"ה . פי' רש"א ואני אומר דמש"כ ברשב"ם לעיל בד"ה אבל דברים הואיל ולא בירך אהכיכן כו' הוא הוספה מאיזה תלמיד ע"פ פירוש רש"י והר"ן . וכן התוספות לא העתיקו זה ותדע דא"כ נ"ל לדחוקי במאי דאיתותב ריו"ח כיון דאמר אף יד"י יצאו וזה ודאי שלא שתו כאו"א שיעור הטעון ברכה לאחריו וא"כ הוה כדברים שא"ב לאחריהן במקומן וכן יפלו כל הקושיות שהקשו התוספות עליו אלא ברור בעיני דל"ג זה בפירושו . וע"כ הטעם בדברים הטעונים כו' הוא משום השינוי וא"כ אזדא לה קושית הרש"א דלר"ח א"כ דא"ל ברכה למפרע כיון דלקיבעא קמא הדר . וכמו דס"ל לת"ק דר"י אבל ר"ח ס"ל כוותיה : תוס' ד"ה כשהן . וכן פי' רשב"ס כו' עד דברכיתו בפס"ג . עי' רש"א ועמש"כ לקמן (קג ב) ברשב"ם ד"ה לא"ל כתד"ר :

דף קב ע"א ברשב"ם ד"ה להודיעך כחו דר"י . אבל בשא"ד כו'. ל"י מדוע ל"כ כפשוטו דהרבותא לר"י הוא דאף בדברים הטעונים כו' די"ל דלקיבעא קמא הדר לא מהני ולפירושו קשה נ"ל להגמרא לעיל לאוכוחי דמיירי בדברים הטעונים כו' מדקתני עקרו . ה"ל להוכיח מדקתני כשהן יוצאין כו' כפירושו דהכא . וכ"פ הר"ן שם באמת . ועוד ק"ל עליהן מליסנא דגמרא אבל דשא"ע ברכה כו' כשהן יוצאין ע"ב למפרע . ומה שהקשו הרש"ל ורש"א דאדרבה מה שמתיר ר"י לברך ב"פ ול"ח לברכה לבטלה . הוא כח דהתירא . לדעתי מלשון הת"ק אין טעונין משמע דאם רולין רשאין לברך וגדולה מזו תמלא בשו"ע או"ח סימן רל"א ס"ג ע"ש . ועמ"ש בברכות (יב) בתוספות : ד"ה ת"כ דר"ח . אבל בהכיא דלעיל ל"ת יין בהדיא . נראה כוונתו וא"כ איכא למימר דמיירי דוקא כשאכלו פת וכדפירוש התוספות באמת והגל"ח לא הבין כן והעלהו בצ"ע ועיין בתוס' שגם הם נדחקו ולי ה"כ דמהכיא לעיל אין ראיה לדברי ר"ח דא"ל דלעולם אין חילוק ביניהם (ר"ל בין טעונין לשא"ע ברכה כו') וכר"ש ולת"ק אף בשא"ע א"ל לברך והא דנקט עקרו להודיעך כח דר"י וברייתא דשינוי מקום נ"ב אתיא כר"י דוקא ובטעונין נמי אלא דלפ"ז יקשה מדוע איתותב ריו"ח מהך ברייתא נימא דאתיא כר"י והוא דאמר כת"ק רק דיקשה לו הך ברייתא דת"כ דר"ח אמאן תרמיה ובמש"כ יתיישב הגי' שהביא הרא"ש בשם מ"ס דר"כ ת"כ דריו"ח מקושיית הרא"ש אח"ז ראיתי שקדמוני בזה קצת הק"כ והש"ס : ע"ב גמרא אר"ה ב"ר יהודה אר"ש א"א שתי קדושות כו' כנ"ל וכ"ה ברי"ף והרא"ש : ברשב"ם ד"ה על המאור כב"ש מ"ל במסכת ברכות . וכ"א לקמן (ר"ד קו) : תוד"ה שאין . עיין רש"א שכ' דיש לחלק כו'. ובין בהמ"ז וקידוש ט' דמברכין ב"פ בפ"ה ול"ג דא"כ דאין חילוק וא"ת ומברך בפ"ה על הקידוש וכ"מ (לקמן קג ב) ברשב"ס ד"ה וא"ר יקנ"ה ושם בתד"ה רב אשי בשם הירושלמי וכ"כ המ"א סי' רע"א ס"ק ע"ז : ד"ה מיתיבי . ודרך הש"ס להקשות ממקום שמוצא לתרץ כה"ג כתבו (בב"ת קמו ב) ד"ה אמר ואינו מביא אלא דבר שיכול לדחות ט'. ע"ש ויותר מזה כתב הרא"ש בפ"ק דסוכה סי' טו ועמש"כ (במו"ק י) :

דף קג ע"ב רשב"ם ד"ה לית הלכתא כתד"ר וכיון דאמר ה"ל ובברך אסור למישתי עד לאחר בהמ"ז . מבואר להדיא כמ"ש הרא"ש בשמו ס"י ודלא כמ"ש התוספות בשמו (לעיל ר"ד קב) עד דברכיתו בפס"ג וד"ז נעלם מהרש"א שם : ד"ה אלעתים והא דקאמר רבא נ"ג כו' כנ"ל זמלת ליה נ"ל למחוק ור"ל לאפוקי מגי' לא סבר ליה למר הא דקאמר רבא אבוקה כו' ועיין גי' הרי"ף: תוספות ד"ה ר"ח וי"ל דהגדה והלילא נמי הוי הפסק כו'. נ"ל דזהו לשיטת הרי"ט (לעיל קב) בתד"ה ועקרו אבל למאי שדחו שם דבריו גם בכאן אצ"ב על כוס ב' ועל כוס אחרון וכ"פ הרא"ש סימן כ"ד : בא"ד וגם נראה לברך אחר כל ד"כ עה"ג כו'. לכאורה זה סותר למש"כ בדבור שלפניו (ולעיל קא ב) בד"ה כשהן :

דף קד ע"א גמרא מ"ד מע"פ כו' לא בעי למימר כו' . משמע דאי בעי מצי למימר וכן הרשב"ם כתב והכי עבדי' לאפוקי נפשין מפלוגתא ולכאורה קשה הא למ"ד מע"פ הוה זה הפסק ולא יהיה מע"פ סמוך לחתימה וי"ל דזה הוה שפיר מע"פ גם כן דבין קדש לקדש הוה מעין בין קדש לחול אבל איפכא לא הוה מעין וכן בעז"ה ועיין בר"ן : שם א"ה בין יום השביעי כו' נמי מעין חתימה הוא . מכאן ראיה דהלכה כשמואל ולא כפומבדיתאה וכ"פ הרי"ף והרא"ש ודלא כהר"ן שכ' דלא פסיקא לן כו' : ברשב"ם סה"ע ד"ה שמואל וד"ה ולית שברים ע"ב נ"ל בד"א ע"ש בחולין: תוד"ה בין ה"נ המ"ל הא ל"כ ול"נ דקדוש והבדלה הם שמות נרדפים ותשמעות א' להם לשון פרישה והבדלה עיין רש"י ר"פ קדושים ולשון קדש נמלא לרוב במקרא על שבת והוה כמו דכתיב ביה הבדלה ועיין רא"ש סימן י"א דמשיב ואת יום השביעי משיס"ת קדשת להבדלה וע"כ מטעמא דאמרן :

דף קה ע"א ברשב"ם ד"ה ולא אמרן אתחולי לא כו'. עיין רש"א ול"נ דהרשב"ם דייק נמי מדקאמר ליסנא דלית לן בה (ולא בקיצור לא כדלעיל) משמע שאין טוב אשם אפילו לכתחלה : תוס' ד"ה קמיה דעולא אמר נמי כו' בלא חתימה . ק"ל דא"כ פליג עולא על כל הני תנאי דלעיל ותוסס בסדר בראשית כו' : ע"ב ד"ה מ"מ תמני. עיין (לעיל קב ב) בתד"ה מניחו שכתב לפירוש הל"כ ואע"ג דמפסיקין להבדלה כו' הא דקאמר הכא מניחו לאחה"מ לא שמותר לאכול כו' ע"ב והרש"א נראה דאישתמיט זה ונראה דהרא"ש אטעיתיה שכתב על הא דאמיתר בת עוות (לקמן) מתמיה דר"כ דס"ל להברייתא דהבדלה אינה קובעת : ד"ה מ"מ המבדיל וי"ל משום דאיכא כו' דא"ל להבדיל בשניהם כו'. נראה כוונתם ואם כן מאי אולמא הך ברייתא מהסיא והרש"א הביא כוונתם ע"ד אחר : ד"ה מ"מ ברכה . עיין רש"א שכ' דאף לר"ג אין מזמנין עה"פ ואשתמיטתיה דברי התוס' (בברכות ס"ד לז) שכ' להדיא דלר"ג מזמנין עה"פ ומ"מ אי לא הוי טעונה כוס ביחיד י"ל שלא ישתו האחרים כמ"ש התוס' שם :

דף קו ע"א ברשב"ם ד"ה לענין גיטין או ע"מ שתתנס לי קודם השבת . לכאורה כמ"כ אם נתנתם לו קודם דמהני ועי' ברא"ש ס"פ מי שאחזו : ע"ב תד"ה מקדש וכן היא בירושלמי כו' דלא אתי למעוטי אלא כשאינו חמר מדינא . הרש"א תמה דא"כ הבדלה נמי לא ע"ש ואין כאן תימה כלל דהא לקמן בגמ' דידן נמי הוה סבור למימר קדושי הוא דלא הא אבדולי מבדלינן ואיכא למימר דהירושל' סובר כן באמת וכ"ה ברא"ש שם ולפלא על הרש"א שכתב וכ"ה ברא"ש ונהפוך הוא ואולי דלשונו נבי הא דדמי לראיית ר"ת מהירושלמי איכא למימר ה"פ מבדילין בלא יין על דבר שהוא חמר מדינה אטעיתיה : ד"ה שבקיה דרב הונא תמיה דרב הוה אמר שמעתתיה. שמש"כ על הרא"ש בפ"א (דעירובין סז) :

דף קז ע"א גמרא נפנה תו איקלע לאתרין כו' אייתינא שיכרא כו'. לכאורה הא כבר בתו בזה איפתקד ולא רלה להבדיל עליו וי"ל דע"כ הם היו רגילין להבדיל עליו ולכן בשנה א' דימו שגם הוא יבדיל עליו והביאוהו לפניו אך הוא לא הבדיל עליו והם שכ"ז לא שנו מנהגם והבדילו עליו והראיה שלא אמרו אלא בת עוות אבל הם הבדילו עליו ואכלו ולשנה אחרת אייתוהו לפעמים להבדיל כמנהגם ולכן נ"א כאן אייתינא ליה כבפעם הא' ואף שברי"ף והרא"ש איתא גם כאן מלת ליה אולי ט"ס הוא : שם גפא תיניה ר"ה מר"ת. נ"ל בהיפך ר"ת מר"ה וכ"ה ברא"ש ועיין הקדמת הס"ד : שם אמגנ"י אגא תניגא נס ט'. כה"ג אמר בקדושין (מד) : ברשב"ם ד"ה מליסר ושא לשון תסר. נ"ל דנ"ל שבר וכן פירש רש"י באיכה על פסוק מגנת לב וברש"ל נראה ג"כ שיש ט"ס ונ"ל מגירה : ד"ה מקדש אשיכרא. כ' הרש"א דאם ט' הוא חמר מדינה והוה שרי לקדש לכ"פ ע"ש הן הרא"ש כ' בשם הרשב"ס על כך בעיא דר"ת מר"ה מהו לקדושי אשכרא היכא דהוה חמר מדינה ומסיק דאנ"ק יתיב"ב ובאמת מלשון הרשב"ם שלפנינו אין הכרע דלא כתב שאין יין בעיר אלא שאין יין וי"ל דר"ל עת ט מלוי כ"כ וכת"ק בדבריו ד"ה ש"ת תלתא א"כ מלתא דפשיטא כו' וכ"ת מדברי התוס' לעיל ד"ה מקדש אריפתא שכ' ובחמר מדינה פשיטא דמבדילין ט' ואם לא היה כן דעת הרשב"ם לא כתבו כ"כ בפשיטות נגד דעתו : ע"ב ד"ה או דלמא דבתפא שעות ומחלה הוא זמן ט' כנ"ל : ד"ה אלא א"ת משב שעות ואילך ט' כנ"ל ותיבת ומחלה מ"מ : תוס' ד"ה דילמא ועוד י"ל ט' כיון שקיים מלות פסח כו' דאכ"פ לא מעכבא וכ' הרש"א דלפ"ז א"ש בפשיטות מאי דנקיט הש"ס משום מלה ט' ע"ש ול"נ דהא במלה אינו עובר רק על מ"ע בשוא"ת וזה בפסח נמי אף דקיים מלות שעייתו לאפוקי מכרת מ"מ ביטל מ"ע דואכלו אכ"ב אתנס עכ"ז יש חילוק דבמלה ביטל מלותה לגמרי ובפסח עיקר מלותו קיים רק עבר על פרט אחד :

דף קח ע"א גמרא [אמרי לה להאי גיסא כו'. בגה"ש כאן ובשבת שכח לציין סוף גיטין (סז ב) ובב"ב ליין כהוגן] : שם אשה אצל בעלה נ"ב הסבה. ברי"ף והרא"ש ליתא תיבות אצל בעלה וכ"ל מפירוש הרשב"ם ועיין בהגר"א ז"ל סימן תע"ב סק"ו : ברשב"ם ד"ה דהכיא שעתא הגדה שס"ד ואח"כ מה"ד הפתא : ד"ה כמורא שמים דכתיב ט'. עמש"כ באבות במשנה ג : תוס' ד"ה נימא. אבל לכתחלה אסור משום ל"ת על חמץ . לכאורה מנ"ל דהכתוב בא להזהיר מלשחטו עד ו' שעות שהוא זמן ביעור לכל דילמא לא בא רק להזהיר שלא ישחטו על חמצו (עיין לעיל ס"ב ברש"י) ויכול כ"א לבער חמצו מבוקר וישחוט את פסחו אבל דבריהם מתפרשים עפ"י דברי רבא (לעיל ה) ותניא כוותיה וכמו שבארו שם בתד"ה זמן ע"ש אמנם בירושלמי איתא דיב"ב אוסר באמת לאכול חמץ כל היום והיינו מקרא דל"ת על חמץ וכפי שיטתו הביאוהו המלחמות והר"ן בפ' ואלו עוברין : ע"ב גמרא קתני מיהת כדי רביעית כו'. עיין רשב"ם ותוספות שנדחקו ולעד"נ דקס"ד דשמואל דקאמר כדי מזיגת כוס יפה דהוא רובע רביעית היינו אפילו אם אינו מוזגו אלא שותהו חי כיון שיש בו שיעור שיכחיל על רביעית אחר המזיגה די בזה ובברייתא תני רביעית בין חי בין מזוג דמשמע דאף ילו שותהו חי בעינן שיעור רביעית ומשני אידי כו' וה"ל דכוונת שמואל הוא נמי דוקא שימזגנו ויהיה רביעית בפועל : שם רי"א לריך כו' ומראה יין . עיין בב"ח ולגל"פ עפ"י הא דא"כ בר"פ המוליא דלחזותא אינו אלא ב' חלקי מים והכא מזיגה היא ג"א מים וקאי על הא דקאמר ת"ק אחד מזוג דמשמע שכתם מזיגה שהיא ג"א מים ולדידיה אינו אלא בב"א מים משום חזותא : שם הכל חייבין בארבע כוסות כו' ואחד נשים. לכאורה ה"ל להש"ס לסייע מהך ברייתא לריב"ל לעיל ועמש"כ (בברכות כו) בשם הרמב"ן והכא י"ל עוד דאיכא למידחי דהכוונה בכאן אינה אלא לחייב את בעליהן ליתן להן דומיא דתינוקות וכמו שאמר אביי לענין שמחה (בקדושין לד ב) : תוספות ד"ה אחד והא דנקט שא"פ קודם פירשו כו'. הב"ח הקשה דהא שם כ' דהיכא דאיכא פלוגתא דרך להזכיר הפשוט קודם והכא משמע לכאורה דר"י פליג על חדש ונ"ד דכוונת התוס' שם אינה אלא אם דעת החולק נזכרה מקודם : ד"ה ואת . אך קשה כו' והא איכא ט' כוס של ברכה אם נאמר דבה מ"ז א"ע כוס ביחיד עיין לעיל קה ב' תד"ה מ"מ ברכה לא יקשה זאת : בא"ד וה"כ מיירי בברייתא דמלרכה רביעית עם המזיגה כו' אבל לבתר דשני קאי שפיר ארביעית . המדקדק בתיבות אלו יראה להדיא שכוונו גם ליישב הל"ע דהרש"א והוא דלפי' הא' גם לתירולא פירוש דרביעית דברייתא היינו חי ואחד מזוג קאי אשתיה אבל לפירוש דהשתא להס"ד הוה פירושא הכי אולם לתירולא כדי רביעית דברייתא קאי נמי אמזוג :

דף קט ע"א ברשב"ם ד"ה קליות. נפל טעות בהעתקת המשנה דתרומות ע"ש במקומה ונפלאתי על בעלי הגהות שפתקו בזה : ד"ה רביעית ש"ת וכגון רביעית שמן לרקיקי נזיר דאיכא דיליף לה מקרא במנחות ע"ש דר"ע הוא דלמד כן לחלות ולרקיקי תודה לשניהם יחד רביעית ומשניגן מינה גם כן לחור"ק נזיר כפירוש רש"י שם במשנה ול"י מדוע פירש דוקא לר"ע הלא אפילו לראב"ע שם דס"ל דהלל"ת הוא נמי כמו דחשיב רביעית יין דנזיר דג"כ אינה רק הלכה ועיין (נזיר לח) : תוס' ד"ה שנאמר ושמחת. עמש"כ בסוכה (כז ב) : ד"ה רביעית ופעמים יוקח חלק שניה עשר כ"כ דנ"ל : בא"ד והלבעיים על אלבעיים מרובעות מדבריות נכנסות כו' עגולות ציפוריות. עיין ברש"א ביאור דבריהם ולכאורה תמוה דלפ"ז אלבעיים על אלבעיים מדבריות הנכנסת באלבע וחלי פחות ד' שתותי שתות על אלבע וחלי פחות ד' שתותי שתות ליפוריות ואלבעיים על אלבעיים ליפוריות עגולות הם אלבעיים על אלבע וחלי ליפוריות מרובעות וא"כ נפיש טובא שיעורא דירושל' וי"ל דזה פשוט דהאלבעות לא נתרחבו בפועל בירושלים ובליפורי רק דשם הוסיפו שתות על המדה ומ"מ חשבוה לפי חשבון אלבעות שהיה בה מקודם וע"כ ממילא נתרחבו האלבעות כמו כן אולם כ"ז בגובה ר"ל אם הוסיפו שתות בגובה המדה אז ע"כ גם באלבעות אשר על ידיהם נחשבה הגובה גם כן נתרחבו שתות אמנם אם הוסיפו שתות ברוחב המדה מלד אחד הרי לא נתרחבו האלבעות שתות רק באותו לד שהרחיבוה ואם עשו אותה הוספת שתות בב' לדדי המדה בכדי שתהא מרובעת שוה הגלעות אז ע"כ לא נתרחבו האלבעות רק חלי שתות (עוד מעט פחות מפני מילוי הקרנות) ולכן לעיל בגובה הכוס פירשו להדיא תוספת שתות על האלבעות וכאן ברוחב סתמו דבריהם משום דבב' הלדדים לא נתרחבו רק חלי שתות בינה זאת וכוון בעז"ה אח"ז מלאתי שנשאל בזה בתשו' חת"ס חא"ח סימן קל"ג ויסובו לא נתאור בעיני : בא"ד ועוד מפרש דבירושל' איירי כו'. עיין מה שהקשה הרש"א ושרי ליה מאריה כי החשבון מכוון מאד הגע עלמך אם היה לפנינו כוס שיעורו בגובה ורוחב כגמרתינו ונעשה סביבו עגול בגובה קומתו יהיה מחזיק רביעית ומחלה וא"כ כשתסיר אחר כך ממנו שליש גבהו ישאר רביעית מכוונת ועוד שנה במחכ"ת דחשיב שליש הרוחב מלגאו והוא באמת שליש מלבר שהוא חלי מלגאו ואני חושש לתלמיד טועה. והפייט הואיל ואייתוהו התוספות לידן איתא ביה מלתא והוא דשם לעיל כ' וכל עוטר שבעת רבע וכלה. כלה זו איני יודע מה היא ולמיעוט בקיאותי לא נמלא לה שם בין המדות הנזכרות בתלמוד ונראה לי דט"ס הוא ול"ל ועוכלא והיא אחד מה' ברביע (ב"ב ריש דף ל' ע"ש) ועתה לא ותשוב ותמלא החשבון מכוון או שהוא קיצור לשון להבליע הע' כמו ר' זירא בבבלי בירושל' ר' זעירא [ובערוך ערך מדן פי' דהעיין מובלע והוא כמו מעדן וכ"כ רש"י בפירוש התורה (בראשית ל ל"ח) דלה כמו דעלה כו' ובגיטין (ר"ד ל"ז) בוטי אלו העניים דכתיב והעבט תעביטנו : ע"ב גמרא ארבעה כסי תקינו רבנן כל חד וחד מלוה באפי נפשיה הוא . מכאן נ"ל דד' כוסות אין מעכבין זה את זה ואם אין לו אלא שלש ישתה כולן] :

דף קי ע"א גמרא אמאי נמלך הוא. פי' ואמרינן לקמן ע"ב נמלך אין בהם משום זוגות : שם דילמא חלים ומתרעי. נל"פ ויחלה כמו קלירי ומריעי שכיב מרע : שם דמו ברחשו . הוא לישנא דקרא (יהושע ב יט) ועפרש"י (נדה י"ז) : שם ואמ"ד עשרה כו' היכי כו' ותקנו כו' לידי סכנה . ק"ל הא לקמן ע"ב אמר דלענין כשפים מיהא חיישינן וא"כ מ"מ יקשה דהא לעיל פרכינן על הד' כוסות היכי מתקני ט' ופירש הרשב"ם והתוס' דאפילו כו' קפריך משום חששא דכשפים : שם דרבא אפקינהו לרבנן בד"כ . לכאורה אכתי ה"ל למיחש לכשפים עיין רשב"ם וי"ל ע"פ הא דאיתא (בחולין סד"ז) אין עוד מלבדו אפילו כשפים כו' שאני ר"ח דנפישי זכותיה ולא פריך אלא על תקנה שהיא לכ"א ועוד י"ל ע"ד שכתב הרא"ש בסימן כ"ה במשנה בשם ה"ר יונה : [שם פרח פרחייכי . נ"ל דרשב"ם היה גורס פרכייכי בר"ף] : ברשב"ם בסה"ע אשר אתנה מגדדות כו' כנ"ל :

ע"ב גמרא כל יומא הוה אזיל כו' קא עבדא ליה כשפים כו' כנ"ל : שם חנות אין בהם משום זוגות . ק"ל דתיפוק לי דנגמרו בידי אדם לפי' הא' של הרשב"ם ואף לפירוש הב' קשה דמלוקת כוסות הוה כמו קערות דבשלמא ד' כוסות דפסח כיון דחכמים תקנו לחלקם דוקא כדאמרינן (לעיל קח ב) שאמן בב"א ידי ד' כוסות ל"י לא מיקרו נגמרו ביד"א וכן עשרה של בית האבל : ברשב"ם ד"ה אספרגוס מכרוב ומיין . עיין (ברכות נא) דעושין גם משיכרא : ד"ה כל המחובר לו דתנן מפץ הע"ה מתמלת וע"ז כו'. לפנינו הגי' בכלים העור הע"ה מפץ וע"ז ועיין במעילה ס"פ קדשי המזבח (ובסוכה יז ב ובשבת עו עט) :

דף קיא ע"א גמרא מתקטלא בחן קבל כנ"ל וכ"ה בע"י וכ"כ מפירוש רשב"ם ויתכן לפרש דחן שם שד כדאמרינן בת"ר נשא פי"ב מחן יעוף יומם אכ"ב יש מזיק שהוא פורח באויר כעוף וקוטב כחץ וניפנה ג"כ בפרשה תלא ומדכתיב יעוף יומם מכלל דאיכא נמי חץ לילה דומיא (דלקמן ע"ב) תרי קיטבי הוי חד מקמי טיהרא וחד מבתר טיהרא ט' דבתר טיהרא קטב ישוד לסרים שמיה וקבל הוא לשון חשך : שם מאן דפגע באיתתא בעידנא דסלקא מט"מ ט' . בגיון כגרי"ב

הגרי"פ בתוספות ב"מ כ"ד ע"ס וצ"ל פ"ד ועיין (לעיל קי) בתד"ה האי : **ע"ב מהד** כתמוז עד שיחסר ניה ודאי שכיחי תמן ואילך ספק כו' ובמדרש איכה איתא כל רודפיה השיגוה בה"מ כו' מי"ז בתמוז עד ט"ב שבהם קטב מרירי מצוי כו'. וכן בפרשה נשא שם ומרירי שולט מי"ז בתמוז עד ט"ב : **ברשב"ם** ד"ה [שעתא קיימא לך פשיר אתה. כדלעיל (מט) ולקמן (קיג)] : **שם** ד"ה תשתכחא. והלב עשב שתיחס בו יהושע אה"א. הוא (בב"ב נו) :

דף קיב ע"א

גמרא עשה שבתך חול וא"ת לבריות עיין לקמן קיג תד"ה עשה : **שם** אל תשב בגובה ש"ע ותשנה עיין פירש"י ורשב"ם ובסה"ד שליין בגה"ש ולשון רש"י (בסוכה מט ב) ד"ה אתוקי ירכיך ולא להיות יושב ושונה בגובה ש"ע כו' : **ע"ב** אוכל פירות ולו שכר נושא אשה ולו בנים כ"נ דצ"ל: **שם** מעיקרא הוו שכיחי כולי יומי כצ"ל ביו"ד :

דף קיג ע"א

גמ' ולא תימא כו' וסגיא בי מילתא כ"נ דצ"ל בנ' : **ע"ב** והיודע עדות בחבירו וא"מ לו. עיין (ב"ק נו) : **שם** שלשה שונאין זא"ז כו'. והחברים עיין במה שמליין הגרי"פ ועפ"י הנסיון יל"פ אותן בנ"א שהם בחבורה אחת של איזה מינוי ושררה או שהם שותפים במסחר מפני שעל הרוב אינם מסכימים לדעה אחת מה שחפץ זה ימאן חבירו ולכן באים לידי תגרה ושנאה : **שם** [ואל תדברו אתת. הוא כדאיתא בב"מ (פו ב) לית הימנותא בעבדי] : **שם** הוא רי"ל בן אלעזר כו'. תהר"ן פ"ג דסוכה על הא דתני רי"ל ב"א ניטלה בוכנתו מוכח להדיא דהיה גורם כאן בן אלעזר וכ"ה גי' היוחסין ודברי הר"ן הללו נשמטו מהסה"ד : **תוספות** ד"ה שרצה וא"ת כו'. מה כפייה יצר שייך כו'. לעד"נ מפני שהיצר מסיתו שלא לטעון עמו :

דף קיד ע"א

גמרא וסימנך שמעוני אחי ועמי. כ"ה הגהת הגרי"פ והוא כתוב בד"ה (א' כח ב): **במשנה** עד שמגיע לפרפרת הפת. עיין בר"ן בשם הרמב"ן דהמצה גופה קרי הכי לפי שהיא עשויה רקיקין ועיין (לעיל ר"ד לו) דלר"ה שרי בעובי טפח ועמ"א סימן ת"ס סק"ד ולעד"ד יל"פ מפני דמצוה בפרוסה (לקמן ר"ד קטז) והוא מלשון ויפרפרני עתוי"ט : **שם** אע"פ שאין חרוסת מצוה פי' וה"א דאסור משום דאתי חרוסת דרשות ומבטל חזרת דמצוה קמ"ל עיין תוספות : **ברשב"ם** ד"ה אקיקלי על אשפות העיר כו' כצ"ל כברש"י : **ד"ה** וכבר קדש היום דמשקבלו עליו או מלה"כ כו'. כצ"ל וכ"ה בפרש"י בברכות : **בסה"ע** ד"ה מלה וחזרת וחרוסת וכ"ת כו' כצ"ל : **תוספות** ד"ה צריך. עיין רש"א ואם כוונתם להוכיח מהא דלי"ק הכא אלא שצריך לנהוג בו כבוד והתם קאמר דקראו רבו הא גם שם קאמר הלומד כו' צריך לנהוג בו כבוד אלא מאי א"ל למימר דה"ט דדוד משום שלמד ממנו שני דברים א"כ ה"נ יש לחלק כן ויותר ה"ל להוכיח מהא דשם קאמר אפילו אות אחת ויליף מדוד והכא קאמר דוקא דבר אחד ויליף מקרא אחרינא : **ד"ה** הביאו שהרי אין מביאין השלחן עד אחר קידוש. הוא (לעיל ק ב) ע"ש : **ד"ה** מטבל ואין זה ראיה דהא כו'. עיין בתוי"ט שפירש בכוונת הרע"ב (שהוא כלשון הרשב"ם) דהוכחתו הוא משום דברישא לא תני חרוסת כמו דתני חזרת וכ"מ לשון הרא"ש ולפ"ז נדחית דחיית התום' והתוי"ט אעפ"כ העתיקה ול"ד במחכ"ת ומש"כ עוד שם בשם הרא"ש משום דטבול ראשון אינו לחיוב אלא להכירא כו' המ"ל עוד משום דאינו דוקא בחזרת : **ע"ב** [**רש"י** ד"ה סילקא וכ"ש שני מיני בשר. וכ"כ התום' והר"ן ולכאורה יל"פ דדוקא נקיט ולאפוקי בשר כדי שלא יהא נראה כאוכל קדשים בחוץ כדלקמן (קטו ב)] : **ברשב"ם** ד"ה דלמא הא קמ"ל דאיכא נמי היכר לתינוקות הס"ד ואח"כ מה"ד אבל במרור לחודיה כו' ככ"ל דצ"ל : **ד"ה** אע"ג שטיבל בחזרת מצוה להביא כו' מה"ת כו'. ל"ד דהא מרור בזה"ז דרבנן (כדלקמן קטו וקכ):**ד"ה** אפילו דג ובילה והיינו רבותא כו'. לכאורה מתני' היא רפ"ב דבילה ושוין בדג ובילה שעליו שהן ב"ת ולפמש"כ הב"י בשם הרמב"ן בסימן תקכ"ב דקל הוא לענין עירוב וכן אפילו רש"י בפ"ד דתענית במשנה שכ' דגם לענין עט"ב מיקרי ב"ת לא למדו אלא מכאן ע"ש אבל באמת י"ל דלא קאי האי אפילו אדר"ה שלפניו (דחזקי' הוא רבי' דריו"ח ור"ה הוא תלמיד דרב) אלא אמתני' ולאשמעינן דל"ב בשר דוקא ולאפוקי מסברת רב יוסף ועמש"כ (חולין לו) :

דף קטו ע"א

גמרא א"ע על הלל שהיה כורכן בב"א ואוכלן שנ' ע"מ ומרורים יאכלוהו. הא דלא מייתא קרא דפ' בא ואכלו אה"ב וגו' ומצות על מרורים יאכלוהו דמשם לא מוכח אלא על פסח ומרור ביחד אבל מצה לא שמעינן מינה ומקרא זה משמע שפיר על שלשתן וגלי לן בפ"ש וה"ה לראשון עיין לעיל ל"ו ובתום' שם וטעם שינוי הלשונות נ"ל דבפ"ר אף מי שאינו עושה פסח מ"מ חייב במצה כמו בזה"ז לרבא בסוף מכילתין וערל וב"נ וטמא ושהיה בד"ר לכ"ע שם להכי כתיב ואכלו אה"ב וגו' ומצות ופי' דיאכלו הבשר וגם יאכלו מצות דואכלו שב על תרווייהו (ובזה מיושב קושיית הש"א בח' ק' על הרא"ש דהא בעינן קרא דבערב תאכלו מצות לשיעורא דכזית ע"ש דזה כבר שמעינן מן ואכלו דקאי נמי עליה) אבל מרור אינו חובה אלא לפסח וכדחזינן דבזה"ז אינו אלא מדרבנן ומה דאיתא שם אבל אוכל במצה ומרור נ"ל דתיבת ומרור אשיגרת לישן הוא כמו דאמר בכ"מ גרושה וחלוצה (עיין תוי"ט בפ"ט דיבמות מ"ג) לכן כתיב על מרורים יאכלוהו פירוש לפסח אבל מרור בפ"ע אין בו חובה כלל אולם בפ"ש דגם מצה בפ"ע אין מצוה כלל רק שחיובם ר"ל דמצה ומרור באים בגלל פסח על כן כתוב שם על מצות ומרורים יאכלוהו וזה למדתי מדברי רמב"ן פ' בא : **שם** יכול יהא כורכן כו' ת"ל על מו"מ יאכלוהו. נ"ל דדיוקו מדלא כתיב עם מו"מ עיין רמב"ן שם ובדברי רשב"ם נ"ל דתיבת אותו ט"ס וצ"ל מדלא כתיב יאכלו ואכא ידענא כו' וכה"ג דרשינן (לעיל לו) תיבת בו • ממנו. אך מש"כ דכתיב לעיל ואכלו אה"ב תמוה דזה כתיב בפ' בא ועמו"מ יאכלוהו כתיב בפ' בהעלותך : **תום'** ד"ה מתקיף והתם ל"מ מאכלו בל"מ כו' • עיין מהרש"א ול"נ דכוונתם דלהכי לא מייתי התם סייעתא לרבא מהך דאכלו בל"מ משום כו' ושם כל הקושיות על רבא ולא על דשלחו ליה לאבוה דשמואל : **ד"ה** והדר אע"ג דהגדה הוי הפסק כדפירש לעיל. הוא בק"נ ב' בד"ה רב אשי : **ד"ה** אלא אמר"א שהרי טוב להגיה הברייתא לחסר אפילו כמו כו' כצ"ל : **ע"ב** **רשב"ם** ד"ה כרכן שניהם יחד בסיב כו'. לכאורה אפילו כרך אחד אחד בסיב ל"י דזה גרע. מבלע מצה מפני חלילה או מפני שאין דרך אכילה בכך כמ"ש הר"ן : **ד"ה** ואין עוקר אה"ש בשעה שאומר הגדה כו' כיון דל"ת למימר פסח זה ואם היה מגביהו כו' כצ"ל ועיין לקמן שם בפירושו :

דף קטז ע"א

[**במשנה** הלילה הזה כולו צלי. לכאורה תמוה וכי לא יכול לאכול קודם אכילת הפסח בתוך הסעודה בשר מבושל חולין ג"כ או שלמים מבושלין (עי' זבחים לט ב) וצ"ל משום דתני לעיל (קיד) במשנה הביאו לפניו כו' ושני תבשילין (והם זכר לפסח ולחגיגה) ובמקדש היו מביאין לפניו גופו של פסח וזה נ"פ דגם החגיגה היו מביאין עמו (והא דלית לה משום דלרבנן דב"ת אינה באה בשבת ובמרובה ובטומאה לכן לא פסיקא ליה למיתנא ואע"ג דכאן סתם כב"ת ל"ק דהא גם לעיל (סט ב) סתם דלא כוותי' וכש"כ לפירוש התוספות לעיל (נט ב) ד"ה בי"ד בסופו דגם לב"ת אינה דוחה שבת א"ש אף לדידיה) אבל שאר צרכי סעודה לא היו מביאין עד זמן האכילה עצמה לכן לב"ת שפיר שואל הבן הלילה הזה כולו צלי שאינו רואה לפניו עה"ש רק הפסח והחגיגה שהמה צלויים אבל לרבנן הרי גם החגיגה לפניו שהיא יכולה להיות מבושלת ובזה א"ש נמי מה שדקדקו קצת מפרשי הגדה מדוע אינו שואל על ד' כוסות כיון שאינו רואה כולם לפניו] : **רשב"ם** ד"ה אנו מטבילין כו' כצ"ל :**תום'** ד"ה כולו צלי. כה"ג כ' (בב"ב קסט ב) בד"ה בחזקה ואכי (בסוכה כד) ע"ש : **ע"ב** **במשנה** מן הפסחים ומן הזבחים • עי' הגהת הגרי"פ דצ"ל בהיפך ולפלא שהעלים עין מהתוס' בסד"ה הי"נ ונאמר: **גמרא** צריך שיאמר ואותנו הוציא משם. הוא לשון הכתוב (דברים ו): **ברשב"ם** ד"ה בשר שהיו אבותינו אוכלים לא יגביה כו' כצ"ל : **ד"ה** בעבור מצה ומרור ור"ש ור"י גו"ש ל"ג. לכאורה ה"נ דגם רשב"י לא מגז"ש גמיר אלא דה"ק דכמו דדרשינן זה דשם למעוטי סומין ה"נ דרשינן זה דהכא : **ד"ה** וחותם בגאולה וד"ה כן יגיענו צ"ל בד"א : **ד"ה** הללויה תיבה אחת כגון תחתיה הוא בתהלים פו הגזרה והבניה ביחזקאל מא : **ד"ה** על כל פרק על כל רגל כו' כצ"ל : **ד"ה** ד"א כו' דכתיב ביה עד יום גלות הארץ : **ד"ה** וישראל אומרים לפניו ל"ג ככ"ל דצ"ל : **תום'** ד"ה וחותם. עיין רש"א שכ' דלר"ט חותם בגאולה דת"ק היינו דמסיים בסופה גאל ישראל משמע דלר"ט חותם ג"כ גא"י רק שאינו מזכיר ברוך וז"א אלא דלר"ט וחותם בגאולה דת"ק היינו דחותם ההגדה בגאולה וכ"ה ברשב"ם להדיא וע"ע (לקמן קיז ב) ברשב"ם ד"ה והלל ואפשר דט"ס בדברי הרש"א :

דף קיז ע"א

גמרא א"ת מור עובר אלא מר עבר. אולי צ"ל מר בער ור"ל דהמחליף זאת ואינו עושה כן (מלשון כמר דשחוטה חולין לד) והיה לבער מלשון ולבנון אין די בער וחיבת מר משמש למעלה ולמטה (עמש"כ בק"א להט"א סוף ר"ה ד"ה מאי עבידתיה) או י"ל דדריש באלו כתיב מלא או קודם תיבת עובר ע"ד שכ' התוי"ט בפ"ג דדמאי מ"ב ד"ה שאינו : **שם** רבי יהודה אומר יהושע וישראל אמרוהו. לכאורה הנ"ל גי' העי"י רבי יהושע אומר יהושע כו' עקריה דאיך יקדים את רבי יהודה לתנאי ר"א התודעי ורא"ע הקודמים לו ועיין ב"מ (ד ב) בתד"ה אין הכי בסופו. שוב התבוננתי דאולי סדרה הברייתא לפי סדר אומרי ההלל עפ"י דעותיהם : **תד"ה** שעומדין ולפ"ז אנו צ"ל כי הללויה כו' כצ"ל : **ע"ב** **גמרא** אר"ז דקידושא אשר קדשנו במצותיו וצונו. ברי"ף ורא"ש ליתא תיבת וצונו : **שם** וצריך שיזכיר יצ"מ בקידוש. ופירש הרשב"ם בין בכוס ובין בתפלה וצ"ע דאין בנוסחתנו בתפלה של שבת זכר ליצ"מ : **ברשב"ם** ד"ה מאי לאו אבל אליבא דב"ה כו' לא פליגי כו'. נראה דתלת כו' שבדבריו צ"ל קודם לא פליגי : **ד"ה** והלל שחותם כר"ע דמתני' הס"ד ואח"כ מה"ד גאל ישראל שמספר כו' ועיין הלשון ברש"י שברי"ף : **ד"ה** דאפטרתא וכו' ור"ש היה אומר כו' ותרי חתימות כהדדי לא שייך בתפלה • לכאורה סתירה לזה ממס' תענית רפ"ג על התחיסית ט' ברוך כו' שומע תפלה ובה חתמינן ג"כ ברכת שמע קולנו : **תד"ה** למען • ואולי יל"פ עפ"י הא דאיתא בש"ר פ"א בפסוק וירא בסבלותם שמשה תקן לישראל לנוח ביום השבת וזכר ליצ"מ היינו עבודת מצרים עיין מהרש"א • [ועכל"פ דזכר ליצ"מ שב על למקראי קודש דסמיך ליה ור"ל דשבת נאמרה תחלה להם אף שהם זכר ליצ"מ שגדולה מאד שבא וזרונה כפולה ומכופלת בתורה ובנו"כ] :

דף קיח ע"א

גמרא מהיכן הלל הגדול רב יהודה כו' כצ"ל : **שם** קשין מזונותיו ש"א כפלים כו' ובמזונות כתיב בעצבון • וכה"ג דרשו (בחלק קה) בלעם חגר ברגלו א' כו' שפי שמשון בשתי רגליו שנאמר שפיפון (ובב"ב פח ב) קשה עונשן כו' שזה נאמר בהן אל וזה נאמר בהן אלה מכל אלו נראה לכאורה סתירה למש"כ המדקדקים דאותיות האמנתי"ו ניתוספות לפעמים להקטין הענין עי' נה"ת ביו"ד לאותיות:**שם** שנאמר מהר נועה להפתח. וכתיב בתריה ולא ימות לשחת : **שם** לא לנו כו' אמר חנניה כו'. עיין (לעיל קיז) רע"א חנניה כו' הם אמרו כו' : **ברשב"ם** ד"ה וריו"ח נשמת וקבעוהו לאחר הלל הגדול שצריך לאומרו כו' כצ"ל : **ד"ה** המקבל לה"ר ותאמינו על חבירו ומיהו אע"ג כו' • כצ"ל וכ"ה בעי' : **ע"ב** **גמרא** מאי נחל קדומים נחל שנעשה ערב מקדם. נ"ל דהי' והמ' מן קדומים דריש להו בפ"ע ים ור"ל שנעשה ערב מזמן קדום לים וכה"ג דריש בב"ר פליו לודים לודי ים וכן כולם שם : **שם** געור חיה וקנה לך עדה. היינו משום דסמיך ליה עדת אבירים וכ"נ מפי' הרשב"ם : **שם** עדת אבירים כו' ששחטו כו' • נ"ל דדריש עדת מלשון עדודה (ב"ק ר"ד יא ע"ש) : **ברשב"ם** ד"ה בין הקנים אכלה ומדקה כו' כצ"ל :

דף קיט ע"א

גמרא וא"ד זה המגלה דברים שכסה כו' • עיין בפירוש רשב"ם וצ"ל דמפרשי ולמכסה למי שמסיר הכסוי כמו לדשנו (שמות כו ג) שפירושו להסיר דשנו ועמש"כ בב"ר פל"ד אות א' : **שם** מאי ניניהו טעמי תורה. נ"ל דר"ל פירושיה וכוונותיה כמו מקרא א' יוצא לכמה טעמים (סנהדרין לד) ועיין רש"א בח"א : **ע"ב** דרש ר"ע זימנין א"ל כו' • כה"ג (וכפי הגהת הגרי"פ) בגיטין ז' ב"פ [ובברכות (כ ב) סוטה (ד ב) (ה א) חולין (פד ב)] : **שם** והאיסקריטין • פירושו עיין (לעיל לו) בפירש"י ומה שפירש הרשב"ם בדובשנין דהוי לחם עשיר לכאורה צ"ע דהא שם משמע דלא הוה לחם כלל מדפטורין מן החלה : **תד"ה** אבל לפי מה שפירש לעיל קו' • הוא (בדף קד ב) : **ברשב"ם** במשנה וה"ה נמי במצה בזה"ז כו' • עיין (לעיל קיט ב קכ א) בתד"ה א"ר : **בא"ד** וצ"ל טעמו משום דא"ת כו'. לכאורה למה לא יאכל מצה אח"כ כיון דהטעם הוא כדי שלא ישכח טעמה הרי ישאר טעם המצה שיאכל אח"כ וי"ל דכיון דכבר אכל קודס שינה וילא ידי"ח א"כ מה שאוכל אחריה הוא מצה של רשות ולא ישאר רק טעם מצה דרשות : **בא"ד** דא"כ תקשי לאידך לישנא כו' • לכאורה תמוה דהאי לישנא יאמר דמתני' לא איירי רק בפסח ואולי כוונתו בהאי וליכא לפרושי כו' דלעולם לא מיקרי זה ב' מקומות רק דהטעם הוא משום דאמ"פ כו' ור"ל וכשמואל לעיל דא"כ תקשי לאידך לישנא היינו לרב ועיין מהרש"א : **תד"ה** כל בסופו ודכוותא כו' גבי ושלא כו' • לא יכולתי לעמוד ע"ד לפי הגי' שלפנינו שם ואולי ט"ס בדבריהם וכוונתם להא דאיתא (שם ס"ד ג') וה"ק לא ראי הקרן שאין הנאה להזיקו כו' ולאו ק"ו הוא כו' אלא פריך הכי כו' ע"ש ורצונם הכא דלא משבש שם דברי רב יהודה דלעיל אלא דפרושי קמפרש : **ד"ה** רב אחא מר נ"ל מעליו כו' דעליו מיותר כו' • עיין רש"א שנתקשה בדבריהם ולבסוף העלה להגיה ואולם ע"ש ברש"י ד"ה כתוב בהאי ותבין דבריהם כאשר הם לפנינו ובזה יובן גם פרש"י בהיפוך הדף ד"ה קמ"ל וכוונתו ג"כ על פסוק זה וצ"ל תאכל עליו מצות (וט"ס כזה אירע בדבריו גם שם לעיל בד"ה לקובעו חובה כמש"כ שם) ובד"מ הגיהו והוסיפו בדבריו לא"ל : **ע"ב** **ברשב"ם** ד"ה הוה מנמנם לאחר שהתחיל לאכול מצות כו'• עיין תוספות לעיל קי"ט ב ד"ה א"ר : **ד"ה** ראב"ע הוא כדתניא כו' • ראב"ע אומר בערב כו'. ע"ש דהא רבי אליעזר סתמא דהוא בן הורקנוס אמרה : **ד"ה** שלמים דהא בלילה הזה כו' • ר"ל דתיבת בלילה דלפנינו דודאי בכ"מ לילה ממעט יום איזה שיהיה אך בלילה דהכא אינו ממעט רק יום וביאתו מטעם דמפרש הש"ס הואיל ופסח קק"ל כו' שוב ראיתי ברש"א דנראה דמוחק מלת הזה מדבריו אבל ק"ל על פירושו דא"כ אפילו עתה דכתיב הזה מ"מ אימא דנאכל ביום שבינתיים דהא הלילה אינו ממעט אלא יום שלפניו והזה אינו ממעט רק לילה אחר ועד בקר הוא בקר שני : **ד"ה** מהו דתימא כו'. פירושו דחוק ולכל"פ דה"א דקרא המחייב אותנו בזה"ז באכילת מצה דהוא בערב תאכלו מצות שם לא הוקש לפסח וכ"נ מפירוש רש"י לגי' הישנה : **תד"ה** מלא תותירו. עיין רש"א ועמש"כ (בברכות ט) בס"ד :

דף קכא ע"א

ד"ה כשת"ל דפריך דאילו פסח בשפיכה כו' ומשני מאי נ"מ כו'. לכאורה הנ"ל להגיה דפריק דאילו כו' ופריך מאי נ"מ כו' ע"ש בסוגיא אך גם בזבחים איתא בדבריהם הלשון כמו כאן : **בא"ד** והאי דלא משני הכי כדפרי' כו' משום דדרשה דריה"ג פשיט ליה טפי. לכאורה דבריהם חתומים ואולי יכוונו דהאי דלא משני דהאי תנא דמניין לניתנין בזריקה כו' לא אתיא כרי"ש דהוא לא מפיק ליה מקרא אלא מסברא וקרא כי אתיא לפסח דבשפיכה והא מתרצי כיון דהש"ס אייתי התם לעיל דרשה דריה"ג אם איתא דרי"ש א"ל מסברא הא דכל הניתנין כו' ה"ל לאוקמי יותר האי קרא דודם זבחיך ישפך להכי אע"ג דסברא הוא דומיא דאמרינן בעלמא מילתא דאתא בק"ו טרח וכ"ל קרא (ועיין (בשבועות כב ב) בתד"ה אב"א) מלדרשו על פסח דבשפיכה היפך דרשה דריה"ג הפשוטה וכי משני חרי תנאי הוא כפרש"י ומסקנא דשם פליגא על הסוגיא דהכא ודלעיל : **ע"ב** **גמרא** כהן מברך או אבי הבן מברך כהן מברך כו'• לכאורה קשה מדוע לא יברכו שניהם הכהן על הנאתו ואבי הבן על קיום המצוה ונלעד"ד דבאמת פשיטא להו דשניהם צריכין לברך רק דמבע"ל מי עדיף לברך ויוליא א"ח דומיא דפלוגתת ר"י ורבנן (בברכות מ ב) במשנה בהיו לפניו מינין הרבה ובהכי א"ש טפי מאי דסמיך הך אמתניתין דאיירי נמי בכה"ג :

ירושלמי

פ' ע"פ הל' א מהו לצאת ביין של שביעית ופי' הק"ע כיון דלא קרינן ביה לכם וקס"ד דד"כ בעינן לכם כמו מצה ולי היכי דא"י במצה כו'. ולי נ"ע טובא דלמה לא איקרי שלכם הלא מפורש כתוב בה והיתה שבת הארץ לכם וגו' והרי אתרוג בעינן ודאי לכם ותנן בפ' לה"ג הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה ועוד דהא גבי מצה לא כתיב לכם אלא דילפינן לחם לחם מחלה דכתיב בה עריסותיכם ובחלה גופא תנן בספ"ט דשביעית האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה ודוחק לומר דהירושל' איירי בלא הפקיר דאי אתה אוכל מן המשומר עיין סוכה ל"ט ב' ובתד"ה בד"א :

ברא"ש

פ"ב סימן ג ורש"י פסק כר"י כו' • והגאונים כו' ואי משום סתמא דתמורה קי"ל נתרי מסכתא אין סדר כו' וצ"ל דרש"י וסייעתו ס"ל כמש"כ הכ"מ ברפ"ע מהל' רוצח דבתרי סדרי יש סדר ועיין בתוי"ט ברפ"ט דסוטה שהאריך בזה :

פ"י סימן יט ותכאן יש סעד למה שנהגו הבכורות להתענות כו'. עיין בק"נ והק"ע בתוספותיו הניח דברי הרא"ש בצ"ע מהא דרבי יונה ע"ש ולהרווייהו אשתמיט גי' הרי"ף במלחמות בפ' ואלו עוברין וכן בר"ן שם דגרסי רבי יונה אבא ואם בכור ולא הוה אבל :

בריך רחמנא דסייען

סליק מסכת פסחים בס"ד

הגהות וחדושים למס' פסחים מאת גאוני ישראל אדירי התורה כו', הה

הג"ם ברוך פרענקל תאומים זצ"ל
(בעהמ"ס ברוך טעם)

דף ג ע"ב לא וכשר. יעויין תוס' מ"ק דף כ' פ"א ד"ה היינו קיים :

דף ה ע"א תוס' ד"ה ואומר וכו' כיון דמהתלת הנערה וכו'. נ"ב יעויין שבת דף ג"ב תוס' ד"ה לפי שאין מרפין, ולקמן מ"ו ע"א ובגילה דף כ פ"ב תוס' ד"ה ועל התלה. ולקמן דף מ"ו ע"א ד"ה ואי אמרת :

שם ע"ב הנערה לחלק. יעויין במכילתא סוף פרשת ויקהל : שם כיון דאינו מיגנב. יעויין תוס' בבא מציעא ד' סב ע"ב ד"ה אומר ולקמן דף לא ע"ב תוס' ד"ה בדרייי ובתוס' בביעות דף מד ע"א ד"ה בומר אבידה : שם תוס' בד"ה לחלק כו'. ועוד אומר ריב"א כו'. נ"ב יעויין תוס' בילה דף נג ע"א ד"ה פ"ג תרם : שם תוס' ד"ה לא כו' מה שמבער כו'. נ"ב יעויין תוס' מ"ק ד' יד ע"ב ד"ה ממנעי :

דף ו ע"א בהמת הרמנא. יעויין בספר היכר לר"ת סימן רנג : שם עיסת ארמנאה. יעויין בר"ש פ"ג דחלה משנה ה וספר התרומה דין פג : שם שאין מצוי. יעויין תוס' בבא מציעא דף פא פ"ב ד"ה והא : שם תוס' ד"ה התם כו' והירך ר"י ואמי התם כו'. נ"ב יעויין תוס' בבא בתרא דף ג ד"ה קסבר קנין פירות :

שם ע"ב הניחא. יעויין תוס' מנחות דף נס ע"ב ד"ה כלל ותוס' ב"ק ד' פה ע"א ד"ה כלל ותוס' מ"ק דף ג ע"א ד"ה אין דנין :

דף ו ע"א בדאורייתא.. יעויין תוס' ב"ק דף עב ע"ב ד"ה לס"ד : שם המקדש. יעויין תוס' קדושין ד' נח ע"ה בד"ה אלמא :

שם רש"י בד"ה אפילו בהיטי קורדנייתא כו' והע"ג דאתי איסור כו'. נ"ב יעויין תשובת רשב"א סימן אלף קסו :

שם ע"ב רש"י בד"ה פסח וקדשים הבעלים נמטוו כו'. נ"ב יעויין רש"ב דקדושין ומנחות יט ע"א :

דף ט ע"א חבר במת. מיי' פרק י' מהל' מעשר דין ב' : שם תוס' ד"ה ואת"ל כו' דספק כרגיל הוא. נ"ב יעויין תוס' חולין דף ג פ"ב ד"ה דליתא :

שם ע"ב תוס' ד"ה היינו הבא תגויות כו' שאני כתם דלא הוה קבוע גמור כו'. נ"ב בתוס' בתים כתבו תירוץ אחר וכן בתוס' חולין יעויין שם :

דף י ע"ב ומה שמבייר. יעויין לקמן דף כא ע"א תוס' ד"ה ואי :

דף יב ע"ב דאמר אין ביעור חמץ. במשנה ר"פ כל שעה : שם תוס' בד"ה אימתי כו' ועוד דנוהר יליף כו'.נ"ב ד' כד ע"ב :

דף טו ע"א עין משפט סימן קטז מיי' פ"א כו' הלכה ו' נ"ב יעויין שם שלא הזכיר שם מדין הכשר רק למעט מקבלת טומאה :

דף טז ע"ב הלכתא. מיי' פ"י מהל' טומאת אוכלין דין ט"ז : שם עין משפט סי' קיח. מיי' פ"ד טו.נ"ב פט"ו הל' ו'. ויעויין שם בראב"ד :

דף יט ע"ב גזייתא. יעויין חגיגה דף כא ע"א תוס' ד"ה האונן ובזבחים דף לט ע"א תוס' ד"ה טבול יום :

דף כ ע"א רש"י ד"ה האי בשר דאיתכשר במאי כו' והבשר אשר יגע כו'. נ"ב באמת כן הוא בחולין דף לו ע"ב והבשר וגו' בשר דאיתכשר במאי :

שם ע"ב להפסד מרובה. יעויין לקמן דף נה ע"ב :

דף כא ע"ב קמ"ל. יעויין לעיל דף כ ע"א תוס' ד"ה והאמר ולקמן דף כב ע"ב תוס' ד"ה מנין שלא יצבע :

שם רש"י ד"ה לא יאכל כו' שלוקה בדמים כו'. נ"ב יעויין רש"י מגילה דף ח ע"א ד"ה וכלים :

דף כב ע"א תוס' ד"ה אותו כו' דאיצטריך שאין הקב"ה מקפח כו'. נ"ב כן איתא במכילתא פ' משפטים יעוי"ש :

שם תוס' ד"ה והרי דם כו' משמע דדם כו'. נ"ב יעויין תוס' חולין דף קיג ע"ב ד"ה דם :

שם ע"ב מנין לדם. יעויין לשון הרמב"ם בהל' בהמ"ק פ"א דין ל"ו : שם הא לכלבים שרי. בתשובת מהרי"ל סימן קלא והש"ז לב"מ דף לג ע"ב מבואר שהיה לפניהם הגירסא כ"ן הא לכלבו שרי ומפרש בהש"ז לכלבו של ב"ג : שם תוס' ד"ה והמ"ס לב"נ כו' מדקתני לא יוביט כו'. נ"ב יעויין ב"ק דף קיז ע"א :

דף כד ע"א אכל פוטיתא. יעויין תוס' מ"ק ד' ג ע"ב ד"ה הייב בתים :

שם ע"ב דרך הנאתן. יעויין במנין מצות ל"ת להרמב"ם מצוה קצג : שם תוס' ד"ה פרט כו' שאני שוף כו' יעויין שבת דף קכח ע"ה : שם עין משפט ס"ק כז. נ"ב הות ד יש לציין על דין הראשון וכאן כדין כל איסורים כו' אלא דרך הנאתן צריכין לציין מיי' פ"ה מהלכות יסודי התורה דין ח ויעו"ש :

דף כה ע"א תוס' ד"ס מה לערלה כו' נטל ענף כו'. נ"ב במשנה פ' פ"ק דערלה :

שם תוס' ד"ה מה לכלאי הכרם כו' שילקו על בשר בחלב. נ"ב יעויין תוס' נדרים דף ד פ"ב ד"ס ל"ל היקשא ובר"ן שם :

שם ע"ב רש"י ד"ה פלוגתא דר"י ור"ש כו'. נ"ב יעויין גם' בכורות דף לג ע"ב ודף לד ע"א :

דף כו ע"א תוס' ד"ה שאני היכל כו' ועוד דגבי עכו"ם כו'. נ"ב יעויין תוס' לקמן דף בא ע"א ד"ה והנן נמי ובתוס' ע"ז דף יב פ"ב ד"ה אלא ובדף מג ע"ב ד"ה אמרו לו : שם תוס' ד"ה מעילה כו'. נ"ב יעויין תוס' שבת דף כ"א ד"ה שמתא :

דף כז ע"ב אפילו בהלף. יעויין מסכת נדרים דף נח ע"א: שם בעלי שלמים יעויין ר"ס יף כח פ"א תד"ה איסורא ותוס' נדרים דף י' ד"ה אדם והוס' נזיר דף כד ע"ב ד"ה שלאחר מיתה ותוס'

והוס' נזיר דף כד ע"ב ד"ה שלאחר מיתה ותוס'

תמורה ד' ג ע"א ד"ה לא נהנין ותוס' זבחים דף כו ע"א ד"ה אתיא זריקה ותוס' בכורות דף כו ע"א ד"ה התולש : שם כל די, סוכה דף לו ע"ב.

דף כח ע"א תוס' ד"ט ותנן נמי כו' ורחמנא אמר לא ידבק כו'. נ"ב יעויין לעיל דף כו ע"א ד"ה שאני היכל :

דף כט ע"א תוס' ד"ה מאן יש אומרים כו' תימה כו'. נ"ב יעויין תוס' יבמות דף ל

הג"ם זאב בן אריה זצ"ל
(אבד"ק גאלדינגען וטעלז)

דף ב ע"ב רש"י ד"ה לאור עבורו ליל שעבר שלשים כו'. נ"ב עי' תוס' זבחים נ"ו ע"ב ד"ה אור כו' :

דף ה ע"א תוס' ד"ה דברי כו' ובכמה דוכתי פריך כו'. בהגהות הג' מהרי"ב מגילה כ"ג ע"א נ"ב ע"ש דלא מוכח מידי דשם איתא דברי ר' ישמעאל :

דף ח ע"א תוס' ד"ה מפה כו' משום דאין דרך לשוח כו'. עי' מהרש"א ועי' תשובות בית יוסף הנדפס אצל טור אורח חיים [שנשאל ע"ז. וכוונת המהרש"א כאן כמו שהשיב שם הב"י] :

דף יד ע"ב תוס' סוף ד"ה ואילו כו' פריך לה. נ"ב עי' סוטה כ"ט ע"א :

דף כב ע"ב תוס' ד"ה לכם כו' לכתוב תרי ערלים כו' [א"ה עי' מהרש"א ועי' קידושין דף ד' דמוכח שם דגם בא זה ולימד ע"ז כל היכא דאיכא למידרש דרשינן ובזה מובן דברי המהרש"א] :

דף כד ע"ב תוס' ד"ה צרעה כו' וקשה דבפ' ד' מיתות דרשינן כו'. נ"ב ע"ש וברש"י שם [א"ה דלפירש"י שם דמיירי קרא קודם שנתקלל נחש לא קשיא קושיית התוס' עליו] ועי' במגילת אסתר בשורש ס' בספר המצות להרמב"ם וע"ע תוס' נדה כ"ג א' ד"ה ליתני נחש וכו'. ונראה דהתוס' מפרשי דהא דפריך בסנהדרין שם מן ובכל חיה הרומשת דלא מסתם חיה פריך וכפירש"י שם דהא אמרי' בע"ז ט"ז ע"ב דחיה גסה עבדת מלאכה דטחני רחיים בערודא. אלא דפריך מדכתיב בכל חיה הרומשת משמע נמי בריות הרוחשים והרומשים והם אינם ראוים למלאכה. ומשני לאתויי נחש שהיה ראוי למלאכה קודם שנתקלל והכתוב קורא אותו חיה הרומשת על שם סופו לאחר קללה וכדאמרינן כתובות דף י' ע"ב דכתיב קרא לעתיד ע"ש ומדויק בזה לאתויי נחש.דלפי' רש"י לא קאי אלא אנחש ומתורץ בזה דברי התוס' דהכא ודעירובין כ"ח ע"א ורנדה שם:

דף ל ע"א תוס' ד"ה אמר רבא כו' דבשאילתות דרב אחאי. בהגהות הגאון מהרי"ב פ' צו סי' פ'. נ"ב ע"ש [א"ה דלפנינו שם מפורש דאכור במשהו וע"ש בשאילת שלום] :

דף לב ע"ב גמ' דתניא וחטאה בשגגה כו'. נ"ב תורת כהנים : תוס' שם ד"ה מעילה כו' וחייבין על זדונם הבא על שפחה כו'. נ"ב עי' קרבן אהרן על תו"כ :

דף לד ע"א רש"י ד"ה הטבל גידוליו כו' שלא להפסיד כו'. נ"ב עי' שבת י"ז ע"ב ועי' בתוס' שם ד"ה דילמא ובמהרש"א שם :

דף ם ע"ב תוס' ד"ה אבל כו' ואנו מפטירין כו' בהגהות הגאון מהרי"ב ועי' תרומת הדשן סימן י"ט. נ"ב וז"ל שם וצריכין אנו לבאר כו' אלא כך ר"ל התוס' כיון דלפי הפסיקתא צריכין להפטיר לעולם חזון ישעיהו בשבת הסמוך לט"ב לכך בר"ח אב שחל להיות בשבת הואיל ולא יכול להפטיר חזון שיש בה מענין ר"ח חדשיכם ומועדיכם וגו' צריכין להפטיר השמים כסאי כדי להזכיר דר"ח עכ"ל התרומת הדשן. וכן מוכח מרנקט ר"ה מגילה שם פסוק דחדשיכם ומועדיכם משמע משום דמדכיר נמי ר"ח מדחינן השמים כסאי. אבל אי לא לא מדחינן דר"ח דלעולם מפטירין מעין הפרשה שקרא [המפטיר] כמ"ש התוס' שבת כ"ג ב' ד"ה הדר כו' וע"ש בסוף התשובה ועי' תשובת מהרי"ל סי' י"ז :

דף מה ע"ב תוס' ד"ה כופת בהגהות מהרי"ב וע"ע תוס' סנהדרין מ"ח ד"ה נתנו. נ"ב ותוס' ב"ב י"ט ע"א ד"ה ותיפוק ליה:

דף מז ע"ב תוס' ד"ה ועייל כו' משום גבלה. נ"ב עי' תוס' חולין ק"א ע"א [עי' בדו"ח להגרע"א] :

דף מט ע"ב תוס' ד"ה אמר כו' משמע שלא היה כהן. נ"ב ובירושלמי ר"ה פ"ב איתא דרב כהנא אמר אנא מדבית עלי קא אתינא משמע דכהן היה ושמא אמו מדבית עלי היתה וכמ"ש רש"י בר"ה י"ח ע"א ד"ה אביי ורבא ויותר ניחא לפי מ"ש התוס' בחולין קל"ב א' [ובקדושין ח' א'] דתרי רב כהנא הוי ועי' רא"ש סוף בכורות :

דף נג ע"ב תוס' ד"ה מה ראו כו' וקשה דהא בפרהסיא הוה. נ"ב עי' במהרש"א בח"א ועי' במדרש רבה שיר השירים על פסוק זאת קומתך דמתה לתמר : שם באותו דיבור ור"י מפרש מה ראו שלא ברחו שהרי כו'. נ"ב וכ"ה במדרש שם [שהיו יכולים לברוח] שאמר להם יחזקאל חבי כמעט רגע ע"ש :

דף נז ע"א רש"י ד"ה ולערב כו' היה חלוק לששה בתי אבות. נ"ב ובתענית ט"ז ע"ב פירש"י לשבעה כו' ועי' מנחות ק"ז ע"ב וברש"י שם ד"ה כנגד ששה כו' מבואר כמ"ש כאן וע"ע תוספתא פ"ב דתענית משמע כפירש"י שם :

דף נח ע"ב תוס' ד"ה כאילו כו' והא דאמרי' בשילהי אלו קשרים קי"ג. נ"ב ע"ש דשם איתא דברי ר' ישמעאל וא"כ דברי רש יבכונים[א"ה שהרי גם כאן הוא ר' ישמעאל]. וצ"ל דהתוס' מפרשי הא דאמרינן בהחליל ב"ד הא רבנן הא אחרים כלומר דלרבנן לא נחלקו ר' ישמעאל ור"ע בדבר זה ועי' במפרש לקידוש החודש להרמב"ם סוף פ"ז בשם הר"ח :

החודש להרמב"ם סוף פ"ז בשם הר"ח :

דף סב ע"א תוס' ד"ה כי כו' הא קמייתא חולין בעזרה לא היא כו'. נ"ב עי' יבמות דף צ' ת"ש דם כו' ע"ש לרב חסדא :

דף סד ע"ב גמ' מאי טעמא אילימא דלמא שקלי כו'. נ"ב עיין ירושלמי :

דף כו ע"א תוס' ד"ה מה לתמיד כו'. דדחו שבת.נ"ב עי' זבחים צ"א [א"ה עי' בשו"ת ח"צ סי' קנ"ב]: שם משתי הלחם וחד מהנך.

ת"ם יהודה בכרך זצ"ל
(בעהמ"ס נמוקי הרי"ב)

דף ג ע"א תוס' ד"ה ה"ל בייך תיתב דלמאי תיגטרך כו' וי"ל דאי לאו עד יום כו' למעוטי שלא ישרף בלילה של אחר כן עכ"ל והכוונה אם עבר ולא שרף מיד עי' צל"ח שהק' למ"ד ביבמות דנותר שלא בזמנו אינו נשרף אלא ביום ג"כ כמו בזמנו מרבוי דוי"ו ע"ש דף פ"ב ב' א"כ כדרי קושית התוס' לדוכתא דל"ל עד יום וא"ל כתירוצם א"כ ל"ל רבויא לנותר שלא בזמנו דהא בזמנו לא משכחת לה (מ"ש שם לברייתא דת"כ ליתא בת"כ כי אם הא דגילה שלא בזמנו ור"א בן פדת הוא דיליף מסם) והנה הצל"ח תי' שם דכאן יליף לה רק מפסח למ"ד דאינו נאכל מה"ת רק עד חצות והוא ר"א בן עזרי' דתפסח מוטע הפסח וא"כ לדידי' לא קשה קושית התוס' מעיקר דמשכחת לה בזמנו מיד אחר חצות מעתה איכא ל:ימר דהא דדריש והנותר לרבות שלא בזמנו ס"ל כראב"ע דפסח אינו נאכל אלא עד חצות וקושית התוס' הוא לר"ע דס"ל פסח נאכל כל הלילה זהו תורף דבריו. והי' נפלאת בעיני מאד דהא גם לראב"ע הפסח אינו נשרף רק ביום בבוקר ככתוב והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו וא"כ גם לראב"ע תקשי ל"ל ביום כיון דיליף מפסח הוה כמו פסח ובהדיא אמרינן לראב"ע בברכות ט' מועד לאתך ממצרים אתה שורף וממ"נ מ:יכי דיליף לא הוה שרפתו עד בוקר שוב שנית דלשיטתו אתן דדריש לנותר שלא בזמנו ס"ל כראב"ע והנה בת"כ פ' תזריע גבי מילה שלא בזמנו דמינה יליף ר"א בן פדת לנותר מבואר שם דר"ע ס"ל הכי כמבואר שם שאלת תלמיד אחד לר"ע והשיב שם ור"ע הא ס"ל דפסח נאכל כל הלילה ועוד איך יפרנס דעת הרמב"ם דפסק דגם נותר שלא בזמנו אינו נשרף אלא ביום כמבואר בפי"ט מהל' פסו:מ"ק וגם פסק כר"ע דפסח נאכל כל הלילה כמבואר בהל' קרבן פסח ועוד נראה דהברייתא זו המובא כאן אי מה להלן תיכף לאכילה שרפה ופרש"י דיליף מדכתיב והנותר מ:נו וגו' הוא מדכתיב גבי פסח כן והנה לראב"ע אינו תיכף לאכילה שרפה דזמן אכילתו כלה בחצי הלילה וזמן שרפתו בבוקר ובלהי ספק דהברייתא אתי' כר"ע ולדידי' מיד כשכלה זמן אכילתו מתחיל זמן שריפתו ובאמת אין להקשות כ"כ דאיכא למימר היכא דאיכא למדרש דרשינן היכא דליכא למדרש לא דרשינן וכמ"ש התוי"ט במנחות פ"ד מ"ד ע"ש והנה יש להרך קושית התוס' ע"ד הפשוט כי הנה בקרא והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף יש לפרש בתרי אנפי הדא ביום השלישי קאי אלעיל וה"פ והנותר ובשר הזבח ביום השלישי או באש ישרף ולהורות נתן דנאכל גם ליל שלישי או י"ל דקאי האי ביום השלישי על באש ישרף כלומר ביום השלישי באש ישרף והיינו מה שנותר מיום שבני אינו נאכל בלילה רק ביום השלישי באש ישרף ולא בליל שלישי ואמאי מוכח הוא כיון דדרשינן בעוד יום הוא נאכל ואינו נאכל לאור שלישי בע"כ דכונת הכתוב דביום השלישי דפי' נו קאי על באש ישרף ולמעוטי אור שלישי וזה דרשת רז"ל כאן ועי' רמב"ן שם וא"כ ממילא מתורץ קושית התוס' דדרשת רז"ל לאו מביום כי אם מפשטי דקרא ואי לאו קרא דפי' קדושים עד יום ג' הוה דרשינן דקאי אלמעלה ודו"ק היטב בזה :

דף ד ע"ב גמ' דכ"ע חמץ משש שעות וכו' אמר אביי תרי קראי כו' והנה רש"י פי' שם דהוא רומיא דקראי אהדדי דשבעת ימים משמע אפי' שעה אחת בתוך השבעת ימים וכתיב אך ביום הראשון הכי שהה בו שעה אחת והתוס' מפרשים מיתורא דקרא ע"ש ולכאורה אין נ"מ בזה לדינא יהי הפי' כן או כן וגם צריך להבין במה שהביא הרי"ף והטור דרשת אביי ולא דרשת רבא ועמ"ש הב"ח גם לדקדק דהרי"ף הביא ליסנא דאביי תרי קראי כתיבי והטור התחיל כתיב ולא העתיק תרי קראי כו' והנה לפירש"י הקשה הצל"ח דליסנא תרי קראי כתיבי מש:ע דמיתורא דריש וכפי' התוס' ולא כפירש"י דמרומיא דקראי ועוד שהביא קרא ז' ימים המהומר בתורה בריפא דהך אך ביום הראשון הוא מוקדם בקרא ו:שמע דמיתורא דריש דהך קרא דשבעת ימים אינו מיותר דכולל כל השבעת ימים ורק אך ביום הראשון הוא מיותר כן הק' בצל"ח וקושיא האחרונה אינו קשה דאורחא דמשנה וגמ' כן הוא דפסוק האחרון מגלה על הראשון וכמ"ש התוס' פסחים מ"ג ב' וכ"ה להדיא בסוטה פ"ה ומדוהם מחוץ לעיר וגו' ומקרא אחר הוא אומר מקיר העיר וחוצה אלף אמה וגו' דפסוק אלף אמה הוא קודם בפסוק רק קושי' ודקדוק הא' הוא דקדוק לפירש"י והנראה בזה דכונת אביי גם לדרוש מיתורא דלקמן קא פריך בגמ' והיצא לרבות לילי תמשה [עשר] לביעור ההיא לא איצטריכי כו' ואי מרומיא דריש כיון דלרבות לילי ט"ו ליכא רומיא וצ"ל דגם מיתורא דריש רק לס"ד פירש"י מרומיא דיותר טוב להקשות קושית הסותר מקושית המותר וכ"מ לדינא כמ"ש לקמן א"ה וא"ש והנה הנ"מ לדינא מהורתו של הר"נ בתשובה סי' נ"א למדנו לענין אם ההד נשבע שלא יהי' בעיר ביום השבת אם יכולין להתירו קודם שבת דמן הדין אינו יכול להתיר כי אם עד ביתול הנדר ולשיטת רש"י דמשמעות שבעת ימים כל השבעת ימים א"כ חל הנדר קדם כניסת שבת ויכולין להתירו משא"כ לשיטת התוס' דמיתורא קא דריש והנה לפי פשיטת דברי אביי דקאמר תרי קראי כתיבי משמע כדפי' התוס' רק בגמ' א"ש דכונתו גם על יתירא והרי"ף לא העתיק רק ליסנא דאביי ולא כפלפול שבגמ' משמע כפי' התוס' וכ"מ כנ"ל המנס הטור ס"ל כפרש"י ולכן הסמיט לשנא דאביי תרי קראי וכ"מ לנודר כנ"ל וא"ש ולסמ"ש התק יעקב לשיטת רש"י ב"ק כ"ט ב' דמו' שעות ולמעלה עובר בב"י עד הלילה א"כ בע"כ הביעור צ"ל קודם שש שעות בזמן היתר וזה מתחיל מן הלילה בעת בדיקה ולכן נחשב לדאורייתא משא"כ לשיטת התוס' דאינו מתחיל בזמן היתר כלל וזה יהיה הפלוגתא בין הב' דעות כשהתחיל אם מפסיק

וזה יהיה הפלוגתא בין הב' דעות כשהתחיל אם מפסיק

אז לא וקרוב לשמוע דמכח זה פירש"י דף י"ב שלא בשעת ביעורו בתחילת שש וכל שש דמותר מה"ת דרש"י לשיטתו לענין ב"י מו' שעות ולמעלה וגם מז' ולמעלה לא יסי' שוב התמץ אללו וכנ"ל בע"כ דהביעור מקודם והכן היטב ובפיל העתיק הרי"ף והטור דברי אביי דנ"מ לענין נודר כנ"ל : תוס' ד"ה לאו משום אע"ג דגבי טבל כו'. נ"ב בירושלמי שקלים ובב"ר פ' ס' ר' ירמי' שדר לר"ז כלכלה דפרי בין דין לדין איתאכיל פירי בטבלייהו ע"ש : באו"ד דאי הזקתו בדוק מהימני כו'. נ"ב נ"ע דאי הזקתו בדוק לא מהני אמירה דהכי דאגרי לא היה בדוק כי אף עד אחד כשר אינו נאמן באיסורין רק להקל ולא להחמיר עי' יו"ד סי' קכ"ז ס"ג ובגמ' דאמר למנ"מ לשייליה .היינו משום דהיו בידו מקודם וע"ש ביו"ד ס"א ובש"ך ס"ק ע"ז :

הג"ם שמואל שמעלקא טייבש
ז"ל (אבד"ק יאסי)

דף ו ע"ב רש"י ד"ה תבודק. ואומר כל חמירא.נ"ב עי' צל"ח דעצם הבדיקה הוא הביטל ומ"ש אמירה כדי שלא יוציא מחשבה מידי מחשבה ובזה מיושב קושית הפנ"י מדוע לא אמר שצריך לבטל שמא גוררה חולדה משום דע"ז מהני עצם הבדיקה ודו"ק :

דף ז ע"ב תוס' סד"ה לצאת. או משום שאינו רוצה לצאת באותה נטילה נ"ב עי' תוס' סוכה ל"ט ד"ה עובר :

דף ט תוס' ד"ה אין חוששין. וא"ת והא מרישא שמעינן. נ"ב לדעתי י"ל דהא בלא"ה אינו מובן למה לי טעמא דאין לדבר סוף תיפוק ליה דהוי ס"ס ספק אי גיררה חולדה או לא ואת"ל גיררה שמא אכלתיה כמו במדורת הכושיים עי' מהרש"א. וצריך לומר דסדורות הכושיים לא נתחזק איסורא דא"צ לברר וכמ"ש בנ"ב מהד"ק חיו"ד סי' נ"ו. וגם לפמ"ש המשל"מ פ"ב מהל' טומאות מת דנפל אינו מטמא בציר מארבעים יום. א"כ ליכא לברר ב' ספיקות דאם ימצא (עגינו) [עודנו] הס' דלמא אינו מ' יום רק דמטמא מספק ובכה"ג א"צ לברר וכמ"ש הנ"ב שם ע"ש. משא"כ במתני' כיון דאהחזק איסורא דמקום שמכניסין בו חמץ הוא ונוכל לברר ב' ספיקות לא מהני ס"ס כיון דנוכל לברר. וע"כ הוצרך לומר משום דאלד"ס משא"כ ברישא במקום שאין בו חמץ שפיר בלא"ה א"צ בדיקה משום ס"ס וכנ"ל ודו"ק :

מבנו הג"ם פייבול טויבש נ"י
(אבד"ק יאסי)

דף ט בתוס' ד"ה אין חוששין. וא"ת והא מרישא שמעינן וכו'. עיין מה שתירץ בזה אאמ"ו הגאון ז"ל ודפח"ח. ולדידי בפשיטות לק"מ קושית התוס' עפ"מ שהקשה התוס' לקמן בד"ה כדי שתהא בהמתו אוכלת ותימה דמ"מ הוי ודאי טבל מדרבנן לענין אכילת קבע וכו' עד וגבי חמץ אמאי לא אתי ספק ומוציא מידי ודאי בדיקה דרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ותירוץ הר"י דמתני' איירי בשלא ביטלו דהוי דאי דאורייתא עכ"ל וא"כ דמתני' איירי בשלא ייטלו מה מקשי התוס' כאן והא מרישא שמעינן, הלא מרישא דכל מקום שמכניסין לא נשמע בלא ביטלו ושפיר איצטריך מתני' לאשמועינן דינו בלא ביטלו יהוי דאורייתא ודאי ואפ"כ אין חוששין שמא גררה הולדה ודו"ק :

דף לב בגמ' ת"ר האוכל תרומה פחות מכזית משלם את הקרן וכו' אי דלית בה שו"פ קרן נמי לא לשלם ואי דאית בה ש"פ חומש נמי לשלם. והנה רבינו הגדול הר"מ ז"ל פ"י מהל' תרומות הל' ד' פוסק היתה התרומה הקדש וכו' ולמי משלם אם היה בה כזית ואין בה שוה פרוטה משלם לכהנים ואם יש בה ש"פ וכו' משלם להקדש והכ"מ הקשה עליו מש"ס הנ"ל דהרי אמרה שם אי דלית בה ש"פ קרן נמי לא לשלם ואהדר לית לעולם דאית בה ש"פ משמע דלד"ה כי לית בה ש"פ קרן נמי לא משלם. והאיך כתב רבינו דאם היה בה כזית ואין בה ש"פ משלם עכ"ל וע"ש. דדחוק מאד לתרץ. ולפענ"ד דהש"ס רוצה ליישב לר"ל ולאביי דס"ל במס' שבת דף פ"ם דחומש לא בא לכפר עון מיתה ורק החומש הוא בא משום דנהנה שפיר הדעת נוטה דבעינן ש"פ דוקא. אבל לרבא דאמר התם דהחומש הוא במקום מיתה וכן קיי"ל להלכה כרבא ע"ש שפיר חייב חומש אף באוכל כזית. וא"כ הרמב"ם ז"ל דפוסק כרבא שפיר פסק דאף באין בו ש"פ רק כזית משלם :

דף מז ע"א בתוס' ד"ה ובמוקדשין. וקשה לר"י דבפ"ב דמכות אמרינן מידי דליתא בשאלה לא קתני וכו' והשתא מחסור הו"ל לאקשויי. וליישב קושית התוס' נלפענ"ד עפ"מ שיש להקשות מה פריך הש"ס והרי הקדש והרי נזיר דאיתא בשאלה ואפ"ה לא קתני. דילמא בכה"ג איירי היכא דהקדיש או נדר ע"ד רבים דקיי"ל דאין לו התרה. וניחא לי עפ"י הנודע סברת הרשב"א ז"ל דלחלק יצא דאף דקיי"ל נדר שהודר ע"ד רבים אין לו התרה היינו דוקא אם לא עבר על הנדר עדיין אלא שרוצה לעקר הנדר מעיקרא ולשאול לחכם להתיר לו בזה אמרינן כיון דנדר ע"ד רבים לכן אין החכם יכול לעקור נדרו ולהתיר לו. משא"כ היכא דכבר עבר על נדרו שהודר ברבים. אלא דרוצה לשאול לחכם שלא יעבור עוד. בזה שפיר מתירין לו דהיישינן שמא יעבור עוד הפעם עכ"ד הטהורים. מעתה יאמר לפ"מ דקיי"ל דאין מועל אחר מועל ואם כבר מעל אינו חייב על פעם שני'. א"כ הכא בחמור שהוא קדשי בדה"ב דקיי"ל ביה אין מועל אחר מועל א"כ לא שייך לומר דיעבר פעם אחת ותו יהיה לו הפרה דהוא עיקר הטעם משום דחיישינן שמא יעבור פעם שנית. והכא אי אם יעבור פעם אחרת למעיל לא יהיה עבירה בידו דאין מועל אחר מועל. וא"כ בלא"ת ליתא בשאלת דיכול להקדיש ע"ד רבים דאין לו התרה ולעבור עליו פעם אחת לא מועיל לו וכמ"ש. ומיושב שפיר קושית התוס' על פירש"י דגבי שור הצריך רש"י ז"ל לפרש משום לא תעבוד בבכור שורך ואין לומר דהייב משום מעילה. דא"כ יקשה כקושית התוס' אמאי לא פריך משור. ואין לומר דמשכחת שידור ע"ד רבים דאין לו התרה. הא שפיר יכול לעבור עליו פעם אחת ואז שפיר יתירו לו כדי שלא יעבור פעם שנית. וכסברת הרשב"א ז"ל ומיושב קושית התוס' לנכון לפענ"ד ודו"ק :

חדושים והגהות למס' פסחים מאת גאוני ישראל אדירי התורה כו' ה"ה

הג"מ ברוך פרענקעל תאומים זצ"ל

ע"א ד"ה אכל תרומה: שם והאמר ר"י דהבלועין בתוכה כו'. נ"ב יעויין בירושלמי פ"ז דתרומות ובר"ש פרק כ"ל במשנה א': שם תוס' ד"ה רבי נחוניא ביה כו'. כאמר בכמגניע כו'. נ"ב לפנינו ליתא שם בן אמנם בחידושי רשב"א מביא שם גירסא כזו בשם רב"י הכי גאון יעויין שם: שם לא פטר מקרבן כו'. נ"ב: יעויין תוס' כתובות דף ל' ע"ב ד"ה זר והוספות ב"ק דף ד' ע"א ד"ה כראי הדם ובירושלמי ריש פ"י דתרומות ולא כן כו' בני דברים מסורים לב"ד כו':

דף ל ע"א תוס' ד"ה אמר רב כו' בפרק בתרא דע"ז. נ"ב יעויין תוס' ע"ז דף לא ע"ב ד"ה אי מבום: שם הד"ה לבריכתי כו' הסריכהו לא העי"פ כו'. נ"ב יעויין תוס' ע"ז דף עו ע"א ד"ה מכאן: שם ע"ב את התנור. יעויין תוס' חולין דף קמד ד"ה הלכתא דגים: שם למפרע. יעויין תוס' ב"ק דף לג ע"א ד"ה איכא בינייהו: שם רש"י ד"ה טולי עלמא לא פליגי כו' דאין מכירתו לאחרים מכירה. נ"ב יעויין תוס' ב"ב דף ע"א ד"ה אילימא: שם ואין הקדישו הקדש כו'. נ"ב יעויין תוספות עירובין דף כה ע"א תוספות ד"ה ככי קאמרי ודף כג ע"ב ד"ה לצה לי ובתוכות דף נט ע"ב תוס' ד"ה שדה:

דף לא ע"א יתומים שגנבו. יעויין תוס' ב"ב דף קנז ע"א ד"ה אמר ר"י: שם ישראל שהלוה. יעויין תוס' כתובות דף מד ע"א ד"ה שומר אבידה ותוס' ב"מ דף פב ע"ב ד"ה אימר: שם רש"י ד"ה כי פליגי דאקדים מלוה כו' ולא הקדים את החוב כו'. נ"ב יעויין תוס' ב"ק דף לו ע"ב ד"ה יד עניים כו':

דף לב ע"א לפי מדה. יעויין גיטין דף מד ע"א ברש"י ותוספות וביבמות דף ל ע"א:

שם כר' נחוניא כו' יעויין בר"ש פ"ז דתרומות משנה א: שם הא כוז. יעויין תוס' שבת ד' כה ע"א ד"ה כך: שם ע"ב תוס' ד"ה ואין נתינה כו' אבל שאר מילי העי"ג כו'. נ"ב יעויין תוס' שבת דף כה ע"ב ד"ה תהא לו: שם דכתיב והיה לו כו' ר"ג יעויין תוס' רי"ד בקדושין נח ע"ב ד"ה הטה אתה כו':

דף לג ע"ב ולרי"י רבך וכי טומאה יעויין פ"ג דטהרות משנה א' ובר"ש שם: שם רש"י ד"ה מ"ס משקין מפקיד פקידי כו' ואע"פ שמשקה כו' בכל שהוא כו'. נ"ב יעויין מסכת ע"ז דף ל ע"ב ברש"י ותוספות ד"ה ומטמא: שם תוס' ד"ה אמר קרא כו' כדדרשינן את מצמרת כו. נ"ב יעויין בתוספות לעיל דף ט' ע"א ד"ה כדי: שם תוס' ד"ה אימת כו' מכאן מקשה ר"א כו' נ"ב יעויין תוספות יומא דף עט ע"א ד"ה נטלו כמצה ותוספות סוכה דף כו ע"ב ד"ה נטלו ותוס' ב"ק דף עז ע"א ד"ה פרה ויעויין ר"ש פ"ג דטהרות משנה א ובהלכות פ"ג משנה ה: שם ורש"י בנשך חזר בו בפרק אותו ואת בנו כו' נ"ב יעויין ברש"י חולין דף קכח ע"ב ד"ה כחותך כזית:

דף לד ע"ב אלמא. יעויין תוספות זבחים דף כה ע"א ד"ה כיור. ודף עח ע"ב ד"ה דלי.

שם והא יעויין תוס' סוכה דף לז ע"ב ד"ה אמאי:

דף לה ע"א ולא במעשר. יעויין לקמן דף מו ע"ב תוס' ד"ה הואיל:

שם ע"ב [אבל לא בטבל] פשיטא. יעויין במלחמות ה' רפ"ק ד"ה ועוד אמר רב גידל: שם ת"ר יכול. יעויין תוס' לקמן דף ל"ח ע"א ד"ה אתיא לחם:

דף לו ע"ב תוס' ד"ה אמר ר"א כו' אבל אי מתילות דרבנן כו' דרבנן לא צריך. נ"ב יעויין תוס' לקמן דף לח ע"א ד"ה אבל:

דף לז ע"א תוס' ד"ה בית הלל כו' טעמא דב"ה וכו'. נ"ב יעויין במלחמות כאן: שם מערמת אשה כו'. נ"ב שם איתא ממלא אשה כו':

שם ע"ב תוספות ד"ה הנא קמא כו' תימה לר"י כו'. נ"ב יעויין תוס' זבחים דף נה ע"ב ד"ה עירס. ובשבת דף מב ע"א:

דף לח ע"א תוס' ד"ה אתיא לחם. הקשה בר"י כו'. נ"ב יעויין שם בתוספות סוכה:

דף מ ע"ב תד"ה לא יעשנה כו' אומר ר"י כו'. נ"ב יעויין ברש"י נדה ובתוס' שם ד"ה לא ימכרנו:

דף מא ע"ב רש"י ד"ה לאו שבכללות כו'. נ"ב יעויין תוס' סנהדרין דף סג ע"א ד"ה על כולם ובחידושי הר"ן שם וברמב"ן ספר המצות שורש ט:

דף מד ע"א תוס' ד"ה איתיביה כו' דבכל מקום מדאורייתא מין במינו כו'. נ"ב יעויין תוס' חולין דף צט ע"א ד"ה רבא שמסקי דמיירי במב"מ: שם והור"י כו' אפילו מבשא"מ כו'. נ"ב יעויין תוס' נזיר ד"ה כזית בכדא"פ ובתוס' ד"ה אלא לדידך כתבו כדבריהם בתוס' חולין:

דף מה ע"א תוס' ד"ה משום כו' דר"פ דריש כל כו'. נ"ב יעויין תוס' נדה דף ענ ד"ה ת"ל:

דף מו ע"א לגבל. יעויין תוס' ברכות דף מו ד"ה אמאן דמהדר אמיא: שם תוס' ד"ה לא תקרא כו'. נ"ב יעויין לעיל ד' ה ע"א תד"ה ואמר ובמסכת ביצה דף כז ע"ב ד"ה ועל כולה: שם הד"ה עד שתאפה כו' וא"ת כו' מטעם דא"ר אב"ם כו'. נ"ב יעויין תוס' ביצה דף כא ע"א ד"ה עיסה תאיס:

שם ע"ב איתמר. יעויין תוספות מנחות דף סד ע"א ד"ה להפליל: שם גזירה. יעויין ביצה דף טו ע"ב: שם אופין מיו"ט. יעויין גיטין דף ח ע"ב תוס' ד"ה אע"ג ובתוספות מנחות סד ע"א ד"ה בתים: שם בבהמה המסוכנת. יעויין בביצה שם במשנה: שם תוס' ד"ה הואיל כו' ואי בעי פריק נמי כו'. נ"ב יעויין רש"י לקמן מ"ח ע"א ד"ה אבל הכא ויעויין תוספות יבמות דף פח ע"א בד"ה אי קדושת דמים: שם ועוד תירץ כיון שנהמך כו'. נ"ב יעויין בתמים דעים להראב"ד שכותב בזה"ל מיהו בהקדש כו' שאין פודין את הקדשים לאיבוד:

דף מו ע"ב מי שרי. יעויין לקמן דף סב ע"א תוס' ד"ה הא: שם תוס' ד"ה אשכערה כו' מכאן מוכיח ריב"א כו'. נ"ב יעויין בחדושי רשב"א למסכת שבת דף לט בד"ה הא דתנן: שם תוס' ד"ה כתיבה כו'. נ"ב יליף מקראי כו'. נ"ב יעויין בתוס' יבמות דף ס ע"ב ד"ה כולה:

דף מח ע"א יכול לא יביא. יעויין מנחות דף ו ע"א אי ממשקה ישראל כו' ובתד"ה כתב רחמנא:

דף נג ע"ב תוס' ד"ה אין מברכין כו' דאסור לשנות כו'. נ"ב ברכות דף לט:

דף נה ע"ב לנפסד מרובה. יעויין לעיל ד' כ ע"ב:

דף נח ע"ב תוס' ד"ה כאילו כו' אין נראה לר"י כו'. נ"ב יעויין לשון רש"י בסנהדרין דף יג ע"ב ד"ה וניש.

דף נט ע"א וידחה עשה. יעויין תוס' שבת דף ד ע"א ד"ה וכי אומרים: שם מעלה ומלינה. יעויין תוס' יומא דף כט ע"א ד"ה אלא ותוס' מנחות דף מט ד"ה תדיר: שם תוס' ד"ה אתי עשה כו'. נ"ב יעויין תוס' ביצה דף ה ע"א ד"ה ונתקלקלו הלוים בשיר ותוס' ר"ה דף למד ע"ב: שם אפילו לא יאכל לבסוף כו'. נ"ב יעויין לקמן דף עח ע"ב: שם ע"ב תוס' ד"ה בארבעה עשר כו' ומפרש בס"ק שמרבו כו'. נ"ב יעויין תוס' ברכות דף ט ע"א ד"ה רבי אליעזר בן עזריה:

הג"מ זאב בן אריה זצ"ל

ועי' בירושלמי דאיכא פירכא דיש להן קצבה מיהו ממילא נמי אין לה קצבה ועי' לקמן ע"ב:

דף סו ע"ב רש"י ד"ה זב כו' דתניא בתו"כ כו'. נ"ב וכ"ה בנזיר נ"ו ע"ב:

שם תד"ה כי ודוחק. נ"ב עי' תוס' שבת כ"ז א' סוף ד"ה שכן מטמא כו':

דף סט ע"א תד"ה שמא כו' ויחזור ויטמא את המים. נ"ב עי' פרה פ"ט מ"ח. ובביאור הגאון שם וע"ע בצל"ח:

דף עב ע"א תוס' ד"ה לר' יהושע בפ' ר"א דמילה בסופו קל"ז. נ"ב ע"ש [דגירסא שלנו שם רשב"א]:

דף עד ע"ב גמרא והלכתא כרבינא לקולא לבר מהני תלת. נ"ב עי' סוטה כ"ה ע"א ובע"ז ל"ג ע"ב ובתוס' שם וע"ע בספר הזכות להרמב"ן פרק החולץ:

דף פא ע"א גמרא דתניא ר' אושעיא אומר אבל זב שראה. נ"ב בנזיר ט"ו ב' איתא הרואה זוב וכ"ה ברש"י כאן וכ"ה במשנה זבים פ"א מ"ב ונראה דצ"ל דתנא ר' אושעיא אבל כו' ופירושו. דתנא ר' אושעיא המשנה דזבים הנ"ל [וא"ל ר' יוחנן כו']: שם ברש"י ד"ה אבל הרואה זוב כו' לא ידענא אהיכא קאי אבל. נ"ב עי' זבים פ"א מ"ב:

דף פא ע"ב רש"י במתני' ד"ה נטמא שלם כו' קרי בירה. נ"ב עי' יומא ב' ובירושלמי:

דף צט ע"ב תוס' ד"ה ואפי' עני כו'. ויש מפרשים דאדלעיל קאי. נ"ב עי' מדרש פ' בשלח [א"ה פ' כ'. דשם איתא מכאן אמרו רבותינו אפילו עני שבישראל לא אבל עד שיסב כו' א"כ מפורש דלא כי"מ הנ"ל]:

דף קז ע"א תוס' ד"ה אמימר כו' רגילין להבדיל אחר התענית. נ"ב עי' בה"ג הל' קידוש והבדלה:

דף קי ע"ב רשב"ם ד"ה כל כו' דתנן ספק. נ"ב כלים פ' כ"ז ע"ש וצ"ע:

דף קיג ע"א רש"י ד"ה שראשה אסיא ואמרי לה ת"ח. נ"ב עי' ערוך ערך אסי דגרס אסי ופירש ת"ח כמוך ע"ש:

דף קיז ע"ב רשב"ם ד"ה סבי דפומבדיתא רב יהודה. נ"ב עי' קדושין ע"ב ע"ב כשמת רב יהודה נולד רבא. וצ"ע [דאיך אמר כאן ורבא אשכחינהו לסבי דפומבדיתא] יבבה"ג הלכות קידוש והבדלה איתא רבה ע"ש:

דף קיט ע"ב גמ' מאי אפיקומן כו' ורב הנינא בר שילא ור"י אמר כגון כו' עי' בהגהות מהרי"ב צ"ל אמרי. נ"ב עי' בירושלמי וא"צ להגהה הנ"ל. [א"ה. דבירושלמי איתא שמואל אמר מאי אפיקומן כגון ערדילאי וגוזלייא לחנינא בר שילא ודברי ר' יוחנן ליתא שם כלל הרי מפורש דר"ח בר שילא קאי כאן על הקודם ועל לגוזלייא. ולא לדברי ר' יוחנן ורק ר"י בעצמו אמר כגון תמרים כו'. וא"צ להגיה אמרו שמעתי מפיו]:

דף קכ ע"א תוס' סד"ה כל כו'. בפ"ק דב"ק דף ג' כו'. נ"ב ע"ש מה שכתבתי על הגליון. [א"ה שמעתי מפיו דכוונת התוס' דקשה להו בב"ק שם דמקשה שקולים הם קו' הרשב"א שם אדרבה הי מיניהו עדיפת דהמע"ה. וניחא להו דהגמ' אזיל להמסקנא שם ה' ב' דלא איצטריך שן ורגל רק להלכותיהן לפוטרו בר"ה וא"כ אדרבה נפטור לשניהם דהמע"ה [ושיטת התוספות בספיקא דדינא אפי' תפס מוציאין כנודע]. וא"כ קשה לשון הגמ' שם דה"א אי רגל דהיזקו מצוי אי שן דהנאה להזיקו הו"ל לומר איפכא אי רגל דאין הנאה כו' כיון דבעי ללמוד קולא. וע"פ דברי תוס' דהכא ניחא וזהו שכתבו התוס' כאן ודכוותה אשכחן בפ"ק דב"ק כו'. ועי' תורת חיים בב"ק שם ותי' הרשב"א שם יש לדחות קצת דעדיין יש תועלת אם יזיק בשן וברגל יחד]:

דף קכא ע"ב גמרא והלכתא אבי הבן מברך שתים. נ"ב עי' תשובת הרשב"א סי' של"ח:

בראש פרק עשירי סימן ט"ו. וזכירה דהכא היינו קידוש עי' בק"נ ס"ק ס"ג. נ"ב וצ"ע דהא ביום הזה:

דברי נחמיה

להר"ר נחמיה בירך זצ"ל מדובראוונא

(בעהמ"ח שו"ת דברי נחמיה)

דף צט ע"ב גמ' דתניא. תוספתא ברכות פ"ה:

דף קו ע"א רשב"ם ד"ה אידור כו' הפרה. צ"ל התרה עי' תוס' ברכות י"ט:

שם רשב"ם ד"ה ומשוב ישב. צ"ל ימלך:

שם ע"ב תוס' ד"ה שהיה מתנהג כת"ח. לא ידענא אם אכל כת"ח איך לא קרא ק"ש כת"ח ועי' ברכות ג' ע"ב ובפרש"י שם עש"ה:

דף קט ע"א גמ' ת"ר חייב. תוספתא פ"י:

ברא"ש פסחים פרק שני סי' י"ג [illegible] מים ע"ל ר"פ א"ע ועי' פר [illegible] סי'

ב"ח ד"ה תנו רבנן מיני אפי' [illegible] אפויה: שם פרק עשירי סי' [illegible] וקי"ל כהלכות גדולות. צ"ל כה"ג:

הג"מ יהודה בכרך זצ"ל

דף ה ע"א תוס' ד"ה כל מלאכה כו' אע"ג דכשישרף ונעשה גחלים כו'. נראה לי בס"ד ליישב קושיתם על דרך פלפול עפ"י מ"ש התוס' ביצה ב' ב' ד"ה והיו ביום שכתבו תימה דכאן משמע שהמן לא היה יורד ביו"ט והא אמרינן כו' וי"ל דמדרשים חלוקים כו' יעו"ש ולא הודעו לנו מי המה התנאים המחולקים בזה אמנם מה שי"ל בדבר זה כי מחלוקת זאת תסוב על צירי המחלוקת אשר בין ר' יהודה ורבנן בנדרים ס"א א' אם יובל עולה למנין שבוע ור"י סובר יובל עולה ורבנן סוברים שאינו עולה למנין שבוע ויסודתם בהררי קודש ואמרו לר"י הרי הוא אומר שש שנים וגו' ואין כאן אלא המה ותשובתו דאיכא לאוקמי בשארי שני שבוע. ויוצא לנו דרבנן סברי דבעינן קרא שיקוים בכל עת ובכל זמן ולר"י דיו שיקוים על הרוב יעו"ש היטב והנה בפ' המן כתיב ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו והנה לדעת החכמים הנ"ל לא ימנע אף יום אחד מלרדת בו מן גם ביו"ט זולת שבת שיקוים המקרא ככתבו בכל עת ולר"י יקוים המקרא שכתוב ששת ימים תלקטוהו ברוב ימים וברוב שנים דגם ביו"ט לא הי' יורד מן והנה רש"י ביצה ד"ה רבה לטעמי' דאמר רבה בפסחים מ"ז ז' יליף מהכא דמוקצה דאורייתא והנה ידוע בכל הש"ס דר"י אוסר מוקצה הנה כי כן ר"י לשיטתו דס"ל דיובל עולה למנין שבוע משום דאיכא לאוקמי בשאר שני שבוע הכא נמי כן והששי שראוי להכנה וביו"ט לא היה יורד מן ולרבנן דסברי דאין יובל עולה למנין שבוע הכא נמי ביו"ט הי' יורד מן והן המה המדרשים החלוקים והנה כאן בפסחים יש לדקדק בדברי ר"ע דיליף לא דייק בראשון הוא עי"ט מדמניעו להבערה שהיא אב מלאכה וכתיב כל מלאכה לא יעשה בהם מה נעשה אם יחול ערב פסח בשבת איך יעשה מלאכה בשבת דודאי כוונת ר"ע דביום הראשון הוא יום ארבעה עשר כמו שפירש"י ד"ה שהוא אב מלאכה יעו"ש וכמו שאמר רנב"י ראשון דמעיקרא משמע והנה יש לומר דר"ע סובר כר"י תלמידו דאיכא לאוקמי בשאר שני שבוע כדלקמן ה"נ לר"ע איכא לאוקמי בשארי שנים כשחל ערב פסח בחול ובאמת כשחל ע"פ בשבת יושבת החמץ בי"ג וא"כ כיון דאזיל בשיטת ר"י ממילא נ"ל דהששי הראוי להכנה ומוקצה דאורייתא וא"כ כיון שר"ע סובר מוקצה דאורייתא א"כ אסור להשתמש בהא מוקצה ביו"ט כמו שפירש"י לקמן מ"ז ד"ה ועייל עלי מוקצה כו' והנה ידוע דהחמץ בפסח הוא מוקצה גמור דהקצי מדעתי' מאחר דאסור באכילה ובהנאה וגם אף אם ישרוף הגחלים שלו אסור משום מוקצה וגם משום נולד וא"כ ממילא אזדי לי' קושית התוס' דעכ"פ אסור משום מוקצה ודו"ק היטב: תוס' ד"ה דברי ר' ישמעאל תימה לר"י כו' והנראה ליישב לפי פירש"י בחומש בפ' בא שהרכיב שני המאמרים תי' רנב"י ותי' רבא יחד היינו שגם רנב"י סובר כרבא כמ"ש המהרש"א כן ה"נ הא דהביא הש"ס מהא דבי ר"י מצינו י"ד שנקרא ראשון הוא רק להורות שספיר נכון לקראות י"ד ראשון ולא סיוע מזה ראי' לכל ראשון האמור בפסח דמה"ת אם אין הכרע וספיר י"ל דר' ישמעאל הוכרח ללמוד אך ביום כראשון הוא מעריו"ט מלא תשחט ומשום לא תיקשי הלשון היכן מצינו שנקרא י"ד ראשון לזה דבי ר"י תנא מצינו י"ד שנקרא ראשון ומה שחסר זה גלה זה וככי אחד ודו"ק:

דף ו ע"ב גמ' שנאמר ויעשו בני ישראל נ"ל ויעש את הפסח וגו' ועי' באמצע העמוד ותראה שכן הוא: שם וניכתב בריש' כו' עי' פרש"י לא אשמעתין פריך כו' וי"ל בזה לולא פירש"י עפ"י מה ששמעתי בשם הגאון מווילנא זללה"ה פי' על מדרש אל מול פני המנורה וגו' כדהס"ד פתח דבריך יאיר והוא שכל הפתיחות מן החמשה חומשי תורה מכוונים נגד המנורה בראשית זיין תיבות כנגד ז' קנים שמות י"א תיבות כנגד י"א כפתורים ויקרא ט' תיבות נגד ט' פרחים וידבר נגד י"ח טפחים דברים כ"ב נגד כ"ב גביעים ואף כי וידבר י"ז תיבות י"ל עם הכולל או משום דיש מ"ד י"ז (ומצאתי את"ז בביאור הגר"א ריש דברים רק הינו מבואר שם המדרש ואה"ז ראיתי כל דברי הגר"א בס' מנהגי הגר"י ז"ל בסופו ע"ש) וא"כ י"ל דלכן התחילה התורה בספר הזה במכוון נגד הכל אבל עתה דלמד מדבר ממדבר ובזה ילפינן דסי' באהל מועד כדאיתא בספרי זוטא וא"כ כיון שסי' באהל מועד א"כ קשה היה להתחיל בזה והי' במכוון ג"כ כמו הנך תיבות היינו באהל מועד באחד אשר זה חסר כעת וכאן לכתוב בסתימות וניליף מהם דו"ק ותמצא ונכון הוא:

דף ז ע"א בגמ' אפילו כי לא רבתה כו' מי לא תנן עי' רש"י והקשה הצל"ח דמאי מקשי הש"ס דע"כ לא שמעינו מהך משנה אלא דלחומרא אזלינן בתר בתרא ולכך בשעת הרגל מעשר ולא אזלינן בתר רובא דשתא אבל מנ"ל דסמכינן על בתר בתרא לקולא ולהתיר כי רבתה מצה ודלמא הייתיק לחומרא שמא חמץ הוא ולכך בעינן רבתה מצה ע"ש שהאריך והנראה לי דלק"מ בשום לב בלשון הש"ס אפי' כי לא רבתה מצה דמזה משמע דמ"מ חמץ ומצה שוים לא זה יתר על זה ולפי הקושי' הו"ל רבותא אפילו כי רבתה חמץ נמי כמו בירושלים בשעת הרגל מעשר מטעמא דאזלינן בתר בתרא אף שהוא נגד רוב שתא אלמא דבתר בתרא עדיף מרובא אולם נאמר דזה באמת לא קשה להש"ס משום דאין ראי' דנזיל בתר בתרא דאפשר דשוין הם בתר בתרא ורוב ובכ"מ הולכין לחומרא גבי מעשר וגבי המגן וקושית הצל"ח אולם עיקר קושית הגמ' דלמאי בעי רבתה מצה שיהי' מצה רוב נגד המגן אפילו שוים נמי כיון דאשכחן במעשר אזלינן בתר בתרא ולהפ"ת שקול הוא נגד רובא וא"כ היכא ששוים בלא"ז אזי אזלינן בתר בתרא כמו גבי רובא דשקולין הם וכנ"ל ושפיר מדוקדק לשון הש"ס מאד וזה נכון וברור ולענין דינא מה שהשמיטו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כל המימרא בצל"ח נתן טעם להשמטתם משום דהו"ל דבר שיש לו מתירין לדידן דפסקינן כר"ם ורב הוא דקאמר הכא כן משום דאיהו ס"ל כר"י דאסור אף לאח"ז מה"ת ודבריו נכונים אולם זה הטעם יספיק רק להרי"ף והרמב"ם דס"ל דהמן בפסח הו"ל דשי"מ אולם על הרא"ש דלא ס"ל כן בפ"ב דע"ז רק הטעם דחמץ בפסח במשהו משום דלא בדילי מיני' הק"ל ולדעתי נראה תי' מספיק לכל והוא משום דלכאורה קשה לשיטת הרא"ש כיון דחמץ בפסח במשהו א"כ מוכח דלא אזלינן בתר רובא וכל ספק בבו לתערבת א"כ מאי מהני כאן דאזלינן בתר בתרא או בתר רובא הלא בכאן מחמרינן מחמת חומרא והנס על רב לא קשה משום דאיהו ס"ל דלכך מחמרינן בחמץ משום גזירה במינו וזה אינו מספיק רק בתערובות והכן מהא"כ לדידן דמחמרינן משום לא בדילי כו' כדעת הרא"ש שוב אין נ"מ בין הערובות לשאר ספק וניחא שפיר הטעם דלא בדילי בכל הענינים ולכן יפה עשה הרא"ש שהשמיט וא"כ נ"ע לדינא:

דף ח ע"א תוס' ד"ה ככא כו' והא דמשמע גבי מפולת כו' עכ"ל לפי מה שכתב ב"י סי' ס"א להלק בין לשון חייב ולשון פטור ע"ש סוף ד"ה לא נתן יש ליישב קושית ה"ג נ"מ רבתי לדינא ודו"ק:

דף י ע"א תוס' ד"ה על ובדק כו' תימה כו' ונ"מ כו' מה יעשה כו' ורש"י פי' כו' עכ"ל לכאורה קשה דמשמע דלרש"י ניחא קושיתם ואמאי הלא גם לרש"י תקשי בין לר"מ ובין לרבנן מה יעשה אם יצריכהו לבדוק דקמ"ל דא"ל ולכאורה הי' נראה דשפיר נ"מ אם אח"כ הי' ב' צבורין אחד של מצה ואחד של חמץ ובית זה ועוד בית בדוק ואתו ב' עכברים ושקל אחד מצה ואחד חמץ ולא ידעינן הי להאי עייל והי להאי עייל דלר"מ הבית הראשון הוא בחזקת שאינו בדוק כמו גבי טהרות ואמרינן שאני אומר להאי עייל לבית הבדוק משא"כ לרבנן שניהם בחזקת בדוקים וצריכים בדיקה אם הוא של אדם אחד או בבת אחת כנ"ל. אך זה דוקא בביטל דאז הבדיקה מדרבנן אבל אם לא ביטל דשם הבדיקה מה"ת לא אמרינן שאני אומר כמ"ש אימר דאמרינן שאני אומר בתרומה דרבנן כו' ולכן הקשו תוס' שפיר דמיירי בלא ביטל אבל לפירש"י א"ש דמיירי בביטל ובדיקת חמץ דרבנן ואפי' לר"מ כו' שפיר נ"מ כנ"ל ולכן כ' תוס' לרש"י פי' כו' כנ"ל לכאורה אבל ז"א דגם לפי' תוס' דמיירי בלא ביטל יש נ"מ זו ומסכתת שפיר שהבית השני הבדוק לבדו ביטל ובית הזה שאנו דנין לא ביטל ושפיר יש נ"מ זו דלר"מ הוא בחזקת שלא בדוק ושפיר אמרינן לגבי בית השני הבדוק שאני אומר דנגד הבית הבדוק השני הוא דרבנן ובאמת צריך להבין קושית התוס' והנראה בזה לפי מ"ש התוס' ריש נדה איך ילפינן לטמא ברה"י אף לסתור החזקה והרי סוטה איתרע חזקתה והירצו דאף שאין לסוטה חזקת טהרה ודאי שהרי איתרע חזקתה מ"מ יש לה חזקה שאינה טמאה ודאי והכתוב עשאה ודאי טמאה כו' ע"ש סוף ד"ה והלל כו' ובצל"ח תקר לפי"ז בב' צבורין הנ"ל ושני בתים אחד בדוק וא' אינו בדוק אף שאינו בדוק מ"מ אין כאן ודאי חמץ ובכאתה אומר שהעכבר הכניס לתוכו חמץ א"כ אתה אומר שיש בתוכו ודאי חמץ כיון שהככר גדול כמ"ש התוס' וא"כ בכ"מ שאתה אומר שנכנסה העכבר עם החמץ אתה מוציא הבית מחזקתו ע"ש והנה הסברא נכונה אבל שם אין נ"מ כיון דהבית אינו בדוק וס"ס אתה מצריכו לבדוק תו מאי נ"מ בין ספק לודאי ומה יזיק לבית שאתו מוציאין אותו מספק לודאי וגבי סוטה ודאי נ"מ רבתא בין ספק לודאי לכמה ענינים משא"כ לענין בדיקה אבל כאן ודאי יש נ"מ כיון דבדק ולא אשכחיתו א"ל בדיקה דמה יעשה כו' כמ"ש התוס' וכשתאמר שאני אומר אינה מצריך לבדקו שנית א"כ בין כך ובין כך מוציא אתה מחזקתו ולא אמרינן שאני אומר כי תליל את הבית הבדוק ולהניחו על חזקתו וזה הבית תוליא מחזקת ספק לודאי ותצריכו לבדוק שנית לכן הקשו התוס' שפיר אבל י"ל לאידך גיסא דכ"מ אם יהי' עוד בית שאינו בדוק דלר"מ הוו שניהם אינם בדוקים ולרבנן זה הוה בחזקת בדוק וא"צ בדיקה מחמת שאני אומר ולר"מ לא אמרינן שאני אומר למען מבלי להוציא זה מחזקתו להצריכו בדיקה דז"א דבאמת הוא בחזקה שאינו בדוק לר"מ ואינו צריך בדיקה רק מחמת מה יעשה שפיר לא אמרינן שאני אומר כו' רק בלא"ה לא אמרינן שאני אומר בדאורייתא דהא בזה הבית לא בטל ולכן הקשו התוס' שפיר משא"כ לפירש"י דאיירי בביטל שפיר נ"מ בזה כמ"ש וא"ש מ"ש התוס' ורש"י פי' ודוק בכל זה היטב: ע"ב רש"י ד"ה בתוך המועד כו' ועי' תוס' ד"ה ואם לא בדק כו' ע"ש והנה רש"י במנחות ס"ז פירש שם כמו שפירשו התוס' הכא ולכאורה יפלא ועי' צל"ח ומפרשים ואענה את חלקי בס"ד דבר קרוב לאמת דהנה בטעם ר' יהודה לר"ח ולרב"ה כנגד שלש השבתות והמסקנא בתר איסורא לא גזירה דלמא אתי למיכל מיני' והנה לפי המסקנא בע"כ שעת הביעור דמתניתין הוא קודם זמן איסור תורה דכיון שהגיע זמן האיסור מן התורה גזרינן לר"י דלמא אתי למיכל מיניה וא"כ שעת הביעור דמתני' הוא בשעה ששית וזה שכתבו התוס' לק' י"ב ב' ד"ה אימתי כו' ועוד שעת ביעורו דמתני' היינו בשש כו' ע"ש שהקשו לרש"י ולשיטת רש"י ז"ל דבברייתא שם דנקט שעת ביעורו משמע לי' מתחילת שבע משא"כ במתניתין דקתני שעת הביעור הידוע היינו הביעור שנהגו כל העולם וזה דבר נכון בלשון הקודש כן צריך לומר למסקנא אבל לר"ח ולרב"ה כנגד שלש השבתות שבתורה בע"כ בשעת הביעור דמתניתין אחר שש כיון שהוא כנגד מ"ש אך ביום הראשון וגו' והנה לפי הס"ד כנגד ג' השבתות א"כ שפיר יש הבדל בין ר' יהודה לחכמים דלר"י שעת הביעור כונתו על אחר שש שעות ולכך קרי שעת הביעור ולחכמים י"ל תוך המועד הוא בשעה ששית שהוא מועד הביעור ולא קשה הא דשני בלשון כמו שהקשו התוס' לרש"י משא"כ למסקנא שעת הביעור בע"כ צריך לפרש שעה ששית כנ"ל וא"כ תקשי קושית התוס' דלמה שינה בלשון ובע"כ צריך לפרש כמו שפירשו התוס' ובזה מיושב מה שיש לדקדק מה נ"מ דפליגי הני אמוראי בטעמא דר' יהודה הלא הלכה כחכמים ולפי הנ"ל ניחא דלר"ח ולרב"ה לחכמים יהי' כמו שפירש"י במתניתין לאחר המועד היינו עד שתחשך כי באמת זה הפי' הפשוט דאין להפליג במחלוקת אם לא יהי' הכרח וזה שהוכרחו התוס' הוא רק מחמת קושיתם דלמה שינה בלשון ולס"ד ניחא כנ"ל כיון שסר הסבה בטל המסובב דמנ"ל להוסיף בדיקה אף לאחר המועד כיון דלדידן דקיי"ל כר"ש איתא אסור לאחר המועד רק משום קנס כמבואר לקמן משא"כ למסקנא תקשי קושית התוס' דלמה שינה בלשון וצריך לפרש כפי' התוס' ולמסקנא גם רש"י יפרש כפי' התוס' ובמתניתין פי' רש"י לס"ד כדרכו היטב. במקומו לפרש כבס"ד משא"כ למסקנא ולכן במנחות פירש"י כהמסקנא כי שם אין מקומו והתוס' לשיטתם לקמן י"ב ב' ד"ה אימתי ומפרש"ת כו' ונכון מאד ולפמ"ש דברי הר"נ צ"ע ע"ש:

דף יא ע"ב עדותן בטילה (דברי ר' מאיר): שם במשנה ליתא:

רש"י

הג"מ ברוך פרענקעל תאומים זצ"ל

דף סג ע"ב תוס׳ ד"ה כתרתי ספק כו׳ אלא שיהא ודאי למותרת כו׳. נ"ב יעויין תוס׳ כתובות דף לג ע"א ד"ה ניתר והמצויין שם:

דף סה ע"א שבות במקדש. יעויין עירובין ד׳ קב קג ובמנחות ד׳ לט ע"א תוס׳ ד"ה לא סידור:

דף סו ע"א על עולת התמיד. יעויין תוס׳ יומא דף מו ע"א ותוס׳ שבת דף כ ע"א:

שם ע"ב ואין ליבור. יעויין תוס׳ לקמן סט ע"א ד"ה שוחטין וזורקין: **שם** תוס׳ ד"ה מביאה. יעויין במשנה למלך פ"ב מהלכות שחיטה:

דף סז ע"א זבין. יעויין תוספות חגיגה דף ד ע"ב ד"ה דמרבה ערל:

שם ע"ב תוס׳ ד"ה כה"ג כו׳ תימה לרשב"א כו׳. נ"ב יעויין תוס׳ שבת דף כז ע"א ד"ה שכן:

דף סח ע"ב תוס׳ ד"ה מה ראיה כו׳ והירך לו ר"י דלא שרי כו׳. נ"ב יעויין תוס׳ מסכת שבת לה ע"א ד"ה והרודה:

דף סט ע"א תוס׳ ד"ה שמא יעבירנה כו׳ נושא מי הטאת כו׳. נ"ב יעויין תוס׳ נדה דף ס ע"א ד"ה מאי מזה:

שם מכדי טלטולי בעלמא. יעויין בתוס׳ סוכה בדף המצויין ד"ה טלטולא בעלמא: **שם ע"ב** וכל שאילו. זבחים דף כב ע"ב: **שם** מיתיבי. יעויין תוס׳ דף לב ע"ב ד"ה מי שהיה טמא:

דף ע ע"א סכין. יעויין חגיגה דף כא ע"א תוס׳ ד"ה האונן: **שם** קופין. יעויין בכורות כד ע"ב תוס׳ ד"ה השוחט:

שם ע"ב אמר קרא. יעויין תוספות חגיגה דף ט ע"א ד"ה עגרת: **שם** אלא ששה. יעויין תוס׳ חגיגה דף ב ע"א ד"ה איזהו:

שם ע"ב תוס׳ ד"ה שלמים כו׳ לא כתיב גבי שמחת יו"ט כו׳. נ"ב יעויין תוס׳ חגיגה דף ח ע"ב ד"ה מי שהחגיגה ולקמן קט ע"א ובירושלמי חגיגה פ"א אמר ר"א נאמר כאן שמחה ונאמר להלן שמחה מה להלן שלמים אף כאן שלמים:

דף עא ע"א משמחו. יעויין לקמן קט ע"א ובדף קח ע"ב ברשב"ם ותד"ה ידי יין: **שם** תד"ה מנין כו׳ מכאן נפקא כו׳. נ"ב יעויין מסכת חגיגה דף י:

דף עג ע"א מידי אמ"ה. יעויין תוס׳ שבת דף עה ע"א ד"ה לחייב:

שם ע"ב דקא בחיש. יעויין תוס׳ יומא דף כט ע"א ד"ה אלא:

דף עד ע"א תוס׳ ד"ה האי מולייתא כו׳ ולר"ת נראה כו׳. נ"ב יעויין חולין דף יד ע"א תוס׳ ד"ה ונסבין תבריתא:

דף עו ע"א עילאה גבר. יעויין תוספות שבת מ"ב ע"א ד"ה נותן ולעיל דף לז ע"ב ד"ה ות"ק ובתוספות זבחים ד׳ לה ע"ב ד"ה עירה:

שם ע"ב בכותחא. יעויין תוס׳ לעיל דף למד ע"א תוספות ד"ה ואפילו:

דף עח ע"ב אכילה. יעויין זבחים דף ק ע"ב תוס׳ ד"ה אכילה: **שם** אכילת פסחים. יעויין תוס׳ לעיל דף סט ע"ב ד"ה אכילת פסחים:

דף עט ע"א בטומאת הגוף. יעויין בר"ש על משנה ב פ"א דאהלות: **שם** בטומאת שרץ. יעויין תוספות זבחים דף כב ע"א ד"ה אי הכי: **שם** טומאה דחויה לעיל דף עז סנהדרין יב ותוספות מנחות דף טו ע"א ד"ה ור"י ותוס׳ יומא דף כ׳ ע"א ד"ה וכ"ת ולקמן דף פ: **שם** מ"ט. יעויין זבחים דף מו ע"ב מ"ט כיון: **שם** תוספות ד"ה או כו׳ אע"פ שיכולין להזהר כו׳. נ"ב יעויין בירושלמי אחר הלכה א פה בטומאת עובדין סיכא עבידא כו׳:

שם ע"ב מכריע. יעויין לקמן דף לא ע"א תוס׳ ד"ה האי באחד כו׳:

דף פב ע"ב תוס׳ ד"ה אבל כו׳ ונילף ק"ו מתרומה כו׳. נ"ב יעויין תוס׳ שבת כה ע"א ד"ה כך אתה ובזבחים דף קד ע"א ברש"י ד"ה בשדה בקבורה ויעויין בתמיס דעים דף עו מ"ש דלא גמרינן בתרומה מבנטמאת כו׳:

דף פג ע"ב תוס׳ ד"ה ליתן כו׳. נ"ב יעויין תוס׳ יבמות ע"ב ד"ה שלא בזמנו:

דף פה ע"א ועלם. יעויין מנחות דף מח ע"א תוספות ד"ה חטא בחטאת:

דף פח ע"ב לא אפשר. יעויין לקמן דף צא ע"א ברש"י ד"ה נ"ש:

דף פט ע"א וניתי. יעויין תוס׳ לעיל דף עד ע"א ד"ה נתתך: **שם** וניתי מותר הפסח. יעויין תוס׳ מנחות דף מט ד"ה ת"ל ותוספות יומא דף כט ד"ה אלא ותוס׳ מנחות דף פג ע"ב ד"ה ושלמים ובזבחים ט ע"א ד"ה ושלמים: **שם** משום סמיכה. יעויין תוס׳ חולין דף כג ד"ה איצטריך: **שם** דאילו פסח. יעויין תוספות לקמן דף קכא ע"א ד"ה כשתמצא:

דף צ ע"ב ואין שוחטין. לעיל דף סט זבחים כב ע"ב ויעויין תוס׳ לקמן דף לב ע"ב ד"ה אלו: **שם** כרכי ינאק. יעויין תוס׳ דף לג ע"א ד"ה ר"ע: **שם** תוס׳ ד"ה מי לא עסקינן כו׳ והאי קליטא טומאתו. נ"ב יעויין שבת דף יד ע"ב ברש"י בסוף ד"ה ובא השמש ובמסכת פרה פרק יא משנה ד ובלשון הראב"ד בסוף השגה א׳ בפ"ו מהלכות קרבן פסח:

דף צה ע"א תוספות ד"ה בפרטים כו׳ בכל שעה דף כג ע"ב ודף כט ע"ב:

דף צח ע"ב והא. יעויין תוס׳ יומא דף כט ע"א ד"ה אלא:

דף קב ע"א רשב"ם ד"ה א"ר יהודה בר"א כו׳ כל מקום שאמר ר"י כו׳. נ"ב יעויין תוספות ביצה דף ט ע"ב ד"ה לא היא:

דף קט ע"א אלא בבשר. ברש"י מסכת ר"ה דף ו ע"ב ד"ה מי אמרינן מביא בלשון בגמרא אין שמחה אלא בבשר שלמים: **שם** אלא ביין. יעויין לעיל דף עא ע"א ובדף הסמוך ע"ב ברשב"ם ובתוס׳ ד"ה ידי יין ובתוספות קדושין דף לד ע"ב ד"ה אשה ובר"ה דף ו ע"ב ד"ה אשה ובתוספות מ"ק דף יד ע"ב ד"ה עשה דיחיד: **שם** תוספות ד"ה וזבחת שלמים כו׳ תימה כו׳. נ"ב יעויין ברש"י מסכת ביצה דף יט ע"ב ד"ה מביא אדם כו׳:

דף קטז ע"ב תוס׳ ד"ה וחותם כו׳ כר"ע מתחיריו כו׳ נ"ב בספר באר יעקב דף לג ע"א כתב שיש כאן טעות הדפוס וצ"ל מחבירו:

דף קכ ע"א שבת ימים. יעויין תוס׳ מנחות דף סו ע"א ד"ה כתיב:

הג"מ יהודה בכרך זצ"ל אבד"ק סייני

דף יג ע"ב רש"י ד"ה אין מביאין כו׳ ע׳ בצל"ח שכתב אבל כיון שרש"י מפרש עד שש שעות כו׳. נ"ב עיין לשון רש"י בדף זה ע"א ד"ה לא לבער כו׳ שכ׳ כדי לאכול עד חמש שעות ומ"מ סיים והיא בכלל ויותר תמוה דברכות כ"ז א׳ בעי בגמ׳ על דאמר ר׳ יהודה עד ארבע שעות אי עד ועד בכלל או לא ע"ש ועי׳ חולין נ"ד ב׳ גם מ"ש הצל"ח שם והלאה וא"כ דבר זה גם אליבא דר"ש כו׳ נ"ע דהא ר"ש ס"ל בכמה מקומות דמביאין קדשים לבית הפסול פי׳ פ"ח דשביעית וש"מ אמנם לר"ש רבה בזבחים ע"ד ב׳ דר"ש לא אמר אלא בדיעבד ולא לכתחילה ניחא דבריו:

דף טו ע"א תוס׳ ד"ה חביות כו׳ וקשה לריב"א כו׳ יש ליישב שיטת רש"י לפי מאי דקיי"ל דג׳ בני אדם הוה רה"ר כמ"ש בנזיר נ"ז ע"ש וא"כ זה גופא הי׳ שם ספק אם הי׳ בשעת מעשה ג׳ אנשים והוה ספק טומאה ברה"ר וס׳ טהור או לא היו ג׳ אנשים שם והוה רה"י וספיקו טמא וכזה ספיקא להחמיר ודו"ק:

דף טז ע"ב גמ׳ ת"ש דם שנטמא הא דלא פריך ממתניתן לקמן פ׳ ב׳ הלין מרלה על טומאת הדם ושם ל"ל מדרבנן ע"ש י"ל משום דשם מתני׳ ר"מ ור"מ ס"ל טומאת עצמו דאורייתא כמ"ש ספק משקין ליטמא טמא כו׳ דברי ר"מ:

דף יז ע"ב גמ׳ למימרא דסבר ר׳ יהודה כו׳ עי׳ צל"ח שהאריך בזה בענין דבר שיש לו מתירין ע"ש והנה לפי"ז בנדה לא הוה אמרינן ס"ס לדעת הפוסקים דסברי דלא מהני ס"ס בדבר שיל"מ ע׳ סי׳ ק"י ביו"ד ובסי׳ קפ"ז בהלכות נדה מצינו דאמרינן ס"ס והמחוור שבכולן דלא אמרינן דשיל"מ רק בדבר מאכל שכלה מן העולם כשיאכל שפיר אמרינן עד שיאכלנו באיסור ע"י ביטול יאכלנו בהיתר ע"י שימתין משא"כ בטומאה להשתמש בכלי או בנדה לא שייך דשיל"מ דמ"מ מה שמונע כעת אין לו מתירין וכזה כ׳ בצל"ח ביצה לענין טלטול ע"ש וממילא גם הכא לק"מ ועי׳:

דף יח ע"א גמ׳ לימד על ככר שני שמטמא את השלישי כ"ה במשנה שם וכ"ה גי׳ רש"י הכא: **רש"י** ד"ה לימד כו׳ מקבלה הס"ד ואח"כ מה"ד שמטמא את השלישי ואני שמעתי כו׳:

דף יט ע"ב תוס׳ ד"ה הא ברה"י כו׳ תימה הא איצטריך לאוקמי כו׳ עכ"ל והנראה ליישב דזה יכול להיות שאין לו ספק שנגע בבשר כי בודאי לא נגע ורק כל הספק על הסכין שחתך הבשר שמא נגע במחט ואם המחט טמא מת א"כ גם הכלי שנגע בו נעשה אב הטומאה לטמא אדם וז"ש בגמ׳ אדם וכלים נמי לטמא סוה מחמת שנגע האדם בסכין וא"כ כיון שהסכין דבר שאין בו דעת לשאול כולם טהורים והכי משמע מפי׳ הרמב"ם בעדיות ע"ש וא"כ שפיר פריך הגמ׳ דבלא"ה טהור וזה נכון: **ע"ב** תוס׳ סד"ה ואמר. נ"ב ועיין תוס׳ נדה שם שתירצו באופן אחר בד"ה כשתכרותיה כו׳:

דף כא ע"א בגמ׳ אי תני בהמה כו׳. עי׳ תוס׳ ורא"ש במה שכתב בשם הר"ש לתרץ דמיירי בחי׳ כפותה יעו"ש וקשה טובא על סברתם הפנית דהא בחי׳ כפותה נמי איכא למימר זימנין דמשיירא ולא הסיק אדעתיה ואעפ"כ קא שרי תנא להאכילה. ומצאתי בפרי חדש שעמד בזה ונדחק לתרץ. והנראה לי בפשיטות ע"פ מה שכתבו התוס׳ בריש ברכות ובש"ת דדרך התנא להשמיענו בקוצר מה שנשנה כבר במק"א יעו"ש א"כ בשלמא קושית התוס׳ והר"ש היה על הדין מפרקין דלעיל קושית הסותר לכן אוקמה הר"ש בחי׳ כפותה. ובגריכותא השנית ה"פ ואי תנא חי׳ הו"א כיון דאי משיירא מיהת מגניע היינו דה"א דמיירי דוקא באינה כפותה דכפותה ואינה כפותה לא תני במתניתין לזה קתני בהמה ואי תימא דל"ל בהמה דשפיר ידעינן מחי׳ דחי׳ בודאי איירי בכפותה דאל"כ תקשי ממתני׳ דפ"ק מה שמשייר כו׳ ובע"כ צריך לאוקמי בכפותה וא"כ בהמה ל"ל. ז"א כיון דמתני׳ דקתני במתני׳ לא ידעינן רק ממתני׳ דפ"ק ודרך התנא להשמיענו מה שכבר נשנה בקוצר וא"ש מאד דברי הר"ש בפשיטות וזה נכון ואמת לדעתי בס"ד: **ע"ב** גמ׳ אמר חזקיה מנין כו׳ ופליגי דר"א כו׳. והקשה הפ"מ בתיבת גומא מנ"ל דפליגי דלמא אי לא כתיב לא יאכל בעיר"י הו"א דחמץ בפסח מותר בהנאה משום דהוא תידוש כמ"ש ר"א שני דברים אינם ברשותו של אדם כו׳. וי"ל בזה ע"פ מ"ש התוס׳ פ"ק דמציעא ג׳ א׳ ד"ה מפני מה כו׳ ע"ש היטב ושם קשה טובא דלמא היכא דמעיז בעי שבועה אפי׳ כופר הכל ועד אחד צריך להיכא שאינו יכול להעיז. ויש לייש׳ עפ"י דברי הגמ׳ בשבת ק"ח שאל בייתוסי אחד לר"י הגרסי מנין שאין כותבין ע"ג עור בהמה טמאה דכתיב למען תהיה וגו׳ אלא מעתה ע"ג עורות נבלה כו׳ א"ל אמשול לך משל לב׳ בנ"א כו׳ אלא מעתה יאכלו א"ל התורה אמרה לא תאכלו ואתה אמרת יאכלו א"ל קאלוס עכ"ל ע"ש ובהכותב דמה שהשכל מחייב עומד במקומו ועל התורה אין להקשות דלא דרשינן טעמא דקרא. ולהוכיח מזה מה שנגד השכל ג"כ אין להוכיח ע"ש היטב וכן בכאן דכל היסוד של רבה לא לדעת הטעם דהא אין דורשין רק להוכיח מזה דלא אמרינן מגו. וכמ"ש התוס׳ ביתר ביאור בכתובות י"ח א׳ ע"ש. וע"ז הקשו מנ"ל דכופר הכל פטור וא"ל משום דאין אדם מעיז א"כ הוא מגד השכל והטעם א"כ יפקד הטעם בבנו וכתבו מדאיצטריך עד אחד כו׳ וא"כ ידעינן זה מקרא ולא בעינן טעמא ושוב אין חילוק בין בנו לאחר וא"ש וכן הוא כאן כיון דלר"א הכלל כ"מ שנאמר לא יאכל כו׳ הוה איסור הנאה אם לא במקום שפרט הכתוב. שוב אין לנו לחקור מפני מה עשה הכתוב גבי חמץ כאלו הוא ברשותו וא"ש הכל: **תום׳** ד"ה כ"מ שנאמר לא יאכל וא"ת יהא נהנה מחמץ כו׳. בצל"ח כתב שדבריהם תמוהים לפי מ"ש התוס׳ לק׳ כ"ב א׳ ד"ה ור"ש דלר"מ אף חזקיה מודה דלא יאכל איסור הנאה משמע כר׳ אבהו וא"כ ליכא כ"מ אליבא דר"מ מידי בהנהנה. וגם לפרש"י כ"ב ב׳ ד"ה למאי הלכתא כו׳ דפליגי אף אליבא דר"מ מ"מ טוב יותר לומר איכא בינייהו אליבא דהלכתא דר"מ ור"י הלכה כר"י ע"ש זהו תורף דבריו. ואני אומר דתוס׳ מקשים שפיר גם לפי שיטתם לקמן כנ"ל דמשמע מדבריהם שם דמחזקיה הוא דלא אתי אליבא דכ"ע אבל ר׳ אבהו אתי שפיר גם אליבא דר"י וכמ"ש וזה דקאמר לקמן לימא כתנאי הייט לר׳ אבהו כו׳ משמע דר׳ אבהו אמר למילתיה גם לר׳ יהודה והיינו כי לר"י מסקינן איסור הנאה בכל איסורין מאוהו מ"מ זה גלי על הא דכתיב כב"מ לא תאכל כו׳ הכוונה גם על הנאה בכדי שלא יהיה סתירה אם נאמר דהכוונה אי אפשר כי אם על אכילה לחודא. ומצד הסברא כיון דלר"מ דיליף מנבלה בודאי לא יאכל בכ"מ איסור הנאה נמי משמע למאי נימא דר"י פליג עליו דלמעט במחלוקת עדיף וכ"מ פשטא דליבנא דר׳ אבהו דאמר כ"מ כו׳ דקאי אף לר"י דהלכתא כוותיה והא דאמר עד שיפרוט כו׳ אין כוונתו דמזה יליף רק ר"ל דסתמא הכי משמע אם אינו מפורש היתר וא"ת דאפשר שאין זה מדרך הכתוב ע"ז אמר כדרך שפרט כו׳ כלומר דמציט דהתורה פי׳ היתר וכמ"ש הלא"מ בכוונת דברי הרמב"ם פ"ח מהל׳ מ"א ע"ש. ולפי מ"ש ניחא מאד דגם ר׳ אבהו סובר כן כנ"ל וא"ש הא דאמר בגמ׳ ופליגא דר"א דמנ"ל דפליגי דלמא חזקיה אליבא דר"י אמר לנוילתיס ור׳ אבהו אליבא דר"מ ומר אמר חדא כנ"ל. ולפי מ"ש ניחא דשפיר פליגי אליבא דר"י דלר"א לר"י כ"מ שנאמר לא יאכל כו׳ הנאה נמי משמע ולחזקיה מפיק לה מן לא יאכל בעיר"י. וא"כ לפי"ז מקשים תוס׳ שפיר דלימא א"כ לענין נהנה כו׳ דהוא אליבא דר"י דהלכתא כותיה ומכ"ש לשיטת רש"י יסיה נ"מ אליבא דתרווייהו בין לר"מ בין לר"י משא"כ הא"ב תשנב"ע לא הוה רק אליבא דר"י לחוד ועי׳ וא"ש דבריהם ועי׳ רש"י לקמן כ"ג ב׳ ד"ה חולין בעזרה כו׳ וכי אמר ר׳ אבהו כו׳ אליבא דר"מ אמרה כו׳ משמע מדבריו דלר"י לא אמר ר׳ אבהו למילתיה ולדידיה יש לתרץ קושית התוס׳ וכנ"ל וצ"ל דמאי דאמר הש"ס ופליגי היינו בעיקר הדין דחולין שנב"ע וקים ליה להש"ס דכל השקלא וטריא דר"י מפיק מאותו ר׳ אבהו תמר לכולה וקאי ופליגא גם אליבא דר"י לענין חולין שנשחטו בעזרה והבן בזה היטב: **שם** בגמ׳ אלא לר׳ יהודה דאמר לדברים ככתבן כו׳ מנ"ל דאסורין בהנאה כו׳. מה שמקשים דלמה לא ניליף מיתורה דאו לדידיה דאית ליה סברא לאקדומי מיותר הוה ואי דלא נימא כר"מ לא לכתוב כלל דמסברא ידעינן ובע"כ דגם איסור הנאה משמע ולכך ס"ה כר"מ לכן איצטריך או. לק"מ דזה גופא ה"א לטעות דבלא וו ה"א כר"מ ומוכח דגם איסורי הנאה משמע לכן כתב רחמנא או להורות דדכ"כ. וא"כ ליכא למשמע דלא יאכל גם איסור הנאה משמע דאיצטריך לדכ"כ והוא פשוט:

דף כב ע"א תוס׳ ד"ה ור"ש כו׳ דקודם מ"ת כו׳ דהא לא נישנתה בסיני. עכ"ל דבריהם לכאורה תמוהים דלפ"ז אין צריך לומר דלא קאסר רק לבני יעקב דאפי׳ לכל בני נח נאסר קודם מ"ת לאחר שניתנה התורה ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לב"נ כמ"ש בסנהדרין נ"ט א׳ אבל האמת דחסר בתוס׳ תיבת ועוד והוא תי׳ שני וצ"ל ועוד דהא לא שינהה בסיני ועי׳ תוס׳ חולין ק׳ א׳ ד"ה קדשים מבואר לסדיא כן והתימה על מגיהי הש"ס שלא עמדו בזה:

דף כג ע"א גמרא ונטעתם משמע בין לרבים כו׳ ולכם בין יחיד כו׳. דקדוק בלשון תבין ע"פ מ"ש הסמ"ע בחו"מ סי׳ ע"ב דבין בין דרכו לנקוט הפשוט באחרונה וניחא: **ע"ב** תוס׳ ד"ה ומה כו׳ לא כ"ש שיהא בכלל היתר נבילה כו׳ עכ"ל הקשה בפ"י דלפ"ז מאי מקשה הגמ׳ ור"ש כו׳ הא ס"ל אין בגידין בנ"ט כדלעיל וא"כ איט בכלל היתר נבילה ולזה לא מהני הק"ו. והנראה בזה דהנה פירכא עדיף מיוכיח ומאי מקשו התוס׳ רק שהקשו דלפי האמת דאמר אכן בבהמה קיימינן תקשי יוכיח. ועפ"ז תירצו שפיר ועל ר"ש עדיף לומר פירכא מלומר יוכיח כי על המקשה לא קשה רק על המתרץ כידוע ואולי הוא המקשה הוא המתרץ כמו שמצינו כ"פ וכמ"ש התוס׳ ריש פ"ב דמציעא ד"ה וכמה כו׳:

דף כד ע"ב בגמ׳ משום דזיעה בעלמא. נ"ב ברכות נ"ח א׳: **תוס׳** ד"ה אלא כו׳ תימה לר"י כו׳ והשתא א"ש הא דאמר בשמעתין כו׳. לכאורה תמוה מאד דכפלו דבריהם דהיא היא וזה הקושיא שהתחיל להקשות ולולא דמסתפינא הייתי אומר שטעות נפל בדפוס וצ"ל הא דאמר בברכות נ"ח א׳ האי דובשא דתמרי כו׳ מ"ט זיעה בעלמא הוא ואמר שם דהוא כרי יהושע ע"ש וזה יותר קשה מקושיתם דכאן ועי׳ ר"ש פי"א דתרומות מש"ש ותבין כי לדעתי הוא הנכון. ולפי דברי התוס׳ האלו נע"ג ברא"ש פ׳ כילד מברכין סס"ג כמ"ש בשם הר"א ממיץ ודו"ק:

דף כה ע"ב בגמ׳ כי פליגי דלא אפשר וקמכוין כגאון רע"א בדו"ת הקשה קושיא עצומה לפמ"ש התוס׳ עירובין ל"ג ב׳ ד"ה לא תימא כו׳ דלא תשיב אביי היכא דע"י דפסק כשמואל נפיק מיניה ג"כ תומרא ע"ש א"כ היאך תשב אביי לגירסא הא אביי לשיטתיה נפיק מיניה חומרא דלרב דס"ל כר"י לא אפשר וקמכוין שרי ולשמואל אסור וזה קושיא עצומה. ולפע"ד נראה דתוס׳ בעירובין היה להם בפסחים גי׳ אחרת והוא גי׳ הרי"ף והרא"ש כמו שכתבתי בגליון הש"ס. והוא דלא גרסי הא דאיתא לפניו ואליבא דר"ש כו׳ עד לקולא לא אמר. וה"ג כי פליגי היכי דלא אפשר וקמכוין אביי אמר מותר ורבא אמר אסור ע"ש ברי"ף ורא"ש ולכן כתבו שם והלכתא כרבא. דלפי גירסתנו והוא גי׳ רש"י תמוה מאד דמה נורך לפסוק כרבא הא כיון דלא פליגי רק אליבא דר׳ יהודה ואנן קיי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר ובע"כ דהם לא גרסי אלא כו׳ ואביי ורבא פליגי גם אליבא דר"ש לכן פסקו כרבא דגם לר"ש צריך פסק זה (והא ל"ק למה הוצרכו לפסוק כרבא הא בלא"ה הלכתא כרבא נגד אביי בר מיע"ל קג"ם י"ל משום דללישנא קמא לית הלכתא כרבא דאסר אפשר ולא מכוון אליבא דר"ש לכן כתבו דלל"ב הלכתא כרבא) עכ"פ לפי גירסא זו אין נ"מ בלא אפשר וקמכוין בין ר"י לר"ש וא"ש דברי התוס׳ בעירובין וזה נכון מאד בס"ד:

דף כח ע"א בגמ׳ אמרו לו חטאת העוף הבא על הספק יוכיח בשו"ת רע"א סי׳ קפ"ח הקשה דהיך אמרו רבנן לר"י חטאת העוף הבא על הספק כו׳ הא יש לו פרכא על הך יוכיח דמה להנך שאין בהם חיוב השבתה כלל משא"כ בחמץ כו׳ ויכולים להכניס ג"כ זה מיד במה מצינו נותר דישנו בבל תותירו וטעון השבתה מהעולם כו׳ ע"ש. לא יכולתי להלום כוונת הגאון נ"י דמאי נ"מ בין בל תותירו להשבתה כיון דישנו בבל תותירו ממילא אל השבתה. והנה רש"י דקדק בסוגיא זו דמיירי בנותר ואם נימא דכוונתו להקשות על רש"י גופא דהם לא מיירי בנותר כלל וכמ"ש בצל"ח על פירש"י ע"ש לא הוה ליה להקשות כי אם בפשיטות דהם אינו בבל תותירו ומאי חדית בהשבתה: **ע"ב** תוס׳ ד"ה ואחד לפני זמנו וא"ת לחזקיה מנלן איסור הנאה לפני זמנו כו׳ עכ"ל. הא דלא הקשו על אתר זמנו מנ"ל איסור הנאה לחזקיה פי׳ צל"ח ת"ש בזה. והנראה פשוט דלס"ד י"ל דאינו אסור בהנאה אחר זמנו לר"י והא דתני בברייתא ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה דאתא לר"י זה קאי על לפני זמנו. וכמו שפירש"י ד"ה ומשעה כו׳ היינו משש שעות ולמעלה דאמרן לפני זמנו בלאו כו׳ והיינו דתני ומשעה ולא ובשעה והבן. ובאמת לתירוצם גם לחזקיה אסור בהנאה גם אחר זמנו ולכן לא קאמר הגמ׳ לעיל דהא איכא בין חזקיה לר׳ אבהו ודו"ק: **באו"ד** והכא מסברא מוקמינן לתוך זמנו כו׳ עכ"ל. לכאורה א"ל לזה דהא ר׳ יהודה בספי׳ מוקמי לקרא דלא תאכל עליו חמץ על לפני זמנו כדאמר ומנין לאוכל חמץ כו׳ שנאמר לא תאכל וגו׳. ולהסביר דבריהם נ"ל דהוה מוקמינן לא יאכל על כל זמן איסור חמץ גם על לפני זמנו כיון שקבע התורה זמן איסור חמץ על הכל כתוב בתורה לא יאכל ע"ז כתבו דמסברא לא מוקמינן רק על תוך זמנו לבד כן צריך להעמים בדבריהם כאלו כתבו בלשון שלילה ודו"ק. והפשר ליישב קושיתם דהגם לר׳ יהודה דיליף דחמץ בשריפה מנותר כמבואר לעיל א"כ הקשי לחזקיה נ"ל לא יאכל בעיר"י ניליף גם זה מנותר דאסור בהנאה וי"ל באמת לחזקיה לתוך זמנו לא צריך קרא לר"י רק על לפני זמנו דאינו עובר בב"י עד שלילה כמבואר בפוסקים ואז אינו דומה לנותר ע"ז צריך לא יאכל כו׳ וקאי על כל זמן שקבע התורה כנ"ל וזה נכון. ודפ דחזקיה אליבא דר"י כמ"ש התוס׳ לעיל כ"ב א׳ ד"ה ור"ש. וזה אין להקשות דא"כ מיותר הקרא דלא תאכל עליו על לפני זמנו דמדכתיב בעיר"י לא יאכל ידעינן דלתוך זמנו וא"ז ילפינן מנותר י"ל להורות הזמן משש שעות ולמעלה דילפינן מעליו וכמ"ש רש"י ד"ה לא תאכל ועי׳:

דף כט ע"ב ר׳ יוחנן אמר חמץ בזמנו כו׳ בנותן טעם. עי׳ נודע ביהודה סי׳ ל"ב שביא קושיא על לשון הכ"מ פט"ו מהל׳ מ"א כתב הרמב"ם חמץ בפסח אע"פ שהוא מאיסורי תורה אינו בכללות אלו. וע"ז כ׳ הכ"מ בא לתרץ למה לא אמרו ר"י ור"ל תוך מתמץ בפסח שאסור בכ"ש ונותן טעם. ונפלאו דבריו הלא ר׳ יוחנן אמר להדיא בסוגין חמץ בזמנו בנ"ט וקאמר בש"ס דאזיל לטעמיה דמס׳ ע"ז ע"ש באריכות והגאון לא ישב דבריו רק בדוחק רק הקטין נ.עט התימה רבה. והנראה דהנה הרמב"ן במלחמות הקשה לר׳ יוחנן דאמר חמץ בפסח בטל מהא דקיי"ל דבר שיש ל"מ אפילו באלף לא בטל. ותי׳ דאמת ס"ל כרבנן דר"ש בנדרים דבאמת בטל. והנה ר׳ אשי ריש יו"ט תי׳ אליבא דר׳ יוחנן דהוה דשיל"מ ולא בטל גבי ביצה וצריך לומר משום דר׳ אשי שאני ביצה העמים כן במשנה וכן האשה כו׳ משום דהוה דשיל"מ ע"ש ל"ט א׳. וידוע דר׳ יוחנן סבר לה הלכה כסתם משנה לכך תי׳ שם אליבא דר"י כן בריש ביצה. ולכאורה א"כ קשה דר"י אדר"י מחמץ בפסח וצריך לומר אמוראי נינהו ואליבא דר"י כדאיתא בריש א"ט וככ"מ יעו"ש. די"ל אמורא אליבא דר"י דאינו סובר הלכה כסתם משנה, וא"כ למ"ד דר"י סובר הלכה היינו לאותו אמורא דסובר אליבא דר׳ יוחנן הלכה כסתם משנה ודחיק לי לאוקמי אף׳ זו בפלוגתא דאמוראי ועוד דהם אמרו תוך מטבל וטבל הוא מטעם דשיל"מ כמבואר בירושלמי ועי׳ בתוס׳ ע"ז מש"ס. ולזה שפיר קאמר ונתן טעם כו׳. ואף דבסוגין קאמר הש"ס ואזדא לטעמיה היינו רק לאפוקי מרב ושמואל דס"ל דכל איסורין שבתורה במינן במשהו. דוק ותשכח כי זה דבר נכון להציל את הכ"מ מתמיהתו הנ"ל:

דף ל ע"ב יורקי לא תבעי לך דודאי אסירי. גירסת רש"י דמלרפי ובלעי וכ"ה בע"ז ל"ג ב׳ ובזה תבין פירש"י ד"ה ה"ג כו׳:

דף לב ע"ב ת"ר האוכל תרומה פחות מכזית. תרומות פ"ו מ"ג ואולי נ"ל תנן התם:

דף לג ע"א ונתחמם בגיזי עולה שמעל. עי׳ רש"י שבועות י"ט א׳ ד"ה פרט ולהוס׳ שם נ"ע עי׳ היטב: **ע"ב** רש"י ד"ה קסבר כו׳ ואין צירוף חבירו. וי"ו הוא וי"ו המחלקת כמו או והוא ב׳ טעמים:

דף לד ע"א תוס׳ ד"ה סברו והיינו דתנן עניי. תרומות פ"ט מ"ב: **שם** ללוש בהן עיסה כו׳. עי׳ בצל"ח מה שכתב בזה ולכן נלע"ד דלא כו׳ ע"ש. ובאמת כל דבריו מבוארים בתוס׳ חגיגה דף כ"א ד"ה האונן ומהו"כ כו׳ ותי׳ ר"י דלא שייך כו׳ והביא ר׳ אלחנן סעד מפ"ו דשקלים כו׳. והגאון ז"ל כוון זאת מדעתו והכא עדיף וכו׳:

דף לו ע"ב מ"ט דרבנן דכתיב ל"ת לאכול. גי׳ הרמב"ם והסמ"ג דכתיב ושמחת בכל בטוב, ור"ש הבוא לזמן שמחה כו׳ ותו לא מידי:

דף לז ע"א רש"י ד"ה וכן לענין לחמי תודה. והתודה כשירה נ"ע דמה ענין תודה לזה. הא שם הוא רק לענין הלחם ועי׳ בזה היטב. שוב ראיתי ברמב"ם הל׳ פסה"מ פי"ב ה"ב חלות תודה כו׳ שאפאו עד שלא נזרק דם הזבח פסולין כו׳ והוא מתוספתא פ"ד דמנחות ע"ש בכ"מ וא"ש: **ע"ב** ואמרי לה זה וזה לחיוב כו׳ לפענ"ד נראה דאין זה מלשון הברייתא רק דהגמ׳ קאמר דאמרי לה כו׳ דיש גורסין כן בדברי ר"י ב"ר יוסי. והגמ׳ הכניס דבריהם באמצע הברייתא כמו אתאן לת"ק לעיל כ"ח ב׳ ל"ו א׳. וניחא בזה דברי התוס׳ ד"ה אמר לך ר׳ יוחנן כו׳ לא איצטריך כו׳ דמ"מ תקשי דלמה לא אמר כתנאי דאמרי לה זה וזה לחיוב ולפי מ"ש א"ש וברור:

דף מ ע"ב במשנה אבל שכין ומטבילין אותו בהן. לכאורה תיבת בהן הוא מיותר דהא קאי על משקין ומי פירות שזכר שם. והנראה דהשמיענו רבינו הקדוש דין גדול בזה ושלא דבגמ׳ איתא במים אין לי אלא במים בשאר משקין מנין אמרת ק"ו ורבי יליף לה מן ובשל מבושל מ"מ. והרא"ש הקשה דלא לכתוב במים ולא ובשל מבושל ע"ש והנה הקשה זה לרבי. אבל לרבנן לא ק"מ דהתורה כתב במים לרבותא דאפי׳ במים דאין מפיגין טעמן אסור לבשלו וכ"ש בנמשקין שמפיגין טעמן לכן לא הקשה רק לרבי. והנה הרמב"ם ז"ל פסק פ"ח מק"פ ה"ח דהחייב בצלי קדר וגם בצלאו ואח"כ בשלו. ועי׳ כ"מ שהקשה כיון שפסק כרבנן בצלאו ואח"כ בשלו וא"כ אין לחייב בצלי קדר ע"ש מה שתי׳ ובלח"מ והנראה באמת שפסק כרבי לגמרי והוא דרבי ס"ל דובשל מבושל מ"מ כלהו אתיא הן צלאו ואח"כ בשלו כן צלי קדר דמ"מ הוא מבושל רק רבנן דס"ל דאיט חייב על צלי קדר הוא משום דמסתברא להו רק צלאו ואח"כ בשלו דמסתבר טפי דהוא דומה לבישול וכן לשאר משקין צריך לק"ו. אבל לרבי מסתבר ליה לרבות ככל

הכל ופסק הרמב"ם כרבי בכל דיניו רק הא גופא קשיא דהא אין הלכה כרבי מחבירו. ונראה דהרמב"ם כתב בס אבל מותר לסוך ביין כו' ומי פירות חוץ מן המים ולכאורה תמוה דמנ"ל דכמים לא. ולפי הנ"ל שפסק כרבי ניחא דקשה לדידיה קושית הרא"מ דל"ל במים. ובזה מתורץ דכמים סורה לנו דאף בש"ת גלייהו אסור לסוכו במים מגז"כ ולכן כתב במים דמים אסור תמיד וכ"ז הוא לרבי אבל לרבנן כיון שמותר לסוכו במי פירות אף שמפיגין טעמן כ"ש מים דהא האיסור בשאר מבקה לא ידעינן אלא מק"ו מכמים אבל לרבי ניחא וכנ"ל. וה"ה דהומ"ל א"ב בסיכת מים אלא דהדא מינייהו נקט וכמ"ש התוס' בב"ב ה' ב'. ולכך פסק הרמב"ם כרבי משום דזה מרומז במשנה שהבאתי אבל סכין ומטבילין אותו בהן דתיבת בהן מיותר דלרבנן כ"ש במים אבל לרבי ניתא דדוקא בהן מותר אבל במים אסור וכנ"ל. וכיון שסתם משנה כרבי לכן פסק הרמב"ם כוותי'. וא"ש הכל בס"ד:

דף מא ע"א רש"י ד"ה ובשל כו'. עי' צל"ח מה שדיקדק על זה דאף מאן דסבר דברה תורה כלשון בני אדם מודה כאן ע"ש בצל"ח. ולכאורה תמוה דהא בכל מקום דאמרינן למ"ד דברה תורה כלשון בנ"א וכתב אחד מקור וא' פועל. עי' ברכות לא ב' קדושין יז ב' גיטין מא ב' כתובות סז ב' ב"מ לד ב' סנהדרין ל ב' ע"ז כז א'. מכות יב. כריתות יא. ועי' מ"ל פ"ו מהל' דעות:

דף מב ע"א תוס' ד"ה ואלו עוברין פ"ה לעבור עליהן כו' וגם ריב"א מדקדק מלשון עוברין כו'. עי' בצל"ח שהקשה דהאיך מוכח כן מלשון עוברין דעובר בב"י מה"ת דלמא מדרבנן הוא כמ"ש התוס' בריש מכילתין ע"ש. הנה על הריב"א לא ק"מ דלמא הוא סובר כטעם האחרון שכתבו התוס' שם דלהכי החמירו חכמים לבדוק אחרי שהתורה החמירה לעבור בב"י ואינו סובר כשיטת הרשב"א שם. וראיתו שם יש לדחות דהכיא דפיאור ישרף מיירי ביו"ט דא"א לשניתו כן ביתמין יותר כמ"ש המ"א רסי' תמ"ב איברא דעל ר"ת שפיר יש לתמוה דהא לשיטתו פי' הרשב"א כן וא"כ מ"ט נאיד מפי' הריב"א. ומ"ש הפ"י בזה דר"ת אינו סובר כן לא הבנתי דמ"מ תקשה לשיטת הרשב"א שסובר כן לר"ת. והנראה בזה דר"ת הוצרך לומר כן משום דאם נפרש כן דעוברין מן העולם וא"כ אף בתמין נוקשה ע"י תערובות הדין כן (וכמ"ש הרשב"א לעיל להדיא כן דאף נוקשה ע"י תערובות מחויב לבער) א"כ למאי תנא רק דוקא חמץ גמור ע"י תערובות ונוקשה בעיניה ליתני אף נוקשה ע"י תערובות דגם זה עוברין מן העולם מדרבנן כמו חמץ דגן גמור ע"י תערובות גם כן אין עוברין רק מדרבנן גם וכמאי פליגי על ר"א דמתני' בין לפי' מהרש"ל כמ"ש הר"ב דר"א מוסיף נוקשה ע"י תערובות ובין לפי' מהרש"א דמוסיף דזה ג"כ נוקשה או תערובות כיון דעכ"פ מדרבנן אסור לאוכלו מחויב ג"כ לבערו מדרבנן וכנ"ל. זה י"ל ברור בכוונת התוס' וא"כ מכאן ראיה ברורה שהתוס' סוברים דאף בדבר שאסור באכילה מדרבנן צריך ג"כ לבערו וכדעת הר"ן ופליגי על הטור בסי' תמ"ב שסובר דמותר לשהותו ועי' במ"א ריש סי' תמ"ב שדבריו צ"ע שם ובמק"א יבואר בארוכה אי"ה: **בא"ד** ואין נראה לר"ת דמשמע דכל הנך מרבינן כו' לכאורה. פלא על לשון דמשמע דהא בהדיא איתא כן בברייתא לק' מ"ג א'. ונראה בזה משום דעל תערובות חמץ לא ק"מ קושית ר"ת. דודאי איכא ב"י בתערובות חמץ אף שאין בו איסור אכילה מה"ת משום שאין בו כזית בכא"פ. מ"מ עובר עליו בב"י משום דעכ"פ הכזית החמץ אצלו וכדעת הרמ"ק הובא במ"מ. ולזה הסכים הכ"מ. ועי' מ"א רסי' תמ"ב. וכל עיקר קושית ר"ת נ"ל דהוא מנוקשה דאם ליכא איסור באכילתו כ"ש שאינו עובר בב"י. והנה בברייתא הנ"ל לקמן לא מצינו ברבויא דכל מחמצת ד' מיני מדינה שהן תערובות חמץ ונוקשה לא קאמר שם כדאיתא לקמן. לכן הוצרך ר"ת לומר דמשמע כן כו'. ר"ל דמשמע דאף ר"מ דקאמר לקמן והאוכלו בארבעים גבי נוקשה הוא מרבויא דכ"מ דלא מצינו רבויא אחריתא. וזה כוונת ר"ת דמשמע דכל הנך כו' ר"ל כל הנך דקתני במתני' אף נוקשה כגון זומן של צבעים וכיוצא הוא מרבויא דכ"מ כו' ולא נזכר שם אלא אכילה ומהיכי תיתי לרבות אף לענין ב"י. ודע דהרמב"ם דפסק דנוקשה עובר על ב"י כמשמע מדבריו ספ"ד שכתב וכן ניירות כו' שאין צורת החמץ כו' משמע הא לאו הכי עובר משום ב"י כ"ש באכילה והנה רוב הפוסקים אחזו להרמב"ם נוקשה אינו אסור באכילה אלא מדרבנן וצ"ע:

דף מג ע"ב רש"י ד"ה אף שאור בל תקטירו נמי היתר מצטרף לאיסור כו'. ועי' בתוס' ד"ה כמאן שהקשו דא"כ מאי קאמר כמאן כר"א הא ברבנן נמי אתיא דהאי כי כל דרשי' כו' ע"ש בזה י"ל כי צריך להבין מ"ש רש"י שם ד"ה אין היתר כו' ואי איכא מיין לתודיה כזית למה לי קרא עכ"ל. דלכאורה יפלא הא לקמן מ"ד ב' קאמר הגמ' להדיא דלמא מיין לתודי וכ"ת כו' מאי למימרא כו' אע"ג דתערובות. אבל הענין בזה דג' ענינים יש טעם כעיקר וממשו של איסור ע"י תערובות והיתר מצטרף לאיסור. והנה אם נימא טכ"ע דאורייתא כ"ש איסור ממש ע"י תערובות. רק היתר מצטרף לאיסור לא נדע מטכ"ע. וכן טכ"ע לא נדע מהיתר מצטרף לאיסור. ולכן הגמ' שם קודם שנדע דר"ע ס"ל טכ"ע דאורייתא. ובא להוכיח מר"ע דמתני' שפיר י"ל דילמא מיין לתודי' וקמ"ל דאע"ג דתערובות. ולכן שפיר פריך הב"ס שם ור"ע כו'. ע"ש במהרש"א. ועי' בעל המאור שפי' משום דטכ"ע עדיף מהיתר מצטרף לאיסור ע"ש אבל לרש"י קשה. אולם להנ"ל א"ש. דאם לית לי' טכ"ע א"כ מנ"ל דמשרת קאי על המל"א דלמא קמ"ל ע"י תערובות ומיין לתודי' דזה עדיף מכל. ובע"כ צ"ל דר"ע ס"ל טכ"ע. וא"כ אתי' מיין לתודי' ע"י תערובות מטכ"ע. ושפיר פריך הגמ' ור"ע טכ"ע מנ"ל (רק זאת עדיין צ"ע דקושיא כזאת תקשי ג"כ על רבנן דלית להו טכ"ע ומ"מ מפקי להאי משרת להיתר מל"א כמ"ש רש"י לקמן בסוף הסוגיא כנ"ל וצ"ע) עכ"פ למסקנא דר"ע אית לי' טכ"ע. שפיר לא צריך קרא בכזית יין לתודי'. ולכן פרש"י שפיר ואי איכא מיין לתודי' כזית ל"ל קרא והיינו למסקנא דר"ע אית ליה טכ"ע וילפינן מיני' וכנ"ל. והגמ' הוא לס"ד כנ"ל. והנה בסדר הברייתא דאמר אין לי אלא כולו כו'. עירובו מנין ת"ל כי כל. ולפרש"י שם ד"ה ערובו כו' כשאינו בעין כו'. ור"ל דאותו מקצת ג"כ אינו בעין. לכאורה תקשה דדילמא קאי על הקטרה בכזית שהוא הקטר שלם וקמ"ל דאפי' ע"י תערובות. ונ"ל דהסברא הוא כיון שאינו

מקפיד על תערובות בכזית שלם והדין הוא דהיתר מ"ל. או אין נ"מ אם הקטר שלם ע"י תערובות או מקצת ע"י תערובות. כיון דהתורה ריבה ע"י תערובות או אין נ"מ ובדין דהו"ל להברייתא ללמוד מן כל הקטר כזית ע"י תערובו' דזה יותר מסתבר ומוכי כל להיתר מה"ל רק דא"כ הו"י טעות למתעקש. היכי דהמל"א ע"י תערובו' לכן סידר הברייתא כן דליטתמע הכל. אמנם זה הכל לר"א דדרים כל. מבא"כ רבנן דלא דרשי כל רק כי כל. או לא הוה מוקמינן כי כל אמקצתו דהיינו המל"א לשיטת רש"י. רק הוה מוקמינן אהקטר שלם וע"י תערובות וכנ"ל דזה מסתבר יותר. לכן שפיר קאמר הגמ' כמאן כר"א. ודוק בזה היטב:

דף מו ע"א גמ' מקשי אביי והא וכן לענין טומאה קתני כו'. ובסוטה י"א א' תי' אביי כה"ג וכן לענין הטובה. ושם קא מקשי רבא כן. וצ"ע. וא"ל דאתר שקבלה אביי מרבה בסוטה קבלה אביי ובתר הכא אקשי' לר' יהודא. ז"א. עי' קדושין פ' י' יוחסין ע"ב ב' אם לא דנמחק תי' ליה וכה"ג הגיה מוהרי"ב בסנהדרין כ"ח א' וצ"ע: **ע"ב** בהגהות הרי"ב אבל נראה דהכא כו'. נ"ב כרס גירסת הרי"ף והרא"ש במשנה שם אלא כדי שיכול ע"ש:

דף נב ע"ב תד"ה דלמא וא"ת כו'. לולי דבריהם היה נ"ל ע"פ מ"ש בפ"ד דתלה קב אורז באמצע כו' אין מצטרפין ע"ש. אבל מין אחר המייב בתלה באמצע מצטרפין. וכמ"ש בי"ד סי' שכ"ד ס"ז ע"ש. ושפיר משכחת לה מן הפטור על החיוב וכן להיפך:

דף נו ע"א מאי סלקא כי בישבכר כו' אמרי מלכא ומלכתא הוו יתבי מלכא אמר גדיא יאי ומלכתא אמרה אימרא יאי וכו' אמר ר' אשי ישבכר כו' לא תני מתני' דתנן ר"ש אומר כבשים קודמים בכל מקום כו' רבינא אמר אפי' מקרא לא קרא דכתיב אם כבש ואם עז אי בעי כבש לייתי' אי בעי עז עי' היטב בגמ' כל הענין. תוך לדרכינו. עי' רש"י שפי' אם כבש אם עז גבי שלמים מדלא הראה לך הכתוב רמז מוכחר בזה מזה שמעת מינה ששניהם שוין. עכ"ל. ותמיה לי מלתא חדא דמה זה הוכחה. דהא זה רמז שכבש כתיב קודם לעז. וכמ"ש ר"ש כבשים קודמים כו'. וכמ"ש בברכות פ' כ"מ המוקדם בפסוק כו' ובן בת' כל שעה [?] גולה ולינגין מרור ועוד דאם זה הוכחה הקשי יואל על ר"ש שהוצרך להביא ראיה מתעלתא היה לו להביא ראיה משלמים המוקדם בפסוק. והנה בברייתות הוא שם רש"י מפי' שבכאן ויכול להיות מהמת ק' הנ"ל. וז"ל רש"י שם אם כבש היינו קרא דמתני' דגלא דריא מיניה ור"ש ששניהם שקולים וכתיב לעיל מיניה והביא את קרבנו שעירת עזים עכ"ל והמעיין שם יראה דדברי רש"י אלה קאי על דברי רבינא ולא גריס אם עז. כי משלמים לא מוכח מידי כך. ולפי"ז צריך להבין מה הוסיף רבינא על דברי ר' אשי ואם כוונתו הוא שמעצמו היה יכול להבין במקרא מבלעדי משנה וההוכחות ר"ש. וגם מקשי לפ"ז מאי בא ר"ש לאשמועינן במתני'. דאורחא ומילתא כך דככמה דוכתין אשמועינן במתני' וברייתא מה שבהדיא בפסוק וכמ"ש התוס' פר"א דמילה קל"ג ב' ד"ה גדול כו' ע"ש. ז"א דודאי לולא דברי ר"ש לא הייט יודעים דמשום פעם אחת שנשתנה בהבאת יסוי' שקולים דלמא כן גזה"כ בחטאת. והנה בזה י"ל דרבינא אמר כן לשיטת ישבכר דמביא ראיה מתמיד דאמרי יאי. ומאי ראיה היא זו דלמא גזה"כ הוא שיהיה דוקא כבשים. ולפי שיטתו שסובר שאין לחלק בין הקרבנות א"כ היה לו להבין במקרא עצמו מבלעדי דרשת רש"י וזה נכון מאד. ובגוף הדבר צריך להבין דברי ר"א שאמר דלא תני מתני' דהא מרה דמתני' הוא ר"ש והוא רשב"י כידוע. והוא היה אחר החורבן וישבכר כו' היה במקדש ובהמ"ק קיים ואיך מביא ממה שהיה אחריו. והנה בכריתות בלשון לא הוה תני ליה הא דתנן כבשים כו'. ולא הזכיר שזה דברי ר"ש. ואע"ג שרבי סדר המשנה והוא היה ג"כ אחר החורבן טובא מ"מ י"ל דמשתמא רבי היתה לו קבלה מדור דור והמשנה היה שגורה בפיהם עד רבי וכמ"ש הש"ך בחו"מ ס' ק"ה ס"ק ט'. וי"ל שגי' רב אשי לא היה במשנה ר"ש. ויכול להיות שרבינא מפרש לדר' אשי שהיה קשה לו כנ"ל. וצריך לומר דכוונת ר' אשי על שלא הבין מעצמו ממקרא [עי' במהר"ם שי"ף בגיטין לענין שלשה דברים צריך לומר בתוך ביתו כו' וקיימתי מסברא ודו"ק] וכדפי' רש"י בכריתות אמנם לפ"ד ליטנא דרבינא אפי' מקרא כו' לא א"ש דלפי"ז רק מקרא לא קרא. אמנם לפניטו נמצא ר"ש וכן בפירש"י ולהסביר הדבר יותר ולהבין דברי חכמים דאין סברא דמלכא ומלכתא יעסקו בדברים בטלים אם גדי טוב למאכל יותר מן הכבש. ואענה חלקי בעזה"ש. ויובן בזה שמבלעדי ר"ש שהשמיענו כאלה לא היינו יודעים את כל זאת. וגם דברי רבינא באו על נכון. ויובן בזה גם מה שאמרו ז"ל בשבת ר"ז אשכח לר"י כו'. א"ל מ"ס עיזי מסגי ברישא והדר אימרי א"ל כברייתו של עולם דברישא חשיכא והדר נהורא. ופירש"י סתם עזים שחורות. מ"ס הני מכסיין והני מגליין הני דמכסיין מינייהו מכסיין והני כו'. ולהבין גם דברי חכמים אלו. י"ל דטודע פלוגתא ביומא בפ' בתרא אם צריך לפרט החטא או לא. עי' בתו"ת ה' יוה"כ סי' תר"ז ובמ"א שם ס"ק ב' שהשיג על הב"י וכתב דהחטא שאינו מפורסם לכ"ע אסור לגומרו בקול רם כדכתיב אשרי כו'. והקשה שם על רש"י בחולין פ"ב שכתב דאי איתא שחטא בשוגג קלא אית ליה דמי שבא לידו דבר עבירה בשוגג אינו מתפה עלי' כדי שיתבייש ויתכפר לו. והא בקרא כתיב כסוי חטאה וחטא היינו שוגג ע"ש היטב במג"א וכבר כתבתי במק"א ליישב גם דברי הרמב"ם שכתב וצריך לפרט החטא כריב"ב. ותמהו עליו. הלא הלכה כר"ע מחבירו. והוא דבירושלמי דנדרים פלוגתא דר' יוחנן וריב"ל בענין מי שנדר בפניו אין מתירין לו אלא בפניו דר"י ס"ל מפני הבושה והיא כריב"ב דצריך לפרט החטא. וריב"ל סבר מפני החשד והיא כר"ע דא"צ לפרט החטא. לכן הרמב"ם פסק כר"י לגבי ריב"ל עי' תוס' סוף מגילה ובפ' ג"ה. ולפי"ז דטעמא דר"ע מפני החשד היינו שלא יחשדוהו שעבר על עבירות הרבה מוכח לה כדעת הב"י דפלוגתת ריב"ב ור"ע הוא אף צריך לפרוט בפני ב"א ג"כ ולא כמ"א. דאל"כ מאי מפני החשד איכא לפני הקב"ה היודע יצר. ובזה מתורץ קושית המג"א על רש"י בחולין דשם מרא דשמעתא הוא ר' יוחנן דאמר מפני הבושה וצריך לפרט החטא כדי שיבוש. ושפיר כתב רש"י שיתבייש ויתכפר לו. וזה נכון. וא"ש שיטת הרמב"ם ודברי רש"י. ובסוטה ל"ע אמרינן אמר ר' יוחנן משום רשב"י מפני מה תקנו תפלה בלחש שלא לבייש כו'. שהרי לא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה. ולא והא איכא דמים דם חטאת למעלה ודם עולה למטה.

כתם כהן הוא דידע והא איכא חטאת נקבה עולה זכר כתם מכסיא באלי' תינח כבשה שעירה מאי איכא למימר. התם איהו דקא מכסין נפשי' דאיכסיא לאתויי כבשה וקא מייתי שעירה. חטאת דע"ז כו' התם נכסיף וניזל כי היכי דניכפר לי' עכ"ל הגמ'. ובזה אמרתי לפרש מאי דאיתא בשבועות אימא ע"ז ומאי חלק דמייתי שעירה ולא כשבה אמר ר' כהנא אנן חלק להקל קאמרינן והאי חלק להחמיר הוא. ועי' פירש"י שלא ימצא שעירה אלא כדמים יקרים יביאנה בע"כ. וזה דחוק ולולא פירש"י יש לפרש ע"פ הנ"ל דהליך להחמיר הוא שמוכרת להביא שעירה כי היכי דניכסיף וניזיל. וזה חלק להחמיר. ולדעתי הוא אמת בכוונת הגמ'. ושמעתי לפרש בזה שנוי לשון הכתוב ויקרא ד' בחטאת שעירה וחטאת כבשה. והמבין יבין. כי בשעירה הכל יודעים ובכבשה אינו יודע רק הכהן מחמת הדמים כנ"ל. ובזה י"ל כוונת הגמ' בשבת ת"ש עיזי מסגי ברישא. פי' לענין חטאת הזכיר הכתוב עז ברישא דהדר כבש משא"כ בכל התורה. והשיב לו כברייתו כו'. והיינו העוה"ז דומה ללילה ועוה"ב דומה ליום כמ"ש רז"ל יומם ה' יצוה חסדו וגו'. עי' בחגיגה פ"ב ומעשה דר' עמרם בקדושין מוטב דליכסוף בהאי עלמא ולעילם אי קבל וקיים בחלק ע"ש. והיינו דגם בגלוי עבירות אם ירצה לפרט הרשות בידו וכדעת הרמב"ם. וכן תשובה השני' על שאלת מ"ט הני מגליין כו' כא התשובה הני דמכסיין מינייהו היינו שאם ירצה להיות מן כסוי חטאה יביא כבש לחטאת. וכן מכסיין אלייתיהו שלא להכיר בין זכרים לנקבה והני דלא מכסין שאם מביא שעירה יודעים הכל וכו' ולפי"ז אם נאמר דצריך לפרט הרבה לא מוכח מידי שכבשים ועזים שוים מקראי דרעתא משום שיש קדימה להעלת להביא שעירה. ור' יותנן אף דס"ל דצריך לפרט וכהנ"ל מירושלמי הא דאמר ר"י משמי' דרשב"י. צ"ל הא דידיה והא דרביה. והנה בע"ז בידאי צריך לפרט וכדאשכחן בקרא דמייתי דוקא שעירה. והא דהביא ריב"ב מקרא ויעש וגו' אע"ג דהוה ע"ז משום דשם נגד הקב"ה אין מלך. והכן. והנה ידוע דכל המתגאה כאלו עובד ע"ז כו"ס. עי' ריש סוטה. והנה י"ל דישבכר כו' לנד החטאת דחגיגה הו יוגיה בגדים שהיה מכבד עצמו והוא מדת הגאוה והיינו בודאי כסה חטאיו. והנה זה היה בין מלכא ומלכתא. כוונת דמלכא אמר גדיא יאי. והיינו מי שרוצה להביא ראיה יביאו שעירת עזים כי היכי דניכסוף ומלכתא אמרה אימרי יאי וכו' שלא יתבייש. כי זה טבע הנשים ליראות. והן לחפות כמ"ש סוף יבמות תולות בבעל כן. ובשאלו לישבכר כו' הכריע כמלכתא מכח התמיד שהיה מכתר עבירות כמ"ש לדק ילין כו' תמיד של שחר כו'. והנה זאת בגאות לב בזה כעמ"ש אמר המלך האיל ולית ליה אימתא דמלכותא היינו ממ"ס הקב"ה. וענשו כיונן ובאתא כי גם במזיד היה עובד עבודה בזה"ב הכף בשגגלו. כי נגאוה ליכא מאן דפליג שצריך לפרט כמפעמים. ובזה יובן דרשב"י אזיל לשיטתו דס"ל שלא לבייש וכנ"ל בסוטה ושפיר סוכית מזה דכבשים ועזים שוים שמה מהא דחטאת ומבלעדי ר"ש י"ל דלהכי יש דין קדימה לעזים לחטאת משא"כ ר"ש לשיטתו. ולזה אמר רבינא דגם מקרא לא קרא לפי שיטת ישבכר שס"ל שלא לבייש א"כ מאי הקדימו הכתוב בחטאת. ושפיר מוכח דשוים לפי שיטתו וכפירש"י בכריתות דכוונת רבינא על מקרא דר"ש. וזה נכון מאד לדעתי בס"ד:

דף סד ע"א במתני' רש"י ד"ה הפסח. פסחי צבור. נ"ב בין שהצבור מרובין ובין כו'. וכן הוגה ברע"ב. ומ"ש רש"י פסחי צבור. עי' רש"י לקמן ס"ו ב' ד"ה פסח אקרי קרבן צבור:

דף סו ע"א גמ' הלכה זו נתעלמה מבני בתירה פעם אחת כו'. ובירושלמי מבואר יותר שהקשו והלא אי אפשר לב' שבועות שיחול י"ד בשבת. ולמה נתעלמה הלכה מהם. אלא כדי ליתן גדולה להלל. ולכאורה כמו זר נתחכם אמרם אי אפשר כו'. והקה"ע סגי' אי אפשר לב' שבועות שלא יפול. ופי' שבועות שמיטית ואי אפשר לשני שמיטית שלא יחל פעם א' י"ד בשבת א"כ בזמן קצר כזה שכחו עכ"ל. ולא ידעתי אנה מצא זה שבי"ד שנים מוכרח להיות פ"א י"ד בשבת כיון שהיו מקדשים ע"פ הראי'. אשם לדעתי נראה בס"ד אחרי כי מצינו בסנהדרין פלוגתא ר"י ור"ש אי מעברין השנה מפני הטומאה. ופלוגתתם אי טומאה דחויה בצבור או הותרה. וא"כ כיון דלמ"ד טומאה דחויה בצבור ומותר להקריב בטומאה. עכ"ז מעברין. ק"ו אם אין פסח דוחה שבת דמעברין. ועד"ז פי' הצל"ח הלכה זו נתעלמה היינו שזה גופא נתעלמה מהם כו' חל י"ד בשבת ולא עיברו את השנה מקודם כיון שלא ידעו וסברו שאינו דוחה שבת היה להם לעבר השנה מקודם. והנה נודע דאין מעברין השנה אפי' ביום שלפניו של אדר כיון שראוי לקובעו ניסן כדאיתא פ"ק דברכות וסנהדרין. וא"כ שני שבועות קודם הפסח יכול לעבר השנה. וזה גופא הקשה הירושלמי וכלא א"א לשני שבועות שיחל כו' כוונתם שא"א לשני שבועות קודם הפסח שלא ידעו שיחל בשבת וכיון שכן היה להם לעבר השנה. כיון שלא ידעו דהפסח דוחה שבת ומתרץ כדי ליתן גדולה להלל. ודו"ק:

דף סח ע"ב בתוס' ד"ה הכל מודים בעצרת שהקשו דלפי"ז קשה על ר"א דאמר מה זה כו'. רשות למצוה הא יש להוכיח מעצרת. והנה בצל"ח דח' דבריהם דבזמן ר"א הגדול שהיה בזמן הבית לא היה תמיד עצרת ביום מ"ת שהרי עצרת פעמים חמשה פעמים ו' פעמים ז"ן. ולא היה עצרת רק כמו שאר ימים טובים. והא דאמרינן הכל מודים בעצרת היינו לדידן שחדשי הקין סדורים ואינם מקטעים. ותמיד עצרת בששה שהוא יום שנתנה בו תורה. ע"ש באריכות. והנראה לי ברור בס"ד דברי התוס' נכונים וברורים דגם בזמן הבית שהיה עצרת פעמים חמשה פעמים כו' מ"מ עצרת בכל זמן הוא ביום שנתנה התורה כיון שחג עצרת לא תליא בימי החודש כמועדים ורגלים פסח וסוכות שהם בט"ו לחודש או ר"ה ויוה"כ שהם תלוים בימי החודש. ועצרת הוא חמשים יום מן העומר ככתוב וספרתם לכם וגו' תספרו חמשים יום. וא"כ אין נ"מ אי מתרמי בחמשה לחודש או בששי או בשביעי כיון שעכ"פ כלו מספר החמשים יום. ואם כי בעת מ"ת כלו החמשים יום בששה בסיון היינו משום שאז היו החדשים כסדרן ואם בשנים אחרות מתרמו מלאים או חסרים מ"מ כבר כלו החמשים יום. וא"כ בכל זמן עצרת ביום מתן תורה ממש. והכן כי זה אמת. ובזה ניחא לי מה שהי' קשיא לי על הטעם בעל ת"ש שקורין רות בשבועות משום הא דירושלמי דדוד מת בעצרת. וא"כ נולד בעצרת. ועיקר רות משום דוד. א"כ לפי"ז היה לתקן לקרות רות ביום

א' דשבועות ולמה המנהג ביום ב' דוקא. אמנם כד מעיינין אשכחן טעמא רבא דמנהג העולם שקורין ביום ב' של עצרת היינו שבעה בסיון לדידן. י"ל כי אז בעת שמת דוד בעצרת היו חסרין. וא"כ הי' אז עצרת בשבעה בסיון. וביא"ש הא אזלינן בתר ימי החודש וא"כ לעולם הוא בשבעה וא"כ שפיר תקנו לקרות מגילת רות ביום שני שהוא לדידן בשבעה בסיון שהחדשים כסדרן והוא נכון מאד. והבן:

דף סט ע"ב רש"י סד"ה דליכא כרת. למחר. צ"ע דאינו חייב כרת עד שיגדיל ולא ימול. וצ"ל כונת רש"י מחר לאחר זמן ודוחק:

דף ע ע"ב גמ' אלא קרא לכדרב נחמן. צ"ע למה לא הביא מ"ש במשנה מנחות פ"ב א' מנין כו'. וא"ל משום דמתני' ר"א היא דס"ל דדנין אפשר משא"א ופליג שם ר"ע בברייתא דאין דנין כו'. הא מצינו דכ"ה ס"ל דנין כו'. ביבמות ס"א ב' ע"ש. מיהו לפמ"ש מהרש"א שם ביבמות יש ליישב: תוס' ד"ה מ"ט כו'. ואין להקשות א"כ אמאי הוצרך כו' הלא הי' יכול להביא חגיגתו כל שבעה. יש לתרץ קושית התוס' עפ"י דברי הרמב"ם מה' חגיגה פ"א הלכה ה' שכתב וז"ל ומצוה להקדים ולהקריב בראשון כו'. וכל המאחר ה"ז מגונה. ועליו נאמר טוגי ממועד וגו' ע"ש ולדברי הרמב"ם הנ"ל ניחא. כיון דלדעת בן דורתאי מותר להביא חגיגתו בשבת לא רצה להיות מן המאחרים שהוא מגונה. ולכן הלך לדרוס לפטור עצמו מחגיגה: ד"ה שלמים כו'. ואי כו' אכתי שמונה הוו. בצל"ח הביא קושי' בשם גאון מאפטא. דדבריהם תמוהים דאיך הוו שמונה שאם שחטן מעי"ט כבר יצא ידי חגיגה מע"ש. שהרי אין התגיגה דבר יום ביומו כל שמונה אבל היא רק פעם אחת אלא שיש לה תשלומין. ואם חל יום הראשון בשבת או גם יום השמיני בשבת ולא משכחת חגיגה בשמיני. ע"ש באריכות וסיים שהוא קושי' עצומה. ולא ידעתי מה הרעש הזה. דהם הבינו שכונת התוס' דמשכחת תגיגה שמונה גם בשבת. אבל האמת כזה כוונת התוס' דכיון בתורה כתיב ותגותם אותו וגו'. ואמרו בחגיגה ט' א' יכול יהא חוגג והולך כל שבעה ת"ל אותו כו'. ע"ש. והנה אם יהיה הדין דיכול לשחוט התגיגה מעיו"ט. א"כ משכחת שמונה ברוב. זולתי אם חל יום ראשון בשבת אז לא הוה אלא שבעה. וכוונת התוס' כלפי שדקדקו בגמ' שמונה הוו. כמו כן תקשה תמיד שמונה הוו. דהיינו אותו ר"ל התגיגה יכול להביא מעיו"ט וביו"ט א' כשחל בחול. ותשלומין כל שבעה בר מיום השבת. הרי שמונה. ומקרא בפסיקות לא מצו למידק מידי דהא בתגיגה ט' א' איתא דהכך שבעת ימים בר משמיני עצרת. ושמיני עצרת מרבה מכחודש השביעי וגו'. לכן הביאו מר' אילעא משום אר"י בן ספרא שדקדק על קרא שמונה הוו. וזה פשוט וברור בכוונתם:

דף עב ע"ב גמ' יבמתו נדה בעל פטור עיין רא"ש פ"ק דיבמות פ"ב: שם סמוך לווסתה. לאו דאשתו מעוברת קאי אלא שימוי' אחרינא הוא ולא קאי אמעוברת כהר"ש פ"ק דנדה סי' ס"ד. והיינו דמעוברת א"צ להפרים סמוך לווסתה ע"ש. והרשב"א בת"ה כ' דאפי' אמעוברת קאי וכו' חדשים הראשונים שלא הוכר עוברה דחוששת לווסתה ולעונת וסתה ע"ש: **שם** ואלא כר' יהושע דתרומה דתנן היה אוכל בתרומה וכו'. הא דלא אמר מרישא דמתני' האשה כו' וכן עבד כו'. די"ל דשם שפיר פטורין מחומש. כיון דלא היו זרים מתחילה ועד סוף. וכמ"ש בתרומות פ"ז מ"ב בת כהן שנשאת לישראל ואכלה תרומה אף שנשאת לאחד מכל הפסולין אינה משלמת את החומש כחכמים שם. וכמ"ש בכריתות ד"ז לר' יהודה דבעינן עד דאיכא זר מתחילה ועד סוף ע"ש. וה"נ הכא כיון שהיתה אשת כהן מתחילה ולא היתה זרה לעולם. וליכא זר מתחילה ועד סוף. ואין לחלק דכאן היתה זרה בשעה שנולדה. דאין לחלק כיון דס"ס היתה אוכלת בתרומה פעם אחת. ודומה ממש למלך וכהן בהביא דכריתות דגם שם בשעה שנולדו היו זרים משנולדו אלא שמן המשחה ואפ"ה פוטר ר"י ע"ש וכן גבי עבד כו' הלכך אין ראיה מזה לר' יוחנן רק מכהן שנמצא בן גרושה כו' שלא הי' ראויה לתרומה מעולם והא זר מתחילה ועד סוף. ואינו פטור רק משום שטעה בדבר מצוה. שמצוה לאכול תרומה. ושפיר ראוי' לר' יוחנן. ועל זה סי' סגמ' בתרומה בע"פ דזמנה בחול. א"כ שאני תרומה דאיקרי כו' ותי' זה לא קאי רק על כהן ב"ג מטעמא דכתיב ברך ה' וגו'. אבל לא באשה ועבד. דלא שייך תי' זה רק דבאשה ועבד בלא"ה פטור מחומש. ולתי' השני דבגמ' גם בכהן שנודע שהוא ב"ג כו' ג"כ אינו פוטר רק מחומש כיון שאינו זר. אבל קרן מחויב לשלם כמו גבי אשה ועבד כנ"ל וקודם שידע הגמ' מתי' שאני עבודה כו' לא היה פטור אף מחומש ואינו מכני מה שהי' אנוס כמו ביבמתו נדה לס"ד. וכן מבואר להדיא ברמב"ם פ"י מהל' תרומות הי"ב דבכל הסנה אינם פטורים רק מחומש ומשלמין את הקרן בלבד. ואם היתה תרומת חמץ והי' עפ"פ הרי אלו פטורין מלשלם (אף הקרן) מפני שזמנה בחול. ע"ש ובע"פ אף אשה ועבד פטורין וע"ש בכ"מ שהק' דלמה לא מכני הגמ' דמאי פטורין דקאמר ר' יהושע הוא מחומש ולא מקרן. ולפי מ"ש א"ש דלס"ד לא מכני גבי כהן ב"ג לפטור אף מחומש כנ"ל רק גבי אשה ועבד כנ"ל. ולפי תי' השני יהי' באמת כונת ר"י דפטורין רק מחומש וכמ"ש כיוצא בזה הכ"מ. רק דבריו שם צ"ע דלא ביאר גבי אשה ועבד טעמא מאי. ולפי תי' השני שבגמ'. צ"ל דהא דאמרו שם האשה שהיתה אוכלת בתרומה ובאו כו'. דלאו דוקא. דה"ה אשה שהיתה נשואה וגרשה בעלה והאכלה תרומה בשגגה דפטורה לר' יהושע מטעם הנ"ל מחומש. רק דתנן בכה"ג דהוה רבותא לר' אליעזר דחייבת בחומש. ולתי' הא' בע"פ דפטורין לר' יהושע אף מקרן כנ"ל נקטי מתני' דוקא בכה"ג שהיתה אוכלת כסבורה שהיא עדיין אשת כהן. בע"פ. וכן עבד כו'. ור' ביבי בר אביי הוקמה בע"פ. למען שיהיו פטורין דקאמר ר"י מכל אף מקרן. ולכן הרמב"ם כפי' המשנה שם וכן הרע"ב שם פירשו דמיירי בע"פ כפסקא דר"י פוטר מכל. ועי' שו"ת רעק"א סי' ע"ה שהניח בצ"ע על הגמ' שאני תרומה מרישא דמתני' האשה שהיתה אוכלת כו'. ותי' כדוחק דתי' ב' לא קאי רק על כהן ב"ג. ע"ש. ולפי דבריו יגדל התימה על תוס' יבמות ל"ד א' ד"ה בערב כו'. שכתבו דהומ"ל דשאני תרומה כו' ע"ש. כיון דזה התי' לא קאי על כל המשנה. ולפי מ"ש בהולמת הסוגיא א"ש הכל בס"ד ודוק היטב:

דף עו ע"א גמ' הכוא בר גוזלא דנפל לגדא דכמכא וכו'. עי' שו"ת רעק"א ססי' קס"ג במה שהקשה על דברי הרשב"א בתה"א שהובא בב"י יו"ד סי' ג"ה וקשה בבר גוזלא לפירש"י אבל צלי בעי קליפה

כיון שלי רותח. הא דצלי שוקע בכמכא והוא תתאה רותח. אין פלי' קושיא זו על פירש"י דצלי היינו רותח. הא זכו דין מפורש בסוגין דבשר רותח לתוך חלב צונן מדיח. ומסקינן דקולף. ויקשה עלה הא כבשר שוקע בחלב ונעשה תתאה. וצלע"ג עכ"ל. ואני אומר יותר הא לו לתמוה על התוס' חולין ל"ו ע"ב ד"ה עד כו' שכתבו דרותח דצלי בלע טפי (היינו כדי נטילה) ולקמן בפ' כ"ה כו' בר גוזלא כו' דצלי בעי קליפה התם אפי' בצונן איירי כו' אשר מזה מוכח להדיא דלא ס"ל להתוס' סברת הרשב"א מה שתי' על פירש"י הנ"ל במ"ש ז"ל ואע"פ שהבשר יונה שוקע בתוך הכמכא ונמצא הכמכא צף על בר היונה אינו כצונן לתוך חם דכל שהוא במקומו הוא הגובר והלכך כיון שנפל הבר"י בתוך הכמכא שהוא במקומו הוא הגובר ומקרר הבר"י דנפל לגווי' בקליפה סגי לי' כו' ע"ש בתשה"א. דלפי"ז אין התחלה לדבריהם להוכיח משם דצלי סגי בקליפה. כיון דשם הוא חם לצונן לס' הרשב"א. ותתאה גבר. ובזה כבר הקדימו התוס' שם בדבריהם דאין ראי' משם דסגי בקליפה דרותח דצלי בלע טפי ע"ש הנה כי כן מקשה באמת לשיטת התוס' מהא דכ"ל שהקשה הגאון נ"י. ולא הי' לו להקשות על הרשב"א אשר עכ"פ בהירוצו מתורץ הכל. ועל התוס' ישאר בתימה לפי האמת. ועוד אומר אני לדעתי דגם התוס' לא יחלקו מכל וכל על סברת הרשב"א. דא"כ לס"ד דידהו דמיירי בצלי חם תקשה. דמשמע דהם הי' כדין בכ"ג דצריך נטילה הוה ניחא. ולא היא דהיו לאסור כולו. וכמ"ש הרשב"א בקושיתו שם והא הכמכא רך וחזר הבר יונה שנפל לתוכו חם להיות כמתבשל בתוכו כנ"ל והיינו לאסור כולו וכמ"ש הרשב"א ד' נ"ד ע"ב ד"ה ועתה נבאר איסור והיתר חמין כו' כיון שנתבשלו בקדרה שהאיסור והיתר בתוך רוטב הם והרוטב מכסה את שניהם. וכיון צלי שאין הרוטב מכסה את שניהם ע"ש דזה עיקר החלוק בין בישול ובין צלי. אבר לפי"ז קושיתו דהוה כנתבשל בתוכו. ובע"כ צ"ל כמ"ש הרשב"א סברתו. וא"כ מנ"ל תקשי דברי התוס'. אבל האמת בזה דגם התוס' מסכימים לס' הרשב"א דמה שהוא במקומו גובר. רק דמ"מ הוה יותר חם מהם לתוך צונן דתתאי גבר. ובזה התוס' והרשב"א שוים דכ"ג צלי חם שנפל לכדא דכמכא. כיון שהוא שוקע הוה כמו רותח דצלי לא פחות. רק דהסברא מה שבמקומו גובר לא מהני רק לענין הקושי' דלהווי כמו שנתבשל בתוכו. ולאסור כולו. רק ביסוד זה מחולקים התוס' והרשב"א. דלהתוס' בצלי חם בעי נטילה. ולכך מפרשים דמיירי בצונן. והרשב"א סובר דצלי חם סגי בקליפה לכן סובר כפירש"י. ובזה הבנתי מ"ש הגר"א ז"ל ביו"ד ססי' צ"א ס"ק י"ז במש"ש והוא דעת הרשב"א בת"ה והוא אזיל לשיטתו דס"ל דרותח כו' ע"ש ובס"ק י"ח כתב ובשיטתם דס"ל דצלי אוסר כ"נ אבר צע"ג עליו דבזה כ"ע מודים דלא בעי רק קליפה דהוה חם לתוך צונן דאמרו בגמ' קולף. דתתאה גבר וקושית הרשב"א דהוה כמו נתבשל בתוכו ויהיו כולו אסור ותירוצו הוא משום דכל שהוא במקומו הוא הגובר. והתוס' שהביא הגאון בס"ק שאח"ז אינם סוברים תי' של הרשב"א בזה. ותדע שהרי הב"י ס' ק"ה ס"ד פסק ברותח דצלי בעי נטילה ע"ש וסכא פסק כהרשב"א. אמנם לפי מ"ש בפתיו ברור מללו. כין בדבר שאין מחלוקת כלל בין התוס' והרשב"א בהסברא דכל שהוא במקומו הוא הגובר. רק בהיסוד אם חם דצלי סגי בקליפה או בעי נטילה. רק דא"כ קשה על הב"י דלפי"ז יהיו דבריו סותרים מסי' ק"ה לשם וכמ"ש לעיל ותדע כו'. רק יכול להיות דהב"י לא ברירא ליה לדינא אם כהתוס' והרשב"א לכן פסק בסי' צ"א קליפה. וכן באו"ח סי' ת"מ ס"א ומחמת שהרשב"א גופי' חשש לתוספתא להצריך נטילה לכן בסי' ק"ה שם העיקר פסק להצריך נטילה. וזה הכל ברור בס"ד בין כך ובין כך תקשה לדעת התוס' מהך דכ"ל אליבא דאמת. אבל לדעתי אין התחלה לקושי' זו. דז"ל הגמ'. תניא אידך בשר רותח שנפל לתוך חלב רותח. וכן צונן שנפל לתוך חם אסור חם לתוך צונן כו' מדיח ע"ש. וע"ז מסיק בגמ' שם אלא אימא חם לתוך צונן קולף. והנה מי יאמר דהך חם לתוך צונן קאי על בשר הם לתוך חלב צונן דמקשה כו'. הא שפיר יש לפרש דקאי על חלב רותח שנפל לתוך בשר צונן דאינו שוקע והרשב"א בקושיתו לא היה יכול להקשות מידי משם כיון דס"ד דתם יבש שנפל לצונן לא הוה כנתבשל בתוכו. הוא הוא הדין כנזכר שם צונן לתוך חם כולו אסור. ובע"כ מש"ש חם לצונן קאי על חלב חם. דהא הוזכר שם בברייתא בשר רותח גם חלב רותח. אמת לתי' הרשב"א קאי לכל מילי. ולדעת התוס' צ"ל אליבא דאמת כן דקאי על חלב רותח על בשר צונן וכנ"ל ולא נפלאת היא דסוגיא כזו נמצא כ"פ בש"ס ע' מ' פ"ז ע"ג א' בגמ' שם. וריפא דקא נפול תמרא כו' וסיפא כו'. ע"ש היטב וזה ברור בס"ד:

וש"ש שם עוד הגאון בתשובה לתרץ קושית התוס' כאן דהוצרך להביא הברייתא לאורויי דאפי' בבשר שוקע לתוך החלב כו' ע"ש. לפמ"ש לעיל התוס' לא ניחא ליה בהכי ועכ"פ נטילה בעי. ומש"ש עוד לתרץ קושית התוס' הנ"ל להורות דאף דלא הוה דרך בישול מ"מ פרכינן אדמיקר לי' בלע. קדמו בזה הצל"ח והתוס' לשיטתם שם דמבשל כד"ק וע' היטב. ומדברי התה"א נראה שמתרץ קושית התוס' הנ"ל. שהביא הברייתא. משום דעל הסיא ברייתא נאמרו הך מימרא דלא שנו אלא שלא מלחו כו' וזה הברייתא שמיע לי' לרב איקא מפשתינא ור"ה. ואידך לא שמיע לי'. וכמ"ש לקמן ק"א ע"ב ע"ש בת"ס ד' ברלין ל"ו ע"ב ותבין. וע"ש בתה"א נ"ג ע"ב במ"ש אע"ג דאמרינן ס' אלו עוברין דתלתא מלתא הוא. ולפניו ליתא שם הכי רק גבי זיתום המצרי. ע"ש וצ"ע:

דף עז ע"ב תוס' ד"ה שאין כו' ושאלתי מגדול אחד שהוא נגד המשנה שהביאו התוס' בעצמם ממעילה. שמועלין בבשר העולה ע"ד שיצא לבית הדשן. לא נפלאת היא. ופשוט שכוונת התוס' לענין אכילת בשר העולה היינו למזבח. וכוונתם. דהא הדין הוא שאחר שיצא לבית הדשן אין מועלין משום שנעשה מצותו כדהוי' במעילה והיינו אכילת מזבח אחר זריקת הדם. משא"כ אם יצא לבית הדשן קודם זריקה מועלין עדיין. וע"ז סקשו התוס' דמנ"ל נעולה כן. שמא הבשר ניתר לאכילת מזבח אף קודם זריקת הדם. ואין מועלין שוב כמו הבשר שיצא לבית הדשן אחר זריקת דם. וזה פשוט וברור:

דף פ גמ' היו ישראל נחצה טמאים ומחצה טהורים עי' בשאגת אריה סי' ס"ה הקר בדין שמחת הרגל אם נמי בזה"ז מה"ת. א"ד אינו נוהג מה"ת כיון דאין לנו שלמי שמחה והביא דברי התוס' רפ"ג דמ"ק שכתבו שם דשמחת הרגל דרבנן ושמחת היינו בשלמי שמחה והוא ז"ל הביא ראיה דגם בזה"ז הוא מה"ת מכאן היו ישראל פ' טמאים וכו' קא סבר עולת כולן תשלומין דראשון כו'. וקשה מנ"ל לנימור דקסבר כולן תד"ר דלמא תשלומין זה לזה. ודקאקשיא לעמאוהו בט"מ דא"כ אתה מדהתו מש"ש כל שבת ימי הפסח וא"א לו לקיים מ"ע של ושמחת אע"כ מ"ע זו של ושמחת אפשר לקיים בכל מיני שמחות מן התורה ע"ש. ולכאורה הראיה חזקה מאד. וצריך ליישב שיטת התוס'. והוא דבחג בשבועות ובחג הסוכות נאמר שמחה בכתוב ובחג המצות אינו מפורש. וכתבו התוס' חגיגה ח' א' ד"ה ושמחת כיון דכתיב גבי עצרת ופסח ילפינן מיניה בהיקש כו' ע"ש פי' ההיקש הוא דאמר בחגיגה ט' א' מקיש חג השבועות לחה"מ לענין תשלומין ע"ש ואין היקש למחצה ילפינן חה"מ מחה"ש לענין שמחה. ובזה הבנתי מה שהיה קשה לי זה כבר בדברי התוס' הגיגה ו' ב' ד"ה יש בשמחה. ובתוספתא גרסינן שהשמחה יש לה תשלומין כל ז' וכו' דמשמע מהתוספתא ומדבריהם דשמחה אינו אלא יום א' ופ"א כמו חגיגה. ורא"ה דע"ז נופל לשון תשלומין. ומשנה מפורשת פ"ד דסוכה ההלל והשמחה שמונה דבכל יומא איתא. ולפי הנ"ל ניחא דבחג הסוכות דכתיב בהדיא ביה ושמחת בחגך נוהג כל החג בכל יום ויום. משא"כ בחה"מ דלא ילפינן רק מהקישא דעצרת. אמרינן כמו דעצרת אינו רק יום א' כמו כן בחה"מ וכוונת התוס' והתוספתא שהשמחה יש תשלומין קאי על חג המצות דאינו נוהג רק יום אחד כמו בעצרת. מיהו בעצרת לתשלומין דשמחה כיון שהוא ימי חול אין סברא רק בחה"מ י"ל כן. וא"כ לפי"ז חלוק הש"ס מחה"מ דבחה"ס השמחה כל יום ויום משא"כ בחה"מ אינו אלא יום א'. והשאר תשלומין. ולפי"ז אין חלוק בחה"מ בין חגיגה לשמחה. דשניהם אינם נוהגין רק יום א' והשאר תשלומין. וא"כ שפיר הוצריך להש"ס לומר דקסבר עולה כולן תשלומין דראשון דגם מחמת ש"פ אינו רק יום א' וצ"ל כמו כן והדא מתרתי נקט. ושפיר י"ל כדעת התוס' דאינו בזה"ז אלא מדרבנן. אבל הרמב"ם פסק דגם בזה"ז מה"ת בכל מיני שמחות וגם בכל ימי חג המצות בכל יום ויום שמחה מדאורייתא. וצ"ל כמ"ש בס' ירא"ים דילפינן ט"ו ט"ו מהס"ם ולשיטת הרמב"ם הראיה מכאן נכונה. כן נראה לי. ועי' ט"א חגיגה ו' וכהלע"ד כתבתי:

דף פה ע"ב רש"י ד"ה שערי עזרה כו' לעזרה. הס"ד ולה"כ מה"ד מצורע כו' ושייך על מ"ש מפני כו' בתמה כו':

דף פו ע"ב רש"י ד"ה ואין מסרבין לגדול שבן כו'. עי' ב"מ פ"ז א':

דף פח ע"ב רש"י ד"ה בתקנתא דרבי כו' שממעט באכילתו. עי' תשו' ח"צ ס' קנ"א:

דף פט ע"א תוס' סד"ה שיעשו רוכב. עי' תשובה בשאגת אריה סי' נ"א דלאו דוקא ה' כו'. אלא דהדרך ההגאים כן כו' ע"ש. אבל צ"ע עליו ממ"ש לקמן צ"ט א' א"ר אשי נוהגי' עו' חמשה וארבעה כו':

דף צב ע"א רש"י והאמר רב כו' מכריעם לטומאה כס"ד ואח"כ מה"ד דהיינו טמא שרץ. דתוי כו':

דף קא ע"א תוס' סד"ה והלכה. כ"כ ועיי"ע תוס' עירובין נ"ג ב' ד"ה לא תימא כו':

דף קב ע"ב גמ' אמר ר"ה ב"ר יהודה כ"ה גי' הרי"ף והרא"ש:

דף קח ע"א רש"י ד"ה ד' כוסות שלשה כו'. ריב"ל פי' כן בירושלמי לכן פי' הכא במימרא דריב"ל. ועמ"ש רש"י במשנה. ועי' ירושלמי גי' אחרת:

דף קט ע"א תוס' ד"ה תוך כו'. שלא בא בגליל. לפנינו שם איתא אמש ועי' רש"י שם ד"ה אמש מיהו בתוספתא דביצה פ"ב איתא לילי כו' ע"ש:

שם תוס' ד"ה רביעית כו' וכמו כן צריך למעט מרוחב. נ"ב שמעתי שתמוה מאד דהא צריך למעט מאורך ומרוחב. וא"כ לא יעלה החשבון מרובעות ועגולות. כי זה אינו עולה רק אם ימעט באורך או ברוחב בלבד. דוק ותשכח. וכן ראיתי בכ"י של הגאון ס' עטרת ראש שתמה על זה:

ע"ב תוס' ד"ה אמתא. וא"ת. נ"ב עי' ריב"ש סי' רנ"ב בדברי השואל בשם התוס'. ועי' יו"ד סי' ר"א ס"א במש"ש ואם הוא רחב יותר כו'. ומיושב קושית התוס' כמ"ש השואל הנ"ל בשם התוס'. אולם התוס' הכא לשיטתם בד"ה ברום כו'. ומיירי כו' ואם היתה המקוה עשויה בתבנית אחרת הלא גם קושית רבינו בר חיננא לא קשה דלמא אע"פ שהשיעור מימי' היו מצומצמות דפנותי' היו עודפות והיתה מדת מי המקוה אמה ומשהו על אמה ותלי ומשהו ברום אמתים פחות משהו. וכשהי' משבילין בו השולחן היה מי המקוה מקיפות את כלו ולא היה מי מקוה יוצאות לחוץ דהא דפנותי' עודפות. ובע"כ דקים להו שהיתה המקוה אמה על אמה במכוון. ולכן הקשו שפיר. ועיין בריב"ש שם ועי' תוס' יומא ל"א א' ד"ה עין עיטם כו':

דף קטז ע"א גמ' פטרתן מלומר מה נשתנה. נ"ב עי' תוס' לעיל קט"ו ב' ד"ה כדי כו'. והגיא דאביי כו' וכן הכא לא פי' הגמ' רק ההתחלה וניתא מ"ש הרשב"ם ד"ה פתח כו' לאחר שאילת הבן כו'. וכל עיקר כוונת הגמ' לאשמעינן דלאחר שאילת הבן א"צ לחזור ולומר מה נשתנה. רק להתחיל עבדים היינו. וכן הסיא דלעיל. וכן פסק הרמ"א בסי' תע"ג ס"ז בהג"ה. וכ"ז דלא כמהרי"ל שכ' ע"ש ר"ש דבשאלת למה שגבהת הקערה סגי. ע"ש:

הגהות וחדושים למסכת פסחים

מאת הג"מ כו' מוהר"ד אלעזר משה הלוי הורוויץ שליט"א אבד"ק פינסק.

דף ב ע"ב אי פשיטא כו'. עי' תוס' וצ"ע דאמאי נקיט קרא דאיוב מילתא כמאי דלא שכיח כאב על הבן ושביק מאי דכולי עלמא. ולעו"ד היה נ"ל דבני נח שאני דדוקא ישראל דכתיב בי' ומי בהם ודרשינן ולא שימות בהם וילפינן מיני' שידחה ספק פ"נ כל המצות כמ"ש ביומא פ"ה השכחן ודאי כו'. וכוי בהך כללא גם איסור ש"ד היכי דלא שייך מאי חזית דדמא דידך סומק כגון הכא במחתרת שהוא עצמו גורם הספק ואמרינן להיפך מאי חזית דדמא דהברך ספק. אבל בב"נ דליכא קרא דוחי בהם ורק מסברא אמרינן בספ"ח דסנהדרין שאינו מצוה על קה"ש.עי' תוס' שם. משום דלית בי' קרא דבכל נפשך [ואפשר למיתליי' בהך סברא דתנאי דיומא שם] להכי דוקא בוודאי ניתן להצילו בנפשו ולא בספק: **שם** ה"ק דוד כו'. לפרש"י ז"ל אינו מובן כ"כ מאי תיקון בחילוף הזמנים בין עוה"ב ועוה"ז. מ"מ לגבי לילה הל"ל יום. ולו"ד ה"א דמעיקרא ס"ד דולילה אור הוי כפל הענין של אבך ישופני היינו שיהיה האור לילה. וע"ז אמר גם חשך לא יחשיך כו' וע"כ דאור יממא הוא. ומשני לי' דקרא פלגיה לגנאי ופלגיה לשבח ומש"ה הוכרח לחילוף הזמנים דאי לא"ה הל"ל ואור בעדני: **שם** שפיר קאמר ליה ר"י לר"א. לכאורה אין זה ענין לדברינו. וצ"ל משום דבלא"ה ה"א דר"א לא מדמי חילוק מלאכה לחילוק אכילה אבל כדאמר לי' דבין יממא ללילי' אכהן בת"ל פריך שפיר:

דף ג ע"א שהרי בזב קראו מרכב. הרבה יש לדקדק בסוגיא זו כמו שדתקו בתו' כאן. ובתר הכי דאמר משום כניו אורחא הוא. קשה דמ"מ ה"ל למינקט טפי לי' מושב וישיבה דהוי לשון נקיה גם גבי אשה וגם לשון קצרה. ועוד ק' בשמואל כ"ה מ"ב דכתיב ותרכב על החמור וחמש נערותיה למה לא אמר ותשב דהוי לשון קצרה ונקיה. ועוד דפריך תו בתר הכי והא רכבת ויושבת כו' ואיהו ככר שני לי' תלתא שינויי אטובדא דאביגיל. ושנויא בתרא דרכבת כתיב אינו מובן כלל ודתקו בו מאד רבותינו המפרשים ועוד כמה דקדוקים בסוגיא. וי"ל לומר דגוף פעולת התחלת הרכיבה לא לכנותה בלשון ישיבה כלל שהרכיבה נעשית ע"י פיסוק רגלים שאינה נכללות בלשון ישיבה כלל אבל הרכוב מכבר נוכל לכנותו יושב כי הוא יושב באמת אלא שאין נכלל בזה הלשון פיסוק הרגלים להכי באשה כייל מרכב בלשון הוה היא יושבת. ופריך ובאשה לא כתיב מרכב כו' ותרכבנה כו' לא מליבנא דקרא קפריך דהא מוכרח לומר האמת כנ"ל אלא מגופא דעובדא היכי עבדה הכי ומשני התם כו' ופריך מקרא דמשה ומשני משום בניו שכולם היו על החמור אורחא הוא למירכב כדי שלא יפלו [וה"ט הוי נמי באביגיל ונערותיה שהזכרנו] והדר פריך מאביגיל שרכבה ומשני תלתא שנויי שהוכרחה לרכוב. ומ"מ פריך בתר הכי אמאי כתב רכבת ולא כתב ישבת כי הרכוב מכבר נוכל לכנותו בלשון יושב ומשני רכבת חסר כתיב שבאותה הרגע התחילה בפעולת הרכיבה וא"א לכוללו בלשון ישיבה כלל. ולזה כוונו לעיל שאמרו ואב"א משום בעתותא דלילא ליכא דמיותר לכאורה דהל"ל דלילא ודדוד ודהר. אלא שהכוונה לתת טעם וסבה להרכיבה באותה הרגע דוקא. ואחי הכל על נכון בס"ד. ועי' במאור: **ע"ב** תד"ה מאליהם. א"נ נליבין א"ל היא. ר"ל ולא היה לו קרקע בא"י:

דף ד ע"א אמר אביי הלכך כו'. ר"ל אף שלא מצינו בשום מקום שיאסר ללמוד בהגיע זמן המצוה כל שאפשר לקיימה אח"כ. מ"מ כאן שתקנו בשעה שב"א מצויין כו' כדי שלא יעבור. אם הוא עושה דבר שיוכל לגרום המניעה הרי הוא מבטל תקנת חכמים בשעתו:

דף ה ע"א וכתיב כל מלאכה כו'. נ"ל דר"ל האי קרא דפ' בא דכתיב כל מלאכה ולא מלאכת עבודה דמשמע מה שדרך העבד לעשות [עי' במ"מ ריש ה' יו"ט] וע"ז שייך למימר מתוך שהותרה לצורך אינה נקראת מלאכת עבודה אבל כל מלאכה כולל הכל זולת אוכל נפש שמיעטתו התורה בפירוש:

דף ו ע"א בהמת ארנונא כו'. עי' ברפ"ז דיבמות דקיי"ל דעבדי נ"ב יוצאין בשן ועין לאיש אע"ג דקיי"ל הדין עמה. והיא ראיה ברורה לע"ד דאע"ג דמאי מסלק כיון דאחריות החלק על המלך פטורה מבכורה:

דף כב ע"א תד"ה והרי דם. דמה נמי הותרה. לא מצאתי שום דם האסור משום דם בנבלה כל זמן שלא פירש. ואם פירש הרי נעשית מעשה אחרת בה ואין זה בכלל כשהותרה נבלה. וכל דם שבגידין מותר מה"ת כ"ז שלא פירש וע"ז אמר ר"ש בחולין נ"ג משה מי אמר רחמנא לא תיכול בשרא ר"ל שהדם שבגידין לא נאסר כלל מה"ת. והשיב ע"ז רבא מי א"ר אכול דמא ר"ל שלא אמרה תורה בפירוש שהדם שלא פירש מותר עד שלא יהיה כח ביד חכמים לאוסרו:

דף כו ע"א והא הכא דלא אפשר ומכוין ושרי. דכיון דתנן כל היום ע"כ פנה לצד הלל: תד"ה ותסברא וקשה לר"י כו'. ונראה דדעת רש"י דכיון דאסר לכוין ממילא לית לן למיחש דילמא כוון. ר"ה מעילה. ובירושלמי דייק מינה כו'. פי' ירושלמי שם דתני יכולות לברר. ומ"מ דייק דאי הוו בה מעילה הייט צריכין לחוש ולהקן שלא יבא לידי כך. גם כל קושייתו שם הוא מאור המערכה. ונראה דבשל שואיבה אפשר שהשמן נקנה מתהלה ע"מ כך. והפתילה אינה השובה בעין בשעת הדלקה לרבנן דר' כמו עצים כמ"ש התוס' לקמן:

דף כז ע"ב תד"ה מכלל. אבל תימה כו' ולו"ד היה נראה דמקרי אחר כפור משום דהנאת הגוף הוא כשאוכל המאכל ואז כבר נתבערו העצים: ד"ה הקדש וכו'. מטעם זה אין דינו כו'. ר"ל ואותה חומרא כבר אזלא לה בשעה א"א לפדותו שאינו בעולם. עי' בביאורי הגר"א לאו"ח סי' תמ"ה סק"ט ומש"ש:

דף כח ע"א רש"י ד"ה בחיטי שהחמיצו כו' כלומר פיזור דל"ל פירור ממש לפי שקשין הן דא"כ מאי קאמר לרבה חמץ דמיאתם. מנ"ל דלא איירי רבה בהיטין הא דומיא דע"ז קאמר דקשה הוא. אע"כ דלא בעי פירור ממש כמו ברות. ומתניתין כייל להו בהדדי: **ע"ב** כתיב בהאי וכתיב בהאי. ופרש"י ז"ל אע"ג דלא צריך. ולקמן ק"כ אמרו כתיב בהאי וכתיב בהאי וצריכי ועי' רש"י שם. ונראה דהכא לא מצי למימר דצריכי בהאי. דא"כ מנ"ל למיחייב טמא ובדרך רחוקה במרור דליכא קרא [א"ה עי' בצל"ח בסוף כמס' בשם בנו] דליכא למימר דמצה ומרור שוין הן דהא בזה"ז פטור ממרור ד"ת אע"ג דאתרבי למצה. ע"כ צ"ל שמדמין לערל וב"נ דתייבין גם במרור מקרא דלא יאכלו בו אבל אוכלין במצה ומרור וכן רבא לקמן ק"כ סבר כמ"ש הכא לר"ש. אבל רב אחא ב"י התם סבר שאין לחלק בין מצה למרור כלל להכי אמר אליביה שפיר וצריכי:

דף כט ע"א תד"ה בדין הוא. וקשה דאי אפשר כו'. ונראה דאפשר לקנות פחות מכזית ולאוכלו. ואפי' לכתחלה מותר לדעת הר"י מפריז לקנות ולבער פחות מכזית. וילפינן אכילה מראי' בכה"ג וצ"ע. ועוד נלע"ד דכיון דדרשינן גז"ש הוי כאלו כתב לך באכילה גופה. והז ודאי דה"א דאם נתן לו נכרי מותר לאכול ודוקא אם הוא משלך מעיקרא או קודם הפסח כיון דל"ש למידרש בע"א כמו דדרשינן גבי אבל להם אכנים לא תאכל כו'. ושל גבוה היינו לחמי תודה. דמשולחן גבוה קזכו ור"י ל"ס ממון בעלים:

דף לג ע"א בגזירת עירין כר' וכן מוכן בכי מדרשא. לכאורה מאי הוראה שייכא הכא דהא אנן קיי"ל דחמץ בפסח אסור בהנאה [ועתוס' ד"ה תתן]. ונראה דנ"מ לענין תרומת חמץ חדש קודם הפסח שאינה ראויה רק לאורו. וז"ש בגזירת עירין פתגמא ר"ל שהענין נוגע להלכה למעשה ומאמר קדישין שאלתא ר"ל שלא נשאל רק לדעת מאמר ר"י הגלילי היכי ס"ל בהא. אבל למ"ד דאשית שיריה נכרין ל"ש כלל למיחש בהרומת חדש לפני הפסח שהרי עכ"פ הוציא השירים מאיסור מיתה דטבל לאיסור לאו דחדש [א"א עי' בשו"ת ש"א סי' ל"ז ובשו"ת התדשות סי' י"א. ובפשיטות יש נ"מ לדידן לענין תרומה טמאה שלא היתה לה שעת הכושר]:

דף לח ע"ב חלות תודה ורקיקי נזיר נאכלין בנוב וגבעון. לפרש"י ותוס' לא הבינותי מאי רבותא בחלות תודה דהא דבר הנידר ונידב הוא ולכ"ע קרבין אפי' למ"ד אין מנחה בבמה הכי לאו מנחה נינהו כדאמרינן מנחות מ"ז ב' וכן מוכח בהדיא בזבחים שם דרק תרומת לחמי תודה לא נהגא בבמה קטנה. ול"ש כלל לפלוגתא דר"ש ורבנן כיון דנידב הוא. ולא פליגי אלא בחובת צבור. גם לישנא דנאכלין קשה. דהל"ל באין. ועוד כיון דאיכא פלוגתא דתנאי וסת"מ במגילה פ"ק כר"ש היכי שייך למימר בהא זאת אומרת כו'. וי"ל דר"ל סבר דנזירות לאו נידר ונידב הוא וכר' יוחנן ור' שמעון בן יהוצדק רבותי' בתמורה י"ד ב' דסמי מכאן נזירות. ולכ"ע לא קרבו רק בבמה קטנה לר' יהודה. והכא קאמר זאת אומרת חלות תודה ורקיקי נזיר נאכלין (בכל מושבות) בנוב וגבעון. (והכל מושבות דלעיל קאי ואתיא כר' יהודה בזבחים שם. דבבמה גדולה קרבו חובות. ומוכית מכאן שאינן נאכלין דוקא בנוב וגבעון אותו שקרבין בנוב וגבעון). וכן הוא בירושלמי כאן עי"ש. דפליגי ר' יונה ור"י אליבא דר"ל דר' יונה אמר ממה שנאכלין בכל ערי ישראל כו' ור"ל דאתיא כר' מאיר בזבחים שם. ול"ל סמי מכאן נזירות. ור"י אמר מתמיה זאת אומרת כו' בכל ערי ישראל כגמ' דידן, וכדמסיק שם דכת"ק אתיא. והשתא פוי"א רבותא אפי' בחלות תודה דקרבו בנוב וגבעון שנאכלין בכל מקום. והראיה היא מרקיקי נזיר. ואע"ג דהקרבתם דוקא בנו"ג אכילתם בכל מקום כשאר קדשים קלים. וכן מוכח בזבחים קי"ט א' לאכילת מע"ש כו'. והשמיט מעשר בהמה דאיירי לעיל מינה משום דמעשר בהמה נאכל בכל ערי ישראל. ואע"ג דמע"ש ילפינן ממעשר בהמה. מ"מ האי כדיניה והאי כדיניה. דמע"ש רק לאכילה. ואיתקש אכילתו להבאת מעשר בהמה. וליכא למילף אכילת מעשר בהמה מאכילת מע"ש דטפי איכא לדמויי לכל קדשים. ועוד דהוי למד מלמד. ומלמד ולמד ראשון ואחרון קודש המה: תד"ה נאכלין כו' והא בכורים הוי תובס כו'. צע"ג דהא דיתיד נינהו. ואין חילוק דקביע זמן רק בציבור. ואולי כיון דאתי בכנופיא משמע להו דהוו כפסח:

דף לט ע"א תד"ה ואימא. הכא נמי ס"מ לשנויי הכי. ולו"ד היה נראה דהכא ל"ש הא כיון דמאי נפיק במיני אחרינא:

דף מג ע"א תד"ה למה כו' ועוד הקשה דת"ק כו'. קושיתו אליבא דוכי מאחר כו'. אבל מ"מ אתי שפיר מילתא דר' יהושע אארבעה מיני מדינה דהוו חמץ גמור ע"י תערובות. והל"ל חדא מינייהו: וכן תירוצו כדי שיהיה כו' לא קאי רק אארבעה מיני מדינה אבל בג' מיני אומנות ל"ש דהא בכל מקום הן גב הן בעינן. אלא דתני להו משום ר"א. וכן מוכח בתד"ה ואלו כו'. דאי לא"ס לא מקשו מידי. דההוא תנא ע"כ בעי שיהא בקי כו': תד"ה ואלו כו'. ה"ל למיתני לאשמעינן כו'. אבל בברייתא דאייתי ר"נ תני בהדיא. על חמץ דגן גמור כו' אלמא דבנוקשה ליכא כרת:

דף מה ע"א תד"ה כאן כו'. יש להחמיר יותר שיש לחוש שידבק כו'. תמוה מאוד ודבר זר הוא להתיר ללוש בפסח אפי' פחות מכזית. דהא מ"מ נוגע באיסור ובעי הדחה ול"ש כלל לחלק בזה בין עשוי לחזק לאינו עשוי. ונלע"ד דהכא הכל לענין ביעור לחוד וטעמא דמלתא דבמקום ליסה כיון שהוא מקומו הרגיל להיות לא בטל בעשוי לחזק. ולא מהני אלא דלא לגרפיה מנא כיון דכל פירור קבוע במקומו. ובפחות מכזית אבל שלא במקום ליסה ליכא צירוף כלל. ועשוי לחזק בטל לגמרי:

דף מז ע"ב תד"ה ולוקה כו'. הא נמי חשיב צורך היום כו'. ולעד"נ משום דאפשר לאכלו ע"י בטול ברוב. ול"ל דיוכר ע"י הטעם של חלב דיוכל לבטל האחרים כחלב שחוטה:

דף מח ע"א ואי אמרת איסור מוקצה דאורייתא מ"מ איכא גופי מ"ל ד"ה. הדברים תמוהין לכאורה דא"כ גם אי דרבנן כיון דאין נ"מ בין איסור גופו להיסור ד"ש. אלא לפי שהוא ד"ס. ונראה דס"ס כיון דלא משכחת לאסור לגבוה משום איסור תורה שמשום ד"א ל"ת גם בדרבנן. דחלב ודם ויוה"כ שרי לגבוה וחמץ א"י להקדישו ולהקריבו כלל כיון דאסור בהנאה. הילכך ל"ש למימר בהא כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. ויש להאריך בזה ואכ"מ:

דף נג ע"ב ודאי דאמריתו משמי' דר"י אין מברכין על האור אלא במ"ש. נראה דהמעשה כך הי' דהוי שמע משמיה דר"י אין מברכין על האור אלא בשבת. וטעי למימר דקאי לענין מוצאי שבת לברכת מאורי האש. ובאמת אמרה ר"י לענין ברכת הדלקה לנר שבת דעל נר יוה"כ דאינה חובה אין מברכין. וז"ש אהא אמרי כו' ועני ר"י בתריה וחכמים אוסרין במקום שנהגו שלא להדליק. ומ"מ במקום שנהגו להדליק מברכין בשבת דשם ודאי מ"מ איכא כבוד שבת וע"ז אמרה ר"י [א"א ע' בסוכה מ"ה ב' ורבנ"ת אמר ר"י כו' ולולב יום א' ודוק]:

דף נח ע"א תד"ה כאלו כו'. שלא יבאו תרי שבי בהדדי אם אמנם דר' ישמעאל לא ס"ל הכי דהא איהו תני תלכי שבת ביוה"כ דהביא לקמן. מ"מ אפשר דנקט בשני אליבי דכו"ע מאי למיתל: באו"ד מוקי לה בהתליל. ולו"ד היה נראה דממתניתין לאו ראיה היא דעיקר דינא דאורייתא קמ"ל אם קידשו ב"ד כן. רק דמייתי התם ממתניתין לאסבורי מילתיה דר"ז והראי' מלשון היו תוקעין דל"ש על דבר שלא היו בעולם כלל: ד"ה אלא. תימה לרבנ"ע נמי תיקשי כו'. נ"ל דיש לחלק בין ע"פ לשאר שבתות בזה. שבע"פ אסור לאכול הלחם הפנים שהוא מצה עד הלילה. ולא היו מחלקין ביום כמו ביוה"כ בפי"א דמנחות ואע"ג דלא תמיר כ"כ ביוה"כ מ"מ למה להם לחלקו ולשהות. ואם רבא לא ס"ל הכי אבל רבה ב"ע מאי סבר הכי. וי"ל דאזלי לשיטתייהו דרבה בר עולא דלא גזר לרע"ק שבת אטו חול ה"נ לא גזרינן שהיית בזיכין בע"פ אטו כל השנה. ורבא אע"ג דמודי בע"פ בשבת דל"ג אטו נדרים ונדבות דחול היינו לאחר עד ח' ומתנה כמו בחול וממילא לא מאחרינן כלל כיון שא"א לאחר כבחול אבל בשהיית בזיכין דאפשר לדמויי לכל השבתות מדמינן: ד"ה כעולה כו' אך קשה דאמאי איצטריך כעולה כו'. ע' ברש"י כל התדיר שצריך קרא דמלבד לאורויי בטעם קדימת התמיד משום תדירותן. וכ"מ לשאר תדיר. ע"ש והעולה צריך לקרבנות אחרים. גם הארכתי שם דלפי מסקנא דגמ' שם אין ראיה מלשון מלבד על קדימה דמצינן לפרושי הכי והכי. ורק בתר דגלי קרא דהעולה דקדמי גלי מלבד אטעמא דתדירותא. וגם קרא דהעולה לא מוכח אקדימה כלל. רק בתר דידענא קדימה מבבוקר ומקראי טובא דכתיב במוספין על עולת התמיד ידעינן מהעולה דלעולם צריך להקדים התמיד שהיא ראשונה ולרבות אפי' אין התמיד מצוי לפנינו לא נקריב המוספין עד שיביאו התמיד שאין כן הדין בשארי תדירין שאין הקדמתן רק כשהוא לפנינו אבל כאן הוי כאיסורא שלא יהא דבר קודם כו':

דף נט ע"א וקיי"ל דאפי' חטאת העוף קודמת. הא דמייתי לה הכא אע"ג דבמצורע אי חטאת עוף גם העולה עוף הוא. רק דלא נימא דהוא משום חשיבות לחוד ואינו מעכב אפי' במצורע אבל כיון דעוף קדים לבהמה דבכ"מ זבחים קודמין לעופות ע"כ דמצות הקרבתן היא כן וס"ד דמעכב במצורע משום דכתיב תהיה: תד"ה אין כו'. כדאמרינן באמר להם הממונה כו'. ואפשר ליישב שהביאו כן להורות הסדר בערב הפסח שאחר הקטורת והנרות מקריבין הפסח ואחרי' כפרת המחוסר כפורים כמ"ש התוס' בדבור שאח"ז: ע"ב תוד"ה יכול. ונראה לפרש דכל זמן דחזי בשר לאכילה כו'. סברי דהכא מקרי חזי בשר אם יקריב האימורין אע"ג דאסור היינו משום מאי אולמא דעשה דאכילת קדשים מעשה דהשלמה אבל הא לא אלים עשה דהשלמה מעשה דאכילה לשוויה אינן ראויים. וכדעת הרמב"ם ז"ל לענין יבום חייבי עשה עי' בשאגת אריה סי' ל"ג ובקונטרס אחרון שם בשם הנו"ב. וקושיתו על הנו"ב שם אינה מובנת דודאי אסור לכתחלה ובדיעבד קנה:

דף ס ע"א וכיון בעי דרב פפא כו' נ"ל משום דאין מקום כלל להיבעיות ר"פ דלמה לא מוקי מתניתין בכל גווני בעבודה א' לר' מאיר ובב' לכ"ע. אלא משום יתורא דין דאי מוקי בב' נ"ל דמחשבין מעבודה לעבודה שייך שפיר למיבעי: תוס' ד"ה אבל כו' ואמאי נימא תפוס לשון ראשון. לעד"נ דבכה"ג ל"ש כלל תפוס לשון ראשון כיון דתרווייהו איתנהו דמצי למיכל מיניה טמאים וטהורים ול"ד לכזית למחר וכזית בחוץ בזבחים ל' דהתם למ"ד תפוס לשון ראשון לא מצי לאפוקי כזית שני מכח הפיגול של כזית ראשון אבל כאן כ"ז שנשאר שיעור אכילה לטהורים וחשב עליהן לפי אכלו קרינא ביה: ד"ה שחטו כו'. לחולה ולזקן ואין מנויין עליו בגרסתינו ברש"י איתא ואין בו מנויין אחרים. ונ"ל כוונתו שבמחשבת השוחט לא היו מהמנויין אחרים: ד"ה אילימא כו' לקמן משמע במסקנא דאף לרבה פסול. עי' במיימוני פ"ב מה' ק"פ ה"ו דלדידיה ניחא בפשטות וכפי' ריב"א לקמן ס"א רש"י ד"ה הכא פשיטא בעבודה אחת קאי דהא חדא מחשבה הוא דאיכא. הדברים מתמיהין לפירושו ז"ל מאי ראיה מסיפא לרישא כיון דרישא בשני דברים וסיפא בדבר אחד וא"כ לייתי מרישא דרישא דשחטו שלא לשמו דע"כ באחת ולו"ד ה"א דמייתי ראיה דאין מחשבין מעבודה לעבודה. דא"כ הפירוש גם ברישא שחטו שלא לשמו היינו אפי' אמר הריני שוחט סתם ע"מ לזרוק שלא לשמו. ובסיפא דשלא לאוכליו לא מ"ל בכה"ג דאין מחשבת אוכלין רק בשחיטה. וכ"ז רק לפי שיטת הרמב"ם ז"ל. וכפי' ריב"א לקמן ס"א סע"א דשלא לאוכליו ושיתכפרו בו ל"א אוכליו תרי מילי נינהו דשלא לאוכליו דפסלא בשחיטה היינו רק להאכילו להן: ע"ב תוס' ד"ה פסח. אומר ר"י דמיבעי ליה כו'. דבריהם דחוקים עד מאד. דמכ"מ לענין תפוס לשון ראשון אי חשיב פסולא טפי או לא. ולו"ד היה נראה דבעי דווקא בגווני דתיילי תרווייהו כגון לר' יוסי בכל גוונא. ולר"מ כשאמר קודם שחיטה לשם פסח ושלמים וא"כ בשעת שחיטה אמר לאלו שאמרתי: ד"ה ה"נ כו' וא"ת כו'. כל דבור זה הוא כשיטתם לעיל. ותירוצם תמוה דמ"מ הא חזינן דל"ד סתם למפרש ולא מוכח מידי. אך לפ"ד לעיל ניחא בפשטות. דל"ש כלל לדמויי סתם למפרש לענין תפוס לשון ראשון. אופן שני לא אבין קושיתם דודאי תפוס לשון ראשון לא שייך בסתמא ולה"כ לא איפשיט דליכשר לשמו ולא לשמו לר"מ רק לדידן דקי"ל כר"י והכי האריך רבא בלשונו שאמר פסח ששחטו כו' ול"א בקצרה כשר דהא אאיבעיא קאי רק משום דהאי בעיא אפילו לר"מ כמ"ש התוס' לעיל והפשיטות אינה אליבא דר"מ:

דף סא ע"א תוס' ד"ה ואיתקש כו'. ובשאר קרבנות נמי יפסלו כמנויין וכ"ל דנ"ל במנויין. ור"ל דשלא לאוכליו יפסל בכל הקרבנות כמו שלא למנויין דהיינו שינוי בעלים: תוס' ד"ה רבה כו' ועוד אומר ר"י דאיכא למיפרך כו'. ולשיטת ריב"א ז"ל דכיון דלא ידעינן כלל דיש מחשבת ערלים בזריקה גופה ל"ש למילף בק"ו אפילו להתכפר כיון דלא מצינו לענין להאכיל. ודחוק הוא ונראה יותר שתירוץ הראשון שתירץ ר"י ז"ל דהכי מוכח לקמן דצריך קרא להכשיר: תוס' ד"ה וכי תימא לריב"א כיון כו'. לפי שיטת ריב"א גופא ניחא בפשיטות. דגם בזריקה ה"א דאיכא מחשבת אוכלין אם חישב בזריקה שיתכפרו ערלים וילפינן לה הכי מה שינוי בעלים המתובר בפסח דהיינו חישב בשחיטה להאכיל עשה ערלים כשינוי בעלים דהיינו אינן מנויין. אף כן בשינוי בעלים הכולל בכל הקרבנות דהיינו זורק להתכפר אחרים עשה בו בפסח ערלים כאינן מנויין הן בזורק הן בשוחט ע"מ לזרוק. אבל לבתר דכתיב זאת מפקינן זריקה לקולא משום דעכ"פ אין בה מחשבת אוכלין דלהאכיל כמו בשחיטה. אבל לכאורה קשה לדריב"א ז"ל דאין שוחט לערלים פסול רק בע"מ להאכיל ורבה ור"ח פליגי בע"מ לזרוק. מאי אמר דזריקה קולא דאין מחשבת אוכלין בה דמ"מ מאי קולותא בשחיטה גופא בין ע"מ להאכיל לע"מ לזרוק. וצ"ל שהוא דבר שא"א שנחמיר יותר בשחיטת ע"מ לזרוק מבזורק גופיה וכיון דאשכחן קולא בזורק ע"מ להאכיל מקילינן נמי בשוחט ע"מ לזרוק. וא"כ למאי דמסקינן להחמיר בשוחט ע"מ לזרוק לערלים ה"ה בזורק שיתכפרו בו ערלים פסול. וכ"פ הרמב"ם ז"ל נ"ל דלהכי נקט לרב חסדא בזריקה חומר קביעת פיגול ולא חומר שינוי בעלים שאינו אלא ע"מ לזרוק [עי' במהרש"א] דבעי למינקט חומר שישנו בזריקה גופא ולא במחשבה דע"מ לזרוק:

דף סב ע"א תוס' ד"ה כי כו' השתא דאמר ר"ת מחוסר הגרלה כמחוסר מעשה דמי כו'. אבל אי לאו מחוסר מעשה חייב. דהתם לא בעינן רק ראוי לבוא: באו"ד תימה דהשתא לרב אשי כו' לו"ד המפרשים ז"ל היה נראה דלרב אשי באמת לא פסלי ערלים כלל בזריקה. ומ"ש דה"ה לזריקה היינו לפ"ד הסוגיא דצריך קרא לחלק זריקה משחיטה ואיהו לא ס"ל: תוס' ד"ה אילימא כו'. וי"ל דה"פ דנין דבר כו'. תירוצם אינו מובן כלל דהא אפי' למאי דס"ד דפסח אינו נאכל מ"מ הותר לזרוק הדם. וכ"ל ליישב בפשיטות דטומאת גברי דל"ש מקצת טומאה רק לענין זריקת הדם שייך שפיר למיפרך שהרי הותרה. אבל טומאת בשר דשייכא למימר לענין אכילה דלא עשה מקצת טומאה כדלעיל מצינן למילף מינה שהרי לא הותרה באכילה: ד"ה לימא כו' נראה לפרש דמבו ביום פריך כו'. עי' במהרש"א אבל צ"ע לפירושם בגמ' אינו ענין כלל להא דר"ת ורבה לעיל אלא לסוגיא דיומא. ועוד דמאי מצי ר"פ מקרא. דמ"מ ליפסל מדרבנן מטעם הואיל. ולי נראה דקושית הגמ' הוא מר"א דשמעינן ליה דאית ליה הואיל מדאורייתא לעיל בפ"ג. ומ"מ הכא לית ליה אלמא דל"ש כלל הואיל בכה"ג. עי' במלחמות לעיל בפ"ג שביאר היטב ענין הואיל דשמעתין: ד"ה שאני כו'. אבל אי לאו ק"ו לא הוה דרשינן כו'. ואפשר דל"א ק"ו רק לדבריו דר"י דל"ל לקרא. ומ"מ צריך קרא לדידיה לאכשורי שלא בזמנו. ולעיקר פסולא דשלא לשמו: ד"ה לשמו כו' דאפילו יחיד אינו נוהג כו'. ונראה דכיון דל"א הכא חילוק דישנו לאחר מיתה ע"כ דלא חשיב רק חילוקים שבפסח גופו דכיון דשלא לאוכלו ליתיה כלל בשארי קרבנות ל"ש לחלק ומ"מ חשיב ציבור דאפשר כשהעם מועטין ועושין כולן בכת אחד: תוס' ד"ה שעברה שנתו שנולד שנתקד קודם ר"ח. נקט מילתא דפסיקא לכ"ע דבר"ח משכחת לה שיהיו ראוי בערב הפסח בשנה חסירה שאין בה רק ד' מעוברים אליבא דר' מאי' ביומא ס"ה:

דף סג ע"א תוס' ד"ה ולא הספיק. תימה לרשב"א כו' אולי משום דהקדים ערלים פעמים דפסול כגון שאומר סימן א' בערלים: גמ' ולעולם בעל בסמוך קמיפלגי כו'. דבאמת מוכח מרשב"ל דפטר בכל גוונא אפי' ודאי חמץ שלא בעזרה. כגון שהוא בחלון כנגדו [עי' בירושלמי] ע"כ דבעי על בסמוך. ור"י דמחייב סתמא ע"כ דס"ל דגם בספק שמא התראה: תוס' ד"ה לא אמרינן על בסמוך תימה כו'. נ"ל דשאני התם דכתיב על גבי נתינה: ד"ה התראת כו' ולשון הגמ' נמי יש ליישב כו'. דאי הוה ידעי ספדי מיחייבה מותר להימנה:

דף סד ע"א תוס' ד"ה טעמא כו'. ואין נראה לר"ת דהא כו'. ונראה ליישב משום דומיא דאיצ לשמו שלא לשמו דמתניתין דסיפא דוקא ורישא לאו דוקא:

דף סה ע"א תוס' ד"ה המכבד כו'. סתם מכבד ומרבץ מכוין כו'. ר"ל שמתכוין להשוותו לפי שאין לו מקום לעפר שמכבד. לכן כשמרבץ כונתו להשכיב האבק בגומות. וכן בעזרה כונתו להשכיב הטינוף והדם וממילא משוין אוזן והויא מלאכה שא"צ:

דף סו ע"א ולא ידעו אם פסח דוחה שבת אם לאו נ"ל דלא מספקא להו דמה"ת לא יעשו לפסח בשבת. דלא אשכחן כה"ג מצוה הכתובה בתורה שתהא בהבטל בשנה אחת. וגם כתיב בפסח שני לדורותיו ואמרו ברפ"ט דמנחות לדורותיכם א"ר כו'. וגם פסח מדבר בשבת היה. אלא דאפשר בגוונא דליכא מלאכה מה"ת כגון שישחוט במחאל או שנים לשחי דקי"ל דכשר. אך לדידן דאסירי מדרבנן קמיבעיא להו:

דף סט ע"א תוס' ד"ה שמא כו'. ויחזור ויטמא את המים. לע"ג דהא אין מי חטאת מטמאין דבר נשמור לליטמא מגע. ירושלמי פ"ו דיומא וכמה דוכתא: תוס' ד"ה כאי כו' אלא דלא

איתקן כו'. הדברים מתמיהין שהרי מקרא מלא הוא המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו. ופי' ר"פ בערל דמניה ילפינן דמעכבא מילה בשעת שחיטה:

דף עב ע"א וסיפא בטועה לר"א לא שני ליה. נ"ל דר"ל דר"א לטעמי' דאמר בערכין כ"ב בקדש טעות הוי הקדש וה"נ בעקירה. ובהכי מיישבן קושית התוס' ומהרש"ל בסוגיא דמעיקרא לא ניחא ליה דליבני ר' יהושע מטועה אטועה כיון דאיהו ל"א ברישא רק בטועה. ומאן פכרית ליה למימר דברישא הוו חייב בטועה אי הוי שייך. ומשני דמ"מ בעי לשנויי אליבא דר"א דסבר דינא דרישא גם בטועה:

דף עד ע"ב תלו בשפוד בית השחיטה להתאי שרי. מזה ראיה ברורה לשיטת הרשב"א ז"ל בענין חתיכת החוטין לצלי עי' בתורת הבית:

דף עה ע"א רש"י ד"ה קמשמע לן כו' לאפוקי גמרות ורותחין. שגם לגמרות איצטריך דר"נ דמגז"ש איכא למילף מעדת קרא להיפוך. ומ"מ מעיקרא דלא ידעו דר"נ ל"פ דיליף מעדת קרא. דאיכא למימר דסבר דגם בהו שריפת נשמה הוי עי' בסנהדרין נ"ב: תוס' ד"ה וגרפו כו' ותירץ ר"י שאני גחלים כו'. עי' במהרש"ל ומהרש"א. ולו"ד היה נראה דמאן דבעיא הכא מספקא ליה דלמא ברייתא דבשלה ע"ג גחלים איירי בגון שהוחמו והכי סבר לישנא קמא דהכא: ד"ה נכוה תימה מה בין גפסים רותח וסיד לחרסו כו'. ונראה בפשיטות ליישב דלא איצטריך ר' יוחנן לאשמעינן הך דינא ולאתויי קרא אלא כשלא נגע בחרסו של תנור דהא מתניתין היא נגע בחרסו כו': ד"ה הא כו'. גלי רחמנא במכוה וגמרינן מניה. צ"ע דא"כ כל מילי דתנן התם סיד וגפסים ליכשרו בפסח אע"כ דשאני פסח דכתיב ביה צלי אש תרי זימנא. א"כ דל"ש כלל למילף ממכוה דלא גלי קרא דמיקרי אש. אלא דגם מכוה היא משא"כ בפסח דכתיב אש זימנא תנינא שפיר גלי דכל אש דוקא הוא: ד"ה למעוטי כו' נימא באש פרט כו' נראה דל"ש למימר הכי כיון דאש גופיה פסול הכא: באו"ד והוי כלל הצריך לפרט דאמרי' בכסוי הדם. עיין שם בדבריהם וצ"ע:

דף עו ע"א וכי הדר רוטב אפסח קא מטוי פסח כו'. משמע דאי הוו מיבלע ביה לאחר צלייתו הוי שרי ונראה דטעמא משום דאתי עשה דאכילת הפסח הכשר ודחי ל"ת דכי אם צלי אש. אבל עשה דויאכלו צלי אש לא עבר דהא לא מצי לאוכלו צלי אש. ולו"ד לאוכל תרומה טמאה דעובר בעשה דמן הקדשים לר"י בירושלמי דפ"ב דבכורים. דהתם קרא להתירא אתי ולא התיר רק בטהורה. אבל הכא למצוה אתי וכ"ז למאן דס"ל עשה דוחה ל"ת במקדש. בזבחים צ"ז ע"ש: תוס' ד"ה אלא כו'. ולר"ת נראה דגרס ליה שפיר דע"כ כו' ולפ"ז ע"כ נ"ל דברותא צריך לקלוף היתר ממקום שהגיע הרוטב. ומכאן ראיה ברורה דהאיסור בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב ודוקא בדברים המפעפעין. ולע"ג ע"ד הר"מ שבמרדכי ושארי פוסקים שבשיטתו דמקילי ומדלא אסירי כל הסולת ראיה ברורה דבכחוש לא אסיר:

דף עז ע"א רש"י ד"ה שאר קרבנות צבור מוספין דעולה כו'. צ"ע דא"כ תמידין נמי והכי אמרו מעולם לא לן אדם בירושלים ובידו עון תמיד ש"ש כו'. ולו"ד הוי אמינא משום דבכל המוספין יש שעיר חטאת שמכפרת כפרה גמורה וממילא אתיין כולהו וכ"ל ע"כ בקרב עמו דעומר ושתי הלחם דמשום דהן באין להתיר בא גם הקרב עמם. וממוסף שבת גופיה ע"כ לאו ראיה דמצותן בכך דהלח"ם תיקשי ליה קרא דמוספין: תוס' ד"ה שעירי ראשי חדשים תימה וליתני שעירי כו'. ולענ"ד דאיצטריכו זבחי שלמי צבור משום דאין באין לכפר ולא להתיר. ומ"מ אי לא הוי כתיב קרא אלא מוידבר משה לתודי' ה"א דמשום דטפולין לב' הלחם נינהו דבאין להתיר: תוס' ד"ה שכן. ולחם הפנים אומר ריב"א כו'. בפשיטות הנ"ל כיון דעיקר מצותו בשבת [ולא ידענא מאי מוכח מקרא דביום השבת יערכנו] ע"כ דמקטיר הבזיכין ביום סילוקן שלא יפסלו בלינה: באו"ד וקשה מפ"ק דיבמות כו'. ונראה משום די"ל מהעבודה שכן ישנה לפני הדבור: ע"ב תוס' ד"ה כי אמר כו'. השתא משתי הלחם נ"ל דאפשר לומר דר"י סבר דכבשים באין בלא לחם כנס דפ"ג דמנחות וא"כ איכא למימר שפיר דב' הלחם לקרב עמהן. ותני כבשים לחודייהו באפי נפשייהו. אבל לקמן פריך אר' יוסי דמסתמא כרבי עקיבא רביה ס"ל. ולפמ"ש לקמן ע"ח ד"ה מכלל ניחא בפשיטות:

דף עח ע"א תוס' ד"ה מכלל תימה לרשב"א מנ"ל הא כו'. ולעד"נ דלמאי דס"ד השתא אין בכלל ריצוי אכילות רק שירצה כאלו נאכל אבל ריצוי הכשר שתי הלחם לתנופה מרצי נין שפיר למאן דלא בעי תרתי אבל לבתר דשני ליה למיקבעיה בפיגול כו' ע"כ דפירושא דאין הציץ מרצה על אכילות היינו על הדברים שהן נאכלים אינו מרצה כלל פריך שפיר משתי הלחם והוא ברור:

דף עט ע"ב תוס' ד"ה קסבר כו'. והשתא לרב ולישנא בתרא דרב כהנא כו'. לקמן בברייתא מוכח להדיא דר"ש סבר כרב דאמר אפי' שבט כו'. וי"ל דמ"מ נקט מבלימות משום דקרא כתב בהדיא כי מרבית העם לא הטהרו:

דף פא ע"ב רש"י ד"ה אבל יש לו מקום לעבור כו' דה"ל ספק טומאה בר"ה כו'. לע"ד היה נראה דאפי' ברה"י טהור דלא דמי לסוטה. וגם מצינו שהותר לנזיר ופסח וא"ש כל הכד"א לתרומה: תוס' ד"ה ובקבר כו'. והא דפירש בקונטרס שהקבר מצרפו כו'. משמע להו דרש"י סבר דקבר מצרף אפי' בגווני דבעלמא לא מצרף ומקשי מנלן דקרא איצטריך שלא יחון הקבר:

דף פה ע"א תוס' ד"ה כשהוא כו'. ותירץ רבי חיים לרשב"א דלרבא כו'. ומסתבר דכ"ע מודו באפשר לאכול כולי בלא גומרתא דאסור להפסידו ולמעטו:

דף פו ע"א אמר רב חמא בר גוריא לאותן ב' אמות. נ"ל דר"ל שימדדו בנין הגגו ולפוין באותן ב' אמות: ר' יהודה סבר יש אם למסורת. נ"ל דר' יהודה סבר דיאכל כתיב דמשמע אדם אחד וע"כ דאסור בזמנים מתחלפים. ור"ש סבר יאכל קרינן דמשמע כמה בני אדם. וגלי קרא דכתיב דאין אסור אלא באותו זמן שאוכלים חבורה זו שלא יאכל בחבורה אחרת:

דף פז ע"ב לא היו לך ללמוד ממשה רבך כו'. ר"ל ולא היו לך להמתין אלא על ב' לקיים ילדי. ואין אתה יודע אם שלך הן כו' ואף דרוב בעילות אחר הבעל הכא פרוצה ביותר היתה. ואף דגם הא איבעיא בסוטה ד' כ"ז אליבא דמ"ד סמוך לטבילה דהוא ר"י דמשמע דהוא מאריה דסוגיא הכא. מ"מ כיון דגזו לו ילדי זנונים היינו שלא יפגית עלי' כלל. א"כ הויין כספק ממזרים ואי נימא דגם בעלמא חוששין רמז לו בהא דאמר וילדי זנונים שיקת פרוצה ביותר: אר"א אפי' בשעת כעסו כו'. לא אוסיף עוד ארחם נראה דדייק מדלא כתיב ארחם:

דף פח ע"א תוס' ד"ה שם אבל כה"ג דאיכא חיוב מצוה שרי. צ"ע דמ"מ מבטל מצות אכילה דאורייתא מבשר זה והוא חייב לאכלו כולו כדמוכח לעיל פ"ה ועי' בר"ן נדרים ל"ו שכתב שמן התורה כך דינן: ונמצא יכלת בא' מהן כולן יוצאין לבית השריפה. אי אפשר לאמר מטעם חתיכה הראוי להתכבד לא בטל הבעל מום בהתמימים אפי' למאן דסבר דכבש שלם מיקרי חתיכה הראוי להתכבד. דעכ"פ איכא בני מעיים דלא חשיבי ויוכל לאכול מהן כזית. רק כיון דכל פסח אינו נאכל רק למנויו ל"ש לכל אחד ביטול האיסור ברוב היתר וגם ל"ש למימר לכל אחד איסורא ברובא איתא שהם האסורים לו כיון שצריך לומר לחבירו להיפוך. ועכ"פ יבואו לידי איסור:

דף צב ע"א והנא סבירא ליה כמ"ד שוחטין וזורקין על ט"ש. נראה דס"ק דצריך טמא ודרך רחוקה להשמיענו דדרך רחוקה לטהור ולא דרך רחוקה לטמא כדעולא לקמן ולית לן הקישא:

דף צה ע"א בכלליה דמצות ומרורים מאי קא מרבי כו'. נראה דאי לא הוי כתיב רק צלי אש ה"א דאינו חייב רק במצות עשה דוקא ושבגופו משום דיעשו כתיב והא גלי קרא דצלי אש ולבתר דכתי' לא ישאירו ה"א דחייב גם בל"ת אבל דאית ביה גם עשה דוקא. ובהכי מיתרצן קושית התוס' ד"ה בכלליה וד"ה לא תוציא:

דף צו ע"ב תוס' ד"ה אלא כו'. ואין ר"י יודע מנליה לגמרא דלר"ש כו'. ונראה דכיון דמקיש להו ר"ש להדדי א"כ כמו דבאינך ליכא רעיא כלל. ה"נ בנתכפרו בעליה מתה בכל גוונא ולפי שיטת רש"י ז"ל בפ' חטאת ניחא בפשטות. דאי הוי ס"ל כרבנן דבנמצאת קודם כפרה בעיא עוד רעיתא למיתה א"כ ה"ל למחשב שית דאיכא נמצאת בעל מום קודם כפרה. אע"כ דנתכפרו בעליה בכל גווני מתה וכן עברה שנתה וליכא אלא חמש. וגם לפי שיטתם שם ע"כ ר"ש פליג ארבנן דלדידהו ל"ש ומימני ה'. דאי נימנו כל אבודין בחדא ליכא אלא ד' ואי לא איכא שית דאבודין ג' נינהו תמימה מתה ובעל מום ועברה שנתה. וע"כ דר"ש פליג בעברה שנתה וסבר דמתה אפי' נמצאת קודם כפרה ומסתבר דה"ה בנתכפרו בעליה דמתה בכל ענין ועברה שנתה מתה אפי' לא נתכפרו כלל:

דף צח ע"ב ואם אינו ידוע איזה מהן נשחט ראשון שניהן יוצאין לבית השריפה ליתא הכא או שנשחטו בב"א. ונראה משום דהכא הוו כמפרים ב' לאחריות. דנשחטו בב"א אמרינן במעילה ל' דזורק מאיזה שירצה. ולפי' התוס' שם בכל קודם זריקה הוי כב"א ל"ש כלל הכא הא דוחה א"י כו' וכן איתא במשנה שבירושלמי. וכן מוכח מרש"י דהסיק זאת בדבריו משמע דלא הוי גריס ליה במשנה:

דף צט ע"ב תוס' ד"ה ערב פסחים כו' א"נ ערב פסח ראשון ושני. ר"ל ערב אחד משני הפסחים. וזהו רק לטעמא דמשום פסחא אבל לטעמא דמשום מצה אסור למחר בב' הפסחים אבל לטעם פסח לא דמי לזה"ז דב' התוס' לקמן ק"ז דאסור משום דבר שנאסר במנין כו'. כיון דנדחה איסורו לפסח שני הותר בראשון: ד"ה לא יאכל אדם פי' אפי' התפלל לפי"ז ע"כ מאן דס"ל בשבת שבסמוך למנחה גדולה אסירא סעודה קטנה מפרש הכא סמוך למנחה (גדולה) [קטנה]: באו"ד וי"ל דאיירי במצה עשירה כו'. ולפי"ז משמע דמשתחשך מותר לאכול מצה עשירה אף קודם מצת מצוה מטעם שכתבו ד"ה סמוך. והא דאשמעינן רב הונא בבליקות משום דאסורין כל היום כמ"ש מהרש"א ולפי"ז איכא למימר דלהכי אתי עד שתחשך. ומ"מ כי פריך בגמ' מאי אריא כו' למ"ל שמיי הכי דודאי עיקר מתני' איסורא קמ"ל: ד"ה סמוך למנחה דאיכא אגדתא והלל כו'. דל"ל דלא שרי רק סמוך לסעודה דכיון שהתחיל לספר ביציאת מצרים אסור לשהות כמ"ש במלחמות [ועי' תוס' לקמן ק"ג ב' ד"ה רב אשי]: ד"ה עד שתחשך. וכן יש בירושלמי בריש פרקין תני ע"ש כו'. לפי מה שכתבו בדבור שלפני זה אפשר לאמר דהתירא קמ"ל דמשתחשך שרי קודם המצוה. ופריך שפיר מ"ש ע"פ כו' דודאי עיקר מתני' איסורא קמ"ל: ד"ה ואפי' כו' דס"ד כו'. עי' בשמות רבה פ' כ' דמשמע כפי' זה: ד"ה לא יפחתו כו'. פי' רשב"ם גבאי צדקה וגרס לא יפחתו. נראה דל"ל ולא יפחתו בוי"ו ור"ל דקאי אעני שהוזכר למעלה: ד"ה מאי איריא ע"פ וא"ת אמאי לא משני כו' כדמשני בפ' כ"ש. ונראה דהתם קאת תועלת במה ששנה פסח דלא נטעה למימר פת עבה ממש. ומ"מ פריך דלישנא דפסח לא א"ש. ומשיב דקאי ביו"ט של פסח. ועוד נ"ל דלא שייך למימר הכא תנא בפסחא קאי וה"ה בכל יו"ט משום דל"ש בהן עד שתחשך כמ"ש הר"י מקורבל לעיל ובמקום שנהגו ודאי ל"ש למימר בכל יו"ט דליכא מנהג כלל קודם מצות:

דף ק ע"א ולרב הונא מי ניחא. ר"ל דגם לרב הונא לא ניחא אליבא דכולהו אמוראי א"כ איכא למימר גם כר"פ ולא כרב פנחס בריה דרב אמי: תוס' ד"ה מכלל כו' דבע"ש שרי ר"י אפי' להתחיל היינו עד שתחשך לדידיה דלר' יהודה ככר הוי לילה. ואיהו אדר' יהודה אמר אין מפסיקין וגם בעובדא דמייתי כלא כיון עמכן ר' יהודה וע"כ רצו להפסיק בזמן כר' יהודה ועלה אמר לא כפסיק משמע לכתחיל לא: באו"ד והתם סתמא קתני ר"ל וע"כ כה"ר יחיאל דלתירוץ הרא; ון ה"ל לאתויי טפי מהתם: ד"ה אין מפסיקין דבשהתחילו באיסור מודה ר"י דמפסיקין. ר"ל בשהתחילו משתחשכה. ולטעמייהו בשבת ד' ט' ע"ב ד"ה ולימא: תוס' ד"ה ובוין כו' קאי אר' יהודה. ר"ל אבל לא אכ"ש וב"ה ולשיטתם לקמן ק"ו ב' ד"ה זימנין ע"ש: ד"ה ידי קידוש א"כ בון ולא פליגי מאי דאמר רב כו'. עי' בירושלמי שם דמפסיק שכן תולקין. אבל י"ל דרק יב ושי ואל עלמן נחלקו. דרב אמר שהנגא ידי קידוש יצאו אפי' אין דעתם ולא אכלו כלל ושמואל אמר

לא יצאו סתמא וגם אמר אף ידי קידוש דאיירי היכי דיצאו ידי יין אלמא דאיירי בדעתם . אבל אינך אמוראי דבבלי וירושלמי ס"ל שפיר לחלק בהא וכן ר' יוחנן איירי כדעתם דהא אמר דיצאו ידי יין . וכן דעת רבינו נסים במגילת סתרים וא"צ לחלק בין בית אחר למקום אחר כלל . ורבה לא הקפיד רק שיברכו הגר ויאכלו בבית שלא היו בדעתם ולא יהיה שם לקידוש כנ"ל ברור ומכוון בס"ד : ד"ה ידי יין ועוד אם צריך לברך בתוך המזון כו' . צ"ע דהא ודאי צ"ל לראיה זו אלא דלא נימא דכיון דהאי לשתות והאי לשתות לא פטר ליה וא"כ אין ראיה ממ"ד התם דגם תוך המזון פטר לאחר המזון וכן מרב דהכא לאו ראיה דאיכא למימר דאזיל לטעמיה דס"ל התם דפוטר :

דף קא ע"א דאכלו ושתו וגני בבי כנישתא . נ"ל דנקטי גנו בירושלמי דא"א אלא בתלמידי חכמים שלבן הותר לישן בביה"כ כמ"ש פ' בני העיר וקמ"ל דגם ליודעים מועיל אע"פ שאינו יוצא כיון שהוא ראוי לצאת אם ישמוד שם . ול"ד למי שיצא כבר משא"כ באכילה בשל מצוה מותר ועפ"י דרך התוס' נקט שינה לאשמועינן דבחדרים הסמוכים ש"ד : ונחית מאיגרא לארעא . ר"ל שהיה יורד קודם הקידוש דגם דעתו לא מ:כי : תוס' ד"ה טעימו מידי . נראה כו' . שבקו התוס' טעים מידי דרב הונא דלעיל מינה . וג"ל דהתם מיותר הוא לכאורה דהא בדשמואל לא אמרו שטעם דפשיטא הוא שסעד סעודת שבת . רק בדרב הונא קמ"ל שלא טעם כלל קודם הקידוש השני . ואין מזה סתירה לדעת השר מקוצי שבמרדכי שמתיר די"ל דרב הונא לטעמיה דאית ליה לקמן (ק"ז כ') טעם אינו מקדש ואיהו משמואל קדייק דאית ליה אליבא דרבה דקיי"ל כוותיה טעם מקדש:

דף קב ע"ב רש"י ד"ה ש"ג תניא כוותיה דר"ת חברים כו' . אבל בהא:א דלעיל לא תנא יין בהדיא . ר"ל וה"א דוקא פת ולא ש"ד הטעונין דל"ג גם תיבת לשתות כמ"ש לעיל ד"ה חבירים :

רשב"ם נימא תהוי תיובתא נמי מהא או ישבש אותה ע"י ברייתות . נ"ע דמאי אולמא דהך ברייתא מהך ברייתא . ולעד"נ דה"ק לימא תהוי תיובתא כו' אפי' בחזר למקומו . והא מייתי ברייתא דתניא דלא כר"י אף בהאי דהתם ליכא פלוגתא דנימא להודיעך ומשום הך ברייתא לא אמר דלר' יוחנן ברייתא דשינוי מקום כו' אתיא כר"י ואיהו דאמר כרבנן . דמ"מ תיקשי מהך ולפי' רשב"ס א"ל דנ"מ למסמי חדא מקמיה תרי : תוס' ד"ה תניא ואע"ג דחזרו מייתי ראיה לר"ת כו' . נו"ד ז"ל פ"א דבאמת ר"ת לא אמר אלא בחזרו דלקבעי: הדר ל"צ בלא חזרו . והיו מיושבים כל קושיתם וע"ל ד"ה אלא . וגם היו מכוון הא דאמר לימא תהוי תיובתא דר"י נמי מהא היינו לאיכותי אפי' חזרו . ומייתי מהך ברייתא לר"ת דחזרו מסני ודוקא בטעונין מדהכי עקרו ובלא חזרו איתותב ר"י לגמרי דר' יהודה ורבנן איירי רק בחזרו . וז"ש לעיל מאן תנא עקירות ר' יהודה ע"ל מאן מחייב בעקירה בעלמא בחזרו : ע"ב והא יו"ט שחל להיות אחר השבת דאית ליה עכ"פ פת אלא הבדלה וקידוש חדא מילתא . ולפ"ז נ"ל דהא דנקטו כולהו בלא זמן לאו דוקא הוא ודותק הוא ובפרט רבי שאלו ממנו סדר הבדלות סתם למה השיב אשביעי של פסח לחוד לכ"כ בכל הני שינוי הסדר משום שלוית המלך מודו היכי דאיכא תרי כסי דקידוש קודם כדרכו ורבא שמעינן דאף על כוס אחד הסדר יקנ"ה ורבי לא איירי אלא בסדר הבדלה לחוד ולא נקט קידוש רק משום סדרו אחר הבדלה : תוס' ד"ה ס"ג ראשון כו' . וטעמא שאינו יכול לטעום מכוס בהמ"ז לע"ג דא"כ מאי פריך מיו"ט שאחר השבת לימא דהתם שאני דא"י לטעום קודם קדוש ולא קודם הבדלה וע"כ דאפשר לומר ע"ז וע"ז לטעום אח"כ : בא"ד מגלים לעיל דמפסיקין לר' יהודה בעקירת שולחן . ואפשר לאמר דנפקא ליה מתוספתא דברכות שצריך עקירה לבהמ"ד והיינו עקירה מן השולחן וה"ה עקירת השולחן מלפניהם ש"ד : ד"ה מיתיבי ה"מ למיפרך ממתני' דא"ד אבל אין זכר ליין שם . ועיד שטוב להביא מכאן דמוכח מגופה דבהמ"ז טעונה כוס והוי ב' קדושות : סד"ה מניתו אבל כשאין לו אלא כוס אחד מותר לאכול כו' . אבל נ"ע כיון דבת טוות א"כ לא הותר לו לאכול כלל אפי' אין לו כוס ואיך שייך להתיר משום בהמ"ז לא יאכל ולא יתחייב בהמ"ז . וכ"ל דתומבא דבת טוות אינה אלא בלא הבדיל בתפלה ואמימר לא הבדיל כלל כדאמר סחמא לא אבדיל ולמחר ודאי הבדיל בתפילה וי"מ לכתחילה המתין עד שיביאו יין . אבל אין איסור כ"כ . ובהכי ניחא דמוכח בפשיטות מהך ברייתא דהמבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס . וגם אמרינן בברכות ל"ג אם הבדיל בזו ובזו ינוחו לו ברכות על ראשו . אלמא דלאו חוב גמור נינהו . ואמר התם טעה בזו ובזו כו' משמע דהאיסור טעימה תלי בטעות הראשון שלא הבדיל בתפלה : ד"ה יקנ"ה יין כריסא וא"ת כו' לא ידענא מאי קושיא דהא ליתנהו ביה טעמי דב"ה ר"פ אלו דברים . ועכצ"ל כן לרב אשי דפליג על תלמידי דרב דהא מתניתין היא מברך על המזון ואח"כ מברך על היין :

דף קג ע"א מרתא אמר משמיה דר' יהושע ניה"ק לא אתבריר טעמא דהאי ולענד"נ בכל הני תלת דסברי נר תחלה טעמא משום בנר יו"ט תובה הוא והא קודם לקידוש והבדלה בזמן לדתותן שכן יקדים לברך על הנאתו . אלא דמר סבר הבדלה קודמת לקידוש ומר סבר קידוש קודם . ומר סבר דיין בינתיים . ולפ"ז ניחא בפשיטות דאינו מזכיר בשמים לפי שאין להם ענין ליו"ט כמו נר . והויין הפסק בין יין לקידוש או בין קידוש לבתייה [ואפשר שאח"כ מברך על הבשמים אם מזדמנו לו . וזה יתכן יותר מדברי הפוסקים שאין בשמים ביו"ט דפל כה"ג לא הוי שתיק מלמימר בהדיא] ולאקדומינהו ליין ודאי לא אפשר . דאיהו תדיר ותשיב מינייהו ובא תובה ליום : רשב"ם ד"ה ורבה אמר יהנ"ק . ולוי אמר הנ"ק מסתברא דלוי דאמר מעין שניהן . אבל נ"ע דמאי מעין שניים שייך הכא דהא רב ושמואל לא אשכחן להו דליבעי הפסק בין קידוש להבדלה . אלא דמבדיל כשאר מוצאי שבת כמ"ש רבינו לעיל . וגם הס:רה עצמה דחוק מאוד . דלמה לא נסמוך הבדלה לקידוש דחדא מילתא נינהו . וגם הקידוש לא עשהו אלא קידוש יו"ט . וזה מזכיר גם בהבדלה . ולעד"נ יותר נכון להגיה בירושלמי דלוי אמר קני"ה כמו בגמ' דילן . וטעמו דסבר בהא כרב דצריך להקדים הקידוש . ובהא סבר כשמואל דמלוה המלך תחלה אלא דהא ל"ש רק כשהתחיל ללות המלך כגון שבירך על היין דשייך להבדלה . אבל קודם לברכת היין לא הוי מלך יוצא כלל . והויא הך הכרעה ממש והא לעיל י"ג [עי' ספ"ק ומש"ש.] דחשיב ליה בירושלמי שם מעין שניהן . והא דמקדים נר היינו מטעם חשיבות נר יו"ט כמ"ש אליבא דאינך . אלא דאיהו מקדמי לגמרי . ואיהו לא מצי לאקדומי ליה . דסבר דגם זהו התחלת הלוית המלך דמורה הוא שהמלך יוצא . ולא יוכל להקדים קידוש להבדלה כנ"ל . ורבנן פליגי עליה בהך סברה לחוד דלא מקדמי ונר משום חשיבתו . ומר בריה דרבינא סבר ממש כלוי אלא דנר לאו התחלת יציאה הויא . ומרתא משמיה דר"י סבר כשמו אל אלא דמחשיב נר כנ"ל . ורבי אליבי' דר"י נ"ל דסבר בכל הבדלות דסדרן נה"י . [וכמ"ד בירושלמי ריש פרק אלו דברים דהבדלה קודמת ליין ואף דבגמ' דילן אייתי ברייתא דיין קודם . ר' ור"י תנאי נינהו ופליגי . ובהכי ניחא דלא תיקשי אההוא אמורא דירושלמי מברייתא] דהא סדר הבדלות קא בעי מיניה ולא הזכירו לו כלל יו"ט . והשיב לו כהי"ק אלמא דקאמר ליה כיון דאמר ר' יהושע נהי"ק ממילא ידעינן דכל סדר הבדלות נה"י ובזה תבין דברי חכמים וחידותם . דא"ר חנינא משל דר"י כו' דלכאורה נ"ע דהא איהו גופיה לא סבר כר"י אלא כשמואל בירושלמי דאלו דברים שהביא רבינו לעיל וגם לדידיה צריך למשל זה כנ"ל . ואמאי אמר משל דר"מ . וגם שינה קצת בלשונו דהתם אמר ואח"כ מכניסין כו' והכא קאמר יוצאין . ולפי מ"ש ניחא דודאי כשמואל כיוון דקידוש והבדלה שניהן מאוחרין ליין . הוו כמלך ושלטון דרך שער א' דאותה יציאה שמלוין את המלך [שהוא בהמשל ברכת היין] . בה יוצאין לקראת השלטון . אלא שהלויה קודמת להכנסה . אבל לר' הוי כמו בשערים דאין יציאה משותפת להן . והלויה קודמת להיציאה . ה"נ הכא ההבדלה כסדרה והקידוש כסדרו . והנך ס"ל דר"י לטעמיה דסבר בכל ההבדלות דקדמי ליין . וקידוש מאוחר ליין . לכן עושה גם היום הכל כסדרן . ולהכי פלגינן א"ר יהושע אע"ג דהוא תנא . וטעמא דרבה י"ל משום דבהבדלה זו איכא גם עיולי יומא דיו"ט שמזכירין בה לכן יש בה דין קדימה ככל המצות ול"ש למימר בה כל מאי דאפשר מאחרינן דמה"ט מקדימינן לה לקידוש . ולהכי לא דמי לשאר הבדלות דקדם נר להו . א"כ דטעם קדימה נר בחול . הוא כהירושלמי כדי שלא יכבה עד שיגמור ההבדלה וביו"ט ל"ש כדאמר בירושלמי שם מכולל שיש לו יין אין נרו כבה ר"ל דהא נר ביתו קודם לקידוש היום . ולא סבר רבה להא דאמר התם שלא לעקור כו' : ד"ה משל דר"י בן חנניא . וטעמו של דבר דזמן אומרו אפי' בשוק . נ"ע דהא ודאי לכתחלה מצוה לסדרו על הכוס [דאי לאו"ה לא הוי שייך למיפלג ביה כלל . וכ"מ בפ"ד דסוכה ד' מ"ו] ועדיף מנר ובשמים דאיכא תנאי דמצרכן לכתחלה ואפ"ה מקדימינן להו להבדלה . ולו"ד היה נראה משום דהבדלה כו' מזמן לזמן קאתיא ראוי דליקא זמן אף אהבדלה : תד"ה אנא . ומיהו אין זה ק"ו דהא פסקינן כו' . ורשב"ס סבר דשאני יין דזיין כמ"ש תלמידי ר"י והרא"ש פ"ק דברכות והוי שפיר ק"ו : תד"ה כיון . היכי נצטרף תו עמהן . ולפ"ד התוס' סוף ד' ק"א ניחא דאיכא למימר שאכלו עמו שנית : ד"ה קאמר מדלא תקנו יין לבסוף כו' כמ"ש בסוף ד' ק"ב לענין בהמ"ז :

דף קד ע"א לייט עלה אביי ואי תימא רב יוסף אהא דרב מפני המינים שמקדשין אותו יום ולהכי לא אמר אדר"י כר"י שאז לא פקרו עדיין : תד"ה ומר . שלא לפתות או להוסיף . ולא דמי לעשרה מלכיות זכרונות שופרות או ג' קרואים כיון דחזינן דקפידא הוסיפו על ז' : ד"ה בעי למימר שאל ר' אפרים את ר"ש למה נהגו כו' . ונראה להוכיח גם מלישנא דגם כמנהגינו . דקאמר מאן דאמר מעין פתיחתן כו' לא בעי ט' משמע דאי אמר שפיר דמי וע"כ דהא דקאמר בין קודש כו' ר"ל וגומר כל הנוסח של ותודיענו בפ"ס דברכות . דלעולם הנוסח שוה בתפלה וכו' . דלהכי אמר בין בתפלה בין יום השביעי כו' לאותו הנוסח תקנוהו רב ושמואל . ותותם בקדושת ישראל . דהוי מעין חתימה אליבא דתרווייהו . כמ"ש התוס' לקמן דבין יום השביעי הוי מעין קדושת ישראל . וה"ה להיפך וקודם לו אמרינן בין קדושת כו' . ואת יום השביעי כו' . דהוי מעין פתיחה ומעין חתימה . ולהכי אקרי מרגניתא שם . ועי' בפ' רשב"ם ד"ה ה"ג :

דף קו ע"א רשב"ם ד"ה ה"ג ת"ר זכור כו' . נראה דלא גרסי' בסיפא לקדשו כמוכח בסוגיא ד"ה ואגיד ביה הוי אומר לו קידוש גדול של לילה . נ"ע דאיך היה מברך מה שלדעתו הוא ברכה לבטלה . ואולי סבור שלא קידשו בלילה ובוש לישאל מאי ניהו קידושא רבה : ד"ה אבל לא על האור כו' . כך נראה לי טעם הדבר כו' לע"ג דטעם זה ל"ש רק באור היוצא מהעצים והאבנים ולא באור לשבת . ולו"ד היה נראה טעם לדבר דאחר יום ראשון אינו מבדיל אלא בתורת תשלומין , ול"ש לברכת המאור . כיון שהפסיק ביום ראשון עצמו שאינו ראוי לברך על השרגא בטיהרא : תד"ה קפיד . ותימה א"כ איך התירו כו' . ונראה דדעת רשב"ם דכרב אשי ס"ל : ד"ה זכריהו . ועוד מצינו למימר דקידוש על היין ד"ת כו' . נ"ע דא"כ איך עקרוהו ביוה"כ (חל בשבת : תד"ה מקדש . וקשה לר"ת דקידוש על הפת כו' . ונראה דמרב משמעות דאמר שמחינו ליה למעפני ז אמרינן סתמא דלא יקדש ואיהו אמר לא יקדש אלא על הפת . דהא ס"ל יש קידוש על הפת דזימנין מגיא עמו כו' :

ולכן אם נטל ידיו יקדש עליו אפי' חביב ליה חמרא משום הפסק . וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל וכן יש לפרש דברי הרי"ף : בא"ד דא"ר זעירא מדברי שניהן נלמד כו' ואין מקדשין בלא יין . אבל אנן לא קיי"ל כהירושלמי דהתם דס"ל הבדלה קודמת ליין : בא"ד ותדע מדאמר רב כשם כו' כך אין מבדילין . נ"ע מאי מספקא להו דהא רב גופי' קדים אשיכרא : ד"ה טעם איך יקדש שוב בביתו . עפי ה"ל לאקשויי מרב הונא גופיה דקדש בתר דטעים כד איעקריה ליה שרגא :

דף קז ע"ב תד"ה דילמא . וצי"ל דאין לו לקרותו רשע כו' אעפ"י שלא קיים מצות אכילה דמשום מ"ע לא מיקרי רשע . כ"א להוהו דבר גופא אמרינן בכמה דוכתי לענין עשה זבת רשעים תועבה ואפשר משום דבסיפיה דקרא כתיב תפלת ישרים רצונו דמשמע ישרים דוקא . ועי' בס' באר אברהם : בא"ד לא נהירא כו' כדמוכח בסמוך כו' . אבל לא דמי דהאי טעמא משום עשיית פסח ונגזרה אפי' לאחר עשייתו הרי נאסר כל זמן שתיעתו ושייך אפי' בזה"ז הואיל ואיתסר איתסר לעולם כמ"ש שם הרשב"ס בעצמו . משא"כ אי טעמא משום אכילת תאבון ונאסר אכילתו ל"ש למיסר בזה"ז דא"כ יאסר אפי' בלילה : ד"ה נירו . ולא דמי לשתי אכילות . ולעד"נ דהואיל הג' שצריך לעשות איזו מעשה המעורר תאות המאכל . ומסברא ידע דבאכילת בני מעיים ודומיהן גררא ליבא :

דף קט ע"א תד"ה רביעית . וכמו כן צריך למעט מרותב כי בתלמוד שלנו כו' . השכונס תמוה מאוד דהאי נימא דבכל אצבע נתמעט שתות בירושלים וכן גם בצפורי הרי המיעוט בגובה ואורך ורותב והם לא השבו רק בגובה ורותב . אך האמת שבירושלמי שואל כמה שיעור של המים שבכוס דבהא איירי התם עיי"ש . ושיעור מזיגה חשיב שלים יין כמ"ש התוס' בפ' המוצא יין בשם המדרש : תד"ה אמתא . וא"ת אפי' כו' . ואפשר דהוי ניחא ליה שהיה המקוה ב' אמות גובה על אמה . ואמה וחצי אורך רותב . כתמונת השולחן ממש . וזה עולה לשיעור אמה על אמה קרוב ג' אמה :

דף קי ע"א תד"ה עשרה אין בהן משום זוגות ול"ל דרבא כו' . ורבא ע"כ צריך גם הכא לתירוץ כוס של ברכה אין מצטרף לרעה דהא ס"ל דרבנן לא מתקני מידי דאתי לסכנת כשפים כמ"ש התוס' לעיל :

דף קיד ע"ב ת"דה זאת כו' ומתני' קמ"ל היכי דליכא שאר ירקי כו' נ"ע דהא אפשר בבליעה דלא יצא ידי מרור . ולשיטת רשב"ס ורש"י ניחא דל"ה כלל בקדימת מרור . ומ"ש היכא דליכא שאר ירקי ר"ל שאינה רוצה ליקח וליתנ:ו על השולחן :

דף קטו ע"ב תד"ה ידי כו' . דל"ש ביטול אלא כשלועסן יחד . ורבה האחד על חבירו . עי' זבחים ע"ח ע"ט וברש"י שם :

דף קטז ע"ב כל דתקון דרבנן כעין דאורייתא תקון הכי השתא כו' . מדלא אמר אלא משמע דמ"מ צריך לטעמא דבז"ז דרבנן . והיינו דלמצוה בעלמא ודאי בעינן קרא כדכתיב לכ"ע . [ע' סנהדרין מ"ה וברש"י שם] ולכן אינו מוצא לכתחלה . וכדאמרינן לענין חרס במגילה . ולפ"ז נ"ע לדינא לדידן דקיי"ל מצה בזה"ז דאורייתא . ואפי' בדיעבד אפשר דלא יצא . אי פסקינן כשמואל דסנהדרין שם . ור"י ור"ש סבר כמ"ד לא בעינן קרא כדכתיב אלא למצוה . ובדרבנן לא גזור . ומ"מ אפשר דלא פליגי אסתמא דהכן . דשאני התם דכתיב תהיה לעיכובא . ובגמ' לא אייתי אלא לראיה דאיכא מאן דלא בעי כדכתיב . וד' התוס' שם צ"ע:

דף קיז ע"א בהילולים הרבה . ופליגי דידיה אדידיה . ר"ל וע"כ דסבר שיש מהן אחת ויש מהן ב' . וכן מנהגינו . ואפשר לאמר דהא דאמר גדול מכולן הללויה שכולל שם ושבח בב"א . ר"ל לבד אלו עשרה . והיינו דאמר מכלן ולא אמר בכלן : והלל זה מי אמרו נביאין שביניהן כו' . ולר' יוחנן הוי כולו חד מזמור עד הודו . וכן מוכח בירושלמי ספ"ג דתענית : פסלו של מיכה עומד בבכי . אולי הוא מלשון יתאכלו עבן ע' בפסיקתא דבכה תבכה : ואב"א הא והא ברכה . ר"ל אפי' ברכה אמר מילתא דבדיותא ובדתו רבנן . נקט בבדיותא רבך לרבותא . ובאימתא נקט ברכה גופא לרבותא : קראי מוספין אף את אלו . אבל הקודמין יודעין הכל אף שאין בעלי מקרא . שכן כלן נאמרין בזמנן . בהללא מצרא ובהלל הגדול ובהלל דפסוקי דזמרה כמ"ש הרי"ף בסוף פ' כל כתבי : תד"ה שעומדים בבית ה' כו' מכי יעקב בחר לו יה דהוי תחלת המזמור כו' כראה דקאי דברי ר' יוסי בשם ר"א בנו דלקמן . והיינו דפריך הלא אמרו אז ישיר שבתורה . ושני דזה הוא תקנת נביאים לדורות וכרבנן דלקמן ומישבא קושית רשב"ס עי' פרש"י שם : ע"ב תקנו רבנן דרך חירות . הך דרך חירות מיותר לפי גי' רשב"ס אבל לא לפי גי' הרי"ף לעיל ק"ח ב'. וז"ש רשב"ס הכא הכי גרסינן : בפרשב"ם ד"ה דאפטרתא כו' ל"ש למימר בתפלה מגן דוד שכבר אמרנו כו' . וכדי לקיים בחותמין ולא באחר :

דף קיח ע"א ויש אומרים ה' רועי לא אחסר . שהוא כנגד והבאתי אתכם כמ"ש הרא"ש ז"ל . והוא מעין מזמור זה שכתוב בו בנאות דשא כו' :

דף קיט ע"א ר"ש אומר כמצולה שאין בה דגים . ומוסיף רב אסי שנטלו אף כסף וזהב שהיה להם קודם יוסף כמו שמריקין את המצולה מדגים שגדלין מתוכה : לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם אבינו כוס כו' . אולי דרים ויעש אברהם משתה גדול על דוד שנאמר בו ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים . וזהו ויעש אברהם שיעשה דוד שמתחלה ניתן לאברהם : תד"ה אמר כו' . ואי משום דאיתקש לפסח להא ע"כ לא איתקש וטעמא דלא איתקש רק המצה שאוכל עם הפסח ולדידן המצה שבאחרונה וכשאוכל בב' מקומות הויא אותה שבמקום השני לתודה זכר לפסח :

דף קכ ע"א רשב"ם סד"ה ישנו כיון לא יאכלו כו' . לא אותבינה מינה לעיל . ר"ל מרבה אמר זוטרא . אבל ממתניתין לא קשה דאיכא לפרושי בפסח דוקא . וכן ע"כ מפרש לה רב . כמו שהוכיחו התוס' לעיל . והרשב"ס סבר דרב ושמואל פליגי גם בהא לגיסא קמא דלעיל . משום דלשמואל מ"ל דה"ה במצה כמ"ש סגמ' לעיל . ורבה עביד בהא כחומרי דשמואל : תד"ה באחרונה כו' . א"כ ה"נ יחזור כמו כן על הסופגנין לאכול בתחלה כו' אבל אין לא מצינא למיעבד הכי . דהא בעינן למיכל בתריה כזית מרור דכריכה : ד"ה כל . אין לפרס כו' . ר"ל דבשלמא איסור פסח שייך בכן נכר שאסור להאכילו אבל אכילת מצה מרור . להתירן לא צריך דאטו קדושה יש בהן כמ"ש התוס' בפ' כל שעה שם . וע"כ לחייב . וקשה פשיטא דהא גם בפסח חייב לאכול דהיינו שיעשה תשובה ויאכל . ומשני דאתר שהיטה לא מהני התשובה לפסח וקמ"ל דחייב במצה ומרור : בא"ד גבי ושלא דמשמע שן כו' . דל"ל אלא להלכותיהן לפטור בר"ה : ע"ב גמ' למעוטי לילה אחר הוא דאתי. לדורות . אבל פסח מצרים אימעוט ליה מתפזון :

דף קכא ע"א ברשב"ם ד"ה משום חשדי כו' וישחטם במזיד לשם תטאת כדי לאוכלן כו' . כי היכי דלא ניתלו בוקי סריקי ברבינו ז"ל נ"ל שאיזה טעות נפל בדבריו וצ"ל לשם פיגול ור"ל שבלינעה יאכלנו מעצמו : גמ' כשתמצא לאמר לדברי ר' ישמעאל כו' לולי פי' הראשונים ז"ל ה"א דקאי אברכת זריקת הדם. ולאו היינו דתוספתא ויש להאריך בזה הרבה בס"ד :

בראי"ש פ"א סי' ו' דכיון דייחד לו בית הוי כמו קיבל עליו אחריות כו' . דאע"ג דהוי כממונו ולדעת רבינו עובר מה"ת במפקיד חמצו הכא לא שייך למקרא ביתו שלא השאילו כלום : קרבן נתנאל ס"ק י"ז י"ל הא בהא תלי . דבריו אין להם שחר ובודאי בעיסה לכ"ע חייב בכל ענין כיון דטעמא משום קלא אבל בהמה דלית לה קלא ליכא גזירה ומוקמינן אדינא ובמאי לסלקו אפשר דמדינא חייב וע' בתוס' ומש"ש : שם ס"ק כ"ג ולא ידעתי מי הכניסו לדוחק זה עם היות כו' באמת אין בזה שום דוחק הלא ברור בכוונת רבינו ז"ל להכי כתב גבי פירורין דקים לן כו' . ופירושו תמוה דא"כ מאי פריך וכי משכחת כו' . פשיטא דלא סמכינן על ביטול דא"כ בדיקה למה לי דפירורין ממילא בטלו : סי' ט' טוב ליזהר שלא יעסוק בשיתה בטילה כו' . לעסוק דוקא אבל דבור בעלמא אין חשש לכן כתב ע"ד הראשונים שאינם שוה לו : ס"ק מ"ח אע"ג דלענין שינוי לשון כו' . בגמ' אמרי זה למ"ד לבער חמץ . ורבינו סבר דהא גופא תלי בפלוגתא דמ"ד לבער ועל ביעור : ס"ק נ"ג אנוס עדיין חל עלינו חובת ביאור דבשו"ע כו' . לעד"נ דלהכי מברכינן בעל משום דלהלל ליכא מצוה בחד בלא חבריה . אע"ג דבמצוה בזה"ז אף לדידי' איכא מצוה . מ"מ כיון דעיקר מצוה בשניים מברכין בעל : פ"ב סי' א והני מילי דמותר בהנאה לאחר זמנו . נ"ל לאחר זמנו בהנאה . ק"נ ס"ק ה' וקשה דהא הי"א נמי לא אמרו אלא בהנאה כי לאהה"פ ודאי אין חילוק בין אכילה להנאה ותרכו שמותר בפסח בהנאה . פשיטא דל"ש למקנסיה לאחר הפסח אפי' באכילה . ורבינו לא בא להוכיח להיפוך . אלא לדחות ראיתם דכיון דלא תמר אכילה אלא הנאה איכא למימר דדוקא בדרך שאין דרכו לאכול אבל מוריים אסור אפי' בהנאה אפי' לאחר הפסח : ס"ק פ"ז הוצרך לתרווייהו טעמים משום יוצן גופא הוצרך לשני הטעמים כמ"ש התוס' ובאמת הכל טעם אחד : ס"ק ל"ד ומאי פריך חזרת חזרת כבשונות הוי כמו שבור וצ"ע פשוט דמ"מ א"א לומר דישבר דקרא הוא כבשונות דוקא אלא דכבשונות הוי כמו שבירה ופריך שפיר דהאי ישברו דאיכא הפסד קדשים : סי' י"ג דחמץ נוקשה פסול למנחות כדמוכח ההוא דתפות . כונת רבינו דמדלא דתי התם דף נ"ד דההוא דתפות מיירי עם מים כסתם עיסה . ע"כ דגם עם מים אינו חמץ גמור ומאי נ"מ דמגבלה במים ע"כ דבלא מים אינו חמץ כלל : שם ולא מסתייעא מינה אלא דיש חילוק בין יום ראשון לשני . לא הבינותי דבריו דאמו צריך ראיה דאינו חובה בכל הלילות מדריב"ל . אע"כ דמייתי אי לאסור בראשון או להתיר בשני . ולשניהם ל"ש להביא ממי פירות לחודייהו אי מי פירות עם מים [ועי' במלחמות] . וא"כ ראית הרי"ף ברורה דשרי ריב"ל בכל הימים ע"כ בגוונא דמחמיץ מדאיצטריך לסברא דלחם עוני לאסור בראשון . ומה שכתב להך מתניתא ע"י מים כו' . ר"ל דלא נימא דמאן דאסר לא אסר אלא שלא ע"י מים שאז א"א לשומרה והוי חמץ נוקשה אבל עם מים אפשר לשומרה ובכה"ג איירי ריב"ל והאי מוכח שפיר מקיטוף : ס"ק פ"ח אברא דלק"מ דפלוגתא דב"ש וב"ה קאי כו' עי' בר"נ שכתב דכבלשין הרבה בני אדם ואופין ביחד שרי : ס"ק צ"א ודבריו אינם מובנים לי . ונראה דמשמע לרבינו דבייתוס אומן הוי וגם לישנא בכל הסריקין משמע דגם אומן אסור : ס"ק קי"ט והכן פסקינן כר"ל לחכמים שלו וכראב"ל עי' בגמ' דרב חסדא אוקמה בקלא. וא"כ אין שום ראיה לשם ומסתמא לא פליגי ר"מ ורבנן אדרבנן דראב"ל . גם ס"ל למימר רבותא דיוצאין אפי' בעלין . גם מר"ח דאמר לאין אין יבשין לא אין שום ראיה מדלא א"ר כמושין כי לא בעי לעיולי נפשיה בפלוגתא דראב"ל ורבנן : סי' כ"ג ויש מביאין ראיה מהא דתנן חלות תודה ורקיקי נזיר כו' . והא דלא מייתי מקרא דכתיב חלות מצות וצריך מלח . דאיכא למימר דאינו אלא תומרא דרבנן . ולא התמירו אלא בפסח משום דאיכא כרת ואיסור תערובות ואפשר בלא"ה . ולהכי פריך לעיל ממנחות אפשר לענין פוטרין משום דאפשר בלא"ה :

חדושים והגהות מהגאון המובהק כו' מוהר"ר בצלאל הכהן זצ"ל מו"ץ בווילנא.

דף ה ע"א ר"ע אומר א"צ כו'. נ"ב במכילתא פ' בא פ"ח הגי' ר' יונתן ע"ש. אך בהגהות הגר"א ז"ל על המכילתא הנמצא אצלי בכת"י הגיה שם ר"ע כבש"ס דילן וא"ש בזה גם גירסתו באיפת צדק (המיוחס להגר"א ז"ל) פ' ויקהל דגרס שם ר' יונתן אמר לא תבערו ס' אבל אתה מבעיר ביו"ט ע"ש. ולגי' דידן בפ' בא הכ"ל תקשה דר' יונתן אדר' יונתן דע"כ ס"ל דהבערה אסור ביו"ט. ולכן צריך להגיה בפ' בא ג"כ כמו שכתבתי:

דף י ע"א תו"ה סניה וכו' אבל כשאין קשורים ד"ה תולין ומע"ש מעורבין זה בזה. נ"ב יותר נראה דט"ס הוא ונ"ל ד"ה מנה מונח ומנה מוטל וע"ש בבינה דף י' ע"ב [ודברי המהרש"א ז"ל דחוקים בזה וצ"ע]:

דף יא ע"א לא קפיא קמח וקלי תנן. נ"ב נ"ל קמח קלי וכ"ה שם במנחות ועי' בס' תורת חיים שפי' בזה שלא כפירש"י: שם בגמ' ויתננה בלד סנר. נ"ב נ"ל על פי סנר וכ"ה במשנה דשבת: שם בתוס' ד"ה קונרין אע"ג דתניא. נ"ב נ"ל דתנן:

דף יג ע"ב ברש"י ד"ה שתי הלחם וכו' וגמרינן לסו מלחמי תודה. נ"ב ע"ש דלאו מלחמי תודה גמרינן אלא מאיל נזיר דאין הלחם קדוש אלא בזביחת האיל ע"ש:

דף יז ע"א בגמרא תניא כוותיה דלוי כו'. נ"ב תוספתא דכלים ב"מ פ"ה ועי' ר"ש שם ס"פ ט"ו: שם ע"ב והתק כל הכלים וכו'. נ"ב נ"ל והתניא כי ממשנה א' פכ"ה דכלים לא הוי מצי לאקשויי די"ל דמיירי בטומאה דרבנן כדמשני רבינא ועיקר הקושיא הוא ליפלוג בדידה והא דאמר ר"י בד"א וכו' ליתא כלל במשנה רק ברייתא היא וכ"כ הר"ש שם ברייתא שנויה בספ"ק דפסחים וכו' ע"ש:

דף כא ע"א בתוס' ד"ה ואי בסה"ד דההיא לא מנעא. נ"ב נ"ל דחיס:

דף כב ע"א בתוס' ד"ה ור"ש. דהא לא נשתנה בסיני. נ"ב נ"ל לא נישנית בסיני ועיין סנהדרין נ"ט:

דף כז ע"ב בתוס' ד"ה אוך תימה לרשב"א תהוי כע"ז שנשתברה מאליה ונ"ב אולי צ"ל נרים לקים תהוי וכו' ועי' ש"ך סי' קמ"ב סק"ב שכ' שם לייסב תמיהת התוס' ז"ל ע"ש ולענ"ד קושייתם במקומה עומדת לשינויא דרמי בר חמא ודו"ק:

דף כח ע"א בתוס' ד"ה ע"ז באמצע הדבור דהא ר"י מייתי ראיה מויזר על פני המים ונ"ב נ"ל ע"ש ונ"ל מואכות אותו טחון ואשליך עפרו אל הנחל כו' משמע דמהני שחיקה בשאר נהרות וכ"ה שם בסוגיא דע"ז וע"ש בתוס':

דף ל ע"א בגליון הש"ס שם להגרע"א ז"ל ד"ה תד"ה אמר וכו' תימה לי הא סתם יינם אסור בהנאה ונ"ב ומכל מקום אין הדבר פשוט כל כך דהרמ"א ז"ל ביו"ד בסי' ק"ח סעיף ה' כתב בפשיטות דסתם יינם מותר בהנאה וע"ש בש"ך ס"ק כ"ה אך בר"ס קכ"ג כתב המחבר דאסור בהנאה אך דעת הרשב"ס ז"ל וש"פ דעכשיו שאין יי"נ גמור שכיח בינינו בעל הטעם ושרינן בשתא סתם יינם בהנאה ע"ש בט"ז וכ"ה בהג"ה שם:

דף לב ע"א ברש"י ד"ה בר' נתוניא וכו' ויליף טעמא מאסון אסון. ונ"ב כתובות דף ל' ונקט רש"י דרשת אביי דהתם ואף דרבא פליג עליה התם ויליף מקרא אחרינא ומשום דכרת כמיתה וע"ש משום דהכא לאביי קיימינן דאיהו דדמי דלעולם לפי דמים משלם ובהכי א"ש מש"כ רש"י בפשיטות וה"ה למתחייב מיתת שמים כו' דהיינו סברת אביי דהתם ורבא פליג וס"ל התם דכרת דווקא פוטר לרנב"ה ע"ש. ושיטת רש"י כאן דחוק באמת וע"פ דברי התוס' לעיל כ"ט ע"א ד"ה מאן וד"ה רנב"ה וע"פ דבריהם דכתובות שם ד"ה זר שאכל ע"ש מבואר להמעיין היטיב בדבריהם שיש להם שיטה אחרת בסוגיא זו דלר"נ וודאי אין שום חילוק בין מזיד לשוגג דאפי' בשוגג דכרת פוטר מתשלומין לעולם כמו שוגג דמיתת ב"ד ע"ש ומש"ה לא משכחת לה בחמץ חולין של חבירו דאפי' בשוגג פטור רק דהכא איירי כולא מתני' אפי' במזיד בחמץ אלא דמ"מ כשהיה שוגג בתרומה אע"ג דהזיד בחמץ משלם ולאו משום דגלי לן קרא בהדיא דשוגג דתרומה משלם (כמש"כ הבעל המאור ז"ל כאן) דהתינח למ"ד דגם מיתה בידי שמים פוטר בעלמא אבל למ"ד דדווקא כרת פוטר הרי לא גלי לן קרא אלא טעמא משום דתשלומי שוגג דתרומה לכפרה ניתנו והקרן והחומש ואין יכולין לפוטרו כלל משום קים לן בדרבה מיניה משא"כ מזיד דתרומה דתשלומין לאו משום כפרה שפיר פטור משום קים לן בדרבה מיניה אפי' דשגג בחמץ וא"ש ועי' סוגיא דכתובות שם וצ"ע ואכמ"ל:

דף לד ע"א בתוס' ד"ה טהרו. והיינו דתניא עניי ישראל ונ"ב נ"ל דתנן [בתרומות פ"ט מ"ב] שם בתוס' לפי שמדאורייתא אין תרומה ומעשר חייבין בלקט שכחה ופיאה וכו' ונ"ב עס"ה ונ"ל לפי שמדאורייתא גידולי תרומה אינו תרומה וחייבין במעשר ובלקט שכחה ופיאה מן התורה ולא אתי גזירה דרבנן וכו' כנ"ל:

דף לו ע"א ברש"י ד"ה אין לשין וכו' ובמועד קאמר לא ביו"ט. ונ"ב ור"ל דע"כ מוכח דהך דאין לשין לאו בלילה ראשונה קאמר ומשום מצה עשירה הוא דא"כ אין אמר דתשרף מיד והלא יו"ט הוא אלא בחוה"מ קאמר בוודאי ואפ"ה אין לשין מפני שקרובה היא יותר לחימוץ יותר מאם לשה במים לר"ג: שם ע"ב בתוס' ד"ה פרע לחלוט וכו' כיון דהדר אפיה בתנור או באלפס ונ"ב בגמ' ליתא שם ב' תיבות אלו או באלפס אך בתוס' שם בד"ה כיון איתא והוא פלוגתא דר"י ורשב"ל לקמן ל"ז ועי' לקמן תוס' ד"ה דכו"ע:

דף לח ע"ב בגמרא יכול יצא אדם יד"ח בחלת תודה וכו' ת"ל שבעת ימים וכו' ונ"ב ת"כ פ' אמור פי"א ה"ד: שם בגמ' אמר רב שמואל בר רב יצחק רביעית היא וכו' ונ"ב מנחות ע"ה ע"ש:

דף לט ע"א בתוס' ד"ה ואימא וכו' ופ"ה דלא הוי נועם. ונ"ב ע"ש ברש"י ותוס' דלאו אהאי קרא פירשו כן אלא אקרא דהאמת והשלום אהבו וע"ש בתוס' ד"ה האמת:

דף מ ע"ב בתוס' ד"ה לא מרדעת החמור וכו' ומותר לעשות מהן כר וכסת. ונ"ב נ"ל וכן תנן נמי התם [פ"ט מ"ב] הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים ובלבד שלא יהיה בשרו נוגע בהם ואע"ג וכו' כנ"ל:

דף מז ע"ב ברש"י ד"ה שם ולא הבכור וכו' ממשקה ישראל. ונ"ב למנחה ולעולה ולשלמים כנ"ל ברש"י וכדכתיב בקרא. [וא"ש דכל הני דרשות דלא הבכור וה עשר אשלמים קאי דשה אחת ע"כ לא קאי רק אשלמים דבהא ג"כ מהנקבות דבעולה הו"ל לומר שה אחד דהוא מהזכרים דווקא ומיושב קושית התוס' שם ד"ה שם ע"ש די"ל דהכך דרשי רק אשלמים קאי כמו מיעוט דמן המאתים ממותר וכו' דלא קאי רק אנסכים דהיינו אמנחה דכתיב בקרא וא"ש]:

דף נ ע"א בגמ' עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים וכ"נ בכן בכן קרא לא רמיזא כך דעתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים וכו' אמנם נראה דסמיך הכא על אידך קרא דירמיה ל"א דכתיב בהדיא שם הנה ימים באים נאום ה' ונבנתה העיר לה' ממגדל חננאל עד שער הפנה ויצא עוד קו המדה נגדו וגו' ונסב וגו' וכל וגו' עד פינת שער הסוסים מזרחה קודש לה' וגו' ועל זה סמך כאן לפרש ג"כ בקרא דעל מצילות הסוס קודש לה': שם בתוס' ד"ה מקום שנהגו משום דזמן הפסח מחצות ואילך. נ"ב עי' תוס' לעיל ה' ד"ה לא תשחט:

דף נא ע"א בתוס' ד"ה עבדינן לא עבדי כוותייהו. ונ"ב נ"ל כוותן:

דף נט ע"א בגמ' ומחוסר כפורים בעה"פ שטובל שנית וכו'. ונ"ב מיי' פ"ו מה' ק"פ ה"ד: שם בגמ' וכ"ת עולה לא מעכבא ונרשם ברמב"ם בפ"א מהל' מחוסרי כפרה הלכה ה'. ונ"ב ולפי גי' דידן שם ברמב"ם אפי' אשמו אינו מעכבו ודלא כד' רש"י ז"ל ואף שבכ"מ שם מחק תיבת והאשם מ"מ כ"כ בלח"מ שם בסוף פ"ה מה' מחוסרי כפרה דהעיקר כד' הרמב"ם ז"ל דגם האשם אינו מעכבו וכמש"כ בפי' מה' נזירות להדיא ע"ש וגם"כ הכ"מ שם מהך סוגיא דפסחים משמע דהאשם וודאי מעכב ע"ש ונראה דכוונתו מדלגבי עולה קאמר וכ"ת וכו' וגבי אשם לא אבל באמת וודאי העיקר כמש"כ הלח"מ כד' הרמב"ם ז"ל דאפי' אשם אינו מעכב ומכאן נ"ל דאין סתירה באמת דאפשר דבאמת היה גירסת הרמב"ם ז"ל כאן גם באשם וכ"ת וכו' ולא כמש"כ רש"י ז"ל דלא גרסי' אלא אדרבה כן היה גירסת הרמב"ם ז"ל: שם ע"ב בתוס' ד"ה ולא באמצע הדיבור ואיכא למימר דמשמע ליה למסדר הש"ס וכו'. ונ"ב עי' מל"מ פ"א מהל' ק"פ ה"ז. עוד שם בתוס' ד"ה בארבעה. ותימה על ירושלמי דפריך מינה דהאי קרא דהלב תגי וגו'. ונ"ב ועי' מל"מ פ"א מה' ק"פ ה"ז שהאריך בזה ע"ש:

דף סא ע"א ברש"י ד"ה כמי שאין לו בעלים וכו' כדיליף לקמן במתניתין. ונ"ב דף ס"ב ע"א:

דף סב ע"א ברש"י ד"ה בהאי קרא פליגי וכו' ובהאי קרא דשלא לשמייהו ונ"ב ובהאי קרא פליגי. ומש"כ רש"י ושלא למכויין בזריקה כו' עי' רש"י לעיל דף ס"א ד"ה כמו: שם בגמ' עליו ולא על חבירו. ונ"ב עי' זבחים ד' דמלו דרשינן ושם ז' ח' קרא אחרינא הוא:

דף סו ע"א בגמ' למחר מי שפסחו טלה וכו'. ונ"ב בירושלמי כאן הגירסא מיד וכנ"ל וגי' רש"י ז"ל צ"ע שבירושלמי מוכח שם דשבת עצמו היה כל המעשה הזאת דגרסינן התם א"ל מה לעשות לעם שלא הביאו סכיניהם כו' מיד מי שפסחו כו' וכ"ה בירושלמי דשבת פי"ט הלכה א' וכ"ה בתוספתא דמכילתין פ"ד מה יהא על העם שלא הביאו סכינים ופסחים למקדש וכו' באותו שעה מי שפסחו טלה וכו':

דף עב ע"א בתוס' ד"ה לר' יהושע וכו' דאמר ר"ש לא נחלקו. ונ"ב לפנינו הגי' התם רשב"א ע"ש וכבר עמד ע"ז בנו"ב מהד"ת אהע"ז סי' כ"ד אות ח' ע"ש אולם באמת נראה דגי' שלפנינו בשבת שם ט"ס דבירושלמי כאן הלכה ה' ובשבת פי"ט ה"ד ובתוספתא דשבת פט"ז ל"ג בן אלעזר רק ר"ש סתם ע"ש וכן היה גי' התוס' ז"ל וא"ש וביבמות ל"ד תד"ה באיסור כתבו דבפ' אלו דברים ס"ל לר"ש אליבא דר"י דבלא עשה מעשה חייב ובאמת בש"ס כאן לא נזכר זה כלל וע"ש בנו"ב ונ"ל דנ"ל בתוס' שם דבירושלמי בפ' אלו דברים כו' דכ"ה באמת בירושלמי כאן וכנ"ל:

דף עח ע"ב בתוס' ד"ה שאין וכו' כי היכי דלית בה מעילה אחר שנזרק הדם. ונ"ב עי' בס' מעין החכמה פ' ראה אות קכ"ז מש"כ לתמוה על דברי התוס' ע"ש ואמנם לענ"ד נראה להגיה בד' התוס' דנ"ל דאימא כי היכי דלית בעורה מעילה אחר שנזרק הדם [כדתנן במעילה ד' ט' משנזרק דמה אין מועלין בעורות] לית ביה נמי בעורה מעילה קודם זריקה כנ"ל:

דף פה ע"ב בתוס' ד"ה בנגררין וכו' רק שיהא תוך ג' דגרוגרות מחייב. נ"ב נ"ל דאי גרוגרות:

דף פח ע"א בגמרא ולא כיצחק שכתוב בו שדה. ונ"ב עי' במד"ר בפ' תולדות פס"ה דמה שאמר יצחק ליעקב כריח שדה וכו' הוא נרמז על החורבן כד"א ציון שדה תחרש ע"ש וזהו לא כיצחק שכ' בו שדה וכו':

דף צ ע"א במשנה והזבה שוחטין עליה בשמיני. נ"ב בתוספתא פ"ז ה"ז גרסינן יולדת שוחטין עליה ביום ארבעים לזכר וכו' ומוק"ל בכריתות י' בפסח הבא בטומאה ומש"ה אף דמחוסרת כפרה היא אכלה משום דמחוסר כפורים דזב לאו כזב דמי להא מילתא ע"ש. וצ"ע לענ"ד ברישא דתוספתא זו דקתני מצורע מוחלט שוחטין עליו בשמיני והדר תני כך דיולדת וכו' והרי בזבחים י"ז כתב רש"י ז"ל אהא דמחו"כ דזב לאו כזב דמי וה"ס שמצורע ואפ"ה מ"ש דיולדת אשמעינן הך תנא דמשכח"ל דשוחטין עליה קודם כפרה וכגון בפסח הבא בטומאה וכמצורע לא משכח"ל רק לאחר כפרה והרי בכה"ג דיולדת גם המצורע ליפטרי קודם כפרה ובפסח הבא בטומאה גם על המוחלט לישחט עליה בשביעי כמו על המוסגר דבתוספתא ע"ש וצ"ע:

דף צא ע"ב בהגהות מהרי"ב ז"ל שם על דברי התוס' ד"ה שמא מסייע שם אבל מענין גרים וכו' נעלם ממני מקומו עכ"ל. ונ"ב עי' שו"ת נו"ב מהד"ת חא"ח שאלה נ"ד שהגאון מהרי"ב ז"ל בעל ההגהות שאל זאת מהגאון בעל נו"ב ז"ל והראה לו מקומו בתוס' קידושין דף ע"א ע"א ד"ה קשים גרים ע"ש:

דף צו ע"א בגמ' בעי ר' זירא אימורי פסח מצרים היכא אקטרינהו. נ"ב עי' מנחות פ"ב שאינו טעון אימורים לגבי מזבח ע"ש: ע"ב בגמ' אם כשב לרבות תמורת הפסח וכו' ונ"ב זבחים ד' ל"ז:

דף צז ע"א ברש"י ד"ה ת"ל הוא פסח הוא וכו'. ונ"ב נ"ע בזה דלכאורה היה נראה דהוא דגבי אם כשב הוא מקריב קדרים הכא וצ"ע: שם בתוס' ד"ה איצטריך וכו' לא איצטריך להכי. נ"ב דנ"ל לא איצטריך קרא להכי: שם בגמ' כההוא אומר אם עז נ"ל ואם עז:

דף צט בפסקי הלכות פסח שני בד"א שהפסח נאכל בטומאה כשנטמאו הצבור וכו'. ונ"ב עי' כ"מ פ"ז מהל' ק"פ הלכה ט'. עוד שם בזמן אינה דוחה שבת כגון זב שהגיע יום ז' שלו. נ"ב דנ"ל כגון טמא מת שהגיע וכו'. עוד שם ואפי' חל בשבת. נ"ל ואפי' חל ז' שלו בי"ג שהוא שבת:

דף ק ברשב"ם ד"ה ה"ג אמר לו ר"ג. נ"ב נ"ל רשב"ג וכ"ה בתוספתא:

דף קט בתוס' ד"ה כמה. ונ"ב זה הדיבור נ"ל קודם ד"ה בא"י ועי' בספר אלי' רבא סי' תקכ"ט טעם על מה שנתהפכו הדיבורים: ע"ב בתוס' ד"ה בים ומטבילין בשידה תיבה ומגדל. ונ"ב תיבת ומגדל ליתא שם: שם בד"ה ארבעה דקתני תורמין יין. ונ"ב שם סופ"ב דתרומות:

דף קיד ע"ב בגמ' וכי תימא א"כ לאשמעינן. ונ"ב ב' תיבות וכי תימא הרשב"ם לא גרס להו והך א"כ לאשמעינן וכו' ריש לקיש הוא דקמהדר לה ומה שמסיק הגמ' אי אשמעינן וכו' הש"ס הוא דקדמי' לדברי ריש לקיש ובזה א"ש דברי הרשב"ם ז"ל: שם ברשב"ם ד"ה דילמא אכל במרור לחודיה וכו'. ונ"ב תיבת אכל במרור לחודיה הוא תחילת הדבור וקאי על מ"ש בגמ' אכל חזרת לחודא לא בעי תרי טיבולי:

דף קטו ע"ב בתוס' ד"ה למה היינו בשעה שאומר פסח זה. ונ"ע דנ"ל בשעה שאומר פסח שהיו אבותינו אוכלין:

דף קיז ע"א בגמ' והאמר רב גידל אמר רב וכו' ואין שפתותיו נוטפות מור תכוינה. ונ"ב ואולי י"ל קצת דנפק"ל דתכוינה ממ"ש מור בוא"ו שהוא בגימטריא גבריאל שהוא שר של אש כדאמר להלן קי"ח וזהו אם אין שפתותיו נוטפות מור אז נידון באש ע"י שר של אש שהוא בגימטריא מור וכ"ש"כ. עוד שם ר' יהודה אומר יהושע וישראל. ונ"ב נ"ל ר' יהושע: ע"ב ברשב"ם ז"ל בד"ה צריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום פי' בין בכוס ובין בתפלה. ונ"ב דנוסחת הרשב"ם ז"ל היתה כנוסחת הכלבו בהלכות תפלה סי' ל"ה בנוסח התפלה דשבת זכר למעשה בראשית וליציאת מצרים ע"ש. ונראה דגם בתפלת ליל שבת נזכר יציאת מצרים בתפלת מגן אבות לנוסחת הכלבו ובהכי א"ש עפי למה שהיה נ"ל מכבר דלהירושלמי כאן ה"ב שהובא בתוס' לעיל ק"ז ד"ה מקדש דאר"י דבמקום שאין יין ש"ץ יורד לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שבע ע"ש ונראה דלהירושלמי נתקנה ג"כ ברכה זו כעין חזרת הש"ץ בתפלת שחרית ומנחה ולהוציא מי שאינו בקי משום דעיקר טעמא דאין מחזירין התפלה בערבית הוא כמש"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' תפלה הלכה ט' משום דתפלת ערבית רשות ואין לך אדם שיתחייב בה להוציאו ידי"ח ע"ש וא"כ בליל שבת דקיי"ל קידוש דאורייתא יוצא בתפלה כמש"כ המג"א בסי' רע"א א"כ הו"ל ת"ע דשבת חובה וע"כ צריך לחזור התפלה בערבית דשבת להוציא מי שאינו בקי ורק הזכרת שבת לבד ומש"ה א"ל רק מעין שבע [וכן נראה קצת מדברי הרמב"ם ז"ל בהלכה י' שם מלבד הטעם שכ' בהלכה י"א שם מהש"ס דשבת כ"ד] ולפי זה צריך להזכיר בו יצ"מ ג"כ כמו בקידוש ולהוציא מי שאינו בקי וכמש"כ. אך אם יש יין יקדש על היין וא"צ להזרת הש"ץ להירושלמי הנ"ל וכן בליל פסח אפשר דמש"ע נמי אין אומרים מגן אבות כשחל בשבת משום דאין לך אדם שאין לו יין כדתנן בר"פ ומה שלא תקנו כעין זה גם בקידוש דיו"ט במקום שאין יין משום דאינו ד"ת כמש"כ כמ"מ פכ"ט מהל' שבת הלכה י"ח וא"ש בעז"ה: שם בתוס' בד"ה רביעי אומר עליו הלל הגדול רביעי גרסינן ולא גרסינן חמישי. ונ"ב שייך לקמן קמ"ח והוא להוציא מגי' הרי"ף ז"ל דגרס בד' ר"ט רביעי גומר עליו את ההלל חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר"ט ועי' ברא"ש ז"ל סי' ל"ג אך גי' התוס' והרשב"ם ז"ל הוא כגי' דידן דגם בד' ר"ט לא גרסי' חמישי רק רביעי גומר וכו' ואומר עליו הלל הגדול וקיי"ל כר"ט [וזהו שכ' התוס' ולכ"ר יוסף טוב עלם שכ' בסדרו וכו']:

בראש פ"ק סימן י וזה שמוציאין אותו מן הבית היינו שלא יעבור עליו בבל יראה. ונ"ב בתשובת רבינו כלל י"ד דין ג' איתא שלא יבוא לאוכלו: שם ברא"ש אבל בעוד שהוא מותר באכילה לא ישרפנה. נ"ב נ"ל למה ישרפנו:

פ"ב סימן ג ורש"י פסק כר' יהודה וכתב ע"ז בהגהות מהרי"ב ז"ל לפום רהיטא לא אדע מקומו. ונ"ב עי' לעיל בסופ"ק בהג"ה המתחלת והנהיג רש"י וכו':

בקיצור פסקי הרא"ש פ"י סי' יד וכן כל דבר שצריך כוס אפי' אומר בפה"ג. וכדי לשתות יכול לברך וכו'. ונ"ב אולי נ"ל אבל אם אומר בפה"ג כדי לשתות יכול לברך וכו' [וכ"ה ברשב"ם דף ק"ז ד"ה קפיד כו' אבל אם רוצה לשתות וכו' ע"ש] או י"ל דא"צ להגיה רק תיבת לבד ונ"ל ואפי' אומר בפה"ג לבד וכוונתו כגון קידוש בשבת שחרית שאין הקידוש רק ברכת פה"ג או כל הכוסות של המסובין בעת קידוש או ברכת המזון שהיה לכל אחד כוסו לפניו דגם הם אף שאין מברכין עליו רק בפה"ג לבד אפ"ה צריך ג"כ שלא יהיו פגומין ועי' בב"י או"ח סי' קפ"ב בשם ספר אוהל מועד ע"ש:

ואלה דברי אחיו הג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"ץ בווילנא:

דף ב ע"א ברש"י ד"ה בודקין שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא והתוס' הקשו עליו דהא מדאורייתא בביטול בעלמא סגי ולכן פירשו דטעם הבדיקה משום שמא יבוא לאוכלו. ונ"ל ליישב דברי רש"י ז"ל בפשיטות דהוצרך לטעם דבל יראה בחמץ של נכרי שקיבל עליו אחריות דלא מהני ליה ביטול וכמש"כ השאג"א בסי' ע"ו וגם הטעם דשמא יבוא לאוכלו לא שייך שם אם עושה לו מחיצה י' וכמש"כ לקמן דף ו' ומ"מ כלאו דבל יראה איכא אם קיבל עליו אחריות ואף דעשה לו מחיצה לשיטת רש"י בעצמו שם ודו"ק ואף דלרש"י נפק"ל דין ביטול מתשביתו מ"מ הדבר ברור דבחמץ של נכרי לא שייך ביטול אף לרש"י כיון דהחמץ אינו שלו ודו"ק. ועוד אפשר דעשה דתשביתו אינו נוהג בחמץ של נכרי דהא לענין הלאו דבל יראה גופא נפק"ל מלשון לא ימצא וא"כ לא מצינו ביטול בתורה בחמץ של נכרי ובזה ניחא נמי מה שלא כתב רש"י דבודקין משום עשה דתשביתו ודו"ק. ובזה יתיישב עוד מה שהקשה הצל"ח בריש ביצה דמאי כ"מ בפלוגתא דב"ש וב"ה לענין חמץ בכותבת הא בבל יראה ליכא מלקות ולהנ"ל י"ל דפליגי בחמץ של נכרי שקיבל עליו אחריות שאינו ניתק לעשה ובזה יתיישב עוד מה שהוצרך רש"י ז"ל לפרש לקמן דף י' במשנה שם דבודק לאחר המועד דהיינו לאחר מועד הביעור ולא כפי' הרי"ף והתוס' דלאחר הפסח ממש שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח אכן לפמש"כ ניחא דבחמץ של נכרי שקיבל עליו אחריות אינו נאסר כלל אם עבר עליו הפסח וכמש"כ הת"י בסי' ת"מ סק"ד בשם הירושלמי ע"ש ודו"ק וכבר מן דין נראה דבלא"ה לק"מ דנראה דאף דעיקר הטעם משום שמא יבוא לאוכלו מ"מ לאחר שגזרו חז"ל דלא מהני ביטול או אפי' במקום דלא שייך הגזירה אסור וראיה לזה דהא גם בעושה לו מחיצה דלא שייך שמא יבוא לאוכלו מ"מ אסור להשהותו דעשו כעין דאורייתא והלכך אף לאחר הביטול צריך בדיקה וביעור שלא יעבור בבל יראה מדרבנן ומה שפירש"י שלא יעבור בבל יראה ר"ל בבל יראה מדרבנן ואין מקום כלל למה שהקשו התוס' עליו כן נ"ל ודו"ק:

דף ג ע"ב תוס' ד"ה מאליה א"נ נגיבין חו"ל היא. ונ"ב וכ"ה להדיא בירושלמי דהוריות בפ"ק הלכה ב' דיושבי חו"ל פטורין מן הראיה דאמר שם ריב"ל אמר לראיה הלכו וכו' וע"ש בפ"מ ולענין מה שתמה הצל"ח בריש הלכות ק"פ דמנ"ל להתוס' דפסח דמי לראיה לדין זה נ"ל דלענין קרקע י"ל דנלמד מסמיכות הכתובים דאחר קרא דלא יחמוד איש את ארצך כתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי ודרשינן קרא דלא יחמוד גם אפסח דכתיב בתריה ולענין חו"ל כבר כתב בקהלת יעקב להגאון מוהר"י מקארלין זצ"ל דעיקר הטעם הוא משום שאין לו קרקע בא"י וא"כ כולי חד טעמא הוא ודו"ק ומזה מוכח דגם הירושלמי ס"ל לכך דינא דמי שאין לו קרקע פטור מן הראיה [וכ"ה בהדיא בירושלמי בפיאה פ"ג ה"ז] ודלא כמש"כ בגליון הש"ס בירושלמי בפ"א דחגיגה ה"א ולענין מה שהקשה שם על הירושלמי דמתרץ בירשו מטלטלין י"ל דמיירי דביו"ט הראשון היה לו קרקע ואח"כ מכרה בחוה"מ ומת קודם שהביא חגיגתו ועוד י"ל דהירושלמי קאי שם על דין דעולת יולדת ולא מיירי בראיה כלל ודו"ק:

דף ה ע"א בגמ' ר' יוסי אומר אינו צריך. ונ"ב עי' צל"ח שתמה דהא ר' יוסי ס"ל בשבת דף ע' דהבערה ללאו יצאת וליכא למילף כלל מדרשא דר"ע ומדאמר א"צ משמע דשפיר יש ללמוד מדרשא דר"ע רק שא"צ וגם אפי' נגיה דצ"ל ר"י הגלילי ג"כ תימה דהא הוא ס"ל [לקמן כ"ג] דחמץ בפסח מותר בהנאה וא"כ ליכא למילף מדרשא דר"ע וע"ש שהוצרך לדחוק דכולהו אדרשא דר' ישמעאל קיימי או דנאמר כגי' רש"ל דגריס לקמן דף כ"ג ר' יוסי סתם ע"ש אכן הנכי מצאתי בעז"ה במכילתא דהגי' באמת ר"י הגלילי אך דליתא שם לתיבות דא"צ ונ"ל דכנ"ל בגמ' כאן ונסתלק תמיהת הצל"ח ועוד לפי מש"כ הצל"ח בעצמו לקמן שם דביו"ט הראשון מודה ר"י הגלילי דאסור בהנאה בלא"ה א"ש גם גי' דידן דגרס א"צ דביו"ט הראשון בוודאי אסור להשבית ודו"ק: ע"ב ברש"י ד"ה ש"מ לוקמיה ביו"ט ויבערנו בדבר אחר ויאכילנו לכלבים. ונ"ב כדבר צ"ע דהיאך יאכילנו לכלבים הא חמץ אסור בהנאה ומבואר בירוש' לקמן ע"ב דאסור להאכיל אפי' לכלבים של הפקר [וכבר הרגיש בזה האו"ת ומה שתי' שם הוא דחוק קצת] ואין לומר דאתי עשה דתשביתו ודחי לל"ת דאיסור הנאה דהא יכול לקיים העשה ע"י שיפרר ויטיל לים וכל היכא דיכול לקיים שניהם לא דחי ואולי דמיירי רש"י באם חל יו"ט ראשון בשבת דאסור לפרר משום דהוי תולדה דטוחן וכמש"כ המגיה במ"ל [בפ"א מה' חמץ ה"ג] לתרץ לדברי הרמב"ם שפסק שם בקנה חמץ שלוקה דמשכ"ל בשביעי של פסח שחל בשבת דא"א לפרר ולזרות וא"א לקיים העשה ע"ש ואז מותר באמת להאכילו לכלבים ודו"ק [ומ"מ על הרמב"ם ג"כ ל"ק דהא מיירי שם בקנה המנך ונוי עשה שבא ע"י פשיעה ולא דחי ל"ת וכמ"ש התוס' בעירובין דף ק' ע"א ד"ה מתן ודו"ק היטב]. עוד שם ברש"י ד"ה וש"מ דתניא הבערה ללאו יצאת שהיתה בכלל וכו'. ונ"ב הדבר פשוט דחסר כאן ברש"י ונ"ל הבערה ללאו יצאת דברי ר' יוסי וכ"ה שם בשבת ובזה יובן מה שמסיים רש"י אלמא לר' יוסי לאו אב מלאכה היא וכוון לדברי ר' יוסי שהזכיר מתחילה דס"ל דהבערה ללאו יצאת:

דף ח ע"א בגמ' ודהיכא אי לגדי ארובה היינו אכסדרה ונרשם בעין משפט מיימון בפ"ג מהל' חו"מ. ונ"ב דין ארובה שבחדר לא נמצא ברמב"ם כלל וכן ברי"ף ליתא וכבר כתב הגר"א ז"ל בביאוריו לאו"ח סי' תל"ג דהרי"ף והרמב"ם לא גרסי כלל להך לא צריכא לארובה שבחדר וכו' אלא דהוי גרסי מיד אחר הקושיא דסלקא דעתך אמינא רבא וכו' אלא לגדדין וקאי אגדדין שבחצר וזהו שדקדק הרמב"ם שם אמצעה של חצר א"צ בדיקה ודו"ק: שם בגמ' אמר רבנ"י זה יכול להכניסו וכו'. ונ"ב בסמ"ג בעשין ל"ט ובסמ"ק בעשין נ"ט

ז"א לא הביאו רק לאי' של רב ספא מפני שסרוד שמא יבעיר בבית. ולכאורה תימה אמאי נקטי לאי' של רב ספא יותר מאידך תירוצי דאמוראי ונראה דלכל חד' אם רוצה לבדוק לאור האבוקה וגם לאור הנר בודאי שרי ואדרבה תבוא עליו ברכה דהא באבוקה נפיש נהורא טפי מנר יחידי אבל לפי טעמו של רב ספא דסרוד שמא יבעיר בבית אינו רשאי לבדוק אלא לאור הנר בלבד ומש"ה הביאו תי' זה דוקא משום דמנקט לחומרא טפי עדיף: שם אוצרות יין צריך בדיקה ואוצרות שמן א"צ בדיקה. נ"ב עי' במגדול עוז בפ"ב מהל' חמץ ומצה הלכה ו' שכ' דהרי"ף והרמב"ם לא גרסי אוצרות שמן בברייתא בתרייתא ולפי זה לא מצינו דינא דשמן ליין במסתפק ע"ש וכן נ"ל שהוא ג"כ דעת ה"ר יוסף טוב עלם זצ"ל בפיוט שיסד לשבת הגדול שכתב גם ואוצרות יין ושמן הנעולין לבדוק המזון בלי שולין ובא"ז באות רכ"ו כתב דנראה דל"ג שמן או דנ"ל ואוצרות שמן ויין הנעולין וקאי נעולין איין ע"ש. וכן הגיה רבינו פרץ ז"ל בהגהותיו לסמ"ק בנאוין נ"ח לדברי הפיוט דנ"ל אוצרות שמן ויין ואכן נהי דברי בעל מגדול עוז א"צ להגיה כלל די"ל דאז"ל ג"כ בשיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל וכן לדעת הר"ן בדעת הרי"ף ז"ל דהאידנא דמדליקין בשמן הוי כבי קירי דצריך בדיקה והלכך גבי שמן הליא נמי במסתפק ג"כ א"ש דברי הפיוט הנ"ל. ורבינו פרץ ז"ל שם כתב דגם אם מדליקין בשמן מ"מ יש קבע להדלקה ותמהני דהא אמרינן בי קירי צריך בדיקה אלמא דאין קבע להדלקה וצע"ג:

דף יט ע"א בגמ' אר"י מעשה בשפחתו של מליק אחד וכו'. נ"ב תוספתא דאהלות פט"ז ופסקה הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' טומאת מת הל' י"א ודוקא בספק וספק אבל לא בודאי וע"ש ברמב"ם ודו"ק:

שם בתוס' ד"ה ושפחתו מיהו בתו"כ אמרינן. נ"ב וכ"ה בהדיא בכריתות דף ו' ע"ב במשנה ובגמ' דשפחה מביאה קרבן לידה ומפיק לה שם בגמ' מהך קרא דתו"כ שהביאו התוס' ע"ש וע"ע תוס' ע"ג מ"ב ע"א ד"ה לידע: ע"ב בגמ' מפני שחולדה וברדלים מצויין שם. נ"ב בתוספתא דאהלות שם מסיים מפני שהחולדה וברדלים מצויין שם וגוררין שם עכ"ל התוספתא ונ"ל דזהו שמקשה והא הכא וכו' ולא הזכיר ספק אכילתיה משום דבתוספתא לא הזכיר רק האי דגרירה ומיושב בזה קושית מהרש"א ז"ל כאן ע"ש ודו"ק:

דף י ע"א ברש"י ד"ה הייתי סיפא ולרבנן צריך לחזור אחר כולן שאין כאן אחד מן הראשונים. נ"ב עי' ב"י או"ח סי' תל"ט בבי' דמשו"ה לא כתב רש"י כאן דגבי בדיקת חמץ דרבנן גם רבנן מודים דא"צ לבדוק וכמו שפירש לעיל בד"ה וחכמים מטמאין. משום דהתם לא מטמאי רבנן רק מצד ספק ולכן גבי חמץ הוי ספיקא דרבנן אבל הכא דס"ל לרבנן דהכל הולין ע"כ דודאי אחריני ניכהו דאי הוי ספיקא לא הוי מקילי רבנן מספק והלכך גבי חמץ נמי צריך לחזור אחר כולן ע"ש ואמנם הבעל המאור חולק ע"ז וס"ל דגם לרבנן סגי בביטול ולרבי גם ביטול א"צ עכשיו אם כבר ביטל מתחילה וצ"ע בזה:

דף יא ע"א בגמ' קמח וקלי תנן. נ"ב עי' בהגהות מר אחי הגאון זצ"ל מה שכתב בזה [ונדפס כעת לעיל בדפוס הלזה] וכן מצאתי להדיא כדבריו בתוס' רי"ד על פסחים שנדפס זה מקרוב וז"ל שם ובספרים כתוב קמח קלי תנן וזו היא גירסא יפה וה"פ קמח של קלי שלא היו מוכרין קליות בשוק שמא ישכתו ויאכלו אלא טוחנין הקליות ועושין מהם קמח וכו' וקמח של קלי לא חזו לאכילה עכ"ל: שם ברש"י ד"ה ושל. ולא מבית העמקים. נ"ב שם במשנה ליתא לשון זה כלל אך גבי ביכורים תנינן כן בביכורים פ"א משנה ג' ומייתי לה לקמן נ"ג ועי' היטב תוס' מנחות ס"א ד"ה קינרים:

דף כב ע"א בגמ' אלא למ"ד דאין בגידין בנ"ט מאי איכא למימר. וכ"כ פירש"י דכיון דלית ביה טעם בשר אינו בכלל נבלה. ובזה יש ליישב דברי הרי"ף בפ' בהמה המקשה דפסק שם דג"ה של בן פקועה אסור כר"מ ותמהו עליו דהא אנן קיי"ל כר' יהודה דחלבו וגידו מותר אכן לפי דברי הגמ' בכאן עולה ד' הרי"ף על נכון דפשוט דס"ל דר"י לשיטתו דס"ל דיש בגידין בנ"ט הוי בכלל בהמה בבהמה תאכלו כמו החלב אבל אנן דקיי"ל כר"ש דאין בגידין בנ"ט אינו בכלל בהמה ולית לן קרא להתיר הגיד וע"פ דברי הר"ן ז"ל שם דמשו"ה הדם של בן פקועה אסור משום דאינו נכלל בלשון אכילה דבכל מקום שיש לפרש לשון אכילה על אוכל ממש משקה אינו בכלל ע"ש א"ש נמי דברי הרי"ף דכיון דאינו בנ"ט אינו נכלל בלשון אכילה דקרא ודו"ק: שם בתוס' ד"ה והרי דם משמע דדם לא הוי בכלל בהמה וכו'. נ"ב ולכאורה לפי דברי הר"ן הנ"ל שכתבתי לעיל יש ליישב קושית התוס' דנהי דדם הוי בכלל בהמה מ"מ לא נכלל בלשון אכילה ואמנם אחר העיון הא ליתא דנהי דלא הוי בכלל תתננה ואכלה דכתיב בקרא מ"מ הוי בכלל או מכור לנכרי ומ"מ שמעינן דדם מותר בהנאה ודו"ק:

דף לד ע"א בתוס' ד"ה פסול הגוף ותימה דלעיל אמרינן אם היתה מונחת וכו'. נ"ב כעין זה ממש הקשה הירושלמי ג"כ בפ"ק דמכילתין הל' ח' על הא דאוסר ר"ש לשרוף הטמאה עם הטהורה בעה"פ הלא לר"י נפסלה הטהורה ג"כ מצד היסח הדעת ומתרץ דמ"מ משמרה שלא תיגע בטהרות אחרות ע"ש ובזה יש ליישב גם קושית התוס' וק"ל:

דף לט ע"א במשנה בין לחים ובין יבשים. וכ"ב בירושלמי הגי' ובין כמושין אבל נראה שחסר שם בירושלמי וצ"ל בין לחים ובין כמושים וכ"ה בפ"מ שם וא"כ משמע דכמושין דמי ליבשין דבעלין אין יוצאין. אפי' בכמושין כמו יבשים וכן משמע שם בהדיא בירושלמי וכן כתב בשלטי הגבורים בשם הריא"ז שכתב כן להלכה בשם תלמוד א"י ע"ש ודברי הק"נ מה שהכריע נגד הירושלמי תמוה מאד וכבר השגתי עליו בחידושי בעז"ה ומדברי המג"א בסי' תע"ג ס"ק י"ג ומדברי הח"י והפר"ח שם נראה שלא ראו ד' הירושלמי בזה כלל וצ"ע:

דף מא ע"א ברש"י ד"ה צלי קדר למאן דיליף לה בק"ו הכא שרי. וכ"ב לכאורה דברי רש"י ז"ל תמוה מאד דהא מ"מ הוי צלי מחמת דבר אחר דע"כ מיירי כאן דהקדרה אינה מנוקבת וגם נוגעת בשולי הקדרה דאם מנוקבת או דתלויה למעלה לא הוה פליג רבי דחייב משום בישול דודאי דבישול לא הוי אפי' לרבי רק אם נתבשל ברוטב של עצמו וא"כ תמוה דהא רש"י בעצמו הא ס"ל לקמן בסמוך דצלי מחמת דבר אחר ג"כ חייב מלקות ודוחק לומר דנ"מ לענין לעבור בשני לאוין. דהא לאביי אינו נ"מ כלל דהא ס"ל דתרתי בודאי לא לקי [ועוד דהיכי כי דשרי] וצ"ל דרש"י ז"ל סובר כדעת הגלא"ח ברפ"ז דהפסח היה אסור למלוח מתחילה דכיון דמליח כרותח הוי צלי מחמת דבר אחר והיה קשה לרש"י ז"ל דא"כ היכי משכחת לה צלי קדר דממ"נ אם מלח מתחילה כדינו הא לוקה גם לרבנן משום דאינו צלי אש ואם לא מלחו לוקה משום דם ורש"י ז"ל לשיטתו דס"ל [בחולין קי"ט] דדם שבשלו אסור מה"ת ולכן מפרש רש"י דמיירי כאן שצלאו בקדרה לאחר שכבר צלאו מתחילה כדינו על האש דלרבי דס"ל דצלי קדר נחשב כבישול הוה כצלאו ואח"כ בשלו דקיי"ל דחייב אבל לרבנן דאינו נחשב כבישול מותר אפי' לכתחילה לצלותו בצלי קדר אחר שכבר נצלה כדינו ולכן כתב רש"י ז"ל הכא שרי וזה נ"ל כפתור ופרח בד' רש"י ז"ל: שם בגמ' פסח שבשלו בחמי טבריא חייב. נ"ב שמעתי מפי מר אבא הרב המופלג בהו"י כמנות מוה' ישראל-משה הכהן זללה"ה דפעם אחת אירע מעשה כשנתכבד בחג הפסח אצל הרב המאוה"ג הצדיק הגביר המפורסם מוה' אריה ליב כ"ר בער זצ"ל דפ"ק ובתוך הבאים שמה לקבל פניו היה חכם אחד גדול מחכמי ירושלים עה"ק ועמד החכם הנ"ל בתימה גדולה דהאיך משכחת לה הך דינא דפסח שבשלו בחמי טבריא דהא הפסח אינו נאכל רק בירושלים ואם הביאוהו לטבריא כבר נפסל משום יוצא ובלא"ה לקי משום לאו דיוצא [ועוד דנראה דבפסח פסול אין בו משום איסור בישול וכמו באכלו מבעוד יום דאמרינן לקמן ע"ב דאין בו משום נא ומבושל] ואם הביאו חמי טבריא בירושלים כבר נצטנן ועוד דכלי שני הוא ואינו מבשל כלל ולא תירץ על זה כלום כן סיפר לי מר אבא ז"ל. ואמנם לענ"ד י"ל בפשיטות דמשכחת לה בשעת היתר הבמות דקדשים קלים היה נאכל אז בכל ערי ישראל וכדתנן בזבחים דף קי"ד ע"ב והלכך אף דהקרבת הפסח עצמו היה בבמת צבור בנוב וגבעון מ"מ אכילת הפסח היה מותר בכל ערי ישראל והיו יכולים להוליכו אח"כ אפי' לטבריא ועיין תי' זה מפני הגמ' עצמו לעיל דף ל"ט ע"ב דאמר ר"ל שב דזאת תומרת וכו' וע"ש בפירש"י:

דף מד ע"א ברש"י ד"ה בטלה דעתו. ולאו אכילה היא לחיובי עלה. נ"ב וכ"כ ג"כ המפרש למס' נזיר דף ל"ו ע"ב אבל התוס' שם כתבו דנראה דמ"מ אם מתרמי הכי מודו דחייב רק דבהכי לא איירי וכ"כ בתשובת מבי"ט בסי' רמ"ו בשם מורו מהר"י בי רב דגם הרמב"ם מפרש כן דחייב בכה"ג רק דהגמ' ר"ל דחכמים לא איירי בכה"ג ע"ש היטב ובב"י או"ח סי' תמ"ב ומדברי הר"י ברלנוני שהביא הרא"ש בר"פ כ"ש משמע ג"כ דמפרש כפי' התוס' בנזיר ע"ש ודו"ק. אכן מהש"ס דמנחות דף ע' ע"א דאמרינן בה והי נהין ואכיל בטלה דעתו וכו' משמע להדיא כפירש"י כאן ובחידושי הארכתי בזה הרבה בעז"ה:

דף עו ע"א ברש"י ד"ה ואי מתובל. ובר גוזלא צונן הוי. נ"ב דברי רש"י ז"ל אלו כמו שהם כתובים לפנינו אין לו שום ביאור דנהי הוצרך לכתוב זה הא בהדיא כבר אמר בגמ' מתחילה דחי הוי והך דינא דמתובל בתבלי קאי על צלי רותח וכמ"ש הרשב"א בתו"ה ד' צ"ג לדעת רש"י ז"ל וגם לאיזה ענין מייתי רש"י ז"ל הכא דצונן הוי דהא כאן לא אסר רק במתובל בתבלי ואיכא למימר דבר גוזלא לא היה מתובל בתבלי וא"כ אפילו הוי רותח לא נאסר רק כדי קליפה וני"ל דט"ס נפל ברש"י ודבור זה שייך למעלה וצ"ל ההוא בר גוזלא. צונן הוה כדמפרש כנ"ל והוא ציון על הא דאמר בגמ' ההוא בר גוזלא ורש"י ז"ל מפרש דחי היינו צונן ומזה הוציא הרשב"א ז"ל שם דצלי היינו צלי רותח דוקא ודו"ק:

דף קח ע"א ברש"י ד' כוסות שלשה כנגד ג' כוסות שנאמרו בפסוק וכוס פרעה בידי ורביעי בכמ"ז. נ"ב מה דשינה רש"י ז"ל טעמו ממה שכ' במשנה בריש הפרק דהוא כנגד ד' לשונות של גאולה והוצאתי וכו' היינו משום דמלתא דשמעתא כאן הוא ר"י בן לוי ור"י בן לוי בעצמו ס"ל לטעם הזה בירושלמי בפרקין הלכה א' [ובמדרש רבה פ' וישב פרשה פ"ח אך דשם איתא בשם ר' שמואל בר נחמן ור"י בן לוי שם אמר טעם אחר וכ"ל דט"ס נפל במד"ר וצ"ל כמו דאיתא בירושלמי כאן] וז"ל הירושלמי ריב"ל אמר כנגד ד' כוסות של פרעה וכו' ומה שכ' רש"י כנגד ג' כוסות שנאמרו בפרעה אפשר דהיה לו גי' אחרת בירושלמי וכמו דאיתא בש"ס דילן בסוטה דף ט' ג' כוסות שנאמרה במצרים למה וע"ש במהרש"א ז"ל בח"א ומה דפירש"י ז"ל במשנה הוא טעמו של ר' יוחנן בירושלמי שם ואפשר דבמשנה הוצרך לפרש טעם הלז משום דתנן דאפי' עני שבישראל לא יפחתו לו וכו' ואמרינן בגמ' דאפי' לר"ע דס"ל דעבה שבתן תוך ס"מ בכה משום פרסומי ניסא אתו וע"כ דהכוסות נתקנו כנגד הגאולה ושייך פרסומי ניסא טפי וי"ל באמת דלא פליגי האמוראי בירושלמי כלל רק דכל אחד מוסיף אחבריה ודו"ק: שם בתוס' ד"ה גימא ולפ"ז דר"י בן בתירה לא מכשר אלא בדיעבד אבל לכתחילה אסור משום לא תחמץ. נ"ב בירושלמי בפירקין הלכה א' מבואר להדיא דלר"י בן בתירה אה"נ דאסור באכילת חמץ כל היום משום דכתיב לא תאכל עליו חמץ וכיון דזמן שחיטה הוא מן הבוקר ואילך ממילא אסור באכילת חמץ כל היום והובא ד' הירושלמי אלו במלחמות ובר"ן בסו"פ אלו עוברין ע"ש וד' התוס' אלו צע"ג: שם בגמ' אשה אצל בעלה לא בעי הסיבה. נ"ב גירסת רב אלפס ז"ל והרא"ש אשה לא בעי הסיבה וכן נראה מד' שאר פוסקים וכ"ה בפי' רשב"ם וגי' דילן אצל בעלה הוא הג"ה ע"פ פירשב"ם ז"ל ואינה מעיקר הגמ' אכן בירושלמי בפירקין הלכה א' משמע בהדיא דאשה אלמנה וגרושה צריכה הסיבה דר' יוסי מבזית שם קמיה דר' סימון עבד לשני רבו ואשה אצל בעלה מהו ולא איפשטא ע"ש ומשמע דזה פשוט דאם אינה אצל בעלה בעית הסיבה ודלא כדעת השאילתות שהביא הרשב"ם ז"ל כאן. שוב ראיתי להגאב"ד דוואלאזין נ"י בספרו הנחמד העמק שאלה על שאילתות בפ' צו שאילתא ע"ז שהביא לד' הירושלמי אלו ורצה ליישב שם ד' השאילתות אבל עדיין לא נח דעתי בתירוצו שם. ויותר נ"ל לומר דהשאילתות סובר דכיון דבגמ' דילן אמר סתמא דאשה לא בעי הסיבה ע"כ דחולק על הירושלמי וש"ס דילן עיקר להלכה:

דף קיג ע"א בגמ' ואל תדור בעיר דריש מתא אסיא. נ"ב עי' בתוס' ב"ב דף ק"י ע"א בתוס' ד"ה ולא תימא בסוף הדיבור מש"כ בשם ר"ת ז"ל בפירוש מימרא זו ומתוך דבריהם שם מוכח להדיא דלפניהם היה הגירסא הכי בלא אלף אחר היו"ד וע"ש: ע"ב בתוס' ד"ה שרואה. וי"ל כיון שהוא שונא וכו'. נ"ב והתוס' בב"מ ל"ב ע"ב ד"ה לכוף כתבו דהא דאמר בברייתא דמצוה בשונא לא מיירי באמת בשונא דקרא בגוונא דמצוה לשנאותו אלא מיירי בישראל כשר רק דהוא שונא לו אבל ברואה בו דבר ערוה אדרבה ליכא מצוה בשונא וכן כתוב בש"ע ח"מ סי' רע"ב סעי' י' בד' הרב בהג"ה והוא מד' הנ"י בב"מ שם ע"ש וע"ש בביאורי הגר"א ז"ל שכ' דכן מדוייק נמי לשון הרמב"ם והש"ע ע"ש ודו"ק:

דף קטז ע"ב בגמ' אמר רב אחא בר יעקב סומא פטור מלומר הגדה. נ"ב עי' במרדכי בפ' סקורת עומד דהביא ראיה מזה דאין הלכה כר' יהודה דסומא פטור מכל המצות מדאיצטריך קרא למעט סומא ממ"ע דסיפור יצ"מ ע"ש אכן לענ"ד יש לדחות קצת לפי דעת הסמ"ג בכתיבתו לאו"ת בחלק הג' אות כ"ט דסומא חייב בל"ת אפי' לר"י וכן דעת הגרע"א ז"ל בגליון היו"ד בהשמטות והביא ראיה לזה וכן הביא בס' מנחת חינוך במצוה בשם ספר המכריע [ועי' בנו"ב מהד"ת חלק או"ח סי' קי"ב דחולק ע"ז] וא"כ שפיר איצטריך קרא למעט דפטור מלומר הגדה דהל"א הוה אמינא דחייב משום דאיתקש בחד קרא לאכילת חמץ דכתיב זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים ומיניה נפק"ל במכילתא בפ' בא דמ"ע לספר ביציאת מצרים בליל ט"ו [וכ"ה ברמב"ם בפ"ז מהל' חמץ ומצה] ומסיים בסיפיה דקרא ולא יאכל חמץ והו"א דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בזכור את היום הזה וכיון דסומא מוזהר באיסור אכילת חמץ מצווה ג"כ על מ"ע דיצ"מ בליל ט"ו קמ"ל קרא למעט והקישא איצטריך לרבות נשים דחייבין באמירת הגדה דהל"א הוה אמינא דפטירי משום דהוי מ"ע שהז"ג וטעם שאף הן היו באותו הנס לא מהני רק במצוה דרבנן וכמש"כ התוס' לעיל דף ק"ח ע"ב ד"ה שאף ועי' בברכי יוסף בסי' תע"ב ובחיי אדם בכלל קכ"ט דין י"ב דהאריכו בזה הרבה אי נשים חייבין באמירת הגדה וכתבו פנים לכאן ולכאן ולפענ"ד נראה כמש"כ בעז"ה דיש ללמוד מהקישא דהך קרא דחייבין מה"ת וכמו דיליף הש"ס לעיל ד' מ"ג מהקישא לענין מ"ע דאכילת מצה ע"ש:

דף קכ ע"ב בגמ' אלמא מצות הו"ל נותר מאן תנא אמר רב יוסף ר"א בן עזריה הוא. נ"ב עי' בתוס' שנדפס בסוף המרדכי שתמהו דהא לכאורה לר"ע נמי מאי אתיא דהא לכה"פ הוי נותר מדרבנן גם לר"ע משום סייג ותי' דמ"מ טומאת ידים בודאי לא גזרו לר"ע אחר חצות דהוי כגזירה לגזירה ע"ש ואכן בירושלמי ברכות פ"א סוף הלכה א' מסיק שם אמר רב חנא דלית כאן אכילת פסחים אפי' כרבנן דתנן הפסח אחר חצות וכו' הרי דס"ל בפשיטות דגם לר"ע איכא טומאת ידים לאחר חצות ומתני' אתיא כד"ה וצ"ל דהמרדכי לא כ"כ אלא לפי סוגית הש"ס דילן ובאמת י"ל דשני התלמודין כל אחד אזיל לשיטתו דבש"ס דילן מבואר כאן דעיקר טומאת ידים לא גזרו רק משום קנס שלא יתעצלו באכילתו והילכך בדרבנן לא קנסו אבל בירושלמי כאן מבואר דהוא משום היסח הדעת ולפי זה אין נ"מ אי הוי נותר מדרבנן דמ"מ איכא היסח הדעת ואכן דברי הירושלמי צ"ע דא"כ בכל קדשים הנאכלין ליום ולילה ג"כ איכא בודאי טומאת ידים כמו בפסח דהא התם נמי תנן בהדיא דמדרבנן אינו נאכל רק עד חצות וא"כ הדרא הקושיא לדוכתא דאמאי לא חשיב נמי אכילת פסחים התם וצ"ע ועי' בתוס' כאן בד"ה אמר דמשמע מדבריהם דס"ל בפשיטות דהסייג דאכילת קדשים ופסח אחר חצות אינו אלא לכתחילה אבל אם עבר ואיתר מלאכול מותר לאכול גם אחר חצות שלא יתקנו חכמים להביא קדשים לבית הפסול וצל"ע דמהירושלמי הנ"ל מבואר להיפך ובזה לא מצינו דהש"ס דילן חולק וצ"ע: שם אמר רבא אכל מצה בזה"ז אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא י"ח. נ"ב ולענין אכילת מרור והלל עי' בתוס' סופ"ב דמגילה ד' כ"א שכתבו דבהלל דרבנן אין לחוש ע"כ ופשוט דה"ה למרור בזה"ז דג"כ אינו אלא מדרבנן ואמנם הר"ן כאן ובסופ"ב דמגילה כתב על שם התוס' להיפך דגם בהלל יש להחמיר שלא לקרותו אחר חצות וצ"ע. וגי' נפלאה ראיתי ברא"ש בפ"ק דברכות דף ט' דנראה להדיא דהוו גורס בגמ' שם ואילו אכילת פסחים והלל לא קתני וכו' וא"כ לפי גירסא זו מבואר להדיא דלר"א בן עזריה גם ההלל אין לקרותו אחר חצות מן הדין וגם לר"ע מ"מ לכתחילה אין לקרותו אחר חצות משום סייג כמו באכילת הפסח ואמנם בגי' הגמ' ובהרי"ף ליתא לתיבת והלל כלל בנוסחת הגמ' וצ"ע: בסדר קרבן פסח ראשון לכתחילה צריך לשחוט אותו אחר התמיד והקטורת והטבת נרות. וכ"ב כ"ה בר"מ פ"א מהל' ק"פ הלכה ד' והיינו משום דפסק כאידך ברייתא להלן דף נ"ט דקטורת ונרות נמי קודמין לפסח משום דיאוחר דבר וכו' ואין להקשות לכאורה מלשון המשנה להלן ד' ס"א דהא שחטו קודם לתמיד דיהא ממרס בדמו עד שיזרוק דם התמיד ולא הזכיר נמי דצריך למרס כ"כ עד שיקטיר גם הקטורת ויטיב את הנרות ג"כ ומשמע לכאורה דסתם משנה זו סובר כברייתא הראשונה שם דקטורת ונרות מאוחרין לפסח והיותר תימה על רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל דהוא בעצמו העתיק כלשון המשנה שם בהלכה ד' והוי כתרתי דסתרי ואמנם אחר העיון אינו קושיא כלל דהא באמת לפי מה דפסק רבינו בעצמו בפ"ט מה' תו"מ הלכה ג' דבקדים ושחטיה לשאינו תדיר מקריבו קודם וא"ל למרס בדמו ע"כ הך מתני' מיירי דלא בא לידך בכ"ד עד ששחט התמיד ג"כ וכמו דאוקמינן בש"ס בזבחים ד' צ"א [וע"ש דהוכיח הש"ס כן מלשון המשנה גופא דמיירי בכה"ג] וא"כ פשוט דקטורת ונרות דעדיין לא אתחיל בהו כלל ודאי הפסח קודם לדידהו כיון דקדים ושחטיה ברישא ודו"ק. והא דלא הזכיר הרמב"ם בה' ק"פ דמיירי בכה"ג דוקא כבר תי' הגלא"ח כאן דלא הוצרך לבאר זה דממילא שמעינן כן מדלא אמר עד שישחוט ויזרוק ע"ש בגלא"ח ועוד י"ל דסמך על מש"כ בפ"ט מהל' תמידין ומוספין כנ"ל וק"ל: שם אבל חישב לזרוק שלא לאוכלין כשר. וכ"ב וגדולה מזו שנינו בברייתא להלן דף ע"ה ע"ב דאפי' זרקו בפירוש שלא לאוכלו ג"כ כשר ואדם יוצא בו יד"ח משום דאין מחשבת אוכלין בזריקה אמנם מדברי הרמב"ם בפ"ב ה"ו משמע דגרס בברייתא שם שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו וכן משמע מד' הכ"מ והלח"מ שם אכן מה שמסיים שם הרמב"ם דהפסח כשר ואין אדם יוצא בו יד"ח צ"ע דהא בהדיא איתא בברייתא דיוצא בו יד"ח וכן העתיקו התוס' דף ס"א ד"ה שחטו לברייתא זו ואדם יוצא יד"ח וגם אין הדעת נוטה לזה דכיון דהוא כשר למה אינו יוצא יד"ח ואולי דטס"ה וצ"ל באמת ואדם יוצא וצ"ע ותמיהני על נושאי כליו שלא התעוררו עליו בזה ומיהו התוס' שם בד"ה הנ"ל משמע דס"ל להיפך דדוקא אם זרקו שלא לאוכליו כשר אבל אם חישב בשעת שחיטה לזרוק דמו שלא לאוכליו פסול ועי' היטב בלח"מ שם ודו"ק:

דף קכא ע"א במשנה בירך ברכת הפסח פטר את של זבח בירך את של זבח לא פטר את של פסח. נ"ב עי' באור חדש כאן דהעיר דלפי מש"כ הרשב"ם דה"ג בירך על הזבח וכו' בירך על הפסח וכו' קשה טובא דהא אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן והזבח היה נאכל מתחילה והפסח היה נאכל אח"כ כדי שיהיה נאכל על השובע והיאך שייך דהברכה שמברך בשעת אכילת הפסח תפטור ברכה שעל אכילת הזבח שהיה למפרע ע"ש וכוונתו בזה דלפי הגי' הכתובה לפנינו במשנה יש לפרש דהכל בעת אכילת הזבח מיירי דאם טעה ובירך ברכת הפסח על הזבח פטר לברכת הזבח וא"ל לחזור ולברך על אכילת הזבח דבכלל פסח אבל אם בירך ברכת הזבח על הזבח כדינו צריך לחזור ולברך על הפסח כשאוכל הפסח לאח"כ דאין הפסח בכלל זבח ואף דקצת דוחק הוא לפרש כן מ"מ ע"כ אנו צריכין לפרש כן אבל לפי גי' הרשב"ם ז"ל בודאי א"א לפרש כן ואמנם אנכי מצאתי בעז"ה לעיקר קושייתו דהעיר בזה רבינו בעל אור זרוע ז"ל הל' ק"פ סימן כ"ה וז"ל והביא ראיה הרב רבינו משה ב"ר יעקב ז"ל [דאם לא בירך ברכת המצות קודם עשייתן מ"מ מתחייב לברך אח"כ ואף שכבר גמר המצוה ודלא כהרמב"ם] דתנן בסוף ערבי פסחים בירך על הפסח פטר את הזבח וזבח היא חגיגת י"ד והייתה נאכלת בראשונה והיכי משכחת לה לאו כגון ששכח ואכל הזבח בלא ברכה והביאו את הפסח ובירך עליו וקתני דפטר הא לא בירך על הפסח לא פטר וצריך לברך על הזבח ואע"פ שגמר ואכל עכ"ל ואמנם לפי דבריו ז"ל עדיין תקשה על הרמב"ם ז"ל דס"ל דאם לא בירך מתחילה תו אינו מברך דהיאך יפרנס למשנה הלזו ואמנם בכלבו הלכות פסח סי' נ' כתב באמת להוכיח ממשנה זו דהיה אוכלין להפסח קודם הגיגה ולאחר התגיגה ובזה א"ש המשנה ולק"מ על הרמב"ם ובאמת שלולא פירש"י והרשב"ם ז"ל היה מקום לפרש דלא מיירי מתני' כלל בברכת האכילה רק בברכת ההקרבה וכמו דתניא בתוספתא דברכות פ"ה היה מקריב וכו' כשהוא מקריבו אומר ברוך אקב"ו להקריב זבחים וכו' ועפ"ז בלא"ה לק"מ ואף דשחיטת וזריקת דם הזבח היה קודם התמיד [וכמ"ש המ"ל בפ"ה מהל' כלי המקדש] מ"מ משכחת לה בשכח ושחט את הפסח ג"כ קודם לתמיד ודו"ק:

חדושים על הרא"ש

מהג"מ ברוך פרענקיל תאומים זצ"ל

פ"א דין א בכופו. נ"ב יעויין בהס"ז ב"ב דף פ"ה ע"א ד"ס ברכות הלה מ"ש בשם עליות בזה"ל ועוד מטעם אחר קונה כו' יעו"ש: דין י יעויין מסכת ר"ה פ"ב דין ו' ובספר הישר לר"ת דין רנ"ו הועתק גם בס' תמים דעים סימן קע"ט ויעויין בס' המכריע בדין ס"א מבואר מדבריהם שהר"ת סובר שמברכין בשופר בעל וצ"ל מה שכתב הרא"ש כאן לשמוע קול שופר אינו מדברי הר"ס:

פ"ב דין יג וכסתא לדבריו אפילו מי פירות בתערובת מים כו'. נ"ב יעויין מ"ש בעצמו ולקמן בר"פ א"ע דין א' ומה שפסק רב אלפס לעיל כו' וכבר נתעורר הפר"ח בסימן תס"ב שדברי הרא"ש סותרין זה את זה:

מהג"מ יצחק אייזיק חבר זצ"ל

פ"א סי' ה אמר רבא כו' פסק רב אלפס כדאיכא דאמרי. נ"ב ר"ל דללישנא קמא דרבא לא מחלק בין בהמה לעיסה רק בין מצי מסלק ליה ומוכח דאם לא מצי מסלק ליה גם בעיסה פטורה ובירושלמי בעיסה משמע שאף לא מצי מסלק ליה חייבת וא"כ ס"ל כלישנא בתרא דאמר כן בפירוש בעיסה וא"כ גבי בהמה ג"כ ס"ל כלישנא בתרא דרבא ודו"ק: סי' ט אמר רב יהודה כו' בל יראה איכא ולכך צריך לבטל. נ"ב לכאורה שיטתו צ"ע דא"כ מאי פריך וכי משכח לה לבטלה הא עכ"פ עבר בב"י קודם שבטלו וצ"ל דס"ל להרא"ש בשיטת ר"י דמשהה חמצו כדי לבערו אינו עובר בב"י וכמו כן במשהה וחושב כשימצא יבטלו ודו"ק:

פ"ב סי' ז תניא כו' ויזהר שלא ינוחו המים מן הרותחים. עי' בק"נ ופירושו דחוק ועי' בטור סי' תנ"ב ובב"י שם שפי' הדברים כפשוטן שבעודם נחים מהרתיחה לא יגעיל בהם, ע"ש ומהתימה על הק"נ מי הכריחו לדחוקים האלו. מ"ר:

בהלכות פסחים מהרא"ש בסוף ד"ה ואחר שהוציא כו' דתרומה קיי"ל. צ"ל דתרומת חו"ל קיי"ל: שם ד"ה ויהיה שולחנו כו' שמורה לשם מצה. צ"ל לשם מצה משעת קצירה: שם בסוף הלכות הנ"ל. תלמיד אצל רבו מובהק. נ"ב אפי' אינו מובהק:

הגהות וחדושים מאת הג"מ אריה ליב יעלין אבד"ק בילסק (בעהמ"ס מצפה אריה וכו')

דף ב ע"א אור לארבעה עשר. ילקוט משלי תתקנט : בודקין את החמץ. בירו' פ"א ה"א משמע דהבדיקה היא מה"ת דמייתי לה מקרא בראשון בארבעה עשר יום כו' אם אינו ענין לאכילת מלה תנהו ענין לבעור חמץ כו' ר' מנא ושמרתם כו' שיהו היום והלילה משומרין כו' ע"ש ועמ"ש לקמן במה פליגי ועי' הגהת הרש"ש מה שהקשה על התוי"ט. וקושיתו איתא במס"פ בירו' שנדפס אח"כ ועמ"ש לקמן ו' : ר"ה אמר נגהי . עי' צל"ח שכ' עפמ"ש הראב"ד מובא בר"ן דלכתחלה מצות בדיקה בתחלת הלילה שעוד לא חשכה אור היום כמשמעות לשון אור פליגי בזה ר"ה ורב יהודה ע"ש ועפ"ז י"ל בירו' ג"כ דפליגי דסתמא דירו' דאמר מבראשון ומשום אוה"ל יפה יתכן גם באמצע הלילה ור' מנא דאמר ושמרתם שיהו היום והלילה משומרים צ"ל הבדיקה בתחלת הלילה : דאמר רב יהודה אמר רב . ילקוט מקץ קנ ועב"ר פצ"ב בעובדא דחד רומאה וכ"מ דמשמע שם דהחשש הוא משום לסטים : כעין זריחת שמש . בפי' מסר"מ הלאווה הגי' כן יזרח שמש וכ"ה בדק"ס בשם ש"ס כ"י : למאיר וכא. ילקוט בראשית ה' ובמגילה כ: רוצה ללמוד מזה דמעמוד השחר הוי יום ודחי לה ע"ש ובמכילתא בא פ"ו דריש לה מקרא עד בקר ליתן תחום לבקרו של בקר ובירו' פ"א דברכות ה"א מייתי לה ע"ש תנא דבי ר' ישמעאל [וע"ש מש"ש בבקר בבקר גם הגיון לשמות מז או עז ע"ש וצ"ל עד בקר שמות יב] עוד איתא שם מקרא הבקר אור דלעיל דריש ה:ס דמעה"ש הוי יום וזהו דלא כרב יהודה א"ר דהכא ע"פ פירש"י [ועי' רש"א] דהו"ל מהנה"ת אחר עמה"ש. ואולי זה הכריח להתוס' לפרש דלא כפרש"י בכדי דלא תקשה מהירו' ונצטרך לעשות מחלוקת : ת"ק קריה רחמנא לנהורא. ילקוט בראשית ה' ישעיה שכג איוב תתקכד ב"ר פ"ג והפי' הוא לפי שהחשך היה מתערב לבוא בגבול היום ע"כ צוה לכ"א בזה יהיה התומו כו' : דתנן המודר. הגרי"ב מגיה דתניא. והצל"ח מוחק גם דתניא דאינה גם בתוספתא ועי' גב"ה תיו"ד סי' קמ"ד : **ע"ב** אני אמרתי אך חשך . בב"ר פי"א ופי"ב ופס"ב ויקר' ברכות פ"ח ה"ה דריש ליה על אדה"ר שאמר כן במוצאי שבת וכן בפס"ר פכ"ג וילקוט תהלים תתפח . ומביא שם גם הך דהכא באמרה דוד : העוה"ז שהוא דומה ללילה . ילקוט רות. רות רבה פ"ו וש"נ : ר' יהודה אומר בודקין . מכילתא בא פי"ז ועמ"ש לק' י' ע"ב : מאימתי מותר בעשיית מלאכה. מוכח מדאסיק עלה אמינא לך אנא מלאכה דרבנן . דאין איסור תורה במלאכה גם מחצות ועי' הגהת הרש"ש מ"ש בשם ס' ב"א דלהירו' איכא איסור דאורייתא במלאכה מחצות משום קרבן ע"ש מ"ש ע"ז. הירו' הוא בפ"ד ה"א חגיגה פ"ב ה"ד תענית פ"ד ה"ב ובענ"ד נראה דמיירי הכא בזה"ז דליכא קרבן דודאי הוי רק דרבנן ועי' מלחמות ר"פ מקום שנהגו : דברי ראב"י. בירו' תענית פ"א ה"ד דברי רבי וכ"ה בבבלי תענית יב ומוכח כן דהא ראב"י עצמו קאמר לה הכא : ר"ש אומר. בירו' שם רשב"ג ובבבלי תענית י"ב ר' אלעזר בר' שמעון : לאור עבורו . בירו' הנוסחא ליל עבורו : לאירה עעון. בירו' יומא ביום טעון :

דף ג ע"א המפלת אור לשמנים . ת"כ תזריע פ"ג : יכול יהא נאכל . ת"כ צו פי"ב : מתפלל שמנה עשר שלמות . בירו' ברכות פ"ד ה"א וה"ג תענית פ"ב ה"ב פ"ד ה"א איתא סתמא דברייתא הכי ובמוצאי יוה"כ אין יכול להתפלל מעין י"ח משום הבדלה [ועמ"ש בפנ"א לענין מה דהביא שם מוצאי תע"צ והוא ט"ס מ"ש ובמוצאי . עכ"ב] : דא"ר יהושע כו' . ב"ר פל"ב ר' יודן בשם ר' יוחנן ור' ברכיה בשם ר"א ור' יעקב דכפר חנן בשם ריב"ל וכ"ה בויק"ר פכ"ו. ובבמד"ר פי"ט תנחומא וישלח סי' ט' חקת ד' בות"ט סי' א' וסי' י"ב ע"ש ריב"ל ובפס"ר פי"ד הוא ע"ש ר' יוחנן והגי' שם המפרש דצ"ל ריב"ל. ובאמת אין מוכרח דאפשר דתפס כר' יודן דאמר לה בשם ר' יוחנן . ילקוט בראשית נה כה"ע. והכא נמי האותיות ובתנחומא ובות"ט ופס"ר איתא שתים ושלש תיבות : תוס' ד"ה שהרי בזב בת"כ . מצורע פ' זבים פרק ו' : **ע"ב** תוס' ד"ה רכבת. ב"ר פ"נ . וכן בב"ר פמ"ח גבי אברהם ישב כתיב ופ' נ"ח גבי עפרון במד"ר פי"א שהש"ר פ"ב פסוק דומה דודי לצבי פס"ר פט"ו אג"ב סי' י"ט ילקוט וירא סב פד תהלים תתלא ובפדר"א פכ"ה גבי לוט דריש שם מתיבת בשער : הגיעני כפול . ילקוט בראשית נם. ועי' בפי' הר"ש מאהגן לת"כ צו פ"י הבאתיו שבת קמ"ט: ד"ת תוס' ד"ה מטילין דאף שאין חולקין בקדשים היינו מנחה נגד מנחה אבל במנחה אחת או קרבן א' חולקין עכ"ב ובזה מיושב קושית התוס' שם : תוס' ד"ה מאליס . בספרי פ' ראה פסקא פ' . ורציתם מצאי דאיתא שם ומעשה בר"א בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר שהיו הולכים בנציבין אצל ר' יהודה בן בתירה ללמוד הימנו תורה והגיעו לצידן וזכרו את א"י זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה שמר ושמעת וישבת בארצם ואמרו ישיבת א"י שקולה נגד כל המצות שבתורה חזרו ובאו למקומם כ"ה ע"פ גי' הגר"א . אבל קשה דמקודם לזה איתא מעשה בר"י בן בתירה כו' ור' חנינא בן אחי ר' יהושע ור' יונתן שהיו יוצאים חו"ל והגיעו לפלטוס וזכרו את א"י זקפו עיניהם כו' חזרו ובאו למקומם . א"כ מוכח מזה דר"י בן בתירה היה מושבו בא"י במעשה הראשונה . וקשה דהוא סתירה למעשה השניה . וראיתי בספר השלחן ה' א"י סי' א' שכ' דתרי ריב"ב הוו והראשון היה בא"י והשני היה אחר החורבן בחו"ל ומוכיח מדנקט התם ר"א בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר דהם מחבורה שלישית אחר החורבן כברמב"ם בהקדמתו ור"י בן בתירה הראשון היה בזמן הבית והוא היה בא"י והוא אותו שנזכר כאן בפסחים . ועי' תוס' מנחות סה: ד"ה ריב"ב . אבל תמוה דא"כ הוא דלא כהתוס' והגמ' הכא דהראשון שהיה בזמן הבית ג"כ היה בחו"ל בנציבין ותקשה הך דספרי ממעשה הראשון . וראיתי בילקוט ראה תתפה שם מביא הך דספרי הנ"ל ושם אין כתוב במעשה הראשון שחזרו למקומם א"כ יתכן דאותו ריב"ב שבמעשה הראשון בו היה המעשה השניה ג"כ אחר שיצא מא"י וגר בנציבין וכן מוכרח דל"ג וחזרו ובאו למקומם במעשה הראשון דהלא שם הוזכר נ"כ חנניא בן אחי ר' יהושע ומשמע בברכות סג. ובסנהדרין לב: ע"פ גי' הגרי"ב אחר ר"ח דלא חזר מחו"ל . וצ"ל שהאריך ריב"ב ימים כ"כ ואף דבלא"ה מוכח דתרי הוו ועי' ירו' סנהדרין ס"פ ד' מיתות דשם מוכח דטלד אחר ר' יהושע שהסיר כישוף מאביו שהיה מכושף שלא להוליד ומובא בתוס' מנחות שם . מ"מ אין לומר בספרי לחלק הסני מעשים לתרי ריב"ב כמ"ש פאה"ש . כיון שזה הראשון שהיה בזמן הבית היה בנציבין כדמוכח הכא דוח"ל דגם השני הוזמן להיות בנציבין :

דף ד ע"א א"ל איינו קיים . בב"ר פנ"ב וילקוט מקץ איתא העובדא בסגנון אחר דא"ל ר"ת מה עביד אבא א"ל אמך שאלה בך כו' א"ל אנא אמר לך כדון ואת אמרת לי כדון א"ל שואלים על החיים כו' : ההוא דאמר דוט . ילקוט ויחי קסא : ההוא דהוה קא אזיל . שם : כל היום כשר . ילקוט וירא פ"ג ת"כ תזריע פ"א תנחומא וירא כב : ואוה"נ יפה לבדיקה . עע"ז סי' תל"ג שכ' דטעם שב"א מצויים בבתיהם הוא למה שאין הבדיקה בי"ד בבקר וטעם שאוה"נ הוא דלא להקדים בי"ג קודם הלילה דגם אז מצויין בבתיהם [ועי' מלחמות] ע"ש שכ' שכן מבואר בירושל'. והוא דקאמר התם שמואל בר רב יצחק שהנר בודק כ"ש ור' יוסה אמר מפני שאין בדיקת הנר יפה אלא בלילה ר' מנא לא אמר כן [וקאי על מ"ש מקודם מבראשון ועמש"ל ב' ד"ה ר"ה] אלא ושמרתם שיהו היום והלילה משומרין ומקשה ויתחיל בי"ג ומשני אף אית ליה כיי דמר ר' יוסה . וטעם ושמרתם כו' נצרך לו דלא נימא באמצע הלילה או בסופו ולשמואל בר רב יצחק צ"ל דס"ל כגמ' דילן מטעם שב"א מצויים בבתיהם ועפ"ז באתי בפנ"א הא דאיתא שם אבעיא במבואות האפלים אי רשאי לבדוק ביום ולא אבעיא להו כן בבתים משום דבבתים איכא טעמא שב"א מצויים בבתיהם אבל במבואות אדרבה אין מצויים בלילה ע"כ היה סברא אמנו לבדוק ביום לת"ח ופשיט ליה דבלילה סגה מאיר ולא ביום . והצל"ח כתב בבאור ב' הטעמים באופן אחר ע"ש : בעו מ"מיה מרנב"י המשכיר . הר"ן פי' בי"ג ומ"ש בי"ד היינו לצורך י"ד והתוס' פי' בי"ד ממש . ומסירת מפתח הוא קודם שקנה השוכר . ועי' מה"פ בירו' פ"ב ה"ב ד"ה מסר לו שהקשה על התוס' מירושל' דאיתא שם אמר ר' יהודה בן פזי בעי מסר לו מפתח מהו וע"כ פי' בלא קנין רק שרוצה לקנותו . דאלו בקנין הא קאמר מקודם דמסר מפתח על השוכר חל החיוב ופשיט שם דלחכמים דר"ש אינו אלא כפקדון . ואין לומר דמיירי שמסר לאחר שאין בדעתו לשכור דזה פשיטא שאין לחייב האחר עיי"ז בבדיקה . ובפנ"א כתבתי ליישב דהכי קמבעיא ליה אם אחר שקנה השוכר וקבל המפתח חזר ומסר השוכר להמשכיר המפתח . ופשיט ליה דאינו כ"א בתורת פקדון ביד המשכיר וא"כ הוי בזה דלא כהת"י סי' תל"ז שכתב בזה על המשכיר לבדוק . ולעומת זה יהיה סיוע להת"י במאי דפליג על הב"ח דס"ל להתוס' בקנה השוכר קודם י"ד דחל על השוכר החיוב אף בלא מפתח וס"ל להת"י דכיון דלא מסר מפתח על המשכיר לבדוק גם בקנה השוכר . דאי כהב"ח א"כ כ"ש בנתן להשוכר המפתח והחזיר לו השוכר דעל השוכר לבדוק ומאי מבעיא ליה בירוש' [ובפשוט נראה דהאי ר"י בן פזי מבעיא ליה לענין קנין אי מועיל מסירת מפתח ואין שייך הכא כלל וכ"ה בירו' קדושין פ"א ה"ד] : אפי' נשים . עי' רא"ש שהביא בשם הירוש' דהתם איכא פלוגתא דאיכא מ"ד [והוא ר' ירמיה בשם ר' זעירא] לא תיתני נשים לפי שהן עצלניות וכן בודקות כ"ש. וכ"ה בהר"ן רק שמובא שם קצת בנוסחא אחרת ועתוס' לקמן ע"ב : **ע"ב** דקסבר הכל חברים הם . הצל"ח דקדק למה לא הזכיר בעל האבעיא זה הסברא מקודם ומזכירה עתה ע"ש . ובענ"ד פשוט משום דבחבר שמת כו' איכא תרי טעמי כמש"ל ט. ע"ז מח: נדה טו: ולטעם השני גם ספק מוציא מידי ודאי דרבנן ועתוס' לקמן ט. נדה שם וא"כ הכא בביטל דל"ה הבדיקה רק דרבנן אפ"ל דדי בספק ואין ראיה דחזקתו בדוק ע"כ להורות דהפס טעם הראשון משום חזקה על חבר ואיכא למימר גם הכא חזקתו בדוק דהו"ל כחבר מייתי כן סברא . ואפשר דמטעם זה פסק הרמב"ם פ"י מהל' מעשר ה"ב כטעם הראשון כמ"ש המל"מ שם משום דהכא תפס הגמ' טעם הראשון ועי' ע"ז מ"א: בתוס' ד"ה חזקה שהביאו הירושלמי דבעינן שידוע שמת מתוך ישוב הדעת . והוא במעשרות פ"ג ה"א ועי' מה"פ שם שכ' דהרמב"ם שלא הזכיר זאת ש"מ דלא ס"ל לחלק בזה . ולכאורה אינו כ"א משום דתפס טעם השני דגם ספק מועיל להוציא מודאי דרבנן והוא דלא כהמל"מ . אולם נראה דהירושלמי קאי התם בסברא לדחות הראיה דשתה חבר מעשר בגורן קודם שתעקר התבואה וקאמר תפתר שמת מתוך ישוב אבל באמת אמרי' חזקה שעשר בגורן ע"כ א"צ לאוקמי בהכי ועי' פאה"ש הל' דמאי סי' ע"ו וא"ש כהמל"מ ועי"ע בירוש' דמאי פ"ג ה"ב מע"ש פ"ה ה"א דשם משמע דתפס כך דאין דרך חבר להוציא כו' אך התם לא בחזקה מיירי רק שאין לו לעשות כן : דכ"ע מיהת חמץ . ילקוט בא רח ועי' מכילתא בא פי"ז והנה רש"י כתב כאן אסור מה"ת ובירושלמי פ"א ה"ד וסנהדרין פ"ה ה"ג איתא דלר"מ משש שעות ולמעלה אין אסור כ"א מדבריהם רק שעה אחת קודם הלילה אסור מה"ת מקרא דאך . ועי' מה"פ שם שהאריך לתמוה לפי שיטת הבבלי דגם לר"מ משש ולמעלה אסור מה"ת א"כ לרבא דקאמר לא תשחט על חמץ לזמן שחיטה קאמר קשה דהשוחט על החמץ יעבור בל"ת ועשה ואמאי לא קאמר במתני' בפת"ג כ"א עובר בל"ת אבל להירושל' ניחא דהאי מתני' ר"מ היא ע"ש . ובענ"ד י"ל עפמ"ש הרמז מובא בצל"ח דלזאת אינו עובר בשני לאוין [דב' פעמים כתיב לא תשחט] משום דהאי לא תשחט השני דאתא לזמן שחיטה כולל גם כל אדם ולא ע"י שחיטת הפסח באה לו ע"כ אין לחשבה לזה השוחט ע"ש כ"נ י"ל בתשביתו משום דכולל כל האדם . גם מה שהכריח הפ"מ מתמת זה גירסא בהרמב"ם פ"ב מהל' ח"מ היינה שכ' הכ"מ דמהני בטול לחמץ ידוע לא נכירין דבריו ועמש"ל ו: בענין זה ולקמן ד"ם כ"ש בענין פלוגתא דר"מ ור' יהודה דבירושלמי שם מוקמינן לה כר"מ ובבבלי לא ניחא ליה לאוקמי כר"מ ע"ש : תוס' ד"ה ואימא שדורש ריה"ג . כן איתא במכילתא בא פ"ח ע"ש ריה"ג ועמש"ל ה. דגם בגמ' יש לגרוס כן :

דף ה ע"א ר"נ בר יצחק . בילקוט בא רח איתא ר"נ סתם : בשכר שלשה . ילקוט בא רח ע"ש ר' ישמעאל כהכא ובב"ר פס"ג ע"ש ר' תני בשם ר' יצחק בזכות ולקחתם כו' וכ"ה בילקוט ישעיה שיד ובויק"ר פ"ל הוא ע"ש ר' ברכיה בשם ר' לוי ילקוט תולדת ק"י בלא שם אומרו ובשמ"ר פט"ו כה"ג ארחשון דניסן: רבא אמר מהכא . ילקוט השה תד : תנ"ה אך ביום . מכילתא בא פ"ח ושם איתא תחת ר"ע ר' יונתן ובמקום ר' יוסי איתא ר' יוסי הגלילי והגר"א על ר' יונתן מגיה ר"ע ועל ריה"ג לא הגיה ומשמע דס"ל גם הכא דהוא ריה"ג ועי' צל"ח וכ"מ בתוס' ד: סד"ה ואימא . ובחבורי הדרת קדש ישבתי בזה דעת הרמב"ם שפסק דלאו בל יראה לא הו"ל נית"ל נגד הגמ' נה. ומוכח ג"כ לקמן כט: כמ"ש התוס' שם לריה"ג והכמ"ל . עוד נראה עפמ"ש הפ"א דיי"ל דעשה דתשביתו אינה נוהגת בנשים דהיא מ"ע שהז"ג ותקר בזה אך למאן דדריש ההיקש השבתת שאור לאכילת חמץ כתבו המפרשים דמטעם ההיקש נוהגת גם בנשים א"כ י"ל עפמ"ש בריש תמורה דבשהעשה הו"ל אינה שוה בכל ובל"ת שוה בכל לא הו"ל נית"ל . לפ"ז יתכן דהרמב"ם ס"ל דעשה דתשביתו אינה נוהגת בנשים משום דדריש מלא תאכל כמבואר בהרמב"ם ולא ס"ל ההיקש וריה"ג דס"ל דהו"ל נית"ל הוא משום דדריש הכא ההיקש א"כ גם נשים חייבות בעשה דתשביתו וה"ל שוה בכל ע"כ הו"ל שפיר נית"ל . ולקמן מדף כח: דהתם ריה"ג הוא . וגם כדף לה. י"ל דהוא לשיטת ריה"ג ומאן דדריש ההקש : **ע"ב** אין בע"ת אלא שריפה . מכילתא בא פ"ח ירושל' פ"ב ה"א : הבערה ללאו יצאת . מכילתא ויקהל פ"א ועי' ש"ק שבת פ"ב ה"ה ד"ה ר"א וד"ה וקשי' וד"ה מה בישול שבכלם נתקשה בעבור שהגה לחשוב דר' יהודה ור' יוסי הנזכרים שם הם תנאי ע"כ הוקשה לו שם מה מקשה על ר' יוסי הא הבערה מלמדה כו' הא ר' יוסי ללאו יצאת ובאמת ר' יוסי שם הוא אמורא שנזכר בירושלמי תמיד כך והוא רב יוסף שבבבלי וכן הוא ר' יהודה הוא רב יהודה האמורא ועמ"ש בזה שבת ע. : תוס' ד"ה לחלק . עש"א סי' ע"א שנתקשה בדברי הריב"א ותלק עליו ובענ"ד אמרתי דאין כוונת הריב"א שיהיה מותר בכ"מ הבערה ביו"ט אלא דהכא בחמץ דמיירי ביה היה מותר לשרפו דלמ"ד ללאו יצאת בשבת למעט מכרת ה"נ ביו"ט נממעט מעשה וליכא רק לאו ע"כ דחי ליה עשה דתשביתו דליכא כאן לאו ועשה ועמ"ש בזה שבת כה: ובחבורי ק"א האלכתי : ת"ר שבעת ימים שאור . ילקוט בא רג : תוס' ד"ה אבל . הקשה כו' . עי' שלום ירושלים בירושלמי פ"ב ה"ב שתירץ לקושית התוס' ע"פ המכילתא בא פ"י שמובא ברש"י חומש דדריש מבתיכם להוציא חמצו של נכרי ביד ישראל בלא קבל אחריות ועפמ"ש הרא"ש לפרש דבתיכם היינו ברשותכם וחמצו של נכרי אינו ברשותו . וא"כ ידעי' משם מיעוט לשל אחרים וצ"ל לדרשה דלך כ"א לשל גבוה ולזאת בירושל' לא דריש מתיבת לך כ"א של גבוה . והוא נכון לכאורה . ולקמן ו. קאמר רב אשי דשמעינן לסיתר מבבתיכם דהיינו בלא קבל אחריות כפרש"י ועפ"ם המכילתא פי' כן אך בירושלמי פ"א ה"ב התם מוקי בבתיכם לחומרא בקבל אחריות וקולא בלא קבל אחריות מקרא לא יראה לך וצ"ל להירושלמי דתרי לך כתיבי : שלך אי אתה רואה . מכילתא בא פ"י בספרי ראה קל"א ילקוט בא רג רעה תתקד :

דף ו ע"א חייבת בחלה . עי' רא"ש ור"ן מה שהביאו בשם הירושלמי דחלה פ"ג ה"ד ועי' הגר"א יו"ד סי' ש"ל והמה"פ בחלה הסב פני הירושלמי דקאי אריסא והוא דלא כהרא"ש והר"ן וש"ס שפי' אסיפה וכ"מ לדינא שהוכחו משם דמיירי שאין במלק ישראל שיעור חלה ועכ"ז חייבת משום שמא ימלך הנכרי מליטול ולפי' הפ"מ אין הוכחה כמובן : הפקידו אצלו זקוק לבער . עמ"י סי' ת"מ סק"ד שהביא בשם הירושלמי פ"ב ה"ב פלוגתא דרב יהודה ור' יוסי אם לא בערו רב יהודה אמר מותר ור' יוסי אמר אסור : אף במקום שאמרו להסביר . ירושלמי ע"ז פ"א ה"י : אמר רבא אם של הקדש . לקמן גבי חמצו של נכרי קאמר רב יהודה א"ר בעצמו כן ועמדו המפרשים בזה גם אנכי אמרתי בזה מה דהכא לא סיים בעצמו כן . אך בדק"ס ראיתי בשם ש"ס כ"י דגרים גם לקמן אמר רבא ואם של הקדש כו' : כפה עליו כלי . עי' מה"פ בירושלמי שבת פ"ב ה"א ד"ה מהו מה"ש בשם הרשב"א ומ"ש עליו עש"ש גם מהכא מוכח דאין לשרפו ביו"ט ומירושל' פ"ב ה"ב דאיתא ג"כ כופה כלי אין ראיה דהתם בחמצו של נכרי מיירי דאין מצווה לבערו : המפריש כו' . עי' ר"ן מה שהביא הירושלמי וכתב שהוא מוסכם לפירש"י דפי' דעתו לחזור היינו תוך הפסח אבל קודם הפסח א"צ לבער כ"א תוך ל' יש לפרש מ"ש בירושלמי בהפך בדעתו לחזור יש חילוק בין תוך ל' לקודם ל' ובאין דע"ל אפי' קודם ל' הפי' הוא דעתו לחזור קודם הפסח ובאין דעתו לחזור פי' הלא תוך הפסח . [אך למ"ש בהגהת סמ"ק סי' צ"ח לרש"י דעתו לחזור קודם הפסח גם תוך ל' א"צ לבער אין מכוון עם הירושלמי דלהירושלמי תוך ל' צריך לבער בדע"ל קוה"פ] אבל להרמב"ם דמפרש דעתו לחזור קודם הפסח א"כ כ"ש בתוה"פ ולא יתפרש הירושלמי להיות מוסכם להבבלי ע"ש בר"ן . ועמ"י סי' תל"ו שכ' ליישב להרמב"ם דפסק כר' בא בירושלמי שם דאמר אפי' דעתו לחזור שמא ימלך כו' וס"ל דפליג ומסה דאין דע"ל עד אחה"פ לא מיירי הירושל' כלל ותמה על הר"ן ע"ש ובאמת הלא קודם דברי ר' בא איתא שם ובספק אבל בודאי אפי' מר"ה ועי"ז א"כ בא אפי' דעתו לחזור והוא מפרש דבודאי חמץ אפי' דע"ל דקיל להירושל' ג"כ צריך לבער ולא דפליג . גם מ"ש לפרש ובספק כו' קאי אאין דע"ל דס"ל להירוש' אפי' קודם ל' והיינו זמן מועט קודם י"ד זהו בספק אבל בידוע אפי' מר"ה ור' בא הוא ענין בפ"ע ופליג גם בדעתו לחזור הוא דוחק גדול ומצאתי בס' מגן האלף שדחה דברי הת"י . ובחבורי לב אריה הארכתי בישוב הירושלמי לדעת הרמב"ם והכמ"ל ועי' מה"פ שכ' דדעתו לחזור בירו' פי' מיד ומיושב גם להרמב"ם . אפס מ"ש לפרש ובספק היינו ספק אם יחזור הוא דחוק . גם לדידיה קאי החילוק דבספק הוא רק זמן מועט קודם ל' ובודאי אפי' מר"ה וזה דחוק כנ"ל וכמ"ש ג"כ בס' מגן האלף דקודם ל' אין לחלק בין מעט להרבה : שואלין ודורשין . ער"ן ובר"י וט"ז סי' תכ"ט שהקשו מהא דסוף הלכות פסח בפסח וע"ש בירושלמי א"ש בפשיטות דכאן ה"א איתא בו"ד הל' פסח בפסח כו' ובבית הועד שלשים יום כו' רשב"ג א"ר כו' . וכבר העיר הת"י שם מהירושל' : **ע"ב** ממאי דבגיס ירחא קאי . עיין תוס' מה שהקשו . ולכאורה הוא י"ל דהתם בשבת דקים להו דהפרשה בר"ח נאמרה הוא אתי דילפינן ג"ש . דהכא במדבר וי"ל משום דבר"ה ז. יומא סה: מגילה קט: ירושלמי שקלים פ"א ה"א למד ר' טובי' א"ר יאשי' ג"ש חדשי חדשי לתרומת הלשכה שהיא בר"ח ניסן ואי נימא דמהחדש הזה כו' לא ידעי' התם כ"א ע"י ג"ש הו"ל למד מן הלמד ואין למדין בקדשים . ותרומת הלשכה קדשים הוא ובחבורי הדר"ק הארכתי לבאר דר' טובי' אזיל למ"ד בתר מלמד אזלינן והמלמד הוי חולין . אולם מ"מ כיון דבמדבר בגופיה לא כתיב ובעי למילף מקרא דפסח מדבר הוי גם כמלמד קדש . ע"כ הוצרכו התוס' לומר דמגופיה מוכרח דבר"ח קאי רק דאין מוכרח על כל הפרשה : אבל בחד ענינא . עיין מה"פ סוטה פ"ח ה"ד ד"ה ע"ד דר"מ שלפי דבריו אית ליה לר"מ אין מוקדם ומאוחר אפי' בחד ענינא . ולהק"ע שם ובשקלים פ"ו ה"א אדרבה ל"ל לר"מ אין מוקדם ומאוחר בחד ענינא ע"כ דריש ואל הארון תתן את העדות שכתוב אחר ונתת הכפרת דעדות היינו ס"ת ומשום שלא היה אז הס"ת גמורה ע"כ כתוב נתינת הכפרת תחלה וכשנגמר הס"ת יתננה אח"כ בהארון . ור"י דס"ל דהס"ת היה מן הצד מפרש תתן את העדות היינו הלוחות שהיו אז כבר ואי דקשיא א"כ לכתוב רחמנא נתינת הכפרת אח"כ ע"ז משני דס"ל לר' יהודה אין מוקדם ומאוחר אפילו בחד ענינא וכן פי' הגר"א וגריס כגי' הק"ע: בו"פ במרותקים . עיין הר"ש מאהגן לת"כ צו פט"ו מ"ש בזה : צריך שיבטל . עי' ספרי ראה קלא : ובי מסכת לה לבטלה . הספר"ת הביא ראיה מכאן דמהני ביטול לחמץ ידוע וכן מייתי ראיה מירושלמי ל"ק ספ"ג מה בין חמץ להקדש זה יש לו בטול כו' והתם בנזכר שיש לו חמץ בביתו דהוי ידוע ובחדושי כתבתי דמהתם אין ראיה עפמ"ש הר"ן ר"פ הטעם דמהני בטול כהפקר אף דבינו לב"ע משום דחמץ בלא"ה אינו ברשותו רק דהתורה עשאו כברשותו ע"כ סגי בגלוי דעת ע"ש ולזאת י"ל דדוקא בחמץ שאינו ידוע דהכא"ב אין אדם זוכה לו כדכתבו התוס' בכ"מ מפני הבקול אבל בחמץ ידוע מאחר שאינו מוצאו מרשותו אדם זוכה לו שנית ע"כ ל"מ ביטול . והנה בזכית אדם במקום שהוא בע"כ שאינו רוצה לזכות ליתא במאר מטעם שליחות כ"א משום יד ע"כ בעינן שיהא עומד בצד שדהו כידו הסמוכה לו וכדאיתא בכ"מ גבי גט . ע"כ התם בספ"ג שאינו בביתו שפיר מהני ביטול משום שאינו עומד בצד שדהו מה"כ כשהוא אצל ביתו ולענין הך דהכא עי' א"ת במשנה מ"ש בדתי' ראיה מהכא . וממ"ש בירושלמי פ"ב ה"ב בלי הביטול כל חמץ שאיני יודע כו' אין להביא ראיה . דודאי מדרבנן לא סגי בבטול וצריך לבער מה שידע ע"כ נוסח הבטול דלא חמתי' כו' [ועי' תוי"ט ר"פ מ"ש על הרע"ב דטעם בדיקה הוא משום שמא ימצא גלוסקא יפה ויחזור מבטולו וכ' עליו התוי"ט דהיינו משום דמחשבה מבטלת מחשבה . והקשה המה"פ א"כ גם כשבודק מה מהני הביטול דניחוש שמא ימלך וכן הקשה הרש"ש . ונראה דהרע"ב לא כ' רק אבטול במחשבה אבל כבטל בפירוש ל"ח שמא ימלך כיון שבטל בפירוש . ומשום דבל בדיקה משנתן ללבו לבדוק הו"ל בטול כמ"ש הכ"מ פי"א מהלכות ברכות ע"כ הוצרך הרע"ב לתת טעם להבדיקה] : דאמר ר"א שני דברים . ילקוט משפטים שמא :

דף ז ע"א אפילו בחיטי קורדניתא . עמ"י סימן תמ"ג סק"ו שכתב לדעת רש"י דחיטי קורדנייתא הוי חמץ גמור דאורייתא רק דבשעות דרבנן ע"ש ומירושלמי פ"א ה"ד מוכח דחיטי קורדנייתא הוי חמץ דרבנן דמייתי ראיה מזה למקדם משש שעות ולמעלה לר"מ דהוי דרבנן להירושלמי ומדמי חמץ דאורייתא ושעות דרבנן לחמץ דרבנן ושעות דאורייתא . גם מ"ש דחמץ דרבנן ושעות דאורייתא לרש"י חיישינן לקדושין תמוה מהירושלמי פ"א ה"ד דאיתא בחיטי קרטגניות במדבר שקדש בהם במועד א"ח לקדושין . ואין לומר דהוי חמץ גמור דהכא מדמי לזה שעות דרבנן ובקדושין פ"א ה"א נוסחת הירושלמי היא באופן אחר קצת ועי' בעה"מ ומלחמות ובלב ארי' הארכתי : מ"ם הוליל ושוקי ירושלים . עי' צל"ח מ"ש בשם הרמב"ם דמפרש דהאי טעמא קאי על מאי דבירושלים בשאר ימות השנה חולין ול"ח שנשאר מימות הרגל א"כ הוי ראיה שפיר לקולא ע"ש ועי' בספר תקלין חדתין שקלים פ"ז ה"ב שסם מבואר דהרמב"ם לשיטתו דלא יכנס אדם בהר הבית במעות הצרורים לו בסדינו אף בנענה דלא כמ"ש התוס' הכא ד"ה בהר ע"כ בהר הבית א"ש דלעולם חולין דאין מביאים שם מעות רק מה שיש מהלשכה והנזכר מחלל היכף ומוציא המעות לחולין כשמוציא מהלשכה כדמסיק בירושלמי שם א"כ ל"ק מהר הבית הירושלים . וע"כ הטעם קאי על שאר ימות השנה אחר הרגל וכנ"ל ורש"י והתוס' בשטתייהו דבנענה מותר להביא מעות להר הבית : **ע"ב** אבי הבן מח"ל . עי' ברמב"ם פי"א מהלכות ברכות דפסק דאבי הבן אומר למול אף דפסק על בעור ס"ל דקושית הגמ' הוא גם למ"ד על בעור דהתם טעמא משום דהתחיל מצוהו וכייך בו גם לשעבר דמיד שנתן אל לבו לבער הוא מבטל בלב אבל במילה אין שייך זאת ע"כ יש לברך למול וקאי לכ"ע מ"ש בגמ' אין ה"נ ועי' כ"מ שם ועל הכלל הזה שנתן הרמב"ם לחלק בין עושה לעצמו בין עושה לאחרים.היכא דלא התחיל מצוהו גם לדידן ק"ל מהא דירושלמי ברכות פ"ט ה"ג לקבוע מזוזה אומר על מצות מזוזה דמשמע שם אפילו לעצמו מדלא חילק שם בין לעצמו בין לאחר כמו שחילק מקודם שם ולהר"ן א"ש דהר"ן ס"ל דהגמ' דמחלק הכא בין לעצמו בין לאחר הוא למ"ד לבער אבל לדידן דקי"ל על בעור לעולם מברך בעל א"ש דהירושלמי ס"ל ג"כ על בעור [כאן פ"ב ה"ב] וליכא פלוגתא שם אבל להרמב"ם קשה וקי"ל עפמ"ש המ"א סימן י"ט דהברכה דקביעת מזוזה הוא בשנכנס בה מקודם א"כ הו"ל התחיל חיובו מקודם ע"כ מברך בעל והרמב"ם מיירי שלא יכנס בה עדן אך מתרומה קשה דלהרמב"ם מבואר ביה החלוק בין לעצמו בין לאחר ולהריב"א בהרא"ש דס"ל כהר"ן רק דבזה חלוק דהר"ן ס"ל דתרומה מקרי אף ע"י אחרים דצריך דעת בעל הכרי ומברך לספרים והריב"א ס"ל דמקרי אפשר ע"י אחרים ומברך על הפרשת תרומה ובירושלמי מבואר בפ"ט דברכות שם לספרים תרומה גם לאחר . וצ"ל דהירושלמי לא ס"ל חילק זה דהתם עביד היכר אחר בין לעצמו בין לאחר דבלאחר צ"ל לספרים תרומה לעצמו והייט לשם מצלתו וכפי' הרש"ל בתוס' סוכה מו. ד"ה העושה ולא כהרשב"א דגרים לשמו ועמ"ש ברא"ש פ"ד דסוכה סימן ג' . ובלב ארי' הארכתי

נבפי

להבין מנהגם בשו"ע כמאן אתיא והכ"ל: מברך שהחיינו. הגר"א בהגהותיו לירושלמי מוחק בברכות פ"ט ה"ג האי ברכה שהחיינו דגבי לולב וכתב המסדר הגרד"ל ידוע משום דס"ל להגר"א דרק בעת התפלה מברך על הלולב שהחיינו כדאיתא בירושלמי סוכה פ"ג ה"ד. ובפנ"א שם כתבתי בענ"ד דס"ל גי' התוספתא ברכות דמברך בשעת עשי' ופוטר אח"כ מלברך בשעת מצוה כמו בסוכה עכ"פ דגם בסוכה תחת הברכה דאיתא בירושלמי לעשות סוכה גורס שהחיינו וא"ש דמוסכם עם הגמ' מנחות מב. דסיכא דאין עשייתה גמר מצוה לא מברכינן ע"ז רק שהחיינו מברך וס"ל דגם בציצית ותפילין מברך שהחיינו בעת העשי' וכן מובא בתוס' סוכה מו: ע"ש ע"כ מוחק הגר"א שהחיינו משעת נטילה ובארתי שם דמ"ש בירושלמי סוכה נתפלל בו פי' אחר שלא עשאו ללולב [היינו כגון שנטלו לש"ץ להתפלל בו והוא לא עשאו] צריך לברך בעצמו שהחיינו אף שכבר נתברך על הלולב בעת עשיה: בי רב אמרי. בירושלמי ברכות פ"ט ה"ג איתא כדברי שמואל עצמו כך ואיתא שם כדברי שמואל כל המצות כו' בשעת עשייתן וע"ז שפיר ממעט תקיעת שופר דא"א לעשות ברכה בשעת התקיעה וכן טבילה א"ש וא"צ לאוקמי בטבילת גר דבשעת טבילה א"א לברך ועי' רמב"ן מובא בר"ן שהביא סיום הירושלמי שם וי"א אף קדושין בבעילה ומשמע מדבריו דמפרש הך דשמואל דירושלמי ג"כ עובר לעשייתן ומ"ש בשעת עשייתן פי' סמוך לעשייתן מדכתב להוכיח מזה דקדושי כסף ושטר בעינן עובר לעשייתן וא"כ הא דשנויא שם תקיעה ג"כ דלמא מקלקלא: א"ה שחיטה ומילה. בירושלמי שם איתא שחיטה אימת. ויתכן ג"כ דהיינו קושיא דהכא א"ס וממילה ל"ק להירושלמי משום דלמילה א"צ אומנות והקלקול במילה. איט כ"א סכנה לולד שלא יעשנו כרות שפכה כדאיתא שבת פר"א דמילה אבל אין פוסלת המילה משא"כ בשחיטה הקלקול הוי בתחיפה עצמה: ונרות מנר. ילקוט משלי תתקנ"ט: ואע"פ שאין ראיה. עמ"ש שבת סב: : אין בודקין לא לאור החמה. פס"ר פ"ח ועי' רא"ש הביא בשם ירושלמי וכי יש חמה בלילה תפתר כשלא בדק בלילה [לפנינו בירושלמי פ"א ה"א הוא בנוסח' אחרת] כדתנן לא בדק כו' הא אמרה ביום צריך לבדוק להוסי"צ ושם בירושלמי ליתא לאור האבוקה ורב שמואל בר רב יצחק בעי לה התם. גם בתוספתא רפ"א ליתא והגר"א מגי' שם שצ"ל גם ולא לאור האבוקה. וצ"ע דא"כ מאי הוא מבעיא ליה לר"ש בר יצחק התם כא התוספתא היה בידם:

דף ח ע"א אכסדרה לאורה נבדקת. עי' מה"פ בירושלמי פ"א ה"א ד"ה לא סוף דבר' דיתכן דאף דבירושלמי אמרו ואפילו בית שיש בו אורה פי' לדין שבבית כדמוקי הכא בבבלי ע"ש וכ"כ בש"ק שם. אך ממאי דבעי התם רבי ירמיה בתי כנסיות ובתי מדרשות כו' מה צריכה ליה הואיל והורן מרובה מהו שיבדוק ביום לאוס"צ הייט א"ד דסגי באור החמה משמע דלא ס"ל כך דאכסדרה דדוחק לחלק בין אכסדרה לבתי מדרשות. וכ"מ במרדכי דלא ס"ל לירושלמי הך דאכסדרה וע"ש שפי' דהא דפשיט שם שלא תחלוק אחר הבעיא דהארות בירושלים קאי נמי אהא דבתי מדרשות ועש"ק מ"ש ע"ז: והאמר רבא מאי דכתיב. ילקוט חבקוק תקסג: זה הורו לאחריו. בל' בירושלמי מפני שאורן מבלית ולהגי' שבק"ע מברית היינו כך דרבינא: העליונים. סמור סימן תל"ג הביא הירושלמי פ"א ה"א שיעור העליונים למעלה מעשרה טפחים וכ' פ"ז ולינו נראה דעיקר תמיה הוא למעלה מי' ועת"י סימן הנ"ל סק"ח שמישב הירושלמי דפי' הוא למעלה מי' מקומת האדם. והתחתונים הוא פחות מג' טפחים [וט"ס לפ"ז מ"ש בירושלמי והתחתונים למטה מי'] ועי' מה"פ שם: מטה החולקת. עתוס' שהביא הירושלמי ושם מבואר החילוק בין עלים ואבנים מונחים תחתי' אי לא ועי' מה"פ שם דמ"מ צריך לאוקמי דמדליס ג"כ דהא"כ הלא יכול לעבור דרך עליה ובזה מותאמים התלמודים: במסתפק. בירושלמי מחלק בין מרתף לאוצר ומשום דבמרתף דרך לאכול בתוכו ע"ש: ע"ב חור שבין יהודי. ילקוט שמואל קכד: שלוחי מצוה אינן נזוקין. ילקוט תשא תג: מלמד שתהא פרתך. ילקוט שם: ושאין לו קרקע. עי' גל"ת שכתב ליישב מה דלא הביא הרמב"ם דין זה וכ' משום דחזינן הכא דרב דריש ולא יחמוד לשלוחי מצוה אינן נזוקין א"כ לא דריש ופנית בבקר ואצטריך ליה קרא לא יחמוד להליכה ולית ליה קרא יתירה למדרש פטור מראיה מי שאין לו קרקע וכ"כ המה"פ בירושלמי פאה פ"ג ה"ז ד"ה אמר ומ"מ סנית בנ"ע משום דשם בירושלמי משמע דאין חולק [ותימה על גליון הירושלמי ממפה"י תגיגה פ"א ס"ו ה"א שכתב דהירושלמי ל"ל מי שאין לו קרקע פטור כו' ושכח מ"ש בפאה כנ"ל ובעצמו דבר שם בפאה מזה מהגאון מהור"ר שלמה הכהן מ"ן מווילנא]. [ועפמש"ש מקודם בגל"ת ובכב"ת א"ת ל"ד דתלי האי מלתא אי ירושת הבעל דאורייתא אי דרבנן דלמ"ד דרבנן א"א לומר דמי שאין לו קרקע פטור מן הראיה ע"ש יש לפשוט לכאורה ספקו דמלא הרועים פ' ירושת הבעל כר' יוסי האמורה בירו' איך ס"ל. מהא דבירו' פאה הנ"ל א"ר יוסי בשם ריב"ל אין לו קרקע פטור מן הראיה ש"מ דס"ל ירושת הבעל דאורייתא ומשכחת גר דתייב בראיה והקשה שירש אשה וא"ש קרא דכ' ונרך בהקהל. אך ספקו דמלה"ר הוא ע"פ הירושלמי כתובות פ"ט סוף ה"א דאיתא שם לר' יוסי האמורה דמהני תנאי בירושת הבעל אי משום דס"ל דהוא דרבנן אי משום דהוא תנאי ממון וקיים אפי' בד"ת ובב"ב ירוש' פ"ח ה"ה איתא זאת ע"ש ר' יצחק. ועוד יתכן דס"ל לר' יוסי קנין פירות כקנין הגוף כר' יוחנן אף דהלכה כר"ל ומשכחת גר יש לו קרקע בכה"ג ואין ראיה לפשוט ספקו דמלה"ר] ועי' ק"ע פ"ד ה"ז כאן: א"ר דוסתאי בר' ינאי. ספרי בהעלותך פט: א"ר יהודה שתי שורות. בירושלמי הפלוגתא באופן אחר דרב הונא אמר רב כמנין גא"ס ובר קפרא שני גמי"ן. ועי' ק"ע בש"ק שם שהקשה אמאי פליגי אליבא דב"ש ותי' דכ"מ גם אליבא דב"ה דלבר קפרא י"ל דלב"ס בעינן גא"ס א' ודוחק דהלא שם לא מצינו מאן דיימר הכי לב"ס גם מה יאמר הכי בבבלי דפליגי וליכא למ"ד שני גמין לב"ש. וע"כ לומר דמ"מ אתי לפרושי אף שאין נ"מ לדינא: ושמואל אמר. עי' ירוש' ה"א דאיתא שם דר' יוחנן ס"ל ושלפנים סימנו כשמואל דהכא וא"כ איתא תנא ושלמטה סימנו הוון בעון מימר מ"ד לפנים כ"ש למטה סימנו. וכ' הש"ק דגם בבבלי שמואל מוסיף הוא אדרב ותרווייהו בעי והיינו שלשה שורות דהתיכונה שהיא עליונה מלטרפא לשלפנים ושלמטה וכ' דלא כהתוס' ע"ש. ונפלאתי דהוא ג"כ דלא כהגמ' דלפירושו מאי פריך לשמואל והא תיכונות קתני כיון דמודה גם לשלמטה: והלכתא כותיה דשמואל. פי' ק"ל שכ' דהוא מהגאונים שהביא הרא"ש ולא מהגמ' ועי' הגרי"ב והרמב"ם ורבינו יונה פסקו כרב ועי' רא"ש ועי' מה"פ שציין הנמצא עוד כה"ג ברכות לו: והלכתא בכורות נט. נדה סח: :

דף ט ע"א אין חוששין. הרמב"ם פי' שמא גררה חולדה למקום שא"צ בדיקה וקאי על מתני' הקודם כ"מ שאין מכניסין כו': דא"כ מחצר. בירושלמי ה"ב מקשה דאיפכא הו"ל למימר דהאי דא"כ הוא לסברא דתיחוש אי חיישת מבית לבית תיחוש נמי ממקום למקום ומחצר לחצר כו' ובאמת יתכן דמבית לבית חיישינן ולא יותר וס"ל להירושלמי דממקום למקום הוא רחוק יותר מבית לבית ע"כ קשה ליה דאיפכא הו"ל למיתני הסדר. ומתרץ שם ר' יונה דא"כ פי' היינו א"כ דלא תיישינן כ"ש ממקום למקום כו' ובמה הוי הכ"ש משום דא"כ אין לד"ס והפ"מ תלי זאת בפי' הרמב"ם שהבאתי לעיל והמקשן סבור כרש"י ואין דבריו מובנים. ובפנ"א הארכתי בזה. והנה לפי הירושלמי בה"ג שם ס"ל לר' יהודה דחוששין ופליג אמתני'. ולפי המפרשים והנוע"י הוא לשיטתו בריש יומא דלא חשש לא"כ אלד"ס. ובענ"ד נראה לפרש דקאי ר' יהודה אמקודם דקאמר שם לא מצאו להתמן שהנית דחשב מתחלה דלר"י א"צ לבדוק מהך דר' יהודה מעשה בשפחתו של מציק א' כו' ודאי לחלק בין בשר לפת ולפ"ז אדרבה לר"י יותר צריך לבדוק כיון דודאי גררה ומנחת אבל בלא נאכד ולא חזינא דשקיל כה"ג לא פליג אמתני' דא"כ היה המסדר נקיט במתני' ר"י אמר חוששין ואף דס"ל לר"י דל"א לאלד"ס מ"מ הלא גם בלא טעם זה אין חוששין דהו"ל ספק וספק איסור אכלתיה ובפרט להירושלמי אין הטעם משום אלד"ס דאיט אלא מסקנת הכ"ש דלזאת הוי כ"ש אבל לא זאת עיקר הטעם. ואי נימא דגם בבבלי הפי' כן יתישב קושית מהרש"א בגמ' אמאי לא דייק הגמ' על הטעם אלד"ס תיפוק ליה דנימא אכלתיה: בבשר לא מסיירא. ה"נ קאמר בירושלמי בה"ג אהא דשפחתו של מציק כו' דרלה אחר בשר ואינה רלה אחר פת ואת"ל רלה בשר גוררת ואוכלת כו' ועמ"ש לעיל: חבר שמת. עמש"ל ד: : בתוס' ד"ה ואת"ל. ע"ש שתירצו ב' תירוצים ובתשובות הכרחתי בדעת הרמב"ם פ"ט מהל' טומאת המת דס"ל ע"כ כתי' הראשון ולא כתי' השני דהוי ספק הרגיל ואכמ"ל: מערים אדם. עי' מה"פ ברכות פ"ה ה"א ד"ה מרבה דכתב דמלשון הירושלמי מרבה אדם דגן בתבן משמע דאף לאחר שנגמר מלאכתו יכול לערב בתבן וכן פי' הר"ר יונה שם ועי' בגליון הש"ס למפה"י שם: ע"ב מפני שמולדם. בירושלמי ה"ג מביא ראיה מזה דאף שנאכד תמן א"צ בדיקה דתלינן בחולדה ודתי רלה אחר בשר כו' פת גררה ומנחת וכסברת ר' זירא לעיל ע"א: יניחנו בצנעא. בירושלמי ה"ג כופה עליו כלי: שמא תטול חולדה. הנה בנאכד חמץ מבואר בירושלמי ה"ג דא"צ בדיקה רק אותו הבית ולא בית אחר וכ"כ הפוסקים ובלב אריה הארכתי בפרטי דינים בזה: תוס' ד"ה היינו תשע. ומשני שנמלא ביד נכרי. ה"נ אמר ר' יוחנן בשקלים פ"ז ה"ג נמלא ביד נכרי כנמלא בפלטיא: שם דמדאורייתא ל"ת קבוע. כ"כ גם רש"י בזבחים עג: ד"ה אי מקריב בשם רבו ונלענ"ד ראיה לזה מהא דברכות יט: מדלגין הייט כו' ורוב ארונות יש בהן חלל טפח וקשה הא הו"ל קבוע וע"כ לומר דמשום דאין האיסור ניכר ל"ת קבוע מה"ת: שתי קופות. גליון המסורה בגמ' ע"ש שגרסם תוספתא תרומות פ"ה וצ"ל פ"ו ועי' מה"פ בירושלמי תרומות פ"ז ה"ג ובפנ"א ועמ"ש לקמן ע"ב:

דף י ע"א היינו שני שבילין. עי' רש"י והרמב"ם בפ"ב תפס היפכא בהאי דב' בתים תפס לקולא ובספק על תפס לחומרא ונתקשו בזה רבים הא מסברא ב' בתים שנשאלו בב"א חמיר יותר דהו"ל תרי קולי דסתרי אהדדי ועי' הכ"מ שכתב מטעם ס"ס שמא אכלתיה. והקשו ע"ז א"כ גם בספק על יש ס"ס בשהככר קטן. ונראה דלדין הרמב"ם יש מקור מהירושלמי ספ"ז דתרומות אהא דתנן במתני' אין ידוע איזהו מהן חולין ואיזהו מהן תרומה נפלה א' מהן לתוך החולין אינה מדמעת כו' נפלה שניה למקום אחר אינה מדמעת. אמרינן עלה בירושלמי א"ר יוחנן דר' יהודה היא דתנינן תמן אם נשאלו כו' והכא לא כמי שנשאלו שניהם כאחת ופי' בתמיהה וע"כ כר' יהודה ס"ל ותמה הפ"מ דא"כ דלא כהלכתא הוי מתני' דקיי"ל כר' יוסי והרמב"ם פסק עכ"ז כהמתני' דשניהם אינן מדמעות ואולי מפרש והכא כו' בניתותא ודוחק ובנית בנ"ע. ונראה דבאמת בלשון בתמיה הוא והוא דיתוי למאי דאוקי לה כר' יהודה. דהא גם כר' יהודה לא אתי' דהא הכא כב"א דמי וגם לר' יהודה שניהם טמאין והכא שניהם מדמעות וע"כ לומר דל"ד להתם דטומאה יש בו איסור תורה ע"כ תיישי' לתרי קולי דסתרי אהדדי משא"כ בתרומה דבזה"ז דרבנן דהכי מוקי לה ביבמות דפ"ב. ל"ת לתרי קולי דסתרי אהדדי במלתא דרבנן. והא דפשיטא ליה דהוי כבב"א משום דמשמע דמתני' מיירי שבשם של אדם א' וה"נ בבדיקה כיון שהוא דרבנן ל"ת לתרי קולי דסתרי. ולפ"ז א"צ לצרף ס' אכלתי' ומיירי בככר גדול כמ"ש התוס' ולזאת התמיר בס' על אבל בב' בתים דיש א' בודאי שא"צ בדיקה מקלינן כתרווייהו ועי' רמב"ן בחדושיו לעירובין פ"ד לענין הלכה כריב"נ בעירובין דתפסי' קולא שניהם. והר"ן פ"ב דע"ז גבי מומר לא ניתא ליה לתפוס קולא ב' גדדים אך התם לענין ספיקא דדינא ועי' תוס' ב"ק יא. והכמ"ל ובתשובה בק"א הארכתי: על ובדק ולא אשכח. בירושלמי ה"ג איתא גבי טומאה בכזית מן המת בבית בדק ולא מצא טהור ומדמדמי התם לזה להסיפא דברייתא שם דין בדיקה משמע דגם בדיקה בלא מצא יוצא והוא כפסק רש"י אך דלא מטעמא. דע"כ צריך לחלק בין דין דירושלמי בטומאה דליכא פלוגתא לכך דהכא דמייתי עלה פלוגתא דר"מ ורבנן. דהכא בשדה אפשר לבדוק יותר עד שיגיע לסלע משא"כ בבית דא"א לבדוק יותר גם רבנן מודו וכמ"ש התוס' דמאי אית ליה למעבד ולרש"י דכס' על לקולא אין שאר בתים בכלל ספ' כיא בית זה: קבר שאבד. כ"ה ג"כ בירושלמי ה"ג היא שאבד היא שמצא: בתוס' ד"ה סיה. ומיירי שהיה שבכרות קשורים. הרמב"ם בפ"ב לי"ב קשורין ולא

תפס אוקימתא דבבילה לחד מ"ד משום דסכא משמע דל"ב קשורים ועי' מה"פ בירושלמי מע"ש פ"ד ה"ו ד"ה דתני ובבילה פ"א ה"ה ד"ה הורי ועי' ירושל' שם דמסקנא התם דהייט באביו הניח מנה ובנו מצא מאתים והכא ובבבלי בילה פ"ק ל"ת הכי: ע"ב ר' יהודה אומר. מכילתא בא פי"ז ושם מסמיך לה בהדיא אקראי דכ' ג"פ לא יראה ע"ש בגי' הגר"א והוא כר"א ורבה בר ר"ה בגמ' וכר' יותנן בירושלמי: מתיב רב יוסף ר' יהודה אומר. ילקוט בא רכא ע"ש ר"י בן בתירה ועפ"ז יש ליישב קלת מה דקשה לפי' הק"ע בירושלמי ס"ג שפירש למסקנת הירושלמי דר' יהודה ס"ל דגם לאחר המועד היינו כפירש"י אחר זמן הביעור צריך לבדוק ג' פעמים דהא הכא ברייתא היא ומבואר דאיט בודק עוד כלל. אבל לפי הנ"ל י"ל דהירושלמי ס"ל דהאי ברייתא הוא ע"ש ר' יהודה בן בתירה ול"ק כלל. מ"מ דוחק לעשות פלוגתא בזה בין התלמודים. ופי' הפ"מ א"ש יותר שם דמפרש שם דכמסקנא הדר ביה כמו הכא. ועמ"י ופנ"א: משקרב השומר יוצאין. ת"כ אמור פרק י"א:

דף יא ע"א לא יקוב אדם. לפי המבואר בירושלמי פ"א דשבת ה"ה ופ"ב ה"ד דטעם רבנן דאסרי משום לא הותחל בכל טפה כו' והכ"ל כנותן שמן בשבת להנר ור' יהודה ס"ל דל"א כן אלא הוי כשתן מע"ש ולא משום מסתפק אסרי רבנן א"כ אין הקושיא כאן לר"י דניחוש שמא יסתפק כיון דגם לרבנן לא חיישינן: קושרין דלי בפסקיא. ירושלמי שבת פט"ו ה"ב ושם מפרש הכלונתא באופן אחר ולא דגרדי אלא אבל שהוא תלוי בפסקיא דרבנן חיישי דלמא שביק ליה התם והו"ל קשר של קיימא ור"י לא חייש לזה ועי' פ"מ ומה"פ שם: והתניא. עי' הגרי"ב דגרים והתנן ובאמת לי המשנה היא ומ"מ נראה דע"כ לגרוס והתניא דהא התם בבכורות לג: מוקי לה לטעמייהו דפליגי בפלוגתת ר"א ור' יהושע ור"ג ספ"ח דתרומות אי רשאי להציל תרומה בטומאה וא"כ דחי דפליגי אי שרי להטיל מום בבע"מ ולא משום גזירה ומשמע דר' יהודה לא אסר רק במקום שיתכן שיהיה מום ע"י הקוה וכ"כ בירושלמי תרומות פ"ח ה"ד וכאן סה"ת דמוקי לה ג"כ בפלוגתא דר"א ור"י וא"כ מוקי פלוגתייהו בפירושא דקראי אבל לא משום גזירה. אבל ברייתא דמייתי התם מבואר בה להדיא דגם במקום שאין עושה מום לוסר ר' יהודה מדר"מ מחלק שם בזה ור"י פליג עליה דבכ"מ אסור ועי' תוס' בכורות לד. ד"ה אילימא. וא"ש הכא כגירסא והתניא יותר וקילר הגמ' בלשון הברייתא ועי' רש"י שביא בשם הת"כ. והוא בס' אמור פרק ז' ועי' גל"ת: ע"ב גבי קרצוף דלא גזר. הכא משום גזירה קאמר בקרצוף ובירושלמי בילה פ"ב ה"א אמר קידור משום חבורה וקרצוף משום תלישת שער וצ"ע ברא"ש בילה פ"ב סי' כ"ד שהקשה למה לא הוזכר תלישת שער ותי' דשלהם משונה משלנו ולא זכר את הירושלמי דגם שלהם תשו ואולי רק במערבא היה כמו שלנו דהייט של ברזל כמ"ש התוס' בילה שם דבזה יש משום תלישה. וקשה א"כ מ"ט דר"י הא הוא ס"ל דשא"מ אסור וכ"ש הכא דהוי פ"ר כמ"ש הק"נ שם ונראה עפמ"ש בכורות כד: כה. דאי תולש לאו היינו גוזז אפילו במתכוין מותר ביו"ט משום דהו"ל כלאחר יד במידי דרבנן ובירושלמי ס"ל אליבא דרבנן תולש הייט גוזז ועי' תוס' בכורות שם כ"ד: אחד אומר בשלש עמש"ל ד': ד"ה דכ"ע לענין פלוגתא דר"מ ור"י במתני' ושם בירושלמי לתירולא דר' יוסי בר' בון תלינן מה דקאמר א' בה' וא' בז' תולין דמ"ד ה' תחלת ה' ומ"ד ז' הוא סוף שבע דאז החמה במערב ע"כ עדותן בטלה והוא כאוקימתא דרבא הכא רק בזה יש חילוק דהתם איתא דאין החמה נוטה למערב רק בסוף שבע ואז לא טעי אבל מתחלת שבע טעו לה' וא"ש הסרתקה דר' יהודה מה'. וא"כ ל"ק כלל אדר' יהודה אבל הכא הבבלי ס"ל תמה בתחלת ז' במערב מדמקשה לק' יב: לר"מ מתחלת ה' לא ניכול דהא ס"ל תרי שעי טעי אינשי גבי עדות ומשני ס' חמה במזרח כו' א"כ מוכח דתחלת שבע [שהוא תחלת זמן האיסור] היא במערב והירושלמי לטעמיה א"ש דלר"מ גם שעה שביעית הוא מדבריהן ע"כ די בהרחקה שעה א':

דף יב ע"א ורחמנא אמר ושפטו. בירושלמי סנהדרין פ"ה ה"ב יליף דמהפכין בזכות הנדון בד"נ מקרא לדק לדק תרדוף והתם לענין הכחשה בבדיקות בכת נגד כת דמבטלין העדות כד"נ לרב ע"ש ובנזיר פ"ג ה"ז יבמות פט"ו ה"ם: ע"ב שית יומא בקרנתא. עי' תוס' בתי' הראשון ס"ל לרב אדא ב"א גם הך דעדות מסורה ובירושלמי ה"ד וסנהדרין פ"ה ה"ג כה"ג לר' יהודה מתרץ ר' יוסי עדות מסורה כו' ור"י בר' בון משני התם תחלת חמישית וסוף שביעית הוא כעין תי' רב אדא רק דאינו מחלק בין עדות להכא דין בעור וס"ל כרבא ועמש"ל יא: ד"ה א' אומר ועי' מה"פ סנהדרין שם ד"ה א"ר יוסי בר' בון: תוס' ד"ה איימתי. בירושלמי (פ' כ"ש ה"א) עד שלא הגיע זמן בעורו את מבערו בכ"ד משהגיע זמן בעורו בשריפה ומוקי לה כר' יהודה וי"ל לרש"י דהנה במכילתא בא פ"ח מוכח דר"י בן בתירה ס"ל הכי ומשמע דר' יהודה אינו מחלק כלל ולפ"ז אפשר דבירושלמי דקאמר הכי כר' יהודה הוא כר"י בן בתירה דס"ל הכי להדיא במכילתא וכן מוכח מהסיום בירושלמי דמאן דתני איפכא הוא כרבי. [כ"ה גי' המלבים] והוא תנא האחר דפליג שם במכילתא על ר' יהודה ומחלק איפכא ור' יהודה משמע דאין מחלק כלל וא"כ הוא דלא כהבבלי ואין ליקח משם ראיה דהא הכא ר' יהודה עלמו מחלק בזה וי"ל דס"ל כדעת רבי בירושלמי ובמכילתא:

דף יג ע"א ההיא לאו סתמא היא. בירושלמי פ"ב ה"א מוקי למתני' דר"פ כ"ש כר"מ ואינו מדייק מה דתני מותר ולא תני מאכיל כאשר אין דרך הירושלמי לסכנס בדיוקים: ר"ג לאו מכריע. בירושלמי ה"ה ר"י בן פזי ור' אבון בשם ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהולדק תפסו הלכה כר"ג דאמר מעין שניהן ועי' ירושלמי פ"ג ה"ו דאמר דר"א כר' לדוק בי"ד שחל בשבת דמחלק בין תרומה לחולין הוא בשיטת ר"ג ועי' מה"פ שם שכתב להרמב"ם דמשום דלא קיי"ל כר"ג גם כרא"ב"ל לא קי"ל כוותיה. ובאמת ל"ד לסדדי דר"ג מאריך בזמן אכילת תרומה ורא"ב"ל מקצר והירושלמי לא השוה רק לדמיון קצת בעלמא: ארבעה עשר שחל להיות בשבת. בתוספתא פ"א איתא הכי ע"ש ר"מ וכ"ה לקמן כ': ולא הוכא כאן דברי רא"ב"י איש ברתותא כ"א משום הל' עד ארבע שעות. והאי הכל פי' בעה"מ דכולל אפי' דתולין והר"ן ספ"ק השיג עליו דאינו כולל רק תלויה וטהורה ולא תולין. ולפי משמעות הירושלמי פ"ג ה"ו דפליגי ב"ש וב"ה בתלויה אבל טהורה לכ"ע אינה נשרפת מלפני השבת ואדרבה יש בה איסור משום שימור וכס' התוס' ועי' תרומות פ"ח ה"ד כאן ס"ת דאיתא לר"מ הלויה וטהורה שורפין ע"ש עם חשיכה וממתינין משום שימור עד חשיכה ולב"ס משמע דבטהורה גם עם חשיכה אסור אבל תולין מתבערין מלפני השבת והוא איפכא מדעת רא"ב"ל לקמן מט. וא"כ יתכן דרא"ב"י איש ברתותא דקאמר תלויות וטהורות הוי כ"ש תולין והוא כר"מ ולא כרא"ב"ל וכבעה"מ. ובלב אריה הארכתי: לא בערבי שבתות. בירושלמי ליתא בע"ש כ"א בשבתות ויו"ט וסק"ע הגי' שם כמו בכאן ובענ"ד נראה דא"צ להגי' דסלא ב"ש קאמר התם שמא שבת אליהו בהר הכרמל ויבא בשבת וע"ז מספיק התשובה שאינו בא בשבת ובעירובין מג: איתא רק בע"ש וליתא בשבתות וקאמר התם אח"כ דבשבת מני אתי להאי סברא דאין תחומין למעלה מי' [ועי' תוס' שם שנדחקו כמ"ש הכא שבתות]. ולפי הירושלמי מוכח דגם אם יש תחומין למעלה מי' מני אתי משום דלמא שבת סמוך להעיר שיש בה ב"ד הגדול. רק שמוכחת שאינו בא בשבתות: נקבוה עכברים. עי' רש"י דחש להיזק מעכברים. ע"כ הקדים לבא בשעה ראשונה ולא מחמת היסור חמץ בא אז. ובירושלמי ה"ד ב"מ פ"ג ה"ד ליתא ונקבוה עכברים וליתא ג"כ דהקדים לבא ראשונה: תוס' ד"ה מאי לאו. בירושלמי פ"א ה"ד ב"מ פ"ג ה"ד: ע"ב שפיו. עמ"ש ברכות לג: : אין מביאין תודה בחג המלות. תוספתא חגיגה פ"א: ונפרקינהו. בירושלמי פ"א ה"ה משני לה ר' חנניה חולין קמיה לא אכיל ולא אמרת יפדה ויאכל: תוס' ד"ה אלא לעולם. מה שהביאו מהירושלמי ראיה לפירושם דהדר ביה עי' ש"ק שם ה"ה ד"ה רבי שהקשה מאי דיוקא מל' ממהרין דבי"ג איירי הא אדרבה בי"ד העת דחוק יותר מלבד מ"ש ר' חנינא בירושלמי ליתא שם ר' חנינא כ"א ר' אמר ע"ש והנה עפ"ז י"ל שהיה להם כך הגירסא ר"א אבל ק"ל הא חזינן בכל הסוגיא דירושלמי שם דמקריבין בי"ד דהלא מבעיא להו שם אי חלות תודה דמי לתרומה לר"ג לאכול כל תמש ופשיט ליה מהני שתי חלות דר' נתן אומר כשרות היו והשניה נטלה סוף חמש לאכלה והתוס' עלמן בד"ה כשרות מייתי להירושלמי והלא תודה אין נאכל כ"א ליום ולילה וע"כ בי"ד הביאום ואיך ניתא הך דר"א מיירי בי"ג ועוד כיון דנפסלות בלינה מאי צריך לומר עליהם פסול נשפך הדם. ושפיר אפשר לומר דהך תירוצא מיירי בי"ד דקס ליה השתא בסברא דמקריבין תודה בי"ד כדמוכח ג"כ מהקושיא שלפ"ז ונשתוט ואי אין מקריבין מאי מקשה ונשתוט הא בי"ד קאי. ואי משום אין מביאין קדשים לבית הפסול הא פלוגתא דתנאי היא בבבלי זבחים ע"ה בכורות ס' נדה ע' וירושלמי נזיר פ"ח ה"ב ור"ש ל"ת לזה והאי אוקימתא הוא אליבא דר"ש: משום ר"א אמרו. בירושלמי פ"א ה"ה ע"ש ר' נתן:

דף יד ע"א תוס' ד"ה שתי. בירושלמי ה"ה ושם בירושלמי איתא ג"כ שני נרות שני סדינין וקאמר התם כתול שתי פרות שני נרות בשבת שני סדינין: ר"ח סגן הכהנים. ע"פ שכתב דזה אזיל לדעת ר"ע שקלים פ"ח ה"ג דס"ל דשורפין בפנים אבל לב"ה דס"ל דקדשים שנטמאו ישרפו בחוץ מלבד ולד הטומאה שנטמא בפנים וקדשי קדשים שילאו לחוץ נפסלו ובפנים לא נשרף אה"ט לא משכחת שריפת הה"ט עם ולה"ט במקום א' ועי' גל"ת ועמ"ש לקמן עמוד ב' ד"ה תוס': מכדי בשר שנטמא. כה"ג פריך בירושלמי ה"ו לדעת ר' יותנן דמוקי לה בולד הטומאה דאורייתא הא האי בשר הו"ל שני והשתא שני שנגע בראשון הרי הוא במקומו שני ומשני שלישי שנגע בראשון דהו"ל ולד ולד ובר קפרא מוקי לה בולד הטומאה דרבנן וא"כ בהוספה מדרבנן לדאורייתא. וה"נ פליגי בר קפרא ור' יוחנן במע"ש פ"ג ה"ה שקלים פ"ח ה"ג. ופי' הפ"מ דלזאת קרי ליה דרבנן משום דאין ולה"ט מטמא כ"א מדרבנן וקשה כיון דהוא עלמו עכ"פ טמא מה"ת איך קרי ליה דרבנן ע"כ נראה כמ"ש בתקלין חדתין שקלים שנטמא בטומאה דרבנן וכן פי' הרא"ש וראיתי להתוי"ט שקלים שכתב ג"כ כהפ"מ והשגוהו האחרונים וע' שלו"י. וע' לק' ט"ו. דאית' ר"ל משום בר קפרא בולד הטומאה דאורייתא ונתהלפו המ"ד כדרך הירושלמי בתילוף כזה: יכול יהא אוכל. ילקוט שמיני תקמא: מכדי שמן. בירושלמי ה"ז מקשה לבר קפרא דמוקי לה התם לדר"ת סגה"כ בולה"ט דרבנן והכא פסול תורה עם טמא מה"ת אינו מוסיף אלא פוחת ומשני תפתר בטבי מבית הפרס שהוא מדבריהן. [ועמש"ל כ"ע]. ומכאן ג"כ מוכח דלא כהפ"מ לעיל מדקרי הכא לבר קפרא לשלישי פסול תורה: בנר של מתכות. ה"נ בירושלמי ה"ז קאמר התם אית תני טמא מת בכלי שטף ואית תני בטמא מת בכלי מתכות. וא"כ גם אי מיירי בכלי עץ ג"כ יש לנייר שהנר הוא אה"ט דגרים טמא מת ועמ"ש לק' י"ם: ע"ב חרב ה"ה כחלל. עי' ספרי חקת קכו: וקל מטות קנח: שדורש דאדם הנוגע בו ג"כ טמא טומאת שבעה ומטמא כלים: תוס' ד"ה ואלו הכא ובירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב שם מקשה ר' יוחנן על ק"ו דדריש ר' יוסי מנוהו"כ האוכל הבא מחמת טב"י יוכית. ומשני שם דר' יוסי קרא קדריש ע"ש: טומאת משקין לטמא. ע' ת"כ שמיני סוף פרק ט' וע' ק"א שמגי' שם הא דאית' שם בדברי ר"ע השרץ יטמא את המשקין והמשקין מטמאין את הכלים והכלים את האוכל. שצ"ל השרץ את הכלי והכלי את האוכל והאוכל את המשקה שהוא משום דאית' לק' כי לא אשכחן תנא משקין מטמאין את הכלי כו'. אבל היה יכול לגרוס שרץ כלים וכלים משקים משקים אוכל דמשקים מטמאים אוכלים מלינו ורק לכלים לא מלינו כמו שיבואר לק' וגם בירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב מוכח דכיון דדריש יטמא גבי אוכל ה"נ דריש גבי משקה וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא גם הלא מלינו לר' יוסי ור' שמעון לק' יז: בהדיא משקין לטמא אוכלים דאורייתא [ור"י בשיט' ר"ע]: תוס' ד"ה התם פסול. ובירושלמי ה"ז. ומ"ש התוס' אך שמחליף דברי ר' יוחנן לב"ק. הייט נגד הבבלי ט"ו. דב"ק מוקי בולד דאורייתא:

דף טו ע"א מדבריהם מדברי ר"ח. בירושלמי פ"א ה"ח איתא מדברי ר"ע ור"ח סגן הכהנים ועמה"פ דהעיקר הוא מר"ח סגן הכהנים רק לייסב הלשון מדבריהם לשם רבים ע"כ כולל ר"ע עמו דהוא ג"כ מודה לר"ח רק שמוסיף עליו. ושם הוא ע"ש ר' יוחנן ומסיק שם דס"ל ולה"ט דאורייתא ולזאת קאמר ר' יוסי אינו מן המדה בשם דאיט כ"א מדרבנן. ובבבלי לקמן ע"ב איתא לר' יוחנן דמוקי בולד הטומאה דרבנן ע"כ מוקי שם מתני' בבשר שנטמא במשקין ור' יוסי משקין לטמא דאורייתא ס"ל ועי' מה"פ שהאריך

שהאריך שם ויש לדבר בה ואכמ"ל: ר' יהושע אומר אף היתה מונחת. בירושלמי פ"ח דתרומות ה"ד וכאן ה"ד תמרי' עלה תברי' בשם ר' אלעזר תבית הראשונה כר' יוסי שניה כר"מ. הראשונה היינו תבית שטלד לה ספק דאיירי' ביה והיינו דלר"מ ס"ל ספק טומאה דהיינו תלויה שורפין ומקשה שם מהא דתני לר"מ בי"ד שחל בשבת שורפין תלויה וטמאה [יש גורסין וטהורה ועפנ"א] בע"ש עם חשיכה והיינו משום חמץ ומדס"ל להמתין עד חשיכה ש"מ דאין שורפין משום טומאה בספק ומשני בתלויים שדעתו להאכיל עליה [ולהוציאה מדין תרומה ע"י חכם] כ"ה הגי' בתרומות ופירושה כנ"ל ובפסחים ע"ש שכתוב שאין דעתו להאכיל. והפ"מ פי' לפי הגי' בפסחים ופי' בספק דהיא ראיה דשורפין משום טומאה ולא משום חמץ ומשני שאין דעתו להאכיל. ול"נ בענ"ד דהלא ודאי מוכח שם דהוא משום חמץ ולא משום טומאה מדמאחרין שריפתה ועפנ"א: ר' יהושע אומר אף יטמאנה ביד. בירושלמי תרומות שם וכאן ה"ח מוקי לה כר"מ ומקשה והתני בד"א שיש בו כדי להעלות אבל אין בו כדי להעלות אפי' כ"ש אסור לטמאות ואין כר"מ היא בור שיש בו כו' ומהרא"פ בתרומות והפ"מ הפכו הגי' שצ"ל בספך בד"א שאין בו ס' וכמ"ש לקמן בבבלי כ"א. אבל תימה דהכא בבבלי אתי' גם לר"מ כיון שאין היזק כלל כשתפול למה יטמא בחנם ולמה לא ניחא להו שם בירושלמי אליבא דר"מ גם פי' הק"ע דחוק וגם בגליון לא תיקן מאומה וס"ג בענ"ד דקאי על מה שכבר נפל דאם עתה יש בה כדי להעלות וכשתוסיף ליפול מהתרומה לא יהיה בה כדי להעלות ע"כ מגילין החולין לטמאות התרומה ולקבל התרומה בכלים טמאים אבל אם אין בה כדי להעלות וכבר נפסד החולין אין תועלת בקבלת התרומה בטומאה להחולין והתרומה שיקבל הלא תהיה תרומה טמאה ויופסד לגמרי ואין כאן הצלה מאומה אסור לו לטמאות ולר"מ דהטעם הוא משום שהולך לאיבוד מותר לטמאות גם באין בו כדי להעלות מותר. ומשני ע"ז דגם לר"מ ס"ל טעם הפסד ומדמה הפסד עלים ג"כ להפסד זה ור' יוסי מחלק בין הפסד מרובה להפסד מועט כדמוקי לה הכא בע"ב. עוד משני דהאי מדבריהם הוא מדר"א ותו ל"ק כלל: אבל האיך נשרוף תלויה. ירושלמי ה"ח וכתב הפ"מ דר"ש קאמר לה וליתא דהלא ר"ש ס"ל דפלוגתא דר"א ור' יהושע הוא בתלויה וטמאה ולר' יהושע שורפין שתיהן כאחת כמ"ש לקמן כ: וגם מ"ש בשם התוספתא ליתא כן בתוספתא פ"א כ"א ע"ש ר' יוסי ובתרומות פ"ת ליתא זאת כלל. וכאן בפסחים נראה דהקושיא היא על מאי דאמר דר"ש דבכורות מודה לר' יהושע דטעם התירו להקיז דם בבכור [בכורות לג.] הוא משום דבלא"ה הולך לאבוד א"כ מאי אמר ר' יוסי לר"מ אליבא דר' יהושע אבל איך נשרוף תלויה אלמא דטעם ר' יהושע לאו משום שהולך לאיבוד. ואינו דומה להא דר"ש. ומ"ש א"כ שם מודה כו' הוא עוד קושיא דמקשה אותה ג"כ בתרומות ע"ש ומה דקשה דר' יהושע אדר' יהושע דרמי ליה לק' כ: מקשה התם א"כ ע"ש: **ע"ב** הפגול והנותר והטמא. בתוספתא פ"א איתא הלשון אין שורפין בשר טהור עם טמא וב"ה מתירין והפי' בשר טהור היינו פגול ונותר שהוא טהור מה"ת ומובא כלשון התוספתא בירושלמי ה"ו ושם מקשה לר' יוחנן דמוקי כולה"ש דאורייתא מאי קמ"ל ר"ח סגה"כ הא מב"ה שמעינן לה דהשתא איסור תורה וטומאת תורה שרי כ"ש טומאת תורה וטומאת תורה דשרי ומשני ר"ח סגה"כ שני' מתם ב"ש וב"ה [ולקמן ד"ה דאית יבא פי' הירושלמי]: דהוא סבר. לדעתי זהו ג"כ הכונה בירושלמי ה"ח דמקשה שם ע"ד דרשב"ל [דאמר מדבריהם מדברי ר"א ור' יהושע] מה בא ר"א ור' יהושע לכאן א"ל תניין אינון ופי' הק"ע ופ"מ דחיק ובענ"ד פי' דהקושיא היא על הסמיכות לדר"ת סגה"כ כיון דלאו מדבריהם למדנו ור"א ור"י לא הוזכר כאן ומשני דמשום דר' יוסי חשב דקאי אדר"ח סגה"כ ע"כ נסמך לדר"ת סגה"כ: ש"ה דאיכא הפסד חולין. עמש"ל ט"ו ד"ה ר' יהושע השני: אבל בשבע ד"ה. בירושלמי ה"ח איתא הכל מודים בששה עשר ומשום דלהירושלמי לר"מ בשבע ג"כ דרבנן ע"כ קאמר התם זמן דלכ"ע אסור מה"ת. ויתכן דר"י סתם קאמר בזמן האסור מה"ת ולהבבלי הוא בשבע ולהירושלמי לר"מ הוא בתוך הפסח דהיינו בתוה"מ שמותר לשרוף ועי' מה"פ שם: ולד הטומאה דרבנן. בירושלמי שם ס"ל לר' יוחנן ולה"ע דאורייתא ומתרץ בזה מאי דאמר ר' יוסי אינה היא המדה וגם קאמר בריש הסל' ר' יוחנן אמר מדבריהם דר"ת סגה"כ כמש"ל טו ד"ה מדבריהם: הפגול והנותר עמש"ל: דאית ליה טומאה מדרבנן. בענ"ד י' דזהו ג"כ כונת הירושלמי שהבאתי לעיל ריש עמוד זה במה דקאמר דר"ת סגה"כ שניה מתם ב"ש וב"ה דהפי' הוא דטעמייהו דב"ה קאמר דלזאת מתירין משום דאיכא ג"כ טומאה דרבנן מצורף עם האיסור ומדמה טומאה דאורייתא לאיסור המצורף עם טומאה דרבנן: הפגול כו' מטמאין. ירושלמי פסחים פ"י ה"ז ועי' פ"ז הי"ב לענין צרופן לטומאה: מטמאה טומאת אוכלין. טהרות פ"ת מ"ו תוספתא כאן פ"ג כריתות כא. ושם ובפסחים לקמן מה: פליג עלה ר' נתן וס"ל דאינה מטמאה טו"א ואפשר דהרמב"ם פסק כר' נתן וסר בזה קושית הגל"ת ותמיהת הראב"ד פ"ב מהלכות טו"א: דעפרא בעלמא. י' דלאו משום דאין ראוי לאוכל אדם קרי ליה עפרא דהלא אכתי מטמאה טו"א אלא בצירוף האיסור וגם היא קדש שאין לתתה לכלב. ועי' רש"י שכתב דהדיוק הוא דר' יוסי היא דאי ר"מ היא גם פת מעליתא שרי ובזה א"ש דלא הביא הברייתא דמובא בירושלמי חלה פ"ד ה"ג דשם איתא בחלה שנפסלה מאכילת אדם דנשרפת בטומאה דהתם לא מיירי בפסח ולא היה שייך התירוץ עפרא לפי כנ"ל דרק בצירוף האיסור נקרא עפרא. אבל מהתם ליכא סיוע כלל דאיכא לאוקמי כר"מ כיון דלא מיירי בפסח ודאי פת מעליא אסור לשרפה דהו"ל תרומה טהורה רק משום דא"ר לאכילה ולכלב אסור ליתנה ומיוחדת לשרפה הו"ל כאזלה לאיבוד ואף שהיא מטמאה טומאת אוכלין ושייך בה טומאה מ"מ אין איסור לטמאה משום דאזלה לאיבוד וע"כ ר"מ היא אבל הכא דמיירי בפסח הו"ל ראיה: ואודא ר"מ לטעמיה. בירושלמי ה"ח מוקמינן לפלוגתא דר"מ ור' יוסי לר' יוחנן דולד הטומאה היינו מה"ת דר"מ ס"ל דשל דבריהם דינו כשל תורה. ע"כ מדמי דרבנן לדאורייתא ור' יוסי ס"ל דאינו כשל תורה: טומאת משקין לטמא אחרים. עי' ת"כ שמיני פ"ח:

דף טז ע"א ספק משקין ליטמא. ילקוט שמיני תקמא ת"כ שמיני כ"ח ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ח: רבי אלעזר אומר אין טומאה. ילקוט שם ת"כ שמיני פ"ח ומוכרח דהגי' ר' אליעזר וכן מוכח בנדרים יט' וכן בברייתא דס' משקין וכן היה ר"א אומר כדבריו בתוספתא טהרות פ"ה איתא שם ר' אליעזר ופלא מה שבכל הספרים לפנינו הכא ובנדרים איתא ר' אלעזר. ואחרי שובי ראיתי בענ"ד דהגי' ר' אלעזר עיקר ובנדרים הוי הקושיא מדהתם עלה בברייתא על ס' משקין דתנא בהך דברי ר"מ וכן היה ר' אלעזר כו' ש"מ דכולה ר"מ היא ור"מ ס"ל בברייתא מובאה בירושל' בכורים פ"ב ה"ו ע"פ גירסת הר"ש בכורים פ"ב מי"א ר' מאיר אומר הקדים את הכוי וע"כ לא כדמוקי לה מתחלה ר' אליעזר היא דס"ל לא הקדים את הכוי. אך דלא תימא דר"מ לא קאי התימתו רק על סיפא ס' משקין ורישא ר' אליעזר היא ע"ז מביא וכן היה ר' אלעזר אומר כדבריו וקשיא דר"א אדר"א ומזה מוכחת דר"מ על כל המתני' קאי דהם דבריו וע"ז קאי וכן היה ר"א אומר כדבריו. וכתי' הגמ' הכא דלא קאי רק אמשקין לטמא אחרים טהור והיינו אחדא ומי קשיא הא כדבריו קאמר דנפישי כדמקשה הכא מוכרחים אנו לומר דקאי הל' רבים בבביל איך ספיקי ס' נזירות וס' בכורות דתני התם במתני' והברייתא היא השלמת המשנה וש"מ דכולה ר"מ היא וקאי כדבריו לכלול גם איך ספיקי ור"מ הלא ס"ל הקדים את הכוי כנ"ל. ולקשי' דהכא יש תירוץ דכ"ה ג"כ להר"ן שם ופי' הר"ן שם הוא דחוק מאד דמה ענין טומאה לנזירות ונדרים גם איך יתכן דר"א יחמיר אף בס' דרבנן ולמ"ש בענ"ד א"ש. ומוכרחת דהגי' ר' אלעזר: אלא לרב דאמר דכן ממש. לקמן יז: אר"פ דהלכתא היא אף דמשקין מטמאין דאורייתא ואף דדחה לה שם מ"מ פסק הרמב"ם דמשקין מה"ת מקבלין טומאה ומשקי בי מטבחיא דכן ועי' ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ח א"ר אחא בשם ר' זעירה הדא דאת אמר במשקין שנטמאו באוכלין אבל נטמאו בשרץ טמאים הם ופי' הפ"מ דקאי אמשקי בית מטבחיא והרמב"ם לא חילק בזה משום דהירושלמי אזיל לסברא דתלוי הך דדכן אי טומאת משקין דרבנן אבל להרמב"ם דפסק כר"פ מטעם הלכתא אין לחלק כלל ועי' גל"ת סי' ק"ה ועמש"ל יז.: תוס' ד"ה חד בתלושים. מ"ש בשם ריב"א מוכרח כן ג"כ מת"כ שמיני פ"ח דאיתא שם דבעודם מחוברים לא מכשרו: דאמר ר"ח בר אבא. בירושל' כאן ה"ת תרומות פ"ח ה"ד ובסוגיא דר' אבהו ערלה פ"ג ה"א וכאן פ"ב ה"א משמע דלגופיה אצטריך דמכשיר וזה אפשר טעם הרמב"ם ספ"א מהל' פסוהמ"ק דס"ל דם מקרא [ועלה"מ שם] וממילא ידעינן מזה דתלושין מכשרי ול"ב קרא יטמא לזה וע"כ פי' יטמא לענין טומאה ע"כ משקין ליטמא מה"ת. ורב אפשר דלא דריש כרמב"ם אלא להא דאיתא בירו' תרומות שם וכאן ה"ח דאסור להקיז דם בבכור דאין לך דמו אלא בשפיכה ומאי דמקשה שם הא אף בפסוהמ"ק כתב על הארץ כו' למאי דמסיק דגם בבע"מ ס"ל לאסור לא קשה דגם בפסוהמ"ק אסור להקיז. וא"כ ל"ל קרא להכשר וצריכי תרי קראי להכשר תלושין ומחוברין ול"ל קרא למשקין דמטמא: **ע"ב** על מה הציץ מרצה. פי' כ"מ ספ"א מהל' פסוהמ"ק שהקשה על הרמב"ם שכ' דדם קדשים אינו מקבל טומאה מהא דבפסחים פ: במתני' הציץ מרצה על הדם שנטמא ואינו מרצה על טומאת הגוף. ותמה הלח"מ מאי אולמיה דהך מתני' מהברייתא דמקשה בגמ' ומשני מדרבנן ה"נ י"ל במתני'. וי"ל דקשיא ליה הא דאמרי' בירו' עלה בפ"ז ה"ז מתניתין כשנטמא מאיליו לאוירו של כלי הא עד שלא ירד נעשה כמקבל מים ומשמע שם דגם בדיעבד לא הוי זריקה כלל ואי טומאתו מדרבנן איך יצאו לו להקריב פסח אחר ויהיה חולין בעזרה כיון שכבר יצא י"ח פסחו: וכי איזה עון הוא נושא. ילקוט תצוה שמ"ב ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פ"ד ועי' תוס' הר"ש משאנץ שם עי' תוס' ד"ה ה"נ ר"ת מש"ש בשם הת"כ דפ' צו. ליתא שם אלא בת"כ ויקרא הנ"ל איתא כגי' ר"ת ובפ' צו פי"ג דריש קרא דפ' צו לחוץ לזמנו דהתם כתב לא יחשב ודפ' קדושים דכתיב לא ירצה מוקי לה לחוץ למקומו וכמ"ש רש"י וכ"ה בת"כ קדושים פ"א ועי' בתוה"מ פ"ט שם: חץ ישא אים. ילקוט תצוה תקס"ח:

דף יז ע"א רב אמר אשתבש כהני. ילקוט חגי תקס"ח: ארבעה לחם ונזיד ויין ושמן. פי' מה"פ סוטה פ"ה ה"ב ד"ה אמנם [במאמר גרסי'] שתמה על התוס' שהבין מדבריהם דסברי דשלש דין תורה הא משקין הוי דרבנן. ובענ"ד י"ל דגם לתוס' בעי להו דרבנן ומ"ש דלא בעי למנקט שיעשה כיוצא בו לאו משום דד"ת קבעי מנייהו אלא דלא רצה למנקט בכה"ג. ובירושלמי שם מפרש בשר קדש כפשוטו וכנף הוא ראשון ובשר קדש שני ולחם או נזיד שלישי [וזה כפי' התוס'] ויין או שמן וכל מאכל הוא כולם או [כפי' הרמב"ם בהקדמתו לטהרות] אך התם אפשר דמה"ת קאמר דלא קאי אליבא דרב שלא הוזכר שם. ומש"ל עוי' מהירושלמי דחגיגה ראיה דס"ל להירושלמי דמשקין דרבנן אינו כ"א לפי' הפ"מ אבל הק"ע מפרש שם דקאי אבית הגביעה שהוזכר שם אין ראיה כלל ועמ"ש לקמן בסמוך: אלא אי סבר לה כלוי. בירוש' סוטה פ"ה ה"ב איתא ר' תנחומא ור' פנחס בשם ר' לוי פי' כשמואל דהכא דחמישי בעיא מנייהו ואל כל מאכל היינו כחמישי ומוכח דגם מטמאים המשקין אחרים לולא היותם רביעי שאין עושים חמישי וקשה הא הכא מכרית מזה דשמואל כרב ס"ל ולא כלוי והתם לוי עצמו קאמר כשמואל. והנה בחגיגה פ"ג ה"א איתא ר' סימון בשם ריב"ל משקי בי מטבחיא שילאו נטמאו. והוא דלא כדוקי הכא דלא בא רק למעט שנטמאו בחוץ והכניסן בפנים. וא"כ ע"כ ס"ל להירושל' דיש להם מה"ת טומאת עצמן עפמ"ש הגל"ת דאם אין להם טומאת עצמן אין שייך שיהיו טמאין בצאתם לסוף ע"י טומאה שהיה להם מבפנים. וא"כ יתכן דס"ל להירושל' דרש יטמא גבי משקין לטומאה ולא להכשר והא דדכן משקי בית מטבחיא ע"כ הלכתא היא וכר"פ וא"כ אפשר ג"כ לטמא אחרים מה"ת דמהא דדכן אין ראיה כנ"ל עוי"ל דס"ל להירושל' דמכ"פ מדרבנן איכא טומאה ותני טומאות דרבנן בעי מנייהו והכא בבבלי קאי לשיטת יוסי בן יועזר דגם מדרבנן לית בהו טומאה וי"ל באופן אחר ומפני האריכות לא אביאם פה: נטמאו בפנים והוציאן. בירושל' חגיגה פ"ג ה"א מפורש בדברי ריב"ל יצאו לחוץ נטמאו ומקשה עלה מהא דתני נטמאו בפנים והוציאן לחוץ טהורין ומשני כגון שחזרו: **ע"ב** אר"פ. עמש"ל טז: ד"ה

דאר"ת: והתנן כל הכלים. איכא משנה רק תוספתא היא בכלים ויש לגרוס דתניא: חזר בו ר' יהודה. עי' ת"כ שמיני פ"ח דאמר התם ר' יהודה מלמד שהמשקים מטמאים את הכלים וריב"ק אמר לו הוכחה דאין לכם טומאה מה"ת מדל"כ כלים שנטמאו במשקין שערב שמש. ורבי אמר לו הוכחה מזה דנטמאו אחוריו לא נטמא תוכו בטומאת משקין ופי' בקרבן אהרן דמתמת זה חזר בו ר' יהודה: פרת שמתה. ספרי חקת פיס' קכ"ד:

דף יח ע"א דהו"ל משקה סרוח. עי' ת"כ שמיני פ"ח ילקוט שמיני תקמ"א ושם הוי פלוגתא דר"א ורבנן ס"ל דאין יוצא מטומאתו במה שנסרח ופי' רמב"ם פ"ב מהל' טו"א דדוקא שנטמא קודם שנסרח אבל אחר שנסרח אינו מקבל טומאה כל שאינו ראוי לאדם והראב"ד ס"ל דהפי' אחר שנסרח מקבל טומאה כ"ז שלא נפסל מלכלב. וכן פליגי במאכל פי' מש"ל טו: וקשה מהא דבירושלמי תרומות פי"א ה"ב מבואר דרבנן מודו לר"א באוכל סרוח ול"פ רק במשקה סרוח. ונראה מזה כפי' השני בכ"מ שם בכ"א דהרמב"ם פסק כר"א ופלוגתייהו בטומאה שאחר שנסרח. וגם הכא שהקבלת טומאה הוא אחר שנעשה סרוח ע"כ ר"א היא. וקשה מזה להראב"ד ואולי ס"ל דגם לכלב נפסלו ודוחק: בשיטת ר"ע רבו. לקמן כב"ע דליה לא ס"ל דא"כ יהיה רביעי בתרומה כו' ועפ"ז פי' הפ"מ גם בירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב סוטה פ"ה ה"ב דגם בירושלמי לא קם דר' יוסי יסבור כר"ע מחמת הקושיא א"כ רביעי בתרומה כו'. ובענ"ד ל"נ כן מהירושלמי אלא דמתרץ שם להקושיא דדריש ר' יוסי יטמא יטמא אבל שלישי לא ס"ל כר"ע דר"ע ס"ל דקאי על אוכלין שנטמאו בכלי שנטמא בשרץ ואיהו ס"ל דקאי על אוכלין שנגעו בשרץ וכר' ישמעאל. וזהו דקאמר שם עד כדון כר"ע כר' ישמעאל ופי' הק"ע דלא דריש יטמא יטמא משום דס"ל דברה תורה כלשון ב"א ושגה בזה בתשבו שכתוב בתורה ועמ"ש ברכות לא: ד"ה מלמד. ומלבד זה מצאנו לר' ישמעאל דדריש יטמא יטמא בירושלמי פסחים פ"א ה"ז. אלא דהפי' הוא דרישא ס"ל דמיירי קרא שנטמא בלא טומאה ואדרבה לא הקושיא נמצא רביעי בתרומה כו' ולפ"ז קם ר' יוסי בסברא לדרוש יטמא יטמא: וכל משקה אשר ישתה. ילקוט שמיני תקמא: **ע"ב** וליתא לא ס"ל. עמש"ל ע"א ד"ה בשיטת: א"ר יוסי מנין לרביעי. ת"כ צו פי"ג ועמש"ל ע"א ד"ה ושם בירושלמי קאמר ר' אבהו בשם ר"י בר' חנינא לית ר' יוסי צריך לסדין ק"ו ר' יוסי קרא דריש ושם ר' ישמעאל ס"ל הק"ו לרביעי ממח"כ ושלישי בתרומה מסבי' ע"ש ובפנ"א:

דף יט ע"א נפיק רב אסי ואיתימא רב כהנא. בחגיגה יח: מתיב שם רב כהנא לר' חנן מהאי דהוסיף ר"ע כו' ומשני ליה ר"ל דמה"ת צריך לכלי מצרף כו'. וגזרו גם על שא"צ לכלי כגון שירי מנחה וכ"ה בירושל' חגיגה פ"ג ה"ב ע"ש דשב"ל יודעין היו שכלי שרת מחברן ומה בא להוסיף על שירי מנחות שיהו מתחברן ועי' ר"ש ספ"ק דטהרות שכתב דבין למ"ד צירוף דאורייתא ובין למ"ד צירוף דרבנן ל"ב שיהיה צריך להכלי וקשה מהא דאמרינן במנחות כ"ד דבעינן צריך להכלי ואין לומר דשם מה"ת קאמר דהא התם הוא רב כהנא ואיהו ס"ל הכא ובחגיגה דצירוף הוא דרבנן. ע"כ נראה דאף דהר"ל דגזרו גם על שא"צ לכלי הוא רק לסברא דצירוף דאורייתא אבל למ"ד דרבנן אין הסברה לומר תגזרו גם על שא"צ לכלי ומיושב בזה קושית התוס' במנחות שם ד"ה שא"צ דמשום דרב כהנא ס"ל הכא כר' יוחנן דצירוף דרבנן ע"כ פשיטא ליה התם במנחות שא"צ לכלי אין מצטרף. וכן פסק הרמב"ם בפי"ב מט' אה"ט דבעי דוקא דיהיה צריך להכלי. ועי' ט"א חגיגה דדעתו צריך להכלי היינו להתקדש בכלי ע"כ הקשה על הרמב"ם בדין כלי מלא פירות פרודין כו' נטמא א' נטמאו כולן דהתם א"צ קדוש כלי ואמאי מצטרף ובענ"ד י"ל דג"ז מקרי צריך לכלי שלא יפוצו. וכן משמע מהא דגחלים דא"צ קדוש כלי וע"כ מצרף. ועי' ירושלמי חגיגה שם ובזה יש ליישב קושית הר"ש שם מגחלים. והא דאיתא במנחות א"צ לכלי לפ"ז נ"ל דהיינו לענין הפסק בעינן שיהיה קשור עם אלו אבל לענין צירוף סגי במה שצריך להכלי שלא יתפזרו. ובמק"א הארכתי: דר' חנין דאמר צירוף. במד"ר פי"ג ילקוט נשא תשי"ד ספרי נשא פיס' מט: **ע"ב** והשבי"י. בגמ' שבת יד: שמי מכאן טבי"י ומובא ברש"י ובק"ע ירושלמי שבת פ"א ה"ד דעתו לחשבה ומפרש בטבי"י מטומאה דרבנן וכ"ה במכהמ"ש בקונ' ח"י דבר וכ"מ לכאורה מהירושלמי כאן ה"ו סוטה פ"ה ה"ב טבי"י מבית הפרס. אך לפמ"ש לקמן נט. ד"ה שטובל דל"א כן כ"א בקדשים אבל בתרומה ל"ב הערב שמש בטומאה דרבנן וח"י דבר הלא מיירי בתרומה וע"כ לומר דגם להירושלמי לא נחשב טבי"י בח"י דבר והחשבון א"ש עפמ"ש בפנ"א שם באורך: רוקין תנינא. בירושלמי שקלים פ"ח ה"א פריך שם על ר"י ב"ר חנינא דאמר לא גזרו על ספק רוקין בירושלים [הכא נסתם בחד אמר והתם מבואר דריב"ח אמר רוקין] ממתני' דתני דשל שוק העליון טמא ומשני דקאזן של נכרי היה שם היינו כותים נכרי. והכא מקשה איפכא פשיטא תנינא ועוד הא ר' יוסי פליג התם וס"ל שבשאר ימות השנה באמצע הדרכים טמא כו' ובשעת הרגל בגדיין טמא. ועוד הרמב"ם פי"ג מהל' אה"ט פסק כר' יוסי. ויש ליישב ועי' מה"פ שם: בהלל הזקן. עמש"ל יד: ומוכח מהירושלמי פ"א ה"ו דרק במתכות אמרי' הכי ולא בכלי שטף והוא דלא כהרמב"ם פ"ה מה' טומאת מת דגם בכלי שטף אמרי' הי"ה כחלל. ועי' ש"ך שם ובמה"פ נזיר פ"ז ה"ד ד"ה אינו חייב ובפנ"א פסחים פ"א ה"ו הארכתי: וכל דבר שא"ב דעת לשאל. במד"ר פי"ט ילקוט קס"א תשו תוספתא טהרות פ"ו ע"ש בן זומא ספרי נשא פיס' מ"ה ויליף לה מסוטה ובבבלי סוטה כתי יליף לה רב גידל מקרא והבשר אשר יגע גו' ע"ש ועי' גליון בירושלמי סוטה פ"א ה"ב שי' דהירושלמי ס"ל מסוטה ולא דרב גידל ולכס"מ במה"פ שם רבנן דפליגי אבן זומא ס"ל דרב גידל ע"ש [ומ"ש בגליון שם דלהירושלמי בעי דעת נוגע ומגיע כבגמ' סוטה בסלריכותא ומפרש או נוגע או מגיע. ליתא בענ"ד רק אי מסוטה ילפי' בעינן תרוייהו ובזה נסתר כל בנינו שם. ואי נימא דגם הכא קאי למ"ד מסוטה ילפי' א"ש כפשוטו הקושיא מכדי האי מחט וא"צ לדחוק כלי שמגע במחט כדברי התוס' כיון דבעי דעת נוגע ומגיע]:

דף כ ע"א תאי בשר דאתכשר. ילקוט צו תל"ט: ארחב"א. עמש"ל טז.: דבעי ר"ל צריך של מנחות. בירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב אפשיטא לקולא מקרא דכל האוכל אשר יאכל וס"נ איתא בחולין לר' אלעזר בעי למפשט מהאי קרא. אבל התם דחי ליה דהאי קרא לאו מיותר הוא ובירושלמי לא דחי ומ"מ לענין זה דאיתא במנחות ק"ב דגם לר"ל עכ"פ מדרבנן מוכן בו לראשון ושני אפשר דמודה הירושלמי ועי' תוס' חולין לנזיד"ק כי מכניא מ"ם ליישב הגמ' דהכא ע"ש: א"ר יהודה א"ש. ילקוט צו תל"ט: דת"ל משקה סרוח. פי' ת"כ שמיני פ"ת ילקוט שמיני תקמ"א ופי' מש"ל בזה יח: ד"ה דהו"ל: **ע"ב** אבל היאך נשרוף אפי' תלוים. עמש"ל טו' ד"ה אבל: י"ד שחל להיות בשבת. עמש"ל יג: ד"ה ארבעה עשר: ר' יהושע אומר אם היתה מונחת. עמש"ל טו: ד"ה ר' יהושע: הא ר"ש אליבא דר"י. בירו' פ"א ה"ה ובתרומות פ"ת ה"ד מקשה ג"כ דר' יהושע אדר"י דקאמר התם ואפילו ר' יהושע לית היא דר' יהושע דהיינו קשיא דר"י אדר"י ומשני הא ר"מ אליבא דר' יהושע הא ר"ש אליבא דר' יהושע והתם אין הפי' כהק"ע דרמי מתבית של תרומה שנולד כו' אפשטא דהא התם בירושלמי מוקי הך דתבית מתרומה שנולד כר' יוסי ולא כר"מ. אלא נ"ל דקשיא ליה תבית השניה דהיינו תבית תרומה שנשברה דמוקי לה התם בירושלמי כר"מ ומקשה מהא דהר"ש דטהורה וטמאה אסור גם לר' יהושע לשרפם כא' וכהא אית ליה בתרומה משום שהולך לאבוד מותר לטמאות בידים וה"נ בחמץ הלא הולך לאבוד ואמאי אסור. וכן פי' הפ"מ. וה"נ מצי לשנויי. דהתם בתרומה משום הפסד חולין התירו. משא"כ בחמץ דליכא הפסידא כ"א דבר מועט דמי עלים. אך התם קאי אליבא דסברא דמדמי הך דר' יהושע לדר"ש בבכורות דמתיר להקיז דם בבכור אף במקום שעושה בו מום דהדמיון הוא ע"פ הסברא דבלא"ה הולך לאבוד א"כ קשיא דר' יהושע אדר' יהושע. ור' בענ"ד להגי' שם אם לא במקום אמר ליה שנמשך מראשי תיבות א"ל ונדפס אמר ליה ובאמת הגה ר"ת אם לא ופי' דר' מנא מקשה שם לר' שמי אתון אמרין ר"ש יודה לר' יהושע אפי' ר' יהושע לית הוא ר' יהושע (דקשי' דר"י אדר"י (דעתכם) אם לא תניין אינן הא ר"מ אליבא דר' יהושע הא ר"ש כו'. וא"כ ר"ש ס"ל ע"כ טעם דר' יהושע לאו משום שהולך לאבוד דא"כ הי' מתיר גם בטהורה וטמאה וא"כ כיון דר"ש לא ס"ל הטעם כר' יהושע משום שהולך לאבוד כלא הימו תלוי בין דר"ש בבכור לדין ר' יהושע כלל ועפנ"א: ר' יהושע אמר יטמאנה. עמש"ל טו.: ש"ה דאיכא הפסד. עמש"ל טו. ד"ה רמ"א יטמאנה:

דף כא ע"א אין הכרעת שליטית מכרעת. עמש"ל י"ג ד"ה ר"ג לאו מכריע: מחלוקת שנפלה לפתוח. עמש"ל ט"ו. ד"ה רי"א יטמאנה: ואלא מאי ר"מ. בירושלמי היא מוקי למתני' כר"מ ולא תא לדין זה דנקט שמותר ועמש"ל יג. ד"ה ההיא: מתני' ר"ג היא. ועמש"ל יג. ד"ה ר"ג: **ע"ב** אפילו בחיטי קורדניתא. עמש"ל ז.: אמר חזקיה. ילקוט בא רך: דא"ר אבהו כ"ג. ילקוט שמיני תקי"ד ושם איתא א"ר אבהו א"ר אלעזר וכ"ה בקדושין נו: וכן בילקוט אחרי תקס"ג. קדושים תרע"ז אות תרל"ו תרומה נשא תשי' וכן בירושלמי כאן ובערלה ר' אבהו בשם ר"א ושם ר' אבהו בשם ר' יוחנן ס"ל כחזקיה: דתניא לא תאכלו. ספרי ראה פיס' קד ילקוט ראה תתלה: ור"מ או להקדיש. יתכן לומר דר"מ לשיטתו דס"ל בע"ז סד: דגר תושב מיקרי כל שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ע"כ בעי להקדים נתינה לגר כזה אבל ר"י דהוא בכלל חכמים דבעי קבלת כל הז' מצות וכ"ש לאחרים שם דבעי שיקבל עליו כל המצות לבד נבלות א"כ הוא יותר בכלל שומרי הדת ע"כ מצוה להקדימו מסברא ול"ל קרא לזה וכ"מ בירו' יבמות פ"ח ה"א דתלי זה בזה דעל מה דאמר ר' חנינא בשם רבי גר תושב צריך לקבל עליו עול מצות ע"מ שיהא אוכל נבלות א"ר הילא א"כ יאמרו הדברים ככתבן ומפרש מה יאמרו הדברים ככתבן לא תאכלו כל נבלה כו'. ועפ"מ ומה"פ שם ומה שתכך בזה ע"פ דברי התוס' כאן שכ' דגם לר"מ אמרי' מסברא להקדימו י"ל דעכ"פ בשתא דכ' קרא לא מסברא להקדימו ואיצטריך או לזה ולר"י אמרי' סברא להקדימו שפיר י"ל דאזלי לטעמייהו וע' פנ"א שכתבתי דר"מ הלא ס"ל גר תושב א"צ לקבל עליו כ"א שלא לעבוד ע"ז (והפ"מ לא זכר מזה) ואין לנו צורך להכריח משני הצדדים כ"א די לנו הסברה מגד זה דלמ"ד צריך לקבל עליו כל המצות. בודאי סברה הוא להקדימו וא"ש הירושלמי גם להתוס' עוד י"ל לומר עפמ"ש בירושלמי ערלה פ"ג ה"א כאן פ"ב ה"א לחזקיה דלא תאכל כו' משמע הס"ג מקשה א"כ לגר אשר בשעריך ל"ל ומשני דקמ"ל דגר תושב אוכל נבלות וזה אין שייך כ"א בשנאמר דג"ת א"צ לקבל כל המצות והוא דעכ"ס איסור אכילת נבילות צריך לקבל עליו קמ"ל דא"צ לקבל זאת אבל אי נימא דג"ת צריך לקבל עליו כל המצות לבד נבלות א"כ א"צ קרא לז: דאי נימא דגם נבלות מקבל א"כ הו"ל גר צדק ובמה מחולק גר תושב מגר צדק וקשי' קרא ל"ל. וע"כ לדברים ככתבן וזהו שנוכל לומר בכונת הירושלמי:

דף כב ע"ב אותו אתה משליך לכלב. ילקוט משפטים שנב ראה תתלה: ואי אתה משליך לכלב תשנב"ע. בירו' פ"ב ה"א ערלה פ"ג ה"א קאמר כן לחזקיה וכן מסקינן לק' כג: לחזקיה ולדידיה א"צ לפרש כפרש"י משום דלא כתיב בי' לאו בהכילה. דלחזקיה בעינן לא יאכל (בגירסא היו"ד) לאסה"נ ע"כ בעינן קרא אותו. כני' והרמב"ם תפס כר' אבהו עיי' פ"ה מהל' מאכלות אסורות ועי' לח"מ פ"ב מהל' שחיטה מה שהקשה על הרמב"ם. ובמק"א הארכתי וקצת יבואר לקמן: תד"ה חולין דבת"כ צו. פרשה מ: והרי גיד הנשה. ה"נ מקשה בירושלמי ערלה פ"ג ה"א כאן פ"ב ה"א ומשני ר' אבהו בעצמו. קיימתיה בגיד של נבילה דהיינו כשהותרה נבילה היא וגידה מותרים ועי' מה"פ פ"ב ה"א ד"ה כשב שכ' דהרמב"ם לא ס"ל כשהותרה כו' ועמ"ש לק' כ"ג: שולח אדם ירך. ילקוט וישלח קל"ג: מאן שמעת ליה. עי' רא"ש חולין פ' גה"נ סי' יז שכ' בשם חכמי לוני"ל שהקשו על הרמב"ם דפסק אין בגידין בנט"ט ופסק דגה"נ מותר בהנאה ע"ש ובמק"א הארכתי ועמש"ל כג.: והרי דם. ילקוט אחרי תקפג: שאני דם דאיתקש למים. ה"נ משני בירושלמי ערלה שם כאן ה"א: **ע"ב** ולחזקיה למאי הלכתא. ה"נ מקשה בירו' ומתרץ כן רק דהתירוץ הוא כשיטתי דהתם לא למעט דם קדשים כ"א לגופיה דדם מכשיר ועמש"ל טז. ר"פ דהר"ת: והרי אבמה"ח. בירושלמי ערלה פ"ג ה"א כאן ה"ת איתא בדברי ר' אבהו כדרך שפרט בנבילה ובאבמה"ח ומשמע דהירו' מצריך ב' כתובים דלא נימא נילף מנבלה וב"כ הכ"ב אין מלמדין ועפ"ז יש ליישב דעת הרמב"ם בקושית הלח"מ פ"ב מה' שחיטה ה"ב דפסק כר' יהודה דברים ככתבן וכר' אבהו ועכ"ז פסק תשנב"ע דאורייתא [נג

סנהת כלח"ם כי י"ל כדעת הרמב"ם דפסק דלאו דאורייתא] וזה דלא כסוגין. אך להנ"ל ניחא די"ל דרק לר' יהודה דלא ס"ל ב"כ כב"כ אין מלמדין שצריך לומר מאותו אותו אתה מצליך כו' אבל לדידן דקי"ל אין מלמדין י"ל משום ב' כתובים דאיכא ג"כ אבמה"ח כבירו' והרמב"ם הביא ג"כ ב' כתובים נבלה וחלב ע"כ אף דנבלה לדברים בכתבן קרא כשני דחלב ל"ל אף דבכ"מ אסור בהנאה ולא הוצריך אותו לזה ע"כ ידע לאשנב"ע מאותו וא"ש ועוד האריכתי במק"א והכמ"ל: מנין שלא יוציא. עי' מ"ק ה יז ב"מ עה ל ע"ז כב תוספתא ספ"ב מדמאי: דם הוא דאתקש. וזו לפי דרש הגמ' מקרא ולא תאכל הנפש לאבמה"ח אבל בירושלמי מייתי שם קרא ובשר בשדה שהוא לבשר מן התי והוא כר' יוחנן בבבלי חולין קב: דנפקא ליה מקרא ובשר בשדה טרפה לבשר מן החי וזהו דקרי לי' דירושלמי שם אבמה"ח ושם א"ל להיקש דבקרא שם מפורש היתר הנאה לכלב תשליכון ובנזיר פ"ו ה"א מייתי הירו' קרא ולא תאכל הנפש לאבמה"ח: ת"ל לא יאכל כו' שאם שחטו. בירו' ערלה שם וכאן ה"א איתא בברייתא דקרא לא יאכל את לאסוה"נ וקאי אהיכי דסקליה מסקל וכן מבואר בירו' ע"ז פ"ה הי"ב ומקשה בערלה וכאן על ר' יוחנן דפוטר בהניה חלב שור הנסקל ע"ג מכתו משום שאין הלאו מתוור. הא כיון דעיקר הלאו אתי לאסוה"נ הו"ל הלאו מתוור ואמאי לא לקי ומשני ר' יוחנן פתר לה דשהטי' כו' וקשה א"כ מאין לאסוה"נ דלמא רק לאכילה אתי לאסרו אף ששחטו. וסק"ע והפ"מ פי' דאמת לא נשמע לר' יוחנן אסוה"נ ופתר לה קאי אקרא ולא אברייתא והוא דוחק גדול כמובן. ובעכ"ד כ' דבלא יאכל (בגירס) מודה דאסוה"נ ג"כ במשמע וכדמסיק אח"כ בשם רבנן דקסרין. רק כיון דאין מיוחד הלאו להנאה לבד אין לוקין והקושיא היה לסו"א דקאי אסקליה דלא אצטריך לאכילה רק להנאה דלא שפיר לוקין גם על ההנאה כיון דמיוחד ליה לאו אבל השתא דקאי אשחטו אין מפורש לאסוה"נ ע"כ לא לקי ועפנ"א מירות שם מ"ש לבאר אח"כ שם ג"כ ע"ד פרוש'. ועמ"ש בב"ק מא. לדעת הרמב"ם דפוטר ממלקות בהנאה: ובעל השור נקי להנאת עורו. ילקוט משפטים שלט: אמרו לו תלמידיו רבי. בירו' ברכות פ"ט ה"ה סוטה פ"ה ה"ה איתא נחמיה העמסוני שימש את ר"ע כ"ב שנה ולמדו אתין וגמין ריבויין כו' א"ל רבי מה הוא אכן דכ' את ה' אלהיך תירא א"ל אותו ואת תורתו. וליתא שם שדרש ופירש עד שבא ר"ע: את ה' אלהיך תירא. תנחומא בראשית א' במד"ר פט"ו ילקוט ואתחנן תתמד: והרי ערלה. ילקוט קדושים תרעז: מנין שלא יהנה. ת"כ קדושים פ"ט:

דף כג ע"א

נטע לרבים ר' יהודה. ערלה פ"א ה"ב ע"ש: והרי ריבוי אחר ריבוי. לפי האמור פה לא קשה דר' יהודה אדר' יהודה מקשה בירושלמי ערלה שם מהא דס"ל בנגעים לטמא בירושלים דהוי של רבים. דהכא איכא קראי למעט ועפנ"א מ"ש: והרי תרומה. ילקוט אמור תרל"ו: תד"ח מערכין אע"ג דלא חזי להאי חזי להאי. וכן מפרש בירושלמי עירובין פ"ג סוף ה"א: והרי נזיר. ילקוט נשא תשי ועמ"ש לקמן בסמוך: והרי חדש. ילקוט אמור תרמ"ה ועי' ירושלמי ערלה פ"ג ה"א כאן ה"א דמקשה שם ג"כ מחדש ומשני אבא מרי אתוס דר' יוסי שני' היא שקבע הכתוב זמן ולזאת כיון דזה דאין איסור עולם אינו בכלל זה א"ש דלא מקשה שם מנזיר משום דג"כ הוי לזמן. ותמן כיון דמתויב לבערו אין שייך זה הסברא דהוי לזמן ועי' גליון שם. וכן בתרומה י"ל כיון דמצי לאתשולי עלה ג"כ ל"ה בכלל שאור לא יאכל: והרי שרצים. ילקוט שמיני תקמ"ד והכא מקשה בין לר' אבהו בין לחזקיה מקרא לא יאכל ובירושלמי ערלה שם כאן ה"א מקשה לר' אבהו מקרא לא תאכלום כי שקץ הם: תד"ה אמר קרא ובירושלמי דמס' שביעית ספ"ח. ע"ש וצ"ל פ"ז ה"א: טעמא דידי נמי מהכא. בירושלמי ערלה שם כאן ה"א איתא לר' יוחנן דקאי בשיטת חזקיה בנין אב שבכולם וכל תועבה כו' לא תאכל בהם תשרף ולקמן כג. מייתי לקרא זה לדרוש בהם אינו ענין לכאן תנהו לכל איסורין שבתורה וכשיטת ר' אבהו: ר' יוס"ג אומר. לפי גי' הגר"א במכילתא פט"ז ע"פ ולא יאכל חמץ ס"ל לר' יאשיה ג"כ כריה"ג אך לפי הירושלמי שם שהביא הך דר' יאשיה דמכילתא ס"ל לר' יאשיה דאסור בהנאה. ומבואר דס"ל כר' אבהו דלא תאכל ג"כ כולל אסוה"נ: שלך אי אתה רואה. מכילתא בא פ"י ספרי ראה קל"א ילקוט בא ר"ג ראה תתקי"ד: אבל אתה רואה. עמש"ל ה. ד"ה אבל: לימא כתנאי. בירושלמי ערלה פ"ג ה"א כאן ה"א מוקי לר' אבהו ותזקיה בפלוגתא דר' יאשיה ור' יצחק במכילתא פט"ז [הנ"ל ד"ה ריה"ג] דר' יאשיה דרש ולא יאכל חמץ לחייב את המאכיל כאוכל וקאמר אי לאסרו בהנאה כבר נאמר לא תאכל עליו. דא מסייע לר' אבהו. ור' יצחק אמר לא יאכל בא לאסרו בהנאה. והוא כחזקיה ור' יוחנן שם: יעשה לכל מלאכה. ת"כ צו פרשה י': למלאכת גבוה יהא טמא ת"ל לכל מלאכה. בירושלמי ערלה שם וכאן ה"א מייתי חזקיה להאי קרא וקאמר דאצטריך דאפילו למלאכת גבוה והיינו לטהרה וכר"ע דלהיתר מלאכה בחולין לא אצטריך קרא כ"א לר' אבהו וריס"ג כר' אבהו ע"כ הרמב"ם בפ"ח מהל' מאכלות אסורות שפסק כר' אבהו תפס כריה"ג וקאמר עד שיפרוט לך הכתוב בנבילה ובחלב שנאמר יעשה לכל מלאכה. אלמא דס"ל דאתי להיתר מלאכת חולין והיינו להיתר הנאה ועי' במה"פ ה"א ד"ה כשם: ע"ב ריה"ג סבר כשהותרה כו' וגידה לא הותרו. פסמש"ל פ"א דהרמב"ם פ"ל כריה"ג דאצטריך קרא להיתר הנאה ע"כ ס"ל ג"כ דהלכה וג"ה לא הותרו ומ"ש דגיד מותר בהנאה אפשר ג"כ כדמתרץ הכא לריה"ג בק"ו מחלב וכן תי' הרמב"ן ומיושב קושית חכמי לוניל בהרא"ש פג"ה סי' י"ז: חולין שנב"ע להו דאורייתא. הייטו לר' יהודה כמ"ש רש"י ועי' ת"כ צו פ"ט דמוכח דס"ל לר' יהודה חשנב"ע דאורייתא וכבר הקשה זאת הרשב"א בתוס' כב. ד"ה חולין ומוכח דר' יהודה ס"ל כחזקיה ועי"ע תוס' שם ד"ה ור"ש שכ' ג"כ דחזקיה סבר כר' יהודה. וכן מוכח בת"כ שמיני פ"ה דלא תאכלו מותר בהנאה והוא כחזקיה וכתם ספרא ר' יהודה כדאיתא ספ"ק דשבועות: כר' יהודה דאמר דבכ"כ. עמש"ל כא: ד"ה ור"מ או: דכתיב כל תועבה. עמש"ל ע"א ד"ה טעמא דידי:

דף כד ע"א

בקדש באש תשרף. ת"כ צו פ"ח: ושרפת את הנותר. עי' ת"כ צו פ' י"ג: דאשר ר' אליעזר פי' הגרי"ב שהביא דבמעילה יז. איתא דתניא א"ר אליעזר כו' ע"ש. וכ"ה באמת בברייתא בת"כ צו פרשה ג' פרק ח' ר' אליעזר אומר. ומ"מ נראה דהכא איכא ברייתא דשם בת"כ איתא פסוק אחר לא תאכל באש תשרף כל שטעון שרפה בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו וא"כ אין כאן קושיא אדרשה דקרא לא יאכל ולפ"ז נ' דהתם במעילה וכן במכות יח מוכח דברייתא היא רק דצריך לתקן שם הקרא דמייתי וג"ל לא תאכל באש תשרף והתם לענין אין כ"מ איזה קרא ע"כ מייתי שם הברייתא אבל הכא שהעיקר הוא מהקרא לא יאכל לא מצי לאתויי הברייתא רק ר' אלעזר האמורה דאפשר דאיהו ס"ל דקרא לא תאכל אתי לכדריה"ג כמ"כ שם פ"ה דדריש ליתן ל"ת על אכילת פרים הנשרפים ע"כ מייתי הוא קרא לא יאכל כי קדש שבפ' תצוה ומזה קשיא ליה הכא. וא"ל להגיה כאן רק התם יש להחליף לשון הקרא: ברבא וכבשר אשר יגע. ילקוט צו תנ"ט: וכ"ת אין מזהירין עי' מכות יז. דאיתא שם אפי' למ"ד עונשין מן הדין אין מזהירין מן הדין ולפי סק"ע ביבמות ירושלמי פי"א ה"א ס"ל לר' ישמעאל מזהירין מן הדין ואין עונשין מה"ד. והסברא מהופכת מבש"ם דילן. ומהפ"מ משמע דמשום דהתם ל"ה אלא גלוי מלתא ע"כ מזהירין אבל לא עונשין ובזה שוה ג"כ דלא כהבבלי בסנהדרין פליגי אביי ורבא בגלוי מלתא ומ"מ משמע דלענין מזהירין ל"ש סברת גלוי מלתא כמ"ש המה"פ שם בעצמו. ובגוע"י האיתי ביבמות פי"א ה"א שכ' דמ"ש ר' ישמעאל לאדין בק"ו היינו לענין איסורא בעלמא ובמכות שם וזה נכון [ובפנ"א הסכרתי הדבר בת"א קצת דמ"ש הבבלי אפי' למ"ד עונשין מה"ד אין מזהירין פי' דל"א עונשין כ"א היכי דאזהרתו מפורש בקרא בלא מן הדין ובירושלמי כפי' ואין עונשין מן הדין במקום שנלמד אזהרתו מן הדין אין עונשין עליה] אפס מ"ש בפי' הירושלמי שם דבמה מצינו ס"ל דעונשין מה"ד וזה תמוה דהא בירושלמי ע"ז פ"ה הי"ב מבואר שם לר' ישמעאל עצמו דגם במה מצינו אין עונשין מן הדין ועי' מה"פ בנזיר פ"ו ה"א בסוגיא דטכ"ע שכ' בשם הרשב"א ג"כ דגם בבמה מצינו אין עונשין מה"ד ודברי הטעי' ל"ע: נמלה לוקה חמש. עי' ירושלמי נזיר פ"ו ה"א דאיתא דלוקין שתים דהיינו על נמלה א' לוקה שתים וכ' שם במה"פ דשתים לאו דוקא: ע"ב והבשר אשר יגע כו' דרישים. ילקוט צו תנ"ט: יצ"א חלב שור הנסקל. בירו' ערלה פ"ג ה"א כאן ה"א לאו מטעמא דשלא כדה"נ אלא דס"ל לר' יוחנן משום דשנאה אין כתוב מפורש ואין הלאו מתוור וכן איתא שם באשפלגית מתמן שעבר עליו ספסת. ובכלאי הכרם חייב משום דשם הו"ל מפורש פן תקדש ובערלה נריכה [מבעי' ליה] משום דעשה שבו מתוור לאו לאוכלו לא כתיב כיינו להנאה לא כתיב רק בל' לא יאכל (בגירס) [וזהו טעם הרמב"ם דפוטרו בהנאה ממלקות ועמש"ל בפי' ובב"ק מא.] והכא פשיט מערלה משום דטעמא אחרינא הכא משום שלא כדה"נ. שם בירו' הוא ע"ש ר' אבהו א"ר יוחנן: אין כופגין. בחולין קב: מוקמינן לה כר' יהושע ומטעם דס"ל דון מינה ואוקי באתרה ע"ש וב"מ דירושלמי תרומות פי"א ה"ג דלא מפרש שם טעם בערלה רק טעם בכורים ש"מ דערלה מבכורים ילפינן לה והלוי כפלוגתא הנ"ל. ויש לעיין בזה בפסקי הרמב"ם דבפי"א מהל' תרומות ה"ב פסק כר' יהושע וכן בפ' ט"ז מהלכות איסורי ביאה פסק ממזרת אסורה לעולם דהוא כמ"ד אוקי באתרה עי' יבמות עח: וכן בפלוגתא דשבועות לא: פסק כר' שבועות כתכמים דס"ל אוקי באתרה ע"ש והנתי בפ"ב מהל' אה"ע פסק דנוגע בש"ז כעדשה ולמ"ד אוקי באתרה נוגע במשהו כרואה ועי' נדה מג: וכן בפי"ד מהל' מעה"ק הי"ד פסק במתנדב שמן שיעורו בלוג ולמ"ד אוקי באתרה הוי בדין ג' לוגין ועיין זבחים נא: ופסקיו סתרי אהדדי וישוב קושיות זו יבא אי"ה בב"ק כ"ה: והכמ"ל:

דף כה ע"א

זאת אומרת כלאי הכרם עיקרן נאסר. ילקוט תצא תתקי"ל: מתיב רב שמעיה. בחולין קטו. רב שמעיה בר זעירא: המעביר עציץ נקוב. בירושלמי כלאים פ"ז ה"ז מבואר דפלוגתא היא ולר"ש אין עציץ נקוב מקדש בכרם ע"ש ועי' בבלי שבת צה: רש"י ד"ה המעביר. ובספרי פ' קרח קי"ח וע"ב בירושלמי ערלה פ"ב ה"א: חוץ מעצי אשרה. עי' תוס' מ"ש בשם הירושלמי פ' שמנה שרצים. לסיוע דירו' שם כ"ד ובע"ז פ"ב ה"ב איתא כשוגדא וליתא שם מה שמביאים התוס' שהיה עיי לאחר רק שהם בקש לרפאותו כבבלי ע"ז אך מקודם שם בשוגדא דבר בריה דריב"ל [וינקה"ר פ"י הוא בריה דריב"ל] שם איתא הרפואה בלחש וכן פ"ש התוס' בע"ז כח: ד"ה שאני מינות בשם הירושלמי דגאמר עליו שהם מותר ג"כ ליתא בירושלמי ב"ה בתורת אבטיה כ' סנחם בעי וגם בגוף ההבעיה יש שינוי ועי' מה"פ ע"ז שם ד"ה בכל: דתניא ר' אליעזר אומר. ספרי ואתחנן לב ילקוט ואתחנן תתל"ח כי תהא רבין. ילקוט שם ועי' ירושלמי שביעית פ"ד ה"ב סנהדרין פ"ג ה"ה: ע"ב וכי מה פנין. ספרי תצא רמ"ג לפי גירסת הגר"א שם: דבר שאין מתכוין מותר. עי' ירושלמי שבת פ"ב ה"ה פ"ז ה"ד עי' ה"ס יומא פ"ג ה"ס נזלה ס"א ה"ג: לא אפשר ולא קא מכוין. עי' ירושלמי שבת פ"ג ה"ז ונזלה כס"ג ונפנ"א שם וה"ס זיב"ע שבת כשי ד"ה הנ"ל:

דף כו ע"א

שאני היכל דלהוכו עשוי. בירושלמי פ"ז ס"ג ש"ח מכריא מהא דר"י ז"ל שנכר כאסור בהנאה אינו אסור ולא דתי שאני היכל כו' ומכ"פ שם כתב דגם בירושלמי עיקר דיוקו ובביאתו הוא מלל קבר דמייתי התם ולא מגל היכל משום דלהוכו עשוי. ולא ידעתי הא גם נקבר איתי' לכאי כנרא דאיתנו עשוי לשום שם הרין כמת וע"כ דלא ס"ל לבירושלמי הך סברא: תוס' ד"ה מעילה. ובירושלמי סוכה פ"ס ה"ג ומינה ג"כ בתוס' שבת כ"א. ד"ה שמחת ושכס נ"ג. ד"ה אשה: והרי תרומת כהן. ילקוט צו תס"ד: שלא יפזר. ה"כ צו פ"ב: סלמד שמפוין גדוש. ה"כ אחרי פ"ו: אלא למ"ד מלמדין מה'ל. ע' בתוס"מ להגאון מוהרנ"מ בת"כ שם שהקשה כא מ"ד מלמדין הוא ר' יהודה והלא הוא החולק עם ר' דוסא כדמוכח ביומא י"ב: כ"די והיות בגנ"ג גם הקשה על הא ד' יומא ס'. ע"ש ונפנ"ד נ' דאף דאמרי' בכ"מ מ"ד מלמדין הוא ר' יהודה מ"מ מצינו עוד תנאי דס"ל מלמדין כצ"ז נ"ד: בפלוגתא דר' ישמעאל בר' יוסי ורבנן בחליפי הליכין דמ"ד הסירין ס"ל ב"כ כב"כ מלמדין וא"כ ה"ם דהקושיא הוא אליבא אי ס"ל כר' דוסא ומיושב ג"כ בתוס' יומא ס'. ד"ה אלא מהמיכתו: ע"ב שכן פליה פוף. ילקוט פ' שפטים תתקכ"ד: תד"ה עלה. והא דאמרי' בפ' עגלה ערופה פול פוסל כו'. ע' סוכה מ"ו. דמוכח שם דזה קאי למאן דלית ליה ג"ש פול פול דקשיא ליה א"כ למה נאמר פול. ולפרש"י כאן דבג"ש ילפינן כפרה מעגלה לא מצלקי' בזה ול"ע

בשעת עבודה. אך לפרש"י תקשה הא למאן דלית ליה ג"ש בעי שימשוך גם בפרה גם בשאר עבודות כדמוכח התם בסוטה [דמקשה על רב יהודה א"ר אמאי ל"ב שימשוך כיון דג"ש היא ומשני דס"ל כאידך תנא דל"ל ג"ש] ובעגלה זכר אין שייך שימשוך ויתכן דמתמת זה ס"ל להתוס' דקאי אליבא דמ"ד דלא ילפינן בג"ש וכ"מ בתוס' ב"מ ל. דמוקי לה כמאן דל"ל ג"ש. אבל דוחק לעשות פלוגתא בהך דעלה עלי' זכר ול"מ לסרש"י בפ"א מפרה שכתב דגם ר"א דמכשיר מעוברת לפרה אדומה מודה בעלה זכר שהוא שלא מדעתו ורצונה דפסולה אלמא דס"ל דכ"ע היא אלא אפילו להרמב"ם והתוס' דס"ל דלאו ר"א היא מ"מ דוחק לומר דתנאי אי דרשי' ג"ש ונראה עפמ"ש בירושלמי סוטה פ"ט ה"ה דגם בעגלה ל"ב שתמשך רק בעול ולא בשאר עבודות. א"כ אף דנימא ג"ש ג"כ ל"ב שתמשך בשאר עבודות. ועול ועול כתב בגופה ולא מג"ש ילפינן ליה ע"כ ל"ב בפרה שתמשך גם בעול. אבל שאר עבודות גם בעגלה ל"ב שתמשך. ואפשר גם להבבלי אחרי שמביא בסוטה שם ברייתא דמחלקינן בין עול בין שאר עבודות לענין דבעי בשעת עבודה בשאר עבודות ה"נ מחלקינן לענין שתמשך ומשום דבשעת עבודה ל"ב שתמשך וכמ"ש כה"ג בירושלמי סוטה שם דבלדעת ל"ב שתמשך: חדש יותן. בירושלמי ע"ז פ"ג הי"ב א"ר"ת בסתם תלוקין אם להסיק ד"ה מותר ואם לעשן ד"ה אסור אלא בסתם אנן קיימין ופי' הפ"מ דקאי אתערובת עצים ודוחק דבמתני' נתערבה אככר קאי דאלו אעצים הו"ל לומר נתערבו. גם בשאר מפרשים לא מצאתי אופן ישר ובענ"ד ט"ס שם וצ"ל איפכא והוא דהנה באפה את הפת בדימבד פליגי הכא ר' ותכמים והכא במתני' ליכא פלוגתא רק בפת אסורה וע"ז אמר ר"ת בסתם תלוקין היינו דמתלוקת ר' ותכמים היא בסתם דהיינו באפה פת אחר בסקתו. ומפרש מה אנן קיימין אם להסיק דהיינו שאבוקה כנגדו ד"ה אסור אם לעשן דהיינו שמבשל ושלהבת האסוה"נ נאפה או נתבשל ד"ה מותר דשלהבת ע"ז מותר כמבואר בירושלמי בזה. אלא כי אנן קיימין בסתם שנאפה בתנור אחר הסקתו כדרך כל האפיות. בזה תלוקין ומתני' מיירי באבוקה כנגדו. וכן דרך הירושלמי לרמוז לברייתא בקיצור וכן מוכרח בערלה פ"ג ה"ג דמייתי שם חדש יותן והכוונה להסיפא כמ"ש הרא"ש ופי' הפ"מ דחוק שם [וכ"נ כאן הא דקאמר חדש יותן כוונתו לסוף הברייתא דבתמן שלא מותר הכלי לאתה"פ ולמה יותן. ודוח"ל דשתים כרב קדרות בפסח ישברו]:

דף כז ע"א

נטל ממנה עצים. ירושלמי ע"ז פ"ג הי"ב ועמש"ל כ"ו: הלכה כר'. ע' מה"פ בירושלמי תרומות פ"ג ה"א ד"ה כאורס תבית שכתב דהירושלמי ס"ל דהלכה כר' אפי' מחבריו דלא כסוגית הבבלי ע"ש ויש לעיין במה"פ ד"ה ר' יוחנן דהתם משמע דמהכי רבו עליו ועי' פנ"א דמאי שם: ה"א ל"ש. בירושלמי ערלה פ"ג ה"ג מוכח דר' יוחנן הוא דאמר עוממות: אפילו גחלים לוחשות. בירושלמי ערלה פ"ג ה"ג מקשה שם לר' יוחנן דאמר גחלי ערלה שעממו מותר פשיטא הא מתניתא היא והמתרץ שם תי' דהאי גחלים דברייתא היינו שהיו עצים לחים ונגבו בקליפי ערלה שנדלקו והוא דהני גחלים מותר כשעממו אבל גחלי ערלה לא ידעינן קמ"ל דאפילו גחלי ערלה עצמן ג"כ מותרים כשעממו ע"ש ולא משמע ליה דקמ"ל הדיוק אבל לוחשות אסור: ע"ב כל הנשרפין. תימה דבירושלמי ערלה שם אמר לה ר' אבהו בשם ר' יוחנן ומאי קמ"ל מתניתא היא ונראה דזאת קמ"ל דהנה עצי אשרה הו"ל כדרך הנאתן דעצי אילן עומדים להסקה ולזאת שינה הלשון שם חוץ מאפר הבא מחמת ע"ז להורות דגם הנך שאינם עומדים להסקה והו"ל שלא כדה"נ ג"כ אסור וכמ"ש בתי' הכי בתוס' כ"ו. ד"ה שאני היכל. והא דלא קאמר אביי הכל מודים בע"ז כדקאמר הכל מודים בכלאי הכרם ע' בלב אריה מ"ש בזה: ושמו בנחת. ת"כ צו פ"ב: אר' יהודה אין בע"ת. מכילתא בא פ"ח כל הענין ולא בלשון שבכאן ויבואר בסמוך. ילקוט בא ר"א כה"ע: אמרו לו כל דין. במכילתא איתא מקודם שדן מנותר וא"ל נבלה תוכית ודתה דל"ד לנבלה שאינה אסורה בהנאה וא"ל שור הנסקל יוכית ודתה שאינו בכרת וא"ל חלבו של שוכב"ם יוכית ודתה דהתם אין הזמן גורם ועוד ק"ו מנותר מה נותר שאינו בב"י כו' וע"ז אמר ר' יהודה בן בתירה כל דין כו' ודיתוי דאשם תלוי ותטאת העוף דדתו לי' ליתא התם. ובירושלמי פ"ב ה"א איתא הדיתוי דר' יהודה אין הזמן גורם ואיתא הפרכא מאשם תלוי וסיים ושתק ר' יהודה. והמלבי"ם גורס גם במכילתא הפרכא מאשם תלוי וכתב ולכך תזר ודן ק"ו ולא ידענא הא הכא גם לק"ו פרכי לי' מאש"ת. ודע דבמכילתא איתא שם גם רבי שעומד בשיטת ר' יהודה רק דס"ל מכל ירא' ובל ימצא והוא אח"ז איסורו וכ"ש בירושלמי ועמש"ל י"ב: ועפ"ז יתפרש מ"ש בירושלמי שבת פ"ב ה"א מאן דלא יליף מנותר היינו ר' דס"ל ג"כ בשרפה ולא יליף מנותר דלא כפי' המפרשים שם דהיינו רבנן ומשום דמודים דגם בשריפה מאי עביד דזה דוחק שם ע"ש:

דף כח ע"א

אשם תלוי ותטאת העוף. ע' ת"כ צו פ"ג דר' יהודה ממעט להו מתרפה מקראי: חמץ של נכרי. ויק"ר פל"ז ועי' תוס' ערובין ס"ד: ד"ה ולמדנו שרוב כו' ובמהרש"א שם ותימה במש"ש שהיה אפשר לתלות שנעשה הפת אחר הפסח מהירושלמי ע"ז פ"א ה"ט דשם איתא בהג' דברים שלמדו מר"ג ולמדנו שחמצו של נכרי מותר לאתה"פ מיד ולשון מיד משמע לרבותא אף שא"א לתלות שנעשה אחה"פ. זהא דלמדנו דהולכין בתר רוב עוברי דרכים משום דאל"כ יש חשש שמא של ישראל הוא ואסור גם בהנאה וכפי' מהרש"א שמקשה על התוס' למה לא פי' כן. ועוי"ק להתו' שלא יש ס"ס ספק שמא נעשה אחה"פ ואת"ל קודם הפסח שמא של נכרי היא. וא"כ אין ראיה דהולכין אחר רוב עו"ד ואחרי דשמעינן דחמצו של נכרי מותר בהנאה תו לא שמענו שהולכין אחר רוב עו"ד. דגם בתחלה על מהלה סברא להתיר מטעם ס"ס כנ"ל. ולענין אכילה יש ס"ס יתומרא שמא פת נכרים הוא ואסור. ואת"ל של ישראל הוא שמא נעשה קודם הפסח. ולהנאה יש ס"ס להיתר. ולפי הירושלמי א"ש דאין כאן ספק שמא נעשה אחה"פ בפיר מוכח דאזלינן בתר רוב עו"ד. ובלא"ה מוכח שלא ראו התוס' את הירושלמי דהלא מקשים שם איך נתן לו ר"ג וזהו עצמו קושית הירושלמי שם ועי' מה"פ שם ובמדרש ויק"ר פל"ז ליתא תיבת מיד אך גם הך דאזלי' בתר רוב עו"ד ליתא שם ומשום דכיון דאיתא מיד אפשר מטעם ס"ס ואין מוכח הך דרוב כו' ודברי התוס' ל"ע: ע"ב ר"ש אומר. עתוס' שכתב דגם לר"ש אסור מה"ת באכילה ותימה שלא הזכירו את הירושלמי פ"ב ה"ב מודה ר"ש שהוא אסור. איסורו מהו ר' ירמיה אמר אסורו ד"ת ר' יונה ור' יוסה אמרי אסורו מדבריהם ועי' מה"פ שם ד"ה מודה שהע"ר בזה. ובבעה"מ ומלחמות פ"א גבי רב גידל הזכירו את הירושלמי והמלחמות מוקי להירושלמי בלאחר זמנו ועי' ספרי ראה פיס' קל. דר"ש ממעט לאחר זמנו מל"ת: ומנין לאוכל חמץ משש. ספרי ראה פיס' קל: אין לי אלא בנתתמץ. ע' רש"י דגרים המץ אין לי כו' וכן מוכח ממכילתא בא פ"י דמלשון מתמגת דרשינן לנתחמץ ע"י דבר אחר ובל דרשינן להערובת כותיתא נק' מ"ג. לר"ת ילקוט בא רמז ר"ד: ריה"ג אומר. ילקוט בא כן מכילתא בא פט"ו תנחומא בא סי' י"ח. ועי' ירושלמי פ"ט ה"ה דמוקי גם למתני' דשם כריה"ג א"כ יש שוכתה לפסוק כר"ש דהלא הכא מוקמינן לר"ש דס"ל כריה"ג וכן בירושלמי כאן ה"ב והתם שתים לן תיא בפתגי' כר"ש ג' וכן מוכח מדמוקי בירושלמי מתני' דר"פ כ"ש כר"מ ולהירושלמי בפ"ק ס"ל נר"מ משם ולאפלה שדבריהן. אבל בבבלי לא מוקי מתני' שם כריה"ג ומפרש [נד' נ"ז:] למתני' דנקט לינה א' דלא קאי רק פנ גסות יתמוטו כל ו' פ"ם ולזאת אין הכרח וכר"פ כ"ם נא מוקמינן כר"י וגם להגי' לסבבלי הוא מס"ת: הרוא נקובנו מנה. במכילתא בא פ"ו נסקא ני' בבנין אב מכסת דיונאין בו י"ח בלא מנה ומרור מדכתיב יאכלהו כ"כ מ"ע דשלה יונאין בו ותובה כ"ה גם בלא פסת:

דף כט ע"א

וברין הוא ותיבפי. בירושלמי פ"ב ה"ב מפרש בה דלא נקט מותר באכילה משום דפת של נכרים אסור באכילה ולאו משום חמץ: דאפילו בתוך זמנו מותר בהנאה. בירושלמי פ"ב ה"ג פליגי בה אמוראי ר' ירמיה אמר מותר ר' יוסה אמר אסור ועי' מה"פ שם ד"ה בתוך הפסח. ועי' פנ"א שם: ר' נתן"א בן סקוס ס"ם. להירושלמי תרומות פ"ו ה"א מגילה ס"ח פ"ו כתובות פ"ג ה"א דאמר שם רב אחא בר אדינת דתודה ר"נ בן סקנה בנעבר נדה או אחות אשה דיש לה היתר דאין פוטר בכה"ג כתיוב כרת מתשלומין לא שני אתי כרנגב"ק כר"ש דהאיתר זמנו מותר א"כ גם נתמץ יש היתר אח"כ והא לק' עמוד ב' פסק ר' יוחנן כר"ש וע"כ דלא ס"ל כבבלי סברא זאת תוא גבל ת"כ פוטר רנגב"ק ועי' ליון ירושלים בגליון ירו' כתובות פ"ג ה"א שכתב דבבבלי פליג אירוש' בנדה ולא באחות אשה וזה לא מסתבר דודאי בנדה התרה דלאח"כ ודאית יותר מהתר של אחות אשה. גם בנדה אין כאיתו מכרתת מת"ש כתובות ל'. הכל מודים בבא על הנדה שהוא חייב ולאפוקי מרנגב"ק. ובירושלמי גם לרנגב"ק אינו פוטר. כ"ה להתוס' אבל רש"י דמפרש ולאפוקי מרנגב"ק קאי אמתני' ולא אר"ת אין ראיה משם כלל. רק מהכא הוי שביר רק"י דפליג אירושלמי בין בנדס ובין באחות אשה [ואך בזה מוכח שם בכתובות דפליג על הירושלמי דבירושלמי שם בכל מקומות הנ"ל איתא דבשב"מ מוסיף ארנגב"ק ופוטר גם בנדה ואחות אשה ובבבלי תמר שם ר"ת הכל מודים בבא על הנדה שהוא חייב וקאי התם גם אר"ש בן מנסיא שמוזכר שם מקודם ועי' פנ"א כתובות שם שכתבתי דאפשר דס"ל לר"ת דגם לרנגב"ק לא דמי בזה ת"כ לת"מ נפטור גם שוגגין דלא כן נק בת"מ אבל לא בח"כ וכ"כ הפ"י] ולתגם כשיג שם על הט"א דלשיטת הבבלי שפיר קאמר כט"ח: ע"ב והגא בפלוגתא דריה"ג. הכא ס"ל דאף דאין פודין כו' מ"מ נצורך להסיקה פודין ועי' תוס'. ובירושלמי פ"א ה"ד בהמן בבעת תמיבית לר' יהודה דמותר בהנאה ואסור באכילה א"נ יוסה הקדישו אינו מוקדם משום שאין פודין כו'. והא הוי להסקה. וע"כ לא ס"ל כהי סברא. ואולי להוכיח קדושה בשביל זה שמקדש שתני דלא נהתה לה קדושה כיון שאינה ראוי' למאכל אדם מבא"כ הכא דבכבר קדשה קודם הפסח ועי' נמס"ש פ"ב ה"ב גמס"ם ד"ה נראו פליגי ר"מ ורבנן שם בפלוגתא רתוקה (לפי' הפ"מ) דר"מ ס"ל היכי שראוי קנת לאוכל אדם אין פודין כו' והיכי שא"ר פודין ורבנן ס"ל היכי שא"ר אין פודין והיכי שראוי קנת פודין. ומותר ניתן אף לגבהה כמ"ש התוס' זבחים פ"ם ועפנ"א מב"ם פ"ס ג"י הגר"א והכמ"ל:

דף ל ע"א

קדרות בפסח ישברו. פי' ש"ק ירושלמי פ"ג ה"א ד"ה קדרה ומ"ש בפנ"א שם: ע"ב בעי מיני' מהמימר הני מאני. תנחומא חקת סי' ג': מאני דקוניא בין כו' ירוקי שרי. בתנחומא חקת איתא דגם בי"כ או חמץ שהי' תשמישו בצונן אין מותר רק בהוכמי ותיורי ולא בירוקי ובשתשמישו בחמין גם בהוכמי ותיורי אסור. ועי' ברא"ש דקי"ל גם בי"כ בירוקי הכירי כדעת רב זביד בע"ז ולא כמרימר. ובדה"ש שם בע"ז היתה גניגי' בגמרא נדברי מרימר בין דאית בהו קרטופני וגם בזה לא קי"ל כמרימר וכ"ה בהגהות מה שם דדוקא בשיעי מותר בי"כ: למפרע כ"ג. לפי' כפ"מ פ"ב ה"ב גיטין פ"ד ה"ד הא פלוגתא דר"ב ור' יוחנן בירושלמי שם ולפי' הק"ע כתובות ס"י סוף ה"א פלוגתא דר"מ ורבנן ולר"מ למפרע הוא גונב ולכפ"מ הוא איסכא לר"מ מכאן ולהבא ולרבנן למפרע ה"ג ע"ש ובפנ"א:

דף לא ע"א

דינר ופוגה. נפרכין כ"ט. משמע דוקא דינר אבל פרוטה לא דבעי כדי לפרסמו ובירושלמי כתובות פ"ת ה"י איתא ולא סוף דבר דינר הלא אפילו כ"ס ועש"ק שם ד"ה ולא ס"ד: ברש"י ד"ה ואתי מלוה הקדים בחשעים מנה. נפרכין כג: אתני' דטוה דלא כרשב"ג דאמר אם הי' החוב יתר מכנגד הקדשו אינו פודה ולל"ק ברש"י אינו יכול לפדות ורבנן עד פלגא אם הי' החוב פי שנים מההקדש אינו פודה וקשה מהא דסתים הכא בגמרא דבכל פוין אתי מלוה וטריף וכן בירושלמי כתובות פ"ח ה"י משמע דאין תילוק ע"כ נראה דל"ב של רש"י שם עיקר וכ"מ מהתוס' שם: ר' נתן אומר. במד"ר פ"ח ספרי נשא ג' ילקוט נשא תבא: ישראל שהלוה. ילקוט תלא תתקכ"ז: ע"ב כגון שהרהינו אצלו. להירושלמי פ"ב ס"ב גיטין פ"ד ס"ד דמקשה מבן ייתא א לרב דס"ל באפותיקי דיד במלוה שולטת לשחרר העבד א"כ ס"ל דגם ברייתא זו מיירי באפותיקי ומ"מ אינו עובר. קשה אדפריך לי' מהברייתא לסייע ליה ממתני' דאיתא דאסור בהנאה. ואפשר דמוקי למתני' דמיירי מעכשיו והברייתא מיירי בלא מעכשיו. ולפ"ז יהיה הכרת דר"מ דפליג בברייתא ס"ל למפרע הוא גובה דאין לומר דפליגי בפלוגתא דאיתא הכא אי ישראל מנכרי קונה משכון דאי הוה ס"ל לסירושלמי הכי לא הוה קשיא ליה מזה כלל לרב דקאי בעבד דמיירי בישראל מישראל. ועי' כתובות פ"י סוף

...א דהם לפי הק"פ ס"ל לר"ת למפרע ה"ג. ולהס"מ הם משמע איפכא דס"ל דלא אזלי' בתר עת נתינת הכסף ובפנ"א יבואר בס"ד: דא"ד ינתק. ילקוט תלא תתקל"ז: תנא כמה תפישת בירושלמי סוף ה"ב ע"ש ר' אבון ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק:

דף לד ע"א ואחר הסך. ע' ילקוט תהלים תתסה ומ"ש בס"ד יומא ע"ו: כל הגזלנין משלמין ע' תוספתא דב"ק פ"י וירושלמי ב"ק פ"ט סוף ה"א וע' מה"פ תרומות פ"ו ה"ג ד"ה גרוגרות מ"ש על השגת הראב"ד על הרמב"ם פ"י מה' תרומות ע"ש דבר נכון: אכל גרוגרות ושילם. ילקוט אמר תרל"ח ת"כ אמור פ"ו ושם הוא סיום דברי ר"א דס"ל דמשלם אף ממין על שאינו מינו רק שישלם מן היפה ואיזו ודאי ס"ל לפי המדה ואין ראיה לר"ע דקי"ל כוותי' דאינו משלם ממין אחר. ע' בזה במה"פ תרומות פ"ו ה"ג ד"ה גרוגרת. האוכל תרומות חמץ בפסח. ילקוט פ' שפטים תתקי"ז: ד"ה אינה קדושה. כ"ה גם בתוספתא פ"ק וביר' פ"ב ה"ג ע"ש רשב"א בשם ר"ש בן יהוצדק וכתב שם הק"ע דאפי' לריה"ג דס"ל מותר בהנאה אינה קדושה משום דכתב תתן לו ולא לאורו וע' מה"פ תרומות פי"א ה"א ד"ה אין תורמין בכתב דלמאן דדריש מקרא תרומת או ממנו ס"ל דמפרישין גם בכה"ג למאן דשרי בהנאה ופליגי ארבנ"י דדריש ולא לאורו עכ"ב: ונתן לכהן את הקדש. ילקוט אמר תרל"ח: **ע"ב** וריב"נ סבר לפי מדה משלם. כן פסק הראב"ד פ"י מה' תרומות ה"ו ומשום דסתם מתני' אתי כוותיה ומ"מ במזיד פטור וצ"ל דרק בשוגג אמרי' לפי מדה משלם וכ"מ ל' הראב"ד אבל הרמב"ם פסק כר"ע והאב"י דפטרי בין בשוגג בין במזיד ומהירושלמי פ"ב ה"ג משמע דתפס דאוכל תרומה חמץ בפסח בשוגג חייב בתשלומין משום דלפי מדה משלם ועפנ"א וע' ר"ש רפ"ז מתרומות מה שהקשה לשיטת הירושלמי דס"ל דל"א קרן מתשלומי תרומה א"כ תקשה קושית התוס' כתובות ל' א"נ אמתני' דפטר במזיד משום דרנבה"ק א"כ גם בשוגג לפטר דהא ת"מ שוגגין לכ"ע פטור וע"כ לומר דגלי קרא דגבי תרומה מיתה ומ"מ נוסף התורה לשלם א"כ גם בהקדש אמאי י"א לא מעל לרנבה"ק הא בשוגג ע"כ לחייב וע"כ לומר כמ"ש התוס' דשאני קרן תרומה דהוי משום כפרה משא"כ בהקדש. אבל הירושלמי תקשה מ"ש תרומה מהקדש. ועמ"ש בפנ"א תרומות שם דלפי הק"ע קם במסקנא שהקרן קנס והיינו כפרה. ובלא"ה יש לתרץ להירושלמי דלא מעל בהקדש היינו במזיד וכפרש"י ע"ש ולפי הנ"ל י"ל עוד דמשום דבתרומה בשוגג אמרינן לפי מדה משא"כ בהקדש אמרינן לפי דמים וכן במזיד דתרומה דכן צ"ל להראב"ד דה לא הוה לא פסק כרנבה"ק וע"כ הטעם משום דאמרינן בזה לפי דמים: האוכל כזית תרומה. ילקוט אמר תרלז: ואכילה בכזית. ת"כ אמר פ"ו: אי דלית ביה כ"פ קרן נמי. בירושלמי פ"ב ה"ג איתא דאפילו פחות מכ"פ ג"כ משלם הקרן ומייתי לה מהקדש דתני ואת אשר חטא מן הקדש ישלם לפרט לפחות מש"פ ואית תני לרבות מ"ד פרט הוא לקרבן מ"ד לרבות לתשלומין וה"נ בתרומה. וכן איתא בת"כ פרק כ' לרבות ושם איתא אפילו לחומש ואשם רק יש מתקנים הגירסא בת"כ מנין שאינו משלם חומש ואשם כו' וכן בירושלמי תרומות פ"ו ה"ב איתא גבי תרומת הקדש שאין בו ש"פ ויש בו כזית דמשלם להקדש והרמב"ם בפ"י מהל' תרומות פסק דמשלם לכהן ובים בו ש"פ וא"ב כזית אז משלם להקדש וכ' הכ"מ דהיה לו כן הנוסחא בירושלמי ועיין מה"פ שם ובכ"מ שם שכתב דגם הבבלי ס"ל הכי דאין תלוי רק בכזית ולא אכפת לן בש"פ והא דאיתא הכא דאינו משלם אף הקרן הוא רק לפי ההו"א ולא לקושטא דמלתא ע"ש: לא אמרו ש"פ אלא לענין מעילה. ירושלמי פ"ב ה"ג ועמש"ל: וחטאה בשגגה פרט למזיד. ילקוט ויקרא תעו ת"כ ויקרא דבורא דחטאת פרק י"ט:

דף לג ע"א אבל ספרים חמץ תרומה. ירושלמי פ"ב ה"ג ועמש"ל לב. ד"ה דברי הכל ומ"ש בשבת כה. ד"ה דאמר דתלי' דרבא דרנב"י בפלוגתא דתנאי ובחדושי כתבתי מאי עבדי איתך בהאי דרשא תתן לו וע' חולין קלו. ומש"ב בס"ד: בשוגג תרומתו תרומה. במתני' דתרומות פ"ב ה"א מסיים בה במזיד לא עשה ולא כלום ומובא כן ביבמות פט. בלי חולק ובירו' תרומות פ"א ה"ב ופ"ו ה"א מסיק עלה דתני בשם רבי יוסי א' בשוגג וא' במזיד תרומתו תרומה ותלי לה בפלוגתא דפליגי ת"ק וסומכוס בתשלומי תרומה מי שאכלה אם שילם חולין טמאים דת"ק מחלק בין שוגג למזיד וסומכוס אינו מחלק ומובא בבבלי יבמות ל. פלוגתא זו בתשלומי תרומה. וגבי אין תורמין מן הטמא אין מובא הפלוגתא: התם היתה לו שעת הכושר. ע' מה"פ תרומות פ"ב ה"א ד"ה אין תורמין שכתב דלאו הלכתא היא חילוק זה עכ"ב: **ע"ב** פחות מכביצה. בירושלמי תרומות פרק ט' הלכה ג' פחות מכזית ושם ע"ש ר' יוסי בשם ר"א. ור' יוחנן קאמר התם שאם היו תרומה מקודם כבר נדחו. והכא בגמרא לא מחלק בכך מדמייתי ראיה מתרומת זיתים וענבים לסתור דעת רבי יוחנן והלא התם כבר היו תרומה וע"כ דאינו מחלק בזה ואף דלקמן לד: מחלק ר' יוחנן בענבים ומוקי לה התם בקדושת תרומה מ"מ אפשר דטעם רבי יוחנן בבבלי הוא משום חשש תקלה והכא דלא ידע מחשש תקלה לא חילק בזה אבל בירושלמי דאמר משום דכבר נדחו ל"ב לחשש תקלה. עוד יתכן עפמש"ש לקמן לד: בשטי' בתרא דמיירי בשני דהוי המשקין שלישי ע"כ שפיר מחלק בין קודם שיקדשו דהו"ל טהורים ולזאת ל"ב פחות מכביצה אבל בפחות מכביצה אין לחלק בין קודם שהקדישן או אח"כ וכן ש"ל השתא וקאי הכא בסברא זאת והוא דלא כהירושלמי: תרומות זיתים. ס"א ל"ג זיתים והוא תלוי בפלוגתא בירושלמי תרומות סי"א ה"ג ובתוספתא תרומות פ"ט דלאחר מ"ד לר' יהושע יעשו מתרומת זיתים טמאות שמן משום דראוי להדלקה רק מענבים לא יעשה יין שא"ר להדלקה. ולעיל לבי איתא תרומת תותים וכנ"ל. וזיתים ליכא למימר גם אם נאמר דס"ל דגם בזיתים טמאים לכ"ע לא יעשו שמן. דא"כ ע"כ הטעם משום תקלה וא"כ נדחה ראיתו דהולא לסברא דל"ת לתקלה דהלא בזה דחה הש"ס ולגירסת זיתים היה יכול לומר ולטעמיך זיתים אמאי לא יעשו מהן שמן: ור' יוחנן אמר אפי' חיטי. ה"נ פליגי בירושלמי תרומות פ"ס ה"א חזקיה ור' יוחנן דחזקיה אמר דוקא פת ובמן הא שאר כל הדברים לא ור' יוחנן אמר לא שנא היא פת ובמן היא שאר כל הדברים וע' מה"פ שם ד"ה חזקיה שכתב דמיירי באופן שיהיה במירה מתקלה כגון דדמי ליה בכלי מאוס ומה דאמר אח"כ ר"ש בר נחמן משמיה דר' יוחנן המדליק בפת ובמן של תרומה ישרפו עצמותיו פי' דמיירי בטהורה. ומהגהות הגר"א שמחק שמן מדברי רשב"ג וגם גרים ר' יוחנן משמע דמפרש דאיהו פליג וס"ל דגם בפת טמאה אסור להדליק ומוחק פת ממתני' שם הו דר' יוחנן תנא הוא ופליג. ועי' הגהת הרד"ל ובפנ"א שם האכרכתי בזה והכמ"ל:

דף לד ע"א שתילי תרומה. ירושלמי תרומות פ"ט ה"ג ומובא שם דמפרש אסורים אף לכהנים מדמקשה שם על רשב"ל דפליג על ר' יוחנן [דאר"י תאנים וענבים שנטמאו סוחטן ואם היו כבר תרומה נדחו] אם פליג אסיפא [היינו דס"ל לרשב"ל דלא נדחו] מהא דשתילי כו' אסורין באכילה עד שיגום כו' ואי נימא דהאי אסורים באכילה הוא לזרים לא הוי קושיא על ר"ל דפליג על ר' יוחנן דאוסר אף לכהנים ומוכח דס"ל להירושלמי אף לכהנים וכרב ששת דהכא ולא כרבה: תוס' ד"ה טהרו מלטמא תימה לר"י. הקושיא איכא כ"א לרבה דמותרים לכהנים אבל לרב ששת דגם לכהנים אסורין אין זה קושי' דודאי לא יזרענה כמובן ועי' תוי"ט ספ"ט דתרומות: שם בירושלמי דמס' תרומות. פ"ו ה"א ומ"ש גדולי תרומה ה"ס כחולין לכל דבר קושיא היא מהתוספתא דטהרות דתנינן הכי ולא כפי' הפ"מ והר"ש דבניתותה הוא: שם לפי שמדאורייתא הלכון צריך תקון וכו"ל לפי שמדאורייתא אינו תרומה ומעשר ע"כ חייבין בלקט שכחה ופאה דלא אתי גזרה דרבנן כו': שם וכן משמע בירושלמי. הוא במס' בכורים פ"ב ה"ב ועי' רש"ל ורש"א ועי' מרכבת המשנה ה' בכורים פ"ד הט"ו שהקשה על הרש"א ממתני' פ"ט דתרומות מ"ב על גדולי תרומה כתובה משובח והדש כילד יעשה כו' אלמא דאסור גד"ש לבהמה וגם לזרים אסור כדכ' התוס' מהא דעניי ישראל ע"ש שבאר הוא באופן אחר לשיטת התוס' וגם לשיטת התוס' והכמ"ל ובפנ"א יבואר בס"ד: בגמ' אפילו גדולי גדולין אסורין. עי' בנדרים ס. דמסיק דהיכי דרכו גדולים מותר אפי' בדבר שאין זרעו כלה. ול"מ לבעיי דכאן מיירי דרכו דא"כ באמת אמאי אסור. והנה בנדרים נח. קרי לטבל ומע"ש והקדש דבר שיל"מ וכן הביאו תוס' פ"ז ענג: ד"ה טבל בשם הירושלמי והוא בשביעית פ"ו ה"ג נדרים פ"ו ה"ד ומיישבים הא דהולרך בע"ז לומר שם טעם כהתרו כך איסורו ולפ"ז הא דקאמר שם דמהני רבים היינו כ"א בתרומה אבל טבל המיר ול"מ רבים לענין לאכול עמאי: תוס' ד"ה גדולי גדולין ראיה מירושלמי. תרומות פ"ט ה"ב. ושם איתא עד שלש גרנות ועד גורן הרביעית אסור ופי' הר"ש מובא במל"מ פ"א מה' תרומות דבטבל אסור עד שלש ובתרומה עד רביעית אסור ועד בכלל ואולי ס"ל להתוס' דלא עד בכלל ונקט שיעור של טבל משום דבגמ' מייתי לה דטבל אף דבתרומה קאי: שם כגון הלוף והשום. ומייתי לה בירו' בכורים פ"ב ה"ב: תוס' ד"ה פסול הגוף. תימה בירושלמי תרומות פ"ח ה"ד וכאן פ"א ה"א מקשה שם לר' יוחנן דס"ל הסח הדעת ד"ת א"כ אמאי לא ישרפו הלויה עם הטמאה כיון שנפסלה גם התלויה בהסח הדעת ומתרץ דהכתי שומרה שלא תגע בטהרות ובטמאה [ועפ"מ שם] וא"כ מיושב קושיות התוס'. ואפשר דלטהורה מ"מ קשה להו. וסברת הפ"מ ג"כ אין שייך כיון דלא מיירי בחמץ: **ע"ב** תוס' ד"ה שאם זרק. פי' מהרש"א ומשמע דלר"א ס"ל אין מרצה על היוצא וצ"ע מהירוש' לקמן פ"ז ה"ט דשם בברייתא דחטאת שקבל דמה בב' כוסות מסיק שאין הציץ מרצה על היוצא ושם בברייתא הוזכר ר"א ומשמע דגם לר"א דינא הכי. הן אמת שבברייתא זו שהיא ג"כ בת"כ צו פ"ח ליתא הסיום הנ"ל שאין מרצה כו'. והוא מדברי הירוש' דמסיק על הברייתא ואפשר דהבבלי לא ס"ל כן מ"מ קשה לעשות פלוגתא בזה בין התלמודים. אולם י"ל דהתם הלא קאי על דם היוצא דבזה לכ"ע אין זריקה מועלת ויוצא כנמעילה ז.: דר"ש בן לקיש משמיה דר' אושעיה. הכא מתרץ אליבא דר"ל דאמר פסול הגוף הוי. וממימרא דר"ל עצמו ובירוש' תרומות פ"ט ה"ג איתא המימרא הנ"ל וגם מימרא זו ע"ש ר' אבהו בשם ר' יוחנן. ור' יוחנן ס"ל הסח הדעת פסול טומאה: דרבנן והא"כ הקדישן. עמש"ל לג: ד"ה פחות:

דף לה ע"א טבל ועלה אוכל במעשר. פי' ירוש' סוטה פ"ה ה"ב דשם מקשה לרב דס"ל שלישי בחולין ממתני' דריש פ"ד דטבו"י אוכל מעשר כו' ונגע בו טבו"י. ומתרץ שם דמיירי בטבו"י בבית הפרס דרבנן. וקשה דאכתי תקשה מהא דתנן טבל ועלה כו' דמהניא בנגעים גבי מצורע דס"ל טבו"י דאוריי' ומ"מ מותר במעשר. ומזה הכרח דבאמת אין תי' זה עיקר שם אלא כדמשני אח"כ שם דשאני טבו"י משאר טומאות שני דבלא"ה לא אתי' כתי' עפמש"ל גם. דאין טבו"י בטומאה דרבנן לתרומה כ"א לקדשים ועמש"ל יט: ד"ה והטבו"י: והבשר לרבות. ילקוט צו תנ"ט: אלו דברים. ילקוט ראה תתקג: ובמע"ש והקדש שנפדו. בירוש' פ"ב ה"ד מגילה פ"א ה"ב מרבה מקרא תאכלו מצות גם מע"ש שלא נפדה והוא כר"ע לקמן ט: והכא היכא תנאי דפליגי עליה ובירושל' לא מייתי פלוגתא בזה ויתכן דמפרש למתני' בחוץ לירושלים כמ"ש רש"י ומש"ש דיוצאין במע"ש היינו בירושלים וקי"ל דלא כריה"ג שאסרו משום לחם עוני שנאכל באנינות וגם דמקרי נאכל בכל מושבות: תוס' ד"ה כוסמין. ואור"י כו' אף מין היטין. לפי' הפ"מ בירו' חלה פ"ד ה"א מבואר כן בירו' וע"ש במה"פ ד"ה מהו ועי' ה"ב שם: שם דמשני בירו'. חלה פ"א ה"א: אמר קרא לא תאכל. מכלתא בא פ"ח ופי"ז ומפורש שם ילאו תורה ודוחן כו' ילקוט בא רא פנחס תשפב ראה תתקג ושם ליתא וכן תנא דבי ר' ישמעאל ספרי פנחס תקמ"ו ובירו' רפ"א דחלה ר' יוסי בשם ר"ש תני ר' ישמעאל בן ר' יונה ר' זעירה רשב"ל בשם ר' ישמעאל א"ר מנא אזלית לקסרין ושמעית ר' אהווה ור' זעירה ואבא אמר לה בשם ר' ישמעאל וכאן בפ"ב ה"ד איתא ר' אחוה בר זעירה אמר ואנא הוה אמר לה בשם ר' ישמעאל. ושם לענין ג"ש לחם לחם בחלה מחמץ דג"כ אינה אלא מה' המינין: קרטית. בתוספתא פ"ב ה"י איתא ג"כ דס"ל אדם יוצא בו י"ח בפסח ובירו' שם איתא דריב"נ אמר דבדקוס ומאלאוה ביה בה חימון ורבנן אמרי דבדקוס ולא מצאו בה חימון: עיסה שנלושה. עמש"ל עמוד ב': המחרו וגמעו. ירושל' פ"ג ה"א: והא הכא דאין אדם יוצא כו'. וכן נ"ל לר"א דס"ל בירוש' פ"א דחלה ה"ג דאין אדם יוצא י"ח בפסח מהנוטל שלא כביצה שליש ילפינן חמץ משמע דפשיטא להו דחייבין על חמוצ דדוחק דפליג גם פ"ז

ע"ש: **ע"ב** ומ"ש אין מחמיצין. עי' תוס' כאן והכא לא הביאו הירו' והתוס' מנחות נג: ד"ה אין מחמיצין שהביאו שם בשם הירוש' דמפ' בלא מים ג"כ מחמיץ מהאי עובדא דיין קוסס שהיו בו שעורים ואמר ר' מנא לבערם וכן גרסא דמשתא גו אוצרא חיטי דאמר רבא לבערם וכתבו שמא ס"ל כאביי דמ"פ מחמיצין ואנן קי"ל כרבא ע"ש ותימא לפי גירסת התוס' בירו' הא רבא אמר שם לבערם ולפנינו בירו' ס"פ כ"ש איתא ביין קוסס שאלו לר' אימי. וגבי דבש מזויף בסלת שאלו לר' מנא וגבי משחא שאלו לרבנן. ובתוס' שם טעות דמוכח וצ"ל במקום רבא רבנן. אך קשה הא ר' מנא עצמו אמר בירו' ר"פ אלו עוברין אמתני' דחומץ האדומי כו' והוא דאית ביה מוי. אלמא דבלא מים אינו מחמיץ. וע"כ לומר דהני עובדי דהש"ס כ"ש ג"כ עם מים מיירי. וכ"ה במה"פ שם. ומצאתי מבואר כן גם מהראשונים הרשב"א בתשו' סי' ג"ג שכ' וז"ל גם אסרו יין שנפל בו חיטי או שערי אי איכא מיא בתמרא וכ"ה בירושל' רב שמואל בר רב יצחק הוה ליה יין קוסס כו' ע"ש והוא הירו' הנ"ל אלמא דמפרש דאית ביה מיא ותימא על התוס' שלא הרגישו הסתירה בירו' מר' מנא אר' מנא לפירושם ועמ"ש לקמן לו: בזה: שם דקאמרי' בירוש' בפ"י ה"א ומובא לקמן בתוס' לט: ד"ה לא יאכל: תוס' ד"ה אכסניא. בירוש' דמאי פ"ג ה"א. וזהו לדעת ר' יוסי האמורה שם אבל לר' יונה דמפרש שם בעניים חברים ושצריך להודיעם שהם בעצמם יתקנו אין לפרש אכסניא נכרי ועי' מה"פ שם ומ"ש בפנ"א עליו. והכא ע"כ דתפס הגמ' כר' יוסי שם דמיירי בעניי ע"ש וא"ל תקון דאי"כ לא הו"ל מינו דאי בעי מפקר כו' וכיון דכר' יוסי מוקמינן לה שפיר מייתי התוס' דאכסניא היינו נכרים ולר' יונה צ"ל הא דיוצאין בדמאי הוא משום דאין אסור מה"ת רק מדרבנן יוצא בו בדיעבד: דא"ד אבכן. ילקוט קרח תשנח ומ"ש ברכות מז: מצות מלות ריבה. עמש"ל לסי ד"ה ובמע"ש: שפדאו ע"ג אסימון. פלוגתא היא בירו' מע"ש פ"א ה"א דר' דוסא ס"ל דפודין והלכה כחכמים דאין פודין: יכול יוצא אדם י"ח בטבל. ילקוט בא רו:

דף לו ע"ב האוכל נבלה ביוה"כ. לדעת הרמב"ם בפי' המשנה כריתות פ"ג דאסוב"ג חשיב איסור מוסיף וכן מבואר בירו' כאן פ"ב ה"ג דחמץ חל על איסור טבל דהו"ל איסור חמור והייט איסור מוסיף ועי' מה"פ שם לפ"ז צ"ל דנבילה ביוה"כ דהו"ל איסור כולל וכמו דאמרינן לר' יוסי דאיסור כולל לית ליה ואיסור מוסיף אית ליה כמ"ש ביבמות לגבי כריתות מד: כן י"ל ג"כ לר"ש דאיסור כולל ל"ל ואיסור מוסיף אית ליה. ועפמ"ש התוס' כריתות כג. מיושב קושיא זו ע"ש. יכול יוצא אדם במע"ש. ילקוט בא רו מכלתא בא פי' ע"ש ר' יוסי שם וכגר"א הגי' שם ריה"ג: פרט לעיסה שנלושה. במכלתא שם דר"א פליג עלה וס"ל דיוצא בו ובמע"ש. וכך דלא ילוש ביין כו' איתא שם ע"ש חכמים. ונראה דגרסי' שם ר"ע דהקודם לו הוא ר' ישמעאל וכר פלוגתא הוא ר"ע גם בגמ' מוכח דהוא ר"ע ומ"מ אף דס"ל לא ילוש כו' דהיינו בליל ראשון כדמוקי ליה לקמן עו"ז בסופגנין ודובשנין אף דגם הם מי פירות מ"מ אמר התם דיוצא בהם י"ח בליל ראשון. והא דנלושין ביין ושמן ודבש לא הוא דה"ל מצה עשירה אבל מי פירות אין בהם משום מצה עשירה. וצ"ל דמי פירות מחמיצין לר"ע דאל"כ לא היה יוצא בהם י"ח מצה כיון שא"ר להחמיץ. ואולי מיירי עם מים. ועי' מנחות נז: כדאפיך התם דר"ע אומר לרבות מנחת נסכים לחימוץ לא קשיא ליה והא מי פירות אין מחמיצין משום דר"ע אפשר דס"ל מחמיצין אך יתכן דהמיך אלעיל כדמשני ר"ל אריה"ג כן נאמר לר"ע מגבלה במים וכ"כ הכ"ב ומוכיח שם דע"כ מ"מ עם מים הוי חמץ גמור ולא נוקשה מדמרבה ליה קרא שם או דנוקשה דאורייתא. ומהמכלתא הנ"ל הוי סיוע לדבריו מדיוצא בזה י"ח מצה. וגם יצא בזה כנוגה לדקת הרמב"ם שפסק בפ"ו מ"ה חו"מ דיוצא במצה שנלושה במי פירות י"ח מצה [והיינו עם מים] ומשום דפסק כר"ע או כנוסחת המכלתא דהם חכמים וכן מוכח בירו' פ"ב ה"ד ר' סימון בשם ריב"ל כזית מצה כו' צריך שלא יהא בה משקין. פליגי שם אמוראי ר' ירמיה אמר למצוה אתאמרת ור' יודה בן פזי לעכוב אתאמרת [ומקשה שם למ"ד לעכוב אתאמרת מהתוספתא יוצאין במצה המתובלת ומשני מתובלת בתגווים היינו יבשים דליכא מי פירות רק תערובת שאר מינים כיון דרוב דגן יוצא. ועי' הראב"ד והכ"מ פ"ו מ"ה חו"מ שטרחו ביישוב התוספתא הראב"ד מפרש לה לאחר אפיה והכ"מ כתב דהתוספתא לא ס"ל לחם עוני לפסול מצה עשירה. ולפלא שלא זכרו את הירושלמי דמקשה ומתרץ תי' אחר. אולם ל' התוספתא משמע כפי' הראב"ד ויש לעיין] ופסק הרמב"ם כמ"ד למצוה אתאמרת גם פלוגתא דתנאי מצינו בזה בירוש' תרומות פ"י ה"א חלה פ"א ה"א שבת פ"ג ה"ג כאן פ"ב ה"ד בתפוח שרסקו ונתנו לתוך העיסה וחמצה ה"ז אסורה ר' יוסי אומר מותר וקאמר ע"ז דלר' יוסי אין חמוצו חמוץ גמור ועי' ר"ש פ"י דתרומות מ"ב שכ' דלפי משמעות הירוש' גם לענין פסח קאמר ותימה דעכ"פ חמץ נוקשה הוי ועש"ק שבת שם מ"ש בזה וכ"מ במנחות נג: דגם לענין פסח הוי הפלוגתא גבי תפוח. ולת"ק מחמיץ ולר"י ל"ה חמץ גמור ובמכלתא הנ"ל מבואר להדיא דיוצא בה ידי חובת מצה אלמא דראוי להחמיץ חמץ גמור כנ"ל: ולענין פלוגתא דהכא אי לשין ביין כו' איתא גם כן בירושלמי כאן הלכה ז' רק דשם ליתא לדרבן גמליאל דאמר ישרף מיד: דאמר שמואל לחם עוני. ילקוט בא רו ראה תתק"ג: יומא קמא תלושו לי. ילקוט שם: אם אמרו בוריזין. בירושלמי ס"ז בעי כהנים עצמן מהו שילושו מלתן בפוטרין ומסיק שלא תחלוק בין מצה למצה ומוכיח לה מנדה כהנת ע"ש: לימד על יציקה ובלילה. ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פי': תוס' ד"ה במקום. עשרון היינו למ"ד מדת יבש נתקדשה ועי' תוס' מנחות נה. ד"ה כל: יכול יוצא אדם י"ח בבכורים. ילקוט בא רו ובמכילתא פ"י שם ממעט מבכל מושבותיכם גם מע"ש ולהפ"פ ושירי מנחות וחלות תודה ורקיקי נזיר לדעת ר' ישמעאל. וריה"ג ל"ל קרא לאינך משום דדריש לחם עוני לשון אוני וכולהו אינם נאכלים באנינות אבל ר' ישמעאל ס"ל עוני פרט למצה עשירה כר"ע [ועוד יותר דגם במ"פ הו"ל מצה עשירה] ע"כ דריש כולהו מבכל מושבותיכם וריה"ג ס"ל בכורים מותר לאונן ע"כ בעי קרא זה לבכורים ועי' לקמן ע"ב ולקמן לח: מייתי קראי אחריני לחלות תודה ורקיקי נזיר ולא מפיק לה מבכל מושבותיכם משום דנאכלין בנוב וגבעון וכ"ה בירושלמי ה"ד ומגילה פ"א הי"ב. והמכילתא לא ס"ל כן ומפיק להו מבכל מושבותיכם ועמש"ל לח: ד"ה בתוס' ועי' ילקוט בהעלותך תשכב ושם יש ע"ס דמייתי לריה"ג מקראי לחלות תודה משבת ימים תאכל מצות מה שנאכלת כל שבעה יצאו כו' וגם קרא בכל מושבותיכם דהו ל"ל בכל מושבותיכם ועוד לריה"ג ל"ל שום קרא דהלא קדשים נינהו ואונן אסור בהו ועי' לקמן לח: וצ"ל שם לענין חלות תודה ורקיקי נזיר להתחיל בשם תנא אחר או תניא או ת"ר ואינו מדברי ריה"ג ולדרש בכל מושבותיכם יש להגיה ההגה ר' ישמעאל וכ"ה במכילתא על במו מדרשא דבכל מושבותיכם: מה מרור שאינו בכורים. ילקוט בהעלותך תשכב: **ע"ב** תוס' ד"ה דא"ר אלעזר. בתוס' זבחים קיט. ד"ה בהו מתרלים שם באופן אחר. דקאי לר' יהודה דס"ל שלש בירות בן כו' ע"ש וס"ל להתוס' התם דכיון דבאי זה פעם היה היתר בכל מושבות תו לא מפקינן ליה מהקרא ודלא כסברתם כאן ועפ"ז אמרתי שיתכן לפרש מ"ש בירושלמי פ"ב ה"ד מגילה פ"א הי"ב ר' בון בר חייא בעי הלקוח בכסף מעשר שנטמא לר' יהודה מהו. וע"ד הפ"מ שפי' אח"כ שם בעי רשב"ל דהוא ל' קושיא [ובפנ"א בארתי שם ע"פ פשוטו דהבעיות שם כלקמן לח.] ע"פ דרכו י"ל דגם בעית ר' בון היא דרך קושיא על הטעם דאמר מהתלה כהכא דואיל וראוי להפדות היינו כשיטמא כדר"א. א"כ אין זה כ"א לר' יהודה א"כ הלקוח כו' וברייתא סתמא קתני ע"כ מכרית מזה דלאו ר' יהודה היא וא"צ לטעם זה: ואין שאת אלא אכילה. בירושלמי מע"ש פ"ג ה"ה דריש כי לא תוכל שאתו היינו לפדותו בירושלים [דאלו ברחוק מקום כבר כתיב כי ירבה ממך הדרך] ואמר קרא ונתת הכסף וע"כ היינו שנטמא כ"ה ע"ד הפ"מ והרש"ס מגי' שם ככאן ובספרי ראה קז מפיק לה מג' כספים נאמר בפרשה א' למעשר טהור וא' לטמא כו' ע"ש משמע כפי' הפ"מ דרק מיתורא דכסף קדריש: בכורים אסורים לאונן. ילקוט ראה תתקג: מ"ש דרבנן. בירושלמי בכורים פ"ב ה"ב מסיק לה מדכתיב הקדש העליון כמשמע פי' דבפרשה כי תכלה דכתב אחר פ' בכורים נאמר בערתי הקדש מן הבית דריש ליה דקאי גם על בכורים שבפ' שלפניה ור"ש לא דריש כן ומקשה א"כ למה לא פליג על וידוי ומשני ועניה ואמרת דכתב בפ' בכורים עצמו נרמז ג"כ הוידוי. ודרש הקדש לתרומה מתרומה ידך לא דריש בירושלמי ואף דאמרי' שם ותרומת ידכם אלו הבכורים לאו להקש נאמר כ"א מפרש דהיינו בכורים להורות דובהבאתם שמה קאי גם על בכורים דטעונין הבאת מקום אבל לא להקיש לדבר שאין מבואר באותו הפסוק: מעשר אסור לאונן. עי' תוספתא מע"ש פ"ב ה"ט חומר במע"ש מבתרומה כגי' הגר"א שם מעשר אסור לאונן: לחם עוני פרט לחלוט ולאשישה. ילקוט בא ר"ו ראה תתקג ש"ב קמג ספרי ראה קל ובמכילתא בא פ"י ע"ש ר' ישמעאל ושם ממעט הסופגנין והדובשנין והאסקריטין ותלת המסרת ואשישה ובירושלמי ה"ד פרט לסרוסין ותלת המסרה ואשישה ונראה דנ"ל פרט לאסקריטין כו': אשפר א'. במד"ר פ"ד ודעת שמואל הוא בשם י"א ילקוט ש"ב קמג ע"ש ר' יוחנן אשפר א' מששה כו':

דף לז ע"א אם אמרו בזריזין. עתוס' מנחות נה. ד"ה כל שכתב דלהמ"פ אינו בזריזין ולא במקום זריזין וקשה דהא הכא אמרו דנעשה בזריזין וצ"ל דהכא התשש אינו בשעת לישה אלא בשעת אפי' שלא תאפה היטב ואפיתן בפנים כמ"ש מנחות נה: ואף דמקשה עלה שם מ"מ יש ליישב שם הקושיא. וכן מוכח דכל אם אמרו שבפסח הוא מענין אפיה היינו עלים ותנור חם ותנור מתכת. והתוס' מיירי שם בלישה ובזה מיושב קושית המ"ח סי' תנ"ו סק"ז על הרא"ש פ"ג סי' ו' דהתם התשש שהביא הרא"ש שבכולל העיסה מרובה ומתחלקת למצות קטנות רבות אין חשש בהאפיה כ"א בלישה שפיר דן הרא"ש מלהמ"פ דגם ליתנו אינו במקום זריזין וכת"י כתב שם משום דלבור שאני וכלעיל ל"ז. וזה ג"כ ליתא דאין שייך כ"א בעומר דרבים מתעסקים בו ולא בלהמ"פ וכן מצאתי בטעה"מ. ונראה דהתוס' במנחות שם שכתב כן דלבור גבי לחה"פ אין זה כ"א הו"א דהלא אח"כ כתב התוס' תי' אחר. ואי ס"ל להרא"ש תי' התוס' שם י"ל בפשיטות דהגמ' דהכא קאי למ"ד מדת יבש נתקדשה והיה הכל בפנים והרא"ש ס"ל דלא נתקדשה. ובזה א"ש גם בירושלמי פ"ב ה"ד דקן פת עבה עפת מלחה"פ ולא דתי דההם במקום זריזין משום דס"ל לא נתקדשה וכולו בחוץ נעשה. ובחדושי בארתי עפמ"ש התוס' מנחות נה. דכלי שרת אין מקדשין אלא בזמנן רק משום דאינן דוחות את השבת ס"ל להמקשן דערב שבת הוי זמנן ע"כ מקשה ואפשר דלפי האמת ל"ה כן והוי שלא בזמנן ולא קשה תפסל בלינה וא"ש מה שפסק הרמב"ם כמתני' שם וזהו טעם הרא"ש ג"כ ומחלק בין אפיה ללישה וכנ"ל ובירושלמי ס"ל תברא כדעת המקשן במנחות שם וכבגמ' דמסיק תברא. ע"כ גם האפיה לא היה בפנים ע"כ לא מקשה אם אמרו בזריזין. ושם הארכתי והכמ"ל: איכא דאמרי לא בל נתחומין. עי' רא"ש מ"ש בשם הרי"ף ומ"ש עליו ומשמע מדברי הרא"ש דפליג האי עובדא אחכמים ובירושלמי פ"ב ה"ד בברייתא דא"ר יהודה שאל בייתום בן זונין איתא שם לר"ג וחכמים והעובדא היה ג"כ בבית ר"ג כמ"ש הכא. וא"כ א"א לומר דפליגי וע"כ לומר כמ"ש הר"ן פ"ש ובלב אריה להרי"ף בארתי בס"ד: והמדומע פטורים מן החלה. עי' נדה מו. דשם איתא פלוגתא דר"מ מחייב בחלה ור' יהודה ור' יוסי ור"ש פוטרין ובתוספתא דחלה פ"א ליתא הפלוגתא בספק מדומע דר"מ מחייב ור' יוסי פוטר והר"א מדומע פטור מן החלה ספק דמוע חייב בחלה ובירושלמי פ"ז דתרומות ה"ג א"ר יוחנן ספק מדומע פטור מן החלה ספק הנאכל משום דמוע חייב בחלה. ובחלה פ"א ה"ג כלשון בדברי ר' יוחנן מדומע פטור ט' ועי' ר"ב פ"ק דחלה מ"ד שכתב בשם הירושלמי דל"א מדומע פטור אלא כשביעור ה' רבעים מלומות דיב ככם תלק תרומה שנפל אבל יותר מב' רבעים חייב. ולפנינו בירושלמי הוא בנוסחא אחרת ועי' פנ"א: אמר ר"ל. עי' לקמן ע"ב בתוס' ד"ה דכ"ע מ"ש בשם הירושלמי: שהדרתיה ולנסוף הדביק. בירושלמי חלה פ"א ה"ג משני שהיה מהלך מן כנד ולקמן ע"ב מבעיא בגמ' בחבוקה כנגדו דהוא אליבא דר"ל כ"ש תוס' ד"ה דכ"ע: כל שפורסה. בירושלמי פ"ב ה"ד הוא בברייתא עיסה יוצאין במצה נא כשפורסה ואין נידין

נמשכין

נמשכין ופי' נ"ח הא"ת סי' פ' שחקר אם רק לצאת בה י"ח מצה נאמר או דגם לענין חמץ בעינן שיעור זה : ע"ב ר' ישמעאל בר' יוסי . בתוספתא פ"א דחלה ובירושלמי שם פ"א ה"ד וכאן פ"ב ה"ו איתא איפכא ר' ישמעאל ברי' יוסי אומר משום אביו מעיסה חמין ע"ג קמח חליטה קמח ע"ג חמין ; תוס' ד"ה דכ"ע . בירושלמי פ"ק דחלה ה"ג . וכמ"ש התוס' דע"י משקה מודה ר' יוחנן . עי' בזה במה"פ שם ד"ה ר' יוסי שדעת הרמב"ם אינו כן אלא דר' יוחנן לדברי ר"ל קאמר ובגלגל ע"י משקה ע"ש : ואבוקה כנגדו . עמש"ל ע"א ד"ה שהרתים : לדברי ר"מ פטורה מן החלה . עי' כ"מ להרמב"ם פ"ו דבכורים ה"ד ליישב בשם הר"י קורקוס פסקי הרמב"ם דפסק כר"מ דממון גבוה ועכ"ז פסק דמע"ש חייב בחלה. ע"פ התוספתא דחלה פ"א דאיתא שם עיסת מעשר שני חייבת בחלה ספק מדומע חייבת בחלה דברי ר"מ כו' ומשמע דר"מ אתיא גם על מע"ש . וכן מספרי [שלח קי] מוכיח דאמר התם דתרומה ומע"ש פטורים מן החלה משום דהם קדש וזה קדש אבל אמרו חכמים. עיסת מע"ש בירושלים חייבת בחלה ולשון זה קדש לר"מ הוא דממון גבוה ועכ"ז מסיים דחייב עיסת מע"ש בירושלים בחלה . ותלי זאת בפלוגתא דר"א ורב אסי בסוכה ל"ה גבי אתרוג מע"ש אי סגי בהיתר אכילה להקרא לכם. או דבעינן ממון ופסק הרמב"ם כר"א דסגי בהיתר אכילה וסוגיא אזלא הכא כרב אסי . ועי' הרי"ט אלגזי בכורות הל' חלה שהאריך בזה וכתב ע"פ דברי הכ"מ דגם הא דאיתא בירושלמי מע"ש פ"א ר' יוסי בשם ר' יוחנן מע"ש פטור מן הבכורים לר"מ וכן בפאה פ"ז ה"ה מע"ש פ"ה ה"ב לענין חיוב חלה דמע"ש דפטר ה"ה לר"מ ג"כ משום דס"ל כרב אסי והרמב"ם פסק כר' חייא ע"ש . וקי"ל מהא דאיתא הכא ברייתא לקמן לח. לימא מסייע ליה עיסה של מע"ש כו' וביגעתי בספרים ומצאתי בשעה"מ כ' תו"מ שהקשה זאת ע"ש מ"ש בזה :

דף לח ע"א מה לכן מצלכם . עי' רא"ש כאן שהביא הירושל' שבת פי"ג ה"ג חלה פ"א ה"ה במצה גזולה לענין ברכה . ומובא ג"כ בפוסקים : בעי רשב"ל . ירושלמי פ"ב ה"ד מגילה פ"א הי"ב ע"ש : איכא דאמרי . בירושלמי שם הוא ע"ש ר' בון בר חייא ובעית רשב"ל בחלת מע"ש הוא אחריו ועי' גליון שם וקושיתו מיושב דכוונת הירושלמי ג"כ בטהור רק כיון שאין לו היתר ע"י פדיון כשיטמא לא מקרי נאכל בכל מושבותיכם וכדאיתא הכא : בתוס' ד"ה ר' יהודה טעמא כו' . כ"ה גם בספרי ראה קו ; שם אלמא לקוח כו' אינו נפדה שעשר ברחוק מקום . קשה למה לו להביא ממרחק לחמו הא גם באותו מתני' מע"ש פ"ג ה"ו בפלוגתא דר' יהודה ורבנן מבואר כן דאמר להן ר' יהודה לא אם אמרת במע"ש שכן נפדה ברחוק מקום בטהור תאמר בלקוח כו' : ומשמע דהוא תשובה לדעת רבנן . וכן מבואר במתני' פ"א ממע"ש ה"ג הלוקח פירות כו' מגיד יעלו ויאכלו במקומו הייט שאינו יכול לפדותן : ע"ב ת"ל שבעת ימים כו' מצה . ילקוט בהעלותך תשכב ועמש"ל לו . ושם בילקוט תפס קרא ששת ימים תאכל מצות ועט"ז סי' תרל"ז סק"א ולפי מה שהבין השעה"מ בהל' תו"מ כוונת הט"ז דמדמי דרש דמצה הראויה לז' לסוכה הראויה לז' ומאן דדריש שם דריש גם הכא א"כ תקשה להירושלמי דס"ל בסוכה פ"ב ה"ז דטעם ר"א שאין עושין סוכה בחוה"מ משום קרא ולא מחמת קרא דבעינן ראוי לז' ע"ש א"כ כמאן אתי הך דרשה דמצה הראויה לז' ובירושלמי כאן פ"ב ה"ד ובמגילה פ"א הי"ב איתא להך דרשה סתמא בלי חולק . גם בבבלי לא מצינו מאן דדריש סוכה הראויה לז' כ"א ר' יהודה בדף כג. ור"א בדף כז: והכא מתניא סתמא ע"כ נראה דלא תלי אהדדי וגם הט"ז לא כיון לזה ולענין דעסיק שם השעה"מ בקושייתו הארכתי בחבורי ק"א בישובו : ותיפוק ליה דהו"ל מצה עשירה . פי' גליון בירושלמי פ"ב ה"ד שהקשה נימא דאצטריך קרא בשביל רקיקי נזיר שנמשחו אחר האפיה דהא אין שייך מצה עשירה כמ"ש הרא"כ"ד ע"ש . וכבר קדמו השעה"מ בס' תו"מ ע"ש : ותיפוק ליה דאין נאכל בכל מושבות . במכילתא בא פ"י דריש ר' ישמעאל לחלות תודה ורק"נ מבכל מושבותיכם ועמש"ל לו. : תוס' ד"ה זאת אומרת . עי' ירושלמי פ"ב ה"ד ומגילה פ"א הי"ב דמקשה שם לר' יוחנן דאמר לית כאן נזירות [פי' דבברייתא דזבחים קיז: ותמורה יד: איתא מנחה ונזירות קרבים בבמה דברי ר"מ ור' יוחנן אמר שם בתמורה שמי מכאן נזירות א"כ ליכא למ"ד נזירות בבמה דלתמים ור"ש לא קרב נזירות] ומוקי לה הירושלמי כר"ש דס"ל דסגי בקרב א' מקרבנות הנזיר וכגון שהקריב שלמיו לחוד בבמה ותימה שלא הביאו התוס' את הירושלמי ולא הזכירוהו וכן לא שמו לב לתרץ לר' יוחנן דמסמי נזירות מדברי ר"מ כמאן אתיא ועי' תוס' תמורה יד: ד"ה אלא :

דף לט ע"א חלשין סינדבי . בירושלמי פ"ב ה"ה הוא בלשונות אחרים ולפי שאין אנו בקיאין בהם ובשמותיהם ע"כ לא הבאתים : וכשבאתי לפני רחב"י הודה לדברי . עי' ירושלמי עירובין פ"ב ה"א דאיתא שם דהאי ובקשתי לי חבר ולא מצאתי להו אערקבלין לחוד קאי כ"א על כל הג' דברים דאמר ר' אלפאי שם ע"ש ולפ"ז יש להסתפק אי נימא דהא דרחב"י הודה לדברי קאי ג"כ על כל הג' דברים או רק אערקבלין : ירק מר יש לו שרף . ובירושלמי פ"ב ה"ה ר' יוסי בר' בון אמר ר' יסי תלי ובמרור ירק מר ופניו מכסיפין ויש לו שרף ופי' הק"ע יסי תלי סיב הגדל סביב הדקל . ולא ידענא איך נשא את ראש הסיב להיות ממיני מרור . ופשוט דיסי הוא שם אמורא שנמצא פעמים רבות בירושלמי . ותלי ע"ש וצ"ל תלי וכמ"ש לקמן שם אין הדבר תלוי אלא בחזרת ה"נ קאמר דהוא תלי דין מרור בפרטים ותנאים אלו שיהיה מר כו' . והוי"ו של ובמרור יש למחקו וצ"ל במרור . וקרוב שהוא נמשך מתיבת תלוי שהיה כתוב תלוי במרור ונשתבש : מצוה בחזרת . וכן בירושלמי שם בשם ר' חייא בשם ר' הושעיא אין הדבר תלוי אלא בחזרת מה חזרת תחלתו מתוק וסופו מר כך עשו המצרים כו' : וכ"ת כולהו בהדדי קתני להו . הכי איתא בירושלמי כלאים פ"א ה"א באמת מתחלה דרב פליג על ר' יוחנן [דאמר כולהון זוגות זוגות קתני] ופשיט מה דר' יוחנן אכולה פרקא קאי מדקאמר דרב פליג ש"מ דר' יוחנן לא אמשנה ראשונה לחוד קאי רק אח"כ מסיק דרבא אמר רב דכולהו זוגות זוגות קתני והא דקאמר כולן נזרעים בערוגה א' היינו דדין ירקות לשם ולא זרעים לענין הרחקה וכדמסיק הכא : זוגות זוגות קתני . ועכ"ז אמינו אילן דחשיב התם בכלאים באותו הפרק פ"א . איתא בירושלמי ה"ד שם דס"ל לרב דכולן מין א' ופליג אריב"ל דאמר התם זוגות קתני : ע"ב קמ"ל . דירקות נינהו ולא דין זרעים לשם וה"נ מסיק בירושלמי כלאים פ"א ה"א ועמש"ל ע"א : תרגומא אקלא . א"כ גם האי ושוין שיוצאין בהן כמושין ג"כ אקלא קאי וכ"ה בירושלמי פ"ב ה"ה אית תני אבל לא כמושין אר"ת כא בעלין ודתני במתני' בין כמושין הוא בקלח ועי' נתיב חיים סי' תע"ג ודבריו מוקשים במ"ש דהאי ושוין קאי אעלים וכ"כ הח"י ס"ק י"ט דדוקא בקלח מתפרש ועי' ק"ע בירושלמי שם בש"ק שתקן ע"ש במג"א ס"ק י"ג שכ' אקלחים שאין יוצאין בכמושין וכ"ה בח"י להגי' דברי המ"א לאיינס אעלים ובדפוסים שלנו נתקן כבר ציון המ"א :

דף מ ע"א נתבקעו אסורות . בירו' פ"ב ה"ז ג"ז ע"ש ר' יוסי . ות"ק ס"ל נתחמצו אסורות כו' גם ת"ק שם מזכיר חיטים ושעורים ור' יוסי שביק חיטי ונקט שעורים לבד : והדראת. עי' ירושלמי פ"ב ה"ד : ע"ב לכל הוא נותן . עי' רש"י שפי' דקאי אכלי שני ולחומרא פליג . ולפי' הפ"מ ירושלמי שבת פ"ג ה"ה דגרים שם מ"ש הכל מודים בה"ד שם שהוא שייך להמתני' דפלוגתא דר"י ורבנן דהכל מודים בכ"ש שאינו מבשל ור"י אריכא קאי ולקולא ועפנ"א בשבת שם : והומץ צומתן. בירושל' הגי' צופדן : ור"מ אוסר . בירושלמי הגירסא במתני' ר"מ אומר אין מבשלין כו' . ובגמ' שם איתא הפלוגתא דת"ק ור"מ : מחלוקת לתוך התבשיל . בירו' איתא הברייתא כמתני' ומשמע דגם בחרוסת פליגי דגם בדברי ר"מ איתא שם ר"מ אוסר מפני שהוא משהה . משמע דרק לכתחלה אוסר לעשות כן דחיישינן דלמא ישהה דת"ק ג"כ אוסר להשהות ולא חיש דלמא ישהה ור"מ חושש וליתא שם ישרף : תד"ה כאלפס . בירושלמי פ' כירה ה"ה :

דף מא ע"א במים אין לי כו' . מכילתא בא פ"ו ע"ש ר' ישמעאל וכך דר' הוא ע"ש ר"ע וכ"ה בילקוט בא קנז ור' דריש התם כפל דבשל מבשל לרבות מבעו"י ע"ש [והוא כלקמן ע"ב ע"ש ר'] וכ"ה בירושלמי פ"ב ה"ז ע"ש ר' ישמעאל ור"ע . ובזה יש ליישב דברי הרמב"ם שפסק בצלי קדר דחייב והוא כר' ופסק ג"כ בשלו ואח"כ צלאו ואח"כ בשלו דחייב דהוא כרבנן . ומ"ש הלח"מ דפסק כר' יוסי וידע מבכרא הוא נגד הגמ' דמשמע דגם לר' יוסי צריך קרא ועי' תוס' ולהנ"ל ניחא דלקמן ע"כ מקשה הגמ' לר' דדריש כפל בשל מבשל למבעו"י והכא דריש לצלי קדר . ומשני א"כ לימא קרא בשל בשל כו' ש"מ תרתי . ולפ"ז הרמב"ם דלא ס"ל לחייב מבעו"י שלא הביא דין זה דריש תרתי אלו מהכפל והגמ' הולכך לומר דפליגי ע"פ הגירסא רבי ורבי ס"ל למבעו"י אבל הרמב"ם תפס גי' המכילתא והירושלמי וא"צ לומר דפליגי בזה דיוכל לומר תרתי ש"מ : צלי קדר . לגי' המכילתא וירושלמי וילקוט ר' ישמעאל ור"ע א"ש מה דלקמן ר"פ כיצד צולין בנותן כרעיו לתוכו ס"ל ור"ע דהו"ל בישול משום דאזיל לשיטתו דאוסר בצלי קדר ור' ישמעאל שם דקורבו תוך דהוא דס"ל דנותן לתוכו הוא לטעמיה דמתיר בצלי קדר וריה"ג ס"ל ג"כ כר' ישמעאל דמתיר בצלי קדר ועמש"ל עד. ובילקוט שם איתא גם הך דבגמ' : בשלו ואח"כ צלאו . במכילתא בא פ"ו מפיק לה מצלי אש בצלי מן התי ועי' בפי' הגרא"מ בטעם המכילתא דדריש למעט מבושל ואח"כ צלאו ולא צלאו ואח"כ בשלו דס"ל כר' יוסי דבשול מבטל אפיה וא"צ קרא ע"ש והוא דלא כמשמעות הגמ' כמש"ל . אך לגי' הגר"א שם לק"מ במכילתא מבשל לחייב על הצלי המבושל כו' מה ת"ל בשל מבושל לחייב על הצלי המבושל ע"ש א"כ גם המכילתא דריש לתרווייהו מקרא . ועי' בירושלמי פ"ז ה"ב אלו נאמר לא תאכלו ממנו נא כ"א צלי אש הייתי אומר שלקו ואח"כ צלאו מותר ת"ל ובשל אלו נאמר כו' הייתי אומר בשלו וצלאו [נראה דצ"ל צלאו ובשלו] יהא מותר ת"ל מבשל . ילקוט בא קנז כה"ע : שלא נמנה . בירושלמי פ"ג ה"א מקשה אמאי בהמחה חמץ וגמעו חייב ובמצה אינו יוצא . ועי' חולין ק"ט דמפרש בהמחהו וגמעו אם מצה הוא א"י בה י"ח משום דלחם בעינן אך הירושלמי קאי לסברא דגם לחיוב חמץ בעינן לחם דלזאת פטרו בכותח הבבלי מכרת ע"כ מקשה כנ"ל והדר ביה הירושלמי מחמת זה ע"ש : בישל בחמי טבריה . ילקוט בא קנז כה"ע ובירושלמי שבת פ"ג ה"ב פליגי בה חזקיה אמר אסור ר' יוחנן אמר מותר: פסח שבשלו . בירושלמי שם פליגי בה תרין אמורין חד אמר אסור והרנא אמר מותר מ"ד אסור בשל מבושל במים ומ"ד מותר כ"א צלי אש . והיינו גם הבישול בעינן באש . ובשלו בחמי טבריה וצלאו אח"כ מותר ועי' ק"ט : ע"ב יכול אכל כזית נא מבעו"י . ילקוט בא קנז : בא מבעו"י פטור . בירושלמי פ"ז ה"ב פליגי בה אית תני חייב ואית תנא תני פטור ע"ש : בשעה שישנו . כ"ה ג"כ בירושלמי פ"ז ה"ב בטעם מ"ד פטור : רבי אומר אקרא . מכילתא בא פ"ו ילקוט שם קנז ועמש"ל ע"א : אבל צלי מבעו"י . ילקוט בא קנז כה"ע: האי לאו הבא . ילקוט שם : וכל לאו הבא מכלל עשה . מקור דבר זה הוא בת"כ שמיני פרק ד' אחר פי' מלואים גבי סימני דגים ממשמע שנאמר אכול את שיש לו [illegible] אני לא תאכל את שאין לו כו' ליתן עשה ול"ת והיא בירושל' בכורים פ"א ה"א ע"ש ר' אבינא דמזה שמענו דבכ"מ ל"ת הבא מכלל עשה עשה ומבואר בכ"מ מקומות בירושלמי :

דף מב ע"א אותו אתה מתפיס. ת"כ אמור פ"ז : לא נאמר בדברים. לפי גי' ר"ח נ"ל לא יימר פי' לא ימיר מכל האמור . וכ"ה בירושל' נזיר שם אך התם גבי דין תמורה קאי ואפשר לפרש לא ימיר הבכור והק"ע פי' שם לאו אמור וליתא כדמוכח הכא דהחולק ע"ז אמר לאו אמור : הא דאפשר דקוו . בירושל' משני מ"ד אשבורן בשהי' אשבורן גבוה מ"ד קטפרס כשהיה קטפרס גדול: ע"ב אר"ב בר ינאק בתחלה . ילקוט תולדות קי יחזקאל שסה ושם ליתא בר ינחק ועי' הגרי"ב : ביהודה בראשונה הלוקח . בירושל' פ"ג ה"א לא נזכר ביהודה ונראה דקצור לשון הוא דהלא בירושל' דמאי פ"א ה"א איתא היה הזמן שביהודה פטור מן המעשרות . ומבואר שם טעמא שהיו עושין יינן בטהרה לנסכים ע"כ לא היה מחמיץ וכ"מ הכא . ובזה יש ליישב קושית התוי"ט דמאי פ"א ע"א מהא דבפ"ד שאלים ואם החמיץ . די"ל דדוקא ביהודה שהיו כלם עושים בטהרה הועילה זכות הרבים משא"כ יחיד המקבל עליו לספק יין לנסכים . וא"צ"ל כמ"ש התוי"ט דמיירי שנפלו בו שעורים . ות"ש שתי' עוד דאין סומכין על הנס : הא בדרוקא . בירושלמי דמאי שם משני ר' לא . בראשונה שהיו ענבים מרובות לא היו התגרנים חשובות מעכשיו שאין ענבים מרובין תגרנים חשובות : מיא דחיורי . בירושל' איתא דיהיב ביה קולה ופי' הפ"מ מין צבע כדתנן פ"ז שביעית ספיחי סטים וקוצה וצ"ל דלא זהו מין החמץ רק דנותנין כמי סובין הצבע והכא נקט מין החמץ : פת הבואה . בירושל' אר"ת בר בא מבית מליותא שלא הביאו שלים וכותשן ועושה אותן כחלות תריע ונותנן בקדרה : אף טפולי נשים . בירושל' מאן דתני טפולי כ"ש תכשיטי מאן דתני תכשיטי הא טיפולי לא :

דף מג ע"א א"ר ר"מ היא . ירושל' פ"ג ה"א זהו שיאור זהו כותח הבבלי ועמ"ש בסמוך : ונותנו לפני כלבו דר"מ לר"י . כן מפרשים הק"ע והפ"מ בירושל' פ"ג ה"ה אהא דאיתא שם ר"ה בשם רב מותר להאכילו לכלבים דהייט דר"מ לר' יהודה ובעכ"ד שגו. בזה דהלא בפ"ה ה"ד מיבעיי' להירוש' בשוחט את הפסח על השאור אי חייב מי נימא כיון דאמר רב מותר להאכילו לכלבים אינו חייב א"ד כיון דאמר רב לוקין עליו חייב אלמא דעל אותו השיאור דאמר לוקין אמר מותר להאכילו לכלבים.וכן משמע בפ"ב ה"א שם [וע"ש מש"ש ר"ה בשם רבי . וצ"ל בשם רב] גם שגה הק"ע עוד בפ"ג ה"א דפי' על הא דאיתא שם רב אמר זהו שיאור זהו כותח הבבלי דהייט דס"ל דאין לוקין עליו דהא להדיא אית ליה בפ"ה ה"ד דלוקין על שיאור גם הכא מבואר דמוקי כר"מ ודלוקה . אלא הפי' שם דפליג על ר"ל דמדייק מדתני על ערובו סופג כו' הא טקשה לא ורב ס"ל דלקי דאמר הייט שיאמר כו' ומוקי למתני' כר"מ וס"ל דאתרווייהו לקי ור' בון בר כהנא אמר דגם על ערובו אין לוקין כ"א בתערובת חמץ ומצה מיירי ועי' של"ה מ"ש בשם היד דוד ופי' הק"ע תמוה : דברי ר"א . בירושלמי איתא הברייתא סתמא בלא פלוגתא דעל ערובו סופג ארבעים : כל מחמצה לא תאכלו לרבות . ילקוט בא רד כה"ע ועי' מכילתא בא פ"י : אין לי אלא שנתחמץ . עמש"ל כ"ח: : התם נמי הכתיב כל . כן מקשה ג"כ בירושלמי ומשני דהאי כל מרבה אוכלין וכל מחמצת מרבה נאכלין וכמש"ל פ"ב ועמש"ש : איש או אשה . במד"ר פ"ח ספרי נשא ב' ילקוט בא רד משפטים שח נשא תשא : ע"ב כר' אליעזר . הגרי"ב הגי' ר' אלעזר דהוא אמורא דלאו ברייתא היא אך בירושלמי פ"ח ה"א וקדושין פ"א ה"ז מוכח דברייתא היא דקאמר התם מסייע מתניתא לר' הילא לא תאכל כו' ושם איתא פלוגתא דאמוראי ור"ז ס"ל דמ"ד פסח בנשים רשות ה"ה מצה ומסייע ליה ממתניתא פסח מצה ומרור כו'. רש"א כו' בנשים רשות ולק' לא: מגי' הבבלי כדברי ר"ש פסח כו' בנשים רשות . והירושלמי אינו מגי' ומפרש דקאי אכולהו . ולהירושלמי א"ש דר"ש לטעמיה דדריש היקש לבשעה שישנו כו' כלעיל כ"ח: וספרי ראה קל . ולהבבלי צ"ל דדריש תרווייהו מההיקש ועי' ש"א ובשעה"מ ובחבורי ק"א הארכתי : תניא כי כל אוכל חלב . ת"כ צו פרשה י' : והתניא שאור בל תקטירו . ת"כ ויקרא דבורא דנדבה פרק י"ג :

דף מד ע"א תקטרה לפחות מכזית . עי' מנחות כו: דפליגי בה"ג ר' יוחנן וריב"ל ור' יוחנן ס"ל יש הקטרה וכ"ה בירושלמי יומא פ"ב ה"א וא"כ ע"כ זעירי לאו לדעת ר' יוחנן דר' יוחנן ס"ל יש הקטרה אלא דעת עצמו קאמר . אך למ"ש התוס' מנחות כו: ודף נח: דר' יוחנן מודה דאין הקטרה בפחות מכזית דדוקא התם שהשלים את"כ ע"ש . א"כ י"ל דזעירי לר' יוחנן קאמר . וע"ע תוס' שם דכמ"ש דבכה"ג דבדף טו: שם מודה ר' יוחנן דבהקטיר שומשום אין הקטרה בכך . תימה דבירושל' יומא שם גם בהקטיר שומשום ס"ל לר' יוחנן דהוי הקטרה בכך וצ"ע : דלית ביה כזית . ור"א דמחייב בכותח הבבלי צ"ל דס"ל היתר מצטרף כנ"ל לר"א ובירושל' פ"ג ה"א מוקי להא דתני בתע"ח סופג את הארבעים בלית בי' כזית ור"ש היא דלמכות ל"ב שיעור ולכרת מודה דבעי שיעור : ע"ב שאם שרה ענבים במים . ספרי נשא כג . ומסיק שם ג"כ ומכאן אתה דן וכנראה להגי' בירושל' ערלה פ"ב ה"ה נזיר פ"ו ה"א תחת מש"ם ויש בהן כדי לצרף כזית שצ"ל ויש בהם בנו"ט והכל כזית דהלא מסיק שם עלה מכאן אתה דן כו' [וא"צ"ל כמ"ש הפ"מ דשני ברייתות הם ומכאן אתה דן היא סיפא דברייתא אחרת דמיירי מטכ"ע שלא הביאה הירושלמי] ועוד מוכח ממאי דתני ששרה ענבים במים ואי משום צירוף היתר לאיסור הו"ל לומר שרה פתו ביין כמ"ש ר"ע לקמן וצ"ל לשרית ענבים במים וע"כ רק מטעם כעיקר מיירי . וי"ל ג"כ דתרתי קאמר דהמים דינם כיין כיון שיש בנו"ט וא"כ מצטרף ג"כ כזית מפת וממים שהלו . ומכאן אתה דן לא קאי על שניהם רק על טכ"ע אבל לענין היתר מצטרף לא נלמוד משום דהו"ל ב' כתובים כלק' מה. אך יותר נכון להגי' שיהיה כלשון הספרי וכמ"ש כאן : דאי תרו ליה כולי יומא. עי' בנב"ת בהשמטה שבסוף היו"ד מה שערת בישוב הקושיא בא קולא היא וקשה מהא דחולין נח: לענין חדוש בחיל נזיר אטו אנן לקולא גמרי' הא לחומרא גמרי' ועש"ק בירושל' נזיר פ"ו ה"א ד"ה הרי בשר שפי' דס"ק כיון דמותר ע"י שרי' ש"מ דלאו משום טכ"ע אתינן עלה ובמק"א הארכתי בזה ועי' ק"א כנדפס דרוש הראשון מיעלי סלע. והנה בירושל' תרומות פ"ו ה"א כתובות פ"ג ה"א אזרי' לענין מוציא ש"ר דלא גמרי' מניה דחדוש הוא כהם החדוש לחומרא דמחייב בדבורו ומובא בתוס' כתובות לב. ד"ה דאין . אך בסוטה פ"ג ה"א דאיתא מנחת סוטה חדוש הוא וכתב הק"ע דהיא באה מן קמח שעורים . ולכאורה קולא היא ולפי' הפ"מ משום דלכבר עון אתי' א"ש יותר . ולהק"ע י"ל דגם הא דתפסה קודם להגשה אינו ענין חומרא וקולא ע"כ יש לדחות בחדוש כל שהוא : לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא. ילקוט רלה תתנה : א"ל רב אחא בריה דרב אויא . ילקוט לו תן ושם איתא רב אחא בריה דרבא:

דף מה ע"א דתניא כל אשר יגע . ת"כ צו ספ"ג וספ"ה : דתניא מכל אשר יעשה . ספרי נשא כ"ד : רש"י ד"ה לימד . מדכיילינהו לחרצנים וזגין כו' בירושלמי פ' פ"ו ה"א מוכח דהדרש הוא מהכלל מכל אשר יעשה מגפן דהוא שלא לצורך ובא ללמד שמצטרפין וכ"ה בגמ' בבלי נזיר לז: ומקשה שם לר"ש דל"ל צירוף האי מכל אשר יעשה מאי עביד ליה מבעי ליה לעולם אינו נזיר עד שיזיר מכולן . ומדי עברו רעיוני בענין זה ראיתי פלא במ"ש התוס' שם דלר"ש דאמר כ"ש בתערובת לא אמר רק כשהאיסור בעיני' ולא כמ"ש בתערובת ובירושלמי בפרקין ה"א איתא לר"ש כ"ש במכות גם בתערובת וידובר במק"א : ע"ב מכלל דת"ק סבר לא בטלה . בירושל' פ"ב ה"ב מסתפק בזה אי חלוקין על ר"ש בן אלעזר אי דכותה אמר מלים הוא : לא אמרן אלא בעריבה . בירושל' פ"ג ה"ב וה"ג איתא איפכא ר' ירמיה בשם ר' זעירא בני תלאי זיתים כבית אין הבית מצרף בכלי הכלי מצרף בשאינו דבוק בהכלי : הפת שעפשה . עמש"ל טו: ד"ה עפרה :

דף מו ע"א לגבל . פי' רש"י ותוס' דמחולקים. ועי' רמב"ם פ"ח מהל' בכורים סי"א פסק כרש"י ועי' כ"מ שם שהרגה ראיה לדעת רש"י והרמב"ם מירושל' ברכות פ"ח ה"ב חלה פ"ב ה"א . ועי' פ"מ ברכות שם ד"ה נתלה שתמה מתחלה מאין לקח לו הראיה דהא גם שם ריב"ח מחלק בין לפניו בין לאחריו ונדחק שם בביאור דברי הכ"מ ולפי גי' הגר"א שם מבואר הדבר בפשיטות דלדבריו מיירי שם בעיסת טב"י או שהאיש טב"י דיש עצה להרים חלה בטהרה ובכה"ג יש חילוק בין לפניו בין לאחריו והכא בגמ' והרמב"ם מיירי שהוא טמא ממש שאין עצה להפריש בטהרה ע"כ אין נ"מ בזה בין לפניו בין לאחריו. ובפנ"א ברכות שם הארכתי גי' הגר"א ופירושו : אבל לאחריו אפי' מיל . בירושלמי ברכות שם חלה שם ליתא אפי' מיל רק סתם אין מטריחין אותו וליכא לדייק שם הא פחות ממיל חוזר כדמדייק הכא רב אחא : ע"ב רש"י ד"ה טוה"נ . רשאי ישראל כו' . בירושלמי פ"ו מדמאי ה"ב נדרים פי"א ה"ג קדושין פ"ב ה"ט מוקי לה ברוצה ליתן לשנים כהנים ואומר לו זה תן כולו לבן בתי כהן וכ"פ הרמב"ם פי"ב מהל' תרומות הלכה כ' והכ"מ . ומפרש לשנים לאו' משכים והוא לדעת ר' יוחנן שם דפליג אריב"ת דמתיר בכל גווני ועי' מה"פ בדמאי שם . ופלוגתא דהכא אינו שייך להתם דאף לר' יוחנן אפשר לומר דשוי ממון כיון שיש לו זכות בכה"ג : לדידך דאמרת ל"א הואיל . ה"נ הקושיא לר' יהושע למאי דמוקי לעיל דס"ל ל"א הואיל . אך לפי' הק"ע בש"ק ביצה פ"ב ה"א ד"ה ריה"א י"ל דלר' יהושע נדרש עירוב תבשילין מקרא אשר תאפו כמשמעות הירושל' שם דלאו אסמכתא היא מדמקשה פ"ו למ"ד באלוש נתנה שבת איך יתכן דהקרא ידבר על מה שיהיו מצווים אח"כ ואי אסמכתא היא לא הוי מקשה . כזאת י"ל דלר' יהושע עצמו ל"ק זאת . ועי' מכילתא בשלח ויסע פ"ד דשם מוכח דר' יהושע לא דריש קרא את אשר תאפו לעירוב תבשילין כ"א לזה מה שרצו לאפות נאפו אפויים לבשל נעשו מבושלים דרך נס . וע"כ מאי דאמר ר' יהושע בירושל' אופין על המבושל לאו מקרא קאמר רק דפליג על דין דאמר ר"א אופין על האפוי . וכ"מ ברא"ש ביצה פ"ב סי' י"א דמייתי להירושלמי וגם להמכילתא והש"ק שהאן כחולקין וליתא ובבבלי ביצה יד: משמע דגם ר"א דדריש להדיא אשר תאפו ג"כ אינו אלא אסמכתא :

דף מז ע"א שתי הלחם אין נאכלות . תנחומא אמור סי' כ"ג : ע"ב אחרישה לא לחייב . כה"ג מקשה בירושלמי שבת פ"ז ה"ב ביצה פ"א ה"ג המתוך דנימא דהותרה מכללם ביו"ט גבי כיסוי ומשני ר' יוסי בשם ר' אילא לא הותרה חרישה כדרכה ור' שמי מפרש שם דר"ש היא דפטר במלאכה שא"צ"ל והכא לא משני כך ואדרבה לפי' הרשב"ם . בתוס' ד"ה כתישה הקושיא היא מהואיל מלאכה שא"צ"ל [ולקושית התו' שם א"כ כל מלאכות לא לחייב . צ"ל להרשב"ם דבכ"מ שאין פתח היתר לכתחלה לעשות כן כמו בכיסוי ל"א הואיל] והתם בירושלמי לא משני כהכא משום דסברת מתוך לא בעינן באותה מלאכה באותו מקום לד שהיתר רק מתוך שהותרה במקום אחר ע"כ ל"מ לשינויי באבנים מקורזלות דהייט דבאותו מקום ליכא צד היתר משום כיסוי דמ"מ הלא שם מלאכה זו נמצא לה היתר במקום אחר ורק לענין הואיל דבעינן דבאותו מקום של המלאכה עצמה יהיה נמצא צד היתר שפיר משני באבנים מקורזלות : ולוקה משום מבערה . אין להקשות לר' יוחנן בירושלמי שבת פ"ז ה"ב ביצה פ"א ה"ג דאמר שם המבשל נבלה ביו"ט אינו לוקה משום שהותר מכללה דהייט מתוך אמאי קאמר הכא דלוקה אבשול גיד ביו"ט ועל הבערה איכא למימר מתוך . די"ל כדאמרי' בביצה י"ב . על ברייתא זו דהא מני ב"ש היא דל"ל מתוך ע"ש · שה ולא הבכור . ילקוט יחזקאל שפ"ג :

דף מח ע"א מן המותר . בירושלמי ערלה פ"ב ה"א נותן זה טעם לר' יהודה דס"ל דתתיכה של חטאת שנתערבה במאה של חולין דיעלה דכיון דהתערובת מותר לישראל אמרי' דיעלה משא"כ חתיכה טמאה בטהורות מחטאת דאין היתר לישראל אף בשנימאת יעלה . לא יעלה . והוא דלא כבבלי יבמות פ"א : דבשל חולין ד"ה לא תעלה ,ועי' תוס' שם [וטמאה בטהורות לרבנן יעלה ולר' יהודה לא תעלה] וא"כ אין שייך בבבלי טעם זה ומפרש דמן המותר קאי על גוף הדבר ולא אתערובת שבפסק מקודם אלא הוא ענין בפ"ע משא"כ להירושלמי קאי על התערובת שבפסק מקודם : הלכה כבן בתירה . בירושל' ע"ש ר' ברכי' : בחיטים שלשה קבים. בירושלמי פ"ג ה"ד אית תנא תני בחיטין ג' קבין ובשעורים ד' אית תנא תני בחיטין ד' קבין ובשעורין ג' קבין ע"ש : ע"ב תוס' ד"ה לא שנו . ואי לא גרס אף . עכ"מ פ"ו מה' בכורים הט"ז בשם הרשב"א שכתב ג"כ (להרמב"ם) דלא גרס אף והכ"מ כתב דגרסי' אף ומ"ש ריב"ל ל"ש אלא ככרות הנושכות פי' שיכולין לישוך אבל לא נשכו . והנה בירושלמי חלה פ"ב ה"ב איתא א"ר יוחנן הייתיתה .מדתילפי נשכו כאן וכאן מצרף כו' ולפמש"ל הפי' שם באית תנא תני כו' דהוי פי' לפלוגתא דר"א ור' יהושע ס"ב הוה דר' יוחנן פי' לדר"א ור' יהושע ומפרש דהא דלר"א סל מצרפן ולר"י תנור מצרף הייט דוקא בנשכו וכאן וכאן פי' לכל חד כדאית ליה א"כ מוכח דגם לר"א בעינן נשכו אך הכ"מ פי' בהט"ז שם באית תנא כו' דחד הוא כר"א ותידך הוא ר' יהושע א"כ יתפרש דר' יוחנן הנ"ל נשכו הוא דעת רבב"ג דאמר שנושכות ופי' דבין סל ובין תנור מצטרף אם נושכות אבל לר"א ל"ב נשיכה כלל ודריב"ל פי' שיכול להיות נשוך ולא נשוך ממש : זה הכלל תפח . מכילתא פ"ט : חיא לופה . הכא משמע דאופות כולן על היסק אחת שהוסק התנור בתחלה ובירושלמי ה"ד מוכח דלכל אחת היסק בפ"ע ועושה האשה שנים בעסקה בעיסה כדי שני הסקים ואפית חברתה אחת והשלישית כדי שלשה הסקים ושני אפיות : שיאור ישרף . מכילתא בא פ"ט ועמש"ל מ"ג : אשר רבא . בירושלמי ה"ה ע"ש תני בר קפרא :

ככל

דף מט ע"א הבל שלפני השבת. שמש"ל י"ג. ד"ה ארבעה עשר : ר"א בר' צדוק אומר. פמש"ל י"ג. ד"ה י"ג. ר"מ אומר זה וזה בכבילה. בירושלמי הגירסא במתני' איפכא רת"א זה וזה בכזית ר' יהודה אומר זה וזה בכבילה ועמ"ש בברכות כ"א : ולק' עמוד ב' : ובת ס"ח לע"ס. אבל בת ע"כ לע"כ שרי וכ"מ בירושלמי דמאי פ"ד ה"ב דהא מתירין שם במתני' לאכול על סמך שיאמר לו מעושרין הן בשבת ראשונה וכב הסדה מדייק שם מדאסרו שבת שניה כאן שניט דאסור לחבר לאכול בסעודה שאין לה שם דהיינו סעודת הרשות ש"מ דסעודה הראשונה לאו סעודת הרשות מיקרי אף שהוא ע"ס ועי"כ משום דמיירי בבת ע"ס דמסתמא לא ישיא ת"ח בתו לע"ה. ויש לחלק משום דהדירו שאני ורק איסור מסיפא ניכל לשמוע ולא כיתר מרישא : תוס' ד"ה ותכ"א בירושלמי. בפרקין ה"ח : ע"ב ולשבות שביתת הרשות. בירושלמי פ"ז מקשה ע"ז הא אין ולשבות כ"א בשביל רבו או גדול ומוכיח מזה דמעשה גדול מתלמוד וע' תוס' ותימה שלא הזכירו את הירושלמי והקשו קושית הירושלמי. תניא רבי אומר ע"ה. ילקוט שמיני תקמ"ו : תנא ר' חייא כל העוסק. ילקוט ברכה תתקנ"ב : ת"ר ששה דברים. ילקוט איוב תתקס"ו : מוחלפת השיטה. עמ"ש ברכות כ"א : ושם קצרתי וכאן אברר מעט יותר במ"ש הא"ת לתת טעם להתוס' שכתב דמוחלפת השיטה הייט דברכות ולא דפסחים משום דקי"ל בחמץ דעובר בב"י בכזית ולזאת י"ל דגם ר' יהודה דהלכה כמותו נגד ר"מ יסבור בכזית ולא משום ביטול לר' יהודה ע"כ ל"מ ביטול לחמץ ידוע דאל"כ בפרק ק"ו דר' יהודה מטהר דאין בע"ת אלא ברפה מה לנותר שאין לו ביטול וע"כ דגם בחמץ אין ביטול לחמץ ידוע ורבנן או ר"מ דס"ל דמהני ביטול לחמץ ידוע סביר ס"ל דסוי בכבילה הכא. וזה תמוה דספרכא זו אינו שייך כ"א לפירש"י דבביטול יש ענין תבכיתו. אבל לתוס' דס"ל דביטול הוא מטעם הפקר ואינו שלו פ"כ אין עובר אין זה פרכא כלל דמה שאינו שלו ל"ס בכלל חמץ כלל והוי כמוכר לנכרית. וגם כלא זה כתבתי לעיל ו' : ד"ה וכי מסכת. דהכא גם מ"ד דל"מ ביטול לחמץ ידוע מועיל בכה"ג בטול משום דאינו עומד כבר תגרו מקום כחמץ ע"כ ליתא לטעם סה"ת ועיקר כדמשמע מירושלמי דכך דפסחים היא מוחלפת : ואכילה בכזית. ת"כ אמור פ"ו :

דף נ ע"א מאי יקרות וקפאון. ילקוט זכרי' תקפ"ד : אשרי מי שבא לכאן. קה"ר פ"ט : הרוגי לוד. קה"ר שם : אריב"ל. בירושלמי ר' סימון בשם ריב"ל : בת גברא הגנא. ב"ר פס"ה ולדעת המדרש הוא חירם שהיה בימי שלמה והאריך ימים כ"כ : אמר ר' אחא בר חנינא לא כהעוה"ז. ילקוט שמות קע"ח וזכרי' תקפ"ה : ארנב"י לא כהעוה"ז. בילקוט זכרי' תקפ"ה רב נחמן סתם : נכתב ביו"ד. בירושלמי סנהדרין פ"י ה"א ע"ש ר' יעקב בר אחא : לעלם כתיב. שמ"ר פ"ג לעלם חסר ו' שלא יהגה כו' ילקוט שמות קע"ח ובירושלמי יומא פ"ג ה"ז דריש לי' לזה שהשומעים מכה"ג שם המפורש לא זזו משם עד שהעלם ובמדרש קהלת פ"ג דריש נמי ע"פ גם את העלם נתן בלבם שכתוב חסר ו' שהעלם מהם שם המפורש. וע' ש"ק יומא שם ד"ה עברה: תוס' ד"ה מקום שנהגו. דמסרש בירושל' דפרקין ה"א ודריש שם מקרא ובגלת כו' וכה"ג שם דריש מקרא שפת הוא לס' דקאי על יום י"ד. וע' בעפ"ע ומלחמות: ע"ב רבא רמי. ילקוט תהלים תשפ"ז : אע"פ שלא לשמה. פתיחתא דאיכ"ר ב' ע"ש ר"ה : ת"ר המגפר לשכר. ילקוט משלי תתקס"ד. בני בישן. בירושלמי מסיק דר' דאסר נסם [דהתם איתא בשאלו מר'] דס"ל כר' יהודה דאמר אסור לפרש בים הגדול. ואם הוא שובדא דהכא מצור לצידון צ"ל דר' יהודה פליג על הברייתא דבפ"ק דשבת דמצור לצידון מותר אפי' בע"ש ועמ"ש בזה בשבת י"ט. ד"ה ומצור ובפנ"א שבת פ"א ה"ח. כבר קבלו אבותיכם פב"ר פל"ד וש"נ :

דף נא ע"א אי אתה רשאי. ע' תוס' שכתב בשם בירושלמי דהיכי דמתמת טעות מותר להתירן נפרקין ה"א תענית פ"א ה"ו. רק דהתם איתא ר"א בשם ר' אבון כ"ד שהוא מותר וטועה בו נוהג ומתירין לו ומשמע דבעי שאלה לחכם וע' מה"פ ד"ה כ"ד : ויצא לבית המרחץ. בירושלמי איתא ינכנסו זה אחר זה. והוא משום דבירושלמי משמע העובדא שרצו לכנס לרחוץ ואסר שם תיבת [שנכנסו] לרחוץ. וכ"ה מפורש בתוספתא מ"ק פ"ב והק"ע מגי' שם שרצו שיכנס כמ"ש כאן וליתא כמו שמוכח מהירושלמי שם : בקורדקיסון. בירושלמי שם של זהב וכ"ה בתוספתא שם : ותתנים לעבדיהן יתכן דמשום דאינו כ"א משום מראית עין נגד מנהגם לא חששו משום שביתת עבד : ומעשה ברשב"ג. בירושלמי בר"ג וכ"ה בתוספתא מ"ק פ"ב : ע"ב ר"ש אומר כל הספיחין אסורין. כב"ר פע"ט וקה"ר פ"י וירושלמי ברכות פ"א ה"א שבת פ"ט ה"א הגירסא כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי כרוב ועפנ"א מ"ש הגהה על הרמב"ם ומתוס' ד"ה כל הספיחין. דבספרי. נ"ל דבספרא והוא בת"כ בהר פ"ד. (שם וכן איתא בירושלמי שביעית פ"ט ה"א ובפנ"א שם הארכתי בענין זה ובבאור דברי התוס') : תניא הן לא נזרע. ת"כ בהר פ"ד : אין בזו מפני המחלוקת. פ' ירושלמי דר' סימון מפני במתמי' פי' הק"ע שלא יהי' מתמי' על מי שעושה. ויתכן שז"ש הרמב"ם פ"ח מיו"ט כך ובלבד שלא יהיה נראה בעל תאוה האיסור אך לקמן כ"ה מוכח דפי' במתני' הוא על דברי התנא שמתמי' וכי יש בזה שינוי מפני המחלוקת :

דף נב ע"א לא אמר ר' יהודה אלא לקומרא. בירושלמי ה"ג אמרם לדר' יהודה דלקולא קאמר : הכובש שלשה כבשין. ת"כ בהר פ"ג : ר' אליעזר אומר. שם איתא ר' אלעזר : בתוס' ד"ה הכובש. והכי אמרי' בירושל' שביעית פ"ט ה"ד. ובירושלמי שם איתא וקשיא על דר' יהושע ואין הראשון נותן טעם באחרון. ולפי' רבינו נסים מאי קשיא הא אף על האחרון קאמר ולחומרא. וצ"ל לר"נ דגרים בירושלמי אימא אף הראשון נותן טעם בראשון ולפניט בירושלמי ליתא שם תירוץ על הא וקשיא על דר"י כו' : שם והטעם הוי כמבוער. שם בירושלמי תוקי' אמר מביון שהתחיל באוצר כמבוער הוא ולפי' התוס' מתפרש על הטעם. וברמב"ם בתכורה מפרש משום דמתקלקל הנותר בשנופל מין הא' הו"ל כמבוער ופי' כפ"מ שם דחוק : ע"ב תנן התם שלש ארצות. ילקוט אמור פרכ"ט : תוס' ד"ה עד שיכלה. ובירושלמי יש. שביעית פ"ט ה"ב וע' שנו"א בשביעית ובפנ"א בירושלמי שם : כל זמן שחיה אוכלת. ת"כ בהר פ"א ופ"ג : אין הלכה כרשב"א. בירושלמי ספ"ו דשביעית אמר ר' יעקב בר אחא הורי ר' אמי כהן תנא קמא לקולא אמר ר' הילא ובלבד שלא יעבירם ממקום למקום וכ"ש הרמב"ם בפ"ז מה' שמטה פי"ב : דדייק וגמר. בברכות ל"ג : ול"מ : אמרי' הכי על ר' חייא בר אבא ורבינו הוא ר' יוחנן ומה דמשמע התם דפליג עם ר' יוחנן רק פליג עם שאר אמוראי אליבא דר' יוחנן ולא הערותי בעמדי שם בעבור שכבר הרגיש הרש"ש שם אך כעת ראיתי בדק"ס מוגהים באופן אחר יע"ש : שמיו לפנים. עמ"ש ברכות ל"ג : קרי עלי' רב יוסף. ילקוט הושע תק"ט : ר' יוסי אומר. עמ"ש ברכות לו :

דף נג ע"א וא"ר ביבי ר' יוחנן תרתי בברייתא מחליף. היינו דאיתא בירושלמי שביעית פ"ו ה"א ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק ביין עד הפסח כו' בגרוגרת עד הפורים רב ביבי בשם ר' חנינא בתמרים עד חנוכה : ואע"פ שאין ראי' לדבר. עמ"ש שבת פ"ב : ת"ש לנחל איתן. בירושלמי שביעית פ"ט ה"ב אית דבעי מימר למדת הדין ואית דבעי מימר לעגלה ערופה וסיומו דאית דב"מ דכולא למקח וממכר [וכדקאמר הכא בסיף השתא דאתית להכי כו'] ואית דבעו מימר דנחל הוא לעגלה ערופה. וכגר"א גרים שם אית למדת הדין ואית לע"ע דהייט סימן לשלשה שקמה הוא למקח וממכר וסימן לנחלים הוא נפ"מ לעגלה ערופה לנחל איתן כדאיתא הכא: אלמלא תודוס. עמ"ש ברכות י"ט: ע"ב דרש תודוס איש רומי ילקוט וארא קס"ג

דניאל אלף ס' : נשאר ק"ו. שמ"ר ס"י שוח"ט סוסי' ע' וסי' כ"ח ומשמע שם שדרשו ק"ו משלפרדפים דאותם שלא שלטו כנגדים שמו ואשר נשארו כמטרים שיו פ"ע דהקיפהם כי' אם לברות ועי' בפס"ר פי"ו דמוכח כהר"י בתוס'. וענין ספוכות מזה דנבלה רבה הוא באריתי בחדושי אחכמ"ל ובירושלמי שם ובמ"ק פ"ג ס"א ליתא רק כדברי ר"י בר אבין הכא ע"ש ר' חנינא : דא"ר יוחנן. ילקוט קהלת תתקע"ס : אמר רב יהושע דרש רבא. ילקוט ישעיה שמה ושם אמר רב יהודה דרש רב : אמר שמואל אין מגרבים ילקוט תהלים תתפ"ת ובב"ר פי"ב ע"ש תני דבי ר' ישמעאל ובן לק' נד. בברייתא פ"ח : והחכמים אוסרים. בירושלמי פ"ד ס"ד מפסק כרשב"א והביאו הגר"א בהגה"ת תרי"י סק"ב: קרי עלי' רב יוסף. ילקוט משלי תתקנ"ט ושם איתא קרי עלייהו רב אסי:

דף נד ע"א שמברכין על האור. ב"ר פי"ב ע"ש ר"ה בשם ר' אבי בשם ר' יוחנן ובפס"ר ר"ה בשם ר' יוחנן ובפס"ר פי' כג וירושל' ברכות פ"ח ה"ה ר"ה בשם ר' אבהו א"ר יוחנן : אמר ר' יוחנן בר אבדימי. בירושל' ברכות פ"ח ה"ה ע"ב ר' בא בר זבדא : שבעה דברים נבראו. ב"ר פ"א ושם ששה דברים וגם בפשטה לא נחשב מהו' שבכלן כ"א תורה והכסא שנבראו ממש קודם בריאת העולם ובתמ"ק ושמו של משיח שעלו במחשבה להבראות אבל תשובה וג"ע וגיהנם לא חשיב. ובמלאות השבעה חשיב אבות וישראל. תנחומא נשא סי' י"א שבעה וחשיב הנך שבב"ר ועוד תשובה עמהם ויל"א אף ג"ע וגיהנם והו"ל תשעה שוח"ט סי' ע"ד ול"ג חשיב ז' כדהכא רק תחת ג"ע חשיב ישראל. ויתכן דג"ע הוא בכלל גיהנם ונחשבים לא' והבות ג"כ לא חשיב שהם בכלל ישראל. שי"ל עפמ"ש בב"ר פס"ו א"ר שמואל בר נחמני את סבור קודם לבריאת העולם ואינו אלא קודם לאדה"ר כו' ג"ע בגלישי ע"ש א"כ י"ל דבב"ר ושו"ט לא חשיב כ"א מה שהיה קודם בריאת העולם אם במעשה אם במחשבה והכא י"ל דחשיב קודם לאדה"ר ע"כ חשיב גם ג"ע ומיירי שנבראו ממש. וזה לא שייך באבות וישראל דהם אינם כ"א במחשבה. ובתמ"ק צ"ל דהיינו מקדש של עלה ונבנה ממש. ועי' ילקוט בראשית כ' ירמיה רנ"ח. ובפסדר"א פ"ג כבג"מ. ועי' ספרי עקב לז תדב"א ח"א פל"ו וע"ע בפסדר"א שם דחשיב לגיהנם ג"כ בין עשרה דברים שעלו במחשבה כו' : בסח"ב. עי' נדרים לט: דשם איתא לפסח"כ מקרא בפ"ע נכון כסאך מאז וכ"ה בב"ר פ"א ותנחומא נשא סי' י"א ושוח"ט צ"ג פדר"א פ"ג : והתניא ר' יוסי אומר. ילקוט ישעיה סעד פדר"א סי"ד : וא"ר בנאה בריה דר' עולא. ילקוט בראשית ו' ושם ליתא בריה דר' עולא. ב"ר פ"ד ר' יוחנן תני לה בשם ר"י בן תלפתא ובפמ"ר פט"ו בלא שם האומר שנבראת הגיהנם בשני ע"ש : שני דברים עלו במחשבה. ב"ר פפ"ב ירושל' ברכות פ"ח ה"ו תני הא והאלהים לא נבראו בשבת ימי בראשית אבל עלו במחשבה כו' : והביא שני אבנים. בב"ר פמ"ב זימן לו הקב"ה שני רעפים והקישן זה לזה וכ"ה בב"ר פפ"ב ע"ש ובפס"ר פ' כ"ג ובילקוט בראשית י"י בבג"מ ובתהלים תתפ"ת ובירושל' ברכות פ"ח ה"ו כבמדרש ועי' שוח"ט צ"ב : מלמד שבא לבטין. ב"ר פפ"ב תנחומא ויצא סי' א' ע"ש ילקוט בראשית ו' וישלח ק"ח : עשרה דברים נבראו בע"ש ספרי ברכה שנה פדר"א סי"ט וכפי"ג שם חשיב לבאר ומן וקשת וכתב ומכתב בין ה"ח דברים שנבראו ביום ב'. פ"ש מכילתא בשלח ויסע פ"ה ועי' תנחומא סוף וירא : ע"ב שבעה דברים. ב"ר פס"ה קה"ר פי"א ילקוט תולדות ירמיה רנ"ו מכילתא בשלח ויסע פ"ה : ולואי שיתפלל. תנחומא מקץ ס' ועמ"ש ברכות כ"א : אבל פניו ידיו ורגליו. בירושל' יומא פ"ח ה"א תענית פ"א ה"ו איתא הכי ע"ש ר' זעירא בר חמא ר' יוסי בר"ח בשם ריב"ל ומקשה עליה מהא דתניא אין בין ת"ב להתע"צ כו' ונשאר בקושיא ומשמע דאפכך הך דריב"ל ושכח דברייתא היא:

דף נה ע"א דרשב"ג אדרשב"ג ל"ק. עמ"ש ברכות יז: ד"ה וקשיא והירושלמי כאן ה"ה מפרש דרשב"ג הוא מתמיה א"כ כל אדם יעשה עצמו כת"ח : א"ר יוחנן ל"ק. וכ"ה בירושלמי הא ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן ר' לא בשם ר' לעזר שני תנאים שנו אותה : ואי ס"ד י"ד מותר. בירושלמי תלה פ"ה כ"ה מקשה מכך בברייתא דהמכבס לר' יונה דס"ל קודם הבאת העומר דהכי ס"ל שם [וכ"ה במנחות ע: ותימה על הרש"ק דמהפך שם הגירסא ודר' יונה ס"ל קודם קצירה דהלא בירושלמי מבואר דס"ל לר' יונה קודם הבאה] דבברייתא דהמכבס דנקט בי"ג חזינן דס"ל ג' ימים קודם קצירה ומשני דמיירי במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בי"ד והכא פשיטא ליה דקודם הבאה : מותר בעשיית מלאכה. בירושלמי תלה שם מגיה יהודי שנהגו היתר בי"ד גם במחובר מותר : בע"פ עד חצות. במשנה שבירושלמי ליתא עד חצות והוא סעד נפוסקים דקאי גם אקום שלא נהגו לעשות : לעולם שלא לצורך מנמר נמי. בירושלמי ה"ח מוקי למתני' דוקא לצורך המועד וגם לצורך המועד לא יתחיל. ויתכן דמשום זה מפרש הרמב"ם פ"ח מה' יו"ט דקאי אמקום שנהגו לעשות מדס"ל להבבלי דאפי' שלא לצורך מותר לגמור ועמ"ש לקמן מזה : ע"ב במאי קמפלגי. בירושלמי ה"ז איתא דרבנן ס"ל דעפירים היו ספולי רגלים [דמי שאין לו קרקע פטור מן הראי'] בבהמה היו הולכין ועולין לרגל : ואחר שלשה לישיבתם. בירושלמי ה"ח א"ר מנא מתניתא אמרה כן שלשה עשר ליד וט"ו [מזה מוכח דגם במקום שנהגו לעשות קאי כל הכי דמתני' דאל"כ איכא לאוקמי דמיירי במקום שנהגו לעשות והוי תוך ג' לישיבתה והוא כשיטת הרמב"ם פ"ח מהל' יו"ט] ור' אבין דחי תפתר שישבה מאליה : להפסד מרובה. הגה פליגי אמוראי בזה ולעיל ספ"ק מוקי למתני' דפליגי בזה ועי' ירושלמי פ"א ה"ח ומ"ש לי' כ"ד ה האר"ש: כאן בארבעה עשר. בירושלמי לשון הברייתא הזבל שבמבוי מסלקין כו' ומפרש שם דסיפה דנקט בחצר מואמין כו' הייט בחצר קטנה וחצר גדולה דינה כמבוי. והא"כ אפסר הכא לשינוי דרישא בחצר גדולה וסיפא בחצר קטנה :

דף נו ע"א ששה דברים. עמ"ש ברכות י' : ולא היו מפסיקין. עי' רש"י ותוס'. ובירושלמי פ"ט מוכח כדברי התוס' דאיתא ולא היו מפסיקין בין תיבה לתיבה ומוכח כתוס' מנחות ל"ח ד"ה וכורכין : בקש יעקב לגלות. שוח"ט סי' ל"א ילקוט ויחי קנ"ה קנ"ו כה"ע. ועב"ר פצ"ו ופצ"ח כה"ע ועוד בפלי"ט תנחומא וירא סי' ו' ויחי סי' ח'. אמרו לו בניו. כפרי ואתחנן ל"א : לא אמרו משה. עי' דב"ר פ"ב דאיתא דמשה אמר בשכמל"ו. וצ"ל דהפי' הכא שלא כתבו בתורה וכמ"ש המ"א סי' הרי"פ סקי"ח ועי' ילקוט ואתחנן תתל"ד : מפני תרעומת המינין. פמ"ש ברכות י"ב : ע"ב ורבנן סברי. בירושלמי פאה פ"ז ה"ו וכאן ה"ט לפי' כפ"מ משום ספק אסרו ובענ"ד מ"ש נריכה לרבנן פי' דהאבעיא מבעיא להו התם אי ס"ל גם פירות הקדישו או משום דגם בלא הקדישו רק קורות ג"כ אסורין הגידולין : תר"ח מחלוקת ובירושלמי דס"ס. כ"ט : כל שהוא אוכל ונשמר. ת"כ קדושים פ"א : ולקיטתו כאחד. פמ"ש שבת פח: ד"ה האלו וד"ה והלו וד"ה תוספת: ותניא אידך. בירושלמי כ"פ הוא כתנא אידך לק דמסיים שם ר' יוסי אומר אף לכרוב תחת מ"ש כאן ר"ש או..ר כו' :

דף נז ע"א בן בוהיין. בירושלמי בן מביא יין ובאסת"ר פ"ב בההוא עובדא דמייתי בירושלמי שם על הנ"ל נקרא שם בר בוהין : ארבעה צווחות. ילקוט ויקרא תס"ט. ולפמ"ש הס"ק והפ"מ בירושלמי יומא פ"א ה"ה בהאי כהן נהוקי בעשה נגד דברי חז"ל בסרה וביוה"כ בהקטרת קטורת בפנים שהקטיר בחוץ והכניס בפנים ובסוכה שגם או צווחה העזרה ולחד מ"ד שם ובסוכה פ"ד ה"ו ע"כ שני כהנים הם וצווחה העזרה ב' פעמים ואולי בכל פעם שעשו נגד חז"ל צווחה העזרה א"כ נמצאו עוד צווחת העזרה מלבד דחשיב הארבעה דחשיב הכא : אשרי מלכא ומלכתא. ילקוט ויקרא תסי"ט. ע"ב ר"ש אומר כבשים קודמים. ת"כ קדשים פ"א :

חדושי הגאון האמתי כו' מוהר"ר אהרן שמואל קאיידנוור זצ"ל מספרו תפארת שמואל.

דף קט ע"א בתוס' ד"ה רביעית של תורה אצבעיים על אצבעיים קשה על פי' רבותיו וכו' בא"ד וכן תעשה במים ויעלה רביעית. רביעית הנמלא השלך החולה ומן הנותרים קח א' מעשרים ופעמים יוסר חלק שנים עשר עכל"ה. ויש לזה ב' פירושים או קאי אדלעיל ור"ק וכו' תעשה במים כדלעיל. וזה פירוש אדלעיל רביעית הנמלא השלך החולה שהוא ת"י אצבעות ומן הנותרים קח אחד מן עשרים שהוא ב' אצבעות ותלי והומש אצבע ופעמים יוסר חלק שנים עשר פירוש ב' פעמים יוסר מחלק שנים עשר דהיינו לאורך ולרוחב כדלעיל. ב' פירוש אחר ופעמים יוסר קאי על המים וה"ק רביעית הנמלא כס י' שאין השלך החולה ומן הנותרים קח א' מן עשרים דהם שלשים נמצא מעשרים שהם א' ומן עשרה תלי שהם ושהם ותלי הוא ט' קבין מקב ד' לוגין ט' פעמים ד' הם ל"ו לוגין : טול חלק שנים עשר נמלא ג' לוגין דג' פעמים שנים עשר הוא ל"ו לוגין כרי פעם א' מי"ב. ואח"כ חלוק בג' לוגין על רביעית לוגין נמצא י"ב רביעית לוגין דלוג ד' רביעית לוגין וג"ס ד' הוא י"ב קח א' מי"ב נמלא רביעית הלוג. ופי' זה נ"ל עיקר. ואח"כ פירשו התוס' באופן אחר. כתבינן. או קח א' מכ"ד דהייט שלש אצבעות דג' פעמים כ"ד אצבעות הם ע"ב אצבעות והם ג' אצבעות וכו'. או על ד"א קח רביעית מע"ב הם י"ח אצבעות והשלך רביעית ישאר י"ג אצבעות ותלי סול בחמישית מי"ג ותלי נמלא אצבעיים על אצבעיים ותלי והומש. מהרב"י ד"ת מהג"ר יעקב פי' הכי קח רובע השלך ככה ותלק החמישי קח ולך : או השלך עשירים המים הם ד' סאה ישאר ל"ו סאין ויש ת"י טפחים נמלא ב' סאין לכל טפח ולכאורה הוא תמוה בעיני דת"י טפחים לריכין למ' סאה והכא לריכין ת"י טפחים ג"כ לל"ו סאה אלא צ"ל דהתוספות צייר ציור בעלמא ונ"מ : שם בא"ד אבל על גירסת בירושלמי דקאמר אצבעיים על אצבעיים ברוחב ברום אצבע ומחלה ושליש אצבע וכן עשה הפיים ועל גובה חסר [illegible]

בתלמוד שלנו. ובירושלמי אינו אלא י"א שתותין לכן פירשו התוס' דאמר רביעית שתות כתלמוד שלנו יתר על ירושלמי וכו' והכל מבואר יפה : שם בא"ד ואצבעיים על אצבעיים מדבריות בכונסות באצבעיים עגולות ציפוריות ומרובע יתר על העיגול רביע ממילא כשהוא אלל מדבריות אצבעיים הייט י"ב שתותין הדין נותן שצריך להיות אלל ציפוריות ט' שתותין דמרובע יתר על העיגול רביע ועתה לא יהא אלא שמונה ושליש שתות. כיצד י"ב מדבריות בהו לירושלים דהייט אצבעיים על אצבעיים מרובעות נעשו עשרה ירושלמיות בהו לציפורי נעשו שמונה ושליש שתות וזה מתזיק בעיגול של ציפוריות שהוא ט' שתותין אצבעיים מרובעים של מדבריות ולכן פירשו התוס' ויש בעגולות יותר ד' שתותי שתותין דהוא חלק א' מט' אצבעות הוא ששה שתותין וכל שתות ששה שתותין ששה פעמים ששה הוא ל"ו שתות שתותין הם באצבע ממילא ד' שתותי שתותין הם א' מט' דט' פעמים ד' הם ל"ו ובכל שתות יש ד' רביעית שתותין ו' פעמים ד' הם כ"ד דו' שתותין הם באצבע. וזה שהקשה תוס' ויש בעגולות יותר ד' שתותין דזה לריך להיות שמונה ושלים השתות כדאמרן. ויש ט' שתותין נמלא ד' שתות שתותין. ולכן פירשו התוס' השר ממנו רביע הנשאר בגובה שהוא שתות ותלי הנשאר בגובה לפי הפיים והירושלמי דלא לריכין אלא י"א שתותין כדלעיל ולדידן י"א שתותין ורביע שתות שהרי א' מכ"ד כדאמרן דד' רביע שתותין הם שתות שלם ו' שתותין הם באצבע ממילא כ"ד רביע שתותין באצבע וזה א' מכ"ד ישאר שיעור הירושלמי יתר נובר מועט ברור ולחומרא הוא דלא דק. ודו"ק היטב והוא ענין פלא : ואצבעיים על אצבעיים מרובעים מדבריות נכנסין באצבעיים עגולות ומרובע יתר על העגול רביע ממילא אצבעיים על אצבעיים מרובעות מדבריות מרובע מעגולות של ציפורית רביע דהוא ג' דהייט אצבעיים מדבריות הם י"ב שתותין ואלל ציפורית לא היה אלא ט' שתותין ולכן הקשו התוס' ויש בעגולות של ציפורית ד' שתותי שתותין יתר כפי דמרובע יתר על עיגול רבעים [illegible]

הגהה ארץ צבי על הגהות אשר"י מאת הג"מ יהודה צבי ז"ל (בעהמ"ח עזרת מנחת יהודה).

[illegible]

יעשות והפירושים לא נרשמו על סדר הראוי לפי ערך כבוד המחברים כי רק לפי מספרי הדפים. מפתחות ההגהות תמצאו קודם מהרש"א.

מסכת

תענית

מן

תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשר"י מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה קצור כללי התלמוד מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים שנסמנו בעין משפט), ותורה אור. כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. חלופי גרסאות הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפ"ד בשנות תע"ד—תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פיק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע:

:עליהם נוספו

א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.

ב) חדושי הלכות
ג) חדושי אגדות (מהרש"א) להג"מ שמואל אליעזר הלוי אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.

ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.

ה) חדושי הלכות מהר"ם שיף להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא. ועליו באור והגהות מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק.

ו) מעדני יום טוב {בתחלה נקרא מעדני מלך}
ז) דברי חמודות {בתחלה נקרא לחם חמודות}
על הרא"ש למסכת ברכות והלכות קטנות יחולין ובכורות ונדה
ח) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין.
להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי העליר ז"ל (בעה"מ תוספות יו"ט).

ט) תפארת שמואל על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאיידנוור ז"ל (מהרע"ק).

י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.

יא) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה)

יב) מסורות חדשות (הגהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם תקונים והגהות מהג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יג) הגהות הב"ח להג"מ יואל סירקיש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש).

יד) הגהות הגר"א להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כ"י מגליון הש"ס שלמד בו וזכינו למסכתות רבות ממנו).

טו) מראה יחזקאל הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').

טז) מעשה ר"ב הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

יז) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד דק"ק פוזנן.

יח) גליון מהרש"א הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

יט) הגהות הג"מ שאול קאצנעלנבוגן ז"ל מווילנא.

כ) הגהות הג"מ אלעזר לנדא ז"ל אבד"ק בראדי (בעהמ"ס יד המלך).

כא) חדושי והגהות הרש"ש להג"מ שמואל שטראשון ז"ל מווילנא. עם הוספות מכ"י. וההשמטות שנשמטו ממקומן הושבו למקימותיהן ומוקפות בחצאי רבוע

(ועוד נוספו בו מעלות ותוספות רבות על כל ספרי הש"ס בלעדו כמש"נ בש"ס תוצאת דפוסנו משנת תקצ"ה, ותוצאה השניה משנת תרי"ט)

ווילנא

TALMUD

Sp. Akc. Wydawniczo-Druk. „ROM“ Wilno.

1926.

MADE IN POLAND

PUBLISHED BY „ROM“. A/S. WILNO.

מאימתי

מזכירין גבורות גשמים רבי אליעזר אומר מיום טוב הראשון של חג ר' יהושע אומר מיום טוב האחרון של חג אמר לו ר' יהושע הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג למה הוא מזכיר אמר לו ר' אליעזר אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו אמר לו א"כ לעולם יהא מזכיר אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים ר' יהודה אומר [א]העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר [ב]ביו"ט הראשון של פסח הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר: **גמ'** *תנא היכא קאי דקתני מאימתי תנא התם קאי דקתני *[ג]מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים [ד]ושואלין בברכת השנים [ה]והבדלה בחונן הדעת וקתני מאימתי מזכירין גבורות גשמים וליתני התם מ"ש דשבקיה עד הכא אלא תנא מראש השנה סליק דתנן *ובחג נידונין על המים ואיידי דתנא ובחג נידונין על המים תנא מאימתי מזכירין גבורות גשמים וליתני מאימתי מזכירין על הגשמים מאי גבורות גשמים א"ר יוחנן מפני שיורדין בגבורה שנאמר *°עושה גדולות (א) עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר וכתיב °הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות מאי משמע אמר רבה בר שילא אתיא חקר חקר מברייתו של עולם כתיב הכא עושה גדולות עד אין חקר וכתיב התם °הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו (ב) וכתיב °מכין הרים בכחו נאזר בגבורה ומנא לן דבתפלה דתניא °לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה וכתיב בתריה °ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש אמר ר' יוחנן *ג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח ואלו הן מפתח של (ג) גשמים ומפתח של חיה ומפתח של תחיית המתים מפתח של גשמים דכתיב °יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו מפתח של חיה מנין דכתיב °ויזכור אלהים את רחל וישמע אליה

[ברכות לג.] | שם לג. | [ר"ה טז.] | איוב ה | שם ט | ישעיה מ | תהלים סה | דברים יא | שם | סנהדרין קיג. | דברים כח | בראשית ל

רש"י

מאימתי מזכירין גבורות גשמים. שאומר משיב הרוח ומוריד הגשם ובגמרא מפרש טעמא אמאי קרי ליה גבורות גשמים מפני שיורדין בגבורה שנאמר עושה גדולות וגו': סימן קללה בחג הן. כדאמרינן במס' סוכה בפרק הישן (דף כח:) מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה משל לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו וא"ל אי אפשי בשמושך כלומר כשהגשמים יורדין לסוכה הכל יוצאין ונראה שאין הקב"ה חפץ שנשתמש לפניו ואמאי מתחילין להזכיר גבורות גשמים בחג ונראה שהוא מתפלל שיבא מטר בחג: לא אמרתי לשאול. שיתפלל על הגשמים בחג כגון טל ומטר: אלא להזכיר. שמתחיל להזכיר בחג גבורות של מקום שמוריד גשמים: בעונתו. כלומר בזמנו: אם כן. ואמאי פוסק בפסח להזכיר: **גמ'** תנא היכא קאי. כלומר מדקתני מאימתי מכלל דפשיטא ליה להאי תנא דחייבים להזכיר והיכן חזינן דמחייב להזכיר: התם קאי. מזכירין גבורות גשמים כו' במסכת ברכות: (וליתני התם. במסכת ברכות סמוך דתני מזכירין ליתני מאימתי): מ"ש דשבקיה עד הכא. כלומר האי דקתני הכא בסדר מועד מאימתי ליתני התם (ד) דקתני מזכירין במסכת ברכות היינו סדר זרעים: עד הכא. עד סדר מועד: אלא. לא קשיא דהא דקתני מאימתי דהתם קאי דתנא מראש השנה סליק ששניהן בסדר אחד הן להכי לא מצי למימר מאי שנא דשבקיה עד הכא: (בחג. הוי דין על המים ומשום דתני דהוי דין על המים קתני נמי אימתי זמן הזכרה) (ה): ואיידי דתני בחג נידונין. כלומר אגב דתנא בחג נידונין על המים קסבר בנפשיה הואיל ונידונין בחג על המים ש"מ בעינן להזכיר עניינא דמיא לרצויי על המים דליתו לברכה להכי קתני מאימתי מזכירין: כתיב עושה גדולות (ו) עד אין חקר. אלמא דכתיב חקר בגשמים וכתיב חקר בבריאתו של עולם מה בריאתו של עולם כתיב ביה גבורה אף גשמים הוי כמאן דכתיב ביה גבורה: ואמר רבי יוחנן שלש מפתחות. הייני שלא נמסרו לשליח אחד ביחד (ז): יפתח ה'. ולא שליח: כי

תוספות

מאימתי. מיום טוב האחרון של חג. שמיני דלא יתבון בסוכה ואפילו האידנא איט אלא מדרבנן משום ספיקא ואע"ג דבקיאין בקביעא דירחא גזרה שמא יחזור הדבר לקלקולו או משום מנהג אבותינו בידינו כדאי' פ"ק דביצה (דף ד:) ולכן מזכירין אבל כל שבעה לא שהגשמים בימי סוכה סימן קללה הן כדתנן פרק שני דסוכה (דף כח:) משל לעבד וכו': **אם** כן. אם אתה אומר מזכירין אע"פ שאין שואלין הואיל ומשמע בעונתו אף בקיץ יזכירו ומה אתה נותן סימן מי"ט הראשון ור' אליעזר אומר בברייתא בגמרא כל הקיץ אם בא להזכיר מזכיר דלעולם בעונתו משמע מיהו עד השתא לא רמי עליה חובה אבל בי"ט ראשון חובה לרצות לפני שאלה שכל הבא לבקש מקדים ומרצה ואסימן קללה לא קפדינן ורבי יהושע קפיד: **התם** קאי. פירוש בסדר זרעים בברכות פרק אין עומדין (דף לג.) וליתני התם מאי שנא כו' כלומר אמאי תנא הכא במועד מאי דתני התם בסדר זרעים: **אלא** תנא מראש השנה קא סליק. פירוש ור"ה הויא בסדר מועד ואם תאמר ואכתי ליתני בסדר זרעים וי"ל דהכא עיקר דאמר בחג נידונין על המים ואורחא דמילתא לרצות לפני שאלה לכך שביק עד הכא אבל בסדר זרעים (ח) אומרים מזכירין גבורות גשמים אפשר דמשמע לעולם כמו תחיית המתים או הבדלה בחונן הדעת: **וליתני** מאימתי מזכירין (ט) גשמים מאי גבורות גשמים אמר ר' יוחנן שיורדין בגבורה. תימה התם בברכות פ' אין עומדין (שם) קתני כי הכא מזכירין גבורות גשמים ושואלין הגשמים וכו' אמאי לא קא מקשה כמו הכא וליתני מזכירין על הגשמים מאי גבורות ויש לומר שאני הכא דהוי עיקר סדר של גשמים באיזה זמן מתחילין לאומרו ומאימתי פוסקין מלאומרו ומשום הכי פריך הכא טפי מהתם: **וכתיב** מכין הרים בכחו נאזר בגבורה. וזה גבי בריאת עולם וכי היכי דהאי חקר בבריאת העולם רוצה לומר בגבורות כמו כן הכא גבי גשמים האי חקר נמי רוצה לומר גבורות אכן יש להקשות אמאי נקט גבורות טפי מכח וכמו כן הוה ליה למימר מאימתי מזכירין כח גשמים או ליתני גדולות גשמים וי"ל דמן הדין נקט גבורות משום טעמא דאיכא כח ואיכא גדולה אי נמי משום דהברכה מתחלת בגבורה להכי נקט גבורות: **שלשה** מפתחות שלא נמסרו לשליח. וא"ת והא אמרינן (סנהדרין דף קיג.) (י) דמפתח הגשמים נמסרין לאליהו וכן מפתח של תחיית המתים וכן לאלישע דכתיב (מלכים א יז) ויאמר אליהו חי ה' וגו' דה"כ אומר בפירקין דלקמן (דף כג.) וי"ל דהא דקאמר שלא נמסרו לשליח איכו ר"ל שלא נמסרו מעולם דהא של תחיית המתים ושל גשמים נמסרו אלא לא נמסרו לשליח להיות לעולם ממונה עליהם: **וישמע** אליה אלהים ויפתח את רחמה. פירוש שהוא בעצמו עשה וא"ת מהכא משמע דליכא אלא שלשה מפתחות וא"כ יש להקשות והא כתיב (ירמיה נ) פתח ה' את אוצרו ויוצא את כלי זעמו ומשמע נמי שלא נמסרו לשליח וכמו ההיא וישמע אליה אלהים וגו' וא"כ אמאי לא חשיב לה וי"ל דלא חשיב כי אם אותן מפתחות של טובה ולהכי לא קא חשיב מפתח של זעם וא"ת דמשמע מהאי קרא דפתח ה' שלא נמסר מפתח של זעם לשליח והא אמרינן (פסחים דף קיח.) יורקמי שר של ברד הוי וי"ל מכלי זעם אחרינא קאמר שלא נמסרו לשליח אבל משום ברד לא דאותו של ברד נמסרו: איבעיא

עין משפט נר מצוה

א א ב ג מיי' פ"ב מהלכות תפלה הלכה טו סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קיד סעיף א:

ב ד מיי' שם הלכה טז וסמ"ג שם טוש"ע א"ח סי' קיז סעיף א:

ג ה מיי' שם הלכה יג וסמג שם טוש"ע א"ח סי' רצד סעיף א:

רבינו חננאל

(אידי) [אהדא] דתנן במתניתין מאימתי מזכירין גבורות גשמים מקשי תנא היכא קאי דקתני מאימתי כלומר מי הזכיר שנזכיר גבורות גשמים עד שיאמר מאימתי. ושנינן תנא מר"ה סליק דתנן ובחג נידונין על המים. ולפיכך תנא הכא מאימתי מזכירין גבורות גשמים. ואמאי תני גבורות כלומר מה גבורה יש בגשמים. וא"ר יוחנן שיורדין בגבורה שנאמר בענין המטר עושה גדולות עד אין חקר וגמר חקר חקר מברייתו של עולם שנאמר בורא קצות הארץ אין חקר לתבונתו. וכתיב מכין הרים בכחו נאזר בגבורה. מיכן סמכו לומר גבורות גשמים ופריש במתני' בתפלה ואמרי' ומנא לן שלא תהא הזכרה זו אלא בתפלה. ופשטנא מדכתיב [ולעבדו] בכל לבבכם וגו' ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש וגו'. ודייקינן איזו היא [עבודה] בלב שבשבילה המטר יורד הוי אומר זו תפלה. וא"ר יוחנן שלשה מפתחות לא נמסרו לשליח אלא הם בידו של הקב"ה. מפתח גשמים שנאמר יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים וגו'. מפתח של חיה

רבינו גרשום מאור הגולה

מאימתי מזכירין גבורת גשמים. שאומ' מוריד הגשם: מאחר שהגשמים סימן קללת הוא בחג כדאמרן בסוכת משל לעבד שמשמש לרבו והפך לו רבו קיתון על פניו כלומר שאינו חפץ בו אף כך כשיורדין גשמים בחג יוצאין הכל מן הסוכת ונראה שאין חפץ הקב"ה שישבו בסוכת ואמאי מתחיל להזכיר גבורות גשמים ונראת שהוא מתפלל שירדו גשמים בחג: לא אמרתי לישאל שיתפלל על הגשמים בחג אלא להזכיר. שמתחיל להזכיר בחג *) גבורות של גשמים מקום שמוריד גשמים בעונתם לאחר החג כשצריכין: אם כן לעולם יהא מזכיר אפי' בימות החמה שמוריד גשמים בעונתן: גמ' התם קאי מזכירין כו' במס' ברכות: וליתני התם במס' [ברכות] סמוך לדתני מזכירין כו' ליתני מאימתי מ"ש דשבקיה עד הכא כלומר מי קתני הכא בסדר מועד מאימתי אמאי דתני מזכירין במס' ברכות דהיינו בסדר זרעים. תנא מר"ה סליק ששניהם בסדר אחד הן להכי לא מצי למימר מ"ש דשבקיה עד הכא. כתיב עושה גדולות עד אין חקר אלמא דכתיב חקר בגשמים וכתיב חקר בבריאתו של עולם מה בברייתו של עולם כתיב ביה גבורה אף בגשמים הוי כמו דכתיב גבורה: שלא נמסרו שלשתן ביחד ביד שליח. יפתח ה' ולא שליח כי

*) נראה דצ"ל גבורות של מקום שמוריד גשמים וכו'.

הגהות הב"ח

(א) גמ' שנאמר עושה גדולות ואין חקר נפלאות כו' כצ"ל ותיבת עד נמחק וכ"ב (איוב ה): (ב) שם אין חקר לתבונתו נותן ליעף כח וכתיב מכין הרים: (ג) שם ואלו הן מפתח של חיה ומפתח של גשמים ומפתח של תחיית המתים מפתח של חיה מנין דכתיב ויזכור אלהים את רחל וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה מפתח של גשמים מנין דכתיב יפתח ה' לך גו' מטר ארצך בעתו מפתח של תחיית המתים. וכו' כצ"ל: (ד) רש"י ד"ה מאי שנא כו' ליתני התם היכא דתני כו' סדר זרעים אמאי שבקיה עד הכא כו' כצ"ל והד"א: (ה) ד"ה בחג כו' זמן הזכרה ליתא אחריגא ואיידי דתני כו' כצ"ל והד"א: (ו) ד"ה כתיב עושה גדולות ואין חקר כו': (ז) ד"ה ואמר כו' ביחד. נ"ב דקא קשיא ליה קושיית התוס': (ח) תוס' ד"ה אלא כו' אבל בסדר זרעים דקתני מזכירין כצ"ל: (ט) ד"ה וליתני מאימתי מזכירין על הגשמים כו' פרק אין עומדין דקתני כי הכא מזכירין גבורות גשמים ושואלין וכו' אמאי לא כו' כצ"ל ותיבת הגשמים נמחק: (י) ד"ה שלשה כו' דמפתחות הגשמים נמסר לאליהו:

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ט:

מסורת הש"ס

אליה אלהים ויפתח את רחמה מפתח של תחיית המתים מנין דכתיב °וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם במערבא אמרי אף מפתח של פרנסה דכתיב °פותח את ידך וגו' ור' יוחנן מאי טעמא לא קא חשיב להא אמר לך גשמים (א) היינו פרנסה: ר' אליעזר אומר מיום טוב הראשון של חג כו': איבעיא להו ר' אליעזר מהיכא גמיר לה מלולב גמר לה או מניסוך המים גמר לה מלולב גמר לה מה לולב ביום אף הזכרה ביום או דלמא מניסוך המים גמר לה מה ניסוך המים מאורתא *דאמר מר *°ומנחתם ונסכיהם אפילו בלילה אף הזכרה מאורתא תא שמע דאמר רבי אבהו לא למדה ר' אליעזר אלא מלולב איכא דאמרי ר' אבהו גמרא גמיר לה ואיכא דאמרי מתניתא שמיע ליה מאי היא דתניא מאימתי מזכירין על הגשמים *רבי אליעזר אומר משעת נטילת לולב *ר' יהושע אומר משעת הנחתו א"ר אליעזר הואיל וארבעת מינין הללו אינן באין אלא לרצות על המים וכשם שארבע מינין הללו אי אפשר בהם בלא מים כך אי אפשר לעולם בלא מים אמר לו ר' יהושע והלא גשמים בחג אינו אלא סימן קללה אמר לו ר' אליעזר אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר וכשם שתחיית המתים מזכיר כל השנה כולה ואינה אלא בזמנה כך מזכירים גבורות גשמים כל השנה ואינן אלא בזמנן לפיכך אם בא להזכיר כל השנה כולה מזכיר רבי אומר אומר אני משעה שמפסיק לשאלה כך מפסיק להזכרה ר' יהודה בן בתירה אומר בשני בחג הוא מזכיר ר' עקיבא אומר בששי בחג הוא מזכיר ר' יהודה משום ר' יהושע אומר העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר ביום טוב ראשון של פסח הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר שפיר קאמר ליה ר"א לרבי יהושע אמר לך רבי יהושע בשלמא תחיית המתים מזכיר דכולי יומא זמניה הוא אלא גשמים כל אימת דאתיין זמנייהו היא והתנן *יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה הם שנאמר °הלא קציר חטים היום וגו' ר' יהודה בן בתירה אומר בשני בחג הוא מזכיר מ"ט דרבי יהודה בן בתירה דתניא *רבי יהודה בן בתירה אומר נאמר בשני °ונסכיהם ונאמר בששי ונסכיה ונאמר בשביעי כמשפטם הרי מ"ם יו"ד מ"ם הרי כאן מים מכאן רמז לניסוך המים מן התורה ומאי שנא בשני דנקט דכי רמיזי להו בקרא בשני הוא דרמיזי הלכך בשני מדכרינן רבי עקיבא אומר בששי בחג הוא מזכיר שנאמר בששי ונסכיה *בשני ניסוכין הכתוב מדבר אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין ואימא תרוייהו דהמרא סבר לה כר' יהודה בן בתירה דאמר רמיזי מיא

אי

תורה אור: יחזקאל לז · תהלים קמה · במדבר כט · ש"א יב · במדבר כט

איבעיא להו רבי אליעזר מהיכא גמיר לה מלולב גמיר מה לולב ביום וכו'. פי' ולולב הוי רצוי דמים וגדל על המים או דלמא מניסוך גמר לה פי' ונפקא מינה (ה) אי מלולב גמר לה אבל ניסוך המים סבירא ליה דלאו ביום ראשון הוא או מניסוך המים קא גמר לה דסבירא ליה דניסוך המים ביום ראשון הוא אי נמי דאי מלולב גמר הוה דווקא ביום שנאמר (ויקרא כג) ולקחתם לכם ביום אבל אי מנסוך הוה אפילו בלילה ולענין זה אהני דאמר מר ומנחתם ונסכיהם (ו) בלילה אף וכו' פירוש דאע"ג דניסוך קרבנות לא הוי עד לאחר הקרבת קרבנותיהם ואם כן היאך קריבי נסכים בלילה רוצה לומר בלילה שניה והניסוך החג דהוי ממים מצי למהוי בלילה ראשונה ואע"ג דאמרינן במסכת יומא בפ' בראשונה (דף מו:) *אמר רב ואיתימא ר' יוחנן אין מנסכים מים בחג אלא בתמיד של שחר וא"כ לא הוי בלילה ראשונה דהא אינה אלא ביום יש לומר דאיט חייב לנסך אלא בתמיד של שחר מכל מקום אי בעי עביד ליה בליליא: **דאמר** רבי אבהו לא למדה רבי אליעזר אלא מלולב. פירוש וסבירא ליה דניסוך לא הוי עד בשני: **משעת** נטילת לולב. פירוש דהייט תחילת יום ראשון של סוכות ורבי יהושע אומר משעת הנחתו פירוש לאורתא דמוצאי שביעי של סוכות שמניחין בו את הלולב: **משעה** שמפסיקין לישאל. וזמן טל ומטר בברכת השנים פוסקין מלהזכיר מוריד הגשם בתחיית המתים: **העובר** לפני התיבה בי"ט של חג האחרון מזכיר וכו'. פי' האחרון שמתפלל תפלת מוסף הראשון אינו מזכיר פירוש שמתפלל שחרית אינו מזכיר ובירושלמי קאמר אמאי אינו מזכיר מאורתא פירוש מתפלת ערבית ומשני דלית תמן כל עמא ולדכרו בצפרא פירוש בתפלת שחרית ומשני דהוו סברי דהוו מדכרו ליה מאורתא: **מים**. מ"ם מנסכיהם דכתיב בשני ויו"ד דכתיב בששי ונסכיה ומ"ם שבשביעי כתיב כמשפטם והוי מים (ז) טעמא דרבי עקיבא בששי ונסכיה דמשמע תרי נסכים הלכך בששי בחג הוא מזכיר גבורות גשמים:

אי

לפנינו איתא ר' אבא ואי איתא רמי בר חמא ואי איתא ר' יוחנן

כי אני ה'. ולא שליח: פותח את ידך. ולא שליח: גשמים נמי הייט פרנסה. (ג) וכבר חשבנא ליה: מלולב גמר לה. שדומה ללולב שכשם שאי אפשר לאלו ארבע מינין בלא גשמים ובאין לרצות על המים כדאמרינן בסוכה *כך אי אפשר לעולם בלא מים: מה לולב ביום. שמתחילין ליטול ביום ראשון אף הזכרה נמי ביום כלומר שאינן מזכירין בלילי יום טוב הראשון עד למחר: מה ניסוך המים מאורתא. כדאשכחן במס' סוכה (דף מט:) שממלאין הכלי מים לניסוך המים בלילה ויש ספרים דכתיב בהו דאמר מר ומנחתם ונסכיהם בלילה (ג) שמקריבין הקרבנות ביום יכולין להביא המנחות והנסכים בלילה אף האי ניסוך המים נמי יכול לנסך בלילה: אף הזכרה נמי מאורתא. שבלילי י"ט הראשון קאמר ר' אליעזר שמתחילין להזכיר גבורות גשמים: גמרא גמיר לה. רבי אבהו דרבי אליעזר לא למדה אלא מלולב: *) מתניתין שמיע ליה. דרבי אליעזר גמר מלולב: משעת הנחתו. מיום שמברכין בו באחרונה דהייט בשביעי א]: ארבעה מינין הללו. שבלולב ואתרוג: כך גשמים. יהא מזכיר כל השנה אפילו בימות החמה אם הוא רוצה יהא מזכיר: משעה שפוסק מלשאול. שבפסח פוסק מלומר ותן טל ומטר פוסק מלהזכיר גבורות גשמים והשתא לא מצית למימר אם בא להזכיר כל השנה כולה מזכיר אלא בימות החמה אינו מזכיר הואיל ואין זמנו אף בחג אינו מזכיר הואיל ולא סימן ברכה הן: האחרון. המתפלל תפלת מוסף: הראשון. המתפלל תפלת יוצר: אינו מזכיר. ושוב אין מזכירין: שפיר קאמר ליה ר' אליעזר לר' יהושע. דאמר כי היכי דמזכירין תחיית המתים כל השנה ואף על גב דלאו מטא זימנייהו כך מזכירין גבורות גשמים אם רוצה כל השנה ובחג נמי אע"ג דלאו סימן ברכה הן מזכירין הואיל ואין שואלין: כל אימת דאתיין זימנייהו הוא. וכיון דלאו זימניה הוא אין מזכירין והוא הדין בחג: בשני ונסכיהם. דשני בנסכה וכיון דבשני אייתר מ"ם לדרשה להכי מתחילין להזכיר בשני: בשני ניסוכין הכתוב מדבר. שני ניסוכין על קרבן אחד אבל ונסכיהם (ד) משמע הרבה דבקרבנות הרבה לכן לא הוה דריש רבי עקיבא מונסכיהם: סבר לה כרבי יהודה. דמ"ם יו"ד מ"ם מרבה ניסוך המים:

*) צ"ל מתניתא

אי

רבינו חננאל

שנאמר וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה. מפתח של תחיית המתים שנאמר וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם וגו'. גשמים היינו פרנסה ומשום שהגשמים חשובים כתחיית המתים קבעו ברכה זו בתחיית המתים: פיסקא ר' אליעזר אומר מיו"ט הראשון של חג מזכיר. [איבעיא להו אי מלילי יו"ט הראשון מזכיר] וגמר לה מניסוך דאתקש ניסוך המים לניסוך היין דאמר מר ומנחתם ונסכיהם (מלילי' יו"ט מו"ב הראשו"ן מזכי"ר) אפילו בלילה. פירושו בתמורה בתחלת פרק יש בקרבנות. או מלולב גמר לה דכתיב ולקחתם לכם ביום ולא בלילה ופשטנא מהא דתניא מאימתי מזכירין על הגשמים. ר' אליעזר אומר משעת נטילת לולב. ר' יהושע אומר משעת הנחתו. א"ר אליעזר הואיל וארבעת מינים הללו אינם באין [אלא] לרצות המים כו'. שפיר קאמר ליה רבי אליעזר לר' יהושע אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר כשם שתחיית המתים מזכיר כל השנה ואינה אלא בזמנה כך גשמים מזכיר ואינן אלא בזמנן. ואמרינן ר' יהושע פריך הכי מה לתחיית המתים שמזכיר בכל יום דכל יומא זמניה היא אלא גשמים אמר [ע"ל] יומא: דמנייהו הוא. והא יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה היא ר' יהודה בן בתירה אומר בשני של חג הוא מזכיר. וגמר לה מניסוך דכתיב בשני ונסכיהם

וכ"ב מ"ם יתירה דהוה ליה למכתב ונסכה וכתיב ונסכיהם. ובששי כתיב יוד יתירה דכתיב ונסכיה. ובשביעי כמשפטם. כתיב מ' יתירה. מיכן לניסוך המים מן התורה. וכי רמיזי מיום שני מזכיר. ר' עקיבא אומר בששי בחג הוא מזכיר. ר' עקיבא נמי אית ליה מיכן לניסוך המים. מיהו דייק מדכתיב ביום הששי. ונסכיה. בשני ניסוכין הכתוב מדבר ניסוך מים וניסוך יין

רבינו גרשום

כי אני ה' ולא שליח פותח את ידך ולא שליח. גשמים נמי הייט פרנסה וכבר חשיבנא ליה: פיסקא מלולב גמר לה שדומה ללולב שכשם שאי אפשר לאילו בלא מים כך אי אפשר לעולם בלא מים מה לולב ביום ראשון שמתחיל ליטול ביום ראשון אף הזכרה ביום (בו' צ"ל כלומר) שאינו מתחיל להזכיר בלילי יו"ט ראשון עד למחר. מה ניסוך המים מאורתא כדאשכחן במס' סוכה שממלאין המים לניסוך המים בלילה ויש ספרים שכתוב בהן [דאמר מר] מנחתם ונסכיהם בלילה שמקריבין קרבן ביום יכולין להביא דלא זמנית ונסכים בלילה אף האי ניסוך המים יכולין לנסך בלילה. אף הזכרה נמי מאורתא שבלילי יו"ט הראשון קאמר לר' אליעזר שמוכירין להזכיר גבורות גשמים. גמרא גמיר לה ר' אבהו דר' אליעזר לא למדה אלא מלולב. מתניתין שמיעה ליה דר' אליעזר גמר מלולב: משעת הנחתו מיום שמברכין בו באחרונה דהיינו בשביעי. ארבעת מינין הללו שבלולב ואתרוג: כך גשמים יהא מזכיר כל השנה אפי' בימות החמה אם הוא רוצה אף בחג נמי אם הוא רוצה יהא מזכיר. משעה שפוסק מלשאל שבפסח פוסק מלומר ותן טל ומטר פוסק מלהזכיר גבורת הגשמים ועכשיו לא מצית למימר אם בא להזכיר כל השנה מזכיר אלא בימות החמה אינו מזכיר הואיל ואין זמנו אף בחג אינו מזכיר הואיל ולאו זמן ברכה הוא. האחרון המתפלל תפלת מוסף. הראשון המתפלל (תפלת) יוצר: מזכיר ושוב אינו מזכיר. שפיר קאמר ליה ר' אליעזר לר"י דכי היכי דמזכירין תחיית המתים כל השנה אע"ג דלא זמנית כך מזכירין גבורות גשמים אם רוצה כל השנה ובחג נמי אע"ג דלאו סימן ברכה הוא מזכירין. סימן קללה הוא וכיון דלאו זמנה אין מזכירין וה"ה בחג: נאמר בשני ונסכיהם דשני בנסכה וכיון דבשני אתרבי מ' לדרשה דמים לפיכך מתחיל להזכיר בשני: בשני ניסוכין הכתוב מדבר שני ניסוכין על קרבן אחד ונסכיהם משמע ניסוכין הרבה דקרבנות הרבה. סבר לה כר"י דמרבה ניסוך המים

אי

הגהות הב"ח

[illegible]

הגהות מהר"ב רנשבורג

[illegible]

אי סבר לה כרבי יהודה בן בתירה נימא כוותיה קסבר רבי עקיבא כי כתיב ניסוך יתירא בששי הוא דכתיב תניא ר' נתן אומר (במדבר כח) בקדש הסך נסך שכר לה' בשני ניסוכין הכתוב מדבר אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין אימא תרוייהו דחמרא אם כן °ליכתוב קרא או הסך הסך או נסך נסך מאי הסך נסך שמעת מינה חד דמיא וחד דחמרא אלא הא דתנן *[א]ניסוך המים כל ז' מני אי ר' יהושע נימא חד יומא אי ר"ע תרי יומי אי ר' יהודה ב"ב שיתא יומי לעולם ר' יהודה ב"ב היא וס"ל כר' יהודה דמתני' דתנן *רבי יהודה אומר בלוג היה מנסך כל שמונה ומפיק ראשון ומעייל שמיני ומאי שנא ראשון דלא דכי רמיזי מים בשני הוא דרמיזי שמיני נמי כי רמיזי מים בשביעי הוא דרמיזי אלא רבי יהושע היא וניסוך המים כל שבעה הלכתא גמירי לה *דאמר ר' אמי א"ר יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן [ב]עשר נטיעות [ג]ערבה [ד]וניסוך המים הלכה למשה מסיני: רבי יהודה אומר משום רבי יהושע העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר ביום טוב הראשון של פסח הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר: הי רבי יהושע אילימא רבי יהושע דמתניתין הא אמר ביום טוב האחרון של חג הוא מזכיר אלא ר' יהושע דברייתא האמר משעת הנחתו ותו הא דתניא ר' יהודה אומר משום בן בתירה העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג האחרון מזכיר הי בן בתירה אילימא רבי יהודה בן בתירה הא אמר בשני בחג הוא מזכיר אמר רב נחמן בר יצחק (א) תהא ברבי יהושע בן בתירה זמנין דקרי ליה בשמיה וזימנין דקרי ליה בשמיה דאבא והא מקמי דליסמכוהו והא לבתר דליסמכוהו [ה]תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר מ"ט א"ר חנינא לפי שאין נעצרין וטל מנלן דלא מיעצר דכתיב (מ"א יז) °ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה (שם יח) טל ומטר כי אם לפי דברי וכתיב °לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה ואילו טל לא קאמר ליה מאי טעמא משום

דלא

סוכה מב: | פס מד. | מו"ק ג: ע"ש סוכה לד. מד. ע"ש וזבחים קי:

רש"י

אי סבר לה כר' יהודה. לימא כר"י. שיזכיר בשני: ניסוך יתירא בששי כתיב. כלומר ונסכיה דמרבי תרי ניסוכין כתיב בששי להכי אמר בששי מתחיל להזכיר ואהני מ"ם יו"ד מ"ם מים דלא מליט למימר תרוייהו דיין: או הסך הסך או נסך נסך. מדשני קרא בדיבוריה ש"מ תרתי: אי ר"ע תרי יומי הוו. ותו לא דהא אמר (ג) ונסכיה דהיינו בששי מרבה ניסוך המים: וסבר לה כר' יהודה דמתניתין. דאמר בלוג היה מנסך כל שמנה לא סבר כוותיה במה דאמר כל שמונה מנסך אלא במה דאמר בשמיני מנסך וכיון דבשמיני מנסך משכחת לה לרבי יהודה [ב"ב] דאמר בשני מתחילין לניסוך המים כל שבעה: (ג) דמפיק ראשון ומעייל שמיני. משיב בעל הגמרא מי מצי אמר רבי יהודה דבשמיני מנסך: מאי שנא. דקאמר דבראשון אינו מזכיר דכי רמיזי מיא בשני הוא דרמיזי דמונסכיהם מרבה ניסוך המים שמיני נמי מי מצי אמר דמנסך הא שביעי אמר רחמנא דמ"ם יו"ד מ"ם מים כתיב בשביעי דסיום קראי דניסוך המים בשביעי כתיב כמשפטם ולא בשמיני: אלא ר' יהושע היא. דאמר משעת הנחתו (ד) [דהיינו בשביעי] מזכיר ואעפ"כ סבר דניסוך המים כל שבעה דגמרא גמיר לה הלכה למשה מסיני דניסוך המים כל שבעה ודאי כר"א אתי שפיר אבל כרבי יהודה בן בתירה כר"ע לא מיתוקמא אלא להכי לא מוקי לה כר' אליעזר דהא לא מיבעי אי ר' אליעזר סבירא ליה הכי דודאי לרבי אליעזר אתי שפיר והא דקא מוקים כר' יהושע רבותא קמשמע לן אבל כר"י בן בתירה וכר"ע לא מיתוקמא דרבי יהודה יליף מונאמר בשני ונסכיהם ט' *אלמא דסבר דניסוך המים לא הוו אלא ו' ימים דהיינו לא מפיק ראשון ומעייל שמיני משום הכי פירכא דפריך לעיל לא אתי כרבי יהודה ורבי עקיבא יליף מנסכיה שנאמר בששי אלמא דסבר דניסוך המים לא הוו אלא תרי יומי אבל כרבי יהושע מיתוקמא לפיכך אין מזכירין אלא ביו"ט האחרון דגשמים בחג סימן קללה אבל ניסוך המים הוי כל שבעה דגמרא גמיר לה: עשר נטיעות. המפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה ערב שביעית עד ר"ה אע"ג דשאר שדות אין חורשין לפני שביעית ל' יום זה חורשין דהואיל אם אין חורשין שבילן מפסידין: וניסוך המים. כל שבעה: ר' יהודה אומר משום רבי יהושע העובר לפני התיבה בי"ט האחרון של חג כו'. כעין אמר מר הוא כלומר אמרינן לעיל ר' יהודה אומר: הי רבי יהושע אילימא רבי יהושע דמתני' (ה) מיו"ט האחרון הוא מזכיר. דראשון נמי המתפלל תפלת יוצר מזכיר ואילו הכא תני הראשון אינו מזכיר: האמר משעת הנחתו. דהיינו בשביעי והכא קתני יו"ט האחרון של חג דהיינו בשמיני: ותו הא דתניא. במכילתא אחריתי ר' יהודה אומר משום בן בתירה העובר לפני התיבה בי"ט אחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר: (אלא) אמר רב נחמן בר יצחק תהא. תרווייהו הא דבעית הי ר' יהושע והא דבעית הי בן בתירה ר' יהושע בן בתירה היא דהאי דקאמר ר' יהודה לעיל משום ר' יהושע והדר קאמר משום בן בתירה תהא תרווייהו ר' יהושע בן בתירה ולא קשיא זמנין קרו ליה בשמיה דאבוה בן בתירה וזמנין דקרו ליה בשמיה דידיה ר' יהושע: מקמי דליסמכוהו. לא הוה חשוב וקרו ליה בשמיה דאבוה והאי דקרו ליה בשמיה דנפשיה ר' יהושע היינו לבתר דסמכוהו: בטל וברוחות. משיב הרוח ומוריד הטל לא חייבוהו חכמים להזכיר אפילו בימות הגשמים: לפי שאינן נעצרין. שאלמלא (ו) הן אין העולם מתקיים והאי דאמרינן בתפלה משיב הרוח ומוריד הגשם לאו משום חיוב אלא חוק גשם הוא מזכיר [א] דטל ורוחות מועילות לארץ לתקנה ולנגבה כדבסמוך זיקא דבתר מיטרא כמיטרא: ואילו טל לא קאמר. ואתנה טל ומטר אלא מטר בלבד:

דלא

תוספות

אי רבי יהודה בן בתירה. דאמר בשני בחג הוא מזכיר שית יומי הוו א"כ לא יהיה הניסוך כי אם ששה ימים: עשר נטיעות. פירש"י (ז) נטיעות מפוזרות בבית סאה חורש כל בית סאה בשבילן דכל נטיעה יונקת ודווקא מבית סאה היה צריך להם יכול לחרוש עד ר"ה של שביעית דהוו שפיר אוקומי אילנא שרי אבל יותר מבית סאה אינו חורש אלא כדי צרכן דהואיל ומפוזרות ביותר מבית סאה קיימי שפיר ובפחות מיכן למה קיימי וליעקר קיימי ודווקא נטיעות אמר דחורשין בשבילן עד ראש השנה אבל אילנות אסור דאורייתא כל אלול ומדרבנן *פסח ועצרת תקון בשדה הלבן עד פסח מותר אבל מפסח ולהלן אסור ושדה אילן עד עצרת מותר מכאן ואילך אסור: ערבה. שמקיפין את המזבח וניסוך המים הלכה למשה מסיני טלהו: ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד. לכך נקרא מתושבי גלעד לפי שהרגו ישראל אנשי יבש גלעד על מעשה פילגש בגבעה ולא נשאר ביבש גלעד כי אם מעט אנשים מן המיושבים בעיר כי כל השאר היו עם אספסוף לכך מעיד כי אליהו מן התושבים כך שמעתי מהר"י טרוטש"י משם הר"י בה"ר יצחק ממלאון: בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר. משיב הרוח ומוריד הטל כו' לפיכך אין קפידא לומר מוריד הטל אפילו בימות החמה אך שלא יאמר מוריד הגשם והכי הלכתא ואם לא אמר בימות הגשמים כי אם מוריד הגשם ודילג משיב הרוח ומוריד הטל אין מחזירין: ואילו טל לא מיעצר. ומ"ה כרחה דגבי גדעון (שופטים ו) כשאמר (ח) על הארץ יהיה טל ועל הגיזה יהיה חורב כתיב ויעש כן אבל כשאמר על הארץ יהיה חורב ועל הגזה יהיה טל כתיב ויהי כן כלומר דעל הגיזה היה הטל אבל לא כתיב ויעש כן משמע דעל הארץ היה טל דטל לא מיעצר ע"כ בנוסח שלפני ועוד מצאתי כשאמרו על כל הארץ יהיה טל כתיב ויעש אלהים כן וכשאמר טל יהיה על הגיזה לבדה (ט) ועל כל הארץ יהיה חרב כתיב ויהי כן ולא הזכיר בזה הש"י וטעמו אשר אומר כי הוא זה כי אין הש"י מזכיר שמו על הרעה כי אם יהיה חורב על כל הארץ היתה רעת יושבי בה וכתיב (שמות כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך אבל כשאמר על כל הארץ (י) יהיה טל כתיב ויעש אלהים וכדומה לזה (בראשית א) ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה וגבי חשך לא הזכיר השם יתברך וכן בחמשה דברות אחרונות (שמות כ) מלא תרצח ואילך לא הזכיר הש"י הכל הולך אל מקום אחד משל למלך שבנה בירה נאה והניח לצייר מגינו לפני כל חדרי הבית זולתי בית הכסא מקום הטינוף:

בימות

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"י מהלכות תמידין הלכה ו סמג עשין יט:
ו ב מיי' פ"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ט:
ז ג מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה כב:
ח ד מיי' פ"י מהלכות תמידין הלכה ו:
ט ה מיי' פ"י מהלכות תפלה הלכה ח סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קיד סעיף ג:
[שביעית פ"ב מ"א ומו"ק דף ג:]

רבינו חננאל

יין. דכי כתיב ניסוך יתירה בששי כתי' הלכך בששי מזכיר. ואקשינן אלא הא דתנן ניסוך המים שבעת מני אי ר' יהודה בן בתירה האמר ניסוך המים מיום שני של חג מתחיל משעה שמזכיר ולא משכחת אלא ששה אי ר' עקיבא תרי יומי הוו כו' כל אחד משעת שאומ' פי' מזכיר מאותה שעה מתחיל ימי הניסוך ואסיקנא הא דתנן ניסוך המים ז' גמרא היא דאמר משמיה דר' יוחנן ערבה ביום השביעי של חג. וניסוך המים שבעת ימי החג. ועשר נטיעות (משודרות) [מפוזרות] בבית סאה חורשין כל בית סאת בשבילן כבר פירשנוהו. ואלו כולן גמרא בידינו כי הל"מ הם. ותריצנה הכי א"ר יהודה משום ר' יהושע בן בתירה העובר לפני התיבה ביו"ט אחרון של חג האחרון מזכיר. פי' המתפלל במוסף הוא מזכיר בתחיית המתים מוריד הגשם. [והמתפלל שחרית אינו מזכיר וביו"ט הראשון של פסח] המתפלל שחרית מזכיר מוריד הגשם ופוסק. והמתפלל במוסף אינו מזכיר כלל. וכן הלכתא (ד)גרסינן בירושלמי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' יהודה בן בתירה. ומ"ט דר' יהודה [כדי שיצאו] המועדות בטל. מפני שהטל סימן יפה לעולם. אם לא הזכיר גשמים בתחיית המתים ולא שאלה בברכת השנים מחזירין אותו. היכן הוא חוזר בו ויהיה כמו שא' בר"ח אם עקר את רגלו חוזר בתחלה.. ואם לאו חוזר לעבודה. והכא אם עקר את רגליו חוזר בתחלה ואם לאו חוזר לשומע תפלה *) (וכן א"ר יהודה קודם שיסמך בישיבה היו קורין אותו בן בתירה). מתוך ה' דברים נגאלו ישראל ממצרים. מתוך צרה שנאמר ויאנחו בני ישראל מן העבודה. מתוך צווחה שנאמר וישמע אלהים את נאקתם. מתוך זכות אבות שנאמר ויזכור אלהים את בריתו וגו'. מתוך תשובה שנאמר וירא אלהים את בני ישראל וגו'. מתוך הקץ שנאמר וידע אלהים. וכך הם מפורשים בענין בצר לך ומצאוך. וכן בענין וירא בצר להם בשמעו את רנתם. אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"צ ויאמר מוריד הגשם קמון לצלותא כמו שיזכיר ש"צ דמי ומזכירין הצבור ביחיד אע"פ שלא מקמי ש"צ: תנא [ברו]חות לא חייבו חכמים להזכיר שאינן נעצרין כמו המטר דכתיב חי ה' אם יהיה טל ומטר כי אם לפי דברי. וכתיב לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה. ואלו טל לא ארכר. למימרא

דלא

*) נראה שהסגור שייך למעלה וכצ"ל-ותריגמא הכי אמר ר"י משום ריב"ב וקודם שנסמך בישיבה היו קורין אותו בן בתירה

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב נחמן בר יצחק תהא תרוייהו כרבי יהושע בן בתירה: (ב) רש"י ד"ה אי ר"ע כו' דהא אמר מ"ם יו"ד מ"ם דמרבה ניסוך המים בששי הס"ד: (ג) ד"ה וסבר לה כו' ניסוך המים כל שבעה דמפיק ראשון ומעייל שמיני הס"ד ואח"כ מ"ה מסיב כו' מאן אמר רבי יהודה בן בתירה דבשמיני מנסך מאי שנא כו' כצ"ל: (ד) ד"ה אלא כו' משעת הנחתו הוא מזכיר ואעפ"כ כו' דגמ' כו' כל שבעה והס"ד ודאי כר"א אתי שפיר אבל כו' דהא לא מיבעיא אי ר' אליעזר כו' לא הוו אלא ו' ימים דהיינו מפיק ראשון ומעייל שמיני משום הכי פירכא דפריך לעיל הכא לא אתי כרבי יהודה כו' כצ"ל: (ה) ד"ה הי רבי יהושע כו' הא מיו"ט: לפי שאינן נעצרין שאלמלא נעצרין אין העולם כו' לאו משום חיוב דרות אלא חיוב גשם הוא מזכיר: (ז) תוס' ד"ה עשר נטיעות פי' רש"י עשר נטיעות המפוזרות כו' אוקמי אילנא ושרי אבל יותר: (ח) ד"ה דגבי גדעון כשאמר יהי נא חרב אל הגזה כו' כתיב ויעש כן אבל כשאמר טל יהיה על הגזה כתוב ויהי כן כלומר כו' משמע דעל הארץ היה נמי טל כו' כצ"ל: (ט) באו"ד ועל כל הארץ חרב כתיב כו' כצ"ל ותיבת יהיה נמחק:

רבינו גרשום

[לימא כר"י]שיזכיר בשני. ניסוך יתירה בשני כתיב כלומר ונסכיה דמרבה תרי ניסוכין כתיב [ה]כי אמר בששי מתחיל להזכיר ואהני מים דלא מצי למימר תרווייהו דיין: אי ר"ע תרי יומי הוו [ו]תו לא דהא אמר ונסכיה דכתיב בששי מרבה ניסוך המים. אי ר' יהודה (בן בתירה) שתא הוי ותו לא דהא [מ]ם' מים דהיינו בשני מרבה ניסוך המים: וסבר לה כר' יהודה דמתניתין דאמר בלוג היה מנסך [ו]לא אמר דסבר כוותיה במה דאמר מנסך כל שמונה אלא במה דאמר בשמיני מנסך וכיון דבשמיני [משכ]חת לה לר' יהודה[ב"ב]דאמר בשני מתחיל לנסך ניסוך המים כל שבעה דאפיק ראשון ועייל שמיני: משיב בעל התלמוד מי מצי אמר ר' יהודה דבשמיני מנסך מ"ש דקאמר דבראשון אינו מזכיר דכי רמיז מיא בשני רמיזי דמינסכיהם מרבה ניסוך המים: שמיני נמי מי מצי אמר דמנסך ביה מיא שביעי אמר רחמנא דמים כתיב בשביעי ולא בשמיני אלא ר' יהושע היא דאמר משעת הנחתו דהיינו בשביעי מזכיר ואעפ"כ סבר דניסוך המים כל שבעה דגמרא גמיר לה הלכה למשה מסיני דניסוך המים כל ז' ודא כר"א אתי אלא להכי לא מוקים לה כר' אליעזר דהוא לא בעי אי ר' אליעזר[היא]דודאי כר"א אתי שפיר:אי ר' יהושע חדא יומא ותו לא דאמר משעת הנחתו בשביעי מזכיר וה"ה דמתחיל לנסך: עשר נטיעות מפוזרו'

בתוך

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה לפי כו'. מזכיר דרוחות מועילות כצ"ל:

גליון הש"ס

גמ' ליכתוב קרא או הסך וכו' וכן בב"ק דף סה ע"א ודף סה ע"ב ובמנחות דף יז ע"ב

דלא מיעצר וכי מאחר דלא מיעצר אליהו אשתבועי למה ליה הכי קא"ל אפילו טל דברכה נמי לא אתי וליהדריה לטל דברכה משום דלא מינכרא מילתא (*אלא) רוחות מנא לן דלא מיעצרי *א"ר יהושע בן לוי דאמר קרא °כי כארבע רוחות השמים [זכריה ב] פרשתי אתכם נאם ה' מאי קאמר להו אילימא הכי קאמר להו הקב"ה לישראל דבדרתינכו בארבע רוחי דעלמא אי הכי כארבע בארבע מיבעי ליה אלא הכי קאמר כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך א"א לעולם בלא ישראל א"ר חנינא *הלכך בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו אמר מוריד הגשם מחזירין אותו בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו ולא עוד אלא אפילו אמר מעביר הרוח ומפריח הטל אין מחזירין אותו תנא בעבים וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר מ"ט משום דלא מיעצרי ולא מיעצרי והתני רב יוסף °ועצר את השמים מן העבים [דברים יא] ומן הרוחות אתה אומר מן העבים ומן הרוחות או אינו אלא מן המטר כשהוא אומר ולא יהיה מטר הרי מטר אמור הא מה אני מקיים ועצר את השמים מן העבים ומן הרוחות קשיא רוחות ארוחות קשיא עבים אעבים עבים אעבים לא קשיא הא בחרפי הא באפלי רוחות ארוחות לא קשיא הא ברוח מצויה הא ברוח שאינה מצויה רוח שאינה מצויה חזיא לבי דרי אפשר בנפוותא תנא העבים והרוחות שניות למטר היכי דמי אמר עולא ואיתימא רבי יהודה דבתר מיטרא למימרא דמעליותא היא והכתיב °יתן ה' את מטר [דברים כח] ארצך אבק ועפר ואמר עולא ואיתימא רב יהודה זיקא דבתר מטרא לא קשיא הא דאתא ניחא הא דאתא רזיא (ואי בעית אימא) הא דמעלה אבק הא דלא מעלה אבק ואמר רב יהודה זיקא דבתר מיטרא כמיטרא עיבא דבתר מיטרא כמיטרא שימשא דבתר מיטרא כתרי מטרי למעוטי מאי למעוטי גילהי דליליא ושמשא דביני קרחי אמר רבא מעלי תלגא לטורי כחמשה מטרי לארעא שנאמר °כי לשלג יאמר הוא ארץ וגשם מטר וגשם [איוב לז] מטרות עוזו ואמר רבא תלגא לטורי מטרא רזיא לאילני מטרא ניחא לפירי עורפילא

ולא מיעצר. לעולם אפילו באותן שנים: אישתבועי למה ליה. (א) אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי הא לא נעצר: אפילו טל דברכה. שילמית שום נמח: וליהדריה לטל דברכה. ולימא ואתנה טל ומטר · דלא מיכררא מילתא. דהא טל הוה מעיקרא ולא היה אחאב הרשע מודה בחזירה דטל של ברכה דאי הוה אומר ואתנה טל ומטר היה אחאב מקנטרו ואומר לו שלא נעצר: אלא דמכניפנא לכו מד' רוחי עלמא לא גרסינן דהא פרשתי אתכם כתיב בקרא ואיכא למימר דגרס ליה והכי משתמע קרא כי מד' רוחות השמים שפרשתי אתכם משם אקבצכם ואריכות לשון בעלמא הוא דלא כתיב קיבוץ בקרא: כשם שא"א לעולם בלא רוחות. שלא יתקיים מרוב הבל ותמימות: בלא ישראל. שאין העולם מתקיים אלא בשביל ישראל והכי אמר קרא כי כד' רוחות השמים פרשתי אתכם לרוחות העולם כדי שיתקיים שנאמר (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי: בימות החמה. מניסן עד החג: משיב הרוח אין מחזירין אותו. דבלאו הכי לא מיעצר: מוריד הגשם מחזירין אותו. דמיעצר וכיון דבעא אמיטרא לא התפלל תפלתו כהוגן וחוזר לראש הברכה ואומרה בלא מוריד הגשם לפי שהגשמים בקיץ סימן קללה הן מפני הקציר: מעביר הרוח. שלא ישב: ומפריח הטל. שלא ירד: אין מחזירין אותו. דלא מיעצרי: בעבים. מקשר עבים: למימרא דלא מיעצרי. לפיכך לא חייבוהו להזכיר: בחרפי. עבים בכירות הבאים לפני המטר אינן עצורות: באפלי. הבאות מאוחרות לאחר המטר דשניות למטר הן כדלקמן ובההוא כתיב ועצר וכיון דאין כולם נעצרות לא חייבו להזכיר: שאינה מצויה. כתיב ועצר ואפ"ה לא חייבוהו להזכיר דסגי ליה במצויה רוחות לא מצי לתרוצי הא בחרפי הא באפלי דרוח בין במטר בין בלא מטר לא מיעצר כגון רוח מצויה: רוח שאינה מצויה נמי חזיא לבי דרי. לגורן לזרות הקש מן התבואה ונחייב להזכיר: אפשר בנפוותא. ווי"ן בלע"ז בנפה וכברה: שניות. כמעט שמועילות כמטר עצמו: מאי היא. (ב) אי זה עבים ורוחות קאמר דשניות למטר: אמר עולא ואיתימא רב יהודה דבתר מיטרא. עבים ורוחות שלאחר המטר: זיקא ל"ג הכא: יתן ה' את מטר ארצך אבק ועפר וגו': זיקא דבתר מיטרא. שהרוח מעלה אבק אחר הגשמים ונדבק בתבואה: ה"ג הא דאתא ניחא הא דאתא רזיא. כשירד בנחת אינו מעלה אבק: רזיא. בכח ולא גרסינן ואי בעית אימא הא והא כו' אלא ה"ג הא דמעלה אבק הא דלא מעלה אבק והיינו הך: כמיטרא. שניות למטר כדקתני בתוספתא: למעוטי מאי. מאחר דכולהו כמיטרא מאי קמעטינן דהוי בתריה ולא הוי כמיטרא: גילהי דליליא. איסלוסטר"א בלע"ז בגילהי הוה קאי במס' (פסחים דף יג.) ורוב גילהי בליליא שכיח: וביומא שמשא דביני קרחי. שבין העבים שנראה במקום אחד אורה ובמקום אחר מעונן כקרח שיש לו שערות במקום אחד וקרחה במקום אחר: מעלי תלגא לטורי. וכ"ש לבקעה אלא הרים אין להם גשמים אלא שלג שהגשמים יורדין למטה ואין ההר שותה מהן ועוד שלג שבעמקים נמס והולך מפני החום שעולה שם כמים הוא אבל בהרים קרוי שלג: כחמשה מיטרי לארעא. דהכי משמע קרא כי לשלג יאמר הוא ארץ כשיאמר לשלג הוה ארץ הרי הוא כגשם מטר וגשם מטרות והרי יש כאן חמשה: מיטרא ניחא. שיורד בנחת יפה לפירות התבואה: עורפילא

בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו מוריד הגשם מחזירין אותו. אבל אם דילג שלא אמר לא גשם ולא טל אין מחזירין ובימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו אבל אם אמר מוריד הטל בימות הגשמים אין מחזירין ואם ספק אם הזכיר אם לאו אם אינו זכור (ג) שלא אמר שום דבר בימות הגשמים כל ל' יום חזקה מה שהוא למוד הוא אומר ומחזירין מספק כל ל' יום וכן זכרנו ומי כמוך וכתוב לחיים שאומרים מן הכסה עד יום הכפורים מספק מחזירין ירושלמי בשם רבי חנינא היה שייך בגשם והזכיר טל אין מחזירין אותו בטל והזכיר של גשמים מחזירין אותו והתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר לא דמי ההוא דמצלי ומיקל לההוא דלא מצלי ולא מיקל ומפרש רבינו נתנאל (ד) טוב כשאינו מזכיר לא גשם ולא טל מכשהוא מזכיר גשם לפי שהגשמים סימן קללה בימות החמה היה שייך בטל לא הזכיר לא טל ולא גשם אין מחזירין אותו והדין להפך במוריד הגשם דאמר בירושלמי בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו והתניא אם לא שאל בברכת השנים או שלא אמר גבורות גשמים מחזירין בההוא דלא הזכיר כלל לא טל ולא מטר ומשם הר"ם שאין לומר בימות החמה משיב הרוח דהא אמר רבי חנינא בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו מכלל דלכתחילה אין לאומרו ומשום הכי אמר הר"י בשם א"ז לעולם בין בימות החמה בין בימות הגשמים מוריד הטל דלעולם לא אתי לידי ספק אמר ספק לא אמר והיכא דלא מזכיר בגבורות מזכיר בשומע תפלה דהכי קאמר בירושלמי ומה שאלה שהיא מדוחק אומר בש"ת הזכרה שהיא מרווח לא כ"ש וכי היכי דשואלין בש"ת הוא מזכיר בש"ת ואפילו (ה) הזכיר קודם שומע תפלה אינו אומר עד שיגיע לש"ת והיכא דלא אמר בשומע תפלה אי נזכר קודם שעקר רגליו חוזר לש"ת ואי לא חוזר לראש בין לא אמר מוריד הגשם ובין לא אמר ותן טל ומטר (ומחזירין) וכן הפסק והני מילי ביחיד אבל שליח צבור פסק רבינו יהודה דאין מחזירין לפי דאין מחזירין שליח צבור אלא משום ג' דברים מתחיית המתים ומבונה ירושלים ומברכת ולמלשינים משום דנראה ככופר שמעתי מפי רבי שלמה לא דמי (ו) מצלי ומיקל למאן דלא מצלי ולא מיקל פירוש מיקל כמו מקלל כלומר שאין מחזירין אם לא אמר ותן טל ומטר: **הא** בחרפי. פי' הא דאמר נעצרים הייט בחריפי כלומר בפירות המתבכרות וכו' אבל באפלי במאוחרות לא מיעצרי:

רוחות ארוחות לא קשיא הא ברוח וכו'. וה"ה דמצי לשנויי הא בחריפי הא באפלי אלא שפיר קא משני ליה הא ברוח מצויה וכו': **שניות** למטר. שניות במעלה כדאמרי אינשי משנה למלך: **הא** דאתא ניחא. פי' כשיורדות בנחת חשובה כאן ברזיא כלומר בחוזק ואז אינה טובה: **גילהי** דליליא. פי' זריחת הלילה שקורין לניסו"ר בלע"ז: **ושמשא** דביני קרחי. פי' כמו דבר קרחה שמכאן ומכאן יורדין הגשמים והשמש זורח באמצע זה דשמש לא מעלי: עורפילא

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"י מהלכות תפלה הלכה ח סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן קיד סעיף ג ד ה:

רבינו חננאל

דלא מיעצרי. וכן הרוחות לא מיעצרי. דכתיב כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם. א"ר חנינא בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו. אמר מוריד הגשם מחזירין אותו בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו. לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו ולא עוד אלא אפילו אמר מעביר הרוח ומפריח הטל אין מחזירין אותו לפי שאינן נעצרין. תנא בעבים וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר. ואם בא להזכיר מזכיר. איני והא תני רב יוסף ועצר את השמים מן העבים ומן הרוחות ושנינן [עבים אעבים ל"ק] חרפי אין נעצרים. אפלי נעצרים משום דמעלי כדבעינן למימר קמן. רוחות ארוחות נמי [ל"ק] רוח מצויה לא מיעצרא. רוח גדולה שאינה מצויה בכל עת נעצרת. ולמה אין מזכירין. וצריכין אותה לזרות בגרנות. ושנינן אפשר בנפוותא פי' יכולין לחבר בלא רוח לכבור בכברת ולהסיר התבן מן חבר. תנא עבים ורוחות שניות למטר. פי' מיטרא בתריה זיקא בניחותא או עיבא מעלי כאילו מטרא תניינא. שמשא בתר מטרא כתרי מטרי והני מילי שימשי בגלויא אבל גלותי דליליא ושמשי דביני קרחי לא. השלג מועיל לארץ כה' מטרות שנאמר כי לשלג יאמר הוי ארץ. וגשם א' מטר ב' וגשם ג' מטרות ב' הרי כאן חמשה. השלג מועיל להרים. המטר הגדול לאילנות מטר בניחותא

רבינו גרשום

בתוך בית סאה חורשין כל השדה כולה בשבילן ערב שביעית עד ר"ה וע"ג דשאר שדות אין חורשין לפני שביעית שלשים יום זה חורשין דהואיל דילדות הן אם אין חורשין סביבן מפסידין: וניסוך המים כל שבעה: ר"י משום ר' יהושע יו"ם האחרון של חג וכו' חי רבי יהושע אילימא ר' יהושע דמתניתין דאמר ביו"ם האחרון הוא מוכי'(מיו"ם האחרון מוכיר) דראשון נמי המתפלל יוצר אור מזכיר ואלו הכא תני הראשון אינו מוכיר דאמר משעת הנחתו דהיינו בשביעי והכא קתני יו"ם האחרון דהייט בשמיני. ותו הא דתניא במכילתא אחריתי ר' יהודה [אומר] משום בן בתירה העובר לפני התיבה ביו"ם האחרון [אחרון] מזכיר ראשון אינו מזכיר אלא אמר רב נחמן בר יצחק תנא תרווייהו הא דבעית חי ר' יהושע והא דבעית חי בן בתירה ר' יהושע בן בתירה. וזמנין קרי ליה בשמיה דאבוה [ר"ל בן בתירה] וזמנין קרי ליה בשמיה דידיה ר' יהושע. מקמי דליסמכיה לא הוי חשוב וקרי ליה משמיה דאבוה: בפ' וברוחות לא חייבו. משיב הרוח ומוריד הטל: מ"מ לא חייבו חכמים להזכיר דלא מיעצרי כלומר שמעולם ירד טל ומנשב רוח הלא מיעצר כלומר שלעולם יורד ואין בו (שאין ברכה מ"מ דלא צדיכי) ברכה: ח"ק ליתאפי' טל שיורד לברכה לא ליתוגו וליהדריה נמי לטל דברכה כלומר ואמאי לא אמר ליה ואתנה מטר וטל על פני האדמה: משום דלא מינכרא. דכיון דבכל יומא הוי נחית טל שאינו של ברכה כי א"ל האידנא נחית טל דברכה לא מינכר בין טל דעד השתא [ר"ל דעד השתא נמי] הוי נחית טל: דמכניפנא לכו והכי משמע כי מארבע רוחות אשר פרשתי אתכם אקבץ אתכם כשם שאי אפשר לעולם בלא רוח שבכל יום משיב הרוח: אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו. אע"ג דלא זמניה הוא: אמר מעביר הרוח אין בכך כלום ואפ"ה לא מיעצר: בעבים וברוחות משיב הרוח ומביא עבים: למימרא דלא מיעצרי תדיר באין עבים ומנשב הרוח ואין בהם לא קללה ולא ברכה. בעבים וברוחות הכתוב מדבר. אלמא דאית בהו ברכה וקללה ואמאי אמרת לא חייבו חכמים להזכיר: קשיא עבים אעבים כו' חרפי שלפני המטר אין בהן משום ברכה. אפלי שלאחר המטר יש בהן משום ברכה. רוח מצוית. ברכה. שאינה מצוית אינה ברכה: מיבעי לבי דרי. וכיון שצריכין הן אלמא דמיעצרי דיש בהן משום ברכה: אפשר בנפוותא. וכיון שאין צדיכין אין בהן משום ברכה ולא מיעצרי: שניות למטר כלומר טובים הם כמטר כמו שני למלך: דאתיא ניחא הוה שני למטר כמטר: דאתיא רזיא כתיב ביה יתן ה' מטר ארצך אבק וגו': גלוהי דליליא בר"ך: שמשא דביני קרחי שזורח כאן ואין זורח כאן: מעלי חד תלגא לטורי להכי אמר לטורי שתדיר השלג בהרים: גשם מטר וגשם מטרות הרי ה': אמר רבא תלגא לטורי מעלי עורפילא

מסורת הש"ס

[כפ"י ליתא]

ע"ז י: ע"ש

הגהות הב"ח

(א) רש"י בד"ה אישתבועי למה ליה דקאמר אם יהיה: (ב) ד"ה מאי היא כאיזה עבים: (ג) תוס' ד"ה בימות כו' אם אינו זכור שאמר שום דבר כו' כצ"ל ותיבת שלא נמחק: (ד) בא"ד ומפרש רבינו נתנאל יותר טוב כשאינו מזכיר כו' בימות החמה הלכך היה שייך בטל ולא הזכיר כו' גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין כו' ולא מטר (ומשם הר"ם שאין לומר כו' דלכתחלה אין לאומרו) תא"מ ונ"ב סגה"ס: (ה) בא"ד הוא מזכיר בש"ת ואפילו מזכר קודם ש"ת: (ו) בא"ד מפי ר' שלמה לא דמי ההוא דמצלי ומיקל לאין:

עורפילא אפילו לפרציד א דתותי קלא מהניא ליה מאי עורפילא עורו פילי ואמר רבא האי צורבא מרבנן דמי לפרצידא דתותי קלא דכיון דנבט נבט ואמר רבא האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דקא מרתחא ליה שנאמר °הלא כה דברי כאש נאם ה' (ירמיה כג) ואמר רב אשי *כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח שנא' °וכפטיש יפוצץ סלע (שם) א"ל רבי אבא לרב אשי אתון מהתם מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה דכתיב °ארץ אשר אבניה ברזל (דברים ח) אל תקרי אבניה אלא בוניה אמר רבינא אפ"ה מיבעי ליה לאיניש למילף נפשיה בניחותא שנאמר °והסר כעס מלבך וגו' (קהלת יא) א"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שלשה שאלו שלא כהוגן לשנים *השיבוהו כהוגן לאחד השיבוהו שלא כהוגן ואלו הן אליעזר עבד אברהם ושאול בן קיש ויפתח הגלעדי אליעזר עבד אברהם דכתיב (א) °והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך וגו' (בראשית כד) יכול אפי' חיגרת אפי' סומא השיבו כהוגן ונזדמנה לו רבקה שאול בן קיש דכתיב °והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו (ש"א יז) יכול אפי' עבד אפילו ממזר השיבו כהוגן ונזדמן לו דוד יפתח הגלעדי דכתיב °והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי וגו' (שופטים יא) יכול אפילו דבר טמא השיבו שלא כהוגן נזדמנה לו בתו והיינו דקאמר להו נביא לישראל °הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם (ירמיה ח) וכתיב °אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי (שם יט) אשר לא צויתי זה בנו של מישע מלך מואב שנאמר *°ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה (מ"ב ג) ולא דברתי (ב) זה יפתח ולא עלתה על לבי זה יצחק בן אברהם אמר רבי ברכיה אף כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן והקב"ה השיבה כהוגן שנא' °ונדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מוצאו ויבוא כגשם לנו (הושע ו) אמר לה הקב"ה בתי את שואלת דבר שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש אבל אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם שנאמר °אהיה כטל לישראל (שם יד) ועוד שאלה שלא כהוגן אמרה לפניו רבש"ע °שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך (שיר ח) א"ל הקב"ה בתי את שואלת דבר שפעמים נראה ופעמים אינו נראה אבל אני אעשה לך דבר שנראה לעולם שנאמר °הן על כפים חקותיך (ישעיה מט): אין שואלין את הגשמים כו': סברוה שאלה והזכרה חדא מילתא היא מאן תנא אמר רבא °ר' יהושע היא דאמר *משעת הנחתו א"ל אביי אפילו תימא רבי אליעזר שאלה לחוד והזכרה לחוד ואיכא דאמרי לימא רבי

רש"י

עורפילא · גשמים דקים כך שמן כדלקמן: אפי' לפרצידא דתותי קלא. הגרעין שתחת גושה של קרקע: מהניא · שמתחיל לצלבן ולעלות מיד: עורו פילי · שסותם סדקי הארץ נ"א שמגדלת ומצמחת הגרעינין העומדין בסדקי הקרקע: צורבא מרבנן · בחור חריף כמו ביעי דצריבן במסכת ביצה (דף ז') תלמיד חכם זקן לא קרי צורבא אלא ההוא מרבנן קרי ליה: כיון דנבט נבט · שמתחיל לצלבן ולעלות עולה למעלה כך תלמיד חכם כיון שילא שמו הולך וגדל למעלה: אורייתא מרתחא ליה · שיש לו רוחב לב מתוך תורתו ומשים לבו יותר משאר בני אדם וקמ"ל דחייבין לדונו לכף זכות: כאש · שמחמם כל גופו: בוניה · תלמידי חכמים מקיימי עולם בבניניהו: ברזל · קפדנים וקשים כברזל: שלשה שאלו כו' · משום דרבי ברכיה מיירי בגשמים לקמן נקט לה: ובנות אנשי העיר יוצאות והיה הנערה · משמע הנערה היוצאה תחילה מן העיר ויאמר לה השקיני (ג) לה היה מנחש: אפי' חיגרת אפי' סומא · לפי שלא פירש בשאילתו ואפשר שתהיה בעלת מום ולא יבין בה אליעזר ויקחנה: (אלא) השיבוהו כהוגן · וזימנו לו רבקה: דבר טמא · כלב או חזיר: והיינו דאמר להו נביא כו' · מדגלי ביה קרא ואמר הצרי אין בגלעד [אלמא דלא הוי ניחא קמי שמיא כדאמרינן הצרי אין בגלעד] פנחס היה שם והיה יכול להתיר נדרו אלא שלא רצה יפתח לילך אצלו (ד) והוא לא רצה לבוא אצל יפתח בבראשית רבה*: וכתיב אשר לא צויתי · בירמיה כתיב בפרשת בקבוק ובנו את במות (*התופת אשר בגיא בן הנם) לשרוף את (בנותיהם ואת) בניהם באש אשר לא [צויתי ולא] דברתי ולא עלתה על לבי שלא תאמרו הלא נוח כמו כן הקב"ה ליפתח ומישע ואברהם כי מעולם לא צויתי למישע לשרוף את בנו באש דכתיב ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה על החומה ולשמים נתכוון כסבור היה לרצות להקב"ה והאי דכתיב* על שרפו עצמות מלך אדום לשיד מילתא אחריגא הוא ולא דברתי ליפתח (ה) מימים ימימה ותהי חק בישראל ובתרגום מזכיר פנחס לגנאי ויפתח לגנאי אלמא לא היה הקב"ה רוצה בבתו שהרי מזכירם לגנאי לפי שלא הלכו זה אצל זה לבטל הנדר ה"ג ולא עלתה על לבי זה יצחק בן אברהם כלומר שאע"פ שצויתי לו מעולם לא עלתה על לבי לשחוט בנו אלא לנסותו מפני קטיגורו הייט שטן כדאמר בסנהדרין בהנחנקין (דף פט:) ויהי אחר הדברים האלה אחר דבריו של שטן וכו' וא"ת דלא גרסינן האי ולא עלתה על לבי *דטעי בקרא אחרינא דלא כתב אלא אשר לא צויתי ולא דברתי (ירמיה ז' פסוק כא) ובפרשת בקבוק כתיב כל הני שלשה אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי · בתנחומא אשר לא צויתי זו בתו של יפתח אע"פ שצויתי לו תורה ומצות מצוה זו לא צויתי עליו ולא דברתי זה בנו של מישע מלך מואב והלא מישע נכרי הוא ולא חולין הוא לי לדבר עמו אפילו דיבור בעלמא: ובאגדה קא חשיב כלב בהדייהו אשר יכה את קרית ספר ולכדה וגו' ורבי יונתן דלא חשיב ליה דבגמרא פשיט ליה להאי קרא בהלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה כדאמרינן בתמורה (דף טז') ואין לחוש שתשרה רוח הקדש על עבד ועל ממזר כדאמרינן בנדרים (דף לח') שאין שכינה שורה כו' מפי רבי· וגדעון ששאל למנוע טל מעל הארץ ובגזה לבדה יהיה אין זה שלא כהוגן ומה תקלה יש אם יחסר העולם טל לילה אחת לבד מפי רבי: ויבוא כגשם לנו · פעמים אינו מתבקש שהוא סימן קללה בקיץ: (ו) דבר המתבקש לעולם · טל אפילו בימות החמה: פעמים נראה · כשהוא ערום נראה זרועו וכנגד לבו ואינו נראה כשהוא לבוש והכף נראית כל שעה שהיד נראית לעינים וי"ל על כפים (ז) על השמים צורת אדם שהוא בכסא וכן נשא לבבנו אל כפים (איכה ג) מפי רבי: (ח) ה"ג סברוה שאלה והזכרה חדא מילתא היא · כלומר הא דקתני אין שואלין את הגשמים היינו אין מזכירין את הגשמים: ומאן תנא · דאמר סמוך לימות הגשמים מזכירין אבל לא קודם לכן: רבי יהושע היא · דאמר משעת הנחת לולב הוא מזכיר דהיינו יום שמיני וזהו סמוך לגשמים דמן החג ואילך הוא זמן גשמים: הכי

תוספות

עורפילא · פי' גשם דק אפילו לפרצידא דתותי קלא נוהגיא פי' פרצידא זו גרעין שהוא מתחת האבן הייט כמו חטה שמתחת הקרקע: מאי עורפילא עורו פילי · פי' מעורכן ומצמיחן פילי פי' אותן העומדים בסדקי הארץ:

שלשה שאלו שלא כהוגן · אליעזר שאול ויפתח וא"ת אמאי לא חשיב כלב בן יפונה שאמר אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה בתי לאשה אמאי לא פריך כמו הכא יכול ממזר או עבד וי"ל דהא דקאמר כלב שיתן לו (ט) הקב"ה כל מי שיכול לחזור אותן הלכות ששכחו בימי אבלו של משה אתן לו עכסה בתי וי"מ דלכך נקראת *עכסה שכל הרואה אותה כועס על אשתו וזהו ודאי משום נגיעות יתירא דקא חזו בה והיה סומך דזכותה וזכות דידיה מסייע דלא מזדווגין לה אלא כפי מעשיה כדאיתא בסוטה (דף ב') דאין מזווגין וכו': יכול אפי' חיגרת או סומא · תימה אמאי לא נקט הכא גבי אליעזר עבד אברהם כמו דקאמר גבי שאול בסמוך יכול אפי' ממזרת או שפחה וכו' ואמר רש"י משום דגבי אליעזר לא שייך עדיין ממזרת דהא לא נתנה תורה אי נמי דגבי אשה לא דייק עלמא אלא ליופי וא"ת היכי קאמר דשאל אליעזר שלא כהוגן והא לא אמר אלא אשר אומר אליה הטי נא כדך ואם יראה שתהא חיגרת או סומא לא יאמר לה וי"ל דה"פ יכול אפילו חיגרת ואפילו סומא יכול אפי' חיגרת שיהיה לה אפילו רגל של עץ והוא לא יהא רואה או סומא כגון שיש לה עינים יפים ואינה רואה כלל: והיינו דקאמר להו נביא לישראל הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם · כלומר להתיר נדרו ליפתח והא הוה פנחס ואמאי לא הלך יפתח אצלו להתיר נדרו אלא מתוך גסות רוחו אמר לא אלך אצלו שאני שופט ונגיד אלא יבא אצלי ופנחס אמר ליתי גבאי דאנא נביא ועל ידי תהא פטורה שהייתי (י) שורה ומתיר הנדר ופוטר אותה ולבסוף נענשו שניהם יפתח נענש שנפלו אבריו קודם מיתה כדכתיב ויקבר בערי גלעד ופנחס נענש דכתיב לפנים היה ה' עמו*:

[כל זה איתא במ"כ סוף סדר בחקותי]

רבינו חננאל

לפירות: עורו פילי. פי' הטפה היורדת בכח מערערת פילא כמו פילחא כדכתיב כמו פולח ובוקע בארץ·אפי' לפרצידא דתותי קלא. פי' שתחת האבן צומח *)וכן ת"ח דומה לפרי תחת האבן (ששואב שואב) וכיון שצומח [צומח] בבת אחת. צורבא מרבנן דמרתח אורייתא מרתחא ליה שנאמר הלא כה דברי כאש: אמר רב שמואל בר נחמני א"ר יונתן ג' שאלו שלא כהוגן אליעזר שאול ויפתח. ומצינו בבראשית רבה ד' הן ששאלו שלא כהוגן אליעזר שאול ויפתח וכלב ופשטיה כיון דשאול וכלב שוין דתרווייהו נתינת [בתם חשיב] להו כאחד. לפיכך תני הכא שלשה: אין שואלין הגשמים כיון ששנינו כאן שאילת הגשמים סמוך לגשמים היא הוצרכנו לומר סברוה שאלה והזכרה ביום אחד הן הניחא לר' יהושע דאמר משעת הנחתו מזכיר ומיד שואל כי אין שאלה אלא בתפלת החול בי"ח בברכת השנים אלא לר' אליעזר קשיא ושנינן הזכרה לחוד ושאלה לחוד לזמן אחר ולאו כי הדדי:

*) עי' מ"ש בפירוש רבינו לקמן ריש פ"ג ושייך כאן.

רבינו גרשום

עורפילאי מיטרא דקה פרצידא גרגר: דתותי קלא. תחת קרקע קשה: עורו פילי התעוררו בקעים כלומר שמכנים המטר דקה בבקעים ומוציא התבואה שבהם: כיון דנבט שבקע ויוצא אף ת"ח כיון שיוצא שמו בעולם שוב הולך וגדול בכל שעה: שאינו קשה כברזל. שאינו קשה לרצות: הצרי אין בגלעד כלומר שהיה יכול לילך אצל אליהו ומתיר לו נדרו: על לבי זה יצחק שלא היה בלבו של הקב"ה שישחטהו אלא בפה כדי לנסותו: על כפים חקותיך. וידים נראין לעולם: אין שואלין את הגשמים. ותן טל ומטר: ר' יהודה אמר האחרון מזכיר. גבורת גשמים וה"ה דשואלין ותן טל ומטר: מאן תנא דהתחלת שאלה והזכרת מצי למיהוי ביום אחד: דאמר משעת הנחתו דהיינו בשביעי מתחילין להזכיר שהוא חולו של מועד מצי להתחיל לשאול בברכת השנים שהרי מתפללין אתה חונן. דאי ר' אליעזר כיון דאמר בראשון מתחיל להזכיר לא מצי למיהוי התחלת הזכרה והתחלת שאלה ביום אחד דביו"ט ראשון ליכא שאלה שהרי אין מתפללין בו אתה חונן ולא מצי למישאל אלא בברכת השנים אפי' תימא דקתני אין שואלין ר' אליעזר היא ולא תימא שאלה והזכרה כהדדי.

מסורת הש"ס

[עי' תוספות סוכה נב. ד"ה אם ברזל]

[ע"ל השיבום יעב"ץ]

רש"א

[פי' חיי שרה]

א"נ הבעל

רש"א

[סנהדרין לט:]

[פסחים ג]

[לעיל ב:]

[צ"ל משום דטעו וכ"ה ברש"י שבע"י]

גליון הש"ס

גמ' ר"י היא דאמר משעת הנחתו. תמוה לי אמאי נקט ר"י דברייתא ולא נקט ר"י דמתני' מיו"ט האחרון אא"כ מצאתי בעז"ה בספר המכריע לריא"ז דמחק זה וכצ"ל סתם מני ר"י היא:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אליעזר עבד אברהם דכתיב ובנות אנשי העיר יוצאות וגו' והיה הנערה אשר: (ב) שם ולא דברתי זו בתו של יפתח: (ג) רש"י ד"ה ובנות כו' השקיני בה היה מנחש: (ד) ד"ה והיינו כו' יפתח לילך אצלו מתוך גסות רוחו אמר לא אלך אצלו שאני שופט ונגיד ופנחס לא היה רוצה לבא אצל יפתח שהוא נביא בב"ר: (ה) ד"ה וכתיב כו' ולא דברתי ליפתח שנאמר מימים ימימה כו' וא"ת דלא גרסי הכי: (ו) ד"ה ויבוא כו' קללה בקיץ הס"ד ואח"כ מה"ד טל דבר המתבקש לעולם אפילו בימות: (ז) ד"ה פעמים כו' וי"ם לומר על כפים השמים כו' כצ"ל ותיבת על נמחק: (ח) בא"ד מפי רבי הס"ד ואח"כ מה"ד שאלה והזכרה כו' ותיבות ה"ג סברוה נמחק וכ"ב זהו פי' למאי דקאמר שאלה וכו': (ט) תוס' ד"ה אלעזר וכו' שיתן לו בתו הכי קאמר כל מי וכו': (י) שם ד"ה והיינו וכו' שהייתי מורה ומתיר:

א א מיי' פ"ב מהל' תפלה הל' טו סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קיז סעיף א:

רבי יהושע היא דאמר משעת הנחתו אמר רבא אפילו תימא רבי אליעזר שאלה לחוד והזכרה לחוד: רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה כו': ורמינהו *עד מתי שואלין את הגשמים (א) ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח ר' מאיר אומר עד שיעבור ניסן אמר רב חסדא לא קשיא כאן לשאול כאן להזכיר מישאל שאיל ואזיל להזכיר ביו"ט הראשון פסיק אמר עולא הא דרב חסדא קשיא *°כחומץ לשינים וכעשן לעינים [משלי י] ומה במקום שאינו שואל מזכיר במקום ששואל אינו דין שיהא מזכיר אלא אמר עולא תרי תנאי אליבא דר' יהודה רב יוסף אמר מאי עד שיעבור הפסח עד שיעבור שליח צבור ראשון היורד ביו"ט ראשון של פסח א"ל אביי שאלה ביו"ט מי איכא א"ל אין שואל מתורגמן וכי מתורגמן שואל דבר שאינו צריך לצבור אלא מחוורתא כדעולא רבה אמר מאי עד שיעבור הפסח עד שיעבור זמן שחיטת הפסח וכתחילתו כן סופו מה תחילתו מזכיר אע"פ שאינו שואל אף סופו מזכיר אע"פ שאינו שואל א"ל אביי בשלמא תחילתו מזכיר (ב) הזכרה נמי ריצוי שאלה היא אלא סופו מאי ריצוי שאלה איכא אלא מחוורתא כדעולא *)א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה א"ל ר' זירא לר' אסי ומי אמר רבי יוחנן הכי והתנן *בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר בשבעה בו *וא"ר אלעזר **הלכה כרבן גמליאל א"ל **)גברא אגברא קא רמית איבעית אימא לא קשיא כאן לשאול כאן להזכיר והאמר ר' יוחנן במקום ששואל מזכיר ההוא להפסקה איתמר והאמר ר' יוחנן התחיל להזכיר מתחיל לשאול פסק מלשאול פוסק מלהזכיר אלא לא קשיא *הא לן הא להו מאי שנא לדידן דאית לן פירי בדברא לדידהו נמי אית להו עולי רגלים כי קא"ר יוחנן בזמן שאין בית המקדש קיים השתא דאתית להכי הא והא לדידהו ולא קשיא כאן בזמן שבית המקדש קיים °כאן בזמן שאין בית המקדש קיים ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר רב מתחיל במוספין ופוסק במנחה ערבית ושחרית וחוזר במוספין אמר להו שמואל פוקו ואמרו ליה לאבא אחר שעשיתו קודש תעשהו חול אלא אמר שמואל מתחיל במוספין ובמנחה ופוסק ערבית ושחרית וחוזר ומתחיל במוספין

*) גי' הרא"ש א"ר יוסי בר חנינא הלכה כו' **) [ב"ק מג: סנהדרין כח: לג: חולין נג:]

רבא

ואמר ר' אליעזר הלכה כר"ג דאמר דאין שואלין עד שבעה וכו' · פירוש ולא אמרת הלכה כר' יהודה כהא דקאמר במתני' רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה בי"ט האחרון של חג האחרון מזכיר והראשון אינו מזכיר ומדמינן לעיל שאלה להזכרה דפריך ורמינהו עד מתי שואלין את הגשמים עד שיעבור וכו' ומשני גברא אגברא וכו': והא אמר רבי יוחנן במקום ששואלין הגשמים מזכיר · ומשני ההוא להפסקה פי' דבמקום שמפסיק מלשאול מפסיק מלהזכיר אבל מתחיל קודם להזכיר וטעמא הוי דהזכרה הוה ריצוי שאלה ומש"ה ליכא חששא אם מזכיר קודם: הא לן· פירוש לבני בבל (ז) [א] עד לאחר שבעה במרחשון דאית להו פירי בדברא ובארץ ליכא חששא והא יכולים פירותיהן להיות יבשים בלא הולכה למדבר: והא להו · כי המתחיל להזכיר יתחיל לשאול:

רבה

תורה אור

הכי גרסינן ואיכא דאמרי לימא ר' יהושע היא אפי' תימא רבי אליעזר כו' · ולא גרסינן סברוה שאלה לחוד והזכרה לחוד דהא לא משתמע ממתני': עד אימתי שואלין את הגשמים · בסוף ימות הגשמים: עד שיעבור הפסח · דאמרינן כל חולו של מועד ותן טל ומטר: עד שיצא ניסן · ובדמפיק טעמא במתני': הכי גרסינן אמר רב חסדא כאן לשאול כאן להזכיר מישאל שאיל ואזיל והזכרה ביו"ט ראשון פוסק · לשאול שואל והולך עד שיעבור הפסח כדקתני עד מתי שואלין כו' להזכיר אינו מזכיר אלא בתפלת יוצר של יו"ט ראשון: במקום שאינו שואל · ביו"ט האחרון של חג שאינו מתפלל תפלתו תפלת חול דאין שאלה אלא בברכת השנים: מזכיר · גבורות גשמים כדאמר רבי יהודה האחרון מזכיר: במקום שהוא שואל · בחולו של מועד של פסח: תרי תנאי · חד אמר עד שיעבור הפסח שואלין כל שכן שמזכירין וחד אמר שאלה עד הפסח והזכרה שיכול להזכיר ביו"ט מזכיר ביו"ט הראשון של פסח בתפלת יוצר ובמוספין פוסק: רב יוסף אמר · האי דקתני עד אימתי שואלין עד שיעבור כו' ה"ק עד שיעבור שליח צבור כו' והיינו כאידך רבי יהודה דמתני' דאמר הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר: שאלה ביו"ט מי איכא · וכי מתפלל הוא תפלת חול שאתה אומר עד שיעבור הפסח דהיינו (ג) זמן שליח צבור של תפלת יו"ט הראשון של פסח: אמר ליה אין שאלה למתורגמן · בדרשה שהוא דורש אומר ברכת שאלה לבדה: דבר שאינו צריך לצבור · דכיון דזמן הפסקה הוא לאו אורח ארעא למישאל בצבור דבר שאינו צריך: עד שיעבור זמן שחיטת פסח · (ד) חצות יום דארבעה עשר עד שיעבור חצות דהיינו כל תפלת יוצר ואשמעינן ר' יהודה דבמנחה דערבי פסחים אע"ג דמצלינן תפלת חול מפסיקינן ולא יאמר ותן טל ומטר ואע"ג דמדכרינן עד למחר במוספין פוסק השאלה בתפלת מנחה של ערב יו"ט הראשון והזכרה שיכול להזכיר ביום טוב מזכיר עד תפלת מוסף של יום טוב הראשון: כתחילתו · שהוא מזכיר תחלה ביום טוב אחרון של חג ואינו שואל עד לאחר החג (ס) כך בסופו אינו שואל במנחה ערב יו"ט הראשון ומזכיר עד מוסף של יו"ט ראשון והכא ליכא למיפרך שאלה ביו"ט מי איכא: דהזכרה נמי נורך שאלה היא · שמרצה תחילה לפי שא"א לו לשאול ביו"ט וכיון דאיכא שאלה אבתריה מזכיר הוא לרצויי בעלמא: אבל סופו · למה הוא מזכיר הואיל ואינו צריך לשאול מכאן ואילך הא כיון דאפסקת מאתמול גלית אדעתך דלא ניחא לך בהו ואמאי מזכיר: הלכה כרבי יהודה · דאמר העובר לפני התיבה וכו': מי אמר רבי יוחנן הכי · דהלכה כרבי יהודה דמזכיר ביו"ט האחרון: בשלשה במרחשון · הכי קים להו דהוה זמן גשמים כו': הלכה כרבן גמליאל · דאינו שואל עד שבעה במרחשון וקא ס"ד דבמקום שהוא שואל מזכיר עד דמשני לקמן: כאן לשאול · בשבעה במרחשון: כאן להזכיר · מיו"ט האחרון ור' יוחנן אית ליה דרבי אלעזר: והא א"ר יוחנן במקום ששואל מזכיר · (ו) במקום שאינו שואל אינו מזכיר והיכי א"ר יוחנן דהלכה כר' יהודה שמזכיר ביו"ט האחרון הא ליכא שאלה דאין אומר ברכת השנים ביו"ט: להפסקה איתמר · דכשהוא מפסיק לשאלה בערב הפסח פוסק נמי להזכרה דהכי משמע במקום ששואל מזכיר: והא תרוייהו איתמר · התחלה והפסקה: יתחיל לשאול · דהיינו בחול שיכול לשאול: פסק מלשאול · בערב הפסח פוסק מלהזכיר אלמא לא סבירא ליה כרבי יהודה והיכי אמר הלכה כמותו: הא לן והא להו · לבני בבל שיש לנו תבואה ופירות בשדה כל תשרי אין מזכירין עד שבעה במרחשון ושם שואלים כדאמר רבי יוחנן מתחיל להזכיר מתחיל לשאול: והא להו · לבני ארץ ישראל דקוצרין בניסן ואוספין בתשרי מזכירין בי"ט האחרון כרבי יהודה דאמר רב אסי הלכה כמותו: בדברא. מדבר כלומר בשדות: אית להו עולי רגלים · ואם ירדו להן גשמים קשה להן בחזירתן: אלא כי א"ר יוחנן · הלכה כר' יהודה דמזכיר מיו"ט האחרון כו' בזמן שאין בהמ"ק קיים וליכא עולי רגלים מזכיר: כאן בזמן שבית המקדש קיים. דאיכא עולי רגלים אינו מזכיר עד ז' במרחשון: אנן דאית לן תרי יומי · שני ימים טובים אחרונים שמיני ספק שביעי ותשיעי ספק שמיני לרבי יהודה דאמר מיו"ט האחרון באיזה מהן מזכיר: מתחיל במוסף · של שמיני ספק שביעי דשמא יו"ט האחרון הוא: ופוסק במנחה · שמא שביעי חול הוא ואין זמן הזכרה עד מוסף של מחר: ופוסק נמי בערבית ושחרית · של תשיעי ספק שמיני: לאבא · חברי: לאחר שעשיתו קודש · לשמיני ספק שביעי שהזכרת בו גבורות גשמים כרבי יהודה מיו"ט האחרון: תעשהו חול · בתמיה שמפסיק במנחה של אותו היום: ופוסק ערבית ושחרית · דלאו היינו תפלה של אותו היום:

רבה

פיסקא ר' יהודה אומר העובר לפני התיבה ורמינן עלה עד מתי שואלין את הגשמים ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח ומשני רב חסדא פוסק מלהזכיר ביום הראשון של פסח ושואל עד שיעבור הפסח. וזהו כחומץ לשינים (וכעשן) שמקהה לשינים וכעשן לעינים. ומשני עולא תרי תנאי ואליבא דר' יהודה [רב יוסף אמר כו'] ואקשינן ושאלה ביו"ט מי איכא ופריק אין לשאול מתורגמן ומרלא דחי לה ואמר מי איכא תורגמן בצלותא שטעינן מינה דבי דינא הוו מוקמי מתורגמן לישאל מלתא דהות צריכא להו לפיכך אמר אפשר דהוא לשאל בערבית ושחרית של יו"ט יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן טל ומטר על פני האדמה: רבה אמר מאי עד שיעבור הפסח עד שיעבור זמן שחיטת הפסח. פי' שואלין את הגשמים עד ערב הפסח זמן שחיטת הפסח ופוסק ומזכיר עד מנחה ואע"פ שפוסק מלישאל עדיין מזכיר ליל יו"ט ושחרית ביו"ט ופוסק נמצא מזכיר מאחרי שפסק מלשאל כתחלתו מה תחלתו מזכיר אע"פ שאינו [שואל] כן בסוף ודחה לה אביי בשלמא תחלתו מזכיר כי הוא ריצוי לשאלה. כלומר להבא עוד צריך לשאל. אלא סיפא הזכרה בלא שאלה למה כו' אלא מחוורתא כדעולא. דאמר תרי תנאי אליבא דר' יהודה: א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה דקתני העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג האחרון מזכיר. פירוש ש"ץ המתפלל מוסף הוא מזכיר מוריד הגשם מזכיר והולך עד יו"ט ראשון של פסח בתפלת שחרית ואח"כ פוסק. ואקשינן איני והלכתא כר' יהודה והאמר ר' אלעזר הלכתא כר"ג דתני בשבעה במרחשון שואלין את הגשמים ושנינן רבי אלעזר קא רמית אר' יוחנן. איבעית אימא הלכה כר' יהודה להזכיר כלומר מזכירין מיו"ט (הראשון) [האחרון] של (פסח) [חג] והלכתא כר"ג לשאל שאין שואלין את הגשמים ואין אומרים ותן טל ומטר אלא בז' במרחשון ונדחת זו דהא בהדיא אית ליה לר' יוחנן הפסקה בין הזכרה לשאלה דאמר ר' יוחנן התחיל להזכיר ישאל פסק מלשאל יפסוק מלהזכיר. אלא לא קשיא הא דר' יוחנן לבני ארץ ישראל והא דאמר רבי אלעזר עד ז' במרחשון לבני בבל משום דאית להו פירא בדברא והמטר מפסידם ואקשינן בני ארץ ישראל נמי יש להם עולי רגלים. ואם ישאלו מיום טוב (הראשון) [האחרון] של חג וירד המטר נמצא המטר מעכבן בחזירתן ואוקימנא בזמן הזה דליכא בית המקדש וקשי'.

רבינו גרשום

אלא שאלה לחוד והזכרה לחוד דמזכירין ביום ראשון ושואלין בחולו של מועד. אמר רבא [אפילו תימא] ר' אליעזר היא דאמר הזכרה ביו"ט הראשון ולא מצי למישאל ביה שהרי אין מתפלל אתה חונן דראשון מזכיר וה"ה שואל ר"י אמר עד שיעבור הפסח והיכי אמר במתני' שאינו שואל אלא עד יום ראשון של פסח כאן לשאול כאן להזכיר. הא דאמר ר' יהודה במתניתין הראשון מזכיר ביו"ט ראשון של פסח היינו להזכיר אבל לשאול יכול לשאל עד שיעבור הפסח: במקום שאינו שואל מזכיר: שהרי מתחיל להזכיר בחג ואינו שואל עד ששים בתקופה: מקום שהוא שואל דקאמרת דישאל עד שיעבור הפסח: על אחת כמה וכמה שיזכיר (ומתרץ) [והיכי תריץ] רב חסדא דרבי יהודה קאמר שאינו מזכיר אלא עד יום ראשון של פסח וה"ה לשאלה *) דפרכת האמר ר' יהודה ששואל עד שיעבור הפסח תרי תנאי ואליבא דר"י: עד שיעבור ש"ץ ראשון של יו"ט ראשון היינו נמי כדאמר ר' יהודה במתניתין הראשון [מזכיר האחרון] אינו מזכיר וה"ה לשאלה: שאלה ביו"ט מי איכא דקאמרת דקאמר ר' יהודה ביו"ט ראשון שואל והא אינו מתפלל אתה חונן והיאך אמר שאלה בברכת השנים. שואל במתורגמן המתורגמן דרשה ביו"ט של פסח אומר שאלה בדרשה: דבר שאינו צריך לצבור כלומר שאין הצבור שואלין בתפלתן היאך ישאל המתורגמן אלא כדעולא דלא תריץ ליה עד שיעבור ש"ץ אלא לאחר הפסח ממש: עד שיעבור זמן שחיטת פסח דהיינו י"ד אבל ביו"ט ראשון אינו שואל והאי דקאמר ר' יהודה במתניתין עד יו"ט הראשון היינו להזכרה ולא לשאלה מה תחלתו מזכיר אע"פ שאינו שואל שמזכיר בחג ואינו שואל עד ששים בתקופה: אף סופו מזכיר. עד יום ראשון ואינו שואל אלא עד י"ד: דהזכרה נמי ריצוי שאלה היא כלומר להכי מזכיר בחג הואיל ועתיד לשאול בששים בתקופה שלפניו. מאי ריצוי שאלה איכא והא **) עדיין הוא עתיד לשאול אלא מכיון שפסק מלשאול שוב אינו מזכיר אלא כדעולא דתריץ עד שיעבור הפסח ממש והא דא"ר יהודה במתני' עד יום ראשון של פסח ***) היינו להזכרה ולא לשאלה: הלכה כר' יהודה דאמר מזכיר ביום אחרון של חג וה"ה לשאלה כאן לשאול כאן להזכיר הא דאמר ר' יוחנן הלכה

*) נראה דצ"ל אלא אמר עולא כו' דפרכת וכו'. **) נראה דצ"ל וכא נו אינו עתיד לישאול וכו'. ***) הדבר תמוה דהא תי' זה כבר דחי הגמ' לעיל ועולה הא מתרץ דברי תנאי אליבא דר"י וצ"ע.

גליון הש"ס

גמ' כאן בזמן שאין בית המקדש קיים. עי' יומא דף יג ע"א תוס' ד"ה הלכה:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה הא לן פי' לבני בבל אין שואלין עד שבעה. כצ"ל (ועמ"ש רבינו בא"ח ריש סימן קי"ז

הגהות הב"ח

(א) גמרא ורמינהו עד מתי שואלין את הגשמים ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח ר' מאיר אומר עד שיצא ניסן רבי יהודה אומר כו': (ב) שם בשלמא תחלתו מזכיר הזכרה נמי ריצוי: (ג) רש"י ד"ה שאלה כו' שיעבור הפסח דהיינו עד זמן שחיטת פסח שליח צבור: (ד) ד"ה עד שיעבור זמן שחיטת פסח חצות יום ד"י דהיינו כל זמן תפלת יוצר כו' עד למחר במוספין ליל פוסק השאלה בתפלת ערבית של ערב יו"ט: (ס) ד"ה כתחילתו כו' לאחר החג כס"ד ואח"כ מה"ד כך בסופו אינו שואל בל (ו) ד"ה והא אמר כו' מזכיר הא במקום: (ז) תוס' ד"ה הא לן פי' לבני בבל אין מזכירין במרחשון דאית להו פירי בדברא כי המתחיל להזכיר יתחיל לשאול והא להו פי' לבני א"י ליכא הכשת דהא יכולים כו' כצ"ל וד"ס והא להו נמחק:

לקמן ה. [קידושין מט:] [לקמן י: ע"ש] [סס] [פי' תוספות יומא יג. ד"ה הלכה] ברכות ט: מד. שבת קו: סוכה לו. מח: יומא כח: ביצה ה. יד: קידושין כט: [ב"מ קו. ב"ב קמג.]

רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק וכן
אמר רב ששת כיון שהתחיל שוב אינו פוסק
ואף רב הדר ביה דאמר רב חננאל אמר רב
מונה עשרים ואחד יום כדרך שמונה עשרה
ימים מר"ה עד יוה"כ *ומתחיל וכיון שהתחיל
שוב אינו פוסק *והלכתא כיון שהתחיל שוב
אינו פוסק: **מתני'** *עד מתי שואלין את
הגשמים ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח
ר' *מאיר אומר עד שיצא ניסן שנאמר °ויורד
לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: **גמ'** א"ל
רב נחמן לר' יצחק יורה בניסן (א) יורה
במרחשון הוא (*דתנן) *יורה במרחשון
ומלקוש בניסן א"ל הכי אמר רבי יוחנן בימי
°יואל בן פתואל נתקיים מקרא זה דכתיב ביה °יתר הגזם אכל הארבה וגו'
אותה שנה יצא אדר ולא ירדו גשמים ירדה להם רביעה ראשונה באחד
בניסן אמר להם נביא לישראל צאו וזרעו אמרו לו מי שיש לו קב חטים
או קבים שעורין יאכלנו ויחיה או יזרענו וימות אמר להם אעפ"כ צאו
וזרעו נעשה להם נס ונתגלה להם מה שבכתלין ומה שבחורי נמלים יצאו
וזרעו שני ושלישי ורביעי וירדה להם רביעה שניה בחמשה בניסן הקריבו
עומר בששה עשר בניסן נמצאת תבואה הגדילה בששה חדשים גדילה
באחד עשר יום נמצא עומר הקרב מתבואה של ששה חדשים קרב
מתבואה של אחד עשר יום ועל אותו הדור הוא אומר °הזורעים בדמעה
ברנה יקצרו הלך ילך ובכה נושא משך הזרע וגו' מאי הלך ילך ובכה
נושא משך וגו' א"ר יהודה שור כשהוא חורש הולך ובוכה ובחזירתו
אוכל חזיז מן התלם וזהו בא יבא ברנה מאי נושא אלומותיו א"ר חסדא
ואמרי לה במתניתא תנא קנה זרת שיבולת זרתים א"ל רב נחמן לר'
יצחק מאי דכתיב °כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים
בהנך שבע שנים מאי אכול א"ל הכי אמר רבי יוחנן שנה ראשונה אכלו
מה שבבתים שניה אכלו מה שבשדות שלישית בשר בהמה טהורה
רביעית בשר בהמה טמאה חמישית בשר שקצים ורמשים ששית בשר
בניהם ובנותיהם שביעית בשר זרועותיהם לקיים מה שנאמר °איש בשר
זרועו יאכלו וא"ל רב נחמן לר' יצחק מאי דכתיב °בקרבך קדוש ולא אבוא
בעיר משום דבקרבך קדוש לא אבוא בעיר א"ל הכי א"ר יוחנן אמר הקב"ה
לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה ומי איכא
ירושלים למעלה אין דכתיב °ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו
וא"ל רב נחמן לר' יצחק מאי דכתיב °ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים
עץ הוא א"ל הכי א"ר יוחנן אחת היא שמבערת רשעים בגיהנם מאי היא
ע"ז כתיב הכא מוסר הבלים עץ הוא וכתיב התם °הבל המה מעשה
תעתועים וא"ל רב נחמן לר' יצחק מ"ד °כי שתים רעות עשה עמי
תרתין הוא דהוו עשרין *וארבע שביקא להו א"ל הכי א"ר יוחנן אחת שהיא
שקולה

רש"י

רבא אמר כיון שהתחיל · בשמיני ספק שביעי שוב אינו פוסק : הדר ביה · ממאי דאמר פוסק : מונה כ"א יום · מראש השנה עד שמיני ספק שביעי של חג כדרך שמונה מר"ה עד יוה"כ י' ימים שמתחיל למנות מיום ראשון של ר"ה ומזכיר מכאן ואילך וזהו שמזכיר בשמיני ספק שביעי שהוא כ"ב שוב אינו פוסק והא דמתחילין אנו למנות מיום א' דהא דאנו עושין ב' ימים לאו משום ספק דשמא עיברו לאלול דהא אנן בקיאינן בקביעא דירחא אלא משום דמנהג אבותינו בידינו ל"א מונה כ"א יום כדרך שמונה ס' כלומר אם עיברו אלול לא יחשוב מיום ראשון של ר"ה כ"א יום שאם כן לא ימלאו בידו אלא כ' וכלים (ב) ביום טוב שביעי יום נטילת ערבה אלא מיום שמתחילין למנות עשרה ימים לעשות בעשירי יוה"כ יתחיל למנות באלו שבכך לא יטעה שיום הכפורים יום אחד לבד וידע מהיכן התחילו למנות לו וביום שכלין כ"א (ג) דהיינו ביום טוב אחרון מתחיל להזכיר וכיון שהתחיל שוב אינו פוסק : א"ל רב נחמן לרב יצחק יורה בניסן הוא · דכתיב ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון בתמיה : והא במרחשון הוא · כדתניא לקמן ובספרי הוא : יורה ומלקוש מפרש לקמן : אמר ליה · ודאי במרחשון הוא ומקרא זה בימי יואל בן פתואל נתקיים שיורה ומלקוש היה בראשון ע"י נס שהיה רעב שבע שנים דכתיב כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים וכתיב יתר הגזם אכל הארבה וגו' : הכי גרסינן יצא אדר ולא ירדו גשמים · ולא זרעו רוב אדר לא גרסינן : רביעה ראשונה · התחלת גשמים ולקמן (דף ו:) מפרש רביעה שמרביע את הארץ : או יזרענו וימות · ברעב קודם שתגדל התבואה החדשה שלא יהיה לו מה יאכל : נעשה להם נס כו' · והיינו דכתיב ושלמתי לכם את השנים אשר אכל הארבה וגו' : נתגלה להם תבואה שבחורי נמלים ומה שבכתלים שאגרו העכברים : יצאו וזרעו · (ד) וזרעו מה שבידם : שני · בניסן ושלישי ורביעי ומה שמצאו אכלו ולאחר שזרעו ירדו להם גשמים בה' בניסן והקריבו עומר בט"ז בניסן מאותה תבואה חדשה: הגדילה בששה חדשים · מתשרי ועד ניסן : בי"א יום · מחמשה בניסן עד ט"ז בו : הזורעים בדמעה ברנה יקצורו · שלא היה להן מה לאכול : מאי הלך ילך ובכה · אם לבני אדם כבר נאמר הזורעים בדמעה ברנה יקצורו אלא על השור הכתוב אומר : בהליכתו · לחרוש התלם : ובחזירתו אוכל חזיז · שחת מן התלם שזרעו בהליכתן שכשהוא זורע מיד מתחלת ליגדל : מאי בא יבוא ברנה נושא אלומותיו · אם מפני התבואה שיש להם לאכול הרי כבר אמור ברנה יקצורו : שבולת זרתים · זהו נס גדול מה שאין כן דרך כל תבואה שהקנה פי שלשה וארבעה בשבולת : כי קרא ה' לרעב · בימי יהורם בן אחאב נאמר : מה שבשדות · ספיחים ומה שנשתייר בשדות : אכלו בשר בניהם · מקראם : משום דבקרבך קדוש · *שאתה מטיב מעשיך לא יבא הקב"ה בעיר : לא אבא בירושלים כו' · והכי קאמר עד שיהא בקרבך קדוש למטה דהיינו ירושלים לא אבוא בעיר שלמעלה : ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו · ירושלים שלמטה תהא בנויה כעיר שחוברה לה שהיא כיוצא בה חבירתה ודוגמתה מכלל דהיכא ירושלים אחריתי והיכן אם לא למעלה : ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא · אי לאו גזרה שוה היה משמע אטומים כעץ לקבל מוסר ולסוף היו לוקין : באחת · עבירה שהן עושין יתבערו הכסילים רשעים : עשרים *וארבעה שביקא להו · בתמיה בפרשת התשפוט (יחזקאל כב) כ"ד עבירות שעברו ל"א שעברו על כ"ד ספרים : שקולה

תוספות

רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק · כלומר כיון שהתחיל ביום ראשון של (ה) אחרונים שוב אינו פוסק וכן הפסק : יורה במרחשון הוא · פי' אקרא דכתיב ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון פריך דמתני' אפשר לתרץ דאמלקוש קסמיך אבל ביורה מודה דבמרחשון :

ובחזירתו אוכל חזיז מן התלם וכו' · וקשיא הא דקאמר לעיל נמלא הגדילה בששה חדשים גדילה באחד עשר יום הוה ליה למימר גדילה בתליסר *ובי"ד יומי שהרי מיד מתחלת ליגדל ושמא י"ל דלכל המאוחרת שנזרעה בשלישית קאמר נמלא גדילה בי"א יום ול"ע :

לא אבוא בעיר · פירוש בעיר ר"ל בעיר ממש וי"מ פשטיה דקרא בעיר בשנאה כלומר לא אבוא בשנאה ועיר הוי ל' שנאה כמו ומלאו פני תבל ערים (ישעיה יד) : ומי

עין משפט נר מצוה

יב א ב מיי' פ"ב מהל' תפלה הל' טו טוש"ע א"ח סימן קיד סעיף א :

גי' רש"א וכי"ב

מסורת הש"ס

לעיל ד:

[גי' רי"ף ורא"ש יוסי]

[צ"ל דתניא] [לקמן ו.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' יורה בניסן היא יורה במרחשון הוא: (ב) רש"י ד"ה מונה כו' אלא כ' וכלים ביום שביעי יום כו' כצ"ל ותיבת טוב נמחק : (ג) בא"ד דהיינו ביו"ט אחרון . כ"ב כלומר עד ליל יו"ט ולא ליל יו"ט בכלל : (ד) ד"ה יצאו וזרעו מה שבידם שני כצ"ל והד"א ותיבת וזרעו נמחק : (ה) תום' ד"ה רבא כו' ביום ראשון של שני ימים אחרונים שוב :

ס"א ותרתי [וכן גירסת בערוך ערך עשרין ותרתי וכו' בערך עשר ע"ש שהאריך בפירוש הזה למחשב כולהו]

בתמיה משום דבקרבך קדוש דהיינו שאתה כו' גירסת רש"א

[ס"א ושתים]

רבינו חננאל

ואסקות [מונה] כ"א יום מר"ה ועד יו"ט האחרון של חג ומתחיל להזכיר ביו"ט האחרון כדרך שמונה י' ימים מר"ה ועד יוה"כ והעשירי הוא יוה"כ . ומתחיל להזכיר וכיון שמתחיל שוב אינו פוסק וכן הלכה : מתני' עד מתי שואלין את הגשמים כו' א) הא אסיק' לשמעתא כי ש"ץ היורד לפני התיבה ביו"ט הראשון של פסח מזכיר מוריד הגשם ופוסק מלהזכיר והיורד במוסף אינו מזכיר ב) כיון שא"ר מאיר עד שיצא ניסן שנא' ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון ואקשינן והא מורה במרחשון הוא ומלקוש בניסן ושנינן בימי יואל בן פתואל ג) (ש"מ) [נאמר] מורה בניסן שיצא אדר ולא ירדו גשמים . ירד רביעה ראשונה באחד בניסן אמר להם הנביא צאו וזרעו . נעשה להן נס ונתגלה להם החטים שאוגרין הנמלין בחורין ובכתלים ולקחו אותן וזרעו ירדה להן רביעה שנייה בחמשה בניסן וצמחו זרעים והקריבו העומר בי"ו בניסן . נמצאת תבואה הגדילה בו' חדשים גידלה בי"א יום על אותו דור נאמר הזורעים בדמעה ברנה יקצורו השור שהיה בהליכתו הולך כמו בוכה . בחזירתו היה אוכל חזיז. בא יבא ברנה [נושא] אלומותיו קנה זרת שבולת שתים. א"ל רב נחמן לר' יצחק הא דכתיב כי קרא ה' לרעב וגו' אותן ז' שנים מאי אכול א"ל הכי א"ר יוחנן שנה ראשונה אכלו מה שבבתים שנית אכלו מה שבשדות כו'. ותוב בעא מיניה בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר א"ל הקדוש ברוך הוא לישראל שאינו בא בירושלים של מעלה עד שיבנה להם ירושלים של מטה וישרה שכינתו הקדושה בקרבם. ותוב בעא מיניה מ"ד ובאחת יבערו ויכסלו וגו' . א"ל אחת היא שמבערת הרשעים לגיהנם ומאי ניהי ע"ז . ותוב בעא מיניה מ"ד כי שתים רעות עשה עמי וגו' תרתי בלחוד הוא דעבוד . כ"ב שביקא להו יש מי שמפרש וכי יש עבירה הכתובה בכ"ד ספרים כלומר במקרא שלא עשו אותה ואמאי כתיב כי שתים רעות (וכ"ב דמתמה. כלומר וכי הניחו כ"ד ספרים עבירה הכתובה בהם שלא עשו אותה) ואנו קבלנו מרבותינו כי אלו הן כ"ד חטאות בכאן הם המפורשים בתלמוד א"י בפרק אלו שאין להם חלק ד) יש מן החכמים המפרשים שהיו אומרים כ"ד רעות אלו הן הנדברות והאי קרא אותי עזבו מקור מים חיים. לחצוב להם. עזבך את ה' אלהיך . רעתך ומשובותיך ולא פחדתי אליך לא אעבור צועה זונה נהפכת נכתם עונך לא נטמאתי דרכך בגיא אהבתי זרים ואחריהם אלך הובישו המה מלכיהם שריהם כהניהם ונביאיהם אומרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתנו כי פנו אלי עורף מספר עריך היו אלהיך אלו כ"ד רעות א"ר יוחנן לא גלו ישראל עד שנעשו כ"ד כתות של מינים שנאמר בן אדם שולח אני אותך וגו' אל גוי המורד לא נאמר אלא גוי המורדים ומצאנו במדרש חזית א"ר יוחנן כ"ד חטאות הוכיח יחזקאל הנביא את ישראל בפרשת התשפוט את עיר הדמים אלו הן עיר שופכת דם ועשתה גלולים טמאת השם רבת המהומה איש לזרועו היו בך למען שפוך דם ה) אב ואם הקלו בך לגר עשו בעושק בתוכך יתום ואלמנה הונו בך קדשי בזית ואת שבתותי חללת אנשי רכיל היו בך ואל ההרים אכלו בך זמה עשו בתוכך ערות אב גלה בך טמאת הנדה ענו בך ואיש את אשת רעהו עשה תועבה ואיש את כלתו טמא בזמה ואיש את אחותו בת אביו ענה בך שוחד לקחו בך נשך ותרבית לקחת ותבצעי רעיך בעשק ואותי שכחת נאם ה' ועל כולם לא חתם אלא על הגזל והנה הכיתי כפי אל בצעך אשר עשית ועל דמך אשר היו בתוכך . היעמוד לבך אם תחזקנה ידיך לימים אשר אני עושה אותך

א) נראה דר"ל דאסיקנא לעיל דאין הלכה כר"י דהך מתני' רק כאידך דר"י דש"ץ היורד וכו' . ב) נראה דצ"ל ר"מ אומר עד שילא וכו' . ג) אולי צ"ל בימי יואל בן פתואל ירד מורה בניסן . ד) כאן צ"ל מ"מ למטה אר"י לא גלו ישראל וכו' . ה) אב ואם נחשבים לב' וכן יתום ואלמנה כ"ה בערוך .

רבינו גרשום

כר' יהודה היינו להזכרה שמתחיל להזכיר בחג והא דאמר ר' אלעזר הלכה כר"ג היינו לשאלה · והאמר ר' יוחנן במקום שהוא שואל מזכיר אלמא הא דאמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה היינו בין לשאול בין להזכיר דכי חרדי ניגהו וקשיא הלכתא אהלכתא: ההוא להפסקה. כלומר הא דאמר מקום שהוא שואל הוא מזכיר היינו להפסקה כלומר שפוסק מלשאול ומלהזכיר ביום ראשון של פסח אבל להתחלה מתחיל בחג ושואל בשבעה במרחשון: הא לן והא להו הא דאמר הלכה כר"ג דאינו שואל עד שבעה במרחשון היינו להו לבני בבל דאית להו פירי בדברא ואין צריכין לגשמים עד ז' במרחשון והא דאמר הלכה כר' יהודה דבחג מזכיר ושואל לן בא"י דלית לן פירי בדברא: אית להו עולי רגלים ואם יורדין גשמים בג' *) אינן יכולין לחזור מפני הגשמים : כי קאמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה דשואל ומזכיר בחג בזמן שאין בית המקדש קיים דליכא עולי רגלים והא דאמר הלכה כר"ג בזמן שביהמ"ק קיים ובז' במרחשון כבר חזרו · ואמר דאית לן תרי יומי [שמיני] ואחרון של חג : היכי עבדינן הא אחד מהן חול הוא ובאיזה יום יתחיל לשאול. מתחיל במוספין של יום ראשון מימים האחרונים ופוסק במנחה דשמא חול הוא וערבית ושחרית מיום האהרון לגמרי. לאחר שעשיתו קדש ששאלת במוסף אלמא דקדש הוא תעשהו חול שאין אתה מזכיר במנחה: ופוסק ערבית שהרי היא הכנסה דיום אחרון ושחרית ושואל במוסף כמו שעשה אתמול דקדש הוא ואמר דאחרון שואל : כיון שהתחיל לשאול במוסף דיום ראשון שוב אינו פוסק אלא שואל במנחה בשחרית ובערבית ומוסף וכו' ואף רב הדר ביה ואמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק. מונה כ"א בתשרי דהיינו ראשון של אחרון ויתחיל לשאול ושוב אינו פוסק : כדרך שמונה מר"ה ועד יוה"כ. יורה ומלקוש בראשון האי ראשון היינו ניסן . בימי יואל נתקיים מקרא הזה יורה בראשון ולעולם יורה במרחשון הוא : שני ושלישי ורביעי בניסן נמצא תבואה שרגילה להתגדל בו' חדשים גדילה בי"א יום מרביעי דניסן עד יום י"ו בו שמקריבין בו העומר: כשהשור הולך לזרוע בוכה שרעב. מהו אלומותיו דמשמע תרי דקנה זרת ושיבולת שתי זרתות : אמר הקב"ה לא אכנס בירושלים של מעלה דהכי משמע עד שבקרבך קדוש שיבנה ירושלים למטה לא אכנס לירושלים של מעלה : יחדיו משמע תרי ירושלים. ומנלן דהאי אחת משמע ע"ז כתיב הכא מוסר הבלים עץ הוא . עשרים וארבעה שביקא להו כלומר והלא עברו על עשרים וארבעה ספרים

ע"א

*) אולי צ"ל בג' במרחשון או דצ"ל בחג אינן יכולין לחזור וכו'

תורה אור

שקולה כשתים ומאי ניהו ע"ז דכתיב °כי שתים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות בארות נשברים וכתיב בהו °כי עברו איי כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד וגו' ההימיר גוי אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו בלא יועיל תנא כותיים עובדים לאש וקדריים עובדין למים ואע"פ שיודעים שהמים מכבין את האש לא המירו אלהיהם ועמי המיר *כבודי בלא יועיל וא"ל רב נחמן לר' יצחק מ"ד °ויהי כאשר זקן שמואל ומי סיב שמואל כולי האי והא בר נ"ב הוה דאמר מר *מת בנ"ב שנה זהו מיתתו של שמואל הרמתי א"ל הכי א"ר יוחנן *זקנה קפצה עליו דכתיב °נחמתי כי המלכתי את שאול אמר לפניו רבש"ע שקלתני כמשה ואהרן *דכתיב °משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו מה משה ואהרן לא בטלו מעשה ידיהם בחייהם אף אני לא יתבטל מעשה ידי בחיי אמר הקב"ה היכי אעביד ליכות שאול לא קא ישבק שמואל ליכות שמואל אדזוטר מרנני אבתריה לא לימות שאול ולא ליכות שמואל כבר הגיעה מלכות דוד *ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא אמר הקב"ה אקפיץ עליו זקנה היינו דכתיב °ושאול יושב בגבעה תחת האשל ברמה *וכי מה ענין גבעה אצל רמה אלא לומר לך מי גרם לשאול שישב בגבעה שתי שנים ומחצה תפלתו של שמואל הרמתי ומי מידחי גברא מקמי גברא אין דא"ר שמואל בר נחמני א"ר (*יוחנן) מ"ד °על כן חצבתי בנביאים הרגתים באמרי פי במעשיהם לא נאמר אלא באמרי פי אלמא מידחא גברא מקמי גברא רב נחמן ור' יצחק הוו יתבי בסעודתא א"ל רב נחמן לר' יצחק לימא מר מילתא א"ל הכי א"ר יוחנן אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה בתר דסעוד א"ל הכי א"ר יוחנן יעקב אבינו לא מת א"ל וכי בכדי ספדו ספדנייא ותנטו חנטייא וקברו קברייא א"ל מקרא אני דורש שנאמר °ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים א"ר יצחק *כל האומר רחב רחב מיד נקרי א"ל רב נחמן אנא אמינא ולא איכפת לי א"ל כי קאמינא ביודעה ובמכירה *(ובמזכיר את שמה) כי הוו מיפטרי מהדדי א"ל ליברכן מר אמר ליה אמשול לך משל למה"ד לאדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועיף וצמא ומצא אילן שפירותיו מתוקין וצילו נאה ואמת המים עוברת תחתיו אכל מפירותיו ושתה ממימיו וישב בצילו וכשביקש לילך אמר אילן אילן במה אברכך אם אומר לך שיהו פירותיך מתוקין הרי פירותיך מתוקין שיהא צילך נאה הרי צילך נאה שתהא אמת המים עוברת תחתיך הרי אמת המים עוברת תחתיך אלא יהי רצון שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו

רש"י

שקולה כשתים · דטתיים וקדריים כדמפרש שהרעו משניהן לא הביט מהן דטתיים וקדריים (א) אע"פ שיראתם פחותה לא רצו להמיר ועמי המירו באחר ולא עוד אלא בלא יועיל: והאמר מר · במועד קטן (דף כח·) זו מיתתו של שמואל הרמתי (ב) ולא *כרת היא במסכת שמחות (פ"ג) מפרש מת בכך שנים זו היא מיתת כרת בכך וכך זו היא מיתת אסכרה: ימיו של שמואל נ"ב שנה · דכתיב עד יגמל הנער וגו' דסיבירי"ר בלע"ז וכ"ד חדשים נקרא תינוק וכתיב (שמואל א א) וישב שם עד עולם עולמו של לוי חמשים שנה שנאמר (במדבר ח) ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה (*בבכורות) ירושלמי ובסדר עולם תמצא כשני דפין תוספת על זה: קפצה · הלבין שערו: נחמתי · ורצה הקב"ה להורגו מיד: שקלתני כמשה ואהרן דכתיב משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו וגו' · שוין הן: מעשה ידיהן · יהושע אף הוא היה תלמידו של אהרן כדאמרי' בעירובין (דף נד:) יצא משה ושנה לו אהרן פירקו: כי זוטר · בחור: מרנני כולי עלמא אבתריה · דאמרי מדמית זוטר שמא ח"ו עבירה היתה בו: וכי מה ענין גבעת בנימין אצל רמה · בהר אפרים: שישב ב' שנים ומחצה · כדמפרש בסדר עולם שמלך מתחלת שנת עשתי עשרה ושנים עשרה ושלשה עשר ושמואל מת בתוך שנת שלש עשרה לסוף שמונה חדשים: ומי מידחי גברא כו' · דאידחי שמואל מקמי דוד: במעשיהם לא נאמר · דמשמע בעבור חטא: אלא באמרי פי · מפני דבר שגזרתי כגון האי מעשה דשמואל: שמא יקדים קנה · כשיוציא הקול נפתח אותו כובע שעל פי הקנה ונכנס בו המאכל ומסתכן ולפיכך לא אומר לך כלום מאכל ומשתה הולך דרך הושט: ה"ג לימא לן מר מידי · ולא גרסינן חד לחבריה: לא מת · אלא חי הוא לעולם: בכדי · וכי בחנם ספדו ספדיא וחנטו חנטיא דכתיב ביה (בראשית נ) ויחנטו (אותו) ויספדו (לו): מקרא אני דורש · והאי דחנטו חנטיא סבורים היו שמת: מה זרעו בחיים · כשהוא מקבץ את ישראל מארץ שבים החיים הוא מקבץ שהן בשבי שהמתים אינן בשבי: אף הוא בחיים · שיביאנו בגולה כדי לגאול את בניו לעיניו כמו שמליט במצרים ויצא ישראל וגו' ודרשינן ישראל סבא ודחנטו חנטיא נדמה להם שמת אבל חי היה: כל האומר רחב רחב מיד נקרי · נעשה בעל קרי: לא איכפת לי · איני חושש: ביודעה · היינו נמי מכירה: כי הוו מיפטר · רב נחמן מרב יצחק: והיה צילו נאה · שזה צריך לאדם עייף לנוח תחתיו: ופירותיו מתוקין · לרעב: ואמת המים · לצמא:

יהיו

תוספות

ומי סיב שמואל והא בר נ"ב שנין הוה וכו' · ועתה (*אפי') חיי שמואל נ"ב שנה שהרי בשנה ראשונה שהיה עלי ממונה לכ"ג נולד שמואל כדכתיב (שמואל א א) ועלי יושב כלומר אותו יום נתיישב ונתמנה ועלי היה נביא ושופט ארבעים שנה כדמפרש בקרא ושמואל היה נביא ושופט י' שנים קודם מלכות שאול כדאיתא בסדר עולם נמצא שהיה שמואל בן מ"ט שנה כשפסק מלהיות שופט והני שנה שבשנה ראשונה שהיה עלי נביא נולד ותרתין שנין ופלגא דשאול המלך הרי נ"ב שנין ולהכי קא פריך ומי סיב ומורי ש"י חשיב הני ארבעים שנה דעלי קודם שנשבה הארון ובאותו יום שנשבה מת כדכתיב ויהי כהזכירו ארון האלהים ויפול אחורנית ותשבר מפרקתו וגו' והארון היה בבית אבינדב בגבעה עשרים שנה כדכתיב (שמואל א ז) וירבו הימים ויהיו עשרים שנה וינהו כל בית ישראל אחרי ה' ומיד כשמלך דוד בירושלים דהייט לאחר כשמלך בחברון שבע שנים ומחלה הביאו לשם לא וחשוב ארבעים שהיה עלי עם עשרים שנה שהיה הארון בבית אבינדב הייט ששים נמצא שהיה ששים שנה משנולד שמואל עד שבא הארון בירושלים אע"ג דנולד בשנה הראשונה א"כ נכי לפחות חצי שנה *דהריון אותן שבעה חדשים (ג) היה הארון בשדה פלשתים דלא קא חשיב ומלי' להנהו דשעת הריון נמצא שהיה שמונה שנים ממיתת שמואל עד שבא הארון לירושלים שהרי היה ששה חדשים ממיתת שמואל קודם שמשחו דוד למלך בחברון ומלך שם שבע שנים ומחלה ומיד מלך בירושלים והביא הארון ועתה הסר שמונה שנים מן ששים שנים שהיה משנולד שמואל עד הבאת הארון וישאר נ"ב שנים: יעקב אבינו לא מת · וכן משמע (ד) דכתיב ויגוע ולא כתיב וימת כדמפרש בסוטה (דף יג·) גבי מעשה דחושים:

ביודעה ומכירה קאמינא · פי' ביודעה שבא עליה ומכירה שראה אותה:

מלקוט

רבינו חננאל

אני ה' דברתי ועשיתי. והפיצותי אותך בגוים וזריתיך בארצות והתימותי טומאתך ממך ונחלת בך לעיני גוים וידעת כי אני ה'. א"ל הכי אמר יוחנן עבירה אחת שיש בה שתי רעות ומאי ניהו ע"ז שנאמר כי שתים רעות עשה עמי אותי עזבו והלכו אל הגלולים כי עברו איי כתים גו' עד ועמי המיר כבודו בלא יועיל. ותוב בעא מיניה כתיב ויהי כי זקן שמואל מי קא סיב כולי האי והאמר מר במסכת מועד ימשקין מת בן חמשים שנה זו היא מיתתו של שמואל הרמתי א"ל הכי אמר ר' יוחנן זקנה הקפיץ הקב"ה עליו שנאמר (ויהי כי זקן שמואל) נחמתי כי המלכתי את שאול למלך. ויחר לשמואל ויזעק אל ה' כל הלילה אמר לפניו רבש"ע שקלתני כמשה ואהרן כו'. עד מי גרם לשאול לישב שתי שנים ומחצה בגבעה תפלתו של שמואל הרמתי. וכי מידחי גברא מקמי גברא אין שנאמר חצבתי בנביאים הרגתים באמרי פי במעשיהם לא נאמר אלא באמרי פי אלמא מדחי גברא מקמי גברא. אין אומרים דבר הלכה בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה (ותתקל הסעודה) בתר דסעיד א"ל הכי אמר ר' יוחנן יעקב אבינו לא מת שנאמר כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים וגו' מקיש יעקב לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

רבינו גרשום

ע"א עשרים ושש עבירות כתיבי באותה פרשה התשפט התשפם: ומאי ניהו ע"ז דכתיב פן תשחיתון ועשיתם פסל ואמר כל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה וע"ז. ע"א. מאי נינהו ע"ז כלומר כשהוא עובד הני תרי ע"ז דקדריים וכותיים ומנלן דהאי קרא כי שתים רעות משמע ע"ז כתיב הכא כו': לא בטלו מעשה ידיהן בחייהן. משכן: מרנני כל עם אבתריה. ראמרי לפי שחטא מת בחור. קפצה עליו זקנה דלא רנני עליה דסבר זקן הוא. אלא באמרי פי כגון שמואל: ביודעת ומכירה: שמורה הבריות לפי שהוא מטר הראשון: שיורד בנחת כמי עושה הוראה לבניו בנחת: ששוטף את הגרנות. דמשמע יורה בחץ: שמפיל אילנות. רמשמע *) מתתך ילקשה · סקאן. צלצל: שמל קשיותן. שכשאינו יורד מתענין ומתפללין: הא אינו יורה אלא בכסליו: בציר. היינו י"ז במרחשון: בכירה גרסינן. עד שיגיע ר"ח כסליו כדאמר דאין מתענין אלא עד הש לישיח שאינה

*) אולי צ"ל דכן משמע לשון מלקוש.

[נ"ל מיתת כרת]

[נ"ל בכורות פ"ב ע"ש]

[נ"ל בכורו]

מו"ק כח.

[בבא קמא]

[עמ"ש תוס' גיטין סח. ד"ה ודקיה]

[ברכות מ: וש"נ]

[תוספתא דבוטס פ"ח]

[נ"ל יונתן]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שקולה כו'. נ"ב מלבו רש"י משמע שהיה טרם כותיים עובדים למים וקדריים עובדין לאש וכ"ם בילקוט ע"ש: (ב) ד"ה והאמר מר כו' של שמואל הרמתי כרת היא במס' שמחות מפרש מת בכך וכך שנים כו' כנ"ל ותיבת ולא נמחק: (ג) תוס' ד"ה ומי כו' אותן שבעה הדשים שהיה הארון כו' דשעת הריון ונמצא שהיו שמונה: (ד) ד"ה יעקב כו' וכן משמע מדכתיב ויגוע:

תורה אור

יהיו כמותך אף אתה במה אברכך אם בתורה הרי (א) תורה אם בעושר הרי עושר אם בבנים הרי בנים אלא יהי רצון *שיהו צאצאי מעיך כמותך: ת"ר יורה שמורה את הבריות להטיח גגותיהן ולהכניס את פירותיהן ולעשות כל צרכיהן (ב) דבר אחר שמרוה את הארץ ומשקה עד תהום שנאמר °תלמיה רוה נחת גדודיה ברביבים תמוגגנה צמחה תברך דבר אחר יורה שיורד בנחת ואינו יורד בזעף או אינו יורה אלא שמשיר את הפירות ומשטיף את הזרעים ומשטיף את האילנות ת"ל מלקוש מה מלקוש לברכה אף יורה לברכה או אינו מלקוש אלא שמפיל את הבתים ומשבר את האילנות ומעלה את הסקאין ת"ל יורה מה יורה לברכה אף מלקוש לברכה ויורה גופיה מנלן דכתיב °ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: ת"ר *יורה במרחשון ומלקוש בניסן אתה אומר יורה במרחשון ומלקוש בניסן או אינו אלא יורה בתשרי ומלקוש באייר ת"ל בעתו מלקוש אמר רב נהילאי בר אידי אמר שמואל דבר שמל קשיותיהן של ישראל דבי ר' ישמעאל תנא דבר שממלא תבואה בקשיה במתניתא תנא דבר שיורד על המלילות ועל הקשין ת"ר יורה במרחשון ומלקוש בניסן אתה אומר יורה במרחשון או אינו אלא בחדש כסליו ת"ל °בעתו יורה ומלקוש מה מלקוש בעתו אף יורה בעתו (*כיון שיצא ניסן וירדו גשמים אינו סימן ברכה) תניא אידך יורה במרחשון ומלקוש בניסן דברי ר"מ וחכמים אומרים יורה בכסליו *מאן חכמים אמר רב חסדא ר' יוסי היא דתניא *) איזו היא רביעה ראשונה הבכירה בשלשה במרחשון בינונית בשבעה בו אפילה בשבעה עשר בו דברי ר"מ ר' יהודה אומר בשבעה ובי"ז ובעשרים ושלשה *ר' יוסי אומר בי"ז ובעשרים ושלשה ובראש חדש כסליו וכן היה ר' יוסי אומר אין היחידים מתענין עד שיגיע ראש חדש כסליו אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי אמימר מתני להא דרב חסדא בהא לישנא *בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר בשבעה בו אמר רב חסדא הלכה כרבן גמליאל כמאן *אזלא הא דתניא ר"ש בן גמליאל אומר גשמים שירדו שבעה ימים זה אחר זה אתה מונה בהן רביעה ראשונה ושניה ושלישית כמאן כר' יוסי אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי בשלמא רביעה ראשונה לשאול שלישית להתענות שניה למאי אמר ר' זירא °לנדרים דתנן הנודר

תהלים סה | יואל ב | דברים יא

יהיו כמותך · בתורה ולעושר וכבוד: יורה · ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש (דברים יא): יורה · רביעה ראשונה היורדת במרחשון כדלקמן למה נקרא יורה שמורה להן להטיח גגותיהן בטיח של טיט שלא יטפו גשמים בבית: ולהכניס פירותיהן · שהניחו בשדות לייבשן עד עכשיו: כל צרכיהן · שאר דברים הצריכים לימות הגשמים: שיורד בנחת · והכי משמע יורה כאדם שמורה לתלמידיו בנחת דכתיב (קהלת ט) דברי חכמים בנחת נשמעים אי נמי לשון חץ יורה ההולך ביושר ואינו נוטה לכאן ולכאן לשון אחר שמתכוין לארץ ואינו יורד בזעף בספרי: תלמיה רוה · כשאתה מרוה תלמי חרישה של ארץ ישראל: נחת הוא לגדודיה · בני אדם היינו פשט המקרא ולקמיה *דריש שאפי' גייסות פוסקות בו: ה"ג או אינו אלא ששוטף את הזרעים · כלומר דעד השתא אמרינן יורה לברכה או אינו אלא יורה לשון קללה כמו ירה יירה (שמות יט) שסובר הכל או לשון חץ היורה והכי משמע קרא והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וגו' ואם לאו ונתתי מטר ארצכם יורה לרעה מלתא בעלמא הוא ואורחא דברייתא למתני כי האי גוונא: מסיר פירותיהן · שעודן באילן כגון אתרוגים או רמונים או סופי תאנים ולא גרסינן שוטף את הגרעות דגרעות (ג) במרחשון ליכא: מה מלקוש לברכה · שא"א לדורשו לשבר גרעות ולהסיר פירות שאינם מצויים באותו הפרק ואי אתה יכול לדורשו אלא לטובה שיורד על המלילות ועל הקשין וממלא את התבואה בקשיה: הדר אמר דלמא מלקוש קללה הוא והכי משמע שמל וקשה כלומר מל את הבתים והאילנות שמפילן ומשברן וקשה לתבואה: שמעלה סקאים · וברכה דקרא למילוי מים בורות שיחין ומערות גימגום: שמפיל את הבתים · ומשמעו כדלקמן שמל קשיותן של ישראל אי נמי שמל דבר הקשה חותך ומשבר את הבתים כלומר אין בו תקלת גרעות והסרת פירות לפי שא"א לו: סקאי · מין ארבה כדמתרגם הגזם (דברים כח) סקאה ומלקוש לשון ארבה כמו והנה לקש אחר גזי המלך (עמוס ז): את המורה לצדקה · אלמא יורה לטובה: ה"ג או אינו אלא יורה בתשרי ומלקוש באייר · שיש עדין מלילות וקשין: ת"ל בעתו · יורה במרחשון ומלקוש בניסן שכך היא העת והזמן ויפה הוא כדלקמן דזמן רביעה ראשונה במרחשון הוא אית ספרים דכתוב בהו או אינו אלא בכסליו דזמן יורה בכסליו הוא וכרבנן דפליגי עליה דר"מ לקמן ת"ל בעתו יורה ומלקוש מה מלקוש בעתו אף יורה בעתו דמלקוש זהו שיורד על המלילות ועל הקשין וזהו ניסן שיש בו קשין ומלילות: דבר שמל קשיותן של ישראל · שכשאינו יורד חוזרין ישראל בתשובה ומתענין ועושין צדקות: מלילות · ראשי שיבולות שאדם מולל בידו כדכתיב (דברים כג) וקטפת מלילות בידך: וקשין · קנה: שממלא תבואה בקשיה · ומשלימה: (ד) הי רביעה · איזה זמן רביעה: בכירה · ראשונה ולקמן מפרש נמאי הלכתא ניהו יורה יש בו ג' זמני גשמים: אפילה · אחרונה כמו כי אפילות הנה (שמות ט): ר' יהודה אומר · בכירה בז' במרחשון ובינונית בי"ז ואפילה בכ"ג וכולהו הני תלתא יורה קרי להו: אין היחידים מתענין כו' · דאמרי' בסמוך שלישית להתענות והואיל וזמן שלישית בר"ח חדש הוא אין ליחידים להתענות (ה): יחידים · חסידים והכי אמרי' במתני' לקמן (דף י') הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים להתענות שמכאן ואילך זמן רביעה אפילה לר"מ דסתם מתני' ר"מ וה"נ אמר ר' יוסי דאין מתענין עד ר"ח כסליו דהיינו רביעה אפילה והיינו כחכמים דאמרי יורה בכסליו: אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי · ואמימר תני להא דאמר רב חסדא הלכה כרבן גמליאל דאיהו שואל עד ז' במרחשון: ז' ימים בזה אחר זה · שירדו גשמים (ו) עכשיו א] ופסקו עד יום שביעי וירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה בהן ראשונה ושניה ושלישית: כר' יוסי · דאליבא דר' יוסי הכי הוו בין רביעה ראשונה ושניה או שניה ושלישית דראשונה בי"ז ושניה בכ"ג דהיינו ז' ימים עם שנים ימי רביעה ומכ"ג עד ר"ח ז' ימים בלא יום רביעה אחרונה דלכולהו תנאי לא הוי הכי דלר"מ דאמר ראשונה בג' ושניה בז' ליכא בין זו לזו אלא ארבעה ימים בין שניה לשלישית יש י' ימים ולר' יהודה בין ראשונה לשניה י' ימים אבל בין שניה לשלישית יש ב] *) יותר: נראה לרבי דהכי גרסינן אמר רב חסדא הלכה כר' יהודה דאמר בכירה בז' במרחשון ואז מתחילין לשאול כדלקמן (דף י.): ראשונה לשאול · מכאן ואילך ותן טל ומטר: שלישית להתענות · שאם לא ירדו גשמים עד זמן רביעה שלישית אפי' פעם אחת מתענין היחידים שני וחמישי ושני:

*) ס"א ז' ימים

הנודר

מלקוש לברכה או אינו אלא שמפיל הבתים ומשבר האילנות וכו' · נ"ע אמאי לא קאמר ומשבר הגרעות ומשיר את הפירות כדלעיל: גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה ולא פסקו אתה מונה בהן רביעה ראשונה ושניה · כיון דלא פסקו ז' ימים דאין בין י"ז לכ"ג אלא ז' ימים י"ז י"ח י"ט כ' כ"א כ"ב כ"ג אבל לא גרסינן ושלישית שהרי אם יתחיל בכ"ג וירדו ז' ימים רצופים (ז) אכתי לא תמלא רביעה שלישית דהיכא ח' ימים מכ"ג עד ר"ח כסליו ואנשי נרבונ"א גורסין גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה בהם רביעה שניה ושלישית כילד הגשמים התחילו באמצע היום וירדו ז' ימים רצופים א"כ ירדו עד חצי יום של ר"ח מעט לעת:

דאזלי

[ב"מ קז.]

דף ח:

[לעיל ה.]

[עירובין פג. וש"נ]

*) נדרים סג.

[ע"ש תוספתא פ"א]

לקמן י. [וש"נ]

[נדרים סג. ע"ש יתוספתא פ"א]

יג א מיי' פ"י מהלכות נדרים הל' יא ופ"א מהלכות מתנות עניים הלכה יא סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רכ סעיף יח:

יד ב מיי' פ"ב מהלכות תפלה הלכה טז סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קיז סעיף א:

רש"א מ"ז ועי' בילקוט ולעיל גבי או אינו אלא מלקוש באייר ת"ל בעתו שייך למיתני בתר הכי כיון שיצא ניסן כו'

רבינו חננאל

מורה ומלקוש. מורה שמורה את הבריות להטיח גגותיהן ולהכניס פירותיהן מלקוש שמל קשיותיהן של ישראל· תנא דבר שיורד על המלילות ועל הקשין וממלא התבואה בקשיה: ת"ר מורה במרחשון ומלקוש בניסן דברי ר' מאיר וחכמים אומרים מורה בחדש כסלו. מאן חכמים אמר רב חסדא ר' יוסי היא. דתניא מאימתי זמן רביעה. ר' מאיר אומר בכירה בשלשה בינונית בשבעה אפילה בי"ז. ר' יהודה אומר בשבעה ובשבעה עשר ובעשרים ושלשה. ר' יוסי אומר בי"ז ובכ"ג ובר"ח כסלו וכן היה ר' יוסי אומר אין היחידים מתענין עד שיגיע ר"ח כסלו׳ כמאן אזלא הא דתניא ר"ש בן גמליאל אומר גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה רביעה ר ז׳ שונה ושנית ושלישית כמאן כר' יוסי פי' כגון שהתחילו הגשמים לירד ביום הראשון מחצי יום וכשתחשיב ז' ימים מעת לעת אתה מוצא מקצת מיום השמיני להשלמת ז' ימים ולא תמצא מאלו התנאים בז' ימים למנות בהן רביעה ראשונה ושניה או שניה ושלישית אלא לר' יוסי בלבד דאי ר"מ ראשונה ושניה בעכבת לה שניה ושלישית לא משכחת לה דהא בין שניה ושלישית י' ימים ואי לר' יהודה שניה ושלישית הוא משכחת לה ראשונה ושניה לא משכחת לה דהא לדבריו י' ימים בין הראשונה לשניה אבל לר' יוסי דאמר ראשונה בי"ז שניה בכ"ג הנה ז' ימים ביניהם. אתה מונה בהן ראשונה ושניה ואם התחילו הגשמים בחצי היום בכ"ג יום למרחשון נמצאו עד ר"ח כסליו ז' ימים ומקצת היום של יום ראשון אתה משלימן מיום ראשון של חדש כסלו נמצאת מונה להן שניה ושלישית והוא שהיה (ר' א') [ר"ת] מרחשון מר כי בשלשה איתא בפיר' בתוספתא שהיה ר' יוסי אומר בכירה בי"ז בינונית בכ"ג. אפילה בל'. אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי ואמרינן בשלמא רביעה ראשונה לשאול ותן טל ומטר כר' מאיר דאמר בכירה בג' במרחשון דתנן בג' במרחשון שואלין את הגשמים שלישית להתענות כדתנן הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין אלא רביעה שניה למאי פירוש כיון דמרביעה ראשונה מתחילין לשאול עד רביעה שלישית ובשלישית מתחילין להתענות שניה למה לי הלא מתחלת רביעה ראשונה עד שלישית כולן ימי שאלה הן למה נקראת שניה והביאו טעם ר' זירא ורב זביד

הגהות הב"ח

(א) גמ' אם בתורה הרי יש לך תורה ואם לגדולה הרי יש לך גדולה ואם לכבוד הרי יש לך כבוד ואם בעושר הרי יש לך עושר אם בבנים הרי יש לך בנים אלא יהי רצון שיהו כל נאלאי מעיך: (ב) שם ולעשות כל צרכיהן ד"א יורה שיורד בנחת ואינו יורד בזעף ד"א שמרוה את הארץ כו' צמחה תברך או אינו יורה כו' את הזורעים ומשבר את הגרעות ס"ל יורה ומלקוש מה מלקוש לברכה: (ג) רש"י ד"ה מסיר כו' דגרעות במרחשון ליכא וברכה דקרא למילוי מים בורות שיחין ומערות גימגו"ס הס"ד ואח"כ מה"ד יורה ומלקוש אם מלקוש לטובה יורה נמי לטובה ליכא אחרינא מה מלקוש לברכה שא"א כו' התבואה בקשיה ומה"ד הדר אמר וכו' וקשה לתבואה שמעלה סקאים הס"ד ואח"כ מה"ד שמפיל את כו' ומשבר את הבתים והאילנות ואין בו תקלת כו' כצ"ל ותיבת כלומר נמחק: (ד) ד"ה הי רביעה נ"ל איזוהי רביעה: (ה) ד"ה אין היחידים כו' אין ליחידים להתענות אלא משלישית ואילך והכי אמרינן במתני' לקמן וכו' דאמרי יורה בכסליו הס"ד ואח"כ מה"ד ואמימר תני להא דאמר כו' כצ"ל ותיבות אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי נמחק: (ו) ד"ה ז' ימים כו' שירדו הגשמים עכשיו ולא פסקו עד: (ז) תום' ד"ה גשמים כו' ז' ימים רצופים אח"כ ירדו עד אי יום אכתי לא תמלא:

רבינו גרשום

שאינה יורדת: כמאן כר' יוסי דאמר ראשונה בי"ז ושנית בכ"ג הרי ראשונה ושניה בז' ימים: עד שתרד רביעה ראשונה אינה חשובה כלום:

גליון הש"ס

גמ' לנדרים דתנן. תמוה לי אמאי לא נקט נמי לשכירות בתים דקתני ברישא דמתני' שם המשכיר בית לחבירו עד הגשמים עד שתרד רביעה שניה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה שבעה ימים וכו' שירדו גשמים עכשיו ופסקו נ"ב ולא פסקו: ב] ד"ה כר' יוסי וכו' אבל בין שניה לשלישית יש יותר נ"ל אין יותר:

[שמואל ב ג]

טו א מיי' פ"י מהלכות נדרים הלכה יא סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן רכ סעיף יח:

נדרים סב: שביעית פ"ט מ"ז

פאה פ"ח מ"א ב"מ כא:

טז ב מיי' פ"א מהלכות מתנות עניים הלכה יא:

יז ג מיי' פ"ה מהלכות נזקי ממון הלכה ד טור ח"מ סי' רעד:

[הערוך בערך גד ובערך נתש גרס אתיגדא ע"ש שמביא ראיה מתרגום]

יח ד מיי' פ"ז מהלכות שמטה ויובל הל' א סמג עשין קמח:

[במשנה דשביעית איתא מאימתי כו' משתרד רביעה כו' עי' ר"ש שם וברא"ש כתב דשניהם אמת]

יט ה מיי' פ"י מהלכות ברכות הלכה ו סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' רכא סעיף א:

כ ו ז מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ב:

תוספות

דאזלי אתיגרא · פי' שהולכים במקלות ונשענים עליהם ואמר דתרגומא מחזיק בפלך דכתיב *גבי יואב הוי באתיגרא:

בשבילי הרשות · פי' בדרך שעשוי דרך השדות והכרמים:

עד שתרד רביעה שניה · מכאן ואילך מזקי להו:

עד מתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית · פירוש בשנה שמינית וכו' וס"ל כמ"ד ספיחי זרעים מותרים ולר' עקיבא דאמר ספיחי זרעים אסורים מקרא דהן לא נזרע ולא נאסוף כדמפרש במסכת פסחים פרק מקום שנהגו (דף נא:) צ"ל דמוקי לה ולבהמתך ולחיה וגו' בספיחי אילנות ולאו דוקא תבואה קאמר אלא כגון תבואת הכרם דהיינו אילנות אבל ספיחי זרעים אסורים:

לא אמרן אלא קודם ועצר דאורתא· כלומר שירדו גשמים קודם ק"ש של ערבית אבל קודם של שחרית יש בהם משום ועצר כדאמר רב שמואל בר רב יצחק:

איכא דאמרי לא בייני תרביני. שאין הגנות ריקים מזרעים:

רש"י

הנודר עד הגשמים · דאמר קונם אם אהנה מדבר זה עד הגשמים: עד שתרד רביעה שניה · בנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ואין קורין גשמים לראשונה עד שתרד שניה שמכאן ואילך מקולקלות הדרכים ומאוסות מפני הגשמים ל"א עד הגשמים משמע תרי דהיינו רביעה שניה: כל אדם · אפילו העשירים: *) פרט. לא תפאר אחריך (דברים כד) לא תטול תפארתו ממנו: משילכו הנמושות · בשדה דמכאן ואילך נתייאשו שאר העניים לפי שיודעין אם נשאר לקט שכחה ופאה נמושות נטלום: נמושות · לשון ממשש: משילכו עניים בכרם ויבאו· כלומר שלקטו וחזרו ובאו פעם שניה והשתא מסחי דעתייהו עניים: משתרד רביעה שניה · דעד השתא שעתא לקטו הכל: דאזלי אתיגרא · הולכין בנחת ומעייני טפי מחזיק בפלך (שמואל ב ג) מתרגמא אתיגרא: לקוטי בתר לקוטי · עני מוליך בנו אחריו שמכאן ואילך פוסקין שאר עניים מללקוט: ה"ג רב פפא אמר לשבילי הרשות · כלומר שיש רשות מב"ד לעוברי דרכים לקצר שבילן לילך בשדות: עד שתרד רביעה שניה · שמכאן ואילך גדלה התבואה וקשה לה דישת הרגל דאמר מר בפרק מרובה* בתנאים שהתנה יהושע מהלכין בשבילי הרשות וכו': בתבן וקש של שביעית · ספיחים שגדלו בשביעית דיש בהן איסור שביעית או תבואה שגדלה בשביעית לאחר שנכנסה: כלה לחיה מן השדה · לשון זכר כמו (בראשית יח) עשו כלה כלומר כלה האוכל: כלה לבהמתך · כמו כלה בחימה כלה ואינימו (תהלים נט) ומשירדה רביעה שניה מכאן ואילך אין תבן וקש בשדות שהגשמים עושין אותן זבל: והולידה · כאדם שמוליד: גשמים ברביעה ראשונה · אם באין כל כך שנימס הקרקע (ב) יפין הן ואין צריך להתענות: לגוף בה פי חבית · שבותא מן המים עד שנעשה טיחות כל כך שיכול לעשות מגופת חבית בלא תוספת מים: אין בהם משום ועצר · אין זו קללה של ועצר את השמים: קודם ועצר · קודם זמן ק"ש דכתיב ביה ועצר את השמים אע"פ שלא יהיה רוב גשמים: אבל ירדו קודם ועצר דלפרא יש בהן משום ועצר · הואיל ולא ירדו ביום ואין יפין לעולם: לית בהו משחא · ואין שנתן מתברכת: וחסדכם כענן בקר· שאין בו ממש: מיטרא במיפתח בבי אם יורדין בבקר כשפותחין הפתחים יקפל החמר שמוכר תבואה את שקו ליכנס לישן מפני שהשנה מתברכת ויהיה הוזל בעולם ולא *ישתכר במכירת תבואתו אלמא יפין הן: דקטיר בעיבא. אם נתקשרו שמים בעננים עבים ולא קלושים אין בהם משום ועצר: דקטיר בעננא. שהיא קלישה מעט אין בו ממש: טבא לשתא. אשריה כלומר טובה יש לשנה דטבת ארמלתא שאין גשמים יורדין בה דהרביעו את הארץ: איכא דאמרי דלא בייני תרביצי. אותן מקומות שמרביצין בהן תורה אינן בורות מפני שהדרכים יפין הן והולכין התלמידים ממקום למקום ללמוד תורה ל"א לא בייני תרביצי גנות שאינן גדילין על רוב מים כגון כרשינין: לא שקיל שודפנא. אין השדפון נאחז ומתדבק בתבואה: מנוולתא שהדרכים מנוולים בטיט מפני הגשמים: הא דאתא מיטרא מעיקרא. שירדו הגשמים בזמנן במרחשון וירדו אף בטבת רעים הן שכבר די לעולם בגשמים של מרחשון: דלא אתא מיטרא מעיקרא. טבא לשתא דטבת מנוולתא לכון אחר הא דאתא מיטרא מעיקרא טבא דמנוולתא: אין בהן משום ועצר. דא אן על קצת מדינה שירדו להן גשמים מוכרין לאחרים: והאמר רב יהודה אמר רב שתיהן לקללה. אותן שירדו ואותן שלא ירדו מפני שרוב גשמים קלקלו את הב אתם: הא דהוכא מיטרא טבא. יותר מדאי שתיהן לקללה: כדמבעי ליה. אין בהן משום ועצר שקצת מדינה מספק לקצת מדינה: המטר תהא מקום מטר. כלומר יותר מדאי: מאימתי מברכין על הגשמים. בפרק הרואה (ברכות דף נט.) אמרינן על הגשמים אומר הטוב והמטיב והתם (דף נט.) פרכינן הך ברכה דתקון לה רבנן ומשנינן לה הא דחזא מיחזא והא דשמע משמע: חתן לקראת כלה. שירדו כל כך שמשהטפה טופח יוצאה אחרת ובולעת כנגדה מפי מורי ל"א שהבוקין מקלחין מים שוק מקלח וזה מקלח כנגדו: רוב ההודאות. כלומר רוב ההודאות אתה קורא להקב"ה ולא רק ההודאות וכי משמע ברוך אתה ברוב ההודאות ולא בכל אלא כך מוסב בה"י אמ"ה אל ההודאות דמשמע כל ההודאות: למימרינהו

גמרא

הנודר עד הגשמים (א) *משירדו גשמים עד שתרד רביעה שניה רב זביד אמר לזיתים דתנן. *מאימתי כל אדם מותרין בלקט בשכחה ובפאה משילכו הנמושות בפרט ובעוללות משילכו עניים בכרם ויבואו בזיתים משתרד רביעה שניה מאי נמושות אמר ר' יוחנן סבי דאזלי *אתיגרא ר"ל אמר לקוטי בתר לקוטי רב פפא אמר כדי להלך בשבילי הרשות דאמר מר *מהלכין כל אדם בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שניה רב נחמן בר יצחק אמר לבער פירות שביעית *דתנן *עד מתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית עד שתרד רביעה שניה מאי טעמא דכתיב °ולבהמתך ולחיה אשר בארצך 'כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך בבית כלה *לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית אמר רבי אבהו מאי לשון רביעה דבר שרובע את הקרקע כדרב יהודה דאמר רב יהודה מיטרא בעלה דארעא הוא שנאמר °כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה ואמר רבי אבהו רביעה ראשונה כדי שתרד בקרקע טפח שניה כדי לגוף בה פי חבית אמר רב חסדא גשמים שירדו כדי לגוף בהן פי חבית אין בהן משום ועצר ואמר רב חסדא גשמים שירדו קודם ועצר אין בהן משום ועצר אמר אביי לא אמרן אלא קודם ועצר דאורתא אבל קודם ועצר דצפרא יש בהן משום ועצר דאמר רב יהודה בר יצחק *הני ענני דצפרא לית בהו מששא דכתיב °מה אעשה לך אפרים מה אעשה לך יהודה וחסדכם כענן בקר וגו' א"ל רב פפא לאביי והא אמרי אינשי במפתח בבי מיטרא בר חמרא מוך שקך וגני לא קשיא הא דקטיר בעיבא הא דקטיר בעננא אמר רב יהודה טבא לשתא דטבת ארמלתא איכא דאמרי דלא בייני תרביצי ואיכא דאמרי דלא שקיל שודפנא איני והאמר רב חסדא טבא לשתא דטבת מנוולתא לא קשיא הא דאתא מיטרא מעיקרא הא דלא אתא מיטרא מעיקרא ואמר רב חסדא גשמים שירדו על מקצת מדינה ועל מקצת מדינה לא ירדו אין בהן משום ועצר איני והכתיב °וגם אנכי מנעתי מכם את הגשם בעוד שלשה חדשים לקציר והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר חלקה אחת תמטר וגו' *ואמר רב יהודה אמר רב שתיהן לקללה לא קשיא הא דאתא טובא הא דאתא כדמבעי ליה אמר רב אשי דיקא נמי דכתיב תמטר תהא מקום מטר ש"מ א"ר אבהו *מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה 'מאי מברך אמר רב יהודה אמר רב *מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו ור' יוחנן מסיים בה הכי אילו פינו מלא שירה כים ולשוננו רנה כהמון גליו כו' עד [א] אל יעזבונו רחמיך ה' אלהינו ולא עזבונו ברוך רוב ההודאות ולא כל ההודאות אמר רבא אימא אל ההודאות אמר רב פפא 'הלכך נימרינהו

ויקרא כה · ישעיה נה · הושע ו · עמוס ד

[ז"ל עד שירדו קרקיעית במשנה נדרים סב: ועי' במשנה ז פ"ט דשביעית]

*) [ז"ל פאה ר"ל בזית פי' הולין קלא:]

ב"ק פא.

[פסחים נב: נדה נא:]

[ב"ק דף פא.]

ברכות נט. ע"ש

[ג"י רי"ף וא"ר מודים וגו' יה"א א"ר הונא]

[וכן בברכות פרק"ט ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) גמ' הנודר עד הגשמים עד שיהיו גשמים עד שתרד:

(ב) רש"י ד"ה גשמים שנימס הקרקע כעומק טפח יפין הן:

הגהות הגר"א

א] גמ' כהמון גליו כו' עד. נ"ב ומליכו את שמך מלכנו כ"ה גירסת כרייף וב"פ:

רבינו חננאל

למאי הלכתא. (למאי הלכתא) נקראת שניה. ובפרק ג' פירש כי רביעה א' וב' לשאול ג' להתענות וכן הלכתא. וא"ר זירא שניה לנודר דתניא הנודר עד הגשמים עד שתרד רביעה שניה רב זביד אמר לזיתים. דתניא מאימתי כל אדם מותרין בלקט שכחה ופאה משילכו הנמושות בפרט ובעוללות משילכו עניים בכרם ויבאו ביתים עד שתרד רביעה שניה. סבי דאזלו אתגרא. זקנים המהלכים במשענת בנתיבי בני רה"ר. מאי לשון רביעה שרובע לקרקע כדרב יהודה דאמר מטרא בעלה דארעא היא שנאמר והולידה והצמיחה. רביעה [ראשונה] כדי שתרד בקרקע טפח. שניה כדי לגוף בה פי חבית: אמר רב חסדא גשמים שירדו כדי לגוף בה פי חבית אין בהם משום ועצר · וכן גשמים שירדו קודם ועצר. פי' קודם ק"ש שכתוב בה ועצר את השמים. אמר אביי לא אמרן אלא קודם קרית של ערב אבל קודם שמע דצפרא יש בהן משום ועצר כלומר המטר היורד בשחר אינו כלום ועובר היא כדכתיב וחסדכם כענן בקר והני מילי במטר דקטיר בעננא. והוא שעמד והולך. אבל אם נתקשרו שמים בעבים בבקר אינו פוסק אותו היום מטר וזהו האומר בר חמרא מוך שקיך וגני. הצע השק שלך ושכב שאין לך היום הליכה. ומובא דשתא דטבת ארמלתא דלא ביירא תרביצי.

(כ"ב ג) חד ממיא תרביצא וחד ממיא אכסדרא · וי"א דלא בייני תרביצי ביירו מלשון בורה כדכתיב והאדמה לא תשם ומתרגמינן ואר'נא לא תבור כלומר שהשקה נשאר בה להוליית עדיין (משתיב) הורשין אותה ומ'ייעין איתה דייבי דלא ביידי תרביצי. פי' מבת ארמלתא שלא ירדו גשמים בטבת שהגשמים הם בעל לארץ שנאמר והולידה והצמיחה (הן) [אין] מניהין *) מאכסדרא בורא (שדה) בזר שוכנין בה מפני שלא ראו גשמים ליכנס בבית אלא יושבין באכסדראות כמו אלמנה שאין לה ישיבת בית איכא דאמרי דלא שקיל שיבתנא כלומר לא נסתלק החום אלא יושבים בפתחים פתוחים מפני חוזק החום אינו כי טוב הוא יאמר לא יבא המטר בטבת והאמר רב חסדא טבא דטבת כמולתא כלומר בעת שיהו בני אדם מטונפין את רגליהם ובבגדיהם נטים מזה שות השנה ועניין אם היו גשמים במרחשון וכסלו המטיב שלא יהיו בטבת גשמים ואם לא היו גשמים במרחשון וכסלו (הוו ביה תשתא) [טוביא דשתא] דטבת ממולתא · ועוד את גשמים שירדו על מקצת מדינה אין בהם משום ועצר איני והכתיב חלקה אחת תמטר והלקה אחת לא תמטיר עליה תיבש ואמר רב שתיהן לקללה ושנינן אי אתא טובא ומתכנשין תמן מיא לקללה. כדכתיב (תמטר) שם יהיה המטר כנוס כלומר נקיים שם המים כגון

*) זהו פי' בי' ומ"ש למעלה כגון הא דגרסי' כו' עד הספל דא שייך לכאן.

רבינו גרשום

מאימתי כל אדם מותרין בלקט בשדה ופאה של בעה"ב המוציא לקט שרחה ופאה יכול ליקח. משילכו הנמושות שכבר הפיחו עניים מדעתן. אתי דא במורה שכבר לא השאירו כלום: שבילי הרשות דרכים שהם ברשות היחיד בשדות *) ברביעה שניה כבר כלה לחיה: שניה אין צריך אלא כדי שיכול ללוש מהן עפר לגוף פי החבית אין בהן משום ועצר. ולומר דיש בהן בשום ברכה קודם ועצר דק"ש. מוך קפל ודמוך כלומר שכל היום יורד מטר · עיבא עבים עבות הן של ברכה ובהכי אמרו מוך שקך וגני: ענני קטנים. ארמלתא שאין יורד גשמים. לא ביירי תרביצי אין חריבין בתי מדרשות שיכולין תלמידים לבוא שאין מעכבין להן גשמים ובטבת יש להם פנאי יותר מכל ימות השנה ע"א שאין מפסידין הגנות: דאתא מיטרא מעיקרא · קודם טבת ובטבת (נמי אתי טובא אי נבוקפין) הוי ארמלתא: הא כתיב והמטרתי *) לפורענות: הא דאתא טובא אין בהן משום ועצר דברכה הוי. דאתא כדבעי כלומר זעיר הוי קללה דיקא נמי דקרא בזעיר מיטרא כתיב: תמטר תהא מקום מטר כל דהו: משיצא חתן לקרת כלה · משיצאו מים

*) נראה דצ"ל עד מתי נהנין וכו' עד שתרד רביעה שניה שאז כבר כלה לחיה. **) צ"ל וא"ר יוסף אמר רב שתיהן לפורענות.

גליון הש"ס רש"י ד"ה מאימתי מברכים כו' ומשנינן לה הא דחזי מחזי. ק"ל הא דתנן שם כך פירושא ומסקינן איפי ואידי דמשמע כאן דהא טובא וכו' ול"ע.

גמרא

*נימרינהו לתרוייהו אל ההודאות ורוב ההודאות אמר ר' אבהו גדול יום הגשמים מתחיית המתים דאילו תחיית המתים לצדיקים ואילו גשמים בין לצדיקים בין לרשעים ופליגא דרב יוסף דאמר רב יוסף *מתוך שהיא שקולה כתחיית המתים קבעוה בתחיית המתים אמר רב יהודה גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה שנא' °יערף כמטר לקחי ואין לקח אלא תורה שנא' °כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו רבא אמר יותר מיום שניתנה בו תורה שנאמר יערף כמטר לקחי *מי נתלה במי הוי אומר קטן נתלה בגדול רבא רמי כתיב יערף כמטר לקחי וכתיב תזל כטל אמרתי אם תלמיד חכם הגון הוא כטל ואם לאו עורפהו כמטר תניא היה ר' בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים שנאמר °עץ חיים היא למחזיקים בה ואומר °רפאות תהי לשרך ואומר °כי מוצאי מצא חיים וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות שנאמר יערף כמטר לקחי ואין עריפה אלא הריגה שנאמר °וערפו שם את העגלה בנחל א"ל ר' ירמיה לר' זירא ליתי מר ליתני א"ל חליש לבאי ולא יכילנא לימא מר מילתא דאגדתא א"ל הכי אמר ר' יוחנן מאי דכתיב °כי האדם עץ השדה וכי אדם עץ שדה הוא אלא משום דכתיב °כי ממנו תאכל ואותו לא תכרת וכתיב אותו תשחית וכרת הא כיצד אם ת"ח הגון הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרת ואם לאו אותו תשחית וכרת אמר רבי חמא (*אמר רבי) חנינא מאי דכתיב °ברזל בברזל יחד לומר לך מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו אף שני תלמידי חכמים מחדדין זה את זה בהלכה אמר רבה בר בר חנה למה נמשלו דברי תורה כאש שנאמר °הלא כה דברי כאש נאם ה' לומר לך מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי והיינו דאמר רבי יוסי בר חנינא *מאי דכתיב °חרב אל הבדים ונואלו חרב על שונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בד בבד בתורה ולא עוד אלא שמטפשין שנאמר ונואלו ולא עוד אלא שחוטאין כתיב הכא ונואלו וכתיב התם °אשר נואלנו ואשר חטאנו ואיבעית אימא מהכא °נואלו שרי צוען [וגו'] והתעו את מצרים אמר רב נחמן בר יצחק למה נמשלו דברי תורה כעץ שנאמר °עץ חיים היא למחזיקים בה לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול אף תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים והיינו דאמר ר' חנינא *הרבה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מרבותי ומתלמידי יותר מכולן רבי חנינא בר פפא רמי כתיב °לקראת צמא התיו מים וכתיב °הוי כל צמא לכו למים אם תלמיד הגון הוא לקראת צמא התיו מים ואי לא הוי כל צמא לכו למים רבי חנינא בר חמא רמי כתיב °יפוצו מעינותיך חוצה וכתיב °יהיו לך לבדך *אם תלמיד הגון הוא יפוצו מעינותיך חוצה ואם לאו יהיו לך לבדך (*ואמר) רבי חנינא בר אידי °למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה *ואמר רבי אושעיא למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו במים וביין ובחלב דכתיב הוי כל צמא לכו למים וכתיב °לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב לומר לך מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה (א) כדאמרה ליה *ברתיה דקיסר לר' יהושע בן חנניה אי *חכמה מפוארה בכלי מכוער אמר לה אביך רמי חמרא במני דפחרא אמרה ליה אלא במאי נירמי אמר לה אתון דחשביתו רמו במאני דהבא וכספא אזלה ואמרה ליה לאבוה רמייא לחמרא במני דהבא וכספא ותקיף אתו ואמרו ליה אמר לה לברתיה מאן אמר לך הכי אמרה ליה רבי יהושע בן חנניה קריוהו אמר ליה אמאי אמרת לה הכי אמר ליה כי היכי דאמרה לי אמרי לה והא איכא שפירי דגמירי

אי

תורה אור

דברים לב · משלי ד · שם ג · שם · שם ח · דברים כא · שם כ · שם · משלי כז · ירמיה כג · שם · במדבר יב · ישעיה יט · משלי ג · ישעיה כא · שם נה · משלי ה · שם · ישעיה נה

רש"י

למימרינהו לתרוייהו · ברוך אתה ברוב ההודאות במרבית ההודאות האל של כל ההודאות משמע ומתחלה היה משמע רוב ממש ולא מרובות ·וכנו כן בישתבח אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות · מפי רבי : (ג) רשעי עובדי כוכבים אינן חיין כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה (ישעיה סו) : ופליגא דרב יוסף · דאיהו אמר כתחיית המתים ולא יותר שבה חיים בני אדם שהתבואה גדילה בו : כמטר לקחי . השוה לקח למטר : יערף · כמו אף שמיו יערפו טל (דברים לג) ושחקים ירעפו טל (משלי ג) שהיא מרבה הפירות : כתיב תזל כטל · דמשמע נחת : ערפיהו כמטר · הרגהו : לשמה · משום כאשר צוני ה' אלהי ולא כדי להקרות רבי : לא יכילנא · למיגמר : וכי אדם עץ השדה · אלא מקיש אדם לעץ השדה מה עץ השדה אם עץ מאכל הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרות כך תלמידי חכמים אם הגון הוא ממנו תאכל למוד הימנו ואם לאו אותו תשחית סור מעליו : ברזל בברזל יחד · ואיש יחד פני רעהו מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו כגון סכין על גבי חבירתה : אינה דולקת יחידי · עץ אחד אינה דולקת אלא ב' או ג' ביחד : יחידי · בלא חבר שיחדדנו : שמוסיפין טפשות דכתיב (ג) נואלנו · אשר נואלנו מתרגם דאיטפשנא : שחוטאין · דכתיב נואלנו גבי חטאנו : ואיבעית אימא מהכא נואלו שרי צוען וגו' והתעו את מצרים · ותועה היינו חוטא : תורה כעץ · דכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה כשמדליק את האור מצית את העצים דקין תחלה : קטנים מחדדין · ששואלין כל שעה : התיו · משמע להוליך לו מים : וכתיב לכו למים · ילך הוא עצמו : אם תלמיד (חכם) הגון · שרוצה ללמוד ממך מנוה לרב נילך אצלו במקומו : ואם לאו · ילך הוא אצל הרב : יפוצו מעינותיך חוצה · אם הגון הוא אמור לו (ד) סתרי תורה : ואם לאו יהיו לך לבדך · ואין לזרים אתך : שלשה משקים הללו · מים יין וחלב (ה) זו התורה שאינו נותן בה כלום ויודעה ולומדה: בפחות שבכלים · במאני דפחרא (ו) : במאני דפחרא · בדרך שחוק אמר ומרמז מה את אומרת לי והלא אביך נותן יין בכלים מכוערין של חרס : והלא במאי נירמיה · אם לא בשל חרס הא כולי עבדי הכי : ותקיף · החמיץ : כי היכי דאמרה לי אי חכמה מפוארה בכלי מכוער הכי אמרי לה (ז) דיין משתמר בכלי מכוער אף התורה מתקיימת בי יותר מאילו הייתי נאה :

אי

תוספות

וכל העוסק בתורה שלא לשמה תורתו נעשית לו סם המות · וקשה והלא אמרינן (פסחים דף נ:) לעולם יעסוק אדם בתורה אע"ג שאינה לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה ויש לומר דהכי שלא לשמה הוי דמה שאמרינן לעולם יעסוק בתורה אפילו שלא לשמה הייתו כלומר כדי שיקרא רבי או כדי שיכבדוהו ומה שאמרינן הכא כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשה לו סם המות היינו מי שלומד לקנטר:

אם תלמיד חכם הגון ממנו תאכל· פירוש למוד לפניו ואותו לא תכרות כלומר לא תפרד ממנו לילך לפני רב אחר ואם לאו לא תלמוד לפניו והא דאמרינן דלומדים מת"ח אע"פ שאינו הגון כר"מ שהיה לומד לפני אחר במסכת חגיגה (דף טו·) היינו דוקא תלמיד חכם (אחר) יכול ללמוד לפניו לפי שלא ילמוד ממעשיו אבל אם אינו תלמיד חכם אינו רשאי ללמוד לפניו ·

אף דברי תורה וכו' · וכן כמי אמרינן בעירובין פ' כיצד מעברין (דף נה·) לא בשמים היא ולא מעבר לים היא כלומר לא תמצא התורה במי שמגביה עצמו כשמים שדעתו גבוה ולא בסוחרים ההולכים במדינת הים בעבר הים *דאי ספרא לא סייפא ואי סייפא לא ספרא °והכי נמי איתא התם לא בסחרנין ולא בתגרין ולא *באיסטרולוגין כלומר באותן שרואין בכוכבים אמרו ליה לשמואל והא מר איסטרולוגוס הוא אמר להו תיתי לי דלא מעיינא בהו אלא בעידן דנפקא *למיא פירוש להטיל מים ולא אני מבטל לעצמי :

*אי הוו סנו הוו חכימי טפי·(ח) פי' אם היו שונאים היופי הוו תלמידי חכמים ביותר ·

ברא‍תים

מסורת הש"ס

[נדרים נט:] [ס:] מגילה כח: · [ברכות לג.] · [ב"ב יב.] · [צ"ל נדבי'] · ברכות סג: מכות י ע"ש · [מכות י. ע"ש] · [צ"ל א-ר] · צ"ל אמר · ישעיה יח · נדרים נ: ע"ש [עי' פרש"י בע"ז טז: סד"ה פתיא אוכמא]

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פ"ד מהל' ת"ת הל' א טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף ז :

כב ב מיי' שם פ"ג הלכה ט :

רבינו חננאל

שנתון במקום האשבורן. אבל אם באו כדבעו לה לברכה : משיצא חתן לקראת כלה . כשתרד הטיפה על הקרקע שכבר ירד בו ממטר מעלת כמין אבעבועין היו מברכין ברכת גשמים : א"ר אבהו גדול יום הגשמים כיום שנתנה בו תורה כו' . כל העוסק בתורה לשמה נעשית לו סם חיים שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה והמתעסק שלא לשמה נעשית לו סם המות שנאמר יערוף כמטר לקחי ואין עריפה אלא הריגה א"ר יוחנן כתיב כי האדם עץ השדה אם ת"ח הוא הגון ממנו תאכל ואותו לא תכרות . ואם אינו הגון אותו תשחית וכרת . דברי תורה אין מתקיימין ביחידי שנאמר חרב על הבדים ונואלו . והקטנים מחדדים את הגדולים כו'. ומתלמידי יותר מכולם . (למה)

[אין זה בעירובין אלא במדרש פ' נצבים איתא קצת מזה]

[במדרש הנ"ל איתא לבית המים]

שייך לע"ב

רבינו גרשום

מים התחתונים לקראת מים העליונים כדרך שיבא חתן לקראת כלה : ששקולה כתחיית המתים ששניהם חיים לעולם·אלא להכי כתיב כי האדם [עץ השדה] שת"ח נמשל בו וממנו תאכל . כלומר שיכול להבין בתורה : אותו תשחית וכרת שהתורה משחתת בו . נואלו שרי צוען .' והרי הן היו חוטאין:בפחות שבכלים.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא במי שדעתו שפלה עליו כדאמרה ליה כו' בכלי מכוער אמר לה אי בת מלכא אבוך במאי רמי חמרא אמרה ליה במאני דפחרא אמר לה כ"ע במאני דפחרא ואבוך במאני דפחרא אמרה ליה אלא במאי נירמי אמר לה כגון אתון דחשביתון רמו: (ב) רש"י ד"ה (רשעי עובדי כוכבים) תא"מ ונ"ב ס"א רשעים : (ג) ד"ה שמוסיפין טפשות דכתיב אשר נואלנו מתרגם כו' כצ"ל: (ד) ד"ה יפוצו כו' אמור לו (סתרי תורה) תא"מ ונ"ב ס"א דברי תורה: (ה) ד"ה שלשה כו' מים יין וחלב בלא כסף זו התורה מי שאינו נותן: (ו) ד"ה בפחות כו דפחרא הס"ד ואח"כ מה"ד א"ל אי בת מלכא את כו' בשחוק אמר : (ז) ד"ה כי היכי כו' הכי אמרי לה כי היכי דיין משתמר : (ח) תוס' ד"ה אי הוו כו' פי' אם היו שונאים כ"כ ולהאי פירושא ניחא מאי שפריך דיעקב ודרכי אכהו אגב לפרש"י קשיא :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אף ד"ת וכו' וה"נ איתא התם במדרש דברים רבה פ"ח :

אי הווּ סנו טפי הווּ גמירי דבר אחר מה שלישה משקין הללו אין נפסלין אלא בהיסח הדעת אף דברי תורה אין משתכחין אלא בהיסח הדעת אמר רבי חמא בר׳ חנינא גדול יום הגשמים (א) כיום שנבראו שמים וארץ שנאמר °הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק תפתח ארץ ויפרו ישע וצדקה תצמיח יחד אני ה׳ בראתיו בראתים לא נאמר אלא בראתיו אמר רב אושעיא גדול יום הגשמים שאפי׳ ישועה פרה ורבה בו שנאמר תפתח ארץ ויפרו ישע אמר רבי תנחום בר חנילאי אין הגשמים יורדים אלא א״כ נמחלו עונותיהן של ישראל שנאמר °רצית ה׳ ארצך שבת שבות יעקב נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה א״ל זעירי מדיהבת לרבינא אתון מהכא מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה °ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת וגו׳ אמר ר׳ תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו אין הגשמים נעצרין אא״כ נתחייבו שונאיהן של ישראל כליה שנאמר °ציה גם חום יגזלו מימי שלג שאול חטאו א״ל זעירי מדיהבת לרבינא אתון מהכא מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה °ועצר את (ב) השמים ואבדתם מהרה אמר רב חסדא אין הגשמים נעצרין אלא בשביל ביטול תרומות ומעשרות שנאמר ציה גם חום יגזלו מימי שלג מאי משמע *תנא דבי רבי ישמעאל בשביל דברים שצויתי אתכם בימות החמה ולא עשיתם יגזלו מכם מימי שלג בימות הגשמים אמר רבי שמעון בן פזי אין הגשמים נעצרין אלא בשביל מספרי לשון הרע שנאמר °רוח צפון תחולל גשם ופנים נזעמים לשון סתר אמר רב סלא אמר רב המנונא אין הגשמים נעצרין אלא בשביל עזי פנים שנאמר °וימנעו רביבים ומלקוש לא היה ומצח אשה זונה היה לך וגו׳ ואמר רב סלא אמר רב המנונא כל אדם שיש לו עזות פנים סוף נכשל בעבירה שנאמר ומצח אשה זונה היה לך רב נחמן אמר בידוע שנכשל בעבירה שנאמר היה לך ולא נאמר יהיה לך. אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש לו עזות פנים מותר לקרותו רשע שנאמר °העז א״יש רשע בפניו רב נחמן בר יצחק אמר מותר לשנאותו שנאמר °ועז פניו ישונא אל תקרי ישונא אלא ישנא אמר רב קטינא אין הגשמים נעצרין אלא בשביל ביטול תורה שנאמר °בעצלתים ימך המקרה *בשביל עצלות שהיה בישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב״ה מך ואין מך אלא עני שנאמר °ואם מך הוא מערכך ואין מקרה אלא הקב״ה שנאמר °המקרה במים עליותיו רב יוסף אמר מהכא °ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקים ורוח עברה ותטהרם ואין אור אלא תורה שנאמר °כי נר מצוה ותורה אור בהיר הוא בשחקים תנא דבי ר׳ ישמעאל אפילו בשעה שרקיע נעשה בהורין בהורין להוריד טל ומטר רוח עברה ותטהרם אמר ר׳ אמי אין הגשמים נעצרין אלא בעון גזל שנאמר °על כפים כסה אור בעון כפים כסה אור ואין כפים אלא חמס שנאמר °ומן החמס אשר בכפיהם ואין אור אלא מטר שנאמר °יפיץ ענן אורו מאי תקנתיה ירבה בתפלה שנאמר °ויצו עליה במפגיע *ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר °ואתה אל תתפלל בעד העם הזה [וגו׳] ואל תפגע בי וא״ר אמי מאי דכתיב °אם קהה הברזל והוא לא פנים קלקל אם ראית רקיע שקיהה כברזל מלהוריד טל ומטר בשביל מעשה הדור שהן מקולקלין שנא׳ והוא לא פנים קלקל מה תקנתן יתגברו ברחמים שנא׳ °וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כל שכן אם הוכשרו מעשיהן מעיקרא ריש לקיש אמר אם ראית תלמיד שלמודו

בראתים לא נאמר אלא בראתיו · פי׳ דמשמע דמהדר אגשם ואם כן משום דגדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ משתבח ביה הקב״ה אי הוה כתיב בראתים הוה משמע דאהדר אשמים וארץ: **פנים** נזעמים לשון סתר · פירוש בשביל לשון שקר שאומר לשון הרע הרוח צפון תבטל הגשם והייט פנים נזעמים: **מותר** לקרותו רשע · אף על גב דאמרי׳ בקדושין (דף כח·) הקורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו לזה מותר דודאי נכשל בעבירה ועומד במורדו דהכרת פניו ענתה בו: **בהורין** · לשון בהרות טרוק״ש בלע״ז: אם

אי הוו סנו . אותם נאים שהם חכמים : טפי הוו גמירי · שאי אפשר לגאה להשפיל דעתו ובא לידי שכחה : בהיסח הדעת· שאם לא ישמרם יפה יהו נספכין או טפל לתוכן דבר מאוס ונפסלים מלשתות בדבר קל יותר משמן ודבש שמתוך שהן עבים.לפה הפסולת למעלה ואפשר תורה אור אדם טטל העליון וזורקו לחוץ והתחתון בר ונקי מה שאין כן במשקה נטל שאיט עב קליי״ר בלע״ז : בהיסח הדעת · אם אינו מחזירם תמיד : שנאמר הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק תפתח ארץ ויפרו ישע וצדקה תצמיח יחד אני ה׳ בראתיו בראתים לא נאמר · דמשמע אשחקים יזלו קאי אלא אני ה׳ בראתיו לטל ומטר שמע מינה שמשתבח ומתפאר (ג) הקב״ה במטר השמים: ישועה פרה ורבה בו · מלילי זכות נכנסין לפניו ביום הגשמים שנזכר לישועה מתוך שעת רצון הוא לישנא דקרא ויפרו ישע ואימתי בזמן שהשחקים יזלו צדק: רצית ה׳ ארצך · במים: נשאת עון עמך · מיד: ה״ג א״ל מר זעירי מדיהבת לרבינא כו׳ · זעירי . שהם היה מן הראשונים ורבינא סוף הוראה לא ראו זה את זה : ואתה תשמע השמים וגו׳ · ואומר ונתת מטר על ארצם בתפלה דשלמה : ציה גם חום יגזלו מימי שלג · כשציה גם חום גוזלין מימות השלג שאינן יורדין מטר כמשפטם בידוע ששאול חטאו : ולא יהיה מטר · וסמיך ליה ואבדתם : ליה · דריש לשון צוי דברים שצויתי אתכם בימות החמה תרומות ומעשרות גזלו מימי שלג את המטר : רוח צפון תחולל גשם ופנים נזעמים לשון *שקר· תחולל תבטל כמו לא יחל דברו (במדבר ל) כדאמרי׳ ביבמות (דף עב·) דרוח צפון ברור הוא ומביא אורה לעולם מה שגשמים נעצרין ופנים נזעמין שמראה הקב״ה שאינו מביא מטר לעולם מפני לשון שקר רכילות ופשט המקרא כשם שרוח צפון תחולל גשם כך פנים נזעמים מפני לשון שקר : וימנעו רביבים · משום דמצח אשה זונה היה לך : היה · משמע כבר נכשל : העז איש · שיש בו עזות פנים אמור לו רשע בפניו ואין בו משום מלקות כדאמרי׳ במסכת קדושין (דף כח·) ומשום דבר זה בלבד מותר לקרותו רשע : מותר לשנאותו · אע״ג דכתיב ואהבת לרעך כמוך : ועז פניו ישונא · ועז כתיב חסר ו׳ מי שהוא עז פנים ישנא בשו״א *) : ימך · כמי שאין בו כח להוריד טל ומטר : ועתה לא ראו אור . מפני שלא ראו אור של תורה : אפילו כשהשמים בהורין · כמו בהרת מנומר בעבים ורוצה להוריד גשמים רוח עברה ותטהרם מפזרת העבים: (ד) המלאך אף ברי שמו יפיץ ענן אורו גשם שלו : ויצו · הקדוש ברוך הוא : עליה · על הגשם שתרד : במפגיע · כשיתפלל עליה כמו ואל תפגע בי : קהה הברזל · כמו הקהה את שיניו *ושיני בנים תקהינה (ירמיה לא) : והוא לא פנים קלקל · שקלקלו הדור : וכ״ש אם הוכשרו מעשיהן · קודם לכן והכי משמע יתרון הכשיר ויתרון שהכשיר לחכמה אם הכשירו מעשיהן מתחילה שיבואו הגשמים יותר מבחיילים יגבר שהן מגבירין חיילים ועומדין בתפלה בזמן שקלקלו : שלמודו

*) [נ״ל כשי״ן שמאלית ועי׳ מהרש״א בח״א]

[נ״א ספר] [מגילה יא.] [לקמן ח. ברכות כו: סוטה יד. סנהדרין מד:] [יחזקאל יח ספת]

רבינו חננאל

אין הגשמים יורדין בעולם אא״כ נמחלו עונותיהם של ישראל שנאמר רצית ה׳ ארצך וגו׳ נשאת עון עמך וגו׳ ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת עבדיך ועמך ישראל כי תורם את הדרך הטובה אשר ילכו בה ונתת מטר על ארצך אשר נתת לעמך לנחלה. אין הגשמים נעצרים אא״כ נתחייבו שונאי ישראל כליה כו׳ או בשביל תרומות ומעשרות . ובשביל מספרי לשה״ר . ובשביל עזי פנים . וכל מי שיש לו עזות פנים ודאי נכשל בעבירה . ומותר לקרותו רשע שנאמר העז איש רשע בפניו ומותר לשנאותו [שנאמר] ועז פניו ישונא א״ת ישונה אלא ישנא׳ אין הגשמים נעצרים אלא בעון גזל שנאמר על כפים כסה אור ואין כפים אלא גזל שנאמר ומן החמס אשר בכפיהם . וכן נמי נעצרים בשביל ישראל שמעשיהם מקולקלין . והוא לא פנים קלקל

רבינו גרשום

כלי חרס: נפסלין בהיסח הדעת . כלומר מפסידין כשאין משתמרין׳ אלא בראתיו · דהיינו בריית עולם ; שצויתי אתכם בימות החמה היינו תרומות ומעשרות ; שנאמר ומצח שהיא עז פנים מיד אשה זונה היה לך ועוז פניו שמעיז פניו ישונא : ימוך שאינו נותן מטר : בהרים כהרים גדודים :

ויקרא כז

הגהות הב״ח

(א) גמרא גדול יום הגשמים כיום שנבראו ס״א מיום : (ב) שם ועצר את השמים ולא יהיה מטר ואבדתם : (ג) רש״י ד״ה שנאמר כו׳ ומתפאר בו הקב״ה (ומניח שמים) תא״מ ונ״ב ס״א אין זה ולספרים דגרסי גדול יום הגשמים מיום שנבראו הי׳ ניחא ומכריח ממה שמניח שמים אלמא דגדול מיום : (ד) ד״ה אפי׳ כו׳ המלאך אף ברי . נ״ב לשון רש״י באיוב אף ברי שם מלאך הממונה על העננים והוא יפיץ ענן מטרו של המקום :

שלמודו קשה עליו כברזל בשביל משנתו שאינה סדורה עליו שנאמר °והוא לא פנים קלקל מאי תקנתיה ירבה בישיבה שנאמר °וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כ"ש אם משנתו סדורה לו מעיקרא כי הא דריש לקיש הוה מסדר מתני' ארבעין זמנין כנגד מ' יום שניתנה תורה ועייל לקמיה דר' יוחנן רב אדא בר אהבה מסדר מתני' עשרין וארבע זמנין כנגד תורה נביאים וכתובים ועייל לקמיה דרבא רבא אמר אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים שנאמר והוא לא פנים קלקל מאי תקנתיה ירבה עליו רעים שנאמר וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כ"ש אם הוכשרו מעשיו בפני רבו מעיקרא ואמר ר' אמי מאי דכתיב °אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון אם ראית דור שהשמים משתכין (א) כנחשת מלהוריד טל ומטר בשביל לוחשי לחישות שאין בדור מאי תקנתן °ילכו אצל מי שיודע ללחוש דכתיב °יגיד עליו רעו ואין יתרון לבעל הלשון ומי שאפשר לו ללחוש ואינו לוחש מה הנאה יש לו ואם לחש ולא נענה מאי תקנתיה ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו בתפלה שנאמר °ויצו עליה במפגיע *ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר °ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי ואם לחש ועלתה בידו ומגים דעתו עליו מביא אף לעולם °שנאמר °מקנה אף על עולה רבא אמר שני ת"ח שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה מתקנאין באף ומעלין אותו שנאמר מקנה אף על עולה *אמר ר"ל מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו שנאמר °נשא לבבנו אל כפים [*איני והא] אוקים שמואל אמורא עליה ודרש °ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו ואף על פי כן °והוא רחום יכפר עון וגו' *לא קשיא כאן ביחיד כאן בציבור אמר ר' אמי אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה שנאמר °אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף וא"ר ר' אמי בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה מניין מחולדה ובור ומה המאמין בחולדה ובור כך המאמין בהקב"ה עאכ"ו אמר רבי יוחנן כל המצדיק את עצמו מלמטה מצדיקין עליו הדין מלמעלה שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף רבי חייא בר אבין אמר רב הונא מהכא °וכיראתך עברתך ריש לקיש אמר מהכא °פגעת את שש ועושה צדק בדרכיך יזכרוך הן אתה קצפת ונחטא בהם עולם ונושע אמר ריב"ל כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר בהם עולם ונושע אמר ריש לקיש מאי דכתיב °ועצר את השמים בשעה שהשמים נעצרין מלהוריד (*טל ומטר) דומה לאשה שמחבלת ואינה יולדת והיינו דאמר ריש לקיש משום בר קפרא נאמרה עצירה בגשמים ונאמרה עצירה באשה נאמרה

רש"י

שלמודו קשה עליו כברזל · שקשה הוא לו מרוב קושיות בשביל משנתו שאינה סדורה לו ואינו זוכר מה כתיב בה ולפיכך אינו יודע לפרק אי נמי שגורסה בטעות פוטר על החיוב ומחייב על הפטור ומקשי עלה מדוכתא אחריתי והכי משמע קרא והוא לא (ב) שאינו יודע שמועתו מפני שפנים קלקל שקלקל במשנה שהיא קודם לגמרא: ירבה בישיבה · שיסדירו בני הישיבה משנתם שנאמר וחיילים בין תלמידים שהן חיילות חיילות: ויתרון הכשיר · כשסידר משנתו מתחילה: כנגד מ' יום שניתנה התורה · שתתקיים בידו והדר עייל קמיה דר' יוחנן למיגמר גמרא: כנגד תנ"ך · שהן כ"ד ספרים: שפנים קלקל · שהראה לו פנים רעות: ירבה עליו רעים · לפייס הימנו שיסבור לו פנים: משתכין עליו כנחושת · מאדימין פנים כעין רודיליי"א כדאמרי' בבבא מציעא (דף כו.) דשתיך עפי שהעלה חלודה שנעלרין (*מלהוליד) טל ומטר: לוחשי לחישות · בשביל שאין מתפללים תפלה בלחש: יגיד עליו רעו · יתפלל עליו חבירו וגבי גשמים כתיב באיוב: ואין יתרון לבעל הלשון · כלומר מה הנאה יש לבעל הלשון שיודע ללחוש ואינו לוחש: מקנה אף על עולה · מקנה אף מי שמגים דעתו ועולה: ואין נוחין זה לזה כו' · והכי משמע בשביל שצריך להגיד זה לזה ולהיות נוחין בהלכה ואינן עושין מקנה מתקנאים מתגרים באף ומעלים אותו ומביאים אותו עליהן · ויש גורסין ונוחין זה לזה בהלכה מתקנאים באף וכו' משיגיד עליו רעו שנוחין זה לזה מתקנאים באף ומעלים אותו מעליהם: ארי דורס ואוכל · מיד ואינו מתירא: טורף ואוכל · שמוליך לחוריו ואוכל שם שמפחד מן הבריות ולכולן יש להם הנאה: ולך מה הנאה יש לך · שאתה נושך בני אדם והורגן והוא אומר מה יתרון לבעל הלשון שמספר לשון הרע אע"פ שאין לו הנאה ולפיכך מביאו (ג) הקב"ה בדין אלל נחש כדי שיתביישו מפני שהשיא אדם הראשון ומתביישין עמו מספרי לשון הרע: ולבם לא נכון עמו · עם הקב"ה: ואעפ"כ · כתוב בסמוך והוא רחום יכפר עון ושומע תפלתם והיכי אמרת שאין תפלתם נשמעת אא"כ משים נפשו בכפו כלומר שנפשו מכוונת בכפו (ד): בלבור · תפלתם נשמעת ואע"פ שאין לב כולם שלם כדכתיב ויפתוהו בפיהם בדברים לי' רבים: ביחיד · אינו אלא א"כ לבו מכוון: בזמן שאמת מארץ תצמח · שיש אמונה במשא ומתן אז לדק משמים נשקף דהיינו גשמים שהן לדקה: מחולדה ובור · שהמיתו שני בני אדם מגוי הוא באגדה (ה) מעשה בבחור אחד שנתן אמונתו לריבה אחת שישאנה אמרה מי מעיד והיה שם בור אחד וחולדה אמר הבחור בור וחולדה עדים בדבר לימים עבר על אמונתו ונשא אחרת והוליד שני בנים אחד נפל לבור ומת וא' נשכתו חולדה ומת אמרה לו אשתו מה מעשה הוא זה שבניט מתים במיתה משונה ואמר לה כך וכך היה המעשה: המאמין בהקדוש ברוך הוא · שמשימו עד בינו לבין חבירו על אחת כמה וכמה: המצדיק עצמו · שמכשיר ומקשט מעשיו: מצדיקין עליו · מדקדקין עמו אפילו כחוט השערה יותר משאינו מקלקל מעשיו כדי למרק עונותיו: שנאמר אמת מארץ תצמח · אז לדק משמים נשקף לדקה אין כתיב כאן אלא לדק דמשמע דין: וכיראתך עברתך · על מי שהוא ירא אותך אתה מחזיק עברתך כדי למרק עונותיו ופשט המקרא מי יודע עוז אפך מי יודע עוז וכח למטה אותו לנוס מפניך ביום אפך וכיראתך עברתך כשם שאתה יראוי ומפוחד כך יש להתיירא ולהתפחד מעברתך: פגעת את שש ועושה לדק · במי ששמח ועושה לדק שהן העושים כך בדרכיך יזכירוך אתה פוגע בו אם תועה כלום כמו ויפגע בו וימת · קרא הכי הוא פגעת את שש ועושה לדק והן העושין כך בדרכיך יזכירוך באותם דרכים שאתה מייסרן ביסורין יזכירוך לטובה ואומרים הן אתה קלפת בשביל שחטאנו בהם עולם ונושע בשבילם נושע לעולם הבא: שמחבלת · כמו חבלי יולדה אף השמים עושין כן וקשה לעולם ועל חטא הוא:

גלמרס

תוספות

אם ראית דור שהשמים משתכין עליו כנחושת מלהוריד גשם עליו וכו' · מכאן מוכיח ר"ת דהא דאמרי' בבבא בתרא (דף יט. ושם) אין טומנין בסלעים מ"ט משום דמשתכי ליה לקדירה ר"ל משתכי מקלקלים המאכל שבקדירה ובלע"ז אורמשי"ר והא דאמר לקדירה לאו דוקא לקדירה אלא למאכל שבקדירה דהכי נמי קאמר (שבת דף יח:) האי קדרה חייתא שרי ואין לפרש כפרש"י שפי' התם משתכי משברים הקדירה דא"כ מאי קאמר הכא שהשמים משתכין (ו) ר"ל שהשמים משתברין אלא ודאי משתכים ר"ל מעלין חלודה כמו דבר שבטל ממלאכתו ימים רבים ומחליד ובלע"ז רהוליי"ר: **ואי** לוחש ועלתה בידו ומגים דעתו מביא אף לעולם שנאמר יגיד עליו ריעו וגו' · כלומר אם יגיד עליו ריעו שעל ידו באו הגשמים והוא מגים דעתו מקנה אף עולה כלומר הוא קונה אף ועולה כלומר אם עולה שמגים דעתו עליו הוא מקנה האף:

בחולדה ובור כך בהקב"ה על אחת כמה וכמה · פי' מאמין בחולדה ובור מעשה היה בנערה אחת היתה רוצה לילך לבית אביה והיה בור בדרך ונפלה ובא בחור אחד ואמר אם אני אעליך תנשאי לי אמרה לו הן ונשבעו ביניהן שהוא לא ישא אשה אחרת והיא לא תנשא לאיש אחר ואמרו מי מעיד בינינו והיתה חולדה אחת הולכת לפני הבור ואמרו אלו שניהם בור וחולדה יהיו עדים בינינו והלכו לדרכם והיא עמדה בשבועתה והוא נשא אשה אחרת וילדה בן בא חולדה ונשכתו ומת וילדה לו בן שני ונפל לבור ומת אמרה לו אשתו מה זה המעשה שהגיע לנו שלא כשאר בני אדם נזכר השבועה וסיפר לאשתו כל המעשה אמרה לו א"כ חזור וקחנה וכתב לה גט והלך ונשא את הבתולה והיינו דאמרי המאמין בבור וחולדה שהעמידו עדותן:

וגלומה

רבינו חננאל

תלמיד שתלמודו קשה עליו מפני שאין רבו מסביר לו פנים בהלכה: אם ראית הגשמים נעצרים ומתכסין שאין בדור לוחש לחישות כראוי כו'. ואין הגשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמונה שנאמר אמת מארץ תצמח א"ר יוחנן כל המצדיק עצמו מלמטה ומחזיק דרך החסידות אפילו מעט אם ימה מדקדקין עליו מלמעלה ולוקחין הדין ממנו שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף. ועוד מהכא וכיראתך עברתך. לפי דקדוקן ביראתך כן מדקדקין עליהם בעברתך ועוד מהכא בדרכיך יזכירוך. כפי דרכך מזכירין אותך מלמעלה. אריב"ל כל ששמח ביסורין הבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר הן אתה קצפת ונחטא בהם עולם ונושע. הן קצפת והכית אותנו בשביל חטאתינו שחטאנו שמחנו בהן כלומר הודינו כי הכאה זו בשביל עונותינו היא עולם ונושע ראויה זו להיות ישועה לעולם. א"ר שמעון בן לקיש נאמרה עצירה

רבינו גרשום

וכ"ש היכא דהוכשרו מעשיהם מעיקרא דהיינו יתרון הכשר והוא לא פנים קלקל שלא הראה פנים במשנה קלקל בתלמוד: והוא לא פנים. שאין רבו מסביר לו פנים ירבה עליו רעים. לרצות את רבו שיסביר לו פנים: משתכין. מחליד: לוחשי לחישות. שיודעין להתפלל ואין מתפללין: מקנה שמגים דעתו אף על עולה מעלה כעס על העולם: ומעלי אותו שמסלקין אותו מן העולם: מה הנאה יש לך. שאתה נושך ואינך אוכל. כאן ביחיד. נשא לבבנו: כאן בצבור. ויפתוהו בפיהם: מצדיקים עליו מלמעלה כדכתיב וסביביו נשערה מאד:

הגהות הב"ח

(א) גמ' דור שהשמים משתכין עליו כנחשת מלהוריד כו' לחישות שאין בהותו הדור מאי: (ב) רש"י ד"ה שלמודו כו' משמע קרא והוא לא פנים קלקל שאינו יודע: (ג) ד"ה ולך כו' מביאו הקב"ה בדין (אלל נחש) תא"מ ונ"ב ס"א אינו ולגירסא שלפנינו נ"ל מביאן: (ד) ד"ה ואעפ"כ כו' מכוונת בכפו מכתון כס"ד נ"ב כלומר עם כפו: (ה) ד"ה מחולדה כו' מעשה בבחור אחד. נ"ב עי' בערוך ערך חלד מבואר המעשה באריכות: (ו) תוס' ד"ה אם כו' קאמר הכא שהשמים משתכין שאין ר"ל שהשמים:

מסורת הש"ס

[צ"ל מלהוריד]

[לעיל ז: וש"נ]

ערכין טו:

גי' רש"א

עבודתות ס"ס קסג איתא קשיין אהדדי לא קשיא כאן ביחיד וכו' וכ"א בע"י ומעתה אין לורך להגהת רש"ל לעיל בסמוך איני והא]

בילקוט איתא יומר]

כג א ב טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף טו׳:
כד ג שם סימן תקעא סעיף ג:
כה ד מיי' פ"י מהל' ברכות הלכה כב סמג עשין כז טוש"ע א"ח סימן רל סעיף ב:

ונצומה ונבקשה מאלהינו. ויעתר לנו פירוש מדקאמר על [זאת] משמע דאיכא מילתא אחריתא וכן פירש בסמוך על דנא: **אלא** בדבר הסמוי מן העין שנאמר יצו ה' וגו'. תימה דאמרינן בפרק כל הבשר (חולין דף קה:) גבי הני שקולאי דדרו חביתא דחמרא בעו לאתפוחי אותבוהו תותי מרזיבא פקע חביתא ומפרש שם בשביל השד שהיה שם עד דאכפייה מר בר רב אשי לשד לשלם אמר ליה שידא למר בר רב אשי ליקבע לי מר זימנא דאיזיל ואשלם קבע ליה זימנא כי מטא זימניה איעכב ואמר ליה אמאי לא אתית בזמנך אמר ליה כל מידי דצייר וחתים וכייל ומני לית לן רשות למישקל מיניה אלמא בדבר המדוד והמנוי לית ליה רשות למשקל מיניה ובדבר הסמוי אית ליה רשות אלמא אין ברכה בדבר הסמוי וי"ל דלא קשה מידי דהא דקאמר התם (ה) היינו טעמא דלית להו אלא בדבר הפקר ולא דבר דכייל ומנוי או צייר וחתים היינו בשביל דאין ברכה מצויה בהני ולית בהו דבר הפקר והאי דבעלים ניהו אלא בדבר הסמוי והיינו מטעם דהברכה מצויה בדבר הסמוי ומה שמתרבה בשביל הברכה אית להו רשות למישקל בסמוי דהיינו כמו הפקר שאין לשום אדם זכות בו אי נמי הכא מיירי בדבר המנוי והמדוד בלא צייר וחתים ובהא אית להו רשותא והתם מיירי במדוד ומנוי וכייל וצייר וחתים ובהא לית להו רשותא: **גדול** יום גשמים כיום קיבוץ גליות שנאמר שובה ה' את שביתנו כאפיקים בנגב וגו'. ואם תאמר אמאי לא קאמר גדול יום הגשמים יותר מקיבוץ גליות דהא כאפיקים בנגב כתיב ומי נתלה במי קטן נתלה בגדול שאפיקים גדולים מיום קיבוץ גליות דהכי נמי אמר (לעיל דף ז.) יערוף כמטר לקחי מי נתלה במי קטן נתלה בגדול וי"ל דה"פ אנו מתפללים הכי שובה ה' את שביתנו כאפיקים היורדין בנגב שגדול יום קיבוץ כאפיקים בנגב א"כ עשה עמנו לטובה אות בקבוץ גליות בהיות כי זה כמו זה ואפיקים בנגב תחדש בכל יום כיום קיבוץ גליות אבל יותר לא: עשר

נאמרה עצירה באשה שנאמר °כי עצר בראשית כ
עצר ה' בעד כל רחם ונאמרה עצירה
בגשמים דכתיב °ועצר את השמים נאמר דברים יא
לידה באשה ונאמר לידה בגשמים נאמר
לידה באשה דכתיב °ותהר ותלד בן ונאמר בראשית ל
לידה בגשמים דכתיב °והולידה והצמיחה ישעיה נה
נאמר פקידה באשה ונאמר פקידה בגשמים
נאמר פקידה באשה דכתיב °וה' פקד את בראשית כא
שרה ונאמר פקידה בגשמים דכתיב °פקדת תהלים סה
הארץ ותשקקה רבת תעשרנה פלג אלהים
מלא מים מאי פלג אלהים מלא מים תנא
כמין קובה יש ברקיע שממנה גשמים יוצאין
אמר רבי שמואל בר נחמני מאי דכתיב
°אם לשבט אם לארצו אם לחסד ימציאהו איוב לז
אם לשבט בהרים ובגבעות אם לחסד
ימציאהו לארצו בשדות ובכרמים אם לשבט
לאילנות אם לארצו לזרעים אם לחסד
ימציאהו בורות שיחין ומערות בימי רבי
שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא אמרי
היכי נעביד [א]ניבעי רחמי אתרתי לא אפשר
אלא ליבעי רחמי אמותנא וכפנא ניסבול
אמר להו ר' שמואל בר נחמני [ב]ניבעי רחמי
אכפנא דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא
דיהיב דכתיב °פותח את ידך ומשביע לכל תהלים קמה
חי רצון ומנלן דלא מצלינן אתרתי דכתיב
°ונצומה ונבקשה מאלהינו על זאת מכלל עזרא ח
דאיכא אחריתי במערבא אמרי משמיה דר'
חגי מהכא °ורחמין למבעא מן קדם אלה דניאל ב
שמיא על רזא דנא מכלל דאיכא אחריתי
בימי ר' זירא גזור גזרה וגזור דלא למיתב
בתעניתא אמר להו ר' זירא [ג]נקבליה עילוון
ולכי בטיל הגזירה ליתביה אמרי ליה מנא
לך הא אמר להו דכתיב °ויאמר אלי אל שם י
תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר
נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך
נשמעו דבריך אמר רבי יצחק אפילו שנים
כשני אליהו וירדו גשמים בערבי שבתות
אינן אלא סימן קללה היינו *דאמר רבה
בר שילא *קשה יומא דמיטרא כיומא
דדינא אמר אמימר אי לא דצריך לברייתא
בעינן רחמי ומבטלינן ליה ואמר רבי יצחק שמש בשבת צדקה לעניים
שנאמר °וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא ואמר רבי יצחק גדול מלאכי ג
יום הגשמים שאפילו פרוטה שבכיס מתברכת בו שנאמר °לתת מטר דברים כח
ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידיך ואמר רבי יצחק *אין הברכה
מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר °יצו ה' אתך את הברכה שם
באסמיך תנא דבי ר' ישמעאל אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין
שולטת בו שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמיך ת"ר [ד]הנכנס למוד
את גרנו אומר יה"ר מלפני ה' אלהינו שתשלח ברכה במעשה ידינו התחיל
למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה מדד ואח"כ בירך הרי זו
תפלת שוא לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר
המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין: קיבוץ גייסות
צדקה (*מעשה) פרנס סימן: אמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים כיום
קבוץ גליות שנאמר °שובה ה' את שביתנו כאפיקים בנגב ואין אפיקים תהלים קכו
אלא מטר שנאמר °ויראו אפיקי ים ואמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים שאפילו גייסות פוסקות בו ש"ב כב
שנאמר °תלמיה רוה נחת גדודיה ואמר רבי יוחנן אין הגשמים נעצרין אלא בשביל פוסקי צדקה תהלים סה
ברבים ואין נותנין שנאמר °נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר וא"ר יוחנן מאי דכתיב משלי כה
עשר

נאמרה עצירה באשה כו'. כלומר על כולן מבקשים רחמים: פלג. בריכה: כמין קובה. אהל מלא מים: אם לשבט. אם גזר הקב"ה רוב גשמים לרעה אז יורדים בכח כשבט שמכה בכח וחוזרו בהשגה הקב"ה מורידן על הרים וגבעות מקום שאין שם תורה אור אים: אבל אם לחסד · שיורדין בנחת ימציאהו לארצו לארץ ישראל: אתרתי · לא בעינן רחמי אהדדי כדלקמן: נבעי רחמי אכפנא · דליתיב שובעא ומותנא ליבטל ממילא: דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב · לחיים ולא למתים דאינו מביא שובעא כדי להמית בני אדם אלא כדי שיחיו: משביע לכל חי רצון · שובע נותן לבני אדם חיים: על זאת · על חדא משמע בעזרא כתיב: על רזא דנא · בדניאל כתיב: דלא ליתבו בתעניתא · דלא בעו דליתי ברכה לעולם בשבילן: ניקבל עילוון · יומי תעניתא דמשום קבלה מהני לן כתעניתא וכי בטיל גזרה עבדין להו: ומנלן דעבדינן הכי. כלומר דמהני אי עבדינן הכי: אשר נתת לבך להתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך · אלמא משקיבל עליו נשמעו דבריו: כשני אליהו · בימי אחאב שהיה העולם צריך לגשמים דכתיב (מלכים א יז) אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי: סימן קללה · שבני אדם צריכים לחזר בשוק לקנות סעודת שבת (א): קשי יומי דמיטרא · שאין בני אדם יכולין לעשות צרכיהן: כיומא דדינא · שני וחמישי שמתקבצין בני אדם לדון עם חבריהן כתקנת עזרא שיש הומות וקולות ואוושות ביום הגשמים כיום הדין ובערב שבת כל שכן דקשי מיטרא: והיינו דאמר ר' שילא: ומבטלינהו לירידת גשמים שטורחין בני אדם ואינן יכולין לצאת ולבא: צדקה לעניים · שמתעדנין בה ונוח להן יום ברור ומתחממין בה ביום הצינה: יראי שמי · שומרי שבת: פרוטה שבכיס · אפי' מעשה ידים שאינן צריכים לגשמים מתברכין: ברוך השולח ברכה · (*שיפוע) ומזכיר בה מלכות ואזכרה ככל הברכות כולן: הרי זו תפלת שוא · (ב) ושוב אין ברכה נכנסת בה: בדבר הסמוי מן העין · שאינו יודע הסכום: כאפיקים · כאפיקי נחלים: בנגב · (ג) יבשה והנה חרבו מתרגמינן נגיבו: אפיקי ים · מוצאי (ד) ים אלמא אפיק לשון מים ואפיקים בנגב נמי לשון גשמים: גייסות · חיילות כשאתה מרווה תלמי הארץ בגשם מיד גדודים נוחין כדלקמן: פוסקי צדקה ברבים · לשם ולפנים ואורחא דמילתא נקט שאין אדם עשוי לפסוק צדקה בינו לבין עצמו ואינו נותן: נשיאים ורוח · באין לעולם כאילו גשמים יורדין ואינן יורדין בשביל האיש המתהלל במתת שקר דכשם שהוא עושה לפנים ומחניף את העניים אף שמים מחניפין את הארץ שמראין נשיאים ורוח וגשם אין אי נמי אין קאי אשלשתם דמכל אלו נעצרין: ליטוקא

[ג"ל ושפע]
ב"מ סס. עיין כרי"ף בע"ש סירושו
ב"מ מב.
[ג"ל מעשר]

רבינו חננאל
ולידה ופקידה באשה וכנגדן ברקיע ובארץ. פקידה שנאמר פקדת ארץ ותשוקקה. לידה שנאמר והולידה והצמיחה עצירה שנא' ועצר את השמים תנא כמין קובה יש ברקיע ומשם גשמים יורדים שנאמר פלג אלהים מלא מים: הוה כפנא ומותנא אמרי לא אפשר למבעי רחמי אתרתי דכתיב ונצומה ונבקשה מאלהינו על זאת. במערבא אמרי ורחמין למיבעי מן קדם אלהא על רזא דנא. מכלל דאיכא (אחד) אחריתי: אלא מיבעי רחמי אכפנא (ומותנא נסבול) דכי יהב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב שנאמר פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. בימי רבי זירא גזור שמדא ומנעום מלקבוע תענית א"ר זירא ניקבליה עלוון מהשתא ולכי בטיל שמדא ניתוב בתעניתא שנאמר ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום אשר נתת לבך להבין ולהתענות וגו'. גשמים (בלילי)[בערבי] שבתות אפילו שנים כשני אליהו סימן קללה הן. אין הברכה מצויה לא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי ולא בדבר השקול אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמיך וגו'. א"ר יוחנן אין הגשמים נעצרין אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואינם נותנים שנאמר נשיאים ורוח וגשם אין וגו'.

רבינו גרשום
אם לשבט דאתי ברזיא: להרים שילך על ההרים: אם לחסד שיורד בנחת ימציאהו ליישוב: צדקה לעניים שמתחממין שהן ערומים: בערבי שבתות סימן קללה הוא שאין יכולין לטרוח לכבוד שבת.*) כדעבד לאבוך · שנעשה גל של עצמות:

*) שייך לדף ט.

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה סימן כו' סעודת שבת הס"ד ואחר כך מה"ד והיינו דאמר ר' שילא קשי יומי דמיטרא שאין כו' עד כ"ש דקשי מיטרא מה"ד ומבטלינהו לירידת גשמים כו': (ב) ד"ה הרי זו תפלת שוא. דשוב אין ברכה: (ג) ד"ה בנגב · לשון יובש והנה חרבו: (ד) ד"ה אפיקי ים. מוצאי מים אלמא כו' כצ"ל: (ה) תוס' ד"ה אלא כו' דהא דקאמר התם הכי היינו טעמא:

עשר תעשר *עשר בשביל שתתעשר אשכחיה ר' יוחנן לינוקא דריש לקיש אמר ליה אימא לי פסוקיך א"ל עשר תעשר א"ל ומאי עשר תעשר א"ל עשר בשביל שתתעשר אמר ליה מנא לך א"ל זיל נסי אמר ליה ומי שרי לנסוייה להקב"ה והכתיב לא תנסו את ה' א"ל הכי אמר רבי הושעיא חוץ מזו שנאמר הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די *מאי עד בלי די אמר רמי בר חמא אמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די א"ל אי הות מטי התם להאי פסוקא לא הוית צריכנא לך ולהושעיא רבך ותו אשכחיה ר' יוחנן לינוקיה דריש לקיש דיתיב ואמר אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו יתיב רבי יוחנן וקא מתמה אמר מי איכא מידי דכתיבי בכתובי דלא רמיזי באורייתא א"ל אטו הא מי לא רמיזי והכתיב ויצא לבם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו דל עיניה וחזא ביה אתיא אימיה אפיקתיה אמרה ליה תא מקמיה דלא ליעבד לך כדעבד לאבוך (*א"ר) יוחנן מטר בשביל יחיד פרנסה בשביל רבים מטר בשביל יחיד דכתיב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב לתת מטר ארצך פרנסה בשביל רבים דכתיב הנני ממטיר לכם לחם מיתיבי ר' יוסי בר' יהודה אומר שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל אלו הן משה ואהרן ומרים וג' מתנות טובות ניתנו על ידם ואלו הן באר וענן ומן באר בזכות מרים עמוד ענן בזכות אהרן מן בזכות משה מתה מרים נסתלק הבאר שנאמר ותמת שם מרים וכתיב בתריה ולא היה מים לעדה וחזרה בזכות שניהן מת אהרן נסתלקו ענני כבוד שנאמר וישמע הכנעני מלך ערד *מה שמועה שמע שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכסבור ניתנה לו רשות להלחם בישראל והיינו דכתיב ויראו כל העדה כי גוע אהרן אמר ר' אבהו אל תקרי ויראו אלא וייראו כדדריש ר"ל *דאר"ל כי משמש בארבע לשונות אי דלמא אלא *דהא חזרו שניהם בזכות משה מת משה נסתלקו כולן שנאמר ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד וכי בירח אחד מתו והלא מרים מתה בניסן ואהרן באב ומשה באדר אלא מלמד שנתבטלו ג' מתנות טובות שנתנו על ידן ונסתלקו כולן בירח אחד אלמא אשכחן פרנסה בשביל יחיד שאני משה *כיון דלרבים הוא בעי כרבים דמי רב הונא בר מנוח ורב שמואל בר אידי ורב חייא מווסתניא הוו שכיחי קמיה דרבא כי נח נפשיה דרבא אתו לקמיה דרב פפא כל אימת דהוה אמר להו שמעתא ולא הוה מסתברא להו הוו מרמזי אהדדי חלש דעתיה אקרויה

רש"י

ליטקא דריש לקיש · בן אחותו של ר' יוחנן ולאחר מיתתו של ריש לקיש כדמוכח לקמן: אמר · ינוקא לר' יוחנן מאי עשר תעשר: א"ל ינוקא · והכתיב לא תנסו': שיבלו · כלומר שייגעו דוולרא"ט בלע"ז: אי הוה מטינא להתם · להאי קרא דהביאו את כל המעשר הוה ידעית ליה ממילא: לר' הושעיא רבך · דאמרית לי משמיה: אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו · כשאדם חוטא מסלף דרכו שבאין עליו פגעים ועל השם יזעף לבו שכועס ואומר מפני מה אירע לי פגע זה: ולא רמיזי · משה באורייתא שהחומש הוא יסוד נביאים וכתובים ובכולן יש סמך למצוא מן התורה: דלי עיניה · רבי יוחנן שהיו עפעפיו מכסין את עיניו ומגביהן במזלגי דכספא בבבא קמא בפ' אחרון (דף קיז·) שהיה רוצה לראותו מפני שהוא חריף: דלא ליעביד לך כדעבד לאבוך · שלא יתן עיניו בך כמו שנתן באביך והמיתו בבבא מציעא (דף פד·): מטר בשביל יחיד · שאם א"צ מטר אלא לאדם אחד כגון שזרע אחר זמן זריעת בני אדם או שדר בעיר שכולה נכרים וצריך למטר בא בזכותו (א) ופרנסה שפע טובה ומחיה לכל העולם אינו בא לעולם בזכות אחד אלא בשביל רבים שאם רבים צריכין שובע שתשלח ברכה בתבואה הקב"ה עושה אם זכו אבל יחיד הצריך שיתברכו תבואותיו אין הקב"ה משנה בעבורו דין השנה אלא כפי ברכותיה ואע"פ שמוריד *) בשביל יחיד מטר זה להשבית תבואותיו שלא יהו גרועות משל אחרים אבל לעשות שדהו כשדה שובע לא: מטר ארצך · של אחד משמע: ממטיר לכם · לשון רבים: בארה של מרים · סלע וזבין ממנו מים והיה מתגלגל והולך עם ישראל והוא הסלע שבו הכה משה שלא היה רוצה להזיל מימיו בשבילו לפי שמתה מרים: ונסתלקו ענני כבוד · ענני רקיע וענני עשן ושאר עננים אינן של כבוד: חזרה בזכות שניהן · שכן כתיב והקהלתם שניכם אל הסלע ונתן מימיו: כי משמש ארבע לשונות אי דלמא אלא דהא · כל מקום שצריך לדרוש כי בין לענין דרשה בין למשמעות המקרא תוכל לשנותו באחד מהני ארבע לשונות דלשון כי משמע בכולם וכן וכד וכרם ואיכי בכלל הני ד' הן והאי דכי גוע אהרן משתמש בלשון דהא ושמעינן מינה טעמא דקרא דמה טעם נתראו דהא מית שהרי מת אהרן ירים לקיש לא אתי למימר דלא מתרגמין שום כי בעולם אלא (ב) מהני לשונות אלא אפי' מתרגם א] דנמח אני דרשינן משמעותיה כמשמעות דהא ומאן דמתרגם וחזיאו כל כנישתא דהא מית טועה הוא דאם כן והתחזיאו מיבעי ליה ויראו כל העדה במשקל ויראו ראשי הבדים וירפו המים ויעלו מעל משכן קרח: חזרו שניהם בזכות משה · מדכתיב ואכחיד את שלשת הרועים פשיטא לן דבדידהו משתעי שלא מצינו פרנסים לישראל שלשה כאחד אלא הם: מתה בניסן · שנאמר (במדבר כ) ויבואו בני ישראל כל העדה מדבר צין בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם (*בפרה) אדומה: אהרן מת · באחד לחדש*: מווסתניא · מאותו מקום: אחוו להדדי · מראין ומביטין זה לזה דלא סלקא להו שמעתא כרבה אקרויה

*) בשביל זה מטר להשבית רש"א

תוספות

עשר תעשר · הכי איתא בסיפרי עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה אין לי אלא תבואת זרעך שחייב במעשר רבית ופרקמטיא וכל שאר רווחים מנין ת"ל את כל דהוה מצי למימר את תבואתך מאי כל לרבות רבית ופרקמטיא וכל דבר שמרויח בו והכי נמי איכא בהגדה *היוצא השדה שנה [שנה] כלומר אם לא תעשר שדך כהוגן לא יהיה לך אלא היוצא מן השדה כלומר לא יעשה שדך אלא כפי מעשרות שהיו קודם לכן דהיינו היוצא מן השדה כלומר מה שהיית רגיל להוציא למעשר מן השדה ומעשה באדם אחד שהיה עשיר והיה לו שדה שעשתה אלף כור והיה אותו עשיר נוטל ק' כורין למעשר ומפריש כל שנה ושנה וכן עשה כל ימיו כשחלה למות קרא לבנו ואמר לו בני דע שסדה זו שאני מוריש לך עושה בכל שנה ושנה אלף כורין הזהר שתפריש ק' כורין כאשר עשיתי ומת אותו האיש ועמד הבן במקומו ועשה השדה אלף כורין כאשר היה עושה בחיי האב והפריש ממנה ק' כורין בשנה שניה נסתכל וראה הבן שמעשר היה דבר גדול ואמר שלא יפריש לשנה אחרת נתמעט השדה ולא עשה כי אם מאה כורין נצטער עליו ושמעו קרוביו שכך מיעט ולא הפריש מעשר באו כולם אלנו מלובשים לבנים ושמחים אמר להם כמדומה לי שאתם שמחים בקלקלתי אמרו לו נצטער עליך. כי גרמת לך כל הרעה הזאת ומפני מה לא הפרשת מעשר כראוי היטב בא וראה כי מתחלה כשבא השדה לידך היית בעל הבית והקב"ה כהן שהיה המעשר חלקו ליתן לעניים ועכשיו שלא הפרשת חלקו לו היה הקב"ה בעל הבית ואתה כהן שאין שדך עושה (ג) מה שהיה עושה מתחלה אלף כורין והפריש לך מאה כורין והיינו דכתיב (במדבר ה) ואיש את קדשיו לו יהיו כלומר *כשאינו מפריש כהוגן לא יהיה לו אלא הקדשים כלומר המעשר ועל זה אמרו חכמים המעכב מעשרותיו לסוף בא שלא יהיה לו אלא אחד מעשר כדכתיב (ישעיה ה) וזרע חומר יעשה איפה דהיינו המעשר דאיפה ג' סאין ובחומר יש (לו) ל' סאין וכן כתיב *כי עשרת צמדי כרם יעשו בת אחת וה"ר נתן האופניא"ל פי' *היוצא מן השדה כלומר ואם לאו שאין אתה מפריש העישור יהיה לאותו היוצא לשדה דהיינו עשו הרשע כלומר שיקחוהו העובדי כוכבים:

[עי' ילקוט רמז תתנג וכן איתא בתנחומא פ' ראה]

[מנחות סו:] [עי' מנחות עז.] [עי' תוספות ב"ב פט.]

רבינו חננאל

עשר תעשר כלומר עשר כדי שירבה קניינך ותעשר עוד פעמים אחרים. ואמרינן מי שרי למימר הכי והכתיב לא תנסו את ה' אלהיכם ושנינן חוץ מזו שנאמר הביאו וגו' ובחנוני נא בזאת וגו' כתיב אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו. כיוצא בו בתורה דכתיב ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו: א"ר יוחנן מטר בזכות יחיד שנאמר לתת מטר ארצך בעתו ר"ל אמר מהכא שאלו מה' מטר וגו' ותניא ומטר גשם יתן להם לאיש יכול לכל השדות שלו ת"ל בשדה. יכול לכל השדה ת"ל עשב השדה וכדר' דניאל בר רב קטינא דהוה סייר גינתיה ואמר האי משרא בעי מיא והאי משרא לא בעי מיא ואתי מטרא להאי משרא דאמר בעי מיא. פרנסה בשביל רבים שנאמר הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו'. ואקשינן והא משה רבינו יחידי הוה (וקמא) [וקאמר] כי המן ירד בזכותו. והענן בזכות אהרן והבאר בזכות מרים. וכולן כיון שמתו נסתלקו כל אחד ואחד הדבר שהיה בזכותו. וחזרו בשביל מרע"ה. וכיון שמת נסתלקו הכל שנאמר ואכחיד שלשת הרועים בירח אחד. ושנינן שאני משה רבינו כיון דאלים זכותיה כרבים דמי. ג' פרנסים טובים עמדו לישראל. ואלו הן משה ואהרן ומרים וג' מתנות נתן להם הקב"ה על ידם ואלו הן מן ובאר ועמוד הענן כו': תלמידי דרבא כד נח נפשיה אתו לקמיה דרב פפא לא הוו מסתברי להו שמעתתיה הוה מרמזי להדדי חזנהו [גם זה איתא בילקוט רמז תתנג וכן בתנחומא]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מטר כו' בא בזכותו הס"ד ומה"ד ופרנסה כו' ואף על פי שמוריד בשביל זה מטר להשבית: (ב) ד"ה כי משמש כו' שום כי בעולם אלא באחד מהני לשונות: (ג) תוס' ד"ה עשר כו' ואתה כהן שאין שדך עושה עתה מה שהיה עושה:

[נ"ל בפרשת פרה]

[נ"ל באחד לחדש החמישי כפ' אלה מסעי]

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה כי משמש וכו' אלא אפי' מתרגם הרי בנ"ל:

[ב"ב קיז.] [לקמן כב: שבת לב: מכות כג:] [נ"ל ואמר רבי] [ר"ה ג.] [גיטין ל. שבועות יט:] [פסחים נג:] [ר"ה ביון יא"ב זכותו כרבים דמי]

תלמוד לומר עשב · פי' שהם לא יהיו צריכים אלא לעשב אחד ירד על אותו עשב ועל שאר כל השדה לא ירדו :
נהילא מקמי מיטרא · פי' גשם דק וסימנך מהולתא פירוש שמתחילה יוצא הפסולת ואח"כ הסולת פירוש שלא היו עושין כמו דעבדינן האידנא (ג) היו כותשין החטין במכתשת עד שנקלף כל הסובין מעל החטים וכי הוו מרקדין על גבי נפה היה הפסולת הסובין שעליו יוצא לכתחילה ואחר כך היה יוצא הסולת :
חריא דעיזי · פי' ריעי של עזים שבתחילה ריעי גדול ובסוף פוסקת מתרזת ונעשה דק :
ואמר רבי יוחנן מעליותיו של הקב"ה כמאן כר' יהושע · פי' כרבי יהושע דאמר כל העולם כולו ממים העליונים הם שותים דאי כרבי אליעזר הא אמר מימי אוקיינוס הוא שותה :
קרי

תורה אור

אקרויה בחלמיה °ואכחיד את שלשת הרועים למחר כי הוו מיפטרי מיניה אמר להו ליזלו רבנן *בשלמא: רב שימי בר אשי הוה שכיח קמיה דרב פפא הוה מקשי ליה טובא יומא חד חזייה דנפל על אפיה שמעיה דאמר רחמנא ליצלן מכיסופא דשימי קביל עליה שתיקותא ותו לא אקשי ליה ואף ר"ל סבר מטר בשביל יחיד דאמר ר"ל מנין למטר בשביל יחיד דכתיב °שאלו מה' מטר בעת מלקוש ה' עושה חזיזים ומטר גשם יתן להם לאיש עשב בשדה יכול לכל תלמוד לומר לאיש ותניא אי לאיש יכול לכל שדותיו ת"ל שדה אי שדה יכול לכל השדה ת"ל עשב כי הא דרב דניאל בר קטינא הוה ליה ההיא גינתא כל יומא הוה אזיל וסייר לה אמר הא מישרא בעיא מיא והא מישרא לא בעיא מיא ואתא מיטרא וקמשקי כל היכא דמיבעי ליה מיא מאי ה' עושה חזיזים א"ר יוסי (*בר) חנינא מלמד שכל צדיק וצדיק הקב"ה עושה לו חזיז בפני עצמו מאי חזיזים אמר רב יהודה פורחות אמר רבי יוחנן סימן למטר פורחות מאי פורחות אמר רב פפא עיבא קלישא תותי עיבא סמיכתא אמר רב יהודה נהילא מקמי מיטרא אתי מיטרא בתר מיטרא פסיק מיטרא מקמי מיטרא אתי מיטרא וסימניך מהולתא דבתר מיטרא פסיק מיטרא וסימניך חריא דעיזי: עולא איקלע לבבל חזא פורחות אמר להו פנו מאני דהשתא אתי מיטרא לסוף לא אתי מיטרא אמר כי היכי דמשקרי בבלאי הכי משקרי מיטרייהו *עולא איקלע לבבל חזי מלא צנא דתמרי בזוזא אמר מלא צנא דדובשא בזוזא ובבלאי לא עסקי באורייתא בליליא צערוהו אמר מלא צנא דסכינא בזוזא ובבלאי עסקי באורייתא תניא* ר' אליעזר אומר כל העולם כולו ממימי אוקיינוס הוא שותה שנאמר °ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה אמר לו רבי יהושע והלא מימי אוקיינוס מלוחין הן אמר לו *ממתקין בעבים ר' יהושע אומר כל העולם כולו ממים העליונים הוא שותה שנאמר °למטר השמים תשתה מים אלא מה אני מקיים ואד יעלה מן הארץ מלמד שהעננים מתגברים ועולים לרקיע ופותחין פיהן כנוד ומקבלין מי מטר שנאמר °יזקו מטר לאדו ומנוקבות הן ככברה ובאות ומחשרות מים על גבי קרקע שנאמר °חשרת מים עבי שחקים ואין בין טיפה לטיפה אלא כמלא נימא ללמדך שגדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ *) שנאמר **°עושה גדולות עד אין חקר וכתיב °הנותן מטר על פני ארץ וכתיב להלן °הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' אין חקר לתבונתו [א] **) (וכתיב °מכין הרים בכחו וגו') כמאן אזלא הא דכתיב °משקה הרים מעליותיו וא"ר יוחנן מעליותיו של הקב"ה כמאן כרבי יהושע ור' אליעזר כיון דסלקי להתם משקה מעליותיו קרי להו דאי לא תימא הכי °אבק ועפר מן השמים היכי משכחת לה אלא כיון דמדלי להתם מן השמים קרי ליה הכא נמי כיון דסלקי להתם מעליותיו קרי ליה כמאן אזלא [הא] דא"ר חנינא °כונס כנד מי הים נותן באוצרות תהומות מי גרם לאוצרות שיתמלאו בר תהומות (א) כרבי אליעזר ור' יהושע ההוא בברייתו

*)[לעיל ב:] **) [לא גרסינן הכא עי' רש"י ד"ה ללמדך אלא לעיל ב. גרס לזה הפסוק]

אקרויה · היו מקרין אותו מקרא זה בחלום ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד שרואין לטובתן בשמים משום דמכספי ליה: קבל עליו · רב שימי שתיקותא מלהקשות עוד: יכול לכל · כלומר יכול אין נותן מטר אא"כ הכל צריכין לו: ת"ל לאיש · אפילו בשביל אחד: אי לאיש יכול לכל שדותיו · כלומר אינו יורד עד שהוא צריך לכל שדותיו: ת"ל שדה · אפי' אינו צריך אלא בשדה אחד: אי בשדה יכול עד שיצטרך לכל השדה ת"ל עשב · אפילו אינו צריך אלא לעשב אחד (עשב) בשביל ירק אחד יורד עליו מטר: וסייר · מעיין: מישרא · ערוגה: עושה לו חזיז · לכל צדיק הבא בעולם הזה להריק לו גשמים על שדותיו ברישא בעי מאי חזיזים לשון רבים והדר בעי ומאי ניהו חזיזים מאי ניהו דקרי חזיזי: ה"ג עיבא קלישתא דתותי עיבא סמיכתא · דתותי עיבא כלפי הארץ: נהילא · (ב) כמו קיטמא נהילא (חולין דף נא:) שהיא דקה גשמים דקים כקמחא נהילא שהיא דקה הבאין תחילה למטר ואח"כ בא מטר: אתי מיטרא · גשמים יורדין לרוב ואין פוסקין מהר אבל בא מטר תחילה ומתחילין דקין לבא פוסקין מיד: מהולתא · שמתחילה יוצא קמח דק ולבסוף סובין גסין: חריא דעיזי · ריעי של עזים בתחילה יוצאה גסה ולבסוף דקה ופוסק: דתמרי · דבש עושין מהן: ובבלאי לא עסקי · כלומר יכולין הן לעסוק תמיד שיש להן מזונות בזול ובלא טורח: (ג) מצערים · בשלשול דאמרו (גיטין דף ע:) תמרי משחנן ומשלשלן: מלא צנא דסכיני בזוזא · שמתוך שלוקחין אותו בזול אוכלין מהן הרבה ומצערים אותן: ממימי אוקיינוס · כלומר ממים של מטה ולא ממים של מעלה שנאמר ואד יעלה מן הארץ שעתה בארץ ועלה: מלוחין הן · °ואין תבואה גדילה מהן: יזקו מטר לאדו · רקיעין מוליאין מים לעבים: יזקו · כמו יצוקו לך לעם ויאכלו (מלכים ב ד): חשרת מים עבי שחקים · העבים מחשרין כלומר משירין המים לארץ: ללמדך · אקרא דלקמן קאי והומר מכין הרים לא גרסינן הכא: *כרבי יהושע · דאמר ממים העליונים: ואמר רבי יוחנן מעליותיו של מעלה · כלומר ממים העליונים ורבי יוחנן מים העליונים אתא לאשמועינן דאי לאו רבי יוחנן הוי אמינא דהכי קאמר מעליות שהקדוש ברוך הוא עומד בהם הוא משקה אותן למטה ולעולם המים מאוקיינוס: ור' אליעזר · אמר לעולם מעליותיו של הקב"ה כרבי יוחנן וכו': תהומות · מים של מטה כדכתיב תהומות יכסיומו (שמות טו): בברייתו

רבינו חננאל

הא דעיתיה אקרויה בחלמא ואכחיד את שלשת הרועים וגו'. כי הוה מפטרי מיניה אמר להו ניזולו רבנן בשלום: רב שימי בר אשי הוה מקשי לרב פפא טובא יומא חד חזייה דנפל על אפיה ובעי רחמי ואמר רחמנא שזבן מכיסופא דשימי קביל עליה שתיקותא ותו לא אקשיה ליה. עבים הדקים נקראים חזיזים אמר רב פפא עיבא קלישתא דתותי עיבא סמיכתא ונקראות פורחות: אמר רב יהודה נהילא פי' מטר היורד דק כמו קמח. אם הם תחלת ירידת המטר ידד מטר וסימנא נפה שכיון שמתחלת לפלוט הדק פולטת סולת וצריך וכיוצא. אבל אם זו נהילא באחרית מטר דע דפסק מטרא וזהו תמצית המטר וסימניך חריא דעיזא כיון שאינו בא בקילוח אלא כעין שותת טפה לא נשאר בו כלום: תניא רבי אליעזר אומר כל העולם כולו מימי אוקינוס שותה שנאמר ואד יעלה מן הארץ והשקה וגו' ואע"פ שמלוחין מתמתקים הם בעבים. ר' יהושע אומר כל העולם כולו ממים העליונים הוא שותה שנאמר למטר השמים תשתה מים והאי דכתיב ואד יעלה מן הארץ מלמד שענני כבוד מתגברות ועולות לרקיע ופותחות פיהם כנוד ומקבלות מטר שנאמר יזוקו מטר לאדו ומנוקבות ככברה ומחשרות על הארץ. שנאמר חשרת מים עבי שחקים ובין טפה לטפה כמלא נימא כו'.

[נ"ל מתמתקין]

רבינו גרשום

מטר אתי בשביל תפלת יחיד ולברך את מעשה ידיך שבשביל יחיד אתי מטר: יכול לכל כלומר שאינו יורד גשם אלא בשביל כולם ת"ל לאיש שמוריד לו מטר בשביל תפלתו: נהילא. מטר דקה סימן דאתי מיטרא: מהולתא, שבתחלה מוציא קמח דקה ולבסוף מוציא עבה: חריא דעיזי · ריעי של עזים שמוציא ריעי לבסוף דק:

הגהות הב"ח

(א) גמ' לאוצרות שיתמלאו בר תהומות כמאן כר"א: (ב) רש"י ד"ה נהילא כמו קיטמא נהילא. נ"ב נס"ק דברכות איתא הכי ליתא אבל כאן צריך לפרש דמדמה ליה לקמח שיש בו דק וגס כמו גשמים וכמ"ש וסימניך מהולתא: (ג) ד"ה מצערים · נ"ל מצרים: (ד) תוס' ד"ה נהילא כו' כמו דעבדינן האידנא אלא פי' שהיו

[בע"י הגיר לשלמא ועי' ברכות סד. ומ"ק כט.]

הגהות הגר"א
[א] גמ' (וכתיב מכין הרים בכחו וגו') תא"מ

[נ"א הר']

פסחים פח. ע"ש

עירובין מה:

גליון הש"ס
רש"י ד"ה מלוחים ואין תבואה גדילה מהן. לא ידעתי למאי צריך לזה ולא כפשוטו שאנו רואים שאינםמלוחים:

[נ"ל עושה גדולות ואין חקר (איוב ה פסוק ט)]

[דיבור זה שייך בסמוך לאחר דיבור המתחיל ואמר ר' יוחנן]

בברייתו של עולם ת"ר א"י נבראת תחילה וכל העולם כולו נברא לבסוף שנאמר °עד לא עשה ארץ וחוצות א"י (א) משקה אותה הקב"ה בעצמו וכל העולם כולו ע"י שליח שנאמר °הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות א"י שותה מי גשמים וכל העולם כולו מתמצית שנאמר הנותן מטר על פני ארץ וגו' א"י שותה תחילה וכל העולם כולו לבסוף שנאמר הנותן מטר על פני ארץ וגו' משל לאדם שמגבל את הגבינה נוטל את האוכל ומניח את הפסולת אמר מר ממתקין הן בעבים מנליה דא"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן כתיב °חשכת מים עבי שחקים וכתיב °חשרת מים עבי שחקים שקול כף ושדי אריש וקרי ביה *חכשרת ור' יהושע בהני קראי מאי דריש בהו סבר לה כי הא דכי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא נהור ענני זעירין מוהי חשוך ענני סגיין מוהי כמאן אזלא הא דתניא מים העליונים במאמר הם תלוים ופירותיהן מי גשמים שנאמר °מפרי מעשיך תשבע הארץ כמאן כר' יהושע ור' אליעזר ההוא במעשה ידיו של הקב"ה הוא דכתיב אריב"ל כל העולם כולו מתמצית גן עדן הוא שותה שנאמר °ונהר יוצא מעדן וגו' תנא מתמצית בית כור שותה *תרקב: ת"ר *ארץ מצרים הויא ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה והוא אחד משישים בכוש וכוש אחד משישים בעולם ועולם א' משישים בגן וגן אחד משישים לעדן ועדן אחד מס' לגיהנם נמצא כל העולם כולו ככיסוי קדרה לגיהנם וי"א גיהנם אין לה שיעור וי"א עדן אין לה שיעור א"ר אושעיא מאי דכתיב °שוכנת על מים רבים רבת אוצרות מי גרם לבבל שיהו אוצרותיה מליאות בר הוי אומר מפני ששוכנת על מים רבים אמר רב עתירה בבל דחצדא בלא מיטרא אמר אביי נקיטינן *טובעני ולא יובשני:

מתני' *בג' במרחשון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר *בשבעה בו ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת: **גמ'** *א"ר אלעזר הלכה כרבן גמליאל תניא חנניה אומר ובגולה עד ששים בתקופה אמר רב הונא בר חייא אמר שמואל הלכה כחנניה איני והא בעו מיניה משמואל מאימת מדכרינן ותן טל ומטר אמר להו מכי מעיילי ציבי לבי טבות *רישבא דילמא אידי ואידי חד שיעורא הוא איבעיא להו יום ששים כלפני ששים או כלאחר ששים ת"ש רב אמר יום ששים כלאחר ששים ושמואל אמר יום ששים כלפני ששים א"ר נחמן בר יצחק וסימנך עילאי בעו מיא תתאי לא בעו מיא אמר רב פפא הלכתא יום ששים כלאחר ששים:

מתני' הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין ג' תעניות אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרין שלש תעניות על הצבור אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה: **גמ'** מאן יחידים אמר רב הונא רבנן ואמר רב הונא יחידים מתענין שלשה תעניות שני וחמישי ושני מאי קמשמע לן תנינא *אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע את השערים אלא שלש תעניות הראשונות שני וחמישי ושני מהו דתימא הני מילי צבור אבל יחיד לא קמשמע לן תניא נמי הכי כשהתחילו היחידים להתענות מתענין שני וחמישי ושני ומפסיקין בראשי חדשים ובימים

בברייתו של עולם. כתיב שהיה כל העולם שטוף במים והקב"ה כונסן במקום אחד כמכנים מים בנאד (ב) שנאמר באוצרות דכתיב נותן באוצרות תהומות שם חול גבולו ואומר לים: מאיורי תמצית. מה שנשאר בעבים אחר שתיית': על פני ארץ. א"י: בתחילה שותה. שם יורדין הגשמים תחילה קך שמעתי: חשרת מים וחשכת מים. שני מקראות הן חד בתהלים וחד בשמואל בוידבר דוד: ה"ג שקול כף ושדי אריש. כלומר קח כף שבמלת חשכת וצרפו עם מלה חשרת וקרי ביה (ג) חכשרת שממתקין ומכשירין בעבים: חשוך ענני סגיאין מימוהי. והייט דכתיב חשכת מים: נהור ענני. כשהענן קלים זעירן מימוהי ומכלל חשוך סגיאין אתה למד אבל נהור זעירין וחשרת לשון השרה כמו אין שורין דיו (שבת דף יז:) כו' כדדריש ליה רבי יהושע לעיל אבל חשכת מיבעי ליה להכי ולהכי: במאמר הן תלוין. אינן נחות על שום דבר אלא מכונסות ועומדות כמין בריכה ותלויות במאמרו של הקב"ה: ופירותיהן מי גשמים. משום לישנא דקרא נקט הכי משום דכתיב מפרי מעשיך תשבע הארץ ופירותיהם כלומר מזיעת המים שאין נחסרין כלום כדכתיב (תהלים סה) פלג אלהים מלא מים כל שעה והקרן קיימת ופירותיהן מי גשמים וכן מפורש בבראשית רבה: ונהר יוצא מעדן. (ד) סימן לדבר שגן עדן שותה מן הגשמים תחילה דכתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן וגו': תנא מתמצית בית כור. כלי שמשקין במימיו בית כור יכולין להשקות בתמציתו שיעור זריעת תרקב שהוא אחד מששים בבית כור והכי נמי עולם אחד מששים בגן עדן ודי לו בתמצית העננים המשקין את הגן (ה) גן לפני כל העולם כולו כעדן לגן: נמצא כל העולם ככיסוי קדרה. הקטן כנגד הקדרה: שוכנת על מים רבים. רבת אוצרות בא קצך אמת בצעך: שרבו אוצרותיה. שקטו עושר: מים רבים. שמשקין שדותיהן דבבל עמוקים מכל הארצות וגשמים מטפטפין ויורדין שם: עתירה בבל. עשירה היא בבל שקוצרין בה תבואה בלא מטר שאינן צריכים לגשמים: נקיטינן. דהכי (ו) אגדא בבל בלא מיטרא: דטובעני. היא מקום מצולה ורקק: ולא יובשני. שאינה יבשה:

מתני' בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים וכו' רבן גמליאל אומר בשבעה בו בט"ו יום אחר החג. כלומר בשבעה במרחשון הוא ט"ו אחר החג: כדי שיגיע האחרון. כלומר קודם ביאת מים לנהר פרת שהוא רחוק יותר: **גמ'** ובגולה ששים. ובגולה אין שואלין עד ששים בתקופה לפי שהוא מקום נמוך ואין צריכים מטר כל כך: מכי מעיילי ציבי לבי טבות רישבא. משעה שמכניסין עצים לאוצר לצורך ימות הגשמים שכן היו נוהגין לפי שהיו יודעין שזמן גשמים הוא משם ואילך ולא היו יכולין לחטוב עצים ביער: רישבא. צייד עופות כמו אין פורשין *רשתים ליונים (ב"ק דף עט:) טבות שם אדם: כלפני ס'. ולא מדכרינן: כלאחר ס'. ומדכרינן: עילאי בעו מים. העומדים בהרים צריכין יותר מים מפני שהגשמים מתגלגלים ויורדין למטה: תתאי לא בעו מים. שמתכנסין כל מימי ההרים לבקעה ה"נ רב שהיה מארץ ישראל כדאמרינן בעלמא (גיטין דף ו:) מכי אתא רב לבבל וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות משום הכי אמר כלאחר ששים ובבל בגולה מתוך שאינן צריכין לגשמים אין שואלין עד ס' לתקופת תשרי וכן אנו נוהגים שכל מנהגינו אחר בני בבל:

מתני' הגיע שבעה עשר וכו'. אוכלין ושותין משחשיכה שאין אוכלין מבעוד יום כיום הכפורים ותשעה באב: **גמ'** מאי קמ"ל. הא דקאמר שני וחמישי ושני: תנינא. בפירקין דלקמן (דף טו:) אין גוזרין תענית כו' שלא להפקיע את השערים שאם היו מתחילין להתענות בחמישי היו קונין למוצאי התענית שתי סעודות גדולות אחד לתענית ואחד לשבת וכסבור המוכר שרעב בא לעולם ואתי לאפקועי שערים: אפקועי. מבטל שיעור מדה הראשונה וממעטה: אבל יחידים לא. שלש תעניות שהיחידין עושין קודם לצבור אינן זקוקין להתחיל בשני דליכא אפקעת שערים משום יחידים לחודייהו והללו ג' תעניות דיחידים אינן בכלל י"ג תעניות. דלצבור תדע דקא חשיב במתני' שלש ושלש ושבע: ומפסיקין בראשי חדשים. שאם חל ר"ח בשני ובחמישי לאחר שהתחילו להתענות פוסקין תעניתם:

קרי ביה חכשרת. פי' הטל הכ"ף מן חשכת ושדי עם חשרת ויהיה חכשרת כלומר שהמים בעננים מתכשרים שהעננים שותים לבסוף הם ממתקים בעבים: טובעני ולא יובשני. פי' מוטב להיות בארץ שהיא לחה מכשהיא יבשה:

הלכתא יום ס' כלאחר ס'. וכן עמא דבר ויום תקופה מתחיל: אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע השערים. פי' שע"י שעשו הצבור תענית יקנו מזון של חמישי ושל שבת וכסבורים העם יוקר היא ויפקיעו השערים: איזהו וכן

עין משפט נר מצוה

כו א ב ג מיי' פ"ב מהלכות תפלה הלכה טז סמג עשין יט טור ש"ע א"ח סי' קיז סעיף א:

כז ד ה מיי' פ"ג מהל' תענית הלכה א והלכה ב טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף א ב:

כח ו מיי' שם פ"א הלכה ה טוש"ע א"ח סי' תקעב סעיף א:

כט ז מיי' שם הלכה ט ופ"ג הלכה י וטוש"ע שם סי' תקעה סעיף ז:

רבינו חננאל

ארץ ישראל נבראת תחלה שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות א"י הקב"ה משקה אותה [בעצמו] וכל העולם כולו ע"י שליח. שנאמר הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות. א"י שותה מי גשמים וכל העולם שותה תמצית שנאמר הנותן מטר וגו' משל לאדם מגבל גבינה. נוטל מאכל ומניח הפסולת: ת"ר מצרים ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה. ואחד מס' בכוש. וכוש אחד מס' בעולם. והעולם אחד מס' בגן. וגן אחד מס' בעדן. ועדן אחד מס' בגיהנם. נמצא כל העולם כולו ככיסוי קדיר; לגיהנם. אריב"ל כל העולם מתמצית הגן הוא שותה שנאמר ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן. תנא מתמצית בית כור שותה. תרקב. פי' התרקב הוא חצי סאה. והכור יש בו ל' סאין. נמצא א' מס' בכור. וכיון ששנה בחיצונה והעולם א' מס' בגן. נמצא העולם כולו חלק א' מס' חלקים בגן ומתמציתו שותה כל העולם. דקדק התנא שמתמצית בית כור שותה תרקב שהרי זה התרקב א' מס' בכור כמו שהוא העולם א' מס' בגן ושותה המציתו: מתני' בג' מרחשון שואלין הגשמים ר"ג אומר (בשמונה) [בשבעה] בו. א"ר אלעזר הלכה כר"ג. תנא דחנניה אומר ובגולה עד ס' יום בתקופה. אמר שמואל הלכתא כחנניה. וזמן הכנסת עצים דבי טיבות רישבא מן השדה הוה ס' בתקופה. ואיבעיא לן יום ס' כלפני ס' ואינו שואל או כלאחר ס' ושואל. רב אמר כלפני ס' ושמואל אמר כלאחר ס' וסימניך עילאי בעי מיא תתאי לא בעו מיא. פי' נהרדעא אתריה דשמואל והיא גבוהה והן מבקשים מים. וסורא אתריה דרב והיא לגבי נהרדעא תתאה. והן אינן מבקשין מים כלומר כיון שהן תחתיין נקוין המים בהן ומתקיימין אצלם. אמר רב פפא הלכתא יום ס' כלאחר ס': מתני' הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענים. ואוקים רב הונא להני יחידים רבנן ומתענין ב' וה' וב'. ומפסיקין בר"ח וביו"ט

[כלומר נכסרין ומתמתקין ערוך]

[פי' תרי וקב והיינו חצי סאה ערוך]

[כלומר מוטב שיהיה מטר הרבה מהיות חורב בלי מטר. ערוך]

[פי' הגאון כאשר כתיב נשיא בית אב הר' ומו רב בית אבא זה ראש בית אב. ערוך ערך רשבא א]

לקמן כו:

הגהות הב"ח

(א) גמ' שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות א"י שותה תחילה כו' על פני ארץ וגו' א"י משקה אותה הקב"ה בעצמו וכו' על פני ארץ וגו' משל לאדם שמגבן את הגבינה: (ב) רש"י ד"ה בברייתו כו' כמכנים מים בנאד ונתנם באוצרות כו' ואומר לים מה"ד שותה תחלה שם יורדין הגשמים תחלה כך שמעתי ומה"ד מתמצית מאיורי מים שנשאר בעבים כו' א"י מה"ד חשרת כו': (ג) ד"ה ה"ג שקול כו' חכשרת. נ"ב ולהכי נקט רי"ש ולא נקט שי"ן דשי"ן הכא והכא כתיב: (ד) ד"ה ונהר יוצא מעדן כלומר סימן לדבר כו' דכתיב קרא ונהר יוצא מעדן תחילה להשקות הגן: (ה) ד"ה תנא כו' להשקות את הגן הס"ד ואח"כ מה"ד גן לפני כל עולם כולו כגן עדן לעולם: (ו) ד"ה נקיטינן דהכי הוא דאגדא בבל בלא מיטרא דטובעני כו' הד"א:

רבינו גרשום

כמאן כר' יהושע דאמר ממים העליונים הם. כמאן כר' אליעזר דא"ר מן הארץ עולה מטר. מתמצית כור שותה תרקב. מתמצית גן עדן שותה כל העולם לגבי גן עדן כתרקב לפני כור תרקב תרי וקב דהיינו ג' קבין. כור ל' סאין ותרקב חצי סאה נמצא תרקב אחד מששים בכור וכל העולם אחד מששים בגן עדן: דחצדא בלא מטרא כלומר שקוצרת בלא מטר כלומר שאינה צריכה מטר שיושבת בין ביצעי המים. ע"א אצדא: טובעני ולא יובשני כלומר מיתרמי שטובעין הזרעים אבל לעולם אין מתייבשין: ר"ג אומר בשבעה בו בחמשה עשר יום אחר החג כלומר דז' במרחשון הוא ט"ו אחר החג כדי שיגיע האחרון כו' קודם הגשמים: ובגולה אין שואלין את הגשמים עד ששים בתקופה. לפי שהן במקום נמוך ואין צריכין למטר כל כך: ציבי דטבות רישבא. דהוה עשיר והיו עצים שלו מונחים ליבש בשרה עד שיכנים במרחשון: כלפני ששים. ואין שואלין בו: או כלאחר ששים. ושואלין בו: עילאי בעו מיא רב דהוה מא"י בעי מים בששים. תתאי לא בעי מיא שמואל דהוה מבבל עד לבסוף לא בעי מיא עד ששים ואחד: אוכלין ושותין משחשכה. שאין אוכלין מבעוד יום כיוה"כ וכתשעה באב: שלא להפקיע את השערים. דבני כפרים הבאים ליום הכניסה מספקים מים ומזון לאחיהן שבכרכין

לא ב מיי׳ פ״ג מהלכות תעניות הל׳ ה טוש״ע א״ח סי׳ תקעה סעיף ה:

לא ג מיי׳ פ״ק מהלכות תעניות הלכה טו טוש״ע א״ח סי׳ תקסט סעיף א:

לב ד מיי׳ שם טוש״ע א״ח סי׳ תקעד סעיף ג:

לג ה מיי׳ שם וטוש״ע שם סעיף א:

לד ו מיי׳ שם וטוש״ע שם סעיף ג:

[רי״ף יהודה]

איזהו יחיד כו׳ שראוי למנותו פרנס על הצבור (ד) להיות פרנס ואיזהו תלמיד כל ששואלין דבר הלכה בכל מקום וכו׳. וקשה דהכא משמע דקרי תלמיד אותו שיודע להשיב כששואלין לו דבר הלכה בכל מקום ואומרה והתם אמרינן במס׳ שבת פרק ואלו קשרים (דף קיד.) איזהו תלמיד הראוי למנותו פרנס על הצבור כשיודע להשיב כל ששואלין (ה) דבר הלכה ואפילו במסכת כלה אלמא הראוי למנותו פרנס על הצבור הוי כשיודע להשיב והכא משמע דאותו הראוי למנותו פרנס הוי מילתא אחריתי ועוד דהכא משמע דיחיד עדיף מדקאמר בסמוך לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה אבל הרוצה לעשות עצמו תלמיד עושה ויש לומר דיש חילוק בתלמיד דדוקא כשהרב בא אל מקום אחד וכל התלמידים אצלו זה שואל אל הרב ממה שהוא לומד וזה שואל ממקום אחר ואותו הרב יודע להשיב לכל התלמידים לכל אחד ואחד כפי שאילתו ואפילו במס׳ כלה זהו יחיד דעדיף מתלמיד דהכא ונקרא תלמיד התם בפרק אלו קשרים אותו ודאי ראוי למנותו פרנס על הצבור אבל אם אינו יודע להשיב אלא במסכת שלו נקרא גם כן תלמיד ומזה מיירי הכא:

ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי מתענה ומשלים. ל״ש דעתו לחזור ל״ש אין דעתו לחזור הואיל וקבל עליו התענית: **למה** תתראו. כמו שמפרש אל תראו עצמכם בפני בני עשו וכו׳ ויש במדרש למה תתראו פירוש למה תהיו כחושין:

אל תרגזו בדרך. ויש מדרש אל תפסיקו מדבר הלכה:

ואין ביניהם דברי תורה ראוים לישרף דכתיב ויהי המה הולכים הלוך ודבר וגו׳ טעמא דאיכא דבור וכו׳. ויש מדרש שהם היו מדברים דברים בטלים ומש״ה ראוין לישרף: **פסיעה** גסה נוטלת אחת מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. ואין להקשות אם כן בחמש מאות פסיעות גסות יהיה ניטל כל מאור עיניו של אדם והא קא חזינן דלאו הכי הוה ונראה לפרש דהפסיעה ראשונה נוטל אחת מחמש מאות והפסיעה שניה נוטל פחות מן הראשונה שהשניה אינה נוטלת אלא אחד מחמש מאות הנשארים כמו בעישורייתא דבי רבי (כתובות דף סח.) ר״ל העישור ממה שנשאר אבל עדיין קשה דמ״ש פסיעה ראשונה דנוטלת יותר מן השניה אלא יש לומר דלא נוטלת אלא פסיעה ראשונה דוקא ומכאן ואילך כיון דדש דש אי נמי פסיעה ראשונה נוטלת טפי משום *)דכל התחלות קשות: **לעולם** יצא אדם בכי טוב. פי׳ בפרק קמא דפסחים (דף ב.) [וע״ע תוס׳ ב״ק ס:]:

משום מעיינא. פירוש משום שהבני מעיין הוי קשה להו: אסור

*) [מכילתא כגירסת רש״י פי׳ יתרו יש פ״ס]

תורה אור

ובימים טובים הכתובין במגילת תענית תנו רבנן אל יאמר אדם תלמיד אני איני ראוי להיות יחיד אלא *כל תלמידי חכמים יחידים אי זהו יחיד ואיזהו תלמיד יחיד כל שראוי למנותו פרנס על הצבור תלמיד *כל ששואלין אותו דבר הלכה בלמודו ואומר ואפילו במסכת דכלה תנו רבנן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה דברי ר׳ מאיר רבי *יוסי אומר עושה וזכור לטוב לפי שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו תניא אידך לא *כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה דברי רבי שמעון בן אלעזר רבן שמעון בן גמליאל אומר במה דברים אמורים בדבר של שבח אבל בדבר של צער עושה וזכור לטוב שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו ת״ר *מי שהיה מתענה על הצרה ועברה על החולה ונתרפא הרי זה מתענה ומשלים ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין הרי זה מתענה עמהן ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים שכח ואכל ושתה אל יתראה בפני הצבור ואל ינהיג עידונין בעצמו שנאמר °ויאמר יעקב לבניו למה תתראו אמר להם יעקב לבניו אל תראו עצמכם כשאתם שבעין לא בפני עשו ולא בפני ישמעאל כדי שלא יתקנאו בכם °אל תרגזו בדרך אמר רבי אלעזר אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו עליכם הדרך איני והאמר ר׳ אלעאי בר ברכיה *שני תלמידי חכמים שמהלכים בדרך ואין ביניהן דברי תורה ראויין לישרף שנאמר °ויהי המה הולכים (*הולך) ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרידו בין שניהם טעמא דאיכא דיבור הא ליכא דיבור ראויין לישרף לא קשיא הא למיגרס הא לעיוני במתניתא תנא אל תפסיעו פסיעה גסה והכניסו חמה לעיר אל תפסיעו פסיעה גסה דאמר מר *פסיעה גסה נוטלת *אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם והכניסו חמה לעיר כדרב יהודה אמר רב *דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב שנאמר °הבקר אור והאנשים שלחו אמר רב יהודה אמר רבי חייא °המהלך בדרך אל יאכל יותר משני רעבון מאי טעמא הכא תרגימו משום מעיינא במערבא אמרי משום מזוני מאי בינייהו איכא בינייהו יתיב

וכן בימים טובים הכתובים במגילת תענית: תלמיד אני. ואיני חשוב כל כך כיחידים כלומר איני ראוי להתחיל תענית עם היחידים: לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד. לענין תענית: עושה. דנראה מגסי הרוח ותנן (אבות פ״ג משנה י) כל שרוח הבריות נוחה הימנו כו׳: הכי גרסינן התלמידים עושין עצמן. כדאמרינן לעיל שכל התלמידים ראויין לכך ואין בהם משום גסות הרוח: רבי יוסי אומר כל אדם. ואפילו שאינו תלמיד עושה עצמו יחיד להתענות וזכור לטוב דלצער הוא לו ולא גסות ליסנא אחרינא גרסינן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה כלומר ולא כל הרוצה נמי לעשות עצמו תלמיד להתנהג עצמו במדת *תלמיד בחלוקו ובמטתו ולהתנאות בכודר של תלמידי חכמים ושאר דברים עושה דכל הרוצה ליטול לו את השם לא יטול ורבי יוסי אריסא ומסתבר כי האי ליסנא מדקא מהדר רבן שמעון בן גמליאל דבר של שבח אינו עושה מכלל דאיירי בשבח: על החולה ונתרפא. הוא הדין אם מת החולה בעי לקיומי נדרו: על הצרה ועברה. מתענה ומשלים ואם לאו נראה כמתנה עם קונו אם תעבור (*אתענה) ואם לאו (לא) אתענה: למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים. כל התעניות שקבלו עליהן בני עירו דנותנין עליו חומרי המקום שיצא משם: אכל ושתה. דיעבד: אל יתראה בפניהן. שנראה כחתן בין אבלים ויתקנאו בו: ואל ינהיג עדונים בעצמו. שלא יאמר הואיל ואכלתי כל שהוא אוכל הרבה: אל תראו עצמכם. שיש לכם חטים הרבה ולא הלכו אלא בשביל דבר זה שלא להתראות בפני בני עשו שהיו לעורים ורעבים: תרגזו עליכם הדרך. תתעו: לישרף באש. דכתיב והנה סוסי אש וכתיב בההוא עניינא הלוך ודבר ואהכי כתביה לאשמועינן דאי לאו שהיו הולכין (א) בעומקה של הלכה לא [היו ניצולין]: הא למגרס מבעי ליה באורחא אבל במלתא דמבעי ליה לעיוני לא: במתניתא תנא. מאי אל תרגזו בדרך אל תזיקו עצמכם בפסיעה גסה: והכניסו חמה לעיר. כשאתם לנין ושוכבין בדרך בעיירות הכניסו לעיר בעוד שהחמה זורחת: יצא אדם בכי טוב. שימתין עד שיאור כמו וירא אלהים את האור כי טוב (בראשית א): ויכנס בכי טוב. בערב בעוד שהחמה זורחת שאין ליסטין מצויין אי נמי שלא יפול בבורות ובקעים שבעיר שלא יעלילו עליו עלילות מרגל אתה או גנב: הבוקר אור והאנשים שולחו המה וחמוריהם. מיכן שיצאו בכי טוב והוא הדין ליכנס בכי טוב יש ספרים דלא כתיב בהו האי קרא אלא מילתא דרב יהודה סברא הוא ולא בעי׳ קרא: לא יאכל יותר ממה שאוכל בשני רעבון. דאמר לקמן (דף יא.) שצריך להרעיב עצמו בשני רעבון: (הכא (ב). נלמיד זה בבלי הוא וכי משתעי בבבל קאמר הכא וכל הא לן והא להו בבבל קאמר): משום מעיינא. שלא יתחלחלו מעיו של אדם ברוב אכילתו מפני טורח הדרך יש אומרים יהיו מעיו של אדם שופכין זה לזה כעין מעיין: משום מזוני. שמא (ג) אין לו לאח״כ: דיתיב

רבינו חננאל

וביו״ט הכתובים במגלת תענית: ת״ר לא יאמר זה איני ראוי לכך. אלא כל התלמידים ראוין לכך. איזהו יחיד כל שראוי למנותו פרנס על הצבור. ואיזה תלמיד כל ששואלין אותו הלכה בכל מקום ואומרה. פי׳ בכלום מקום כלומר מקום מן התלמוד. ואפי׳ במס׳ דכלה. שמתעסקין בה כל תלמיד חכם שרוצים לשנותה בכלה של אדר תניא לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה שנראה כיהירות התלמידים עושין דברי ר׳ שמעון בן אלעזר. רשבג״א דבר של שבח אינו עושה. דבר של צער עושה עצמו יחיד וכן ר׳ יוסי אומר עושה וזכור לטוב. שאינו שבח לו התענית אלא צער הוא לו: ת״ר הרי שהיה מתענה על החולה ונתרפא על צער צרה ועברה מתענה ומשלים ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין וכו׳. זה שאמר יוסף לאחיו אל תרגזו בדרך. אל תתעסקו בדבר הלכה שלא תתגר עליהם הדרך ואוקימנא לעיוני אבל במגרס לא. דא״ם ב׳ ת״ח המהלכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה ראוין לישרף שנאמר ויהי המה הולכים הלוך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרידו בין שניהם. במתניתא תנא אל תפסיעו פסיעה גסה שניטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. והכניסו חמה לעיר. כדרב יהודה אמר רב לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב כלומר באור היום כדכתיב וירא אלהים את האור כי טוב. וכתיב הבקר אור והאנשים שלחו. משום מעיינא פי׳ אם יאכל הרבה יקחנו שלשול ויבא להתאחר מן השיירא.

קדושין

[כ״ג מז:]

[תוספתא פ״א]

[תוספ׳ פ״א]

[נ״ל לא התענה]

סוטה מט.

[נ״ל הולך]

[פסחים מב.]

פסחים ב. ל״ש ס: ע״ש

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה לישרף באש כו׳ שהיו הולכין בדבר של הלכה: (ב) ד״ה הכא תרגימו. בבבל תלמוד זה כו׳: (ג) ד״ה משום מזוני שמא לא יהיו לו לאח״כ: (ד) תוס׳ ד״ה איזהו כו׳ פרנס על הצבור ואיזהו תלמיד כו׳ כצ״ל ותיבות להיות פרנס נמחק: (ה) בא״ד כל ששואלין אותו דבר הלכה ואפילו:

רבינו גרשום

שבכרכין ת״ש באין בחמישי לא ידעו שקבלו עליהם תענית ואין שביאין מזון אלא לצורך השבת ולוקחין הכל לצורך ליל חמישי לפי שהתענו בו ומתייקר המזון לצורך השבת אבל כשגוזרין בשני כשבאין בשני לעיר שומעין כשגוזרין תענית ובכשבאין בחמישי מביאין מזון כדי למכור לליל חמישי ולשבת: מפסיקין בראשי חדשים אם אירע בחמישי ושני הכתוב במגילת תענית דלא להתענאה בהון: אל יאמר תלמיד [אני] איני ראוי לכך להתענות. ר׳ יוסי אומר כל אדם נמי עושה וזכור לטוב: אפילו במס׳ כלה שאין תוליין להתעסק בו שאין שבח הוא לו שמתענה: דבר של שבח אינו עושה כגון חתן קורא ק״ש בלילה הראשון. ות״ח עושה. של צער מתענה. בין של שבח בין של צער: הרי זה מתענה ומשלים שנותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם וחומרי מקום שיצא משם: אל יתראה בפניהם. כשהוא שבע. אל ינהיג בעצמו עידונין. שלא יאמר הואיל שאכלת כל שהוא אוכל הרבה: והן רעיבי מפני הרעב: שמא ירגזו עליכם הדרך. שהרואה אתכם שאתם חולקין בדבר הלכה סבור שלוחמים אתם ופתחתם

לה א ב מיי' פ"ג מהל' תעניות הלכה ח טוש"ע א"ח סי' תקעד סעיף ד:

לו ג שם סעיף ס:

גמרא

דיתיב בארבא אי נמי דקאזיל מאוונא לאוונא רב פפא כל פרסה ופרסה אכיל חדא ריפתא קסבר משום מעיינא אמר רב יהודה אמר רב כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה שנאמר ברעב פדך ממות מרעב מיבעי ליה אלא הכי קאמר בשכר שמרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה אמר ריש לקיש אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון שנאמר וליוסף ילד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב תנא חשוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון תנו רבנן בזמן שישראל שרוין בצער ופירש אחד מהן באין שני מלאכי השרת שמלוין לו לאדם ומניחין לו ידיהן על ראשו ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור תניא אידך בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי ואם עושה כן עליו הכתוב אומר והנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין אכול ושתו כי מחר נמות מה כתיב בתריה ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון עד כאן מדת בינונים אבל במדת רשעים מה כתיב אתיו אקחה יין ונסבאה שכר והיה כזה יום מחר מה כתיב בתריה הצדיק אבד ואין איש שם על לב כי מפני הרעה נאסף הצדיק אלא יצער אדם עם הצבור שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור שנאמר וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה וכי לא היה לו למשה כר אחת או כסת אחת לישב עליה אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור ושמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידים בו שנאמר כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה דבי רבי שילא אמרי שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם הן מעידין עליו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך רבי חידקא אומר נשמתו של אדם היא מעידה עליו שנאמר משוכבת חיקך שמור פתחי פיך ויש אומרים אבריו של אדם מעידים בו שנאמר אתם עדי נאם ה' אל אמונה ואין עול כשם שנפרעין מן הרשעים לעולם הבא אפילו על עבירה קלה שעושין כך נפרעין מן הצדיקים בעולם הזה על עבירה קלה שעושין ואין עול כשם שמשלמין שכר לצדיקים לעולם הבא אפילו על מצוה קלה שעושין כך משלמין שכר לרשעים בעולם הזה אפילו על מצוה קלה שעושין צדיק וישר הוא *) (אמרו בשעת) פטירתו של אדם לבית עולמו כל מעשיו (*נפטרין) לפניו ואומרים לו כך וכך עשית במקום פלוני ביום פלוני והוא אומר (*הין) ואומרים לו חתום וחותם שנאמר ביד כל אדם יחתום ולא עוד אלא שמצדיק עליו את הדין ואומר להם יפה דנתוני לקיים מה שנאמר למען תצדק בדברך אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא (א) סבר כי האי תנא דתניא ר' אלעזר הקפר ברבי אומר מה תלמוד לומר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין והלא דברים קל וחומר ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה ר' אלעזר אומר נקרא קדוש שנאמר קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מדבר אחד נקרא קדוש המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה ולשמואל הא איקרי קדוש ההוא אגידול פרע קאי ולר' אלעזר הא נקרא חוטא ההוא דסאיב נפשיה ומי אמר רבי אלעזר הכי והאמר ר' אלעזר לעולם ימוד אדם עצמו כאילו

*) [נ"ל מלמד שבשעת כך אי' בשאלתות]

רש"י

דיתיב בארבא. שהולך בספינה משום מזוני ליכא משום מעיינא ליכא: מאוונא לאוונא. מקום מלון התגרים מכפר לכפר דמשתכחי מזוני וליכא למיחש למזוני ולמעיינא ליכא למיחש: כל פרסה ופרסה אכיל ריפתא. קסבר רב פפא הא דאמור רבנן לא ליכול טפי משום מעיינא ואיהו לא מיכספי ממעיינא דבטל *בטן הוה ענין אחר כריסו רחבה כדאיתא בבבא מציעא (דף פד.) דקא חשיב אבריה דרב פפא וכאיש גבורתו ולפיכך יכול לאכול הרבה ואינו מזיק לו: מיתה משונה. מת בחרב וברעב וכל מיתה שאינה בידי מלאך המות בדרך כל אדם על מטתו: בשכר שמצער עצמו. בשיבראל בצער: אסור לשמש מטתו בשני רעבון. דצריך אדם לנהוג צער בעצמו: חשוכי בנים. חסירי בנים (ב) דגרסינן במנחות (דף כט.) לגבי מנורה ומי חסיכי טלי האי *בלא קיימו פ"ו ורביה: שני מלאכי שרת (ג) מלוין לו לאדם. אחד מימינו ואחד משמאלו דכתי' (תהלים צא) כי מלאכיו יצוה לך: הנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין כי מחר נמות ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון: זו מדת בינונים. ביראין מן המיתה כדכתיב בהו כי מחר נמות: אתיו אקחה יין ונסבאה שכר והיה כזה יום מחר. גדול יותר מאד: הצדיק אבד ואין איש שם על לב. מפני מה הוא מת מפני הרעה נאסף הצדיק מפני שלא יצטער הוא ברעה ואחר שהיא גזרה מלפניו כי מפני הרעה נאסף הצדיק ל"א מפני רעות של אלו הוא נאסף שאין הקב"ה רוצה שיבקש עליהם רחמים: כפים. אלו לבינה ורגלין לתחה בין שתי נדבכי העצים: הכי גרסינן אבריו של אדם הן מעידין בו שנאמר ואתם עדי לשון רבים נאם ה': מאי דכתיב אל אמונה ואין עול כשם שמשלם כו' כך משלם לרשעים בעולם הזה כדי לטורדן מן העולם הבא וכדכתיב (דברים ז) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו: ואין עול. שאין עושה (ד) דין בלא דין אמת וצדק: צדיק וישר. מצדיק הדין על הצדיקים לפרוע מהם ועושה טובה ויושרות עם הרשעים לפרוע כל זכותם בעולם הזה כדי לטורדן: ביד כל אדם יחתום. כותב מעשה כל אדם ומחתים (ה) יד על כל מעשיו: למען תצדק בדברך. שהוא מצדיק עליו בדבריך שאתה מראה לו (ו): לשמואל קדוש יהיה גדל פרע קאי. שמעתו אסור בהנאה אבל הוא עצמו לא נקרא קדוש ולר' אלעזר חוטא דכתיב כתרגומו מאשר חטא על הנפש פשט המקרא על שנטמא במת: וכי באיזה נפש חטא זה. מי הרג שנקרא חוטא שאין מצוה לצער עצמו כדאמרינן לדיקי (*מי) אכלי האי עלמא (והאיך) מי סני להו במס' הוריות (פ"ג דף י:): נקרא קדוש. רישיה דקרא קא דריש בשביל שמתוך כך מתמרקין עונותיו שמתענה: כאילו

תוספות

אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון. ואם תאמר הרי יוכבד *נולדה בין החומות ואותו העת עת רעב היה וע"כ שימשו מטותיהן בשני רעבון ויש לומר דלכ"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות ויוסף לא שימש אבל שאר בני אדם שימשו:

אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא. וקשיא דאמרינן בפ' החובל (ב"ק דף צא: ושם) החובל בעצמו רשאי אבל אחרים שחבלו בו חייבים ומפרש התם הא דקאמר החובל בעצמו רשאי אמר שמואל ביושב בתענית אלמא משמע דשמואל קאמר דיושב בתענית לא נקרא חוטא ויש לומר דודאי הוי חוטא כדאמרינן הכא מקל וחומר מנזיר ומה נזיר שלא ציער עצמו אלא מיין וכו' אבל מכל מקום המצוה שהוא עושה התענית גדול יותר מן העבירה ממה שהוא מצער נפשו דמצוה לנדור כדאמרינן (סוטה דף ב.) הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין ומכל מקום יש קצת חטא מידי דהוה *אמתענה תענית חלום בשבת דקורעין גזר דינו ונפרעין ממנו תענית של שבת ומאי תקנתיה ליתב תעניתא לתעניתיה*: כאילו

[ואף צדיק גמור צריך לצער עצמו עם הצבור שכן מצינו ומצה רבינו שציער עצמו וכו' כך אי' בשאלתות פ' האזינו ס' מן קסג]

רבינו חננאל

והמרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה שנאמר ברעב פדך ממות. אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון. תנא חשוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון. חייב אדם לצער עצמו עם הצבור שבזמן שפירש עצמו מן הצבור ב' מלאכי השרת המלוין אותו מניחין ידיו על ראשו ואומרים פלוני שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת ישראל. אלא מיבעי ליה לצעורי עם הצבור שכן מצינו במרע"ה שציער עצמו עם הצבור שנאמר וידי משה כבדים וגו'. וכי לא היה לו כר או כסת לישב בה אלא רצה להצטער בצער צבור. ושמא תאמר מי מעיד בו. אבני ביתו. שנאמר כי אבן מקיר תזעק. ומלאכים השומרים אותו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך וגו'. כתיב אל אמונה ואין עול. כשם שנפרעים מן הרשעים לעוה"ב אפילו בעבירה קלה כך נפרעין מן הצדיקים בעוה"ז וכשם שמשלמין שכר טוב בעוה"ב לצדיקים [אפי' על מצוה קלה] כך משלמין שכר טוב לרשעים אפילו על מצוה קלה בעוה"ז. בשעת פטירתו של אדם. כל מעשיו נפרטין לפניו. אומרים לו עשית במקום פלוני והוא אומר הן. אומרים לו חתום. וחותם שנאמר ביד כל אדם יחתום. ולא עוד אלא שמצדיק עליו את הדין ואומר יפה דנתוני שנא' למען תצדק בדברך וגו': אמר שמואל היושב בתענית נקרא חוטא. סבר לה כר' אלעזר הקפר בר' [דאמר] בשביל שציער עצמו מן היין קראי הכתוב חוטא שנאמר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש המצער עצמו מכל מאכל ומשתה לא כ"ש. ומפני מה כתיב בו קדוש יהיה משום (דמרבי) [דמדכי] נפשיה מטומאה*). ור' אלעזר פליג עליה דאמר המצטער עצמו לשם שמים כגון הנזיר וכיוצא

*) נראה מזה דרבינו היה לו גי' אחרת בכאן ההוא דמדכי נפשי' וכ"ה גי' רבינו גרשום כאן:

רבינו גרשום

ומתרגזים עליכם. בעיוני. לא עייני באורחא. שאם אוכל הרבה מתכבד במעיו ואין יכול לילך. משום מזוני דלא שכיחי באורחא: דיתיב בארבא. ליכא משום מעיינא ואיתא משום מזוני. דאזיל מאונא לאונא. דשכיחי מזוני. משום מזוני ליכא משום מעיינא איכא: רב פפא הוי אכיל סני: חסוכי בנים ולא כולי עלמא: זו מדת בינונית שהרי מזכירין יום המיתה כדכתיב כי מחר נמות: ההוא דמדכי בנפשיה. כלומר שנזיר שמצער עצמו מן הטומאה קרוי קדוש ולא ליושב בתענית. ההוא אשר חטא על הנפש דמסאב נפשיה על המת: כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו ולא יתענה ר"ל

הגהות הב"ח

(א) שם כל היושב בתענית נקרא חוטא (סבר כי האי תנא) תא"מ ונ"ב ס"א שנאמר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער נפשו מן היין דפגיא וכו' ולשמואל הא איקרי קדוש. נ"ב פירוש תדפליג אדשמואל אלא דלשמואל לא נקרא קדוש אבל לר' אלעזר הקפר לא קשיא דלמא מודה דנקרא קדוש אלא דנקרא נ"כ חוטא. אבל לשמואל קשיא דמשמע לדידיה לא נקרא קדוש ואע"פ דמודה שמואל דעושה מצוה בנזירתו מ"מ לא נקרא קדוש ובתר הכי פריך אר' אלעזר הא נקרא חוטא דמדפליג אשמואל אלמא דס"ל דלא נקרא חוטא: (ב) רש"י ד"ה חשוכי בנים חסירי בנים כמו דגרסינן במנחות: (ג) ד"ה שני וכו' שמלוין: (ד) ד"ה ואין עול שאין עושה דבר בלא דין: (ה) ד"ה ביד כל כו' ומחתים יד כל אדם על כל: (ו) ד"ה למען כו' שאתה מראה לו מס"ד וכי באיזה נפש חטא זה מי הרג שנקרא חוטא הס"ד ואח"כ מה"ד אלא שציער עצמו וכו' שאין מצוה לצער עצמו כדאמרינן אטו לדיקי אי אכלי תרי עלמא וכו' עד עונותיו שמתענה הס"ד: לשמואל קדוש יהיה וכו' לא נקרא קדוש הס"ד ואח"כ מס"ד ולר' אלעזר וכו' וזהמה כמה הס"ד:

תורה אור

כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו שנאמר °בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר לא קשיא *הא דמצי לצעורי נפשיה הא דלא מצי לצעורי נפשיה ר"ל אמר נקרא חסיד שנאמר °גומל נפשו איש (א) (*חסיד) ועוכר שארו וגו' אמר רב ששת האי בר בי רבי דיתיב בתעניתא ליכול כלבא לשירותיה אמר רבי ירמיה בר אבא *אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד (*אמר) ר' ירמיה בר אבא אמר ריש לקיש אין תלמיד חכם רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים: אוכלין ושותין משחשיכה כו': אמר רבי זעירא אמר רב הונא יחיד שקיבל עליו תענית אפילו אכל ושתה כל הלילה *למחר הוא מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו (ב) אינו מתפלל של תענית אמר רב יוסף מאי קסבר רב הונא סבירא ליה אין מתענין לשעות או דלמא מתענין לשעות והמתענה לשעות אינו מתפלל תפלת תענית אמר ליה אביי לעולם קסבר רב הונא מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית ושאני הכא דאיכא שעות דליליא דלא קביל עליה מעיקרא *מר עוקבא איקלע לגינזק בעו מיניה מתענין לשעות או אין מתענין לשעות לא הוה בידיה קנקנין של נכרים אסורין או מותרין לא הוה בידיה *במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים לא הוה בידיה אזל ושאיל בי מדרשא אמרו ליה הלכתא מתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית והלכתא קנקנין של נכרים לאחר שנים עשר חדש מותרין במה שימש משה כל ז' ימי המלואים בחלוק לבן רב כהנא מתני בחלוק לבן שאין לו אימרא אמר רב חסדא

הא

רש"י

כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו. כאילו כל מעיו קדוש ותענית להכחישן דהכי משמע בקרבך קדוש כלומר דאסור להתענות (ג) בקרבך קדוש רישיה דקרא קדרים בשביל שקדוש שרוי בקרבך לא אבוא בעיר של מעלה עד שאבנה ירושלים של מטה ורמיזא בעלמא הוא: הא דמצי מצער נפשיה. שיכול לסבול התענית משנתו הקב"ה אבל מי שאינו יכול להתענות נקרא חוטא: נקרא חסיד. המתענה דכתיב גומל נפשו איש חסד מפריש עצמו ממאכל ומשתה כמו ביום הגמל את יצחק (בראשית כא) שברי"ר בלע"ז מפי מורי אי נמי גומל לשון תגמול שמשלים נפשו לקונו (ד): ועוכר שארו. המתענה ומנהיג בשרו נקרא אכזר: שממעט במלאכת שמים. חלש הוא ואינו יכול ללמוד: לשירותיה. סעודתו כלבא ליכול סעודתו ולכך המתענה אינו מועיל לו אלא כמי שמתענה מפני שאין לו מה יאכל: אין תענית צבור בבבל. לענין איסורי חומרי תעני' אמר ר' ירמיה למילתיה שהיו נוהגין בו כעין אבילות שהיו אוכלין מבעוד יום ואסורין בנעילת הסנדל אלא תשעה באב בלבד: יחיד שקיבל עליו תענית. מאתמול (ה) הרי אני יושב בתענית למחר אפילו אכל ושתה כל הלילה עד עמוד השחר למחר מתפלל תפלת תענית עננו: לן בתעניתו. באותו תענית שקיבל עליו שלא אכל במוצאי תעניתו ולן כל אותו הלילה לשם תענית עד הבקר: למחר אין מתפלל תפלת תענית. אינו יכול להתפלל (ו) עננו קודם שיאכל כדי לצאת ידי חובת תענית של לילה אע"פ שהוא יום אחד כדכתיב (בראשית א) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד ולקמן מפרש ואזיל מאי קסבר רב הונא מאי טעמא אין מתפלל למחר עננו: והכי גרסינן מאי קסבר רב הונא מיסבר קסבר אין מתענין לשעות או דלמא קסבר מתענין לשעות והמתענה לשעות אינו מתפלל תפלת תענית אמר אביי לעולם קסבר מתענין לשעות (*ומתפלל) תפלת תענית כו'. פירוש מאי קסבר רב הונא אין מתענין לשעות כלומר האי דקאמר למחר אין מתפלל תפלה תענית לכך אינו מתפלל דקבלת התענית זה אינו קבלה והוי התענית כלל ואם רוצה לאכול ולשתות בתוך התענית הרשות בידו דאין מקבלין תענית לשעות כגון זה שלא קיבל תענית של לילה זה מאתמול (ז) כדקתני לן בתעניתו דמשמע מאליו כשהחשיך ובא לסעוד עמד ולא אכל כלומר שהיה בדעתו לאכול עד שעבר מקצת הלילה שעה אחת או שתי שעות ואחר כך נמלך ולן בתעניתו או דלמא האי דקאמר רב הונא למחר אין מתפלל תפלת תענית לאו משום דאין מתענין לשעות דהא שם תענית עליו ואם רוצה לחזור בו ולטעום אחר שהתחיל בתענית אינו יכול אלא להכי אינו מתפלל תפלת תענית דכבר אין תענית של שעות חשוב וחמור כל כך שיהא צריך להתפלל עליו עננו: לעולם קסבר. בעלמא דמתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית והכא מאי טעמא אין מתפלל תפלת תענית דשאני הכא שיכא דהתענה אתמול ובלילה לן בתעניתו דלא קיבלה עילויה (ח) שלא קיבל עליו תענית זה בפני עצמו מאתמול כדרך שאר מתענין לשעות ואינו חשוב להתפלל עליו עננו: מר עוקבא איקלע לגינזק. גרסינן דאילו ר' עקיבא לא היה מסתפק לו הנך בעיי ועוד דבלשון ברייתא הוה משתעי ביה מעשה ברבי עקיבא כו' ולא בגמרא*: קנקנים של חרס. שמכניסין בהן יין לקיום אסור להשתמש בהן: במה שימש משה. דאילו באהרן כתיב בגדי כהונה דכתיב (שמות כט) והלבשתם שבעה שהיה משה עובד אהרן היה לבוש בגדי כהונה ועבודה דמשה גזירת הכתוב הוא ובגדי כהונה לא מלינו בו ומסתמא אין הדבר כשר שהיה עובד בבגדיו של חול שיוצא בהן לשוק: לאחר שנים עשר חדש. הולך טעם יין נסך ומותרים בלא עירוי מים אבל תוך י"ב חדש צריך עירוי שלשה ימים מעת לעת: בחלוק לבן. של פשתן עשוי לשם כך: רב כהנא מתני. כי האי לישנא: בחלוק לבן שאין בו אימרא. שפה מתרגמינן אימרא (שם כח) (ט) כלומר *התוב היה מחוט אחד כל החלוק ולא כבגדים שלנו שבתי הידים מודבקין בבגד הגוף בתפירה כדי שלא יחשדוהו שמא באותה שפה הוציא מעות הקודש משום שנאמר (במדבר לב) והייתם נקיים מה' ומישראל:

הא

תוספות

כאילו קדוש. הקב"ה (י) פירוש והא אמר לעיל שנקרא קדוש כלומר שהיושב בתענית נקרא קדוש ומשני לא קשיא: גומל נפשו. פירוש שגומל חסד לנפשו שאינו מתענה נקרא חסיד: אין תענית לצבור בבבל אלא תשעה באב בלבד. פירוש שהיה להם הרבה גשמים: יחיד שקיבל עליו תענית אע"פ שאכל ושתה כל הלילה מתפלל תפלת תענית. תימה אמאי נקט יחיד דלצבור נמי דאמרינן במתני' (לעיל דף י:) דעושין שלשה תעניות ואוכלים משחשיכה וצ"ע: לן בתעניתו. פירוש שהתענה היום ובלילה לא אכל ולן בתעניתו אע"ג שהלינה היה מכח תענית שקיבל עליו אינו מתפלל תפלת תענית ובה"ג יש אוכל ומתפלל תפלת תענית ומפרש כמו הכא דבשחרית אומר תפלת תענית אע"פ שאכל כל הלילה ויש מתענה שאינו מתפלל כמו בערבית אע"פ שלא אכל ומפרש בהלכות גדולות דאין אומרין עננו בתפלת שחרית שמא נמצא שקרן בתפלתו דשמא לא יסיים התענית ולי נראה דלא נקרא שקרן כיון שהיה בדעתו להתענות אפילו אקרי אונס אחר כך ולא מצי לצער נפשיה לא גרע ממתענין לשעות וכן משמע מהא דתנן (לקמן דף יט.) ירדו להם גשמים קודם חצות אין משלימין ומסתמא משמע שאמרו תפלת תענית מכל מקום אין זה ראיה גמור: דשמא לא אמרוה ומהא דלקמן (דף יב:) גבי רב הונא בריה דרב יהושע בריה דרב אידי *דיתיב בתעניתא מדאמרו ליה ליזוף מר וליפרע ואמר להו תענית חלום הוא אמאי לא אמר מפני שאמר תפלת תענית אין זה ראיה (כ) לדברי ה"ג דלא היה דעתו להתענות מבעוד יום ולא קבל עליו וכתב הר"מ מי שלא קבל עליו מבעוד יום דאין אומר עננו אי לאו דתענית חלום הוא ונוהגים שליח צבור אומרו בשחרית כדי להודיע לעולם ולהזכיר התענית אבל יחיד אינו אומר עד המנחה [ובטור אורח חיי' (סי' תקסה) אומר שליח צבור אומר בכל פעם שאי אפשר שלא יתענו קצת מקהל עכ"ל]:

כל

עין משפט נר מצוה

לז א טוש"ע א"ח סי' תקעא סעיף א:

לח ב מיי' פ"ג מהלכות תענית הלכה יא טוש"ע א"ח סי' תקסח סעיף ו:

לט ג טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ב:

מ ד מיי' פ"א מהלכות תענית הלכה י סמג עשין יג טוש"ע א"ח סי' תקסב סעיף ו:

מא ה מיי' שם הלכה יא סמג שם טור ש"ע א"ח שם סעיף ט:

מב ו מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף י:

מג ז מיי' פי"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה טו סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלה סעיף טז:

רבינו חננאל

וכיוצא בו [נקרא] קדוש כדכתיב קדוש יהיה. א"כ מה ת"ל מאשר חטא על הנפש בנזיר שנטמא הכתוב מדבר ומפני שנטמא נקרא חוטא. ור"ל אמר המונע עצמו מן התענית הוא חסיד שנאמר גומל נפשו איש חסד. הגומל טוב לנפשו איש חסד: א"ר ירמיה אין ת"ח רשאי לסגף עצמו בתענית מפני שממעט (עצמו) במלאכת שמים. אמר רב הונא יחיד שקבל עליו תענית ב' ימים זה אחר זה אפילו אוכל ושותה כל הלילה כו'. הדין במי שקבל עליו יום אחד או ב' ימים תענית דינם אחד יהיו נוח להתלמד להבין פירושו בשני ימים מיום אחד. וכן פירושו. אדם שקבל עליו להתענות שני ושלישי והתענה יום ב' ובערב אכל ושתה למחר *) עוד ביום ג' מתענה ומתפלל תפלת תענית **) אע"פ שמתענה רוב יום ג' מפני שלא קבל עליו מיום ב' להתענות יום ג' ונמצא תעניתו ביום ג' תענית שעות דהא לא קיבל תענית מאתמול. ועל זה מדקדק רב יוסף מ"ט דרב הונא. מי אמרינן קסבר רב הונא מתענה לשעות. והמתענה לשעות אינו מתפלל תפלת תענית. לפיכך אמר למחר אינו מתפלל תפלת תענית. או דלמא קסבר רב הונא אין מתענין לשעות ואינה תענית כלל. לפיכך אינו מתפלל תפלת תענית. ואמר אביי לעולם קסבר רב הונא מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית. ושאני הכא דלא קביל עליה מעיקרא. ועוד לא היה בדעתו להשלים תעניתו עד הערב. וקיי"ל כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית לפיכך ***) תמצא תענית שעות. ומסתברא דמי שנזדמן לו ולא אכל עד שעבר רוב היום וכיון שראה כך הסכים לצום ולהשלימו אותו יום בתענית זהו תענית שעות ומתפלל באותה שעה שהסכים להשלימו תענית שעות תפלת תענית עננו בשומע תפלה. ודווקא אחר שקבל עליו לעצמו ****) שמתפלל תפלת תענית אבל מקודם לא: ר"ע אקלע לגינזק בעו מיניה מתענין לשעות כו' ואסיקנא הלכתא המתענה לשעות מתפלל תפלת תענית. קנקנים (שלמים) [ישנים] ששימשו בהן עובדי כוכבים ביין שלהן לאחר שישפכו היין מהן אם ישארו ריקים י"ב חודש מותר לישראל להטיל בהן יין להשתמש בהן.

אמר

*) דברי רבינו כמו שהם לפנינו אין לו שום ביאור כלל ועי' ברא"ש כאן והמגלה גי' רבינו ז"ל ופירושו באר היטב. **) חסר כאן ואולי כצ"ל לן בתעניתו כלו' אם לא קבל עליו תענית אלא יום ב' בלבד והתענה אותו היום ובלילה נמלך ולן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלת תענית אע"פ שמתענה יום ב' ויום ג' כו' ועי' ברי"ף ובמלחמות בשם רבינו. ***) אולי צ"ל לא נקרא תענית בשום. ****) אולי צ"ל לעצמו להשלים התענית מתפלל תפלת תענית.

רבינו גרשום

ר"ל אמר יושב בתענית נקרא חסיד שנא' גומל נפשו איש חסד שפירש עצמו מליכל כמו ויגמל: שממעט במלאכת שמים. שאינו יכול לעסוק בתורה: יחיד שקיבל עליו תענית. כראוי מבעוד יום. לן בתענית. ה"ק אם לא קבל מבעוד יום אלא בצפרא קבל עליה להתענות חצי היום ובחצי היום קביל עליה עד לאורתא ולן בלילה בתעניתו ולא קבל עליה כלום והתענה אף למחר אין מתפלל תפלת תענית שכבר יצא בתפלת תענית דאתמול. ושאני הכא דלא קביל עליה מאורתא כלומר באותו יום שמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית אבל הכא דלן בתעניתו עבדיה להאי תענית שני כתענית אריכא שהוא מאתמול שעדיין לא אכל וכיון שהתפלל אתמול תפלת תענית אין צריך להתפלל היום: מתענין לשעות שמקבלין תענית ביום אע"ג דלא קביל עליה מאורתא: קנקנים של עובדי כוכבים שנשתמשו בהן יין. לאחר שנים עשר חדש. לאחר שנשתמשו בו עובדי כוכבים: חלוק לבן שאין לו אימרא. שא' לו שפה כדי שלא יחשדוהו שמא באותה שפה הכניס מעות הקדש שגנב משום שנאמר והייתם נקיים

גליון הש"ס

גמ' הא דמצי לצעורי. עי' לקמן דף כב ע"ב תוד"ה ר' יוסי: שם למחר הוא מתפלל תפלת תענית. מדברי רש"י שבת כד ע"א ד"ה ערבית נראה שלא היה לרש"י שם הגי' כאן היכא למחר:

הגהות הב"ח

(א) גמ' שנאמר גומל נפשו איש חסד *אמר ר' ירמיה בר אבא אמר ריש לקיש אין ת"ח וכו' שממעט במלאכת שמים אמר רב ששת האי בר בי רב וכו' אלא תשעה באב בלבד אוכלין כו': (ב) שם לן בתעניתו למחר אינו מתפלל: (ג) רש"י ד"ה כאילו כו' דאסור להתענות הס"ד ומה"ד בקרבך קדוש כו': (ד) ד"ה נקרא כו' שמשלים נפשו לקונו חסיד ועוכר שארו כו' כצ"ל וכד"א: (ה) ד"ה יחיד כו' מאתמול שאמר הרי אני יושב: (ו) ד"ה למחר כו' אינו יכול להתפלל. נ"ב פי' אינו יכול אע"פ שרוצה להתפלל בלא חיוב ונראה דלא פירש כן אלא למאי דקס"ד דאין מתענין לשעות ס"ל לרב הונא דלאו תענית הוא אבל למסקנא דמתענין לשעות גם תענית עליו אפי' לן בתעניתו דאינו חשוב וחמור להתפלל עננו בתורת חיוב מ"מ הרשות בידו להתפלל עננו שהרי שם תענית עליו שאסור לו לאכול: (ז) ד"ה וה"ג מאי כו' תענית של לילה זה מאתמול. נ"ב פירוש מאתמול מזמן המנחה: (ח) ד"ה לעולם כו' דלא קיבלה עילויה. נ"ב ר"ל דלא קיבלו כלל מאתמול דהא בלילה לא קיבלו: (ט) ד"ה רב כהנא כו' (כלומר התוב) תא"מ ונ"ב ס"א כלי תחוב: (י) תוס' ד"ה כאילו קדוש הקב"ה שרוי בתוך מעיו ואסור להכחישן פי' והא אמרינן לעיל: (כ) ד"ה לן כו' אין זה ראיה דלדברי ה"ג איכא למימר דלא היה דעתו:

הא דאמרת מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום עד הערב א"ל אביי הא תענית מעלייתא היא לא צריכא דאימלך אימלוכי ואמר רב חסדא *כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית מיתיבי *אנשי משמר מתענין ולא משלימין התם לצעורי נפשיה בעלמא הוא תא שמע *דא"ר אליעזר (*בן) צדוק אני מבני בניו של *סנאב בן בנימין ופעם אחת חל ט' באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו הוא התם נמי לצעורי נפשיה בעלמא הוא תא שמע *דאמר רבי יוחנן אהא בתענית עד שאבוא לביתי התם לשמוטיה נפשיה מבי נשיאה הוא דעבד אמר שמואל כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום לאו שמיה תענית ואי יתיב מאי אמר רבה בר שילא דמי למפוחא דמליא זיקא אימת מקביל ליה רב אמר במנחה ושמואל אמר בתפלת המנחה אמר רב יוסף כוותיה דשמואל מסתברא דכתיב במגילת תענית להן כל איניש דייתי עלוהי מקדמת דנא ייסר מאי לאו ייסר עצמו בצלו לא יאסר עצמו פליגי בהא רבי ח"יא ורבי שמעון ברבי חד אמר ייסר וחד אמר יאסר (א) מ"ד ייסר כדאמרינן למאן דאמר יאסר מאי היא דתניא במגילת תענית כל איניש דייתי עלוהי מקדמת דנא יאסר כיצד יחיד שקיבל עליו שני וחמישי (ושני) של כל השנה כולה ואירעו בם ימים טובים הכתובין במגילת תענית אם נדרו קודם לגזרתנו יבטיל נדרו את גזרתנו ואם גזרתנו קודמת לנדרו תבטל גזרתנו את נדרו תנו רבנן *עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי *רבי אליעזר בר שמעון אומר עד קרות הגבר אמר *אביי לא שנו אלא שלא גמר סעודתו אבל גמר סעודתו אינו אוכל איתיביה *רבא גמר ועמד הרי זה אוכל התם כשלא סילק איכא דאמרי אמר רבא לא שנו אלא כשלא ישן אבל ישן אינו אוכל איתיביה אביי (ב) ישן ועמד הרי זה אוכל התם במתנמנם *היכי דמי מתנמנם אמר רב אשי נים

רש"י

הא דאמרת מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום כל אותו היום. כלומר לא אמרו במתענה שאכל בו ביום כגון שהתחיל להתענות עד חצי היום ואח"כ אכל דאין זה עינוי ואם אכל קודם חצות אין בכך כלום דהיינו תענית של כלום אלא כשהשלים כל היום אע"פ שלא קיבלו עליו מאתמול ופריך אי דקבל עליו להתענות עד חצי יום והדר מתענה כל היום האי תעניתא מעלי' הוא ופשיטא דתענית גמור הוא ואפילו תפלת תענית נמי מתפלל עליו ולא איצטריך לאוקמי הלכה בהכי דזהו תענית גמור והאי מקשה סבר דהאי הלכה מתענין לשעות כמשמעו דיכול להתענות עד חצי היום מתענה קרינא ביה: לא צריכא דממליך אימלוכי. כלומר לא היה בדעתו כלל להתענות א"נ אתא ליה טרדא ולא אכל עד חצי היום וכי מטא חצי יום ממליך אמר הואיל והתעניתי עד חצי היום אתענה כל היום: שלא שקעה עליו חמה. שלא התענה עד אותה שעה: אנשי משמר. כהנים ולוים העובדין מתענין כדלקמן בפרק סדר תעניות: ולא משלימין. לפי שהן עסוקין בעבודה ואין יכולים להשלים אלמא אע"ג דהיינו משלים מתענה קרי ליה: לצעורי נפשייהו. עם הצבור אבל אינו תענית לא להתפלל תפלת עננו ולא לקובעו עליו חובה כלל וכל שעה שהוא רוצה לאכול אוכל: מבני *(סנאב) בן בנימין. משבט בנימין: ביו"ט שלנו היה. כדלקמן בשלשה פרקים (דף כו.) זמן עצי כהנים והעם כו' עד בחמשה באב בני פרעוש בן יהודה בעשרים בו בני (*סנאב) בן בנימין שעל ידי מעשה קבעו להן חכמים להתנדב עצים ולהביא למערכה וכשמגיע זמנו מביאין אותן ומדליקין אותן על גבי המזבח אע"פ שהיו שם שאר עצים הרבה משא"כ בשאר מתנדבי עצים דאין מבערין אותן בזמן שיש עצים אחרים במסכת מנחות (דף קו:) אמרינן המתנדב עצים לא יפחות משני גזירין ועצים טעונין קמיצה טעונים הגשה כו': דאמר רבי יוחנן. פעמים שהיה אומר אהא בתענית, עד שאבוא לביתי ואי מטי לביתיה בשתים או בג' שעות ביום הוה אכיל וקרי ליה מתענה: לשמוטיה נפשיה מבי נשיאה. דלא ליטרחוהו למיכל בהדייהו שהיה מבקש הימנו שיאכל עמו היה אומר כן שלא יטריחנו לאכול עמו ומיהו לא הוי תענית שאם היה רוצה היה אוכל מיד ואין בנדרו כלום: ואי יתיב מאי. מי סליק להענית אי לא: למפוחא. הוא המפוח שנופחין בו הנפחין את האור המתמלא ברוח אף זה נתמלא רוח שלא אכל בתנם: במנחה. בזמן המנחה ואפילו בשוק אומר הריני מחר בתענית: בתפלת המנחה. בסופה (ג) תוספת רילוי והתחנונים עד שאומר הריני מחר בתענית ודוקא נקט מנחה משום דסמוך לתחלת יום תעניתו לאפוקי תפלת יוצר ודיקא נמי מדפסיק שמואל ופליג אדרב דאמר בזמן המנחה שיעורא יתירא: כדכתיב במגילת תענית. לסוף ימים טובים הכתובים במגילת תענית כתיב בה מקדמת דנא ייסר לעיל מינה תני אילין יומיא די לא להתענאה בהון להן כל איניש דייתי עלוהי תענית מן קדמת דנא לפני אלו ימים טובים כגון שקיבל עליו עשרה תעניות או עשרים ונכנסו אלו הימים בהם: ייסר בצלו. בתפלה ואי לא קבליה עליה בתפלת המנחה לא דחי להנך ימים טובים אלמא דעיקר תענית בעי לקבולי בתפלת המנחה עילויה ואי לא קבליה עילויה בתפלת המנחה לא שבה כלום: ייסר. לשון ואסרה אסר (במדבר ל): בצלו. לנותא איכא דאמרי לשון נדר שקבל עליו להתענות כמו הרימותי ידי אל ה' (בראשית יד) דמתרגמינן ארימית ידי בצלו ואין רבי מודה. האי דקתני דכתיב משום דמגילת תענית היתה נכתבת לבד לזכרון נסים: וחד אמר יאסר. דלא הוה תני ייסר (ד) בצלו דמשמע דוקא כדאמרינן אי מקבל בתפלת המנחה אין ואי לא לא אלא יאסר דמשמע יהא אסור לאכול אי אתי עליה תענית מן קדמת דנא בין בתפלה בין שלא בתפלה: מאי היא. מאי קאמר ומאי כדתניא יחיד שקבל עליו תענית שני וחמישי של כל השנה כולה כלומר כדמפרש בהדיא אם נדרו קודם לגזרתנו כו' ולא שנא בין בתפלה בין שלא בתפלה: קודם גזרתנו. קודם שגזרו חכמים ימים טובים הללו אבל משגזרו אע"פ שהתחיל תעניותיו קודם הזמנים הללו לא דחו: עד מתי אוכל ושותה. בלילה כשמתענה למחר בכל התעניות שהוא אוכל משחשך ואפילו בתענית יחיד קא מיירי: עד קרות הגבר. אפילו פעם ראשונה קאמר מדקאמר גבי יולא יהודי בלילה בסדר יומא (דף כא.) עד שיבלם: שלא גמר סעודתו. אבל גמר דברי הכל אינו אוכל: אכל ועמד. אע"פ שבירך ועמד משולחנו חוזר ואוכל ואין בכך כלום: שלא סילק. את הטבלא דלאו עקירה היא ולא אסח דעתיה מאכילה וכסעודה אריכתא דמיא: איכא דאמרי אמר רבא כו'. והלכה כאיכא דאמרי אוכל ושותה עד שיישן קבע ועד שיעלה עמוד השחר כרבי: אבל ישן. הפסקה היא ושוב אינו אוכל: התם. לאו ישן ממש אלא מתנמנם שומליי"ר בלע"ז:

תיר

תוספות

כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית. פי' במסכת ע"ז פרק אין מעמידין (דף לד.) וכן בהלוק שאין לו אומרא פירש התם וכל הפסק דמתענין לשעות דכל תענית צריך לקבלו מבערב בתפלת המנחה בשומע תפלה ואם הוא שבת באלהי נצור וצריך שיאמר למחר אהיה בתענית יחיד כי היכי דליכא למטעי בתענית צבור: התם לצעורי נפשיה בעלמא. ואע"ג דאמרינן (ר"ה דף יח:) משחרב בית המקדש בטלה מגילת תענית והאי עובדא דרבי אליעזר בר צדוק היה לאחר חורבן דאי קודם החורבן אמרינן (שם) (ה) בזמן שיש שלום אין בהם גזירות המלכות האי תנא סבר דלא בטלה: יאסר. פי' יאסר באל"ף הוי לשון אסור שאוסר עצמו וייסר הוי לשון הסרה כלומר יסור מן הנדר (ו) יהיה מותר לאכול למחר שיהיה יום טוב ואין להתענות:

ואם גזרתנו קודם לנדרו ידחה נדרו מפני גזרתנו. אומר רש"י ידחה נדרו מכל וכל ולא ישלים אותו תענית והר"י מסופק בדבר ויש להחמיר דדוקא אותו יום לא יתענה אבל ישלים אותו ליום (ז) מחר וכן יש ליזהר שלא להתענות בראש חדש ובחנוכה ובפורים דמאלו ודאי לא בטלה מגילת תענית:

נים

הגהות הב"ח

(א) גמ' וחד אמר יאסר בשלמא מ"ד ייסר כדאמרינן אלא למאן דאמר יאסר מאי היא כדתני' במגילת תענית: (ב) שם איתיביה אביי אכל ועמד הרי זה אוכל: (ג) רש"י ד"ה בתפלת המנחה בסופה אומר תוספת ריצוי: (ד) ד"ה וחד אמר יאסר דלא הוה תני ייסר דמשמע בצלו דוקא: (ה) תוס' ד"ה התם כו' קודם החורבן אמרינן בזמן שיש שלום אין שם טוב האי תנא סבר: (ו) ד"ה יאסר כו' ויהיה מותר: (ז) ד"ה ואם כו' אלא ישלים אותו ליום אחר וכן יש ליזהר:

רבינו חננאל

אמר רב חסדא הא דאמרת מתענין לשעות ומתפלל תפלת תענית והוא שלא טעם כלום עד הערב ואע"ג דאמליך אמלוכי. רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית, ואותבינן עליה הא דתנן אנשי משמר מתענין ולא משלימין. והא דאמר ר' אלעזר בר' צדוק והתענינו בו ולא השלמנוהו הנה תענינו זה תענית אף על פי שלא שקעה עליו חמה. ומשני התם אינה תענית אלא רצו להצטער גם הם בצער צבור. ולא משום דתורת דין תענית עליהם ור' יוחנן לא הוה מסכים תענית בלבו ולא היה אומר אלא להשתמט מבי נשיאה שלא היה רוצה לסעוד אצלם: אמר שמואל כל תענית שלא קבלה מבע"י אינה תענית אימת מקבל לה רב אמר במנחה משעה *)שיוכן להתפלל המנחה. ואפי' מתעסק במלאכתו אומר מחר אהיה בתענית. יהי רצון שתהא תפלתי ביום תעניתי מקובלת. ושמואל אמר בתפלת המנחה כלומר צריך להיות כולל אלו הדברים בשומע תפלה וגו'. אמר רב יוסף כשמואל מסתברא דכתיב במגלת תענית להן כל איניש דייתי עליהו מן קדמת דנא יאסר. מאי יאסר עצמו בצלו מקודם שיקבל עליו בהתפלתו תענית שנמצא אוסר עצמו באכילה ובשתיה בקבלתו תענית בתפלתו: פליגו בה ר' חייא ור' שמעון בר' חד תני ייסר וחד תני יאסר. מאן דתני ייסר עצמו בצלו בתפלת המנחה ואיסור אוסר על עצמו בתפלתו. ומאן דתני יאסר כדתניא להן כל אינש דייתי עלוהי [מקדמת דנא] יאסר. כיצד יחיד שקיבל עליו תענית ב' וה' (וב') של כל השנה ואירעו בהן י"ט הכתובים במגלת תענית כגון שמונת ימים שמראש חדש ניסן וכיוצא בהן דלא להתענאה בהן. אם נדרו קודם לגזרתנו ידחה נדרו אחר גזרתנו כו'. פי' כל איניש דייתי עליהו נדר תענית מקדמת גזרה דנא להיות היום י"ט ושיהיה אסור בתענית יאסר באכילה ובשתייה ומקיים נדרו. הגיע ר"ח כסלו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרין ג' תעניות על הצבור אוכלין ושותין משחשכה ומותרין במלאכה כו': ת"ר עד מתי אוכלין ושותין עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי ר"ש בן אלעזר אומר עד קרות הגבר. אמר רבא לא שנו עד שיעלה עמוד השחר אלא אם לא ישן שנת

*) שיתכוין כצ"ל וכ"ה בערוך.

רבינו גרשום

וקיים מה' ומישראל. דקא מימלך מימלוכי. שקיבל עליו תענית בשחרית עד הצהרים ובצהרים קבל עליו להתענות עד לאורתא. שלא שקעה עליו חמה כלומר שלא התענה כל היום עד לאורתא: לצעורי נפשייהו מיכוונו אבל תענית לא מיקרי אלא א"כ משלים כל היום: מפני שיו"ט שלהם היה. שמביאין בו עצים למערכה: התם לצעורי נפשייהו בעלמא מיכוונו ולא לתענית שהרי יו"ט שלהן היה: עד שבא לביתי אלמא דאין משלימין: התם לשמוטיה נפשיה מבי נשיאה שהיה מבקש ממנו שיאכל עמו היה אומר כן כדי שלא יטריחו לאכול עמו: במנחה. בט' שעות ומחצה: כל איניש דאתי עליהון שקיבל עליו תענית. מקדמת דנא קודם שהגיעו אותן ימים שאסרו חכמים במגילת תענית שלא להתענות בהן ואירע דהתענית באותן ימים: מאי לאו ייסר עצמו בצלו. כלומר שייסר עצמו בתענית ממה שקבל עליו בתפלת המנחה. מאן דאמר ייסר כדאמרן דאפי' קיבל עליו תתענית לאחר שנתקנו אותן ימים טובים שלא להתענות בהן אלא שקיבל עליו קודם שהגיעו שייך נפשיה בתענית ממה שקיבל עליו תענית בתפלת המנחה: אם נדרו קודמת לגזירתנו אם קיבל עליו תענית קודם שתיקנו חכמים אותן ימים טובים: תדחה גזירתנו מפני נדרו דאצבור באכילה הואיל שקיבל עליו בתפלת המנחה: אם גזירתנו קודמת לנדרו שתיקנו אותן ימים טובים קודם שקיבל זה עליו אלו תעניות תדחה נדרו מפני גזירתנו שאינו מתענה מפני אילו ימים טובים. ועוד הורה ששמע משום אב ב"ד שבירוני' אם נדרו קודמת לגזירתנו קודם שקבעו ב"ד את החדש שבו אלו ימים טובים היינו גזירתנו קבועה חדש תדחה גזירתנו מפני נדרו דהואיל כשקיבל עליו תענית לא ידע באיזה יום יארע ימים טובים אלו אבל קדם גזירתנו לנדרו שקבעו ב"ד את החדש קודם זה שקיבל עליו תענית וכשקיבל עליו ידע באיזה יום יארע ימים טובים אלו ואעפ"כ קיבל לפיכך ידחה נדרו דאינו מתענה באילו ימים טובים עד

עין משפט נר מצוה

מד א ב מיי' פ"א מ' ל' תענית הלכה יו סמג עשין ג טוש"ע א"ח סי' תקסב סעיף י:

מה ג שם סעיף א:

מו ד מיי' פ"ו מהלכות כלי מקדש הלכה ט.

מז ה מיי' פ"א מהלכות תענית הלכה י טור שו"ע שם סעיף ה:

מח ו מיי' שם וטוש"ע שם סעיף ו:

מט ז ח מיי' שם הלכה ח סמג עשין ג טוש"ע שם סי' תקסד סעיף א:

[עי' תוס' ע"ז לד. ד"ה מתענין ותוס' מנחות כ: ד"ה נפסל]

[צ"ל ברבי]

[צ"ל סנאה עי' תוס' עירובין מה. ד"ה מבני]

[ירוש' פ"א] פסחים. ע"ש [עי' תוס' שבת קיח ד"ה לפי שאין] ס"י רבא וכן כו' בה"ס

ס"י אביי

מסורת הש"ס

לקמן טו.

זבחים מה.

[מנחות כד.]

[צ"ל סנאה]

[צ"ל סנאה]

[גי' ר"ח ר' אלעזר אומר]

[פסחים קז: מגילה יח: יבמות נד. נדה סג.]

נים ולא נים תיר ולא תיר. *אומר רבי *נים ולא נים בתוך השינה כנימור מבנתו תיר ולא תיר בתחילת השינה °אך לא נראה (ה) בערבי פסחים (דף קכ:) דקאמר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו ואמר רב אשי ה"ד נתנמנמו נים ולא נים וכו' והתם מיירי בתחילת השינה בין נים ולא נים בין תיר ולא תיר *ל"נ כפירוש רש"י דאי הוה אמר נים ולא נים הוה אמינא דתיר הוי טפי מנים ואי הוה אמר תיר ולא תיר ה"א דנים הוי טפי מתיר הלכך איצטריך תרוייהו וכולהו בתחילת השינה כדמפרש התם (ו) ובירושלמי מפורש גבי הך ברייתא עד כמה אוכל ושותה עד קרות הגבר וה"ה עד שיעלה עמוד השחר ובד"א שהתנה אבל לא התנה ויכן אינו יכול לאכול:

אביי ורבא סיימו אפנתא, פי' במנעל באין (ו) בולי' בול"א בלע"ז: דאי מצי מצער נפשיה עביד אי לא מצי מצער נפשיה לא עביד. ומשום הכי קאמר שמואל דלוה תעניתו ופורע דוקא היכי דלא מצי מצער נפשיה אבל היכי דמצי מצער נפשיה לא מצי ללוות תעניתו והכי מסקנא אם אמר הריני בתענית למחר צריך לצעוריה נפשיה ואינו יכול ללוות ופורע בחנם ואפילו אכל בשוגג ישלים אותו והר"י מסופק בדבר אם יכול ללוותו ולפרוע היכי דקביל עליה כבר להתענות והתענה עד חצי היום או רביע יום ואפילו לא מצי לצעורי נפשיה אבל לא התענה ודאי דיכול ללוות אחר בשבילו או אם טעה ואכל בשוגג יאכל וישלים יום אחר ואם התענה בשבת כגון תענית חלום דצריך לפרוע כדאמר ובלבד דיתיב תעניתא לתעניתא אם אירע שיהיה ר"ח אותו יום אז ידחה לתעניתו עד יום אחר בשבוע וכן נראה למ"ר ס':

מה אסיפת זקנים ביום אף צום ביום. אבל בלילה לא תימה אמאי אוכלים ושותים מבעוד יום כל הלילה נמי היו יכולין לאכול ולשתות מה אסיפת זקנים ביום אף צום ביום אבל בלילה לא ויש לומר דלא יליף צום מאסיפה אלא לענין עשיית מלאכה דדוקא מלאכה גמרינן מאסיפה דהא לא כתיב בקרא אלא אספו זקנים וקדשו צום אבל אכילה לא כתיב בקרא:

איפוך

---

*נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע אהדורי סברא וכי מדכרי ליה מדכר אמר רב כהנא אמר רב יחיד שקיבל עליו תענית אסור בנעילת הסנדל חיישינן שמא תענית צבור קיבל עליו היכי ליעבד אמר רבה בר רב שילא לימא הכי *למחר אהא לפניך בתענית יחיד אמרו ליה רבנן לרב ששת הא קא חזינן רבנן דמסיימי מסנייהו ואתו לבי תעניתא איקפד ואמר להו דלמא מיכל נמי אכול אביי ורבא מעיילי כי מסיימי אפנתא מרימר ומר זוטרא מחלפי דימינא לשמאלא ודשמאלא לימינא רבנן דבי רב אשי נפקי כי אורחייהו סברי כי הא דאמר שמואל *אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב *בלבד אמר רב יהודה אמר רב ג'לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי וכי נדר קבל עליה א] דלא סגי דלא משלם לצעורי נפשיה קביל עליה אי מצי מצער נפשיה אי לא מצי לא מצער נפשיה איכא דאמרי אמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי פשיטא לא יהא אלא נדר נדר מי לא מצי בעי לשלומי ומיזל למחר וליומא אחרינא *רב יהושע בריה דרב אידי איקלע לבי רב אסי עבדו ליה עגלא תילתא אמרו ליה ליטעום מר מידי א"ל בתעניתא יתיבנא אמרו ליה ולוזיף מר וליפרע לא סבר מר להא דאמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע אמר להו תענית חלום הוא ואמר רבה בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב ד'יפה תענית לחלום כאש לנעורת (*אמר) רב חסדא ה'ובו ביום ואמר רב יוסף ו'ואפילו בשבת *מאי תקנתיה ז'ליתיב תעניתא לתעניתא: **מתני'** ח'עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין ג' תעניות אחרות על הצבור *אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ונועלין את המרחצאות ט'עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עליהן עוד שבע שהן י"ג תעניות על הצבור *הרי אלו יתרות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות *)בשני מטין עם חשיכה ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת *°עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה באירוסין ובנישואין *ובשאילת שלום בין אדם לחבירו כבני אדם הנזופין למקום היחידים חוזרין ומתענין עד שיצא ניסן *יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה שנא' °הלא קציר חטים היום וגו': **גמ'** בשלמא כולהו אית בהו תענוג רחיצה וסיכה ותשמיש המטה אבל מלאכה צער הוא אמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא אמר קרא °קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים כעצרת מה עצרת אסור בעשיית מלאכה אף תענית אסור בעשיית מלאכה אי מה עצרת מאורתא אף תענית נמי מאורתא אמר רבי זירא לדידי מיפרשא לי מיניה דר' ירמיה בר אבא אמר קרא אספו זקנים דומיא דאסיפת זקנים מה אסיפת זקנים ביום אף צום נמי ביום ואימא *מטיהרא אמר רב ששא בריה דרב אידי מסייע ליה לרב הונא דאמר **)מצפרא כינופיא היכי עבדי אמר אביי מצפרא עד פלגא דיומא מעיינן במילי דמתא מכאן ואילך ריבעא דיומא קרינן בספרא ואפטרתא מכאן ואילך בעינן רחמי שנא' °ויקומו על עמדם ויקראו בספר תורת ה' אלהיהם רביעית היום ורביעית מתודים ומשתחוים לה' אלהיהם

*) [פרש"י על זה לקמן דף יד:]

תיר. ער כדממרגמינן (נרפסית מא) ויקן והיתער: אהדורי סברא. אם צריך ממנו דבר בצריך הרהור אינו יודע לומר בעוד במתנמנם: וכי מדכרו ליה מדכר. כזה במעט מדכר: יחיד בקבל עליו תענית. סתם ואינו יודע איזה תענית קבל עליו אם בל (א) יחיד אם בל צבור: ואסור בנעילת ס'. במא תענית צבור כג' *ראשונות או כז' אחרונות קיבל עליו: קאתו רבנן לתעניתא כו'. בתענית צבור וסברי לה כשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל בפרק מקום שנהגו (פסחים דף נד:) (ב) דאסור בנעילת הסנדל ובכל הני: איקפד רב ששת דלמא מיכל נמי אכלי. ופורשים מדרכי צבור ולית ליה דשמואל ואכן אהדנא נהגינן כשמואל: אפנתא. אנפקריפי"ט: מחלפי. ביומא דתעניתא: לצעורי בעלמא. אי מצי מצער נפשיה ואי לא (ג) לא יהא אלא (*ליומא) אחרינא: ואפילו בשבת. יכול להתענות כדי שיתבטל צער גופו: קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים. כל יושבי הארץ בית ה' אלהיכם וזעקו אל ה': מה עצרת. שבועות ושמיני עצרת: אי מה עצרת. איסור מלאכתו מאורתא: דומיא דאסיפת זקנים ביום. דבלילה כל אחד בביתו ואין נאספין: מסייע ליה לרב הונא. הא דפשיטא לך דאסיפת זקנים ביום: דאמר מצפרא כינופיא. ביום תענית צבור. מתקבצין ובאין לבית הכנסת מן הבקר: מעיינין במילי דמתא. דרישה וחקירה לבדוק במעשיהם בעסקי בני העיר אם גזל וחמס ביניהן ומפייסין אותן: (ד) היכי עבדי. מאי עבדי בכינופיא דמצפרא ובכוליה יומא דתעניתא: ריבעא דיומא. מחצות ואילך עושין ב' חלקים: בפלגא. דהיינו ריבעא דיומא קרו ויחל משה ומפטירין דרשו את ה' בהמצאו:

איפוך

רבינו חננאל

שנת תרדמה אלא נים ולא נים כגון זה אע"פ שמתנמנם אוכל. (אלא) [אבל] אם ישן שנת קבע ונרדם (לא היא אלא ישן) לגמרי אינו אוכל: ירושלמי ישן ועמד אסור לא שנו אלא שלא התנה אבל התנה מותר. קיי"ל דלגבי תענית דאכיל בלילה ומפסיק. אם גמר וסלק לא יאכל. אבל אם לא סילק ודעתו עד ליכל אע"פ שישן עומד ואוכל. אבל בתעני' שפוסק בו מבע"י אע"פ שפוסק חוזר ואוכל עד שיבא השמש כי הא דאיתא באגדת איכה. ר' יהודה בן בתירה אזל לנציבין בערובת צומא רבה אתא ריש כנשתא למוניה. א"ל כבר אכלי ופסקי לי. א"ל אשגח עי' דלא לימא ההוא ר' לא אשגח עליו אזל עמיה ובסיפא אמרין אכל מן כל עיגול חד פתית ואכל מן כל הבשיל חד פת ושתה מן כל (כוס וכוס) (חבית וחבית] חד כוס. ש"מ ראע"ג דפסק אכיל. ולענין מישתו מיא היכא דאית ליה למיכל. אית ליה למישתי כו'. וכן כתב ופירש רבינו הגאון (צ"ל*). אמר רב יחיד שקבל עליו תענית אסור בנעילת הסנדל כו'. אמר רבה בר רב שילא לימא הכי מחר אהא, בתענית יחיד דאי לא חיישין שמא תענית צבור קביל עליה ואסור בנעילת הסנדל כו'. ואסיקנא דרבנן דבי רב אשי באלו התעניות השנייות במשנתינו הוו מסיימי מסאנייהו כי אורחייהו ואתו לבי תענית. סברי לה כשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל אלא ט' באב בלבד. וכן הלכה: אמר רב יהודה אמר רב לווה אדם תעניתו ופורע. פי' היכא דאיכא צערא או אינס וכיוצא בו. לויד תעניתו ופי"ע דאמרי לא יהא אלא נדר מי לא פרע למחר וליום אחרא כ"ש תענית. ושמעינן הא סב"א מדברי שמואל דאמר צערא קבל עליה אי מצי מצער נפשיה כו'. מכלל דרב במצטער היא דאמר: יפה תענית לחלום כאש לנעורת ובו ביום אפילו בשבת. וכן הלכתא. ויתיב תעניתא לתעניתא ומפורש בשבת בפ' א': [מתני'] עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין ג' תעניות כו'. ואקשינן בשלמא רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל וכיוצא בהן משום תענוג אלא מלאכה אמאי צערא הוא ומשנינן אמר קרא קדשו צום קראו עצרה. פי' קראו עצרה לקידוש (היום) [הצום]. מה עצרת אסור במלאכה אף צום אסיר במלאכה. ומאימתי איסורו משעת אסיפת זקנים ואימתי אסיפת זקנים ביום. שנאמר תקעו שופר בציון הריעו בהר קדשי ירגזו כל יושבי ארץ כי בא יום ה'. אמר רב כהנא כינופיא מצפרא. היכא עבדינן. אמר אביי מצפרא עד פלגיה יומא מעיינינן ופלגיא ריבעא דיומא. קרינן בספרא ובאפטרתא. ורבעא בתרא

*) עי' בהא"ש כאן שהביא כל דברי רבינו בכאן וכתב ראיה לדבריו ע"ב.

רבינו גרשום

עד מתי אוכל יהלך. מי שיש לו להתענות למחר: שלא סילק. השלחן: היכי עביד כשקיבל עליו שיהא למחר מותר בנעילת הסנדל דאמר למחר הריני בתענית יחיד: דילמא מיכל נמי אכיל כלומר כי היכי דסיימי סנדל ה"נ יכולין לאכול: סיימי אפנתא שנועלין עליתו של סנדל העור של הרגל אבל העץ שתחת הרגל לא היו מניחין. סברי לה כשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל לפיכך אין אוסרין בנעילת הסנדל שהן י"ג

גליון הש"ס

תוס' ד"ה נים וכו' אומר רבי נים ולא נים בתוך השינה. בתחילת השינה. תיר ולא תיר בסוף השינה כצ"ל: (א) באו"ד אך לא נראה בע"פ. כאן ובע"פ כצ"ל ס"ו א"ח סי' תר"ל סק ח:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה יחיד כו' אם של צבור הכור כו' ככ"ד ואח"כ מה"ד במה ת"צ בשלש אחרונות או בשבע כו': (ב) ד"ה קאתו כו' בפ' מקום שנהגו דליאסר בנעילת הסנדל. (ג) ד"ה לצעורי כו' ואי לא מצי לא מצער נפשיה כה"ד ואח"כ מה"ד לא יהא אלא נדר וכי אינו מבלם את נדרו ליומא אחרינא: (ד) ד"ה היכי עבדי נ"ל מפורש גבי הך ברייתא. נ"ב פי' דתניא בס יבן ועמד ה"ז אוכל: (ו) ד"ה אביי כו' שאין לו בולים בול"א:

קודם ד"ה מעיינין: (ה) תוס' ד"ה נים כו'. אך לא נראה כמי בערבי פסחים. (ו) באו"ד ובירושלמי מפורש גבי

הגהות מהר"ב רנשבורג א] נמי דלא סגי דלא מבלם. עי' רמ"ן וריטב"א ומשמע דלא כוי זה בגירסתם וכן בפסקות אתי בפיר פרש"י ותוס' וה"ל למ"ש בעל אהבת עולם ובפר במלך:

אִיפוּךְ אנא. דפלגא דיומא קמא הוו קרו ומפטרי ובעו רחמי ובאידך פלגא מעייני: על מעל הגולה. ואני יושב משומם עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרעה על ברכי ואפרשה כפי אל ה' אלהי: ובמנחת הערב קמתי. אלמא באידך פלגא בעו רחמי עד פניא מכלל דפלגא קמא מעייני במילי דמתא: בנחמיה בן חכליה כתיב בעזרא ואלי יאספו. לי היו מתאספין ובאין טובים שבהן להגיד לפני על מעל וחטא הגולה להפריסם: משומם. אישתורדי"ן בלע"ז על מעלם שמתוודין עד מנחת הערב מחצות ואילך שהגל נוטה כדאמרינן במס' יומא (דף כח:) גלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי: קמתי מתעניתי. לא שמתענה עד המנחה ואח"כ אוכל אלא כלומר מצער נפשיה ובקרעי ואם שאני קורע בגדי ומעילי הייתי מתפלל כדי שאתרצה: כל שהוא משום אבל. כל תענית שאסרו חכמים רחיצה משום אבל כגון ט' באב שהוא משום אבילות חורבן וכל שכן אבל ממש שמתו לפניו דאית ליה צערא טובא אסור בין בחמין וכו': משום תענוג. שמצטערין ואוסרין עצמן בתענוג: ה"ג אמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי תנינא ונועלין את המרחצאות וא"ל אביי ואי בצונן אסור סוכרין את הנהרות מיבעי ליה למיתני בתמיה אף אנן נמי תנינא במתני' דקתני גבי תענית צבור ונועלין את המרחצאות דהיינו חמין אבל צונן מותר א"ל אביי כלומר ואי הוה סבירא ליה לתנא דידן דבצונן אסור היכי הוה בעי למיתני סוכרין את הנהרות היכי מצי למיסכרינהו: אבא. רב אידי הכי קא קשיא ליה במתניתין דקאמר שמע מינה דלא אסר אלא חמין מכדי קתני מתני' אסורין ברחיצה וסתם רחיצה בין חמין בין צונן למה לי תו למיהדר ומיתנא ונועלין אלא למימרא דדוקא חמין וכו': לימא מסייע ליה. לרב חסדא דאמר כל שהוא משום אבל אסור אפילו בצונן: כל חייבי טבילות. נדה ויולדת טובלים כדרכן: טבילה בחמין מי איכא. חמי האור הא שאובין נינהו: אלא לאו בצונן. וחייבי טבילות אין משום דטבילה בזמנה מצוה שממהר לטהר עצמו: ה"ג כולי עלמא לא (ג) בחמין ולא בצונן: לא נצרכה אלא לחמי טבריא. והלכך חייבי טבילות אין כולי עלמא לא אבל בצונן שרו: כדי. ראוי הוא בית אלהינו כו': ואם איתא. כדמוקמת לה דבצונן שרי מאי קא מהדר ליה רבי חנינא לתנא קמא מאיבוד טבילה נהי דלא טבלי בחמין משום כבוד בית אלהינו הא מצו טבלי בצונן אלא לאו בצונן נמי אסירי והיינו דאמר לאבד: אמר רב פפא. לעולם בחמי טבריא והיינו דקאמרי' חייבי טבילות אין כולי עלמא לא ובצונן כ"ע שרי ומאי לאבד דקאמר ר' חנינא כגון באתרא דלא שכיח צונן: כשאמרו אסור (ד) [במלאכה]. גבי תענית צבור לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר מהכא *משמע דבלילי תשעה באב מותר במלאכה ואין ביטול אלא ביום אבל אין מפרסמין הדבר: יצא לדרך. חוץ לעיר: וכן אתה מוצא במנודה ואבל. הכי גרסינן במאי אילימא בחמין מי שרי והאמר רב ששת אבל אסור להושיט אצבעו בחמין אלא לאו בצונן מאי לאו אכולהו כו' הא דקתני וכן אתה מוצא במנודה ואבל אכל הני קאי ואפילו ארחיצה ושמע מינה דבתענית צבור אסור לרחוץ כל גופו ואפילו בצונן ותיובתא לרפרם בר פפא: לא אשארא קאי. אנעילה (ס) וסיכה ולעולם הך רחיצה בחמין היא אבל בצונן שרי לרחוץ כל גופו והשתא דאמרת במנודה ואבל לאו ארחיצה קיימי ליכא לאקשויי כדפרכת לעיל אילימא בחמין מי שרי: ורחץ בצונן בתוך שבעה. גרסינן אלמא בצונן שרי: שתכפוהו אבליו. בזה אחר זה כדקתני שמתו בניו שניהם ולפיכך התירו לו כדאשכחן גבי שיער: מיקל בתער. דשקיל פורתא מינייהו: ובתער. דרך שינוי: נתר. קרקע הוא או אבן פעין שקורין קרי"א בלע"ז: בנתר וחול. דרך לכבס שיתלבן: מידי דהוה אבשרא וחמרא. דתענוג הן. בצונן: אין

תורה אור

אִיפוּךְ אנא לא סלקא דעתך דכתיב °ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה וגו' וכתיב °ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ואפרשה כפי אל ה' אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל (א) כגון ^אתשעה באב ^בואבל אסור בין בחמין בין בצונן ^גכל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור בצונן מותר אמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי תנינא ונועלין את המרחצאות א"ל אביי ואי בצונן אסור סוכרין את הנהרות מבעי ליה למיתני אמר רב שישא בריה דרב אידי אבא הכי קשיא ליה מכדי תנן אסור ברחיצה נועלין את המרחצאות למה לי אלא לאו ש"מ בחמין אסור בצונן מותר לימא מסייע ליה *^דכל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט' באב בין ביוה"כ במאי אילימא בחמין *טבילה בחמין מי איכא [א] שאובין נינהו אלא לאו בצונן וחייבי טבילות אין איניש אחרינא לא אמר רב חנא בר קטינא לא נצרכה אלא לחמי טבריא אי הכי אימא סיפא א"ר חנינא סגן הכהנים כדי הוא בית אלהינו לאבד עליו טבילה פעם אחת בשנה ואי אמרת בצונן מותר ^ירחץ בצונן אמר רב פפא באתרא דלא שכיח צונן תא שמע *^הכשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר *^ווכשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר הא כיצד יוצא לדרך נועל נכנס לעיר חולץ *^זוכשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר וכן אתה מוצא במנודה ובאבל מאי לאו אכולהו ובמאי (ב) עסקינן אילימא בחמין פניו ידיו ורגליו מי שרו והאמר רב ששת ^חאבל אסור להושיט אצבעו בחמין אלא לאו בצונן לא לעולם בחמין ודקא קשיא לך וכן אתה מוצא במנודה ובאבל אשארא קאי תא שמע דאמר ר' אבא הכהן משום ר' יוסי הכהן מעשה ומתו בניו של ר' יוסי בן רבי חנינא ורחץ בצונן כל שבעה התם כשתכפוהו אבליו הוה דתניא *^טתכפוהו אבליו זה אחר זה הכביד שערו מיקל בתער ומכבס כסותו במים אמר רב חסדא ^כבתער אבל לא במספרים ^לבמים ולא בנתר ולא בחול אמר רבא אבל מותר לרחוץ בצונן כל שבעה מידי דהוה אבשרא וחמרא מיתיבי

איפוך אנא. פי' דנימא פלגא קמייתא דיומא מצלו ובעו רחמי ואידך פלגא מעייני במילי דמתא ומשני לא ס"ד: אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל כגון תשעה באב (ו) אסור אפילו בצונן ואבל אסור בין בחמין בין בצונן וכו'. ירושלמי יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי בתשעה באב וביוה"כ מרחיץ ידיו ומקנח במפה ומעבירה על גבי עיניו רבי יונה תרי סמרטוטי ויהיב תותי כרעיה פי' היה מניח סמרטוט תחת הכר כדי ללחלחו ומעבירו על גבי עיניו: וכל שהוא משום תענוג וכו'. ועכשיו שאין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב מותרין אפילו בחמין אפילו י"ז בתמוז וצום גדליה כך פסק ראבי"ה ור' יואל אביו אסר לרחוץ בחמין:

ונועלין המרחצאות. פי' שהן חמין: אמו סוכרין נהרות כו'. כלומר אי הוה אסור בצונן מי איכא למיתני סוכרים נהרות פשיטא דלא מצי למסכר כלומר כמו כן לא תידוק מהא דקתני ונועלין המרחצאות: טבילה בחמין מי איכא. הא שאובים נינהו נולא קאמר משכחת לה טבילה (בחמין) דכשירה בחמין כגון שהוחמו והומשכו לבריכה אלא שאמר בחמי טבריא יש להוכיח דכולו שאוב אפילו ע"י המשכה לא מהניא טבילה והא דאמר* דהמשכה כולה כשירה ר"ל לענין שאינה פוסלת את המקוה כשאר מים שאובים אבל טבילה ודאי אינו עולה בהם:

וכן אתה מוצא במנודה ואבל מאי לאו אכולהו. פי' (ז) אהא דקאמרינן ובצונן מותר דאבל נמי *מותר בצונן וקשיא לרב חסדא דאמר אבל אסור בין בחמין בין בצונן ומשני אשארא כלומר אשאר דינין (ח) אנעילה וסיכה אבל לא קאי אהא דבצונן: הכביד שערו מיקל בתער. פי' דרך חתיכה אבל לא כדרכו דרך גילוח מדקאמר מיקל ולא קאמר מגלח:

עזרא ט
שם
[ברכות כב.]
פו"ק טו:
[תוספ' פ"א]
[מו"ק שם פסחים נד:]
מו"ק יז:
[עי' רש"י פסחים נד: ד"ה בין במסות וכו' ובמג"א סי' תקנד ס"ק כג כניתו כנ"ע]

נט א מיי' פ"ה מהלכות תעניות הלכה י סמג עשין מד"ס ג טוש"ע א"ח סי' תקנד סעיף ז: ס ב מיי' פ"ה מהלכות אבל הלכה ד סמג שם טוש"ע י"ד סי' שפא סעיף א: סא ג מיי' פ"ג מהלכות תעניות הלכה ד טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ג: סב ד מיי' פ"ג מהלכות שביתת עשור הלכה ג טוש"ע שם סי' תקנד סעיף ח: סג ה ו ז מיי' פ"ג מהלכות תענית הלכה ד טור ש"ע שם סימן תקעה סעיף ג: סד ח מיי' פ"ה מהלכות אבל הלכה ד סמג עשין ב טוש"ע י"ד סי' שפא סעיף א: סה ט מיי' שם פ"ו הלכה יג טוש"ע י"ד סי' שפ סעיף ג: סו י מיי' שם טוש"ע שם סי' שפט סעיף א: סז כ מיי' שם טוש"ע שם סי' שם סעיף ג: סח ל מיי' שם טוש"ע שם סי' שפט סעיף א:

רבינו חננאל

בתרא מצלינן ומתודינן [אבל] תפלת התענית בשחרית לא יכלינן למימר דכתיב ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה ואני יושב משומם עד למנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי [ואכרעה על] ברכי ואפרשה כפי אל ה' אלהי. ש"מ דתפלת התענית באחרית היום הוא ברביעית האחרון אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל כגון ט' באב ואבל אסור ברחיצה בין בחמין בין בצונן. אבל כל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור ובצונן מותר. ודייק רב אידי ממתני' מאחר דקתני אסורים ברחיצה למה לי למתנא (כתב) ונועלין את המרחצאות אלא [ה"ק] רחיצה דאסרנא רחיצה במרחץ בחמין הוא דאסור אבל בצונן שרי ואתינן לסיועיה לר' חסדא מהא דתניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט' באב בין ביוה"כ ואמרי' [בחמין] ליכא לאוקומה דשאובין נינהו אלא בצונן ואי אמרינן לכ"ע רחיצה בט' באב בצונן שרי אצטריך לאשמעינן טבילה בצונן שהיא מצוה בזמנה דשרי אלא ש"מ רחיצה אפי' בצונן אסור ובטבילה דמצות שרי ולכ"ע אסור ואדחי' לעולם בצונן לכ"ע שרי והא ברייתא בחמין היא. וא"ת מים שאובין הן כגון חמי טבריא דמים חמין הן. ואקשינן אי הכי סיפא דקתני ר' חנניא סגן הכהנים אומר כדי הוא בית אלהינו לאבד עליו טבילה אחת בשנה. לטבול בצונן דשרי וליכא עבירה. ודחי באתרא דליכא צונן. ודרחיצה בחמין אסור משום כבוד בית אלהינו שחרב כדי הוא בית אלהינו לאבד מצות טבילה אחת בזמנה פעם אחת: ת"ש כשאמרו בתענית אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר. וכשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר. וכשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר הא כיצד יצא לדרך נועל. הגיע לעיר חולץ הסנדל מתלו ומהלך יחף. וכן אתה אומר במנודה ובאבל.

רבינו גרשום

ו' ראשונים ז' אחרונים. בשלמא רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה. מה אסיפת זקנים ביום. כנופיא מצפרא ולא מאורתא. איפו אנא דמצפרא מצלי ולאורתא קרו ומפטרו. במנחת הערב ואכרעה על ברכי אלמא דרביעית בתרא הוו מצלי: אף אנן נמי תנינא דבתענית צבור אינו אסור אלא בחמין דקתני נועלין את המרחצאות *) אבל היכי איבעי ליה למיתני מי מצי למיתני סוכרין את הנהרות א"ר שישא בר אבא רב אידי בר אבין הכי קשיא ליה מכדי קתני אסורין ברחיצה דרחיצה משמע בחמין למה לי למתני נועלין את המרחצאות דמשמע נמי חמין לאו למימר דבחמין אסור ובצונן מותר והיינו דקאמר אף אנן נמי תנינא כרב חסדא דבתענית צבור בצונן מותר. נימא מסייע ליה לאביי דשמעינן ליה דאמר תענית צבור אסור בין בחמין בין בצונן:לכולי עלמא לא הרי לך תשעה באב **) שהוא תענית צבור ודייקינן דאפי' בצונן אסור אמר רב חנא מהכא לא תסייעי' לאביי דלא נצרכא אלא דקתני טובלין כדרכן אלא לחמי טבריא דמצי למיטבל בהו והכי קאמר טובלין כדרכן בחמין אבל כ"ע לא אבל בצונן אפי' לכ"ע שרי: כדיי הוא בית אלהינו לאבד עליו טבילה אחת שלא יהיה טובל עליו בת"ב כלל. א"א בשלמא דת"ק אמר כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בצונן בת"ב אבל כ"ע לא היינו דקא פליג רב חנינא עליה דת"ק דחייבי טבילות אין טובלין בצונן דכדיי הוא בית אלהינו לאבד עליו טבילה אחת אלא אי אמרת בצונן שרי לת"ק והכי קתני חייבי טבילות טובלין כדרכן בחמין אבל כ"ע לא אבל בצונן מותר לכ"ע וקפליג רב חנינא עליה דת"ק דלא מצי למיטבל בחמין א"כ ליכא איבוד טבילה דהא טביל בצונן אע"פ שאינו טובל בחמין דהא שרי בצונן לכ"ע אלא לאו לעולם אמר ת"ק בצונן טובלין אבל כ"ע לא ומסייעא לאביי א"ר פפא לעולם אמר ת"ק טובלין כדרכן בחמין אבל לכ"ע אסור וצונן שרי לכ"ע ודאמר א"כ טבילה בצונן איכא וליכא איבוד טבילה ר' חנינא הוה קאי ברוכתא דלא שכיחא צונן ולעולם מהכא לא תסייעיה לאביי. (כל) אמרו אסור ברחיצה כו' באלו תעניות. מאי לאו הא דקתני וכן אתה מוצא באבל אכולהו אהאי נמי דקתני בסיפא דמילתא בהאי מסכתא באידך פירקא כשאמרו אסור ברחיצה וכו' ורחיצה לא משמע אלא בחמין וקשיא למאן דאמר כל שהוא משום אבל אסור בין בחמין ובין בצונן. לא אשארא לבד מרחיצה קאמר וכן אתה מוצא באבל אבל

*) אולי צ"ל א"ל אביי אלא היכי וכו'. **) לכאורה תמוה דהא גם לר"ח בת"ב אסור בצונן ומאי מייתי מינה ראיה לאביי ואולי דרבינו לא היה גורס בדברי ר"ח כגון ת"ב ועדיין צ"ע.

הגהות הב"ח

(א) גמ' כל שהוא משום אבל כגון תשעה באב. נ"ב פי' בדרבנן אית לפלוגי בין שהוא משום אבל ובין שהוא משום תענוג אבל ביוה"כ שהוא דאורייתא אע"פ שהוא משום תענוג אסור בין בחמין בין בצונן: (ב) שם מאי לאו אכולהו ובמאי אילימא בחמין כו' כצ"ל ותיבת עסקינן נמחק: (ג) רש"י ד"ה כ"ג כ"ע לא לא בחמין: (ד) ד"ה כשאמרו אסור ברחיצה גבי תענית: (ה) ד"ה לא אשארא קאי אנעילה ומלאכה ולעולם [illegible]

הגהות הגר"א

[א] גמ' (שאובין נינהו) תא"מ (ועמ"ש רבינו ביו"ד סי' רא ס"ק קכה וצ"ע):

גליון הש"ס תוס' ד"ה וכן. מותר בצונן וקשי' לר"ח. ק' לי הא אהדרה כיון דמיירי בצונן ואפ"ה תני כל גופו אסור א"ו דקושיא בהיפוך דמוכח דבתענית ג"כ אסור בצונן כל גופו וקשיא לר"ח וכמ"ש רש"י:

אין הבוגרת רשאה לנוול את עצמה בימי אבל אביה הא נערה רשאה מאי לאו ברחיצה ובמאי אילימא בחמין אין הבוגרת רשאה והאמר רב חסדא אבל אסור להושיט אצבעו בחמין אלא לאו בצונן לא אכיחול ופירכוס לימא מסייע ליה דא"ר אבא הכהן משום רבי יוסי הכהן מעשה ומתו בניו של ר' יוסי בר חנינא ורחץ בצונן כל שבעה אמרי התם בשתכפוהו אבליו זה אחר זה דתניא תכפוהו אבליו זה אחר זה הכביד שערו מיקל בתער ומכבס כסותו במים אמר רב חסדא בתער אבל לא במספרים במים ולא בנתר ולא בחול ולא באהל איכא דאמרי אמר רבא אבל אסור בצונן כל שבעה מאי שנא מבשר ויין התם *לפכוחי פחדיה הוא דעביד לימא מסייע ליה אין הבוגרת רשאה לנוול עצמה הא נערה רשאה במאי אילימא בחמין אין הבוגרת רשאה והאמר רב חסדא אבל אסור להושיט אצבעו בחמין אלא לאו בצונן לא אכיחול ופירכוס אמר רב חסדא זאת אומרת אבל אסור בתכבוסת כל שבעה והלכתא אבל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין בין בצונן כל שבעה אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר אבל לסוך אפילו כל שהוא אסור ואם לעבר את הזוהמא מותר צלותא דתעניתא היכי מדכרינן אדבריה רב יהודה לרב יצחק בריה ודרש יחיד שקיבל עליו תענית מתפלל של תענית והיכן אומרה בין גואל לרופא מתקיף לה רב *יצחק וכי יחיד קובע ברכה לעצמו אלא אמר רב יצחק בשומע תפלה [גי' הרי"ף יוסף] וכן אמר רב ששת בשומע תפלה מיתיבי אין בין יחיד לצבור אלא שזה מתפלל שמונה עשרה וזה מתפלל תשע עשרה מאי יחיד ומאי צבור אילימא יחיד ממש וצבור ש"צ הני תשע עשרה עשרין וארבע הוו אלא לאו ה"ק אין בין יחיד דקבל עליו תענית יחיד ליחיד שקבל עליו תענית צבור אלא שזה מתפלל שמונה עשרה וזה מתפלל תשע עשרה ש"מ יחיד קובע ברכה לעצמו לא לעולם אימא לך שליח צבור ודקא קשיא לך שליח צבור עשרין וארבע מצלי (א) בג' תעניות ראשונות דליכא עשרים וארבע ולא והא אין בין קתני אין בין ג' ראשונות לג' אמצעיות אלא שבאלו מותרין בעשיית מלאכה ובאלו אסורין בעשיית מלאכה הא לכ"ד זה וזה שוין *תנא ושייר מאי שייר דהאי שייר (ב) ותו והא אין בין קתני אלא תנא באיסורי קא מיירי בתפלות לא מיירי ואי בעית אימא באמצעייתא נמי לא מצלי כ"ד ולא והתניא *אין בין ג' שניות לשבע אחרונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות הא לכל דבריהן זה וזה שוין וכי תימא הכא נמי תנא ושייר והא אין בין קתני ותסברא אין בין דוקא והא

*) [וע"ע תוספות מגילה ח. ד"ה אין ותוס' ב"ק סב: ד"ה מי קתני ותוס' חגיגה ח. ד"ה אמאי ותוספות שבת סג. ד"ה אין]

אין הבוגרת רשאה לנוול עצמה. אומר ר"י דהא רשאה לאו דוקא *אלא ה"ק אין הבוגרת חייבת הא נערה חייבת: אלא (ז) בצונן. וקאמר נערה רשאה כלומר לאסורה ולא אמרת דבצונן מותר וקשה לרבא דאמר דבצונן מותר ומשני כי קתני אכיחול ואפירכוס: אלא אמר רב יצחק בשומע תפלה. והכי פסק בשמעתא דתפלת תענית בשומע תפלה ואין יחיד קובע ברכה לעצמו לכך צריך כשאומר עננו בש"ת (דצריך) לאומרו קודם שאומר הברכה כשמגיע לעננו קודם שיתחיל לומר כי אתה ש"ת עמך ישראל ברחמים יאמר עננו ולא יחתום אלא יאמר כי אתה ה' עונה בעת צרה ומושיע ואח"כ כי אתה ש"ת עמך ישראל ברחמים בא"י שומע תפלה אבל שליח צבור אומר גואל ישראל וקובע ברכה וחותם: תנא ושייר. פי' תנא עשיית מלאכה ושייר כ"ד ברכות פי' כ"ד ברכות שבתעניתא היו מוסיפין ו' ברכות כדמפרש לקמן בפ"ב (דף טו.): מאי שייר דהאי שייר כו'. פי' דמשום חדא מילתא לא הוי (ח) לתנא לשייר וא"ת הכא קאמר דלא תנא ושייר דהא אין בין קאמר דמשמע דאין בין זה לזה אלא אלו בלבד וקשה דהא במגילה (דף ח.) קתני אין בין נדרים לנדבות אלא שהנדרים חייב באחריותן ונדבות אינו חייב באחריותן ואנו יודעין דיש (ט) חילוק אחר דנדרים אינן באים אלא מן החולין דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין ונדבות באות מן המעשר כדאמר (דברים כז) וזבחת שלמים ואכלת דכתיב גבי מעשר וי"ל דהתם נמי דזה וזה שוה והני מילי גבי שלמים יש חילוק והא דקתני אין בין מיירי בעולות דאין בין עולות דנדרים לעולות דנדבה אלא שהנדרים חייב באחריותן מה שאין כן בנדבה דהא אין בין עולות דנדרים לעולות דנדבות אלא חילוק זה דהא כל עולות אינן באין אלא מן החולין*): ותסברא והא שייר תיבה. פי' (י) מפרש לקמן (דף טו:) שמוציאין התיבה ברחוב העיר (באמצעיות) באחרונות ותסברא דהא שייר תיבה פי' וליכא למימר דבאיסורא קמיירי דהא דמתריעין ונועלין מאי איסור איכא: לאו

אין הבוגרת. שהביאה שתי שערות רשאה לנוול את עצמה אלא מתקשטת כדי שיקפצו עליה (ג) הא נערה שאינה ראויה להינשא עדיין עד שתבגר רשאה דבת חיוב אבילות היא וקטנה אינה חייבת ולא כלום: בימי אבל אביה. אפילו אירע אבילות לאביה שמת בנו אי נמי שמת אביה ממש אע"פ שהיא בת חיוב אבילות אינה רשאה לנוול: אלא לאו בצונן. ואפ"ה נערה אינה רוחצת בצונן אלמא דאבל אף בצונן אסור: אכיחול ואפירכוס. ולא קא מיירי ברחיצה כלל פירכוס בשיער כבוס בבגדים רחיצה בגוף: זאת אומרת. °מדמוקמינן לה בכיחול ופירכוס הוא הדין לתכבוסת: תפלת תענית. עננו: בין גואל לרופא. ברכה בפני עצמה: וכי יחיד. חשוב כל כך שיהו מתקנין לו ברכה בפ"ע להוסיף בתפלתו: בשומע תפלה. שכוללה בתוך הברכה וחותם בשומע תפלה דאותה ברכה וחתימתה משמע בין אתענית בין אכל מילי: אין בין יחיד לצבור. גבי תענית: שזה. יחיד מתפלל ביום תעניתו שמונה עשרה וכולל תפלת תענית בשומע תפלה: תשע עשרה. דקבע ליה בין גואל לרופא סתם תפלה קרי שמונה עשרה דברכת ולמלשינים ביבנה תקנוה כדאמרינן בברכות (דף כח:): כ"ד הוין. (ד) בפירקין דלקמן (דף טו.) דכ"ד ברכות הוו ביומא דתעניתא והכא קתני י"ט ותו לא: וצבור. יחיד שקיבל עליו תענית צבור אלמא יחיד קובע ברכה לעצמו כשקיבל תענית צבור: בקמייתא. בג' תעניות ראשונות (ה) דליכא כ"ד כדאמרינן בפרק סדר תעניות כיצד בגמ' (שם): דאלו מותרין בעשיית מלאכה וכו'. ראשונות דלא חמירי כולי האי (ו) הא לכ"ד ברכות זה וזה שוין וקס"ד דאיתנהו לכ"ד באמצעיות מדקמתריץ קמייתא דליכא כ"ד מכלל דבאמצעיתא איתנהו ולא היא דליתנהו אלא באחרונות כדקתני התם ומשום דהא מילתא קמייתא מש"ה פריך ליה מכ"ד דליתנהו באמצעיות: תנא ושייר. תנא מילי דאיתנהו בין אמצעיות לראשונות ושייר אין בין לאו דוקא הוא כדמוכח לקמן גבי אידך: ה"ג מאי שייר דהאי שייר אלא באיסורי קא מיירי בתפלות לא קא מיירי ומאן דגרים שייר תיבה מוציאין את התיבה כו' שיבוש הוא דאינה אלא באחרונות כדבסמוך ומיפשט פשיטא ליה דאינה אלא באחרונות: מאי שייר דהאי שייר. דלא אורחא דתנא למתני כל מילי ולשיורי חדא אלא לעולם כ"ד בקמייתא ליתנהו ולהכי לא חשיב להו באין בין דבתפלה לא קמיירי: באמצעיות נמי ליכא כ"ד. אלא באחרונות כדאמרינן התם: שבאלו. האחרונות מתריעים ונועלין כדתנן נמי במתני'* הא לכ"ד זה וזה שוין דבתרוייהו איתנהו: והא

[ועי' תוס' קידושין נג. ותוס' חולין כד: ד"ה אין ותוס' ערכין כח: ד"ה אומרין]

סמ א מיי' פ"ה מהלכות אבל הלכה ה סמג עשין מד"ס ג טוש"ע י"ד סי' ש"פ סעיף א וסי' שפט סעיף א:

ע ב מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סי' שפא סעיף א:

עא ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

עב ד מיי' פ"ב מהלכות תפלה הלכה יד סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' תקסה סעיף א:

עג ה מיי' פ"ג מהלכות תעניות הלכה ב טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ב:

עד ו מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

ודחינן לא כי קא קתני וכן באבל אנעילת סנדל ואמלאכה קאי אבל (רחיצה לא) [לא ארחיצה] ולעולם בחמין. אמר רבא אבל אסור כל ז' אפי' בצונן ומ"ש מבשר ויין דשרי ליה. ודחי בשר ויין שרינן ליה כדי לפכוחי פחדיה אבל רחיצה דמשום תענוג היא לא התירו. לימא מסייעא ליה אין הבוגרת רשאה לנוול עצמה בימי אבל בית אביה. אבל הנערה שרי לנוול עצמה ושלא לרחוץ אפילו בצונן. וש"מ אבל אפי' בצונן אסור. ודחי לא הבוגרת התירו לכחול ולפרכס. תניא תכפוהו אבליו זה אחר זה שערו מיקל בתער ומכבס כסותו במים. אמר רב חסדא בתער ולא במספרים. במים ולא בנתר. ולא בחול. אמר רב חסדא זאת אומרת אבל אסור בתכבוסת. והלכתא אבל אסור לרחוץ כל גופו כל ז' בין בחמין בין בצונן אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור ובצונן מותר. ולסוך אפי' כל שהוא אסור. ואם לעבר הזוהמא מות' לסוך שמן טוב. דרש רב יצחק יחיד שקבל עליו תענית מתפלל עננו בין גואל לרופא ואקשינן עליה וכי יחיד קובע ברכה לעצמו אלא מתפלל עננו בשומע תפלה בכלל הברכה ואינו מתפלל אותה ברכה בפ"ע. ומותבינן עליה מהא דתניא מה בין יחיד לצבור אלא שזה מתפלל שמ"ע וזה מתפלל י"ט והיכי דמי אילימא יחיד המתפלל בינו לבין עצמו עם הצבור וצבור דקתני ש"ץ היורד לפני התיבה האי י"ט ברכות מתפלל בתענית כ"ד מתפלל כדתנן עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל כו' ואומר לפניהם כ"ד ברכות. ושנינן הכי קתני אין בין יחיד דקאי בצבור כדאמרן ליחיד המתפלל חוץ לביהכ"נ אלא שזה היחיד העומד בחוץ מתפלל י"ח ויחיד המתפלל בכנסת מתפלל י"ט ברכות. אלמא יחיד קובע ברכה לעצמו. ושנינן לעולם יחיד. יחיד דקאי בצבור וצבור ש"ץ ממש. וזה ש"ץ המתפלל י"ט ברכות בתעניות ראשונות הוא שאין בה כ"ד ברכות לפיכך זה מתפלל י"ח וזה מתפלל י"ט. ואקשינן והא תעניות אמצעיות דקתני בהו ואסור במלאכה וברחיצה כו'. ולא קתני כ"ד. ושנינן האי תנא באיסורא קמיירי. כלומר אסיר במלאכה וברחיצה כו' הוא דמיירי בתפלות לא קמיירי. אי בעי תימא כ"ד ברכות באמצעייתא נמי ליכא. ואקשינן והא תניא אין בין ג' אמצעיות לז' אחרונות. אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות הא לכ"ד זה וזה שוין. לעולם אימא לך באמצעיות נמי אין כ"ד ברכות בהן. ותנא מקצת מה שיש בשבע האחרונות ואינם בג' אמצעיות ושייר

[ז"ל רש"י ב"מ סו: ד"ה לפכוחי פחדיה לספיג דאגתו וכו']

גליון הש"ס

רש"י ד"ה זאת אומרת. מדמוקמינן לה בכיחול כו'. תמיהני הא מרא דשמעתא הוא ר"ח דס"ל לעיל דמשום אבל אסור בצונן ול"נ כלל לאוקמה בפירכוס וכיחול. גם למאי צריך להוכחה מאוקימתא דרב הא כמעט מברייתא דלעיל דתכפוהו אבליו מכבס כסותו במים ומוכח מזה דאבל אסור בכיבוס ולע"ג:

[סוטה מד. וש"נ]

[תוספתא מגילה פ"א] [לעיל יב:]

רבינו גרשום

ברחיצה מוחלקין דאילו בתענית קתני ברחיצה דמשמע בחמין אבל לא בצונן ואילו באבל אסור בין בחמין בין בצונן. אין הבוגרת רשאי לנוול עצמה לפי שעומדת על פרקה וראויה לינשא. אילימא בחמין אין הבוגרת רשאי לנוול עצמה כלומר דיכולה לרחוץ בחמין: אלא לאו בצונן קאמר אין הבוגרת רשאה לנוול עצמה אלא רוחצין בצונן הא נערה רשאה לניול עצמה דאפי' בצונן אינה רוחצת וקשיא לרבא דאמר אבל בצונן מותר. לא כי קתני אין הבוגרת רשאי לנוול הא נערה רשאה אכיחול אבל בצונן מותר אפי' בנערה. התם בבשרא וחמרא ליכא אלא לפכוחי פחדא אבל ליכא תענוג לפיכך שרי. הכא בצונן איכא תענוג לפיכך אסור. אלא לאו בצונן קאמר דנערה רשאה לנוול עצמה [ש"מ] דאבל אסור בין בחמין בין בצונן ותהוי סיועא לא כי קתני נערה רשאה לנוול בכיחול ופירכוס אבל בצונן מותר ולא הוי סיועא: וכי יחיד קובע ברכה לעצמו. *) יש מברך העונה בעת צרה: בשומע תפלה. שכולל בשומע תפלה ואינו מברך ברכה לעצמו. הני דש"ץ כ"ד הוויין כדמפרש לקמן וקתני שזה מתפלל תשע עשרה. אלמא דקובע ברכה לעצמו שמברך העונה בעת צרה: [ודקא קשיא לך דהא] הוויין כ"ד ברכות בדקמייתא בשלש תעניות ראשונות קא מיירי דליכא בהו כ"ד ולא הוי אלא י"ט ולעולם אין היחיד קובע ברכה לעצמו: אלא שבאלו אמצעיות אסורין במלאכה וראשונות מותרין במלאכה הא לעשרים וארבעה זה וזה שוין כי היכי דבאמצעיות איכא עשרים וארבעה הכא נמי איכא בראשונות כ"ד ולא מצית לתרוצי דצבור מתפלל י"ט בש"ץ דהא איכא כ"ד אלא ביחיד שקיבל תענית צבור ותיפשוט דיחיד קובע ברכה לעצמו. ה"ג תנא באיסור קא מיירי כלומר לעולם בראשונות ליכא כ"ד והא דלא קתני שבאלו יש כ"ד ובאלו אין כ"ד משום דבאיסורי קא מיירי דהוי אסור בעשיית מלאכה ובתפלה לא מיירי בברכות ולעולם הא דקתני דצבור מתפלל י"ט מוקמינן בש"ץ אבל לא ביחיד דאין יחיד קובע ברכה לעצמו. ואיב"א לעולם בראשונות ליכא כ"ד ולהכי לא קתני שבאלו יש כ"ד ובאלו אין כ"ד דבאמצעיות נמי אין כ"ד: **)ה"ג תנא ושייר ולא נמי כלומר שייר כ"ד דבשבע איכא ובאמצעיות ליכא: והא אין בין קתני דמשמע דהוי דוקא כי היכי דאמרינן דאין בין קמא דוקא אלמא דליכא בינייהו אלא מתריעין ונועלין אבל לכ"ד שוין אלמא דבאמצעיות איכא כ"ד

*) אולי צ"ל וכי יכול לברך וכו'. **) נראה דצ"ל ה"ג וכ"ת תנא ושייר ולא גרסינן נמי כלומר וכו'.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ודקא קשיא לך ש"צ כ"ב מצלי בקמייתא דליכא כ"ד כצ"ל: (ב) שם מאי שייר דהאי שייר (ותו והא אין בין קתני) תא"מ וכ"ב מפרש"י משמע דלא גרסינן ליה הכא [illegible]

(ד) ד"ה כ"ד הווין כדתנן בפירקין דלקמן: (ה) ד"ה בקמייתא בג' תעניות ראשונות הס"ד ואח"כ מ"ה דליכא כו': (ו) ד"ה דאלו כו' כולי האי הס"ד ומה"ד הא כו' מדקמתריץ בקמייתא וכו' ומשום דהא מילתא קמייתא: (ז) תוס' ד"ה אלא לאו בצונן כו' [illegible]

והא שייר תיבה אי משום תיבה לאו שיורא הוא מילי דצינעא קתני מילי דבפרהסיא לא קתני אמר רב אשי מתני' נמי דיקא דקתני *מה אלו יתירות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות אבל בכל דבריהן זה וזה שוין וכ"ת הכא נמי *תנא ושייר והא מה אלו קתני ותסברא מה אלו דווקא הוא והא שייר לה תיבה אי משום תיבה לאו שיורא הוא משום דקא חשיב לה באידך פרקא השתא דאתית להכי עשרים וארבעה נמי לאו שיורא הוא דקתני לה באידך פירקא מאי הוי עלה אמר רב שמואל בר ססרטאי וכן אמר רב חייא בר אשי אמר רב בין גואל לרופא ורב אשי אמר משמיה דרבי ינאי בריה דרבי ישמעאל בשומע תפלה והלכתא בשומע תפלה: תני חדא עוברות ומיניקות מתענות בראשונות ואין מתענות באחרונות ותניא אידך מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות ותניא אידך אין מתענות לא בראשונות ולא באחרונות °אמר רב אשי ^א נקוט אמצעייתא בידך דמיתרצן כולהו: מה אלו יתירות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות: במאי מתריעין רב יהודה אמר ^ב בשופרות ורב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר בעננו קס"ד מאן דאמר בעננו לא אמר בשופרות ומאן דאמר בשופרות לא אמר בעננו והתניא אין פותחין משבע [א] תעניות על הצבור שבהן י"ח התרעות וסימן לדבר יריחו ויריחו שופרות הוה ותיובתא למאן דאמר בעננו אלא בשופרות דכולי עלמא לא פליגי דקרי לה התרעה כי פליגי בעננו מר סבר קרי לה התרעה ומר סבר לא קרי לה התרעה למ"ד בעננו כל שכן בשופרות ולמ"ד בשופרות אבל בעננו לא והתניא *ושאר כל מיני פורעניות המתרגשות כגון ^ג חיכוך ^ד חגב ^ה זבוב וצירעה ויתושין ושילוח נחשים ועקרבים לא היו מתריעין אלא צועקין (א) מדצעקה בפה התרעה בשופרות תנאי היא *דתניא *^ו על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה גיים או נהר ועל ספינה המטורפת בים ר' יוסי אמר לעזרה אבל לא לצעקה במאי אילימא בשופרות שופרות בשבת מי שרי אלא לאו בעננו וקרי לה התרעה ש"מ: בשני דר' יהודה נשיאה הוה צערא

גזר

רש"י

והא שייר תיבה · דבאחרונות איתא והכא ליתא כדקתני לקמן (דף טו.) סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה כו' ומותבינן בגמרא בהדיא מיתיבה דליתא אלא באחרונות ומשני כי התני נמי מתניתין *בקמייתא: מילי דצינעא · מתריעין בבית הכנסת וכ"ד נמי בבית הכנסת: בפרהסיא · תיבה ברחובה של עיר: דיקא נמי · דלכ"ד זה וזה שוין דקתני מתניתין מה אלו יתירות על הראשונות כו' ואלו כ"ד לא קא חשיב גבי אחרונות: והא מה אלו קתני · דמשמע דווקא: דהא קתני לה באידך פירקין · דמי שבנה מתניתין דהכא תנא נמי דהתם והאי דלא תנא בהאי סמיך אהתם דקתני באחרונות מוציאין התיבה מה שאין כן באמצעיות: השתא דאתית להכי · דמשום דקתני לה באידך פירקין דאמרת דלא הוי שיור כ"ד נמי דאמרת דשוין נינהו איכא למימר דלא הוי שוין דהא אפי' שיורא נמי לא הוי דבהדיא קתני לה באידך פירקין דבאחרונות איתנהו באמצעיות לא ואיכא לתרוצי כתירוצא קמא בקמייתא דליכא כ"ד: מאי הוי עלה · היכן אומרה יחיד: נקוט מציעתא בידך · כלומר תריץ דבשלש אמצעיות היו מתענין ומתרצא לכולהו הנך מתנייתא הא דקתני בראשונות ולא באחרונות הנך ראשונות לאו ראשונות ממש נינהו אלא אמצעיות דאינהו הוו ראשונות לאחרונות אבל בשבע אחרונות לא מיתענו דכיון דשבע נינהו לא מצו עוברות ומיניקות למיקם בהו והא דקתני באחרונות ולא בראשונות הנך אחרונות אמצעיות נינהו והראשונות ראשונות ממש ואין מתענין בהן דלא תקיף רוגזא כולי האי ולאו לשון הוא לתנא למיקרי לאמצעיות ראשונות לאחרונו' ואחרונו' לראשונות: בשופרות · היו עושין ההתרעות ולשון התרעה כמו תרועה וסתם תרועה פשוטה לפניה ולאחריה במסכת ראש השנה (דף לד.) ואהכי מתריעין בשופרות כדכתיב (במדבר י) ותקעתם בחצוצרות וגו' תוקעין בשופרות כדי שיכניעו לבם לקול השופר ויהיו נרתעים מהטאתם ואשש ברכות שהיו מוסיפין ביום התענית היו תוקעין על כל ברכה יבבא אחת שהן י"ח התרעות: רב יהודה אמר · מתריעין עננו בקול רם היו צועקים עננו אבינו עננו עננו אלהי אברהם עננו עננו אלהי יצחק עננו עננו אלהי יעקב עננו הכל כפי שאומרים בסוף הסליחות אבל עננו דתפלת תענית אומר אפי' בראשונות ואפי' יחיד אוקימנא דאומרה בשומע תפלה ותפלה קרי ליה התרעה דאי בשופרות מריעין מיבעי ליה ומאן דמפרש עננו של תפלת תענית משתבש דהא קתני בסמוך שהן י"ח התרעות וקא פריך מן וסימן לדבר יריחו ואם איתא ליפריך בהדיא י"ח תפלות של שמונה עשרה ברכות מי איכא בשבע תעניות: אין פותחין מז' תעניות · באחרונות: שמונה עשרה התרעות · שהן מוסיפין ו' ברכות מי"ח עד כ"ד ולכל אחת שלש תרועות: וסימן לדבר · שלא תטעה אם התרעה הזו תרועה או תפלה: יריחו · דכתיב בה שופרות ליסנא אחרינא סימן לדבר כלומר לכך מתריעין כדי שיענו כדרך שנענו ביריחו על ידי שופרות דכתיב (יהושע ו) ויתקעו בשופרות וגו' וכתיב (שם) ותפול החומה תחתיה: אלא בשופרות כולי עלמא וכו' · דהא מתריעין דקתני הכא במתניתין דעבדינן בתעניות בשופרות: כי פליגי בעננו · כי פליגי במתריעין דאמרינן בעלמא על שאר פורעניות מ"ס עננו נמי התרעה והאי דקתני בעלמא מתריעין בעננו ומאן דאמר בשופרות אבל בעננו לא: חגב · ארבה כתרגומו: צירעה · עוקצת את האדם: יתושין · נכנסין בעיניו ובחוטמו: חיכוך · כמו נתחכך בכותל: הא צעקה בפה היא · אלמא דצעקת פה לא קרי ליה התרעה: תנאי היא · האי תנא דשאר מיני פורעניות סבר צעקת פה לאו שמה התרעה ואידך סבר כו': גיים · וצרין עליה: נהר · המתפשט ויוצא להון לשטוף את השדה ואת הבתים: המטורפת · כמו בילים טרופות (חולין דף סד.) שהולכת ונדה ועתידה להיטבע במים: לעזרה · צועקין לבני אדם שיבואו לעזרם: ולא לצעקה · תפלה שאין אנו בטוחין כל כך שתועיל תפלתו לצעוק עליהן בשבת אלמא צעקת פה קרי התרעה. מפי מורי ל"א לעזרה דקאמר תנא קמא מתריעין דמשמע בקול רם ואמר ליה רבי יוסי לעזרה שיהו מתפללין כל אחד בביתו לעזרה בעלמא:

תוספות

לאו שיורא הוא דהא קתני לה באידך פירקא · והוא הדין דהוה מצי לתרוצי כדלעיל מילי דבפרהסיא לא קתני:

תני חדא מתענות בראשונות ולא באחרונות ותנא אידך מתענין באחרונות ולא בראשונות ותני אידך לא מתענין לא בראשונות ולא באחרונות (ב) נקוט מציעתא בידך · פירש הקונטרס השלש תעניות אמצעיות בידך דבאותן תעניות עוברות ומיניקות מתענות וה"ק מתענות בראשונות פי' בראשונו' ר"ל אמצעיות דהם ראשונות לאחרונו' שהיו חמורות אבל לא באחרונות דנפישי ולא מצו עבדי להו והא דקתני באחרונות ולא בראשונות האי אחרונו' היינו אמצעיות וקרי להו אחרונות שהם אחרונות מן הראשונות בתחלה גוזרין שלש תעניות וכן בשניה שלש אבל אין מתענות בראשונות שהם קלות והא דקתני לא בראשונות ולא באחרונות כלומר לא בשלש הראשונות ממש ולא בשבע האחרונות ממש אלא דווקא באמצעיות:

ורב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר עננו · אומר הר"י (ג) והאי עננו לא ר"ל עננו שבתפלת תענית אלא עניני שאומרים בסליחות וביום הכפורים עננו אבינו עננו אבל עננו דתפלה לא קאמר דהא בשלש ראשונות נמי אמר לה:

ובהן י"ח תרועות וסימן לדבר יריחו · פירוש שביריחו עשו כן שהקיפוה ז' ימים והיו תוקעין בכל יום כמו כן תקנו בתעניות ובכל תענית מוסיפין שש ברכות ועל כל ברכה תוקעין מריעין ותוקעין א"כ היינו י"ח תרועות:

מתריעין לעזרה · פי' שיבואו לעזור העיר וכו' ומתריעין בפה פירוש והאי תרועה ר"ל מתריעין בפה דאין להתיר תרועה בשופר בשבת:

רבי

עין משפט נר מצוה

עה א מיי' פ"ג מהל' תעניות הלכה ה טוש"ע א"ח סימן תקעה סעיף ה:
עו ב מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ד:
עז ג מיי' שם פ"ג הל' יג טוש"ע שם סימן תקעו סעיף ה:
עח ד מיי' שם הלכה ... טוש"ע שם סעיפים:
עט ה מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ז:
פ ו מיי' פ"א שם הל' ו טוש"ע שם סימן תקעו סעיף יג:

רבינו חננאל

אחרונות כגון תני כ"ד וכיוצא בהן אמר רב אשי הא דדייקת מתנייתא דדייק ממתני' דקתני מה אלו יתירות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין החנויות הא לכל דבריהן זה וזה שוין' תנא מקצת ושייר מקצת ומאי שייר דהאי שייר [שייר] תיבה דלא קתני ומוציאין התיבה אלא אמרינן תנא ושייר כשם ששייר התיבה שייר כ"ד ברכות ולעולם [אין] מתפללין באמצעיות כ"ד ברכות ודחינן תיבה לאו שיור הוא דקתני באידך פרקין: סדר תעניות כיצד מוציאין התיבה הנה מפרש אכולהו תעניות מוציאין את התיבה. ואמרינן השתא דאתית להכי גם זה השינוי תשני בהא נמי ואימא מדקתני סדר תעניות כיצד וקא מפרש כ"ד ברכות ש"מ אכולהו תעניות קמיירי וזו שנויה היא ולא סמכינן עליה דהא באידך פרקין *) דאין מוציאין התיבה אלא בז' אחרונות: מאי הוה עלה ואסיקנא הלכתא יחיד מתפלל עננו ל"ש יחיד קאי בצבור ול"ש יחיד דקאי בעלמא וקיי"ל דכל יחיד מזכיר עננו בשומע תפלה' תני חדא עוברות ומיניקות מתענות בראשונות ואין מתענות באחרונות ותניא אידך מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות' ותניא אידך אין מתענות לא באחרונות ולא בראשונות' אמר רב ששת נקוט אמצעייתא בידך כי מתענין בהן דמתרצין כולהו פי' הא דקתני בראשונה מתענות בראשונות בשלש אמצעיות [מיירי] ולגבי שבע אחרונות (הני אחרונות) הני שלש אמצעיות ראשונות להני ז' נינהו ואמצעיות דקתני מתענין באחרונות הן ג' אמצעיות דלגבי שלש הראשונות האמצעיות אחרונות מקרו' ובריייתא דקתני אין מתענות לא בראשונות [בראשונות] ממש שהן שלש ראשונות ולא באחרונות [באחרונות ממש] שהן ז' האחרונות מכלל דג' הראשונות מתענות לדברי שלשתן ויש לומר דכלהו מודו באמצעיות

מסורת הש"ס

נ"ל בג"ל באחרונות
[נ"ל יב: ע"ש]
[סוכה נד. וש"נ]
ב"ק פ:
[ת"ל דתנן לקמן יט.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא היו מתריעין אלא צועקין בפה הוא ומדצעקה בפה התרעה: (ב) תוס' ד"ה תני כו' לא בראשונות ולא באחרונות אמר רב אשי נקוט מציעתא בידך פירש הקונטר' שלש תעניות: (ג) ד"ה ורב יהודה כו' אומר הר"י והאי עננו:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אין פותחין משבע שבהן כ"א מתרעות כצ"ל (ועי' להם משנה פ"ד מהלכות תענית הלכה יז):

גליון הש"ס

גמרא אמר רב אשי נקוט אמצעייתא. כעין זה נדה דף כ ע"א:

ירושלמי עוברות ומיניקות מתענות בפ' באב ובג' שניות ולא בז' אחרונות: מתני' אין גוזרין תענית בתחלה בחמישי כו' עד ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא השניות ולא האחרונות: מתני' עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עוד כו' · מתריעין דתני במתני' כיצד הוא רב יהודה אמר התרעה בשופר משמיה דרב אמרו התרעה בעננו ומותבינן [עלה] דרב אין פותחין מז' תעניות על הצבור ובהן ז' התרעות וסימן לדבר יריחו והתרעות דיריחו בשופר הוו' ושנינן בשופר דברי הכל התרעה היא כי פליגי בעננו רב יהודה סבר עננו לאו התרעה היא ורב סבר עננו נמי התרעה היא' ומותבינן עליה ושאר כל מיני פורעניות המתרגשות על העולם כגון חיכוך חגב זבוב צרעה ויתושין ושילוח נחשים ועקרבים לא היו מתריעין אלא צועקין' והנה עננו צעקה היא ואם תאמר שגם התרעה היא נמצא עננו התרעה והיא הצעקה היכי קתני צועקין ולא מתריעין ושנינן תנאי היא יש תנא שקורא עננו התרעה דתנן בפירקין [דחסידא] (קרא) על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה גיים או נהר

*) אולי צ"ל דהא באידך פרקין אמרינן דאין מוציאין וכו'.

רבינו גרשום

הא שייר תיבה דבאחרונות איכא ובאמצעיות ליכא אי משום תיבה לאו שיורא הוא דמילי בצינעא קתני כגון מתריעין ונועלין מילי דפרהסיא כגון תיבה שמוציאין לרחוב לא קתני ולעולם איכא תיבה באחרונות ולא באמצעיות אבל כ"ד דהוי בצנעא אם איתא דליכא באמצעיות הוה קתני שבאילו מתפללין כ"ד ובאילו אין מתפללין כ"ד אלא ש"מ דבאמצעיות איכא כ"ד ולא מצית לתרוצי אב"א באמצעיות ליכא ולעולם אמרינן הא דקתני אין בין ג' ראשונות לג' אמצעיות כו' הא לכ"ד שוין דהיכי דבאמצעיות איכא כ"ד ה"נ איכא בראשונות ולא מצית לתרוצי הא דתני שצבור מתפלל י"ח דהא איכא כ"ד אלא מוקמינן ליה ביחיד שקיבל עליו תענית צבור ותפשום דיחיד קובע ברכה לעצמו מתניתין נמי דיקא דבאמצעיות איכא כ"ד מה אילו אחרונות יתירות על הראשונות דהיינו אמצעיות שבאלו אחרונות מתריעין ונועלין אבל לכל דבריהם זה וזה שוין אלמא דכי היכי דאיכא כ"ד באחרונות איכא נמי באמצעיות וכי תימא ה"נ תנא ושייר כלומר דה"נ איבעי ליה למיתני שבאילו יש כ"ד ובאילו אין כ"ד אלא ששיירו הא מה אילו קתני דמשמע דהוי דוקא דליכא בינייהו אלא להני דתני בהדיא אבל לכ"ד זה וזה שוין דכי היכי דאיכא כ"ד באחרונות איכא נמי באמצעיות. אי משום תיבה לאו שיורא הוא אלא כיון דשייר כ"ד אלמא ש"מ דכי היכא דבאחרונות איכא כ"ד ה"נ איכא כ"ד באמצעיות השתא דאתית להכי דתרצית דקתני באידך פרקין דכ"ד לא הוי שיורא כלומר לעולם איכא כ"ד ובאמצעיות לא והא דלא קתני שבאילו יש כ"ד ובאילו אין כ"ד משום דקתני לה באידך פירקא דבאחרונות איכא כ"ד ולא באמצעיות והא דקתני אין בין שלש ראשונות לשלש אמצעיות וכו' אמר הא לכל דבריהם זה וזה שוין דכי היכי דבאמצעות ליכא כ"ד ה"נ בראשונות ומצינו לאוקמי הא דקתני שצבור מתפללין י"ח בש"צ בקמייתא דליכא כ"ד ולא ביחיד דאין יחיד קובע ברכה לעצמו: נקוט אמצעייתא בידך כלומר כולהי אמרו דבאמצעיתא מתענות ולא בראשונות ולא באחרונות בראשונות לא דאכתי לא תקיף רוגזא ובאחרונות דקשי עלה להתענות שבעת ימים ומתרצו כולהי הא דקתני

רבי יהודה נשיאה גזר תליסר תעניות · על שאר פורעניות (ג) ומיהו קאמר ליה רבי אמי דאין מטריחין דהכי נמי משמע דהוה אשאר מיני פורעניות מדמייתי עלה הא דקאמר רבי יוחנן ל"ש אלא לגשמים אבל לשאר מינים וכו' :

שיצאה זמנה של רביעה · דזמן רביעה דיורה הוי במרחשון ויצא מרחשון : שלח להו כיחידים דמיתו · פירוש ובשומע תפלה תאמרו תפלת (ד) תענית והא דיחיד אומר ותן טל ומטר בברכת השנים אע"ג שמתפלל בעצמו הואיל וזמן צבור הוא אבל בני נינוה הוו יחידים אפי' בתקופת תמוז צריכין למטרא : הכל לפי השנים · אם צריכים אותה שנה גשמים שהיא שחונה ואם צריכים גשמים כבני נינוה שואלין ותן טל ומטר בברכת השנים:

אור

גזר תלת עשרה תעניות ולא איעני סבר למיגזר טפי אמר ליה ר' אמי הרי אמרו אין מטריחין את הצבור יותר מדאי אמר ר' אבא בריה דרבי חייא בר אבא רבי אמי *דעבד לגרמיה הוא דעבד אלא הכי אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן לא שנו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו מן השמים תניא נמי הכי כשאמרו שלש וכשאמרו שבע לא אמרו אלא לגשמים ᵃאבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו לימא תיהוי תיובתיה דר' אמי אמר לך רבי אמי תנאי היא דתניא אין גוזרין יותר משלש עשרה תעניות על הצבור לפי שאין מטריחין את הצבור יותר מדאי ·דברי רבי רשב"ג אומר לא מן השם הוא זה אלא מפני שיצא זמנה של רביעה שלחו ליה בני נינוה לרבי כגון אנן דאפילו בתקופת תמוז בעינן מיטרא היכי נעביד כיחידים דמינן או כרבים דמינן כיחידים דמינן ובשומע תפלה או כרבים דמינן ובברכת השנים ᵇשלח להו כיחידים דמיתו ובשומע תפלה מיתיבי אמר רבי יהודה *ᶜאימתי בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרוין על אדמתן אבל בזמן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות הכל לפי הזמן אמר ליה מתניתא רמית עליה דרבי רבי תנא הוא ופליג. מאי הוי עלה רב נחמן אמר בברכת השנים רב ששת אמר בשומע תפלה והלכתא בשומע תפלה : בשני מטין עם חשיכה ובחמישי כל היום מפני כבוד השבת : איבעיא להו היכי קתני בב'. מטין עם חשיכה ובה' כל היום מפני כבוד השבת או דילמא בשני מטין ובחמישי פותחין כל היום כולו תא שמע דתניא ᵈבשני מטין עד הערב ובחמישי פותחין כל היום כולו מפני כבוד השבת היו לו שני פתחים פותח אחד ונועל אחד היה לו אצטבא כנגד פתחו פותח כדרכו ואינו חושש : עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן ובבנין ובנטיעה : תנא *ᵉבבנין בנין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה אי זהו בנין של שמחה זה הבונה בית חתנות לבנו אי זו היא נטיעה של שמחה זה הנוטע *אבוורנקי של מלכים : ובשאילת שלום : תנו רבנן ᶠחברים אין שאילת שלום ביניהן עמי הארץ ששואלין מחזירין להם בשפה רפה ובכובד ראש *והן מתעטפין ויושבין כאבלים וכמנודין כבני אדם הנזופין למקום עד שירחמו עליהם מן השמים *אמר ר' אלעזר ᵍאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון שנאמר °ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך ואמר ר' אלעזר אין אדם חשוב רשאי לחגור שק אלא אם כן נענה כיהורם בן אחאב שנאמר °ויהי כשמוע המלך את דברי האשה ויקרע את בגדיו והוא עובר על החומה וירא העם והנה השק על בשרו וגו' ואמר ר' אלעזר לא הכל בקריעה ולא הכל בנפילה משה ואהרן בנפילה יהושע וכלב בקריעה משה ואהרן בנפילה דכתיב °ויפל משה ואהרן על פניהם יהושע וכלב בקריעה דכתיב °ויהושע בן נון וכלב בן יפנה קרעו בגדיהם מתקיף לה ר' זירא ואיתימא ר' שמואל בר נחמני אי הוה כתיב יהושע כדקאמרת השתא דכתיב ויהושע הא והא עביד ואמר ר' אלעזר לא הכל בקימה ולא הכל בהשתחויה מלכים בקימה ושרים בהשתחויה מלכים בקימה דכתיב °כה אמר ה' גואל ישראל קדושו לבזה

[מגילה ה: פ"ש] [גי' הערוך אבוורנקי] יהושע ז | מלכים ב ו | במדבר יד | שם | ישעיה מט

גזר תליסר תעניתא · כדאמרינן במתניתין (דף טו:) שלש ראשונות ושלש אמצעיות ושבע אחרונות ולשאר פורעניות עביד להו ולא לגשמים : לגרמיה · לעצמו דרש שלא אמר אלא לפי שהוא לא היה רוצה להתענות : לא שנו · דאין גוזרים יותר משלש עשרה : כשאמרו · תורה אור להתענות שלש ראשונות ושלש אמצעיות ושבע אחרונות : לא מן השם הוא זה · שאין זה (א) טעם שאין מניחין בשביל טורח אלא שכבר יצא זמנה של רביעה של יורה שהרי מרחשון עבר על כולן לסוף התעניות שמקצתן היו בכסליו כדקתני מתניתין והיכא למשמע מדרבי שמעון דבשאר מיני פורעניות דכל שעתא הוי זימנייהו למיבטלי אפילו טפי גוזרין ורבי דאמר אין מטריחין סתמא אכולהו קאמר והנא דאמרי כרבי : ובשומע תפלה · אמרינן לשאילת מטר כיחיד השואל צרכיו בשומע תפלה דהא דאמרינן שאלה בברכת השנים אפי' ביחיד משום דזמן צבור הוא אבל במילתא אחריתי דהוי ליחיד ולא לצבור כהכא דבתקופת תמוז לאו זמן שאילת צבור הוא בשומע תפלה הוא דמדכר ליה ולא בברכת השנים כדאמרינן במסכת ע"ז (דף ח.) ובברכות (דף לא.) אם היה לו חולה בתוך ביתו מזכיר עליו בברכת החולים ולבסוף מוקמינן והלכתא בשומע תפלה כך שמעתי : אימתי · הוא סדר תעניות : בזמן שהשנים כתיקנן · שהיא קציר בניסן וזריעה במרחשון . ואין סדר השנים משתנה : וישראל שרוין על אדמתן · שמנהג ארץ ישראל בכך : הכל לפי השנים · אם צריכה אותה שנה למטר כגון שנה שחונה שצריכה לגשמים הרבה : לפי המקומות · כגון נינוה דאפי' בתקופת תמוז בעו מטרא· לא גרסינן לפי הזמן שלא ירדו עדיין גשמים : *בשני מטין עם חשיכה · ולא נועלין ולא פותחין הואיל ולאו *)לכבוד שבת הוא ובחמישי מותרין לפתוח לגמרי : מטין . שלא יראו בני אדם ויצטערו אלא לעת ערב פותחין מקצתן כדי שיהא להם מה לאכול בלילה : או דילמא · פותחין כל היום והכי משמע מתניתין בשני מטין ובה' היה פתוח כדרכו כל היום לגמרי מפני כבוד השבת : אילטבא · כשא דהשתא אין החנות פתוחה לרשות הרבים ואם הוא פתוח אינו נראה כל כך : פותח כדרכו · אפי' בשני (ב) : ה"ג תנא בנין בנין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה · בנין דקתני מתניתין לא בנין הצריך לו אלא בנין הצריך לשמחה דבדבר שמחה ממעטינן : בית חתנות · לעשות חופתו : אבוורנקי של מלכים · שכך היו נוהגין כשנולד בן למלך היו נוטעין אילן לשמו ויום שממליכין אותו עושין לו כסא ממנו ליסנא אחריגא אילן גדול המיסך על הארץ לטייל המלך תחתיו ודומה לו בעירובין (דף כה:) ההוא אבוורנקא דהוה ליה לריש גלותא בבוסתניה : של מלכים · דרך מלכים נוטעין אותו לצל הוא נוטעו כמו כן לצל היא והיא נטיעה של שמחה : שאלת בשלום · תלמיד חכם מחזיר לו משום איבה ובשפה רפה : אבל ומנודה חייבין בעטיפה · °דכתיב ועל שפם יעטה במועד קטן (דף טו.) : רשאי ליפול על פניו · לבזות עצמו בפני הצבור שאם לא יענה יתרפוהו כך שמעתי אלא אם כן יודעין בו שהוא חשוב כיהושע שאמר לו הקב"ה קום לך למה זה אתה נופל על פניך : אלא אם כן נענה · שיודעין הן שנענה כיהורם יהורם רשע היה אלא שהתענה על רעב שהיה בימיו ונענה דכתיב (מלכים ב ז) ויהי סאה סולת בשקל וסאתים שעורים בשקל : לא הכל · נענין (*בתפלה) ולא הכל נענין בקריעה דיהושע וכלב שלא היו חשובין כמשה ואהרן לא זכו ליענות אלא בקריעה ומקרא בעלמא קא דריש : ויהושע בן נון · כתיב בתריה דההוא דויפל וי"ו מוסיף על ענין ראשון :

*) ולאו לכבוד שבת הוא לא מטין כל היום שיראו בני אדם ויצטערו אלא לעת ערב כצ"ל וכל זה עד לאכול בלילה הוא דיבור אחד :

עין משפט נר מצוה

פא א מיי' פ"ג מהל' תענית הלכה ג טור ש"ע א"ח סימן תקעו סעיף א :

פב ב מיי' פ"ב מהלכות תפלה הלכה יז טוש"ע א"ח סימן קיז סעיף ב :

פג ג מיי' פ"ג מהל' תענית הלכה י טור ש"ע א"ח סימן תקעה סעיף ט :

פד ד מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ד :

פה ה ו מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף ז :

פו ז מיי' פ"ה מהלכות תפלה הלכה יג טוש"ע א"ח סימן קלא סעיף ח :

רבינו חננאל

נהר ועל הספינה המטרפת בים ר' יוסי אומר לעזרה אבל לא לצעקה והא הכא התרעה בשופר ליכא למימר דהא שבת היא ושופר בשבת אסור אלא לאו בעננו וקתני מתריעין בשבת ש"מ דקרי לעננו התרעה ש"מ הא דא"ר אמי אין מטריחין על הצבור יותר מדאי ואמרינן לגרמיה הוא דעביד כלומר לא היה יכול להתענות ובשביל עצמו אמר אין מטריחין דתניא כשאמרו י"ג תעניות לפי שאין מטריחין על הצבור לא אמרו אלא לגשמים בלבד אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו · ומשני ר' אמי תנאי היא דתניא אין גוזרין על הצבור יותר מי"ג תעניות לפי שאין מטריחין על הצבור יותר מדאי דברי רבי רשב"ג אומר לא מן השם הוא זה אלא מפני שיצא זמנה של רביעה' בני נינוה בעו מר' אנן דאפילו בתקופת תמוז בעי' מטרא אנה נזכיר ותן טל ומטר בברכת השנים או בשומע תפלה כיחיד ששואל צרכיו בשומע תפלה אמר להו בשומע תפלה כיחידים ואותבינן עליה א"ר יהודה אימתי שואלין הגשמים בפרקים הללו בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרוין על ארמתם אבל בזמן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות הכל לפי הזמן קשיא לרבי ודחי רבי תנא הוא ותולק על התנאים · מאי הוה עלה ואסיקנא רב ששת אמר בשומע תפלה וקיי"ל כוותיה · ותוב לגבי איסורא הלכתא כרב ששת וזו איסורא היא : פיסקא בשני מטין עם חשכה ומיבעיא לן ופשטנא ממתני' דתניא בשני מטין לעת ערב ובחמישי פותחין כל היום מפני כבוד השבת היו לו ב' פתחים פותח אחד ונועל א' היתה לו איצטבא כנגד פתחו פותח ונועל כדרכו ואינו חושש עברו אלו [י"ג תעניות] ולא נענו ממעטין במשא ומתן כו' בנין זה בנין של שמחה : ירושלמי אריב"ל ל"ש אלא בנין של שמחה ממעטין אבל אם היה נוטה סותרו ובונה : ת"ר חבירין אין שאילת שלום ביניהן עמי הארץ ששאלו מחזירין להן בשפה רפה ובכובד ראש · והן מתעטפין ויושבין כמנודין וכאבלים כבני ניזופין עד שירחמו

מסורת הש"ס

[ברכות מח. וש"נ]

מגילה ה:

[דיבור זה שייך לעיל במשנה יב:]

מו"ק טו.

מגילה כב:

[נ"ל בנפילה]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא מן השם וכו' שאין זה טעם : (ב) ד"ה פותח כדרכו אפילו בשני מה"ד הלא קציר חטים וגו' ודעו וראו כי רעתכם רבה אלמא סימן קללה הוי הס"ד וכ"ב זהו פי' לסוף המשנה דלעיל בדף יב ע"ב: (ג) תוס' ד"ה ר' יהודה כו' שאר פורענות והא קאמר ליה כו' והכי נמי משמע : (ד) ד"ה שלח כו' תאמרו תפלת מטר והא דיחיד אומר כו' הוו יחידים דאפילו בתקופת תמוז:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אבל ומנודה · דכתיב ועל שפם יעטה · תמוה לי הא דקרא במצורע כתיב ואבל נפקא לן במו"ק מדאזהר ליחזקאל לא תעטה ע"שה אחר צריך עיטוף · וכמנודה לא מייתי קרא כלל והוא איבעיא דלא אפשיטא שם ונע"ג :

רבינו גרשום

מתענית בראשונות ולא באחרונות היינו אמצעיתא שהן ראשונות לאחרונות ולא באחרונות ממש והאי דקתני מתענית באחרונות היינו אמצעות שהן אחרונות לראשונות ולא בראשונות ממש והאי דקתני אין מתענות לא בראשונות ולא באחרונות היינו ראשונות ממש היינו אחרונות ממש שהן שלש עשרה דהאי שלש שהיחידים מתענין לא חשיב כלום : בעננו והיינו התרעה דהוו בכינופיא ובהן י"ג תרועות כדאמרן בפירקין דלקמן דבברכה ראשונה אמר להם קודם הברכה תקעו ולאחר הברכה תקעו ותוקעין ומריעין ותוקעין וקודם ברכה שניה אומר להם הריעו ומריעין ולאחר ברכות אומר להם הריעו ומריעין ותוקעין ומריעין נמצא בברכה ראשונה מריע אחת ובשניה ג' וכן בכל אלו ז' ברכות בראשונה תרועה אחת ובשניה ג' תרועות נמצא לז' ברכות י"ג תקיעות וסימן לדבר דעבדינן תרועה ירידתו הא ירידתו כשופרות חוות ומדנקט סימן ירידתו ש"מ דתרועה בשופר : החיכוך שחין היה צעקה בפה ומדקתני לא היו מתריעין אלא צועקין אלמא דצעקה בפה ותרועה בשופר : לעזרה ולא לצעקה כל אחד מתפלל בפני עצמו אבל אין עושין כנופיא · ר' יהודה גזר תליסר תעניתא הני דקתני במתניתין רב אמי דאמר אין מתענין יותר מי"ג לגרמיה עבד לא הורה כהלכה : לא שנו שאין מטריחין יותר מדאי אלא לגשמים אבל לשאר פורעניות מתענין והולכין עד שיענו והאי דר' יהודה נשיאה שאר מיני פורעניות הוה : שאין מטריחין את הצבור יותר מדאי דברי רבי אפילו בשאר מיני פורעניות ור' אמי דאמר כר' לא מן השם הוא זה כלומר לאו להכי הוא דבשאר מיני פורעניות אין מטריחין יותר מי"ג אלא לגשמים אין מתענין יותר מי"ג כבר יצאה זמנה של רביעה דבר"ח כסלו הוה ביום ראשון וגזרו תענית בשני ובחמישי ושני דהיינו ט"ו יום בכסליו ומתחיל השניות בשני וחמישי ושני הרי כבר יצא כל כסליו ועכשיו בר"ח טבת מתחילין הז' תעניות חמישי ושני בכל שבוע הרי יצאו בו' תעניות ג' שבועות וגוזרין בשביעי ביום שני בשבוע רביעי הרי יצא כל טבת וי"ג תעניות ואם היו גוזרין עוד תעניות לא היו יכולין לגזור בטבת דאין גוזרין בתחלה אלא ביום שני ושני דטבת כבר עבר אלא היה להם לגזור ביום שני שבשבט וכבר עבר מקצת שבט ובר"ח כבר יצא זמן רביעה וכבר יצאו רוב גשמי שנה דלהכי הוי *) אמר בשבט ר"ה לאילן דכבר יצאו רוב גשמי שנה : כיחידים דמין ובשומע תפלה ושואלים מטר כיחיד ששואל צרכיו בשומע תפלה א"ר יהודה אימתי סדר כל אילו התעניות הכל לפי השנים דשנה שחונה צריכה לרוב גשמים ושאינה שחונה אינה צריכה גשמים מרובים הכל לפי המקומות כגון נינוה שואלין הגשמים [בתקופת תמוז] ומדכולל הכי ש"מ דשואלין בצבור : מטין עם חשכה לא נועלין ולא פותחין לא נועלין משום בני כפרים שבאין להספיק מים ומזון לאחיהם שבכרכין ולא פותחין הואיל דלאו לכבוד שבת הוא : ובחמישי מותרין לפתוח לגמרי : יש לו שני פתחים בשני פותח אחד לגמרי הואיל ונועל אחר ואם אין לו אלא פתח אחד ולפניו איצטבה פותח [ונועל] כדרכו לגמרי אפילו בשני הואיל ויש לפניו איצטבא דיש היכר · א"ג

*) אולי צ"ל אחר כשבט אבל צ"ע דא"כ שנה מעוברת כב"ש ולספר דצ"ל ע"ו כם כע וצ"ע

תבא

לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו ושרים בהשתחויה דכתיב שרים וישתחוו מתקיף לה רבי זירא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני אי הוה כתיב ושרים ישתחוו כדקאמרת השתא דכתיב שרים וישתחוו הא והא עבוד אמר רב נחמן בר יצחק אף אני אומר לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה צדיקים לאורה וישרים לשמחה צדיקים לאורה דכתיב (תהלים צז) °אור זרוע לצדיק ולישרים שמחה דכתיב ולישרי לב שמחה:

הדרן עלך מאימתי

סדר א*תעניות כיצד מוציאין את התיבה לרחובה של עיר *ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נותן בראשו הזקן שבהן אומר לפניהן דברי כבושין אחינו (יונה ג) לא נאמר באנשי נינוה וירא אלהים את שקם ואת תעניתם אלא °וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ובקבלה הוא אומר (יואל ב) °וקרעו לבבכם ואל בגדיכם עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל ויש לו בנים וביתו ריקם כדי שיהא לבו שלם בתפלה בואומר לפניהן עשרים וארבעה ברכות י"ח שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש ואלו הן זכרונות ושופרות (תהלים קכ) °אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני (קכא) °אשא עיני אל ההרים וגו' (קל) °)ממעמקים קראתיך ה' (קב) °°)תפלה לעני כי יעטוף ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהן °°°)רעב כי יהיה בארץ דבר כי יהיה (ירמיה יד) °אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצרות ואומר חותמיהן על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' גואל ישראל על השניה הוא אומר מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' זוכר הנשכחות על השלישית הוא אומר מי שענה את יהושע בגלגל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תרועה על הרביעית הוא אומר מי שענה את שמואל במצפה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע צעקה על החמישית הוא אומר מי שענה את אליהו בהר הכרמל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תפלה על הששית הוא אומר מי שענה את יונה ממעי הדגה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' העונה בעת צרה על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' המרחם על הארץ: מעשה בימי

°)תהלים קל °°)שם קב °°°)מ"א ח

רש"י

לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים · לישראל הבזוים ומתועבים ועבדים מושלין בהן: ולא הכל בקימה · לקראת ישראל לעתיד לבא מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו: ה"ג לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה דכתיב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה · ישרים לשמחה דישרים עדיפי מצדיקים:

הדרן עלך מאימתי

סדר תעניות כיצד כו': אפר מקלה · אפר ממש ולא עפר אפר סתם הוא עפר דכתם שאפר קרוי עפר דכתיב (במדבר יט) מעפר שרפת החטאת כך עפר קרוי אפר סתם והיינו דקתני אפר מקלה אפר שריפה אי הוה תני אפר סתם הוה משמע עפר ואפר מקלה גנאי יותר מעפר סתם ובגמרא מפרש מאי טעמא טתנין אותו: כבושין · לשון עלירה כמו מכבש בלע"ז פריש"א (א) שכובשין את הלבבות להחזירם למוטב ואלו הן דברי כבושין אחינו כו': ובקבלה · שהנביא מצוה לישראל (עמדו בתפלה) והקשה תוספות מאן דהו מאי שנא בהאי קרא דכתיב ביונה וירא האלהים את מעשיהם וגו' ולא קרי ליה דברי קבלה ובהאי קרא דוקרעו לבבכם קרי ליה קבלה ופריק איהו כל מקום שהנביא מצוה ומודיע ומזהיר את ישראל קרי ליה קבלה ובכל דוכתא דלא איתפקד נביא כי האי וירא האלהים שהוא כמספר והולך דיליף מיניה אגב אורחיה מילתא לא קרינן ליה קבלה: (ב) ברחובה של עיר · בגלוי וכי הך דאמרינן במסכת מגילה (דף כה:) בני העיר שמכרו רחובה של עיר והתם מפרש בהדיא *אמר ר' זירא הואיל והעם מתפללים בו בתעניות ובמעמדות: ורגיל · רגיל להתפלל ותפלתו שגורה בפיו ולא יטעה שכל (ג) חזן שטועה סימן רע לשולחיו*: וביתו ריקם · משמע דהוא עני ואין לו מחיה בביתו ובגמרא מפרש טעמא אחרינא וגופו נקי מעבירות שלא חטא ולא יצא עליו שם רע בשום עבירה כו': זכרונות ושופרות · כל הפסוקים שאומרים בראש השנה: אל ה' בצרתה לי כו' · כולן הן מזמורים: ואומר חותמיהן · על כל פרשה ופרשה אומר זכרונות חתימת זכרונות ואחר שופרות חתימת שופרות וכן אחר כולם מעין הפרשה כדמפרש ואזיל: על הראשונה · בפעם ראשונה הוא אומר מי שענה לאברהם כו' בגואל ישראל היה מתחיל להאריך והולך ואומר לכולן שש ברכות: על השניה · זו היא ברכה ראשונה של שש ברכות כדאמרינן בגמ' והיאך דגואל ישראל זו היא ברכה עצמה של שמונה עשרה ואינה מאותן שש אלא שבה היה מתחיל להוסיף ולהאריך על הזכרונות הוא אומר זוכר הנשכחות ועל השופרות שומע תרועה והיא שניה למנינה ועל אל ה' בצרתה לי והיא שלישית למנין שש שומע צעקה(ד) שלישית וכן כולן: ומי שענה את אבותינו על ים סוף · לפיכך אומרה בזכרונות לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים כמה שנים ונתייאשו מן הגאולה ונזכרם המקום וגאלם דכתיב (שמות ו) ואזכור את בריתי: ובשופרות היה אומר מי שענה את יהושע בגלגל · לפי שנענה בשופרות ביריחו וזהו בעוד שהיו ישראל בגלגל: ואליהו בהר הכרמל · כנגד אשא עיני אל ההרים וכן כולן לפי ענין המזמורים אליהו נענה בהר הכרמל מעין אשא עיני אל ההרים ושמואל במצפה דכתיבי קראי ומעין אל ה' בצרתה לי: ממעי הדגה · מעין ממעמקים קראתיך ה' ועונה בעת צרה שכן כתיב ביונה קראתי מצרה לי (יונה ב) ובשמואל כתיב ויזעק אל ה' (שמואל א ז) ובאליהו כתיב (מלכים א יח) ענני זו תפלה: ועל השביעית · מפרש בגמרא מאי שביעית מי שענה דוד ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה (שמואל ב כא): ושלמה · כשהכניס הארון לבית קדש הקדשים אי נמי רעב כי יהיה בארץ וגו' (מלכים א ח) ולפיכך חותם מרחם על הארץ שכן התפללו על ארץ ישראל ותפלה לעני כי יעטוף על דוחק גשמים טפל וכתיב ביה (שם) בהעצר שמים: *בימי רבי חלפתא בצפורי · אביו של רבי יוסי דאמרינן בסנהדרין (דף לב:) אחר רבי יוסי לצפורי [אחר ר' חנינא בן תרדיון] בסיכני:

תוספות

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה · פירוש ואין לומר כדלעיל ולישרים אתי והאי שמחה ואורה (ה) א"כ דאמרינן דלישרי לב קאי אהא דלעיל כמו כן אמרינן דלצדיקים קאי אהא דאבתריה כיון דסמוך לצדיק לישרי לב ובודאי יש הפרש בין זה לזה דאם לא כן לערבינהו ולכתוב לצדיקים ולישרי לב אורה ושמחה אבל ההיא דלעיל לא הוו מלכים ושרים כי הדדי אלא יראו וקמו בינייהו וכמו יראו וקמו דהוי קודם שרים קאי על מלכים דלעיל קאי נמי אשרים דכתיב אבתריה אבל הכא אין לפרש אלא אור זרוע לצדיקים ולישרי לב שמחה*:

הדרן עלך מאימתי

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ד מהלכות תענית הלכה א ב ג טוש"ע א"ח סימן תקעט סעיף א:

ב ב מיי' שם ה"ז טור א"ח סימן תקעט:

[ועי' תוספו' מנחות יט ד"ה נמקרא]

מסורת הש"ס

[עי' תוספות לקמן ע"ב ד"ה ונותנין]

[לפנינו שם איתא דגמרא הוא ולא ר' זירא אמרם]

[ברכות לד.]

*עיין לע"ב

רבינו חננאל

שירחמו עליהם מן השמים · א"ר אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו א)[יחיד בצבור וכן מפורש בתלמוד ירושלמי] [בפ"ב ה"ו] אא"כ נענה כיהושע בן נון שנאמר ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך וכן אין אדם חשוב רשאי לחגור שק על בשרו אא"כ נענה כיהורם שנאמר ויהי כשמוע המלך את דברי האשה ויקרע את בגדיו וירא העם והנה השק על בשרו. וא"ר אלעזר משה ואהרן בנפילת · יהושע וכלב בקריעה · ומסקנא יהושע הא והא קא עבד ועוד אמר מלכים בקימה שרים בהשתחויה ואני ב) אומר צדיקים וישרים בשמחה שנא' אור זרוע לצדיק ולישרי לבשמחה:

הדרן עלך מאימתי מזכירין

סדר תעניות כיצד מוציאין את

רבינו גרשום

תנא בנין בנין של שמחה כלומר הא דקתני ממעטין בבנין היינו בבנין של שמחה ג)אכוורנקי של מלכים שכשנולד בן נוטעין אילן אחד לשמו וכשמעמידין אותו למלך עושין ממנו כסא מלכות · ומנא לן דיהושע נענה דכתיב ויאמר ה' אל יהושע וגו' ויהושע ו' מוסיף על ענין ראשון דהא והא עבד בנפילה כמשה ובקריעה · לא הכל בקימה כלומר לעתיד לבוא שעומדין כנגד ישראל והא והא עביד קימה והשתחויה. ה"ג הכל לאורה ולא הכל לשמחה צדיקים לאורה ולזו לשמחה ישרים אף לשמחה דישרים עדיפי מצדיקים:

הדרן עלך מאימתי

סדר תעניות כו' ואפי' בקמייתא כלומר

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כבושין כו' (שכובשין את הלבבות להחזירם למוטב) תא"מ ונ"ב ס"א שכובשין ודוחקין את הלב לעשות תשובה · פי' ענין אחר שמגלה להם סתרי מעשיהם כמו בהדי כבשי דרחמנא כו' פר"ח: (ב) ד"ה ובקבלה כו' לישראל והקשה כצ"ל ותיבות עמדו בתפלה נמחק לא קרינן ליה קבלה מה"ד עמדו בתפלה ברחובה של עיר: (ג) ד"ה ורגיל כו' שכל ש"צ שטועה: (ד) ד"ה על השניה כו' שומע צעקה וכן כולם כצ"ל ותיבות שלישית נמחק והד"א עם ד"ה מי שענה וד"ה ובשופרות וד"ה ואליהו וכו' ושמואל במצפה כדכתיבי קראי וכו' והד"א עד בימי רבי חלפתא: (ה) תוספות ד"ה אור כו' שמחה ואורה דאם כן אמרינן דלישרי לב כו' כמו כן אמרינן דלצדיק קאי אהא דאבתריה כו' ולכתוב לצדיק ולישרי לב אורה ושמחה אבל בההיא דלעיל לא הוו מלכים ושרים כתובים אהדדי אלא כו' אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ובקבלה וכו' ולא קרי ליה דברי קבלה · עיין חולין דף קלז ע"א רש"י ד"ה תורת משה:

א) נראה דצ"ל פי' יחיד בציבור וכו'. ב) נראה דחסר כאן וצ"ל אמר רנב"י אף אני אומר צדיקים לאורה וישרים לשמחה שנאמר וכו'. ג) אולי צ"ל ובנטיעה היינו נטיעה של שמחה כגון אבורנקי וכו'.

ואפילו בקמייתא · כלומר ואפי' בג' תעניות הראשונות ובג' שניות קאמר במתני' דמוציאין את התיבה לרחובה של עיר ואומר כ"ד ברכות כו' ורמינהו והתניא ראשונות ושניות נכנסין כו' פי' ומתפללין בה כדרך כל השנה כולה כלומר שיאמר י"ח ברכות כדרך שמתפללין כל השנה וקשה דהא לעיל (ד) בפ"ק (דף יג:) קאמרינן אין בין ג' תעניות שניות לשלש ראשונות אלא שבאלו (ה) מתפללין ומותרין בעשיית מלאכה ובאלו אסורין בעשיית מלאכה הא לענין עשרים וארבעה זה וזה שוין דבין בראשונות בין באמצעיות היו אומרים כ"ד ועוד קשה דאמרינן לעיל ואיבעית אימא באמצעיות כמי לא מצלו כ"ד ואמאי לא מייתי לה סייעתא מהא דהכא וי"ל דהא דקאמר הכא ומתפללין כדרך כל השנה לאו בעשרים וארבע ברכות קאמר אלא קאמר שמתפללין כדרך כל השנה שלא היו מוציאין את התיבה לרחובה של עיר :

ונותנין אפר על גבי כו' · ואותו אפר הוי מעלם אדם שהרי (ו) הוא האפר הוי לזכרון העקידה ובעקידה היה עלמות במקום

וגומר כל הברכה · כל אותה ברכה עצמה : ה"ג ולא ענו אחריו אמן תקעו בני אהרן תקעו · חזן הכנסת אומר להן על כל ברכה וברכה והוא השמש ולא שליח צבור · לא היינו נוהגין · שלא לענות אמן : אלא בשער מזרח ובהר הבית · כלומר בזמן שבית המקדש קיים כשמתפללין בהר הבית נכנסין בדרך שער המזרח לפי שלא היו עונין אמן במקדש כדאמרינן בגמרא (דף טז:) ואין לומר לא היו נוהגין כן לתקוע אלא במקדש דודאי תוקעין בגבולים כדמוכח בכולה הך מסכת ומסכת ראש השנה (דף טו: מ.) : אנשי משמר · של אותה שבת : ולא משלימין · שעדיין אינן חמורין כל כך ובגמרא (דף יז·) מפרש שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב שהיו עובדין אותו היום ובאים הן לסייעם ואם היו מתענים (ג) לא היה להם כח לעמוד בעבודה : אנשי בית אב · המשמרה מתחלקת לשבעה בתי אבות כנגד שבעת ימי השבוע בית אב ליום : אנשי [מעמד] · אחד כהנים ולוים וישראלים הקבועים ועומדין ומתפללין על קרבן אחיהם שיקבל לרצון ועומדים לשם בשעת עבודה דהיאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו וכולהו מפרש בפרק אחרון (דף כו.) : מותרין לשתות יין · לאו גבי תענית איתמר אלא אגב דמיירי בבני משמר מייתי לה : בלילות · אין לחוש שמא תכבד העבודה שהרי ראו מבערב שפסקו הקרבנות ולא כבדה העבודה *שיביאו רוב קרבנות ולא יספיקו בני בית אב של אותו היום וצריכין אלו לסייען והרי אינן ראויין לעבודה משום שכרות : אנשי בית אב אסורין בין ביום בין בלילה · לפי שהיו מעלין כל הלילה אברים ופדרים שפקעו מעל המזבח א"נ לא גמרו ביום גומרים בלילה אבל אנשי משמר אין צריכין לסייע בלילה להפך במזלג דבית אב יכול להספיק לבד היפוך המערכה : אסורים לספר ולכבס · משנכנסו למשמרתם כל אותה שבת אלא מספרין קודם לכן וטעמא מפרש בגמרא : ובחמישי · של משמרתן מותרים דרך רוב בני אדם להסתפר בחמישי ולא בערב שבת מפני הטורח : כל הכתוב במגילת תענית דלא למיספד · דאית יומיא דלא להתענאה ומקצתהון דחמירי טפי דלא למיספד ואותן שהן חמורים ואסורים בהספד לפניו אסור בהספד דילמא אתי למיעבד ביו"ט גופיה : ולאחריו מותר · דכיון שעבר יום לא חיישינן ואותן שאינן חמורין ליאסר בהספד אלא דלא להתענאה בין לפניו כו' : שלא להפקיע את השערים · כשרואין בעלי חנויות שקונין למוצאי יום חמישי שתי סעודות גדולות אחת (ג) לליל חמישי ואחת לשבת סבורים שבא רעב לעולם ומייקרים ומפקיעים השער אבל משהתחילו להתענות יודעין שאינו אלא מפני התענית : בראשי חדשים · דאיקרי מועד : ואם התחילו · שקיבלו תענית מקודם לכן ונכנס בהן ראש חדש אין מפסיקין דאף על גב דאקרי מועד לא כתיב ביה יום משתה ושמחה* : שאין משלימין · להתענות כל היום אלא אוכלין סמוך לערב : מגילת תענית נכתבה בימי חכמים אע"פ שלא היו כותבין הלכות והיינו דקתני כל הכתוב במגילת תענית כאילו היה מקרא : **גמ'** אפילו בקמייתא · מוציאין את התיבה בתמיה · קתני נמי מתני' · סדר תעניות כיצד בסדר תעניות אחרונות קא מיירי : ה"ג בגמרא ונותנין אפר על גבי התיבה ולא גרסינן אפר מקלה* אפר שריפה עדיף משום אפרו של יצחק כדלקמן : בגדולה · מצוה בעלמא שלא לפורענות וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר וגו' : הא נמי דיהבינן בראשייהו דנשיא ואב ב"ד ברישא חשיבותא הוא דאמרי להו אתון חשיביתו טפי כו' : דשקיל איניש אחרינא כו' · דקתני ונותנין ע"ג התיבה כו' ועל ראש הנשיא כו' דמשמע על ידי אחר וגבי שאר כל אדם לא תני נותנין אלא כל אחד ואחד (*נוטל) כו' : למתבייש

תורה אור

בימי רבי חלפתא ור' חנניא בן תרדיון שעבר אחד לפני התיבה וגמר את הברכה כולה ולא ענו אחריו אמן תקעו הכהנים [א] ותקעו מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה הריעו בני אהרן הריעו מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה (א) וכשבא דבר אצל חכמים אמרו לא היינו נוהגין כן אלא בשער מזרח ובהר הבית שלש תעניות הראשונות *אנשי משמר מתענין ולא משלימין ואנשי בית אב לא היו מתענין כלל שלש שניות אנשי משמר מתענין ומשלימין ואנשי בית אב מתענין ולא משלימין שבע אחרונות אלו ואלו מתענין ומשלימין דברי רבי יהושע וחכמים אומרים שלש תעניות הראשונות אלו ואלו לא היו מתענין כלל שלש שניות אנשי משמר מתענין ולא משלימין ואנשי בית אב לא היו מתענין כלל שבע אחרונות אנשי משמר מתענין ומשלימין ואנשי בית אב מתענין ולא משלימין אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים ואנשי בית אב לא ביום ולא בלילה *אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין מלספר ומלכבס *ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד לפניו אסור לאחריו מותר רבי יוסי אומר לפניו ולאחריו אסור דלא להתענאה לפניו ולאחריו מותר ר' יוסי אומר לפניו אסור לאחריו מותר *אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע השערים אלא שלש תעניות הראשונות שני וחמישי ושני ושלש שניות חמישי שני וחמישי ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא שניות ולא אחרונות *אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין דברי רבן גמליאל אמר רבי מאיר אף על פי שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין מודה היה שאין משלימין וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת: **גמ'** סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה כו' ואפילו בקמייתא ורמינהו שלש תעניות ראשונות ושניות נכנסים לבית הכנסת ומתפללין כדרך שמתפללין כל השנה כולה ובשבע אחרונות מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד [ג] נוטל ונותן בראשו רבי נתן אומר אפר מקלה הן מביאין אמר רב פפא כי תנן נמי מתניתין אשבע אחרונות תנן: ובראש הנשיא: והדר תני כל אחד ואחד [ג] (*נוטל ונותן) בראשו איני (*והתנן) *רבי אומר בגדולה מתחילין מן הגדול *ובקללה מתחילין מן הקטן בגדולה מתחילין מן הגדול שנאמר ויאמר משה אל אהרן ולאלעזר ולאיתמר ובקללה מתחילין מן הקטן (*דאמר מר) *בתחלה נתקלל נחש ואחר כך נתקללה חוה ואח"כ נתקלל אדם הא חשיבותא לדידהו דאמרי להו אתון חשיביתו למיבעי עלן רחמי אכ"ע: (*כל אחד ואחד [ד] (*נוטל ונותן) בראשו: אמר רב אדא) וכל אחד ואחד (*נוטל ונותן) בראשו נשיא ואב בית דין נמי נשקלו אינהו ונינחו בראשייהו מאי שנא דשקיל איניש אחרינא ומנח להו אמר רבי אבא דמן קסרי *אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ד מהלכות תענית הלכה יז טור א"ח סימן תקעט :

ד ב מיי' שם פ"ג ה"ב :

ה ג מיי' שם הלכה ג :

ו ד מיי' שם הלכה ו :

ז ה ו מיי' פ"א מהלכות ביאת מקדש הלכה ו :

ח ז מיי' שם הלכה יב :

ט ח מיי' פ"ו מהלכות כלי המקדש הל' יא :

י ט מיי' פ"א מהלכות תענית הלכה ה טוש"ע א"ח סי' תקעב סעי' א :

יא י מיי' שם פ"ג הל' ג והל' ה טוש"ע שם סי' תקעה סעיף ג ד :

יב כ מיי' שם פ"א הל' ו טוש"ע שם סימן תקעב סעיף ב :

יג ל מיי' פ"ד שם הלכה א טוש"ע שם סימן תקעט סעיף א :

[עיין לעיל במשנה]

רבינו חננאל

התיבה כו' · ואקשינן סדר תעניות מכלל דבכולהו מוציאין את התיבה והתניא שלשה תעניות הראשונות נכנסין לבתי כנסיות ומדרשות ומתפללין כדרך שמתפללין כל השנה שבע אחרונות מוציאין את התיבה לרחובה של עיר כו' . ושני רב פפא כי תנן מוציאין את התיבה כו' אחרונות תנן · ואקשינן אמאי אין מתחילין מן הקטן דתניא ר' אומר בגדולה מתחילין מן הגדול שנאמר ויאמר משה אל אהרן *) ואל אלעזר ואל איתמר בניו ובקללה מתחילין מן הקטן דאמר מר בתחלה נתקלל הנחש ואחריו חוה ואחריה אדם ושנינן נתינת אפר על ראש הנשיא חשיבות היא לו דאמרינן ליה חשיבת קמיה דקב"ה למבעי

*) נ"ל ולאלעזר ולאיתמר או נ"ל וידבר משה וגו' .

[נ"ל והתניא] [נ"ל נותן]

[ליתא בכ"י וכן מוחק בש"ס]

רש"א מוחק זה וכפיסקא מתחיל מי אידך וכל אחד ואחד וכו'

[גי' רי"ף אדא וגי' רא"ש זירא]

רבינו גרשום

דתני בסתם מוציאין את התיבה דמשמע אפילו בראשונות · פאר תחת אפר דכתיב פארך חבוש עליך

מסורת הש"ס

[סוף יז.] [לקמן כו:] [ביצה ...] [לקמן כט.] ברכות ... [נסמן] [ב"ש ...] [עירובין ...] [נ"ל ...] [נ"ל ...] [סנהדרין ...] [נ"ל נותן]

הגהות הגר"א

[א] במשנה ותקעו · נ"ל תקעו (וכ"ה במשניות) : [ב] גמ' וכל אחד ואחד נותן כנ"ל ושבנתיים מוקף : [ג] שם כל או"א נותן כנ"ל : [ד] שם כל או"א נותן ברהב: אמר כו' כנ"ל ושבנתיים מוקף :

הגהות הב"ח

(א) גמ' את אבותינו על ים סוף כו' היום הזה וכן בכל ברכה וברכה וכשבא הדבר אצל חכמים : (ב) רש"י ד"ה ולא משלימין כו' ואם היו מתענים ומשלימין לא היה להם : (ג) ד"ה שלא להפקיע כו' סעודות גדולות אחת ליום התענית ללילי חמישי : (ד) תוספות ד"ה ואפילו כו' וקשה דהא לעיל · נ"ב פירוש במסקנא קאמר הכי לעיל ולא כו כסברי דברי במסקנא אהדדי דהכא קס"ד דאין מתפללין אלא י"ח : (ה) בא"ד אלא שבאלו מותרין בעשיית מלאכה כו' כנ"ל ותיבת מתפללין נמחק : (ו) ד"ה ונותנין כו' שהרי האפר הוי כו' כנ"ל ותיבת הוא נמחק :

גליון הש"ס רש"י ד"ה מגילת תענית נכתבה · עיין לעיל דף יב ע"א רש"י ד"ה בגלו :

גמרא

למתבייש מאחרים והיכא מנח להו אמר רבי יצחק *במקום תפילין שנאמר °לשום לאבילי ציון לתת להם פאר תחת אפר: רחוב תיבה ושקים אפר אפר קבורה ומוריה סימן: למה יוצאין לרחוב *ר' חייא בר אבא אמר לומר זעקנו בצנעא ולא נענינו נבזה עצמנו בפרהסיא ריש לקיש אמר גלינו גלותינו מכפרת עלינו מאי בינייהו איכא בינייהו דגלי מבי כנישתא לבי כנישתא ולמה מוציאין את התיבה לרחובה של עיר אמר ר' יהושע בן לוי לומר כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעוונינו ולמה מתכסין בשקים אמר ר' חייא בר אבא לומר הרי אנו חשובין כבהמה ולמה נותנין אפר מקלה על גבי תיבה אמר רבי יהודה בן פזי כלומר °עמו אנכי בצרה ריש לקיש אמר °בכל צרתם לו צר אמר ר' זירא מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דיהבי אפר מקלה על גבי תיבה מזדעזע לי כוליה גופאי ולמה נותנין אפר בראש כל אחד ואחד פליגי בה ר' לוי *בר חמא ור' חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כאפר וחד אמר כדי שיזכור לנו אפרו של יצחק מאי בינייהו איכא בינייהו עפר סתם למה יוצאין לבית הקברות פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר [ב]הרי אנו חשובין לפניך כמתים וחד אמר °כדי שיבקשו עלינו מתים רחמים מאי בינייהו איכא בינייהו קברי עכו"ם מאי °הר *המוריה פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר הר שיצא ממנו הוראה לישראל וחד אמר הר שיצא ממנו מורא לעובדי כוכבים: הזקן שבהן אומר לפניהן דברי כבושין: ת"ר אם יש זקן אומר זקן ואם לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה אטו זקן דקאמרי אף על גב דלאו חכם הוא אמר אביי הכי קאמר [ג]אם יש זקן והוא חכם אומר זקן והוא חכם ואם לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה אחינו לא שק ותענית גורמים אלא תשובה ומעשים טובים גורמים שכן מצינו באנשי נינוה שלא נאמר בהם וירא האלהים את שקם ואת תעניתם אלא °וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה °ויתכסו שקים האדם והבהמה מאי הוו עבדי אסרא הבהמות לחוד ואת הוולדות לחוד אמרו לפניו רבונו של עולם אם אין אתה מרחם עלינו אין אנו מרחמים על אלו °ויקראו אל אלהים בחזקה מאי אמור אמרו לפניו *רבונו של עולם עלוב ושאינו עלוב (א) צדיק ורשע מי נדחה מפני מי °וישובו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם מאי ומן החמס אשר בכפיהם אמר שמואל אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו אמר רב אדא בר אהבה [ד]אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה לאדם *שתופס שרץ בידו שאפי' טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו כיון שטבל בארבעים סאה מיד עלתה לו טבילה שנאמר °ומודה ועוזב ירוחם ואומר °נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים: עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן כו': תנו רבנן [ה]עמדו בתפלה אע"פ שיש שם זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל (*איזהו רגיל) ר' יהודה אומר מטופל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקם ופרקו נאה ושפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ובקי לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במדרש בהלכות ובאגדות ובקי בכל הברכות כולן ויהבו ביה רבנן עינייהו בר' יצחק בר אמי

רש"י

למתבייש מאחרים · דאיכא עגמת נפש טפי ומשום חשיבותם הם מתביישים מאחרים אבל שאר בני אדם דלא חשיבי לא מתביישי בנהיגת אחרים וסגי להו בנתינת עצמן: פאר תחת אפר · ש"מ במקום תפילין דכתיב בהו (יחזקאל כד) פארך חבוש עליך ואמרינן (ברכות דף יא.) אלו תפילין ומתרגמינן תורה אור כמי טוטפתך הוין עלך והיכא מניחין תפילין במקום שמוחו של תינוק רופף: בצינעא · בבית הכנסת: גלינו · שילאנו מכניסתנו: (ב) גלותינו · תהא מכפרת עלינו: דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא אחריתא · גלות איכא פרהסיא ליכא: נתבזה בעווניו · וידוי: [ולמה מתכסין]. תוגרות שקין תנינן בירושלמי שהיו חוגרות שקין ויוצאין לבית הקברות ותוקעין בקרנות ובעי ליה מיבעיא שקין למה ובית הקברות למה ותקיעת שופר למה: כבהמה · דמשער בהמה ניהו מגולה של עזים: עפר סתם · שאינו אפר מקלה זכירת אפרו של יצחק ליכא סתם לא גרסינן אלא איכא בינייהו עפר: קברי עכו"ם · במקום שאין קברי ישראל לבקש רחמים אפי' על עצמן ליכא כל שכן עלינו: מאי הר המוריה וכו' · איידי דאיירי בפלוגתא דרבי לוי ור"ח תנא נמי הא פלוגתא מאי הר מוריה דאברהם קרא למקום העקידה הר יראה וכתיב (בראשית כב) *אל ארץ המוריה: חד אמר הר שיצא (ג) הוראה · תורה לישראל כי מציון תצא תורה (ישעיה ב) יורו משפטיך ליעקב (דברים לג) ולשכת הגזית שבה עמדו הנביאים המוכיחים לישראל: מורא לעובדי כוכבים. ששומעין גדולות ישראל וירושלים ומתפחדים עליהם שמעתי לישנא אחרינא הר המוריה הר סיני מורא לעובדי כוכבים במתן תורה דכתיב (תהלים עו) ארץ יראה ושקטה: אע"ג דלאו חכם. אלא עם הארץ בתמיהה הא ודאי חכם עדיף: אם יש זקן והוא חכם · אומר זקן והוא חכם: אדם של צורה · בעל קומה שישמעו ויקבלו דבריו להמריך את הלב: מאי אמור · אנשי נינוה דכתיב בחזקה דמשמע בכח וניצוח דין: מי נדחה מפני מי · הוי אומר צדיק מפני רשע: אם אין אתה מרחם כו' · כלומר כשם שאתה אומר לרחם על אלו דכתיב (תהלים קמה) ורחמיו על כל מעשיו כן תרחם עלינו: מריש · קורה: בירה · מגדל: שיש בידו עבירה · גזל: ואינו חוזר בו · לשלם את הגזל למה הוא דומה וכו': נשא לבבנו אל כפים · עם הכפים צריך לישא הלב לשמים כלומר שיחזור מקלקולו: מטופל ואין לו · יש לו טפלים ואין לו במה להתפרנס שלבו דואג עליו [והוא צריך לקרות מקירות לבו עליהן]: ויש לו יגיעה · שמתכוין יותר בתפלת הגשמים: ופרקו נאה · מפרש לקמן: ושפל ברך · עניו: ומרוצה לעם · נוח לבריות ומסכימין לתפלתו: נעימה · בסומי קלא שמושך הלב: ורגיל לקרות כו' · שיהו הפסוקים של תפלה סדורין בפיו: הייני

תוספות

במקום תפילין · פירוש לתת האפר במקום הפאר דאילו התפילין נקראו פאר כדכתיב לשום לאבילי ציון לתת להם פאר וגו': איכא בינייהו דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא · פירוש למ"ד משום גלות איכא ולמ"ד משום פרהסיא ליכא דהא בי כנישתא הוי כמו בצנעא:

אפר מקלה · פירוש אותו אפר הוה מדבר הנשרף מעצמות אדם כדי לזכור עקידת יצחק דאלמלא שלא היה בא אלא כדי לומר שהרי אנו לפניך כאפר כמו כן מהני עפר סתם והיינו פירוש איכא בינייהו עפר סתם:

יוצאין לבית הקברות · מכאן נוהגין בכל מקום לילך לבית הקברות בט' באב שהרי ט"ב הוי תענית לצבור כמו שהיו עושין מפני הגשמים:

הר שיצאה ממנו הוראה לישראל · י"מ *דזה ירושלים שנקרא על שם אברהם שקראוהו הר ה' יראה (בראשית כב) (ד) והעיר היה נקרא כבר שלם כדכתיב (שם יד) ומלכי צדק מלך שלם ונקרא ירושלים על שם יראה ועל שם שלם לכך אין אנו נותנין יו"ד בירושלים בין למ"ד למ"ם על שם שלם וההר נקרא מוריה על שם תורה כדכתיב (ישעיה ב) כי מציון תצא תורה וכתיב (דברים לג) יורו משפטיך ליעקב והוא לשכת הגזית · המוריה זה סיני ונקרא מוריה על שם שממנו יצא מורא לעובדי כוכבים במתן תורה כדכתיב (תהלים עו) ארץ יראה ושקטה אי נמי רצה לומר דירושלים נקרא מוריה על שם שיש מורא לעובדי כוכבים על גדולתה ומתפחדים:

אדם שיש לו צורה · פירוש בעל קומה כדי שישמעו דבריו ויקבלו ממנו להמריך הלב ופרקו נאה פירוש כשעמד על פרקו אפילו כשהיה בחור היה בלא שם רע: מאי

[מסורת הש"ס בשולי הגליון: ישעיה סא · [גי' כת"י אמר רבי לומר כו'] · תהלים צא · ישעיה סג · [גי' רי"ף ורא"ש ר' לוי בר לחמא ור' חמא בר חנינא] · [פי' חדושי אגדות] · (ד"ה ב ג) · [ילקוט שה"ש ר' אלך לי אל הר המור הר המור פליגי בה כו'] · יונה ג · שם · שם · שם · [מגילה כט.] · [תוספתא פ"א] · משלי כח · איכה ג · [ליתא בגרב אלפסי וגם בכת"י ע"ש]

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ד מהלכות תעניות הלכה א טוש"ע א"ח סימן תקעט סעיף א:
טו ב מיי' שם הלכה יז טוש"ע שם ס"ג:
טז ג מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם ס"א:
יז ד מיי' פ"ב מהל' תשובה הלכה ג:
יח ה מיי' פ"ד מהל' תעניות הלכה ג טוש"ע א"ח סימן תקעט סעיף א [וסימן נג סעיף ד]:

[כל זה נתבאר במדרש רבה בראשית פ' נ"ו ובגילת סנהדרין ערך ירושלם]

רבינו חננאל

רהמי אכולי עלמא · ולמה אינו נותן הנשיא ואב ב"ד הן בעצמן על ראשיהם שהמתבייש מן אחרים גדול הוא מהמתבייש עצמו · כלומר בושה גדולה היא כדי שיכוין כל לבו והיכן מחית ליה לאפר זה בראשו במקום תפילין שנאמר לתת להם פאר תחת אפר: יוצאין לרחובה כדי לשבר הצבור לבם · כלומר צעקנו בצנעא ולא ענינו נבזה עצמנו בפרהסיא ור"ל אמר שתחשב לנו גלות כי הגלות מכפרת עון · ולמה מוציאין את התיבה לרחובה אריב"ל כלי צנוע היה לנו ונתבזה. נתינת אפר על גבי התיבה משום שנאמר בכל צרתם לו צר ולמה מתכסים בשקים לומר כי נחשבנו כבהמה וכל אחד נותן אפר בראשו לומר הנה אנו כאפר (אולי יזכור) [וי"א להזכר] זכות אפרו של יצחק (ופעמים) [ומשם] שיוצאין לבית הקברות כלומר הרי אנו כמתים וי"א שיבקשו מתים עלינו רחמים מאי הר המוריה הר שיצא ממנו הוראה לישראל · וי"א שיצא ממנו מורא לאומות: ירושלמי ונותנין אפר בראש נשיא · ר' אבהו ורבנן חד אמר חטא הנשיא הגדולה במקומה (כל ישראל נשאים) דחטא הצבור נדחית הגדולה וחד אמר לפי שחטא הלמד והמלמד לפיכך יצאו ויתפרסמו על שם והוציא את הפר מחוץ למחנה שידעו הכל חטאתו של כ"ג: נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים נשוה לבבנו לכף ידינו כשם שכף ידינו נקיה כך נקיה לבנו ואח"כ אל אל בשמים · ג' דברים מבטלין רוע גזרה תפלה תשובה צדקה. ושלשתן בפסוק אחד נאמרו [דה"ב ז'] ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני. ויתפללו זו תפלה, ויבקשו פני זו צדקה שנא' אני בצדק אחזה פניך. וישובו מדרכיהם הרעים זו תשובה · מה כתוב תמן ואני אשמע [מן] השמים ... ואל בגדיכם אם קרעתם לבבכם בתשובה אינכם קורעין בגדיכם על בניכם כי חנון ורחום הוא כאריך *) חמיה: ת"ר אם יש שם זקן חכם אומר זקן חכם ואם לאו אומר אדם של צורה אחינו לא שק ותענית ... אלא תשובה ומע"ט גורמין שלא נאמר באנשי נינוה וירא אלהים את שקם ואת תעניתם אלא וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה אפילו מי שגזל מריש ובנאו בבירה היה מקעקע הבירה כולה ומחזיר לבעליו: ת"ר אדם שיש בו עבירה ומתודה ואינו חוזר בו דומה לפי שיש בידו שרץ שאפילו הוא טובל בכל מימות שבעולם אין מטהרה שנאמר מכסה פשעיו לא יצליח זרקו כיון שטובל במ' סאה כו' ומודה ועוזב ירוחם: מתני' עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל: ת"ר אע"פ שאמרו אם יש שם זקן חכם אין מורידין לפני התיבה אלא רגיל רבי יהודה אומר דל שיש לו טף ויש לו יגיעה בשדה

*) ע"כ כאן עיין בירושלמי

רבינו גרשום

דגלו מבי כנישתא [לבי כנישתא] למ"ד גלות הא איכא למ"ד פרהסיא ליכא: הרי אנו חשובין לפניו כבהמה שהרי לובשין שק שהן של שיער בהמה: א"ב עפר סתם למ"ד הרי אנו חשובין לפניו כעפר בעפר סתם סגי למ"ד כדי שיזכור אפרו של יצחק מיבעי ליה אפר מקלה: קברי כותים למ"ד הרי אנו חשובין כמתים ה"נ מצי למיפק לקברי אבות של גוים ומ"ד כדי שיבקשו עלינו רחמים איבעי להו למיפק לקברי ישראל: מאי הר המוריה למה נקרא שמה הר המוריה *) דאברהם קראו יראה ומלכי צדק קראו שלם ועשה הקב"ה פשרה ביניהם וקראו ירושלם: הר המוריה שיצאה ממנו הוראה לישראל שכן יושבין סנהדרין בלשכת הגזית ומורין הוראות: דברי כיבושין דברים שאדם מכבש ללבו: מי נדחה מפני מי כלומר דהה נזרתם מלפנינו: מריש. קורה: ועוזב שחוזר בו: ורגיל להתפלל שצ"ל זכרונות ושופרות לפי שאין זכרונות ושופרות אלא בר"ה:

*) נראה דחסר כאן איזה תיבות ואולי צ"ל דירושלים נקראת על שם שאברהם וכו' ועי' בתוס' כאן ד"ה הר:

הגהות הב"ח

(א) גמ' עלוב ושאינו עלוב יכול צדיק ורשע כו' ומחזיר מריש לבעליו נ"ב תמסן יסיב דמי ולא נעל כמעות: (ב) רש"י ד"ה גלינו כו' וד"ה גלותינו כו' כד"א: (ג) ד"ה חד אמר הר שילא ממנו הוראה לישראל תורה שנאמר כי מציון: (ד) תום' ד"ה הר כו' הר ה' יראה וה"פ מתחלה היה נקרא כך שלם כדכתיב ומלכי צדק מלך שלם ואח"כ נקרא ירושלים:

גליון הש"ס

גמרא כדי שיבקשו עלינו רחמים · עיין סוטה דף לד ע"ב תוס' ד"ה אבותי:

עין משפט נר מצוה

יט א ב מיי' פ"ד מהל' תענית הלכה ג טוש"ע א"ח סימן תקעט סעיף ה [וסימן ע סעיף ד]:

כ ג מיי' שם הלכה ו טור א"ח סי' תקעט:

כא ד ה מיי' שם הלכה טו:

מסורת הש"ס

[נ"ל זהו וכ"א בכס"י שבע"י וכ"א ברי"ף וברא"ש]

[נ"ל עליו קו ג"י הערוך ערך סרק]

[נ"ל שא הגון היורד לפני התיבה וכ"א בכס"י ד"ס זס]

נ"ל ברכו

ברכות מ. סוטה מ:

רה"א מותק זה

גמרא

היינו מטופל ואין לו היינו ביתו ריקם אמר רב חסדא [א]זהו שביתו ריקם מן העבירה: ופרקו נאה: אמר אביי [ב]זה שלא יצא (*לו) שם רע בילדותו °היתה לי נחלתי כאריה ביער נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה מאי נתנה עלי בקולה אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רבי חמא אמר רבי אלעזר זה שליח צבור (*היורד לפני התיבה שאינו הגון): ואומר לפניהם עשרים וארבע ברכות שמונה עשרה שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש: הני שש שבע הויין כדתנן על השביעית הוא אומר ברוך מרחם על הארץ אמר רב נחמן בר יצחק מאי שביעית שביעית לארוכה כדתניא [ג]בגואל ישראל מאריך ובחותמה הוא אומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך גואל ישראל והן עונין אחריו אמן וחזן הכנסת אומר להם תקעו בני אהרן תקעו [א] וחוזר ואומר מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך זוכר הנשכחות והן עונין אחריו אמן וחזן הכנסת אומר להם הריעו בני אהרן הריעו וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו: במה דברים אמורים בגבולין אבל במקדש אינו כן [ד]לפי *שאין עונין אמן במקדש ומנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר °קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם עד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה יכול על כל ברכות כולן לא תהא אלא תהלה אחת ת"ל ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה תן לו תהלה ואלא במקדש מהו אומר ברוך ה' [ב] אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וחזן הכנסת אומר להם תקעו הכהנים בני אהרן תקעו וחוזר ואומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך ה' אלהי ישראל [ג] זוכר הנשכחות והם עונים אחריו בשכמל"ו וחזן הכנסת אומר להם הריעו הכהנים בני אהרן הריעו וכו' וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שגומר את כולן וכך הנהיג ר' חלפתא בצפורי ור' חנניה בן תרדיון בסיכני וכשבא דבר לפני חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית ואית דאמרי כדתניא אומר לפניהן עשרים וארבע ברכות שמונה עשרה שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש ואותן שש היכן אומרן בין גואל לרופא חולי ומאריך בגאולה והן עונין אחריו אמן על כל ברכה וברכה וכך היו נוהגין בגבולין אבל במקדש היו אומרים ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל ולא היו עונין אחריו אמן וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש שנאמר קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם ויברכו (את) שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה וברכה תן לו תהלה: תנו רבנן [ה]על הראשונות הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והזן הכנסת אומר תקעו כהנים תקעו וחוזר ואומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה (והן תוקעין ומריעין ותוקעין) ועל השניה הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך זוכר הנשכחות והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וחזן הכנסת אומר הריעו בני אהרן הריעו ואומר מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה והם מריעין ותוקעין ומריעין וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שיגמור את הברכות כולן וכך הנהיג ר' חלפתא בצפורי ור' חנניה בן תרדיון בסיכני וכשבא דבר אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית: ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות כו': א"ר אדא דמן יפו מאי טעמא דר' יהודה לפי שאין אומרים זכרונות ושופרות אלא

רש"י

היינו מטופל ואין לו היינו ביתו ריקן · היינו כמו (*איזהו): ביתו ריקם מן העבירה · שאין חמס וגזל בביתו: ופרקו נאה · אפילו כשעמד על בחרותו היה נאה בלי שם רע: זה המעמיד חזן שאינו הגון לפני התיבה · רשע שהקב"ה שונא אותו יותר מכולן והוא נותן בקולו לפניו: שביעית לארוכה · שביעית לאותה ברכה שהתחיל להאריך בה ואותה אינה מן התוספת אלא מי"ח ברכות היא כדתניא בגואל ישראל הוא מאריך: הוא אומר לפניהן · אותו הזקן הרגיל ומאריך בגאולה כדקתני מתני': בד"א · דהן עונין אחריו אמן בגבולין: אבל במקדש · אומר אותו הזקן לאחר הפרשיות מי שענה את אברהם הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא"י אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל והן עונים אחריו בשכמל"ו וכן בכל ברכות שבמקדש: לפי שאין עונין אמן במקדש · כדיליף לקמן מקרא: מניין שאין עונין אמן במקדש · דכתיב בתפלת עזרא בבית שני קומו *וברכו את ה' אלהיכם והיינו ברוך ה' אלהי ישראל כו': ויברכו שם כבודך · היינו שעונין אחריו בשכמל"ו כך הוא הפסוק ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה: ה"ג יכול על כל הברכות כולן תהלה אחת ת"ל על כל ברכה על כל ברכה תן לו תהלה: חזן הכנסת · לא אותו זקן היהו וחוזר חזן הכנסת ואומר להן מי שענה כו' אע"פ שאמרו אותו זקן: כשמריעין · תחלה הוא אומר להן הריעו בני אהרן וכשתוקעין תחלה הוא אומר להן תקעו בני אהרן כו': וכך הנהיג · כל מנהג זה רבי חלפתא בצפורי: לא היו נוהגין כן · שיהו עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אלא עונין אמן בגבולין: ואית דאמרי כדתני' כו' · כלומר ואיכא דמתני הכי: וכן הנהיג · מנהג זה אמקדש קאי: אלא

תוספות

מאי שביעית שביעית לארוכה · פירוש שמתחילין להאריך ולומר בקשות ותחינות בתוך ברכה של גואל ישראל אבל מ"מ אינה בכלל הנוספות בימי תענית דלא היו מוסיפין רק ששה ועל כל הברכות יש טעם על מה הם חותמות בכך הראשונה של גואל אינה מן המנין ובה אומרים מי שענה לאברהם לפי שהיה ראשון נגאלין שניצול מנמרוד ובשניה שהיא ראשונה מן הששה הנוספות אמר מי שענה לאבותנו על ים סוף וחותם ברוך זוכר הברית ולפיכך אומרה בזכרונות לפי שהיו במצרים ונתייאשו מן הגאולה ועליו נאמר (שמות ו) ואזכור את בריתי וכן בשלישית שהיא שניה מן המנין שומע תרועה ביהושע שנענה ביריחו דהיינו בעוד ישראל בגלגל בשופרות היה אומר מי שענה ליהושע בגלגל לפי שנענה בשופרות על הרביעית והיא שלישית מן המנין מי שענה לשמואל וכו' ובשמואל כתיב צעקה ותפלה וגבי אליהו כתיב תפלה ענני ה' ענני והמרינן בגמרא דצעקה גבי שמואל ותפלה גבי אליהו וי"א תפלה גבי שמואל וצעקה גבי אליהו דהא דכתיב ענני גבי אליהו הוא צעקה שמואל במצפה מעין אל ה' בצרתה לי לאליהו בהר הכרמל כנגד אשא עיני אל ההרים וכן כולם:

ברוך מרחם על הארץ · דגבי דוד ושלמה שייך לומר על הארץ דדוד ושלמה התפללו על הארץ דוד גבי מלאך המות בגורן ארונה ושלמה בתפלה דקאמר רעב כי יהיה בארץ ועוד יש לומר משום דהתקין בהמ"ק בארץ ולא קשיא הא דחשיב יונה מקמי דוד אע"ג שהיה קודם משום דבעי למיחתם על הארץ כדמפרש בגמרא:

ויודע

רבינו חננאל

בשדה וביתו ריקם מעבירה ופרקו נאה שלא יצא עליו שם רע בילדותו שפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ובקי לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במדרש בתלמוד בהלכות ובאגדות ובקי בכל הברכות כולן · יהבו ביה רבנן עינייהו בר' יצחק בר אמי: היתה לי נחלתי כאריה ביער א"ר אלעזר זה ש"ץ היורד לפני התיבה שאינו הגון: ירושלמי ר' אחא בשם רב אמר אין תענית עכשיו א"ר יוסי הדא אמרה אלין תעניתא דאנן עבדין לית קריין תעניתא · א"ל כן אמור רבנן כל תענית שאינה נעשית (כמצותה) [כתיקונה] עליו הכתוב אומר נתנה עלי בקולה. על כן שנאתיה: אומר לפניהם כ"ד ברכות י"ח שבכל יום מוסיף עוד שש. ואלו הן זכרונות ושופרות כו' · ואקשינן והתנן על השביעית הוא אומר כו' · הנה ז' ברכות מוסיף ואמאי תנינן ומוסיף עוד שש ושנינן שביעית לארוכות כלומר מוסיף ומאריך בגואל ישראל · נמצאת ברכת גואל ישראל ארוכה שהיא מכלל י"ח ברכות ושש מוסיפין היינו ז' ארוכות ועלה תנן על השביעית הוא אומר וכדתניא בגואל ישראל הוא מאריך ובחותמה אומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה ה' י' ע' א' ו' ק' צ' ב' ה' ב' (ר"ת הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה ברוך) גואל ישראל · והן עונין אחריו אמן · והזן הכנסת אומר תקעו בני אהרן תקעו ותוקעין ומריעין ותוקעין וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו בני אהרן תקעו ובא' אומר הריעו בני אהרן הריעו במה דברים אמורים בגבולים אבל במקדש אינו אומר אלא ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל והן עונין אחריו בשכמל"ו לפי שאין עונין אמן במקדש שנא' קומו ברכו את ה' אלהיכם ואומר ויברכו שם כבודך ומרומם וגו' על כל ברכה תן לו תהלה וכן הנהיג רבי חלפתא בצפורי וכשבא דבר אצל חכמים אמרו לא היו עושין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית בלבד · תניא אומרים לפניהם כ"ד ברכות י"ח שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש והיכן אמרו תני שש ברכות בין גואל לרופא ועונין אמן אחר כל ברכה ותוקעין על כל אחת ואחת כו' על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה כו' · בשניה מי שענה את משה ואבותינו על ים סוף כו' בשלישית מי שענה את יהושע בגלגל ברביעית מי שענה את שמואל במצפה · בחמישית מי שענה את אליהו בהר הכרמל כו'

הגהות הגר"א

[א] גמרא (וחוזר ואומר) תא"מ: [ב] שם (אלהים) תו"מ: [ג] שם ברוך ה' אלהי ישראל נ"ב מן העולם ועד העולם:

רבינו גרשום

ואומר הותמיהן שחותם בברכה לכל פסוק: ע"ב (ובנין) [ואין] לו כלומר שיש לו טיפול בניים ואין לו עושר: ויש לו יגיעה בשדה ששדותיו זרועות שצריכין לגשמים: וביתו ריקם שאין לו עושר: שפל ברך עניו: ויש לו נעימה שיודע לבסם קולו: שבע לארוכות כלומר ודאי אין מוסיפין על שש אלא הא דקתני שבע ראוכות הן שבע דגואל ישראל שבתפלה הוא מאריך ומכאן ואילך אמר אילו שש שהן כמו ארוכות: בד"א שעונין אמן *) קומו וברכו את ה' מן העולם ועד העולם כלומר במקום אמן יש לענות אחר (ברכו) [הברכה] (אמרו) [ולומר] ברוך ה' מן העולם ועד העולם יכול על כל הברכות אין עונה אמן אלא פעם אחת [ת"ל וכו']: וכן הנהיג ר' חלפתא בצפורי. לומר שלאחר ברכה זו מי שענה כו': לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח. במקדש אבל בגבולין אומר העניות קודם ברכות כדאמרן לעיל: משום דבעי למיחתם במרחם על הארץ ועיקר א"י בימי דוד ושלמה: ואמר כל הברכות כולן על הסדר וענו אחריו אמן אחר כל ברכה וברכה: וכשבא דבר לפני חכמים שאמרו הענייה אחר הברכה אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח במקדש אבל בגבול

*) כאלם דחסר כאן וצ"ל בד"א שעונין אמן בגבולין אבל במקדש אינו כן שנאמר קומו כו'

תורה אור

אלא בראש השנה וביובלות ובשעת מלחמה: על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם כו': תנא יש מחליפין צעקה לאליהו ותפלה לשמואל בשלמא גבי שמואל כתיב ביה תפלה וכתיב ביה צעקה אלא גבי אליהו תפלה כתיב צעקה לא כתיב °ענני ה' ענני לשון צעקה היא: על הששית הוא אומר מי שענה את יונה כו' על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד כו': מכדי יונה בתר דוד ושלמה הוה מאי טעמא מקדים ליה ברישא משום דבעי למיחתם מרחם על הארץ תנא משום סומכוס אמרו ברוך משפיל הרמים: שלש תעניות הראשונות אנשי משמר מתענין ולא משלימין כו': תנו רבנן [א]מפני מה אמרו אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב ויבואו ויסייעו להם מפני מה אמרו אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה מפני שהן עסוקין תמיד בעבודה [ב]מכאן אמרו כל כהן שמכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל אותו היום [ג]במכיר משמרתו ואין מכיר משמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל אותה שבת אינו מכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל השנה *רבי אומר אומר אני אסור לשתות יין לעולם [ד]אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו אמר אביי כמאן שתו האידנא כהני חמרא כרבי: אנשי משמר ואנשי מעמד אסורים לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת: מאי טעמא *אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן [ה]כדי שלא יכנסו למשמרתם כשהן מנוולין ת"ר *[ו]מלך מסתפר בכל יום [ז]כהן גדול מערב שבת לערב שבת [ח]כהן הדיוט אחת לשלשים יום מלך מסתפר בכל יום מ"ט אמר רבי אבא בר זבדא אמר קרא °מלך ביפיו תחזינה עיניך כהן גדול מע"ש לערב שבת מ"ט אמר רב שמואל בר יצחק הואיל ומשמרות מתחדשות כהן הדיוט אחת לשלשים יום מנלן אתיא פרע פרע מנזיר כתיב הכא °וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וכתיב התם °קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים אף כאן שלשים ונזיר גופיה מנלן אמר רב מתנה *[ט]סתם נזירות שלשים יום מנלן אמר קרא יהיה בגימטריא תלתין הוי א"ל רב פפא לאביי ודילמא ה"ק רחמנא לא לירבו כלל אמר ליה אי הוה כתב לא ישלחו פרע כדקאמרת השתא דכתיב ופרע לא ישלחו פרע ליהוי שלוחי הוא דלא לישלחו אי הכי אפילו האידנא נמי [י]דומיא דשתויי יין מה שתויי יין בזמן ביאה הוא דאסור שלא בזמן ביאה שרי אף הכא נמי והתניא *רבי אומר אומר אני כהנים אסורין לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו ואמר אביי כמאן שתו האידנא כהני חמרא כרבי

מ"א יח | ישעיה לג | יחזקאל מד | במדבר ו

רש"י

אלא בראש השנה · כדאמרינן בר"ה (דף טז.) אמרו לפני מלכיות וזכרונות וכו': וביובל · ביום הכפורים של יובל כדתנן התם (דף כו:) שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות כו': ובשעת מלחמה · דכתיב (במדבר י) וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם וגו' ולא ידעינן מנא איתפרים דאומר ברכות ופסוקי מלכיות זכרונות ושופרות בשעת מלחמה: צעקה לאליהו · על מי שענה את אליהו חותם שומע צעקה ובשמואל שומע תפלה דכתיב ביה תפלה (שמואל א ז) קבצו את כל ישראל המצפתה ואתפלל בעדכם: צעקה · דכתיב (שם טו) ויחר לשמואל ויזעק אל ה' כל הלילה ואיכא למימר במצפה הוה ההיא צעקה דבתר פרשת קבצו כל ישראל המצפתה כתיב בפרשת *נחמתי כי המלכתי את שאול וגו' כך שמעתי: גבי אליהו · במעשה דהר הכרמל כתיב תפלה דכתיב ענני ה' ענני דמשמע לשון בקשה ותפלה ולא לשון צעקה ומשני ענני ה' ענני לשון צעקה הוא כך שמעתי: יונה בתר דוד ושלמה · דהוה בימי אמציהו בסדר עולם: דבעי למחתם · בסוף כל ברכות ברוך מרחם על הארץ ולהכי בעי באותה חתימה דוד ושלמה שהן התפללו על ארץ ישראל (א) כך שמעתי אי נמי משום דאינהו תקון בית המקדש דהוא עיקר הארץ כך שמעתי: ברוך משפיל הרמים · היו אומרים במקום ברוך מרחם שהכניעם במטר ששבו בתשובה: מכאן אמרו · מדקתני הכא דאפילו אנשי משמר שלא היו עובדין באותו היום כלל אפילו הכי אסורין לשתות יין: כהן · בזמן הזה: המכיר משמרתו · היודע מאיזו משמרת הוא מיהויריב או מידעיה או אחת מכ"ד משמרות שיודע שמות אבותיו ואבות אבותיו עד יהויריב ויודע איזה יום ואיזה שבת היו עובדים: קבועין · שיודע ודאי שבית אב שלו עובד במקדש לפי שהרבה היו מבתי אבות הכהנים שלא הוקבעו שוב אמר לי רבי קבועין שלא נתחלל בית אב שלו להיות מגואל מן הכהונה ויודע שראוי בית אב שלו לעבוד: אסור לשתות יין כל אותו היום · [א] ותו לא שמא יבנה בית המקדש ותכבד העבודה ויהא זה צריך לעבוד: מכיר משמרתו · שיודע איזה שבת בשנה עובדין: ואינו יודע מאיזה בית אב · דעכשיו אינו מכיר באיזה יום בשבת עובדין ויודע שבתי אבותיו קבועין אסור כל אותה שבת מספיקא בכולהו גרסינן ויודע שבתי אבותיו קבועין הן דאם אינו יודע שבתי אבותיו קבועין לעבוד מותר הוא לשתות יין כל השנה ולא חיישינן שמא יבנה ושמא בית אב שלו יעבדו היום: רבי אומר אומר אני כהן אסור כו' · כלומר אי חיישינן לשמא יבנה יהא אסור לעולם אפי' המכיר משמרתו ומשמרת בית אבותיו דחיישינן שמא ישתנה סדר משמרות ושמא יעבדו כולם לחנוכת הבית בבת אחת ונמצא זה צריך לעבוד אבל מה אעשה (ב) שתקנתו קלקלתו דהוי כמה שנים שלא חזרה בירה וקלקלה זו תקנתו לשתות יין בהדיא ולשמא יבנה לא חיישינן: כשהן מנוולין · שלא יהו סומכין על יום אחד מימי שבת ואין מסתפרין בשבת שעברה: מסתפר בכל יום · מלוה: מערב שבת לערב שבת · ולא ישהה מלגלח יותר: ומשמרות מתחדשות · בכל שבת ושבת ומשמרה שלא ראתהו עד עכשיו ובאה לראותו הדבר נאה שתראהו ביופיו: לא לירבו כלל · [ג] אלא יסתפרו בכל יום דהכי משמע ופרע דהיינו שלשים לא ישלחו אלא יגלחו: שלוחי לא משלחי · הכי משמע פרע שגדלו אינן רשאין לגדל עוד: אי הכי · כיון דמקרא נפקא לה האידנא נמי לא לישלחו ומשני כיין דומיא דיין דכתיב בסמוך להאי ופרע לא ישלחו ויין לא ישתו כל כהן: מה יין בזמן ביאה הוא דאסור · דכתיב (יחזקאל מד) בבואם אל החצר וגו' בזמן שבית המקדש קיים שבאין שם לעבוד: שלא בזמן ביאה · כגון האידנא שהבית חרב ולא זמן ביאה היא: והתניא רבי אומר אומר אני כו' ואמר אביי כו'. מכלל דרבנן אסרי דחיישינן לשמא יבנה ומלי נמי מייתי רישא דברייתא מפני מה אמרו אנשי משמר כו' ואייתי סיפא בלשון קצרה ודייק מינה מכלל דרבנן אסרי:

תוספות

ויודע שבתי אבותיו קבועין לשם אסור לשתות יין וכו' · פירוש אסור לשתות יין חוץ לסעודתו אבל בסעודתו מותר דיין שבתוך הסעודה אינו משכר:

ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת מאי טעמא · פי' מאי טעמא אין הכהנים מותרין להסתפר אלא דווקא בחמישי בשבת כדי שלא יכנסו למשמר כשהן מנוולין פי' ולא ימתינו עד יום אחד מימי השבוע הבא ויסתפרו קודם שיכנסו למשמרת דאם לא יסתפרו קודם יהיו אסורין כל השבוע הבא עד יום החמישי ומתוך זה שאסרו לספר כל השבוע הבא יסתפרו קודם שיכנסו למשמרתם ולא יהיו מנוולים:

כהן גדול מסתפר מע"ש לערב שבת וכהן הדיוט אחד לשלשים יום · פירוש שאינו יכול להשהות יותר והאי דקאמר בסמוך השתא דכתיב פרע לא ישלחו פרע ליהוי פי' פרע ליהוי עד שלשים יום אם ירצה:

לא לירבו כלל · פירוש ואפילו עד ל' יום וקשה דאם כן ג"ש דפרע למה לי (ג) וי"ל דשמא ר"ל לא לירבו עד ל' יום אלא יגלח בכ"ט:

שלוחי לא משלחו · יותר משלשים יום:

מכלל

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"א מהל' ביאת מקדש הלכה ג סמג עשין קעו:

כג ב ג ד מיי' שם הלכה ז:

כד ה מיי' שם הלכה יב ופ"ו מהלכות כלי המקדש הלכה יא:

כה ו מיי' פ"ב מהלכות מלכים הלכה ה:

כו ז מיי' פ"ה מהלכות כלי המקדש הל' ו:

כז ח מיי' פ"א מהלכות ביאת מקדש הלכה יא סמג עשין קעב:

כח ט מיי' פ"ג מהל' נזירות הלכה א ופ"א מהלכות ביאת מקדש הלכה יא סמג עשין רכ:

כט י מיי' פ"א מהלכות ביאת מקדש הל' יז:

רבינו חננאל

כו' · על הששית מי שענה את יונה במעי הדגה על השביעית מי שענה את דוד ושלמה בנו בירושלים תנא יש שמחליפין צעקה לאליהו וחותמין בברכה החמישית ברוך שומע צעקה ובברכה רביעית שהיא מי שענה את שמואל חותמים ברוך שומע תפלה · ואסיקנא ענני ה' ענני דכתיב ביה באליהו לשון צעקה הוא · ואמאי חתים לדוד ושלמה בנו בסוף והלא אינהו קדימי ליונה משום דבעי למחתם ברוך מרחם על הארץ תנא סומכוס אומר בשביעית הוא אומר ברוך משפיל רמים: מתני' שלש תעניות הראשונות אנשי משמר כו' פי' הכהנים היו חלוקים כ"ד חלקים משמש שבוע ומתחלף יוצא זה נכנס אחר ואותו החלק המשמש שבוע נקרא משמר וכל המשמר היו חולקין ז' חלקים כל אחד משמש יומו ויצא ונכנס אחר משמש למחר ונקרא חלק שהוא אחד משבעה במשמר בית אב · וכן הוא מפורש בתוספתא (למכילתין) משמר שיש בו ד' בתי אבות או ז' בתי אבות או ח' או ט' משמר שיש בו ד' בתי אבות ג' מהן מקריבין כל אחד ב' ימים והרביעי מקריב יום אחד ומשמר שיש בו ח' בתי אבות כו' · משמר שיש בו ז' בתי אבות כל אחד משמר יומו והן כל אחד ואחד ועל זה הסדר שנו בחיצונה אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים שמא יזדמנו אותו היום זבחים הרבה ותכבד העבודה על אנשי (בתי דין) בית אב ויסייעו אותן אבל אנשי בית אב אסורין לשתות יין בין ביום בין בלילה מפני שהן תדירין בעבודה ויש באלו כ"ד משמרות שהפילו גורלות מי שעלה גורלו ביום ראשון *) נקבע במשמרתו להיות דהא משמש ביום ראשון לעולם ומי שנקבע ביום שני כמוהו כגון שהיא משמרת יהויריב בתחלת ניסן בית אב פלוני באחד בשבת. בית אב פלוני בשני בשבת. וכן כולן לפיכך אמרו [המכיר] משמרתו באיזה חדש ובאיזה שבוע זמנו ובית אב שלו באיזה היום מן השבוע זמנו והוא מן הקבועים לעולם אסורין לשתות יין בו ביום מ"מ אמרינן שמא יבנה הבית ויהיה שתוי ואינו יכול לשמש בו ביום ומי שאינו מכיר בית אב שלו אבל מכיר באיזה שבוע זמן משמרתו אסור לשתות יין כל אותו שבוע ומי שאינו מכיר [לא] זה ולא זה אבל יודע שבתי אבותיו קבועין בעבודה אסור לשתות יין לעולם דבכל יום חיישינן שמא יומו הוא ר' אומר אומר אני כגון זה אסור לשתות יין לעולם **) אסור דרבנן וכדאמרין (אצל) [אבל] תקנתו קלקלתו זה השמועה כולה בסנהדרין בסוף פ' כ"ג פי' כיון שנתקלקלה בבית אב שלו הותר שאפילו אם יבנה הבית אינו משמש עד שישב ב"ד של כהונה ויקבעוהו באיזה יום ישמש לפיכך עכשיו מותר וכן כל כהן שאינו בר עבודה ביום ידוע מותר ועל זה אמר אביי כמאן שתי האידנא כהני חמרא כרבי מכלל רבנן סברי

*) נ"א דל"ל ונקבע במשמרתו להיות כן הוא משמש וכו'. **) נראה דל"ל וכדאמרו רבנן אבל תקנתו כו'.

רבינו גרשום

בגבולין אומר העניה ואח"כ אומר הברכה כדאמר' לעיל: אנשי משמר מתענין ולא משלימין מתענין הואיל ואין עצמן עוסקין בקרבנות ולא משלימין דכיון דמשמר שלהן עוסקין בקרבן היום יו"ט הוא להם לפיכך אין משלימין: אנשי בית אב שמקריבין קרבן היום לא היו מתענין כלל הואיל ועוסקין בקרבן: שלש שניות. שכבר תקפה הגזירה: אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות הואיל ואין עוסקין בקרבן היום: אנשי בית אב שעובדין היום לא ביום ולא בלילה הואיל דבלילות מקריבין נמי אברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב: כל כהן שמכיר משמרתו ויודע מאיזה משמרה הוא ומשמרת בית אב שלו שיודע באיזה בית אב הוא ויודע שבתי אבותיו קבועין שיודעין באיזה יום עובדין בית אב שלו: אסור לשתות יין כל אותו היום אע"פ שאינו בירושלים אלא הואיל ויודע שהיום עובדין בית אב שלו ואסורין ביין הוא נמי אסור: מכיר משמרתו שיודע מאיזה משמרה הוא ואינו מכיר משמרת בית אב שלו שאינו יודע מאיזה בית אב הוא: ויודע שבתי אבותיו קבועין שיודע שמשמרה שלו קבועין ועובדין בשבת [יו] אבל אינו יודע באיזה יום עובד בית אב שלו אסור לשתות יין כל השבת דשמא היום עובד בית אב שלו: ויודע שבתי אבותיו קבועין שיודע שבית אב שלו עובדין יום אחד בשנה שהרי כהנים הן *) ובית המקדש קיים רבי אומר אומר אני אם היה כהן בזמן ביהמ"ק קיים שאין מכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו היה אסור לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו כלומר חרבן ביהמ"ק שהיא קלקלתם תקנתם לשתות יין כרבי דאמר שתקנתו קלקלתו אבל חכמים אומרים אין מותרין לעולם כדי שלא יכנסו למשמרתם כשהן מנוולין שכשיודעין שאין יכולין לספר ולכבס במשמרתן מספרין ומכבסין קודם שיכנסו למשמרתם

*) והיו עובדין עבודה בזמן שבהמ"ק היה קיים כצ"ל.

מסורת הש"ס

[נ"ל ויזעק שמואל אל ה' בעד ישראל]

אסנהדרין כב: | [תו"כ יח.] | סנהדרין כב: [כל הסוגיא עד סופו וע"ש כמה וכמה שינוים] | נזיר ה. נט. סנהדרין שם ד"ה מו"ק יט: | סנהדרין שם

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דבעי למחתם כו' על א"י (כך שמעתי) תא"מ ונ"ב נ"ל דזה טעות: (ב) ד"ה רבי אומר כו' אבל מה אעשה שתקנתן קלקלתן דהוי כמה שנים שלא חזרה עבודה וקלקלה זו תק"ק: (ג) תוס' ד"ה לא כו' וי"ל נ"ב לפי זה לא גרס מלת כלל:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה אסור לשתות יין וכו' ותו לא שמא וכו'. נ"ב פי' תו לא אסור משום שמא יבנה וכו' ותכבד עבודה דכולי האי לא גזרינן כמ"ש רש"י בד"ה ולאו יודע וכו' ולא חיישינן וכו' עכ"ל ולפיכך אסור נק אותו יום לחוד ולק"מ קושית מהרש"א ודו"ק · שוב ראיתי כן בש"י: [ג] שם ד"ה לא לירבו כלל אלא יסתפרו בכל יום · נ"ב נ"ע דלפ"ז מה יענה לקושי' התוס' ד"ה לא לירבו וביותר יפלא דסוף לשון רש"י הוא כמעט כתירוץ התוספות ונמצאו דברי רש"י סותרים תוך כדי דיבור:

כרבי מבלל דרבנן אסרי מ"ט מהרה יבנה בית המקדש ובעינן כהן הראוי לעבודה וליכא הבא אפשר דמספר ועייל אי הכי שתוי יין נמי אפשר דגני פורתא ועייל *כדרמי בר אבא דאמר רמי בר אבא דרך מיל ושינה כל שהוא מפיגין את היין לאו מי איתמר עלה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה *לא שנו אלא כששתה שיעור רביעית אבל שתה יותר מרביעית כל שכן שדרך מטרידתו ושינה משכרתו רב אשי אמר שתויי יין דמחלי עבודה גזרו בהו רבנן פרועי ראש דלא מחלי עבודה לא גזרו בהו רבנן מיתיבי *ואלו שהן במיתה שתויי יין ופרועי ראש בשלמא שתויי יין בהדיא כתיב בהו °יין ושכר אל *תשת אלא פרועי ראש מנלן דכתיב °וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וכתיב בתריה ויין לא ישתו כל כהן בבאם אל החצר הפנימית ואיתקוש פרועי ראש לשתויי יין מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה ומינה אי מה שתויי יין דמחלי עבודה אף פרועי ראש דמחלי עבודה (*לא כי איתקוש למיתה הוא דאיתקוש אבל לאחולי עבודה לא איתקוש) א"ל רבינא לרב אשי הא מקמי דאתא יחזקאל מאן אמרה א"ל וליטעמיך הא דאמר רב חסדא *) דבר זה מתורת משה לא למדנו ומדברי קבלה למדנו °כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי (לשרתני) הא מקמי דאתא יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמיר לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא הכא נמי גמרא גמיר לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא (*כי גמירי הלכה למיתה לאחולי עבודה לא גמירי): כל הכתוב במגילת תענית דלא למיספד לפניו אסור לאחריו מותר: תנו רבנן *אלין יומיא דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למיספד בהון מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למיספד בהון מתמניא ביה עד סוף מועדא איתותב *חגא דשבועיא דלא למיספד בהון אמר מר מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למיספד למה לי מריש ירחא לימא מתרי בניסן ור"ח גופיה יו"ט הוא ואסור אמר רב לא נצרכה אלא לאסור יום שלפניו ושלפניו נמי תיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני ר"ח ר"ח דאורייתא הוא ודאורייתא לא בעי חיזוק דתניא *הימים האלה הכתובין במגילת תענית לפניהם ולאחריהם אסורין שבתות וימים טובים הן אסורין לפניהן ולאחריהן מותרין ומה הפרש בין זה לזה הללו דברי תורה *ודברי תורה אין צריכין חיזוק הללו דברי סופרים *ודברי סופרים צריכין חיזוק אמר מר מתמניא ביה עד סוף מועדא איתותב חגא דשבועיא דלא למיספד למה לי עד סוף מועד לימא עד המועד ומועד גופיה יום טוב הוא ואסור אמר רב פפא כדאמר רב לא נצרכא אלא

*) [במסקנא דגמ' זבחים יח. אצטריך ולהבדיל בין הקודש לדרשה אחרינא ושתויי יין דמחלי עבודה יליף התם מג"ש דתוקה חוקה מִמְחוסר בגדים וקי"ע] **) [וכ"ה בגמרא מנחות סה. להדיא]

מבלל דרבנן אסרי. פי' מכלל דרבנן אסרי לשתות יין משום דשמא יבנה ביהמ"ק ובעינן כהן ראוי לעבוד וליכא ומשני אפשר דמספר ועייל: בעינן כהנים הראויים לעבודה וליכא. וא"ת והלא בלא יין נמי אסורין בעבודה דטמאי מתים נינהו וצריכין הזאה ג'[וז'] ואמאי אסרי להו יין וי"ל דמ"מ מותרין בעבודת צבור דטומאה הותרה בצבור: פרועי ראש דלא מחלי עבודה. פי' (ה) דלא כתיב בסמוך ולהבדיל וגו': (דבר תורה): דבר זה מתורת משה לא למדנו. וא"ת ניגף מק"ו ומה בעל מום שמותר באכילת קדשים כדדרשינן במסכת קדושין פרק האיש מקדש (דף נג.) וכל מנחה מחבת וכל מרחשת לכהנים יהיה איש כאחיו ואפ"ה בעל מום אסור לעבוד עבודה ערל שאסור באכילת קדשים דדרשינן פרק הערל (יבמות דף ע.) בג"ש תושב ושכיר מפסח דערל אסור בו אינו דין שאסור לעבודה וי"ל דחלל יוכיח שאינו אוכל בקדשים ואפ"ה כשר לעבודה וכדאמר פרק האומר (קדושין דף סו:) מדכתיב ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה דמשמע אפילו [חולין שבו] הוא רוצה בעבודתו אי נמי מבעל מום לא מצי יליף דאיכא למיפרך מה לבעל מום שכן עשו בו קריבין כמקריבים שכל הקריבין פסולים (ו) שהם בעלי מומים כמו המקריב תאמר בערל שלא עשה בו קריבין כמקריבין דמה ערלות שייך בבהמה: שתויי יין דמחללי עבודה. פי' דכתיב יין ושכר אל תשת וגו' ולהבדיל בין הקודש ובין החול: *) מריש ירחא דניסן ועד תמניא (דהא) [ביה] איתוקם תמידא. פי' כדמפרש במגילת תענית [פ"א] **) שהיו הבייתוסים אומרים שיחיד מתנדב תמיד משום דכתיב תעשה את הכבש אחד תעשה בבקר תעשה משמע יחיד והדרי להו את קרבני לחמי לאשי תשמרו להקריב לשון רבים:

הלכו

כרבי לא רבנן מיסר אסרי. אפילו שלא בזמן ביאה: ומשני מאי טעמא ס' והכא כו'. מאי טעמא תירוצא הוא כלומר דטעמא מאי גזור רבנן ביין שמא יבנה כו' אבל גבי פרועי ראש לא גזרו דאפשר דמסתפר מיד והדר עייל לבית המקדש לעבודה: דרך מיל ושינה כל שהוא כו': ושינה משכרתו. והאי שיטי איכא בהך מילתא: שתוי יין דמחלי עבודה. דכתיב יין ושכר אל תשת וסמיך ליה ולהבדיל בין הקדש ובין החול בין עבודה קדושה למחוללת דהאי עביד עבודה שתוי יין חילל: פרועי ראש. דלא כתיב ביה חלל דלא נראה חילול: ואינו שבמיתה. בידי שמים במסכת סנהדרין באלו הן הנשרפין (דף פג.): שתויי יין. במיתה דכתיב יין ושכר אל תשת בבואכם אל אהל מועד ולא תמותו דהיינו מיתה בידי שמים מדלא כתיב יומת ואמר בשלמא כו': ה"נ ומינה מה שתויי יין מחלי עבודה אף פרועי ראש מחלי עבודה. קשיא לא גרס: כי גמירי הלכה למיתה. לאחולי עבודה לא גמירי: מחלי עבודה. חולין היא כל עבודתו שעבד: אף פרועי ראש. עבודתם מחוללת דלכל מילי איתקוש ותיובתא דרב אשי דאמר פרועי ראש לא מחלי עבודה: דרב חסדא. (א) בפרק שני דזבחים וקא בעי התם כהן ערל שמתו אחיו מחמת מילה מהו ואמר רב חסדא ט' ערל לב וערל בשר: הלכתא גמירי לה. מסיני: (ב) מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה. דכל שמונה ימים נשאו ונתנו בדבר עד שנצחו את הצדוקין ועשו אותם יום טוב ודבר זה מפורש במנחות בפרק רבי ישמעאל ובמגילת תענית המצויה אצלנו: דלא להתענאה בהון. שכולן אסורין בתענית ומקצתהון שיש בהן קצת חמורין כ"כ שבהספד נמי אסורין: (ג) איתוקם תמידא ואיתותב חגא דשבועיא. בעניינים רבים חלקו בייתוסין עם חכמים ומפורשין במנחות ובמגילת תענית [פ"א] וה"נ התם בפ' ר' ישמעאל [ס"ה] ת"ר אלין יומיא דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למיספד בהון מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למיספד ומתמניא ביה עד סוף מועדא איתותב חגא דשבועיא דלא *) למיספד: מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למיספד. שהיו הצדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא תמיד מאי דרוש את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים מאי אהדרו להו את קרבני לחמי לאשי תשמרו להקריב לשון רבים הוא שיהו כולן באין מתרומת הלשכה: מתמניא ביה כו' עד דלא למיספד. שהיו בייתוסים אומרים עצרת אחר השבת הוא שהעומר מתחיל אחד בשבת שנאמר וספרתם לכם ממחרת השבת ניטפל להן רבן יוחנן בן זכאי וא"ל שוטים מניין לכם ולא היה אדם שהחזירו דבר חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואמר משה רבינו אוהב ישראל היה ויודע שעצרת יום אחד הוא עמד ותיקנה אחר שבת כדי שיהיו מתענגים שני ימים וכו' ודחו אותן והלכו להן בייתוסים מכח הפסוקין על כרחן וחזרו בהן (ע"כ הג') איתוקם תמידא דלא למיספד גרסינן ולא גרסינן להתענאה כדמוכח בסמוך דקתני לא נצרכה אלא לאסור את שלפניו ואי גרסינן להתענאה א"כ היינו רבי יוסי דאמר לפניו אסור והא ליכא למימר דרבי יוסי היא דהא פריך כמאן כרבי יוסי בתמיהה מכלל דרבנן פסיקא ליה: עד סוף מועדא. פסח: חגא דשבועיא דלא למיספד. במגילת תענית [פ"א] מפרש מאי איתוקם: ור"ח יו"ט הוא. דכתיב קרא עלי מועד והוי ר"ח חודש אב (ד) בהאי מסכתא לקמן (דף כט.): *) גי' רש"י במנחות להתענאה

לאסור

איתוקם תמידא כו' וד"ה מריש ירחא וגו' וד"ה מתמניא כו' עד על כרחן וחזרו בהן הד"א ואח"כ מה"ד ה"ג איתוקם תמידא וכו' אלא לאסור את יום שלפניו: (ד) ד"ה ור"ח כו' ר"ח אב כדאיתא בהאי מסכת: (ה) תוספות ד"ה פרועי כו' פי' דבר תורה דלא כתיב: (ו) ד"ה דבר כו' כמו בעלי מומין:

*) גי' רבינו כמו שהיתה בגי' לפני התוס' במנחות שם פ"ה

רבינו חננאל

כותבים במגלת תענית לפניהם ולאחריהם אסור · ואי משום ר"ח דאורייתא איסוריה ואין דברי תורה צריכין חיזוק וכן אקשי' אביטא דקתני מתמניא ביה ועד סוף מועדא איתותב חגא דשבועיא

רבינו גרשום

[illegible]

אלא לאסור יום שלפניו ה"נ לא נצרכה אלא לאסור יום שלאחריו כמאן כרבי יוסי דאמר בין לפניו בין לאחריו אסור אי הכי בעשרים ותשעה נמי מאי איריא דהוי יומא דמקמי יומא דמיתוקם תמידא תיפוק ליה דה"ל יומא דבתר עשרין ותמניא ביה דתניא *בעשרים ותמני' ביה אתת בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מן אורייתא (א) שפעם אחת נגזרה גזירה על ישראל שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות מה עשה יהודה בן שמוע וחביריו הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא אחת שכל גדולי רומי מצויין אצלה אמרה להם עמדו והפגינו בלילה הלכו והפגינו בלילה אמרו אי שמים לא אחים אנחנו לא בני אב אחד אנחנו לא בני אם אחת אנחנו מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרין עלינו גזירות רעות ובטלום ואותו היום עשאוהו יו"ט אמר אביי לא נצרכה אלא לחדש מעובר רב אשי אמר אפילו תימא לחדש חסר א) כל שלאחריו בתענית אסור בהספד מותר וזה הואיל ומוטל בין שני ימים טובים עשאוהו כיו"ט עצמו ואפילו בהספד נמי אסור אמר מר מתמניא ביה ועד סוף מועדא איתותב חגא דשבועיא דלא למיספד למה לי למימר מתמניא ביה לימא מתשעה ביה ותמניא גופיה אסור דה"ל יומא דאיתוקם ביה תמידא כיון דאילו מקלע (ליה) מילתא ובטליניה לשבעה תמניא גופיה אסור דה"ל יומא קמא דאיתותב ביה חגא דשבועיא השתא דאתית להכי עשרים ותשעה נמי כיון דאילו מיקלע מילתא ובטליניה לעשרים ותמניא עשרין ותשעה גופיה אסור דה"ל יומא דמקמי יומא דאיתוקם תמידא איתמר ר' חייא בר אסי אמר רב הלכה כר' יוסי ושמואל אמר הלכה כר' מאיר ומי אמר שמואל הכי והתניא רשב"ג אומר ומה תלמוד לומר בהון בהון שתי פעמים לומר לך שהן אסורין לפניהן ולאחריהן מותרין ואמר שמואל הלכה כרבן שמעון בן גמליאל מעיקרא סבר כיון דליכא תנא דמיקל כרבי מאיר אמר הלכה כרבי מאיר כיון דשמעיה לרבן שמעון (ג) דמיקל טפי אמר הלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכן אמר באלי אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן הלכה כרבי יוסי א"ל רבי חייא לבאלי אסברא לך °כי אמר ר' יוחנן הלכה כרבי יוסי אדלא להתענאה ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר ב) ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן ג) *אע"פ שאמרו מקדימין [א] ולא מאחרין מותרין

א) עי' תוס' מנחות סה. ד"ה אלין יומא ב) [שבת מו. וש"נ] ג) מגילה ה.

רש"י

לאסור את שלפניו. להכי נקט מריש ירחא דניסן לאסור את יום שלפני ר"ח בתענית כדתניא בסמוך לפניהן אסורין דאי משום ר"ח לא היה נאסר כדמפרש דדברי תורה אין צריכין חיזוק: כמאן כר' יוסי. דמתני' דאמר אף לאחריו בתמיהה ושבקת רבנן אי הכי דאליבא דר' יוסי מוקמת לה למגילת תענית כ"ט באדר נמי דקתרצת לעיל דאהכי נקט ריש ירחא דניסן דהיינו יום שלשים דאדר הסמוך לניסן לעולם חסר מכ"ט יום הוא משום דקא בעי למיסר יום כ"ט תיפוק ליה דבלאו הכי הוי אסור יום כ"ט דה"ל יום דבתר כ"ח שהוא י"ט כו' ואסור יום שלאחריו כר' יוסי ואמאי נקט ריש ירחא לאסור את שלפניו: דלא יעידון. שלא יהו צריכין ליבטל מתלמוד תורה שנגזר עליהן שלא יעסקו בתורה: הפגינו. לעקו כך מתרגמינן בתהלים כל לשון שועה ולעקה לשון פגינה: אי שמים גרסינן אהה ה' להקב"ה היו נועקים על אותם שגזרו עליהם גזרות קשות והיו אומרים להם לפני הקב"ה וכי לא אחיכם וכו': לא נצרכה אלא לחדש מעובר. בשנה מעוברת שיש בה שני (ג) אדר והאחד חסר °דהשתא כי הוה אדר שני מלא הוה יום שלשים לפני ר"ח ניסן א"נ דעברוה לאדר כגון שלא נראה החדש יום ל' דמשום יו"ט דכ"ח לא מיתסר אלא כ"ט: (ד) רבא אמר אפילו תימא חדש חסר. והאי דנקט מריש ירחא דאי הוה אסר ליה ליום כ"ט משום בתר כ"ח לא הוה אסר ליה אלא בתענית להודיה: דכל שלאחריו כו'. כלומר כל שאסור משום אחר י"ט בתענית הוא דאסור אבל בהספד מותר והאי דנקט מריש ירחא דלהוי האי כ"ט דנקט מוטל בין שני ימים משום דאי מיתסר משום דלפני יו"ט אימור לא איתסר בהספד דהאי דנקט כל שלאחריו כו' לאו משום דלפניו נמי אסור בהספד אלא איידי דפריך דליתסר יום כ"ט משום בתר כ"ח הוא דמיהדר ליה כל שלאחריו כו': לימא מתשעה (ה) ותמניא גופיה. י"ט הוא דהא הוה ליה מהנך ימים טובים דאיתוקם בהו תמידא כדכתיב ביה מריש ירחא עד תמניא: ה"ג דאי איקלע מילתא ובטליני' לשבעה תמניא גופיה אסור דהוה ליה יומא (ו) דאיתותב חגי דשבועיא. דאי איקלע מילתא שאם נגזר גזירה וצריכין להתענות תוך אלו ימים טובים דתמיד ובטלו אותן להתענות בכולן שאין לבטלה לאלאין: אכתי יומא תמניא אסור משום חגא דשבועיא. ואי קשיא להכי לימא תשעה ואפילו אם איירע מילתא דבטלי אכתי הוא אסור תמניא גופיה משום קמא יומא דחג בבועיא דהוה יום שלפניו לאו פירכא הוא דהא יו"ט גופיה בטיל והאי ליקום וליגזור קמיה יומא דאיתותב חגא דשבועיא וכה"ג מתרץ לקמן ביום טוריינוס: כ"ט נמי. דתרלא לה לעיל לא נצרכה כו' להכי נקט בריש ירחא דאי מיקלע כו': כר' יוסי. דאמר בין לפניו בין לאחריו אסור: כר"מ. סתם מתניתין דקתני לאחריו מותר: מה ת"ל בהון בהון: דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למספד בהון וקא דריש לה כדדייק לקמן בהון מכמע מיעוט: ואמר שמואל גרס: הלכה כר' שמעון (ז) דמדרבנן ניהו ולא מחמרינן כולי האי: באלי. שם חכם: ה"ג כי אמר רבי יוחנן הלכה אדלא להתענאה. דימים הכתובים במגילת תענית דלא להתענאה לפניהן אסורים ולאחריו מותרין כר' יוסי ולא כר"מ דאמר אף לפניהם מותר אבל אדלא למספד דאין הלכה כרבי יוסי [דאמר] לפניו ולאחריו אסור אלא כר"מ דאמר לפניו אסור לאחריו מותר: ומי א"ר יוחנן הכי. דלפניו מיהא אסור כרבי יוסי: מקדימין. שקראו קודם זמנה: מותרין

תוספות

הלכו והפגינו. הפיגנו לשון נהי ולעקה. אי שמים גרסינן פירוש שמים להקב"ה היו נועקין למה יאמרו הגוים איה אלהיכם ולהם אמרו וכי לאו אחיכם אנחנו וכו': לא נצרכה אלא לחדש מעובר. פירוש דעברוה לאדר שלא נראה הלבנה עד יום ל' והוי ר"ח ניסן יום ל"א פירוש וא"כ האי כ"ט לא מלינו לאוסרו °משום יום שלפני ר"ח ניסן דיום ל' מפסיק בינתים משום הכי אילטריך לאוסרו משום יום שלאחר עשרים ותמניא: דאילו אי איקלע וכו'. שום גזרה מריש ירחא וכו' תמניא גופיה אסור דה"ל וכו' והקשה הקונטרס אכתי לימא תשעה ואפילו אי מיקלע שום גזרה ובטלינא לז' ימים וכו' אכתי אסור תמניא גופיה משום דהוי יומא דמקמי יומא דאיתותב חגא דשבועיא ותירץ הקונטרס הא לאו פירכא דהא מיו"ט גופיה דתמיד מבטלינן ליה ואגא ניקום ונגזור משום קמי יומא דאיתותב חגא דשבועיא (ח) וכי האי מתרלינן לקמן ביום טוריינוס: רב אמר הלכה כר' יוסי דאמר לפניו אסור אבל לאחריו מותר. וא"ת כיון דאמר הלכה כר' יוסי היאך אנו מתענין לפני הפורים דאי משום דבטלה מגילת תענית מ"מ אחנוכה ואפורים לא בטלו וי"ל דהא דאמר חנוכה ופורים לא בטלו ר"ל הדינין שלהם לעשותן י"ט ודלא להתענאה בהון אבל בדינים דלפניהם בטלו עוד י"ל (ט) דכיון דיום שלפני הפורים שנתבטל מיו"ט דידהו שהיו רגילין לעשות בהן ונתבטלו יו"ט שלהם ה"נ יש לנו לומר שיבטלו משום טעם לפני הפורים דה"נ אמרינן בסמוך גבי יום שלפני נקנור וכו' וכן גבי יו"ט טוריינוס דכיון דבטלו מיום (י) שלהם לא יאסרו משום יו"ט הבא אחריהם דאסורים משום יום שלפניהם כמו כן ה"נ דכיון דיום שלפני הפורים נתבטל משום עצמו ומותר להתענות לא יאסר משום יום שלפני הפורים:

הלכה

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פ"ב מהלכות מגילה הלכה יג:

רבינו חננאל

לימא עד המועד. ומועד גופיה יום טוב הוא ולא צריך. ושנינן לאסור שלאחריו כר' יוסי דאמר ימים הללו בין לפניהם בין לאחריהם אסורין. א' הכי רישא דתני מריש ירחא דניסן. ואוקימנא דלא תנא ר"ח אלא לאסור יום כ"ט באדר. למה לי תיפוק דהוה לי' יום שלאחר כ"ח באדר ועשאוהו יו"ט. משום דבו בטל שמדא ואתא בשרתא טבא ליהוראי דלא יעידון מן אורייתא. ושני אביי לא נצרכה זו וזו אלא אם יזדמן להתעבר יהיה יום כ"ט אסור בו משום שהוא יום אחר כ"ח בו ויום ל' נמי יהיה אסור משום שהוא יום דמקמי יומא דאיתוקם ביה תמידא. ואקשינן נמי למה לי למימר מתמניא בניסן מימים טובים משום דקבעי דאיתותב הגא דשבועיא. תיפוק ליה דהוה ליה מן הימים טובים דאיתוקם בהו תמידא ושנינן לא נצרכא אלא דאי הדרי ביה רבנן ובטלי להני יומי דקבעו משום דאיתוקם תמידא דלא בטלי מניידהו אלא ז' יומי ויום ח' אסור מכלל יומא דאיתותב בהו חגא דשבועיא. השתא דאתית להכי כ"ט נמי דאי מקלעא כו' איתוקם תמידא ואיתותב חגא דשבועיא. מפורש במנחות בפרק רבי ישמעאל אומר עומר היה כו' איתוקם תמידא שהיו הצדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא תמיד דהוו דרשי את הכבש תעשה לשון יחיד ואהדרו להו רבנן את קרבני לחמי [תשמרו] שיהיו באין מתרומת הלשכה. ודחו דבריהם. ונתקיימו דברי רבותינו שלא יהיה תמיד בא אלא משל צבור. וכן הוו חולקים ואמרין אין עצרת חלה אלא לאחר שבת. ואהדרו להו רבנן ונדחו החזירו הדבר ליושנו שיהיו סופרים נ' יום ממחרת יו"ט של פסח. ולפי שנדחו דברי צדוקים ונתקיימו דברי חכמים עשאום אותם הימים טובים כימי גאולה מידי צירריהם. רב אמר הלכה כר' יוסי דאמר כל הכתוב במגלת תענית די לא למספד בין לפניו בין לאחריו אסור. [די לא להתענאה לפניו אסור] לאחריו מותר. ושמואל אמר הלכה כת"ק והוא ר"מ. וסתמא דמתני' דיליה היא דא' בדי לא למספד לפניו אסו' לאחריו מותר ובדלא לאתענאה בין לפניו בין לאחריו מותר איני והא' שמואל הלכה כרשב"ג דאמר לפניהם ולאחריהם מותרים. ומשנינן שמואל הלכה לקולא גמירי. מעיק' א סבר ליכא תנא דמיקל טפי מת"ק דמתני' דהוא ר' מאיר. ואמר הלכתא כת"ק. כיון דחזא רשב"ג דמיקל טפי אמר הלכתא כרשב"ג. אמר באלי א"ר יוחנן

רבינו גרשום

כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם אף פרועי ראש מחלי עבודה וכי היכי דאסרי רבנן שתויי יין בזה"ז הכי ליסרו פרועי ראש. ותריצן הא דדייקת מינה לא כלום הוא דא"כ הוא עד ד"א אתי יחזקאל מאן אמרה. בן נכר ערל לב זה כהן משומד בן שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים ערל בשר כהן שמתו אחיו מחמת מילה הכא נמי פרועי ראש מחלי עבודה גמרא גמירי לה ואתאי לא אסמכו רבנן פרועי ראש כבשתויי יין תריצן כי גמירי מה שתויי יין במיתה וכו' לאחולי עבודה לא גמירי כלומר לא דייקינן האי ומינה אלא לעולם פרועי ראש לא מחלי עבודה להכי לא אסרי רבנן בזה"ז אע"ג דאסרי בשתויי יין: ה"ג מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למיספד שהיו אומרים מנין מתנדב יחיד תמיד שהיו דורשין את הכבש אחד תעשה שהוא לשון יחיד וחכמים היו אומרים אינו אלא מתרומת הלשכה שהרי כתיב ביה לאשי דמשמע שבא ממקום ששאר קרבנות באין דהיינו מתרומת הלשכה. ומריש ירחא דניסן עד תמניא ביה נשאו ונתנו בדבר והודו מינין לחכמים: איתותב חגא דשבועייא דלא למספד שהיו מינין אומרין אין עצרת בא אלא [באחד] בשבת שהיו דורשין ממחרת השבת תספרו חמשים כלומר לאחר שבת בראשית הוי עצרת וחכ"א כתיב חמשים יום דמשמע בכל יום שבא חמשים יום קובע עצרת וכתיב שבע שבתות תמימות תהיינה דמשמע תמימות ממש מאחד באחד בשבת כאן שחל עצרת באמצע שבת הויין חמשים יום בלא שבע שבתות תמימות מאחד בשבת לאחר בשבת [כאן שחל עצרת באחד בשבת]: לא נצרכא לאסור שלפניו להכי קאמר דריש ירחא הוי יו"ט לאסור כ"ט דאדר בתענית ובהספד דאי משום מועד לא הוי אסור דדברי תורה אין צריכין חיזוק. כמאן כר' יוסי דאמר די לא למספד בין לפניו בין לאחריו אסור. בהספד דאי דרבנן הא אמרו לאחריו מותר. אי הכי כיון דמוקמת ליה כר' יוסי עשרין ותשעה באדר נמי מאי איריא דהוה יומא מקמי דאיתוקם תמידא דקאמר להכי אמר מריש ירחא דניסן לאסור כ"ט באדר שלפניו תיפוק ליה דלהכי הוה אסור דהוה ליה יומא דבתר כ"ח דהוי יו"ט דאסור למספד ותוי כ"ט אסור דהא אמר ר' יוסי בין לאחריו אסור עדיין פריכנא למה לי למימר מריש ירחא דניסן לימא מתרי דניסן: והפגינו. בלילה כדי שישמע קולם: אמר אביי להכי קאמר מריש ירחא לאסור שלפניו לחדש מעובר דהוי *) ל"א כ"ח קאסר ל' שלפניו דאילו משום כ"ח לא הוי אסור אלא כ"ט: ה"ג רב אשי אמר אפי' תימא בחדש חסר ודפרכת כיון דמוקים לה כר' יוסי למה לי למימר מריש ירחא דניסן משום כ"ט כדי לאסור [לכ"ט] לאדר שלפניו תיפוק ליה דהוי יומא דבתר כ"ח תריץ כל שלאחריו בתענית אסור בהספד מותר כלומר האי דאמר ר' יוסי בין לפניו בין לאחריו אסור לא אמר לאחריו אסור אלא להתענאה אבל בהספד מותר ולהכי איצטריך מריש ירחא דניסן כדי שיהא כ"ט מוטל בין שני ימים טובים **) בין כ"ח לכ"ח דליהוי כיו"ט עצמו דאסור אפי' בהספד וכ"ש בתענית. נפרש מתניתין שלא פי' לעיל כך הורה המורה כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד כלומר אותם ימים טובים הכתובים במג"ת שמותרין כל כך דאסור להו למספד וכ"ש להתענאה לפניו אסור ***) בהספד ובתענית הואיל וחמור הרבה שביו"ט עצמו אסור אפי' בהספד לאחריו מותר בהספד ובתענית ר' יוסי אומר הואיל וחמור כך שאסור אפי' בהספד נחמיר נמי שבין לפניו ובין לאחריו אסור בין בהספד בין בתענית ודלא להתענאה כלומר ואותן ימים טובים דמג"ת שאינו חמור כל כך שאינן אסורין אלא בתענית אבל בהספד מותרין בין לפניו בין לאחריו הואיל וקל כ"כ [מותרין] ר' יוסי מחמיר מכ"מ אע"פ שקל כ"כ לפניו אסור: ת"ר אלין יומיא דלא להתענאה כלומר כל ימים טובים הכתובים במג"ת אסורין בתענית אבל יש בהן שאין אסורין בהספד ומקצתהון די לא למספד בהון יש מהן שחמורין הרבה שאפי' בהספד אסורין עכשיו נחזור ונפרש ההלכה כסדרה. מתמניא ביה עד סוף מועדיא איתוקם ביה חגא דשבועיא למה לי למימר מתמניא ביה לימא ממ' ביה ותמניא גופיה אסור דהא אמרינן לעיל מריש ירחא עד תמניא ביה איתוקם תמידא תריץ להכי אצטריך למימר מתמניא דאי מקלע מילתא להוא יו"ט דתמידא

*) נראה דצ"ל דהוי ל' יום דנאסר ל' שלפניו וכו'. **) צ"ל בין כ"ח לר"ח ירחא דניסן, ***) כדבר צ"ע דהכי כבריא אמר הש"ס לעיל דכל שלפניו או לאחריו אינו אסור רק בתענית.

גליון הש"ס גמ' כי אמר רבי יוחנן הלכה כר' יוסי אדלא להתענאה. ועיין זה פסחים יג ע"א מנחות לב ע"ב: רש"י ד"ה לא נצרכה וכו' דהשתא כי הוה אדר שני. עי' מג"א סי' תקלח ס"ק כ: תוס' ד"ה [לא] נצרכה. משום יום שלפני ר"ח ניסן. שלשון מגומגם דהא עיקר מה שבאו דנין דנצרכו משום יום ל' דאינו שלאחריו דיום כ"ח:

מסורת הש"ס

ר"ה יט.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דלא יעידון מן אורייתא דלא למספד בפעם אחת כו' ואמרו אי שמים לא אחיכם אנחנו: (ב) שם כיון דשמעיה לרבן שמעון בן גמליאל דמיקל: (ג) רש"י ד"ה לא נצרכה כו' שני אדרים והראשון חסר ושני מלא דהשתא כי כוה: (ד) ד"ה רבא אמר כו' כד"א עם ד"ה דכל שלאחריו וכו' מוטל בין שני ימים והא דלא קאמר דאסור בהספד משום דהוי יום שלפניו משום דאי מיתסר כו' והאי דנקט כל שלאחריו: (ה) ד"ה לימא מתשעה ביה ותמניא: (ו) ד"ה ה"ג דאי כו' דהוה ליה יומא קמא דאיתותב ביה חגא כצ"ל והד"א עם ד"ה אכתי וכו' אסור תמניא גופיה ולגזור משום קמיה יומא דחג: (ז) ד"ה הלכה כר"ש ב"ג דמדרבנן: (ח) תוס' ד"ה דאילו כו' וכה"ג נמי מתרצינן: (ט) ד"ה רב כו' ועוד י"ל דכיון דימים שלפני הפורים נתבטלו: (י) בא"ד דכיון דבטלו מיוםטוב שלהם

כי הכא אחרים דלהו לפורים שמוכי

הגהות הגר"א

א גמ' (ולא מאחרין) קא"מ:

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פ"ב מהלכות מגילה הלכה יג טור ש"ע א"ח סי' תרצו סעיף ג:

לז ב ג מיי' פ"א מהל' תענית הלכה ו סמג עשין ג טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף ב:

א ד מיי' פ"ב מהלכות תענית הלכה טו יז ח טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ח:

[בערוך ערך הרג, תפוס דבמע"ה ואתיו הן המה הרוגי לוד הנזכרים בפסחים נ. וב"ב י: ע"ש]

תוספות

הלכה מתענה ומשלים. פי' הא דקפסק הלכה מתענה ומשלים אר"ח קאי דלאו אחנוכה ואפורים דאינו יכול להתענות דיום משתה ושמחה כתיב:

הדרן עלך סדר תעניות קמא

מתריעין עליהם מיד ומתענין כמו כן. ואפילו ברמאשונות שאומר האחרונות נוהגין בו ואם תאמר (ז) הא דמתריעין משמע דמתריעין ומתענין אמאי צריך לפרש במתני' בסמוך אותה העיר מתענה ומתרעת כיון דסתם מתריעות משמע תרוייהו ויש לומר משום דבעי לאפלוגי ר' עקיבא בסיפא דקאמר מתריעות ולא מתענות:

יא

גמרא

מותרין בהספד ותענית אימת אילימא בני חמיסר וקא קרו ליה בארביסר ומי שרי והכתיב במגילת תענית *יום ארבעה עשר בו ויום חמשה עשר בו יומי פוריא אינון דלא למיספד בהון ואמר רבא **לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה ואלא בני ארביסר וקא קרי ליה בתליסר יום ניקנור הוא ואלא בני ארביסר וקא קרי ליה בתריסר יום טוריינוס הוא אלא לאו דקא קרו ליה בחדיסר וקתני מותר בהספד ובתענית לא בני ארבעה עשר וקא קרו ליה בתריסר ודקאמרת יום טריינוס הוא יום טריינוס גופיה בטולי בטלוהו הואיל ונהרגו בו *שמעיה ואחיה אחיו כי הא דרב נחמן גזר תעניתא בתריסר אמרו ליה רבנן יום טוריינוס הוא אמר להו יום טוריינוס [א] גופיה בטולי בטלוהו הואיל ונהרגו בו שמעיה ואחיה אחיו ותיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני ניקנור אמר רב אשי השתא איהו גופיה בטלוהו משום יום ניקנור ניקום ונגזר מאי ניקנור ומאי טוריינוס דתניא ניקנור אחד מאפרכי יוונים היה ובכל יום ויום היה מניף ידו על יהודה וירושלים ואומר אימתי תפול בידי וארמסנה וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים ואמרו פה שהיה מדבר בגאוה וידים שהיו מניפות על ירושלים תעשה בהם נקמה מאי *טוריינוס אמרו כשבקש טוריינוס להרוג את לולינוס ופפוס אחיו בלודקיא אמר להם אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם יבא אלהיכם ויציל אתכם מידי כדרך שהציל את חנניה מישאל ועזריה מיד נבוכד נצר אמרו לו חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורין היו וראוין היו ליעשות להם נס ונבוכד נצר מלך הגון היה וראוי ליעשות נס על ידו ואותו רשע הדיוט הוא ואינו ראוי ליעשות נס על ידו ואנו נתחייבנו (א) כליה למקום ואם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש לו למקום והרבה דובין ואריות יש לו למקום בעולמו שפוגעין בנו והורגין אותנו אלא לא מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך אלא שעתיד ליפרע דמינו מידך אעפ"כ הרגן מיד אמרו לא זזו משם עד שבאו דיופלי מרומי ופצעו את מוחו בגיזרין: אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי כו' אין גוזרין תענית בראשי חדשים כו': וכמה הויא התחלה א) רב אחא אמר שלש רבי אסי אמר ב) אחת אמר ג) רב יהודה אמר רב זו דברי רבי מאיר שאמר משום רבן (שמעון בן) גמליאל אבל חכמים אומרים [ג] מתענה ומשלים ג) דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים:

[שמחות פ"ח]

הדרן עלך סדר תעניות כיצד

סדר [ג]תעניות אלו ד) האמור ברביעה ראשונה אבל צמחים ששנו מתריעין עליהן מיד וכן שפסקו גשמים בין גשם לגשם ארבעים יום מתריעין עליהן ה) מפני שהיא מכת בצורת ירדו לצמחין אבל לא ירדו לאילן ולא לצמחין לזה ולזה אבל לא לבורות לשיחין ולמערות מתריעין עליהן מיד וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים דכתיב °והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר חלקה אחת תמטר וגו' אותה

עמוס ד

א) גי' רי"ף רש"י ורא"ש ר' אחא כו' ר' יוסי כו' ועי' מ"מ מהל' תענית פ"א הלכה ז ב) [עירובין מא.]
ג) [שם מא:] ד) גי' כל"ס האמורים וכ"ה ברש"י ברי"ף וברא"ש ה) מיד כ"כ במשנה שבמשניות וכרי"ף ורא"ש

רש"י

מותרין בהספד ובתענית. בני ט"ו (ב) קריאת מגילה דרכין קודם זמנה כדמפרש התם בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו שהכפרים מקדימין ליום הכניסה מותרין אותן ימים שקראוה קודם זמנה בהספד ותענית: בני חמיסר. דהיינו כרכים המוקפין חומה מימות יהושע בן נון וקא קרי בארביסר כגון שהלך לכפר וקרא עמהן דפרוז בן יומו נקרא פרוז כדאמרינן במגילה (דף יט.): מי שרי. י"ד אפילו לבני ט"ו בהספד ותענית: ואמר רבא לא נצרכה. לכתוב במגילת תענית לגזור ההספד ותענית לבני י"ד בי"ד ולבני ט"ו בט"ו דהא קרא כתיב בהדיא להיות עושים את ימי הפורים האלה וגו': אלא לאסור את של זה בזה. כגון בני ט"ו (דקרו) בי"ד ובני י"ד בט"ו: בני ארביסר. ניניהו כפרים ועיירות: וקא קרי בי"ג. כגון שחל י"ד בג' בשבת ומקדימין ליום הכניסה: יום ניקנור הוא. לקמן מפרש ואסור בהספד ותענית: אלא בני י"ד וקרו בי"ב. שחל י"ד ברביעי בשבת והקדימו ליום הכניסה דהיינו י"ב: טוריינוס. בסמוך מפרשה: בחדיסר. שחל להיות י"ד באחד בשבת וכפרים מקדימין ליום הכניסה דהוו י"א ושמע מינה דאע"ג שהוא יום שלפני טוריינוס שרי בהספד ותענית: שמעיה ואחיה. חסידים היו ולא פירש מי הם דאותו שאכלו ההריה עידו *היה ולא שמעיה: איפרכי. דוכוס: לולייטוס ופפוס אחיו. צדיקים גמורים היו: בלודקי'. היא לוד והיינו דאמרינן בכל דוכתא (ב"ב דף י:*) הרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן בגן עדן ויש אומרין שנהרגו על בתו של מלך שנמצאת הרוגה ואמרו היהודים הרגוה וגזרו גזרה על שונאיהן של ישראל ועמדו אלו ופדו את ישראל ואמרו אנו הרגנוה והרג המלך לאלו בלבד: אם מעמו ט': נתחייבנו הריגה. על חטא חייבי מיתות בית דין: דיופלין. שני שרים וכן מטרופולין של מלכים לשון שרים: בגזירין. מקלות כמו גזירי עצים: (ג) שלש. תעניות שני וחמישי ושני: וכמה הויא התחלה. שאינו מפסיק לאחר מכאן: רבי אחא ורבי יוסי. (ד) אמוראי ניניהו דלאו הוראה דתנאי לאשתעויי בגמרא כי האי גוונא: זו דברי ר"מ. ואדברי ר"מ דמתני' קאי דקתני אין משלימין: מתענה ומשלים. עד חשיכה:

הדרן עלך סדר תעניות קמא

סדר תעניות אלו. האמור בפ' ראשון (דף י:) שבתחילה יחידים מתענין (ה) סדר תעניות ואחר כך צבור הולכין ומתענין עד י"ג אם לא נענו: ברביעה ראשונה. אם עבר זמן רביעה ראשונה של יורה ולא ירדו גשמים מתענין והולכין כסדר הזה: אבל צמחים ששנו. שנשתנו ממנהגן תחת חטה יצא חוח תחת שעורה באשה (ו) שלא היו חטים בשבולים או שינוי אחר מתריעין עליהן מיד אפילו בראשונות שכל חומר האחרונות נוהג בהן: בין גשם לגשם. בין רביעה ראשונה לשניה סימן בצורת היא: ירדו לצמחים אבל לא לאילן. מפרש בגמ': לבורות שיחין ומערות. *בבבא בתרא מפרש מאי בור ומאי שיח ומאי מערה וכולן בית כניסות מי גשמים לשתיה: שלא ירדו עליה גשמים דכתיב והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר וגו'. כגון שהמטיר בעיר זו ובחבירתה לא המטיר דקללה היא:

ה"ג

תורה אור

מסורת הש"ס

מגילה ס:

[סב:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואנו נתחייבנו הריגה למקום אם אין אתה הורגנו כו' יש לו למקום הרבה דובין ואריות: (ב) רש"י ד"ה מותרין וכו' בני ט"ו דכרכין ובני י"ד דכפרים ועיירות שקראו מגילה קודם זמנם כדמפרש התם מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו לא פחות ולא יותר כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו כפרים ועיירות גדולות קורין בי"ד אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה: (ג) ד"ה שלש כו' נ"ל אחר ד"ה וכמה כו': (ד) ד"ה רבי אחא ורבי יוסי אמוראי ניניהו. נ"ב לפי הגירסא שלפנינו דגרס רבי אסי לא היה צריך לפרש דפשיטא דאמוראי ניניהו: (ה) רש"י ד"ה סדר תעניות כו' שבתחלה יחידים מתענין ואחר כך צבור הולכין ומתענין עד י"ג תעניות הם לא נענו כצ"ל ותיבות סדר תעניות נמחק: (ו) ד"ה אבל כו' התחבשורה באשה או שינוי אחר כו' כצ"ל ותיבות שלא היו חטים בשבולים נמחק: (ז) תוס' ד"ה מתריעין כו' וא"ת כיון דהא דמתריעין משמע:

[נ"ל בה"ג כ:]

רבינו חננאל

הלכה כר' יוסי אדילא להתענאה דלפניו אסור אני והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה. ותנן בפ' מגילה אע"פ שאמרו מקדימין כפרים ליום הכניסה ולא מאחרין. מותרין בהספד ובתענית בו ביום שקורין בו. וליכא לאוקומא להא מתני' בי"ד ובט"ו דקי"ל אע"פ שאין קורין בהן אסור ‏[דתניא בהדיא ארביסר וחמיסר פוריא אינון די לא למספד בהון. ואמר רבא לא נצרכא אלא לאסור את זה בזה ואת של זה בזה. ואפילו מי שאינו יומו ואינו קורא בו אסור בתליסר ובתריסר נמי ליכא לאוקמא דהא יום נקנור ויום טוריינוס אינון ויומים טובים נינהו. ליכא לאוקומא אלא כגון שהיה יום הכניסה בי"א וקורין בו ביום. ואע"פ שהוא יום לפני טוריינוס מותר בהספד ובתענית קשיא לר' יוחנן דאמר הלכתא כר' יוסי דאסר לפניהם ושנינן יום טוריינוס בטולי בטלוה כו'. ושאר השמועה פשוטה היא: מתני' אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי כו'. אין גוזרין תענית בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו כו'. כמה הויא התחלה. ר' אחא אמר ג' ר' יוסי אומר אחת וקיי"ל כר' יוסי. ואסיקנא אם התחילו כו'. ט' באב שחל להיות ע"ש. פי' הא דתנינן בסוף בכל מערבין ומשתתפין ט' באב שחל להיות בע"ש כו'. קבלה בידינו כי פסח של אותה שנה היה ביום ה'. ומלאי תמוז דההיא שתא וחל ר"ח אב בחמישי. וחל ט' באב להיות בע"ש וחסרו אב ואלול· חל להיות ע"ש ור"ח בשבת. דבר ברור הוא שיש לסנהדרין לקבוע חסירין זה אחר זה כפי המסורת שבידם. ובפירוש שנו בענין עצרת (ר"ס ו ע"ב) שניתן מלאין ה' חסרין ו' והם ניסן ואייר *) ור' עקיבא שגמע ביצה מגולגלת מסוכן היה משום שהיה חולה ואמרו לו תרופאים כי גמיעת ביצה מיד בלא מלח באחרית היום היא רפואתו. וכיון שראהו ר' יהודה נדמה לו דסבר המתענה בע"ש אינו משלים **) ט' באב שחל להיות בע"ש. כגון דאקלע פסח דההיא שתא בחמישי בשבת וחל ט' באב בע"ש לפי שהיה תמוז מלא וחיסרו (עוד לחדש) [אב ואלול] וחל ר"ה להיות בשבת: ירושלמי אפי' יחיד שקבל על עצמו תענית מתענה ומשלים. ירושלמי (ברכות פ"ד) י"ח ברכות שבכל יום כנגד י"ח מזמורים שמראש תהלים עד יענך ולמה רגשו גוים אינו מן המנין. דברכת המינים ביבנה תקנוה. וכנגד י"ח פעמים שכתוב בתורה אברהם יצחק ויעקב. גם ויקרא בהם שמי ושם אבותי בכלל. וכנגד י"ח צוויים שכתוב בתורה בפרשת המשכן שני מן ואתו אהליאב עד סוף הספר. ז' ברכות של שבת כנגד ז' קולות שכתוב בהבו לה' בני אלים וכנגד ז' אזכרות שכתוב במזמור שיר ליום השבת. ט' ברכות של ר"ה כנגד ט' אזכרות הכתובים בפרש' חנה ובסוף כתיב ה' ידין אפסי ארץ. כ"ד ברכות של תענית צבור כנגד כ"ד רננה תחנה תפלה שכתובים בפרשת שלמה. ר' זירא אמר יחיד בתענית צבור צריך להזכיר עננו ה' עננו כו'. ואסיקנא איכן אמרה כלילי שבת וכיוצו. וקיי"ל ש"צ אומר בין גואל לרופא חולי. יחיד בשומע תפלה. ר' אחא אמר יחיד בט' באב צריך להזכיר מעין המאורע והוא רחם ה' עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך. ועל העיר האבלה ההרוסה כו' עד ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. והיכן אומרה הכי ר' ירמיה כל דבר שהוא להבא אומרו בעבודה לשעבר אמרו בהודאה כדתנן (פ"ס דברכות) ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבוא. כל הברכות כולן אחר חותמיהן. ואינו אומר בברכה פסוק כלומר אינו מזכיר פסוק לבדו וחותם ברכה. ואלין דאמרי צהלי ורוני יושבת ציון וחותם בברכה אין בו משום ברכת פסוק. ר' זעירא צם ת"ת תענית ולא חשש למגלת תענית· ר' יעקב כד מפקיד לספריא ***) אין אתת בך אנשי שאיל לכון אמרון ליה (הכל) [בכל] מתענין חוץ משבתות וי"ט ור"ח והוש"מ וחנוכה ופורים. והלכתא אפילו יחיד שקיבל עליו תענית בע"ש מתענה ומשלים (עירובין מא:): הדרן עלך סדר תעניות כיצד

סדר

*) מכאן ועד וחל ר"ה להיות בשבת הובא בתוס' עירובין דף מ"א ד"ה בילה בשם רבינו ע"ש היטב. **) זה נכלל במ"ש למעלה ואולי ט"ס כאן. ***) בירושלמי לפנינו הגי' אין אתת איתא מישאל נכון אמרון לה וכו' וע"ש במפרש.

רבינו גרשום

ותמידא דלא ניבכיא ... שבעה אבל תמניא אסור משום ... ינא דשבועיא. חשתא דאתת להכי דתרצת משום דאי איקלע מילתא ובטיל ליה עשרין ותשעה נמי ... כמה לי' למימר מריש ירחא דניסן משום לאסור כ"ט באדר תיפוק לית דהוה יומא דבתר כ"ח ... להכי אמר מריש ירחי' דניסן כדי לאסור כ"ט באדר שלפניו דאי איקלע מילתא ובטליניה לכ"ח כו': אמר רב הלכה כר' יוסי דאמר דאי לא למספד בין לפניו ובין לאחריו אסיר: ושמואל אמר הלכה כר"מ ת"ק דר' יוסי דסתם מתני' ר"מ וקאמר לפניו אסור לאחריו מותר: מי אמר שמואל הכי דאמר לפניו אסור מעיקרא דשמעיה לר"מ דמיקל יותר מר' יוסי דר"מ אינו אוסר אלא לפניו ור' יוסי אוסר בין לפניו בין לאחריו. אדלא להתענאה דקאמר ר' יוסי לפניו אסור לאחריו מותר ולא אדי לא למספד דקאמר אסור בין מלפניו בין לאחריו: מותרין בהספד ובתענית באותן שמקדימין לאסור את של זה בזה וקורין בט"ו אסור בי"ד בהספד ובתענית. זה ניקנור הוא ואין מותרין בהספד ובתענית אלא לאו בתריסר וקתני מותרין אע"ג דהוי יומא דמקמי יום טוריינוס ומי אמר ר' יוחנן הלכה כר' יוסי דלפניו אסור לעולם בני ארביסר דקרו בתריסר ולהכי מותרין דלא הוי יומא טבא: תיפוק ליה דתריסר הוי יומא דמקמיה יום ניקנור ולא לירוי מותר בהספד ובתענית: דיופלי. שלוחים: בגיזירין. קופיץ: וכן בת"ב שחל להיות בע"ש אין משלימין: וכמה הויא התחלה דקאמר אם התחילו אין מפסיקין רב אחא אמר שלש שאם היו ג' תעניות קודם ר"ח ורביעי בר"ח אין מפסיקין זו דברי ר"נ דאמר אם התחילו אין מפסיקין אבל אין משלימין:

הדרן עלך סדר תעניות כיצד

סדר תעניות האמור כל אילו תעניות דאמרן לעיל דאין גוזרין לאלתר ברביעה ראשונה ולא ירדו גשמים אבל צמחים ששנו שנשתנה מראה שלהן מתריעין עליהן מיד קודם הרביעה שלישית להתענות ומי אמרת לאלתר ברביעה ראשונה מתענין. אבל יבשו לא דכיון שיבשו לית להו תקנתא כלל ואי מתריעי עליהן

הגהות הגר"א [א] גמ' אמר להו יום טורייטס (גופיה) תו"מ:

ה״ג אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות. ולפיכך מתענות (ה) שאותה העיר שלא ירדו עליה גשמים תלך לקנות התבואה באותה העיר ויהיה בה רעב: או מפולת. שחומותיה והבתים נופלין ברוח: מתריעים בכ״מ. אם (ו) יראו באספמיא מתריעין בבבל

תורה אור

מתריעין באספמיא כדקתני טעמא בסיפא מפני שהיא מכה מהלכת אם במקום אחד היא מתריעין עליה כל השומעין כדי שלא תבא עליהן: שדפון. בתבואות: ירקון. חולי: חיה רעה. משכלת בני אדם: חרב. חיילות ההולכין להרוג ולהשחית בכל מקום: מלא תנור. מפרש בגמ׳: לעריהם. בא״י: באשקלון. בארץ פלשתים: ועל שאכלו זאבים. שהיא חיה רעה ומכה מהלכת היא: שנראו. ובאו בעיר: מתריעין. בענגו: המטורפת. מלשון טרף אבבא (ברכות דף כח.) ומלשון בילה טרופה (עדיות פ״ב מ״ד) כו׳ כדמפרש בפרק שלמעלה (דף יד.): שמעון התימני. מתמנה היה: שלא תבא. לישנא מעליא נקט: מרוב גשמים. לאו כגון שירדה על עיר אחת ועל עיר אחת לא ירדה שהם ודאי שתיהן לקללה כדאמר רב יהודה (לעיל ו:) תמטר *מקום מטר שמקלקל תבואה אלא כבר ירדו וטורח הם לבני אדם אבל אינן מקלקלין תבואות וטעמא מפרש בגמרא למה אין מתריעין: תנורי פסחים. שהם באגרות ושל חרס הן ומטלטלין אותן שלא ימוקו בגשמים: גשמי ברכות. שיפוע גשמים למלאות בורות: ונדבות. רצון ועין יפה: אבן הטועין. אבן טועין היתה בירושלים וכל מי שאבדה לו אבידה כו׳ בבבא מציעא (דף כח:): נדוות. (ז) על כבוד הרב: מתחטא. פורפי״ש בלע״ז ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך: גמ׳ רביעה ראשונה ושניה לשאול. שאף על פי שלא ירדו גשמים לא ברביעה ראשונה ולא בשניה לא היו מתענין אלא שואלין וקשיין מתני׳ דקתני סדר תעניות אלו האמור ברביעה ראשונה וברייתא אהדדי: הכי קאמר כו׳. (ח) וכגון רביעה ראשונה שניה ושלישית דכולי יורה קרי ליה רביעה [א] כך שמעתי: דוקא נשתנו. דכי נשתנו ודאי הוא דמתריעין מיד דצריך להתפלל עליה (ט) שיחזיר ביופי כתקנן: אבל יבשו. לא צריך דמכאן ואילך לא יועיל והוא תפלת שוא אפילו יבשו כשהן קטין עדיין דקין אפילו הכי לא מתריעין: הכי גרסינן פשיטא (י) שנו תנן לא צריכא דאקון מ״ו דתימא כו׳: דאקון. שעלו בקנה שנתקנו מעט לאחר שנתייבשו: מהו דתימא אקנתא מילתא היא. דהואיל ונתקנו מעט אם יתפלל מועיל להם קא משמע לן רב נחמן דאקנה לאו מילתא ל״א אבל יבשו לא דממילא חוזרין: לא צריכא דאקון. שעלו בקנה מהו דתימא אקנתא מילתא היא דכיון שעלו בקנה ועדיין לא בשלו כל צרכן ודאי אי לא מתריעין תו לא גדלי קמשמע לן דלאו מילתא היא דאף על גב דאקון אכתי גדלי טפי: נהרא אנהרא בצורתא. בשאין תבואה בעיר אחת ויש בעיירות אחרות ואפשר להביא מזה לזה דרך נהר בספינה: בצורתא

לעיל יד. | תרי״א | [וע״ל רש״י ברכות לד: ד״ה העגיל וכו׳ דקדקין חוני המעגל על שם עוגה] | ב״מ כח: | [שם איתא הטוען וע״ש תוס׳ ד״ה בשם ירושלמי] | [רש״י פ״ז לקמן כה:] | [גירסת רא״ש הונא] | [גיטין ז. ע״ש לשון רש״י שכתב ותוס׳ ד״ה לא צריכא]

אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות רבי עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות וכן עיר שיש בה דבר או מפולת אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות רבי עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות איזהו דבר עיר המוציאה חמש מאות רגלי ויצאו ממנה ג׳ מתים בג׳ ימים זה אחר זה (א) הרי זה דבר פחות מכאן אין זה דבר על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ועל החיה רעה ועל החרב מתריעין עליה מפני שהיא מכה מהלכת מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון ועוד גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן רבי יוסי אומר לא על שאכלו אלא על שנראו: *על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה נכרים או נהר ועל הספינה המיטרפת בים ר׳ יוסי אומר (ב) לעזרה ולא לצעקה שמעון התימני אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים: על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליהן חוץ מרוב גשמים מעשה שאמרו לו לחוני *המעגל התפלל שירדו גשמים אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימוקו התפלל ולא ירדו גשמים מה עשה *עג עוגה ועמד בתוכה ואמר לפניו רבש״ע בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך התחילו גשמים מנטפין אמר לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות התחילו לירד בזעף אמר לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה ירדו כתיקנן עד שיצאו ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים באו ואמרו לו כשם שהתפללת עליהם שירדו כך התפלל שילכו להן אמר להם *צאו וראו אם נמחית אבן *הטועין *שלח לו שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גוזרני עליך (ג) נידוי אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שהוא מתחטא על אביו ועושה לו רצונו ועליך הכתוב אומר ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך: (*מתני׳) היו מתענין וירדו להם גשמים *קודם הנץ החמה לא ישלימו לאחר הנץ החמה ישלימו ר״א אומר קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות אמר להם ר׳ טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו יו״ט ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול: **גמ׳** סדר תעניות האלו האמור ברביעה ראשונה ורמינהי רביעה ראשונה ושניה לשאול שלישית להתענות אמר רב *יהודה ה״ק סדר תעניות האמור אימתי בזמן שיצאה רביעה ראשונה ושניה ושלישית ולא ירדו גשמים אבל ירדו גשמים ברביעה ראשונה וזרעו ולא צמחו אי נמי צמחו וחזרו ונשתנו מתריעין עליהן מיד אמר רב נחמן דוקא נשתנו אבל יבשו לא פשיטא נשתנו תנן לא צריכא (ד) *דאקון מהו דתימא אקנתא מילתא היא קמשמע לן: וכן שפסקו גשמים בין גשם לגשם כו׳: מאי מכת בצורת אמר רב יהודה אמר רב מכה המביאה לידי בצורת אמר רב נחמן נהרא אנהרא בצורתא

משלי כג

[ברכות יט.]

לא צריכא דאקון. פי׳ לאחר שעלו בקנה נתייבשו מהו דתימא אקנתא מילתא היא פי׳ דהואיל ועלו בקנה ולא נתבשלו כל צורכם ליבעי התרעה קמ״ל דלאו מילתא היא: **נהרא** אנהרא בצורתא. פי׳ (כ) (*הכי) בשאין תבואה בעיר ויש הרבה בשאר עיירות ויכולין להביא מזו לזו הייט מקרי בצורת ולא מקרי רעב (נ) ומאחר שיכולין להביא ע״י הנהר דליכא אלא טרחא זוטרא ומהאי כלומר מדבר מועט כזה אין מתריעין מדינתא אמדינתא פירוש שצריך להוליא ממדינה למדינה אחרת ע״י חמורים וסוסים ואז מתריעין דאי אפשר להביא בשפע כ״כ כמו בספינות ל״א נהרא אנהרא כלומר אם יבש הנהר זה וצריך להסב נהר אחר לכאן אי נמי צריך להמתין עד שיגדל הנהר האחר ויבא בכאן זה בצורת ולא מתריעין מדינתא אמדינתא אם יבשו כל הנהרות שבזו העיר וצריכין להביא מים מעיר אחרת כפנא וקשה דבמתני׳ משמע דאבצורת (מ) מתענין דקתני מתריעין עליהן מפני שהיא מכת בצורת ויש לומר דמכת בצורת דמתני׳ הוי כמו דכפנא כאשר פירשתי שתחת חטה יצא חוח ומשום הכי מתריעין אע״ג דעדיין איטו רק בצורת הואיל וסופו רעב מתריעין אע״ג דהכתי לא הוו כפנא אבל לעולם אין מתריעין על מכת בצורת אי לא מצי לבא לידי רעב ולהכי קאמר הכא דנהרא אנהרא דלא הוי אלא כי בצורתא ולא מתריעין: נהירנא

ב א מיי׳ פ״ב מהלכות תענית ה״ב טוש״ע א״ח סי׳ תקעו סעיף א וסעיף יב:

סקונטרס כנ״ע

ג ב ג מיי׳ שם הל׳ ב והל׳ ה טוש״ע שם סעיף ב:

ד ד מיי׳ שם הל׳ י יא טוש״ע שם סעיף ח ט:

ה ה מיי׳ שם הלכה ז טוש״ע שם סעיף ו:

ו ו מיי׳ שם הלכה יא טוש״ע שם סעיף ח:

ז ז ח מיי׳ שם פ״א ה״ו ופ״ב מהלכות שבת הלכה כד סמג עשין ג טוש״ע שם סעיף יג וסי׳ רפח סעיף ט:

ח ט מיי׳ שם פ״ב הלכה טו טוש״ע א״ח סי׳ תקעו סעיף יא:

ט י מיי׳ שם פ״א הלכה טז טור ש״ע א״ח סימן תקסט סעיף א וסי׳ תקעה סעיף יא:

י כ מיי׳ שם טוש״ע א״ח סי׳ תקעה סעיף יא:

יא ל מיי׳ שם פ״ב הלכה טז טוש״ע א״ח סי׳ תקעה סעיף ח:

[עי׳ פירש״י לקמן כג. ד״ה עוגה]

טעות הדפוס

רבינו חננאל

סדר תעניות האלו האמור ברביעה ראשונה כו׳. תרצה רב יהודה הכי סדר תעניות האלו בזמן שיצתה רביעה ראשונה ושנית ולא ירדו גשמים. אבל אם ירדו גשמים וצמחו זרעים וחזרו ושנו. כלומר כמשו מתריעין עליהן מיד ודוקא שנו כעין כמוש אבל יבשו לגמרי אע״ג דהדור אקון אין מתריעין עליהן פי׳ אקון שחזרו לירוקתן כלומר חזרו לחיותן. ורבותינו הגאונים ז״ל אמרו האי אקון אקנתא לשון חזקה בלשון ארמית ובלשון הזה הוא בגטין (בפרק מי שאחזו קורדייקוס) [כל הגט דף ל ע״א] *) (פי׳ פרצידא דתותי קלא. זרע תבואה שהיא תחת אבן צומחת. פי׳ קלא מלשון (פסחים סב: וש״מ) שקל׳ קלא פתק ביה). מכת בצורת. פי׳ רב יהודה מכה הבאה לידי בצורת. [אר״נ נהרא אנהרא] הוצרכו האנשים המסתפקין מים מזה הנהר לילך לנהר אחר בצורת

*) כל הסגור שייך לעיל בגמרא ריש דף ד׳.

רבינו גרשום

עליהן הוי תפלת שוא: דאקון שנראה להן קצת תקנה: נהרא אנהרא בצורתא כשצריכין להביא מים מנהר זה להשקות שדות שעל נהר אחר לפי שאין באותו נהר אחר מים כדי סיפוק להשקות שדותיו וזהו סימן בצורת:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ג׳ מתים בג׳ ימים זה אחר זה (הרי זה דבר פחות מכאן אין זה דבר) תא״מ ונ״ב ס״א אין זה: (ב) שם ר׳ יוסי אומר לעזרה ולא לצעקה. נ״ב עי׳ פירושו בדף יד ע״א: (ג) שם אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נדוי אבל מה אעשה: (ד) שם לא צריכא דהדר אקון מהו דתימא: (ה) רש״י ד״ה ה״ג אותה כו׳ לפיכך מתענות מפני שאותה העיר וכו׳ התבואה באותה שבסביבותיה ויהיה בה רעב: (ו) ד״ה מתריעים בכ״מ אם נראו באספמיא כו׳ שהיא מכה מהלכת ולפיכך אף אם במקום אחד: (ז) ד״ה נדוות שמנדין על כבוד הרב שהטיח דברים לאמר לא כך שאלתי הס״ד: (ח) ד״ה הכי קאמר כו׳ כלומר סדר תעניות אלו אמור בשביל רביעה ראשונה כשעברה מכל וכל כגון רביעה ראשונה: (ט) ד״ה דוקא כו׳ להתפלל עליהן שיחזרו ביופי כתקנן אבל יבשו לא צריך כו׳ והוא תפלת שוא הד״א ומה״ד אבל יבשו. כשהן קטין עדיין כו׳: (י) ד״ה ה״ג פשיטא נשתנו תנן לא צריכא דהדר אקון מהו דתימא כו׳ דאקון שעלו כו׳ שנתייבשו מהו דתימא כו׳ דאקנתא לאו מילתא הד״א והס״ד: (כ) תוס׳ ד״ה נהרא כו׳ כשאין כצ״ל ותיבת הכי נמחק: (ל) בא״ד ולא מיקרי רעב דמאחר שיכולין כו׳ זעירא ומהאי מילתא כלומר כו׳ ע״י חמורים וסוסים כפנא פי׳ ואז מתריעין: (מ) בא״ד דבמתני׳ משמע דאבצורת מתריעין דקתני מתריעין כו׳ כאשר פירש״י שתחת חטה

הגהות הגר״א

[א] רש״י ד״ה הכי קאמר כו׳ ליה רביעה. ל״ב ראשונה:

גליון הש״ס

גמ׳ כבן שהוא מתחטא. עי׳ מנחות דף סו ע״ב תד״ה כדי דנים:

יב א מיי' פ"ג מהלכות תעניות הלכה טז טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ח :

יג ב מיי' שם הלכה יג טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף ה :

[ס"א זוכר]

יד ג מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ח :

בצורתא. בצרת היא זו ולא רעב הואיל ויכולין ליקח בספיקות : מדינתא אמדינתא. (ה) וצריכין להוליך ממדינה למדינה על ידי חמרים : כפנא. רעב ורעב קשה מבצורת לפי שאי אפשר להביא בשופי מ"ר (ו) לשון אחר נהרא אנהרא אם יבש מעיין זה וצריך להסב מעיין אחר בכאן אי נמי להמתין עד שיגדל נהר אחרת ויבא כאן בצורת הוא זה : מדינתא אמדינתא. אם יבשו כל הנהרות שבתוך העיר וצריכין להביא מים מעיר אחרת כפנא רעב הוא זה תקיפא מבצורתא : סאה בסלע ושכיחא. פי זבני סאה של חיטין בסלע דהיינו יוקר ומצויה לקנות בכל עת בצורתא :

נהירנא. פירוש (*זכור) אני :

בהפרכיא שלהן. פי' באותו מלכות :

רבן שמעון בן גמליאל אומר אף על האילנות בשביעית מפני שיש בהם פרנסה לעניים. פי' הם הספיחים היוצאין מהן וצ"ל דסבר כמ"ד (פסחים דף נא:) ספיחי זרעים אסור דהיינו ר' עקיבא מדקאמר על האילנות ולא קאמר על הספיחים :

בצורתא מדינתא אמדינתא כפנא וא"ר חנינא סאה בסלע ושכיחא בצורתא ארבעה (א) ולא שכיחא כפנא א"ר יוחנן לא שנו אלא בזמן שהמעות בזול ופירות ביוקר אבל מעות ביוקר ופירות בזול מתריעין עליה מיד דא"ר יוחנן *נהירנא כד הוו קיימי ד' סאין בסלע והוו נפישי נפיחי כפן בטבריא מדלית איסר : ירדו לצמחין אבל לא לאילן : בשלמא לצמחים ולא לאילן משכחת לה דאתא ניחא ולא אתיא רזיא לאילן ולא לצמחין דאתיא רזיא ולא אתיא ניחא לזה ולזה אבל לא לבורות ולא לשיחין ומערות משכחת לה דאתיא רזיא וניחא *מיהו טובא לא אתיא אלא הא דתניא ירדו לבורות לשיחין ולמערות אבל לא לזה ולזה היכי משכחת לה דאתיא בשפיכותא ת"ר [א]מתריעין על האילנות בפרוס הפסח על הבורות ושיחין [א]ומערות (ב) אפילו בפרוס החג ועל כולן אם אין להן מים לשתות מתריעין עליהן מיד ואיזהו מיד שלהן שני והמישי ושני (ג) ועל כולן אין מתריעין עליהן אלא באפרכיא שלהן [ב]ואסכרא בזמן שיש בה מיתה מתריעין עליה בזמן שאין בה מיתה אין מתריעין עליה [ג]ומתריעין על הגובאי בכל שהוא רבי שמעון בן אלעזר אומר אף על החגב ת"ר מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע על הבורות ועל השיחין ועל המערות אפילו בשביעית רשב"ג אומר אף על האילנות בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים תניא אידך מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע על הבורות על השיחין ועל המערות אפילו בשביעית רבן שמעון בן גמליאל אומר אף על האילנות מתריעין על הספיחין בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים תניא א"ר אלעזר בן פרטא מיום שחרב בית המקדש נעשו גשמים *צימוקין לעולם יש שנה שגשמיה מרובין ויש שנה שגשמיה מועטין יש שנה שגשמיה יורדין בזמנן ויש שנה שאין גשמיה יורדין בזמנן שנה שגשמיה יורדין בזמנן למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בא' בשבת נמצאת עיסה נאפית כתיקנה ונאכלת כתיקנה שנה שאין גשמיה יורדין בזמנן למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בע"ש נמצאת עיסה נאפית שלא כתיקנה ונאכלת שלא כתיקנה שנה שגשמיה מרובין למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בבת אחת נמצאו ריחים טוחנות מן הכור (ד) מה שטוחנות מן הקב ונמצאת עיסה אוכלת מן הכור כמו אוכלת מן הקב שנה שגשמיה מועטין למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו מעט מעט נמצאו ריחיים מה שטוחנות מן הכור טוחנות מן הקב נמצאת עיסה כמה שנאכלת מן הכור אוכלת מן הקב ד"א בזמן שגשמיה מרובין למה הוא דומה לאדם שמגבל את הטיט אם יש לו מים רבים מים אינן כלין והטיט מגובל יפה אם יש לו מים מועטין מים כלים והטיט אינו מתגבל יפה ת"ר פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשתות הלך נקדימון בן גוריון אצל אדון אחד אמר לו הלויני שתים עשרה *מעיינות מים לעולי רגלים ואני אתן לך שתים עשרה עינות מים ואם איני נותן לך הריני נותן לך שתים עשרה ככר כסף וקבע לו זמן כיון שהגיע הזמן ולא ירדו גשמים בשחרית שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך שלח לו עדיין יש לי זמן כל היום כולו שלי הוא בצהרים שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך שלח לו עדיין יש לי שהות ביום במנחה שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך שלח לו עדיין יש לי שהות ביום לגלג עליו אותו אדון אמר כל השנה כולה לא ירדו גשמים

ועכשיו

ב"ב נא: [פסחים נא.] מיל מעלות

מעות ביוקר. אין מעות מצויות להן: נהירנא. אני זוכר : מדלית איסר. מאין מעות : דאתיא ניחא. ואמרינן בפירקא דלעיל (דף ג:) מיטרא ניחא לפירי ולתבואה ומיטרא רזיא לאילני (ז) דאתיא ניחא לפירי ואתיא רזא לאילנות : בשפיכתא. בכח גדול יותר מדאי דאינה טובה לא לזה ולא לזה שוב אמר רבי שפיכותא מטר דק ועבה יותר מדאי לאילני לא מהניא דלאו רזיא היא למחים נמי לא שהגשמים מרובין באין ושוטפין אותן:(ח)בפרוס הפסח. בימי הפסח [א] על בורות שיחין ומערות אם לא ירדו להן גשמים : [ב] אפילו בפרוס החג. להשקות זרעים ואת בהמתם: אם אין להם (ט) לשתות מתריעין וכו'. אפילו [ג] בפרוס החג דימות החמה נינהו אפילו הכי מתריעין משום דכולן צריכות לשתות: וכולן. כל אלו : בהיפרכיא שלהן. באותו מלכות שכלו שם מי בורות שיחין ומערות : ואסכרא. בולמ"לע בלע"ז פעמים שנקבע בתוך פיו של אדם ומת לשון כי יסכר פי דוברי שקר (תהלים סג) והיא שרונכה מיתה משונה : בזמן שיש בה מיתה. שהיא (י) משולחת מהלכת ומתים בה : על הגובאי. שמכלה את התבואה כל שהוא אפילו לא נראה אלא קלת בידוע שעתידין לבוא לרוב אבל חגב כל שהוא מצוי הוא ואינו מכלה כל כך כארבה : בשאר שני שבוע. דשמיטה אבל בשמיטה לא דהפקר נינהו : אפילו בשביעית. כל שעה צריכין לשתיה ואע"פ שהגשמים מועילין לקרקע בשביעית : רבן שמעון בן גמליאל אומר. מתריעין על האילנות ואף על הספיחין של שביעית שאינן חשובין כל כך : צמוקין. שיורדין בקושי מלשון ושדיים צומקים (הושע ט) : למה הוא דומה. פרנסתו של כל (כ) השבת כולה : נאפת כתקנה. שיש לו פנאי לאפותה : פרנסתו בבת אחת. פרנסת כל השנה וטוחן אותה ביחד : נמצאת רחיים במה שאוכלת מן הכור כו'. שכן דרך שמשתייר מן הקמח ברחיים וכן כשהגשמים יורדין מרובים ומרביצין את הארץ ומה שהיו טרשים בולעים מן (ל) הרוב בולעין מן המיעוט ומה שהרוח מנשבת ובולעת מן הרוב בולעת מן המיעוט : נמצאת עיסה. עריבה שלשין בה את הבצק שמשתייר בשוליה מן העיסה (מ) אף גשמים כשיורדין מעט מעט נבלעין בטרשי' ואין מרביצין את הארץ: ה"ג מימיו מרובין (נ) אינו כלין וטיט מתגבל יפה מימיו מועטין הטיט אינו מתגבל יפה. מים אינן כלין ויוכלו לגבל טיט הרבה כמה שירצה : נקדימון בן גוריון. עשיר גדול היה: ואני אתן לך י"ב מעיינות מים. כלומר שירדו גשמים ויתמלאו כל המעיינות מים אותן מעיינות לא היו טבעין מים כל כך ואינן מתמלאין מאיליהן כשאר מעיינות :

ועכשיו

רבינו חננאל

בצורת כלומר עצירת מטר מדינה להביא ממדינה אחרת רעב. א"ר יוחנן ל"ש אלא שהמעות בזול ופירות ביוקר כלומר המשא ומתן מצוי ומרויחין בני אדם. אבל מעות ביוקר מתריעין מיד. וא"ר יוחנן נהירנא דהוו ד' סאין בסלע בטבריא והוו נפישי נפיחי כפן מדלית איסר. גשמי צמחים הבאים בניחותא. גשמי אילן היורדין ברזיא. לא לאילן ולא לזרעים אלא לבורות. כגון דנחתי בשפיכותא שוטפים ויורדין בבורות: ת"ר מתריעין על האילנות בפרוס הפסח ועל מי בורות שיחין ומערות בפרוס החג ועל כולן אינן מתריעין עליהן אלא באיפרכיא שלהן כלומר אנשי מקום בלבד. ואם אין להם מים לשתות מתריעין עליהן מיד ב' וה' וב'. ועל האסכרת כל זמן שהיא ממיתה. ומתריעין על הגובאי ועל החגב [ועל האילנות ועל הספיחין] ובאילנות ובספיחי' בשביעית מפני שיש בהן פרנסת לעניים. ר' אלעזר בן פרטא אומר מיום שחרב ביהמ"ק לא ירדו גשמי ברכה ונעשו צמוקים לעולם. שנה שגשמיה ירדו בזמנן דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו באחד בשבת כו'. נמצאו טוחנין מן הכור כו'. מדה אחת נשארת בפי הריחיים בכור כמה שנשארת מן הקב. וכך נדבקת מן העיסה בסדקי העריבה ובסביבותיה מן המעט כמו מן הרב. וכן בהגבלת הטיט. אם יש לו מים בבת אחת כדי גיבול שופך ומגביל ואם אין לו אלא מעט שופך מה שבידו ועד שיבואו אחרים יבשו הללו וכאלו לא שפך בהן כלום. *) כך סוגיא כו': ת"ר פעם אחת עלו ישראל לחג ולא היה [להם] מים לשתות הלך נקדימון כו'

*) אולי צ"ל כולה סוגיא פשוטה.

רבינו גרשום

מדינתא אמדינתא כפנא כשצריכין להביא מים ממדינה למדינה זו הוא סימן רעב : סאה בסלע ושכיחא בצורתא ד' סאין בסלע ולא שכיחא אע"ג דלא הוה יוקר הואיל ולא שכיחא הוי כפנא דאתיא הכי והכי ניחא ורזיא מיהו טובא לא אתא דליהוי לבורות לשיחין ולמערות היכי משכחת לה כיון דאתא לבורות היינו רזיא היינו לאילן: דאתיא בשפיכותא דהוי טפי מרזיא דלא ניחא לאילן אלא לבירות. באיפרכיא שלהן באיתן שכונות שצריכין להן בשאר שני שבוע אבל לא בשביעית הואיל ואין אוכלין פירות הגדילין בשביעית : מפני שיש בהן צדקה לעניים דעניים אוכלין פירות הגדילין בשביעית. נעשו מי גשמים מצומקין שאין באין בשפע : נמצא ריחים שאוכלות מן הקב אוכלות מן הכור כלומר שאין קולטין הריחים מן הכור קמח יותר מן הקב דהיינו תקנתו : נמצאת עיסה שאין העריבה אוכלת מן העיסה מן הכור יותר מן הקב : וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים ועל האחרת ירדה ואותה העיר שלא ירדת

הגהות הב"ח

(א) גמ' ושכיחא בצורתא ארבעה סאין בסלע ולא שכיחא כפנא : (ב) שם ת"ר כו' ושיחין ומערות בפרוס החג ואם אין להם מים כצ"ל ותיבות אפילו ותיבת על כולן נמחק: (ג) שם שני וחמישי ושני וכולן אין מתריעין עליהן ותיבת ועל נמחק : (ד) שם רחיים טוחנות מן הכור כמה שטוחנות מן כו' אוכלת מן הכור כמה שאוכלת מן הקב : (ה) רש"י ד"ה מדינתא אמדינתא דצריכין להוליך : (ו) ד"ה כפנא כו' מ"ר הס"ד : (ז) ד"ה דאתיא כו' לאילני הס"ד : (ח) ד"ה בפרוס הפסח בימי הפסח הס"ד ואח"כ מה"ד על בורות וכו' גשמים הס"ד ואח"כ מה"ד בפרוס ותיבת אפילו נמחק : (ט) ד"ה אם אין להם מים לשתות מתריעין אפי' קודם פרוס החג : (י) ד"ה בזמן כו' שהיא מכה משולחת דמתים בה : (כ) ד"ה למה הוא דומה פרנסתו של כל השנה כולה : (ל) ד"ה נמצאת כו' שהיו טרשים בולעין מן המיעוט בולעין מן הרוב ומה שהרוח מנשבת ובולעת מן המיעוט בולעת מן הרוב : (מ) ד"ה נמצאת עיסה כו' מן העיסה הס"ד ומה"ד טוחנות מן הקב אף גשמים כו' : (נ) ד"ה ה"ג מימיו מרובין מים אינן כלין כו' מימיו מועטין מימיו כלין והטיט אינו מתגבל :

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה בפרוס הפסח. בימי הפסח הוא הס"ד :

הגהות הגר"א

[א] גמ' ומערות בפרוס החג ואם אין כו' כצ"ל (וכ"ה ברי"ף ורא"ש ובתוספתא ומלת אפי' ליתא גם בגמ' דפוס ישן): [ב] רש"י ד"ה אפילו. רשום קו על מלה זו למחקה: [ג] שם ד"ה אם אין כו' אפי' קודם לפרוס החג. כצ"ל.

ועכשיו ירדו גשמים (א) נכנס לבית המרחץ בשמחה עד שהאדון נכנס בשמחתו לבית המרחץ נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא עצב נתעטף ועמד בתפלה אמר לפניו רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך עשיתי שיהו מים מצויין לעולי רגלים מיד נתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים עד שנתמלאו שתים עשרה מעינות מים והותירו עד שיצא אדון מבית המרחץ נקדימון בן גוריון יצא מבית המקדש כשפגעו זה בזה אמר לו תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך אמר לו יודע אני שלא הרעיש הקב"ה את עולמו אלא בשבילך אלא עדיין יש לי פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותיי שכבר שקעה חמה וגשמים ברשותי ירדו חזר ונכנס לבית המקדש נתעטף ועמד בתפלה ואמר לפניו רבונו של עולם הודע שיש לך אהובים בעולמך מיד נתפזרו העבים וזרחה החמה באותה שעה אמר לו האדון אילו לא נקדרה החמה היה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך מעותיי תנא לא נקדימון שמו אלא בוני שמו ולמה נקרא שמו נקדימון (ב) שנקדרה חמה בעבורו תנו רבנן *שלשה נקדמה להם חמה בעבורן משה ויהושע ונקדימון בן גוריון בשלמא נקדימון בן גוריון גמרא יהושע נמי קרא דכתיב °וידם השמש וירח עמד וגו' אלא משה מנלן אמר רבי אלעזר אתיא אחל אחל כתיב הכא °אחל תת פחדך וכתיב התם °אחל גדלך רבי שמואל בר נחמני אמר אתיא תת תת כתיב הכא אחל תת פחדך וכתיב התם °ביום תת ה' את האמרי רבי יוחנן אמר אתיא מגופיה דקרא °אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך אימתי רגזו וחלו מפניך בשעה שנקדמה לו חמה למשה: וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים כו': *אמר רב יהודה אמר רב ושתיהן לקללה °היתה ירושלים לנדה ביניהם אמר רב יהודה אמר רב לברכה כנדה מה נדה יש לה היתר אף ירושלים יש לה תקנה °היתה כאלמנה אמר רב יהודה לברכה *כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור עליה °וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים אמר רב יהודה לברכה דלא מוקמי מינן לא רישי נהרי ולא *גזיריפטי °והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים אמר רב יהודה אמר רב לברכה דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן *)מאי דכתיב °נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שבירכן בלעם הרשע אחיה השילוני קללן בקנה אמר להם לישראל והכה ה' את ישראל כאשר ינוד *הקנה מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו (ג) אין מזיזות אותו ממקומו אלא הולך ובא עמהן דממו הרוחות עמד הקנה במקומו אבל בלעם הרשע בירכן בארז שנאמר °כארזים *(עלי מים) מה ארז זה אינו עומד במקום מים ואין גזעו מחליף ואין שרשיו מרובין אפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו כיון שנשבה בו רוח דרומית עוקרתו והופכתו על פניו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים תנו רבנן לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז *מעשה שבא רבי אלעזר **)(בן ר') שמעון ממגדל גדור מבית רבו והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת נהר ושמח שמחה גדולה והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה

*) סנהדרין קה: **) [נ"א ברבי]

גזדמן

(יהושע י) (דברים ב) (יהושע י) (שם) (דברים ב) (איכה א) (שם) (מלאכי ב) (מ"א יד) (משלי כז) (במדבר כד)

ועכשיו ירדו גשמים. בתמיה: בוני שמו: נקדרה. זרחה לשון מקדיר שהיתה חמה קודרת ברקיע וזורחת פירטוג"ר בלע"ז: הכי גרסי' נקדימון בן גוריון הא דאמרן: אתיא אחל אחל. כתיב במלחמת יהושע (יהושע י) אחל גדלך ובמלחמת משה כתיב (דברים ב) אחל תת פחדך מה יהושע (ד) נקדמה לו חמה במלחמתו כדכתיב בהדיא אף משה כן שכן דרך הכתובין למד סתום מן המפורש ברמז בדיבור דומה לחבירו וגזירה שוה אחת מן י"ג מדות שניתנו לו למשה מסיני ובתחילת סיפרא מפורש: שתיהן לקללה. אקרא קאי האי דכתיב על עיר אחת אמטיר ועל עיר אחת לא אמטיר שניהם לקללה אותה שימטיר עליה רוב גשמים שמקלקלין את התבואה ואת שלא ימטיר אין גשמים ואין תבואה גדילה אשר לא תמטיר עליה מוסב הדבר על העב שהעב בלשון נקיבה דכתיב (מלכים א יח) הנה עב קטנה ככף איש עולה מים: ולא אלמנה גמורה. דהא לא כתיב אלמנה אלא היתה כאלמנה כאשה העומדת באלמנות חיות על בעלה שהלך ועתיד לחזור: דלא מוקמי מינן רישי נהרי. מוכסין: גזיריפטי. סרדיוטין מרוב בזיון: ונעתרות נשיקות שונא. נעתרות לשון הפך כדאמרינן במסכת סוכה (דף יד.) ויעתר לו מה עתר זה מהפך את התבואה פורקא בלע"ז אי נמי נעתרות לשון רבוי וייתור אינקריי"ש בלע"ז כמו העתרתם עלי דבריכם (יחזקאל לה): בירכן בארז. כארזים עלי מים (במדבר כד): ארז זה אינו עומד במקום מים כו'. ואע"ג דכתיב בקרא כארזים עלי מים ההוא לאו בלעם קאמר ליה דבלעם אמר כארזים והמלאך השיבו עלי מים וכן כולהו דבלעם אמר כנחלים דזימנין מתייבשין וקאמר ליה המלאך נטיו דאין יבשין לעולם והיינו דכתיב ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה על ידי מלאך שהשיבו על ידי מלאך: ואפילו כל הרוחות. שאינן קשות: רוח דרומית. היא קשה כדאמרינן (ב"ב ד' כה:) אלמלא בן נץ שמעמידה אין כל בריה יכולה לעמוד מפניה כנאמר המבינתך יאבר נץ יפרש כנפיו לתימן: ומטייל. לשמוח: נזדמן

נקדרה. כמו מקדר בהרים (עירובין נח:) כלומר שמנקב הרקיע: גזיריפטי. פירוש סרדיוטין ושוטרי העם במקל: ונעתרות נשיקות שונא. פירוש (ה) כלומר נאמנים פצעי אוהב והילוכיהן בשונא ונעתרות לשון *הפך בעתר פורק"א בלע"ז שמהפכין בה את התבואה והכי פשטיה דקרא פצעי אוהב נאמנים שהוא עושה לטובה אפילו כשמכה חבירו מתכוין לטובה ונשיקות שונא הם להיפך שעושה הכל לרעה וי"מ פשטיה דקרא הכי נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא כלומר ונעתרות לשון ריבוי כלומר נשיקות שונא דומים הם למשא כלומר הם מרובות ולמשא לעולם וי"מ הכי כשאוהבים עושים מריבה ושונאים זה את זה הסגולה נאמנה והכי פירוש נאמנים פצעי אוהב הפלגים זהו הסגולה שבין אוהבים הם נאמנות ונעתרות נשיקות שונא פי' כששונאים עושים שלום זה לזה השלום והפשרה שביניהן אמנה וקיימת והיינו נעתרות נשיקות שונא כלומר נשיקות שונא נעתרות: מה ארז זה. פירוש דאע"ג דכתיב ביה בקרא עלי מים ההוא לאו בלעם קאמר ליה אלא מלאך וכן כולהו בלעם אמר כנחלים ומלאך אמר נטיו דאינן מתייבשים וכן עלי נהר: נזדמן

[ס כה יד. יבמות סג.]

רבינו חננאל

תנא לא נקדימון שמו א"א בוני שמו. ומפני שנקדמה לו חמה נקרא נקדימון. והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר. אמרו שתיהן יקללה. זו שגשמיה מרובין יותר מדאי ממשטשין הארץ ואינה עושה פירות. ומי שגשמיה נעצרים אינה מצמחת. היתה ירושלים לנדה. לברכה שיש לה היתר לבעל כנדה. היתה כאלמנה שנער בה בעלה. לא אלמנה ממש. נבזים ושפלים לברכה שאין מהן שרים למלחמה ולהשתמש אותםלעבודת המלך. קנה במים שרשיו מרובים וגזעו מחליף הולך ובא עם הרוחות כו'. ת"ר מעשה בר' שמעון בן אלעזר

רבינו גרשום

עליו כתענה: שתיהן לקללה. אותה שלא ירדה עליה ואותה שירדה עליה ושתיהן מתענות: דלא מוקמי מינן גזי ריפטי ולא מיגרו (פי) [כן]: כארזים עלי מים הוא אמר כארזים *) ורוח הקודש משיבה עלי מים שגזעו מחליף:

*) עי' תוס' ד"ה מה ארז.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועכשיו ירדו גשמים מיד נכנס לבית המרחץ בשמחה ובעוד שהאדון נכנס כו' מעיינות מים והותירו בעוד שיצא האדון כו' חזר ונכנס נקדימון בן גוריון לבית המקדש כו' אהובים בעולמך וכשם שעשית נס כן עשה מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים: (ב) שם ולמה נקרא שמו נקדימון שעמדה [אולי צ"ל שנקדמה] לו חמה: (ג) שם באות ונושבות בו (אין מזיזות אותו ממקומו) תא"מ ונ"ב ס"א אינו הולך ובא עמהן: (ד) רש"י ד"ה אתיא כו' מה יהושע נקדרה לו חמה: (ה) תוס' ד"ה ונעתרות כו' פירוש נאמנים כו' כצ"ל ותיבת כלומר נמחק:

ע"ז כט.

לעיל ו:

סנהדרין קה. ע"ש

[גיר' ערוך ערך גז ו' גאזי דפטאי]

[נ"ל הקנה במים]

במדבר כד ילקוט ... וכן מבמע מדברי התוספות ד"ה מה ארז וכו' וכ"מ מרש"י]

[אבות דר"נ פמ"א מס' ד"א פ"ד ובשניהם אי' ר"ש בן אלעזר]

נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר אמר לו שלום עליך רבי ולא החזיר לו אמר לו ריקה כמה מכוער אותו האיש שמא כל בני עירך מכוערין כמותך אמר לו איני יודע אלא לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית כיון שידע בעצמו שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו ואמר לו *נעניתי לך מחול לי אמר לו איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו יצאו בני עירו לקראתו והיו אומרים לו שלום עליך רבי רבי מורי מורי אמר להם למי אתם קורין רבי רבי אמרו לו לזה שמטייל אחריך אמר להם אם זה רבי אל ירבו כמותו בישראל אמרו לו מפני מה אמר להם כך וכך עשה לי אמרו לו אעפ"כ מחול לו שאדם גדול בתורה הוא אמר להם בשבילכם הריני מוחל לו ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן מיד נכנס רבי אלעזר (א) בן רבי שמעון ודרש לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות: וכן עיר שיש בה דבר או מפולת כו': תנו רבנן מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות שאינן ראויות ליפול ולא הראויות ליפול הי ניהו בריאות הי ניהו שאינן ראויות ליפול הי ניהו רעועות הי ניהו ראויות ליפול לא צריכא דנפלו מחמת גובהייהו *אי נמי דקיימן אגודא דנהרא כי ההיא אשיתא רעועה דהואי בנהרדעא דלא הוה חליף רב ושמואל תותה אע"ג דקיימא באתרה תליסר שנין (ב) יומא חד איקלע רב אדא בר אהבה להתם אמר ליה שמואל לרב ניתי מר נקיף אמר ליה לא צריכנא האידנא דאיכא רב אדא בר אהבה בהדן דנפיש זכותיה ולא מסתפינא רב הונא הוה ליה ההוא חמרא בההוא ביתא רעיעא ובעי לפנוייה עייליה לרב אדא בר אהבה להתם משכי' בשמעתא עד דפנייה בתר דנפק נפל ביתא ארגיש רב אדא בר אהבה איקפד סבר לה כי הא *דאמר רבי ינאי לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר עושין לי נס שמא אין עושין לו נס ואם תימצי לומר עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו אמר רב חנן מאי קרא דכתיב °קטנתי מכל החסדים ומכל האמת מאי הוה עובדיה דרב אדא בר אהבה כי הא דאתמר *שאלו תלמידיו (*את רבי זירא ואמרי לה) לרב אדא בר אהבה במה הארכת ימים אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני (ג) ולא הרהרתי במבואות המטונפות ולא הלכתי ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא ששתי בתקלת חברי ולא קראתי לחבירי *בהכינתו ואמרי לה *)בחניכתו אמר ליה רבא לרפרם בר פפא לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דהוה עביד רב הונא אמר ליה בינקותיה לא דכירנא בסיבותיה דכירנא דכל יומא דעיבא הוו מפקין ליה בגוהרקא דדהבא וסייר לה לכולה מתא וכל אשיתא דהוות רעיעתא הוה סתר לה *אי אפשר למרה בני לה ואי לא אפשר בני לה איהו מדידיה וכל פניא דמעלי שבתא הוה משדר שלוחא לשוקא וכל ירקא דהוה פייש להו לגינאי זבין ליה ושדי ליה לנהרא וליתביה לעניים זמנין דסמכא דעתייהו ולא אתו למיזבן ולשדייה לבהמה °קסבר מאכל אדם אין מאכילין לבהמה ולא ליזבניה כלל נמצאת מכשילן לעתיד לבא כי הוה [א] ליה מילתא דאסותא הוי מלי כוזא (ד) דמיא ותלי ליה בסיפא דביתא ואמר כל דבעי ליתי ולישקול ואיכא דאמרי מילתא דשיבתא הוה גמיר והוה מנח כוזא דמיא ודלי ליה ואמר כל דצריך ליתי וליעול דלא לסתכן כי הוה כרך ריפתא הוה פתח לבביה ואמר כל מאן דצריך ליתי וליכול אמר רבא כולהו מצינא מקיימנא לבר מהא דלא מצינא למיעבד

משום

תוספות

נזדמן לו אדם אחד שהוא מכוער ביותר. במסכת דרך ארץ *מפרש דאותו אדם היינו אליהו ולטוב נתכוין כדי שלא ירגיל בדבר: לא צריכא דנפלי מחמת גובהייהו. פי' דהוו בריאות ולא היו ראויות ליפול אלא מחמת גובהן: אמר ליה דאיכא רב אדא בהדן דנפיש זכותיה. וצ"ל דתרי רב אדא הוו דהא רב אדא בר אהבה הוה בימי רבא דמצינו בכמה מקומות אמר רב אדא בר אהבה אמר רבא (ט) והא רב אדא בר אהבה דהכא משמע דהוה חבר לרב ולשמואל מדקאמר ליה שמואל לרב וקאמר ליה הא איכא רב אדא בהדן ואנן ידענא דרב יהודה היה תלמיד דרב ושמואל ורבא *הוה נולד ביום שמת רב יהודה ורב אדא היה תלמיד דרבא א"כ ע"כ צ"ל דתרי רב אדא הוו: בהכינתו. פירוש בכינוי שמכנין אותו (י) בן אדם לגנאי בחניכתו פי' כינוי שם משפחתו שם לווי כמו שם חניכת אבות בגיטין עד עשרה דורות (גיטין דף פח·) כגון רבי אברהם אבן עזרא שכל בני משפחתו היו נקראים כך ודוקא לגנאי אבל לשבח מותר:

רש"י

נזדמן לו אדם. יש ספרים שכתוב בהן אליהו זכור לטוב והוא נתכוון להוכיחו שלא ירגיל בדבר. ה"ג מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות שאינן ראויות ליפול ולא שראויות ליפול הי ניהו בריאות והי ניהו שאינן ראויות ליפול הי ניהו רעועות והי ניהו ראויות ליפול לא צריכא דקיימן אגודא דנהרא. מפולת שיש שם רוח חזק שמפיל החומות (ה) מפולת שאמרו מתריעין עליהן בבריאות קאמרינן שיהו החומות בריאות ואף על פי כן נופלות מכח נשיבת הרוח אבל. אם היו החומות הנופלות רעועות אין מתריעין עליהן וכשאינן ראויות ליפול מתריעין עליהן ולא כראויות ליפול: לא צריכא. הא דקתני שאינן רעועות וראויות ליפול אלא כגון דקאי אגודא דנהרא על שפת הנהר שאע"פ שהיא בריאה ראויה היא ליפול שהמים מפילין אותה שמקלקלין את הקרקע ושוחקין את היסוד: כי ההיא אשיתא רעועה כו': באתרה. במקומה אף על גב דאינה ראויה ליפול דהא קמה באתרה כולי האי אפילו הכי כיון דרעועה היא לא הוו חלפי תותה אלא היה מקיף בסיבותיה: מנכין. ממעטין: ה"ג לא הקפדתי בתוך ביתי (ו) ולא הלכתי בלא תורה. דכל שעתא הוה גריס: בהכינתו. שמכנים לו בני אדם (ז) כגון שם לווי: חניכתו. כמו חניכת אבות בגיטין עד י' דורות (גיטין דף פח·): ביומא דעיבא. יום המעונן דהוי רוח מנשבת ומשתפי דלא תפיל חומות: בגוהרקא. תיבה תלויה בעגלה ושרות יושבות בהן: וסייר. בודק תרגום פוקד (שמות לד) מסער כמו האי טבחא דלא סר סכינא קמיה חכם*: כי הוה ליה מילתא דאסותא רמי ליה אכוזא דמיא כו' לא גרסינן: זבין ליה ושדי ליה בנהרא. להכי זבין להו דאי הוה משתייר מידי לגננין אזלא לאיבוד דמכמשא בשבת ונמצא מכשילן לעתיד לבא דלא מייתי ירקי לסעודת שבת: דסמכא דעתייהו. שנסמכין עניים לאותו ירק ואומרים אין אנו צריכין לקנות ושמא לא ישתייר שם כלום ואין להן מה לאכול בשבת: אין מאכילין אותן לבהמה. משום ביזוי אוכלין (ח) ומחזי כבועט בטובה שהשפיע הקב"ה בעולם אי נמי משום דחסה תורה על ממונן של ישראל וזרק לנהר והולכין למקום אחר ומוצאין אותם בני אדם ואוכלין אותן כך שמעתי: מילתא דשיבתא. מנהג שדים שמזיקין למי שאוכל ואינו נוטל ידיו דשיבתא כהך דגרסינן במסכת יומא (דף עז:) אמר אביי משום שיבתא והוה תלי ליה להוא כוזא דמיא כי היכי דלימשו ידייהו מינה: בר מהא. חוץ מזו דכל מאן דבעי הוה עייל ואכל:

משום

עין משפט נר מצוה

[אבבר דנוסחאות שהיה לפני תוס' היה כך אבל לפנינו ליתא]

א א מיי' פ"ב מהלכות תענית הלכה יב וש"ע א"ח סי' תקעו סעיף ד:

[קידושין עב:]

[וע"ע תוספות קידושין עב: ד"ה היום ותוס' נ"ב כב. ד"ה אמר]

רבינו חננאל

שפגע באחד ואמר כמה מכוער כלי זה שמא כל בני עירך מכוערים כמותך. כיון שידע שחטא התחיל לבקש מחילה. נפק ודרש לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז: מלתא דשיבתא פי' משקה של רפואה:

רבינו גרשום

בריאות נופלות. מתענין: דקמו אגודא דנהרא וה"ק (רעועות)[בריאות] ולא ראויות ליפול לאפוקי דקאי אגודא דנהרא דאע"ג דאין רעועות הואיל וראויות ליפול דאכלה להו מיא אין מתענין עליהן והויא לה *) נמי בריאות ראויות ליפול דקאי באתרא לאחר שהיתה רעועה דהא כיון דקם באתרא הויא כבריאה וכיון דהויא רעועה הויא ראויה ליפול. קטנתי מכל החסדים כלומר נתמעטו הזכיות בשביל נסים כי במקלי וגו'. בהכינתו שכבר קוראין לו ולא **)בחכינתי שאני קריתי לו שם. ביומא דעיבא ודזיקא ***) זבין להו דאי יתרי ומפסדי לא הוו מייתי בערב שבת אחר: ולא אתו למיזבן ודימנין דלא יתרי להו כלום וסמכו עליה ולא הוה להן מאכל. לשיבתא מילתא דשיבתא הוה גמיר שהיה יודע שרוח רעה שורה (על המים) [על הידים]. ותלי כוזא דמיא (נמי) [כלי] שנוטלין בה את ידיהן ונכנסין. בר מהא הוות פתח לבבא:

*) נראה מזה דרבינו היה גורס א נמי כההיא אשיתא וכו' והוא נמי פירוש על בריאות וראויות ליפול ולא כפרש"י.

**) גי' רבינו בחניכתי ביו"ד לבסוף וכ"ה בערוך ערך חנך ולפיכך פי' רבינו שאני קריתי וכו' ובערוך כתוב שלא כניתי לו שם ואולי דגם בדברי רבינו צריך להגיה כן וצ"ע.

***) נראה דחסר כאן וצ"ל ודזיקא הוה סייר לכולהו מתא וכו' וכל ירקא דהוי פייש להו לגינאי זבין להו וכו'.

מסורת הש"ס

[כתובות כח. יע"ש פרש"י כתובות יז:]

חולין יח.

שבת יב.

[בס"י ליתא]

[גירס' הערוך בחניכתו פי' שלא כניתי לו שם]

*) פי' הערוך ערך הכך אפי' שם שכינו לו אחרים לא קראתיו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ברבי שמעון. (ב) דקיימא באתרה תליסר שנין ולא נפלו יומא חד כו' ניתי מר ונקיף:

(ג) שם בפני מי שגדול ממני בחכמה ולא הרהרתי: (ד) שם הוי מלי כוזא מייא ותלי ליה: (ה) רש"י ד"ה ה"ג מפולת כו' דנהרא הס"ד ואח"כ מה"ד מפולת וכו' החומות הס"ד ומה"ד מפולת שאמרו כו' עליהן הס"ד ומה"ד בבריאות כו' וכשאינן ראויות כו': (ו) ד"ה ה"ג לא כו' ביתי הס"ד ומה"ד ולא הלכתי כו': (ז) ד"ה בהכינתו כו' בני אדם לגנאי כגון: (ח) ד"ה אין מאכילין כו' ביזוי אוכלין דמיחזי כבועט: (ט) תוס' ד"ה א"ל כו' אמר רבא והאי רב אדא: (י) ד"ה בהכינתו כו' שמכנין אותו בני אדם לגנאי כגון שם לווי בחניכתו פי' כינוי בשם משפחתו דיש משפחה שמכנין בני אדם לכל המשפחה וקוראין בחניכה שם לווי כמו שם חניכה:

גליון הש"ס

גמ' קסבר מאכל אדם אין מאכילים לבהמה. מג"א סימן קעא ס"ק א

הגהות הגר"א

[א] גמ' כי הוה ליה. רבוס קו על מלת ליה:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

רש"י

משום דנפישי בני מחוזא. דאיכא עניי טפי וקא מיכלי קרנא: דחיקא להו. עניות: כי לא יהיה בך אביון. בך בעצמך: חיי העולם הבא. תורה: חיי שעה. עולם הזה זה כחורה: קיימא ליה שעתא. עתיד להתגדל ואין זמנו למות: שמע מינה. מדאגא שמעתיה איהדר איזיל לתורתי: עד דאהא תורה איר אילפא. ממקום שהלך שם לסחורה: מלך רבי יוחנן. מינוהו ראש ישיבה עליהן מנהג הוא מי שהוא ראש ישיבה היו מגדלין אותו משלהן ומעשירין אותו כדאמרינן לגבי כהן גדול בסיפרא וביומא (דף יח.) והכהן הגדול מאחיו גדלוהו משל אחיו: אמרו לו. אנשי המקום לאילפא: אי (ג) אתיב מר וגרים. אם היית יושב ועוסק בתורה הייתו ממליכין אותך כמו שעשינו לר' יוחנן דאילפא הוי גמיר טפי מר' יוחנן: תלא נפשיה באסקריא. כלונס עץ ארוך תקוע בלב הספינה שמניחין עליה מכסה וילו"ן בלע"ז: דשאיל לי כו'. כלומר אף על גב דעבדי עיסקא גריסנא אנא טפי מיניה: דבי ר' חייא ודבי ר' אושעיא. דהוו מסדרי מתניתא על פי רבינו הקדוש שהיה רבם: ולא פשיטנא ליה ממתני'. דאשכחנא משנה כוותיה דהויא ברייתא: תנא ליה. שנה לפניו כלומר בעא מיניה: האומר תנו שקל לבניי. מי שמת והניח ממונו ביד איש נאמן ואמר תנו שקל חצי סלע לבניי להוצאה בשבוע: וראויין לתת להן סלע. שיש לו בנים הרבה ואין מסתפקין לשבת בפחות מסלע: נותנין להן סלע. דאי הוה בדעתיה דלא למיתן להו אלא שקל היה מצוה אל

תוספות

תתנו להן אלא שקל והאי דקאמר תנו להן שקל ולא אמר תנו סלע משום דבעי לזרוזינהו כדאמרן בכתובות (דף ע:) כדי לזרזן במסחה ובמתן כדי שיטרחו וילמדו דרך ארץ וירויחו: אם מתו ירשו אחרים תחתיהן. אע"ג דאמר תנו שקל ולא אמר אל תתנו אלא שקל גלי בדעתיה דלא בעי למיתב להו אלא שקל בשבת כי היכי דאי מתו ירשו אחרים תחתיהן: אמר ליה. אילפא: הא מני. דקתני אע"ג דלא ספקי בבציר מסלע לא יהבינן להו אלא שקל (ד) ר"מ היא דאמר במסכת כתובות במתני' (דף סט:) מצוה לקיים דברי המת דאי לאו מצוה מן הדין נותנין להן כל הראוי להן שהרי כל הממון שלהן הוא ואין בו לאותן אחרים כלום אלא לאחר מיתתן אם יש מותר יש להן ואם לאו לא יטלו ומתוך שרוצין אנו לקיים דבריו שירשו אחרים תחתיהם אנו מקמצין את הממון כדי שיהא שם מותר: והיה מטתו מונחת כו'. רגלי המטה מונחין בספלים מלאים מים שלא יעלו אליו נמלים דרך רגלי המטה מפני שהיה גידם ואם היו עולים אינו יכול ליטלם בידיו ולזורקן: דסלקי ליה. כל המאורע לו אפילו רעה: בת בההיא דיורא. לן לילה אחת באותו המלון: לסיפטיה. ארגז שלו: לכולהו. שונאיהן של ישראל: כחד מינייהו. כאחד משרי קיסר: מעפרא דאברהם הוא. כשנלחם עם המלכים: גילי. קשין: ביתו. לנו במלון:(ה) כפר עמיקו שלשה מתים בשלשה ימים. מת אחד בכל יום: ביום

משום דנפישי בני חילא דמחוזא אילפא ור' יוחנן הוו גרסי באורייתא דחיקא להו מילתא טובא אמרי ניקום וניזיל וניעבד עיסקא ונקיים בנפשין °אפס כי לא יהיה בך אביון אזלו (א) אותבי תותי גודא רעיעא הוו קא כרכי ריפתא אתו תרי מלאכי השרת שמעיה רבי יוחנן דאמר חד לחבריה נישדי עלייהו האי גודא ונקטלינהו *שמניחין חיי עולם הבא ועוסקין בחיי שעה אמר ליה אידך שבקינהו דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא רבי יוחנן שמע אילפא לא שמע אמר ליה ר' יוחנן לאילפא שמע מר מידי אמר ליה לא אמר מדשמעי' אנא ואילפא לא שמע ש"מ לדידי קיימא לי שעתא אמר ליה רבי יוחנן איהדר ואוקי בנפשאי °כי לא יחדל אביון מקרב הארץ ר' יוחנן הדר אילפא לא הדר עד דאתא אילפא מליך רבי יוחנן אמרו לו אי אתיב מר וגרים לא הוה מליך מר *אזל *תלא נפשיה באסקריא דספינתא אמר אי איכא דשאיל לי במתניתא דר' חייא ורבי אושעיא ולא פשטינא ליה ממתני' נפילנא מאסקריא דספינתא וטבענא אתא ההוא סבא תנא ליה *האומר תנו שקל לבניי בשבת והן ראויין לתת להם סלע נותנין להם סלע ואם אמר אל תתנו להם אלא שקל אין נותנין להם אלא שקל ᵃאם אמר *מתו ירשו אחרים תחתיהם בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו אין נותנין להם אלא שקל א"ל הא מני ר"מ היא דאמר ᵇמצוה לקיים דברי המת אמרו עליו על נחום איש גם זו שהיה סומא משתי עיניו גידם משתי ידיו קיטע משתי רגליו וכל גופו מלא שחין והיה מוטל בבית רעוע ורגלי מטתו מונחין בספלין של מים כדי שלא יעלו עליו נמלים פעם אחת [היתה מטתו מונחת בבית רעוע] בקשו תלמידיו לפנות מטתו ואח"כ לפנות את הכלים אמר להם בניי פנו את הכלים ואח"כ פנו את מטתי שמובטח לכם כל זמן שאני בבית אין הבית נופל פינו את הכלים ואחר כך פינו את מטתו ונפל הבית אמרו לו תלמידיו רבי וכי מאחר שצדיק גמור אתה למה עלתה לך כך אמר להם בניי אני גרמתי לעצמי שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי והיה עמי משוי ג' חמורים אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים בא עני אחד ועמד לי בדרך ואמר לי רבי פרנסני אמרתי לו המתן עד שאפרוק מן החמור לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי עיני שלא חסו על עיניך יסומו ידיי שלא חסו על ידיך יתגדמו רגליי שלא חסו על רגליך יתקטעו ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי כל גופי יהא מלא שחין אמרו לו אוי לנו שראינוך בכך אמר להם אוי לי אם לא ראיתוני בכך *ואמאי קרו ליה נחום איש גם זו דכל מילתא דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה *זימנא חדא בעו לשדורי ישראל דורון לבי קיסר אמרו מאן ייזיל ייזיל נחום איש גם זו דמלומד בניסין הוא שדרו בידיה מלא סיפטא דאבנים טובות ומרגליות אזל בת בההוא דירה בליליא קמו הנך דיוראי ושקלינהו לסיפטיה ומלונהו עפרא (למחר כי חזנהו אמר גם זו לטובה) כי מטא התם [שרינהו לסיפטא חזנהו דמלו עפרא] בעא מלכא למקטלינהו לכולהו אמר קא מחייכו בי יהודאי [אמר גם זו לטובה] אתא אליהו אדמי ליה כחד מינייהו א"ל דלמא הא עפרא מעפרא דאברהם אבוהון הוא דכי הוה שדי עפרא הוו סייפיה גילי הוו גירי דכתיב °יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו הויא חדא מדינתא דלא מצו למיכבשה בדקו מיניה וכבשוה עיילו לבי גנזיה ומלוהו לסיפטיה אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבה כי אתו ביתו בההוא דיורא אמרו ליה מאי אייתית בהדך דעבדי לך יקרא כולי האי אמר להו מאי דשקלי מהכא אמטי להתם סתרו לדירייהו ואמטינהו לבי מלכא אמרו ליה האי עפרא דאייתי הכא מדידן הוא בדקוה ולא אשכחוה וקטלינהו להנך דיוראי: אי זו היא דבר עיר המוציאה חמש מאות רגלי כו': ת"ר ᶜעיר (ב)המוציאה חמש מאות ואלף רגלי כגון כפר עכו ויצאו הימנה תשעה מתים בשלשה ימים זה אחר זה הרי זה דבר ביום אחד או בד' ימים אין זה דבר *ועיר המוציאה חמש מאות רגלי כגון כפר עמיקו ויצאו ממנה שלשה מתים בג' ימים זה אחר זה הרי זה דבר ביום

טז א מיי' פי"ב מהלכות זכיה ומתנה הלכה ו טוש"ע ח"מ סי' רנג סעיף יז:

יז ב מיי' פ"ב מהלכות אישות הלכה יד סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כד ועוש"ע ח"מ סי' רנב סעיף ב:

יח ג מיי' פ"ב מהלכות תענית הלכה ה טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף ב:

דברים טו

[שבת י. לג: ביצה טו:]

דברים טו

[כתובות סט:]

[עי' רש"י גיטין לב: ד"ה דתלי פי' נשען וכן בפסחים סח: פרש"י ד"ה ותלי נשען ובפרש"י חגיגה טו: תלי נשען]

ב"ב קמט. כתובות סט: [תוספתא כתובות פ"ו]

[נ"ל אם מתו]

סנהדרין קח: ע"ש

עי' ברכות ס:

ישעיה מא

[ברי"ף ובה"ג גרס בריפא עיר המוציאה ת"ק וכו' ובסיפא אלף ות"ק וכו']

רבינו חננאל

אילפא ור' יוחנן דחיק להו עלמא אמרי ניקום ונעביד עסקא עד דהדר אילפא מלך ר"י. אתא אלפא תלא נפשיה. אמר אי איכא דשאיל לי מתנייתא מדבי ר' חייא ודבי ר' אושעיא ולא פשטנא ליה ממתני'. כלומר כל מה שיש במשניות החיצונות עיקר שלהן במשנתנו ואין כל חכם יודעו לפיכך אני גדול מר"י. ולמה זכה ליישב בראש ולא זכיתי אני ושאליה ההוא סבא הא דתניא. האומר תנו לבניי שקל בשבת וצוה ומת וראויין לתת להן סלע. כי השקל הוא חצי סלע. אם אינו מספיק להן נותן להן סלע. אם אמר בלשון הזה אל תתנו להן אלא שקל אע"פ שאינו מספיק להן אינו נותן להן אלא שקל ואם אמר אם מתו יירשו אחרים תחתיהן כו'. שמעינן מינה דאין אדם רשאי לשנות מדברי המת. ופשט אילפא הא מתניתא אליבא דר' מאיר היא ששנינו במשנתנו בכתובות בפרק מציאת האשה המשליש מעות לבתו והיא אומרת נאמן עלי בעלי יעשה שליש מה שהושלש בידו דברי ר' מאיר. ואוקימנא התם טעמא דר' מאיר משום דמצוה לקיים דברי המת ואין לשנות מדבריו: אמרו עליו על נחום איש גם זו. שם מקום הוא ראיה על אמתת הדבר בדברי הימים (ב' כ"ח) הוא שנקרא לשם שם אחת העיירות גמזו והוא האמת א) ירושלמי א"ר יוסי בר אבין כוכות ג' דברים גשמים יורדים. בזכות הארץ. ובזכות החסד וב' ית יסורין וכולן בפסוק אחד נאמרו. אם לשבט אם לארצו אם לחסד. מצאנו שבט אלו יסורין. מפני (ג') ד' דברים גשמים יורדין מלמעלה מפני פללים הרעים ומפני בעלי זרוע ושיהא שותה העליון כתחתון ושיהו עיני הכל נשואות לשמים. בעון (ג') ד' דברים גשמים נעצרים בעון ע"ז שנאמר ועבדתם שם אלהים אחרים וכתיב בתריה ועצר את השמים. בעון ג"ע שנאמר ותחניפי ארץ בזנותייכי וכתיב וימנעו רביבים וגו'. בעון ש"ד שנאמר כי הדם הוא יחניף את הארץ. פי' יחן אף על הארץ. (וכתיב וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים) ג) בעון פוסקי צדקה ברבים ואינן נותנים דכתיב נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר.[חמשה] שמות נקרא אד [עב] ענן חזיז ונשיא א"ר חנינא מה יעשו גדולי הדור. ואין הצבור נידון אלא אחר רובו. שכן מצינו שכל ל"ח שנים שהיו ישראל כמנודים לשמים לא היה הדבור עם משה. שנאמר ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה וגו' וכתיב וידבר ה' אלי לאמר. ר' אליעזר עבד תענית ולא נחית מטרא עבד ר' עקיבא תלמידי' ונחית מטרא. עאל ר"ע ואמר מלה"ד למלך שהיו לו ב' בנות אחת חצופה וכיון שהיתה נכנסת אצלו בבקשה הוא אומר תנו לה בקשתה ותצא ואחרת היתה צנועה. וכשהיתה נכנסת אצלו היה מאריך רוחו עמה כדי שישמע שיחתה שהיה מתאוה לשמוע שיחתה. עשה כן ר"ע בשביל ר' אליעזר רבו כדי שלא יאמרו כי אינו הגון ונמצא חלול שמים. (בירושלמי פ"ג ס"ס) כתיב ויקבצו המצפתה וישאבו מים וישפכו לפני ה' וכי מים שפכו אלא לבם שפכו כמים. ויאמרו שם חטאנו לה' לבש שמואל חלוקי של ישראל אמר לפניו רבש"ע כלום אתה דן את האדם ג) על אמרך לא חטאתי. ואלו אומרים לפניך חטאנו: מתני' איזו היא דבר. עיר המוציאה ת"ק רגלי יוצאי צבא כגון כפר עכו. עיר גדולה המוציאה אלף ת"ק רגלי עיר המוציאה ט' מתים בג' ימים (בג' ימים אנשים ממש) [וא"ז] הרי דבר בד'

א) עי' בערוך הפלס ערך גם זו. ב) בירושלמי לפנינו ליתא זה אך רבינו היה גורס כן בירושלמי ומביא ראיה מהך קרא דהך אף דאידך קרא היינו שיהיה עצירת גשמים. ג) אלא על שאתה אומר לפניך לא חטאתי הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי (ירמיה ב׳)

רבינו גרשום

באסקריא דספינתא: משם: נותנין להם סלע דאזלינן בתר אומדין דעתי' דלהכי אמר שקל אם אפשר להם לצמצם אבל אם אי אפשר להם ניתנין להם סלע *) כיון שאמר תנו אין נוהגים להם אלא שקל דאזלינן בתר אומדין דעתיה דכיון דבעי דלירשו אחרים ודאי הוה ליה צר עין על בניו א"ל הא מני ר"מ דמתניתין: מונחת על ארבעה ספלים שלא יעלו עליו הרחש: ביום אחד

*) נ"ל ואם אמר אם מתו ירשו אחרים תחתיהם בין שאמר תנו ובין שאמר אל תתנו אין נותנין להם וכו'.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אזלו אותיבו תותי גודא וכו' אי יתיב מר וגרים: (ב) שם ת"ר עיר גדולה המוציאה חמש מאות כו' ועיר קטנה המוציאה כו': (ג) רש"י ד"ה אי יתיב מר וגרים: (ד) ד"ה הא מני כו' אלא שקל הס"ד ומה"ד ר"מ היא וכו' שיהא שם מותר הס"ד ומה"ד ורגלי מטתו מונחין כו': (ה) ד"ה ביתו לנו במלון הס"ד ואח"כ מה"ד כגון כפר עמיקו ויצאו ממנה שלשה מתים: (ו) תוס' ד"ה אמרו כו'. פי' בתמיה כלומר וכי לא הייתי

ג א טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף ג:

[נ"ל אמר להו]

ב ג מיי' פ"ב מהלכות תענית הלכה ו טוש"ע שם סעיף ב:

רבינו חננאל

בד' ימים או ביום אחד אינו דבר. א"ל רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יצחק ליתי מר יקום הכא. א"ל תנינא לא המקום מכבד את האדם אלא אדם מכבד את מקומו. שכן מצינו בסיני כ"ז שהשכינת עליו כתיב גם הצאן והבקר אל ירעו. נסתלקת שכינת כתיב במשוך היובל המה יעלו בהר. וכן באהל מועד כ"ז שהיה נטוי כתיב וישלחו מן המחנה כל צרוע וגו' הוגללו הפרוכת הותרו זבים והמצורעים להכנס. א"ל אבוא אני אצלך. א"ל מוטב יבא מנה בן פרס. פי' חכם בן מי שלא היה אביו חכם אצל חכם בן חכם. בסורא הוה מותנא בשיבבותיה דרב לא הות בזיקת דליקה בדרוקרתא ובשיבבותיה דרב הונא לא הות. ואסיקנא דלאו בזכותייהו דהני אלא בשביל ההוא גברא דמושיל מרא לאינשי לקבורה. ובדיל ההיא איתתא דמחממא תנורא ומושלא לשיבבתא. אמרו לר"י איכא מותנא בחוזרי אמר כיון דדמיין מעייהו לבני אדם גזרינן תעניתא

רבינו גרשום

אחד אין זה דבר דאקראי בעלמא הוא: או בארבעה מרוחקין: ג' מתים והיינו נמי ג' מתים לג' ימים: ריחק נגיחותיו שנגח בג' ימים הוי מועד. קירב נגיחותיו שנגח ג' ביום אחד לא כ"ש. מעברא מפסק כלומר שיירות שעוברין המעברות מבי חוזאי להכא כיון דשכיחי שיירתא מבי חוזאי להכא גזר אבל מא"י לבבל דלא שכיחי שיירתא אי לאו משום גבירתה לא הוה גזר. אתי ליה שלמא מברי עליה שלמא מרקיעא: ראית בית קרני כלומר אתרא לקרני.

יבא מנה בן פרס. כלומר מוטב שיבא גדול בן הדיוט דפרס לא הוה אלא חצי מנה ואל יבא מנה בן מנה דהייט רב חסדא דהיה מנה כלומר שהיה חשוב ופרס הייט יצחק אבוה דרב נחמן דלא מיקרי רב יצחק: *אמר ליה זוודא אייתי בהדייהו. פירוש וכי צידה הביאו עמהם שיהו אוכלות כלומר אי אפשר שלא יאכלו התבואה והזרעים: אמרו ליה לרב יהודה איכא מותנא בחזירי גזר תעניתא וכו' עד שאני חזירי דדמו מעייהו לבני אינשי. פירוש שבני מעיו של חזיר דומין למעים של בני אדם ויש לחוש שיבא (ס) על בני אדם מכאן נראה שאם יהיה דבר על עובדי כוכבים שיש לחוש ויש להתענות דהא הכא חזינן דגזר תעניתא (י) מדבר שהיה בחזירין משום דדמו מעייהו לבני אדם וכל שכן דנכרים דדמו לישראל: גבירה לוקה. פי' זו ארץ ישראל:

טרפה

ביום אחד אין זה דבר. דאקראי בעלמא הוא: ה"ג עיר גדולה המוציאה אלף וחמש מאות רגלי יצאו הימנה תשעה מתים וכו' אלף וחמש מאות איש דהייט פי שלשה בעיר קטנה(ס): כפר עכו דרוקרת כ"א דרוקרא עיר ששמה יו"ד והיא קטנה על שם שיו"ד קטנה באותיות: ה"ג יצאו הימנה ג' מתים *בג' ימים: ריחק נגיחותיו. בשור מועד קאי בבבא קמא בפרק כיצד הרגל מועדת אי זהו תם ואי זהו מועד כל שהעידו בו ג' ימים דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר כל שהעידו בו ג' פעמים ביום אחד ר' יהודה סבר כתיב או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשום מתמול. תרי שלשום תלת הרי ג' ימים ור"מ סבר ריחק נגיחותיו כשנגח בג' ימים זה אחר זה חייב קירב נגיחותיו שנגח ג' פעמים ביום אחד לא כל שכן: ליקום מר להכא. דרב נחמן בר יצחק הוה יתיב בין גברי דלא חשיבי כולי האי וקאמר ליה רב נחמן בר רב חסדא ליקום מר מהתם וליתי ליתיב גבאי: תנינא. תני אנא שונה אני ברייתא זו רבי יוסי אומר כו': לא מקומו של אדם מכבדו. ואם אלך ואשב שם אין המקום מכבדני: גם הצאן והבקר אל ירעו. דמשום שכינה היה הר סיני מכובד ומקודש: אל מול ההר ההוא. מדכתיב ההוא משמע כל זמן שהוא בגדולתו שהשכינה עליו (ו) נסתלקה השכינה במשוך היובל וגו' ואע"ג דהאי קרא בלוחות הראשונות כתיב לא נסתלקה שכינה עד לוחות האחרונות שניתנו ביום הכפורים וגם כל ימות החורף שעסקו במלאכת המשכן שהתה שכינה בהר ומשם ניתנו כל המצות בקולי קולות ולפידים ביום קבלת עשרת הדברות עד אחד בניסן שהוקם המשכן ונסעה וזזה שכינה מן ההר וישבה לה על *הכפורת ושם באהל מועד נשנית התורה כללותיה ופרטותיה ועל אותה שעה היה מתיר להם בלוחות הראשונות לעלות כדאמרינן במסכת ביצה (דף ס:) כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו ובראש קונטרס רומי אתה מוצא תשובת *רבים בכך: במשוך היובל. בסוף השופר כשתסתלק השכינה דכך הוא להאריך ולמשוך התקיעה בשעת סיום: הוגללו הפרוכת. שהיו נגללין בשעת נסיעתן (ז) היו נוסעין כולן והאין זבים ומצורעים ונכנסין במחנה: פרס. חצי מנה ולשון פרוסה כמו פרס פריסת מלכותך

נ"ל ביום אחד. רש"א

ב"ק כד. ב"ב כח:

[מנחות נח.]

הכפורת באהל מועד ושם נשנית התורה כנ"ל. רש"א

[רבינו ברוך כ"א]

ס"א מאבראי

ס"א וכי חזי חזי אינש דלא אשר ליה הוה יהיב ליה ס'

תורה אור

ביום אחד או בארבעה ימים אין זה דבר דרוקרת עיר המוציאה חמש מאות רגלי הוה ויצאו ממנה שלשה מתים ביום אחד גזר רב נחמן בר רב חסדא תעניתא אמר רב נחמן בר יצחק כמאן כר"מ דאמר *ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כ"ש א"ל רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יצחק ליקום מר ליתי לגבן א"ל תנינא רבי יוסי אומר לא מקומו של אדם מכבדו אלא אדם מכבד את מקומו שכן מצינו בהר סיני שכל זמן שהשכינה שרויה עליו אמרה תורה °גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא נסתלקה שכינה ממנו אמרה תורה °במשוך היובל המה יעלו בהר וכן מצינו באהל מועד שבמדבר שכל זמן שהוא נטוי אמרה תורה °וישלחו מן המחנה כל צרוע *הוגללו הפרוכת הותרו זבין והמצורעים ליכנס שם אמר ליה אי הכי (א) ניקום אנא לגבי מר אמר ליה מוטב יבא מנה בן פרס אצל מנה בן מנה ואל יבא מנה בן מנה אצל מנה בן פרס בסורא הוות דברתא בשיבבותיה דרב לא הוות דברתא סברו מיניה משום זכותיה דרב דנפיש איתחזי להו בחילמא רב דנפישא זכותיה טובא הא מילתא זוטרא ליה לרב אלא משום ההוא גברא דשייל מרא וחבילא לקבורה בדרוקרת הוות דליקתא ובשיבבותיה דרב הונא לא הוות דליקתא סבור מינה בזכותא דרב הונא דנפיש איתחזי להו בחילמא האי זוטרא ליה לרב הונא אלא משום ההיא איתתא דמחממת תנורא (ג) ומשיילי לשיבבותיה אמרו ליה לרב יהודה אתו קמצי גזר תעניתא אמרו ליה לא קא מפסדן אמר להו זוודא אייתו בהדייהו אמרו ליה לרב יהודה איכא מותנא בחזירי גזר תעניתא נימא קסבר רב יהודה מכה משולחת (ג) ממין אחד משולחת מכל המינין לא *שאני חזירי דדמיין מעייהו לבני אינשי אמרו ליה לשמואל איכא מותנא בי חוזאי גזר תעניתא א"ל והא מרחק אמר ליכא מעברא הכא דפסיק ליה אמרו ליה לרב נחמן [ג]איכא מותנא בארעא דישראל גזר תעניתא אמר אם גבירה לוקה שפחה לא כל שכן טעמא דגבירה ושפחה הא שפחה ושפחה לא והא אמרו ליה לשמואל איכא מותנא בי חוזאי גזר תעניתא [ג]שאני התם כיון דאיכא שיירתא דלווי ואתיא בהדיה אבא אומנא הוה אתי ליה שלמא ממתיבתא דרקיעא כל יומא ולאביי כל מעלי יומא דשבתא לרבא כל מעלי יומא דכיפורי הוה קא חלשא דעתיה דאביי משום דאבא אומנא אמרו ליה לא מצית למיעבד כעובדיה (ד) ומאי הוו עובדיה דאבא אומנא דכי הוה עביד מילתא הוה מחית גברי לחוד ונשי לחוד ואית ליה לבושא דאית ביה קרנא דהוות בזיעא כי כוסילתא כי הוות אתיא ליה איתתא הוה מלביש לה כי היכי דלא ניסתכל בה ואית ליה דוכתא *דצניעא דשדי ביה פשיטי דשקיל דאית ליה שדי ביה דלית ליה *) לא מיכסיף כי הוה אתרמי ליה צורבא מרבנן אגרא מיניה לא שקיל *ובתר דקאי יהיב ליה פשיטי ואמר ליה זיל בריא נפשך יומא חד שדר אביי זוגא דרבנן למיבדקיה אותבינהו ואכלינהו ואשקינהו ומך להו ביסתרקי בליליא לצפרא

*) ס"א הוה אתי ויתיב ולא

(דמיאל ס) שאביו של רב נחמן בר רב חסדא גדול מיצחק אביו של רב נחמן מדמיתקרי בר רב חסדא ואידך רב נחמן בר יצחק מכלל שלא נסמך: דברתא. דבר: בשיבבותיה. בשכונתו: איתחזי להו בחילמא. להנך אינשי דסברי (ח) משום זכותיה דרב הוא: הא זוטר ליה לרב. נס זה קטן הוא לפי גדולת רב: מרא. פוסיי"ר בלע"ז: וחבילא. פלי"א בלע"ז: לקבורה. ומשום זכותיה דקבורה מדדו בו מדה כנגד מדה: ומשיילא לשיבבותה. ומשאילתו לשכנותיה לאחר שהסיקתו משלה לפיכך נמדדת השכר בה במדה: קמצא. ארבה שמכלה את התבואה: לא קא מפסדא. לא בעינן למיגזר תעניתא זוודא אייתו בהדייהו. בתמיה וכי צידה הביאו עמם שלא יפסידו את התבואה: מעייהו. בני מעיין שלהן שאין להן כרס הפנימי כשאר בהמה וסימן רע הוא: בי חוזאי. מקום במלכות בבל: גזר תעניתא. בעירו: הא מרחק. ואין לחוש שמא יבא עד כאן: אמר להו וכי מעברא פסיק להו. וכי מעברות ושאר מחילות מפסיקין לפני הדבר שלא יבא: שפחה לא כל שכן. ויש לחוש שמא ישתלח עד כאן: הא שפחה ושפחה.. שתי עיירות של חוצה לארץ כגון בי חוזאי ונהרדעא דאתריה דשמואל: שיירתא. דאולי מבי חוזאי לנהרדעא: דלוי. מתלוה ובא עמהן: שלמא מרקיעא. בת קול אומרת לו שלום עליך: אבא אומנא. מקיז דם: כי הוה עביד מילתא. כשהיה מקיז דם לבני אדם: ודנשים לחודייהו. לצניעותא: דאית ביה קרנא. ויגטוס"א שהיה תקוע בו הקרן שהוא מקיז בו ולנשים האי מלביש לה: ולא מכסיף. דלאחר *שהכה לא הוה ידע מאן רמי (בכסילתיה) פשיטי להתם ומאן דלא רמי: בריא נפשך. הבריא עצמך: למיבדקיה. לבדקו במעשיו: ומך להו בסתרקי. קיפל תחתיהן תכשיטי למר טפיד"ו בלע"ז ליסן בהן: לצפרא

נ"ל שנע שהקיז

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ל אי הכי איקום אנא ואיזול לגבי מר: (ב) שם הכיא איתתא דמחממת תנורא מע"ש לע"ש ומשיילא לשיבבותה: (ג) שם מכה משולחת כמין אחד משולחת בכל המינין: (ד) שם למיעבד כעובדיה דאבא אומנא'י כו' כי כוסילתא דכי כוות כו' דלא ליסתכל בה והוה ליה דוכתא דצניעא: (ה) רש"י ד"ה ה"ג עיר כו' ויצאו הימנה ט' מתים וכו' כגון כפר עכו אלף וחמש מאות וכו' בעיר קטנה הס"ד ואח"כ מה"ד דרוקרת כ"א דרוקרא עיר ששמה יו"ד והיא עיר קטנה על שם כו' כנ"ל ותיבות כפר עכו נמחק: (ו) ד"ה אל מול כו' שהשכינה עליו הס"ד ומה"ד נסתלקה וכו' ובראש קונטרס תשובת רומי: (ז) ד"ה הוגללו וכו' והיו נוסעין וכו' במחנה הס"ד: (ח) ד"ה איתחזי וכו' דמשום זכותיה: (ט) תוס' ד"ה אמרו כו' ויש לחוש שיבא דבר על בני אדם: (י) בא"ד מדבר שהיה בחזירין. נ"ב וקשה דאמרינן דשאני בחזירי אותי לא שלטא:

לצפרא כרכינהו ושקלינהו וקמו ונפקו להו לשוקא ואשכחינהו א"ל לשיימיה מר היכי שוו א"ל הכי והכי א"ל ודלמא שוו טפי א"ל בהכי שקלינהו אמרו ליה דידך ניהו ושקלינהו מינך אמרו ליה במטותא מינך במאי חשדתינן א"ל אמינא פדיון שבויים איקלע להו לרבנן ואכסיפו למימר לי אמרו ליה השתא נשקלינהו מר אמר להו מההוא שעתא אסחתינהו מדעתאי לצדקה הוה קא חלשא דעתיה דרבא משום דאביי (א) אמרו ליה מסתייך דקא מגנית אבולה כרכא ר' ברוקא חוזאה הוה שכיח בשוקא דבי לפט הוה שכיח אליהו גביה א"ל °איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי א"ל לא אדהכי והכי חזא להההוא גברא דהוה סיים מסאני אוכמי ולא רמי חוטא דתכלתא בגלימיה א"ל האי בר עלמא דאתי הוא (ב) רהט בתריה א"ל מאי עובדך א"ל זיל האידנא ותא למחר למחר א"ל מאי עובדך א"ל *זנדוקנא אנא ואסרנא גברי לחוד ונשי לחוד ורמינא פורייאי בין הני להני כי היכי דלא ליתו לידי איסורא כי חזינא בת ישראל דיהבי נכרים עלה עינייהו מסרנא נפשאי ומצילנא לה יומא חד הוות נערה מאורסה גבן דיהבו בה נכרים עינייהו שקלי דורדייא דחמרא ושדאי לה בשיפולה ואמרי *דיסתנא היא א"ל מאי טעמא לית לך חוטי (ג) ורמית מסאני אוכמי א"ל עיילנא ונפיקנא ביני נכרים כי היכי דלא לידעו דיהודאה אנא כי הוי גזרי גזירתא מודענא להו לרבנן ובעו רחמי ומבטלי לגזירתייהו ומאי טעמא כי אמינא לך אנא מאי עובדך ואמרת לי זיל האידנא ותא למחר א"ל בההיא שעתא גזרי גזירתא ואמינא ברישא איזיל ואשמע להו לרבנן דלבעי רחמי עלה דמילתא אדהכי והכי אתו הנך תרי *אתי א"ל הנך נמי בני עלמא דאתי נינהו אזל לגבייהו אמר להו מאי עובדייכו אמרו ליה אינשי בדוחי אנן מבדחינן עציבי אי נמי כי חזינן בי תרי דאית להו תיגרא בהדייהו טרחינן ועבדינן להו שלמא: על אלו מתריעין בכל מקום כו': ת"ר על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל ארבה וחסיל ועל חיה רעה *ר' עקיבא אומר על השדפון ועל הירקון בכל שהוא *ארבה וחסיל אפילו לא נראה בא"י אלא כנף אחד מתריעין עליהן: ועל חיה וכו': ת"ר חיה רעה שאמרו בזמן שהיא משולחת מתריעין עליה אינה משולחת אין מתריעין עליה ^אי זו היא משולחת ואי זו היא שאינה משולחת נראית בעיר משולחת בשדה אינה משולחת ביום משולחת בלילה אינה משולחת ראתה שני בני אדם ורצתה אחריהן משולחת *נחבאת מפניהן אינה משולחת טרפה שני בני אדם ואכלה אחד מהן משולחת אכלה שניהן אינה משולחת עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה משולחת הא גופה קשיא אמרת נראתה בעיר משולחת לא שנא ביום ולא שנא בלילה והדר אמרת ביום משולחת בלילה אינה משולחת לא קשיא ^הכי קאמר נראתה בעיר ביום משולחת בעיר בלילה אינה משולחת אי נמי בשדה [אפילו] ביום [אינה] משולחת (בשדה בלילה אינה משולחת) ראתה שני בני אדם ורצתה אחריהן משולחת הא עומדת אינה משולחת והדר אמרת נחבאת מפניהן אינה משולחת הא עומדת משולחת לא קשיא ^כאן בשדה הסמוכה לאגם כאן בשדה שאינה סמוכה לאגם טרפה שני בני אדם כאחד ואכלה אחד מהן משולחת שניהם אינה משולחת והא אמרת אפילו רצתה אמר רב פפא ^כי תני ההיא באגמא: גופא עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה משולחת פשיטא אמר רב פפא ^בכוכי דציידי: על החרב וכו': ת"ר ^חרב שאמרו אינו צריך לומר חרב שאינו של שלום אלא אפילו חרב של שלום שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה ואעפ"כ נכשל בה המלך יאשיהו שנאמר

וישלח

לצפרא כרכינהו · רבנן לביסתרקי דאבא אומנא ואייתינהו לשוקא לזבנינהו : אמרו ליה · לאבא אומנא לשיימינהו מר והב לן דמייהו והיו בודקין אותו אם יחשדם כגזלנין או אם יהא שם אותם פחות מכדי דמיהם : במאי חשדתינן · כשלקחנום : ואכסיפא . לא מילתא למימר לי לאלתר ליתן אותם והכי אתו למיגבי גבאי למיעבד טלי האי : לשקלינהו מר · שלא היינו רוצין אלא לנסותך : חלשא דעתיה דרבא אדאביי · דלרבא לא אתי שלמא אלא ממעלי יומא דכיפורי למעלי יומא דכיפורי ולאביי כל מעלי שבתא : אבולא כרכא · על כל בני עירך : רב ברוקא חוזאה · שהיה מבי חוזאי : דבי לפט · מקום : א"ל · רב ברוקא לאליהו מי איכא בהאי שוקא כו' : מסאני אוכמי · מנעלים שחורים (ד) שלא כמנהג היהודים : ולא רמי חוטא · לא הטיל ציצית בטליתו : אמר ליה · אליהו לרב ברוקא האי בר עלמא דאתי הוא : קרא ליה · רב ברוקא לההוא גברא: זגדוקנא · שומר בית האסורין (ה) : רמינא פורייאי כו' · מטיל אני מטתי בין אנשים לנשים : דיהבי נכרים עינייהו עלה · בעלי בית האסורים : איתרמי נערה כו' · דהויא בבית הסוהר: דורדיא דחמרא· שמרים של יין האדומים כדם : בשיפולה בשולי בגדיה : דיסתנא · דרך נשים לה ומאוסה היא והוא לשון פרסי* . אמר ליה · אליהו לרב ברוקא הני נמי בני עלמא דאתי ניהו: בדוחי · שמחים ומשמחים בני אדם : טרחינן . במילי דבדיחותא בינייהו : עד דעבדי שלמא · (ו) שהן דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת וכו' הבאת שלום בין אדם לחבירו : שדפון וירקון · כיון שנראה כל שהוא מתריעין ומלא תנור דמתניתין להתענות אי נמי מעשה (ז) היה כך : כנף אחד עוף אחד של אותו מין כעין צפור כל כנף (ברא"שית ז) : משולחת · מן השמים : בשדה אינה משולחת · דהיינו אורחה : טרפה שני בני אדם · ולא אכלה אלא אחד מהם ודאי משולחת דכיון דלא היתה רעבה אלא לאחד מאי טעמא קטלה ליה לאידך : שניהן אינה משולחת · שמפני הרעב אכלתם : עלתה לגג · רגילין היו להשתמש כל תשמישיהן בגגות שלא היו משופעים אלא חלקים ושוין והוא הדין לבית שתחתיו : עריסה · ברנו"ל בלע"ז : הכי קאמר · האי דקתני נראתה בעיר כו' הכי קאמר נראתה בעיר כגון שנראתה ביום דכהם נראתה ביום משמע אבל בלילה אינה משולחת והאי דקתני נראתה ביום (ח) א] אשדה קאי דאם נראתה בשדה ביום אינה משולחת : הא עמדה · בשדה דלא רצתה ולא נחבאת : בשדה הסמוכה לאגם · עמדה אינה משולחת דכיון דסמוכה לאגם הייט רביתה ולא ברחה סברה אי אתי בתראי עריקנא לאגם מיד : בשדה שאינה סמוכה לאגם · עמדה משולחת דכיון דלאו מקום רביתה הוא וקיימא ודאי משולחת גזירה היא : אגם · מרש"ק בלע"ז הסמוך לעיר והוא מלא קנים : כי תניא ההיא · דאכלה אין רצתה לא באגם (ט) דכיון דהיינו דוכתה סמכה אדעתה והטא אבתרייהו : ככוכא דציידי · כוך קטן של ציידין שיחפרו למארב העופות ואף על גב דלאו בנין קבוע הוא ולא הוה כיישוב הויא משולחת : אין צריך לומר חרב שאינו של שלום · שמתריעין עליה (י) אלא אפילו חרב של שלום · העוברת דרך אותו מלכות לילך להלחם במקום אחרת :

וישלח

טרפה שני בני אדם אכלה אחד מהן משולחת· והוא הדין לא אכלה אחד מהם משולחת שהרי אם אכלה שניהם אינה משולחת דהא דאכלה שניהם לא הוי מטעם משולחת אלא מטעם דהיא רעיבה והא דנקט אכלה אחד מהם רבותא הוי דאע"ג דאכלה אחד מהן הוי משולחת :

כמלא

רבינו חננאל

רבא מנגא זכותיה אבולא כרכא : א"ל ר' ברוקא לאליהו הראיני אדם שהוא מבני העוה"ב א"ל זה הלך אחריו שאלו אמר לו שומר האסורים אני ואסרנא גברי לחוד ונשי לחוד ולא רמינא ציצית כי היכי דלא לרגשו דאנא יהודאי. וכי שמענא דגזרה על ישראל מהודענא להון ובעו רחמי ומבטלי. דורדיא שמרים של יין. דשתנא נדה. וזה הנראה בבגדיה ככתם דמיה הן. תוב א"ל אליהו הני נמי בני עלמא דאתי נינהו ושאלינהו ואמרו ליה משמחי לב עציבי אנן כלומר יש לנו חן שפת ודברים המסירים עצב מן הלב וכי חזינן נמי צערא בין גברא לחבריה אי בין גברא לאתתיה טרחינן ועבדינן שלמא ביניהו : על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון כו' וקי"ל כר' עקיבא דברייתא דתני על השדפון ועל [הירקון] (הארבה) בכל שהוא ואוקימנא למתני' לקמן דנראה באשקלון שדפון כמלא פי תנור תבואה. כלומר כשיעור פי תנור נשדפת תבואה בשדה וגזרו תענית ואיבעיא לן האי שדפון דמשערינן ליה בשדה שיעור כביסוי פי התנור הוא. אי כשיעור דרא רפתא דהדר לפומא דתנורא ועלתה בתיקו. וכן נמי א"ר עקיבא וכן בארבה ובחסיל אפילו לא נראה אלא כנף אחד בא"י מתריעין עליהן מיד : פיסקא ועל חיה רעה ת"ר חיה רעה בזמן שהיא משולחת כו' ואוקימנא איזו היא משולחת שנראתה בעיר בלילה אי נמי נראתה בשדה ביום אינה משולחת . ראתה שנים ורצתה אחריהן משולחת אבל ראתה אותם ונחבאת מפניהם אי נמי לא נחבאת אלא עמדה בשדה הסמוכה לאגם אינה משולחת טרפה שנים באגם ואכלה אחד מהם משולחת ואם לא אכלה ולא אחד מהם אינה משולחת והני מילי באגם אבל שלא במקום אגם אע"פ שלא אכלה אלא רצתה אליהם משולחת : פיסקא ועל החרב מתריעין . ת"ר אין צ"ל חרב שאינה של שלום שודאי מתריעין אלא אפי' חרב של שלום מתריעין שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה ואעפ"כ נכשל בה

רבינו גרשום

ברכינהו לתני ביסתרקי למזבן ואמרי ליה כ"ע לשיימינהו מר . אמר להו הכי והכי שוו דבעי לטיתב שווי' אילו בסתרקי להנהו זוגא דרבנן א"ל ההוא זוגא דרבנן חשדתינן דאתינן לוותך לישקלינהו מר לבסתרקי דלא בעינא להו . מסאני אוכמי' כנכרים ולא רמו חוטי. ציצית: מפני שהיא מכה מהלכת. שלאחר שנראה כל שהוא אינו מפסיק: שניהם אינה משולחת האקראי היא מחמת רעבתינתא . א"נ בשדה ביום מסיים הברייתא בשדה הסמוכה לאגם. עמדה אינה משולחת לפי שלבה גסה באגם שהיא מצוית שם . בשדה שאינה סמוכה לאגם עמדה משולחת. באגם גופיה לא הוה משולחת עד דאכלה מהן . כוכי דאגמא דציידי . צריפין דיורין קטנים שדרין בהן ציידים ועל אותו גג עלתה דס"ד לא חשיב גג קמ"ל:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלמא דעתיה דרבא משום דאביי איתחזי ליה בחלמא אמרו ליה מסתייך: (ב) שם האי בר עלמא דאתי הוא קרא ליה ולא אתא לגביה רהט בתריה א"ל: (ג) שם מ"ט לית לך חוטי וסיימת מסאני אוכמי כו' דיהודאה אנא דכי הוו גזרי: (ד) רש"י ד"ה מסאני אוכמי כו' שלא כמנהג היהודים. נ"ב עי' בתוס' פרק בן סורר ומורה דף ע"ד ובפ' הכונס דף נ"ט: (ה) ד"ה זגדוקנא כו' שאסורין של מלך הס"ד: (ו) ד"ה עד דעבדי שלמא. דהבאת שלום בין אדם לחבירו היא אחד מן הדברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב הס"ד: (ז) ד"ה שדפון כו' אי נמי מעשה שהיה כך היה הס"ד: (ח) ד"ה הכי קאמר כו' והאי דקתני נראתה ביום אעיר קאי דאם נראתה בשדה אפילו ביום אינה: (ט) ד"ה כי תניא כו' רצתה לא באגם גופא דכיון דהיינו: (י) ד"ה אין צריך לומר כו' שמתריעין עליה הס"ד ומה"ד אלא כו':

גליון הש"ס

גמ' איכא בהאי שוקא. עיין בתורת חיים סנהדרין דף פח ע"ב ד"ה שלחו מתם:

הגהות מהר"ב רנשבורג א] רש"י ד"ה הכי קאמר וכו' והאי דקתני נראתה ביום אשדה וכו' נ"ב צ"ל אעיר:

כא א מיי' פ"ב מהלכות תעניות הל' י טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף ט:

כב ב ג ד ה ו מיי' שם הלכה ז ח טוש"ע שם סעיף ו:

כג ז מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף א:

[גי' הערוך זגדוקא] [עי' ע"ז כה:]

[נ"ל דשתנא עי' ע"ז כה: וכן גי' הערוך]

[גי' רי"ף ורא"ש ת"ר על השדפון וכו']

[גי' רי"ף ורא"ש ברחת]

כד א מיי' פ"ב מהל' תעניות הלכה יא טוש"ע א"ח סימן תקעו סעיף ח:

כה ב מיי' פ"ב מהלכות טומאת מת הל' ד:

כו ג מיי' פ"א מהל' תעניות הלכה ט טוש"ע א"ח סימן תקעו סעיף א':

כז ד מיי' פ"ב מהל' תעניות הלכה ט טוש"ע א"ח סימן תקעו סעיף ג:

כח ה ו מיי' שם הל' טו טוש"ע שם סעיף יא:

°וישלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אתה היום כי אל בית מלחמתי ואלהים אמר לבהלני חדל לך מאלהים אשר עמי ואל ישחיתך (א) מאי אלהים אשר עמי אמר רב יהודה אמר רב זו ע"ז אמר הואיל וקא בטח בע"ז יכילנא ליה (ב) °ויורו היורים למלך יאשיהו ויאמר המלך לעבדיו העבירוני כי החליתי מאד מאי כי החליתי מאד *אמר רב יהודה אמר רב מלמד שעשו כל גופו ככברה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי *(יוחנן) מפני מה נענש יאשיהו מפני שה"ה לו לימלך בירמיהו ולא נמלך מאי דריש °וחרב לא תעבור בארצכם מאי חרב אילימא חרב שאינה של שלום והכתיב ונתתי שלום בארץ אלא אפילו (ג) של שלום והוא אינו יודע שאין דורו דומה יפה כי הוה ניחא נפשיה חזא ירמיהו שפוותיה דקא מרחשן אמר שמא ח"ו מילתא דלא מהגנא אמר אגב צעריה גחין ושמעיה דקא מצדיק עליה דינא אנפשיה אמר °צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי פתח עליה ההיא שעתא °רוח אפינו משיח ה': מעשה וירדו זקנים מירושלים לעריהם כו': איבעיא להו כמלא תנור תבואה או דלמא כמלא תנור פת תא שמע *כמלא פי תנור ועדיין תיבעי להו ככיסויא דתנורא או דלמא כי דרא דריפתא דהדר ליה לפומא דתנורא תיקו: ועוד גזרו תענית על שאכלו זאבים כו': אמר עולא משום ר' שמעון בן יהוצדק *מעשה ובלעו זאבים שני תינוקות והקיאום דרך בית הרעי ובא מעשה לפני חכמים [ב]וטיהרו את הבשר וטמאו את העצמות: על אלו מתריעין בשבת כו': תנו רבנן (ד) *עיר שהקיפוה נכרים או נהר ואחד ספינה המיטרפת בים ואחד יחיד שנרדף מפני נכרים או מפני לסטין *ומפני רוח רעה [י]על כולן יחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית רבי יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמות עליו אמר רב יהודה אמר רב מ"ט דרבי יוסי דכתיב °ויהי האדם לנפש חיה נשמה שנתתי בך החייה: שמעון התימני אומר אף על הדבר כו': איבעיא להו לא הודו לו חכמים בשבת [י]אבל בחול הודו לו או דלמא לא הודו לו כלל ת"ש דתניא מתריעין על הדבר בשבת ואצ"ל בחול ר' חנן בן פיטום תלמידו של ר' עקיבא משום רבי עקיבא אומר אין מתריעין על הדבר כל עיקר: על כל צרה שלא תבא על הצבור כו': ת"ר על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליה חוץ מרוב גשמים מ"ט אמר ר' [א] יוחנן [ה]לפי שאין מתפללין על רוב הטובה ואמר רבי יוחנן מניין שאין מתפללין על רוב הטובה שנאמר °הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' *)מאי עד בלי די אמר רמי בר *רב(יוד)עד שיבלו שפתותיכם מלומר די אמר [ב] רמי בר רב יוד [ו]ובגולה מתריעין עליה" תניא נמי הכי שנה שגשמיה מרובין אנשי משמר שולחין לאנשי מעמד תנו עיניכם באחיכם שבגולה שלא יהא בתיהם קבריהם שאלו את ר' אליעזר עד היכן גשמים יורדין ויתפללו שלא ירדו אמר להם כדי שיעמוד אדם בקרן אפל ויישכשך רגליו במים והתניא ידיו רגליו כידיו קאמינא אמר רבה בר בר חנה לדידי חזיא לי קרן אפל דקם ההוא טייעא כי רכיב גמלא ונקיט רומחא בידיה מתחזי [ג] איניבא ת"ר°) ונתתי גשמיכם בעתם לא שכורה ולא צמאה אלא בינונית שבכל זמן שהגשמים מרובין מטשטשין את הארץ ואינה מוציאה פירות דבר אחר בעתם

א) [גי' ריי"ף ורא"ש אמר ר' אבא אמר שמואל לפי'] ב) [גי' ריי"ף ורא"ש ר"י אמר רב וכן גי' רש"א] ג) [נ"ל יניבא פי' תולעת כדאיתא בחולין סה: ר' חייא נפל ליה יניבא ערוך ערך אנבא] °)ויקרא כו

תורה אור

רש"י

ויסלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אתה היום כי אל בית מלחמתי ואלהים אמר לבהלני חדל לך מאלהים אשר עמי וגו' לא עליך אני הולך היום. יאשיה יצא לקראתו למלחמה ולא נתנו לעבור בארצו ושלח לו פרעה נכה מלאכים לאמר כו': מאן אלהים. דקאמר ליה פרעה נכה חדל לך מאלהים אשר עמי (ה):מלמד. מדכתיב ויורו המורים דמשמע יריות רבות יורו המורים: *אמר רב יהודה אמר רב מלמד שעשו כל גופו ככברה: הא כתיב ונתתי שלום בארץ. ולמאי הלכתא כתביה רחמנא לאידך קרא וחרב לא תעבור בארצכם אלא אפי' חרב של שלום: שאין דורו דומה יפה. בעיני המקום: איבעיא להו כמלא תנור תבואה. דהיינו שיעור גדול יותר ממלא תנור פת דשיעור קטן הוא שאין דרך למלאות כל חלל התנור פת אלא בדפנות מדביקין אותו: ת"ש. דקתני חדא כי האי ליגנא כמלא פי התנור דהיינו פת דאילו תבואה לא מצי קיימא על פי התנור: או דלמא כי דרא דריפתא. שורה של לחם הדבוקין זה אצל זה בפי התנור אי נמי שמדביקין זה למעלה מזה עד פי התנור: ובלען. כשהן שלימין: וטיהרו את הבשר. שאינו מטמא טומאת מת דנתעכל ונתבטל תוך מעיו וכגון ששהו ימי עיכול ופירשא בעלמא הוא: וטימאו את העצמות. דלא מתעכלו: מפני רוח רעה. שנכנס בו רוח שידה ורץ והולך ושמא יטבע בנהר או יפול וימות. לסגף. לענות נפש מתרגמינן לסגפא נפש (במדבר ל): יצטרך לבריות. כי אין בו כח להרויח ולהתפרנס מיגיעו: דכתיב לנפש חיה. החייה: (ו) חנן בן פטוס אומר אין מתריעין על הדבר. אפי' בחול לגזירה היא: רמי בר רב יוד. חכם ששמו יוד: ובגולה. בבל שהיא במצולה: מתריעין על רוב גשמים. שלא ירדו: שלא יהו בתיהם קבריהן. שעמוקה היא ונטבעים בתיהם במים: אנשי משמר ואנשי מעמד. מפרש בשלשה פרקים לקמן (דף טו): תנו עיניכם. התבוננו בתפלתכם בתעניות עליהם. שלא ירדו רוב גשמים: קרן אפל. שן סלע גבוה וכך שמו: וישכשך רגליו במים. כלומר לעולם אין מתפללין: והתניא ידו. עד שישכשך ידו (ז): רגלו כידו. וכיון דיכול לשכשך ברגלו אי שוחה יכול לשכשך בידו נמי: טייעא. סוחר ישמעאל: ומיתחזי. האי טייעא וגמליה ורומחא לרבה בר בר חנה דהוה על קרן אפל: איניבא. תולעת ל"א כי אנבא ליגדיכ"א בלע"ז: לא שכורה. לא שתויה יותר מדאי שמטשטשין את הארץ: דכתיב

תוספות

כמלא תנור תבואה או דלמא כמלא תנור פת. כמלא תנור תבואה הוי פי' כמלא חלל התנור תבואה דהיינו יותר ממלא תנור פת הא שמע כמלא פי תנור פת ואם כן איירי בפת:

ועדיין תבעי לך כמלא פי תנור כמלא עגול פי תנור. דהיינו שורה של לחם סביבות פי התנור או דלמא כי דרא דריפתא והדר ליה לפומיה דתנורא שורות שורות של לחם זו למעלה מזו עד פי התנור: **וטהרו** את הבשר. פירוש לפי שנתעכלו במעי הזאבים וטמאו את העצמות דלא מיעכלו:

ועל כולן רשאי לסגף עצמו בתענית. פי' לענות נפש מתרגמינן לסגפא נפש: **ר'** יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף. וצ"ל דהני תנאי ל"פ בהא דמיירי הני אמוראי בפרקין דלעיל (דף יא:) אם נקרא חוטא או נקרא קדוש וכו' דהאמוראי פליגי במאי לצעורי נפשיה והני תנאי פליגי בדלא מצי לצעורי נפשיה: **לאנשי** (ח) משמר. פי' דהיינו אנשי מעמד דיש בישראל שהיו נחלקים למעמדות להתפלל שיתפללו על אחיהם שבגולה פי' לפני שגגותיהם שוים ונימוקים מחמת גשמים: **קרן** אפל. פי' שם מקום: **אינבא**. פירוש לכד"א בלע"ז מחמת גובהו של הר:

*__בלילי__ רביעיות ובלילי שבתות. פי' שלא היו בני אדם הולכין בדרכים באותן לילות מפני אגרת בת מחלת כדמפרש במסכת פסחים (דף קיב:):

השולם

רבינו חננאל

יאשיהו ונהרג דכתיב ויורו המורים למלך יאשיהו ויאמר עשאוה ככברה ולמה נענש מפני שלא נמלך בירמיהו כד הוה ניח נפשיה שמעיה ירמיהו דהוה קאמר צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי פתח עליה ירמיהו רוח אפינו משיח ה': ועוד גזרו תענית על שבלעו זאבים ב' תינוקות בעבר הירדן והקיאום דרך בית רעי וטיהרו הבשר וטמאו העצמות מ"ט כיון דבשר עביד להתעכולי כמעוכל הוא וכפרש הוא חשוב וכגללים שאין להם טומאה אבל העצמות דאקישי טפי לא עבידי לאיתעכלי ובחזקתייהו קיימי לפיכך מטמאי. ומפורש זה כאשר אמרנו במנחות בפ' ר' ישמעאל אומר בבעיא דרמי בר חמא בפיל שבלע כפיפה מצרית והקיאה דרך בית הרעי כו' ואמרינן תפשוט ליה מהא דאמר עולא מעשה שבלעו ב' זאבים ב' תינוקות והקיאום דרך הרעי כו': על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה נכרים כו' ואוקימנא בפרק הראשון דהתרעה זו בעננו. ר' יוסי אומר לעזרה ולא לצעקה: ת"ר עיר שהקיפוה נכרים נהר וספינה המטורפת בים. ויחיד הנרדף לפני נכרים או מפני רוח רעה או מפני לסטים מתריעין עליהן בשבת. ועל כולן יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית ר' יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות ואין מרחמין עליו. ואמרי' מ"ט דר' יוסי כתיב ויהי האדם לנפש חיה. נשמה שנתתי בך החיה. שמעון התימני אומר מתריעין אף על הדבר. [משום ר"ע אמרו אין מתריעין על הדבר] כל עיקר. על כל צרה הבאה על הצבור מתריעין עליהן חוץ מרוב גשמים. מעשה שאמרו בחוני המעגל התפלל אולי ירדו גשמים. עוד אמר להם צאו וראו אם נמחית אבן הטועין פי' כדאמרן בפרק אלו מציאות ת"ר אבן הטועין היתה בירושלים כל מי שאבדה לו אבדה נפנה לשם וכל המוצא אבדה נפנה לשם המוצא היה עולה על אותה האבן והיה מכריז מי שאבדה לו אבדת יבא ויתן סימניה ויקח. ומי שאבדה לו אבדה היה נותן סימניה ונוטלה וזו ששנינו צאו וראו אם נמחית אבן הטועין. והוו רבותי מפרשין אם נמחית אבן הטועין מלשון וימח את כל היקום כלומר אם כיסוה המים כאלו נמחית מן העולם עד שראינו בירושלמי פירוש אחרת כשם שאי אפשר לאבן הזה להמחות כך אי אפשר להתפלל על הגשמים שילכו שלח לו שמעון בן שטח צריך אתה להתנדות אלו נגזרה גזרה בימי אליהו שנשבע שלא יבא מטר אלא לפי דברו ונשבעת אתה שעתה מיד יבא מטר לא נמצאת מביא רבים לידי חטא וחלול השם וכל המביא הרבים לידי חלול השם צריך נדוי וכל המעכב את הרבים מלעשות מצוה צריך נידויימנין שאין מתפללין על רוב גשמים שנאמר והריקותי לכם ברכה עד בלי די ואמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די. ובגולה מתריעין על רוב גשמים. תניא נמי הכי שנה שגשמיה מרובים אנשי משמר שולחין לאנשי מעמד תנו עיניכם לאחיכם שבגולה שלא יפלו עליהן בתיהן. יניבא תולעת דגרסינן בכיסוי הדם נפל ליה לר' חייא יאניבא בכיתניה. פי' גאון גירסא כך הוא כינבא תבא זהו מן כנים. כגון הא דגרס בפרק (ר' אליעזר אומר תולין) [שמונה שרצים קז:] המפליין וביצי כנים. ועוד בפרק (ב"ש אומר) [שלשה מינים אסורין בנזיר (לט:)] ת"ש מאנבא חיתי דמשתכחא בעיקבא ואנבא סיתה משתכחא ברישא דמזיא ובלשון ישמעאל קורין אותן ציבאן והדעת נוטה על הפירוש שפירשנו אנו. שאלו לר' אליעזר עד מתי יהו הגשמים יורדין ולא יתפללו עליהן שלא ירדו גשמים אמר להן עד כדי שישב אדם (במקום אפל) בקרן אפל וישכשך רגלו כידו במים: ת"ר ונתתי גשמיכם בעתם לא שכורה ולא צמאה אלא בינונית שבזמן שהגשמים רבים מטשטשין את הארץ ואינה עושה פירות.

רבינו גרשום

והכתיב ונתתי שלום ואין צריך לומר חרב שאינה של שלום שאינה עוברת: שאין דורו דומה יפה שאין מעשה ידי הדור יפה שלפיכך הוא בא: כמלא תנור תבואה כמו שהיה קרקע התנור מכוסה מתבואה. כמלא תנור פת היינו מעט. כמלא פי תנור משמע פת שהוא סביב הפה. כי כיסא דתנורא ככיסוי פי התנור דהיינו פת אחד: וטיהרו את הבשר שהרי נתעכל וטמאו את העצמות. שלא נתעכל: לסגף לענות כדמתרגמינן לענות לסגפא: או לא הודו לו כלל. דאין מתריעין על הדבר כלל אפי' בחול בזמן שישנו במקום אחר. מאי טעמא אין מתריעין על רוב גשמים: ובגולה מתריעין על רוב גשמים לפי שהן יושבין באגם ורוב גשמים קשה להם. תנו עיניכם שתתפללו. אופל הר גבוה: לשפשף במים. מילתא דלא אפשר רגלו כידו (למ"ה) רגלו או ידו. אינבא. לנמרא: בלילי רביעיות שאין בני אדם מצויים לחוץ מפני אגרת בת מחלת. אם נמחת נתכסה. צריך אתה להתנדות שמטית דברים כלפי מעלה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואל ישחיתך מאן אלהים אמר רב יהודה אמר רב כו' כצ"ל ותיבות אשר עמי נמחק: (ב) שם יכילנא ליה וכתיב ויורו היורים וכו' כי החליתי מאד אמר רב יהודה אמר רב עשו כל גופו וכו' כצ"ל ותיבות מאי כי החליתי מאד ותיבת מלמד נמחק: (ג) שם שלום בארץ אלא אפילו חרב של שלום כו' כי הוה קא ניחא נפשיה: (ד) שם ס"ג אחד עיר שהקיפוה נכרים: (ה) רש"י ד"ה מאן אלהים כו' אשר עמי הס"ד ואח"כ מה"ד אמר יאשיהו הואיל וקא בטח פרעה בע"ז יכילנא ליה והיינו דכתיב ולא הסיב יאשיהו לא הסיבו כלום הס"ד ואח"כ מה"ד כל גופו מדכתיב ויורו כו' המורים הס"ד ואח"כ מה"ד ה"ג אמר רב יהודה אמר רב עשו כל גופו ככברה הס"ד ותיבת מלמד נמחק: (ו) ד"ה דכתיב כו' החייה הס"ד ואח"כ מה"ד רבי חנן בן כו': (ז) ד"ה והתניא וכו' ידו במים הס"ד: (ח) תוס' ד"ה לאנשי מעמד פי' היינו אנשי מעמד כו'. נ"ב עי' לקמן דף כ"ו:

[פי' רש"י שבועות ד"ש פ"ג וכו']

מו"ק כח: [סנהדרין מח:]

[נ"ל יונתן]

מנחות סט:

לעיל יד. ובפני רוח רעה מתריעין בשבת ועל כולן כצ"ל רש"א

*) לעיל ט. שבת לב: מכות כג.

[לעיל ט. ובבבא בתרא איתא חמא וכן אמר רב וברש"י כתן שם חכם ששמו יוד דכוונתו על זה דלקמן בסמוך דאמר מתריעין וכו']

תורה אור

בעתם בלילי רביעיות ובלילי שבתות שכן מצינו *בימי שמעון בן שטח *שירדו להם גשמים בלילי רביעיות ובלילי שבתות עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתים ועדשים כדינרי זהב וצררו מהם דוגמא לדורות להודיע כמה החטא גורם שנאמר °עונותיכם הטו אלה וחטאתיכם מנעו הטוב מכם וכן מצינו בימי הורדוס שהיו עוסקין בבנין בהמ"ק והיו יורדין גשמים בלילה למחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצאו העם למלאכתן וידעו שמלאכת שמים בידיהם : מעשה ששלחו לחוני המעגל וכו' : ת"ר פעם אחת יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים שלחו לחוני המעגל התפלל וירדו גשמים התפלל ולא ירדו גשמים עג עוגה ועמד בתוכה כדרך שעשה חבקוק הנביא שנאמר °על משמרתי אעמדה ואתיצבה על מצור וגו' אמר לפניו רבונו של עולם בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך התחילו גשמים מנטפין אמרו לו תלמידיו רבי ראינוך ולא נמות כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא להתיר שבועתך אמר (א) לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות ירדו בזעף עד שכל טפה וטפה כמלא פי חבית ושיערו חכמים שאין טפה פחותה מלוג אמרו לו תלמידיו רבי ראינוך ולא נמות כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא לאבד העולם אמר לפניו לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה ירדו כתיקנן עד שעלו כל העם להר הבית מפני הגשמים אמרו לו רבי כשם שהתפללת שירדו כך התפלל וילכו להם אמר להם כך מקובלני שאין מתפללין על רוב הטובה אעפ"כ הביאו לי פר הודאה הביאו לו פר הודאה סמך שתי ידיו עליו ואמר לפניו רבש"ע עמך ישראל שהוצאת ממצרים אינן יכולין (ב) לא ברוב טובה ולא ברוב פורענות כעסת עליהם אינן יכולין לעמוד השפעת עליהם טובה אינן יכולין לעמוד יהי רצון מלפניך שיפסקו הגשמים ויהא ריוח בעולם מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצאו העם לשדה והביאו להם כמהין ופטריות *שלח לו שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי [א] שאילו שנים כשני אליהו שמפתחות גשמים בידו של אליהו לא נמצא שם שמים מתחלל על ידך אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שמתחטא על אביו ועושה לו רצונו ואומר לו אבא הוליכני לרחצני בחמין שטפני בצונן תן לי אגוזים שקדים אפרסקים ורמונים ונותן לו ועליך הכתוב אומר °ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך תנו רבנן מה שלחו בני לשכת הגזית לחוני המעגל °ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור ותגזר אומר אתה גזרת מלמטה והקדוש ברוך הוא מקיים מאמרך מלמעלה ועל דרכיך נגה אור דור שהיה אפל הארת בתפלתך כי השפילו ותאמר גוה דור שהיה שפל הגבהתו בתפלתך ושח עינים יושיע דור ששח בעונו הושעתו בתפלתך ימלט אי נקי דור שלא היה נקי מלטתו בתפלתך ונמלט בבור כפיך מלטתו במעשה ידיך הברורין אמר ר' יוחנן כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על מקרא זה °שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים אמר מי איכא דניים שבעין שנין בחלמא יומא חד הוה אזל באורחא חזייה להההוא גברא דהוה נטע חרובא אמר ליה האי עד כמה שנין טעין אמר ליה עד שבעין שנין אמר ליה פשיטא לך דחיית שבעין שנין אמר ליה (ג) האי [גברא] עלמא בחרובא אשכחתיה כי היכי דשתלי לי אבהתי שתלי נמי לבראי יתיב קא כריך ריפתא אתא ליה שינתא נים אהדרא ליה משוניתא איכסי מעינא ונים שבעין שנין כי קם חזייה להההוא גברא דהוה קא מלקט מינייהו אמר ליה את הוא דשתלתיה א"ל בר בריה אנא אמר ליה שמע מינה דניימי שבעין שנין חזא לחמריה דאתיילידא ליה רמכי רמכי אזל לביתיה אמר להו בריה דחוני המעגל מי קיים אמרו ליה בריה ליתא בר בריה איתא אמר להו אנא חוני המעגל לא הימנוהו אזל לבית המדרש שמעינהו לרבנן דקאמרי נהירן שמעתתין כבשני חוני המעגל דכי הוי עייל לבית מדרשא כל קושיא דהוו להו לרבנן הוה מפרק להו אמר להו אנא ניהו לא הימנוהו ולא עבדי ליה יקרא כדמבעי ליה חלש דעתיה בעי רחמי ומית אמר רבא היינו דאמרי אינשי או חברותא *או מיתותא אבא חלקיה בר בריה דחוני המעגל הוה וכי מצטריך עלמא למיטרא הוו משדרי רבנן לגביה ובעי רחמי ואתי מיטרא זימנא חדא איצטריך עלמא למיטרא שדור רבנן זוגא דרבנן לגביה למבעי רחמי דניתי מיטרא אזול לביתיה ולא אשכחוהו אזול בדברא ואשכחוהו דהוה קא רפיק (ד) יהבו ליה שלמא ולא

(ס) דכתיב בעתם · זהו בלילי רביעיות ובלילי שבתות דאין טורח לבני אדם דאינם הולכין לדרכים בלילי רביעיות מפני אגרת בת מחלת בפסחים (דף קיב:) : שכן מצינו כלומר ושמא תאמר אין כיפק בגשמים של ב' לילות בשבת מצינו בימי שמעון בן שטח כו' : וצררו · קשרו ואצרו : הורדוס · סתר בנין העזרה ובנה בנין יפה ממש בב"ב (דף ד·) : עוגה · שורה עגולה כמו עוגה שהיא עגולה : כדרך שעשה חבקוק · כדמפרש בתרגום של תפלת חבקוק (ו) על משמרתי אעמדה כמין בית האסורים עשה וישב : ראינוך ולא נמות נראה אותך ולא נמות בניותא השתדל שלא נמות ברעב מפני עצירת גשמים : פר הודאה · להתודות עליו ועשה (ז) לו סמיכה והביאו שלמים חוני בזמן הבית היה : כמהין ופטריות · בולי"ן בלע"ז שיצאו מלחלוח הגשמים וידעו כי של ברכה היו : אלמלא חוני אתה · ואדם גדול (ח) : לגדות · שמנדין על כבוד הרב שהטיח דברים ואמר לא כך שאלתי : שאלמלא היו שנים כשני אליהו · גזירת עצירת גשמים ומפתח של גשמים בידו של אליהו גרסינן : לא נמצא שם שמים מתחלל · בתמיה (ט) שאליהו נשבע חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי (מלכים א יז) ואתה נשבע שאין אתה זז עד שירדו גשמים : נמצא שם שמים מתחלל על ידך · דזה או זה בא לידי שבועת שוא : מתחטא · לשון חטא כלומר (י) הוי הולך וחוטא : לשכת הגזית · סנהדרין : דור שהיה אפל · מרוב צער שלא ירדו גשמים : הושעת בתפלתך · מן המיתה שהבאת עליהם שובע : של אותו צדיק · חוני המעגל היה מצטער על המקרא הזה : שיר המעלות° לשון עילוי : היינו כחולמים · כחלום נדמה גלות בבל שהיה שבעים שנה : שבעין שני בחלמא · בתמיה מי איכא דנייס שבעין שנין בחלמיה (כ) ויש אדם ישן שבעים שנה בשינה אחת : עד שבעין שנין · לא טעין פירא בשטיניא קמייתא : יתיב · חוני המעגל וקא כריך ריפתא : הכי גרסי' אנא עלמא בחרובא אשכחתיה כי היכי דשתלי לי אבהתיי אנא נמי איטתיל לבראי : אהדרא ליה משוניתא · עלתה סביבותיו שן סלע : ואיכסי מעינא דאינשי · ולא אשכחוהו התם : רמכי רמכי · וולדי וולדות באלו השנים דנייס מעוברת זכר היתה וחזר ובא עליה והולידו : אמר להו · שאל להון בנו של חוני המעגל קיים הוא : נהירנא לן הנך שמעתתא · מוגהת לנו שמועה זו כאילו למדנוה בחייו של חוני המעגל שהיה מפרקה לנו ומגיה לנו יפה יפה : או חברותא או מיתותא · ולא גרסינן הכא כחברי דאיוב אלא בבבא בתרא (דף טז:) גבי מעשה דאיוב אם אין חביריו של אדם נוהגין בו כבוד כבתחילה נוח לו שימות אי *נמי משום (ל) הנך בריוני לא כתוב בספרינו : רפיק בדברא · עודר בשדה : לא

חולין קיט:

ירמיה ה

חבקוק ב

ברכות יט. גטין יט.

משלי כג

איוב כב

תהלים קכו

[ב"ב טו:]

הגהות הגר"א

[א] גמרא גוזרני עליך נדוי. נ"ב ולא עוד אלא :

עי' תוספות שבת קח ד"ה דאמר וכו'

רבינו חננאל

בעתם בלילי ד' ובלילי ו' · וכן היו בימי שמעון בן שטח עד שנעשו חטים ככליות שעורים כזיתים ועדשים כדינרין וצררו מהם דוגמא לדורות להודיע כמה החטא גורם שנאמר וחטאתיכם מנעו הטוב מכם . וכן מצינו בבנין בהמ"ק ירדו גשמים בלילות ולמחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה השמש והשכימו כל אחד ואחד למלאכתן להודיע שמלאכת שמים בידיהם: ת"ר פעם אחת יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים שלחו לחוני המעגל להתפלל התפלל ולא ירדו גשמים כו'. מעשה בחוני המעגל דנים ע' שנה כו' ומעשה דאבא חלקיהו בר בריה דחוני המעגל דאצטריך עלמא למיטרא ושדרו רבנן לוותיה ואשכחוה רבנן דקא רפיק בדברא יהבו ליה שלמא כו'

רבינו גרשום

ת"ר פעם אחת וכו' היינו (פ"ע) [פ"א] עצמו דמתניתין: עג עוגה וצר צורה ראינוך ולא נמות בתימא. בשביל שראינוך לא נמות · שאלו היו שנים כשני אליהו שאין מפתחות של מטר ביד הקב"ה לא נמצא שם שמים מתחלל שנמצאת מחלל את שבועתו : משוניתא סלע : רמכי ולדות' אי חברא שיהא לו חבר טוב שנוהג לו כבוד :

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא להתיר שבועתך אמר לפניו לא כך שאלתי כו' אלא לאבד העולם אמר להם לא תמותו אמר לפניו : (ב) שם אינן יכולין לעמוד לא : (ג) דחיית שבעין שנין א"ל אנא עלמא בחרובא אשכחתיה : (ד) שם בסה"ע דהוה קא רפיק בדברא יהבו ליה שלמא : (ה) רש"י בריש העמוד נ"ל ד"א בעתם ותיבת דכתיב נמחק · זהו כו' דאינן טורח על בני אדם דאינם: (ו) ד"ה כדרך כו' תפלת חבקוק הס"ד : (ז) ד"ה פר כו' ועשה עליו סמיכה והביאו : (ח) ד"ה אלמלא כו' ואדם גדול אתה הס"ד : (ט) ד"ה לא נמצא כו' בתמיה שאם אליהו היה נשבע חי ה' וכו' שאין אתה זז משם עד שירדו גשמים נמצא כנ"ל והד"ה : (י) ד"ה מתחטא פי' כלומר הולך והוסי' הס"ד ותיבת הוי נמחק ואח"כ מה"ד בני לשכת כו' : (כ) ד"ה שבעין כו' שבעין שנין בחלמיה כלומר ויש אדם ישן (ל) ד"ה או חברותא כו' או נמי משום הנהו בריוני לא כתוב :

לא אסבר להו אפיה · לא החזיר להם פניו : בפניא · לפנות ערב כשהלך לביתו : דלינהו למניה · הגביה בגדיו אחר כתיפיו כדי שלא יקרעו : כי מיקשטא · בתכשיטין : לאיגרא · עלייה : זויתא · זוית : מזויתא דדביתהו · מאותו הרוח שאשתו שם עלו העבים תחלה שהיא צנועה תחלה: לא אפגר · לא אתבטל ממלאכתי כמו יומא דמיפגרי רבנן (שבת דף קכט:) : מ"ט דרא · מדוע נשאת הטלית על כתף אחת ולא נתת בכתף תחת המשאוי : להכי שאלה לי · להתעטף בה : ולהכי לא שאלה לי · להטיל עליה קוצין לקרעה : במיא לא חזינן · מה דאית בה ושמא ישכנו דג או נחש : דלא בדקיתו לי · אם כשרים אם פריצים דאמר מר (במס' דרך ארץ רבה פ"ה) כל אדם יהי בעיניך כלסטים : (ט) טובת הנאה חנם · דאינהו לא הוו קא אכלי דליכא ריפתא וקא מחזקינן בהו טובה חנם : ינוקא קאי בבי כנישתא · קמי רביה ולא אתי כולי יומא : דאיתתא שכיחא בביתא · כל יומא וכי מיצטריך עניא מידי אזלה ויהבה (י) : ועוד דמקרבא הנייתה · שדבר אכילה היא נותנת לעני והוא בלא טורח ממה שהיתה נותנת מעות ויטריח העני עד שיקנה : אי נמי · אהכי קדים ענני דידה : משום בירייני · בורים עמי הארץ : ינוקי דבי רב · להמריך לבו ויתכוין בתפלתו : בשיפולי · בשולי בגדיו : אבא אבא · כך רגילים לקרותו כיתום שאמר אבי אבי : שאין מכירין · בין (כ) *חוני לאבא כסבורין עלי שאני אביהן : ה"ג שהיה מחבא ולא גרסי' שהיה מחבא בבית הכסא · (ל) כי הוה בעי רחמי אמילא היה מחבא עצמו מרוב ענוה ומאן דגרס בית הכסא כלומר מתחבא בבגדיו כשהוא נכנס להסך את רגליו מרוב צניעות : רב הונא ורב חסדא · חסידי דבבל מפרסמין את הדבר ושל ארץ ישראל צנועין ולא מודיעין שבא המטר בשבילם : תא ליכניף אהדדי · (מ) אלמא משום חד מינייהו לא אתי מיטרא : תקיפי דארץ ישראל רבי יונה · וקא חזינן (נ) דמחמתיה אתי מיטרא : גואלקא · טשק"א בלע"ז : ואייתי בזוזא עיבורא · דגן משום כפנא (ס) שאפילו לבני ביתו לא היה מודיע : אייתי לן מר מעיבורא · דבעית למיזבן : רווחא עלמא · דליהוי שובע ואהכי לא זבני ביוקרא דהשתא : הוו קא חלפי · דבי נשיאה : התם · עלויה מערתא דרבי יונה : אינקוט · נדבקו בקרקע שעל גבי מערה ולא היו יכולין לזוז ממקומן (ע) : עתירי דבי חמי · עשירים של בית חמי : ליענו · יהיו עניים : קא דחקי לי · ליתן להן פרנסה : לא מקבלי עלי אינשי ביתי · אין אשתי מקובלת עלי שאינה יפה : מגנדרא · מתגדלת עלי מתוך גבהות יופיה · מגנדרא מלשון מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו (חולין דף ז·) : עמי היתה ושלחתיה . (פ) דבר זה היה בידי שכל מה שאני מבקש היו נותנין לי ועכשיו אין תפלתי מקובלת כל כך (צ):דמן דיוקרת·מקום:

תורה אור

ולא אסבר להו אפיה בפניא כי הוה מנקט ציבי דרא ציבי ומרא בחד כתפא וגלימא בחד כתפא כולה אורחא לא סיים מסאני כי מטי למיא סיים מסאניה כי מטא להיזמי והיגי דלינהו למניה (א) כי מטא למתא נפקא דביתהו לאפיה כי מיקשטא כי מטא לביתיה עלת דביתהו ברישא והדר עייל איהו והדר עיילי רבנן יתיב וכריך ריפתא ולא אמר להו לרבנן (ב) תו כרוכו פלג ריפתא לינוקי לקשישא חדא ולזוטרא תרי אמר לה לדביתהו ידענא דרבנן (ג) משום מיטרא קא אתו ניסק לאיגרא וניבעי רחמי אפשר דמרצי הקדוש ברוך הוא וייתי מיטרא ולא נחזיק טיבותא לנפשין סקו לאיגרא קם איהו בחדא זויתא ואיהי בחדא זויתא קדים סלוק ענני מהך זויתא דדביתהו כי נחית אמר להו אמאי אתו רבנן אמרו ליה שדרי לן רבנן לגבי דמר למיבעי רחמי אמיטרא אמר להו ברוך המקום שלא הצריך אתכם לאבא חלקיה אמרו ליה ידעינן דמיטרא מחמת מר הוא דאתא אלא לימא לן מר הני מילי דתמיהא לן מאי טעמא כי יהיבנא למר שלמא לא אסבר לן מר אפיה אמר להו שכיר יום הואי ואמינא לא איפגר ומאי טעמא דרא מר ציבי אחד כתפיה וגלימא אחד כתפיה אמר להו טלית שאולה היתה להכי שאלי ולהכי לא שאלי מאי טעמא כולה אורחא לא סיים מר מסאניה וכי מטי למיא סיים מסאניה אמר להו כולה אורחא חזינא במיא לא קא חזינא מ"ט כי מטא מר להיזמי והיגי דלינהו למניה אמר להו *זה מעלה ארוכה וזה אינה מעלה ארוכה מאי טעמא כי מטא מר למתא נפקא דביתהו דמר כי מיקשטא אמר להו כדי שלא אתן עיני באשה אחרת מאי טעמא עיילא היא ברישא והדר עייל מר אבתרה והדר עיילינן אנן אמר להו משום דלא בדקיתו לי מאי טעמא כי כריך מר ריפתא לא אמר לן איתו כרוכו משום דלא נפישא ריפתא ואמינא לא אחזיק בהו ברבנן טיבותא בחנם מאי טעמא יהיב מר לינוקא קשישא חדא ריפתא ולזוטרא תרי אמר להו האי קאי בביתא והאי יתיב בבי כנישתא ומאי טעמא קדים סלוק ענני מהך זויתא דהוות קיימא דביתהו דמר לעננא דידיה משום דאיתתא שכיחא בביתא ויהבא ריפתא לענייי *ומקרבא הנייתה [ואנא יהיבנא] זוזא ולא מקרבא הנייתיה אי נמי (ד) הנהו בירייני דהוו בשיבבותן [אנא] בעי רחמי דלימותו והיא °בעיא רחמי דליהדרו בתיובתא [ואהדרו] חנן הנחבא בר ברתיה דחוני המעגל הוה כי (ה) מצטריך עלמא למיטרא הוו משדרי רבנן ינוקי דבי רב לגביה ונקטי ליה בשיפולי גלימיה ואמרו ליה אבא אבא הב לן מיטרא אמר לפני הקב"ה רבש"ע עשה בשביל אלו שאין מכירין בין אבא דיהיב מיטרא לאבא דלא יהיב מיטרא ואמאי קרי ליה חנן הנחבא מפני שהיה מחביא עצמו בבית הכסא אמר ליה רבי זריקא לרב ספרא *תא חזי [מה] בין תקיפי דארעא דישראל לחסידי דבבל חסידי דבבל רב הונא ורב חסדא כי הוה מצטריך עלמא למיטרא אמרי ניכניף (ו) הדדי וניבעי רחמי אפשר דמירצי הקדוש ברוך הוא דייתי מיטרא תקיפי דארעא דישראל כגון ר' יונה אבוה דרבי מני כי הוה מצטריך עלמא למיטרא הוה עייל לביתיה ואמר להו הבו לי גואלקי ואיזיל ואייתי לי בזוזא עיבורא כי הוה נפיק לברא אזיל וקאי בדוכתא עמיקתא דכתיב °ממעמקים קראתיך ה' וקאי בדוכתא צניעא (ז) ומכסי בשקא ובעי רחמי ואתי מיטרא כי הוה אתי לביתיה אמרי ליה אייתי (ח) מר עיבורא אמר להו אמינא הואיל ואתא מיטרא השתא רווח עלמא ותו רבי מני בריה הוו קא מצערי ליה דבי נשיאה אישתטח על קברא דאבוה אמר ליה אבא אבא הני מצערו לי יומא חד הוו קא חלפי התם אינקוט כרעא דסוסוותייהו עד דקבילו עלייהו דלא קא מצערו ליה ותו רבי מני הוה שכיח קמיה דרבי יצחק בן אלישיב אמר ליה עתירי דבי חמי קא מצערו לי אמר ליענו ואיענו אמר קא דחקו לי אמר ליעתרו ואיעתרו אמר לא מיקבלי עלי אינשי ביתי א"ל מה שמה חנה תתייפי חנה ונתייפת אמר ליה קא מגנדרא עלי א"ל אי הכי תחזור חנה לשחרוריתה וחזרה חנה לשחרוריתה. הנהו תרי תלמידי דהוו קמיה דרבי יצחק בן אלישיב אמרו ליה ניבעי מר רחמי עלן דניחכים טובא אמר להו עמי היתה ושלחתיה רבי יוסי בר אבין הוה שכיח קמיה דר' יוסי דמן יוקרת שבקיה ואתא לקמיה דרב אשי

[נ"ל קוי הגהת יעב"ץ]

[ב"ק נט.]

[כתובות סז:]

[חולין קכב: מגילה כח:]

תהלים קל

רבינו חננאל

מעשה בחנן הנחבא בר ברתיה דחוני המעגל (פי' קבלה בידינו הוא שהיו חכמים מתעסקין לבנותו פרנס על הצבור ולא קביל והלך ונחבא לפיכך היו קורין אותו חנין הנחבא) דכי הוה מצטריך עלמא מיטרא שדרו רבנן ינוקי דבי רב ומנקטי ליה לגלימיה ואמרי ליה אבא אבא הב לן מיטרא אמר רבון העולמים עשה בשביל אלו שאין יודעין איזה אב נותן מטר · תא חזי חסידי דבבל מיכנפי ובעו רחמי אילי מירצי קב"ה אבל חסידי ארץ ישראל כגון חנין זה וכגון ר' יונה [אבוה דר' מני] כד הוה אצטריך עלמא למיטרא שקיל (אבוה דר' מני) ואלקי. פי' שקים אמר איזיל איזבין חטי אזל קאי בדוכתיה עמיקתא מיכסי שקא בצנעא בעי רחמי ואתי מיטרא כו'. ר' מני בריה הוו מצערי ליה דבי נשיאה אזל אישתטח אמערתא דאבוה הוו מחלפי התם אנקום כרעיה דסוסוותיהו כו'. הוה שכיח קמיה דר' יצחק בן אלישיב. א"ל עתירי דבי חמוה קא מצערו לי א"ל ליענו ואיענו כו' עד חזרה חנה לשחרוריתה· תרי תלמידי הוו שכיחי קמיה אמרו ליה ליבעי עלן מר רחמי דניחכם. אמר להו עמי היתה אותה תפלה ושלחתיה. ר' יוסי ב"ר אבין

רבינו גרשום

איפגר. איבטל: להכי שאלה להתעטף ולהכי לא שיילה למידר משאוי עלה. מחביא עצמו מתפלל בחשאי: מחביא בבית הכסא צנוע : לחסידי דבבל. שהיו מתפללין בפרהסיא ותקיפי דארעא דישראל מתפללין בצינעא*) וקול התור מכאן שהמלאך דומה לתור דהיינו עגל' קואלקא. בוצלא : דבי חמי. חמיו' לא מקבלי אינשי בית עלי דהויא מבוערת טפי : עמי היתה ושלחתיה. כלומר בתחילה היה לבי לכך אבל כבר קבלתי עלי שלא להטריח את קוני :

*) מתיבות וקול התור עד דהיינו עגל לא שייך כאן ומקומו להלן כה ע"ב:

הגהות הב"ח

(א) גמ' להיזמי והיגי דלינהו למניה וסיים מסאניה כי מטא למתא: (ב) שם איתו כרוכו : (ג) שם ידענא דרבנן אמטול מיטרא קא אתו : (ד) שם אי נמי משום הנהו בריוני כו'. נ"ב עי' פרש"י בסוף עמוד א': (ה) שם הוה מצטריך : (ו) שם אמרי ניכניף לגבי הדדי וניבעי רחמי : (ז) שם וקאי בדוכתא צניעא והוה מיכסי בשקא כו' : (ח) שם אמרי ליה אייתי לן. מר עיבורא : (ט) רש"י ד"ה דלא כו' כלסטים מה"ד טיבותא טובת הנאה כו' : (י) ד"ה דאיתתא וד"ה ועוד הד"א : (כ) ד"ה שאין מכירין בין חנן לאביהן שבשמים כסבורין עלי : (ל) ד"ה ה"ג וכו' · בבית הכסא כלומר מתחבא כו' : (מ) ד"ה תא ליכניף אהדדי אלמא בפרהסיא היו עושין ולא בצינעא ל"א ניכניף אהדדי אלמא משום חד מינייהו לא הוה אתי : (נ) ד"ה תקיפי כו' וקא חזינן כו' דמחמתיה בלחוד אתי מיטרא: (ס) ד"ה ואייתי כו' דגן משום כפנא הס"ד ואח"כ מה"ד בדוכתא עמיקתא בעמק או תחת הסלע כדי שלא יראוהו בני אדם שאפילו לבני ביתו : (ע) ד"ה אינקוט כו' לזוז ממקומן שלא הניחם לילך עד שיקבלו עליהם שלא לצער עוד את רבי מני כמו הס"ד ואח"כ מה"ד הוה שכיח ר' מני לפני ר' יצחק בן אלישיב הס"ד : (פ) ד"ה עמי היתה ושלחתיה. נ"ב ס"א כלומר שקבלתי עלי שלא להתפלל על ענין זה שהתפללתי קודם: (צ) בא"ד מקובלת כל כך ומפני שלא רצה להטריח לפני המקום אמר כן הס"ד ;

גליון הש"ס

גמ' בעיא רחמי דליהדרו בתיובתא. עיין ברכות דף י ע"א :

עין משפט נר מצוה

כט א ב מיי' פי"א מהל' שבת הל' א סמג לאוין סה:

תוספות

יומא חד שמעיה · רב אשי לרבי יוסי בר אבין ל"א יומא חד שמעיה רבי יוסי בר אבין לרב אשי דקא גריס אמר שמואל השולה דג מן הים בשבת כיון דיבש בו כסלע אע"פ שהוא מפרכס לאחר כן ובעוד שהוא מפרכס השליכו במים חייב משום נטילת נשמה שהיא אב מלאכה דתנן (שבת דף עג·) השוחטו כו' אמר ליה רבי יוסי ובין סנפיריו דודאי לא חי וכשאין מחוסר לידה, עסקינן כגון שאדו בתוך הסל והניחו במים לחיות כדרך שעושין הדייגין: א"ל · רב אשי ולא סבר לה מר דהאי ובין סנפיריו רבי יוסי בר אבין אמרה כלומר מ"ט לא אמרת ליה משמיה שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם:

תורה אור

גמרא

יומא חד שמעיה דקא גריס אמר שמואל *[א]השולה דג מן הים בשבת כיון שיבש בו כסלע חייב א"ל ולימא מר [ב]ובין סנפיריו אמר ליה ולא סבר לה מר דההיא רבי יוסי בן רבי אבין אמרה אמר ליה אנא נידהו א"ל ולאו קמיה דר' יוסי דמן יוקרת הוה שביח מר א"ל (*הין) א"ל ומ"ט שבקיה מר ואתא הכא אמר ליה גברא דעל בריה ועל ברתיה לא חס עלי דידי היכי חייס בריה מאי היא יומא חד הוו אגרי ליה אגירי בדברא נגה להו ולא אייתי להו ריפתא אמרו ליה לבריה (א) כפינן הוו יתבי תותי תאינתא אמר תאנה תאנה הוציאי פירותיך ויאכלו פועלי אבא אפיקו ואכלו אדהכי והכי אתא אבוה אמר להו לא תינקטו בדעתייכו דהאי דנגהנא אמצוה טרחנא ועד השתא הוא דסגאי אמרו ליה רחמנא לישבעך כי היכי דאשבען ברך אמר להו מהיכא אמרו הכי והכי הוה מעשה אמר לו בני אתה הטרחת את קונך להוציא תאנה פירותיה שלא בזמנה יאסף שלא בזמנו ברתיה מאי היא הויא ליה ברתא בעלת יופי יומא חד חזיא לההוא גברא דהוה כריא בהוצא וקא חזי לה אמר לו מאי האי אמר ליה רבי אם ללוקחה לא זכיתי לראותה לא אזכה אמר לה בתי קא מצערת להו לברייתא שובי לעפריך ואל יכשלו ביך בני אדם (ב) הויא ליה ההוא חמרא כדהוו אגרי לה כל יומא לאורתא הוו משדרי לה אגרה אגבה ואתיא לבי מרה ואי טפו לה או בצרי לה לא אתיא יומא חד אינשו זוגא דסנדלי עלה ולא אזלה עד דשקלונהו מינה והדר אזלה אלעזר איש בירתא כד הוו חזו ליה גבאי צדקה הוו טשו מיניה דכל מאי דהוה גביה יהיב להו יומא חד הוה סליק לשוקא למיזבן נדוניא לברתיה חזיוהו גבאי צדקה טשו מיניה אזל ורהט בתרייהו אמר להו אשבעתיכו במאי עסקיתו אמרו ליה ביתום ויתומה אמר להן העבודה שהן קודמין לבתי שקל כל דהוה בהדיה ויהב להו פש ליה חד זוזא זבן (ג) ליה חיטי ואסיק שדייה באכלבא אתאי דביתהו אמרה לה לברתיה מאי אייתי אבוך אמרה לה כל מה דאייתי באכלבא שדיתיה אתיא למיפתח בבא דאכלבא חזת אכלבא דמליא חיטי וקא נפקא בצינורא דדשא ולא מיפתח בבא מחיטי אזלא ברתיה לבי מדרשא אמרה ליה בא וראה מה עשה לך אוהבך אמר לה העבודה הרי הן הקדש עליך ואין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל ר' יהודה נשיאה גזר תעניתא בעי רחמי ולא אתא מיטרא אמר כמה איכא משמואל הרמתי ליהודה בן גמליאל אוי לו לדור שבן נתקע אוי לו למי שעלתה בימיו כך חלש דעתיה ואתא מיטרא דבי נשיאה גזר תעניתא ולא אודעינהו לרבי יוחנן ולריש לקיש לצפרא אודעינהו אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן הא לא קבילנא עלן מאורתא אמר ליה אנן בתרייהו גררינן דבי נשיאה גזר תעניתא ולא אתא מיטרא תנא להו אושעיא זעירא *דמן חברייא °והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה משל לכלה שהיא בבית אביה כל זמן שעיניה יפות אין כל גופה צריכה בדיקה עיניה *) טרוטות כל גופה צריכה בדיקה אתו עבדיה ורמו ליה סודרא בצואריה וקא מצערו ליה אמרו (*ליה) בני מאתיה שבקיה דהא נמי מיצער לן כיון דחזינן דכל מיליה לשום שמים לא אמרי ליה (ד) מידי ושבקינן ליה אתון נמי שבקוהו רבי גזר תעניתא ולא אתא מיטרא נחית קמיה אילפא ואמרי לה רבי אילפי *אמר משיב הרוח *ונשא זיקא מוריד הגשם ואתא מיטרא אמר ליה מאי עובדך אמר ליה דיירנא בקוסטא דחיקא דלית ביה חמרא לקידושא ואבדלתא טרחנא ואתינא חמרא לקידושא ואבדלתא ומפיקנא להו ידי חובתייהו רב איקלע להההוא אתרא גזר תעניתא ולא אתא מיטרא נחית קמיה שליחא דצבורא אמר משיב הרוח ונשב זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא אמר ליה מאי עובדך אמר ליה מיקרי דרדקי אנא ומקרינא לבני ענייי כבני עתירי וכל דלא אפשר ליה לא שקלינא מיניה מידי ואית לי פירא דכוורי וכל מאן דפשע משחדינא ליה מינייהו ומסדרינן ליה ומפייסינן ליה עד דאתי וקרי רב נחמן גזר תעניתא בעא רחמי ולא אתא מיטרא אמר שקלוה לנחמן חבוטו מן גודא לארעא חלש דעתיה ואתא מיטרא רבה גזר תעניתא בעי רחמי ולא אתא מיטרא אמרו ליה והא רב יהודה כי הוה גזר תעניתא אתא מיטרא אמר להו מאי אעביד אי משום תנויי אנן עדיפינן מינייהו דבשני דרב יהודה *כל תנויי בנזיקין

*) [עי' רש"י שבת לא.]

תוספות

השולה דג מן הים · שולה כמו מגביה כיון שיבש בו כסלע (ז) שעדיין הוא מפרכס ובשעה שמפרכס חזר והשליכו לים חייב משום נטילת נשמה שהיא אב מלאכה דתנן (שבת דף עג·) השוחטו והמפשיטו גבי אבות מלאכות: הא

רש"י

בשם אומרו מביא גאולה לעולם: סנפיריו · שפורח בהן: לא תנקטו לי בדעתייכו · אל תחשדוני שלא הבאתי לכם מזונות עד עכשיו: דסגאי · שטרחתי ואיחרתי: דהוה כריא בהוצא · סותר גדר העלים כדי להסתכל דרך הנקב: אמר ליה רבי יוסי מאי האי · מה אתה מעיין כאן: אינשו · שכחו: טשו מפניו · היו מתחבאים: העבודה · שבועה: ביתום ויתומה · לזווג זה לזו: אכלבא · אוצר של חטים: אוהבך · הקב"ה: אלא כאחד מעניי ישראל · משום דמעשה נסים הוא ואסור לאדם להנות ממעשה נסים כדאמר לעיל (דף כ:) ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו: רבי יהודה נשיאה · היה בנו של רבן גמליאל בר רבי: לשמואל הרמתי · שיורדין גשמים בשבילו דכתיב *הלא קציר חטים היום ועכשיו באין כל ישראל והטילו על ר' יהודה בן גמליאל דלווח וליכא דמשגח ביה: שנתקע · תקוע: והא לא קבלינן מאתמול · בהדייהו (ה): גרירין · (גרירינן) גרורין ומשוכין אנו אחריהן וכמי שקבלנו עלינו: זעירא דמן חבריא · נעיר שבישיבה והאי דקרי ליה הכי משום דאושעיא אחרינא הוה התם: מעיני העדה · זקנים מאירי עיני העם: בזמן שעיניה יפות אין כל גופה וכו' · דודאי כל גופה יפה: אין עיניה יפות כו' · הואיל והגאו דבי נשיאה דהוו עיני העדה רשעים דלא העם אין צריכין לבדוק מה מעשיהם לכך לא משגחו בהו מן שמים: אתו עבדי דריש גלותא וקא מצערו ליה · לאושעיא: אמרו ליה בני מתא · לעבדי דבי נשיאה: מצער לן · מחרף ומגדף אותנו: נחית קמיה · לפני התיבה: נשא · כמו נשב: בקוסטא דחיקא · בכפר רחוק שיש בו עניות ביותר: פירא דכוורי · מחילות של דגים: כל מאן דפשע · דלא בעי (ו) מיקרי משחדינא ליה כו': ומסדרינא ליה ומפייסינא ליה · מתקן לסדר:

ה"ג

רבינו חננאל

שמע לרב אשי דתני אמר שמואל השולה דג מן הים כיון שיבש בו כסלע חייב. א"ל איהו ובין סנפירין. א"ל רב אשי הני דבי ר' יוסי אינון א"ל אנא הוא א"ל רב אשי ואמאי שבקת לר' יוסי דמן יוקרת רבך א"ל גברא דלא חס אבריה ואברתיה עלי דידי חיים · בריה וברתיה מאי היא כו'. כלבא אוצר. ר' יהודה נשיאה גזר תעניתא ולא אתא מיטרא. אמר משמואל הרמתי שאמר הלא קציר חטים היום כו' וכיון שקרא בא המטר הגיע שפלות הדור ליהודה בן גמליאל שהוא פרנס הדור וצועק ואינו נענה. אוי לו לדור הנתקע לכך אוי מי שעלתה בימיו צרה ואין מי שראוי להתפלל ולהשיב חימה · חלש דעתיה [דר"י נשיאה] ואתא מיטרא. דבי נשיאה גזר תענית ולא אודעינהו לר' יוחנן ולר"ש בן לקיש לצפרא אודיעינהו אמר ר"ל לא קבלנו עלינו מאתמול. א"ר יוחנן ניתיב בתעניתא דאנן בתרייתו גרירנן. דבי נשיאה גזור תעניתא בעו רחמי ולא אתא מיטרא. תנא להו והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה. משל לכלה בזמן שעיניה יפין אין הגוף צריך בדיקה כו' כלומר פרנסי הדור הוא דלא מעלי. רבי אילפי ירד לפני התיבה לפני ר' אמי אמר משיב הרוח אתא זיקא אמר מוריד הגשם אתא מטרא אמרי ליה מאי עובדך אמר להו בקיפא פי' בכפר דחוק דאירנא ומרחנא ומייתינא קדושא ואבדלתא ומפקנא להו ידי חובתייהו. וכן ההוא שליחא דצבורא דנחית קמי דרבא ושאלוהו ואמר מקרי ינוקי אנא ומקרינא לבני עניי כבני עתירי ואית לי פירא (דסורי) דכוורי דמפרנסנא מיניה כל

[נ"ל תשב וכן לקמן בסמוך וכן לקמן כה: וב"מ פה: איתא ונשב אמנם לפני רש"י היה הגירסא ונשא הלכך פי' רש"י הכא ונשא כמו ונשב]

רבינו גרשום

שיבש בו כסלע חייב משום צידה ומשום נטילת נשמה: אמר ליה ר' יוסי בר ר' אבין:

מסורת הש"ס

מגילה יג:

נזיר יב:

שמואל א יב

[פי' ערש"י והוס' חולין יב: ד"ה דמי ופרש"י שם לח. ד"ה ופירא]

[צ"ל לדו]

[לקמן כה: ב"מ פה:]

ברכות כ. סנהדרין קו: ע"ש

תורה אור השלם

הגיה בגמ' א"ל רב יוסי: הא בין סנפיריו ר' יוסי היא. כלבא גורן. משמואל הרמתי שהיה מבקש ומביא מטר אפי' בימי קציר חטים דכתיב הלא קציר חטים וגו': בתרייתו דבי נשיאה אזלינן וכי קבילו אינהו כמו קבילו אנו. מעיני העדה עיקר העדה היינו דבי נשיאה. קוסא אתרא. דחיקא. בני אדם דחוקים:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ליה לבריה כפינן הוו יתבי: (ב) שם ואל יכשלו ביך בני אדם וכן הוה הויא ליה ההוא המרא: (ג) שם חד זוזא זבן ביה חיטי ואסיק כו' מאי אייתי לך אבוך אמרה: (ד) שם לא אמרי ליה ולא מידי ושבקינן ליה: (ה) רש"י ד"ה והא לא כו' כהדייהו כדאמרינן לעיל מאימתי מקבל רב אמר במנחה ושמואל אמר בתפלת המנחה הס"ד: (ו) ד"ה כל מאן דפשע דלא בעי מיקרי הס"ד ואח"כ מה"ד משחדינא ליה כוורי כי היכי דגמיר הס"ד: (ז) תוס' ד"ה השולה כו' שיבש בו כסלע אע"פ שעדיין הוא מפרכס ובשעה:

[ועיין בסנהדרין קו: כפרש"י ועי' בפי' רש"י ברכות כ.]

ל א ב ג מיי' פ"ד מהל' עבודת יוה"כ הלכה א:

ה"ג בנזיקין הוה · למודם לא היה גדול אלא בסדר נזיקין : שכובשת ירק בקדירה. במסכת [*טהרות] היא בפ' שני (מ"א) גבי ידות מיירי דקיי"ל (עוקצין פ"א משנה א) כל ידות האוכלין אם נגעה טומאה בהן נטמא גם האוכל הצריך לידות דיד מכנים ומוציא כדאמרינן בהעור והרוטב (חולין דף קיח·) מכל האוכל לרבות הידות וקתני התם אשה שהיא כובשת ירק דידות שלהן טהורין דכשהיא עוצרת אותם הידות משתברות וא"א ליטול הירקות בידות שלהן שנשמטו ונפסק האוכל מן היד מחמת כבישה : כובשת · שול"ן בלע"ז עוצרת שלא המשקה שלהן ויבשו דרך אשה בכך כובשת ירק ממים שישתמרו לזמן מרובה: טהורין· העלין והקלחין : ואמרי לה· כי מטא לאידך בפרק שני (דעוקצין משנה א) זיתים שכבשן בטרפיהן כתרגומו עלה טרפא (בראשית ח) עלין שלהן דהיינו ידות : טהורין · הידות להביא טומאה לאוכל דתו לא חזי למהוי בית יד : הוויות דרב ושמואל ·עומק גדול ולא הוה נהירא ליה: תליסר מתיבתא· שלש עשרה ישיבות איכא בהך מתא דגמרי מסכת עוקצין : כי הוה שליף חד מסאנא · משום עינוי : דחזא מידי · חס ושלום בעובדי כישי : פרצי בריפתא · זורקים אותם זה לזה (ג) : ניעשייה · יעשנו שילא לחוץ : אכוספא דתמרי · על כלי מלא תמרים או פסולת של תמרים : קאימנא אגודא דנהר פפא · ההוא יומא דעבד רב יהודה הכי : חלא · חול : דסמידא · סולת והן עצמן מוכרין אותו : אמר להו מעשה נסים כו' · ובמה דאפשר להתרחק ממעשה נסים יותר טוב ונכון : דפרזינא · מקום : אקרון · הקרוני הייתי קורא בחלומי : נגדא · מלקות : איפרא הורמיז · כך שמה איפרא חן יופי שדים היה *לה: מאי היא · מאי עביד להו : אמרה ליה · דכל אומה דבעי מיטרא: זימנא דמיטרא הוא · ואפילו לא בעו נמי אתי מיטרא : שלחה ליה לרבא · דרחמא ליה לרבא : אבותינו ספרו לנו פועל פעלת בימיהם בימי קדם · שהיית מפליא להם נסים (ד) : עד דשפיך מרזבי דציפורי · שקילחו מים מן המרזיבות עד ששוטפין בחוצות ויורדין ושופכין לדיגלת · לנהר חדקל : אסני מעתך · אל תשכב במעתך הלילה : בסכיני · שרצו שדים להורגו וחתכו את מטתו והיינו דאמרי' בשחיטת חולין בפרק הזרוע (דף קלג·) וליקריוה לרבא רבא גזוף היה לא מליט לו מיפה בכל הש"ס אלא בזה המעשה כשביקש הגשמים בתמוז שלא לצורך : הכי גרסינן ר"פ גזר תעניתא חלש לביה טעים מידי בעא רחמי ולא אתא מיטרא: אי שריף מר חדא פינכא דדייסא · מלשון שורפה חיה (ע"ז דף כח:) (ה) פינכא מלא כף כמו מלחיך פינכי (פסחים דף מט·) דייסא טריי"ס בלע"ז ולחוכא קאמר ליה הכי משום דטעים בריפא והדר בעא רחמי : רבי חנינא בן דוסא · תנא הוא : כל העולם כולו בנער · שמבקשין מים לשדותיהן : בנחת · שאני יושב בביתי ואיני צריך לגשמים לפי שאין לי שדות : מאי אהניא ליה צלותיה דכהן גדול · כשהיה מתפלל תפלה קצרה ביום הכפורים שהיה אומר אל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים דר' חנינא מבטל ליה לצלותיה דכהן גדול שאעפ"כ שמע הקב"ה תפלתו ופסיק מיטרא: שחונה · חמה כמו חמותי ראיתי אור (ישעיה מד) תירגם יונתן בן עוזיאל שחינת: אם שחונה תהא גשומה · כשהיא חמה צריכה הארץ לגשמים מאד ותדיר : בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו · ולא גרסי' מהר חורב: קב חרובים מערב שבת לערב שבת · כל השבת היה ניזון בכך חסר לחם היה ומתגלגל היה בחרובין:אקטרתא· דבר שמעלה עשן כקיטור הכבשן (ו) : משום

[גי' הערוך ערך אקטר פי' דאריבאי פי' כפיות מלאות פורן]

תורה אור

בנזיקין הוה ואנן קא מתנינן בשיתא סדרין וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין *האשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי לה *זיתים שכבשן בטרפיהן טהורין אמר הויי' דרב ושמואל קא חזינא הכא ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאנא אתי מיטרא ואנן קא צווחינן כולי יומא וליכא דאשגח בן אי משום עובדא אי איכא דחזא מידי לימא אבל מה יעשו גדולי הדור שאין דורן דומה יפה רב יהודה חזא הנהו בי תרי דהוו קא פרצי בריפתא אמר שמע מינה איכא שבעא בעלמא יהיב עיניה הוה כפנא אמרו ליה רבנן לרב כהנא בריה דרב נחוניא שמעיה (א) מר דשכיח קמיה ניעשייה דליפוק בפתחא דסמוך לשוקא עשייה ונפק לשוקא חזא כנופיא אמר להו מאי האי אמרו ליה אכוספא דתמרי קיימי דקא מזדבן אמר שמע מינה כפנא בעלמא אמר ליה לשמעיה שלוף לי מסאניי שלף ליה חד מסאנא ואתא מיטרא כי מטא למישלף אחרינא אתא אליהו ואמר ליה אמר הקדוש ברוך הוא אי שלפת אחרינא מחריבנא לעלמא אמר רב מרי ברה דבת שמואל אנא הוה קאימנא אגודא דנהר פפא חזאי למלאכי דאידמו למלחי דקא מייתי חלא ומלונהו לארבי והוה קמחא דסמידא (ג) אתו כולי עלמא למיזבן אמר להו מהא לא תיזבנון דמעשה נסים הוא למחר אתיין ארבי דחיטי *דפרזינא רבא איקלע להגרוניא גזר תעניתא ולא אתא מיטרא אמר להו ביתו כולי עלמא בתעניתייכו למחר אמר להו מי איכא דחזא חילמא לימא אמר להו ר' אלעזר מהגרוניא לדידי אקריון בחלמי שלם טב לרב טב מריבון טב דמטוביה מטיב לעמיה אמר שמע מינה *עת רצון היא מבעי רחמי בעי רחמי ואתי מיטרא ההוא גברא דאיחייב נגדא בבי דינא דרבא משום דבעל כותית נגדיה רבא ומית אשתמע מילתא בי שבור מלכא בעא לצעורי לרבא אמרה ליה איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא לברה לא ליהוי לך עסק דברים בהדי יהודאי דכל מאן דבעיין ממרייהו יהיב להו אמר לה מאי היא בעין רחמי ואתי מיטרא אמר לה ההוא משום דזימנא דמיטרא הוא אלא לבעו רחמי האידנא בתקופת תמוז וליתי מיטרא שלחה ליה לרבא כוין דעתך ובעי רחמי דליתי מיטרא בעי רחמי ולא אתי מיטרא אמר לפניו רבונו של עולם °אלהים באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו פועל פעלת בימיהם בימי קדם ואנו בעינינו לא ראינו אתא מיטרא עד דשפוך מרזבי *דצפורי לדיגלת אתא אבוה איתחזי ליה בחלמיה ואמר ליה מי איכא דמיטרח קמי שמיא כולי האי °אמר ליה שני דוכתיך שני דוכתיה למחר אשכחיה דמרשם פורייה בסכיני רב פפא גזר תעניתא ולא אתא מיטרא חלש ליביה שרף פינכא דדייסא ובעי רחמי ולא אתא מיטרא אמר ליה רב נחמן בר *אושפזתי אי שריף מר פינכא אחריתי דדייסא אתי מיטרא איכסיף וחלש דעתיה ואתא מיטרא *)ר' חנינא בן דוסא הוה קא אזיל באורחא אתא מיטרא אמר לפניו רבונו של עולם כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער פסק מיטרא כי מטא לביתיה אמר לפניו רבונו של עולם כל העולם כולו בצער וחנינא בנחת אתא מיטרא אמר רב יוסף מאי אהניא ליה צלותא דכהן גדול לגבי רבי חנינא בן דוסא דתנן *°היה מתפלל תפלה קצרה בבית החיצון *מאי מצלי רבין בר אדא ורבא בר אדא דאמרי תרווייהו משמיה דרב יהודה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא השנה הזו גשומה ושחונה שחונה מעלייתא היא אדרבה גריעותא היא אלא °אם שחונה תהא גשומה וטלולה ואל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים רב אחא בריה דרבא מסיים משמיה דרב יהודה °לא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה ואל יהו עמך ישראל צריכין להתפרנס זה מזה ולא לעם אחר אמר רב יהודה אמר רב *בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובים מע"ש לע"ש הוה רגילא דביתהו למיחמא תנורא כל מעלי דשבתא ושדייא אקטרתא משום

עוקצין פ"ב מ"א

[ברכות ח. יומא סט. יבמות עב. סנהדרין לט.]

תהלים מד

[נ"ל דצפוריא וכ"א בע"י]

[גי' הערוך אושפרתי פי' הוא שם אמו של רב פפא]

יומא נג: ע"ש בם נג

ברכות יז: חולין פו.

[ועי' רש"י מס כ: ד"ה איפרא ועי' תוס' גיטין יא. ד"ה הורמין וכו' דקשו על פרש"י]

רבינו חננאל

מאן דפשע משחדינא ליה בתו עד דקרי *) בימי רב יהודה מצלו ואתי מטרא. אמרי אי משום תורה כלהו תנויי בנזיקין הוה ואנן מתנינן טובא. וכי הוה רב יהודה מטי להאשה שכובשת ירק בקדרה. ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן זו היא משנה בעוקצין פ"ב. הוה א' הויה דרב ושמואל קא חזינא הכא כלומר זו קושיא גדולה היא ואנן האידנא מתנינן י"ג מתיבתא בעוקצין אלא מה יעשו פרנסי גדולי הדור שאין דורן יפה : רב יהודה שלף מסנית למבעי רחמי אמטרא אתחזי ליה חלמא אי שלפת אחרינא מחריב עלמא . ההוא דבעל כותית נגדיה רב יהודה ומית אכלו ביה קורצי. הלשינו עליו שהמית אדם . פי' אכלו קראו עליו מלשינות כדמתרגם קרא בגרון אל תחשוך

*) יומא נג:

אכלי * בעא שבור מלכא לצעוריה כו'. ר' חנינא בן דוסא הוה אזיל באורחא אתא מיטרא אמר רבון העולמים כל העולם בנחת וחנינא בצער פסק מיטרא כי אתא לביתיה אמר כל העולם בצער וחנינא בנחת אתא מיטרא אמר רב יוסף מאי אהני צלותא דכ"ג דהוה מצלי ביוה"כ יר"מ שאם תהיה השנה הזאת שחונה תהיה גשומה ואל תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים שמתפללין לפסוק המטר הנה ר' חנינא התפלל ופסק המטר. ועוד היה מתפלל ואל יעדי עביד שלטון מדבית יהודה. ואל יהיו עמך בית ישראל צריכין זה לזה לפרנסה: בכל יום ב"ק יוצאה כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו קב חרובין מע"ש לע"ש:

*) נראה דצ"ל אמרו ליה וכא כימי רב יהודה מצלו ואתי מטרא אמר להו מאי תעביד אי משום תורה וכו' כצ"ל.

רבינו גרשום

האשה שכובשת ירק בקדרה ונגע טומאה לקלח אין מביאין טומאה לירק כיון דנכבש בטיל ליה בתורת יד : זיתים בטרפיהן טרפא נמי הם ידות : אנא קיימנא בההיא שעתא: דפרזינאי מקום : שחונה חמימה :

הגהות הב"ח

(א) גמ' שמעיה דמר דשכיח : (ב) שם ואתו כולי עלמא למיזבן מיניה ואמינא להו מהא כו' להגרוניא גזר תעניתא בעא רחמי ולא אתא כו' בתעניתייכו ביתו למחר אמר להו כו' עת רצון היא למבעי רחמי בעי רחמי :
(ג) רש"י ד"ה פרצי כו' זה לזה כמשחקין זה עם זה כס"ד : (ד) ד"ה אבותינו כו' מפליא להם נסים אבל בעינינו לא ראינו כלומר עכשיו נראה לנו נפלאותיך כס"ד : (ה) ד"ה אי שריף כו' פי' שורפה חיה אי אכיל מר חדא פינכא מלא כף : (ו) ד"ה אקטרתא כו' כקיטור הכבשן כדי שיהיו סבורין השכנים שאופה: נ"ב ס"א

גליון הש"ס

גמ' א"ל שני דוכתיך. עיין חולין דף קלג ע"א רש"י ד"ה מוף :

לא א מיי׳ פ״ח מהל׳ נזקי ממון הל׳ ב סמג עשין סו טוש״ע ח״מ סימן תט סעיף ה:

ב״מ קיז: רש״י ד״ה מרדה [וכתובות קג. מפרש רש״י הטעם ועיין רש״י שבת פו: ד״ה וליטבלו וכו׳]

משום כיסופא · שהיו שכינותיה אופות עיסה לכבוד שבת והיא אינה עושה כלום: אגנא · עריבה: מסא · עתר שמוליאין בו הלחם מרדה פאלי״א בלע״ז ומרדה ומסא חדא מילתא היא (ד): תנא אף היא להביא מרדה נכנסה · פל״א בלע״ז על שם שרודין בה פת מן התנור* שלא היתה שואלת מפני שרגילה בניסין: חזיא · דביתהו בחלמא: מישקל לא שקלי · בתר דיהבי: כל היכא דתני בי שמשי הייט ערב שבת *לא שמעתי טעם*: במגלא דהלא · בכלי שיש בו החומץ ושמתי החומץ בנר ויכבה הנר: עד שנטלו ממנו אור להבדלה הדליק ממנו נר אחר ליהנות בו ונר תורה אור

של מעשה נסים כיבה כי היכי דעבד רב יהודה (לעיל דף כד:) בחלא דהוה סמידא: קא מפסדי לן · שדות: דובים · וזאבים בשדות: ולא מטו כשורי · אין הקורות מגיעות מכותל לכותל: היכו נימטו כשוריך · יאריכו הקורות: סניפין היו · הקורות של חליות היו במעשה נס נדבקו להן חתיכות קטנות לאורכן: ר״א בן פדת · אמורא היה והוא הנקרא מרא דארעא דא״י במסכת נדה (דף כ:) בעל הוראות היה והוא שימש ר׳ יוחנן *)אחרי מות ריש לקיש והיה דחוק ועני: עבד מילתא · הקיז דם: ברא דתומא · בן השום גלע של שום: חלש ליביה · נתעלפה: נוניתא · נילון: מאפותיה · ממצחו: כולי האי ואפשר · בתמיה כולי האי עבדת ואכתי הך ספיקא דלמא לא מיתרמינא בשעתא דמזוני: דחיי כפישא או דחיינא · ימי חיי שחייתי כבר הם רבים ממה שאני עתיד לחיות: אמר דחיית · מה שכבר חיית מרובים ממה שאתה עתיד לחיות והיינו דקא בכי כי אמר שכינה הכי והאי דחייך משום י״ג נהרוותא לרחוץ בהן ולטייל בהן מזה לזה: אי הכי לא בעינא דתיחרביה לעלמא: ותו לא · וכי אין אתה נותן לי דברים אחרים: א״ל ולחברך מאי קא יהיבנא · אנא מגברא דלית ליה בעינא לא גריס בספר רבי ובספר שלי כתוב: באסקוטלא אפותאי · היינו נוניתא דנפק מיניה שמדביק אצבע צרדא עם הגודל ומכה בצפורן האצבע: איגרו בך גירי · כלומר הכיתי בחילי לחדווה בעלמא אמר כן: הא אנא והא בר ליואי · הוא, איש אחד ואני איש אחד הוא עדיף מינאי: דתברי · שוברים: שיבא מטר בשבילנו · מקבלים אתם עליכם ומסכימין לדעת אחד: כמה עזין · דלא כסין מלבורא: לוי אחוי קידה · טען שני גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה: הא והא גרמא ליה · החטא גרם ט שנגלע בקידה: ואין

הא והא גרמו ליה · *פי׳ הרא״ב״ד הא כדעבד דאחוי הקידה קמי רבי איטלע והא דהטיח דברים כלפי מעלה גרמא ליה דאיטלע: שאני

משום כיסופא הוה לה הך שיבבתא בישתא אמרה מכדי ידענא דלית להו ולא מידי מאי כולי האי אזלא וטרפא אבבא איכספא ועיילא לאינדרונא איתעביד לה ניסא דחזיא לתנורא מלא לחמא ואגנא מלא לישא אמרה לה פלניתא פלניתא אייתי מסא דקא חריך לחמיך אמרה לה אף אנא להכי עיילי תנא אף היא להביא מרדה נכנסה מפני שמלומדת בנסים (א) אמרה ליה דביתהו עד אימת ניזיל ונצטער כולי האי אמר לה מאי נעביד בעי רחמי דניתבו לך מידי* °בעא רחמי יצתה כמין פיסת יד ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא (*חזאי) בחלמא עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא דאית ליה תלת כרעי (*ואת) אוכלת אפתורא דתרי כרעי (*אמרה ליה) ניחא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם ואנן אפתורא דמחסר אמרה ליה ומאי נעביד בעי רחמי דנשקלינהו מינך בעי רחמי ושקלוהו תנא גדול היה נס אחרון יותר מן הראשון דגמירי דמיהב יהבי מישקל לא שקלי חד בי שמשי חזייה לברתיה דהוות עציבא אמר לה בתי *למאי עציבת אמרה ליה כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן והדלקתי ממנו אור לשבת אמר לה בתי מאי איכפת לך מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק תנא היה דולק והולך כל היום כולו עד שהביאו ממנו אור להבדלה ר׳ חנינא בן דוסא הוו ליה הנך עיזי אמרו ליה קא מפסדן (ב) אמר אי קא מפסדן ניכלינהו דובי ואי לא כל חדא וחדא תיתי לאורתא דובא בקרנייהו לאורתא אייתי כל חדא וחדא דובא בקרנייהו הוה ליה ההיא שיבבתא דקא בניא ביתא ולא מטו כשורי אתיא לקמיה אמרה ליה בניתי ביתי ולא קמטו כשוראי אמר לה מה שמך אמרה ליה איכו אמר איכו נימטו כשוריך תנא הגיעו עד שיצאו אמה לכאן ואמה לכאן ויש אומרין *סניפין עשאום תניא פלימו אומר אני ראיתי אותו הבית והיו קורותיו יוצאות אמה לכאן ואמה לכאן ואמרו לי בית זה שקירה ר׳ חנינא בן דוסא בתפלתו *ור׳ חנינא בן דוסא מהיכן הוו ליה עזים [א] והא עני הוי ועוד אמרו חכמים **אין מגדלין בהמה דקה בא״י אמר רב פנחס מעשה ועבר אדם אחד על פתח ביתו והניח שם תרנגולין ומצאתן אשתו של ר׳ חנינא בן דוסא ואמר לה אל תאכלי מביציהן והרבו ביצים ותרנגולין והיו מצערין אותם ומכרן וקנה בדמיהן עזים פעם אחת עבר אותו אדם שאבדו ממנו התרנגולין ואמר לחבירו בכאן הנחתי התרנגולין שלי שמע ר׳ חנינא אמר לו יש לך בהן סימן אמר לו הן נתן לו סימן ונטל את העזין והן הן *עיזי דאייתו דובי בקרנייהו רבי אלעזר בן פדת דחיקא ליה מילתא טובא עבד מלתא ולא הוה ליה מידי למטעם שקל ברא דתומא ושדייה בפומיה חלש לביה ונים אזול רבנן לשיולי ביה חזיוהו דקא בכי וחייך ונפק צוציתא דנורא מאפותיה כי אתער אמרו ליה מ״ט קבכית וחייכת אמר להו דהוה יתיב עמי הקב״ה ואמרי ליה עד מתי אצטער בהאי עלמא ואמר לי אלעזר בני ניחא לך דאפכיה לעלמא מרישא אפשר דמתילדת בשעתא דמזוני אמרי לקמיה כולי האי ואפשר אמרי ליה דחיי טפי או דחיינא א״ל דחיית אמרי לקמיה א״כ לא בעינא אמר לי בהאי אגרא דאמרת לא בעינא יהיבנא לך לעלמא דאתי תליסרי נהרוותא דמשחא אפרסמון דכיין *כפרת ודיגלת דמענגת בהו אמרי לקמיה האי ותו לא אמר לי ולחברך מאי יהיבנא אמרי ליה ואנא מגברא דלית ליה בעינא מחיין באסקוטלא *אפותאי ואמר לי אלעזר ברי *גירי בך גירי ר׳ חמא בר חנינא גזר תעניתא ולא אתא מיטרא אמרו ליה והא רבי יהושע בן לוי גזר תעניתא ואתי מיטרא אמר להו הא אנא הא בר ליואי אמרו ליה דניתי וניכוין דעתין איפשר דתברי ציבורא לבייהו דאתי מיטרא בעון רחמי ולא אתי מיטרא אמר להו ניחא לכו שיבא מטר בשבילנו אמרו ליה הן אמר רקיע רקיע כסי פניך לא איכסי אמר כמה עזין פני רקיע איכסי (ג) ואתא מיטרא לוי גזר תעניתא ולא אתא מיטרא אמר לפניו רבונו של עולם עלית וישבת במרום ואין אתה מרחם על בניך אתא מיטרא ואיטלע אמר רבי אלעזר *לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה ואיטלע ומנו לוי והא גרמא ליה והא לוי אחוי קידה קמיה דרבי ואיטלע הא והא גרמא ליה רבי חייא בר לולייני שמעינהו להנך ענני דקאמרי ניתו וניתבי מיא בעמון ומואב אמר לפניו רבונו של עולם כשנתת תורה לעמך ישראל חזרת על כל אומות העולם ולא קיבלוה ועכשיו אתה נותן להם מטר שדו הכא שדיוה אדוכתיהו *דרש רבי חייא בר לולייני מאי דכתיב °צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה אם נאמר תמר למה נאמר ארז ואם נאמר ארז למה נאמר תמר אילו נאמר תמר ולא נאמר ארז הייתי אומר מה תמר אין

ר״א · שמיטותא דעניא לצדוק לעלמא דאתי

[נ״ל אמר לה וכן איתא בע״י]

[נ״ל חזיא עי׳ רש״י] [נ״ל ואיהו אפתורא גירס׳ ע״י] *)כדאיתא ב״מ פד.

[נ״ל אמאי כדפי׳]

[עי׳ ערוך ערך סנף]

ב״ק עט:

[עי׳ בע״י וכמ״א בב דכל זה אינו מן הגמרא מכאן עד דאייתו דובי בקרנייהו]

ד״ה ש.

תיבות כפרת ודיגלת ליתא בע״י

[גי׳ הערוך *אפותא פי׳ מצח]

ס״א אגרי [עי׳ פי׳ הערוך ערך גר]

סוטה מג: מגילה כב.

ב״ב פ: תהלים צב

רבינו חננאל

חד [בי] שימשא איחלף לברתיה ורמייא חלא לשרגא דשבתא והוות עציבא א״ל אבוה אל תעצבי מי שאמר לשמן וידלוק [יאמר לחומץ וידלוק] תנא [היה דולק] כל השבת עד דשקיל מיניה אור להבדלה: ר׳ אלעזר בן פדת הות דחיק ליה עלמא הקיז ולא הוה ליה מידי למיכל אשכח תומא שרא לפומא חלש לביה עיילו רבנן לשיוליה ביה ומצאוהו ישן חזייה דבכא ואחיך ונפיק ציציתא דנורא מאפותיה כשהקיץ משנתו אמרו ליה מאי היא · אמר להו חזאי שכינה בחלמא ואמרי קמיה עד מתי אהא בהאי דוחקא אתאמר לי מקמיה ניחא לך דליחרב עלמא ואבריה מרישא אפשר דמתיילדת בשעתא דמזוני אמרי קמיה כולי האי ואולי לא בעינא [א״ל בהאי] אגרא [דאמרת] לא בעינא יהיבנא לך לעלמא דאתי י״ג מעיינתא דמשכי אפרסמון דכייא כו׳ עד מחיין באסקוטלא אפותאי כלומר הכהו מלוק באצבעו על מצחו ונראת להן ההכאה כניצוצת של אש כשכופף אדם אצבעו על בוהנו ושומט אותה ומכה יכה את חבירו נקראת המכה ההיא אסקוטלא . אפותא פדחת · לוי גזר תעניתא ולא אתי מיטרא אמר רבון העולמים אינך משגיח בצער בניך ומרחם עליהם כלומר ראוים הם להתרחם ואינך מרחם ולפי

רבינו גרשום

שדרה לדוות הפת: סניפין שמלאכים האריכום בחתכי קורה: מגביהו מן הקרקע שלא יקוץ סמוך לקרקע שיהליך נוש

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ מפני שמלומדת בניסין היתה אמרה ליה דביתהו כו׳ אמר לה מאי נעביד אמרה ליה בעי רחמי דניתבו כו׳ ומאי נעביד אמרה ליה בעי רחמי כו׳ דגמירי מן שמיא מיהב יהבי: (ב) שם אמרי ליה קא מפסדן עיזך אמר אי כו׳ אמרה ליה בנאי ביתי ולא קמטו: (ג) שם כמה עזין פני רקיע איכסי בעיבא ואתא מיטרא: (ד) רש״י ד״ה מסא כו׳ חדא מילתא היא הס״ד ואח״כ מס״ד מרדה פלי״א בלע״ז על שם שרודין בה פת מן התנור הס״ד ואח״כ מס״ד תנא אף היא להביא מרדה נכנסה שלא היתה שואלת כו׳ כצ״ל:

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ (והא עני הוי ועוד א״ת א״מ בהמה דקה בא״י) תא״מ:

גליון הש״ס גמרא בעי רחמי יצתה כמין פיסת יד · עי׳ שמות רבה פ׳ נ״כ: רש״י ד״ה כל היכא כו׳ לא שמעתי טעם · עיין ברכות דף כה ע״ב ד״ה מאן שמעת ליה וש״נ: תוספות ד״ה הא והא וכו׳ פי׳ הרא״ב״ד · ובלא עוד שמעתא דרא״ב״ד בתוספות יומא דף יח ע״א ע״ז דף לט ע״א:

נ"ל אין

לב א מיי' פכ"ג מהל' מכירה הלכה טו סמג עשין מב טוש"ע ח"מ סימן ריו סעיף יד:

לג ב מיי' פ"ד מהלכות תענית הלכה יט טוש"ע א"ח סימן תקעט סעיף יא:

אין גזעו מחליף אף צדיק ח"ו אין גזעו מחליף לכך נאמר ארז אילו נאמר ארז ולא נאמר תמר הייתי אומר מה ארז אין עושה פירות אף צדיק ח"ו אין עושה פירות לכך נאמר תמר ונאמר ארז וארז גזעו מחליף והתניא *הלוקח אילן מחבירו לקוץ מגביהו מן הקרקע טפח וקוצץ בסדן השקמה שני טפחים בבתולת השקמה שלשה טפחים בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה בדקלים ובארזים חופר למטה ומשריש לפי שאין גזעו מחליף הכא במאי עסקינן בשאר מיני ארזים כדרבה בר הונא דאמר רבה בר הונא *עשרה מיני ארזים הן שנאמר °אתן (ישעיה מא) במדבר ארז שיטה והדס וגו' ת"ר מעשה ברבי אליעזר שגזר שלש עשרה תעניות על הצבור ולא ירדו גשמים באחרונה התחילו הצבור לצאת אמר להם תקנתם קברים לעצמכם געו כל העם בבכיה וירדו גשמים שוב מעשה בר' אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה ירד רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו למענך רחם עלינו וירדו גשמים הוו מרנני רבנן יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו ת"ר עד מתי יהו הגשמים יורדין והצבור פוסקין מתעניתם כמלא ברך המחרישה דברי רבי מאיר *וחכמים אומרים בחרבה טפח בבינונית טפחיים בעבודה שלשה טפחים תניא *רבי שמעון בן אלעזר אומר אין לך טפח מלמעלה שאין תהום יוצא לקראתו שלשה טפחים והא תניא טפחיים לא קשיא כאן בעבודה כאן בשאינה עבודה א"ר אלעזר כשמנסכין את המים בחג תהום אומר לחבירו אבע מימיך קול שני ריעים אני שומע שנאמר °תהום אל תהום קורא (תהלים מב) לקול צנוריך וגו' אמר רבה לדידי חזי לי האי רידיא דמי לעיגלא (תלתא) ופירסא* שפוותיה וקיימא בין תהומא תתאה לתהומא עילאה לתהומא עילאה א"ל חשור מימיך לתהומא תתאה א"ל אבע מימיך שנא' °הנצנים נראו (שה"ש ב) בארץ וגו': היו מתענין. וירדו גשמים קודם הנץ החמה כו': ת"ר היו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה לא ישלימו לאחר הנץ החמה ישלימו דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו רבי יוסי אומר קודם ט' שעות לא ישלימו לאחר ט' שעות ישלימו שכן מצינו באחאב מלך ישראל שהתענה מתשע שעות ולמעלה שנאמר °הראית כי (מלכים א כא) נכנע אחאב וגו' ר' יהודה נשיאה גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר הנץ החמה סבר לאשלומינהו א"ל רבי אמי קודם חצות ואחר חצות שנינו שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה כסבורין העם לומר שבחו של צבור הוא אמר להם אמשול לכם [משל] למה הדבר דומה לעבד שמבקש פרס מרבו אמר להם תנו לו ואל אשמע קולו שוב שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר שקיעת החמה כסבורים העם לומר שבחו של צבור הוא אמר להם שמואל לא שבח של צבור הוא אלא אמשול לכם משל למה הדבר דומה לעבד שמבקש פרס מרבו ואמר להם המתינו לו עד שיתמקמק ויצטער ואחר כך תנו לו ולשמואל הקטן שבחו של צבור היכי דמי אמר *משיב הרוח ונשב זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא: מעשה וגזרו תענית בלוד כו': תימא הלל מעיקרא *)אביי ורבא דאמרי תרוייהו לפי שאין אומרים הלל אלא

*) גי' רא"ש רב ושמואל

ואין גזעו מחליף · אם נפסק: אף צדיק · אין לו זכר צדיק אין גזעו מחליף אינו בתחיית המתים: צדיק אינו עושה פירות · אין לו שכר לעתיד: בתולת השקמה · נטיעה שלא נקללה מעולם: סדן · שכבר הזקין טרונ"ק בלע"ז שנקלץ וחוזר ומתעבה והוא מלשון סדנא בסדניה יתיב (פסחים דף כח.): שני טפחים · שכבר גזעו מחליף: מן הפקק · קשר התחתון: מיני ארזים · שנאמר אתן במדבר ארז שטה והדס וגו' · ובציר להו תלת וברא"ש השנה (דף כג.) מפרש הוסיפו עליהם אלונים אלמוגים אלמוגים: מעשה ברבי אליעזר בן הורקנוס · י"ג תעניות שהתענו והלכו עד שגמרו י"ג כדתנן (לעיל דף יב:) עברו אלו ולא נענו כו': התחילו הצבור לצאת · מבית הכנסת: קברים תקנתם · בתמיה אין לכם אלא לטו קברו עצמכם מפני הרעב: געו · צעקו כמו אם יגעה שור על בלילו (איוב ו) הלוך וגעו (שמואל א ו): ויסיו הצבור פוסקין מתעניתם · דתנן (שם) עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עוד כו' אבל נענו שוב אין צריכין להתענות והני מילי צבור אבל יחיד שהיה מתענה על החולה ונתרפא או על צרה ועברה הרי מתענה ומשלים כדאמרן לעיל (דף י:) כך שמעתי: כמלא ברך המחרישה · אם עשעשו הגשמים בעומק הקרקע כשיעור שורת מענית המחרישה: ברך · הוא הכלי שחורשין בו ומבריכין אותו סמוך לקרקע כשחורשין בו כלומר (א) מילא התלם שירא המים בתלם מחרישתו שקורין קולטר"א: בחרבה · קרקע יבישה טפח כיון דחריבה היא ונכנסו בה הגשמים טפח ודאי רוב גשמים ירדו: בעבודה · חרושה כגון שדה ניר הנכנסים בה גשמים הרבה ג' טפחים דאפי' בגשמים מועטין נכנסין בה בטפח או בטפחיים: אין לך כל טפח · כשנכנסו הגשמים בעומק הקרקע טפח תהום עולה ומתגבר ג' טפחים וא"ע"ג דסומכא דארעא אלפא גרמידי בפרק החליל (סוכה דף נג:) אפ"ה רטיבותא מהנייא: והתניא · תהום יוצא לקראתו ב' טפחים: הא דקתני טפחיים ותו לא בעבודה· דאע"ג דנכנסו טפח בקרקע פורתא הוא דנחית ואהכי לא נפיק כנו לקבליה שלשה טפחים אלא פורתא טפחיים: בשאינה עבודה · דכי נכנסו בה טפח טפי הוא דנחית ונפיק תהום לקיבליה ג' טפחים: אבע · לשון נחל נובע: קול שני ריעים · ניסוך המים וניסוך היין: תהום אל תהום קורא · מים עליונים ומים תחתונים: לצנוריך · אותן שני ספלים: האי רידיא · מלאך הממונה על הגשמים כך שמו: דמי לעיגלא · ול"נ תלתא: בין תהומא עילאה לתתאה · בין הרקיע לאוקיינוס היכא דנשקי ארעא ורקיע: תהומא עלאה · מים העליונים: חשור מימיך · ברקיע: אבע מימיך · למטה בקרקע: הנצנים נראו בארץ · כלומר כשמנסכין מים בחג שהניצנים נראו בארץ שאין באין אלא משנה לחבירתה כנך זה שאינו יוצא אלא משנה לשנה ועת הזמיר הגיע זמירות החג אז קול התור מלאך דומה לשור תרגום שור תור שבשעה שמנסכין מים בחג הוא אומר כן לשון אחר כשמשמעו הנצנים נראו והזמיר הגיע בשעה שקול התור נשמע: קודם הנץ החמה לא ישלימו · דאכתי לא חל עלייהו תענית כי נחתי גשמים: קודם חצות · דחצות זמן אכילה היא מחצות ואילך חל התענית כיון שלא סעדו בשעת סעודה: ועשו יו"ט · מתוך שמחה: הלל הגדול · הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדו ומפני שנאמר בו נותן לחם לכל בשר כדאמרינן בשילהי פסחים (דף קיח.): שכן מצינו כו' · כלומר שאין לך אדם בעולם שאין תענית חל עליו מט' שעות ואילך אפי' בני מלכים שדרכן לאכול בט' שעות שעד ג' שעות הן ישנים במטותיהן ושוהין שש שעות ואוכלין וכדאמרינן בפסחים (דף קז:) אפי' אגריפס המלך שרגיל לאכול בט' שעות ביום לא יאכל עד שתחשך שנאמר הראית כי נכנע אחאב מפני ואחאב לא חלה תעניתו עליו אלא מט' שעות ואילך ועד ט' שעות היה יכול לאכול שלא גמר בדעתו להתענות אלא שבא אליהו אותו היום שנכנס בכרם נבות היזרעאלי ואמר ליה הרצחת וגם ירשת וגו' (מלכים א כא) ילקו הכלבים וגו' (שם) וכתיב ויצום שהתענה אותו היום: הכי גרסינן שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו גשמים קודם הנץ החמה: שבח צבור הוא · שעדיין לא קראו ונענו: למה הדבר דומה וכו': אלא

רבינו חננאל

שהמיח דברים הללו אימלע ונעשה פיסח · והיינו דאמרינן בכל מקום לעולם לא ימיח אדם דברים כלפי למעלה שהרי אדם גדול המיח דברים כלפי למעלה ואימלע ומנו לוי. זה שדרשו [צדיק כתמר יפרח] כארז בלבנון ישגה · תמר עושה פירות ואין גזעו מחליף ארז גזעו מחליף ואין עושה פירות לפיכך נמשלו הצדיקים כתמר לעשות פירות וכארז להחליף גזעו ואקשינן תכי ארז גזעו מחליף והתני' הלוקח (לולב) אילן מחבירו לקוץ מגביהו מן הקרקע טפח בדקלין ובארזין חופר ומשרש לפי שאין גזעם מחליף ושנינן האי ארז שנמשלו בו הצדיקים כגון שטה והדס ועץ שמן וכדרבא דאמר עשרה מיני ארזים הן והללו כולן גזעם מחליף אלתי הארז לבדו. והא דר' אליעזר דירד לפני התיבה ואמר כ"ד ברכות ולא ירדו גשמים וירד אחריו ר' עקיבא ואמר אבינו מלכנו אבינו אתה ואין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו רחם עלינו ומיד ירדו גשמים הוו מרננו (כ"ע) רבנן יצתה ב"ק ואמרה לא מפני שרבי עקיבא גדול מר' אליעזר אלא ר' עקיבא מעביר על מדותיו ור' אליעזר עומד על מדותיו ואינו מעביר: ת"ר עד היכן גשמים יורדין וצבור פוסקין מתעניתן כמלוא ברך המהרישה · פי' כשיעור חפירת האת בחרישה אם ירדו הגשמים כשיעור הזה ר' יהודה אומר בחרבת טפח בבינונית טפחים בעבודה שלשה טפחים וקיי"ל כר' יהודה: תניא אין לך טפח שיורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים ואם שדה עבודה שלשה טפחים · א"ר אליעזר בשעה שמנסכין מים בחג תהום אומר לחבירו אבע מימך קול ב' רעים אני שומע פי' קול ב' צנורים ניסוך המים וניסוך היין הנמשכין מנקבי הספלים שעל המזבח כדכתיב תהום אל תהום קורא לקול צנוריך · אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי הא רידיא דמיא לעגלא תלתא פי' בת ג' שנים וקיימי בין תהומא עלאה לתהומא תתאה כדכתיב הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו פי' קול עגלא הוא קול התור הכתוב בפסוק כי העגל תהא השור: מתני' היו מתענין וירדו גשמים כו' חזינן דסוגיא (דשמעתין) דירושלמי הכי סלקן קודם חצות לא ישלימו (והא תנן) [והא אמרינן] נמי בגמרא ר' אמי ור' יהודה נשיאה בתר דאהדריה ר' אמי דאמר שנינו ולכ"ע אין אומרים הלל הגדול אלא על נפש שבעה ואי איכא אתרא דחיישי משום שכרות גומרין הלל הגדול ואח"כ אוכלין · הלל הגדול *) דכתיב ביה מעלה נשיאים מקצה הארץ ברקים ... דאמר ר' יוחנן הלל הגדול מטעומרין בבית ה' עד סוף הלל הגדול · ואסיקנא שאין שבח לצבור אם ירדו גשמים קודם הנץ החמה אלא אם אמרו משיב הרוח אתא זיקא מוריד הגשם ואתא ממר צבור והכל פשוטה היא : ירושלמי ר' אחא ור' אבהו בשם ר' יוסי בר' חנינא אסור להתענות עד שש שעות בשבת · א"ר יוסי ב"ר אבין מתניתין היא קודם חצות לא ישלימו עד כדון צפרא חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה · ריב"ז כד הוה בעי דייתות מיטרא הוה אמר לספריה אזל קים קמיה היכלא ואמרו בגין דר' בעי מספרא ולית בחיילי' מצטער ומיד מיטרא ... אדא בר אהבה כד הוה שליף מסאניה הוה מיטרא נחית וכד הוה שליף תרווייהו הוה עלמא טייף ... מפולת בתים הוה תמן והוה רב מייתי חד מן תלמידוי בביתא עד דהוו מפנין ביתא וכיון דהיה ... סיד הוה נפיל ואית דאמרי (א') רב אדא בר אהבה הוה. שלחו לו חכמים מה מעשים טובים יש בידך שלח להם מימי לא קדמני אדם בבית הכנסת ולא הנחתי אדם בבית הכנסת ויצאתי ולא הלכתי בלא תורה ובלא תפילין ולא הזכרתי דברי תורה במקום מטונף ולא הצעתי וישנתי שינת קבע אלא שינת עראי · ולא כיניתי שם לחבירי · ולא צעדתי בין החברים ולא שמחתי בתקלת חבירי · ולא חבירי על מטתי · ולא עברתי בשוק אצל מי שהוא חייב לי · ולא הקפדתי בתוך ביתי לקיים מה שנאמר אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי : **) קבלה ביד חכמים כי ביום שנהרג נבות בו ביום ... לאיזבל ובו ביום ירד אחאב אל כרמו לרשתו ובו ביום אמר לו אליהו הרצחת וגם ירשת ומיד נכנע שנאמר ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע את בגדיו וישם שק על בשרו ... בשק ויהלך אט · וגמירי דההיא שעתא שעה תשיעית הואי וצם שלש שעות האחרונות מן היום ונחשב צום דכתיב הראית כי נכנע אחאב אבל ראיה ברורה שנתענה אחאב מתשע שעות ולמעלה ...

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כברך כו' כלומר מלוא התלם שירא: [ס"א ופריסא]

[תוספתא פ"א]

הדרן עלך סדר תעניות האלו האמור

*) ... הגדול צריך לכתחילה ממזמור כלנו ... כי בעומדים בבית ה' וגו' דכתיב ביה מעלה נשיאים וכו'. **) קאי אמ"ש בגמרא שכן מצינו באחאב כו'

רבינו גרשום

גר: עכשיו אין גזעו מחליף שאר מיני ארזים גזען מחליף : כמלא ברך המחרישה · גומות של מחרישה: כאן בעבודה שהיא מפוררת דרכה תכנסת בה מים טפח מהרה (אין שוה) מלמטה טפחים ובשאינה עבודה שהיא קשה עד שנכנס טפח מלמעלה עולה ג' טפחים מלמטה : שני ריעים · ניסוך המים וניסוך היין לקול צינוריך ...

לאכול בשש ומלך עד שלש שעות אוכל [בט'] ולפי שלא אכל בט' א"א ... חשיב תענית ; קודם חצות שנינו דאין משלימין ואין צריך לו להשלים ; רשכיבתא ביה ... מצי מבוני לאחר אכילה :

הדרן עלך סדר תעניות

תורה אור

*אלא על נפש שבעה וכרם מלאה איני והא רב פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גובר וגזר תענית וירדו להם גשמים עד חצות ואמר הלל ואחר כך אכלו ושתו שאני בני מחוזא דשכיחי בהו שכרות:

הדרן עלך סדר תעניות אלו

בשלשה *פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהן ארבע פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שערים בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים אלו הן מעמדות לפי שנאמר °צו את בני ישראל את קרבני לחמי [במדבר כח] וכי היאך *קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהנים של לוים ושל ישראלים הגיע זמן המשמר לעלות כהנים ולוים עולים לירושלים וישראל שבאותו משמר מתכנסין לעריהן וקוראין במעשה בראשית (ואנשי המעמד היו מתענין ארבעה ימים בשבוע מיום ב' ועד יום חמישי ולא היו מתענין ערב שבת מפני כבוד השבת ולא באחד בשבת כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה ותענית וימותו) *ביום הראשון בראשית ויהי רקיע בשני יהי רקיע ויקוו המים בשלישי יקוו המים ויהי מאורות ברביעי יהי מאורות וישרצו המים בחמישי ישרצו המים ותוצא הארץ בששי ותוצא הארץ ויכלו השמים פרשה גדולה קורין אותה בשנים והקטנה ביחיד בשחרית במוסף ובמנחה נכנסין וקורין על פיהן כקורין את שמע ערב שבת במנחה לא היו נכנסין מפני כבוד השבת כל יום שיש בו הלל אין (א) מעמד בשחרית קרבן מוסף אין בנעילה קרבן עצים אין במנחה דברי ר' עקיבא אמר לו בן עזאי כך היה רבי יהושע שונה קרבן מוסף אין במנחה קרבן עצים אין בנעילה חזר רבי עקיבא להיות שונה כבן עזאי זמן עצי כהנים והעם תשעה באחד בניסן בני ארח בן יהודה בעשרים בתמוז בני דוד בן יהודה בחמשה באב בני פרעוש בן יהודה בשבעה בו בני יונדב בן רכב בעשרה בו בני סנאה בן בנימן בחמשה עשר בו בני (ב) זתוא בן יהודה ועמהם כהנים ולוים וכל מי שטעה בשבטו ובני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות בעשרים בו בני פחת מואב בן יהודה בעשרים באלול בני עדין בן יהודה באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה באחד בטבת לא היה בו מעמד שהיה בו הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב *בשבעה עשר בתמוז נשתברו

אלא בנפש שבעה · מתוך שכתוב בו נותן לחם לכל בשר (תהלים קלו) נאה להאמר על השבע: דאבי גובר · שם אדם או מקום: דשכיח בהו · יין ושכרות ופשעי ולא יאמרו הלל:

הדרן עלך סדר תעניות אלו

בשלשה פרקים במוסף · מפרש בגמרא: נעילת שערים · מפורש בברכות ירושלמי בפרק תפלת השחר אימתי נעילה יש אומרים נעילת שערי מקדש וי"א נעילת שערי שמים שנועלים אותן לעת ערב בגמר תפלה ונוהגין היו להתפלל תפלת נעילה בכל תעניתם כדרך שמתפללין ביוהכ"פ: אלו הן מעמדות · המתענין ומתפללין בעריהם שיתקבל ברצון קרבן אחיהם כדלקמן: לפי שנאמר צו את בני ישראל וגו' · שהתמיד בא מן השקלים של כל ישראל ואי אפשר שיהו כל ישראל עומדין על גבי קרבנם ומינו מעמדות להיות במקומם: נביאים הראשונים · שמואל ודוד בגמרא מפרש: על כל משמר · ארבעה ועשרים משמרות של כהנים היו ושמואל ודוד תיקנום ועל כל משמר היה מעמד בירושלים שקבועין ועומדין בעיר ועומדין על קרבן אחיהם ולבד אלו הדרים בירושלים היו מעמדות בכל עיר שישראל נחלקו לכ"ד מעמדות כנגד ארבעה ועשרים משמרות כדתניא בברייתא של מ"ט מדות והיינו דתנן היה מעמד בירושלים כהנים לוים וישראלים: כהנים ולוים · של משמר היו עולים (א) בירושלים כהנים לעבודה ולוים לשיר ומכל המעמדות היו קבועין בירושלים לעמוד על קרבן אחיהם: והשאר היו מתכנסין לעריהם · ומתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ומתענין ומוציאין ספר תורה ביום תעניתם: וקורין במעשה בראשית · ובגמרא מפרש טעמא: ביום הראשון · של שבוע: קורין בראשית כו' · פרשה ראשונה ופרשת יהי רקיע לפי שאין בפרשת בראשית לבדה ט' פסוקים כדי קריאת כהן לוי ישראל וכן כולן: בששי ותוצא הארץ עד ויכלו · לפי שבפרשת תוצא הארץ אין בה אלא שמונה פסוקים לפיכך אומר ויכלו: פרשה גדולה · שבפרשיות הללו קורין אותה בשנים כגון פרשה ראשונה של בראשית יש בה חמשה פסוקים היו קורין אותה בשנים כדאמרינן בגמרא יהי רקיע באחד וביום השני יהי רקיע באחד יקוו בשנים שיש בה ה' פסוקים ביום השלישי יקוו באחד שאין בה אלא ה' פסוקים ויהי מאורות בשנים שיש בה ו' פסוקים: וקורין אותה על פיהן · כל אחד בפני עצמו ובעי בגמרא מאי קאמר מעיקרא קתני פרשה קטנה כו' דמשמע דבספר תורה קורין והדר תנא על פיהם · פרשה בנעילה ליכא: כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד (ד) שחרית · אותן שהיו בירושלים לא היו מתפללין על קרבן אחיהם שיש בו הלל לפי שאין להן פנאי לעשות מעמדם שקורין את הלל ומפני ההלל היו דוחין את המעמד: קרבן מוסף · יום שיש בו קרבן מוסף בירושלים אין (ה) מעמד בנעילה בירושלים וכל שכן במנחה הסמוכה למוסף לפי שהיו טרודין במוסף שיש בו להקריב בהמות יותר מהתמיד שהוא אחד אין לך מוסף בלא שתי בהמות ולא היה להם פנאי כלל שהכהנים של מעמד טרודים במוסף וישראל שבהן היו טרודים לחטוב עצים ולשאוב מים ודוחה אפי' מעמד דנעילה: קרבן עצים · בגמרא מפרש כגון אחד מט' זמנים ואותו יום שהיה בו קרבן עצים אפילו לא היה בו מוסף היה נדחה מעמד של מנחה מפני קרבן עצים מפני שקרבן עצים קודם למנחה ודוחה מעמד הסמוך לו [ולא] של נעילה: כך היה רבי יהושע דורש קרבן מוסף אין (ו) במנחה · וטעמא מפרש בגמרא: זמן עצי כהנים והעם · שמתנדבים עצים: תשעה · באלו הט' זמנים היו הכהנים והעם מתנדבים להביא עצים והיו מקריבים קרבן אותו היום ואפילו היו עצים הרבה למערכה היו אלו מתנדבין ומקריבין באלו תשעה זמנים: בני ארח בן יהודה · שכשעלו בני הגולה הם התנדבו תחילה באחד בניסן (ז) וספק להם עצים עד כ' בתמוז שהתנדבו בני דוד ארח שמואל ומשבט יהודה היה: בני דוד · ממשפחת דוד המלך: סנאה בן בנימין זתוא בן יהודה בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות משפחה אחת הן ובגמ' מפרש אמאי מיקרו הכי: בני עדין באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה · ובגמרא מפרש אמאי קבעו להן אלו הזמנים: באחד בטבת · שהיה ר"ח [וחנוכה] לא היה בו מעמד כו':

שאני בני מחוזא דשכיחי בהו שכרות · ולהכי היו אומרים הלל הגדול קודם שיאכלו וישתו ובפסוקי דזמרה נוהגין לומר שחרית ודווקא בפסוקי דזמרה קודם התפלה אבל בשעת תפלה אין אומרים אותו אלא בנפש שבעה ובכרם מלאה:

הדרן עלך סדר תעניות אלו

בכל יום שיש בו הלל אין בו מעמד שחרית · פי' דהי"ט חנוכה דבשאר יום טוב לא משכחת לה בלא קרבן מוסף:

קרבן מוסף אין בו נעילה · פירוש יום שקרבין בו מוסף אין בו נעילה לפי שטרודין הם במוסף ואין להם פנאי לומר נעילה

קרבן עצים אין בו מנחה משום דעד המנחה היו טרודים בקרבן העצים אבל יש בו נעילה דכל כך לא היו מאחרים עד שעת נעילה דאמר בן עזאי כך היה וכו':

מנחה

לד א מיי' פ"א מהל' תענית הלכה טו [וטוש"ע א"ח סימן תקעה סעיף יא]:

א ב מיי' פ"ו מהלכות כלי מקדש הלכה א סמג עשין קעג:

ב ג מיי' שם הלכה ג:

ג ד מיי' שם הלכה ג

ד ה מיי' שם הלכה ו:

ה ו מיי' שם הלכה ז:

ו ז ח מיי' שם הלכה ח:

ז ט מיי' פ"ה מהלכות תענית הלכה ב סמג עשין מד"ס ג טור א"ח סימן תקמט:

רבינו חננאל

בשלשה פעמים בשנה הכהנים נושאין את כפיהם כו':

רבינו גרשום

בשלשה פרקים כו' בתעניות ובמעמדות ודאי מעמדות הן בכל יום אלא לכך חשיב פרק בפני עצמו דלא כל ישראל הן אלא של אותו משמר ובתעניות יש כל ישראל ויש מהן ד' פרקים ביום:

הגהות הב"ח

(א) מתני' כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד בשחרית כו' אין בו בנעילה כו' אין בו במנחה כו' כצ"ל וכן בסמוך: (ב) שם בט"ו בו בני זתוא · כ"ב ס"א זתא: (ג) רש"י ד"ה כהנים כו' היו עולים לירושלים כהנים כו' על קרבן אחיהם והשאר היו כו' כצ"ל והד"א: (ד) ד"ה כל יום כו' אין בו מעמד בשחרית אותן וכו' אחיהם ביום שיש בו הלל: (ה) ד"ה קרבן כו' אין בו מעמד בנעילה כו' שהוא אחד דאין לך מוסף: (ו) ד"ה כך היה כו' אין בו במנחה: (ז) ד"ה בני ארח כו' באחד בניסן וספקו להם עצים כו' בני דוד ארח כך שמו ומשבט יהודה היה כצ"ל ותיבת שמואל נמחק:

זמא זו:

[סוטה ח. ע"ש פרש"י]

ירושלמי ל"ג

מ לב כב.

יומא ד:]

יז א מיי' פ"ג מהל' תפלה הלכה ג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן קלז סעיף ב :
יח ב מיי' פי"ג שם ה"ב סמג שם טוש"ע א"ח סי' תכג סעיף ג :

רבינו חננאל

שמואל ודוד והעמידום על (י"ו) [כ"ד] קשיא לרב חסדא ושנינן הכי מיסוד של שמואל שהוסיף על שתיקן משה בא דוד והוסיף על מה שתיקן שמואל [והעמידום על כ"ד] שנא' המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם : ת"ר ד' משמרות עלו מן הגולה · ידעיה חרים פשחור אימר · עמדו הנביאים שביניהם וחלקום לכ"ד משמרות בללום ונתנום בקלפי בא ידעיה ונטל חלקו וחלק חבירו שש וכן חרים וכן פשחור וכן אימר וכן התנו נביאים שביניהם שאע"פ שיהויריב ראש משמרה עולה לא ידחה ידעיה ממקומו אלא ידעיה עקר ויהויריב טפל לו עמדו ראשי ה) משמרות וקבעו עצמן בתי אבות משמר שהיה בו ה' בתי אבות ג' מקריבין ב) ג' ימים וב' מקריבין ד' ימים · ומי שהיה בו ג)ו' בית אבות כל אחד מקריב יום וכן כולן · יש מי שקבעו עצמן לעולם · בית אב שהיה בשבת לעולם אינו מקריב אלא בשבת · ומי שהוא ביום ראשון לעולם ביום ראשון · ויש שמגדילין ד) על כל משמר · ויש שהוא מגדילין בכל שבוע ושבוע : ירושלמי ר' הות ממני(מוציאין) [תרין מניין] אי תוין כדי תוין מתקיימין תאין לא הוו מסתלקין מרדמך · תרגום ויישן ויהלום ודמוך וחלם · (ר') פקיד לבריה לא תעביד כן אלא מני כולהו כחדא ומני ר' חמא בר' חנינא בראש' ולמה לא מנייה ר' בנין שהשיבו ברבים · ומה השיבו ר' הות יתיב מתני [יחזקאל ז] ופלטו פליטיהם והיו אל ההרים כיוני הגאיות כולם (הומות) [הומיות אמר] ליה רבי חנינא (כלם) הומות א"ל תן קריתיה א"ל קומי רב המנונא רבבל · א"ל כד תיחות תמן אמור ליה דמנייתך חכים וידע דלא מיתמני ביומוי · מן דמך ר' א' איני מקבל עד דתמני ר' אפס דרומא והוה תמן חד סב ה) א"ר חנינא קדמאי אנא תניין וקביל עליה ר' חנינא מתמן תליתאי שמואל ובית שילה הוי עיילין שאלין בשלמא דנשיאה כל יומא והוו רבית שילה עלין ויתבין קדמאי פלגו יקר לשמואל ואותביה קדמאי על רב לתמן פלג ליה שמואל יקר ואותביה קדמאי אמרו דבית שילה אנן תניין וקביל שמואל עלויה מיתב תליתאי · המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם אומנות גדולה היתה שאין משמר נוטל ושונה בשדה אחוזת עד שיטול חבירו' תנא בתוספתא' אלו משמרות כהנים לוים וישראלים עמדו נביאים שביניהם וקבעום כ"ד משמרות שנאמר צו את בני ישראל אי אפשר לומר כל ישראל אלא מלמד ששלוחו של אדם כמותו הגיע זמן המשמר כהנים ולוים עולין בירושלים וישראל שבאותו משמר שאין יכולין לעלות לירושלים מתקבצין בעריהם וקורין בענין קרבנות ובענין מעשה בראשית ובטלין מן המלאכה (של) [כל] אותה שבת ולמה קורין בקרבנות ובמעשה בראשית ללמדך שאלמלא המעמדות שמתקבצין וקורין לא נתקיימו מעשה בראשית שנא' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי · וכתיב ויאמר ה' במה אדע כי אירשנה. אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע מתיירא אני שמא ישראל יחטאו כו' : ת"ר אנשי

גמרא

וחלקום והעמידום על עשרים וארבעה בללום ונתנום בקלפי בא ידעיה ונטל חלקו וחלק הבריו שש בא [חרים] ונטל חלקו וחלק חבריו שש וכן פשחור וכן אימר וכן התנו נביאים שביניהם שאפי' (*יהוידיב) ראש משמרת עולה לא ידחה ידעיה ממקומו אלא ידעיה עיקר (*ויהוידיב) טפל לו : וישראל שבאותו משמר מתכנסין בעריהן וקורין במעשה בראשית : מנהני מילי א"ר יעקב בר אחא *אמר רב אסי *אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר °ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה אמר אברהם רבש"ע שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה א"ל לאו אמר לפניו רבש"ע הודיעני במה אירשנה א"ל °קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת וגו' אמר לפניו רבש"ע תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל עונותיהם ת"ר *אנשי משמר היו מתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ואנשי מעמד מתכנסין לבית הכנסת ויושבין ד' תעניות בשני בשבת בשלישי ברביעי ובחמישי בשני על יורדי הים בשלישי על הולכי מדברות ברביעי על אסכרא שלא תיפול על התינוקות בחמישי על עוברות ומיניקות עוברות שלא יפילו מיניקות שיניקו את בניהם ובערב שבת לא היו מתענין מפני כבוד השבת ק"ו בשבת עצמה באחד בשבת מ"ט לא אמר ר' יוחנן מפני הנוצרים ר' שמואל בר נחמני אמר מפני שהוא שלישי ליצירה ריש לקיש אמר מפני נשמה יתירה דאמר ריש לקיש *נשמה יתירה ניתנה בו באדם בע"ש במוצאי שבת נוטלין אותה ממנו שנאמר °שבת וינפש כיון ששבת ווי אבדה נפש : ביום הראשון בראשית ויהי רקיע : *תנא בראשית בשנים יהי רקיע באחד בשלמא יהי רקיע באחד תלתא פסוקי הוו אלא בראשית בשנים *)(מ"ט) ה' פסוקי הויין (*ותנן) **הקורא בתורה אל יפחות מג' פסוקים רב אמר דולג ושמואל אמר פוסק ורב דאמר דולג מ"ט לא אמר פוסק קסבר כל פסוקא *דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה ושמואל אמר פוסק ומי פסקינן והאמר רבי חנינא קרא צער גדול היה לי אצל ר' חנינא הגדול ולא התיר לי לפסוק אלא לתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשוין *ושמואל התם טעמא מאי משום דלא אפשר הכא נמי לא אפשר ושמואל אמר פוסק מ"ט לא אמר דולג גזירה משום הנכנסין וגזירה משום היוצאין מיתיבי *פרשה של ששה פסוקים קורין אותה בשנים ושל חמשה (א) [ביחיד ואם] הראשון קורא ג' השני קורא שנים מפרשה זו ואחד מפרשה אחרת וי"א ג' לפי שאין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקין למ"ד דולג לידלוג ולמ"ד פוסק ליפסוק שאני התם דאית

*) [ליתא במגילה]

רש"י

וחלקום · לכ"ד וכתבו כתוי של כל אחד ואחד בחלק : בללום ונתנום בקלפי · כתבו על כ"ד חתיכות קלף ראשי משמרות שחלקו מאותן ד' : בא ידעיה · משמרה של ידעיה בא אחד מהן ונטל חלקו וחלק ה' חתיכות קלף דהוו להו שש ומי שהיה עולה בידו ראשון היה לשבת ראשונה שבסדר שהיו עולין בידו זה אחר זו כך היו עובדין בשבתותיהן זו אחר זו: וכך התנו · שאפי' יהויריב שהיה במקדש ראשון ראשון למשמרה עולה מן הגולה : לא ידחה ידעיה · הואיל ומתחלה לא עלה יהויריב אלא כל משמרות הנעשות מידעיה קודמות לעבודה ליהויריב ויהויריב בא ועובד אחריהן במקום משמר אחר ושה דידעיה עושין אותן ה' שלא להרבות במשמרות : א"ר אסי לפי שאלמלא מעמדות · עיסקי קרבנות שישראל עושין הן היו כלים בחטאן ומשהן כלין שמים וארץ העומדים בזכותן אין מתקיימין כו' : כאנשי דור המבול · שמאחר שהן כלין אין העולם מתקיים והואיל שעל עיסקי קרבן העולם עומד לכך קורין אנשי מעמד בעריהן במעשה בראשית : כבר תקנתי להם כו' · כל זמן שקורין בהן כו' מהיכא יליף לה להאי גמגום : ת"ר אנשי משמר מתפללין על קרבן אחיהן · תמידים שבכל יום : אנשי משמר·(ב)אותן כ"ד שהיו בעריהן : בשני על יורדי הים · דכתיב בשני (בראשית א) יהי רקיע בתוך המים וצריך להזכיר ולרצות על הדבר : בשלישי על הולכי מדברות · דכתיב ותראה היבשה תהי ראויה יבשה להולכיה שלא יוזקו מפני חיות רעות : ברביעי על האסכרא · שבו נתלו המאורות וכתיב ביה (שם) יהי מאורות מארת כתיב : ועל עוברות כו' · דכתיב ביה (שם) ישרצו המים שרץ נפש חיה : מפני הנוצרים · שעושים אותו יום טוב שלהם : שלישי ליצירה · דאדם נברא ביום ששי ובכל יום שלישי הוי חלוש כדכתיב (שם לד) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים : נשמה יתירה · שנוטלין אותה ממנו והוי חלש : נשמה יתירה · שמרחיבים דעתו לאכילה ושתיה : כיון ששבת · שנח ושמר את השבת : ווי אבדה נפש · וינפש דורש בנוטריקון ווי נפש : בראשית בשנים · כהן ולוי קורין ביום תענית בראשית : תלתא פסוקי הוי · וסגיא בהו לחד גברא : רב אמר דולג · הראשון קורא שלשה פסוקים והשני מתחיל בפסוק שסיים בו הראשון והשנים עמו הרי שלשה ומשום אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים ליכא משום דלא אפשר : פוסק · מפסיק הפסוק לשנים ראשון קורא שני פסוקים וחצי ולוי משלים חצי אותו הפסוק שקרא הכהן עם שנים הנותרים : ר' חנינא קרא · שהיה בעל מקרא ויודע בגירסא ובקי בטעמיה : צער גדול · הרבה טרחתי וחזרתי עליו שיתיר לי לפסוק הפסוק לשנים לצורך תינוקות שלומדים לפי שאינן יכולין לקרות פסוק כולו : הכא נמי לא אפשר · גבי ס"ת (ג) ובדילוג אי אפשר משום הנכנסין והיוצאין אם שני דולג ומתחיל בפסוק שסיים בו הראשון בני אדם הנכנסין שלא שמעו קריאת הראשון סבורין לומר שלא קרא הראשון אלא שני פסוקים ונפיק מיניה חורבא וכשהראשון קורא ג' פסוקים ואינו משייר אלא שנים איכא גזרת יוצאין דסברי האי שני דסגיא ליה בשני פסוקים : מיתיבי פרשה של ששה פסוקים · אשאר ימות השנה קאי : ויש אומרים שלשה · מפרשה אחריתי : הכי גרסינן למאן דאמר *)דולג לידלוג למ"ד פוסק ליפסוק. כלומר פרשה של חמשה פסוקין(ד) אמאי קורא שני שלשה פסוקין בפרשה אחרת לידלוג או ליפסוק :
דאית

*) [עי' רש"י במגיל' כב: ד"ה למאן וקל"ע]

תוספות

רב אמר דולג · פי' הראשון קורא מראש הפרשה ג' פסוקים והשני שאין לו כי אם שני פסוקים מדלג פסוק אחד וקורא ממה שקרא הראשון וכן נמי בראשי חדשים מדלגין והקשה ה"ר יהודה ידי נתן ואמאי מדלגין אמאי אינו קורא למעלה בפרשה דהא בשבת בחומש קורא הוא מראה אתה אומר אלי (שמות לג) אע"פ שעיקר הפרשה אינה מתחלת כי אם מפסל לך (שם לד) וי"ל דמ"מ הוא קורא ראה בפרשה של מעלה לפי שכל אותה הפרשה משתעי בחד ענייבא אבל פרשה דר"ח לעיל מינה לא משתעי כלל מחד ענייבא ולכך אינו קורא בפרשה של מעלה אלא דולג ומזה ראיה למנהגנו אהא דלא קרינן בכל שבת ושבת פרשה של שבת כמו שאנו עושין בי"ט שאנו קורין פרשיות לפי המאורע לפי שאין בפרשה של שבת שלשה פסוקים דאין לומר שנדלג לעיל דלא הוי מחד ענייבא :

גזרה משום הנכנסין והיוצאין · פי' שהנכנסין שלא ראו (ה) הראשונים שקרא ג' פסוקים ויראו השני שקורא פסוק אחד מלמעלה יאמרו שהראשון לא קרא אלא שני פסוקים והיוצאין כשהראשון קורא שלשה פסוקים ואינו משייר אלא שני פסוקים איכא גזירת יוצאין דסברי האי שני סגיא ליה בשני פסוקים :
מה

ס"ת דבדילוג א"א משום : (ד) ד"ה ס"ג כו' אמאי קורא שני ג' · נ"ב עי' פ"ג דמגילה דף כב ע"א סירש איפכא משום דברייתא דמייתי התם מיירי בקמא כבר ע"ש אבל ברייתא דהכא תנא קורא. לכתחילה קשיא אמאי קורא לידלג או ליפסק : (ה) תוס' ד"ה גזירה כו' שלא ראו את הראשון שקרא כו' ויראו את השני :

א) מכאן עד ויש מהם שמגדילין הוא לשון תוספתא דמגילתין יד ובירושלמי כאן ה"ב. ב) בתוספתא הגי' שלשה מקריבין שני ימים [ור"ל דכל אחד מהבתי אבות מקריבין שני ימים] ושנים מקריבין יום אחד מבמר ב"ש בו בשם חמשה מקריבין חמשה ימים ואחד מקריב שני ימים עכ"ל ה. וספתא אכן בירושלמי הגי' כמש"כ רבינו וכן צ"ל גם בתוספתא ודו"ק. ג) נראה דצ"ל ומי שהי' בו ז' בתי אבות וכ"ה בתוספתא ובירושלמי. ד) בירושלמי הגי' שמגרילין וע"ש במפרש. ה) א"י לי סבינא קדמאי אנא תניין ורי אפס ...ומא קדמאי אנא תניין כ"ה בירושלמי

רבינו גרשום

שמנה מאיתמר וקשיא לרב חסדא. אמר לך רב חסדא תנאי הוא דאשכחן תנא דלעיל דתניא משה תיקן ד' מאלעזר וד' מאיתמר ואנא דאמרי כוותיה: בללום ונתנום בקלפי שכשחלקו כל משמר לו' משמרות היה מחלוקת ביניהם שזה אומר אני עולה תחלה וזה אומר אני עולה תחלה מה עשו כתבו שמות ראשי של אותן ה' משמרות שהוסיפו ממשמר ידעיה ובא ידעיה ונטל חלקו וחלק חבריו שהגיה ידיו בקלפי ואומר שם אחד משמרה שעולה בידי תחלה היא עולה תחלה אחרי וכן בשניה וכן בשלישית וכן ברביעית וכן החמישית וכן עשה חרים וכו' שאפי' יהויריב עולה שהוא לא רצה לעלות עם עזרא : מנה"מ דקורין במעמדות מעשה בראשית אמר רב אסי אילמלא מעמדות כלומר קרבנות לא נתקיימו שמים וארץ שנא' ויאמר ה' אלהים במה אדע וגו' קחה לי עגלה משולשת וגו' דהיינו קרבנות לפיכך קוראין במעשה בראשית כשעוסקין בקרבנות לפי שכל מעשה בראשית אינו מתקיים אלא בשביל הקרבנות : אנשי משמר היו מתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון שבו כהנים של משמר נחלק לו' בתי אבות וכל בית אב עובד יום אחד וביום שבית אב עובד שאר כל כהנים אנשי משמר ו' בתי אבות מתפללין על קרבן שמקריבין אחיהם בית אב שביעי שיתקבל ברצון : אנשי מעמד היו יושבין ד' תעניות כלו' אותן ישראל של מעמד כדאמרנו לעיל במשנתנו שמתכנסין בעריהן יושבין ד' תעניות על יורדי הים לפי שנאמר בו והיה רקיע בתוך המים על הולכי מדברות לפי שנאמר בו ותראה היבשה על אסכרא לפי שנאמר בו יהי מאורות מארת כתיב דמשמע מארה על עוברות ומיניקות לפי שנאמר בו ישרצו המים נפש חיה דהיינו דמעיברות. מפני הנוצרים לפי שיום א' שלהם באחד בשבת ואם היו ישראל מתענין היו כועסים. שלישי ליצירה שאדם נוצר בערב שבת

גליון הש"ס

גמ' אמר רב אסי אלמלא מעמדות · עי' תוי"ט פ"א מ"ב דאבות :

הגהות הגר"א

[א] גמ' פ"ל אנשי משמר (רשום עליו אות ב') היו כו' ואנשי מעמד (רשום עליו אות א') · כלומר דצ"ל לסיפך :

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' פ"ל אנשי משמר · כ"ע נלע"ד דצ"ל היפכא דאנשי מעמד היו מתפללין, ואנשי משמר מתכנסין לבכ"נ וכן מוכח במתני' וברמב"ם פ"ז מהלכות כלי מקדש הלכה א' ב' ג' ודו"ק ·

יח א מיי' פ"ו מהל' כלי המקדש הל' ו':

דאית ליה רווחא: פרשה גדולה קורין אותה בשנים בשחרית ובמוסף ובמנחה קורין על פיהן כו': איבעיא להו היכי קאמר בשחרית ובמוסף קורין אותה בספר ובמנחה קורין אותה על פה כקורין את שמע או דלמא הכי קתני בשחרית קורין אותה בספר ובמוסף ובמנחה קורין אותה על פה כקורין את שמע תא שמע דתניא בשחרית ובמוסף נכנסין לבית הכנסת וקורין כדרך שקורין כל השנה ובמנחה יחיד קורא אותה על פה אמר ר' יוסי וכי יחיד יכול לקרות דברי תורה על פה בצבור אלא [א]כולן נכנסין וקורין אותה על פה כקורין את שמע: כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד כו': מה הפרש בין זה לזה הללו דברי תורה והללו דברי סופרים: זמן עצי כהנים והעם כו': ת"ר למה הוצרכו לומר זמן עצי כהנים והעם אמרו כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו והתנדבו משלהם וכך התנו נביאים שביניהן שאפי' לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבין משלהן שנאמר (נחמיה י) והגורלות הפלנו על קרבן העצים הכהנים הלוים והעם להביא לבית אלהינו לבית אבותינו לעתים מזומנים שנה בשנה לבער על מזבח ה' אלהינו ככתוב בתורה: ועמהם כהנים ולוים וכל מי כו': תנו רבנן מה היו בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות אמרו פעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה ושלא יביאו בכורים לירושלים והושיבו פרוזדאות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל מה עשו כשרין *)(*שבאותו הדור ויראי חטא) הביאו סלי בכורים וחיפום בקציעות ונטלום ועלי על כתפיהן וכיון שהגיעו אצל פרוזדאות אמרו להם להיכן אתם הולכין אומרין להם לעשות שני עיגולי דבילה במכתשת שלפנינו ובעלי שעל כתפינו כיון שעברו מהן עיטרום בסלים והביאום לירושלים תנא הן הן בני סלמאי הנתופתי ת"ר מה הן בני סלמאי הנתופתי אמרו פעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה והושיבו פרוזדאות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל מה עשו יראי חטא שבאותו הדור הביאו גזיריהן ועשו סולמות והניחו על כתפיהם והלכו להם כיון שהגיעו אצלן אמרו להם להיכן אתם הולכין אמרו להם להביא גוזלות משובך שלפנינו ובסולמות שעל כתפינו כיון שעברו מהן פירקום והביאום והעלום לירושלים ועליהם ועל כיוצא בהם הוא אומר (משלי י) זכר צדיק לברכה ועל ירבעם בן נבט וחבריו נאמר ושם רשעים ירקב: בעשרים בו בני פחת מואב בן יהודה: תנא בני פחת מואב בן יהודה הן הן בני דוד בן יהודה דברי ר' מאיר רבי יוסי אומר הן הן בני יואב בן צרויה: בעשרים באלול בני עדין בן יהודה וכו': תנו רבנן בני עדין בן יהודה הן הן בני דוד בן יהודה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר הן הן בני יואב בן צרויה: באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה כו': מני מתני' לא ר' מאיר ולא רבי יהודה ולא רבי יוסי אי ר"מ ליתני שבו בני דוד בן יהודה שניה אי רבי יהודה ליתני שבו בני דוד בן יהודה שניה אי רבי יוסי ליתני שבו בני יואב בן צרויה שניה לעולם ר' יוסי ותרי תנאי אליבא דר' יוסי: באחד בטבת לא היה בו מעמד כו': אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי מאי

*) [נ"ל ויראי חטא שבאותו הדור]

רש"י

דאית ליה רווחא · שיכול לקרות מפרשה אחרת אבל הכא לית ליה רווחא דהא לא מצי למיקרי אלא בראשית ויהי רקיע: מה הפרש בין זה לזה · מאי שנא דקרבן עצים דחי מעמד דנעילה ומעמד דמנחה לא דחי · הללו דברי תורה · מנחה כדאמרי' בברכות (דף כו:) יצחק אבינו תיקן תפלת מנחה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב · ונעילה מדברי סופרים · וצריכין חיזוק לא גרסינן [א]הכא: עמדו אלו · זמן דקתני במתני' אהני הוצרכו למנות משום דהיא תקנה דעבוד להו הנביאים כי הימי דלא לידחינהו מאחרייהו: פרוזדאות · שומרים: בכורים · אדם נכנס לתוך שדהו ורואה אשכול שביכר תאנה שביכרה קושר עליה גמי ועושה אותה בכורים: בקציעות · תאנים יבשים כותשין אותן ועושין מהן עגולין: ה"ג והעלי על כתפיהן · (שבמ"א): במכתשת שלפנינו · שהוא במקום אחר (א) לפני בסמוך והוו גונבי עלי על שם שמתגנבין מן הפרוזדאות על עסקי עלי: הן הן בני סלמאי הנתופתי · כעין מעשה זה עשו(ב): הן הן בני דוד בן יהודה · דוד מלך ישראל ולהכי קרו ליה פחת מואב שבא מרות המואביה: יואב בן צרויה · שבא מרות המואביה כי צרויה אם יואב אחות דוד היתה שנאמר (דה"א ב) ואחיותיהם צרויה ואביגיל: בני עדין הן הן בני דוד · להכי קרי ליה בספר שמואל (ב כג) עדינו העצני *כשהיה יושב בתורה מעדן עצמו כתולעת וכשיוצא למלחמה מתקשה כעץ: הן הן בני יואב בן צרויה · פלוגתא היא (*במס' חגיגה) חד אמר עדינו העצני זה דוד *ומר אמר זה יואב: ליתני שבו בני דוד שניה · דהא קאמר ר' מאיר פחת מואב הייט דוד: ולר' יהודה · בני עדין הייט דוד ובמתניתין קתני בהדיא בני דוד והדר קתני בני פחת מואב דלר"מ ולר' יהודה בני עדין הייט דוד שבו שניה מיבעי ליה: ולר' יוסי · דאמר פחת מואב ועדין הייט יואב שבו שניה מיבעי ליה: לעולם ר' יוסי ותרי תנאי אליבא דר' יוסי · דמאן דאמר בני עדין בן יהודה הייט בני יואב לא סבר לה דבני פחת מואב הייט יואב ולהכי לא קתני שבו בני יואב שניה ולא סבירא ליה נמי דהן הן בני דוד דהא הן שבו בני דוד שניה מיבעי ליה למיתני אלא משפחה אחרת הן ומאן דאמר בני פחת מואב הייט בני יואב לא סבירא ליה דבני עדין הייט יואב אלא משפחה אחרת הן: מאי

תוספות

מה הפרש בין זה לזה · כלומר מה הפרש בין קרבן מוסף לקרבן עצים דקרבן מוסף דוחה מנחה וקרבן עצים לא דחי מנחה: הללו דברי תורה · מוסף ולהכי קדחי מנחה דהוי מדברי תורה אבל קרבן עצים דהוי מדברי סופרים והלכך לא דחיא אלא נעילה דהויא מדברי סופרים אבל לא דחיא מנחה דהויא מדברי תורה: בני פחת מואב וכו' הן הן בני דוד · ולכך נקראו בני פחת (ג) שבאו מרות המואביה: הן הן בני יואב בן צרויה · פירוש דצרויה היתה *אחות דוד כדכתיב (דה"א ב) ואחיותיהם צרויה והם באים מזרע רות המואביה: אי ר"מ · דקאמר בני פחת מואב בן יהודה הן הן בני דוד בן יהודה ליתני במתניתין כי קאמר בעשרים בו' בני פחת מואב בן יהודה היה ה"ל למיתני בני דוד בן יהודה שבו שניה כמו שאומר שבו בני פרעוש שניה אי ר' יהודה דקאמר בני עדין בן יהודה הן הן בני דוד בן יהודה ליתני שבו בני דוד בן יהודה שניה אי ר' יוסי ליתני שבו בני יואב שניה ומשני תרי תנאי ואליבא דר' יוסי וקשיא אמאי לא מוקי אליבא דר"מ ותרי תנאי אליבא דר"מ שהרי טפי יש לן לאוקמא כר"מ דסתמא דמתני' כר' מאיר ונראה לי דלהכי מוקי לה כרבי יוסי משום דרבי יוסי נימוקו עמו ומסתברא טותיה בכל מקום ואפילו מחביריו: ויוס

[נ"ל נוכחא]

[ג"ל בת ישי]

[גמ"ק ט:]

[גמ"ק ט:כג"נ]

[נ"א כמאא בם דחד אמר זה יואב ובתיקוני כלי ברת יקבתי על כסן]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה במכתשת כו' במקום אחר לפנינו בסמוך: (ב) ד"ה הן הן כו' עשו בסמוך הס"ד: (ג) תוס' ד"ה בני כו' נקראו בני פחת מואב שבאו מרות:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה בלוו · וצריכין · ג"נ · ג"נ אכל · בגמרא גרסינן · ופרש"נ:

רבינו חננאל

משמר · מתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון · ואנשי מעמד מתענין ד' תעניות בשבוע · בשני על יורדי הים · שנאמר ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים וגו' · בשלישי על הולכי מדברות שנאמר יקוו המים ותראה היבשה · בד' על האסכרה שלא תגע בתינוקות שנאמר יהי מאורות · מארת כתיב חסר ו' · בה' על עוברות שלא יפילו ועל המניקות שיגדלו בניהם שנאמר ישרצו המים שרץ [נפש חיה]. בע"ש לא היו מתענין מפני כבוד בשבת וכ"ש שבת עצמה · א) וסנהדרין לבתי אבות מתענין עמהם · באחד בשבת מ"ט לא · ר' יוחנן אומר מפני הנוצרים · פי' שיו"ט שלהם הוא · ר' שמואל ב"נ אומר מפני שהוא שלישי ליצירה · וכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים · כלומר נברא האדם בששי הנה ששי ושבת ויום ראשון הרי שלש ליצירה והוא עדיין חלש · ר' שמעון בן לקיש אמר מפני נשמה יתירה שנתנה לאדם בשבת כדי לאכול ולשתות ולשמוח ולהתענג כנגוד בשתיית היין ואם אין בו כח גדול אין בו יכולת לשתות ובמ"ש ניטלת מן האדם · ונשתייר תשוי כח לפיכך אין בו יכולת · כדכתיב שבת וינפש · כיון ששבת ווי אבדה נפש · כלומר אבדה הנפש היתירה: מתני' וישראל שבאותו משמר מתכנסין בעריהם · פי' קבלו מרבותינו שהיו בכל יום קורין פרשת קרבנות · ואח"כ היו קורין סדר בראשית · ביום הראשון בראשית ויהי רקיע · תנא בראשית בשנים אמאי בשנים והא ח' פסוקי נינהו · ותנא הקורא בתורה לא יפחות מג' פסוקים · רב אמר דולג · פי' הראשון קורא שלשה · השני חוזר וקורא אחד מאלו השלשה שקרא הראשון והשני פסוקים הנותרים מן הפרשה ·

שמואל אמר פוסק הפסוק אחד לשנים כל אחד קורא שלשה · רב אמר דולג · כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה · וקיי"ל כרב וכבר פירשנ־יהו במגילה · פי' בשחרית במוסף כו' · תנא בשחרית ובמוסף נכנסין בכנסת וקורא בתורה בצבור · ע"ש לא היו נכנסין מפני כבוד השבת: מתני' כל יום שיש בו הלל ואין בו מוסף כגון חנוכה וכיוצא בו לא היה בו בשחרית כלומר לא היה בו מעמד בשחרית לא היו אנשי מעמד נכנסין בכנסת וקורין פרשיותיהן בשחרית וכל יום שיש בו קרבן מוסף כגון ר"ח והש"מ אין בו לאנשי מעמד קריאה במנחה · כל יום שיש בו קרבן עצים כגון אלו ט' ימים שאנו עתידין לפרשן כדתנא זמן עצי הכהנים והעם ט' אין לאנשי המעמד תפלה בנעילה · אמר בן עזאי משום ר' יהושע כל יום שיש בו קרבן מוסף אין מעמד ב) בנעילה · קרבן עצים אין במנחה · ואמרינן מה הפרש בין זה לזה · ופרקינן הללו דברי תורה כלומר הימים שיש בהן קרבן מוסף כגון ר"ח וחול של מועד מן התורה אסורים בתענית ואין צריכין [חיזוק] אלא דוחין המעמד שבנעילה · ואע"פ שאינה תדירה · ואינו דבר ידוע · אבל זמן הכהנים שהוא אסור בתענית מדרבנן צריך חיזוק לפי' אין בו מעמד במנחה שהוא תדיר והוא ידוע. וכיון שהואין כי דוחה את המנחה נוהגין בו יו"ט. כדתניא [במגלת תענית] ואלו ימים זמן עצי הכהנים והעם אסורין בהספד ובתענית: ת"ר למה הוצרכו זמן עצי הכהנים והעם להמנות כשעלו ישראל מן הגולה לא מצאו עצים למערכת ועמדו אלו והתנדבו משלהם · פי' גונבין עלי וקוצעי קציעות גונבין דעת יושבי פרדסאות באמרם להם כי האנשים הבכורות הללו אנו הולכים בהן לתתום במכתש שלפנינו ובעלי שעל כתפינו לעשות קציעה של דבילה · פי' עלי יד ומכתש כדכתיב אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הריפות בעלי · דברים פשוטים הן

א) . סא"ל בירושלמי ב) כן פירש נראה דרבינו לא היה גורס הך שלפנינו כדברי ר"ע וכ"ע .

רבינו גרשום

שבת והוי אחד בשבת שלישי ויש בו חולשא · כלומר שבת נטלה ממנו ויש בו חולשא: במוסף במנחה וכו' ופי' בגמ' רב אמר דולג שהראשון קורא ג' פסוקים ושמואל אמר פוסק שאינו דולג משום גזרה משום הנכנסין והיוצאין דאמרינן קורא ראשון ג' פסוקים שלפנינו א' היוצא לאחר כשיצאים הראשון שלא נשתייר לשני לקרות אלא ב' פסוקים אם מתחיל השני בפסוק הג' הנכנס לאחר שיצא הראשון כששומע ששני קורא הג' אומר לא קרא הראשון אלא ב' פסוקים: ודאית ביה רווחא שיכול לקרות פסוק אחד בפרשה אחרת אבל הכא לא מצי למקרי מפרשה אחרת דאית לה למיקרא לגמרי או דולג או פוסק: ובמנחה קורין על פיהן כמה שקורין שחרית בספר כדרך שקורין כל השנה בספר: ערב שבת במנחה לא היו נכנסין לקרות כמה לפי שהן עסוקין לכבוד שבת: שחרית במוסף שבת והאי דקתני בששי תנוצא וכו' היינו בשחרית בספר: אין בו מעמד שחרית כלומר אין קורין מה שקורין במעמדות לפי שעוסקין בהלל: קרבן מוסף אין בו נעילה כלומר שיש בו קרבן מוסף אין בו תפלת נעילה ואין קורין במעמדות לפי שעוסקין בקרבן וקסבר דתפלת נעילה קודם לתפלת מנחה ולפי שתפלת מוסף עד הערב עוסקין במוסף בשעת נעילה · קרבן עצים אין במנחה כלומר ביום שמביאין קרבן עצים אין קורין במעמדות במנחה · לפי שעוסקין בקרבן עצים: קרבן מוסף אין במנחה כלומר מנחה קודם לנעילה ובשעת מנחה עוסקין במוסף ואין פנאי לקרות במעמדות: מה הפרש בין זה לזה כלומר מ"ש המוסף דוחה מנחה ואין דוחה נעילה וקרבן עצים דוחה אפי' נעילה: הללו קרבן מוסף דברי תורה הוא ואין צריכין חיזוק לפיכך אינו דוחה אלא מנחה שסמוך לו אבל קרבן עצים שהן מדברי סופרים וצריכין חיזוק לפיכך עשו לו חיזוק שדוחה אפי' נעילה שאינו סמוך לו: ועמהן עם ותניא שהוא אחרון כהנים ולוים וכל מי שטעה שבטו שאינו יודע מאיזה שבט הוא: שבו בני פרעוש שניה · הן הולכין פעם שניה להביא עצים · באחד בטבת לא היה בו מעמד כל הימים שהיה בו הלל בשחרית וקרבן מוסף במנחה וקרבן עצים בנעילה: למה הוצרכו לקבוע הני זמנים להביא עצים למערכה: פרדסאות · משמרים: בקציעות · של דבילה: עיטרום בסלים כמצוה דכתיב ונתת בטנא · פרקים הביאום · עצים של סולמות לירושלים לקרבן עצים · בני פחת מואב הן בני דוד ולהכי קרי ליה מואב משום דאתי מרות המואביה · הן בני יואב דאתי נמי ממואב מאמו: הן בני דוד ועל שם עדינו העצני קרי ליה בני עדין · הן בני יואב ועל שם דוד שהיה ראש משפחותם קרי להו בני עדין על שם דוד · אי ר"מ ליתני נמי שבו בני דוד שניה דר"מ קאמר תני פחת מואב הן בני דוד כיון דתרווייהו קתני להו במתניתין כדתני בני דוד איבעי להו למיתני שבו שניה דכבר קתני דבאו פעם ראשונה דקתני באו בני פחת מואב · אי ר' יהודה ליתני שבו בני דוד שניה נמי דהא תני במתניתין שתי פעמים בני דוד דר' יהודה אמר דבני עדין הן בני דוד אי ר' יוסי ליתני שבו בני יואב שניה · תרי תנאי אליבא דר' יוסי דהאי תנא דאמר אליבא דר' יוסי בני פחת מואב הני בני יואב לא אמר דר' יוסי אמר בני עדין הן בני יואב ומאן דאמר אליבא דר' יוסי בני עדין הן בני יואב לא אמר דר' יוסי אמר בני פחת מואב הן בני יואב ולא תני במתניתין בני יואב אלא פעם אחת להכי לא קתני שו

בני

עין משפט נר מצוה

ים א מיי' פ"ג מהל' מגילה וחנוכה הל' ו:

והטעם מבואר להדיא בגמרא ערכין י.]

כב ב מיי' שם הלכה ז: [רב אלפס שבת פ"ב דף ה:]

כא ג מיי' שם טוש"ע א"ח סימן תרמד סעיף א:

כב ד מיי' שם טוש"ע א"ח סימן תרס:

כג ה מיי' שם טוש"ע שם סימן. תכח סעיף א:

כד ו מיי' שם טוש"ע א"ח סימן תכד סעיף א:

כה ז מיי' שם טוש"ע א"ח סימן תכב סעיף ב:

[נ"ל אמר אייבו כו' הקמים דרבי אלעזר בר צדוק]

תוספות

ויום טוב הראשון של פסח. הוא גומר הלל אבל שמונה ימי פסח לא משום דלא דמי לחנוכה וסוכות דחנוכה דינא הוא לגמור הלל דכל הח' ימים היה הנס מתגדל והיה כל חד וחד יום טוב וכן בסוכות *כל יומא ויומא הוי י"ט לעצמו לפי שפרי החג מתמעטין והולכין אבל פסח אינו משתנה לא מקרבנות ולא מיום טוב לכך אין גומרים בו ההלל אלא יום הראשון והאידנא דגומרין תרי יומי משום דעבדינן אותו מספק הוי חד יומא לענין קריאת הלל וכן ביום שני של עצרת וכן יום של שמחת תורה ומש"ה יש לנו כ"א יום לגמור הלל:

אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם. י"מ דאמנהג לא מברכינן (ו) מהכא וכן משמע בסוכה בפרק לולב וערבה (דף מד:) דקאמר *אמר אביי הוה קאימנא קמיה דר' יצחק ואייתי ההיא ערבה לקמיה שקל חביט חביט ולא בריך קסבר ערבה מנהג נביאים היא אלמא אמנהג לא מברכינן אבל רבינו תם פסק דמברכינן דאי איתא דלא מברכינן א"כ מאי קאמר בגמרא כיון דשמעינהו דמדלגי ואזלי שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם וכי לא היה לו להכיר אי משום מנהג קרו ליה לא מברכי אי איתא דאמנהג לא מברכינן ואי מברכי לא מנהג הוא וכי תימא דלא בא בתחילת קריאת הלל הא לא מצי אמרת דהא רב איקלע לבבל קאמר דאי איתא דבאמצע תפלה בא הוה ליה למימר איקלע לבי כנישתא ומדלא אמר מדלא ברכי מנהג הוא שמע מינה דאמנהגא נמי מברכינן וההיא דסוכה דמשמע דאמנהגא לא מברכינן היינו דווקא אמנהג דערבה דלא הוי אלא מנהג טלטול בעלמא ואמנהג דטלטול לא מברכינן אבל בשאר מנהג כמו קריאת הלל ואחריני כמו אותו מנהג ודאי מברכינן וכן הלכה למעשה ולפי זה יש ליזהר שלא לדבר באמצע ההלל כיון שבירך דאם כן הוי מפסיק ונראה דאין יחיד מחויב לקרות ההלל אבן אם רוצה לחייב עצמו הרשות בידו*: **ואשתכח** דכתיב עילויה · על אותו יד פירוש נמצא כתוב על היד שנחתכה מן הצלם אנת נבי לאחרובי ביתיה כלומר ביתו של הקב"ה (ז) אשלמת ליה כלומר וכחך נתת לו ויש מפרשים דהכתיבה הוה על הצלם השלם וה"ק אשכחי' עליה על הצלם השלם אנת נבי לאיחרובי ביתיה כלומר אתה רצית להחריב ביתו של הקדוש ברוך הוא וידך אשלמת ליה לכך שלמתי את ידך להקדוש ברוך הוא שחתכתי:

דכתיב

[ועי' תוס' ברכות יד: ד"ה ימים ותו' ערכין י: ד"ה י"ח ותו' סוכה מד: ד"ה כאן]

רש"י

מאי שנא הלל דדחי דידיה. מעמד דשחרית: ומאי שנא מוסף דלא דחי דידיה. דקתני יום שיש בו מוסף אין בו (ג) מנחה ולא קתני אין בו מוסף דלא דחי דידיה אלא דמנחה: הכי קאמינא. הכי קא בעינא למימר: אלא דידיה. דמוסף: ה"ג רבי יוסי אומר כל יום שיש בו מוסף יש בו מעמד. ואתנא קמא פליג דאמר יום שיש בו מוסף אין בו (ג) נעילה ואתא ר' יוסי למימר דיש בו מעמד אע"פ שיש בו מוסף: אלא לאו דנעילה הוא. דאמר ר' יוסי דיש בו מעמד ואין מוסף דוחה אותו: באחד בניסן. דאית ביה הלל דראש חדש: (ד) קרבן עצים. (קרבן מוסף) דבני ארח בן יהודה: זאת אומרת. מדלא קתני נמי באחד בניסן אלמא הלל דראש חדש לא דחי ליה למעמד שמע מינה דלאו דאורייתא הוה [א] אלא מנהגא כדלקמן: מנהג אבותיהם בידיהן. אבל הלל דחנוכה כגון באחד בשבת ולאו דחי דכיון דנביאים תקנוהו שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבא עליהן כשנגאלין יהו אומרין אותו על גאולתן כדאורייתא דמי: יחיד. כלומר אפי' יחיד גומר בהן את ההלל שכל אחד ואחד חייב לגמור בו את ההלל במסכת ערכין מפרש מאי שנא דגומר כל ימי החג ובפסח לא גומר אלא יום ראשון משום דחג הסוכות חלוק בקרבנותיו וכל אחד ואחד כחג בפני עצמו דמי: ובגולה · שעושין שני ימים טובים משום ספיקא: דמדלגי דלוגי · כגון אנן דמדלגין לא לנו ה' לא לנו ונתחיל מן ה' זכרנו יברך: לא יתחיל · אינו צריך להתחיל בראש חדש: ר' יוסי אומר בשבעה · וטעמייהו מקרא במסכת שבת בפרק ר"ע: בשבעה עלה משה · לקבל הלוחות כלומר ודאי ליכא מאן דפליג עלה דמתני' דקתני דבי"ז בתמוז נשתברו הלוחות מכלל דכולהו סבירא להו דבשבעה עלה (ה) ולאו מקרא נפקא לן דבשבעה עלה דהאי דכתיב וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי איכא מאן דדריש ליה במסכת יומא כי אחר מתן תורה הוה: משבעה בסיון עד י"ז בתמוז איכא מ' יום כ"ד דסיון שהוא מלא וי"ו דתמוז הרי מ' יום שעמד משה בהר: גמרא · כך קיבלנו מאבותינו: ומעת הוסר התמיד לתת שקוץ שומם וגו' · דבעת שהוסר ונתבטל התמיד באותו היום נתן שקוץ שומם דהיינו העומד צלם בהיכל: ה"ג והא כתיב על כנף שקוצים · כלומר הא כתיב קרא אחרינא דכתיב ביה שקוצים דמשמע תרי: תרי הוו · שהעמידן מנשה בהיכל: ונפל חד על חבריה וקטעיה לידיה · והנקטע לא קא חשיב והיינו דכתיב שקוץ אחד: אשתכח דכתיב · על ההוא צלם הכי:

אנת

גמרא

תורה אור

מאי שנא הלל דדחי דידיה ומאי שנא מוסף דלא דחי דידיה א"ל רב אשי השתא דלאו דידיה דחי דידיה לא כל שכן אמר ליה הכי קאמינא לך לא לידחי אלא דידיה אמר ליה איכא ר' יוסי דקאי כוותך דתניא ר' יוסי אומר כל יום שיש בו מוסף יש בו מעמד דמאי אילימא מעמד דשחרית הא תנא קמא נמי הכי קאמר אלא מעמד דמוסף דידיה נמי לא דחי אלא דמנחה [א] קרבן עצים דחי אלא לאו דנעילה שמע מינה דידיה דחי דלאו דידיה לא דחי שמע מינה וליתני נמי באחד בניסן לא היה בו מעמד מפני שיש בו הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים אמר רבא זאת אומרת הלילא דבריש ירחא לאו דאורייתא דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק *שמונה עשר יום בשנה יחיד גומר בהן את הלל ואלו הן שמונת ימי החג ושמונת ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב (ראשון) של עצרת ובגולה עשרים ואחד יום ואלו הן תשעת ימי החג ושמונת ימי חנוכה ושני ימים הראשונים של פסח וב' ימים טובים של עצרת רב איקלע לבבל חזינהו דקא קרו הלילא בריש ירחא סבר לאפסוקינהו כיון דחזא דקא מדלגי דלוגי אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר: ה' דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז כו': נשתברו הלוחות מנלן דתניא *בששה לחדש ניתנו עשרת הדברות לישראל רבי יוסי אומר בשבעה בו מאן דאמר בששה ניתנו בששה ניתנו ובשבעה עלה משה מ"ד בשבעה בשבעה ניתנו ובשבעה עלה משה דכתיב °ויקרא אל משה ביום השביעי וכתיב °ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה עשרים וארבעה דסיון ושיתסר דתמוז מלו להו ארבעין בשיבסר בתמוז נחית אתא ותברינהו ללוחות וכתיב °ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל וישלך מידיו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר: בטל התמיד גמרא: הובקעה העיר בי"ז הוה והכתיב °בחדש הרביעי בתשעה לחדש. ויחזק הרעב בעיר וכתיב בתריה °ותבקע העיר וגו' אמר רבא לא קשיא כאן בראשונה כאן בשניה דתניא בראשונה הובקעה העיר בתשעה בתמוז בשניה בשבעה עשר בו: שרף אפוסטמוס את התורה גמרא: העמיד צלם בהיכל מנלן דכתיב °ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם וחד הוה והכתיב °ועל כנף שקוצים משומם אמר רבא תרי הוו ונפל חד על חבריה ותבריה ליה לידיה ואשתכח דהוה כתיב (א) אנת

שמות כד
שם
שם לג
ירמיה נב
שם
דניאל יב
שם ט

רבינו חננאל

תנן · תנא לפי שמסרו עצמן על המצות נזכרין לברכה · כדכתיב זכר צדיק לברכה · וזמן עצי הכהנים והעם תשעה · באחד בניסן בני ארח בן יהודה כו' · מני מתני' אינה לר' מאיר דאמר בני פחת מואב הן הן בני דוד בן יהודה דאי ר' מאיר היא כיון שהקריבו בני דוד בן יהודה (כ"ג)[כ'] בתמוז ובאו בני פחת מואב להקריב בכ' באב היה לו לומר אם בני פחת מואב הן בני דוד בן יהודה שבו בני פחת מואב שנית כמו שאמר בני פרעוש שנית · אי מתני' ר' יהודה היא כיון דאמר בני עדין בן יהודה הן בני דוד בן יהודה היה לו לומר שבו בני עדין בן יהודה שנית אי ר' יוסי כיון דאמר בני פחת מואב בן יהודה בני ,יואב בן צרוית הן ובני עדין הן הן בגג יואב בן צרוית היה לו לומר שבו בני עדין שנית · ואיקמה לר' יוסי ותרי תנאי אליבא דר' יוסי: באחד בטבת לא היה בו מעמד מפני שיש בו הלל שהיא חנוכה והלל דוחה מעמד של שחרית ויש בו קרבן מוסף של ר"ח שדוחה מעמד של נעילה וכ"ש של מוסף דבהדיא תנינן באחד ובטבת לא הוה בו מעמד כלל והוא זמן קרבן עצים · דתנן באחד בטבת שבו בני פרעוש שנית וקרבן עצים דוחה מעמד דמנחה ואוקימנא למתני' דתנא דידן סבר קרבן מוסף דוחה מעמד דנעילה ומעמד דמוסף · ור' יוסי פליג עליה · דתניא ר' יוסי אומר כל יום שיש בו מוסף יש בו מעמד ואוקימנא יש בו מעמד בנעילה דסבר דידיה והוא מעמד דמוסף דחי דלאו דידיה והוא מעמד דנעילה לא דחי · דייק רבא מדלא קתני באחד בניסן לא היה בו מעמד ותנא יש בו קרבן עצים וקרבן מוסף (כגון) [והלל כמו] אחד בטבת (שאו') [ש"מ] הלל דחנוכה הוא כמו הלל של תורה · אבל הלל דר"ח לאו דאורייתא הוא · דא"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק י"ח ימים בשנה יחיד גומר בהן את הלל ואלו הן ח' ימי החג וח' דחנוכה · ויו"ט הראשון של פסח ויו"ט של עצרת · ובגולה כ"א יום ט' ימי החג וח' ימי חנוכה וב' ימים של פסח וב' ימים של עצרת · רב אקלע לבבל ושמע דקרו הלל בר"ח בעא למיפסקינהו כיון דשמע להן דפסקי שבק להו · אמר מנהג אבותיהם בידיהם · תנא יחיד לא יתחיל בברכה בזמן שקורין בהן כגון ר"ח וחוש"מ פסח ואם מעה ובירך בא"י אמ"ת אקב"ו לקרוא (והתחיל לגמור) [את הלל גומר] וזהו אם התחיל גומר וקיי"ל הכי דאין חובה: ה' דברים אירעו את אבותינו וכו' נשתברו הלוחות מנלן לפי שעלה משה למרום בז' בסיון דכתיב ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן נמצא שעמד משה במרום כ"ד ימים תשלום סיון וי"ו מתמוז הרי מ' יום · כדכתיב ויהי משה בהר ארבעים יום · למחר ירד ושבר לוחות נמצאת שבירת הלוחות בי"ז בתמוז · בטל תמיד גמרא · *) כר' לוי דאמר אף בימי מלכות הרשעה היו משלשלין להן קיפות של זהב · והן היו מעלין להן שני כבשים · ובסוף העלו להן ב' חזירים כו' · אותה שעה גרמו העונות ובטל התמיד ונחרב הבית · והובקעה העיר בחרבן השני י"ז כדתנא בפ' לחדש הרביעי הובקעה העיר בראשונה ובשניה בי"ז בתמוז שרף אפוסטמוס את התורה גמרא · ירושלמי תיכן **) העמיד צלם בהיכל מנלן דכתיב ומעת הוסר התמיד · הנה בפירוש כי מעת שהוסר ונפל התמיד ניתן השקוץ בהיכל · וכבר אמרנו בי"ז בטל התמיד

*) תסר כאן וכו'. ובירושלמי ר' סימון בשם ר"י בן לוי בימי מלכות וכו' ו"מר ר' לוי ניתי כו'. **) נראה שחסר כאן ועיי' בירושלמי.

רבינו גרשום

מני יואב שנית: מ"ש הלל דדחי דידיה ומ"ש מוסף דלא דחה דידיה והא קאי דקתני במתניתין יש בו הלל אין בו מעמד דשחרית קרבן מוסף אין בו במנחה ופריך מר קשישא מ"ש הלל דדחי מעמד בתפלה דידיה דהיינו שחרית ומוסף לא דחי מעמד בתפלה דידיה דקתני מוסף אין במנחה דמשמע אבל במוסף עצמו איכא מעמד: א"ל ומי בעיא לך דמוסף דחי דידיה השתא מנחה דלא הוה דידיה דחי ליה מוסף ממעמד דידיה דמוסף מיבעיא אמאי *) דחי נמי במנחה הא הלל לא דחי אלא דידיה דשחרית לתודיה: ר' יוסי קאי כוותך. דמוסף לא דחי אלא מעמד דמוסף ולאו דמנחה: דידיה נמי לא דחי. נמי תני מוסף לא דחי מעמד שבם קף: י"ח יום גומרין את ההלל ולא קתני ר"ח. לא יתחיל הלל בר"ח: ובשבעה (עשר)[עלה] ואותו יום לא חשבינן אלא מכן ואילך חשיב מ' יום כ"ג דסיון שהוא מלא וי"ז בתמוז הרי מ' נמצא שבמ' ירד ושבר את הלוחות מעת הוסר התמיד לתת שקוץ כל.מר ביום שהוסר התמיד הקים צלם וכבר אמר בי"ז בטל התמיד (דכתיב עלה לליצנותא) בט' באב נגזרה גזרה על אבותינו שלא יכנסו לארץ ובערב ט"ב חזרו מרגלים ולמחר קבעו ט"ב: דרך שלשת ימים הרי כ"ב דיום עשרים עצמו דאייר הוא מחשבון הג' ימים וכתיב עד חדש ימים דהיינו כ"ט ימים וחשוב ז' דאייר לפי שהוא חסר וכ"ב דסיון הרי החדש ימים ועדיין נשתיירו ח' דסיון לפי שהוא מלא וכתיב ותסגר מרים שבעת ימים הרי כ"ט דסיון ובאותו יום עצמו שלח מרגלים וכתיב וישובו מקץ ארבעים יום חשב ב' דסיון וכ"ט דתמוז הרי ל"א וח' דאב דאותו דבערב

*) חסר כאן ונ"נ א"ל הכי קאמינא לך לא נדחי אלא דידיה ואפ"ה דחי וכו'.

הגהות הגר"א

[א] גמ' אלא דמנחה ונעילה ב"מ ט', ב"ל:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה זאת אומרת וכו' אלא מנהגא כדלקמן מנהג וכו'. ר"נ בכל דבור אחד ודו"ק:

מסורת הש"ס

מרכין י. [תוספ' סוכה פ"ג ע"ש ומס' סופרים פ"כ כל' ם ע"ש]

הגהות הב"ח

[illegible]

אנת צבית לחרובי ביתא ידך אשלימת ליה בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ מנלן דכתיב °ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן ואמר מר *שנה ראשונה עשה משה את המשכן שניה הקים משה את המשכן ושלח מרגלים וכתיב °ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל משכן העדות וכתיב °ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים אמר רבי חמא בר חנינא *אותו היום סרו מאחרי ה' וכתיב °והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה וישובו ויבכו גם בני ישראל וגו' וכתיב °עד חדש ימים וגו' דהוו להו עשרין ותרתין בסיון וכתיב °ותסגר מרים שבעת ימים דהוו להו עשרין ותשעה בסיון וכתיב °שלח לך אנשים ותניא בעשרים ותשעה בסיון שלח משה מרגלים וכתיב °וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום הני ארבעים יום נכי חד הוו אמר אביי *תמוז דההיא שתא מלויי מליוה דכתיב °קרא עלי מועד לשבור בחורי וכתיב °ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא *אמר רבה אמר ר' יוחנן (א) (*אותו היום ערב) תשעה באב היה אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם ואני קובע לכם בכיה לדורות חרב הבית בראשונה (ג) דכתיב °ובחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה [שנה] למלך נבוכדנצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלם וישרוף את בית ה' וגו' וכתיב °ובחדש החמישי בעשור לחדש היא [שנת] תשע עשרה [שנה] למלך *נבוכדנצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם וגו' ותניא אי אפשר לומר בשבעה שהרי כבר נאמר בעשור ואי אפשר לומר בעשור שהרי כבר נאמר בשבעה הא כיצד בשבעה נכנסו נכרים להיכל ואכלו וקלקלו בו שביעי שמיני *ותשיעי סמוך לחשכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום כולו *שנאמר °אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב והיינו דאמר רבי יוחנן (ג) אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף ורבנן אתחלתא דפורענותא עדיפא ובשניה מנלן דתניא *מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב אמרו (א) כשחרב בית המקדש בראשונה (ד) אותו היום ערב תשעה באב היה ומוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה ומשמרתה של יהויריב היתה והלוים היו אומרי' שירה ועומדין על דוכנם ומה שירה היו אומרים °וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו נכרים וכבשום *וכן בשניה נלכדה ביתר גמרא *נחרשה העיר תניא *כשחרב טורנוסרופוס הרשע את ההיכל נגזרה גזרה על רבן גמליאל להריגה בא אדון אחד ועמד בבית המדרש ואמר בעל החוטם מתבקש בעל החוטם מתבקש שמע רבן גמליאל אזל טשא מינייהו אזל לגביה בצנעא א"ל אי מצילנא לך מייתית לי לעלמא דאתי א"ל הן א"ל אישתבע לי אישתבע ליה סליק לאיגרא נפיל ומית וגמירי דכי גזרי גזירתא ומית חד מינייהו מבטלי לגזרתייהו יצתה בת קול ואמרה אדון זה מזומן לחיי העולם הבא תנו רבנן משחרב הבית בראשונה נתקבצו כיתות כיתות של פרחי כהונה ומפתחות ההיכל בידן ועלו לגג ההיכל ואמרו לפניו רבונו של עולם הואיל ולא זכינו להיות גזברין נאמנים יהיו מפתחות מסורות לך וזרקום כלפי מעלה ויצתה כעין פיסת יד וקיבלתן מהם והם קפצו ונפלו לתוך האור ועליהן קונן ישעיהו הנביא °)משא גיא חזיון מה לך איפוא כי עלית כולך לגגות תשואות מלאה עיר הומיה קריה עליזה חלליך לא חללי חרב ולא מתי מלחמה אף בהקב"ה נאמר °°)מקרקר קיר ושוע אל ההר: משנכנס אב ממעטין בשמחה כו': אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה

אמר

°) ישעיה כב °°) שם

רש"י

אנת צבית לחרובי ביתיה וידך אשלימת ליה. הגלס אומר לחבירו אתה רצית להחריב ביתו של מקום שהטית ישראל אחריך ואני עשיתי בך נקמה ושילמתי לך ידי ל"א אנת צבית לחרובי ביתא וידך [אושלית] לי לשון שאילת [כלים] כלומר ועלה בידי: ואמר רבי חמא בר חנינא אותו היום וכו' · מהר לשון מהר עכשיו כשתטול י"ט ימים מחדש אייר קודם עליית הענן פשו להו י' והנהו י' היו בין דרך שלשת ימים וז' דהסגרת מרים וחדש (ה) של כ"ט ימים שאכלו בשר הוה ל"ט והשתא אשתכח דמשה שלח מרגלים בכ"ט דסיון: הני ארבעים נכי חד · ב' מסיון וכ"ט מתמוז הוה ל"א וח' מאב הוה ל"ט: וחובה על ידי חייב · הייט תשעה באב דרגילין להיות בו רעות: ה"ג מגלגלין זכות ע"י זכאי: מוצאי שבת · יום ראשון: מוצאי שביעית · שמינית: דוכן · מקום עשוי כעין איצטבא ועליו לוים עומדין לשורר: וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם ה' אלהינו · במזמור אל נקמות ה' והוא שיר של יום רביעי והאי דאמרי ליה ביום ראשון איליא בעלמא (ו) הוה דנפל בפומייהו כדאמרינן בערכין (דף יא:) פי' איליית קינה שכן תרגום יונתן בן עוזיאל שא קינה (יחזקאל כח) טול איליית וכמו אלי כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה (יואל א) שפירושו קונני ובכי: נחרשה העיר · כדכתיב (מיכה ג) ציון שדה תחרש שנחרשה כולה ונעשית כשדה חרושה: בעל החוטם · בעל קומה ולורה ל"א גדול הדור: מתבקש · ליהרג ברמז אמר ליה שלא יכירו בו אנשי המלך: טשא · נחבא כמו טשו במערתא (שבת דף לג:): אזל · ההוא אזל רבן גמליאל בצנעא: ומית חד מינייהו · מן היועצין וכסבורין שאירע להן על שהרעו לגזור: גיא חזיון · ירושלים שהכל מסתכלין בה: מקרקר · לשון יללה: קיר ושוע · מקונן וזועק לשון הכה קול שועת בת עמי (ירמיה ח) קיר כמו קירי דבשחיטת חולין (דף *קלט:): אל ההר · בשביל הר ציון ששמם: משנכנס אדר · ימי נסים היו לישראל פורים ופסח: ניזיל

תוספות

(ז)דכתיב עד חדש ימים הוו להו כ"ב בסיון · פי' חשוב מעשרים ימים של ר"ח אייר עד סופו תמלא ט' ימים נמלא בכ' בסיון כ"ט ועד חדש ימים האי שלשים ימים אם כן לפי זה תמלא מעשרים ושנים לחדש השני דזה אייר חדש שלם עד כ"ב דסיון וג' ימים שנסעו מהר ה' הרי ל"ג דל מינייהו ב' ימים דבעשרים בחדש נעלה הענן ואייתר להו שני ימים פשו כ"ג דל יומא מן שלשה שהאחד מן הג' ימים היה בכלל החדש (ח) שאייר חסר פש להו כ"ב:

אמר אביי תמוז דההיא שתא מלויי מליוה · ועשו אותו משלשים ימים כדי שיכלו המ' ימים בתשעה באב שלשים יום דתמוז ואחד דסיון דבכ"ט שלח המרגלים ותשעה באב הרי ארבעים ימים וביום תשעה באב שבו המרגלים מתור הארץ: וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו האויבים וכו' · פי' באותו פסוק יש ב' פעמים יצמיתם ולא הספיקו לומר השני עד שבאו וכבשום ואומר ר"י *אע"ג דאין אותו פסוק כלל במזמור שיר של מוצ"ש אירע להם כך שאמרו אותו פסוק ובירושלמי מפרש איליית נקט פירוש איליית הוי כמו אלי כבתולה דהוי לשון קינה כמו שקורין העולם ריאוני"א בלע"ז:

רבינו חננאל

יהי' דברים אירעו את אבותינו בט' באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ מנא לן · דתניא בכ"ט בסיון שלח המרגלים חנה שני ימים דכתיב קרא עלי מועד לשבור בחורי הנותרים מסיון ול' יום של תמוז שאותה שנת תמוז מלא היה · הרי ל"ב וח' ימים באב הרי מ' יום שלמים · נמצאו שהגיעו ט' באב. אמר רבא אותו היום ט' באב היה ותיו ישראל יושבים ובוכים · אמר הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם אני אקבע לכם בכיה לדורות · חרב הבית בראשונה שנאמר בחדש החמישי בעשור לחדש בא נבוזראדן [...] אחרי' וישרוף את בית ה' ואת בית המלך וכתיב קרא אחרינא בחדש החמישי [...] תשע עשרה בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל וישרוף את בית ה' ואת בית [...] לומר בשבעה שכבר נאמר בעשרה ואי אפשר לומר בעשרה שכבר נאמר וכו' ואילו [...] ט' בו בערב (באב) הציתו סמוך לחשכה והיה דולק והולך כל היום שנא' אוי [...] כי ינטו צללי ערב · א"ר יוחנן אלמלא הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי [...] בעשירי נשרף · ותנא דידן תחלת פורענותא עדיפא · ובשניה דתניא ר' יוסי [...] ליום זכאי וחובה ליום חייב. כשחרב הבית בראשונה ט' באב היה ומו"ש [...] היתה ומשמרת יהויריב היתה כו' · נלכדה ביתר ונחרשה העיר גמרא [...]

הגהות הב"ח

(א) שם אותו היום ערב · תא"מ ונ"ב ס"א אותו היום תשעה באב היה: (ב) שם הרב [...]

[...] מנלן דכתיב ובחדש:(ג) שם דאמר ר' יוחנן אלמלי כ"ב ע"י ר"ס הקורא עומד בתוס' ד"ה אלמלא: [...] בהמ"ק בראשונה (אותו היום ערב ת"ב היה) תא"מ ונ"ב ס"א אותו היום תשעה באב היה: [...] ד"ה אמר רבי חמא כו' וחדש של כ"ט ימים · נ"ב מסרש"י מבואר דמפרש עד חדש ימים וגו [...] דהיינו כ"ט י"ב תשל"ג ונמצא שלשה ימים ששבו הוו כ' וכ"ח וכ"ב מאייר כשאתו שבעה [...] מסיון שבו כלה חדש ימים שאכלו בשר דהיינו כ"ט יום עוד ס"ל לרש"י דהמרגלים באו בסוף [...] שהרי ל"ל ט' בכו בכיה של חנם והוקבע לדורות אבל התוס' נחלקו עליו וס"ל דעד חדש ימים וגו' [...] של שלשים יום שלמים ונדחקו לפרש דיום ג' ששבו דהיינו כ"ב מאייר נחשב לכאן ולכאן דיום [...] עמנו היום הראשון מהחדש שאכלו בשר ועוד נחלקו וס"ל דכ"ט דסיון שבו שלח מרגלים אינו [...] מ' יום דמרגלים אלא הוא נחשב מז' ימים דהסגרת מרים ולא כשאו המרגלים רגליהם אלא ביום ל' [...] זה צריך לפרש דלא שבו המרגלים אלא בט' באב בסוף היום שאז בכו בכיה של חנם ונקבע עליהם [...] כי לעת הערב סמוך לחשיכה הציתו בו האש ולפי זה לא גרסינן אותו היום ערב תשעה באב היה [...] אותו היום ט' באב היה: (ו) ד"ה וישב כו' איליית בעלמא הוא דנפל:(ז) תוס' ד"ה וכתיב כו' מעשרים [...] אייר וכו' כאי שלשים יום א"כ:(ח) בא"ד היה בכלל החדש פש להו כ"ב כצ"ל ותיבות שאייר חסר נמחק:

רבינו גרשום

דבערב ט"ב חזרו א"כ לא הוו בדרך אלא מ' נכי חדא וקרא אמר ארבעים: תמוז מליוה ואיכא ל' דתמוז נמצא בערב ט"ב מ' מלאים ולמחר קבעי למ"ב. קרא עלי מועד שקבעו תמוז של שלשים. וחובה ע"י חייב [...] בראשונה. כשחרש משמע נחרש; בעל החוטם [...]

עין שבהם חשוב שבהם. דבפלי קארי · לכבס וללבוש מאי כבוד שבת איכא במאי דלבוש בחמישי אלא לאו להניח וללבוש בשבת דהיינו כבוד שבת מעיקא דבחמישי לפי שהוא קריב לשבת אבל שאר יומי אפי' להניח וקשיא לרב הונא:

הגהות מהר"י לנדא

א) גמ' כשחרב בהמ"ק בראשונה אותו היום תשעה באב היה נ"ל

אמר רב פפא הלכך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מיניה באב דריע מזליה ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה לתת לכם אחרית ותקוה אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אלו דקלים וכלי פשתן ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כריח שדה של תפוחים: שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין לספר ולכבס: אמר רב נחמן לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר ורב ששת אמר אפילו לכבס ולהניח אסור אמר רב ששת תדע דבטלי קצרי דבי רב מתיב רב המנונא (א)*בחמישי מותרים מפני כבוד השבת למאי אילימא לכבס וללבוש מאי כבוד שבת איכא אלא להניח ובחמישי הוא דשרי אבל השבת כולה אסור לעולם לכבס וללבוש וכשאין לו אלא חלוק אחד *דאמר רב אסי א"ר יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד איתמר נמי אמר רבי בנימין אמר ר' אליעזר לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל להניח מותר מיתיבי אסור לכבס לפני תשעה באב אפילו להניח לאחר תשעה באב וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהן וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ תיובתא שלח רב יצחק בר גיורי משמיה דרבי יוחנן אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ אבל אסור ללובשן בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אמר רב לא שנו אלא לפניו אבל לאחריו מותר ושמואל אמר אפילו לאחריו נמי אסור מיתיבי שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כיצד חל להיות באחד בשבת מותר לכבס כל השבת כולה בשני בשלישי ברביעי ובחמישי לפניו אסור לאחריו מותר חל להיות בערב שבת מותר לכבס בחמישי מפני כבוד השבת ואם לא כבס בחמישי בשבת מותר לכבס בערב שבת מן המנחה ולמעלה *לייט עלה אביי ואיתימא רב אחא בר יעקב אהא *חל להיות בשני ובחמישי קורין שלשה ומפטיר אחד בשלישי וברביעי קורא אחד ומפטיר אחד רבי יוסי אומר לעולם קורין שלשה ומפטיר אחד תיובתא דשמואל אמר לך שמואל תנאי היא דתניא *תשעה באב שחל להיות בשבת וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו ואסור לספר ולכבס מר"ח ועד התענית דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר כל החדש כולו אסור רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד ותניא אידך ונוהג אבל מראש חדש ועד התענית דברי ר' מאיר רבי יהודה אומר כל החדש כולו אסור רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד אמר ר' יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו דכתיב והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה מאן דאמר מר"ח ועד התענית

מתנה

תורה אור

רש"י

אמר רב פפא הלכך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי נישתמיט וכו' · פירוש משום דאמר לעיל ממעטין תוכה ליוס שמיב: של תפוחים · ים תפוחים *כריח אתרוגים: קצרי דבי רב · פירוש שכובסין הבגדים ולכך קרי להו קצרי על שם שמקצרין הבגדים ע"י רחיצת המים: מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבס במועד · (*ובמבטל יוס) ובפ' אלו מגלחין (מו"ק דף יד) דקאמר ולימעמך הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד וכו' דפריך יאמרו כל התלוקים אסורים לכבס בחול המועד וחלוק זה מותר ומתרץ זה אזורו מוכיח עליו שאין לו אלא חלוק אחד וה"נ דוקא נמי הכא לנו והאי אסור אפי' אין לו אלא חלוק אחד שאין אנו נוהגין אזור על החלוקים שלנו ולא הוי אזורו מוכיח עליו וכן צריך ליזהר שלא לכבס שמלבשת בחול המועד אע"ג שאין לו אלא אחת אבל מ"מ יש לנשים לכבס בגדי התינוקות כדי לנסוב דהוי כמי שאין לו אלא חלוק אחד שיש רגילות להחליף בגדיהם וכל שעה צריך לו כל בגדיו ועל זה נהגו העולם לכבסם בחול המועד:

בשני ובחמישי קורין שלשה ומפטיר אחד · מכאן מוכיח רבינו תם דמפטיר עולה למנין שבעה מדקאמר קורין שלשה ומפטיר אחד שמפטיר אחד מן הג' דקא' מיבעיא ליה במגילה (דף כג. ושם) מפטיר עולה למנין שבעה או לא מספקא מהכא דעולה: ותרוייהו

אחד · אחד קורא והוא עצמו המפטיר קתני מיהת לאחריו מותר תיובתא דשמואל: וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת · *אינו מפסיק סעודתו והוא ממעט בתבשילין אלא אוכל כל צרכו ומעלה על שולחנו אפי' כסעודת שלמה בשעתו דפלוגתא היא במסכת גיטין בפרק [מי שאחזו] (דף סג) דאיכא למאן דאמר מלך ולבסוף הדיוט ואיכא למ"ד מלך והדיוט כבתחלה וכו' בשעתו לפיכך טומר כשעת מלכו שהיה אוכל הוא ובניו ס' עד סולת ס': ועד התענית · אגמא דסבירא ליה לרבי מאיר לפניו אסור לאחריו מותר ורבי יהודה ורבנן (*נמלכא) סבירא להו דאפילו לאחריו נמי אסור: [נ"ל שמשון בן גמליאל]

מתנה

תוספות

מזיל בהדיה · כמזלותיה בגון: *ונתתי לכם אחרית ותקוה · אידי דאיירי רב יהודה לעיל נקיט ואזיל: דקלים · להתפרנס מהן שיש מהן בבבל הרבה כדאמרינן בפ"ק (דף ט:) שלא אוקלא לבבל אלא מלא נגא דתמרי ס': כלי פשתן · ללבוש: לא שנו · במתני' שכל השבוע אסור לכבס: אפילו לכבס ולהניח · כדי שילבוש לאחר זמן לאחר ט' באב אסור דנראה כמכיח דעתו שעוסק בכיבוס בגדים: אמר רב ששת תדע · דאפי' לכבס ולהניח אסור: קצרי · קרי להו *בלבון שמשלבין והם כובסין במקחי אומרים על שם שמקצרין בגדי נמה כשמיבשן אותן ברגלים במים שקורין פוריי"ר והיינו דמתרגמינן מן רגל (שמואל ב' ח') עינא דקצרא: אילימא לכבס וללבוש · מיד בחמישי מאי כבוד שבת איכא: אלא · ללו לכבס ולהניח עד השבת: לעולם לכבס וללבוש · מיד בחמישי (ב): וכמי שאין לו אלא חלוק אחד · דאין לו להחליף ומאי מפני כבוד השבת הוי לא מכבס השתא בחמישי הוי לא מצי לכבס ליה: (ג)חולו של מועד · שאין לו אלא חלוק אחד דלא שכיח דלא מכבס מפני הגנימה ואפי' כיבס לפני המועד מותר לכבסו במועד: וגיהוץ שלנו · אינו יפה אלא ככיבוס שלהן ולאסור נוהג לפני תשעה באב אפילו להניח לאחר תשעה באב אבל כיבוס שלנו מותר: כלי פשתן אין בהן · גיהוץ משום גיהוץ אלא בכלי צמר לטשטש בלפ"מ: לא שנו · שאסור ללבשו בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכה אלא בימים שלפני תשעה באב אבל של ימים שלאחר אסור: נוהגין להחמיר ושני ושלישי: אבל לאחריו · חמישי וששי[א] וששי מותר: חל להיות באחד בשבת מותר לכבס כל השבת כולה · דהיינו לאחריו: חל להיות בשני או בשלישי ברביעי ובחמישי ס': לייט עלה אביי ואיתימא רב אחא בר יעקב אהא · שמכבס בשבת שחל אפילו מן המנחה ולמעלה והדקא בבריתא מפסיק לה למנחה וקאמר לייט עלה אביי ס': חל להיות בשני ס' · דמפל דהדיא בבריתא נימא היא: ומפטיר · (ה) מלימן שלשה אחרון מפטיר מתוך שאין מוסיפין בחול יותר מג' אנשים ולא בר"ח על ד' שאין נמי לטוסף אלא בשבת ובי"ט כדאמרינן במגילה (דף כא:) ונפיק קורין ג' דמן ספר תורה לא יבגלו הכי שמו קרו שלשה שהוא מתקנת עזרא לקרות בשני ובחמישי כך ולוי וישראל: קורא אחד ומפטיר

רבינו חננאל

לתת לכם אחרית ותקוה · אמרינן משמיה דרב אלו דקלין וכלי פשתן · ראה ריח בני כריח שדה · כריח שדה של תפוחין: בגדים מגוהצין אסור ללובשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה עד יום תענית ואפילו הן בגדים של פשתן . פי' גיהוץ בלשון ישמעאל צקל והוא מעברי ליה הימרתא (כתובות יג:) שבת שחל להיות ט' באב בתוכה אסור לספר ולכבס · ובחמישי מותר מפני כבוד השבת · ופרקינא בזמן שחל ט' באב בע"ש בה' שמקדים יום ט' באב ותיות לו לכבס וללבוש כשאין לו אלא חלוק אחד ומותר לכבסו אפילו בחוה"מ . [כנוס"] הלוקת רב נחמן ורב ששת היא וקי"ל כרב ששת דא' אפילו לכבס ולהניח אחר ט' באב אסור תדע דקא בטלי קצרי דבי רב ומותבינן מהא דתניא אסור לכבס לפני ט' באב ואפילו להניח לאחר ט' באב תיוהץ של בני ארץ כבל כבוס של בני א"י · וכלי פשתן אין בהן משום גיהוץ · אבל אסור ללובשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה: [שבת שחל ט"ב להיות בתוכה] אסורין לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כיצד חל להיות באחד בשבת מותרין לכבס כל השבת כולה חל להיות ט' באב בב' או בג' או בד' או בה' לפניו אסור לאחריו מותר · חל ט' באב להיות בע"ש מותרין לכבס בחמישי · פי' בי שאין לו אלא חלוק אחד ואם לא כיבס בה' יכבס בע"ש בט' באב עצמו מן המנחה ולמעלה · לייט אביי מי שמצריך ודוחק עצמו לכך · ובקריאת הספר קי"ל כר' יוסי דאמר לעולם קורין ג' בט' באב ומפטיר

*) מכאן דלא וכנוס לכנוס לאתר קי"ע.

רבינו גרשום

לעולם לכבס וללבוש בחמישי ואשמעי' מאי כבוד שבת איכא דלית ליה אלא אותו חלוק ולא מצי שלבי אסור · לייט עלה אביי בשאין דכבים בע"ש בט' באב מן המנחה ולמעלה קורין ג' ואחד ומל להפסיק עד שבת והיינו כבוד שבת דמכבס ליה ולהכי שאר יומי אסור אבל להניח לא הוי אסור וגיהוץ תמישי ותני קורין ג'י מפטיר אסיך אמימר תיובתא דשמואל הא דקתני מותר לכבס כל השבוע דשמואל אמר

הגהות מהר"ב רנשבורג א] רש"י ד"ה אבל לאחריו וכו' ובגמ' · שמותר כלם ובפר':

הגהות הב"ח (א) גמ' בחמישי מותרין מפני כבוד השבת: (ב) רש"י ד"ה וכמי שאין לו אלא חלוק אחד לו לכבס ס' מחד: (ג) ד"ה חולו של מועד שאין לו אלא חלוק אחד דלא מכבס לפני המועד: (ד) ד"ה ומפטיר אחד מלימן שלשה:

עין משפט נר מצוה: א א מיי' פ"ה מהל' תענית הלכה ו סמג עשין דרבנן ג טוש"ע או"ח סי' תקנא סעיף ח · ב ג מיי' שם טוש"ע או"ח סי' תקנא סעיף ג · ג ד מיי' פ"ה מהל' תענית הלכה ו טוש"ע או"ח סי' תקנא סעיף ג · ד ה מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה יח טוש"ע או"ח סי' תקסו סעיף ה · ה ו מיי' פ"ה מהל' תענית הלכה ז טוש"ע או"ח סי' תקנב סעיף י

רש"י

מחגה · כלומר יליף טעמא מן חגה דהיינו ר"ח שנקרא חג כדאמרי' לעיל (דף כט·) קרא עלי מועד : הלכה כר"מ · דלפניו אסור ולאחריו מותר: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דאין איסור נוהג אלא באותה שבת: תרוייהו לקולא · כדמפרש ואזיל דבלפניו מוקי הלכה כר"מ דלפניו ולא לאחריו ובאותה שבת אבל קודם אותה שבת אפילו לפניו מותר : משש שעות ולמטה · כלפי הבקר : המפסיק בה · דשוב אינו אוכל עוד מאותה סעודה ואילך : ה"ג כילד ישנה א"ר יהודה אם הוא רגיל כו' : בעשרה · שהיו סועדין עמו לכבודו : וחכ"א ישנה · אשני תבשילין קיימי (א) בשר ויין ימעט : מליח · דג או בשר מליח דאין בו טעם כל כך אחר ששהה שלשה ימים במלח כדלקמן (ב) כשלמים והנותר מבשר זבח השלמים וגו' מפי לא אשכחן דמקרי בשר : כל שהוא משום ט' באב · כגון סעודה המפסיק בה : כל שאינו משום ט"ב · כגון סעודה המפסיק בה בתענית צבור אי נמי סעודה שאינו מפסיק בה: ה"ג ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל שעה שמותר לאכול מותר לרחוץ ולא גרסינן בשר כלומר אפי' בשעת סעודה המפסיק מותר לרחוץ הואיל ומותר לאכול: אסור באכילה ובשתיה · הני לאו נהגין באבל דקא חשיב נמי איסורים שנוהגין בו לבד מהני דנהיגי באבל רחיצה סיכה ונעילה כו' : ואסור לקרות בתורה כו' · דכתיב בהו משמחי לב (ג) : במקום שאינו רגיל לקרות · דכיון דלא ידע אית ליה צערא : עד כמה · הוי בשר גמור דלא הוי בשר מליח כל זמן שהוא כשלמים שלא שהה במלחו אלא שני ימים ולילה אחד כזמן אכילת שלמים ולהכי נקט כשלמים דבזמן אכילת שלמים אשכחן דאקרי בשר דכתיב (ויקרא ז) והנותר מבשר זבח השלמים וגו' מפי לא אשכחן דמקרי בשר שהמשר נפסל אחרי ב' וג' ימים . יין מגתו · קדש ומתוק ואינו טוב כיין ישן ומשלשל ומזיק: תוסס · רותח : אין בו משום גילוי · שאין נחש שותהו כי יברח מרתיחתו :

גמרא

מחגה ומ"ד כל החדש כולו אסור מחדשה ומ"ד כל השבת כולה אסור משבתה אמר רבא הלכה כרשב"ג ואמר רבא הלכה כרבי מאיר ותרוייהו לקולא וצריכא דאי אשמועינן הלכה כר' מאיר הוה אמינא אפי' מר"ח קמ"ל הלכה כרשב"ג ואי אשמועינן הלכה כרשב"ג הוה אמינא אפילו לאחריו קמ"ל הלכה כרבי מאיר : ערב תשעה באב לא יאכל אדם ב' תבשילין כו' : אמר רב יהודה לא שנו אלא משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר ואמר רב יהודה לא שני אלא בסעודה המפסיק בה אבל בסעודה שאינו מפסיק בה מותר ותרוייהו לקולא וצריכא דאי אשמעינן בסעודה המפסיק בה הוה אמינא אפי' משש שעות ולמטה קמ"ל משש שעות ולמעלה ואי אשמעינן משש שעות ולמעלה הוה אמינא אפי' בסעודה שאינו מפסיק בה קמ"ל בסעודה המפסיק בה תניא כלישנא קמא תניא כלישנא בתרא תניא כלישנא בתרא הסועד ערב תשעה באב אם עתיד לסעוד סעודה אחרת מותר לאכול בשר ולשתות יין ואם לאו אסור לאכול בשר ולשתות יין תניא כלישנא קמא ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה אמר רבי יהודה כיצד משנה אם היה רגיל לאכול שני תבשילין יאכל מין אחד ואם היה רגיל לסעוד בעשרה בני אדם סועד בחמשה היה רגיל לשתות עשרה כוסות שותה חמשה כוסות במה דברים אמורים משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר תניא אידך ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין דברי ר"מ וחכ"א ישנה וממעט בבשר וביין כיצד ממעט אם היה רגיל לאכול ליטרא בשר יאכל חצי ליטרא היה רגיל לשתות לוג יין ישתה חצי לוג יין ואם אינו רגיל כל עיקר אסור רשב"ג אומר אם היה רגיל לאכול צנון או מליח אחר סעודתו הרשות בידו תניא אידך כל שהוא משום תשעה באב אסור לאכול בשר ואסור לשתות יין ואסור לרחוץ כל שאינו משום ט"ב מותר לאכול בשר ולשתות יין ואסור לרחוץ ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל שעה שמותר לאכול [א] בשר מותר לרחוץ ת"ר כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט' באב אסור באכילה ובשתיה *ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה בתלמוד ובמדרש ובהלכות ובאגדות אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה במקום שאינו רגיל לשנות וקורא בקינות באיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן *) בטלין משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב ר' יהודה אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות אבל קורא הוא באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיהו ותינוקות של בית רבן בטלים בו משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב : לא יאכל בשר ולא ישתה יין : תנא *אבל אוכל הוא בשר מליח ושותה יין מגתו בשר מליח עד כמה אמר רב חיננא בר כהנא משמיה דשמואל כל זמן (*שאינו) בשלמים יין מגתו עד כמה כל זמן שהוא תוסס תנא **) יין תוסס אין בו משום גילוי וכמה תסיסתו ג' ימים אמר רב כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי ערב תשעה באב מביאין לו פת חריבה במלח ויושב בין

*) [גירס' כרי"ף והרא"ש אינן בטלין בו דברי ר"מ ר' יהודה אומר אף אינו קורא במקום וכו' ותינוקות של בית רבן בטלין בו משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב וכ"ה בטור א"ח ר"ס תקנד] **) [סנהדרין ע. ע"ז ל: תוספתא תרומות פ"ז]

תוספות

ותרוייהו לקולא · כלומר תרוייהו כדר"מ דאמר מר"ח ועד התענית וכרשב"ג דאמר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד הלכה כתרוייהו לקולא כלומר דאינו אסור אלא אותה שבת בלבד כרשב"ג ודוקא [עד] התענית אבל לאחר התענית מותר דהלכה כר"מ דאמר דאינו אסור אלא עד התענית ואע"ג דשלחו משמיה דר' יוחנן דכלי פשתן מותר לכבס במועד מ"מ החמיר לנו מורינו רש"י לתת סדינין שלנו לכובס אותה שבוע שהיה בה ט"ב קודם התענית [ג] אבל היכא דחל ט"ב בה' בשבת מותר לכבס ולספר מחלות ואילך מפני כבוד השבת דאין להמתין עד ערב שבת מפני טורח השבת* :

ערב ט"ב לא יאכל אדם ב' תבשילין · פירוש ב' תבשילין ר"ל בשתי קדירות כגון שקורין העולם אכלנו ב' מינים שקורין מייבו"ן אבל אין לאסור לאכול תבשיל שעושין מבלילים ומגביהה ומבילים דאע"ג דאין רגילין העולם לאכול בלילים חיין כדאמר בעירובין (ד' כט·) אכל בלל והשכים ומת וכו' שקבין לכל גופו של אדם כחרבות אעפ"כ מאחר שאין עושין מהם תבשיל בעצמו אם לא ישימו (ד) או שומן או שום דבר שנותן בהם טעם אינו קרוי תבשיל כדי לאסור הבילים שמשימין עמהם אבל מן גבינה המבושל בקדירה אין חששא לאוכל דכל דבר שהוא נאכל כמו שהוא חי כמו חלב כמו גבינה כמו תפוחים אין בהם תורת בשול כלל וכלל : **ואם** היה רגיל לסעוד בעשרה יסעוד בחמשה · צריך למעט בכבודו : **ואע"ג** דקאמר הש"ס דבשר מליח מותר כל זמן שאינו כשלמים כלומר שעבר יותר מב' ימים משחיטתו אפ"ה לדידן אסור לאכול בשר אפי' מלוח מזמן מרובה כיון דאנו רגילים לאכול בשר מליח וכן צריך למעט בשתייתו שאם היה רגיל לשתות עשרה כוסות משכר או ממשקה אחר לא ישתה כי אם חמשה וצריך לשנות מקומו שהוא רגיל לאכול בו כמו שהיה מנהגו של רבי יהודה בר' אילעאי שיושב ואוכל ערב ט"ב בין תנור לכיריים מקום שהיה מנוול :

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"ה מהל' תענית הלכה ו סמג עשין ג טוש"ע א"ח סימן תקנא סעיף א וסעיף ט:

לד ב מיי' שם הלכה י סמג שם טוש"ע שם סי' תקנב סעיף א :

לה ג ד מיי' שם הלכה ז סמג שם (טוש"ע שם סי' תקנב סעיף ב):

לו ה ו מיי' פ"א מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה ח סמג עשין לט וטור י"ד סימן קטז :

[עי' ב"י בא"ח סי' תקנא מה שתמה על דברי תוס' אלו]

לז ז מיי' פ"ה מהל' תענית הלכה ט טוש"ע א"ח סימן תקנב סעיף ו :

רבינו חננאל

ומפטיר אחד · ואסיקנא הלכתא (כר' יוחנן) כרשב"ג דאמר אינו נוהג אלא אותה שבת בלבד שחל ט' באב להיות בתוכה · והלכתא כר' מאיר דאמר עד התענית · אבל לאחר התענית שאר א) שבוע מותר · וזהו פי' הלכתא כתרווייהו לקולא : ערב ט' באב לא יאכל ב' תבשילין כו' ואפילו אורז ועדשים · אבל אוכל תבשיל אחד בלבד שלא יהיה אותו תבשיל בשר ואם הוא בשר בן ג' ימים מותר · דא' כל בשר שאינו כשלמים בן ב' ימים ולילה אחד כדכתיב ביום זבחכם יאכל וממחרת וגו' אינו קרוי בשר אלא מליח ויין תוסס נמי כגון שנכסם בתוך ג' ימים מותר שאינו עדיין יין · אמר רב יהודה אמר רב ל"ש לא יאכל ב' תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בערב ט' באב משעה שיעברו שש שעות מן היום כגון שיקבע סעודתו משעה שביעית ולמעלה · והני מילי בסעודה שהוא מפסיק בה כלומר בתענית · אבל אם בדעתו לאכול עדיין פעם אחרת או קודם שעה ששית מותר ב) (מתשתא מיברדי) · הני מילי פשוטות הן . רשב"ג א' אם היה רגיל לאכול אחר סעודתו צנון או מלח הרשות בידו : ת"ר כל שהוא משום ט' באב אסור לאכול בשר ולשתות יין ואסור לרחוץ ג) משעה שאסור לאכול אסור לרחוץ . ואע"ג דתנינן נוהג אבל עד התענית ואמרינן הלכתא אבל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין בין בצונן כל ז' אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר · הא גרסינן בפסחים פרק מקום שנהגו (דף נד:) אין בין ט' באב ליוה"כ כו' מסייע ליה לר' אלעזר [illegible]

א) אולי צ"ל כל שאר ימי השבוע מותר . ב) אולי צ"ל ר' ישמעאל בר"י אמר משעה שמותר לאכול מותר לרחוץ . ג) אולי צ"ל [illegible] . ד) אולי צ"ל רב האי גאון . ה) נראה דצ"ל [illegible]

רבינו גרשום

[illegible]

הגהות הב"ח

[illegible]

הגהות הגר"א

[א] גמרא כל שעה שמותר לאכול (בשר) [illegible] [ב] שם והתינוקות של [illegible] [ג] תוס' ד"ה ותרוייהו [illegible]

בין תנור לכיריים ואוכל ושותה עליה קיתון של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו תנן התם *מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ובכל מקום ת"ח בטלים רשב"ג אומר לעולם יעשה כל אדם עצמו כתלמיד חכם תניא נמי הכי רשב"ג אומר לעולם יעשה אדם עצמו כתלמיד חכם כדי שיתענה תניא אידך *רשב"ג אומר כל האוכל ושותה בט' באב כאילו אוכל ושותה ביוה"כ ר"ע אומר כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם וחכ"א כל העושה מלאכה בט' באב ואינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה שנא' *°שמחו את ירושלם וגילו בה כל אוהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה מכאן אמרו *כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה *תניא נמי הכי כל האוכל בשר ושותה יין בט' באב עליו הכתוב אומר °ותהי עונותם על עצמותם: רבי יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים: תניא אמרו לו לרבי יהודה לדבריך עוברות ומניקות מה תהא עליהן אמר להם אף אני לא אמרתי אלא ביכול תניא נמי הכי מודה ר' יהודה לחכמים בשאינו יכול ומודים חכמים לרבי יהודה ביכול מאי בינייהו איכא בינייהו שאר מטות כדתניא *כשאמרו לכפות המטה לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל המטות כולן הוא כופה אמר רבא הלכתא כתנא דידן *ולא הודו לו חכמים כל עיקר: א"ר שמעון ב"ג לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיוה"כ: *בשלמא יום הכפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה יום שניתנו בו לוחות האחרונות אלא ט"ו באב מאי היא אמר רב יהודה אמר שמואל יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה מאי דרוש °זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו' דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה אמר רב יוסף אמר רב נחמן יום שהותר שבט בנימן לבוא בקהל שנאמר °ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן בתו לבנימן לאשה מאי דרוש אמר רב ממנו ולא מבנינו (*אמר) רבה בר בר חנה א"ר יוחנן יום שכלו בו מתי מדבר דאמר מר עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור עם משה שנאמר °ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר ה' אלי אלי היה הדבור עולא אמר יום שביטל הושע בן אלה *פרוסדיות *שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל ואמר לאיזה

תורה אור: ישעיה סו · יחזקאל לב · במדבר לו · שופטים כא · דברים ב

כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם · כלומר באותה מלאכה שרגיל לעשות בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם וחייב אדם לנער ולמעט בכבודו ובהנהגותיו שאם היה רגיל לשכב על שני כרים לא ישכב כי אם על אחד אבל עוברות ומניקות אינן חייבות כולי האי שאינם יכולות להצטער בעצמן ואוכלין סעודה המפסקת מבעוד יום וכן נמי ביום הכפורים (נמי) צריך לסעוד מבע"י· דתוספת יום הכפורים מן התורה כדכתיב (ויקרא כג) מערב ועד ערב וכתיב בעצם היום הזה (שם) אבל מכל מקום אין לאסור לשתות משאכל סעודה מפסקת ועדיין הוי היום גדול °כדמשמע בירושלמי דר' יוסי איקלע לבצרה אכל סעודה מפסקת אתא לגבי דריש כנישתא והוה סעיד אמר ליה ההוא ריש כנישתא סעוד אגלי אמר ליה אכלית ואפסקית אמר לו אסגת עלי דלא לימרון הדין גברא לא אסגת עליה אבל מכל עיגול פתית ואכל מכל תבשיל ותבשיל חד פת ושתה מכל חבית חד כסא והכי הלכתא אם עדיין היום גדול לאחר שאכל סעודה המפסקת מותר לשתות אפילו ערב יוה"כ וכל שכן ערב תשעה באב:

אמר רבא הלכה כתנא דידן ולא הודו לו חכמים · פירוש שאין צריך לכפות המטה והאידנא דחיישינן לכשפים לא עבדינן כפיית המטה ואפילו באבל:

יום שהותרו השבטים לבא זה בזה · פירוש דהייט י"ט:

יום שבו כלו מתי מדבר · כדאמרי' (במדרש איכה) כל ט' באב היו עושין קבריהן ושוכבין בתוכן ולמחר הכרוז יוצא הבדלו החיים ואותה השנה שכלתה הגזרה קמו כולם והיו סבורים שמא טעו בחודש עד שראו הלבנה מלאה ואז ידעו שכלתה הגזרה ועשו יו"ט ופרשב"ם (בב"ב דף קכא·*) כל המ' שנים לא היו מתים אלא בט' באב °ובכל ט' באב היו מתים *כ"א אלף ופרוטרוט ומפרש התם דאותו פרוטרוט עולה למ' שנים ט"ו אלף וי"מ שהיו מתים בכל יום אך רוב המתים היו לעולם בתשעה באב ובחמשה עשר באב פסקה הגזרה ולא מתו כלל ועשו י"ט: תיקט

מקום מטול שבבית: אינו רואה סימן ברכה · מאותה מלאכה: כל האוכל בשר ושותה יין בתשעה באב עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמותם · בתשעה באב כלומר בסעודה המפסיק בה: עוברות ומניקות · שאינן יכולות לישן על גבי קרקע: ביכול · שאפשר לו: מאי בינייהו · כיון דזה מודה לו ביכול וזה מודה לו בשאינו יכול: שאר מטות · שבבית שאינו שוכב בהן ר' יהודה דמחייב במתני' בכפיית המטה קמחייב נמי ביכול בשאר מטות ורבנן סברי מטתו כופה ולא שאר מטות וכדתניא גבי אבל: שניתנו בו לוחות אחרונות · שבי"ז בתמוז ירד משה מן ההר תחלה ושיבר את הלוחות ובי"ח טחן את העגל ודן את הפושעים ועלה למרום נשתהה שם שמונים יום ארבעים יום עמד בתפלה דכתיב (דברים ט) ואתנפל לפני ה' ארבעים יום וארבעים לילה וארבעים יום עמד כבראשונה חשוב מי"ז בתמוז עד יום הכפורים והוו להו שמונים יום שנים עשרה שנשתיירו מתמוז דהוא חסר ושלשים דאב ותשעה ועשרים דאלול הרי אחד ושבעים ותשעה דתשרי הרי שמונים יום וליל צום (א)השלים כנגד לילו של י"ז תמוז דלא הוה בחושבניה דהא נפק ליה כבר בשעה שעלה השתא הוי להו פ' שלמין לילה ויום ובוקר יום כפור ירד שהוא עשרה בתשרי ואותו היום נקבע ליום כפור להודיע שמחל וניחם על הרעה אשר דבר לעשות לעמו ועל כן נקבע צום כפור בעשרה בתשרי כך שמעתי: שהותרו שבטים לבא זה בזה · דרחמנא אמר וכל בת יורשת נחלה וגו' (במדבר לו) וכתיב (שם) ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר כי איש בנחלתו ידבקו בני ישראל ועמדו והתירו דבר זה בחמשה עשר באב: זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו' · זה מיעוט הוא כלו' לא יהיה דבר זה נוהג אלא בדור זה בדור של בנות צלפחד: לבא בקהל · לישא נשים לפי שנשבעו ישראל מלהינשא להם כדכתיב בשופטים (כא): ממנו · מיעוט הוא דכתיב איש ממנו לא יתן בתו לבנימין לא גזרו אלא מהם (ממנו) אבל מבניהם לא גזרו: שכלו מתי מדבר · דתניא כל ארבעים שנה שהיו במדבר בכל ערב תשעה באב היה הכרוז יוצא ואומר צאו לחפור והיה כל אחד ואחד יוצא וחופר לו קבר וישן בו שמא ימות קודם שיחפור ולמחר הכרוז יוצא וקורא יבדלו חיים מן המתים וכל שהיה בו נפש חיים היה עומד ויוצא וכל שנה היו עושין כן ובשנת ארבעים שנה עשו ולמחר עמדו כולן חיים וכיון שראו כך תמהו ואמרו שמא טעינו בחשבון החדש חזרו ושכבו בקבריהן בלילות עד ליל חמשה עשר וכיון שראו שנתמלאה הלבנה בט"ו ולא מת אחד מהם ידעו שחשבון חדש מכוון וכבר מ' שנה של גזרה נשלמו קבעו אותו הדור לאותו היום יו"ט: דאמר מר כו' · לפיכך יו"ט הוא: לא היה הדבור עם משה · ביחוד וחיבה דכתיב וידבר ה' אלי לאמר אלי נתייחד הדיבור ואע"ג דמקמי הכי כתיבי קראי בהו וידבר איכא דאמרי לא היה פה אל פה אלא בחזיון לילה גמגום: לאיזה

רבינו חננאל

ר' אומר כל האוכל ושותה בט' באב כאלו אוכל ושותה ביוה"כ · ר' עקיבא אומר העושה מלאכה בט' באב אינו רואה סימן ברכה לעולם · וחכ"א העושה מלאכה בט' באב אינו רואה בשמחת ירושלים שנאמר שמחו את וגו' שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה · כל שאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה · וכל האוכל בט' באב עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמותם · עונותיו חקוקים על עצמותיו · ר' יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים · תנא מודה ר' יהודה לחכמים בשאינו יכול כגון עוברות ומיניקות וכיוצא בהן שאין כופין מטותיהן · ומודים חכמים לר' יהודה שכופה כל אדם מטתו מי שהוא יכול לישן על הקרקע ואמר רבא הלכתא כתנא דידן דקתני לא הודו לו חכמים · מנהגו של ר' יהודה ברבי אלעאי בערב ט' באב היה יושב בין תנור לכיריים ואוכל פת חריבה במלח · ושותה קיתון של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו: ארשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיוה"כ · בשלמא יוה"כ משום שהוא יום שנתנו לוחות האחרונות לפי שכשתהשב מז' בסיון שעלה משה לקבל לוחות הראשונות מ' יום עד י"ז בתמוז שנא' ואתנפל לפני ה' וגו' עד כ"ט באב ומיד א"ל הקב"ה למשה עלה אלי ההרה · ועלה ביום ל' של אב (עשה ג') [עמד מ'] יום וירד בלוחות האחרונות והוא יוה"כ לפיכך ראוי להיות יו"ט · אלא ט"ו באב מפני מה הוא יו"ט ואמרי' יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה · דדרוש זה הדבר שכתוב בענין ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר · לא יהא נוהג אלא באותו דור שנכנסו לארץ · ולהם נחלקה הארץ בלבד · ור' יוחנן אמר שהותר שבט בנימין דדרוש איש ממנו לא יתן בתו לבנימין ממנו ולא מבנינו · רב נחמן אמר יום שכלו בו מתי מדבר · ומצינו בפירוש בירושלמי ר' אבון אמר שבטל בו החפירה דא"ר לוי בכל ערב ט' באב היה משה רבינו מוציא כרוז במחנה ישראל צאו לחפור היו יוצאין (עצמן) וחופרין קברות וכל אחד ישן בקברו · ובשחר מי שנמצא חי חוזר למחנה והמתים נשארו בקבריהן ומוצאין עצמן בכל שנה חסרים ט"ו אלף ופרוטרוט בשנת ל"ח שנה עשו כמנהג כל השנים עמדו כולן לא מת אחד מהן · אמרו טעינו בחשבון אינו היום ט' באב וכן אמרו בי"א בי"ב ובי"ג ובי"ד כיון שהגיע ט"ו באב וראו הלבנה מלאה

רבינו גרשום

מחייב בכפיית המטה לכוף מטתו כאבל: עוברות ומיניקות שאי אפשר להם בלא מטות מה תהא עליהם: שאר מטות שאינו שוכב עליה דר' יהודה מחייב לכוף כל המטות שבבית וחכ"א אינו חייב לכוף אלא מטתו בלבד: כל הכלים המשאילות זו לזו טעונות טבילה שמא דנדה הוו · יום שכלו מתי מדבר וקבעו יום טוב לפי שחזר הדיבור למשה. יום שפוסקין מלכרות עצים למערכה ומיכן ואילך מוסיפין לעסוק בתורה:

גליון הש"ס תוס' ד"ה כל העושה וכו' כדמשמע בירושלמי בעירובין דף מא ע"א בתוס' ד"ה אי אתם כתבו כן בשם מדרש איכה רבתי. שם ד"ה יום שבו וכו' ובכל ט"ב היו מתים · עיין תשובת תות יאיר בסוף בסוף תשובה של הגאון מוהר"ד ז"ל בסופו:

לח א מיי' פ"ה מהל' תענית הל' י סמג עשין ג טוש"ע א"ח סי' תקנד סעיף כב:
לט ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף כד:
מ ג ד טוש"ע שם סעיף כה:
מא ה מיי' פ"ה מהל' אבל הלכה יא טור י"ד סימן שפז ·

גיטין נו:

[ע"ג כרכנ"ס ועי' מסכת"א]

מתים מת"ר אלף כפרוטרוט כנ"ל

[גיטין פח:] [ופס הגי' פרדסיות וכן הגי' בב"ב קכא:]

[ברכות יז: פסחים נד:]

[גרי' הגר"א מתוספים לדברי ר"ע לרשב"ג ודברי רשב"ג לר"ע]

[ב"ב טו:]

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה שניתנו כו' הרי שמונים יום ולילה כפור השלים כנגד:

מו"ק כז: נדרים נז: סנהדרין כ:

בס"י ליתא דקאמר ולא הודו

ב"ב קכא: ע"ש

[בב"ב קכא: איתא רב דימי בר יוסף אמר רב נחמן יום וגו']

[גירס' הערוך פרוזדאות פי' שומרים ועי' לעיל כתי' והוסיפו פרוזדאות כו']

לאיזה שירצו יעלו *רב מתנה אמר יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה ואמר רב מתנה *אותו יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה °תקנו ביבנה הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו יום שפסקו מלכרות עצים למערכה (*תניא) רבי אליעזר הגדול אומר מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה ולא היו כורתין עצים למערכה לפי שאינן יבשין אמר רב מנשיא וקרו ליה יום תבר מגל מכאן ואילך דמוסיף יוסיף ודלא מוסיף (*יאסף) (*תני רב יוסף) מאי יאסף אמר רב יוסף תקבריה אימיה: שבהן בנות ירושלים כו': ת"ר בת מלך שואלת מבת כהן גדול בת כהן גדול מבת סגן ובת סגן מבת משוח מלחמה ובת משוח מלחמה מבת כהן הדיוט וכל ישראל שואלין זה מזה כדי *שלא יתבייש את מי שאין לו: כל הכלים טעונין טבילה: אמר רבי אלעזר אפילו מקופלין ומונחין בקופסא: בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים: תנא מי שאין לו אשה נפנה לשם: *מיוחסות שבהן היו אומרות בחור וכו': תנו רבנן יפיפיות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם ליופי שאין האשה אלא ליופי מיוחסות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם למשפחה לפי *שאין האשה אלא לבנים מכוערות שבהם מה היו אומרות קחו מקחכם לשום שמים ובלבד שתעטרונו בזהובים אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמ' °ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

רש"י

לאיזה שירצה יעלו · הושע בן אלה רשע היה דכתיב (מלכים ב יז) ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל והיינו דקאמר רק שבטל את הפרוסדאות ואמר לאיזה שירצו יעלו: הרוגי ביתר · בפרק הניזקין (גיטין דף נז:): מלכרות · לפי שהן לחין ומאותו הזמן אין כח בחמה לייבשן וחיישינן מפני התולעת לפי שעץ שיש בו תולעת פסול למערכה כדאמרינן (מדות פ"ב מ"ה): יום תבר מגל · שבירת הגרזן שפסק החוטב מלחטוב עצים: מכאן ואילך · מחמשה עשר באב ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים על חייו: דלא יוסיף · לעסוק בתורה בלילות: תקבריה אימיה · כלומר ימות בלא עתו: בת מלך · אף על פי שהיה לה שואלת מבת כהן גדול כו' שלא לבייש את השואלת מתוך שאין לה: מבת כהן גדול · שהוא קרוב וסמוך למלכות: סגן · כהן חשוב ממונה תחת כהן גדול להיות תחתיו ביום הכפורים אם יארע פסול בכהן גדול ביום הכפורים ישמש זה הסגן תחתיו: משוח מלחמה · הוא הכהן המכריז במלחמה *מי האיש הירא ורך הלבב וגו' (דברים כ): אפילו מקופלין ומונחין בקופסא · אישקוריי"ן: צריכין טבילה · כולן שלא לבייש את שצריכה טבילה: שאין אשה אלא לבנים · אם בניך יהיו מיוחסין הכל קופצין עליהם בין זכרים בין נקבות: על מנת שתעטרונו בזהובים · שאחרי הנישואין תתנו לנו תכשיטין ומילתא בעלמא הוא דאמרי כלומר ובלבד שתתנו לנו מלבושים נאים: מחול · סביב לשון מחול הכרם (כלאים פ"ד מ"א): מראה באצבעו · ואומר זה ה' קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:

תוספות

תיקנו ביבנה הטוב והמטיב · פירוש בברכת המזון ומש"ה תקנו יותר על היין הטוב והמטיב עפי מבשאר דברים לפי שהיו [כמו] גדר בכרם ולא נסרחו: יום תבר מגל · פירוש שמונעין מלכרות עצים למערכה פירוש משום שחלש כחה של חמה ומגדלין התולעים באילנות ועצים מתולעים פסולים למערכה כדאמר [במדות] (פ"ב מ"ה) שהכהנים בעלי מומין הם מנקרים העצים ומסירין העצים מתולעים שפסולות למערכה: דלא מוסיף יאסף · פי' אותו שאינו מוסיף מן הלילות על הימים יאסף: מאי יאסף תקבריה אימיה · תימה וכי היה מסופק מאי יאסף אלא נראה לומר דלא מוסיף יסיף(א) ומיהא קבעי גמרא מאי יסיף אבל לעולם הוה ידע דיאסף הוא לשון מיתה כדכתיב (בראשית מט) ויגוע ויאסף אל עמיו: כל אחד ואחד מראה הקדוש ברוך הוא באצבעו שנאמר הנה אלהינו זה קוינו לו וגו' נגילה ונשמחה בישועתו:

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

מסורת הש"ס / עין משפט (שוליים)

סב א מיי' פ"ב מה' ברכות הל' א:

ג"ז קלא. | ברכות מח. | [גיר' ע"י דתניא] | [כנ"ב ליתא וכן ליתא אי' יוסף תני רב יוסף תקבריה אימיה] | [גרס' ע"ג וכן ליתא בכמה מקומות] | כתובות נט: | [נ"ע יוסף כך אי' גב וע"ש ברש"ב"ם] | [פסחים סג. וש"נ] | [פי' סגיר' נפ"ן]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מאי כו' דלא מוסיף יסיף ומשום הכי קבעי גמרא מאי:

רבינו חננאל

מלאה אמרו ודאי בטל הקב"ה אותה גזרה לפיכך עשאוהו יו"ט · רב מתנה אמר יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה בו ביום תקנו הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה · יום שפוסקין בו לכרות עצים למערכה כדתניא ר"א הגדול אומר מט"ו באב תשש כחה של חמה ולא היו כורתים עצים למערכה מפני שאין יבשים וכית שאין יבשים מתליעין וקרו ליה יום תבר מגל · כלומר מעתה אין אנו צריכין מגל לחתוך בו עצים · [מכאן ואילך] פי' מט"ו באב מי שמוסיף מן הלילות ליום כלומר עומד בלילה ושונה שכבר האריך הלילה · ומי שלא יוסיף תקבריה אימיה שאינו מן החכמים שמנדדין שינה מעיניהם בעולם הזה וחיים לעוה"ב: הדרן עלך בשלשה פרקים

רבינו גרשום

תשש כחה של חמה · ואינה מייבשת העצים . יום תבר מגל כלומר מיכן ואילך אין צריכין המגל לכרות עצים: ודלא מוסיף מלילות על הימים לעסוק בתורה [יסיף] לפי שכבר גדולין הלילות: אפי' מקופלין חיישינן שמא ישבה עליהן נדה · לעשות מחול להצדיקים שהצדיקים עושין מחול והקב"ה יושב באמצע ומראין זה לזה ואומרים הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:

הדרן עלך בשלשה פרקים וכולה מסכתא ופרקיהון ארבעה וסימניהן הזכרת סדר תעניות שלשה:

פסקי תוספות ממסכת תענית

מאימתי

א אסור להזכיר משיב הרוח עד שיזכיר שליח ציבור: נהגנו לשאול לכך אומר ותן טל ומטר. ד"ז ברא"ש [סימן ב]:

ב אמר משיב הרוח בימות החמה גוערין בו ומוחין לכל יעשהו עוד: שם

ג בימות הגשמים לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו לראש הברכה ואם לא חזר עד אתה חונן, א) אומר ברוך אתה מוריד הגשם וכו' ותן טל ומטר ודיו:

ד בגולה לששים יום שואלין מטר: ב) ד"ה הלכתא: דף י

ה ביום שמיני בחג אחרון מזכיר גשם ולא ראשון וביום טוב ראשון של פסח להפך וכיון שפוסק שוב אינו מתחיל: ד"ז בגמרא: דף ד

ו עוללות שאין להן כתף פתיגין זה על גב זה נטף תלויות בשדרה ויורדות ולא נתכשלו: (זה נמצא בירושלמי דפאה פ"ז):

ז בישתבח ברוך אתה ה' אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות גדול בתשבחות והוא רוב ההודאות:

ח ת"ח כל אחד מודה לחבירו בין על האמת בין על השקר:

ט הרחוקים מנהר פרת כגון בני בבל לא היו עולין לרגל:

י תענית ציבור אסור ברחיצה וכל שכן גיהוץ ותספורת והבל אסור רק שבוע ותספורת וגיהוץ שלשים יום:

יא יום ששים כלאחריו.

יב ירושלמי פרנס בעינן נאמן וחשוב ושהלים משום גזרה:

יג התענה על החולה ונתרפא או מת מתענה ומשלים: ד"ז בגמרא: דף י ע"ב

יד ההולך למקום שמתענין מתענה עמהם וכשיוצא משם אוכל בין דעתו לחזור בין אין דעתו לחזור: שם בד"ה ההולך

טו שכח ואכל יפרוש מיד ולא יאכל כדי שובעו וכן עוברות ומניקות וחולים: שם

טז אסורי בנים משמשים בשני רעבון ובליל טבילה: ד"ה אסור: דף יא

יז אין תענית ציבור בבבל לפי שאין נשיא עמהן: ד"ז ברא"ש: סי' ט'

יח קבל להתענות שני ימים אוכל בלילה שביניהם אם לא פירש: שם סימן יא

יט מתענין לשעות אם אמר הריני בתענית למחר עד חצות ואחר כך נמלך וגומרו: שם סי' יב

כ אין אומרים עננו לא בערבית שרוצה להתענות למחר ולא בשחרית:

כא בטלה מגילת תענית הימים שנקבעו לומר על הניסים אבל יום טוב *) כגון תשעה באב לא בטלו:

כב לא קבל תענית מותר לאכול ומיהו אם התענה אומר עננו כמו בתענית חלום: ג)

כג קבלת תענית אומר בשומע תפלה הריני בתענית למחר ותרצני כי אתה שומע תפלת עמך:

כד קבל עליו תענית שני וחמישי ושני קודם שקבעו חודש ביום שלשים **) אלא בשלשים ואחד והל שלשים ואחד ביום שני וחמישי מקיים קבלתו:

כה ד) המקבל תענית יחיד אומר מבערב הריני בתענית יחיד למחר:

כו המקבל עליו תענית סתם אין נאסר אלא בתענית יחיד:

כז ציבור שגזרו תעניות ואירעו בהן ראש חדש או פורים ולא העלו על דעתם מפסיקין אותו יום ואין מתענין ועכשיו ציבור הוי כיחיד לענין תענית וצריכין לפרוע אותו יום שמפסיקין: שם

כח גמר בערב מלאכול מותר כל זמן שלא ישן ואוכל עד שיעלה עמוד השחר ה). מתכונס אינו כישן:

כט נהגו לשתות אחר שינה דהוי כהתנה דמותר ואין יחיד מתפלל עננו אלא במנחה:

ל מתענין לשעות. מתפללין עננו:

לא קבלת תענית בש"ת ובתענית חלום מתפלל עננו:

לב אחר שקיעת החמה אוכל ואין צריך להמתין עד צאת הכוכבים:

לג לוה אדם תעניתו ופורע ודוקא אם יארע לו אונס:

לד כשהציבור מתענין אין יכולין ללוות אפילו על מנת לפרוע:

לה בוגרת שהגיע זמנה לינשא עליה ליפות עצמה שימצאו לה קופצים וכן בוגרת נשואה:

לו אבל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין בין בצונן אבל פניו ידיו ורגליו בצונן מותר בחמין אסור אפילו אצבעו לסוף אסור ואם אין מתכוין לתענוג אלא להעביר זוהמא מותר או מלוכלך רוחץ בצונן להעביר זוהמא ואפילו ביום הכיפורים שרי בכך:

לז אפילו מלאכה מותרת בשבת משום סכנת נפשות:

לח יחיד רשאי לומר בכל ברכה מעין הברכה ו):

לט צריך פרנסה בברכת השנים וכה"ג:

מ עכשיו רבים הצריכים מטר קובעים בש"ת ולא בברכת השנים יחיד אין אומר עננו בין גואל לרופא אלא בשומע תפלה ובתענית ציבור שלנו רבים הן קובעים ברכה בין גואל לרופא:

סדר תענית כיצד

מא נשא לבבנו אל כפים כאילו נותן הלב בתוך היד ז) שאין טרף בידו שאין טבילה מועלת: [בירושלמי פ"ב הלכה א']:

מב להוריד לפני התיבה רגיל בחכינה ואגדה ומכין בכל הברכות דאפילו הרגיל בגמרא ובאגדות טועה כשמתפלל ברבים:

מג בחתימה אחת אין ח) להיות ברוך פעמים:

מד יוצאין לקברות לרחובה של עיר כגולים ואם נתחייבנו מיתה הרינו כמתים ואם גלות הרינו גלינו ואם רעב הרינו רעבים:

מה כהן המכיר משמרתו ומשמרת בית אביו אסור לשתות יין באותו יום:

מו חנוכה ופורים לפניו ואחריו אסור בהספד ובתענית:

מז אין מתחילין להתענות ביום חמישי

סדר תענית אלו

מח אפילו יחיד המקבל עליו תענית מתענה ומשלים:

מט שכיב מרע שאמר אל תתנו לבני אלא שקל נותנין להן כל צורכן:

נ הר הבית היה מקורה ולא היו הגשמים יכולין ליכנס:

נא התרא"ת ספק היינו שמתוסר אחריו מעשה דהא המדביק פת בתנור חייב אם לא רדה מיד:

נב נתן נכסיו לעניים אף אשתו העניה נזונית מהן:

נג כשמקבלין תעניות אחר הפסח וסוכות או צריך כל יחיד לקבל עליו מבעוד יום:

נד קבלו הציבור תענית ועבר הדבר קודם חצות לא ישלימו אחר חצות ישלימו:

נה הלל הגדול מפני הגשמים יתחילו העומדים בבית ס' בליו"ת ט) שבירות גשמים בלילה וכתיב מעלה נשיאים וגו':

בשלשה פרקים

נו נשיאת כפים שחרית מוסף ונעילה ולא בלילה:

נז כהנים של משמר הן שעולין למעמדן:

נח מותר לאכול ולשתות קודם תפלת מוסף ולא להשתכר:

נט בעל מום בסתר נושא כפיו ואף בגלוי כשרגילין בו בני עירו:

ס אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים ובהתחלה פליגי:

סא לא היו מתפללין על קרבן אחיהם בתמידים. כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד:

סב אין מברכין על הלל דראש חדש דמנהגא הוא:

סג נ"ל ראשון של פסח חובה ליחיד לגמור הלל מכל מקום הא דקאמר יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר אראש חדש קאי על ידי דילוג גומר ומיהו לשון גומר משמע בלא דילוג

*) נ"ל שצ"ל כגון ר"ח חנוכה ופורים וצ"ע ליישב בגי' שלפנינו: **) [נ"ל ולא בשלשים כו']:

סליקא לה פסקי תוספות ממסכת תענית

הגהות ב"י א) חוזר לראש לא אמר כי אם מוריד הגשם וכן ותן טל ומטר דיו: ב) יש מקומות שנוהגין כן במרחשון לשאול גשמים והוא מנהג כשר: ג) מתענין על חלום אפי' בשבת וא"צ להתענות תענית אחר על שבישו עונג שבת ס"א: ד) המקבל תענית מבעו"י אומר הריני כו': ה) אם שתנה: ו) בכ"י סי' ל"ח וצ"ע סד"א. וכצ"ל מעין הברכה כמו צורך פרנסה וכו': ז) שאם שרץ בידו אין וכו': ח) לומר ברוך כו' ט) שירידת גשמים בלילה וכן מעלה נשיאים: סליק

מאימתי פרק ראשון תענית

א [דף ב ע"א] **מאימתי** מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים. ר' אליעזר אומר מיום טוב הראשון של חג. רבי יהושע אומר מיום טוב האחרון של חג *אמר [א] ר' יהושע הואיל ואין הגשמים סימן ברכה בחג למה הוא מזכיר [ב] אמר ר' אליעזר אף הוא אינו אומר אלא משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו [ג] אמר ליה רבי יהושע א"כ לעולם יהא מזכיר: [דף ג ע"א] **גמ'** תנא בטל וברוחות [ד] לא הטריחו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר מאי טעמא א"ר חנינא לפי שאין נעצרין [דף ג ע"ב] א"ר חנינא [ה] (העובר לפני התיבה) בימות החמה ואומר משיב הרוח אין מחזירין אותו [ו] מוריד הגשם מחזירין אותו [ז] ויחזור לראש הברכה. ואם סיים הברכה יחזור לראש התפלה דשלש ראשונות אחת הן. בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו. כתב רבינו אבי"ה ז"ל דאין צריך לחזור לראש הברכה אלא חוזר ואומר משיב הרוח מוריד הגשם מכלכל. ולא דמי לאומר מוריד הגשם דחוזר לראש הברכה דהתם אם היה חוזר למכלכל חיים לא היה מבטל מה שהזכיר שלא כדין אלא חוזר לראש הברכה ואינו מזכיר [ח] ולי נראה דהא דקאמר לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו היינו אם סיים כל הברכה ואז חוזר לראש התפלה אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה אומר במקום שנזכר שלא קבעו חכמים מקום להזכרה בתוך הברכה אלא אמרו מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים אלא שנהגו העולם לאומרה לפני מכלכל חיים לפי שהגשמים כלכלה ופרנסה. אבל אם לא אמרה לפני מכלכל חיים בכל הברכה מקומה (א) כתב רבינו אבי"ה ז"ל שאם סיים ברכת מחיה המתים ולא הזכיר ועדיין לא התחיל אתה קדוש אין צריך לחזור [ט] אלא יאמר משיב הרוח ומוריד הגשם ומתחיל אתה קדוש. וכן בשאלה אם נזכר קודם שהתחיל תקע בשופר אומר ותן טל ומטר ואומר תקע בשופר כדאמרינן פ' שלשה שאכלו (דף מט:) טעה ולא הזכיר של ר"ח אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל וכן בשבת וכן בי"ט. לא שנו אלא שלא פתח בהטוב והמטיב אבל פתח בהטוב והמטיב חוזר לראש. ירושלמי (הל' א) המתפלל ואינו יודע מה הזכיר [י] א"ר יוחנן כל שלשים יום חזקה מה שהוא למוד מזכיר [כ] וכן הדין נמי אחר שהפסיק [ל] ודאי הזכיר וחוזר. ההיא דירושלמי היה עומד בגשם והזכיר בטל וכו'. ודין טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים ולא שאלה בברכת השנים להיכן הוא חוזר כתבתי בברכות בפ' תפלת השחר (סי' יד):

הגה"ה

*דהיינו במוסף וטעמא מפ' בירושלמי כדי שיצאו המועדות בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם ובמוסף מזכיר שליח צבור משיב הרוח ומוריד הגשם ואין היחידים בצבור מתפללין משיב הרוח ומוריד הגשם אלא במנחה ויש נוהגים שלאחר קריאת התורה וקדיש מיד אומר שליח צבור בקול רם משיב הרוח ומוריד הגשם ושוב פותח שליח צבור וגם העם מתפללין בלחש מגן ומחיה ואומר משיב הרוח ומוריד הגשם. מא"ז:

ב **מתני'** אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים ר' יהודה אומר העובר לפני התיבה בי"ט האחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר בי"ט ראשון של פסח הראשון מזכיר והאחרון אינו מזכיר. בירושלמי (הל' א) פריך ויזכיר מבערב דכיון דעברו ימי החג ואין הגשמים סימן קללה ראוי היה שיתחיל מיד בערב. ומשני לית כל עמא תמן. כלומר אין כל העם מצויין בערב בבית הכנסת כמלא זה מזכיר וזה אינו מזכיר [מ] ויהיו אגודות אגודות. ותו פריך ויזכיר בשחרית אף הוא [נ] סבר שהזכיר בערב הוי הוא מדכר מינו דחמו לון דלא מידכר בקמייתא ומדכרי בבתרייתא אף הוא יודע שלא להזכיר מבערב. פירוש שאם היו מזכירין בבוקר יהיה סבור שגם מבערב הזכירו לשנה הבאה יזכירו מבערב. ועוד מפרש טעם אחר בירושלמי (שם) רבי חני בשם רבי פדת אמר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר שליח צבור. נראה לי דהאי טעמא קאי אפירכא תניינא דפריך ויזכיר בשחרית וקאמר שאין ליחיד להזכיר עד שיזכיר שליח צבור. פירוש שיאמר קודם תפלת מוסף בקול רם משיב הרוח ומוריד הגשם. והאי אי אפשר בבוקר [ס] לפי שאין יכול להפסיק בין גאולה לתפלה. ותו גרסי' בירושלמי הדא דתימא אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר שליח צבור בגשם קמא לגלותא כמו שהזכיר שליח צבור פירוש הבא לבית הכנסת ועמדו העם להתפלל מוסף ולא שמע שאמר ש"צ משיב הרוח ומוריד הגשם מזכיר אף על פי שלא שמע מפי שליח צבור. וכן כתב רבינו אבי"ה ז"ל דאסור ליחיד להקדים תפלתו לתפלת צבור אף אם היה חולה או אנוס לפי שאסור להזכיר עד שיזכיר שליח צבור [ע] בין בלחש בין בקול רם *אבל אם בא להתפלל והצבור התחילו להתפלל יכול להתפלל ולהזכיר אע"פ שלא שמע מפי שליח צבור ובסדר רב עמרם ז"ל כתוב שאחר שהזכיר שליח צבור במוסף מתחילין העם להזכיר בתפלת המנחה. ודייק מלישנא דמתני' העובר לפני התיבה וכו' האחרון מזכיר משמע דדוקא העובר לפני התיבה דהיינו שליח צבור מדלא תני במוסף מזכירין ואפשר שגם מן הירושלמי דקדקה דקאמר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר שליח צבור בגשם ולא נהוג עלמא כך. וגם ר' אליעזר ור' יהושע לא הזכירו בדבריהם חילוק בין שליח צבור לשאר העם ור' יהודה לא נחלק עליהם אלא בזמן הזכרה ולא בא לחדש דבר אחר. והאי דנקט העובר לפני התיבה שתלה בשליח צבור היינו טעמא כדאיתמר בירושלמי שהוא מזכיר תחילה. עוד מפרש בירושלמי (הל' ב') טעם אחר רבי אבין בשם ר' יוחנן טעמא דר' יהודה כדי שיצאו המועדות בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם [פ] והאי טעמא קאי אהזכרה ולא אהפסקה. כי בי"ט הכל באין לבית הכנסת בערב כי אין עושין מלאכה בחול המועד. ולכך אין מספיק טעם הראשון. ולכך מפרש כדי שיזכיר טל במועדות בערבית ובשחרית. [דף ד ע"ב] *א"ר ר' יוסי בר חנינא [צ] הלכה כר' יהודה ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן. אמר רב מתחיל במוספין ופוסק במנחה ערבית ושחרית וחוזר *ומתפלל במוספין. [דף ה ע"א] רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק. ואף רב הדר ביה דאמר רב חננאל אמר רב מונה אדם עשרים ואחד כדרך שמונה מראש השנה [עד] יוה"כ וכיון שהתחיל שוב אינו פוסק. והלכתא כיון שהתחיל שוב אינו פוסק: **מתני'** [ק] עד אימתי שואלין את הגשמים ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח [ר] ור' יוסי *אומר עד שיצא ניסן שנאמר ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: ג [דף ו ע"ב] **גמ'** אמר רבי אבהו מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה שהטיפות שירדו על הארץ עולות לקראת הטיפות היורדות עוד. מאי מברך אמר *רב הונא מודים אנחנו לך על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ר' יוחנן *מסיים בה ואילו פינו מלא שירה כים עד ויקדשו את שמך אלהינו ברוך רוב ההודאות ולא כל ההודאות. אמר רבא (אלא) אימא אל ההודאות. אמר רב פפא הלכך [דף ז ע"א] נימרינהו לתרוייהו [ש] ברוך רוב ההודאות אל ההודאות. ועוד יש ברכה אחרת על הגשמים פעמים מברכין הטוב והמטיב ופעמים מברכין שהחיינו וכולן מפורשין בפ' בתרא דברכות (סי' ע"ז):

ד [דף י ע"א] **מתני'** בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים. ר' גמליאל אומר בז' בו חמשה עשר יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת: **גמ'** [ת] אמר ר"א הלכה כרבן גמליאל. תניא חנניא אומר ובגולה [א] ששים יום בתקופה. איבעיא להו יום ששים כלפני ששים או כלאחר ששים ואסיקנא אמר רב

הגהות הב"ח א אבל אם בא לבית הכנסת להתפלל והצבור: ב א"ר רב מונה אדם עשרים ואחד יום כדרך שמונה עשרה ימים מראש השנה: ג במשנה ור' מאיר אומר עד שיצא ניסן: ד מסיים בה הכי ואלו פינו:

תפארת שמואל

פרק א (א) כתב רבינו אבי"ה ז"ל שאם סיים וכו' משמע דהוא סובר כוותיה מדהביא לפסק הלכה וכן פסק הטור וא"כ לפ"ז מ"ש הרא"ש לעיל היינו אם סיים כל הברכה וכו' היינו פי' שהתחיל ברכה אחרת ואז הוא סיום כל הברכה אבל כל זמן שלא התחיל ברכה אחרת לא הוי כסיים כל הברכה ודו"ק:

קרבן נתנאל

פרק א [א] ה"ג אמר לו ר' יהושע: [ב] ה"ג אמר לו ר"א אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר: [ג] ה"ג אמר לו ר' יהושע א"כ: [ד] ה"ג לא חייבו: [ה] ה"ג א"ר חנינא בימות החמה אמר משיב הרוח: [ו] מוריד הגשם מחזירין אותו. וא"ת מאי תקנתיה בחזרה הלא כבר קילל. כבר תירץ רש"י דלא התפלל תפלתו כהוגן ואינו נחשב למאומה מש"ה חוזר לראש. מ"ש הרב מעדני יו"ט בפ' תפלת השחר סי' י"ד בזה: [ז] ויחזור לראש הברכה. היינו משום דר' חנינא לא אמר חוזר לראש התפלה משמע דאינו חוזר אלא לראש הברכה. דהא לא תקנו חכמים אבות לשלש ברכות. וכדי שלא תקשי לך הרי רב הונא ורב אסי תרווייהו ס"ל טעה בשלש ראשונות חוזר לראש. מש"ה מחלק רבינו דאם סיים כל הברכה ובירך ברכה לבטלה. ג ברכה שלימה ואז חוזר לראש התפלה דבהאי פניינא קאמרי רב הונא ורב אסי דקאי אמתני' דהתם העובר לפני התיבה וטעה וכמו שפרש"י. וא"כ ר' חנינא ורב הונא ורב אסי לא פליגי: [ח] ולי נראה דהא דקאמר כו'. דברי רבינו ישרים למוצאי דעת. דמבלעדי סברתו א"א לומר דחוזר למכלכל חיים כיון דלא הזכיר לא התפלל תפלתו כהוגן. ומה שהתפלל אתה גבור עד מכלכל אינו נחשב כלום א"כ מן הראוי לחזור לראש הברכה ומ"ש הב"ח סי' קי"ד ס"ק ז' אינו דעיקר הסבר מן הספר דאבי"ה ע"ש: [ט] אלא יאמר משיב הרוח ומוריד הגשם. בלא חתימה כי היכי דלא להוסיף על שמונה עשרה. משא"כ בברכת המזון שהוא כיון דמסיים ברכות דאורייתא דברכת הטוב והמטיב דרבנן תקנוה: [י] אמר ר' יוחנן כל שלשים יום. נראה מזה דירושלמי שכך בר"ח ובחוה"מ אם נסתפק אם אמר ענין היום אם לא צריך להחזיר. מיהו בפ' שלשה שאכלו גרסי' בירושלמי אם מסופק אם הזכיר בר"ח ובחוה"מ אין מחזירין אותו. כל זו סי' י"א. הובא בסימן תכ"ב. ותמה עליו שלא נסתכל במאי דאתמר התם כו' ע"ש. וחלילה לומר כן על גברא רבה כרבינו מאיר. אלא סר"מ רמי דר"י אדר"י דבגי מימרות בירושלמי בשם ר"י מיתני ופ"כ חילוק בין הזכרת הגשם ובין אמירת המאורע דר"ח וחוה"מ. כיון דליכא שלשים יום שאין מזכיר יעלה ויבא בתפלה ובברכת המזון. כמו שפסק רמ"א בסי' תכ"ב. ומשה אמת ותורתו אמת. מ"א שם ס"ק ד'. כי כן מוכח להדי' מהני תרתי מימרות ירושלמי דסתרי אהדדי. ועוד נראה לתרץ קושית ב"י. מה דאתמר התם בירושלמי אשכח תנא ופליג לא קאי אדר"י. כ"א על שמואל אלו בודאי שכח אינו חוזר. ודלא כפי' ר"א הנדפס על ירושלמי גם הפ"ח בסי' תכ"ב פי' כן וזה ליתא. ותדע דאי קאי אדר"י. קשה מה ראיה מהך ברייתא דפליג. אימא דוקא תני ברייתא דבזה מודה ר' יוחנן כדאיתא בירושלמי להדיא בפ' אין עומדין אבל בספק תנא הברייתא נמי סובר דאין חוזר ודו"ק. ואל תקשי לך אי קאי אשמואל אימא הך ברייתא איירי בהזכרת שמואל קאי בבהמ"ז דאין חיוב לאכול פת. י"ל מדלא קתני בברייתא מעין המאורע בעבודה כדקתני בברייתא דר' אושעיא בשבת דף כ"ד. וקתני סתם אומר מעין המאורע משמע בין בתפלה בין בברכת המזון: [כ] וכן הדין נמי אחר שהפסיק. בסי' קי"ד כתב ב"י ונראה דלמנהג אשכנז מיירי שאינם מזכירין בימות החמה לא טל ולא מטר ע"ש. ותימה דאישתמיטתי' מיניה ירושלמי באותה והזכיר גשם מחזירין אותו. משמע דלמנהג ספרד קמיירי. ולזה נ"ל ע"כ דהירושלמי לענין הפסקה קאי א"כ וודאי קשה מאי חידש לן רבינו שאומר וכן הדין. ונראה דנוכל לפרש דהירושלמי בשאלה. דאף למנהג ספרד שמזכירין טל בימות החמה אם לא שאל טל ומטר לא יצא דתפלה היא כמ"ש רבינו פ' תפלת השחר סי' י"ד וכ"פ בש"ע סי' קי"ז ואי קאי אשאלה ס"ל דלא בהפסקה. לכן חידש רבינו ואומר וכן לענין הפסקה וא"כ הירושלמי קאי בין אהזכרה בין אשאלה: [ל] ודאי הזכיר וחוזר. הא לאחר שלשים יום ודאי לא אמר ואינו חוזר. כיון דמורגל שלא הזכיר. ומכאן קשה על של"ה דפוס ווילמערסדורף דף ק"ו שהסכים עם הד"מ שבשמיני עצרת לומר צ' פעמים משיב הרוח ומוריד הגשם דאם ריחוק מהני קירוב לכ"ש אבל בין של פסח צ' פעמים בדילוג אין נראה לו דתהני ע"ש. ולא אבין כיון דמדמה קרוב לרחוק א"כ אם בריחוק מוכח דמהני לענין הפסקה לאחר שלשים. ש"מ דאין לחלק ואל תפשה אם נדע נמי דין זה בקרוב דהא בחד גופא הוא. והרמ"א כתב דין זה לענין הפסקה וצ"ל דהשל"ה חולק ארמ"א אדין זה נמי וסובר שהוא דעת עצמו. כמו שגרסם שם אינו כן דברי רבינו כאן ע"כ אין לזוז מדין זה וכל פעם קני בצ' פעמים: [מ] ויהיו אגודות אגודות. בפסח בהפסקה י"ל בלא"ה אם מקצתן יזכירו אין תפלתם כהוגן וצריך לחזור ולהתפלל עד רבינו זה בשמיני עצרת. דאף אם לא הזכיר הגשם. לפי מנהג ירושלמי שאמר בימות החמה מוריד הטל. ואם אמר טל במקום גשם יצא. והא דלא חשו לאגודות בשאלה שמתחילין בערבית. משום כי אף גם שמתחילין בשחרית לא פלטינן מזה. דלא אתו כולם לביהכ"נ משא"כ בי"ט זמן קריאה לכל היא ודלא כמ"ש סי' קי"ו שדבריו אין להם שחר עמוד עליו: [נ] ה"ג סבור שהזכיר מבערב ונזכיר: [ס] לפי שאין יכול להפסיק בין גאולה לתפלה. אבל אערבית אין מפסיק טעם זה וצריך לטעמא קמא. דלא גרע מפסוקי ישראל שינים וקדים שמפסיקין בתפלת ערבית כמ"ש רבינו ברכות סימן ה'. ועוד שם בסי' ה' בשם רב האי דבל"י לא איכפת להו למסמך גאולה לתפלת ערבית מכאן קשה על מ"א סי' קי"ד ס"ק ב' שיכריז ש"צ בקול רם משיב הרוח בתוך התפלה. א"כ סדרא קושיא מכריזין בשחרית. גם בט"ז דוחק בזה מחולק בעל התפה עם המחבר. ופשוט מדקאמר בירושלמי עד שיזכיר שליח צבור פי' המחבר הש"ץ ממש שמכריז קודם תפלת מוסף בלחש וכן הוא במהרי"ל שמיני עצרת בשם ר' חננאל. ורמ"א סמך מנהגו על המרדכי דהש"ץ לאו דוקא אלא השמש מכריז שהוא ג"כ שליח צבור ואפשר טעות נפל בדפוס. וכצ"ל במ"א שיכריז הש"ץ בקול רם משיב הרוח בגשם: ה"ג קמון לגלותא כמו שמזכיר: [ע] בין בלחש בין בקול רם. נ"ל בין שמתע מש"ץ בהכריז משיב הרוח קודם תפלה בין בתפלה בלחש בין בקול רם וב"ח סי' קי"ד סק"ג דחק בזה ואין עלה על הדעת שהש"ץ יאמר בלחש משיב הרוח ויאמינו הקהל: [פ] והאי טעמא קאי אהזכרה ולא אהפסקה כי בי"ט הכל באין. ובגין דלא צריכין לתרווייהו טעמי כי טעם האחרון אהפסקה אדרבה מטעם זה ה"ל להפסיק מבערב כדי שיצא המועד בטל. וטעם הראשון אין מספיק על ההזכרה כי בי"ט הכל באין לבהכ"נ: [צ] הלכה כר"י. האחרון מזכיר וכי"ט ראשון האחרון אין מזכיר. וה"ה בשאלה אינו שואל מיום ראשון של פסח ואילך. דליכא למימר שמשאל אחר הפסח כר"י או כר"מ. דהא לענין הזכרה פוסק בי"ט ראשון של פסח ומה במקום שאינו במקום שמואל אינו דין שיהיה מזכיר וכדפריך עולא. והא דלא פסיק רבינו בהדיא כשם שמפסיקין בי"ט הראשון של פסח ההזכרה כמו כן פוסק מלשאול. י"ל דסמך אהך ק"ו כדפריכית בש"ס פריך ר"י אדר"י. ומשני תרי תנאי אליבא דר"י. וא"כ תמוה מאד על מה שכתב הרי"ף ורבינו הך מתני' עד מתי שואלין. הא לא קיים לן כחד מינייהו כיון דקיים לן הלכה כר"י דמתני' קמייתא: [ק] ה"ג עד מתי שואלין: [ר] ור' יוסי אומר כ"ה גירסת הרי"ף. ובש"ס ור"מ אומר וכן מוכח מפ' א' בתוספתא ע"ש: [ש] ברוך רוב ההודאות אל ההודאות. עיין פרש"י. וגרס ברוך אל רוב ההודאות. וכ"ה בש"ע: [ת] אמר ר"א הלכה כר"ג. תימה הלכתא למאי הלכתא נ"ל. בשלמא על ר"א גופא ל"ק די"ל כמו שמקשינן ר' חייא בהן דלא פריך הלכתא למשיחא. סבירה דהוי מילתא דלא שכיחא כלל. כ"כ תוס' יומא דף י"ג. אבל ודאי על הרי"ף ורבינו קשה. ומה שתי' הר"ן בזה ע"ש בדוחק. ונראה דהך מילתא פסק ר"א לבני א"י אף אחר החורבן מילי טובא שהניחו לבני א"י כמו שנהגו בזמן בהמ"ק קיים. וא"ת בין להר"ן בין לדידי קשה הא לעיל דף ד' מבני תלמודא כאן בזמן שאין בהמ"ק קיים דליכא עולי רגלים מזכיר ביום טוב האחרון. כאן בזמן שבהמ"ק קיים דאיכא עולי רגלים בהא אמר ר"א הלכה כר"ג ואין מתחילין להזכיר או לשאול עד ז' מרחשון אלמא הך דר"א איירי בזמן שבהמ"ק קיים. י"ל הך לתרץ מילתא דר' יוחנן דאמר שהתחיל להזכיר מתחיל לשאול ע"ש. אבל מסדר תלמודא לא ס"ל כהך דר"י דהא תניא חנניא בגולה מתחילין לשאול ס' מתקופה ושמואל פסק כחנניא. ובהזכרה לא מצינו דיש חילוק בין בני א"י בין בני גולה דא"כ ה"ל לש"ס להעמיד הך ברייתא דחנניא אמתני' קמייתא לענין הזכרה ש"מ דלענין הפסקה קיי"ל כר"י פסק משאול פסק מלהזכיר. ובהתחלה לא קיי"ל כוותי' ובהכי ניחא תרתי דר"י נ"ל אלא ר"י קמייתא היינו לדידן דפסקינן כוותיה אבל לאידך דר"י לא קיי"ל כר"י והלכה כר"י דמתחילין להזכיר בי"ט האחרון של סוכות ולבני א"י בז' מרחשון הלכה כר"ג. ולבני גולה הלכה כחנניא ס' בתקופה מתחילין. ועוד ראיה דאיבעיא התם ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן והך איבעיא לא שייך אלא לבני גולה דבני א"י ליכא תרי יומי. ש"מ דלענין הזכרה מתחילין בשמיני עצרת ולענין שאלה הלכתא כחנניא ושמואל גופא הכי ס"ל. דפסק לענין שאלה כחנניא. ובהזכרה מתחיל במוספין: [א] ה"ג ובגולה עד ששים

שפה הלכתא יום ששים כלאחר ששים. כתב רבינו אבי העזרי ז"ל [ב] דבירושלמי איתא הנך ששים יום מונין להו מעת לעת אחר נפילת התקופה. פעמים מתחילין ביום פעמים מתחילין בלילה. ולא נהגו כן. ותמה אני למה אנו נוהגין כבני גולה בזה. נהי דהש"ס שלנו בבלי מ"מ אדבר התלוי בארץ אם בבל היתה מצולת מים ולא היו צריכות למים כל הארצות צריכין למים במרחשון למה נאחר השאלה עד ששים לתקופה. והדבר ידוע אם לא היה מטר יורד עד ששים לתקופה [ג] היה הזרע אבד ולמה לא נעשה כמשנתנו. ובפרובינצא ראיתי שהיו שואלין את הגשמים במרחשון [ד] וישר מאד בעיני:

ה מתני' הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין. אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה: גמ' מאן יחידים אמר רב הונא רבנן. ואמר רב הונא יחידים מתענין ג' תעניות שני וחמישי ושני. תניא נמי הכי היחידים מתענין שלשה תעניות שני וחמישי ושני. ומפסיקין בראשי חדשים [דף י ע"ב] ובימים טובים הכתובים במגילת תענית [ה] והאידנא דבטלה מגילת תענית אין מפסיקין אלא בחנוכה ובפורים [ו] ודוקא היחידים אבל צבור לא כדתנן (לקמן דף טו:) אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין. ת"ר לא יאמר אדם תלמיד אני ואיני ראוי לכך אלא כל התלמידים ראוין לכך. ואיזהו יחיד ואיזהו תלמיד. יחיד כל שראוי למנותו פרנס על הצבור. תלמיד כל ששואלין אותו [ז] דבר הלכה בהש"ס ואומרו ואפי' במסכת כלה. תנו רבנן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה [ח] והתלמידים אין עושין את עצמן יחידים דברי ר' מאיר ור' יוסי אומר עושה וזכור לטוב שאינו שבח לו אלא צער הוא לו. תניא אידך לא כל הרוצה לעשות את עצמו יחיד עושה [ט] והתלמידים עושין עצמן יחידים דברי ר' שמעון בן אלעזר. רבן שמעון בן גמליאל אומר דבר של שבח אינו עושה ושל צער עושה: ו ת"ר הרי שהיה מתענה על החולה ונתרפא בא על הצער ועברה הרי זה מתענה ומשלים. הקשה הראב"ד ז"ל מאי שנא מתענית גשמים (לקמן דף יט.) שמפסיקין ביום אם ירדו להם גשמים קודם חצות. ותירץ דשאני תענית גשמים דכיון שירדו להם גשמים כל צורכן שוב אין להן צורך בזה הפעם אבל צרה אחרת כל שעה צריך רחמים שלא תחזור. ואינו טעם מספיק [י] דבגשמים נמי אפילו לא ירד להן כל צרכן אוכלין ושותין ושמחים ואומרים הלל לפי שנתקבלה תפלתם ובוטחים בבורא שירדו להם כל הצורך. וזה שייך לומר אף בשאר צרות [כ] אלא נ"ל לחלק בין צבור ליחיד דלצבור צריכין להלל ולהודות מתוך שמחה ובכרס מלאה אבל יחיד משלים תעניתו [ל] וכן משמע מתוך הרמב"ם ז"ל (פ"א מהל' תענית הל' טז) שכתב גבי צבור שהיו מתענים וירדו גשמים קודם חצות שמפסיקין. וכן אם מתענין על צרה ועברה ועל ד"א ובטל. אם קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו. אלמא לא מפליג בצבור בין גשמים ובין צרות ג"כ צריך לחלק בין צבור ובין יחיד הרי זה משלים כל התעניות שקיבל עליו. ונראה דה"ה נמי אם מת החולה דכיון שקבל עליו תעניות סתם ולא התנה דעתו היה אקבלה זו מתוך שקיבל עליו התעניות הללו תהיה מקובל תפלתו שיתפלל על החולה ועל הצרה. והאי דנקט ונתרפא משום דבדבר זה יש חילוק בין צבור ליחיד: ז ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים כל התעניות [מ] שקיבלו עליהן במקומו. דנותנין עליו חומרי מקום שיצא משם כיון דדעתו לחזור. וממקום שאין מתענין למקום שמתענין מתענה עמהם. שכח ואכל ושתה לא יתראה בפניהן ולא ינהוג עידונין בעצמו:

ח [דף יא ע"א] אמר רב יהודה אמר רב כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה. שנאמר (איוב ה) ברעב פדך ממות פדך מרעב מיבעי ליה. אלא מתוך שהרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה. אמר ר"ל [נ] אסור לאדם שישמש מטתו בשני רעבון. שנאמר (בראשית מא) וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב. תנא חשוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון: ת"ר בזמן שהצבור שרוין בצער יפרוש אדם מהן יחיד הפורש מהם שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידיהם על ראשו ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור. תניא אידך בזמן שהצבור שרויין בצער אל יאמר [ס] אלך ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי. ואם עושה כן עליו הכתוב אומר (ישעיה כב) והנה ששון ושמחה הרוג בקר [ע] ושחוט צאן וגו' מה כתיב בתריה ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון [ד] זו מדה בינונית מדת רשעים מה אומר (שם נו) אתיו אקחה יין [פ] ונסבאה שכר וגו' מה כתיב בתריה הצדיק אבד ואין איש שם על לב וגו'. וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור. שכן מצינו במשה רבינו עליו השלום שציער עצמו עם הצבור שנאמר (שמות יז) וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה וכי לא היה לו למשה כר או כסת לישב עליו אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה [צ] בצער שמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו וקורות ביתו של אדם מעידין עליו שנאמר (חבקוק ב) כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה: ט [דף יא ע"ב] אמר ר' אבא [ה]אין תענית צבור בבבל אלא ט' באב בלבד*. פירש ר' אבי"ה לפי שאין שם נשיא דגרסינן בירושלמי בפ' שני דמגילתין (הל' א) ר' חלבו אמר לרבי יודן נשייא פוק עמן [ק] ולצערך עבד [ר] אמר ר' יוסי הדא דתימא אלו תעניות דאינן עבדין ליתנא תעניתא [ש] דלית נשיאה עמנא והלכתא כשמואל דרבנן דבי רב אשי סברי כשמואל לקמן בשמעתין (דף יב:) וכתב רבינו אבי"ה דיחיד שקיבל עליו תענית סתם לא חיישינן שמא תענית צבור קיבל עליו [ת] כיון דאין תענית צבור בבבל. והביא ראיה שכן הצבור כשמקבלין עליהן תענית שני וחמישי ושני ומברכין למי שמתענה אומרין תענית סתם [א] ואינם אומרים תענית יחיד: י אמר זעירי אמר רב הונא יחיד שקיבל עליו תענית אפי' אכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלת תענית. כך הגירסא בספרים שלנו והכין פירושה. אפילו אכל ושתה כל הלילה למחר בכרס מלאה מתפלל תפלת תענית. לאו דוקא למחר [ב] אלא אפילו בלילה נמי כדאמר בפרק במה מדליקין (דף כד.) גבי תעניות ומעמדות שמתפלל ערבית שחרית ומנחה עננו. וגם הביא רש"י תוספתא אחרת יש אוכל ושותה כל הלילה ומתפלל תפלת תענית ויש שרוי בתעניתו כל הלילה ואינו מתפלל תפלת תענית [ג] כאן בכניסתו כאן ביציאתו. והאי דנקט למחר [ד] אגב סיפא. אי נמי רבותא היא טפי למחר אע"פ דאכל ושתה כל הלילה ובטנו מלאה. לן בתעניתו שנמלך ולא אכל בלילה [ה] והתענה כל היום [ו] למחרת אינו מתפלל כיון שלא קיבל עליו להתענות כל אותו היום: יא [ז] ר"ח ז"ל גורס יחיד שקיבל עליו תענית שני ימים זה אחר זה [ח] קיבל עליו במנחה להתענות שני ימים זה אחר זה ולא רצופין אלא שיאכל בלילה בינתים אפי' אכל ושתה כל הלילה בינתים [ט] למחר מתפלל תפלת תענית דמקרי שפיר קבלה מי שקיבל שני תעניות ביחד אע"פ שאכל ושתה בינתים וה"ה אם קיבל עליו כמה תעניות ביחד רצופין זה אחר זה דסגי בקבלה אחת [י] ואיכא לספוקי אם קבל עליו בשעת המנחה תענית שני וחמישי אי סגי בקבלה אחת כיון שאינם רצופין: יב אמר רב יוסף מאי קא סבר רב הונא אי סבר אין מתענין לשעות כגון שקיבל עליו בזמן המנחה להתענות עד חצי היום ושוב נמלך והתענה עד הערב לא שמיה תענית ואינו מתפלל עננו וכן אם קיבל עליו תענית יום אחד לא יצא ידי חובתו בתעני' זה [כ] א"כ אין זה קבלת תענית ומותר לאכול [ל] ומילתא דרב הונא הויא בתענית שעות. שלא קיבל עליו אלא יום א' ושוב נמלך והתענה גם יום שני הלכך אין מתפלל עננו ביום שני [מ] אבל יום ראשון ודאי תענית הוי שהרי התענה יום שקיבל עליו או דילמא לעולם קא סבר מתענין לשעות ואם קיבל עליו תענית יום א' יוצא ידי חובתו וגם אסור לאכול

הגה"ה

*ושבעה עשר בתמוז וצום גדליה וכיוצא בהן ויחיד שקיבל עליו תענית סתם מותר ברחיצה וכן הוא המנהג שרוחצין באלו התעניות. מא"ז:

הגהות הב"ח א דבר התלוי בארץ למה ננהוג כמותם אם בבבל היתה מצולת מים ולא היתה צריכה למים כל הארצות צריכין למים במרחשון ולמה: ב ונתרפא או על הצרה ועברה: ג א"כ צריך לחלק בין צבור ובין יחיד דביחיד קאמר הרי זה משלים כו' דעתו היה בקבלה זו דמתוך שקיבל: ד זו מדה בינונית אבל מדת רשעים מה הוא אומר: ה אמר ר' אבא אמר שמואל אין תענית: ו זה אחר זה פירוש קיבל:

קרבן נתנאל

ששים יום: [ב] דבירושלמי בקשתיו ולא מצאתי: [ג] היה הזרע אבד. לשון רבינו בתשובה שהעופות והעכברים יאכלוהו: [ד] וישר מאד בעיני. מ"מ בכל מדינות הללו לא נהגינן כוותיה. ולא עוד אם שאל אדם עד ס' בתקופה מחזירין אותו: [ה] והאידנא דבטלה כו'. סי' ז' בפ"ק דר"ה: [ו] ודוקא שיחידים אבל צבור לא. לא כתבה הרי"ף ורבינו אלא מפני תענית צבור שבא"י שיש להם נשיא דאלו בבבל אין תענית צבור לדחות ר"ח ואינך. ריטב"א: [ז] ה"ג דבר הלכה בכל מקום ואפילו במס' כלה. שהיא קלה מ"מ כיון שיודע בכ"מ במס' זו ראוי למנותו על הצבור באתריה. יחיד כל ששואלין אותו בכל הש"ס ויודע ממנין אותו על הצבור כיש מתיבתא ועיין סוף אלו קשרים סי' ג': [ח] והתלמידים אין עושין. כ"ה גי' השמור. ור' יוסי לא פליג אלא אהתלמידים וכ"ה ברמזים. אבל גי' הרי"ף והתלמידים עושין וכצ"ל: [ט] ה"ג והתלמידים עושין: [י] דבגשמים נמי אפילו לא ירד להן כל צרכן. וא"ת והא קתני לקמן דף כ"ה ע"ב עד מתי יהיו גשמים יורדין והצבור פוסקין מתעניתם ופליגי תנאים עד מתי ודאי שרוב גשמים ירדו. וי"ל דהתם קאי על פרק הראשון דקתני עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עוד כו' וכן פרש"י אבל בירדו גשמים קודם חצות שאוכלין ושותין ואומרים הלל הגדול לא קבעו חכמים שיעור זה. אלא אפילו לא ירדו כל צרכן: [כ] אלא נראה לי לחלק כו' דלצבור צריכין להלל ולהודות מתוך שמחה. ויש לדקדק לפי טעם זה הא דפריך לקמן דף כ"ה נימא הלל מעיקרא אביי ורבא דאמרי תרוייהו לפי שאין אומרים הלל אלא בנפש שבעה. לפי ס"ד דלא ידע מהאי טעמא עדיפא הל"ל מאי שנא יחיד מתענה ומשלים ומ"ש צבור אם ירדו גשמים אין משלימין וצ"ע: [ל] וכן משמע מתוך הרמב"ם שכתב. בפ"א מהל' תענית דין ט"ז. וביחיד אם התענה על צרה ועברה הרי זה משלים תעניתו דין ט"ו. והא דכתב רבינו משמע מתוך דברי רמב"ם. הלא כתב החילוק בפי' משום דיש לומר דמחלק בין יחיד לצבור ולא מטעמיה. אלא כמו שכתב דמשום טרחא דצבורא הקילו א"כ ה"ע בצבור לב ב"ד מתנה עליהן בכך. אבל יחיד דברים שבלב אינן דברים. ונפקא מיניה בצבור אם מת החולה. להך טעמי בצבור לא ישלימו. אבל לטעם רבינו אף בצבור ישלימו: [מ] שקבלו עליהן במקומו. אע"ג דהוא לא קיבל עליו התענית כיון דדעתו לחזור נותנין עליו חומרי מקום שהלך משם שצריך לקיים גזרת וקבלת הצבור. וא"צ אם קיבל עליו בפירוש התעניות שגזרו הצבור דבכה"ג אפילו אין דעתו לחזור לא יחל דברו וכמ"ש התוס' נמצא דהך בבא דרישא איירי בין שקיבל עליו בפירוש או לא קיבל עליו התעניות. ובבא דסיפא לא איירי אלא בחדא גוונא. שלא קיבל עם הצבור ומ"מ יתענה משום מחלוקת או לצער בצרת הצבור. ועלה קתני שכח ואכל. אבל אם קיבל עליו עמהם התענית. אם שכח ואכל צריך לגמור תעניתו וצריך למיתב תענית לתעניתו: [נ] אסור לאדם שישמש מטתו בשני רעבון. וא"ת לוי שיוכבד נולדה בין החומות. וע"כ בשני רעבון שימש וי"ל דלכ"ע לא אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות כו'. תוספות ותמוה דהא אמר ר"ל אסור לאדם. ויש ליישב דודאי לכ"ע אסור. אלא דומיא דלוי ויוסף שלא קיימו פריה ורביה עדיין להם מותר מדינא אך יוסף נהג בחסידות והר"ן תי' לנכון קושי' תוס' ע"ש: [ס] ה"ג אל יאמר אדם אלך ואוכל: [ע] ה"ג ושחוט צאן וגו'. מה כתיב בתרי': [פ] ה"ג ונסבאה שכר וגו' מה כתיב בתרי': [צ] ה"ג אף אני אהיה עמהם בצער: [ק] ה"ג לר' יודן נשייא פוק עמן ולצערך עבד. כלומר דלצער הנשיא יעבור הגזירה ובע"י גרס ולצערך עבד. והיא היא שלצערו יעשה רומם: [ר] ה"ג אמר רב יוסה הדא אמרה אלין תענייתא דאינון עבדין: [ש] דלית נשיאה עמנא. ואין יכולים לקיים הקרא יצא חתן מחדרו דהוי נשיא כמו כן אינו מחויבים לקיים הקרא דיואל קדשו צום קראו עצרה ודרשינן לקמן דף י"ב מה עצרת אסור במלאכה אף צום אסור במלאכה כמו יום הכפורים וה"ה בשאר חמשה עינויים כאומר תענית יו"כ. אבל כ"ד ברכות מתפללים אף בבבל דעל זה לא צוה הנביא. והר"ן שילהי פרקין כתב הטעם כיון דלית נשיא שיש בכחו לגזור על כל ישראל תענית הוי כתענית יחיד. וע"פ דרכו טרח לתרץ על מה שמתפללין בגולה כ"ד ברכות ולדברי רבינו ניחא וע"ש הכל באריכות: [ת] כיון דאין תענית צבור בבבל. ונראה לי להביא ראיה לדבריו מהא דאמרינן בנדרים דף י"ח סתם חרמים ביהודה מותר. כיון דרגילי שם כהנים אם אמר חרם סתם כוון לחרם כהנים ולא לחרם של שמים וה"ה כהרמב"ם פ' שני מהל' נדרים וכן כל כיוצא בזה שאין הולכין בנדרים אלא אחר לשון בני אדם:

[א] ואינם אומרים תענית יחיד. דלא כש"ע סי' תקס"ח שכתב ומ"מ לכתחלה טוב לומר בשעת קבלת תענית הריני בתענית יחיד למחר. וכן כתב רבינו לקמן סי' י"ג ושמואל אמר בתפלת מנחה פר"ח יאמר בתפלת מנחה מחר אהיה בתענית וא"צ לומר בתענית יחיד. וכן הוא ברמזים. ומ"ש הטור בסי' תקס"ג פי' ר"ח שיאמר בש"ת הריני בתענית יחיד שיגרת לשון משום דקאי נמי אדרב וסמ"ע לקח הדין מהמרדכי עי' בב"י משם אין ראיה שכתב כן אליבא דרב דהוא סובר יש תענית צבור בבבל ועלה קמפרש רב שילא היכי ליעבד. יאמר הריני בתענית יחיד. אבל אנו דקיי"ל כשמואל אין תענית צבור בבבל. לית דין צריך בשם לקבל עליו תענית יחיד. כמו שהביא רבינו ראיה מתענית של בה"ב שאין מזכירין אפילו לכתחלה תענית יחיד גם ראיה שהבאתי מגדולים כדפרשתי. אך בתוס' דף י"ב ד"ה כל תענית איתא שצ"ל אהיה בתענית יחיד. ובב"י לא הזכיר מאומה מדברי תוס' ובאמת אין ראיה משם כי תוס' פי' אין תענית צבור בבבל שהיה להם הרבה גשמים. משמע הא שאר ארצות יש להם תענית צבור. אבל לפי מה שפירש רבינו והאבי"ה מפני שאין להם נשיא א"כ ה"ה שאר ארצות ולפ"ז אין לספק שמא תענית צבור קיבל עליו. ע"כ א"צ לכתחלה לומר אהא בתענית יחיד: [ב] אלא אפי' בלילה נמי דלא כהרז"ה: [ג] כאן בכניסתו כאן ביציאתו. וניחא להו לפרש בכניסתו היינו בכניסת התענית שהוא תפלת הערב ועיין בפ' במה מדליקין סי' י"ד ובמ"ש שם: [ד] אגב סיפא. דהיאך יאמר ביום צום התענית הזה בערבית והרי לא התענה באותו זמן כל עיקר ע"י קבלה כמו שפרש"י שהיה בדעתו לאכול עד שעבר מקצת הלילה שעה אחת או שתי שעות ואח"כ נמלך ולן בתעניתו. ולכך תני בסיפא לרבותא אפי' למחר לאחר שקיבל תענית מ"מ אין מתפלל עננו כיון דלא קיבל עליו מאתמול בשעת מנחה: [ה] והתענה כל היום. כמ"ש רבינו בסמוך סי' י"ב דבלא"ה לא הוי אפי' תענית שעה: [ו] ה"ג למחרת אינו מתפלל תפלת תענית כיון: [ז] ר"ח גורס יחיד שקיבל. ולפי גרסתו מתורץ קושית תוס' מאי נקט יחיד הלא בצבור נמי אמרינן אוכלין משחשיכה. דבתענית צבור לא תמצא שני ימים זה אחר זה. ואם תקשי לך לפ"ז אין מקום לספיקי אם קיבל עליו בשעת מנחה תענית שני וחמישי אי סגי בקבלה אחת דא"כ אפילו בתענית צבור דהא סגי' בקבלה אחת כגון בתענית שני וחמישי של גשמים אפילו שאינם רצופים. וי"ל דמ"ל כי האי לא צריך קבלה ותענית שני וחמישי דבתר מועדא לאו ת"צ הוא דהא כל יחיד צריך לקבלו על עצמו. ולשיטת הר"ן שכתבתי לעיל סי' ט' דסבר כיון דלית נשיא כל יחיד צריך לקבל על עצמו התענית א"כ הוי יחידים והיינו דברי רב הונא: [ח] ה"ג פירוש קיבל עליו במנחה: [ט] למחר מתפלל תפלת תענית. ומסיים הרי"ף לן בתעניתו כלומר אם לא קיבל עליו התענית אלא יום אחד בלבד והתענה אותו יום ובלילה נמלך ולן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלת תענית שהרי לא קבלו עליו מבע"י. ע"כ. ורבינו השמיט בבא זו שסובר ולן בתעניתו והתענה כל יום המחרת. וכבר כתב רבינו דין זה לגי' רש"י. אבל הב"ח בסי' תקס"ב ס"ק ג' מפ' דעת הרי"ף שלא לן בתעניתו כ"א הלילה לחוד ואח"כ אכל אינו מתפלל תפלת תענית משום דלא קיבל עליו מבע"י. הא אם קיבל עליו מבע"י אע"ג שאוכל אחר הלילה הוי תענית שעה. ומפ' התם דרב הונא פליג אדרב חסדא דאמר תענית שעה לא הוי אלא אם לא טעם כלום כל היום ע"ש באריכות ודבריו דחוקים חדא הא רב חסדא קאי אדרב הונא דקאמר הא דאמרת כו'. ועוד מאי פריך מדר' יוחנן. ר' יוחנן ס"ל כדרב הונא אלא שהרי"ף סובר דתענית שעה לא הוי אלא שמתענה כל היום כדרב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו תענית. אפילו תענית שעה והא דלא הזכיר תענית שעה. זה למדין מדאמר שלא קיבל עליו מבע"י. הא קיבל עליו מבע"י תענית לילה הוי תענית שעה: [י] ואיכא לספוקי. ומילתא דמבעי ליה פשיטא ליה להרב מרדכי שכתב ז"ל דכ"ע מודים דאם קבלו קודם תפלת מנחה ש"ד וכ"ש קודם לכן וכן נהגו לברך בשבת ומקבלי תענית בה"ב ושוב א"צ לקבל ע"כ. וכן משמע מלשון האבי"ה שהביאו רבינו לעיל סי' ט' שכן הצבור כשמקבלין עליהם תענית בה"ב ש': [כ] א"כ אין זה קבלת תענית ומותר לאכול. היינו אם אמר הריני בתענית זה לא הוי תענית. אבל אם אמר יום מחר עלי שלא לאכול כיון שהוציא בלשון נדר אסור לאכול כן מבואר בש"ע: [ל] ה"ג ומילתא דרב הונא הוי בתענית שעות: [מ] אבל יום ראשון ודאי תענית הוי. דלא תימא דיום ראשון נמי כמו תענית שעה הוא דהא אכל ושתה כל הלילה

אלא דלא מיקרי תענית לענין עננו . ורש"י פי' במס' ע"ז (דף לד:) מתענין לשעות כגון שקיבל עליו תענית משש שעות ולמעלה אך לא טעם חצי היום הראשון אלא שלא נתכוין לשם תענית [נ] וצ"ל שקיבל עליו מאתמול מזמן המנחה . והרמב"ן ז"ל כתב דאפי' לא קיבל עליו מזמן המנחה כיון שקיבל עליו תענית קודם שעות התענית ותימה מאי שנא מתענית יום שצריך לקבל עליו בזמן המנחה ואם קיבל עליו בלילה לא הוי תענית . וי"ל דהתם הוא מחויב תענית יום שלם הלכך צריך קבלה קודם שיתחיל התענית . ולפי זה מי שלא היה בדעתו להתענות ובלילה נמלך וקיבל עליו תענית הוי תענית דלא גרע מקיבל עליו תענית משש שעות ולמעלה [ס] ואי אפשר לומר כן מדקאמר ליה אביי לעולם מתענין לשעות וכו' ושאני הכא [ע] דלא קבליה עילויה [פ] ואמאי והא קבליה עליה בליליא והוא לא מחויב תענית יום שלם [צ] הלכך נ"ל דכל תענית צריך קבלה בתפלת המנחה [ק] אמר אביי לעולם קסבר מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית ושאני הכא [ר] דלא קבליה עילויה . אמר רב חסדא [דף יב ע"א] הא דאמרת מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום כל אותו היום א"ל אביי הא תעניתא מעלייתא הוא . לא צריכא דקא מימלך אימלוכי לפירוש קמא כשהגיע חצי היום נמלך והשלים תעניתו עד הערב [ש] ולאידך פירושא קבל עליו להתענות משש שעות ולמעלה ונמלך ולא אכל שש שעות הראשונות . רב חסדא לטעמיה דאמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו החמה לא שמיה תענית . הלכך לא מיקרי תענית שעות אם לא שיהיה שרוי כל היום בתענית בלא טעימה כלום . ועיקר הך מילתא דרב חסדא במקבל עליו תענית סתם שצריך להתענות עד שקיעת החמה דהיינו צאת הכוכבים . ואע"ג דאמרינן בפסחים פ' מי שהיה טמא (דף צד.) דמשקיעת החמה עד צאת הככבים ה' מילין [ת] פר"ת היינו מתחילת שקיעת החמה כשהחמה מתחלת ליכנס בעביו של רקיע אבל שקיעת החמה היינו סוף שקיעה והוא זמן צאת הכוכבים . ופריך מאנשי משמר שהיו מתענין ולא משלימין וכן מבני סנאה בן בנימן אלמא שם תענית עלויה . ומשני לצעורי נפשיה הוא דעבדי ולא היה שם תענית עליו . ותו פריך מר' יוחנן דאמר אהא בתענית עד שאבוא לביתי דאיכא תרתי חדא שלא קיבל עליו מבערב ועוד שלא השלים תעניתו עד הערב וסלקא שמעתתא דלא מיקרי תענית אם לא שקיבל עליו מבערב וגם שיתענה עד הערב . *והרמב"ם ז"ל (פ"א מה' תענית הל' י"ג) כתב [א] אם אכל ושתה ואחר כך התחיל להתענות שאר היום הרי זו תענית שעות ובירושלמי משמע כדבריו . דגר' בירושלמי דנדרים פרק קונם יין (הל' א') מילתיה דר' יוחנן אמרה מתענה לשעות . דא"ר יוחנן הריני בתענית עד דניחסל פירקין . ממילתיה דרבי יונה הוה מתענין לשעות . דרבי יונה הוה בצור ושמע דדמיך בריה דר' יוסי אע"ג דאכל גבני ושתא מיא אסקי' צום ההוא יומא . מילתיה דרב אמר מתענין לשעות . דאמר רב לוה אדם תעניתו ופורע [ב] פי' דגם יום זה שהתחיל להתענות מיקרי תענית *ואין צריך לפרוע שהרי יום שלם קבל עליו . ורבי אבי העזרי כתב מאד להשוות יחד הירושלמי והבבלי . ופירש על שיטת הרמב"ם ז"ל ולא נראה בעיני אך נראה שהירושלמי חולק על הבבלי [ג] א"נ נוכל לומר דלא פליג דהא דקאמר ר' יוחנן ור' יונה דמתענין

הגה"ה

*וי"ז בתמוז וצום גדליה ועשרה בטבת או יחיד המקבל על עצמו תענית בפירוש שאומר הריני בתענית למחר צריך להתענות עד שיראה כוכבים או שתזרח הלבנה בכח אבל י' ימי תשובה שאין רגילות לקבלם בתפלה וכן בתענית חלום אין צריך להמתין עד שקיעת החמה אלא מיד בצאתו מבית הכנסת ערבית מותר לאכול ואפ"ה מתפלל תפלת תענית . מא"ז :

לשעות לאו לענין תפלת תענית קאמר [ד] אלא לענין זה שצריך לקיים נדרו . דלא תימה דלא מיקרי נדר כיון שלא קיבל עליו להתענות יום שלם קמ"ל דמיקרי שפיר נדר וצריך לקיים דברו אבל לענין עננו לא מיקרי תענית אם לא שהתענה היום שלם . והא דקאמר רב סבר מתענין לשעות מדקאמר לוה אדם תעניתו ופורע ה"ק אע"פ שקיבל עליו תענית יכול ללות עליו תעניתו ומיקרי שפיר תענית מה שהתענה מקצת היום לענין זה דלא מיקרי מבטל נדרו במה שאכל היום : יג אמר שמואל כל תענית שלא קבלו עליו מבעוד יום לא שמיה תענית . בתוס' עבודה זרה (דף לד.) כתב ה"ר יהודה בשם ר"ת ז"ל אם בדעתו להתענות מאתמול ולא קבל עליו במנחה אך בלבו היה להתענות מאתמול אלא שלא הוציאו מפיו מיקרי שפיר תענית דהוי בכלל נדיב לב כדאמר בפ' ג' דשבועות (דף כו:) דאם גמר בלבו אע"פ שלא הוציאו בשפתיו מועיל . ואף ע"ג דקאמר התם דלענין שבועה לא מהני גמר עד שמוציא בשפתיו דכתיב לבטא בשפתים מסתברא דכל עניני נדר ילפינן מהדדי דהא גבי צדקה דרשינן מוצא שפתיך השמור ומועיל גמר בלבו וה"ה גבי תענית והא דבעיא קבלה בתפלת המנחה לכתחלה הוא דבעיא הכי [ה] ולישנא דהגמרא לא משמע הכי מדקאמר כל תענית שלא קבלו עליו מבעוד יום לא שמיה תענית משמע שאין שם תענית עליו כלל להתפלל עננו ולצאת ידי נדרו [ו] וצ"ל דראייה ר"ת לא היתה אלא למי שהרהר קבלת תענית בלבו בתפלת מנחה ולא הוציאו . מדהביא ראיה מנדיב לב ומצדקה דמחשבת הלב הוי כאילו הוציאו בפיו [ז] אבל לא עדיף הרהור שיוצא כל היום יותר מהוצאת פיו [ח] ואם הרהר [ט] בשעת תפלה לענין זה ראייתו טובה ונכוחה וקרינא ביה שפיר קבלה עליו . אימתי מקבלה [י] אמר רב במנחה כשיגיע זמן המנחה יאמר הריני בתענית יחיד למחר ושמואל אמר בתפלת המנחה פר"ח יאמר בתפלת המנחה מחר אהיה בתענית יהי רצון שתהא תפלתי ביום תעניתי מקובלת ובשאלתות דרב אחאי פרשת ויחל מפ' שיתפלל עננו בתפלת המנחה *[כ] ולא משמע הכי דרב [ל] לא קאמר שיתפלל עננו בתפלתו וכן לשמואל בתפלת המנחה . ועוד דבפ' במה מדליקין (דף כד.) לא קאמר דמתפלל עננו אלא ערבית שחרית ומנחה . והלכתא כשמואל משום דא"ר יוסף כוותיה דשמואל מסתברא [מ] והראב"ד ז"ל כתב [הרב פוסק] כשמואל משום דקאמר רב יוסף כוותיה מסתברא ולא מחוור דלא פסיק הלכתא אלא מסתברא אמר ודקדק מן הברייתא מאי לאו ייסרו עצמו בצלו . וכיון דתניא בהדיא דלא כרב יוסף מדחי סברא דיליה וקיימא שמעתתא בין רב ושמואל וקיימא לן הלכתא כרב באיסורי כן נראה לי וכן עמא דבר ולכ"ע הסכמת ציבור להתענות א"צ קבלה לא במנחה ולא בתפלה אלא שליח צבור מכריז והתענית מקובל ומתפללין תפלת תענית ואיתא להא מילתא (בירושל') [לקמן דף כד:] דר' יהודה נשיאה גזר תעניתא א"ל ריש לקיש לר' יוחנן והא לא קבילנא א"ל אדבי ריש גלותא סמכינן ע"כ דברי הראב"ד ז"ל : יד תנו רבנן עד אימתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי ר' *) אלעזר אומר עד קרות הגבר [נ] וקיימא לן כרבי אמר רבא לא שנו

הגה"ה

*וכדבריו נראה לרבי' אבי"ה ורבינו שירליאו"ן היה אומר במנחה בשומע תפלה עננו ה' עננו ביום צום תעניתי כי למחר אשב בתעניתא ואם קבלה קודם שפיר דמי דשמואל לא פליג אבל רב לית ליה ההוא דשמואל ויחיד שקיבל תענית שני וחמישי של כל השנה כולה ופגעו בו ראש חדש וי"ט ידחה נדרו מפניהם ומי שנדר להתענות שלשים יום רצופין ופוגעין לו בשבת וי"ט כיצד אומר לו אם היית זוכר בשעת נדרך ומעלה על לבך שיש שבת באמצע כלום היית נודר ואם אמר לאו מתירין אותו ובטל לגמרי הנדר דנדר שבטלה מקצתה בטלה כולה. מא"ז :

*) [לפנינו הגי' ר' אליעזר בר שמעון]

קרבן נתנאל

ע"ז קאמר שהרי התענה יום שקיבל עליו . ר"ל אע"ג דאכל ושתה כל הלילה מ"מ קיבל עליו התענית במנחה : [נ] וצ"ל שקבל עליו מאתמול . כ"כ תוס' שם באריכות : [ס] ואי אפשר לומר כן מדקאמר . עיין מ"א סי' תקס"ב ס"ק ט"ו . ולכאורה אין סבנה לדבריו וביאור דבריו כך הוא במה שכתב אבל אם התחיל להתענות לשם חובה . ר"ל כיון דלא אכל בלילה כוונתו היה להתענות בפעם אחת ע"י צירוף יום ולילה או שני ימים ושני לילות . ולא להיות תענית שעה . וכיון שהתחיל להתענות לשם חובה לפי מחשבתו למפרע וסקבלה היתה אח"כ לא הוי קבלה כלל . דהא לתענית שעה לא כיון ולתענית חובה לא נחשב כיון דהקבלה לא היה טרם שהתחיל להתענות ורבינו שהקשה על הרמב"ן שגירסתו היה שאני הכא דלא קיבל עליו מעיקרא הו"ל לשנוי שאני הכא דלא קיבל עליו וה"ל תענית שעה לא קיבל עליו . וכבר כתבתי שגי' הרמב"ן היה כך ולק"מ : [ע] ה"ג דלא קיבל עליו מעיקרא : [פ] ואמאי הא קיבל עלויה בלילה . ונראה שגי' הרמב"ן שאני הכא דלא קיבל עליה : [צ] הלכך נ"ל דכל תענית צריך קבלה בתפלת מנחה . והב"ח סי' תקס"ב ס"ק ג' רוצה לפ' דברי רבינו היינו להתפלל עננו . אבל במחויב תענית יום שלם אפשר דיצא ידי נדרו אפילו לא קיבל עליו מבע"י . והסיק דשמואל דכל תענית שלא קבלו עליו מבע"י לא שמיה תענית להתפלל עננו דוקא עכ"ל . ודבריו תמוהים דא"כ עלה מקיים [ומי] יתיב מאי אמר רבה בר שילא דמיה למפוחא דמליא זיקא הא יצא ידי נדרו בתענית זה.ועוד הלא הרמב"ן [דמיקל] אפילו בשלא קיבל התענית משעת מנחה להתפלל עננו מ"מ אם הוא מחויב תענית שלם אינו יוצא בתענית זה אף כי רבינו דמחמיר דלא הוי תענית שעה אם לא שקיבל בשעת מנחה . פשיטא דלא יצא בתענית זה אם הוא מחויב תענית שלם : [ק] אמר אביי לעולם קסבר מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל עננו . בסימן תקס"ב ס"ס פסק המחבר כל תענית שלא קיבל עליו היחיד מבע"י אינו תענית להתפלל עננו או לצאת ידי נדרו ובהג"ה וי"א שמתפלל עננו . ולקח זה בהיקש מדברי ת"ה שכ"כ בתענית יחיד שקיבל מבע"י אלא שלא השלים דמתפלל עננו כן כתב בד"מ ולבי מהסס דאם יתפלל עננו יעלה על דעתו שיצא ידי נדרו בזה . ומש"ה עדיף טפי להורות לו שלא יתפלל עננו כדי שידע מזה שזה התענית לאינו כלום נחשב . אבל בנדון מהרי"א שלא השלים תענית ואכל בחצי היום זה ידוע דלא מקרי תענית לא אתי לאחלופי שיסבור שיצא בתענית זה אם הוא מחויב יום שלם . ע"כ נראה להלכה שלא להתפלל עננו . אם לא ע"י דילוג תיבות צום תעניתנו כמ"ש הפ"ז שם : [ר] ה"ג דלא קבליה עלויה מעיקרא : [ש] ולאידך פירושא קיבל עליו להתענות משש שעות ולמעלה וכו'.אבל אם קיבל עליו מאתמול משעת מנחה עד חצי היום לפי' זה הוי תענית שעות אפי' לא התענה כל היום: [ת] פירש ר"ת היינו מתחלת שקיעת החמה כו' אבל שקיעת החמה היינו סוף שקיעת החמה . והוא זמן צאת הכוכבים . וקודם צאת הכוכבים שיעור ג' רבעי מיל הוא זמן בין השמשות כדמסיק רבינו סוף במה מדליקין סי' כ"ב והא דאמר ר"י התם משתשקע החמה עד הכסיף העליון בין השמשות איירי בסוף שקיעה . ור"ת מתרץ ולאב"ן הקשו עליו דהלבון משתשקע החמה משמע הקדמה כדאמר בהשוכר את הפועלים דף פ"ה תשיפקשו עד שיפקשו מבעי' ליה (ור"ת מפ' לה כולה בסוף שקיעה ואמר משתשקע החמה ר"ל משיתחיל סוף שקיעה ולמעוטי סוף שקיעה ממש דהוא צאת הכוכבים) וע"ק מהא דאמר בבמה מדליקין במתא תרנגולין שהוא מבעוד יום טובא . ע"כ פירשו דיציאת הכוכבים שהכוונה כשמתחילין הכוכבים לצאת בעובי הרקיע וכשהכוכבים מתחילין לצאת בעובי הרקיע השמש מתחיל לכנוס בעובי הרקיע וזהו לילה מן התורה שזהו מקרי יציאת הכוכבים ושקיעת החמה ומשך הזמן זה ד' מילין עד גמר יציאת הכוכבים שנראו לעין כל . וקודם זמן זה ג' רבעי מיל הוא בין השמשות דר"י סוף במה מדליקין . והנה מה שהביא רבינו כאן פי' ר"ת אין הכרע דאפשר לומר לאומרא נקיט לה לפי' ר"ת דצריך להתענות עד יציאת הכוכבים ממש . אבל לענין שבת ס"ל כר"א ממיך שצריך להקדים כניסתו בזמן הנזכר . אבל בפ' יום הכיפורים סי' ח' מסכים רבינו עם פי' רבינו תם אפילו לקולא דא"צ לקבל תוספת י"כ כי אם מעט קודם בין השמשות שהוא שיעור מהלך אלף ות"ק אמות קודם הלילה (שהוא י"ג מנוטין וחצי כי שיעור מיל הוא ח"י מנוטין) וקושיא מתרנגולין יש לדחות דבמתא אי אפשר ליתן סימן אחר לצאת תמידי ספק ע"כ נתנו שיעור מרווח : [א] אם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות שאר היום הרי זו תענית שעה . וקשה דידיה אדידיה דין י"א שהיה אוכל ושותה בלילה והשכים בבקר ונמלך להתענות שאין זו תענית כלל . י"ל דהתם קאי אמי שהיה מחויב תענית יום שלם ולכך לא הוי תענית כלל כיון דלא יצא ידי נדרו בזה והוא אדעתא דהכי לא קיבל עליה לכך לא הוי תענית כלל ומותר לאכול . והב"ח כתב ישוב אחר ולא ניחא ליה לתרץ ע"פ דרכי . שאל לשיטתו דאף אם הוא מחויב תענית יום שלם יצא בזה היום . אמנם זה ליתא כדפרשתי ועיין בל"מ : [ב] פי' דגם יום זה שהתחיל להתענות מקרי תענית . דהא דקאמר רב לוה אדם תעניתו ופורע גם בנוונא אם קבל עליו מאתמול התענית . וע"כ נ"ל דזה מקרי תענית אם התענה עד חצות : [ג] א"נ נוכל לומר דלא פליג . ותו שלא כדרך הרמב"ם דהא כתב וכן

אם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות שאר היום הרי זה תענית שעות ובתענית שעות פסק דמתפלל עננו : [ד] אלא לענין זה שצריך לקיים נדרו . וקשה לפ"ז לגי' רבינו רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית . ופריך מדר"י דאמר אהא בתענית עד שאבא לביתי וזהו ר"י דירושלמי . ומאי פריך אימא באמת לא היה מתפלל עננו . וכל מילתא דרב חסדא אינו אלא לתפלת עננו שצריך שתשקע עליו החמה ועיין בל"ח שהרגיש בזה : [ה] ולישנא דהגמ' לא משמע הכי . שלא הבינותי דבריו דהא לר"ת כשגמר בלבו הוי כאילו הוציא בשפתיו וקיבל עליו בפירוש מבעוד יום . ב"ח סי' תקס"ב ס"ק ב' . ולכאורה לא מקשה מידי דהא ר"ת בעצמו ס"ל הא דקאמר תלמודא קבלה אינו אלא בפה דהא דמיק כמה דבעי קבלה בתפלת מנחה לכתחלה הוא דבעי הכי . ש"מ דהוא גופיה סבר דאין שייך קבלה אלא בפה . איברא דקושית הב"ח דהא דכתב ר"ת והא דבעי קבלה בתפלת מנחה . ס"ק כלומר דצריך לקבל דוקא התענית בתפלת מנחה ולא מקודם אפילו קיבל בפה לכ"ע דלא תהני הרהור קודם תפלת מנחה . ועפ"ז מפני היינו לכתחלה . אבל בדיעבד אם הרהר אפילו קודם תפלת מנחה הוי קבלתו קבלה . א"כ מאי האי שכתב רבינו דלישנא דגמ' לא משמע הכי . וצ"ל דכוונת רבינו אם שמואל לא אתא אלא למעט משחיכה . הל"ל כל תענית שלא קיבל עליו מאתמול אינו תענית . אלא כוונת שמואל היינו שצריך לקבל דוקא מבע"י והיינו סמוך לצאת היום שעבר קודם שעות התענית בתפלת מנחה ושלא יקדים ושלא יאחר וכל שלא קיבל כך אין קבלתו קבלה : [ו] וצ"ל דראיית ר"ת לא היתה אלא כו' . כל זה כתב רבינו לדעת עצמו . אבל ר"ת היה אומר אף כי לא גמר בלבו עד הלילה יכול להתענות ולהתפלל עננו ויצא ידי נדרו . כ"כ תוס' בשמו שם בע"ז : [ז] ה"ג אבל לא עדיף הרהור של כל היום . וגי' הב"ח הרהור שמהרהר כל היום . ז"ל הב"ח שם ותימה שמשמע דס"ל דאם קבל עליו בתענית בפירוש קודם מנחה כו' עד וזה ודאי תימה ע"ש . ואני אומר בזה ותימה הוא תימה כי מאין לקח משמעותו שאם היתה קבלה קודם מנחה אינו תענית לענין שצריך להשלים נדרו ויכול לאכול . והלשון ולצאת ידי נדרו אמעתי' וסבר שס"ק שאינו צריך לצאת ידי נדרו ויכול לאכול וזה אינו שהכוונה אם קיבל עליו כבר מימים נדר להתענות יום א' . אין יוצא בזה חובת נדרו אם קיבל עליו תענית יום זה קודם מנחה . אלא שצריך לקבל בשעת מנחה ואז יוצא ידי נדרו : [ח] ואם הרהר בשעת תפלה לענין זה ראייתו טובה ונכונה . ואע"ג דבה"ת סימן רי"ב הביא הטור תשובת רבינו לענין אם הרהר בלבו בשיקנה שדה תהיה מקודשת לצדקה דלא הוי כלום . אף ע"ג דגבי קרבן כתיב כל נדיב לב . הא אסיק שם בשבועות דחולין מקדשים לא גמרינן . תי' בפ"ז סי' תקס"ב דתענית הוי כמו קרבן ממש . כמו שאמר בתפלה יהא חשוב ומונח חלבי ודמי כפ"ג מזבח . ואע"ג דכתב הרא"ש מדהביא ראיה מנדיב לב ומצדקה דמחשבת הלב כו' . היינו לפי דעת רבינו תם דמשוה צדקה לנדרים . אבל ליה לא ס"ל ע"ש באריכות . וכבר כתבתי דמ"ש רבינו וצ"ל דראיית ר"ת לא היתה כו' מזה הסכמת רבינו ואח"כ ודאי קשה לדבריו מצדקה . ע"כ סתי' הכנון כמ"ש הדרישה שם ס"ק י"ב דמ"ש רבינו ראיה מצדקה היינו צדקה דקרא דאיירי בצדקה דבדק הבית דומיא דמוצא שפתיך תשמור דדרשינן בפ"ק דר"ה דקאי אקרבנות ולזו מדמה נ"כ תענית דדומה לקרבן דבו נתמעט חלבו ודמו והטעם יהי רצון כו' שיהא חלבי ודמי שנתמעט היום במקום קרבן . ועפ"ז ניחא מ"ש רבינו בפ' שבועות שתי' סי' י"ד אמר שמואל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים דאינו שבועה עד שיוציא מחשבתו בשפתיו וה"ה לנדר וב"ח הניח זה בצ"ע . דהתם היינו נדרי צדקה בזמן הזה . ומ"ש רבינו כאן מסתברא כל ענייני נדר ילפינן מהדדי . היינו נדרי תענית דהוי כמו נדר קרבן . ויותר נראה להגיה שם תיבת ואם וכצ"ל וה"ה לנדר אם גמר בלבו להוציא פת חמין והוציא פת שעורין דהך שייכי אפי' בקרבן . כדקתני בפ"ג דתרומות נתכוין לומר עולה ואמר שלמים לא אמר כלום . ודכתיב נדיב לב היינו היכא דאין הדבור מכחיש מחשבתו שבלב . וכ"כ הר"ש והר"ע מברטנורה שם משנה ח' : [ט] בשעת תפלה . בכאן לא נחית לסברים או כרב או כשמואל מב"ה קאמר בשעת התפלה . לרב בזמן מנחה . ולשמואל בתפלת מנחה : [י] אמר רב במנחה כשיגיע זמן מנחה יאמר הריני בתענית יחיד למחר . כתב הריטב"א דלרב אפי' הקדים קבלה לתענית זמן מרובה הוי קבלה והאריך בראיות ע"ש . והמרדכי בשם ראבי"ה וכ"כ באגודה דשמואל מודה לרב אם קבל במנחה קודם תפלת מנחה ש"ד וכ"ש קודם לכן . אבל רבינו כבר כתבתי דלא ס"ל כן כמו מדייק לעיל על ר"ת מדקאמר כל תענית שלא קבלו עליו מבע"י לא שמי' תענית . משמע אפי' בדיעבד אין שם תענית עליו להתפלל עננו ולצאת ידי נדרו דהקבלה צריך להיות דוקא סמוך לקודם יום שמקבל עליו להתענות בו כדפרישית : [כ] ולא משמע הכי כו' ועוד דפ' ב"מ . ואפשר לומר דכוונת השאלתות היינו שהיה אומר בסוף תפלה במנחה עננו ה' עננו ביום צום תעניתי כי למחר אשב בתענית ולא יותר וכמ"ש בהגה"ה בשם ראבי"ה ור"י שירלייאון ונסתלקו הנך קושיות : [ל] ב"ל דס"ג דרב לא קאמר שיתפלל עננו בקבלתו: [מ] ה"ג והראב"ד כתב לכאורה כשמואל משום : [נ] וקיי"ל כרבי.

והלכה

אלא שלא גמר אבל גמר אסור לאכול • איתיביה אביי [ס] ישן ועמד הרי זה אוכל • התם שלא סילק • איכא דאמרי אמר רבא לא שנו אלא שלא ישן אבל ישן אינו אוכל • פירש הראב"ד ז"ל שלא ישן אבל ישן אפי' בתוך הסעודה אסור דהוה ליה כמי שגמר סעודתו וסילק משום דאסח דעתיה למיכליה וטעון ברכה למפרע וברכה לכתחלה • והיינו דגרסינן בפסחים (דף קב:) אביי הוה קאי קמי דרבה בסעודתא הוה קמנמנם אמר ליה אביי מינם קא נייס מר אמר ליה נמנומי קמנמנמא • דתנן אם נתנמנמו יאכלו ולהפסיק סעודה אמר ליה [ע] דגבי פסח הוי כשתי חבורות • איתיביה ישן ועמד הרי זה אוכל ושותה התם במתנמנם • וקיימא לן כלישנא בתרא לחומרא אפי' ישן בתוך סעודתו קודם שסילק אסור וכל שכן גמר ובירך ע"כ דברי הראב"ד ז"ל וחומרא גדולה היא זו ולישנא דברייתא לא משמע הכי כפירושו דקתני עד מתי אוכל ושותה משמע בשהם אדם שאוכל בתחילת הלילה ושואל אם רוצה לאכול פעם אחרת עד מתי יכול לאכול עד שיעלה עמוד השחר. ועלה קאמר רבא לא שנו אלא שלא ישן אחר אכילה הראשונה • ואע"ג דללישנא קמא דרבא צריך לפרש דבאכילה אחת קאמר דאם סילק אסור לאכול ללישנא בתרא לא משמע לפרש הכי • וגם ישן ועמד משמע על מטתו דאי ישן על שולחנו מאי ועמד שייך ביה • ועוד תימה למה פסק בשל סופרים הלכה כאיכא דאמרי לחומרא ושמא לא חשיב ליה דברי סופרים דקיום נדרו הוי דאורייתא • וגם מה שכתב דשינה הוי הפסק להצריך ברכה למפרע וברכה לכתחלה לא סבירא לי דשינת עראי דאדם ישן בתוך סעודתו לא הויא היסח הדעת. ולא דמי להא דתניא בתוספתא דברכות [פ"ד] בעל הבית שהיה מיסב ואוכל קראו חבירו לדבר עמו [פ] אין צריך ברכה למפרע וכו' הפליג [צ] צריך ברכה למפרע וכשהוא חוזר צריך ברכה לכתחלה • אדהתם פליג [ק] בדברי העוסקים ואיכא היסח הדעת אבל בשינת עראי שאדם ישן לאונסו ליכא היסח הדעת • ועוד דקיימא לן כרב חסדא בפ' ערבי פסחים (דף קא:) דדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם דלקיבעא קמא הדר ואין צריך ברכה למפרע ולכתחלה ואפי' עקר רגלו לצאת לקראת חתן ולקראת כלה כל שכן שינת אונס שנשאר בקביעותו אין צריך ברכה למפרע ולכתחלה • והיא דערבי פסחים לאו בהפסק סעודה איירי. אלא כמו שפי' רשב"ם חזייה לרבה דקא מנמנם אחר שהתחיל לאכול מצה של מצוה שהיא במקום אכילת פסח ואמר ליה מינם קא נייס מר לא תאכל יותר ממצה של מצוה שהיא במקום אכילת הפסח • כדתנן ישנו לא יאכלו וכן נהגו כל העולם דשינה בתוך הסעודה לא הוי הפסק הלכך ליתא פירושא דידיה • והר"ר אלפס ז"ל כתב האי מלתא לא איפסיקא בה הלכתא בהדיא באלא מיהו [ר] מדחזינן לגמרא דקא פרחא לפרושי מתנמנם [ש] שמעינן הלכה כלישנא בתרא • [ת] ועוד דאיסורא דרבנן היא ולקולא עבדינן [א] ובין סילק ובין לא סילק אם לא ישן אוכל [ב] והולך עד שיעלה עמוד השחר והיינו דלא כפי' הראב"ד ז"ל דהא קרי ללישנא בתרא קולא • ועוד שהרי פסק דסילק מותר לאכול [ג] וכ"ש [ד] ישן לאונסו בתוך סעודתו דמותר לאכול • ור"ח ז"ל הביא הירושלמי (הלכה ד) ישן ועמד אסור לא שנו אלא שלא התנה אבל התנה מותר • ולענין תענית שפוסק בו מבעוד יום אזינן לגאון דקאמר הכי אע"פ שפוסק חוזר ואוכל ואנן מסתברא לן למימר דה"מ דלא קבליה עליה לתעניתא אבל היכא דקבליה עליה לתעניתא איתסר ליה למיכל ולמשתי • דהא בהדיא אמרינן (עירובין דף מ:) לענין זמן על הכוס ביום הכפורים היכי נעביד מברך עליה ושתי ליה [ה] כיון דאמר זמן קבליה עליה ואיתסר עליה למישתי • ולענין מישתי מיא היכא דאית ליה למיכל אית ליה למישתי והיכא דלית ליה למיכל לית ליה למישתי מיא • *והכי נמי כתב גאון • אבל אי לא קבליה לתעניתא עליה אפילו גמר סעודתיה והפסיק לא הוי קבלה וחוזר ואוכל ושותה • כדאיתא [ו] באיכה רבתי ר' יהודה בן בתירה אזל לנציבין בערבת דלומא רבה [ז] אמר ריש כנישתא לזמוניה א"ל כבר אכלתי ופסקתי לי א"ל אשגח עילואי דלא לימא אינשי ההוא ר' לא אשגח עילויה אזל עמיה • ומסיק התם דאכל מכל עיגול חד פתית ומכל תבשיל חד פת ומכל חבית חד כוס • וכן משמע בפ' בכל מערבין (שם) דקאמר כיון דאמר זמן קבליה עילויה משמע דוקא הזכרת זמן [ח] הוא דהוי קבלת תענית אבל קודם לכן לא ואפי' הפסיק סעודתו :

הגה"ה

*אבל בא"ז פסק דלשתות מים אפילו לא התנה מותר דודאי דעתו של אדם לשתות מים ומצוין בלילה • מא"ז :

טו גרסינן בפרק היה קורא בתורה (דף יד:) בעא מיניה אשיאן תנא דבי רבי אמי מר' אמי השרוי בתענית [ט] מהו שיטעום *אכילה ושתייה קבליה עליה ולא אכיל או דלמא הנאה קבל עליה והא קא מתהני • אמר ליה טועם ואין בכך כלום • תניא נמי הכי מטעמת אינה צריכה ברכה והשרוי בתענית טועם ואין בכך כלום • כתב ה"ר יהודה הברצלוני [י] לבד מיום הכפורים וט' באב • עד כמה ר' אמי ור' אסי טעימי עד רביעתא ומפרשי רבותא דצריך לאהדורי ביה [כ] כי היכי דלא לבלע כלום • הרב אלפסי לא הביא מימרא דרב כהנא אמר יחיד שקבל עליו תענית אסור בנעילת הסנדל חיישינן שמא תענית צבור קביל עליה ונראה דס"ל כמ"ש לעיל בשם אבי"ה ז"ל (סי' ט') דהאידנא דליכא למיחש משום דקיימא לן דאין תענית צבור בבבל : טז [דף יב ע"ב] אמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע • פי' רבינו חננאל ז"ל [ל] היכא דאיכא לצערא אונס לוה תעניתא ופורע • ושמעינן האי סברא משמואל דאמר לצערא קבל עליה אי מצי מצער נפשיה [מ] מכלל דרב במצטער קאמר • וראיתי רבותי שהיו מזקיקין להתיר נדר תעניתו בג' דכיון שאמר הריני בתענית למחר הויא ליה כמו נדר • ויראה כיון דצריך לפרוע לא נתבטל הנדר [נ] אלא מאומד הדעת אמרינן שהיה בדעתו להתענות יום אחד ולא לקבוע יום זה לחובה • וגם [ס] מירושלמי דנדרים יש ראיה דקאמר מילתיה דרב אמרה מתענין לשעות דאמר רב לוה אדם תעניתו ופורע • [ע] ולגמרא דידן דכל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית אי אפשר לפרושי אלא דמיקרי תענית מה שהתענה מקצת היום לענין זה דאין צריך לשאול על נדרו דמיקרי תענית מה שהתענה מקצת היום • בירושלמי דנדרים פרק קונם יין שאני טועם (הל' א) משמע דוקא ביום סתם אבל ביום זה לא • דגרסינן התם נדר להתענות ושכח ואכל כזית אבד תעניתו • ר' בא אמר בשם רבנן דתמן והוא שאמר יום סתם אבל יום זה מתענה ומשלים • משמע ביום סתם הוא דאיבד תעניתו • [פ] ולפי שיכול להתענות יום אחר תחתיו דלוה ופורע • אבל יום זה אינו לוה ופורע • לפיכך משלים אע"פ שאכל כזית • *והתם מייתי לה לעיל ההיא דלוה אדם תעניתו ופורע • וסוגיא דשמעתין לא משמע הכי מדקאמר שמואל וכי נדר הוא דלא סגי דלא משלם לצערא הוא דקבל עילויה אי מצי מצער נפשיה וכו' • [צ] ואי איירי ביום זה ניחא דכי לא מצי אין זקוק לשלם [ק] דאי ביום סתם למה לא ישלם אי לא מצי השתא לעבד זימנא אחריתי • כשיהיה בריא וחזק ויוכל לעשותו • [ר] ואם תאמר ריב"ל אמאי לא קאמר יום זה קבלתי עלי ויש לומר שהאמת אמר להן • וכ"ל דאפי' [ש] למה שהביא ראיה מן הירושלמי דיש חילוק בין יום זה ליום סתם דהכי פירושו יום זה היינו דיום זה קבוע לו להתענות תמיד • כגון שמת בו אביו וכיוצא בו • [ת] ויום סתם היינו שקבל עליו להתענות יום אחד ובמנחה קבל עליו להתענות אותו תענית למחר ובשביל קבלתו לא מיקרי יום זה • וע"כ צריך לפרש כך [א] דהיאך תמלא שקבל עליו יום סתם והלא צריך לומר הריני בתענית למחר *כי אמריתה לקמיה דשמואל אמר לי פשיטא לא יהא אלא נדר מי לא משלים (עד) למחר וליומא אחרינא • הרב אלפס ז"ל לא הביא לישנא קמא משום דאף ללישנא קמא הלכתא כרב באיסורי • הראב"ד ז"ל פירש לא יהא אלא נדר אילו אמר סלע זו לצדקה עד שלא בא ליד גבאי מי לא מצי יזיף ופרע והאי נמי כל כמה דלא עביד תעניתא כמאן דלא בא ליד גבאי דמי שהרי בידו הוא • וקבלת תענית אינו אלא לצדקה [ב] כאילו מתנדב מחלבו ודמו לגבוה ותמורתם יתן לעניים ואומדן דעת הוא דאדעתא דהכי קביל הלכך לוה ופורע • ומה שכתב ותמורתם יתן לעניים לא ידעתי למה כיון דצריך לפרוע תעניתו • ואפשר שר"ל שבו תלוי הדבר אם ירצה יתן תמורתם לעניים ולא יתענה ואם ירצה יפרע תעניתו • ולא מיסתבר לי דהא אמר (בברכות לב:) גדולה תענית מן הצדקה שזה בגופו וזה בממונו [ג] נמצא שאין התשלום שוה • רב יהושע בריה דרב אידי איקלע לבי רב אסי עבדי ליה עיגלא תילתא אמרו ליה לטעום מר מידי אמר להו בתעניתא יתיבנא • וליזיף מר וליפרע

הגה"ה

*וכן כתב בא"ז דאפי' יום זה לוה ופורע ולא בלבד שהתענית קשה עליו או שנזדמנה לו סעודה של מצוה כגון ברית מילה או סיום מסכת אלא אפי' משמחת מריעות משום דרכי שלום נמי שרי שכח ואכל כזית איבד תעניתו והוא שאמר יום סתם אבל אם אמר יום זה מתענה ומשלים אם אינו רוצה ללותו על יום אחר ישלימו אחר שאכל ויפטור • מא"ז :

הגהות הב"ח א דהתם הפליגו : ב אלא מיהו מדחזינן לגמרין דקא כו' : ג אכילה ושתייה קביל עליה והא לא אכל : ד ליכא למיחש להכי משום דקיימא : ה דאיכא נער או אונס לוה תעניתו : ו והתם מייתי לה לעיל מיניה ההוא דלוה : ז אין זקוק לשלם אבל אי איירי ביום סתם למה : ח אינו אלא כצדקה :

קרבן נתנאל

דהלכה כדברי מתבירו : [ס] ישן ועמד הרי זה אוכל . פי' הר"ן לפי גירסת הרי"ף דהכי פריך מדקתני ועמד . משמע אף ע"פ שבירך ועמד משלחנו חוזר ואוכל . וכ"פ רבינו בסמוך . ולפ"ז איכא ליישב קושית הב"ח שהקשה על ב"י שסובר דהרי"ף ס"ל כשיטת הרמב"ם דללישנא קמא גמר אסור וה"ה ישן . א"כ מאי משני בשלא סילק הא אכתי קשה מישן . י"ל דידע דאיירי במתנמנם ולא קפריך אלא מועמד . אבל גי' הש"ס גמר ועמד . ואפשר טעות נפל ברי"ף : [ע] דגבי פסח הוי כשתי חבורות . זהו פרש"י שם . אבל התוס' כתבו שם דהוי כאוכל פסח בשתי מקומות וכ"פ הרשב"ם : [פ] ה"ג א"צ לברך למפרע וכו' : [צ] ה"ג צריך לברך : [ק] בדברי העוסקים בעסק מו"מ . ויותר נראה להגי' בדברי הפוסקים : [ר] ה"ג מדחזינן לגמרא דקא פרח : [ש] ה"ג שמעינן דהלכתא : [ת] ועוד דאיסורא דרבנן הוא . אע"ג דלקיים נדרו הוי דאורייתא . מכל מקום מדיכול לאכול עד השחר ואנן באים לאוסרו מכח היסח הדעת ובהא פליגי הני לישני ואיסור זה דהיסח הדעת הוא מדבריהם : [א] ה"ג הלכך בין סילק : [ב] ה"ג ושותה עד : [ג] וכ"ש ישן לאונסו בתוך הסעודה . דהוי דבר הרגיל והוי כאלו התנה . ואין להקשות לפ"ז מאי פריך ללישנא בתרא מהברייתא ישן ועמד . הוי ליה לשנויי דהברייתא איירי בישן תוך הסעודה . י"ל כמו שכתב רבינו ישן ועמד משמע על מטתו אחר גמר סעודה . וריטב"א תי' דאי בישן תוך הסעודה הוי מילתא דפשיטא . ורמב"ן תי' דהוי מצי לשנויי הכי אלא דהתלמוד בא להודיע לנו החילוק בין ישן לנתנמנם : [ד] ישן לאונסו בתוך סעודתו דמותר לאכול . כך היא סברת רבינו דללישנא בתרא סילק מותר וגם ישן תוך הסעודה . ואינו אוסר כי אם סילק וישן א"כ כך שיטת הטור ור' ירוחם והר"ן הוכיח פי' הרי"ף כמ"ש רבינו דאם ישן תוך הסעודה ללישנא בתרא הוי היסח הדעת . א"כ מאי האי דכתב הרי"ף דהלכה כלישנא בתרא לקולא הא בכל לישנא יש חדא לחומרא וחדא לקולא . דללישנא קמא גמר הוי הפסק . וישן תוך הסעודה לא הוי הפסק וללישנא בתרא להיפך . אבל הב"י סי' תקס"ד רוצה להשוות דעת הרי"ף לדעת הרמב"ם דללישנא קמא סובר דגמר הוי הפסק וה"ה ישן בתוך הסעודה וללישנא בתרא מקיל בגמר ואינו אוסר אלא בישן ואפי' בתוך הסעודה ע"ש באריכות . ועפ"ז פסק בש"ע כן . ותמה אקרא . איך לא ראה דברי הרי"ף שכתב ז"ל ואיכא מרבוותא מאן דכתב . הכין קיי"ל דלגבי תענית דאכיל בלילה ותפסיק אם גמר וסילק לא יאכל אבל אם לא סילק ודעתו עוד לאכול אע"פ שישן עומד ואוכל . והאי מימרא דיליה אתי' כלישנא קמא ע"כ . ש"מ דפי' רבינו אמת בדברי הרי"ף דללישנא קמא ישן מותר וצריכין אנו להשוות דברי הרמב"ם לדעת הרי"ף נמי . דמ"ש הרמב"ם ישן אסור היינו לאחר גמר סעודה וכ"כ הכ"מ . נמצא למידין . כיון דרי"ף וגם הרמב"ם יש לפ' הכי ורבינו והר"ן והטור וריו"ו כולם ס"ל דבעינן תרוייהו גמר וישן . קיי"ל להלכה כן . וכ"פ הט"ז . ודלא כש"ע סי' תקס"ד ודלא כמ"א שלא יצא ידי חובת ביאור בזה : [ה] כיון דאמר זמן קבליה עליה וכו' . יש להקשות מאי ראיה מפ' בכל מערבין התם שאני שבירך זמן . ואם יאכל נמצא שבירך ברכת זמן על הכס והוי ברכה לבטלה . אבל אם קבלה עליו מנלן דאסור למיכל . וי"ל מדמייתי הש"ס ראיה מהך דר' ירמיה בר אבא דצריך להבדיל ממלאכה כשמתפלל של שבת בע"ש ה"ה הכא כשאמר זמן . ש"מ מדלמדי ראיה זו . ה"א אפי' כשאמר זמן א"צ להבדיל מאכילה ושתיה . נמצא הך דאסור למיכל ש"מ מכח קבלת התענית ולא משום דהוי ברכה לבטלה וזהו שרמז הרי"ף בתיבת וכו' : [ו] באיכה רבתי . בהלפה ביתא תליתאי בפסוק ויגרס בחצץ : [ז] ה"ג אמר ריש גלותא לזמוני : [ח] הוא דהוי קבלת תענית . עיין לקמן בסימן ל"ם השגה על מ"א ע"ש : [ט] מהו שיטעום . אם צריך מלח או תבלין והדר פולט : [י] לבד מיה"כ וט"ב . דחמירי בחמשה עינוים . והתוס' שם כתבו ה"ה שאר צומות הכתובים היינו י"ז בתמוז ואינך תענית צבור : [כ] כי היכי דלא נבלע כלום . ויתר מרביעית אי אפשר דלא בלע מידי : [ל] היכא דאיכא צערא או אונס . שנזדמנה לו סעודה של מצוה וכגון משום אדם חשוב כעובדא דר"י בר אידי : [מ] מכלל דרב במצטער קאמר כו' . דאי בלא מצטער . ה"ל לשמואל לתמוה על רב למה לוה ופורע הלא יכול להתענות היום בלא צער . אלא ע"כ רב במצטער קאמר ולהכי מתמה שמואל הלא מצי לצער נפשיה על מה שרינן ליה ללות ולפרוע : [נ] אלא מאומד הדעת אמרינן שהיה בדעתו להתענות יום אחד . דאיירי שקיבל מקודם להתענות יום א' . ועכשיו עלתה בדעתו להתענות למחר וקיבל עליו בתפלת מנחה . על כל זה אמרינן לא לקבוע יום זה לחובה אם ינטער בתעניתו : [ס] מירושלמי דנדרים . פרק קונם הלכה א' . ועיין לעיל סוף סי' י"ב : [ע] ולגמרא דידן דכל תענית . זהו אם נאמר להשוות יחד בבלי וירושלמי . ואם חולק על הבבלי . אין צריך להתיר מטעם הראשון שמאומד הדעת אמרינן שלא לקבוע יום זה לחובה : [פ] ה"ג לפי שיכול : [צ] ואי איירי ביום זה ניחא . ועם כל זה אין צריך להתיר נדרו . וס"ל לרב דלוה ופורע . דאומדן דעת שלא קיבל עליו יום זה לחובה . אלא שהיה בדעתו להתענות יום א' וקיבל עליו יום זה ומש"ה אי לא מצי מצער נפשיה יתענה ביום אחר ובאידך לישנא שמואל מודה לרב מהאי סברא ודלא כהאלגזי בס' אהבת עולם דף ס"ב ד' דהירכנפורע . שנתקשה בזה ואומר דטעמיה דרב כסברת הראב"ד ואינו דהא רבינו משיג בסמוך על הראב"ד : [ק] דאי ביום סתם למה לא ישלם . השתא ס"ד דיום סתם היינו שקיבל עליו להתענות יום א' סתם . והיום מתענה ולא קיבל עליו מאתמול בשעת מנחה הריני בתענית למחר ומש"ה קשה למה לא ישלים . ובפ"ק דשבת סי' כ"ה תי' שם רבינו בגוונא דאיירי ביום סתם עיין שם : [ר] ה"ג וא"ת ר"י בריה דרב אידי אמאי לא קאמר וכו' . לכאורה אין הבנה לקושיא זו דהא רב ס"ל לוה ופורע אפי' ביום זה וקיי"ל כוותיה . ונראה דקושית רבינו אמאי לא הוכיח דתלמודא דידן לא ס"ל הך דירושלמי דלשיטת ירושלמי אמאי לא קאמר יום זה קבלתי עלי והריטב"א באמת מייתי ראיה דמיירי רב ביום זה מכח הך קושיא ע"ש : [ש] ה"ג למה שהבאתי ראיה : [ת] ויום סתם היינו שקיבל עליו להתענות יום א' ובמנחה קיבל עליו להתענות אותו תענית למחר . ולכאורה מדהוצרך רבינו לדחוק ולהעמיד דיום זה קבוע לו תמיד . משמע אבל קיבל עליו במנחה להתענות למחר אף שלא קיבל עליו תענית יום א' מקודם הוי תענית סתם כ"כ הב"י סי' תקס"ח . וכ"כ הגהת אשר"י בפ"ק דשבת ולפי דבריו דברי רבינו סותרים אהדדי דבפ"ק דשבת סי' כ"ה ס"ל דבכה"ג הוי יום זה . אם לא שקיבל תענית יום א' מקודם . ועוד"ק דהא רבינו מוכיח דהא קבל עליו יום סתם ואח"כ קיבל התענית עליו במנחה דזהו הוי תענית סתם דע"כ צריך לפרש כן דהאיך תמלא כו' . הוכחה זו אינו אלא כשקיבל עליו יום סתם מקודם אבל בשלא קבל עליו מקודם ובמנחה קבל התענית למחר דזהו יהיה כיום סתם מנא לן הא . והב"ח ס"ק ב' כתב יום קבוע כגון שמת בו אביו ואמו וה"ה נדר על יום זה להתענות וצ"ל לפי שיטתו הא דנקיט רבינו יום קבוע תמיד לרבותא . אף שלא אמר יום זה . וכ"ש כשהתנה בפירוש יום זה אכן בין למר ובין למר קשה דיוקים אהדדי דבתחלה קאמר רבינו יום זה יום קבוע . משמע הא יום זה הוי יום סתם אף בשלא קיבל עליו מקודם יום א' . והדר קאמר תענית סתם כשקיבל עליו מקודם יום אחד . הא לא קיבל עליו מקודם הרי זה כיום זה . ונראה לי דרבינו סובר דביום זה יש לו ברירה אם רוצה להשלים אין צריך לפרוע ואם רוצה לפרוע אין צריך להשלים . וזהו כוונת הג"ה פה לתרץ הדיוקים ובתענית יום קבוע צריך להשלים . ובתענית סתם צריך לפרוע דוקא ועוד י"ל דרבינו עצמו מספקא ליה ביום זה אם לא קיבל עליו מקודם יום א' . וס"ל מספק להחמיר דשמא הוי כיום זה וצריך להשלים . וגם צריך לפרוע שמא הוי כיום סתם וזהו דעת הטור סי' תקס"ח עיין שם וכ"פ בת"ה סי' קנ"ז : [א] דהיאך תמלא שקיבל עליו יום סתם . וקשה דמהירושלמי גופיה מוכח דאיירי שקיבל עליו תענית במנחה . דאלת"ה היכי שמעינן דרב ס"ל מתענין לשעות . וי"ל משום דהוי הכל קשה על ירושלמי מנא לן להכי הוכיח רבינו דע"כ צריך לפ' כן דהיאך תמלא : [ב] כאילו מתנדב מחלבו ודמו לגבוה ותמורתם יתן לעניים . והריטב"א כתב מטעם ראבון לחוד דלא הוי כנדרי איסור אלא כנדרי הקדש שנודר לדבר מצוה לשפוך חלבו ודמו לפני הבורא . ומפני זה יכול ללותו . וכן כל נדרי מצוה האומר סלע זו לצדקה עד שלא באת כו' ע"ש באריכות . אבל הראב"ד ורבינו לא נהירא להו . דאין הנושאים שוים . ומי שמקבל עליו תענית הוי כמו נדרי איסור . אם לא בצירוף שבתענית יתן התמורה לעניים תש"ה הוי כמו נדרי צדקה : [ג] נמצא שאין התשלום שוה . וכיון שכן הוי התענית נדר איסור והך דלוה ופורע ליתא

פכן

ולא סבר מר להא דאמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע. אמר להו בתענית חלום יתיבנא דאמר רבה בר מחסיא אמר רב יפה תענית לחלום כאש לנעורת ואמר רב חסדא ובו ביום ואמר רב יוסף אפילו בשבת. גרסינן בפרק אין עומדין (דף לא:) אמר רבי אלעזר משום ר' יוסי בן זימרא כל היושב בתענית בשבת קורעין גזר דינו של שבעים שנה ר"נ אמר וחוזרין ונפרעין ממנו משום ביטול עונג שבת מאי תקנתיה ליתיב תעניתא לתעניתא*:

יז [דף יג ע"ב] אדבריה [א]רב יהודה לרב יצחק ודרש יחיד שקבל עליו תענית מתפלל תפלת תענית. והיכן אומרה בין גואל לרופא. מתקיף לה רב יוסף וכי יחיד קובע ברכה לעצמו. אלא אמר רב יצחק בשומע תפלה. וכן אמר רב ששת בשומע תפלה והלכה בשומע תפלה. לא שנא יחיד המתענה ולא שנא יחיד המתפלל בצבור ובתענית צבור ויש שהיו רוצים לומר דיחיד שהיה מתפלל בתענית צבור אומר בין גואל לרופא דלאו קביעותא דיחיד לעצמו היא דלצבור קבעי לה ואע"ג דקא מצלו ביחידים לצבור ניהו. ואין נראה לראבי"ה ז"ל דא"כ הא דפריך מברייתא דאין בין יחידים לצבור וכו' ודחיק לשנויי לא לעולם שליח צבור וכו' ול"ל דבשלש ראשונות ליכא כ"ד לישני ליה כפשטא דברייתא אין בין יחיד דעלמא דהיינו תענית יחיד לצבור יחידים בתענית צבור אלא שהיחיד מתפלל י"ח ויחידים בתענית צבור מתפללין י"ט. אלא ודאי כל יחיד אינו קובע ברכה לעצמו אלא אומר בשומע תפלה ערבית שחרית ומנחה כדאיתא בפרק במה מדליקין (דף כד:) ימים שאין בהן קרבן מוסף כגון שני וחמישי של תעניות ומעמדות ערבית שחרית ומנחה מתפלל שמנה עשרה ואומר מעין המאורע בשומע תפלה ואי ערבית היינו בכניסתו כמו שהביא רש"י ברייתא התם ואף על פי שאוכל ושותה כל הלילה מתפלל. והכי איתא בירושלמי (פ"ב הל' ב) ר' יונה בשם רב ואפי' יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע [ד] והיכן אומרה רבי זירא בשם רב הונא אמר כליל שבת ויומו דהיינו ערבית שחרית ומנחה. ורש"י כתב בפרק במה מדליקין (דף כד:) בשם הגאונים שאין אנו רגילים לאומרה ערבית ושחרית שמא יארע לו אונס או בולמוס ויטעום כלום ונמצא שקרן בתפלתו. ומה שרגילין שליח צבור אומרה היינו לפי שאי אפשר שלא יתענו מן הקהל קצת. ועל מה שחששו הגאונים ז"ל שמא יאחזנו בולמוס [ה] תימה אם כן היאך אדם לוה תעניתו ופורע [א] והלא נמצא שקרן בתפלתו ועוד לעיל (יב:) דאמר ליה רב אשי לרב יהושע בריה דרב אידי לוזיף מר תעניתו וליפרע [ו] ולימא ליה כבר התפללתי תפלת תענית אלא ודאי כיון דבשעה שהתפלל היה בדעתו להתענות לא מיקרי שקרן בתפלתו אם אכל אח"כ. ואם טעה ולא אמר עננו בשומע תפלה אין מחזירין אותו אבל אי מידכר מקמי דליעקר לרגליה לימא עננו בלא ברכה ויהיו לרצון:

הגה"ה

*וסירב רבינו אבי"ה לאו דוקא באחד בשבת אלא איזה יום שירצה והמנהג להתענות בא' בשבת ואין לשנות המנהג. ובשם רבינו קלונימוס כתב שבזמן הזה אין מתענין בשבת אפי' תענית חלום דאין אנו בקיאין בפתרון החלום לדעת אם טוב אם רע כאשר היו בימי חכמים וכ"כ לרבינו אבי"ה ומנהג בזמן הזה שמתענין בשבת תענית חלום וכן היו נוהגין רבותינו ואם הוא ת"ח ישב כל היום כולו וילמוד בתעניתו ויתכפר לו. הורה רבינו שמואל בן ר' דוד לוי כשיושב יחיד בתענית בשבת או ביו"ט או בר"ח חדש אומר אחר תפלתו אלהי נצור ותפלה דרב ששת [ברכות דף יז'] ואין אומר כלל עננו וכן קבל מרבותיו ורב ששת כתר דמצלי אמר הכי רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך בזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומביא קרבן ומקריב חלבו ודמו על גבי המזבח ומתכפר לו ועכשיו אני ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי בקרבי יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנתמעטו בקרבי כאילו הקרבתים לפניך על גבי המזבח ותרצני ויהיו לרצון אמרי פי וכו' · מא"ז:

יח **מתני'** הגיע ראש חדש כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרין שלש תעניות על הצבור. אוכלין ושותין משחשכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ונועלין את המרחצאות: **גמ'** [ז] היכי עבדינן אמר אביי מצפרא ועד פלגא דיומא מעיינין במילי דמתא בית דין [ח] והזקנים בודקין על מעשה אנשי העיר ומפרישין אותם מעבירות שבידם ומטילין שלום ביניהם. ואז נשמעת תפלתם כדכתיב (ישעיה א) גם כי תרבו תפלה אינני שומע למה ידיכם דמים מלאו. ומה תקנתא רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם ואז לכו ונוכחה ומפלגא דיומא לפניא ריבעא דיומא קרינן ומפטירין וריבעא דיומא מצלינן ובעינן רחמי דכתיב (עזרא ט) ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה [ט] ובמנחת הערב קמתי מתעניתי וגו' ויקראו בתורת אלהים רביעית היום ורביעית היום מתודים וגו': יט [דף יד ע"א] **תנא** שברות ומניקות אין מתענות לא בראשונות ולא באחרונות אלא באמצעיות. תנו רבנן כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר. וכשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר. וכשאמרו אסור בנעילת סנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר. הא כיצד יצא לדרך נועל נכנס לעיר חולץ. ירושלמי (מ"ק פ"ג הל' ה) אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל וכשיבואו לעיר חולצין וכן בתשעה באב וכן בתענית צבור. אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל כגון תשעה באב ואבל אסור בין בחמין בין בצונן. וכל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור בצונן מותר. והלכתא אבל אסור בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר. ולסוך אפי' כל שהוא אסור ואם להעביר את הזוהמא מותר. ובפרק מקום שנהגו (דף נד:) קאמר רבי אלעזר דאסור להושיט אצבעו במים בתשעה באב כמו ביום הכפורים. אע"ג דמשמע הכא דאבל ותשעה באב שוין לענין פסק הלכה החמירו בתשעה באב יותר מבאבל: **מתני'** עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עוד שבעה תעניות על הצבור. ומה אלו יתירות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות ובשני מטין עם חשכה. ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת: **גמ'** [דף יב ע"ב] אמרו ליה רבנן לרב ששת קאתו רבנן לבי תעניתא כי מסיימי מסאני איקפד. אמר דילמא מיגל נמי קא גלי אביי ורבא מסיימי אפנתא. אמימר ומר זוטרא מיחלפא דימינא לשמאלא. רבנן דבי רב אשי סיימי כי אורחייהו. סבירו להא דשמואל דאמר שמואל אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב ויוה"כ [ג] [י] וכן הלכתא. ר' יהודה נשיאה [דף יד ע"ב] גזר תליסר תעניתא ולא איעני סבר למגזר טפי אמר ליה רבי אמי הרי אמרו אין מטריחין על הצבור יותר מדאי. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן לא שנו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו:

כ **שלחו** ליה בני נינוה לרבי כגון אנן דצריכין למטר אפילו בתקופת תמוז כיחידים דמינן ובשומע תפלה או כרבים דמינן ובברכת השנים. שלח להו כיחידים דמיתו ובשומע תפלה. וכן הלכתא [כ] ונראה דכ"ש דכיחידים דמו לענין עננו ואין קובעין ברכה לעצמן. וכתב רבינו אבי"ה [ל] ששמע מאביו רבינו יואל הלוי ז"ל ומרבינו אליעזר בר שמעון שהיו תמהין על מה שסמכו הראשונים שמתענין בשביל גזרה או כדי שלא תבא עליהם צרה שמתפלל שליח צבור עננו בין גואל לרופא וכן למה קורין פרשת ויחל [מ] דבתוספתא קתני דאין קורין בתורה בתענית יחיד ותענית שני וחמישי ושני שלאחר הפסח ואחר החג נהגו בהן כל תפוצות ישראל ולא הוי כתענית יחיד. והראב"ד ז"ל כתב דנראה לו דהנך תעניות דמתענין באייר ובמרחשון כיון דאיכא דעביד להו ואיכא דלא עביד להו ולא חובה ניהו ולאו על מילתא ידיעה עבדי להו. ואע"ג דמכרזי עלייהו בבי כנישתא כיחידים דמו ואפי' שליח צבור לא יאמר עננו אלא בשומע תפלה. ופרשת ויחל נמי [נ] לא איבעיא להו למיקרי [ס] ובארץ אשכנז שאחוס קבע והכל מתענין [ע] וסמכו להו מעשה דאיוב דכי הקיפו בניו לשבעת הימים הקריבו עולות מספר בניו אולי חטאו וברכו השם בלבם. וכן בשמחה ומשתה של ימי המועד אולי חטאו [פ] נראה לי דנהי דכיחידים דמו לענין שאלה היינו טעמא דמפ' בירושלמי (פ' אין עומדין) שאין לשנות ממטבע ברכה דסדר י"ח ברכות תיקון נביאים הן ואין לשנות בהם [צ] אבל קהל מקבלים עליהם תענית ודאי רבים מיקרו ויכולין לקבוע ברכה: ובשני מטין עם חשכה. תנא מטין לעת ערב ובחמישי פותחין כל היום כולו מפני כבוד השבת יש לו שני פתחים פותח אחד ונועל אחד אם יש לו אילטבא בפניה פותח כדרכו ואינו חושש:

כא **מתני'** עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ובמתן בבנין ובנטיעה [ק] באירוסין ובנשואין ובשאילת שלום בין אדם לחבירו כבני אדם הנזופים לפני המקום. היחידים חוזרין ומתענין עד שיצא ניסן. יצא ניסן הגשמים סימן קללה שנאמר (שמואל א יב) הלא קציר חטים היום אקרא וגו': **גמ'** [ר] תנא בנין בנין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה. איזהו בנין של שמחה זה הבונה בית חתנות לבנו. נטיעה של שמחה זה הנוטע אבורנקי של מלכים. ירושלמי (הלכה ח) הדא דתימא בבנין של שמחה אבל אם היה כותלו נוטה סותרו ובונהו [ש] פי' כותלו של בית חתנות: ובשאילת שלום. תנו רבנן חבירים אין ביניהם שאילת שלום ועם הארץ ששאל מחזירין אותו בשפה רפה ובכובד ראש והם מתעטפין ויושבין כאבלים וכמנודים [ג] עד שירחמו עליהם מן השמים. א"ר אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע שנאמר (יהושע ז) ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל ובירושלמי (פ"ב הל' ו) [ת] ובלבד יחיד על הצבור אלא אם כן בטוח הוא בחסידותו שיענה כיהושע בן נון שמא לא יענה ויתחלל שם שמים ויאמרו אין תוכו כברו. יצא ניסן הגשמים סימן קללה. ירושלמי (פ"א הל' ח) א"ר אסי בר אבין הדא דתימרא בשלא ירדו להם גשמים מכבר. אבל ירדו להם גשמים מכבר סימן ברכה הם: **הדרן עלך מאימתי**

פרק שני

כב [דף טו ע"א] **סדר** תעניות כיצד [א] מוציאין ספר תורה עם התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו. והזקן שבהן אומר לפניהם דברי כבושין אחינו לא נאמר באנשי נינוה וירא אלהים את שקם ואת תעניתם אלא וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה (יונה ג) ובקבלה הוא אומר (יואל ב) וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל ה' אלהיכם: [דף טו ע"ב] **גמ'** תנא ראשונות ושניות נכנסין לבתי כנסיות ומתפללין כדרך שמתפללין כל השנה כולה. ובשבע אחרונות מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר (מקלה) על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו. רבי נתן אומר אפר מקלה היו מניחין בראש נשיא ובראש אב בית דין והדר כל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו. והתניא בגדולה מתחיל מן הגדול ובקלקלה

הגהות הב"ח א אדבריה רב יהודה לרב יצחק בריה ודרש וכו' מתקיף לה רב יצחק וכי יחיד:

הגהות הגרי"פ [א] קודם תקנת הגאונים ; [ב] לפנינו הגי' אלא ת"ב בלבד ; [ג] לפנינו הגי' כב"א המוסיפין למקום:

קרבן נתנאל

מהך טעמא דרא"ב"ד אלא כמו שכתב רבינו לעיל אומדן דעת שלא נקבע יום זה לתובה וכדאמרן: [ד] ה"ג והיכן הוא אומרה רבי זירא בשם רב הונא: [ה] ותימה א"כ היאך אדם לוה כו'. דמסתמא בימי אמוראים היו מתפללים ענגו ונמצא שקרן בתפלתו ועם כל זה יש לדחות דקאמר רב הך דינא אם אירע שלא התפלל ענגו. משום הכי מקשה ועוד לעיל כו'. ויש לדקדק הא רבינו אסיק לעיל סי' ט"ז דמקרי תענית מה שהתענה מקצת היום אף כשקיבל עליו בתפלת מנחה איירי בתענית למחר. וי"ל ה"מ לענין שא"צ לשאול על נדרו אבל לענין ענגו לא מקרי תענית כמ"ש רבינו לעיל ס"ס י"ב: [ו] ולימא ליה כבר התפללתי תפלת תענית. ובתוס' ד"ה לן דף י"א דאו כחיה זו דלא היה בדעתו להתענות מבעו"י ולא קבל עליו ע"כ. ורבינו ס"ל דבתענית חלום כיון דתשמיא הוא דרמו עליה הוי במקום קבלה מעצמו כמ"ש הב"ח וט"ז סי' תקס"ב. וא"כ בסתמא התפלל בשחרית ענגו: [ז] ה"ג היכי עבדי: [ח] והזקנים בודקין על מעשה אנשי העיר וכו'. ובסי' תקע"ו ס"ק י"ב כתב מ"א וז"ל תמה אני למה אין עושין כן בזמנינו וידוע שזה עיקר התענית כמבואר במשנה ובגמרא פ"ח דתענית ע"כ ולי נראה דכנופיא ילפינן מדכתיב אספו זקנים. וסדר כתיב קדשו צום קראו עצרה. וצום ועצרה ממלאכה אין בבבל כיון דאין נשיא וכדפריך לעיל סי' ט' תפ"ה אין אסיפת זקנים. א"נ כמ"ש הריטב"א הטעם שאנו קורין בתענית ויחל ולא ברכות ומגילות כדתנן במגילה. כדי לעשות היכר שגדע דלאו תענית צבור הוא ה"נ איכא למימר בהך מילתא שלא לעשות כינופיא מהאי טעמא: [ט] ה"ג וכתיב ובמנחת: [י] וכן הלכתא. עיין לעיל סי' ס': [כ] ונראה דכ"ש דכיחידים דמו לענין ענגו. קך מילתא מדברי ראבי"ה הוא. וס"פ דמה לענין ברכה מבר שאינה אלא תוס' בברכה כיחידים דמו. לכ"ש לענין ענגו שהיא ברכה בפני עצמה כיחידים דמו שאין היחיד קובע ברכה לעצמו. וכן אין קורין בתורה דהוי ברכה שאינה צריכה: [ל] ה"ג שמעתי מאביו רבינו יואל הלוי. ומרבו רבינו שמעון. כ"ה בטור סי' תקס"ו: [מ] דבתוספתא קתני. בפ"ב דמגילתין. ועמות יש שם וכל"ע תענית צבור נכנסין לבהכ"נ וקורין ויחל אבל בתענית יחיד וכ"ה במרדכי: [נ] לא איבעיא להו למיקרי. ע"כ דברי הרא"ב"ד: [ס] ובארץ אשכנז שאחוס קבע והכל מתענין. דברי רבינו הם וכאילו אומר דהרא"ב"ד מודה דבמדינת אשכנז כיון דהכל מתענין הוי תענית צבור לענין ענגו וקריאת ויחל: [ע] וסמכו להו מעשה דאיוב. קאי על מה שכתב הרא"ב"ד ואלו על מילתא ידיעה עבדי להו. ע"ז הביא רבינו ואומר שעבדי נמי על מילתא ידיעה כמו שעשה איוב: [פ] נראה לי דנהי דכיחידים דמו לענין שאלה. קאי אעיקרא דמילתא של רבינו יואל ורבינו שמעון: [צ] אבל קהל מקבלים עליהם תענית. כתב הב"ח סי' תקס"ו ס"ק ג'. היינו דוקא שהתענית הוא על גזירה או על כל צרה שלא תבא עליהן כגוונא שכתב בתחילת דבריו בשם רבינו יואל דעליו קאי. אבל ללא שום צורך אלא לשוב בתשובה אין לו דין תענית צבור כל עיקר. והב"י כתב שיש מקומות נוהגין אפי' בכה"ג דין תענית צבור לענין ענגו וקריאת ויחל. ואנו לא נהיגין הכי שהרי בעש"ס שנהגו הכל להתענות ואפ"ה אין ש"ץ אומר ענגו ולא ויחל עכ"ל. ותימה דהא רבינו נותן טעם לתענית בה"ב אולי חטאו ש"מ דאפי' לשוב בתשובה יש לו דין תענית צבור. ואדמותיב הב"ח מעש"ס. לקשייניהו מבה"ב שמתענין ואומרין ענגו ויחל. ובעש"ה תי' מ"א דהיינו טעמיה דאין משלימין פוק חזי מה עמא דבר: [ק] באירוסין ובנשואין. לשון תוס' במגילה דף ה' ואמירי מט"ב שמארסין בו ע"כ. ודברי תוס' תמוהין מאד דאם אירוסין אסור אפי' בלא סעודה. א"כ לא ליתני ובנשואין דהוי ק"ו. אלא ש"מ דאירוסין אינו אסור אלא בסעודה ונשואין אפי' בלא סעודה הוי שמחה. וכן הוכיח מהרש"ל בפ"ד דיבמות סי' ל"ד מילתא בטעמיה ע"ש: [ר] תנא בנין בנין של שמחה. מדביק מקח ומתן. משמע דמו"מ אסור אפי' אינו של שמחה כמ"ש תוס' ביבמות דף מ"ג. דליכא למימר מו"מ של צרכי חופה שהיא של שמחה דהא לא אסר אלא סעודה עצמה. ובמגילה דף ה' כתבו תוס' דוקא מו"מ של שמחה דומיא דבנין ונטיעה של שמחה. כתב מהרש"ל ביבמות פ"ד סי' ל"ד דקבלה בידו שאין לסמוך על תוס' במס' קטנות נגד תוס' על מס' גדולות ע"ש. ומה שהוכיח תוס' שם דבשאר בניינים מותר ואין לך משא ומתן גדול מזה אלא ש"מ דוקא מו"מ של שמחה. נראה לי דאין זה הוכחה דהא הב"י כתב בשם הר"ן בנין שא"צ אלא להרווחה בעלמא אסור. ובית חתנות אפי' אינו להרווחה אסור. וא"כ בנין שאינו של שמחה אינו מותר אלא כשצריך לו ולא להרווחה. משא"כ מו"מ הוא להרווחה ודלא כמ"א סי' תקנ"ה ס"ק ו' שאינו אוסר מו"מ אלא של שמחה. אך בזמנינו הכל שרי משום שיש לנו מסה מלך ושרים והוי הכל לחיי נפש ולא להרווחה כמ"ש תוס' בפ' איזהו נשך היתר זה לענין רבית דנכרי כ"כ מהרש"ל שם סי' ל"ד וט"ז בסימן תקנ"א ס"ק א' ע"ש: [ש] פי' כותלו של בית חתנות. ואפי' שאין בו סכנה כ"כ הט"ז סי' תקנ"א ס"ק ב': [ת] ובלבד יחיד על הצבור. היינו בפני צבור ובשביל צבור אבל היכי דמתפלל ביתו לבין עצמו בביתו שפיר דמי כ"כ רבינו בפרק הקורא עומד סי' ד' ע"ש: פ"ב [א] ה"ג מוציאין את התיבה:

.ותחיל תן הקטן · הא נמי חשיבותא היא לדידיה דאמרי ליה את חשיבא למיבעי רחמי עלן · יכל אחד נוטל ונותן בראשו. נשיא ואב ב"ד [נמי] נשקלו איכהו וליכחו ברישייהו מ"ט דשקלי אחרים ומנחו ברישייהו · א"ר [א] זירא דמן קסרי לפי שאינו דומה מתביים מעצמו [דף טז ע"א] למתביים מאחרים · היכא מנח ליה אמר רבי יצחק במקום תפילין שנאמר (ישעיה סא) לשום לאבלי ציון פאר תחת אפר · למה יוצאין לרחובה [ב] אמר רבי לומר לעקנו בצינעה ולא נענינו נבזה עצמנו בפרהסיא. ריש לקיש אמר גלינו וגלותינו מכפרת עלינו. מאי בינייהו דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא. למה מעלין את התיבה לרחובה של עיר. אמר ריב"ל]כלי צניע היה לנו [ב] ונתבזה בעוונותינו. למה מתכסים בשקין אמר רבי חייא בר אבא לומר הרי אנו לפניך כבהמה. למה נותנין אפר מקלה על גבי (ס"ת) [תיבה] אמר רבי יהודה בן פזי לומר עמו אנכי בצרה. למה נוהגין אפר בראש כל אחד פליגי בה ר' לוי בר לחמא ור' חמא בר חנינא חד אמר הרי אנו חשובים לפניך כאפר. וחד אמר כדי שיזכור אפרו של יצחק וירחם עלינו מאי בינייהו איכא בינייהו אפר סתם [ג] ולמה יוצאין לבית הקברות. פליגי ר' לוי בר לחמא ור' חמא בר חנינא. חד אמר הרי אנו חשובים לפניך כמתים. וחד אמר כדי שיבקשו מתים רחמים עלינו. מאי בינייהו איכא בינייהו קברי נכרים: והזקן שבהן אומר לפניהם דברי כבושין. ת"ר יש שם זקן וחכם אומר. אין שם זקן וחכם אומר חכם. אין שם זקן ולא חכם אומר אדם של צורה. פי' ת"ח ולא גמיר כחכם, כדאיתא במו"ק (דף ט.) הללו בני אדם של צורה הן זיל לגבייהו דלברכוך. א"נ שראוי למנותו פרנס על הצבור כדאמרי' לעיל בפ"ק (דף יד:) איזהו יחיד כל שראוי למנותו פרנס על הצבור [ד] כלומר מצוייר הוא על החכם לכך ועומד לקבל גדולה. ובירושלמי (פ"ק הל' ד) פריך וכי מכיון שהוא מתמנה על הצבור הוא מתפלל ונענה ומשני כיון שהוא מתמנה על הצבור ונמלא נאמן כדי הוא דמצלי ומתענה. כלומר כיון שהוא נאמן בשליחות הקהל ומוסר נפשו לעמוד בפרץ להגן בעדם כדי הוא שיענה גם מן השמים בעד הקהל. ובתוספתא (פרק א) תניא [ה] איזהו יחיד כל שמינהו בית דין פרנס בדבר לער. אומר אדם של צורה אחינו לא שק ולא תענית גורמין אלא תשובה ומעשים טובין גורמין. שכן מצינו באנשי נינוה שלא נאמר בהם וירא את שקם ואת תעניתם אלא וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ומן החמס אשר בכפיהם (יונה ג) מאי ומן החמס אשר בכפיהם אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו: כג ת"ר [ו] אדם שיש בו עבירה ומתודה עליה ואינו חוזר ממנה למה הוא דומה לאדם שתופס שרץ בידו וטובל שאפילו הוא טובל בכל המימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו מיד עלתה לו טבילה שנא' (משלי כח) ומודה ועוזב ירוחם ואומר (איכה ג) נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים: כד עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל יש לו בנים וביתו ריקם כדי שיהא לבו שלם בתפלה. ואומר לפניהם כ"ד ברכות. י"ח ברכות שבכל יום ויום ומוסיף עליהם עוד שש [ז] ואלו הן זכרונות ושופרות אל ה' בצרתה לי (תהלים קכ) אשא עיני אל ההרים [שם קכא] ממעמקים קראתיך ה' (שם קל) תפלה לעני כי יעטוף (שם קב) ר' יהודה אומר לא היה צ"ל זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהם רעב כי יהיה בארץ דבר כי יהיה שדפון וירקון ארבה וחסיל כי יהיה (מלכים א ח) אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצרות (ירמיה יד) ואומר חותמותיהן: ת"ר עמדו בתפלה אע"פ שיש שם זקן או חכם אין מורידין לפני התיבה אלא הרגיל. [איזהו רגיל] ר"י אומר מטופל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקן וזקן ופרקו נאה ושפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ורגיל לקרות בתורה ובנביאים [ח] ובכתובים ובקי בכל הברכות כולן אמר [ג] רב [דף טז ע"ב] מטופל ואין לו היינו ביתו ריקן אמר רב חסדא [ט] ביתו ריקן מעבירה. מאי זקן ופרקו נאה אמר אביי [י] שלא יצא לעולם עליו שם רע בילדותו. נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה (ירמיה יב) אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רבי אלעזר זה שליח צבור היורד לפני התיבה שאינו הגון [דף יז ע"ב] כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד בהון לפניו אסור לאחריו מותר. תנא ימים הכתובים במגילת תענית הם ולפניהם ולאחריהם אסורין. שבתות וימים טובים הם אסורין ולפניהם ולאחריהם מותרין. ומה הפרש בין זו לזו הללו דברי תורה ואין צריכין חיזוק והללו דברי סופרים וצריכין חיזוק. והאידנא בטלה מגילת תענית. כדגרסינן בפרק קמא דראש השנה (דף יט.) כתב הראב"ד ז"ל הא דאמר מגילת תענית בטלה [כ] הני מילי לתענית יחיד אבל תענית צבור לא גזרינן ביה. כדאמרי' רב נחמן גזר תעניתא בתריסר אמרו ליה רבנן האי יום טורנוס הוא אמר להו בטולי בטלה. ולא אמר להו משום דבטלה מגילת תענית דסתמא הא דקאמר והאידנא בטלה מגילת תענית האידנא בימי האמוראים קאמר בתר דשלימי תנאי ואם כן בימי ר"נ בטלה מגילת תענית ואפילו הכי קאמר דוקא משום דבטלה יום טורנוס אבל משום דבטלה מגילת תענית סתמא לא היה גוזר תענית צבור. ומה שנהגו להתענות בשלשה עשר באדר והוא יום שלפני פורים [ל] וחנוכה ופורים לא בטלו. יש לומר כדקאמר בפרק קמא דראש השנה (דף יח ע"א) על תענית דצום גדליה [מ] דדברי קבלה כדברי תורה ולפניו נותר. ועוד זמן קהלה לכל היא שנקהלו ועמדו על נפשם למלחמה ובקשו רחמים וגם שוא מעיקר הנס: כה מתני' אין גוזרין תענית על הצבור בחמישי שלא להפקיע השערים אלא שלשה תעניות הראשונות שני וחמישי ושני. שלשה שניות חמישי ושני וחמישי ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא שניות ולא אחרונות. אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים ובחנוכה ופורים ואם התחילו אין מפסיקין דברי רבן גמליאל אמר רבי מאיר אע"פ שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין מודה הוא שאין משלימין וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת: [דף יח ע"ב] גמ' וכמה הוי התחלה ר' אחא אומר שלש רבי יוסי אומר אחת והלכתא כרבי יוסי. אמר רב יהודה [אמר רב] זו דברי ר' מאיר שאמר משום ר"ג אבל חכמים אומרים מתענה ומשלים. דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים [נ] ואפילו בתענית יחיד והכי איתא בירושלמי (הל' טו) אמר רב הונא אפילו יחיד גזר על עצמו תענית מתענה ומשלים [ס] פירוש אם ירצה ולא חשיב כמתענה בשבת וכיון שיכול להשלים אם ירצה והוא קבל עליו תענית סתם וכל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית צריך להתענות עד צאת הכוכבים אם לא שפירש בשעת קבלת תענית עד שישלים תפלתו עם הצבור:

הדרן עלך סדר תעניות כיצד

פרק שלישי

כו סדר תעניות הא. [א] האמורים ברביעה ראשונה אבל צמחים ששנו מתריעין עליהם מיד. וכן כשפסקו גשמים בין גשם לגשם ארבעים יום מתריעין עליהן מיד מפני שהיא מכת בצורת. ירדו לצמחים אבל לא לאילן לאילן אבל לא לצמחים לזה ולזה ולא לבורות שיחין ומערות [ב] מתריעין מיד: [דף יט ע"א] גמ' ורמינהו רביעה ראשונה ושניה לשאול שלישית להתענות אמר רב הונא ה"ק סדר תעניות האלו [ג] האמורים אימתי בזמן שיצאו רביעה ראשונה ושניה ושלישית ולא ירדו גשמים ברביעה ראשונה אבל ירדו גשמים ברביעה ראשונה וצמחו וחזרו ושינו מתריעין עליהם מיד אמר ר"נ דוקא שינו אבל יבשו לא [דף יט ע"ב] ירדו לצמחים אבל לא לאילן דאתיא נייחא.לאילן אבל לא לצמחים דאתיא ברזיא לזה ולזה ולא לבורות שיחין ומערות דאתי הכי והכי. מיהו לא אתייא טובא.ת"ר מתריעין על האילנות בפרוס הפסח [ד] ובורות שיחין ומערות [ה] בפרוס החג. ואם אין להם מים לשתות מתריעין עליהן מיד ואיזהו מיד שלהן שני וחמישי ושני. וכולן אין מתריעין עליהם אלא בהפרכיא שלהן. ואסכרא בזמן שיש בה מיתה מתריעין עליה אין בה מיתה אין מתריעין עליה ומתריעין על הגובאי בכל שהוא. ר' שמעון בן אלעזר אומר אף על החגב: מתני' וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים שנאמר (עמוס ד) והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר. וכן עיר שיש בה דבר או מפולת [ו] אותה העיר מתענה ומתרעת וסביבותיה מתענות ולא מתריעין. רבי עקיבא אומר מתריעין ולא מתענות: [דף כ ע"ב] גמ' תנא מפולת שאמרו חכמים בריאות ולא רעועות שאינן ראויות לנפול ולא שראויות לנפול ואפילו הן בריאות כגון דקיימא אגודא דנהרא [דף כא ע"א] איזהו דבר [ז] עיר המוציאה ה' מאות רגלי ויצאו ממנו ג' מתים בג' ימים זה אחר זה [ח] הרי זה דבר ביום אחד או בד' ימים אין זה דבר עיר גדולה המוציאה אלף וחמש מאות רגלי כגון כפר עכו ויצאו ממנה ט' מתים בג' ימים זה אחר זה הרי זה דבר [ט] ביום אחד או בד' ימים אין זה דבר: כז [דף כב ע"א] על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ועל חיה רעה ועל החרב מתריעין עליהן מיד מפני שהיא מכה מהלכת ת"ר על השדפון ועל הירקון בכל שהוא ארבה וחסיל אע"פ שלא נראה אלא כנף אחד בכל ארץ ישראל מתריעין עליהן מיד. ת"ר חיה רעה שאמרו בזמן שהיא משולחת מתריעין עליה אינה משולחת אין מתריעין עליה. כילד נראית בעיר משולחת בשדה אינה משולחת. נראית ביום משולחת בלילה אינה משולחת. ראתה שני בני אדם ורצתה אחריהם משולחת ברחה מפניהם אינה משולחת. טרפה שני בני אדם ואכלה אחד מהם משולחת שניהם אינה משולחת. עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה משולחת: ועל החרב. תנו רבנן אין צריך לומר שאינו של שלום אלא אפי' חרב של שלום שאין לך חרב של שלום יותר משל פרעה נכה ואעפ"כ נכשל בו יאשיהו המלך. מעשה שירדו זקנים [י] מירושלים וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון [כ] ועוד גזרו על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן. ר' יוסי אומר לא על שאכלו אלא שנראו. ועל אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה נכרים או נהר או ספינה המטורפת בים רבי יוסי אומר לעזרה ולא לצעקה. שמעון התימני אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים [דף כב ע"ב] תנו רבנן עיר שהקיפוה נכרים או נהר או ספינה המטורפת [בים] ויחיד הנרדף מפני נכרים ומפני רוח רעה ומפני הליסטים מתריעין עליהן מיד בשבת. ועל כולן יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית. רבי יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמין עליו: כח [ל] על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליהן חוץ מרוב גשמים. מאי טעמא אמר [ד] ר' אבא אמר שמואל לפי שאין מתפללין על רוב טובה. שנא' (מלאכי ג)

הגהות הגרי"ב [א] לפניט כגי' אבא : [ב] לפנינו הגי' ר' חייא בר אבא : [ג] נ"ל מר וכ"ה ברי"ף : [ד] הגי' בגמ' ר' יוחנן

קרבן נתנאל

[ב] ה"ג ונתבזה בעונינו : [ג] ולמה יוצאין לבית הקברות. אסור לדרוך על הקברים משום דאסור בהנאה הגהות אשר"י. ובי"ד סי' שס"ד בט"ז ס"ק א' מביא ראיה ממסכת ב"ב דף ק"א דאין איסור ע"ש. ותתהני עליו. דשאני התם דהקברים היו בכוכין. נמצא הקרקע שע"ג קרקע עולם היא. משא"כ קברים שלנו שהוא תלוש ולבסוף חיבור ואסור בהנאה. ואין היתר לילך על הקברים כ"א לצורך ואז הוי לא אפשר ולא מכוין : [ד] ה"ג כלומר מצוייר הוא לחכם ועומד. וכ"ה בטור : [ה] ה"ג איזהו חכם כל שמינוהו ב"ד פרנס על הצבור. הא דאמר לעיל אם אין שם זקן וחכם. אומר חכם מפ' עכשיו איזהו חכם : [ו] אדם שיש בו עבירה. פרש"י גזל ואינו חוזר לשלם הגזל וכן פי' הר"ן : [ז] ואלו הן זכרונות ושופרות. סדר ברכות עיין בטור סימן תקע"ט בשם הגאונים:[ח] ה"ג ובכתובים ולשנות במשנה ובמדרש תלמוד הלכות והגדות ובקי : [ט] ביתו ריקן מעבירה. עיין פרש"י והרמב"ם פי' שלא יהיה אחד מבניו ומבנותיו בעלי עבירה : [י] ה"ג שלא יצא עליו שם : [כ] הני מילי לתענית יחיד אבל תענית צבור לא גזרינן ביה. מדלא קאמר אבל לענין תענית צבור לא בטלה. ש"מ דאפי' לענין תענית צבור נמי בטלה. אלא דלכתחלה אין גוזרין על הצבור. והכי מוכח דקאמר הלכתא בטלה מגילת תענית והלכתא לא בטלה קשיא הלכתא אהלכתא ומאי פריך הל"ל הא לענין תענית יחיד והא לענין תענית צבור. ונפקא מיניה אם אירע שגזרו תענית אי לא בטלה לענין תענית צבור צריכין למיתב תענית לתעניתו. כדאמר בפ"ק דר"ה דף י"ח אמר להם ר' יהושע לכו והתענו על מה שהתעניתם. אבל אם בטלה רק לכתחלה אין גוזרין בדיעבד אם גזרו אינם צריכין להתענות על זה ובזה מתורץ קושי' הר"ן על הראב"ד. מהא דפשטה התם מהך ברייתא דלא בטלה מגילת תענית. ולשיטת הראב"ד. איתא שאני התם דלענין צבור לא בטלה. דהכי פריך מדקאמר לכו והתענו ש"מ דלא בטלה : [ל] וחנוכה ופורים לא בטלו. עיין פ"ק דמגילה סי' א' תי' שם לדידן באופן אחר : [מ] דדברי קבלה כדברי תורה ולפניו מותר. מקשין תינח פרזים מוקפין מאי איכא למימר לגבייהו יום י"ד אסור משום דכתיבי במגילת תענית וא"כ לפניו אסור. ופ"ח אומר דבאמת המוקפין לא מתענין בי"ג. וזה דוחק ונראה דכוונת רבינו מש"ה מתענין בי"ג דפורים לא מקרי מגילת תענית רק לאסור של זה בזה ולא לענין לפניו ולאחריו. אך על זה תאמר מנ"ל הא לחלק בין הכתובים במגילת תענית. איתא לענין לפניהם ולאחריהם נמי נכתבו במגילת תענית. פ"ז אמר רבינו דה"א נומר כן דהא הוי דבר קבלה לגבי פרזים. ואין מן הסברה דפרזים איקרי מגילת תענית רק לאסור של זה בזה ולהמוקפין אפי' לאסור לפניו. ולאחריו הוא בהיפך. ע"כ מזה הטעם עדיף לן לומר דלענין לפניו ולאחריו יומי פוריא לא נכתבו במגילת תענית רק לענין לאסור של זה בזה לחוד. אך קשה לי דהכא משמע אף שהוא מגילת תענית כיון דהוי נמי דברי קבלה לא צריך חיזוק. והוא נגד התלמוד פרוך בר"ה דף י"ז. נג' בתשרי בטלה אדכרתא מן שמיא. ופריך תיפוק ליה משום יום שמת גדליה ומשני נוס גדליה דברי קבלה וא"צ חיזוק. מש"ה כתבו במגילת תענית בג' בתשרי כדי לאסור יום שלפניו. אף שגג"כ דברי קבלה לא צריך חיזוק. ותירוץ ע"כ דדברי קבלה. ולא נהגו להתענות על דבר קבלה. ולפניו מותר אבל תורה לאסור יום שלפניו. ואפי' לפה שפירשתי. קושיא זו במקומה עומדת על שגנון זה מנ"ל לחלק. וליכא למימר דהוי י"ד דברי קבלה מ"מ אם במגילת תענית היא כתובה אסור יום שלפניו וצ"ע : [נ] ואפילו בתענית יחיד. ועפ"ז ניחא מ"ש תוס' בד"ה הלכה מתענה ומשלים אר"ח קאי דאי אחנוכה ופורים אינו יכול להתענות דיום משתה ושמחה כתיב (ור"ל דהמה כתובים במגילת תענית לעשות י"ט) והיינו תענית יחיד וכמ"ש בש"ע סי' תק"ע בשם הרמב"ם אם קיבל עליו בלשון נדר ופגעו בו שבתות וי"ט או ר"ח חייב לצום אם לא יתירו לו. אבל אם פגעו בו חנוכה ופורים נדרו בטל ולא יצום בהם מפני שהן מדבריהם וצריכין חיזוק. ובהכי מתיישבת קושית מהרש"א שהניח בצ"ע שם בעירובין. שהסוגיא שם הוא להיפך דבעי לאוקמי' הא דתניא מתענה ומשלים חנוכה ופורים. ולק"מ דהתם קאי אצבור שגזרו תענית והתחילו להתענות אין מפסיקין בחנוכה ופורים וכן פסק בש"ע סי' תקע"ג : [ס] פירוש אם ירצה. וכל זה בתענית יחיד. אבל בתענית צבור לא מהני תנאי דלאו בדידיה תליא מילתא כמ"ש מ"א סי' תקע"ג. א"כ בחל ט"ב או שאר ת"צ בע"ש צריך להשלים. ובזה ניחא מה שמקשין בעירובין דף מ"א. דפריך ומי עבדינן כר"י ורמינהו אין גוזרין תענית כו' מודה דאין משלימין וכן ט"ב שחל להיות בע"ש. ומאי פריך אימא הא דקאמר שאין משלימין היינו שאין מחויב להשלים. והא דקאמר מתענה ומשלים היינו אם ירצה להשלים. אבל לדברינו ניחא דהא [דווקא] בתענית יחיד אם רוצה להשלים אבל בתענית צבור צריך להשלים ואמאי קתני וכן ט"ב שחל להיות בשבת שאין משלימין :

פרק ג [א] ה"ג האמור : [ב] ה"ג מתריעין עליהן מיד : [ג] ה"ג האמור : [ד] ה"ג ועל הבורות ועל השיחין ועל המערות : [ה] בפרוס החג. פי' הר"ן שדרכן שמים המכונסים היו מתמעטין הרבה באותו זמן והיו צריכין להתמלאות באותו זמן. אבל גי' רש"י אפי' בפרוס החג. ועיין פירושו : [ו] אותה העיר מתענה ומתרעת. קאי אעיר שלא ירדו עליה גשמים ועל עיר שיש בה דבר ומפולת : [ז] עיר המוציאה ת"ק רגלי. לבד מטף ונשים וזקנים. כ"פ הרמב"ם. פי' הרב המגיד דלקח זה מלשון רגלי כדכתיב שש מאות רגלי הגברים לבד מטף. והר"ן כתב דדייק מלישנא המוציאה ר"ל בני עשרים היוצאים למלחמה. ומטעם זה נראה במה דקאמר בברייתא כגון כפר עמיקא ועכו. כלומר דכפרים הללו היה מנינם ביוצאי צבא לבד מטף ודומיהן : [ח] ה"ג הרי זה דבר פחות מכאן אין זה דבר ת"ר עיר קטנה המוציאה ה' מאות רגלי כגון כפר עמיקא ויצאו ממנה ג' מתים בשלשה ימים הרי זה דבר ביום אחד או בד' ימים כו' : [ט] ביום א' או בד' ימים אין זה דבר. עיין מ"א סי' קי"ד ס"ק י"ג : [י] ה"ג מירושלים לעריהם וגזרו : [כ] ה"ג ועוד גזרו תענית : [ל] על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליהן. כתב הרמב"ם פ"א מהל' תענית מ"ע מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שלא תבא שנאמר והרעותם בחצוצרות וכו' ומד"ס להתענות וכו' ומריעים בחצוצרות בלבד בגבולין וכתב המ"מ והמחוור כדברי רמב"ן או שופר או חצוצרות שכ"ל

הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די מאי עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם מלומר די · אמר רב יהודה אמר רב ובגולה מתריעין עליהן מיד · תני נמי הכי בזמן שהגשמים מרובים אנשי משמר שולחין לאנשי מעמד תנו עיניכם באחיכם שבגולה שלא יהא בתיהם קבריהם : כט [דף כה ע"ב] תנו רבנן [מ] עד מתי ירדו גשמים ויהיו הצבור פוסקין מתעניתם כמלא ברך המחרישה דברי ר' מאיר · [א] ר' יהודה אומר בחרבה טפח בבינונית טפחיים בעבודה שלשה טפחים : ל היו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה לא ישלימו · לאחר הנץ החמה ישלימו · ר"א אומר קודם חצות לא ישלימו [לאחר חצות ישלימו] · רב יהודה גזר תעניתא ירדו גשמים אחר הנץ החמה סבר להשלימו אמר רבי אמי קודם חצות [נ] ואחר חצות שמעינן *ירושלמי (הל' יג) קודם חצות לא ישלימו עד כדון לפרא · אחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה · מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות אמר להן רבי טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב ובאו בין הערביים וקראו הלל הגדול ולימרו הלל מציקתא [נ] רב ושמואל דאמרי תרווייהו לפי שאין אומרים הלל הגדול אלא בנפש שבעה וכרס מלאה :

הגה"ה
*ואם רוב הצבור ותלמידי חכמים שבעיר אינם רוצים להשלים לא ישלימו אבל אם רוב הצבור ותלמידי חכמים רוצים להשלים אין היחיד רשאי לאכול ואסור להתענות בשבת עד שש שעות · מא"ז :

הדרן עלך סדר תעניות אלו

פרק רביעי

לא [דף כו ע"א] **בשלשה** פרקים בשנה הכהנים נושאים את כפיהם (כל זמן שמתפללין) ארבעה פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה בנעילת שערים בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים : [דף כו ע"ב] **גמ'** תעניות ומעמדות מי איכא מוסף · חסורי מיחסרא והכי קתני בשלשה פרקים נושאין את כפיהם כל זמן שמתפללין ויש מהן ארבעה פעמים ביום [א] בשחרית במוסף במנחה ובנעילה ואלו הן שלשה פרקים בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים · תניא שחרית ומוסף ומנחה ונעילה יש בהן נשיאת כפים דברי ר"מ · ר' יהודה אומר במנחה ובנעילה אין בהן נשיאת כפים · ר' יוסי אומר מנחה אין בה נשיאת כפים · נעילה יש בה נשיאת כפים במאי קמיפלגי ר' מאיר סבר כל יומא מאי טעמא לא משום שכרות האידנא ליכא שכרות · ורבי יהודה סבר שחרית ומוסף דכל יומא לא שכיחא שכרות לא גזרינן מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות גזרינן · ורבי יוסי סבר מנחה דאיתא כל יומא גזרינן נעילה דליתא כל יומא לא גזרינן אמר רב נחמן הלכה כר' יוסי · ואילו האידנא מאי טעמא פרסי כהני ידייהו במנחה בתענית כיון דסמוך לשקיעת החמה פרסו ידייהו כתפלת נעילה דמי · כתב רבינו חננאל שמעינן מדרבי יהודה [ב] דאין אדם רשאי לאכול אלא אחר תפלת מוסף הלכך לא שכיחא ביה שכרות · כתב בעל הלכות דפרסי כהני ידייהו במנחה ביום הכפורים דהוי כמנחה של שאר תענית שהיא סמוכה לשקיעת החמה הכי נמי כיון דמפשי ביה רחמים ממשכא עד שקיעת החמה [ג] ובאשכנז לא נהגו כן · דכ"ע מיהא שיכור אסור בנשיאת כפים מנא הני מילי · אמר ר"ש בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר · לומר לך מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין : **מתני'** חמשה דברים אירעו לאבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב · בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות · ובטל התמיד · והובקעה העיר · ושרף אפוסטמוס את התורה [ד] והועמד צלם בהיכל · בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ · וחרב הבית בראשונה ובשניה · ונלכדה ביתר ונחרשה העיר : לב [דף כט ע"א] **משנכנס** אב ממעטין בשמחה · [דף כט ע"ב] שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין מלספר ומלכבס *ובחמישי מותרים מפני כבוד השבת** [דף כט ע"א] אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה [דף כט ע"ב] אמר רב פפא הלכך האי בר ישראל דאית ליה דינא [ה] בהדי עובד כוכבים באב לישתמיט ליה דריע ליה מזליה · ובאדר ניזל בהדיה [ג] דהקיף מזליה · אסירין לספר ולכבס אמר רב נחמן לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר · ורב ששת אמר אפי' לכבס ולהניח אסור · וקיימא לן הלכתא כרב ששת באיסורי [ו] ועוד דלישנא דמתניתין דקתני ומלכבס מוכח כן דלר"נ הוה ליה למימר אסור ללבוש כלים מכובסין · ולא מסתבר למימר דרב נחמן שרי למלבש כלים שנתכבסו קודם לכן ולא אסר ללבוש אלא כלים שנתכבסו באותה שבת דמילתא בלא טעמא היא · ועוד דתניא כוותיה אסור לכבס לפני ט' באב אפי' לכבס ולהניח אחר תשעה באב · וגיהוץ שלנו הרי הוא ככיבוס שלהם ומותר · וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ והטעם [ז] לפי שאין חוששין לגיהוץ יפה לפי שקרובים לבשר ומתלכלכים מיד מפני הזיעה · שלח רב חסדא בר יעקב בר גיורי משמיה דרב נחמן אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ אסור ללבשן בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה · ירושלמי (הל' ז) רבי בא בר כהן אמר קמיה דרבי יוסי בשם רבי אחא (אמר) תשעה באב שחל להיות בשבת שני שבתות מותרין · כיון שנדחה התענית עד יום ראשון לא הוי שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה · תוספתא (פ"ג דתענית) [ח] חל להיות ט"ב בשבת אוכל אדם כל צרכו ומעלה על שלחנו אפי' כסעודת שלמה בשעתו ואינו מונע מעצמו כלום · כלומר שאינו נמנע מרחיצה וסיכה ותשמיש המטה ואין צריך לנהוג דברים של צנעא · ורבינו מאיר ז"ל כתב בהלכות אבלות שלו כתב ה"ר יצחק מוינ"א דתשעה באב שחל להיות בשבת אע"פ שאנו דוחין אותו עד למחר אותו היום אסור בתשמיש המטה · מידי דהוי אקובר מתו ברגל שאנו דוחין אבלות עד אחר הרגל ואפילו הכי נוהג דברים שבצנעא ברגל [ט] אם כן הכא נמי גבי שבת זו גבי תשעה באב הוא כרגל ואסור בתשמיש המטה · ותשעה באב ואבל שייכי אהדדי כדאמר

הגה"ה
*ונהגו אבותינו שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין ושלא לרחוץ משנכנס ראש חדש אב ואין אנו רשאין לשנות · מא"ז : **ולספר אסור אפילו בחמישי ולאחר ט' באב מותר אפילו באותה שבת · מא"ז :

רב חסדא בפרק קמא דתענית (דף יג) עכ"ל מורי · הדבר יצא מפי מורי הקדוש וכל עדת ישראל יעשו אותו כדי הוא בית אלהינו לאבד עליו עונה אחת בשנה · אע"פ שיש לי להשיב דתשעה באב ואבלות חלוקים בכמה דברים כדאמרי' בפרק החולץ (דף מג) דשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור לכבס ומותר לארס וקודם הזמן הזה מותר לספר ולכבס [י] ואסור לישא וליתן וכל העם ממעטין בעסקים : [כ] וגבי אבילות אמרינן איפכא ר' יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכמה איבול שלשים יום ומשני רב אשי התם שאני בין אבילות חדשה לאבילות ישנה בין אבילות דרבים בין אבילות דיחיד · ומפרש רבינו תם שאני בין אבילות חדשה שאסור לארס מה שאין כן באבילות ישנה · דבמילי דיחיד הקילו טפי באבילות ישנה · אבל לענין משא ומתן שאני בין אבילות דיחיד שהתירו במשא ומתן באבילות דיחיד ובאבילות דרבים אסרו כל דבר שהרבים מתעסקים בו כגון משא ומתן דאיכא פירסום ויהא נראה כאינם חוששין להתאבל על ירושלים אלמא דבמילי דצנעא ודיחיד יכול להיות שאנו מחמירין באבילות טפי מתשעה באב · והא דאמרי' בפרק (קמא) [בפ"ד] דתענית (דף ל) כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב היינו ביום תענית תשעה באב ועוד קולא אחרינא [ל] איכא תשעה באב מקום שנהגו שאסור לספר ולכבס כגון שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה קתני התם ובחמישי מותר מפני כבוד שבת ובאבילות מקום שאסור לספר ולכבס לא התירו מפני כבוד שבת · ומיהו נכון להחמיר כדברי מורי אפי' הוא מקיל ואני מחמיר היה לנו לעשות כדבריו וכל שכן שהוא מחמיר ואני מקיל עכ"ל רבינו מאיר ז"ל · ומיהו לשון התוספתא משמע שאין נמנע [מ] וכן עמא דבר · תניא תשעה באב שחל להיות בשבת וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתו :

לג **ואסור** לספר ולכבס מראש חדש עד התענית דברי רבי מאיר ור' יהודה אומר כל החדש כולו אסור. רבן שמעון גמליאל אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד. אמר ר' יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו שנאמר (הושע ב) והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה. מאן דאמר מראש חדש ועד התענית מחגה. [דף ל ע"א] ומאן דאמר כל החדש כולו אסור מחדשה. ומאן דאמר אינו אסור אלא אותה שבת משבתה. אמר רבא הלכה כר' מאיר. ואמר רבא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ותרווייהו לקולא. וצריכא דאי אשמעינן הלכה כר' מאיר הוה אמינא אפי' מראש חדש קא משמע לן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל · ואי אשמעינן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל הוה אמינא אפי' לאחריו קא משמע לן הלכה כר' מאיר : לד [דף כו ע"ב] **מתני'** ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה · ר' יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים : **גמ'** [דף ל ע"א] אמר רב יהודה [ד] אמר שמואל לא שנו אלא משש שעות ולמעלה · אבל משש שעות ולמטה מותר · ואמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה · אבל בסעודה שאינו מפסיק בה מותר ותרווייהו לקולא · וצריכא דאי אשמעינן בסעודה המפסיק בה הוה אמינא [אפילו] משש שעות ולמטה קא משמע לן משש שעות ולמעלה · ואי אשמעינן משש שעות ולמעלה הוה אמינא אפילו בסעודה שאין מפסיק בה קא משמע לן בסעודה המפסיק בה · תניא כלישנא קמא ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה · כיצד ישנה אמר ר' יהודה היה רגיל לאכול שני מיני תבשילין אוכל מין אחד היה רגיל לסעוד בי' בני אדם סועד בחמשה היה רגיל לשתות בעשרה כוסות שותה בה' · במה דברים אמורים משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר · תניא כלישנא בתרא הסועד ערב תשעה באב אם עתיד לסעוד סעודה אחרת מותר לאכול בשר ולשתות יין · ואם לאו אסור לאכול בשר ולשתות יין כתב רב האיי גאון שני תבשילין שאמרו כגון אורז ועדשים שהן שני מינים · וה"ר יצחק בן גיאות ז"ל כתב כל שני תבשילין הן דרך כבוד ואסרו חכמים [נ] אפי' ממין אחד של קטנית או מין של ירק ואין צריך לומר שני מינין · ובצרפת מקילין לתת כמה מינין בקדירה אחת דכיון שמבשלן יחד אמרי הוי תבשיל אחד · ובאשכנז מחמירין · ויש אומרים דוקא שני תבשילין של דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי אבל דבר שהוא נאכל כמו שהוא חי כגון חלב וגבינה [ס] ודג מליח יבש לא מיקרי שני תבשילין ואפילו אחד אינו נאכל כמו שהוא חי והשני נאכל כמו שהוא חי · [ע] והראב"ד ז"ל כתב דאפי' גבינה קרי תבשיל וכן מסתבר דלא שייך לחלק הכא בין נאכל כשהוא חי בין אינו נאכל כמו שהוא חי · כלום הוא הטעם אלא דבריבוי תבשילין יש כבוד ותענוג וכן עושין תבשילין טובים מדבר שנאכל כמו שהוא חי כמו מדבר שאין נאכל כמו שהוא חי · ונהגו באשכנז לאכול ביצה כמו שנהגו בסעודת הבראה ולכך אין אוכלין שום תבשיל אחר בסעודה המפסקת : תנו רבנן כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב אסור [פ] ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובש"ס ובהלכות ובאגדות · אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה במקום שאין רגיל לשנות וקורא בקינות ובאיוב ובדברים הרעים שבירמיה · [פ] ותינוקות של בית רבן [ו] אינן בטלים בו דברי ר' מאיר · ור' יהודה אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות. אבל קורא הוא בקינות ובאיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן בטלין בו משום פקודי ה' ישרים משמחי לב [ז] · ירושלמי (ברכות פ"ד ה"ג) יחיד בט"ב צריך להזכיר מעין המאורע · מאי גיהו נחם ה' אלהינו אבילי ציון וכו' והיכן אומרה · אמר ר' ירמיה כל דבר שהוא להבא אומר בעבודה וכל דבר שהוא לשעבר אומר בהודאה [צ] כדתנן (ברכות דף נד) ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבא · ונהגו עמא למימר בבונה ירושלים וסמכו אהא דאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב (ע"ז דף ח) אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר : כל ימי [ק] תמהתי למה נהגו שאין אומרים נחם אלא בתפלת המנחה כיון דקאמר יחיד בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע משמע בכל התפלות קאמר ערבית ושחרית ומנחה כמו ראש חדש פורים

הגהות הגרי"פ [א] בגמ' סגי' וחכ"א : [ב] בגמ' הגי' אביי ורבא : [ג] בגמ' סגי' דבריא מזליה : [ד] תיבות אמר שמואל ליתא בגמרא וכן בסמוך : [ה] בגמ' סגי' בלאינה ובפתיה ובסיכה וכו' : [ו] בגמרא הגירסא ותשב"ר בטלים רבי יהודה אומר אף כו' : [ז] ברי"ף סיים והלכתא כרבי יהודה :

קרבן נתנאל

יאי תמה למה אין אנו נוהגין כן לתקוע בפת לרס · ואע"פ שאין מ"ל בבבל · מ"מ הלא מדאורייתא מצוה לתקוע בלא תענית · מ"א רים סי' תקע"ו ולי לק"מ דהא מקרא מלא וכי תבאו בארצכם וגו' והרעותם בחצוצרות · נמצא שמצות עשה מן התורה בארץ ישראל הוא וזה שכתב הרמב"ם ומריעים בחצוצרות בלבד בגבולין · היינו חוץ למקדש אבל מ"מ בארץ ישראל דוקא : [מ] ה"ג עד מתי יהיו הגשמים יורדין : [נ] ה"ג ואחר חצות שמעינן :

פרק ד ה"ג חסורי מחסרא והכי קתני בשלשה פרקים בשנה נושאין : [א] ה"ג שחרית ומוסף מנחה ונעילה : [ב] **דאין** אדם רשאי לאכול אלא לאחר תפלת מוסף · אבל טעימה מותר כ"כ ב"י סי' רפ"ו אבל הב"ח הוכיח שם דגם אכילה מותר מדינא דלא קיי"ל כרב הונא · לכן מי שחלש לבו מותר לאכול · ודברי ר"ח אינו אלא אם יחיד לפעמים אוכל · ומ"מ רוב פעמים לא שכיחי בהו שכרות שאין אוכלים קודם תפלת מוסף : [ג] **ובאשכנז** לא נהגו כן · כיון שמתפללין מנחה בעוד היום גדול אבל אומרים ברכת נשיאת כפים כיון שאם אלו הכהנים לא ירדו . [ד] **והועמד** הצלם בהיכל · ע"י מנשה · וגי' הש"ס והרי"ף והעמיד קאי על אפוסטמוס : [ה] **בהדי** עובד כוכבים לישתמיט מיניה · ז"ל מ"א סי' תקנ"א ס"ק ב' לישתמיט מיניה עד ר"ח אלול · רי"ו וכ"מ בגמרא · ואני אומר מלישנא דגמרא אדרבה משמע עד לאחר ט"ב בלאו הכי דהא רב פפא אמר הלכך דקתני ממעטין בשמחה לישתמיט מיניה והיסורא דאין משמחין אינו נוהג אלא עד אחר ט"ב · וז"ל הזהר בפ' יתרו דף ע"ח ע"ב עשו נטל ברזא דיליה תרין ירחין תמוז אב ט' ואפי' אב לאו דיליה אלא ט' יומין אינון דילי' ולא יתיר ואתאביד ולא אשתכח ע"כ מש"ס לישתמיט מיני' דעובד כוכבים עד ט"ב דרזא דעשו ולא צריך יותר וכן עמא דבר : [ו] **ועוד** דלישנא דמתני' דקתני ומלכבס מוכח כן · והש"ס דלא פריך לרב נחמן מתני' משום דאיכא למידחי ומש"ס עדיפא ליה למותיב תיובתא מברייתא דשני בהדיא כרב נחמן : ה"ג אסור לכבס לפני ט"ב אפילו להניח : [ז] **לפי** שאין חוששין לגיהוץ יפה · וטעם זה שייך אפי' בכלי פשתן חדשים · אבל הרמב"ן כתב הא דאין גיהוץ בכלי פשתן דוקא בישנים אבל בחדשים יש בהם משום גיהוץ · דס"ל דגיהוץ כדי ללבן הבגד מזיעה ולכלוך ובגד פשתן ישן מלוכלך יותר בטינוף וזיעה משום הכי לא מהני ביה גיהוץ · אבל בחדשים יש בהם משום גיהוץ : [ח] ה"ג ט"ב שחל להיות בשבת אוכל כל צרכו ושותה כל צרכו : [ט] ה"ג אם כן הכי נמי שבת זו : [י] **ואסור** לישא וליתן וכל העם ממעטין בעסקיהם · ובסי' תקנ"א בב"י אומר הך דממעטין מו"מ מדת חסידות הוא או במקום שנהגו ולכך השמיטוה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ע"כ ונפלא ממנו דברי רבינו במקום הזה וכר מן דין סיהי ס"ד למימר דבמקום שנהגו קאי א"כ איך יליף מיניה ק"ו מהך מו"מ בפ' החולץ דף מ"ג · והרי"ף והרמב"ם שהשמיטו פי' בל"מ פרק ג' מהל' תענית : [כ] **וגבי** אבילות אמרי' איפכא · אירוסין אסור ובגוי מו"מ וכבוס מותר : ה"ג משא"כ באבלות ישנה דבמילי דצנעא ודיחיד החמירו טפי מבאבלות ישנה : [ל] ה"ג איכא בט"ב מקום שאסור לספר : [מ] **וכן** עמא דבר · והאידנא עמא דבר לאיסור · מהרש"ל · וכ"כ בכנסת ש"ע ובמנהגים שמכריזין בליל שבתות דברים שבצנעא טובא · אבל בליל טבילה מתיר הש"ס · אבל ברגל מחמירין באבל אפי' ליל טבילה דבכמה דברים מחמירינן באבל טפי מבט"ב כמו שמחלק מהר"ם מרוטנבורק : [נ] **אפילו** ממין א' של קטנית · כגון א' רכה וא' קשה : [ס] **ודג** מליח יבש · או קתני : [ע] ה"ג והראב"ד ז"ל כתב אפי' תבשיל מגבינה קרי תבשיל · כ"ה בטור : [פ] **ותינוקות** של בית רבן אינן בטלין בו · כ"ה גי' הרי"ף · אבל גירסא שלפנינו תינוקות של בית רבן בטלין בו משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב : [צ] **כדתנן** אומר סימן לדבר כדתנן : [ק] **תמהתי** למה נהגו שאין אומרים נחם אלא בתפלת המנחה · ובב"י סי' תקנ"ז טעם משום דלפת ערב כליתו כלא

כלם

יתענית · גרסינן בפרק מקום שנהגו (דף נד:) אין תענית צבור בבבל אלא ט' באב בלבד · דרש רבא עיברות [ומניקות] מתענות ומשלימות כדרך שמתענות ומשלימות ביוה"כ :

לה **לא** יאכל בשר ולא ישתה יין תנא אבל אוכל הוא בשר מליח ושותה יין מגתו · ובשר מליח עד כמה · [א] אמר ר' חייא (בריה דרב חייא) בריה דרב כהנא אמר שמואל כ"ז שהוא כשלמים · *יין מגתו עד כמה כל זמן שהוא תוסס תניא יין תוסס אין בו משום גילוי · וכמה תסיסתו שלשה ימים · אמר רב יהודה [אמר רב] כך היה מנהגו של רבי יהודה בר אילעי ערב תשעה באב מביאין לו פת חריבה במלח ושורה אותה במים ויושב [דף ל ע"ב] בין תנור וכירים ואוכלה ושותה עליה קיתון של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו* :

הגה"ה

*אע"פ שמתוך הלכה משמע דמותר לאכול בסעודה מפסקת בשר מליח או בשר עופות ודגים ולשתות יין מגתו דהיינו כל זמן שתוסס מ"מ אין נכון לעשות כן והיכא נמי איכא משום כל תטוש תורת אמך · מא"ז :

הגה"ה

*כל ת"ח שבארץ נוהגין בתשעה באב בסעודה המפסקת שלא להסב אלא כל אחד יושב לבדו וכל אחד מברך לעצמו ואין מזמנין בברכת המזון וכן עושין תלמידי חכמים בכל ארץ גלותם · מא"ז :

לו **גרסינן** בפרק חזקת הבתים (דף ס:) תנו רבנן כשחרב הבית באחרונה רבו פרושים בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין נטפל להם ר' יהושע בן חנניא אמר להן בני מנין לכם · אמרו לו נאכל בשר שהיו מקריבין על גבי המזבח ועכשיו בטל נשתה יין שהיו מנסכין על גבי המזבח ועכשיו בטל · אמר להן אם כן לחם לא נאכל שכבר בטלו מנחות · אמרו לו אפשר בפירות · אמר להם פירות לא נאכל שכבר בטלו בכורים · אמרו לו אפשר בפירות אחרים · אמר להן מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים · מיד שתקו · אמר להן בואו ואומר לכם שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר שכבר נגזרה גזרה · להתאבל יותר מדאי אי אפשר שאין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולין לעמוד בה · אלא כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר דבר מועט וכמה אמר רב יוסף אמה על אמה אמר רב חסדא וכנגד הפתח · עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר דבר מועט מאי היא · אמר רב פפא כסא דהרסנא · עושה אשה תכשיטיה ומשיירה דבר מועט · וכמה · אמר רב פפא בת צידעא · אם אשכחך ירושלם וגו' על ראש שמחתי · מאי על ראש שמחתי · אמר ר' יצחק זה אפר מקלה על ראש חתנים · א"ל רב פפא לאביי היכא מנח ליה במקום תפילין שנאמר לשום לאבלי ציון פאר תחת אפר : תנן התם (פסחים דף נד:) מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב עושין · מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין · ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים רבן שמעון בן גמליאל אומר לעולם [ר] יעשה כל אדם עצמו כתלמיד חכם · ותניא רבן שמעון בן גמליאל אומר יעשה כל אדם עצמו כתלמיד חכם כדי שיתענה · רבן גמליאל אומר כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם · ר' עקיבא אומר כל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בשמחתה של ירושלים וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנאמר (ישעיה סו) שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה · וכל האוכל בשר ושותה יין בתשעה באב עליו הכתוב אומר (יחזקאל לב) ותהי עונותם על עצמותם פירוש בסעודת תשעה באב שהוא מפסיק בה : לז **רבי** יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים דאין טפין כל עיקר · והוא הדין נמי שאינו חייב בעטיפת הראש · ואע"פ שכן מצות הנוהגות באבל והניא כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב ההיא לענין מצות לא תעשה הנוהגות באבל תניא · אבל מצות עשה שבאבל כגון כפיית המטה ועטיפת הראש בהנך לא קא אמר · ואין צריך לומר בקריעה דליתא בכלל מצות הנוהגות באבל כדאמר אבילות לחוד וקריעה לחוד · ומסתברא דחייב בתפילין אע"ג דהיא מצות לא תעשה כיון דבאבל גופיה לא מיתסר אלא ביום ראשון ולא חמיר תשעה באב משבעת ימי אבילות · ובברייתא מצות הנוהגות באבל כל שבעה קתני · ופירושי מפרש להו רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ולקרות בתורה · ותדע דהא מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו · דאבילות נמי כשאין לו מה יאכל עושה לאחר שלשה בצנעה בתוך ביתו · וכן בשאילת שלום משיב שכן באבילות לאחר שלשה ימים משיב שלום לכל אדם · ורבינו מאיר כתב ונראה דבתשעה באב אין להניח תפילין כמו ביום ראשון דאבל דאין יום מר יותר ממנו יום קבוע בכיה לדורות · ואפשר שדחק למצוא סמך למנהג אשכנז · אבל לכאורה נראה כמו שכתבתי למעלה ועוד כתב רבינו מאיר ז"ל אבל ציצית נהגו קדמונינו בכל ארץ אשכנז שלא להתעטף בציצית בתשעה באב והסמכוה אקרא דכתיב (איכה ב) בצע אמרתו ואמרינן [ש] במדרש איכה בזע פורפרין דידיה · ואין מזה שום ראיה · ויש שאינם רוצים לשנות המנהג וגם אינם רוצים להיות בלא ציצית ומתעטפין בטלית קטן תחת בגדיהם · גם נהגו שלא להדליק נרות בבית הכנסת בתשעה באב כי אם נר אחד לקרות לאורו איכה וקינות · ונראה זה מנהג כשר כדאמר [ת] באיכה רבתי שאמר הקב"ה למלאכי השרת בשעת חורבן הבית מלך בשר ודם כשהוא אבל מהו עושה אמרו לו מכבה את הפנסים שלו אמר להן אף אני אעשה כן שנאמר שמש וירח קדרו · תוספתא (פ"ג) אין שאילת שלום לחברים בתשעה באב אבל משיבין את ההדיוטות בשפה רפה והכי איתא בירושלמי (פ"א הלכה ח') אין שואלים בשלום חבירים בתשעה באב אבל משיבין את ההדיוטות בשפה רפה · ונהגו העם שלא לשחוט ולהכין סעודת מוצאי ט' באב עד אחר חצות · ולשון התוספתא (שם) משמע כן דתניא מתקנין בט' באב למוצאי תשעה באב פי' מסוף היום כמו ממנחה ולמעלה דומיא דיוה"כ דמותר בקניבת ירק מן המנחה ולמעלה : לח [א] **ונהגו** שאבל הולך בליל ט' באב לבהכ"נ וכן לנוהרת עד גמר קינות ואז הולך לביתו כדתניא אבל כל שלשה ימים הראשונים אין הולך לבית האבל מכאן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמים אלא במקום המתנחמים · ובט' באב נמי הוי כאבל מג' ימים ואילך והולך לבית הכנסת עם שאר הקהל שהם כמו אבלים · [ג] כל זה מיסוד רבינו מאיר ז"ל · וזו היא מדברי הרמב"ן ז"ל · תניא (דף ל:) כל שהוא מחמת ט' באב אסור לאכול בשר ולשתות יין ואסור לרחוץ · וכל שאינו מחמת ט' באב מותר לאכול בשר ולשתות יין ומותר לרחוץ · ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל זמן שמותר לאכול מותר לרחוץ · פי' כל שהוא מחמת ט' באב זהו סעודה שהוא מפסיק בה שאסור לאכול בה בשר ולשתות יין [ב] ומכיון שקיבל עליו קצת אבילות אסור לרחוץ · והע"ג דאכתי לא חל ט' באב · דרחיצה הנאה דלאחר שעה היא ונראה כרוחץ להנאת ט' באב ומשום הכי אסור · אבל בנעילת הסנדל ובשאר דיני אבילות אינו נוהג עד שתחשך ·

ור' ישמעאל בר' יוסי (אומר) משום אביו לית ליה האי סברא אלא כל זמן דמותר לאכול דהיינו כל היום מותר לרחוץ · ולישנא דתוספתא (שם) כל שהוא מסעודת ט' באב אסור לאכול בשר ואסור לשתות יין ואסור לאכול שני תבשילין ואסור לרחוץ ולסוך · וכל שאינו מסעודת תשעה באב מותר לאכול בשר ולשתות יין ומותר לרחוץ ולסוך · ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל שעה שמותר לאכול מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו · והלכתא כתנא קמא דסתמא תניא · ור' ישמעאל בר' יוסי משום אביו יחידאה הוא ולא סבירא לן כוותיה · אבל רבינו הגדול לא כתב זו בהלכותיו [ג] ושמא דחה דברי (הרב) [הברייתא] משום דסתמא דמתני' לא קתני באיסורא דעט"ב אלא לאכול בשר ולשתות יין ושני תבשילין · ולא מוכרעת מילתא למידחה [ד] דאיכא למימר מתני' איסור דפסיקא ליה קתני [ה] איסורא דתליא בקבלת עצמו לא קתני · ומשום שתיקה דמתני' לא פסיקנא בשום דוכתא · ומאי דלא פירשו במתני' פירשו בברייתא הלכך מכי אכיל סעודה המפסיק בה משש שעות ולמעלה והתחיל באבילות אסור לרחוץ אפי' פניו ידיו ורגליו ואסור לסוך כתשעה באב עצמו כדאיתא בתוספתא ע"כ דבריו ולא כן עמא דבר · ודבר תימה הוא שיהא מותר לאכול ולשתות ויהא אסור לרחוץ ולסוך · והראב"ד ז"ל פירש כל שהוא משום תשעה באב כלומר סעודה המפסיק בה ואסור לרחוץ משהפסיק כמו שאסור לאכול אפילו לא פירש כלום מרחיצה אלא כיון [ו] שפירש אכילה וחל עליו התענית לענין אכילה אסור גם ברחיצה · וכל שאינו משום ט' באב כגון תענית צבור אע"פ שמפסיק מבעוד יום מותר לאכול בשר ולשתות יין בסעודה שהוא מפסיק בה ומותר לרחוץ · ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל שעה שמותר לאכול פירוש אם לא היה מפסיק מותר לרחוץ ואע"פ שהפסיק מאכילה מותר ברחיצה · וכן יש לפרש גם בתוספתא · ואני כתבתי לעיל (בפ"א סי' י"ד) בשם רבינו יצחק שאע"פ שהפסיק מותר לאכול · והביא ראיה מעובדא [ז] דאיכה רבתי שר' יהודה בן בתירא אכל עיו"כ אחר שהפסיק · וא"כ גם לרחוץ ולסוך מותר וכן עמא דבר : (יומא דף עח ע"א) ערב תשעה באב מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים ומקנח בה פניו ידיו ורגליו ולמחר מעבירה על גבי עיניו · פירוש שורה אותה במים בערב תשעה באב ומוציאה מן המים [ח] והיא מתנגבת ומקנח בה פניו ידיו ורגליו כדי להצטנן בה ולמחר מעבירה על גבי עיניו להעביר מהם [ט] לפלוף וחבלי שינה* :

הגה"ה

*ערב תשעה באב חולצין מנעלים ויושבים לארץ כדרך אבלים ועומד שליח צבור ומתפלל מעריב ואומר קדיש וגם תתקבל ואם חל במוצאי שבת אין אומר צדקתך דנקרא מועד ואם יש תינוק למול משהינן ליה עד המנחה בזמן שאומר נחם משום שם אנכי וגו' ובעלי ברית לובשים בגדים אחרים אך לא לבנים ממש וכן בשבת של חזון ישעיהו אין מחליפים כלים רק הכתונת בלבד ואחרי קדיש קורא איכה וקינות ואין אומר ובא לציון אלא מתחיל ואתה קדוש ומסיימין כל סדר הקדושה ואומר קדיש בלא תתקבל ואם חל במוצאי שבת אין אומרים ויהי נועם למחר אומר קדיש בלא תתקבל ומוציאין ספר תורה וקורא אם חל תשעה באב (בשני) בחמישי אומר אל ארך אפים ואין אומר והוא רחום ואחר קריאת התורה אומר קדיש ומפטיר ופותח בקינות ומסיים ופותח באשרי ואין אומרים למנצח אלא מתחיל ובא לציון גואל ואומר ואתה קדוש ומדלג ואני זאת בריתי ואומר קדיש בלא תתקבל וקורא באיוב ובירמיה ושליח צבור אומר עננו בתפלת יוצר ובמנחה קורין ויחל ומפטירין דרשו ומתפללין עננו וכולל בבונה ירושלים נחם ה' את אבלי ציון · ואם חל תשעה באב במוצאי שבת מבדיל בתפלה ואינו מבדיל על הכוס אך פושט ידיו ורואה בצפרניו ומברך בורא מאורי האש ואין מברך בורא עצי בשמים ובמוצאי ט' באב מבדיל על הכוס בלא בשמים ובלא נר · כבר נהגו אבותינו בכל המקומות שלנו שאין אומרין סליחות בתשעה באב משום דאיקרי מועד ומצוה עלינו לקיים מנהג אבותינו · יחיד שקבל עליו תענית ב' וה' כל ימות השנה ואירע ערב ט' באב להיות בשני מתפלל מנחה ואוכל סעודה שמפסקת טרם יצא השמש · אין היחיד אומר סליחות כלל ואינו אומר ויעבור מי שאינו יכול להתענות בעבור אונס כשצבור מתענין כגון שני וחמישי ושני של אחר הפסח ואחר הסוכות אסור להתענג במעדנים · המתפלל ולא נענה צריך תענית וצריך תלמיד לומר לרבו תשמע תפלתך · יחיד (בערב ט') [בט'] באב ערבית ושחרית אומר נחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך וכו' וחותם בבונה ירושלים אבל במנחה אומר נחם וכו' · כל שאינו כיהושע בן נון לא יפול על פניו על צרת צבור כגון שאין הקהל נופלין בתחנון אלא הוא · בסליחות שלפני ראש השנה צריך שיתפלל ת"ח שיש לו יראת שמים · בכל תענית צבור במנחה קורין ויחל ומדלג מעשה העגל ומתחיל פסל לך עד אשר אני עושה עמך · מא"ז :

לט **ומותר** לרחוץ כדרכו ידיו להתפלה דהוה ליה כחייבי טבילה שטובלין כדרכן בין בתשעה באב בין ביום הכפורים דכל רחיצה דמצוה מותרת ולהקביל פני רבו עובר עד צוארו במים ורחיצה דתפלה מצוה היא ולא אסרו אלא רחיצה דתענוג כדאמר בפרק בתרא דיומא (דף עז:) מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש · ועוד כיון שאמרו (שבת קח:) יד לעין תקצץ יד לפה תקצץ אין לך לכלוך גדול מזה · ואמרו בפ' בתרא דיומא (שם) היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו וכן כל היום אחר (א) שעשה צרכיו ויש לו לברך אשר יצר יכול ליטול ידיו כדי שיוכל לברך. ומיהו יזהר שלא ליטול כל שיד אלא לפי הצורך להעביר הלכלוך · [י] ירושלמי (פ"א הלכה ו) בט' באב [כ] מרחיץ ידיו ומעביר על פניו [ל] ואם היה לפלוף על גבי עיניו רוחץ כדרכו ומעביר דהוי כמו ידים מלוכלכות [מ] וכן כתב ה"ר יצחק בן גיאות ז"ל ודלא כהרמב"ם ז"ל (פרק ז' מהלכות תפלה הלכה ח) שכתב ביום הכפורים ובתשעה באב שאין שם רחיצה אינו מברך על נטילת ידים ולא המעביר חבלי שינה : מ **כתב** בה"ג והשתא דקיי"ל ברכות (דף כז:) מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס היכא דמיקלע ט' באב בחד בשבת דמיתבעי לאיפסוקי ממאכל ומשתה מבעוד יום מהו לאבדולי · כיון דאמר מר בשאר שבתות מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס הכא נמי אומרים הבדלה מבעוד יום · או דלמא כיון דאילו מבדיל קבליה לט' באב עליה כדרב (עירובין דף מ:) דאמר בדילנא ואחייב ליה בעינוי דשוויה חול דהא אמר (מר) [המבדיל] בין קודש לחול ואיתסר ליה בשתיה דהא אמר גבי יוה"כ ליקדיש על הכוס ולימא זמן ולשתייה כיון דקבליה איתסר ליה עילויה הלכך לא מבדיל עד דנפיק חד בשבתא ומבדיל כדשרי בתעניתא מיקמי דליטעום · ואע"ג דאמר מר (פסחים דף קז) מבדיל והולך כל היום כולו כל היום כולו אין טפי לא ה"מ היכא דהוי שרי למיכל אבל הכא דלא שרי למיכל חד בשבא מבדיל לאורתא דתרין בשבא · וכן שליח דציבורא מבדיל בבי כנישתא אבל אטורא לא צריך אלו דברי בעל הלכות · ואלו דברי הרמב"ן ז"ל · ואנו לפי עניות דעתנו לא חזינן לה להך סברא דכיון דלא חזי לאבדולי אלא במוצ"ש ויומו כי אסור למיכל בהכי ליבדיל מכאן ואילך ואדרבה איפכא מסתברא [נ] דכי אסור למיכל באפוקי שבתא ולא חזי לאבדולי בחד בשבא לא מבדיל בתרי בשבא דהא לא חזי בשעתיה לאבדולי וטפי (בטפי) איכא למימר דאפילו למאן דאמר מבדיל והולך כל השבת כולה הני מילי היכא דמוצאי שבת חזיא לאבדולי אבל היכא דמוצאי שבת לא חזי ליה לא מבדיל בלא זמניה משום כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת

הגהות הגרי"פ [א] גרי"ף ובגמ' איתא רב חיננא בר כהנא : [ב] עי' במג"א סימן תקנ"ט ס"ס ח' :

תפארת שמואל

(א) **שעשה** צרכיו ויש לו לברך אשר יצר וכו' אין הפי' דאינו מברך אשר יצר כשעשה צרכיו אא"כ ידיו מלוכלכות וכו' כגון קנח או שפשף דזה אינו דאשר יצר אינו תלוי אלא בפתיחת נקבים וכן משמע להדיא בתשובת הרא"ש כלל ד' אלא הכי פירושו כל היום אחר שעשה צרכיו שיש לו לברך אשר יצר וידיו מלוכלכות מפני שקנח או שפשף שיכול ליטול כדי שיוכל לברך אבל אין הכי נמי אף על פי שידיו נקיות צריך לברך אשר יצר על פתיחת נקביו וק"ל :

קרבן נתנאל

הלכך באותה שעה מזכירין שפלות ירושלים ואבליה ומתפללין על תנחומים ע"כ · אע"ג דבשאר ימי המאורע כמו בפסח שיצאו לאחר חצות לילה מ"מ מזכירין בתפלת ערבית · נ"ל דקבעו בתפלת מנחה להודיע לעם שלא יאכלו בשר ויין עד חצות העשירי כמו שאמר ר"י אילו הוית התם קבעי בעשירי : [ר] ה"ג יעשה אדם עצמו ת"ח תניא נמי הכי רשב"ג אומר לעולם יעשה אדם כת"ח כדי שיתענה תניא איך רשב"ג אומר כל האוכל ושותה בט"ב כאלו אוכל ושותה ביוה"כ ר"ע אומר כל העושה מלאכה בט"ב אינו רואה סימן ברכה לעולם וחכמים אומרים כל העושה מלאכה בט"ב ואינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה וכו'.: [ש] **במדרש** איכה באלפא ביתא תניינא : [ת] **באיכה** רבתי · באלפא ביתא קדמאה בפסוק לאבון : [א] **ונהגו** שאבל הולך בליל ט"ב · היינו אבל לאחר שלשים וכן מוכח מלאי' שסבית מברייתא ודלא כמ"א סי' תקנ"ט סק"ח ועי' מ"ק סי' פ"ד מה שהשגתי עוד שם על מ"א בזה : [ב] **ומכיון** שקיבל עליו קצת אבילות · אין לפרש שקיבל עליו התענית בפה · דא"כ אסור לאכול ולשתות ורבינו חולק על הרמב"ן ואומר ודבר תימה הוא שיהא מותר לאכול ולשתות ויהא אסור לרחוץ · אלא ס"ק **כיון** שאכל סעודה מפסקת מסתמא קיבל עליו כדעתו קצת אבילות · א"נ בשקיבל עליו בפירוש ומ"מ מתמי' עליו לשיטת הרמב"ן שסבית הטור בשמו דאפי' קבל עליו בפירוש יכול לאכול ולשתות אח"כ · והראשון עיקר דקאמר תו ולא כן עמה דבר · ואם קיבל התענית בפירוש קים לן דאסור ברחיצה : [ג] ה"ג ושמא לאה דברי ר' יוסי בר' יהודה : [ד] **דאיכא** למימר מתני' איסור דפסיקא ליה קתני · כלומר מה שצריך על"פ לסעודה מפסקת : [ה] **איסורא** דתלי בקבלת עצמו לא קתני · לפי' האחרון הוא בקבלה ממש · ולפי' ראשון הוא בשתם מה שנהג מסעודה מפסקת ואילך לא קתני : [ו] ה"ג שפירש מאכילה : [ז] **דאיכה** רבתי · באלפא ביתא תליתאי בפסוק ויגרס בחצץ · ובתוס' מביא בשם ירושלמי והוא טעות · ובתוס' דעירובין דף מ"א איתא להדיא בשם מדרש איכה : [ח] **והיא** מתגנבת שלא תהיה מה שופת ע"מ להספית : [ט] ה"ג לכלוך וחבלי שינה · דהא לפלוף מותר להעביר אפי' במים כמ"ש רבינו בסמוך סי' ל"ט : [י] **ירושלמי** ט' · ובפרק בתרא דיומא הלכה א' : [כ] **מרחיץ** ידיו ומעביר על פניו · זה לשון הטור סי' תקנ"ד ירושלמי ט"ב רוחץ ידיו ומעביר על פניו פי' לאחר שנגבם ועדיין לחות קצת ע"כ · וגירסתי היה על עיניו · וכ"פ בש"ע שם סעיף י"א : [ל] **ואם** היה לפלוף על גבי עיניו · לשון זה מדברי רבינו ולא מירושלמי : [מ] **וכן** כתב הר' יצחק בן גיאות · שם ביומא גבי יוה"כ בפ' בתרא דיומא סי' ז' : [נ] **דכי** אסור למיכל באפוקי שבתא כו' לא נגביל

בסרי

ב. ומכל מקום למאן דאמר מבדיל והולך כל היום כולו משום דכולא יומא של מוצאי שבת לא מילתא מתוורתא היא דהי אסור למיכל ולמשתי למוצאי שבת דהוי לילה ויום טוב אינו מבדיל. וכיון שראיתי לרבינו הגדול שהסכים לפסק הלכה מבדיל כל היום כולו אין לנו הבדלה של כוס בט' באב שחל להיות באחד בשבת והיכא מאן דאמר מבדיל על הכוס [ס] ומטעימין ליה לינוקא. ואף על גב דגבי זמן דיום הכפורים קאמר (עירובין מ:) דלית הלכה כרב אחא בר יעקב משום דאתי למיסרך התם משום דיום הכפורים איסור כרת הוא ועוד דקאתי בכל יוה"כ אבל ט' באב דאיסורא דרבנן הוא לא דחינן סדר הבדלות דלית להו תקנתא בלא כוס ומשום גזרה דמדרבנן לא גזרינן. ועוד כיון דלא אתי בכל שתא לא אתי למיסרך ולאו מילתא היא דהתם אמר בפרק חולין (דף קלט.) גבי מיזרע כשותא בכרמא וליתב ליה לתינוק ישראל אתי למיסרך ואע"ג דלאו איסור כרת הוא [ע] ולא שכיחא טובא הא. והיא היא פירכא דרב אחא בר יעקב דאיהו אקשי וליתב ליה לתינוק ישראל ומינה קא אמר (עירובין שם) ביום הכפורים לית הלכתא כרב אחא בר יעקב משום דאתי למיסרך. וכן פר"ח ז"ל בעירובין. וש"מ דאפי' באיסורי דרבנן ולא קביע נמי חיישינן לפירכא ומסתברא דמוצאי שבת שחל להיות בו תשעה באב לא תקינו בו הבדלה על הכוס. תדע שהרי אמרו (ברכות דף לג.) בתחלה קבעוה בתפלה העשירו קבעוה על הכוס חזרו והעניו וכו' וט' באב שחל להיות במוצאי שבת כל ישראל עניים מרודים וכי האי גוונא לא התקינו על הכוס כלל. ולא אמרי' המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס אלא בשעה שיש כוס אבל בשעה שאין כוס בעולם אין צריך להבדיל. ע"כ דברי הרמב"ן ז"ל וכיוצא בזה מצאתי כתוב [פ] שפעם אחת היה רבינו יהודה אונן ואכל בלא הבדלה ולמחרתו כשבא מבית הקברות אמרו לו תלמידיו למה אינך עושה הבדלה הא אמרי' (פסחים קז.) טועם מבדיל. והשיב להם מאחר שהיה פטור אמש בשעת הבדלה משום שהיה אונן גם עתה נמי פטור. שכן מצינו בפ"ק דחגיגה (דף ט.) חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני דכיון שנדחה ביום ראשון שוב אינו חייב בשני. ולא דמי כולי האי דהתם גופיה הוי דהוי דאונן פטור מכל המצות ודמי לחגר. אבל הכא גופיה מיחייב והזמן גורם שאין יכול להבדיל וגם עבור הזמן יבדיל וכן נהגו העם כדברי ה"ג:

מא מתני' אמר רבי שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכפורים שבהן בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו וכל הכלים טעונין טבילה. ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים. מה היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך אל תתן עיניך בנוי אלא תן עיניך במשפחה [צ] וכן הוא אומר (שה"ש ג) צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו. ביום חתונתו זו מתן תורה וביום שמחת לבו זו בנין בית המקדש [שיבנה במהרה בימינו]

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

קרבן נתנאל

בתרי בשבתא. מלשון הרמב"ן זה דאסור למיכל דכיון דאיבדל קבלי' למ"ב ואסור לשתות מכוס. דייק מ"א סי' תקנ"ו דמשמע מפלג מנחה ולמעלה מודה הרמב"ן אם קיבל עליו התענית אסור לאכול שהוא כיום מחרת עצמו. וכ"כ בסי' תקנ"ג בשמו ע"ש. וליתא דודאי ס"ל להרמב"ן אף אם קיבל עליו התענית מותר לאכול חוץ מעיוה"כ שהוא מדאורייתא. וכ"כ הטור להדיא בסי' תקנ"ג בשם הרמב"ן והכי איתא במלחמות בפ"ק דתענית. והכא היינו טעמיה כיון דאיבדל אם יאכל אח"כ הוי ברכה לבטלה כמו בעיוה"כ אם אמר זמן אבל בלא הבדלה מותר לאכול אח"כ ואוכל תו סעודה מפסקת ומה שהביא ראיה מלשון ב"י סי' תקנ"ג. אגב שיטפי' לא דק דהרמב"ן בתורת האדם אינו כותב כן רק לדעת הרי"ף לתרץ דבריו והוא אינו סובר כן: [ס] ומטעימין ליה לינוקא. וה"ה אם חל מילה ביוה"כ או בט"ב מברכין על הכוס ומטעימין לי' לינוקא וכ"כ תוס' בפרק חולין דף קל"ט ד"ה וליתן: [ע] ולא שכיחא כולי האי. לפי דעת הרמב"ן כשיש מילה ביוה"כ אין משקין לתינוקות דלמא אתא למיסרך אלא מברכין בלא כוס. או נותנין לתינוק הנימול. וכ"פ בש"ע סי' תרכ"א. והתוס' שפוסקין דמשקין לתינוקות ס"ל דכשותא בכרמא הוי מילתא דשכיחא בכל שתא ושתא כמ"ש הר"ן שם. אבל מילה הוי מילתא דלא שכיחא מש"ה לא גזרינן דלמא אתי למיסרך. ובט"ב אם יש מילה י"ל דס"ל ג"כ דמטעימין ליה לתינוק הנימול כמו ביוה"כ וכ"כ הב"ח. א"נ ס"ל כמו שפסק המחבר ורמ"א סי' תקנ"ט דנותנין לתינוקות כדי שלא תהוי ברכה לבטלה שסמכו חכמים על לא תשא בתמורה. ודלמא אתי למיסרך הוא ג"כ ספק במילי דרבנן. ואין ספק דוחה את הודאי: [פ] שפעם אחת היה רבינו יהודה אונן. עיין בארוך בפ' מי שמתו סימן ב': [צ] וכן הוא אומר. ר"ל שהוא הבחור אומר לעומת בנות ישראל אל תתנו עיניכם ברוכבי הסוסים המצוים לכם כמו שאמרו הטיילין בכל יום. תתנו עיניכם בבחורים לומדי תורה. צאינה וראינה וגו' ביום חתונתו זהו מתן תורה ומזה פירש משה רבינו מן האשה. וכמו כן כל ת"ח יש לו ניצוץ ממשה רבינו וצריך לפרוש עצמו בששת ימי המעשה ולמצוה באשה אשר אסר זו תורה כל ימות החול ועונת ת"ח משבת לשבת. וביום שמחת לבו זהו בנין בית המקדש. וצריכין כהני משמר לפרוש מאהליהם בכל השבוע משום עבודת הקודש המוטל עליהם. והכי נמי זכיין בנפשו לגוברייהו. ועמי הארצים כשבאו לידי יסורין יתקנו מתים ברעב. אבל התורה אינה כן נותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו:

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

קיצור פסקי הרא"ש ז"ל ממסכת תענית

מאימתי פרק ראשון

א מתחילין להזכיר גבורות גשמים ביום ראשון של יום טוב האחרון של חג במוסף ומזכירין על י"ט ראשון של פסח במוסף ולא יזכיר היחיד עד שיאמר שליח צבור בקול רם משיב הרוח ומוריד הגשם ומיהו אפילו לא שמע ממנו אלא שבא לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללין מוסף יכול להתפלל ולהזכיר ובטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר הלכתא אם אמר משיב הרוח בימות החמה אין מחזירין אותו *) לא אמר מוריד הגשם באיזה מקום שנזכר בברכה יזכיר סיים הברכה חוזר לראש התפלה והני מילי שפתח באתה קודם אבל לא פתח באתה קודם אומר משיב הרוח ומוריד הגשם וכן בשאלה אם נזכר קודם שפתח בתקע אומר ותן טל ומטר תקע בשופר וכו' וכל ל' יום הראשונים הוא בחזקת שלא אמר וכן אחר הפסק כל שלשים יום הוא בחזקת שאמר: ב כל זמן שמזכירין הגשמים שואלין אותם וכשפוסקים מלשאול פוסקים גם מלהזכיר: ג כשיורדין הגשמים עד שהשפות שירדו עולות מהארץ לקראת הטפות היורדות עליהן אז מברכין מודים אנחנו לך על כל טפה וטפה וכו' ומסיים ואילו פינו מלא שירה וכו' וחותם בא"י אל ההודאות ורוב ההודאות: ד שואלים הגשמים ביום ששים אחר התקופה. ויש מקומות שנוהגין לשאול ז' במרחשון והוא מנהג כשר: ה הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים היחידים שהם הרבנים מתענין שני וחמישי ושני ואוכלין ושותין משחשכה. ומותרין במלאכה וברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ומפסיקין בראשי חדשים חנוכה ופורים ותלמידים יכולין להחזיק עצמם כרבנים ולהתענות ולא שאר העם: ו מי שהתענה על צרה ועברה או על חולה ונתרפא או מת משלים כל התעניות שקבל עליו. אבל צבור שמתענין על שום דבר ונענו קודם חצות לא ישלימו: ז ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין ודעתו לחזור צריך להתענות כל התעניות שקבל עליו. ממקום שאין מתענין למקום שמתענין יתענה עמהם [ואם הזר ויצא מחוץ לתחום מותר] שכח ואכל אל יתראה בפניהם כמי שאכל ואל ינהיג עידונין בעצמו. ח מצוה להרעיב אדם עצמו בשני רעבון ואסור לשמש בהם מטתו ולחשוכי בנים מותר. כל הפורש עצמו מן הצבור אינו רואה בנחמתן. וכל המצטער עמהם זוכה ורואה בנחמתן: ט אין תענית צבור בבבל להאסר במלאכה ולאסור מבעוד יום אלא ט' באב הלכך יחיד שקבל עליו תענית סתם לא חיישינן שמא קבל עליו תענית צבור: י מי שקבל תענית מתפלל עננו בכל שלש תפלות. לן בתענית בלא קבלה אינו תענית להתפלל עננו: יא קבל במנחה להתענות הרבה תעניות זה אחר זה הויא קבלה וצריך עיון אם קבל במנחה תעניות ולא רצופין אי הוה קבלה אי לא: יב כל תענית שלא קבלו עליו מאתמול ולא השלימו עד צאת הכוכבים אינו תענית להתפלל עננו. הלכך הא דקיימא לן מתענין לשעות ומתפלל עננו צריך שלא יאכל כל היום וגם קבלו מאתמול לחד פירושא שקבל עליו מאתמול עד חצי היום וכשבא חצי היום נמלך וגמרו ולאידך פירושא שקבל מאתמול להתענות מחצי היום ואילך ולמחר נמלך ולא אכל כל חצי היום הראשון. אבל אם קבל תעניות עד חצי היום ואז אכל או אכל כבר וקבל תענית מכאן ואילך לא הוי תענית לומר עליו עננו ומיהו קרי תענית לענין שצריך לקיים נדרו. ולוה אדם תעניתו ופורע לאחר שהתענה קצת היום: יג קבלת תענית פסק הראב"ד כרב דאמר בזמן המנחה ורב אלפס פסק כשמואל דאמר בתפלת המנחה ופירש רבינו חננאל שיאמר בתפלת המנחה אחר אלהי נצור בתענית יהי רצון שתהא תפלתי ביום תעניתי מקובלת. ומי שהיה בדעתו להתענות מאתמול והרהר בתפלה לקבלו אפילו לא הוציא בשפתיו הוי קבלה: [הגה"ה והר"ף כתב דסגי בקבלה גם בלילה וגם סגי במחשבה. סמ"ק] וכשהקהל מסכימין להתענות אין צריך שום קבלה וכל שכן תעניות הכתובים: יד מי שקבל עליו תענית. פסק הראב"ד אם גמר מלאכול או אפי' לא גמר וישן בתוך סעודתו אסור לאכול ולשתות יותר. ורב אלפס פסק דאפי' גמר מלאכול כל זמן שלא ישן מותר לחזור ולאכול. וכן אם ישן בתוך הסעודה מותר עד שיגמור ויישן אחר כך וכן אם התנה לאכול עוד אפי' גמר וישן מותר עד שיעלה עמוד השחר: [הגה"ה ויש מפרשים דלענין שתיה הוי ליה כהתנה ומותר אפילו בישן. מ"ר] תענית צבור שצריך לאכול מבעוד יום אע"פ שפסק יכול לחזור ולאכול אבל אם קבל עליו התענית שוב אינו יכול לאכול ולשתות. טו הסרוי בתענית יכול לטעום עד רביעית ובלבד שלא יבלעם וביום הכפורים ותשעה באב אסור: טז לוה אדם תעניתו ופורע ואין צריך להתרת חכם [וצבור אינן יכולין ללוות] ודוקא תענית סתם כגון שנדר להתענות יום אחד וקבלו במנחה. אבל אם היה לו יום קבוע להתענות ביום שמת בו אביו או רבו אינו יכול ללוותו ולפרוע ואין לוין ופורעין תענית חלום ומתענין על החלום ואפילו בשבת וצריך להתענות תענית אחר על שבטל עונג שבת: יז יחיד נתפלל עננו בשומע תפלה בין יחיד המתענה בין יחיד שמתפלל בצבור בתענית צבור ואומר עננו ערבית שחרית מנחה. לא אמר אין מחזירין אותו ואם נזכר קודם שעקר רגליו אומר עננו בלא ברכה ויהי רצון כו'. [ונהגינן דיחיד אינו מתפלל אלא במנחה שמא יאחזנו בולמוס ועיין בפ"ב דשבת דף כד.]: יח הגיע ראש חדש כסליו ולא ירדו גשמים בית דין גוזרין ג' תעניות על הציבור אוכלים משחשכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה. עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין ג' תעניות אחרות על הצבור אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין בעשיית מלאכה וכו' ונועלין המרחצאות וחצי יום הראשון של תענית מעיינין בעניני העיר לבטל העבירות ומכאן ואילך רביע היום קורין ומפטירין ורביע היום מתפללין ומתחננין: יט עוברות ומיניקות אין מתענין לא בראשונות ולא באחרונות אלא באמצעיות. אבל אסור לרחוץ בין בחמין בין בצונן כל גופו ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר ואסור לסוך אפילו מקצת גופו ולהעביר הזוהמא מותר ותענית צבור מותר אפילו בצונן כל גופו ויום הכפורים וט' באב אפילו להושיט אצבעו בצונן אסור. אבל וט' באב מותרין לנעול מנעל בדרך וכשבא לעיר חולץ ובמקום שאסור במלאכה דוקא ביום אבל בלילה מותר. עברו [אלו] ולא נענו ב"ד גוזרין עוד שבע תעניות על הצבור ומתריעין בהן ונועלין החנויות ובשני פותחין לעת ערב ובחמישי פותחין כל היום ואם לא נענו אין גוזרין עוד תענית. והני מילי כשמתענין על הגשמים אבל על שאר פורעניות מתענין והולכין עד שיענו: כ יחידים הצריכים למטר אחר שהפסיקו ישאלו בשומע תפלה ואפילו היא עיר גדולה חשובים כיחידים ויש אומרים דהוא הדין לענין תענית יאמרו עננו בשומע תפלה וא"א הרא"ש ז"ל כתב שצבור הקובעין תענית יאמר שליח צבור עננו בין גואל לרופא וקורין בפרשת ויחל: כא עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן ובבנין של שמחה כגון בית חתנות אבל אם היה כותל בית חתנות נוטה יכול לסתרו ובנטיעה של שמחה ובאירוסין ובנישואין ובשאלת שלום בין אדם לחבירו ועם הארץ מחזירין לו בשפה רפה והיחידים מתענין עד שיצא ניסן. יצא ניסן בלא גשמים הן סימן קללה. אין אדם חשוב ראוי ליפול על פניו בצבור על הציבור אא"כ הוא כיהושע בן נון:

*) נ"ל אמר מוריד הגשם מחזירין אותו בימות הגשמים לא אמר כו' ועי' בב"י סי' קי"ד

סדר תעניות כיצד פרק שני

כב סדר תעניות מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין עליה אפר מקלה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נוטל אח"כ ונותן על ראשו ויוצאים לבית הקברות ואם יש שם זקן וחכם אומר לפניהם דברי כבושים ואם לאו חכם אומר. אין שם לא זה ולא זה החכם שבהם אומר: כג המתודה ואינו חוזר מן העבירות כטובל ושרץ בידו: כד אין מורידין לפני התיבה אלא הרגיל ומטופל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה ושפל ברך ופרקו נאה ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ורגיל בכל הברכות ובתורה ובנביאים ובכתובים. ולא יהא בעל עבירות ולא יצא עליו שם רע. ומוסיפין שש ברכות. הלכתא בטלה מגלת תענית ודוקא ליחיד אבל צבור אסורין לגזור תענית בכל האמורים במגלת תענית לא לפניהם ולא לאחריהם ושבתות וימים טובים לפניהם ולאחריהם מותרים: כה אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי שלא להפקיע השערים. אין גוזרין תענית על הצבור בראש חדש ובחנוכה ובפורים ואם התחילו אפילו יום אחד אין מפסיקין ומתענין ומשלימין. וכן יחיד שקבל עליו תענית סתם בערב שבת צריך להשלים אא"כ פירש בשעת קבלה עד שישלים תפלתו עם הצבור:

סדר תעניות אלו פרק שלישי

כו יצאה רביעה ראשונה ושניה ולא ירדו גשמים אין מתענין אבל אם ירדו בראשונה וצמחו הצמחים וחזרו וכמשו מתריעין מיד. וכן אם פסקו הגשמים בין גשם לגשם ארבעים יום מתריעין מיד ירדו לצמחים ולא ירדו לאילנות מתריעין בפרוס הפסח. ירדו לאילנות ולא ירדו לצמחים מתריעין מיד. ירדו לזה ולזה ולא לבורות מתריעין בפרוס החג. ואם אין להם מים לשתות מתריעין אחר בתענית ב' וה' וב' וכולן אין מתריעין עליהם אלא בהפרכיא שלהן ואסכרה אם יש מיתה מתריעין ואם לאו אין מתריעין. ומתריעין על הגובאי והחגב כל שהן. ועיר שלא ירדו עליה גשמים או שהיה בה דבר ואי זה הוא דבר עיר המוציאה ת"ק רגלי ויצאו ג' מתים בג' ימים זה אחר זה או היה בה מפולת שנופלים בה בניינים בריאים שאינן ראויין ליפול היא מתענה ומתריעה וסביבותי' (לא) מתענות ולא מתריעות: כז ועל השדפון וירקון אפילו כל שהוא ועל ארבה וחסיל אפי' לא נראה ממנו אלא כנף אחד. ועל חיה משולחת

וכו'

קיצור פסקי הרא״ש ממסכת תענית

והוא שנראית בעיר ביום לשני בני אדם. ועל החרב אפילו חרב של שלום מתריעין עליהם בכל מקום. עיר שהקיפוה כרקום [ס״א נכרים] או נהר וספינה המטרפת בים ויחיד הנרדף מפני נכרים או לסטים או חיה רעה מתריעין עליהם בשבת שיבואו לעזרה: **כח** על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליה חוץ מרוב גשמים ובגולה מתריעין עליהם: **כט** עד מתי ירדו גשמים ויהיו פוסקין מלהתענות עד שיכנסו בשדה חרבה בקרקע טפח ובבינונית טפחיים ובעבודה ג׳ טפחים: **ל** היו מתענין על (רוב) גשמים וירדו אחר חצות ישלימו קודם חצות לא ישלימו אלא יאכלו וישתו ויעשו יום טוב ולערב יתקבצו ויקראו הלל הגדול:

בשלשה פרקים פרק רביעי

לא אין נשיאות כפים במנחה ובמנחה של תענית מותר ויש נוהגין שלא לישא כפים במנחה של יום הכפורים ובנעילה שרי. ושכור אסור לישא כפיו ואסור לאכול קודם תפלת מוסף: **לב** משנכנס אדר מרבין בשמחה ומשנכנס אב ממעטין בשמחה [ומאן דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מיניה משום דריע מזליה] ושבת שחל ט׳ באב להיות בתוכה אסור אפי׳ לכבס ולהניח ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת. ואנו שאין לנו כיבוס יפה מותר לכבס ואסור לגהץ. וכלי פשתן מותרין אפי׳ בגיהוץ ומכל מקום אסור ללבשן בשבת שחל תשעה באב בתוכה ואם חל תשעה באב בשבת אז הכל מותר. ט׳ באב שחל להיות בשבת ונדחה עד יום ראשון אוכל ושותה אפי׳ בסעודה המפסקת כל צרכו ומותר ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה: **לג** שבת שחל תשעה באב בתוכה אסור לספר ולכבס עד התענית ולאחר התענית מותר מיד: **לד** ערב תשעה באב בסעודה המפסקת אם היא אחר חצות לא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא יאכל שני תבשילין ואפי׳ הן ממין אחד ואפי׳ מדברים הנאכלים חיים ומנהג טוב לאכול ביצה כמו אבל. ט׳ באב אסור ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ואסור לקרות בתורה ובנביאים וכתובים ובמשנה הלכות ואגדות ואפי׳ אינו רגיל בהן ותינוקות של בית רבן בטלים בו ועוברות ומיניקות מתענות בו ומשלימות. אבל קורא קינות ואיוב ובדברים הרעים שבירמיה ואומר נחם בבונה ירושלים: **לה** בשר מליח שעבר עליו שני ימים ולילה אחד מותר לאכלו בסעודה המפסקת ומותר לשתות יין תוסס שהוא תוך שלשה ימים ומנהג חסידות הוא שלא לאכול אלא פת חרבה שרויה במים ולישב באבילות כאלו מתו מוטל לפניו: **לו** מלוה שנעלה את ירושלים על ראש שמחתנו ועל כן צריך ליתן אפר מקלה בראש החתן במקום תפילין ולהניח אמה על אמה כנגד הפתח שלא לסוד מי שסד ביתו ולשייר קצת מצרכי סעודה השטה סעודה. וכן אשה מתכשיטיה. כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה בה סימן ברכה וכל המתאבל על ירושלים רואה בשמחתה וכל שאינו מתאבל עליה אינו רואה בשמחתה: **לז** תשעה באב אין חייב בכפיית המטה ולא בעטיפה וחייב בקריעה וחייב בתפילין וציצית [ויש שאין מתעטפין בציצית אלא בטלית קטן תחת בגדיהם] ואין בו שאילת שלום לחברים אבל משיבים להדיוטות בשפה רפה ונהגו שלא להדליק בבית הכנסת אלא נר אחד לקרות לאורו איכה וקינות ושלא להכין סעודה עד אחר חצות: **לח** אבל כל ליל תשעה באב הולך לבית הכנסת וכן למחרת עד שיגמרו הקינות ואז הולך לביתו. אף על פי שהפסיק מלאכול ערב תשעה באב מותר לאכול ולרחוץ ולסוך אחר כך [פסק הרמב״ן משהתחיל לאכול מו׳ שעות ולמעלה סעודה המפסקת אסור לרחוץ פניו ידיו ורגליו ולסוך כמו בט״ב ור״י פסק אפילו לאחר שאכל סעודה המפסקת מותר לאכול כ״ש לרחוץ ולסוך וכן עמא דבר]. [הג״ה. ובאגודה אסור לשתות שכר בסעודה המפסקת]: **לט** ביום הכפורים וט׳ באב מותר לרחוץ הידים בבקר לתפלה וכן כל היום אחר שעשה צרכיו ויש לנו לומר אשר יצר יכול ליטול ולברך ובלבד שיזהר שלא ניטול כל היד אלא לצורך כדי להעביר הזוהמא והלכלוך. ויכול ליקח מטפחת שרויה במים מאתמול ונגובה ונשאר בה לחלוחית ולהעבירה על עיניו וכן להעבירה על ידיו אחר שרחץ אותם ולהעביר ידיו על עיניו אחר שרחץ אותם ואם היה לכלוך על עיניו רוחץ כדרכו ומעבירו: **מ** ט׳ באב שחל להיות [באחד] בשבת כתוב בהלכות גדולות במוצאי שבת מברך על האש ואינו מבדיל עד אחר התענית אז מבדיל על הכוס ואינו מברך על האש. והרמב״ן כתב שאין להבדיל על הכוס כלל וא״א הרא״ש ז״ל כתב כהלכות גדולות: **מא** לא היו ימים טובים לישראל כט״ו באב ויוה״כ. [הג״ה מאי היא אומר רב יהודה אמר שמואל יום שהותרו שבטים לבא זה בזה אמר רבה בר בר חנה יום שהותרו שבט בנימין לבא בקהל כו׳ וכן הרבה מעלות עיין בגמרא לפיכך יום גדול הוא הלכך אין נופלין בו בתחנון]:

סליק קיצור פסקי הרא״ש ז״ל ממסכת תענית

ספר שדה צופים מאת הרב הגאון מו״ה בצלאל רנשבורג זצללה״ה

פרק ראשון

דף ה ע״ב אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לוושט. הרא״ש בברכות פ״ו סי׳ ל״ד:

דף ח ע״א אתה מה הנאה יש לך. הרא״ש בב״ק פ״א סי׳ כ״א:

דף י ע״ב ואיזהו תלמיד יחיד כל שראוי למנותו פרנס על הצבור. הרא״ש בתענית פ״ב סי׳ כ״ב:

דף יא ע״ב יחיד שקיבל עליו תענית אפי׳ אכל ושתה כל הלילה. הרא״ש בשבת פ״ב סי׳ ע״ו:

דף יב ע״א יחיד שקבל עליו ב׳ וה׳ וב׳ של כל השנה כולה. הרא״ש בנדרים פ״ט סי׳ ה׳: **ע״ב** לוה אדם תעניתו ופורע. הרא״ש בשבת פ״א סי׳ כ״ה ובתענית פ״א סי׳ י״ז ובנדרים פ״ט סי׳ ה׳:

דף יג ע״א כל שהוא משום אבל כגון ט״ב ואבל אסור בין בחמין בין בצונן. הרא״ש במו״ק פ״ג סי׳ ד׳ ובתענית פ״ד סי׳ ל״א: שם מעשה ומתו בניו של ר״י כו׳ ורחץ בצונן כל ז׳. הרא״ש במו״ק פ״ג סי׳ י״ח: שם **ע״ב** והלכתא אבל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין ובין בצונן כל ז׳. הרא״ש במו״ק פ״ג סי׳ ל״ז:

פרק שני

דף טו ע״ב אין גוזרין תענית על הצבור בר״ח בחנוכה ובפורים. הרא״ש בתענית פ״א סי׳ ה׳:

דף טז ע״א אדם שיש בו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה. הרא״ש ביומא פ״ח סי׳ י״ז:

פרק שלישי

דף יט ע״א ר״ח קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו. הרא״ש בתענית פ״א ס״ו:

דף כד ע״א דבי נשיאה גזר תעניתא וכו׳ לצפרא אודעינהו. הרא״ש בתענית פ״א סי׳ י״ג וע״ש בקרבן נתנאל: שם **ע״ב** ההוא גברא דחייב נגדא בבי דינא דרבא. הרא״ש בחולין פ״י סי׳ ז׳:

דף כה ע״ב אין לך טיפה מלמעלה וכו׳. הרא״ש בנדה הל׳ מקואות סי׳ י׳:

פרק רביעי

דף כו ע״ב מ״ד הלכה כר״מ דרשינן ליה בפרקין. הרא״ש בעירובין פ״ו סי׳ ח׳: שם דכ״ע מיהת שכור אסור בנ״כ מנה״מ. הרא״ש במגילה פ״ג סי׳ כ״ג:

דף כז ע״א אי מה משרת בעל מום לא אף כהן מברך בעל מום לא. הרא״ש במגילה פ״ג סי׳ י״ט: שם **ע״ב** א״ל כבר תיקנתי להם סדר קרבנות. הרא״ש בר״ה פ״ד סי׳ י״ד:

דף כח ע״ב י״ח יום בשנה יחיד גומר בהן את ההלל. הרא״ש בשבת פ״ב סי׳ י״ז: שם אמר ש״מ מנהג אבותיהם בידיהם. הרא״ש בברכות פ״ב סי׳ ה׳:

דף כט ע״ב אע״פ שאמרו כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ אבל אסור ללובשן כו׳. הרא״ש במו״ק פ״ג סי׳ י״ג:

דף ל ע״א אמר רבא הלכה כרשב״ג. הרא״ש במגילה פ״ד סי׳ י׳: שם כל שהוא משום ט״ב אסור לאכול בשר ולשתות יין. הרא״ש בתענית פ״ד סי׳ ל״ב:

פירוש המשניות להרמב״ם ממסכת תענית

[הוגה ע״י פירוש המשניות להרמב״ם הנדפס בפעם הראשונה בנאפולי שנת רנ״ו]

פרק ראשון

מאימתי מזכירין גבורות גשמים רבי אליעזר אומר מיום טוב הראשון כו׳: דף ב

כבר קדם לך בסוף הפרק השני מסוכה כי ירידת הגשמים בסוכות אינו סימן ברכה. והלכה כרבי יהושע:

אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים כו׳: שם

סמוך לגשמים היא תפלת מוסף של יום טוב האחרון של חג כמו שביאר רבי יהודה וביום טוב הראשון של פסח הראשון והוא המתפלל שחרית אומר מוריד הגשם והאחרון והוא המתפלל תפלת מוסף אינו זוכר גשם אבל אומר מוריד הטל. ובזמן הזה שאנו עושים שני ימים טובים מפני המנהג אומר מוריד הגשם במוסף יום טוב הראשון מן הימים האחרונים של חג רוצה לומר יום שמיני עצרת ויתמיד זה ביום השני ומה שאחריו והלכה כרבי יהודה:

עד אימתי שואלין את הגשמים ר׳ יהודה אומר עד שיעבור כו׳: דף ה

בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים כו׳: דף י

התנא ששנה בכאן בשם רבי יהודה עד שיעבור הפסח לא היה אותו ששנה על שמו מה שקדם זכרו. וכבר אמרנו במה שקדם מן המשנה הלכה כרבי יהודה והלכה כרבן גמליאל. וכל זה בארץ ישראל ובארצות הדומות לה. וכמו כן כל מה שיגיע לידך מן הדבר בזמני התעניות הוא בארץ ישראל. ומה שהוא קרוב לאוירה. אבל בשאר ארצות השאלה בזמן שהמטר טוב והגון באותו המקום ונתן אותו הזמן כאילו הוא שבעה במרחשון וכשיתעכבו הגשמים לאחר אותו הזמן על אלו הדרכים הנזכרים יתנהגו בתעניות כמו שזכר. כי יש ארצות לא יתחילו בהם הגשמים אלא מניסן. וארצות שיש בהם במרחשון הקיץ והגשמים אינם להם טובים אלא ממיתין ומאבדין והיאך ישאלו אנשי זה המקום גשם במרחשון הלא זה מן השקר והאולת וכל זה דבר אמיתי וגלוי:

הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים כו׳: שם

יחידים הם התלמידים חכמים ואלו התעניות שני וחמישי ושני

הגיע ר״ח כסליו ולא ירדו גשמים כו׳: שם

בכל מקום שאומר לך אוכלין משחשיכה מותר לאכול עד שיעלה עמוד השחר אלא אם ישן לפי שאין מותר לאכול ולשתות אחר שישן בשום פנים באי זה תענית שיהיה:

עברו אלו ולא נענו ב״ד גוזרין ג׳ תעניות כו׳: דף יב ע״ב

אלו השבע תעניות משלימין שלשה עשר תעניות על הצבור. לפני שכבר התענו ששה: ומטין עם חשיכה פירוש שפותחין קצת דלתי החנויות עם חשיכה ואין מוציאין הסחורות שבחנות ואין עושה מהן סורה:

עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן כו׳: שם

נזופין כמו גיעורין תרגם ויגער בו ונזף ביה [בראשית לז] ובנין ונטיעה האסורים באלו התעניות הוא בנין של שמחה ונטיעה של שמחה כמו הפתוחים והציורין כמו שעושין העשירים המאריכים בבניינם ונטיעת הבשמים והפרדסים שעושין המלכים. אבל בנין לדירה ונטיעה הנטועה לפירותי׳ ולחיות בשבחה אינו אסור ואין מבטלין אותה לעולם. וירידת הגשמים אחר ניסן סימן קללה הוא כשלא ירדו מתחילת השנה עד ניסן ובארץ ישראל או מקום שהוא כמוהו כמו שבארנו במה שקדם:

פרק שני

סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה לרחובה כו׳: דף טו

זה הסדר אינו אלא בשבע אחרונות:

עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל כו׳: שם

ביתו ריקן רוצה לומר ריקן ממזונות וריקן מעבירות. והאיש הראוי למנותו קודם לכל אדם הוא מי שהוא רגיל בתפלה ולדבר על ראש הקהל ואח״כ שיהיה זקן ויש לו נעימות קול. וזה בכל שליח צבור. ומוסף עליו זה שמדבר בו בזה המקום שיהיה מטופל כלומר בעל בנים וביתו ריקן שלא יצא עליו שם רע בילדותו כדי שיתרצו אליו נבות בני אדם ויקבלו כולם דבריו ברצון. ואלו השש ברכות הם נאמרים אחר גואל ישראל וקודם רופא חולים:

אלו הן זכרונות ושופרות אל ה׳ בצרתה לי כו׳: שם

הזכרונות והשופרות כמו שקדם זכרם בראש השנה (פ״ד הל׳ ז) ר״ל שלא יאמר זכרון של יחיד ולא זכרון של פורענות והלכה כרבי יהודה:

על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם כו׳: שם

אמרו על השביעית רוצה לומר השביעית מן הברכות שהוסיפו עליהם לפי שכבר אמר שש ברכות בלבד הוא מוסיף. והוא כי הוא מוסיף אגואל ישראל תוספות וחותם בה מי שענה את אברהם בהר המוריה וכו׳ עד גואל ישראל. ולפי שמנה גואל ישראל ברכה אחת מפני התוספת שהוסיף בה וקראה ראשונה היו כולן שבע ברכות גואל ישראל שהיא מכלל שמנה עשרה והשש שהוסיפו:

מעשה בימי ר׳ חלפתא ור׳ חנניא בן תרדיון כו׳: שם ע״ב

רוצה לומר שער המזרח של הר הבית ושער המזרח של עזרה והלכה כחכמים:

שלש תעניות הראשונות אנשי משמר מתענין כו׳: שם

כבר קדם בסוף סוכה שמשמרות כהונה היו ארבעה ועשרים משמרות והיו עובדין משמר בכל שבוע על הסדר בכל משמר בתי אבות היו עובדין גם כן בתי אבות באותו משמר כל אחד ואחד יומו: ואמרו אנשי בית אב רוצה לומר כל הבית אב שהיתה עובדת אותו היום והיו מקילין עליהם בתענית מפני העבודה כדי שלא יחלשו גופם והלכה כחכמים:

אנשי משמר מותרים לשתות יין בלילות אבל לא בימים כו׳: שם

מה שאסרו היין על אנשי משמר ביום ההוא לדבר תמידי והטעם שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב ויבואו אנשי משמר ויסייעו אותם. ועל אנשי בית אב אסור כל זמן עבודתם לפי שהן עוסקין

מספקין כעבודה · וכבר ידעת איך אסר הכתוב לעשות שום דבר מעניני המקדש בשכרות והוא שנאמר יין ושכר אל תשת וגו' (ויקרא י) והמעמד הוא מישראל ועוד יתבאר ענינו בסוף זו המסכת ואסור התגלחת על אנשי משמר ואנשי מעמד כל ימי עבודתם הטעם בזה כדי שלא יכנסו כשהן מנוולים כמו שהוא אסור בחולו של מועד :

כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד כו' : שם

היתה אצלם מגילה והיו קורים אותה מגילת תענית והיה כתוב בה ימים ידועים מחדשים ידועים שעשה עמהם השם ניסים ונתבטלו מהם הגזרות והיו משבחים אותן הימים מהן ימים כמו שזוכר באותה מגילה שהיו אסורין בהספד ומהן ימים שהם אסורין בתענית וכבר בטלה אותה מגילה ואינן אסורין בהספד ובתענית אותן הימים עצמן כל שכן לפניהם ולאחריהם והוא אמרם בטלה מגילת תענית מלבד פורים וחנוכה שהם אסורים בהספד ובתענית ולפניהם ולאחריהם מותר :

אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי כו' : שם

להפקיע השערים ליקר שערי המזונות מפני שאומר דלת העם לולי הצורך הגדול למסר לא היו מתענין קודם השבת ואין הלכה כרבי יוסי

אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים כו' : שם

ואם התחילו אין מפסיקין רוצה לומר אם התחילו להתענות *שעה א' אין מפסיקין התענית אלא שמשלימין היום : ואמר ר' מאיר מודה היה שאין משלימין רוצה לומר שמתענין קצת היום ואוכלים קצתו . וכן תשעה באב שחל להיות ערב שבת מתענין קצת היום ואוכלין בסוף היום מפני כבוד השבת ואין הלכה כרבי מאיר אלא אם התחילו מתענין ומשלימין · אבל תשעה באב שחל להיות ערב שבת מתענין לכתחלה ומשלימין · ותשעה באב לא יחול בערב שבת אלא כשהיו עושין על פי הראיה אבל לא בחשבון העבור שהוא בידינו היום :

[illegible]

פרק שלישי

סדר תעניות אלו האמור ברביעה ראשונה כו' : דף יח ע"ב

מפולת הוא שיפלו הכתלים החזקים בלי סיבה גלויה ואין הלכה כר' עקיבא בכולם :

על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון כו' : דף יט

חיה רעה הוא שיראו חיות רעות בישוב · והתנאי שיראו ביום וכן אם רדפו החיות אחר שני בני אדם הרי זה משולחת ומתריעין עליהן ואמרו על החרב ואפי' אין דעת בני החיל להורגם אלא להרוג אומה אחרת ואין כוונתם אלא לעבור עליהם הרי היא צרה ומתריעין עליה ומהבטחות השם יתברך לישראל וחרב לא תעבור בארצכם · ואמר כמלא פי תנור ר"ל מקום מן הקרקע שיעורו כפי התנור וכן אמרו כמלא תנור וכבר אמר כי כשיראו החיות המזיקות ביום בישוב שמתריעין עליהם :

על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה נכרים כו' : שם

רבי יוסי אומר שאין תוקעין שופר בשבת אלא כדי שיתקבצו העם להושיע אותה מדינה אבל לצעוק להם ולהתענות לא · ואין הלכה כרבי יוסי למנוע מהם הצעקה בשבת אלא שצועקים ומתענין עליהם בשבת בלא תקיעה · ולא כר' שמעון התימני שאומר מתריעין על הדבר אבל הדין אצלנו אין מתריעין על הדבר כל עיקר אבל מתענין עליו בלבד ואותן שנפל בהם הדבר הם בלבד מתענין ומתריעין כמו שקדם :

על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין כו' : שם

עג עוגה כמו עגול . ואבן התועים היא אבן גדולה שהיתה בירושלים וכל מי שהיה מוצא מציאה עולה עליה ומכריז כדי שישמעו בעליה וחוזרו לו אבידתו ולפיכך נקראת אבן התועים · ורוצה באמרו נמחית שכשו המים עלם האבן : וגמר המעשה כי הוא התפלל והתודה על חטאתיו ומיד נסתלק המטר והיה הדבר קשה לשמעון בן שטח כמו שתראה והוא ענין ראייתו שהביא בזה המעשה ופירוש מתחטא מגעגע :

היו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה כו' : שם

הלל הגדול הוא מהודו לה' כי טוב עד שיר המעלות ומה שחייבם שלא קראו הלל הגדול עד שאכלו ושתו כי העיקר אצלנו אין אומרים הלל הגדול אלא בנפש שביעה וכרס מלאה והלכה כרבי אלעזר :

פרק רביעי

בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהן כו' : דף כ"ו

שיעור זו המשנה כך בשלשה פרקים הכהנים נושאים את כפיהם בכל תפלה ויש מהם ארבעה פעמים ביום והוא יום הכיפורים ומקצת המעמדות כמו שיתבאר כי בתענית אין בהם תפלת מוסף אבל במעמדות היו מתפללין תפלה יתירה בכל יום והיא נקראת מוסף וזכור תמיד זה העיקר*) · וכל זה דעת ר' מאיר אבל רבי יוסי אומר נשיאות כפים בשחרית ובמוסף ובנעילה אבל במנחה אין הכהנים נושאים כפיהם . וטעם מחלוקתם כי העיקר אצלנו שכהן שכור לא ישא את ידיו ויברך שנא' (דברים י) לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו וכאשר היתה אסורה העבודה בשכור כמו שנתבאר בתורה (ויקרא י) כמו כן אסור לשכור לברך · והכל מודים כי בכל הימים מלבד אלו שלשה פרקים אין נשיאות כפים במנחה לפי שהוא עת ידוע לשכרות ורוב בני אדם שכורים וגנוי שמא ישא ידיו והוא שכור . ועוד יתבאר לך כי אנשי מעמד אסור להם לאכול ביום ארבעה ימים בשבוע · ור' מאיר אומר כי אלו שלשה פרקים שגם הלק' מהם חשש השכרות ישאו הכהנים ידיהם בכל תפלה · ור' יוסי אומר תפלת מנחה שמתפללין בכל יום גוזרינן שמא אם נתיר להם נשיאות כפים במנחה באלו השלשה פרקים יעשו גם הם כן בשאר ימים שאפשר בהם השכרות ותפלת נעילה שאינה אלא ביום שהשכרות בו אסור נושאין כפיהן ולא גזרינן והלכה כרבי יוסי . ונתיר היום לכהנים ביום תענית נשיאות כפים במנחה מפני שהן מאחרין תפלת המנחה וכאילו היא תפלת נעילה :

*) [ועי' ברע"ב בפרקין מ"ד ד"ה חוץ רע"ס וטו']:

אלו הן מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישר' כו' : שם

כבר נתבאר לך מזה הלשון כי מלת מעמד כוללת משמרת כהונה ולויה ואנשי אותו מעמד והיו אנשי מעמד ההם שלוחי ישראל כולם והיה דעתם וכוונתם כולם להתעסק בעבודה ובתפלה ולא היו מתעסקין בעסקיהם והיה לבם ומחשבתם בקרבנות וכשהיה מגיע זמן המעמד כל מי שהיה מהם מאנשי אותו מעמד קרוב מירושלים היה נמצא במקדש בשעת הקרבת הקרבן עם הכהנים והלוים שבאותו משמר ומי שהיה רחוק מירושלים היו מתכנסים בבתי כנסיות שלהם ומתפללין וקוראין כמו שנזכר והיו מתעסקין בעבודת השם כל אותו השבוע שהיה המשמר שלהן בתפלה ובקריאה ותענית כמו שיתבאר והיו קורין מעשה בראשית לפי שמשלימות המציאות בעבודה ואין אצלנו עבודה אלא עם הקרבנות וכן אמרו אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ :

ואנשי המעמד היו מתענין ד' ימים בשבוע כו' : שם

היו קוראין בספר תורה בשחרית ובמוסף רוצה לומר בתפלתם היתירה שהיא מוסף שלהם אבל במנחה היו קורין על פיהם : ואמרו נכנסים רוצה לומר נכנסים לבית הכנסת וידיעת איזו פרשה קורא אותה אחד ואיזו פרשה קורא אותה שנים והיאך סדר הקריאה עוד יתבאר במסכת מגילה (פ"ד הלכה א') :

כל יום שיש בו הלל אין מעמד בשחרית כו' : שם

יום שיש בו הלל בלי מוסף הם ימים של חנוכה ולפי שהם מדברי סופרים עשו להם חיזוק ודחו המעמד מתחילת היום . ויום שיהיה בו קרבן מוסף ידחה מעמד ממוסף פירוש מתחלת מוסף שלהם ומתפלה שניה חוץ מתפלת מוסף · ואמרו במה שקדם שאנשי מעמד קורין במוסף מורה שיש מעמד במוסף וכבר בארנו כי ענין תפלתם היא הנוספת המיוחד' באנשי מעמד ושאנשי מעמד היו מתפללין תפלה יתירה בכל יום והיא נקראת מוסף · וביום שיש בו תפלת מוסף לכל העם בכלל תדחה הקריאה באותה תפלה היתירה ובתפלת מנחה ואין קורין אלא בשחרית ובנעילה · ומזו ההלכה יתבאר לך כי אנשי מעמד היו מתפללין תפלת נעילה בכל יום והלכה כבן עזאי :

זמן עצי כהנים והעם תשעה באחד בניסן כו' : שם

תדע כי אחד בטבת מכלל ימי חנוכה ולפיכך הוא יום הלל לא מפני שהוא ר"ח דהלל בראש חדש אינו חיוב לא ליחיד ולא לצבור לפי שהוא מנהג ועל הצבור לקרותו בדילוג ויחיד לא יתחיל ואם התחיל גומרו ואם היה יום ר"ח יום הלל לא היה באחד בניסן מעמד ועיקר קרבן העצים הזה כי המשפחות המנויות היו קובעות להם לכל משפחה ומשפחה יום ידוע להביא להם עצים לאש המערכה באלו הזמנים הידועים וביום שהיה יומה הידוע היו מקריבין קרבנות נדבה וזהו קרבן העצים והעתים המזומנים הכתובים בעזרא (נחמיה י) :

חמשה דברים אירעו את אבותינו בי"ז בתמוז וכו' : שי

זה הדין הוא בשני תנאים האחד שתהיה סעודה המפסיק בה והשני שתהיה אותה האכילה אחר חצי היום אבל אם אכל קודם חצות סעודה המפסקת או אחר חצות ודעתו לאכול פעם אחרת מותר לו לאכול בשר ולשתות יין ומאמר רבן שמעון בן גמליאל שאמר ישנה רוצה לומר שישנה מנהגו לגרוע כלומר שיגרע מרבוי המאכל והמשקין ואין הלכה כר' יהודה · ואמרו בחמישי מותרין הוא מאמר רבן שמעון בן גמליאל שאמר כל השבת אסור ואפי' לאחר התענית ואין הלכה .. וממה שאתה חייב לדעת כי כל המנות הנוהגות באבל נוהגות בט' באב ועוד יתבארו הלכות אבל במקומן ודין תעניתו כדין תענית יום כפור רוצה לומר שאסור ברחיצה וסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ומוסיפין מחול על הקדש ועשיית מלאכה בו מנוהג נמלד :

אמר רשב"ג לא היו י"ט לישראל כט"ו באב ויוה"כ כו' : שם ע"ב

מה שחייב להטביל הכלים כולם מפני שהיו מתערבות זו בזו ובלי ספק היה בכל ההמון נשים בלי טהורות וכמו כן כאנשים בלי טהורים : והנשים הנאות ויפות שבהם היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך שאין אשה אלא ליופי · והמיוחסות כשלא היו נושאות חן בעיני רואיהן היו אומרות אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה שאין אשה אלא לבנים : ובחרו יום חמשה עשר באב לפי שבו נסתלקה המגפה ממתי מדבר בשנת הארבעים כי המות היתה הרבה בכל ט' באב ובשנה האחרונה נסתלקה והמתינו עד חצי החדש ואז בטחו בנפשם והאמינו בעצמם והרגישו בו רצון הבורא והשבת אפו וסילוק חמתו מהם ולפיכך עשו אותו משם והלאה יום משתה ושמון

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת תענית

הגהות על מסכת תענית מהגאון בעל הלבוש זצ"ל

עם הגהות ותקונים מאת הגאונים בעהמ"ח ספר מפרשי הים.

דף ב ע"א גמ' ג' מפתחות (נדה ס"ז ב') תד"ה מלאך: **ע"ב** גמ' מאורתא (מנחות מ"ד ב') תוס' ד"ה מגהגהם: מים (שבת ק"ג ב') תד"ה בשביעי: [א"ה עי' במ"ק י"ג ע"ב בתוס' ד"ה ניסוך ועי' בירושלמי סוכה רי' לולב וערבה במפרש בק"ע שם והפשר כיון דר"ע אמר דבר תורה וא"כ ע"כ לדידיה לאו אסמכתא הוא ועי' ברכות דף כ' ע"ב וזבחים דף ק"י ע"ב ומיושב קושייתו ודו"ק]:

דף ג ע"א בשני נסוכין (זבחים ק"י ב') תד"ה אי:

דף ד ע"א קשה כברזל (סוכה נ"ב ב') תד"ה אם: **ע"ב** שבהמ"ק (יומא י"ג א') תוס' ד"ה הלכה: [א"ה עי' בשו"ת רהב"ח ח"ב סי' פ' ובשו"ת חות יאיר סי' קכ"ד ובתוס' ישנים שם ובמג"א סימן קנ"ד]:

דף ה ע"ב שישב בנבעה (זבחים קי"ח ב') רש"י ד"ה ה"ג:

דף ו ע"א רביעה ראשונה (נדרים ע"ט ב') תוס' ד"ה מיתיבי:

דף ז ע"א קטן נתלה בגדול (תענית ח' ב') תוס' ד"ה גדול: שלא לשמה (סוטה כ"ב ב') תוס' ד"ה לעולם:

דף ח ע"א משתכין (ב"ב י"ט ה') תד"ה משום: כל החיות (ב"ק ט"ז א') תד"ה והנחש:

דף ט ע"ב צנא דתמרי (תענית כ"ט ב') רש"י ד"ה דקלים:

דף י ע"א במשנה כדי שיגיע (ר"ה כ"ג ב') תד"ה כמה: היחידים (נדרים ס"ג א') בר"ן ד"ה אין: משחשיכה (תענית י"א ב') תוס' ד"ה יחיד: אמר רב הונא רבנן (נדרים ס"ג ה') תד"ה מיתיבי: **ע"ב** הבקר אור (ב"ק ס' ב') תד"ה לעולם:

דף יא ע"א נקרא חוטא (תענית כ"ב ב') תד"ה ר"י (סוטה ט"ו ב') תוס' ד"ה סבר: [א"ה פי' בשו"ת רדב"ז חלק ג' סי' תי"ג]:

ע"ב לשירותיה (גיטין כ"ז ב') תד"ה שתענור: [א"ה עי' מהרש"א בח"א כאן ודבריו סתומים אמנם כוונתו דלפירש"י היכי דמלי מצער נפשיה דאינו ממעט במלאכת שמים הוה תענית ולפירושו אף בזה אינו תענית דהיה לו הנאה במה שמרוית שלא אכל ולזה אמרו ליכול כלבא לשירותיה והו אף מזה אין לו הנאה ושלה לו התענית יפה ודו"ק]: בשמה שימש (חגיגה ו' ב') תוס' ד"ה מאי:

דף יב ע"א לא צריכא (ע"ז ל"ד א') תוס' ד"ה מתענין: שלא שקעה (זבחים כ"ו ה') תוס' ד"ה מנין (מנחות כ' ב') תוס' ד"ה נפסל: [א"ה עי' בירהים ובקידוש החדש ה"ב במפרש שם ובמנחת כהן למהר"א אפמינטיל ז"ל]: **ע"ב** נים ולא נים (שבת קי"ח א') תוס' ד"ה לפי: ת"ח הוא (תענית י"א ב') תוס' ד"ה לן: [א"ה עי' בתוס' שבת די' כ"ד ע"א ד"ה תענית ובתוס' כאן ד"ה דאי ובמהרי"ט בחידושיו לשבת שם ודו"ק]:

דף יג ע"א בין בט"ב (תמורה י"ב ב') תד"ה ואין: כדאי הוא (שבת קי"א א') תוס' ד"ה טובלין (נדה ס"ח א') תד"ה הא: **ע"ב** ג' ראשונות (תענית ט"ו ב') תוס' ד"ה ואפילו:

דף יד ע"א אי משום (מגילה ח' א') תד"ה אין: ספינה המטורפת (תענית י"ט א') רש"י ד"ה המטורפת: שופרות בשבת (ב"ק פ' ב') תוס' ד"ה מתריעין:

דף טו ע"א צדיקים לאורה (מנחות י"ט א') תד"ה במקרא: במשנה את התיבה (תענית י"ג ב') תד"ה ותסברא: זקן ורגיל (חולין כ"ד ב') תד"ה נתמלא: **ע"ב** ולאחריו מותר (עירובין מ"א א') תוס' ד"ה שהכי:

דף טז ע"א אדם הרגיל (מגילה כ"ד א') תוס' ד"ה ואינו: **ע"ב** וטנין כו' (סוטה מ' ב') תוס' ד"ה ומנין:

דף יז ע"ב איתוקם (מנחות ס"ב א') תד"ה מרים: לא בעי חיצון (ר"ה י"ט א') תד"ה הטורין: [א"ה עי' בשו"ת כנסת יחזקאל סימן י"ט ובשו"ת ד"ה סימן ק"ד ובתשובה שבתבנו להגאון מופת הדור מפ"ב נ"י וכיא נדפסה בהכורע מפרשי הים בסופו ע"ש]:

דף יח ע"א יום דבתר כ"ח (נ"ס ... א') תד"ה כא: כל שלאחריו (מנחות ס"ה א') תד"ה אילין: **ע"ב** ופפוס אחיו (ב"ב י' ב') רש"י ד"ה ברוגי: דיולפי (סוכה נ"א ב') רש"י ד"ה דיופלוסטון (מגילה ו' א') רש"י ד"ה מטרפולין (י"ם): [א"ה הפוס לטעלה מזה כתוב ב"ב יו"ד ובדף י"ט שם לא נמלא מאומה ואולי חסר כאן קו המסוגר והוא ציון על דף י"ט אשר עליו סובב כל אשר יעבור לפנינו פה]:

דף יט ע"א עג עוגה (מ"ק ד' ב') רש"י ד"ה עוגיות: שהוא שתהפא (בכורות נ"ז ב') רש"י ד"ה והכתיב: במשנה ירדו להם (תענית י"א ב') תד"ה לן:

דף כ ע"א שנקדרה חמה (גיטין נ"ז א') רש"י ד"ה נקדה: **ע"ב** מנכין לו (תענית כ"ד א') רש"י ד"ה אלא:

דף כא ע"א באיסקריא (נזיר נ"ד נ"ל נ"ס א') תוס' ד"ה ה"ג: ולא פשיטנא (נדה ס"ב ב') תד"ה ר"ח: **ע"ב** גם הצאן והבקר (בילה ס' ב') תוס' ד"ה מכדי:

דף כב ע"א דמסיים מסאני (ב"ק נ"ט ב') תד"ה דהוה (סנהדרין ע"ד ב') תד"ה אפי': הארבה והחסיל (ב"ק פ' א') תוס' ד"ה על:

דף כג ע"א חטין בכליות (זבחים נ"ד ב') תד"ה אבנים: בידו של אליהו (תענית ב' א') תוס' ד"ה שלשה: מתחטא (מנחות ס"ו ב') תד"ה כנף:

דף כד ע"ב מהא לא תיזבנון (תענית כ"ה א') רש"י ד"ה עד: ובקב חרובין (ברכות ס"א ב') רש"י ד"ה לצדיקים:

דף כה ע"א איתי מטא (בכורות כ"ז א') רש"י ד"ה מרים: בשעתא דמזוני (מ"ק כ"ח א') תד"ה אלא (יבמות נ' א') תד"ה מוסיפין: [א"ה עי' בתי"ט סוף קדושין ובבאר שבע בסופו בקונ' מים חיים שפירש בזה ע"ד הקבלה]: **ע"ב** טפח מלמעלה (שבת ס"ה ב') תד"ה דאמר (בכורות נ"ו א') תוס' ד"ה אין:

דף כו ע"א במשנה הכהנים וכו' (ברכות י"ה ב') תד"ה וברכות: בי"ז בתמוז (ר"ה י"ח ב') תד"ה כואיל: **ע"ב** מנחה נעילה (סוטה ל"ט ב') תד"ה במנחתא: ליכא שכרות (סוטה מ' א') תד"ה בנעילה: אורויי לא מורינן (עירובין ס"ב ב') תוס' ד"ה ור"י (שם ע"ב א') תד"ה נהגו (פסחים ק"ג א') תד"ה ואמר (ר"ה ע"ו ב') תוס' ד"ה וכי (כתובות ג' ב') תוס' ד"ה ותו:

דף כז ע"א משרת בעל מום לא (מנחות ק"ט א') תוס' ד"ה לא:

דף כח ע"ב מנהג אבותיהם (ברכות י"ד א') תד"ה ימים (סוכה מ"ד ב') תוס' ד"ה כאן (ערכין י' א') תוס' ד"ה י"ח:

דף כט ע"א קרא עלי מועד (תענית ל' א') רש"י ד"ה מתנה: ט"ב הוא (תענית י"ז ב') רש"י ד"ה דיו"ט (מגילה ל"א א') רש"י ד"ה עד: **ע"ב** ניהוץ שלנו (פסחים ק"ט א') תד"ה בא"י (מ"ק כ"ג א') תוס' ד"ה כל:

דף ל ע"א פקודי ה' (מ"ק כ"א א') תד"ה ואבר: שהוא כשלמים (מ"ק כ"ג ב') תד"ה ואיט: **ע"ב** כל האוכל בשר (מגילה ס' ב') תוס' ד"ה ביקש:

דף לא ע"א כחו של חמה (פסחים ל"ז א') רש"י ד"ה בעלים: לא היו כורתין (בילה כ"ב ב') רש"י ד"ה עלים: בת מלך וכו' (ב"ב קכ"ב א') רשב"ם ד"ה שאולי

הגהות הגאון הגדול כו' מהור"ר שלמה איגר זצ"ל הנקראות בשם גליון מהרש"א

דף ב ע"א מתני' אלא סימן. עי' סוכה דף ג' ע"א תד"ס כי:

דף ה ע"ב גמ' א"ל הכי אמר ר"י. עי' בס' מעשה ה' בחלק מעשי אבות פרק מ"ס עלה קי"ד דף ד' ריש ע"ב ובעקידה שער ל"ב:

דף ח ע"א תד"ה כתולדס. מעשה היה בנערה. מבואר יותר באורך בס' הערוך שורש חלד: **ע"ב** תד"ה גדול. דהכי נמי אמר לעיל דף ז'. עי' תשו' מהרי"ש הלוי סי' כ"ב:

דף ט ע"א גמ' ומי שרי לנסויי. מהרש"ל בביאוריו לסמ"ג חלק הל"ת מנין ד' הקשה מזה על תוס' פסחים ח' ב' ועמ"ש בס' סדר המשנה פרק י' מיסה"ת ס"ה עלה כ"ו א': **ע"ב** גם' ממימי אוקיינוס הוא שותה. עי' עקידה ברהשית שער ג' עלה פ' סוף ע"ג:

דף יא ע"א תד"ה אסור. וא"ת שרי. עי' בס"ע אה"ע סי' כ"ה בחלקת מחוקק סק"ס ובתי' כנסת יחזקאל סי' ל"ג:

דף יב ע"א גמ' אם נדרו קודם. בס' כל בו הביא יש מפרשים דהכי קאמר אם היו יום ב' וה' שהל נדרו עליהן ערם שהגיע יומו דאסור להתענות בהן אל נדרו גם עלייהו מטעם כולל וכ"ל דזה טעה לסברת רמב"ם פ"ו הל' י' מהל' שבועות ע"ש בכ"מ:

דף טו ע"ב רש"י ד"ה ובחמישי. רוב בני אדם להסתפר בחמישי. מכאן תשובה למ"ש בס' מטה משה בשם ס' סגן שלא ליטול לפרניו ולא לגלח בחמישי מטום שגדל בשבת א' בית יעקב סי' מ"ח: גמ' אינו דומה מתביים מעלמו. סנהדרין דף מ"ב סוף ע"א:

דף יח ע"א גמ' לא נצרכה אלא לאסור יום שלאחריו. עי' גליון בתוס' ר"ה דף י"ט ריש ע"ב: תד"ה רב אמר. וא"ת כיון דאמר. עי' בב"י ריש סי' מגילה: **ע"ב** מתני' ברביעה ראשונה. ע"ש שהמטר רובע את הארץ ומולידה פי' אחר במרביץ הארץ ומשקיבה תרגום רובץ רביע. בסרע"ב פ"ט דשביעית מ"ו: סליק

חכמת מנוח

מאת הגאון האשל הגדול ריש מתיבתא ער שראל כמהור"ר מנוח המכונה הענדיל ז"ל (בעהמ"ס מנוח הלבבות וכו')

[נדפס פעם אחת בפראג שנת שע"ב]

דף ה ע"ב גמ' א"ר יוחנן יעקב אבינו לא מת כו'. פי' שרומזים שיעקב אבינו לא מת מיד במצרים אלא בארץ ישראל וזה רמז הנה אנכי מת בקברי וגו' ומה שאחז"ל א"ל וכי בכדי ספדו ספדניא וחנטו חנטיא א"ל מקרא אני דורש ואתה אל תירא עבדי יעקב כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים כלומר עבדי יעקב שבפסוק זה משמע שהוא יעקב עלמו כיון שאמר אח"כ ואת זרעך וגו' ואם כן קשה מה זה שאמר לו כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך וגומר משמע דמיירי בתשועת יעקב בעלמו מלבד תשועת זרעו ומה תשועה לריך יעקב אבינו כיון שכבר מת אלא ע"כ נ"ל שכך פי' הפסוק כי הנני מושיעך וגו' כלומר כמו שהייתי מושיעך מרחוק כלומר בהיותך במצרים רחוק מא"י הושעתיך והעליך גם עלה כמו שהבטחתיך כן אושיע את זרעך מארץ וגו' והנה ע"כ נ"ל שיושיע לזרעו להביאם לא"י בעודם בחיים לא שיעלם לא"י מתים הלילה וא"כ כדי שישוה תשועת יעקב ותשועת זרעו צריכים אנחנו לומר דבא ללמד ונמלא למד ודרוש הכי מה יעקב אחר שהבטיחו ואנכי אעלך גם עלה קיימו כן זרעו כמו שהבטיחם ושב ה' אלהיך את שבותך וגו' ושאר הבטחות שבתורה ובנביאים כן יקיים ומה זרעו בחיים ר"ל שיעלם לא"י בחייהם ולא במותם כדברי ההבטחות שבתורה ובנביאים אף הוא בחיים כלומר בעוד שנשא אותו לארץ כנען עד שבא לקברו היה בחיים כמ"ש:

דף יט ע"ב גמרא אלל הגמון אחד כו' כל"ל [וכ"ה בדפו"י]:

דף כ ע"א גמרא ת"ר ג' נקדה להם חמה משה ויהושע ונקדימון בן גוריון. מקשין למה לא חשבו ג"כ יעקב שנאמר בו ויזרח לו השמש ודחז"ל שמש ששקעה בעבורו זרחה בעבורו וי"ל דהאי תנא לית ליה האי דרשא בויזרח לו השמש וסבר שהוא כפשוטו כמו שפי' רש"י שכן דרך בני אדם לומר בשהגיעו למקום פלוני זרחה לנו השמש. וי"א דלכך לא חשבו יעקב משום דשם לא היה אלא פירעון מה ששקעה כבר בעבורו וא"כ חזר הענין לטבעו ולא נקדה בעבורו כלום. עי"ל דביעקב לא נקדה לו מיד שנלרך לו שהרי לא זרחה אלא עד שעבר את פנואל אע"פ שגם קודם לכן נלרך לו שנאמר והוא צולע על ירכו וגו'. עי"ל דביעקב לא מלינו שניקדה בעבור תפלתו אלא הקב"ה עשה מעלמו אבל גבי אלו הג' מלינו שהתפללו והן נקדה לו וזה פלא שישמע ה' בקול איש כמו שנאמר בהדיא ביהושע ולא היה כיום ההוא וגו' לשמוע ה' בקול איש וזה האחרון נכון:

דף כה ע"א גמ' דוכא בקרנייהו. נ"ב י"ל שהרגו את הדובים שדקרום בקרניהם וגררום בקרניהם עד שהביאום לעיר: **ע"ב** גמ' יצאה בת קול ואמרה לא שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו. שמעתי כי בספר בית אלהים מקשה אם כן מטעם שמעביר על מדותיו גדול ממנו ולמה אמר לא שזה גדול מזה. ומתרץ שכל המלות שעשה ר' עקיבא עשה ר' אליעזר כמוהו אלא שר' אליעזר היה בטבע ובתאוה מוכן לעשות לדקה ולא הלטער על עשיית המלות ועשה כפי מדותיו אבל ר' עקיבא בטבעו ובתאוותו היה נוטה שלא לעשות המלות והוא כבש את יצרו ועשה על כרחו ונלטער במה שעשה הפך ממדותיו (המותלמים מאביו) ולכך נקרא מעביר על מדותיו עכ"ל. וי"ל שר' אליעזר קיים כל התורה כולה כמו רבי עקיבא אלא שרבי עקיבא הורגל לעשות כמה דברים לפנים משורת הדין עם שאינו חובה ולא מנהג מ"מ לעשותן יתרה עשה ולכך נקרא העביר על מדותיו לשון העברה ולשון מפעיל כלומר שהמדה היא פחותה ממה שעשה הוא דרך משל כמודד ומוסיף על מדת הארץ או מדת הלת והיבש. ואמר לא שזה גדול מזה מלד שזה קיים כל התורה וזה לא קיים הכל אלא כל אחד קיים הכל אלא שזה מעביר כו' ר"ל שזה עשה יותר ממה שנלטווה: סלים

חדושים והגהות

מאת הגאון וכו' מוהר"ר משה ב"ר אברהם זצ"ל (בעהמ"ס תפארת למשה).

דף ב ע"א רש"י סד"ה ואמר ר' יוחנן כו' ביחד. נ"ב נ"ל לגרוס ביחיד כמו שמשמע פשוט' של פסוק יפתח ה' לך כו' משמע הפי' אחת לא נמסרו למלאך לפיכך ניחא קושיא של תוס' דוקא לפירש"י [וביותר נראה דנ"ל ברש"י ביחוד וכוון לתירוץ התוס']:

דף ז ע"ב רש"י סד"ה ועז פניו כו' בבין ואלף [כ"ה בדפו"י]. נ"ב נ"ל בשמאל שמעתי:

בראש פרק א סי' טז לא ידעתי למה כיון דלריך לפרוש תעניתו. נ"ב ואפשר דמפרש הראב"ד לוה ופורע ר"ל במעות לעניים וק"ל:

פרק ד סי' ס מאחר שהיה פטור אמש בשעת הבדלה כו'. נ"ב עי' תוס' חגיגה דף י"ז ע"א ד"ה אף כו' דוד מת בעלרת והיו כל ישראל אוננים והקריבו למחר. ונ"ל שלא היו אוננים ממש רק מחמת לער לא הקריבו דאל"כ לא ה"ל תשלומין כמ"ש תוס' שם ד"ה יום טבוח שלו כו' ע"ש [ועי' משנה למלך פ"ג מהלכות חגל]: סליק

מאת הגאון וכו' מוהר"ר אלעזר לנדא זצ"ל

דף כז ע"א תוס' ד"ה אי מה כו' מדקא חזינן דהש"ס רוצה ללמוד וכו' ודחינן ליה. כ"ה במגילה דף כ"ד ע"ב להדיא אם היה דם בעירו מותר גם קושיית הגמרא דכאן הוא מכח ברייתא זו וכן איתא בירושלמי דפריקין בהך קושיא אי מה מברת כו' אף כהן כו' והתניא אם היה דם בעירו מותר ובט"ז בא"ח סימן קכ"ז איסתמיט ליה דברי הגמרא וירושלמי הללו: סליק

הגהות מים חיים

דף י ע"א במשנה ר"ג אומר בשבעה בו. עי' תוס' דמגילה דף כ"ה ע"א וס"ג דר"ה דף כ"ג ד"ס כמה וכו' וכס' שני שעירי ברש"י ריש דף ס"ז וע"ש: סליק

חדושי מהר"ם יי"ף

דף ט ע"א גמ' והריקותי לכם ברכה עד בלי די מאי עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם מלומר די. כמו שאנו אומרים ט"ו דייט בפסח וכאן יהיו הדייטו עד כי חדל לספור הסופר: סליק

מאת הגאון וכו' מוהר"ר שאול קאצענעלנבויגן מווילנא זצ"ל

דף כח ע"ב גמ' רב איקלע. ועי' ברכות י"ד א' בתוספות ובתוספתא:

מאת הגאון וכו' מוהר"ר משה סופר זצ"ל (בעהמ"ח שו"ת חתם סופר)

דף יח ע"ב ברש"י בלודקין וכו' שנמלאת הרוגה. עי' תוס' שבת ע"ב ד"ה רבא:

דף כו ע"א גמרא ולקולא. דלעמידה הקשיתיו ולא לדבר אחר כן היא גי' תוס' מנחות ק"ט ע"א ד"ה לא וכו' וכן הי' גי' המ"ק במג"א סי' קכ"ח ס"ק נ"ד ודברי ט"ז שם ס"ק כ"ו נ"ע. וכן היה גי' שלפני באר שבע סוטה ל"ז ד"ה והקשה ע"ש:

דף ל ע"ב גמרא אינו רואה וכו'. ורמב"ן בתורת האדם גורס אינו זוכה ורואה בנחמתה ובתי' ישבתי:

מאת הגאון וכו' מוהר"ר ברוך פרענקל תאומים זצ"ל

דף ב ע"א תוס' ד"ה שלשה. וא"ת וכא. נ"ב יעוין תוס' נדה דף טז ע"ב ד"ה מלאך:

דף ח ע"א רש"י ד"ה מחולדה וכור. מעשה בבחור. נ"ב יעוין בערוך ערך חלד שמביא המעשה באריכות:

דף כא ע"ב גמ' שכן מלינו בכר סיני. נ"ב יעוין בילה דף ה:

דף כח ע"ב גמ' רב איקלע כו'. נ"ב יעוין תוס' עירובין דף י' ד"ה י"ח ימים:

דף ל ע"ב תוס' ד"ה יום שבו כלו. עולה למ' שנים ע"ו אלף. נ"ב יעוין פירושו בתשובת חוות יאיר סוף הספר בתשובה מהגאון מוה' דוד אופנהיים זצ"ל ובסוף השמטות (דף רע"ג) ולפי לשון הרשב"ם בב"ב שמובא כאן במהרש"א נכון בפשיטות שט"ו אלף ויותר מספר מה מתו בכל שנה ועלה בחשבון הכולל כמספר ב"י שנגזר עליהם למות במדבר. ופרוטרוט שכתב הרשב"ם ר"ל המנין מועט שעודף על ט"ו אלף כי לא נגזר רק על ל"ח שנים שאלות מרגלים היה בשנה שניה. ובשנת ארבעים פסקה הגזירה וא"כ עלה לכל שנה יותר מט"ו אלף. ומאותן ט"ו א"ף ויותר שהיה להן למות בשנת ארבעים ביטל הקב"ה גזרתו כמו שכתבו התוס' בב"ב בשם הר"ת:

דף לא ע"א רש"י ד"ה מצות מלחמה. מי האיש. נ"ב יעוין סוטה דף מ"ג ע"א וברש"י שם ד"ה ת"ל:

חדושים והגהות על מסכת תענית

מאת הגאון המובהק נודע ביהודה כו' מרנא יעקב עמדין זצ"ל בהג"מ צבי אשכנזי זצ"ל

[נעתקו מעצם כי"ק מגליון הש"ס שלו]

דף ב ע"א גמ' מזכירין „על" הגשמים. נ"ב מהתוס' נראה שלא היו גורסין על דלכאורה אין לו סגנה ויתור בלשון. אמנם נ"ל דאין למחקו ומלשון התוס' אין ראיה שרגילים לקצר בלשון. ושפיר יש לקיימו דהא אמרינן הזכרה ריצוי שאלה היא והו"ל כאילו אמר מרצין על הגשמים שהוא לשון הגון וזה יותר נראה דאין טעם להזכיר גשמים אלא ירידתן ושהקב"ה מורידן ומגשימן ובתוס' עצמו נמי גרים הוך כדי דבור ולתני מזכירין על כו': **ע"ב** גמ' כך מזכירים גבורות גשמים כל השנה „ואינך" אלא בזמנן כנ"ל:

דף ג ע"ב גמ' ושמחא דביני קרחי. נ"ב ע"פ התוס'. אבל יומא דעיבא כולים שמחא [יומא כח:] ומ"מ כשמחה ממש לא הוי: תוס' ד"ה בימות כו' וכן זכרנו כו' מחזירין. נ"ב הא דלא כהלכתא. לא קי"ל כוותיה [ועי' בהגר"א א"ח סי' תקפ"ב ס"ק י"ג]:

דף ד ע"א גמ' מבעי ליה לאינש למילף נפשיה בניחותא. נ"ב ואפ"ה הא דבעי מהוי קשה כברזל ודאי קיימא ולא מהדר קהדרי בהו ר"א ור"א. ורבינא נמי לא אתי אלא לפרושי לגנות הכעס. אבל לעמוד על דעתו בדברי תורה ודאי נריך הת"ח להיות קשה כברזל לעולם. ולב הארי' ואמין כח לשבר מתלעות עול. לא ישוב מפני כל לא יפה רך הלבב כגשים שעל זה נאמר עמי נשים משלו בו: רש"י ד"ה עור פילא שפותה. נ"ב נוח יותר לומר שפותה:

דף ה ע"א תוס' סד"ה ובחזירתו כו' וצ"ע. נ"ב אברא לק"מ דהא בא"י זרעי והדר כרבי כדאמרי' בפכ"ג [שבת עג:] א"כ אע"פ שזרעו. עדיין הוצרכו לחרוש אחר הזריעה. וזו החרישה שניה לא עשו עד אחר שירדה רביעה שנית. ואז כשתרש השור בשניה קאמר שבהליכתו היה בוכה שלא נמת כלום עד עכשיו. ובחזירתו שנכנסה הזרע מיד נמת ואכל ושמת. הרי הדבר מכוון מאד: **ע"ב** גמ' מיד נקרי. נ"ב נ"מ לאזדהורי בדכוותה: רש"י ד"ה כי הוה מיפטר ר"נ מר"י. נ"ב כסבור היה ר"נ היה האורח ואינו נראה אלא ר"נ הוה בעל הבית כי הוא שתם ר"נ חתניה דר"נ הוה דעשיר הוה הוא היה בעל הסעודה ולכן נזכר נראשונה ור"י האורח באחרונה.וכן ממ"ש ר"נ לר"י לימא מר מילתא נראה כן. ור"י בא מא"י וא"ל חדושים בשם ר"י והוה סלוקה רשות מר"נ ומברכו: תוס' ד"ה ביודעם. שכא עליה. נ"ב כענין ואיש לא ידעה [בראשית כד]:

דף ו ע"א תוס' ד"ה מלקוש. צ"ע כו'. נ"ב אינו צ"ע שהרי מלקוש בניסן ואז אין פירות באילנות. ורש"י ככר נשמר מזה: **ע"ב** גמ' אל יעזבוהו כו' ולא עזבונו. נ"ב לכאורה נראה שהוא לשון מהופך דראוי להקדים העבר אל העתיד. ויש לייש׳בו דה"פ לא יעזבוהו כמו שלא עזבונו. ורצה להסמיך לשון הבקשה אל השם לכן הקדימו וק"ל:

דף ז ע"א תחיית המתים לצדיקים. נ"ב לטובתם משא"כ לרשעים לרעתם דכתיב בהו [דניאל יב] ואלה לדראון עולם: שם שעוסקין בד בבד. נ"ב והוא דאית ליה רבה או תברים ותלמידים הגונים וכחו יפה. דאל"ה מאי אית ליה למעבד. ותנינן התם [אבות פ"ג] מנין שאפי' א' שיושב ועוסק בתורה שהקב"ה קובע לו שכר כו' אלא הכל לפי מה שהוא אדם ולפי בני אדם המצויים לו. שאם אינם מהוגנים אסור ללמוד עמהם כדאיתא לקמן ולעיל ובכמה דוכתי ברב שאינו הגון ותלמיד שאינו הגון. ואל תתחבר לרשע: שם מניתין מקום גבוה „והולך". נ"ל והולכין: **ע"ב** גדול יום הגשמים כיום כו'. נ"ב אחר שנעצרו זמן רב ושוב ירדו בזמנם וכתקנם וכן הפירוש בכל הנמשך אח"ז:

דף ח ע"א ואם נתש ולא נענה כו'. נ"ב כדאשכחן בפרקא דחסידי וכענין ריב"ז ורתב"ד פא"ע [ברכות לד:]: שם לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות כו'.נ"ב שכולן י"ל תקנה לע"ל שנאמר [ישעיה סה] ואריה כבקר וגו' ואותו לשע א"ל תקנה ונחש עפר לחמו: תוס' סד"ה אם כו' ומתליד. נ"ב א"כ פשיטא שיך זה יותר בקדרה מבמאכל. וכמ"ש רש"י בראיה ברורה: **ע"ב** גמ' וירדו גשמים בע"ש כו'. נ"ב ביום אבל בליל שבתות עו"ג ונתתי גשמיכם בעתם [לקמן כ"ג א']:

דף ט ע"ב תריא דעזי. נ"ב כמו תרי תמימי דגבי נשים כשפניות פע"פ [פסחים קי' א']:

דף י ע"א ד' מאות פרסה. נ"ב הוא כתלי פרסה דידן וכן כל פרסאות שבתלמוד: שם וסימנך עילאי בעו מיא. נ"ב מפרש"י וקשיא לי עלה וכי מפני שהיה רב מא"י יקדים זמן השאלה בבבל אם אינה נריכה לכך. והא זמן שמים בגולה הוא עלה קאי רב דאמר „בלאחר ס' והיינו בתר דנחת רב לבבל אלא ה"פ [וכ"ה בפי' ר"ח] רב היה דר בסורא ששם קבע ישיבתו. והיא למעלה יושבת גבוה הרבה מפומבדיתא ונהרדעא שבה ישיבתו של שמואל. היינו דקרי לרב עילאי. ולשמואל התאי שהיה דר בבבל העמוקה. וזה דבר ידוע לבקי במפת העולם וכן מוכח בכ"מ בתלמוד בענין שני מקומות הללו:

דף יא ע"א ר' אלעזר אומר נקרא קדוש. נ"ב ר"א לטעמיה דאמר בפא"ע [ברכות לב:] גדולה תענית יותר מן הצדקה: רש"י ד"ה כל פרסה. כריסו רחבה כדאיתא כו'. נ"ב יותר הו"ל לאתויי ההיא דהאשה [פסחים] (פט ב) גבי שהיו ידיו של א' מהם יפות: **ע"ב** רש"י ד"ה רב כהנא כו' כלומר „ארוג" היה כנ"ל:

דף יב ע"א גמ' שני וחמישי של כו' כנ"ל ומלת ושני נמחק [וכ"ה ברש"י]: **ע"ב** גדר „מי" נ"ב נ"ל שנ"ל אי. או נ"ל מי לא מצי לשלומי ומלת בעי נמחקת לפ"ז, וכ"מ ברא"ש:

דף יג ע"א תוס' ד"ה אמר כו' תרי סמרטוטי כו' נ"ב ר"ל מלחלח סמרטוטין ומניתן תחת רגליו במטתו מבעו"י והיא מתנגבת כל הלילה. למחר מעבירה ע"ג עיניו. וכי הא דאמרינן בבתרא דיומא מטפחת היתה לריב"ל עי"כ שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין למחר כו' [ועי' בהגהות רש"ש]: ד"ה שבילה כו' שהותמו והומשכו כו'. נ"ב מהכא ליכא למשמע. אטו מי לא משכחת בגוונא אחרינא כמ"ש [במתני' דיומא לא:] מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן. אלא דכל כה"ג לא חמין נינהו פושרין מיקרו [ועי' בהגר"א יו"ד סי' ר"א ס"ק קכ"ה]: **ע"ב** אדבריה כו'. נ"ב נ"ל פירושו שהעלהו לגדולה מנאו לראש ישיבה. ודרש ר' יצחק דוק ותשכח מלת אדבריה מורה לשון מעלה וחשיבות:

דף טו ע"ב תוס' ד"ה ונותנין. מעלם אדם. נ"ב נ"ע אך זה סוא ותמה על עצמך מאיזה עלם אדם יהא אפר זה ואיה ימצאוהו וכי ישרפו עלם אדם בשביל כך ועי' עוד לקמן שבחנם באו לידי כך:

דף טז ע"א גמ' מאי הר המוריה. נ"ב משום דתני ליה נמי במתני' קבעי ליה: תוס' ד"ה אפר כו' מעצמות אדם כדי כו'. נ"ב אינו מוכרח שבשביל כך יצטרכו לאפר של עצמות אדם דוקא. שגם בהאפר של עזים יש זכרון לאפרו של יצחק. אדרבה מהם ראיה שא"ל לאפר של עלם אדם שהרי יצחק לא נשרף אלא אפר של עזים שנשא לצורך עקידתו ונשרפו ונעשו אפר. וזהו שקרוי אפרו של יצחק. לכן באפר של שריפת עזים בעצמה יש זכירה זו. זה פשוט ברור ומוכרח שלא כדתו"ס שהם ודאי זרים מאד גם בלא"ה כמש"ל:

דף יז ע"א גמ' „במכיר" משמרתו. נ"ל מכיר [וכ"ה ברש"י]:

דף יח ע"ב וקא קרו „ליה". נ"ל לה. וכן בכל הענין:

דף כ ע"א אילו לא נקדרה כו' שנקדרה. נ"ב רש"י ותוס' גרסי הכי. ובסמוך איתא נקדמה אבל בשאר דוכתי גרסינן נקדה: שם ודעתו לחזור „עליה". נ"ל אליה: שם כיון שנשבה בו רוח דרומית עוקרתו כו'. נ"ב אע"ג דכתיב בצדיק כארז בלבנון ישגה. ההוא שאני דכתיב ביה ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע דל"ל עקירה: **ע"ב** א"ל שלום עליך רבי ולא החזיר לו. נ"ב יש לדונו לזכות כי מאחר שהיה מכוער ביותר אייש דלמא שד הוא ואסור לתת לו שלום כדאי' פ"ק דמגילה [ג א] ושלום אע"ג דאקרי קב"ה [שבת י:] לא שם שמים מקרי [לכן לא שייך כאן מש"ש במגילה גמירי דלא מפקי ש"ש לבטלה]: שם בגוזרקא דדשבא. נ"ב דאמרינן [סנהדרין לב:] לעולה לא ישנה אדם מן הרבנות שלו. אע"ג דעני הוה מתחלה כדאיתא פ"ד דמגילה [כז:]. מ"מ אחר שעלה לגדולה היה עשיר והיה נריך להראות אדם חשוב כי היכי דלכתפו מיניה ומשתמעון מליה. ולכן היו מגדלין אותו [וע"ל כא א רש"י ד"ה מלך וש"מ]: רש"י ד"ה וכייר כו' מסער. נ"ב והעי"ן נבלעת בלשון תלמוד במו מלת מדי היא כמו מדעם וכן רבים גם בלשון תורה זרת הוא כמו זערת:

דף כא ע"א גמ' נשדי עלייהו האי גודא ונקטלינהו. נ"ב משום שהפסיקו מד"ת שהיו עוסקים בה אז וגם היו במקום סכנה שטן מקטרג והכי מה"ש ס"ל כמלאכא דא"ל לר"ק בעידן ריתחא ענשיק אעשה [מנחות מ"א א' וע"ש בתוס' ד"ה ענשיתו וצ"ע] והא נמי כעידן ריתחא חשיב: שם חיי עולם „שבה". נ"ב אין כך לשון תלמוד במקום שמגביל לו חיי שעה כי הכא ונריך למחקו [וכן ליתא בדפוסים ישנים]: שם לא הספקתי לפרוק. נ"ב שמא נתרשל בפרוקו: שם למחר כי תזינהו אמר ג"ז לטובה. נ"ב נכהורה נוסחא זו בטלה משום דאמרינן [לעיל כ: וש"מ] אין סומכין על הנס.. מ"מ יש מקום לקיימה שמא לא היה הדבר סובל שהות ועל כרחו היה נריך לסמוך על הנס. וכענין מעשה בבית הרעוע שהיה שוכב בו כדלעיל: **ע"ב** אמרה תורה כו' שכר הכוא. נ"ב משום דההוא יתירא הוא לגמרי. תדע דהא לעיל מיניה כתיב אל ראש ספר דקאי אסיפי דסמיך ליה. ונ"ל דה"פ דברייתא. דקשיא ליה אי ס"ד דלא נסתלקה שכינה מן ההר עד אחר שהוקם המשכן ונאסרו מתחלה כל זמן זה. א"כ לא היה נריך להזהיר בלוחות אחרונות מאחר שעדיין לא הותרו (וזה סותר פירש"י) אלא לפי שהותרו מיד אחר מתן תורה כמ"ש במשוך וגו' משום כך הוצרך לחזור ולאסור בלוחות שניות לומר לך שכל זמן שתשרה שכינה בו נאסרו אע"פ שכבר נסתלקה והותרו. וממילא ש"מ שאין המקום מכבד מק"ו דהר סיני שהיה מוכן להשראת שכינה כמה פעמים אעפ"כ בשעת שלוקה מותרים. עאכ"ו להדיוט. ופירש"י דהוק: שם מנה בן פרס. נ"ב נ"ל משום דעשיר הוה כדאמר ספ"ג דגיטין (עפירש"י והתוס') ואכוהי לאו עשיר. משא"כ רב תחדא שהיה עשיר מופלג [מ"ק כ"ח א' וש"מ] כנודע. אבל אנילאס לר"נ שיקל בכבוד אביו (יהא כמו שיהא) ויחשיב עצמו יותר ממנו. וזהו דבר שאין לו שחר אפי' בהמון העם לא יתכן כ"ש בת"ח ת"ו: שם וזבילא.נ"ב כמו [ברכות ח' א'] עד זבולא בתרייתא שלמא:שם ולאביי כל מעלי יומא דשבתא. נ"ב מרגלא בפומיה דאביי לעולם יהא אדם כו' ומרבה שלום עם כל אדם כו' כדי שיהא אהוב למעלה כו' בפ' הי' קורא [ברכות י"ז א'] וגם עסק בג"ת עם התורה כדאי' פ"ק דר"ה [י"ח א'] ועיקר ג"ח עם העני כע"ש כמ"ש בכמה חכמים שהיו נזהרין בכך כדאי' פ' מציאת האשה [כתובות סז:] ולפי שהיה עושה שלום בין העני והקב"ה בע"ש (כמש"ה או יחזק במעוזי יעשה שלום לי) לפיכך שלחו לו שלום מלמעלה בע"ש. ולרבא במעלי י"כ. נ"ל משום שכן היה מחזר אחר השלום בעי"כ כדאשכחן בנדרים (דכ"ה א'): רש"י ד"ה כפר כו' נ"א יו"ד קרת כנ"ל. וכ"ב תרין מילין כמו פ"ק דקדושין (ע"ז ב'): ד"ה פרב סו' כמו כו'. נ"ב דלשון מקרא [ישעיה נח] הלא פרוס לרעב לחמך:

דף כב ע"א גמ' לפרא כרכינהו ושקלינהו. נ"ב ש"מ כה"ג לית בה משום ל"ת אפי' ע"מ למקם [ב"מ ס"א ב' ועי' בקנות התשן ר"ס שמ"ת]: שם אמר להו בהכי שקלתינהו. כנ"ל וכ"ב קניתם דוגמ"ס בכך וכך: שם דקא מגנא אכולה כרכא. נ"ב דמחוזא את"ים. וע"ירי דמחוזא מיקרין בני גיהנם [ר"ה י"ז א']: **ע"ב** אין כיחיד רשאי לסגף כו'. נ"ב אבל בצבור שגזרו תענית. בע"כ צריך לסגף עצמו הע"ג דלא מני כמ"ש תוס'. ור"ל דהכא הכל לא מיירי במקום חולי או סכנה דודאי ליכא דאמר אפי' בצבור. אלא דבצבור ליכא למיחש לשמא כו' ואין הבריות מרחמות. מא"ר שהיא גזירת צבור. ואגרא דהעניתא צדקתא [ברכות י' ב'] וכל תענית שלנו הטעם ולא תלקי צדקה הרי אלו כש"ד [סנהדרין ל"ה א']:

דף כג ע"ב כונה אורחא לא סיים מסאני. נ"ב אע"ג דשמונע מנעלים מרגליו הוא מנודה לשמים [פסחים קיג:] שמא ל"א אלא בעיר. שם והדר עייל איהו. נ"ב אע"פ שאמרו [ברכות סא. עירובין יח:] לא ילך אדם אחורי אשה אפי' היא אשתו. כה"ג שאני: שם תתייפי הנה ונתייפת כו'. נ"ב קמ"ל שלפעמים אשה יפה רעה היא:

דף כד ע"א הרי סן הקדש עליך. נ"ב לפי שהיה מעשה נסים. ומ"ש הקדש ר"ל הקדש צדקה לעניים [ועי' בהגר"א יו"ד סי' רנ"ח ס"ק ג']: **ע"ב** יהב עיניה. נ"ב כלומר ע"י שהשגיח בכך שכל מקום שנתנו חכמים עיניהם כו' עוני [חגיגה ה' ב' וש"מ] ושמא במתכוין עשה לייסרם שלא יהיו פרוצים ובוטחים בטובתו של מקום ברוך הוא: שם נעשייה. נ"ב כענין [ב"ב ט' א'] גדול המעשה כו': שם אי שלפת אחרינא חריבנא לעלמא. נ"ב שמא הכוונה עליו שילטנן וימות דאמרינן בכירה [שבת לז:] דמסוכן הוא. והאדם נקרא עולם קטן. כ"ש גברא רבה כר"י: שם א"ל מהא לא תזבנון. נ"ב והא דקאייתו ליה מה"ש כדי לשמח לבם. שאינו דומה מי שי"ל פת בסלו למי שאין לו [יומא יח: וש"מ]: שם אי שריף מר פנכא כו'. נ"ב לקנטרו נתכוין כי היכי דלכסוף ויסבול בזיונו בשכר זה תקובל תפלתו כי ירחם ה' בעניו וישב לו עוגה תחת בשתו: שם בכל יום ויום. נ"ב בימיו. א"נ בכל דור נמלא דוגמתו:

דף כה ע"א משום כסופא כו'. נ"ב אפשר שהיה לה ג"כ מעט קמח בכד כעין מ"ש בצרפית וכן באשת עובדיהו. והיתה נותנתו בתנור. באופן שהיה מקום לברכה לחול עליו. וכה"ג מותר ליהנות ממנו כמ"ש באליהו ז"ל ובצרפית ובנה ובאשת הנביא. וכן הדבר באומן דבסמוך שהיו מותרין ליהנות מהנר שדלק בנס. שכל זה נס בי"א. והרי זה כענין שרפה אלישע מי ירחו. ואינו דומה להיא דלעיל דאייתו מה"ש קמחא דסמידא. לאי ברים בידי שמים הוה. ולא הבינותי מ"ש בפירש"י בנר דחומץ. כי הלא בשבת נהנו ממנו עכ"פ. אלא מ"ש שהביאו ממנו אור להבדלה אנשים אחרים שכניו הוצרכו לכך והביאו ממנו: שם א"ל ניחא לכו שיבוא מטר בשבילנו. נ"ב י"ל לפי מ"ש לעיל (ד"ע) מטר בשביל אחד פרנסה בשביל רבים. דכי הוו אתו בשבילו בלבד לא הוה לשובע. משו"ה בעי למשקל רשותיהו. אע"ג דלא להוו אלא בנמלום. א"נ כי היכי דלהוי לצורך רבים דאתי לפרנסה אפי' ע"י יחיד כדאיתא התם: **ע"ב** ארץ אין עושה פירות. נ"ב הנאכלין. ודאמרינן פ"ק דע"ז (י"ד א') פרי דארזא. אינן מאכל אדם אלא לחזירים או לצביעם: שם האי רדיא כו'. נ"ב מלשון חרישה שהמטר הוא כשור לחרישה ורב תבואות בכח שור. לכן נקרא המלאך הממונה על המטר רדיא ודמי לעגלא שנאמר וקול התור תרגום שור. היינו שור החורש. שהמטר חורש האדמה ולכן נריך לירד עד בכך המחרישה. ופרטא גרסינן [וכ"ה בדפוס ישן ובע"י] כמו בהגוזל בתרא [קי"ז א'] גבי ר"כ דהוה פריטא ספוות"ה. פי' סדוקה (כענין פרטים להולא שלהי נדרים [ובכ"מ ע"ז ב']) שנראה כשוחק. וכן זה המלאך משחק בעת קריאתו ובשורתו הטובה להביא גשמי ברכה לעולם. והא דאמרינן פ"ק דיומא [כ"א א'] בקולות שהולכין ע"ס העולם וי"א אף רדיא. אע"ג דכתיב וקול התור נשמע בארצנו. היינו מתחלה. ולבסוף נשמע בכל העולם. ואתיא כי הא דאמרינן במכילתין פ"ק [יו"ד א'] א"י שותה תחלה כו' שנאמר הנותן מטר ע"פ ארץ. ושולח מים ע"פ חוצות: רש"י ד"ה קברים. אין לכם נ"ב דרך אחרת:

דף כו ע"א תוס' ד"ה שאני. נוהגין לומר שחרית. נ"ב בלי נפש שבעה. לפי שהנפש שבעה ושמחה בשבת שיש לאדם נפש יתירה גם פסד"ז משמחי לב: **ע"ב** גמ' „הלכה" כר"מ כו' „מנהג" „נהגו". נ"ב עירובין דס"ב ב' [ע"ב א']:

דף כח ע"א בני סלמאי הנתופתי. נ"ב ברעגורה גרים הנתולתי [וכ"ה בדפוס ישן ובירושלמי]. אמנם לי נראה שגירסתנו נכונה אלא שנזדקר בה ט"ס נתחלפה ט"ת בתי"ו. וצ"ל הנטופתי [וכ"ה ברש"י בדפו"י ובתוספתא] והם שנזכרו דברי הימים א"ב בני שלמה בית לחם ונטופתי. זה היה ברור אצלי מ"מ לא ערב לבי לשלות בו יד ולהגיהו. ולאחר שנים רבות זיכני ה' בספר תרגום ד"ה. ומצאתי ראיתי בפירוש שמתרגם הפסוק כך: **ע"ב** לאו דאורייתא. נ"ב שנתקן מה"ת לאמרו על פרק ולרה שנגאלין מהן אומרין אותו על גאולתן כמ"ש בשילהי ע"פ. ולא שייך בר"ת:

דף כט ע"א דה"ל עשרין ותרתין בסיון. נ"ב בסדר עולם משמע שהג' ימים מובלעים בתוך חודש ימים שאכלו הבשר והסגר מרים נשלם בשבעה ועשרים ובכ"ח נסעו למדבר פארן ובכ"ט שלח מרגלים: שם נגזרה גזירה על ר"ג. נ"ב הוא ר"ג הזקן נכדו של הלל וזקינו של ר"ג דיבנה: רש"י ד"ה ואמר ר"ת כו' והנהו י' כו'. נ"ב לא אותן עשרה ימים דאייר קאמר. אלא דרך קצרה נקיט. וקחשיב יו"ד ימים מכלל ג' שהיו מתחילין מעברים באייר ומשבעה ימים דהסגר שהיו בסוף סיון הרי כאן עשרה ושדי בינייהו כ"ט יום דאכילת בשר שהתחילו כ"ב אייר אחר שנסעו ג' ימים נמצאו ל"ט יום בכללן. שכלו בכ"ט סיון: **ע"ב** גמ' אלו דקלים. נ"ב כדאמר עולא פי' האשה [פסחים פז:] לא הגלה הקב"ה את ישראל לבבל אלא כדי שיאכלו תמרים ויעסקו בתורה: רש"י ד"ה קלרי כו' שמקלרין. נ"ב כהא דאמר אביי בספ"ק דשבת [י"ט א'] מאן דיהב מהנים לקלרא במעלתא ליתב ליה כו':

דף לא ע"א גמ' ובת סגן מכת משוח מלחמה. נ"ב תימה הא בהדיא תניא (שלהי הוריות) משוח מלחמה קודם לסגן: שם שאין האשה אלא ליופי. נ"ב הכי תני ר"ח פרק הע"פ (כ"ט ב'): שם ובלבד שתעטרונו בזהובים. נ"ב ע"ד שאמר ר' ישמעאל [ספ"ט דנדרים] בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מנוולתן. וכן אמרו [סנהדרין כ"א א'] עכ"פ ויצא לך שם בגוים ביפיך שאין לבנות ישראל לא שער בית השחי וכו'. מכלל שהיופי כולל את כולן בעצם. לא נבדלו אלא במקרה העוני והדוחק שמכעירן לפד על בשרן עורן. וכשמאכילים ומשקים אותן ומעדנים וממרקים אותנה חוזרות יפות כלבנה. ותר"ת כרוזה שיעדן אשתו כו' והרוצה שילבין כהו כו' כדאיתא פהע"פ [כתובות נט:] והייט בישראל אבל בנות מזוהמות ומפורמות גם כי יכבסו בנתר וירבו להן בורית נכתמות: שם מחול כו'. נ"ב ביום חתונתו וביום שמחת לבו לב השמים שהיא דמסיים נגילה ונשמחה בישועתו ככתוב ממעיני הישע"ס גי' השכינה. ונקרא נ"כ מחול שבו נמחלו כל העונות. ועמך כלם צדיקים. ע"י כך הוא יושב ביניהם ישיבת קבע כתפארת אדם לשבת בית. וכל אחד מהם מראה באצבעו. אצבע אלהים היא. מן היד הגדולה. לכן לא אמר באצבע אלא באצבעו. היינו אצבע ו"ו. גי' ז"ס קוינו לו:

בפסקי תוס' סי' נג שעירת גשמים בלילה. נ"ב לפי שאין הגשמים סי' ברכה אלא בלילה בשעה שאין הולכי דרכים מצוים. כמ"ש ז"ל [במכילתין כ"ג א'] עס"פ ונתתי גשמיכם בעתם:

חדושים והגהות

מאת הג"מ יחיאל היילפרין זצ"ל (בעהמ"ס סדר הדורות וכו')

רף ג ע"ב שולא ואיתימא רבי יהודה. נ"ל רב יהודה וכ"ה ברש"י:

רף ד ע"ב ומי א"ר יוחנן הכי והא"ר אלעזר הלכה כר"ג. וכדף ו' סע"א ענין הוא והאמר רב חסדא הלכה כר"ג ואולי אחד ט"ס (ל"ת). ומה שהקשה מר"א על רבי יוחנן לפי שר"א היה תלמיד ר' יוחנן דמסתמא ר' יוחנן רבו אמרה כמ"ש בכללים. וכמ"ש תוס' יומא ד"ד ומשני גברא אגברא קרמית דר"א תלמיד חבר היה לר' יוחנן:

קרני ראם מאת הג"מ אהרן משה טויבש זצ"ל

רף ז ע"א בתוס' ד"ה אם ת"ח. דוקא ת"ח אחר. נ"ב עיי"ש הא בגדול והא בקטן וצ"ע מה שלא הביאו:

רף יז ע"ב בתוס' ד"ה דבר. וא"ת כשר לעבודה. נ"ב מזה משמע דאפי' ודאי חלל כשר לעבודה ומתוס' כתובות כ"ג פ"ב ד"ה עדי טומאה לא משמע כן עיי"ש וצ"ע:

רף יח ע"א בתוס' ד"ה רב אמר. שיכשלו משום טעם. נ"ב אין כדמיון עולה יפה ועיין:

רף כב ע"ב בתוס' ד"ה ר"י. לנטורי נפשיה. נ"ב ול"מ שם כן למעיין וצ"ע: סליק

מהג"מ זאב וואלף באסקוויץ זצ"ל

דף ד ע"ב גמרא הלכה כר"ג. עי' תוס' זבחים מ"ה ריש ע"א ד"ה הלכתא למשיחא וכו' ותוס' יומא י"ג ע"א ד"ה הלכה כר"י וכו':

מאת הג"מ יוסף חנינא ליפא מייזליש זצ"ל

דף טז ע"א גמ' ת"ר עמדו בתפלה כו'. נ"ב עי' בשו"ת מהרש"ל סי' כ' דהעולם דשני מדות בעיקן רק ביורד לתיבה בגשמים ותעניות ולא בסתם ש"ץ קבוע וכמו יש לו יגיעה בשדה ודאי דוקא בתפלת גשמים קאמר ע"ש איך ומש"ס לא הביאו הרי"ף וגם הרמב"ם רק בהל' תענית הביא מדות הללו ולא בהל' תפלה כו' רק המובחר שבצבור:

מאת הג"מ יעקב צבי יאליש זצ"ל (בעהמ"ס מלא הרועים)

דף ח ע"ב גמ' התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה כו'. נ"ב עמ"ש בגליון הרא"ש בברכות פ' הרואה סי' י"ח ע"ש:

דף כט ע"א רש"י ד"ה אנת צבית כו' ושלמתי לך ידי. נ"ב ולפ"ז צ"ל ווידי אשלימת לך או צ"ל ושלמתי לך ידך כמ"ש התוס' אך לפרש"י צ"ל כאן ברש"י ושלמת לי ידך והוא כפי' התוס' ממש או ווידך אשלימת לך ודו"ק: שם ד"ה אמר ר' חמא כו' מהר לשון מהר. נ"ב לכאורה נראה דר"ל לשון מהירות ופי' הכתוב ויסעו מהר מה"ר וחסר התיבה א' וזה דחוק ונראה דמ"ס ברש"י וכצ"ל לשון מאחר כי ה' מתחלפת בח' שהן ממוצא אחד וא' נחסרת לפעמים שהוא מאותיות אהו"י: סליק

תענית

דף ב בפרש"י בד"ה מאימתי כו' קרי ליה גבורות גשמים מפני שיורדין בגבורה שנאמר כו' עכ"ל ובד"ה לא אמרתי כו' שמוריד גשמים הס"ד וד"ה וליתני התם כו' עד ד"ה מאי שנא דשבקיה ט' נמחק ומד"ה בחג הוי דין כו' עד ד"ה ואידי דתנא כו' נמחק רנ"ל: **תום'** בד"ה א"כ אם אהה ט' ור"א אומר בברייתא כו' ובד"ה וליתני מאימתי כו' שיורדין בגבורה תימה כו' כמו הכא וליתני מזכירין גשמים מאי כו' ובד"ה ג' מפתחות שלא נמסרו כו' כצ"ל: **ע"ב** בפרש"י בד"ה מטעה שפוסק כו' הואיל ולא סימן ברכה הם עכ"ל ובד"ה שפיר כו' הואיל ואין שואלין הס"ד ואחר כך מ"ה כל אימת דאתיין זמנייהו הוא וכיון כו' ובד"ה בשני ונסכיהם דשני בנסכה וכיון דבשני אייתר מ"ס כו' ובד"ה כבר כו' מרבה ניסוך כו' כצ"ל:

ח"א דף ב ע"א שנאמר עושה גדולות ואין חקר נפלאות וגו' · כצ"ל והיינו האי קרא דכתיב באיוב סימן ה' גבי האי קרא דמייתי הנותן מטר וגו' אבל קרא דבספרים שלפנינו עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות וגו' כתיב שם סימן ט' ולא כתיב לגבי מטר ונראה לפרש לגבי מטר על פי מ"ש פ"ק דבבא בתרא תי פלג לשטף תעלה הרבה טיפין בראתי בעבים כו' שאלמלא ב' בדפוס אחד מטשטשות הארץ כו' ודרך לחזיז קולות הרבה קולות בראתי בעבים כו' שאם היו ב' יוצאין בשביל אחד מחריבין עולם כו' כמפורש שם ועל דרך זה כוון ה"נ בהאי קרא לגבי מטר עושה גדולות גו' בטיפי המטר נפלאות עד אין מספר בקולות שבתהוו במטר וק"ל: **כתיב** הכא עושה גדולות ואין חקר וכתיב התם הלא ידעת וגו' ואין חקר לתבונתו כו'. בזה הג"ש מאין חקר לאין חקר ע"פ מ"ש הגם שיש לאדם להשיג ולחקור במציאות העולם ובבריאתו מתוך הטבעיים מ"מ מה שלא ישיג יתלה בקוצר השגתו בזה וכי הוא עמוק ומי ימצאנו וכמ"ש פ' אין דורשין במכוסה ממך בל תחקור במה שהרשית התבונן וז"ש הלא ידעת אם לא שמעת וגו' בורא וגו' ר"ל גם בלאו שמיעה מתוך התורה בראשית ברא וגו' הלא אפשר שידעת מתוך החקירה בזה ומקיים אפ"ש שהרשית להתבונן בזה מ"מ אין חקר לתבונתו ומה שלא תשיג תתלה בקוצר השגתך ועומק המושג ממך: **כתיב** מכין הרים בכחו נאזר בגבורה כו'. כתבו התום' אמאי נקט גבורות טפי מכח וכמו כן הל"ל מזכירין כח גשמים כו' וי"ל משום דהברכה מתחלת בגבורה להכי נקט גבורה עכ"ל ואני מוסיף בזה ע"פ מ"ש דהג"ש בא מאין חקר שברכת תחית המתים מיוסד בזה דאין חקר לגבורתו דגבורות האדם שהוא ממית החיים ואתה גבור בהפך זה שאתה מחיה מתים וכן הם הגשמים שבאים בגבורות ומביאים החיים לעולם כדלקמן בפרקין ועד"ז אמרינן לקמן גדול יום הגשמים כתחית המתים: **ומנלן** דבתפלה כו' וכתיב בתריה ונתתי מטר וגו' · וא"ת ומאי קבעי ליה ומנלן דבתפלה הא מפורש בתפלת שלמה בהעצר השמים ולא יהיה מטר וגו' והתפללו וגו' וי"ל דקרא לא איירי אלא בהעצר כבר השמים בעי תפלה ע"ז בעת צרה אבל הכא בעי בלאו עת צרה אלא בתפלה קבועה שבכל יום מנלן ומייתי לה תלעבדו בכל לבבכם וגו' איזה עבודה כו' דאיירי בעבודה ותפלה קבועה שבכל יום וק"ל: **שלא** נמסרו לשליח כו'. כתבו התוספות וא"ת הא אמרינן דמפתח של גשמים נמסר לאליהו כו' ויש לומר כו' ע"ש ונראה דרש"י הרגיש בזה שפי' שלא נמסרו לשליח אחד ביחד עכ"ל וכיוצא בזה כתב בפ"י ע"פ ב"ר כשבקש הקב"ה לתת מטר בימי אליהו המית בנה של צרפית וכשבקש אליהו מהקב"ה שיחייהו א"ל ג' מפתחות שיש בידי אין נאה שיהיו שנים ביד התלמיד וא' ביד הרב וכתב בפ"י וליפנא דגמרא לא משמע כן אלא שאף אחד לא נמסר ביד שליח ונראה דלק"מ שלא נמסר המפתח של גשמים לאליהו כו' אלא שאליהו עצר את המטר וכן מפתח של ת"ה לא נמסר לאליהו ולאלישע אלא שבתפלה החיה הקב"ה את המת עכ"ל · ונעלם ממנו הגדה דבפרק חלק דאיתא בהדיא שנמסר לאליהו אקלידא דמטרא וכיון דחזא הקב"ה דאיכא צערא בעלמא כו' חלה בן האשה בעא אליהו רחמי למיתן לו אקלידא דת"ה כו' ע"ש: וכתבו עוד התום' והא כתיב פתח ה' את אוצרו ויולא את כלי זעמו כו' אמאי לא חשיב ליה הכא וי"ל דלא חשיב אלא מפתחות של טובה וכו' ואם תאמר הא אמרינן יוכקמי שר של ברד כו' ע"ש ולא ידענא מאי קשיא להו מטר של ברד דהכוא נאו כלי זעמו הוא דלא לטובה בא כמפורש בפרק ע"פ אמר יורקמי שר הברד כו' אהד ואנן הכשן ואציל לצדיקים כו' ובעיקר קושייתם עיין בפ"י בשם הרא"ד תירוץ לזה: **של** חיה דכתיב ויזכור וגו' יש לדקדק אמאי לא מייתי קרא דלעיל מיניה גבי לאה דכתיב וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה וי"ל דניחא ליה לאתויי קרא דרחל שנסמך מלת ויפתח לשם וישמע אליה אלהים ויפתח וגו' וכן בשל גשמים יפתח ה' לך וגו' ובתחית המתים כי אני ה' בפתחי את וגו' אבל האי קרא דלאה לא נסמכה הפתיחה לשם איכא לפרושי דכיני ויפתח לא קאי אשם אלא אמי שבידו לפתוח שנתן הקב"ה המפתח בידו ומיהו בפותח את ידך אע"ג דלא נסמך לשם דלשו נו כן לפי שפותח ומשביע הם בלשון נסתר ושינה לכתוב ידך בלשון נוכח ולא כתיב ידו בלשון נסתר לדרוש מיניה ידך ולא ע"י שליח ובזה יתיישב למה לא הביא קרא דלעיל מיניה תפתח ידך ישבעון וגו' דכיון דלא נו נסמך לשם וגם כוליה בלשון נוכח יש לפרשו אשליח שנותן בידו המפתח ודו"ק: **ע"ב הואיל** וד' מינין הללו אינן באין אלא לרצות על המים וכשם כו' · א"א בלא מים כו' בירושלמי מפרש טעמיה דר"א ע"י שארבע מינין אלו גדילין על המים לפיכך באין פרקליטין על המים: **בשני** ונסכיהם כו' · ונסכיה כמשפטם הרי כאן מים כו' לא הרמז ביום שני וביום ששי במלת ונסכה נרמז על ניסוך המים אבל ביום שביעי לא הרמז במלת כמשפטם ע"פ מ"ש בפ"ק דר"ה דבחג נידונין על המים ונסכו לפני מים בחג כו' ולפי שביום שביעי של חג הוא גמר דינו ומשפטו וע"כ בא גמר הרמז במלת כמשפט לכתוב כמשפטם דר"ל שיום הוא גמר משפט ודין המים וע"כ נסכו לפני מים כו' ודו"ק:

דף ג גמרא אי ר' יהושע נימא חד יומא כו' והוא חד יומא ע"כ הוא שמיני עצרה דלר"י דברייתא נמי דאמר משעת הנחתו הוא ערבית דשמיני עצרת כמ"ש התום' לעיל וכפרש"י לקמן וק"ל: **בפרש"י** בד"ה אי ר' עקיבא וכו' דהא אמר ונסכיה דהיינו בו' מרבה ניסוך המים והס"ד ואח"כ מ"ה וסבר לה כו' לר"י דאמר בשני מתחילין כו' כל ז' דאפיק ראשון כו' הד"א ובד"ה אלא רבי יהושע כו' לא הוה אלא ששה ימים דאיהו לא מפיק כו' כצ"ל: **תום'** בד"ה עשר נטיעות כו' כדי לורכן כו' ביותר מבית סאה קיימי שפיר ובפחות כו' כל אגול ומדרבנן פסח כו' ובד"ה ויאמר אליהו כו' נקרא מתושבי גלעד כו' כצ"ל: **ע"ב** גמרא דבדרתינכו בד' כו' אי הכי כארבע לארבע מבעיא ליה כו' מוריד הגשם מחזירין כו' כצ"ל: **בפרש"י** בד"ה כשם שא"א כו' שלא יתקיים מרוב כו' ובד"ה מאי היא כו' ורוחות קאמר דשניות למטר עכ"ל כצ"ל: **תום'** בד"ה בימות החמה כו' ומיקל להוות דלא מצלי ולא כו' למאן דלא מצלי ולא מיקל פי' כו' אם לא אמר והן טל ומטר עכ"ל כצ"ל פירשו לענין שאלה מצלי ולא מצלי משמע דהטל הוא דבר שמהפללים עליו דהיינו בשאלה בימות הגשמים אבל בהזכרה לא מזכירין טל לא בימות החמה ולא בימות הגשמים למנהג אשכנז ודו"ק:

ח"א דף ג ע"א ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד וגו' · כתבו התוספות לכן נקרא מתושבי גלעד לפי כו' ע"ש ונראה דמטעם זה נמי קראוהו במה כתובים תשבי ע"ש מושב אבל רש"י פי' בספר מלכים תשבי ע"ש מקומו ע"ש: **ע"ב אליהו** אישתבועי למה לי כו'. במידושי מ"ו כתב קשיא לן אדרבה ספי הו"ל לאקשויי היכא אשתבע לבטלה דהא לא אפשר דמיעצר ואיכא כו' ע"ש ב' תירוצים בזה ואמנה הלקי גם אני דלפי מאי דס"ד השתא הנס אם טל אינו נעצר מכ"ש באותן שני אליהו היה נעצר מכח בשבועתו דאליהו וע"ד ותגזר אומר ויקם לך מה שהצדיקים גוזרין הקב"ה מקיים גם בכה"ג שהוא כנגד הטבע ולעיל דקאמר ואלו על לא קאמר ליה דלא מיעצר הקב"ה כיון דודאי אליהו אתביל אשבועתיה והא"כ אמר הקב"ה ואתנה מטר לא כולכך הקב"ה לומר ואתנה טל וגו' כיון דהטל לא מיעצר ממילא ידך הטל מיד דאתבטל אשבועתיה והשתא שפיר הוה מתקיים שבועת אליהו בין במטר בין בטל ולא תקשי ליה אלא כיון דלא מיעצר הטל אשתבועי על הטל למה ליה דלא הוה ליה לאשתבועי אלא אמטר דהוי שני ליה בהכי ולא הוה ליה לאשתבועי אטל בשנית גזירת שמים דטל לא מיעצר ומשני דקושטא הוא דאטל דלא

מיעצר לא משתבע לשנות גזירת שמים אלא אטל שלא יהיה לברכה הוא משתבע ובזה מתיישב נמי שפרש"י גבי דלא מיעכר מילתא כו' דאי הוה אומר ואתנה טל ומטר היה אחאב מקנטרו ואומר לו שלא נעצר עכ"ל שיש לדקדק בתחלה דקא"ל אליהו לאחאב חי ה' וגו' אם יהיה השנים האלה טל ומטר וגו' אמאי לא היה חושש אליהו שאחאב יקנטר לאמר לו שלא נעצר אבל לפימש ניחא דמעיקרא כשא"ל לאחאב כן הבין אחאב אע"ג דלא נעצר טל נשבע אליהו שיהיה נעצר באותן שנים כמ"ש לעיל אבל אח"כ כשלא היה נעצר הטל ולא היה משתבע אליהו אלא אפי' טל דברכה לא אבי לא יודע בזה אחאב ויקנטר עליו ולכך לא הזכיר טל לסוף ודו"ק: **אי הכי** בארבע מבעי ליה אלא ה"ק כשם שא"א כו' · מפורש בפ"ק דע"ז: **שנאמר** כי לשלג יאמר הוא ארץ וגו' כלומר כי לשלג גם בשר יאמר לו הוי מטיל כאלו לארץ גשם מטר וגו' פע וכינוי דפע על השלג שכתוב בס' מעריב זכר וק"ל:

דף ד גמרא כה דברי כאש ואמר רב אבי כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח שנאמר וכפטיש יפוצץ סלע א"ל ר' אבא לרב אשי כו' כצ"ל: **בפרש"י** בד"ה והיינו כו' קרא ואמר הלרי אין כו' אלמא דלא הוה ניחא קמי שמיא כדאמרינן הלרי כו' ובד"ה וכתיב אשר לא כו' בלשם אשר לא צויתיו ולא דברתי כו' וגדעון שאל למנוע טל כו' כצ"ל: **ע"ב** גמרא הפסח ר"מ אומר עד שיעבור ניסן כו' כצ"ל: **בפרש"י** בד"ה עד שיעבור כו' פוסק השאלה בתפלת מנחה של ערב י"ט הראשון והזכרה כו' ובד"ה כתחלתו כו' בי"ט האחרון של חג כו': **בד"ה** כך בסופו אינו שואל במנחה ערב י"ט הראשון כו' בי"ט מי איכא דהזכרה כו' ופוסק נמי בערבית ושחרית של השיטי כו' כצ"ל: **תום'** בד"ה ואמר ר"א הלכה כו' ומדמינן לעיל שאלה להזכרה דפריך ורמינהו כו' עכ"ל ואין זה דומה דלעיל שפיר מדמה שאלה להזכרה כדמסיק דפריך ומה במקום שאינו שואל כו' אבל הכא אימא דהזכרה ריצוי שאלה הוא ודו"ק. **בד"ה** הא לן פי' לבני בבל עד לאחר שבעה במרחשון כו' עכ"ל כצ"ל:

ח"א דף ד ע"א צורבא מרבנן כו' · עיין פרש"י ובערוך פי' חוזק ת"ח פ"ש: **דרתח כו'**. לפי שהכעס הוא ממדות הגרועות כמפורש במסכת נדרים אמר דיש לדון הת"ח לכף זכות דאורייתא כו' שהתורה היא דבר רותחי דומה לאש כמ"ש אש דת למו שהיתה כתובה לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה וכשתבא התורה בגוף הת"ח היא מרתחת את הגוף ומביאו בטבע לידי כעס שהוא מרתיח הלב ·ומסיק דבעי למילף נפשיה כו' דהיינו להרגיל עצמו כדי להרחיק עצמו ממדה רעה זו גם שהוא ת"ח כמ"ש שהרגל על כל דבר שלטון: **אל** תקרי אבניה כו' משום דלפי פשוטו ה"ל למכתב אבר אבניה כברזל דא"א לומר אבניה ברזל דא"כ לאו אבנים הם וע"כ דרשו מיניה אבניה בוניה כדאמרינן נמי אל תקרי בניך אלא בוניך כו' וע"ש זה קרי לת"ח בנאין במסכת שבת: **שלשה** שאלו שלא כהוגן כו' וכתבו התוספות וא"ת ואמאי לא חשב כלב שאמר כל אשר יכה וגו' אתן לו את עכסה בתי וגו' יכול אפילו ממזר ועבד וי"ל דס"ק כלב כל מי שיחזור לו אותן הלכות כו' אתן לו עכסה וגו' כו' ע"ש ובפ"ב דתמורה גמרא ערוכה היא דדרשינן ליה הכי ועיין בחידושים ואין להקשות דעדיין הקושיא במקומה עומדת דיכול אפילו ממזר או עבד יחזור לו הלכות שיתן לו בתו דיש לומר דאם יחזור לו הלכות ודאי דנכום הקודש יחזיר' ואין השכינה שורה אלא על המיוחסים שביבשאל כדאמרינן בנדרים וכפרש"י במשתין: **יכול** אפילו חגרת כו' · כתבו התוספות תימה וכו' פ"ש ומיהו למאי דאמרי' ביומא דאבותינו קיימו כל התורה ה"ת פריך נמי ממזרת ושפחה אך קשה אמאי לא קאמר שאל שלא כהוגן דשמא לא תהיה ממשפחת אברהם והוא אמר ליה אל בית אבי תלך ואל משפחתי ולקחת אשה לבני משם וי"ל דעל זה התחנן בתפלה שנאמר ובה אדע לבון תחנם הודע לי בה כי עשית חסד אם תהיה ממשפחתו כו' כפרש"י בחומש ולפ"ז יש לתרץ ג"כ קושית התוס' כיון שהתחנן שתהיה ממשפחת אברהם לא תהיה ג"כ ממזרת או שפחה דמשפחת אברהם בחזקת מיוחסים הוו ועי"ל שלא נתן הלמידים על ידיה עד שהגידה לו בת מי היא שלא סמך עצמו על הניחוש שא"ל השקיני מעט מים מכדך וגו' ואע"ג דכתיב ויקח האיש נזם וגו' ובתר הכי כתיב ויאמר בת מי את וגו' אין מוקדם ומאוחר בתורה וכן מוכח מתוך ספורו של אליעזר דכתיב ואשאל וגו' בת מי את ואח"כ ואשים הנזם על אפה דודאי לא סמך אליעזר על ניחושו וכ"כ התום' בפ' ג"ה דאל"כ למ"ד בפ' ד' מיתות בן נח מוזהר על כישוף וכל האמור בה איך ניחש אליעזר וא"כ אחר שאל בת מי אם לידע אם ממשפחת אברהם היא ידע נמי דלאו ממזרת היא אבל על ניחושו לא סמך כלל ואין להקשות דא"כ בחגרת וסומא נמי אחר שיראה אותה חגרת וסומא לא יתן לה הצמידים כבר כתבו התוספות בזה דבחגרת אפשר שיהיה לה רגל של עץ וסומא נמי דאפשר שיהיה לה עינים יפים ולא תראה כלל ולא יבין אליעזר וכפירוש רש"י: **שאול** שאל שלא כהוגן כו' יש לדקדק הכא מאי שאל שלא כהוגן דהא אם יראה שממזר או עבד יהיה לא יתן לו בתו ואין לומר דמיד שיהרוג את גלית מתקדש לו ויעבור אלאו דלא יבא ממזר וגו' דהא בעבד ליכא למימר הכי דאין קידושין תופסין ועוד דהא לדוד הא לא נתקדשה בהריגת גלית דהוה ליה המקדש במלוה דאינה מקודשת כדאמרינן בסנהדרין פרק כ"ג וי"ל דמ"מ כיון בשתם שאול דבריו והיה האיש אשר יכנו וגו' ולא פירש והאיש הכשר אשר יכנו וגו' מקרי שפיר שאל שלא כהוגן כיון דאם יהיה ממזר או עבד לא נתקיימו דבריו והאיש אשר יכנו וגו' וכן צ"ל לקמן גבי יפתח דלא חל נדרו כלל בבתו ומ"מ שאל שלא כהוגן שלא נתקיימו דבריו להקריב בתו עולה: **יבול** אפילו דבר טמא כו' · פרש"י כלב או חזיר כו' · עכ"ל ויש לדקדק דל"ל למימר יכול אפילו דבר טמא טפי הל"ל מינים ובזה יכול אפי' בתו ומאר כל אדם דשלא כהוגן הוא כמ"ש שהשיבו לו שלא כהוגן בנזדמנה לו בתו וי"ל דאדם נמי בכלל דבר טמא לקרבן הוא כמ"ש אשר לא צויתי וגו' ובב"ר מדמה בהדיא אדם לדבר טמא והכי איתא שם אפי' הקדש דמים לא היה יפתח חייב כהא דתנינן הרי אמר על בהמה טמאה הרי עלי עולה לא אמר כלום ומדברי ב"ר נראה דלא חל נדרו כלל בבתו ומיהו הך דמייתי רש"י נמי בשם ב"ר הלרי אין בגלעד שהיה שם פנחס יכול להתיר את נדרו נראה דבותר זה ול"ע: **והיינו** דקאמר נביא הלרי אין בגלעד כו' כפרש"י ותום' וסיפא דקרא ארוכת בת עמי מפורש בבת יפתח: **וכתיב** אשר לא צויתי וגו' · כפרש"י דהיינו קרא דפ' בקבוק וריפא דהאי קרא בהקרבת בניהם עולה איירי בהדיא דכתיב ובנו את במות הבעל לשרוף את בניהם באש עולות לבעל אשר לא וגו' ועיין בפרש"י: **אף** כ"י כו' שנאמר ונדעה נרדפה לדעת וגו' · הוא מבואר בר"פ שיש לאדם לחקור במציאות הש"י כפי השגת שכלו וז"ש לכו ונשובה וגו' ונדעה וגו' שיאמרו ישראל אחרי הצרות שבאו עליהם בעבור עונם שנשוב אליו ונדעה ונרדפה בהשגה שלמה ומכרלה לדעת את ה' שהוא ידיעת מציאותו ית' כי ידיעת מהותו א"א לידע וז"ש כי כשחר נכון מוצאו שאל יהי קשה בעיניך בהשגת מציאותו כי הוא נכון להשיגו כמו שנכון מציאות השחר בכל יום כמ"ש בעל חובת הלבבות כי תחזק על המעיין כל שעה ידיעת מציאותו כמו שתחזק מוצא השחר כמ"ש כצאת השמש בגבורתו שהוא מוסיף אור בעלייתו כן יוסיף שכל המעיין במציאותו ואמר ואז ויבא כגשם לנו שהוא חיים לכל העולם וא"ל הקב"ה את שואלת שלא כהוגן דהיינו דבר המתבקש לפעמים אני אהיה כטל שאינו נעצר לעולם ועל דרך זה שאלה עוד כנסת ישראל שימני בדבר הזה שאתה להיות כטל שאינו נעצר ומסיק לעיל דלברכה הוא נעצר דכשזוכין ישראל הוא טל לברכה ובהפך יהיה הטל לקללה ול"ע שהוא תרגום של קללה ושיעור מלקות ל"ע כי פעולת טל לברכה תהפך לל"ע ולקללה וע"ז שאלה כ"י במה שתהיה לנו כטל שימני כחותם שלא מ: לא כחתימה שנטעית ממנה בהיפך שהיא ל"ע וא"ל הקב"ה את שואלת כחותם דבר שפעמים. נראה כו' דהיינו כי יש חותמות אותיות בולטות שהחותם עיקר והחתימה טפל ויש בהפך חותמות שהחותם שקוע והחתימה עיקר שנטעית בולטת ותהיה החתימה ממנו ל"ע וסימן קללה אבל אני אעשה לך זכרון לטובה לך בדבר שנראה לעולם שנאמר הן על כפים דהיינו עבים שהגשם והטל מהם אי לברכה אי לקללה ולמעלה מהם בשמים למעלתך מקותיך שהיא צורת יעקב החקוקה בכסא הכבוד שצורת פרצוף כזו ודאי לא נשתנה מחותם לחתימה וע"י חותם זה לא אשכחך לעולם:

דף ה גמרא עשרים וארבע שביקא להו כו' וכ"ה בילקוט אבל בגירסת ע"י עשרין ותרתין שביקא כו': **בפרש"י** בד"ה מונה כ"א כו' וידע מהיכן התחיל ובד"ה א"ל ודאי כו' שבע שנים וכתיב כו' הד"א ובד"ה הגדילה בו' חדשים מהשרי ועד ניסן הס"ד ובד"ה משום דבקרבך קדוש בתמיה משום דבקרבך קדוש דהיינו שאהא כו' הקב"ה בעיר הס"ד ואח"כ מ"ה לא אבא בירושלים כו' וה"ק כו' כצ"ל: **תום'** בד"ה ובחזירתו הוכל כו' גדילה בתליסר ובי"ד יומי כו' שנזרעה בשלישית כו' עכ"ל כ"ה בנוסחת התום' שלפנינו ואין זה מובן דאמאי לא קשיא נמי דגדילה בי"ב יומי ומאי קאמרי שנזרעה בשלישית כו' אף אם נפרש דבריהם שלישית מזריעה דהיינו רביעי בחודש מ"מ תקשי להו דה"ל י"ב יום וצ"ל להגיה בדבריהם בתליסר ובי"ב יומי כו' דהשתא מזרעו בשני דהוו י"ד יומי לא קשיא להו מידי דלא חש למחשביה כיון דלא גדילה בו יום שלם אלא מפליסי דהוה י"ג יומי ומרביעי דהוה י"ב יומי קשיא להו למחשבינהו דהוי נמי ימים שלמים והירצו דלכל המאוחרה שנזרעה בשלישים מזריעה דהיים בד' בחדש קאמר

דגדילה בי"א ימים שלמים ודו"ק: **ע"ב** בפירש"י בד"ה והאמר מר כו' מיתתו של שמואל הרמתי ולא מיתת כרת כו' ובד"ה שקלהי כו' מעשה ידיהן יהושע כו' הד"א אהרן פרקו הס"ד ובד"ה שיסב ב' שנים כו' מחלית שנת עשתי עשר וי"ב כו' עכ"ל כל"ל היינו מתחילת מלכותו של שמואל משמת עלי כמ"ש התוס' וק"ל: **תוס'** בד"ה ומי סיב כו' א"כ נכי לפחות חלי שנה כו' ח' שנים ממיתת שמואל עד שבא כו' עכ"ל כל"ל מ"ש נכי לפחות חלי שנה כו' בפ"ק דר"ה אמרינן דשמואל טלד ט' חדשים וב' ימים מדכתיב ויהי לתקופת הימים וגו' וק"ל:

דף ה ע"א שנאמר ויגד לכם גשם מורה ומלקוש וגו' · מ"ש מורה במקום י' יורה ואמרי' לקמן יורה שמורה את הבריות כו' · ואולי עוד דנקט ליה בהאי לישנא מורה דומה דכתיב לעיל מיניה את המורה לצדקה: **בימי** יואל בן פתואל נתקיים כו' · הוא אמרו ובימיו נתקיים ופרש"י ע"י נס שהיה רעב ז' שנים דכתיב כי קרא ה' וגו' וגם בא אל הארץ שבע שנים וגו' שהוא קרא אלישע אמרו בימי יהורם בן אחאב וכפרש"י בתרי עשר דיואל בן פתואל בימי יהורם ניבא ונראה דמשמע ליה דהפוא רעב ז' שנים דבימי יהורם היה ע"י אהרכה דכתיב בימי יואל לפי שאמר אלישע קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ וגו' לפי פשטיה ס"ל למכתב וגם היה בארץ שבע שנים וגו' כדכתיב רעב כי יהיה בארץ וגו' וע"כ אמרו וגם בא אל הארץ וגו' הייט אותה האהרכה שנזכר בימי יואל שוא בא אל הארץ שבע שנים לכלות הכל: **בא'** בניסן כו' · זמנים אלו דנקט קבלה היתה בידו כן ויש לתת בזה טעם לפי מ"ש דהנך ניהנו שני רעב דבימי יהורם ויגא אדר דקאמר זייט שכלו אותן ז' שני רעב ומאחד בניסן התחיל שנה אחרת וירדה להם רביעה לאשונה דמאז נשנו להתחיל ימי השבוע דשני השבועה מתחלת (עמרה) מניסן כמ"ש בפ"ק דר"ה שבפסח העולם נידון על התבואה ואע"ג דלא היה להם תבואה חדשה עד ט"ז בניסן מ"מ שני השבוע התחילו מאחד בניסן שהתחילו הזרעים לגדל וגם היה להם לאכול בנם שנתגלה להם מה שבכתלים כו' · ואמר מי שיש לו קב חטים או קביים שעורין כו' דשיעור השעורים כפול מדחטים וכן לענין כתיבת מעשר עני בגורן חלי קב חטים או קבא שורים כמ"ש בספ"ג דפאה ואמר יאכלנו ויחיה כו' היינו לחיי שעה דהא אם יאכלנו ולא יזרענו ודאי דכמי ימותו כם כלה קב חטין כו': **וזרעו** שני אליטי ורביעי וירד כו' גם שהיו יכולין כולן לזרוע בשני מיד אחר רביעה לאשונה מ"מ נשי ג' ימים קודם רביעה שניה לשמרשם ולקליטה כדאמרינן פ"ק דר"ס ג' ימים לקליטה ואמר נמלאת תבואה שגדילים בששה חדשים ט' כפרש"י מתשרי ועד ניסן עכ"ל והיינו אי כר"א בפרק המקבל דאלי תשרי ומשון ואלי כסליו זרע כו' ואלי ניסן ואייר ואלי סיון קליר ואי כר"י דאמר דמתחלת תשרי מונה אבל ר"ם פליג התם ואמר דמתחלת חשון מונה ע"ש: **ובאהירתו** אוכל כו' · נראה הא דקאמר לעיל וזרעו ב' וג' וד' כו' בו ביום ע"כ נמי דחרשו ואחר כך זרעו בכל יום מג' הימים וקאמר דמאי הלך ילך וגו' לשון כפול דמור כשהוא חורש הולך כו' בכל ג' ימים לחרישה ולכך נקט לשון הלך ילך דהיינו בהליכתו כל יום מג' ימים היה בוכה שעדיין לא היה גדל ולמת כלום שעדיין לא היה רביעה שניה וז"ש נושא משך הזרע שהיה השור בוכה כל מעי שנמשך הזרע דהיינו בב' ובג' ובד' אבל בחזירתו מן החרישה ביום ה' מן השדה לבית וירד רביעה שניה התחיל מיד לגדל ולצמות היה אוכל חזיז מן התלם וז"ש בא יבא וגו' לשון כפל אחר שבא לבית בכל ג' הימים ונמלא דשפיר קאמר דגדילה בי"א ימים והתוס' לא הבינו השמועה כן והקשו מה שהקשו ודו"ק: **נושא** אלמותיו כו' · ר"ל דה"ל למכתב נושא אלומות מאי אלומותיו בכינוי לנושא ומשני לפי שבשבלת זרתים והיה כבד לישא שתי אלומה כדרך שעשה בשאר שנים אלא אלומותיו שעשה עתה כפי יכולת לו לישא וק"ל: **בהנך** שבע שנים כו' ר"ל דכמה שני רעב היו כמפורש בתרגום רות חלא מהם לא היו שבע שנים כמו רעב דבימי יעקב שנגזר שבע שנים אבל לא נתקיימו ז' שנים לז"א בהנך ז' שנים רעב דבימי יהורם דכתיב כי קרא ה' לרעב וגו' שנגזר לז' שנים וכתיב וגם בא אל הארץ שבע וגו' דהיינו שנתקיים הגזירה: **מאי** אכלו כו' שתית בשר בניהם וכו' פרש"י מקלתם עכ"ל דודאי כמה מהם דלא באו לידי כך ואפי' בסוף שבע שנים היה למקלת לאכול כדקאמר לעיל מי שיש לו קב חטין כו' וק"ל: **לא** אבא בירושלים של מעלה כו' פרש"י דה"ק עד שיהא בקרבך קדוש למטה דהיינו ירושלים לא כו' עכ"ל וק"ק לפירושו דאם נפרש קרא בלשון עד מי הכריחו לדרשה זו ואימא כדס"ד מעיקרא לפי פשטיה וה"ק עד דבקרבך קדוש דהייט עד שאתה מטיב מעשיך לא אבא בעיר ירושלים ויש לפרש לפי סדרש בלשון תמיה אם קדוש בקרבך בירושלים שלמטה וכי לא יבא בעיר בירושלים דלמעלה דאם משרה שכינתו למטה אע"ג דהארץ לבני אדם כ"ש דמשרה שכינתו למעלה שהשמים לה' ויתיישב לפירוש זה וי"ו דולא אבא וגו' משא"כ לפירוש רש"י ומיהו רבי יוחנן דאמר לא אבא בירושלים של מעלה עד שאבא כו' לא מכח הך קושיא משום דבקרבך קדוש לא אבא כו' דריש ליה אלא דמפיק ליה מדהקדים בקרבך קדוש דהייט ירושלים שלמטה מולא אבא בעיר דהייט ירושלים שלמעלה דה"ל למכתב ולא אבא בעיר בקרבך קדוש ובלשון תמיה ודו"ק: **ירושלים** הבנויה כעיר שחוברה כו' כלומר ירושלים הבנויה למטה היא כעיר ירושלים שחוברה לה כו' דהייט שהיא למעלה בשמים נגד ירושלים שלמטה שהיא מכוונת כנגד שער השמים וכענין זה אמרו בפ' אין דורשין בז' רקיעים זבול שבו ירושלים וביהמ"ק ומזבח כו' ע"ש: **כתיב** הבלים מוסר הבלים וגו' מפרש"י נראה דהאמריך נ"ש דמיירי בע"ז ואי לאו נ"ש הוה משמע אמומים כפן כו' ע"ש אבל א"כ מתוך האי ענינא גופיה ה"ל למילף בנ"ש דכתיב לעיל מיניה כי חקות העמים הבל הוא כי עץ מיער כרתו וגו' דמפרש דמשתעי בעבודת כוכבים ועוד לפירושו דר"ל דלא ידע הג"ש דאיירי בעבודת כוכבים אמאי לא מתפרש ליה לענין מוסר אמומים כפן כו' כפרש"י וע"כ הנראה דידע ר"ל נמי שפיר דבעבודת כוכבים משתעי כולה ענינא אלא דמשמע ליה ויבערו מלשון בער וכסיל וה"ק מ"ד ובאחת יבערו ויכסלו וגו' דמשמע דבעבודת כוכבים אחת הם יבערו ויכסלו והלא הרבה עבודות כוכבים היה להם כמ"ש כי מספר עריך היו אלהיך ומשני ליה דודאי לאו בעבודת כוכבים אחת היו טועים אלא דה"ק דבזאת עבירה אחת הקשה מכלם הם יבערו לגיהנם מלשון בוער באש והאה מייתי גמרא כתיב הכא כו' וכתיב התם כו' מה התם יאבדו בשביל ע"ז בגיהנם דמסיים ביה ביום פקודתם יאבדו דהייט ביום הדין להבא יאבדו בגיהנם ה"נ הכא בשביל ע"ז יבערו בגיהנם: **תרתין** הוא דהויין כ"ב עיין פרש"י ועוי"ל תרתין הוא דהויין וכי לא עברו רק על שתי עבירות וכי כ"ב דהייט שעברו על כל התורה שניתנה בכ"ב אותיות שביקא להו: **ע"ב** **ומאי** ניהו ע"ז כו' בגודל עון ע"ז כבר אמר שהיא שקולה ככל התורה אבל הכא לענין דחשיבא לשני עבירות שיש בה שתים רעות ופי' רש"י דמייתי לה מכותיים וקדריים כו' אע"פ שירהתן פחותה כו' ע"ש אבל א"כ לא ה"ל לאתויי דכתיב כי שתים רעות עשה וגו' דהא עליה קאי ונראה לומר דמייתי נמי האי קרא דביה נמי מפורש הגהו שתים רעות שהוא מחובר למטה והייט ב' רעות דאותי עזבו מקור מים חיים ולא עוד שחוצבים להם באורות וגו' שהוא כפול ובלשון רבים שאיוו לאלוהות רבים כמ"ש כי מספר עריך היו אלהיך והם נשברים דהייט שכלם פחותים ביותר ומייתי בכה"ג כי עברו וגו': **זקנה** קפלה עליו דכתיב נחמתי כי המלכתי גו' אמר הקב"ה אקפוץ עליו זקנה כו' · אבל בקרא מוקדם פסוק ויהי כי זקן שמואל וגו' לפסוק נחמתי כי המלכתי וגו' ול"ל דאין מוקדם ומאוחר גם בנביאים מיהו מתוך ענינא לא משמע כן דבהאי קרא ויהי כי זקן שמואל מסיים וישם בניו שופטים וגו' ומתוך זה נתמנה שאול למלך כמ"ש אתה זקן ובניך לא הלכו וגו' שימה לנו מלך וגו' ול"ע. **משה** ואהרן לא בטלו מעשה ידיהם כו' . עיין פי' רש"י ונראה לפרש שלא בטלו מעשה ידיהם הייט שנמשח אלעזר להיות כ"ג ע"י משה ואהרן קודם שמתו ודומיא דהכי מעשה ידיו של שמואל שנמשח שאול ע"י שמואל וקרא דמייתי הכא מפורש משה ואהרן בכהניו של אלעזר שנמשח ע"י ושמואל בקוראי שמו דהייט שנמשח שאול ע"י שהוא בקוראי שמו כי שמואל נקרא ע"ש מה' שאלתיו: **אקפיץ** עליו זקנה כו' . מהכא משמע דשמואל מת קודם זמנו והא דאמרינן ספ"ק דסוטה את מספר ימיך אמלא מלמד שהקב"ה ממלא שנותיהם של לדיקים מיום ליום י"ל דשאני שמואל שהוא בקש על זה שלא יבטלו מעשה ידיו בחייו וא"א בענין אחר: **ב'** שנים ומחלה תפלתו כו' ופירוש הכתוב ושאול יושב בגבעה תחת זכות של אשל הגדול שהוא שמואל שהיה דר ברמה ול"ל הא דנחמתי כי המלכתי את שאול היה בתחלת מלכותו ולולא תפלתו של שמואל היה שאול מת מיד אלא שתפלתו היה מאריך לו שתי שנים ומחלה עד שהגיעה מלכותו של דוד ודו"ק: **חצבתי** בנביאים הרגתים וגו'. כלומר ע"כ חלבתי וגזרתי וגם את הנביאים הרגתים דהייט הריגה שמתו קודם הגעת זמנם כמו הכא גבי שמואל שמת קודם זמנו משום גזירת הגעת מלכות דוד: **וכי** בכדי ספדו ספדיא כו' . ממיתה לא פריך דלא מפרש ביה מיתה אלא ויגוע כמ"ש התוס' וכדמפרש בסוטה עכ"ל והייט אמה שאמרו שם דפתחינהו יעקב לעיניה ואחיך כו' ופרש"י למאי דמשני וא"ל מקרא אני דורש כו' ודחנטו חנטיא כו' נדמה להם שמת אבל חי היה עכ"ל והענין דחוק ועיקר שיגויא חסר מן הספר ושמעתי לפרש בסוגיא זו משום דאיכא לפרש הא דיעקב אבינו לא מת כשני פנים אם שלא מת כלל גם בגוף אם שלא מת בנפש כשאר לדיקים אבל בגוף היה מת והאה שלא מת בנפש לא תא להקשות דמפורסמת היה דאמאי נקט יעקב טפי מאברהם ויצחק דודאי גם כם לא מתו בנפש ואי שלא מת אף בגוף קאמר וכי בכדי ספדו ספדיא כו' ומשני ליה דודאי בנפש קאמרי דלא מת ו·תקשי אמאי נקטי יעקב טפי דמקרא אני דורש כו' מקיש הוא לזרעו מה"ס נקטי יעקב כמו שהוזכר בקרא בהקישא דלא שייך הלא ביעקב להקישו לזרעו משא"כ מאברהם ויצחק: מהיס זרעו ישמעאל ועשו ומייתי ליה מדכתיב אל תירא עבדי יעקב: וגו' מקיש הו ז ב מה כתובים קרי ליה לכלל ישראל בשם יעקב ומיהו הכא דכתיב ב ה ולא ירפך וגו' משמע דעבדי יעקב היינו יעקב עלמו ועי' ל בזה ע"פ מ"ש בפ"ב דכתו..ות מתים שבתו ל אין חיים בהאמר נומו נשמה לעם עליה וגו' כי פ"י כמה ארץ החיים מיתת לדיקים ש:א"י איכה רק מ שם מקברים מפא"כ

בחו"ל דהמיתה היא שכפית ועי"כ לריכין לגלגול מחילות וז"ש יעקב אבינו לא מת דודאי אברהם ויצחק שמתו בא"י חיים הם גם במיתתן כיון שמתו בא"י אבל יעקב אבינו שמת בחו"ל היה לבעל דין לומר דאינו חי כמותן ולזה אמר דאף הוא חי וכאלו מת בא"י וא"ל וכי בכדי חנטו כו' ותהיכא תיתי לך שהוא חי יותר מאשר מתים שבח"ל וא"ל מקיש כו' הגני מושיעך מארץ רחוק דהייט ממלרים בחיים כאלו אמה מת בא"י כמו זרעך יוסף שבא ממלרים ארץ שביו בחיים לשם: **שפירותיו** מתוקין כו' . כי האדם עץ השדה כמ"ש פ"ק דב"ב היש בה עץ וגו' שהוא אילן עושה פירות טובות כך מעשיהם הם פירותיהם וכמ"ש לקמן בפרקין שאיש כשר ת"ח דומה לעץ מאכל שנאמר בו ואותו לא תכרות אבל הרשע דומה לאילן סרק כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית וכרת וגו' ולזה לפי גרסת כל הספרים גמרות שלנו דימה הכא את הת"ח והלדיק בג' מעלות טובות בתורה בעושר ובבנים לאילן המוב הזה בג' מעלות שזכר פירות שמתוקין שבו הם משל התורה ומעשים טובים כמ"ש ומתוקים מדבש ונופת וגו' צל הנאה שבו הוא משל לעושר כמ"ש בצל החכמה בצל הכסף ואמת המים העוברת תחתיו הוא משל הבנים והזרע כמ"ש וזרעו במים רבים ולקמן גבי שיהא נהאי מעיך כמותך פרש"י בתורה בעושר וכבוד עכ"ל ולא ידענא למה הוליא הבנים והכנים כבוד תחתיו דלפי המשל שיהו נהאיו זוכים ג"כ להני ג' שזכר הוא דהיינו תורה ועושר ובנים ואפשר דטעות נפל בפירוש רש"י וכבוד במקום בנים:

דף ו גמרא או אינו אלא בחודש כסליו ת"ל בעתו כיון שילא ניסן כו' מגומגם ובילקוט אינו ולעיל גבי או אינו מלקוש באייר ת"ל בעתו שייך למתני בתר הכי כיון שילא ניסן כו' ודו"ק: **בפרש"י** בד"ה אפילה כו' אפילות הגה הס"ד: **ע"ב** בד"ה רוב ההודאות כו' כל"ל: **תוס'** בד"ה עד מתי כו' דאמר ספיחי זרעים אסורים כו' כל"ל:

דף ו ע"א ד"א יורה שיולד בנחת ואינו יורד בזעף כו' בילקוט יורה שמתכוין לארץ ואינו כו' ע"ש: **אלא** יורה שמתריע כו' פרש"י לשון קללה כו' והכי משמע קרא והיה אם שמוע וגו' ואם לאו ונתתי מטר ארלכם יורה לרעה כו' ע"ש והוא דחוק אלא דיש לפרש דה"ק קרא ונתתי מטר ארלכם בעתו אותן יורה ומלקוש דבשלא בעתו הוא לקללה ולא לברכה אני מביא אותו לכם בעתו שלא יהיה לקללה ומיהו משום שלא בעתו נקרא יורה ומלקוש וקאמר דמה מלקוש כו' ומה יורה כו' וע"כ יורה ומלקוש לברכה קאמר דהייט בעתו: **דכתיב** ובני ליון וגו' בילקוט ל"ג הכי אלא וכן הוא אומר ובני ליון יגילו וגו' ואתרוייהו מייתי' ליה דבין יורה ובין מלקוש כתיבי ביה: **שמל** קשותיהן כו'. ויש לפ"ז לתת טעם מאי הגשם דבניסן קרוי כן ולא הגשם דבתשרי ומיהו לעיל ביורה לכולה טעמי ניחא אההוא דבתשרי: **ע"ב** **והולידה** והלמיחה כו'. הולידה הוא לשון מורכב זכר ונקבה משמע שהגשם הוליד והביא שהארץ ילדה ולמחה כמו אחרי הולידו וגו' אבל בלידת הארץ ה"ל למכתב ילדה ולמחה ומיהו בכה הלשון נמי דהארץ אתתא דמטרא היא והכי אמרינן לקמן שבא לשתה דשבת ארמלתא וק"ל:

דף ז גמרא לא תכרות וכתיב אותו תשחית וכרת הא כילד כו' מחדדין זה את זה בהלכה כו' ולא עוד אלא שמטפסין שנאמר ונואלו ולא עוד אלא שחוטאין כתיב הכא ונואלו כו' אמר לה אבוך רמי תמרה כו' א"ל אלא במאי נירמי כו' כל"ל: **בפרש"י** בד"ה שחוטאין כו' מהכא נואלו שרי לוען וגו' התעו את מלרים ותועה כו' בד"ה בפחות שבכלים במאי דפחרא הס"ד ואח"כ מ"ה במאי דפחרא בשחוק כו' כל"ל: **ע"ב** בד"ה שנאמר הרעיפו שמים כו' ומהפאר הקב"ה במטר שמים הס"ד ואח"כ מ"ה ישועה פרה כו' ובד"ה דרוח לפון כו' אורה לעולם מה שהגשמים כו' הד"א ובד"ה רשע בפניו כו' לקרותו רשע הס"ד ואח"כ מ"ה מותר לשנאותו כו' ובד"ה וילו הקב"ה הס"ד ואח"כ מ"ה טלוי [illegible] הגשם שהרד והס"ד ואח"כ מ"ה במפגיע כשיתפלל כו' ובד"ה קהה הברזל כו' הדור הס"ד ואח"כ מ"ה וכל שכן אם הוכשרו מעשיו קודם לכן והכי כו' כל"ל: **גמ'** מה התקנן יתגברו ברחמים שנאמר כו' כל"ל:

דף ז ע"א **גדול** יום הגשמים כתחיית המתים כו'. מפורש ברים פירקין: **כיום** שניתנה בו תורה כו'. לענין טובה לעולם קאמר דכמו שהתורה טובה לנפשות ה"נ המטר טובה לגופות ומייתי לה דכתיב כי לקח טוב ע"ש שהיא טובה לנפשות ופי' הפסוק כי לקח טוב מה שראוי ליקח אותה בשביל שהיא לקיחה טובה אנכי נתתי לכם במתנה. ואמר תורתי אל תעזובו וגו' ע"פ מ"ש בנדרים משה היה לומד תורה ומשכחה עד שנתנה לו במתנה וה"נ ה"ק שע"י שנתתי אותה לכם במתנה אל תעזובו ותשכחו אותה: **יותר** מיום שניתנה כו'. מפורש כדלעיל שטובת הגשמים היא לגופות בין לצדיקים ובין לרשעים אבל טובת התורה אינה אלא לצדיקים בלבד שזוכין בנפש על ידה וק"ל: **ערפהו** כמטר כו'. פרש"י הרגהו עכ"ל אבל א"כ הו"ל לפרושי הכא ואין עריפה אלא הריגה כו' כדמפרש ליה לקמן ונראה לפרש הכא ערפהו ר"ל הפנה אליו עורף ולך מאתו וכה"ג דריש ליה בפ' לא יחפור יערוף כמטר כו' זו רוח מערבית הבא מערפו של כו' כפירש"י שם וה"ק אם תלמיד חכם הגון הוא כטל יהיה לך שאינו נעלר ומתבקש לעולם ואם לאו ערפהו וסור ממנו וכדאמרינן בסמוך אם לאו אותו תשחית וסור ממנו כמטר הזה שהוא נעלר ואינו מתבקש לעולם כדאמרינן לעיל: **נעשית** לו סם חיים כו' · מדברי הרמב"ם בח' פרקים שרפואות הנפש הם בדמיון רפואות הגופות ויש סם ברפואות הגופות שלפי הכנתו עם דברים אחרים במעשה ידי אומן ברופא הוא מרפא החולה ואם לאו אפשר שיהיה הסם ההוא אדרבה קשה לחולה להוסיף לו חוליו שימות בה כן התורה היא סם הנפשות כמ"ש פ' בא לו וזאת התורה אשר שם משה וגו' אל תקרי שם אלא סם זכה כו' דהיינו· אם עשה עם הסם כאשר עשהו הרופא נאמן דהיינו ללמוד לשמה הרי היא סם חיים לנפשות שלהם ומייתי ליה מדכתיב עץ חיים היא למחזיקים וגו' שיש עץ שהוא סם טוב למולי הגופות ע"י בישולו עם דברים אחרים ואמר למחזיקים בה דהיינו לשמה ואומר רפאות תהי לשרך וגו' לעיל מיניה כתיב ירא את ה' וגו' דהיינו לשמה ואומר כי מולאי מלא חיים וגו' לעיל מיניה אשרי אדם שומע לי דהיינו לשמה ואם לאו שלמד שלא לשמה הרי אדרבה התורה נעשית לו סם המות להורגו ומדמה ליה כמטר הזה גם שלפעמים הוא מתבקש וחיים הם לעולם כמו בימות הגשמים מ"מ לפעמים אינו מתבקש וקללה הוא לעולם כגון בימות החמה כמפורש לעיל: **וכי** אדם עץ כו' · דלפי פשוטו כפרש"י בחומש שמה האדם עץ השדה וכי האדם עץ וגו' להכנס במצור כו' ע"ש ה"ל למכתב כי עץ השדה אדם וז"ש וכי המכוון המקרא לפי פשוטיה שמה האדם הוא כעץ השדה אדרבה המכוון ממנו וכי עץ השדה הוא כאדם לבא מפניך וגו' וע"כ דכשו דודאי מדמה האדם לעץ השדה אם עץ מאכל ואם סרק ובילקוט ל"ג הא כילד אלא דגרסינן וכי אדם עץ השדה אלא אם ת"ח הגון כו' ע"ש ופרש"י כולה מלתא אם ללמוד ממנו אם לאו ולפי מה שנסמך המאמר להנהו דלעיל יש לפרש כמשמעו אם ת"ח הגון הוא דהיינו שלומד לשמה אותו לא תכרות דסם חיים היא לו ואם לאו שלומד שלא לשמה אותו תשחית וכרת דסם המות היא לו: **ברזל** בברזל יחד לומר כו' · אסיפא דקרא סמיך ואיש יחד פני רעהו כפרש"י ולכאורה זה המאמר לא שייך הכא וי"ל משום דאמרינן לעיל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות דהיינו בלומד לקנטר כמ"ש התוס' אל תתשוב דבב' ת"ח שבא אחד לסתור ולהקשות על דברי חבירו שזהו ג"כ בכלל לקנטר ושלא לשמה דאינו כן אלא דלא באו רק לחדודי ומעלה הוא בת"ח כמו שהוא ברזל בברזל שהאחד מחדד את חבירו: **מה** אש אינו דולק כו' · ולעיל קאמר משום דאורייתא בת"ח כאש יש לומר דהא והא איתא דבתרוייהו מילי יש לדמויי התורה לאש: **מ"ד** חרב אל הבדים כו' שעוסקין בד כו' מפורש פ"ב דמכות: **קטנים** מחדדין את הגדולים כו' כפרש"י שמואלין כל שעה ומתוך משא ומתן ופלפול אתרווחא הלכה והאה מייתי הא דר"ח כו' ומתבירו יותר כו' מתלמידי יותר כו' לפי שכל אחד מאינו שואל ביותר ומביא עפי לידי חידוד: **כתיב** הוי כל למא וגו' · לאו בלמא ממש קאמר בנבואה זו אלא כמ"ש ולא למא למים כ"א לשמוע דבר ה' וקאמר בתלמיד הגון המיו מים עם רבו מדבר שלא תמנע מללמדו תורה אבל בתלמיד שאינו הגון ימנע הרב מללמדו תורה כמ"ש בסמוך יהיו לך לבדך אבל הנביא קורא לו הוי כל למא לכו וגו' שישוב וילך אצל רב ללמדו: **ואם** לאו יהיו לך לבדך וגו' · דאסור ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון כדאמר בפ' הסור והרוטב השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו זורק אבן למרקולים וע"ש בחידושנו: **למה** נמשלו ד"ת למים דכתיב הוי כל למא וגו' · דה"מ לדמויי לפי ענינו ללחם דכתיב ביה נמי לא רעב ללחם וגו' כ"א לשמוע דבר ה': **לומר** לך וכו' · לפי שיש תלמיד שמונע עלמו מלילך אצל רבו ללמוד לפי שהוא חושב שאין זה כבודו ולכך המשיל התורה למים במקום הזה מה מים מניחין מקום גבוה כו' אף אתה תניח מקומך והשפיל עלמך לגבי רבך לילך שם כדי ללמוד שם לכך מכריז הכתוב הוי כל למא וגו' ולהכי מייתו ליה האי קרא בענין זה ולא מייתי ליה קרא דלקמיה בספר ישעיה לקראת למא התיו מים: **לג'** משקין כו' · לעיל לענין מה מים מניחין מקום גבוה כו' ה"ל יין וחלב אם שופכין אותן לארץ מניחין מקום גבוה כו' אלא שאין דרכן לשופכן על הארץ כמו מים גם אינו שייך ביין וחלב מניחין מקום גבוה כו' כמעיינות ונהרות אבל הכא לענין פחותים שבכלים שייך לדמות התורה לכל הג' משקין: **כדא"ל** ברתי' דקיסר כו' · כל הסוגיא בפרק הנודר ועיין שם בחידושינו: **ע"ב** **ד"א** מה משקין הללו אין נפסלין אלא כו' · פרש"י ונפסלין בדבר קל יותר משמן ודבש כו' ע"ש מפירושו נראה דל"ג אין נפסלין אלא כו' אלא דגרסינן ונפסלין בהיסח הדעת אף ד"ת משתכחין בהיסח הדעת כו' כל"ל וכ"ה בגירסת פ"י: **גדול** יום הגשמים כיום שנבראו כו' אני בראתיו כו' לשון ברא נאמר על תחלת הבריאה יש מאין וז"ש גדול יום הגשמים שנאמר בו ברא כאלו הוא יש מאין כיום שנבראו בו שמים וארץ דכתיב בהו בראשית ברא אלהים את השמים וגו': **שנאמר** רנים ה

ארך גו' • רלית אותה במים וזה רצונה כמ"ש פקדת הארץ ותשוקקה וגו' פלג אלהים מלא מים גו' : שצויתי אתכם בימות החמה כו' • ומפי ה"ל למ:קם לקט שכחה ופאה שהם מהם בימות החמה בבדה אבל תרומות ומעשרות ניתן יותר בימות הגשמים אחר הדישה ומירוח ונ"ל מה"ע גופיה מדכתיב ליה גם חום דמשמע דבר שלויתי גם בחום ע"כ דהיינו תרומות ומעשרות שנלטוו בימי הגשמים אחרי הדישה ומירוח וגם בחום בימות החמה משא"כ לקט שכחה ופאה לא שייך ליווי כו' רק בימות החמה ומאי גם חום : דבר שלויתי ולא עשיתם כו' • מפורש פרק ב"ת האיך משמע ולא עשיתם ע"ש : ופנים נזעמים לשון שקר פרש"י לפי דרש זה פנים נזעמים שמראה הקב"ה כו' ע"ש • ול"נ לפ' גם לפי דרש זה פנים נזעמים של בני אדם שמתעברים בכך : ומצח אשה זונה כו' • פרש"י תקיפא דקרא ויתנעו רביבים משום דמאנת הכלם כו' ע"ש ותרישא דקרא ומלא אשה נמי מורה על העזות כמה כתובים וה"נ אמרי' במסכת זבחים ציץ מכפר על עזות פנים שנאמר והיה על מלח אהרן וגו' ע"ש : שיש לו עזות פנים כו' • שנאמר העז איש רשע בפניו כו' • והמקרא מסורס העז בפניו איש רשע : ועז פניו ישנא פרש"י ועז כתיב חסר ו' מי שהוא עז פנים ישנא בשי"ן ואל"ף עכ"ל בכל הספרים בקהלת בשי"ן ואל"ף ומה שכתב שהוא באל"ף י"ל דכוונתו מדכתיב באל"ף דריש ליה מלשון שנאה ולא מלשון שינוי כפרש"י וכתרגומו שם דא"כ ה"ל למכתב בה"א ישנה אבל מה שכתב שהוא בשי"ן לא ידענא כוונתו דהא בין שיהיה מלשון שנאה ובין מלשון שינוי בא השי"ן בו ואפשר לומר דכוונתו לפי סדרא מלשון שנאה יהיה השי"ן בשמאל כמו סי"ן וק"ל : ואין מקרה אלא הקב"ה כו' • קראו הכא מקרה כגם שהוא מקרה במים עליותיו דהיינו בין מים עליונים למים תחתונים מכ"מ הוא מך שוכנו של ט' : ואין אור אלא תורה כו' • ר"ל אין אור במקום הזה אלא תורה דלפי פשטיה ולא כאו אור השמש והלבנה לא יתכן דאדרבה מתוך עבות עברה בהם ותעהדם דהיינו שהרקיע הוא טהור וכהור יותר התאורות מאירים : בשביל גזל שנאמר על כפים וגו' • לעיל מהאי קרא דבר כי הקב"ה עושה עם הטובים והמים דבר והפנו עונש לרשעים ושכר טוב לצדיקים דהיינו בם ידין עמים דור המבול לאבדם ובהפך יתן בהם אוכל למכביר מזונות לצדיקים כמ"ש במדרש משל לנחתום כו' עיין בילקוט וע"ז אמר גם כן כי במבול על החמס דן אותם במים כמ"ש כי מלאה הארץ חמס וגו' לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל ומאז בשבועה שלא יביא מבול דן אותם על החמס בהפך זה דהיינו בהעלר המים כמ"ש על בשביל חמס שבכפים כסה אור ומטר עד שיתפללו עליו : אם ראית רקיע שקיהה כברזל כו' • והיא קללה שבת"כ ונתתי את שמיכם כברזל וגו' והיא קשה משל משה שנאמר והיו שמיך וגו' נחושת וגו' כפרש"י בחומש : שנאמר והוא לא פנים קלקל כו' • פי' לפום ריהטא והוא לא פנים אין לו משמעות לפי דרשה זו ויש לפרש כדברי המתרגם שהביא גם כן על דרשה זו והוא לא פנים וגו' פירוש וההוא דרא לא צלו קדם ה' כו' ע"ש : שנאמר ומיילים יגבר וגו' • דתפלת רבים יותר מקובלת וכן לקמן לענין תורה לימוד הרבים יותר מועיל וכמ"ש בספ"ב דברכות אקרא דילכו מחיל אל חיל :

דף ח גמ' ואמר ר' אמי מ"ד אם ישוך הנחש בלא לחש וגו' אם ראית דור שהשמים משתכין [עליו] כנחושת כו' לחישות שאין בדור ומאי תקנתיה ילך אצל מי שיודע ללחוש ומי כו' מביא אף לעולם שנאמר יגיד עליו רעו כו' מקנה כו' אל כפים איני והא אוקים שמואל המורא עליה כו' כל"ל : בפרש"י בד"ה שלמודו קשה כו' והוא לא שאינו יודע כו' ובד"ה מבהכין שהעלה חלודה כו' ובד"ה וכיראתך עברתך על מי שהוא ירא אותך אתה מחזיק עברתך כדי כו' בד"ה פגעת את שש ועושה לדק במי ששמח ועושה לדק שהן כו' כל"ל : תום' בד"ה אם כו' והא דאמר לקדירה לאו כו' משתכי משברים הקדירה כו' אלא ודאי משתכים ר"ל כו' כל"ל : **ע"ב** רש"י בד"ה אם לשבט אם גזר כו' ובד"ה ניקבל עילוון כו' מהני לן בתעניתא כו' כל"ל : תום' בד"ה אלא בדבר הסמוי כו' דבר דכייל ומנוי או לייר כו' כל"ל :

ח"א דף ח ע"א מ' זמנין כנגד מ' כו' • בהא איכא טעמא דמשה נמי סדרן באותן מ' יום ולכל הפחות פעם אחת בכל יום אבל כנגד כ"ד תורה נביאים וכתובים אין כאן פעם מבורר : מאי דכתיב אם ישוך וגו' • ראית דור שהשמים משתכין כנחושת כו' זו היא קללתו של משה והיו שמיך אשר על ראשך נחושת וגו' ובנוסחות גמרות שלפנינו לא מייתי הכא קרא ויגיד עליו רעו אבל מפרש"י נראה דגרסינן ליה וכן הוא בע"י דבתר בשביל לוחשי לחישות שאין בדור גרסינן מאי תקנתיה ילך למי שיודע ללחוש וילחוש כדכתיב יגיד עליו רעו ואין יתרון לבעל כו' אבל לפי סדר הכתובים אינו דהאי קרא ויגו עליו במפגיע הוא מוקדם לפסוק יגיד עליו רעו וע"כ נראה דבתר דמייתי קרא ויגו עליו במפגיע גרסינן יגיד עליו רעו שכן הוא סדר הכתובים ומייתי לו כדקאמר דילך אצל חסיד להתפלל על המטר כמו חוני המעגל ור' חנינא בן דוסא דודאי על ידי תפלתם יהיה נענה דהיינו שיגיד עליו בתפלה רעו שהוא חסיד ואמר אם לחש ועלתה כו' שנא' מקנה אף על עולה הוא סיפא דקרא דיגיד עליו רעו : מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש כו' גם שנשיכתה שממיתה היא מקללת אדם הראשון מ"מ אינה מוכרחת לישוך אלא שניתן לה כח לישוך ולהמית ובזה יתיישב מה שכתוב בלא לחש דלכאורה לא אילטריך לפי הדרשה דכ"ש אם היא ממיתה ולא יועיל הלחש מה הנאה יש לה אבל הוכרך לכך דלא תימא גם שאין לה הנאה היא מוכרחת לכך מתוך הקללה וע"ז אמר דאינו כן שהרי אינה ממיתה אלא (ע"י) [בלא] לחש אבל (בלא) [ע"י] לחש אינה ממיתה וע"כ דאינה מוכרחת על כך וק"ל : אא"ב משים נפשו כו' • בפרש"י שנפשו מכוונת בכפו דהיינו בלב שלם בכמה מקראות מלינו דרחמנא לבא בעי וכמ"ש ועבדתם את ה' אלהיכם בכל לבבכם וגו' ונראה דמשים נפשו בכפו הוא דבר נוסף דלבו מכוון כ"כ לשמים שיהו פיו ולבו שוים כאלו הם במקום א' בכפו : שנאמר אמת גו' ולדק משמים נשקף כו' ומשמע ליה דבגשמים מיירי דכתיב בתר הכי גם ה' יתן הטוב וארצנו תתן יבולה ורש"י פי' לדק משמים דהיינו גשמים שהן לצדקה עכ"ל ועי"ל לדק היינו מזל לדק שהוא מורה על הגשמים כדאמרינן ספ"ב דשבת דמזל לדק הוא מלוגן : מהכא וכיראתך עברתך כו' • מהכא פגעת כו' רש"י פי' כל הני מילי ע"פ מ"ש שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה ע"ש אבל א"כ ה"ל לאתויי כל הנך קראי והכי נמי התם בפ"ב דיבמות ופרק הפרה ונראה לפרש ע"פ גירסת הילקוט דה"ג כל המלדיק עליו הדין מלמטה מלדיקין כו' וע"פ מ"ש פ"ק דכתובות רבים שתו לימא רבים ישתו לא לימא משתה אחרונים לא לימא משום דאל יפתח אדם פיו לשטן וכמפורש שם שהדבור גם בדרך הדמיון מעורר את מדת הדין על האדם עד שהשטן מקטרג להיות התוספה מודה בדבר שראוי לכך כו' עיין שם והא ודאי שעל העונש העבר ובא על האדם ודאי יהיה האדם מלדיק עליו הדין אבל להבא שראוי לבא עליו עונש אל יהא האדם מלדיק עליו הדין שהוא ראוי לעונש כזה שזהו פותח פיו לשטן אלא יבקש רחמים אולי יתעשת לו הקב"ה ולזה אמר כאן המלדיק עליו הדין להבא הרי מוסך ומעורר מדת הדין עליו מלמעלה להלדיק עליו הדין מלמעלה ומייתי שנאמר אמת מארץ תלמח דהיינו שמלדיק עליו הדין מלמטה לפי האמת דזו המדה מנגדת בריאת אדם כמ"ש אמת אמר אל יברא וכמפורש פרק חלק גבי וימסר משה ויקוד וגו' מה ראה משה אמת ראה ע"ש גם מלמעלה מדת הדין מלדיק עליו לעונשו לפי האמת ולא ברחמים דהיינו ולדק משמים נשקף וגו' דאין השקפה אלא לרעה ודאמר מהכא וכיראתך דהיינו שירא האדם מלמטה ומלדיק עליו הדין כן הוא עברתך למשוך עליו הדין שלמעלה דהיינו עברתך ודאמר מהכא פגעת את וגו' ועושה לדק בדרכיך וגו' שמלדיק מלמטה דרכי השם ומדתו עליו לעונשו הן גם אתה קלפת ונחטא במה"ד עליו מלמעלה בך עולם ונושע על ידי שיתמרקו כל עונותיו בעולם הזה הוא נושע לעולם הבא בשכרו משלם ועלה מייתי בכה"ג הא דריב"ל כל השמח ביסורין דזה שמלדיק עליו הדין לקבל יסורין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר בהם עולם ונושע : שהשמים נעלרין מלהוריד טל ומטר כו' • הטל ודאי אינו נעלר אלא דלברכה קאמר הוא נעלר ובקרא דמייתי נמי לא הוזכר רק מטר ובילקוט מפורש בהאי לישנא בשעה שהשמים מתקשרים בעבים ואין גשמים יורדים דומה לאשה שמחבלת ואינה יולדת כו' ע"ש : **ע"ב** ונאמר לידה באשה כו' • לא שדימה לידת הגשמים ללידת האשה שהרי אמרו לעיל דמטרא בעלה דארעא מהאי קרא והולידה והלמיחה ולידת הגשמים דומה ללידת הזכר כמ"ש לעיל דלבון והולידה הכי משמע אלא דה"ק דיש בלידת הגשמים דומה ללידת אשה דהיינו שע"י הגשמים הארץ הולידה דמטרא בעלא דארעא וכן לגבי פקידה שיש לגבי גשמים פקידה שהארץ נפקדת ע"י הגשמים כמ"ש פקדת הארץ וגו' וכ"מ דבעי רחמי שמים במטר כמו באשה : במין קובה כו' אתיא כמ"ד לקמן דהעולם ממים עליונים שותה : אם לחסד ימליאהו לשדות וכרמים כו' • כל"ל וכ"ה בילקוט ולא פי' בהך כלום אם לארלו דמשמע שהיא חלוקה שלישית כמו שמפרש לה באידך דרשה ונראה דלפום הך דרשה קמייתא לא הולרך לפרש אם לארלו דמשמעי לפי הגזירה דמעיקרא שהיו ישראל בינונים וכפרש"י בהדיא בסוף איוב אם לשבט לפורענות כו' יערים וגבעות שאין מקום זריעה ואם לארלו להורידם כאשר נגזר בתחלת דין לא לשבט ולא לפנים עצורת הדין אלא בבינוני' ואם לחסד שנעשו הדור עכשיו יותר לדיקים כו' אותן גשמים שנגזרו בבינוני' מהפך כו' לירד בחסד בזמנם ועל ארץ הלריכה להם שלא תוריד טפה מהן לאיבוד עכ"ל ע"ש : נבעי רחמי כו' • כבר כתבנו בפ"ג דכתובות דהכא איירי ברעב של כליה ואע"ג דבגזרת כפנא נמי מתים ברעב של כליה מ"מ קאמר גשבול כפנא דלא מתים כ"כ בכפנא כמו במותנא : על זאת תכלל דאיכא אחריתי כו' • על זאת מפורש שם שבקשו להיות להם שלום מאויבים בדרך מדיוקא דזאת מכלל דאיכא אחריתי שאינו מפורש שם וכן בדניאל על רזא דנא מפורש שם ופשרה להוויא למלכא ומכלל דאיכא אחריתא שאינו מפורש שם : דלא ליתבו בתעניתא • פרש"י דלא בעו דליתי רעבה לעולם בשבילן עכ"ל לפי פירושו זה מלתא באנפי נפשיה היא דלא שליא בגזר שמדא אלא

דנזרו דלא ליתבו בתעני' על שגשמים דלא יבא ברכה לעולם בשביל תעניתן ויותר נראה לפרש דגזור דלא ליתב בתעניתא היינו לבטל גזירת השמד דגזור : מנא לך הא כו' . מן היום אשר נתת לבך וגו' כבר אמרינן בפ"ק דקדושין מחשבה טובה הקב"ה מלרפה למעשה מיהו אפשר דהיינו משעת שנעשה המעשה הטוב מלרף גם המחשבה טובה אבל הכא קאמר דבר עסק דנשמעו דבריך גם מיום המחשבה בלב : ביומא דדינא כו' . עיין פרש"י וק"ק דמה ענינא לע"ש דהתם טעמא אחרינא אית ביה משום שאין יכולין לעשות לרכיהן גם הדמיון בקולות ואוושות הוא רחוק ונראה דגרסי' ביומא דדינא כב' ור"ל קשה יומא דמטרא כיומא דדינא שהכל מתקבלין מן הכפרים לעיירות שיושבין שם בתי דינין כב' ובה' ועורח להם לילך שם ביום שהגשמים מלוין כמ"ש בר"ח בן דוסא כשהלך בדרך ביום גשם שאמר תיגלא כלער וכל העולם בנחת והשתא ניחא דכ"ש בע"ש שכל העולם לריכין לחזר אחר לרכיהן בשוק לקנות סעודת שבת ועלה מייתי שפיר אי לאו דלריך כו' כפרש"י גופיה ודו"ק : שמש בשבת לדקה כו' יראי שמי כו' . פרש"י יראי שמי שומרי שבת עכ"ל ועי"ל דמשמע ליה דאיירי בשבת מהאי לישנא דשמש לדקה והוא מבואר כי מהלך ז' המזלות סדרן הוא שצ"ם חנכ"ל ותחלת הלילות של ז' ימי השבוע כגל"ש חנ"ם ותחלת היום חל"ם כנג"ש נמלא בשבת בתחלת הלילה מתחיל מאדים ובתחלת היום מתחיל שבתאי וב' מזלות אלו מאדים ושבתאי מורים על הרע כמפורש בפ' מפנין ובפ' מי שהחשיך וכוכב לדק שהוא מורה על הטוב כדאיתא שם הוא משמש אותה שעה שקודם ליל שבת קודם מזל מאדים וגם הוא מתחיל שעה אחת על יום שבת אחר מזל שבתאי ומטעם זה ליונו הקב"ה לקבל שבת בתוספת שעה אחת קודם הלילה שמתחיל מאדים שעדיין לדק משמש באותה שעה שקודם לילה וכן ביום השבת לא כתיב בו בבקר שיש לשהות שעה אחת על היום לפי שבאותה שעה משמש מזל שבתאי עד שיתחיל לשמש אח"כ מזל לדק ולפי שבאותה שעה שקודם לילה עדיין הוא יום והשמש זורחת במזל לדק וכן שעה אחת ביום מתחיל כן החמה במזל לדק על כן אמר שמש לדקה שהשמש הוא במזל לדק בסוף ערב שבת בתחלת שבת קודם מאדים וגם הוא במזל לדק בתחלת זריחתה ביום שבת אחר שבתאי והיינו וזרחה לכם יראי שמי בקבלת שבת בין ביום ובין בלילה שתהיה השמש במזל לדק מרפא בכנפיה : פרוטה שבכיס מתברכת כו' . עיין פי' רש"י לפירושו לא הוה ליה למימר אלא שאפי' מעשה ידיו מתברכין ונראה דמלתא יתירא נקט דאפי' שאין בו מעשה ידים ממש כגון עסקא התלוי בפרוטה שבכיס הוא מתברך ומכ"ש ליה מריבויא דכל מעשה ועוד יש לומר דפרוטה שבכיס מתברכים ע"י הגשמים שהתבואה ופירות בזול ואין לריך לאחר מפרוטה שבכיס כמו בזמן היוקר ונמלא הפרוטה שבכיס מתרבת לו עתה בזמן הזול : אין הברכה מלויה אלא בדבר הסמוי מן כו' . מפורש בפ' המפקיד ופרק כ"ס : באפיקים בנגב כו' • כתבו התוספות ואם תאמר אמאי לא קאמר כו' יותר כו' דמי נתלה במי כו' ע"ש מיהו רב יהודה לעיל דמשוה להו על כרחו לא חש להא דמי נתלה במי כו' והכא נמי איכא למימר ר' יוחנן הכא לא חש ליה ועוד נראה לרבא נמי דקאמר לעיל דמי נתלה במי כו' היינו משום כיון דישראל ראו נתינת התורה כמו שראו המטר לא הוה ליה לתלות נתינת התורה במטר אי הוו שניהם שוים דמאי אולמיה האי מהאי ועל כן לאשמועינן דמטר יותר גדול דמי נתלה כו' אבל קיבוץ גליות דלא ידענו ולא ראינו עדיין אותו שפיר איכא למימר דשוה הוא לדבר שנתלה בו אלא שאנו מבקשים ותולים דבר שלא ראינו דהיינו קיבוץ גליות במטר שראינו במעלתו : שאפילו גייסות פוסקות בו כו' מה שעוברי דרך פוסקין בו הוא ודאי קשה לעולם כדאמרי' לעיל אבל גייסות דקאמר הכא היינו חיילות בעלי מלחמות שנות לעולם כשפוסקים והיינו גדודיה דמשמע גדודים היולאים למלחמה כמו גד גדוד וגו' : פוסקי' לדקה ברבים כו' • עיין פרש"י ואין לורך די"ל דוקא נקט בכה"ג שהוא עושה לשם ולתהלה לו בפני עניים שמתחניף להם כמ"ש איש מתהלל במתת וגו' דמשמע שהוא עושה כן לפנים ולשם וכפרש"י בספר משלי נשיאים ורוח גו' כאשר יהיה תוחלת שוא שהשמים מתקשרים כו' ולא באו הם מלטערים וכלות עיניהם כך איש מתפאר כו' והוא משקר וכלות עיני עניים כו' ע"ש :

דף ט בפרש"י בד"ה מטר בשביל יחיד כו' ואע"פ שמוריד בשביל זה מטר זה להשביח כו' כל"ל : **ע"ב** גמרא ואף ר"ל סבר מטר בשביל כו' דאר"ל מניין לפרנסה כו' הוא מגומגם דמאי מייתי ממטר אפרנסה דהא ר"י דסבר נמי מטר בשביל יחיד ס"ל דפרנסה אינה בשביל יחיד ומאי ואף ר"ל וכו' דקאמר ובספר מדוייק מלאתי מוגה דאר"ל מניין למטר כו' וק"ל : שם כמאן אזלא הא דכתיב משקה כו' כל"ל : בפרש"י בד"ה כהילא כמו קיטמא כו' פוסקין מיד הס"ד ואח"כ מ"ה מהולתא כו' סובין גסין הס"ד ובד"ה חסרת מים כו' המים לארץ הס"ד ובד"ה נהור עגני כו' אין שורין דיו כו' כדדריש ליה ר"י לעיל אבל חשכת כו' הד"א כל"ל ור"ל דחשכת מבעיא ליה להכי ולהכי דהיינו לחשוך שגיין ולנהור שגיין דמתוך חשוך אתה למד נהור וחסרת אתא לדרשה דרבי יהושע דלעיל ומחסרות מים ע"ג קרקע אבל לישנא דאין שורין דיו לא ידעתי לכוון דלהאי דרשה הוא מלשון משרין פירות ולא מלשון שורין דיו וק"ל : שם בד"ה כר' יהושע דאמר ממים העליונים הס"ד כל"ל :

ח"א דף ט ע"א מ"ד עשר תעשר • ואפי' למ"ד בפ' (המפקיד) [אלו מליאות] דברה תורה כלשון בנ"א היכא דאיכא למדרש דרשינן ובפ"ק דר"ה נמי דרשינן מיניה עשר תעשר בב' מעשרות הכתוב מדבר ועיין בתום' פ' (המפקיד) [אלו מליאות] : א"ל עשר בשביל שתתעשר כו' . ויהיה תעשר לשון עושר א"כ מלשון מעשר והכא קאמר עשר תן מעשר משלך ותזכה בזה לעשר עוד את שלך ולפי המדרש שכתבו התוס' בזה בכאן עיין מה שכתבנו בזה פרק הספינה פירוש יפה בפסוק עשר תעשר וגו' היולא השדה שנה וגו' : ובחנוני נא בזאת כו' • משום דבזו יבא אדם לנסיון שפי דהיאך אפשר שמתוך שאדם מחסר ממונו ליתן מעשר יבא להוסיף לו עושר ואמר אל תתמה על כך ובחנוני נא בזאת בדבר גדול כזה אם לא אפתח לכם ארובות השמים שמהם באה הקללה לעולם במבול כמ"ש וארובות השמים נפתחו ומתוכן ע"י מעשר שתתנו והריקותי לכם ברכה עד בלי די כו' : עד שיבלו שפתותיכם כו' • מפורש פ"ג דמכות : אולת אדם תסלף דרכו גו' יתיב ר"י וקמתמה כו' • נראה לפרש דודאי ר"י הוה ידע זה המקרא שבמשלי קודם ששמע מהינוקא אלא שלפי ענינו שם היה דעת ר"י לפרש האי קרא הכי כי ע"י אולת ושטות של אדם תסלף ומקלקל דרכיו ומעשיו גם על ה' יזעף לבו שמהרהר על ה' בדבר אמונייי ודבר זה ודאי כמות בתורה כמ"ש כי תשטה אשתו אין אדם עושה עבירה אא"כ נכנסה בו רוח שטות והיה נראה לו דוחק לפרש דרכו על פגעי אדם עד אחר ששמע זה המקרא מפי ינוקא כפי המבוקש ממנו שאמר ליה פסוק לי פסוקיך כנראה מריש המאמר ולפי הענין אשר בקש ר"י ממנו פסוק לי פסוקיך ואמר ליה הינוקא זה הפסוק הבין ר"י ממנו שהוא מפרש זה המקרא כענין זה ודרכו על פגעי אדם ויזעף מלשון תרעומת והרהור האדם על ה' ומדת דינו ועל זה היה ר"י מתמה מי איכא מידי כו' ודו"ק : ויאמר מה זאת עשה וגו' • הגם שאמרו והתודו על עונם ואמרו אבל אשמים אנחנו על אחינו וגו' מ"מ מלשון מה זאת עשה אלהים לנו נראה שהתרעמו על מדותיו כאלו בא עליהם ח"ו בעקיפים והנראה בענין זה דודאי תלו הדבר במכירת יוסף כמ"ש אבל אשמים וגו' על אחינו וגו' כי ראו שנפרעו במדה כנגד מדה כמו שהם חשדו אותו שהוא כמרגל ומוליא דבה עליהם נגד אביהם וע"כ השליכוהו לבור כן נחשדו הם כמרגלים להשליכם לבור במאסר גם ראו מתחלה שאמר שלחו מכם אחד שהיה כוונתו על ראובן שלא היה חייב בדבר ולבסוף אמר להו אחד יאסר וגו' שכוונתו על שמעון שהיה העיקר במכירתו גם אח"כ ויפתח האחד את שקו וגו' שהוא לוי שהוא מלא את כספו במלון שהיה מונח למעלה בשק כדי שימלא בדרך ללערו שגם לוי היה עיקר במכירה מאח"כ באמר האחים שלא מלאו כספם עד ביתם לפי שהיה מונח בלרור למטה בשק בכל זה רמז שאלהים יפרע להם במדה כנגד מדה ואמרו אבל אשמים וגו' על אחינו אבל ממה שאמרו מה זאת עשה וגו' נראה כאלו התרעמו על מדותיו ונבאו בזה ולא ידעו מה נבאו דהיינו שכל זה עשה לנו אלהים לסבב ביאתם למלרים כמ"ש וישלחהו מעמק חברון וגו' : מטר בשביל יחיד פרנסה כו' • עיין פרש"י ועוד י"ל מטר שהוא אינו אלא לורך הפרנסה והוא ניתן בטבע מן השמים אם יש בה לורך ליחיד ניתן לו בזכותו אבל פרנסה גופיה בעינן שתבא מן השמים כגון המן והבאר הוא דבר ניסי ולא בא רק בשביל רבים : דכתיב יפתח ה' לך את אולרו וגו' • הגם שכל ברכות וקללות שבת"כ לכל ישראל נאמר מכל מקום כיון שנאמר בלשון יחיד בשביל יחיד מהן נמי נאמר : ג' מתנות כו' • ואלו הן באר ומן וענן כו' • מה שיש לדקדק בזה מפורש פרק הפועלים : חזרה בזכות שניהן כו' • כיון שחזרה בזכות שניהן כ"ש שלא היתה להסתלק כלל בזכותן אלא שנסתלק להורות ולהגיד לישראל שבזכותה היה עד היום וכן שחזרו שניהם בשביל משה ולא נסתלקו אלא להגיד שבשביל זכות אהרן היה עד היום וענין שלשה פרנסים באלו ג' דברים שיעקב לא בקש אלא על ב' כמה שאמר ושמרני בדרך הזה וגו' ונתן לי לחם לאכול ובגד וגו' דהיינו הענן לשמירה מאויבים המים לשתות ולגהץ מלבושיהם המן במקום לחם לאכול כי הלדיקים מסתפקים במועט : שנאמר וישמע הכנעני וגו' • מה שמועה כו' אל תקרא ויראו כו' אלא וייראו מפורש פרק קמא דר"ה : כי משמש בארבע לשונות אי דלמא אלא דהא כו' • מפורש בחידושי הלכות פרק קמא דר"ה : בירח אחד כו' • פי' בז' באדר שבו מת משה ופסק המן והא דכתיב וישבות המן ממחרת באכלם מעבור הארץ דהיינו בט"ז בניסן מפורש במכילתא דמ' יום אחרי שמת משה נסתפקו ממן שבכליהם שלקטו בו ביום שמת משה : שאני משה כו' • מדלא נקט בשינוי רק שאני משה כו' משמע דממשה בלחוד הוה פריך דאשכחן פרנסה גופה שהוא המן הוה בשביל יחיד אבל מבאר שהיה בשביל מרים לא פריך ליה ואפשר דמשום דאיכא למימר דלאו בזכות' לחוד היה הבאר אלא דגם זכות משה היה עמה ומיהו מטעם שהיה בזכות אהרן ניחא בלאו הכי דלא פריך ליה משום דלאו בכלל פרנסה הוא אלא הגלה מאויבים :

גפכמיד

ע"ב ואכחיד את שלשת גו' · נראה דודאי כן הוא שהראו לו בחלום שרוצין לעכבן משמים על דמכספי ליה כפרש"י ולמחר כי הוו מפטרי ליה כדרך התלמיד הנפטר מרבו א"ל שילכו מכאן למקומם לשלום וכדי שיתקיים החלום בזה לסכחידם בעונש מיתה כמשמעות הכתוב : **שאי"ן מה' מטר וגו'** · השאלה במטר תתחלת מרחשון שהוא זמן סיורה אבל אמר שתהיה השאלה עד עת מלקוש הבא בניסן כדאמרי' לעיל · והמטר וה' עושה חזיזים ומטר גשם וגו' כפל הענין כדלקמן שהחזיזים הם סימן לרוב גשמים לפי הצורך נכל ואמר יתן להם לאיש גו' כדמסיק אפילו לאיש יחידי ויתן להם יש לפרש אחזיזים דהייט שהקב"ה עושה חזיזים רבים כדמסיק וגם יתן לחזיזים להם מטר וגם שיתנו לכל איש לדיק כפי הצורך לו אפי' כל כשב אחד ועל שאר העדה שא"ל למטר לא יבא מטר דאפשר דיזיק לו רוב גשמים ולכך קאמר רב דניאל האי מיטרא לא בעי מיא כדי שלא יבואו שם ויזיקו לו : **בי היכי דמשקא בגלאי הכי כו'** · יש לפרש ע"פ מ"ש לעיל אין הגשמים נעצרין אלא בשביל פוסקי צדקה ואין נותנין שנאמר נשיאים ורוח וגשם גו' ה"נ ה"ק דמשקי בגלאי ואין נותנין הצדקה שפסקו ולכך החזיזים נמי משקלי מלהביא מטר : **מלא נגא כו'** · ובגלאי לא עסקי כו' ובגלאי עסקי כו' · מפורש במס' פסחים פרק האשה : ר"א אומר כל העולם כולו מימי אוקינוס כו' ור"י אומר כו' ממים עליונים שותה כו' פלוגתייהו תלוי בדעת בעלי הטבעיים לפי דעת הפילוסופים והוא מבואר בפרק אין דורשין דיש לפרש בזה כפשטן : **ממימי אוקינוס שהוא שותה כו'** · וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגו' ות"י ותחום מערבה ויהוי לכון מיתא רבא אוקינוס : **כבברה כו'** · פרש"י בס' שמואל חשרת ל' כברה שהוא נופל על הארץ דק דק וכ"ה נאגדה הרבה חופרין אותו בכברה כו' ע"ש : **ובין טפה לטפה כו'** · במדרש קהלת מפיק ליה מלשון שמקים שהם שוחקות את המים לטפות דקות וענין זה מפורש פ"ק דב"ב אקרא דמי פלג לשטף מים ע"ש : **ללמדך שגדול יום הגשמים כיום שנבראו שמים כו'** · ופרש"י דהאי נלמדך כו' אקראי דלקמן קאי כו' כבר כתבתי דשפיר קאי אהא דקאמר ואין בין טפה לטפה כו' והוא מפורש לעיל בריש פרקין : **כבאן** אלא הא דכתיב משקה הרים מעליותיו ואמר ר"י כו' · פרש"י דאי לאו ר"י ה"א דה"ק מעליות שהקב"ה עומד הוא משקה אותן למטה ולעולם המים מאוקינוס עכ"ל · אמנם יש לדקדק כיון דהשתא אכתי לא הוה ס"ד כיון דסלקא לנהס כו' הוה ליה למיפרך לר"א מפשטיה דקרא למטר השמים השתה וגו' קרא שהביא ר' יהושע וע"כ נראה לומר דאי לאו רבי יוחנן הוה אמינא דה"ק דמשקה הרים מעליותיו של כל הר והר כמ"ש בב"ר דבשביל ד' דברים חזר הקב"ה שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלה כו' ושיהא הגבוה שותה כנמוך ע"כ אבל רבי יוחנן דאמר מעליותיו הוא כינוי להקב"ה ודאי דאתא לאשמועינן דמעליותיו שלו משקה הרים דהיינו מים עליונים פריך שפיר ומש"ה לא פרך נמי מדכתיב למטר השמים וגו' כיון דהאי קרא אא"י כתיב שהיא גבוהה מכל הארצות ברוב גובהה א"א שלא תהא שותה אלא מלמעלה כמ"ש דבר הכתוב לשון הבאי כאילו המים בא מן השמים כמבואר בכתיב ערים גדולות ובצורות בשמים ודו"ק : **כבאן** אלא וכו' · מי גרס לאוצרות שימלאו בר תהומות כו' · יש לדקדק דאימא דרבי יהושע ודאי נמי מודה בהא דהארץ שותה נמי מלמטה כדאמרינן ספ"ג דסוכה א"ר אבא אין לך טפה וטפה שיורדת מלמעלה שאין תהום יוצא לקראתו ג' טפחים מלמטה כו' ע"ש · יש לומר דלר"י כיון דהארץ שותה נמי מלמעלה לא הוה ליה בהאי קרא לתלות מילוי אוצרות בתהומות לחוד אלא בשניהם בתהומות ובמים עליונים :

דף י בפרש"י בד"ה במאמר כו' של הקב"ה הס"ד : **בד"ה** תנא מתמלית בית כור כו' גן לפני כל העולם כולו (בין) כעדן לגן כו' עכ"ל ובפי' ע"י נמחק כל זה והיינו משום דמשמע לכאורה דגן גופיה הוה ס' נגד כל עולם כדקאמר ועולם א' מס' בגן וגן א' מס' לעדן כו' אבל ע"כ אינו כן אלא כנוסחאות פרש"י שלפנינו דהא מתמלית בית כור שותה תרקב דהיינו ס' מתמלית עדן נמי קאמר כדמייתי מקרא ונהר יוצא מעדן וגו' ומש"ה ע"כ אית לן לפרושי עולם אחד מס' בגן היינו עם העדן ואח"כ אמר דהגן גופיה א' מס' דעדן וק"ל : **ע"ב** בד"ה ר' יוסי כו' ור' יוסי ארישא ומסתבר כי האי ליטנא מדקמהדר רשב"ג כו' עכ"ל הביא ראיה מרשב"ג אדרבי יוסי דנראה דהני ברייתות בחד גוונא מתניין דברי רשב"ג הם בעצמם דברי ר' יוסי אלא דמדברי רשב"ג מוכח טפי דאיירי בשבת ודו"ק :

ח"א דף י ע"א ור"י ההוא בברייתו של עולם כו' · סך דרבי חנינא מי גרס לאוצרות כו' דחוק לאוקמי כרבי יהושע אלא דה"ק דודאי סך דר"ח כר"א אתיא אלא ר' יהושע אוקי ליה לקרא בברייתו כו' ויש לדקדק דא"כ למאי דלא אסיק אדעתיה לאוקמא האי קרא בברייתו של עולם אמאי לא פריך ליה מגופיה דקרא בלאו ר"ח ולפי מ"ש לעיל דר' יהושע נמי מודה דהארץ שותה נמי מלמטה ניחא בלא ר"ח וה"ק קרא דעל ידי תהומות שלמטה נמי נתמלאו אוצרות בר אבל לר"ח דקאמר מי גרס כו' משמע דמולה מילוי אוצרות בתהומות לחוד ועוד י"ל דכולה מילתא תלמודא תסיק לה כמאן אזלא הא דאר"ח כו' כר"א אבל ר"י לא מפרש לה הכי אלא בברייתו של עולם וכצ"ל לקמן כמ"ש לעיל ודו"ק : **א"י נבראת תחלה כו'** · כל אלו הדברים למעלת א"י נאמרו כמפורש באורך בדברי ע"י בשם הרשב"א והאריך בזה והוא שהשגחתו ית' ב"ה הוא בכל דבר יותר בא"י ובשאר ארצות כי הוא אלהי הארץ וע"כ נקראת שהם ארץ כי חפצו ורצונו בה וע"כ אמר נבראת תחלה שהיא העיקר ושאר ארצות טפלים ולכך נקראו חוצות והטיב בהשגחת א"י בענין מטר שמשקה א"י בעצמו כי היא נחלתו וחבלו ושאר ארצות משקה ע"י שליח דהיינו שרי אומות שלמעלה ומזלות שלהם אותם חלק ה' לכל העמים ועוד הטיב בהשגחת א"י שהיא שותה מי גשמים כו' ומפיק ליה מדכינה בא"י לכתוב לשון מטר ובחוצות לשון מים כאילו אינן מי גשמים רק מים בעלמא והוסיף עוד דא"י שותה תחלה כו' היינו נמי שהיא עיקר ושאר ארצות טפלים לה וכמ"ש שא"י נבראת תחלה כו' ומייתי משל לאדם שמגבל כו' והוא משל לג' דברים שזכר במעלת הגשמים שבא"י הוא משל בנוטל האוכל תחלה הוא משל בשותה תחלה כו' ומניח הפסולת הוא משל לשתי' שמניח המתמלית לאחרים דהיינו שמתמלית ע"י שליח : **שקול כ"ף ושדי** אכיי"ש וקרי ביה הכברת כו' · כפרש"י מלשון הכבר וה' מתחלף בא' באחה"ע אבל התוספות כתבו ויהיה חכשרת כלומר שהמים בעננים מתקשרים כו' ע"ש לא ידענא משמעות חכשר"ת לפי הדרש מלשון קישור אבל לפי פשטיה דקרא חשרת פירשו בו מלשון קישור כמו וחשוריהם הכל מולק דמלכים : **נהור** שנני זעירין מימוהי חשוך כו' פרש"י נהור ענני זעירין כו' מדיוקא דחשכת מים סגיין מימוהי יליף ליה ומלת חשרת מתפרש בע"א מלשון שריה וכל זה דחוק דעיקר חסר מן הספר דהא ודאי ידע לפרש חשכת מים על שם חשוך ענני ולא קשיא ליה אלא רומיא ושיניא דקראי והכא לא משני מידי ונראה דודאי ידע לפרש דחשכת מים ע"ש חשוך ענני וחשרת מלשון כברה כדאמרינן לעיל אלא למה שינה הכתובים דקאמר דאיירי בתרי ענינים דהיינו חשכת מים דסגיין מימוהי להוריד טפות גדולות וחשרת מים דזעירין מימוסי בטפות קטנות כיורד דרך הכברה והא מייתי ליה נמי האי קרא לעיל שמקבלין המים כנוד ומנוקבין ככברה כו' שנאמר חשרת מים וגו' : **מים עליונים** במאמר הם תלוין כו' במדרש מפיק ליה מדכתיב יהי רקיע בתוך המים שיש הפרש בין מים עליונים לרקיע כמו שיש בין רקיע למים שעל הארץ כפרש"י בחומש כו' : **ור"א** ההוא במעשה ידיו של הקב"ה כו' · רש"י לא פירש כלום בזה וגם בילקוט ל"ג ליה אלא דגרסי נמי הכא ההוא בברייתו של עולם הוא ויש לפרש דה"ק דקרא משתעי בברייתו של עולם מפרי של מעשה ידיך תשבע הארץ דהייט שבראת המים כדי שתשביע את הארץ וכן יש לפרש לגירסת הספרים שלנו דגרסינן ההוא במעשה ידיו של הקב"ה והיא היא : **כל העולם** מתמלית ג"ע כו' שנאמר ונהר יוצא מעדן גו' פרש"י סימן לדבר שג"ע שותה מן כו' פ"ש רלה לומר דודאי העולם אינו שותה מעדן אלא מגן של עדן והוא ס' ממנו כדלקמן ובהאי קרא דמייתי יוצא מעדן כתיב אלא לסימן בעלמא מייתי ליה מהאי קרא שגן של עדן שותה מי גשמים תחלה כו' : **וגיהנם** אין לו שיעור כו' · הוא גופיה ודאי דיש לו שיעור כיון דעדן ס' ממנו הרי הוא ס' בעדן אלא דה"ק שאין לו שיעור לשער בדבר אחר שיהיה גדול ס' כמו גיהנם וכן ני"א דעדן אין לו שיעור יש לפרש כן שאין לו שיעור בדבר אחר דהיינו שיהיה הגיהנם גדול ס' כעדן ודו"ק : **שוכנת על מים** רבים רבת אוצרות · ושיפא דקרא בא קצך אמת בצעך והוא כפרש"י ונראה לפרשו אמת מלשון אמת המים ובצעך מלשון בלעי מים ור"ל שבא קצך שלא יהיו לך עוד כ"כ מים רבים באמת מים ובלעי המים וכמו שכתוב שם והחרבתי את ימה והובשתי את מקורה : **ע"ב יחיד** כל שראוי למנותו כו' · ואפי' במס' כלה כו' · מפורש בפרק אלו קשרים : **א"ל** יעקב אל תראו כו' · עיין בפרש"י בחומש והכא ופי' הרא"ם דבריו דלפי דברי רז"ל יהיה פי' תתראו תתרוו מלשון שביעה ומ"ש אל תראו שלמכם כו' אינגו פי' של תתראו אלא כו' אף כאן אל תתראו אל תראו עצמכם שבעים כו' ע"ש באורך ולפי דרכו כתב ג"כ מה שפרש"י בחומש בסוף דבריו ודומה לו ומרוה גם הוא יורא את צב אלשון ראשון שפרש"י בחומש והוא דברי רז"ל ולא' מתחלף בו' וזה הוא דוחק גדול בפרש"י לומר שמביא ודומה לו אלפני פניו אלשון ראשון ולא אלפניו לשון שני מפי אחרים שהוא מלשון כחישה ועוד מה צריך לראיה שהוא מלשון שביעה שהמקרא מלא ממנו ובתורה כתיב למען ספות הרוה וגו' ואם הוא זר בא' תתראו מלשון שביעה והולכך לסביא ודומה לו גם הוא יורא שהוא ג"כ בא' יותר זר בלשון שני מלשון כחישה אבל הנכון לדרש רז"ל בחומש שתתראו מלשון ראייה וכמ"ש אל תראו עצמכם כו' שהוא המתחייב בכח מאמר מהתפעל למה תתראו בפני עשו כו' וכן איתא בהדיא בתנחומא שפי' תתראו מלשון ראייה אמר יעקב לבניו אתם גבורים אתם נאים אל תכנסו בשער אחד כו' שלא ישלוט בכם עין הרע ע"ש גם מה שהביא בשם התנחומא שאמרו למה תתראו אל שוליהו בידכם פרוסת לחם לא מנאנהו שם אבל הוא בב"ר ואין זה מכרעת כלל לפירושו מלשון שביעה אלא שפירושו מלשון ראייה שאל התראו שפרוסת לחם בידכם והשתא ניחא דפ"י בפי' החומש שכתב ודומה לו אלשון אחרון שלפניו קאי שכתב משי אחרים שהוא לשון כחישה כי תתראו בא' אינו לשון ראייה בדברי רז"ל אלא שהוא מלשון כחישה ודומה לו גם הוא יורא שהוא ג"כ בא' ופי' המקרא דמשלי נפש ברכה שהוא ותדשן כממוש תדשן נפשו גם מרוה הוא יורא שהוא העני : **לא בפני עשו כו'** · הא דנקט בני עשו וישמעאל שלא היו אז בארץ כנען ולא אמר בפני בני כנען עלמן תירץ הרמב"ן ואולי היו בתים בני עשו וישמעאל דרך ארץ כנען כו' ע"ש והרא"ם דחה דבריו ע"ש ותירץ משני שכל בני כנען היה להם תבואה כמותם כו' ע"ש ואין זה מוכרח גם אם היה להם תבואה מי נימא שהיה לכל בני כנען תבואה ועוד דאכתי תקשי למה לא אמרו נמי עמון ומואב שהיו ג"כ שכיני ארץ כנען אבל נראה כי הקנאה שנאמרה הכא לא שייכא רק באחים קרובים ונמצא שיהיה האדם עם אחיו בצרה כדמוכח כל הסוגיא ודבר זה אין לחוש רק בצרת אחים וקרובים ולהכי נקט בני עשו וישמעאל שהיו מזרע אברהם נחשבים אז כאחים וקרובים לבני יעקב אבל שאר אומות לא שייך ביה קנאה זו להיות בצרה עמהם וכן מעין דברי הר"ן בזה שכתב בסוגין בענין איסור **משי** · דיוסף שלא ידע שהיו שבעים היה אוסר עצמו בתשמיש בשבילם אבל הם ידעו כו' עכ"ל **מדברי** תוכח שלא היה להם לחוש לאסור את עצמם בתשמיש משום דשאר אומות היו שרוין בצער **ואפי'** משום בני עשו וישמעאל דלא שייך בתשמיש קנאה אלא באכילה שהיא בנגלה כמ"ש למה תתראו **וכו'**. תוליאו פרוסת לחם בידכם וכתב הרמב"ן נדרש רז"ל אל תראו עצמכם שבעים כו' דמשמע שהיה גם עדיין תבואה הא דכתיב ונחיה ולא נמות היינו שלא ימותו כאשר יתום הלחם אשר בידם : **שמא** תרגזו עליכם הדרך פרש"י תתעו עכ"ל ר"ל שע"י עיון בתורה כדמסיק תגוזו לתעות ותתעכבו בדרך ויוסף מיהר הליכתם כמ"ש מהרו ועלו וגו' ורש"י בחומש הביא דרש רז"ל דמתניתין : **אל תרגזו** אל תתעסקו כו' · ד"א אל תפסיעו כו' ע"ש אבל הר"ס כתב על פרש"י שבחומש אבל בב"ר שלפנינו כתב אל תרגזו אל תפסיעו כו' ע"ש באורך ומדבריו נראה שנעלם מעיניו סוגיא דמתניתין דדברי רש"י בחומש מיוסדים על פי סוגיא דמתניתין והב"ר חולק ופירש אל תרגזו בהפך דהייט אל תפסיקו מדבר הלכה וכמ"ש התוס' שיש מדרש החולק על תלמוד שלנו ונראה לפי דרש דמתניתין פירש הכתוב אל תרגזו כדמסיק לעיוני כי עיון התורה מביא החכמים לידי רוגז כמ"ש בפרקין אורייתא דקא מרתחא ביה ולזה א"ל אל תרגזו ותעיינו בדבר שנלטויתם בדרך דהיינו ד"ת שהולכי דרכים פטורים מן המלות אבל חייבים בד"ת כמ"ש ודברת בם גו' ובלכתך בדרך גו' היינו לפי המסקנא והרא"ם פי' הכתוב בענין אחר לפי הדרש כי נעלם ממנו סוגיא דמתניתין ודו"ק : **שני תלמידי חכמים שמהלכין** בדרך כו' · ביחיד המהלך בדרך יחידי נמי אמרו פ"ג דאבות המהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה ה"ז מתחייב בנפשו אלא דהכא הוסיף שבשני ת"ח המהלכים בדרך ישאו ויתנו בדבר הלכה ביחד שתהיה התורה יולאת מביניהם ואם לאו ראוין הן ליטרף כי את השכינה השרויה ביניהם על עסקם בתורה כמ"ש ב' שיושבים ויש ביניהם ד"ת ה"ז שכינה שרויה ביניהם ובביטול תורה מביניהם האש שורפת אותם כדקאמר טעמא דאיכא דבור כו' פי' דבור של תורה ודרשו כן מיתורא דהלוך הולכים שדברו בדבר הלכה א"נ בדבר שמלוה בו גם בהליכה כמ"ש ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך וגו' אבל אי ליכא דבור בהליכה דהיינו ד"ת לא היה האש מפריד ביניהם אלא שהיו ראוין ליטרף ובמדרש ילקוט ס' מלכים ודבר אין דבור אלא תורה שנאמר הלא כה דברי כאש גו' וכשנשתלח מלאך אל אליהו ואלישע בא ומלאן עסוקים בד"ת ולא היה יכול לשלוט בהן שנאמר והנה רכב אש אלו דברי תורה נביאים וכתובים וסוסי אש אלו משנה הלכות ואגדות כו' ע"ש לפי זה דרשו ודבר דבור של תורה לפי שהוא נסמך לאש כדכתיב ודבר והנה רכב אש גו' רמז על דבור של אש שהיא תורה ורכב וסוס הוא רמז של מלחמתה של תורה בשנים שנושאים ונותנים בה : **אל תפסיעו וכו'** · והכניסו חמה כו' טפל בזה לשון רוגז כי המתהר בהלוכו בפסיעות גסות ונילך בערב אחר שקיעת החמה הוא מטולל ומתרגז בהלוכו וכן פי' מהרא"י ויש לדקדק אמאי לא נקט אלא והכניסו חמה לעיר ולא נקט נמי יציאת חמה תעיר ומרב יהודה דמייתי נקט היליאה ברישא וקרא דמייתי הבוקר אור וגו' נמי ביליאה איירי והכניסה משנה דה"ה כפרש"י והנראה שנקדים בזה דיש להקשות למה לא הזהיר אותם יעקב כבר על כל זה בהליכתם למצרים וע"ק דהא כבר הוזהרו ע"כ נילך בכי טוב כדכתיב הבקר אור והאנשים שולחו גו' אלא די"ל שודאי הם ידעו כבר הא דאל יפסיע אדם כו' והא דלעולם יכנס אדם כו' אלא מפני שא"ל יוסף עכשיו מהרו ועלו אל אבי גו' שהזהיר אותן למהר הליכתם הוצרך להזהיר אותן דמ"מ אל תרגזו בדרך בפסיעות גסות למהר הליכתכם לפי שהוא מזיק לעינים גם לא תמהרו הליכתכם ליכנס אחר ביאת החמה לפעמים אדם בא לעיר ויחשוב למהר הליכתו בעוד יום לבא לעיר אחרת והוא טועה שיתאחר ביאתו עד אחר ביאת שמש וזה לא שייך ביליאתו מן העיר וע"כ לא הוצרך להזהירם על היליאה כיון שכבר הוזהרו ע"כ כמ"ש : **הבקר אור גו'** . והשתא ניחא דמקרא לא מפיק אלא יליאה תיפו הכניסה במכ"ש יליף לה דהא בכניסה איכא עוד האי טעמא שדרכו נילך במרולה דליכא ביליאה גם למ"ד שהזהיר אותם שאל יעיינו בדבר הלכה כדי שלא יאחרו בהליכה בדרך הייט נמי מה"ט מפני שמיהר הליכתם וביאתם כמ"ש מהרו ועלו וגו' : **לעולם יצא אדם בכי טוב כו'** · מפורש בפ' ג"ה :

דף יא גמרא ואין איש שם על לב כי מפני הרעה נאסף הצדיק אלא כו' כצ"ל : **בפרש"י** בד"ה כל פרסה כו' דבעל בשר הוה כו' ובד"ה הצדיק אבד כו' הוא מת כי מפני הרעה נאסף הצדיק מפני שלא כו' ובד"ה ה"ג אבריו של כו' ואתם עדי לשון רבים נאם ה' ובד"ה לשמואל כו' לדיקי אי אכלי כו' מי סני להו כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה אסור לאדם כו' לנהוג עצמו בחסידות ויוסף לא כו' עכ"ל ובהכי יתיישב דהא יוסף חשוכי בנים הוה שלא קיים עדיין פריה ורביה אלא ממדת חסידות עשה כן וגמר כן לכל הפחות במדת חסידות לאינן חשוכי בנים ועי"ל דיוסף עדיין לא היה מצוה על פריה ורביה קודם מתן תורה ודו"ק : **ע"ב** גמרא גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו כו' לעולם קסבר רב הונא נתענין לשעות והמתענה כו' כצ"ל : **בפרש"י** בד"ה כאילו קדוש כו' ולא אבות בעיר של כו' רמיזא בעלמא הוא : **בד"ה** בחלוק לבן כו' שלנו שבתי הידים כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה כאילו קדוש הקב"ה פי' והא אמר לעיל שנקרא קדוש כו' עכ"ל השתא לפירושם פריך שפיר מר"א הדר"א דהכא אמר כאילו קדוש שרוי כו' ולעיל קאמר שנקרא קדוש אבל לפרש"י לא ידעינן לשון מאי פריך מר"א אדר"א הקפר דהא ר"א שהתא קאמר נמי לעיל דאיקרי קדוש וצריך עיון [א] :

ח"א דף יא ע"א מרעב מבעי ליה כו' · ואין לפרש דה"ק ברעב מרעב מבעי ליה דהא שפיר מתפרש ברעב דהיינו בעת רעב בעולם פדך ממות וכן בסיפא דהאי קרא ובמלחמה מידי חרב דהיינו בעת מלחמה בעולם פדך מחרב וגם מחרב במ"ס לא יתכן גבי פדך ממות אלא די"ל כפי גרסת הרי"ף דגרסינן ממות מרעב מבעי ליה דה"ק כיון דקאמר קרא בשש צרות יצילך גו' ותשיב נהו מצרת הרעב לא ה"ל למכתב ברעב פדך ממות דמשמע שלא היה ניצול מצרת הרעב אלא ממיתה של רעב אלא דה"ל למכתב ברעב פדך מרעב ולא לכתוב ממות דמצרת רעב גופה פדך בעת רעב וקאמר דלכך כתיב ממות למידרש בשביל שמרעיב עצמו כו' ובסיפיה דקרא ובמלחמה מידי חרב ניחא ליה דצרת מלחמה היא החרב גופיה גם בלא מיתה א"נ דה"ק ה"ל למכתב ברעב פדך מרעב דמשמע ממיתת רעב אבל ממות סתם לא משמע מיתת רעב וכן במלחמה מידי חרב דהיינו ממיתת חרב וקאמר למידרש בשביל שמרעיב כו' וממות לא ממיתת רעב אלא ממיתה משונה ודו"ק : **בשני רעבון כו'** · וכתבו התוס' וא"ת והרי יוכבד שנולדה בין החומות כו' · ע"ש ועיין תירולים בזה בר"ן וברא"ם ובב"י טור א"ח סימן תקע"ד דחה דבריהם ע"ש והוא תירץ ונראה שקודם מתן תורה לא היה מתסר לשמש בשני רעבון והא דמייתי מיוסף אסמכתא בעלמא הוא כו' ע"ש באורך וקשה לתירוצו כיון שהוא אסור לאחר מתן תורה ואפי' מדרבנן ודאי דהיה לוי מקיים איסורו כמ"ש שהאבות קיימו אפילו עירובי תבשילין אבל הנכון כשיטת התוס' וכדברי הרא"ם שמן הדין היה יוסף מותר לשמש כיון שחשוך בנים היה שלא היה לו בת אלא שממדת חסידות עשה יוסף כמ"ש התוס' אבל לוי לא נהג מדת חסידות זה כיון שהיה חשוך בנים שלא היה לו בת ואנן גמרינן איסורא מיוסף נמי באינו חשוך בנים וקיים כבר פ"ו דלולי שהיה איסורא נמי שקיים פ"ו לא היה יוסף עושה מדת חסידות כיון שלא קיים פ"ו ומדברי הירושלמי שכתב הב"י שם דבליל טבילה מותר לשמש אפילו בשני רעבון יש לתרץ ג"כ לפי שיטת התוס' דאת לוי נתעברה בליל טבילה ויוסף ממדת חסידות היה פורש גם בליל טבילה ואנן גמרינן איסורא מיוסף דאי לאו איסור גמור בלא ליל טבילה לא היה מחמיר על עצמו בליל טבילה לבטל מצות עונה · ובפענח רזי תירץ בשם הרא"ם דבשביל יוסף שהיה יחיד לא אסרו עצמם תלמשמש וכה"ג כתב החזקוני ע"ש · וכתב הרא"ם עוד בזה וליכא לאקשויי מילחק דכתיב ויהי יצחק מלחק גו' משום דבאותו מקום שהיה עומד שם לא היה רעב כו' ומשום הכי התיר אלימלך לבניו ליקח נשים במקום שהלך לשם כו' עיין שם והנראה דאין מקום לקושייתו מילחק שהיה זה אחר שנפסק הרעב כדמוכחי קראי דכתיב ויהי כי ארכו לו שם הימים גו' וירא והנה יצחק מלחק ותבני אלימלך לא קשה הא כבר ראיתו בהם שלא חטו לאיסור זה שהרי הם שירשו עצמם מן הצבור והלכו מארץ ישראל לחוץ לארץ מקום טובא ותזי מה עלתה בהן כדאמרינן פרק הספינה שלכך נענשו מפני שהלכו מא"י לחו"ל ברעב ופרשו עצמם מן הצבור : **שני מלאכי השרת שמלווין כו'** · והם א' מימין שהוא מלאך טוב ואחד משמאל שהוא מלאך רע ומניחים לו ידיכן כו' דהייט מלאך טוב עונה בע"כ כמלאך רע וכמבואר בפרק כל כתבי בההיא דשני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת כו' ע"ש :

ותוכ

קרני ראם [א] נ"ב לא אבין קושי' דאין חילוק בין פרש"י לפי' תוס' רק בפי' קדוש דלרש"י ספי' דמעיו נקראו קדושים ולתוס' קאי אקב"ה אבל גם לרש"י הקו' מר"א לר"א כמבואר :

ואוכל ושתה ושלום עליך כו' · נראה דאיירי במי שיש לו שלום ורואה בצרת אחרים ועל זה מייתי והנה ששון וגו' שאומר מה לי בצרות אחרים כיון שיש לי שמחה וששון הרוג בקר וגו' ולפי שהיה לו לחוש שגם עליו יפגע שם פורענות אומר כי מחר נמות מהר ולא יראה בצרה וע"כ ישמח עכשיו גם בשיש צרה לאחרים ואמר שע מדה בינונית שמתכפר במיתה אבל במדת רשעים כו' והיה כזה יום מחר וגו' שאינו ירא כלל מפורענות שאומר שיהיה לו שלום ובכל יום אומר לעשות כן גם יום מחר ועיין מה שכתבנו בשבות זה נר"פ תי בהאזו ובס"פ חלק : **מה** כתיב בתריה הצדיק אבד ואין וגו'. מבואר סוף פרק חלק : **שציער** עצמו עם הצבור כו' · מלשון הסוגיא משמע שיצער אדם עם אחרים גם שהוא אינו בצרה זו דומיא דיוסף בשני רעבון שהוא ודאי לא היה באותה צרה וה"נ י"ל במשה שהוא ודאי יודע היה בנבואה שבהרמת ידו ינצחו ישראל · אלא שהיה מצער עם ישראל שהיו בצרה במעמד המלחמה : **מי** מעיד בי כו' · עיקר הא מלתא בפרק אין דורשין דדרים שם אל תאמינו ברע וגו' ושמא תאמר מי מעיד כו' ולגבי כל עבירות קאמר לה התם אלא דהכא לגבי שיצער אדם עצמו עם הצבור שייכא שפי לאתויי משום דדרים ליה אלמה תתראו וגו' שלא יתראה אדם בפני הצבור ואל ינהג פידוגין כו' שמא תאמר מה"ע כיון דלאו איסורא הוא אלא משום מראית עין א"כ מי מעיד בי אם אוכל ושתה בביתי שלא בפניהם ולא אצער עצמי וקאמר דאינו כן כי **אבני** ביתו כו' · שנאמר כי אבן וגו' אבן שבפנים בקיר הבית יזעק ויעיד עליו מחוץ לקיר וכפים שבפנים בבית מעץ ולחוץ יענה עליו שאכל ושתה ולא ציער עצמו עמהם דהיינו דודאי יתפרסם הדבר מבפנים ולחוץ כאילו הקיר שרואה מבפנים בבית תמיד עליו בחוץ שלא ציער עצמו עם הציבור וקרוב לזה פירש הרשב"א בחידושיו מיהו כל הנהו דמייתי לבר שני מה"ש מעידין עליו ולמר הנשמה ולמר איבריו לא שייכא הכא שפי אלא בדין לעתיד בכל עבירות שיחטא האדם בעוה"ז ולא מייתי לה הכא אלא אגב דאיירי בעדות של קורות יאבני ביתו בעוה"ז מייתי נמי העדים שמעידים על האדם בדין לעתיד וחשיב ג' חלוקי עדות מלאכים ונשמה ואבריו נראה לפי שיש שלשה חלוקי עבירות הא' שעובר בלאו במקום עשה והב' שעובר בעשה בשב ואל תעשה והשלישי העובר עבירה בדבור בעלמא ועל עבירות הלאוין אמר שני מלאכי השרת מעידין עליו לעתיד כי האדם בורא לו מלאכים כפי מעשיו שבכל יום מימי השנה שהם שס"ה כמנין הלאוין כדאמרינן סוף מסכת מכות הלאוין שס"ה כמנין ימי השנה והם מגוגדת דמלאך המות שהוא שטן גימטריא שס"ד חוץ מיוה"כ שאין לו רשות לקטרג בו כמפורש במסכת יומא ומייתי לה דכתיב כי מלאכיו שבורא לו האדם בכל יום לפי מעשיו יצוה אותן הקב"ה לשמור אותו בכל דרכיו ולהעיד על כך וכן אמרו בקמוך דבשעת פטירתו של אדם כו' כל מעשיו כו' א"ל כך וכך עשית כו' ביום פלוני כו' והם מלאכיו שנבראו ע"י מעשיו והעובר עבירה בדבור הנשמה שהוא כח הדבור שנאמר ויפח באפיו נשמת חיים [וגו'] ותרגומו לרוח ממללא תעיד עליו הנשמה ומייתי שנאמר משוכבת חיקך שהיא הנשמה השוכבת בגוף האדם היא שומעת להעיד על פתחי פיך שהוא הדבור והעובר בעשה ולא עשאה איבריו מעידין עליו כי הם כח העשיים שהאברים של אדם רמ"ח כמנין העשיים שהם רמ"ח כדאמרי' בסוף מסכת מכות ומייתי ליה דכתיב ואתם עדי גו' דלעיל מיניה כתיב יתנו עדיהן ויצדקו ומפרש בריש פ' קמא דע"ז דכל מצות שישראל עושין בעוה"ז באות ומעידות עליהן לעוה"ב והא קאמר קרא ואתם עצמיכם שהם אברי הגוף עדי לקיים העשיים והוא ממש כמ"ש דבעשיים קמשתעי שהם רמ"ח כמנין האברים שעושין העשיים ומה שנינו בפרקי אבות שהוא עד הוא הדיין הא ודאי שהקב"ה הוא היודע ועד אלא דעדות דהכא הוא כעין הודאה שהמלאכים שנבראו ע"י מעשיו דנשמתו ואיבריו כולם מעידים ומגידים על מעשיו של אדם והך דהוא עד הוא הדיין כו' יש לפרש מ"ש כתיב וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר וגו' ור"ל וקרבתי אליכם למשפט שאני בעל הדין והדיין וגם אני עד ממהר כיון שאני בעצמי עד הרואה משא"כ בעד המעיד לפני דיין אחר שאינו ממהר כ"כ בעדותו ומסיים בענין אני ה' לא שניתי דהיינו שאל תחשבו כיון שאני בעל דין וגם דיין ועד הרואה שאבא עליכם במדת הדין לעשותכם כלה שהרי בני יעקב לא כליתם כמ"ש פ' י"ג גמירי דלא כלא שבטא ע"ש : **כך** נפרעים מצדיקים כו' · לכאורה שתלה תניא בדלא תניא דנפרעין מן הצדיקים בעוה"ז אנו רואין ודנפרעין מן הרשעים בעולם הבא אין אנו רואין עכשיו ובהפך הל"ל כשם שאנו רואין שנפרעין מן הצדיקים בעולם הזה כך נפרעין מן הרשעים בעוה"ב וכה"ג יש לדקדק גבי ואין עול כשם שמשלם שכר כו' ונראה לפרש משום דאנו רואין לצדיק ורע לו בעוה"ז וקאמר דאל תתמה על כך דאל אמונה הוא דכשם שנפרעין מרשעים לעוה"ב אפילו על עבירה קלה כך נפרעין מהצדיקים בעוה"ז אפילו על עבירה קלה דאין אדם צדיק בארץ וגו' ולא יחטא וכה"ג אמר ואין עול כשם שמשלמים כו' שאל תתמה על רשע וטוב לו בעולם הזה דכשם שמשלמין שכר טוב לצדיקים לעולם הבא אפי' על מצוה קלה כך משלמין שכר לרשעים בעולם הזה על מצוה קלה שעשו : **הבא** במתניתין דרים העונש לשניהם מאל אמונה ושכר לשניהם מאין עול ולא ידעתי משמעו ורש"י בחומש לקח לו ד"א ומפרש שניהם לענין שכר אל אמונה לשלם לצדיקים שכרם לעולם הבא כו' ואין עול לשלם לרשעים לדקתם בעולם הזה והוא מבואר ברא"ם ע"ש ויותר נכון גירסת הילקוט בסוגיא דמתניתין דבין שכר לצדיקים ובין שכר לרשעים ובין עונש לצדיקים ובין עונש לרשעים כולה מלתא יליף מאל אמונה אבל מאין עול דרים הא דכל מעשיו נפרעין כו' והוא אומר הן כו' ומצדיק וישר דרים הא דאמר לקמן ולא עוד אלא שמצדיק הדין כו' ותו לא מידי ודו"ק : **כל** מעשיו נפרעין לפניו ואומרין לו כך וכך עשית כו' · כמ"ש לעיל שהם שני מלאכים שנבראו לו על עבירות הלאוין שעושה במעשה הוא מודה בדבר : **ואומר** כן וא"ל חתום וחותם שנאמר ביד כל אדם יחתום וסיפא דקרא לדעת כל אנשי מעשהו דהיינו מה שעבר במעשה ואמר שחותם ביד שהוא עיקר כלי המעשה שעבר בו במעשה את הלאוין ומייתי ליה מאין עול כפי גירסת הילקוט דהיינו שמודה החוטא שאין עול ואמר : **ולא** עוד אלא שמצדיק כו' · מלשון זה נראה כפי גירסת הילקוט דמפיק ליה מצדיק וישר וכפרש"י בחומש וז"ל צדיק וישר הוא הכל מצדיקים עליהם את דינו וכך ראוי וישר להם צדיק מפי הבריות וישר הוא וראוי להצדיקו עכ"ל אבל רש"י במתניתין פי' בע"א ולפי גירסת הספרים שלפנינו ודו"ק : **אלא** שציער כו' · מוקי ליה גם בנזיר טהור והא דכתיב קרא בנזיר טמא משום שפינה בחטא הכי אמרינן פ"ק דנדרים ודע דבפרק המוכל הוכיחו התוס' דלר"א הקפר הגם שנקרא חוטא מ"מ מצוה קעביד וכהסיא דמתענה ת"ח בשבת וכ"כ התוס' הכא אליבא דשמואל ע"ש : **ההיא** אגידול כו' · וכ"ה בספרים ובפרש"י בחומש קדוש יהיה השער כו' ע"ש ומיהו ר"א פליג הכא ומפרש קדוש יהיה אנזיר גופא שציער עצמו מן היין אלא שדרך רש"י בחומש לפרש הפשוטה של מקרא דקאי קדוש יהיה אגידול פרע ומיהו הא דכתיב קדוש הוא לא' מפרש לה בספרי זו קדושת הגוף אבל לכ"ע אינו מתפרש שיקרא קדוש על שציער כו' אלא שלא יטמא למתים וכדפרש"י בחומש : **ע"ב בתוך** מעיו כו' · עיין פרש"י ותוס' ועי"ל ע"פ שאכילת סעודה הוא נקרא קדושה כמ"ש פ"ק דע"ז גבי טהרה מביאה לידי קדושה שצריך אדם לקדש עצמו באכילתו דכן כתיב באסורי מאכלות והתקדשתם והייתם קדושים כו' ע"ש באורך ומשני דודאי כן הוא בלא מצי לצעורי נפשיה דיש לקדש עצמו באכילתו כמ"ש קדש עצמך במותר לך כמבואר שם אבל היכא דמצי לצעורי נפשיה שפי נקרא קדוש שלא יאכל כלל : **נקרא** חסיד שנאמר גומל וגו' · עיין פרש"י ויש לקיים שניהם לפירושו שאינן סותרין גומל נפשו איש חסד היכא דמצי מצער נפשיה ועוכר שארו אכזרי היכא דלא מצי מצער נפשיה מיהו לפ"ז ה"ל לתלמודא למימר בדר"ל נקרא חסיד ונקרא עוכר שנאמר גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכזרי ודו"ק : **ליכול** כלבא לשרותיה כו' · עיין פרש"י והיינו היכא דלא מצי מצער נפשיה וי"ל בהיפך דהיכא דמצי מצער נפשיה שעולה לו התענית יפה שהרי לא נהנה בתעניתו כל מה שהיה אוכל ושותה אם לא התענה שהרי אכלו כלבא וגם עתה לא נהנה מתעניתו כלום :

דף יב גמרא אמוכי ואמר רב חסדא כו' לא יאסר עצמו פליגי כו' ועיין בר"ן : **בפרש"י** בד"ה הא דאמרת כו' אע"פ שלא קבלו כו' ובד"ה לצעורי כלל וכל שעה כו' כצ"ל ובד"ה כדכתיב דלא ייסר בצלו לעיל כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה התם לצעורי כו' אמרינן כיון שיש שלום אין כו' כצ"ל : **ע"ב** בפרש"י בד"ה תיר ער כדמתרגמינן ויקץ מתעיר הס"ד ואח"כ מה"ד אהדורי כו' מדכרי ליה מדכר כזה כו' ובד"ה יחיד כו' ואסור בנעילה כו' כצ"ל : **בד"ה** קאתי כו' אין תענית לצבור בבבל בפ' מקום כו' עכ"ל ר"ל דעיקר מלתיה דשמואל בפ' מקום שנהגו ומ"ש דאסור בנעילת כו' אתענית ליבור קאי וק"ל : **תוס'** בד"ה ניס ולא כו' בתוך השינה כו' כצ"ל : **בד"ה** דאי מלי מלער כו' ולפרוע היכא דקביל כו' או רביע יום ואפילו לא מלי לצעורי כו' כצ"ל ודו"ק :

ח"א דף יב ע"ב יפה תענית לחלום כאש כו' · מפורש פ"ק דשבת :

דף יג גמרא ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה וגו' וכתיב ובמנחה כו' אלא לאו בלונן לעולם בחמין ודקא קשיא כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה אמר רב חסדא כו' ויהיב תותי כרעיה פי' היה מניח כו' כצ"ל : **ע"ב** גמרא איצטלא בחמין כו' והאמר רב חסדא אבל אסור להושיט כו' אלא לאו בלונן פי' דבלונן איכא לפלוגי בין בוגרת לנערה משום ניוול אבל בחמין כיון דאפי' הושטת אצבע אסור בו משום תענוג לית לן לפלוגי בין נערה לבוגרת וה"ה דה"מ לסיועי מהך ברייתא לרפרם בר פפא דאסור לונן לעיל לאבל וק"ל : **בפרש"י** בד"ה תפלת תענית עננו הס"ד ואח"כ מה"ד בין גואל לרופא ברכה בפני עצמה הד"א והס"ד : **בד"ה** אין בין כו' תענית הס"ד ואח"כ מה"ד שזה יחיד כו' בשומע תפלה הס"ד ואח"כ מה"ד תשע עשרה כו' בברכות הס"ד : **בד"ה** דהא מוהרין כו' מכ"ד דליתנהו באמלעיות הס"ד ופי' דאע"ג דליתנהו באמלעיות כדלקמן פריך ליה הכא מיניה משום דהכתי לא אסיק אדעתיה הכא הך מלתא ודו"ק : **תוס'** בד"ה והסברא והא כו' ברחוב העיר באמלעיות כו' עכ"ל נ"ל דבאמלעיות טעות הוא דהא מוליאין התיבה מפשט פשיטא ליה דאינה אלא באחרונות כפרש"י דליכא למימר דהוו גרסי התוס' הכא כגירסת הסיבום שמשבש רש"י דא"כ מאי כתבו דהא דמתריעין וטעלין מאי איסור איכא דהיינו באחרונות דוקא ודו"ק :

דף יד גמרא כגון חיכוך חגב כו' מפרש"י נראה נהגיה הנוסחאי ועי' בפרק מרובה דף פ' דלא גרסינן ליה : **בפרש"י** בד"ה דהא קתני כו' משא"כ באמלעיות הס"ד ובד"ה בשופרות כו' והכי מתריעין בשופרות כו' הד"א שהן י"ח הרעות הס"ד : **בד"ה** גיים וצרין עליה הס"ד כצ"ל : **ע"ב**. גמרא ובחמישי מטין כל היום כו' פותח כדרכו ואינו כו' של מלכים ובשאלת שלום ת"ר חבירים כו' כצ"ל : **בפרש"י** בד"ה לפי כו' לא גרסינן לפי הזמן שלא ירדו עדיין כו' עכ"ל ראיתי בגמרא שנמחק מלת לה אלא גרסינן לפי הזמן כו' אבל לא ידעתי לפרש מאי לפי הזמן דקאמר דלפי השנים דקאמר הוא הפך שהשנים כתקנן ולפי המקומות הוא היפך וישראל שרוין כו' שבזמן שהשנים משתנים הף בא"י וכן במקומות אחרים אין סדר התענית כך אלא משתנה בזמן אחר אבל לפי הזמן דקאמר לא שייך כלל דבא"י והשנים כתקנן ודאי שהיה סדר תענית כדקתני במתני' וע"כ נראה לקיים הפירושים שכתב בהן דלא גרסי לפי הזמן והס"ד ואח"כ מה"ד ולא נענו שלא ירדו עדיין כו' עכ"ל כצ"ל : **בד"ה** בשני מטין כו' ולאו לכבוד שבת הוא לא מטין כל היום שילאו בני כו' לאכול בלילה והס"ד ובד"ה אילטבא כו' נראה כ"כ הס"ד ואח"כ מה"ד פותח כדרכו כו' ובד"ה ה"ג הגא בנין כו' כצ"ל : **סליק פרק מאימתי**

ח"א דף יד ע"ב אין אדם חשוב רשאי ליפול כו' פרש"י. שמא לא יהיה נענה ויחרפוהו עכ"ל וטעם זה אינו מספיק דמאי אינו רשאי וכירושלמי הוסיף טעם דשמא לא יענה ויתחלל שם שמים ויאמרו שאין תוכו כברו ועי"ל בטעם הדבר כדלעיל לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה דמחזי כיוהרא : **ולא** הכל בנפילה כו'. עיין פי' רש"י דבריו נראין כסותרין שכתב דאין הכל נענין בקריעה ואמאי כיון שהיו חשובין משה ואהרן למה לא יהיו נענין גם בקריעה דיהושע וכלב לא נתן טעם שלא היו נענין בנפילה אלא משום שלא היו חשובין ואולי פירושו נראה לפרש לא הכל בקריעה כיון שהיו משה ואהרן חשובין דרכן בנפילה ואין דרכן לבזות עצמן בקריעת בגדים ולא הכל בנפילה דאין דרכן של אינן חשובין כיהושע וכלב בנפילה משום דמחזי כיוהרא כדלעיל וכה"ג מתפרש מלכים בקימה דרכן בקימה סגי בקימה ואין צריכין לבזות עצמן בהשתחויה ושרים שאינן חשובין כ"כ בהשתחויה ולא בקימה דמחזי כיוהרא שיהיה סגי להן בקימה כמו מלכים ומתקיף לה דאימא יהושע הא והא עביד ולא מחזי הנפילה כיוהרא ולא היה נענה אלא בתרווייהו ואיך שיהיה בין לפי דברי ר"א דלא היה יהושע בנפילה ובין לפי דברי המדחה דהוי בעי תרתי יש לדקדק הא מלינו ביהושע שהיה נענה בנפילה לחוד שנאמר קום לך למה זה אתה נופל על פניך וכדאמרינן לעיל וי"ל לפי דרכינו דודאי בזמן משה ואהרן שלא היה יהושע חשוב לגבייהו הוי מחזי כיוהרא לו בנפילה כמו שעשו החשובים משה ואהרן אבל אח"כ שהיה יהושע חשוב ומלך היה הוא דרכו בנפילה בלא קריעה כמשה ואהרן בימיהם ודו"ק :

דף טו ע"א ולא הכל לשמחה כו' · פרש"י דישרים עדיפי מצדיקים אבל הרשב"א כתב שהישרים היא מדרגה למטה מצדיקים כו' ע"ש וכ"כ מנוסח נשמת שסידרו ישרים צדיקים חסידים קדושים אך מה שכתב הרשב"א בזה שהצדיק שהוא השלם זוכה לאור שהוא עיקר התענוג וכ"ש לשמחה כו' ע"ש בע"י ליתא דלא הכל לשמחה לא משמע כן דדומיא דכל הנך דלעיל ודאי דקאמר ונראה לפרש דאור מורה אתענוג רוחני בעולם הבא ושמחה מורה אתענוג גופני ולזה אמר אור זרוע לצדיק כי הצדיק זוכה בעוה"ב לאור שהוא תענוג רוחני וקאמר אור זרוע כמו שהזרוע מצמיח ומתגדל כן אור שעגת הצדיק מצמיח ומתגדל תמיד כמ"ש צדיקים יושבים ונהנין מזיו השכינה אבל הישרים אינן זוכין לכך רק לשמחה שהיא תענוג גופני משמח לב ישרים : **סליק פרק מאימתי**

סדר תעניות כיצד פרק שני

דף טו בפרש"י בד"ה אפר מקלה כו' דכשם שאפר קרוי עפר דכתיב כו' גנאי יותר מעפר שהם כו' ובד"ה ואלו הן דברי כו' לישראל והקשו תוס' כו' בד"ה מיטפל ואין לו כו' כל זה הדיבור אינו שייך כאן במתניתין אלא לקמן בגמרא ובד"ה ואומר הותמיכן כו' שם שומע לעקה שלישית וכן כולן כצ"ל : **ע"ב** גמרא רחמני אבולא עלמא ואחר כך מתחיל פיסקא וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו נשיא כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה ואפי' בקמייתא כלומר ואפילו בג' תעניות כו' ולרחוב של עיר ואומר כ"ד ברכות כו' ורמינהי כו' כצ"ל : **בא"ד** וקשה דהא כו' הא לענין כ"ד זה וזה שוין כו' עכ"ל לא קאי התם הכי במסקנא מיהו למאי דבעי למימר התם מעיקרא דבין בראשונות ובין באמלעיות היו אומר כ"ד ברכות תקשי להו מברייתא דהכא דקתני דמתפללין כדרך שמתפללין כל השנה וק"ל :

ח"א דף טו ע"א ומוסיף עליהן עוד שש ואלו הן זכרונות ושופרות וכו' · כונו בתפלת התעניות באלו שבעה ברכות ובכל אחד מהם אנו מזכירין לדיקים אלו שיעננו בזכותם כמו שענה אותם הקדוש ברוך הוא על ידי תפלתם בנסים נגלים לשנות הטבע ומעשה בראשית שבעה ע"ש שבעה מזלות שנ"ס חכב"ל המתנגדים לכלל ישראל כמ"ש אין מזל לישראל ובאברהם אמר ויוצא אותו החוצה וגו' מאי דעתיך דקאי לדק במערב ואתחיל באברהם שהוא ראש המאמינים שנעשה בהר המוריה לא שנענה במה שלא נשחט יצחק אלא על שבקש ממנו ית' אלהים יראה לו השה לעולה וגו' ובאולי חטא במחשבה שעולה באה על המחשבה ונתקיימה מחשבתו והנה איל אחר נאחז גו' ויעלהו לעולה והיה האיל שנברא מימי בראשית והיינו דכתיב איל אחר דבזולת האיל שנברא בימי בראשית לקיום המין נברא זה האיל אחר שיהיה תמורת יצחק ואפרו שמור לדורות וזה שסיים בו ברכת: **גואל** ישראל דהיינו בכל דור ודור: **ועל** השניה אומר מ"ש את אבותינו על ים סוף כו' שעשה הקב"ה מעשה בראשית בקריעת ים סוף ע"י תפלתם שנאמר ויצעקו בני ישראל וגו' ואומר בו זכרונות כמו בר"ה שיעלה זכרונינו לטובה וכמ"ש וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי גו' ומסיים ביה בא"י זוכר הנשכחות כי בצרותם נאמר נשכחתי כמת מלב וגו' אבל אתה זוכר הנשכחות וכן נאמר אל תשכח עניינו ולחצנו רמז לאבותינו במצרים שנאמר וירא את עניינו ואת לחצנו וגו' ועל הג' אומר מ"ש ליהושע כו' דהיינו ביריחו שנפלו ז' חומותיה שלא בטבע והם היו כח ז' כוכבי לכת וע"כ אומר בה שופרות דבשופרות נענה יהושע כן יהיו נענין בתענית בשופרות וכדלקמן תוקע ומריע כו' ויש רמז לתקוע בשופרות בתענית כמ"ש ותקעתם בחצוצרות קרי ביה חצי צרות שכינו הצרות בהילים כמ"ש חצי אכלה וגו' כי חציך נחתו בי וגו' ומסיים ביה והיה לכם לזכרון גו' דהיינו זכרונות אבל מלכיות לא שייך ביה אלא בר"ה שהקב"ה מלך לדון בו את העולם ותליאת הסם שנרמז בר"ה במלכיות בתעניות נרמז בברכת גואל ישראל שבו נזכר מה שנאמר לאברהם בהר המוריה כו' שהוא פרסם תליאותו ית' כמ"ש ואת הנפש אשר עשו וגו'. ואמר על הרביעית: **מי** שענה את שמואל במלפה כו' שענהו הקב"ה בתפלתו לשנות הטבע כדכתיב ויזעק שמואל וגו' ויענהו ה' וגו' ופלשתים נגשו גו' וירעם ה' בקול גדול וגו' ואומר בזו הברכה שיר המעלות אל ה' בצרתה לי וגו' הצילה נפשי משפת שקר וגו' כמ"ש דבימי שאול היו דלטורין ונפלו במלחמה ובימי אחאב כו' שנאמר חבור עצבים אפרים וגו' אבל שמואל בתפלתו הצילם בימיו וכמ"ש בענין תפלתו זו ותהי יד ה' בפלשתים כל ימי שמואל ומסיים ביה אני שלום וכי וגו' ר"ל כשהייתי אני שופט עליהם היה להם שלום ממלחמת פלשתים או שעשיתי שלום ביניהם במשפט והמה מאסו בי בקשו להם מלך למלחמה כמ"ש כ"א מלך יהיה עלינו גו' ונלחם את מלחמותינו: **ועל** החמישית אומר מ"ש את אליהו בהר הכרמל שבתפלתו עננו ה' עננו שינה הש"י הטבע שנפל אש מן השמים ותאכל גו' ואת האבנים ואת העפר ואת המים וגו' ואומר כו' מזמור אשא עיני אל ההרים וגו' ר"ל אשא עיני אל ההרים גו' דהיינו בזכות אבות שנקראו הרים אבל מאין יבא עזרי מהם כי תמה זכות אבות אבל עזרי מעם ה' וגו' כי אין להשען רק על אבינו שבשמים ואמר הנה לא ינום ולא יישן וגו' דלגבי נביאי הבעל כתיב שם ויהתל בם אליהו קראו בקול גדול וגו' אולי ישן הוא וייקץ לכך נאמר כאן אבל שומר ישראל לא יישן ואמר ה' שומרך ה' גו' השמש לא יככה גו' שהיה רעב אז בשני אליהו : **ועל** הששית אומר מ"ש ליונה במעי הדגה כו' שענהו הקב"ה נגד הטבע שיהיה חי במעי הדגה במצולות ים עד שקאה אותו ליבשה חי ואמרו בו מזמור ממעמקים קראתיך וגו' כמ"ש יונה קראתי מצרה לי וגו' מבטן שאול וגו' ולפי שהיה בורח כי אמר אם יעשו אנשי נינוה תשובה כמלאתי מחייב את ישראל שאין שומעין לדברי הנביאים ועתה מראה שלא היה יכול להציל עצמו כמ"ש לו שנית קום לך אל נינוה וגו' התחיל להתפלל על ישראל אם עונות תשמר יה כי עמך הסליחה לשלוח לאנשי נינוה אם ישובו למען זאת תוכא נפשי ויחל ישראל אל ה' כי עמו החסד לכפר וגו' ומסיים והוא יפדה

את ישראל מכל עונותיו: ועל הו' אומר מ"ב את דוד ואת בנו בירושלים כו' כמפורש בספר תהלים שהתפלל דוד על כלל ישראל ובגלותם תפורש שהתפלל על כל צרה שלא תבא בהנגף עמך גו' בהעצר שמים וגו' רעב כי יהיה וגו' ופנית ה' בא מן השמים ושיש נחותו בא"י מרחם על הארץ כפרש"י שהם התפללו על ישוב א"י במזמור ביסדו בו תפלה לעני גו' שנתייסד זה המזמור על תפלת בני הגלות בכל צרה שלא תבא ומתפללין לקרב הגאולה ואמר תפלה לעני כמו שהנים בשבה זו וביתו ריקם ובגמרא מפורש ואין לו כו' כפרש"י בלבי דואג עליו והפוסקים לא הביאו דין זה גבי דיני ש"ץ שצריכו ג"כ שם רגיל ופרקו נאה ומרוצה לעם וקולו ערב ונראה דלא נאמר שיהא מטופל בבנים ועני אלא בסדר תעניות בכל צרה שלא תבא ולזה אמר שש"ץ המתפלל יהיה עני ואמר ובענאי כי יעטוף שיש לו גלימא לעטוף כו' וע"פ מ"ש בנדרים בר"י ב"ר אלעאי שהיה עני ולא היה לו רק גלימא אחת ואשתו כדנפקא לחוץ היתה מכסה בו והוא כדבעי לצלויי היה מכסה בו וכשגזר ר"ג תענית לא אזל לשם לפי שלא היה לו טלית לעטוף בו כמפורש שם ואמר ג"כ יהיה הש"ץ עני שלפני ה' ישפוך שיחו שדואג ומכוין לבו יותר מעשיר ואמר ה' שמעה וגו' שועתי אליך ה' לפי שיש מקטרגים טורפין תפלת אדם בפניו ויש סניגורים שמביאין תפלת אדם לפניו ית' ב"ה ע"כ בקש אליך תבא שועתי ולא יפסיקו המקטרגים ולא הלשך גם לסניגורים ואמר כל הגלות באמר והסתרתי פני מהם ע"כ בקש דאל תסתיר פניך ממני ביום צרה שעליהם נתקנו סדר תעניות וברכותיה גם הטה אזנך לי ביום אקרא דהיינו בי' ימי תשובה דקריאת יחיד נשמע ג"כ אז כמפורש פרק המוכן ואמר כי כלו בעשן ימי ועצמותי כמוקד וגו' הזכיר הגלות בשינוי ענין ואם שובין א"ה בצדיקים ע"י עלילות שקרים וכמ"ש דניאל ונכשלו בחרב ובלהבה וגו' ואמר הוכה כעשב ויבש גו' דהיינו מרוב הרגל תעניות שכחתי מאכול לחמי מקול אנחתי דבקה וגו' ע"פ מ"ש פ' אע"פ אנחה שוברת חצי גופו של אדם דהיינו שנדבק הבשר ביותר לעצם וכאילו נתקצר הגוף. דמיתי לקאת מדבר הייתי ככוס וגו' כן עופות שצועקים בילילה ותאניה ואין מי שומע להם במדבר ובחרבות כך ישראל בגלות צועקים על עושקיהם בעלילות לפני המלך והשרים ואין מי שומע להם ואמר ולא עוד שאינן שומעין לי לבלילי משופקי אלא שהם מחרפוני כל היום על כך ואמר כי נשאתני ותשליכני כמ"ש השליך משמים ארץ וגו' ואמר ימי כצל נטוי וגו' שהם לצלי ערב ור"ל שעת וזמן הגאולה הגיע כמ"ש והיה לעת ערב יהיה אור וגו' דהיינו כשיהיו בתכלית השפלות כמ"ש כי אזלת יד ואפס עצור וגו'. ואמר ואתה ה' וגו' ע"פ מ"ש בעוה"ז נקרא בא"ד ובעוה"ב נקרא בי"ה שנאמר זה שמי לעלם וזה זכרי לדור דור וגו' וז"ש עתה תשב בגלות ה' לעולם תשב דהיינו בעולם עליון ואינך נגלות למטה רק זכרך שהוא א"ד לדור ודור למטה הכא בא השתא באתר תקום תרחם ציון בשם הוי"ה שהוא שם הרחמים כי בא עת לחננה וכמ"ש ולכן יחכה ה' לחננכם וגו' כי בא מועד שאמר דניאל עד עת מועד וגו' ולפי שאמר אז תרצה הארץ וגו' אמר כי רצו עבדיך גלות המר גם אבניה ואת עפרה הוקיפו לחננה לא כדור המדבר שמאסו בה שע"כ נגזר עליהם הגלות מתנה ואז כשתתגלה שכינתך בשם הרחמים אז יראו גוים שם ה' וגו' גם יראו כי בנה ה' ציון ונראה שהוא בונה בעצמו ובכבודו כמ"ש ואני אהיה לה חומת אש. ואמר דבעת ההיא פנה אל תפלת הערער וגו' ובמדרש פנה אל תפלת ערערים מבעי ליה בלשון רבים כדכתיב ולא בזה את תפלתם אמר ר"י כלפי הדורות אמר שאין להם כהן ולא בהמ"ק שיכפר אלא התפלה שמתפללין בר"ה וביום הכפורים ונראה דר"ל שהערער דנקט בלשון יחיד הוא הש"ץ שמעמידין הקהל בבהכ"נ במקום כ"ג בר"ה וביוה"כ וע"י תפלתו שמתפלל עליהם לא בזה את תפלתם כמו שענה לדוד ושלמה ואמר תכתב זאת לדור אחרון וגו'. ע"פ מ"ש כתוב זאת זכרון וגו' אמחה את זכר עמלק כי יד על כס יה וגו' מדור דור שאין הכסא והשם שלם עד שימחה לעתיד זכר עמלק ואמר פ' עושין פסין דיו לעולם הזה שישתמש בב' אותיות י"ה שנאמר כל הנשמה תהלל י"ה והוא מבואר שם ע"פ מ"ש אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף וז"ש כל הנשמה כלומר כל זמן שיש נשמה לשבראות תהלל י"ה בשתי אותיות וז"ש כאן תכתב זאת מה שנאמר כתוב זאת וגו' היינו לדור האחרון מאותן דור ודור וכל זמן שעדיין עם נברא מהנשמות שבגוף תהלל י"ה, ואמר כי אז השקיף שם ה' וגילוי שכינתו ממרום קדשו על הארץ לשמוע אנקת אסיר וגו' שהם בני הגולה ולפתח בני תמותה שכל ישראל נקראו על שם יוסף שהוא בן רחל שנקראת תמותה שמבכה על בניה. ואמר אז יספרו וידברו בציון שם ה' מלא מה שהיה חסר עד עתה וגם תהלתו בירושלים שעל זה הנס יאמרו הלל דבכל זמן שהם בגולה גם אם נעשה להם נסים לא יאמרו כדאמרינן במגילה דאין אומרים הלל על נס שבחוץ לארץ וזה יהיה הנס גדול כ"ש בהקבץ וגו' וממלכות לעבוד את ה' בשם מלא. ואמר ענה בדרך כחי וגו' ע"פ מה שאמר שמחנו כימות עניתנו וגו' ודרשו בפ' חלק שיהיה מבקש שיהיה ימות ושנות המשיח כעניתנו וראינו רעה בשם ימי הגלות ועל זה התפלל שלא די לו בכך ועל זה אמר ענה בדרך כחי קצר ימי אומר אלי אל תעלני מזה וגו' שהליכתי לגלות וקצרתי שם ימי בגלות ואל תעלני בגאולה לירושלים בחצי ימי שלא יהיו רק כשנות ראינו רעה אבל הנני מבקש בדור דורים שנאמרו בימי משיח שנאמר ויאריך עם שמש ולפני ירח דור דורים לא יהיו דורות בני שנים קצרים בשנים אבל יהיו כפי שנותיך שאין להם קץ ותכלית. ואמר לפנים הארץ יסדת וגו' כי כן ראוי שיהיה גילוי שכינתך על הארץ שהרי הארץ מוקדמת בבריאה כי לפנים הארץ יסדת ואחר כך השמים כמה שנאמר ביום ברוא ה' אלהים ארץ ושמים כמפורש בפ' אין דורשין ודקדק לומר לגבי שמים ומעשה ידיך שמים כי אינה שנויה בבריאה כמו הארץ שהוא יסוד פשוט כמו שאמר יסדת אבל השמים נבראו מאש וממים כמה שאמרו שם שמים אש ומים ואמר שאנו מבקשים להיות חי כשנותיך קיימים לעולם גם שהמה ארץ ושמים יאבדו מאלף שנה ואח"כ מחליפם לחדש אותן וע"פ שאמרו פרק חלק צדיקים שעתיד הקב"ה להחיותן אינן חוזרין לעפרן שנאמר והיה הנשאר בציון קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים וגו' מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימים ואם תאמר אותן אלף שנה שהקב"ה מחדש עולמו מה יעשו הצדיקים הקב"ה עושה להם כנפים כו' שנאמר ע"כ לא נירא בהמיר ארץ וגו' וז"ש גם כי המה יאבדו ותחליפם חדשים אחר אלף שנים הצדיקים הם קיימים לעולם כי אתה הוא ושנותיך וגו' אתה לשון נוכח והוא לשון נסתר אבל ר"ל אתה והוא הצדיק בשם קדוש יקראו וכיון דשנותיך לא יתמו גם שנות הצדיקים לא יתמו אבל בני עבדיך ישכונו וגו' דהיינו שיהיו שטין על פני המים ומקיים וזרעם לפניך יכון ע"פ מ"ש פ"ק דעבודה זרה אמר ריש לקיש בואו ונחזיק טובה לאבותינו שאלמלא לא חטאו הם כאלו לא באנו לעולם שאם הם חיים לעולם לא היינו חשובים כלום וע"ז אמר דלעוה"ב לא יהיה כן דגם אם הצדיקים חיים לעולם הנה גם בניהם ישכנו יהיו להם מקום שכונה חשובה וגם זרעם של בניהם אח"כ לפניך ית' ב"ה יכון להם עולמות כמ"ש שיהיה לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות וק"ל:

ע"ב בגדולה מתחילין מן הגדול כו'. מפורש בפ' הרואה:

דף טז בפרש"י בד"ה למתביישו מאחרים דאיכא עגמת נפש טפי כו' עכ"ל כן הוא בנוסחאות בפי' רש"י שלפנינו [א] והוא מגומגם לכאורה דאם יהוא עגמת נפש טפי שאר בני אדם דלא חשיבי למה לא יתביישו גם כן בנהיגת אחרים ולשון הר"ן מדוקדק בזה שכתב דאיכא עגמת נפש פורתא כו' אבל סוף דבריו אינן מתיישבין שכתב דשאר בני אדם סגי להו בנהיגת עצמן דה"ל למימר ובעי נהיגת עצמן ול"ע: בד"ה דתוגרות כו' ולמה מתכסין בשקין שהיו חוגרות שקין כדתניא בירושלמי כו' ובד"ה איכא דאמרי כו' נ"ל חד אמר הר שיצא הוראה כו': בד"ה אדם של צורה כו' דבריו להמריך את הלב עכ"ל כל"ל: תום' בד"ה במקום תפילין פי' נתת האפר כו' עכ"ל ובד"ה הר שיצאה כו' ה' יראה והעיר היה נקרא כבר שלם כו' עכ"ל כל"ל: ע"ב גמרא מן העבירה ופרקו נאה כו' ואומר מי שענה את אברהם כו' לעקהכם היום הזה ועלוהשמיה הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך זוכר הנשכחות כו' כל"ל: בפרש"י בד"ה וכן הנהיג כו' בציפורי עכ"ל הס"ד ואח"כ מה"ד לא היו נוהגין כו' כל"ל:

ח"א דף טז ע"א פאר תחת אפר כו'. תושבניס דדין כחושבניס ותפילין הם כתר תורה כמ"ש בקידושין פרק האומר וכאילו כלה עטרת ראשינו במקום האפר וע"ד עמו אנכי בצרה וגו': ולמה מוציאין את התיבה כו'. גם שדרך מתפללין לעמוד לפני התיבה וכבר נתנו טעם למתפללין ברחוב כיון שיכולין להתפלל בלא תיבה לא היה להם להעביר ולהוציא לחוץ מיהו המ"ל טעמא דלעיל שתהא התיבה גם כן גולה ע"ש עמו אנכי בצרה וכדאמרינן בסמוך: מתכסין בשקין כו' כבהמה כו'. פרש"י דמשער בהמה כינהו מטלה כו' עכ"ל וקצת דחוק דמלבושי בגד נמי מצמר כינהו ויש לפרש כפשטיה שדרך לכסות הבהמה בשקין שהוא דבר שפל ואיך שיהיה יש לעיין אמאי דקדק כן הירושלמי כפרש"י ואי אמתניתא כפי' הר"ן לפרש הכא בתעניות למה מתכסין בשקין הא בכמה מקראות כתיב כה"ג וכן ק' לקמן שדקדק אמתני' למה אפר ולא דקדק כן אקרא דמרדכי וילבש שק ואפר וכתיב שק ואפר יצע לרבים ויש ליישב דכל הני שק דבמקרא מתפרשין שעל גופן היו לובשין אותם ומשום צערא דגופיה וזה בכלל אבל לשון וישם שק על בשרו משמע ממש על גופן אבל הכא בתעניות אמתניתא פריך דאין לובשין אותן על בשרן ממש אלא מתכסים בה מלבושיהן דליכא צערא דגופיה ולמה מתכסין אלא לומר כו' וכן באפר דקרא דכתיב ואפר יצע וגו' היינו נמי משום צערא שהיו מתפלשין באפר אבל הכא דנותנין רק אפר מעט בראש דליכא צערא אלא הכי אנו חשובין לפניך כעפר דרך שפלות כמ"ש באברהם ואנכי עפר ואפר וגו': עמו אנכי בצרה כו'. כמפורש במדרשות בכל הגליות שכינה עמהם גלו לבבל שכינה עמהם כו' ובמקום התיבה שבו התורה היא במקום הארון שהשכינה היה שרויה שם במקדש וה"ל דדרים ליה מדכל צרתם לא צר בה' לא צר ודרים ליה כאילו כתיב לו ה' כמפורש ס"פ כהם והפסוקים מפורשים בזה שאמר בכל צרתם בגליות שעברו עליהם היא עמהם בגלות וכביכול אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין וע"כ מלאך פניו הושיעם ולא בעצמו אבל אמר דבגאולה עתידה דמאהבתו ובחמלתו הוא בעצמו גאלם נגאלה גמורה ולא ע"י מלאך וכמו במלת הו"א בכם אומות העם שיהיה שלם ושכבא שלא ויוסף לזה אמר וינטלם וינשאם וגו' כי כבר במוה"ז נשאם נשאה אבל לא (למוה"ב)[לעולם] כמ"ש שן ישלח איש את אשתו וגו' אבל לעתיד לא ישלחם רק ינשאם לנשה לעולם א"ם ועי"ל בזה למ"ד אהובה שגירשה מותר להחזירה ומשום דבמוה"ז לא היה לו להקב"ה דיבוק עם ישראל רק כארוסה בעלמא כמאמר וארשתיך לי באמונה ואף שגרשה מותר להחזירה אבל לעתיד וינשאם לעולם שיהיה לו דיבוק עם ישראל כנשואה ולא תהיה גרושה ממנו שלא יהיה מחזיר גרושתו משנשאת: וחד אמר כדי שיבקשו עלינו מתים כו'. והכי איתא במדרש שאבות מבקשים רחמים עלינו: מאי הר המוריה פ"יני כו'. בתורה כתיב ארץ המוריה אבל בד"ה כתיב בהר המוריה ובקרא יש לפרש שנקרא ההר בשם זה ע"ש הארץ כדמשמע שקראו ארץ המוריה אבל כאן בנוים ה' תפלה לא היה לו לקראו בשם זה הר המוריה דמי יימר שהיה נקרא בכל המוגי. שבות מקום המקדש ואיתא הר אחר היה בארץ המוריה כמ"ש על אחד ההרים וגו' וקאמר דמאי הר המוריה שיצא ממנו הוראה כו' ע"ש העתיד וא"כ באברהם נמי לא קראו מוריה אלא ע"ש זה שהיה נקרא בעקידת יצחק בהר זה שבות מקום המקדש והתימה לפי' בני שפרש"י ותוספות בהר המוריה הוא הר סיני ובקרא מפורש לבנות בית ה' בהר המוריה: אדם של צורה כו', פרש"י בעל קומה שיפשטו כו' עיין שם ובמ"ק פרק מתקין פרש"י חכם וכמשמעין ליכא לפרושי הכי דהא קאמר אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה מיהו פירושו הכא בעל קומה דחוק וכי משום בעל קומה נשמעו דבריו ביותר ולפי מה שמשנינו במסכת נדרים הא דאמרו אין הנבואה שורה אלא על חכם כו' דהיינו חכם במילי דעלמא הכי נמי יש לפרש כן הכא אומר חכם היינו חכם בתורה ואם לאו אומר אדם של צורה במילי דעלמא: לא שק ותענית כו' אלא תשובה ומעשים טובים גורמים כו'. ושק ותענית לא באו אלא משום שנמשכת הלב להצטער על עבירות שעשו ולשוב מדרכם הרעה: ויתכסו שקים האדם והבהמה מאי הוו עבדי אמרי כו' לא ידענא משמעו מהאי קרא ובפרש"י בספר יונה כך דרשם דאסרו הבהמות כו' אם אין אתה מרחם עלינו כו' אקרא ויקראו אל אלהים בחזקה ונימא עפי: צדיק ורשע מי נדחה מפני מי כו'. פרש"י הוי אומר צדיק מפני רשע עכ"ל ובפ"י בשם מיודעין פי' בהיפך דבכל דור ודור אי אפשר שלא יהא שם צדיק וא"כ האיך נדחין מפני הרשעים כו' והיינו בחזקה מפני שהיא תשובה גלחת עכ"ל: אבל הא דקאמר עלוב ואינו עלוב כו', דעלוב היינו חלוף משמע כפרש"י גם לשון בחזקה לא משמע תשובה גלחת באמת אלא גלות בכח שאינו עושה אמת וכמו שפרש"י בפרק חלק גבי שלמה בעלילה באו כו' וכ"ה לשון הירושלמי מהו בחזקה אמ נפא גלא לגבירא כ"ש לתובתו של עולם: אפילו גזל מריש כו'. דהיינו בכפיהם שגזלו בכף יד בגירה ולקמן גבי נשא לבבנו אל כפים פרש"י צריך ליטא הלב לשמים כו' ע"ש ורחם. מגדף לה מלשון ענגים וכה"ג מתפרש בפ' מצות חליצה דכמתפלל צריך שיכון לבו למעלה שנאמר נשא לבבנו אל כפים אבל הדרש דלקמן אינו כוגל פירושו ויותר נכון פירושו בספר איכה דלפי הדרש דלקמן נמי יהיה כפים מלשון כף ויד ממש וז"ל ומדרש רבותינו נשא לבבנו באמת להקב"ה כאדם הרוחץ ומנקיון כפיו שמשליך מידיו כל טינוף כי מודה ועוזב ירוחם והמודה ואינו עוזב כטובל ושרץ בידו עכ"ל:

ע"ב ביתו ריקם מן העבירה כו'. פרש"י שאין חמס וגזל בביתו עכ"ל פרש בו הגזל כי היא העבירה הפשוטה כמ"ש בב"ב רובן בגזל ובחזנים שבדור הזה נתקיימו בודאי דבריהם לפי שאין החזנים רואים לשום שום מחיה רק סומכין עצמן לילך מסעודה לסעודה גם בסעודת הרשות לבקש שפה הוללת משכר נגינתם בשמיעת קולם במשתה יין ומתנים להם בע"כ בשכיר ח בלדך כופין עד שיאמר רוצה אני וזו גזילה היא ולא מתנה: פרקו נאה כו'. תלשון ביבא אדם בניו ובניתיו בתוך לפרקן כו': מאי נתנה עלי בקולה כו'. זה הש"ץ כו' כלומר כל מדות טובות שהוזכרו לעיל דהיינו פרקו נאה ושפל בכך כו' לא נתנה לי רק נתנה עלי בקולה תמדה זו שמה שיהיה קולו ערב והיינו שאינו הגון כיון שאין בו שאר מדות הטובות: ובא' אומר הריעו כו'. ויהיו הברכות תקיעה לפני התרועה ותקיעה לאחר התרועה כמו בר"ה דפשוטה לפניה ולאחריה ותרועה באמצע כי התקיעה היא מורה של הרחמים והתרועה על מדת הדין והשבר שיהיה לנו מדת הרחמים מב' צדדים: ומנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר קומו וגו'. מפורש בפרק אלו נאמרין:

דף יז בפרש"י בד"ה ולא ידעינן כו' ופסוקי מלכיות זכרונות ושופרות כו' ובד"ה לעקה כי ההיא לעקה דבהר פרשת ויקבלו כל ישראל כו' ובד"ה גבי אליהו כו' כתיב תפלה דכתיב עֲנני כו' כל"ל: בד"ה אסור לשתות יין כו' ותכבד העבודה כו' עכ"ל הוא מגומגם דלא שייך שמא תכבד העבודה אלא באנשי משמר אבל באנשי בית אב של יום זה מדינא אסורין ובין ביום ובין בלילה וק"ל: שם בתום' בד"ה לא לירבו בכל פי' כו' עד ל' יום אלא יגלח בכ"ט עכ"ל כל"ל כ"ל ושוב מצאתי כן בתום' בס"פ כ"ג ע"ש: ע"ב גמרא אף פרועי ראש דמחלי עבודה קשיא א"ל רבינא כו' כפרש"י דכל"ל וכ"ה בסוגיא דסוף פרק כ"ג ומה שיש לדקדק בזה עיין שם בתום' ודו"ק: בפרש"י בד"ה דרך מיל ושינה כל שהוא כו' ואח"כ מה"ד ושינה משכרתו כו' ובד"ה פרועי ראש כו' דלא כתיב בית כו' חילול עכ"ל ובד"ה דרב חסדא בפ"ב דזבחים וקא כו' וערל בשר הס"ד ובד"ה מרים ירחא כו' וערל בשר הס"ד ובד"ה מרים ירחא כו' שגלחו את הצדוקים כו' ובד"ה איתוקם כו' וה"נ התם בפרק ר"י ת"ר אילין כו' דשבועיא דלא למספד מרים כו' כל"ל: תום' בד"ה פרועי ראש כו' ולהבדיל וגו' כו' עכ"ל הס"ד ואח"כ מה"ד דבק זה מתורת כו' דערל לסור בו אינו דין כו' אפילו חולין בבו הוא כו' דמה ערלות שייך כו' כל"ל:

ה"א דף יז ע"א ותפלה לשמואל כו'. עיין פרש"י והוא דחוק דמנין לנו לומר דבמצפה היה כן דאמר לשמואל ויזעק וגו' דבפרשה אחרת כתיב רחוקה מפרשה דויקבצו כל ישראל המצפתה וגו' והתימה ממנו דהא בהך פרשה גופה דויקבצו כל ישראל המצפתה וגו' מפורש זעקה לשמואל דכתיב ויאמרו בני ישראל אל שמואל אל תחרש ממנו מזעוק אל ה' וגו' וכתיב ויזעק שמואל אל ה' וגו' ואין לומר משום דלשון צעקה לא כתיב בהך פרשה אלא זעקה בז' הא בהך פרשה דנחמתי וגו' נמי כתיב לשון זעקה אלא ע"כ דזעקה היינו צעקה והיא היא ודו"ק: משדי יונה בתר דוד ושלמה היה מ"מ מקדים כו'. אליהו נמי בתר דוד ושלמה הוה ולא קשיא ליה מ"מ אקדמיה ולמ"ד דאליהו הוא פנחס ניחא דקדמיה מימיה דוד ושלמה ובהכי ניחא הא דפסיקא ליה תפלה לאליהו דכתיב גבי פנחס ויעמוד ויפלל וכה"י נדחק לפרש דעניי ה' משמע ליה מלשון בקשה ותפלה מיהו בכמה מדרשים מוכח דלאו כהן הוה כמ"ש בכל זה התוס' פ' המקבל ויש ליישב דגבי אליהו ניחא ליה דכמו כמש דאליהו יבא קודם משיח בן דוד: רבי אמר אומר אני האסור כו' הוא שתקנתו קלקלתו כו'. פרש"י אפי' המכיר משמרתו כו' שמא ישתכר משמרתו כו' אבל כו' שתקנתו קלקלתו דהוי כמה שנים שלא חזרו כו' עכ"ל והוא דוחק דעיקר טעמו חסר מן הספר ולולי פירושי נראה דלא פליג אלא בדלא מכיר כלל וה"ק שתקנתו דבתיב לשתות לו יין הוא קלקלתו שלא ידע ותכיר משמרתו ובית אב שלו כלל ושמא אינו כהן כלל דהשתא לשתא הוא כהן ושמא יבנה לא חיישינן אבל במכיר חיישינן לשמא יבנה וכן מצוי בעולי בבל אשר לא התייחסו נגאלו מן הכהונה ודו"ק: ע"ב מתמניא ביה עד סוף מועד אתותב חגא דשבועי כו'. מפורש פ' כ"י:

דף יח גמרא מאי איריא דהוי יומא דמקמי יומא דמתוקם תמידא כו' כל"ל. בפרש"י בד"ה לא כו' דהשתא כי הוה אדר שני מלא הוא יום שלשים לפני כו' ובד"ה דכל שלאחריו ו' האי כ"ע דנקט מוטל בין ב' ימים טובים משום כו' כל שלאחריו כו' הס"ד ובד"ה מה ת"ל בהון בהון דלא כו' כל"ל: תום' בד"ה לא נצרכה כו' וא"כ האי כ"ע לא מצינו כו' ובד"ה דאילו אי איקלע כו' לימא תעטה ואפי' אי מיקלע בום גזירה כו' ובד"ה רב אמר הלכה כו' טורייתם דכיון דבטלו מיום כו' כל"ל:

ע"ב בפרש"י בד"ה מותרין כו' אותן ימים שקראוה קודם זמנה בהספד ובתעניות כו' הס"ד ואח"כ מה"ד בני ט"ו קריאת כו' קודם זמנה בהספד ותענית כו' הד"א ובד"ה וקא קרי כו' י"ד בג' בשבת כו': בד"ה שמעיה כו' עידו היה ולא שמעיה עכ"ל לפי שהנביא הנזכר בפ' הקודמות של פרק זו שאכל הארי לנביא בס' מלכים היה שמו שמעיה והנביא שאחר פרשה זו הנזכר בשמו אחיה היה אפשר לפרש שהוא שמעיה היה הנביא שאכלו האריה שהוזכר בפ' הקודם ולכך אמר דהא אינו כן אלא דעידו שמו כדאמרינן ס"פ הנחנקין וק"ל: בד"ה ר' אחא כו' כה"ג הס"ד ואח"כ מה"ד זו דברי ר"מ ואדברי ר"מ דמתניתין כו' כל"ל:

סליק פרק סדר תענית ביצד

ה"א דף יח ע"א פ"א גזרה מלכות כו' שלא יעסקו בתורה כו', מפורש פ"ק דר"ה:

קרני ראם [א] נ"ב אינו מבין דרש"י ביאר לסדיא דשאר בני אדם א"צ לע"ר כוס משא"כ הוא דחשיב יש לו לצלות בו יותר החטא ומש"ה צריך להתבייש מאחרים:

ח"א דף יח ע"ב ונהרגו בו שמעיה ואחיה כו'. פי' רש"י חסידים היו ולא פי' מי הם דאותו שאכלו אריה עידו היה ולא שמעיה עכ"ל. ולא ידענא אמאי נסתפקו ספי באותו שאכלו אריה שהוא היה אחד מהנהרגים מבאמר כמה חסידים שנהרגו ג"כ על קידוש השם גם ק' למה נסתפק שהיה שמו של אותו שאכלו אריה שמעיה עד שהוצרך לומר בעידו היה ויש ליישב בזה משום דבאותו ענין למעלה ממנו כתיב ויהי דבר ה' אל שמעיה איש האלהים וגו' וכתיב ויהי איש האלהים בא מיהודה וגו' דהוה משמע דהיינו איש אלהים הנזכר לעיל ששמו שמעיה ולזה הוצרך לומר דע"כ אינו כן דהא זה איש האלהים הבא מיהודה שאכלו אריה עידו היה ולא שמעיה כמפורש פרק הנחנקין ע"ש אך ק' היאך בעי למימר שהוא שאכלו אריה שהרי זה נעשה כבר בימי ירבעם ואם ראוי לקבוע תענית בו ביום היאך תקנו מעיקרא יום טוריינוס דקאמר בטולים בשלי משום זה: קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום כו'. ידיו ע"ש שהניף ידו על יהודה כו' ורגליו ע"ש שאמר והרמשנה דמשמעו ברגל ובירושל' הוסיף התכו ראשו וגיתא ספי דהיינו פה שהיה מדבר כו' ואמר שתלאום בשערי ירושלים בנוכח יהשערים לפרסם הנקמה ואין זה שער ניקנור המוזכר בכמה מקומות בתלמוד שהוא שער המזרח שבעזרה דההוא נקנור מוזכר לשבח ע"ש הנס כדאמרינן בפרק אמר להם הממונה: **אמר** להם אם מעמו של חנניה כו'. יבא אלהיכם ויציל כו'. נראה גם שהודו שהם הרגו את בת המלך זה כרשע טוריינוס ידע שבעלילה בא עליהם ולא הודו אלא להציל הכלל וז"ש כהם שבאו הם על חנניה מישאל ועזריה בעלילה עליהן להשתחות לצלם ואם לאו ישליכו אותן לכבשן האש ואלהיכם הצילם אם מעמו של חנניה כו' יציל אתכם מידי וא"ל חנניה כו' ואנו גם שאנחנו צדיקים בדבר זה שבעלילה באת עלינו אבל אם אנחנו נתחייבנו כליה למקום מלך אחר גם אם אין אתה הורגנו הרבה הורגים כו' שיהיו הורגים אותנו על אותן עבירות שאנו חייבין הריגה למקום והקב"ה לא מסר אותנו בידך להרוג על דבר שקר אלא כדי ליפרע ממך דמינו שהרגת אותנו בעלילה וז"ש אעפ"כ כו' ר"ל אעפ"פ שה"ל שבעלילה בא להורגן והש"י יקום דמן ממנו אעפ"כ לא הסגית בהן והרגן בהם; וג"נ מלך הגון היה וראוי כו' ואותו רשע כו'. בכמה מקומות נקרא גם ג"כ רשע אבל מלך הגון היה באותו דבר שלא בעלילה בא הוא עליהן כמ"ש קריבו גוברא כשדאין ואכלו קורציהן די יהודאי מנו ואמרו לנ"כ אבל טוריינוס הרשע הוא בעצמו ידע שלא הרגו הם את בת המלך: סליק פרק סדר תעניות כיצד

סדר תעניות אלו פרק שלישי

דף יח ע"ב בפרש"י בד"ה לבורות ס' בית כניסות מי גשמים לשתיה כצ"ל:

דף יט גמרא לא צריכא דאקון מהו דתימא כו' כצ"ל: **בפרש"י** בד"ה ה"ג אותה כו' התבואה באותה העיר ויהיה כו' ובד"ה אבל יבשו כו' תפלת שוא אפי' יבשו כשהן כו' ובד"ה לא צריכא דאקון כו' ודאי אי לא מתריעין כו' כצ"ל: **תום'** בד"ה נהרא כו' לכאן א"כ צריך כו' אינו רק בצורת הואיל כו' כצ"ל: **ע"ב** גמרא רשב"ג אומר אף כו' הלוי י"ב מעיינות מים כו' כצ"ל: **בפרש"י** בד"ה כפנא רעב ורעב קשה כו' ובד"ה סאה בסלע ושכיחא כו' ובד"ה אפי' בפרוס כו' בשמתם הס"ד ואח"כ מה"ד אם אין כו' בפרוס החג דימות החמה כו' ובד"ה בהיפרכיא כו' שכלו שם מי בורות כו' ובד"ה במלאכת כו' ערשין בולעין מן כו' ובד"ה והאי אתן לך י"ב מעיינות מים כו' כצ"ל:

ח"א דף יט ע"ב מעות ביוקר כו' מתריעים כו' מדלית איסר כו'. לא שייך הכא מתריעין על הגשמים כיון דהפירות בזול אלא דמתריעין עליהן כיון דהמעות אינן מצויות ופ"י כן כפיתו כפן כמו שמתריעין על שאר צרות: **מיום** שחרב בהמ"ק כו'. דבזמן שבהמ"ק קיים היה הכ"ג מתפלל ביוה"כ על הגשמים שיהיו יורדין כתקון כמ"ש פרק הוציאו לו היה מתפלל תפלה קצרה בבית החיצון מאי מתפלל שתהא שנה זו שחונה וגשומה כו' ע"ש: **נמצא** רחיים טוחנות מן הכור מה שטוחנות מן הקב כו'. ר"ל דלא נחסר מטוחן כור בבת אחת ע"י מה שנשתייר ברחיים רק מה שנחסר מן הקב ובהיפך מי שטוחן הכור בכמה פעמים קב וקב מלא שנחסר לו מכל קב וקב שבכור כמו שנחסר לו טוחן קב א' וכן בעיסה מה שהעריבה אוכלת ומחסרת העיסה אינה אוכלת ומחסרת מכור אחד שמלום מפ"א ספי מגילום בו קב אחד ואוכלת מלשון מוכרת ומפרש"י נראה דגבי רחיים נמי גרסינן אוכלת: **הל"ך** נקדימון בן גוריון אצל הגמון אחד כו'. שהיה זה קרוב לחורבן הבית שהיה ידם של נכרים תקיפה ואמר שהלווה ממנו י"ב מעיינות מים כו' נקט מספר הזה שהיה סומך על זכות כלל ישראל י"ב שבטים כמ"ש בהם ושם י"ב עינות מים וגו' ואם לא שלא יהיה זכותם יועיל בזה יתן לו י"ב ככרי כסף פדיון נפש י"ב שבטים. ואמר **שקביע** לו זמן כו' בשחרית שלח לו שגר לי או מים כו'. כשהתנו מתחלה היו קובעים להם זמן להחזיר ההלואה עד אותו יום שקבעו והיה ההגמון אומר דעד אותו יום ולא עד בכלל ולכך שגר ל' בשחרית של אותו יום ולא שגר לו בלילה שלפניו שלפי דעת האומות הלילה הולכת אחר יום העבר השיב לו נקדימון דגם כל היום שלי הוא משום דעד ועד בכלל קאמר והמע"ה. **ושוב** שלח לו בצהרים כו'. אפשר דלפי דעתו כיון דהדבר מוכרע אם ההוא יום בכלל דעד ועד בכלל ואם עד ועד אינו בכלל יהיה עד חצי היום בכלל ומצהרים ואילך אינו בכלל והשיב לו עדיין יש לי שהות דעד ועד בכלל כל היום והמע"ה. ושוב **במנחה** שגר לו כו'. כדקאמר כל השנה לא ירדו גשמים ועכשיו בזמן קטן כזה ירדו:

דף כ גמרא אהוביה בעולמך כו' וכשם שעשית לי נס זה כך תעשה לי באחרונה מיד כו' אמר רב יהודה אמר רב לברכה כו' ירושלים יש לה היתר כו': **בפרש"י** בד"ה שהיכן לקללה כו' אסר לא אמטיר עליה מוסב הדבר על השב כו' ובד"ה ונעתרות כו' במסכת סוטה ויעתר לו מה עתר זה כו' כצ"ל: **ע"ב** גמרא ואל יהא קשה כארז ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ס"ת תפילין ומזוזות כו' כצ"ל: **בפרש"י** בד"ה ה"ג מפולת כו' נשיבת הרוח אבל אם היו כו' כצ"ל: **תום'** בד"ה בהכינתו פירוש כו' חניכת אבות בגיטין עד עשרה כו' עכ"ל:

ח"א דף כ ע"א ואמר שנכנס לבית המרחץ כו'. אפשר שעשה זה דרך נגלוג שהם לא היה להם מים לשתות שהוצרכו לתת לו י"ב ככרי כסף והוא יש לו גם היום מים למרחץ וכיוצא בזה שא"ל נקדימון **תן** לי דמי מים יותר שיש לי בידך כו'. גם שמעולם לא הבטיחו ההגמון (מעולם) ע"כ דרך נגלוג א"ל כן כשם שאתה היית מבקש ממני דמי המים גם אני מבקש ממך דמי מים יותר כו': **וא"ר** יודע אני שלא הרעיש הקב"ה כו' יש לי פתחון פה כו' שכבר שקעה חמה כו'. דבריו סותרין לכאורה שאמר בשבילך הרעיש הקב"ה כדי שיהא פטור מלשלם דמי המים וה"ב קאמר שכבר שקעה חמה וגשמים ברשותי ואין אתה פטור מדמי המים וי"ל דה"ק דודאי נתקבלה תפלתך שירדו הגשמים למלאות הבורות מיהו לא באו ברשותך בעוד יום רק ברשותי אחר שבקעה החמה שלא אפסיד דמי המים שהלויתך ולמובתי גם כן ירדו למלאת בורות שלי ודקאמר ההגמון שכבר שקעה החמה אע"ג דלפי דעת האומות הלילה הולכת אחר יום שלפניו מ"מ בא בטענה דממ"כ הוא דלפי דעתי אין אותו יום כלל בכלל ואם לפי דעתך עד ועד בכלל הרי כבר שקעה חמה ולפי דעתך דהיום הולך אחר הלילה וזה יום אחר הוא כיון ששקעה חמה. וז"ש בתפלתו שניה **הודע** שיש לך אהובים בעולמך וכשם שעשית לי נס בראשונה כך עשה לי נס באחרונה כו' ר"ל דבנס הראשון עדיין לא הודעת שיש לך אהבה עמנו כי ההגמון אומר שכבר שקעה חמה וברשותו ירדו ולא יפסוד דמי מימיו ועתה תעשה לי נס בשניה שתזרח החמה ואז יודע שיש לך אהבה עמנו וברשותי ירדו ונראה דהיינו נס שעמדה לו חמה ולא שקעה בזמנה דומיא דמשה ויהושע בסמוך דלגלוי תפלתו היתה שוקעת קודם פיזור ענניה ולא היתה שוהה ביאתה אבל פיזור עננים גופיה לא הוה נס כ"כ: **נקדה** להם חמה עבורן משה ויהושע כו'. מפורש פרק אין מעמידין: **ושתיהן** לקללה כו' מפורש פ"ק: **היתה** ירושלים לנדה ביניהם כו' לברכה כנדה כו'. לעיל מיניה בהך פרשתא כתיב כה"נ חטא חטאה ירושלים על כן לנידה היתה גו' ולא דרשו כן משום דההוא איכא לפרשו מלשון נע ונד וכפרש"י והתרגום שם דהיינו שיהיו מטולטלים וגולים אבל לנדה ביניהם לא משמע לפרש מלשון נד וטלטול אלא לנדה ממש וכ"ה בתרגום ורש"י שם: **היתה** כאלמנה לברכה כאלמנה ולא כו'. מפורש במדרש כאלמנה ולא אלמנה גמורה שהלך ותנשא לאחר ולא א"א שתקח מגככי בעלה והיינו כאשה שהלך בעלה למדינת הים כו' ועיין בפ' חלק בזה: **וגם** אנכי נתתי אתכם נבזים וגו'. לברכה דלא מוקמינן כו' בסיפא דקרא מסיים ושפלים לכל העם וגו' ר"ל דודאי בעיני המלכים והשרים לא יהיו שפלים ונבזים גם בגלות כדמוכחי קראי אלא בעיני כלל העם והמון גוים יהיו שפלים ונבזים וע"כ המלכים והשרים לא מוקמי מינייהו גזירפטי וריש' נהרא דלא יפייתו המון גוים לדבריהם כיון דשפלים הם בעיניהם וזהו לטובתן של ישראל דאילו הממויים גזירפטי וריש' נהרא שהם אומניות מבוזים מאד: **נאמנים** פצעי וגו' עד ולא עוד אלא שזכה קנה לכתוב בו ס"ת כו'. מפורש פ' חלק: **ע"ב** א"ל ריקה כמה מכוער כו'. מה שקראו ריקה אפשר שהיה נדמה לו כנכרי נע"י כוש לפי שהיה מכוער ושחור ביותר וז"ש לו **שמא** כל בני עירך מכוערין כו'. דהיינו מארץ כוש וא"ל איני יודע כו' ר"ל שאיני יודע לומר לך שהם מכוערין כדאמרינן פ' י"נ אפילו בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב והטעם משום שנותן חסרון ביצירה אבל אתה שאמרת עלי כמה מכוער כו'. אתה נותן חסרון ביצירה: **לך** לאומן שעשאני. כי זה נם כן חסרון הוא לאומן שעושה כלי מכוער. וא"ל **נעניתי** לך מחול ליכו'. היינו שאני מתודה שלא יפה דברתי והוא מחל לו גם הלא היוצר והאומן שאמא נגדו גם כן מח"ל: **ובלבד** שלא יהא רגיל לעשות כו'. לכאורה דהכי סל"ל ובלבד שלא יעשה עוד כן אבל אגשון שלא יהא רגיל כו' משמע לפעמים יעשה כן י"ל דה"ק ובלבד שלא יהא עושה דבר שמרגיל אותו לעשות כן דהיינו שלא יהא דעתו גסה שהוא מרגילו לעשות כן לספר בגנות בני אדם כמו שעשה ואמר כמה מכוער כו' וק"ל: **שמא** אין עושין לו נס כו'. דשמא יגרום החטא כדאמרי' פ"ק דברכות דלא היה מחזיק עצמו לצדיק אבל רב הונא לא היה חש לכך שהיה מחשיבי לצדיק גמור: **מאי** קרא דכתיב קטנתי מכל החסדים כו'. מפורש פרק ב"ש: **מימי** לא הקפדתי כו'. כדאמרינן אל ישיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו **ולא** צעדתי בפני כו'. ר"ל דאפי' כשהלכתי בצידי הגדול ממני כדאמרי' ביומא בג' שהולכין שהגדול באמצע ואח"כ הגדול שבשנים מימין והג' שקטן מכלם משמאל מ"מ אמר ראיתי שלא הקדמתי אפילו בצעד אחד לפני הגדול ממני כדאמרי' דבעי לצדד אצדודי: **ולא** הרהרתי במבואות כו' כדאמרי' פרק מי שמתו דת"ח אסור לעמוד במבואות המטונפות לפי שא"א לעמוד בלא הרהור ומשום דהילוך שרי בה כדמשמע התם דאפשר דהלוך בלא הרהור אמר דאעפ"כ נזהרתי מלילך בה משום דלא הלכתי ד' אמות בלא תורה ואילו הלכתי שם הייתי מוכרח להלוך ד' אמות בלא תורה. ואמר **ולא** ישנתי בבהמ"ד כו'. כדאמרי' וקרעים תלבים נומה זה הישן בבהמ"ד תורתו נעשית קרעים: **ולא** שמחתי בתקלת חברי כו'. כמ"ש בנפול אויבך אל השמח וגו': **ולא** קראתי לחברי כו'. עיין פרש"י ובערוך גריס ולא קראתי לחברי בחניכתי וא"ל בחניכתו פי' בחניכתי שלא כניתי לו שם ולא בחניכתו שאפילו שם שכינו לו אחרים לא קראתיו עכ"ל ובפ' הזהב חשיב המכנה שם לחברו שם א אחד מיורדי גיהנם ורובן דחשיב הכא עברות גדולות אלא משום דרובא דעלמא נכשלים באלו דברים התפאר הוא בהם שלא נכשל בהם: **ובר** אביתא דהוה רעיעתא כו' נראה אם הוית רעיעתא ממש אינו נראה שיהא בונה למאן דלא אפשר ליה דעבא ליה הוה עבדי שיהא סותר לו שלא ישב העני בבית רעוע כ"כ שראוי ליפול אלא מיירי באינו רעוע כ"כ אלא דהוה אפשר שיעמוד הבית זמן מה כההיא דלעיל דקיימא בחתרי י"ג שנין דהשתא העני היה מתרעם על סותרו עכשיו ואפשר עוד דמגיד לדקה שנתן לעני הוה בני לה שלא היה לו מקום דירה: **זימנא** דסמכא דעתייהו כו'. עיין פרש"י וי"ל דסמכא דעתייהו של כל עניים ולא יקנו כלל וגם מאן דאפשר לו לקנות יעשה עצמו עני לסמוך על רב הונא: **וא"ד** מלתא דסיבתא הוה כו'. עיין בערוך בערך סיבתא:

דף כא גמרא ניקום וניזיל ונעביד כו' אתו תרי מלאכי כו' פ"א היתה מטהו מונחת בבית רעוע בקשו כו' ומלונהו עפרא כי מטא להתם שרינהו לסיפטא חזנהו דמלו עפרא בעא כו' בי יהודאי אמר גם זו לטובה כו' דשקלי מסכא אמטי להתם שתרו כו' כצ"ל: **בפרש"י** בד"ה כי לא יהיה בך אביון בך בעצמך ובד"ה האומר תנו כו' מי שמת והניח כו' להוצאה בשבוע ורגיין כו' כצ"ל: **ע"ב** גמרא מטייהו לבני איכפי א"ל כו' ואית ליה דוכתא מאברא למרמי ביה פריטי כו' דלית ליה הוה אתי יהיב ולא מכסיף כו' שקיל וכי הוה חזי איגש דלא איפשר ליה הוה יהיב כו' כ"ה בס"א: **בפרש"י** בד"ה ה"ג ילאו ממנה ג' מתים ביום א' עכ"ל ובד"ה אל מול כו' הכפורת באהל מועד ושם נשנית כו' כצ"ל: **בד"ה** ולא מכסיף כו' מאן רמי פריטי להתם כו' כצ"ל: **תום'** בד"ה א"ל לרב יהודה כו' שיהא על בני אדם כו' עכ"ל כצ"ל:

ח"א דף כא ע"א דנפישי בני חילא כו'. פי' רש"י דאיכא עניים טפי כו' ע"ש ולשון בני חילא לא משמע כן ומלינו דבני מחוזא עשירים הוו כדאמרינן ספ"ב דב"ק דקאמר התם דבבלי ושירי לבני מחוזא דבר מועט הוא ונראה לפרש דבני חילא הם חיל המלך כשישמעו שאומר כל מאן דצריך ליחי וליכול יבואו גם חיל המלך: **ונקיים** בגפשין אפס כי לא יהיה בך וגו'. ע"ש מ"ש פרק אלו מציאות אבידתו ואבידת אביו אבידתו קודמת שנאמר אפס כי לא יהיה וגו' ופרש"י שם הזהר עצמך שלא תבא לידי עניות ומאפס דריש ליה התם. ולבסוף שאמר ר"י **ואקיים** בי כי לא יחדל וגו'. כדי לעסוק בתורה אמר כן וכמ"ש מ"ס שמניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה. **אתו** מלאכי השרת כו'. והיינו שני כתות מלאכי השרת המיימינים והמשמאילים כמ"ש בכמה מקומות שני מ"ה המלווין לו לאדם אחד טוב מצד המיימינים ואחד רע מצד המשמאילים ולזה האחד מלאך רע כשישבו אילפא ור"י תחת גודא רעוע הזכיר עונותם: **שמניחים** חיי עולם כו'. ואידך א"ל כו' חד דקיימא ליה שעתא ר"ל דקיימא ליה שעתא בחיי עולם שיהיה ראש ישיבה בתורה: **תלא** נפשיה באסקריא דספינתא כו'. ע"פ מ"ש במסכת עירובין לא מעבר לים היא לא בסחרנים היא ולזה רמז להם גם שהייתי סוחר לא שכחתי גירסתי: **א"ל** בני פנו הכלים כו' שמונחת כו'. ולא היה הוא חש להא דרב אדא דלעיל דשמא אין עושין לו נס כו' דהיינו משום שמא יגרום החטא כמ"ש לעיל אבל נחום הוה מחשיב עצמו לצדיק גמור כדקאמרו וכי מאחר שצדיק גמור כו' א"ל כן ע"פ מ"ש במסכת ברכות צדיק ורע לו היינו צדיק שאינו גמור וטוב לו היינו צדיק גמור וכיון שאתה צדיק גמור למה עלתה לך רע כ"כ. והשיב **בני** אני גרמתי כו' דודאי גם משום זה שאמרתי לו המתן כו' לא הייתי חייב לעונש כ"כ דמי ידעתי שימות בזמן מועט כ"כ אבל אני בעצמי גרמתי לי לקבל עונש כזה עלי דכן דרך הצדיקים לקבל עליהן יסורין בעולם הזה שיהיה שכרן משלם לעוה"ב. ואמרו ליה **אוי** לנו שראינוך בכך כו'. ע"פ מ"ש במס' מ"ק א"כ בלחים מה יעשו יבשים אם כך עונש בא לך על עבירה קלה אוי לנו על עונותינו הרבים. וא"ל **אוי** לי אם לא ראיתוני. ר"ל אם לא הייתי מקבל עונשי בעוה"ז: **גם** זו לטובה כו'. כה"נ אמרי פרק הרואה דלעולם יהא אדם רגיל לומר כל מה דעבדין מן שמיא לטב הוא ומייתי ליה התם מקראי ור"ל גם זה שנראה בעיני אדם לרעה הוא בא אפשר דמן שמיא עבדין ליה לטב והתם מייתי עובדא דר' עקיבא בהכי וע"ש בקידושין שם ובפרק חלק: **ע"ב** **לא** מקומו של אדם מכבדו אלא כו'. והענין כלפי הקב"ה אע"ג דכתיב מלא כל הארץ כבודו וע"ש שהוא מקומו מיהו גילוי שכינתו במקום שהוא נתכבד המקום יותר מכל שאר העולם כמ"ש בסיני והוא משל לאדם דכפי מעלת השכליות שבו שהיא הנשמה שנאצלה מתחת כסא כבודו נתכבד המקום ביותר דכמו כן דימו הנשמה בה' דברים להקב"ה פ"ק דברכות: **נסתלקה** שכינה ממנו אמרה תורה במשוך היובל כו'. עיין פרש"י ובפ"ק דבילה הוסיף בזה והלא לא נסתלקה שכינה ממנו מיום מתן תורה עד אחד בניסן והיתה ששעד עשרים באייר שנעלה הענן כו' עכ"ל שם והתוס' דחו שם פיר שו ע"ש באורך ויש לדקדק דמייתי סיפא דקרא גם הצאן והבקר אל ירעו וגו' אמאי לא מייתי רישא דההוא קרא ואיש לא יעלה עמך וגו' ולשיטת התוס' שכתבו שם דמסברא יש להתיר דהא לא אסר להם אלא משום שכינה והא דקאמר מכדי כו' עיין שם והשתא ה"כ נימא משום שלא תאמר דבמשוך היובל וגו' אתא למצות עלייה דאחר משוך היובל מצוה שיעלו להר שילמדו שם תורה כמו משה שהיה שם מ' יום ולילה דדומיא דהכי קאמר גבי שובו לאהליכם וגו' דכתיב באתרוגות דאתי למצות עונה וקאמר דליכא למימר הכי מדכתיב גם הצאן והבקר אל ירעו וגו' משתמא גם בראשונות במשוך היובל המה יעלו וגו' אצאן ובקר נמי קאי ולא שייך בהו למימר למצוה שיעלו בהר אלא ש"מ דלא אתי קרא אלא למנין אחר דצריך להתירו ודו"ק: **רב** דנפיש זכותיה כו'. נראה לפרש אע"ג דודאי מכ"ש דבזכותיה דרב היו ניצולין דבכלל מאתים מנה מ"מ סראו להו כן דבלאו זכותיה דרב נמי היו נצולין בזכותא דההוא גברא כו' א"נ דאי בזכותיה דרב היו מנכין לו מזכיותיו כדאמרי' לעיל דכעין נס הוא דבר זה דבכל העיר היה דבר ולא היה בשבבותיה דרב וכן תפרש גבי דליקתא: **א"ל** זודא אייתו בהדייהו כו'. עיין פרש"י ואוסיף על דבריו דא"ל בדרך לחות דזוודא אייתי בהדייהו כיון שאין אתם רוצין להתענות אכלו את המזונות שהביאו עמהם: **ליבא** מעברא דפסיק ליה כו'. עי' פרש"י ולפי המסקנא דמרחק מפסיק ליה אלא משום דאיכא שיירתא ה"נ הכי קאמר ליכא מעברא דפסיק ליה ושכיחי שיירתא דאזלי כו': **אם** גבירה לוקה שפחה לכ"ש כו'. א"י מקרי גבירתה לגבי חו"ל כמבורש פ"ק בכמה דברים א"י נכראת תחלה כו' והקב"ה בעצמו משקה אותה ושותה תחלה מי גשמים ע"ש: **משום** דאבא אומנא א"ל לא מצית עבדי כו'. נראה לפרש דהוה חלשא דעתיה דאביי ובעי לידע בעובדי דאבא אומנא שהם ספי מעובדיה ורצה הוא ג"כ לעשות כן וא"ל דלא מצית למיעבד כעובדיה כו' ובהכי ניחא דעתיה דאביי כיון דלא היה אפשר לו להיות אומנא שהוא היה ראש הישיבה:

דף כב באגדה זו בעמוד זה עיין בע"י נוסחאות אחרות ע"ש: **בפרש"י** בד"ה כנף א' עוף א' של אותו מין כגון לגור כו' עכ"ל כצ"ל: **ע"ב** גמרא ומפני רוח רעה מתריעין בשבת ועל כולן כו' רב יהודה אמר רב עד שיבלו כו' ומתחזי כי איניבא ת"ר כו' כצ"ל: **בפרש"י** בד"ה והתניא ידו עד שיכשך ידו הס"ד ואח"כ מה"ד רגלו כידו קאמינא וכיון כו' עכ"ל כצ"ל ומפירושו [נראה] דה"ג בגמרא וישכשך רגליו במים והתניא ידו רגלו כידו כו' וק"ל:

ח"א דף כב ע"א הוה קחלשיה דעתיה דרבא כו' א"ל מסתייך כו'. נראה לפרש כמ"ש בפרק הרואה כשמת אביי נעשה רבא ראש ישיבה אכולהו ככרכי דישיבת אביי ותלמידיו באו ללמוד לפני רבא מכרכהו של רב יוסף שא"ל יהא רעוא דתרום רישך אכולהו כרכא כמפורש פרק הוציאו לו ובהכי נייחא דעתא דרבא דנפיש זכותיה לאגוני אכולהו כרכי: **א"ל** איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי כו'. משום דקאמר ראיתי בני עליה והנם מעטים קאמר מי איכא בהאי שוקא אחד מהמיעוט: **דהוה** מסיים מסאני אוכמי כו'. היינו שגם הרצועות היו שחורות שלא היה דרכן של ישראל בכך וכדאמרינן פרק בן סורר אפי' ערקתא דמסאני אסור לשנות וכמ"ש התוס' פרק הכונס ע"ש: **כי** חזינן איגש דעציבא דעתיה מבדחינן כו'. דזכו בזה למלכא דאתי כדאמרי' בפרק כ"ה כשאדם מצטער השכינה אומרת קלני מראשי כו' ע"ש: **גבשר** בה יאשיהו כו'. ר"ל דאי נמי קפידא אפילו בחרב של שלום לא היה נכשל יאשיהו לעשות מלחמה אבל דרים דאפי' בחרב של שלום איכא קפידא

קפידא כדלקמן מיהו נענש על שלא שאל את ירמיהו בודאי היה מותר בו כיון שאין דורו היה יפה דהוא קרא וחרב לא תעבור וגו' בברכות הוא דכתיב בזמן שישראל עש"ר: ע"ב זו ע"ז כו'. מיהו הא דכתיב בתר הכי ולא שמע אל דברי נכו מפי אלהים גו' משמע שהוא קודש והכי איתא במדרש שכן אמר ישעיהו וסכסכתי מצרים במצרים וזהו שיסד הקליר כו' עיין פרש"י בזה אבל אלהים אשר עמדי לא משמע אלא ע"ז מיהו יש לדקדק לקמן מאי קאמר מפני מה נענש יאשיהו כו' הא מפורש ביה שלא שמע אל דברי נכו מפי אלהים דהיינו נבואת ישעיהו וי"ל כיון דמשמע מיניה דפרעה דקבטח בע"ז אמר יכילנא ליה ותבטל נבואת ישעיה וניחא נמי הא דהוצרך לומר הואיל וקבטח בע"ז ולא סגי ליה בדרש דאפילו חרב של שלום דאי לאו שבטח פרעה בע"ז לא הוה בא יאשיהו לעשות מלחמה עמו כנבואת ישעיהו ועוד כיון דלאו מצוה היא אלא בברכות הוא דכתיב ודו"ק: שמעיה דקא מצדיק דינא וכו' שנאמר צדיק הוא ה' כי פיהו כו'. היינו מה שלא נמלך בירמיה ולפי המדרש ניחא נמי שלא שמע לנבואת ישעיה ועיין בזה בתרגום של איכה: פתח עליה ההוא שעתא רוח אפינו וגו' עיין פי' הפסוק בתרגום שם: ויהי האדם לנפש חיה נשמה שנתתי בך החייה כו'. משום דלא כתיב גו באחר כל הנבראים כגון בהמה חיה ועוף דיש בהם ג"כ נפש חיה כמו באדם דרשו כן באדם וכבר אתי דרשו בהאי קרא כמה דרשות ורבנן נמי דפליגי הכא אדר"י דרשי ביה הנך דרשות דבב"ר ופרש"י שמא יצטרך לבריות כי אין בו כח להרוית כו' ועוד נראה לפרש שמא יצטרך לבריות כי לא יחדל אביון וגו' ואין הבריות מרחמין עליו שהוא עצמו גרם לו חולי ע"י סיגוף: עד שיכלו שפתותיכם מלומר די כו'.

מפורש פרק אלו הן הלוקין:

דף כג גמרא נשבה הרוח ונתפזרו כו' דהוה קא מלקט מינייהו כו' כל"ל: ע"ב שם מנקיט ליבי כי אתא דרא ליבי כו' וא"ל לאנשי ביתא הבו לי גואלקי כו' דהוו שכיחי קמיה כו' כל"ל:

ח"א דף כג ע"א בלילי רביעיות כו'. פרש"י דאינן כו'. אבל בלילי שבתות לא הוצרך לטעמא דאיכא טעמא דאיסור מלאכה של הולכי דרך ורש"י בחומש נמי פי' בעתם בלילי שבתות ולא הזכיר בלילי רביעיות מלתא דפסיקא נקט בלילי שבתות משום איסור מלאכה מיהו יש לדקדק בזה היאך קאמר דכתיב בעתם בלילי רביעית ובלילי שבתות למעוטי שאר לילות והא אמרינן בע"פ מעיקרא הוו שכיחי כל יומא זימנא חדא פגעה בר"ח בן דוסא א"ל גוזרני עליך שלא תעבור בייסוב לעולם וכו' ונ"ל דודאי הכתוב בעתם לא משמע אלא בעת שאין בני אדם הולכין בדרכים וקודם דאתי ר"ח בן דוסא משמע קרא בעתם בכל לילות מפני אגרת בת מחלת ולמעט סימים וכפרש"י בפ' עקב בעתו בלילות שלא יטריחו אתכם והוא גרם בלילות ובריי' דהכא דקתני בלילי רביעיות ושבתות למעט שאר לילות מתנייה לבתר דאתי ר"ח בן דוסא שגזר עליה בשאר לילות והך דשמעון בן שטח דתייתי שירדו להם גשמים לילי רביעיות ושבתות לאו דוקא נקט הכי דהא מקמי ר"ח בן דוסא הוה הך דשמעון בן שטח אלא משום דברייתא דברייתא נקט הכי נקט נמי בסיפא הכי והשתא נמי ניחא מה שפרש"י בחומש בלילי שבתות ולא נקט נמי לילי רביעיות משום דמסיק פ' ע"פ דאביי גזר עליה בכל לילות וא"כ לא אתי למעט כל הלילות ובעתם לא משמע אלא לילי שבתות משום איסור מלאכה ואע"ג דימי שבת נמי הם באיסור הולכי דרך מ"מ הולכין לבתי כנסיות ומדרשות בתוך התחום כמ"ש הרא"ם ועי"ל דגשמים בשבת ביום לאו בעתם מקרי כדאמרינן פ"ק שמש בשבת צדקה לעניים וכו' ע"ש בחידושיו ודו"ק: להודיע כמה החטא גורם שנא' עונותיכם וגו' וחטאתכם וגו' מנעו בהאי עונתא משמעי קרא דכתיב לעיל מיניה אלהים הנותן גשם יורה ומלקוש בעתו וגו': כדרך שעשה חבקוק כו'. דכל המתפלל עומד על מקום אחד אבל מדכתיב ביה בל' כפול אעמדה ואתיצבה וגו' דמשמע ליה דעג עוגה במקום שהתפלל שלא יהא זז משם עד שיהא נענה ועוגה שורה עגולה כו' כפרש"י וע"ש זה נקרא חוני המעגל ר"ל שהיה מעגל עצמו בשורה עגולה: כבן בית כו'. ע"פ מ"ש פרק אין עומדין שא"ל אשתו של ריב"ז וכי חנינא גדול ממך שאתה מבקש ממנו שהוא יתפלל על בנך וא"ל לא אלא שהוא דומה כעבד שהוא רגיל בבית המלך ואני כשר לפני המלך כדמפורש שם והכי נמי הכא ה"ק לא מפני גדולתי שמו פניהם עלי אלא שאני כבן בית רגיל לפניך: אלא להתיר שבועתך כו'. אע"ג שאמר בשבועתו עד שתרחם על בניך כו' אפשר שהתלמידים לא שמעו ממנו אלא לשון השבועה שאיני זז מכאן ולא שמעו סוף דבריו שאמר עד שתרחם כו' וחשבו שלא התפלל אלא שירד הגשם וזה נתקיים: גשמי רצון ברכה נדבה כו'. כלומר רצון מלפניך כמ"ש יהי רצון מלפניך כו' וגם שיהיה רצון ישראל שלא ירדו בזעף וברכה היינו ברכה מלפניך וברכה מלפנינו והיינו שאמרו בברכת הגשמים ונדבה מלפניך שלא מדרך החיוב ונדבה מלפנינו כמו שאמר בנדבה אזבחה לך אודה שמך ה' כי טוב וגו' לכן הביא פר הודאה: על רוב טובה כו' הביאו לי פר כו'. נראה לפרש דטעם הדבר שאין מתפללין על רוב טובה אע"ג דטובה זו רוב גשמים רעה היא כמ"ש לעיל שמשטפין את הארץ ואינה מוציאה פירות מ"מ הוי ככפוי טובה כיון שמתחלה היה מתפלל ומבקש על הגשמים שהם טובה לעולם אבל אמר הביאו פר הודאה להתודות עליו כפרש"י דהיינו להתודות שלא יפה עשה שבקש ביטול על רוב טובה אבל ישראל שהוצאת ממצרים כו' תלה הדבר בהוצאתם ממצרים דכעסת עליהם לא היו יכולין לעמוד כגון בנסיונות דמים ומי מרה לא היו יכולין לעמוד השפעת עליהם רוב טובה כגון במן ובשליו לא היו יכולין לעמוד כמ"ש בו הבשר עודנו בין שניהם וגו' ואף ה' חרה וגו': לא נמצא שם שמים מתחלל ע"י כו'. עיין פרש"י אבל מלשון מתחלל ע"י נראה לפרש שאי דאתה בא לידי שבועת שוא כיון שמפתח נידו של אליהו לעצור הגשמים: שאתה מתחטא לפני המקום כו'. פי' רש"י מלשון חטא אבל בערוך פי' נע"א ע"ש: ועליך אמר הכתוב ישמח אביך ואמך וגו'. אביך הוא אביך שבשמים ואמך זו כנ"י ותגל יולדתך הם אביו ואמו ממש מולידיו: דור שהיה אפל הארת כי השפילו כו'. נקטו בזה ד' דברים ע"פ הפסוקים שהם ענין א' לאורה וי"ל שספרו כל מעשיו בזה כסדר שזכר לעיל ואמר נתחלה שלא ראו גשמים כלל היה דור אפל והארת אותם בתפלתך שראו התחלת הגשמים ועדיין היה דור שפל כמ"ש שלא בא מעט הגשם אלא להתיר שבועתך עד שהגבהתו בתפלתך לבא גשמים ברוב טובה ועדיין היה שח בעיניו כמ"ש כמדומה שאין גשמים יורדין אלא לאבד העולם עד שהושעתו בתפלתך שירדו כתקנן ועדיין לא פסקו עד שעלו להר הבית מפני שלא היה הדור נקי עד שמלטתו בתפלתך שפסקו הגשמים וסיים ונמלט בבור כפיך במעשה ידיך הברורין רמז על פר הודאה שהביא וסמך ידיו עליו כפרש"י: שיר המעלות כו'. פרש"י מלשון עילוי עכ"ל אבל נפ' החליל ובמסכת מכות מפורש ע"ש ע"ו מעלות שהיה במקדש בעזרה ע"ש: היינו כחולמים אמר מי איכא דניים ע' שנין כו' דאין חלום בלא שינה. ופרש"י ע' שנין בשינה א' עכ"ל ואע"ג דחולמים נלשון רבים מ"מ חולמים משמע בלי הפסק וא"כ ע"כ שינה אחד הוא והענין שמדמה שני הגלות כאילו אינן רק כחלום הזה וכה"ג מדמי שנות אדם שהן ע' שנים כחולמים כמ"ש באיוב כחלום יעוף וגו' ועד"ז יש לפרש דמתוך קושיא זו ומי איכא דניים ע' שנין כו' הוה מפרש לקרא דהיינו כחולמים כלומר שהיינו בגלות בבל כחולמים כשנות אדם ע' שנים שאינן רק כחלום יעוף וע"ז הוה מצטער שיהיה נחשב עולמו של אדם רק כחלום שאין בו ממש. ואמר הוה אזיל באורחא חזייה לההוא גברא דנטע חרובא כו'. דהיינו שהראו לו כמו שהחרוב הזה כל ע' שנין לא נחשב לכלום אבל נוטעין אותו לעשות פירות לאחר ע' שנין כן האדם נברא בערב שבת שיהיה טורח במעשיו עד ע' שנין ואכילת פירות ושכרו הוא לאחר ע' שנין בעוה"ב. וז"ש האי עלמא בחרובא אשכחתיה כו' שעה"ז דמיון החרוב גם אם השתדל לפעמים לא יזכה לאכול ממנו להיות חי אחר ע' שנין מ"מ בנו זוכה לאכול ממנו כן הוא במעשה הצדיק בעוה"ז גם אם הוא פועל עובד לו מ"מ בנו אוכל פירותיו כמותו כמ"ש ועושה חסד לאלף דור. ואמר אתא ליה שינתא כו' נייס ע' שנין כו' שהראו לו עוד בזה דודאי דפשטיה דקרא היינו כחולמים הוא דבר שאפשר וכמ"ש ש"מ דנייתי ע' שנין ולאה נ"כ שכר בריה אכל פירות החרוב לאתת לו ענין דלעיל שעיקר הפירות לאדם במעשיו בעוה"ז לאכול מהם אחר ע' שנין: ולא עבדו ליה יקרא כדבעי כו'. גם שראו בו שהוא בעל תירה ונהירין ליה שמעתתיה כבשני דחוני המעגל מ"מ לא ראו בו שהיה בעל מעשים כחוני ולכך לא עבדי ליה יקרא כדבעי ואמר דבעי רחמי ומת כו' שלא הגיע עדיין זמנו למות דאותן ע' שנין שהיה ישן לא נחשב לו לכלום ובירושלמי מייתי עובדא דחוני המעגל שהיה בחורבן בית ראשון והיה ישן מחורבן בית ראשון ע' שנין עד שנבנה בית שני אבל זה המעשה דמתני' היה אח"כ זמן רב בזמן שמעון בן שטח וכתב בעל יפה מראה דשני חוני המעגל היו וזה דמתני' הוא בר בריה הוה ע"ש ובספר יוחסין כתוב בשם יוסף בן גוריון שנהרג חוני המעגל מחוץ לירושלים במלחמות בני חשמונאי וזה מסכים עם תלמודא לפי שנאבד מן העולם ע' שנה בשינה אמרו עליו שנהרג במלחמת האחים ולכך כששאל אפי' בר בריה לא האמין לו: ע"ב קם איהו בחדא זויתא ואיהו כו'. וכפרש"י בחומש גבי לנכח אשתו והוא מפורש פרק הבע"י: שכיר יום הוה אמינא לא איפגר כו'. יש לדקדק כיון דשאלת שלום מצוה היא הו"ל למפגר ולבטל ממלאכתו דהא פועל חוזר אפילו בחצי יום ויש לייטב שהיה עני והיה צריך לשכר מלאכתו לפרנסת בניו הקטנים שהוא מצוה כמ"ש עושה צדקה בכל עת זה המפרנס בניו כשהם קטנים: מ"ט כי תמי מר להיני דלבשו כו'. לא היה לך להגביהם שלא יזיקו לגופך ואמרינן פרק חולין דבל תשחית דגופיה עדיף וא"ל זה מעלה ארוכה כו' ולא אמרינן בכה"ג בל תשחית דגופיה עדיף: מ"ט פיילה היא ברישא וסדר פייל מר כו'. ולא היה לך לילך אחריה דאמרינן פרק הרואה לא ילך אדם אחר אשה ואפילו היא אשתו והיה לך לילך ברישא וא"כ אנן וא"כ אשתך וא"ל דהוצרכתי לילך אחריה משום דלא בדקיתו לי לילך היא אחריכם בקרוב לכם והא לא תקשי שילכו הם ברישא וא"כ הוא וא"כ היא דדרך בעל הבית ליטול ברישא לבית ולא אורח: ינוקי דבי רב כו' מפני שהיה מחביא עצמו בבית הכסא כו' ופרש"י ול"נ שהיה מחבא עצמו בבה"כ כלומר דמתחבא עצמו כי הוה בעי רחמי אמיא היה מחבא עצמו מרוב ענוה ומאן דגרס כו' ע"כ פי' השני דחוק ואינו שייך לכאן גם בחידושין בפ"י דמפרש ליה דמחבא עצמו מפני עניים הוא דחוק ועיקר חסר מן הספר וע"כ נראה לקיים הגירסא כפי פי' ראשון שפרש"י דקאמר מה שלא שדרו זוגא דרבנן לגביה למבעי רחמי כמ"ש לעיל בחוני המעגל ובאבא חלקיהו עד שהוצרכו הרבנן לשדר ליה ינוקי דבי רב וקאמר דודאי גם לא שדרו זוגא דרבנן אלא משום דכשהרגיש שבאו אליו רבנן הוה מיטמר ומתחבא עצמו בבית הכסא שלא ימצאו אותו רבנן וכדי שלא יחזיק טובה לעצמו כדאמרי' לעיל באבא חלקיה ולכך הוצרכו אותן רבנן לשדר ליה ינוקי דבי רב לגביה שילטו אחריו גם במקום הנחבא בבה"כ ואמרו כך אבא אבא כו' והכי סמיך ליה הך עובדא דרבי יונה דעביד נמי הכי בצנעא כדי שלא יחזיק טובה לעצמו ואפילו מאנשי ביתו הוה מיטמר: חזי מר בין תקיפי דא"י לחסידי דבבל וכו'. קרא ה"ג ע"ש זה דבני בבל מפורסמין חסידות שלהן משא"כ בני א"י דאינן מוחזקין לפני העולם כחסידים רק לתקיפי: אשתטח על קיברא דאבוה כו' הני תלערו לי כו'. כך עובדא ה"ת לאתויי בסוגיא פרק מי שמתו שהמתים יודעים גם בצערא דאחריני ע"ש: עמי היתה ושלחתי' כו'. ועי' פרש"י והוא דחוק שלא יהיה תפלת הצדיקים מקובלת ומרוצה למקום בזקנותם כמו בנערותם והרי לענין חכמה אמרו שהחכמה נוספת בהם בזקנותם ועוד לשון ושלחתיה לא משמע כפי פירושו דמשמע שלחתיה מרצון ונראה לפרש דמרצון שלחתיה שלא אבקש עוד להטריח קוני לשנות הטבע כדקאמר לקמן והיה תוהה על הראשונות שבקש לשנות הגזירה מעוני לעושר ומעושר לעוני וכן הכא לבקש רחמים דנחכים עפי שהם גזירת שמים משעת יצירה כדאמרינן פרק כל היד מלאך הממונה על ההריון מעמיד הטפה לפניו ית' ואומר טפה זו מה תהא עליה כו' עשיר או עני טפש או חכם כו' ולזה נסמך הך דר"י עם בנו לכאן שהיה מענש בנו על כך שהטריח את קונו לשנות הגזירה והטבע ודו"ק:

דף כד גמ' שמעיה דקא גריס אמר כו' מן הים בשבת כיון שיבש בו כסלע כו' רבא גזר תעניתא כו' באגדות בעמוד זה יש נוסחות אחרות בע"י ע"ש: ע"ב בע"י בזה העמוד יש נוסחאות אחרות קצת ע"ש: ברש"י בד"ה שכובשת כו' מחמת כבישת הס"ד ואח"כ מה"ד כובשת שול"ן בלע"ז כו' דרך אשה בכך כובשת ירק ממים כו' העלין והקלחין הס"ד ואחר כך מה"ד ואמרי לה כו' ובד"ה בסכיני שרצו שדים להורגו כו' ובד"ה ה"ג רב פפא כו' שורפה חי פינכא כו' כל"ל:

ח"א דף כד ע"א כי היכי דאשבען בכך כו'. לכאורה לגנו ה"ל למנקט רחמנא ליסבע לברך כי היכי דאשבען כו' וי"ל דתלה מעשה נסים אלו ששבעו ממנו ברבי יוסי בזכותו שהיה עוסק אז במזוס: הטרחת את קונך כו'. אבל ממה שהיה נוהג ממעשה נסים לא היה חש שהיה אפשר לו לתקן ולהקדים אותה הנאה כדלקמן בר"א ועוד דמשום שהיה נוהג ממעשה נסים לא היה כדאי לקלל ולענוש את בנו אי לאו משום שהטרחת כו': קמצערת כו' שובי לעפרך ואל יכשלו כו'. נראה דתרתי קאמר חדא דקמצערת לברייתא ללוקחך כמ"ש אם לא זכיתי ללוקחה כו' ואידך שאל יכשלו בך בני אדם לבא לידי איסורא כמ"ש כי בתואר אשה יפה רבים הושחתו כו' ולא יפה עשה לקללה שתשוב לעפרה בשביל כך אלא כ"א לקללה שתשוב למכוערותה וכדאמרינן לעיל א"נ דאין זה כדאי לקללה שתמות והראי' מאברהם עם שרה אשתו: ואי ספי ליה כו'. בכמה מקומות בתלמוד הפליגו בחמרה דר' פנחס ב"י שלא רצה לאכול דבר שאינו מעושר ולא הזכירו בשום דוכתא מהפלא דהאי תמרה דר"י דיוקרת וי"ל דחמרה דרבי פנחס ב"י עדיפא ליה לאתויי שהחמיר על עצמו מלאכול דבר שאסור לרבו כרבי פנחס ב"י דהיינו דבר שאינו מעושר משא"כ הכא דלא אסר החמור על עצמו כלום אלא דבר שאסור לרבו רבי יוסי או נמי שסברו משום גזל הרחיק מהם: למזבן נדוניא לברתיה כו' הסעודה שהן קודמין לבתי כו' ויש לדקדק אמאי עשה כן והא עניי קרובך קודמים וכ"ש בתו ודוחק לומר שהיה לו בביתו להפריש לנדוניא גם לבתו דמשמע שנעשה עני ע"י זה שיהב לאו כל דאיכא בהדיה מדקאמר ואין לך בהם אלא כאחד מעניי ישראל ויש לייטב בדוחק שהיה לו בביתו להפריש לנדוניית בתו מיהו עני הוה שלא היה לו שני מאות זוז ודקאמר דלא פש ליה אלא חד זוז היינו אצלו בשוקא לא פש ליה רק חד זוזא דזבן ביה חיטי להפריש נדוניא לבתו: כמה איכא משמואל הרמתי ליהודה כו'. מפרש"י משמע דה"ק דשמואל לחודי' היה מתפלל כמ"ש הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' וגו' והיה נענה ואני גזרתי תענית עם רבים ואיני נענה ובע"י פי' בשם התוס' דה"ק דשמואל שלא בעתם ובאו הגשמים ואני בעתם ולא באו ע"ש: ואוי לו לדור כו' ואוי לו למי שעלתה כו'. תלה הדבר בחטאו גם בחטאת הדור כדלקמן עיניה תרוטות כל גופה צריך בדיקה דהיינו עיני מנהיגי הדור וכל גופא הוא הדור וכדאמרינן בעלמא כד רגיז רעיא על ענא עביד לנגדא סמיותא: והיה אם מעיני העדה נעשתה וגו' כל זמן שעיניה יפות כו'. מייתי האי קרא דפ' שלח ולא מייתי קרא דלעיל מיניה בפרשת ויקרא דכתיב ונעלם דבר מעיני הקהל וגו' משום דהתם יש לפרש כפשטיה דעיני הקהל אהעלמת דבר קאי אבל הכא אם מעיני העדה נעשתה וגו' לא הוזכר בו העלמה אלא עשייה דלא שייך בעיני עדה עשייה ולכך דרשו דעיני העדה הם הזקנים ומנהיגי הדור ועל ידיהם נעשתה וכיון שהוא מדמה מנהיגים לעינים יצא להם המשל כו' כל זמן שעיניה יפות כו' וק"ל: רבי גזר תעניתא ולא כו' נחית קמיה כו' ואתי מטרא כו'. הא ודאי דמי לנו גדול ביראת חטא וענוה כרבי כדאמרינן ספ"ב דסוטה משמת רבי בטלה יראת חטא וענוה ולא אתי מיטרא בזכותיה אלא בזכות שהוא דמייתי חמרא לקדושה כו' וי"ל בהא דהך מלתא עשרה לגבי זכותא דרבי וכה"ג אמרינן לעיל גבי דבר דלא הוה בשבבותיה דרב כו' ע"ש: חבוטו מן גודא כו'. דרב נחמן חתיה דר"ג היה אמר על עצמו חבוטו ליה כו' כלומר הורידוהו מגדולתו: ע"ב ואנן מתנינן בעוקצין י"ג כו'. לפי שהיא מסכת אחרונה שבש"ס אמרינן דאפי' באחרונה של כל הש"ס אנן מתנינן בה. שם אבל מה יעשו גדולי הדור שאין דורן כו'. דמלינן כן בדורו של צדקיה שהוא היה צדיק ודורו רשעים היו: חזו כו' דהוו קפדני כו'. כפרש"י שהיו זורקין זה לזה שהוא אסור משום בזיון אוכלין ולכך אמר כיון דכ"כ איכא שבעא בעלמא דאתו לידי בזיון אוכלין יהב בעיניו להיות כפנא. ואמר דאמר ליה רבנן כו'. ניעשה דליפוק לשון אונס והא דלא"כ לרב יהודה דאיכא כפנא בעלמא משום דיותר מתפעל האדם בראייה מבשמיעה כמ"ש אינו דומה שמיעה לראייה: שלף ליה חד מסאנא ואתא מטרא כו' שליפת סנדל אחד מה' עינויים דחשיב פרק יוה"כ והכא דבשוק הוה קאי רב יהודה לא היה ניכר בשום אחד מהעינויים להתחיל בשוק ולקבל עליו תענית כ"א בשליפת סנדל וקאמר דמיד שהתחיל גם בזה בשליפת סנדל אחד היה נענה ואתא מטרא. ואמר דאמר לו הקב"ה אי שלפת אחריגא חריבנא לעלמא אפשר משום שהטריח כ"כ קונו מעיקרא כי יהיב עיניה להיות כפנא בעלמא והשתא הדר לבקש שבעא ביותר מן הצורך דכבר היה נענה בשליפת סנדל אחד לחזור שבעא בכדי הצורך ומיהו יש לדקדק מאי הוה קיבול תענית זה בשליפת סנדל בשוק כיון שלא קבלו מאתמול כדקאמר לעיל וצ"ל דלצערא בעלמא קבל עליו בשליפת סנדל: חזאי למלאכי כו' והוה קמחא כו'. גם שסי' רב יהודה מתפלל ואתי מטרא מ"מ לפי אותה שעה עדיין לא היה שובע עד שהמלאכים הביאו קמחא במעשה נסים וכמא"ל לא תזבנון מהן שמעשה נסים הן ולא היה עי"ז שובע הקרה ה' למחר דאתיין ארבי דחיטי מפרזינא בלא מעשה נסים והיה שובע: שלם עב כו'. ובפ' (הרואה) [הפרה] אמרינן דחד מ' נמי הרואה אותה בחלום סימן יפה לו והיינו פרה הס' בכתבא כדמשמע התם גבי הרואה הספד בחלום אבל הכא בקריאה קאמר דאפשר דלא סגי בחד מ' אלא בהאי חלמא דאתי ליה שלמא שבא מתמיה בחלום ונראה לרב שב היינו על רבא שהוא היה ראש הישיבה וגזר התענית ומטוביה מטיב לעמיה יש לפרש נמי על רבא דמטוביה של רבא ובזכותיו מטיב רבון שב שהוא הקב"ה גם לעמיה: פועל פעלת בימיהם כו'. קרא הוא בספר תהלים על כל נסים שפעל הקב"ה מימי קדם ורבא נתכוין הכא בתפלתו על שמואל הנביא שפעל כזה להביא מטר שלא בזמנו בימי קציר חטים ואביו אמר ליה מי איכא דטרח קמיה שמיא כולי האי להביא מטרא שלא בזמנו דלא דמי לשמואל שעשה כן נגד ישראל ואתה עושה כן בשביל שבור מלכא בתקופת תמוז שלא לצורך: שני דוכתיך כו'. נראה כי המזיקין שניתן להם רשות להזיק מיוחדים להם מקום היזקן ואין להם רשות להזיק במקום אחר ואפשר שזהו הוא בכלל שאמרו במס' ע"ז חליים רעים ונאמנים היינו רעים בשליחותן ונאמנים בשבועתן: שרף פינכא דדייסא ובעי רחמי כו'. הא ודאי כיון דגזר רב פפא תענית בו ביום לא הוה אכל בו אי לאו דחליש ליביה כדאמרי' ורב נחמן דאחיך עליה הייט על שטעם ואכל קודם דבעי רחמי והתפלל כפרש"י אי נמי דהוה ליה למטעם דבר מועט כדין חולה שנותנין לו לאכול ביום הכפורים ולא ה"ל לשרוף פינכא דדייסא שהוא מרובה: כל העולם כולו נזון כו' שתוגא מעלייתא כו'. כל הסוגיא מפורש פרק הוציאו לו: אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת כו' כל העולם כו' ור"ל היו יוצאות בזמן שהיה ר"ח בן דוסא קיים דרב לא היה בדורו של ר"ח בן דוסא וענין זה מפורש מפרש"י:

דף כה ע"א יש נוסחאות אחרות בע"י ע"ש: ע"ב גמרא בין תיומא תתאה לתיומא עילאה א"ל כו' כל"ל:

סליק פרק סדר תעניות אלו

ח"א דף כה ע"א להביא מרדה נכנסה מפני כו'. עיין פי' רש"י נראה פירוש לפירושו דר"ל דמפני שמלומדת בנסים הוא הטעם למה לה כלל מרדה בבית כיון שלא היה לה כלום לאפות וקאמר מפני שמלומדת בנסים ולכך היה לה אנגא שלא תצטרך לשאול משכנותיה ודקאמר דהאי אנגא שלא ליכסיף כו' אפשר שלא היה לה אנגא בבית אלא דכל זה בנס היה שלא תכלים שכנתה

תברתה שאין כאן אנ"א וליסא אבל בגרדא גופא משמע דבלאו הכי היה אלא שהיה לה בחדרה : חד כרעא דפתורא כו' · נראה הרמז בזה כמ"ש בג' עמודי עולם על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח העולם עומד דבשביל אלו ג' עמודים נברא העולם לדי שיזכה בהן לעוה"ב ואלו הן ג' כרעי ורגלא דפתורא שיהיה לצדיקים לעתיד בשלחן הטוב ואמר דבעי רחמי ליתן לו משכרו בעוה"ז ויהבו ליה חד כרעא דהיינו שכר התפלה שהיא העבודה שהיה מתפלל עכשיו והיה רגיל להתפלל כן על כל צרה שלא תבא כמפורש בכמה דוכתין ואחזו ליה בחלמו שיהיה חסר בעוה"ב מזה הכרעא שהוא שכר התפלה והעבודה: בעי רחמי כו' · ושקלוהו שיהיה לו שכרו משלם בעוה"ב·ואמר דגדול נס כו' דמשקל לא שקלי כו' והוא כענין שאמרו פרק במה בהמה מעולם לא נתנה מדה טובה מפי הקב"ה וחזר בו כו' ע"ש : חד בי שמשי · פרש"י היינו ע"ש ולא שמעתי טעם עכ"ל ונראה דבי שמשי דהכא ודפרק הנושא לגביה רבי דכל בי שמשי אתא לביתיה היינו שעה דהכנסת שבת והיינו בעוד יום והשמש קיים דצריך להוסיף מחול על הקדש ולכך מיקרי אותה שעה בי שמשי וכמ"ש שמש בשבת צדקה לעניים כמפורש לעיל ונראה דה"נ הא דקרינן ליום ששי ערב שבת היינו נמי משום אותה שעה דהכנסת שבת דערב של יום הוא נתגב לשבת משום תוספת חול על הקדש : היה דולק כל היום כו' . לא היה צריך לה לדלוק אלא בליל שבת משום שלום בית אבל היה דולק כל היום לפרסם הנס לרבים ביום גם שבאו להדליק ממנו נר למצות הבדלה: אי קא מפסדן כו'.הוא ידע האמת דלא קא מפסדן דא"כ לא הוי מפקיר העזים לדובים כיון שלא היו שלו כדלקמן אלא ה"ל לר"ח למכרן יפה שלא יזיקו כיון שמומר אבידה הוה : עד שיגלהו אמה לכאן כו' · גם זה לפרסם הנס דגם מי שלא ידע ולא שמע מזה הנס כשיראה בבית זה שנשתנה מבתים אחרים להיות בו אמה מכאן כו' ישאל עליו ויגידו לו הנס והכי משמע דמייתי עלה הא דפליגתו אני לאותי וכו' וא"ל בית זה שקירה כו' : ור"ח בן דוסא מהיכן היו לו עזים כו' · כל זה עד וכן הן עיזי דמייתי כו' מדברי ע"י נראה שאינו מלשון התלמוד אלא מפירושים נכתבו בנוסחת הגמרות גם תקשה דקאמר דמכר התרנגולין והבילים וקנה בדמיהן עזים כו' אכתי תקשי איך קנה עזים בדמיהן והלא אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל ויותר נכון דברי התוספות שכתוב בע"י דעזים גופייהו מציאה הוו והיה הוא שומר אבידה כו' ע"ש בע"י : דחזאי שכינה ואמרי כו' והא דכתיב כי לא יראני האדם וחי מוקמינן לה ס"פ החולץ היינו באספקלריא המאירה : דאחריב לעלמא כו' · לבאורה אינו דומה להחריב כל העולם משום שישתנה שעתו של ר"א ונוסחות הישנות יותר מדוקדק ניחא לך דאפכיה לעלמא מרישא כו' דאיכא לפרושי על ר"א קאמר להפוך עולמו ולבראו שנית ואולי שכוונו בכאן על גלגול הנשמות : אפשר דמתיליד בשעתא דמזוני כו' · כמ"ש מזל שעה גורם דהיינו שעת הלידה וכמ"ש חיי ובני ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא גם שאפשר לבטל המזל כמ"ש פרק בתרא דשבת מכל מקום מנכין לאדם מזכיותיו וזה שאמר בהאי אגרא דאמרת לא בעינא ר"ל דלא בעינא לימול משכר בהאי עלמא יהיבנא לך שכרך משלם לעלמא דאתי . י"ג נהרות דאפרסמון כו' מדמה תענוגי עוה"ב בעולם הנשמות לאפרסמון שהוא מלתא דריחני שהוא החוש הקרוב לדבר רוחני כמ"ש כל הנשמה תהלל יה איזה דבר שהנשמה נהנה בו הוי אומר זה הריח ומספר י"ג דנקט על שם מדות טובות שהם י"ג וראיתי בספר יפן דגרס שנים עשר נהרוותא כו' וכתב בזה ע"ש י"ב גבולי אלכסון שהם גבולות עמים למספר שבטי בני ישראל הקבועים בי"ב מזלות וכנגד י"ב מעיינות מים הנמשכים ויוצאים משם של י"ב אותיות כו' עכ"ל : דלית ליה בעינא כו' · ופרש"י בגמרא ל"ג בספר רבי ובספר שלי כתוב עכ"ל · ונראה לפרשו שאמר לו הקב"ה מה שאתה מבקש יותר וכי מחלק עולם הבא של חברך אתן גם לך ואמר ליה דודאי מה שמוכן לחברי הצדיקים איני מבקש כמה שאמרו דאין אדם נוגע במה שמוכן לחברו אבל אנא מבקש מגברא דלית ליה ר"ל דלית ליה זכות ליתן לו חלק בעוה"ב שתתן לי חלקו וכמה שאמרו בפ' אין דורשין דהצדיק נוטל חלקו של הרשע שבגן עדן והרשע נוטל חלקו של צדיק שבגיהנם ומייתי ליה שם מקראי וק"ל : אנגרי בן גירי כו' · עיין פרש"י ובערוך פירש גרי בן גירי כך שונה הגאון ופירוש ברכה היא וכך אמר ליה לעתיד לבא גרים עתידין שיגורו בך כמ"ש יגורו בך נדחי וגו' עכ"ל : אמרו ליה והא ריב"ל גזר כו' . נראה לפרש במעשה הזה דבתחלה גזר תענית והיו היחידים מתענין בו כמו ששנינו פ"ק דבג' ראשונות מתענין היחידים ולא אתא מטרא ואמרי ליה אותן היחידים הא ריב"ל גזר תענית עם היחידים ונענה דאתא מטרא · וא"ל הא אנא והא בר ליואי · ר"ל אפשר דשוין ושקולין אנן הגוזרים התענית אבל היחידים המתענין עמנו אינן שקולין כיחידים שהתענו עם ריב"ל וא"ל דא"כ שאנן אינן ראוין לכך נראה לכוין דעתן בתפלה ונצרף צבורא עמנו בתעניות האחרונות ששנינו שם בעא רחמי עם צבורא ועדיין לא אתא מטרא וא"ל רבי חמא לאותן היחידים דא"כ כיון שאנו רואין דעצירת הגשמים בשביל צבורא הוא אם ניחא לכו שיבא מטר בשבילנו כפרש"י שאתם מסכימים שמי דהיינו שיבא מטר גם בלא זכות צבורא אלא בשבילנו ע"ד שאמר הכתוב ותגזר אומר ויקם לך שהצדיקים גוזרים והקב"ה מקיים וא"ל הן נסכים על כך · ואמר דכך גזירה רקיע כסי כו' דעצירת הגשמים תולין בגרם השמים כמ"ש ועצר את השמים ולא יהיה מטר וגו' ועדיין לא השגיחו בגזירה זו עד שהוסיף לגעור בהן כמה עזין הן כו' שלא להשגיח בגזירת הצדיקים : עלית ויתבת במרום ולא אתה מרחם כו' · מליצה במדרש בזמן שישראל עושין רצונו של מקום שוכן בערבות ואינו מתרחק מהם שנאמר מבין שני הכרובים וידבר אליו ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מתעלה ויושב בשמי מרום והכל צועקין ואין קולם נשמע כו' ואין נענין ע"כ יש לנו להתפלל שלא יתרחק מאתנו וישמע לצעקתנו אבל לוי שאמר עלית ויתבת במרום הוא כמתרעם וכן אי אתה מרחם על בניך האי לישנא הוא כמתרעם נגדו ית' ב"ש אבל ה"ל להתפלל רחמים כרחם אב על בנים : שהרי אדם גדול הטיח כו' · מזה המעשה גופיה מוכח שאדם גדול היה שהרי נענה דאתא מטרא אלא דנענש ואיטלע משום דא"ל בלשון תרעומות : שמעינהו להנך ענני דקאמרי כו' · יש לפרש דשמעינהו דקאמרי היינו שר ומלאך הממונה על הגשם ושמו אף בהי כמ"ש בפרק קמא וכה"ג כתבו התוספות בפ"ק דחולין גבי גינאי נהרא חלוק לי מימיך כו' ע"ש : מ"ד צדיק כתמר וגו' כארז בלבנון וגו' אם כתמר כו' · וי' מיני ארזים הם כו' הכל מפורש פרק הספינה: ע"ב תקנתם קברים לעצמכם כו' · כענין שאמרו בפרק י"ג בדור המדבר שידעו מיתותו בכל ט' באב קברו להם לעצמם בחייהם קברים כן עתה אתם ברעה בוודאי תמותו : ואמר אבינו מלכנו כו' · אבינו ע"ש הוא אבינו וגו' ומלכנו ע"ש ויהי בישורון מלך וגו' ועד"ז יסד הפייט אם כבנים רחמנו כרחם אב כו' ואם כעבדים כו' : בשמנסכין מים בחג תהום כו' קול שני רעים כו' · הם ב' נסכים שהיו בחג ניסוך היין שבכל שנה וניסוך המים שנתוסף בחג כדי שיתברכו להם גשמי שנה כדאמרי' פ"ק דר"ה והיינו ב' רעים בחג ואמר קול של שם שמעת ניסוכין במקדש שהיו אומרים עליהם שירה בקול · ומייתי ליה שנאמר תהום אל תהום קורא לקול צנוריך דהיינו תהום עילאה ותהום תתאה כל אחד קורא לחברו שישמע לקול צנוריך דהיינו לקול שיר שהיה במקדש על היין והמים שנסכו בחג בשני ספלים שהם צנוריך של השיתין : האי רידיא דמיא לעיגלא כו' · בפ"ק דיומא חשיב ליה בג' דקולן הולך מסוף עולם ועד סופו ושם מפורש ודמיא לעיגלא כו' · נראה לפרש על מזל שור שהוא בחודש אייר שבו סוף הגשמים דאמרינן בפ"ק מלקוש בניסן וכיון שיצא ניסן וירדו גשמים אינו סימן ברכה · ואמר פריטא שפוותיה כו' כמו שפי' הערוך אההיא דפרק הגוזל דרב כהנא פריטא שפוותא הוה פי' נראין שפתותיו כמשחק בכל שעה כו' עיין שם והכי נמי הכא הכי קאמר שאותו מזל שור נראה כמשחק בנגזו שעבר היורה בשעתו על דרך שאמרו מזל שעה משחקת לו · וקאמר דקאים בין תהומא עלאה ובין תהומא תתאה דהיינו שמזל שור הוא עומד בשמים מבדיל בין מים עליונים שהוא תהום עילאה ובין מים תחתונים שהוא תהום תתאה כמו שנאמר ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים וגו' והוא מזל שור אשר ממוצע ביניהם ואמר למים עליונים חשור מימיך למטה לארץ וכן בניסן קודם אייר מזלו אומר לגנים התחתונים אבע מימיך למעלה על הארץ ומייתי מקרא שנאמר הנצנים נראו בארץ וגו' דלעיל מיניה כתיב הגשם חלף הלך לו אחר שכלו ימי הגשמים כבר בניסן יכלו גשם ביציאת החמה במזל טלה בניסן על ידי נצנים שנראו בארץ דהיינו נסכי החג שנראו כבר בשני ספלים שבארץ ואמר עת הזמיר הגיע דהיינו שיר וזמר של מקדש ואמר ועל ידי זה זוכין להיות קול התור שהוא מזל שור נשמע בארצנו וכמ"ש פ"ק דיומא שקולו הולך מסוף עולם ועד סופו כמפורש שם : וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה כו' כסבורים הם שבח של צבור כו' · משמע דלאו בתענית יחידים קמתמהי והיו צריכין להתענות גם בלילה שמפסיקין מבעו"י ותכ"מ קאמר דהיו סבורים דשבח הוא לצבור כיון שלא התחילו להתענות עדיין עיקר תענית ביום : סליק פרק סדר תעניות אלו

בשלשה פרק רביעי

דף כו גמ' בג' פרקים בשנה כו' וקוראין במעשה בראשית ואנשי המעמד היו מתענין ד' ימים בשבוע מיום ב' עד יום ה' ולא היו מתענין ע"ש מפני כבוד השבת ולא בא' בשבת כדי שלא יצאו ממנוחת עונג ליגיעה ותענית וימותו : ביום הראשון כו' כ"ה בס"א ובגרסת הרע"ב ובגמרא משמע דל"ג ליה ע"ש : ברש"י בד"ה ביום הראשון של ס' בראשית כו' פרשה ראשונה כו' ושניה פ' יהי רקיע כו' כצ"ל והד"א: ע"ב תוס' בד"ה מנחה ונעילה כו' לאו כלום דיותר שכיח כו' כצ"ל :

ח"א דף כו ע"א אלו הן מעמדות לפי שנאמר צו את בני וגו' · נראה לי אסיפא דקרא סמיך דכתיב תשמרו להקריב לי במועדו דהיינו שיהא משמר ומעמד של קרבן

תמיד ובדה"י כתיב בהאי לישנא כי מעמדם ליד בני אהרן וגו' : ע"ב וכה"א אמונה ואומר וגו' ביום חתונתו זה מתן תורה · פרש"י יוה"כ שנתנו בו לוחות אחרונות ע"ש והוסיף הרע"ב וביום שמחת לבו זה בנין בהמ"ק שנתחנך ביוה"כ ע"כ ולא ידענא חנוכו ביום הכפורים ולפי ענינו נראה דאתמשכן קאי שמעתי שנמחתו אמרינן בגמ' תגוים בבנין המקדש :

דף כז גמרא היוצאה דרב חמא כצ"ל וכן ברש"י : בפרש"י בד"ה ה"ג הגיע כו' לירושלים לעבודה והלוי' הולכין ליריחו הסמוכה לירושלים ושם מתקנין כו' כצ"ל :

בד"ה מעכבין כו' וישראלים כיון דכולהו הד"א : תוס' בד"ה מ"ס עיקר שירה כו' אפי' פסולים כו' עכ"ל ר"ל דלהכי למ"ד עיקר שיר בפה נקט ישראלים דאפילו ממזרים כשרים לשיר אבל למ"ד עיקר שיר בכלי לא נקט ישראלים דבעי כהנים ולוים ודו"ק : ע"ב בפרש"י בד"ה לא ידחה כו' וי"ו דידעיה עושין אותן ה' כו' עכ"ל כוונתו בזה לא התפרש לי ודו"ק ;

בד"ה ה"ג למ"ד דולג כו' קורא שני שלשה פסוקים כו' כצ"ל :

ח"א דף כז ע"א בא דוד והעמידן על כ"ד שנאמר בשנת הארבעים למלכות כו' · מייתי ליה מהאי קרא דבתר דחשיב שם מינוי כ"ד משמרות כתיב בשנת הארבעים למלכות דוד וגו' דמשמע דאז קבע הכ"ד משמרות וכבר היה שמואל מת והא פריך מהא דבא דוד ושמואל כו' דמשמע דתרוייהו תקינוהו : ד' משמרות עלו כו' פשחור ואימר כו' פרש"י ותבעי לי דפשחור לא כתיב גבי כ"ד משמרות כו' עכ"ל . ויש ליישב דמצינו פשחור בן אימר הכהן בימי ירמיהו ואימר כתיב גבי כ"ד משמרות בד"ה אלא דבבית שני נעשו בני פשחור למשפחה גדולה כדמשמע פ' י' יוחסין שאמרו שם ד' אלפים עבדים היו לו לפשחור ונטמעו וע"כ נחלק פשחור משאר בני אימר למשמר אחר אבל קשה לי בענין זה שאמרו הכא דלא עלו רק אלו ד' משמרות ובספ"ס דסוכה אמרי' במעשה בת בילגה כו' שהיה בבית שני בימי יוונים ואמרו שם דסתמו חלונה של משמרת דבילגה וי"א דנכנס ישבב כו' ומשמע מכל זה דמשמרות דבילגה וישבב שהיו מכ"ד משמרות היו קיימים עדיין בבית שני : ע"ב במה אדע כי אירשנה כו' אמר אברהם כו' דלפי פשטיה דקרא כפרש"י בחומש שאל אות על בשורת הארץ והכי איתא בפ"ד דנדרים דאיכא למאן דאמר דנענש על זאת כמפורש שם תקשי הא כתיב והאמין בה' וגו' דאם האמין על בשורת הזרע למה לא האמין על בשורת הארץ ולכך דרשו הכא דבמה אדע וגו' לא כקורא תגר הוא לשאול אות אלא שאל לידע באיזו זכות יתקיימו שלא יעשה כלה כדור המבול כו' ויהיה מקרא מסורס אדע במה אירשנה והשתא ניחא והאמין בה' וגו' היינו שלא בקש אות כלל לא על בשורת הארץ ולא על בשורת הזרע : א"ל קחה לי עגלה משולשת כו' · היא תשובה לו שבזכות הקרבנות שיהיו מביאין מאלו המינים שהם כלל כל הקרבנות שור וכשב ועז תורים ובני יונה יתקיימו ובב"ר מפורש כי זכר בכאן כל הקרבנות הבאים לכפרה ג' פרים כו' ע"ש והביאו רש"י בחומש ואין כאן להאריך על דברי התלמוד שלא זכר אלא כלל כל המינים המביאים לקרבנות : כבר תקנתי כו' בזמן שקוראין כו' · פרש"י בגמרא מהיכא יליף ליה גמגום עכ"ל ונראה שיצא להם זה הדרש ששאל לו גם בזמן הגלות היאך יתקיימו מדכתיב לשון כי אירשנה ולא כתיב במה אדע כי תתננה לי כלישנא שא"ל הקב"ה לך אתננה וגו' ולתת לך וגו' גם שכתב בלשון קחה לי וגו' ויקח לו וגו' וה"ל למכתב קרב לי וגו' ויקרב לו ומש"ה דרשו דשאל לו גם בגלות היאך יתקיימו והיינו כי אירשנה מלשון גרוש וגלות כמו כי אורישם גוים מפניך וגו' והרבה כמוהו דבזמן שאירשנה מן הארץ בגלות אדע במה יתקיימו וא"ל הקב"ה קחה לי וגו' דבלא הקרבתם של אלו ה' המינים אלא בקריאה בעלמא בדברם בהם כמ"ש קחו עמכם דברים יתקיימו בגלות ורמז לזה הכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו לפי פשוטו ה"ל למכתב ובשמייתך אבל ענין כל הפרשה איירי בגלות דהיינו שקרוב אליך הדבר בקריאה בפה ובכוונת הלימוד בלב שיהיה לעשותו נחשב שתהיה במקום הקרבת קרבנות במעשה : (והרי"ף יליף ליה מדכתיב ויהי השמש לבא דהיינו שקיעת שמשן של ישראל בחורבן בהמ"ק וע"ז תרדמה נפלה על אברהם והנה אימה חשכה וגו' שדרז"ל על ד' מלכיות היאך יתקיימו בלא קרבנות וע"ז נאמר והנה תנור וגו' ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר ר"ל בשביל אמירת הקרבנות מעלה אני עליהם כאילו הקריבום ומוחל להם עונותיהם) וכתב הרא"ם לפי דרש זה בתחלת הפ' שא"ל הקב"ה כי כל הארץ וגו' לך אתננה וגו' למה לא חשש לשאול כן היאך יתקיימו באיזו זכות כשיהיו חוטאין כו' וע"ש ול"נ בעיקר הקושיא דלא קשה מידי דע"כ שזו הפ' בין הבתרים היא שלא כסדרה דבן ע"ה שנה היה אברהם כשהכה את המלכים וכשנדבר עמו בין הבתרים היה אברהם בן ע' שנה כדאיתא בסדר עולם כמפורש בתוס' פ"ק דשבת ע"ש ועיין ברא"ם פ' השבוע וכנראה שפ' זו ברית בין הבתרים מוקדמת לתחלת הפ' שנאמר בה כי את כל הארץ וגו' וע"פ הדרש דהכא יתפרש הכתוב לולי תורתך שעשועי וגו' שאני לומד וקורא בה בסדר הקרבנות אז אבדתי בעניי דהיינו בגלות. כי לא היה לי קיום בגלות לולי הקריאה בהם ודו"ק : ד' תעניות בשני על יורדי הים כו' מבואר ע"פ מ"ש בפרק הרואה בד' צריכין להודות בגאולתן מתוך צרתן והם יורדי הים והולכי מדבר וחולה שנתרפא והיוצא מבית האסורין וה"נ אמרינן הכא דהיו אנשי משמר מתענים ד' תעניות להציל את כל מי שהוא בתוך צרה אחת מד' אלו בשני על יורדי הים ובג' על הולכי מדבר ובד' על חולי של אסכרה ובה' על עוברות שלא יפילו שהולד כשנולד דומה ליוצא מבית האסורין ובפרש"י נתן טעם לכל אחד מהד' תעניות ביומו ויש לעיין בזה דא"כ מאי קאמר ובע"ש לא היו מתענין וכן בשבת וכן באחד בשבת מ"ש לא היו מתענין הא ליכא טעמא להתענות בהו כמו בד' הימים דקאמר בהו טעמא להתענות על ד' צרות ולכ"א ביומו וי"ל דידע תלמודא דאיכא שום טעם ראוי להתענות גם באלו ג' הימים אי לאו משום הני טעמי דקאמר שמכריעין שלא להתענות בהו : מפני הנוצרים פרש"י עושין אותו יו"ט שלהן עכ"ל · אין לפרש משום שיאמרו עלינו שאנו מתענים ביו"ט שלהן דהא בזמן שבית המקדש קיים קיימינן וידינו תקיפה עליהם אלא די"ל שאנשי משמר לא היו עושין מלאכה ביום תעניתם שלא יאמרו שאנשי משמר מחזיקין אותו ג"כ ליו"ט שלא לעשות בו מלאכה ומתוך זה נראה דעכו"ם נהגו כן מקודם שהיו הנוצרים דהא משמע דגם בבית ראשון לא היו מתענין אנשי משמר ביום א' מטעם זה והנוצרים לא היו עד בית שני : אלא בראשית בב' מ"ש ה' פסוקים כו' ותנן הקורא אל יפחות מג' כו' הא דלא תקשו ליה נמי הא דתני פרק הקורא עומד דאין פוחתין מי' פסוקים בב"ה די"ל כמ"ש התוספות שם דפרשת עמלק דלא הוי רק ט' פסוקים ומשום דמפסיק ענינא אין לחוש ה"נ הכא :

דף כח בפרש"י בד"ה הן הן בני יואב כו' במס' חגיגה כו' עכ"ל לא מצאתיו שם אבל במסכת מו"ק איתא דדוד נקרא בן : תוס' בד"ה הן הן בני יואב כו' היתה בת ישי כו' כצ"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה ומ"ס מוסף כו' דלא דחה דידיה אלא דמנחה עכ"ל כצ"ל אבל פירושו קצת מגומגם שהוא פי' כל זה אליבא דרבי יהושע דאמר הכי מוסף אין בו מנחה ומנאי דשקיל וטרי תלמודא הכא ומייתי מדר' יוסי כו' ומסיק אלא דמנחה קרבן עצים דחי אלא לאו דנעילה כו' כל זה אזלא אליבא דר' עקיבא למאי דהוה שונה מעיקרא ודו"ק : בד"ה בשבעה עלה כו' מתן תורה הוה הס"ד :

ח"א דף כח ע"א בני גונבי עלי כו' מפי' הרע"ב במתני' נראה דע"ש שהיו גונבין לב השומרים ע"י הסלי להביא בכורים היו קורין אותם גונבי עלי ודחשיב להו בכלל מתפסקים בעלי קרבן משום שהם בעצמן בני סלמאי שהביאו סולמות כו' · ע"כ תוכן דבריו ואין נראה כן מפרש"י אלא דמה שאמרו הן הן בני סלמאי דכעין מעשה זה עשו ונראה לפרש דאלו בני גונבי עלי נחשבין בכלל גוזרי עצים משום מעשה זה גופיה שהיו גונבי עלי דהיינו לשאת גם העלי לירושלים לבקשו שם לגזרי עצים למערכה וכן משמע מדקאמר בהך עובדא גופיה שלא יביאו עצים כו' ולא יביאו בכורים כו' דהיינו דתרתי עבדי בהא שהם הביאו בכורים וגם העלי לקרבן עצים ולכך נמי נקט בהאי עובדא קמא לשון כפול כשרין שבאותו דור ויראי חטא דהיינו כשרין להביא בכורים ויראי חטא להביא עצים שלא תיבטל עבודת קרבנות המכפרין על החטא אבל באידך עובדא לא קאמר אלא יראי חטא דלא איירי רק בקרבן עצים : פעם אחת נגזרה כו' שלא יביאו עצים כו' ושלא יביאו בכורים כו'. יש לתת טעם שגזרו על ב' דברים אלו לפי ששני דברים האלו היו מביאין בשמחה דבקרבן עצים כ"א עשה ביומו יום שמחה ויו"ט וכן בכורים היו מביאין בשמחה כמו ששנינו בספ"ג דבכורים החליל היה מכה כו' וע"כ גזרה אז מלכות יון לבטל מהם השמחה והיה זה בבית שני שלא היה תקיפה עלינו כדאמרינן פ"ק דע"ז ק"פ שנים קודם שנחרב הבית פשטה מלכות יון כו' ולא היה להם עדיין יד וכח לבטל עבודת קרבן בירושלים אבל מחוץ לירושלים על הדרכים רצו לבטל ב' דברים אלו לגמרי: הוא אומר זכר צדיק לברכה ושם וגו'. מלת זכר נופל ע"ש הכינוי ושם נופל על שם העצם כמ"ש זה שמי בי"ה וזה זכרי בא"ד שאינו רק כינוי השם ולזה קאמר אלו שנקראו בשם כינוי בני גונבי עלי ובני סלמאי זה זכרם לברכה ולשבח להם אבל ברשעים גם שם עצם שלהם ירקב שאסור לקרוא אדם בשמם כדאמרינן ביומא גבי דואג: תרי תנאי ואליבא דרבי יוסי כו' · היינו תרי תנאי דברייתא אבל את הא מוקים ליה כר"מ ותרי תנאי אליביה הוה ליה ברייתא דלא כמתניתין והתוספות תירצו משום דר"י נימוקו עמו תוקי ליה כר"י הוא דהוק דמ"מ שפי ה"ל לאוקמי כר"מ דכל סתמא דמתני' כר"מ מוקמינן כוותיה ולא כר"י אע"ג דנימוקו עמו : ע"ב ב"ד דסיון וי"ו דתמוז מלו להו מ' בשיבסר ס'. דהיינו מ' יום ולילו עמו ובזה טעו ישראל שהם חשבו ארבעים יום ואין לילו עמו וכלו להו בשיבסר

ועל

ואל כן אמרו כי בוסף מסה כפירוש רש"י בחומש: **בראשונה** הובקעה בפ' ובשניה בי"ז כו'. ולפי שהשניה היה סיבה לגו רעה ביותר כמ"ש ביומא דירס תוכיה ע"כ מתענין בשניה ובירושלמי תירץ פמ"א דקלקול החשבונות היה שם ונראה לפרש לפי שאוה"ע מונין לחמה וישראל ללבנה ופ"י אויבים שגזרו על חשבון הלבנה וקידוש החדש כמ"ש במסכת ר"ה נעשה זה הקלקול ובודאי בי"ז בתמוז בחדש הלבנה נבקעה העיר גם בראשונה כמפורש בקרא דירמיה מקל שקד אני רואה שהם כ"א ימים שבין י"ז בתמוז למ"ב אבל לפי קלקול החשבונות של האויבים שמונין לחמה לא היה רק ג' בתמוז דשנת החמה מוסיף על שנת הלבנה י"א ימים כמלא שבג' תקופות מתשרי עד תמוז מוסיף ח' ימים שבין תשעה בתמוז לחמה ובין י"ז ללבנה ועל כוונה זו אמר שמו אותותם אותות וגו' ע"פ מ"ש והיו לאותות וגו' דהייתו שישראל המונין ללבנה יהיה אות שלהם הלבנה כשהיא לוקה סימן לשונאיהם של ישראל ועובדי כוכבים המונין לחמה כשהיא לוקה סימן ואות להם שיהיו לוקים וכן בהפך ולזה כשלר מלך בבל על ירושלים היה בי' בטבת עד שהולא"ה ונבקעה העיר בי"ז בתמוז ללבנה וט' לחמה והם שני תקופות השנה שהחמה פולה ומוסיף מיום ליום וזה שם ונתן לו האויב אות וסימן להגלחתו להחריב ירושלים ובהפך אמר אותותינו לא ראינו וגו' לטובה דהייתו שהובקעה העיר בי"ז בתמוז ללבנה שהיא נדונית חסרה אז סימן ואות על חסרון שונאיהם של ישראל: **דשרף** אפוסטמוס כו' התורה כו'. שהוא יום מוכן לפורענות שבו נשתברו לוחות של התורה: **ועל** כנף שקולים כו' ונפל כו' ותבריה לידיה כו' היו גורות ע"א אלו כעופות שמאים שנאמר בהם כי שקץ הם לכם וכנף עוף הוא במקום יד של מין בהמה ומדכתיב כנף לשון יחיד גבי שני שקולים רמז שאחד מהם היה חסר כנף אחד פ"י דאחד תבריה לחבריה ופרש"י תנשה העמידן בהיכל והתם נמי בלשון יחיד כתיב וישם את פסל האשרה וגו' והייתו נמי תה"ש וקראן שומם ע"ש דלבית למרוב' ביתא כו':

דף כט גמרא בחדש השני בעשרים לחדש כו' כצ"ל: **בפרש"י** בד"ה אנא לבית כו' ל"א אנא לבי כו' וידך אושלית לי לשון שאילת כלים כלומר כו' עכ"ל וכ"ה הגירסא בילקוט: **בד"ה** הני ארבעים נכי חד כו' ובד"ה מולאי שביעית שמינית הס"ד כצ"ל: **תוס'** בד"ה דכתיב עד חדש כו' של ר"ח אייר כו' המלא ט' ימים כו' ועד חדש ימים הני שלשים יום כו' עכ"ל דברי רש"י מכוונים שהוא חושב י' מאייר ועד חדש ימים הוא חדש של כ"ט ימים הרי בין הכל ל"ב ימים מר"ח אייר עד כ"ב סיון הם הג' ימים שסרו כו' אבל דברי התוס' לא ידענא להולמם שהרי לא תמלא מט' ימים דאייר ומכ"ב ימים דסיון בין הכל אין רק ל"א יום ואתה לריך לל"ג יום דהייתו חדש ימים שהוא ל' יום וג' ימים שסרו כו' ודו"ק היטב:

ח"א דף כט ע"א ויהי בחדש הראשון וגו'. מייתי כל הני קראי דמפיקרא לא מייתי אלא שלא נשתלחו מרגלים אלא עד שנה שניה שהרי בראשונה נעשה המשכן אחר מעשה העגל ולא הוקם עד תחלת שנה שניה ושוב מייתי מקראי דע"כ לפי ענינו לא נשתלחו מרגלים אלא עד כ"ט בסיון ולא מקודם לו בשנה שנייה וכלו מ' יום בט"ב: **ויסעו** מהר ה' וגו' היום סרו מאחרי ה' וגו'. מפורש פ' כל כתבי: **אמר** אביי תמוז דההוא שתא מלוי כו'. פירשו בתוס' שאו אותו מלא מל' יום כדי שיכלו מ' יום בט' באב כו' ל' דתמוז ואחד דסיון דבכ"ט שלח המרגלים ומ' באב כו' ע"ש לכאורה דבריהם אינן מובנים דחשיב אחד דסיון והרי סיון ודאי מלא וה"ל ב' מסיון יום כ"ט ויום ל' ויש לייסב דיום כ"ט מסיון לא חשיב ליה כיון שאין לילו עמו גם שהוא בכלל ז' של הסגרת מרים אך קשה לדבריהם דא"כ כלו המ' יום בט' באב עלמו כמ"ש בהדיא ובט"ב שבו המרגלים כו' וכן משמע דלילה שלאחריו היה ט"ב שבכו בו ונקבע בו בכיה לדורות ופרש"י לכאורה בזה יותר מכוון דחשב ב' מסיון ול' מתמוז דמלוי מליוה ומ' דאב הרי בערב ט"ב שבו המרגלים דבלילה שלאחריו בט"ב בכו ויום כ"ט דסיון גם שאין לילו עמו חשיב ליה דלא כתיב הכא אלא מקץ מ' יום ולא אמרו מ' יום ולילו עמו אלא גבי מ' יום בשנה ראשונה שהיה משה בהר דהתם כתיב ארבעים יום וארבעים לילה וצ"ל לדברי התוס' דבערב ט"ב לאו היינו במ' באב אלא במ' באב בערב שבו כדאמר לקמן לגבי ט"ב בחורבן סמוך לחשיכה הציתו ומלינו קרוב ללשון זה בקרא גבי יוה"כ בתשעה לחדש בערב וגו' בליל י' שלאחריו בכו ונקבע בו בכיה לדורות דרובו נשרף בי' כדלקמן ודו"ק: **אתם** בכיתם בכייה של חנם ואני כו'. יש לייסב בכאן בשינוי סיפור מעשה מרגלים שבפרשת דברים מסיפורו בפרשת שלח דשם כתיב שאמרו המרגלים אפס כי עז העם וגו' ותשא כל העדה וילונו וגו' ובפ' דברים כתיב ויאמרו טובה הארץ וגו' ולא אביתם לעלות ותמרו וגו' ולא נתן טעם למה ועוד דבפ' שלח כתיב וילכו ויבאו אל משה וגו' דמשמע שהיה כל זה לפני אהל מועד ובפ' דברים כתיב ותרגנו באהליכם וע"ק שאמר כאן ותאמרו בשנאת ה' אותנו וגו' ולא הוזכר כן בפ' שלח וע"ק שאמר בפ' דברים ותקרבון אלי כולכם וגו' כיון שזה היה בשנת מ' שכבר מתו כל דור המדבר ואלו היו בניהם פחות מבן כ' שזכו ליכנס לא"י מה הוכיחן בכך ויש לייסב בכל זה לפי שהאבות היו מביאין שגם בניהם באהליהם היו מתלוננים כמ"ש במדרש ותרגנו באהליכם מלמד שהיו יושבין במשכביהם ומתבקין את בניהם ואומרים להם אוי לכם למחר יהיו גולבים מכם וכו' וז"ש שאם לא יזכו בניהם יהיו להם כ"כ עונש ובכיה לדורות אם לא יישבו מעשיהם ומעשה ידבר משה כאן בפרשת דברים ומוכיחן שגם אתם תקרבון אלי בעלת אביכם וזה שזכר כאן שהבנים אמרו ומתלוננים בלי טעם קודם ששמעו ממרגלים עם גדול ורם ממנו וגו' וז"ש משה להם כי אמרתם בשנאת ה' וגו' וזה אינו כמ"ש טובה הארץ וגו' אבל הוא אויב אתכם ואתם שונאים אותו כמ"ש משל אומרים מה דבלבך על רחמך מה דבליביה עלך כפרש"י בחומש וזאת שנאת חנם שהיה להם לבנים לגבי הש"י במעשה המרגלים הביא להם בכיה לדורות בבית שני שהיה להם שנאת חנם כמ"ש פ"ק דיומא וז"ש בכאן אתם בכיתם בכיה של חנם כו' דהיינו שנאת חנם למקום ב"ה ועוד מפורש בזה במסכת סוטה פרק א"כ ע"ש ומייתי ליה מקרא קרא עלי מועד לשבור בחורי ר"ל כי כל חדש מלא יש בו מועד וחדש תמוז שאין בו מועד והוא חסר קרא עלי במעשה מרגלים להיות מלא כאלו יש בו מועד שיהא הוא משלים למ' יום לשבור בחורי שלא היו בני כ' אז שיקבלו עונשם לדורות באותו יום כדלקמן שמגלגלים חובה ליום חייב: **בז'** נכנסו עכו"ם להיכל כו' ובט' סמוך לחשכה הציתו כו' ההוא קרא דבעשור לחדש וגו' וישרוף וגו' מתפרש כפשטיה דרובו של היכל נשרף בי' והאי קרא דבז' בחדש לא קאי וישרוף איום ז' לחדש אלא דהכי מתפרש דבז' לחדש בא נבוזראדן להיכל וקלקל בו עד יום י' ולא וישרוף וגו' ומייתי ליה מקרא אוי נא לנו כי פנה היום הוא התחלת השרפה בערב יום ט' כי ינטו צללי ערב של יום י' שהיה הולך ודולק בו כל היום כולו עד כי בו ינטו צללי ערב: **לא** קבעתי אלא בי' מפני שרובו כו'. יש לדקדק בזה דהא איהו גופיה קאמר לעיל דמיום ביאת מרגלים בט"ב נקבע בו ביום בכיה לדורות ולמיעת התוס' ניחא דביאת מרגלים היה ביום ט' בערב ואח"כ בליל י' היתה בכיה שנקבע אז בכיה לדורות ודו"ק: **מגלגלין** זכות ליום זכאי כו'. כל המאמר מפורש בפ' אין נערכין: **ערב** ט' באב היה כו'. גם בכאן אין נראה לפרש שבערב ט' באב ממש ביום ח' דהא ביום ט' באב הליתו בו האור ואי התחלת כניסת העובדי כוכבים להיכל קאמר הל"ל בח' בו אלא ערב ט' באב היינו ביום ט' גופיה בערב שהליתו בו האור: **נגזרה** גזרה על ר"ג כו' שהוא היה באותו דור וע"כ קראו בעל החוטם לפי שישראל הם עם אחד דמיון גוף כשמכאיב לאבר אחד מרגיש כל הגוף מיהו האברים אינן שוין במעלתן שיש מהן שמיותו של אדם תולה בהן ולזה דימה את ר"ג שהיה ראש ונשיא שכולן תלוין בו לאבר החוטם שהוא למעלה בראש וחיות אדם תלוי בו כמ"ש פרק יוה"כ מדכתיב ויפח באפיו נשמת וגו': **ומפתחות** ההיכל בידן ועלו כו'. כבר אמרו במדרש בשערי היכל שלא שלטו בהן האויבים כמ"ש טבעו בארץ שעריה ולזה אמרו שרוא אלו פרחי כהונה שהמפתחות שלהן ג"כ לא יהיו נמסרין ביד אויבים והיו מוסרין המפתחות לקונם כמ"ש ביהמ"ק קנין א' שנאמר הר זה קנתה ימינך ר"ל גם כשהוא בחורבנו כמו הר הוא קנינו של הקב"ה כדמקיים בהאי קרא ושום אל הכר דהייתו כשהוא בחורבנו כדאמרינן במסכת פסחים לא כאברהם שקראו הר כו' אלא כיעקב שקראו בית כתפורש שם ומייתי ליה מקרא מה לך איפה כי עלית כלך לגגות משום מסירות המפתחות לשמים שהיית יכול לעשות כן לשמה אבל משום לערא עלית לגגות ליפול משם לארץ חלליך לא חללי חרב אלא חללי נפילה: **ע"ב באב** דריע מזליה כו'. באדר דבריא מזליה גם שאמרו אין מזל לישראל מ"מ מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חובה כדאמר לעיל: **אחרית** ותקוה כו'. היינו דקלים וכלי פשתן כו' שהם דברים המתקיימים כדאמרינן פרק יוה"כ יעשו לו סגולה דיקלא מיני תמרים וכן כלי פשתן הם כלים שמתקיימים יותר משאר כלים ובגדים והייתו אחרית וגו': **כריח** שדה של תפוחים. וכתבו התוספות י"א תפוחים כריח אתרוגים עכ"ל וכת"י כתפוח בעלי היער כאתרוגים ביני אילני ואולי שדקדקו לפרש אתרוגים ע"פ מ"ש במדרשות כי ריח ג"ע שנכנס עם יעקב היה מהבגדים כדכתיב וירח את ריח בגדיו שאלו הבגדים עמדו כבר בג"ע כי של אדה"ר היו ובאו ליד נמרוד ואח"כ גזלן ותמדן עשו ממנו שע"כ נקראו החמודות כדאמרינן במדרשות ואית ליה דאילן שאכל ממנו אדם הראשון אתרוג היה כדאמרינן פרק בן סורר ומאותו אתרוג קבלו בגדיו ריח אתרוג של ג"ע וקלת יש סמך לדבריהם אלו מספר הזוהר וז"ל ותרא האשה כי טוב העץ וגו' מה חמת אר"י ההוא אילנא הוה סליק ריחו כד"א כריח שדה אשר ברכו ה' ובגין ההוא ריח דהוה סליק חמדם ליה למיכל מיניה אבל בב"ר לא משמע כן שיהא הריח מג"ע בא ע"י הבגדים של עשו אלא שבזכות יעקב נכנס עמו ריח של ג"ע וההיפך בעשו על ידי רשעתו נכנס גיהנם ודו"ק: **משושה** חגה גו' פ"ד מר"ח כו' מתגה כו'. יש לדקדק דא"כ למאי נכתב חדשה ושבתה וכן לאידך תנאי למאן דדריש חדשה א"כ חגה ושבתה למה נכתבו ולמאן דדריש שבתה א"כ חגה וחדשה ל"ל ויש לייסב דהני תנאי לא פליגי אלא לענין שמחת סיפור וכיבוס באיזה זמן שהם אסורים מיהו לכולהו תנאי כתיבי כולהו למילי אחריני דאית בהו נמי שמחה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה תדע דהא תנא דמתני' ס"ל דאין אסור סיפור וכיבוס אלא בשבת שחל תשעה באב בתוכה וברישא קתני משנכנס אב ממעטין בשמחה דהיינו מר"ח ודו"ק:

דף ל תוס' בד"ה והרוייהו כו' דכלי פשתן מותר לכבס מ"מ החמיר כו' עכ"ל כצ"ל: **בד"ה** ערב תשעה באב לא יאכל כו' ר"ל בשתי קדירות כו' מאחר שאין עושין מהן תבשיל בעלמו כו' עכ"ל הוא מגומגם קלת דמתחילת דבריהם נראה דדוקא משתי קדירות אסור ובס"ד נראה דב' מינין שעושין מכ"א תבשיל בעלמו אם אינן נאכלין כמות שהוא חי מקרו ב' תבשילין אף בקדירה אחת וק"ל: **ע"ב** גמרא אמר רבא הלכתא כתנא דידן ולא הודו כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה יום שבו כלו כו' ולמחר הכרוז כו' ופרשב"ס כו' ובכל ט' באב היו מתים כ"א אלף ופרוטרוט כו' עכ"ל דברי הרשב"ס הם בפרק י"ג ע"ש אבל לא ידעתי לכוון דברי התוס' דהכא ע"פ פרשב"ס דהתם ולפי לשון האיכה רבתי שאמרו שם שהיו מולאין עלמן ט"ו אלף ופרוטרוט חסרו מת"ר אלף והיה נראה להגיה כאן וכצ"ל ובכל ט' באב היו מתים מת"ר אלף בפרוטרוט ומפורש כו' ויהיה הפרוטרוט קאי את"ר אלף שהפרוטרוט ממנו בכל שנה מהמ' שנים ט"ו אלף כדמפרש לה התם בפרשב"ס והוא מדברי איכה רבתי שהפרוטרוט עולה בכל שנה מהמ' שנים ט"ו אלף וע"ש בזה דברי התוס' מיהו בכל פרשב"ס שלפנינו גרסינן הכי ט"ו אלף ופרוטרוט דמשמע שהפרוטרוט הוא הנשאר על ט"ו אלף שאינו מגיע לכל שנה אלף וכן נראה מדברי התוס' שם אבל דברי התוספות דהכא א"א לכוון רק כמ"ש וכלשון הרשב"ס ודו"ק: **נגילה ונשמחה בישועתו:**

ח"א דף ל ע"א ואסור לקרות בתורה כו'. פרש"י משום דכתיב בהו משמחי לב עכ"ל. ולולי פירושו נראה דלאו משום שמחה נגעו בה דלא מייתי האי קרא דמשמחי לב אלא בסיפא גבי תינוקות של בית רבן אבל בשאר כל אדם איכא טעמא אחרינא משום שלא ישכח אבלו של יום ובשאר עסקים נמי אסור מה"ט ולרבותא נקט דאפי' ללמוד תורה אסור בו אבל במשב"ר נקט ליה מקרא דאסור מיהת משום שמחה: **ע"ב דומה** לו כמי שמתו מוטל כו'. ר"ל דלא ה"ל ט"ב כאבלות ישנה: **כל** המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה כו'. ושאינו מתאבל כו'. עדיפא מיניה מפורש בהאי קרא דאיהו גופיה נמי שמח אלא מכאן אמרו קאי אשאין מתאבל דאינו מפורש מה עונשו וקאמר דמכאן אמרו כו' דמכלל הן אתה שומע לאו וכל שאינו מתאבל כו' מיהו ק"ק דליכא לדיוקי מקרא דמכלל הן אתה שומע לאו אלא דהמתאבל הוא גופיה שמח ושאינו מתאבל אינו שמח ומנא ליה לדיוקא דאינו מתאבל אינו רואה בשמחתה וי"ל דהרואה בשמחתה א"א שלא יהיה גם הוא שמח: **ותהי** עונותם על עלמותם כו'. ר"ל גם כשיכלה הבשר הנרקב לאחר מיתה ועדיין העלמות קיימים נרשם עליהם שתיית היין כדאמרינן פרק המפלת השותה יין עלמותיו שרופים כו' וכל שמתייתו מרובה כו':

ח"א דף לא ע"א ובת כ"ג מבת שנן כו'. כל אחת שואלת משל לשמה ממנה הייתו נמי מה"ט שלא יהיו לכן בגדים הטובים כל כך לגבי העניים ועוד דאי בת כהן גדול שואלת ג"כ מבת מלך ה"ל כאלו מחליפים בגדיהם ויתביים מי שאין לו להחליף ומה"ט נמי תני במתני' שאין לובשין רק לבנים שלא לבייש העניות שאין להם לבעונין רק לבנים: **מי** שאין לו אשה נכנס לשם כו'. ול"ה במתני' בחור שא עיניך כו' אל תתן וכמ"ש בפרק האיש מקדש שאסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה ולא משום יופי דהא קאמר אל שתן עיניך בנוי כו' אלא דמ"מ יראנה שלא יהא בה מום ודבר מכוער: **יפיפיות** כו' מיוחסות כו' מכוערות שבהן כו'. כי הפעולות הם שלשה חלוקות שהם הטוב והערב והמועיל. היפיפיות הם מכת האומרות להלוך אחר הערב והמיוחסות אומרות למשוך אחר הטוב והמכוערות אחר המועיל כמ"ש ובלבד שתעטרונו בזהובים ובמתני' לא חשיב רק כת האומרים למשוך ולברור את הטוב ובע"י חשיב דכת אחת עשירות שבהן אומרות תנו עיניכם בממון והוא כת להלוך אחר המועיל וע"ז יש לפרש בפרשת רות שפרש"י שם שבה פה פלוני אלמוני וגו' שהיה שם הגואל טוב אלא שלא כתב שמו לפי שלא אבה לגאול והרי בתר הכי כתיב ויאמר אנכי אגאל ועדיין לא הודיע שלא רלה לייבם את רות גם קשה אחר שהודיע לו בועז שהוא הראש שבישראל ושופט להם כמ"ש אבכן זה בועז ואם לא תגאל אנכי אגאל והיא מותרת בישראל דמואבי ולא מואבית היאך טוב אמר לא אגאל פן אשחית את נחלתי וגו' כפשטיה אבל הנראה כי עיקר מצות יבום להקים שם המת דאל"כ אסור לייבם דמצות חליצה קודמת מטעם זה וז"ש לה אם יגאלך טוב דהיינו מלד הטוב לשם מלות יבום יגאל ואם לא יגאלך מלד זה רק לשם ערב שהוא יופייך או לשם מועיל דהיינו לשם נחלה לא תתרלה בו רק לשם מלות יבום שהוא הטוב ולכך כשא"ל לגואל חלקת השדה וגו' נתרלה גם בה הגואל מלד המועיל שהיא הנחלה ואמר אגאל עד שא"ל קנית להקים שם המת וגו' דהייתו לשם מלות יבום ויאמר לא אוכל לגאול פן אשחית וגו' ר"ל כמ"ש אונן כי לא לו יהיה הזרע וגו' כפרש"י שם וז"ש בועז בסוף אשת מחלון קניתי לי לאשה להקים שם המת וגו' דהייתו לשם יבום ועיין בזה בחידושינו פרק השולח: **א"א** לבנים כו'. פרש"י אם בניך מיוחסים הכל קופצין כו' ע"ש ומשום שאין השכינה שורה אלא על מיוחסין שבישראל: **עתיד** הקב"ה לעשות מחול כו'. מפורש במפרשים שהוא דבר סודי: **הנה** אלהינו זה וגו'. וכה"ג דרשו גבי זה אלי ואנוהו ומייתי ליה הכא מאלהינו זה וגו' זה ה' וגו' והלשון כפול כמ"ש שים לאדם לברך במדת הדין עליו כמו במדת הרחמים שנאמר באלהים אהלל דבר בה' אהלל דבר וז"ש כשהוא אלהינו במדת הדין קוינו לו שיושיענו וזה ה' במה"ר עליו קוינו לו ונגילה ונשמחה בישועתו לא אמר ונשמחה בישועתנו כמ"ש ויושיענו אבל כיוני ישועתו עליו יתברך כרוך הוא ע"ד עמו אנכי בלרה וכשהוא יושיענו גם הוא יושע עמנו ופ"ז נגילה ונשמחה ע' שהוא יושיענו בנ"י:

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית בסייעתא דשמיא

הגהות וחדושים על מסכת תענית

מאת הרב הגאון הגדול כו' מוהר"ר שמואל שטראשון זצ"ל מווילנא.

דף ב ע"א במשנה רא"א מיו"ט הראשון כ"ח. וכ' התוי"ט דהיינו בתפלת יוצר כו' ונ"ע דלא איכפת לן לספסיק כו' כיון דלורך תפלה היא. ככר הקדימו בזה הרשב"א בתשובה הביאו הד"מ בסי' קי"א אות ב' וע"ש וכן הביאו הב"י בסי' קל"ו בקיצור. ואע"ג דהרא"ש בסי' ב' הביא מהירושלמי דאינו יכול להפסיק בהכרזה זהו אליבא דר' יהודה אבל ר"א פליג עליה בהא. מדע דבגמרא מספקא לר"א אי מתחיל נמי לה ומזכירין מאורתא אע"ג דלר"י נ"ל להא מטעם הירושלמי שהביא הרא"ש שם: ע"ם כי"ה העובר כו' האחרון מזכיר. התוי"ט דקדק מדוע בר"ה קרי ליה השני והכא ק"ל האחרון. ונ"ל דלהכי קאמר הכא האחרון כדי לזוגו למלת האחרון שקדם לו וכי"ב כ' התוי"ט בעצמו בר"ה שם במשנה הקודמת ע"ש. [וגדולה מזו כתב בשבועות פ"ז מ"א ד"ה נתגלגלה]. וכה"ג משני ר"א בסנהדרין (י ב) ואיידי דבעי למיתני עיבור שנה תנא נמי עיבור חדש: תד"ה אלא. אבל בסדר זרעים אומר כו' כנ"ל: ד"ה ויששע. וכמו שהיא ויששע אליה אלהים. לכאורה יותר ה"ל למינקט כמו יפתח ה' כו' דדמי' ליה טפי ועליו ג"כ ה"ל לציין: בא"ד וא"ת כו'. יורקמי שר של ברד הוי. ק"ק מדוע לא מקשי נמי מגבריאל שר של אש דהא. ואין לומר משום דלפעמים הוי לטובה כמו אש דאליהו בהר הכרמל א"כ גם בברד נוכל לומר כן עיין רש"א בח"א: במהר"ד צ"ל נמסר: **ע"ב גמרא** וכיו"ת כו' א"ל גשמים הייט פרנסה. וכן אמר רב יוסף בברכות (לג) מתוך שהיא פרנסה כו': **מה** שהקשה בגבורת ארי (להגאון בעל ש"א וע"א) דכיו"ת אדכיו"ת כבר קדמו בזה ספרד"ר דרוש כ"א: **שם** מה ניסוך המים מאורתא דאמר מר כו'. הגבו"א כתב מסברא דאין ניסוך המים למחר ע"ש. והוא מפורש בירושלמי פ"ד דסוכה ה"ו הביאו המל"מ פ"י מהל' תומ"מ: **שם** וכמה שד"מ הלגו א"א להם בלא מים כנ"ל: **רש"י** ד"ה מלולב. שכתב כו' כדאמרי' בסוכה. אולי צ"ל כדאמרי' לקמן: **תד"ה** העובר לפה"ת ביו"ט האחרון של חג כו' כנ"ל:

דף ג ע"א רש"י ד"ה לפי שאין נעצרין אלא מוק גשם הוא מזכיר דרוחות מועילות כו' כנ"ל: **תד"ה** ואילו. כשאמר על הארץ יהיה טל כו' כתיב ויעש כן נ"ל להוסיף עוד ומפרש להדיא ויהי אחב וגו' כתנאו. אבל בתנאי ההיפך לא כתיב רק ויהי כן ולא מפרש להדיא ויהי כו': **בא"ד** ועוד מצאתי כשאמר כו' כנ"ל: **בא"ד** וכדומה לזה ויקרא אלהים כו'. כ"ה שם במדרש: **ע"ב גמרא** רוח שא"מ חזיא לבי דרי. ופרש"י ונחייב להזכיר. וקשה דהא על דברכה וודאי נצרך והפ"ה לא חייבו חכמים להזכירו ואף דמיעצר וע"כ צ"ל כמש"כ הר"ן דאין החיוב אלא במה שנעצר לגמרי וכמש"כ רש"י בעבים וא"כ רוחות נמי. ויש לחלק קצת. אבל העיקר נ"ל דהא"כ דהוי מלי למעויי הכי אלא דעדיפא משני וכ"מ למש"כ הר"ן דנהיגין ברוח בהזכרה ובטל בשאלה מפני שטל מתבקש יותר כו' ע"ש: **שם** ל"ק הא דאתא ניהא הא דאתא רזיא. לכאורה משמע דקאי אזיקא. אבל מפרש"י ותוס' מוכח דקאי אמיטרא. ואולי מפני דליתני ניחא ורזיא מניטו לקמן במיטרא: **שם** שימשא דבתר מיטרא כו' למעוטי כו' ושמשא דביני קבתי. נ"ל דשימשא הראשון דביו"ד פירושו שמש. והב' דא"י הוא מלשון שמשותיך (ישעיה נד) דפי' אלונות ועמש"כ ביומא (כח ב): **רש"י** ד"ה אלא דמכניפתא. ואריכת לשון בעלמא הוא כו'. לעד"נ לייתבו ע"פ מש"כ בס"ד בק"א להרע"א במגילה על הא דאיתא שם (ו) למה נקרא שמה רקת כו' מלאים מצות כרמון ע"ש. (ונ"ל דזהו ג"כ כוונת הש"ס בברכות (ד ב) מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי מפני כו' דכתיב נפלה כו' הרנב"י אפ"ה חזר דוד וסמכן ברוה"ק שנאמר סומך ה' לכל הנופלים ר"ל שרמז בזה על הנו"ן דהכוונה בו על הנפילה (אלא שלא רצה לאמרה בפירוש) מדאמר סומך כו'. מכלל דאיכא נופלים ונכון בעז"ה). אולם גי' הע"י דגרס לתרוייהו ע"ש אינו מיושב בזה: **תד"ה** בימה"ח. וכן זכרנו כו' מספק מחזירין. פי' ברכות (יב ב) בתד"ה והלכתא ובש"פ סה"ם ד"ה ומסתברא: **בא"ד** דה"ק בירושלמי ומה שאלה כו' אומר בש"ת הזכרה כו' לא כ"ם כו'. ושם (כט ב) כתבו דש"ס דילן פליג ע"ז: **בא"ד** ואפי' נזכר קודם ש"ת אינו אומר כו' כנ"ל: **ד"ה** הא בחרפי. פי' הא דאמר כעלרים כו'. מה שהקשה בגבו"א דלפ"ז אין דברי המרלן הולכין על סדר אחד. כיוצא בזה מציט בשבת (ס"ד יב) לגי' ר"ת שהביאו התוס' שם בד"ה שמש ועמ"ש בברכות (נא) בזה בס"ד. אך בנ"ז פירושם אינו מתיישב על לבי:

דף ד ע"א גמרא ואר"א כל ת"ח שאינו קשה כברזל כו' א"ל ר"א כו' אנן מהכא מתנינן לה כו'. בע"י נשמטה מימרא דרב אשי ע"י בגנת המעתיק וסמיך הא דא"ל ר' כו' אמימרא דרבא כאי למ"כ דלתא כו' ונדחק שם הרי"ף לזווגם. ולא עיין בגמרא: **רש"י** ד"ה והייטו דא"ל רבינא. מדגני בי' כו' כנ"ל: **ד"ה** וכתיב אשר לא צויתי. ולא דברתי ליפתח ותהי חק בישראל כ"כ דנ"ל. ותיבות מימים ימימה נראה למחוק. ור"ל כדפרש"י שם גזרו שלא יעשה עוד אדם כן וא"כ מוכח דמעשה מגונה היה מדעתו ולא שהשי"ת דבר לו: **בא"ד** ואית דל"ג האי ולא דברתי דעתי כו' דל"כ אלא אשר לא צויתי ולא עלתה על לבי כנ"ל: **בא"ד** ובאגדה קא חשיב כלב כו'. הוא במ"ר פ' חיי שרה ובש"פ בחוקותי: **תד"ה** והייטו. בהגהת הגרי"פ צ"ל כ"ז איתא במ"ר כו' ע"ש ותמצא ככל הדברים האלה רק בשינוי לשון קצת וכן במדרש חיי שרה: **גמרא** ר"י היא דאמר משעת הנחתו. פי' גה"ש. ולעד"נ דר"י דמתניתין סובר דמלולב של יו"ט האחרון מזכיר דומיא דמיו"ט הראשון דר"א דמסקינן לעיל דמלולב גמר וכ"כ רש"י לעיל (ג) ד"ה הי ר' יהושע (והג"א עיין ע"ד ר' יהושע דהיינו במוסף תמוה מהא דפריך שם אילימא ר' יהושע דמתניתין הא אמר ביו"ט האחרון) אבל ר' יהושע דברייתא ס"ל מליל יו"ט האחרון כמש"כ התוס' (ב ב) ד"ה משעת. וכן מהא דלעיל אילימא ר' יהושע דמתניתין כו' אלא ר' יהושע דברייתא כו' משמע להדיא דפליגי אהדדי (ובירושלמי מקשה מיחלפא שיטתי' דר' יהושע כו' (דקס"ד משעת הנחתו היינו מז') אר"מ שכל היום כשר ללולב ופריך ויזכיר מבערב כו' עיי"ש. ובזה י"ל קצת סתירת פרש"י על הא דמשעת הנחתו אשר עמד עליה הגבו"א וע"ש ותראה שנעלם מעיניו הירושלמי) ומתוך לגשמים משמע ליה נרבא דהוא ליל יו"ט האחרון לכן מוקי לה דוקא כר"י דברייתא: **ע"ב** אמר עולא תרי תנאי אליבא דר"י. הגבו"א הקשה מדוע לא משני הא דידיה הא דרבי' כו' ע"ש. ובירושלמי הלכה ב' משני באמת כן. והנה האמיל דבגמרא דילן איתא להדיא בברייתא דהא דהעובר לפה"ת כו' אמר משום ריב"ב ע"כ בירושלמי שם ע"ש ונ"ל קדמייתא בשם ריב"ב ותנייתא בשם גרמי' ושפיר פשים כן מהא דאריו"ת כו' ע"ש כי כן דרך האמוראים אשר אמרו הלכה כפלוני מפרשי אח"כ טעמו כמו בברכות (יד סע"א) וסוכה (מו סע"א) וש"ת. ועוד כיון דבגמרתינו לקמן פסק ריו"ת כר"י בהא דהעובר לפה"ת כו' יש לנו לומר דגם בירושלמי הוא כן. והק"ע במחכ"ת שגה בזה: **שם** וכי מתורגמן שאל דבר שא"ל לצבור. לפמש"כ רש"י לעיל בסמוך בד"ה תרי תנאי והזכרה שיכול להזכיר ביו"ט מזכיר. דמשמע דיש עוד בו צורך עד תשלום תפלת יוצר א"כ מאי מקשה. ע"כ נראה דשיטת גמרתינו היא כפי שפי' הר"ן (וכ"מ מהרא"ש) דבזי הירושלמי דהא דמקשה ויזכיר מבערב קאי אפסח ע"ש. אלמא דכבר א"ל בו מבערב: **מה** שהקשה הגבו"א דמ"ל בשעה והתחיל של חול ע"ש. כבר קדמו בזה המג"א בסי' קי"ז ס"ק ב' ויישובו הוא ג"כ כעין ישוב המג"א ע"ש. **שם** רבה אמר כו' עד שיעבור זמן שחיטת הפסח. עפרש"י. ומזה ראיה ברורה למש"כ הרי"ף והרא"ש בר"פ תה"ש גם נר"י דאמר תה"ש עד ד' שעות ת"מ היכא דטעי וגלי לאחר ד' שעות שכל תפלה יהבו לי' ועי' ר"ם פ"ע בטור וב"י והאחרונים: **מש"כ** הגבו"א דאם נפרש כוונת רבה עד הערב ע"כ נ"ל הא דירושלמי דלית כ"ע תמן דא"כ יש לחוש בליל מוצאי יו"ט דישאל. תמוה דהרי שמע דבמוסף הפסיקו מלהזכיר ואין שאלה בלא הזכרה כדלעיל: **רש"י** ד"ה והאריו"ת. דאין אומר בה"ש ביו"ט. מפרש כן לרווחא דמילתא בכדי שתסור הקושיא גם על תירוץ הראשון דגברא כו': **ד"ה** להפסקה איתמר. דכשהוא מפסיק לשאלה בעה"פ פוסק נמי להזכרה. ור"ל והא דקאמר הלכה כר"י לא קאי אלא על ריש דבריו (וזה דלא כגבו"א ומתורץ קושייתו לקמי' בד"ה ואכן דאמאי לא בפי' אהפסקה ג"כ וזהו שדחקו לרש"י) ומש"כ לקמי' בד"ה פסק מלשאול אלמא לא ס"ל כר"י כוונתו לדייק מרישא דדברי ריו"ת וסרה בזה תמיהת הגרע"א בחדושיו. גם מה שתמה על פרש"י בד"ה הא לן מהא דקאמר הש"ס ואכן דאית לן תרי יומי כו'. הלא רש"י ישב שם במש"כ לר' יהודה דאמר כו'. וכ"מ להגר"א בר"ס קי"ד: והנה שיטת רש"י דשואלין בכ"מ בז' מרחשון והחילוק הוא רק בהזכרה דבזהמ"ק או לדידן דאית לן פירי בדברא לא מזכירין עד ז' בת"ח ובזמן שאין מקדש בא"י כר"י. ולכן מש"כ הגר"א שם אבל ל"ע דהא לקמן בר"ס קי"ז כו' נ"ל דט"ס הוא ול"ל אלא כרש"י. וס"ל דמאי דקאמר השתא דאתית להכי הא והא כו' סדר ביה מסברא דפירי בדברא וכן בירושלמי ליתא אלא תירוץ השני (וע"ש דמוכח כפי' התוס'). ולפ"ז א"ש בפשיטות שאלת ואכן דא"ל תרי יומי כו' אפי' לפסקא דריו"ת ונכון בעז"ה: **מה** דמשמע בגבו"א בסד"ה הא לן דר' אלעזר היה תלמיד דריו"ת ורב ולא דשמואל. איסתמיטתיה במחכ"ת גמרא דעירובין (סו) ודב"ב (פג ב) דמבואר שם דשמואל הוה ג"כ רביה וכ"כ הוא עצמו בש"א ברא"ש: **ד"ה** לאבא. חבירי. ועי' ברכות (מז) בפירושו ומש"כ שם:

דף ה ע"א במשנה רמ"א עד שיצא ניסן שנאמר כו'. הגבו"א הקשה דהא לקמן בגמרא אמר דיורד להם רביעה שניה בה' בניסן וא"כ מג"ע עד שיצא ניסן. ול"נ כואיל דהכא אמר שתה בראשון ולא ביאר כאיזה ימים בחדש כדרך הכתובים בכ"מ ש"מ דכל החדש ראוי לכך ואז מעשה שהיה כך היה: **שם** נמצא כיתר הקרב מתבואה של ששה חדשים כו'. שאלני חכם אחד דהא תנין במנחות (פה) זורעה קודם לפסח שבעים יום ואפוטר קאי ע"ש בתה"ה אין ודה"ה וזורעה. והשבתיו דבדי התוס' בב"מ (קו ב) שכתבו דהתם דוקא בקרקע תבוה ע"ש: **שם** א"ר יהודה שור כשהוא חורש הולך ובוכה. וכתיב נושא משך הזרע. משמע דבחרישתו נושא גם הזרע וסייעתא למה שפירשתי בס"ד בב"ב (יט) הא דמפולת שורים דבב"מ (קה ב) ע"ש: **שם** וא"ל ר"נ לרי"צ ע"ד כי קרא כו' כנ"ל כו': **ע"ב** תנא כתיים עובדים כו' כנ"ל וכן בפרש"י ד"ה שמקולה:

דף ו ע"א דתניא איזו היא רביעה ראשונה. בנדרים ליתא מלת ראשונה ועמש"כ לקמן (יט) ברש"י בס"ד: **שם** א"ר ז לנדרים דתנן כו'. הגה"ש הקשה מדוע לא הביא לשביעית בתים דתני בריטא דמתניתין כו'. ול"נ דר"ז כוון למתניתין דנדרים. (וכמ"ק בנדרים דשם ל"א אלא לנודר ולא הביא דתנן כו' משום דהתם קאי במתניתין דשם) ושם ליתא להא דהמשכיר כו'. והא לא היקשי מדוע לא הביא ממתניתין דשביעית. די"ל ע"פ הא דאיתא בב"מ (קיד ב) באדרבעה לא מלינא בשיתא מלינא ע"ש בפרש"י. אבל בהא דרנב"י לקמן דמייתי הא דתנן בשביעית עד מתי כו'. ועובא איכא התם דמתניין קודם לזה קשיא. לזה י"ל ע"ד שכתבתי בשבת רפ"ב ע"ש. עוד נ"ל לייתב לפי שהגי' שלפנינו שם במשנה היא מאימתי כו' וע"ש בר"ש ושנ"א דמוכח גי' זו בירושלמי וגירסת הגמרא כאן כתב הר"ש דא"א לקיימה. לכן הביאה רנב"י להורות לנו גירסתה ופירש ג"כ טעמה. והוא ע"ד שכתבו התוס' בב"ב (קנט ב) בד"ה א"ל ע"ש ונכון בעז"ה: **הגבו"א** דייק מהא דר"ז דלת"ק בעינן ג"כ שיגיע או דסגי בחדא אי בירידה אי בשיגיע דא"ת דלא תלי רק בירידה א"כ אין כ"מ בזמנה כלל לת"ק. ול"נ דכ"מ כגון אם ירדו מרביעה ראשונה בלי הפסק עד זמן רביעה שניה והיא בכלל וכרשב"ג ולהכי הקדים הש"ס דבריו בכדי לפרש בהם דברי ר"ז. והשתא מתורץ ג"כ קושייתו לעיל על פי התוס' בנדרים דרשב"ג לא איירי כלל לענין נדר א"כ למאי מייתא הש"ס לדבריו התם. דשפיר מייתא ליה לפרושי ביה דברי ר"ז ונכון בעז"ה: **רש"י** ד"ה אין היחידים. והואיל כו' בר"ח הוא אין ליחידים להתענות. נ"ל דחסר בדבריו מלת וכו' ועי' הגהת הב"ח. ובגבו"א לקמן (יו"ד) בסד"ה הגיע ר"ח פי' בכוונתו דר"ל דאין להם להתענות בו ביום הואיל דר"ח הוא ותנן אין גוזרין תענית עה"צ בר"ח. והוא רחוק: **ע"ב גמרא** דאר"י ברי"ל הני ענני דצפרא כו'. בברכות הגי' רב שמואל ברי"ל וכ"ה גי' התוס' כאן: **רש"י** ד"ה פרט. לא תפאר כו'. נ"ע דפרט כתוב הדר הוא ופרט כרמך לא תלקט (ויקרא יט). ואולי דמפרש בזיתים דקתני קאי אדלעיל ור"ל בפרט ועוללות דזיתים ולכן הביא קרא דלא תפאר הכתוב בזיתים. אבל ז"א דפרט ועוללות אינן נוהגות בשאר אילנות זולת בכרם כדמוכח בחולין (קל) וכמש"כ בס"ד בפ"ז דפאה (מ"ב). ושם בחולין דהשיבן האי לא תפאר לענין פאה. ועי' ב"ק (לד) בפרש"י ד"ה חייב בפרט ובמש"כ שם: **ד"ה** לגוף. עד שנעשה תוחח כנ"ל בב' חתי"ן:

דף ז ע"א תד"ה אם. והא דאמרי' כו' הייט דוקא ת"ח כו'. הגבו"א הקשה דהא משני שם הש"ס הא בגדול והא בקטן. מדברי הש"ך ביו"ד סי' רמ"ו ס"ק ח' משמע דמפרש גדול וקטן הייט בחכמה לא בשנים וא"כ זהו תירוץ התוס': **ע"ב גמרא** אר"א ב"ח גדול יום הגשמים כיום שנבראו שו"א כו'. לקמן (ט ב) תניא כו' ללמדך שגדול יוהג"ש כיום שנבראו בו שו"א שנאמר כו'. וה"ל להש"ס למיתי הכא ותנא מייתי לה מהכא ולאתויי הברייתא כדרך הש"ס בכ"מ כיוצא בזה: **רש"י** ד"ה ואתה תשמע. ואומר ונתת מטר על ארצך כנ"ל: **ד"ה** ועז פניו ישנא בש' (ר"ל שמאלית) וא'. משמע שהיה הנוסחא לפניו בקרא ישנה בה': **תד"ה** ברא"תים. וא"כ משמע דגדול כו' תדמשתבח ביה כו' כנ"ל:

דף ח ע"א גמרא וא"כ אמי מ"ד אם ישך הנחש כו' אם ראית דור כו'. וכתב הגבו"א ובערכין דריש ר"ל להאי קרא לפ"ל כו'. לפלא שהביא מערכין ונעלם מעיניו שגם כאן בסמוך מביא הש"ס להא דר"ל: **שם** שנאמר ויט עליו במפגיע כנ"ל: **רש"י** ד"ה שלמודו קשה בסופו. שהיא קודם לגמרא. מפרש פנים מלשון לפניו שפירושו קודם: **ע"ב** תד"ה אלא. ומה שמתברכה בשביל הברכה אית להו כחות למיסקל דהיינו כו' כנ"ל:

דף ט ע"א ד"ה עשר. דהמ"ל את תבואת זרעך כנ"ל. דזרעך איצטריך למעוטי לוקח (ב"מ פח ב): **בא"ד** כלומר אם לא תעשר כו' וכן בסה"ד לפי' הר"ן. מזה סייעתא לפי' התוי"ט בפ"ג דדמאי מ"ב בד"ה שאינו: **ע"ב גמרא** ללמדך שגדול יום הגשמים כו'. לעיל (ז ב) ועמש"כ שם: **שם** וכתיב מכין הרים בכוחו וגו'. רש"י והגרי"פ והגר"א מחקוהו. ולעד"נ דצ"ל עושה ארץ בכחו מכין תבל בחכמתו וגו'. והוא בירמי' (י) וסמיך ליה לקול תתו המון מים כו' והוא למוד אחר. וכ"מ מפורש בב"ר בראשית פי"ג דר' הושעיה דורש מהך קרא דעושה גדולות כו' ר' אחא מייתי ליה מהכא עושה ארץ כו'. גם הגי' שלפנינו יש לייתב דבסמוך לאהי קרא דמכין הרים כו'. כתיב פקדת הארץ ותשוקקה וגו' ונכון בעז"ה: **שם** דאלת"ה אבק ועפר מן השמים כמ"ל. לפי הנחת המטעמים דמלת ועפר מוטעמת באתנח. תיבות מן השמים קאי אדלקמי' אירד עליך כו'. אך פוסק פסוקו של מקרא נראה כפי' הגמרא וטעמו יתן ה' את מטר ארצך מן השמים (ע"ד הכתוב למטר השמים) אבק ועפר. ירד עליך (פי' המטר הנזכר) עד כו'. וע"ש בביאור:

דף י ע"א רש"י ד"ה בברייתא ש"פ. והקב"ה כינסן כו' כנ"ל: **ד"ה** נהור שפני. ואשרת לשון הארת כמו אין שורין דיו. עי' מהרש"א ולפירושם צ"ל דהא' במקום ה' וכמש"כ בח"א בדרשה דהכשרת. ול"נ לפרש מלשון משחירין דרפ"ה דכילה בגמרא ע"ש וע"ד כהם כשב ועמש"כ בעירובין (קא): **תד"ה** קרי. שהמים בעננים מתכשרים. לפני הרש"א בח"א הי' הגי' מתקשרים בק': **במשנה** בג' במ"ח שואלין. אע"ג רג"א בז' בו. ירושלמי בסוף הלכה תני אם היתה שנה חסרה נותנין לה חסרונה כו' דברי רשב"ג ר' אומר לעולם הולכין אחר סידרה אם היתה השנה מעוברת (פירש הק"ע כגון שעיברו השנה אחר ר"ה מיד כו'. ול"נ דמעוברת היא הפך חסרה ר"ל דהיה בין ניסן לחשון ה' מלאים כמו שפי' בחסרה. או דר"ל דהשנה שעברה היתה מעוברת ולכן יהיה מועד הגשם בשנה זו קודם ג' חשון) הולכין אחר עיבורה. וכ"ה בתוספתא רק בחילוף הדעות. מחלפה שיטתי' דרבי תמן הוא אמר אחר סידרה וכה הוא אמר אחר עיבורה. פי' הק"ע תמן בערכין כו' ע"ש. ול"נ דמקשה מיניה וביה מ"ש כשהיתה השנה חסרה אינו משנה מסדר שאר שנים ושואלין בג' מ"ח וכשהשנה מעוברת משנה הסדר. ועי' בבבלי ר"ה (טו) לענין ט"ו בשבט ר"ה לאילנות דמסקינן דאף במעוברת הולכין אחר רוב שנים. ולהגבו"א נעלמו הירושלמי והתוספתא ע"ש: **שם** כדי שיגיע אחרון שבישראל כו'. משמע שיש שהולכין לבתיהם בתוך החג ומתוי"ט. וק"ל דהא חייבין בשמחה כל שמונה ועיקרה בזמן המקדש בבשר שלמים וא"כ מוכרח כ"א להיות בירושלים כל שמונה וגם שמיני טעון לינה (סוכה מז). ועי' תוס' ר"ה (ה) ועמש"כ במו"ק (ט) בס"ד. ובחשבון ט"ו ימים שיגיע בהם לקצה א"י עי' בתוי"ט דבר נחמד בזה. אבל תמיהני כיון דביום ט"ו גופי' מתחילין לשאול א"כ לא ישאר רק י"ד ימים. וגם לאותן הדרים בהקצות יעלו יותר מט"ו יום בעבור האלכסון: **גמרא** ובגולה עד ס' בתקופה. הגבו"א לעיל (ד ב) בד"ה הא לן ר"ע דהכוונה רק על פומבדיתא וכתב ואע"ג דעיר אחת כגון נינוה הצריכה למטר איכא לת"ד בש"ס כו' ע"ש. ותימה דע"כ ל"פ אלא כגון דצריכה בתקופת תמוז דכ"ע לא שאלי אז אבל הכא בש"ס אחר התקופה דכ"ע שאלי פשיטא דשואלת ג"כ בברכת השנים: **שם** אמר שמואל הלכה כחנניא. מה שהקשה הגבו"א מ"ש מהזכרה דאינה מבערב מטעם דלית כ"ע תמן. כבר ישבו המג"א ר"ס קי"ד והק"כ אות א': **במשנה** הגיע ר"ח כסליו כו' ב"ד גוזרין כו'. בתוי"ט שכתב ומתניתין דהכא כר' יוסי דהלכה כמותו. ותימה דלדידי' בר"ח כסליו לא התחילו להתענות אלא היחידים כדאמר בעצמו לעיל (ו) וכן פרש"י שם דמתניתין כר"ח וכ"ה בירושלמי: **ע"ב** ת"ר אל יאמר אדם תלמיד כו' אלא כל ת"ח יחידים. א"כ משמע דמחוייבים להתענות כיון שהם בכלל יחידים. וכ"כ מהתוס' מדלא הוכיחו דיחיד עדיף מתלמיד מזה דיחיד מחויב ותלמיד רק אם רצה וכ"כ הב"י והאחרונים בר"ס תקע"ה. ולכן בחנם גמגם התוי"ט על הרא"ש והרע"ב שפי' יחידים ת"ח: **שם** על החולה ונתרפא ה"ז מתענה ומשלים. עי' גבו"א. ואיסתמיטתי' דברי רש"י לקמן (כט ב) בד"ה ויהיו הצבור:

דף יא ע"א תנא חסוכי בנים משמשין מטותיהם בשני רעבון. להגבו"א פסיקא ליה דאפי' יש לו בנים הרבה. אם אין לו בת דלא קיים עדיין מצות פ"ו לב"ה מותר ג"כ. ולעד"נ דזה תלוי בדין דשהה עשר שנים ולא ילדה כו' ביבמות (סד) דהביא הב"י שם דיש שפי' דכל שיש לו ולד א' אין כופין ושלזה הסכים הרשב"א. וכתב עוד דלכ"ע אם לא ילדה אלא זכרים או נקבות אע"פ שזו"כ היא המצוה אין כופין להוציא: **שם** אלא שציער עצמו מן היין. ר"ל בהימים הראשונים שלא עלו לו למנין הנזירות. כי הימים שעולין המצוה רבה על החטא ותבטלו כמש"כ התוס' בריש נזיר: **ומה** זה שלא ציער עצמו אלא מדבר אחד נקרא קדוש. מדלא קאמר אלא מן היין כדלעיל. נראה דמפרש קדוש יהיה (במדבר ו) גדל פרע ש': **רש"י** ד"ה כל שכן.

ואיכו

[illegible]

דף יב ע"א גמרא [illegible]

[illegible]

דף יג ע"א גמרא [illegible]

[illegible]

דף יד ע"א גמרא [illegible]

[illegible]

דף טו ע"א גמרא [illegible]

פרק ב במשנה [illegible]

[illegible]

דף טו ע"א גמרא [illegible]

[illegible]

דף יז ע"א גמרא [illegible]

[illegible]

דף יח ע"א גמרא [illegible]

[illegible]

פירקא הוא דהא יו"ט גופי' בשיל כו'. מה שהקשה הגבו"א מהא דקאמר השתא דאתית להכי כו' ע"ש. תמוה דהא התם לא הוי כ"ע גופי' יו"ט אלא דנחשב משום יום דלאחר כ"ח והרי לאחר הוא קיל מלפניו כדמוכח במתניתין. ורש"י לא קאמר אלא כגון א' דהוה גופי' יו"ט ובשיל: תד"ה ל"צ. וא"ב. הא כ"ע ל"מ לאסרו כו'. פי' בגה"ש. ועי' ט"ז מ"ת אלק או"ח סי' ל"ג קלא ישוב לדבריהם: ע"ב רש"י ד"ה בני חמיסר. כגון שהלך לעיר כו' כצ"ל:

פרק ג ד"ה אבל למחים שמנו. תחת חטה יצא חוח כו'. הוא לשון הכתוב באיוב (לא מ): בא"ד שכל חומר האחרונות עשב בהן. ומתניתין דתני מתריעין הוה כמו וכו' ר"ל וכל מאי דחשיב לעיל (יב ב) במשנה אחר מתריעין דהיינו ונועלין כו' ועמש"כ בס"ד בפ"ב דפאה מ"ז:

דף יט ע"א במשנה על אלו מתריעין בכ"מ כו' ועל הארבה ועל החסיל. בתוס' ב"ק (פ ב) בד"ה על החגב נראה דהיה הגי' לפניהם כאן גם ועל הגובאי וגי' נכונה היא כדאיתא לקמן (ע"ב) בברייתא ומתריעין על הגובאי בכ"מ וכ"מ קצת בירושלמי דמפרש על מתניתין למה נקרא שמו חסיל כו' ולמה נקרא שמו גובאי כו': שם אלמלא חוני אתה כצ"ל בא' בסוף: גמרא אבל ירדו גשמים ברביעה ראשונה ולמתו וחזרו כו'. כ"ה גי' הרי"ף והרא"ש ול"ג וזרעו ולא למתו. ונדחו דברי הגבו"א שהוכיח מזה דר"י משני בחסורי מחסרא: שם ל"ל דאקון מ"ד כו' קמ"ל. עי' גבו"א באורך ומסיק דכ"ל מכאן דאין להתריע ולהתפלל ע"ד שאינו כו' אלא ע"פ הנס כו' מפורש הוא בירושלמי ה"ב יותר מכאן מעשה נסים ואין מתריעין על מע"נ: רש"י ד"ה מתריעין בכ"מ. אם יראו באספמיא מתריעין בבבל כו'. וק"ל א"כ מאי רבותא דברייתא לקמן (כב) דאפילו חרב של שלום ופרש"י העוברת כו' להלחם במקום אחר. דתיפוק ליה דמשום ההוא מקום דהולכת להלחם בו יתריעו בכ"מ. וי"ל כיון דעדיין לא הגיעה לשם אין לנו להתריע מתחתיו. או דמשפחה לגבירתה לא מתרעינן וי"ל עוד ואכמ"ל: ד"ה המטרפת. מלשון טרף אבבא (ברכות). גם לקמן (כה) איתא וטרפא אבבא: ד"ה ס"ק. דכולי יורה קרי ליה רביעה ראשונה כ"כ דצ"ל. ור"ל דק"ל ראשונה נגד מלקוש. וכן לעיל (ו) איתא איזו היא רביעה ראשונה הבכירה כו' בינונית כו' אפילה כו' (עמש"כ שם) ועי' גי' הרא"ש כאן ומיושב מה שגמגם עליו הגבו"א: תד"ה נהרא. ויכולין להביא מזו לזו ע"י נהר מיקרי בצורת כו' מאחר שיכולין כו' כצ"ל: ע"ב גמ' נסירנא כו' ד' סאין בסלע כו'. הוא שער הנהוג כדמוכח בפאה פ"ח מ"ז ובעירובין פ"ח מ"ב. ובמרדכי ר"פ הזהב משמע דהי' הגי' לפניו ארבעים סאה ובזה דחה דברי ר"ת שם. ול"ע דנראה שהגי' שלפנינו יותר מחוורת וכמש"כ: שם בנהרים שלא לו כו' במנחה שלא לו כו'. מוכח דזמן מנחה אינו בכלל נהרים ועי' בגבו"א. וסייעתא למש"כ בברכות (לא) בס"ד:

דף כ ע"א רש"י ד"ה שתיכן לקללה. אשר לא תמטיר עליה מושב כו' כצ"ל: ע"ב גמרא ולא הרהרתי במבואות המטונפות. עי' בגבו"א שכתב דכיו"ם דאית ליה בהיה מהלך במבואות המטונפות מניח ידו על פיו וקורא ק"ש הוא משום דכתיב והיה מחניך קדוש וכשהוא מהלך ס"ל דאינו קרוי מחנה. וק"ל מהא דתניא (זבחים (ס ב). מנחות (נה)) בשעת סילוק מסעות כו' וזבים ומצורעים משתלחים חוץ למחיצה. אלמא דגם בשעת הילוכם קרוים מחנה ואת והב דר"פ הרואה יוכיחו. ועי' זבחים (ר"ד קיז) בתד"ה איתא: שם כי ה"ל מילתא דאסותא הוי מלי כוזא מיני' ותלי כו' כצ"ל וכ"ה בע"י:

דף כא ע"א שמניחין חיי עולם ועוסקין בח"ש כצ"ל וכ"ה בע"י: רש"י ד"ה תנא ליה שנה לפניו כו' כצ"ל: ד"ה ולאוין. שיש לו בנים הרבה. ר"ל לאותו המנוה. ואולי צ"ל שיש לנס כו': ע"ב גמרא הוגללו הפרוכות הותרו זבין כו'. מה דמשמע מהגבו"א דר"א דדריש בפסחים (לה ב) יכול דתקו זבים כו' הוא ר"א בן שמוע תלמיד דר"ע לא ר"א בן הורקנוס. ל"י. מנ"ל הא. וגם בכ"מ דהובאה הברייתא וכן במשנה שם איתא ר' אליעזר בי' ורא"ש הוא אלעזר בלא י'. גם מה שהבין דוכן תלינו בא"מ שבמדבר כו' הוגללו כו'. הכל מדר' יוסי שבברייתא לדעתי ז"א אלא דהיא הוספת רש"י שמביא עוד ראיה מברייתא זו. וראיה לדבר דבמנחות מביאה סתם בלי הזכרת שם ר"י עליה. ובמכילתא פ' יתרו בפסוק במשוך היובל איתא להא דר' יוסי ולא נאמר שם הא דוכן תלינו: שם ואית ליה דוכתא כו' דעדו ביה. פשיטי דאית ליה כו' כצ"ל: רש"י ד"ה אל תוא. שהשכינה עליו הס"ד ומה"ד נסתלקה. וגם כל ימות החורף כו' שהתה שכינה כו' כיום קבלת כו' כצ"ל. וכ"ה בע"י:

דף כב ע"א גמרא כי חזינא בת ישראל דיהבו נכרים עלה עינייהו כו' כצ"ל: שם אמרה לי זיל כו' כצ"ל בלא ו': שם אר"פ בכובי דליידי כצ"ל בבי"ת וכ"ה בר"ן: רש"י ד"ה שדפון וירקון. ומלא תגר דמתניתין להתענות. לכאורה נראה מזה דאזיל בשיטת הראב"ד שהביא הר"ן דהיכא דתני מתריעין היינו בלא תענית וכל"ע. וא"כ ל"ע על הר"ן שכ' דרש"י סובר דכל היכא דתני מתריעין מתענין ומתריעין קאמר. ועי' בהס"מ פ"ב מהל' תענית הלכה י"א: ע"ב גמרא מאי כי החליתי כו'. מלמד שעשו כל גופו ככברה. עפרש"י. ולעד"נ דדריש החליתי כמו ההלותי מגזרת החלולים ופרשו חלל ור"ל שנעשה חלול ככברה כלשון המדרש בב"ר פ' פ"ב שהארץ חלולה ככברה: שם שאלו את ר' אלעזר עד היכן כו'. כ"כ דצ"ל בלא י' והוא ר"א בן פדת: רש"י ד"ה ת"ש. דקתני כי האי ליתנא כו' כצ"ל ותיבת חדא למחוק:

דף כד ע"א גמרא השולה דג מן הים כו'. הגבו"א מביא דברי התוס' בפ' הערל (פ) דהיכא דאיגלי מלתא למפרע לא חשיב התראת ספק והקשה עליהם ע"ש. והתוס' עצמם בנדה (מו ב) בד"ה ריו"א לא ס"ל סברא זו וכאשר העיר בזה המל"מ בפי"ו מהל' סנהדרין ה"ד: שם אלעזר איש בירתא. בע"י הגי' איש ברתותא. וכתב הגבו"א דמשמע וודאי דהיה בימי האמוראים. והנה מצאנוהו במשנה (אבות פ"ג מ"ז) ושם אמר דברים מכוונים לעובדי' דהכא ע"ש וכן בסה"ד הבין דזהו בעצמו הנזכר כאן. [ונזכר גם כן בערלה פ"א מ"ד ובטבו"י פ"ג מ"ד]. ואולי משום דלא הוזכר כאן בשם רבי ושם ובברייתות הוזכר בשם רבי ולכן פסיקא ליה להגבו"א דזהו אחר: שם כל מה דאייתי באכלבא שדיתי. נראה דצ"ל שדי ובע"י הגי' אסקיה: רש"י ד"ה א"ל ר"א. כל האומר דבר בשם כו'. הוא במגילה (טו) וש"נ: ד"ה לשמואל הרמתי. שירדו גשמים כו'. והטילו כו' כצ"ל: ד"ה אתו עבדי דבי נשיאה וקא כו' כצ"ל: ע"ב גמרא א"ל מהא לא תיזבנון דמע"נ הוא כו'. מפרש"י לקמן (כה) ד"ה עד שנטלו משמע דמפרש דרב יהודה א"ל כן ודלא כגבו"א שכ' לקמן בד"ה אמר איהו דרב מרי אמר להו: שם דכל מאן דבעיין כו'. נראה דצ"ל דכל מאי כו'. ובע"י ליתניה כלל: שם בת קול יוצאת כו'. כתב הגבו"א דגיר' דהכא דליתא מהר חורב עיקר. כבר קדמו רש"י בזה: רש"י ד"ה דחזא מידי. בעובדי כצ"ל בבי"ת: ד"ה א"ל מעשה נסים. ובמה כו' כצ"ל בכ"ף:

דף כה ע"א גמרא הגיסר. נהרוותא כו' דכוון כצ"ל. ועי' רש"א בח"א דו"ג תריסר וכו' עמם לג' המתפרים. ול"נ דתרווייהו רגילים בש"ס לגוזמא. עמש"כ בשבת (קיט): רש"י ד"ה הא אנא. הוא איש אחר ואני איש אחר כצ"ל ברי"ש: ע"ב גמרא עשרה מיני ארזים הם שנאמר כו'. מש"כ הגבו"א כבר קדמו רש"י: שם וחכ"א בחרבה כו' בבינונית כו' בעבודה כו'. לכאורה הל"ל שיעור הג' בלחם: שם ל"ק כאן בעבודה כאן בשאינה עבודה. כוונת בשאינה עבודה דקאמר הייט בבינונית דלעיל והחשבון מכוון. כי כשיהנס בבינונית טפח כבר נכנס בעבודה טפח ומחצה לפי ערך החשבון דלמעלה. וכיון דבטפח מלמעלה טפחים מלמטה א"כ בטפח ומחצה (שהוא בהבינונית טפח) ג' טפחים מלמטה. והגבו"א במחכ"ת הוטעה כאן בחשבון ע"ש:

פרק ד דף כו ע"א בשעי תולא הארץ כו' כצ"ל וכן ברש"י: רש"י ד"ה והשאר. ומוציאין ס"ת ביום תעניתם. נ"ד דגם ביום א' וגו' דאין מתענין קוראין בספר כדלקמן ועמש"כ לקמן (כז ב) בדבריו: ד"ה וקורין אותה ע"פ. ובעי בגמרא מאי קאמר כו'. לפנינו ליתא כן: בא"ד פרשה בנעילה ליכא. והתוי"ט הביא בשם הרמב"ם דגם בנעילה היתה קריאה. ונעלם ממנו שגם הרע"ב הולך בשיטתו שכ' במ"ד בד"ה קרבן מוסף "לא היו קורין שום פרשה בנעילה": ד"ה כל יום שיש בו הלל. אותן שהיו בירושלים. לכאורה בהלל אין טעם לחלק בין ירושלים לשאר עיירות: ד"ה קרבן מוסף. אין לך מוסף בלא ב' בהמות. אין זה אלא בשבת ובו בלא"ה לא היה מעמד כלל: ד"ה זמן עלי כהנים. שהיו מקריבין קרבן. והרמב"ם מקיים וזהו קרבן העצים וכ"כ בחבורו ספ"ו מהל' כהמ"ק. וק"ל דהא במנחות (כ ב) אמרינן קרבן מלמד שמתנדבין עצים כו' וכה"א כו' קרבן העצים ופרש"י וכה"א דעצים קרבן מיקרו. הרי דמפרשינן קרבן העצים דהמה גופייהו הוא הקרבן ומנלן דמביאין עמהם קרבן אחר. ועי' בגבו"א מש"כ בשם הריטב"א: ע"ב ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת. ועי' בגבו"א באורך. ומה שהעלה בסוף בקושיא מהא דאסור ללבוש ב"פ מגוהצין בשבוע שחל ע"ב להיות בתוכה ובכלים של איבול מותר והא לבישה אינה דבר של פרהסיא ע"ש. ל"י אמאי אינה דבר של פרהסיא כשהולך לבוש בשוק כל היום בהם ול"ד לאירוסין דאינו אלא בצינעא ואינו אלא פעם אחת: גמרא ויש מהן ד' פעמים ביום. פרש"י יוה"כ. ולפד"נ דאף בתעניות מ"ל דהתנן לעיל (ספ"ב) אין גוזרין תענית כו' ואם התחילו אין מפסיקין. וראיה לפירושי מהא דתנא בתוספתא פ"ב תע"ל כהנים ט"כ ד"פ ביום. וגם המעמד אפשר דמתענה בר"ח וכ"כ מתתניתין וכמש"כ לפי' הרמב"ם דבמעמדות היה בכ"י מוסף תפלה. ועי' בחבורו פ"ו מהל' כהמ"ק ובכ"מ שם: רש"י ד"ה האידנא. במעמדות נמי מתענין כדלקמן. לכאורה הא משמע דלר"מ אפי' ביום א' ויום ו' דאינם מתענים מ"מ נו"כ בכל התפלות. ואולי כיון דדרבנן בעלמא היא כדמסקינן וגם אינה אלא משום דשכרות לא חשו לפלוגי בין ימים דמתענים לשאין מתענים. ועוד דאפילו ביום שאין מתענים הואיל דעוסקין בתפלה ומתפללים אין לחוש כ"כ דימשכו בסעודתם וישתכרו:

ד"ה נפילת דליתא בכ"י. אלא ביום התענית כצ"ל: ד"ה כתפלת נעילה דמיא. דמנחתא כי הא ליתא בכ"י. ק"ל מהא דפיכא בר"פ הקורא עומד במשנה ושבת במנחה סמוך לחשיכה הוא כו':

דף כז ע"א גמרא מר סבר עיקר שירה בפה כו'. עפרש"י ומשמע מיניה דלכ"ע השיר מעכב הקרבן והוא כר"מ בערכין (יא) ובזה מיושב פרש"י בע"ז (מז) מה שהעירותי עליו שם: שם ותומר ב"א אחד אחוז לאלעזר ואחוז אחוז לאיתמר. המקרא הזה נלאו המפרשים לפרשו. ועי' בבא"ת שאמר בזה דבר חכמה. אך עדיין לא פלטינן מקושיא. דמ"מ הוה עול לאיתמר והוא כשילא גורל אחד לאלעזר וא' לאיתמר הנה שנשארו בקלפי ט"ו פתקין לזה כמו לזה הרי השני מאותו ב"א לאיתמר שילא כבר הוא כמו שאינו כיון דאף אם יצא לא יהא נחשב למאומה. וכן כשיצאו עוד א' לאלעזר וא' לאיתמר יהיה השני לו כמו שאינו ולא נשאר לו רק י"ב שיוכלו לזכות. ולאלעזר י"ד וכן ביתר היוצאים. ולשיטתו ה"ל לתקן כן שיכתבו ט"ז פתקין לאיתמר בלא שם ב"א שלו אלא איתמר סתם והשמונה הראשונים שיצאו מאתם יזכו כסדר יצאתם ואח"כ יפילו הח' ב"א שלו ביניהם לבדם גורל. ולזה יש לכוין המקרא ב"א אחד אחוז לאלעזר ר"ל דלאלעזר היה אחוז עם הב"א שלו. ואחוז אחוז לאיתמר לכה לומר דלאיתמר לא היה אחוז עם הב"א שלו אלא איתמר סתם וזהו הוראת הכפל דפי' בכל פעם לא היה נאחז רק איתמר סתם. אבל באמת נראה דאין עול כלל לאיתמר אף את"ל כפשוטו שלא היה לאיתמר רק ח' פתקין לפי ההלכה שבידינו כל קבוע כמחצה על מחצה דמי: שם ת"כ ד' משמרות עלו מן הגולה כו'. עי' רש"א בח"א שהקשה הא תניא בסוף סוכה בלגה ויתבב. ול"נ ליישב דלאחר שחלקו אותן ד' לכ"ד קראו לכן שמות כשמות הראשונים. וכה"ג תנינו רפ"ה דשקלים גבי ממונים שהיו במקדש לפי' הרע"ב בשם רבותיו. ועי' בערכין (יג) בתד"ה משמרתו שהקשו כעין קושיית הרש"א ותירוצם השני שם הוא כעין תירוצי. אך לפ"ז יקשה לכאורה מאי מדייק הש"ס שם מזה דמשמרתו של יהויריב לא היה בבית שני. וי"ל לפי שתחלת הברייתא דשם הוא מגלגלין חובה ליום חייב כו'. משמע דר"ל דגם חוב המשמרה גרם לזה שיחרב הבית בשבתה בראשונה ובשניה לכן דייק שפיר דהא אף שנקראה בשם יהויריב מ"מ אנשיה היו אחרים ובזה נעזרתי קצת מהגבו"א: רש"י ד"ה עיקר שירה בכלי. אבוב וכן בפ' החליל. אבוב היינו חליל כדאיתא בערכין (י ב) ועמש"כ בסוכה (נ ב): ד"ה וימלאו בני אלעזר כו'. צריך להגיה לשון הפסוקים בדבריו כדאיתא בגמרא: תד"ה אי מה. כיון דילפינן גז"ש. ל"ד דאינו אלא היקש: בא"ד מדקא חזינן כו' ממשרת לבע"ת כצ"ל: ד"ה מ"ש. ולכך הכל כשרים כו' לומר שירה. ע"כ כוונתם על שיר דכלים. דשיר הפה דהוא עיקר וודאי אינו אלא בלוים כדמוכח מקראי דמייתי הגמרא בערכין (יא): ע"ב גמרא בא ידעי' ונטל חלקו כו'. פרש"י בערכין שכוון ידעי' ברוה"ק ועלתה איגרתו בידו כו' ע"ש. וזהו דוחק. ולעד"נ דבין הד' משמרות לא הוצרך עתה להגריל איזו תקדום דכבר זכו מימי דוד כפי הסדר שנשנו כאן ידעי' חרים כו' כמבואר בד"ה (א כד) רק לפי שעתה חלקו כל משמרה לשש היו צריכין כל שש ושש מכל משמרה להגריל ביניהן לבדן על סדרן. ולכן עשו ד' קלפות ובכ"א הגיחו ששש מכל משמרה לבדן. בא אחד מידעי' להקלפי שהיו בה הששה חלקים ממשמרה שלו ונטל אותן בזאח"ז וכן כולם. אבל ק"ל דחרים יכול לטעון דבבית ראשון זכה להיות השליש כדאיתא בד"ה שם ועתה יהיה השביעי וכן יטעון אימר דהי' אז הט"ז ועתה הי"ע. דכה"ג איתא בירושלמי בפרקין דשמואל ואלין דבית שילה הוו שאלין בשלמא דנבייא כו' פלגין איקר לשמואל ומייתובינ' קדמיי עאל רב לתמן ופלג ליה שמואל איקר ומותביני' קדמיי אמרין אלין דבית שילה אנן תיניינין אנן וקבל עלויי שמואל מיתיב תליתאי ע"כ. ומזה הירושלמי ראיה לפסק הרמ"א בחו"מ ר"ס קע"א מתשובת הרא"ש כלל ה' סי' ז' בענין מקומות בה"כ ע"ש: שם שאפי' יהויריב כו' כצ"ל וכן לקתי' ובפרש"י: שם ותנן הקורא בתורה אל יפחות מג"פ. היא משנה ערוכה במגילה (כג ב) ונשתמטה מהגרי"פ: רש"י ד"ה לא ידחה. ויהויריב בא כו' במקום משמר אחד כ"כ דצ"ל בדלי"ת: ד"ה נראית בשנים. כהן ולוי קורין ביום תענית בראשית. תמוה דהא בראשית ביום הא' קרו לה ובו אין מתענין ועמש"כ ע"ד במתניתין:

דף כח ע"א גמרא בני סלמאי הנתופתי. גי' הרע"ב הנתוצתים וע"ש: רש"י ד"ה מה הפרש מ"ש כו'. לכאורה סותר א"ע למה שפי' במשנה ד"ה קרבן מוסף שכ' וכ"ש במנחה כו' ומשמע דגם בדל' יהושע הפי' כן. וכן פי' הרע"ב וע"ש. ופי' הגבו"א במשנה בדל' יהושע לא מחוור: ד"ה בני עדן כו'. והכי קרי ליה בס' שמואל כו' כצ"ל: ד"ה הן הן בני יואב ב"ל. פלוגתא היא כו' וח"א זה יואב. עמש"כ במ"ר ס"פ מקצי אות כ"ז ובהשמטות אשר נדפסו שמה בס"פ שלח: ד"ה ולר"י בני עדן. והדר קתני בני פחת מואב ובני עדן דלר"מ ולר"י היינו דוד כו' כצ"ל: תד"ה אי ל"מ. כי קאמר בעשרים בו בני פחת כו' כצ"ל: בסה"ד. משום דר"י נימוקו עמו כו' ואפילו מחביריו. עי' עירובין (פג ב) בדבריהם ד"ה שבעה שכתבו להפך. ועי' מו"ק (יב ב) א"ל יחידאה היא ולא ס"ל כוותי' דתניא כלל אר"שב"ג משום ר' יוסי כו' ושם עוד ליתא שמואל כיחידאה ס"ל כו'. וזה יש לדחות דיל"פ שם דלרשב"ג קרי יחידאה ודלא כפרש"י שם דקאי אדר' יוסי ועמש"כ שם. ובבכורות (לז) אר"ח אמר רב אין הלכה כר' יוסי ופריך הש"ס פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים. אולם שם משני באמת מ"ד נימוקו עמו קמ"ל. וגם בעירובין (מז) אמרינן דרב נ"ע להני כללי. ול"כ משום דמתניתין לא מני אתיא לא כר"מ ולא כרי"ה המוזכרים בהנך ברייתות. אבל כר' יוסי דחדא ברייתא דזו או זו מני אתיא. והברייתות פליגי אהדדי אליבי': ע"ב גמרא אלא דמנחה קרבן עצים דחו כו'. עי' הגהות הגר"א ז"ל: שם י"א יום בשנה כו'. וי"ע של ערבת כצ"ל ותיבת ראשון למחוק: שם דכתיב ויקרא א"מ ביום השביעי. מפרש"י מוכח דל"ג לה ועמש"כ ביומא: שם אתא ותבריגהו ללוחות דכתיב ויהי כו' כצ"ל: תד"ה אמר. י"מ דאמנהג לא מברכינן וכ"מ כו' כצ"ל דצ"ל ותיבת מהכא למחוק:

דף כט ע"א גמרא תניא כשחרב טורנוסרופוס כו'. עי' בגליון גי' הטור שחרש טורטסרו'. וכ"ה במדרש איכה בפסוק ממרום שלח אש: רש"י ד"ה אר"ת. וחדש של כ"ע ימים שאכלו בשר. עי' גבו"א. וכ"ל עוד ראיה מגמרא בכורות (מט) דמוכח להדיא דחדש היינו שלשים יום ע"ש ובפרש"י: ע"ב גמרא אר"כ ל"ש אלא לכבס וללבוש. הגבו"א פי' דלדידי' המכובסין קודם לשבוע זה שרי ללבוש ע"ש. ותימה שנעלם מכת"ר דברי הרא"ש שכ' להפך: שם וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם. כתובות (י ב): רש"י ד"ה וכן עמ"ב שח"ל בשבת. שהיה אוכל הוא ושריו ס' כר סלת. בקרא (מלכים א' ה' ב) כתיב שלשים כר סלת וששים כר קמח. גם מש"כ הוא ושריו ל"ע מב"מ (פו ב): תד"ה בשני. מכאן מוכיח ר"ת כו'. עמש"כ במגילה (כג): הגבו"א בד"ה א"ל בא' בשבת כתב דהא דבחמישי מותרין מפני כה"ש כל המפרשים לא חילקו בזה בין כיבוס לתספורת. ותמיהני דאישתמיטתי' הב"י בסי' תקנ"א שכ' דלספר אסור אפילו בחמישי כו' ע"ש. ובירושלמי משני על הא דמקשה לת"ד לכבס ולהניח מותר מהא דקתני ובחמישי מותרין כו' (כדמקשה בגמרתינו) לתספורת הושבה. הרי מפורש דמותר. וי"ל דס"ל להג"א הואיל דבש"ס דילן לא תירץ כן מוכח דס"ל דאסור. ועוד נ"ל דטעמא דהג"א דאוסר תספורת הוא משום דנהנה בה מיד וע"כ לא שרי אלא לכבס ולהניח עד השבת אבל ללבוש מיד כגון שאין לו אלא חלוק א' אסור. אך ז"א אלא למ"ד דאף להניח אסור אבל למ"ד דשרי להניח א"כ ע"כ הא דבה' מותרים היינו אף ללבוש מיד כדמשני בגמרא דילן ואף שנהנה מיד שרי א"כ ה"ה לספר שרי ולפ"ז ב' התלמודים מתאימים. וראיתי להמ"א סי' תקנ"א סקי"ד שכ' טעם אחר לאיסור תספורת להג"א ע"ש ומש"כ נראה נכון בס"ד: ומש"כ הגבו"א בד"ה אמר לך שמואל. בדברי רשב"ג ובירושלמי דאמר ע"כ שח"ל בשבת ונדחה ב' שבתות מותרים. עמש"כ בזה בחדושי להשו"ע סי' תקנ"א במ"א סקט"ז בס"ד:

דף ל ע"א גמ' [אר"י כילד משנה אם היה רגיל לאכול ב' תבשילין יאכל מין אחד. לכאורה רשב"ג לאקולי בא על ת"ק ואומר דא"צ אלא לשנות וכדמסיים היה רגיל לשתות י' כוסות שותה ה'. וכ"פ דר"ל של יין וכחכמים בברייתא הסמוכה וא"כ הכי הל"ל היה רגיל לאכול ג"ת יאכל ב' דבזה דקאמר גם הת"ק מודה. לכן נ"ל דט"ס הוא ול"ל מין אחר ברי"ש. ור"ל דישנה מאותן ב' מיני תבשילין שרגיל בהן מין א' מהן למין אחר (ועי' גי' הרי"ף והרא"ש) וכ"מ מפרש"י לקמן בד"ה וחכ"א ישנה. ומצאתי און לי בירושלמי דקאמר מהו ישנה יחלף ודלא כפי' הק"ע ימעט שאין זה משמעו: ברא"ש סי' ל"ד ונהגו עמא למימר בבונה ירושלים כו'. נ"ל דאם סיים הברכה אף דקי"ל בשו"ע סי' רנ"ד ס"ד דאין לו לחזור בדברים שאין מחזירין. ודעת המ"א בסי' קי"ד סק"א דגם אין לומר שם ההזכרה לבדה וכ"מ שם דעת הרב"י וכ"ה דעת הרשב"א הביאו הרמ"ל בס"פ תה"ש. מ"מ בכאן יאמר נחם בלא חתימה. דהגר"א ז"ל בשנ"א פ"ד דברכות מ"ג כ' דנוסח הירושלמי היה צמח דוד נכלל בבונה ירושלים ולכן שייך לומר גם עמה נחם. (ועי' בשו"ע בריש סי' קי"ע ובב"י שם ותרלה דטוב יותר לאומרו בסוף את צמח קודם החתימה) ועוד דדעת המע"מ שם אות ז' דגם בכה"ד שאין מחזירין יאמר אותן אחר שסיים הברכה (וזהו כדעת הר"ר אלחנן לפי' הרשב"א שם בדעתו) וכש"כ בנחם שיש מחלוקת בין האחרונים אם לאמרו בעבודה או בהודאה עמש"כ בחדושי השו"ע סי' תקנ"ז]: שם כל שאינו משום ע"ב מותר לאכול בשר כו' ומותר לרחוץ כ"ה בתוספתא וברא"ש סי' ל"ח: שם רי"ש ברי"ו כו' כ"ש שמותר לאכול מותר לרחוץ כצ"ל ותיבת בשר ל"ג כמש"כ רש"י וכן ליתא בתוספתא וברא"ש וכר"ן: ע"ב תנ"ה (ברי"ף ורא"ש ליתא תיבות נמי הכי) רשב"ג אומר לעולם כו' כדי שיתענה. נראה דהש"ס כוון להברייתא דלעיל (י ב) אלא שהביאה בקוצר כמו שמצינו כן רבות. וילי"פ גי' שלפנינו (תנ"ה) ור"ל דתניא נמי דלענין תענית קאמר כן ולפרש מלת לעולם דאמר במתניתין דמשמעו דבא לרבות עוד כיוצא בו: שם תנ"ה כל האוכל בשר כו'. ברי"ף ורא"ש ליתא לתיבות תנ"ה. וי"ל קצת ע"ד שכתבתי בסמוך: שם תנ"ה מודה ר"י כו'. עמש"כ בבילה (מז): תד"ה כו. דתוספת יוה"כ מה"ת כו' וכתיב בעצם היום הזה. נראה דיכוע לתנא דעצם עצם ביומא (פ"א) ע"ש כל הסוגיא

הסוגיא: רש"י ד"ה ממנו. לא גרסו אלא הכא אבל תכניסם כו' כצ"ל וסיבת ממנו למחוק: ר"ה מכלו. ממנו ואמרו כו'. וכ' הטוי"ט ותמיהתם כו' וקנסו כו' יתחילו משנה שהיה בה שלושי מרגליות כו'. אבל הטוי"ט התחיל החשבון מזמן יציאתם ממצרים כו'. ממנו דגם לפי חשבון זה עדיין היו למות בשנה ע' ביציאת שנה המ' לגי"ת. ועיין בזה באורך בתוספות בבא בתרא (קכא) ומתפרשים שמה:

דף לא ע"א גמרא בת כ"ג תנת שבו כו'. משמע דסנן השוב שפי ממשום מלחמה ובהוריות (יג) מבואר להיפך ע"ש וילי"ק. ועוד ק"ל דהכא חשיב עוד מדרגות אמרכל גזבר ראש משמר ראש ב"א ומהוש דלגנס הכא. ודע דבירושלמי איתא ג"כ של מלך שואלים מכתו של כ"ג וכתו של כ"ג שואלים מכתו של מלך: רש"י ד"ה מלכות. לפי שכן למין ומאותו הזמן אין כח בתמה לייבמם והייבי' כו' כצ"ל: ד"ה משוח מלחמה. הוא הכהן המכריז כו' מי האיש הירא גו'. צ"ע דהא איתא (בסוטה מג) דזה שוטר מדבר ושוטר משמיע: תד"ה מאי. אלא נראה כו' ומ"ה קבעי גמ' כו' כצ"ל:

סליק

בהרא"ש

סימן א נסב"א דהייט במוסף. פי' מה שממהתי כ"ז בגמרא (ד):

סי' כד בפנים. אמר מר מיפסל ואין לו היום ביתו ריקן כצ"ל:

סי' כח בק"ל מה שהשיב על הר"א דהתלמוד אינו מגוס אלא בא"י דכתיב באהלכם. אומר אני וכי תובת קרקע היא דומיא שסכינא הסום' בשבת (קי ב) בשם השאלתות לענין עירוב דכתיב ביה גמי ובאהלכם לא תמצו:

סי' ל בפנים א"כ אמי קודם הנום וא"ם טניט כצ"ל:

סי' לב בהג"א ולכפר אכור אפי' בחמישי. עמש"כ פ"ג בגמרא: שם בפנים ובירוך שלא כ"ה כיבוס שלהן ומוסר. עי' בב"י סי' תקנ"א: שם שלא רב חסדא כו' משמיה דר' יוחנן אע"פ כו' כצ"ל: שם והא דאמרי' כו' כל מלת הטוהגות באבל טוהגות בפ"ב היינו ביום תענית ע"ב אולם מה יענה בזה דאיתא בירושלמי ה"ג במועד אמר אפי' בע"ב יאהם שניאהו הכ"ן והסור ר"ם תקנ"א. ופי' יבמות (מג ב) וזד"ה מאי (ומגילה ה ב) ד"ה ממעטין הכ':

סי' לח דרחיצה הנאה דלאחר שמש היא כצ"ל: שם ואסור לסוך כמ"ב פ"ג ו כדאיתא בתוספתא כצ"ל: שם והכהב"ד ז"ל פי' כו' כיון הפי' מאכילם ואל פניו ססטגית כצ"ל:

סליק

הגהות על מסכת תענית

מאת הרב הגאון האמתי מופת הדור כמוהר"ר צבי הירש חיות זצ"ל אב"ד בק"ק זאלקווא והגליל.

דף ב ע"א גמ' איזו היא עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה. כ"כ רמב"ם פ"א מהל' תפלה ה"א ועי' מרן כ"מ שם ועי' ספר המצות לרבינו מע"ה: רש"י ד"ה ואמר ר"י ג' מפתחות שלא נמסרו לשליח אחד ביחד. נ"ב כך ביחד שכ' רש"י בא לתרץ קו' התוס' ד"ה שלשה ועי' מהרש"א ח"א ועי' רש"י (סנהדרין קי"ג ע"א) שכ' בפירוש דאף מפתח אחד לא נמסר לשליח ומזה ג"כ ראיה לזה שהחליטו הכל דהפי' לתענית המיוחס לרש"י אינו מרש"י רק מתלמיד א': תוס' ד"ה מאימתי גזירה שמא יחזור לקלקולו או משום מנהג אבותינו. נ"ב דברי התוס' לע"ג דהרי המעיין בש"ס שהביאו התוס' (ביצה ד' ע"ב) יראה דחד טעמא דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם משום שמא יחזור לקלקולו. ואיך חלקו התוס' תירץ הגמרא שמה לשנים [ע"ש בדקדוקי סופרים]: **ע"ב** גמרא מכאן רמז לניסוך המים מן התורה. נ"ב עי' רמב"ם ורמב"ן ספר המצות שורש שלישי דלשון רמז הוא דבר תורה גמור. וכאן ראינו ג"כ דכינו חז"ל ענין זה בלשון רמז והוא ד"ת גמור ועי' לח"מ פי"ב מה' אבל שכ' דמזה שאמרו סנהדרין מ"ו ע"ב רמז לקבורה מה"ת משמע דאינו רק אסמכתא ע"ש. ואיך יפרנס לשון רמז דסוגיין וסך דריש מכות רמז לעדים זוממין שלוקין וצ"ע:

דף ג ע"א תוס' ד"ה ויאמר אליהו שכ' בשם מהר"י טרוט"י הטעם שנקרא מתושבי גלעד. נ"ב עי' תשבי לר"א בחור ערך תשבי שכ' ג"כ טעם זה מסברא דנפשי' ונעלם ממנו שכבר הקדימו אותו התוס' כאן. ובעיקר הדבר נ"ל טעם חדש דהנה צריך להתעורר על הסתירה שמצאתי במדרש דפעם אמרו בילקוט שופטים ד' בשם מדרש תדשא יאיר הגלעדי ממנשה היה מפני דגלעד בחלקו של מנשה. ועי' אברבנאל בפתיחה לשופטים ולהיפך אמרו במד"ר פ' ויצא אליהו הנביא משבט גד היה דכ' מתושבי גלעד ע"ש וצ"ל דהנה בחלוקת הארץ מצינו במטה גד ויהי להם הגבול יעזר וכל ערי הגלעד (יהושע יג"ח) ובסוף פ' מטות נאמר ויתן משה את הגלעד למנשה ראיתי דעיר הממלכה אשר לכדה נתן למנשה אולם עיירות קטנות מגלעד נתן לגד ועתה ניחא דכ"מ שנזכר גלעד סתם דהכוונה על עיר הממלכה הוכיחו דהוא ממנשה. משא"כ באליהו נאמר מתושבי הגלעד הייט מעיירות בסביבות גלעד שבכל עת ראינו כי מיושבי עיירות קטנות בסביבות נוסעים ליסד עיר הממלכה והוכיחו מזה במדרש דאליהו מגד היה: תוס' ד"ה ואלו טל. נ"ב כל דברי התוס' הללו מבוארים ילקוט שופטים בשם תנחומא:

דף ד ע"א רש"י ד"ה אפילו חיגרת ולא יבין בה אליעזר. נ"ב רש"י בא לתרץ קו' שניה של תוס' ד"ה יכול. ומה שכ' התוס' שם בשם רש"י דמפ"ז לא חשש משום ממזרת דלא נאסרה עדיין לא נמצא לפנינו ברש"י ובעיקר הדבר דאע"ג דהאבות קיימו כל התורה (יומא כ"ח ע"ב קדושין פ"ב ע"א) מ"מ בעניני נשואין אפילו בעריות גמורים לא היו נזהרים. כמו שראינו יעקב נשא שתי אחיות. ועמרם נשא דודתו. ועי' תשובות הרשב"א סי' נ"ד ורדב"ז ח"ב סי' תרצ"ו מ"ש בזה: רש"י ד"ה ובאגדה חשיב כלב בהדייהו. נ"ב כן נמצא מדרש פ' חיי ובפ' בחוקתי ואולם מ"ש רש"י דר"י לא חשיב לי' כאן דבתמורה ט"ז דרשו להזרת ההלכות שנשתכחו ואין לחוש שתשכח רוח הקדש על עבד וממזר לע"ג מאד. דהרי מבואר שם בתמורה דעל החזרת הלכות באמצעות נבואה ורוח הקודש קרינן לא בשמים היא. ועיקר החזרת ההלכות ע"י עתניאל היה דוקא ע"י פלפולו לבד. ועי' יפ"ת פ' חיי שהתעורר בזה. ובספרי הארכתי:

דף ה ע"א גמ' כדרך שמונה עשרה ימים מר"ה עד יום הכפורים. נ"ב עי' רש"י שכ' ב"ה ושניהם דחוקים מה ענין ר"ה לכאן וכ"ל דהנה ספירות עשרה ימים בין ר"ה ליו"כ ע"כ הייט בהצטרף ר"ה ליו"כ. דבלא"ה לא הוה רק שבעה ימים ועי' תשובות בית אפרים בחו"מ סי' נ"א מ"ש בזה ע"ד הגאון מהר"ז מווילנא בדון דברי הר"ן בהך דישהא בין אכילה כדי אכילת פרס דבהצטרף האכילות קא אמינא ע"ש. וכאן דאמר דמונה כ"א יום ג"כ בהצטרף יום האחרון קא אמינא כמו דמונה עשרה ימים בין ר"ה ליו"כ דמצטרף ר"ה ויו"כ לעשרה ה"נ יום כ"א בכלל החשבון: גמ' ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ זו ע"ז. נ"ב עי' רש"י כאן ועי' רמב"ם פ"א מה' עכו"ם ה"א באור קרא זה: תוס' ד"ה לא אכיא בעיר כמו ומלאו פני תבל ערים. נ"ב משם ליכא למשמע מינים עי' רש"י שם דפי' פ"א אולם קרא אחרינא כתיב ויהי עריך שמואל א' כ"ח: **ע"ב** גמ' והא נר כ"ב שנים היה. נ"ב כל הענין הוא בירוש' פ"ב דבכורים ועי' אברבנאל (שמואל י"ג) באריכות: רש"י ד"ה אף הוא בחיים כדדרשינן וירא ישראל שבא. נ"ב ראיתי ענין זה במדרש רבה ונעלם ממני לשעה מקומו של דרש זה [מבואר הוא בזוהר]: תוס' ד"ה יעקב דכ' ויגוע. נ"ב עי' ב"ב ט"ז ע"ב:

דף ו ע"ב רש"י ד"ה דלא ביירי תרביצי שמרבצין בה תורה. נ"ב עי' (מנחות פ"ב ע"ב) בתרביצא אמרו ועי' רש"י (יומא ס"ב ע"ב) ד"ה ומוספים שסיים וזה שיטתא דרבנן תרביצאי ועי' ערוך ערך תרבץ פירושים שונים בזה:

דף ז ע"א גמ' הלכך נמריגהו לתרווייהו. נ"ב עי' תוס' (ריש כתובות ב' ע"ב) ד"ה זמנין דכל אמוראי היה תופס לשונו בלשון מיוחד כמו תהי ר' יוחנן לייט אביי. ועי' תוס' (חולין ס"ה ע"ב) ד"ה ודלא פליגי רק אחד נקט בלשון לא שנא ואחד בלשון והוא וכן חזינן דרכו של רב פפא בכ"מ דאיכא פלוגתא לעשות כדברי שניהם אם אפשר כמו בעניני ברכות אומר נמריגהו לתרווייהו כמו כאן ועי' ברכות נ"ט ס' מגילה כ"א ולענין איסור ג"כ (חולין מ"ו ע"א) א"ר פפא הלכך בעינן כוית במקום מרה ויותרת ועי' (חולין ס"ס ע"א) לענין סימני חגבים דא"ר פפא דבעינן תרווייהו [וע"ע בשבת כ' א']: רש"י ד"ה אם תלמיד הגון מלוה לרב לילך אצלו. נ"ב עי' מדרש קהלת פיסקא כי העושק יהולל חכם כי ר"א בן ערך ביקש לילך לתלמידיו ואמרה לו אשתו המה הצריכים מי דרכו לילך למי ושכח תלמודו ע"ש ועל הרמב"ם אני תמה מדוע השמיט דין זה בהלכות ת"ת וצ"ע:

דף ח ע"א גמ' אין תפלתו נשמעת אא"כ משים נפשו בכפו שנא' נשא לבבנו אל כפים. נ"ב הכוונה ע"פ מה שאמרו ירושלמי פ"ב דתענית דרש ר' בא נשא לבבינו אל כפים אפשר דנסיב איניש לבי גוו ידו אלא נשא לבבינו לכף ידינו ונתקור אם אין חמס בכפנו. ואח"כ אל אל בשמים למען לא יהיה טובל ושרץ בידו ע"ש ומשים נפשו בכפו כאן היינו ג"כ לבדוק עצמו שלא יהיה חמס בכפו ועי' לקמן ט"ז ע"א בסוף ברייתא והומר נשא לבבינו אל כפים ג"כ מתפרש בדרך זה ורש"י פי' שם בע"א: גמ' אין גשמים יורדים רק בשביל בעלי אמונה דכ' אמת מארץ תצמח. נ"ב הכוונה ע"פ מ"ש התוס' שבת ל"א ע"א ד"ה אמונת בשם הירושלמי דמאמין בחי העולמים וזורע ע"ש מפני שהזריעה בלה ונתקלקלה לגמרי טרם תחיל לצמוח. ומי שזורע צריך להאמין שאינו מאבד ממונו רק ברצון ה' מרית מים יפרית ומפ"ז כינו אמונה לסדר זרעים וכן כאן אם איט מבעלי האמונה הגשמים המה לבטלה:

דף י ע"א גמ' ריסתא. נ"ב עי' הגהות מהר"י ברלין (חולין קי"ז.) באריכות תמיהות ע"ד רש"י כאן: **ע"ב** גמ' רשב"ג אומר כד"א בדבר של שבח. נ"ב אע"ג דרשב"ג ס"ל (פסחים נ"ד ע"א) לעולם יעשה אדם עצמו ת"ח אפילו בדבר של שבח כבר תירצו שם בש"ס (פסחים נ"ב ע"א) שני תירוצים ועי"ז נכון כאן. ועי' מג"א סי' תקע"ה ס"ק א' מה שהאריך בענין זה: תוס' ד"ה אל תרגזו בדרך ובמדרש אל תפסקו מדבר הלכה. נ"ב כן הוא במד"ר פ' ויגש פ' צ"ד אל תעמידו עצמיכם מדבר הלכה מת"כ שם:

דף יא ע"א גמ' שאין שני מלאכים המלווין לו לאדם. נ"ב עי' רמב"ם סוף ה' תפילין בביאור ענין זה: **ע"ב** גמ' הא דמני לנעורי נפשיה. נ"ב עי' רמב"ם בפרקים שהקדים לאבות פ"ד כמו שראינו שהרבה סמים מועילים רק לרפאות החולה אבל לאיש הבריא מזיקים מאד כן ענין התענית הוא תרופה רק לרפאות מי שנחלה כבר תולי נפש אבל לאדם בריא העינוי רע: שם במה שימש משה ז' ימי מלואים. נ"ב עי' מדרש ויקרא רבה פי"א אר"א פשוט כוא לן שימש משה: רש"י ד"ה בחלוק לבן שאין בו אימרא משום שנא' והייתם נקיים. נ"ב כן הוא בירושלמי פ"ג דשקלים מ"ב:

דף יב ע"ב רש"י ד"ה דקתני דכתיב משום דמגילת תענית היתה לבד נכתבת. נ"ב עי' (עירובין ס"ב ע"ב) כגון מגילת תענית דכתיבא ומנחת וכ' שם רש"י דשום דבר לא היה נכתב בימיהם רק מג"ת ע"ש ומפ"ז על כל ענין משנה וברייתא מובא בכ"מ בלשון תנן תניא פ"ר משום דשנו בע"פ ועל תורה שבכתב ומקרא קרם טפל דכתיב מפני שהמה בכתובים ומג"ת אחרי שהותרה בה הכתיבה (שבת י"ג ע"ב) טפל עלים ג"כ לשון דכתיב ועי' רש"י לקמן ט"ז ע"ב סוף המשנה שכ' והייט דקתני כל הכתוב במגלת תענית כאלו היה מקרא ע"ש:

דף טו ע"א רש"י ד"ה ובקבלה כ"מ שהנביא מוכיח ומזהיר לישראל קרוי דברי קבלה. נ"ב עי' תוס' יאיר סי' כ' שכ' דתלמיד טועה כתב זאת דברי רבינו (נדה כ"ג ע"א חגיגה י"א ע"ב) קרא הש"ס דברי קבלה אף שאין ענין לתוכחה ומוסר. ועי' רש"י (חולין קל"ז ע"א) דמקרי דברי קבלה מפני שקבלו כל נואם לפי צורך הדור והזמן והמעשה ע"ש ובמתנור וויערי כפי' לאבות מצאתי הטעם שנקרא דברי קבלה. מפני שכל הדינים הנלמדים מדברי נביאים כלם מקובלות מסיני. דבלא"ה הרי אין נביא רשאי לחדש דבר: רש"י ד"ה אפר מקלה דהשם שאפר קרוי עפר. נ"ב עי' (סוטה ט"ז ע"א וחולין פ"ח ע"ב): **ע"ב** גמ' בקללה מתחילין מן הגדול דבתחילה נתקלל נחש. נ"ב לפ"ז לא יכולתי להלום המקרא בבראשית וא"ו אמחה את האדם אשר בראתי וגו' מאדם ועד בהמה עד רמש ועד עוף השמים והרי בקללה מיירי והתחיל אדם בתחלה ואולי הוא ע"פ שאחז"ל לא זכה אומרים לו יתוש קדמך:

דף טז ע"א גמ' למה יוצאין לבית הקברות. נ"ב הנה במשנה שלט לא נזכר מאומה מהליכה לבה"ק. ורש"י הרגיש בזה וכ' דסמך ע"ד הירושלמי. ומכאן ראיה לדברי רב אלפס שכ' סוף עירובין דש"ס ירושלמי היה כבר מסודר לפני תותמי תלמוד בבלי ועי' בספר יד מלאכי ח"ב כללי ב' התלמודים שהביא דברי רבינו יהונתן דמפ"ז אין אנו תופסין לירושלמי נגד הבבלי דאותן רבנן שסדרו הבבלי הביאו בו אותן הסברות שהם כהלכה הנאמרות בירושל' ורוב תלמוד בבלי מן הירושלמי נובע כגון דברי ר' יוחנן ור"ל וכל הנקראים בשם רבי ע"ש ומכאן ראיה גמורה שהרי מקשה כאן ביה"ק למה על ענין שאין לו שום רמז בבבלי רק סמך על מה שמבואר בירוש' ועי' (נדה ח' ע"א) ואמר ר"א הלכה כר"א דאומרה בהכה רביעית בפ"ע וכ' רש"י ד"ה ואמר ר"א בירוש' ברכות ע"ש ראיה גם שם דהבבלי סמך על ענין המבואר בירוש': רש"י ד"ה מורא לאומות העולם נ"א הר המוריה הר סיני. נ"ב עי' תוס' כאן ד"ה הר ועי' (שבת פ"ט ע"א) שדרשו סיני שירדה שנאה לעכו"ם. אולם הדבר תמוה מאד מאד מה ענין הר המוריה אצל הר סיני הרי הר סיני בחוץ לארץ בארץ מדין קרוב לים סוף והר המוריה הוא ירושלים ואולי זה ג"כ כוון מהרש"א בח"א כאן שהקשה הרי הר המוריה בארץ ישראל: **ע"ב** גמ' אין עונין אמן במקדש אלא אומרים בשכמל"ו. נ"ב דברי הרמב"ם פי"ד מהל' תפלה הל' י' לע"ג שכ' דברכת כהנים במקדש כשישלימו כל העם עונין ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם וכאן אמרו דהעונים אמרו בשכמל"ו והמברכים אמרו ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. וכבר התעורר בזה הרב ב"ש בתי' לסוטה מ' ע"ב והביא דברי הרמב"ם פ"ד מה' תענית שכ' כשיטת הש"ס כאן דהעם עונין בשכמל"ו והניח בצע"ג: רש"י ד"ה זה המעמיד חזן שאינו הגון. נ"ב בגמ' שלנו לא נמצא לשון כל המעמיד רק זה ש"ל שאינו הגון וגירסת הגמרא נכונה יותר דכל המעמיד משמע דקאי על קהל המעמיד. כמו כל המעמיד דיין שאינו הגון כריש סנהדרין וכאן הרהיה מן קרא נתנה עלי בקולה משמע דעל הש"ץ עצמו קאי ולא על המעמידו:

דף כ ע"ב גמ' נמצאת מכשילן לעתיד לבא. נ"ב עיין (יומא ע"ו ע"ב ועי' ר"ה כ"א ע"ב ודף ל"א ע"ב) [וכתובות נ"ו ע"א]:

דף כב ע"א גמ' דהוה סיים מסאני. נ"ב עי' תוס' ב"ק נ"ט ע"ב ד"ה דהוה מסיים מסאני אוכמא:

דף כג ע"ב גמ' אבא חלקיה. נ"ב בירושלמי פ"ק דתענית ספרו ענין זה על חסידא דכפר אומי והרבה פעמים מצאנו עובדא אחת בשינוי השמות והזמנים ורבו מזה במדרשות ובאגדות:

דף כד ע"ב גמ' עד דשפיך מרזבא דליפורי לדגלת. נ"ב מהרי"ב בהגהותיו מגדיק גירסת עין יעקב דגרס מרזבא דמחוזא והטעם נ"ל חדא דרבא במחוזא הוי ולא בציפורי ועוד דציפורי היא בארץ ישראל אתרא דרבינו הקדוש ודגלת הוא חדקל הוא בבבל ולא בא"י. ובסוף מו"ק ובסנהדרין ק"ט ע"א שפיר גרסי' מרזבא דציפורי משום דר' יוסי בציפורי הוי:

דף כה ע"ב מעשה בר' אליעזר שגזר י"ג תעניות. נ"ב רש"י הוסיף ר"א בן הורקנוס משום דהכא ר"א הנזכר עם ר' עקיבא הוא ר' אליעזר בן הורקנוס:

דף כו ע"א גמ' אי מה משרת בעל מום לא. נ"ב עי' ירושלמי תענית רפ"ד שמבואר בהדיא אי מה שירות בעל מום לא אף נשיאות כפים בעל מום לא והא תנן אם היה דש בעירו מותר אע"פ שהוא בעל מום. ודע שסוגיא זאת היתה נעלמת מאת הרב הט"ז או"ח הלכות נשיאות כפים (סי' קכ"ח) שכתב בפשיטות להקשות מדוע לא תהיה נשיאת כפים אסור בבעלי מומים מהקש דלעמוד לשרת וכבר התעוררו עליו כל האחרונים: גמ' משה תיקן להם שמונה משמרות. נ"ב עי' ספר המצות להרמב"ם מ"ע ל"ו דמשמורת הוא דבר תורה והביא דברי אונקלס שתרגם לבד ממכריו על האבות בר ממטרתא דייתיב בשבתא דכן אתקינו אבהתא. אלמא עיקר חילוק משמרות הוא ד"ת ורק הנביאים חלקו אותם לשמונה וט"ז וכ"ד וע"ש כי הרמב"ן אינו מודה לו בזה: **ע"ב** גמ' שמא ישראל חוטאים לפניך אתה עושה להם כדור המבול. נ"ב צ"ע אין עלה ע"ד אברהם אבינו לחשוב זאת אחרי שכבר נשבע הקב"ה בימי נח שלא יביא עוד מבול על הארץ ואפשר דהכוונה שיעשה עמהם כלה כדור המבול אולם לא ע"י מבול מים רק ע"י מבול אש וכדומה: רש"י ד"ה ברביעי וכתיב ביה מאורות מארת כתיב. נ"ב כן הוא בירוש' כאן ועי' בע"י שמובא עוד טעם אחר ברש"י ונשמט אצלינו בש"ס ועי' יפה מראה. ועוד נשמט אצלינו בגמ' תי' אחר בגמ' דמפ"ז אין מתענין ביום ראשון ומובא בע"י ובמסכת סופרים:

דף כח ע"א גמ' הללו ד"ת ופירש"י דמנחה יצחק תקן. נ"ב אע"ג דקי"ל אין למדין דבר מן קודם מתן תורה עי' ירושלמי פ"ג דמו"ק ועי' (יומא כ"ח ע"ב) ותנן מאברהם אבינו נוקים ונגמר דעביית האבות אין עלינו לחובה רק תורת משה רבינו לבד. מ"מ כאן כיון דמפורש בתורה עכ"פ תמור לענין זה שאין צריכה חיזוק:

דף ל ע"ב גמ' לעולם יעשה אדם עצמו כתלמיד חכם כדי שיתענה. נ"ב הך כדי שיתענה הוא נתינת טעם דאע"ג דרשב"ג ס"ל לעיל (דף יו"ד ע"ב) לא כל הרוצה לעשות עצמו ת"ח עושה היינו בדבר של שבח אבל בדבר של צער עושה ומפ"ז סיים כאן כדי שיתענה דהוה דבר של צער. ועי' מג"א כ' תענית סי' תקע"ה ס"ק א': רש"י ד"ה כל האוכל בע"ב כלומר בסעודה המפסקת. נ"ב דבפ"ב עצמו הרי אמרו דהוה כאלו אוכל ביוה"כ ולאו דוקא אוכל בשר ושותה יין אלא כל מידי דאכילה ומפ"ז הסביר רש"י דהכוונה כאן על סעודה המפסקת: תוס' ד"ה יום שהותרו השבטים דהיינו יו"ט. נ"ב כבר רבו עד"ז פירושים שונים ועי' אליהו רבה סי' תק"פ שהביא פי' שונים בשם רצוף אהבה ובאמת גם רש"י כ' כאן ד"ה אמר מר לפיכך יו"ט הוא וכתב אליהו רבה דהנה ראינו דיו"כ וט"ו באב יש להם מעלה על שאר ימים טובים והיינו דעי"ז שהוא יום סליחה דומה לשאר יו"ט ועי"ז שנתנו בו לוחות האחרונות יש לו עדיפות על שארי יו"ט וא"כ בט"ו באב ג"כ צריכין להפש שני טעמים אחד על עיקר השמחה בו והשנית לעדיפות על שאר יו"ט וקאמר יום שהותרו השבטים לבא זה בזה הייט יו"ט עי"ז דומה לשאר יו"ט וע"י שהותר שבט בנימין יש עדיפות על שאר יו"ט ומפ"ז יצדק ג"כ לשון אמר ר"י אמר ר"נ יום שהותר שבט בנימין משום דמיכך שייך לפי' הראשון דאם כפשוטו דר"י אר"נ הוא תירוץ בפ"ע וא"כ היה לו לומר ר"נ אמר:

ואמרתי לכתוב בסיום המסכת איזה ראיות למה שהחליטו דרש"י לתענית אינו מרש"י ז"ל:

א משונה בין פירש"י זה לפירושו בשאר מסכתות הלשון באריכות ובפרט כמה שהשתמש הרבה בתלמוד ירושלמי מה שבפי' לשאר מסכתות איט מביא את הירושלמי רק לפרקים רחוקים:

ב לא היה לפני בעלי התוס' פי' זה דהרי מתחלת מסכת עד סופה ראינו דהתוס' באו לעשות פירוש לדברי הגמ' ומשונים מבאר'. התוס' שבאו רק להקשות ולפרק ולפלפל בענין ההלכה וכאן במסכת זאת דברי התוס' ע"פ ברוב המה יבאו רק לעשות פי' לדברי הש"ס וברוב פעמים פירושים של בעלי התוס' דומים לדברי רש"י ולפעמים הם אות באות דומים לפירש"י מה שלא מצאנו בשום מקום. עוד ראיט כאן דרש"י בפי' לתענית מביא ענינים הרבה אשר המה מדרשות ולא הזכיר כי מדרשות היה לו למעיין והעלים המקור כמו שהראיתיו לעיל. ועי' דף כ' ע"א ד"ה ארז דבלעם אמר כארזים והמלאך הושיבו עלי מים בלעם אמר כנחלים והמלאך אמר נטיו ובלי ספק לקח זאת מאיזו מדרש ובפרט לשון אמר לו רבי שבא ברוב ענין במס' זאת מה שלא מצאט בשאר מסכתות רק לפעמים רחוקים. וגם התוס' אין מביאים במסכת זאת בשום פעם את דברי רש"י כמו שנהוג בכ"מ מפני שלא היו לפניהם דברי רש"י. כדף ג' ע"א תוס' ד"ה עשר נטיעות הביאו דברי רש"י אולם לא נמצא שמה רק הוא ברש"י סוכה דף ל"ד ע"א. דף ד' ע"א הביאו התוס' שם ד"ה שלשה בשם רש"י מה שלא נמצא אצליט. בדף י"ד ע"א תוס' ד"ה תני חדא הביאו בשם הקונטרס מה שנמצא באמת אצליט ברש"י אלא בשינוי לשון עד שאין דמיון ביניהם רק בכוונה אחת. עוד ראיט כי אותן המאמרים אשר נמצאו במסכתות אחרות ראיט פירש"י משנה שם. עוד ראיט דרש"י (מגילה כ"א ע"ב) כ' ועשרה מתרגמין לא גרסינן דאין תרגום בכתובים. ובשום מקום לא הביא רש"י בתהלים את התרגום אולם בפי' לתענית המיוחס לרש"י כ' דף י"ח ע"א ד"ה הפגיט נעקו כך מתרגמינן בתהלים כל לשון שועה וצעקה ע"ש ומזה נראה ברור דפי' זה הוא מתלמיד רש"י ז"ל ולא היה עדיין לפני רבותיט בעלי התוס' ומפ"ז לא הביאו פי' זה בשום מקום והתלמיד שמע הרבה פירושים מפי רבו וזה הוא שכ' ברוב פעמים אמר לי רבי ואפשר שהיו איזהו קונטרסים ג"כ מרש"י:

צבי הירש חיות

חדושים והגהות למסכת תענית

מאת הג"מ יצחק אייזיק חבר זצ"ל

דף ד ע"א גמ' ג' שאלו שלא כהוגן. נ"ב ועפ"ז רמז הכתוב אם כי ידור נדר לט' ר"ת ג' הנ"ל אליעזר יפתח שאול ועפ"ז אמר לא יחל דברו ר"ל שה' קיים בקשתם ונזדמן להם כהוגן אבל לא כפי שאמרם ממש אפילו אגרת או עבד כו' אבל לא' מהם ככל היוצא מפיו יעשה והוא יפתח שנזדמנה לו בתו :

דף ז ע"א גמ' אמר רב יהודה גדול יום הגשמים כו'. נ"ב נראה שכוונתו דמ"ת היה מסט' דגבורה כמ"ש וידבר אלקים כו' וכמ"ש מפי הגבורה שמענו וכו נכלל גדולה כמ"ש מימינו אש דת למו והוא כללות מים ואש כמ"ש הוי כל צמא גו' וכתיב הלא כה דברי כאש גו' וכן גשמים בסט' דגבורה כמ"ש ברים מכילתין גבורות גשמים וכו נכלל גדולה כמ"ש הזן בחסדו כו' וכן מים בסט' דגדולה ורבא דאמר יותר מיום כו' מדתורה עיקרה בסט' דגבורה שעיקר מ"ת היה ליתן לאיש כדרכיו ע"פ מעשיו ולא ע"פ חסד מתנת חנם אבל גשמים הוא ברחמים לפעמים אע"פ שאינן כדאין והבן. וז"ש לקמן כל העוסק בתורה לשמה כו' ואם לאו כו' שניכלל בה ימין ושמאל שכר ועונש וכמ"ש למיימינים בה סמא דחיי למשמאילים בה כו' והבן :

דף יא ע"ב תוס' ד"ה לן בתעניתו כו' לא גרע ממתענין לשעות. נ"ב ר"ל כמו בתענית שעות שלא היה בדעתו בתחילה להתענות כל היום מ"מ כל שבהמת לא אכל כל היום אומר במנחה תפילת תענית הרי שתלי יום ב' נחשב לו לתענית לענין זה וכמו כן במה שבשחרית היה בדעתו להתענות ואח"כ אירע אונס שלא היה יכול להתענות נחשב לו מתחילה לתענית לומר תפילת תענית וכן בהא דירדו גשמים כו' ג"כ היה בדעתו בתחילה להתענות כל היום ודו"ק :

דף יב ע"א גמ' מקדמת דנא יאסר כו'. נ"ב עי' בר"נ פי' על דברי הש"ס כאן וכ"ל דמ"ש כל מאן דאתי עליה מקדמת דנא ר"ל שקיבל תעניות קודם שגזרנו ימים טובים יאסר אא"כ בתפלה קודם התענית ולא די לו במה שאסר על עצמו זמן רב קודם וצריך קבלה סמוך לתענית והיינו בתפלת מנחה ומ"ד יאסר ר"ל שממילא נאסר כיון שקיבל עליו קודם שגזרנו היו"ט וא"צ עוד קבלה סמוך לתענית וזא"א מאי היא דתניא כו' ע"ש :

בראש פ"ב סי' כד האידנא בימי האמוראים כו'. נ"ב עי' פ"ק דר"ה י"ט ע"א דמוכח דמ"ד בטלה מגילת תענית הייט לאחר חורבן בהמ"ק אפי' בזמן התנאים ע"ש :

חדושים והגהות:

מאת הג"מ שמחה זצ"ל אבד"ק דעסויא

דף ב ע"ב רש"י ד"ה מגולגל כו' כדאמרינן בסוכה. נ"ב צ"ל בסמוך ועיין זכרים סי' י"ד ברש"י :

דף ג ע"א רש"י ד"ה אלא כי יהושע היא כו' דודאי לר' אליעזר א"ש. נ"ב ועיין דף ב' פ"ב בתוס' ד"ה דאמר דלא ס"ל הכי : ד"ה עשר נטיעות כו' ל' יום. נ"ב כדאי' במ"ק דף ג' ע"ב : תד"ה ויאמר. מתושבי גלעד כו'. נ"ב ורש"י פי' שם לפי שהיה מארץ ששמה תושב : **ע"ב** תד"ה בימות כו' הי' שייך בגשם. נ"ב פי' בימות הגשמים : **בא"ד** בטל והזכיר כו' נ"ב היינו ימות החמה שהיו נוהגין לומר מוריד הטל בימות החמה :

דף ד ע"א רש"י ד"ס וכתיב אשר כו' ולא דברתי ליפתח דכתיב התם ותהי חק בישראל כצ"ל ונ"ב ורא"י פי' גזרו שלא יעשה אדם עוד כן עכ"ל וכן מפרש התרגום ע"ש : **ע"ב** תד"ה והא להו. יתחיל לשאול. נ"ב אע"ג דמזכיר ביו"ט האחרון ושאלה ליכא דאיט אומר ברכת השנים ביו"ט ס"ל לתוס' הא דקאמר מתחיל לשאול ביום שאחר הזכרה שאפשר לשאול קאמר והא דפריך הגמ' והא אמר ר' יוחנן במקום ששואל מזכיר קאי על הא דמשני כאן לשאול כאן להזכיר דלא כרש"י ומשני הא דאמר ר' יוחנן במקום ששואל מזכיר מיירי לדידהו והא דמחלקינן בין שאלה ובין הזכרה מיירי לדידן מיהו לפי' זה קשה דא"כ איפכא הל"ל במקום שמזכיר שואל :

דף ה ע"א גמ' ובחזירתו אוכל חזיז. נ"ב כ"ה בעירובין דף כ"ח ע"א : **ע"ב** רש"י ד"ה ימיו של שמואל כו' בבכורות נ"ל בברכות פ"ד גבי מנין לנעילה :

דף ו ע"א רש"י סד"ה כרבי יוסי כו' יש יותר. נ"ב ס"א אין יותר : תד"ה גשמים כו' רביעה ראשונה ושניה. נ"ב וכן גרסי' בנדרים דף ס"ג ע"א : בא"ד התחילו באמצע היום כ"ג וירדו כו' כצ"ל :

דף ח ע"א גמ' שנאמר ויגו עליו במפגיע. נ"ב במקרא כתיב תחילה ויגו עליו במפגיע ואחר זה כתיב יגיד עליו ריעו : **ע"ב** תד"ה ונצומה ונבקשה מאלהינו על זאת כצ"ל :

דף ט ע"ב גמ' הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' בורא קצות הארץ אין חקר לתבונתו כצ"ל [ובדפוס ישן איתא מלת וגו' אחר מלת ה'] :

דף י ע"א תד"ה הלכתא. ויום תקופה מתחיל. נ"ב סנהדרין דף יג ע"א :

דף יא ע"א גמ' מה כתיב בתריה ונגלה באזני וגו'. נ"ב עיין ביומא דף פ"ו ע"א ברש"י : שם לקיים מה שנא' למען תצדק בדבריך. נ"ב ולפני זה כתיב לך לבדך חטאתי וגו' פי' אני מודה שחטאתי : **ע"ב** ועוכר שארו וגו'. נ"ב ס"ג כאן בעי"י א"ר ירמיה א"ר"ל אין ת"ח רשאי ליסב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים. ובגמ' שלנו גרסי' אח"ז ורש"י גרים כעין יעקב : רש"י ד"ס כאלו קדוש. לא אבוא בעיר כו'. נ"ב עיין לעיל דף ה' ע"א :

דף יב ע"א תוס' סד"ה ואם כו' לא בטלה מגילת תענית. נ"ב ר"ה דף י"ט ע"ב : **ע"ב** גמ' בשלמא כולהו אית בהו תענוג רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה כצ"ל :

דף יד ע"ב רש"י ד"ה ובשומע תפלה כו' אם היה לו חולה כו'. נ"ב זה ליתא בברכות : **בא"ד** ולבסוף מוקמינן כו'. נ"ב בגמ' שלנו בע"ז ליתא זה אחר דין אם היה לו חולה אלא לפני זה איתא דף ז' ע"ב ר"א אומר שואל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל ר' יהושע אומר יתפלל כו' והכ"א בשומע תפלה אמר שמואל הלכה בשומע תפלה :

דף יט ע"ב רש"י ד"ה ואסכרה כו' סרונכא. נ"ב [יומא פ"ד א'] כתובות ל' ע"ב [וש"מ] :

דף כג ע"א רש"י סד"ה אהדרא ליה משוניתא כו' שן סלע. נ"ב לשון מקרא באיוב סי' ל"ט :

דף כז ע"א תד"ה מר כו' ולכך הכל כשרין אפי' פסולים. נ"ב כדאי' בסוכה דף נ"א ע"א ועי' מהרש"א דמשמע מדבריו דמ"ד עיקר שירה בפה כשר לישראל לשורר בפה וגם לשון תוס' משמע לכאורה הכי אבל הוא נגד כמה מקראות בד"ה א' ובד"ס ב' ונגד כמה גמרות ולא כשר ישראל רק לנגן בכלי שיר למ"ד עיקר שירה בפה : **ע"ב** רש"י ד"ה רב אמר כו' ומשום אין מעיירין כו'. נ"ב כדאי' במגילה דף כ"ב ע"א :

דף כח ע"א רש"י ד"ה מה הפרש כו' מעמד דנעשה כו'. נ"ב לבן עזאי : ד"ה הן הן בנו יואב כו' במסכת חגיגה. נ"ב עי' מהרש"א אמנם בתנחומא פ' דברים איתא דהוא יואב : תד"ה אי כו' דר"י נימוקו עמו. נ"ב ב"ק כ"ד ע"א וגיטין דף ס"ז ע"א [עירובין נ"א א'] : בסה"ד ואפי' מחבריו. נ"ב עירובין דף מ"ו ע"ב. **ע"ב** גמ' אלא דמנחה קרבן עלים דחי. נ"ב לר' עקיבא : רש"י ד"ה מנהג כו' דנביאים תיקנוהו. פסחים דף קי"ז ע"א :

דף ל ע"א גמ' כל שאינו משום ט"ב מותר לאכול בשר ולשתות יין ומותר לרחוץ כצ"ל וכ"ה ברא"ש וכן מוכח מפירש"י דגרס ומותר ודו"ק : **ע"ב** רש"י ד"ה שניתנו בו כו' ועלה למרום. נ"ב משמע בו ביום אבל הע"י כתב דביו"ט עלה ותמוז מלא היה [ועי' תוס' ב"ק פ"ב א'] : סליק

חלופי גרסאות ע"פ נ"י במסכת תענית

דף ו ע"א רש"י ד"ה נראה לרי דה"ג כו'. עי' בהגר"א יו"ד סי' ר"כ ס"ק כ"ג :

דף יג ע"א גמ' מאי לאו אכולהו לא אשארה. כן היתה הגירסא לפני הריטב"א (ול"ג ובמאי עסקינן כו') וכן נראה בתוס' ד"ה וכן כו' :

דף כה ע"ב (בסופו) שאין אומרים הלל „הגדול" כ"ה בע"י ובר"ף ורא"ש :

דף ל ע"א רש"י ד"ס מליח כו' אחר ששחא כו'. זה קאי אבשר דוקא אבל דג מותר מדינא בכל ענין. בהגר"א א"ח סי' תקנ"ב ס"ק ו' : תוס' ד"ה ותרווייהו כו' מותר לכנס במועד. הרש"א ל"ג מלת במועד. ולפ"ז כוונת התוס' למ"ש בגמ' לעיל כ"ט ב'. ולפי גירסא שלנו בתוס' כוונתם למ"ש במ"ק י"ח א' (ועי' בהגר"א א"ח סי' תקל"ד ס"ק י') עם שיש לחלק בין מועד לכאן. ומה שלא הביאו מהסיא דלעיל י"ל ע"פ מ"ש בב"י א"ח סי' תקנ"א ע"ש. ועי' תוס' מ"ק כ"ג א' סד"ה כל ודו"ק :

מראה כהן

חדושים והגהות מהגאון המובהק כו' מוהר"ר בצלאל הכהן זצ"ל מו"ץ בווילנא.

דף ב ע"א בגמ' ומנ"ל דבתפלה וכו' איזו היא עבודה שבלב וכו' וכתיב בתריה ונתתי מטר ארצכם וגו'. וכ"ל די"ל דנפק"ל נמי מהכא דמיו"ט ראשון או אחרון של חג מתחילין להזכיר הגשמים מדכתיב נמי בתריה ואספת דגנך דהיינו בחג בזמן האסיף [וי"ל דנפק"ל נמי מהא דבחג נידונין על המים מדסמיך ליה לקרא דונתתי מטר כו' ואספת כו' דר"ל דאימתי ונתתי בזמן אסיפה] ולקמן דף ג' ע"א דיל"פ ר' נתן לניסוך המים בחג מקרא דהסך נסך בשני ניסוכין הכתוב מדבר כו' וע"ש וכ"ל די"ל דדרים נמי דבסוכות איירי קרא מדכתיב הסך ודרש בהיפוך אתוון דהוא אותיות סכ"ה וא"ש :

דף ו ע"א בגמ' ת"ר יורה שמורה וכו' ומרוה כו' עד סוף הסוגיא וכ"ה בילקוט פ' עקב ועי' בספרי ג"כ ואין נורך להאריך באמת בכ"ד הסוגיא הזאת התמוה מאד לפי גירסתינו בזה דמעיקרא משמע דמלקוש הוא פשיטא ליה יותר שהוא לברכה ואח"ז בא ללמוד בהיפך מלקוש מיורה בזה ואח"ז הוצרך ללמוד באמת ביורה גופיה מקרא דיואל הנ"ל דכתיב בהדיא המורה לצדקה [ופירש"י שם דאלמא דהיורה לטובה ע"ש] וכ"ל דיורה ומורה חדא הוא וא"כ מעיקרא הו"ל למיליף ביורה שהוא לברכה מהך קרא דיואל הנ"ל [ועי' מש"כ במהרש"א ז"ל שם בח"א] ואולם לענ"ד פשוט דיש כאן ט"ס בזה וכנ"ל א"ה אלא שמפיל כו' ת"ל מורה ומלקוש מה מורה לברכה כו' ואח"ז נ"ל ומורה גופיה מנלן דכתיב את המורה לצדקה כו' כצ"ל ומ"ש ת"ל מורה ומלקוש הוא ג"כ מקרא דיואל הנ"ל דכתיב ביה גשם מורה ומלקוש כו' וא"ש דיורה לא ידע שהוא לברכה רק מהיקשא דמלקוש ומלקוש לא ידעינן שהוא לברכה רק מהקישא דמורה וכמש"כ. ובילקוט יואל ב' הגירסא ומלקוש גופיה מנלן דלברכה אלא יורה גופיה ברכה הוא וכו' ע"ש וא"ש ג"כ בזה רק דלפי גי' הש"ס שלנו כ"ל להגיה כמש"כ בעז"ה : **שם** ברש"י ד"ס הכי גרסינן וכו' והכי משמע קרא וכו'. נ"ב אין הדבר מובן וכ"ל דבברכות ל"ה מוק"ל לקרא דואספת דגנך בעושה רצונו של מקום דקרי ליה דגנך ותו מוק"ל רשב"י שם לקרא דואספת גופיה באין עושין רצונו של מקום דמלאכתן נעשית ע"י עצמן [וע"ש בתוס' והרש"א ז"ל נח"ת לתמוה עוד טובא בזה] וכ"ל להוסיף ולדקדק עוד על מה שנאמרה הפרשה והיה אם שמוע בלשון רבים והקרא דואספת בלשון יחיד ויראה לי בזה דרשב"י לטעמיה והוא ע"פ הסוגיא דר"ה י"ז דמסיק לחלק בין יחיד לציבור בתשובה לאחר גזר דין של ר"ה ע"ש ופריך עלה מהא דמוק"ל לקרא [בספרי פ' עקב וסתם ספרי רשב"י ובירושל' שם פ"א ה"ד גרסי' להדיא רשב"י בזה ע"ש] דתמיד עיני ה' מראשית גו' ועד אחרית גו' בשהיו רשעים בר"ה [וכ"ל דנפק"ל מרשית דכתיב חסר וכדרים לה ר"י שם ט"ז דכל שנה שרשה בתחילתה כו' וי"ל דהיינו שרשים במעשיהם בר"ה וע"ש ברש"א בח"א] ונגזר להם רק גשמים מועטים בר"ה ולסוף עשו תשובה דקאמר דלהוסיף עליהם אי אפשר אלא שהקב"ה מורידן בזמנן כו' ולא מיקרע לגז"ד לגמרי ומסיק דשאני גשמים דאפשר בהכי ע"ש ובהכי א"ש הכל דכל הפרשה הזאת באה ללמוד דלרבים מועלת התשובה אף לאחר ר"ה ולאחר גז"ד ומשא"כ ליחיד והיינו דכתיב תמיד עיני ה' גו' מראשית גו' [כלומר אף שהיו רשים בראשית השנה וכמ"ש] והיה אם שמוע תשמעו גו' [ופירש"י שם דמוסב על האמור למעלה ע"ש] כלומר אף באחרית השנה [וע"ש בכעס"ט שכ"כ] ונתתי מטר וגו' בעתו יורה גו' [כלומר שהגשמים המועטים שנגזר עליהם בראש השנה יהיו לברכה אא"כ לפי שירדו בעתם ובמקומם כו'] והא דלא מיקרעי גז"ד לגמרי בציבור משום דבגשמים אפשר בהכי כמ"ש אבל כ"ז לרבים ומשא"כ ליחיד אף שבאחרית השנה בזמן האסיפה חזר אז בתשובה מ"מ אחר שבר"ה היה אז בגדר אין עושה רצונו ש"מ שוב אין מועיל לו התשובה אח"כ וזהו ואספת דגנך שמלאכתו נעשית ע"י עצמו ומ"מ קרי ליה דגנך לפי שבעת האסיף כבר הוא עושה רצונו של מקום. ועכ"פ א"ש דהוה אמינא דיורה לרעה דשוב לא מהני התשובה אחר ר"ה גם לרבים ויליף שהוא לברכה באמת דלרבים מועיל התשובה לעולם וא"ש וכמש"כ בעז"ה [א"ה כל הנ"ל העתקתי מהקדמתו לספרו ראשית בכורים. כי המסכת תענית שלו אשר שם היו הגהות הרבה כתובים בכ"י נאבדה ונצל על דאבדין כו'] :

דף יח ע"א בתוס' ד"ה לא נצרכה. מש"כ בתוס' וא"כ האי כ"ט נ"ל יום ל'. ומש"כ משום יום שלפני ר"ח ניסן נ"ל משום יום שלאחר כ"ה ומש"כ דיום ל' מפסיק נ"ל דיום כ"ט מפסיק וכו' ומש"ש משום יום שלאחר עשרים ותמניא נ"ל משום יום שלפני ר"ח ניסן כן צריך להגיה בד' התוס' ובנו"ב מהד"ת חא"ח סי' נ"ג דחק טובא בזה ע"ש ובאמת ודאי דכל מש"כ בתוס' לפנינו טס"ה וצריך להפך הגי' כמש"כ בעז"ה : בפסקי תוס' סי' כ' בטלה מג"ת וכו' אבל יו"ט כגון ח"ב לא בטלו וכ"ב הדבר פשוט דטס"ה ונ"ל כגון ט"ו באב וכנ"ל שם בטלה מג"ת הימים שקבעו על הנסים [ומש"ש שנקבעו לומר על הנסים טס"ה ונ"ל כמש"כ] אבל יו"ט כגון ט"ו באב לא בטלו כנ"ל [וכאו להוציא בזה מד' הרוקח ז"ל סי' שי"ב [הובא בב"י סי' קל"א] שכ' דבחמשה עשר באב נופלין בתחנונים לפי שבטלה מג"ת עכ"ל וכ"ה בתניא בה' נפילת אפים לרבינו יחיאל זצ"ל ע"ש אבל הפסקי תוס' ס"ל דאחר שיום ט"ו באב הוא יו"ט בלא"ה כדאיתא בסוף תענית לכן לא בטל גם בזמן הזה ועי' בספרי ראשית בכורים דף מ"ד ומ"ה מש"כ בזה] וכן צריך להגיה בד' האגודה שהובא בעט"ז בסי' תקנ"ט ובתנס תמה שם עליו הגאון בעל בית אפרים ז"ל והדבר פשוט דצ"ל בט"ו באב וכמש"כ בעז"ה : ע"ש בפסקי תוס' אות כ"ג הלל הגדול וכו' שירות גשמים בלילה וכן העתיק הב"י בכ"ס תקע"ה והמג"א שם לדברי פסקי תוס' אלו ככתבו וכלשונו והוא מבולבל הרבה דמהו שירות גשמים בלילה האמנם הדבר פשוט דטס"ה וכ"ל יתחילו שעומדים בבית ה' [והיינו מזמור קל"ה המתחיל הללויה וגו' הללו עבדי ה' וגו'] *) מפני שירידת גשמים כלולה בו דכתיב ביה מעלה נשיאים מקצה הארץ וגו' וכ"ה לסדיא בירוש' סוף פ"ג דמכילתין ובפסחים פ"ה הלכה ג' ע"ש : סליק

*) ועי"ל בפסקי תוספות הגי' בכ"י :

הגהות ארץ צבי

על הגהות אשר"י ממסכת ביצה ותענית מאת הג"מ יהודה צבי ז"ל בעה"מ שו"ת מנחת יהודה.

מסכת ביצה פרק רביעי

ד"ה מותר לטלטל הנר מאקום למקום או להוסיף עליה שמן משום שלום בית כו' (ולא הבנתי דמאי אתא לאשמועינן דביו"ט מותר מהיכא תיתי יאסר ביו"ט ואפשר דלא חיישינן שמא יכבה כשיוסיף או יטלטל ממקום למקום אתנם מ"ש משום שלום בית אינו מובן לפ"ז. ולכאורה יש לומר דדין אחר אתי לאשמועינן דמותר לטלטל מעיו"ט ממקום אחר לביתו וא"ל לכאורה דמשום שלום בית די בזה שמטלטל לחדרו או להוסיף עליה שמן הגם דבכ"ת ל"מ וכו' ובזמה"ז דעות מחולקות. אמנם בתוס' בשבת מבואר דלדעה זו דא"ל להדליק דאינו מבכך על כר של שבת יעוי"ש בדף כ"ה ובג"א פוסק דלריך לברך וכו'. ועוד דהוי ליה לבאר דין זה בשבת ג"כ ול"ע כעת): ד"ה ולית הלכתא כוותיה אלא כר"ש כו' (וקאי אהא דדריש רבה יא תכנס אשה ליטול אוד וכו' דזהו לר"י וקי"ל כר"ש) ומותר להבליך וכו' (דלר"י אסר כס"ג יעו"ש):

פרק חמישי

ד"ה ועושין תקנה למוקלה להצילו וכו' (והיינו כשיטת הרא"ש והטור דאפי' בדלף שאינו ראוי. וס"ס לנר שכבה מצילין את שמנו ואין כן שיטות הרמב"ם והמחבר שם): ד"ה ואותם המים מסתפק בהן (והיינו במימי הגשמים והיינו מדמשני בדלף הראוי אלמא דראוי ומותר להשתמש): ד"ה ואע"ג דאין עושין וכו' (ודבריו אינם מובנים לכאורה ובתוס' מבואר יותר יעוי"ש): ד"ה ולהשען בבריא מותר בתם אסור (עי' בסימן של"ו בספר מתנית השקל דהחילוק הוא בבריא ל"מ משתמש אבל בחולה שתם כחו לריך לסמוך הרבה מיקרי תשמיש יעוי"ש): ד"ה ואסור לאדם להוציא דבר ולהוליכו מאלנו (וקאי אהא דאמרינן ולא שגין ע"פ המים וע"ש בתוס' בעיר ובין דף מ"ג דהוצ"פס אסור כמו הולאה ד"א בכרמלית: ד"ה אסור להוליכו מאלנו או להביאו אללו ובקיסמא שע"פ המים שאסור להפילו נראה דהוא מטעם אחר מטעם בורר)・ [אינו כן עי' בירושלמי]: ד"ה אבן כבר נהגינן להדליק נר של בהכ"נ ביו"ט כבמתניתין כב"ה (עי' בהרא"ש בפרק ב' בשם הירושלמי מהו להדליק נר של בעלה אמר ר' אבינא תנן תמן ב"ש אוסרין וב"ה מתירין וקי"ל כב"ה. אמנם בהג"ה הכ"ל מבואר כבמתניתין כב"ה ובמתני' לא נמלא מחדלקת נר הנ"ל. ואפשר דזהו פלוגתא דב"ש וב"ה במתניתין דאין מוליאין דלב"ה אית ליה מתוך וכו' בהולאה וס"ה בהבערה ומ"ס מותר לב"ה וכאן אין להאריך): [ועי' בהגר"א א"ח סימן תקי"ח ס"ק ב'. ודע מ"ש בביאור הגר"א סי' תקי"ד ס"ק ו' נשתבש שם בדפוס ומ"ש „שהקשה עליהם מתפוררת„ הוא סוף הס"ק. ויתר הדברים שייכים לסעיף ס' בש"ע (אחר ס"ק ט') וכל"ל „(ליקוט) נר של כו'. אבל הרמב"ם מתיר וכשיטתו כמ"ש (כו' כמו שנדפס עד) תוס' שם ושם (ע"כ)„]:

מסכת תענית פרק ראשון

בד"ה וכדבריו נראה וכו' ובא"ד ואם קיבלה קודם שפיר דמי דשמואל לא פליג ארב אבל רב לית ליה הסיא דשמואל וכו' (אמנם ברש"י בסוגיא מבואר להיפך דשמואל סבר דדוקא בשעת מנחה ולא קודם דבעינן סמוך לתעניתו אבל רב לית ליה הסיא דשמואל וכן נראה בגמרא ולא עיינתי כעת בפוסקים מזה): בד"ה וכן כתב בא"ז וכו' (ועי' מ"ש במס' שבת פרק א' בזה): בד"ה ערב ט"ב וכו' ובא"ד ימיד בערב ט"ב ערבית ושחרית (היינו ליל ט"ב ושחרית אחר ערב ט"ב כל"ל ודו"ק):

המתרגם

באור מלות הלועזיות שברש"י ותוספות ממסכת תענית

פ"א דף ג ע"ב רש"י ד"ה אפשר בנפוותא וון (שווינגע) רחת, מזרה, להניף את התבואה ולנקותה: **שם** גילהי דלילא איסלוסטר"א, לוסטר"א (גלאנץ, העלל) ועי' ברכות דף כ"ט א' על מלת ברקא ברש"י שם: **תד"ה** גלהי דלילא פי' זריחת הלילה שקורין לניסו"ר (גלענצען) ואולי צ"ל לוניסו"ן וזה (מאָנדליכט) זריחת הלבנה:
דף ה ע"ב רש"י ד"ה ימיו של שמואל דכתיב עד יגמל הנער דסיבריי"ר (ענטוואָהנען) וכמו לקמן י"א א' ד"ה נקרא חסיד:
דף ז ע"א ד"ה בהיסח הדעת כו' קליי"ר בלע"ז (קלאָהר, העלל) לח, נהיר: **שם** תד"ה בהורין לשון בהרות טרוק"ס בלע"ז (פלעקקען) כתם, בהק:
דף ח ע"א רש"י ד"ה משתבין עליו כנחושה כו' כעין רודייל"א (דער ראָסט אם אייזען) חלודה אשר על הברזל: **שם** תוד"ה אם ראית מקלקלי המאכל שבקדרה ובלע"ז אורמסיי"ר (בעשעדיגען, פערדערבען) משחית ומזיק את האוכל: **בא"ד** משתבין ובלע"ז ראוליי"ר (פערראָסטען) וכמו לעיל ברש"י:
דף ט ע"א רש"י ד"ה שיבלו כו' דולורא"ש (שמערצליך) דאבון, כאב:
דף יא ע"ב רש"י ד"ה נקרא חסיד וכו' סבריי"ר (ענטוועהנען) וכמו לעיל דף ה' ע"ב:
דף יב ע"א רש"י ד"ה התם לאו ישן ממש כו' סומילי"ר (שלוממערן) תנומה, הוזה: **שם ע"ב** אפנתא איסקריפי"ש (איין שוה מיט איינער איינפאַבען זאָהלע) מנעל בכף רגל פשוט: **שם** בתוד"ה אביי ורבא כו' פי' במנעל שאין סוליא סול"א בלע"ז (זאָהלע) כף רגל, ועי' בהמתרגם ברכות מ"ג ע"ב:
דף יג ע"א רש"י ד"ה משומם איסתורדי"ן בלע"ז (בעטייבונג) המום, משתומם. ועי' ביומא פ"ג ע"א רש"י ד"ה תונבא: **שם** נתר קרקע ט' כעין קריא (קריידע):
פ"ב דף טו ע"א רש"י ד"ה כבושין כו' כמו מכבש פריס"א בלע"ז (פרעססע) ופי' דברים העוצרים ומכניעים את הלב:
פ"ג דף יט ע"א רש"י ד"ה מתחטא פורפיי"ש (זיך רייניגען) להטהר, להנקות: **שם ע"ב** ואסכרה בונמלג"ש (איינע העפטיגע קראנקהייט) מחלה עזה, ועי' בהמתרגם ברכות דף מ' ע"א וביומא פ"ד ע"א ד"ה לסרונכי:
דף כ ע"א רש"י ד"ה נקדרה כו' פירטול"ר (דורך דרינגען) בקוע, לחוץ, חדור. ופי' כי השמש בקעה את העבים:
שם ד"ה ונעתרות נשיקות שונא כו' פורקא (איינע גראססע גאבעל) קלשון, מזלג גדול: **שם** בא"ד אי נמי נעתרות לשון ריבוי ויתור אינקרים (אנוואַקסען, צו נעהמען) פשה, למוח, גדל:
דף כא ע"א רש"י ד"ה תלא נפשיה באסקריא כלוגם עץ כו' ווילון (זעגעל) תורן, נס, חיבל: **שם ע"ב** מרא פוסיי"ר (איינע האַקקע) וכן לועז מחרשתו (שמואל א יג כ): **שם** זבילי פלי"א (איינע שויפעל) וע"ע ברכות כ"ז ב' ד"ה חוץ ממר. ושם דף ח' ע"א ד"ה זיבולא: **שם** דאית ביה קרנא (שראַפּ-קאפף) וזה כלי הרופאים אשר ישימו על הבשר למצוץ את הדם: **שם** ומך להו בסתרקיה קופל תחתיהן כו' טפיד"ו (טעפפיך) דוק, יריעה מרוקמה:
דף כב ע"א רש"י ד"ה עריסה ברלו"ל (איינע וויגע פיר קינדער) מטה ידועה לילדים: **שם** אגם מרשי"ק (דער זומפף) בוץ, בלה, קרקע כבול: **שם ע"ב** ד"ה איניבא תולעת ל"א כו' לינדיא (ניסטע) המקום אשר ישרצו הכנים, בילי כנים:
דף כג ע"א רש"י ד"ה כמהין ופטריות בולי"ן (דער בילץ) ועי' שבת ק"ח ע"א ד"ה פטרא: **שם ע"ב** גואלקא טסק"א (טאשע) שק, כיס ועי' המתרגם שבת קנ"ד ע"ב ד"ה בחבר גל"ק:
דף כד ע"א רש"י ד"ה כובשה שולן (בריהע, זאַפט) מרק, רוטב, עסיס: **שם** אי שריף וכו' דייסא פריי"ס (געשטאָססענע גרויפען) ועי' ברש"י ברכות ל"ו ע"ב דייסא של חטים כתושות במכתשת ובערוך ערך דייסא:
דף כה ע"א רש"י ד"ה מסא עתר שמוליאין בו הלחם מרדה פאלי"א (שויפעל) רחת, מגרפה. ועי' רש"י שבת קי"ז ב' ד"ה מרדה ובבכורות כ"ז ע"א: **שם ע"ב** סדן שככר הזקא טרונ"ק (שטאַם, קלאָץ) גזע, מלבת: **שם** ד"ה ברק הוא הכלי שחורשין בו כו', מחרישה שקורין קולטר"ש (פפלוג אייזען) ועי' שבת קכ"ג ב' ד"ה ויתד של מחרישה:
פ"ד דף כט ע"א רש"י ד"ה וישב וכו' כמו שקורין העולם רואיני"א (איראניא) היתול, לעג. או יתפרש (רואינא) חרבה, עי, מעי מפלה: **שם ע"ב** רש"י ד"ה כלי פשתן אין בהן לאסור כו' לוסקי"י (גלעטטען) להחליק. ועי' מו"ק י' ע"ב:
דף לא ע"א רש"י ד"ה אפי' מקופלין ומונחין בקופסא איסקרי"ן (איין קעסטכען) ארגז, תיבה.

מפתחות להמפרשים וההגהות שנלוו לסוף מסכת ביצה

מפתחות להמפרשים וההגהות שנלוו לסוף מסכת תענית

☞ ההגהות והפירושים לא נדפסו על סדר הראוי לפי ערך כבוד המחברים כי רק לפי מקרי הדפוס

מהג״ם יוסף שליט״א ב״ר רפאל ז״ל חופק״ק ווילנא.

דף ב ע״א במשנה ר״י אומר האחרון מזכיר. התוי״ט הקשה למה קרא ליה במתניתין אחרון וברי״ה קרא לו שני. ונ״ל דר״י לטעמיה דס״ל בברכות (דף ל׳.) כל מקום שיש שם חבר העיר יחיד פטור מתפלת מוספין וא״כ אהרי שאינו אלא כצבור קרי ליה אחרון דהא הצבור מסדרין תפלתם וא״כ הוא שליש׳ אבל במתניתין דר״ה דס״ל דכל יחיד ויחיד חייב בתפלת המוספין קרי ליה שני: **שם** רש״י ד״ה מאימתי שאומר משיב הרוח ומוריד הגשם. קשה למאי הזכיר רש״י משיב הרוח דהא בטל וברוחות לא חייבו להזכיר ובברכות ד׳ ל״ג. על מזכירין גבורות גשמים פרש״י משיב הרוח שהוא לשון שבח וי״ל דלשון מוריד הגשם היינו יכולין לפרש גם לשון תפילה אבל משיב הרוח אינו יכול לפרש לשון תפילה דהא לא מעצרי כדאיתא בגמ׳ ע״כ הקדים רש״י ז״ל משיב הרוח להודיע שאינו אלא לשון הזכרה לא שאלה: **שם** רש״י ד״ה תנא היכא קאי כלומר מדקתני מאימתי כו׳. פירש משום דלכאורה קושית הגמ׳ דמאי שייך הכא וא״כ לא שייך כלל על זה התירוץ וגם למה לא מתרץ הגמ׳ תיכף דקאי על ר״ה ע״כ פירש רש״י ז״ל דקושיא הראשונה היא מהיכא פשיטא ליה דמעיקרא הו״ל למיתני דמתויבים להזכיר דאכתי קשה אמאי לא תנא התם בסדר זרעים ומתרץ ליה דמאימתי של התנא קאי על מסכת ר״ב ומ״מ בהא לתודיה לא סגי: **שם** תוס׳ ד״ה מאימתי כו׳ ואפילו כאידנא איט אלא מדרבנן משום ספיקא. לכאורה לשונות סותרים הם דאי משום ספיקא אינו מדרבנן וכה״ג הקשה הר״ן במסכת קידושין דף ה: דאמר הגמ׳ נתן הוא ואמרה היא ספיקא היא ותייבינן מדרבנן וי״ל דכוונת התוס׳ כמו שכתבו עירובין דף לט. ד״ה אי אתם מודים דאזלינן בתר רוב שנים שאינם מעוברות כדאמרינן גבי יוכ״פ וא״כ שפיר קאמרי התוס׳ דספיקא היא אם עברו לאלול או לא ומ״מ אינו אלא מדרבנן דצריכין ליזל בתר רוב שנים: **שם** בא״ד ואע״ג דבקיאין בקביעא דירחא גזירה שמא יחזיר הדבר לקלקולו או משום מנהג אבותינו. ק׳ דהא במס׳ ביצה (דף ד:) משמע דטעם אחד הוא והכי איתא התם והאידנא דידעינן בקביעא דירחי וקא עבידנן תרי יומי ה״ט משום דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם גזירה דילמא כו׳ ואתי לקלקולי. וי״ל דס״ל להתוס׳ דר״ז דס״ל התם דף ד: דשני יו״ט של גליות ביצה שנולדה בזה אסורה בזה ואביי דס״ל דמותרת בזה בהא קמיפלגי דר״ז ס״ל דהא דעבדינן השתא שני יו״ט הוא משום מנהג אבותינו לחוד א״כ ס״ל דקדושה אחת כיון דידעינן בקביעא ואעפ״כ אנו עושים שני יו״ט אבל אביי ס״ל דמשום מנהג אבותינו לחוד לא היינו נוהגים ב׳ יו״ט אלא משום דאתי לקילקולי ע״כ ס״ל דשני קדושות הן ועיין בר״ן סוכה גבי תביע תביע ולא בריך בהשגתו על ר״ת גבי קריאת הלל דס״ל דתקנה היא לא מנהג ור״ת ס״ל דב׳ יו״ט של גליות אין אלא מנהג ע״ש: **שם** תוס׳ ד״ה ולא תנא כו׳ ור״ה הוא בסדר מועד. כוונתם משום דתענית אינו מסודר אחר ר״ה לפי דעת התוס׳ ע״כ כתבו כיון דבסדר מועד הוא לא חש למיתני תיכף אחר ר״ה: **שם** תוס׳ ד״ה וליתני תימה התם בברכות כו׳ אמאי לא קא מקשה כמו הכא. ואפ״ל דשם שפיר קאמר מזכירין גבורות גשמים משום דהזכרה הוא שבח ע״כ אמר משום דשבח גדול הוא שמזכירין אותו בתחיית המתים אבל הכא דאמר הגמרא דקאי על ר״ה ופירשו משום דנידונין בעינן להזכיר א״כ למאי קרי לה גבורה דגם בלא״ה צריך להזכיר ע״כ הוצרך לומר משום דבקרא קרי לה גבורה: **שם** תוס׳ ד״ה וכתיב וקשה אמאי נקיט גבורות טפי מכח. וי״ל משום דבחגיגה דף יב. בעשרה דברים נברא העולם בכח בגבורה ופירש״י ז״ל כח הזרוע וגבורה גבורת הלב א״כ כאן גבי גשמים שייך יותר גבורת הלב שאעפ״י שאינם כדאי ה״ו מ״מ יורדים גשמים: **שם** תוס׳ ד״ה וישמע וא״ת דהכא משמע דליכא אלא ג׳. פירש אע״ג דכתבו התוס׳ קידושין דף טו ע״ב גבי שלשה מעניקין דתנא ושייר ע״ש מ״מ הכא מדפריך הגמרא ור׳ יוחנן מ״ט לא חשיב הא משמע דדוקא קאמר: **ע״ב** תוס׳ ד״ה איבעיא כו׳ וא״כ „היאך" קריבי נסכים בלילה שניה ר״ל בלילה שניה „והניסוך" דחג דהוי ממים מאי למהוי בלילה ראשונה. תיבת „והניסוך" נראה דצ״ל „ניסוך" ופירושו דאינו דומה לילה דנסכים בלילה היינו לילה שניה וניסוך המים בלילה היינו לילה ראשונה קודם התיוב וצ״ל דלפירש הראשון לא הוי גרסי כלל הא דאמר מר וגירסא אחרת היה להם והב״ח הוסיף תיבת אלא וא״י אלא הא „היאך" צ״ל „הך":

דף ג ע״א גמרא הא מקמי דסמכוהו הא לבתר דסמכוהו. סנהדרין דף מ״א ע״א: **ע״ב** גמרא ולא עוד אלא אפילו אמר מעביר הרוח ומפריח הטל אין מחזירין אותו. משמע מכאן דאם הזכיר בתוך התפילה של חול יעלה ויבא של ר״ח מ״מ אין מחזירין אותו אע״פ שהוא שקר מוחלט אינו מפסיד אותו התפילה וצ״ע על הפוסקים שכתבו דאם הזכיר מאורע של יום אחר מחזירין אותו:

דף ד ע״א רש״י ד״ה עורו פילא שכותש סדקי הארץ. נראה שמפרש לשון מעורה בטרפסין בחולין דף מ״ו ע״א ובגיטין דף כ ע״ב ל״ל דמעורה: **ע״ב** גמרא אמר ר׳ יוחנן הכי כו׳ והאמר ר״א הלכה כר״ג. נראה משום דאיתא יבמות דף ל״ו ע״ב אף ר״א תלמידך יושב ודורש סתם והכל יודעין דשלך הוא ואפ״ל דמשום הכי השיב לו גברא אגברא קא רמית דרבי אסי לא השיב שם ביבמות כן ובזה מחולקים שני התירוצים כאן:

דף ה ע״א במשנה רמ״א עד שיצא ניסן. ברי״ף והרא״ש הגירסא ר׳ יוסי וכ״מ דבכל מקום ר״מ קודם ר״י: **ע״ב** גמרא „כותים" עובדים להם. נראה דצ״ל „כתיים" דכותים מאן דכר שמיה הכא:

דף ו ע״א רש״י ד״ה הכי גרסינן כו׳ ואם לאו ונתתי. עיין במס׳ ברכות פ׳ כיצד מברכין דף לה ע״ב כאן בעושין רצונו כו׳ דמוקים האי קרא דואספת באתר״ל ומקשו שם בתוס׳ הא גם והיה אם שמוע כתיב ולפי מה שפירש רש״י הכא יש ליישב:

דף ז ע״ב גמרא מה שלשה משקין הללו אין נפסלין אלא בהיסח הדעת אף דברי תורה. משום דאיתא תרומות פ״ח שלשה משקין אסורין משום גילוי המים והיין והחלב ועיין חולין דף מ״ט ע״ב ועיין בעין יעקב הגירסא מה ג׳ משקין הללו נפסלין בהיסח הדעת וכן נראה עיקר:

דף ח ע״ב גמרא אמר אמימר אי לא דצריך לברייתא בעינן רחמי ומבטלינן ליה. נראה דאין הכוונה דצריכין ליה לגדל התבואה דא״כ מאי קמ״ל דהא היו יכולין לבקש רחמים שיגדל התבואה בלא מטר כמו בשני רבי בבא מציעא דף פ״ה ע״א אלא משום דצריכין לברייתא שיחזרו בתשובה כדאיתא לעיל דף ז׳ ע״ב אין הגשמים יורדין אלא א״כ נמחלו עונותיהם וכן במדרשות ובירושלמי ה׳ שמות איד אם שברו לגם יורדים גשמים כו׳ וכן ברכות דף נ״ט ע״א לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומית שבלב ע״ש ברש״י ואפשר דפירושו ג״כ שיחזרו בתשובה וכן איתא במדרש דמטעם זה נבראו ענגים מלמעלה ועיין ביומא דף ע״ו ע״א:

דף י ע״א גמרא אמר רב פפא הילכתא יום ששים כלאחר ששים. ק׳ דהא קי״ל רב ושמואל הלכה כרב באיסורי ולמה לרב פפא למיפסק הילכתא כוותיה וי״ל משום דרב נחמן אמר וסימנך מתחת דהוי מהלכתא להו ע״כ נתן סימן ע״כ אמר רב פפא הילכתא כלאחר ששים ולא הזכיר שם רב:

דף יב ע״ב רש״י ד״ה בפלגא קרי ויחל ומפטירין דרשו. צ״ע דהא מפורש בסוף פ׳ בני העיר דף לא ע״א במגילה בתעניות ברכות וקללות ואפילו למנהגינו דקורין ויחל כתבו דהיינו דוקא בשאר תעניות אבל בתענית גשמים קורין ברכות וקללות: **שם** תוס׳ ד״ה דאי מאי „ומשום הכי" קאמר שמואל. נראה דצ״ל „ומשמע דכי" אמר שמואל:

דף יג ע״א תוס׳ ד״ה אמר רב חסדא. ר״י תרי סמרטוטי פירש היה בורש סמרטוטין ואח״כ היה מניחן תחת הכר „ליבשן" כצ״ל ועיין יומא פ׳ יוהכ״פ דף עח.:

דף יז ע״ב תוס׳ ד״ה דבר זה. וי״ל דהלל יוכיח שאינו אוכל בקדשים. עיין במס׳ פסחים דף עב ע״ב דגם אכילת תרומה נקראת עבודה ומכש״כ אכילת קדשים וא״כ גם אם אכל קדשים לא חלל:

דף יח ע״א גמרא מעיקרא סבר כיון דליכא תנא דמיקל „מר׳ מאיר" כצ״ל: **שם** גמרא והאמר ר׳ יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן אע״פ שאמרו. לכאורה הא מתני׳ גופיה הא סתים כר״מ וכה״ג חשיב סתמא ועי׳ ביצה דף ב׳ ע״ב גבי שבת סתם לן תנא כר״ש ובתוס׳ שם ועי׳ ברי״ף שבת דף קכ״ד: **שם** רש״י ד״ה הכתי לא קשיא אכתי לימא הבעה. ק׳ דהא אינון מיומי דלא למספד ואלו שלפניו לא אסור אלא בתענית וי״ל דס״ל לרש״י דלמאי דמקשה לעיל ולא ס״ל כרב אשי הוה ס״ל דגם לפניו ולאחריו אסור גם בהספד אם כי פשטות הגמרא משמע דרב אשי לא חידש אלא דבשמוטל בין שני ימים טובים אסורים גם בהספד:

דף כב ע״ב גמרא מאי אשר עמי. נראה משום דפרש״י דבתהילת אשר אמר ה׳ לבהלני היתה הכוונה על נבואת ישעיה ושכסכתי מצרים אבל משום דסיים אשר עמי אמר כיון דבעת בעכו״ם יכילנה ליה אבל לא ידע שאין דורו דומה יפה:

דף כט ע״א גמרא אמר רב תמא בר חנינא אותו היום סרו. לכאורה מכאן ראיה לפירש״י ז״ל דביום שנכנסו התאוו תאוה שבת דף קטז ע״א דלפי׳ התוס׳ לא נצרך כלל בכאן להביא מאמר רתב״ח:

סליק

מהג״ם שלמה הכהן שליט״א מו״ץ דווילנא.

דף ב ע״א במשנה מאימתי מזכירין גבורות גשמים וכו׳. לכאורה צריך להבין במאי דתקנו לנו רבותינו אנשי כנה״ג לומר בהזכרה בלשון ומוריד הגשם ולא תקנו לומר ונותן מטר כמו דאומרים בשאלה ומאיזה טעם חלקו בין הזכרה לשאלה בזה שפירש דבקרא דאיוב ה׳ דמפקינן מיניה דיורדין בגבורה ג״כ מטר כתיב הנותן מטר ע״פ ארץ וגו׳ וכן מה דסמכו חז״ל על הכתוב דלעבדו בכל לבבכם דצריך להזכיר בתפלה מדכתיב בתריה ונתתי מטר ארצכם ג״כ מטר כתיב. ואולי משום דבשאלה דאנו שואלין דיתן לנו טל ומטר לברכה תקנו לומר בלשון מטר דלשון מטר ע״פ הרוב הוא נמצא בפסוק כשיורד לברכה וגם כתיב שם לשון נתינה [ומה דכתיב בקללות יתן ה׳ את מטר ארצך אבק ועפר התם הכוונה דאם ח״ו ישראל בגדר אין עושין רצונו של מקום יתהפך לקללה ח״ו] אבל בהזכרה דאנו צריכין להזכיר גבורותיו של הקב״ה עדיף טפי לומר בלשון ומוריד הגשם משום דגשם הוא שם כולל לכל מיני גשמים [ומשו״ה תקנו לומר בלשון הורדה משום דלשון נתינה אינו שייך כ״כ רק כשיורד לברכה] וכ״ל שזהו שיסד הפייטן בתפלת גשם שאתה הוא ה׳ אלהינו משיב הרוח ומוריד הגשם לברכה ולא לקללה והייט משום דבלשון ומוריד הגשם נכלל בו גם הגשמים שאינן יורדין לברכה ולכן הוצרך לפרש דמ״מ אנו מבקשים שלא ירד רק לברכה: ועוד י״ל משום דעיקר הטעם דתקנו לומר גבורות גשמים בתחיית המתים אמרינן (בברכות דף ל״ג) משום דשקולה כתחיית המתים ובירושל׳ שם מפיק לה מהדין קרא דיחיינו מיומים וגו׳ וכתיב בקרא דבתריה כשחר נכון מוצאו ויבוא כגשם לנו ע״ש וא״כ י״ל כיון דבהך קרא דמפקינן דשקול כתחיית המתים כתיב בלשון גשם ולפיכך תקנו לומר מוריד הגשם וק״ל: **שם** במשנה העובר לפני התיבה ביו״ט האחרון של חג האחרון מזכיר. וכ״ב עי׳ בתוס׳ יו״ט שהקשה דלמה לא תנן השני מזכיר וכמו דתנן בפ״ד דר״ה דהשני מתקיע ונשאר בקושיא ולענ״ד דמשו״ה תני בלשון אחרון משום דהוא לשון נופל על לשון משום דקאמר בתחילה ביו״ט אחרון נקט נמי האחרון מזכיר וגם י״ל דנקט כן לסימנא שלא נטעה בגי׳ לומר בהיפך דתו אין לטעות דסימנך ראשון ראשון אחרון אחרון ופשוט הוא: **שם** ברש״י ד״ה עשר נטיעות דהואיל ואם אין חורשין. וכ״ב נ״ל דהואיל דילדות הן אם אין חורשין וכו׳. וכ״ה בפירוש רבינו גרשום זצ״ל שנדפס כעת על הגליון בדפוס ווילנא ונראה שרש״י מב׳ דפין הראשונים הוא לקוח מפי׳ רבינו גרשום ז״ל ועי׳ בשם הגדולים באות ש״י בד״ה רש״י דמסיק דמתוך דברי רבינו ישעיה והריטב״א בחידושיהם נראה להדיא דפירש״י שלפנינו על תענית הוא פירש״י בודאי אלא שמרוב העתקות נפלו כמה ט״ס ע״ש: **ע״ב** בגמ׳ תנא בעבים וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר וכו׳ ולא מעצרי וכו׳. וכ״ב הא דלא מקשה כן על ברייתא דמייתי לעיל ע״א דבטל וברוחות לא חייבו הכמים להזכיר דשם נמי אמר הטעם משום דלא מעצר והו״ל להקשות ג״כ מהא דתני רב יוסף וכ״ל דס״ל דבברייתא קמייתא מיירי ברוחות שמנשבין בעולם בכל יום שלא בשעת המטר ותדע דקחשיב ליה בהדי טל דאינו יורד בשעת המטר והנהו בודאי לא מעצר לעולם וכמו דמייתי ר״י בן לוי ראיה מקרא אבל בהך ברייתא דתני לה בהדי עבים ומשמע דמיירי מרוחות שמנשבין בשעת המטר והן מועילים כמטר וכמו דאמר לקמן דעבים ורוחות שניות למטר וזיקא דבתר מיטרא כמיטרא וע״ז שפיר מקשה דהא זימנין דמעצר וכמו דתני רב יוסף [ומה שאנהגו האשכנזים נהגו שהש״ץ מזכיר משיב הרוח ומוריד הטל ביו״ט הראשון של פסח במוסף מה שאינו מזכיר כן בכל ימות החמה עי׳ הטעם בד״מ בא״ח סי׳ תקי״ד אמנם לפענ״ד נ״ל לומר דאפשר דתקנו כן כדי לבקש על הטל שעתיד הקב״ה להחיות בו מתים וזה יהיה בחג הפסח וכמש״כ הטור או״ח בסי׳ ת״ל בשם הגאונים ז״ל דמשו״ה אנו קורין בעצמות היבשות בשבת חוה״מ פסח דקבלה בידם דתחיית המתים יהיה בחג הפסח בב״א ע״ש:

דף ד ע״א ברש״י ד״ה ר׳ יהושע הוא דאמר משעת הנחת לולב הוא מזכיר דהיינו יום השמיני. עי׳ בגבורות ארי שהעיר דהרי רש״י ז״ל בעצמו לעיל ד׳ ב׳ ע״ב פירש דשעת הנחתו היינו בז׳ ע״ש והנה לפי מש״כ לעיל דפירש״י משני דפים הראשונים אינו מפירש״י לק״מ אכן עפי הו״ל להקשות דהרי בגמ׳ גופא ד׳ ג׳ בהא דמקשה שם אי ר״י נימא חד יומא מוכח להדיא דשעת הנחתו היינו בשביעי וצ״ע והא דהכריח לרבא לאוקמא דווקא כר״י דברייתא ככר ביאר בגבו״א משום דשמיני עצרת הוא גופיה זמן גשמים ומדאמר סמוך לגשמים ע״כ יום שביעי הוא דקאמר ע״ש ועי׳ בהגהות הגאון מוהר״ב רנשבורג זצ״ל מש״כ בזה ודבריו צ״ע: **ע״ב** בגמ׳ ואיבעית אימא כאן לשאול כאן להזכיר. וכ״ב עי׳ בשו״ת דבר שמואל אבוהב סי׳ קמ״ט שהעיר על רבינו אלעזר הקליר ז״ל שיסד בפיוטיו בתפלת גשם במוסף של שמע״צ כמה בקשות ותפלות על הגשם בברכה שניה והרי אין כאן מקום שאלה כי אם הזכרה ע״ש ולדידי נראה דזה לא קשיא כלל דהזכרה נמי ריצוי שאלה היא ואף דאמרינן בברכות ל״ד דאל ישאל אדם צרכיו בג׳ ראשונות מ״מ כבר כתב הטור בסי׳ תקפ״ב דצרכי רבים שרי ואמנם אי קשיא הא קשיא דהרי לא תקנו לשאול כי אם מז׳ במרחשון ואילך אכן לענ״ד נראה ליישב די״ל דס״ל כמסקנא דגמ׳ כאן דבזמן שאין בהמ״ק קיים התחיל להזכיר מתחיל לשאול [ועי׳ בר״ן מה שדחק ליישב דעת הרי״ף והרמב״ם דלא חילקו בין בזמה״ב לבזה״ז ע״ש היטב] ועוד י״ל דדווקא לשאול בברכת השנים לא תקנו רק עד ז׳ במרחשון אבל לומר פסוקים ובקשות של גשמים בברכת מחיה המתים אגב הזכרה בוודאי שרי דהא הזכרה נמי ריצוי שאלה הוא ותדע דהא אנו אומרים ביום הושענא רבה כמה בקשות ותחנונים על המים וקלא מהם יש שכבר נתייסדו בימי הגאונים ז״ל ולכאורה תימה דהא גשמים בחג סימן קללה הוא ולמה הוא שואל והרי ר״א השיב לר״י אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר אלמא דלשאול בתוך החג בוודאי אסור אלא וודאי דאינו אסור אלא לשאול בתוך התפלה בברכה הראויה לה אבל לומר בקשות שלא בתוך התפלה שרי דאיכא למימר דאינו מבקש רק שיבואו בעונתן בזמן הצריך:

דף ו ע״א בתוס׳ ד״ה מלקוש נ״ע אמאי לא אמר ומשבר את הגרנות וכו׳. וכ״ב לכאורה הדבר תימה דהרי כבר פירש״י דמלקוש א״א לדורשו לשבר גרנות ולהשיר פירות שאינה מצייה באותו פרק וכו׳ ונראה דמזה ראיה דרש״י שעל תענית אינו מפירש״י ממש רק מאיזה מפרש אחר וכמו שהביא בשם הגדולים משמיה דהגאון מו״ה יעב״ץ זצ״ל וא״כ י״ל דהתוס׳ לא ראו דברי מפרש זה:

דף ט ע״ב בגמ׳ והלא מימי אקיינוס מלוחין הן. וכ״ב רש״י ז״ל פירש ואין תבואה גדילה מהן ולכאורה הוי יש לפרש דכיון דמלוחין הם אינן ראויין לשתיה ועיקר הברכה של ירידת גשמים הוא שירדו גם לשתיית אדם וכדתנן לקמן דף י״ח ע״ב דאם ירדו לזה ולזה אבל לא לבורות שיחין ומערות מתריעין עליהם מיד ונ״ל דרש״י ז״ל מילתא דעדיפא נקט דאפילו לזריעה ג״כ אינו ראוי:

דף י ע״א ברש״י ד״ה בברייתו וכו׳ והקב״ה כונסן במקום אחד. וכ״ב נ״ל והקב״ה הכניסם במקום אחד כמכניס מים בנאד ונתנם בהאוצרות חול שם גבול והוצר ליה כצ״ל וכ״ה ברש״י בעין יעקב:

שם במשנה בג׳ מרחשון שואלין את הגשמים. כ״ב ומשמע דמתחילין לומר בערבית בליל השייך ליום ג׳ במרחשון וכן לדידן בערבית השייך ליום ששים בתקופה והקשה המג״א בר״ס קי״ד דמ״ש מהזכרה דאין מתחילין בערבית משום דלית כל עמא תמן ויעשו אגודות אגודות וכמש״כ בירושל׳ וע״ש מה שתי׳ ותי׳ דחוק להמעיין שם ואמנם לענ״ד נראה דלק״מ דהתם איכא תקנתא להזכיר במוסף דהכל מצויין אז בבהכ״נ [דהא בשחרית א״א משום דצריך להש״ץ להכריז מקודם ואסור להפסיק בין גאולה לתפלה וכמש״כ ברא״ש בשם הירוש׳] אבל בשאלה דהוא בימות החול דליכא מוסף ואין תקנה רק דיתחילו לשאול במנחה ומאן לימא לן דבמנחה אית כל עמא תמן ואדרבה בזמניהם היו טרודין כל היום במלאכה שבשדות ולא באו לביתם עד הערב וכדאמר בברכות ד׳ ד׳ ע״ב כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב וכו׳ והלכך טפי עדיף להתחיל לשאול מבערב ופשוט הוא: **שם** בגמ׳ ומפסיקין בר״ח. נ״ב צריך לציין ברמב״ם בפ״ג מה׳ תענית הלכה י׳ וע״ש דמיירי בשאר מקומות בעונת הגשמים שלהם שהוא קודם י״ז במרחשון או אחר זמן זה ובהלכה א׳ הביא הי״ס ז״ל לברייתא הלז וכ׳ דרבינו לא הזכיר זה ע״ש ותמהני דהלא הזכיר זה בהלכה יו״ד ומה שלא הביא זה בהלכה א׳ נ״ל משום דנראה דהרמב״ם ז״ל היה גורס כאן בר״ח ובחנוכה ופורים דכן העתיק שם ברמב״ם ולכן מפרש דע״כ דקאי על שאר מקומות דזמן תענית היחידים מתחיל סמוך לחנוכה או לפורים או דמיירי בתענית שהיחידים חוזרין ומתענין עד שיצא ניסן ודו״ק: **שם** ברש״י ד״ה ומפסיקין בר״ח שאם חל ר״ח בשני ובחמישי וכו׳. וכ״ב לכאורה צ״ע דאם חל ר״ח כסלו בחמישי כבר השלימו היחידים ימי תעניתם דהא אז חל שני קמא שלהם כ׳ לחודש מרחשון ויום ה׳ הוא כ״ג לחודש ויום ב׳ תניינא הוא כ״ז לחודש וא״כ לא שייך אז הפסקה כלל ואולי דרש״י ז״ל ר״ל בתענית בה״ב שהיחידים מתענין לאחר שהתענו הציבור וכדתנן לקמן דף י״ב או דמיירי בחו״ל דזמן תענית היחידים הוא קודם זמן זה או אח״כ וכמו שכ׳ הרמב״ם ז״ל בפ״ג הלכה יו״ד ע״ש ומו״ר הרב הגאון חכם הכולל מו״ה יעקב בהר״ט נ״י תירץ בפשיטות דבקביעות הלז אינם יכולים להתענות בחמישי שחל אז בכ״ג לחודש מרחשון משום דהוא יום מג״ת וכמו דהגיה במג״ת פ״ח בכ״ג במרחשון איסתתר סורינא מן עזרתא וכו׳ ועשאוהו יו״ט. וכן בשני בתרא ג״כ הוא יו״ט ממג״ת דבכ״ז לחודש מרחשון תבת סולתא למיסק על מדבחא ע״ש ותניא כאן דמפסיקין ג״כ לימים טובים הכתובין במג״ת וא״כ היו צריכין עדיין להשלים תענית ה׳ וב׳ בחודש כסלו ושפיר אמר דמפסיקין לר״ח ודפח״ח: **שם** עמוד ב׳ ברש״י ד״ה אל ינהיג וכו׳ שלא יאמר הואיל ואכלתי כל שהוא אוכל הרבה. וכ״ב נראה דכוונתו כמו שפי׳ המרדכי כאן בשם התוס׳ דלא יאמר כיון שכבר אכל מותר לגמור סעודתו עד שבעו אלא מיד שנזכר יפרים מלאכול ע״כ לפי זה הא דאמר אל ינהיג עידונין לאו דווקא עידון אלא מה שרוצה לאכול כדי שבעו זהו מקרי עידון והא דאמר אל יתראה בפניהם ר״ל דאל יתראה בפניהם לומר שאכל אכן הרא״ש שם חולק ע״ז ע״ש:

דף יא ע״א בתוס׳ ד״ה אסור וא״ת הרי יוכבד נולדה בין החומות. וכ״ב עי׳ בתוס׳ על התומש בפ׳ מקץ שכ׳ דיש מתרצים שלוי היה סובר כב״ה דאינו מקיים פ״ו רק בזכר ונקבה וחשוכי בנים מותרין לשמש אבל יוסף היה סבר כב״ש ביבמות ס״א [ועי׳ בב״י או״ח סי׳ תקע״ד ובדרישה שם מה שתרצו בזה]: **שם** בגמ׳ ולשמואל הא איקרי קדוש ההוא אגידול פרע קאי. וכ״ב צ״ע הא כתיב פעם שנית כל ימי נזרו קדוש הוא לה׳ ומאי קדריש שמואל בהך קרא וכספרי בפ׳ נשא קדריש באמת מהך קרא דקדוש קדושת הגוף דקדושת שער הרי כבר אמורה קדוש יהיה גדל פרע הא מה ת״ל קדוש הוא לה׳ זו קדושת הגוף ע״כ וצ״ע ועל הספרי גופא נמי יש להעיר דהא סתם ספרי הוא ר״ש ור״ש הא ס״ל בעצמו בנדרים ז׳ דנזיר חוטא הוא וא״כ היכי קדריש לקרא דקדוש קדושת הגוף ומצוה ליישב: **שם ע״ב** בגמ׳ לן בתעניתו אינו מתפלל וכו׳. וכ״ב צ״ל למחר אינו מתפלל וכן הוא בהדיא ברש״י וברי״ף כאן: עוד שם מהענין לשעות ומתפללין תפלת תענית. וכ״ב בע״ז דף ל״ב הגי׳ ואם השלים מתפלל תפלת תענית ע״ש אבל מכאן מוכח דלא גרסינן לה דהא ר״ת הוא דמוקים כן לקמן דהוא שלא טעם כלל עד הערב ואולי התם דלא הביא לד׳ רב הסדא הוצרך הגמ׳ לבאר שם דאינו מתפלל רק אם השלים תעניתו וק״ל: **שם** בגמ׳ כמה שימש משה כל ז׳ ימי המילואים וכו׳. וכ״ב הנה באמת ברש״י בחומש בפ׳ פקודי על הפסוק ויעל עליו את העולה פירש דאף ביום ח׳ למלואים שהוא יום הקמת המשכן שימש משה והקריב קרבנות ציבור ע״ש ומה דלא הזכיר כאן רק השימוש דז׳ ימים הייגו משום דביום ח׳ כיון דהיה טעון קידוש ידים ורגלים וכמו שפירש״י שם בפסיק ל״א מסתמא היה טעון בגדי כהונה אבל בשבעת הימים דלא היה טעון קידוש שפיר מסתפק להו אם היה טעון בגדי כהונה ופשוט הוא [ומה שפירש״י שם דכל קרבנות ציבור הקריב משה בו ביום צ״ע דהא שעיר ר״ח נקרב ע״י אהרן וכמו דמשמע להדיא בפ׳ שמיני בפרשת ואת שעיר החטאת וזבחים ק״א ויש ליישב]:

דף יב ע״א בגמ׳ אמר שמואל כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום לא שמיה תענית. וכ״ב ברי״ף הגירסא שנאמר קדשו צום: **שם ע״ב** ברש״י ד״ה בפלגא דהיינו ריבעא דיומא קרו ויחל משה וכו׳. וכ״ב כן איתא במס׳ סופרים פי״ז הלכה ז׳ והא דתנן בסי״פ בני העיר דבתעניות ברכות וקללות היינו בשבע תעניות אחרונות ורש״י ז״ל מיירי כאן בשלש אמצעיות וכן חילק שם במס׳ סופרים וכ״כ הרא״ש בסוף מגילה ואנו עושין ע״פ מס׳ סופרים דאין קורין ברכות וקללות רק בשבע אחרונות ובט׳ באב [ומש״כ בט״ב תמוה דהא אכן לא קרינן בט״ב ברכות וקללות כלל כי אם כי תוליד בנים וגו׳. וצ״ע] וכ״כ הטור בסי׳ תקע״ט וע״ש בב״י מש״כ על רבינו הטור בזה ואמנם הדבר פשוט דהטור הוציא כן מד׳ הרא״ש הנ״ל ודברי הב״י צ״ע:

דף יג ע״א בגמ׳ טבילה בחמין מי איכא שאובין ניהו. וכ״ב ובברכות דף כ״ב ע״א מקשה רב חסדא נמי כעין זה וכי יש טבילה בחמין ולא מסיים שם הגמ׳ הא שאובין ניהו כמו בכאן וכבר העי׳ בזה בס׳ לחם ושמלה להגאון מוהר״ש גאנצפריד זצ״ל וע״ש מה שתי׳ ואכן לענ״ד נראה ליישב בפשיטות דהתם בברכות דמיירי לענין טבילת בע״ק דכשר אפי׳ בשאובין וכמו שמבואר באריכות בב״י או״ח סי׳ פ״ח ע״כ הא דלא משכחת לה טבילה בחמין לאו משום שאובין רק משום גזירת מרחצאות דשמא יטבול בתוך הכלים וזה פסול אפילו בטבילת בע״ק וכמו שמבואר שם בגמ׳ אבל הכא דמיירי לענין טבילה מטומאה שפיר פריך דהא שאובין ניהו: **שם** בתוס׳ ד״ה אמר ירושלמי בת״ב וכו׳. וכ״ב בירושלמי לפנינו הגי׳ בת״צ מרחיץ פניו ידיו ורגליו כדרכו [והיינו דלא כר״ת כאן דמתיר בת״צ אפי׳ כל גופו בצונן ואולי דהירושלמי מיירי בחמין וצ״ע] ובת״ב מרחיץ ידיו ומעביר על פניו [וצ״ל דר״ל מרחיץ ידיו מערב ט״ב או דר״ל אם מרחיץ ידיו בט״ב לצורך תפלה וכדומה] ביוה״כ מרחיץ ידיו ומקנחן במפה ומעביר את המפה על פניו ע״כ ועי׳ בש״ס דילן ביומא ד׳ ע״ח וגי׳ התוס׳ צ״ע: **שם** בתוס׳ ד״ה וכן אתה מוצא וכו׳ דאבל נמי מותר בצונן. וכ״ב עי׳ בגליון הש״ס להגרע״א ז״ל מה שתמה על התוס׳ אלו ועוד יש לדקדק על לשון התוס׳ שכ׳ אהא דקאמרינן דבצונן מותר וכן סיימו בסוס״ד אבל לא קאי אהא דבצונן עכ״ל וקשה דהיכן הוזכר בברייתא דבצונן מותר בתענית ציבור ולכן מכל זה נ״ל לומר דהתוס׳ היו גורסים בברייתא כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא בחמין אבל בצונן מותר ובחמין נמי לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר ובזה עולים כל דברי התוס׳ כהוגן ועיקר קושיא הוא מאבל דווקא ודו״ק:

ברש״י

דף טו ע"א ברש"י ד"ה וקבלה עמדו בתפלה והקשה תוס' וכו'. ונ"ב שני תיבות אלו עמדו בתפלה אין כאן מקומו ושייך לד"ה ברחובה של עיר ושם צריך לציין עמדו בתפלה וע"ז פירש"י ברחובה של עיר בגלוי וכו':

דף טז ע"א בגמ' למה נותנין אפר מקלה ע"ג תיבה. ונ"ב גי' הרי"ף והרא"ש למה נותנין אפר מקלה ע"ג ס"ת וכן הוא בילקוט בישעיה ס"א רמז שס"ד וכ"כ הרמב"ם בפ"ד מה' תענית ובכ"מ כתב עליו שלא ידע מניין לו זה אכן בלי ספק שהיה גורס בגמ' כגי' הרי"ף והרא"ש ז"ל ועי' בספר נחל איתן על הרמב"ם ז"ל שהרגיש ג"כ בגי' הילקוט והרא"ש ז"ל ע"ש: ולענין להוציא ס"ת לבית הקברות על כל צרה שלא תבוא על הציבור ר"ל. עי' בנו"ב מהד"ת חא"ח סי' ק"ט דנסתפק בזה אכן תמהני במה שלא הביא לדברי הר"ן כאן בסוגיין שכ' בפשיטות דאין לעשות כן ומשיים שלא כמנהג מקצת המקומות שמוציאים את התיבה לבה"ק ומתפללים שם: **שם** ע"ב ברש"י ואית דאמרי וכן הנהיג מנהג זה אמקדש קאי. ונ"ב נ"ל דהך וכן הנהיג הוא תחלת הדבור והוא ציון על הגמ' ור"ל דמהך ברייתא משמע דבגבולין לא נהגו לתקוע כלל [או שתקעו לאחר התפילה כמש"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' תענית ע"ש] א"כ מה שאמר וכן הנהיג נ"ל דקאי אמנהג שנהגו במקדש נהג ר' חלפתא בצפורי [ונ"ל ברש"י ואמקדש קאי בוא"ו] אבל לפי ברייתא קמייתא דס"ל דתקעו גם בגבולין ואין כ"מ אלא באמן פירש"י דנהג כל מנהג זה ור"ל בין מקדש ובין של גבולין ודו"ק. ונראה עוד דהת"ר שנדפס בגמ' באמצע ברייתא השניה הוא ט"ס והכל חדא ברייתא היא וצ"ל על כל ברכה תן לו תקעה על הראשונות הוא אומר וכו' ודו"ק:

דף יז ע"א בגמ' ודלמא ה"ק רחמנא לא לירבו כלל. ונ"ב לכאורה תימה דא"כ למאי אתא ג"ם דפרע פרע ושמעתי מפי מר אחי הגאון זצ"ל דנראה דתיבת כלל הוא שני תיבות וצ"ל כל ל [ומשום שנכתבו שהוא תיבה אחת לכן הדפיסו לתיבת כלל] ור"ל ודלמא דאתי ג"ש דאסור לגדל השער כל ל רק דצריך לגלח מכ"ט יום לכ"ט יום ודפח"ח:

דף יח ע"א בגמ' דלא יעידון מן אורייתא בפעם אחת וכו'. נ"ב נ"ל דלא יעידון מן אורייתא דלא, למספד בפעם אחת וכ"ה כמג"ת שם פי"ב ע"ש: **שם** ברש"י ד"ה לא נצרכה אלא לחודש שעובר בשנה מעוברת וכו' ונ"ב הנה כבר תמה ע"ד רש"י אלו בס' גבורות ארי דלמאי הוצרך לומר שם בשנה מעוברת דהא זה אינו מעלה ומוריד כלל לאי' של אביי כלל דהא ע"כ צ"ל דחודש אדר בני היה אלא ע"ש מה שדחק בזה ואכן לענ"ד נראה ליישב פירש"י ע"פ מה שהקשה הגאון בעל בית אפרים ז"ל בחלק יו"ד סי' ע"ז דלמאי הוצרכו לאסור בהספד בחגא דשבועייא לגי' בתוס' דמנחות או בתמידא לגי' רש"י דהא בלא"ה אסור בהספד מחמת שהוא בתוך ל' יום שלפני הרגל וכדתנן במו"ק ד' ח' וכבר תי' ע"ז יפה מר אחי הגאון ז"ל בספרו"א בית בכורים ד' מ"ט דכל עיקרו לא הוצרכו לאסור בהספד רק כדי לאסור יום שלאחריהם בתענית וכמו דמשני רב פפא לעיל ע"ש ולפי זה י"ל דכוונת הגמ' להקשות כאן גם על יום כ"ח דלמאי הוצרכו לאסור יום כ"ח גם בהספד דאין נ"מ רק כדי לאסור יום כ"ט בתענית הא יום כ"ט בלא"ה היה אסור בתענית משום דהוי יומא דמקמי יומא דמתוקם תמידא דיו"ט דאיתוקם תמידא קדים טובא ליו"ט דכ"ח וקושיא לא מתרצא דנ"מ לחודש מלא דמ"מ מעיקרא לא ידעינן אם יהיה מלא וממילא אסור יום כ"ט מספק שמא יהיה אדר חסר ולא שייך בזה ספיקא דרבנן לקולא דהא הוי ספק שיתברר למחר וכל ספיקא דאיכא לברורי לא מקרי ספק כלל וכמבואר בכללי הספיקות [ומש"כ הנו"ב מהד"ת בחא"ח סי' נ"ג נגד זה דבריו צ"ע באמת] ולפיכך פירש"י דאביי ר"ל דלא נצרכה אלא בשנה מעוברת נ"כ [וזהו דאמר אביי אלא לחודש מעובר ולא אמר אלא לחודש מלא והיינו דרוצה לכלול בו דמיירי בשנה שיש בה חודש העיבור] ואז נ"מ טובא ביו"ט דכ"ח לענין יום כ"ח גופא של אדר הראשון שהוא אסור בהספד דמגד לפני הרגל ליכא דהכתי איכא קרוב לג' יום עד הרגל ושפיר הוצרכו לאסור יו"ט דכ"ח בהספד משום שנה מעוברת ודו"ק וזה נ"ל כפתור ופרח בעזה"י ליישב פירש"י: עוד שם ברש"י בד"ה כר' יוסי דאמר בין לפניו ובין לאחריו אסור ונ"ב והיינו דמפרש, דרב פסק כר"י גם בדלא למספד ואמנם בתוס' כתבו דהלכה כר"י דאמר לפניו אסור ולאחריו מותר ונראה דטעם מחלוקתם דרש"י ז"ל סובר דליכא לפרש

דקאי איו"ט דלא להתענאה דא"כ הוי הלכתא למיתא דהא רב בעצמו ס"ל כר"ש ד' כ"ח דנצלה מג"ת [ובמק"א כתבנו בהריסות דגם כשיבנה המקדש ב"ב לא יחזרו ימי המג"ת למקומם וכמו שנמצא לסדית ברמב"ם בסוף הל' מגילה וא"כ גם הלכתא למשיחא לא הוי וזהו הטעם דהרמב"ם לא הביא בשום מקום בחבורו ימי היו"ט של מג"ת ודו"ק] ולפיכך פירש דקאי הדלא למספד וכ"מ לחנוכה ופורים דלא בטלו [וש"ל לרש"י דגם לפניהם ולאחריהם של חנוכה ופורים לא בטלו] דאסור להתענות אפי' לאחריהם ואכן התוס' לשיטתם דתי' בתירוץ קמא דלפו"א בטלו וע"כ צ"ל כשיטת הראב"ד ז"ל דלענין תענית צבור לא בטלו וא"כ שפיר י"ל דלא פסק כר"י רק בדלא להתענאה וכמו דס"ל לר' יוחנן דכל למשוטי בפלוגתא טפי עדיף וכ"מ לענין תענית צבור ודו"ק היטב: **ע"ב** בתוס' ד"ה הלכה דאי אחנוכה ופורים אינו יכול להתענות דיום משתה ושמחה כתיב. נ"ב צ"ע דהא בחנוכה לא מצינו שקבעום למשתה ושמחה רק דאסור בהספד ותענית ולא המיר מר"ח ונראה דהתוס' ס"ל כדעת המרדכי הארוך שהובא בד"מ באו"ח סי' תר"ע שקבעו למשתה ושמחה ג"כ משום שהיה אז חנוכת המזבח וכ"מ ברמב"ם בריש הלכות חנוכה בהלכה ג' ע"ש:

דף יט ע"א במשנה וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור. נ"ב לקמן ד' כ"ב משמע דמתני' לא גרסי' פי תנור רק כמלא תנור סתם אך דהברייתא מפרש דהיינו כמלא פי תנור וכן נראה מפירש"י שם וכן הרב המגיד בפ"ב מהל' תענית כשהעתיק לשון המשנה לא העתיק רק כמלא תנור סתם וכן נ"ל באמת דאם גרסי' כמלא פי תנור א"כ פשיטא דמלא פי תנור פת תנן ומאי קמבעיא ליה לקמן ודו"ק כל זה שמעתי מפי מר אבא המופלג בתו"י המנוח מו"ה ישראל משה הכהן ז"ל ודפח"ח:

דף כ ע"א ברש"י ד"ה שתיכן אשר לא אמטיר עליה וכו'. נ"ב ט"ס נפל בכאן בדברי רש"י וצ"ל והלקה אשר לא תמטיר עליה מוסב הדבר על העב וכו' כצ"ל וכוונת רש"י דלא תמטיר דסיפא דקרא קאי על העב דהעב לא תמטיר על הארץ דהעב הוא גם לשון נקבה וכן שמעתי מפי הרב המאור הגדול המנוח מו"ה יצחק הלוי לנדא זצ"ל שהיה מ"מ דפ"ק שאמר להגיה כן ברש"י:

דף כב ע"ב בגמ' מפני שהיה לו למלך בירמיהו ולא נמלך. נ"ב ובמדרש איכה רבתי על פסוק צדיק הוא ה' איתא באמת דנמלך בירמיה ולא שמע לו [משום דלא אמר לו מפי הנבואה רק דכן מקובלני מפי ישעיה רבי וכו'] ומשו"ה כתיב כי פיהו מריתי פיו של הקב"ה ופיו סרסרו וכ"ה בקינה המתחלת איכה אלי קוננו מאליו שיסדה רבינו אלעזר הקליר זצ"ל ובפי' שעל דברי הימים המיוחס לרש"י ז"ל וצ"ע. ועי' ביערות הדבש בח"א דרוש ד' ובחידושי הארכתי בזה בעז"ה:

דף כה ע"א בגמ' הא והא גרמא ליה. נ"ב פירוש דאי משום דאחוי קידה היה יכול להתרפא אבל מחמת דהטיח דברים כלפי מעלה גרמא ליה דנשאר פיסח וכן משמע בירושל' דברכות פ"א הלכה א' ע"ש ועי"ד זה יש לפרש ג"כ הא דאמרינן במגילה כ"ח גבי יצחק אבינו דהא והא גרמא ליה ודו"ק

דף כו ע"ב במשנה והעמיד צלם בהיכל. נ"ב לפי פירש"י נ"ל והועמד וגי' דילן והעמיד הוא ע"פ פירוש אחר שהביא הרע"ב כאן בשם הירושל' ועי' תוס' יו"ט: **שם** ברש"י ובטל התמיד לפי שגזרה המלכות וכו'. ונ"ב עי' רש"י ערכין ד' י"א ע"ב ד"ה בטל התמיד ע"ש וע"ע בפי' הרע"ב כאן:

דף כט ע"ב בגמ' אילימא לכבס וללבוש מאי כבוד שבת איכא. נ"ב בירושל' משני דלתספורת הושבה ופי' דהא דתנן דבחמישי מותר היינו לענין תספורת כבנית ואמנם בא"ז בהל' ת"ב סימן תי"ד היה לו גי' משובה בירושל' דגרס לתספורת חייש בה והוציא מדברי הירושלמי אלו דלספר גם בחמישי אסור והוצא להלכה בהגה' אשר"י משמו אכן גי' א בירושל' לא נהירא כלל דמלבד דאין הלשון מדוקדק גם לפי זה אין לו שייכות להקושיא שלקודם ולכן נראה דגי' משובשת נזדמנה לו להא"ז בדי' הירושלמי וצ"ע: **שם** בגמ' מר"ח עד התענית. נ"ב הא דלא אמר עד ת"ב י"ל דאתא לאשמעינן דאם חל בשבת ונדחה אסור עד לאחר התענית משום דלמ"ד דאינו אסור אלא בשבוע שחל ט"ב להיות בתוכה אז ב' השבתות מותרין כמש"כ בירושל' קמ"ל ר"מ דמ"מ לדידיה אסור מר"ח עד התענית משום דלדידיה לא תליא בשבוע שחל ט"ב רק מר"ח:

דף לא ע"א בגמ' וכא סגן תכת מסות וכו'. נ"ב עי' הוריות דף י"ג דמשוח קודם לסגן ויש ליישב ועי' ברש"י שם ד"ה לסחיותו ודו"ק: סליק בע"ה

השמטות מצפה איתן ממסכת ביצה

דף ב ע"א במשנה ב"ש אומרים תאכל. הא דלא רמי ב"ש אב"ש דהכא מתירין אפי' נולד ובעצמות וקליפין אסרי אפי' מוקצה כתב עלה הצל"ח דבתרנגולת איכא שמחת יו"ט וממילא הותר הבילה שהרי היה מוכן אגב אמו. והוא דחוק מאד דאדרבה משמע דתרנגולת שהיא בע"ח ודאי אסרי כשלא הוכן כמו גבי גוזלות לקמן. אלא י"ל דב"ש אב"ש לא קשיא דמשבירא המור שבות שבת משבות יו"ט כדאיתא לקמן (דף כח ודף לב): שם ותמן בכזותבת. בענין ישוב משנתנו שנפקותא דבין ב"ש וב"ה כשאר הצל"ח לקמן (דף ז) בקושיא לדעת הסוברים דליכא מלקות בלאו דב"י ונסתייע מזה להרמב"ם דלוקין על לאו דבל יראה וא"כ נ"מ בפלוגתתן אי לוקין משום ב"י בחמץ בשעור כזית דלב"ש אין לוקין אלא בככותבת והוו לקולא ולב"ה לוקין בכזית. ותמה אני איך אפשר לומר כן דאין נ"מ בפלוגתא דב"ש וב"ה גבי יו"ט בשיעור בעור דהחמץ רק לענין מלקות דאי"ב תקשי לר"ש דאמר במכות (דף יז) כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן בלבד. וכי פליג אב"ש וב"ה דמתני' דבעו שיעורא למלקות. וכן תקשי על בעל או"ת בסוף תי' לפסחים שכתב דנ"מ בפלוגתתם כאן כגון אם שחט פסח על חמץ בכזית דלב"ה לוקין ולב"ש אין לוקין. אך נראה דעיקר פלוגתייהו לענין איסורא דב"י איתפיל וכגון שנתערב כזית חמץ דלב"ש דהוי ח"ש אין בו איסור דאורייתא לבערו דהא דקי"ל ח"ש אסור מה"ת היינו בעין ולא בתערובות. ולפ"ז גם לר"ש א"ש דאיהו נמי לא אמר כ"ש למכות הלא באיסור שהוא בעין ולא בתערובות וכמ"ש תוס' בע"ז (דף סו) בשם ה"ר יקיר וכ"כ תוס' בשתם ספ"ד דמעילה. ואפשר דאפי' איסור דאורייתא לית ליה. ומ"ש בס' כחיים דאיכא אי' תורה לר"ש כה"ש ע"י עירוב דאל"כ ל"ל כל חלב לר"ש כיון דכ"ש לוקם. י"ל דאימא דר"ש מוקי רק לכוי. גם נראה במנחות (דף נו) דר"ש לא דריש כל לדבר שאין סברא לרבות. ומה שקשה לרבינו יקיר משבועות (כא ע"ב) כבר תירצו המחברים בכמה אנפי. אך בירושלמי רפ"ג דפסחים משמע דלא כרבינו יקיר: ועיד י"ל דאליבא דר"ש משכחת שפיר נ"מ בפלוגתא דב"ש וב"ה לענין אי לקי כששרף כזית חמץ ביו"ש ולא כמ"ש הצל"ח דלב"ש לקי ולב"ה לא לקי אלא בהיפך והוי שפיר מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה. והוא דר"ש לטעמי' דס"ל חמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה וא"כ לב"ש דלא עביד מצוה בביעורו ס"ל לגמרי מקלקל בבערה ופטור כמ"ש תוס' בב"ק האורג אבל לב"ה דקיים עשה בביעורו מחייב דלא גרע מהבערה דבת כהן. ועוד דכאן מקיים מצוה בשעת שריפה וכה"ג השיב תיקון כמ"ש תוס' שם. ומשום דהיי' עשה דהשביתו לאו דיו"ט לא מפטר דתשביתו הוי עשה דקודם הדבור ולא דחיה לל"ת כמ"ש בתי' לפסחים (דף ה):

דף ד ע"א גמ' רב אסי אמר לעולם ספק יו"ט ספק חול הוי דבר שיש לו מתירין כו' הצל"ח בשם בנו ובשו"ת שמן רוקח ח"א סימן ג' הקשו מסוגיא זו ע"ד הרמב"ן בפ"ב דפסחים שכתב דר' יוחנן דאמר חמץ בזמנו בכ"ש אע"ג דהוי דבר שיל"מ לאחר זמנו שפוסק כר"ש שם אפ"ה ס"ל דבטל משום דלא ס"ל דין זה דדשיל"מ לא בטיל. ולפ"ד איך מצא ידיו בסוגיא דידן דמתרץ רב אסי ברייתא דבילה בנולדה ספק ביו"ט או בחול משום דהוי דשיל"מ. וע"כ גם לר' יוחנן מתרץ כן ועיקר קושי' הגמ' אליביה כדמוכח בסוגיא ולר"י גופיה ל"ל הכי. ולק"מ דלאו לעולם לא ס"ל לר"י דין דשיל"מ דודאי מודה ר"י דדשיל"מ לא בטיל באיסור שלא היה לו שעת הכושר מעולם ורק באיסור שמתחלתו ס"ל שעת הכושר ועתה נאסר מחמת הזמן כמו חמץ בפסח וכה"ג מים ומלח בעיסה גבי תחומין בזה ס"ל לר"י דאע"פ שי"ל מתירין בטל. וכ"כ הפעה"מ בהל' חמץ. ולפ"ז א"ש תירוץ רב אסי בשמעתין גם לר' יוחנן דגבי בילה מודה ר"י דלא בטילה משום דהוי דשיל"מ דל"ד לחמץ שהרי לא היה לה שעת הכושר מעולם: **ע"ב** גמ' רב אסי ספוקי מספקא ליה ועביד הכא לחומרא והכא לחומרא. וא"ת הא אינו אלא ספק בתקנתא דרבנן וקי"ל דכל ספק בדרבנן אזלינן לקולא ואף בספיקא דדינא עבדינן עובדא לקולא כדמוכח בעירובין (דף סה ע"ב) ואפי' בדבר שיל"מ אזלינן לקולא בס' דדינא בדרבנן כמ"ש הפר"ח בסימן תל"ז. וי"ל ע"פ מ"ש הר"ן בפ' ע"פ (דף קח) גבי והשתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי פי' דאמרי לה דתרי כסי קמאי בעו הסיבה ואמרי לה כסי בתראי אידי ואידי בעו הסיבה ואע"ג דבדרבנן אזלי' אחר המיקל ע"כ בעינן למעבד הסיבה בכולהו דאי ניזל לקולא אמאי ניקל בהני טפי מבהני. וכה"ג כתב הת"ל דלא אמרי' סד"ר לקולא רק אם יש במה לתלות להקל אבל אם א"י לתלות בשום דבר אף בדרבנן תרוייהו אסורות וה"ר ממתני' דפ"ב דמקוואות. וכה"ג כתבו התוס' והרא"ש לקמן בפירקין (דף יד) אע"ג דבשל סופרים הלך אחר המיקל הוא"ל ובכל א' וא' יש קולא וחומרא בכל צד הולי' לחומרא דאמאי ניקל בהאי צד מבאידך וכ"כ התוס' בשבת (דף קמה). וא"כ א"ש דכיון דמספקא ליה לרב אסי אי הוו ב' קדושות או קדושה א' ויש בכל צד קולא וחומרא דאי ב' קדושות הן הוי קולא לגבי בילה וחומרא לגבי הבדלה ואי קדושה א' הוי חומרא לגבי בילה וקולא לגבי הבדלה א"א למיזל לקולא בחד צד טפי מבאחר ומשו"ה אזיל לחומרא בתרוייהו. וכה"ג מצינו בעירובין (דף לח) דרבנן מספקא להו בשבת ויו"ט הסמוכים אי הוו קדושה א' או ב' קדושות ועבדי הכא לחומרא והכא לחומרא פי' בין לענין שא"י לערב לשני רוחות דשמא קדושה א' הן ובין שאם נאכל העירוב בראשון אינו ערוב בשני דשמא ב' קדושות הן. וטעמא נמי כדאמרן דאע"ג דעירובין דרבנן אזלי' בתרוייהו לחומרא דא"א למיזל לקולא כיון שיש בכל צד קולא וחומרא כנ"ל. [ומיהו בלא"ה י"ל דשם דאיכא חזקה להומרא גבי בילה וכן גבי עירוב דב' רוחות]. ומטעם זה א"ש הא דקי"ל גבי ס' בן ס' לראשון ובן ז' לאחרון דשניהם מתאבלין עליו. והקשה הרדב"ז בסי' ש"א דאמאי מחמירין באבילות כל ז' שהינן אלא מדרבנן הא ה"ל ספק בדרבנן. וכבר הקשה זה המרדכי. אך לפמ"ש א"ש דבכה"ג שא' חייב וא"י היזהו לא מקילין בדרבנן בשום א' מהן דמאי חזית להקל בא' טפי מבאידך ילהקל בתרוייהו א"א דודאי א' מהן צריך להתאבל וע"כ צריך להחמיר בתרוייהו ודמי לב' שבילין דקי"ל דאם בלו בזה א' שניהם טמאים ואף בטומאה דרבנן:

דף ה ע"ב תוס' ד"ה ובקש כו' וא"ת אי קסבר קדושה דאשונה כו'. עי' במהר"מ שהגיה קדושה אחרונה ופי' קדושת עזרה. וציין בריטב"א פ"ג דשבועות שמתחלה כתב כלשון התוס' שלפנינו ואח"כ כתב בתי' ב' דאפי' סבר ק"ר ל"ק אבל קדושה ב' מודה דקידשה וכר' יוסי דאמר ק"ר ובניה יש לה שליבית אין לה. אך בפרשת דרכים דרך הקדש דרוש ו' כתב דאף מ"ד קדושה ב' קידשה לע"ל איגו אלא לענין תו"מ וע"י שנתקדשה ע"י כבוש. ובהכי קאי קרא דירושה א' וב' יש להו וג' אין להו אבל בקדושת מחיצות אין לנו לחלק בין ק"ר לשניה ואי ק"ר ל"ק אלא לשעתה שניה נמי. ועפ"ז א"ל לגגיה כאן בדברי התוס':

דף ו ע"א תוס' ד"ה הואיל כו' דשמואל וזעירי ור' יוחנן כר"ש סבירא להו. וכתב במהרש"א והא דאסר ר' יוחנן לעיל בילה בנולדה ביו"ט לאו מטעם מוקצה אלא משום משקין שזבו. ולפ"ז לא אסר ר"י בילה שנולדה בתרנגולת העומדת לאכילה בטלטול רק לאכילה כיון דלית ליה מוקצה וכמ"ש התוס' בשבת (דף מה ע"ב) וזה דלא כמ"ש מהר"ם שי"ף כאן בפשיטות ע"ד המהרש"א דכיון דאסור באכילה משום משקין שזבו אסור ביומים לטלטלו לר' יוחנן. ומ"ש דכן משמע לעיל בעובדא דאושפזיכיה דרב אדא בר אהבה כבר כתבתי בחידושי דאין משם ראיה כלל ואדרבה הבאתי ראיה לדברי התוס':

דף ט ע"א תוס' ד"ה גלגל כו' ונראה דהלכה כרבה דשוה בהמה. פי' לגבי אכוה דשמואל. וכתב בהי"ש תימה הא לא קי"ל כבתרא אלא מאביי ורבא ואילך. וי"ל לפי מ"ש בח"ר פ' תולין דדוקא

כדאיכא דא"ל התלמיד לרב אבל כשנחלקו כשני חולקין דעלמא לא. ועפ"ז י"ל ג"כ מ"ש הרא"ש על הכה"ג בפ' אלו מגלחין סימן ס"ז ומ"ש המע"מ ע"ד תוס' בע"ז והגל"ח ע"ד הכס"מ ה' ברכות: שם ד"ה ורב כב"ש כו' וי"מ דלרב קפריך וה"ל רב תנאי היא ול"ל דמאי אולמייהו דר"א ור"ש לגבי ב"ה כו'. וכ"כ רש"י. וי"ל דע"כ ר"א ור"ש לא שבקי ב"ה ועבדי כב"ש אלא ס"ל דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה וכה"ג אמר בב"ק (דף לד) וככ"ד ועיין תוס' לעיל (דף ג) וא"כ שפיר מפני לרב תנאי היא:

דף י ע"ב גמ' לימא מסייע ליה לר' חנינא דא"ר רוב וקרוב הולכין אחר הרוב. בס' פ"י הקשה דלמא שוין רוב וקרוב והא דאסור משום ס' מוכן וכ"ה במהר"ם שי"ף. וי"ל ע"פ מ"ש הרמב"ן בב"ב דקרוב ומצוי עדיף מרוב משום דאמר כאן נמצא וכאן היה. והנה כאן אזיל לרבה ובכתובות (דף עו) משמע דלית ליה כאן נמצא כאן היה ולדידיה שוין רוב וקרוב המצוי והיינו דדייק דרוב עדיף מקרוב להוד ולכך אסור כאן בכ"ע. אבל אי איתא דאפי' בקרוב דלא מצוי הוי שוה עם רוב א"כ כשהקרוב גם מצוי ה"ל לילך אחריו ולהתיר אף בלא סברא דכאן נמצא וכ"ש. וע"ש מ"ש י"ל ג"כ דברי הרמב"ם שלא כתב טעם דאסור מחמת רוב רק מחמת ס' מוכן דס"ל דאף למאי דאמרינן כאן נמצא כאן היה לא מהני להתיר ס' מוכן בקרוב המצוי משום חומרא דדשיל"מ:

דף יא ע"ב גמ' מהו דתימא משום דאין שבות במקדש. הקשה במהרש"א דא"כ אף לכתחלה ליתרי להניח רטיה ע"ג מכה במקדש ובמתני' תנן דלכתחלה אסור אף במקדש ורק להחזיר מותר. וי"ל דאיירי בשהיה אפשר לו להניח מע"ש ובכה"ג אסור שבות אף במקדש כמו שמבואר מפרש"י בעירובין (דף קג ע"ב) וגם מהרש"א כ"כ דלרבנן מכשירי מצוה דאפשר מע"ש אף שבות אינן דוחין:

דף יב ע"ב גמ' השוחט ובשול אינה משנה כו'. משמע דאלו בהא דקתני דלוקה משום אוכל בב"ח מודה ר' יוחנן ואע"ג דר' יוחנן לית ליה כלל איסור חל על איסור כמ"ש תוס' בס"פ ג"ה (דף קג) וכן אית להו לב"ש לשנויא דרבא ביבמות (דף יג) אפ"ה אית להו הכא דאתי איסור בב"ח ותייל על איסור גיד דקדש דשאני בב"ח דגלי ביה קרא דאמר בהו איסור חל ע"א והכי מסני הגמ' אליבא דשמואל בחולין (דף קיג) וה"נ נ"ל אליבא דר' יוחנן וכ"ש כאן: תוס' ד"ה הכא נמי כו' וא"ת ומה צורך איכא במבשל גיד כיון שהוא אסור. וי"ל כיון שהיה בדעתו של זה לאכלו היינו צורך יו"ט. הטורי אבן בסוף ספרו כתב לתרץ קושיית התוס' דאיכא שפיר צורך היום במבשל גיד משום דראוי לאכילה מה"ת דהיתר שלא כדרך הנאתו ואע"ג דאיירי שבשלו בחלב ובב"ח אמרי' בפ' כ"ה דאסור מה"ת שלא כדה"נ ה"מ לאיסי ב"י שם דס"ל דלא כתיב אכילה בב"ח לומר שלא בעי' כדרך אכילתו אבל ר' יוחנן מפיק איסור אכילה בב"ח מקרא דלא תאכלנו בפכ"ה וא"כ כתיב אכילה בב"ח וע"כ ס"ל דאין בו איסור אלא כדה"נ וא"כ ס"ל צורך יו"ט בשלא כדה"נ ומשו"ה לא לקי למ"ד מתוך ע"כ. ולד"מ כלל דכבר כתב במשנה למלך ה' יס"ת דלכ"ע לקי בב"ח שלא כדה"נ והוכיח כן מדברי התוס' בפסחים (סוף דף כד) ע"ש. ולפ"ז התוס' הכא אזלי לטעמייהו. ועוד יש לדחות תי' הטו"א דאפי' נימא דמבשל גיד בחלב ליכא איסור תורה לאכלו שבכדה"נ אפ"ה לא הוי צורך יו"ט ואין לפוטרו ממלקות כיון דמ"מ מדרבנן אסור לאכול הרי עתה אין בו שום צורך וממילא לקי על בישולו מה"ת שהרי הקפידה תורה שיהא במלאכה צורך יו"ט וכל שאין בו צורך היום מחמת איזה סבה בתהיה הרי עשה מלאכה שלא לצורך יו"ט. וכה"ג מצינו בכ"ד דמחמת דרבנן תזר הדין לחיוב מה"ת וכמ"ש הפר"ת בא"ח סי' תל"ד גבי חמץ בשם שאמרו חכמים שאין ברשותו לבטל לוקה מחמת כן על בל יראה מה"ת. ואף לגבי חיוב כרת מצינו בגיטין (דף נה) אוקמוה רבנן ברשותיה דגנב כי היכי דלהייב עלה כשמקדישם ושחטם בחוץ. וכן מצינו גבי חיוב קרבן בר"פ שבועת העדות (דף לא) דאי משביע עד פסול דאורייתא אי מסני עדותו מדרבנן חייב. ואפי' נימא דהתם גבי שבועת העדות ה"ט דמחייב מחמת דרבנן משום דכתב אם לא יגיד משמע דכל שמועלת לו עדותו חייב בכל אופן שיהיה חייב. וכה"ג משמע גרפ"ת דימא (דף עד) הא ה"נ כתיב אשר יאכל לכל נפש יעשה לכם משמע דקפיד קרא שיהיה צורך לכל נפש שיהיה בכל זמן. וכל שאין לו צורך עתה בהמלאכה בעשה מחמת איזה מניעה שתהיה אע"פ שהוא מחמת תקנת חכמים מ"מ לא קרינן בה יאכל לכל נפש ושפיר איכא בה חיוב מלאכה מה"ת כיון דגלי קרא שיהא ראוי לכל נפש שיעשה באיזה זמן שיהיה וכה"ג כתבתי בחידושי לפסחים (דף פד) ובסנהדרין (דף ע'). מיהו רש"י כתב בפ' א"ע (מז ע"ב) גבי הואיל דכיון דמדאורייתא שרי בהואיל פקע ליה מלקות משמע דאף בשאסור מדרבנן ליכא מלקות:

דף טו ע"ב במשנה ושוין בדג ובילה שעליו כו'. בס' גן המלך הקשה וכי טעמייהו דב"ש אתה לאשמועינן. ולק"מ לפמ"ש תוס' בסוכה (דף ט) דדוקא היכא דנחלקו תנאי אליבא דב"ש פריכן הכי. ועוד י"ל דנ"מ להא דאיתא בפסחים (דף קיד ע"ב) דבעי' ב' תבשילין ואי' התם דדג וביצה שעליו נחשב לשנים: גמ' ר"א לטעמיה דאמר שמחת יו"ט רשות. כתב מהרש"א ירחה דל"ק לר"א דשמחת יו"ט רשות הלא ביושב ושונה כל היום שיכול להתענות כל היום וללמוד אבל ביושב בטל ודאי דשמחת יו"ט מצוה וכבר כ"כ המאור בפסחים דאל"כ עצרת תהיה לכם למה לי פי' דלרשות לאכול ביו"ט לא איצטריך דאף בחול אינו מחוייב להתענות אלא למצוה אתא כשאינו יושב ושונה. ויש לה"ר מהא דסוכה (כז ב) דמשבח עללים בא"י מבתיהם ברגל. ולכאורה יש להקשות ע"ז מהא דתנן בפ"ו דפסחים (דף סה ע"ב) גבי פסח הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום ותתיכת יבלתו ר"א אומר דוחין את השבת ויליף בק"ו מבחיטה שהיא אב מלאכה דוחה שבת אלו שהן משום שבות לא כ"ש וא"ל ר' יהושע יו"ט תוכיח שהתירו בו משום מלאכה ואסרו בו משום שבות וא"ל ר"א מה ראיה רשות למצוה. והשתא לפ"ד מהרש"א כאן מאי קאמר ר"א לר"י דאין ראיה משמחת יו"ט שאסרו בו שבות משום שהיא רשות הא לדידיה נמי איכא למימר יו"ט תוכיח שאסרו בו משום שבות אף ביושב בטל דהוי שמחת יו"ט מצוה אף לר"א וה"מ דלעולם הוי רשות. וי"ל דאפ"ה שפיר קאמר ר"א דאין ראיה מבי"ע לפסח דהכי דשמחת יו"ט אסרו בו שבות אף באדם ביושב בטל ואיכא מצוה לדידיה בשמחת יו"ט מ"מ אין דומה לפסח שהוא מצוה וחובה שאין בידו לפטור ממנה אבל בי"ט רשות בידו לפטור ממנה דאי בעי הוי יושב ושונה כל היום ומצינו דמצוה לגבי חובה קרי רשות כמ"ש תוס' בפסחים (סוף דף נד) וכ"ש מכשירי מצוה כי האי דבידו לפטור דקיל וכדאמר פר"ח דמילה (דף קלא ע"ב) והא דאית ליה לר"א בפ"ב דסוכה (דף כז ע"ב) דמצות שמחה עם אשתו ביו"ט דוחה למצות הקבלת פני רבו ברגל י"ל דהקבלה נמי קיל דאי בעי מחיל הרב על כבודו ש"ד ויש תומר במצות שמחה דתביבה עשה דרבים כדאיתא רפ"ג דמ"ק:

דף יז ע"ב גמ' חנניה היא ואליבא דב"ש. הקשה בס' באר יעקב וכי טעמא דב"ש אתי לאשמועינן וכ"ה בברכות (נב) דתני ר"ח טעמא דב"ש ואמאי פליגי אליבייהו. ועי' מ"ש בתי' לעירובין. די"ל דדוקא לקולא לא פריך בשבת (קלה) אבל לחומרא כב"ש בי"ד למעבד וכמ"ש בס' זי"ל וכ"מ בקול הרמ"ז פ"א דשבת מדמצינו בכ"ג שהחמירו כב"ש בג' דברים לקמן. ול"נ דהכא אם לא ערב ואינו אופה ואינו מטמין הוי שב וא"ת ובכה"ג דבאי להחמיר כמ"ש בתוי"ס פ"א דשבת ובג' דברים דלקמן ג"כ שוא"ת ניגהו אבל בקום ועשה נראה דהדין עם בתוי"ס. וכ"מ מדברי תוס' בכ"ד וכמ"ש בתי' לעירובין. ועפ"ז י"ל ג"כ הא דאי' בעירובין (דף ל ע"ב) דתני תנני' ג"כ אליבא דב"ש גבי עירוב דבעי שיוציא לשם כלי תשמישו דהתם נמי הוי תומר בשוא"ת וש"ד להחמיר שלא יוציא אם לא הוציא כלי תשמישו וכגון שעירב לדבר הרשות דא לדבו

אלא אי לאחמיר ולהתבטל מהמצוה. ומכאן יש לסייע לדעת הרמב"ם פ"ו דעירובין דאם ערב לדבר רשות הוי ערוב:

דף יח ע"א גמ' בולד הטומאה כו'. מ"ש מהרש"א בד"ה דהא דולד הטומאה משמא כלים היינו דוקא כלים ולא בגדים. עי' תוס' חגיגה (דף כ ע"א) דל"מ הכי: שם אי הכי אדם נמי. והקשה בס' פ"י דלימא הא דשרי באדם הוא משום עשה כדי לטהר ברגל וא"ל דמ"מ זה לא שרי לטבול בשבת וכדאמר במנחות (מח) עמוד וחטא בשבת בשביל שתזכה בחול לא אמר. אבל קשה מפסחים (סט) דמקשה ר"ע לר"א כזאה דתרומה תוכיח שהיא מצוה וא"ד שבת ומאי קושיא דלמא שאני הזאה דתרומה דבשבת גופ' עדיין אסור עד אורתא דהוא ס"י הוא וא"כ הטא בשבת כדי שתזכה בחול הוא אע"כ דלענין שבות לא שייך לחלק בכך רק לענין מלאכה גמורה מפלגינן במנחות והדק"ל. ואני תמה דבמנחות נזריקת דם איירי שהוא ג"כ שבות. והא דמקשה ר"ע לר"א י"ל דזה תליא בפלוגתא דאי' בפסחים (מז) אם התירו שבות רחוקה במקדש וס"ל לר"ע דהתירו וה"ה משום שאר מצות וסוגיא דמנחות ס"ל דלא התירו והכי ס"ל לסוגיא דידן. אך ז"א לפמ"ש בשעה"מ ה' עיה"כ דמשמע בפסחים (מז) דלרבא דס"ל הואיל אף לת"ק התירו שבות רחוקה והכי סוגיא דידן אליבא דרבא קאי. והצל"ח בפסחים הרגיש קושיית הפ"י כאן וע"ש מה שתירץ: רש"י ד"ה שמא ישהא. אי פריח ליה לאטבולינהו ביו"ט מצי להו עד יו"ט שהוא פנוי ואתי בהו בתוך כך לידי תקלה להשתמש בהן תרומה. וק"ל דאליבא דב"ה דאינהו נמי אסרי טבילת כלים במתניתין לא א"ש הך טעמא דגזירה שמא ישהה דהיינו משום חשש תקלה דהא ב"ה לא חיים לתקלה. כדמוכח בספ"ק דפסחים (דף כ ע"ב) דאמרי גבי חביות של יין של תרומה שנטמאה תעשה זילוף ולא חיישי להשהותה משום שלא יבוא לאוכלה. וי"ל ע"פ מ"ש התוס' בשם ר"י בפ"ק דשבת (דף יז ע"ב) דב"ה נמי מודו דחיישי' לתקלה גבי תרומה טמאה שישהנה עד שעת זריעה ולכך גזרו שיהיו הגידולין תרומה ואע"ג דגבי זילוף לא חיישי ש"ה דלפעמים צריך לשהות שנה עד שנת זריעה וכ"כ בשם ר"י בפ' הגוזל (קטו סע"ב) וסיימו אבל גבי זילוף יכול הוא לעולם לעשות זילוף אחר שיתיישן מעט. ולפ"ז א"ש טעמא דרב ביבי הכא דחיישי' לתקלה גם לב"ה דל"ד לזילוף דלעולם ליכא להשהותה זמן מרובה משא"כ הכא דלפעמים משהה אותה זמן מרובה עד יו"ט. ונראה דאף לפמ"ש התוס' שם בשם י"מ דגבי זילוף איכא פסידא לכהן שתשפך הכל מש"ה לא חיישי לתקלה אבל בהא"ל דגידולי תרומה ליכא הפסד כהן ולכך לכ"ע חיישי' לתקלה. מ"מ מודו דאף היכא דליכא הפסד לא חיישי' לתקלה אלא היכא דאיכא נמי זמן מרובה וכההיא דגידולי תרומה אבל לזמן מועט ל"ח כלל וכ"מ ביו"ד. ובהכי א"ש הא דנקט בברייתא דתניא כוותיה דרב ביבי יו"ט ולא נקט שבת וכן הרמב"ם לא הביא טעמא דרב ביבי רק גבי יו"ט וגבי שבת נקט ע"א וכ"כ מהרש"א דטעמא דרב ביבי אינו אלא ביו"ט ולפמ"ש ע"כ כן הוא דהא ב"ה לא חיישי לתקלה רק לזמן מרובה אבל לזמן מועט לא חיישי וא"כ ע"כ ליכא למיסר טבילת כלים בשבת מטעמא שאם יטמא בחול ישהנו עד שבת דמה בכך הא נעילם משבת לשבת ליכא רק זמן מועט ובכה"ג לא חיישי' לתקלה. רק ביו"ט דאיכא לפעמים זמן מרובה חיישי':

דף יט ע"ב גמ' מתקיף לה ר"ז הבאת שלמי מסלתינן נו"כ מבעיא. בס' צלותא דאברהם הקשה דמנ"ל לר"ז דר"ש ס"ל בכ"מ דאין נו"נ קריבין ביו"ט דלמא דוקא תודה קאמר ר"ש דא"ק מגז"כ אבל נו"נ ס"ל דקריבין. ותירץ דמוכח הכי מדקאמר דא"מ תודה בתהמ"ל ואי איתא דס"ל קריבין משכחת דמביאין תודה בתהמ"ל ביו"ט אחרון כגון שהקדים הלחמי תודה קודם פסח או בתוה"מ קודם שנעשו חמץ ולאחר שהקדישו ליכא משום בל יראה לרבנן דס"ל קק"ל ממון גבוה ויכול להביא ביו"ט אחרון ולהכלה בליל מוצאי יו"ט. א"כ משכחת דיביא מחמץ מוקצה וכמ"ד דחמץ נ' קשה כשר לתודה וב"י ליכא בה לפר"ת בר"פ א"ע ואף דאסור באכילה מה"ת ויביא ביום אחרון וכל דבריו א"מ דאפי' למ"ד דנו"כ קרובים לא שרי בכה"ג שא"ר לאדם ביו"ט כדמוכח בתוס' שבת (כד) פסחים (מו). אלא נראה דה"ט דפשיטא לר"ז דר"ש ס"ל א"ק דהא איתא בגיטין דאמר ר"ש דכל מדותיו מדר"ע ואיהו הא ס"ל א"ק כדאמר בשבת (קיד). גם שאר דברי ס' הנ"ל במ"ש בישוב קושי' תוס' בפסחים (כט) א"מ כמש"ש: שם ור"ש סבר כסדרן אין שלא כסדרן לא. פרש"י הלכך הנודר לפני סוכות יש לו שהות עד לשנה הבאה כו' והק' בס' ע"א שלהי ר"ה דמשמע כאן שאין איסור כלל באיחור פחות מג' רגלים ובפ"ק דר"ה אמר רבא כיון שעבר עליו רגל א' עובר בעשה. וי"ל ע"פ מ"ש בס' פ"י בר"ה דלר"ש דבעי ג' רגלים כסדרן ברגל א' אף עשה ליכא עכ"פ אי אינו בירושלים אא"כ שעבר עליו שנה בלא רגלים וכן לרבנן אינו עובר ברגל א' בעשה דובאת שמה והבאתם שמה רק המתוייב בביאה וראיה אבל אם היה טמא שאינו בביאה וראיה אינו עובר ברגל א' כלום ואף לבלות ע"י שליח אינו מתוייב רק כשעברו עליו ג' רגלים מחויב לשלוח אע"פ שהיה טמא. ולפ"ז י"ל דסוגיא דידן בכה"ג איירי שאינו ראוי לבוא בעצמו ומש"ה ליכא איסור בשהייה פחות מג' רגלים כלל לכ"ע. שוב ראיתי בס' פ"י לבילה שהביא קושית הט"א בשם הח"ל ותי' בע"א דדוקא באפרים ולא אקריב עובר בעשה ברגל א' ולא כאמר ולא אפרים אך הט"א דחה חילוק זה גם לא זכר מ"ש בעצמו בר"ה אך גם לתי' הפ"י בר"ה קשה דא"כ מאי פריך מדהנך בעדיות דילמא התם נמי איירי שלא היו ראוי' לבוא:

דף כ ע"א גמ' ומעולת חובה נמי לא גמירי שכן כליל. וק"ל דבפ"ק דחגיגה (דף ו) גבי הא דאמרי ב"ה החגיגה שתי כסף וראייה מעה כסף מפרש טעמייהו דחגיגה עדיפא דאית בה ב' אכילות לאדם ולמזבח ולא סברי כב"ש דאמרי ראייה עדיפא שכולה לגבוה. וא"כ ה"ק הכא אליבא דב"ה דלא גמרי שלמי חובה דלבעו סמיכה מעולת חובה משום דפרכי שכן כליל הא לדידהו לאו חומרא היא זו אלא קולא ואדרבא שלמי נדבה חמירי שכן איכא בהו ב' אכילות. ומיהו לפמ"ש התוס' בב"ק (דף נג ע"ב) גבי חומרא דכפל שמשלם שומר חנם בטוען טענת גנב ונשבע דעדיפא מ"ש שמשלם הקרן כשנגנבה בלא שבועה והיינו לענין זה דמלינן למיעבד פירכא מחומרא זו דכפל אע"ג דבאמת שילום דקרנא בלא שבועה עדיפא מ"מ פירכא על ק"ו הוי אף מחומרא קטנה דכיון שיש במלמד חומרא קטנה שאין בלמד אין ללמוד שום חומר ממנו אע"פ שיש בלמד חומרא אחרת תמורה ממנו. ולפ"ז הוי א"ש כאן דנהי דס"ל לב"ה דבאמת הוי ב' אכילות חומרא גדולה ועדיפא מחומר דכליל דמש"ה אית להו שיעור גדול גבי חגיגה מבראיה מ"מ אין ללמוד חומר למידי דאית ביה ב' אכילות מעולה דכליל כגון לת"ב בסמיכה כיון דכליל היא חומרא שאין בלמד אע"פ שהיא קטנה מחומרא שיש בו. אך איכא למ"ד התם בב"ק דאפי' פירכא אין לעשות מחומרא קטנה שיש במלמד ולא בלמד כיון שחומר בא למלמד מחמת קולתו כמו התם דחומרא דכפל בשבועה באה מחמת הקולא שפטור מקרן וכמ"ש תוס' שם בב"ק. ולדידיה ה"נ ליכא למיפרך לב"ה דעולה הויא כליל כיון שהיא חומרא קטנה וגרם לה הקולא שאין בה ב' אכילות. וכן ק"ל הסוגיא דרפ"ו דפסחים (דף סו) גבי הא דילפי ב"ה דפסח דוחה שבת מק"ו דתמיד שאין בו כרת ודוחה שבת וקאמר דאיכא למפרך מה לתמיד שכן תדיר וכליל והשתא הא לב"ה כליל לאו מעליותא. וי"ל לפמ"ש הט"א בחגיגה דדוקא התם לענין יוקר וזול דשייך החשיבות כבשר אמרי ב"ה דב' אכילות עדיפי אבל בדבר ששייך לעבודה של גבוה לכ"ע כליל עדיף. ולפ"ז א"ש הא דכאן דאיירי לענין סמיכה דהוי עבודה של גבוה הוי כליל עדיף נמי לב"ה וכן בפסחים לענין הבאת פסח בשבת הוי כל עקרו עבודה ומש"ה הוי כליל עדיף מב' אכילות ופריך שפיר שכן כליל אליבא דכ"ע: **ע"ב** גמ' רבא אמר זורק את הדם ע"מ להתיר בשר באכילה. והקשה בס' חמדת צבי דאמאי מותר הבשר באכילה דנימא דמגו דאיתקצאי לביה"ש דיו"ט מחמת איסור הקרבת נו"כ איתקצאי לכולי יומא. והצל"ח האריך בענין זה והעולה מתוך דבריו דמוקצה זה דאיסור שחיטת נו"כ תליא בפלוגתא דלר"ש כי היכי דמתיר נר שהדליקו בו בשבת לאחר שכבה ה"נ לדידיה לא הוו נו"כ אסורים משום מוקצה כשעבר ושחטן אף בשבת וכ"ש ביו"ט רק למאן דאוסר נר שכבה הוו נו"כ מוקצה בשבת ומיהו ביו"ט גם למאן דאית ליה מוקצה מתיר גבי נו"כ מטעם שכתבו התוס' בחגיגה שיוצא בהן ידי שלמי שמחה. ולפ"ד אתיא סוגיא דהכא אליבא דכ"ע ולדעת הרמב"ם כתב דלא ס"ל כתוס' דחגיגה ולפ"ד סוגיא דהכא אזלא אליבא דר"ש דלית ליה מוקצה גם בשבת בנר שכבה וכן סבר רבא וס"ס כמ"ג שנשחטו ומש"ה השמיט הרמב"ם דין זה דאיהו אית ליה מוקצה ע"כ. וכל דבריו אלני אינן אלא דברי תימה דמ"ש דלר"ש לא הוו נו"כ מוקצים כשעבר ושחטן בשבת כמו נר שכבה ליתא דל"ד כלל שחיטת נו"כ לנר שכבה דהתם לא הוי מוקצה משו: דאדם יושב ומצפה מתי תכבה נרו וכדאמר בפ' כירה (דף מד) ולקמן (דף ל ע"ב) אבל הכא מי יושב ומצפה מתי תשחט ובשלמא גבי חולין שנשחטו בשבת לא הוו מוקצה כמ"ש התוס' בעירובין (דף ח ע"א) ובפ"ק דחולין דאמר שיושב ומצפה שישחטנו תש"ו וזה לא שייך רק גבי חולין שחיטתן כשירה ולא גבי קדשים דקיי"ל שחיטתן פסולה כדמוכח בפ"ק דחולין (דף יג) וכ"פ הרמב"ם בפ"א דהלכות פסה"מ. גם מ"ש דלדברי התוס' א"ש סוגיא דהכא דלא הוו נו"כ מוקצה לכ"ע ביו"ט משום שראויין לשלמי שמחה אינו מספיק דהכתי ביו"ט של ר"ה לא א"ש דבר"ה ליכא מצות שלמי שמחה וא"כ הוו מוקצה ואמאי נקט סתם יו"ט דמשמע דבכל יו"ס ראוין לאכילה. וע"ק דאמאי נקט נו"כ סתם דהא בתודה לא משכחת סיתר דשלמי שמחה כמ"ש בספ"י לעיל (דף יט) משום דהלחם מוכיח שמקריבה לשם נדר ולא לשם שמחה וכ"כ גם הצל"ח שם. גם מ"ש דפלוגתא דרבא ורבה בר"ה אליבא דר"ש היא וכן רבא גופיה לית ליה מוקצה אף בשבת כר"ש הוא נגד סוגיא מפורשת דס"פ נוטל (דף קמב קמג) דרבא כר"מ ס"ל דאית ליה מוקצה וגם במכלתין לקמן (דף לג) משמע כן וכ"כ התוס' להדיא בשבת (סוף דף קכד) וכ"כ הרא"ש שלהי מכלתין והצל"ח בעצמו כ"כ (דף לא). וא"כ הקושיא במק"ע דאמאי לא חשו כאן לאיסור מוקצה וגם דעת הרמב"ם א"מ שהשמיט דין זה. עוד ק"ל בכולה סוגיא דאמאי אסרו כלל זריקת דם בנו"כ או בככשי עצרת שנשחטו שלא לשמן בשבת לכ"ע ולרבא גם ביו"ט אסור אי ליכא בשר לאכילה ואמאי לא נתיר הזריקה לגמרי משום הכשר הקרבן במקדש דהא קיי"ל אין שבות במקדש והדוחק לומר דמשום דעבד איסורא שעבר ושחט קנסוהו שלא יזרוק ויפסול הקרבן ועוד דבשחט בשוגג מאי איכא למימר דלא שייך לומר דקנסו שוגג אטו מזיד גבי קרבן דגברא לכפרה קמכוון וכדאמר בגיטין (דף נד) ואין לומר דטעמא משום שהיה אפשר מעיו"ט ובכה"ג לא הותר שבות במקדש וכמ"ש הכס"מ בסוף ה' בית הבחירה וכ"מ בפרש"י עירובין (ד' קב ע"ב) דז"א רק במכשירין ולא במצוה עצמה כמ"ש לעיל ובפ"א דחגיגה. וי"ל ע"פ מ"ש בחידושי סוכה דהא דאין שבות במקדש היינו דוקא שבות א' אבל ב' שבותין לא התירו במקדש בשבת וה"ס ביו"ט. ולכך לא התירו שבות דזריקה במקדש דאיכא בזה ב' שבותין א' משום טלטול הדם דהוי שבות כדמוכח בפ"ג דיבמות (ד' לג) ועוד איכא שבות בזריקת דם דמתקן ומכשיר בזה הזבח דהוי כמגביה תרומות ומעשרות שאסרו בשבת ויו"ט משום שמתקן וכמ"ש בשיטה מקובלת בפ"ד דנזיר ועוד דדמי למקח וממכר שמוציא מרשות לרשות כמ"ש הרמב"ם גבי הגבהת תו"מ וה"נ מוציא מרשות גבוה להדיוט וכולי האי לא התירו במקדש וקושטא דאלו היה צריך לעבור רק שבות א' היה מותר במקדש נמי משום נו"כ שעבר ושחט. ועפ"ז י"ל קושית הח"ל דאמאי אמר דמותר באכילה הא איתקצאי לביה"ש דבשמעתין לדברי האומר נו"כ אין קרבין ביו"ט קאמר ואיכא למימר דהיינו אליבא דר"ש דשמעינן ליה דאית ליה נו"כ א"ק ביו"ט לעיל (ד' יט ע"ב) ולשיטתו דר"ש שפיר דהבשר מותר באכילה ולא אסר ליה משום מוקצה דלדידיה גם שבות דבאכילת קק"ל ה"ל שבות דמקדש ואע"ג דנאכלין בכל העיר וה"ל שבות דמקדש במדינה אפ"ה מותר לשיטתו דאמר בפ"ב דעירובין (ד' ל) דאין שבות עומד בפני כתבי הקדש וכס (ד' קג) משמע דשבות דמקדש במדינה הוי כמו שבות דכתבי הקדש וא"כ לר"ש דמתיר שבות בכתבי הקדש ה"ה דמתיר שבות דמקדש במדינה ומש"ה מתיר ג"כ שבות דמוקצה באכילת קדשים ואע"ג דשני שבותין לא התירו אפי' במקדש ממש היינו כשאין השבות נדחה רק מחמת המקדש אבל כאן שבות דזריקה לאו מחמת מקדש נדחה אלא מחמת צורך אכילה דבשר ולא נדחה מחמת המקדש רק שבות דמוקצה וכיון דחשיב ליה ר"ש לאכילה דקדשים שבות במקדש נדחה שבות דמוקצה וא"ת דאכילת בשר קדשים לא מקרא מקדש י"ל דמצינו דהויא בכלל מקדש בס"פ דם חטאת (ד' צז) גבי הא דאמר דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש וה"נ י"ל דהני בכלל אין שבות במקדש אליבא דר"ש דהתירו שבות דמקדש אף במדינה [אלא דק"ל דבפסחים (דף מז) גבי אפיה דלחה"פ משמע דאף בכמה שבותין אמר א"ש במקדש גבי יו"ט דהא התם עובר על כמה שבותין דמלאכות אפייה ולישה והבערה ורדיה ונהי דאין ראיה מיו"ט לשבת די"ל דשאני יו"ט דקי"ל דאין בו חילוק מלאכות לחייב ב' וה"נ לענין שבות דרבנן תיקון כעין דאורייתא י"ל דה"מ כשאין עובר השני שבותין ביחד בבת א' אלא בזא"ז]. וע"פ מ"ש א"ש דעת הרמב"ם שהשמיט דין זה שאם עבר ושחט נו"כ ביו"ט זורק את הדם ע"מ להתיר הבשר באכילה דאזיל לטעמיה דס"ל דשבות דמקדש במדינה לא התירו וכדמוכח ממ"ש בפ"ג דשבת וא"כ לא משכחת לה לדידיה שיהא זורק את הדם ע"מ להתיר הבשר באכילה דהא אסור משום מוקצה ובסוגיא דשמעתין דמתיר אזלא אליבא דר"ש ולא קי"ל כוותיה כנ"ל:

דף כב ע"א גמ' איתיביה רב יהודה לעולא כו'. עי' בס' פ"י שהקשה דאמאי מקשה ר"י לעולא מברייתא דמסתפק חייב משום מכבה דאימא דאתיא כר' יהודה דאוסר דבר שא"מ ועולא ס"ל כר"ש ועיקר זקיפתו אדרבה היה שלא תכבה. וי"ל ע"פ מ"ש רש"י לקמן (דף לג) דרב יהודה ס"ל דבר שא"מ אסור וכ"מ מדברי תוס' בעירובין (דף לג ע"ב) וא"כ מקשה ר"י לשיטתו:

דף כו ע"א רש"י ד"ה א"ל ר"ש בן מנסיא כו' הרי נחלקו בה דורות שלפנינו וניזל לחומרא. מכאן מוכח דס"ל לרש"י דאף בפלוגתא בדרבנן אזלינן לחומרא בדבר שיל"מ ודלא כהפוסקים דס"ל דרק בספק מעשה אזלינן לחומרא ולא בספיקא דדינא ופלוגתא ואזיל לטעמיה דכ"מ ממ"ש רש"י בעירובין (דף מ' ע"ב) אך לא משמע הכי בסוגיא דשלהי שבת:

דף ל ע"א גמ' וה"מ בדרבנן אבל בדאורייתא לא. וק"ל הא לאביי קיימינן ולדידיה גבי לחי איכא דאורייתא אם הוא סמוך לרה"ר דהא ס"ל בעירובין לחי משום מחיצה וא"כ אמאי לא מתינן וי"ל:

דף לט ע"א גמ' ה' דברים נאמרו בגחלת כו'. עיין בק"ע שהקשה דאיכא עוד ול"ל דתני ושייר דהא ת.י' מנינא ונעלם ממנו מ"ש תוס' בכ"ד: שם ותיפוק ליה משום קיסם כו'. לכאורה על רב ששת גופיה לא קשה לפי שיטתו בס"פ המצניע דמוקי ברייתא דהתם דקתני המוציא אוכלין בשיעור בכלי וצריך לה חייב אף על הכלי דאיירי שסגג על האוכלין והזיד על הכלי. וה"נ י"ל דאיירי שהזיד בקיסם ושגג בשלהבת דחייב עליה קרבן ומשום קיסם ליכא קרבן רק סקילה כשהתרו בו ואי לא התרו בו ליכא שום חיוב רק על השלהבת. וכן לענין חיוב סקילה איכא נ"מ ואף אם הזיד בשניהם לענין שאם התרו בו משום שלהבת ולא התרו בו משום הקיסם דאז אינו חייב משום הקיסם רק משום שלהבת וכדמוכח כל זה מדברי התוס' שם בשבת. ועוד דגם לרב אשי דמקשה התם אדרב ששת הוא משום דלשון דתני שם בברייתא אף על הכלי לא משמע חילוק בחיוביהן דאוכלין וכלי אבל בברייתא דהכא דל"ק הכי ליסבא אף ר"א מודה דא"ל כאוקימתא דרב ששת. וכן איכא לאוקמא הכא כדאוקי רב אשי התם הברייתא דאיירי שסגג בזה וזה נודע לו וחזר ונודע לו ומש"ה חייב ב' קרבנות על שניהן. וה"נ א"ש דנקט חיוב אשלהבת אע"ג דחייב משום קיסם כגון שחזר ונודע לו אחר שנודע לו על הקיסם או שנתכפר על הקיסם ואח"כ נודע לו על השלהבת וכ"מ דחייב קרבן גם עלה. ואפשר דמילתא דלא שכיחא היא שיזיד על הקיסם ולא על השלהבת דניכרת היא לעין טפי ול"ד לאוכלין שבתוך הכלי שמכוסין:

דף מ ע"א גמ' פנעילי תמרה לר"ש מהו. פרש"י לאכול מהן ביו"ט. ונראה דכוונת רש"י הוא ליישב סוגיא דידן אליבא דרב נחמן כרים מכלתין דמחלק בענין מוקצה בין שבת ליו"ט וס"ל דהחמירו טפי ביו"ט משבת דלפ"ז לא פריך מידי מההיא דפנעילי תמרה דלית ליה לרבי מוקצה דאפשר דבשבת איירי ולא קשיא אההיא דמדבריות דאיירי ביו"ט. וכבר הרגיש מהרש"א בזה ולכך פרש"י דההיא דפנעילי תמרה ג"כ ביו"ט איירי וא"ש. ועוד י"ל דכוונת רש"י ליישב קושית התוס' בשבת (ד' מה ריש ע"ב) שתמהו בסוגיא דמשמע דמספקא ליה אי סבר רבי כר"ש ואמאי לא מוכח דסבר כר"ש מהא דאמר התם (ד' מו) דהורה רבי במנורה כר"ש. ולפמ"ש רש"י דהסוגיא ביו"ט איירי א"ש דלא מוכח מההיא דמנורה דאיירי בשבת וס"ל כרב נחמן כרים מכלתין דיו"ט חמור משבת לענין מוקצה:

הגהות מצפה איתן למסכת תענית

דף ב ע"ב גמ' הרי מ"ס יו"ד מ"ס כו'. עי' תוס' מ"ק (דף ג ע"ב):

דף ג ע"א גמ' אלא ר' יהושע היא וניסוך המים כל ז' הלכתא גמירי לה. משמע דריב"ב ל"ל דהלכתא גמירי לה וכן מ"ד הלכתא גמירי ל"ל הא דריב"ב דדרים נאמר בשני ונסכיהם. וזה דלא כמ"ש תוס' במ"ק (דף ג' ע"ב) דהא דריב"ב א"א הסמכתא ומשמע דאיהו נמי ס"ל ה"ג. וגם בירושלמי משמע דדרשא גמורה היא: **ע"ב** גמ' רוח שהיא מצויה חזיא לבי דרי אפשר בנפוותא. כן אי' בב"מ (דף עד) ומשמע דלא סני לזה רוח מצויה. וקשה אהא דפרש"י בב"ק (דף ס') גבי זורה בשבת דסגי ליה ברוח מצויה: שם מטרא רזיא לאילני. לקמן (דף יט ע"ב):

דף ד ע"א רש"י ד"ה בוניה ת"ח מקיימי עולם בבניניהו (שבת דף קיד): **ע"ב** גמ' א"ל ר"ז לר' אסי ומי א"ר יוחנן הכי כו' א"ל גברא אגברא קרמית. והא דפריך ליה ר' זירא י"ל עפמ"ש תוס' בפ"ק דיומא (דף ד סע"א) דמסתמא ר"י לא פליג אר"א. ועוד י"ל למאי דמשמע לקמן (דף ו) דרשב"ג נמי ס"ל כר"ג וע"כ משמע לר' זירא דר"י ל"פ אדר"א דהא איהו ס"ל הלכה כרשב"ג. ולדעת כמה פוסקים היינו אף בברייתא ולר' אסי צ"ל או דס"ל כמ"ד דלית ליה ההוא כללא דאמוראי ניכהו אליבא דר"י בס"פ המדיר או דס"ל דההוא כללא אינו אלא במשנה ולא בברייתא. ובזה י"ל הגירסא דיש נוסחאות שהביא הריטב"א דגרסי א"ר חסדא הלכה כר"ג והקשה עלה דא"כ מאי פריך מדר"א אדר"י דבשלמא ר"א היה תלמידו אבל מדר"א לא הוי פריך ולפמ"ש א"ש:

דף ה ע"א גמ' יצאו וזרעו ב' וג' וד'. ויורד להן רביעה ב' בה' בניסן. עי' בח"א. וק' הא ר' יהודה הוא דס"ל הכי אבל ר' יוסי ור"ש פליגי התם וס"ל דשיעור קליטה הוא ב' שבתות וכוותייהו קי"ל דהכי פסק רב בס"פ הערל. ודוחק לומר דהני אמוראי ס"ל כשמואל דפסק שם כר"י וגם אין לחלק בין אילנות לזרעים דתבואה כדמוכח בפסחים וכ"ב הטו"א והג"ב. ואפשר דה"ט דתה"ד שפסק ג' ימים לקליטה דסמך אהא דהכא ולא חש להפוסקים שלא פסקו כר' יהודה: שם נמצאת תבואה הגדילה בששה חדשים כו'. קשה הא שעורין אין זמנן רק ב' חדשים. עי' רש"י ר"ה (דף טז): שם שור כשהוא חורש הולך ובוכה ובחזירתו אוכל תזיז מן התלם. עי' פרש"י ונראה משום דאי' בשבת (דף עג) דבא"י כרבי ותני פי' שחורשים ב' פעמים אחר הזריעה מיד כדי לכסותה. והיינו דקאמר דבחזירתו על אותו התלם גופיה שזרע בהליכתו ובחזירתו היינו שחורשו פעם ב' אחר שזרעו: **ע"ב** רש"י ד"ה ימיו של שמואל נ"ב שנה כו'. עי' בס' ת"ל שתמה ע"ז דהיינו דוקא במדבר אבל לדורות לא נפסלו לוים בשנים אלא בקול כדאמרי' בחולין. וי"ל ע"פ מ"ש הרמב"ן בס' המצות דאף לדורות נפסלו הלוים בשנים לעבודת משא. והא דאמר בחולין דלדורות לא נפסלו בשנים היינו לשיר ולשאר עבודות שהיו פסולות במדבר אבל לעבודת נושא נפסלו בשנים נמי לדורות: שם בא"ד בבכורות צ"ל בברכות:

דף ו ע"א רש"י ד"ה ס"ג כו'. והכי משמע קרא והיה אם שמוע תשמעו וגו' ואם לאו ונתתי מטר ארצכם יורה לרעם. וזה דחוק כמ"ש מהרש"א אבל גם פירושו דחוק לומר דקאי רק איורה דעלמא ולא איורה דכאן. אך י"ל ע"פ מאי דאי' ברפ"ו דברכות (דף לה ע"ב) הקרא דואספת דגנך דסמך ליה דמפרש ליה ר"ש לקללה ובאין עושין רצונו של מקום ופי' התוס' דאיירי ודאי שעושין רצונו אבל אין עושין רצונו כל כך דאינן צדיקים גמורים ע"כ. וא"כ א"ש נמי כאן דר"ל יורה לקללה: **ע"ב** גמ' אבל קודש ועצר דלפרא יש בהן משום ועצר. עי' לקמן (ריש דף כג):

דף ז ע"א גמ' כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים. עי' שבת (דף סג ודף פח ע"ב): שם אם ת"ח הגון הוא ממנו תאכל וגו' ואם לאו אותו תשחית וכרת. וקשה דבחגיגה (דף טו ע"ב) מחלק בין קטן לגדול וכאן משמע דאין חילוק. ומזה סעד לדעת הרמב"ם שהשמיטה: שם ואם לאו אותו תשחית וכרת. עי' ת"כ וילקוט קדושים סי' תרכ"ד: שם ומתלמידי יותר מכולן. עי' ע"ז (דף לה ע"ב): רש"י ד"ה יפוצו כו' סתרי תורה. צ"ל דברי תורה: **ע"ב** גמ' ר"נ בר יצחק אמר מותר לשנאותו. (פסחים דף קיג ע"ב): שם ואין מך אלא עני. עי' ב"מ (דף נט ע"א):

דף ח ע"א גמ' ואין נותין זל"ז בהלכה מתקנאין באף כו'. עי' סוטה (ד' מט) מגילה (ד' לב): רש"י ד"ה שלמודו כו' ומקשי עלה מדוכתא אחריתי. עי' פרש"י סנהדרין (ד' מב): **ע"ב** גמ' אם לשבט בהרים ובגבעות. עי' ר"ה (ד' יז ע"ב): שם אם לשבט לאילנות. לעיל (סוף ד' ג) ולקמן (ד' יט): שם אין הגשמים נעצרין אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין. יבמות (ד' עח ע"ב):

דף ט ע"א גמ' וא"ר יוחנן מ"ד עשר תעשר כו'. כתב המהרש"א ואפי' למ"ד דברה תורה כלשון ב"א היכא דאיכא למדרש דרשינן. ולדידי א"ל לזה דהבא ר' יוחנן הוא דקאמר ואיהו לא ס"ל ד"ת כלב"א דהא דריש המול ימול לפסול מילה בכותי בע"ז (ד' כח) ומשמע דהיינו משום דלא ס"ל ד"ת כלב"א דמ"ד דס"ל ד"ת כלב"א לא דריש המול ימול. וע"ד מהרש"א יש לדקדק דבכבר דרשי' מעשר העשר דבשני מעשרות הכתוב מדבר. אך אי אמרי' דלא ד"ת כלב"א ש"מ תרתי דהמצ"ל עשר עשר וכתיב עשר תעשר ש"מ תרתי. וכה"ג מצינו בפסחים (ד' מ ע"ב) וכ"ד: **ע"ב** גמ' אלא מה אני מקיים ואד יעלה מן הארץ מלמד. בילקוט בראשית ליתא תיבות אלו:

דף י ע"ב גמ' מי שהיה מתענה על הצרה ועברה ה"ז מתענה ומשלים. ודוקא ביחיד וכפרש"י לקמן (דף כה ע"ב):

דף יא ע"א גמ' ולשמואל הא אקרי קדוש כו'. עי' מהרש"א. וק"ל דא"כ מנ"ל לר"א הא דתנן בקדושין דשער נזיר אסור בהנאה דהתם יליף מקדוש יהיה גדל גידולו קדוש וע"כ נראה דר"א סבר דתרתי ש"מ דאי לגידולו לחוד הו"ל למסמך קדוש לגדל פרע והכי הל"ל יהיה קדוש גדל פרע ומדכתיב קדוש יהיה דרש נמי על הנזיר גופיה: רש"י ד"ה כל פרסה כו' ולפיכך יכול לאכול הרבה כו'. עי' פסחים (ד' פט ע"ב): תוס' ד"ה אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון. דלכ"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות. עי' מ"ש במהרש"א. והוא דחוק דא"כ מאי נ"מ בין חשוכי בנים לאין חשוכי בנים דמדות חסידות יש גם לחשוכי בנים ולאיסורא ליכא אפי' נמי שיש לו בנים. ועוד דא"כ אסור דאמר ר"ל במאי מוקמת ליה. גם מ"ש עוד מהרש"א די"ל דיוסף לא היה מצווה עדיין על פ"ו קודם מ"ת. א"מ דהא ביבמות (ד' סג ע"ב) משמע דקרא שנאמר בנח ואתם פרו ורבו לכ"ע לצווי נאמר דילפי מיניה דכל מי שאינו עוסק בפ"ו כאלו ש"ד וממעט את הדמות. וא"כ ש"מ דב"נ היו מצווין על פ"ו קודם מ"ת. וכן משמע מפרש"י בסנהדרין (ד' נט) גבי הא דאמר כל מצוה שנאמרה לב"נ ולא נשנית בסיני לישראל נאמר ולא לב"נ. דהיינו מסיני ואילך אע"ג דקודם סיני נצטוו עליה מדלא פסר חנייה בסיני כדאיתא בע"ז וכגילוי עריות כו' ש"מ ישראל שיצאו לקדושה ממה באיסורין

באיסורן אבל כותים נשלו מהן. ומבואר בסוגיא שם דפ"ז הוי נמי בכלל מצות שנאמרו לב"נ ונ"נ בסיני ולישראל נאמרה ולא לב"נ. והיינו רק מסיני ולהלן וכ"מ להדיא מפרש"י (שם ע"ב) גבי הא דקאמר הכי נמי לא איתנו כו' הא לא איתני כלל ועיי"ש. וכ"כ הרא"מ הובא במשנה למלך סוף ה' מלכים וכ"כ בס' ידי משה. אלא נראה דהעיקר ע"ש מהרש"א גופיה בתי' אגדות לשיטת התוס' דדוקא חשוכי בנים כיוסף וכן לוי בלא ה"ל בת אינו אלא מדת חסידות אבל במי שכבר קיים פ"ו איכא איסורא וגמרינן מיוסף איסורא למי שאינו חשוך בנים דלולי שהיה איסורא למי שקיים פ"ו לא היה יוסף עושה ממידת חסידות כיון שהוא לא קיים עדיין פריה ורביה :

דף יב ע"א תוס' ד"ה התם לצעוריה נפשיה בעלמא כו' והאי עובדא דראב"צ היה לאחר החורבן כו'. עי' בספרי באר אברהם בתי' לר"ה (דף יח) שכתבתי שם דהרמב"ם ס"ל דגם בזמן שהיה ביהמ"ק קיים היו מתענין בט' באב מפני תלאות מיני האבל שאירעו בו. והיינו דיש שלום ואין גזירה יהיה לששון ולשמחה מוקי לעתיד. ולפ"ז נדחה ראיית התוס' כאן מר"ה להא דראב"צ דהיה לאחר החורבן כיון דגם קודם החורבן היו מתענין. אלא דבלא"ה צ"ל דהיה אחר החורבן מטעם שפרש"י בסוכה (ד' מד) דראב"צ היה לאחר החורבן שהרי רבי צדוק אביו היה בימי ר' יוחנן בן זכאי ובימי ר"א ור' יהושע ורבי גמליאל כדאמרינן בבכורות ע"כ. וכ"כ הרא"ש בפסחים (ד' ג) דראב"צ היה אחר חורבן וזה דלא כמ"ש מהרש"א בשיטות בפ' ע"פ (ד' קיד) דראב"צ בזמן הבית היה ע"ש. ומ"ש התוס' דמלתא דראב"צ כאן לא אתיא כב"ע דתליא בפלוגתא אי בטל מגלת תענית. הנה יש לה"ר דתליא בפלוגתא מדאי' בירושלמי פ"ד דשקלים ופ"א דמגילה דפליגי תנאי באותן הימים דיו"ט של קרבן העצים אי נוהג בזה"ז דת"ק סבר דנוהגין ור' יוסי סבר דאין נוהגין אלא בשעת קרבן ומייתי מהך דר"א בר"צ דסבר נמי כת"ק דר' יוסי דנוהגין בזה"ז. וכ"ה בתוספתא דתענית. הרי מבואר דהך דראב"צ לאו דכ"ע הוא אלא בפלוגתא דת"ק ור' יוסי. אך לא נתבאר במאי קמפלגי ומ"ש. ולפ"ד התוס' בשמעתין מבואר דכ"ע דקמפלגי אי בטלה מגלת תענית בזה"ז או לא דת"ק וראב"צ ס"ל דלא בטלה ור' יוסי סבר דבטלה. ואזיל לשיטתו דאית ליה הכי בר"ה (ד' יט ע"ב) ומיהו מדברי הרא"ש בר"פ מקום שנהגו מוכח דס"ל דמילתא דראב"צ הלכתא היא ואע"ג דקי"ל דבטלה מג"ת וש"מ דלא סבר כמ"ש התוס' אלא דשאני יו"ט דקרבן דבזמן הבית היה מן הדין ולכך לא בטל גם בחורבן משא"כ יו"ט הכתובים במג"ת דאף בזמן הבית אינו אלא תקנה. והא דקרי בעירובין (ד' מא) לקרבן העצים יו"ט של דבריהם קאי אהך דראב"צ דמיירי בזה"ז אבל בזמן הבית היה מה"ת כמו כל יחיד שמביא קרבן. ולפ"ז י"ל מה שהוקשה להתוס' שם בעירובין בד"ה שאני כו'. דמשמע דס"ל דיו"ט דקרבן עצים הוא בכלל יו"ט הכתובים במג"ת שאסורים בהספד ובתענית לפניהם וכו'. ומחמת כן הוקשה להם הסוגיא דשם דמשמע דיו"ט של קרבן עצים אין אסור לפניהם. אך אי אמרינן דהוא מה"ת א"ש דהא לא אסרו לפניהם רק בדרבנן דצריכין חיזוק ולא בדאורייתא כדאי' לקמן (ד' יז) וכה"ג. וכיון דבזמן הבית לא אסרו לפניהם לא גזרו נ"כ בזה"ז שלא יהא חמור עכשיו מבזמן הבית. ומיהו ר' יוסי דסבר דיו"ט דקרבן עצים אין נוהג עכשיו י"ל דסבר דגם בזמן הבית לא היה מה"ת וכמ"ד דסבר כן וכמ"ש ריש פסחים : ע"ב גמ' ואמר רב יוסף ואפי' בשבת. פי' זוהר אמור (דף קה) :

דף יג ע"ב רש"י ד"ה זאת אומרת מדמוקמינן לה בכיבוס ופרכוס הוא הדין לתכבוסת. ובחנם דחק דרב חסדא קאי אברייתא דתכבוהו אבליו דקתני מכבס כסותו במים וכ"מ במ"ק (ד' יז ע"ב) וכן פרש"י גופיה שם להדיא :

דף יד ע"א גמ' רב יהודה אמר בשופרות. משמע דבתענית היו תוקעין בשופרות ובר"ה אי' שהיה בחצוצרות. וי"ל דהתם בשארי צרות אבל בגשמים היה בשופרות. והטעם י"ל ע"פ דאי' בירושלמי רפ"ב א"ר יעקב דרומיא ולמה תוקעין בקרנות לומר חשבינו כאלו גועים כבהמה לפניך וקרנות של בהמה. ועוד דבתענית אחרונות דגשמים אומרים שופרות והותמים בשומע תרועה של יהושע ולכך תוקעים בשופרות כהתם. ושוב ראיתי שכן מסיק הריטב"א לחלק בין מלחמה שהיא כנופיא דכל ישראל היה בחצוצרות אבל בצרה של עיר או מדינה א' אפי' בזה"ז בשופרות. אלא דקשה ע"ז מהא דשבת (דף לו) דא"ר חסדא הני תלת מילי אישתני שמייהו מכי חרב ביהמ"ק חצוצרתא שופרא שופרא חצוצרתא למאי נ"מ לשופר של ר"ה. ואמאי לא אמר לשופר של ר"ה ותענית. דבלא"ה לא קשיא דלא המג"ל נ"מ זו כמ"ש בספרי באר אברהם בתי' לשבת שם דהא כתבו התוס' בע"ז (דף מז) שהיו שני מיני חצוצרות והנהו דקרא שהיו תוקעין בני אהרן הכהנים היו של כסף ועוד היו חצוצרות מקרני בהמה שהיו תוקעין בהם הלוים בשיר על הקרבן מלבד שאר כלי שיר. ולפ"ז י"ל דהא דקאמר דאישתני שמייהו דחצוצרות לשופר היינו אלא באותן קרני בהמה של שיר הלוים שמין של שופר הן. משא"כ בחצוצרות של הכהנים שנאמר בכתוב שהיו של כסף לא שייך כלל לקרותו שופר ואותן לא אישתנו שמייהו כלל וגם עכשיו בזה"ז נקראין בשם חצוצרות. ולכך לא המג"ל דנ"מ דאישתנו שמייהו דהחצוצרות לשופר לענין תענית ועת צרה שיתקעו במה שנקרא עכשיו שופר דנ"א דהרי אותן צריכין שיהיו משל כסף ולא אישתנו שמייהו כלל רק החצוצרות של הלוים שהיו של קרני בהמה נשתנו לקרותן שופר וזה אין נ"מ עכשיו. אבל לפי מאי שחילק הריטב"א דלא נאמרו חצוצרות אלא בכנופיא דכל ישראל כגון במלחמה אבל בתענית של צרת עיר או מדינה אי אין תוקעין אלא בשופרות. א"כ קשה דאמאי לא קאמר התם דנ"מ נמי לתענית : תוס' ד"ה לאו שיורא כו' וה"ה דהוה מצי לתרוצי כדלעיל מילי דפרהסיא לא קתני. לכאורה י"ל ע"פ הגמ' דלקמן (דף טז) למה יוצאין לרחוב ר"ל אמר גלותינו מכפרת כו' ומפרש דלדידיה א"ל רחוב אם גלו מבי כנישתא לבי כנישתא אע"ג דליכא פרהסיא דבי כנישתא הוי כמו בצינעא. וא"כ י"ל דרב אשי ס"ל כר"ל ולדידיה לא הוי מילי דפרהסיא. ומיהו ז"א לפמ"ש הרי"ף דדוקא הפלה סגי לב"כ אחרינא אבל התיבה לכ"ע צריך להוציאה לרחבה מטעם כלי שנוע היה ונתבזה בעונינו :

דף טו ע"א רש"י ד"ה וקבלה כו' ובכל דוכתא דלא איתפקד נביא דיליף מיניה אגב אורחיה מילתא לא קרינן ליה קבלה. עי' ריש ב"ק :

דף טז ע"א גמ' הרי אנו חשובין כבהמה. עי' בכורות (דף מה ע"ב) : רש"י ד"ה למתבייש מאחרים דאיכא עגמת נפש טפי וכו'. ועי' במהרש"א שהביא לשון הר"ן שכתב בהיפך מפרש"י דגבי מתבייש מאחרים איכא עגמת נפש פורתא וכו'. ואני תמה על הר"ן דבירושלמי מוכח כפרש"י דאיתא שם וברחם שכינה כדי לפרסמו לא דומה המתבזה מעצמו למתבזה מאחר. משמע דמאחר הבזיון טפי משום דמפורסם. וכן מוכח מסוגיא דתלמודא דידן בסנהדרין ס"פ היו בודקין גבי גדול שבדיינין אומר נודקן הדין דמתבייש מעצמו טוב לו מדאחרים. ועוד יתבאר בזה בחי' לסנהדרין בעז"ה. ומכאן ק"ל אפרש"י בב"ק (דף פו ע"ב) גבי הא דתניא ביישו ערום חייב ופריך ערום בר בושת הוא ופרש"י דכיון דאינו מקפיד לילך ערום בפני ב"א מי הוי בר בושת. ולפי הא דכאן מאי פריך הא נהי דמתבייש מעצמו מ"מ אינו דומה למתבייש מאחרים. והתוס' כתבו שם אהא דמשני מאי ערום דאתא זיקא וכרכינהו למנא ואתא איהו ודלינהו עפי וביישיה דדוקא דאתא זיקא כו' חייב אבל אם הוא עצמו דלינהו ובא חבירו ודלינהו טפי פטור כיון שזה אינו מקפיד. או שמא אורחא דמילתא נקט דאתא זיקא. ולפי הסוגיא דכאן ודאי צ"ל דאורחא דמילתא נקט דאף אם הוא עצמו דלינהו כו' אין לפטור חבירו משום שזה אנו מקפיד דאינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים כדהכא : שם ד"ה מורא כו' לא הר המוריה הר סיני כו'. המהרש"א תמה הרי מפורש בקרא לבנות בית ה' בהר המוריה. ונעלם ממנו הא דאי' ברבה במדבר בשם שמות נקראו לו הר אלהים הר בשן הר גבנונים הר המוריה הר חורב הר סיני. אלא דמס"ד שם משמע דהגירסא הר חמד במקום הר המוריה וצ"ע. ועי' יוצר יום א' דשבועות : שם ד"ה אדם של צורה בעל קומה שישמעו ויקבלו דבריו כו'. עי' סנהדרין (דף יז ע"א) ועי' מו"ק (דף ט ע"א) : ע"ב גמ' על הראשונות אומר כו' תקעו בני אהרן תקעו כו' ועל השניה אומר כו' הריעו ב"א הריעו והם מריעין ותוקעין ומריעין. מכאן קשה אמ"ש תוס' לעיל (דף יד) דעל כל ברכה תוקעין ומריעין ותוקעין. ובעל לח"מ בהל' תענית הקשה מזה על הב"י ולא זכר דברי התוס' דלעיל: רש"י ד"ה ביתו ריקם מן העבירה שאין חמס וגזל בביתו. בח"א כתב דפרט גזל כי היא העבירה הבכותה כו'. ול"נ דה"ט דפרט גזל דוקא דאיתא ברבה בשלח פ' כ"ב כל מי שידיו מלוכלכות בגזל הוא קורא להקב"ה ואינו עונה למה שתפילתו בעבירה כו' ובמדרש קהלת אי' דשם מליאה עונות מי מקטרג ברחם כולן הגזל שנאמר ובצעם ברחם כלם והוא מעכב התפלה. ובשביל גזל נעצרים הגשמים כדאי' לעיל בפ"ק. ועל כן מבואר דהמתפלל על הצבור צריך שיהיה ביתו ריקם מן העבירה דגזל שלא יקטרג לעכב תפלתו :

דף יז ע"ב תוס' ד"ה דבר כו'. וי"ל דחלל יוכיח שאינו אוכל בקדשים ואפ"ה כשר לעבודה. ולכאורה הל"ל טמא בעבודת צבור יוכיח דאינו אוכל ועובד. וי"ל דאליבא דר"ת קיימינן ואיהו ס"ל טומאה דחויה בצבור כדאמר בפסחים (ד' עט) וא"כ ליכא יוכיח שיעבוד בהיתר ומשו"ה נקטי חלל. אבל קשה דהוי מצ"ל כה"ג אונן יוכיח שעובד ואינו אוכל כדאי' בזבחים. ועק"ל דמאי ק"ל הא אי מק"ו ליכא לאלקויי עליה דקי"ל אין מזהירין מן הדין אבל מקרא דלא יבוא לוקה כמ"ש הרמב"ם פ"ו דביאת מקדש : שם בא"ד דאיכא למיפרך מה לבע"מ שכן עשו בו קריבין כמקריבין כו'. עי' זבחים ד' ט"ז ובתוס' שם ד"ה אף :

שם ד"ה שתויי יין כו' מה שהקשה בגליון מזבחים (ד' יח) כתבתי ליישב בחי' לסנהדרין :

דף יח ע"א גמ' אמר אביי לא נצרכה אלא לחודש מעובר. והיינו דלא כמ"ד דאדר הסמוך לניסן לעולם חסר בר"ה (דף כ') ובשלהי בכורות : ע"ב גמ' מאי טורייטס כו'. במהות פ"ת וח"כ פ' אמור : תוס' ד"ה הלכה כו' פי' הא דקפסיק הלכה מתענה ומשלים אר"מ קאי דאי אחנוכה ופורים אינו יכול להתענות דיום משתה ושמחה כתיב. הרב מהרש"א בספ"ג דעירובין (דף מא) תמה על דבריהם אלו שהן בהפך מהסוגיא דהתם דבעי לאוקמא דוקא בחנוכה ופורים ע"כ. ויש לקיים דבריהם בנדקדק דמאי פירשו דבריהם אהא דפסק הלכה מתענה ומשלים ולמה לא פי' כן מקודם אהא דקאמר רב דחכמים אומרים מתענה ומשלים דקאי אדר"מ ולא אחנוכה ופורים. אבל האמת יורה דרכו דההכיא מודים התוס' דמילתא דרב ודחכמים איירי נמי בחנוכה ופורים וכהכיא דעירובין. רק לדידן דמסקינן הלכה מתענה ומשלים הוא דלא ניחא להו למימר דקאי נמי אחנוכה ופורים. והיינו טעמא דס"ל להתוס' דהך מילתא תליא בפלוגתא דאי' בפ"ק דר"ה (דף יט) אי בטלה מגלת תענית אי לא בטלה. דאי אמרינן דבטלה מג"ת בזה"ז ואפי' בחנוכה ופורים שפיר משכחת לומר מתענה ומשלים גם בחנוכה ופורים. דהא מוכח התם במסקנא דמ"ד דבטלה היינו גם בחנוכה ופורים מדאיצטריך לומר דהלכה דלא בטלה בחנוכה ופורים מכלל דפליגי. וכ"כ הטורי אבן שם דאע"ג דגבי פורים ודאי אין לומר דבטלה בזה"ז דהא כל עיקרה בגולה נתקנה מ"מ נ"מ לענין לאסור של זה בזה פירוש של יום י"ד בט"ו ושל ט"ו בי"ד וכדאמר בפ"ק דמגילה וז"א אסור בזה"ז למ"ד בטלה. והשתא ניחא דלהכי דרב דאמר אליבא דחכמים מתענה ומשלים שפיר מצינו למימר דאיירו בחנוכה ופורים דאזלי לטעמייהו דרב גופיה ס"ל בר"ה דבטלה מג"ת בזה"ז. והכי סבר ר' יוסי התם. וחכמים דקאמר רב דפליגי אר"מ ואמרי מתענה ומשלים הן ר' יוסי וכדמוכח בעירובין (ד' מא ע"א) וכיון דסברי דבטלה מג"ת ואף חנוכה וגם פורים לענין דשרי להתענות של זה בזה. וא"כ לשיטתן דרב ור' יוסי שפיר איכא למימר מתענה ומשלים גם בחנוכה ופורים. אבל למאי דקיי"ל דלא בטלה בחנוכה ופורים וגם של זה בזה אסור בתענית לא משכחת לומר בחנוכה ופורים מתענה :

דף יט ע"א רש"י ד"ה ה"ג כו' ולפיכך מתענות שאותה העיר שלא ירדו עליה גשמים הלך לקנות התבואה באותה העיר ויהיה בה רעב. ומשמע דאיירי שירדו על הסביבות גשמים כתקונן דאל"כ הא הוי שתיהן לקללה כדאי' בגמ' והביאו רש"י לקמן וגם שם משמע כן מפירושו דאם ירדו הרבה עד שמקלקל התבואה מתריעין עליהן. ומזה קשה אמ"ש רב חסדא לעיל (דף ו ע"ב) דאם ירדו על מקצת מדינה ועל מקצת לא ירדו אין בהם משום ועצר והשתא הא מ"מ מתענות כדמוכח הכא. ודוחק לומר דאין בהן משום ועצר לענין ההרעה קאמר וע"ק דמשמע התם דאין בהן קללה רק כדאתא טובא ולפרש"י כאן הוי קללה אף בלא"ה וע"ק על פרש"י דבגמ' לקמן (דף כ) אי' אמתני' הא דר"י אמר רב דשתיהן לקללה ולעיל מוקי ליה בדאתא טובא לכך נראה דמתני' איירי בדאתא טובא אבל בדאתא כדבעי לא הוי קללה ואין מתענין כלל וכן מסיק הריטב"א ולפ"ז א"ש הא דרב חסדא: ע"ב גמ' מיום שחרב בהמ"ק נעשו גשמים צמוקין. עיין ב"ב (דף כה ע"ב) : שם ת"ר פעם אחת עלו כל ישראל לרגל כו'. אבות דר"נ פ"ו :

דף כ ע"א גמ' הודע שיש לך אוהבים בעולמך וכשם שעשית לי נס בראשונה כן עשה לי נס באחרונה. כנ"ל וכ"ה בע"י : שם מה ארז זה אינו עומד במקום מים כו'. עי' לקמן (דף כה) : ע"ב גמ' ולא הרהרתי במבואות המטונפות. וקשה דמאי רבותא דרב אדא בר אהבה הא לכל אדם איכא איסורא להרהר בדברי תורה במקום מטונף כדאי' בברכות (דף כד ע"ב) ואין לומר דהרהור אינו אסור רק למ"ד הרהור כדבור דמי ור"א בר אהבה אפשר דסבר כמ"ד הרהור לאו כדבור דמי דהא בשבת פ' שואל (דף קנ) מוכח דלכ"ע אסור משום דבעינן והיה מחנך קדוש וליכא ומשמע דאפי' מה"ת אסור ומ"ש מהרש"א בזה בח"א למגילה פ"ד צ"ע ע"ש. גם מ"ש כאן הוא דחוק אלא י"ל דהיינו רבותיה דראב"א דאע"ג שלא הלך ד' אמות בלא תורה כדמסיים למילתיה וא"כ מסתמא לא היה אפשר לו ועל כרחו היה צריך להרהר בד"ת ואעפ"כ כשהיה במבואות המטונפות לא הרהר ומדינא מותר בכה"ג וכדאמר בזבחים (דף קב ע"ב) גבי ר' אלעזר בר' שמעון שהרהר ד"ת במרחץ משום שהיה לאונסו ופרש"י שהיתה שמועתו שגורה בפיו ומהרהר בה בעל כרחו : תוס' ד"ה אמר כו' דהא רב אדא בר אהבה הוה בימי רבא. עיין לעיל (דף ח ע"א) :

דף כא ע"א רש"י ד"ה משום דנפישי בני מחוזא דאיכא עניי טפי וקא מיכלי קרנא. וכתב עליו מהרש"א בח"א ולשון בני חילא לא משמע כן ומצינו דבני מחוזא עשירים הוו כדאמרינן בספ"ב דב"ק ופי' דבני חילא הם חיל המלך שכשישמעו שאומר כל מאן דצריך ליתי וליכול יבואו גם חיל המלך ע"כ. ונראה דגם רש"י שפי' דאיכא עניי טפי אין כוונתו לעניי ישראל אלא לעניי נכרים דודאי מודה דחילא לא משמע ישראל וכדמוכח בפ' ג"ה (דף נד) דקאמר היכי מכריזין הטריפתא נפל בישרא לבני חילא ובס"פ תבית (דף קמז ע"ב) כי מעבריתו מני לבני חילא כו'; ובפ"ק דפסחים (דף ה') בעורו חמירא דבני חילא כו' ואע"ג דהתם פרש"י דהיינו חיל וגיים המלך הכא אין ניחא לפרש כן דהא משמע שהיה להם לאכול וללבוש מבית המלך ולא היה מוטל על בני העיר רק לטרוח להביאם ולתקן להכינן וכיון שלא היו נצרכין כל כך לא ה"ל לרבא לירא מלומר כל מאן דצריך כו' ולכך פי' דחיל דהכא היינו עניים הנצרכים משל נכרים שהיו טפי משל ישראל. ועיין פ"ק דב"ב (דף י) וכח"א שם דמשמע דבמקומו של רבא היו עניי נכרים :

דף כג ע"א גמ' בלילי רביעית ובלילי שבתות. עיין לעיל (דף ו ע"ב) : רש"י ד"ה פר הודאה להודות עליו ועשה לו סמיכה והביאו שלמים. וקשה דשלמים א"צ וידוי כמ"ש הרמב"ם ובפרט לפמ"ש בטו"א בספ"ב דמגילה דווידוי ילפינן משום דכתיב בהו כפרה וגמר מפר יוה"כ דכפרה דידיה בדברים וגבי שלמים הא לא כתיב כפרה. שוב ראיתי בס' ושב הכהן שהרגיש מהרמב"ם וכתב דרש"י חולק ול"נ ע"פ מ"ש בס' ת"א סוף הל' מגילה לדעת רש"י שפי' במזמור לתודה שאומרו אקרבן תודה שכוונתו לא לוידוי אלא לדברי שבח והודיה וכמ"ש הרמב"ם שם וה"נ י"ל כאן : ע"ב גמ' שכיר יום הואי ואמינא לא איפגור. בח"א הקשה דשאלות שלום מצוה היא וה"ל לבטל ממלאכתו דהא פועל חוזר אפי' בחצי יום. וי"ל דקי"ל דכל בעלי אומנות אין רשאין לעמוד אפי' בפני ת"ח כדי שלא לבטל כדאי' בפ"ק דקידושין (דף לג) ומבואר בתוס' שם דבמלאכת אחרים אסור ובמלאכת עצמו אינו חייב ולא אמר דיחזור. ועוד אפשר דהיה במלאכת דבר האבוד שאינו יכול לחזור ועוד דכיון שהיו חייו נדחקין כמבואר ודאי שלא היה מחויב לחזור ממלאכתו ולבטל משכירותו ויסגף א"ע ברעב כדי לקיים מצות שאלות שלום והרי לדעת כמה פוסקים אינו חייב לקנות מצוה אפי' עוברת כשהיו נדחקים כמ"ש באו"ח סי' תרנ"ו : שם אנא בעי רחמי דלימתו כו'. עי' ברכות (ד' י) :

דף כד ע"א גמ' רבה גזר תעניתא בעי רחמי ולא אתא מיטרא וכו'. וקשה דבשילהי מ"ק (ד' כח) אמר רבה ור"ח תרוייהו צדיקי גמורי מר מצלי ואתא מיטרא ומר מצלי ואתא מיטרא וסרי בעובדא דהכא לא אתא מיטרא בצלותא דרבה. ונראה דהכא גרסי' רבא. וראיה לדבר דכאן מסיים דבשני דרב יהודה כו' ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא ולית דאשגח בן ובסנהדרין (ד' קו ע"ב) רבא קאמר לה ע"ש : שם דבשני דרב יהודה כל תנויי בנזיקין הוו. אפשר דרב יהודה לשיטתו בב"ק (דף ל) דמאן דבעי למיהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין : ע"ב גמ' א"ל מהא לא תיזבנון דמעשה נסים הוא ופרש"י וכמה דאפשר להתרחק ממעשה נסים יותר טוב ונכון משמע דאיסורא ליכא וקשה דלעיל פרש"י דאסור ליהנות ממעשה נסים משום דמנכין לו מזכיותיו וי"ל דהיינו דוקא ביחיד דמנכין אבל בצבור דאין מנכין וכמ"ש בס' מגדל דוד ש"ד ליכנות : שם אתא אבוה איתחזי ליה בחלמא ואמר ליה כו' שני דוכתיך. לכאורה ה"ל לתלמודא בפ' מי שמתו להוכחי מזה דמיתי ידעי נמי בצערא דאחריני. וי"ל עפמ"ש בי"ר בשם סודי רזי דאם א' ניצל בזכות חבירו אז המלאך שמצילו נתראה לו בדמות של אותו שניצל בזכותו וא"כ אין מזה ראיה דמיתי ידעי דאפשר דמלאך בדמות אביו בא להצילו בזכותו :

דף כה ע"ב גמ' אלא שזה מעביר על מדותיו כו'. עיין תוס' בכורות (דף מד ע"ב) :

דף כו ע"א גמ' ומאי חזית דמקשת לקולא אקיש לחומרא. וקשה דהל"ל דהיקשא עדיף מסמוכין אף להקל כמ"ש תוס' ביבמות (ד' ד) : שם אמכלתא נינהו מדרבנן ולקולא. וקשה דבסוטה (ד' לח) אי' דאיתקוש מברך לשירות דבעמידה משמע דהוי היקש גמור :

דף כח ע"א רש"י ד"ה הללו דברי תורה מנחה כדאמרינן בברכות יצחק תקן תפלת מנחה כו'. ואע"ג דבכמה דוכתי אמרינן דתפלה הוי מדרבנן י"ל דאפ"ה לגבי תפלת נעילה חשובה תפלת מנחה כדבר תורה דכיון דתקנה יצחק אבינו ע"ה והיא היה ממ"ת נביאים כמ"ש רש"י במגילה (דף יד) בשם סדר עולם וא"כ הוי תקנתו כתקנת נביאים ולא גרע מהא דאיתא לקמן גבי הלל דחשיב כד"ת כיון דתקנוהו נביאים וכן כל דברי קבלה חשיב כד"ת כדאיתא בר"ה (דף יט) משא"כ תפלת נעילה שאינה אלא תקנת חכמים לחוד לא חשיבה כתקנת נביאים וכה"ג כתבתי בחידושי לסוכה (דף מד) ע"ש. ובזה נסתלק מה שהקשה בס' כתיים על הפוסקים דסברי דאין לתפלה עיקר בתורה ובשמעתין קרי אפי' לתפלת מנחה ד"ת וכ"ש לשל שחרית הקודמת ולפי מאי שפרשתי לק"מ :

דף לא ע"א גמ' א"ר יוסף שקבריה אימיה. כ"ה בתנא ד"א זוטא פט"ז : שם לפי שאין כאשה אלא לבנים כו'. עי' ב"ב (דף קי) ורבה במדבר פרשה ג' : סליק

מפתחות להמפרשים וההגהות *)

*) ההגהות והפירושים לא נדפסו על סדר הראוי לפי ערך כבוד המחברים כי רק לפי מקרי הדפוס

הגהות יפה עינים על מסכת ביצה

מאת הג"מ ארי' ליב יעלין אבד"ק בילסק

דף ב ע"א השוחט חיה ועוף · דכ"ר פ"ד ועי' לקמן ט : בתוס' ד"ה א"ר יוחנן מ"ש בשם ר"ת דמוחלפת השיטה היינו הך דהכא וק' דא"כ איך חשיב לה בין קולי ב"ש וחומרי ב"ה בעדיות וגם הכא מייתי לאתור בכוית בבציל זה בברש"י ותוס' ובחבורי ק"א כתבתי יבוב לזה בס"ד וא"כמ"ל : אוכלא דאפרת הוא · בירושלי' מוקי לה בתרנגולת העומדת לאכילה [ועמ"ש לק' ד'] וטעמא דב"ש הואיל והיא מוכנת אגב אמה וב"ה טעמייהו משום דהוי מוקצה שיבש ולא ידע בי' והירושלי' לטעמיה דס"ל דגם שיבש קודם השבת ולא הכירו בו הבעלים הו"ל מוקצה והבבלי לטעמיה לקמן כו : דא"כ מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירים בו מותר ע"כ אמר אוכלא דאפרת הוא ועי' מה"פ כאן שכ' דגם הירושלי' לא אסר רק ביו"ע אבל בשבת שרי וס"ל כר"ג לחלק בין שבת ליו"ע וכהרי"ף ורמב"ן וז"א דהא בירושלי' שבת פ"ג ה"ו אמר גם לענין שבת כן מפורש · גם מ"ש בגליון כאן דהדר ביה הירושלי' מזה · לא נהירא דהא לק' סוף ה"ג ורפ"ד איתא כן וכן בשבת שם : תוס' ד"ה דלמא · דמוקצה דבע"ת המיר וכ"ה בירושלי' ה"ד : **ע"ב** מאתמול גמרה לה · בירושלי' לפי' הק"ע והפ"מ לא ס"ל כן דהיתא שם ה"א לחלק בין עג' לביצה עגל מאתמול נגמרה ביצה בו ביום נולדה בו ביום נגמרה ועמ"ש לקמן ו : בפי' הירושלי' באופן דגם הירושלי' יסבור מאתמול גמרה כדמוכח מדקרי לה מוקצה שיבש כמש"ל ע"א : השוחט את התרנגולת · ה"נ בירושלי' ומובא בתוס' ד"ה מלא' וכ' דבירושלי' פליג בהא · דהיינו דפליגי ר"ח ור' מנא בטעמא דמלתא למה לא נקרא גמר עד לידה ת"א משום שאינו דומה טעם כו' ות"א שאינה נגמרה לגדל אפרוחים : פירות הנושרין · במה"פ ד"ה ביצה הכריח דלהירושלי' ל"ל גזרה זו מדאמר שם סו' ה"א מה בין נשרים ובין ביצים אלו כו' אלמא דמחלק ביניהם וצ"ל גזרה אטו פה"כ ע"ש ובאמת אין זה הוכחה דהלא התם לב"ש והא דקאמר שם הכל מודים בנשרים שהם אסורים דהיינו אפי' לב"ש דמתיר ביצה ונתן טעם ע"ז ועמ"ש לקמן ד · דבענ"ד נשרים שבירושלי' היינו עלים שנשרו וכפי שיבואר שם א"כ אין כאן שום ראיה :

דף ג ע"א תוס' ד"ה גזרה · דבירושלי' הל' י' וכן בשבת פ"ז ה"ב : היא גופה גזרה · עמ"ש שבת יא : וכא · : מוחלפת השיטה · לשיטת מה'יבר"א בתוס' ד"ה ר' יוחנן ההיא דכלכלה מוחלפת ועי' בירושלי' ערובין פ"ג ה"ט דמקשה שם דר' יהודה דכלכלה אדר' יהודה דערוב יו"ט ושבת ומשני שם וכן דרבנן אדרבנן ואם היתה מוחלפת ל"ק מידי ולפי הכלל דסתמא דירושלי' הוא ר' יוחנן מוכח דלא מסיך הך דכלכלה ומוכח כפרש"י : **ע"ב** אין מטלטלין · ה"נ בירושלי' כשם שאסורה באכילה כך אסורה בטלטול והיא בתוספת' פ"א : אבל כוסה · עמ"ש שבת מב : נתערבה · עתו' דקאי אודאי ולא אספקא וכן מוכח בירושלי' דאמר אפי' כנ"ד ספק הכן מותר מודה הכא דאסור משום דאיכא חד ודאי בהאי תערובות : ר' יוחנן אמר את שדרכו · בירושלי' ערלה פ"ג ה"ד ר"י ור"ל א"א עשרה דברים מקדשין לר"מ ות"א כל הדברים מקדשין ומהכא מתקיים דר"י הוא דאמר את שדרכו כו' ושם מקשה למ"ד כל שדרכו למנות לר"מ מהא דתנן בכלים פי"ז דלר"מ לא אמרו רמוני באדן אלא לענין שמקדשין ומשני דסתם רמונים גם מכל שדרכו למנות הם' כ"ה ע"פ גי' הרש"ם ופירושו שם מובא בהרא"ש ועתו' זבחים עב ע"ב ד"ה נתערבו שכ' שיש ט"ס בהירושלי' ומובא בתוס' שם וביבמות פב : דלר' יהודה גם שאר רמונים הוי' מכל שדרכו למנות ור"מ ל"ת לי' מכל שדרכו וכ"כ הר"ש בכלים שם והוא לר"ל וכן צ"ל בהך דקליעות לר"ל דפליגי בזה ר"מ ור"י וע' ירושלי' תרומות פ"ד ה"ז דשם הגיר' מהופכת גבי קליעות מר"מ לר' יהודה וק' לפ"ז הך דכלים דשם ס"ל לר"י להחמיר יותר מר"מ להכניס גם סתם רמונים בכלל כל שדרכו וגבי קליעות ס"ל איפכא להקל יותר נגד ר"מ ואין לפרש מש"ש ר' יהודה לא הוזכרו רמוני באדן אלא לענין שהן מתעשרין דהיינו אבל לקדוש גם רמוני באדן בטלים דהא בזבחים עד' · א"ר יהודה רמוני באדן אוסרין בכ"ש · אך לפנינו בכלים שם הגירס' ר' יוסי וכ"ה בפי' המשנה להרמב"ם ובירושלי' ערלה שם הגיר' ר' יהודה וכ"ה בר"ש כלים שם ולפי הגירסא בג"ס דילן גבי קליעות מיושב הגי' בכלים ר' יהודה בפשיטות דל"ה סברות הפוכות : רמ"א ר"א אומר · ע' תוי' מה שתי' לר"ל ובירושלי' תרומות פ"ד ה"ז הגי' איפכא לר"מ לא בטל ככהן לר' יהודה וא"ש ועמש"ל בסמוך :

דף ד ע"א פשיטא · בירושלי' לפי' הק"ע ופ"מ מוקי בלאכילה דס"ל כל התרנגולות עומדות לשחיטה ועכ"ז ל"ק לי' פשיטא משום דלהירושלי' ב"ה אסרי גם בעומדת לאכילה ע"כ הוי רבותא אולם בענ"ד מ"ש הם בדעת הירושלי' דכל תרנגולו' עומדות לאכילה הוא פלא ומופרך ממ"ש לק' הי"א דבעומדת לגדל ביצים הו"ל אינה מוכנת ע"כ נ' דלא כפירושם במ"ש כאן ואין כל התרנגולות מוכנות לשחיטה דכך בתמיה אלא דהוא מהקושי' ובניחותא והלא אין כל התרנגולות לשחיטה ואיך סתים שתאכל היא ואמה דמשמע בכל גווני וא"ר בא האכל בסכנה של אמה ולזאת הוזכר אמה כלומר אם היא מוכנת לשחיטה גם הביצה מותרת : והאמר רב הלכה · ה"נ מקשה בירושלי' כאן ובשביעית פ"ט ערובין פ"ג מהא דרב אמר הלכה כד' זקנים ההא דאמר שירי פתילה מבנת ליו"ט אסור ולא משני ולהרא"ש כאן דלא ס"ל בשירי פתילה שיהיה בהם משום הכנה א"ש דלא משני התם כהכא אך לבמ"ת שיביה הרא"ש דדן משום הכנה צ"ל דלא ס"ל להירושלי' דין הכנה כלל ע"ש ברא"ש ועי' גליון שכ' בדעת ר' יונה הרוקח מה אבפת בתילה לביצה דהיינו משום הכנה ותמוה לכאורה דהא גם בביצה אמר כאן דאיכא משום הכנה ויתכן דהתם בירושלי' דקאי בביצת תרנגולת העומדת לאכילה דא"כ כ"א משום מוקצה שיבש · ל"ש בזה הכנה ועפ"ז י"ל מ"ש בירושלי' שם שהשיבו לר' מנא מן מה דאנן המיין רבנן מדמין לה רד"א היא הדא היא הדא ופי' הפ"מ דחוק שם והנכ"ל י"ל דס"ק דא"כ דנימא בפתילה טעמא משום הכנה איך מותבין רבנן דרב אדרב וע"כ טעמיה דרב בפתילה משום קדושה א' וא"כ ה"נ ביצה : תוס' ד"ה נימא · בחבורי מנפה אריי הנדפס בערובין פ"ג האריכתי ליבב קו' התוס' לרש"י והכמ"ל ואין עסקי פה בחדושים כ"א להעיר בהנוגע לירושלי' דאיתא שם הכל מודים בנשרים שהן אסורים ר' בין בר חייא בשם קומוי ר"ז מה בין נשרים בין ביצים אלו נשרים באמותיהן שמא אינן אסורין אלו ביצים באמותיהן במה אינן נותרות ופי' הק"ע ופ"מ רחוק גם לפירושם פירות הנושרין דאסורים לאכלן בו ביום הוא הפסק לענין א"ר ממה דעסיק ביה וכ' בענ"ד דקאי אשבת ויו"ט דאסור מזה לזה ושייך לתשובה על דברי ר' מנא והאי נשרים נ' דהיינו עלים שנשרו מן הדקל משבת ליו"ט דלק' ע"ב ומחלק שם בינם לביצה ובירושלי' טעם אחר לחלק משום דרהרני ולת ינתה ביו"ט להיתר שחיטה אין לומר בה מיגו דאתקצאי משום יום שעבר לאסור ביצתה משא"כ עלים שנשרו דהאילן לא הותר שייך ביה איתקצאי וא"כ גם גבי פתילה כיון דהותר הדלקה גם המוקצה שמתמנו הותר ואין לומר ביה טעם אתקצאי וע"כ רב דאסר פתילה הוא משום קדושה א' א"כ גם ביצה ליתסר ומשני ביצה כיון דאינה כ"א חומרה משום מוקצה שיבש כו' אין להחמיר בה גם לאין קדושה א' ועפג"א בבאור הסוגיא שם עפ"ז : ר' יהודה משום ר"א · בערובין לח · לר"א ב' קדושות כן וי"ל הכא משום סכנה אבל להירושלי' לפי ד' הרא"ש דל"ל הכנה צ"ל דהכא הוא ר' אלעזר ובירושלי' גרסי' ר' אליעזר וצריך להגי' · אלעזר או להכריח דס"ל להירושלי' נ"כ הכנה : אין מטלטלין · עמש"ל ג : **ע"ב** עצים שנשרו · עמש"ל ע"א דבענ"ד זהו דאמרו בירושלי' הכל מודים בנשרים ועמ"ש שם בס"ד : ח"מ בדאורייתא · פ"ג מהלכ' בירושלי' כלאים פ"ב ה"א ועי' מה"פ שם ד"ה כל שמסייע לד' הרמב"ם דגם בעיקרו מה"ת נדבר הכא כל שעיקרו ד"ת וכ' לד' התוס' כאן דהתם דאינו כ"א משום מראית עין קיל משאר איסור דרבנן · ומ"ש והגן ליתא בהאי ליסנא במתני' כ"א מוכח ממ"ש במזיד אסור ש"מ דאין מבטלין ועי' ירושלי' תרומה ספ"ה דר' אבהו א"ר יוחנן כל האיסורים שריבה כו' ומפרש שם משום דמתני' גבי תרומה קאי קמ"ל כל האיסורים : קדושה א' היא · בירושלי' דמאי פ"ד ה"א הוזכר שם ג"כ ביו"ט של גליות דאיכא למ"ד קדושה א' היא ובשביעית וערובין וכאן לא הוזכר כ"א יו"ט של ר"ה או יו"ט ושבת ועי' ערובין פ"ג ה"ט מודים חכמים לר"י בשני ימ"ט של ר"ה דמיסוד נביאים הן וזה תמוה דהלא פלוגתייהו הוא בי"ט של ר"ה גם טעם דמיסוד נביאים הוא לומר דקדושה א' היא ור"י הלא אמר ב' קדושות הן וכ' דט"ס שם וצ"ל בשני יו"ט של גליות דב"ה מיסוד הנביאים הן פי' דמודים חכמים בב' יו"ט ש"ג דב' קדושות הן דטעמייהו בר"ה דס"ל קדושה א' הוא משום דמיסוד נביאים הן משא"כ בשאר יו"ט ובדמאי נ' לגרוס של ר"ה במקום של גליות דבר"ה מינו תנאי פליגי בזה ולא בשל גליות : רב ושמואל דא"ת · בערובין פ"ג פליגי תנאי בזה והכא דלא הזכירם בגמ' משום דקאי לאחר תקנת ריב"ז ואפשר דהותר גם לרבנן דר' יהודה :

דף ה ע"א צריך מנין אחר להתירו · הרמב"ם והראב"ד פ"ב מהל' ממרים פליגי באופן שבטל הטעם דלהרמב"ם צריך עכ"ז מנין אחר והראב"ד ס"ל דא"צ מנין אחר ובתשו' הבאתי ראיה להרמב"ם מירושלי' שביעית פ"ד ה"ב ועש"ק שבת פ"ו ה"ב ועמ"ש לקמן ע"ב : אילת מן הנפון · ע' הגרי"ב וכ"ה במשנה שבירושלי' כהגהתו : **ע"ב** כבר נמנו · במ"ני' דמע"ש פ"ה איתא דתנאי הי' ופליגי ר"מ ור' יוסי בהתנאי ע"ש ובירושלי' שם ה"ב א"ר אחא ז"א שבנין בהמ"ק קודם למלכות בית דוד דכתיב ודם ענב תשתה חמר ולא אמרה הכין וכי' הפ"מ ז"א מהקרא ע"פ תרגומו ודחוק גם סיום הירושלי' ולא אמרת הכין אין לו ביאור לפירושו ובכל מקום זאת אומרת קאי על שלפניו מתני' או ברייתא וכ' בענ"ד עפמ"ש התוי"ט שם דהוצרך התנאי לכשיבנה המקדש יחזור הדבר משום דכ"ד שנמנין כו' ע"כ חששו פן לעת שיבנה בהמ"ק ומלכי ב"ד לא יהיו עדן ולא יהיה ב"ד גדול לבטל התקנה שהתירו מלהעלות ושיהיה נפדה חוץ לחומה · א"כ מוכח דבנין בהמ"ק קודם למב"ד ועוד ראיה דכל הטעם שיעשה שיביאו לירושלים הוא משום יין לנסכים בזמן המקדש ובכתובות ס"פ שני דייני דרשי' ודם ענב תשתה חמר מדת חומר שלשים סאה יין וא"כ לעתיד לא ימעט היין לנסכים ולא יהיה נצרך כלל תקנה וע"כ לומר דמב"ד תתאחר לאחר בנין הבית ועובת הארץ לא תראה עד מב"ד ע"כ השיר נצרך להתנאי :

דף ו ע"א לא מצינו אלול מעובר · עמ"ש ר"ה יט : יואיל ומתיר עצמו בשחיטה · בירושלי' מקשה לא כן תני כו' גוזלים שלא העלו עליהם כנפים אסורים משום שקן כו' א"ר אבון תפתר באלין דנפקין וכנפיהון עליהון וכ"כ הגא"ה סי' ו' ותימה שלא הביא בשם הירושלי' כ"א בשם ר' יואל ועש"ק ד"ה לא כן : לעגל שנולד מן הטרפה · בירושלי' ר"ז בשם רב גידל נעשה כדבר מוכן עמון בדבר שאינו מוכן ועי' מה"פ שם ד"ה עגל : **ע"ב** אם לא שיחט · עמ"ש שבת קנו : עגל שנולד · בירושלי' קאמר הטעם משום שמתיר עצמו בשחיטה ומקשה שם ר"ז מעתה מדברית תהא מותרת נגי' תהא מותרת כו' חזר ר"ז ואמר עגל מאתמול הוא גימר גרם הכא דו ביום נגמרה בו ביום נולדה ופי' הק"ע ופ"מ דברכה הכא היינו ביצה ופליג הירושלי' על הבבלי דאמר מאתמול גמרה לה ודוחק כמש"ל ב' : וני' דהכי הוא דאותה הביצה שנולדה היום אינה יכולה להולד מאתמול דסלה בכל יום יולדת ביצה אחרת משא"כ בעגל דיולדת למקוטעין כדמסיק ודעתיה עליה מאתמול וזהו מתרן גם הך דמדברית דאין דעתיה עלה מאתמול ל"מ כברה מתיר עצמו בשחיטה ויותר נ' דע"ז קאי בו ביום נגמרה דהייט מדברית הוי כבו ביום נגמרה ונולדה : אף בחול אסור · עמש"ל ע"א ד"ה הואיל : תוס' ד"ה ביצים · ביצת נבלה · מובא בירושלי' כאן ה"א ושם טעמא דב"ה משום דגופה היא ולא משום גזרה ויבואר זאת בחולין בס"ד : ימצא בה כו' לאכלן בחלב · ה"נ בירושלי' ואמר שם אם היו מעורו' בגידין אסור והוא כר' יעקב לקמן ז ע"א : מותרות לאכלן ביו"ט · עמש"ל ב : ד"ה קשותא : ומגדלת אפרוחים · ה"נ בירושלי' ועמש"ל ·

דף ז ע"א רש"י ד"ה דצריכן כו' כויה שבשול יע' ת"כ תזריע פ"ז ע"ש לרבת : והזרה · בירושלי' ס"א ינתה רובה מעיו"ט הכל מודים שנאכלת וליתא שם והזרה : ר' יעקב אומר · ה"נ סתים בירושלי' ועמש"ל ו' : ד"ה ומלא ועש"ך סי' פ"ז ביו"ד ובלב ארי' ביצה מ"ש בזה : בדספנא מאלפתא · ה"נ בירושלי' דמקשה על הכלל כל שתבמישו ביום כו' מתרנגולת דיולדת בלילה ומשני שכן היא יולדת בלא זכר : **ע"ב** אריב"ח מחלוקת · ה"נ בירושל' ע"ש ריב"ח ולהק"ע פליגי בזה כאן ובפסחים פ"ה ה"ד דר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר בין לעני' בעורו כ' לאכילה בכותבת והוא לב"ש והפ"מ פי' לפי הגי' הכתובה בכוית והוא לב"ה וקמ"ל דלא נימא שחות מכוית ודוחק ובין להק"ע בין להפ"מ הך דפסחים דבעי בשוחט על החמץ אם שעורו כבעורו או כאכילתו ע"כ הוא לב"ש ובענ"ד נ' דהסבר שם מ"ד א' דס"ל דרק כבעור פליגי אבל באכילה לכ"ע ככותבת וע"ז קא' ר' יוחנן ופליג דזה וזה בכוית גם לאכילה · וזהו דמייתי ראיה מדחשיב ברים כריתות ל"ו ולא ל"ז שאור והמץ כיון דלא שוו שעורייהו ולהק"ע צריך להגיה חזקיה במקום ר' יוחנן וגם דהרא"ה הוא לב"ש ומאן לימא לן דאתי' כב"ש ולהנ"ל א"ש דקאי לב"ה ור' יוחנן אמר לה כמ"ש בירושל' וגם בפסחים א"ש דקאי לב"ה ואליבא אותו המ"ד דבאכילה מודו ב"ה לב"ש : השוחט שבא להמלך · כה"ג בירושל' כ"מ בין לכתחלה לדיעבד בעפר שהכנים להטית גגו : והוא שיש לו דקר נעוץ · בירושלי' משמע דל"ב דקר נעוץ משום דמלאכה שאצ"ל היא וכר"ש ומתחלה דן על הריסה דלא ילקה משום הואיל וסותרה לכיסוי ודחי דלא הותר רק שאצ"ל ומקשה מר"מ דמנה כ"ד דברים מקולי ב"ש ויבואר זה לקמן יב : אך מסקנת הירושלי' משמע דיש בו דחי' ועמש"ל יב : ולקמן ח :

דף ח ע"א ה"ק והשר עיה מוכן הוא · ע"פ הירושלי' דאינו מגי' נ' דה"ש דהוא טעם לב"ה דלא יחפור משום דהאפר כירה מוכן הוא ויכול לכסות בזה ע"כ לא דחי וב"ש לטעמייהו דאין מכסין באפר ועתו' ד"ה ה"ה : תנ ח · וכ"ה בירושל' ה"ג : תוס' ד"ה אמר ובירושל' ה"ג ושם מוטב כו' ואל יחפור בדקר ויכסה ושינו התוס' ל' הירושל' שלא לעקור מצות כיסוי דהוא לשיטת הבבלי דבעינן דקר נעוץ מבעו"י ובל"ז לא הותר : הכניס עפר לגינתו · בירושל' לעות בו גגו סיד לסוד את ביתו מכסין בו אית תנא תני אין מכסין בו וכ"ה בתוספתא פ"א אין מכסין מ"ד מכסה לשעבר דהיינו בדיעבד מ"ד אין מכסין בכא ליבאל בתחלה : כוי אין שוחטין · בירושל' ותוספתא פ"א ע"ש ר' יוסי וכ"ה בחולין פד : ועי' חולין עט ע"ב ע ע"א דפליגי ר' יוסי ורבנן איזהו כוי ועתו' שם פד : ד"ה כסוי : **ע"ב** כי עביד כתישה אתי עשה · עש"ק שבת פ"ז ה"ב ד"ה המבשל : אימר דאמרי' אתי עשה · בירושל' ה"ג מקשה לחברי' דאמרין עשה דכיסוי דל"ת דיו"ט ע"ד דר' יונה כו' אע"פ שאינה כתובה בגדה ניחא ע"ד דר' יוסי דאמר אע"כ כתובה בגדה ומשני שכיון שהתחיל המצוה אומר לו מרק · ועש"א סי' כ"ו מ"ש לדחות מירושל' זה פי' התוס' קדושין והר"ש חלה אינה כתובה בגדה היינו קודם הדבור דהא כסוי הו"ל אחר הדבור וקרי לי' אינה כתובה בגדה וכן הקשה הפ"מ והכריחו לפרש שיהיה כתוב העשה אחר הל"ת ככלאים והר"ש שם הקשה ע"ז ממילה והש"א תי' ע"ז ולא ראו שבירושל' מקשה ממילה ומתרץ בתי' אחר ועמ"ש שבת קלו · וכעת נ' לקיים פי' התוס' והר"ש רק להגי' אות א' וצ"ל בכתובה בגדה והוא כולל מ"ש התו' דבעינן שניתן אחר הדבור כבכלאים וכן בעינן שתהיה בעידנא וכקו' הבבלי הכא ומשני כיון שהתחיל כו' פי' דתחלת המצוה נקרא ע"ש סופה והו"ל בעידנא ועני' פ"ב דיבמות ואא"ל דתלי כסוי בשחיטה ומה שהקשה הפ"מ מנדרים פ"ב י"ל דהתם כיון שנשנית לאחה"ד ג"כ אילימא לדחות : יו"ם עשה ול"ת · עי' מה"פ ד"ה ע"ד : במערבא פליגי בה · בירושל' איתא כאמרי לה רבה בר' דרב יוסף ושם הוא ר' אבא בר יוסף וחד הוא אך שם אין הפלוגתא בכוי כ"א בשהכין למצות כסוי דם לפור אי שרי לכסות נוצה :

דף ט ע"א תוס' ד"ה גלגל דלפי הירושלי' · כאן ה"א פסחים פ"ג ה"ג ועי' תוספת' כאן פ"א : שם ליתא בירושל' שם · ושם איתא דרק בעיסה טמאה הדין כן ומסקנא משמע דגם בעיסה טהורה כן משום דדין ההפרשה היא בסוף וכן בתוספתא כאן פ"א משמע הכי וא"כ איתא מתני' ביו"ט של פסח אבל בעצרת וחג מותר ור' ישה ר' בון כו' אפי' בעצרת וחג אסור ועי' ק"ע ופ"מ ולפמ"ש התוס' דהירושל' מיירי בחלת א"י דאינו יכול לשיות אוכל והולך ואת"כ מפרים א"כ הוי הסברא איפכא דבשאר יו"ט שיכול להניח מלא סותה עד הלילה יש לאסור הפרשה בלא מעיו"ט אבל בפסח שאם יניחנה תחמיץ ומוכרח לאפות יש להתיר ההפרשה לר"א אחר האפי' ולר' יהושע קודם האפי' בכדי שיוכל לאכול ממה שאפה ביו"ט ונות יותר לומר דמיירי בחלת הו"ל ע"כ בפסח אין להתיר הפרשה בלא מעיו"ט משום דיכול לאכול מה שאפה ביו"ט גם בלא הפרשה אבל בשאר יו"ט בעיסה טמאה דאין החלה ראויה וצריך להיתר הואיל טוב יותר שיפרים חלה מהעיסה וישאיר החלה בעיסתה עד מוצאי יו"ט לאפותה והעיסה יאפנה ביו"ט משא"כ בפסח ל"מ למעבד הכי : דאמר שמואל · ה"נ בירושל' חלה פ"ד : כ"ם שאסרו חכמים · עמ"ש שבת סד : **ע"ב** בני ר' חייא · בירושל' יהודה בר' חייא ושם כשנודע לאביו שבא מעשה ליד בנו שהתיר סולם עלי' הוקיר ר"ה תנא קומוי ותני בד"א בסולם של שובך כו' כר' יהודה כאן : תוס' ד"ה מאי · עש"ק ה"ד ד"ה כולם : מוחלפת השיטה · עמש"ל ב · : אא"כ נענע · עתוס' לקמן לד : ד"ה והומר מ"ש בשם הירושל' והוא כאן ה"ד ובסוף פ"ד ומ"ש התוס' שם להקשות על ב"ה · בירושל' שם מקשה איפכא אמאי בעי כאן אמירה זה וזה והתם סגי במכאן ועד כאן ומשני עוד היא תומר בבע"ת וכ"ה בבאור הגר"א א"ת סוסי' תלה והוא דלא כפק"ע שם :

דף י ע"א לב"ה ל"ל ברירה · כן מוכח בירושל' כאן ה"ד פ"ד ה"א ה"ז דמקשה רבנן דהתם אב"ה דהכא ומשני משום דבדבר שיש רוח חיים בעי זה וזה · ופכ"פ משוי להו להדדי והתם פירש"י בטעם חכמים דל"ל ברירה וה"נ ע"כ כ"ל לב"ה והוא דלא כסוגיא דערובין סה · דמוקי לב"ה דאית להו ברירה ועתו' שם : **ע"ב** בדף · הרי"ף והפוסקים לא הביאו אוקימתא אביי בדף ובלב ארי' האריכתי בזה : אפילו תימא רבנן · בירושלמי כאן ובספ"ד דמע"ש מקשי דהתם אביו הניח והוא מצא [דגם בתוספתא פ"ה דמע"ש ליתא שם בל' הניח כו' כ"א הרי שם כו' דהוא נוטל אביו] כרם הכא הוא עצמו הניח-הוא מצא והבבלי אינו מחלק בזה מדמדמי הך דזימן שחורים לזה וכן בפסחים מדמה בכרות לזה ובפנ"א כתבתי דהירושלמי ס"ל ס' דרבנן לקולא גם בדשיל"מ ע"כ י"ל דבמעשר בהניח בעצמו הו"ל ספקא ע"כ מתמרינן לומר דהבאור הוא מעשר אבל הכא בזימן שלשה אמרינן ג"כ הכי אף דהוא לקולא סד"ר לקולא אולם הבבלי קאי בסברה רב אשי לעיל ד : דסד"ר בדשיל"מ אסור ע"כ אין לתרץ כן דהכתי משום ספק לתסר והארכתי ליבב עפ"ז הא דהרמב"ם והטור לא כ' כאן להתיר אפילו מקושרות והכמ"ל :

דף יא ע"א שאסור לטלטלו · ערא"ש מ"ש בשם הירושל' : תנא ושוין שמולחין · בתוספתא הכל מודים שאין מולחין את העור אבל מולחין עליו בשר לצלי וכ"ה בירושל' ושוין שלא ימלחנו והרבותי' הוא לב"ה : **ע"ב** אר"י אמר שמואל · בירושלמי חבריא בשם רב מולח אדם דבר מרובה אע"פ שאינו יכול לאכול ממנו אלא דבר מועט : מערים · בירושלמי ע"ש ר' אחא בשם רב ועי' ברא"ש מ"ש בשם הירושל' : אמר עולא ג' דברים · בירושלמי הוא ע"ש ר' חנני' בשם ר' יוחנן ואינו מונה ג' דברים ועכ"ז איכא ג' מקומות דאמר כן בתריסי חנויות הכא ובשבת פי"ב · וגבי הפותת חביתו חגיגה פ"ג ועוד אמר כן במ"ק פ"א גבי כותלו הגוהה לרה"ר סותרו ובונה במועד ועל עור לפני הדורסן ליתא בירושלמי ואפשר משום דאינו כ"א בענין מוקצה לא חשיב לי' וגם חזרת רטיי' אינו כ"א משום שבות קל ול"ת כ"א מהדברים שיש בהם חשש איסור תורה כמו בחזרת תריסי חנויות דאמר שמואל שם דחייב משום בונה וכן בבנין כותל במועד וגם הך דחגיגה י"ב איסור תורה : בד"א שיש להם ציר · עש"ק ד"ה ר' אחא :

דף יב ע"א מתוך שהותרה · בירושלמי ה"ג ושבת פ"ז ה"ב פלוגתא דר"י ור"ל דר"י ס"ל מתוך ור"ל ס"ל דל"א מתוך וכן לקמן פ' משילין ה"ב גבי נר של אבטלה הביאו הרא"ש פ"ה סי' כ"ב תלי לה במתוך ותלי לה בפלוגתא דב"ש וב"ה הכא בהוצאה וה"ה בהבערה א"כ ס"ל דפליגי במתוך וכן פי' הק"ע ובתו' לקמן כ"ג ד"ה ע"ג פי' דמאן דמתיר בנר של אבטלה הוא מטעם דס"ל הבערה לאו יצתה ולא מטעם מתוך ע"כ צ"ל דמש"ש פלוגתא דב"ש וב"ה היא פלוגתא אחריתא באיזה בריי' בהבערה עצמה וזה דחוק מאד בענ"ד : **ע"ב** ולוקה משום הבערה · בירושלמי כאן ה"ג ובשבת פ"ז ה"ב אמר ר' יוחנן דאינו לוקה על ביטול נבלה ביו"ט משום דאמרינן מתוך ומקשה מעתה החורש ביו"ט לא ילקה ועמש"ל ז ע"ב ד"ה והוא שהבאתי שם מהירושלמי זה ויעדתי כאן לכתוב באורו ופי' המפרשים דחוק · וכ' דהקושי' בשם לר"מ דאיהו כ"ג הוא דמקשה אהא דמוקי ר' אילא הך דיחפור בדקר כר"ש דמשמ"ל פטור מחמת קושי' דההריסה ביו"ט לא ילקה משום מתוך ובמתני' סוף מכות איתא דחייב אחרישה ביו"ט וע"ז קשי' ליה הא לב"ש ל"ל מתוך ולב"ה הלא לא ס"ל יחפור כ"א בדיעבד ומשום דמצות כיסוי דחי' ואין שייך מתוך אם לא דס"ל מוחלפת השיטה וב"ה ס"ל יחפור א"כ קשי' דר"מ מני ליה בין קולי ב"ש · והא דמקשה דר"מ לא ס"ל כר"ש היא קושי' בני' לר' אילא אחר דמשני קושי' הראשונה אלא ר"מ ור"ש אמרו ד"א פי' דלא מחמת קושי' ממשנה דמכות מוקי כר"ש כ"א דקים ליה דאמרו ד"א : תוס' ד"ה אין מוליכין בירושלמי דמאי פ' בלוקח ה"ג : שם הוא ילפה מהיא · לפנינו בירושלמי הדא ילפה מההיא ועי' שנו"א שם בבאור הירושלמי : אבל לא בקטן · בירושלמי מעשרות ס"ד ה"ד הונא בר חיננא ורב תחליפא בר אימי הוון יתבון קומוי ר' אלעזר א"ר יונה אין כולהון בר אימי הכן בר רב אימי אין כולהון בר רב אימי והוין ליה עד קברי אנגעותיו והוון סכין מני' והפך אפוי לכותלא ותוי לון מלא שעלין ותני כן ובלבד שלא ינפח לה בקטן כו' ולענין שבת עד כגרוגרת · ופי' המפרשים דחוק וכ' בענ"ד דהאי אי כולהון בר אימי כו' הוא שייך להיפור שעיקר ההיתר הוא מה שהכותל היה מהגורן הסמוך לבית כדמסיק בהתי' דלוזאה מותר אפי' הרבה והפך פניו לכותל ליקח מהגורן מלא אגרוסות מלילות ונתן לבני התבורה לאכול ולבל יהיה נראה ר' תחליפא כמסרת ע"כ אמר אי כולהו בר אימי הוא בר רב אימי פי' שביה קבוב מהם אי כולהון בר רב אימי והוון ליה עד קברי אנגעותיו הוא בעין מאמר מגיע עד קרסוליו והיינו במעלה אף אם כולם בר רב אימי היה הוא גבוה מהם במעלתו · אך לאחר והוון סכין מני' בהם היו זקנים רימנו וקשה להם הטורח ע"כ הפך הוא פניו לכותל ותוי לון מלא שעלין הרשה להם מלא אגרופין וע"ז תקשה הא תנינן לא בקטן כו' ומשני משום שהיה סמוך לגורן מיותר במהזיר את סמוחר :

דף יג ע"א הכניס שבלין · תוספתא מעשרות פ"ג ובירושלמי שם פ"ד סתים כר' ובתרומות פ"י ה"ג סתים כר' יוסי בר' יהודה ועמ"ש לקמן : מאי תרומה רוב תרומה · בירושלמי כאן משני דבתרומה אסרו זה מפני זה שלא יבא להרוס בשבת : אבל בקטנית ד"ה · ע' בס"א תרומות פ"י מ"ז דכ' דהירושלמי ה"ג שם הפיס כל"ק ולמ"ש המל"מ פ"ג מתרומות הי"ג לא מני הירושלמי לסבור כל"ב דלק' מבני ני"ב מהכי' דתרומות מי שהיו לו חבילי כו' בטבול לתרומ"ע שהקדימו בשבלין והירושלמי פ"ל להלך דין מירת א"ל דבלא מירה הלוי חייב בת"ג א"כ אמאי כותם דהוי כמרוה ומפסיד לכהן הת"ג ופ"ב לומר לסי' הבלמי כל"ק אך הדר המל"מ מזה מברייתא דלק' בסמוך דקשי' לסברתו אמאי שמא אוהן הלוי גורן כמ מפסיד לכהן ע"ש וכ' בענ"ד די"ל להירושלמי דהברייתא אתי' כר' ונטבל ע"י הכנסה למלגן והו"ל כשבר ממלהו ופטור מת"ג וגם בתרומות הלא מיירי הירושלמי לריב"ר"י והו"ל קודם מרוח ומתני' דאיתא כותם מוכרח

בס"ל

דס"ל אסורייתא טבלה והו"ל אחר מרות ע"כ גם אי מוקמינן ליה במעשר שהקדימו בשבלין נ"כ מוכרח כלא"ק ע"ס סברת המג"מ והא דשמו טובלו ע"כ איט נדון כמרות דא"כ לעולם אין לחלק בין מירות א"ל ואיך מחלק בירושלי חלה פ"א ה"ג בזה • וצ"ל משום דהתם אין לוקה על טבלו מה"ת כמ"ב בירושלי ספ"א דתרומות אבל אסורייתא אי טבלה הו"ל טבל מה"ת : שמי טובלו • עמש"ל וע' ירושלמי ספ"א דתרומות וע' מה"ש שם והתם נמי המימרא ע"ש רשב"ל : ע"ב אבא אלעזר בן גימל • פתו' גיטין ל • מנחות נד : ד"ה נטלא מ"ש בשם הירושלמי והוא בפ"ד שם וע' בט"א פ"ק דתרומות מה"ש בגי' ובאור הירושלמי דלא כהתוס' : תוס' ד"ה כשם בירושלמי • תרומות פ"ב ה"א : מ"ט • בירושלמי ספ"א דתרומות אמר מקרא ואת קדשי ב"י לא תחללו ומ"מ אמר שם דאין לוקין על טבלו ד"ת : ארשב"ל • ברכות מז • א"ר אבהו ארשב"ל וכ"ס בשאר מקומות הברכמים ועמש"ס ביפ"ע : אחת אחת • בירושלמי מעשרות פ"ד ה"ד מביא התוספתא דפ"ג שם בשעורים שנים פטור שלשה חייב בחיטים ג' פטור ארבעה חייב : על יד על יד • הרא"ש גורס מיד ליד ע"ש : וכן לשבת • בירושלמי מעשרות פ"ד ה"ד ולענין שבת עד כגרוגרת :

דף יד ע"א מקשרי אנגעותיו • לפי' הרא"ש ופ"מ הוא בירושלמי מעשרות פ"ד כ"ד ובעצ"ד אין לפרש כן דהלא התם לקח מלא שבלין וכדמסיק שם ואיך שיער מתחלה שיעור קטן כאותה העובדא ועמש"ל יב : ד"ה אבל ובפנ"א האדכתי בהדוחקים הרבים לפירושם : משיגין טעמן • בירושלמי פלוגתא תנרא בשם ר' יוחנן משני בטעמם מר ר"ז בשם ר' יוחנן משני בטעמם פג : כל סנדוכין • בירושלמי ע"ש רב ועל שמואל אמר התם דשחק על סטרא דמדוכיתא והוא כרב אתא כרדלא לקמן וע' רא"ש סי' כ"א מ"ש בשם הירושלמי : ע"ב תוס' ד"ה הכורר • בירושלמי כאן ה"י ובשבת פ"ז ה"ב בעי לה ר' יונה אם ס"ל לב"ש דגם בשבת מותר ברירה כי הא דרק ביו"ט התירו ובשבת חייב כה"ג וצ"ע שלא הביאו את הירושלי': חיטים לעשות • עש"ק הי"א ד"ה חיטים : שעורים ליתן לפני בהמתו • ע' ק"נ אות קי"ג שכתב דהרי"ף לא גרס זאת ובירושלמי מבואר דר"ש ס"ל כר"ע דדרש לכל נפש אפי' בהמה במשמע וע' ברא"ש סי' כ"ד מ"ש בשם בעל העיטור ע"פ הירושלמי וע' מה"ש : ואע"פ שיש בהן כלאים והן לצורך • בירושלי' הגירסא במתני' אע"פ שאין לצורך המועד וכלאים לא הוזכר שם וע' הגר"א בא"ח סי' לא הסכים לגי' הירושלמי מ"מ כלאים ע"כ גרסי' במתני' דבגמ' מקשה ע"ז ומתרץ לה : אבל מותר להציעו • ת"כ קדושים פס"ז ובירושלמי פ"ט דכלאים :

דף טו ע"א צדדי דפסיעי • ע' הג"א שכתב דר"ה ורב אסרי שמואל ור' יעקב בר אחא בשם ר' אחא מתירין ולא הוזכר מזה בבבלי והוא מירושלמי פ"ט דכלאים ה"ד רק דבמקום רב איתא שם ר' אבינא וע' מה"ש שם עוד בהג"א משלחין תכשיטין ביו"ט והוא ג"כ מהירושלמי כאן ובשבת פ"ו ה"א וכן מ"ש בהג"א מטלטלין שופר כו' הוא ג"כ מירושלמי כאן ובשבת שם וכן הך דמנעל ולהעמיד חלב הוא מירושלי' כאן : ביצת הגיר • בירושלי' ביצת אומן : ע"ב רב אשי אמר כדי ה"ג משמע בירושלמי וע' מה"ש : אין אופין אלא על האפוי • ע' רא"ש סי' י"א מ"ש בשם הירושלמי פלוגתא דר"א ור' יהושע • ור"י ס"ל דאופין ומבשלין על המבושל ודרשה דאפשר תאפו ס"ל כמכילתא דנאפה מעצמו כו' ועש"ק ד"ה רי"א שסקפה על הרא"ש מהירושלמי ועמ"ש פסחים מו : והפ"מ גרים בירושלמי ג"כ הך דמכילתא : רא"א אין לו לאדם • בירושלמי שבת פט"ו ה"ג פלוגתא דאמוראי ועמ"ש בפסחים סח : דלהירושלמי מאי דקרי ליה התם מלאכת שמחת יו"ט רשות הוא משום דלפשר להכין מאתמול מעדנים ולא משום דאין חובה לגבל והוא דלא כהבבלי שם ועמש"ש :

דף טז ע"א כל מזונותיו • ויקרא רבה פ"ל ושם מוסיף בחוץ מר"ח ובפסדר"כ כ"ח ולקחתם לכם ומוסיף גם חש"מ : חג שהחדש • עמ"ש ר"ה ח : ד"ה תוס' : תני ר"ח עדשים • בירושלמי הוא עובדא דר"ח דאיתא שם ר"ת רבה עלה לביתו אמרו לו אכשינון מערבי' [שכתנו מלערב] אמר לון אית הכא טלופחין מן איתמל אמרון לי' אין הד"א אפי' מין א' אית הוה בהון תרדין הד"א שא"צ להתנות א"ר חסדא תניי היה לו לר"ת הגדול ופי' הק"ע שהתנה מעיו"ט בעודו בדרך שכל מה שימצא בביתו יהיה ע"ת וכ"מ שפי' הג"א מא"ז והפ"מ סי' תנאי ביו"ט עצמו בשני יו"ט ש"ג וכ"ה בר"ן וע' הגר"א בא"ח סי' תקכ"ז : אין כהם משום בש"ג • פ' ירושלמי נדריכ פ"ו ה"א ר"י בר' בון בשם ר"ה כל אוכל שהוא נאכל כמות שהוא חי א"כ משום בש"ג ויוצאין בו משום ע"ת אם בשלו : ע"ב צריכין כזית • במרדכי בשם הירושלמי פת צריך כביצה ותבשיל כזית ומוכא בב"י סי' תקכז ולפנינו בירושלמי אינו ועש"ק ד"ה הדא ובבאור הגר"א שם בא"ח מביאו מוכח דגרים כך בירושלמי : מערב אכולה נהרדעא • בירושלמי שלפנינו א"ר חייא בשם ר' יוחנן צריך לומר עלי ועל מי שלא עירב וכמה שהביאו הגה"מ ומרדכי והגר"א בשם הירושלמי איתא בנוסח הברכה בדין כו' לי ולכל המצויין על עירובי : רבי אומר מערבין • בירושלמי ה"א הפלוגתא היא ע"ש ר"מ וחכמים ושם איפכא דתכ"א מערבין ע"ת ור"מ אמר לא ע"ת ולא ע"ת ושם איתא דאמת תני ומחליף ובתוספתא פ"ב פלוגתא דר' וחכמים כהכא ושם ר' לחומרא וחכמים לקולא וכל"ק דשלא ר"א לגולה :

דף יז ע"א יו"ם שחל להיות בשבת • ירושלמי שבועות פ"א ה"ד ביו"ט של ר"ה שחל בשבת בשחרית והיא היא רק משום דבמוסף יש חילוק בין יו"ט דהוי שמנה לב"ש ושבע לב"ה וכר"ה במוסף עשרה לב"ש ותשעה לב"ה ע"כ חלקם בתוספתא לתרי בבי : רבי אומר • בתוספתא ברכות פ"ג ר' נתן ובירושלי' ר"ה פ"ד ה"ו ר' אומר פותח בשבת ומותם בשבת • ויו"ט בינתים והוא כל ד' ב"ה כאן : ואם לא אמר מחזירין אותו • ירושלי' ברכות פ"ז ה"ד ועמ"ש בפנ"א שם : מניח אדם ע"ת ומתנה • לפי' הפ"מ מוזכר זאת בירושלי' גבי טלופחין דר' חייא : אין אופין מיו"ט להברו • בתוספתא הלשון מיו"ט למוצאי יו"ט וכ"ה בירושלי' חלה פ"א ה"ה וכאן ה"א : אמר רבא הלכה כרשב"א • וכן דרש ר' יוחנן בירושלי' ה"א וכן הורי ר' אבהו כרשב"א : ע"ב ובלבד שלא יערים • בירושלי' הוא ע"ש רב כהנא בריה דר"ת בר בא : הלכתא כתנא דידן • בירושלי' ה"א איתא והלכה כדברי התלמיד ופי' הפ"מ דהיינו כרשב"א והוא דלא כהכא והק"ע פי' דקאי על ר' דפסחים מתני' והוא היה תלמיד דרשב"א : תוס' ד"ם אמר רבא בירושלמי • כאן ה"א ועמש"ל טו ע"ב ד"ה אין אופין :

דף יח ע"א מדלין בדלי טמא • עמ"ש לקמן בסמוך : כלי שנטמא בטה"ט • ע' רש"י ותוס' ובירושלי' כאן ובתרומות פ"ב ה"א ושבת פ"ב ה"ו פליגי תרין אמורין ח"א בכלים שנטמאו בטה"ט ות"א בכלים שנטמאו בולה"ט ולפמ"ש התוס' בחגיגה כא • לפרש הירושלמי דקאי אמעריב דמ"ד בטה"ט מקיל לומר דאפי' בטה"ט מערים ומתיב מ"ד בולה"ט למ"ד בטה"ט הא בעי הערב שמש והו"ל מטביל לחול ומשני דמשתמש חולין בטהרה ול"ב הערב"ש ובגליון ירושלי' כאן תמה על הק"ע שפי' דהקושי' הוא למ"ד מערים ולא יכר שהתוס' בחגיגה מפרשים כן ובפנ"א שבת הארכתי וידובר מזה עוד בחגיגה שם בס"ד : ע"ב לא יגמע ופולט • כה"ג בתוספתא פ"ו דשביעית וס"ט תרומות ומובא בירושלי' שביעית פ"ח מע"ש פ"ב והתם טעמא דלא נתנו שביעית ומעשרו' כ"א לאכילה ולא לרפואה : כל חייבי טבילות • פס"ר פמ"ו : טובלין כדרכן • בירושלי' ברכות פ"ג ה"ד יומא פ"ח ה"א תענית פ"א ה"ו בבעל קרי ואמר שם בצנעא וכאן ה"ב כל חייבי טבילות וליתא בצנעא כהכא : תוס' ד"ה כל חייבי בירושלי' • כאן ה"ב ושם איתא ר"ח סגן הכהנים תחת ר"ח בן אנטיגנוס : רש"י ד"ה ס"ג ובתוספת' • וכ"ה בירושלי' כאן ושם מוקי למתני' דלא כרבי והוא כהו"א לעיל ע"א דמתני' בשבת וכרבנן ועתו' ד"ה ושוין ולל"ב ניחא טפי :

דף יט ע"א ע"ג כדו • צ"ל בדו כבתוספתא וע' הגרי"ב ובירושלי' ע"ג עיסתו : ע"ב אבל נו"נ ד"ס אין קרבין • עוד איכא תנאי דפליגי אליבא דב"ה בזה לקמן כ : ת"ק ואבא שאול ומובא בירושלמי ג"כ הברייתא : הבא כ"ד עסקינן • עמ"ש פסחים יג : וראבר"ש לטעמים • בירושלי' ר"ם פ"א ה"א איתא ראבר"ש חג המצות אחרון והגי' הק"ע כבבלי והפ"מ פי' לפי הגי' דשם וק' מברייתא דהכא : רש"א • ת"כ אמור פט"ו : אלא מן החולין • ע' חגיגה ח • דבה"א דבאה חגיגה ממעשר ומוקי לה בטופל וכ"ס בירושלי' שם פ"א ה"ב וע' פאה פ"א ה"א ועמ"ש פסחים עא :

דף כ ע"א כמשפט עולת נדבה • בת"כ שמיני מכלתי' דמלואים דרים היקש למילי אחריני : רש"י ד"ה ויעשה מכם משמע • ת"כ ויקרא נדבה פ"ב : ב"ש היא דלא גמרי • בירושלי' ה"ד מה פליגין בשלמי חגיגה ב"ש עביד לון כשלמי נדבה כו' והק' הגליון דהוא היפך מגמ' דידן ע"כ היפך הגיר' שם ובעצ"ד ל"ק כלל • דהכא בעיקר דין סמיכה מיירי וזה בנדבה כתיב ובירושלי' מיירי מדין תיכף לסמיכה שהיעה דזה ילפינן מחטאת כמ"ש הק"ע מדכ' והביא ואח"כ וסמך [והקש וסמך ושחט הוא למה סמיכה בטהורים כבזבחים לג • לג:] ולא תכף ממש קאמר כ"א בו ביום ולא מאתמול ומיושב בזה קו' הגליון כאשם מצורע שנזכר שם בירושלי' הא א"א כלל להיות ביה תיכף כו' כבזבחים שם דהכא בירושל' לא ממעט כ"א דלא מאתמול ובמצורע ביום ח' הלא מאתמול טמא היה דמיירי ביום הח' כדמסיק דאחר יום הח' ל"ב תיכף כו' וילפי ב"ה שלמי חגיגה מאשם מצורע וב"ש ילפי משלמי נדבה דאין ראיה לפסול סמיכה מאתמול וא"נ להגי' כלל ולפמ"ש א"צ להק"ע דמקרא דגבי חטאת ילפי' אלא דתיכף כי האי דלא מאתמול מוכרח באשם מצורע ביום הח' ממילא : תיכף לסמיכה • עמ"ש ברכות מב ע"א : כששבש להם בזונכם • בתוספתא חגיגה ליתא : ואותו היום גברה • בירושלי' ה"ד ובחגיגה פ"ב ה"ג ולאחר ימים גברה כו' דבאותו היום הלא הלכו להם : ע"ב והביא כל צאן • בירושלי' כאן ובחגיגה פ"ב ה"א נכנס בבא בן בוטא לעזרה ומצא אותה שוממת אמר ישמו כו' שלה והביא שלשת אלפים צאן כו' : ולא היה שם אדם • בירושלמי א"ר יצחק בן אלעזר הדא כשירותי' כו' וע' ק"ע ופ"מ ובפ"ה ממע"ם ה"ה וקוטב הנמשל שם שמתחלה הרפו הדבר ע"כ היה נדרש אה"כ התחזקות יותר : שוב מעשה • תוספתא שם בתגיגה וירושלי' שם : א"ל ב"ה • שם אר' א"ל ב"ש והלא כבר נאמר לכם • בירושלי' והלא נאמר אך אשר יאכל כו' א"ל ב"ה משם ראיה לכם מ"נ יעשה אבל נעשה לגבוה ועמ"ש לק' כח ע"ב בבאורו 8

דף כא ע"ג תוס' ד"ה עיסה וח"ת כו' וי"ל • ובירושלי' חלה פ"א ה"ה מוקי למתני' דעיסת כלבים כרשב"א משמע דלא ס"ל להירושלי' לחלק כמ"ש התוס' והפ"מ פי' שם בדוחק וכונתו להתאים עם מ"ש התוס' כאן : ע"ב להם ולא לכלבים • במכלתי' בא ס"ט איתא דריה"ג ממעט מאך מנכרי וכ' בברהמ"ד דמלכם ממעט לגבוה והוא תמוה דהלא הכא דרש להדיא מלכם למעט בהמה לריה"ג וכ' דריה"ג ס"ל נו"נ קרבין ביו"ט ולא ס"ל מיעוט לגבוה וע"ם המכלתי' הנ"ל א"ל למ"ש התוס' לעיל כ : ד"ה לכם דמשום דמלתא פסיקא הוא אלא דלגבוה ממעטינן מאך כמ"ש במכלתא וכ"מ מהירושלי' שהבאתי עיל כ : דא"ל ב"ש לב"ה והא כי אך כו' והפסר לפרש תשובת ב"ה דמלכם מתירין אף שאינו או"נ דק' א"כ למה אין קרבן נו"נ ביו"ט וי' דב"ש טענו דמדכ' ב' מעוטין אמרי' דממעט אף אותן הקבוע להן זמן וע"ז השיבו ב"ה דא"כ דנימא דתרוייהו קאי על דבר א' הלא אין מעוט אחר מעוט אלא לרבות ויהיה מותר לגבוה אף נו"נ וע"כ דלכם אתי למעט מנכרי ואך למעט לגבוה ולא ממעטינן רק שאין זמנם קבוע : עושה אדם כ"ל בפת • עמ"ש ברכות נ : תוס' ד"ה לא יחם • בירושלי' • ה"ה ושם איתא פתר לה תרין פתרין ומשמע דלפתרין הב' ל"ב לב"ש שיפשה וע' פנ"א : החמין לכתחלה ביו"ט • בירושלי' מיו"ט לשבת וכ"ה במשנה שבמשניות : לעולם אימא לך שלא הניח • ס"נ דיוקי למתני' בירושלמי : דאר"ח • בירושלי' ס"א ר"ם אמר אף מחמין לו חמין :

דף כב ע"א משום ר' יצחק אמרו • ס"נ בירושלי' ע"ש ר' יצחק : ושאני הטמנה • בירושלי' ג"כ מחלק בין הטמנה לתבשיל • אך התם כשלא הניח ע"ת וס"ל להירושלי' דב"ש ג"כ מודו דכדי חייו בפית לתבשיל ולא לבחמין ובבבל משמע דב"ש לא ס"ל כדי חייו וקאמר אין טומנין וכ"ם תבשיל ורק כאוקימתא זו דהניח ע"ת מחלק בין הטמנה לתבשיל : של תוליות • ה"נ מוקי בירושלי' : קנבא שרי • לרבי' היינו כך דמותחין דלק' לב : ובירושלי' פ"ד פ"ד ועוד' : ושני ליה כדשנינן • פפ"ז כ' לפרש בירושלי' לקמן פ"ד ה"ד על הברייתא דבקעת א"ר חנניה כשאין שם אויר אבל כשיש שם אויר מוליכה לאויר ודיו א"ר נסא ויאות כן אנן אמרין הדא קלוריתא שרי מיסף ומכחול עיני' תני' ביו"ט א"ר מנא כאן לשימור כאן לרפואה ופי' הק"ע דר' נסא מקשה אר"ח ודחוק מאד הקושי' והתירוץ ובעצ"ד נ' דקאי אברייתא וה"ק דלפמ"ש בברייתא דמותר כבציל העשן בקשה לעינים לכבות כן שפיר אמרי' דמותר לכחול את העין ביו"ם וכדמייתי הכא ראיה ודחי כאן לשמור שלא יעלה עשן לקלקל העינים כאן לרפואה אסור והכא אינו מחלק בזה רק דמוקי לה כר' יהודה : ע"ב לא מליט אגול מעוכר • עמ"ש ר"ה יט : אם אמרו בזריזין • עמ"ש פסחים לז ע"א : תוס' ד"ה דנפישא בירושלי' • ה"ו : אראב"צ • ה"נ בירושלי' ושם ליתא נכנסתי אחר אבא כ"א פעמים הרבה רבותי אלא ר"ג :

דף כג ע"א אבשרא אגומרי • עמ"ש שבת קלד ע"א : גדי מקולם • ע' רא"ש פסחים פ"ד סי' ו שכ' דדוקא גדי אבל כבש שור ועגל אין חשש וע' תפ"ש שם וכ"מ בירושלי' שם פ"ז ה"א וכאן ה"ז דהוצלים עגלים המקולסין בלילי פסח ועמ"ש פסחים נג ע"א : אלמלא תודוס' עמ"ש ברכות יט : תוס' ד"ה ע"ג חרס בירושלי' דמפילין ה"ג ועמש"ל יב ע"א : פרחו יוצאת • עמ"ש שבת נד ע"א : ושוחקין את הפלפלין • בירושלי' פ"א ה"י וכאן ה"ח של בית ר"ג היו שותקין פלפלין ביו"ט ברחיים שלהן : ובזורי' קרצוף • עמ"ש פסחים יח ע"א : דבר שא"מ מותר • עמ"ש שבת מא : ע"ב אמצעית • ה"נ בירושלי' : תרי תנאי אליבא דר' יהודה • הכא משמע דר"י קאי אעגלה של קטן דת"ק ופליג עליה ועמ"ש שבת כט : דמהירושלמי משמע לפמ"ש בפנ"א לפרש מ"ש בשבת פ"ג ה"ג ובכלאים פ"א ה"ט וכאן ה"י ומודים חכמים לר"ש בכסא שרגליו משוקעות בטיט דמותר דהוא דבגדולים דלא אפשר מודים דדבר שא"מ מותר וע"ז מקשה מהאי מתני' משני שכובשת • ומפרש בגדולה וקשה ליה לי"ל לטעמא משני שכובשת ת"ל שהיא גדולה א"כ מפרש הירושלי' דלא קאי אעגלה דקטן דת"ק ולפ"ז אפשר דכולה ר' יהודה היא וגדולה שאני להיתר ולר' ירמיה רבה בבבלי שבת שם דמודה ר"ש בקטנים משום דאפשר יתכן לומר דריפא ר"ש היא וע"כ לעולה קאי דמוקי פלוגתייהו בקטנים : אין גודין • ע' רא"ש מ"ש בשם הירושלי' פ"א ה"י וכ"ם בשבת פ"ז ה"ב :

דף כד ע"א ורמינהו ביברין • עמ"ש בזה שבת קו : בדבר השינוי בירושלי' דהכא ובשבת שם מהבבלי : אמר שמואל כל שאומר • בירושלי' כאן ובשבת פי"ג ה"ה ע"ש שמואל אתוי דר' ברכי' : ר"ג מתיר ור' יהושע אוסר • בירושלי' פלוגתא דאמוראי ר' חנני' ור' יונתן כו' ספק הכן אסור ר' יוחנן אמר ס' הכן מותר וכ"ה בשבת וקשה לכאורה הא תנאי פליגי בזה ועמ"ש לקמן ע"ב וע' ירושלי' פ"א ה"א : ע"ב אבל לא מן הרשתות • פרש"י משום ספק ובירושלי' שבת פי"ג ה"ה וכאן איתא ע"ז א"ר"י בר' בון בשם ר' אמי במצודת' דבייתא ולפי' הק"ע ופ"מ הוא משום דלא הו"ל מצודה וקשה איך איר עלה בברייתא רשב"א בא ומלמד כו' בידוע שמבעו"י כו' מה מהני מבעוד' אם גם משם נקרא צידה וכ' דחסר בירושלי' הש"מת הברייתא מדברי רשב"א וכונת ר"י בר' בון הוא ליישב למ"ד ס' הכן מותר אמאי בנתקלקלו היום אסור הא אפשר שנצודו מבעו"י ולא נתקלקל מיד שהמצודה חזקה ע"כ מתרץ במצודתא דביתא שמתקלקל תיכף בבוא החי' לשם ואיפכא בנתקלקל מעיו"ט דקשי' למ"ד ס' הכן אסור ניחוש שמא נתקלקל ע"י סיבה אחרת ע"ז משני ר"י בר' בון כשבת פ"א ה"ו וכאן ה"ב בשורש ההלכין דשכיחי חיות סו"ל כודאי ומשני ריב"ב לתרוייהו וכ"מ לי' התוספת' דשניהם ודאי : הא גופה קשי' • עמש"ל : רב אמר מותרין לקבל • ס"ג בירושלי' כאן ובשבת פי"ה ה"ו ר"ז בשם רב מותרין ומתר ר' חזקי' ר' עוזיאל כו' מותרין ממש ועפ"ז מוכח דלא כפי' מפרשי הירושלי' כהא דאיתא שם דרב בעי קומוי ר"ת רבה [ובשבת מעטו מיתי שאיתר לבוא] והוא א"ל כן הוות והוא א"ל שייתי' הוות עברה והוינא אכל מינה תאני' • הוי דו אמר אין העכו"ם צריך הכן • ופירשו דרב אמר שאכל תאני דעכו"ם וק' דהא עובדא דר"ג סיה בשל עכו"ם ולאי א"צ הכן אמאי אמר רב מותרין למחר ולא היום ועוד הא בעי למפשט שם מזה בפלוגתא דר"ת רבה ור"ב בר' דת"א דעכו"ם צריך הכן כו' ולא ידעין מאן אמר דא כו' מן מה דרב כו' ומה ענין רב לר"ת רבה כיון דהוא לא אכל ולא אמר כן וממה ששתק ליה אין ראיה כ"כ לזאת כ' דר"ת רבה אמר כן והוא בעי למיתי לרב וגרסי' דרב בעי מיתי קומי' ר"ת רבה שבקשו רב לכבדו • וכ' דהפלוגתא דאמוראי בירושלי' אם ס' הכן מותר פליגי אליבא דר"ג אי מותרין ממש אי רק לקבל ולא לאכול ואי"ש דל"ס כפלוגתא דתנאי :

דף כה ע"א חוץ לתחום אסור • פ' ירושל' סוף מס' ומ"ש ביפ"ע שבת מה בשם הרמב"ן דלהירושלי' מותר : חסוכר אמת המים • ס"נ אמר רב בירושלי' כאן ה"ח ובשבת פ"א ה"ז ומכאן ק' להמ"א הנ"ן סק"ו שכ' דלהירושלי' גם מכלי מלא מים אסור ליקח דג משום קוצר דא"כ איך התיר הירושלי' במסוכרית' שהשה בחזקת היתר • ע' ירושלי' ברכות פ"ט ה"ג וכאן כ"ג ומשמע מהירושלי' דשרי להכול מיד ממקום טביחתה כדתני ר"ת כאן : ע"ב ולא הרועה בתרמילו • בירושלי' פ"ד ה"ה מסיים בזה ור"ב מתיר ובתוספתא ליתא : שאלו את ריב"ל • ובירושלי' פ"א ה"ז ר' סימון בשם ריב"ל לא סו"ד כו' אלא שמא יצטרכו לו רבים : אספתי' לר"ם • בירושלי' ר"ה הורי לריש גלותא לאתא בכסא : אשכחי' לר' זריקא • בירושלי' שם א"ל ר' ירמיה לר"ז כד היזול לדרומא את שאיל לם כו' והכא פשיטא ליה לר' זריקן :

דף כו ע"א ר"ש אומר • ע' רש"י ותוס' ובירושלי' כאן ה"ד מבואר כרש"י דמוקי פלוגתייהו ברואין מומין ביו"ט וכ"ה כפי' המשנה להרמב"ם ולזאת אין מקשה בירושלי' דר"ם אדר"ם כ"א דר"י אדר"י אבל אר"ם לא ק' כלל משום דאף דל"ל מוקצה מ"מ משום דאין רואין מומין ביו"ם : כר' יהושע • ירושלמי פסחים פ"ג ה"ג וכאן ה"ג : ע"ב דאפי' לכתחלה נמי • בירושלי' מוכח דרק דיעבד מותר דמוקי לה בעבר ורואהו : דיתבי דייני התם • בירושלי' ג"כ מפרש בעבר וראהו אבל לא דיתני התם ועפנ"א מ"ש בזה : ואין הבעלים מכירים בו • ע' ירושלמי מעשרות פ"א ה"ם וכאן פ"ד ה"א ולעיל פ"א ה"א וסוף ה"ג ובשבת פ"ג ה"ו ועמ"ש ביפ"ע שבת מה • ומש"ל ב : ו • ולקמן ל ע"א :

דף כז ע"א קמי' דר' אמי • בירושלי' ה"ד איתא האי עובדא בסגנון אחר דר' אמי סבר מימר ר"י ור"ש הלכה כר' יהודה ור' הושעי' אייתי מתניתא דבר קפרא דתני ר"ש בלי חכמים כמסקנת ר"ז הכא : קחלא קדישא • ע' קה"ר פ"ז : קסבר ר"מ ראית בכור • הכי מוקי לה בירושלי' דר"ם ס"ל דל"ד לראית טרפה ור' יהודה מדמי לראית טרפה ומשמע דס"ל דר"מ לאו משום קנס כדמוקי הכא כ"א מה"ת : ע"ב מחתכין את הדלועין • רות רבה ס"ג : מודה היה ר"ש בבעה"ח • בירושלי' מוכח דלוי ס"ל הכי מדאסר לטלטל טרפה כ"ה לפי' הק"ע ולהפ"מ הוא משום דס"ל כר' יהודה • וע' הג"א כי' א' : חלוק סי' ר"ש אף בבעה"ח • בירושלי' מוכח דשמואל ורב מתנה ס"ל הכי אליבא דר"ש • ולזאת אמר שמואל שבטעות הורו כן לר"ט משום דהלכה כר"ם ושם איכא פלוגתא אליבא דשמואל דרב יהודה ס"ל דשמואל פסק כר' יהודה : דיקא נמי • ס"נ בירושלי' א"ר אבין מתני' אמרה כן כו' : אין נמנין • בירושלי' נדייק הא להוסיף מוסיפין ע"ם : הריני עמך בסלע ה"נ בירושלי' :

דף כח ע"א אר"י אמר שמואל אפי' לבמרו • ה"נ בירושלי' • ושם ר"י בר' בון פליג ע"ז : שבח אומן כר כיד • תוספתא ומובא' בירושלי' ותימ' מה דשמואל אמרה משמיה דנפשי' וכ' שחסר תיבת תני' ושמואל הוסיף לאסור ג"כ לשקול בשר במים ובתוספתא דהיינו אומן שוקל בשר ביד ומניח וע' רא"ש ע"ס הגהכ"ת וק"נ : שוקלין מנה כו' ביו"ט • בירושלי' איתא ר"ת ור"ש בר' שקלי מנה כו' בבכור כו' ולא ביו"ט משום דאין משגיחין במאזנים והוא דלא כבכאן : אר"ח דלא כר' יהודה • בירושלי' כאן ובפס"ה ה"ב ומגילה פ"א ה"ו מוקי ר"ת למתני' דמתיר להביאה ע"ג הכרהה כר' יהודה ומ"מ להשחיזה אסור גם לר' דמלאכה גמורה גם לר"י אסור ורב יהודה אמר שמואל מוקי לה כד"ה כדי להעביר שמנונית' : אין בין יו"ט לשבת דכ"ר פ"ד : ע"ב שפוד שנרגם • בירושלי' פ"ה ה"ב מגילה פ"א ה"ו ג"כ א"ר"ת דלחדד ראשו של שפוד ביניהון דר"י ורבנן : תוס' ד"ה רבינא • עמ"ש שבת מו ע"א :

דף כט ע"א מאי אכל לא במדה • בירושלי' ר"ה אמר או חסר או יתר וכ' דזהו הפי' לדברי ר"י דל"ד לא ימלאנו דה"ה יתר מותר וא"כ לת"ק גם חסר או יתר אסור בכלי של מדה ור' יהודה לקולא ע"כ לא הקשה שם דר"י אדר"י ורבנן אדרבנן כדמקשה הכא : תנא אף במועד • בתוספת' ע"ש ר' חנני' בן אנטיגנוס ובירושלי' ה"ת ע"ש ר"ת בן עקבי' : ע"ב אין סונין קמח • בירושלי' שבת פ"ז וס' חולין ולעיל פ"א ה"י מוקי לה דלא כר' יהודה ואיתא שם דמרקד לא הותרה ביו"ט ומוכרח מזה דמשמר יין במשמרת אינו משום מרקד מדהותר ביו"ט ע"ש : שכן דרך הבעה"ב • מטעם זה איתא בירושל' דמותר להזכיר מדת התבלין שכן בעה"ב מזכיר כן בביתו : רש"י ד"ה לפניו בידו • בירושלי' ל"מ כן ועש"ק ד"ה כהלין ומ"ש לק' ל :

דף ל ע"א אם א"א לשנות • לפי' הפ"מ בירושלי' ה"א ס"ל להירושלי' בגדולים דדרכן לישאם אחד אחד לפניו מותר לישאם בשל ובקופה ולפי' הק"ע אסור ושם כמה דלא אמר מביאם ע"ג עורה ודכוותה מביאה ע"ג קיקנה כמה דלא אמר מביאה אברים אברים ודכוותה מביאה צלוחית צלוחית וסוא תרתי דבתרי לפי' המפרשים וכ' דגם בס"ג ה"ג ע"ג עורה אין הפי' כהק"ע דע"ג העור מותר לטלטל כולם אלא כהפך דשעור אין מותר לטלטל כ"א ע"י הבשר וכצ"ל מביא על גבה עורה דל"ד לעור לפני הדורסין שבפ"ק לב"ה דהתם שחט לצורך יו"ט אבל במסוכנת דלא שחט כ"א משום הפסד הבהמה לא הותר העור כ"א ע"י בשר ולא כהק"ע דמיירי שם בבריאה וכ"מ מהפסוקים א"ח תנ"ת שפי' כן להירושל' וכ"ה בבאור הגר"א שם וכ"מ לי הירושלמי שם וה"נ פי' דכוותה מביאה על גבה קנ:נה פי' דמטלטל הקנקן אגב היין • וכמה דבעינן שם אברים אברים כו' קאי אהא דקאמר מביא על כתפיו או לפניו דהיינו בידו כפרש"י והתם דוקא בכלים קטנים שיכול לי תוו תרתי תלת בידיו אבל בכלי גדול דרכו הוא ומוכרח להביא צלוחית צלוחית והשתא לא קשה קו' הש"ק על רש"י : בתבנא סריא • בירושל' משמע דלהפסק גרע מלהאכיל לבהמה ועש"ק שם וכג"יון ובהג"א סי' כ' מטמא דמסרס בירושל' מ"ם אח"כ מוקצה שיבש הוא פסיעות להאכעיה ומסרס מוקצה שיבש ואח"כ מ"ש מ"מ מה פ"פ המוקצה ממנו אבל מירושל' לעיל פ"א ה"א וה"ג שבת פ"ג ה"ז מוכח דהפי' שיבש ונעשה ראוי לאכילה וכמש"ל כ: ו ע"א : ע"ב סמוך לדפנות • בירושלי' ה"ב ג"כ מוקי שמואל בשלא נתכוין לעצותה וכן לקמן שם ע"ש שמואל בטפול לה ור' נחמן בר יעקב הוי בה • ויתכן דנתהלף בר"נ בר יצחק דהכא דמוקי בסוכה טפלה ולא ניחא ליה בתירוצי דשמואל : ושוין בסוכת החג • עמ"ש שבת מה ע"א : ועצרה נקרמנים • ע' ירושל' שבת פ"ג ה"ו ולעיל פ"א ה"א : יוצא בה ואוכלה • ע' ירושל' סוכה פ"ד ה"ד :

דף לא ע"א אר"שב"א • כ"ה בתוספתא ושם ר' נתן אומר מודים ב"ש וב"ה על המכונסין שבשדות ועל המפוזרין בקרפף שמביאין כ"ש על המפוזרים שבשדות ובירושלמי ה"ב דעת ר' נתן הוא ע"ש ראב"ש ור' נתן ס"ל דפליגי במפוזרין שבקרפף והוא כדעת רשב"א כאן ולהירושלי' מתני' ר' נתן היא : אבעי' להו היכי קאמר • קצת משמע בירושלי' דר' יהודה בלא סותחת קאמר מדמקשה דר' יהודה דהכא אדערובין פ"ב ע' פ"ת ובערובין פ"א ה"ד ופ"ב ה"ו • ואי נימא דהכא מיירי ר"י בסותחת י"ל דהתם בערובין ל"מ סמוך לעיר משום דמיירי בלא סותחת : ע"ב שנשברה מעיו"ט • בירושלי' ה"ג בשאין עליה תואר כלי אבל יש עלי' תואר כלי אסור ולק' שם בסמוך איתא דבים עלי' תואר כלי גם בנשברה ביו"ט מותר וכ' הפ"מ דברא"ש מיירי למ"ד אין מסיקין בכלים ולפמ"ש לקמן לב דלהירושלי' ליכא למ"ד אין מסיקין בכלים צ"ל כהק"ע דהותר כלי פי' ראוי לבנין ע"ב כו"ל מוקצה : אבל בזכרו' שלו מותר • בירושלי' איתא פלוגתא ואולי מיירי בירושלי' כיס בו קוצין ג"כ וכנד

בטוסין

אקופין . וכן בתג"ל יש שם איתא תניי תני מנקטין : ביו"ט אמרו ולא בשבת . ה"ג בירושלי' ערובין פ"ג ה"ג: מודים חכמים לר"מ כו' וביו"ט . בתוספתא' פ"ג איתא ביו"ט מתיר ומפקיע אבל לא הותכין ובירושלי' שבת פ' ואלו קשרים וס"פ תולין וכאן פ"ד ה"ג ופ"ה ה"ב , ומגילה פ"א כהכא ובגר"א הגי' בתוספתא' כהכא ופ"ע ירושל' ערובין פ"ג ה"ג ובפנ"א :

דף לב ע"א ר' נחמי' כיא . עמ"ש שבת קכד . דמהירושל' שבת פט"ז ה"ב וה"ד משמע דר"נ לא אמר כ"א בשלאכתו לאיסור וכן ליתא בירושל' האי ולא הותך ובשבת פט"ו ה"ה ופ"כ ה"ם ובהכנסם לעיל איתא בתוספתי' בבבלי דמותך אפי' בשבת וכ"ש ביו"ט וכן בדבר מסיקין בכלים מזכר כאן ה"ג ובשבת פ"כ ה"ג ע"ש רב ולא כוזכר מ"ד דאין מסיקין בכלים ועמש"ל לא : ראב"צ היא . בירושל' ה"ד אתי' יחידאה דהכא כסתמ' דתמן ויחידאה דתמן כסתמ' דהכא ופי' דראב"צ ס"ל כרבנן דרשב"ג ורשב"ג הוא כרבנן דראב"צ והתם בברייתא דרשב"ג איתא הכי לפסים סתומות שעשאן מעיו"ט לא יפתחם ביו"ט ורשב"ג דמתיר הוא רק לפתוח ע"כ שפיר הוא כרבנן דראב"צ דס"ל דבעודו סתום ג"כ הו"ל כלי ע"כ ל"ה פתיחתו לעושה כלי ורבנן דרשב"ג כראב"צ אולם הכא בבבלי דאיתא בברייתא לרשב"ג ואין עושין אלפסין א"כ רשב"ג דמתיר ס"ל כראב"צ דל"ה כלי בעודו סתום ורבנן כרבנן דהתם דגם סתום הו"ל כלי וקשה לפ"ז אמאי ס"ל אין פותחין את הנר וצ"ל דגם הכא אין עושין היינו אין פותחין וכ"ה בתוספת' : אלפסין תרניות . ירושל' כאן ועמ"ש שבת ג . בבאור הירושל' שבת פי"א שמביא זאת והק"ע מותקו משם . ואני ישבתי הגיר' בס"ד : רשב"ג מתיר . תוספת' פ"ג ועמש"ל : ע"ב בפי בתי נרות . בירושל' א"ר חיננא בצריך לשהיכן ומובא ברא"ש סי' ז' וע"ש בש הגיון לה"ג וצ"ל ה"ד : מוחטין . בירושל' ע"ש ר' יעקב בר אחא ר' חיננא בר אידי בשם רב ועמש"ל כב ע"א : ת.י בר קפרא . בירושל' ע"ש כתמ' דירושל' : דביתהו דר"ת . בירושלמי ה"ה עובד' בברתי' דר"ת שאלה מתני' והורה לה נכבש כבמתני' ומסיק שידעה בעצמה רק שתפלה לשמוע מתני' :

דף לג ע"א לפי שמסיקין בכלים . עמש"ל לא : לג ע"א : ע"ב קשין בני מלילה ניהו . בירושל' ה"ג אית הניי תני מוללין ואית ת"ת אין מוללין ומוקי מוללין בלחים ודאין מוללין ביבשים וצריך לחלק בין יבשים לקשים דלא יפלגו התלמודים במילתא' דהכ מבמע דבני מלילה ניהו : במיתתקי . בירושלמי ערובין פ"ג ה"ג מובא דלא מוקי להא דשובר חבית בכך מדמדמה לזה מגדל עץ וכ"מ בברכות פ"ב ה"ו : צבירין . בירושל' מוקי לפלוגתא דר"א ורבנן במתני' בזה דלר"א מותר לעשות לצורין ולחכמים אסור :

דף לד ע"א שצריך לבדקן . בירושלמי ה"ז מוכח דס"ל טעם זה דאיתא שם אית תניי תני מלבנין את הרעפים. ומוקי לה בבדוקין ומוכרח גם כן דמ"ד לבדקן לא ס"ל טעם היסוס והוא דלא כמ"ש פק"ג ותכמ"ל: תנור וכירים . עי' רא"ש סי' טו מ"ש בשם ירושלמי מ"ק וע"ש בירושלמי : ואין מהדדין אותו . עי' ירושלמי פ"ה ה"ב מגילה פ"א ה"ו : ע"ב תוס' ד"ה ואומר . בירושלמי פ"א ה"ד . כאן ה"ז ומ"ש התוס' וי"ל הכי מתרץ בירושלמי שם רק מה שמקשים לב"ה בירושלמי הקו' איפכא ועמש"ל ט : ד"ה אא"כ : תינוקות שטמנו . בירושלמי מעשרות פ"ב ה"ב פליגי ר' יוחנן ור"ל דר"י ס"ל שבת טובלת ור"ל ס"ל שבת אינה טובלת ועי' פ"ד ה"ג דמקשה עלייהו מהך דתינוקות ועי' פנ"א מש"ש . ובפ"א דמעשרות ה"ד פליגי ר' ירמיה ור' יוסי דר' ירמי' ס"ל דשבת קובע אף בדבר שלא נגמרה מלאכתו ור' יוסי ס"ל דדוקא בנגמר מלאכתו ומודה בדבר שאין יכול להחזירו והדברים ארוכים והכ"מ : תוס' ד"ה בניו בירושלמי . דמעשרות פ"ג ה"א ושם פלוגתא דרב ור' אלעזר דרב אמר הוא אסור לאכול ור"א אומר הוא מותר לאכול ואמר שם רב כר"מ [דמקח קובע גם בלא נגמר וה"ה לחצר] אי כר"מ אפי' ב"ב אסור אלא רב כרבי ור"א כחכמים ועי' שנו"א שם וסר בזה קושי' הפ"מ על הכ"מ והתוס' כאן לא הביא כ"א דעת רב : שבת מהו שתקבע . בירושלמי שם פ"א ה"ד פלוגתא דר' ירמי' ור' יוסי בזה כמש"ל : דומי' דחצר . בירושלמי שם פ"ג ה"א אמר שם ר' יוחנן כרבי ורשב"ל כריבר"י [והיא פלוגתא דלקמן לה : במעביר תאנים כו' ושם תא"ת ר' נשנה ר' יעקב] . ומוקי ר' יוחנן דס"ל שבת טבלה אף שלא היה בדעתו לאכלה בשבת כר' דמחייב כה"ג בחצר ורשב"ל דס"ל דבעינן דעתו לזה בתחלה כריבר"י . ואח"כ מחלק דר"י ככ"ע וס"ל שבת חמיר' ורשב"ל ס"ל חצר חמיר' דהוי מה"ת ור"י ס"ל חצר ג"כ דרבנן : אף אנן נמי תנינא . ה"נ בירושלמי שם פ"א ה"ד ודחי דש"ה שאינו מחזירו למקומו ולקמן לה . מקשה ע"ז והלא מחזירין והירושלמי לא תש לזה כיון דאחר שיטול לא מהדר הו"ל קביעות : שבל מוכן הוא . ה"נ בירושלמי פ"ה ה"א :

דף לה ע"א ושמעינן לי' לר"א . עי' מה"פ במעשרות פ"ד ה"כ ד"ה אלא דדייק מזה דרק ר"א ס"ל סברא זו ובגמ' שבת יא ע"א ערובין לט ע"א ל"מ כן וכ' דמיירי הכא בכה"ג דמוקי בירושלמי שם ביש ב' מעטנין א' שלו טהור ושל חברו טמא דר"א ס"ל דמחזיר לשל חברו ורבנן ס"ל דאין דרך להחזיר לשל חברו ובשניהם שלו גם לרבנן מותר וכן מוכח בפ"א ה"ד שם ובפ"ד ה"ג חלה פ"א ה"ג דגם לרבנן אמרינן סברא זו דמותרו חוזר מותר וגם אי נימא דהבבלי לא ס"ל כאוקימתא הירושלמי י"ל דס"ל לרבנן דאין דרך להחזיר זיתים מלוחים למעטן דהלא מיירי במלא זיתים והניח לפניו כבמתני' שם וכ"מ בירושלמי נדרים פ"ב ה"ד ופ"ו ה"ג דטעמא דרבנן משום שמלחם ומטעם זה לא יחזירם למעטן ומ"ש התוס' בד"ה שאני דלרבנן ל"ל מותרו חוזר היינו בכה"ג שקבע ואח"כ לא יוכל להחזירם אבל היכי שאפשר להחזירן גם אח"כ גם לרבנן אמרינן : ואם טבל במשנה מעשרות שם הל' ואם מלח : פירות שתרמן . ירושלמי פ"ב דמעשרות ה"ג ושם איתא דר"מ ור"א אמרו ד"א כמו דר"א אמר תרומה קבעה ה"נ ס"ל מיקח קבעה אף שלא נגמר מלאכתו : רא"א יגמור . בפ"ג דמעשרות ה"א שם אמר דרובא דרשב"י מדר"י בר"י דפטר במעביר בחצר לאכול בה אם גגו דמקום פטור ורשב"י פוטר אף בדעתו לאכול בחצר אחרת ודר"א דרובא מתרויהון כו' ובתרומות פ"ח ה"ד מעשרות פ"ב ה"ד רצה לאוקמי כר"א הך דר"ט גפן נטוע בחצר ומקצתו יוצא חוץ לחצר אוכל את כל האשכול ומסיק טעמא דר"א כר' נתן כמ"ש כאן : א"ר יוחנן אחד שבת . עמש"ל לד : ע"ב ותני עלה ר' יעקב מחייב . בירושלמי דמעשרות פ"ג ה"א רבי מחייב ושם ג"כ במעביר שלא לקצות כ"א לאכלן בראש גגו ועמש"ל ע"א : ר"א אוסר . עמש"ל ע"א ד"ה פירות : וזה לקצות חייב . בירושלמי מעשרות ספ"ב מוקי לה כר"מ במשנה ה"ג שם ומובא בפ"ה ה"א ס : אבל לא בשבת . כתב הגרי"ב הירושלמי לא גרס זאת ובאמת מוכח דט"ס הוא בירושלמי ולא גיר' תדשה . תדע דהלא לקמן בה"ב ומגילה פ"א ה"ו מובא המתני' וכהוב שם אבל לא בשבת וע"כ ע"י טעות נשמט כאן בירושלמי ובזה נדחו ג"כ דברי המה"פ ועמ"ש לקמן לו ע"א : משחילין . ובל' זה מובא לקמן ה"ב מגילה פ"א ה"ו : מפנין . עמ"ש שבת קכו :

דף לו ע"א אפי' בשגגותיהן שוין . בירושל' ה"א מתיר בשהגגות שוין : לא ישלשלם בחבל בחלונות. ובירושלמי תני אם היה שם חלון משחילין דרך חלון ואולי מיירי שם שהחלון שוה להגג וא"צ להגביהם להחלון ויתכן דזה סיוע שם למש"מ מקודם להתיר בשהגגות שוות גם מגג אחר : ואפי' אורחא דלבני בירושלמי כאן ובמ"ק ספ"ב ר' ירמי' בשם רב פורסין מחצלת ע"ג טיפוף לבנים בשבת ועמ"ש לקמן בסמוך : ע"ג כוורת . בירושלמי שבת פ"ד ה"ב וכאן ה"א . תני ר' הושעי' כו' ואין מבואר שם בשבת . וג' דזהו דאיתא שם מה כרב כשמואל כאן מלמעלן כאן מלמטן שפי' המפרשים דחוק מאד . ובענ"ד הוא מה דרב מתיר לפרוס מחצלת כו' בשבת משום דס"ל דהא דתנן מכסין ע"ג פירות עכל מיירי בשבת . ושמואל דמדבר ביו"ט ס"ל דמתני' מיירי ביו"ט ואף דסיפא מסיים בשבת יש לחלק דדוקא תחת הדלף דבשעה שמעמיד אין שם עדיין המוקצה ע"כ מותר אפי' בשבת אבל למעלה שהמוקצה ישנו כבר ועוסק בשבילו אין מותר בשבת כ"א ביו"ט וע"ז שואל בברייתא דר' הושעי' או דקאי אמתני' אם כרב דמפרשה בשבת או כשמואל דמייר' ביו"ט וכאן מלמעלן כו' : ע"ב תנא אם נתמלא תוספתי' שבת פ"ד ומובא בירושלמי כאן וכשבל איתא שם נתמלאה אסור לטלטלה וע"כ או בדלף הראוי או משום דשוי כגב"ר כבתוס' ד"ה שופך : אין בין יו"ט . דב"ר פ"ד : תוס' ד"ה והא . דבפ"ק דיומא בירושלמי . סוף ה"א וע"ש במה"פ ובמ"ש ביומא יג ע"ב בתוס' שם : שמא יתלוש בירושלמי ה"ב דגם בישב אסרו גזרה משום לא וכ"ה בהג"א ומקורו מהירושלמי : שמא יתתוך זמורה . בירושלמי משום שביתת בהמתו . ומובא ברא"ש ועק"כ : גזרה שמא יעשה חבית . בירושלמי משמע דלאו משום גזרה זו אלא שאסור להושיט דבר ולהוליכו מאלו היינו במים ומובא במרדכי ובב"י סי' שלט : ולא מספקין . עי' רש"י במתני' דפי' דספוק היינו ע"ג ירך ובירושלמי איתא דספוק ג"כ הוא ביד ליד רק שהוא באף ובחמה כמ"ש בבלק ויספק את כפיו וטפות היינו בנחת ומובא ברא"ש : והא מצוה קעביד . בירושלמי באמת מפרש רשות שהיא מצוה . ומילי דרשות קרי במתני' שבות :

דף לז ע"א ולא מקדישין . בירושלמי ה"ב ופסחים פ"ה ה"ג פלוגתא דר"י ור"ל דר"י אמר מקדישין בתח' ביו"ט ור"ל אמר אין מקדישין ומשמע שם דלאחר לכ"ע אין מקדישין ובעזרה לכ"ע מקדישין דאין שבות במקדש : לאפרושי מינה חלה . עמש"ל ט ע"א : תוס' ד"ה ורמינהו . בירושלמי מגילה פ"א ה"ו פריך מהא דמשילין על מתני' שם אין בין . ומתחלה מקשה ממילי דאורייתא שבת בכרת וסקילה ויו"ט הוא בלאו . ואח"כ מקשה ממילי דרבנן וכ"ה כאן ה"ב : רא"א מעלה . ירושלמי לעיל פ"ג ה"ד ועמ"ש שבת קיז ע"א קכד ע"א : דתנן בש"א . עמש"ל יב ע"א ד"ה מתוך : ע"ב ר' דוסא אומר . תוספתא פ"ד ובירושלמי ע"ב סתמא ומוקי מתני' דהכא במסרה ביו"ט לרועה וביש שם רועה אחר כדמוקי הכא בב' רועים ועי' מה"פ שם : שנים שלוו . תוספתא פ"ד ושם איתא כרגלי המשאיל : רב אמר הבית מותרת . בירושלמי ערובין פ"ג ה"ב שתטוה רב אמר אברים יונקין זה מזה עולה בר' ישמעאל אין אברים יונקין כו' ומודה רב בחבית כו' והכא שתיק רב ומשמע דהדר ביה כמ"ש הרא"ש : מכאן ולהבא . עמש"ל י ע"א :

דף לח ע"א אבל בדרבנן אית לי' . עי' ירושלמי דמאי פ"ו ה"ו וה"ח ובמה"פ ה"ו ד"ה ישראל ובפ"ת ד"ה ישראל שכתב דהירושלמי ס"ל ג"כ לחלק בין דרבנן לדאורייתא : תוס' ד"ה ולבטיל . בירושלמי שביעית פ"ו ה"ג ונדרים פ"ו ה"ד . ואותה הברייתא היא בתוספתא ספ"ה דתרומות ואין מוזכר שם חילוק בין במינו בין שלא במינו ובירושלמי שם החילוק מבואר בהברייתא וכ"ה בבבלי נדרים נח ע"א . ועי"ן נדרים נב דמוכיח תילוק זה ממתני' ספ"ג דחלה : ע"ב יאכל הלה והדי . לפי' הפ"מ כאן פ"ד ובמע"ש פ"ב ה"א הם המה דברי ר' בא שם תחומין עמו אותו כמדת הדין דהיינו כממון ע"כ לא בטיל ואינו תלוי בנו"ע ומביא ראי' מעגלים דודאי אין שייך בהם בנו"ע ועכ"ז כשנתן א' עגים הולכין בתחומין גם אחר בעל העגים והק"ע הסב הירושלמי לענין אחר ע"ש : ר' חייא קטוספאה . בירושלמי כלאים רפ"ב ע"ש ר' יעקב בר אחא ר' בא בר חייא בשם רב ובתרפ"ו דב"ב ר' בון בר חייה : שא"א לשחוטה שתעשה נבלה . בירושלמי תרומות פ"ס ה"א איתא אפשר לשחוטה שתעשה נבלה והגיהו המפרשים א"א ועפ"ז מש"ש אפשר לחולין להיות כתרומה הוא בניתותא לחלק בין זה לשחוטה בנבלה ומזה השיג הרא"פ על התוס' מנחות כב ע"ב ד"ה מכאן שכ' דא"א לחולין להיות כתרומה ובפנ"א שם ישבתי בס"ד הגי' אפשר לשחוטה שתעשה נבלה כשתגע בטומאה דהתם לענין טומאה קאי כמש"ש להסטה לא בטלה תדע דבנזיר פ"ו סוף ה"א מייתי לה הא דנבלה בטלה כו' ולא מסיק האי טעמא אפשר לשחוטה משום דשם ליתא דלהסטה לא בטלה . אלמא דהטעם קאי למאי דלא בטל להסט אבל חולין א"א כו' כבתוס' הנ"ל ומ"ש בירושלמי אפשר לחולין כו' הוא בדרך בתמיה ועמ"ש עוד מנחות שם בס"ד בבאור הירושלמי : חפצי הפקר קונין שביתה . ירושלמי ערובין פ"א ה"א פ"ד ה"ה פ"ו ה"א וה"ב ועמ"ש ערובין מה :

דף לט ע"א ואין בטלין בקדרה . בירושלמי כאן ה"ד מסתפק בזה לר' יהודה ומביא שם התוספתא דפ"ד דטעם ר"י הוא משום שהם נבלעים בעיסה מה נפיק מביניהון מי תבשיל למ"ד אין בהם ממש הכי נמי א"ב ממש ומ"ד מפני שהן נבלעים הכי אין נבלעים בתבשיל ומשמע בירושלמי שבת פ"ג ה"ד חלה פ"ב ה"א ערובין פ"י ה"ב וה"ה דתפס אין בהם ממש וגם בקדרה הוי כליתנהו וכהו"א בבבלי ערובין נז : ודחי שם מתמת הך ברייתא דהכא דאין בטלין בקדרה והירושלמי ס"ל דהאי ברייתא אזלא לטעם התוספתא משום שנבלעין בעיסה ויש לנו לתפוס טעם מתני' שאין בהם ממש ולא תקיבי : מועלין בה . במשנה שבירושלמי איתא אין מועלין והוא ט"ס דמוכח דבגמרת ירושלמי מבואר בהברייתא מועלין בגחלת וכ"ה בירושלמי ברכות פ"ח ה"ו וכ"ה בתוספתא כאן פ"ד : חמשה דברים . בירושלמי כאן ובברכות שם ליתא במנין התמשה הא דגחלת כרגלי הבעלים כו' ונמנה תחתיו הגחלת אין מברכים עליו במג"ש כו' ואף דבזה גחלת גריעה מ"מ כיון שיש שינוי בזה במספר והגר"א בברכות הגי' כבכאן . ובתוספתא כאן מבואר כבירושלמי דמתחיל למנות חמשה דברים אחר אמרו הגחלת כרגלי הבעלים וחשיב שם גחלת אין מברכים עליו ובפנ"א שם כתבתי דאפשר משום דגוזה ותחומין א' הוא ע"כ נחשבים לא' ע"כ לא בזה במנין : ע"ב דאמר רב ענן . בירושלמי שקלים ספ"א קדושין פ"א ה"ו היא ע"ש ר"א ובבכורות נו ע"ב לר"א דעת אחרת ועמ"ש ביפ"ע שקלים שם ועי' רש"י מ"ש בשם יש פותרים הטעם משום לקוחות ודהה אותם ובירושלמי שקלים וקדושין שם מבואר הטעם משום לקוח ועי' מפרשים שם דטעם זה קאי על הולדות שהיו בשעת חלוקה ומה שילדו אח"כ הוי הפטור משום שותפות וכן י"ל כוונת היש פותרים : במגביה מציאה לחברו . בירושלמי פאה פ"ד ה"ה ר"א ור' יוחנן שלשתן אמרו זוכה אדם לחברו מציאה ור"ל אמר אין אדם זוכה מציאה לחברו וכ"ה בירושלמי ב"מ פ"א ה"ה פלוגתא דר"י ור"ל :

דף מ ע"א רב אמר . בירושלמי רב ושמואל ת"א כו' והכא אתפרש פלוגתייהו : ושמואל אמר הלכה כרבי . ה"נ אמר רב יהודה בשם שמואל בירושלמי ב"ק פ"ה ה"ד : תנן ואם ערב . בירושלמי כאן ה"ז מקשה מרישא אמאי לא יביאו לו מפירותיו אי נימא כרגלי מי שהפקידו אצלו ומשני שהיה המפתח ביד הבעלים או שמסרו לו רשותן מבעוי"י דהיינו ייחד לו קרן זוית וע"ש שם מש"ש שלא מסרו ועק"ע והפ"מ נדחק לפרש כפי הגירס' : מי שזימן אצלו אורחים . ה"נ בירושלמי ונייתי ראיה מזה דמהני מסירת רשות ועי' ק"ע : ר' אומר אלו ואלו . בירושלמי ה"ח אלו ואלו נכנסות לתחום משחשכה מותרין [ובדברי ת"ק איתא בייתות הלנות בעיר] אר"ז סד"א כלי שבא מחוץ התחום לתחום משחשיכה מותר לטלטלו ר"ש בר כרסנא בשם ר' אחא ובלבד בתוך ד"א . וכן דבר אוכל מותר כדמסיק שם והוא דלא כהבבלי ועי' שבת מה ע"ב מ"ש בשם הרמב"ן : בעא מני' ר"ש בר ר' מר' . עמ"ש שבת מה ע"ב :

סליקא לה הגהות יפה עינים על מסכת ביצה בעז"ה

יפה עינים על מסכת תענית

מאת הג"מ ארי' ליב יעלין אבד"ק בילסק

דף ב ע"א ביו"ט הראשון של חג . עי' רא"ש סי' ב' מ"ש בשם הירושלמי שמקשה ויזכיר בערב ומשני לית כל עמא תמן ועוד טעם אחר שילאו המועדות בטל ומפרש דטעם הראשון קאי על הפסקה ביו"ט הראשון של פסח לר' יהודה דשם אין שייך טעם השני דאדרבה יותר טוב להקדים בערב הטל שיצאו המועדות בטל ולא לומר גשם וטעם הב' קאי על התחלת הגשם ביו"ט האחרון של חג דשם אין שייך טעם לית כל עמא שבהוה"מ באים כל העם . ולפירושו פי' ויזכיר בערב היינו טל . וקשה דלפי חילוקי ההלכות בירושלמי לפנינו לא הוזכר בהל' הראשונה כ"א גבורות גשמים . ועוד דוחק דמפרש בירושלמי התחלה דעת ר' יהודה שהוא אח"כ ואח"כ מפרש לדר"א ור' יהושע הקודמים במתני' . ועוד קשה להרא"ש דפי' הא דר' פדת בירושלמי דאמר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"ץ הוא תירוץ להקושיא ויזכיר בשחרית דבשחרית א"א להכריז . וזה אין שייך בהפסקה דהלא מסיק שם דבטל מזכיר היחיד בלא הש"ץ ע"כ נראה בענ"ד דהירושלמי אר"א קאי והוא דהירושלמי ס"ל דר' יהושע דמתני' היינו ר' יהושע דברייתא וה"נ דר"א ביו"ט הראשון פי' במוסף וע"ז מקשה ויזכיר בערב דר"א הלא לא ס"ל טעם שילאו המועדות בטל . והמה"פ כתב בשם הרא"ש דפי' דקאי אהזכרה ואר' יהושע והרואה בהרא"ש יראה דליתא אלא מפרש כהר"ן דקאי על הפסקה : איזו היא עבודה . ספרי עקב מ"א : ג' מפתחות . ב"ר פע"ג ע"ש ר' תנחומא בשם ר' ביבי דב"ר פ"ז שוח"ט סי' ע"ח ע"ש ר' אחא בשם ר' יונתן : ע"ב אף מפתח של פרנסה . ב"ר פ"ז ל"ז ועמ"ש בפסחים קי"ח. : תוס' ד"ה איבעיא להו . עי' ירושלמי סוכה פ"ד ה"ו דאיתא שם בנסכים אם הקדימן לזבח כשר וא"כ גם בלילה שקודם הזבח כשר והוי הדמיון שפיר גם מ"ש התוס' מהא דיומא י"ל דהתם לכתחלה והכא דיעבד ועי' גבורת ארי שנתקשה בגי' זו ובאמת הירושלמי נסייע לגי' זו : משעת הנחתו . לקמן ג. מוכח דאינו ר' יהושע דמתני' ובירוש' מקשה מהלפא שיטתיה דר' יהושע כו' ומשני שבה"י כשר ללולב והנחתו הוא יו"ט האחרון : דכולי יומא זמניה הוא . בירוש' אמר ע"ז מהלפא שיטתיה דר"א ור' יהושע דס"ל לר"א אם ישראל עושין תשובה נגאלין כו' א"כ כולי יומי זמניה לגאולה ולתחיה ולר' יהושע דביד הקב"ה הוא לאו כולי יומי זמניה ע"ש ודברי הפ"מ דחוקים : נאמר בשני ונסכיהם . פסדר"כ ל' ביום השמיני : סבר לה כר' יהודה ב"ב . בירוש' שביעית פ"א ה"ה סוכה פ"ד ה"א ר"ה פ"א ה"ג מפורש ע"ש ר"ע הך דריב"ב :

דף ג ע"א ר' נתן אומר . ספרי פינחס קמ"ג וק"כ : עשר נטיעות . עמ"ש סוכה ל"ד. : ר' יהודה אומר משום ר' יהושע . בירוש' ה"ב מקשה דר' יהודה אדר"י כבגמ' לקמן ד' : ומשני הדה דגרמיה והדך משמיה דבן בתירא ועי' ק"ע ופ"מ ומהבא מוכח כהפ"מ וצ"ל דקדמייתא קרי למתני' דלקמן משום דקאי עלה בה"ב . אך מה שמכרית כאן דהיינו ר' יהושע בן בתירא שם מבואר ר' יהודה בן בתירא ור' יהושע היינו סתם וצ"ל דגם במתני' ר' יהושע במוסף קאמר וכמ"ש לעיל ב' ע"א : בטל וברוחות . עי' תוס' לקמן ע"ב ד"ה בימות החמה מש"ש בשם הירוש' ומש"ש בס"ד : לפי שאינן נעצרים . תג"ב פמ"ג ובירוש' כאן ובברכות פ"ה ה"ב פלוגתא בזה ר"יוסה ורבנן דת"א בין על הטל בין על המטר נשמע לו רק דהותר נדרו של טל בעת שהתיה בנה של צרפית שאין המתין חיין אלא בטל : ואילו טל לא קאמר ליה . הוא כמ"ש בירוש' למ"ד דעל הטל לא נשמע לו וכדברי ר' שמואל בר נחמני שם ע"ש : תוס' ד"ה ואילו כי אין הש"י מזכיר שמו על הרעה . ב"ר פ"ג איכ"ר פסוק בלע תנחומא תזריע סי' ט' : ע"ב תוס' ד"ה בימות כל ג' יום . כ"ה בירוש' כאן ובברכות פ"ה ה"ב : שם ירוש' . שם : שם דלא מגלי ולא מיקל . ויש גורסין בירוש' דמגלי ולא מיקל ובעה"מ פי' דמגלי ומקיל היינו שמקיל לעצמו שלא להזכיר כלל להוא דמגלי ולא מקיל ומזכיר גשם בזמן שא"צ : גמ' וברוחות לא חייבו . ירוש' שם : כחמשה מיטרי . עי' ויק"ר פל"ה : כי לשלג . עי' יומא כ"ד: דדרים ליה התם לענין אחר :

דף ד ע"א ג' שאלו שלא כהוגן . בב"ר פ"ס ובויק"ר פל"ז איתא ד' וחשיב גם כלב ועי' תוס' שהקשו ע"ז למה ל"ח כלב ואיתא שם לג' הפיכם כהוגן : ולא עלתה על לבי זה ינתק . ב"ר פנ"ו אג"ב פל"א ובתנחומא בחקותי ה' בחילוף לא צוית להברהם כו' ולא דברתי ליפתח ולא עלתה על לבי זה מישע כו' : אף כנסת ישראל . שהש"ר פ"א ע"ש ר' אבו שני דברים כו' וכ"ה בתג"ב פמ"ג : תוס' ד"ה יכול אפי' חגרת . בב"ר פ"ס איתא אפי' שפחה ובויק"ר פל"ז מסיים אפי' כותית או זוגה : משעת הנחתו . רש"י כאן סותר פי' לעיל ב: ג. דפי' דהיינו בשביעי וכאן פי' בשמיני והוא כפי הירוש' ריש ה"א ועי' מ"ש לעיל ג. : ע"ב תרי תנאי . בירוש' ה"ב מתרץ דהדא מגרמיה והידך בשם ר' יהודה בן בתירא ועי' מש"ל ג. : הלכה כר' יהודה . כ"ה ג"כ בירוש' ה"ב ע"ש ר' יוחנן ושם מסיים כר' יהודה שאמר משום ר"י בן בתירא ומפרש טעמיה משום כדי שילאו המועדות בטל ומכרית מזה דהיינו ר' יהודה דרישא ע"ש : במקום ששואל מזכיר . ה"נ בירוש' ה"ב ע"ש ר' יוחנן ושם א"ר יוסה לר' חוניא אחוי דר' הושעיה נהיר את כד הויין קיימין קומי תנותי' דרב הושעיה תיבנך עבר רז כו' עבר ר' יוסה כו' צריכה לי ובסופה את מגית ליה ואמר לא שניה הלכה מקום שמזכירין שואלין ופי' הק"ע ופ"מ דחוק ונראה דה"פ דשאלו מה דבר הספק שלו אם רק בהתחלה או דגם בהפסקה מסופק והלא ר' יוחנן אמר במקום שמזכיר שואל א"כ אין להסתפק בהפסקה כ"א בהתחלה די"ל דלא א"ר יוחנן רק בהפסקה וז"ש ובסופה את מגית ליה לשון תרגום אגיתו על האזינו והם דברי השואל כלומר שאלו אם הוא מאזין ומבין מ"ש ר' יוחנן במקום שמזכיר שואל הוא רק בסופה בהפסקה ולא בהתחלה וא"ל נ"ש שאין כ"מ בין הפסקה להתחלה וע"ז מסיק הלכה במקום שמזכיר היינו למאי דא"ר יוחנן הלכה כו' הוא גם בהתחלה כן רק דלא ידע אם אמר הכי ר' יוחנן ומייתי אח"כ דכך אמרו בשם ר' יוחנן : כאן בזמן שבהמ"ק . ה"נ משני בירוש' ה"ב : מתחיל במוספין . בירוש' ה"א מזכיר בשחרית ואינו מזכיר במוסף במנחה בערבית ושחרית ומוסף . והגיהו הק"ע והפ"מ ע"ש וכדברי רב הכא . ובענ"ד אפשר דהוא כשמואל וקאי בפסח ובשחרית מזכיר היינו גשם ובמוסף אינו מזכיר וכן במנחה כו' דכיון שפסק מלומר שוב אינו מתחיל :

דף ה ע"א באחד עשר יום . בירוש' כאן ה"ב ושקלים פ"ו ה"ב איתא בט"ו יום ועי' תוס' ואפשר דל"ח הכא ג' ימי קליטה : א"ר יוחנן אמר הקב"ה . שוח"ט קכ"ב ובירוש' ברכות פ"ד ה"ה בהמ"ק שלמעלה מקרא מכון לשבתך כו' : מאי דכתיב ובאחת . פי' שוח"ט א' פסוק ע"כ לא יקומו : ע"ב שקולה כשתים . בירוש' סוכה פ"ה ה"ה מפרש שעשו שתי רעות בב"א שהיו משתחוים לחמה ואחוריהם להיכל וכ"ה בשהש"ר פ"א : זהו מיתתו של שמואל . תג"ש פ"ב מס' שמחות פ"ג ה"ח ירוש' בכורים רפ"ב : ולא לימות שמואל . בירוש' כאן ה"ד ובבכורים שם ובברכות פ"ד ה"א איתא דסיבת מיתת שמואל בנוב הוא בעבור תפלת חנה דע"י שרבתה בתפלה קצרם בימיו כמובא ברש"י ד"ה ימיו : ואין מלכות נוגעת . שהש"ר פ"ג :

דף ו ע"א מה יורה לברכה. ספרי עקב מ"ב: יורה במרחשון. שם: וחכ"א יורה בכסלו. בויק"ר פל"ה עד כמה גשמים יורדים והארץ שבה פירות ר"מ אומר עד שנים ר' יוסי אומר עד שלשה ע"ד ור"מ יורה במרחשון ומלקוש בניסן ע"ד דר' יוסי יורה בכסלו ומלקוש בניסן וגשמים באמצע הרי ג' ופליגי בתרי מילי: הלכה כר' יוסי. בירוש' פ"ג ר' אלעזר בשם ר' הושעיה הלכה כמי שהוא בג' במרחשון שואלין את הגשמים ולימא כר"מ אית תניי תני ומחליף ' ראשונה ושניה ושלישית. בתוספתא פ"א כאן ובשביעית פ"ז איתא רביעה שניה וכ"ה בירושלמי שם פ"ט ה"ה ונדרים פ"ח ה"ה ונראה פי' דבז' ימים יש שתי רביעיות או ראשונה ושניה או שניה ושלישית ופי' שניה שלפניה ועי' תוס' כאן ויתכן גם הכא דהפי' או ראשונה ושניה או שניה ושלישית: ע"ב ובזיתים משתרד רביעה שניה. בירושלמי פאה פ"ח ה"א מקשה ולא תנינן נמושות ומשני מתוך שהם ימי גינה אין הולכים אלא הכחורים. אך זה הטעם אין שייך כ"א לר' יוחנן דנמושות היינו סבי אבל לר"ל עדיין קשה וי"ל דלר"ל יתכן דתד שיעורא הוא דתנן עד מתי. הא דלא מייתי משנה הקודמת שביעית פ"ט מ"ו עד אימתי עניים נכנסין לפרדסות עד שתרד רביעה שניה נראה דהוא משום דטעם זה הוא משום דמהלכין בשבילי הרבות כו' כמו שפי' הר"ש והרע"ב שם וזה כבר אמר ר"פ אך הא דלא מייתי מ"ש מקודם לזה שמגבב ביבש עד שתרד רביעה שניה קשיא ונראה דהא דלא ניחא ליה באוקימתא דר"פ משום דצריך לאוקמי באיש הבא ממקום אחר ולא ידע אם ירד רביעה שניה ע"כ תני הזמן כמ"ש הגבא"ר וגם הך דמגבב ביבש לא משכחת כ"א באיש אחר ע"כ נקט הך דעד מתי דמשכחת במוליך פירות כמ"ש הגבא"ר: עד מתי. עי' הגרי"ב מ"ש בשם הרא"ש דבשביעית דשני הגירסאות אמת גי' עד מתי וגי' מאימתי והנה גי' מאימתי מבואר ע"פ מ"ש בירושלמי שביעית פ"ט ה"ה א"ר חנינא כיון שנשרת מה שבשדה הותר מה שבבית אך מ"ש הרא"ש לקיים שני הגירסות דהגי' מאימתי מיירי בלקטן למאכל בהמה דאסור לשרפן להפסיד והגי' עד מתי מיירי בלקטן סתם דמותר לשרפן תמוה דאמאי יהיה אסור אחר רביעה שניה לשרפן ויהיה חמור בזה לקטן סתם מלקטן למאכל בהמה וראיתי בפאה"ש הלכות שביעית סי' ק"ה ס"ק י"ח שעמד בזה והניח בתימה וקצ"ל דדוקא בלקטן למאכל בהמה אז מהני מה שנשרה בשדה לאפוקי משם מאכל דהו"ל ככלה המין לגמרי אבל בלקטן סתם דאפשר להסק או לש"ד ל"מ מה שנשרה לאפוקי ועוד יתכן דלגי' עד אימתי מיירי בפירות שביעית עצמן ולקטן סתם דקודם זמן הביעור מותר וכלה לחיה אסור כמ"ש בירושלמי פ"ט ה"ב והגי' מאימתי מיירי בספיחי שביעית למוצ"ש ולקטן למאכל בהמה כן יתכן בדעת הרא"ש ולהתוס' כאן דעה אחרת והארכתי בפנ"א שביעית שם ובפאה"ש כתב דרש"י גריס בירושלמי שביעית פ"ט ה"ה את מוותר מה שבבית היינו מפקיר משום שנאסר: שרובע את הקרקע. ירושלמי ברכות פ"ט ה"ב וכאן ה"ג ע"ש ר' אחא תני בשם רשב"ג: בקרקע טפח. בירושלמי בתחלה כדי רביעה ומפרש אח"כ כמה כדי רביעה מלא כלי מחרישה ג' טפחים דברי ר"מ ר' יהודה אומר בתחלה טפח ובשניה טפחיים ובשלישית ג"ט ועי' לקמן כ"ה: פלוגתא דר"מ וחכמים ר"מ כנ"ל וחכ"א בהרבה טפח ובינונית טפחיים בעבודה ג"ט והוא באותה רביעה וכ"ה בב"ר פי"ג ועמ"ש בפנ"א ברכות שם: כדי לגוף פי חבית. בירושלמי שם ובב"ר פי"ג כדי שתשרה המגופה ויש מגופה נשרית אלא רואין אותה כאילו היא נשרית ופרש"י בב"ר דהלא מגופה היא בבית וי"מ משום דנשרפת בכבשן ולא תשרה במים רבים ומשני כאילו שרויה טרם שנשרפה וי"מ שרואין העפר שהיא שרויה שיתכן לעשות מהעפר מגופת חבית. והוא נכון להשוים עם הבבלי ושם איתא עוד מ"ד דס"ל השיעור כדי שידחה פני הקרמיד ופירש"י רעפים שבגג ועי' מ"ש לקמן כה: מאי מברך. בירושלמי שם ובדב"ר פ"ז ובשוח"ט סי' י"ח רב יהודה בר יחזקאל כך היה אבא מברך יתברך כו'. ובב"ר פי"ג הנוסח איך שהיה רב יהודה מגדלאה מברך.

דף ז ע"א גד' יום הגשמים כתחית המתים. ב"ר פי"ג דב"ר פ"ז: שקולה כתחית המתים. בדב"ר פ"ז ובירושלמי ברכות פ"ה וכאן ה"א מפיק לה מקרא יתיינו מיומים כו' ויבוא כגשם לנו. שלא לשמה. עמ"ש ברכות יז. ד"ה וכל: למה נמשלו ד"ת למים. ב"ר פנ"א ופס"ע ופס"ד שהש"ר פ"א ועי' אג"ש פי"ג אדר"נ פי"א מכילתא בשלח ויסע פ"א יתרו בחדש השלישי פ"ה ספרי עקב פ' מ"ח. במים. שם ובמד"ר פ"א: ביין. עי' מדרש משלי פ"ב: ובחלב. ב"ר פ' נ"ט: ע"ב א"ר חמא בר חנינא גדול כו'. עמ"ש לקמן ט: ד"ה שגדול: שאפי' ישועה פרה. עמ"ש לקמן ה: ובדב"ר פ"ז משא ומתן מתברכת וגם הדגים מתברכים: בשביל דברים שנויתי. ספרי עקב ועמ"ש שבת לב: ואין פגיעה אלא תפלה. תנחומא בשלח ובירושלמי ברכות פ"ד ה"א מייתי לה מקרא ויפגעו נא בה' ומכילתא בשלח פ"ב מייתי לקרא דהכא וגם הך דירושלמי שקיהה כברזל. במד"ר פ"ג קה"ר פ"י: אם ראית תלמיד. קה"ר שם ע"ש:

דף ח ע"א בשביל רבו. קה"ר פ"י: ואין פגיעה. עי' מש"ל ז: וברכות כז: מתקבצות ובאות. ויק"ר פכ"ו ועי' במד"ר פ' י"ט פדר"כ פ"ד פרה קה"ר פ"י וירושלמי פאה פ"א ה"א ושם בלא לחש שזהו תשובת הנחש במלאכין לו מלמעלה והומרים לו לנשך ועוד שואלין לו מפ"מ אתה נושך אבר א' ונרגש בכל האברים ומשיב להם ולי אתם שואלין שאלו לבעל הלשון שהוא אומר כאן והורג ברומי כו' ועי' עירובין טו.: ע"ב בהרים וגבעות. בירושלמי ר"ה פ"א ה"ג מפסוק באיוב להמטיר על ארץ לא איש מדבר לא אדם בו ועי' לקמן בירושלמי כאן פ"ג ה"ב דדרים קרא אם לשבט כו' בזכות היסורין בזכות הארץ בזכות החסד: במערבא אמרי משמיה דר' חגי. בירושלמי פ"ד ה"ג בשם ר' תנחומא ור' חגי בשם ר"ז אמר דעל עצירת גשמים וגובי מתריעין משום שהם דבר א'. ובאיכ"ר פ"א פסוק על אלה ע"ש ר"ח בר אבא ושם איתא על עצירת גשמים וגלות ועי' מת"כ ובפ"א ה"ז בירושלמי ג"כ ע"ש ר"ח בר בא וב' דברים הוא עצירת גשמים וגובי וקרוב הוא שט"ס במדרש: א"ל ר"ז. ה"נ בירושלמי רפ"ג ע"ש ר"ז ועמ"ש לקמן יט.: אפי' שנים כשני אלי'. ויק"ר פל"ה: פרושה שבכים. עי' דב"ר פ"ז ומש"ל ז:: לפי שאין הברכה מצויה כו' אלא בדבר הסמוי. ב"ר פס"ד ' גדול יום הגשמים. ב"ר פי"ג ר' סימון אומר אף מכנסת את הגליות: בשביל פוסקי צדקה. עי' מדרש משלי סי' כ"ה ובירושלמי פ"ג ה"ג חשיב ליה בין ד' דברים דהיינו עוד ג' דברים ע"ז ג"ע ושפיכות דמים ועי' יבמות עח ע"ב:

דף ט ע"א תוס' ד"ה עשר בשביל שתתעשר. הגרי"ב ציין לתנחומא ראה וכ"ה בשמ"ר פל"א פדר"כ י"א עשר תעשר. המן בזכות משה. ויק"ר פכ"ז במד"ר רפ"א סוף פי"ג סע"ר פ"י מדרש משלי י"ד שהש"ר פ"ד תנחומא במדבר ג: וחזרה בזכות שניהן. מכילתא בשלח ויסע פ"ה ע"ש ר' יהושע: מת שמועה שמע. במד"ר פי"ט ספרי ח"א פי' פ"ב פדר"כ י"ט אנכי שהש"ר פ"ד ירושלמי פ"ק דיומא ופ"ק דסוטה ועי' תוספתא סוטה רפי"א וע"ש ר"ה ג. ' נסתלקו כולן ב"ר פס"ב: וכי בירת א'. שהש"ר פ"ד ע"ש: ע"ב ואף ר"ל סבר. ויק"ר פל"ה ע"ש ר' ברכיה ור' חלבו ר"פ ור"א ובירושלמי פ"ג ר"פ בשם ר"א: כולו ממי אוקיינוס. בב"ר פ"ה דרש ר' אבהו אוקיינוס גבוה מכל העולם וכל העולם כולו מימיו הם שותים ועי' ב"ר פי"ג וספכ"ג קה"ר פ"א שוח"ט י"ח תנחומא מקץ ' א"ל ר' יהושע בב"ר פי"ג פלוגתא דר' יוחנן ור"ל בזה ור"י כר' יהושע ור"ל כדעת ר"א הכא וכן בירושלמי מובא בתוס' סוכה יב ד"ה בפסולת: שגדול יום הגשמים. ב"ר פי"ג ע"ש ר' יהושע.

דף י ע"א ארץ ישראל משקה. ספרי עקב מ"ב: ארץ מגדיב שהש"ר פ"ו: א' מששים בכוש. עי' מ"ש פסחים לד: כדי שיגיע האחרון. עי' תוס' ב"מ כח. ד"ה ט"ו יום שהקשו מלוד מערב שיש שם ל"ם יום ע"ש ועי' ביצה ה. לוד מהלך יום א' מירושלים וגיטין ב. אמרי' מכפר לודים ללוד א"כ אין מן התחום מערב א"י לירושלים כ"א מהלך יום א' ואין לומר דתרי לוד הוו דמתוס' מגילה ד. מוכח דל"ה תרי לוד ועי' מה"ש בס"ד עוד יש להעיר ע"פ מ"ש מגילה ' רקת זו טבריא ולמה נקרא שמה טבריא שהיא בטבורה של א"י היינו באמצע ורקת היא בחלק נפתלי וירושלים בחלק יהודה לצד דרום א"י ושל בנימין מפסיק באמצע וא"כ בבל היא רחוקה מירושלים יותר ממחצה ויבואר במק"א הלכה כר"ג. עי' גב"א שחקר באם אדם תשרי חסר דהו"ל ע"ו יום א' חשון ולפי' הפ"מ ה"ב הוא נמצא בירושלמי: תניא חנניה אומר. בירושלמי ה"א חנניה בן אחי ר' יהושע ומשמע שם דהפ' יום היינו בערב מתחיל ובזה יובן מה דשייך התם בס"א: הלכה כחנניה. ה"נ בירושלמי שם בשם שמואל כהכא: אר"ח רבנן. בירושלמי ה"ד פרנס המתמנה על הצבור והוא ראוי לכך מגלי ומתעני פי' נענה מן השמים: ע"ב זה שואלין אותו. עי' מ"ש שבת קיד. תלמיד עושה. עי' רש"י ב' פירושים ובתוספתא כאן ובירושלמי ברכות ספ"ב מוכח כל"ב דרש"י דלא קאי גם אתלמיד דלא כ"א עושה עצמו תלמיד דשם מסיים תלמיד עושה אא"כ נתמנה פרנס על הצבור והשדה יהושע שם פי' כל"ק דרש"י ופי' דנתמנה פרנס על הצבור גרע מתלמ"ד ואסור לעשות עצמו יחיד וזה סברא דחוקה מאד ומחמת זה נדחק בהעובדא שם ביהודה בן פפוס שקפדו עליו משום שהיה פרנס עה"ל ובאמת לא מצינו שהיה פרנס עה"ל: תוס' ד"ה אל. מדרש ב"ר פצ"ד דאיתא שם אל תעמידו עצמכם מד"ת: טעמא דאיכא דבור. בירושלמי רפ"ה דברכות פליגי אמוראי במה היו עסוקין לחד מ"ד בק"ש ולאידך במעשה בראשית ולאידך במעשה מרכבה: אל תפסיעו. ב"ר פצ"ד '

דף יא ע"א אר"ל אסור לאדם בב"ר פל"א א"ר אבון בחסר ובכפן גלמוד כו' אתמול א"ר מונא כ' וליוסף ילד כו' ובב"ר פל"ד הך דר' אבון ע"ש ר' אייבו ובירושלמי ה"ו כבב"ר פל"א אך הך דר' מונא הוא שם ע"ש ר' לוי ' חשוכי בנים. בירושלמי א"ר יוסי ובלבד יום שטבלה ' כל מעשיו נפרעין. ספרי האזינו ש"ז: ר"א הקפר ברבי. במד"ר פ"י ר"א סתם ובירושלמי נדרים פ"א ה"א הוא ע"ש ר"ש ההוא דצהיב נפשיה. כן ס"ל בהדיא ר' ישמעאל התנא במד"ר שם דחטא על הנפש הוא מה בטמא א"ע: ע"ב אין תע"ל בבבל. עי' ירושלמי פ"ב ה"א בתחלתו ובסופו ועי' מה"ש שם ' לן בתעניתו. עי' ירושלמי ברכות פ"ד ה"א וה"ג כאן פ"ב ה"ב פ"ד ה"א דאיתא שם לענין הבינו דאין לומר במוצאי תענית משום עננו. וזה פלא גדול ולקמן פ"ב ה"ב וה"ב ומגילה פ"א ה"ד מבואר בליל שבת ויומו לענין עננו ולא הוזכר שם גם במוצאי התענית והפ"מ בברכות פ"ד ה"א פי' במוצאי תע"ל בשבת ומשום הבדלה ובה"ג שם פי' לענין עננו כדמוכח מסוגיא שם וכן מוכרח כאן בירושלמי דהיינו לענין עננו ומצאתי בפנים הירושלמי שעם הש"י ברכות דליתא שם תיבת ובמוצאי כ"א ובתע"ל וכן נכון להגיה בכל המקומות ונמשך הטעות ממ"ש מקודם ובמוצאי יוה"כ ועמ"ש שבת כד.: מתענין לשעות. עי' רא"ש סי' י"ב מ"ש בשם הירושלמי פ' קונם יין ה"א ולדעתו פליג הירושלמי עם הבבלי ועי' ש"ק ומה"פ שם: קסבר ר"ש. בירושלמי ר' יוחנן ור' יונה ורב ס"ל מתענין לשעות ' מר עוקבא איקלע בע"ז לד: הגי' ר"ע וכתבו שם התוס' שה"ו ר"ע לא היה מסתפק ובירושלמי ע"ז פ"ב ה"ד איתא ר"ע לציפרין שאלו ממנו קנקנים כו' אמר מזו למדנו כו' [דהיינו ק"ו מאינן זפותין דזפותין שני להסיר הזפת] וכשבאתי אצל חברי אמרו כו'. ודחו דאין ראיה ע"ש א"כ יתכן שפיר ע"ז לומר לא הוה בידי' כיון דמדחו דבריו: בחלוק לבן. בויק"ר פי"א וירושלמי ריש יומא ע"ש ר"א בי ר' יוסי פס"ר פי"א:

דף יב ע"א דאר"א בן צדוק. בירושלמי תענית פ"ד ה"ד ר"א בר' יוסי ועי' מ"ש עירובין מת.: התם לשמוטי נפשיה. עי' רא"ש סי' י"ב בשם ירושלמי נדרים דדייק מזה דר' יוחנן ס"ל מתענין לשעות ולא דהי כבכאן ומוכח ג"כ דהוי תענית שעות אף שאוכל אח"כ באותו יום והוא דלא כהבבלי: מבעו"י. בירושלמי פ"ב ה"ב מגילה פ"א ה"ד איתא מבערב ופי' הק"ע ופ"מ דהיינו קבלת התענית במנחה. אך ממאי דמסיים שם עלה ואהיא כו' דא"ר זעירא בשם רב הונא אומרה בלילי שבת ויומו משמע דלענין תפלת עננו קאמר' ומפרש בללו בתפלת המעריב ועמ"ש עוד לקמן יג.: הכתובים במג"ת. בירושלמי פ' קונם יין ה"א פלוגתא דאמוראי ר' חזקיה ר' יודן ר' ירמיה בשם ר"ח בר בא ח"א המתענה ואינו משלים ות"א לוקה וא"ל ביתר הכח: עד שיצא עמוד השחר. בירושלמי ה"ד עד שיאיר המזרח: ר"א ברש"א. בירושלמי שם רשב"ג: אבל יכן. בירושלמי הנאי מכשי מובא בתוס' ע"ב: ע"ב הפ"ל בבבל. עי' מש"ל יא: ועי' מב"ם פ"ב

ד"ה פוק. וזו לפי הטעם דלית עמן נשיא: ובי נדר קבל עליה. ה"נ בירושלמי ריש רפ"א ולא כל"ב כאן יפת תעניה לחלום. ב"ר פמ"ד תנחומא בראשית סי' ב' פדר"כ ל' ביום השמיני: אר"ח וכו ביום. עי' שבת יא. השינוים בין הגמ' להמדרש ב"ר ותנחומא שם: מה אסיפת זקנים ביום. ה"נ בירושלמי:

דף יג ע"א בין בחמין בין בצונן. בירושלמי ברכות פ"ב ומ"ק פ"ג פלוגתא דאמוראי אי רחיצת צונן רחיצה לענין אבילות ושם ל"מ חילוק בין אבילות לתע"ל ועי' פ"מ בברכות פ"ב ה"ז דפי' לענין חמין. ומדקשו ליה בהדי יוה"כ מוכח דמיירי בצונן ועי' כאן ה"ו ומ"ש ביומא עז: כל חייבי טבילות. פס"ר פמ"ה: אר"ח סגה"כ. בתוס' בילה יח: הביא ירושלמי דבם פ"ב ה"ב [וט"ס שם בן אנטיגנוס] ושם בירושלמי דרש ר' לוי כהדא דר"ח סגה"כ: אבל בלילה מותר.. כ"ה בתוספתא פ"א ובירושלמי כאן ה"ו: אבל בדרך. בירושלמי שם ומ"ק פ"ג יומא פ"ח: ר' אבא הכהן. אפשר שהוא אותו ר' בא בר כהן ששאלו ממנו בירושלמי ברכות פ"ב ה"ז ומ"ק פ"ג ה"ה ושם איתא על ריב"ח שטבל ולא ידעין אם לקריו או דס"ל אין רחיצת צונן רחיצה: מיקל בתער. בירושלמי מ"ק פ"ג ה"ח בסכין ובמספרת: כל שבעה. עי' מ"ש בפנ"א ברכות פ"ב ה"ו שכתבתי שם ע"פ הרמב"ן בתוה"א דמרבה בכל שבעה אף רחיצה הראשונה שנהגו לרחוץ האבל בחמין אחר המטה כמו סעודת הבראה וס"ל למ"ד זה דאסור ע"ש: ע"ב ואם להעביר הזוהמא מותר. כאן ה"ו ובירושלמי מע"ש פ"ב ה"א שבת פ"ט ה"ד יומא פ"ח ה"א בת"ב ובתע"ל סיכה שאינה של תענוג מותר: בין גואל לרופא. בירושלמי ברכות פ"ד ה"ג ובתענית פ"ב ה"ב פליגי בה דר' ירמיה ס"ל בין גואל לרופא ור' ינאי בר' ישמעאל בש"ת ואיתא שם אמר ר' מנא לא בדקית אם כר' ירמיה אי כר' ינאי סלקית לסדרה שמעית רב הונא בשם רב אפי' יחיד שגזר ע"ע תענית צריך להזכיר מעין המאורע התיב ר' יוסה והא מתני' פליגא בכ"י מתפלל אדם י"ח כו' ובמוצאי תע"ל [ועי' מש"ל יא: דנ"ל ובתע"ל] מן מה דאמר ר' יוסה מתני' פליגא הוי איתתבת בין גואל לרופא. ופירשו המפרשים דהקושיא הוא מדתני י"ח ולא י"ט. וקשה די"ל דלא אתא למעט ולא י"ט כ"א למעט מעין י"ח ונקראה התפלה שמונה עשרה אף שגם בלא עננו יש בה י"ט ועוד דהרש"ס והגר"א גורסים שם מעין י"ח ולא הוזכר שם י"ח כלל. ובענ"ד קושית ר' יוסה הוא מדאמר ובתע"ל ולא אמר ובתענית סתם ש"מ דבתענית יחיד אינו מזכיר והוכיח ר' מנא מזה דע"כ ס"ל לרב דבתע"ל אומרה היחיד בין גואל לרופא ובתענית יחיד אומרה בש"ת ויכול לכללה בהבינינו דבסוף לא אתי למעטי כמ"ש סברא זו בבבלי ברכות ע"כ נקט תע"ל וכן לקמן. בשם רב דבתע"ל אומר היחיד בין גואל לרופא וזהו דאמר איתתבת פי' נוסחה הברכה בין גואל לרופא בתע"ל גם ליחיד.

דף יד ע"א דר' ינאי בריה דריש"מ. ה"נ בירושלמי ברכות פ"ד ה"ג וכאן פ"ב ה"ב לגי' הק"ע ובברכות שם משום ר' ישמעאל וצ"ל בריה דר' ישמעאל כבכאן וכן הגיה הרש"ס שם ' נקום המצעיתא. עי' רש"י ותוס'. והרמב"ם מפרש הברייתא האמצעית דמתענות באחרונות כו' ופסק כן ועי' מה"פ בירושלמי ה"ה ד"ה כל ובירושלמי משמע דבאחרונות אין מתענות ' רש"י ד"ה רב יהודה עננו אבינו וכ"ה בתוס' ומוכח כן מירושלמי פ"ג ה"ח: איליימא בשופרות. בירושלמי שם מפרש לצעקה היינו לשופרות וכן מוכח לקמן פ"ג ה"ג וה"ד דיהיב טעמא לרבנן דאמרי מתענין ולא מתריעין דמדמו ליוה"כ ור"ע דאמר מתריעין ולא מתענין מדמי לר"ה אלמא דמתריעין היינו בשופר: ע"ב הרי אמרו אין מטריחין. בירושלמי איתא עוד טעם לשיעור התענית י"ג כנגד מ' יום שעשה משה במדבר בהר ואין החשבון מכוון דהפ"מ פי' דכל תענית נחשב ג"י והם ל"ט. גם הוא בלא טעם והק"ע כתב דששה שבועות הם מ"ב יום ע"ש ועם יום האחרון הם מ"ג. וני' לפרש דאיתא בתנחומא וירא מובא בתוס' ב"ק פב. דמשה בחמישי בשבת עלה להר וירד בשני כן נחשבים ג"כ י"ג שתעניות מהחמישי רק משום דאין מתחילין בה' מקדימין להתענות בב' אבל החשבון מתחיל מה' כבמשה ואו"ם החשבון: בני ניטוה. בירושלמי מוכח דלא היה השאלה על מקום קביעת תפלת הגשם כ"א לענין זה דתנן יצא ניסן כו' ואין גוזרין תענית אחר הפסח וע"ז שאלו אם יכולין לגזור תענית אחר הפסח. והשיבם דרשאין אך שלא ישנו ממטבע התפלה ושקיל וטרי בזה עד דמסיק דאומרה בשם ברכות הנוספות בתפלה והכא מסיק דאומרה בש"ת: היו לו ב' פתחים. בירושלמי מבעיא ליה אי פותח שניהם או רק א' ולא איפשיטא ומשמע דלא שמיעא להו הברייתא וא"כ היה להם לשאול גם אי מטין כל היום: תנא בבנין. בירושלמי ע"ש ריב"ל ומובא ברא"ש סי' קי"א וכן בפ"ד ה"ו: א"ר אלעזר אין אדם חשוב. בירושלמי ע"ש ר' ינאי זעירא בשם אבהתיה מובא ברא"ש כאן סי' כ"א ובמגילה פ' הקורא עומד סי' כ' [וט"ס מה שציין ברא"ש כאן פ"ב ה"א וצ"ל ה"ו ע"ז פ"ד ה"א] וסיים שם ובלבד יחיד על הצבור ע"ש:

דף טו ע"א סדר תעניות. ב"ר פמ"ט: מי שענה את דוד. בירושלמי ה"ט מקשה על סדור אלי' ויונה קודם דוד ושלמה כלקמן יז. ומתרץ כלקמן שם: ע"ב וכל או"א נותן ברכתו. בירושלמי משמע שלכל א' היה נותן השמש ברכתו לבד במקום שלא היה יכול השמש להגיע היה נותן בעצמו: בגדולת מתחילין. ב"ר פ"כ ע"ש תני ר' חייא ת"כ שמיני מלואים ועי' שוח"ט סי' קל"ט אינו דומה מתביים. ה"נ בירושלמי:

דף טז ע"א בפרהסיא. בירושלמי ר"ח בר בא כדעת ר"ל הכא מטעם גלות וטעם זה דבזיון בפרהסיא הוא ע"ש ריב"ל וכן אמר שם גבי פר כהן משיח ופר העדה לפי שחטאו הלומד והמלמד לפיכך יצא קרבין לחוץ והוציא את הפר: אריב"ל לומר בירושל' ע"ש ר"ח בר אבא: עמו אנכי בצרה ' פ' שמ"ר פט"ו איכ"ר פסוק קראתי מכלתא בשלח השירה פי"ג במד"ר פ"ז ספרי ח"א סי' פ"ד במד"ר פ"ו ובירושל' ע"ש סתם ירושל': אר"ז ' ה"נ בירושל': פליגי בה ר' לוי ' בב"ר פמ"ט ר' יודן ורשב"ג חד אמר בזכות אברהם שאמר אנכי עפר ואפר ות"א בזכות אפרו של יצחק וני' דט"ס מ"ש במדרש ורשב"ג וצ"ל רשב"נ והוא ר"ת ר' שמואל בר נחמן כדאיתא בירושל' כאן ר' יודן בר' מנשה ורשב"נ פלוגתא זו הנ"ל: אפרו של יצחק ' עב"ר פנ"ד. עפר סתם ' ה"נ בירושל'. חשובין לפניך כמתים ' בירושלמי ע"ש ר' לוי ואם הוא בר לחמא דהכא תסתיים דאיהו אמר זאת ח"א בר שילא ממנו הוראה ' ב"ר פנ"ה פלוגתא דר"ח רבה ור' ינאי ח"א כו' וכ"ה בירושל' שהש"ר פסוק כמגדל דוד פס"ר פ"מ ע"פ ארון המורי': תוס' ד"ה הר ' ע"ש יראה כו' ' פי' הגרי"ב וכן איתא בשוח"ט ע"ו פדר"א כ"ז ופדר"כ טו נחמו: אשרי שבהמות לחוד ' בירושל' מייתי ע"ז קרא דיואל מה נתנה כו' מה שאין ש"ך כלל לגינוה וני' להגי' שם כבפדר"כ כ"ה סוכה קודם הפסוק א"ר אחא ואף בערביא עושין כן וע"ז מייתי קרא דיואל: בחזקת ' בירושל' א"ר בן חלפתא אגיפא נאה נכיסא סי' אפי' נכיסא מועיל הגיפות ועי' פדר"כ שם: אפי' גזל מרים ' בירושל' דריש לגנאי מה שהיה בכף ידיהם התזירו מה שהיה בשידה תיבה ומגדל לא התזירו ועפדר"כ: אמר רב אדא בר אהבה ' בירושל' הוא דרש דר' בא בר זבדא ביום התענית ' ויש לו יגיעה בשדה ' בירושל' ויש לו בית ושדה ומקשה תמן תנינן וביתו ריקן ואת אמרת הכין יש לו בנים ובנות ופי' הק"ע דנאמר בקוש' והפ"מ פי' כונת הירושל' להגי' תחת בית ושדה בנים ובנות ' ודוחק. ובענ"ד ג' דהוא שנוי' דמשני דכיון שיש לו בנים ובנות אין מספיק מה שיש לו למלאות הסרוגם ואין לו במה לפרנסן בלתי אם מיבול הארץ ע"כ מיחל למטר בכל לב: ע"ב כדתני' בגואל ישראל ' בירושל' ברכות פ"א מקשה הא שם ברכות אינו מאריך בתמים ומשני שלא תאמר הואיל והיא מעין י"ח לא יאריך בה קמ"ל: שאין עונין אמן ' עמ"ש ברכות סג ' וכאן בסוגיין מוכח כפירש"י שם: ברוך שכמל"ו ע' ספרי האזינו שו:

דף יז ע"א משום דבעי למתחס ' ה"נ בירושל' ועמש"ל טו ע"א: משום סומכוס ' שם: ת"ר מפ"מ אמרו ' ה"נ בירושל' ' מכאן אמרו כל כהן ' בירושל' היא ברייתא בפ"ע: אמר רבי ' שם: ארבב"ח אר"י ' בירושלמי כאן ר' יוסה ר' אבהו בשם ר' יוחנן ר' אבון ר' יסא בשם חזקי' ובמ"ק פ"ג ה"א ר' אבון בשם חזקי': אתי' פרע פרע ' עמ"ש סנהדרין כב: ע"ב מכלל דרבנן אסרי ' אף דמבואר לעיל ע"א דרבנן אסרי אסור דהו"א דהברייתא מיירי בזמן הבית ' ל"ל מרים ירחא ' ה"נ מקשה בירושל' כאן סי"ב ובמגילה פ"א ה"ד וני' דהא דמסיים שם אבל בשבתות ויו"ט מותרין לפניהם ולאחריהם הוא תיובת כדמשני הכא ועמ"ש ר"ה יט':

דף יח ע"א כל שלאחריו כו' בהספד מותר ' ה"נ מולא בירושל' שם ע"ש: לומר לך שהן אסורים ' בירושל' שם איתא לומר לך שהלילה מותר והיום אסור ופי' הק"ע דהלילה מותר בתענית וכ"ש ביום שלפניהם ' ושם אמר עלה כהדא דתני להן איגש דיהוי עלוהי ייסר בגלו אר"י כר' בון שהוא צריך להזכירן מבערב וני' פי' דס"ל להירושל' דהא דתני אם נדרו קודם לגזרתינו היינו אם הוא ביום שקודם יום הכתוב במג"ת חל הנדר וז"ש ייסר בגלו וכיון שאמר דהלילה מותר יכול להזכיר גם בערב דהו"ל קודם זמן האיסור וחל הנדר ולפ"ז אדרבה מוכח דקבלת התענית מהני אפי' בערב גם י"ל דלא מיירי כלל מדין קבלת תענית רק מדין נדר לדחות דין מג"ת ' ע"ב אלא דקרו לה בתדסר ' בירושל' שם מוקי מתני' בי"א כר' יוסי או בי"ב כר"מ ולא כר' יוסי משום דהו"ל יום שלפני נקנור ולא ס"ל סברת רב אשי לק' הכת' איסו גופיה כו' ומ"מ נ' דבירושל' ג"כ הדר מזה וס"ל כבכאן ובזה נ' לפרש ואפי' ע"ד דר"מ לית היא מקשי' לא כן תני בתרין עשר יום טריון וא"ר יעקב בר אחא בטל יום טריון ואין לזה מובן ע"פ המפרשים ובענ"ד נ' דהכי קשי' לי' כיון דאמר שם דיום נקנור הוא בשביל לאסור בהספד א"כ גם ר"מ מודה דיום שלפני' אסור בכל דלא לספד כמתני' ומוקי לה בירושל' כר"מ ע"ז קשה לי' איך מוקי בי"ב כר"מ דמותר בתענית וע"ז משני לא כן תני כו' וא"ר יעקב כו' היינו השתא איהו גופיה כו' וכרב אשי כאן ולמסקנא גם כר' יוסי מוקמינן בי"ב ' שמעי' ואתיו ' בירושל' שם פפוס ולוליינוס והנה לקמן כדבעי מאי טירייטוס משמע דבעי מאי הנס והיזה יו"ט ולבסוף מסיק שנהרגו וצ"ל כפרש"י שעל ידיהם נצולו כל ישראל וא"כ אין לומר שבעבור שנהרגו נתבטל היו"ט כיון דהנס בשעה שעשו יו"ט נהרגו כבר ועכ"ז חשבו זאת לטובה בעבור הצלת הכלל ע"כ הוכרח הגמ' לומר בשביל שמעי' ואחיו אולם במגלת תענית פי"ב ליתא שהרגן אלא ומשמע שנצולו ע"י שבאו גדודי רומי ופצעו מהו וכ"מ בת"כ אמר פ"ט שתשבם בין שלא שמכו על הנס ונצולו ובירושל' שביעית פ"ד ה"ב ובסנהדרין פ"ג ה"ה איתא שנהרגו על קדוש השם שנתנו להם לשתות בכוס צבוע עליו שם ע"ז ולא אבו לשתות א"כ י"ל דמחמת זה נתבטל יו"ט טוריינוס כיון דעיקר היו"ם היה בשביל שנצולו וכשנהרגו את"כ ע"י סיבה אחרת שוב אין מה לשמוח מה שנצולו מקודם ' ובמס' שמחות פ"ח משמע כבבבלי שהרגן טוריינוס ועכ"ז איתא שם לא מתו עד שראו מנקרין את עיניו: אעפ"כ הרגן ' וכ"ה בקה"ר פ"ג וע' פ"ט שם ועמש"ל: רב אחא אמר שלש ' בירושל' ר' בא אמר אחת ר' יוסה אמר שתים ועל שלש ליכא למ"ד: משמי' דר"ס בירושל' ר' איבא בשם רב הונא מתענה ומשלים רק דהתם קאי על ערב שבת ואפי' יחיד ע"ש:

דף יט ע"א על כל צרה שלא תבא ' בספרי בהעלותך ע"ו: לחוני המעגל ' עב"ר פי"ג ואדם אין להעביד את הבריות למקום כאלי' וכחוני המעגל וחזרו ונשתנו בירושלמי ה"ה בשי שנ[.]נו בשני מהו להתריע בחמישי פי' דמיבעיא ליה על דאין מתחילין בה' מ"מ בכס"ג דשט דמתענין מיד גם בחמישי מתחילין ופשט דאין מתחילין רק כיון שנתנו לבם להתענות הקב"ה ממלא שאלתם ' והגליון פי' לענין התרעה ולא נכון בפשיטות לפ"ז: דאקון ' ע' נוה"ס רפ"ג: ע"ב דאתיא ניחא ' בירושלמי לבתר נבתר לאילן ולא לגמחין סגין כו' והסר שם איזו תיבות וצריך תקון ע"ש: אפי' בפרוס הפסח ' בירושל' ה"ב איתא רק בפרס העצרת ומקשה מעתה אפי' יותר ומשני אין מתריעין על מעשה נסים: רשבג"א ' בירושל' ה"א הוא ע"ש כתם תני ומשמע דלא על האילנות לבד כ"א גם לצמחין מפני פרנסת אחרים ופליגי בזה חבריא ור"ז דחבריא אמרין מפני פרנסת עכו"ם ור"ז אמר מפני פרנסת חסודים ומוקי לר"ז כר' [דמקיל בשביעית] וחבריא כר"ש בן יאיר ע"ש:

דף כ ע"ב ר"ה סוס לים · בירושלמי ס"פ העובדא ברב עם רב אדא בר אהבה : לעולם אל יעמוד · עמ"ש שבת לב. : במה הארכת ימים · בירושלמי ס"פ שאלו חכמים לרב אדא בר אהבה ושאלוהו מה מעשים טובים יש בידך שהקב"ה עושה לך נסים ושם איתא על רב אדא בר אהבה דהוה שליף חד מסאני ואתא מטרא ובש"ס דילן לקמן כד : ובברכות על רב יהודה :

דף כא ע"א תנא ליה האומר · בירושלמי קדושין פ"א ה"א מייתי עוד כמה ברייתות ששאלוהו והראה מקורם ממתני' : הא מני ר"מ היא · בתוספתא כתובות פ"ו מפורש שם דרשב"ג אומר משום ר"מ דאין נותנין אלא שקל והשאר יתפרנסו מן הצדקה ותכ"א גובין והולכין כו' ולגי' המפרש הא דתנו אלא שקל לא הידש אילפא כלל הפלוגתא והכא משמע דהוא הידש הפלוגתא ולגי' הספר תנו היא פלוגתא אחרת וכן מוכח התוספתא בירושלמי כתובות פ"ו באומר תנו : עני אני · בירושלמי פאה ושקלים מוכה שחין : עד שאפרק מן החמור · בירושלמי סוף פאה ושקלים פ"ה ה"ד מי הוה הייני עד שאחזור מבית חמי ובחזרתו מצאהו מת : אמרו לו אוי לנו · בירושלמי שם ר"ע אמר לו כן : מעפרא דאברהם · ב"ר פמ"ג ובר' יהודה שם דר' נחמיה מפרש החרבות וקשתות של הלוחמים נגדו היו כעפר וקש תנחומא לך בוה"ט סי' ק"י : תשעה מתים · בירושלמי מיבעי ליה הם עיר גדולה הוא שיעור אחר ופשיט דאפי' עיר גדולה כאנטוכי' בג' מתים בג' ימים הו"ל דבר : **ע"ב** הוגללו הפרוכת · עמ"ש בס"ד זבחים ס : בשבבותיה דרב · כה"ג בירושלמי ה"ד מותנא הוה בצפורין לא הוה עלין גו שקקא [מבוי] דהוה ר' חנינא שרי ע"ש :

דף כב ע"א אלא כנף א' · וכ"ה בירושלמי : חיה רעה · בירושלמי ואפי' בהמה רעה וע' ספרי האזינו שכ"ה : אפי' חרב של שלום · ה"ג בירושלמי : **ע"ב** א"ר יהודה אמר רב מלמד · פדר"כ כ"ז אה"מ ע"ש ר' יצחק ושם ג' מאות הילים יהו בו איכ"ר פ"א פסוק צדיק הוא ה' ובתג"ש כ"ה ע"ש ר' מנא ובירושלמי קדושין פ"א הוא ע"ש ר' יוחנן וקך הג' מאות הילים הוא ע"ש תני ר' ישמעאל : רמי בר רב יוד · ע' הגרי"ב ובירושלמי כאן ה"ע ובסוף ברכות ר' ברכי' ר' חלבו ר' אבא בר עילאי בשם רב · ושם ר' יונה שמעון בר בא בשם ר' יוחנן דבר שא"א לומר עליו די הוא ברכה והיינו גשם שהרבוי הוא ברכה שאין אומרים די ורב דריש באופן אחר וא"כ גם הכא ר' יוחנן דאמר מנין וכו' מפרש עד בלי די שאין לומר עליו די ורמי בר רב יוד פליג ומפרש בענין אחר : לקרן אפל · בירושלמי בקרן ופי' הק"ע סלע גבוה וכך שמו :

דף כג ע"א בלילי רביעיות · ת"כ בחקתי ושם רק בלילי שבתות ויק"ר פל"ה : בימי שמעון בן שטח · שם ספרי ת"כ מ"ב ושם בימי הילני המלכה ובת"כ ובויק"ר שם בימי שלמצה המלכה : בימי הורדוס · שם : יצא רוב אדר · בירושלמי מדייק מדאמר הכניסו תנורי פסחים דע"פ הי' ותני כן בעשרים ביה פי' הק"ע דהוא קושיא והפסר ג"כ דהוי סיוע וערב פסחים ל"ד כ"א סמוך לפסח וע' מג"א פי"ב : ותגזר אמר אתה גזרת · ע' א"ב פכ"ב ב"ר פמ"ז דב"ר פ"י : ועל דרכיך נגה אור · בירושלמי א"ר חייא בר בא זו ירידת גשמים כמ"ש אף ברי יטריח עב יפיץ ענן אורו : אר"י כל ימיו וכו' הייני כחלמים · בירושלמי ה"ע העובדא זו בבר בני' דחוני המעגל : אבא חלקיה · בירושלמי פ"א ה"ד עובדא זו על חסידא דכפר אימי :

דף כד ע"ב כי הוה שליף · עמש"ל כ: ד"ה במה : מה יעשו גדולי הדור · בירושלמי פ"ג ה"ד לא ריב"ל מחית מטרא לדרומאי ולא ר' חנינא עבר מטרא מן צפוראי אלא דרומאי לבהון רכיך וכו' ושם ר"ז בשם ר' חנינא מה יעשו גדולי הדור ואין הצבור כו' שכן מצינו שכל ל"ח שנה שהיו ישראל כמנודים לא היה מדבר עם משה כו' ועי' ברכות כ. טעמא אחרינא לחלק בין רב יהודה לדורו דאביי : משמיה דרב יהודה · בירושלמי יומא פ"ח ה"ב ע"ש סתמא דירושלמי ובשינוי · וע"ש רבנן דקסרין שלא ינהגו שררה וצ"ע :

דף כה ע"א בעי רחמי דניתבו לך · רות רבה פ"ג עובדא כעין זה : היה דולק והולך · כה"ג בפס"ר כ"ג בבנו של ר' ירמיה : תליסר נהרוותא · ב"ר פס"ב ועי' שמ"ר פ' כ"ב תנחומא בראשית ופ' ויחי ובסוף פדר"כ גבי משה כ"ה נהרי נהלי אפרסמון יותר משארי הצדיקים : ר' חמא בר' חנינא גזר תעניתא · בירושלמי ה"ד העובדא בר' חנינא עצמו ועמש"ל כד : רקיע רקיע כסי פניך · בירושלמי שם תלה עינוי וחמי אוירא שייף [גלול] אמר עד כדון הכין מיד נחת מטרא : לוי גזר תעניתא · בירושלמי איתא עובדא בלוי באופן אחר : לוי אחוי קידה · ב"ר פל"ט ועמ"ש סוכה נג ע"א : **ע"ב** מה ארז אין עושה פירות · ב"ר פמ"א במד"ר פ"ג : עשרה מיני ארזים · עמ"ש ר"ה כג ע"א : יצתה ב"ק · בירושלמי ה"ד ר"ע בעצמו אמר להם המשל לכם משל למה"ד למלך שהיו לו שתי בנות אחת חצופה ואחת כשרה אימת דהוי בעי' ההיא חצופתא עלת קומוי אמר יבון לה [יתנו לה] מה דהיא בעי' ותיזל לה וכו' : עד מתי יהו הגשמים · ב"ר פי"ג : וחכ"א במרבה טפח · בירושלמי ברכות פ"ט כאן פ"א בתחלה טפח ובשניה ב' טפחים וכו' והיינו רביעה לראשונה ושניה ובב"ר פי"ג כבכאן רק במקום עבודה איתא שם בשביעה : והתניא טפחים · בב"ר פי"ג וירושלמי שם טפחים ע"ש רשב"א :

דף כו ע"א רש"י ד"ה אלא נותן לתם וכו' · הוא כפי הבבלי פסחים קיח · ובירושלמי כאן ספ"ג פלוגתא דאמוראי ור' בא ור' סימון וריב"ל ובר קפרא ס"ל דהלל דידן אמרו היינו אותו שאומרים בר"ח ויו"ט ע"ש : ד' פעמים ביום · בירושלמי אמר ב"מ תלת ב"מ שמתענין במעמדות ושמתפללין ארבע [והוא דלא כהבבלי לקמן ע"ב דלא קאי רק איוה"כ] ושאין נושאין כפים בלילה וע' רמב"ם בברכות פ"ד ה"א דפי' כן סוכחת הירושלמי מזה דנעילה זמנה ביום משום דאין כ"כ בלילה וש"מ פי' מתיבת ביום ועמ"א תרסג סק"ג : **ע"ב** רש"י ד"ה והועמד כו' שהעמידו מנשה · בירושלמי ה"ה פלוגתא אית תניי תני והועמד מ"ד הועמד צלם של מנשה מ"ד העמיד צלם של אפוסטומוס : ארשב"ג לא היו ימ"ט · פתיחתא דאיכ"ר ל"ג : זו מתן תורה · במד"ר פ"ב פדר"כ פ"א ויהי ביום : מי איכא מוסף · עמש"ל ע"א דהירושלמי ס"ל שהיו מתפללים בכל יום במעמדות עוד תפלה במקום מוסף אף בא"ב קרבן מוסף וכ"ה בתוספתא פ"ג מובא בירושלמי ה"ג : ור' יוחנן אמר נהגו · בירושלמי כולל גם ערובין בענין ערוב ושתוף כר"מ ור' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן גם במגילה כר"מ שקורין כולה וכ"ה בערובין פ"ו ומגילה פ"ב : ריב"ל משום בר קפרא · בירושלמי משום בר פדיי' : אי מה נזיר אסור בתגלחת · ה"ג בירושלמי ושם ר' יונה אמר אתפלגון ישוע בר גזורה ור' זעירה חד יליף מנזיר וחד יליף מן שירות מאן דיליף מנזיר וכו' תרלגים קשיא ומאן דיליף משרות כו' בע"מ כו' :

דף כז ע"א בע"מ לא · בירושלמי מסיים והא תני ואם היה דם בעירו מותר : מאי קאמר · בירושלמי ה"ג לא נורכה דלא אלו הן המעמדות מתכנסין בעריהם [פי' דהכי הו"ל למיתני] ומשני בא להתחיל מתחלת הפרשה פי' מראש הענין : עשרים וארבעה משמרות · בירושלמי פסחים רפ"ד וכאן כ"ד אלף עמוד מירושלים ואלף עמוד מיריחו ושם אין לסגי' ליריחו כהגה' הגרי"ב כאן דהלא מסיים שם אף יריחו היתה יכולה להוציא עמוד שלם וכו' דהתם לא על כל השנה קאמר כ"א לשבוע א' משבתות השנה · והיותר היה משאר הערים : דשבא"א · בירושלמי שם ר"ש סתם ובתוספתא פ"ג כבגמ' : אמר רב חמא בר גוריא אמר רב · בירושלמי כאן ה"ב ר' יעקב בר אחא ר"ח בשם ר' יוחנן · ובתוספתא משה תקן שמנה משמרות לכהונה ושמנה ללוים :

באמונתם · בירושלמי כאן ובסוף סוכה באומנתם · שאומנות גדולה היתה בזה שלא יהיה מאמר נוטל ושונה בשדה אחוזה שיוכל קודם שיטול חברו והפ"מ כ' שלא מצא החשבון ומ' מרכה"מ בקונטרס ברכות בחשבון ובחבורי סדרת קדש הארכתי בזה בס"ד ואכמ"ל : ואלו הן ידעי' · ה"ג בירושלמי ותוספתא רפ"ב : **ע"ב** על יורדי הים · איכ"ר פ"א וע' רש"י דמסמיך ליה מקראי לכל יום וכ"ה מבואר בירושלמי : באחד בשבת מ"ט לא · בירושלמי כולל על ע"ש וא' בשבת על שניהם מפני כבוד השבת וכ"ה באיכ"ר שם : רב אמר דולג · בירושלמי כאן ובמגילה פ"ד ר' אידי אמר אתפלגון כהנא ואסי ת"א חוזר ות"א אמר פותך ומקשה שם למאן דאמר שם מקודם דצריך לקרות י' פסוקים הא ליכא כ"א ח' ומשני חוזר ב' פסוקים מ"ד פותך ויהי ערב ויהי בקר פסוק בפ"ע היינו להשלים הי' פסוקים ומקשה אח"כ מיהי רקיע ויקוו המים ופי' הפ"מ דליכא שם כ"א ז' פסוקים והוא טעות דגם שם יש ח' פסוקים [ולדבריו תקשה גם להבבלי בלי עזירון] רק דהקושיא הוא לענין י' פסוקים דבקראי דיקוו המים ויהי ערב וכו' הוא באמת פסוק בפ"ע וגם עמו אין יותר מה' פסוקים וא"ב אפי' פותך לית ביה פי' אפי' נחשב ויהי ערב דיום ב' ג"כ לפסוק בפ"ע עדן ליכא כ"א ט' · ומ"ש אח"כ מפרשת עמלק הוא שינוי לזה דהיכי דסליק עינינא סגי בט' פסוקים וכ"נ מ"ש אח"כ בהפטרה כ"א פסוקים דהיינו דמליט גם בפחות מכ"א פסוקים כגון הפטרת בחקתי משום דסליק עינינא · והאי התיב היא קושיא לתרץ קושי' הראשונה כנ"ל בענ"ד :

דף כח ע"א בשעה שעלו · עי' ירושלמי כאן ובתוספתא פ"ג ומ"ש ביפ"ע שקלים פ"ד ה"א ופ"א ה"ג : פ"א גזרה המלכות · בירושלמי בשעה שהושיב ירבעם בן נבט וכו' : ועשו סולמות · בירושלמי מוכח שבני סלמאי לא הביאו עצים משל עצמן כ"א כל מי שהיה מתנדב עצים היו בני סלמאי הפועלים לעשות מהם שלבין כמין סולמות והיו נותנין על כתפיו של האיש · ובזה הונח לי מה שלא נמנו בין מנדבי עצים לתת להם ג"כ זמן : **ע"ב** דאר"י משום ר"ש בן יהוצדק · בירושלמי סוכה פ"ד ע"ש תני וכ"ה ברייתא בתוספתא ומ"ש ברשום בהגרי"ב : בששה לחדש · עמ"ש יומא ד : ד"ה ריה"ג : בטל התמיד גמרא · בירושלמי ברכות פ"ד ה"א וכאן ה"ד בשעה שהעלו חזיר ונזדעזעה החומה נבטל התמיד אז ובבבלי ב"ק פב : ומנחות סד. ל"מ כן שמוכח העובדא גבי כשצרו מלכי בית חשמונאי זע"ז ואז גזרו שלא לגדל חזירים משמע דגם אח"כ הקריבו תמידין וע' תוס' שם : כאן בראשונה כאן בשני' · בירושלמי מפני דקלקול החשבונות יש כאן ועמ"ש ר"ה יח : בתוס' שם : וחד הוה · עמש"ל כו : דבירושלמי איכא פלוגתא דאית תניי תני העמיד וקאי על אפוסטמוס :

דף כט ע"א תמוז דהוה שתא · לפי הנראה מירושלמי לא ס"ל כן והוא עפמ"ש ביפ"ע יומא ג : וד : דס"ל להירושלמי בחשבונות מקצת היום ככולו וכמ"ש בירושלמי בו ביום נתאוו תאוה וא"כ התחיל בכ"ב אייר וכלה בכ"ט סיון וז' דהסגר כלה בכ"ח ובו ביום שלח ולא ס"ל דבכ"ט שלח כ"א בכ"ח : וקלקלו בו · בירושלמי היו מקרקרין בו ע' כאן סו' ה"ו ובמגילה פ"א : מוצאי שבת הי' · ה"ג בירושלמי : תוס' ד"ה ויסב ובירושלמי מפרש · לפנינו ליתא זאת בה"ה שמדבר שם בענין זה ושם בעא ר"ל מר' יוחנן אי אומרים שיר בלא נסכים ופשיט לה מהא דתני' בזה ובזה היו הלוים כו' וישב · ואין במפרשים באור נכון ע"ז ונ' דה"ק דאם נאמר דעם השיר היו נסכים יתכן דלאבר שנסכי קרבן קרבין בלילה ולמחר ואפי' עד עשרה ימים היה אז נקרב נסכי קרבן יום ד' ע"כ אמרו שיר דיומי' אבל אם היה שיר בלא נסכים קשה איך אמרו במנ"ש שיר של יום ד' ולפ"ז צריך לתקן ולהגי' שם ולהפוך הפלוגתא דאית' שם אח"כ ר' אבהו אמר אתפלגון ר"י ור"ל ר"י אמר אומרים שיר [נ"ל אין אומרים שיר] בלא נסכים ור"ל אמר אין אומרים [נ"ל אומרים] שיר בלא נסכים · התיב ר"י לר"ל והתני בזה ובזה כו' וישב כו' א"ל רשב"ל מה את ש"מ א"ל שאלו נסכים היו זמנו של שיר הי' · [פי' דהנסכים היו מזמן השיר מיום ד'] ר' יוחנן אמר שירו של יום ר"ל אמר שירו של אתמול פי' מיום אחר · ופה יתכן שהיה גירס' התוס' אלי' נקט : יהיו מפתחות · ע' ויק"ר פי"ט ובאדר"נ ספ"ד ועמ"ש ביפ"ע שקלים פ"ו סוף ה"ב : **ע"ב** אר"ג ל"ש · בירושלמי א"ר יונה כן : ורב ששת אמר · לגי' הק"ע הוזכר בירושלמי שם לחולק על ר' יונה : מתיב רב המנונא · בירושלמי מקשה ג"כ ממתני' ומשני ר' יונה בשם רב המנונא לתספורת הושבה פי' דהאי ובחמישי כו' הוא משום תספורת שלולא חמישי היה אסור אבל לאחריו מותר · בירושלמי היא פלוגתא דר"י ור"ל דר"י אמר אסור ור"ל אמר מותר : מיתיבי · בירושלמי שם מקשה ממתני' דתני סתם דמשמע כל השבוע אסורה ומשני דמיירי שחל ט"ב בע"ש דליכא לאחריו כלל וכגי' הגליון שם ומסקנא שם משמע דמותר : שחל להיות בשבת · ה"ג בירושלמי סוף ה"ו :

דף ל ע"א מחגה · בירושלמי ליתא שם פלוגתא דר"מ ור"י ורשב"ג כ"א דרומאי נהגין תגה לפורא · נהגין חדשה עבריא נהגין שבתה : א"ר יהודה ל"ש · בירושלמי ע"ש ר' הושעי' : וא"ר יהודה כו' בסעודה המפסקת · בירושלמי ע"ש ר' יוחנן : ותרווייהו לקולא · שם ע"ש ר' יוסי : הסועד ערב ט"ב · איכ"ר פ"ג : א"ר יהודה כיצד משנה · שם ע"ב סתמ' דירושלמי : היה רגיל לאכול ליצרא · שהש"ר פ"א : ר' יהודה אומר אף אינו קורא · בירושלמי מ"ק פ"ג ה"ה שתים דקורא במקום שאינו רגיל והפסר דהתם באבלות שאני וא"כ גם הא דאיתא שם ואם היה להוט אחר לימודו מותר ג"כ ל"א כן בט"ב : אר"י אמר רב כך היה מנהגו כו' · בירושלמי פ"ו ה"ו רב בעצמו טבל פסתי' בקטמא ע"ש ויגרס כו' . **ע"ב** כדי שיתענה · עמ"ש בברכות יז : ולעיל י ע"ב : כל המתאבל על ירושלים · פדר"כ כ"ב פסק' אחרית' דשוש אשיש פס"ר ספכ"ח : ולא הודו לו חכמים כל עיקר · בירושלמי סו' ה"ו טעמייהו דרבנן דעשו אותו כמי שמתו מוטל לפניו דאינו כופה מטתו : בשלמא יוה"כ · פתחת' דאיכ"ר לג כה"ע : אר"י אמר שמואל יום שהותרו · בירושלמי ע"ש ר' שמואל בר יצחק ואמרין לה ע"ש ר' שמואל בר נחמן : א"ר יוסף אר"נ · בירושלמי ע"ש רבנן אמרי : מאי דרוש · ע"ש בירושלמי מקרא קראו ורתקוהו מקרא קראו וקרבוהו כו' ע"ש : ארבב"ח אר"י יום שכלו · שם ע"ש ר' אבון וע' פתחת' דאיכ"ר לג : עד שלא כלו · שהש"ר פ"ב מכילתא בא פ"א ת"כ ויקרא פ"א : עולא אמר יום שביטל · ירושלמי ואיכ"ר שם ע"ש ר"ח בר אבי אמר רב : תוס' ד"ה יום · במדרש איכה · וכ"ה בירושלמי ה"ו וע' אג"ש פל"ב : שם כ"א אלף · בירושלמי ואיכ"ר שם ע"ו אלף ופרוטרוט ועתוס' ב"ב קכ"א :

דף לא ע"א אותו היום · במד"ר פכ"ג איכ"ר פסוק בלע ה' תנחומ' מסעי ירושלמי ברכות פ"א ה"ה פ"ו ה"א כאן פ"ד ה"ה ע"ש רב חונא : רבה ורב יוסף דא"ת · בירושלמי כאן ע"ש ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוסי : מבתו של סגן · בירושלמי מבתו של מלך : אפי' מקופלין · בירושלמי ע"ש ר' ינאי בר' ישמעאל דנזמר מתוך שאת עושה כן היא מאחילתן : יפיפיות · שם בשינוי וע' יפ"מ שמגי' כבכאן : אמר עולא בירתא אר"א · ה"ג בירושלמי מגילה פ"ב מ"ק פ"ג ע"ש בכ"ל בשם ר' חנינא ושם מקרא שיתו לבכם לחילה לחולה וכ"ה בויק"ר פי"א ובשהש"ר פ"א ופ"ז קה"ר פ"א ר' ברכי' ור' חלבו ועולא בירתא ור"א בשם ר"ח עתיד הקב"ה להיות ראש חולה וע' תנחומא שמיני :

סליק הגהות יפה עינים ממסכת תענית בס"ד

אור לי"ד. ליל י"ג שמחרתו י"ד. ולא שני לן פירושא דליסנא אי תנינן אור לי"ד אי נמי לאור י"ד אי נמי אור י"ד דמוכח בגמ' דבכל חד מהני תלת ליסנא איכא לפרושי ליל י"ג שמחרתו י"ד ואע"ג דאיכא לפרושינהו נמי ליל שלאחר י"ד שמחרתו ט"ו דהכי ליסני משמען הכי ומשמען הכי אפ"ה כל חד וחד מוכח משמעותיה לפום דוכתיה והכא על כרחין אית לן לפרושי ליל י"ג שמחרתו י"ד כדפרשינן דליכא לפרושי ליל י"ד שמחרתו ט"ו שהרי כבר הל זמן איסורו כדמוכח בגמרא (דף ה:) ונמצא עובר עליו: **בודקין** את החמץ. פרש"י ז"ל כדי שלא יעבור בבל יראה ובל ימצא והקשו בתוספות דהא קיימא לן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי כדאיתא בגמרא וסוף סוף לא סגי בלא ביטול כדאמרי' בגמרא (דף ו:) הבודק צריך שיבטל וכיון שכן הוא היכי אתיא בדיקה כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא הא לא פטר נפסיה בלא ביטול ובביטול לחודיה סגי וי"ל דמדאורייתא בחד מינייהו סגי כלומר או בבדיקה או בביטול דבדיקה לחודה נמי מהניא כדאמרינן עלה בגמרא (ז:) לאור הנר מנא לן ופשטינא ליה מקראי אלמא דבדיקה נמי מדאורייתא היא וכל שבדק מן התורה אינו צריך לבטל הלכך שפיר איכא למימר דבדיקה אתי כדי שלא יעבור עליו בבל יראה שמה שהצריכו חכמים בטול אחר הבדיקה אינו אלא מדבריהם שמא ימצא גלוסקא יפיפיה ודעתיה עלויה כדאיתא בגמרא (ו:):

ומפני שראיתי בעניני בדיקה וביטול דברים מעורבין ראיתי לפרשן יפה יפה: **הרי** שאמרה תורה (שמות יב) ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם ואמר בגמרא דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ונפקא לן מדכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו או תשרפו כענין שפי' בעבודת כוכבים השחת שרוף וכלה כדברי רש"י ז"ל ולפי תרגום אונקלוס תשביתו תבטלון א"כ נפקא לן מדכתיב לא יראה לך כדברי רבותינו הצרפתים ז"ל והכי תניא בספרי לא יראה לך שאור בטל בלבך: **ומהו** ענין בטול זה מוכח בגמ' (שם) גבי הא דאמרי' הבודק צריך שיבטל דביטול מדין הפקר הוא והיינו דמייתינן עלה (שם) ההיא דסופי תאנים דהיא מתורת הפקר נגעו בה ואע"ג דהפקר כי האי גוונא לא מהני דודאי מאן דאמר בנכסי דידיה דלבטלו ולהוו כעפרא לא משמע דהוי הפקר ותו דבגמ' אמרי' מבטלו בלבו ובודאי דלענין הפקר ממונו הפקר בלבו לא מהני דדברים שבלב אינם דברים ותו למאן דאמר התם בנדרים (דף מג:) אליבא דר' יוסי דהפקר כמתנה מה מתנה עד דאתיא ברשות זוכה לא נפקא מרשות נותן ה"נ בהפקר וכיון שכן בטול חמץ לר' יוסי היכי מהני מדין הפקר והא לא אתי לרשות זוכה אלא היינו טעמא משום דנהי דמאי דהוי ברשותיה דאינש לא מצי מפקר ליה כי האי גוונא חמץ שאני לפי שאינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו ומש"ה בגלויי דעתא בעלמא דלא ניחא ליה דליהוי זכותא בגוויה כלל סגי ומהני אפילו לחמץ ידוע כדאמרי' במוצא גלוסקא יפיפיה דדעתיה עלויה ובתלמיד היושב לפני רבו ונזכר שיש לו עיסה מגולגלת בתוך ביתו כדאיתא בגמ' (ד' ז.) ותנן נמי לקמן בפ' אלו עוברין (ד' מט.) ההולך לשחוט את פסחו וכו' ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ואם לאו יבטל בלבו: **שמא** תאמר א"כ אין לנו מן התורה אלא בטול זה ואין לבדיקה וביעור חמץ עיקר מן התורה כלל אי אפשר לך לומר כן דהא בעי בגמ' (ד' ז:) בדיקה לאור הנר מנא לן ומוכחינן לה מקראי וכ"ת דאסמכתא בעלמא נינהו ליתא דהא חזינן תנאי דאיפלגו (דף כא.) חמץ זה במה מבערו ואיכא מ"ד דאין ביעור חמץ אלא שריפה ור' יהודה דסבירא ליה הכי (דף כז.) ודנו מנותר ואם אתה אומר שאין לנו מן התורה אלא בטול מהו ביעור זה שנחלקו עליו ומוכח בהדיא בגמרא דבשל תורה נחלקו כדאמר רבי עקיבא (דף ה.) מצינו להבערה שהיא אב מלאכה והתורה אמרה תשביתו שאור מבתיכם: **אלא** כך הוא עיקרן של דברים שזה שאמרה תורה תשביתו יכול להתקיים בא' מב' דברים או שיבטל בלבו כל חמץ שיש ברשותו ויוציאנו במחשבתו מרשותו וסגי בהכי מדאורייתא אפי' בחמץ הידוע לו או אם לא בטלו בלבו כלל צריך מן התורה שיבדוק אחריו בכל מקום שהוא רגיל להמצא שם ויבערנו מן העולם וביעור זה הוא שנחלקו במה יבערנו ולפיכך כל שאינו מבטל חייב לבדוק כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא [ולפיכך כתב רש"י ז"ל שבודקין את החמץ כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא] והיינו למי שאינו מבטל אבל למי שמבטל סגי בהכי אלא מפני שבטול זה תלוי במחשבתן של בני אדם ואין דעותיהן שוות ואפשר שיקלו בכך ולא יוציאוהו מלבן לגמרי ראו חכמים להחמיר שלא יספיק בטול והצריכוהו בדיקה וביעור שהוא מספיק ג"כ מן התורה או מפני שחששו שאם ישהנו בתוך ביתו יבא לאכלו ומשמע דתנא דמתני' לא בעי ביטול כלל אלא בדיקה ובהכי סגי ליה לפי שמכיון שבדק יצא ידי חובתו ואם שמא ימצא אחר כך גלוסקא יפיפיה יבערנה לאלתר שמא תאמר למפרע עבר עליה ליתא שהרי סמכה תורה על החזקות וכל שבדק אותן מקומות שרגיל להמצא בהן חמץ יצא י"ח ואין לו לחוש לככר בשני הקורה ולפיכך תנא דמתני' לא הזכיר בטול אחר הבדיקה כלל אלא שבא רב יהודה אמר רב וחדש ואמר הבודק צריך שיבטל ומסקינן בגמ' (ו:) דהיינו טעמא שמא ימצא גלוסקא יפיפיה ודעתיה עלויה ופרש"י ז"ל דשמא מתוך שדעתיה עלויה ישהה אותה מלבערה ונמצא עובר עליה כלומר משעת מציאתה והילך אבל מקמי הכי לא שכבר יצא י"ח בבדיקה כדכתיבנא. ונמצאת אתה אומר לפי דעת זה שהתורה שאמרה תשביתו היינו או בבטול או בבדיקה וביעור והיינו בחמץ ידוע או מפני חשש מקומות שהוא רגיל להמצא בהן אבל כל שאין לו חמץ ידוע ולא מקומות שהוא רגיל להמצא בהן לא חלה עליו מצות השבתה שהרי אתה אומר שכל שבדק אע"פ שלא ביטל ונשתיירה בידו גלוסקא יפיפיה אינו עובר עליה אלא בשהייתה משעת מציאה והילך אלמא אין מצות השבתה אלא על חמץ ידוע או מפני מקומות שרגיל להמצא בהן ואי אפשר לפרש שכל שבדק ולא בטל ואח"כ מצא גלוסקא יפיפיה עובר עליה למפרע שא"כ אפי' בדק הוא מחויב מן התורה לבטל מפני ספק חמץ שאינו מצוי וכיון דמדאורייתא בבטול בעלמא סגי אי אתה מוצא בדיקה [וביעור] מן התורה אלא כדאמרן זהו דעתי והוא על דרך רש"י ז"ל: **ומה** שהצריכו חכמים בדיקה בחמץ יותר מבשאר אסורין ולא סמכו על הבטול כבר כתבתי שעשו כן כדי לקיים מצות תשביתו שחששו לבני אדם שלא יבטלוהו במחשבתן לגמרי ואם אתה אומר שחששו שלא יבא לאכלו וכדברי [ג] הראשונים ז"ל היינו טעמא דחשו ביה טפי מבשאר איסורין משום דחמץ לא בדילי אינשי מיניה כולי שתא (א) וחמיר איסוריה טפי דאית ביה כרת ואפשר עוד שמפני טעם זה החמירה התורה בו לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא: **לאור** הנר. מפני שאור הנר יפה לבדיקה כדאיתא בגמ': **ולמה** אמרו לקמן במתניתין בסמוך דשתי שורות של חביות הסדורות במרתף של יין צריך לבדוק ביניהן כיון דאמרי' דכל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה דהוה ס"ל (במקום *שמכניסין בו חמץ) [ג] אין מסתפק ממנו צריך בדיקה ומפרש מקום שמכניסין בו חמץ כלומר לא אמרו אלא במרתף שמכניסין בו חמץ כגון מרתף שמסתפק ממנו [יין] לשולחנו ופעמים שהשמש עומד למזוג ופתו בידו וכשהיין כלה נכנס למרתף להביא יין: **בש"א** שתי שורות על פני כל המרתף וב"ה אומרים וכו'. בגמרא (דף ח:) איפליגו בפירוש דב' שורות והרי"ף ז"ל לא הזכיר זה בהלכותיו לפי שאין מסדרים עכשיו החביות באותו ענין כלל: **גמ'** ותנא דידן מ"ט לא תני לילי. שהוא יותר לשון מבואר: לישנא מעליא נקט. שמנוה ודרך נקיי הדעת לדבר בלשון נקיה: דבר מגונה. לאו משום דלילי לשון מגונה אלא כיון דמדרבי יהושע ב"ל שמעי' שראוי לספר בלשון נא ונקי אמרי' משום הכי פתח תנא דמתני' לשון אור כדכתיב (תהלים קיט) פתח דבריך יאיר וכתב הראב"ד ז"ל דמ"ה נקט אור לומר שבתחילת הלילה שיש בו אור עדיין ראוי לבדוק כדי שלא ישכח או שלא יתרשל וכיון דאותה שעה קוטעת הוא שיש בה אור תנא אור משום לישנא מעליא ולא תנא בתחילת ליל י"ד בודקין את החמץ ואם לא מפני טעם זה משום לישנא מעליא לא היה שם התנא חשך לאור ומכאן אתה למד *(שהביעור) צריך להקדימו עם אור היום כדי שלא יתרשל. אלו דבריו ז"ל: שהרי עקם. שהרי הוסיף: אשר איננה טהרה. ולא כתב מן

נר מצוה | תורה אור

אור

לארבעה עשר א בודקין את החמץ לאור הנר וכל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה [א] ובמה אמרו שתי שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ בית שמאי אומרים שתי שורות על פני כל המרתף ובית הלל אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות: **גמ'** מאי אור רב הונא אמר נגהי ורב יהודה אמר לילי דכולי עלמא *בין לרב הונא בין לרב יהודה אור אורתא הוא ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה באתריה דרב הונא קרו אור נגהי באתריה דרב יהודה קרו לילי ותנא דידן מאי טעמא לא תני לילי לישנא °מעליא נקט דאמר ר' יהושע בן לוי לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו שהרי עיקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה שנאמר °מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה ותאנא דבי ר' ישמעאל לעולם יספר אדם בלשון

רש"י

אור לארבעה עשר. ליל שלפני ארבעה עשר: בודקין לאור הנר. בגמ' מפרש טעמא: בודקין. שלא יעבור בבל יראה ובבל ימצא: ובמה אמרו כו'. כלומר אחרי שאמר כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה למה הצריכו חכמים לקמן במתני' לבדוק שתי שורות במרתף ומפרש לא אמרו אלא רק במרתף שמכניסין בו חמץ כגון מרתף שמסתפק ממנו יין לשולחנו ופעמים (א) השמש עומד למזוג יין ופתו בידו וכשהיין כלה נכנס למרתף להביא יין: החיצונות שהן העליונות. דהיינו חיצונה ושלפנים הימנה כשמואל בגמרא פירוש דרך אוצרי יין לסדר חביותיהן שורות שורות עד שממלאין כל קרקע המרתף וחוזרין ומניחין חביות על חביות(ב) עד הקורה ואמרי בית הלל שורה החיצונה חבית אחת על פני כל רוחב המרתף וכן שניה הסמוכה לפנים הימנה צריך בדיקה אבל שורה שלישית או שורות שתחתיהן אין צריכין בדיקה: **גמ'** דבר מגונה. לאו משום דלילי דבר מגונה הוא והא דר' יהושע בן לוי בעלמא איתמר ומיהו שמעינן מיניה דדרך חכמים לחזור אחר לשון נא ונקי: אשר איננה טהורה. ולא כתיב מן הבהמה:

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א הזהירה תורה שלא לאכול חמץ בחג המצות וכשם שאסור באכילה כך אסור בהנאה שנאמר לא יאכל חמץ לא יהא היתר אכילה כמו שמבואר בפ' שלפנינו והאוכלו חייב כרת שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמצת ונכרתה וכן עובר עליו כל ז' ימי חג המצות בלא יראה ולא ימצא ואע"פ שלא אכלו ולא נהנה ממנו וכן הוא מצווה לבערו בי"ד מחצי היום והילך שנאמר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם ומנין שביום י"ד הכתוב מדבר שנאמר לא תשחט על חמץ דם זבחי שיהא החמץ מבוער מזמן שחיטת הפסח שהוא מחצי היום והילך שנאמר בו בין הערבים כשהשמש נוטה לערב והשוחט את הפסח על חמץ עובר בלא תעשה כמו שמבואר בפ' תמיד נשחט:

המאור הקטן

סוגיא דשמעתא כ' היכא דכי הדדי נינהו משתעי בלשון כבוד והיכא דנפישי מהדדי שביק להההוא דנפיש ונקיט דרך קצר ובלבד שלא יהא לשון מגונה וטמא דכתב באורייתא איננו לשון מגונה לפי שצריך הכתוב לומר להזהיר את ישראל ולהפרישם מכל טומאה כדכתיב והזרתם את בני ישראל וגו' וכההיא דדרשינן גבי שרצים דכתיב בהו אני ה' המעלה אמר הקב"ה אלמלא הוצאתי את ישראל ממצרים אלא בשביל דבר זה דיים אבל בפרשת המבול שלא בא הכתוב להזהיר מן הטומאה אלא להראות מין שבעה ומין שנים עיקם הכתוב ואמר אשר איננה טהורה וכן במה שכתוב כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מאחר שכבר הוזהרה טומאתו במקום אחר והתחיל להזהיר ולומר ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה ולפי שהוא ענין מגונה למי שלא נזהר ובא לידי כדעיקם בו הכתוב ואמר אשר לא יהיה טהור וכן בדוד דכתיב ביה כי אמר מקרה הוא בלתי טהור ותנא דמתני' לפי שפתח בדבריו בהל' בדיקת חמץ תפש לשון אור כדכתיב פתח דבריך יאירא] ותנא דבי שמואל דאמר ליל ארבעה עשר לא היה זה פתיחת דבריו:

השגות הראב"ד

א] **תנא** דבי שמואל כו' פתיחת דבריו. א"א זה הטעם אין לו טעם וכי לא שנה המשנה לשון אור אלא בפתיחת דבריו והרי המפלת אור לשמנים ואחד יכול יהא נאכל אור לג' וכמה כיוצא באלו. ועוד אטו מי ליכא לילה במשנה ובברייתא ומה ראו לומר אור במקלת המקומו' ובמקלתן אמרו לילה אבל הטעם הברו' שכל המקומו' שהוא צריך להקדים לתחלת הלילה כגון בדיקת החמץ ומשיאין משואות תני אור מפני שעדיין יש שם אור היום ואינו חשך כדכתיב ולחשך קרא לילה. והמפלת אור לשמנים וא' ויכול יהא נאכל אור לשלישי אף אלו לצורך נשנו שלא תאמר כל זמן שיש בו אור היום יהא נדון כיום שלפניו לכך שנו בהם אור וכן תמצא כל מקום ששנה אור לצורך שנאו. ושנה דבי שמואל ששנה לילה לא [...] המשנה כי כן דרך [...] שהמשניות:

עין משפט

א מיי' פ"ב מה' חמץ ומצה סמג עשין לט טור א"ח סי' תלא:

הגהות הב"ח

(א) שהשמש כצ"ל: (ב) נ"ב בשורות התחתונות:

[א] ולמה: [ב] רש"י: [ג] דאפילו כצ"ל: (הגא"י)

ברכות ו

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) פי' דאע"ג דבכמה אסורין יש בהם כרת כגון חלב וכיוצא בזה לכך צריך ג"כ לטעם דגבי חמץ לא בדילי אנשי מיניה כולי שתא ועכשיו מסיק לפי זה גבי נזיר יהיה ג"כ אסור להשות יין בביתו דלא בדילי מיניה אינשי כולי שתא ע"ז מסיק ותמיר איסורייהו טפי:

מן הבהמה הטמאה כתורתיה הרי ח' אותיות עקם הטמאה ה' אותיות אשר איננה טהורה י"ג אותיות: **ובגמרא** פרכינן אטו בדאורייתא מי לא כתיב טמא כלומר למה לא עיקם לכתוב אשר איננו טהור ופרקינן דכל היכא דכי הדדי נינהו כלומר שאין צריך להאריך בזה יותר מזה משתעי בלשון כבוד [אבל היכא] דלא כי הדדי נינהו משתעי בלשון קצרה כלומר אע"פ שאינו לשון נקי ואפ"ה עקם בקרא דאשר איננה טהורה ללמדנו שראוי לו לאדם לחזור אחר לשון כבוד ונפקא מיניה להיכא דכי הדדי נינהו ואם לא עקם בשום מקום לא הייתי למדים שיהיה ראוי לחזור אחר לשון נקייה כלל:

נר מצוה — תורה אור

בלשון נקיה שהרי בזב קראו מרכב ובאשה קראו מושב זאומר °ותבחר לשון ערומים ואומר °ודעת שפתי ברור מללו: *הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דרבי חד אמר מפני מה בוצרין בטהרה ומוסקין בטומאה וחד אמר מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה אמר רבי מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל ולא היו ימים מועטין עד שהורה הוראה בישראל *ומנו רבי יוחנן: *והשתא דקיימא לן אור אורתא הוא ודכולי עלמא מיהא חמץ לא איתסר אלא משש שעות ולמעלה כדבעינן למימר לקמן אמאי מקדמינן ובדקי' מאורתא נשתהי עד למחר ונבדוק בשית וכי תימא זריזין מקדימין למצות כדכתיב °וביום השמיני ימול בשר ערלתו מלמד שכל היום כשר למילה אלא שהזריזין מקדימין למצות שנאמר °וישכם אברהם בבקר נבדוק מצפרא אמר רב נחמן בר יצחק בשעה א שבני אדם מצויין בבתיהן ואור הנר יפה לבדיקה אמר אביי הלכך האי צורבא מרבנן לא ליפתח בעידניה באורתא דתליסר נגהי ארביסר דילמא ממשכא ליה שמעתא ואתי לאמנועי ממצוה: *המשכיר בית לחבירו בארבעה עשר אם עד שלא מסר לו המפתח חל ארבעה עשר על המשכיר לבדוק ואם משמסר לו המפתח חל ארבעה עשר על השוכר לבדוק *איבעיא להו ב °המשכיר בית לחבירו בחזקת שהוא בדוק ומצאו שאינו בדוק מהו מי הוי כמקח טעות או לא ופשטה אביי דלא הוי כמקח טעות בין באתרא דיהבי אגרא ובדקי ובין באתרא דבדקי אינהו גופייהו מ"ט ניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בין

(איוב טו; תהלים לג; דף ג:; דף ד:; ויקרא יב; בראשית כב; תוספתא פ"ב; דף ד:)

שהרי בזב קראו מרכב ובאשה קראו מושב.(ה) לאו למימרא דמרכב גופיה קראו מושב שהרי מרכב ומושב אין דינם שוה שהנוגע במרכב אינו טעון כבוס בגדים כדאי' בתורת כהנים* ובמס' כלים (פ"א מ"ג) משא"כ במושב שמגעו שוה למשאו וטעון כבוס בגדים ולפיכך אי אפשר לומר דמרכב גופיה קראו מושב דהא אתי למטעי ומשום לשון כבוד לא משני קרא ממשמעותיה והכי מוכח בגמ' אלא לומר שלא כתב מרכב בהדיא גבי אשה כי היכי דכתביה גבי איש אלא דסמכי' אמושב ומרבויא בלחוד אתי והכי איתא בתורת כהנים* אשר היא יושבת עליו זה מושב כלי זה מרכב ופירוש מרכב הייט העץ שתופס בו האדם בשעה שרוכב הנקרא ארצו"ן אבל מושב שבמרכב שאדם עומד עליו בפסוק רגלים דינו כמושב: **מפני** מה בוצרין בטהרה. בכלים טהורים ואין מוסקין בטהרה. בזיתים קרי מסיקה ואין צריך למוסקן בכלים טהורים כדאמרי' במס' שבת (דף יז:) דלא חשיב מוהל היוצא מהן משקה להכשיר שאינו שמן גמור אלא היוצא על ידי כובד הבד בלבד אבל יין הזב מן הענבים מכשיר דניחא ליה ביה: **מובטח** אני בזה. שאמר אין מוסקין בטהרה ואע"ג דאידך נקט לשון קצרה אפ"ה לא מתרץ לישניה דאמר ומוסקין בטומאה ומשמע דלא סגי בלאו הכי הלכך לישנא דהאי דאמר ואין מוסקין בטהרה דייק טפי כלומר שאין מקפידין למסקו בטהרה ובתוספות כתבו דאפשר שעל אותו שאמר לשון קצרה קאמר הכי ואין נראה: **והשתא** דקי"ל וכו' וכ"ת זריזין מקדימין למצות כדכתיב כו' וישכם אברהם בבקר. שהשכים בבקר ולא המתין עד שיהא היום גדול: נבדוק מצפרא. דמשמע ליה מסברא דסגי ליה זריזות בהכי: בשעה שבני אדם מצויין בבתיהן. דהיינו בלילה ואיכא אור הנר שדרך בני אדם להשתמש בו בלילה ( ) שהוא יפה לבדיקה בהם יותר מאור החמה: **ואיכא** מ"ד שאם בא להקדים לבדוק בי"ג שרשאי והוא שיבדוק לאור הנר שאפי' ביום צריך אור הנר כדתני' אין בודקין לא לאור החמה ואמרי' עלה בירוש'(הלכה א) וכי יש חמה בלילה הדא אמרה אפי' ביום צריך בדיקה לאור הנר הלכך כי תנא אין בודקין לא לאור החמה כו' אלא לאור הנר מתוקמא או שעבר ולא בדק ליל י"ד או שבא להקדים בי"ג וכן דעת הר"ז הלוי ז"ל וליתא דהתם בירושלמי משמע שאם בא להקדים ביום י"ג אינו רשאי דאמרי' התם ולמה בלילה א"ר יוסי שאין בדיקת הנר יפה אלא בלילה ואמרינן תו התם מבואות האפלים מהו לבודקן בתחלה ביום לאור הנר מילהון דרבנן אמרו שרגא לא קמה דמנהר בליליא מנהר ביממא הלכך רב נחמן בר יצחק ה"ק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהן שהם פנוים ובשעה שאור הנר יפה לבדיקה כדאמרינן שאורו מבהיק בלילה יותר מן היום ולפיכך אם בא להקדים לבדוק ביום י"ג לאור הנר אינו רשאי. כלומר כיון שאמרת שאור הנר יפה לבדיקה בלילה יותר מביום ועכוב מצוה תלוי בדבר לא ליפתח בעידניה לא יתחיל להתעסק [א] בשמעתא באורתא דתליסר נגהי ארביסר ליל יציאת י"ג שהוא כניסת י"ד והוא ליל בדיקת חמץ עד שיבדוק דילמא משכה ליה שמעתיה וישכח מלבדוק: **המשכיר** בית לחבירו בי"ד. לצורך י"ד ומתנו ואילך אם עד שלא מסר לו מפתח חל י"ד וכו' לאו למימרא דמסירת מפתח קונה דהא אמרי' בבבא קמא (דף עט:) דלא קניא אלא כשם שקרקע נקנית בכסף ובשטר ובחזקה כן שכירות קרקע נקנית בג' מדברים הללו ואפ"ה אמרי' דנהי דהשוכר קנאו אפ"ה כיון שהבית של משכיר והחמץ שלו ועדיין הבית מעוכב אצלו שאין השוכר נכנס שם מפני שהמפתח בידו של משכיר על המשכיר לבדוק ואם מסר לו מפתח קודם י"ד כיון שקנאו כדינו ובידו להיות יוצא ונכנס על השוכר לבדוק: **גרסינן** בגמ' (ד' ד:) בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית לחבירו בי"ד חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק למאי נפקא מיניה דליתיה להאי דנשייליה כלומר דאי איתיה למשכיר קמן לא נפקא לן מיניה מידי דאפילו נימא דחזקתו בדוק כל היכא דאיתיה קמן שיילינן ליה דלא סמכינן אחזקה דכל היכא דאפשר לברורי מילתא מבררינן ולפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל בפרק קמא דחולין דלא סמכינן ארוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן אלא היכא דאזיל ליה לעלמא וליתא קמן דנשייליה אבל איתיה קמן לא סמכינן אחזקה ובדקינן ליה וכמו שכתבתי שם בס"ד. ואמר להו רב נחמן [ב] תניתוה הכל נאמנין על ביעור חמץ אפי' נשים ועבדים ואפי' קטנים [ג] מ"ט לאו משום דחזקתו בדוק ודחי' לה בגמ' ואפ"ה כיון דפשטיה רב נחמן ומדרבנן הוא דאי מדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה נקיטינן כותיה דחזקתו בדוק ומיהו אי איתיה למשכיר קמן שיילינן ליה וכדכתיבנא וכן פסק הר"ס במז"ל בפ' שני מהלכות חמץ ומצה: **ואמרי'** נמי בגמ' (ד:) דהיכא דמוחזק לן דלא בדוק וקאמרי הני אנן בדקנוהו דמהימני כיון דבדיקת חמץ מדרבנן הוא דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי המניגהו רבנן בדרבנן והיכא למידק דהכא משמע דנשים לא מהימני אלא בדרבנן ואילו בפרק המדיר (דף עב) אמרינן מהכילתו שאינו מעושר ופרכינן היכי דמי אי דידע כפרוש ואי דלא ידע נסמוך עילוה אלמא סמכינן עלייהו אפי' בדאורייתא ועוד שהרי מעשים בכל יום שאנו מאמינים אותן על [ד] השחיטה ועל הניקור יש לומר שמתוך שבדיקת חמץ [טריחה] דקדוק גדול ונשים עצלניות הן אי לאו מדרבנן בעלמא הוא לא סמכינן עלייהו אבל בשאר איסורין סמכינן והכי איתא בירושלמי דאיתא מאן דאמר התם דלית כאן[ה]כשיסדהן עצמן נאמנות הן ואיכא מאן דאמר[ו]מתוך שהן עצלניות בודקות כל שהוא: **המשכיר** בית לחבירו בחזקת שהוא בדוק כתבו בתוס' דבי"ג איירי (א) דאי בי"ד הא אסיקנא לעיל דעל המשכיר לבדוק (ב) ואחרים אמרו דכי אמרינן דניחא ליה לאינש וכו'. היינו לענין דלא הוי מקח טעות אבל שלומי בעי ואני אומר לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא בי"ד עסקינן ומש"ה מסתם לה [ז] ואמר בחזקת שהוא בדוק דלא בעי (ז) למימש לספקא דבעיין דלעיל משכיר בית בי"ד אי חזקתו בדוק אי אין חזקתו בדוק וקאמר סתמא בחזקת בדוק כלומר דאי חזקתו בדוק מתוקמא בסתמא ואם אין חזקתו בדוק מתוקמא דקא"ל בהדיא ומסקינן דלא הוי מקח טעות ודקא קשיא להו דהא מסקינן לעיל דעל המשכיר לבדוק לא קשיא לי כלל דלעיל שקלינן וטרינן מצות ביעור אמאן רמיא ומסקינן דאמשכיר רמיא והכא בעי אי אמר משכיר לא בטינא למיעבד מצוה אי נמי דליתיה למשכיר במתא ושוכר לא סגי ליה בלא ביעור דהא אמרינן לקמן (ד' ו.) וחמצו של נכרי עושה לו מחיצה גבוה י' וכיון שכן בעינן

רש"י

הבהמה הטמאה כי אורתיה: **בזב כתיב** כל המרכב אשר ירכב עליו ובאשה כתיב או על הכלי אשר היא יושבת עליו לפי שאין לשון הגון להזכיר רכיבה ופיסוק רגלים גבי אשה ואף על פי שמרכב ומושב שוין בטניסם בטומאה: ותבחר לשון ערומים. מצוה עליך כך: ברור מללו. לשון נקי ומבורר: מפני מה בוצרין בטהרה. בענבים קרוי בצירה ובזיתים קרוי מסיקה: ומוסקין בטומאה. שאין צריך למוסקן בכלים טהורים דלא חשיב משקה מה שיוצא מהם להכשיר שאין שמן גמור אלא היוצא על ידי הבד אבל היין הזב מן הענבים מכשיר דניחא ליה ביה: נבדוק מצפרא. (א) ואיכא הקדמה לזריזין כדאשכחן גבי מילה וכזריזותיה דאברהם שנאמר וישכם אברהם בבקר ולא המתין עד הנץ החמה מכל מקום בלילה לא הקדים: ואור הנר יפה לבדיקה. אבל ביום אורו מחשיך ואם תאמר יבדוק לאור היום הא ילפינן לקמן בתלמודא חיפוש מנרות שמצותו בנר: לא ליפתח בעידני'. לא יתחיל ללמוד בגירסתו (ב) ואם קבע עתו לתורתו בלילה לא יתחיל להתעסק בשמעתיה: באורתא דתליסר נגהי ארביסר. ליל יציאת שלשה עשר שהוא כניסת י"ד והוא ליל בדיקת חמץ: אם עד שלא מסר לו מפתח. ומסירת מפתח היא קניית השכירות ואם עד שלא מסר לו מפתח נכנס ליל י"ד חלה מיד חובת הבדיקה על המשכיר שעדיין הוא ברשותו ואע"פ שמסר לו (ביום) כבר חלה עליו חובת הבדיקה: מי הוי כמקח טעות. ואם בא השוכר לחזור על ידי עלילותו (ג) ולומר לא כך שכרתי ולא קיים תנאי שלנו מהו לחזור: ניחא ליה לאינים כו'. ואי נמי הוה ידע דלא בדיק לא היה מניחו בכך והאי דהדר ביה משום מילתא אחריתי (ד) דאשכח ביתא אחרינא דשפיר

א ולכן יזהר כל אדם שלא יתחיל בשום מלאכה ולא יאכל עד שיבדוק וכתב הר"ר יונה שאם התחיל ללמוד מבע"י שאין צריך להפסיק וכתב הטור וצ"ל דכיון שהטעם שלא יטריד בלמודו וישכח מלבדוק אין חילוק ואפי' אם התחיל כבר פוסק:

לשון ריא"ז

בדיקה זו היא בליל י"ד בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ועוד שאור הנר יפה לבדיקה בלילה לפיכך ת"ח שרגיל ללמוד בכל ערב לא יפתח בתלמודו בלילי י"ד עד שיבדוק חמצו שמא יפשע ולא יבדוק ונראה בעיני שאסור לו לאכול ולשתות בערב עד שיבדוק חמצו שאם נאסר עליו ת"ת כ"ש אכילה ושתיה כמבואר בקונטרס הראיות:

לשון ריא"ז

ב המשכיר בית לחבירו בליל י"ד ואינו יודע אם בדקו אם לא בדקו הרי זה חזקתו בדוק ואי' לבדקו עוד כמבואר בקונטרס הראיות.

המאור הקטן

הא דבעו מיניה מר"נ המשכיר בית לחבירו בי"ד חזקתו בדוק או אינו בדוק לא כתבה הרי"ף ז"ל ובגמ' אסיקנא לעולם אימא לך חזקתו בדוק וכיון דבדיקת חמץ דרבנן נקטינן לקולא והיכא דמוחזק דלא בדוק הוא ואתו נשים ועבדים וקטנים א] ואמרי אנן בדקנה המניגהו רבנן בדרבנן:

השגות הראב"ד

א] **ואמרי אנן** בדקנוה כו'. א"א דאפילו בדאורייתא נמי מהימני כגון נטילת הגיד והחלב שאנו סומכים על הנשים ואפי' על חזקה נמי סמכינן שהרי אסרו לגלות לנכרי ירק חתוכה במקום שמוכריזין ולא הכריזו משום דאתי ישראל למזבנה מיניה וטעי בנטילת הגיד והחלב ומשום הכי אתי למטעי וטעמא דמילתא דהכל חברים אצל המצות מכיון שהם עוסקים בהם עד שיחשדו כמו שנחשדו עמי הארץ על המעשרות כשנבדקו שאם לא כן איך אדם סומך על אשתו בניקור הבשר ובירקות שהוחזקו בתולעים אלא הכא לא דאמרי אנן בדקנוה אלא דאמרי בדיק ליה מאן דהוא גבי עדות ודאי אין סומכים על עדותן במקום שנהחזק איסורא דאורייתא אבל לגבי ביעור המניגהו רבנן בדרבנן דלא צריך בדיקה מיהו ביטול בעי:

חדושי אנשי שם

שהר"ן שפירא (א) אע"ג דכתב לעיל בעמוד בלפני זה דמשמע בירושל' בפשיטות שאינו רשאי לבדוק בי"ג וא"כ איך קאמר הכא דחזקתו בדוק י"ל דהא דאינו בודק בי"ג היינו ביום י"ג אבל בליל י"ג שפיר יכול להקדים ולבדוק וכ"כ רש"ל: (ב) ר"ל דאי מיירי שהשכירו ביום י"ד ובלילה של י"ד היה הבית ממש בחזקת המשכיר א"כ הבדיקה מוטלת על המשכיר ולמה מסקינן הכא דניחא ליה לאינש לקיומי מצוה בגופו וכן בממונו שלא הבדיקה אינה מוטלת עליו כלל אלא המשכיר מחוייב לבדוק וע"ז מסיק ואחרים אמרו כו' אבל שלומי בעי ר"ל ואיירי בי"ד ולפי שמוטל על המשכיר לבדוק מש"ה צריך לשלומי ואני אומר וכו' ומ"ה מסתם גב ואמר בחזקת שהוא בדוק דמסתמא אינו בדוק בי"ג אבל בי"ד יש לנו לומר דהוא בחזקת בדוק ולא בעי למימש כו':

אמיי' פ"ב מה' חמץ ומצה טור א"ח סי' תלג:

הגהות הב"ח

(א) דאיכא כצ"ל: (ב) אם קבע כצ"ל: (ג) נ"ב זאת: (ד) נ"ב היא: (ה) נ"ב כך פירשו התוספות: (ו) שהוא יפה לבדיקה יותר מאור החמה וביום כצ"ל: (ז) למיחש כצ"ל:

[א] נ"ב בגרסת אם קבע עת לתורתו: [ב] בר יצחק: [ג] מהימני: [ד] המליחה כצ"ל וכו' דמדרבנן: [ה] נ"ב אפילו: [ו] דמתוך כצ"ל: [ז] סתומי: (הגה"ה)

א מיי' פ"ק מה' חמץ ומלה סמג לאוין עו טור א"ח סי' תלא ותמג : ב מיי' פ"ק ופ"ד מה' חמץ ומלה סמג לאוין עח ועט טור א"ח סי' תמ :

בע ; אי הוי מקח טעות דהכא לאו במלות ביעור עסיקינן אלא לענין דינא שקלינן וטרינן ומסקינן דלא הוי מקח טעות דניחא ליה לאיניש לקיומי מלוה אפילו בממוניה ולא מלי תבע ליה שוכר למשכיר מה דאפיק עליה שהרי לא ההנהו למשכיר כלל דמלוה בלחוד הוא דרמיא עליה דמשכיר ואע"ג דלא עבדה ליכא חיובא דממונא עליה כלל כנ"ל : **תנן** התם ר"מ אומר אוכלין כל חמש . ה"ג ואע"ג דבפירקין הוא (ד' יא:) קאמר תנן התם : ושורפין בתחלת שש . ולא ימתין עד תחלת שבע שהוא אסור מן התורה לפי שאדם טועה בשעות : רבי יהודה

נר מצוה

אומר טועה אדם יותר מכן וצריך להתרחק מן העבירה יותר ולא יאכל מסוף ד' ולמעלה : תולין לא אוכלין ולא שורפין. כלומר אין צריך לשרוף ומאכיל [א] לבהמה כל חמש והוא לא יאכל : דכ"ע מיהא חמץ משש שעות ולמעלה אסור מןהתורה. דהא אי לא מיתסר עד לאורתא לא הוו גזרי ביה רבנן דבין יממא לליליא לא טעו אינשי : כתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם. דמשמע אפילו שעה אחת בתוך השבעה : וכתיב אך ביום הראשון תשביתו שאור . ואי האי הראשון מכלל המנויין הוא הרי שהה בו שעה אחת : הא כיצד לרבות וכו' דע"כ האי הראשון ראשון לכל הז' קאמר דהוא י"ד : ואימא לרבות ליל י"ד . דכיון דסתם לך הכתוב נימא דמתחלת היום קאמר ומשנינן [ג] דביום כתיב: אך חלק . אכין ורקין מיעוטין הן אלמא מקצת היום מותר ומקצת היום אסור ומעתה יש לנו לחלק חציו מותר וחציו אסור וי"א אך הוא חן באלפא ביתא דא"ת ב"ש בט"ע ג"ף דכ"ן ח' תחת א' וכ' תחת כ' : **תנו** רבנן שבעת ימים וגו' והלא כבר נאמר לא יראה לך שאור בכל גבולך. הרי בתים במשמע לפי שנאמר לא יראה לך משמע מיניה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים דהיינו נכרים ושל גבוה כגון שהקדישו לבדק הבית: יכול יטמין חמץ שלו דהא לא יראה כתיב וזה אינו נראה ויקבל פקדונות מן הנכרים דהא לך כתיב וזה אינו שלך תלמוד לומר לא ימצא אסר הטמנה שאף היא בכלל מציאה ואסר של אחרים דהא[ד] לא כתיב לך ולקמן פריך והא אמרת רישא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה ומשני ליה: אין לי אלא בנכרי שלא כבשתו.[ה]מפרש לה בגמרא דהכי קאמר אין לי שריותא דשל אחרים אלא בנכרי שלא כבשתו תחת ידך דלא מיקרי לך נכרי שכבשתו מנא לן דשרי דהיכא למימר דלך מיקרי תלמוד לומר לא ימצא מפרש לה בגמרא משום [דכתיב] לך לך תרי זמני מפקינן לה דשדי חד לך אלא ימצא ודרוש ביה הכי אפילו במלוי אצלך דהיינו נכרי שכבשתו לא מיתסר אלא לך כלומר בדקביל עליה אחריות ויש כאן דקדוקי דברים וכתבתים בחידושי : אין לי אלא בבתים וכו' . כלומר אי לא כתב אלא [לא] ימצא בבתיכם אין לי שאסור לשהות חמץ אלא בבתים מפני שמצוי הללו תמיד: בבורות שיחין ומערות שבגבולין מנין תלמוד לומר בכל גבולך: ועדיין [אני אומר] אע"פ שנאמרו שניהם בבתים עובר בבל יראה דבכלל גבולין ניהו ובל ימצא דכתיב בהו ובל יטמין [ו] ובל יקבל פקדונות מן הנכרים דמתסרא בהו הטמנה דהא לא כתיב בהו ראיה אלא מציאה ולקבל פקדונות נמי מיתסר דלא כתיב לך אבל בגבולין דכתיב לך עדיין אני אומר בהן אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה מנין ליתן קולא של זה בזה וחומרא של זה בזה נאמר שאור בבתים וכו' ומפרשינן לקמן דחומרי דבתים שדינן אגבולין כשקבל עליו אחריות וקולא דגבולין שדינן אבתים בשלא קבל : **ותמיהא** לי כי היכי דילפינן קולא של אחרים מגבולין אמאי לא ילפינן מינייהו קולא דהטמנה כדאמרי' ברישא דברייתא יכול יטמין והיכי (לא)מקיימין היתרא דהטמנה דמשתמעא מגבולין ואיסורא דידיה דמשתמעא מבתים כי היכי דמקיימין היתרא ואיסורא דשל אחרים ונראה לי דאין ודאי מעיקרא אמרינן דאי לא כתב אלא לא יראה הוה אמרי' יכול יטמין אבל כיון דכתב לא ימצא גלי אלא יראה דראיה לאו דוקא אלא ליסנא בעלמא ולהא לא אילטריך ג"ש דשאור שאור והיינו דתני תנא ועדיין אני אומר בבתים עובר משום בל יראה ובל ימצא ובל יטמין וכו' בגבולין שלך אי אתה רואה של אחרים אבל אתה רואה אבל אתה רואה ושל גבוה ולא תני בגבולין אי אתה רואה אבל אתה מטמין דלאיסורא דהטמנה לא צריך ג"ש אלא בגלויה דלא ימצא סגי דהא היתרא דהטמנה דהוה סבירא לן מעיקרא לאו מקרא יתירא אלא ממשמעותא בעלמא ובגלויה דלא ימצא סגי אבל היתרא דלאחרים מיתורא דלך נפיק ואית לן לקיומא על כרחך אי נמי דלאסור הטמנה נמי אילטריך ג"ש ואפילו הכי אתי שפיר דנהי דבגבולין לא משתמע הטמנה לאסור אפ"ה לית בהו קרא יתירא למישרייה הלכך כי דיינינן ג"ש [ליתן את האמור של זה בזה] הייט למיתן אסורא דהטמנה דכתי' בבתים למשדייה נמי אגבולין אבל ליכא למימר דהיתרא דהטמנה דכתיבה בגבולין דנשדייה נמי אבתים דנהי דהטמנה לא משתמע לאסורא בגבולין מ"מ לית בהו ייתורא למישרייה [מאא"כ בשל אחרים דהא כתיב לך יתירא בגבולין למשרייה]וכי דיינינן ג"ש על כרחך אית לן לקיומא נמי היתרא בשל אחרים כנ"ל ולפי זה כי קתני לעיל בברייתא ועדיין אני

תורה אור

בין בגופיה בין בממוניה תנן התם ר"מ אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש רבי יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש דכ"ע *מיהת חמץ משש שעות ולמעלה אסור מנלן אמר אביי תרי קראי כתיבי כתיב °שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וכתיב °אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם הא כיצד לרבות ארבעה עשר לביעור ואימא לרבות ליל ארבעה עשר לביעור *ביום כתיב ואימא מצפרא א אך חלק דהוה ליה בתחלת שבע ועבדו רבנן הרחקה יתירה כי היכי דלא ליגע באיסורא דאורייתא : *ת"ר °בשבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר *לא יראה לך שאור ולא יראה לך חמץ לפי שנאמר *לא יראה לך שאור ולא יראה לך חמץ שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה [א] יכול יקבל פקדונות מן ב הנכרים ויטמין תלמוד לומר לא ימצא אין לי אלא נכרי שלא כבשתו ואין שרוי עמך בחצר נכרי שכבשתו ושרוי עמך בחצר מנין ת"ל לא ימצא ואין לי אלא בבתים בבורות שיחין ומערות מנין תלמוד לומר °בכל גבולך ועדיין אני אומר בבתים עובר משום בל יראה ובל ימצא °ובל יטמין ובל יקבל פקדונות מן הנכרים בגבולין שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה מנין ליתן את האמור של זה בזה ואת האמור של זה בזה תלמוד לומר שאור שאור לגזירה שוה נאמר שאור בבתים ונאמר שאור בגבולין מה שאור האמור בבתים עובר משום בל יראה ובל ימצא ובל יטמין ובל יקבל פקדונות מן הנכרים אף שאור האמור בגבולין עובר משום בל יראה ובל ימצא ובל יטמין ובל יקבל פקדונות מן הנכרים ומה שאור האמור בגבולין שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים

רש"י

דשפיר מיניה : תנן התם . גרסינן אע"פ דבפירקין הוא : ושורפין בתחילת שש . ולא ימתין על תחלת ז' דהוא אסור מן התורה לפי שאדם טועה בשעות:רבי יהודה אומר. אדם טועה יותר מכאן וצריך להתרחק מן העבירה(א)ולא יאכל מסוף ארבע ולמעלה: דכולי עלמא מיהת חמץ משש ולמעלה אסור. מן התורה דאי לא אסור עד אורתא לא (ב) גזרו ביה רבנן דבין יממא לליליא לא טעו אינשי : שבעת ימים לא ימצא . אפילו שעה אחת תוך ז' וכתי' אך ביום הראשון תשביתו הרי שהה בו שעה : הא כיצד לרבות כו'. דעל כרחך האי הראשון ראשון הקודם לכל השבעה קאמר דהיינו י"ד: אך חלק . אכין ורקין מיעוטין (ג) מקצת היום מותר ומקצתו אסור ומעתה יש לנו לחלק חציו לאיסור וחציו להיתר. וי"מ אך חן בגמטריא דא"ת ב"ש בט"ע : והלא כבר נאמר לא יראה לך שאור בכל גבולך . ובתים בכלל גבולין : (ד) של אחרים.(ה) נכרים : ושל גבוה . אם הקדישן לבדק הבית : יכול . ילמוד מן המקרא הזה שיטמין את שלו בכלים דלא יראה כתיב ויקבל פקדונות מן הנכרים (ו) דהכא כתיב לך : אין לי אלא נכרי שלא כבשתו כו' . בתלמודא מסיק רבא דהכי קאמר אין לי דשרי לראות בשל אחרים בדלא קביל עליו אחריות : נכרי שכבשתו תחת ידך . דהוי ממונו כממונך או שרוי עמך בחצר מנין דשרי בדלא קביל עליה אחריות : ת"ל לא ימצא . ומסיק דהכי קאמר נאמר בגבולין בשאור לך לך תרי זימני לא יראה לך שאור בכל גבולך וגו' וכתיב לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור וגו' אם אינו ענין להאי לך בגבולין גבי ראיה שהרי כבר אמור תנהו ענין ללא ימצא ודרוש (ז) לא ימצא לך אף במצוי אצלך דהיינו שרוי עמך קאמינא לך דאינו עובר אא"כ הוא שלך : ואין לי אלא בבתים כלומר אם נאמר זה ולא נאמר לא יראה לך הייתי אומר דאין אסור להשהות חמץ אלא בבתים (ח) שהוא אצלך תמיד דהא בהאי קרא כתיב בבתיכם : תלמוד לומר בכל גבולך . בקרא דלא יראה : ועדיין . אף על פי שנאמרו שניהן יש לי (ט) ללמוד בבתים עובר בכל אלו דלא ימצא דמשמע אפילו הטמנה בבתים כתיב ולא כתיב (י) נמי לך להוציא של אחרים אבל בגבולין דכתיב לך אני אומר אבל אתה רואה : ומנין ליתן קולא של זה בזה והומרא של זה בזה ולקמן פריך

נ"ל לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור

הגהות הב"ח
(א) נ"ב יותר: (ב) נ"ב הוי : (ג) נ"ב אלמא: (ד) נ"ב לפי שנא' לא יראה לך דמדכתיב לך משמע מינה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה בגבולין של כו' : (ה) נ"ב כגון: (ו) דהא כתיב לך ת"ל לא ימצא אסר לו הטמנה שאף היא בכלל מציאה ואסר לך של אחריםכו': (ז) נ"ב ביה : (ח) משני שהוא מצוי כנ"ל: (ט) נ"ב לומר ותי' ללמוד נמחק: (י) נ"ב כהו :

[א]יכול יטמין ויקבל פקדונות: [ב] הוא : [ג] ביום כתיב: [ד] הכא : [ה] וכן מפרש לה רבא : [ו] ובל יקבל פקדונות מן הנכרים נמחק : (הגא"י)

א נ"ל כיון דמפיק רבינו איסור אכילת החמן ביום י"ד מו' שעות ולמעלה מאך ביום הראשון ולא מפיק ליה אלא תאכל עליו חמן דאלמא ס"ל דאיסור מן התורה יש באכילתו אבל לאו אין בו וכן פי' ר"י דמאך תשביתו מפיק לאיסור דאורייתא אבל לאו אין בו וכן מאריך בזה סמ"ג לבאר בהכרת דהלכה כר"ש דאמר חמן לפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום וכן פסק בשם ר"י בר יוסף ובעל העיטור כתב שאינו אלא מדרבנן ובעל המאור כתב שמותר לאוכלו עד הלילה דאכילתו משביתו והמיימון פליג על זה וכתב שלוקין עליו מו' שעות ולמעלה וכן האריך הרא"ש לקיים דעת מיי' וכן פסק הטור כמיי' וסמ"ג פירש סברת מיי' למה פסק שהוא בלאו ואח"כ דחה סברת מיי' ופסק דאין שם רק איסור דאורייתא ואינו לוקה : לשון ריא"ז

ב הטמין ישראל חמצו ואינו נראה ואפילו הטמינו בבורות שיחין ומערות הרי זה עובר עליו שנאמר לא ימצא וכן אם הפקיד חמצו בבית של נכרי שהרי כל מקום שהוא ברשותו הוא ונראה בעיני שאם היה חמצו של נכרי מופקד אצלו וקבל עליו אחריות והפקידו ביד נכרי שאינו בעליו ה"ז עובר עליו דהואיל וקבל עליו אחריות הרי הוא כשלו והרי הוא כמפקיד חמצו ביד נכרי כמבואר בהונטרס הראיות :

המאור הגדול

האי תנא מהדר אהתירא ונסיב קרא לאיסורא משום שנאמר לך לך תרי זימני. פי' דכיון דאי לא כתיב לא ימצא משמע היתרא דחמץ של אחרי' אפי' דקביל עליה אחריות מדכתיב לא יראה לך כדאמרינן יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרי ופרישנא בגמרא דקביל עליה אחריות ואילו היה זה מותר כ"ש חמץ דנכרי שכבשתו תדע דהא במסקנא קי"ל חמץ של אחרים דקביל עליה אחריות לאיסורא דנכרי שכבשתו להיתרא אלמא שזה חמור וזה קל וא"צ לומר דנכרי שלא כבשתו שהכל היה במשמע היתר מדכתיב לך הלכך זה ששינה עליו הכתוב ואמר לך לך תרי זימני אם לא כתיב לא ימצא הוה אמינא אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות אפי' חמץ של אחרי' לאיסורא בין שכבשתו בין שלא כבשתו לא שנא קביל עליה אדריות כו'השתא דכתיב לא ימצא דגלי לן איסורא דבל יטמין ובל יקבל פקדונות מן הנכרים כדקביל עליה אחריות ועליו נאמר לא ימצא כלומר שזה הוא מצוי בידך שאתה חייב באחריותו מכלל דלך לך לאו לאיסורא דרשינן להו במיעוט אחר מיעוט שאלמלא כן לא הוצרך לומר לא ימצא הלכך דרשי' להו להיתרא חד להיתרא נכרי שלא כבשתו וחד למישרא נכרי שכבשתו ואע"ג דבעלמא לא מפלגינן בנכרי בין שכבשתו בין שלא כבשתו כדדרשינן בעלמא דגנך ולא דגן נכרי ל"ש הכי ולא שנא הכי אבל הכא איצטריך מאחר דגלי רחמנא איסורא בפקדונות מן הנכרים בדקביל עליה אחריות כנכרי דקביל עליה אחריות א] להכי איצטריך לך לך תרי זימני למישרא בין שכבשתו בין שלא כבשתו וכיון דאיסורא דלא ימצא גלי אהיתרא דלך לך תרי זימני מש"ה נסיב ליה תלמודא דלא ימצא להיתרא והיכא שיחד לו בית אע"ג דקביל עליה אחריות אין זקוק לבער משום דכתיב לא ימצא בידך יצא זה שאינו מצוי בידך וקמ"ל שאע"פ שהוא בבתיכם כיון שאינו מצוי בידך אין זקוק לבער והכין אסיקנא בגמרא וכן הלכתא אע"פ שלא כתבה הרי"ף ז"ל ואע"פ שנאמר איסור בבתים ונאמר היתר בגבולין הא ילפינן שאור שאור לג"ש ליתן את האמור של זה בזה ואת של זה בזה ואורחיה דקרא הוא לכתוב את החמור בחמור ואת הקל בקל וכי ההיא דדרשינן בע"א בגלות שיש בו השחתה שנא' בכהנים לא יגלחו ובישראל נאמר לא תשחית ודרשינן פאת פאת לג"ש ליתן את האמור של זה בזה ואת האמור של זה בזה

השגות הראב"ד

א) **להכי** אצטריכא לך לך כו' . א"א אין הפי' הזה מישב את הדעת דאין דורשין מיעוט אחר מיעוט לרבות אלא מדותק שאין מה לדרוש כ"כ המיעוטין אבל כאן שיש לנו לדרוש בהן בכבשתו ולא כבשתו אין מחזירין את המיעוט לרבוי ואין דורשים כן שלא מדותק גם עתה שכתב לא ימצא נדרוש הכל לאסור לך לך אי קביל ולא ימצא אע"ג דלא קביל סוף דבר אין הדעת מקבלו אבל הפי' הנכון להקושיא כך היתה תנא מהדר אהיתרא ונסיב קרא לאיסורא כלומר הא ודאי פשיטא לן דלך להיתרא בדלא קביל ולא ימצא לאיסורא היכא וקבין וכי נסיב קרא לאיסורא ודאי בדקביל מיהו הוה ליה לתנא לאסוקי למלתיה להיתרא היכא דלא קביל בין שכבשתו בין שלא כבשתו והדר לנסוב קרא לאיסורא לתרוייהו היכא דקביל ומהיכא נפקא לן היתרא לתרוייהו להכי אמר אין משום לך לך תרי זימני כלומר מכיון שקראה לנו שדורשים חד לך להיתרא ממילא שמעינן אידך לך להיתרא וחד לנכרי שכבשתו וחד לנכרי שלא כבשתו הרי סבר ליה לתנא קרא תרוייהו להיתרא בדלא קביל והדר מסיק קרא בתרוייהו לאיסורא בדקביל דכי היכי דשוו תרוייהו להתרא הכי נמי שוו לאיסורא וקנד התנא את דבריו לומר כשם שהם שוים בהיתר כך הם שוים באיסור אע"פ שאין לנו אלא מקרא א' לאסור.ויש דוגמא זה בחולין פ"ב בענין ראש ופדרים וכמה אחרות מפורסות כזו ועוד יש דוגמא זאת בזבחים פרק דם חטאת :

אני אומר וכו' בגבולין שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים לישנא קלילא הוא דאין הכי נמי דהוה ליה למימר בגבולין שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה ומטמין אלא לישנא קלילא הוא ולאו דוקא: **ובריא** דמשמעתא דכל היכא דקביל עליה אחריות אסור בין בנכרי שכבשתו בין בנכרי שלא כבשתו בין בבתים בין בגבולין וכל שלא קבל עליו אחריות שרי בכלהו: **דבני** חילא. החיל של בית המלך ומטילין טורח תיקון מזונותם על בני העיירות: **ארנונא**. לשון מס המלך שנוטל עישור מן הבהמות ומן התבואות ואע"ג דמצי מסלק ליה בזוזי דכל כמה דלא סלקו יהו שייכא בבהמות וקי"ל כל

נר מציה

אחרים ושל גבוה אף בבתים כן אמר מר יכול יטמין א ויקבל פקדונות מן הנכרים ת"ל לא ימצא והאמרת רישא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה לא קשיא הא דקביל עליה ב אחריות הא דלא קביל עליה אחריות ואי קביל עליה אחריות אסור דהוה ליה כדידיה כדאמר להו רבא לבני מחוזא בעירו חמירא דבני חילא מבתייכו כיון דאילו מיגניב או מיתביד ברשותייכו קאי ובעיתו לשלומי כדידכו דמי ואי לא קביל עליה אחריות שרי *אמר רבא *בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה (א) (ואע"ג דמצי מסלק ליה בזוזי) ג עיסת ארנונא חייבת בחלה ואף על גב דלא מצי מסליק ליה בזוזי מ"ט בהמה אית לה קלא דלנכרי היא ד עיסה לית לה קלא דלנכרי היא (ב) (אמר רב יהודה אמר רב ה המוצא חמץ ה ביום טוב כופה עליו את הכלי ואמר רב יהודה אמר רב ו חמצו של נכרי עושה לו מחיצה י' טפחים) ואמר רב יהודה אמר רב המפרש בים והיוצא ח בשיירא ו קודם ל' יום אין זקוק לבער תוך ל' יום זקוק לבער אמר רבא הא דאמרת קודם ל' יום אין זקוק לבער לא אמרן אלא שאין דעתו לחזור אבל אם ז דעתו לחזור אפילו קודם שלשים יום זקוק לבער ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא העושה את ביתו אוצר קודם שלשים יום אין זקוק לבער תוך שלשים יום זקוק לבער ולא אמרן אלא שאין דעתו לפנותו אבל דעתו לפנותו אפילו קודם שלשים יום נמי זקוק לבער הני ל' יום מאי עבידתייהו כדתניא שואלין בהלכות הפסח קודם

רש"י

פריך רישא לסיפא: חמירא. חמץ: דבני חילא. גיים של בית המלך ומטילין תיקון טורח מזונותיהן על בני העיר: ארנונא. המלך נוטל עישור מן הבהמות: פטורה מן הבכורה. דקיימא לן כל שיד נכרי באמצע פטור מן הבכורה שנאמר כל בכור בישראל ולא באחרים ועדר זה שעישורו של מלך בתוכם פטור: עיסת ארנונא חייבת. ואף על גב דעיסת נכרי פטורה מחלה דכתיב עריסותיכם זו חייבת: דלית לה קלא. והרואה אומר שלו הוא ואוכלה בלא חלה אבל בהמה אית לה קלא: המפרש. מן היבשה לים: בשיירא. למקום רחוק: קודם ל' יום. לפסח ולקמן מפרש כנגד שלשים יום שדורשין בהלכות פסח קודם הפסח(ג)ומיד חל עליו להזהר בצרכי הפסח: דעתו לחזור. בימי הפסח דכי הדר בימי הפסח עבר עליה והואיל שעתא לאו ברשותו קאי דליבטליה(ד)כי אסור בהנאה הוא ולאו דיליה הוא וכברואו עבר עליו: אוצר. שהכניס שם תבואה ותחתיה חמץ ואמרינן לקמן חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער: תוך ל' זקוק לבער. דלכתחילה אין זה ביעורו: קודם שלשים. לא חלה עליו חובת הביעור וכי מטי הסיא שעתא לא מחייב כדאמרן דהא נפל עליו מפולת:

שהרי

רבינו נסים

ביד הנכרי באמצע פטורה מן הבכורה דכתיב(במדבר יג)כל בכור בבהמות בני ישראל ולא באחרי': **עיסת** ארנונא חייב' בחלה. ואע"ג דעיסת נכרי פטורה מן החלה דכתיב עריסותיכם זו חייבת דלית לה קלא והרואה אומר שלו הוא ואוכלה בלא חלה אבל בהמה אית לה קלא והקשה הרשב"ם ז"ל היכי אמרי' דבהמת ארנונא פטורה מן הבכורה ואע"ג דמצי מסלק ליה בזוזי והא בהדיא תניא בתוספת' *דבהמת ארנונא חייבת בבכורה ואיכא נוסחי דגרסי בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה והוא דלא מצי מסלק ליה עיסת ארנונא חייבת בחלה אע"ג דלא מצי מסלק ולפי זה אתי שפיר ודוקא בעיסת ארנונא שאין לנכרי חלק בה אלא למלך יש חק עליה הוא דאמרינן דחייבת אבל עיסה שיש לו לנכרי שותפות בה פטור' מן החלה דתנן במס' חלה(פ"ג מ"ה)העושה עיסה עם הנכרי אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה מן החלה וגרסינן עליה בירושלמי (א)ומה בינה לעיסת ארנונא שאמרנו [א] אינה חייבת בחלה תמן ברשות ישראל היא נתונה שמא ימלך הנכרי שלא ליטלה: **גרסי'** בגמ' ת"ר נכרי הנכנס לחצרו של ישראל ובצקו בידו אין זקוק לבער הפקידו אצלו זקוק לבער ייחד לו בית אין זקוק לבער שנאמר לא ימצא ופרש"י ז"ל נכרי שנכנס לחצרו של ישראל ובצקו בידו אין זקוק לבער שלא הזקיקוהו להוציא את הנכרי מן הבית כדאמר אבל אתה רואה של אחרי' הפקידו אצלו בסתם זקוק לבער דכיון שקבלו ברשותו כמאן דקביל עליה אחריות דמי כדאמרינן בב"ק (דף מח:)כנוס שורך ברשותי חייב אבל ייחד לו בית הוה ליה כמאן דאמר כנוס שורך ברשותך דאמרי' התם דפטור זהו דרך פרש"י ז"ל אבל ר"ת ז"ל פירש דבשקבל עליו אחריות [ג] עסקינן ואפ"ה כיון דייחד לו בית שרי דהוה ליה כמקבל אחריות על חמצו של נכרי בביתו של נכרי דשרי שהרי אפילו חמצו של ישראל כל שהוא ברשות הנכרי אינו עובר עליו והכי איתא במכילתא בפר' י"ז דתניא התם בכל גבולך למה נאמר לפי שנאמר בבתיכם שומע אני כמשמעו ת"ל בכל גבולך א"כ למה נאמר בבתיכם לומר לך מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות הנכרי אע"פ שהוא יכול לבערו אבל אינו ברשותו [ויצא חמצו של נכרי שהוא ברשות ישראל וחמצו שנפלה עליו מפולת אע"פ שהוא ברשותו אינו יכול לבערו]: **ומיהו** ה"מ מדאורייתא אבל מדרבנן חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי צריך ביעור דהא תנן לקמן (דף לא.) אבל [ג] נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח עובר ואוקימנא בשהרהינו אצלו והרהין בביתו של נכרי משמע ואפ"ה אמרי' דעובר כלומר שהוא אסור אחר הפסח הואיל ועבר עליו שלא ביערו ועוד דהא תניא לקמן בריש פרק כל שעה (דף כא.) בית שמאי אומרים לא ימכור אדם חמצו לנכרי אא"כ יודע שיכלה קודם הפסח רבי יהודה אומר כותח וכל מיני כותח אסור למכור שלשים יום קודם הפסח והא הני בביתו של נכרי הם ואפ"ה אסירי ואע"ג דב"ה פליגי ואמרי דכל שעה שמותר לאכול מותר למכור מדידהו במכירה נשמע לב"ה במפקיד אלא ודאי חמצו של ישראל ברשות נכרי מדרבנן צריך לבער ואפ"ה גבי ייחד לו בית כיון דלאו דישראל הוא אלא דפקדון אע"ג שקבל עליו אחריות לא החמירו עליו שיהא חייב לבער הרמב"ן ז"ל אבל הר"ס במז"ל כתב בפ"ד מהלכות חמץ ומצה שישראל שהפקיד חמצו אצל נכרי עובר עליו בבל יראה ובבל ימצא ולא ידעתי מנין לו ואולי סמך על פשט השמועה שאמרו בפרק כל שעה אבל נכרי שהלוה את ישראל על קמצו אחר הפסח דברי הכל עובר ולא נהירא דא"כ לא הוה ליה למיתני אחר הפסח: **המוצא** חמץ בי"ט כופה עליו את הכלי. דהא לא חזי לטלטולי ולאפוקי ומיהו בבל יראה לא עבר דהא בטליה בלביה מאתמול דאמרי' לקמן הבודק צריך שיבטל בלבו אלא מפום שלא ישכח ויאכלנו כופה עליו את הכלי ולמולאי י"ט שורפו ובי"ט לא מצי למשרפיה אע"ג דקי"ל (ביצה יב.)מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך הני מילי היכא דאיכא צורך היום קצת אבל הכא ליכא דהא נפק ידי חובתיה בבטול: **חמצו** של נכרי המופקד אצלו ולא קבל עליו אחריות שאמרו דמותר לשהותו עושה לו מחיצה בי"ד מפום היכרא שלא ישכח ויאכלנו ולא סגי ליה בכפיית כלי כל ז' כדלעיל דהתם חד יומא בלחוד הוא שהרי בלילה יבערנו ועוד דמחיצה בי"ט לא אפשר. ואחרים פירשו דעושה לו מחיצה עשרה וסגי בהכי אע"ג דקביל עליה אחריות שכיון שייחד ליה מקום תו לא מיקרי גבולך ועל הדרך שפירשתי למעלה: **המפרש** מן היבשה לים והיוצא בשיירא מן הישוב למדברות קודם ל' יום ולקמן מפרש משום דשואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם פסח ל' יום הלכך מהיא שעתא חלה עליו חובת ביעור פירש"י ז"ל שאין דעתו לחזור בתוך הפסח אבל דעתו לחזור בתוך הפסח אפילו קודם ל' יום זקוק לבער כדי שכשיחזור בימי הפסח לא ימצא חמץ בתוך ביתו ולפי זה איכא למימר דלא פליג אירושלמי דאמר לא אמרן אלא בשדעתו לחזור אבל אין דעתו לחזור אפילו קודם שלשים יום זקוק לבער וה"ק לא שנא שאין זקוק לבער אלא בשדעתו לחזור קודם הפסח אבל אין דעתו לחזור עד תוך הפסח אפי' קודם שלשים יום זקוק לבער ואחרים פירשו דשאין דעתו לחזור היינו שאין דעתו לחזור כלל עד אחר הפסח אבל דעתו לחזור בין בתוך הפסח בין קודם הפסח צריך לבער שמא יחזור ערב הפסח בין השמשות ולא יהיה לו פנאי לבער וכן כתב הר"ס במז"ל בפ"ב מהלכות חמץ ומצה ובירושלמי לא משמע הכי: **וגרסינן** בירושלמי ובספק אבל ודאי אפי' מר"ה כלומר דכי אמרי' קודם לפסח ל' יום אין זקוק לבער הני מילי בספק כלומר שאין שם חמץ ידוע אבל יש שם חמץ ידוע בודאי אפילו מר"ה השנה זקוק לבער ואינו נראה כן לפי גמרתנו דמדאמר לישנא דאין זקוק לבער ולא אמר אין זקוק לבדוק משמע דקודם ל' יום אפי' יש שם חמץ ידוע אין זקוק לבערו לפי שעשאוהו כחמץ שנפלה עליו מפולת דסגי ליה בביטול בעלמא: **העושה** את ביתו אוצר. שהכניס שם תבואה ותחתיה חמץ ואמרינן לקמן (דף לא:) חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער קודם ל' יום לא חלה עליו חובת ביעור וכי מטי ההוא שעתא לא מיחייב כדאמרן דהא נפלה עליו מפולת. תוך ל' יום זקוק לבער דלכתחילה לא זהו ביעורו: אבל דעתו לפנותו. בתוך הפסח: הני שלשים יום מאי עבידתייהו. למה קבעו חכמים זמן זה: דתניא שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום. כלומר דחשבינן ליה שואל כענין (ה) וקי"ל בעלמא *) בשני תלמידים ששואלים אחד שואל כענין ואחד שואל שלא כענין שנזקקין לשואל כענין:

שהרי

*) תוספתא סנהדרין פרק ז' ע"ש:

שלטי הגבורים

א רבינו בשמיה דין ייחד לו מקום שאמר לו הנה בית לפניך הניחו במקום שתרצה דאמר דאינו זקוק לבערו וכן מיי' בשמיטו משום דנראה דס"ל כפרש"י דמיירי כשלא קבל עליו אחריות דנראה דין זה שוה לדין שלפנינו דבכל תלוי באם קבל עליו אחריות או לא אבל ר"ת ז"ל כתב דהיכא דייחד לו מקום אפי' קבל עליו אחריות אינו זקוק לבער דכיון דייחד לו מקום אינו מצוי בביתו וכ"כ הרא"ש ז"ל ור"ת וישראל שהפקיד חמצו אצל ישראל חבירו או אצל נכרי וקבל עליו הנפקד אחריות יש מן הגאונים שכתבו כיון שקבל עליו הנפקד אחריות אין המפקיד עובר עליו ורש"י כתב שהמפקיד עובר עליו אם אינו מבערו ולזה הסכים הרא"ש וטור ומיי' כתבו בסתם דישראל שהפקיד חמצו אצל נכרי עובר עליו בבל יראה ובל ימצא ואינו מחלק בין קבל נכרי אחריות או לא:

לשון ריא"ז

ייחד ישראל ביתו לנכרי שהשאילו או השכירו לו והכניס בו הנכרי חמצו אף ע"פ שקבל ישראל אחריותו עליו אינו עובר עליו שהרי הוא כמקבל אחריות חמץ שבביתו של נכרי וכן ביאר מז"ה:

ב וכן נראה דעת מיי' דהיוב אחריות הוא דוקא גניבה ואבידה ולא פשיעה וכן כתב הרי"ו וב"ה כתב דאפי' אם הוא שומר הנם עליו ואינו חייב אלא בפשיעה חייב לבער וכ"כ הרא"ש ז"ל.

טור סי' שע"ו:

לשון ריא"ז

קבל עליו אחריות הרי הוא כשלו וחייב לבערו ואם לא ביערו עובר עליו ואפי' חמץ של נכרי שאינו כנוס תחתיו ואפי' אינו שרוי עמו בחצר ומז"ה אומר עד שיקבל עליו אחריות האונסין ואני אומר שאע"פ שלא קבל עליו אלא אחריות גניבה ואבידה הרי הוא כשלו וחייב לבערו כמבואר בקונטרס הראיות בפרק אלפים בהלכות נכרי שהלוה את ישראל ורוב הגאונים כדברי:

ג כתב הרא"ש ובתוספתא קתני תרווייהו חייב ולישנא קמא דרבא ניחא דמיירי בדמצי מסלק ליה בזוזי ואפ"ה פסק רב אלפס כאיכא דאמרי וכן משמע נמי בירושלמי דגרסינן אהך מתני' העושה עיסה עם הנכרי אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה מן החלה ומה בינה לעיסת ארנונא שהיא חייבת בחלה תמן ברשות ישראל עומדת שמא ימלך הנכרי שלא ליטלה הכא בדעת הנכרי היא תלויה ולישנא משמע אע"ג דלא מצי מסלק ליה מדקאמר שמא ימלך הנכרי שלא ליטלה ומשמע נמי אפי' אין שיעור חלה בשל ישראל חייב:

לשון ריא"ז

ד ואם יש לישראל חלק בעיסה כשיעור חייב על חלקו מן התורה כמבואר בקונט' הראיות:

ה ואינו יכול לטלטלו כדי להוציאו וכן הדין בחמץ שנמצא בבית ביו"ד שחל להיות בשבת אחר חמש שעות וכתב סמ"ג דהא דבי"ט כופה עליו כלי מיירי בביטלו דאי לא ביטלו היה יכול לשרפו ביו"ט דכיון שיש קצת מצוה בשריפתו אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש רק שיהיה לצורך יו"ט וכ"כ הטור וי"א דאפי' אם לא בטלו שיש בו איסור דאורייתא אפ"ה לא יוציאנו וכ"ש מכו דעת רבינו ומיי' דסתמי מילייהו: לשון ריא"ז במוצא חמץ ביו"ט שהוא מוקצה ואינו יכול לטלטלו כופה עליו ... שמא ישכח ויאכל ונראה בעיני שלא אמרו כן אלא כשקדם וביטל חמצו שאינו עובר עליו אבל אם לא קדם וביטל חמצו מסלקו בכל ענין שיוכל לסלק או לכבדו במכבדת או בענין אחר כדי שלא יעבור עליו כמבואר בקונ...

ו כמפרש בים והיוצא בשיירא קודם שלשים יום אינו צריך לבער אלא כשיגיע זמן בדיקת החמץ מבטלו בכל מקום שהוא כמבואר בקונטרס הראיות: ז וכן כתב מיי' דאם דעתו לחזור אפילו קודם הפסח צריך שמאמר ביאתו עד תוך הפסח או בין השמשות וכן כתב הרי"ן גאות וטור פליג על זה וכתב דאם דעתו לחזור בתוך הפסח הוא דצריך לבער אפילו הלך לו מר"ה אבל אם דעתו לבא קודם הפסח לא מצינו ליה לבער: לשון ריא"ז בד"א כשאין דעתו לחזור קודם הפסח אבל אם היה דעתו לחזור אפי' אם יצא מר"ה זקוק לבער שמא יבוא תוך הפסח וימצא חמץ בתוך ביתו ויפסח ויאכל:

שהרי משה עומד בפסח ראשון וכו'. כדאמרי' בפ' היה (דף כה:) ויהי אנשים אשר היו טמאים מישאל ואלצפן היו שחל שביעי שלהם בערב פסח כדכתיב (במדבר ט) ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא הא למחר יכולין לעשות ולא מייתינן ראיה מפני שהשיב להם דהא לא סגיא בלאו הכי אלא שאם לא היו שואלין כענין לא היה לו להאריך כל כך ולפרש כל דיני פסח שני: אמר רב יהודה הבודק צריך שיבטל בלבו סמוך לבדיקה מיד דאמר הכי וכו'. כמו שכתוב בהלכות לשון זה אינו בגמ' אלא כך הוא מקובל ביד הגאונים ז"ל: מ"ט כלומר כיון שבדק ובדיקה מהניא מדאורייתא כמ"ש למעלה למה הוא צריך שיבטל שהרי אפי' נשאר לו חמץ בביתו כיון דאינו יודע אותו אינו עובר עליו וכמו שכתבתי למעלה ואמרי' בגמ' אילימא משום פירורין כלומר שמא נשארו פירורין חמץ בביתו הא לא חשיבי ובטלים ממילא ואפילו ימצאם לאחר מכן אינו עובר עליהם ומהדרי' שמא ימצא גלוסקא יפיפיה דדעתיה עלויה כלומר שאינה בטלה ממילא כפירורים וגלוסקא יפיפיה לאו דוקא אלא כל שיצא מכלל פירורין גלוסקא יפיפיה קרי לה וכיון דלא בטלה ממילא לכשימצאנה חייב לבערה מיד כמו שכתבתי למעלה וחיישינן דילמא משהי לה אפי' פורתא ועבר עלה אבל משבטלה אינו עובר דלא כתוב אלא תשביתו דלאו ברשותיה קיימא ואינו שלו: שני דברים אינן ברשותו של אדם. אינן שלו אלא שעשאן הכתוב כאילו הן ברשותו להתחייב עליהן: בור ברה"ר. דקרייה רחמנא בעל הבור ואף על פי שאין רה"ר קנויה לו: וניבטליה בשית. ליתקון רבנן לכל אחד שיבטל בלבו בתחילת שש כשהוא עסוק בשריפתו: כיון שאסרו אותו רבנן מסוף חמש כדאיתא לעיל: המקדש משש שעות ולמעלה. פירש"י ז"ל מתחלת שש: קורדנייתא הגדלים בהרי אררט וקשין הם מאד ואפילו הכי אין חוששין לקדושיו אם באו עליהם מים והקשה עליו ר"ת ז"ל דעל כרחין ליתא דמשש שעות ולמעלה מסוף שש משמע כדאמרי' לעיל (דף ד:) דכ"ע מיהא חמץ משש שעות ולמעלה אסור מנא לן ובודאי דמסוף שש קאמרי' כדמוכחי לה מאך חלק ולפיכך פי' ז"ל דהכא נמי מסוף שש קאמר וכי תימא היכי מוכח דבאסורא דרבנן בלחוד לאו ברשותיה איכא למימר דהכא נמי איסורא דרבנן הוא דחטי קורדנייתא חמץ נוקשה הוא ולא מיתסר אלא מדרבנן הלכך מייתי ראיה לחמץ דאורייתא בשעות מדרבנן דלאו ברשותיה קאי מחמץ דרבנן בשעות דאורייתא ולפי זה אפשר דחמץ מדרבנן בשעות מדרבנן חוששין לקדושיו ונקט משש שעות ולמעלה למכלל דבכל חמץ אפילו דרבנן אין חוששין לקדושיו אבל אין ה"נ דבחמץ דאורייתא אפי' מתחלת שש אין חוששין לקדושיו וכן דעת הר"ס במז"ל אבל הרמב"ן ז"ל כתב בספר המלחמות דמתחילת ו' אפי' בחמץ דאורייתא חוששין לקדושיו דכיון דלבתר אסוריה מבדל בדילי אינשי מיניה מחמץ ובשש הכל עסוקין בו כדי לשרפו לא משמע להו לאינשי דמיתסר בהנאה ואי אמרת דבשש אין חוששין לקדושיו אתו למימר נמי הכי בד' וה' ואתו למישרי אשת איש לעלמא ומש"ה נקט משש שעות ולמעלה דוקא ולי נראה דמשום הכי נקט מו' שעות ולמעלה דאילו מה' ולמעלה איכא למיחש דדילמא הנך קידושין בחמש הוו אלא דטעו בין חמש לשש אבל משש ולמעלה ליכא למיחש למימר דה' הוי וטעו בין חמש לשבע שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב כדאמרי' לקמן בגמ' (דף יא:) הלכך בשש שעות חוששין לקדושיו אפ"ה שפיר מייתי ראיה דמאי דאסרו רבנן עליה לאו ברשותיה קאי כיון דאמרי' דנוקשה מו' שעות ולמעלה אין חוששין לקדושיו. והר"ז הלוי ז"ל השיב על הרב אלפסי ז"ל שהביא הא דרב גידל אמר רב בהלכותיו ואמר דרב לטעמיה דס"ל כר' יהודה דאמר חמץ מו' שעות ולמעלה אסור מן התורה כדאיתא בפרק כל שעה (דף כח:) ומיתסר נמי בהנאה ומשום הכי אין חוששין לקדושיו אבל לדידן דס"ל כר"ש דס"ל דבין לפני זמנו בין לאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום חוששין לקדושיו אלו דבריו ז"ל ואינם נכונים מטעם שכבר כתבתי בחידושי דאפילו ר' שמעון מודה דחמץ מו' שעות ולמעלה מיתסר בהנאה מדאורייתא כמו שכתבתי שם בס"ד: וניבטליה בד' וניבטליה בחמש. כלומר למה הוצרכו לבטל בלילה:

רש"י

שהרי משה רבינו עומד בפסח ראשון. ודרש להן הלכות פסח שני דהיינו שלשים יום שהוא בארבעה עשר באייר: מ"ט. צריך לבטלו הלא מבער כל הסמוך: אינן ברשותו של אדם. אינו שלו: ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו. להתחייב עליהן: וניבטליה בשית. לתקון רבנן שיבטל כל אדם (ב) בתחלת שש דהשתא לא פשע דאיכא זכרון שהוא כי עסוק בשריפתו: כיון דאיסורא מדרבנן. (ג) משעברו שש שעות אסור מדרבנן לד"ה כדאורייתא דמי ואינו שלו ולא מצי מבטל ליה בליביה וכיון דחס עליה ומשהה לה פורתא עובר בבל יראה: דשרירן. שהן קשין: וניבטליה בארבע. כלומר למה הצריכו לבטל בלילה ליתקנו שיבטל

גמרא

קודם הפסח שלשים יום מאי טעמא שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר בפסח שני *אמר רב יהודה "הבודק צריך א שיבטל היכי מבטל דאמר הכי (א) (כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חמיתיה ולא ביערתיה ליבטיל וליהוי כעפרא) מאי טעמא אמר רבא גזירה שמא ימצא גלוסקא יפיפיה דדעתיה עילויה וליבטליה כד משכח לה דילמא משכח לה בתר איסורא ולא מצי מבטיל לה דלאו ברשותיה קיימא דאמר רבי אלעזר משום ר' ישמעאל שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו ואלו הן בור ברשות הרבים וחמץ משש שעות ולמעלה ב *וניבטליה בשית כיון דאיסורא דרבנן עליה לא מצי מבטיל לה דלאו ברשותיה קיימא דאמר רב גידל אמר רב "המקדש אשה ג בחמץ משש שעות ולמעלה ואפילו בחיטי קורדנייתא דשרירן ויבישן אין חוששין לקידושיו דאיסורי הנאה נינהו וניבטליה בארבע ובחמש

נר מצוה

הגהות הב"ח

(א) גמ' כל חמירא וכו' כעפרא כל זה מוקף וכו'

המאור הקטן

הא דאמר רב גידל אמר רב המקדש משש שעות ולמעלה אפי' בחיטי קורדנייתא אין חוששין לקדושין אע"פ שכתבה הרי"ף ז"ל לא נראה לנו לסמוך עליה דרב לטעמיה דס"ל כר' יהודה דאמר חמץ משש ולמעלה עובר עליו מן התורה וחכמים עשו לה סייג שעה ששית מדבריהם ולא קי"ל הכי אלא כר"ש [דאמר] בין לפני זמנו בין לאחר זמנו אינו עובר עליו בולא כלום הלכך חוששין לקידושיו מיהו אע"ג דס"ל אינו עובר עליו בולא כלום לא מצינו שחלק ר"ש על מדרש אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם [אך חלק] א"נ דכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים א] ואי אכיל [לי]ה מיכל משש שעות ולמעלה עד הערב אינו עובר באכילתו שאין לך השבתה גדולה מזו אבל לכתחלה [אין לו] לשהותו משנכנסה שעה ששית דקיימא עליה מצות תשביתו מתחלת שעה שביעית מדכתיב אך [חלק ו]חכמים עשו לה סייג שעה ששית מדבריהם שלא להשהותו ולא שרינן ליה לכתחלה למיכל ולא [ליהנות] בו אבל אם עבר וקידש חוששין לקידושיו אפילו בשעה שביעית ושמינית וכל שכן בשעה ששית [ואי] [לא]ו דאמרו בגמ' אף ר' סבר לה להא דרב הוה אמינא אפילו בהא רב לטעמיה דס"ל כר' יהודה אלא [השת]א אשכחן מעשה דיוחנן חקוקה דא"ל ר' חמישית צא ומכרה לנכרים כר' יהודה לא אפשר למדחייה [דהא ל]א עבדינן כר' וכרב ור' יהודה שאוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ומבערין בתחלת שש ולעולם אם [קידש ה]קידש חוששין לקרושיו ואע"ג דסתם מתני' כר' יהודה דתנן עבר זמנו אסור בהנאה ואוקימנא [ליה דלאו] דרבנן לא קי"ל הכי ודכוותה סיפא דמתני' ולא יסיק בו תנור וכיריים אליבא דר' יהודה היא ולית [הלכתא] כוותיה ומצאתי בתלמוד ירושלמי מודה ר"ש באיסור שהוא אסיר ואיסורו מה הוא ר' ירמיה [אמר] איסורו מדברי תורה ר' יונה ור' יוסי תרוייהון אמרי איסורו מדבריהם: *יומא דרישא היכי דריש [הכי ...]ד אמרת ק"ו ומה משקה שמטמא אוכל אין מטמא כלי אוכל שאינו מטמא אוכל אינו דין שאינו [מטמא] את הכלי ב] וא"ת אם כן אוכל נמי לא יטמא את המשקה מק"ו ומה משקה שמטמא אוכל אינו [מטמא] משקה אוכל שאינו מטמא אוכל אינו דין שלא יטמא את המשקה יש להשיב וליטעמיך משקה נמי [לא יט]מא אוכל מק"ו ומה אוכל שמטמא משקה אין מטמא אוכל משקה שאינו מטמא משקה אינו דין [שלא י]טמא את האוכל ואם כן אין אוכל מטמא כלום ולא משקה מטמא כלום ואזל ליה מדרש יטמא יטמא [אלא] כל היכא דאיכא תרין קלין וחמורים דכל חד וחד סתר ליה לחבריה מכח הכתוב שהוא נעקר [...]הם לא דרשינן ולא חד מינייהו ואתיא ליה בתורת טעמא שאין טמא עושה כיוצא בה ולעולם אוכל [מטמא] משקה ומשקה את האוכל אבל לגבי כלי דרשינן ק"ו דלגבי כלי לאו משום כיוצא בו הוא דאין [...] דהא לאו כיוצא בה הוא וקרוב הוא מדרש דין ק"ו זה למה מצינו כלומר כשם שהמשקין אין [...]ין כך האוכלין וקולא וחומרא דנקיט גבי אוכל ומשקה כל דהו בעלמא נקט דהא אמרינן דלאו [קולא] וחומרא הוא אלא משום דאין טומאה עושה כיוצא בה ועיקר מדרש זה במה מצינו הוא ודרשינן [...] מעין ק"ו ולעיל נמי דקאמר ומה כלי שמטמא משקה אינו מטמא כלי משקין הבאין מחמת כלי [אינו] דין שלא יטמאו את הכלי עיקר מדרשו של ק"ו לפי שהוא בא מכחו ואינו דין שיהא חמור ממנו [...]בו ק"ו אחר ולא חומר אחר: *אמר רב יהודה אמר רב ידים קודם גזירת כלים נשנו כלומר עדיין [לא גז]רו טומאה על ספק כלים הנמצאים ואפילו בדומה לו שנטמא במת לא יטמא כלי אחר כיון שאין [...] ברור לו והוה"ל ספק טומאה בר"ה שהיא טהור וכדאסיק לקמן יאת אומרת עזרה ר"ה היא אמר רבא [...] תרוייהו בו ביום גזרו דתנן הספר והידים וטבול יום והאוכלין והכלים שנטמאו במשקין ואע"פ שלא [...]לי שטומאת משקין אלא מספק כלים הנמצאים יש לומר הוה ס"ל לרבא כשם שגזרו על זו כך גזרו על

מלחמות ה'

ועוד והא דאמר רב גידל אמר רב המקדש משש שעות ולמעלה אפי' בחיטי קורדנייתא אין חוששין לקדושין אע"פ שכתבה הרי"ף ז"ל לא נראה לנו לסמוך עליה דרב לטעמיה כו' עד ואי אכיל ליה מיכל משש שעות ולמעלה עד הערב אינו עובר באכילתו שאין לך השבתה גדולה מזו:

אמר הכותב אין זו נכון שאין לך בתורה דבר שצריך השבתה ומותר באכילה וכן אמרו בגמרא דכולי עלמא מיהת חמץ משש שעות ולמעלה אסור מדאורייתא ולא אמרו צריך ביעור מדאורייתא לפי שיש בכלל השבתה שבתורה אסור אכילה ולרבי שמעון ולרבי מאיר אחד איסור אכילה ואחד מצות ביעור מהכא נפקי ומשעה שהוא אסור באכילה אסור בהנאה ואפילו לר' שמעון מיהו לאו מדאורייתא דהא לא קאי עילויה אלא במצות השבתה ולא כתיב ביה לא תאכל לא תאכלו כבתוך זמנו אלא מדרבנן גזירה שמא ישהה ולא יבער ויאכל תדע דלא משתמיט תנא ותני חמץ לפני זמנו מותר ונימא ר"ש היא ואחר זמנו סתמי לן נמי כוותיה אלא ודאי מודה ר"ש באיסור שהוא אסור ואפי' איסורו מדבריהם מה בין שש שעות לר"ש לשעה ששית לרבי יהודה תדע דהא ר' מאיר ודאי כרי שמעון ס"ל דשמעינן ליה דשרי חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח והך סברא לא אתיא אלא אליבא דר"ש כדאוכח בפ' כל שעה ואפילו הכי הכא והתם מוקמינן רישא דפירקין דכל שעה כר"מ וקתני כל שעה שמותר לאכול מאכיל ומותר בהנאתו עבר זמנו אסור בהנאתו דהיינו בשעות דרבנן ובמסקנא נמי אוקימנא הא מני רבן גמליאל היא ור"ג נמי כר"ש ס"ל דלדידיה נמי שמעינן ליה דהאמר המן של נכרי שעבר עליו הפסח מותר מיד כדאיתא בעירובין גבי מעשה דמגנאי ועוד שאמרו שם בירושלמי מפורש ר"מ אומר משש שעות ולמעלה מדבריהם רבי יהודה אומר משש שעות ולמעלה דבר תורה ומה טעמא דר"מ אך ביום הראשון זה חמשה עשר יכול משתחשך ת"ל אך הא כיצד תן לו לפני שקיעת החמה שעה אחת ומה טעמיה דרבי יהודה אך ביום הראשון זה ארבעה עשר וכו' רב אמר לדברי ר"מ המקדש בחמץ משש ולמעלה לא עשה כלום א"ר הונא ויאות אלו תנין קרטבניות במדבר דילמא טבא אינון במועדא כלום ומה שהביא בעל המאור ז"ל משם מודה ר"ש באיסור שהוא אסור וכו' שחמץ לאחר זמנו הוא אמר ואינו ענין לכאן הא מכל מקום למדנו לפי גמרא ירושלמי שאפילו לדברי מי שאין לו בלפני זמנו כלום מודה הוא בכל שש שעות דאסור בהנאה מדבריהם והמקדש בו אין חוששין לקדושיו והוי יודע בזה שפירש רש"י ומקצת ראשונים דרב גידל המקדש חמץ בשעה ששית הוא אינו דבר מוסכם והכמי הנפרתים נמי לא הודו שהרי בהרבה מקומות במסכת זו ובשאר מקומות בתלמוד אמרו משש שעות ולמעלה וכן מתשע ולמעלה וכן בשאר כל השעות שנאמר עליהן כלשון הזה וכולן אין במשמע אלא מסוף השעה ולמעלה אבל פירוש דברי רב גידל כן הוא המקדש מסוף שש שעות ולמעלה אפי' בחטי קורדנייתא שאין חמוצן אלא מדרבנן כגון נוקשה אין חוששין לקדושיו ובין לר' יהודה בין לר' שמעון נאמרו דברים ואילו במקדש בשעה ששית עצמה אפילו בחמץ גמור חוששין לקדושיו שכיון שעדיין שורפין ולא בדילי מחמץ אתו לאחלופי בד' וה' ואתי למישרא אשת איש ומה שאמרו לעיל אפילו בשעה ששית כיון דאסרוה רבנן עליה לאו ברשותו קיימא כדרב גידל הכי קאמר כדאמר רב גידל שהמקדש באיסורי הנאה של דבריהם אין חוששין לקדושיו אלמא לאו ברשותיה קאי הכא נמי לאו ברשותיה קאי דהא אסרוה רבנן עליה ואף על גב דבששית חוששין לקדושיו שאני קדושין דלא אפקעינהו רבנן אלא מתחלת שבע משום גזירה והיא דבפרק כל שעה כך מצינו במסתאות ישנות ושל בעלי הלכות פסוקות לא צריכא לשש שעות דרבנן וכן הגרסא הזו לדברי רש"י פי' שש שעות היינו שעה ששית דומה למה שאמרו מוספין בשש ובזיכין בשבע אבל ודאי יותר כל הענין מכוון לדעת זו שכתבנו והכי פירושא דאקשי' מעיקרא פשיטא כלומר דהא מכללא דרישא שמעת מינה וכיוצא בו נמי פשיטא משום דתנא ליה רישא בזה הפרק ולא בטבל פשיטא והא לאו פשיטא הוא אלא פלוגתא נמי הוא ודלא כהלכתא הוא אלא משום רישא והרבה כיוצא בהן

השגות הראב"ד

ואי אכיל ליה מיכל משש וכו' א"א אין לדבריו ממש שקו' לאכילה השבתה אפילו דרך שריפתו אינו רשאי ליהנות ממנו כ"ש אכילה. והאמת כי רבי שמעון ס"ל שהוא אסור באכילה משש שעות ולמעלה [איסו]ר תורה מקרא אך ביום הראשון וכו' או מלא תשחט על חמץ וכו' אבל איסור הנאה אין לו דלא כתיב ביה [לא י]אכל ולא יאכל כמו שדרש רבי יהודה מ"מ איסור בל יראה ובל ימצא יש בו מכח העשה שנאמר בו תשביתו [...] אינו רשאי לשהותו אלא ימכרנו או יבערנו וזהו דעת רבי שמעון דבר תורה ואם קבעו הלכה כמותו בלאחר [זמנו] כמה שהוזכר במשנתנו לא נקבע הלכה כמותו בלפני זמנו שלא נזכר במשנתנו אבל כולן שוים בפורפים [...]ית שם או במפרר וזורה לרוח שהוא אבוד ואפילו נאמר שהוא אסור מדרבנן הלא לנו ללמוד שם שעות [אח]רונות משעה ששית לרבי יהודה שהיא מדרבנן וכמו שאין חוששין לקדושיו בששית לרבי יהודה כך אין [חוששין] לקדושיו בשם האחרונות וכל דכן הוא שהן אסורות באכילה מן התורה בששית אפילו לרבי יהודה וליכא [...] לדרב גידל דהא סוגיין כוותיה בענין הבודק צריך שיבטל וכדאוקימנא מתניתא בפרק כל שעה כוותיה [...] עבר זמנו אסור בהנאתו ואמרינן עלה פשיטא ומתרצינן לה כרב גידל. ירושלמי רבי מאיר אומר משש שעות ולמעלה מדבריהם רבי יהודה אומר משש ולמעלה דבר תורה ת"ש דרבי מאיר אך ביום הראשון זה ט"ו יכול משתחשך ת"ל אך תן לו שעה לפני שקיעת החמה רבי יהודה דריש אך ביום הראשון זה י"ד יכול כל היום ת"ל אך חלקהו כו' הא רבי מאיר אמר משש שעות ולמעלה מדבריהם שביעית משום גדר שבית למה משום גדר ויש גדר לגדר אלא שהששית מתחלפת בשביעית הא רבי יהודה אמר משש שעות ולמעלה דבר תורה שבית משום גדר חמישית למה משום גדר ויש גדר לגדר אלא שהחמישית מתחלפת בו' מתחלפא שעתיה דר' יהודה אלא שהעדות מסורה לזריזים ואמר רב המקדש בחמץ משש שעות ולמעלה לרבי מאיר אין חוששין לקדושיו הכא דברי רבי מאיר כדברי רבי שמעון ואפילו הכי אין חוששין לקדושיו: ב] ואם תאמר אם כן א"ה הוה ליה למדרש מרגניתא ודרש חכמה דהיה ליה לגמרא למדרש ק"ו אתרינא לאלומי למלתיה דהאוכל לא יטמא את הכלי. ונימא הכי מה כלי שמטמא אוכל אינו מטמא כ"י אוכל שאינו מטמא אוכל אינו דין שלא יטמא כלי והשתא לא הוה ליה למימר וכ"ת אוכל חמור דמטמא משקה ד"א כלי נמי מטמא משקין ואפילו הכי אינו מטמא כלי וכ"ש אוכל שלא יטמא כלי אלא התירון לזה ולזה כל אב בדורשין ממנו ק"ו צריך שיהא קל מנגד

שלטי הגבורים

א ולא ישרש לומר כי חמירא דאיתא בהדין ביתא כדי לכלול אף חמץ שיש לו במקומות אחרות:

לשון ריא"ז

וה שאמרה תורה תשביתו שאור מבתיכם השבתה זו היא לבערו מן העולם ואם קדם וביטלו קודם שעת איסורו יאמר הריני מבטל כל חמץ שיש לי ברשותי שיהיה כעפר מן התבל ודיו בביטול זה וא"צ לבערו מה"ת הואיל ואין דעתו עליו ואינו חשוב בעיניו הרי הוא כאילו הפקירו ואינו שלו ושוב אינו עובר עליו שהתורה אמרה לא יראה לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה כמבואר בקונטרס הראיות:

ב והרא"ש היה נוהג לבטל פעם אחרת ביום י"ד בסוף שעה חמישית לפי שרגילין לקנות פת ביום י"ד וגם הפת שעייר בלילה למאכלו חוזר וזוכה בו ויש לחוש שמא ישאר ממנו בביתו ויעבור עליו לכך טוב לחזור ולבטל קודם שהגיע שעה ששית ומ"מ לא יסמוך בביטול היום כי ביטול הלילה הוא עיקר וכתב סמ"ג בשם ריב"א דמנהג כשר הוא לחזור ולבטל בשעה

[...]

בשעה ששית אין חוששין לקדושין ואינה צריכה ממנו גט הואיל והוא אסור בהנאה מדברי סופרים הרי קידשה בדבר שאין בו שוה פרוטה:

ובחמש כיון דלאו זמן איסורא הוא ולאו זמן ביעורא הוא דילמא פשע ולא מבטיל לה והא דתניא היה יושב בבית המדרש ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו מבטל בלבו אחד שבת ואחד יום טוב בשלמא שבת מצינן לה כגון שחל שבת בארבעה עשר אלא יו"ט קשיא דהא בתר איסורא היא ואוקימנא התם בתלמיד היושב בפני רבו ונזכר שיש לו עיסה מגולגלת בתוך ביתו ומתירא שמא תחמיץ דליקדים ולבטיל לה קודם דתחמיץ אבל לבתר דאחמיצה לא מצי מבטל לה אמר רב יהודה הבודק צריך שיברך מאי מברך רב פפי משמיה דרבא אמר על ביעור חמץ רב פפא משמיה דרבא אמר לבער חמץ *והלכתא על ביעור א חמץ ומיבעי ליה לאיניש לברוכי

רש"י

שיבטל בשעה רביעית קודם איסורא: שמא יפשע וישכח · שעל ידי מה יזכור אבל עכשיו שעסוק בבדיקתו יזכור: ואחד יו"ט · ויום טוב לאחר איסורא הוא ואפילו הכי קאמר מבטלו בלבו: עיסה מגולגלת · שלא החמילה ומפני אימת רבו וכבודו אינו יכול לקום ולילך ולאפות: דליקדים ולבטיל לה. בלבו: דעדיין היא ברשותו ולא נאסרה עליו: וימצא

ר"ן

יפשע. ישכח שע"י מה יזכור אבל עכשיו שעסוק בבדיקתו יזכור: עיסה מגולגלת שלא החמילה: וכתב הרב בעל העיטור ז"ל דמהכא דשליח מבטל דגבי הפרה וגבי השואל את פרתו הוא דפליגי בה תנאי בפרק השואל (דף צו.) אי שלוחו של אדם כמותו משום דבשואל כתוב בעליו ובהפרה כתוב אישה יקימנו הא בעלמא כ"ע מודו דשלוחו של אדם כמותו ואחרים חולקין דכיון דבטול מתורת הפקר נגעי בה וכמו שכתבתי למעלה שליח ודאי לא מצי מבטל שהרי אם אמר אדם לחבירו הפקר אתה נכסי אין בכך כלום: **הבודק** צריך שיברך. ואם תאמר פשיטא ולמה לא יברך כשם שהוא מברך על נר מצוה המצות כולן י"ל דהא קמ"ל דאע"ג דביעור חמץ עיקר המצוה אפילו הכי משעה שהוא מתחיל בה דהיינו בשעת בדיקה מברך עליה ומיהו אין מברכין לבדוק אלא לבער שעיקר כונת הבדיקה הוא הביעור: **מאי** מברך וכו'. אמרי' בגמ' דלבער כולי עלמא לא פליגי דלהבא משמע כלומר ושפיר דמי דברכה קודם לעשיית המצוה בעינן כדאמרי' לקמן כי פליגי בעל ביעור מר סבר להבא משמע ושפיר דמי ומ"ס מעיקרא משמע כלומר על הביעור שבערתי והרי עדיין לא ביער הלכך דוקא לבער ואסיקנא הלכתא על ביעור חמץ:

וקשיא להו לרבוותא ז"ל כיון דלבער כולי עלמא לא פליגי למה אנו מכניסין ראשנו בין המחלוקת ותירץ הראב"ד ז"ל דהכי קאמר והלכתא דאף על ביעור להבא משמע ומיהו אם אמר לבער לא מהדרינן ליה אלא שהוא ניכר מברכותיו שאינו ת"ח וכיוצא בזה בפ' כיצד מברכין (דף לח.) דאמרי' התם במוציא כ"ע ל"פ [א] ואעפ"כ פסקו והלכתא המוציא ואמר עלה דמאן דמברך מוציא זהו שאומרים עליו אדם גדול הוא בשלמא אי אשמועי' המוציא וכו' שפיר אלא השתא מאי קמ"ל במוציא כ"ע ל"פ ומיהו אכתי איכא למידק למה שאלו כאן מאי מברך גבי ביעור ולא נחלקו בשאר כל המצות כולן אלא ודאי אין כל המצות שוות ועליה ועל כיוצא בה נחלקו וכך אנו נוהגין לברך בקצת המצות בעל כמילה ושחיטה ולולב וקצתן בלמ"ד כתפילין וציצית וצריך טעם למה והכי הוא פירושא דמילתא שיש לנו שני מיני מצות מצוה שעל כרחו יש לו לקיימה בעצמו ואי אפשר להפטר ממנה ע"י אחרים כתפילין וציצית וישיבת סוכה ודומיהם ובאלו וכדומיהם הכל מודים שצריך לברך עליהם בלמ"ד לפי שמשום הלמד מורה שהמצוה מוטלת עליו והכי מוכח בגמ' דאקשינן למאן דאמר לבער מדמברכין על המילה אלמא בעלמא בעל מברכינן ולא בלמ"ד ומתרצים לא סגי דלאו איהו מהיל בתמיה כלומר דכל היכא שאבי הבן קיים המצוה מוטלת עליו ולא על אחר הלכך [ב] לא מצי לברוכי בלמ"ד דהוה משמע [דלא סגי] דלאו איהו מהיל וליתא ואמרינן תו אבי הבן מאי איכא למימר ומהדרינן הכי נמי כלומר דאין ה"נ דלמאן דאמר לבער המל את בנו מברך למול אלמא שמשום הלמד מורה שהמצוה מוטלת עליו ויש מצוה אחרת שאע"פ שמוטלת עליו אפשר להפטר ממנה ע"י אחר כביעור חמץ ומילה ופדיון הבן ודומיהן ומצות הללו כשהן נעשות על ידי אחר הכל מודים שאותו אחר מברך עליהן בעל כדאמרי' בגמרא גבי מילה לא סגי דלאו איהו מהיל על מה נחלקו על המצות הללו המוטלות עליו חובה ואפשר לעשות ע"י אחר כשהוא בעצמו עושה אותן כיצד מברך דמר אמר לבער דכיון דחובה עליה רמיא ואע"פ שאפשר להפטר ממנה על ידי אחר מצי אמר לבער ואילו אמר בהני על כיון דאפשר למימר בהו לבער משמע מעיקרא ומיהו כשנעשית ע"י אחר דלא מצי למימר לבער דלאו עליה [ג] רמיא כי אמר על ביעור לא משמע מעיקרא ומשום הכי מהדרינן אליביה גבי מילה לא סגיא דלאו איהו מהיל ומר סבר דבביעור וכיוצא בו ליכא לברוכי בלמ"ד כיון שאפשר להתקיים ע"י אחר והלכך כי מברך עליה בעל להבא משמע ועדיף טפי מלברוכי בלמ"ד שלמדנו מטופס ברכה זו שני דברים חדא דלהבא משמע ועוד שאפשר להפטר ממצוה זו ע"י אחר ובגמרא הכי מפרש בלבער כולי עלמא לא פליגי דלהבא משמע ולפיכך באותן מצות שראוי לברך עליהן בלמ"ד אין לשנות המטבע דהא להבא משמע כי פליגי באותן מצות שיכולות להתקיים ע"י אחר דבדידהו שייך טפי על כדי שלא לשנות טופס הברכה בין שנעשית על ידי בעליה ובין שנעשית על יד אחר ואפ"ה מ"ד לבער ס"ל דעל כרחו יש לנו לשנותם שכיון שאפשר לברך עליה בלמ"ד לפי שהמצוה מוטלת עליו חובה אילו נברך בעל הוה משמע מעיקרא ומר סבר דלהבא משמע וכיון דלהבא משמע עדיף טפי הוה לן לברוכי בהני בעל מלברוכי בלמ"ד כדי שיהא ניכר מברכותיו שהמצוה יכולה להתקיים ע"י אחר וכדי שלא לשנות מטבע הברכה בין בעל המצות ובין זולתו והסיקנא על ביעור חמץ ולפיכך עליה וכיוצא בה שיכולה להתקיים ע"י אחר מברכין בעל דוקא ומינה דלמסקנא אבי הבן נמי מברך בעל שלא כדברי הר"ם במז"ל שכתב בפ' ג' מהלכות מילה שאם היה מל את בנו מברך אקב"ו למול את הבן ואין דבריו מחוורין דכי אמרינן הכי ה"מ לרב פפא דאמר לבער אבל לרב פפי דאמר על ביעור אבי הבן נמי מברך על המילה דאבי הבן כביעור חמץ דמי דאיהו נמי מיחייב אלא דאפשר למעבד ע"י אחר ובאותן שאי אפשר להפטר [ד] ממנו אלא בשקיימן בעצמו מברכין בלמ"ד ולפיכך אנו מברכין בתפילין וציצית וישיבת סוכה בלמ"ד ובביעור חמץ ומילה ושחיטה בעל והיינו

מלחמת ה'

מן בתלמוד כדאמרינן בפ' חלון בעירובין פשיטא כיון דאמר ריש' ד' על ד' בתוך עשרה ממילא הוי דעגלת דפתות מד' ולמעלה מי' נמי לא ומפרקינן לא צריכא לשם שעות דרבנן כלומר לאו אזמן דאינו אוכל קאי אלא עבר זמן איסורו קאמר ולא איסור דפסח אלא לשם שעות דרבנן ואליבא דר"ש והכי קתני עבר זמנו של חמץ דהיינו זמן שקבעה לו תורה לביעור אסור בהנאתו לגמרי שאפי' לענין קדושין אין מועילין קדושיו ומשנה יתירא קא דייק והא דא"ר אלעזר משום ר' ישמעאל ב' דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו חמץ משש שעות ולמעלה הלכה היא ואין ראוי להוציא כל השמועות מהלכה אבל לפרש שאין כולל הבור בר"ה וחמץ בפסח עשאן הכתוב ובשש שעות עשאן חכמים ומפני שלא בא ר' ישמעאל לחלוק על ר"ש ולא כר' יהודה לא הקפיד לפרש וכלל הכל בלשון אחד ובגמרא נמי לפי שלא שמענו לר' ישמעאל בשש שעות אם כר' יהודה אם כר"ש לפיכך למדו שעה ששית אלא מדרב גידל וזו דרך ישרה וכן בגירסת ספרים שגורסין לא צריכא לשעות דרבנן כך השמועה שאילו לשעה ששית ה"ל לומר לשעה ששית ואין דברי בעל המאור נותין שם וירושלמי מוכית כזו כן דסוף שש שעות קאמר ותני קודנייתא תמונן מדבריהן מ"מ הא דאמר רב גידל א"ר אין חוששים לקדושיו הלכה היא ואין מי שיחלוק עליה אלא בעל המאור ז"ל תדע דהא קי"ל כרב יהודה דאמר הבודק צריך שיבטל מיד ומרב גידל הוא דנפק לו כדאקשי' עלה וליבטליה בשית ומפסקי' לה משום דרב גידל וזו ראיה שהיא הלכה פסוקה וכך השיב הראב"ד ז"ל וכ"ש הגאונים ז"ל בתשובותיהם. ולא ערער אדם בדבר:

המאור הקטן

על זו דתרווייהו חששא דרבנן נינהו אלא אמר רבא הנח לטומאת סכין דאפילו בחול נמי לא טמא וכו' [א] ולטומאת מת בספק כלים הנמצאים לא חיישינן דתרי ספיקי נינהו שמא טהור הוא ואם ת"ל שהוא טמא טומאת שרץ היא ולא צריכין למימר עזרה ר"ה היא ואפילו בפרה חסומה ובאה חוץ לירושלים: האי מחט מאי עבידתה וכו' עד אמר רב יהודה אמר רב כגון שאבדה לו מחט טמא מת והכירה בבשר וקשיא לן והא רב יהודה בספק כלים הנמצאים אוקמא כדפרישנא לעיל וניחא לן בדומה לו שהכירה ולעולם טומאתה תלויה ואין היכרו היכר ידוע וברור ודייקא נמי מדקאמר כגון שאבדה לו למה ליה למימר הכי לימא ליה כגון שבלעה מחט טמא מת אלא להכי אמר כגון שאבודה לו כאדם שזוכר אבידתו ומחזר עליה ודומה לו שזו היא שנמצאת ולעולם ספק טומאה היא והכי אסיקנא לקמן אליבא דרב יהודה ואת אומרת עזרה ר"ה היא ולאו משום ספק מגע נחתינן לה אלא משום ספק זה שהזכרנו ול"ק דרב יהודה אדרב יהודה לפום מאי דפרישנא ורבא מוקים לה כרבי יוסי בר אבין בפרה חסומה ובאה ודוקיא דרב יהודה דקא מוקים לה במחט שיש לו עליה ספק טמא מת מדאיצטריך ליה לתנא למתנא הסכין והידים טהורות למה לי למיתנא הסכין פשיטא שאין כלי מטמא כלי ואפילו בספק כלים הנמצאים שגזרו עליהם טומאה לא גזרו עליהם טומאת מת אלא טומאת שרץ לטמא אוכלין ומשקין ולשרוף עליהם את התרומה [ב] וההיא דתניא סכין שנמצאת בי"ד שוחט בה מיד ובי"ג שונה ומטביל דאלמא צריך הזאה כטמא מת מעלה היא לקדש מפני שהיו כל ישראל זקוקין לשחיטת פסחיהם והיו כל סכיניהם באים עמהם אבל לטמא אדם ולטמא כלים לא גזרו עליהם לעולם אלא מדאיצטריכא ליה לתנא למיתנא שהסכין טהור אלמא איכא עליה חשש טומאה להטמא מן המחט שדומה לו שנטמא טמא מת ואפילו הכי טהורות משום עזרה שהיא רשות הרבים ואע"פ שנטמא הבשר מעלה הוא שעשו בו כמו שעשו במי החג שנטמאו ובענבים שנטמאו וכדאיתא בפירקא דלקמן ורבא לא חשש לדוקיא זו ואיידי דאיצטריך ליה למיתנא ידים תנא סכין ויש לרב רבינו שלמה בהלכה זו פי' אחר:

והלכתא* על ביעור חמץ. כלומר אף זה להבא משמע ואי אמר לבער לא מהדרינן ליה אלא שאינו ניכר מברכותיו שהוא ת"ח ובלולב לא מברכין לעולם אלא על נטילת לולב דמדאגבהיה נפק ביה ואע"פ שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן כיון דאית ליה לקרות את ההלל ולנענע שהוא שירי מצוה כעובר לעשייתה דמי ולעולם נוטלו כדרכו ומברך על נטילת לולב ואינו מברך ליטול כיון דנפק ביה מדאגבהיה ואע"ג דהאי שנויא דמשנינן למ"ד לבער הוא ולא סבירא לן כוותיה אפילו הכי גמרינן מיניה דבנטילת לולב לא איפלגו רב פפי ורב פפא ופשוט' והצעה של אותה משנה דתניא העושה לולב לעצמו כך הוא גמרא וסדר נטילת לולב אתא תנא לאשמועינן ולאו בדיעבד מיירי אלא אורחא דמילתא לכתחלה הכי הוא שאין לברך על המצוה עד שיטול תשמיש המצוה בידו והידור המצוה כך הוא ליטול הלולב כדרכו ולברך עליו ואלו שמראין עצמן כמדקדקין ואין נוטלין את הלולב עד שמברכין לכתחלה או שהופכין אותו מימין לשמאל טעות הוא בידם:

השגות הראב"ד

אחד ותומר ולא דמי ממנו ק"ו למי שהוא קל ממנו להקל או למי שהוא חמור ממנו להחמיר אבל אלו הקלין וחמורין שאנו מקיש בכאן אין כאן קל מצד אחד לפי שהכלי כשאינו מטמא כלי אינו משום קולא של כלי אלא משום דאין טומאה עושה כיוצא בה ותומר המקבל הוא שאינו מיטמא מכיוצא בו. וכן אתה אומר מק"ו שכתב שהוא שעם אחד לזה ולזה הלכך לא דרשינן להו. וא"ת הרי אותו ק"ו שדרשו למעלה לענין משקין שלא יטמאו את הכלי שלא מכח זה דרשוהו שהכלי אע"פ שמטמא משקה אינו מטמא כלי וכ"ש משקה כו' אבל זהו תורתה הוא דה"ק אם האב אינו מטמא כלי הבן איך יטמא אותו וטומאה רבה הוא דאע"ג דליכא טומאה דלא צריכין לקולא ותומרא אלא הכי אמרינן אם האב אינו מטמא אותו הבן איך יטמא אותו אבל בן מכח האב זהו הדרך הישר ויש עוד קושיא אחרת שצריכה לפנים: א] ולטומאת מת בספק כלים לא ספק כלים הנמצאים מטמאים אדם דדומיא דהנך ספקי אחריני קתני לה ספק בית הפרס ספק ארץ העמים במשנה באלו שמטמאין אדם וכיון שכן כלים נמי מטמאים דאבות טמאות שוינהו רבנן מעתה הא דקאמר בסכין אלא דנגע במחט הא אין כלי מטמא כלי לא בודאי מגע קאמר אלא בספק מגע שאע"פ שהוא בספק מגען ברשות היחיד תולין לא אמרו אלא למגע התרומה עצמה אבל כלי לא מטמא מספק ודאי ספיקי וגבי כלים לא מהדרינן טולי האי. מעתה מה שפירש זה כשאבדה לו מחט טמא מת ולא שהכיר ולא הכיר קאמר דהוה ליה ודאי מגע וספק טומאה א"כ כי הוה עזרה רשות הרבים מאי הוה גזרו שורפין עליו תרומה ואפילו אדם ברשות הרבים וכלים נמי כדאמרן אלא ודאי מינה הכא. ופירוש דשמעתא הכי הוא דרב יהודה מוקים לה במחט טמא מת והכירה והיא ודאי מגע בספק טומאה ודאי מגע שורפין עליה תרומה אפילו ברשות הרבים ועדיף נמי מינה דאמר גזירת כלים על זה גזרו בירושלים ועל זה לא גזרו מיהו קודם גזרת כלים לא על זה ולא ע"ז גזרו כלל משום הכי כשלא אמרו על הסכין זכינו מפני שקודם גזרת כלים נשנית משנה זו שאילו היה אחר גזרה לא הועיל המקדש לא לאדם ולא לסכין ואפי' היתה עזרה רשות הרבים ורבא סבר מתניתין נמי אחר גזרה היא ובספק מחט כרבי יוסי בר אבין כי גזרו על ודאי מגען שהוא ספק טומאתן אבל הכא ספק מגען נמי הוא ואפי' בחול נמי לא מטמא וזהו פירוש שמועה זו באמת ובתמים ומה שאמר רבה והא תרוייהו בו ביום נשנו לא שגזרו עליהם בבת אחת שהרי ידים מגזרות ב"ש וב"ה וכלים משבה ספיקות של אושא אלא שבבת אחת היו כשנשנית משנה זו מעולם קדמה גזרת ידים לגזרת כלים. מיהו בימי רבי עקיבא כבר נגזרו שתיהן ובתחלה כמו כן כבר גזרו על הכלים להטמא מטומאות קלות שאפי' מן המשקין מטמאים ואפי' ממשקים הבאים מחמת ידים כדאיתא בברכות ואיתא נמי בהאי פירקא לעיל ומתניה רבה לרב יהודה דמוקי לה בודאי טומאה וספק מגע וקאמר ליה כיון דודאי טומאה איכא הוו להו למגזר בספק מגע כי היכי דגזרו עליה לטמא במשקים וכעין טומאת ידים דאפי' מספק משקיות גזרו עליהן דהיינו ספק מגע ומשום הכי אמר רבה דמתני' בספק כלי קיימא נמי לא מטמא. ורבי יהודה סבר משקין הבאים מחמת ידים שיטמאו את הכלים לאחר גזרת כלים גזרו אבל הך דשמונה עשר דבר משקין הבאים מחמת שרץ היה כדאיתא בגמרא דשבת: ב] וההיא דתניא וכו'. א"א טועה הוא שאין בכאן כונה כלל אלא שונה דקאמר הכי קאמר אע"פ שיש לומר שכבר הטבילו בעליו הואיל והוא קרוב לעשיית פסחו ובודאי היום צריך להטבילו כדי שיערב עליו שמשו ויהיה ראוי לו למחר אעפ"כ צריך זה להטבילו שמא בלבו היה היום להטבילו ועדיין לא הטבילו וזה אפילו חוץ לירושלים מפני שבעת הרגל הכל מפסחין ומטהרים סכיניהם וקופיציהם:

*) אין סדר המאמרים כאן לפי סדר הגמ', ויען כי בדפוסים רבים מצאנו כן הנחנו על מקומו והמעיין ימצא בקל לסדר המאמרים לפי הסדר אשר בגמ'.

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א ואם רצה מברך אקב"ו לבער חמץ וכן כל שאר המצות אם רצה מברך על המעשה ואם רצה מברך לעשות כגון על תקיעת שופר או לתקוע בשופר. ר"ת אמר מצות שיש להן הפסק ואינו מאריך בהן כגון מילה ושחיטה וכסוי הדם מברך בהו על המעשה אבל מצות שיש להן הפסק ומאריך בהן כגון תורה ותפילין וציצית וכיוצא בהן מברך עליהן לעשות. ומז"ה אומר שאין חילוק ביניהם אלא כל המצות שמברך עליהן קודם לעשייתן והן מוטלות על המברך אם רצה מברך לעשות ואם רצה מברך על המעשה ודברי מז"ה עיקר שהרי במילת הגרים והעבדים מברך למול ובמילת קטן מברך על המילה ובקריאת הלל מברך לגמור ומקרא מגילה מברך על מ"מ וכן בספירת העומר מברך על ספירת העומר והכל לפי רצונו של אדם ולפי צחות לשונו הוא מברך ומצוה שאינה מוטלת על המברך אלא שנעשה שליח כגון אם נעשה שליח לבדוק בית חבירו או להדליק לו נר חנוכה או למול לו את בנו הואיל ואין המצוה מוטלת עליו אינו מברך לעשות אלא על המעשה הכל כמו שביאר מז"ה ודברי מז"ה וגבורתו הלא הם כתובים על ספר מלחמות השם כי את מלחמות השם הוא נלחם הוא ספר המכריע ומ"ש ריא"ז שיברך לתקוע בשופר הולך לשיטתו כדלקמן במס' ר"ה ע"ש:

עין משפט

א מיי' פ"ג מה' חמץ ומצה טוש"ע א"ח סי' תלב:
ב מיי' פ"ג מה' חמץ ומצה סמג עשין לט טוש"ע א"ח סי' תלג:

[א] דלהבא משמע: [ב] ליתא: [ג] רמיא: [ד] ממנה כצ"ל (הגא"י)

עין משפט

א מיי' פי"א מה' ברכות סמג עשין כז :
ב מיי' פ"ב מה' חמץ ומצה סמג עשין לט טור או"ח סי' תלג ותלג :

[א] דלא אכיל:
[ב] יכול לתרום:
[ג] תהלה :
[ד] לפיקכצ"ל ותי' אבל נמחק:
[ה] דאין לברך כצ"ל ותי' חייבין נמחק :
[ו] ואף על פי כשמברכין לפני הטבילה קבעוה בעל :
[ז] כגון נט"י שלאחר בהכ"ס: (הגה"י)

שמות יב
צפניה א

נר מצוה — תורה אור

לברוכי ברישא והדר א בדיק דאמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן אמר רב חסדא °חוץ מן ב הטבילה בלבד מאי טעמא דאבתי גברא לא חזי תניא נמי הכי טבל ועלה בעלייתו הוא אומר ברוך אתה ה' אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה ומפרשי לה רבנן דבטבילת גר בלבד אמר אבל שאר חייבי טבילות מברכין ואחר כך טובלין דהא קיימא לן נדה קוצה לה חלתה ומחייבא לברוכי להפריש חלה ותנן נמי* זב שראה קרי ונדה שפלטה ש"ז צריכין טבילה טמא דראה קרי ופלטה ש"ז הא לא ראה קרי ולא פלטה ש"ז קורין ומתפללין ואין צריכין טבילה: ^ג בודקין את החמץ לאור הנר וכו' מפני שאור ג הנר יפה לבדיקה ת"ר אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה ולא לאור האבוקה אלא לאור הנר *מפני שאור הנר יפה לבדיקה ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר °שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם ואומר °ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא וגו' ואומר °בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות ואומר

רש"י

וימלא הגביע . וילפינן מציאה האמורה אצל חמץ ממציאה האמורה בגביע של בנימן מה מציאת גביע על ידי חיפוש אף מציאת חמץ על ידי חיפוש וחוזר ולומד חיפוש זה מחיפוש האמורה בירושלים שהיתה בנרות ומנר

והיינו דתניא בתוספתא בשילהי מכלתין איזהו ברכת הפסח אקב"ו לאכול הפסח איזהו ברכת הזבח אקב"ו לאכול הזבח והיינו נמי דתנא בפ' ערבי פסחים (דף קיד:) פשיטא היכא דאיכא שאר ירקי מברך מעיקרא בפה"א ואכיל ולכי מטי לחזרת מברך לאכול מרור היכא דליכא שאר ירקי מאי אמר רב הונא מברך מעיקרא בפה"א ואכיל ולבסוף מברך על אכילת מרור ואקשינן עלה לאחר שמילא כריסו מהן מברך עליו אלא אמר רב חסדא מברך עליה מעיקרא בפה"א ולאטול מרור ואכיל מדאמר בכולהו לאכול ובדרב הונא על שמע מינה דכל היכא [א] דאכיל ליה דלא טעים מיניה כלום מברך לאכול כשאר כל המצות שאי אפשר להפטר מהן ע"י אחר שמברך עליהן עובר לעשייתן בלמ"ד אבל במאי דסבירא ליה לרב הונא כיון שמילא כריסו אע"פ שלא אכלו לשום מרור כמברך לאחר המצוה הוא ומברך על ומשום הכי נמי מברכין בנטילת לולב על משום דכיון דאגבהיה נפיק ביה והכי איתא בגמ' : **ומיהו** איכא למידק בהאי כללא דהא הדלקת נר חנוכה שאפשר לעשותה ע"י שליח ואפ"ה מברכין עליה להדליק ואיכא למימר דכיון דאמרינן בפרק במה מדליקין (דף כג.) דצריך לאשתתופי בפריטי כיון שאינו יוצא אלא בשל עצמו הרי אין מצוה זו יכולה להתקיים על ידי אחר(א): **ואיכא** למידק תו מדתני' בתוספתא דברכות היה מהלך להפריש תרומה ומעשרות מברך אקב"ו להפריש תרומות ומעשרות והא הכא שאפשר להתקיים ע"י שליח ואפ"ה לא מברכין בעל י"ל שכיון שהשליח אינו [ב] נכנס לתרום אלא מדעת בעלים דהא קי"ל תורם את שאינו שלו אין תרומתו תרומה דדרשינן אתם גם אתם לרבות שלוחכם מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם וכיון שכן הוא אינו יכול להפטר ממנה אלא ע"י עצמו ולא דמי לביעור ומילה שאחר יכול לפטרו מהם שלא מדעתו . ואיכא למידק תו ממה שאנו מברכין על ספירת העומר שאי אפשר להתקיים עלי די אחר ואיכא למימר שכיון שכבר *(קדש) העומר והן מוכן ממנו ולא מוכין לו תקנוהו בעל : **ותו** איכא למידק מפני מה אנו מברכין במגלה על קריאתה ותקנוה בעל מפני שיכולה הקריאה להתקיים ע"י אחר ובשופר תקנו הברכה על שמיעתו ותקנוה בלמ"ד לפי שאי אפשר להתקיים ע"י שליח נעביד איפכא שתהא ברכת מגילה על השמיעה ובלמ"ד ובלכה שופר על התקיעה ובעל י"ל שלפי שבמגלה יש פיסוק אותיות שצריך לשמוע אותן תקנו ברכתה על קריאתה ללמוד שלא בקול בלבד הוא יוצא אלא בשמיעת קריאתה אבל בשופר אין לשון תקיעה מוכיח פיסוק קולות יותר משמיעה . מיסוד רבותי' הצרפתים והרמב"ן ז"ל בלקוטים : **ומי** שיש לו הרבה בתים לבדוק אינו מברך אלא ברכה אחת כדאמרי' לענין שחיטה שאינו מברך אלא ברכה אחת בבהמות הרבה ואיכא מאן דאמר שאם שח בין בדיקה *(לבטול) חוזר ומברך ומדמי ליה לתפילין דאמרינן (מנחות דף לו.) לא שח מברך אחת שח מברך שתים כלומר אם שח בין תפלה של יד לתפלה של ראש מברך שתים וליתא דאילו התם שתי מצות ניניהו אבל הכא אינה אלא מצוה אחת והרי הוא כאילו יושב בסוכה ששח שאינו חוזר ומברך : **ומיהו** רבינו האי גאון ז"ל אמר ירושה לנו מאבותינו שלא ישיח עד שיגמור כדי שלא יסיח דעתו כי כשהוא נמנע מן השיחה לבו מוכן למעשה ומי שלא עשה כן לא יצא ידי חובתו עכ"ל : **כל** המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן . כלומר קודם כדילפינן בגמ' דעובר לישנא דאקדומי הוא ומכאן למד הר"ם במז"ל* שצריך לברך ליסב בסוכה קודם שישב שאם ישב תחלה לא הוי עובר לעשייתה ולא נהירא דהא ודאי אילו רצה לאכול מעומד ולטייל בסוכה מעומד הרי יצא ידי חובתו וכיון שכן מה בין ישב ללא ישב אלא כל שלא אכל ונתעכב שם עובר לעשייתה הוא שאין לשון ליסב בכאן אלא כעין לדור דלישנא דקרא נקט דכתיב בסכות תשבו : **גרסינן** בירושלמי* חוץ מקדושין בבעילה וכתב הרמב"ן ז"ל דהיינו טעמא לפי שאין ראוי לברך על המצוה אלא כשהיא מזומנת לפניו לעשותה ובאותה שעה הרי הוא עם האשה במטה ואין ראוי לברך משום לא יראה בך ערות דבר ולא הצריכוהו חכמים לבעול הוא בבגדו והיא בבגדה ולהתכסות ומכל מקום שמעינן מינה דבקדושי כסף ושטר עובר לעשייתן צריך לברך ברכת אירוסין וכן כתב הרב אלפסי ז"ל בתשובה והר"ם במז"ל אבל בתוספות פירשו דכי אמרינן דמברך עובר לעשייתה ה"מ כשעושה המצוה הוא שמברך אבל כשמברך אחר לא : **והאי** כללא דשמואל ליתא אלא בברכת המצות אבל ברכת השבח כגון אותן שבפרק הרואה ודאי לאו עובר לעשייתה מברכין אותן אלא לאחר מכן שאין ראוי לומר שכשיתקרב לראות ים הגדול (והוא) יהא עוצם עיניו ומברך ורואה אלא רואה ומברך וכן בכולן ולפיכך נהגו לסדר הברכות של שחרית בבית הכנסת שאע"פ ששמע התרנגול בחצי הלילה מברך עליו בשחר דכיון דלאחר מכן מברך לא נתנו חכמים בהם שיעור תכיפה : **ומיהו** בירושלמי אמרינן במסכת ברכות גבי ברקים היה יושב בביהכ"ס או בבית המרחץ אם יכול הוא לצאת בתוך כדי דבור יצא ואם לאו לא יצא נראה מזה שאין ברכת השבח אלא בתוך כדי דבור של ראיה ושמיעה אלא י"ל שסדר הברכות הללו שמברכין בשחרית בבית הכנסת ברכת השבח הן על מנהגו של עולם אפילו לא שמע שכוי מברך עליו וכן בכולן ומנהגן של ישראל תורה היא כך כתב הרמב"ן ז"ל בלקוטיו אבל הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות תפלה כתב שכל ברכה מהן שלא נתחייב בה אינו מברך אותה וזה שנהגו העם לברך ברכות אלו כולן זו אחר זו בבה"כ בין נתחייבו בין לא נתחייבו טעות הוא בידם : **ועוד** ברכת נשואין נהגו שאין מברכין אלא לאחר שתכנס לחופה לפי שאין ברכות הללו אלא ברכות [ג] תפלה ושבח תדע שהרי מברכין אותם כל ז' וכן נראה מדברי בעל הלכות גדולות אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ג מהלכות אישות שצריך לברך אותן קודם נשואין וכן דעת הרמב"ן ז"ל ולא מפני שהיא בכלל מה שאמרו כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן שהרי אלו ברכות השבח הן אלא מפני שחופה ייחוד היא ובעילה ראויה לביאה וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה : **חוץ** מן הטבילה . כתב רש"י ז"ל כיון דאיכא טבילה דאכתי גברא לא חזי כגון טבילת בעל קרי ומשמשת שפלטה שכבת זרע וטבילת גר תקנו בכולם שיברך לאחר טבילה וכן נראה שהרי בכולן מברך על מפני שהוא לאחר עשייתן אבל דעת הרב אלפסי ז"ל והגאונים שלא אמרו אלא באותה טבילה דגברא לא חזי לברכה אבל לא בחתרות [ד] אבל האידנא דקי"ל דבטלוה לטבילת בעל קרי כדאיתא בפ' מי שמתו (דף כב:) לא מתוקמא אלא בטבילת גר בלבד דאכתי גברא לא חזי דמל ולא טבל כאילו לא מל ואינו יכול לומר אקב"ו : **אבל** שאר חייבי טבילות מברכין ואח"כ טובלין. דהא קי"ל נדה קוצה לה חלה ומברכת ברכת חלה קודם טבילה ואע"פ שהיא חייבת טבילה וה"ה לברכת טבילה דידה : הא לא ראה קרי ולא פלטה שכבת זרע קורין ומתפללין ואין צריכין טבילה. אלמא דלדינא דמתני' שאר חייבי טבילות [ה] חייבין בר מהני הילכך לדידן בתר דבטלי' לטבילה דבעל קרי אפ"ה נמי דאין לברך ומש"ה לא מתוקמא אלא בטבילת גר בלבד וכ"כ הר"ס במז"ל בפ' י"א מהל' ברכות וכ"ת א"כ בשאר כל הטבילות כולן חוץ מטבילת גר בלבד נברך בלמ"ד י"ל שלא רצו להתקין להם שתי מטבעות וכיון שבטבילת גר צריך לברך בעל [ו] *[אף כשנעשית לפני הטבילה צריך לברך בעל] וכן בנ"י מפני שפעמים שפסולות לברכות [ז] *(אבל כשמברכין לפני הטבילה קבעוה בעל) : **ת"ר** אין בודקין לא לאור החמה מקשינן בירושלמי וכי יש חמה בלילה ומשני תפתר בשלא בדק כדתנן (דף י:) לא בדק אור י"ד בודק י"ד שחרית הדא אמרה אפילו ביום צריך בדיקה לאור הנר : ולא לאור האבוקה. מפ' טעמא בגמ' משום דנר יכול להכניסו בחורין ובסדקין משא"כ באבוקה ואיכא נמי טעמא אחרינא בגמ' : אע"פ שאין ראיה לדבר. דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן זכר לדבר אסמכתא בעלמא : ואומר ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא. מה להלן חיפוש עם מציאה אף כאן חיפוש עם מציאה ואין חיפוש אלא בנר שנאמר בעת

המאור הקטן

ו) **הא** דתניא אין בודקין לאור החמה לא תימא ה"מ בי"ג שיש לו לבדוק ליל ארבעה עשר אלא אפי' בי"ד ומפורש בירושלמי לא לאור החמה וכי יש חמה בלילה אלא תפתר בשלא בדק הדא אמרה אפילו ביום צריך לבדוק לאור הנר :

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור הא דתניא אין בודקין לא לאור החמה לא תימא הני מילי בשלשה עשר שיש לו לבדוק לילי ארבעה עשר אלא אפילו בי"ד ומפורש הוא בירושלמי :
אמר הכותב וכי היאך עלה על דעתו לומר כן והלא בגמ' העלוה לגדדין דלא נפיש בהו אורה וצריך נר ומה שאמר דאפילו בארבעה עשר הוא לשון מעוקם אלא דוקא בי"ד אבל בי"ג אף לאור הנר אינו בודק ביום מדרב נחמן דאמר בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה כלומר להמתין עד ארבעה עשר שחרית אינו רשאי מפני שבני אדם מצויין בבתיהם ואם בא להקדים נמי בשלשה עשר אינו בודק מפני שאור הנר יפה לבדיקה בלילה ומפורש הוא בירושלמי ורבינו ז"ל לא כתב דברים הללו (מסס) מפני שהם פשוטין בגמרא שלנו ולפיכך הוצרכתי לכתוב זה :

השגות הראב"ד

ו) **הא** דתניא אין וכו' . א"א וכי למדנו מזה הירושלמי שלא ימתין עד שחרית ויבדוק לאור הנר אבל למדנו מזה ממשנתנו ומן הטעם שפירשו עליה בשעה שבני אדם מצויים בבתיהם וכו' . ואור הנר וכו' . הא למדנו שאין רשאי להמתין ואם עבר ולא בדק בלילה הרי פירשו בגמרא דאכסדרה דנפיש נהורא או כנגד ארובה נבדקין לאור החמה אבל גדדין אין נבדקין אלא לאור הנר ובאמת היה לו להביא הירושלמי האחר שאמר שאפי' בבית אפל אין אור הנר מבהיק ביום כמו שמבהיק בלילה ולמדנו מכאן שאפילו אדם בטל וביה אפל אינו רשאי להמתין לי"ד ומן הגמרא שלנו לא למדנו דבר זה :

שלטי הגבורים

א ב"ה כתב איכא מאן דמברך שהחיינו דמזמן לזמן קאתי ואיכא דלא בריך דאין לבדיקה זמן קבוע ומסתברא רשות ומאן דבעי בריך והרא"ש כתב דלא בריך וסמכינן אזמן דרגל כיון דבדיקה לצורך הרגל וי"א שאין לבודק לדבר עד שיגמור הברכה ואם שח בדברים שלא מעין הבדיקה חוזר ומברך והרא"ש כתב דאינו חוזר ומברך ומיהו לכתחלה טוב ליזהר כדי שיתן לבו לבדוק בכל המקומות שמכניסים שם חמץ :
לשון ריא"ז
הבודק את החמץ מברך קודם שיתחיל לבדוק אקב"ו על מצות ביעור ואח"כ הולך ובודק ובפרדס כתוב ובכבר הראשון שמואל מברך ול' ראשון עיקר שראוי לברך מעת שמתחיל להתעסק בדבר בין ימצא בין לא ימצא וכן היה מנהג מז"ה וכן כתב רבינו משה :
ב סמג עשין כ"ז כתב דעל הטבילה אין מברכין אלא לאחריה ופירש ר"ת שמפני שטבילת הגר אינו יכול לומר וצונו עד אחר המילה וטבילה תיקנו שכל טבילות אחרות יברכו אחריהם וכן י"ל שמפני נ"י שאחר בית הכסא שאינו יכול לברך עד אחר נטילה תקנו בכל נטילות אחרות שלא יברכו עד אחר נטילה ויש מפרשים בנחשב עובר לעשייתן מפני שאין מצות נטילה נגמרה עד אחר הניגוב ומיי' פי"א מהל' ברכות כתב כרבינו :
ג וכתב הרא"ם על כן נוהגין באשכנז שאין בודקין אלא בנר של שעוה אבל לא בנר של חלב שמא יטיף על הכלים ולא בנר של שומן שמא יטיף על כלי החלב ולא בנר של שמן שמא יטיף על הבגדים וגם אינו יכול להכניסו לחורים ולסדקים :
לשון ריא"ז
ואף מי שלא בדק בלילה ובא לבדוק ביום אינו בודק אלא לאור הנר כמבואר בקונטרס הראיות :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) ובס' תניא כתוב על שם רבינו יוסף ברכת חנוכה שטבעה להדליק טעות סופר הוא ואע"פ שבכל הספרים כתוב בהן להדליק ומפורש אמרו בירושלמי פ' לולב הגזול כיצד מברכין על נר חנוכה בא"י אמ"ה אקב"ו על מצות הדלקת נר של חנוכה ניהו בפנים הכא מיישב לה שפיר :

בעת היה מחפש את ירושלים בנרות ואומר נר (אלהים)[ה'] נשמת אדם חופש כל חדרי בטן ובגמ' פריך האי קרא בהדא למה לי ומשני ליה: **חורי** הבית העליונים. יותר מדאי והתחתונים יותר מדאי אין נוחין להשתמש ואין צריכין בדיקה : גג היציע. הואיל והוא משופע א"נ לבדוק אבל שאר גגין שלהן לא היו משופעין : רפת בקר. אם היה שם חמץ הבהמות אכלוהו: לולין. מקום דירת התרנגולין : מתבן. בית התבן דמה דרכו של חמץ לשם : במסתפק . אוצר שמסתפק יין לשלחנו צריך בדיקה שפעמים שהשמש נכנס שם באמצע סעודה ופתו בידו אבל שמן מוכח בגמרא דאפי' במסתפק ממנו אין צריך בדיקה לפי שיש קבע לספוקו ולא נתפרש זה בהלכות ואפשר דהיינו טעמא דכיון שנהגו עכשיו להדליק בשמן הוו להו אוצרות שמן כבי קירי דאמרינן לקמן דצריך בדיקה: הא ברברבי. בית דגים גדולים אין צריכין בדיקה לפי שיש להם קבע ואומד וא"צ לעמוד ולהביא [א] [אבל זוטרי אין להם קבע ואומד וצריך לעמוד ולהביא] : בי מלח. בית המלח : בי קירי. בית השעוה צריכין בדיקה לפי שעומד השמש באמצע הסעודה [ופתו בידו] להביא מלח ונרות : פלימו אומר וכו'. וקיי"ל כוותי' והכי מוכח בגמ' : מפני הסכנה. ואע"ג דשלוחי מצוה אינן נזוקין היכא דשכיח היזקא שאני : **חצר** אינה צריכה בדיקה . אמצעי של חצר אבל חורין צריכין בדיקה וכן דעת הר"ם במז"ל בפ' שני מהלכות חמץ ומצה . ובתי מדרשות ובתי כנסיות צריכין בדיקה [והכי אי' בירושל'][ב] ומש"ה צריכה להן בדיקה שכן נכנסין בו בעבוריות ובראשי חדשים פי' סעודות שהיו עושין למנין קדוש החדש ולמנין עבור שנה ולדידן נמי משום תינוקות שנכנסין שם ופתן בידן : **מתני'** אין חוששין שמא גררה . אין לדבר סוף שאי אפשר לכל ישראל לבדוק חמצם כאחת ודייקינן בגמרא טעמא דלא חזינן הא חזינן חיישינן: **ובודקין** אור י"ד וכו'. מסקי' בגמ' דה"ק אם לא בדק אור י"ד בודק י"ד שחרית ואם לא בדק בי"ד שחרית בודק בשעת הביעור דהיינו שעה ששית אבל מכאן ואילך אינו בודק דחייש ר' יהודה דלמא אתי למיכל מיניה ורבנן לא גזרי דכיון דהוא עצמו מחזר אחריו לשרפו לא אתי למיכל מיניה : יבדוק בתוך המועד . פירש"י ז"ל בשעה ששית ולא נהירא דמאי שנא דרבי יהודה קרי ליה שעת הביעור ורבנן קרי ליה תוך המועד והיכא למימר דמשום דלר' יהודה אינו בודק מכאן ואילך מיקרי שעת הביעור אבל לרבנן דס"ל שהוא בודק לאחר מכאן לא מיקרי להו שעת הביעור והכי לא ניחא לן שרש"י ז"ל פי' לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד דהיינו לאחר הביעור עד שתחשך והיכא למידק ומשתחשך ואילך למה לא יבדוק ואפשר [ג] דהיינו טעמא משום דאפילו רבנן מודו דכל היכא דענוש כרת אפילו מחזר עליו לשרפו חיישינן דילמא אתי למיכל מיניה ולא סמכינן אההיא טעמא אלא עד שתחשך דליכא כרת אבל הנכון כמו שפירש הרב אלפסי ז"ל שיבדוק בי"ד היינו כל יום י"ד לא בדק בי"ד כלל יבדוק בתוך המועד דהיינו בתוך הפסח לא בדק בתוך המועד דהיינו תוך הפסח יבדוק לאחר הפסח דאע"ג דלא מיתסר אלא מדרבנן כי היכי דקנסוהו רבנן משום דעבר עליה בבל יראה ובל ימצא להסרו ואפי' בהנאה עשו חזוק לדבריהם כשל תורה להצריכו אף בדיקה: **ומה** שמשייר בלילה נצרכו שיאכל בלילה וגם בבקר יניחו בצינעא במקום

[א] באמצע סעודה : [ב] בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכין בדיקה : [ג] למימר : (הגה"י)

נר מצוה — תורה אור

ואומר °נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן (משלי כ) א ואכסדרה דנפיש נהורה בודקין אותה אפילו לאור החמה: כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה וכו' (א) (הא °דאמרי ב"ה שתי שורות החיצונות שהן העליונות פליגי בפירושה רב ושמואל והלכה כשמואל דאמר עליונה ב ושלפנים הימנה דהויין להו תרווייהו עליונות) ת"ר חורי הבית ג העליונים והתחתונים וגג היציע ורפת בקר ולולין ומתבן ד ואוצרות יין ושמן אין צריכין בדיקה והתניא אוצרות יין צריכין בדיקה התם במסתפק מהן: תני ר' חייא עשו אוצרות שכר בבבל כאוצרות יין בארץ ישראל במסתפק מהן : (ב) (וככר בשמי קורה לא סגי בביטול אלא צריך סולם להורידו דילמא נפיל ואתי למיכליה) אמר רב חסדא בי דגים אין צריך בדיקה והתניא צריך בדיקה לא קשיא הא ברברבי הא בזוטרי אמר רבה בר רב הונא בי מילחי ה ובי קירי צריכין בדיקה אמר רב פפא בי ציבי ובי תמרי צריכין בדיקה תניא חור שבין אדם לחבירו זה בודק עד מקום שידו מגעת וזה בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו (דף ח:) *תניא חור שבין יהודי ו לארמאי (ג) זה בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו °פלימו אומר כל עיקר אינו בודק מפני הסכנה שמא יאמר הנכרי כשפים הוא עושה לי: אמר רבא ז חצר אינה צריכה בדיקה מפני שהעורבים מצויין שם: (תסג. ד' ט) *מתני' א אין חוששין שמא גררה חולדה מבית לבית וממקום למקום (דף י: תכד) (ד) א"כ מחצר לחצר ומעיר לעיר אין לדבר סוף *ר' יהודה ב אומר בודקין אור ארבעה עשר ובארבעה עשר בשחרית ובשעת הביעור וחכ"א אם לא בדק אור ארבעה עשר יבדוק בארבעה עשר לא בדק בארבעה עשר יבדוק בתוך המועד (תסה) לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד ומה ג שהוא משייר יניחנו בצינעה כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו פירוש בתוך המועד ח ולאחר המועד בתוך הפסח ולאחר הפסח: **גמ'** ומה שהוא משייר יניחנו בצינעה וכו' כגון ט שהניח עשר ומצא תשע אבל אם לא ידע כמה הניח אף על פי שלא הצניעו

(א) נ"א אם זה לשון רבי' לא דהא הר"ן ז"ל כפי' המבנה כ' דרבינו השמיט דבר זה מספרו :

רש"י

ומנר יחידי שנאמר נר ה' וגו' (ב) : חורי הבית . שבכותל : העליונים . שגבהן יותר מדאי . והתחתונים . שנמוכין יותר מדאי ואין נוחין להשתמש : גג היציע וגג המגדל . שהן משופעים לכך אין צריכין בדיקה אבל תוכו צריך בדיקה : מגדל . שקורין שפריי"ע : ורפת בקר . שאם היה שם חמץ (ה) בהמות אכלוהו : ולולין . מקום דירת תרנגולים : מתבן . בית התבן דמה דרך חמץ לשם וכן אוצרות יין ושמן: במסתפק . אוצר שהוא מסתפק ממנו יין לשולחנו צריך בדיקה לפי שפעמים השמש נכנס להביא יין לשולחנו בשכלה על שולחנו ופתו בידו אבל אוצרות שמן אפילו במסתפק אין צריך בדיקה לפי שיש קבע לאכילה וקודם השולחן יודע כמה צריך ואינו צריך לעמוד מן השולחן אבל יין אין קבע לשתיה (ו) לפעמים שתיית היום מרובה משל אתמול : ברברבי . אין צריך בדיקה שיש להן קבע ואין צריך לעמוד ולהביא : בי מילחי . בית המלח : בי קירי . בית השעוה : צריך בדיקה . לפי שעומד מתוך הסעודה להביא מלח ונרות : כל עיקר . כלל לא יבדוק: שהעורבים מצויין שם . ואם היה שם חמץ אכלוהו העורבים : מתני' אין חוששין . כשבדק זוית זו ובא לבדוק זו שמא בתוך כך שבא לזו גררה חולדה חמץ למקום הבדוק וצריך לחזור ולבדוק: שאם כן . (ז) בא לחוש לכך הרי מחצר לחצר י"ל כן הרי בדקתי קודם לחבירי ולאחר הבדיקה הביאה חולדה מחצר לחצר : אין לדבר סוף . ולא חצר ממש קאמר אלא כל בתי החצר [קרויין חצר]: בתוך המועד . (ח) שעה ששית שהוא מועד הביעור: לאחר המועד . משש שעות (ט) עד שתחשך ובעמוד פי' בע"א וכן פר"י : ולאחר הפסח . שלא יתערב חמץ שעבר עליו הפסח בחמץ אחר : גמ' כגון שהניח י' . כלומר חיישינן שמא יניח עשר וימצא תשע דהתם ודאי איכא למיחש לעכבר דהא מוכחא מילתא בנטלה

חדושי אנשי שם מהר"ן שפירא (א) ר"ל שהר"ן כתב במתני' שבשמיט פי' דב' שורות לפי שאין מסדרין עכשיו החביות באותו ענין כלל וי"ל שמלשון הרי"ף מיניה וביה משמע שאין גורס' אותו שאיך יכתוב פי' דב"ה ב' שורות כו' אחר פיסקא דכל מקום שאין מכניסין בו חמץ כו'. ת"ר חורי הבית כו' ואח"כ יכתוב הפיסקא אחרת ובה"א ב' שורות כו' דפליגי ביה רב ושמואל כו' ולכן נראה פשוט שאין לגרסו ברי"ף: (ב) נראה שבא לתרץ ל"ל האי קרא של נר ה' נשמת אדם וכן הוא ברש"י בגמרא וצ"ע דבגמרא אמר טעם אחר להאי קרא למאי אתי :

שלטי הגבורים

א ואפי' בחדר אין צריך נר כנגד החלון אבל מצדדין צריך נר : לשון ריא"ז אכסדרה שלפני הבית הואיל ודופן ד' כולו פרוץ אורה מרובה ויכול לבודקה אף לאור היום וכן חורין וסדקין שבבית אותן שהם כנגד הארובה בודקין לאור היום ואותן של צדדין אין בודקין אלא לאור הנר :

ב מיי' וסמ"ג וטור כולהו פליגי על זה ואמרי דבודק ב' שורות החיצונות שהן העליונות הרואות הקורה והפתח ואחרת למטה ממנה וכן פסק רבינו יונה ונותן טעם לדבר דכל ברייתא דלא מתניא בי ר' חייא ור' אושעיא לאו בר סמכא היא וכיון דר' חייא תני הכי אין לחוש לאידך ברייתות דתני כשמואל ואפי' תימא ר' אושעיא היה בכללם מ"מ הוה ליה רבי חייא ור' אושעיא חד לגבי חד וחזרין לכללא דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי : לשון ריא"ז מרתף שיש בו חביות וקנקנים מסודרות שורות לפנים משורות ושורות ע"ג שורות אע"פ שצריך לבודקן מפני שמסתפק מהן אינו בודק אלא שתי שורות השורה העליונה והשורה שלפנים הימנה כדברי ר"י ורבינו משה אומר שבודק העליונה ושלמטה הימנה :

ג פי' הטור גבוהין שאין יד האדם מגעת שם ונמוכים פחות מג' טפחים אין צריך בדיקה ובירושל' חשיב גבוה למעלה מי' טפחים ואינו נראה שעיקר תשמיש האדם הוא למעלה מי' אלא כדפרשינן שאין יד האדם מגעת שם : לשון ריא"ז חורין האמצעים צריכים בדיקה וגג היציע אינו צריך בדיקה ואע"פ שעומד אצל חלון (עשייתו) וכ"ש שאר הגגין שהעורבים מצוים שם כמו שביאר. מז"ה :

ד מדברי רבינו (י) מוכח דאוצרות שמן אפילו במסתפק מהן אין צריכין בדיקה וכן כתב הטור להדיא ומיי' וסמ"ג כתבו אוצרות יין ושמן שאינן צריכין בדיקה דוקא כשאינו מסתפק מהן אבל במסתפק משמע דצריכי בדיקה והשיג הראב"ד על מיי' והשיב מגיד משנה דאיכא טעות בספרים ולי נראה דכיון דגם סמג הכי כתב כלשון מיי' משמע דליכא טעות כלל וקא פליגי עם רבי' בפי' הדבר: לשון ריא"ז ואוצרות שמן אף ע"פ שמסתפקין מהם אין צריכין בדיקה שאין עומדין מתוך הסעודה להביא שמן כמו שעומדים מתוך הסעודה להביא יין ושכר : לשון ריא"ז ה כללו של דבר כל מקום שיש ספק שמא נשתמש שם בחמץ צריך לבדוק בו וכל מקום שאין ספק שמא נשתמש שם בחמץ שאין דרכו בכך א"צ לבדוק בו : ו מיי' השמיט דין חור שבין יהודי לנכרי וכתבו המפרשים דהטעם משום דלא ס"ל שיהא פטור מבדיקה וא"כ פליג עם רבינו ואפשר דהשמיטו מכיון דהוא מלתא דפשיטא דא"צ בדיקה דחמירא סכנתא מאיסורא דאם הוה ס"ל דחייב בדיקה לא הוה משמיט ליה כיון דאיכא בה פלוגתא בגמרא ומדהשמיטו נראה דס"ל כרבינו ודברי סמג מסופקים לדינן נוטין (כ) וצ"ע : לשון ריא"ז ואם היה ירא מן הנכרי שמא יאמר כשפים הוא עושה לי אינו בודק כל עיקר אלא מבטלו בלבו ודינו מיי' וסמג כתבו דהאמצע חצר אינו צריך בדיקה משמע דמן הצדדין לדידהו צריך בדיקה ורבי' וכן הטור לא חילקו : ירושלמי בתי כנסיות ומדרשות צריכין בדיקה מפני שמכניסים בהן חמץ בעיבור השנים ובר"ח הילכך שלנו נמי צריכין בדיקה לפי שהתינוקות מכניסין בהן חמץ . טור : לשון ריא"ז חצר אינה צריכה בדיקה מפני שהעופות מצוין שם והן אוכלין כל חמץ הנמצא בה : ח כתב סמ"ג לשון המשנה כך הוא לא בדק בשחרית יבדוק בתוך המועד ומפרש' ר"י ורבינו קרוי תוך המועד מתחלת שעה ששית עד אחר הרגל וכשבודק לאחר הפסח לא יברך : לשון ריא"ז לא בדק בשחרית יבדוק בשעה ששית שהוא זמן הביעור אם לא בדק בזמן הביעור יבדוק אח"כ וי"א שבודק והולך ... הפסח מפני שחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה : ט הניח י' ומצא ט' צריך לבדוק אחר כל העשרה שאנו אומרים מה שהניח נטל ואלו אחרים הם ואפי' אם ביטל ודוקא בקשורים יחד אבל אם לא ... ביחד א"צ לבדוק אלא אחר האחד : לשון ריא"ז הניח ט' פרוסות ומצא י'. הואיל ומצא יותר ממה שהניח אומרי' אלו אחרים הן שהרי אינו מכירן ושמא עכברים נטלו את הראשונים ובודקין כל הבית כולו ... ואם הניח עשר ומצא ט' אינו צריך לבדוק עוד בד"א כשהיו מונחים ע"ג קרקע או בב' סלים שאינם קשורים יחד ונמצא חסר הא' שהוא לבדו בא' מן הסלים אבל אם היו כולם בסל א' או בב' סלים שהיו ... אין אומרים שהאחד לבד נלקח אלא כולן נלקחו ואלו אחרים הן וצריך לבדוק בשביל כולן כמבואר בקונטרס הראיות :

המאור הקטן

א] **תשעה** צבורין של מצה ואחד של חמץ ואתא עכבר ושקל כו' סוגיא דשמעתא כר' זירא דאמר בלחם משיירא ובקבוע הוי כמחצה על מחצה וצריך בטול שהוא מן התורה אבל בדיקה אינו צריך דספיקא דרבנן הוא ולקולא ודלא כרבא דלטעמיה אפי' ביטול לא צריך לעולם דהוי ליה תרי ספיקי אימר לא הוה ואם תמצא לומר הוה אימר אכלתיה וכיון דסוגיין כרבי זירא הלכתא כוותיה ויש מי שאומר מודה רבא בעכבר דודאי שורי משייר : **ובשני** צבורין אחד של חמץ ואחד של מצה ושני בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק צריך ביטול וא"צ בדיקה דבבדיקת חמץ דרבנן אמרינן שאני אומר ומותר : **צבור** אחד של חמץ ושני בתים בדוקים פלוגתא דרבי יהודה ור' יוסי והלכה כר' יוסי לענין בדיקה להקל כשם שהוא מיקל בספק טומאה שברשות הרבים אבל לענין ביטול שהוא מן התורה לעולם צריך ביטול ואם נשאלו בבת אחת צריכין שניהם בדיקה דכודאי דמי : **ספק** על ספק לא על היינו בקעה כגון דאיכא לפניו שני בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק דהוו להו תרי ספיקי ספק על ספק לא על את"ל על דילמ' לא להאי עייל אלא להאי היינו בקעה ולא תימא מעמייתו דרבנן דמטמאו בבקעה משום דכולה בקעה כחד שדה הוא שהרי מפורש טעמם של חכמים במסכת טהרות כל שאתה יכול לרבות ספיקא וספק ספיקא ברשות היחיד טמא ברה"ר טהור והלכתא גמירי לה הכין גבי טומאה אבל בשאר איסורין כל ספק לקולא הילכך אפי' ביטול לא צריך . על בדק ואשכח פלוגתא דרבי ורשב"ג והלכתא כרבי דסוגיין כדבעינן למימר קמן הילכך אפי' ביטול לא צריך : **הניח** תשע ומצא עשר פלוגתא דרבי ורבנן והלכתא כרבנן וצריך ביטול אבל בדיקה ספיקא דרבנן הוא ולקולא וכן שהניח עשר ומצא תשע לרבי א"צ לבדוק אלא על צבור אחד ואם מצא אותו דיו ולרבנן צריך לחוש לכולן הילכך אע"פ שמצא אותו צבור אחד צריך לבטל על השאר וכן הלכתא ודכ"ע סבירא להו הכא כמ"ד התם זהו קבר שאבד זהו שנמצא הוי סבירא לן הכא מנה מונח ומנה מוטל דכ"ע שאין צריך לא בדיקה ולא ביטול מאחר שמצא צבור אחד והיינו דאמרינן לעיל דסוגיין כרבי ודכ"ע נמי ס"ל הכא כמ"ד גבי קרדום אדם טמא נכנס ... הניחו בזוית זו ומצא בזוית אחרת צריך ביטול דחיישינן לעכבר ולחומרא וכל הנהו בעיי ... נכנס וככר בפיו נקטינן לחומרא לענין ביטול דהוא מדאורייתא ולענין בדיקה דהיא דרבנן נק... אבל ככר בשמי קורה כיון דאיכא למיחש דילמא נפלה ואתי למיכלה צריך סולם אחד להורידו ... בבור צריך סולם להעלותו ובככר בפי נחש צריך חבר להוציאה והרי"ף ז"ל לא כתב מכל העניינים הללו

השגות הראב"ד

א] **תשעה** צבורין וכו' . א"א כמה טירוף הפסיד כזה מדבריו דאי כרבה האי ט' צבורין של מצה וכו' ואפי' ביטול לא צריך משום דאיכא תרי ספיקי ספק אכלה ואימר אכלתיה מכלל דלרבי זירא ליכא ספק אכילה אטו לרבי זירא ודאי מיירא קאמר וזו טעות גדולה אלא ודאי אימר מיירא קאמר א"כ לרבי זירא נמי תרי ספיקי הוו וטעות גדולה מזו דקאמר כמחצה על מחצה דמי וצריך בטול ותנן בכד...

עין משפט

א מיי' פ"ב מה' חמץ ומצה סמג עשין לט טוא"ח סי' תלג :
ב מיי' שם פ"ג סמג שם טוא"ח סי' תלה :
ג מיי' פ"ב ופ"ג מה' חמץ ומצה סמג עשין לט טא"ח סי' תלה:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב וכו' ומן הא וכו' עד עליונות מוקף וכ"כ גם בא"י אינו כלל : (ב) וככר וכו' עד למיכלי' כ"ז מוקף וכ"כ בא"י אין זה וכן משמע ברבינו ירוחם נ"ה חלק א' שאינו בספר הרי"ף : (ג) תו"כ ובא"י ליתא : (ד) נ"ב דא"כ: (ה) הבהמות כצ"ל : (ו) דלפעמים כצ"ל:(ז) שבאת כצ"ל:(ח) בשעה כצ"ל : (ט) נ"ב ולמעלה : (י) נ"ב לא דק דאדרבה מדברי רבינו משמע כהרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק עי' בהגדול עוד פ"ב וכן ברי' ירוחם נ"ה חלק א' כתב בהדיא כן וכן משמע מלשון הרא"ש וס' האגודה וכן נראה עיקר : (כ) נ"ב דברי הסמ"ג מבוארים שכתב לפסוק הלכה כפלימו שהרי הביא דברי פלימו ולא הביא דברי רבנן החולקים על פלימו גם הסמ"ק ובעל הרוקח כתבו כלשון הסמ"ג ובמיימוני שבדפוס ליתא נמי כפלימו ע"ש אבל לפני הרב המגיד היתה הגי' חסירה ודעת הרי"ף לא נתבארה שהרי לא הביא כדברי מי והרא"ש והטור פסקו להדיא כפלי' והכי נקטינן ואפילו בודאי חמץ ודוק בסוגיא :

במקום מולנע ושמור שמא הבא חולדה ותטול [א] ממנו ויהא צריך בדיקה אחריו או שמא יניח י' וימלא תשע ובכה"ג מוכחא מילתא דעכברא נטלו אבל אם לא ידע כמה הם ולא הצניען אין צריך לחזור ולבדוק והיכא דצריך לבדוק פעם אחרת צריך לבטל פעם אחרת שהרי חמץ זה שגררה חולדה מתוך הבית לא נתבטל הילכך צריך ביטול : בגמרא שקלינן וטרינן בגווני טובא בגבורי חמץ ומצה ואתא עכבר ושקיל ולא ידעינן אי המן שקל אי מצה שקל וכספק על וכספק לא על ובגוונא אחריני ולפי שהם דברים שאינן מצוים השמיטם הרב אלפסי נר מצוה ז"ל ולא ראיתי לכתבן מפני שהם דברים שצריכים דקדוק גדול בסוגית הגמרא : ומצא פירורין א"צ בדיקה. בשמצא פרורין כדי כל הככר: שאין דרכו של עכבר לפרר. ואפי' מצא פירורין כדי כל הככר צריך בדיקה : ושורפין בתחלת שש. דאע"ג דלא אסור מדאורייתא אלא מתחילת ז' כדאמרי' לעיל (ד: ה.) אתי לאיחלופי בין ו' לז' ור' יהודה מחמיר טפי ואמר דתולין כל ה' כלומר לא אוכלין ולא שורפין אבל נהנין : ושורפין תרומות תלויות. ספק טמאות ספק טהורות: מזון שתי סעודות ולא שלש דכל *)שבת ערבית שחרית ומנחה וערב הפסח אסור לאכול מן המנחה ולמעלה וכן הלכתא דבגמ' אמרי' (דף יג:) לא זזו משם עד שקבעו הלכה כר' אלעזר איש ברתותא ור"ז הלוי ז"ל רצה לדחותה מפני דקדוק [ב] סוגייתו ומפני שאין לדבריו עיקר לא ראיתי לכתבן *(אבל אכתוב מה שהשיב על הרי"ף רבינו אפריס ז"ל) : ומיהו איכא למידק

רש"י

שנטלה פרוסה אחת : מתני' ושורפין בתחילת שש · ואע"ג דכל שעה ששית מדאורייתא שרייא גזור רבנן עליה דילמא טעי וסבור על השביעית שהיא ששית אבל אחמישית לא טעי אינשי לומר על השביעי' שהיא חמישית ומותר : תולין כל חמש · ואינו אוכל דטעי וסבר על השביעית שהיא חמישית ומיהו לשרוף אינו צריך ומאכיל לבהמתו אבל בששית אף בהנאה אסור מדרבנן גזרה משום שביעית : גמ' תלויות · ספק טמאות ספק טהורות : ומשיירין מזון שתי סעודות · ולא שלש לסעודה

הצניעו אינו צריך לחזור ולבדוק דהא תנן אין חוששין שמא גררה חולדה א מבית לבית וכו' : והיכא דבדק ולבתר הכי חזא תשו ב עכברא דעאל לביתא ובפומיה פיתא דנהמא אע"ג דעאל לההוא ביתא ואשכח פירורין לא אמרינן מיכל אכל העכברא לההיא פיתא והני פירורין דידה אינון אלא אמרי' פרורין מעלמא אינון וצריך למיבדק על ההיא פיתא *)דעכברא דאמר רבא תינוק נכנס וככר בידו ונכנס אחריו ומצא פירורין אין צריך בדיקה שדרכו של תינוק לפרר עכבר נכנס וככר בפיו ונכנס אחריו ומצא פירורין צריך בדיקה שאין דרכו של עכבר לפרר : מתני' *ר"מ אומר אוכלין דף יא: תשו כל חמש ושורפין בתחלת שש ר' יהודה אומר אוכלין כל ארבע ג ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש : גמ' מאי טעמא לא אוכלין כל חמש *גזירה דף יב: משום יום המעונן דכיון דליכא חמה אתי למיטעי ומיחלף ליה ד חמש בשבע אי הכי אפי' ארבע נמי לא ליכול אמר רב פפא ארבע זמן סעודה לכל היא ולא אתי למיטעי אמר רב נחמן אמר רב הלכה כר' יהודה : *ת"ר ארבעה דף יג. עשר שחל להיות ג בשבת מבערין את הכל ה מלפני השבת ושורפין תרומות תשה תלויות טמאות וטהורות ומשיירין מזון ו שתי סעודות מן הטהורות כדי לאכול

דתנן לקמן בפ' אלו עוברין (דף מט.) י"ד שחל להיות בשבת מבערים הכל מלפני השבת ד"ר מאיר וחכמים אומרים בזמנו ר' אלעזר בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנן וכתב הרב אלפסי ז"ל דקי"ל כרבי אלעזר בר צדוק דקאי כרבי אלעזר איש ברתותא *[דהלכתא כוותיה והשיב עליו ה"ר אפריס ז"ל היכי קאי ר' אלעזר בר צדוק כר' אלעזר איש ברתותא] והא בתרתי פליגי פליגי בחולין ופליגי בתרומה פליגי בחולין דאילו רבי אלעזר איש ברתותא סבר דמבערים את הכל ואפי' חולין שאוכליו מרובין מלפני השבת ורבי אלעזר בר צדוק אומר חולין בזמנן ופליגי בתרומה דאילו רבי אלעזר בר צדוק סבר תרומה מלפני השבת בלא שיור כלל ור' אלעזר איש ברתותא סבר דמשיירין ממנה מזון שתי סעודות אלו דבריו ז"ל ואינם נכונים דמאי דקאמר דפליגי בתרומה משום דלא תני ר' אלעזר ברבי צדוק שיור בתרומה ליתא שכבר פירש רש"י ז"ל עלה דהסיא דאמר ר' מאיר מבערין את הכל מלפני השבת היינו בשיור דכל היכא דאמרינן מבערין בשיעור קא משמע לעולם מאי דצריך ליה למיכל לא מבערינן ליה וכל שכן תרומה דאסור לשורפה כל היכא דאפשר בלאו הכי הילכך ר' אלעזר בר צדוק נמי דתני תרומה מלפני השבת בשיור קאמר כר' אלעזר איש ברתותא ובדין הוא דר' אלעזר איש ברתותא לא הוה ליה למיתני שיור דממילא שמעינן ליה כדאמרינן אלא איידי דבעי למיתנא כדי לאכול עד ארבע שעות לאשמועינן דאין אוכלין אלא עד ד' שעות תנא ליה ואע"ג דתניא בתוספתא י"ד שחל להיות בשבת מבערין הכל מלפני השבת ואופה לו מצה מע"ש לאו משום

*) ג' סעודות דשבת

מזון

לשון ריא"ז

א נטלה החולדה חמץ לפניו ונכנסה לבית צריך לבדוק כל הבית פעם שניה ונראה בעיני שצריך לבדוק אפילו במקום שאין מכניסים בו חמץ שהרי החולדה מוליכתו בכ"מ:

לשון ריא"ז

ב עכבר שנטל חמץ בפיו וספק נכנס לבית בדוק ספק לא נכנס אין צריך לבדוק שבדיקת החמץ מדברי סופרים הוא וספיקא להקל ובכל הספיקות הללו אף על פי שהקילו בבדיקה מספק צריך לבטל שהביטול הוא מה"ת וספיקו להחמיר כמבואר בקונט' הראיות: עכבר שנטל חמץ ונכנס לבית שבדוק ובדק אחריו בעה"ב ולא מצאו אין צריך לבדוק פעם שניה ונראה בעיני שאפי' לבטלו א"צ שתולין בעכבר שהוא אכלו ואם ברור לו שלא אכלו ויודע שיש חמץ בביתו אע"פ שהוא אינו יודע היכן הוא צריך לבטלו מן התורה בדק אחריו ב"ה ומצא חמץ אומרים זהו החמץ שהכניס העכבר וא"צ לבדוק עוד אבל צריך לבטל שמא חמץ אחר הוא זה ותולין להחמיר אבל ביטול כמבואר בקונט' הראיות :

לשון ריא"ז

ג מי שהיה מופקד בידו חמץ מחבירו עד שעה רביעית ימתין לו שמא יבא בעליו ויצטרך לו ואם לא בא מוכרו שעה חמישית לנכרים :

ד בכל הפוסקים כתוב ומחלף חמש בשש וצ"ע בחדושי מזרחי :

לשון ריא"ז

ה וכן החולין מבערים הכל מלפני השבת כמבואר בקונטרס בפ' אלו עוברין ונראה בעיני שאם נשאר מן החמץ אחר ד' שעות מבערו בכל ענין שיוכל ומאכילו לעובד כוכבים או לבהמה קודם שתגיע שעה ששית אם אינו יכול לבערו מבטלו וכופה עליו את הכלי עד מוצאי יו"ט ומבערו בחה"מ : ו וסעודה שלישית יעשנה במצה עשירה :

עין משפט: א מיי' פ"ג מה' חמץ ומצה טור א"ח סי' תלח: ב מיי' פ"ג מה' חמץ ומצה סמג לאוין עו: ג מיי' פ"ג מה' חמץ ומצה סמג עשין לט טוש"ע א"ח סי' תמד:

*) וכך בפיות דעכבר נכנס וככר דשמי קורה השמיטה רבינו משום דלא שכיחי ניננו :

[א] מלאם כצ"ל ותי' ממנו נמחק : [ב] סוגית הגמ':

המאור הקטן

בלום . א"ר יהודה אימתי שלא בשעת ביעורו פי' משש שעות ולמעלה כמו ששנינו במשנתינו עבר זמנו אסור בהנאתו. ולא יסיק בו תנור וכירים ואוקימנא בגמ' לא צריכא לר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה דנמר להו מנותר שכל שעבר זמן אכילתו הוא בשריפה אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר ושעת ביעורו זו היא שעה חמישית שהוא זמן בדיקת חמץ לר' יהודה כדתנן ר' יהודה אומר בודקין אור י"ד ובי"ד שחרית ובשעת הביעור ומפורש בירושלמי הידין הוא שעת הביעור אמר רבא חמישית כר' יהודה חד בר נש אפקיד דיסקא דפיתא גבי ר' חייא רבא א"ר יוסי בר' בון יוחנן חקוקה הוה אתא שאל לרבי א"ל תמכר ע"פ ב"ד בשעת הביעור ובתוספתא שנינו בראשונה היו אומרים אין מוכרין חמץ לנכרי ואין נותנין לו במתנה אלא כדי שיאכלנו עד שלא תגיע שעת הביעור עד שבא ר"ע ולימד שמוכרין ונותנין לו במתנה אף בשעת הביעור ולפיכך נקרית שעת הביעור שעה חמישית כמו שלמדנו מן הירושלמי ומן התוספתא מפני שבסופה היא שריפת חמץ כדתנן ושורפין בתחלת שש מ"מ עד סוף שעה ה' השבתתו בכל דבר וא"צ לפרות ללקט עצים א] ובפירושי רבינו שלמה מוחלפת שיטה זו לומר שקודם זמן איסורו הוא בשריפה ולאחר זמן איסורו השבתתו בכל דבר ויש עליו תשובות הרבה והפירוש הנכון הוא שכתבנו ודאמרי' בריש פירקין וניבטליה בחמש כיון דלאו זמן איסוריה הוא ולאו זמן ביעוריה הוא פשע ולא מבטל לרבנן קא אמרינן דפליגי עליה דרבי יהודה דלית להו בדיקת חמץ בשעה חמישית ובתלמוד ירושלמי מצאתי שיטה זו מוחלפת בעיקר הגירסא תאני עד שלא הגיע זמן ביעורו אתה מבערו בכל דבר משתגיע זמן ביעורו אתה מבערו בשריפה ואתיא כרבי יהודה ובין לר"מ ובין לר' יהודה אית להו אין ביעור חמץ אלא שריפה כדתנן ושורפין בתחלת שש ולא קי"ל כוותייהו אלא כרבנן דאמרי מפרר וזורה לרוח ומטיל לים ואע"ג דאמר רבא ש"מ מדר"ע תלת לא גמרינן מינה דלית הלכתא כר"ע בהא ואע"ג דסתם לן תנא כר' יהודה במס' תמורה דתנן אלו הן הנשרפין וכו' ההיא אגב גררא נקטא ולא שבקיה סתמא דרבים דאיתמר בדוכתיה בהלכות הפסח ואזלינן בתר סתמא דלאו בדוכתיה דאתא אגב גררא ועוד דהא איתותב ר' יהודה ואישתיק ומה שכתב בספר העתים ובפסוקות לרבינו שלמה שהלכה כר"י אין אנו למדים מהם וכן פסקו הגאונים ז"ל כמו שכתבתי :

ג] והא דתנו רבנן י"ד שחל להיות בשבת וכו' כתב עלה הרי"ף ז"ל וכן הלכה ובגמ' שקלינן וטרינן עלה מאי לאו אפי' לאכול ודחי לא לבער ומדאסיקנא א"ל רב אדא בר מתנא לרב יוסף בפי' אמרת לן צא ומכרה לנכרי כר' יהודה קי"ל הלכתא כר"א איש ברתותא לאכול אבל לבער לא קי"ל כוותיה אלא כסתמא דמתני' דתנן וחכמים אומרים בזמנן : והכין אסיקנא בגמרא תניא אמר ר"א בר צדוק פעם אחת שבת אבא ביבנה וכו' וקי"ל בכ"מ מעשה רב וכ"ש דקאי בחולין כרבנן דמתני' והרי"ף כתב בפ' אלו עוברין וקיימא לן כר"א בר צדוק דקאי כר"א איש ברתותא דהלכתא כוותיה עשה את הטפלה עיקר ואת העיקר טפלה והלין תרי תנאי בהדיא פליגין אהדדי דר"א איש ברתותא לית ליה ביעור בזמנו בי"ד שחל להיות בשבת שאין אכילת חמץ עד ד' שעות נקראת ביעור אלא שריפה והתרומה לה ובשעה ששית וכר"א בר

מלחמת ה'

ועוד והא דתנו רבנן ארבעה עשר שחל להיות בשבת וכו' כתב עליה הרי"ף ז"ל וכן הלכה כו' והרי"ף ז"ל כתב בפ' אלו עוברין וקי"ל כר"א בר צדוק דקאי כר"א איש ברתותא דהלכתא כוותיה עשה את הטפילה עיקר ואת העיקר טפלה :

אמר הכותב יתבאר בעל המאור במה שבאר שהוא עושה בכאן את הטפלה עיקר ואת העיקר טפלה דר' אלעזר איש ברתותא ואמרו לו בלבער פליגי בהדיא ולא בלאכול ועלה קתני לא זזו משם עד שקבעו הלכה כר' אלעזר והלכה ודאי במאי דפליגי וזו מתשובותיו של ה"ר אברהם בר' דוד ז"ל ודבר פשוט הוא תדע דהא מעיקרא נמי אתינן לסיועי מינה לרב דפסק כפירוש כר' יהודה וסבירא לן הלכה לאכול ואפ"ה לא מפקי' לבער מכללה כדקאמר בהדיא מאי לאו אפי' לאכול כלומר אע"פ שלא נחלקו עליו חביריו בזו כיון שנחלקו בה תנאים אחרים והוצרכו לפסוק כאותו מנין הלכה כמותו בלבער פסקו הלכה על הכל וכי דחינן נמי לא לבער ה"נ קס"ד שלא קבעו כאן הלכה אלא על עיקר דברי ר"א שהוא לבער ועליו נחלקו רבנן דאמרו לו אבל לאכול לא נחלקו כאן אלא מילתא אגב אורחיה הוא דאמר ר"א ולא איפלגו עליה דידיה חבריה אלא פלוגתא אחריתי דתלי בתנאי אחרינא היא ולא פסקו בה כאותו מנין כלום נמצאו שתי הלשונות מעידות עיקר הלכה בלבער אבל לומר הלכה לאכול ולא לבער לא עלה על דעת ומש"כ רבינו ז"ל וקיי"ל כר"א בר צדוק דקאי כר"א איש ברתותא דהלכתא כוותיה והשיב ה"ר אפריס ז"ל דהלין תרי תנאי בהדיא פליגי אהדדי וכבר נתפרש ביד אחרים דר"א איש ברתותא לא איירי בחולין כלל ופרושי הוא דקא מפרש שמבערין כל התרומות ושורפין אותן טהורות טמאות ותלויות הילכך הא בחולין לא איירי ופלוגתא דאמרו לו נמי בתרומה היא הילכך בחולין שאוכליהן מרובים בזמנן הוא כרבנן וכר"א בר' צדוק וזה שהוצרך רבינו ז"ל לתלות דר"א כר"א בר' יהודה איש ברתותא לא לענין חולין דודאי דר"מ במקום רבים ומעשה אינה משנה אלא לתרומה נצרכה לפסוק בה הלכה מלפני השבת ולענין שיור לדברי הכל משיירין שתי סעודות בין בחולין בין בתרומה ואפי' לדברי ר"מ וכן פרש"י ומה ששנוי בתוספתא ואופה לו מצה מערב שבת אינו אלא זרוז שמא יקדים לאפותה בין השמשות לומר לך שר"מ מזרז בביעור ומזרז באפיה כדי שלא יבא לידי מלאכה או לידי פשיעה אבל הכל מודים בשיור דהא לר"א בר' צדוק כיון דאית ליה חולין בזמנן מפני שאוכליהן מרובין א"א לומר שיצרף תרומה טהורה בלא שיור שאין שורפין את הקדשים שלא לצורך והכי מפורש בתוספתא טעמא דר"א בר' צדוק תרומה מלפני השבת שאוכליה מועטין וחולין בשבת שאוכליה מרובין ולא נחלקו ר"א ואמרו לו אלא כמה שאמרו לשרוף אבל לשייר דברי הכל משיירין וכל עיקר לא הוצרך לשנות שיור זה אלא לאשמועינן כדי לאכול עד ארבע שעות וגם זו מדברי ה"ר אברהם ז"ל והוי יודע שיש נוסחאות שאין בהם בדר"א איש ברתותא מבערין את הכל מלפני השבת אלא שורפין תרומות וכו' ואלו מעידות על האחרות וכולן נתכונו לדבר אחד ואם כפי הדעת הזו נפסקו ההלכות כהוגן דכיון שהלכה ודאי כר"א איש ברתותא בלבער והדברים מראין שהלכה כר"א בר' צדוק בחולין דקאי כרבנן ומעשה רב צריכין אנו לפרש שיהו דברי שניהם קיימין דלא מיירי ר"א איש ברתותא בחולין כמו שכתבתי או שנאמר שלא קבעו הלכה כמותו בלבער אלא בתרומה בפלוגתא דאמרו לו במאי דפליגי פסקו כמו שפירשתי

השגות הראב"ד

ושני צבורין אחד של מצה ואחד של חמץ יוכיח דבעו בדיקה אי לאו דאיכא בית שאינו בדוק דתלינן להך עכבר דחמץ דלגויה עייל ולא אמריע דתרי ספיקי ניהו ואי בתרי ספיקי מספקינן להו אפילו שני עכברים אחד בחמץ ואחד במצה ובית אחד בדוק ולא ידעינן כי מינייהו עייל תרי ספיקי הוו ולמה ליה למימר שני בתים ואחד שאינו בדוק אלא ע"כ בבדיקה עסקינן והך דט' צבורין כי הוי קבוע בדיקה נמי בעי וכי פריש אפילו בטול לא בעי . מיהו מיבעי לן למימר טעמא למה לא הוו תרי ספיקי וביטול נמי לא ליבעי . נכיב ונאמר כגון שאין שהות לעכבר לאכלו וקמשמע לן שצריך לבדוק ואין לו להשהות עד כדי שיאכלנו והוא"ל ובית זה הוחזק לפניו וצריך בדיקה חזר להיות כשאינו בדוק וזה הטעם לכולם הצריכים בדיקה שלא חשבנו ספק אכילה להיתר מש"כ בענין מדור הנכרים ולגבי נפלים לפי שלא הוחזק שעה אחת לפניו באהל המת ולפיכך חשבנו אותו לתרי ספיקי ואין לנו מוצא מן הטעם הזה כי טוב הוא וראוי לסמוך עליו כי אם ספק על ספק לא על דאמרינן היינו בקצה דמיתזי דקא חשיב ליה לתרי ספיקי והנהו תרי ספיקי דפריש בהו האי לאו כלום הוא דלא דמו כלל לתרי ספיקי דנקטו אלא כיון דבדיקה דרבנן היא ואיכא לספוקי דילמא לא עייל בלל הו"ל ספיקא דרבנן לקולא דכוי ליה חדא ספיקא דהכא כתרי ספיקי לרבי אליעזר גבי טומאה דאורייתא אבל בהנך ספיקי אחריני כיון דודאי איכא דעייל בחד ספיקא לא פטרינן ליה וכולהו חדא ספיקא ניהו כדפריסית . וטעמא דמלתא משום דעיקר בדיקה על הספק נתקנה ומשום הכי חדא ספיקא לא מפקעה לה בל היכא דאיכא ודאי עייל בחדא ביתא ומפיק לה מחזקתה . אבל ספק על ספק לא על לא מפיק לה מחזקתה . ומה שכתוב בצבור אחד של חמץ וב' בתים בדוקים דפלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי והלכתא כרבי יוסי לענין בדיקה להקל אבל לא לענין בטול זה למה מתשב שני שבילין בספק טומאה ואילו היו בספק לא היו טמאים כלל שהרי רשות הרבים היא אלא כיון דתרי ניננו וחד מינייהו ודאי טמא כודאי טומאה הוא והלכה כרבי יוסי אפילו בטומאה דאורייתא וכ"ש בביטול חמץ כי האי דלא ידיע אי איתיה בעיניה אי לא וספק על ספק לא על כבר כתבנו את דעתנו שלא על דרכו של זה . על בדק ואשכח הלכתא כרבי דסוגיין כותיה ולא

מטעמו של זה דמההיא לא שמעי' מידי אלא מדברי רבא במצא פירורין דתינוק . והניח ט' ומצא י' פלוגתא דר' ורבנן והלכה כרבנן וצריך בדיקה עד שימצא ט' . ועשר ומצא ט' צריך בדיקה עד שימצא עשר כרבנן . והניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת צריך בדיקה כל הבית כרבנן והך בעיא דרבא בעכבר נכנס ועכבר יוצא וכן בחולדה צריך ביטול אבל בדיקה אע"ג דחשבינן להנך דלעיל כחדא ספיקא כדפריסנא ומצריכנן להו בדיקה הכא אע"ג דחדא ספיקא היא אי נמי נימא האי דעייל הוא ניהו דנפיק אפילו הכי סגי ליה בבטול דכיון דנפיק ידים מוכיחות הוין והיינו ספיקי דרבא וכיון דלא איפשיטא ספיקא דרבנן היא ולקולא לענין בדיקה וזה שכתב דסוגיין כר' זירא בכולי שמעתא דליכא למימר אימר אכלתיה מכלל דלרבא תרי ספיקי איכא אם כן מאי בעיא דרבא בעכבר נכנס ועכבר יוצא הלא תרי ספיקי ניהו אימר האי דעל הוא ניהו האי דנפיק ואת"ל אחרינא הוא אימר אכלתיה ובודאי כל דבריו כשברים כחרס ואין לנו אלא כמו שפירשנו וכמו שפסקנו וכן כתב הרב רבי יצחק אבן גיאות ז"ל עוד אומר דכל הנך בדיקות דאמרינן בעכבר אע"ג דאיכא למיחש לשמי קורה ולבור לא מטרחינן ליה כולי האי אלא כל היכא דניחא המיבתיה דלא עדיפא בדיקה דככר אחד מבדיקה דחמץ טובא אע"ג דאיכא עכברים דגרירי כולה שתא ורואה ליה לרבא בככר בשמי קורה מכלל דהיכא דלא חזי ליה לא צריך סולם לבדיקה והאי סברא לא מחוורא גם ראיה אינה כלום : א] ובפירוש הרב ר' שלמה ז"ל . א"א ומה שאמר בתחלת כל שעה הויא תיובתא לרב ר' שלמה ז"ל דאמריע לא צריכא אלא לרבי יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה סד"א בהדי דקא שריף ליה ליתהני מיניה ואי קודם זמן קאמר אמאי לא ליתהני מיניה ומו לא מידי : ב] והא דת"ר י"ד שחל להיות בשבת וכו' . קי"ל כרבי אלעזר איש ברתותא לאכול אבל לבער לא קיימא לן כוותיה . א"א כל דבריו הפוכים אם נדחת ראיה מן האכילה לא נדחת גוף השמועה שהוא הביעור ועליו היו חולקים ועליו נאמר לא זזו משם עד שקבעו הלכה כרבי אלעזר איש ברתותא שאמר מבערים את התרומה מלפני השבת אבל חולין לא שכבר שמשיירין מן התרומה הטהורה שתי סעודות לשבת כך מניחין כל החולין עד זמן הביעור שבדבר שהוא בתי סעודות והטמאות לתרומה

מזון שתי סעודות קאמר דהא שיורי שייר מיניה אלא אזהורי קא מזהר ליה שלא יאחר לאפות מלתו עד מוצאי שבת דילמא איידי דמטריד אתי לאקדומי מבעוד יום ונמצא מחלל שבת אלא יקדים ויאפה לו מלא מע"ש כדי שיהא לו במ"ש שולחן ערוך כמו שאמרו בכתובות (דף ה.) גזירה שמא ישחוט בן עוף ומשום הכי קאמר דבארבעה עשר שחל להיות בשבת מחמירין תרי חומרי דלא מחמירין להו בארבעה עשר דעלמא דמבערים את הכל מלפני השבת ועוד דאופה לו מלא מערב שבת אבל ודאי כל היכא דתני מבערין בשיור משמע ודקא קשיא ליה כמי דפליגי בחולין דר' אלעזר בר צדוק אומר חולין בזמנן ור' אלעזר איש ברתותא אומר דמבערין את הכל מלפני השבת איכא למימר דרבי אלעזר איש ברתותא לא איירי בחולין אלא בתרומה ואף על גב דאמר הכל כלישנא דר' מאיר דלקמן אפשר לומר דהכא משום דתנא תרומות תלויות טמאות וטהורות תנא הכל ופירושי קא מפרש ואפילו תימא שאפי' חולין בכלל אפשר שלא קבעו הלכה כמותו אלא בעיקר מחלוקתם דהיינו תרומה מלפני השבת שעליה נחלקו כדאיתא בגמרא וכיון שכן לא נקיטי' כר' אלעזר איש ברתותא בחולין ושבקי רבנן ור' אלעזר בר צדוק דאמרי חולין בזמנן ועוד דאמרי' התם א"ר אלעזר בר' צדוק פעם אחת שבת אבא ביבנה וחל ארבעה עשר להיות בשבת ובא זונין ממונה של בית רבן גמליאל ואמר הגיע זמן לבער את החמץ והלכתי אחר אבא ובערתי את החמץ אלמא דחולין בזמנה דקיימא לן בכל דוכתא מעשה רב וזה שאמר הרב אלפסי ז"ל דקי"ל כר' אלעזר בר צדוק דקאי כרבי אלעזר איש ברתותא בתרומה קאמר דאילו בחולין פשיטא דקיימא לן כותיה דרבנן דפליגי עליה דר' מאיר בחולין כותיה קיימי ועוד דקיימא לן מעשה רב ואין כן דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפרק שלישי מהלכות חמץ ומצה דמבערין אפילו חולין מערב שבת אלא שמשייר מזון שתי סעודות וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל:

נר מצוה · תורה אור

לאכול עד ארבע שעות דברי ר' אלעזר איש ברתותא שאמר משום ר' יהושע וכן הלכה:

סליקא להו אור לארבעה עשר

דף כא.

כל שעה שמותר לאכול*א מאכיל לבהמה ולחיה ולעופות ומוכרו לנכרי ומותר בהנאתו עבר זמנו ב אסור בהנאתו ולא יסיק בו תנור וכירים ר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה וחכמים אומרים מפרר וזורה לרוח או מטיל לים: **גמ'** מתני' דלא כרבי יהודה דאי רבי יהודה הא איכא חמש דאינו אוכל ומאכיל וכבר פסק רב הלכה כרבי יהודה: ומותר בהנאתו: פשיטא לא צריכא שחרכו קודם זמנו וכדרבא דאמר רבא חרכו קודם זמנו מותר בהנאתו אפילו לאחר זמנו: (עבר (א) זמנו אסור בהנאתו: לא צריכא לשעות דרבנן דאמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רב המקדש *משש ג שעות ולמעלה אפי' בחטי קורדנייתא אין חוששין לקידושין): אמר חזקיה מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנא' °לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר ד אכילה: א"ר יעקב א"ר יוחנן בבל ה מתרפאין במקום סכנה חוץ מעצי אשרה דתניא *ר"א אומר

עי' פ"ק · שמות יג · דף יז

רש"י

לסעודה שלישית במנחה ואסור לאכול בערב פסח מן המנחה ולמעלה:

הדרן עלך אור לארבעה עשר

כל שעה שמותר לאכול (ב)· לדיוקא איצטריך למידק הא שעה שאינו מותר לאכול אינו מאכיל: גמ' ומותר בהנאתו· קס"ד דהשעה שמותר לאכול קאי לכך פריך פשיטא דהא אמרת מאכיל ומוכר והיינו הנאה: לא צריכא שחרכו כו'. והאי מותר אלאחר זמנו קאי וכגון שחרכו (ג) יפה קודם זמנו שבטל טעמו ומראיהו: לא יאכל· מדלא קרינן לא יאכל משמע לא יהא בו שום היתר המביא לידי שום אכילה ושתים הנאות לידי אכילה באות שלוקח בדמים דבר מאכל: בכל מתרפאין· אפי' באיסורי

הדרן עלך אור לארבעה עשר

כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה ולחיה ולעופות. בגמ' פרכינן למה ליה למיתנא בהמה ולמה ליה למיתנא חיה: ומוכרו לנכרי. בגמרא אמרי' לאפוקי מהאי תנא דתניא ב"ש אומרים לא ימכור אדם חמצו לנכרי אא"כ יודע בו שיכלה קודם הפסח: עבר זמנו אסור בהנאתו. כלומר ואינו מאכיל ולא מוכרו לנכרי מיהו אם מכרו דמיו מותרין שאינו תופס דמיו כדתנן בפרק האיש מקדש (דף נו:) מכרן וקדש בדמיהן מקודשת. אמרינן בגמ' דאע"פ מדיוקא דרישא שמעי' ליה ממשנה יתירה אשמעינן הא דרב גידל דאמר המקדש מו' שעות ולמעלה אפילו בחיטי קרדנייתא אין חוששין לקידושיו והכי קאמר עבר זמנה אסור בהנאתו ונפקא מינה אפילו לענין קדושין והא דרב גידל פרשתיה למעלה בס"ד: ולא יסיק בו תנור וכירים. אתא לאשמועינן שאפילו בשעת ביעורו הוא אסור ליהנות ממנו: וחכ"א מפרר וזורה לרוח או מטיל לים. ומוכח בגמ' (דף כח.) דלרבנן לשאר נהרות בעי פירור אבל לים המלח לא בעי פירור וליתא לדרבי יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה דיחיד ורבים הלכה כרבים אע"פ שבתוס' (כתבו) [פסקו] כמותו מדסתם לן תנא כותיה במס' תמורה (דף לג:) שהוא מונה חמץ מכלל הנשרפים: **גמ'** ומותר בהנאתו פשיטא. דכיון דתנא רישא דמאכיל ומוכרו לנכרי פשיטא דמותר בהנאתו: חרכו קודם זמנו מותר בהנאתו אחר זמנו. פי' כגון שחרכו עד שאין הכלב יכול לאוכלו דאי לאו הכי אמרי' בפרק אלו עוברין (דף מה:) הפת שעפשה ונפסלה מלאכול לאדם כיון שראויה לאכול לכלב צריכה ביעור ודאמרי' מותר בהנאתו בדין הוא דאפילו באכילה נמי שרי כיון שילא מתורת פת קודם שיחול בו איסור חמץ אלא לפי שאין דרך אכילה בלחם חרוך נקט לישנא דמותר בהנאתו דאפי' אכיל ליה לאו אכילה היא אלא דמיתהני מיניה ודוקא שחרכו קודם זמנו אבל לאחר זמנו לא פקע אסוריה עד דשריף ליה לגמרי: שנאמר לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה דמדלא קרינן לא יאכל בפת"ח משמע לא יהא בו שום היתר המביא לידי [א] אכילה וסתם הנאות לידי אכילה הם באות שלוקח בדמים דבר מאכל ובגמ' פליג עליה ר' אבהו ואמר לא יאכל נמי איסור הנאה משמע והרב אלפסי ז"ל הביא בהלכות הא דחזקיה לפי שהוא יותר פשוט: **בבל** מתרפאין במקום סכנה. דכתיב (ויקרא יח) וחי בהם ולא שימות בהם: חוץ מעצי אשרה. פירשו בתוס' דמיירי כגון שאינו יכול להרפא בעץ אחר ואפילו ממינו כגון (ד) ע"י שדים או דבר אחר משום דאתי למיטעי בתר ע"ג דומיא דאמרי' בפ' אין מעמידין (דף כז:) גבי בן דמא שנשכו נחש ובא יעקב איש כפר סכניה לרפאותו ולא הניחו ר' ישמעאל משום דשאני מינות דמשכא ואפ"ה אסכנן התם (דף כח.) דר' אבהו רמא ליה יעקב מינאה סמא בשקיה ולפיכך צריכין אנו לומר דבן דמא היה רוצה יעקב איש כפר סכניה לרפאתו בשם ע"ז והכי מוכח בירושל' בפ' שמנה שרצים אבל ע"י סמים שרי וכי האי גוונא נמי מתוקמא הכא דכי אמרי' דאין מתרפאים מעצי אשרה הייטו היכא דאמר לו שאינן אחר מאותו המין לא יועילנו אלא אשרה בלבד דבכי האי גונא אתי למטעי בתר ע"ז ולאימשוכי בתרה אבל בירושלמי בפ' אין מעמידין לא משמע הכי דהתם אמרינן בהדיא שאפילו אמרו לו הבא עלין סתם והביא לו מעלי אשרה ימות ואל יתרפא בהן וס"מ דטעמא לאו משום [ב] דאתא לאמשוכי בתרה אלא משום שהוא עובר על לאו דלא ידבק בידך מאומה מן החרם ואע"ג דליתיה אלא לאו בע"ז הוא ממש כע"ז וכיהו לאוי דילה אמרי' יהרג ואל יעבור וכן [ג] לרבנן נמי דאמרו חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים [בכולהו לאוי בגלוי עריות אמרי' יהרג ואל יעבור והכי מוכח בסוף פ' בן סורר ומורה] דאמרינן התם (דף עה.) מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה בלבו טינא ואמרו הרופאים אין לו תקנה עד שתבעל לו אמרו חכמים ימות ולא תבעל לו תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה תספר עמו אחורי הגדר ימות ואל תספר

שלטי הגבורים

א מעשה וקנתה ספחה נכרים ירקות בחמץ והתיר ר"ת לפי שאינו תופס דמיו כדאמרי' התמן כל עוברי עבירה וכו':

לשון ריא"ז

ב היה בידו חמץ של הקדש או של נכרי שלא קבל עליו אחריות ס"ז רשאי למוכרו בשעת איסורו כמו שהוא רשאי לאומרו שאין הנאה זו שלו כמבואר בקונט' הראיות:

ג פירש"י מתחלת שש שעות ולמעלה וליכא דמשש שעות משמע מסוף שש כדלעיל דכולי עלמא חמץ משש שעות ולמעלה אסור ומפרש ר"ת מסוף ו' שעות ולמעלה ומשום יחד שעות דאורייתא וחיטי קרדנייתא דהוי חמץ דרבנן דהתם מוקצה אינו אסור אלא מדרבנן משש שעות ולמעלה דהא דאמרינן לקמן חמץ מוקצה מקרא היינו דוקא תוך זמנו אבל לפני זמנו לא אסור אלא מדרבנן הילכך מייתי מרב גידל ומדמי להדדי שעות דאורייתא וחמץ דרבנן לשעות דרבנן וחמץ דאורייתא ובעל העיטור ז"ל כתב דהא דרב גידל מתחלת שעה שביעית מיירי והיינו דר"ש דאמר לקמן מן התורה מותר בהנאה עד הלילה וקאמר רב גידל כיון דחכמים אסרוהו בהנאה מו' שעות ולמעלה אין חוששין לקידושין אבל בשעה שש חוששין ולא ידענא מנא ליה דלר"ש אסור בהנאה משש שעות ולמעלה מדרבנן ור"י כתב דמותר בהנאה לר"ש עד הלילה אפי' מדרבנן ובעל ההלכה ז"ל כתב אע"פ שהביאה רב אלפס להא דרב גידל בהלכותיו אין ראוי לנו לסמוך עליה דרב לטעמיה דס"ל כר' יהודה דאמר חמץ משש שעות ולמעלה עובר עליו מן התורה וחכמים עשו סייג ואסרו שעה ששית מדבריהם ולא קי"ל הכי אלא כר"ש דאמר בין לפני זמנו בין לאחר זמנו אין עובר עליו ולא כלום אבל לכתחלה אין להשהותו מו' שעות ולמעלה דלא פליג ר"ש אהא דדרשינן אך ביום הראשון תשביתו והך הלכתא נמי לא תתעט על חמץ דס זכתי אלא אם עבר וקידש כל היום חוששין לקידושיו ואע"פ דהתם מתני' מוקמינן לה לשעות דרבנן וכדרב גידל לא קי"ל הכי דהא סיפא דמתני' ולא יסיק בו תנור וכירים מוקמינן לה אליבא דר' יהודה ולית הלכתא כוותיה ולקמן מוקי בפסק זה דירהם ואע"ג דרב פסק כר"י היינו דוקא לאחר זמנו אבל לפני זמנו קי"ל כר' יהודה וליתא לדרב גידל:

לשון ריא"ז

ד כל איסורי הנאה אסורים לעובד כוכבים או להאכילן לבהמתו כהנה שנוי שדרך הנאתו בכך ולוקה עליהן כמבואר בקונטרס הראיות:

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' חמץ ומצה סמג לאוין עו טור א"ח סימן תמג:

ב מיי' פ"ה מהל' יסודי התורה סמג עשין ה טור י"ד סימן קנז:

הגהות הב"ח

(א) עבר זמנו וכו' עד לקדושין הא"מ ונ"ב בא"י ז"ח: (ב) נ"ב מאכיל: (ג) נ"ב באור: (ד) נ"ב שהרפואה:

[א] נ"ב שום: [ב] נ"ב דילמא: [ג] לרבין: (הגא"י)

מלחמת ה'

פירשתי למעלה וכיוצא בזו במסכת ע"ז הלכה כרשב"ג הואיל ותנן סתמא כוותיה ואינה אלא במה שחלקו לא תייבינן לסתמא אבל במה שכבר דתייבינן לזיופא אין הלכה כרשב"ג וכשהם שלו אלא כר"א דלא הייפי' לזיופא וכן פסק רב חננאל ז"ל כר"א בר' צדוק:

המאור הקטן

בר צדוק קיימא לן בחולין משום דקאי כרבנן דמתניתין וליתא לדר"א איש ברתותא אלא לענין אכילת חמץ שאינה אלא עד ד' שעות כרבי יהודה וחמישית מאכיל לבהמה ולחיה ואינו אוכל ל"ש חולין ול"ש תרומה ששית לא אוכל ולא מאכיל שהיא שעת איסור לרבנן ושורף או מפרר וזורה לרוח ומטיל לים: א] הא דאמרי' לא צריכא שחרכו קודם זמנו בדין הוא דאפי' באכילה שרי אלא שאין דרך אכילה בלהם ודרך להכי נקט לישנא דמותר בהנאתו דכיון דנפק ליה מתורת חמץ ל"ש באכילה ולא שנא בהנאה שרי והא דתנן עבר זמנו אסור בהנאתו ואמרי' עלה בגמ' פשיטא וה"ר שלמה ז"ל כתב לא גרסי' פשיטא דהא איכא ש"מ דס"ל דחמץ מותר משש שעות ולמעלה עד הערב וכדאמרי' לקמן בגמ' ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לת"ק מכלל דלא ס"ל לר"ש דאיכא איסורא בחמץ מדאורייתא ועד אורתא ור' יוסי הגלילי ז"ל מותר בהנאה אף כל ז' וכיון דכל הני תנאי סבירא להו הכי לא שייך למימר פשיטא ואנו שאנו מוצאים אותו בכל הספרים אין אנו רואין לדחותו וכך נראה לנו לפרש פשיטא הא תנא ליה כמה זימני בפרקא קמא ושורפין בתחלת שש והכא תנן כל שעה שמותר לאכול מאכיל דדייקי' מינה הא אסור לאכול אסור להאכיל וכדאיקימנא אליבא דר"ג לומר ששורפין בין חולין בין תרומה בתחלת שש למה ליה למימר תו אסור בהנאתו ואיקימנא לא צריכא לשעות דרבנן וכדרב גידל אמר רב כלומר ממשנה יתירה שמעינן דשעה ששית שהיא מדרבנן עשאוה כשל תורה וככל איסורי הנאה שאסורין מן התורה שהמקדש בהם אין חוששין לקידושיו ולהכי תנא אסור בהנאתו ללמדך שדינו כדין כל אסורי הנאה שהן מן התורה אפי' בשעה ששית שהיא מדרבנן ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה וזה האיסור שהוא מדבריהם אינו אלא שעה ששית לבד ואע"ג דאמרי' לשעות דרבנן כיון דאיכא שעה חמישית שאסורה באכילה להרחקה יתירה אע"פ שאינה בדין זה מכל מקום שתי שעות הן שהם להרחקה מדבריהם משום הכי קאמר לשעות דרבנן ולעולם איסור זה שהוא מדבריהם אינו אלא שעה ששית בלבד וכל הדין פירוקא למסמכה לדרב גידל אמר רב ואפילו הכי לא סבירא לן כותיה וכבר כתבנו בזה מה שנראה לנו בפרק ראשון:

השגות הראב"ד

אוכליס מועטין וכל החולין מפני שאוכליהם מרובים ורבי מאיר שאמר מבערים את הכל מלפני השבת חוץ ממזון שתי סעודות קאמר כמו שפירש ר' אלעזר בן יהודה ומעולם לא עלה על דעת אדם הכם שיאכל מלא מיד ומה צריך לזה ואם שייר מן החמץ שתי סעודות מגומגמות מה קלקול יש בדבר וכודאי יש לנו ללמוד סתום מן המפורש וכם דברי ר' אלעזר בן יהודה שהם מפורשים ודברי ר' אלעזר בר צדוק בתרומה כדברי ר' אלעזר בן יהודה הם לבער מלפני השבת חוץ מכדי סעודות ובביעור החולין כיון שכלם שוים שאין מתבערים אלא בזמנו אין מכדי מאיר ודברי ר' אלעזר בן יהודה אין מפורשין בחולין אין דברי רבי מאיר נסתייעים מדבריו ואע"פ שנקבעה הלכה כר' אלעזר בן יהודה לא נלמוד מהם הלכה כרבי מאיר לחולין אבל ודאי בתרומה למדים מדבריו הלכה למעשה לבער מלפני השבת חוץ מכדי סעודות והחולין מתבערים בזמנן כדברי הכמים וכדברי רבי אלעזר בן צדוק ונאמר ג"כ שכשוה ר' אלעזר בן יהודה עמהם בחולין אלא הם דברי הרב ז"ל וכם האמת וכיון דלא גמרינן הלכה כרבי אלעזר ב"ר צדוק בתרומה אלא מדברי ר' אלעזר בן יהודה שנקבעה הלכה כמותו ודבריו מפורשים בשיור שתי סעודות לתרומה וכן שוים לדברי חכמים שאמר בחולין בזמנן בכמו שצריך בישראל לחולין הרבה מפני שאוכליהן מרובים כך בכהן צריך להרימתו למזון שתי סעודות לו ולאנשי ביתו ורגליתי שגם הרב רבי יצחק אבן גיאות ז"ל טעה בזה שהיה סבר כמה שאמר רבי מאיר מבערין את הכל מלפני השבת ביעור לגמרי קאמר ואוכל מלא וכשעה אותו מה שראה בתוספתא ואופה מלא בע"ש ולא אמר אופה לא אמר אוכל ואין הדבר אלא זירוז שלא יפשע בשבת שלא יקדים לאפותה בין השמשות וכמו שמזרז אותו על הביעור לבער מלפני השבת שלא יותיר וישרוף כך זירז אותו לאפות מלא בע"ש שלא יפשע בשבת ויבא לחלל: א] הא דאמרינן לא צריכא וכו'. אית דסבר הוא שהוא ראוי לאכילה ואילו הכי ראוי אפילו לאכילת כלב אסור הוא בהנאה כדאמרינן בפת שעפשה שהיא נשרפת עד שתפסל מלאכול לכלב הילך אינו ראוי אלא לכריכה כמו פחם ומשום הכי לא הוי ליה למימר אלא בהנאה:

תספר עמו אחורי הגדר ובודאי שדברים אלו אינם גלוי עריות ממש אלא שעובר[בהם]על לאו דלא תקרבו לגלות ערוה שהוא לאו בגלוי עריות:
אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך· כלומר יאמר החביב וכ"ש שהוא חביב וא"ת ולמה הוצרכו לדברי ר"א בכאן הלא ר"א לא דריש הכא ייתורו של מקרא אבל למסור נפשו לאהבתו של הקב"ה מקרא מלא הוא דכתיב בכל נפשך יש לומר לאפוקי מדר' ישמעאל דאמר בבעל טנן הוא אומר וחי בהן ולא שימות בהם ובע"ז נמי בצינעא יעבור ואל יהרג ובפרהסיא יהרג ואל יעבור מולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל ילפינן ליה כדאי' פ' אין מעמידין (ע"ז דף כז:)ולדידיה קרא דואהבת את ה' וגו' לא משמע ליה שימסור נפשו באהבתו של הקב"ה אלא שיאהב אותו בכל לב ובכל נפש ובכל מאדו כענין שכתוב *אשר שב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו ולאפוקי מדרבי ישמעאל מייתי הך ברייתא דר' אליעזר דאילו ר' ישמעאל לא קשיא ליה מידי אלא אדרבי' דקרא הוא אבל לר' אליעזר דקשיא ליה אלמא משמע שחייבו ליתן נפשו ומאודו באהבתו של הקב"ה ומשום הכי קשיא ליה יאמר החביב וכל שכן שאינו חביב והיינו טעמא דמפקי מקרא דואהבת בע"ז בלחוד ולא מוקמי ליה בכל המצות שקיומן הוא אהבתו של הקב"ה (ד) היינו טעמא כיון דמקרא אחד מיקל דהיינו וחי בהם ולא שימות בהם ומקרא אחד מחמיר דהיינו ואהבת מסתברא לאוקמי קרא דוחי בהם בכל המצות כולן וקרא דואהבת בע"ז בלחוד שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כלה ובה תלוי עיקר אהבתו של הקדוש ברוך הוא:

תורה אור

דברים ו אומר (א) אם נאמר °בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך לומר לך אם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך ואם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך כי אתא רבין אמר ר' יוחנן בכל מתרפאין (א) °חוץ א מע"ז וגילוי עריות *ושפיכות דמים ע"ז הא דאמרן גלוי עריות ושפיכות דמים מאי היא דתניא רבי אומר °כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש(ב)וכי מה ענין רוצח אצל נערה מאורסה אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה מאורסה מה נערה מאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ומקיש נערה מאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה מאורסה תהרג ואל תעבור ורוצח גופיה מנא לן סברא הוא כי

רש"י

באיסורי הנאה: למה נאמר בכל מאדך יאמר החביב מבניהן ודיו ומפרש לפי שפעמים שזה חביב ופעמים שזה חביב לכך הוצרכו שניהן לומר אהוב את בוראך יותר מן החביב עליך והמתרפא בעבודה זרה נראה כמודה בה: ושפיכות דמים· כגון שאמר לו הרוג את ישראל הזיקך או תהרג וכן גלוי עריות: וכי מה ענין רוצח. מה למדנו מרוצח לנערה המאורס' מעתה והלא פירש בה דאונס פטור דכתיב ולנערה לא תעשה דבר: אלא. נראה כמי שרוצח בא ללמד כאן ונמצא שהוקש כאן להיות למד מכאן והכי קאמר כרוצח כנערה שניהן שוין: ניתן להצילה. ניתן רשות לרואה שרודף אחריה שיצילנה (ג) בנפשו של רודף כדכתיב ואין מושיע לה הא יש מושיע לה צריך להושיעה בכל אשר יכול אפי' בהריגתו אם אינו יכול להצילה באחד מאיבריו: יהרג. אם אמרו לו נכרים הרוג ואם

חוין מע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים· שאם אומר לו לאדם עבור על אחת מאלו או תהרג יהרג ואל יעבור: וכי מה ענין רוצח אצל נערה המאורסה· שאם ללמדו פטור אונס הרי כבר אמור ולנערה לא תעשה דבר אלא לא בא הכתוב אלא להקיש שניהם זה לזה דנלמוד כל אחד מחבירו והרי רוצח נראה בא ללמוד ונמצא למד והכי קאמר כרוצח כנערה שניהם שוים וכל אחד אנו למדים מחבירו כמה שנאמר *והיה כעס כבהן מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו דכתיב ואין מושיע לה הא יש לה מושיע יושיענה בכל דבר שיכול להושיעה אף רוצח נתן להצילו בנפשו ומקיש נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור זו היא גירסת ה"ר אלפסי ז"ל והר"ז הלוי ז"ל כתב שנוסחא זו משובשת היא שלא אמרו באשה תהרג ואל תעבור כדאמרינן פרק בן סורר ומורה (דף עד:) והא אסתר פרהסיא הואי אמר אביי אסתר קרקע עולם היתה כלומר דלא עבדא מעשה רבא אמר הנאת עצמו שאני ואף כאן אי דאביי אי דרבא ליכא למימר תהרג ואל תעבור בנערה המאורסה דסבירא ליה לרבינו זרחיה ז"ל דבגלוי עריות כל היכא דאין הנכרי מתכוין להעביר אלא להנאת עצמו לא אמרי' תהרג דאם איתא מאי קא משני רבא דהנאת עצמו שאני דהא אסתר גלוי עריות הואי אי משום דאסתר אשת איש היתה כדדרשי'(מגילה יג.) לקחה מרדכי לו לבת אל תקרי לבת אלא לבית ואי משום דקא עברה אלאו דלא תתחתן בם ואפילו תימא דהתון באונס ליכא מ"מ הוה ליה כנכרי הבא על בת ישראל בזנות דבית דינו של שם גזרו עליו כדאיתא בפרק אין מעמידין (דף לו:) ואחרים כתבו דליתא דכי אמר רבא הנאת עצמו שאני ה"מ בשאר מצות שדינן בצנעא יעבור ואל יהרג ולא אמרינן יהרג ואל יעבור אלא בפרהסיא משום ונקדשתי בתוך בני ישראל ובהנהו אמר רבא דכל שאין הנכרי מתכוין אלא להנאת עצמו ליכא חלול השם והלכך אפי' בפרהסיא יעבור ואל יהרג אבל בשלש מצות חמורות הללו שמפני חומר שבהן אמרו שאפי' בצנעא יהרג ואל יעבור להנאת עצמן נמי יהרג ואל יעבור דלא עדיפא הנאת עצמן מצנעא וס"ל לרבא דאסתר לאו אשת איש הואי דלית ליה לרבא דרשא דאל תקרי לבת אלא לבית וגזרת ב"ד של שם לא מקריא גלוי עריות.והביאו ראיה דבשלש עבירות הללו אפי' להנאת עצמן יהרג ואל יעבור מדאמרי' בשמעתין בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה ובודאי שהמתרפא מעצי אשרה בשביל חולי הרי הוא כהנאת עצמו שהרי אין עושין להעביר ואמרי' נמי גבי גלוי עריות בסוף בן סורר (דף עה.) באותו שהעלה לבו טינא ימות ואל תבעל לו ואע"פ שלא היה מתכוין אלא להנאתו ואמרינן נמי פרק יום הכפורים (דף פב.) עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשוב נפשה שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא ע"ז וגלוי עריות וש"ד משמע דבכי האי גונא ג' עבירות הללו עומדות בפני פקות נפש ואע"פ שאין זה להעביר וא"ת הרי אמרו בפרק סורר ומורה (דף עד:) דאי לא תימא הכי הני קאקי וסימונקי פי' מיני מחתות היכי משלינן להו אלא להנאת עצמן שאני אלמא דאפי' בע"ז להנאת עצמן שרי י"ל דבהשאלה זו אינו עובר עליה בלאו שהוא מיוחד לע"ז אלא משום לפני עור לא תתן מכשול שהוא כולל כל המצות ומ"ה כיון דלהנאת עצמן הוא וליכא חלול השם יעבור ואל יהרג: **וקשה** קצת בעיני כיון דאמרי' דבהני עבירות וכל אביזרייהו פי' הנמשך אחריהם נמי יהרג ואל יעבור אמאי לא הוי. נכרי הבא על בת ישראל אביזרא דגלוי עריות כי היכי דתעמוד לפניו ערומה מאביזרה דעריות וכי היכי דלא ידבק בידך מאומה מן החרם מאביזרה דע"ז ואלו הקושיות שהקשו על הר"ז הלוי ז"ל דמשמע מהנהו דבג' עבירות הללו אפי' להנאת עצמן יהרג ואל יעבור אפשר לדחותן משום דכי אמרינן הנאת עצמן שאני ה"מ כגון אסתר שהיתה מתרצה בגלוי עריות ולא מחמת גלוי עריות אבל אלו שהביאו הינם כן אלא הרי הם רוצים ליהנות באותו דבר (עד) שאסרה אותו תורה מחמת ההנאה שבו שהוא עיקר האיסור כגון המתרפא בעצי אשרה שהתורה אמרה שלא ליהנות ממנה והוא רוצה אותה כדי ליהנות ממנה וכן מי שהעלה לבו טינא שהתורה אמרה שלא ליהנות מן הערוה והוא רוצה אותה מחמת הנאה שבה אבל אסתר לא היתה מתרצית בגלוי עריות מחמת ענין גלוי ערוה אלא להנצל ממיתה ולפיכך אפשר דאליבא דרבא בנערה המאורסה לא אמרינן תהרג ואל תעבור אלא היכא שאין האנס מתכוין להנאת עצמו כגון שאמר לה נכרי שתבעל לפלוני שאין עושה אלא להעביר בכי האי גונא מלינן למיגרס תהרג ואל תעבור ולאביי נמי דאמר אסתר קרקע עולם היתה שפיר מצינו למגרס [לרבא] תהרג ואל תעבור משום דההוא דהתם הייט בשאין עושין מעשה אבל בשמעתין מיירי כגון שאומר לה שתביא הערוה עליה דבכי האי גונא הוא שאנו למידין אותה מרוצח דרוצח נמי לא מחייב למימסר נפשיה אלא כשאומרים לו הרוג בידים אבל אם אמר לו הנח עצמך לזרוק על התינוק או תהרג אינו חייב למסור עצמו למיתה כדי להציל חבירו דאדרבה איכא למימר מאי חזית דדמא דחברך סומק טפי דילמא דמא דידך סומק טפי ומיהו אם אומרים לו לאדם הנח ויתקעו אותך בערוה ואם לאו תהרג יהרג ואל יעבור ולא מצי למימר לאו מעשה קא עבידנא יהא

א מיי' פליג עם רבינו הס"ל דבע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים בצנעא יעבור ואל יהרג וכן כתבו תוס' פ"ב דכתובות דף י"ט ובהגה סמ"ג פ"ק דכתובות והביאו בתב פרק בן סורר ומורה דגם בצנעא יהרג ואל יעבור בע"ז ב"ד וג"ע גם פליגי בהנאת עצמו דלמיי' אמיר עפי כשהוא מכוין להנאת עצמו מבשהוא מכוין להעבירו על דת והדברים אריכים ובהדושי באריכתי ועי' בפ בן סורר ומורה :

הגהות הב"ח
(א) נ"ב במקום בכנה : (ב) נ"ב וגו' : (ג) נ"ב ממנו וכו' הא אם וכו' מאיבריו יהרגנו בנ"ל : (ד) נ"ע אלא :

[פסחים כד ויומא ד]

המאור הקטן

א] **נמצא** כתוב בהלכות הרב ז"ל מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה מאורסה תהרג ואל תעבור ואנן לא גרסי' הכי אלא אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור אבל היא קרקע עולם היא ותעבור ואל תהרג וכבר כתבנו בענין זה במס' סנהדרין: אלא אמאן תרמייה ועוד הא תניא בהדיא וכו' ואיכא דקשיא ליה מאי חזית דמוקמת לה כר' אליעזר ומפקת ליה מדרבי הא לא שמעי' ליה לר' אליעזר דאית ליה הדש יותן אלא משום דקתני ליה רבנן ולא פליג עלה ר' אליעזר כ"ש הכא דמסתבא לדר' ויש להשיב משום דאסקנא סמיך דאשכח תנא דתנא בהדיא וכן היה ר' אליעזר אוסר בכל אסורים שבתורה ולפום הכי ניהא ליה לאוקימה כדר' אליעזר ועוד דרבי אליעזר לא הוזכרו דבריו מפורשים אלא בפת ויש להעמיד טעמו משום דיש שבח עצים בפת אבל בתנור לא הוזכרו דבריו מה שאין כן בדברי רבי אליעזר שהוא נתן כלל לכל משנתינו ואמר יוליך הנאה לים המלח כל הנאה במשמע בין בפת בין בתנור ולהכי ניחא לן לאוקימה כדר' אליעזר :

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור נמצא כתוב בהלכות הרב ז"ל מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור ואנן לא גרסי' הכי אלא אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור אבל היא קרקע עולם היא ותעבור ואל תהרג :
אמר הכותב זאת הטענה אינה שלא אמר אביי קרקע עולם היא אלא בשאחד אנס אותה לבעלה שמאחר שיכולין לבעול אותה בעל כרחה אם נאמר שתהרג מה הנאה יש לך אבל משכחת לה שתהרג כשהעלה לבה טינא דאמרינן תמות ואל תבעל לו והוא הדין למאי דקי"ל כרבא דאמר הנאת עצמן שאני בכגון שאם העלה לבו טינא ימות אף כשהעלה לבה טינא תמות ואל תבעל ומשכחת לה נמי כגון בנתקשה לאשתו ואמרו לאותה ערוה הנכרים שתדביקנו לעצמה ואם לא תרצה לעשות כן שיהרגו אותה דבכל כי הני גוני לאו קרקע עולם היא ולא להנאת עצמו של אונס וכל שכן שהגירסא נכונה לדעת הגאונים ז"ל שאמרו אונס בערוה היכי דמי והאמר רבה אין אונס בערוה שאין קושי אלא לדעת משכחת לה כשנתקשה לאשתו או שהעלה לבו טינא נמצא למד לדבריהם האיש והאשה שוין בדבר וכי משכחת לה לרבה כגון דאמרי לה הבעלי נאיש פלוני והאנסין מתכוונין להעבירה על דת ולא להנאת עצמן . ולפי דעתנו אנו אפילו ישראל שאנסה להנאת עצמו תהרג . שאנו אומרים בע"ז ובגלוי עריות ושפיכות דמים אפילו להנאת עצמן יהרג ואל יעבור . ולא אמרו הנאת עצמן שאני אלא בשאר עבירות דאסתר פרהסיא הואי כדאיתמר התם . ולא מיקרי גילוי עריות דנכרי הבא על בת ישראל בזנות לאו מחייבי מיתות וכריתות היא אלא גזירת ב"ד של שם היא כדאמרינן במסכת עבודת אלילים וליכא נמי קרא לאסורה כלל . וכבר כתבנו בענין זה הרבה מזה במסכת סנהדרין אבל עדיין הגרסא האחרת היא מתוורת לי מזו שלפי משמעות הכתוב הבועל הוא שהוקש לרוצח ולא נערה מאורסה עד שלמדתי מדברי רבינו הגדול ז"ל שכך אמר הכתוב הנערה הזאת שנאנסה פטורה שהיא דומה באונס שלה לרוצח וכאילו לה ליהרג ואל תעבור אבל משתפשה זו ונתחזק עליה אין לה חטא מות ויש נוסחאות מהלכות רבינו ז"ל שכתוב בהן יהרג ואל יעבור :

השגות הראב"ד

א] **כתוב** שם בהלכות הרב נמצא כתוב כו' . א"א ובהדי תרגומא דסבי למה ליה ורב אחא ז"ל תרגמה כגון שעלתה לבה טינא על אהבת אדם דאמרינן תמות ואל תעבור ויש דוגמת זה במסכת סנהדרין והוא דקדק ביהרג ואל יעבור והלא אין קושי אלא לדעת ופירשה גם כמי שעלה בלבו טינא שימות ולא יעבור :

דהא קי"ל בפרק הבא על יבמתו (דף נג:) דאין קושי אלא לדעת הילכך מה שמתקשה מיקרי מעשה: **מרי**. דוראי · מושל עירי: מאי חזית דדמא דידך סומק טפי · כלומר אין אתה בא לשאול על כך אלא מפני שאתה יודע שאין מצוה עומדת בפני פקוח נפש וסבור אתה שאף זו תדחה מפני פקוח נפש אין זו דומה לשאר עבירות דמכל מקום יש כאן אבוד נפש והתורה לא התירה לדחות המצוה אלא מפני חיבת נפשו של ישראל וכאן עבירה עשויה ונפש אבודה ומי יאמר שנפשך חביבה לפני המקום יותר מנפשו של זה דילמא שלו חביבה יותר ונמלא עבירה עשויה ונפש אבודה: נר מצוה

כי ההוא דאתא לקמיה דרבא א"ל אמר לי מרי דוראי זיל קטליה לפלניא ואי לא קטילנא לך אמר ליה [לקטלך ולא תקטליניה] מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דהאיך סומק טפי: מר בר רב אשי אשכחיה לרבינא דקא שייף לה לברתיה בגוהרקי דערלה א"ל אימור דאמור רבנן בשעת הסכנה שלא בשעת הסכנה מי אמור אמר ליה האי °אישתא צמירתא (א) כשעת הסכנה דמיא ואיכא דאמרי הכי קאמר ליה מידי דרך הנאתן קא עבידנא: אמר אביי הכל מודים בכלאי [a]הכרם שלוקין עליהן אפילו שלא כדרך הנאתן דלא כתיבה בהו אכילה איתמר (ב) הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו אביי אמר מותרת ורבא אמר אסורה אפשר וקא מכוין (ה) כולי עלמא לא פליגי דאסיר לא איפשר ולא קא מכוין כולי עלמא לא פליגי דשרי כי פליגי דאפשר ולא קא מיכוין איכא דאמרי אפשר ולא קא מיכוין היינו פלוגתא דר"ש ורבי יהודה. לר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור לר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר כי פליגי דלא אפשר וקא [a]מכוין אביי אמר מותר ורבא אמר אסור וקיי"ל כרבא: *ולא יסיק בו תנור וכירים: ת"ר [ב]תנור שהסיקו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם חדש יותץ ישן יוצן אפה בו את הפת רבי אומר הפת אסורה וחכ"א הפת מותרת בשלה על גבי גחלים ד"ה הפת מותרת והתניא [ב] בין חדש בין ישן יוצן לא קשיא הא דתניא יותץ ר' אליעזר היא דסבר זה וזה גורם אסור והא דתניא יוצן

מר בר רב אשי אשכחיה לרבינא דקא שייף לברתיה בגוהרקי דערלה · מושח לרפוא': בגוהרקי ערלה. בוסר זתים קטנים: דרך הנאתן. לאחר שנתבשלו ויצא שמנן בבית הבד אבל אגא עבידנא בעוד שהפסולת מעורב עם השמן והוה ליה שלא כדרך הנאתו דלא מתסר אלא מדרבנן כדאמרינן בגמ' (דף כה:) דכל איסורין שבתורה אין לוקין אלא כדרך הנאתן בר מכלאי הכרם ובשר בחלב שלוקין עליהן אפי' שלא כדרך הנאתן משום דלא כתיב בהו אכילה והילכך אין מתרפאין בהן כלל אלא במקום סכנה אבל שאר איסורין כולהו כיון דלא אסירי שלא כדרך הנאתן אלא מדרבנן מתרפאים בהן אפי' בחולי שאין בו סכנה:

וראיתי מי שכתב דמהא שמעינן דמתרפאין בכל איסורי הנאות של דבריהם כגון חמץ שעבר עליו הפסח וכלאי הכרם בחולה לארץ אפי' בחולי שאין בו סכנה ומיהו לענין אכילה אין לנו דאפשר שעשאום כשל תורה שלא להתרפאות בהם שלא במקום סכנה ואני אומר שאם באנו לחלוק אפשר שאין מתרפאין אף באיסורי הנאות של דבריהם כדרך הנאתן דדילמא קילי טפי איסורי תורה שלא כדרך הנאתן מאיסורין של דבריהם כדרך הנאתן:

איתמר הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו. כגון ריח ע"ז ובעל כרחו היינו לומר שלא בא לכאן בשבילו אלא הריח ממילא קאתיא וכי האי גונא אפילו הוא מכוין לה בעל כרחו מקריא דהא שקלינן וטרינן בשמעתין באפשר וקא מכוין ולא אפשר וקא מכוין: אפשר לו. ליבדל: ומתכוין. ליהנות מאותו ריח או אפי' א"א לו ליבדל. ומיהו מתכוין הוא ליהנות כ"ע לא פליגי דאסור דהא קא מכוין לה לא אפשר לו ליבדל ולא מכוין ליהנות דאיכא תרתי להיתירא כ"ע לא פליגי דשרי: היינו פלוגתא במס' שבת (ד' כט:) בגרירת מטה כסא וספסל וקיי"ל כרבא הילכך בין אפשר בין לא אפשר אי מכוין אסור אי לא מכוין מותר: **תנור** שהסיקוהו בקליפי ערלה · קליפי אגוזים ורמונים שאף הן אסורין משום ערלה כדכתיב וערלתם ערלתו את פריו את הטפל לפריו דהיינו שומר פרי אבל עלי ערלה מותרין: ובקשין של כלאי הכרם. שאפי' הקשין של כלאי הכרם אסורין דלא כתיב בהו פרי ודוקא נקט הני שמצותן בשריפה ואפרן מותר והיינו דקתני סיפא בשלה על גבי גחלים ד"ה הפת מותרת שהגחלים הרי הן כאפר אבל שאר איסורין שהן מן התורה אפי' על גבי גחלים אסור דלא גרע מאפרן דאסור: חדש יותץ. דרך התנור לגמור מלאכתו בהסק ראשון ומשום הכי יותץ ולית ליה תקנתא בצינון דסבירא ליה להאי תנא דזה וזה גורם אסור הילכך אע"פ שכשיצטרכו לאפות בו פת ויסיקוהו בעצי היתר אכתי הוו להו שני גורמין עצים דהיתר ותנור שנגמר באיסור שסבא הטעים כאילו ניכר בתנור: ישן יוצן · אם התנור זה שהסיקוהו בקליפי ערלה הוא ישן יוצן וכשיאפה בו את הפת יסיקוהו בעצים של היתר וליכא גורם של איסור כלל · אפה בו את הפת בחדש שלא נתצו או בישן שלא צננו רבי אומר הפת אסורה דסבירא ליה דיש שבח עצים בפת ומוקמי' לה בגמרא כשאבוקה כנגדו דכל זמן שהיה הפת בתנור היתה אבוקה דולקת כנגדו ונמצא נהנה מן האיסור בשעה שאיסור בעין וחכמים אומרים הפת מותרת דסבירא להו דאפילו כי האי גוונא מיקלא קלי איסורא ולא משכחינן לרבנן עצים דאיסורא אלא בשרשיפא. כלומר כסא לישב עליה דאיתיה לאיסורא בעיניה אבל עצי איסור שכלים והולכין לא אוסרין רבנן מה שנאפה בהן ולא קיימא לן בהא כרבנן כדאיתא בסמוך: בשלה על גבי גחלים ד"ה הפת מותרת. דבהא אפילו רבי מודה דכיון שהעצים אינן בעין ליתא לאיסורא בעיניה ואיפליגו אמוראי בגמרא במאי דאמר בשלה על גבי גחלים הפת מותרת אי אמרינן דוקא גחלים עוממות או אפי' בלוחשות ומוכחא סוגיין (דף כז.) דאפי' בלוחשות ולפיכך הביאה סתם הרב אלפסי ז"ל:

הא דתניא יותץ ר"א היא דסבר זה וזה גורם אסור כדמוכחינן לה בגמרא (שם) והכא אי לא נתיץ ליה אלא דמצנן ליה אכתי איכא

רש"י

ואם לאו תהרג יהרג ואל יעבור: אמר לי מרי דוראי · מושל עירי: מאי חזית דדמא דידך סומק ספי. (ב) כלום אתה בא לשאול על כך אלא מפני שאתה יודע שאין דבר עומד בפני פיקוח נפש וסבור אתה שאף זה תדחה מפני פיקוח נפשך אין זה דומה לשאר עבירות דמכל מקום יש כאן איבוד נפש והתורה לא התירה לדחות את המצות אלא לשאר עבירות מפני איבוד נפש וכאן עבירה נעשית ונפש אבודה · דמי יאמר דשלך חביבה לפני המקום יותר מנפשו דילמא שלו חביבה טפי: שייף · מושח: בגוהרקי דערלה · בוסר של זיתים קטנים משום רפואה דקסבר מותר להתרפאות באיסורי הנאה: אישתא צמירתא · חולי קדחת: דרך הנאתן. הוא לאחר שנתבשלו ושומנו יצא בבית הבד: מותרת · אינו צריך לפרוש הימנו: אפשר · לו לבדול הימנה: וקא מכוין · ליהנות שמתקרב כדי ליהנות ממנו כגון ריח של עבודת כוכבים או אפילו אם אי אפשר לו ליבדל ומיהו מתכוין (ג) וחביב לו ליהנות: לא אפשר לו להבדל ולא קא מכוין ליהנות דאיכא תרתי להתירא דכ"ע לא פליגי דשרי: כי פליגי · דאפשר לו ליבדל ולא נבדל ומיהו לא קא מכוין מאן דאסר (ד) כרבי יהודה דאמר גבי גרירת מטה וספסל דבר שאין מתכוין אסור ומאן דשרי כרבי שמעון דאמר התם דבר שאין מתכוין מותר פלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון במסכת שבת בגרירת מטה כסא וספסל: חדש יותץ · לפי שעל ידי היסק זה של ערלה נגמר ומתקיים כולו: ישן · שאין היסק זה מועיל לו אלא שאופה בו את הפת: יוצן שלא יאפה (ה) פת בהיסק זה: אפה בו את הפת · בהיסק זה ומוקי לה בתלמודא כשאבוקה של ערלה דולקת כנגדה שכל שעה שהיה הפת נאפה בתנור היה דולק האור בפי התנור ואופהו שהיה נהנה מן האיסור בשעה שהיה האיסור בעין: רבי אומר הפת אסורה · דיש שבח עצי איסור בפת: וחכמים אומרים הפת מותרת · דקסברי אין שבח עצים בפת ממש והוא הדין נמי דלית להו חדש יותץ אלא יוצן: דברי הכל הפת מותרת · ואפי' לר' דכי מתהני פת מן האיסור כבר כלה ובטל וגחלים אינטריכא ליה דלא תימא אכתי איסורא בעיני' וכ"ש בתנור גרוף ואין אבוקה כנגדה: זה וזה גורם · תנור חדש הנגמר ע"י עצי איסו' אין התנור עצמו נאכל אלא עומד להיסק אחר שיאפו בו ונמצאת פת הנאפה (ו)

נג מרת

מלחמת ה'

כתב עוד ופת שבשלה ע"ג גחלים וכו' עד ולא הזכירו כלל. גם זה אינו מוכרע שאם באנו לדון כן אף בגחלים עוממות נמי אסורה אלא סתם משום דבעי למיפרך עלה מדר' יוחנן משום הכי בעא מיניה גרפו ורב אדא מאי דבעא מיניה פשט ליה מברייתא דהכא פשט ליה דאפילו בגחלים מותרת כ"ש גרפו והיינו טעמא דפשט ליה אחם קפד רחמנא ואפילו גרפו נמי אי אם קרינא ביה אבל הכא אעצים דאיסורא קפד רחמנא והא לית בהו והאי טעמא איכא למימר דאפי' לוחשות איתא דאפילו אמאן דמרבה בגחלים לוחשות אם ניכהו ולא עצים מקרו אלא כיון דפלוגתא היא בגחלים לוחשות מסתברא לחומרא וכן פסק רב יצחק בן גיאת אבל דברי רבינו מטים לקולא משום דמתרצי רב פפא ורמי בר חמא אליבא דמאן דברי: ועוד ואע"פ שפירשה הרי"ף ז"ל להא דרבי אליעזר במסכת ע"ז אעירוב פת ובגד נראה בעיני כי הוא הדין לתנור ופת עצמו והרב חדא ותרתי מתלת וארבע נקט:

אמר הכותב לא כי אלא בעירוב פת ובגד דוקא אבל פת ותנור עצמן אין להם תקנה שהרי שנינו יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה רשב"ג אומר ימכר כולו לנכרים חוץ מדמי יין נסך שבו ואתמר עלה אמר רב נחמן הלכה למעשה יין נסך ביין אסור חבית בחבית מותר וכיון שאף למכור לנכרים חוץ מדמי יין נסך אסרו ואע"פ שאינו נהנה מן האיסור כלל כ"ש שא"א לנו להתירו בהולכת הנאתו ליס המלח מפני שעירובו כ:ותו ונאסר הכל בהנאה וא"ת שכבר נפדה א"כ שיש פדיון לאיסורי ע"ז לדעת ר' אליעזר

המאור הקטן

איכא

ופת שבשלה ע"ג גחלים לוחשות הפת אסורה מדגרסי' בפרק כיצד צולין בעא מיניה רב חיננא בר אידי מרב אדא בר אהבה תנור שהסיקו בקליפי ערלה וגרפו וכו' מדקא מיבעיא ליה בתנור שגרפו מכלל דבגחלים לוחשות מילתא פשיטתא היא דהפת אסורה דכעצים דמו וזה ממה שהשמיטו הרי"ף ז"ל ולא הזכירו כלל:

א] **ואף** ע"פ שפירשה הרי"ף ז"ל להא דר' אליעזר במסכת ע"ז אעירוב פת ובגד נראה בעיני כי הוא הדין לתנור ולפת עצמו והרב ז"ל חדא ותרתי מתלת וארבע נקט והא דתניא וכן היה ר' אליעזר אוסר בכל איסורין שבתורה ש"מ דאזה וזה גורם קאי ולא קי"ל בהא כותיה דהא איפסיקא הלכתא בהדיא בע"ז כרבי יוסי דאמר זה וזה גורם מותר וה"מ דיעבד אבל לכתחלה אפילו רבי יוסי מודה כההיא דתניא רבי יוסי אומר נוטעין יחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי ותנור חדש שהסיקו בקליפי ערלה כדיעבד דמי לגבי נפשיה דכיון דלא סגיא ליה בלא נתיצה אם הפסד מרובה הוא ולהצין התנור בין בחדש בין בישן אין חוששין לפי שהוא הפסד מועט: ויש ספרים שכתוב בהן וכן היה ר' אליעזר נוהג בכל איסורין שבתורה ונר' מן הנוסחאות הללו דאפדיון קאי ובפדיון קי"ל כר"א ונר' שעל גירסא זו סמך ה"ר שמואל ז"ל שהתיר כל איסורי הנאה בפדיון ואנו אין מורין כן וכבר כתבנו דעתינו בזה במסכת ע"ז וכיון דמסקנא הלכתא כרבי דאמר יש שבח עצים בפת קערות וכוסות וצלוחיות וקדירות כולן אסורות ואע"פ שנתבשלו בתנור ישן כיון דצננו עצים כפת כמאן דאיתי' לאיסורי' בעיניה דמי ולא אמרי' בהא זה וזה גורם מותר שהרי רואה אני את הפת כאילו הוא עצים דאיסורי אבל תנור שהסיקו בקליפי ערלה בין חדש בין

השגות הראב"ד

א] **ואע"פ** שפירש הרי"ף ז"ל וכו'. א"א תלמיד שלא שמש כל צרכו מפסיד שמועותיו כי הרב ז"ל דוקא אמר בעירוב הפת והבגד אבל בגד עצמו ופת עצמו כלן אסורים משום דיש שבח כרכר בבגד ושבח עצים בפת ובתבשיל וכן בגד שארגו בקליפי ערלה דתנן במסכת ערלה תבשיל שבשלו בקליפי ערלה ידלק נתערב באחרים יעלה באחד ומאתים וכן בפת ולא פליגי רבנן בהכך תלת דהאי נפשייהו ידלקו דתנן לגבי בקליפי ערלה ידלק נתערב באחרים. רבי מאיר אומר כלן ידלקו וחכמים אומרים יעלה באחד ומאתים אלמא פת ותבשיל ובגד שאיסורם בעיניהו הוא ובאנפי נפשייהו לדברי הכל ידלקו ולא יועיל להם הולכת דמי עצים ליס המלח ולא להעלותם במאתים עם הקמח והמים והלא כלן נחשבין איסור הלכך פת עצמו אסור לגמרי ותנור אי לאו דסבירא לן זה וזה גורם מותר לא הוה סגי לן בצינון והשתא דסבירא לן מותר סגי ליה בצינון ולא בהולכת דמי עצים ליס המלח ודבר זה ברור אצלי שלא יספיק לו בהולכת דמי עצים ליס להתיר לפי שראיתי בגמרא ירושלמי דערלה פ"ג א"ר חגי כד נחתית מן אלפא שמעית קליה דרבי ינאי דקתני בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק ותנינן נטל ממנה כרכר וארג בו את הבגד אסור בהנאה ותני שנפל לבור כולו אסור בהנאה ותני רשב"ג אומר ימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יין נסך שבו אמר בר אחא תני קשיתא ותני קיימא תמן אין דרך בני אדם ליקח יין מן הנכרי ברם הכא דרך בני בגד מן הנכרי כלומר לפיכך לא היה לו היתר למוכרו לנכרי חוץ מדמי לבע שבו אלא יעלה כולו בה למדנו שאין לו היתר לבגד כדי ללבשו בהולכת דמי הטעים ליס ומשום הכי אינו רשאי למכרו לנ בעצמו לעולם אין לו היתר כאילו כולו אסור לפי שיש שבח עצים וקליפין בכולי פת ובכולי בגד י

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א וכן אם היה רואה מיני הע"ז או שהיה שומע ניגונות הכומרים המנגנים לפני הע"ז אם אינו מתכוין ליהנות שאינו חפץ בהנאה זו ואינו צריך לה מותר ואם היה מתכוין ליהנות אסור שאף הקול והמראה אע"פ שאין בהם ממש אסור ליהנות בהם:

ב מיי' לא חלק בין חדש לישן וכן בפרק י"ו מהל' מאכלות אסורות כ' וז"ל תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה ובכלאי הכרם בין חדש בין ישן יוצן וכו' ונראה דהיינו טעמא כמו שכתוב בפירוש המשניות פ' כל הצלמים דההיא דאמרי' חדש יותן אתיא כמ"ד זה וזה גורם אסור ולמיי' דס"ל דזה וזה גורם מותר והילכך פסק דהלכה דבין חדש בין ישן יוצן כמו שכתב בהל' נטע רבעי פ"י ובפי' המשניות שם וכן בהאי פרק בחבורו דפסק הלכה בכל הדברים דזה וזה גורם מותר ותימה דבחבורו כאן גבי תנור שהסיקו פסק זה וזה גורם אסור דהא אסר הפת וא"ל משום תומרא דע"ז פסק כך וכמו שכתב הטור בשם הרמ"ה ובשם אביו דהא גם בפרק י"ו מהל' אסורי מאכלות גבי תנור שהסיקו בערלה פסק נמי הכי ואסר הפת ובדוחק י"ל דמיי' ס"ל דזה וזה גורם מותר והוא שיהיו שני הגורמים כאחד כדמשמע מלשונו פרק י"ו מה' מאכלות אסורות גבי קדרה שבשל אותה בקליפי ערלה שאסר הפת איכא לפרש כדמפרש לה בעל הגהת מיי' שם שהרגיש בזה ואף כי הטור מוקי להיא דהגהה שם בלכתחילה אבל בדיעבד הפת מותרת מ"מ בעל הגהה מוקי לה אפילו בדיעבד ובהא ודאי פליגי דטור סבר דאפילו אפה בדיעבד הפת מותרת ומיי' סבר דאף בדיעבד הפת אסור וכן פליגי בתנור חדש דלטור יותן משום שנגמר באיסורא ולמיי' כיון דזה וזה גורם מותר יוצן ושרי ואם באנו לומר דמיי' דאסר בפת הוא משום דאיכא שבח עצים בפת כמו שכתב בהלכות מאכלות אסורות יש לתמוה למה לא הזכיר דמיירי שיש אבוקה כנגדו או גחלים לוחשות דבלאו הכי ליכא למימר דאיכא שבח עצים בפת ובתנור שהוא גרוף וקטום למה יהא אסור ועיין פרק כל הצלמים:

עין משפט

א מיי' פ"ה מה' מאכלות אסורות: ב מיי' שם פ"י טור י"ד קמב:

הגהות הב"ח

(א) כ"ב לא אפשר וקא מיכוין: (ב) כ"ב כלומר כלום וכו' שאין מצוה עומדת וכו' וסבור וכו' שאף זו תדחה כנ"ל: (ג) כ"ב הוא: (ד) כ"ב ובגמרא איתא דמאן דאסר אפי' לר"ש הוא דע"כ לא קאמר ר"ש אלא היכא דלא אפשר לא ע"כ: (ה) כ"ב בו: (ו) כ"ב פה:

הגהות חו"י

(א) עי' רי"ף סוף סנהדרין (סי' אלף קמט): (ב) עי' רי"ף ע"ז פרק ב' (סימן אלף רכ"ח):

איכא זה וזה גורם כדכתבינן לעיל דגלים דהיתרא ותנור דאיסורא והא דתניא יוצן רבנן היא דסברי זה וזה גורם מותר וכי תימא א"כ ישן אמאי יוצן דהא איכא זה וזה גורם תנור דהיתרא ועצים דאיסורא י"ל דכי אמרינן זה וזה גורם מותר ה"מ דיעבד אבל לכתחלה לא והכי מוכחת בע"ז (דף מט.) אבל בחדש לא אמרינן יוצן דכיון דלית ליה תקנתא אלא בנתיצה כדיעבד דמי : (א) ולענין אפה בו את הפת. כלומר בחדש שלא נתצו וביסן שלא צננו ואבוקה כנגדו הפת אסורה משום דיש שבח עצים בפת דהא הוא כאילו האיסור מעורב בו (ב) (ומיהו אפה בו את הפת ביסן שלא צננו אסורה בהגה"ה דאף על גב דזה וזה גורם הוא תנור דהיתרא ועצים דאיסורא הא אמרי' בפ' כל שעה דיש שבח עצים בפת הילכך חמיר מזה וזה גורם לפי שהאיסור ניכר בהיתר ע"כ) : הילכך קערות כוסות וצלוחיות. של חרס שנשרפו בעצי איסור באבוקה כנגדו אסירי דהא יש שבח עצים בהן והנאתן בלא גורם שני דעל ידי גורם ראשון הוא משתמש בהן וקדרה נמי שנשרפה כשהיא חדשה בעצי איסור אסורה שמא תאמר הא אין יכולין לבשל בה אלא על ידי היסק דעצים אחרים ונמצא זה וזה גורם הוא אפי' הכי אסורה דהא מקבלא בישולא [מקמי דליתי עצים דהיתרא] ואיכא הנאת תשמיש שמשתמש בה בלא גורם אחר אבל תנור אין נותנין בו פת אלא בהיסק אחר של גורם ההיתר והא דאמרינן קערות כוסות וצלוחיות אסירי לית להו תקנתא כדרבן גמליאל דאמר בעלמא (ע"ז דף מט:) ימכר כולו לנכרי חוץ מדמי איסור שבו דהא לא אפשר משום דהוו להו דברי' הנקחים מנכרי וחוששין שמא יחזור וימכרם לישראל ודר"א נמי לית להו תקנתא דאמר (שם דף עד.) יוליך הנאה לים המלח דאפשר דתקנתא דר' אליעזר ליתא אלא באיסורי ע"ז שכיון שתופסין דמיהן אע"פ שאין להם פדיון ואין ניתרין בכך מ"מ הרי הוא כמבוער האיסור עצמו אבל בשאר האיסורין שאין תופסין דמיהן כשהוא מוליך הנאה לים המלח מה בכך ממון אחר הוא שמוליך לים ולא דבר שהוא נמשך מן האיסור כלל ומשום הכי קערות כוסות וצלוחיות אסירי ולית להו תקנתא :

מתני' חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח. בגמרא מפרש לה: נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח. לפנינו אפרש אותה בס"ד : גמ' הא דקתני חמץ של נכרי וכו'. ומתני' ר"ש היא דאמר חמץ בין לפני זמנו בין לאחר זמנו אינו עובר עליו בולא כלום דאילו ר' יהודה אפילו חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח אסור כדאיתא

תירה אור　　נר מצוה

יוצן רבנן היא דסבור זה וזה גורם מותר והלכתא זה וזה גורם מותר כרבנן והכי אסיקנא במסכת ע"ז בפרק כל הצלמים בענין זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים דר' יוסי סבר זה וזה גורם מותר *ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי ואמרינן התם ההיא גינתא דאיזדבל בזבל דע"ז שלחה רב עמרם קמיה דרב יוסף כי האי גונא מאי אמר ליה הכי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי • ולענין אפה בו את הפת הלכה כר' דאמר הפת אסורה משום דיש שבח עצים בפת *דהא אמר רב יהודה אמר שמואל רבי אומר הפת מותרת וחכמים אומרים הפת אסורה ומשום דבהא סבר שמואל דהלכה כרבי ואפילו מחביריו אפכה ותני לה כי היכי דתיקום רבנן לאיסורא הלכך קערות וכוסות וצלוחיות שבשלן בעצי ערלה אסור וקדרה נמי אסירה דקא מקבלה בישולא מקמיה דנייתו עצים דהיתרא כי פליגי בתנור למאן דאמר זה וזה גורם אסור אסור ולמאן דאמר זה וזה גורם מותר מותר וקיימא לן זה וזה גורם מותר כדפרשינן : [א] (א) * (וחכ"א *מפרר וזורה לרוח או מטיל לים : א ופרישנא מפזר וזורה לרוח או מפזר ומטיל לים אלמא אפי' לים בעי פירור וכל שכן לשאר נהרות וחטים של חמץ בעו שחיקה והדר מטיל לים) : °מתני' *בחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ושל ישראל אסור שנאמר °לא יראה לך חמץ: נכרי *שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה וישראל שהלוה את הנכרי על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה : *חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער ר' שמעון בן גמליאל אומר כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו: גמ' *האי דקתני חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה לאו למימרא ב דבאכילה אסור אלא משום דקא בעי למיתנא ושל ישראל אסור בהנאה תנא נמי גבי נכרי מותר בהנאה אבל חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר ואפי' באכילה ומתני' רבי שמעון היא דאמר חמץ בין ג לפני זמנו בין

רש"י

נגמרת ע"י איסור והיתר. עצי איסור שגמרו התנור ועצי היתר שגמרו את הפת: כרבנן. וא"ת לרבנן למה יוצן הא שרו לפת האפויה בהיסק איסור • ה"מ בדיעבד אבל לא שרו לאפות לכתחילה בהיסק איסור : יש שבח עצים בפת • ונמצא כשאוכלה גופו נהנה מן האיסור בגורם אחד אבל בתנור חדש וליכנו שרי : ואפילו מחביריו • נגד רבים דפליגי : אפכה • שנאה להיפך וחכמים אוסרין : קערות כוסות וצלוחיות• (ב) חדשים שנצרפן בעצי איסור . אסור אפילו לרבי • דהא יש שבח עצים בהן והנאתן בלא גורם שני הוא דע"י גורם ראשון משתמש בהן הנאות גופו ולא דמי לתנור דלא ממי הנאה לגופו עד דאיכא גורם שני : דהא מקבלה בישולא • שנותן בו מים ובשר ואח"כ שופתו על האור ואיכא הנאת תשמיש בלא גורם (ג) אבל תנור אין נותנין בו פת אלא אחר היסק של גורם היתר : מתני' משום שנאמר לא יראה לך • כלומר קנסא קנסינן ליה הואיל ועובר בבל יראה לך וכר"ש אתי דאמר חמץ שעבר עליו הפסח של נכרי מותר לאכול ובשל ישראל קנסינן ליה הואיל וקא עבר בבל יראה כדמפרש בגמרא : נכרי שהלוה לישראל • מעות על חמצו קודם הפסח ועבר עליו הפסח מותר בהנאה (ד) מוקי לה כגון שהרהינו אצלו בביתו והדה אצלו כל ימי הפסח וכיון דמטי זמניה ולא פרעיה ולא הוי מחוסר גוביינא דברשותו היא איגלאי מלתא למפרע דמשעה שהרהינו אצלו הוה דידיה : וישראל שהלוה לנכרי • איגלאי מלתא דלמפרע הוה דישראל

א סמ"ג פסק כשם ר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה ודוקא לאחר שש אבל בשעה ששית השבתתו בכל דבר כר' יהודה ולרש"י בשעה ששית דוקא בשריפה ומכאן ואילך השבתתו בכל דבר ומיי' כתב כרבינו והגאונים וב"ה וכתב הרא"ש דאפי' לרש"י בשעה ה' השבתתו בכל דבר כיון שמותר בהנאה ואינו נראה כן מפירושו בסוף פירש דלר' יהודה אפי' יוצא בשירא דוקא בשריפה ואם שורפו בשעת איסורו אסור ליהנות ולפיכך טוב לעשות לו מדורה בפני עצמו אבל ליהנות באפר אחר שנשרפו תלוי בפלוגתא דר' יהודה ורבנן לרבינו ולמיי' דפסקו כרבנן אם אפו בו הפת או בשלו בו התבשיל אסור ואפי' אם כבו האפר אסור ולסמ"ג ורש"י אין התבשיל נאסר אא"כ נאפה הפת ונתבשל התבשיל בעוד גוף החמץ קיים או הגחלים לוחשות אבל אם כבו מותרין :

לשון ריא"ז

אין ביעור חמץ אלא שריפה ויש פוסקים הלכה מפרר וזורה לרוח או מפרר ומטיל לים וזו היא השבתה האמורה בתורה כמבואר בקונטרס הראיות אבל אם הקדים לבערו קודם שעת בעורו שהיא תחלת ז' מן התורה הרי זה מבערו בכל ענין שירצה ואם רצה זורקו לר"ה ואם רצה מוכרו ומן התורה מבטלו ודיו אע"פ שאינו מוציאו מרשותו :

ב וכתב ב"ה דחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח אסור באכילה והאריך בענין וסוף דבריו מן הדין עלינו להחמיר במה שנוהגין שישראל מקבל דורון חמץ של נכרי מן המנהה ולמעלה שנעשה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח וכתב הרא"ש שיש לזה תקנה שיאמר הישראל שאינו רוצ' שיקנהו לו רשותו ואז לא יקנה לו בע"כ. בטור :

לשון ריא"ז

אבל חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר באכילה במוצאי יו"ט האחרון מיד ומבע"י לוקין על הנאתו ויש כרת באכילתו ועובר עליו ישראל בבל יראה אם לקחו מן הנכרי ובני גולה לוקין עליו וכבר הביא סמ"ג

א מיי' פ"ג מה' חמץ ומצה סמג עשין לט טור א"ח סי' תמה :
ב מיי' פ"ד מה' חמץ ומצה סמג עשין לט טור א"ח סי' תמח :

הגהות הב"ח
(א) מן וחכמים עד המשנה נ"ב הג"ה היא:
(ב) נ"ב של חרס
(ג) נ"ב אחר :
(ד) נ"ב ולקמן בגמרא .

במכילתין דף כו.

[א] בא"י ליתא ונכתב זה על הגליון ושם הגירסא מפרר וזורה כו' או מפרר ומטיל לים : (ונא"י)

חדושי אנשי שם
(א) ד"ת ל"ע דלמשם מסמע מדבריו איפכא : (ב) ד"ת מ"ז :

[ר'קלה ע"ב]
שמות יג
דף לא:
דף כט.

שמונין. יו"ט שני שהחמץ אסור נהן אף ביום השני עד שתחשך ונוהגים בשני כמו בראשון כמבואר בקונטרס הראיות : ג ופליג מיי' עם רבי' בזה דס"ל דחמץ משש שעות ולמעלה יש בו לאו ולוקין לאוין ע"ז דברי מיי' וסקי' עליו ודחק לתת טעם לדברי מיי' ולבסוף הסכים דלפני זמנו אינו עובר עליו וכ"כ בשם רבי' יחיאל כר' יוסף עש"ב :

המאור הקטן

איבעיא להו מפרר וזורה לרוח וכו' כיון דפליגי עלה רבה ורב יוסף ולא איפסיקא הלכתא כחד מינייהו נקיטינן הכא והכא לחומרא וכתרתין ברייתא ובע"ז שוחק ומטיל לים ובחמץ מפרר ומטיל לים בין בים המלח בין בשאר נהרות בין בחיטי בין בדנהמא וכן כתב ה"ר אפרים ז"ל :
מני מתני' לא ר' יהודה ולא ר"ש ולא ר' יוסי הגלילי דתניא חמץ בין לפני זמנו בין לאחר זמנו וכו' עד ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לת"ק פי' דאי לר"ש לא היה צריך לומר אלא תוך זמנו עובר עליו בלאו וכרת ואסור בהנאה ומדאיצטריך ליה למיתנא ומשעה שאסור באכילה לא בא אלא לרבות לפני זמנו ואתאן לת"ק דהוא ר' יהודה ומסקנא אוקימנא רבא למתני' כר"ש ופסק הלכתא כוותיה ואסהיד מעובדא דבי רב נהמן כוותיה א] מכאן תשובה לאומרים דלא קיימא לן הלכתא כר"ש [illegible]

מלחמת ה'

אפילו לא נתערבו יפדו ועוד אפילו באכילה נמי נסתרו ועוד מאן דאמר התם לא התיר ר' אליעזר אלא פת אבל תבית לא מ"מ הא כבר נפדו והותרו אלא ודאי לא עלה על דעת שיהא פדיון [illegible]

השגות הראב"ד

[illegible]

כדאיתא בגמ': קנסא הוא דקניס ר"ש. הואיל ועבר עליה בבל יראה ובל ימצא ומתני' הכי קתני ושל ישראל אסור [בהנאה] שנאמר לא יראה לך כלומר דקנסינן ליה הואיל ועבר עליה בבל יראה ובל ימצא אי מדאורייתא כגון שהשהו בביתו אי מדרבנן כשהפקידו אצל נכרי דחמצו של ישראל המופקד אצל נכרי מדרבנן צריך ביעור כמו שכתבתי למעלה ומשום הכי לאחר הפסח אסור [וכן אמרו בירושלמי הפקיד חמצו לאחר הפסח אסור]: **ודאמרי'** קנסא הוא דקא קניס להו לדידיה בלחוד דעביד איסורא הוא דקא קניס אלא אפילו לאחריני נמי אסור ורא' לדבר מדאמרי' פ"ק דחולין (דף ד.) חמצן של עוברי עבירה אחר הפסח מותר מיד מפני שהן מחליפין כר' שמעון וטעמא דמחליפין הא לאו הכי אסור וש"מ דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח לכ"ע אסור:

וכי קניס רבי שמעון בעיניה אבל ע"י תערובות לא קניס. פירוש בין שנתערב קודם הפסח או לאחר הפסח אלא שאם נתערב בפסח או קודם הפסח בענין שעוברין עליו בבל יראה ובל ימצא אסור לאחר הפסח וזהו כזית בכדי אכילת פרס כמו

נר מצוה

בין לאחר זמנו אינו עובר עליו בולא כלום ובדין הוא *דאפילו של ישראל נמי לאחר הפסח מותר אלא האי דקתני ושל ישראל אסור קנסא הוא דקא קניס ר"ש הואיל ועבר עליה בבל יראה ובל ימצא וכי קא קניס ר' שמעון בעיניה אבל על ידי א תערובות לא קניס הלכך חמץ של נכרי דלא עבר עליו בבל יראה ובל ימצא מותר אפילו באכילה וכן הלכתא: *אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו ובין שלא במינו אסור ומדלא קא יהיב שיעורא למלתיה שמע מינה ב במשהו (א) (כרב) ושלא ג בזמנו בין במינו ובין שלא במינו מותר כר' שמעון דהא רבי שמעון לא קניס אלא בעיניה אבל ע"י ד תערובת לא: אמר רב ה קדרות בפסח ישברו ושמואל

רש"י

דישראל: גמ' ישברו. רב לטעמיה דאמר חמץ (ב) לאחר זמנו אסור כר' יהודה דאית ליה במשהו. וקסבר נותן טעם לפגם אסור ולית

שיתבאר בפ' אלו עוברין (א) בס"ד ואפשר שאם נתערב אחר הפסח אפילו ביותר מכזית בכדי אכילת פרס מותר ובלבד שירבה עליו ההיתר מידי דהוה אתרומת (בכורות דף כז.) תולה לארץ שמבטלין אותה ברוב דאיסורא דחמץ אחר הפסח אינו אלא משום קנסא בעלמא ודיים שינהגו בו ככל שבאיסורים שהוא מדבריהם: **אמר** רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור. כלומר בין שנתערב במינו בין שלא במינו והאי בזמנו דקאמר רבא הייט משש שעות ולמעלה עד לאחר הפסח דליכא למימר דבזמנו לא מיקרי אלא בתוך הפסח אבל לפני הפסח ולאחר הפסח שלא בזמנו מיקרי דהיכי לימא רבא שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר"ש דהא בגמרא מוכח (דף כח:) דר"ש מודה נמי דמשש שעות ולמעלה מיתסר באכילה כיון דאמר רחמנא תשביתו וכיון דמיתסר אי אפשר שלא יאסור בנותן טעם הילכך על כרחין מו' שעות ולמעלה עד לאחר הפסח בזמנו מיקרי: **ומדלא** יהיב רבא שיעורא למילתיה ש"מ במשהו. זהו לשונו של הרב אלפסי ז"ל ואחרים חולקין עליו דרב דאמר הכי בגמ' היינו משום דס"ל דכל איסורין שבתורה במינן במשהו וגזר שלא במינן אטו במינן כדאיתא בגמרא (דף כט:) אבל לדידן דקי"ל דכל איסורים שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם כי קאמר רבא אסור מסתמא בנותן טעם קאמר וזהו דעת רת"ס והר"ז ז"ל ואחרים אמרו דרבא מדקאמר אסור סתמא במשהו קאמר כרב ולא מטעמיה דרב ס"ל דכל איסורין שבתורה במינן במשהו שלא במינן בנותן טעם ורבא ס"ל דבין במינן בין שלא במינן בנותן טעם וכדכתיבנא אלא בחמץ אוסר במשהו מפני דהוה ליה דבר שיש לו מתירין שהוא מותר לאחר הפסח כיון דקי"ל כר"ש דאע"ג דר"ש אסר ליה לאחר הפסח מדרבנן משום קנסא מ"מ מודה הוא דע"י תערובות שרי ונמצא שתערובת זה דבר שיש לו מתירין הוא וכל דבר שיש לו מתירין במינו במשהו ואע"ג דשלא במינו בנותן טעם כמו שכתבתי במסכת נדרים (ד' נג. ד"ה וקשי') בס"ד רבא גזר שלא במינו אטו מינו הילכך רבא פסיק הלכתא כותיה דרב בזמנו ולאו מטעמיה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ' ט"ו מהל' מאכלות אסורות שאיסורו של חמץ שאוסר בכל שהוא טעמא משום דהוי דבר שיש לו מתירין וכן דעת הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות: **ואני** חוכך בטעם זה דאם איתא דרבא כי אמר אסור לאו מטעמיהו דאמוראי קמאי קאמר לא הוה ליה לסתמיה למילתיה ועוד דמאי דאמר דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל משמע ודאי מדרבנן הוא וכיון דמדרבנן הוי היכי מחמרי' טפי למיגזר שלא במינו אטו מינו בשלמא לרב כיון דס"ל דמין במינו מדאורייתא לא בטיל שייך למיגזר שלא במינו אטו מינו אלא לרבא אמאי ועוד שקרוב הדבר לומר דכיון שחומרא דדבר שיש לו מתירין מדרבנן הוא לא החמירו בה אלא כשהמין בעצמו עתיד להיות ניתר אבל כאן שחמץ עצמו אסור אע"פ שתערובתו מותר אפשר שהשוו מדותיהן שלא לדונו בכלל דבר שיש לו מתירין ואע"פ שבעלי סברא זו אמרי דכיון דמדאורייתא לר"ש דבר שיש לו מתירין הוא כשאסרו ר"ש משום קנסא לא בא להקל עליו [אלא להחמיר עליו] לא נהירא לי שאילו היה מה שהם אומרים אפי' באלף לא בטיל מדאורייי' יפה הם אומרים אבל ודאי משמע דחומרא דרבנן הוא שלא לבטלו מעכשיו כיון שהוא עתיד להיות ניתר וכיון שהם אסרוהו לאחר זמנו אין ראוי שיחמיר עליו חומרא זו בתוך זמנו הילכך אפשר האי אסור דקאמר רבא בנותן טעם וכדברי ר"ת ז"ל אלא שיש נוסחאות שגורסי' בפי' אסור במשהו כרב אבל מדברי הרב אלפסי ז"ל נראה שאינו מעיקר הגמרא ויש עוד לדקדק בזה וכתבתיו בחדושין בס"ד: **אמר** רב קדרות בפסח ישברו. דס"ל לרב דחמץ לאחר זמנו אסור כר' יהודה וא"ת בפ"ב דע"א (דף סח.) גבי עכברא דנפל בשיכרא דאסריה רב להוות

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

אע"פ שהחמץ אסור מה"ת ביום י"ד משש שעות ולמעלה שהוא מצווה להשביתו אינו לוקה על אכילתו אלא בז' ימי פסח שהוא עובר עליו בלאו וכרת:

א וכתב הרא"ש דוקא כשנתערב שוגג אבל במזיד לא והר"י כתב אפי' נתערב במזיד ועש"ב בטור כמה חלוקין על זה:

לשון ריא"ז

אבל אם נתערב בין במינו בין שלא במינו עירובו מותר ונראה בעיני שלא אמרו כן אלא כשנתערב אחר הפסח אבל קודם הפסח הואיל ועובר על תערובות בפסח בבל יראה ובל ימצא כמו שיתבאר לפנינו הרי הוא כאילו היה החמץ בעיניה ואסור כמבואר בקונט' הראיות:

ב סמ"ג לאוין עח פליג עם רבינו פרק כל שעה שכתב דחמץ בזמנו בפסח הוה בששים כשאר איסורין וכ"כ בשאילתות דרב אחאי ובשם ר"ת אלא שלא רצה ר"ת להקל ולעשות מעשה וכשהיו מוצאין חטה בתוך תרנגולת מבושלת בפסח לא היה מתירה רק היה מתיר להשהותה עד אחר הפסח: ורבינו כתב שהוא במשהו וכן מיי' וטור והראב"ד כ' דבמשהו אינו אסור אלא באכילה ולא בהנאה ורבינו אוסרו אפי' בהנאה וכן הרא"ש והטור א"ח סי' תמ"ז והחמץ בפסח דהוי במשהו דוקא כשנתערבו בתוך הפסח אבל אם נתערב קודם לכן ונתבטל בס מותר ולא אמרי' דחוזר וניעור הילכך בשר יבש וגבינה שנמלחו קודם הפסח מותרים ואפי' שלא נזהרו לעשות הגבינה בכלי של כל השנה מותר ודג מליח (נמי) [במים] אסור וזיתים (שנכתשין) [שכובשין] כל השני' אסורי':

לשון ריא"ז

החמץ בפסח הרי הוא כשאר אסורין ואם נתערב אינו אוסר אלא בנ"ט וכן ביאר ר"ת ומז"ה וכן עיקר ואם נתערב בשאינו מינו אסור מה"ת בנ"ט אבל אם נתערב במינו מה"ת בטל ברוב ומד"ס הוא עד שיהא

בו ששים של היתר כנגד האיסור נפל תערובתו במקום אחר מז"ה אמר שאין מערבין אלא כפי חמץ המובלע בו. ואני אומר אם היתה התערובת מין במינו מערבין לפי החמץ שם אבל אם היה בשאינו מינו הואיל והיו

עשו אותו התערובות כאילו היה כולו אסור ומשערים בכולו וכן בשאר איסורין כמבואר בקונטרס הראיות פרק גיד הנשה: ג רבי' לא פירש מהו שלא בזמנו נראה דסמך על פי' שלא בזמנו דלעיל מיניה בדברי ר"ש דהיינו שלא

לפני זמנו מו' שעות עד הלילה ולאחר זמנו כ"ל לאחר הפסח א"כ הוא דס"ל שלא בזמנו הוי פי' מו' שעות ולמעלה ולאחר הפסח נמצא דפליג עם הטור: טור א"ח סי' תמ"ז כתב דחמץ מו' שעות ולמעלה עד הלילה שנתערב

בין שלא במינו הוי כשאר איסורין לרש"י כדינו ולר"ת כדינו ומיי' פ"ק מהל' חמץ פי' האי שלא בזמנו קאי אאחר הפסח ובזמנו דקאי אתוך הפסח וכן פי' סמג לאוין ע"ה ולדבריהם לא נתברר דין תערובת חמץ מו' שעות

דינו: ואם דעת רבינו הוא כפי' הר"ן שלפנינו חולק עם כל הפוסקים מיי' וסמ"ג וטור ויש סברא לומר דדעת רבי' הוא דמו' שעות עד הלילה אינו אוסר תערובתו כלל אלא שקשה לפ"ז למה יהיב רבי' טעמא להתירא משום

והלא מו' שעות ולמעלה אינו קנס כי הוא איסור מדאורייתא כמ"ש איהו בסמוך לעיל בפ"ק הלכך נראה דדעת רבי' כדעת הטור וכן מטין דברי מיי' וסמ"ג אך א"א לפרש דברי רבינו כדברי הר"ן: ד וחמץ שנתערב

כתב רש"י ז"ל שמבליע האחד והשאר מותר באכילה והרא"ש התיר הכל אפי' באכילה ועי' בטוא"ח בארוך דין חמץ שנאפה עם מצה בתנור:

מלחמות ה'

ועוד אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין שלא במינו בין במינו אסור וכו' ולכתב הרב אלפסי ז"ל מדלא קא יהיב שיעורא למלתיה ש"מ במשהו כרב ומדבריו אתה למד שמה שנמצא כתוב בכל ספרי הגמרא שלנו במשהו כרב וכו' וחכמי צרפת וחכמי נרבונה עמודי עולם ז"ל פירשו לשמעתיה דרבא כולה כר' יוחנן וכן נראה בשמעתא דפ' גיד הנשה וכו' ש"מ דרבא כר' יוחנן ס"ל במין במינו בנותן טעם:

[illegible] רבותא למחשב גברי והא בעל הלכות גדולות ובעל הלכות פסוקות כולם אמרו מדלא קא יהיב שיעורא ש"מ במשהו וקבלה בידיהם מראשונים ופשט ברוב ישראל בספרים ישנים ובכל הבאים מספרד ודבר נבדקו בכבל ספרי הישנות בזה ע"פ שאלת חכמי הצרפתים וכן נמצא בנוסחאות בדוקות לגאונים וזה מוכית שהוא דבר מוסכם מבנים קדמוניות ועוד ממקומו הוא מוכרע דקאמר בין במינו בין שלא במינו אלמא איסורא אתא לאשמועינן ואי בנותן טעם פשיטא אלא מי בתירו שאלמלי היה מחלוקת שלהן היו מתירין ובא רבא לפסוק הלכה כדברי האוסרין היה אפשר לו לומר הלכתא בין במינו בין שלא במינו אסור אבל עכשיו שלא בא אלא להתיר ולפסוק הלכה כדברי המיקל היה לו לומר בין במינו בין שלא במינו מותר שהרי לדברי כולם אסור סתם היינו משהו בנותן טעם מותר קרו ליה רב ושמואל אי נמי קמא דרבי יוחנן בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם ומה שאמרו דרבא כרבי יוחנן ס"ל דמין במינו בנותן טעם כדאמר בפ' גיד הנשה אינה טענה דרבא בחמץ כולם משום גזירה דחמץ בזמנו החמירה עליו תורה יותר משאר איסורין שהוא בכרת ועובר משום בל יראה ובל ימצא ולאו אינהו מיניה החמירו ביה רבנן טפי משאר איסורין עוד אני אומר דכיון דקיימא לן כל דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל אף חמץ בפסח אינו בטל לעולם שהרי תבשיל זה שנתערב בו חמץ ואין לא ליומו שיום אסור למחר הוא מותר והוא עצמו בעינו מותר מן התורה ולא קים רבי שמעון אלא למימר בעינו כיון דחייב לבערו אין לו מתירין דכל דממילא מיסתרי ואין התירו מחוסר שיש לו מתירין הוא וכ"ש חמץ של נכרי שנפל לקדרה של ישראל שאפי' בעינו דבר שיש לו מתירין מפני כן במינו יהא אסור במשהו אבל שלא במינו עד שיהא בו בנותן טעם שהרי כל דבר שיש לו מינו בטל כדתנן בפרק הנודר מן המבושל שהנודר מן הדבר ונתערב באחר אם יש בו בנותן טעם דבר שיש לו מתירין כן כדאיתא בפ' הנודר מן הירק ומפורש שם עוד בירושלמי זה הכלל היה רבי יהושע כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש לא נתנו בהן חכמים שיעור במינו כל שהוא ושלא במינו בנותן טעם יש להשיב רבה גזר בחמץ בזמנו שלא במינו אטו מינו רבי יוחנן סבר לאחר זמנו מותר כר"ש ובזמנו אינו אוסר במשהו יש להשיב אמר לך ר' יוחנן ליה דר' שמעון דאמר במס' שביעית בברייתא ואיתא בנדרים כל דבר שיש לו מתירין כגון שטבל

המאור הקטן

אלא בלאחר זמנו בלבד אבל בלפני זמנו כר"י קיימא לן ולא כר"ש והיאך אפשר לומר כן והלא לא טרחנו אלא להעמיד משנתינו כחד מהלין תנאי דאשכחן בברייתא והם שלש מחלוקות ור"י הגלילי ועלה אמרי' מני מתני' לא חד מהלין תנאי ודחקינן לאוקמה למתני' כחד מ שלא תהא לנו מחלוקת רביעית ואם לא עלתה בידינו הלכה כר"ש אלא בלאחר זמנו ובלפני כר"י מ"מ נמצאו ד' מחלוקות בדבר ועל חנם היה לנו כל המורח שטרחנו בגמ' בפי' משנתינו שאין לנו אלא ג' מחלוקות וכר"ש קיימא לן בין בלפני זמנו בין לאחר זמנו וכדכתבינן ב וסתמא פסק לן רבא הלכתא שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר"ש ושלא בזמנו ומנו בין לאחר זמנו משמע שאלמלא כן היה לו לפרש ולומר לאחר זמנו ולא היה לסתום בזמנו: א] והא דתניא האוכל חמץ של הקדש במועד מעל ויש אומרים לא מעל אמר רב חסדא בן הקנה הוא פי' ודכ"ע כר' יוסי הגלילי סבירא להו דאמר חמץ בפסח מותר בהנאה וכר ומותר להסיקו תחת תבשילו ודכ"ע פודין את הקדשים להאכילן לכלבים וה"ה להסיקן תח מיהו ת"ק ס"ל כיון ששגג בהקדש מביא מעילתו ואשמו כי היכי דתהוי ליה כפרה בין ש בין שהזיד בחמץ לפי שהמחויב כרת חייב בתשלומין דלא כרבי נחוניא בן הקנה וי"א נחוניא בן הקנה הלכך אם הזיד בחמץ ושגג בהקדש פטור וכ"ש שהזיד בשניהם ואם שגג ב ואע"ג דקי"ל חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר פטור שאני הכא שהתשלומין לכפרה נתנו ומה שגגת קודש לכפרה ניתנה אף שגגת חמץ לכפרה וכהאי גוונא אוקימנא למתני' לק"ן כר' וכר' נחוניא בן הקנה דתנן האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש במזיד פטור מן ומדמי עצים רב יוסף אמר בפודין את הקדשים להאכילן לכלבים וה"ה להסיקן תחת תבשי ת"ק סבר פודים הלכך בר דמים הוא מהשתא ובר תשלומין הוא וי"א סברי אין פודין ה מיהת בתוך הפסח לאו בר דמים הוא ולאו בר תשלומין הוא שכשם שאין פודין את הקדש לכלבים דכתיב בהו ואכלת ולא לכלביך כך אין פודין להסיקן תחת התבשיל שאין אני קורא רב אחא בריה דרבא אמר דכ"ע אין פודין ולאו דוקא הוא דאי נמי בעלמא פודין הכא אין בר פדיה הוא ודכ"ע לית להו דרבי יוסי הגלילי אלא תנא קמא סבר דבר הגורם לממון ואשכחן חמץ בפסח שהוא גורם לממון כגון גזל חמץ ועבר עליו הפסח ובא אחר ואכלו אי ש לו הפסד ממון שאילו לא אכלו זה היה זה הגזלן אומר לנגזל הרי שלך לפניך והכא נמי באי הקדש שהבעלים חייבין באחריותו שהוא גורם לבעלים תשלומי ממון הילכך בר דמים הוא הוא מהשתא וי"א ס"ל דבר הגורם לממון לאו כממון דמי הלכך לאו בר דמים הוא ולאו בר ואע"פ דלקמיה חזי דאי נמי ס"ל כר"ש דאמר חמץ לאחר זמנו מותר כיון דהשתא מיהת ל

רב אחא בר יעקב אמר דכ"ע אין פודין דלאו בר פדייה הוא ודכ"ע לית להו דרבי יוסי אלא בפלוגתא דרבי יהודה ורבי אין פודין והכא נמי לאו דוקא דאי נמי בעלמא פודין הכא מעל כרבי יהודה דס"ל חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה הילכך האי חמץ לא השתא חזי ולא לקמיה חזי ולאו בר דמים הוא ולית ביה מעילה וי"א סבירא להו כרבי שמעון דאמר בהנאה הילכך אע"ג דהשתא לא חזי כיון דלקמיה חזי בר דמים הוא ובר מעילה הוא ג] והא רב אחא בר יעקב הוא דאמר יליף ר' יהודה אכילה מראיה לאחר זמנו מה שאין לומר כן בתוך זמנו דמ קרינא ביה לפי שברשותו בא עליו הפסח אבל לאחר זמנו לא קרינא ביה שלך הואיל ולא עבר עליו הפסח ברשותו אלא לאו שמע מינה הדר ביה רב אחא בר יעקב רב אשי אמר דכ"ע פודין וכן להסיקן תחת תבשילו ודכ"ע בתר מאי דחזי לקמיה ולא אזלינן בתר השתא אזלינן וכ"ע דבר הגורם לממון לאו כממון דמי והכא בפלוגתא דריה"ג ורבנן קא מיפלגי ת"ק אית ליה דריה"ג ולהסקה ובר דמים הוא ובר מעילה הוא ורבנן כרבנן ולאו בר דמים הוא כלל ואי נמי חזי לקמיה כר"ש כיון דהשתא מיהת לא חזי כדהשתא אסרינן ולאו בר מעילה הוא ויש חלוף בדברים הל ז"ל והגהות משובשות בספרים ומה שכתבנו הוא תכון: **אמר** רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר"ש וכתב הרי"ף

השגות הראב"ד

א] והא דתניא האוכל חמץ של הקדש וכו' ודכ"ע כר"י הגלילי סבירא להו וכו'. א"א מה צורך להעמידה כר"י הגלילי מדאוקמת הכי למתניתין לדחות כדאיה שאין למדין מן המשנה לפי מדה מכלל שאמר כך שאינה דחייה שיהיה הכל שלא כהלכה שהרי אפי' לרבנן דאסרי ליה בהנאה ה"מ דהדיוט אבל יש כהם שאין בהם משום השביתו ולא משום לא יראה כן הם מותרים למכור לנכרי הלכך מאן דאמר סבירא ליה פודים את הקדשים להאכילם לכלבים וכן למכור לנכרי ויעשה ממנו הנכרי מה שירצה ואין חוששין לבזיונו אחר שילא לחולין ואע"פ שחוששין לקדשי בדק הבית הלכך ממון הקדש הוא סבירא ליה ככי אלא שסברו אותו משום כרת כשהזיד בחמץ ועל זה הדרך הולכת כל השמועה דלא סגלילי אלא כרבי שמעון דלאחר זמנו מותר למכרו לישראל וכגולהו אין פודין גרסינן והוא לצורך שלא כדברי ז: ב] והא רב אחא בר יעקב וכו'. א"א וכי יש בל יראה לאחר זמנו אפילו בישראל והלא שבעת ימים כתיב אלא ע"כ תוך זמנו קאמר דאיכא בל יראה בשל ישראל ובשל אחרים ושל גבוה מותר

עין משפט

א מיי' פ"ק מה' חמץ ומצה סמג לאוין עח טור א"ח סי' תמז: ב מיי' פ"ק מה' חמץ ומצה סמג לאוין עח טור א"ח סי' תנא:

הגהות הב"ח

(א) תו"מ בא"ה אין זה: (ב) ג"ב אף לאחר וכו' אסור בכנסא וכו' ולית ליה:

חדושי אנשי שם

(א) ד"ת בפ' אלו עוברין ...

להוא שיכרא מספקא לן אי סבר רב נותן טעם לפגם אסור ואי סבירא ליה דמותר ומשום הכי אסריה דעכברא בשיכרא אשבוחיה משבח והיכי מספקא לן תפשוט מדאמר רב קדרות בפסח ישברו דס"ל דנותן טעם לפגם אסור דקדירה שאינה בת יומא נותן טעם לפגם הוא. יש מי שתירץ דלא מצינן למיפשט מהכא משום דאפילו מאן דאית ליה נותן טעם לפגם מותר ה"מ באיסורים שהן אוסרים בנותן טעם אבל חמץ שאוסר במשהו כיון שאין הולכין בו אחר נתינת טעם אפילו נותן טעם לפגם אסור ולא נהירא לי דהא מאן דשרי נותן טעם לפגם

נר מצוה

מנבילה שאינה ראויה לגר גמיר לה (ע"ז דף סז:) דאינה קרויה נבילה וכיון דאפילו פגום בעינו אינו אסור היאך יאסור את תערובתו וכי תימא א"כ היכי אמרינן בפרק אלו עוברין (דף מה:) פת שנתעפשה ונפסלה מלאכול לאדם והכלב יכול לאכלה מטמאה טומאה' אוכלין בכביצה ונשרפת עם הטמאה בפסח והא כיון שנפסלה מלאכול לאדם אינה ראויה לגר ואינה קרויה נבילה אלא משמע מהכא דחמץ בפסח אפילו פגום אסור לאו ראיה היא דלענין טומאת אוכלין היינו טעמא משום דטומאה חלה עד [שתפסל] לכלב כדאיתא בבכורות (דף כג:) ונשרפת עם הטמאה בפסח

ושמואל אמר אל א ישברו אבל משהי להו עד לאחר זמנו ועביד בהו בין במינו בין שלא במינו: והלכתא כותיה דשמואל דקאי כר' שמעון: תניא אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת כולה אסורה מפני הרגל עבירה *כיוצא בו אין טשין את התנור באליה ואם טש כל הפת כולה אסורה עד שיוסק התנור ואי שני להו ועביד להו כעין תורא שרי דכיון דשני בהו מידע ידיע דלהיכרא עבד להו הכי דלא ליתו בהו לידי תקלה ולפיכך מותרין: והאי [א] בוכיא דאפי בה חמירא כוליה שתא אסירא למיפא בה מצה בפסח משום דהיסקו מבחוץ הוא ואי מלייה גומרי והסיקו מבפנים שפיר דמי: והני ג סכיני דפיסחא מגעיל להו ולקתיידו ברותחין

רש"י

ולית הילכתא כוותיה מתרי טעמי . חדא דקיימא לן כר"ש דאמר לאחר זמנו שרי חמץ ע"י תערובות: ועוד דנותן טעם לפגם מותר. והאי נ"ט לפגם הוא לאחר הפסח: כל הפת אסורה . לאכול אפילו בחלב ואפילו במלח: מפני הרגל עבירה . שמא יבא לאכול עם בשר: אין טשין . לשון טח: בוכיא . כלי הוא העשוי מרעפים שקורין טיגל"ש ואופין ומטגנין בו המירא:

היינו טעמא מפני שהיא ראויה לשחקה ולחמע בה כמה עיסות אחרות כדאיתא התם פרק אלו עוברין (דף מה:) אבל ודאי כי היכי דנותן טעם (לפגם) שרי בשאר איסורין ה"נ שרי בחמץ בפסח וכיון שכן הדרא קושיין לדוכתיה אמאי לא פשטינן התם מיהא דרב דס"ל דנותן טעם לפגם אסור לאו קושיא הוא דאפילו למאן דאמר נותן טעם לפגם מותר הני מילי דיעבד אבל לכתחלה לא ואע"ג דלרב אי אפשר שלא לשבור את הקדרה אפ"ה לא הוה כדיעבד (א) וראיה לדבר מדאמרינן פרק כל הבשר (דף קיא:) ההיא פינכא דאתמלח בה בישרא אתבריה ר' אמי ואי כדיעבד למה ליה למתבריה לשהייה עד למחר אלא ודאי פינכא וקדרה אע"ג דצריך לשברן לאו כדיעבד דמי ומ"ש רש"י ז"ל דרב סבירא ליה דנותן טעם לפגם אסור אינו מחוור : ופרכינן בגמ' ונשהינהו לאחר זמנן ונעביד בהו שלא במינן פי' משום דס"ל לרב דחמץ שלא בזמנו במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם ואם תאמר וכי דשלא במינו בנותן טעם מאן לימא לן שלא יהא בפליטתו כדי ליתן טעם והא קי"ל דבכוליה משערינן ואמאי כשרי טפי קדרות והא אמרינן (חולין דף צז:) קדרה שבשל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בשלה בנותן טעם תירצו בתוספות דטעם חמץ בקדרות אי אפשר שיבא לידי נתינת טעם שסתם קדרות אין משתמשין בהן חמץ הרבה והרמב"ן ז"ל האריך בתירוץ קושיא זו בלקוטיו ואין צריך [אלא] כמו שכתבתי וא"ת ונהוי נמי איסור משהו היכי נעביד בהו שלא במינן והא אין מבטלין איסור לכתחלה ואע"ג דאמרינן בריש ביצה (דף ד:) דעצים שנשרו מן הדקל ביו"ט שמרבה עליהן עצים מוכנין ומסיקן משום דבדרבנן מבטלין משמע ודאי דה"מ באיסור מוקצה דלית ליה עיקר מן התורה אבל מידי דאית ליה עיקר מן התורה אין לנו שנוכל לבטלו דאי לא תימא הכי מה הועילו חכמים בתקנתם שהחמירו באיסור עד ששים או מאתים או מאה הרי יכול להוסיף עליו היתר לבטלו י"ל דאפשר דבחמץ וכיוצא בו דכי אשתמש בהיתרא אשתמש והשתא ליתיה לאסוריה בעיניה הקילו לבטל לכתחלה : **ושמואל** אמר אל ישברו משהו להו עד לאחר זמנן ועביד בהו בין במינן בין שלא במינן. דס"ל כר"ש ולא קיים ר"ש אלא בעיניה אבל ע"י תערובות לא קנים : **מפני** הרגל עבירה . שמא יבא לאכלן עם הבשר: ואם טש כל הפת כולה אסורה עד שיסיק את התנור כדי להעביר את הטיחה שעל פניו דאילו למה שבלע [בתוכו לא צריך היסק דהא קי"ל דנותן טעם בר נותן טעם בבשר בחלב](חולין קיא:) מותר והכי נמי נותן טעם בר נותן טעם הוא האליה בתנור והתנור בפת ולאכתי היתרא הוא אלא משום טיחה שעל פניו בעינן שיסיק את התנור וכי תימא א"כ למה ליה היסק בקנוח סגי ליה איכא למימר שאין התנור מתקנת יפה אלא ע"י היסק אי נמי מפני שדרכו להסיקו ואין דרכו לקנחו נקט היסק [ולא נקט קינוח]: **והאי**[א] בוכיא. כלי שטושין מרעפין ואופין ומטגנין בו: ואי מליא גומרי והסיקו מבפנים שפיר דמי. מיהו אמרינן בגמרא דלקדרה ליכא תקנתא במליא גומרי דחייס עלה דילמא פקעה ולפיכך אי אפשר להשתמש בה בפסח : **והני** סכיני דפסחא וכו'. הכי איתא בגמ' א"ל אמימר לרב אשי הני סכיני דפסחא היכי עבדינן להו א"ל לדידי חדתא עבדינן לי א"ל היינו מר דאפשר ליה דלא אפשר ליה מאי א"ל כעין חדתתא קאמינא מעייל קתיהו בטינא ופרזלייהו בנורא והדר מעייל להו לקתייהו ברותחין ובכלי ראשון והלכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון פירוש משום הכי אמר להו קתייהו בטינא ופרזלייהו בנורא משום דס"ל ששני תשמישין משתמש בסכין אחד ע"י האור כעין שפוד ובשני ברותחין ואותו תשמיש שע"י האור אינו מגיע לקתו של סכין אבל אותו תשמיש שברותחין מגיע בו [ולפיכך אמרו] שמפני אותו תשמיש שע"י האור מעייל להו לפרזלייהו בנורא ומפני אותו תשמיש של רותחין מעייל לקתייהו ברותחין ובכלי ראשון ומיהא שמעינן שכלי של מתכת שמשתמשין במקצתו כל שמכשירין מקצתו דיו כי היכי דאמרינן פרזלייהו בנורא וכך אמרו בזבחים (דף צו:) כלי ואפי' מקצת כלי ולא אמרו כלי ולא מקצת כלי אלא בקדשים בלבד : **ודאמרינן** בריש כיצד צולין דכלי של מתכת חס מקצתו חס כולו היינו לענין צלייתו של פסח שלא יהא צלי מחמת דבר אחר אבל לענין הכשר במכשיר אותו מקצת שנשתמש בו סגי ואחרים אמרו כיון דחס מקצתו חס כולו צריך שיכשיר את כולו והכא אהגעלה דלבסוף דעביד להו ולקתייהו סמכינן [ב] וגרסי' בוי"ו ולא נהירא דאי הכי פרזלייהו בנורא לא תהני ולא מידי : **ומסקי'** והלכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון . כתב הראב"ד ז"ל דדוקא סכיני דפסחא הוא דסגי ברותחין משום דמעיקרא היתרא בלע וכי פלטי ליתיה לאסוריה בעיניה וכל היכא דהיתרא בלע אפילו דברים שתשמישן ע"י האור סגי להו בהגעלה דהכי אסיק רב אשי בסוף ע"ז ודקאמר הכא לדידי כעין חדתתא עבדן לקתיהו בטינא ופרזלייהו בנורא מחמיר על עצמו היה לחוש לדברי חביריו שלא היו מחלקין בין היכא דבלע איסורא להיכא דבלע היתרא היינו דקאמר לדידי חדתתא עבדין לי וכו' והלכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון ורב אשי גופיה הוא דפסיק הכי ואי נמי תלמודא פסיק הכי לומר שאע"פ שרב אשי היה מחמיר על עצמו קי"ל כפירוקי' דפריק בסוף ע"ז (דף עו.) דכל היכא דהיתרא בלע אפילו תשמישו ע"י האור בהגעלה סגי ליה אבל בשאר איסורין הסכינים צריכין ליבון שפעמים שצולין בהן הוו להו כשפוד וראיה לדבר מדתני בתוספתא דבר שתשמישו ע"י האור כגון הסכינין והשפודין והאסכלאות מלבנן באור ובירושל' נמי אמרינן דסכין גדולה צריכה לבון ובפ"ק דחולין (דף ח.) אמרינן נמי גבי סכין של ע"ז כגון שלבנה באור אלמא לבון בעיא :

אבל רש"י ז"ל כתב בפסקי הלכותיו שבכל האסורין כולן אין הסכין צריך אלא הגעלה אף ע"פ דאיסורא בלע ולפי דבריו זו ששנינו בתוספתא שהזכרנו הסכינין וכו' משבשתא היא דהא מייתי לה בגמ' דילן ולא תנו בה הסכינין וכן זו שאמרו פ"ק דחולין גבי סכין של נכרים שלבנה באור לא מעייל נפשיה בדינהו דסכינין אלא דרך קצרה תפס לו לומר שטהר אותו טהרה גמורה וכן זו שאמרו בירושלמי בסכין גדולה צריכה לבון פליגא אגמרא דילן דהא פסקינן הכא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון ולא מפלגינן בין גדולה לקטנה וכי תימא אי מהא לא איריא דהא היתרא בלע הכא ואפי' כלים שצריכין בשאר איסורים לבון בחמץ בפסח דהיתרא בלעי בהגעלה סגי להו וכדאסיק רב אשי בסוף ע"ז . כתב הרמב"ן ז"ל דליתא שכל הכלים הבלועים מחמץ אע"פ שבלעוהו קודם הפסח איסורא בלעי וכל שתשמישן ע"י האור

המאור הקטן

קא יהיב שיעורא למילתיה שמע מינה במשהו כרב ומדבריו אתה למד שמה שנמצא כתוב בכל ספרי הגמ' ש"מ במשהו כרב אינו מעיקר הגמ' אלא תלויה היתה מפירושי הראשונים והכניסוה הסופרים בספרים ועיקר הגירסא הוא כמו שכתבנו וכן נמצא בנוסחאות מדוקדקות וישנות וחכמי צרפת וחכמי נרבונה עמודי עולם ז"ל פירשוה לשמעתיה דרבא כולה כר' יוחנן וכך נראה משמעתא דבפרק גיד הנשה אמר רבא אמור רבנן בטעמא ואמור רבנן בקפילא ואמור רבנן בששים וכו' שמעת מינה דרבא כר' יוחנן ס"ל במין במינו בנותן טעם א] ואין חילוף בין מימרא דר' יוחנן דהיא היא בעינה אלא דפסק רבא הלכתא הכי ואילו אמר רבא הלכה כר' יוחנן הוה מספקא מילתא דילמא אבזמנו ואשאר איסורין שבתורה קאי לפי' הוצרך רבא לשנות דבריו של ר' יוחנן ולברר הדבר דלא קשיא דידי' אדידיה משום דכי קנים ר' שמעון ה"מ דאיתית בעיניה אבל לא ע"י תערובת ולעולם רבא כר' יוחנן ס"ל לגמרי ומינה שמעת שבתורה שהן בנותן טעם בין במינן בין שלא במינן וכן נמצא בכתב ידי מר יוסף בר יושת"ו ממדינת גייא"ן שהעיד על רבו הרי"ף ז"ל שחזר בו בסוף ימיו ממה שכתב בסוף מסכת ע"ז ופסק הלכתא כרב ושמואל מראביי ורבא וחזר לפסוק הלכה כרבי יוחנן ור"ש לקיש וכן דעתנו נוטה לדברים הללו כחזרו של הרי"ף וכדעת חכמי צרפת וחכמי נרבונה אלא שאין אנו מורים כן בחמץ בפסח לפי שנהגו בו איסור :

מלחמת ה'

ומעשר שני והדש לא נתנו בו חכמים שיעור ואנא דאמרי כרבנן תדע דהא אמר רבי יוחנן כל ... בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך והא טבל דבר שיש לו מתירין הוא ... סכלל כיוצא בו ותנית נמי כרבי יוחנן בפ' השוכר במס' ע"ג אבל אנן מכיון דקי"ל כל דבר שיש ... אפילו באלף לא בטיל א"א לנו לומר בתערובות חמץ בפסח שיהא בטל לעולם במינו וכיון שה... מינו למינו למדנו שכולן במשהו ומ"מ בספר הזה על חכמי צרפת איני כן אלא כרב ר' יעקב ... והלוקין עליו חביריו ז"ל :

השגות הראב"ד

דאכילה מדראיה ואי אמרת כיון דלעביה קניא איכא למימר כגון שתחב לו חבירו למקום שאינה יכולה להזיק אלא ע"י הדחק דבההוא דוכתא לא קני הואיל ו..לא לרצונו הכניסו לו והזרתה אינה אלא מדוחקא ולא אמרינן הכא אי בעי מהדר שהרי מקום דחוק הוא ואין כאן קניית ממון קודם חיוב הבליעה שנהנו מעיו מן החמץ וכיון שכוא של אחרים או של גבוה אין בו חיוב חמץ : כ] ואין חלוף וכו' . א"א יש חלוף גדול כי כדברי רבי יוחנן מפרש במתן טעם ובדברי רבא לא קאמר אלא איסור סתם וזהו שכתב הרב מדלא קא יהיב אשרא ש"מ במשהו כרב וכן כתב רב אחא ז"ל וטעמא קאמר אלא כאי דקאמר כרב תוספת דברים הוא דילמא טעמיה דרבא לאו מטעמיה דרב דאילו לרב משום דאזיל לטעמיה דסבר כרבי יהודה וטעמא דרבא ... דחמץ ואע"פ שאין לבי מתיישב בזה דהמיהא לי היכי מחמירים בחמץ כולי האי דבמינו במשהו ... בשאר איסורין ועוד גזרינן נמי שאינו מינו אטו מינו במשהו וזהו תימה גדול אלא שכבר סיי... יוחנן ור"ש לקיש בכל איסורין שבתורה דבין במינן ובין שלא במינן בנותן טעם מכמה סתומות ומ... בחבורי האיסור והיתר שחברנו גם התימה שתמהנו אין תימה דכיון דלרבא מין ושאינו מינו אהד... אין כאן אלא גזרה אי דילמא אתי למשרי בנותן טעם הלכך בזמנו אסור במשהו בין במינו בין ...

עין משפט

א מיי' פ"ט מה' מאכלות אסורות ם ג לאוין קמא טוי"ד סי' צז : ב מיי' פ"ה מה' חמץ ומצה טור א"ח סי' תנא :

חדושי אנשי שם

(א) ד"ת נ"ע דלעיל גבי תנור אמר דכיון דלית ליה תקנתא אלא בבנירה ש"ד ומאי יש לחלק בין פליטת קדרה שטעם האיסור נאכל ובין אפיית תנור שאין שם איסור נאכל לא טעמו ולא מ שו אלא גרמת האיסור לבד וצ"ע ממ"ר א"ב ד"ל ז"ל :

[א] בוכיא : [ב] וגרסי' הכי מעייל להו ולקתייהו בוי"ו : (מא"י)

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א כל הכלים שנשתמש בהן חמץ כל ימות השנה אין משתמשין בהן בפסח מפני טעם החמץ שבהן ואם בישל בהן הואיל ואינן בני יומן התבשיל מותר כדרך שאמרו בשאר כל האיסורין : ומז"ה אומר שכל כלי שאינו מזוהם מן האיסור בליעתו אינו אלא משהו ואין בו כח לאסור תבשיל המתבשל בו ואפי' אם הוא ב"י ונחלק על רבני צרפת שהן משערין בכל הכלי ואני אומר שאם היה האיסור שנתבשל בכלי רב מן הכלי משערין בכל הכלי כדברי רבני צרפת ואם האיסור מעט מן הכלי משערין בכל האיסור שנתבשל בכלי שאין אדם יודע כמה איסור נבלע ממנו בכלי :

ב וכ"ע לפגם בפסח סמ"ג בשם ר"ת ור"י היו מורין להיתר ורשב"ם ורא"ש ומהר"ם אוסרין :

ג וקודם הגעלה צריך לנופס יפה במטלית או במים להעביר החלודה שבהם אם יש בהן גומות צריך ללבנן ואין די להם ההגעלה וכלי ראשון מקרי שהרתיחו בו מים על האש אפי' אינו עתה על האש רק שעודנו רותח :

לשון ריא"ז

הסכינין הן וידותיהן מגעילן ברותחין בכלי ראשון והן טהורין ומז"ה אומר שלא אמרו כן אלא בסכינין גדולים שצולין בהן בזק כעין שפודין ודינן כשפודין אבל סכין קטנה שאין משתמשין בה על האור אע"פ שחותכין בה רותח בכלי ראשון שפה באבן הריחים של נפחים והיא טהורה כמו שביאר מז"ה בסוף הלכות ע"ז וזה הסכין צריך להגעילו ברותחין כדרך שבלע ואפילו בסכין קטנה ונראה בעיני שהנפה והכברה של עור וכן סלי נצרים וכן סלי פשתן שנותן בהם חמץ [רותח] בשאר ימות השנה כמו שרגילין לתת בהם עוגות ותרמוס בשעת הוצאתן מן התנור אסור להשתמש בהן בפסח בדבר הם עד שיגעילם ברותחין שכדרך שבלע האיסור כך צריכין לפלט כמבואר בקונט' הראיות :

האור צריכין ליבון דלא אמרו היתירא בלע אלא בקדשים שבשעת בליעתם של כלים לא היה שם איסור עליו שעדיין לא נקרא נותר לפי' לא חל [שמו] על אותה בליעה מועטת שנשארה לאחר הגעלה ומשום הכי סגי להו בשפוד ואסכלא של קדשים בהגעלה אבל חמץ כיון שהיה שמו עליו קודם שנבלע בכלים הללו בשעת בליעתן איסורא בלעי וכן נראה שהוא דעת הרב אלפסי ז"ל שהביא כאן בהלכותיו דברים שנשתמש בהן ע"י האור כגון השפודין והאסכלאות מלבנן ולא חלק כלל בדין זה לענין חמץ משמע דס"ל שאף לענין חמץ דינן כן וכי בעו מיניה מרב אשי הני סכיני דפסחא היכי עבדי בה' מצוה להו לאו לענין חמץ בפסח בלחוד בעו מיניה אלא לפי שהיו עסוקין בהלכות הפסח שאלו מיניה סכיני דפסחא ונסתפקא דברותחין ובכלי ראשון בין לענין חמץ בין לשאר איסורין שבתורה שהסכין אע"פ שנשתמש בו ע"י האור וכמו שכתבנו למעלה הכן בכל כלי בתר רוב תשמיש אזלי' שהרי צלוחיות וכוסות וקיתוניות שנינו בהן מדיחן. אי הכא שלפעמים רחוקות לא ישתמש בהן בחמין ואפי' הכי סגי להו בהדחה אף הסכין גם כן אע"פ שלפעמים ישתמשו בו ע"י האור אין רוב תשמישו בכך ומשום הכי סגי להו בהגעלה ברותחין ובכלי ראשון ומיהו כלי ראשון בעי דזימנין דמעייל להו בהדא דבשרא והוה ליה כעין כפא וכן כתב הרב בעל הלכות גדולות ז"ל ואע"פ שבענין זה אינו עקר תשמישו כיון שפעמים משתמש בו ע"י האור ממש ולפי אותו תשמיש צריך לבון ופעמים שהוא משתמש בו בכלי ראשון וכמו שכתבתי ומפני אותו תשמיש צריך הגעלה בכלי ראשון אע"פ שהרבה פעמים הוא משתמש בו בכלי שני הטילו חכמים הכשר בינוני שהוא צריך לתשמיש אמצעי שלו דהיינו ברותחין ובכלי ראשון א"נ משום דאגב דוחקא דסכינא בלע טפי החמירו עליו שלא להתירו בכלי שני והצריכו כלי ראשון:

תירה אור

ברותחין ובכלי ראשון אמר רב הונא בריה דרב יהושע ועץ פרור מגעילו ברותחין ובכלי ראשון קסבר כבולעו כך פולטו: °נקוט האי כללא בידך דמאני דאעא ומני דפרזלא ושאר מיני מתכות א ובורמי דגללי דאישתמש בהו חמירא כולה שתא בבלי ראשון צריך למיגעלינהו בבלי ראשון והני דאישתמש בהו בבלי שני כגון קערות וכיוצא בהן כי שדי עלייהו רותחין בבלי שני ומשהי להו ב בגוייהו עד דפלטן שפיר דמי דגמרינן להו מגיעולי נכרים דכתיב בהן °כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר (א) *ת"ר *הלוקח כלי תשמיש מן הנכרים דברים שלא נשתמש בהן כל עיקר מטבילן והן טהורין דברים שנשתמש בהן ע"י צונן כגון כוסות וצלוחיות וקיתוניות מדיחן ומטבילן והן טהורין דברים שנשתמש בהן על ידי חמין כגון יורות וקומקמוסין ומחמי חמין מגעילן ומטבילן והן טהורין דברים שנשתמש בהן ע"י האור כגון שפודין ואסכלאות מלבנן ומטבילן והן טהורין (ב) *כיצד מגעילן אמר רב הונא מניח יורה קטנה לתוך יורה גדולה: ויורה גדולה מאי עביד לה ת"ש דההיא יורה דהוה בי רב עוקבא (ג) אהדר לה *לישא אפומא ומליא מיא וארתח אמר רבא מאן חכים למעבד הכי אלא רב עוקבא דגברא רבא הוא וקסבר כבולעו כך פולטו מה בולעו בניצוצות אף פולטו בניצוצות • והני מילי בשאר ימות השנה אבל בפיסחא דאסיר למעבד בלישא עביד לה גדנפא דטינא ומרתח לה: *בעו מיניה מאמימר הני מאני ג דקוניא מהו לאישתמושי בהו בפסח ירוקי לא תיבעי לך דודאי אסירי כי תיבעי לך חיורי ואוכמי היכא דאית בהו קרטופני לא תיבעי לך דודאי אסירי °כי תיבעי ג לך דשיעי מאי אמר להו חזינא להו דמדייתי

רש"י

חמירא • חמץ: עץ פרור • שמגיסין בו את הקדרה: דאעא • של עץ כלי עצים: ודפרזלא • של ברזל: ובורמי דגללי • כלים העשויין אבנים: שנשתמש בהן על ידי האור • שאולין בהן: מלבנו • ולא סגי להו בהגעלה: אהדר לה לישא אפומא • עשה שפה מבצק גבוה קצת להיות סביב כדי שיעלו הרותחין על שפתו סביב ויהא מוגעל: כבולעה • ע"י רתיחות העולין על שפתה כך פולטן: גדנפא • שפה: דטינא • מטיט: קוניא • פטמיר בלעז והוא של חרס וטוח באבר: ירוקי • עשוי מקרקע ירוקה שחופרין ממנו צריף אלו"ם בלע"ז (ד) ובולע לעולם: קרטופני • בקעים: דמדייתי

להתירו בכלי שני והצריכו כלי ראשון: עץ פרור מגעילו ברותחין ובכלי ראשון. פי' הרמב"ן ז"ל דלאו היינו כף שמגערין בו את הקדרה בעודה על גבי האור (א) אלא הוא עץ שתוקעין בו עלים ובולטין ממנו אילך ואילך וממחין ומפררין בו כל מאכל עב ועל שם כך נקרא עץ פרור ועיקר תשמישו לאחר שמסלקין את הקדרה מן האור ומניחין אותה על גבי הקרקע ואתא לאשמועינן שאע"פ שמשתמשין בו לפעמים בעוד שהקדרה על גבי האור ברותחין בכלי ראשון סגי דהיינו לאחר שהעבירוהו מעל האור דבכי האי גוונא מיקרי כלי ראשון והכי מוכח בפרק כירה (דף מב:) דאמרי' התם דמלח אפילו בכלי ראשון לא בשלה דמילחא צריכא בשולא כבשרא דתורא ואי כלי ראשון מיקרי בעוד שהוא על גבי האור היכי אפשר למימר דלא בשלה ביה והא ודאי אפי' בשרא [דתורא נמי בשלה ביה] אלא ודאי כלי ראשון היינו לאחר שהעבירוהו מעל האור כדפרישית: נקוט האי כללא בידך וכו' ובורמי דגללא. כלים של אבני גלל דכלי אבן דינן ככלי מתכת ולא הוו ככלי חרס וראיה לדבר מפ' בתרא דע"ז (דף עד:) גת של אבן שזפתה נכרי מנגבה והיא טהורה וקתני סיפא דבשל חרס אע"פ שקלף את הזפת אסורה אלמא כלי אבנים לא הוו ככלי חרס ולענין טומאות נמי תנן במסכת כלים (פ"ה מ"ה) תנור של אבן ושל מתכת טהור משום כלי חרס וטמא משום כלי מתכות אלמא כלים של אבנים ככלי מתכות דמיין ולא ככלי חרס ומ"ה סגי להו בהגעלה ובשם ר' יצחק אמרו שכלי אבנים אינם צריכין הכשר ומלא בתוספתא כמך לדבריו: דברים שלא נשתמש בהן כל עיקר מטבילן והן טהורין. כל מטבילן דאמרינן בהך ברייתא דוקא בכלי מתכות דמפרשת מדין ילפינן להו דכלי מתכת אמורין בפרשה אבל שאר כלים כל שלא נשתמש בהן כל עיקר אינן צריכין כלום ואם נשתמש בהן מגעילן כעין תשמישן אבל אין צריכין טבילה ובכלי מתכות נמי דוקא כלי סעודה הוא שצריכין טבילה אבל שאר כלים אין צריכין טבילה כגון זוזא דסרבלא והכי איתא בסוף גמרא דע"ז: מדיחן ומטבילן והן טהורין פירשו בירושלמי שצריך להטביל מפני שילאו מטומאתו של נכרי [ונכנסו] לקדושתו של ישראל לפיכך נראה שצריך להכשיר את הכלי לפי מה שהוא בהדחה או בהגעלה או בלבון ואח"כ יטבילנו אבל אם הטבילו תחלה הרי הוא [עדיין] בשעת טבילתו בטומאה כטובל ושרץ בידו והכי דייקא לישנא דברייתא דקתני מדיחן ומטבילן מגעילן ומטבילן מלבנן ומטבילן ומיהו כתב הרמב"ן ז"ל דלכתחלה הוא שצריך לעשות כן דקרא ה"נ משמע תעבירו באש דהיינו לבון ובתר כן ושהר דהיינו טבילה אבל בדיעבד אי אפיך לית לן בה דעבובא לא כתיב ומכ"מ צריך שיזהר מדבר החוצץ בו שהרי הקים הכתוב טבילה זו לטבילת נדה כדאיתא בסוף ע"א עוד דקדק הראב"ד ז"ל מדקתני מדיחן ומטבילן שצריך לשפשפו היטב במים בידו בשעת הדחה ולא שיעבור המים עליו בנחת דא"כ למה הוצרכו להדחה ולטבילה תסגי ליה בטבילה לחודה וגם נראה לשטפו במים אחר השפשוף והיינו דתנן בזבחים בפרק דם חטאת (דף צו:) מריקה כמריקת הכוס שטיפה כשטיפת הכוס ובכוס אסור קאמר דומיא דכלי אסור דאיירי בגווה ואלו דברי הר"ז ז"ל ואיני רואה בזה הכרע אלא שראוי לחוש לדבריהם ז"ל וכ"ש להחמיר: דברים שנשתמש בהן ע"י האור כגון השפודין והאסכלאות מלבנן ומטבילן והן טהורין • כיון שהביאה הרי"ף ז"ל בהלכות חמץ ומזה נראה שדעתו שדברים שנשתמש בהן חמץ ע"י האור צריכין לבון ואע"ג דאסיקנא בסוף ע"א (דף עו.) דכל היכא דהיתרא בלע בהגעלה סגי ליה כבר כתבתי למעלה דהיכא למימר דחמץ כיון שנשמו עליו איסורא בלע מיקרי: קסבר כבולעו כך פולטו מה בולעו בניצוצות • כלומר דאי לאו הכי לא הוה סגי ליה בגדנפא דטינא כיון שאין המים עומדין בה בקבע כל כך ומיהו בלא גדנפא לא סגי דלא דמי ניצוצות דחדא שעתא לניצוצות דכולה שתא: עביד לה גדנפא דטינא ומרתח לה • ויש שנוהגין ללבן רעפים ואבנים באש ובעוד שהכלי מלא ורותח משליכין אותן לתוכו: ומיהא שמעינן [א] [שאסור] להגעיל בכלי אסור דהא הך דודא כלי אסור הוות *ואפ"ה הגעילו אותה בעצמה [תחלה] וא"ת היכי סמכינן אהגעלה דילמא בתר דפליט הדר בלע תירץ הר"ז ז"ל שאין מגעילין לעולם אלא באחד משני ענינים או שהוא מגעיל בכלי כשר ושיהא במים ששים כנגד כל הכלי שהוא מגעיל דהא קיימא לן דבדידיה מבטרינן דבמאי דנפק מיניה (חולין צז.) מנא ידעינן וכיון שיהא במים ששים כנגד כל הכלי הוי כל פליטת הכלי בטל ובענין זו הוכשרו כל כלי מדין שהיו בני יומן וכן אפשר נמי להגעיל כלי שאינו בן יומו ואפי' בכלי אסור והוא שלא יהא בן יומא ואין משגיחין בשעור המים כלל שהרי כל מה שפולט בין הוא בין הכלי שמגעילים אותו לפגם הוא ואע"פ שחוזר ובולע אין בכך כלום ואם תאמר אם כן מה הועלט בתקנה זו והלא אף קודם הגעלה מה שבתוך הכלי פגום הוא ואפילו הכי צריך הגעלה לא היא דהתם התלת בליעתו מן המשובח הוא ורואין אנו כאילו הוא בשבחו עד שיפלוט שחשו חכמים שאם אתה מתיר לו להשתמש בו לאחר יומו שיבא להשתמש בו אף ביומו אבל כל מה שבולע מן הפגום מותר:

ומיהו אומר רבינו יצחק ז"ל דכלים שמגעילין מחמץ אם מגעילין אותן קודם זמן איסור של חמץ מותר להגעיל אותן אפילו בני יומן משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם של היתר קודם שבא האיסור כדגים שעלו בקערה שמותר לאכלן בכותח ואפשר לחלק קצת משום דהתם אין שם האיסור חל עליו דהיינו בשר בחלב אבל הכא מעיקרא חמץ והשתא חמץ: וכך הוא סדר הגעלה בתחלה מעביר החלודה מן הכלים כדתניא בספרי אך את הזהב מכאן שצריך להעביר את החלודה ואח"כ מגעיל ומשהה הכלי בתוך המים עד כדי שיראה באומד יפה שפלט מה שבלע ואח"כ שוטפו בצונן כדאמר בזבחים מריקה כמריקת הכוס ושטיפה כשטיפת הכוס כלומר כוס אסור וכמ' שכתבנו למעלה וכן נהגו: וללבון אמרינן בפרק בתרא דע"א (דף עו.) ועד כמה מלבנן אמר רבי מני עד שתסיר קליפתן וגרסינן בירושלמי בשילוי ע"א הלבון צריך שיהיו ניצוצות מנתזין ממנו: הני מאני דקוניא • כלים של חרס הן ושוטין אותם באבר: ירוקים • עשויים מקרקע שחופרים ממנה צריף שקורין אלו"ם ובולע לעולם: קרטופני • בקעים: כי תבעי לך דשיעי ואחי • כלומר מבעיא לי אי ככלי מתכות דמו וכגי לא

שלטי הגבורים

א הרי"י מסימפוני כתב דכלי גללים וכלי אבנים די להם בשטיפה: ובתשובה לרב האי דכלי גללים וכלי אבנים שנשתמש בהן ברותחין אין להם תקנה בהגעלה דדמו לכלי חרס וצריך להסיקן בתנור עד שיתלבנו באש והטור כתב כדברי רבינו וכ"כ מיי' • וסמ"ג כתב בשם ר"ת ורבי' שמכון המדוכה של אבן שלנו אסורין אף בהגעלה מפני שהן כבית חרושת: אבל בשם ר"י בן רבי' י"ט ובשם ר"י שלא נאסרו אלא ללוש בהן מלה אבל לשאר תשמישין סגי בהגעלה לענין חמץ בפסח וכ"כ הטור בשם הרא"ש ור"י ואבי העזרי ובעל הערוך והרי"ן גאות וכתב דכך המנהג להגעיל מדוכות של עץ ואבן ובלבד שיהיו חלקים שלא יהיו בהם בקעין:

לשון ריא"ז

אילפסין שלנו שהאזובים מאבני ים מז"ה אומר שהוא ככלי חרס שאינן ניתרים בהגעלה ור"י אומר שהן ניתרים בהגעלה ככלי מתכות וכדברי רבי' יצחק נ"ל וכן עיקר כמבואר בקונטרס הראיות:

ב וכן כתב מיי' דמשהי ליה בגווייהו עד דפלטי וכ' הטור בשם אבי העזרי מי יודע לשער שיעור הפליטה אולי ישהה לתוכה וחוזרין ובולעים לכן ירא שמים הרוצה להגעיל ישהה מעט לעת לתשמישן שיהא טעמן פגום וכן כתב הרא"ש דקודם זמן איסורו יכול להגעיל אפי' כלי בן יומו אפי' אין במים ס' לבטלו אבל מזמן איסורו ואילך וכן כל ימות השנה הבא להגעיל כלי שבלע מאיסור אין להגעילו אלא א"כ לא יהא הכלי ב"י או שיהא במים ס' כדי לבטלו ונוהגין להכניסן ולהוציאן מיד. טור: וכן כתב סמ"ג שנכון לעשות כן ועוד כ' מיי' שלאחר הגעלה שוטף אותם מיד במים קרים וכ' בשם רש"י והטעם כדי שלא יחזרו ויבלעו ממים הרותחין שעליהן וכן כתב רב האי וכן כתבו סמ"ג וטור וכתבו דלא נודע כטעם דאין לחוש למה שכתב אלא שנהגו כן וכן המנהג וסמ"ג כתב טעם לזה בשם ר"י עפ"י דברים עתיקים ובחדושי הארכתי לבאר כל דברי סמ"ג בזה באורך בס"ד:

לשון ריא"ז

כלי מתכות וכלי עץ שנשתמש בהן חמץ כל ימות השנה מגעילן והן טהורין כיצד כלים שבלעו מכלי ראשון כגון היורות שמבשלין בהם וכן כף של עץ או של מתכו' שמכניסין בהן ומשקען במים רותחין ע"ג האור בין שהוא משקען כולן בין שהוא משקען לחצאין משהה אותן שהה אחת עד שיפלטו בליעתן ובלבד שיהיו תחלה רחוצים ומנוקין מן החמץ ואין צריכין שטיפה בצונן אלא בקדשים כמו שמבואר בזבחים בפרק דם חטאת וככר בארנו ענין הגעלה בסיף הלכות ממס' ע"ג ונראה בעיני שאף ככלי שאוא מערה בו בכלי ראשון הרי הוא ככלי ראשון וצריך להגעילו במים הרותחים ע"ג האור כמבואר בקונטרס הראיו': אם ערה הרותחים לתוך כלי ואח"כ נגעלו בו כלים ובלעו ממנו הרי אלו בליעתן בכלי שני כיצד הוא עושה שופך עליהם מים רותחין או שופכן בכלי ומטביל בהן כלים שרוצה להגעיל ומניחן שם עד שיפלטו:

ג כתב סמג בשם ר"ת דהני מאני דקוניא מיירי דוקא שהיפן בהתוך זכוכית שהוא מן החול ככלי חרס אבל היתוך עופרת מותרת בהגעלה דכלי מתכות ורש"י לא פי' כן וכתב רב האי כלי עץ מצופין בסממנים ומשתמשין בהן בחמין דינן ככלי חרס ואין משתמשין בהם בפסח:

עין משפט

א מיי' פ"ה מה' מהלכו' אסורות סמג לאוין קמח טוי"ד קא קכא: במיי' פ"ה מה' חמץ ומצה סמג לאוין עח טור א"ח סי' תנא

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בלא וטהר וגו' ת"ר: (ב) נ"ב ואמרינן כיצד: (ג) נ"ב ואהדר לה: (ד) נ"ב והוא עז ובולע:

במדבר לא

ע"ז דף עה:

שם עו.

שם עו: נ"ל גרנפא דלישא

מכלתין דף ל:

[דף ל' ע"א]

חדושי אנשי שם

(א) מהר"ן שפירא ז"ל דלאותו כף לא די לו ברותחין בכלי ראשון אלא צריך שיעמוד על האור בשעת הגעלה כתשמישו אלא איירי בעץ שתוקעין בו כו ומסיק דלהו כלי ברותחין בכלי ראשון סגי ולא צריך לעמוד על האור וק"ל:

[א] במותר א"י: וכן תשב שם מלה תחלה (הגה"י)

נ"ל והיינו

אמיי' פי"א מה' מאכלות אסורות סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלה: ב מיי' פ"ה מה' חמץ ומצה סמג לאוין סח טור א"ח סי' תנא תנב: ג מיי' פ"ד מה' חמץ ומצה טור א"ח סי' תמח:

להו בהגעלה או ככלי חרס דמו שאינו יוצא מידי דפיו לעולם ולענין יין נסך נמי נהי דאפילו לכלי חרס יש לו הכשר אפילו הכא איכא פלוגתא בין שאר כלים לכלי חרס שבשאר כלים כל שאין מכניסן לקיום אפילו תחלת תשמישן ביד נכרי בהדחה בעלמא סגי להו אבל כלי חרס כל שתשמישו ביד נכרי אפילו אין מכניסו לקיום בעי מילוי ועירוי כמ"ש שם בפרק אין מעמידין בס"ד ומ"ה דרש מרימר דלענין יין נסך קוניא בין אוכמי בין ירוקי שרי כלומר שרינן ככלי מתכת אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות דאוכמא וחיורתא דמסקי' בפ' נר מצוה אין מעמידין (דף לג:) דשרו אפילו במכניסן לקיום נמי שרו לפי שכלים הללו אין בולעים כלל וכיון שלמדנו הרב ז"ל שיש כלים שאפילו מכניסן לקיום מותרין בהדחה מפני מיעוט בליעתן נראה לי להתיר כלי זכוכית אפילו במכניסן לקיום דשיע וקשים ובליעתם מעוטה מכל הכלים ומצאתי כתוב דהכי איתא באבות דר' נתן כלי זכוכית אין בולעין ואין פולטין:

חזינא להו דמדייתי. כלומר פולטין המשקה מדופן החיצון וא"ת כי קאמר דמדייתי לאחר הגעלה קאמר דאי לפני הגעלה כלי מתכת נמי מדייתי וכיון דלאחר הגעלה קאמר למה ליה למימר והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דפיו לעולם תיפוק ליה דהא חזינן דהגעלה לא מהניא להו יש לומר לעולם לפני הגעלה קאמר ומדייתי היינו מבחוץ כלפריסית ומ"ה מוכח דכיון דבליעתה עוברת לחוץ אלמא בלעי טפי וככלי חרס דמו: **התורה** העידה על כלי חרס שאינו יוצא. מדכתיב (ויקרא ו) אשר תבושל בו ישבר אלמא לית ליה תקנתא וא"ת דבפרק דם חטאת בזבחים (דף צו.) פרכינן קדרות בפסח אמאי ישברו ליהדרינהו לכבשונות ומשני אין עושין כבשונות בירושלים אלמא אית להו תקנתא בהחזרת כבשונות והיכי אמרינן שאינו יוצא מידי דפיו לעולם. ותירץ ר"ת ז"ל דכי האי גונא לא מיקרי יוצא מידי דפיו דלאחר היסק הרי הוא ככלי חדש ומיהו במקדש אית להו תקנתא בהכי אבל לדידן לא דחיים עלייהו דילמא פקעי וכמו שכתבתי למעלה:

רש"י

דמדייתי. פולטין המשקה מדופן החיצון וכיון דמדייתי ודאי בלעי וכיון דבלעי שוב לא פלטי: שהתורה העידה על כלי חרס. שכיון שבולע שוב אינו פולט ואינו יוצא מידי דופיו דבכלי עץ ומתכות כתיב תעבירו באש ומורק ושוטף במים אבל בכלי חרס כתיב ישבר: זה. המן תשמישו על ידי חמין כל השנה אבל יין נסך לא נשתמש בהן אלא צונן: בית שאור. כלי שהאשה שורה וממחה בו את השאור ונותנתו בעיסה ופעמים ששוהה שם כל הלילה: ובית חרוסת. כלי שנותנין בו חומץ וכל דבר שיש לו קיהוי ורגילין לתת בו קמח ועשוי לטבל בו בשר כל השנה והקמח מתחמץ מחמת הקיהוי: אגני. עריבות

דמדייתי ומדמדייתי ודאי בלעי והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם ומאי שנא הבא מגבי יין נסך דדרש מרימר קוניא בין ירוקי בין אוכמי בין חוורי שרו אמר להו זה תשמישו על ידי חמין וזה תשמישו ע"י צונן האי דדרש [א]מרימר לענין יין נסך דקוניא ירוקי שרי לית הלכתא כותיה דקיי"ל כרב זביד דאמר ירוקי אסירי משום דמיצריף וכבר ברירנא לה במס' ע"ז (א) ודקא מקשינן הבא (א) מדאמימר לאו מירוקי קא מקשינן אלא מחוורי ואוכמי קא מקשינן: אמר רב חנן בר רב יצחק אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל כל כלי [ב]חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה בצונן א חוץ מבית שאור הואיל וחימוצו קשה: אמר אביי ובית חרוסת כבית שאור שחימוצו קשה דמי: אמר רבא הני אגני [א] דמחוזא הואיל ותדירי למילש בהו חמירא ומשהי בהו חמירא כבית שאור שחימוצו קשה דמי ואע"ג דרויחן ושליט בהו אוירא אסירי והאידנא נהוג עלמא דלא לאישתמושי בפיסחא במאני דפחרא עתיקי אבל בחדתי שפיר דמי: **מתני'** *[ג]נכרי שהלוה את

כל הכלים שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהם מצה חוץ מבית שאור הואיל וחמוצו קשה. כך הוא הגירסא ברוב הספרים ומשמע לאורה דהכי פירושה שאם נשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה אפי' בחמין דהא לא בלע מידי והא מילתא פשיטא היא שהצונן אינו בולע אלא דנקטא הכי לאשמועינן דבית שאור אע"פ שהוא צונן הואיל וחמוצו קשה הוא דיניה כאילו נשתמש בו בחמין שאסור להשתמש בו מצה בחמין אבל מצה בצונן משמע ודאי דשרי דאע"פ שמחמת שחמוצו קשה הוא בולע מ"מ לא יהא פולט בצונן כדאמרינן פרק כל הבשר (דף קיא:) סכין ששחט בה אסור לחתוך בה רותח צונן אמרי לה בעיא הדחה ואמרי לה לא בעיא הדחה (א): **אבל** הרב אלפסי ז"ל כתב שכל הכלים של חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בו מצה בצונן חוץ מבית שאור וכו' ותרי תמיהי איכא במילתיה נשתמש בו חמץ בצונן למה לא ישתמשו בו מצה בחמין ובית שאור נמי אע"פ שמפני שחמוצו קשה כחמין דמי למה לא ישתמשו בו מצה בצונן דהא אע"ג דבלע לא פליט: ואיכא למימר דחמץ כיין נסך דמי דתרוייהו אית להו חורפא הילכך אע"פ שבשאר איסורין לא מצינו לצונן בלונן אלא הדחה בעלמא ואפילו נשתמשו בממשו של איסור כדאמרינן בפ' כיצד צולין (דף עו.) צונן לתוך צונן מדיח הני שאני דמשום דחריפי ותקיפי אפילו בצונן בלעי כלים מינייהו הילכך כי היכי דכלי שנשתמש בו יין נסך בצונן אי מכניסו לקיום אי נמי אין מכניסו לקיום אלא שהוא כלי חרס ותחלת תשמישו ביין נסך אסור להשתמש בו בלא הכשר הכי נמי בכלי שנשתמש בו חמץ בצונן וזהו שכתב הרב אלפסי ז"ל מותר להשתמש בו מצה בצונן אבל בחמין לא ואף לענין הכשר כלים מצא הרמב"ן ז"ל [בירושלמי] שמשוה אותו ליין נסך דאמרינן התם בפרק קמא הורה ר' אמי באלין גרביא דכותחא ממלא אותן מים שלשה ימים מעת לעת כלומר להכשירן להשתמש בהן בפסח ומאי דאמרינן חוץ מבית שאור שחמוצו קשה דמשמע דאפילו בצונן אסור להשתמש בהן מצה היינו דוקא נמי בכלי חרס שכל כלי חרס שנשתמש בו חמץ בחמין כיון שאין לו תקנה אלא שבירה אסור להשתמש בו אפי' בצונן דחיישינן שאם ישהה אותן להשתמש בו צונן שיבא להשתמש בו חמין ועוד שכיון שהוא בולע הרבה ואינו יוצא מידי דפיו הרי הוא כגוף האיסור הילכך כל היתר שנגע בו צריך הדחה כאילו נגע [באיסור] עצמו וראיה לדבר מדאמרינן דאגני דמחוזא כבית שאור שחמוצו קשה דמי ומשמע ודאי דלמילש בהו מצה קאמר דהא למילש בהו עבידי וכי לייש מצה בצונן לייש שמע מינה דכלי [חרס] שנשתמש בו איסור בחמין אסור להשתמש בו היתר אפילו בצונן והכי מוכחא נמי מההיא פינכא (חולין קיא:) דרב אמי דתברה ולא אשתמש בה צונן והיינו נמי דאמרי' דקדרות בפסח ישברו ולא שרינן להשתמש בהן צונן: **חוץ** מבית שאור. כלי שהאשה שורה בו את השאור שטוחנת [בעיסה] ומשהה אותו בו. אגני. עריבות ושל חרס הן: **מתני'** נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אוקימנא לה בגמרא כגון שהרהינו אצלו ואמר לי' קני מעכשיו וכי האי גונא אע"פ דההוא זימנא דקבע ליה הוי לאחר הפסח כיון דאמר ליה מעכשיו מההוא זימנא קאי ליה ברשותיה דנכרי ושרי וא"ת כיון דבידו לפדותו אמאי לא חשוב כחמץ של ישראל כדאמרינן גבי חלה דמגו דאי בעי מיתשל עלה כדידיה דמיא לעבור עליה בבל יראה וכדאיתא פ' אלו עוברין (ד' מו:) י"ל דלא דמי דאילו חלה לא מיחסר אלא דבורא בעלמא אבל הכא דמחסרא ממונא לא אמרי' ביה הואיל וכיון דאמר ליה קני מעכשיו הרי הוא כמכור אלא מעתה ראשונה דאי לא תימא הכי אלא דוקא כשהגיע זמנו קודם הפסח למה לן בגמרא לאוקומא בדאמר ליה מעכשיו קני וכי תימא משום דאי לא אמר ליה מעכשיו אפילו הגיע זמנו קודם הפסח לא הוי כדידיה דאסמכתא היא ולא קניא ליתא דבכי האי גונא ליכא במשכון דין אסמכתא שהמלוה את חבירו על המשכון ואמר לו אם לא פרעתיך עד יום פלוני משכוני מחול לך הגיעו המשכון אע"ג דלא אמר ליה קני מעכשיו והכי איתא בתוספתא וכתבתי בפ' הזהב בס"ד וטעמא דמילתא משום דבעל חוב קונה משכון לא שנא משכנו בשעת הלואתו ולא שנא שלא בשעת הלואתו הילכך אי בשהגיע זמנו קודם הפסח עסקינן לא הוה צריכין בגמרא לאוקומא בדאמר ליה קני מעכשיו אלא ודאי לאשמועינן שאף על פי שקבע לו זמן לאחר הפסח מכיון דאמר ליה מעכשיו כדידיה דמיא וזה שלא כדברי רבינו אפריס ז"ל שכתב דדוקא בשקבע לו זמן קודם הפסח [אבל לאחר הפסח אסור משום דנכרי לא קני ליה קנין גמור עד לאחר הפסח] והביא ראיה מן

המאור הקטן

[א] דכתב הרי"ף ז"ל כל הכלים שנשתמש בהם חמץ בצונן משתמש בהן מצה בצונן חוץ מבית שאור לאו דוקא ובספרים שלנו אין בהם אלא משתמש בהם מצה ופירושה בין בחמין בין בצונן והכי הלכתא:

מלחמת ה'

ועוד והא דכתב הרי"ף ז"ל כל הכלים שנשתמש בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה וכו' עד ופירושה בין בחמין בין בצונן והכי הלכתא:

אמר הכותב לפי דעתי דבר נאה ומתקבל הוא ולרבינו הגדול ז"ל נאה לדרשו לפי שמצינו גבי יין נסך כלי חרס שתחלת תשמישו בידי נכרים אינו מותר בהדחה ואע"פ שאין מכניסו לקיום ונפקא לן הא מלתא מכסת דאמתי בהו נכרי פעם ראשון ושני ומדאמרי' גבי מאני דקונית דכי אית בהו קרטופני דלא מהפי יה אסירי ככלי חרס וכי מיכסו כולהו שרי דלא הוו ככלי חרס ואי מכניסן לקיום אפי' דמתכא אסורין הן ואתמר נמי התם תגבי שתמי וסואתא דבי מכסי כיון דלא בלעי טובא משכשכן במים ומותרין והכי איתא בנוסחי דגאונים והכי נמי משמע בפ' השוכר דמסכת ע"ז גבי הגת והמתן והמשפך ותכמים אוסרין מכולהו הני שמעינן דכל כלי חרס שתחלה תשמישן ביין נסך צריכין הכשר גדול והוא הכשר עירוי שהוא הגדול שבשנה נסך וכן דעת רש"י והגאונים גם ואע"פ שלא מצינו צונן בצונן אלא הדחה בעלמא ואפי' בממשו של איסור כדאמרי' לקמן בפרק כיצד צולין צונן לתוך צונן מדיח שאני יין נסך איידי דחריף ותקיף מיבלע בלע דבל מילתא ליה חורפא דמי קצת לחמין כדמוכח במסכת ע"ז גבי חלתית וכדאמרינן גבי צנון שחתכו בסכין בפרק כל הבשר ותמרא נמי מתקף תקיף וכיון דכלים חדשים ושל חרס נינהו בלעי והדבר ניכר ונראה לעינים וכן מצינו דבר שמכניסו לקיום אפילו בכל עץ ומתכת ונודות דעור צריך עירוי ויש מהם נגוב ואע"פ שהוא בצונן והטעם לכולן משום דאיידי דתקיף תמרא ומישהו בגויה בלעי ומעתה נמצינו למדין לכלים של חרס שנשתמש בהן חמץ שכיון שתחלת תשמישן בחמץ הוא מיבלע בלעי דחמץ נמי אית ליה חורפא דומיא דיין שהרי מצינו שבוה לו בכלי שמכניסו לקיום כדאמרינן במשנתין בבית שאור שחימוצו קשה והיינו מפני שהאשה שוהה עליו החמץ שפירש רש"י ז"ל וכדאמרי' בהדיא באגני דמחוזא ותדירי למילש בהו חמירא ומשהו בהו חמירא כבית שאור שחמוצו קשה דמי שמע מינה כשם שכל דבר שמכניסו לקיום לענין יין נסך אין דינו אותו כדין צונן כך לענין חמץ אינו נדון כדין צונן ולפי מה שמצאתי בירושלמי אף לענין הכשרן שוין דגרסינן התם בשלהי כל שעה הורה רבי אמי באלין גרביא דכותחא ממלא אותן מים שלשה ימים מעת לעת פי' להכשירן להשתמש בהן בפסח שלא נשתמש בהן חמין אלא מפני שמכניסן לקיום אין נדונין כדין צונן וצריכין עירוי ונכשרין בכך כמו שאמרו לענין יין נסך הא למדנו שדין חמץ בכלי שמכניסו לקיום שוה ליין נסך בין באיסורו בין בהתירו מעתה נאמר שכן שוין במכניסן לקיום כך הן שוין נמי כשאין מכניסן לקיום הלכך שמעינן מינה דכל כלי חרס שנשתמש בו בשאר ימות השנה בחמץ אע"פ שתשמישו בצונן כיון שתחלת תשמישו בכך מיבלע בלע וכיון שכן אם נשתמש בו עכשיו חמין פליט ליה ואסור. ולפי' פירוש רבינו הגדול ז"ל משתמש בהן מצה בצונן אבל לא בחמין שכמוה בצונן לא מפליט ליה דצונן גמור הוא ובהדחה סגי ליה ולא"ת אפי' נשתמש בהן בחמין מתחלה למה ישתמש בהן מצה בצונן והרי אמרו קערה שמלח בה בשר אסור לאכול בה רותח הא צונן שרי איכא למימר התם בכל עץ אבל של חרס כחמין כל הכי בליעה דאפילו בצונן נמי אי אפשר דלא פליט להו משכו ואסור והא דמתווא למילש בהו בפסח אסרינן להו ואע"ג דליכא מצה בפסח בצונן ביה אלמא כל כלי חרס במכניסו לקיום וכל שכן בחמין אסורין אפי' להשתמש בהן בצונן תדע דאמר רב קדרות בפסח ישברו ולא אמר ישתמש בצונן וכי תימא משום גזירה אי הכי ליקשי הכי בגמרא כדפריך אגנא בצונן וכי תימא דעדיפא מינה אקשי והא ההיא פינכא דאמלח בה בישרא בי רבי אמי ותברה כדאיתא בפרק כל הבשר ואמאי ישתמש בה בצונן וא"ת גזירה שמא ישתמש בהן חמין הרי אפילו נשתמש הוא בנותן טעם ובל היכא דאיכא למיקם אטעמא לא גזרינן כדאקשי' גבי קדרות וליסהינהו לאחר זמן ולעביד בהו שלא במינן ולא חיישינן משום נותן טעם ואפילו לדבריך הרי מצינו בכל הכלים של חרס שנשתמש בהן חמין באיסור שאין להם תקנה אלא שבירה אף אתה אל תתמה בזו שאמרו כל הכלים שנשתמש בהם חמץ בצונן שאילו בחמין אסור להשתמש בהן מצה בין בחמין בין בצונן אי משום גזירה אי משום איסורא וטעמא דמילתא דבכל בחמין כיון שאינו יוצא מידי דפיו לעולם גזרו ביה רבנן אבל בצונן כיון שיש לו הכשר בעירוי כדאמרינן בירושלמי לא גזרו ביה רבנן ולפי זה ישנם שצריך לומר דבית שאור שחמוצו קשה הוא בולע כמו בזה מיין נסך ומהכיות של כותח מפני שמתייבש ומתקשה שם. דבר אחר יש לנו לומר כלי חרס כרותח או כמכניסו לקיום בחמין ויין נסך כרבה טוא בלוע וכאיסור עינים דמי אסור להשתמש בו צונן ואם נשתמש מדיחין אותו בצונן וזה דומה יפה:

שלטי הגבורים

א סמ"ג פליג על זה וס"ל מתוך גרסתו דבית שאור ובית חמץ שנשתמש בהן חמץ בצונן אסור להשתמש מצה בחמין אבל בצונן כגון לבנית בו מצה אסוים שרי וכ"כ הטור ולדברי הטור האי בית שאור מיירי נמי בשאר כלים שאינן של חרס כדמוכח מדבריו והתיר להשתמש בהן בכל מידי תשמישן בצונן חוץ מתשמיש ליש ומיימון כתב כדברי רבינו. כתב רבינו יואל דכלי חרס שבלע ע"י צונן מותר להגעילו ולהשתמש בו בפסח במידי דבלע ע"י צונן ורב האי כתב דלא מהני להו הגעלה אף בכה"ג והאריך הטור בראיותיהן עכ"ב ומיירי דוקא בשאר כלים חוץ מבית שאור וחרוסת:

לשון ריא"ז

כל הכלים שנשתמש בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה בפסח בין כלי שטף בין כלי חרס חוץ מכלי שמניחין בו את השאור מפני שחמוצו קשה וכן כלי שמניחין בו את החרוסת מתוך שהוא חריף ע"י חמוצו הרי הוא כרותח ונבלע בכלי ונראה בעיני שצריך להגעילו בכלי ראשון אם הכלי ראוי להגעלה כמבואר בקונ' הראיות וכן נראה בעיני לומר בכלים שיש בהן חומץ של איסור והקנקנים שיש בהן כותח שיש בו תערובת חמץ ממלאין מים ומערן ג' ימים מעל"ע כדרך שאמרו ביין נסך כמבואר בתלמוד של א"י: העריבות שמתמידים ללוש בהן את החמץ ומשהין בהן את החמוץ אף ע"פ שתשמישן בצונן הרי הן ככלי שמניחין בו את השאור ונראה בעיני שהספלים שלנו שמעמלין בהן את הבצק ומשהין בהן את הבצק הרי הן ככלי שמניחין בו את השאור כמבואר בקונטרס הראיות ועוד שפעמים לשות בהן את השאור במים רותחין ור"י אומר נהגו עתה העולם שלא להשתמש בפסח אלא בחדשים ולא בישנים:

הגהות חו"י

(א) דף ש"ב ע"ב [סי' אלי"ף רל"ט]:

הגהות הב"ח

(א) מדמרימר כצ"ל:

[א] בני: (הגא"י)

חדושי אנשי שם

(א) מהר"ן שפירא וא"ת כיון דאמרי דמ"מ הדחה צריך א"כ גם המצה היתה צריכה הדחה בצונן ואין דרכה להדיחה גם לא שייך בה הדחה א"כ למה יהא מותר להשתמש מצה בצונן בבית שאור ואין לומר שאיירי שמדיחין תחלה הבית שאור דזה אינו מועיל מאחר דהשתמשו נחשב כאילו היה ברותחין אינו מועיל לו הדחה וי"ל דמיושב במה שכתב בסמוך דשאני התם (דאיירי בממשו) [דהוי כממשו] של איסור ולכך אף אם שם צריך הדחה מ"מ בכאן לא הוה ליה להצריך הדחה מאחר שאין ממשות של איסור ודו"ק:

מן התוספתא דתניא נכרי שלוה את ישראל על חמצו ואמר לו אם לא באתי קודם הפסח הרי הוא מכור לך וכו' ולאו ראיה הוא דהא דתני בתוספתא בדלא אמר ליה מעכשיו עסקינן ומשום הכא דוקא בשאמר ליה אם לא באתי קודם הפסח אבל בדאמר ליה מעכשיו אפי' בשקבע לו זמן אחר הפסח מותר : ואם לא אמר ליה מעכשיו לא קני ליה נכרי וקאי ליה ברשותא דישראל ואסור : מיהא שמעינן דחמצו של ישראל המופקד אצל נכרי מדרבנן צריך ביעור דאי לא תימא הכי אמאי אסור והא לא עבר עליה בבל יראה ובל ימצא וכבר כתבתי זה למעלה (דף ז. ד"ה גמ' וה"ף כ: ד"ה נר מצוה ומיהו כו' כ"ש) : אמר רב חסדא וצריך שיבטל בלבו. איכא מאן דפירש דלבו לאו דוקא. אלא לומר שאין צריך להשמיע לאזניו אבל צריך שיוציא בשפתיו דדברים שבלב אינן דברים וכי מצריכין בטול ה"מ מדרבנן אבל מדאורייתא כיון שנפלה עליו מפולת אינו עובר עליו והכי תניא במכילתא בהדיא יצא חמצו של נכרי שהוא ברשותו של ישראל וחמץ שנפלה עליו מפולת אע"פ שהוא ברשותו של ישראל אבל אינו יכול לבערו : מתני' אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. חובת מצה בלילה הראשון שהוא מחויב לאכול מצה כדכתיב בערב תאכלו מצות : כוסמין . אספי"לטא : שבולת שועל. אוי"נא. ירושלמי ר' שמואל בר נחמן שמע לה מן הדין קרא (ישעיה כח) ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו חטה אלו חטים שורה זו שבולת שועל ולמה נקראת שמה שורה שהיא עשויה כשורה שעורה זו שעורין נסמן זה שיפון כוסמת זה כוסמין גבולתו ע"כ גבולו של לחם ולמדין מן הקבלה כלומר בתמיה א"ר סימון מן מה דכתיב (שם) ויסרו למשפט אלהיו יורנו כמו שהוא דבר תורה ובגמ' דידן מפיק מקרא דבמין אחר אינו יוצא מידי מצה: ויוצאין בדמאי. תבואה שנלקחה מעם הארץ והיא נקראת דמאי ספק עישרה ספק לא עישרה וחייבו חכמים להפריש מעשר מן הספק ואם אכל ממנה מצה ולא הפריש ממנה מעשר יצא וטעמא מפרש בגמ' מגו דאי בעי מפקר ליה לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי חזי ליה דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי : ובמעשר ראשון שניטלה תרומתו. תרומת מעשר לכהן ומכאן ואילך מותר לזרים : ובמעשר שני והקדש שנפדו והכהנים בחלה ובתרומה. בגמרא פריך בכל הני פשיטא ומשני להו : אבל לא בטבל ולא במעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו. טעמא דכל הני משום דהוי ליה מצוה הבאה בעבירה וגרסינן בירושלמי תני מצה גזולה אסור לברך עליה אמר ר' הושעיא על שם (תהלים י) ובוצע ברך נאץ ה' הדא דאמרה בתחלה אבל בסוף דמים הוא חייב לו ר' יוסי אמר אין עבירה מצוה אמר ר' אילא אלה המצות אם עשייתן כמצותן הרי הן מצוה ואם לאו אינן מצוה : חלות תודה ורקיקי נזיר. שהן של מצה : עשאן לעצמו. שהיה מחויב תודה אין יוצא בהן ואפילו לא נשחט עליהן הזבח ומפרש טעמא בגמרא ושמרתם את המצות מצה המשתמרת לשום מצה יצאת זו שאינה משתמרת לשום מצה אלא לשם זבח: למכור בשוק יוצא בהן. דכל בשוק אימלוכי מימלך אי מזבנינא ואי לא איפוק ביה אנא הילכך מצה המשתמרת לשום מצה היא ופרכינן בגמרא ותפוק ליה דהויא לה מצה עשירה שהרי היו נלושות בשמן ומשני רביעית היא המתחלקת לכמה חלות דבשמן מעט כזה לא מיקרי מצה עשירה : גמ' כוסמין מין חטים. ליכא למימר דלענין מצה וחמץ מיתניא ולומר שהללו מצטרפין אבל לא חטים ושעורים דהא

את א ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה *כגון שהרהינו אצלו *וא"ל קני לך מעכשיו אי לא מייתינא לך זוזי מכאן עד יום פלוני ואי לא אמר ליה קני לך מעכשיו לא קני ליה נכרי וקם ליה ברשותיה דישראל ואסיר וכן הלכה: חמץ *שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער °אמר רב חסדא ב וצריך שיבטל בלבו : רשב"ג אומר כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו : תאנא וכמה חפישת הכלב שלשה טפחים: מתני' *אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחטים ובשעורים ובכוסמין ובשיבולת שועל ובשיפון ויוצאין בדמאי ובמעשר ראשון שניטלה תרומתו ובמעשר שני ובהקדש שנפדו והכהנים בחלה ובתרומה אבל לא בטבל ולא במעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו אינו יוצא בהן למכור בשוק יוצא בהן : גמ' תאנא כוסמין מין חטין שיבולת שועל ושיפון מין שעורים כוסמין גולפא שיפון דשרא שיבולת שועל שיבולי תעלא. הני אין אורז

רש"י

עריבות : מתני' ידי חובתו . ידי חובת מצה (א) לילה ראשונה שהוא מחויב לאכול מצה כדכתיב בערב תאכלו מצות : שיבולת שועל . הבר"א באשכנז שבולת שלה עשוי כזנב שועל : שיפון . רוק"א באשכנז : בדמאי . תבואה שנלקחה מעם הארץ וספק עישרה וספק לא עישרה וחייבו חכמים להפריש ממנה מעשר מספק ואם אכל מצה (ג) ולא הפריש ממנה מעשר יצא: ובמעשר ראשון של לוים שניטלה ממנו תרומתו . תרומת מעשר לכהן ואז המעשר מותר לזרים : והכהנים בחלה ובתרומה . אבל ישראל בתרומה לא שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות מי שאינו מוזהר על (ג) חמץ אלא משום בל תאכל חמץ יוצאין בו ידי חובת מצה יצא זה שאיסורו משום איסור אחר : ולא במעשר שני . חוץ לירושלים : עשאן לעצמו . לתודתו ונזירתו: אין יוצא בהן . אפילו לא שחט עליהן ולא קרא עליהן שם אלא עשאן לדעת כן וטעמא משום דכתיב ושמרתם את המצות דבעינן שימור לשם מצה יצא זה שמשתמר לשם זבח : למכור בשוק יצא בהן . דכל לשוק אמלוכי אימלוך שאם לא יקנוהו ממנו שיצא לשם מצה : גמ' (ד) חיטין . לענין תרומה

הגהות הב"ח

(א) בלילה כצ"ל: (ג) חמצו כצ"ל: (ד) נ"ב מין :

א אבל אם חסר א' מכל אלו ש"א משכנו בידו או שלא אמר לו מעכשיו או שפרעו בזמנו אסור אבל כשיהיו כל שלשתן אע"פ שלא הגיע הזמן שקבע עד אחר הפסח מותר ומיי' פליג על זה וכתב דוקא שהגיע הזמן שקבע לו קודם הפסח וכן כתב הר"ר אפריסו והרא"ז השיג עליו ואמר שאם הגיע הזמן קודם הפסח ולא פרעו אפי' לא אמר לו מעכשיו מותר ולזה הסכים הרא"ש :

לשון ריא"ז

ואם לא אמר לו מעכשיו אינו קנוי לו אלא אחר הפסח ואין עובר עליו ונראה בעיני שישראל שלוה חמץ לנכרי לפני הפסח ושלם לו חמץ כיוצא בו לאחר הפסח הואיל ואינו מחזיר לו חמץ הראשון בעינו מותר וכן אשה שלוותה ככר מחברתה לפני הפסח ושלמה לה לאחר הפסח מותר וכן אמר המורה והמז"ה ויש מקומות שנהגו שלא ללוות אשה ככר מחברתה לפני הפסח שתשלם לה אחר הפסח וכמדומה אני משום חשש רבית נגעו בה שהמלוה את חבירו סאה בסאה או ככר בככר וקבע לו זמן עד יום פלוני ה"ז אסור כמבואר בקונטרס הראיות : כתב הטור וישראל שהלוה לנכרי דאסור דוקא כשאמר לו מעכשיו דאז כשהגיע הזמן ולא פרעו קני ליה למפרע אפי' לא קבל עליו אחריות אבל אם לא אמר לו מעכשיו אע"פ שמשכנו בידו מותר והוא שאין האחריות עליו [שאם האחריות על ישראל] אפי' פקדון בעלמא חייב לבערו: ונראה בעיני שאם אמר לו מעכשיו והקנהו לנכרי בקנין או אגב קרקע אע"פ שלא מסרו לנכרי עד אחר הפסח הרי הוא קנוי לו מתחלה ואינו אלא כמו פקדון ביד ישראל ומותר באכילה לאחר הפסח כמבואר בקונטרס הראיות והוא שלא היה כל ימי הפסח באחריות של ישראל:

לשון ריא"ז ב חמץ של ישראל שנפלה עליו מפולת אינו צריך לבדוק אחריו אלא מבטלו בלבו כמו שביארנו והואיל ולא עבר עליו בבל יראה מותר באכילה לאחר הפסח שאין לחוש בו להערמה הואיל ונפל עליו מפולת כמבואר בקונט' הראיות

מלחמת ה'

ויעוד אתמר בעל חוב אביי אמר למפרע הוא גובה רבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה ורמינן מתני' עליה דרבא ואוקימנא בשהרהינו אצלו עד וש"מ דישראל המלוה את ישראל על המשכון בעלמא אע"ג דלא א"ל מעכשיו קני ליה כדר' יצחק ואע"ג דאוקימנא להא דאמר ר' יצחק במשכנו שלא בשעת הלואתו אבל בשעת הלואתו לא קנה שאני הכא כיון שסופו לגבותו קנאו למפרע הואיל ואיכא שום צד בעולם במשכון דקני ליה כדרבי יצחק ·

אבל כותב אלו דברי הגאון וכי בבבל שהוא קונה במקום א' יקנה כאן שלא כדין וא"כ אפילו ישראל מנכרי יקנה הואיל וישראל מישראל יקנה אבל הסוגיא שבמסכת שבועות דאוקמה לדרבי יצחק במשכנו שלא בשעת הלואתו דוקא לאו אוקימתא דסמכא היא אלא אימר קאמר והויא דאימר קא הויא · והכא ובשאר דוכתא אפילו במשכנו בשעת הלואתו וכבר כתבתיה שם בשבועות בפרק שבועת הדיינים והנה בעל המאור ז"ל שבית השמועה והעלה לאביי דבין במשכנו בשעת הלואתו בין במשכנו שלא בשעת הלואה היא והרי אתא אוקימתא דאביי והוקימתא דרבא חדא היא וכולה סוגיין בין לאביי בין לרבא היא דאוקימנא לכולהו בשהרהינו אצלו וכך כנעה של שמועה דמעיקרא קס"ד דטעמא דאינו עובר ועובר משום למפרע הוא גובה ואוקימתא לן אוקימתא למתני' אלא בהכי ולפום כן נמי מצריך לן למימר דגבי מטלטלי נמי פליגי אביי ורבא ולמפרע הוא גובה אי נמי כדאקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי דגבי למפרע וטורף בשטר קס"ד לאוקי דעובר ואינו עובר לאו משום גובה למפרע דאי נמי גובה למפרע בעלמא הכא בין לאביי בין לרבא ולרבא הוא גובה דע"כ לא אמר אביי למפרע הוא גובה אלא במקרקעי ושטר דכיון דאי נמי זבין אתא מלוה וטריף אתא מלוה ופריק כי מטא זימניה ולא פרעיה איגלי מילתא למפרע דברשותיה הוו מלוה לא מצי מזבין מלוה מזבין אבל במטלטלי כיון דאילו זבון והקדיש או אורית ליה פקע שעבודיה דהשתא הוא דקני · לוה מזבין מלוה לא מזבין דליכא מילתא דתרווייהו מזבני אי דמר לאו דמר אלא מטלטלי עלמא בשהרהינו אצלו ולא משום גוביינא אלא בדרב יצחק קא מיפלגי מר סבר קני ליה ומר סבר לא קני ליה והשתא לא קשיא ליה לאביי הא דתניא נכרי שהרהין פת פורני אצל ישראל דאילו הוה קשיא ליה הוה מותבינן מינה תיובתא בגמרא דמתני' לא מיפרשא ולא דיקא נמי כוותיה כי היכי דלימא אנא דאמרי כמתניתין · ונלמוד עוד לפי הפי' הזה דהא דא"ר מאיר שבר משום דקני ליה כדרבי יצחק הוא ולאו דאמרינן הואיל ואיכא שום צד במשכון דקני מהניא ליה תפיסתיה לגבות למפרע ויש לפרש כדרך הסוגיא דישראל מישראל לא קני בשעבודא למפרע ק"ו הרהינו לא קניא ליה · שעבודא קניא ליה הלכך ברייתא פלוגתא דר' מאיר ורבנן לכ"ע כדאוקימנא בגמרא בשהרהינו אצלו לרבא בשהרהינו אצלו דוקא לאביי בין שהרהינו בין שלא הרהינו אצלו וזה הפירוש נראה לי על נכון הסוגיא וזה שאמרו והסברא כלומר דישראל מנכרי אין הן אימא סיפא וכו' אבל המטלטלין והקרקעות אפשר שיהו שוין מפני שדין תורה מכניס בעל חוב לגבות ואפילו מלוה על פה מדברי רבינו ז"ל למדנו דהיכא דאמר ליה מעכשיו והרהינו אצלו קני למפרע ולא בין לחומרא ואי לא א"ל הכי לא קני אלא משעת גוביינא ושנה לנו בדרך קצרה כל מאן דאמר בשמועה זו · וקצורו של רבינו ז"ל ולא אריכותו של בעל המאור שהוא סבור למעלה שהמשעבד חמץ לנכרי לגבות הימנו מעותיו למפרע הוא גובה ואין הדבר כן שאין כאן קנין אלא שעבוד ועדיין של רבא בזה במקומו עומד דכיון דאילו הוו ליה זוזי הוי מסלק ליה בזוזי אשתכח דהשתא הוא דקני קנין גמור ועד השתא שעבוד בעלמא רמי עילויה ולא שמענו לשטר שיש בו אחריות נכסים שיהא מלוה מכור ולהקדיש אע"פ שאמר לו מעכשיו וקנו מידו אלא הא דאוקימנא מתני' דא"ל מעכשיו היינו דאמר אם לא הבאתי לך מכאן ועד יום פלוני הרי הוא שלך מעכשיו בסלע שהלויתני עליו ומשעת הרהנה קנה ונכרי קונה והרי זה כמוכר בעל מנת וזה הדין אף בקרקעות ומשנה שלימה היא בפרק איזהו נשך וברייתא דלא א"ל מעכשיו אלא שהרהין חמצו אצלו ואמר אם לא נתתי לך מכאן עד יום פלוני תהא זה גובה

המאור הקטן

איתמר ב"ח אביי אמר למפרע הוא גובה רבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה ורמינן מתני' עלה דרבא ואוקימנא בשהרהינו אצלו ובדא"ל מעכשיו ומשום הכי קתני רישא מותר בהנאה דבכה"ג אפי' רבא מודה שלמפרע הוא גובה ודכותה גבי ב"ח ישראל אי אקדיש מלוה או זבין שפיר אקדיש שפיר וזבין דמהניא ליה תפיסת משכון שבידו הואיל וסופו לגבותו בחובו ושמעי' מינה דישראל המלוה את ישראל על המשכון בעלמא אע"ג דלא אמר לית מעכשיו קני ליה כדר' יצחק דאמר מנין לב"ח שקונה משכון ואע"ג דאוקמי' להא דאמר רבי יצחק במסכת שבועות במשכנו שלא בשעת הלואתו דוקא אבל במשכנו בשעת הלואתו לא קנה שאני הכא כיון שסופו לגבותו קנאו למפרע הואיל ואיכא שום צד בעולם במשכון דקני ליה כדר' יצחק ומהניא ליה תפיסתו הכא נמי מהניא ליה תפיסתו וגבייתו שהוא גובה אותו בחובו שיהא קנוי לו מזמן הלואתו ואע"ג דלא א"ל מעכשיו ואי אקדיש או זבין שפיר עבד א] והאי דינא במטלטלי בלחוד הוא ולא גמרי' מינה למקרקעי מפני שהקרקע בחזקת בעליה עומדת עד שעת גבייתה ולא שייך למימר בה דר' יצחק אבל ודאי אי א"ל מעכשיו אפילו במקרקעי קני ושפיר אקדיש ושפיר זבין וסיפא דקתני אסור בהנאה לר' מאיר אע"ג דלא א"ל מעכשיו דהא ס"ל ישראל מנכרי קני לרבנן דוקא בדא"ל מעכשיו אבל לא א"ל מעכשיו אינו אסור בהנאה דישראל מנכרי לא קני וכרבנן קי"ל וליתא לדר"מ דרבים פליגי עליה ופשוטה של משנתנו כדברי חכמים לפום אוקימתא דרבא דמדרישא דא"ל מעכשיו סיפא נמי דאמר ליה מעכשיו נמצא דין המק כדל"א מעכשיו בחלוף מה ששנינו במשנתינו וכך הוא נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה וישראל שהלוה את הנכרי על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה ל"ש הרהינו אצלו ול"ש לא הרהינו אצלו כיון דלא א"ל מעכשיו לא קני לא נכרי מישראל ולא ישראל מנכרי וכרבנן דברייתא דפליגי עליה דר' מאיר דאמרי אינו עובר ודוקא בשלא קבל עליו ישראל אחריות אי נמי בשייחד להנכרי בית כל ימי הפסח אע"ג דקביל אחריות אי נמי כגון שהחזירו ישראל לרשותו של נכרי כל ימי הפסח שאין אחריות עליו:לימא כתנאי ישראל שהלוה את הנכרי על חמצו ושקלי' וטרי' בה ואוקימנא כגון שהרהינו אצלו · והדא אוקימתא מסתמא בין אליבא דאביי בין אליבא דרבא לרבא בשגבאו המלוה בחובו דהא ס"ל מכאן ולהבא הוא גובה ולאביי בשפדאו הלוה במעותיו ולא גבה המלוה ממנו · ואם תשאל בשלמא לרבא היינו דקתני אחר הפסח אינו עובר·טעמא דגבאו בחובו אחר הפסח הא בתוך הפסח אם היה גובה אותו היה עובר עליו אלא לאביי אי איתא דבשפדאו עסקי' ג] למה ליה למיתנא אחר הפסח הוה ליה למימר והגיע הפסח י"ל איידי דבעי למיתנא סיפא אבל נכרי שהלוה את ישראל על חמצו לאחר הפסח דברי הכל עובר לאשמועי' כשלא פדאו עד אחר הפסח הרי הוא עובר עליו אע"פ שהיה כל ימי הפסח מורהן אצל הנכרי ומ"ה תנא רישא נמי לאחר הפסח ולעולם הוא הדין ברישא משהגיע עליו הפסח ועוד י"ל האי דקתני בברייתא אינו עובר ועובר לאו אגברא קאי אלא אחמץ קאי לאשמועי' דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח מתבער אפי' לאחר הפסח ולר' מאיר איצטריך ליה ברישא למיתנא הכי ודיקא נמי מדלא קתני עובר עליו ואינו עובר עליו אלמא עובר ואינו עובר אחמץ קאי וכההיא דתנן אלו עוברין בפסח ואפי' לרבא מפרשי' הברייתא בהדין טעמא ואפשר לאוקומה למעמיה בין שגבאו לאחר הפסח בין שפדאו אלא דניחא לן טפי לאוקמה אליבא דרבא · שגבאו כי היכי דלא תיקשי לן ההיא אוקמתא דבמס' שבועות דאוקימנא לדר' יצחק דוקא במשכנו שלא בשעת הלואתו וקי"ל כרבא וקי"ל כההיא אוקמתא ולא קשייאן אהדדי כדכתבינן לעיל אבל לאביי כיון דלית הלכתא כותיה י"ל דסבירא ליה כר' יצחק בין במשכנו בשעת הלואתו בין במשכנו שלא בשעת הלואתו ולא קי"ל כותיה. אבל מתני' ודאי בשגבאו הוא בין לאביי בין לרבא כשגבאו ובשהרהינו וא"ל מעכשי' ולאביי בשגבאו ולא הרהינו ולא א"ל מעכשיו אבל הא דתניא נכרי שהרהין פת פורני לישראל הה"א ודאי כרבא אתיא ולא כאביי דהא קתני סיפא ואם אמר הגעתיך עובר והיינו דא"ל מעכשיו אלמא היכא דלא א"ל

השגות

א) והאי דינא במטלטלי וכו' . א"א אנן לא אמרינן הכי אלא לרבא אפילו אמר ליה מעכשיו לא הוי זביני' זביני דהא נעמיה דרבא משום דאילו הוו ליה זוזי הוה מסלק ליה בזוזי הלכך אפי' במעכשיו ואפי' לא יהא לך פרעון אלא מזו כיון דצריך שומא לרבא לא קני עד שעת גוביינא ובשעת שומא והכרזתא ושטר חליטא מב"ד או משטר הלוה עצמו מדעתו אבל לאביי כי מטא שעת גוביינא שומא והכרזתא ושטר חליטא או מהלוה עצמו למפרע קני ליה ואי זבין זביניה זביני ולדעת רבא נמי אי זבין קודם גוביינא ומטא ואזיל ליה לעלמא אפילו לא אמר ליה מעכשיו איכא דקני לה לוקח כי ההיא דאמרינן בבבא מציעא בתובו אי אמר הא אדעתא בעינא לאוקמי קמיה לוקח בעי ולא גרע האי מגזלן והאי אנסא לא מתוורא כיון דגזל הקרקע ומכרו לזה והעמידו בתוכו והרי הוא תחת ידו כי הדר גזלן וזבין ליה מנגזל או בתוכו ודאי לאוקמי קמיה לוקח קא בעי אבל הכא דמלוה גופיה אמרי לא זכה בה מידי ולא קאי נגוייה סוף ליה כמו שאמר שדה זו לכשאקחנה קנוי לך דלא קני אבל מיהו מלוקח חוזר על הלוה לפרוע

הראב"ד

מעותיו כ"ש על המלוה שמכר לו את השדה באחריות ויכולין לסלקו במעות אע"פ שגבה זה מתוך קרקע בחובו :

ב) למה לי למתנה כו' . א"א זה אינו דלאביי כיון דאילו גבי ליה בחובו למפרע קני ליה כי לא גבי ליה נמי בספק כל יראה קאי וצריך לבערו הלכך לת"ק אע"ג דלא קני משום משכון אי גבי ליה חייב לבערו משום ספק גוביינא אלא ע"כ לא מסתברא האי סוגיא והאי פרוקא אלא בעיניא אחרינא והוא כמו אני והרב ז"ל שכתב מתניתין כשהרהינו ובמעכשיו כלל את הכל בין לענין דינא בין לענין איסורא והלכה כרבא וברייתא דחנות של ישראל יפה עשה שלא כתבה שהגירסות מחולפות בה ונקטיה בכלהו לאיסורא וכני מילי לענין חמץ כהלכתא שם לאחר הפסח ובאיסור אכילה והנאה אבל לענין מצות ביעור ודאי בתר רשותא אזלינן שאם החנות של ישראל הוא חייב לבדקו ולבערו ואם החנות של נכרי אע"פ שהנית שם ישראל את חמצו אם נהייתה ממנו אין צריך לבערו שהרי אינו מצוי אצלו :

א מיי' פ"ה ופ"ו מה' חמץ ומצ' סמג לאוין עשין טוש"ע א"ח סי' תסב:

דהא תניא בכריתות ובמנחות (דף עה:) לקט מכולן כזית ואכלו אם חמץ הוא ענוש כרת ואם מצה הוא יוצא ידי חובתו בפסח ועל כרחין מכולן אכולהו חמשת המינין קאמר וליכא למימר אמנחות קאמר דהא כל המנחות באות מצה ושמע מינה דכולהו חמשת המינין מצטרפין למצה הילכך ודאי לא לענין מצה קאמר ופירש"י ז"ל דלענין תרומה קאמר דכל שהן ממין אחד תורמין מזה על זה ולא נהירא דהא תנן במסכת תרומה דכל שהוא כלאים זה עם זה אין תורמין מזה על זה ובריש מסכת כלאים מוכח דחטין וכוסמין כלאים זה בזה דתנן התם החטין והזונין אינם כלאים זה בזה השעורים ושבולת שועל והכוסמין והשיפון אינן כלאים זה בזה אלא ודאי לענין חלה מיירי הכא דאע"ג דלענין תרומה אין הכוסמין ממין חטין לענין חלה כיון שעיסותיהן דומות כדאמרינן בירושלמי מצטרפות כל שהעיסות נושכות זו את זו כי היכי דמהניא בלילה לצרף אפי' חטין עם השעורין אע"פ שאין עיסותיהן דומות כמו שאכתוב בסמוך בס"ד ודאמרינן הכא כוסמין מין חטים לאו למימרא דלא הוי מין שעורים אלא אף מין חטין קאמר מדתנן במסכת חלה החטים אין מצטרפין עם הכל חוץ מן הכוסמין והשעורים מצטרפין עם הכל חוץ מן החטים אלמא כוסמין מצטרפין עם השעורים אלא ודאי ה"ק כוסמין אף מין חיטין אבל שבולת שועל ושיפון מין שעורים ולא מין חטים ומיהו ה"מ בנשוך בעלמא כלומר שכל אחת ואחת נעשית עיסה בפני עצמה ואחר כך נשוכו ונתחברו אבל בבלול כלומר שכל הקמחים נלושו יחד ועשו מהן עיסה מצטרפין דתנן התם בריש מסכת חלה ה' דברים חייבין בחלה ומצטרפין זה עם זה ורמיא לה בירושלמי אהא דתנן חטים אין מצטרפין עם הכל אלא עם הכוסמין ומשני כאן בנשוך כאן בבלול וכדפרישית: **דברים** הבאים לידי חמוץ אדם יוצא בהן ידי חובת מצה. אם עשאן מצה אורז ודוחן

תורה אור · רש"י · נר מצוה

אורז ודוחן לא מנא הני מילי אמר ר' שמעון בן לקיש וכן תאנא דבי ר' ישמעאל וכן תאנא דבי ר' אליעזר בן יעקב דאמר קרא °לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה יצאו אלו שאינן באין לידי חימוץ אלא לידי סירחון: אמר רבה בר בר חנה אמר (א) ר"ש בן לקיש *עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת מאי טעמא דרבי שמעון בן לקיש דהוי להו מי פירות ומי פירות אין מחמיצין *תניא אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש ואם לש רבן גמליאל אומר תשרף מיד וחכ"א תאפה מיד אמר רבי עקיבא שבתי היתה אצל רבי אליעזר ורבי יהושע ולשתי את העיסה ביין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר ואע"פ שאין לשין בו מקטפין בו אתאן לת"ק (א) וחכמים אומרים את שלשין בו מקטפין בו ואת שאין לשין בו אין מקטפין בו ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין: הא מתני' אוקימנא בגמרא ביום שני אבל ביום ראשון לא ואפילו לר' עקיבא משום דהוי לה מצה עשירה ומסתברא לן כר' עקיבא והלכתא כוותיה ביום ראשון דבעינן לחם עוני ואסיר אבל ביום שני דלא בעינן לחם עוני שרי דהא ר' יהושע בן לוי כוותיה סבירא ליה דאמר להו לבניה יומא קמא לא תלושו לי בחלבא מכאן ואילך לושו לי ולישנא בתרא ביומא קמא לא תלושו לי בדובשא מכאן ואילך לושו לי ובודאי דהא מתניתא בשמן ע"י מים היא שנויה (ב) דהא קיטוף שמן על ידי מים הוא שלשין במים תחלה (ג) ומקטפין בשמן ות"ק דאסר בלישה שרי בקיטוף ור"ג (ג) ורבנן אסרי בין בלישה בין בקיטוף ואי לאו דעבד ר"י בן לוי דהוא אמורא עובדא

דברים טז

רש"י: תרומה דאין תורמין ממין על שאינו מינו ותורמין מחיטין על הכוסמין: אורז ודוחן· אין נעשין חמץ (ג) ואין מחמיצין אותן אלא מסריחין: ביין ובשמן· ולא נתן (ד) בהן מים: אין לשין את העיסה · של מצות ביין ושמן ודבש מפני שקרובה וממהרת להחמיץ ואין אדם יכול לשומרה (ה) מהמץ: (ו) תשרף מיד· בחולו של מועד ולא בי"ט דהוי הבערה שלא לצורך ואע"ג דאמרי' לעיל מי פירות אין מחמיצין היינו להתחייב כרת דלא הוי חמץ גמור אבל חמץ נוקשה מיהא הוי: שבתי · שביתתי ששבתי (ז) ברגל אצל רבי אליעזר ורבי יהושע: מקטפין· (ח) לאחר עריכתה: יום ראשון · לילה ראשונה דף לו. שהמצה

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ובגמ' גרסינן לה משמיה דר' יוחנן וכן משמע מפי' רש"י אבל באשר"י כתוב נ"כ משמיה דר"ל: (ב) ואחר כך מקטפים בשמן ות"ק מאי דאסר כו' בקיטוף ורבנן כו' כצ"ל ותיבת ור"ג נמחק: (ג) ואם מחמיצין אותן מסריחין כצ"ל ותיבת אלא נמחק: (ד) בהם כצ"ל: (ה) מחימוץ כצ"ל: (ו) נ"ב לפיכך אם לש: (ז) נ"ב פסח אחד: (ח) נ"ב טחין פניה:

אין נעשין חמץ ואם מחמיצין אותם מסריחין: **עיסה** שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חמוצה כרת. פירש רש"י ז"ל בשלא נתן לתוכה מים וכרת הוא דאין חייבין עליה משום דמי פירות אינם מחמיצין אבל נוקשה מיהא הוי כדתניא לקמן אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש ואם לש תשרף דאלמא מי פירות מחמיצין ואפי' רבנן דפליגי ואמרי תאכל ה"מ היכא שיכולין לשמרה מלהחמיץ כשאר עיסה אבל בעלמא מודו דמחמיצין. וא"ת דלקמן משמע דאין מחמיצין כדאמרי'* דותיקא שרי במישחא ומלחא משום דהוו להו מי פירות ואמרי' נמי בהלכה דאבישוגא (דף מ.) דאפי' זקפא שרי דמי פירות נינהו ומי פירות אינן מחמיצין ומהאי טעמא שרי לחרוכי תרתי שבלי בהדי הדדי ולא חיישי' דילמא נפיק מהך גיסא ובלע אידך אלמא מי פירות אין מחמיצין כלל ואפילו לכתחלה כמו שרינן לפיכך פי' ר"ת ז"ל דאין מחמיצין כלל בפני עצמן והיינו הנהו דשרינן לקמן אבל ע"י מים אין חייבין על חמוצן כרת אבל נוקשה מיהא הוי וממהר חמוצה והיינו דתניא לקמן ואם לש תשרף מיד וכן פירשה הרב אלפסי ז"ל בהלכות (ד) ע"י מים וה"נ מוכח במנחות בפרק כל המנחות (דף נז.) דבלא מים אפי' נוקשה לא הוי דאמרינן התם אשר תקריבו לרבות מנחת נסכים לחמוץ דברי ר' יוסי הגלילי ופרכי' מנחת נסכים מי פירות הן ומי פירות אין מחמיצין אמר ר"ל לקיש אומר היה ר' יוסי מנחת נסכים מגבלה במים והיא כשרה ואם איתא *(דר' מאיר) מיירי בלא מים ואפי' הכי כרת הוא דליכא אבל מלקות איכא דחמץ נוקשה הוי אמאי אצטריך למימר התם דמנחת נסכים מגבלה במים אפילו בלא גבול מים נמי נוקשה הוי ופסול למנחות כדמוכח התם אלא ודאי בלא מים אפי' נוקשה נמי לא הוי: **נסתפק** רש"י ז"ל בעיסה שלשו אותה בביצים אי הויא דינה כאילו נלושה במי פירות לפי שאנו רואין שהעיסה שנילושה בביצים היא יותר עבה משנילושה במים אבל רבינו תם ז"ל היה יודע היתר בדבר והיה מנהגו ערב הפסח לאכול אחר ד' שעות עיסה שלשו אותה בביצים דאע"ג דאמרי' בירושלמי האוכל מצה בערב הפסח כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו ה"מ מצה הראויה לצאת בה ידי חובתו אבל זו מצה עשירה היא: **תניא** אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש. מפני שקרובה להחמיץ ואין אדם יכול לשמרה לפיכך אם לש תשרף מיד ובמועד קאמר ולא ביו"ט דהבערה שלא לצורך היא וחכמים אומרים תאפה מיד דקסברי אפשר לשמרה: שבתי היתה. שביתתי היתה רגל פסח אחד: מקטפין בו. טחין פניה לאחר עריכתה: אתאן לת"ק. שאין הכל מודים דמקטפין בו דהא רבנן בתראי פליגי ואסרי: ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין. שהפושרין ממהרין להחמיץ ואע"ג דגבי מנחות כתיב מצות ותנן כל המנחות נילושות בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו (מבואר כאן בגמרא) לא גמרינן מינייהו דמנחות ליתן בעזרה במקום זריזים: **הא** מתני' אוקימנא בגמ' ביו"ט שני וכו'. קטוף שמן ע"י מים הוא שלשין במים תחלה: ומקטפין בשמן. דכיון דקתני סתמא מקטפין משמע דגלושין כי אורחא דהיינו במים ואשכחן מקצת רבוותא וכו' ואנן כתבי' מאי דסבירא לן. השיב עליו הר"ז הלוי ז"ל ואמר דמדר' יהושע בן לוי לא איריא למיפסק כר' עקיבא דהא

לקמן יא. ריש ע"ב

שלטי הגבורים

א ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות בתבשיל לפי שמיני חיטין מתערבין בהן ותומרא יתירא היא זו ולא נהגו כן ויש אומר שצריך לברר החיטים אחד אחד מאכילת עכברים וכ' רבינו פרץ דאין לחקל וטור כתב דאין לחוש על זה: ב מיי' וסמ"ג כתבו דמי פירות מחמיצין ועוד מביא סמ"ג דעת ריב"ש שכתב שהיה ירא להתיר חימוץ מי פירות לבדן מפני שהירושלמי מחמיר הלכה למעשה ולדברי רבי' מי פירות עם מים אין מחמיצים ויש לך לומר דלא פליגי דהא דהתיר רבי' מי פירות עם מים היינו ללוש בהן כדרך שלשין במים לבדן ואתא לאפוקי ממ"ד דמי פירות עם מים ממהרין להחמיץ יותר ממים לבדם ואין לשין בהן ואיהו אתא למשרי ללוש בהן וכן הוא דעת מיי' פ"ה מהל' חמץ ומצה בהלכה כ' אבל מי פירות עם מים להניחן כל היום כולו שיטתא דמחמיצין ולדידיה איכא ג' חלוקים במי פירות. א' דמי פירות לבדן אפי' יעמדו כל היום כולו אינן באין לידי חמוץ ומותרין באכילה והכי שמיעי ליה דברי ר"ל עיין בפ' כל המנחות ואגב גררא אגלה לך טעות שנפל במיי' בדפוס בפ"ה מהל' חמץ ומצה הלכה ב' שכתב ה' מיני דגן אלו אם לשן במי פירות בלבד בלא שום מים מעולם אינם באים לידי חמוץ אלא אפי' הניחם כל היום עד שנתפח הבצק אין חייבין עליו כרת שאין מי פירות וכו' ודבריו תמוהים שנראה כאילו מי פירות בלי מים מותרין באכילה ואח"כ כתב אין חייבין עליהם כרת דמשמע אבל איסור איכא אלא בודאי הכרת לומר דטעות הוא ובמקום אין חייבין עליו כרת צ"ל מותרין באכילה וכן כתב סמ"ג והביא בהעתקה דברי מיי' לאוין ע"ט וכ"כ בס' כלבו שהעתיק דברי מיי' וכתב שיש נוסחא אחרת שכתוב בו אין חייבין עליו כרת וכן נראה שהיה כתוב בספרי מיי' שהיו לפני הראב"ד ומ"מ מגדל עוז והגהות מיי' א"כ בזה עין מיי' וסמ"ג עם רבי'. ב' מי פירות עם מים אם הניחן כל היום כולו מחמיצין · ג' מי פירות עם מים מותר ללוש בהן אך שימהר לאפות העסה כדרך שממהר לאפות העסה הנילושה במים בלבד והרא"ש הקשה על דברי רבי' דהכא כ' דמי פירות עם מים אין מחמיצין ולקמן פרק אלו עוברין גבי ותיקא במלחא ומיא כתב דאסור דאלמא מי פירות עם מים מחמיצין.

חידושי אנשי שם

(א) מהר"ן שפירא אין זה מדברי ר"ע אלא סיום הברייתא דלעיל אתאן לת"ק אין זה שם לשון הברייתא אלא התלמוד שאמר ע"ז לא תימא ר"ע סובר כן אלא ת"ק ר"ל תנא אחד מי שהוא סובר כן לאפוקי חכמים דפליגי: (ב) אין מדקדק מזה דהלכה כר"ע אלא ענין אחר הוא שאמר דהא דפסיק כר"ע שלשין במי פירות היינו לומר אפילו עם מים ודו"ק: (ג) תיבת ור"ג אינו בהרא"ש שהעתיק דברי הרי"ף ולכאורה נראה שהוא ט"ס ומ"מ יש לומר דה"פ מתחלה אמר דלדעת ת"ק דהוא שאמרו בו אתאן לת"ק דשרי בקיטוף ועכשיו אמר דיש עוד ב' תנאים דהיינו ר"ג ורבנן דאסרי וכו' ר"ל כ"א כמו שהוא סובר דהיינו ר"ג אוסר בלישה · ומקיטוף לא דיבר. וחכמים דהיינו חכמים בתראי סברו דאסור אף בקיטוף: (ד) מהר"ן שפירא ר"ל שהרי"ף פי' בברייתא דקתני אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש כו' ע"י מים וכמ"ש הרי"ף לקמן וא"כ ממילא גם דברי ר"ל נפרש דס"ל עם מים. ורש"י פירש דר"ל בלא מים הוא משום דסובר מדנקט סתמא משמע אפי' בלא מים וא"כ ממילא מפורש הברייתא נמי כן אבל הרי"ף שפי' הברייתא דר"ל עם מים גם דברי ר"ל נפרש כן ואין להקשות אליבא דרי"ף שפסק לקמן כר"ע דמותר ללוש במי פירות עם מים אפי' לכתחלה הלא מדברי ר"ל משמע דחמץ נוקשה מיהא הוי ג"ל אותן שבאין לידי חימוץ הוי חמץ נוקשה אבל כשירצה יכוין לשומרן היטב שלא יבאו לידי חימוץ · וכבר אפשר לומר דהרי"ף סובר שר"ל סובר כרבן גמליאל והוא פסיק בהלכות כר"ע שרבי יהושע בן לוי סובר כותיה ולא משמע כן לקמן ברי"ף שאמר ולא אשכחן אמורא דפליג עליה דריב"ל ולדידיה הרי מצינו ר"ש לקיש ודו"ק: וכ"ל די"ל דלעולם מי פירות עם מים לא מחמיצין מיהו דוקא ללוש בהן ובצונן אבל בחמין ודרך בישולא כההיא דותיקא ודאי אסור דאדמבשל ליה מיחמע ואסיר כדמפרש שם רבי' בהדיא ומההיא דמנחות לא קשה דכל המנחות נילושות בפושרין ואפילו היו נתונים במנחת נסכים מים כרבי יוסי הגלילי היו מחמיצין דמים פושרין יש בתוכן ועוד דאין הלכה כר' יוסי הגלילי. והשתא דאתית לסכי מלית נמי אמרת דהסיא דר"ל דאמר אין חייבין על חמוצו שממנו הקשו הראשונים מדברי רבינו לדבריו ממש י"ל דמיירי במי פירות עם מים בפושרין או בבישול כדלעיל ותידוק שפיר חיוב כרת ליכא הא איסור איכא והסיא דר"ע דשרי לכתחלה מיירי במי פירות עם מים בצונן. וכל זה כשנאמר דמלח הוא מי פירות אבל לדעתי דמלח עקרו מן המים הוא ובפרט כשמבשלים אותו שהוא נימוח וחוזר לברייתו ודין הוא דליהוי דינו כמים ויאסר כמים ממש ולדרך זו ליכא קושיא כלל על דברי רבינו ואל יקשה לן ההיא דפ' אלו עוברין שכ' רבינו גבי שכר המדי שכבר תירץ אותה האשר"י ע"ש: לשון ריא"ז מצה הנילושה ביין או בשמן או בדבש או בחלב אין יוצאין בה שהתורה אמרה לחם עוני ואין זה דרך עוני אלא דרך עושר והיא נקראת מצה עשירה וכן אם לשה בשאר מיני פירות כמבואר בקונט' הראיות:

המאור הקטן

א"ל מעכשיו אינו גובה למפרע ואע"ג דקשיא ברייתא עליה דאביי אפשר ליה לאביי לדחוקי נפשיה ולמימר אנא דאמרי כתנא דמתני'. ובשנבאו בחובו ולא אמר ליה מעכשיו מ"מ דרבא עדיפא וכותיה קי"ל בין לענין איסורא בין לענין דינא וכפי מה שכתבנו ויש לרב רבי אפרים ז"ל דברים בענין הזה שאינם דבורים על אופניהם ובהלכות הרי"ף דברים הללו מקצרים לענין איסורא ולענין דינא לא הזכירם כלל ואף ברייתא דהגות של ישראל ומלאי של ישראל כולה הלכה פסוקה היא אע"פ שלא הוזכרה בהלכותיו כלל:

ומאי דכתבו רבוותא דאסרי בין בלישה בין בקיטוף בין ביום ראשון בין בשאר ימים כרבנן כך נראה ומה שהביא הרי"ף ז"ל ראיה מדברי ר' יהושע בן לוי לאו ראיה היא דתרוצי הוא דמתרצי ליה למימריה דריב"ל א] ואפשר לתרוצי ולמימר דהכי קאמר יומא קמא לא תלושו לי בדובשא כלל מכאן

מלחמת ה'

גובה בתוכך וכה"ג מכאן ולהבא הוא גובה שהדין נותן שיהא זה מוריד ג' גסות ויגבה אחד בגסות הדיינין בשעתן אין כאן קנין. וה"ה נמי אפי' אמר במעכשיו אלא דלא שייך ליה מעכשיו לגבי שעבוד גביה דחוב וה"ק הא דא"ל קני מעכשיו הא דלא א"ל קני מעכשיו זהו פי' השמועה בלא ספק וכבר נתבאר בפירושי רבינו שלמה ז"ל ודברי רבינו ז"ל נוטים כן ודברים החסרים לבעל המאור שלמים הם אתנו ומפורשים לענין איסורא ולענין דינא נמי מכאן נלמוד וכ"ש שאני אומר דכיון דנפסקה לנו הלכה מפורשת שאין הבכור נוטל פי שנים במלוה בין גבו קרקע בין גבו מעות ממילא שמעינן וק"ו וכ"ש הוא דאי אקדים מלוה או זבין לא כלום הוא שאין אדם מוכר ונותן בראוי כבמוחזק. וזה א"ל לפנים ושנוי היא בתוספתא בבכורות הבכורה והיורש את אשתו והמתנה אינן נוטלין בראוי כבמוחזק ודבר פשוט הוא אבל בדבר אחד בלבד דלג רבי' כאן שהוא יוצא מכלל השמועה הזו שנראה לפי פשט הסוגיא דישראל מישראל דקני משכון כדרבי יצחק אי זבין אי אקדים שפיר עבד ויש כאן מקום להפסיק כדי שלא להאריך שאין זה מערכי הספר הזה:

ועוד ומאי דכתבו רבוותא ז"ל דאסרי בין בלישה בין בקטוף בין ביום ראשון בין בשאר ימים כרבנן כך נראה ומה שהביא הרי"ף ז"ל ראיה מדברי ר' יהושע בן לוי לאו ראיה היא דתרוצי הוא דמתרצי' למימרים

השגות הראב"ד

א] ואפשר לתרוצי ולמימר וכו'. א"א גם אנחנו תמהנו על הרב ז"ל ונאחר כמה ימים נ"ל כי האמת כדבריו שלא כונכר רבי יהושע בן לוי לומר לבניו מכאן ואילך לושו לי בדובשא לאפוקי ממצה עשירה שהרי הדבר ידוע שאין מצות מצה בלילה הראשון אלא בעניה ולא בעשירה אלא ודאי לאגמוריהו שאין בה משום חמץ בעיסקא אפילו על ידי מים ומי שאמר זה שהחלב אין בו משום חמץ במסקנא ואפי' ע"י מים דבריו סותרין זה את זה

דהא בליסנא בתרא מסקינן בגמרא לעולם בחלבה ואפשר דדין הוא דחלב מותר בין ע"י מים בין שלא ע"י מים אבל בשמן יין ודבש אסור שאין טבע כל המשקין שוה דחלב אינו מחמיץ ולפיכך לא הוזכר בו שום איסור אבל יין שמן ודבש מחמיצין והא ודאי לא נהירא שכשאמרו אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש דהוא הדין לשאר משקין אלא שדברו בהווה כענין שאמרו לענין מצה עשירה פרט לעיסה שנילושה ביין שמן ודבש ובודאי דהוא הדין לחלב דהא אמר להו ר' יהושע לבריה יומא קמא לא תלושו לי בחלבא ובירושלמי נמי תני סתמא אין לשין את העיסה במשקין אבל מקטפין א"ר עקיבא מעשה שהייתי עם ר' אליעזר ור' יהושע ולשתי להם עיסה במשקין ותניא בתוספתא אין לשין את העיסה בשאר משקין ואם לש יאפה מיד וכו' הא למדנו שכל המשקין בכלל חוץ מן המים אבל הוא ז"ל השיב עליו עוד דדילמא כי קאמר ריב"ל מכאן ואילך לושו לי היינו בלי מים דכי האי גוונא אפילו טוקסה לא הוי כדכתבינן לעיל והרמב"ן ז"ל דחה זה בספר המלחמות מדמייתו בגמרא הא דריב"ל לסיועי לר' עקיבא ואין דבריו ברורין אלא כמו שכתבתי בחדושי ואי אפשר לכתוב בכאן יותר שזה תלוי בדקדוק סוגיית הגמ' וראוי לחוש לדברי הר"ז הלוי ז"ל: **ת"ר** לחם עוני פרט לחלוט ואשישה. חלוט שמרתיחין אותו ואשישה גלוסקא גדולה ובדרך חשיבות הוא: פת הדראה. פי' הרי"ף ז"ל פת סובין ונקראת פת הדראה שניטלה כל הדרתו [וכן פי' רש"י] ולא נהירא (א) דהא אמרי' לקמן (דף לז) דיוצאין בפת נקיה והדראה ובודאי שאין יוצאין ידי מצה אלא בלחם שחייב בחלה [ופת סובין אינו חייב בחלה] כדתנן במסכת חלה (פ"ב מ"ו) חמשת רבעים קמח ועוד חייבין בחלה הן וסובן ומורסנן ותנן נטל סובן ומורסנן מתוכה וחזר לתוכה פטורין מן החלה לפיכך פי' הרמב"ן ז"ל שהדראה מלשון הכנה והדירה שבתבואה שאמרו במסכת פרה (פ"ט מ"ה) והיא התולעת הנעשית בתבואה והתבואה הנאכלת ממנה נקראת דראה [אף כאן נקראת פת הדראה על שדרואה והיא הסובין והפסולות נשאר בתוכה]: **תניא** ב"ש אין אופין פת מרובה ביו"ט וב"ה מתירין· האי פת מרובה לא יותר מכדי צרכו קאמר דאי הכי מ"ט דב"ה דשרו וכי תימא טעמייהו דב"ה כר"ש בן אלעזר דשרי התם בפרק שני דביצה (דף יז.) אפי' יותר מכדי צרכו מפני שהפת נאפית יפה בזמן שהתנור מלא א"ה ה"ל לפרושי דדוקא בתנור מלא אלא ודאי אף במה שצריך לו נחלקו ב"ש וב"ה בפת מרובה דב"ש אוסרין לאפות פת מרובה בבת אחת מפני שטרחתו מרובה ולפיכך הביאו סוגיא זו בפ' י"ט שחל על אותה משנה ששנינו שם (דף כב:) אין אופין פתין גריצין אלא רקיקין לפי שהוא כיוצא בה שכשם שאסרו כאן ב"ש אפי' במה שצריך לו משום טרחא יתירא כך בזה אסרו או כמו שאמרו שם בירושלמי מתוך שאתה מיגעו אף הוא אינו אופה אלא כדי צרכו אף כאן מתוך שאין אתה מתיר לו הרבה בבת אחת אף הוא אינו אופה אלא כדי צרכו וב"ה מתירין דלא חיישינן להכי: **אבל** בימות הפסח אסור למילש יותר מחמשת רבעים קמח. למיפא לאו דוקא שאם נלוש ע"י נשים הרבה שלשה כל אחת חמשת רבעים קמח מותר לאפות כל צרכו דבהא ודאי ליכא פלוגתא בין פסח לשאר ימים טובים אלא איסורא בלישה משום חמוץ וכי נקיט למיפא לישנא בעלמא נקט: **המצוירין** · מצות מצויירות ואע"פ שאמר לכתחלה אסור בדיעבד שפיר דמי: שוהה עליהן · לציירן ואין נותנין מהר לתנור ומחמילין: אפשר יעשנה בדפוס ויקבענו כיון · יעשנה הצורה בדפוס ויקבענה מהר: יאמרו כל הסריקין וכו' · שאין לכולן דפוס: לא של נחתומין אמרו אלא של כל אדם · כלומר מתחלה לא גזרו בשביל

נר מצוה · תורה אור

עובדא כר"ע הוה אמרינן הלכתא כרבנן דאסרי בין בלישה בין בקטוף כדקיי"ל בכל דוכתא דלא איפסיקא בה הלכתא בהדיא (א) ויחיד ורבים הלכה כרבים אלא השתא כיון דאשכחן דר' יהושע בן לוי דהוא בתרא עבד עובדא כר' עקיבא ש"מ דהלכה כר' עקיבא ולא מצית למימר דלית הילכתא כר' יהושע בן לוי חדא דלא אשכחן אמורא דפליג עליה ועוד דהא גמרא אייתי ראיה מיניה ואי לאו הלכתא כוותיה היכי אייתי ראיה מיניה אלא ודאי הלכה הוא ואשכחן מקצת רבוותא דאסרי בין בלישה בין בקיטוף בין ביום ראשון בין ביום שני כרבנן ואיתא רבוותא אחרינא דשרו ואנן כתבינן מאי דסבירא לן: דף לו: *ת"ר °לחם *עוני פרט לחלוט ואשישה א יכול לא יצא אדם ידי חובתו בפסח אלא בפת הדראה בלבד ת"ל °מצות מצות ריבה הכתוב ואפילו כמצתו של שלמה אם כן מה ת"ל לחם עוני פרט לחלוט ואשישה פירוש פת ב הדראה פת סובין:*) (ג)(ואי קשיא לך הא דאמרינן *האי חלוט דאמרינן מצה היא למאי הילכתא אמר רבינא לומר שאדם יוצא ידי חובתו בפסח התם שחלטו ברותחין הכא שחלטו בדבש דיקא נמי דקתני דומיא דאשישה ש"מ) דף לז. *תניא בית שמאי אומרין אין אופין פת מרובה ביום טוב ובית הלל מתירין והני מילי בשאר ימים טובים אבל בימות הפסח אסיר למילש ג ולמיפא יותר מחמשת רבעים קמח ועוד (ג) היינו שיעור חלה והיינו דאמר *רבא קבא ד מלוגנאה לפיסחא: תנו רבנן יוצאין בפת נקיה והדראה ובסריקין המצוירין בפסח ואע"פ שאמרו אין עושין סריקין המצוירין בפסח אמר רבי יהודה דבר זה שאל ביתוס בן זונן לחכמים מפני מה אין עושין סריקים המצוירין בפסח אמרו לו מפני שהאשה שוהה עליהן ומחמצתן אמר להם °אפשר יעשנו בדפוס ויקבענו כיון אמרו לו יאמרו כל הסריקים אסורין וסריקי ביתוס מותרין ולא של נחתומין [א] ה אמרו אלא של כל ו אדם אבל של נחתומין כיון דבקיאי לא

*) לדברי בעה"מ ד"ה במעשה והרמב"ן במלחמות מוכח שאינו לשון הרי"ף ז"ל.

רש"י

שהמצה חובה בעינן לחם עוני: חלוט ואשישה · אשישה גלוסקא גדולה וחשובים הן: הדראה · שניטל ממנה כל הדרה דהיינו פת קיבר: פת מרובה · פת הרבה: וב"ה מתירין · ולא חיישינן לטרחא יתירא: ובסריקין המצוירין · מצות מצוירות: אע"פ שאמרו חכמים · אסור לכתחלה מכל מקום דיעבד שפיר דמי: שוהה עליהן · לציירן ואינה נותנתן לתנור מהר ומחמצתן: אפשר · יעשה צורה בדפוס ויקבענה (ד) כיון כלומר מהר בדחיפה אחת: יאמרו כל הסריקין אסורין · כי רוב נחתומין אין להן אותו דפוס: ומסיק ולא של נחתומין אמרו לאסור כי רגילין ובקיאין בדבר:

הדוכסנין

שלטי הגבורים

א תלמן ברותחין ואח"כ אפאן בתנור מז"ה אומר אין יוצאין בהן בפסח מפני שהיא מצה עשירה ול"נ שמאחר שאין בהם שאר משקין אלא מים בלבד לחם עוני הוא ויוצאין בו בפסח ומברכין עליה המוציא וכך היא שטת ר"י ונראה בעיני שאם עשה מן העיסה כעין לחם הנאפה בתנור אע"פ שאין דעתו לאפות אותו בתנור חייב בחלה שמא ימלך עליו לאפות אותו בתנור כמבואר בקונטרס הראיות אבל אין מברכין עליה המוציא ואין יוצאין בו בפסח אא"כ אפאו כמו שביארנו:

ב וכתב מיי' דאין יוצאין בפת סובין ולא בפת מורסן אבל לש הוא העסה בסובין ובמורסן שבו ויוצא וכתב הטור שכן הוא דעת רבינו אבל רש"י התיר אפילו כולה סובין:

לשון ריא"ז

עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלים ממנה כגון פת סובין ופת קיבר שהיה ראוי למאכל אדם יוצאין בה בפסח ידי חובת מצה וחייב בחלה ומברכין עליה המוציא ואם אין הרועין אוכלין ממנה כגון פת מורסן שאינה ראויה למאכל אדם אין יוצאין בה בפסח ואינה חייבת בחלה ואין מברכין עליה המוציא כמבואר במסכת חלה וכמבואר בקונט' הראיות:

ג ואם עברה ולשה יותר מזה משיעור חכמי צרפת אוסרין וכתב הר"י ז"ל להתיר ויש מי שאומר דשיעור זה לא הוי אלא לדידהו שתנוריהן קטנים אבל לדידן שהתנורים גדולים עדיף טפי שילוש הרבה ביחד ויתעסקו בו תמיד וכתב הטור דאין הכל מודים בזה ויותר נכון ליזהר אף לדידן שלא ללוש יותר משיעור זה ביחד ומיי' כ' שאם לש יותר משיעור זה הפת מותר וכן כ' סמ"ג ע"ש:

ד כתב הרא"ש ז"ל זה לשון רב אלפס ולא ידענא מה חידש דאפיה פסח וי"ט שוין ואין חילוק ביניהם אלא בלישה ומתני' לא איירי בלישה אלא באפיה יותר מן הצריך ולא היה לו להזכיר ולמיפא דאפיה אין חילוק ביניהם:

ה הטור כ' דאסורין לכל אף לנחתומין וכתב הר"י דנחתומין מותרין אפי' בלא דפוס ובעלי בתים אסורין אפי' יש להן דפוס וכ"כ מיי' פ"ה מה' חמץ וכתב סמ"ג לאוין ע"ט בפסח דסריקין המצוירין אסור ולא חילק בין נחתום לאחר: לשון ריא"ז והנחתומין מותרין בלא דפוס לפי שבקיאין בהן אין שוהין עליהם ומז"ה אוסר אף בנחתומין וכדברי המתירין נראה בעיני כ... בקונטרס הראיות: ו כתב הרא"ש ז"ל ופסק רב אלפס כאיכא דאמרי והא דלא פסק כחכמים דלא מפלגו בין נחתומין לשאר כל אדם לפי שנראה לו לומר מעשה רב ולכאורה היה נראה כחכמים דלעיל לא פסק רב אלפס ... עקיבא אע"פ שעשה מעשה אי לאו דמסייע ליה עובדא דר' יהושע שהוא אמורא ואם אפאו באילפס בלא משקה פסק כר"ח דלא הוי לחם ואין יוצאין בה י"ח בפסח ור"י פסק דהוי לחם וכן הטוא"ח סי' קס"ח:

עין משפט

א מיי' פ"ו מה' חמץ ומצה טור א"ח סי' ... ב מיי' פ"ה מה' חמץ ומצה טור א"ח סי' ... סמ"ג לאוין עט: ג מיי' פ"ה מה' חמץ ומצה לאוין ... טור א"ח סי' ...

הגהות הב"ח

(א) ... (ב) ... (ג) ... (ד) ...

דברים טז · שם · יבמות מ. · [ד' קלח ע"ב]

חדושי אנשי שם

...

מלחמת ה'

דר' יהוש"ע בן לוי ואפשר לתרוצי ולמימר דס"ק יומא קמא לא תלושו לי בדובשא כלל מכאן ואילך לושו לי בדובשא לחודיה שלא אסרו כו' אלא ע"י מים וכו':

אמר הכותב השיב הרב ז"ל וכי לזו הוצרך ר' יהושע בן לוי לומר מכאן ואילך לושו לי אלא ע"י מים היה ובא ללמד שאין בה משום חמוץ כר"ע ועדיין דברי בעל המאור קרובים אלא שיש לו לרתקם ולסמוך דברי רבינו הגדול ז"ל שהרי הביאו בגמרא דברי ר' יהושע בן לוי ללמד שאין יוצאין ביום ראשון במצה עשירה כדברי ר"ע ואם בלא מים תיפוק ליה משום שכל שאינו בא לידי חימוץ אין יוצאין בו במצה וא"ת לשאר מינין נצרכה הא ליתא כדאיתמר לעיל בדרים לקיש דברים שאין אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח כגון מצה עשירה אין חייבין על חימוצו כרת ואע"פ שיש במינו חמץ ומצה ואע"ג דאדחי הך סברא במסקנא לומר שיש שחייבין על חמוצו כרת ואין יוצאין בה משום שאינו קרוי מצה אבל אין לך דבר שאינו בא לידי חמוץ שיהיו יוצאין בו משום מצה דהא אתקוש ועוד דהא בעינן שימור דלישה ואפיה דכתיב ושמרתם את המצות יצאה זו שאינה צריכה שימור לפי שאינה באה לידי חימוץ ותניא לקמן ושמרתם את המצות מצה המשתמרת לשום מצה ולדברי הכל יצאה זו שאינה משתמרת כלל וכיוצא בה אמרו בירושלמי יכול יצאו ידי חובתן בכרוכה ת"ל ושמרתם את המצות מצה שצריכה שימור יצאה זו שאינה צריכה שימור הא למדנו למצה שנילושה בלא מים שאפילו היתה עניה אין יוצאין בה מעתה ר' יהושע בן לוי שהביאו דבריו ראיה לדברי ר"ע על כרחינו כשנלושה במים קאמר וא"ת שמא לא הוזכרו כאן דברי ר' יהושע בן לוי אלא משום דאמר מכאן ואילך לושי לי זו כבר אמרנו דמקרא מלא דבר הכתוב לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות וכיון שהיא בלא מים פשיטא ביום ראשון מי התירו ובשאר ימים מי אסרו ומה זו ראיה לדברי ר"ע אלא ש"מ כולן ע"י מים ויומא קמא לא תלושי לי ומשום מצה עשירה ומכאן ואילך מותר ותרווייהו אליבא דר"ע ומה שהשיב עוד דבמסקנא אסיקנא לריב"ל לעולם בחלבא וכעין תורא שרי וכמסקנא קי"ל בכולי תלמודא ובחלב מותר ללוש בין ע"י מים בין שלא ע"י מים שלא נזכר בו שום איסור גם זה נראה קרוב והוא רחוק שכל שאר המשקין שוין בדבר אלא שדברו חכמים בהווה כמו שאמרו לענין מצה עשירה פרט לעיסה שנלושה ביין ושמן ודבש ו... משקין אלא שדברו הכמים בהווה והכי תניא לה בירושלמי אין לשין את העיסה במשקין אבל מקטפין אמר ר"ע מעשה שהייתי עם ר"א ור' יהושע ולשתי עיסתן במשקין ותניא נמי בתוספתא אין לשין את העיסה במשקין ואם לש יאפה מיד וכו' הא למדנו שכל שאר המשקין בכלל חוץ מן המים ותרי לישני דריב"ל כתב רבינו ז"ל לומר שמדברי שניהם נלמוד שהלכה כר"ע ונתקיימו פסקי הלכותיו כהוגן:

ועוד תניא ב"ה אין אופין פת מרובה ביו"ט וב"ה מתירין כתב עלה הרי"ף ז"ל אבל בפסח אסור למילש ולמיפא יותר על חמשת רבעים קמח דהיינו קבא מלוגנאה לפסחא וכו' עד ולא נראה לנו כדברי הוקימנא בגמרא בכל יו"ט ותנא בפסח קאי וכו':

אמר הכותב כרוצה להשיב בכל דבר הוא משיב אבל דברי רבינו דרושים ומפורשים לכל תפליהם שכיון שהוא מתיר בשאר ימים טובים אין בזה משום טורח יו"ט היאך יעלה על דעת שיהא אסור בפסח כל ז... לחוש לחמוץ כגון שאין ליטתן ועריכתן כאחד וכי תמור הוא משאר ימים טובים לענין אוכל נפש ודקא אמר רב קבא מלוגנאה לפיסחא וכי בא לומר שלא יאפה יותר אלא ודאי אף רבינו הגדול לא בא אלא לכם ליסה ולומר שב"ה מתירין בשאר ימים טובים לאפות פת מרובה בין בלישה בין באפיה ובפסח אסור בלישה משום חמוץ אלא יעשה עיסתו קבין וילוש ויאפה כמו שהוא עושה בשאר ימים טובים וכן הוא דרך גמרא שזו שנויה בפסח אפי' דוקא קתני וזו שנויה ביו"ט בין לאפיה בין ללישה כשנית כדתנן אין אופין פתין גריצין וכו' ומה שאמר אסור למילש ולמיפא לאו דוקא למיפא אלא סוגיא דלישנא הוא אסור למילש יותר והאיסורא משום לישה וכדאתמר נמי בגמרא נהוג למיפא קפיזא קפיזא וצריכין למיפא מיד אתכתה דאפיה קפיזא קפיזא נמי היא ומיהו אם היו שתים מתעסקות בבצק שתיהן לשות קפיזא ואחת אופה נמצאת זו אופה פת מרובה אפי' בפסח כדברי ביה וכן אם היפה אחת לשה ואופה לשה ואופה מותר ואלו הן דברי רבינו ז"ל ואין צריכין לפנים אלא שתפס לו דרך ארוכה וקצרה על הבריתא ביו"ט

המאור הקטן

ואילך לושו לי בדובשא לחודיה שלא אסרו ללוש ביין ושמן ודבש בשאר ימי הפסח אלא ע"י מים וכמו שהוזכר בהלכות בתחלת פרק אלו עוברין בגמ' דבני מערבא יכולהו ע"י מים שאין שאר משקים מחמיצין · ומסקנא אסיקנא לריב"ל לעולם בחלבא וכעין תורא וכמסקנא קי"ל בכולי תלמודא ובחלב מותר ללוש ולקטף בין במים בין שלא על ידי מים שלא הוזכר בו שום איסור בכעין תורא אלא ביום ראשון כדי שלא יהא מצה עשירה בין על ידי מים בין שלא ע"י מים וכשהביאו ראיה בגמ' מדברי ר' יהושע בן לוי לא לענין חימוץ הוזכר כלל אלא לענין מצה עשירה ואין להכריע מדבריו לדברי ר' עקיבא ש... לענין איסור חמץ מפני שהעיסה מקדמת לחמץ מפני היין והשמן והדבש המעורבין בה עם המים הדרינן לכללא דקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים וכל שכן שהם מחמירים:

תניא ב"ש אומרים אין אופין פת מרובה ביו"ט וב"ה מתירין כתב עלה הרי"ף ז"ל אבל בפסח אסור למילש ולמיפא יותר על חמשת רבעים קמח דהיינו קבא מלוגנאה לפיסחא ולא נראה לנו כ... דהא אוקימנא בגמ' בכל יום טוב ותנא בפסח קאי ובית שמאי חיישי לטרחא דאפיה ובית ה... חיישי א] ובההיא דאמר רב קבא מלוגנאה לפיסחא ללישה בלבד נאמרה ולא לאפיה ואע"ג דא... יוסף הני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא עיקר משום שמור דלישה היא שלא יחמיץ וכאן ... טורח אפיה שלא לצורך אסרי בית שמאי ובית הלל מתירין כי ההיא דגרסי' ביו"ט ר' שמעון בן ... אומר ממלאה אשה תנור פת וכו' ובירושלמי אין אופין פתין גריצין אלא רקיקין ביו"ט כדברי ב... טעם מתוך שמרחתן מרובה אף הוא אינו אופה אלא כדי צרכו:

השגות הראב"ד

סוא אי מעמיד דברי רבי יהושע שלא ע"י מים ודכוותה בחלב שלא ע"י מים והיכי גמרינן מינה דבחלב אין בו משום חמוץ:

א] והרוא דאמר רבה קבא וכו'. א"א ככל הכל דב"ה אפילו ביו"ט דפסח שרו טובא אפילו קבים או אפילו עפי מקבים אע"פ שלפנין חלה שיערו בקבים לב"ה לגבי פסח לא חייש לטרחא דליתי לידי חמוץ נכנות סירחא דליסה וב"ש חיישי אפילו בכל יו"ט ואפילו מה שצריך לו לא תלוש אשה אחת מפני טטורח שרו אפילו ביו"ט דפסח והלכתא כב"ה בשאר ימים טובים אבל בפסח נקטינן לאשה אחת כרב דפסק מלוגנאה דחיישינן דילמא משום האי טרחא אתי לידי חמוץ . ומה שכתב דב"ה כי השיא דברי שמעון בן איה לא כלום הוא דלא הוזקקו התנאים לחלוק שהם במחלוקת ב"ש וב"ה אפילו שלא בתנור אלא באלפס כל צרכו ואפילו באשה אחת אמ... הם דברי הרב ז"ל כשורה

[*א מיי' פ"ו מהל' בכורים הל' י"ג טוש"ע י"ד סי' שכט]:

*בדפוסים הקודמים נדפס כאן הציון של עין משפט דלקמן ע"ב סי' א' וזה טעות כי מקומו שמה וכאן נ"ל כמו שהוספנו פה:

הגהות הב"ח

(א) דכ"ע נ"ל: (ב) נ"ב דמתרגמינן איסקריטוון והסופגנין עשויה כספוג שלשין עיסה רכה מאד: (ג) הוא כצ"ל: (ד) לפי כצ"ל:

בשביל נתחומין אלא בשביל כל אדם דעלמא אבל נתחומין כיון דבקיאי בהו שרי מדינא אלא שגזרו על הכל וגזרו על נתחומין אטו שאר כל אדם:

תנן התם הדובשנין מטוגנין בדבש והאסקריטין-כלפיתת בדבש מתרגמינן כאסקריטון ולשון עיסתה רכה מאד: המשרת-תרגום של מחבת: פטורים מן החלה דכתיב בה באכלכם מלחם הארץ והני לאו לחם נינהו: והמדומע-חולין שנפלו בתוך תרומה או תרומה בתוכן ופטור משום דכתיב חלה תרימו תרומה ולא שכבר היא תרומה: **מאי** חלת המשרת אמר ריב"ל זה חלוט של בעלי בתים שהיו חולטים אותו ברותחים

רש"י

הדובשנין· מטוגנין בדבש: והאסקריטין· עשויין כלפיתת (ב):והסופגנין·שלשין עסה רכה מאד: המשרת· תרגום של מחבת: פטורין מן החלה. דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ והני לאו לחם נינהו: מעשה אילפס הן·לפיכך לאו לחם(ג)הן דקסבר אין לחם אלא האפוי בתנור דכתי' לחמכם בתנור אחד: והללו נהכי פטורין (ד) שאפאן בחמה ולא באור: שהרתיח· את האלפס ואח"כ הדביק בה הלחם דהוה לה כעין מעשה תנור

לא שהו בהו: תנו רבנן (א)הדובשנין והסופגנין והאיסקריטין וחלת המשרת והמדומע כולן פטורין מן החלה אמר ר' שמעון בן לקיש הללו מעשה אילפס הן ור' יוחנן אמר מעשה אילפס חייבין והללו שעשאן בחמה (א) וכ"ע בין לר' יוחנן בין לר' שמעון בן לקיש הרתיח ולבסוף הדביק חייב בחלה דלחמא הוא כי פליגי בשהדביק ולבסוף הרתיח ר' שמעון בן לקיש סבר כמעשה חמה הן ופטירי ור' יוחנן סבר כמעשה אילפס הן ולא שנא הרתיח ולבסוף הדביק ולא

נר מצוה ולא מיקרי לחם וא"ת דהכא משמע דחלוט לאו לחם הוא כלל ואילו לעיל אמרינן לחם עוני פרט לחלוט ולאשישה כלומר לחם הוא אלא שנתמעט משום מצה עשירה ותו נמי קשיא דאילו בפ' החולץ (דף מ.) אמרי' והאי חלוט דאמרת מצה היא למאי הלכתא ואמר רבינא לומר שאדם יוצא בה ידי חובתו בפסח והביאה הרב אלפסי ז"ל בסמוך וקשיא הנך תלתא אהדדי ותירץ רבינו אפרים ז"ל דכי אמרי' הכא דלאו לחם הוא היינו בשלא חזר ואפאן אלא שחלטו ברותחין אבל חזר ואפאן לחם קרינן ביה אלא שאם חלטו בשאר משקין יין ושמן ודבש מיפסיל משום מצה עשירה. והיינו ההיא דלעיל וההיא דפרק החולץ מיירי שחלטו במים והר"ז הלוי ז"ל תירץ דהני תרתי דהכא מיירי בשחלטו במים רותחין ולא חזר ואפאן ולעיל דאמרי' לחם עוני פרט לחלוט ולאשישה חלוט מלחם אימעיט ליה וה"ק לחם פרט לחלוט עוני פרט לאשישה וההיא דהחולץ כשחזר ואפאן והרמב"ן ז"ל הקשה עליו מדקתני א"כ מה ת"ל לחם עוני פרט לחלוט ולאשישה ש"מ דמעוני ממעטי ליה דאי לא הוה ליה למימר עוני פרט לאשישה ולמה ליה למיתני חלוט אלא ודאי חלוט מעוני אימעיט וכי תימא א"כ למה לי לאדכורי לחם לאו קושיא היא דקרא כדכתיב קאמר כדתניא א"כ מה ת"ל [לחם] עוני פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש ובספרי נמי תניא א"כ מה ת"ל (לחם) עוני פרט לחלוט ואשישה אלמא דבהדר אפייה עסקינן ולא ממעיט אלא מעוני והוא ז"ל תירץ דההוא דפרק החולץ ל"ק דתרי גווני חלוט איכא יש שחולטין הקמח ברותחין כדי ללבנו ואח"כ לשין אותו ועושין ממנו פת והנהו הוא דאמעט משום מצה עשירה אבל ההיא דפרק החולץ מיירי שהרתיח הפת כדי שיאפה בתנור באפייה מועטת ואח"כ אפה אותו והעניים עושין אותו כן והיינו דגרסינן קלת נוסחי עליה דההוא דיבמות לומר שיוצאין בה ידי חובתו בפסח מ"ט לחם עוני כתיב ביה:

אמר ר' שמעון בן לקיש הללו מעשה אילפס הן· דובשנין ואסקריטין וסופגנין מעשה אילפס הן ומש"ה פטירי דס"ל אין לחם אלא האפוי בתנור: ר' יוחנן אמר מעשה אילפס חייבין והללו מ"ה פטורין שאפאן בחמה ולא באור: **ופירש** ר"ת דהני דפטירי מן החלה לרשב"ל כדאית ליה ולר"י כדאית ליה דוקא כשבלילתן רכה אבל אם גלגל את העיסה ואע"פ שעשאה אחר מכאן אחד מהמינין הללו מן העיסה חייבין בחלה שכבר נתחייב בעיסה זו משעת גלגול כדתנן במסכת חלה (ריש פג) דאין אוכלין עראי משתגלגל בחטין ותטמטם בשעורים מן העיסה וראיה עוד לדבר מדתנן התם (פ"א מה) עיסה שתחלתה סופגנין וסופה סופגנין פטורה מן החלה תחלתה עיסה וסופה סופגנין או תחלתה סופגנין וסופה עיסה חייבת בחלה אלמא דכל שתחלתה עיסה כלומר שבלילתה קשה אף על פי שעשאה סופגנין לאחר מכן חייבת בחלה: **אבל** הרמב"ן ז"ל חולק עליו בהלכות בכורים ואמר דכי תנן התם תחלתה עיסה וסופה סופגנין חייבת בחלה היינו שעשאה מתחלה על דעת לחם דבכי האי גונא היא דמחייבא בגלגול אע"פ שנמלך לעשותה סופגנין לא פקע חיובא מינה אבל כל שעשאה מתחלה על דעת סופגנין אע"פ שבלילתה קשה ואיכא גלגול לא מיחייב והיינו רישא דתנן עיסה שתחלתה סופגנין וסופה סופגנין והיינו דקרי לה עיסה ואבלילתה רכה לא מקרי עיסה והיינו נמי דתנן (שם פ"א מ"ח)עיסת הכלבים בזמן שהרועים וכו' אלמא כל שעשאה מתחלה על דעת שלא יאכלו הרועים ממנה אע"פ שלא עשה בה שום שנוי אין גלגולה מחייבתה לפי שגלגול זה ע"מ לפטור הוא והכי איתא בירושלמי דגרסינן עלה דההיא איזו היא עיסת כלבים ריש לקיש אמר כל שעירב בה מורסן מתני' אמרה כן בזמן שהרועים אוכלין ממנה [פעמים שאין הרועים אוכלין ממנה] ר' יוחנן אמר כל שעשאה כעבין ותני כן כל שעשאה כעבין חייבת כלמודין פטורה ר' אבא בשם ר' שמואל ר' מני בשם ר"ח אפי' גלוסקין והא תנינן [אם] אין הרועים אוכלין ממנה תפתר בשעשאה משעה ראשונה שלא יאכלו הרועים ממנה אלמא דלהני אמוראי בתרוי עיסת הכלבים אפי' עשויה כמלתו שלשלמה כיון דאדעתא דכלבים עבד פטורה מן החלה ואפי' ר' יוחנן וריש לקיש דפליגי התם ה"מ בעיסת כלבים דמיחלפא בלחם בעלמא ומש"ה בעי היכרא דמורסן או למודין אבל הסופגנין ודובשנין ואסקריטין הם מינכרי הילכך הולכין בהן אחר דעתו של אדם שכל שתחלתה וסופה על דעת סופגנין פטורה מן החלה והיינו רישא דתנן התם עיסה שתחלתה וסופה סופגנין פטורה מן החלה אבל גלגל על דעת עיסה ונמלך לסופגנין חייבת שכבר נתחייבה משעת גלגול וכן נמי גלגל על דעת סופגנין ונמלך שלא לעשותה סופגנין אלא עיסה חייבת והיינו סיפא דתנן התם תחלתה עיסה וסופה סופגנין וסופה עיסה חייבת בחלה וכ"ת ומ"ש תחלתה סופגנין וסופה עיסה מהא דתנן (חלה פ"ג מ"ג) הקדישתה עד שלא גלגלה וגלגלה הגזבר ואח"כ פדאתה פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה י"ל דלא דמי דהתם מחוסר מעשה והכא לאו מחוסר מידי אלא שימלך עליה הלכך מעשה שבסוף מוציא מידי מחשבה: **דבולי** עלמא בין לר' יוחנן בין לריש לקיש הרתיח ולבסוף הדביק· שהרתיח האילפס ואח"כ הדביק בה הלחם דהוה ליה כעין מעשה תנור ומש"ה חייב בחלה דכהמא

המאור הקטן

ובמעשה אילפס כתב הרב ר' אפרים ז"ל מספקא לן מילתא טובא ונקטינן בחלה כר' יוחנן ולענין מצה כר"ל ואני רואה דברי הרי"ף במעשה אילפס כמו שכתב בהלכותיו אבל ההוא פירכא דאייתי מדגרסי' בפ' החולץ צ"ע דקשיא עליה הא דת"ר לחם עוני פרט לחלוט ואשישה והוא ז"ל הביא את שניהם ולא חשש להקשותם ולא לפרקם וכתב ה"ר אפרים ז"ל ל"ק כאן בחלוט במים בלבד כאן בחלוט בשאר משקין כגון יין ושמן ודבש דלא תיהוי מצה עשירה א] ודיקא נמי דקתני לה דומיא דאשישה לישנא דחשיבותא אלו דברי הרב ר' אפרים ז"ל ול"נ התם בשחלטו במים וחזר ואפאו בתנור ולפיכך יוצא בו בפסח וכאן שחלטו במים הרותחים כל צרכן ובשל בהן כל צרכי הפת שהוא דומה להמעיסה והחליטה ותרתין קא דייקי' מקרא דכתיב לחם עוני פרט לחלוט ואשישה כלומר לחם פרט לחלוט עוני פרט לאשישה ומאי דמייתי הרי"ף ז"ל פירכא לאו פירכא היא דמאן דפסק כר' יהודה לא פסק לפום האי שנויא דשנינן בגמ' ואוקימנא דר"י סבר אין לחם אלא האפוי בתנור מעיקרא דההיא שנויא אליבא דריש לקיש הוא אבל לר' יוחנן לית ליה הדין שנויא ומוקי לה לשמעתיה כתנאי ולדידיה לא פליג ר' יהודה בלחם שחלטו וחזר ואפאו ואע"פ שאין לחם אלא האפוי בתנור בלבד לא בא לומר בלבד אלא למעט המעיסה והחליטה ומעשה אילפס ולא בא לומר שיהא אפוי בתנור מעיקרא אלא אע"פ שחלטו וחזר ואפאו לעולם לחם הוא הדין סברא ב] דמאן דפסק כר' יהודה וליכא עליה פירכא מההיא דפ' החולץ ואעפ"כ אין לנו ראיה לפסוק כר' יהודה אלא נראין הדברים שהלכה כר' יוחנן וליכא למדחייה: והוי יודע דהא דכתב הרי"ף ז"ל במעשה אילפס נהמא הוא ואדם יוצא בו י"ח בפסח אחלת המשרת קאי ולא אסופגנין ודובשנין ואסקריטין·דהוה להו מצה עשירה וכדתניא הדובשנין והסופגנין והאסקריטין אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה:

מלחמת ה'

ביו"ט שנשנית בין לאפיה בין ללישה וקתני בהדיא פת מרובה ולא רצה לכתוב זו ששנינו באידך ברייתא אין אופין פת עבה בפסח ולפרש מאי עבה מרובה ובאתריה דהאי תנא הכי קרו ליה וס"ה לשאר ימים טובים אלא דתנא בפסח קאי ולומר כשהתירו ב"ה בפסח לא התירו אלא אפיה ומה לו לגרה הזאת שבכלל דבריו דברים הללו והוי יודע דלישנא קמא דאוקמה בגמרא מאי פת עבה פת מרובה ואמאי קרו ליה פת עבה משום דנפישא בלישה לא סבירא לן כרב דאמר קבא מלוגמא לפסחא דא"כ לא משכחת לה עבה בלישה אבל לישנא בתרא דאמר פת עבה קרו לה אתיא אפילו נרב וקי"ל הכי וזהו שפירש בעל המאור ז"ל בכלל הדברים דטעמייהו דב"ש משום טורח אפיה שלא לצורך וב"ה כר"ש ב"א טעות הוא אלא שהרבים טועים בו וכבר השיב ה"ר אברהם ז"ל ואמר דודאי לא פליגי רבנן ור"ש בן אלעזר סתם בפלוגתא דב"ש וב"ה ואי סבירא להו לרבנן דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר הזה הוו מפרשי ב"ה בגמרא ולא הוה פסיק רבא סתם הלכה כר"ש בן אלעזר דהא דב"ה הוא ועוד היכי קתני סתם פת מרובה בין מרובה בין מועט כדי צרכו מותר וליתני כדקתני התם אלא מה שצריך וב"ה נמי היכי תני מתירין היה לו לפרש בתנור אחד מפני שהפת יפה בשעה שהתנור מלא אלא ודאי אין כאן טורח שלא לצורך אלא ב"ש אוסרין לאפות פת מרובה ע"י אדם כלומר בבת אחת מפני שטרחתו מרובה ולפי הירושלמי מתוך שאתה אוסר עליו פת מרובה בבת אחת אף הוא אינו אופה אלא צרכו דומה זה למה ששנינו אין אופין פתין גריצין אלא רקיקין כדברי ב"ש וב"ה מתירין בזה ובזה ועל אותה משנה הביאו אותו בגמרא כמס' ביצה מפני שהיא ענין לה:

ועוד ובמעשה אילפס כתב הרב רבי אפרים וכו':

אמר הכותב ומי יתום חוץ ממנו שהרי כתב אע"ג דהלטיה מעיקרא כיון שהדר אפייה בתנור או באלפס לחם איקרי ואדם יוצא ידי חובתו בפסח ומכלל למדנו דההיא בשחזר ואפאו ואתי כרבנן דמחייבי המעיסה והחליטה בשאפאן בתנור בקמה ומוגלגין וה"ס בחלוט ברותחין ע"ג האור ותקון הענין הזה

בכללו דחלוט של בעלי בתים היינו תלה שנותנין אותה במשרת לתוך המים ומתבשלת שם כל צרכה ואי נמי חולטין אותה במים עד שאין חוטין נמשכין ממנה ואפי' אופין אותה שוב אין לה חיוב כלל שהרי נאכל מתוך בשולה ולפיכך נקראת חלת המשרת וכך אמרו בירושלמי חלוט דמיין וחלוט שתם דיבמות אינו של בעלי בתים אלא של עניים תלה שחולטין אותה מעט ונותנין אותה בתנור וקרמו פניה בתנור וגריעותא היא זאת כדאתמר עלה לחם עוני כתיב אבל חלוט השנוי למעלה בברייתא שהוא לחם והשוב הוא החליטה השנויה במשנתינו קמח ע"ג מוגלשין וס"ה למים רותחין שהאור מהלך תחתיו ואעפ"כ כיון שחוזרין ועושין אותו בצק ואופין אותו בתנור לחם הוא וחייב בחלה אלא שזאת תשיבות שהשלת מתלבן ברותחין כשלג ועושין ממנו פת נאה והשובה וזה התשיבות בעצמו של פת הוא דומיא דאשישה ולא מחמת יין ושמן ודבש מדלא קתני עיסה שנילושה בהם ומשום עוני ממעטינן ליה מדקתני לחם עוני פרט לאשישה וחלוט ולא קתני להו בהדדי וקא תני נמי א"כ מה ת"ל לחם ותלוט ובספרי תני לה א"כ למה נאמר עוני פרט לחלוט ואשישה ר"ש אומר למה נקרא עוני על שם עינוי שנתענו במצרים ש"מ דמעוני ממעטי' ליה והא דקתני בגמ' מה ת"ל לחם עוני קרא קאמר כדתניא נמי א"כ מה ת"ל לחם עוני פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש ומאי דאייתי רבינו ז"ל פירכא למאן דפסק כר"י משום דליכא דפסיק כיחידאה בלא טעמא וטעמיה דמאן דפסק הכי משום דמפרש רבא טעמיה דר"י ומסמיך ליה אקרא דאין לחם אלא האפוי בתנור א' והך סברה ודאי איכא עלה פירכא מההיא דגרסינן בפרק החולץ ומיהא נמי הויא תיובתיה דאמרינן בפ' כיצד מברכין בהאי כובא דארעא אדם יוצא בה י"ח בפסח ואע"פ שאינו לחם האפוי בתנור ולפי דעתי דהא דר' יוחנן נמי מסתייעא מינה דהתם בברכות קרי לה טריקני דכי אתא רבין א"ר יוחנן טריקני חייבת בחלה ופירשו מאי טריקני כובא דארעא ובירושלמי במס' חלה פירשו הסופגנין טריקנא וגרסי' התם ר' יוחנן אמר טריקנא חייב בחלה אומרים עליו המוציא ואדם יוצא בה י"ח בפסח ר"ש בן לקיש אמר טריקנא אינו חייב בחלה וא"א עליו המוציא ואין אדם יוצא בה י"ח בפסח ר' יוחנן אמר כל שהאור מהלך תחתיו חייב בחלה ואומרים עליו המוציא ואדם יוצא בה י"ח בפסח ר"ש בן לקיש אומר כל שהאור מהלך תחתיו אינו חייב בחלה וא"א עליו המוציא ואין אדם יוצא י"ח בפסח א"ל ר' יוחנן ובלבד ע"י משקה מתני' פליגא על ר' יוחנן הסופגנין והאסקריטין וחלת המשרת פטורין מן החלה פתר לה בסופגנין שנעשה בחמה זו היא גירסת הירושלמי ולמדין אנו ממנה שהטריקני שהיא כובא דארעא היא עצמה מחלוקתן של ר"י ור"ל דמעשה אילפס דהיינו טריקני דירושלמי ובשתיהן נחלקו בכלל

השגות הראב"ד

א] **ודיקא** נמי וכו'.א"א דברי זה הרב אינם נכונים דא"כ מאי איריא משום חלוט אפי' בתנור נמי מצה עשירה הוא אבל או כדברי זה שחלטו במים כל צרכו ומלחם קא ממעט ליה או שחזרו ועשאו באילפס ואע"ג דלחם הוא כרבי יוחנן אפ"ה מצה עשירה הויא אבל אי חזר ואפאו בתנור ככר אבד העושר ההוא וזהו החלוט האמור ביבמות כמו שפי' הרב ז"ל:

ב] **מאן** דפסק כרבי יהודה כו'. א"א ומה שפסק כר' יהודה מטעם שהרי רבא פירש טעמו של רבי יהודה ואע"ג דהשתא דחיה לא קיימא מההיא מלתא דיבמות אפילו הכי נקטינן מינה ללישנא קמא הלכה כרבי יהודה מדפירש רבא טעמיה דמ"מ טעמיה דרבי יהודה מהאי קרא נפקא ללישנא וללישנא בתרא ועוד דסוגיא דשמעתא וכו' כרבי יהודה אזלא בבעיא דהדביק מבפנים והרתיח מבחוץ ובאבוקה כנגדו וזהו טעמא במה שפסק כרבי יהודה. ואף על פי כן אומר אני שאין הלכה כר' יהודה מההיא דאמרינן בברכות בכובא דארעא דמר זוטרא קבע סעודתיה עלויה ומברך עליה המוציא ושלש ברכות ומר בר רב אשי אמר שיוצא בה ידי חובתו בפסח ואע"פ שאין זה מעשה תנור. מיהו דברי רבי יהודה נדחו מזה אבל דברי ר"ל לא נדחו שהר מרתיח ולבסוף מדביק והוא מודה בזה:

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

יוצאין במצה העשויה באילפס אע"ג שהדביק בו המצה ואח"כ הרתיח על האור עד שנאפית בו המצה והוא שהיה האילפס יבש ואין בו משקה אבל אם היה בו משקה הרי מצה זו חלוטה ברותחין ואינה קרויה לחם ואין יוצאין כמבואר בקונ' הראיות וכן כל מיני עיסה בין שבלילתה קשה בין שבלילתה רכה שהרתיחן במשקין אינן קרוין לחם ואין יוצאין בהן בפסח ואינן חייבין בחלה ואין מברכין עליהן המוציא כמבואר בקונטרס הראיות: האפוי בתנור או באילפס יבש הרי הן קרוין לחם:

דנהמא היא: והלכתא כרבי יוחנן ובעל הלכות משמיה דכהן צדק וכו' · משום הכי פסק כר"ש לקיש אע"ג דר' יוחנן ור"ש לקיש הלכה כר' יוחנן בר מהני תלת דמנינן בפרק החולץ (יבמות לו.) משום דסוגיין בגמרא כר"ש לקיש ריהטא דמותבינן עליה דר' יוחנן ואוקי' כפשיה כתנאי ואידחיא ליה בגמרא וסבירא ליה ז"ל דמש"ה נקטינן כר"ש לקיש ולא אצטריכן למימני התם בפרק החולץ כיון דאתותב ר' יוחנן וליתא דהא בהנהו דמני התם נמי תניא כוותיה דר"ש לקיש ואפ"ה מני להו אלמא דבכולהו אתרגיתי נקטינן כר' יוחנן ואיכא מאן דפסק כר' יהודה דאמר אין לחם אלא האפוי בתנור בלבד טעמיה דמאן דפסק הכי משום דבגמרא מפרש רבה דרבי יהודה ה"ק אין לחם אלא האפוי בתנור מעיקרא והסמך ליה אקרא (ויקרא כו) ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד לחם האפוי בתנור [אחד] קרוי לחם שאין אפוי בתנור [אחד] אין קרוי לחם ולהאי ליכא אפאו באילפס מעיקרא אפי' חזר ואפאו בתנור לאו לחם הוא לפי שאינו נאפה בתנור אחד אלא בשני תנורים ומש"ה פריך ליה הרב אלפסי ז"ל מדגרסי' בפ' החולץ והאי חלוט וכו' דאלמא לא חיישינן לדרשה דתנור אחד דהא האי חלוט חלטיה מעיקרא והדר אפייה ונמצא שנאפה שתי פעמים ואפילו הכי אדם יוצא י"ח: **הילכך** נקטינן כרבי יוחנן דאמר מעשה אילפס חייבין. ומיהו דוקא שאפאו באילפס שלא ע"י משקין אבל על ידי משקין אפילו רבי יוחנן מודה דלאו לחם מיקרי ולא מיחייב בחלה והכין מוכח בירושלמי בפ"ק דחלה דגרסי' התם ר' יוסי אומר בשם ר' יוחנן כל שהאור מהלך תחתיו חייב בחלה ואומר עליו המוציא לחם מן הארץ ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח ר"ש בן לקיש אומר כ... שהאור מהלך תחתיו פטור מן החלה ואין אומרים עליו המוציא ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח אמר רבי יוחנן ובלבד ע"י משקה אלמא על ידי משקה מודה ר' יוחנן דפטור ומ"מ לדברי ר"ת ז"ל שכתבנו למעלה דוקא בשבלילתן רכה אבל כל שתגלגל חייב בחלה אפי' אפאו בסוף ע"י משקה וכתב הוא ז"ל דהמוציא נמי מברכין עליה מדאמרי' במנחות (דף עה:) ובברכות (דף לז:) היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר שהחיינו נטלן לאוכלן אומר המוציא לחם מן הארץ וקא פסיק ותנא לא שנא מנחת מחבת ולא שנא מנחת מרחשת ואף על גב שמטוגנת בשמן ועוד נתבאר במסכת ברכות: **תניא** יוצאים במצה נא ובמצה העשויה באילפס. כלומר בלא משקה: מאי מצה נא. כלומר וכמה תאפה ויוצא בה: כל שפורסה ואין חוטין נמשכין ממנה. שפורסה שמשברה: **מתני'** ואלו ירקות וכו' בחזרת ובעולשין כולהו מפרש בגמ': כבושין. בחומץ: שלוקין. מבושלין הרבה עד שנמוחו: מבושלין. כדרך בישול: ומצטרפין לכזית. לצאת ידי חובתו וכ"ל דה"ה דהוה מצי למיתני לענין כזית מצה דמצטרפין אלא לגבי מצה פשיטא ליה אבל הכא איצטריך סד"א כיון דאמרירותא קפדינן טעמא דחד מבטל בחבריה קמ"ל דכיון דיש לכולן טעם מרירות מצטרפים: ובדמאי. אבל לא בטבל גמור דאע"ג דמעשר ירק מדרבנן הו"ל מצוה הבאה בעבירה: **גמ'** חזרת חסא. יש שפירשו אלקרלעינא האי פירושא ודאי לא נהירא דבגמ' מסקינן דכל א' מן הירקות שאדם יוצא י"ח בפסח מדין מרור הוא מר ויש לו שרף כלומר כמין חלב כשחותכין אותו ופניו מכסיפים כלומר שאינו ירוק ככרתי ואלקרלעינא אין לו שרף ואינו מין מרור כלל אבל משתמשים בו לחולים חולי החזה למתיקותו: **דהוה** קא מהדר אמרירתא. עשב מר מאד: והא אנן. ברישא דכולהו חזרת תנן ותנא דבי שמואל נמי חזרת תנא ברישיה אלמא היא קדמה לכולהו: מצוה בחזרת. כדמפרש טעמא כדרבי יונתן: מאי חסא. מ"ט קרו לה חסא משום דזכר הוא דחס רחמנא עלן אלמא להכי קדמה: למה נמשלו למרור. דכתיב (שמות א) וימררו את חייהם: מה מרור זה תחלתו רך וסופו קשה. שקלח שלו מתקשה כעץ: אף מצרים תחילתן קרבו את אבותינו ולבסוף נשתעבדו בהן: הדרי בי. לא אוסיף עוד: **ודאמרינן** למה נמשלו המצרים למרור היינו חזרת דעלה קיימינן ולאו היינו מרור דמתני' דהא תנן במתני' בחזרת ובמרור אלמא תרי מיני נינהו אלא משום דרגילי אינשי בחזרת קרי ליה רבי יונתן מרור סתמא: **לא** שנו אלא קלח. ל"ש דיבש יש לו טעם מרור אלא קלח דמתוך שהוא עב אינו מתייבש שיפסיד טעמו אבל עלין יבשין הרי הן כעפר בעלמא: **מתני'** אין שורין את המורסן לתרנגולין אבל חולטין. ברותחין שאין מניחין אותו להחמיץ: האשה לא תשרה את המורסן. לשוף בבשרה מפני שמחמיץ בשרייתו: אבל שפה היא על בשרה יבש. ואע"פ שהמים טופחין בבשרה: לא ילעוס. לא יכוס

ולא שנא הדביק ולבסוף הרתיח נהמא הוא וחייב בחלה [א]ואדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. והילכתא כרבי יוחנן והכי קא פסק רב אחא משבחא במעשה אילפס כרבי יוחנן ובעל הלכות אמר משמיה דכהן צדק שפסק כר"ש בן לקיש [א] [א] כשהרתיח ולבסוף הדביק ואיכא דפסק כר' יהודה א [ב] דאמר אין לחם אלא האפוי בתנור בלבד אבל מעשה אילפס לא שנא הרתיח ולבסוף הדביק ולא שנא הדביק ולבסוף הרתיח אין קרוי לחם ואין חייב בחלה ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ואין מברכין עליו המוציא °ואשכחן עלה פירכא דף מ. מהא דאמרינן בפרק החולץ *והאי חלוט דקא אמרינן מצה היא למאי הלכתא אמר רבינא לומר שאדם יוצא בה ידי חובתו בפסח אלמא אע"ג שחלטה מעיקרא כיון דאפייה בתנור או באילפס לחם היא ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח: תניא יוצאין במצה נא ובמצה העשויה באילפס מאי מצה נא אמר רב יהודה אמר שמואל כל שפורסין אותה ואין חוטין נמשכין הימנה והיכא דאפה ב מצה על ארעא וקא מינטר לה שפיר נפק בה ידי חובתו בפסח כדאמרינן* (א) מר זוטרא ברכות לח. קבע סעודתיה עילויה (ב) ומברך עליו המוציא וג' ברכות אמר מר (ג) זוטרא בר רב אשי (הואיל) ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח מ"ט °לחם עוני (ד) כתיב דברים טז ביה: והיכא דאיכא זקן או חולה דלא יכיל למיכל (ה) מיניה ביבשתא שרו ליה במיא עד דמירכבא ואכיל לה עד דלא מיתמחא דתנן* יוצאין ברקיק שם לח: וכאן מא. השרוי ובמבושל שלא נימוח דברי רבי מאיר ר' יוסי אומר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח משום דבעינן טעם מצה וליכא: **מתני'** *ואלו [ב]ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת ובעולשין ד' לט. ובתמכא ובחרחבינא ובמרור יוצאין בהן (ו) ידי חובתו בפסח בין לחין בין יבשין אבל לא שלוקין ולא כבושין ולא מבושלין ומצטרפין לכזית ויוצאין בקלח שלהן ובדמאי ובמעשר ראשון שניטלה תרומתו ובמעשר שני והקדש שנפדו: **גמ'** חזרת חסא עולשין הנדבי תמכא אמר רבה בר בר חנה תמכתא שמה וקורין לה בלשון ערבי אל שלים חרחבינא אמר ר"ש בן לקיש אצוותא דדיקלא (ז) ויש שפירשו אל קוצעינא ויש שפירשו אל[ד] הנדקוקי רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דהוה קא מהדר ג אמריריתא אמר ליה מאי דעתיך משום דמרירין טפי והא אנן חזרת תנן ותנא דבי שמואל חזרת וא"ר אושעיא מצוה בחזרת ואמר רבא מאי חזרת חסא (ח) דחס רחמנא עלן ואמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן למה נמשלו מצרים למרור לומר לך מה מרור זה תחלתו רך וסופו קשה אף מצרים תחלתן רך ולבסוף קשה א"ל הדרי בי: ד' לט: *יוצאין בהן בין לחין בין ד יבשין: אמר רב חסדא לא שאנו אלא קלח אבל עלין לחין אין יבישין לא: **מתני'** אין [ג]שורין את ה המורסן לתרנגולין אבל חולטין האשה לא תשרה את ו המורסן שתוליך בידה למרחץ אבל שפה היא על בשרה יבש ז לא ילעום אדם חטים ויתן על מכתו בפסח

תנור לכך חייבין: במלה נא. היכא שאין אפויה כל צורכה לשון אל תאכלו ממנו נא: (ט) ואין חוטין נמשכין ממנה. כשפורסה כשמשברה לשון פרוסה: מתני' בחזרת ובעולשין ובתמכא ובחרחבינא ובמרור. כולהו מפרש בגמרא: שלוקין. מבושלין הרבה מאד עד שנימוחין: כבושין. בחומץ: מבושלין. כדרך בישול: ומצטרפין לכזית (י). לצאת ידי חובה: ובדמאי ובמעשר ראשון כו' אבל לא בטבל. אע"ג למעשר ירק דרבנן הוי ליה מצוה הבאה בעבירה דומיא דעניין שאינו כתוב דאמרינן לעיל בפרקין: גמ' חסא. לטוג"א: הינדבי. קריספל: תמכא (כ) אצוותא דדיקלא. סיב הגדל ונכרך סביב הדקל: מרירתא. מיר"טיך: תחלתן רך. בתחלה נשתעבדו בהן ע"י שכר שהיו סוכרין אותן [ולסוף קשה] כדכתיב בפרך גם חזרת סופה קשה הקלח שלה מתקשה כעץ: מתני' אבל חולטין. ברותחין שאין מניחים אותו להחמיץ: לא תשרה את המורסן. לשוף בה בשרה מפני שמחמיצות בשרייתו: אבל שפה היא מורסן על בשרה יבש. ואע"ג שהמים טופחים על בשרה: לא ילעוס · לא

א ור"ת פסק כר"ל משום דסוגיא דמפתין כוותיה דקאמר סתמא דתלמודא לא דכ"ע מעשה אילפס פטורין ועוד דהך סוגיא דיתיב רבה ורב יוסף אחורי דר' זירא אליבא דר"ל מיירי דלר' יוחנן לא פשר ליה אלא עשאו בחמה ומיהו נראה דהלכה כר' יוחנן מדלא חשיב לה ביבמות בהדי תלתא מילי דהלכה כר"ל וכן פסק בשאלתות דרב אחאי בפ' צו את אהרן ועוד נראה דהא דמחייב ר' יוחנן במעשה אילפס היינו דוקא כשעשאו באילפס בלא משקין דומיא דתנור אבל אם בשלו במים או טיגנו בשמן מודה ר' יוחנן דלא הוי לחם כדמוכח בירושלמי בפ"ק דחלה. ועוד היה אומר רבינו תם דבדבר שבלילתו רכה פליגי דר' יוחנן סבר הפיתו באילפס עושה אותו לחם ור"ל סבר דוקא תנור אבל דבר שבלילתו קשה מודו כ"ע דמחייב בחלה אפי' סופו לבשלו במים או לטגנו בשמן דמשעת גילגול אתי חיוב חלה: ועוד היה אומר ר"ת ז"ל דכי היכי דמחייב בחלה הכי נמי מברך עליו המוציא לאחר הבישול או לאחר הטיגון כדמוכח בברכות בכיצד מברכין אבל ורומזל"ש שקורין טלייר"י היה אומר ר"ת שאין מברכין עליו המוציא שאין בה תוריתא דנהמא אף ע"פ שנתחייב עיסתה בחלה ורבי שמשון ז"ל כתב במס' חלה שבלש עיסה גמורה ודעתו לבשלה במים או לטגנה בשמן פטורה מן החלה: ורבינו מאיר היה נוהג כשלשין עיסה בביתו כדי לבשלה במים או לטגנה בשמן היה מצוה לאפות ממנה מעט ועל ידי כך נתחייבה העיסה כולה בחלה קודם שיקח ממנה מעט דחיישינן שמא תמלך וגם לא היה אוכלה בלא המוציא אחר שנתבשלה או נטגנה וגם לא היה מברך עליו המוציא אלא מברך על לחם אחר ואח"כ אכלה:

לשון ריא"ז
ב וכן עיסה שנאפה בחמה אינה קרויה לחם ואין מברכין עליה המוציא ואין יוצאין בה בפסח ואין אופין עיסה בחמה בפסח שמא תבא לידי חמוץ כמו שמבואר בתוספתא תררה קטנה שנאפית ע"ג קרקע לחם עוני הוא ויוצאין בה משום מצה:

לשון ריא"ז
ג סימן לירק מר שיש לו שרף לבן כחלב ופניו מכסיפין שאינו ירוק הרבה ככרתי יוצאין בו משום מרור והוא שראוי למאכל אדם:

לשון ריא"ז
ד ומז"ה אומר שיוצאין בהם כמושין ולי נראה שהעלים צריכין שיהיו לחי' ילא כמושים והקלחין אפי' כמושים כמבואר בקונטרס הראיות והוא בתלמוד של ארץ ישראל:
ה אם שרו המורסן ושפשפו בו אווז בפסח אסור:

לשון ריא"ז
ו כן אסור לחלוט מורסן לתרנגולין במים רותחין מתקנת הגאונים שכך היא איסור הגלה כמו איסור אכילה ורבי' משה מתיר ללוש מורסן לתרנגולין ומאכילן מיד או נותן לפניהם והוא עומד עליהם עד שלא ישהה לפניהם כדי סילוק מיל: ו כיון דאין אנו בקיאין אין לתת מורסן על הבשר אפילו יבש. טור: נתן שעורין לבהמתו ומצא בהם ריר צריך לבערם ועכ"ב בטור סי' תס"ו ש שנפל עליו מים או שנהלחלה מזיעת הבהמה: לשון ריא"ז ז לא ילעוס אדם חיטין ויתן על גבי מכתו מפני שהן מחמיצות ונראה בעיני כי כמו שהרוק מחמיץ כך כל שאר המשקים מחמיצין חוץ ממי פירות בלבד וכן החיטים שבכורות שהן מטוגנות בזיעות הבורות או בלחלוחית שבסלע הרי אלו חושבין בהן משום חמץ כמבואר בקונטרס הראיות:

עין משפט
[א מיי' פ"ו מה' חמץ ומצה טור א"ח סי' תסא]:
ב מיי' פ"ז מה' חמץ ומצה סמג עשין מא טוא"ח סי' תעג:
נ מיי' פ"ה מה' חמץ ומצה סמג לאוין עט טור א"ח סי' תסה ותסו:

הגהות הרי"ו
[א] כשהדביק ולבסוף הרתיח: [ב] תנא הוא ופליג גם על ברייתא דבתר הכי: [ג] עיין רי"ף ברכות ד' י"ח ע"א [סי' קמ"ב]: [ד] עי' בקלגון ספר ב' מאמר ב' פרק רס"ו:

הגהות הב"ח
(א) נ"ב במס' ברכות פ' כיצד מברכין האי כובא דארעא מברכין עלה במ"מ ואי קבע סעודתיה עילויה מברך עלה המוציא ולבסוף ג' ברכו' ואמר מר כו': (ב) וברך עליה כצ"ל: (ג) מ"ז נמחק: (ד) קרינן כ"ל: (ה) מלה כ"ל: (ו) תיבות ידי חובתו בפסח נמחק: (ז) יש כצ"ל: (ח) מאי חסא כצ"ל: (ט) דברי רש"י מהופכין וכצ"ל כשפורסה וכו פרוסה ואין חוטין נמשכין ממנה: (י) נ"ב אם אין לו מאחד מהן כזית אבל יש לו מזה חצי זית ומזה חצי זית מצטרפין זה עם זה כדי לצאת כו': (כ) נ"ב מרוביא:

[א] כשהדביק ולבסוף הרתיח: (הגא"י)

מלחמת ה'

בכלל ופרט ובגמ' דילן נמי ר"י סוה דמחייב בתרוייהו וכיון דקי"ל כמסקנא דשמעתא בברכות דטריקני חייב בחלה ממילא למדנו לכל מעשה אילפס ואי"ת לפום גמ' דילן דילמא התם בשהרתית ולבסוף הדביק דמודה בה ר"ש לקיש הא ליתא דהרתית ולבסוף הדביק דר"ל הייט בעשה חלה והדביק באילפס רותח כעין פת בתנור והכיא איתמר עלה בגמרא דגוכלא הוא ואפ"ה קיימא לן דחייבת וזו ראיה לפסק של רבינו ז"ל אלא דהא"כ נאמר דכובא דארעא כיון שהסיקו מכפנים כעין תנור הוי ובאמת שלפי הסוגיא הזו הפסק בזה מקום ספק גדול הוא כמו שאמר הרב ר' אפרים ז"ל מפני סתם מתניתנו ותכ"א אחד זה ואחד זה עשאן באילפס פטורין דהויא תיובתא דר' יוחנן ואיכו אוקים נפשיה כתנא דברייתא ואדחי וסוגיא דרבה ור' זירא כהדביק מכפנים והרתית מבחוץ כר"ש לקיש אתיא דמשום דקים להו סתמא דאילפס בעי תנור כעין אילפא דהייט שדביק מכפנים והרתית מבחוץ ופשיט ליה דהוי כאילפס והדר בעי אבוקה כנגדו בתנור ופשט ליה לחומרא דרוב עניים עושין כן בתנור שלהם ורבינו שלמה ז"ל שמפרש לה באילפס אין הלשון מורה לנו דקאמרינן ככא מכפנים ומבחוץ ולדבריו נמי הסוגיא כר"ש לקיש היא דפשיט ליה מבחוץ היינו פלוגתא והדר בעא אבוקה כנגדו אי הוי כעין תנור לאיחיובי בחלה עפי משאר מעשה אילפס וסוף דבר כיון שפסקו הלכה כר"ש לקיש בהני תלת דתניא כוותיה בכולהו בהדיא מכאן שלא נסמך באחרות אלא על דרבי יוחנן כדעת רבינו ז"ל:

א מיי' פ"ה מה' חמץ ומצה סמג לאוין עט טור א"ח סי' תסג תסו :
ב מיי' שם סמג שם טוא"ח סי' תסג :
ג מיי' שם סמג שם טוא"ח סי' תנג :
ד מיי' שם סמג שם טוא"ח סי' תנג :
ה מיי' שם סמג שם טוא"ח סי' תסז :

יכום: גמ' האפוי. לחם הנאפה כל מה ששורהו במים אינו מחמיץ: דאמבשל ליה מחמע. בעוד שהמים (רותחין) [פושרין] קודם שירתיח הוא מחמיץ ובדשדי ליה לתוך רותחין ליכא לאוקמ' דהא בהדיא תנא לה וחלוט שחלטו ברותחין: אפוי שבשלו אפוי אפי' מבשלו אחר אפיה אינו מחמיץ:
דעביד טיף טיף כנגד טיף טיף. שנופלת טפה אחר טפה שמוך תיכף ואין שהות בנתים פירש הרא"ה ז"ל בשם רבנו הרמב"ן ז"ל דלאו למימרא דמה שסרוי ע"י מים אינו מחמיץ משום טיף טיף אלא נומר דאי לאו טיף טיף אפילו מה שאין אנו רואין שיהא שרוי

רש"י תורה אור נר מצוה

רש"י

לא יכוס : גמ' האפוי. לחם שנאפה (אפי' בשלו במים) [כל מה ששורה במים] אינו מחמיץ: וקא מתמה מבושל אדמבשל ליה. בעוד המים פושרין קודם שירתיחו מחמיץ וליכא לאוקמי בדשדי לי' ברותחין דהיינו חלוט שהלטו ברותחין: אפוי שבשלו (ג) מיד. כלומ' (ד) אפילו מבשלו לאחר אפייה (ה) אינו מניחו להחמיץ: טיף טיף . שנוטף טיפה אחר טיפה בתיכף ואין שהות בנתים : ותיקא . מאכל קמח פפ"א בלע"ז : לא לימחי איניש קידרא . שמעבים את התבשיל ע"י שמוחין קמח לתוכו : (ו) אפילו קימחא דאבישונא . שנתייבשת ונקלית בתנור כשהיא לחה (ז) וקלי והרי היא כאפויה ואפילו הכי אסור : דילמא לא בשיל שפיר . לא עשאו קלי כל צרכו ומחמצת בתבשיל (ח) כשטורפה בקערה היא מחמצת ועוד שאין דרך לתתה לתוך התבשיל רותח: אין לותתין . שורין במים מעט לכותשן במכתש' להסיר מורסנן כדי שתהא סולתן נקיה : נתבקעו . שתפחו מחמת המים אסורות דודאי ממהרות להחמיץ (ט) : ביב . כלי ברזל מנוקב נקבים דקים וסמין אותו על גחלים לשון אבוב של קלאים : עבד שמואל עובדא . בנתבקעו ממש (י) והתיר: דשרינן. שקשין ואין ממהרין להחמיץ : דמהפכי כיפי . המעמרין (כ) וקוצרין עומרין בימות הקציר. ארבא . ספינה : חיטתא . שם נהר : דטבעה . קודם פסח והיו בה חיטין : בגד שאבד בו כלאים שנארג בו חוט של כלאים ואינו ניכר : הרי זה לא ימכרנו לנכרי . דכיון שאין כלאים שבו ניכרין

בפסח מפני שהן מחמיצות : **גמ'** ת"ר אלו דברים שאין באין לידי חמוץ האפוי והמבושל וחלוט שחלטו ברותחין מבושל אדמבשיל ליה אחמועי מיחמע אמר רב פפא אפוי שבשלו קאמרינן : תניא רבי יוסי ברבי יהודה אומר [א]קמח שנפל דלף עליו אפילו כל היום כולו אינו בא לידי חמוץ אמר רב פפא והוא דעביד טיף טיף כנגד טיף טיף: אמרי דבי רבי שילא °ותיקא שרי והתניא ותיקא אסור לא קשיא הא במיא ומילחא הא במישחא ומילחא (א) דכיון דלית בה מיא משחא א מי פירות הוא ומי פירות אין מחמיצין פירוש ותיקא קמח מבושל במים ומלח: אמר מר זוטרא לא לימחי איניש קידרא קימחא דאבישונא דילמא לא בשיל שפיר ואתי לידי חימוץ פירוש קימחא דאבישונא שתיתא דשבולי רטיבתא *אמר אביי לא ליחריך איניש תרתי שבולי בהדי הדדי דילמא נפקי מיא מהא ועיילי בהא ואתיא לידי חמוץ א"ל רבא אי הכי אפילו חדא נמי אלא אמר רבא מי פירות נינהו ומי פירות אין מחמיצין וקיימא לן כרבא ת"ר [ג]אין לותתין את השעורין בפסח ואם לתת נתבקעו אסורות לא נתבקעו מותרות רבי יוסי אומר שורן בחומץ וחומץ צומתן אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי אמר רב חסדא אמר מר עוקבא לא נתבקעו ממש אלא כל שאילו מניחן על פי הביב והם מתבקעות מאליהן ושמואל אמר נתבקעו ממש עבד שמואל עובדא נתבקעו ממש ואנן כיון דלא איפסיקא בהאי מילתא הילכתא בהדיא לא כמר עוקבא ולא כשמואל עבדינן לחומרא כמר עוקבא דהויא לה ספיקא דאורייתא וספיקא דאורייתא לחומרא והני מילי לענין מיכלינהו להנהו שערי בעינייהו אבל אי משתכחי בהדי בישולא ולא נתבקעו כיון דאיסור תערובת חמץ במשהו דרבנן היא לא אסרינן ליה להההוא בישולא דמשתכחי ביה תרי ותלת שערי אלא אם כן נתבקעו כשמואל משום דהויא ליה ספיקא דרבנן וספיקא דרבנן לקולא ויש אומרים דהלכה כשמואל דמר עוקבא תלמיד דשמואל *הוה וקיימא לן דאין הלכה כתלמיד במקום הרב ועוד דהא עבד ליה שמואל עובדא ואי לאו דקים ליה דהכי הלכתא לא עביד בה עובדא: אמר רב [ד]בעל נפש לא ילתות כלומר מי שמדקדק (א) עצמו במצות לא ילתות אפי' חיטי דשרירן אמר רב נחמן מאן דציית ליה לאבא אכיל נהמא בחובשיהו (ג) דבי רב הונא לתתי בי רבה בר אבוה לתתי והאידנא שדרו ממתיבתא דאין אנו בקיאין ללתות הילכך לא שרי לן למילתת וחליטה נמי ליכא בזמן הזה מאן דידע למיחלט הילכך אסור: ומיבעי ליה לאיניש לנטורי קימחא דפיסחא מעידן [ב]קצירה דאמר קרא °ושמרתם את המצות ואמר להו רבא להנהו דמהפכי כיפי כי מהפכיתו הפיכו לשום מצה כלומר הזהרו בהן שלא יבא עליהם מים פירוש כיפי עמרים : *ההיא [ג]ארבא [ה]דטבעה בחישתה שרייה רבא לזבוניה לנכרים [ד]איתיביה רבה בר ליואי לרבא בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא

ח"ק סו:
שמות יב
דף מ:

במים הכל אסור לפי שכך דרכו של קמח שהוא שואב מן הלחות ודינו כשרוי במים אבל כשהוא טרוד ועושה טיף טיף אינו מניחו למה שאינו לא לשאוב כלל ואינו מחוור :
ותיקא שרי . מאכל של קמח שמבשלים אותו ואוקימנא לה במילחא ומשחא ולא אמרי' לה משום מלחא שהוא מים ומעורב עם השמן לפי שהוא מועט ונשתנה צורתה ואין בה כח עם השמן אבל מים גמורים חיישינן בכל שהן ואפשר נמי דאי איכא מלח מרובה חיישינן בה :
ומדאמרי' דהא דתניא אסור דמיא ומילחא יש ללמוד שמותר לתת מלח לתוך לחם של פסח דדוקא ותיקא הוא דאסור משום הא דאדמבשל ליה מחמע אבל לחם לא : **לא** נמחי איניש דרכן היה בקדרה ישנה לבשל בה קמח במים כדי לשאוב הזוהמא והיה דרכן לעשות כן בקמח קליות ואמר דלא ליעביד הכי בפסחא דשמא אין החטין קלוין כל צרכן ויבאו לידי חמוץ שאילו היו החטין קלוין כל צרכן טוב אין לחוש לכלום : **ת"ר** אין לותתין השעורים בפסח . דרכן היה לרחצן היטב מפני העפר והאבק שעליהן : נתבקעו . מחמת הנפוח שמחמת המים אסורות דודאי ממהרות להחמיץ: כל שאילו מניחן ע"פ הביב מתבקעות מאליהן. יש מפרשין ביב מלשון בוביא שקורין ליגא וכך היה גירסת ר"ח ז"ל ע"פ הביב של קלאין ויש מפרשין ביב מקום ששופכין בו שופכין ויש שגורסין על פי חבית ואינן יכולות לעמוד מפני ריח היין : **כיון** דאיסור תערובות חמץ מדרבנן הוא. דאף על גב דעיקר איסורא מדאורייתא' הוא כיון דשיעורא מדרבנן דהא מדאורייתא לא אסור במשהו תלינן לקולא וראיה לדבר מדאמרי' בפ' אלו עוברין (דף מד.) גבי שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהן שני סאין אחד של חולין ואחד של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו מותרים שאני אומר תרומה לתוך תרומה נפלה וחולין לתוך חולין נפלו ואי אמרת כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמאי אמרינן שאני אומר אלמא דאי אמרי' כזית בכדי אכילת פרס לאו דאורייתא ניחא דאע"ג דעיקר איסוריה מדאורייתא כיון דמדאורייתא מיהא בטיל תלינן לקולא ואמרינן שאני אומר : **ואי** לאו דקים ליה דהכי הלכתא לא הוה עביד בה עובדא . ומיהו לא איתמר האי שיעורא דנתבקעו אלא בשעורים אבל בחטים כיון דלית בהו ציריי' כלומר סדק שבחטים כמאן דנתבקעו דמי והכי מוכח בפרק בתרא דמסכת ע"ז כך כתב הרא"ה ז"ל ולא נהירא לי דהתם במסכת ע"ז (דף סה:) הכי קאמר דאע"ג דענבים שנפלו עליהן יין נסך כל שאין מבוקעות ידיחם והם מותרות בחיטי לא אמרי' הכי דכיון דלית בהו ציריא כמבוקעות דמיין כלומר שהיין נכנס לתוכן אבל לענין חמץ אינו ענין דאדרבה סוגיא דגמרא ריהטא דחיטי קילי טפי : **וחטה** או שעורה שנמלאת בזפק עוף לאחר שהבהבו אותו ליכא למיחש דההוא עוף בהכי דאע"ג דלענין איסורא בלוע חשוב אוכלא כדאיתא בפ"ק דבכורות (דף ז:) דאמרינן דג טהור שבלע דג טמא אסור אפי' הכי כל מידי דלאו סגי בקליפה שאין לך אסור במשהו אלא בבשול אבל בצלי סגי בקליפה והכא היכא טור זפק דהשיב קליפה : **מאן** דציית לאבא אכיל נהמא בחובשיהו. לחם בעפושו כלומר לא תהא סלתו נקייה : **ומיבעי** ליה לאיניש לנטורי קמחא דפסחא מעידן קצירה. ודאי דלמצוה מן המובחר הכי עדיף שפיר ומיהו אפשר שאע"פ שלא עשה כן אלא שלקח חטים מן השוק ושמרה לשם מצה יצא י"ח ובגמרא אמרינן דשימור דלישה לא הוי שימור כלומר מקמי לישה הוא דבעי שימור אבל כל ששמר את החטים קודם לישה יצא ומ"מ משמע שאם לא שמר אלא מלישה ואילך שאינו יוצא ידי חובת מצה בכך אלא דגאון אחד ז"ל אמר שהלוקח קמח מן השוק בשעת הדחק מותר דלא מחזקינן איסורא ויצא ידי חובתו בה אבל לכתחלה בעי שימור ומשמע דס"ל ז"ל הכי דהכי אמרינן בגמרא דשימור דלישה לא הוי שימור היינו לכתחלה : **ומיהו** ה"מ במצה דמצוה אבל שאר הלחם שאדם אוכל בפסח לא בעי שימור לשם מצה כלל אלא שיהא יודע בודאי שלא בא לידי חמוץ דתניא בגמ' הקמחים והבצקות של נכרים אדם ממלא כריסו מהן ופרש"י ז"ל כגון שהוא מכיר בה שלא בא לידי חמוץ שאין בה שיאור וסידוק ומיהו לא נהירא שהרי יש לו לחוש שמא עירב בה שאור כדרך שהנחתומין עושין לפיכך נראין דברי ר"ח ז"ל שפי' שלשה הנכרי בפני ישראל במים שלנו וראה שלא עירב בה שאור ואין בינה לבצק של ישראל אלא שלא נעשה בה שימור לשם מצה : **ההיא** ארבא דטבעה בחישתא. שם הנהר : בגד שאבד בו כלאים. שנארג בו חוט של כלאים ואינו ניכר : הרי זה לא ימכרנו לנכרי. דהואיל ואין כלאים שבו ניכר אתי נכרי לישראל ולאו אדעתיה ואם תאמר וכיון שאבד

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז
א מותר לבשל הקמח בשמן או במלח וכן מותר ללוש אותו בשמן או בשאר מי פירות שמי פירות אינן מחמיצין וכן הכרמל כשמהבהבין אותו באור ויוצאין מימיו אין חוששין בו משום חמץ שמי פירות אינן מחמיצין היין והדבש והחלב וכל השמנים והמשקים היוצאים מן הפירות הרי הן בכלל מי פירות אבל התפוחים והרמונים שהן המוציא נראה שהמים שלהם מחמיצים שכל משקה חמץ מחמיץ ולוקין על חימוצו ואין חייבין עליו כרת כמבואר בקונטרס הראיות ולא אמרו שאין מי פירות מחמיצין אלא כשאין שם מים כל עיקר אבל אם יש שם תערובת מים אע"פ שאין המוצא חמץ גמור להתחייב עליו כרת חייבין עליו מלקות כמבואר בקונ' הראיות : עיסה שנילושה במים מותר ללוש אותה בשמן או בשאר מי פירות ואין חוששין שמא ימהרו חמוצה יותר מן המים וכן היא שיטת רבי' יצחק ומז"ס ויש שאוסרין ולדברי הכל אין יוצאין בה משום מצה מפני שהיא מצה עשירה :
ב וכן כתבו מיי' וסמ"ג והטור פליג וכתב דא"ל לשומרן אלא משעת טחינה וכ"כ בשאילתות לא נפיק י"ח אלא במצה דמינטרא מחימוץ מן כד נפיל מיא עילויה ואי אמטינהו לחיטין נכרי חס"ו לא יצא י"ח : תשובה לגאון וליקח קמח מן השוק בשעת הדחק מותר ויוצאין בו דלא מחזקינן איסור אבל לכתחילה בעי שימור :
לשון ריא"ז
מצוה להצניע חטים למצת מצוה של לילה הראשונה משעת קצירה ומשמרן שלא יבאו עליהן מים שנאמר ושמרתם את המצות כל שימור שיכול לעשות יעשה אם לא שמרן מתחלה לוקח חיטין מן השוק ואפי' חיטין הבאים בספינה ואין חושש שמא באו עליהם מים ומעיין בהם ומדקדק בהן שמא גרעין מקולקל ומשונה מן השאר ומשליכו וכן בדברי הגאונים שומרים אותו בשעת טחינה אם לא מצא קונה קמחין וסלתות מן נכרי ויוצא בהן כמו שביאר מז"ס אבל בצק שלשו נכרי אע"פ שיודע שאין בו חמץ ומותר באכילה אין יוצא בו י"ח משום מצה הואיל ולא נילוש לשם מצת מצוה :
ג וכתב ה"ר אפרים דהני חיטין אסורין אפי' לא נתבקעו אע"ג דגבי ללתות אינן אסורים אא"כ נתבקעו שאני התם דעסיק בהו ולא אתי לידי חמוץ אבל הכא כיון דמינח נייחי אתי לידי חמוץ וכתב בה"ג חיטין שבאו בספינה אם לחות הן או שנשתנו מראיתן בידוע שהגיע להם מים ואסור להשהותן בפסח ואם יבשות וקשות אחזוקי איסורא לא מחזקינן ומותרין באכילה :
לשון ריא"ז
תבואה שנשרית במים ואפי' אם נשרית בעודה מחוברת לקרקע לאחר שיבשה ועומדת ליקצר הרי זו חוששין על חמוצה כמבואר בקונטרס הראיות ואסור לקיימה בפסח :
ד ומיי' כתב דחיטין שנפל עליהם מים יכול למוכרן מעט מעט לנכרי כדי שיאכלם קודם הפסח ולא הרבה ביחד דאיכא למיחש שמא יחזור וימכרם לישראל ולמיי' וסמ"ג דאינהו כתבו דכשמוכר לישראל צריך להודיעו כדי שיאכלם קודם הפסח צריך לפרש הכי דלישראל מוכר הרבה ביחד ומודיעו אבל מעט אין צריך להודיעו דהא גבי נכרי נמי מאי למכור מעט מעט ולגבי נכרי אין שייך הודעה דלאו בר הודעה הוא בענין זה וכן ס"ל לטור וגם לב"י דכשמוכר לישראל מעט מעט אין צריך להודיעו ולא ידעתי למה תמה הטור על דברי מיי' דהא איכא לתרץ דבריו כדכתיבנא : לשון ריא"ז ואסור למוכרם לנכרי שמא יחזור וימכרנם לישראל לצורך הפסח אבל מוכרה לישראל לזה מעט ולזה מעט כדי שתכלה קודם הפסח :

הגהות הב"ח
(א) ר"ב על : (ב) ר"ב בגמ' גרסינקדהא דכי כו' וכי רבה כו' אבל באשר"י כתוב כמו כאן: (ג) ת"ז נמחק: (ד) ר"ב אפוי : (ה) ר"ב אינו מחמיץ הס"ד ואח"כ מתחיל ד"ה דלף . מן הגג. אינו בא לידי חימוץ שטירוד הדלף כנוסל תמיד וכו' : (ו) ואפילו בקמחא כנ"ל : (ז) ר"ב ועושין אותה קלי : (ח) דכשטורפה: (ט) ר"ב שורן בחומץ אם רואה שנופחות שורן בחומץ וחומץ צומתן ואינו מניחן להחמיץ : (י) ר"ב כלומר דאין אסורות אלא נתבקעו ממש והותן לא נתבקעו ממש היו כו' : (כ) וקוצרין כנ"ל :

חדושי אנשי שם
מהר"ם (א) פי' הרא"ש לשיטת הרי"ף דמי פירות אפי' עם המים אין מחמיצין וה"ק כיון דלית ביה מיא לחוד :

שהבד אמאי לא בטיל כדאמרינן התם בתמורה (דף לד.) בשער בכור ובשער נזיר י"ל דשאני כלאים דכיון שעיקר אסורו בתערובות לא בטלי ואע"ג דבשר בחלב שאסורו בתערובות בטיל שאני התם דלא תבשל אמרה תורה ואין בשול אלא בנותן טעם:

ולא יעשנו מרדעת לחמור. שמא יתפור ממנה טלאי בבגדו או שלא יזהר מליגע *בבגדו והאי דנקט בהבד משום דאפי' בקשה עסקינן ובקשה דוקא בהבד אבל אי מינכר שרי דהא תנן מרדעת החמור ותכריכי המת אין בהם משום כלאים והיינו טעמא דשרי דמדאורייתא

רש"י

ניכרין אתי האי נכרי לזבוני לישראל ללבוש ולאו אדעתיה: ולא יעשנו מרדעת לחמור. [א] דדלמא שקיל מהתם ותופרו לאחד מבגדיו: אבל עושה אותן תכריכין למת. דתו לא שקיל ליה מהתם דבגדי המת אסורים בהנאה ומת אין מצות נוהגות בו דכתיב במתים חפשי (ב) חפשי מן המצות והנך חיפי נמי דכיון דלא מינכר חמץ דידהו אתי האי נכרי והדר ומזבין לישראל: קבא קבא. קב לזה וקב לזה ולא (ג) כולו לאיש אחד: מוללין. בקמח קרוי מלילה כשנותנים קמח לתוך התבשיל: ואחר כך נותן את החומץ. ואין החומץ מניחו להחמיץ לפי שמבשלו: וי"א אף נותן את החומץ תחלה. ואע"ג דחומץ כבר מעורב בתבשיל הוא מבשל את הניתן לתוכו: בחסיסי. [ב] קמח של (ד) עדשים וי"מ [ג] קימחא דאביוגא ולא כפי' העמוד: מתני' בחרוסת. הוא דבר שיש בו חומץ ועשוי לטבל בו בשר (ה) וכל דבר שמקהה את טעמו וקמח לאחר זמן מחמיץ והוא מקהה את טעמו: סכין. בשעת צלייתו: ומטבילין. בשעת אכילתו: מי תשמישו של נחתום. שמצנן בו ידיו בשעה (ו) שמקטף את המלה: גמ' מחלוקת. דשרי ליה ת"ק לאוכלו מיד כשנותנו לתוך החרדל לפי שהוא חזק ואינו מניחו להחמיץ מהר: האשבורן. לשון שברים שהקרקע משתבר ויש בו בקעים שבו מתאספין (ז) שופכים בתוכו ואין נבלעין ומחמיצין: ולא בחמה. מפני שחום השמש מחמם: ולא בחמי חמה. מים שהוחמו בחמה (ח): ושנלאבו בו ביום. מפני שבימי ניסן המעיינות חמין כי עדיין היא ימות הגשמים ובימות הגשמים החמה מהלכת בשיפולי רקיע לפיכך כל העולם קר והמעיינות רותחים הלכך צריך להלינו כל הלילה ולהצינן ולכך אין לשין אלא במים שלנו הלילה: שמקטפת בו. את פני ההררה במים: (א) שמצננת בו. ידיה (ט) דאותו שמקטפת בו ידיה מתחממת העיסה מתוס ידיה: עברה ולשה. בחמין: ביומא דעיבא. ביום המעונן:

הדרן עלך כל שעה

נר מצוה

לא ימכרנו לנכרי ולא יעשנו מרדעת לחמור אבל עושה אותו תכריכין למת: נכרי מ"ט לא לאו משום דהדר ומזבין ליה לישראל הדר אמר רבא ניזדבנינהו קבא קבא לישראל כי היכי דכליא קמי פיסחא: תנו רבנן אין מוללין את הקדרות בפסח והרוצה שימלול נותן את הקמח ואחר כך נותן את החומץ ויש אומרים נותן את החומץ ואחר כך נותן את הקמח עולא אמר אחד זה ואחד זה אסור משום לך לך אמרין לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב וכן הלכתא. אבל בחסיסי שרי דהא רבה גופיה מחו ליה בחסיסי פירוש חסיסי מצה אפויה שטוחנין אותה ומבשלין אותה במים ומוללין בה את הקדרות:

מתני' אין נותנין את הקמח לתוך החרוסת ולא לתוך החרדל ואם נתן יאכל מיד ורבי מאיר (א) אוסר אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות אבל סכין ומטבילין אותו בהם מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שהן מחמיצין: **גמ'** אמר רב כהנא מחלוקת לתוך החרדל אבל לתוך החרוסת דברי הכל ישרף מיד: *מי תשמישו של נחתום וכו': תניא שופכן במקום מדרון ואין שופכן במקום האשבורן: אמר רב יהודה אשה לא תלוש אלא במים שלנו דרש רבא אשה לא תלוש לא בחמה ולא בחמין ולא בחמי חמה ולא במים הגרופים פירוש מים שנשאבו בו ביום אלא במים שלנו ולא תגביה ידה מן התנור עד שתגמור את הפת כלומר שלא תתעסק בדבר אחר ותניח העיסה וצריכה שני כלים של מים אחד שמקטפת בו ואחד שמצננת בו את ידיה: איבעיא להו עברה ולשה מאי מר זוטרא אמר מותר ורב אשי אמר אסור וקיימא לן כרב אשי ולא מיבעיא מיתב בשימשא ומילש דאסור אלא אפילו מיתב תותי רקיעא ביומא דעיבא ומילש אסור ואע"ג דלא נפלה שמשא בההיא דוכתא מאי טעמא יומא דעיבא כוליה שימשא:

סליקו להו כל שעה

כלאים לא מתסרי אלא בהעלאה אבל בהנאה שרי וכדאמרי' בפ"ק דביצה (דף יד:) לא יעלה עליך אבל אתה מציעו תחתיך אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תכרך נימא על בשרו וכי גזור רבנן ברכין אבל בקשין שרי כל שאין בשרו נוגע בהן כדתנן [במסכת כלאים (פ"ט מ"ב) הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהן] ואיתמר עלה בירושלמי הדא דתימא בקשין לפי שאין דרכן שתכרוך נימא אחת על בשרו ומרדעת נמי כל שהיא קשה ללו אורחיה בהכי הילכך כי אמרי' הכא אפי' בקשה דוקא בבגד שהבד בו כלאים מפני שיש לחוש שמא יתפור ממנו טלאי על בגדו:

אבל עושה אותו תכריכין למת. וא"ת והא איכא משום לועג לרש דבפ' התכלת (דף מא.) אמרינן רב טובי בר קטינא אמר שמואל כלי קופסא חייב בציצית אמר רבא ומודה שמואל בזקן שעשאה לכבודו שפטורה והיית שעתא כלובש בשעת מיתה ודאי רמינן לה משום לועג לרש הרי שוכהו ומ"ש הכא בכלאים דלא חייבי' להכי וי"ל דבגד שהבד בו כלאים כיון שאין ניכר בו ליכא משום לועג לרש ומיהו בפרק [בתרא] דכלאים משמע דאפי' בכלאים ידועים שרי דתנן התם תכריכי המת ומרדעת החמור אין בהן משום כלאים ואפי' הכי איכא למימר אין הדבר ניכר ומהפרסם כציצית בלא ציצית ועוד שאף הקיים נותרין בכך כשאין מתחממים בהן ואין מתכוונים בהמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים והמתים אינן מכוונים להנאתן ולא נהגין ומתחממין כהן ומ"מ מהאי דמנהות משמע שמטילין ציצית בטלית של מת ועכשיו לא נהגו כן וכבר כתבתי מקצת מה שיש לדקדק בזה בחידושי:

הדר אמר ניזבניניהו קבא קבא לישראל קב לזה וקב לזה ולא הרבה לאיש א' ובכי האי גונא אפי' לישראל שרי וכ"ש לנכרי [והא] דלא מפלגינן בהא אם נהבקעו אם לא נהבקעו משום דחיטי נינהו ובחיטי לא בעי בקוע כך כתב הרא"ה ז"ל ולפמ"ש למעלה קלא חטים מבוקעות היו בהן והייבינן דילמא זבין להו ישראל ולאו אדעתיה א"נ משום שמא יעתגם הנכרי ויחזור וימכרם לישראל:

אין מוללין את הקדרות בפסח. דרך היה בקדרה חדשה לבשל בה קמח ומים וחומץ והיינו מלילה נותן את הקמח להתבשל ואחר כך נותן את החומץ ואין החומץ מניחו להחמיץ ויש אומרים אף נותן את החומץ תחלה שאף על פי שהחומץ מעורב כבר בתבשיל ותם כהו נוגה את הקמח שלא יחמיץ: אחד זה ואחד זה. בין בחומץ בתחלה בין לבסוף אסור ומיירי דאיכא מים אלא חומץ לחודיה לכולי עלמא שרי דמי פירות אין מחמיצין וכמו שכתבתי למעלה: **מתני'** אין נותנין את הקמח וכו'. וכגון שיש בהן מים: ור"מ אומר ישרף מיד. דלאלתר הוא מחמיץ: לא במשקין. אף על גב דכתיב במים ובגמרא מפרש טעמא: סכין. בשעת צלייתו ומטבילין בשעת אכילתו: **גמ'** מחלוקת. דשרי ליה ת"ק לאכלו מיד לתוך החרדל לפי שהוא חזק ואין מניחו להחמיץ: **מתני'** מי תשמישו של נחתום ישפכו. מים שהוא מצנן בה את ידיו בשעה שהוא עורך וקוטף את המלה: **גמ'** ואינו שופכן במקום האשבורן. מקום שהמים מתכנסין בו שוהין שם ומחמיצין ובגמ' אמרי' דהיכא דלא כניסו אף שופכן במקום אשבורן ומשום דלא קים לן בכמה מיקרי כניסי השמיטה הרב אלפסי ז"ל: אלא במים שלנו. לשון לינה שנשאבו מאתמול ונלנטנו כל הלילה: **דרש** רבא אשה לא תלוש לא בחמה. לפי שחום השמש מחמם העיסה ומחמיץ אותה: ולא במים הגרופים. פי' הרב אלפסי ז"ל מים שנשאבו בו ביום וקרי להו מים הגרופים לומר שטעם איסורן מפני שמתחממין בשעת שאובן ע"י תנועתן כדרך המים הנגרים במורד הגשברים בסלעים שהן מתחממין וגרופים מל' (שופטים ה) נחל קישון גרפם: ולא תגביה ידה מן התנור עד שתגמור את הפת. פרש"י ז"ל שתהא עוסקת בבצק כל שעה ולא נהירא שאם כן היה לו לומר לא תגביה ידה מן העיסה לכך נראה כהכמים אמרו פליס שלא תעסוק בדברים אחרים כלל שלא תמשך אחריהן ולא תדקדק בשיעור שהיית של עיסה אבל לא אסרו עליה לעסוק בענין התנור בנתים מפני שהוא צרכו של פת ובלבד שלא תשהה יותר מכשיעור ולפיכך לא תגביה ידה מן התנור כלומר באיכה רשאי לעסוק בדברים אחרים אלא בענין של תנור: **וצריכה** ב' כלים. הפשר שלא היינו חכמים שתלגן את ידיה הלא לומר שאם מקטפת במים שלא הקטף באותן מים שמלגנת בהן את ידיה מפני שהן מתחממין ומחמיצים את העיסה אבל כל שאינה מקטפת במים לא הצריכוה לדקדק אם ידיה חמין או צוננין שאין הפשר חמוץ בכך וכן נהגו: **ורב** אשי אמר עברה ולשה אסור. פירש"י ז"ל ולא דמי לבליעות של נכרים דאמרי' לעיל דאלים מצלח כרבי יוחנן דהלכה הוא דקנסוה רבנן לפי שעברה על דברי חכמים (ב) ולפי דבריו ז"ל משמע דאם לשה בשוגג לא מיתסר כדאמר' (ביצה יז.) דעבר ואפה מיו"ט לשבת דלא מיתסר אלא במזיד אלא באפשר לומר דהיינו בליעות של נכרי מיירי שלשה בפניו במים שלנו כמו שכתבנו למעלה בשם ר"ח ז"ל אבל עיסה שנילושה במים שלא לנו לא הסרוה משום קנס אלא משום חשש חמוץ שמתוך שהפושרים ממהרים להחמיץ שמא נתחמץ ולא מינכר:

יומא דעיבא כוליה שמשא. הכי איתא ביומא בפ' אמר להם הממונה (דף כח:) לבעל הלכות גדולות ז"ל לשה נכרי חרש שוטה קטן לא נפיק ידי חובתיה ועבד ושפחה דלא טבלו אסור למילש מצה בלילה הראשון אבל שאר יומי שרי והכי חזינן לכהן צדק ז"ל:

הדרן עלך כל שעה

א בגמרא קאמר דאפילו במצה אפויה אסור היכא דאיכא עבדי שמוללין במצה או כיוצא בזה דאיכא למיחש דאתי לשרויי אף בקמחא טור:

לשון ריא"ז

ואין מוללין אפילו בקמח של קליות שמא לא נאפה כל צורכו והקמח שלהן בא לידי חמוץ ומז"ה מתיר ובדברי האוסרין נ"ל עיקר ולא התירו למלול אלא בקמח עדשים או בקמח מצה שנאפית כל צרכה:

ב נראה מדברי רבי' דפירוש מים שלנו רוצה לומר שלא יהיו במחובר בתחלת היום וכל היום ואפשר דדעתו הוא שיהיו מאוכין כל הלילה מראש ועד סוף וכלשון רבינו כ' גם מיי' וסמ"ג כתב בשם הא"ס וכן הטור דצריך שלא יהיו במחובר משנכנס הלילה שבלילה מעיינות רותחין והשאובין בערב עם שקיעת החמה מותרים מיד וכן כ' הרא"ש דעמא דכר לשואבן עם שקיעת החמה ולדידהו השואבן ביום נראה דמותרין מיד וגם לדידהו אסור לאחר שאיבתן עד לאחר התחלת הלילה וריב"ן פסק שאסור לאפות קודם עלות השחר דאימא סוף הלילה גורם הצינון: ורש"י פי' לאו דוקא שלנו לילה אחת אלא שעבר עליהם י"ב שעות משנשאבו גם כתב רש"י דאין לחוש בנהרות אפילו לא לנו מותרין דדוקא מי בורות ומעיינות הם רותחים ומדברי ה"ג והטור מוכח דגם במי נהרות יש לנו לחוש וכתב סמ"ג דיש להתיר מים שלא לנו שנתבטלו ברוב מים שלנו הואיל ונתבטלו כבר קודם לישה ואתרו:

לשון ריא"ז

אשה לא תלוש במים שנשאבו בו ביום אלא אם נשאבו מאמש ולנו בלילה שהן קרין ביותר בימי הפסח:

ג מיי' כתב דהא דצריכה שני כלים דוקא בההיא שלשה ואפה ואינו כדאיה כן מדעת רבינו וגם לא מדברי הטור:

לשון ריא"ז

אשה שהיא לשה ואופה צריכה שני כלים של מים אחת שמקטפת ואחת שמצננת בו את ידיה המתחממים מחמת אפיית הפת כדברי ר"ח ולדברי מז"ה אע"פ שאינה אופה צריכה לצנן ידים מפני שמתחממים במיעוך העיסה:

ד דעת רבינו לאסור היכא שעברה ולשה במים שלא לנו וכן כתב ה"ג והרי"ן גיאת ומיי' וסמ"ג כדברי רבינו ולרש"י דוקא עברה ולשה בחמין והמי המה אסור אבל במים שלא לנו בדיעבד שרי אפילו לכתחלה שרי למילש בהו אי ליכא אחריני ולזה הסכים הרא"ש והטור והא דאסרינן בעברה ולשה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה פירש אבי העזרי דוקא עברה במזיד אבל שוגג שרי ולרש"י אסור אפי' שוגג ולפירוש רש"י גם אסור באכילה משום חשש חימוץ ואפילו אם ירצה לאכול כזית מצה באחרונה דגרע מבליעות של נכרים *) וכן כ' הרי"ן גיאת והרא"ש וב"ה דוקא למצה משומרת וכן מים שלא לנו דוקא למצה משומרת אבל לאכילה שרי דלא גרע מבליעות של נכרים:

לשון ריא"ז

עברה ולשה באחת מכל אלה שביארנו הפת כולה אסורה ואין לחלק בכם כמבואר בקונטרס הראיות ויש דברים שאע"פ שהן אסורין לכתחלה אם עברה ולשה הפת מותרת כגון אם עברה ולתתה בשעורים או אם עברה ועשתה כריכין כמלויירי' כמ"ש למעלה וכן אם עברה ולשה יותר מן השיעור שאין לן לאסור אלא כמו שאסרו חכמים כמבואר בקונטרס הראיות ב׳:

*) נ"ל וכן כתב הרא"ש והרי"ן גיאת וב"ה כתבו דוקא כו' ועי' בטור:

ס"א נכנס

א מיי' פ"ה מה' חמץ ומצה טור א"ח סי' תסג:

ב מיי' שם טא"ח סי' הס"ד:

ג מיי' שם סמג לאוין עט טא"ח סי' תנט:

ד מיי' שם סמג שם טוא"ח סי' תנה תנט:

הגהות חו"י

[א] עי' בפ"ק דביצה:

[ב] תוס':

[ג] רש"י:

הגהות הב"ח

(א) אומר ישרף כצ"ל:

(ב) נ"ב דכיון שמת אדם נעשה חפשי:

(ג) נ"ב ברכה:

(ד) נ"ב זה פי' הערוך:

(ה) ורגילין לתת בו קמח:

(ו) נ"ב שעורך ומקטף כצ"ל:

(ז) נ"ב במים:

(ח) נ"ב וכ"ש בחמי האור:

(ט) נ"ל דאותן שמקטפת בהן מתחממו' מחום ידיה והעיסה:

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) ברש"י דאותו שמקטפת בו מתחממ' מחום ידיה והעיסה כצ"ל. וכן הוא ברש"י בגמרא וז"ל דלפירוש היינו דאותן מים שמקטפת בו נעשה חמין ולכך אין לצנן בו את ידיו אבל מדברי הר"ן משמע איפכא דאותן מים מלגנין וכן משתבר דאותן מים שמצננין בהם נעשין יותר בקל חמין מאותן שמקטף בו והנה נ"ב לכאורה להגיה ברש"י דאותן שמצננת בו ידיה מתחממת מחום ידיה והעיסה ואז א"ש הכל ויהיו דבריו כדברי הר"ן אבל בה"ג בגמרא ראיתי שלא הגיה כלום ומ"מ נ"ל להגיה כמו שכתבתי וק"ל: מהר"ם (ב) ז"ע בס' רבינו אבל דקדק מפרש"י באחר בשוגג [illegible]

אלו עוברין. אלו מתבערין:, כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי קרי להו בגמרא ארבעה מיני מדינה בבלי ומדי ואדומי ומצרי וארבעתן חמץ גמור על ידי תערובת לפי שבכולן מערבין מין דגן ונאכל אותו חמץ מעורב עם דברים אחרים: זומא של צבעין ועמילן של טבחים וקולן של סופרים. קרוי בגמרא שלשת מיני אומניות וכולהו מפרש בגמרא ושלשתן נוקשה בעיניה כלומר חמץ שאינו ראוי לאכילה והוא [אינו] מעורב עם דברים אחרים: רבי אלעזר מוסיף אף תכשיטי נשים פירוש ר' אלעזר מוסיף אדת"ק אפי' נוקשה ע"י תערובות דאילו לת"ק לית ליה, אלא או חמץ דגן גמור ע"י תערובות בארבעת מיני מדינה אי נמי נוקשה בעיניה בשלשת מיני אומניות ורבי אלעזר מוסיף אף תכשיטי נשים שהם חמץ נוקשה ע"י תערובות [מינין] אחרים שמערבין בו ורבי אלעזר גרסינן במתני' ולא רבי אליעזר דבגמ' (דף מג.) מסיקנא דר' אליעזר אפילו נוקשה בעיניה לית ליה: **הרי** אלו באזהרה ואין בהם משום כרת. פירוש ד' מיני מדינה (א) יש מהן שאין בהן כזית בכדי אכילת פרס שאינו נעשה אלא לטבול ושוהין הרבה באכילתו ומשום הכי אין בהן כרת ומיהו קאי עלייהו בלאו דסבירא ליה לתנא דמתני' דחמץ דגן גמור על ידי תערובות אפילו לא אכל ממנו אלא כזית עובר בלאו דהיתר שבו מצטרף לאיסור ונוקשה בעיניה ס"ל דקאי עליה בלאו ובגמ' דרשינן ליה מרבויא דכל ומש"ה קתני הרי אלו באזהרה ומיהו אנן לא קי"ל הכי אלא כרבנן דפליגי עליה דר' אליעזר ואמרי על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלא כלום כדאית' בגמ' בסמוך וכ"ש דקי"ל דנוקשה בעיניה בלא כלום דהא מוכח בגמ' דנוקשה בעיניה קיל טפי מחמץ דגן גמור ע"י תערובות ומיהו כל חמץ דגן גמור ע"י תערובות שלא נתבטל איכא איסורא דאוריי' דחצי שיעור מן התורה אבל נוקשה בעיניה כיון דלית בהו לאו לא מיתסר מדאורייתא כלל דמהיכא תיתי אבל מדרבנן מיהא אסור וכ"ת היכי דחינן סתמא דמתני' משום מחלוקת דרבנן דהי' בברייתא י"ל דהאי סתמא לאו סתמא דסמכא הוא דהא סתם לן תנא סתמא אחרינא בפירקין (מח:) שיאור ישרף והאוכלו פטור אלמא דנוקשה בעיני' בלא כלום דשיאור נוקשה הוא כדמוכח בגמ' והאי סתמא עדיף טפי דבתרא הוא ובחדא מסכתא יש סדר וכ"ת נהי דאידחי האי סתמא מנוקשה לא אידחי מחמץ דגן גמור ע"י תערובות דחמיר טפי ליתא דבגמ' מוכח דר' יוחנן ס"ל דחמץ דגן גמור ע"י תערובות בלא כלום אע"ג דאיהו גופיה אמר הלכה כסתם משנה אלמא ס"ל דלגמרי אידחיא הילכך הדרינן לכללין דיחיד ורבים הלכה כרבים וזהו דעת הרב אלפסי ז"ל שפסק בסמוך כרבנן ולא כסתם משנה וקיים דבריו נמי הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות על הדרך שכתבתי אבל הר"ז הלוי ז"ל פסק כסתם משנתנו דנוקשה בעיניה וחמץ דגן גמור על ידי תערובות הרי הן באזהרה: **אלו** עוברין. פרש"י ז"ל אלו שעוברין עליהם בבל יראה ובל ימצא והקשו בתוס' דהא אפילו לאיסור אכילה איצטריכא בהני ריבויא כדאיתא בגמרא ובל יראה ובל ימצא מנא לן ובשלמא הנך דהוו חמץ דגן גמור על ידי תערובות איכא למימר דכיון שלא נתבטל ממילא אית לן למימר בהו שיהא עובר עליהן בבל יראה ובל ימצא דקרא לא איצטריך בגמ' אלא ללקות עליהן בכזית שיהא היתר שבהן מצטרף לאיסור אבל הני דהוו נוקשה בעיניה דלא הוו מיתסר כלל אי לאו רבויא (ג) דבל יראה ובל ימצא מנא לן: **ולפיכך** נראה דאלו עוברין אלו מתבערין קאמר אע"ג דמאורייתא לא קאי עלייהו בבל יראה ובל ימצא (*מדאורייתא) מיהו צריכין ביעור ולא מיבעיא לתנא דמתני' דסבירא ליה דהרי אלו כולן באזהרה אלא אפילו למאן דאמר נוקשה בעיניה בלא כלום כיון דאיסורא דרבנן מיהא איכא צריך ביעור וראיה לדבר מדתנן לקמן בסמוך שיאור ישרף והאוכלו פטור ושיאור היינו נוקשה [בעיניה] כדאיתא בגמ' אלמא אפי' מאן דאמר פטור ביעור מיהא בעי דאי לאו הכי אמאי ישרף ישהא אותו עד אחר הפסח ויהא מותר אפילו לר' יהודה דלא אסר רבי יהודה חמץ לאחר הפסח אלא בחמץ גמור דאיכא תלתא קראי ומוקמינן להו לתוך זמנו ולפני זמנו ולאחר זמנו אבל בנוקשה אפילו ר' יהודה מודה אלא ודאי כדאמרן דלא (ד) פליגי רבנן בחמץ אלא הצריכו לבער הכל אפילו נוקשה דילמא אתי למיכל מיניה ומיהו מסתברא דכיון דביעורו מדרבנן בעלמא הוא אם השהה אותו ולא ביערו לאחר הפסח מותר בהנאה: **גמ'** קומניתא דאומא. עפושה של פת שמתעפש לאחר זמן בתוך הכותח: קורטמי. מוריקא שקורין זפר"ן: מיא דחיזרא. מים של סובין שהיו מערבין בלבע: [א] פרודא דאושכפי. גלוד בלע"ז: **כל** מחמצת לא תאכלו לרבות וכו'. מריבויא דכל מרבי להו: יכול יהא ענוש כרת ת"ל כי כל אוכל חמץ ונכרתה. כלומר האי קרא למיעוטא אתי [שכבר] כתיב כי כל אוכל מחמצת (ה) אם במחמצת ענוש כרת דהיינו נתחמצת מחמת דבר אחר כדמוכח בפ' כל שעה (דף כח:) כל שכן חמץ שנתחמץ מאליו למה לי למכתב כי כל אוכל חמץ אלא לאשמועינן כל האוכל הוא בכרת ואין כל החמץ בכרת למעוטי עירובו לר"א ולרבנן דלא דרשי כל לגמרי מעטיה רחמנא בין מלאו בין מכרת: **וחכמים** אומרים על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלא כלום. (כלומר) פי' וכ"ש נוקשה בעיניה דפטור דבהדיא מוכח בגמרא דתערובות חכמים פליגי עליה ואומרין דאין לוקין עליו כלל על התערובות ודוק וסברא הואת תמצא בב"י סי' תמ"ב וע"ש שהם מפרש הטור דברי הרי"ף לפי מה שכתב ב"י שם ומ"מ נראה כפירוש דברי הר"ן כמו שכתבתי בתחלה:

רש"י

אלו עוברין בפסח. שעוברין עליהם בבל יראה ובל ימצא: זיתום וזומא וקולן ועמילן וטיפולי נשים מפרשי בגמרא: שהוא מין דגן. המנחת המינין הטין בשורין כוסמין. שבולת שועל ושיפון: ואין בהן כרת. אלא לאו אם יאכלנו: גמ' בדאית בהו מיא. מים מעורבים: קומניתא דאומא דאית ביה. עיפוש' של פת שמתעפש לאחר זמן בתוך הכותח: דרמו ביה שערי. מטילין בו שעורים כדי שיחמיץ (ג): קורטמי. מוריקא: מיא דחיזרא. מי סובין: ליבא פירקא בלע"ז נושא באשכנז: עירובו. אם

ר.ורה אור / נר מצוה

ואלו עוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי וזומא של צבעין ועמילן של טבחין וקולן של סופרים ר' אלעזר אומר אף טיפולי נשים זה הכלל כל שהוא מין דגן הרי זה עובר בפסח הרי אלו באזהרה ואין בהן משום כרת: **גמ'** הא דתנן א שכר המדי וחומץ האדומי בדאית בהו מיא עסקינן אבל לית בהו מיא לא דקיימא לן דמי פירות אין מחמיצין ובגמרא דבני מערבא אמרי וכולהו על ידי מוי: כותח הבבלי. משום קומניתא דאומא דאית ביה ונקרית כובז אלבון: *חומץ האדומי דרמו ביה שערי: וזיתום המצרי. תני רב יוסף תילתא שערי ותילתא קורטמי ותילתא מילחא: וזומא של צבעין. הכא תרגימו מיא (ה) דחיזרא: ועמילן של טבחין. פת תבואה שלא הביאה שליש שמניחין אותה על פי הקדרה ושואבת את הזוהמא: וקולן של סופרים. הכא תרגימו [ה] פרודא דאושכפי וסופרים נמי מדבקין בהם ניירותיהן *ת"ר °כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי יכול יהא ענוש כרת תלמוד לומר °כי כל אוכל חמץ ונכרתה על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו עובר בלאו דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלא כלום. אע"ג דאמור רבנן על עירובו בלא כלום מילקא ב הוא דלא לקי

שלטי הגבורים

א הלכך שכר שעושין באשכנז מ.ט"ס ושעורים חייבים לבערו ומעשה בא' שהעמיד גבינה בתלא דשכרה ואסר ר"ת להשהותם בפסח כיון דאוקומי מוקים חשיב כמו בעינייהו וכ"כ סמ"ג דאיכא משום בל יראה בשכר שלנו שיש בו שעורים כזית בכדי אכילת פרס:

לשון ריא"ז

והשעורים מחמיצין ע"י תערובת מים שבהם שאם אין בהם מים מי פירות לבדם אינן מחמיצין וכן מבואר בתלמוד של א"י:

ב וכתב הטור דדעת רבי' לפסוק כחכמים שאין לאו לא בתערובת חמץ ולא בחמץ נוקשה אלא איסור דרבנן ולפי זה מותר לערבו לכתחלה לפני הפסח להשהותו עד לאחר הפסח ולזה הסכים הרא"ש ודוקא שאין בתערובות טעם חמץ כגון כותח וכל אלו שאין נותנין אותו אלא לקיוהא בעלמא אבל אם יש בו טעם חמץ חייבים עליו דטעם כעיקר דאורייתא:

לשון ריא"ז

ועוברים על כל המינים הללו בבל יראה ובבל ימצא ולוקין על אכילתן ואין חייבים עליהם כרת ולא חייבה תורה כרת אלא על האוכל חמץ גמור בעינו ולא כאלה שהוא ע"י תערובות אפילו אכל כזית מן הכותח לוקה עליו הואיל ויש בו טעם מן החמץ אע"פ שרובו היתר מצטרף ההיתר עם האיסור והרי הוא כאילו כזית כולו אסור נתערב החמץ במינו הרי הוא בטל מן התורה ברוב ההיתר ואין איסורו אלא מדברי סופרי' והוא שנימוח ואין ניכר החמץ בעינו אבל אם החמץ ניכר בעינו ואכלו יחד עם ההיתר מצטרף ההיתר עמו להשלים לכזית לחייבו מלקות ולא כרת כמבואר בקונטרס הראיות:

ג' מהר"ם מדרבנן

המאור הקטן

אלו עוברין בפסח פירוש כמו אלו מתבערין בפסח כותח הבבלי וכו' ר"א אומר אף תכשיטי נשים רבי אלעזר גרסי' ולא רבי אליעזר דהא אסיקנא בגמ' דלית ליה לרבי אליעזר נוקשה בעיניה א] ואם השאל לרב שימי מחוזנאה דפריש קולן של סופרים טפולן של בנות עשירים שמשיירין אותן לבנות עניים שהם בנות סופרים כדאמרי' לקמן בפירקין על כותבי ספרים שלא יתעשרו אם כן היינו ת"ק ותו למאי דאסקינא פרורא דאושכפי מאי קא מוסיף ר"א יש להשיב ולומר שהוסיף ר"א תערובות נוקשה שטיפולי נשים שהעשירות עושות כן לבנותיהן הסולת מעורבת בטיפולין אחרות וכשמשיירות לבנות עניים מתוך שאר הטיפולין דמיהם יקרים חוזרות ונותנות בהם סולת מרובה עד שהוא כולו סולת וזו היא נוקשה בעיניה וכן פרורא דאושכפי אין בו אלא סולת בלבד ולפיכך הוסיף ר"א אף תערובות נוקשה בעיניה הרי אלו באזהרה באכילתן ואין בהם משום כרת:

וכתב הרי"ף אע"ג דאמור רבנן על עירובו בלא כלום מלקא הוא דלא לקי איסורא מיהת איכא ואי אית ביה כזית בכדי אכילת פרס אפילו לרבנן חייב ב] נראה מדבריו שאין הלכה כר"א אלא כרבנן והא ליתא דכסתמא דמתני' קי"ל ואוקמא רב יהודה (ו) לרבי מאיר דאמר נוקשה בעיניה בלאו וכ"ש חמץ דגן גמור ע"י תערובות יתנן נמי שיאור ישרף וכו' ותנינן לה לדר"מ במתני' בלשון חכמים וכן פסק שם הרי"ף כרבי מאיר ודברי ר"א הרי הם בכלל דבריו של רבי מאיר (ז) שר"מ מוסיף על דברי ר"א הוא הילכך לית הלכתא כרבנן דפליגי עליה דר"א דאמרי על עירובו בלא כלום ולית הלכתא כר' יוחנן דאמר כל איסורי תורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר דאליבא דרבנן דפליגי עליה דר"א אמר לשמעתיה ולא ק"ל כוותיהו מאחר דקי"ל כר"מ ודר"מ עדיפא מדר"א דאילו לר"א לית ליה אלא ארבעה מיני מדינה בלאו ואילו רבי מאיר אית ליה אפילו שלשה מיני אומנות דהיינו סתם מתניתין ונפקא ליה לר' מאיר מהיכא דנפקא ליה לר"א מדרשא דכל מחמצת אלא שר"א אינו מרבה אלא תערובת חמץ גמור דדמי למחמצת ור"מ מרבה מינית אפי' נוקשה בעיניה דכיון דכתיב כל לא שייר ולא מידי וכרת לית ביה דמעטיה דרשינן מרכתיב כי כל אוכל חמץ ונכרתה על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו ג] וה"ה לנוקשה בעיניה לית לר"מ ומאי משמע דקרא למיעוטא אתא מכדי כתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה אם במחמצת הוא חייב כרת דהיינו נתחמץ ע"י דבר אחר כ"ש חמץ שנתחמץ מאליו למה לי למיכתב שוב כי כל אוכל חמץ

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור וכתב הרב אלפסי ז"ל אע"ג דאמור רבנן על עירובו בלא כלום מלקא הוא דלא לקי איסורא מיהא איכא ואי אית ביה כזית בכדי אכילת פרס אפי' לרבנן חייב נראה מדבריו שאין הלכה כר"א אלא כרבנן וזה ליתא דכסתמא דמתני' קיימא לן ואוקמה רב יהודה לרבי מאיר דאמר נוקשה בעיניה בלאו וכ"ש חמץ דגן גמור ע"י תערובות ותנן נמי שיאור ישרף וכו' ותנינן לה לדר"מ במתני' בלשון חכמים וכן פסק שם הרי"ף ז"ל כר"מ ודברי ר"א הרי הם בכלל דבריו וכו' הילכך לית הלכתא כרבנן וכו' ולית הלכתא כרבי יוחנן וכו' מאחר דקי"ל כר"מ:

אמר הכותב דרמא הא לא הא לקמתיה דהאי מתני' סתמא היא היכי סבר רבי יוחנן כרבנן והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ועוד דאליבא דר"א בכל התורה כולה נמי היתר מצטרף לאיסור דגמרי' מחמץ בפסח ומשאור ושאר איסורין שכתוב בהן כל דאמרי' במס' נזיר בפ' שלשה מינין וזעירי כמאן כר"א דדריש כל מאי איריא הא אפי' כל איסורין שבתורה היתר מצטרף לאיסור דגמר מחמץ ואנן קים לן בכולי תלמודא שאין היתר מצטרף לאיסור וכל בטעמו וממשו עד שיהא בו כזית בכדי אכילת פרס אלא ודאי לית הלכתא כר"א ואי נמי הויא סתמא כוותיה כמו שבעל המאור סובר דר' יוחנן עדיפא דלא אשכחן אמורא דפליג עליה אלא זעירי תלמידיה דהוסיף שאור אליבא דר"א ולאו אליבא דנפשיה ור"א נמי הכי סבירא ליה כדגרסי' בנזיר אמר ר"א כל רביעיות שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מנזיר וכו' ומשום סתמא לא דחינן מימרא דאמוראי בשום דוכתא דאינהו קים להו בסתמי טפי מינן כ"ש דהכא מדר' יוחנן הוא דנפקא לן הלכה כסתם משנה והוה ליה למירמא דר' יוחנן אדר' יוחנן אבל כוף אזנך לשמוע דהא סתמא לאו דסמכא היא משום דסתם ואח"כ מחלוקת היא ואין הלכה כסתם סתם ברים פירקין דקתני הרי אלו באזהרה ומחלוקת בשילהי פירקין דקתני שיאור ישרף והאוכלו פטור אלמא נוקשה בעיניה לא עבר עליה בלאו ואדחי ליה התם רישא בנוקשה וה"ה לחמץ דגן גמור ע"י תערובות ואע"ג דאיכא דמודה בתערובות ופליג בנוקשה כ"ל לר' יוחנן דהיכא דפליג ר' יהודה אנוקשה פליג נמי אתערובות דליכא תנא דדריש הכי אלא ר"א ועוד דמתני' מיהא מתפקא מסתם כיון שסנה אח"כ מחלוקת ופטר נוקשה ולא עוד אלא דדיוקא דרישא מתני' כרבנן דפליגי עליה דר"מ בנוקשה דקתני רישא שיאור ישרף והאוכלו פטור סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת דברי ר' יהודה והכ"א זה וזה האוכלו בכרת ואיזהו שיאור כל שהכסיפו פניו ומדלא פליגי רבנן בהאוכלו פטור מכלל

השגות הראב"ד

א] ואם תמצא לרב שימי. א"א אין בנוסחא ספרדית של בנות עשירים שפרי אין במשנה וקולן של סופרות. אלא כך היא הגרסא טפולן של בני עשירים שמשיירים אותם לבני עניים ומפני השיור שהזמן מאריך עליו מתקלקל ורבי אלעזר אומר אף טפולי נשים לא בא להוסיף אלא לגלות שיש בטפולי הנשים נוקשה של חמץ לפי שיש שטופלות אותן בסיד ויש בזמן המור בא רבי אלעזר להזהיר גם על זה. עוד יש לומר שהטפול הזה של עניים פעמים הוא שאינו ע"י מים אלא על ידי משקים יתרים ובא רבי אלעזר להזהיר עליו להעבירו בפסח מפני שיש שעושה במים ואפשר שהטפול ההוא קרוב הוא לחמץ גמור ולא בא אלא לגלות עליו:

ב] נראה מדבריו שאין הלכה כר"א וכו'. א"א הרב רבי יצחק אבן גיאות ז"ל כתב זה וגם כתב דהלכתא מרבוותא דפסקו כחכמים ואני רואה דברי הרי"ף ז"ל שפסק בעירוב כחכמים ואף על פי שסתם מתנית כרבי אלעזר כדאמרינן בעלמא מתניתין יחידאה היא וסתם יחיד עם רבים אינו סתם אלא כיחיד עם יחיד וסתם המשנה כאחד מהם. מיהו בנוקשה קיימא לן כרבי מאיר דסתם לן כוותיה ולא פליגי רבנן עלויה וכן פסק הרב ז"ל וטעמא דרבי מאיר בנוקשה לאו מכל אלא ממחמצת מיהו כרת לית ביה מדשני ליה קרא לחמץ ורבנן מודו ליה לרבי מאיר בנוקשה כדאמרן ויחידאה הוא דפליג עליה ומנו רבי יהודה וכיון דסתם לן כרבי מאיר הלכה כוותיה:

ג] והוא הדין לנוקשה בעיניה וכו'. א"א אין טעם בזה הטעם אבל עיקר משום דשני בדבוריה נכתוב כולהו מחמצת או כולהו חמץ אלא מדשני בהו ש"מ דלגבי כרת בעינן חמץ גמור. והקושיא שהקשה לרבנן לשתוק קרא מינה ממאי לשתוק והחמץ שכתב הוא שמיעט העירוב מכרת ומלאו דאי לא שני בדבוריה לא שמענו הפרש בין שהוא בעינו או שהוא בעירוב:

(דף מג.) דתערובת חמץ חמור מנוקשה בעיניה: **מתני'** בצק שבסדקי עריבה וכו': **גמ'** ל"ש אלא במקום העשוי לחזק. פרש"י ז"ל בשולי העריבה שמועיל שם הבצק לחזקה ומ"ה בטיל לגבה אבל במקום שאינו עשוי לחזקה דהיינו דפנותיה שאין צריכין חזוק חייב לבער ויותר נראין דברי רבינו חננאל ז"ל שפירש מקום העשוי לחזק מקום שהעריבה רעועה וצריכה חזוק הבצק ולפי' הגרסא יותר מסוגיית הגמרא אפילו במקום שאינו עשוי לחזק כי הוי שלא במקום ניקב אינו חייב לבער אבל הרב אלפסי ז"ל פסק כי הך לישנא דרב יהודה דכל מקום שאינו עשוי לחזק חייב לבער והארכתי בחדושי:

ת"ר הפת שעפשה ונפסלה מלאכול לאדם. נתקלקלה בעפושה ממאכל אדם: מטמאה טומאת אוכלין. דכל זמן שראוי לכלב לא פקע תורת אוכל מינה: בכביצה. שאין טומאת אוכלין פחות מכן: ונשרפת עם הטמאה בפסח. אם תרומה טהורה היא דכיון דלא חזיא לאדם מותר לטמאה בידים וכי תימא אמאי צריכה ביעור והא נבלה שאינה ראויה לגר לא שמה נבלה ונותן טעם לפגם שרי אפילו בחמץ בפסח כמו שכתבתי למעלה בפ' כל שעה בס"ד י"ל דהכא שאני מפני שראויים לחמע בה כמה עיסות:

לקי אבל איסורא איכא וכי אמרי רבנן נמי דלא לקי הני מילי היכא דליכא כזית בכדי אכילת פרס כגון כותח הבבלי וכיוצא בו אבל היכא דאיכא כזית בכדי אכילת פרס אפילו לרבנן לקי: *°**מתני'** א בצק שבסדקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער ואם לאו בטל במיעוטו וכן לענין טומאה אם הקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה בצק החרש אם יש שם כיוצא בו שהחמיץ הרי זה אסור: **גמ'** ואם לאו בטל במיעוטו: אמר רב יהודה אמר שמואל א לא שנו אלא במקום העשוי לחזק אבל במקום שאין עשוי לחזק חייב לבער מכלל דכזית אפילו במקום העשוי לחזק חייב לבער: *ת"ר ב עריבת העבדנין שנתן לתוכה קמח תוך שלשה ימים חייב לבער לאחר שלשה ימים אינו חייב לבער אמר ר' נתן במה דברים אמורים שלא נתן לתוכה עורות אבל נתן לתוכה עורות אפי' תוך שלשה ימים אינו חייב לבער אמר רבא הלכה כרבי נתן ואפי' יום אחד ואפי' שעה אחת: ת"ר הפת שעיפשה ונפסלה מלאכול לאדם והכלב יכול לאוכלה מטמאה טומאת אוכלין בכביצה ונשרפת עם הטמאה בפסח הא אם נפסלה מלאכול לכלב

רש"י

אם נתערב החמץ בדבר אחר: כזית בכדי אכילת פרס. שאם אוכל פרס מן התערובות שהוא שיעור ד' ביצים יש בו כזית חמץ וקי"ל דכל שיעורי אכילות איסור מצטרפו' בכדי שהייה זו שאם אכל כחרדל חלב וחזר ואכל כחרדל עד שהשלים לכזית אם אין מתחילת האכילה עד סופה יותר מן שהיית אכילת פרס הוי כאילו אכל בבת אחת וחייב: מתני' וכן לענין טומאה. גרסי' בגמרא בתלמודא. (א) ואם נגע טומאה בבצק שרץ או נבילה לא נטמאת העריבה אע"פ שנטמאה הבצק דאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה: הרי הוא כעריבה. וכי נגע שרץ בבצק הוי כאילו נגע בעריבה: גמ' במקום העשוי לחזק. היינו למטה בשולים התם הוא דאמר פחות מכזית בטל: שאין עשוי לחזק. כגון בצדדים וכל שכן למעלה משפה: חייב לבער. אפילו פחות מכזית: עריבת העבדנין. שנותנין לתוכו עורות לעבד ונותנין שם קמח: תוך שלשה ימים. לפסח אם נתן קמח לתוכו עדיין שם חמץ עליו כשבא פסח וחייב לבער(ב): קודם שלשה ימים כבר נתקלקל(ג): שלא נתן לתוכה עורות. בקמח דהעורות הם מבטלין אותו מתורת חמץ: ונפסלה. שנתקלקלה בעיפוש ממאכל אדם: מטמאה טומאת אוכלין. דכל זמן שראויה לכלב לא פקע מינה שם אוכל המיוחד לאוכל אדם

עין משפט

א מיי' פ"ב מה' חמץ ומצה סמג עשין טוש"ע א"ח סי' תמב: ב מיי' פ"ד מה' חמץ ומצה טוש"ע א"ח סי' תמב:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב שאם נגע טומאה בבצק כגון כצ"ל: (ב) ואף על פי שהיו בה עורות כצ"ל: (ג) עיין ר"ת בכלי והע"ג שלא נתן לתוכה עורות כצ"ל: (ד) וכין לר"א כצ"ל:

שלטי הגבורים

א ור"ח פליג על זה ופסק כאביי דמתרץ תרי ליבני אהדדי ויש חילוקין רבים בדין זה לפי פירש"י ולפי פי' ר"י והטור הביאם בארוך ע"ש וכן סמ"ג פליג וכתב דאם אין כזית במקום א' אם עשוי לחזק בו בדפני העריבה בין במקום ליבה בין שלא במקום ליבה כגון שפתה דאגגא בטל במיעוטו ואם לאו חייב לבער ואבי העזרי כתב כל זה מיירי בעריבה שאין לשין בה אבל אם לשין בה בפסח צריך לגורדה ולהגעילה והר"י מפרי"ש כתב עריבות שלשין בהן כל השנה אין לסמוך על מה שרותחים אותן בחמים ומנקרים החמץ כי א"א לנקרן שלא ישאר בין הכל כזית והכלי מצרפו וצריך ליתן במתנה לנכרי עד אחר הפסח ט לטוחן בטיט:

מלחמת ה'

ואכי קתני איתא שיאור שהאוכלו פטור כל שהכסיפו פניו ומפני שראה ר' דבריו של ר"מ בהיותו שיאור ואיתה סידוק והולך לבטותה בלשון חכמים לא רצה לשנות במשנתו שהאוכל שיאור יהא לוקה את הארבעים ושנה כתם ותה מקום טעותו של בעל המאור ז"ל שכתב דתנינן לה לר'. מתיר בלשון חכמים וכן פסק בה הרי"ף ז"ל כר"מ שהרי כדבר מפורש שלא שנאה רבי בלשון חכמים אלא לשיאור (ושאור) ודקדוק שראה בו דבריו של ר"מ משום טעמא דפרישי' בגמ' שאין לך כל סדק וסדק מלמעלה שאין בו כמה סדקים מלמטה והדרכה מדשבקה לדר"מ בדין שיאור ש"מ שלא ראה בזה דבריו ולא רצה לשנותה בלשון חכמים ור' חייא שנאה בשם אומרה וכן פסקו הגאונים ז"ל כר' יוחנן והוי יודע שפי' היתר מצטרף לאיסור אף לדברי ר"א אינו בשאין בו טעם האיסור שא"כ מצינו חמץ בפסח שלא במינו במשהו מן התורה ולא נמי בששינה טעמו לטעם אחר שאין טעם האיסור ניכר בו ואפי' בנותן טעם גמור ויש בו איסור בהיתר קדו ליה היתר מצטרף לאיסור להוא ליבגז דהיתמר התם בפ' שלשה מינין במס' נזיר בשלמא לדידי דאמינא דהיתר מצטרף לאיסור כגון דנפיצי תולי אלא לדידך דאמרת משום דאיכא כזית בכדי אכילת פרס כי נפיצי תולי מאי הוי ואתמר הכא בירושלמי לענין ארבעת מיני מדינה שרובן חמץ ומה שאמרו שם על דעתיה דר' אבא בר ממל מכיון שאכל ממנה כזית יהא חייב בנותן טעם הוא כדבעי' לפרושי קמן וכלל ופרט הדברים שטעם כעיקר הוא בכל נותני טעמים שאין שם ממשו של איסור כגון בשר בחלב וגעולי נכרים וכגון טיפת יין אסור שנפלה לקדרה ובטל ממשה ולא בטל טעמה ואפי' אין בו מגופו של איסור כלום כגון ענבים ששרה במים והוא שנתן האיסור בהיתר טעם גדול כאילו נתערב בו כזית ממשו של איסור ואפי' בתוך שיעור גרופו זהו טעם כעיקר שלמדנו מנזיר לכל התורה כולה והיתר מצטרף לאיסור שכל היתר ואיסור שנתערב ממשן בין באוכלין בין במשקין ואוכל משניהם כזית כיתר עצמו נעשה איסור ולוקין עליו בנזיר ולמדנו שאף בזה לרבנן פטור בחמץ ובשאר איסורין שבתורה ונמצאת אומר שהאסר לנו לומר דהיתר מצטרף לאיסור אין טעם כעיקר או חילוף דטעם כעיקר אין היתר מצטרף לאיסור ויש לך מקום ששניהם באין כאחד כגון בחטאת שאם נתן טעם הפסולה בכשרה ואכל כזית ממנה לוקה דכתיב יקדש להיות כמוה לגמרי וזה שאמרו בפ' גיד הנשה לא נצרכה אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור דמדגלי רחמנא יקדש להיות כמוה על כרחך עשתה כאן תורה טעם כעיקר שהרי אין כאן ממשו של איסור והתירה הכתוב מפני הטעם ועכ"פ שלמדנו מכאן שאף היתר מצטרף לטעם האיסור ולכך בא הכתוב מ"מ אין טעם כעיקר מוצא מכלל הכתוב ולא היה צריך דבא להזכיר שם היתר מצטרף לאיסור שאינו ענין למה שהתיר הכתוב זרוע בשלה אלא טעם כעיקר דבקדשים אסור זהו חדושו של זרוע בשלה ולפיכך אמר זהו היתר הבא מכלל איסור ומה שאמרו בקדשים לא לומר שבחולין מותר אלא כשהמלא לומר בחולין נמי אסור אין חידושו של זרוע בשלה אלא מפני שבקדשים כיוצא בו אסור ואילו אמר רבא שם היתר מצטרף לאיסור היה הלשון בא שלא בדקדוק זהו פירוש טעם כעיקר והיתר מצטרף לאיסור וממנו לא תסיר ומעתה הדבר ללב מסור להבחין בין דברינו לדברי בעל המאור ולראות איזה דרך יחלק אור וכדין שאר נותני טעמים יש דברים סתומים וחתומים ואין מענין ספרנו להיותנו בהם נלחמים:

ועוד בצק שבסדקי עריבה אם יש כזית במקום אחד וכו' פסק הרי"ף ז"ל כלישנא בתרא וכו' ולי נראה לסמוך על דאביי דהוא עדיף דמיתרצן תרתין ברייתא ותרתין ליבני דרב יהודה ורב אשי דהוא בתרא פירשה

המאור הקטן

א"א לאשמועינן כל האוכל הוא בכרת ואין כל חמץ בכרת לאפוקי עירובו לר"א ולאפוקי אף נוקשה בעיניה לר"מ (ד) בין לר"א בין לר"מ מכרת מעטינהו רחמנא וקיימא להו בלאו דכל מחמצת לא תאכלו דהא דרשי כל ולרבנן דלא דרשי כל לגמרי מעטינהו רחמנא בין מלאו בין מכרת ואי אמרת לרבנן למה להו מיעוטא לישתוק קרא מיניה יש להשיב סד"א ליהוי תערובות חמץ כחמץ שנתחמץ מחמת דבר אחר שבת אחר מעורב בו ואידי ואידי הערובות הוא קמ"ל כי כל אוכל מיעוטא הוא משום הכי מהדרינן בגמ' אדרשא דכי כל אוכל חמץ דלמעוטא דרשינן ליה כלומר כל האוכל חייב ואין כל החמץ חייבין עליו אי לר"א לאעוטי מכרת אי לרבנן מלאו וכרת דלא מפלגי בחמץ דכיון דגלי רחמנא במחמצת האסור בכרת שאין בכללו עירוב ילפינן מיניה מחמצת האסור באזהרה שלא הזהיר על העירוב ואיידי דכתב כל כתב נמי כי כל דליכא למדרש ביה מפי מ"מ בין לר"מ בין לר"א דאית להו תערובת חמץ בלאו סבירא להו היתר מצטרף לאיסור בחמץ בפסח. ונקוט האי כללא בידך דהיתר מצטרף לאיסור יש בו חומר גדול יותר מטעם כעיקר לפי שאין טעם כעיקר אסור אלא על דבר שיש בו כשיעור כזית מן האיסור והוא נמחה בו וניכר בו טעמו והוא אוכל ממנו בכא"פ שיעור כזית מן האיסור שנמחה בו זהו טעם כעיקר שאסיר בכל התורה כולה ואין לוקין עליו אלא באיסורי נזיר ואם ניכר בו ממשו לוקין עליו בכל האיסורין והיתר מצטרף לאיסור אע"פ שאין בו טעם האיסור ואע"פ שאינו אוכל מן הכל אלא כזית חציו מן ההיתר וחציו מן האיסור מצטרפין זה לזה ואי אמרת והא ד' מיני מדינה דתנן במתני' כולהו לטעמא עבידי ובגמ' פרכינן א"ה חמץ בפסח נמי נחשביה שההיתר מצטרף לאיסור כר"א אלמא היתר מצטרף לאיסור טעמא נמי אית ביה ה] יש להשיב ולהפריש בין טעם לטעם שכל הערובין השנוין במשנתינו אע"פ שהם עשויין לטעם טעמן משתנה ע"י העירוב לטעם אחר שאין טעם האיסור שהוא הדגן נראה בעירוב אלא שהוא מסייעו לתת לו טעם חדש וטעם זה שהוא מחדש בעירובו גרם לו להתבער בפסח ולעבור עליו באזהרה ואינו מתבטל ככל האיסורין שבתורה לפי שהדגן הוא יסוד אחד מיסודות המינין השנוין במשנתנו אבל טעמו הראשון אינו ניכר בו ברוב הטעמים ואע"ג דאמרינן בזיתום המצרי תלתא שערי תלתא קורטמי ותלתא מלחא לאו דוקא כי יש פעמים שאדם מרבה מזה וממעט מזה לפי מה שהוא רוצה בטעמו ופעמים שאין טעם השעורים ניכר בהן כטעמו הראשון אלא שמסייע עם השאר לעשות את הזיתום והיינו דחשבינן להו לכולהו עירובי דמתני' בהיתר מצטרף לאיסור ולא חשבינן להו בטעם כעיקר ואפ"ה מחייב בהו ר"א באזהרה ויש פעמים שאדם מרבה בהן ממין הדגן עד שטעם הדגן ניכר בהן ואעפ"כ לא היו חכמים מחייבין עליהן כלום והיינו דאמרינן בגמ' מכלל דכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמר ליה אין אי הכי אמאי פליגי רבנן עליה דר"א בכותח הבבלי כלומר שפתח שנינו כותח הבבלי בכל דהו מחייב ר"א אפי' בהיתר מצטרף לאיסור ובכל דהו פטרי רבנן אע"פ שיש בו טעם כעיקר והוא אוכל ממנו כזית בכדי אכילת פרס ואפי' הכי ניכר בו ממשו ואסיקנא דליכא כזית בכדי אכילת פרס דאי בעיניה קא אכיל ליה בטלה דעתו אצל כל אדם וכו' וטעם כעיקר אין לוקין עליו אלא בנזיר בלבד דכתיב ביה משרת ואע"פ שממנו אנו דנין לכל התורה כולה אין עונשין מן הדין ההלקאת עליו בשאר איסורין ור"ע מוקים לה בהיתר מצטרף לאיסור והא דאמרינן בגמ' ר"ע טעם כעיקר מנא ליה פי' כלומר מהיכא נפקא ליה טעם כעיקר מעיקרא עד דאייתר ליה משרת לאוקמיה להיתר מצטרף לאיסור שהוא החומר הגדול ודכ"א הא מילתא לטאי דגרסינן בפרק כל שעה יתיב ההוא מרבנן קמיה דשמואל בר נחמני וכו' עד קסבר חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא כלומר ומיבעי ליה קרא יתירא חד לשאר איסורין וחד לחולין שנשחטו בעזרה דאי לא כתיב אלא חד לא הוה מוקמינא ליה אלא בשאר איסורין אבל לא בחולין שנשחטו בעזרה שלא הוזכר איסור אכילתן בפי' אלא מכללא ודכוותה אמרי' בגמ' בפ' ראשית הגז ור' אלעאי שהתפית בנכרי מנא ליה וכל היכא דאמרי' בגמ' טעמו ולא ממשו היינו טעם כעיקר אלא בלישנא דתנאי הוא טעם כעיקר ובלישנא דאמוראי הוא טעמו ולא ממשו ג] ויש מקום אחד בגמ' שהוזכר בו טעם כעיקר שלא בדקדוק ופירושו כמו היתר מצטרף לאיסור והוא בפרק גיד הנשה רבא אמר לא נצרכה אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור והכא שרי ולגמור מינה גלי רחמנא גבי חטאת יקדש להיות כמוה וכו' ובפי' איקימנא הכא להיתר מצטרף לאיסור אלא ודאי בעל כרחך טעם כעיקר דהתם לאו דוקא ופירושו היתר מצטרף לאיסור דאמרינן בפרק גיד הנשה אנן לחומרא גמרינן דאי מדאורייתא חד בתרי בטיל לאו למימרא דבששים ובנותן טעם לאו דאורייתא הוא דהא אמרי' כל איסורי תורה גמרי' מנזיר אלא הכין פירושו אי לאו דגלי רחמנא באיל נזיר בששים ובנזיר בנותן טעם הוה אמינא זיל בתר רובא כדאזלי' בכל התורה כולה בתר רובא זה הוא פי' דאי מדאורייתא חד בתרי בטיל ודין אחד הוא שיעור ששים במין במינו ונותן טעם במין בשאינו מינו כדגרסינן התם אמר רבא אסור רבנן בטעמא ואסור רבנן בקפילא ואסור רבנן בששים וכו' והיא דגרסינן בע"ז אמר ר' יוחנן כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס הכין פירושו כל איסור שנתערב בהיתר ויש בו טעם האיסור וממש האיסור ניכר בו אע"פ שהוא פירורין פירורין ומעורב ברוב אסור ולוקין עליו והוא שאכל מן האיסור שיעור כזית בכא"פ והיינו דאמרינן הכא גבי שום ושמן של תרומה מה טעם פסול מקום מגעו הואיל וזר לוקה עליו בכזית בכדי אכילת פרס דהוא דאורייתא וה"ה לכל איסור שהוא בעין ולא נתערב שאין לוקין עד שיאכל כזית בכדי אכילת פרס טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו פי' טעמו ולא ממשו זהו טעם כעיקר. ואע"פ שהוא אסור מן התורה כדגמרינן מנזיר אין לוקין עליו לפי שאין מזהירין מן הדין וכדכתבינן לעיל שאין לוקין בטעם כעיקר מאחר שנמחה גוף האיסור ואין ממשו נראה לעין ואע"פ שהוא אסור מן התורה דגמרינן מנזיר ואע"ג דבפרק גיד הנשה אמר רבא לעולם טעמו ולא ממשו דרבנן ודרך בישול אסרה תורה דחוי בעלמא הוא דקא מדחי דליכא למשמע מהכא טעמו ולא ממשו דאורייתא משום דאיכא למימר גבי בשר בחלב דרך בישול אסרה תורה ומיניה לא גמרי' משום דחידוש הוא ולא מסקינן אהא דרבא אלא אמר ר' יוחנן יעל תנא דברייתא דסמיך ליה איסורי נזיר אקרא דכתב משרת ליתן טעם כעיקר והא דגרסינן בזבחים אמר ר"ל הפיגול והנותר והטמא שבללן זה עם זה ואכלן פטור ואסיקנא מין בשאינו מינו בטעמא מין במינו ברובא ההיא דריש לקיש פליגא אדר' יוחנן דהוא בר פלוגתיה בכולי תלמודא דר' יוחנן כללא קאמר כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו ל"ש מין במינו ול"ש מין בשאינו מינו ור' יוחנן עדיפא ועלה סמכינן ובנזיר ירושלמי פרק שלשה מינין גרסינן רבי אבהו בשם רבי יוחנן כל נותני טעמים אין לוקין עליהן עד שיטעום טעם ממשו של איסור ואמר ר' זירא כל נותני טעמים אין לוקין עליהם חוץ מנותני טעמים של נזיר ונזיר אפי' לא טעם [אלא] טעם ממשות של איסור אמר רבי אבא בר ממל כל נותני טעמים אין היתר ואיסור מצטרפין ונזיר איסור והיתר מצטרפין מתניתא מסייעא לדין ומתניתא מסייעא לר' זירא כזית יין שנפלה בקדרה ואכל ממנה כזית פטור עד שיאכל את כולה על דעתיה דרבי אבא בר ממל מכיון שאכל ממנה כזית יהא חייב מתניתא מסייעא לרבי אבא בר ממל ממשמע שנאמר וכל משרת ענבים לא ישתה וכי מה ת"ל שלא אסרו אלא לפי שנא' מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל וכתיב מיין ושכר יזיר מה תלמוד לומר וכל משרת ענבים לא ישתה אלא שאם שרה ענבים במים ושרה פתו בהם ויש בהם כדי לצרף כזית חייב ומכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה וכו' ויש בזה סיוע ובירור לכל מה שכתבנו בדיני נותן טעם והיתר מצטרף לאיסור:

בצק שבסדקי העריבה אם יש כזית במקום אחד וכו' פסק הרי"ף ז"ל כלישנא בתרא כרב יהודה אמר שמואל וסיי"ך על רב הונא דאמר סמי קילתא מקמי חמירתא ומדאסיקנא בגמ' שאין הלכת כרבי שמעון ב"א

השגות הראב"ד

א) ויש לרבינו א"א טעם הדם הוא זה ולא גמרינן מיניה כי הוא דבר שאי אפשר שיהיה הג' שבו מאין אחר ולא יהא טעמו ניכר בו. וכשבקשו לצדדי אי שבי לרבי אליעזר חמץ בפסח נמי נחשוב כהיתר מצטרף לאיסור לאו על כגך דמתניתין אקשו ליה אלא אפילו על חמץ ומצה שאין מעורבין ושאין להם טעם זה מזה והכך דמתניתין לאו משום היתר מצטרף לאיסור אלא משום דטעם כעיקר ולרבי אליעזר אית להו מלקות מכל מחמצת ולרבנן מלקות לית בהו דלא דרשי כל מינה מן התורה אסירי מדינא דנזיר ומדין ק"ו לא מלקינן לדעת חכמים אבל לדעת רבי עקיבא מלקינן כיון דאיסורייהו בגופייהו כתיבי לטעם כעיקר או להיתר מצטרף לאיסור גמרינן לכו מדינא או אפילו מבנין אב למלקות דגלויי מלתא בעלמא הוא למלקות כדאמרינן במשנה דרבי עקיבא מייתר ליה מכרת להיתר מצטרף לאיסור משום דנ"ט כעיקר יליף מגעולי נכרים הלמא למלקות נמי מגעולי נכרים נפקא לן דהאי לאיסורא בעלמא אתי מכרת לא מייתר דהוה צריך ליה למלקות אלא והאי לרבי עקיבא הכי הוא כדפרשינן ולרבי יוחנן לא סבירא ליה הכי אלא כרבנן דלא מלקינן מדינא. וזהו שאמר במסכת ע"ז כל שטעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו ורבנן סבירא להו דכל ע"י תערובת שאין האיסור ניכר בו או בעינו או בתערובת אין לוקין עליו אלא אם כן יש באכילתו כזית בכדי אכילת פרס. ואפילו כי שלי גוונא נמי לא הוה פשיטא ליה לאביי עד דשמעה מרב דימי דהוא סבר אביי דכזית בכדי אכילת פרס שאלא אכילם לכל איסורין שבתורה ואפילו לקרבן כדאיתא בכריתות לאו ע"י התערובות הוא אלא באפי נפשיה ורב דימי פסק גליה דאפילו ע"י תערובות דאורייתא הוא. ומדר' יוחנן במסכת ע"ז שמעינן לה ואקשי ליה אביי כיון דאפילו על ידי תערובות דאורייתא הוא לילקי עליו אמאי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר בכותח הבבלי ואמאי לא לקי נמי עליה כלומר אי אמרת בעלמא דכל ע"י עירוב איכא מאן דפליג והיינו רבנן דפליגי אדרבי אליעזר בכותח דלא דרשי כל לעירוב משום הכי פטרינן בכותח דאף על גב דליכא טעם טעם נמי ילפינן ליה מנזיר ואפילו לרבנן מילקא מיהא לא. לקי דסבירא ליה אין מלקין לא מבנין אב ולא מק"ו וכ"ש מהיתר מצטרף לאיסור ע"י עירוב אלא"ה דכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אפי' ע"י עירוב אמאי פליגי הא כ"ש בכא דטעמו וממשו הוא ושני ליה דליכא כזית בכדי אכילת פרס ומשום מהן טעם נמי לא מלקינן ליה בשאר איסורין אלא בנזיר דכתיב בגופיה ובכולה שמעתא לא גרסינן אלא מאי היתר מצטרף לאיסור ומי שיש לו לב יוכל להבין זה מתוך דברינו שכתבנו ובנוסחאות ספרדיות אינו ולא בנוסחאות ישנות כלל ואביי שהיה מקשה ורצה לומר שאומרים בכל איסורים היתר מצטרף לאיסור לדעת רבי עקיבא היה מקשה שהרי דברי רבי יוחנן לדעת רבי עקיבא הם כדאיתא בשמעתא ורצה אביי לומר דגמרי' לכל התורה כולה מנזיר אפילו למלקות כדפרישנא לעיל ותו הקשה משתי מדורות ושתי קדרות שאין בהם בנותן טעם קאמר דמ"מ הרי יש בהם כזית בכדי אכילת פרס דאי יש בהם בנותן טעם לכ"ע איסור מן התורה אית בהו ושתי סאין ושתי קופות אין בהם כלל טעם:

ב) ויש מקום אחד בגמרא. א"א נראה הוא מאתי בדבר כהבנתי אותו לשני שכך רבי משולם ז"ל ופס כל זה

אחרות והכי איתא בגמרא דהא שאור לא חזי לאכילה. ואפ"ה אסריה רחמנא מהאי טעמא והכי איתא במכילתא: **מלוגמא** שנסרחה אינו חייב לבער. פירוש שנסרחה קודם הפסח [ואע"פ שבתחילה ולבסוף נסרחה] דהוה ליה כחרכו קודם לזמנו (דף כא:) שמותר בהנאתו אחר זמנו אבל נסרחה בפסח [אם נתחמצה ולבסוף נסרחה חייב בביעור דכיון דחל עליה איסורא לא פקע אבל] אם נסרחה ולבסוף החמיצה הוי כחרכו קודם זמנו דהא לא חל עלה איסורא הילכך אינו חייב לבער והכי איתא בירושלמי: **אין** שם כיוצא בה מאי. אפשר דדוקא באין שם כיוצא בה הוא דסמכינן אשיעורא דמיל אבל יש שם כיוצא בה לא שלא כל הזמנים שוין ולפנינו אכתוב עוד בזה בס"ד: **מתני'** כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט. פירוש דליכא תקנתא דאי אפי לה הויא לה אפיה שלא לצורך דלא חזיא ליה דאע"ג דקי"ל (ביצה יב:) מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ה"מ שלא לצורך אוכל נפש והוא שיהא צורך היום קצת ודבר השוה לכל נפש (כתובות ז.) אבל היכא דלא הוי צורך היום כלל [לא] כדאמרינן בפ"ק דביצה (יב.) המוציא אבנים לבנין חייב ולשורפה אי אפשר דאין שורפין קדשים ביו"ט ולהאכילה לכלבים אי אפשר דתרומה שהיא אוכל אדם אין מאכילין אותה לבהמה כל זמן שהיא ראויה לאדם ולשהותה עד למחר אי אפשר דאתיא לידי חמוץ: **רבי** אליעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה. דס"ל לרבי אליעזר שאי אפשר להניחה לבוא לידי חמוץ לפי שזהו חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובל ימצא אי משום דס"ל טובת הנאה ממון וכדידיה דמי אי משום דאית ליה הואיל ואי בעי מיתשיל עלה הלכך להניחה לבא לידי חמוץ אסור אבל לאפות את כולן שרי דאע"ג דלא סגיא דלא מפריש מינייהו חלה לאחר אפייה ולא חזיא אפילו הכי בשעת אפייה הואיל וכל חדא וחדא חזיא ליה אמרי' הואיל ושרי ולבן בתירא סבירא ליה דלהניחה שיתחמץ אסור שטובת הנאה ממון ולאפות את כולן נמי אסור דלית ליה הואיל הלכך ליכא תקנתא אלא שתטיל אותה לתוך הצונן כדי שלא תחמיץ ובהך מתני' בשגלגל ממנה כשיעור ונתחייבה כבר בחלה עסקינן אבל כל שלא גלגל לא צריכי להכי אלא מגלגלה פחות מכשיעור כדי שלא תתחייב בחלה דאע"ג דאיפלגי במסכת חלה בכה"ג דתנן התם (פ"ב מ"ג) מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבין קבין ואל יעשנה בטומאה רבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבין קבין שכשם שהוא קורא לטהורה כך קורא לטמאה התם בחול שאפשר להפריש חלה בטומאה אבל ביו"ט הואיל ואי אפשר להפריש חלה בטומאה דברי הכל יעשנה קבין והכי מוכח בירושלמי:

רבי יהושע אומר לא זהו חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובל ימצא. דס"ל דטובת הנאה אינה ממון ולית ליה הואיל אי בעי מיתשיל עליה ולאפות את כולן נמי ס"ל דאסור כדמוכח בגמרא בברייתא (דף מח.) דאהדר ליה לר' אליעזר לדבריך הרי הוא עובר משום לא תעשה כל מלאכה דלית ליה הואיל וכל חדא חזיא הלכך מפרישתה ומניחתה עד הערב ואם החמיצה החמיצה: **גמ'** תניא רבי אומר הלכה כרבי אליעזר וכו' והלכתא כר' אליעזר כדפסק רבי דקי"ל הלכה כרבי מחבירו. אע"ג דלא סמכינן אפסקא דתנא דקי"ל אין למדין הלכה מפי תלמוד כדאיתא בב"ב (דף קל: ע"ש) אפילו הכי כיון דחזינן דרבי ס"ל כר"א נקטינן כותיה דקי"ל הלכה כרבי מחבירו זהו דעת הרב אלפסי ז"ל ויש לידון בדבר דהא רבים פליגי עליה דרבי בהא דהא איכא בן בתירא ור' יהושע דתרווייהו אסרי באפייה כמו שכתבתי כן במשנתנו ולא איתמר הלכה כר' מחביריו. וכן מה שכתב הרב אלפסי ז"ל דהא דר"א שייכא בהך אחריתי דר' אליעזר דאמר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה לא נתבררו דבריו דהא לא שייכא אהדדי כלל דבן בתירא דאמר תטיל לצונן לאו משום דלית ליה הסל מצרפן קאמר דצירוף סל לא שייך במתני' כלל דלא איצטריך ר"א למימר הסל מצרפן אלא בשעשה עיסתו קבין שלא נתחייבו בחלה בשעת גלגול שהן מחויבין אחר אפייה בצירוף הסל אבל מתני' בשגלגל שעור חלה עסקינן וכמו שכתבנו במשנתנו ובכי האי גונא כל ככר וככר חייב בחלה ויכול להפריש מזה על זה ובלבד

תורה אור | נר מצוה

א לכלב אינה צריכה שריפה ותנן נמי כל המיוחד למאכל אדם טמא עד שיפסל מלאכול לכלב הא אם נפסל מלאכול לכלב נפיק ליה מתורת אוכל והוה לי' עפרא בעלמא ותניא נמי בתוספתא הקילור ב והאספלנית והרטיה שנתן לתוכה קמח אין צריך לבער מלוגמא ג שנסרחה אין צריך לבער: *בצק (דף מו.) החרש אם יש [א] שם כיוצא בו שהחמיץ אסור אין שם כיוצא בו מהו אמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש כדי שיהלך אדם מן מגדל נינוה לטבריא דהיינו מיל: **מתני'** כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב ר' אליעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה בן בתירא אומר תטיל בצונן אמר רבי ד יהושע *לא (דף מו:) זהו חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובל ימצא אלא מפרישתה ומנחתה עד הערב ואם החמיצה החמיצה: **גמ'** *תניא (דף מח.) רבי אומר הלכה כרבי אליעזר ור' יצחק אמר הלכה כבן בתירא והלכתא כרבי אליעזר כדפסק רבי דקי"ל הלכה כרבי מחברו ועוד ה דהא דר' אליעזר שייכא בהך אחריתי דר"א *דאמר (דף מח:) אף הרודה ונותן פת לסל

רש"י

אדם וחל עליו שם אוכל טמא לעולם עד שיפסל מאכילת כלב: מתני' בצק החרש. כחרש שיש לו אזנים ואינו ניכר אם שומע אם לאו כך אין ניכר בזה הבצק אם החמיץ אם לאו: אם יש כיוצא בו. אם יש עיסה אחרת שנילושה בשעה שזו נילושה וכבר החמיצה: מתני' חלה בטומאה. שנטמאה העיסה ושוב אין חלתה הניטלת ממנה ראויה לאכילת כהן כיצד מפרישין אותה ביום טוב של פסח הרי אין יכול לאפותה כיון שאינה ראויה לאכילה ולשהות' ולשורפה לערב. אי אפשר שלא תחמיץ ולשורפה או להאכילה לכלבים אי אפשר לפי שאין שורפין קדשים טמאים ביום טוב: ר"א אומר לא תקרא לה שם. חלה עד שתאפה תהלה. דאכתי כל חדא וחדא חזיא ליה (א) דמפרישין מכל חדא פורתא ולאחר אפייה אם רצה יפריש חלה שלימה על כולם כדאמרינן בגמרא דקסבר ר"א הסל מצרפן לחלה הסל שרודה מן התנור אל תוכו מצרפן לחלה: לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו. כדמפרש בגמרא טעמא דלאו דידיה הוא לאחר שקרא עליה שם וקרא כתיב לך שלך אי אתה רואה וזה אינו שלך ולא של חבירך דאכתי לא מטא לידיה

רבינו תם שתטיל לצונן: ה וכ' הרא"ש ז"ל ומה שכ' רב אלפס ועוד דהך דר"א שייכא באידך דר"א כו' לא בא לחזק מה שפסק כר"א דהכא מאידך דר"א כיון דהלכה כאידך דר"א הלכה נמי כר"א דהכא דמה ענינם זה לזה אלא ה"ק אחר שפסק כר"א דהכא אמר ועוד הך דר"א שייכא באידך דר"א וכו' כלומר א"א לקיים הא דר"א דהכא בלאו מילתא דר"א דהתם כיון דאינו מפרישו מן העיסה ובמה יצטרפו לחלה להכי הוצרך להביא ראיה דהלכה כר"א דאידך ואחר אפייה יצרפם בסל וכ"פ רש"י דהלכה כר"א ויעשה עוגה קטנה אבל גדולה משמע מדבריהם דאפי' היה שם מתחילה כדי חיוב חלה אפ"ה בעי צירוף סל ואינו נראה לריב"א דלא מייתי דר"א אלא אהני כשי דלייתי קושיא

המאור הקטן

בכופת שאור לא רצה לסמוך על רב יוסף דאמר תנאי שקלת מעלמא ולא על אביי דאוקימנא הא והא כר"ש בן אלעזר א] ול"נ לסמוך על דאביי דהיא עדיפא דמתרצן תרתין ברייתא ותרתין לישני דרב יהודה ורב אשי דהוא בתרא פירשה לא תימא שלא במקום לישה גבא דאגנא וכו' ומיהו לית הלכתא כר"ש בן אלעזר בכופת שאור שתהא בטלה עד שיטיח פניה בטיט וכן אין הלכה כמותו בכזית במקום העשוי לחזק ושאר דבריו הם הלכה ואין לחלוק עליהם ונקטינן מינה דכזית בכל מקום חייב לבער בין במקום העשוי לחזק בין במקום שאינו עשוי לחזק בין בשולי האגנא בין בדופנה בין בשפתה בין בגבה אבל פחות מכזית משוליה ומדופניה אין צריך לבער מפני שהכל הוא מקום לישה אבל משפתה ומגבה שאינן מקום לישה צריך לבער ודברי אביי ודברי רב אשי שמפרש דבריו תמצא הכל מפורש יפה בפירושי רש"י ז"ל:

מלחמת ה'

וכו' ונקטינן מינה דכזית בכל מקום חייב לבער וכו' אבל בפחות מכזית משוליה ומדופניה אין צריך לבער: **אמר** הכותב אלו דברי רבינו הנגאל ז"ל שסומך על פירושו של רב אשי אבל אנו דעתנו לסמוך על דרב הונא ואליבא בתרא דרב יהודה לתומרא משום דתרתי לישני דרב יהודה לא מיתרצן כדאביי מדלא איתמר בגמרא (ב) ולא מדמתניתא לא פליגי לישני נמי לא פליגי ומדלא פריך רב יהודה ותני ש"מ תרתי לישני נינהו ופליגן ועוד דאי הכי למה ליה לאוקמא למתני' כיתידאה ודלא כהלכתא אלא ודאי לישנא קמא ליתא דסבירא ליה הלכה כר"ש בן אלעזר ומוקי סתמא כוותיה וסמכינן לה מקמי לישנא בתרא ודרב אשי לא מכרעא דפירושא בעלמא הויא והא דאמר רב נתמן בעריבה כל שאילו ינטל ההוצ וניטלין עמו חייב לבער במקום העשוי לחזק היא ודאמר עולא לא אמרו אלא בעריבה אבל בבית חייב לבער זימנין דמכנשי להו ונפלו אהדדי דאלמא אי לאו האי טעמא דנפלו אהדדי והוו כזית אינו חייב לבער משום דבלק שבסדקי קרקעו של בית כמקום העשוי לחזק דמי שאינו מקפיד עליו ועשוי לידרס שם ברגלי אדם וכן רש"י עצמו ז"ל צריך לפרש (ג) ורבינו ז"ל השמיטה לזו או משום שהיא מן הדברים שאינן מצויין או מפני הטעם שרמזנו שהוא נוטה ללישנא דקילתא והוי יודע שאין דעת רבינו הנגאל שהזכרנו ולא דעת הגאונים כפי' השמועה כדברי רש"י ובעל המאור המסייעו שהדבר קשה כיון דשלשה מקומות נינהו שוליה ודופנה ושפתה (ד) והני הן שלש לערבינהו ולתנינהו כחד מינייהו והיכי קתני תרתי מתלה בכל חדא מידי גבי הדדי תניא אלא כך פירשו הראשונים מקום העשוי לחזק היינו סדק שנתמלא בצקת והוא מחזק העריבה ומקום שאינו עשוי לחזק שאינו מחזקה בקיומו וזה וזה בין מבפנים בין מבחוץ והא דמתרץ בגמ' הא במקום לישה הא שלא במקום לישה ה"ק קמייתא קילא רישא וסיפא שלא במקום לישה בתרייתא חמירתא רישא וסיפא במקום לישה וכך פר"ת והטעם לפי שהוא עשוי ליסור בשעה שנותנת מים לקמח ולגרדו בשעת לישה נמצא עשוי כפי הדעת הזו כזית לעולם חייב לבער דלא קיי"ל כר"ש בן אלעזר פחות מכזית במקום העשוי לחזק אינו עובר במקום שאינו עשוי לחזק אם היה במקום לישה עובר ואם לאו אינו עובר ורבינו ז"ל מחמיר:

השגות הראב"ד

לא ירד לסוף הטעם שהיה לו לרבא לומר לא נצרכא אלא להיתר מצטרף לאיסור. אבל מפני שאנו מתמירים בקדשים שתי תומרות כי כל מה שקבל טעם הרקיק מן הרקיק האיסור נחשב אותו איסור בעין ואם יצטרף עמו מן המקום אבר לא קבל טעם האיסור יהא חייב עליו בצרוף כזית וזו התומרא בקדשים נאמרה שהבלוע כאילו הוא בעין ואף על פי שאינו נראה בעין מה שאין כן בחולין ולא אפילו בנזיר שהרי חומרא יהא איכא במקום השרוי ביין ומשום הכי אמר לטעם כעיקר דבקדשים אסור וכו' ומה שאמר זה הא דאמרינן חד בהרי בטיל לאו למימרא דבשים ונותן טעם לאו דאורייתא דהא גמרינן כל התורה מנזיר שכח מה אמר לו רבי שכל מין במינו דליכא טעמא ברובא ומין בשאינו מינו או בששים היכא דליכא קפילא או בטעמא דקפילא וזהו מן התורה אבל מדרבנן היכא דמערבא איסורה ונמותה בהיתר אמור רבנן אפילו מין במינו בששים. והיינו דמקשי' גבי גיד הנשה שנתבשל עם שאר גידים וליבטל ברובא שהרי במינו הוא וכך מפורש בזבחים והיינו שמעתא דריש לקיש בפגול ונותר וטמא שבללן ולא מדחייא כלל כדפרישנא. ומה שכתב זה בטעמו וממשו והוא כזית בכדי אכילת פרס דבעינן שיהא טעם הא שור וממשו ניכר בה ואעפ"י שהוא פירורין פירורין ומעורב ברוב ומנין לו זה ההפך וכי כותח הבבלי וזיתום המצרי שהיה אביי סבור לומר שילקה עליו משום כזית בכדי אכילת פרס אוכלים התמך שבהם או שותים אותו שיהא ממשו ניכר באכילתו והלא משקה הם עשוים לטבול ולשתיה. וכן מה שכתב דרבא פליג בטעמו ולא ממשו דסבר לאו דאורייתא טועה הוא. וגדול ממנו טעה ג"כ אלא הכי קאמר ליה לאביי אי מהכא ליכא למשמע מיניה ולדעת רבי עקיבא קאמר הרווייהו דמפיק מכרת להיתר מצטרף לאיסור ומצריך ליה טעם כעיקר למגמריה מדוכתא אחרינא דאביי אמר מבשר בחלב גמר לה כדאיתא הכא. ויש מקומות בשמועה זאת שצריכים מעט תיקון וכל חכם לב יוכל לתקן אותם במעט תקון חוץ ממה שאמרו בתחלת השמועה לזעירי דאמר אף שאור בבל תקטירו כמאן כרבי אליעזר דדריש כל אי הכי חמץ בפסח נמי ואמאי לא אקשי ליה כל היסורין שבתורה נמי דהא כתיב כל חלב וכל דם וכל נבלה וכל השרץ השורץ על הארץ וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת וכל שרץ העוף בכל קדש לא תגע דדרשינן ליה באכילה וכל איסורין שבתורה דכתיב לא תאכל כל תועבה ודבר זה צריך עיון:

א] ולי נראה לסמוך וכו'. א"א הרב בן גאות ז"ל כתב בזה דברים מבולבלים ונראים דבריו סותרים זה את זה דהוא כתב דשלא במקום לישה כזית ועשוי לחזק אינו חייב לבער אינו עשוי לחזק חייב לבער אבל פחות מכזית אפילו אינו עשוי לחזק אינו חייב לבער אבל במקום לישה כזית בין במקום העשוי לחזק בין שאינו עשוי לחזק אינו חייב לבער פחות מכזית עשוי לחזק אינו חייב לבער אין עשוי לחזק חייב לבער ופירוש עשוי לחזק שמשו אותו שם לחזוק כגון דבק שמדבקים בני לותין אבל לא נתכונו שם לדבוק חייב לבער. הנה מכלל דבריו מקום לישה חמור משאינו מקום לישה ובאמת כך הוא פירוש הגאונים וכן מוכח בגמרא מדברי רב נחמן אמר שמואל ודברי עולא שאמר כשני חלאי זיתים והוא של בצק ביניהם וכו' ופירוש עולא לא אמרו אלא בעריבה דבעינן ניטלין בהוצ אבל בבית אע"ג דאין ניטלין חייב לבער זימנין דמכנשי ונפלי אהדדי והא הכא בית ודאי אינו מקום לישה ואינו עשוי לחזק ועריבה דומיא דבית ואמרינן דתלאי זיתים חלוקים אינו חייב לבער. וזאת תבונה על פי' הגרפתי שפי' מקום לישה הוא מקום שעשוי לחזק ושלא במקום לישה הוא מקום שאינו ראוי לחזק. ועל דרך זה הפירוש נמצא שלא מקום לישה חמור ממקום לישה. וכבר נתבאר מדברי רב נחמן ועולא שאינו כן. אלא כפי' הרב בן גיאות ופירוש הגאונים ז"ל. מ"מ דברי הרב סותרים זה את זה שכתב בשלא במקום לישה כזית ועשוי לחזק אינו חייב לבער. והיינו כר"ש בן אלעזר בכופת שאור שאינו מקום לישה ועשוי לחזק. ואח"כ כתב כדברי ת"ק הפת שעפשה ונפסלה מאוכל אדם בין שמקויימת לאכילה בין שאינה מקויימת לאכילה חייב לבער והיינו כת"ק וכן כתב בכופת שאור שיחדה לישיבה טח בפניה טיט בטלה. והיינו כת"ק. גרס נראין דברי הרי"ף ז"ל שפסק כלישנא בתרא דרב יהודה אמר שמואל ולא חשש לאוקימתא דאביי בתרתי מתניתא דהכיא אליבא דרבי שמעון בן אלעזר היא ולית הלכתא כוותיה ואין לנו לתפוש קלת דברי מי שנדחו דבריו בשביל סוגיא. ועוד דאביי לא אהדר אלא לתרוצי מתניאתא אבל לישני דרב יהודה פליגי אהדדי כעין כל תרי לישני דאמוראי ונקטינן מינייהו כלישנא בתרא וכת"ק דר"ש בן אלעזר ואפסיקא הלכתא כוותיה הלכך כזית אפילו עשוי לחזק ואפילו שלא במקום לישה דומיא דכופת שאור שייחדה לישיבה חייב לבער אבל פחות מכזית ועשוי לחזק אפילו במקום לישה אינו חייב לבער ואם אינו עשוי לחזק והוא במקום לישה חייב לבער. אבל שלא במקום לישה אינו חייב לבער שהרי שני חלאי זיתים בבית אינו מקום לישה ואינו עשוי לחזק וטעמא דזימנין דמכנשי אהדדי והוא כזית חייב לבער הא לא מכנש אינו חייב לבער. ובזה קצר הרב ז"ל אבל הוא האמת והישר:

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז
וי"א שכל מקום שיש כזית במקום א' אפילו בשולי העריבה חייב לבער וכך היא שיטת ר"י בפסקיו ונראה בעיני להחמיר כדבריו כמבואר בקונטרס הראיות. היו שני חצאי זיתים וכו' במה דברים אמורים בעריבה אבל בבית אפי' חצי זית בזוית זה וחצי זית בזוית זה חייב לבער בין שהיו קבועין בין שלא היו קבועין כמבואר בקונט' הראיות. ונראה בעיני שבשפתי העריבה הרי הן כבית שאין דרך להניח שם חמץ ופעמים שמקבצן ונעשים זית במקום אחד כמבואר בקונט' הראיות. ומז"ה אומר שאף בבית א"צ לבער אלא פירורין של עיסה אבל פירורין של פת אין נחשבים לכלום ואני אומר שאף פירורין של פת מבערין אותן בתחלה כשהן נראין לעין כדרך שאמרו בפירורין של עיסה כמבואר בקונט' הראיות:

א וי"א שמותר אפילו באכילה והר"י ברצלוני כ' שאסור באכילה ומותר בהנאה ולזה הסכים הרא"ש ותלמידי שעושים קודם הפסח מפת שרוף אסור לאוכלו אחר הפסח:

לשון ריא"ז
ב סקילור והאספלנית והרטיה שנתן לתוכו קמח א"צ לבער כמו שמבואר בתוספתא ונראה בעיני שלא אמרו כך אלא כשנכרתו ונתקלקלו אבל אם לא נסרחו חייב לבער שהרי אמרו לא ילעוס אדם חטין ויתן ע"ג מכתו:

ג וכתב רב האי כיון שמלוגמא שנסרחה אין צריך לבער כ"ש עריקה שמערבין בו חמץ יבש שחוק עם בשר אפעפ"ה שא"צ לבער וכ"כ מיי' ואע"פ שמותר לקיימו אסו' לאוכלו עד אחר הפס' אפי' אין בו אלא חמץ משהו:

ד כ' הרא"ש נראה דר"א ור' יהושע לא פליגי אבן בתירא דלא מסתבר דפליגי בהך סברא אם מתמלא בתוך המים אלא דר"א אמעיטן דמוזהר על חימוץ חלה ור' יהושע סבר דאינו מוזהר אמנם בהא פליג ר"א אבן בתירא דסבר דטוב יותר שלא יקרא לה שם עד שתאפה אולי לא יזהר יפה בהטלתה לצונן ואם אירע שקרא לה שם היה אומר

א מיי' פ"ה מה' חמץ ומצה סמג לאוין עח טור א"ח סי' תנט: ב מיי' פ"ג מה' י"ט סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תנז תקו:

הגהות הב"ח
(א) דמפרים כצ"ל: (ב) אלא מדמתניתא: (ג) לפרש כן כצ"ל: (ד) ודינהן שלש כצ"ל:

[א] אם יש בו כיוצא בו: (הגא"י)

א מיי' פ"ק מה' י"ט סמג לאוין עה

ובלבד שיהא מן המוקף אבל יש עוד להכריע דקי"ל כר"א וכמו שנכתוב לפנינו בס"ד: **וכתב** הרב אלפסי ז"ל דמתני' בחלת ארץ ישראל שהיא נאכלת בטומאה אבל בחלת חוצה לארץ דמדרבנן היא לא צריכה ולא מידי אלא אפי לה ואכיל לה כהן קטן ואי ליכא כהן קטן עביד לה כר"א והשיבו עליו דאפילו ליכא כהן קטן מאי נמיכל לה כהן גדול שיטבול לקריו ולאו קושיא היא דהשתא מיהא הא לא חזיא ליה וכי תימא הואיל דהא מצי טביל ליתא דלא אמר הואיל במחוסר מעשה כדמוכח בפ' שני שעירים (דף סג:) גבי מחוסר הגרלה ומחוסר פתיחת דלתות היכל ואפשר עוד שאינו מותר [בחלה] בתרומת חוצה לארץ בטבילה לבד בלא הערב השמש דאע"ג דרב עמרם אמר התם בבכורות (דף כז:) דטמא מת צריך טבילה לתרומת חוצה לארץ ומותר היינו לפי שאי אפשר לטהרו לגמרי מפני שאין לנו הזאה כדאמר התם וכי הזאה יש לנו ורב עמרם כבר להצריכו טבילה מיהא לפי שאין דנין אפשר משאי אפשר ואסיקנא התם דלית הלכתא כותיה שאחר שאין טבילתו מטהרתו לגמרי אין מצריכין אותו לטהר לתאין אבל מי שהוא טמא טומאת הגוף שאפשר לטהרו לגמרי בהערב השמש למה נקל עליו לטהרו בטבילה בלבד ואע"ג דטמא שרץ נמי אפשר לטהרו לגמרי ואעפ"כ לא הצריכוהו כלום התם היינו טעמא לפי שאין בדין להחמיר יותר בטמא שרץ מבטמא מת כיון שבשניהם לא יצאה טומאה מגופו אבל כל שיצאה טומאה מגופו כיון שאפשר לגמור טהרתה בהערב השמש אין ראוי להתיר בטבילה בלבד ומיהו עוד אחרת יש ולא רצה הרי"ף ז"ל לגלותה כדאמרי' התם בבכורות (דף כז:) תרומת חו"ל מבטלה ברוב ואמרי' התם רבה מבטלה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו ואפשר דטעמא דמילתא לפי שאין איסורה שוה בכ"מ אלא במקומות הסמוכים לא"י וכיון שבחו"ל יש מקומות שנוהגת ויש מקומות שאינה נוהגת כלל ראוי להקל עליה אף במקומות שנוהגת הלכך יכול הוא לקרות לה שם ולבטלה ולאפותה אבל הרמב"ן ז"ל כתב להעמיד דברי הרב אלפסי ז"ל דאפשר דכי אמרינן מבטלה ברוב היינו לומר שאם נתערב בכמותה או בפחות ממנה מרבה עליה חולין ומבטלה כדאמרינן בפ"ק דביצה (דף ד:) דמדרבנן מבטלין איסורא כי האי גונא אבל לבטל בעירוב לכתחלה לא דלערב בשאר איסורים של דבריהם אין לנו:

נר מצוה

לסל הסל מצרפן לחלה וחד טעמא הוא וכבר פסק שמואל הלכה כרבי אליעזר דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי אליעזר ואמר ר' חנינא ואפי' °כעבין דאין א נושכות זו בזו הסל מצרפן לחלה אלא מיהו הני מילי בארץ ישראל דחלה דאורייתא היא וכיון שהיא חלה טמאה לא חזיא לאבילה כלל לא לגדול ולא לקטן ולפי שאסור לאפות ביום טוב דבר שאינו אוכל נפש וגם אסור לשרוף קדשים ביום טוב הוצרך לומר לא תקרא לה שם עד שתאפה דכיון דלא נקרא לה שם חלה עדיין לא נתקדש וכל ריפתא וריפתא דאפייה אמרינן הא היא דחזיא לאבילה וכד מיפרשא להדא מינייהו וקרייה לה חלה אשתריין הנך כולהו ומיתסר לן ההיא חלה בלחוד ושביק לה עד מוצאי יו"ט ושריף לה אבל חלת חוצה לארץ דמדרבנן היא לא צריכה ולא מידי אלא קורא לה שם ואפי' לכתחלה ואכיל לה כהן ב קטן דאמר שמואל *אין חלת חוצה לארץ אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו באיש עד שיראה קרי ובאשה עד שתהא נדה ואי ליכא כהן קטן עבדינן כר' אליעזר דאמר לא תקרא לה שם עד שתאפה ולכי נפיק יומי טבא שרפינן לה וכן הלכתא: [א] *איתמר *האופה מיו"ט לחול רב חסדא אמר לוקה ורבה אמר אינו לוקה

בכורות דף כז

דף מז

רש"י

לידיה דכהן: גמ' כעבין. ככרות עבין כעין שלנו: דאין נושכות. שאין נדבקות זו בזו: האופה מיום טוב לחול. לאחר שאכל וגמר סעודתו דפשיטא לן דלא חזי ליה מידי אידנא עד אורתא שהוא חול: לוקה. משום לא תעשה כל מלאכה: ומקלעי

איתמר האופה מיום טוב לחול. לאחר סעודתו של יום טוב שאינו בדעתו לאכול עוד בו ביום אינו לוקה אבל איסורא מיהא איכא וכתב הרב אלפסי ז"ל רבה דאמר דאמרינן הואיל כר"א ס"ל שמוזהרין על חמץ של חלה משום בל יראה הואיל ואי בעי מיתשיל עליה והא ודאי לא נהירא דהא אסקינן בפרק אלו מקדם (דף מח:) דטובת הנאה ממון וכיון שכן אפשר דר' אליעזר דאמר שמוזהרין על חמץ של חלה טעמיה משום דטובת הנאה ממון ולאו משום הואיל ואי בעי מיתשיל עליה אלא כך ראוי לומר דרבה דאית ליה הואיל כר' אליעזר דשרי לאפותה משום הואיל דכל חדא חזיא ליה ומשום האי הואיל תלינן ליה לרבה כר' אליעזר וכן מוכח בסוגיית הגמרא (דף מח.) ומיהו אכתי איכא לעיוני מנא לן דהלכה כרבי אליעזר דנימא דהלכה נמי כרבה משום דשייכא נמי בדר' אליעזר דאי משום דרבי פסק כוותיה לא איריא וכמו שכתבתי למעלה אבל הרמב"ן ז"ל הכריע דהלכה כרבה משום דאמר בגמרא דאמר ליה רבה לרב חסדא לדידך דאמרת לא אמרינן הואיל היאך אופין מיו"ט לשבת והדר ליה מדאורייתא צרכי שבת נעשין ביו"ט ואכן לא קי"ל הכי דהא איפסיקא הלכתא בפ"ק דביצה (דף ד:) כרב דאמר שבת ויו"ט נולדה בזה אסורה בזה ולאו משום דס"ל קדושה אחת הן דהא רב הוא דאמר בפרק בכל מערבין (דף לח:) ב' קדושות הן אלא משום הכנה דרבה הוא דקאמר והכי איתא בעירובין הלכך כיון דקי"ל כרבה שאין יו"ט מכין לשבת ודאי דאין צרכי שבת נעשין ביו"ט וכ"ש הוא כיון שאין יו"ט מכין לשבת בהכנה דממילא כ"ש דאין יו"ט מכין לשבת בהכנה דבידים הלכך נקטינן דאין צרכי שבת נעשין ביו"ט וממילא אידחייה לרב חסדא דהא לית ליה [פתרי] אלא בהכי כדאיתא בגמרא וכיון דקי"ל כרבה ממילא קי"ל כר"א דבהדדי שייכא כדאיתא בגמרא אבל בתוספות במסכת ביצה (דף ד.) כתבו דאע"ג

הגהות חו"י

[א] עי' רי"ף ביצה פרק בני [סי' תתפג]:

שלטי הגבורים

קושיא קושיא דלא היה בו שיעור חלה אבל אם מתחילה היה בו שיעור חלה א"צ צירוף של אלא הקפה בעלמא כדי לתרום מן המוקף וכן מוכח במילתיה דר"א דקאי ארישא דקתני שעושה עיסתו קבין פטור מן החלה עד שישוכו ר"א אומר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפו לחלה ועוד ראיה מדאמר ר' יהושע אף התנור מצרפן מסתמא בעודן בתנור אין נוטלין מהן חלה אלא התנור מצרפן להתחייב בחלה ואחר בהוציאן יפרישו מהן חלה כל שכן אם לא בתחילה בשיעור חלה דלא צריך לו צירוף ועוד מאי שנא מתרומה ומעשר דלא צריך צירוף של להפריש מזה על זה כיון שהכל מחוייב כן גבי חלה נמי היכא דכבר נתחייב לא צריך לו צירוף כלי אלא הקפה בעלמא ובמקום שיש כהן קטן שלא ראה קרי מימיו מותר לאפותה דחזיא ליה כדאמרינן בבכורות פ' עד כמה אין תרומת חו"ל אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו וכ"כ בה"ג בשם רב כהן צדק ר"ש מתיבתא ואף אם יש כ"ג שיכול לטבול נראה דמותר לאפותה דחזיא ליה אע"ג דטומאה יוצאה עליו מגופו לא חמיר בתר דטביל טפי מטמא מת שלא טבל דמסיק התם דאוכל בתרומת חו"ל ועוד דאפי' בלא טבילה חזיא לבעל קרי ע"י ביטול כדאמרינן התם רבה מבטל לה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו:

לשון ריא"ז

א ומז"ה אומר שאף התנור מצרף כמו הסל ואין אני רואה את דבריו כמבואר בקונטרס הראיות ושיטת המורה כדברי: נתן החלות ע"ג טבלא שאין לה לבזבז ואין לה בית קבול הרי זה ספק בתלמוד אם מצטרפת ואם לאו לפי שאינן עומדו' בתוך כלי אלא באויר כלי ומספק ראוי לפטור בחלת חו"ל שהיא מדברי סופרים לפיכך ראוי שיתן כל החלות של שיעור חלה תוך כלי משפתו ולמטה כדי לצרפן צירוף יפה ולא יעמדו מקצתן משפתו ולמעלה וכן בס' התרומה: **ב** ויש מהגאונים שכתבו שאף חלת האור יכול לקרות לה שם ולאפותה אף במקום שאין כהן כיון דחזיא ליה אם איתיה אמרי' הואיל והלכה כרבה דאמר הואיל. וכתב הטור ומוטב שלא לקרות לה שם אלא א"כ יש כהן בעיר לאפוקי נפשיה מפלוגתא: לשון ריא"ז וכהן גדול שטבל לקריו או כהנת שטבלה לנדתה הרי הן ככהן קטן כמו שביאר מז"ה בפסקיו בפרק בנות כותים ואם אין שם כהן קטן או כהן שטבל מפרישה לאחר אפייתה כמו שביארנו וכך היה שיטת מז"ה וכן אם רצה מבטלה לחלת חו"ל ברוב חלות של היתר והיא מותרת אפי' לכהן שלא טבל ויש אומרים שהיא מותרת ע"י ביטול אפי' לישראל וכן נראה בעיני עיקר כמבואר בקונטרס הראיות. ועוד אמרו בחלת חוצה לארץ שאם רצה אוכל והולך ואח"כ מפריש וכל זה מבואר בפרק עד כמה:

מלחמת ה'

ועוד איתמר האופה מיו"ט לחול רבה אמר אינו לוקה ורב חסדא אמר לוקה ופירשו בגמ' טעמיה דרבה משום דאמרי' הואיל עד ומסקנא דהכא בגמ' אמר רמי בר חמא הא דרבה ורב חסדא מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע רבה כר"א ורב חסדא כרבי יהושע ודחאוה רב אחא ור' זעירא דאמרי דילמא לא היא ע"כ לא קאמר ר' אליעזר התם אלא בעידנא וכו' ואע"ג דס"ל דאמרינן הואיל ואי מיתשיל עליה ממוניה הוא הכא הואיל דלחומרא הוא לא דמי להואיל דהכא דלקולא:

אמר הכותב דברי ה"ר אפרים ז"ל הם אבל אין הלכה כתלמיד במקום הרב חדא דמחוסר שאלה מחוסר עקירה הוא שהרי צריך לעקור ממנו שם חלה וכמחוסר מעשה דמי וצריך נמי שאלה ופתח ויחיד מומחה או שלשה הדיוטות ומי יימר דמזדקקי ליה כי דינא בדבר שלא בא לעולם ומדחינן ליה במס' קדושין וכיון דשמעינן ליה לרב חסדא דלית ליה הואיל במחוסר שאלה ור"א אית ליה היכי דתקינן לאוקמה לדרב חסדא כר"א ולא מקשינן ליה מינה ועוד דהאי אמרי' הואיל ולחומרא הכא הוה לן למימר אינו לוקה דהלכה היינו חומרא דמלקות תחת מיתה עומדת ורחמנא אמר והצילו העדה ובכל כי האי גוונא נמצא קולו חומרו ועוד אי הואיל דינא הוא מאי שנא קולא מחומרא הא כל בדאורייתא לי"ש לקולא ול"ש לחומרא אטו הואיל ספיקא היא דלימא לחומרא ועוד דההוא הואיל דהתם לאו הואיל דאתי הוא שאפי' זרק על מנת שיתכפרו בו ערלים לרב חסדא פסול ואע"ג דלא אפשר ליה לתקוני נפשיה שיהא ראוי לכפרה בזריקה זו תדע מדמקשי' עליה מפסח שעברה שנתו וכו' והאי לימא הואיל ובזמנו פסול שלא בזמנו נמי פסול והאי הואיל לאו הואיל דעביד דאתי לעולם הוא ואפ"ה אמרינן הואיל לרב חסדא מה שאין לומר כן בכל שאר דיני איסור והיתר שלדברי הכל אין הואיל אלא בדבר שאפשר שיבא לעולם אלא שנת לקדשים שכל שם שחל עליו לפסול בזמן אחד פוסלו לעולם כגון שלא למנויו דבמולין פוסל ובערלים נמי פוסל הואיל ואפשר שהיו מולין דכל שלא למנויו פסל רחמנא וכן בשוחט אחרים לשם הפסח הואיל ופסח שם הפוסל בו בזמנו פסול הוא בו לעולם שכל אותו השם פסל בו הכתוב משום הואיל ולא דמי להואיל דהכא דמשום דמעלמא אתי אי אפשר דאתי הוא וזה פי' לחומרא היא ליה כלומר שיבא אותו השם פוסל בקדשים משום הואיל אבל לא שנקל לומר שמא יזמנו אורחים ולא תאמר בזו קולא אלא שאנו מתירין לעצמנו לחוש שמא שאין דעתנו עליו ובכה"ג אמר הואיל בפרק כל שעה בחלה של מעשר שני הואיל ואי לאו לקות הוא נפיק והואיל ולא קרא עליהם שם נפיק ואמרינן עלה מסתברא שם מעשר והוא כענין שפירשנו והיא דאמר בפרק שני שעירי מחוסר הגרלה כמחוסר מעשה דמי לאו למימרא דבעלמא אית ליה הואיל אלא שחוטי חוץ מילתא אחרית היא דרחמנא אמר כל הראוי לבא אל פתח אהל מועד חייבין עליו בחוץ וכל שאינו מחוסר מעשה ראוי בוא הוא ומשום הכי אמר רב חסדא אין מחוסר זמן לבו ביום דראוי אמר רחמנא וראוי הוא אבל מחוסר ה נגב כמחוסר מעשה הוא והוא ליה מחוסר זמן והיינו ראוי לבא קרינא ביה והא דאמר רמי בר חמא בשמעתי' הא דרב חסדא ורבה מחלוקת ר"א ורבי יהושע

המאור הקטן

איתמר האופה מיו"ט לחול רבה אמר אינו לוקה ורב חסדא אמר לוקה ומפרש בגמ' טעמיה דרבה קסבר אמרינן הואיל ור"ח סבר לא אמרינן הואיל מיהו אע"ג דפליג רבה לענין מלקות מודה הוא דלכתחלה אין לו לאפות ובברייתא תניא בהדיא אין אופין מיו"ם לשבת ק"ו מיו"ט לחול ואי הות ברייתא פליגא עליה דרבה הוה מותבינן לה מיניה אלא ודאי דלא פליג רבה אלא לענין מלקות דקא סבר דליכא איסורא דאורייתא ובכל שעת הדחק הוי שרי רבה בכה"ג אפילו לכתחלה כגון מיו"ט לשבת אלא דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין כטעמיה במסכת י"ט דאמר כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט וכטעמיה דשמואל דאסמכיה אקרא דכתיב זכור את יום השבת לקדשו זכרהו מאחר שאתה בא להשכיחו וכן בהני בני באגי דרמו עלייהו קמחא דבני חילא הוי שרי להו אפילו לכתחלה היכא דלא קפדי דאמרינן הואיל וכל חדא וחדא חזיא לינוקא ורב חסדא סבר לא אמרינן הואיל ומיו"ט לשבת מדאורייתא משרא שרי צרכי שבת ורבנן דגזרו ביה הגזירת שמא יאמרו אופין מיו"ט לחול דאלמא איכא בהא מילתא איסורא דאורייתא וגזרו רבנן עליה דכיון דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין אית ליה היכרא ובפ' תמיד נשחט אמרי' דרבה אית ליה הואיל אפילו לקולא היכא דלא מחוסר מעשה והיכא דמחוסר מעשה לית ליה הואיל ואפילו לחומרא ורב חסדא אית ליה הואיל לחומרא אפילו היכא דמחוסר מעשה ולית ליה הואיל לקולא אפילו היכא דלא מחוסר מעשה כגון הכנסת אורחים ביו"ט שאין זה מעשה וקשיא לן ההיא דאמר רב חסדא בפרק שני שעירי יוה"כ מחוסר הגרלה כמחוסר מעשה דמיא אלמא מודה רב חסדא במחוסר מעשה דלא אמרינן הואיל וניחא לן דעד כאן לא פליג רב חסדא הכא בפרק תמיד נשחט אלא במחוסר מעשה בבעלים כגון ערלה אבל במחוסר מעשה בגוף הזבח כגון הגרלה אפילו רב חסדא מודה דלא אמרינן בה הואיל והתם נמי אסיקנא מחוסר עקירה כמחוסר מעשה דמיא ואפילו רב חסדא מודה דלא אמרינן בה הואיל ומסקנא דהכא בגמ' אמר רמי בר חמא הא דרבה ורב חסדא מחלוקת ר"א ור' יהושע רבה כר"א ורב חסדא כרבי יהושע ודחאוה רב פפא ורב זעירא דאמרי דילמא לא היא עד כאן לא אמר רבי אליעזר התם אלא בעידנא דקא אפי להו כל חדא וחדא חזיא ליה אבל הכא דלאורחין הוא דחזיא לדידיה לא חזיא לא אמרינן הואיל ואע"ג דסבירא ליה דאמרינן הואיל ואי מיתשיל עליה ממוניה הוא ההוא הואיל דלחומרא הוא ולא דמי להואיל דהכא דלקולא ועד כאן לא אמר רבי יהושע התם אלא דאיכא חדא מיהת דלא חזי לא לדידיה ולא לאורחים אבל הכא דכולהו חזיאן לאורחים הכי נמי דאמרינן הואיל ואפילו לקולא ואע"ג דסבירא לרבי יהושע דלא אמרינן הואיל ואי מיתשיל עליה ממוניה הוא א] ואע"ג דלחומרא הוא איכא למימר מחוסר שאלה לרבי יהושע במחוסר עקירה הוא ב] הכל מודים במחוסר עקירה שהוא כמחוסר מעשה ולא אמרינן בה הואיל וכדכתבינן לעיל ג] והיינו ד' . מותיב ליה התם רב הונא בריה דרב יהושע לרב חסדא מפסח שעברה שנתו אליבא דר"א דלית ליה

השגות . א אב"ד

א] **ואע"ג** דלחומרא וכו'. א"א איכא טעמא אחרינא דאמרינן כי מתשיל עליה ומפיק ליה לחולין גופא אחרינא הוא הכא נמי הכי הוא:

ב] **והכל** מודים. א"א אעפ"י שכל דבריו אלה משל אחרים כו' תפריס כיון דאמר רבי אליעזר הואיל ואי מתשיל עליה ממוני' הוא א"כ חמץ של הקדש דפטר ביה רחמנא מבל יראה לימא הואיל ואי מתשיל עליה ממונא הוא ואי הקדש של אחרים הוא נימא כיון דאי בעי פריק לה ממוניה הוא מיהו בהקדש של אחרים איכא למימר דלא אמרינן אי בעי פריק לה שאין פודין את הקדשים לאיבוד ובהקדש של עצמו נמי איכא למימר לרבי אליעזר הכי נמי דעבר עליה בבל יראה ובבל ימצא:

ג] **והיינו** דקא מותיב ליה וכו'. א"א ועם כל זה דרבי אליעזר קשיא מדמקשה ליה על רב חסדא ליקשי דידיה אדידיה דהא ס"ל הואיל אפילו במקום שצריך שאלה והכא מ"ט לית ליה אלא עיקרא דמלתא פסול זבח מפסול זבח בעי לאקשויי כלומר דאפילו מאן דאית ליה הואיל לא פסלינן קרבן משום הואיל ואילו מדר' יהושע לא מצי לאקשויי דהא רב חסדא לא סבר לה כוותיה ומאן דאקשי נמי דרב חסדא דפסח שני אדרב חסדא דמסכת יומא ותירץ דערלות לרב חסדא לאו מחוסר מעשה בגוף הזבח אבל מחוסר הגרלה שהוא בגוף הזבח הוי מחוסר מעשה לאו תירוצא הוא דהא רבה יליף מיניה לפתיחת דלתות ההיכל דחסרון מעשה נינהו והא לאו בגוף הזבח הוא אלא יש לתרץ דהך מסכת יומא הוא כיון דלית ביה לר קולא דקא מחייבין ליה לאתויי קרבן משום הואיל וקא מעייל חולין לעזרה אי יכלינן למתלי מלתא במידי דלאו מחוסר מעשה כגון שעיר הנעשה בחוץ תלינן ומחייבין ליה קרבן דאמרינן מתקבל בפנים הוא אבל במחוסר מעשה כגון הגרלה דשעיר הנעשה בפנים לא מחייבינן ליה קרבן משום האי הואיל והאי מלתא דפסח חומרא דלית בה קולא הוא דהא פסח שלמים הוא הואיל ואי לא חזי לפסח הויא שלמים וזריקה בכלל שפיכה הלכך אע"ג דמחוסר מעשה בגופו כיון דחומרא היא אמרינן הואיל ומייתי פסח אחר. עוד נראה לי טעם יפה מזה דהא דאמרינן הכא במסכת יומא דמחוסר הגרלה כמחוסר מעשה דמי ואפי' לחומרא לא אמרינן הואיל משום מחוסר זמן נגעו בה כיון דלא חזי אלא אחר הגרלה וחסרון הגרלה כמחוסר מעשה דמי הוה ליה מחוסר זמן ופטור אבל הכא דפסח שני ליכא מחוסר זמן דההוא גברא דחשב עליה לכפר ביה לאו בעלים הוא וכיון דאי בעי

רב חסדא אמר לוקה לא אמרי' הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזיא ליה השתא נמי חזיא ליה ולוקה ורבה אמר אינו לוקה אמרינן הואיל ואסיקנא *דבפלוגתא דרבי אליעזר ור' יהושע קא מיפלגי דרבה אמר אמרינן הואיל כר"א ורב חסדא דאמר לא אמרינן הואיל כר' יהושע דר' אליעזר סבר דהאי חלה חמץ שמוזהרין עליה בבל יראה ובל ימצא היא מ"ט דאמרינן הואיל ואי בעי מיתשיל עלה ומשוי לה חול וחזיא ליה והדר מפריש אחריתי השתא נמי כדידיה דמיא ומוזהר עליה בבל יראה ובל ימצא ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל והלכך לא זהו חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובבל ימצא ואיפסיקא הלכתא כר' אליעזר הלכך הלכתא כרבה דקאי כרבי אליעזר דהלכתא כוותיה :

מתני' *רבן גמליאל אומר שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור אחד זו אחר זו וחכמים אומרים שלש נשים עסוקות בבצק אחת לשה ואחת (א) עורכת ואחת אופה רבי עקיבא אומר °לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורין שוין זה הכלל תפח תלטוש בצונן : גמ' מתני' בשלשה בצקות דרבן גמליאל סבר שלש נשים מתחילות ללוש כאחת שלשה בצקות וכשמגיעות לאפייה אופות זו אחר זו ואע"פ שממתנת השלישית עד כדי שלש הסיקות ושתי אפיות אין הבצק בא לידי חמוץ בשיעור הזה וחכמים אומרים ג' נשים עסוקות בבצק אחת לשה בתחלה א וכשמתחלת לערוך מתחלת חברתה ללוש וכשמתחלת הראשונה לאפות והשניה לערוך מתחלת השלישית ללוש שנמצאת כולן עסוקות בבצק בבת אחת אחת אופה שלה ואחת עורכת שלה ואחת לשה שלה והיינו דאמרי' תנא לשה [א] מקטפת וחברתה לשה תחתיה מקטפת [ב] אופה וחברתה מקטפת תחתיה [א] אופה לשה וחברתה אופה תחתיה [ב] וחוזרות חלילה וכל [א] זמן שעסוקות

דף מח. | דף מח: | תשמח | תשמט

רבינו נסים

דלאו"ג דהכנה דממילא אסורה הכנה דבידים איכא למימר דשריא ואין טעמם מחוור : מתני' שלש נשים לשות כאחת . כל אחת מלא התנור שאין כאן חשש חימוץ אע"פ שהיא ממתנת עד שתאפנה שתיהן: וחכמים אומרים אין להקל כל כך שיהיו לשות כולן כאחת אלא שלש נשים עוסקות כל אחת בבצק שלה וכו' : לא כל הנשים שוות . יש עצלניות ומתמילות אם תשהינה כל כך ויש תנור שאינו חם מהר ויש עצים שאין נבערין מהר: זה הכלל תפח-שרואה בבצק שבידה שרוצה לתפוח תלטוש ידה במים צונן ותקטפנה ותצטנן : גמ' מתני' בשלש בצקות וכו'. וכל נר מצוה זמן שעוסקים בבצק אינו בא לידי חמוץ יש מפרשים דדוקא כשיעור זה דשלש נשים אבל ביותר מכן אע"פ שעוסקות בבצק בא לידי חמוץ דאי לא תימא הכי סדרא דשלש נשים למה לי אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק ה' מהלכות חמץ ומצה שכל זמן שאדם עוסק [בבצק] אפילו כל היום כולו אינו בא לידי חמוץ וכן נראה בתוספת' (דפסחים פ"ג) כדבריו . ומיהו דוקא בשיעור עיסה שנתנו חכמים לפי שאותו שיעור מתוך שאינו גדול עסקה של אשה מגלתו מידי חימוץ אבל ביותר מכן לא דתני' התם (בתוספתא פ"ג) כמה שיעור עיסה רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר בחיטים עד שלשה קבין ובשעורים עד ארבעה קבין וכל זמן שהאשה עסוקה בו אינו בא לידי חמוץ הילכך לדידן דאסיקנא דשיעור עיסה כשיעור חלה בכדי שיעור זה כל זמן שעוסקת בו אינו בא לידי חמוץ ורבי עקיבא נמי איפשר דלא פליג אדרבנן אלא אדרבן גמליאל בלחוד וכדתניא בברייתא' בגמ' (דף מח:) תניא אמר ר"ע דנתי לפני רבן גמליאל . וכי תימא אם איתא דכל זמן שעוסקות בו אינו בא לידי חימוץ סדרא דשלש נשים למה לי י"ל דרבנן לכתחלה לא שרו טפי מהאי שיעורא שמא תרפה ידיה מלעסוק בבצק תדיר אבל אי קים ליה שלא פסקה מלהתעסק בה אפילו טפי מהאי שיעורא שרי (ה) או משום דר"ג נקט שיעורא בשלש נשים דלדידיה אפי' שלקה ידיה מן הבצק כל שלא שהה יותר משתי אפיות (ו) אינו בא לידי חמוץ [ורבנן] פליגי עליה ואמרי דבג' נשים ליכא

רש"י

(ב) ומקלעי אורחים . שיהיו צריכין לפת זה היום : הואיל ואי בעי מיתשיל עליה . והדר לטיבלה ודידיה הוא דכל נדר והקדש ותרומה הקדוש באמירת פה יכול לישאל עליו לחכם ולעקור דבורו הלכך ממונו הוא ועובר עליו אי לא אפי לה ומניחה להחמיץ ומלאכת אפייתה מותר ביום טוב כי לא קרא עליה שם אף על דאיכא הדא דלא חזיא דכל חדא וחדא איכא למימר(ג) לאו חלה היא הואיל ואי בעי בלע מכל חדא פורתא ואפילו קרא עליה שם מן הדין מצי למיפא לה הואיל דאי בעי מיתשל עליה והדר חזי ליה מיהו כיון דאית ליה לר"א הסל מצרפן לחלה הכי שפיר טפי למיעבד בלא הואיל ולא יקרא לה שם עד שתאפה: לא אמרי' הואיל . לכך על חימוצה אינו עובר אבל על אפייתה עובר דהא איכא חדא דלא חזיא ליה כיון שסופו להפריש אחת על כולן: מתני' ג' נשים לשות כאחת . כל אחת תנור מלא ואין כאן חימוץ אע"פ (ד) שכל ממתנת עד שיאפו שתים : וחכ"א . אין להקל כל כך שיהו לשות כאחת אלא ג' נשים עוסקות כל אחת בבצק שלה : אחת לשה . והשניה לשה כשחברתה האמצעית מקטפת והשלישית שלשה תחלה אופה וסדרא מפרש בגמרא . לא כל הנשים שוות . יש עצלניות ומתמילות אם שוהות כל כך ויש תנור שאינו חם מהר ויש עצים שאין נבערים מהר: זה הכלל תפח . הבצק שבידה שרואה שרוצה לתפוח תלטוש העיסה במים צוננין ותקטפנה

עין משפט

א מיי' פ"ה מה' חמץ ומצה טור א"ח סי' תנט :

[א] מיי' פ"ה מה' חמץ ומצה טור א"ח סי' תנט :

[א] נ"ב היא : [ב] היא : (הגה"י)

הגהות הו"י

[א] והשלישית לשה :

[ב] והשלישית מקטפת [וכ"ה בא"י] :

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א ומז"ה מתיר להסיק האשה התנור אחר שתערוך ואני אומר שאסור להפסיק בין עריכה לאפייה אלא שצריך שיוסק התנור תחלה שאחר עריכה תאפה מיד כמבואר בקונטרס הראיות :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב מתוספי' הרא"ש בפ"ז מעדיות מ"ז נראה שגורס ואחת עורכת על שם עריכות הנחתומין ושם נסרים חלקוה ומשופות מוכנים לעריכה הבצק ועי' בערוך ערך ארב : (ב) נ"ב הואיל ואי מקלעי כצ"ל: (ג) הא לאו כצ"ל: (ד) שהאחת כצ"ל : (ה) א"נ משום כצ"ל : (ו) ושלש הסיקות כצ"ל : (ז) ולא גדול כצ"ל : (ח) זו הוא דקאמרי' כצ"ל:

המאור הקטן

ליה הואיל ושבקה למתני' דהכא לאותוביה מדרבי יהושע דאשכחן ליה לר"י הכא דלית ליה הואיל ואי בעי מתשיל עליה אלמא מחוסר שאלה כמחוסר עקירה ומחוסר עקירה כמחוסר מעשה ואפילו רב חסדא מודה דלא אמרינן הואיל והרי"ף לא חשש לדחיות הללו דדחו רב פפא ורב זעירא וסמך על אוקימתא דרמי בר חמא ופסק הלכתא כרבה וכר"א וכדפסק רבי הלכה כר"א וקי"ל הלכה כרבי מחבירו ועוד דהא דר"א שייכא בהך אחריתי דר"א דאמר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן וחד טעמא הוא כו' כדכתיבנא בהלכות (והרא"ש הביאו בסי' ו') וזה שכתב ששייכא הא דר"א בהך אחריתי אנן לא ידעינן מאי קאמר דהא לא שייכא כלל ואין לזו שום ענין בזו שזו אמורה לענין מלאכת יו"ט וזו אמורה לענין צירוף חלה א] אלא מדפסק רבי כרבי אליעזר הא ודאי מכרעא כוותיה ואפ"ה נראה לנו שאין לנו לפסוק הלכה כרבה מדדחי רב פפא ואמר דילמא לא היא עד כאן לא קאמר רבי אליעזר התם אלא דכל חדא וחדא חזיא ליה ומשום בל יראה ובל ימצא שריא ליה אפילו לכתחלה אבל בבני באגא דרמי עלייהו קימחא דבני חילא לא שרינן למעבד הכי לכתחלה והכין אסיקנא התם במסכת יו"ט שאין מזמנין את הנכרי לכתחלה ביו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו והא מכרעא כרב חסדא דאלמא שייכא בהא מלתא איסורא דאורייתא וגזרינן עלה ולאורחים דליתנהו בעולם דמו ואפי' ר' אליעזר מודה בהא וכטעמיה דרב פפא ומכרעא נמי דרב חסדא מדקאי רב אשי דהוא בתרא כטעמיה בעירוב תבשילין במסכת יו"ט והכי גרסינן התם רב אשי אמר כדי שיאמרו אין אופין וכו' והא אתיא כטעמיה דרב חסדא דהכא . ובירושלמי גרסינן על משנתנו דכיצד מפרישין חלה הדא דתימא בשנטמאת מאחר שנגלגלה אבל אם נטמאת עד שלא נגלגלה דברי הכל יעשנה קבין פי' כדי שלא תתחייב בחלה הא למדת שלא נשנית משנתנו לענין צירוף שהרי כבר נתחייבה בחלה קודם שנטמאת ומכאן תשובה לדברי האומר דהא דרבי אליעזר שייכא בהך אחריתי דר"א דאף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה ב] והא דכתב הרי"ף ז"ל בחוצה לארץ היכא דליכא כהן קטן עבדינן כר' אליעזר ליתא ולא סמכינן עלה דקי"ל אפילו כהן גדול ל"ש בעל קרי ול"ש טמא מת טובל ואוכל בתרומת חו"ל אפילו למי שהיה עושה טמא מת כבעל קרי והתם אסיקנא דטמא מת אפילו טבילה לא צריך ובעל קרי הוא דצריך טבילה ולא אמר שמואל מי שטומאה יוצא עליו מגופו אסור בתרומת חו"ל אלא עד שיטבול אבל לאחר טבילה הכל מותרין בה וכ"כ רבינו האי בפי' בתשובת שאלה שלו היו יודעים שאין טעם המשנה הזאת בחו"ל כל עיקר וכן נראים הדברים כמו שכתבנו בבעל קרי וטמא מת מסוגיא דשמעתא במסכת בכורות בפרק עד כמה אבל ודאי היכא דליכא כהן כלל לא גדול ולא קטן עבדינן כר' אליעזר :

מלחמת ה'

יהושע היא לאו אפלוגתייהו בחמץ אם מוזהרין עליה בבל יראה ובל ימצא דאי הכי הוה מדכר בגמרא חד מהני טעמי לאוקמה או לדחויה מינה אלא קס"ד דהכא בטובת הנאה ממון קא מיפלגי ומהשתא לא מתוקמא דרבה ורב חסדא כתנאי דכל חד אמר לך אנא דאמרי כדברי הכל והתם בטובת הנאה פליגי אבל בהיתר אפיה ודאי בהואיל פליגי ותנאי היא ודחי לה רב פפא ורב שבת מיהא דלא דמי אלין להדדי אלא מיהו כיון דאמסקנא ברים שמעתין אוקמתא לפלוגתייהו באזהרת חמץ בהואיל קם ליה ר"א דלא כרב חסדא דאילו לרב חסדא לית ליה הואיל והע"ג דשכיחי אורחים ואילו לר"א אפי' בשאלה דצריכה נמי אחרים ג' שיודעין לפתוח בפתחי נדרים ולא שכיחא אית ליה ול"ש קולא ול"ש חומרא כדפרישית וזהו דעתו של רבינו ז"ל שכתב ואסיקנא בפלוגתא דר' אליעזר ורבי יהושע פליגי דר"א סבר דהדא חלה חמץ שמוזהרין עליה בבל יראה ובל ימצא היא מאי טעמא דאמרינן הואיל וכו' ותנן בגמרא לא אסיקנא הכי דרמי בר חמא בהואיל דאפיה אוקי לפלוגתייהו דרבה ורב חסדא ומינה דחאהו לה רב פפא ורב שבת אלא מסקנא דרים שמעתין הוא דקם ליה רבה כר"א והלכתא כותיה היינו דשרא רב קמחא דבני חילא משום ינוקא ל"ש למאן דאית ליה ינוקא ול"ש למאן דלית ליה ודרבה ורב חסדא נמי לאו משום דליכא אורחין קמן פליגי אלא בכל הואיל שאין דעתו לכך פליגי כדאמר ליה רבה לרב חסדא בשלמא לדידי דאמינא אמרינן הואיל ואי בעי למיכל מצי אכל מש"ה שותט אלא לדידך וכו' ודאמר רב פפא ע"כ לא אמר ר"א אלא דחזיא ליה לדידיה כלומר ודעתו עליהן אבל לאורחים כלומר שאין דעתו עליהן ולא כוונתו לאכול הוא עצמו אימא לא אמרינן הואיל וממילא דרב כרבה ודלא כרב חסדא והע"ג דפליגי דרבי יהושע בן לוי דאמר אין מזמנין את הנכרי ביו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו לאו משום דשייכא בהא מילתא איסורא דאורייתא אלא גזירה משום איסורא דרבנן דכל מילתא דשכיחא אפילו בדרבנן גזרינן דהא רב אחא בר יעקב גזר בשבת משום שיורי כוסות דליתא אלא איסור טלטול דרבנן ובדרבנן דהתם יינן איסורא דרבנן הוא אע"ג דלא קי"ל כוותיה משום דשרי לטלטולינהו אגב כסא כדמטלטלין כנונא אגב קטמיה הא לאו הכי גזרינן ומדחזינן למרימר ומר זוטרא דמקילי בה ואמרי ליה אי ניחא לך במאי דעבדית לן מוטב שמע מיניה דלא שייכא בה איסורא דאורייתא כלל ודרב אשי דאמר כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת כ"ש מיו"ט לחול משום איסור דבגייהם הוא שדברי סופרים צריכין חזוק ולפי דעתי שזה דבר ברור במקומות הרבה דהא קי"ל כוותיה דרבה בהכנה דאמר חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט ואין יו"ט מכין לשבת ואין שבת מכינה ליו"ט ומש"ה פסק רבה דהוא בתרא בפ"ק דביצה בשבת ויו"ט כרב דאמר נולדה בזה אסורה בזה והע"ג דהיא הכנה דממילא ובפרק כיצד מעברין אמרינן מי סברת סוף היום קונה עירוב תחלת היום קונה עירוב ושבת מכינה לעצמה וכולה סוגיא שמעינן מינייהו דהכנה דרבה בין בהכנה דממילא שהיום מכין לעצמו כגון ביצה שנולדה בין הכנה הבאה בידי אדם כגון עירוב שהוא מדיי

וקונה לו שביתה באותו מקום כולהו אסורין משום הכנה דרבה ובמערב ברגליו נמי מקבלן אתם הא רב"ן מיו"ט לשבת ואפי' בדלא אמר מידי דמהלך ביו"ט לצורך שבת בתוך התחום אסור משום הכנה דרבה כאופה מיו"ט לשבת ובשמעתין נמי אמרינן דצרכי שבת ביו"ט כגון אפייה ובשול אסורא דאורייתא הוא והיינו משום הכנה וכיון דקי"ל הלכתא כרב דתלי טעמיה בדרבה אלמא הלכתא כוותיה דרבה בהכנה וה"נ קי"ל כוותיה בטעמא דביצה שנולדה ביו"ט וכן פסק רבינו ז"ל במקומה וכן בעל המאור מודה שם הילכך שמעינן מינה דממילא דצרכי שבת כנעשים ביו"ט משום הואיל הוא כדאמר רבה בשמעתין וליתא לדרב חסדא התם במס' עירובין נמי הכי משמע דרב חסדא לית ליה הכנה דרבה דאתמר התם כי נח נפשיה דרב הונא על רב חסדא למרמא דרב אהדר מי אמר רב הלכה כארבעה זקנים ואליבא דר"א דאמר שתי קדושות הן והאמר רב שבת ויו"ט נולדה בזה אסורה בזה אמר רבה התם משום הכנה וכו' אלמא הכנה לרב חסדא לית ליה ומהניתא דהכנה רבה תני לה ורב חסדא לא שמיע ליה ולא ס"ל והיינו דתלו בגמרא הכנה כרבה ואי נמי רב חסדא פרוקיה דרב טעמיה משום הכנה כי היכי דלא תיקשי דרב אדרב איהו מיהת לית ליה הכנה כלל לא בביצה ולא בעירוב ולא כאופה כטעמיה בשמעתין דהכא הילכך לית הלכתא כוותיה דרש"י ז"ל פי' בטעמיה דרב חסדא דאמר הכא מדאורייתא צרכי שבת נעשין ביו"ט משום דקדושה אחת היא ואנן הא קי"ל דשתי קדושות הן וגרסת ר"ת א"ל מדאורייתא יו"ט מכין לשבת וכן נוסחתו בכל השמועה ואי אמרת יו"ט מכין לשבת לפניה ביו"ט מיבעית וגם זה כמך וראיה לדברינו שכתבנו ומה שהשיב בעל המאור כמה שכתב דהיכא דליכא כהן קטן עבדינן כר"א ואמר דליתא ולא סמכינן עלה דקי"ל אפי' כ"ג לא שנא בעל קרי ולא שנא טמא מת טובל ואוכל בתרומת חו"ל ולא אמר שמואל מי שטומאה יוצא עליו מגופו אסור בתרומת חו"ל אלא עד שיטבול אבל לאחר טבילה הכל מותרים בה עד וכן נראין הדברים כמו שכתבנו בבעל קרי וטמא מת מסוגיא דשמעתא דמס' בכורות בפ' עד כמה תמהני עליו שהרי לא הדא רבינו הגדול ז"ל בדבר זה כלום אלא לשון הגמרא תפס לו והוא דאתמר התם אמר רבינא הילכך נדה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן ואי ליכא כהן קטן שקלה פורתא וכו' ואם פי' קטן שאמר רבינא להוציא גדול שלא טבל בלבד אף פי' דברי רבינו כך הם היכא דליכא בההוא דוכתא כהן קטן (ז) אלא גדול בטבל לקריו שיאכל עליו טומאה מגופו עבדינן כר"א דליכא דחזי ליה השתא ולכתחלה ליכא למימר הואיל ואי מקלעי אורחים כהנים שכבר נקט ולא מצא וכן בעל המאור מודה ובמחוסר טבילה נמי ליכא למימר הואיל ואי טביל חזי ליה דהא מחוסר מעשה הוא דומיא דהגרלה ופתיחת דלתות היכל ורבה נמי לית ליה הואיל לכהני וכ"ש לדעת בעל המאור ז"ל שפוסק כדברי רב חסדא וכ"ש שאין לנו שום הכרע כלל מכל הסוגיא שבמסכת בכורות ולא ממשנת מס' חלה דמי שטומאה יוצאה עליו מגופו שהיא אוכל בה כשהוא טבול יום אלא יש לומר דצריך הוא טהרה גמורה מאותה טומאה דהיינו הערב השמש חומר הוא בטומאה זו לדברי הכל ונמצא שאינה ראויה לנו ביום וה"ר יצחק בן גיאת כתב תשובת רבינו האי שאמר שמכנה זו באות אי"י היא ופי' בה שעכשיו בחו"ל הרי קטנים כהני וקטן שלא ראה קרי וקטנה שלא פרסה נדה מותרין לאכול אלא בטומאה ומעתה ילך בעל המאור וישיב על הגאון המסייעו מה שהשיב על דברי רבינו ז"ל אבל אני מדקדק אחר כולם ז"ל שהרי יכול הוא לבטלה ולאכלה אפי' גדול דקי"ל תרומת חו"ל מבטלה ברוב ורבה מבטל לה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו ואפי' לדברי בעל המאור היכא דליכא כהן לא קטן ולא גדול הרי רש"י ז"ל מפרש דלאוכלה זו (ח) דקאמרי' דמבטלה ברוב וכן עיקר בראיות ונמצא שיכול לקרות שם ולבטל ולאפות ודעתו עליה לבטלה ואע"ל שיכול לקרות שם ולבטל ולאפות ולא צריכין למעבד כר"א כלל אבל הגאונים יכולין לומר שאם רצה ליתן לכהן נוכב כדברי ר"א עוד בקרתי לפרש כדי להעמיד דברי ההלכות כהלכתו דכי אמרי' מבטלה ברוב לומר שאם נתערבה בכמותה ממנה מרבה עליה חולין ומבטלה כמו שאמרנו בפ"ק דביצה דבדרבנן מבטלין איסורין אבל לבטלה בעירוב לכתחלה לא דלערב בשאר איסורין של דבריהם אין לנו לפיכך צריכין נעשות כדברי ר"א ולא ראיתי לאחד מן הראשונים שיפרש כן :

השגות הראב"ד

מתקן נפשיה אבירו דומיא דידיה קרינא ביה וליכא התם מחוסר זמן לא בזבח ולא בבעלים . ומ: שמדמה רבא פתיחת דלתות ההיכל למחוסר הגרלה טעמיה דנפשיה קאמר דכיון דלא חזי לשחיטת שלמים כמי שאין בית דמי ומחוסר בית ודאי מחוסר מעשה הוא וכמחוסר זמן הוי :

ואפילו לא נפסקה הלכה כרבי אליעזר אין לנו להלקותו מספק והע"ג דקי"ל כרבי אליעזר דאמר כל חדא וחדא חזיא ליה דוקא הכא דאפילו שהיא דתרומה לצרך החולין הוא דלא הסבר ליה כלא ספרשה ולמבקעה נמי לא הסבר :

א] אלא מדפסק רבי כר' אליעזר . א"א כל דבריו כנגד האמת שהרי כטלו בגמרא כן דרבה כרבי אליעזר

ב] והא דכתב הרב אלפסי ז"ל בחוצה לארץ וכו' . א"א ואיך אפשר שלא ראה הרב דברי הגאון אבל ראה

ליכא למישרי אלא כי האי גונא שכל אחת עסוקה בבצק תדיר והיינו מניחתו כלל ואין הכי נמי דכל שעה שעסוקה בו אינו בא לידי חמוץ וכשאינה עסוקה בה תדיר אי נמי בעסוקה אלא שהוא יותר משיעור עיסה מסתברא דילפינן שיעורא מבצק החרש דאמרינן (דף מו.) אין שם כיוצא בו שיעורו מיל או אפשר דקולא הוא שהקילו בבצק החרש לפי שאינו ממהר להחמיץ ואין למדין ממנו לבצק אחר: **אמר** [א] רב קבא מלוגנאה לפסחא. קב של אותו מקום לשין בפסח ולא יותר כדי שיוכל לשמרו מן החמוץ וכן לחלה וכן שיעור כל עיסה של שאר ימות השנה להתחייב בחלה: ה' רבעים קמח של קבים נר מצוה

תורה אור

א שעסוקות בבצק אינו בא לידי חימוץ: אמר רב ב קבא מלוגנאה לפיסחא וכן לחלה והא אנן תנן חמש רבעים קמח ועוד חייבין בחלה הכי קאמר קבא ג מלוגנאה קאי כי האי שיעורא אמר רב יוסף והני נשי דידן [א]נהוג למיפא קפיזא קפיזא בפסחא א"ל אביי מאי דעתיך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא דקא מפקען ליה מחלה דעבדן כרבי אליעזר דתניא ר"א אומר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה דכתיב °והיה באכלכם מלחם הארץ חלה תרימו ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' אליעזר א"ל והא איתמר עלה א"ר יהושע בן לוי לא שנו אלא ככרות של בבל שנושכות זו את זו אבל כעבין לא הא איתמר עלה אמר ר' חנינא אפי' כעבין: **מתני'** שיאור ישרף והאוכלו פטור סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת איזהו שיאור כקרני חגבים סידוק שנתערבו סדקיו זה בזה דברי ר' יהודה ד וחכמים אומרים זה וזה האוכלו חייב כרת ואיזהו שיאור °כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו: **גמ'** הא דתנן וחכמים אומרים זה וזה האוכלו חייב כרת תאני לה בתוספתא בשם ר' מאיר ואע"פ כן הילכתא כוותיה משום דתנינן לה במתניתין בלשון חכמים אמר רבא מאי טעמא דר"מ אין לך כל סדק וסדק ה מלמעלה שאין בו כמה סדקים מלמטה: **מתני'** *ב ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת דברי ר' מאיר וחכ"א בזמנו ר' אלעזר בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין ו בזמנן: **גמ'** תניא א"ר אלעזר בר צדוק פעם אחת שבת אבא ביבנה וחל ארבעה עשר

במדבר טו

רש"י

ותקפסה ותלמען: גמ' קבא מלוגנאה. קב של אותו מקום: לפסחא. שלא ילוש יותר כדי שיוכל לשומרן מחימוץ: וכן לחלה. וכן שיעור עיסה נמי כל ימות השנה להתחייב בחלה: חמשת רבעים. לוגין (א) לפוריות שהן שש ירושלמיות שהן שבעה לוגין וביצה והומש ביצה מדבריות שזהו שיעור חלה שנאמר ראשית עריסותיכם ודרשינן כדי עיסת מדבר דכתיב והעומר עשירית האיפה הוא והאיפה שלשה סאה שסאה ששה קבין שהן שמונה עשר קבין קב ארבע לוגין דהיינו ע"ב לוגין הוא עישור של שבעים הרי שבעה והשנים הנשארים הם שתים עשרה ביצים עישור שלהם ביצה וחומש ביצה הרי ז' רביעית וביצה וחומש ביצה וירושלים הוסיפו על המדות שתות מלבר שהוא חומש מלגו נעשו ו' הראשונות חמש אחרונות הרי ו' רבעים ראשונים נעשו ה' והרובע שהוא ו' ביצים נעשים ה' ביצים וביצה וחומש ביצה שהם ו' חומשים נעשו ביצה גדולה הרי ו' ביצים גדולים שהם רובע הרי העומר ו' רבעים ירושלמיות וכאה ציפורית עודפת על של ירושלמית שתות מלבר שהוא חומש מלגו הרי העומר שהוא ו' רבעים ירושלמיות נכנס בחמש ציפוריות: קפיזא קפיזא. שלשת לוגין: לחומרא. לשומרן מחימוץ: הלכה כרבי אליעזר. והאידנא דקיימא לן כרבי אליעזר בחלת האור ואי אפשר לשרפה דאין שורפין קדשים ביו"ט ולשהותה אי אפשר משום חימוץ ואי"א לאפותה (ב) דהא לאו בר אכילה היא ולהכי לא קרינן עליה שם חלה אלא עושה חררה קטנה אצל חררה גדולה ואופה את שתיהן וכשרודה נותן לכל והסל מצרפן ונוטל (ג) הימנה וקורא שם ומברך עליה ומגניע לשורפה משתחשך או למחר וכן הורה רבינו יעקב בר יקר מ"כ: שנושכות זו את זו. שהן רחבות ועגולות כעין שלנו וכשמדבקין זו אצל זו בתנור נושכות זו בזו לכך חדא היא. אבל כעבין ארוכין וקצרים אין נושכין זו בזו: מתני' שיאור. שלא החמיץ כל צרכו: סידוק. כשהחמיץ נעשה סדקין סדקין: כקרני חגבים. סדק לכאן וסדק לכאן: וזה וזה האוכלו חייב כרת. דקרני חגבים נמי הוא סידוק: ואיזה שיאור. שפטור שאין בו סידוק (ד): כל שהכסיפו פניו. כאדם שעמדו שערותיו מתוך פחד: גמ' כמה סדקין מלמטה. בתוכו הילכך כי הוי למעלה כקרני חגבים נתערבו סדקין למטה בתוכו: מתני' מבערין הכל. בין חולין בין תרומה חוץ מכדי אכילתו לשבת: תרומה מלפני השבת. שאין יכול להאכילה לא לזרים ולא (ה) לבהמה ולשהותה אי אפשר אבל חולין אין צריך לבער אלא בזמנו שיכול למצוא להן אוכלין הרבה: גמ' שבת. נשתהה שם שבת אחד וי"ד שחל להיות בשבת היה:

לשון ריא"ז

א וי"א אם שהתה מעת שהגביהה ידה ונתעסקה בדבר אחר כדי הילוך מיל ה"ז אסור ושיעור מיל אלפים אמה. בתלמוד ארץ ישראל מפרש שיעור השהייה כדי הילוך ארבעת מילין ולא נאמר השיעור הזה אלא מבתחילה ללוש בבצק ועד שתדביקה בתנור ונראה בעיני שאף ע"פ שלא לשה האשה יותר מן השיעור שאמרו חכמים ולא הגביהה ידה מן העיסה כל עיקר אלא שהיתה עושה רקיקין דקין ביותר והיתה מתעצלת בהן כדי הילוך ארבעת מילין הרי בצק זה אסור אע"פ שאין סימן חמוץ ניכר בו כמבואר בקונט' הראיות:

לשון ריא"ז

ב ונראה בעיני שאפי' הרבה נשים שאופות בהרבה תנורים אסור להן בפסח ללוש בבת אחת יותר משיעור חלה שאפשר שרבוי הבצק יביא לידי חמוץ אפי' בשהייה מועטת אלא כל אחת תלוש בפני עצמה כשיעור חלה כמבוא' בקונטרס הראיות:

ג כתבו בשם ה"ר יונה היכא דלש יותר מזה השיעור חכמי צרפת ז"ל אוסרים העיסה ונראה לי להתיר דטעמא דהאי שיעורא משום דאמרי' כל זמן שעוסקין בבצק אין בא לידי חימוץ ושיערו שבזה השיעור מועיל עסק הידים אפי' כל היום כולו וביותר אין הידי' מספיקות להתעסק בה מתוך גודלה ומ"מ כיון שאפי' אם לא נתעסקו בה כלל אינה אסורה אלא עד מיל זה העסק שמתעסקים בה ואע"פ שאין כדי לא גרע ממה שלא יתעסקו בה כלל וכיון שאין שוהין בה יותר משיעור מיל מותר מיהו לדעת הגאונים שאמרו שלכתחילה אין להניח העיסה רגע א' בלא עסק א"כ לכתחילה אין ללוש יותר מזה השיעור ע"כ: וכתב הרא"ש ותמהני על מי שעלה על דעתו לאסור הא תנן בפ' שתי הלחם לחם הפנים נילוש אחת אחת וכתיב שני עשרונים יהיה החלה האחת ונהי שהחמירו חכמים שלא ללוש אלא עשרון א' מ"מ היאך עלה על דעתם לאסור בדיעבד:

ד כתב הרא"ש ז"ל הא דתנן וחכמים אומרים זה וזה האוכלו חייב כרת תני לה בתוספתא בשם ר"מ ואע"פ כן הילכתא כוותיה משום דתנינן לה במתני' בלשון חכמים אמר רבא מ"ט דר"מ אין לך סדק וסדק מלמעלה שאין בו כמה סדקין מלמטה ואע"ג דהילכתא כר"מ בשיעור שיאור

לפוריים שהם שבעה ועוד מדבריים שזהו העומר שהיתה עיסת מדבר שנאמר בחלה ראשית עריסותיכם כדי עריסותיכם עומר לגולגולת והוא עשירית האיפה והאיפה שלש סאים והסאה ששה קבין מדבריות חשוב עשור שלהן ותמצא שבעה רביעים קמח וביצה וחומש ביצה כיצד חלוק ג' סאין שהן שמונה עשר קבין עשה מהן רבעי קב דהיינו לוגין ותמצא בהן שבעים ושנים טול עשור של שבעים הרי שבעה ושנים הנשארים הרי שתים עשרה בצים טול עשור שלהם הרי ביצה וחומש ביצה הרי שבעה רבעים ועוד שהוא ביצה וחומש ביצה ובירושלמי הוסיפו על המדות שתות מלבר שהוא חומש מלגאו שנתנו שש מן הראשונות בתוך חמש מן האחרונות הרי ששת הראשונים יעשו חמש והרובע וביצה וחומש ביצה הנשארים יעשו רובע שהרובע שש ביצים עשה מהם חמש ביצים גדולים והביצה וחומש ביצה יעשו ביצה גדולה שנתוסף עליו חומש מלגאו דהוא שתות מלבר הרי שש ביצים שהוא רובע קב גדול הרי עומר המדבר שש רבעים ירושלמיות וסאה לפוריות עודפת על ירושלמיות שתות מלבר כדאמרינן בעירובין (דף פג.) הרי עומר שהיה שש רבעים ירושלמיות נכנס בחמש לפוריים רש"י ז"ל לא גרים חמשת רבעים קמח ועוד דהא חמש רבעים מלומלמים הן ור"ת ז"ל אומר דשפיר גרסי' ליה ואתיא כרבי יוסי דאמר התם וגרסינן ליה בפ"ק דשבת (דף טו.) חמשה שעורין חמשה ועוד חייבים ויהיב ר"ת ז"ל טעמא למילתא דלאחר הפרשת חלה בעינן שישאר שיעור עריסותיכם: **קפיזא**. שלשה לוגין מאי דעתיך לחומרא שלא יבא לידי חימוץ חומרא דאתי לידי קולא הוא דקא מפקען ליה מחלה ולאו למימרא דבחלת חוצה לארץ קפדינן בהכי אלא שמא יבאו לעשות כן בא"י דכתיב באכלכם מלחם הארץ (במדבר טו) אלמא דזימנין דלא מחייב מעיסה ומיחייב בתר דהוי לחם והיינו ע"י צירוף של שנושכות זו את זו שהן רחבות כעין שלנו ועגולות ומדביקין זו עם זו אבל כעבין לא שאין מדביקין זו בזו: בגמ' איבעיא לן טבלא שאין לה לבזבז מהו הויר כלי בעינן והא איכא או דילמא תוך כלי בעינן והא ליכא ולא איפשיטא: **מתני'** שיאור ישרף והאוכלו פטור. לפי שלא החמיץ כל צרכו: סידוק ישרף והאוכלו חייב. סידוק כשהוא מחמיץ עושה בו סדקים: כקרני חגבים סדק לכאן וסדק לכאן: זה וזה. אפילו כקרני חגבים סידוק הוי דכיון דלמעלה הוי כקרני חגבים בידוע שנתערבו סדקיו מלמטה כדאיתא בגמ': ואיזהו שיאור. שפטור זה שאין בו סדק: אלא שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו. מתוך פחד ורתת שפניו מכסיפין ומיהא שמעינן דאף על גב דנוקשה בעיניה בלא כלום אפי' הכי צריך ביעור דאי לא תימא הכי אמאי ישרף וכבר כתבתי זה למעלה* והארכתי עוד בהוספי: בר"ס אם

מתני' ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערים וכו'. ומיהו משיירין מזון שתי סעודות כבר הארכתי בזה בסוף פרק קמא בס"ד: תרומה מלפני

[א] מיי' פ"ה מה' ח ן ומצה סמג לאוין שז א"ח סי' תנו תמז:

א מיי' פ"ה מה' חמץ ומצה סמג לאוין עת טוא"ח סי' תנא:

ב מיי' שם ה ג עשין לט טוא"ח סי' תמד:

הגהות הב"ח

(א) ג"כ כלומר ה' לוגין שכ"א הוא רובע הקב וכו' שנאמר בחלה וכו' וכתיב והעומר וכו' והאיפה שלשה כצ"ל: (ב) מביקרא עליה שם וכו': (ג) נ"ב הקטנה: (ד) נ"ב סידוק אבל שהכסיפו וכו' שפחד ורתת שפניו מכסיפין כצ"ל: (ה) לבהמה זרים כצ"ל:

[א] אמר רבא (סגה"י)

וסידוק הא דתנא לעיל בברייתא דלר"מ נוקה על שיאור בהא הילכתא כר' יהודה דאמר האוכלו פטור דכיון דלא תני הא דר"מ לעיל כי הכא בלשון חכמים א"כ חזרנו לכללנו ר"מ ור"י הלכה כר' יהודה: ה וכן פסקו סמ"ג ועור ומיי' השמיט דין הסידוק וכתב מגיד משנה מפני שסמך הרב על מה שאומר דסכתנתו למי שאינו בקי תלוי בשיעור הילוך מיל דהוי מלתא דפסיקא: ו נראה מדברי מיי' שצריך לבער התרומה והחולין מע"ש כשחל י"ד בשבת ורבינו פסק דאין מבערין החולין אלא בזמנן והנה כי לדעתי אינן חולקין כלל אבל לפי הדיוקן מהמ"מ ומגדל עוז הכל גונה השגה אלא פי' לדברי מיי' ונ"ל דסברת לומר כן שדברי מיימוני ורבי' שוים דאי לא כן תיקשי מדברי מיי' ... דלא כר"א בר צדוק והילו בפי' המשניות פסק כר"א בר צדוק הלכך נ"ל דסברת לומר דדברי הראב"ד פירוש הן לדברי מיימוני וכזה יהיו כולן שוין:

מלחמות ה'

ועוד מתני' ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני שבת וכו' בין תרומה בין חולין ואפשר לו לסעוד בשבת מן המצה ואע"ג דגרסי' בירושלמי האוכל מצה בע"פ כבועל ארוסתו בבית חמיו ה"מ מו' שעות ולמעלה אבל עד ו' מותר ודיקא נמי דמדמי לה לארוסה:

אמר הכותב על דבר זה חזרתי כאן לכתוב הירושלמי כמו שהוא בגמ' שלנו וכן גורסין שם א"ר לוי האוכל מצה וכו' תני רבי יהודה בן בתירה אומר בין חמץ בין מצה אסור פירוש משום דכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים ומסביר היה בן בתירה בפסח ששחטו בתרית לקמן בגמרין רבי' סימון בשם ריב"ל אמר רבי לא היה אוכל לא חמץ ולא מצה לא מצה מן הדא דר' לוי ולא חמץ מן הדא דר"י ב"ב ומקשי' ורבי תלמידיה דר"י ב"ב הוא ולא תלמידיה דרבי יעקב בר קורשיי והדבר ידוע שחלוקין עליו הכיריו על ר"י ב"ב וליכא דהיים ליה אלא תלמידיו שחוששין לדבריו ומתרץ אלא דהוה בכור פי' והבכורות מתענין בע"פ מנהג במסכת סופרים א"ר יונה אבא הוה בכור ולא הוה אכיל א"ר תנחומא לא מן הדא אלא מן הדא דרבי הסטנים הוה כד הוה אכיל ביממא לא הוה אכיל ברמשא ולמה לא הוה אכיל ביממא כדי שיכנס למצה בתאוה זו היא גמרא ירושלמית ואתה למד ממנה שכל היום אסור לאכול מצה כדקתני עלה בבן בתירה בין בחמץ בין במצה אסור שפירושו אסור כל היום דכן הוא ודאי מדלא קאמר בהדיא משש שעות ולמעלה לפיכך היה אומר על רבי שהיה מתענה בע"פ שלא היה אוכל מצה מן דרבי לוי ורבינו הגדול ז"ל רמז לנו כן לפיכך כתב הירושלמי הזה בכאן לומר שאם בא לבער הכל בלא שיור לאכול כימנו והטעם לזה שכיון בביעור חמץ בלילה נצבים לו מצה כארוסה בבית חמיו:

המאור הקטן

מתני' א] י"ד שחל להיות בשבת מבערים את הכל מלפני השבת דברי ר"מ פירוש רבי מאיר לטעמיה דאמר ושורפין בתחלת שש משום דסבר לה כר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה וכיון דמקלע י"ד בשבת דלאו בר שריפת היא שאין שריפת חמץ דוחה את השבת ויש לחוש שמא ישתייר בן החמץ עד זמן איסורו ואינו יכול לשורפו לפיכך עשו לו שעת שתים עשרה ביום י"ג שהוא ע"ש כשעה ששית ביום י"ד ברוב השנים וזו היא ששנינו מבערין את הכל מלפני השבת בין תרומה בין חולין ואפשר לו לסעוד בשבת מן המצה ואע"ג דגרסינן בירושלמי האוכל מצה בערב הפסח כבועל ארוסתו בבית חמיו ה"מ משש שעות ולמעלה אבל עד שש שעות מותר ודיקא נמי דמדמי ליה לארוסה זה הוא טעמו של רבי מאיר דאמר מבערין את הכל מלפני השבת וחכמים אומרים בזמנן רבנן לטעמייהו דסבירא להו בביעור חמץ מפרר וזורה לרוח ומטיל לים ואין בזה אב מלאכה שידחה שבת ומשום מצות השבתת שאור שהיא בזמנה התירו לו אף בשבת להיות מפרר וזורה לרוח ומטיל לים בין בחולין בין בתרומה ובלבד שלא יעבירנו ברשות הרבים רבי אליעזר ברבי צדוק אומר תרומה מלפני השבת לפי שאוכליה מועטין וחולין בזמנן לפי שיש להן אוכלין מרובין ושמא ימצא להם אוכלים נמצאו דברי חכמים ודברי רבי אלעזר בר צדוק שוים בחולין שהם מתבערין בזמנן ואפילו בשבת ומעשה דרבי צדוק אביו של רבי אליעזר כששבת ביבנה הדבר מוכרע שהלכה הוא לבער חולין בזמנן ואין בדבר ספק ושמעת מינה דלא סבירא לן כרבי יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה ובתרומה נמי אע"פ שר"א בר צדוק מכריע אין היחיד מכריע את הרבים וכרבנן קי"ל דאמרי שמבערין את הכל בזמנן מיהו נהגו העם לעשות כר"א איש ברתותא לבער את הכל לפני השבת בכל ביעור שבעולם בין לשריפה בין לזורות בין להטיל לים ולשייר מן התרומה או מן החולין אם אין תרומה משיירין מזון שתי סעודות כדי לאכול עד ד' שעות ושפיר דמי לכתחלה למעבד הכי ולעולם אם עבר ושכח או נאנס עבדינן כרבנן ומבערין את הכל בזמנן ומ"ש הרי"ף בענין הזה אינו נראה לנו וכבר כתבנו דעתנו בדברים הללו בפרק ראשון ומצאתי בתלמוד ירושלמי רבי אבהו בשם רבי יוחנן אתיא דר"א ברבי צדוק כר"ג כמה דר"ג מהשני בין לחולין ולתרומה וכמה דאת אמר תמן הלכת כר"ג ודכוותה הלכה כרבי אליעזר ברבי צדוק ואין אנו סומכין בכל זה אלא על תלמוד שלנו ומדברי כולם נלמוד בחולין שהם מתבערין בזמנן בשבת בשעה ששית ואין בדבר זה ספק:

השגות הראב"ד

ושמע לא כמו שאמר זה כי אין התשובות מגיעות אליו מדוקדקות כמו שמגיעות אלינו ואם ראה כן ולא הסכים עם התשובה יפה עשה שהרי בגמ' דבכורות פרק עד כמה ישראל וכו' אמרו בתרומת חוצה לארץ אמר רבינא הלכך כדה קולה לה חלה ואוכל לה כהן קטן ואי ליכא כהן קטן שקיל לה בריש מסא ושדי"לה לתנורא. ומדרבינא הוא בתרא לא שרי למיהבא לגדול ע"י טבילה ש"מ דהא דאמרינן בסוף במעשה בגדול שמת מת שכל יאכל כס ואמריק דו"ע הלכתא כותיה לתגרא איפמר דלא סגי ליה בטבילה לגדול ולא משום טומאת כמת והצרך אלא משום טומאת קרי והיכא שילאו ממנו דלא סגי ליה לגדול בטבילה ואפילו בהעריב השמש וכן עיקר: א] י"ד שחל להיות בשבת. א"א כל מה שכתב זה אינו שוה כלום ולא שמענו לרבי מאיר שיאמר אין ביעור חמץ אלא שרפה אבל מאתו כשרפה ואם לא מצא עצים או מצא עצים או שאירע לו אונס אחר מבטיהו בכל דבר ואפילו אם יהיה בריפתו עליו למורת ביעורו בכל דבר. ואין צורך להאריך בכאן לבטל דבריו שבגבר שגגנלו ממה שכתבתי עליו בפרק ראשון:

עשר להיות בשבת ובא זונן ממונה של בית רבן גמליאל ואמר הגיע זמן לבער את החמץ והלכתי אחר אבא ובערנו א את החמץ וקיימא לן כר' אלעזר בר צדוק דקאי כרבי אלעזר איש ברתותא דהלכתא כוותיה: ירושלמי א"ר לוי "האוכל מצה בערב הפסח כבא על ארוסתו בבית חמיו והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה: **מתני'** "ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ואם לאו יבטל בלבו להציל מן הגיים ומן הנהר ומן הדליקה ומן המפולת יבטל בלבו לשבות ב שביתת הרשות יחזור מיד: **גמ'** תניא ר"ש בן אלעזר "אומר כל סעודה שאינה של מצוה אין ת"ח רשאי ליהנות ממנה כגון מאי א"ר יוחנן כגון בת כהן לישראל ובת ת"ח לע"ה דא"ר יוחנן בת כהן לישראל אין זווגן עולה יפה מאי היא אמר רב חסדא או אלמנה או גרושה או זרע אין לה במתניתא תנא או קוברה או קוברתו או מביאתו לידי עניות איני והאמר ר' יוחנן הרוצה שיתעשר ידבק בזרעו של אהרן כ"ש תורה וכהונה מעשרתו לא קשיא הא בת"ח הא בע"ה ת"ר כל ת"ח המרבה סעודתו בכל מקום סוף מחריב את ביתו ומאלמן את אשתו ומייתם את גוזליו ותלמודו משתכחת (א) מידו ומחלוקות רבות עליו ודבריו אינן נשמעין ומחלל שם שמים ושם אביו ושם רבו וגורם שם רע לבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות וגרסי' בפרק (*נגמר הדין) אמר רבי אלעזר למה ת"ח דומה בפני עם הארץ מתחלה דומה לקיתון של זהב סיפר עמו דומה לקיתון של כסף נהנה ממנו דומה לקיתון של חרס כיון שנשבר שוב אין לו תקנה ת"ר לעולם "ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם וישיא בתו לת"ח שאם מת (ב) בניו ת"ח ואל ישא בת עם הארץ שאם מת או גולה בניו עמי הארץ תנו רבנן לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח וישיא בתו לת"ח משל לענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל ואל ישא בת עם הארץ ולא ישיא בתו לעם הארץ משל לענבי הגפן בענבי הסנה דבר כעור *ואין מתקבל תנו רבנן "ששה דברים נאמרו בעם הארץ אין מוסרין לו עדות ואין מקבלין ממנו עדות °ואין מגלין לו את הסוד ואין ממנין אותו אפוטרופוס על היתומים ואין מוסרין לו קופה של צדקה ואין מתלוין עמו בדרך וי"א אומרים אין מכריזין על אבדתו ותנא קמא אמאי לא תני אין מכריזין על אבדתו קסבר זימנין דנפיק מיניה זרעא מעליא ואכיל ליה ומקיים ביה °יכין (רשע) וצדיק ילבש והלכתא כתנא קמא ואי קשיא ג לך הא דאמרינן התם* כמאן מקבלינן סהדותא האידנא מעם הארץ כמאן כר' יוסי ההוא עם הארץ דהתם לאו כעם הארץ דהכא הוא דאילו התם ליתיה במקרא ובמשנה אבל בדרך ארץ ובמצות איתיה כגון דלא חשיד אשבועתא ואגזלנותא ולא חדא אנפא מאנפי פסלנותא אבל עם הארץ דהכא דחשיד אבל הני דאמרן הוא דהא חשוד (ג) על הגניבה ולפיכך אין ממנין אותו אפוטרופוס והשוד נמי אשפיכות דמים ולפיכך אין מתלוין עמו בדרך ועוד שהוא השוד על העריות כדאמר ר' אלעזר מותר לנוחרו ביום הכפורים כגון שהיה

הדרן עלך ואלו עוברין

רש"י

מתני' ההולך. בי"ד קאי: אם יכול. שיש שהות: להציל מן הגיים. את ישראל הנרדפין: יבטל בלבו. ולא יחזור ואפילו יש שהות דספק נפשות להחמיר וחמץ דאורייתא בביטול בעלמא סגי והצלת נפשות גדולה היא לדחות מצות ביעור דרבנן: לשבות שביתת הרשות. שהיה הולך להחשיך על התחום ולקנות שביתה להלך משם והלאה אלפים אמה לדבר הרשות (א) יחזור מיד אבל לקנות שביתת מצוה כגון שצריך לילך למחר לבית האבל או לבית המשתה היינו (ד) הולך לשחוט את פסחו: גמ' בת כהן. צריך לינשא לכהן ולא לפגום משפחתו ולינשא לישראל: אין זווגן עולה יפה. בגמ"ט: מאי היא. מאי עולה בידו: או אלמנה או גרושה כו'. דכתיב ובת כהן כי תהיה לאיש זר וסמיך ליה ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וגו': או קוברה או קוברתו. בלא זמנו: מאלמן את אשתו. שמבקש לימודו ואינו מוצא למזונות ומניח אשתו כאלמנות חיות: וגוזליו. יתומים: ותלמודו משתכח. שאינו עוסק לחזור אחריו: ומחלוקות רבות עליו. נוהגות שתלמודו משתכח: בתחלה. קודם שיהיה נס עמו ורגיל אצלו: אין מוסרין לו עדות. אין מזמנין אותו לשמוע עדות להעיד עליו ואין מקבלין ממנו עדות מפיו: ואין מגלין לו סוד. סוס(ה) סוד לפי שהוא הולך רכיל: על היתומים. לפי שחשוד על הגזל: מוצא אבידה חייב להכריז. ועם הארץ לאו אחיך הוא דאינו עושה מעשה עמך:

רבינו נסים

מלפני השבת שאוכליה מועטין אבל חולין ימצא להן אוכלין הרבה בזמנן: **גמ'** ירושלמי אמר רבי לוי האוכל מצה בערב הפסח כבא על ארוסתו בבית חמיו והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה. כתב הר"ז הלוי ז"ל דהני מילי משש שעות ולמעלה אבל עד שש שעות מותר דס"ל דבשעת איסור חמץ חיילי איסורי דמצה והרמב"ן ז"ל השיג בספר המלחמות ואמר דסוגיית ירושלמי מוכחת דכל היום כולו אסור וכך היא אמר רבי לוי האוכל וכו' תניא ר' יהודה בן בתירא אומר בין חמץ בין מצה אסור פירוש משום לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים ומכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית כדאיתא לקמן בפרק ערבי פסחים ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אמר רבי לא היה אוכל לא חמץ ולא מצה לא מצה מן הדא דר' לוי ולא חמץ מן הדא דרבי יהודה בן בתירא ומקשינן רבי תלמידיה דר' יהודה בן בתירא הוה ולא תלמידיה דר' יעקב בר קודשאי כלומר והדבר ידוע שחולקין חכמים על ר' יהודה בן בתירא וליכא דחייש ליה אלא תלמידיו שחוששין לדבריו ומתרץ אלא דהוה בכור פי' שנהגו הבכורות להתענות בערב פסח כדאיתא במס' סופרים (פכ"א הלכה ג) אמר ר' מונא (ו) ר' יונה אבא בכור הוה ולא הוה אכיל אמר ר' תנחומא לא מן הדא אלא דרבי אסטנים הוה וכי הוה אכיל ביממא לא הוה אכיל בליליא ולכך לא הוה אכיל כדי שיכנס למצה בתאוה זו היא סוגיית הירושלמי ואתה למד ממנה שכל היום אסרו לאכול מצה כדקתני עלה בן בתירא אומר בין חמץ בין מצה אסור שפירושו אסור כל היום לפיכך היו אומרים על רבי שהיה מתענה ערב הפסח ולא היה אוכל מצה מדר' לוי אלו דבריו ז"ל ולדידן מהא לא איריא דר' לוי הכי קאמר שהאוכל מצה בערב הפסח משעת איסור חמץ כבא על ארוסתו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ולר' יהודה בן בתירא שאסור לאכול חמץ כל היום כולו אסור לאכול מצה ג"כ כל היום משום הכי הוה סבירא לן התם דרבי דלא הוה אכיל חמץ כל היום מדר' יהודה בן בתירא מצה נמי לא הוה אכיל מדרבי לוי אבל לדידן דלא מיתסר לן חמץ אלא מחצות ולמעלה מדאורייתא אי נמי מסוף ד' מדרבנן אפשר דמצה נמי לא מיתסרא אלא מהאי זימנא ואילך: **מתני'** ההולך לשחוט את פסחו וכו' אם יכול. שיש שהות ביום: להציל מן הגיים. ישראלים הנרדפים: יבטל בלבו. ולא יחזור אפי' יש שהות ביום דכיון דמילתא דסכנתא היא סמכינן אביטול דסגי מדאורייתא: לשבות שביתת הרשות. פירש"י שהיה הולך להחשיך על התחום ולקנות שביתה כדי שיוכל ללכת משם אלפים אמה לדבר הרשות יחזור מיד אבל לקנות שביתת מצוה כדי שילך מחר לבית האבל או לבית המשתה הוה ליה כהולך לשחוט את פסחו והקשו בתוס' דאם כן תקשי למאן דאמר בפרק בכל מערבין (ד' לא.) דאין מערבין אלא לדבר מצוה ולפיכך פי' [ר"י] ז"ל דלשבות שביתת הרשות היינו שהולך לשבות ברגל עם קרוביו וריעיו כדי לשמוח עמהם: **גמ'** בת כהן לישראל. שמפני כבוד הכהונה ראוי שתנשא לכהן: או אלמנה או גרושה או זרע אין לה כדכתיב (ויקרא כב) ובת כהן כי תהיה לאיש זר וסמיך ליה ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וגו': או קוברה או קוברתו. בלא זמן: מאלמן את אשתו. שמבקש למודו ואינו מוצא וגולה למזונות והרי אשתו כאלמנות חיות: גוזליו. יתומיו: ומחלוקות רבות עליו. מחמת ששכח תלמודו: ואין מקבלין עדות ממנו. הקשה הרב אלפסי ז"ל מדאמרינן בפרק חומר בקדש (דף כב.) כמאן מקבלין האידנא סהדותא מעם הארץ כר' יוסי ותירץ דעם הארץ דהתם דאיתיה בדרך ארץ ועם הארץ דהכא דליתיה בדרך ארץ לפי דבריו צריך לומר דכי קתני אין מקבלין ממנו עדות דמשמע דקבולי לא מקבלים אבל דיעבד עדותו עדות לאו דוקא דהא עם הארץ כי האי פסול לעדות כדתנן פ"ק דקידושין (דף מ:) כל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב אמר רבי יוחנן ופסול לעדות אלא על כרחיך לאו דוקא אין מקבלין דמיפסל נמי פסל ודאמר נמי התם כמאן כר' יוסי לאו למימרא דרבנן פליגי עליה דלא אשכחי' בהאי פלוגתא כלל ואשכחן כהאי לישנא במידי דליה ליה פלוגתא כדאמרינן (שבת מז.) כמאן תלינן קיבורא בדיקולא כמאן כי האי תנא [ואמרינן נמי (סנהדרין נב) כמאן קרינן לרשיעא בר לדיקא רשיעא בר רשיעא כמאן כי האי תנא] זו היא שטתו של הרב אלפסי ז"ל אבל רש"י ז"ל פירשה שם בפ' חומר בקדש דהא דהכא פליגי אדר' יוסי ותרוייהו מיירי בעם הארץ דליתיה בתורה אבל דרך ארץ ומצות מיהא איכא וכל כי האי (נימא) [גונא] דכשר לעדות אלא דסבירא להו לרבנן לכתחלה לא מקבלין והאידנא דמקבלינן סמכינן אדר' יוסי וזה נראה יותר נכון: **וי"א** אומרים אין מכריזין על אבדתו. ואם האמר והיאך הוא יודע שהיא של עם הארץ יש אומרים כגון שראה שיירא של עמי הארצות עוברת ונפל מהם אי נמי יש לומר כאם בהמתו תועה בין הכרמים אינו חייב לחזור אחריה ואשכחן בבבא מציעא לשון הכרזה שפירושו לחזור אחר האבדה אבל מי שבאתה לידו אבדה של עם הארץ ואיתיה הכא וקא בעי לה דלאו מהדרינן ליה: **ובגמ'** דפי' הרב אלפסי ז"ל הא דאמר ר' אלעזר עם הארץ מותר לנוחרו ביום הכפורים כגון שהיה רץ אחר הזכר ואחר נערה המאורסה לא נהירא דאי הכי אפילו ת"ח נמי אלא בלאו הכי נמי קאמר

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א בספר הסדרים אומר שאין אופין מצה ומע"ש אלא מחצי היום ואילך אחר שנתבער החמץ וכן בדבר"י מז"ה ואני אומר שאופין מצה לצורך פסח אפי' בי"ג וכן בי"ד שחל להיות בשבת אופין מצה בע"ש שהוא יום י"ג ובלבד שתהא עשייתה לשם מצת מצוה שהרי חלות תודה שיוצאין בפסח בהן לפני יום י"ד נעשו עם החמץ כמבואר בקונטרס הראיות בפרק שלפנינו:

ב כתב הטור א"ח סימן תמ"ד דההולך לערב כדי לילך ללמוד לפני רבו חשוב דבר הרשות ונראה הטעם משום דהכי נמי הוה מצי ללמוד מאליו בביתו והיה מקיים המצוה ג"כ (ז) וע"ע פרק כילד מתתפין:

ג כ' הרא"ש ז"ל ולא ידענא מה היה קשה לו לרב אלפס מההוא דהגיגה דקאמר כמאן מקבלינן סהדותא מעם הארץ ואדרבה מהתם מוכח שפסול לעדות כדאמר הכא דאין מקבלין ממנו עדות אלא שצריכין אנו להכשירן ולקבל מהן עדות שאם היינו מרחקים אותן ביותר היו עושין דת לעצמן וממנין להם דיינין מתוכם כדקאמר ר' יוסי התם מפני מה אמרו הכל נאמנים על טהרת יין ושמן כל השנה כולה כדי שלא יהא כל א' וא' הולך ובונה במה לעצמו ושורף פרה אדומה לעצמו והא קאמר רב פפא כמאן מקבלין סהדותא האידנא מע"ה כר' יוסי משמע אע"פ שמן הדין לא היה לנו לקבל עדות מע"ה צריכין למיחש למאי דחייש ר' יוסי ואי מיירי התם בע"ה שאין בו שום פסול כמו שכ' רב אלפס ז"ל למה יהא פסול לעדות אלא ודאי פסול הוא וצריכין להכשירו משום דר' יוסי ועוד תימה הוא מה שכ' הא דאמר ר"א דמותר לנוחרו ביוה"כ מיירי כגון שהיה רץ אחר הזכר או אחר נערה המאורסה ביום הכפורים דמותר להצילו בנפשו וא"כ הוא כדבריו מאי איריא ע"ה אפי' ת"ח נמי אלא כדפרש"י דע"ה דלעיל מיירי במכיר וכופר כדי להכעיס והוא רע לשמים ורע לבריות ותשוד על שפיכות דמים כיון שהוא רגיל בכך אע"פ שאין עושה כלום באותה שעה וע"ה דהכא דקאמרי' עלה דאין מכריזין על אבידתו משמע דוקא על אבידתו אין מכריזין אבל אסור לגזול ממונו לא מיירי באותו ע"ה דאיירי בו ר"א כל כמה דלא ידע יכין רשע וצדיק ילבש כדפרשינן בב"ק ובמס' ע"ג למאן דלית ליה זימנין דנפיק מיניה זרעא מעליא אלא בע"ה אחר איירי דכמוה מינין עם הארץ יש כדאיתא בפ' שלשה שאכלו ומ"מ אע"פ שאין תשוד בודאי על שפיכות דמים אין טוב לסתלות בו:

עין משפט

א מיי' פ"ו מהל' חמץ ומצה טור א"ח סי' תעא:
ב מיי' שם פ"ג טור א"ח סי' תמד:
ג מיי' פ"ה מהל' דעות:
ד מיי' פ' כ"א מה' איסורי ביאה:
ה מיי' פ' י"א מה' עדות סמג לאוין ריד:

הגהות הב"ח

(א) יחזור כצ"ל: (ב) או גולה כצ"ל: (ג) כ"כ על הגנוב ועל: (ד) כהולך כצ"ל: (ה) נ"ב דבר סתר לפי וכו' רכיל ו' גלה: (ו) נ"ב אמר: (ז) נ"ב ועיין מ"ש על זה בעירובין ריש פ' כילד משתתפין:

הגהות הגר"א

(א) בתוס' הקשו ערים פ' כיצד משתתפין:

נ"ל ד' חיתות דף נב.
דף מט:
נד'קמ"ח ע"ב]
ליוב טו
תה"ל נב:

קאמר ובודאי דלאו דוקא שאין דמו של עם הארץ מסור בידינו ואדרבה ההורגו נהרג אלא מתוך שנוהגים תלמידי חכמים עמי הארץ מגזמין בהן תדע דאמרי' בגמ' עם הארץ מותר לקרעו כדג ומגבו ואין בין שפיכות דמים דסייף וחנק לקריעה כדג ומגבו היתר ואסור ואמרי' נמי בגמ' דמותר לנוחרו ביום הכפורים שחל להיות בשבת וכל הני מילי ודאי גוזמא נינהו אבל רב שרירא גאון ז"ל פירשה בתשובה שאלה דה"ק אוי לו לעם הארץ שפעמים שגורות שלו גורם לו למות מיתה מגונה שעמיותו מביאו לרוץ אחר נערה המאורסה אפי' ביום הכפורים שחל להיות בשבת ואין ממתינין להמיתו וממיתין אותו מיתה מגונה ולא כשאר הרוגי ב"ד שבוררין להן מיתה יפה ואפשר שלזה נתכוין הרב אלפסי ז"ל וכן מה שאמר בגמרא עם הארץ אסור לאכול בשר הכי נמי קאמר אוי לו לעם הארץ שפעמים שיש לו בהמות ועופות ומתוך עמיותו שאינו יודע לשחוט ולבדוק אסור לאכול מהן וכן כתב ר' יהודה אלברגלוני ז"ל:

הדרן עלך ואלו עוברין

מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין. פירוש עד חצות תלין במנהגא אבל מחצות ולמעלה מיהא איכא איסורא ומשמתינן ליה כדאיתא לקמן בגמרא ומאי דאמרינן דמחמרינן טפי בערבי פסחים משאר ערבי ימים טובים מפרש בירושלמי דהיינו טעמא משום דזמן פסח מחצות ואילך ואמרינן נמי התם דאף בשאר ימות השנה ביום שיהיד מביא קרבן אסור בעשיית מלאכה ומקשינן התם אם כן כל היום של ערב פסח יהא אסור ומשני לפי שאין רשאי להקריבו עד חצות ומקשינן תו התם א"כ קרבן תמיד שהוא לכל ישראל יהא אסור במלאכה לעולם ומשני תורה הוציאתו מן הכלל דכתיב ואספת דגנך אם כל ישראל ישבו בטלים מי יאסוף להם דגן זו היא סוגית הירוש' וכתבו בתוס' דמהך שקלא וטריא משמע דמדאורייתא אסור ואפשר דמדרבנן היא ואסמכינן ליה אקראי וכתב הר"ז הלוי ז"ל דכיון דמשום פסח הוא דאסור האידנא דליכא פסח לא שני לן בין ערבי פסחים לשאר עי"ט והשיבו עליו דכיון שנאסר אע"פ שבטל טעם איסורא לא בטיל עד שיעמוד ב"ד ויתיר שכל דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו כדאיתא בדוכתי טובא [ביצה ה. ופ"נ] וה"נ משמע מדאמרינן בפ' ערבי פסחים לא יאכל אדם עד שתחשך ומספקא לן אי משום פסח אי משום מצה ואמרינן עלה (לקמן דף קח.) דרבי יהודה נשיאה הוה יתיב בתעניתא כולי יומא קסבר דמשום פסח הוא וסבר לה כמאן דאמר מודה ר' יהודה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית שהוא כשר ואם איתא אדרבה כיון דמשום פסח הוא לא הוה ליה להתענות כלל שהרי בזמן הזה אין פסח נוהג אלא ודאי כדאמרן וכן דעת הרב אלפסי ז"ל שהביא מתניתו ומאי דאיתמר עלה בגמרא וכן העלו בתוס' וכ"ש שאפשר לפרש גמרא דילן דמאי דאמר בערבי פסחים היינו טעמא משום דמרובה במצות דאיכא מצה ומרור דערתתן מרובה וכן דעת רש"י ז"ל: **ההולך** ממקום שעושין למקום שאין עושין או ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנין עליו חומרי מקום וכו'. פי' מתני' בשדעתו לחזור מתוקמא וראיה מדאמרי' פ"ק דחולין (דף יח:) כי סליק ר' זירא אכיל מוגרמתא דרב ושמואל ומקשי' ור' זירא לית ליה נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ואסיקנא הני מילי בשדעתו לחזור ור' זירא אין דעתו לחזור הוה ופשטא דמתני' נמי הכי מוכח ומשום הכי קתני ההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין כיון שדעתו לחזור נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם מדינא וממקום שעושין למקום שאין עושין אע"ג דמדינא עושה כיון שדעתו לחזור אפ"ה אל ישנה מפני המחלוקת וכיון דמפני המחלוקת הוא ולאו מדינא יש לומר דוקא בפניהם הוא דמתסר הא בצנעא שרי ובגמ' מאריך בזה בס"ד: **גמ'** מאי איריא ערבי פסחים אפי' ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי. כלומר ודאי מנהגא דאיסורא לא אסר מידי אלא במקום שיש עיקר איסור אי מדאורייתא אי מדרבנן והם רוצים להחמיר יותר כדי ליזהר מן העברה ומשום דערבי פסחים מחצות ולמעלה איכא איסורא מהני מנהגא למיסר טפי ולהאי מילתא מאי איריא ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי אית בהו עיקר איסורא ומשום הכי הוה ליה למכלליהו בהדי ערבי פסחים דהאי מנהגא נמי אסר בהו ומשני דלא אפשר למכלליהו דלא דמו והא עדיפא להו למתני אי משום דקדים איסוריה דהוי מחצות אי משום דחמיר דמשמתינן עליה אבל אפשר דאי נהוג נמי אסורא בערבי שבתות וערבי ימים טובים מקמי זמן איסוריה ודאי מהני כיון שיש בהן עיקר איסורא אי נמי דכיון דלא חמיר איסוריה דלא משמתינן עלייהו אי נהוג מקמי הכי לאו כלום הוא וכך נראה לי דכיון דבזמן אסורה לא משמתינן ליה אלא דאינו רואה סימן ברכה לעולם לא חמיר לאקבועי מנהגא טפי מיניה וראיה לדבר ממוצאי שבת דאמרינן ביה דאינו רואה סימן ברכה ואפי' הכי אמרי' בירושלמי דאי נהוג נשי דלא למעבד עבידתא טפי משיעורא דאתפני סדרא אינו מנהג וכתיבנא ליה בסמוך בסייעתא דשמיא: **העושה** מלאכה במוצאי שבתות. פירוש דוקא עד שישלימו ישראל תפלתן אבל בתר הכי לא מיתסר והכי איתא בירושלמי דגרסינן התם הני נשיא דנהיגי דלא למיעבד עבידתא באפוקי שבתא אינו מנהג עד דתתפני

נר מצוה

שהיה רץ אחר הזכור או אחר נערה המאורסה ביוה"כ שמותר להצילו בנפשו כדתנן* ואלו שמצילין בנפשו וכו':

סליקא להו אלו עוברין

דף נ.* **מקום** [א]שנהגו א לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין או ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם *ואל [א] ישנה מפני המחלוקת:

דף נ: **גמ'** מאי איריא דתני ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות ועי"ט נמי דתניא כל העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם התם °מן המנחה ולמעלה הוא דאסור סמוך למנחה שרי הכא מחצות אי נמי התם סימן ברכה הוא דאינו רואה הא שמותי לא משמתינן ליה הכא שמותי נמי משמתינן ליה תניא העושה [ב]מלאכה בערבי שבתות ובערבי י"ט מן המנחה ולמעלה ובמוצאי שבתות ובמוצאי ימים טובים ובבל מקום שיש נדנוד עבירה לאתויי תענית צבור אינו רואה סימן ברכה לעולם רבא רמי כתיב °כי גדול מעל שמים חסדך וכתיב כי

תורה אור

רש"י

מקום שנהגו. עד חצות · עד חצי היום: שלא לעשות· כדי שלא יהא טרוד במלאכה וישכח ביעור חמץ ושחיטת פסח ותיקון מצה לצורך הלילה דמצוה לטרוח מבע"י כדי להסב מהר כדאמר בפרק בתרא חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו: ואל ישנה אדם · בגמ' מפרש: גמ' מאי איריא ערבי פסחים · דקתני לעשות עד חצות מכלל דעד חצות תלוי במנהגא ומחצות ואילך אסור ולמה לי למתני חצות גבי ערבי פסחים דלכל ערבי ימים טובים נמי אסירי מחצות ואילך כדקתני בברייתא: מן המנחה ולמעלה· (א) מתשע ומחצה: סמוך למנחה· (א) דהיינו מתחלת עשר: נדנוד עבירה · רמז עבירה :. תענית צבור · אסור במלאכה כשהיו מתענין על הגשמים אסור בעשיית מלאכה אבל לא שאר תעניות דאמר שמואל אין חומר תענית צבור בבבל

שלטי הגבורים

א וסיה ריב"א אומר דבירושלמי מפרש טעמא משום דאף יחיד בשאר ימות השנה אסור לעשות מלאכה ביום שמביא קרבן ודייק התם א"כ כל היום אסור כמו יחיד שמקריב קרבן ומפרש התם משום דיחיד שמקריב קרבן רשאי להקריב כל היום אבל פסח זמנו מחצות ואילך והשתא נמי אע"פ שאין שפסח קרב כיון דבזמנן הפסח היה אסור השתא נמי אסור כדאיתא במגילת תענית ומייתי לה בשילהי בכל מערבין אמר ר"א בר' צדוק אני ממשפחת סנאב בן בנימין ופעם אחת חל ט"ב להיות בשבת ונדחה עד לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שי"ט שלנו היה פי' שאבותיו היו מקריבין קרבן עצים בו ביום כדאי' בפ' בתרא דתענית בני סנאב בן בנימין ור"א בר צדוק אחר הורבן היה אלא כיון שאבותיו היו מקריבין קרבן בו ביום ועשו בו י"ט כל משפחותיו נוהגין בו י"ט לעולם:

חדושי אנשי שם

(א) מהר"ן שפירא כן הוא בפירש"י בגמ' ע"פ הגהות רש"ל ותמה אני א"כ למאי צריך תלמודא להזכיר סמוך למנחה הל"ל בתם מן המנחה הכא מחצות אלא נראה לפרש התם מן המנחה כו' דהיינו מנחה גדולה שהוא מו' שעות ומחצה הכא סמוך למנחה דמתחלת שבע אסורה וכן מצאתי בפי' מדויקים וכ"פ הטור:

עין משפט

א מיי' פ"ח מה' י"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' תסח:
ב מיי' פ"ח מה' שבת סמג לאוין עה טור א"ח סי' רנא ורנט ורסח ותיז:

סנהדרין עג.

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ע' שעות ומחצה:

[א] ואל ישנה אדם ממנהג המדינה מפני המחלוקת: (מא"י)

[ד'קמט ע"א]

תהלים קח

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין נראה ממשנתנו שמחצות ולמעלה אינו תלוי במנהג אלא אסור הוא בכל מקום ופירשו בירושלמי אינו בדין שתהא עסוק במלאכתך וקרבנך קרב לכך אסרו לעשות מלאכה ומכאן אנו למדין שבזמן הזה שאין קרבן דינו כשאר ערבי שבתות ושאר ערבי ימים טובים:

אמר הכותב זה הפסק בא במהרה על דברי רבינו הגדול ז"ל לפיכך נתן לנו להצילו שהוא פסקה למשנתנו ולגמרא שעליה בהלכות וממנו אנו למדין שאף בזמן הזה חמור משאר ערבי ימים טובים וכן עיקר שהלשונות כך היו שונים משנתם בעושי פסחים בפירוש וכן משמע מסתם מחלוקתו דר"מ ורבנן בעל זמן שלהם נאמרו דברים ואין הירושלמי אלא נותן טעם על מה החמירו בו תחלה אבל משנאסר הדבר נאסר לעולם בכל מקום שאפילו נמי בטל דבר לא בטלה גזירה עד שיעמוד בית דין ויתיר שכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו כדאיתא במסכת ביצה ובמקומות אחרים רבים הרבה וכ"ש בזה שאפילו לא היתה תקנה לשם כך הדבר מהני ומועיל לעסקי מצה ומרור ואין ב"ד רשאי להתיר דבר שיש בו נדנוד עבירה ומ"מ לא הותר וזו מהשובת הרב ז"ל לא וראה מה שאמרו בערבי פסחים ברב ששת דלא אכל במעלי פיסחא דקסבר משום פסח ולא שהיה פסח בזמנו מ"מ אפי' בההלת גזירה נכון הוא ונראה לפי גמרתנו שהטעם אף מפני מצה ומרור שמרבהן מרובה משאר ימים טובים להחמיר בהן קצת וליתן להם חצי שעה יותר כדברי רש"י ז"ל:

ועוד כתב בדיני המנהגות אבל בחומרי מקום שהלך לשם בזה יש דרכים הרבה שאם הם כותאי או בני מדינה אין להתירם בפניהם מפני המחלוקת וכו' ואם הם תלמידי חכמים וכו' עד נוהג היתר לעצמו אפילו

המאור הקטן

א] מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין נראה ממשנתנו שמחצות ולמעלה אינו תלוי במנהג אלא אסור הוא בכל מקום ופי' בירושלמי אינו בדין שתהא עסוק במלאכתך וקרבנך קרב לכך אסרו לעשות מלאכה ומכאן אנו למדים שבזמן הזה שאין קרבן דינו כשאר ערבי שבתות ושאר ערבי ימים טובים במקום שנהגו לעשות עושין לפי המנהג. ולפום סוגיא דשמעתא במנהגות יש על כל אדם לעשות חומרי מקום שיצא משם ואין הפרש בדבר זה בכל מקום בכל מי שדעתו לחזור למקומו כי זה קבלת אבות הוא ויש בו משום שמע בני מוסר אביך כמעשה דבני בישן וזהו שהוצרך תנא דמתני' לפי פירושו של אביי לתת טעם לדבריו לחומרי מקום שהלך לשם מפני המחלוקת ולא הוצרך לתת טעם לחומרי מקום שיצא משם לפי שטעם חומרי מקום שיצא משם ידוע הוא מן הכתוב שנאמר שמע בני מוסר אביך והוא חומר גדול שהוא נוהג בכל מקום ואין להפריש בו בשדעתו לחזור אם אין דעתו לחזור מאחר דקי"ל כרב אשי שמפליג בין דעתו לחזור לשאין דעתו לחזור בין לקולא בין לחומרא הרי הוא נחשב בכלל אנשי המקום שהלך לשם כרבי זירא שאכל מגרומתא דרב ושמואל כדאיתא בפרק הכל שוחטין והתם נמי קא מפליג רב אשי בין דעתו לחזור לשאין דעתו לחזור: אבל בחומרי מקום שהלך לשם בזה יש דרכים הרבה שאם הם כותאי או בני מדינה אין להתירם בפניהם מפני המחלוקת והוא נוהג היתר לעצמו ביחיד אם דעתו לחזור ואם אין דעתו לחזור נוהג כמותם ואם הם ת"ח או מקום שמצויין תלמידי חכמים ביניהם נוהג היתר לעצמו אפילו בפניהם אם דעתו לחזור ואם אין דעתו לחזור נוהג כמותם וכל זה בדברים שיודע בהם שהוא מותר ונוהג בו

השגות הראב"ד

א] מקום שנהגו וכו' ומכאן אנו למדים שבזמן וכו'. א"א מחבורי הרב בן גיאות ז"ל כוליה זה ל"ל הרי"ף ז"ל לא אמר כן וכדבריו אנו עושים כי מפורש לא דברו חכמים ור' מאיר בגמר מלאכה ובתחלתה בכל זמן שבית המקדש קיים שלא ראו אותו בימיהם ומאי דהוה הוה אלא כל שהיה להם אסור עכשיו האיסור לנו ובכמה מקומות אמרו לו מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אתמול מי לא אכלנו כך וכך ולא עשינו כך וכך ודברים שנאסרו במנין מי עתיד להתירם. והירושלמי לא בא להתירם אלא לחזק טעם האיסור. והנה זה סבור שקבץ כל הורת המנהגות ולהלייס לא הגיע שאין כל המנהגות שוות שכל מנהג שנהגו בו מצד איסור וקבלו אותו על עצמו שהם אותו מנהג אין הבנים רשאין להתירו ולא ישאל עליו לחכם להתירו להם ואם קבלו אותו על עצמם לבד יכולים הבנים לשנותו אם לא נהגו בו אחרי מיתת אביהם. ואם נהגו בו כבר קבלוהו ושוב אין מתירין אותו ואין נשאלין עליו אבל מנהגים אחרים שאינם מחמת איסור אלא מהסכמת קהל לדבר אחד אפילו קבלוהו על עצמן אין הבנים נתפסין עליהם ואם יסכימו כולם לשנותו הרשות בידם אלא שאין היחיד רשאי להוציא את עצמו ממנו והדין אותו ע"פ המנהג שנהגו בראשונים. והירושלמי שכתב הרב ז"ל בדבר שהוא יודע שהוא מותר ונהג בו באיסור נשאל אין מתירין לו לא כמו שזה סובר שאם נדר ונשאל מתירין לו אלא בדבר שקבלו אביו עליו ויש בו חשש הבא לידי איסור כמו שכתבתי למעלה בההיא דבני בישן שגזרו על עצמן אלא ילכו ביום אפי' מותר לצידן שהוא מקום קרוב וגזרו עליו משום דאסור לפרוש ביום ערב שבת. והכי איתא

בירושלמי יאפינו הוא גזר על עצמו משום נדר ונהג בו באיסור עד שהוחזק באותו מנהג כמהזיק בדבר מצוה לעבודה זוב אין נשאל עליה שמי שנשבע לקיים את המצוה או שלא לעבור עבירה וכא לישאל אין מתירין לו וכענין ב תלו נודר ועובד יורד ומגרב דלא היישינן דילמא אזיל לגבי חכם ושרי ליה דקסבר צריך לו שנדר וכיון דשמע חכם דמשום נדר הוא לא שרי ליה. ואל תשיבני נזיר דההוא הוטא נמי מקרי מפני דחזי ביה אגב נעריה. ומה שכתב בחומרי מקום שיצא משם שאין להפריש כמי שדעתו לחזור למקומו בין כותאי ובני מדינה לשאר בני תורה זו אפילו התינוקות יודעים אותה וכי היאך נופל בכאן אי אתה רשאי להתירן בפניהם והלא כבר יצאו מתוכם והלכו למקום שמתירים ואין כאן סירכא דמלהה כלל. אלא ודאי הטעם אינו שגדל במקום האיסור ואינו רשאי להתירו לעצמו עד שיעקר מאותו מקום לגמרי וכשנעקר והלך למקום הוהיל ואין סברתו אוסרת אותו דבר הרי הוא מותר: ועל כל זה יש לנו להקשות מדרב אשי דידיה דחזיר דבמסכת חולין מוקים להאי מתני' דחומרי מקום שיצא משם בדעתו לחזור ועלה קאמר שנותנים לו הוא שהלך לשם והכא בפסחים מוקים להאי מתני' דחומרי מקום שהלך לשם כשאין דעתו לחזור ועלה קאמר עליו חומרי מקום שיצא משם קשיא דידיה אדידיה דמתני' והאי כולה בחד גוונא קא מיירי וניחא לן דרב אשי נמי כולה מתניתין חד גוונא היא דהכי אמרינן כולה מתניתין כשאין דעתו לפרוש מן האיסור באיסורו אע"פ שנתרחק לטעם נמלא רישא דמתני' כשאין דעתו לחזור וסיפא כשדעתו לחזור

דתתפני סידרא מנהג בשני ובחמישי אינו מנהג עד דתתפני סדרא בתעניתא מנהג וכתב הרב אלפסי ז"ל ומי אמרינן נמי ובכל מקום שיש בו נדנוד עבירה לאיתויי תענית צבור דוקא עד דתתפני סדרא דתעניתא אבל [מבתר] הכי לא דאין תענית צבור אסור בעשייה מנהג כדאמרי' בפרק הקורא את המגלה עומד ויושב (דף כב:) יום שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית צבור כלומר שאם היו מאריכים את הס"ל היו מתבטלים ממלאכה לפי שהוא יום שעושין בו מלאכה ומאי דאמר לקמן אין בין ט' באב לתענית צבור אלא שזה מותר וזה אסור כלומר

רש"י

בבבל כו': עושה לשמה. מעל השמים: עושה שלא לשמה עד השמים דמלוה מיהא עביד כרב יהודה: מצור לצידן. יום השוק של צידון היה בערב שבת והם היו מחמירים על עצמן מלילך ליום השוק שלא לבטל מצורכי שבת: הוה איפשר להו. להמנע מן השוק לפי שעשירים היו: דמסרכי מילתא. כשרואין דבר קולא מזלזלין ביותר: רוחצין שני אחין. כאחד ואין כאן פריצות דנימא מתוך שהן אחין ומצויין יחד ועתה רואה אחד את חבירו ערומים נותנין עין איש באחיו למשכב זכור: ואין רוחצין. כלומר ואין נוהגין לרחוץ שני אחין כאחד בכבול מקום ששמו כך: חוץ מאביו. שמתוך שרואהו ערום ונזכר שמשם יצא נותן לבו להרהור וכן בחמיו נותן לבו שאשתו יצאת מכאן וכן בבעל אחותו מבוש הרהור: תלמיד לא ירחוץ עם רבו. שצריך להתביים מכבודו וממוראו: ואם רבו צריך לו. שישמשנו במרחץ מותר: וטועה. שסובר שהוא אסור: נשיא. נשיא: באפוקי שבתא. במוצאי שבת: עד דתיתפני סידרא. עד שיסיימו את התפלה כסדר שמתפללין כ סוינטו

תורה אור · נר מצוה

כי גדול עד שמים חסדך הא כיצד כאן לעושין לשמה וכאן לעושין שלא לשמה כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה בני בישן נהוג דלא הוו אזלי מצור לצידן במעלי שבתא אתו בנייהו לקמיה דרבי יוחנן אמרו ליה אבהתין הוי אפשר להו דלא למיתי ולא אתו אנן לא א אפשר לן מאי אמר להו כבר קבלו עליהן אבותיכם וכתיב שמע בני מוסר אביך וגו' תניא דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור *אי אתה רשאי להתירן בפניהם אמר רב חסדא (א) בכותאי כמאי טעמא משום דמסרכי ומדמו מילתא למילתא ואתו למישרי איסורא ולאו כותאי בלחוד הוא דאסיר למישרי להו אלא כל מקום שאינן בני תורה כדתניא רוחצין שני אחים כאחד ואין רוחצין שני אחים כאחד בכבול ומעשה ביהודה והלל בניו של ר"ג שרחצו שניהם כאחד בכבול ולעזה עליהם כל המדינה ואמרו מימינו לא ראינו כך ונשמט הלל ויצא לבית החיצון ולא רצה לומר להם מותרין אתם דתניא עם הכל אדם רוחץ חוץ מאביו וחמיו ובעל אחותו ר' יהודה מתיר באביו מפני כבוד אביו ותאנא תלמיד לא ירחץ עם רבו ואם רבו צריך לו מותר ירושלמי רבי אלעזר ברבי בון אומר כל דבר שאינו יודע בו שהוא מותר וטועה בו באיסור ונשאל מתירין לו וכל דבר שיודע בו שמותר ונהג בו באיסור ונשאל אין מתירין לו כל הדברים תלו אותן במנהג נשיא דנהגן דלא למעבד עובדא בריש ב ירחא מנהג ודלא למעבד באפוקי שבתא [א] עד דתתפני סידרא מנהג ובשני ובחמישי [ג] עד דתתפני תעניתא

תוספות

דתשעה באב מותר ותענית צבור אסור היינו דוקא תעניות האחרונות השנויות פ"ק דתענית (דף יב:) אבל תענית צבור לא מיתסר בעשיית מלאכה:

כאן לעושין לשמה כאן לעושין שלא לשמה. דבעושין לשמה גדול מעל שמים חסדך כלומר שהקב"ה מבטל ומשנה מערכות שמים בשבילו: דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. וא"ת הא רב יהודה גופיה אמר בפרק היה קורא (דף יז.) דכל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא יש לומר גווני טובא איכא בשלא לשמה דההיא דהתם מיירי שעוסק בתורה כדי לקנתר ולהתגדר וכיון שכונתו לדבר עבירה נוח לו שלא נברא אבל הכא מיירי שאינו מתכוין לדברי מצוה ולא לדברי עבירה אלא כגון אדם שהוא עצל ומתוך עצלותו אינו עושה מלאכה בימים שאסרו חכמים דומיא דספל ונסכר דאמרינן בגמרא: **בני** בישן נהוג דלא אזלי מצור לצידן בפ"ק דשבת (דף יט.) אמרינן דאין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת ומצור לצידן אפילו מערב שבת והני אחמיר עלייהו ואתו לקמיה דר' יוחנן אמר להו כיון דאבהתיכו קבילו עלייהו איכהו נמי מיחייבי:

תניא דברים המותרים וכו' הך ברייתא לאו בגוונא דמתני' היא דבמתני' עסקינן במנהג שנהגו בני העיר שאסרו עצמן במותר להן אע"פ שיודעין בו שמותר להן כדי להזהר מן העבירה ובההיא גונא תנן חומרי מקום שיצא משם ותומרי המקום שהלך לשם אבל הכא עסקינן בדברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור וסבורים הן שהם אסורים מן הדין (א) ובכה"ג אמרי' שאין אדם רשאי להתיר לפני מי שאינן בני תורה דמסרכן ומדמו מילתא למלתא אבל ת"ח השרוי בתוך אותה העיר נוהג היתר בצנעא בתוך ביתו ויש בכלל זה ג"כ שאם נהגו אבות איסור בדבר שהוא מותר משום מגדר איסורא ובניהן שאינן בני תורה סוברין שמן הדין אסורים בו שאין לגלותו לומר להם שאינו אסור אלא משום מנהג כדי שלא יקילו בו והיינו עובדא דיהודה והלל שרחצו שניהם כאחד בכבול שהוא מקום שאבותיהן החמירו על עצמן בכך דמדינא עם הכל אדם רוחץ חוץ מאביו שמתוך שרואה את ערותו ונזכר שמשם יצא נותן לבו להרהור וכן בחמיו נותן בלבו שמשם יצאה אשתו וכן בבעל אחותו כמי איכא הרהורא ודורות הראשונים של בני כבול שהיו בני תורה גזרו בשני אחים משום בעל אחותו ויהודה והלל לא הוו בקיאי במנהגייהו דאי הוו בקיאי בהו לא הוו עבדי משום חומרי מקום שהלך לשם וכשלעזה עליהם מדינה לא רצו לומר להם מותרין אתם כלומר לא תלעיזו עלינו שאף אתם מותרין מן הדין אלא שאבותיכם החמירו על עצמם לא רצו לומר זה להם לפי שאותו הדור לא היו בני תורה וחשו שאם יגלו להם שהוא מותר מן הדין שיקילו בו כך נראה לי: רבי יהודה מתיר באביו מפני כבוד אביו. כדי שישמשנו: ואם רבו צריך לו. לתשמישו: **ירושלמי** ר' אליעזר בר בון אמר וכו'. נראה לפי הירושלמי דבמאי דאמרי' נשאל ומתירין לו אפי' בכותאי אמרינן הכי דכיון שבאים לישאל מתירין לו ואין לחוש לסירכא

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א וכן מקום שנהגו בו כ' ירין שלא לצוד דגים בחה"מ אין חייבין לעמוד במנהגן מפני שהן ממעטין בשמחת הרגל וזה מבואר בתלמוד ארץ ישראל ונראה בעיני שי"ל גם כן כמה שנהגו קדמונינו שלא לאכול בשר מי"ז בתמוז עד ט"ב חייבין לעמוד בחול במנהגן אבל בשבת אינן חייבין לעמוד במנהגן מפני שממעטין בכבוד שבת כלל אומר כל מנהג שנהגו לשם שמים ואין בו נדנוד עבירה חייבין לעמוד במנהגן ואם יש בו נדנוד עבירה אין עומדין במנהגן כמבואר בקונטרס הראיות:

ב ואיתא בפי' מ"ד מפרקי ר"א טעם לאיסור מלאכה לנשים בר"ח לפי שלא רצו נשים לתת נזמיהן לבעליהן לכך מתן להן הקב"ה שכן שיהיו משמרות ר"ח יותר מן האנשים ור"י כתב שפסח נתקן כנגד אברהם שבועות כנגד יצחק סוכות כנגד יעקב וי"ב ר"ח שגם הם נקראים מועדים כנגד י"ב שבטים וכשחטאו בעגל נטלו מהם וניתנו לנשותיהם לזכר שלא היו באותו החטא:

עין משפט נר מצוה

א מיימוני פ"ו מהל' תשובה סמג עשין סי' יב:

ב סמג לאוין עה טור י"ד סי' ריד:

ג מיי' פכ"ב מה' איסורי ביאה סמג לאוין קכו:

הגהות הב"ח

(א) וכותאי כצ"ל:

חדושי אנשי שם

(א) מהר"ם התוספות והאשר"י לא כתבו כן אלא מנהג הכא מכח טעות יכול החכם להתיר לפניהם ובריי' דאי אתה רשאי להתירן בפניהם במנהג הבא מכח חומרא שנהגו בני המדינה ממילא ולא ע"פ חכם הילכך אין מקילין עליו חומרי מקום כו' ושנהגו במנהג שהוקבע ע"פ ותיקון:

[א] אינו מנהג [ג] אינו מנהג עד דתתפני סדרא מנהג: (מא"י)

המאור הקטן

באיסור א] ואם הוא דבר שמנהגו בטעות מתירין אותו בפניהם בכל ענין ואין לחוש לאותו מנהג וכפי הירושלמי שכתב הרי"ף ז"ל בהלכות דבר שאינו יודע בו שהוא מותר וטעה בו באיסור נשאל ומתירין לו וכל חוץ לתחום אין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם מעובדא דרמי בר תמרי דהוא רמי בר דיקולי כפ' כל הבשר ובחלתא מארווא עבדינן כרב אשי משום דאיכא למיחש להכא ולהכא ב] והני דנחתי ממערבא אסור להו למעבד עבידתא ביו"ט שני ביישוב אפי' דעתו לחזור לפי שהוא מנהג גדול שפשט בכל הגולה כולה ואין לפרוץ בו ובמדבר מותר אפי' אין דעתו לחזור כל זמן שלא הגיע לישוב לפי שעדיין לא הוקבע להיות כמותם ואם הגיע לישוב ואין דעתו לחזור הוקבע ביניהם ונעשה כמותם ואסור בין בישוב בין במדבר זאת תורת המנהגות: ג] וספיחין אסורין בשביעית אפי' קודם הביעור מדכתיב ולא נאסוף את תבואתנו ולאפוקי מפי' ה"ר שלמה ז"ל שפירשה לאחר הביעור ובמס' מנחות פרק הקומץ מתברר דבר זה:

מלחמת ה'

כפניהם וכו' וכל זה בדברים שיודע בהם שהוא מותר ונוהג בו באיסור ואם דבר שמנהגו בטעות מתירין אותו בפניהם בכל ענין ואין לחוש לאותו מנהג וכפי הירושלמי שכתב הרי"ף ז"ל: והוצרכתי להשיב על דבריו מפני שתלאן בדברי רבינו הגדול ז"ל מה שכתב תחלה אין להתירם בפניהם מפני המחלוקת אם לומר להם מותרין אתם למה לי מפני המחלוקת והלא הן עצמן אסורין הן ואפי' בתלמידי חכמים שבאין לישאל כי זה קבלת אבות הוא ואפי' לנהוג היתר לעצמו כתלמידי חכמים נמי דהיינו מתניתא ולא אוקימו בגמ' בכותאי אלא ברייתא ומעשה דרמי בר תמרי נמי דהכל כתלי בפומבדיתא ודעתו לחזור הוה ואקשי ליה רב חסדא לית לך חומרי מקום שהלך לשם והא פומבדיתא שכיחי רבנן גבייהו ושכיחי נמי מתיבתא ואפי' הכי נותנין עליו חומרי של מקום וכן מה שאמר בדבר שמנהגו בטעות שמתירין אותו בפניהם בכל ענין א"א שבני כבול וכירי ועכו טועין באיסור שנתחלפה להם כאילו גזירה שלא מן הדין שאלמלא קבלו עליהם האבות לדעת היכי קתני ולא רצו לומר להם מותרין אתם והלא הם ודאי אסורים הם ויהודה והלל ורבן גמליאל נמי היאך נהגו בהם היתר במדינתן אלא ודאי יודעין היו מנהגם וא"ת שדעתם לחזור והלא לא פירשו בגמ' כן אלא על עובדא דרבה בר בר חנה ועוד דא"כ תיקשי לאביי דלית ליה הך סברא דהא מארץ ישראל נא"י הוה אלא ש"מ בין דעתם לחזור בין שאין דעתם לחזור בין שאין דעתם לחזור נוהג היתר לעצמו והיינו משום שאין מנהגם אלא בטעות כדפרישית וכך טועים דברי רבינו הגדול ז"ל ועוד דהא בני בי חוזאי דמפרשי חלה מארוזא מנהג בטעות היה שטעו בדברי יוחנן בן נורי שאם קבלה להחמיר לא אמר רב יוסף ניכליה אר באנפיה וא"ת חושש היה דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב א"כ אפילו בכותאי ובני נמי מתירין להם שלא יביאם טעותם לידי תקלה אלא לא התיר רב יוסף אלא משום שטעו באיסור ואמרינן עלה בגמ' דבכותאי ובני אין מתירין אותם בפניהם אלא כללא דוקא דמנהגות דמקום שנהגו בתורת מנהג ויודעים היו ראשונים שאין בו איסור אלא לעשות סייג למצוה הוא שהחמירו על עצמן כעין משנתנו בזה אין מתירין להם אע"פ שהם באין לחזור בהם כעין בני בישן וכן אמרו בירושלמי ונשאל אין מתירין לו שכן הנשבע לקיים את המצוה ונשאל אין מתירין לו כדאיתא בגטין ובבכורות וכן הר' אברהם ז"ל אומר ולפי דעתי שהבא ממקום אחר לשם אל ישנה מפני המחלוקת ואפי' כולם חכמים כולם יודעין את התורה דלעולם חוששין למחלוקת ואפי' בנדרי חדרים אסור ואע"פ שדעתו לחזור והיינו מתני' דאי לא תימא הכי אלא מתני' היכי משכחת לה אי [אין] דעתו לחזור חומרי מקום שיצא משם אין נותנין עליו ותומרי מקום שהלך לשם נותנין עליו ומשמע נמי דמן הדין הזה נמי הוא חייב כהן שהרי נעשה בן עיר ליומו ולא מפני חשש המחלוקת בלבד הוא אסור אלא מתניתין בשדעתו לחזור וכדפרישית והיינו דאמר רב ספרא ביישוב לא קא עבידנא מפני המחלוקת וחוץ לתחום אין בו משום מחלוקת והיינו דרמי בר תמרי והיינו מדבר דאמרינן הכא במדבר מותר והאי דנקטי ליה ישוב ומדבר ולא אמרי חוץ לתחום ותוך לתחום הורחא דמילתא הוא דאינו שובת ביו"ט בתחומה של עיר שלא יכנס לתוכה א"נ דיוקא דלישנא נמי הוא הכי ישוב תוך לתחום מדבר חוץ לתחום והוא מנהגא דכולא בבל הוא ולא איתמר חוץ לתחום אלא בעיר אתא והדברים המותרים ונהגו בהם איסור והלכה פסוקה שמנהגם בטעות כגון הלה דארוזא אין נותנין על הבא חומרי מקום שהלך לשם ואע"פ שאין דעתו לחזור והוקבע ביניהם אלא עושה בצנעא בתוך ביתו ואינו מתירין להם ולא נוהג בו היתר בפניהם בכותיים ובמקום שמצויין תלמידי חכמים מתירין להם שהיינו ברייתא דגמרין והיינו מעשה דיהודה והלל של ר"ג שבצנעא עשו והרגישו בהן בני מדינה וכדברי הר' אברהם אין חוששין נמי לחומרי מקום שיצא משם למנהג בטעות ועל כיוצא בזה אמרו בירושלמי ונשאל ומתירין לו ויש לפרש בו אפילו בכותיים כיון שבאים לישאל מתירין להם ואין לחוש לסרכא שכבר הדבר מרופה בידם שהן באין לישאל עליו ומלמדין אותן כל עיקר הדברים שלא יסרכו ולא יסתבכו בהן ויש לפרש שלא אמרו בבני תורה ואע"פ שבאין לישאל ואם דבר שמנהגו מחמת איסור תורה ואין טעותו מוכרע כגון תרבא דאייתרא והוא דעתו לחזור למקומו אין עליו תורת מנהג בזה אלא נוהג בו היתר בפרהסיא אבל אינו מתירו להם שא"א להתירו שאפילו בדברי מקומו אין אנו סומכין אלא בשיקול הדעת ואין כמה שהוא נוהג בו היתר מפני המחלוקת שלא מחמת מנהג בלם הפסו בו מתחלה אלא מחמירין הם על עצמן לספוק הלכה כן וכאיסורי תורה הוא להם ואין צריך חיזוק שכבר הם יודעין שמחלוקת חכמים הוא ואין מנהג עירם מכריע ואם כותיים או בני מדינה הם נוהג היתר בעצמו בצנעא אבל לא בפניהם משום דמיסרכי והיינו דרבה בר בר חנה וזו *שבנו עליו ממשנתנו אינו ענין אלא לנותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם דאפילו במנהג של איסורי תורה ודאי הוא חייב לנהוג בחומרי מקום שהלך לשם כדאמרי' בפירות שביעית והכי *פריך דעתו לחזור הוא וכיון דודאי משום מחלוקת ליכא שאין זה אלא כמחלוקת ב"ש וב"ה שאלו עושין כדבריהם ואלו עושין כדבריהם ונוהגין ההכה ואתוה זה עם זה ומשום קביעות ליכא שלא נתקבל עליו ישוב המדינה ומנהגם כיון שהיה דעתו לחזור למקום ההיתר:

*צ"ל שהשיגו *צ"ל פריך

השגות הראב"ד

א] ואם הוא דבר שמנהגו. א"א מה שכתב הוא טעות שאין רשאי להתיר בפני בני מדינה שום דבר ממעשה דבני חוזאי וממלתיה דרב אשי דוק ותשכח. עוד אני אומר שהמנהג שהוא בטעות אין חוששין לו בין לחומרי מקום שיצא משם בין לחומרי מקום שהלך לשם אלא שלא יתיר אותו בפניהם כמו שאמרתי: ב] והני דנחתי ממערבא. א"א זה אינו כלום שאין בכל הגולה ולא בארץ ישראל מי שלא ינהוג שני ימים טובים של גליות וממעשה דרמי בר תמרי בכאלי שאכל אותם חוץ לתחום ולא אמר להם דעתי לחזור יכולים אנו ללמוד שאין תלמיד רשאי לעשות כן במקום שיש גדול ממנו להתירו לעצמו במקום הרב ומשום כבודו דרב חסדא לא היה רשאי לעשות ובכמה מקומות הוא זה בגמ' אתריה דרב הוא באתריה דר' יוחנן לא הוה מטלטל ואין ספק:

ג] וספיחים אסורים. א"א זה אינו שלו מכל מקום אינו מתברר שיש לדחות אותה הראיה ועכשיו ספיחים אין לנו ולא שביעית:

לסירכא שכבר הדבר מסופק בידם שהרי באים לישאל עליו ומלמדין אותן כל עיקרי הדרכים שלא יסרכו ויסתבכו בהן שאין לך לומר דהבני תורה קאמר דאי הכי מאי איריא נשאל כי לא נשאל נמי אלא משמע דאפי' בכותאי ובכיוצא בהם אם נשאלו מתירין להן ומיהו לפום גמרין משמע דדוקא בבני תורה אבל בכותאי לא אפי' באו לישאל דהא בכמה דוכתי אשכחן שאף כשהיו שואלין לא היו מתירין להן לפי שאינן בני תורה ואף במה שלא היו נוהגין בו לא איסור ולא היתר כדמוכח בפ' חולין (דף קלט.) בעובדא דבני בשכר עוד אפשר לי לומר דבירושלמי נמי בבני תורה ונשאל דקאמר נשאל לחכם כעין היתר נדרים שכל שנהגו איסור בדבר כעין נדר הוא וכשהוא רוצה לנהוג בו היתר צריך שאלה והכי מוכח בפרק בתרא דנדרים (דף פא:) דאמרינן התם מאן תנא דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי לנהוג בהן היתר כדי לבטלן משום שנא' (במדבר ל) לא יחל דברו והיינו ליסנא דנשאל ולא אמר ישאל: **ורבה** בר בר חנה לית ליה דנותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם. נ"ל [דבין למאן] דאמר דבני בבל נהגו איסור בתרבא דאייתרא משום חומרא בעלמא או משום דסבירא להו דמדינא הוא דאסור כדסלקינן וטרינן הכי בפ' אלו טריפות (דף נ.) שפיר מקשה אמאי לא נהג חומרי מקום שהלך לשם לפי שכיון שנהגו בני מתיא כדברי האוסר ועשאוהו לחומרא כרבם שתלמידיו ואנשי מקומו נוהגים כמותו בין לקולא בין לחומרא כדאמרינן (ב"ב ד' קל.) במקומו של ר' אליעזר היו כורתין עצים לעשות פחמים לעשות ברזל וכל שכן אם נוהגין איסור בדבר אחד הרי הן כאילו קבלו עליהם לנהוג אותו איסור עליהם ועל כל הבאים עליהם וכל הנכנס באותו מקום אם אין דעתו לחזור חייב לנהוג איסורא באותו דבר מן הדין ומשום הכי מקשינן היכי אכל רבה בר בר חנה תרבא דאייתרא דהוה ס"ד שלא היה דעתו לחזור וכי היכי דתנן במתניתין דכל שדעתו לחזור נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם מדינא ואפילו בצנעא הכי נמי כל שאין דעתו לחזור נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם מדינא ואפי' בצנעא דחד טעמא הוא ושני אביי דמארץ ישראל לבבל כיון דאנן כייפינן להו במילתא דהוראה לפי שהן סמוכין עבדינן כותייהו ובודאי דעבדי כותייהו הוה ליה למימר ולא עבדינן אלא משום דהך ליסנא שייך שפיר בפ"ק דחולין (דף יח:) גבי מוגרמת דרב ושמואל נקטיה הכא ורב אשי אסיק דדעתו לחזור הוה הילכך מדינא הוה שרי ומפני המחלוקת ליכא דבצנעא הוה אכיל וכי תימא אם כן היכי אמר אבוה דשמואל שוינכו כותאי הא מדינא הוה ליה למכסייה כדי שלא ישנה מפני המחלוקת ליתא כיון דבצנעא הוה אכיל ליה דאיהו לא ידע דליטיילי גביה אפילו מלאוהו אוכל ויושב לא היה נופל מחלוקת בכך בין תלמידי חכמים שכבר היו יודעין שבדין היה עושה ומשום הכי אמר אבוה דשמואל שוינכו כותאי שאין מתירין לפניהם מה שהם סוברים שהוא אסור כי היכי דלא ליתו לסרוכי מילתא למילתא [וכ"ת] והיכי אמרינן דבשדעתו לחזור דכיון דלא מתסר אלא מפני מחלוקת דבצנעא שרי והא אסיקנא בגמרא (דף נג.) בדרב ספרא דהוה ידע בקביעא דירחא דביישוב אסור [לעשות מלאכה ביו"ט שני ורב ספרא בא מא"י לבבל הוה] ובודאי דדעתו לחזור הוה דאי לא כיון דבבבל הוה דאי אפילו במדבר אסור הוא ואפילו הכי אמרינן דביישוב אסור יש לומר דלא דמי מלאכה לאכילה דמלאכה קלא אית ליה וכל ביישוב מפרסמא מילתא מה שאין כן באכילה ואפשר גם כן שמלאכתו של רב ספרא היתה מלאכה מפורסמת שא"א לעשותה בצנעא ועובדא דרמי בר תמרי דאכל כחלי בפומבדיתא כדאיתא פרק כל הבשר (דף קי.) והקשו עליו מדתנן נותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם ואהדר דחוץ לתחום אכלתינהו בדין הוא דבתוך התחום נמי הוה שרי בצנעא אם היה דעתו לחזור אלא דבעי לשנויי אפי' אין דעתו לחזור נמי שרי דחוץ לתחום אכלתינהו כנ"ל: **ונמצינו** למדין בהורת המנהגות שכל מנהג איסור שהוא בעיר אחת כל שאינו מנהג בטעות אלא שהן החמירו על עצמן לעשות סייג לתורה או לדבר שהוא מחלוקת חכמי ישראל ונהגו כדברי האוסר כל בני העיר חייבין בו מן הדין שנאמר ואל תטוש תורת אמך וכל היוצא מתוכה ודעתו לחזור חייב ג"כ בו ואפילו בצנעא עד שיעקור דירתו משם ויקבענה בעיר אחרת דבכי האי גוונא פקעו מיניה חומרי מקום שיצא משם כדמוכח ההיא דפרק קמא דחולין (דף יח:) וכן כל הנכנס מעיר אחרת לתוכה ואין דעתו לחזור לעירו הרי הוא כבני העיר אבל הנכנס מעיר אחרת לתוכה ודעתו לחזור בכי האי גוונא לא חיילי עליה חומרי מקום מדינה אלא שאין לשנות מפני המחלוקת ובכי האי גוונא בצנעא שרי אבל מנהג שהוא בטעות אינו חייב להתנהג בו אלא בכותאי ודכותייהו אינו רשאי להתירו בפניהם אבל נוהג בצנעא בתוך ביתו אפילו דירתו קבועה בתוך העיר זהו הדרך שבררתי בדברים הללו: **מימנו** אנגידא דבי רב ולא מימנו אשמתא. פירש הרב אלפס ז"ל כמו שכתוב בהלכות ורש"י ז"ל פירש דתלמיד שסרח ממנין להלקותו ולא לנדותו משום דשמתא חמורה וחוששין לכבוד התורה: מאי שמתא אמר רב שם מיתה. שסופה להמית: **ואיכא** למידק דמהא משמע דמאן דעבר אדרבנן משמתינן ליה ובריש פרקין נמי אמרינן הכא שמותי משמתינן ליה ובברכות נמי אמרינן (דף יט.) דבכ"ד מקומות ב"ד מנדין על כבוד הרב ובפ' כירה (דף מ:) אמרינן דהמבשל בחמי טבריא לוקה מכת מרדות מדבריהם ובדוכתי טובא נמי אמרינן הכי אלמא מילקא אין שמותי לא וי"ל דבמילתא דהוי עיקריה (א) מדרבנן דכי עקר ליה קא עקר ליה לכולה מלוה משמתינן ליה כגון האי וכדאמר נמי (ברכות דף יט.) את מי נדו את אלעזר בן חנוך שפקפק בנטילת ידים וכדאמרינן בפרק שלישי דמועד קטן (דף כז:) רב המנונא איקלע להווא מתא שמע קלא שיפורא דשיכבא חזי הנהו אינשי דעבדי עבידתא אמר ליהוו הנהו אינשי בשמתא אבל בדבר שעיקרו מן התורה והוא עובר על מה שאסרו בו חכמים מכין אותו מכת מרדות כי ההוא דמבשל בחמי טבריא וכי ההוא דגזינהו לגפא דפרק שלוח הקן (דף קמא:): **מתני'** מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלין מקום שנהגו שלא לאכול. שנראה כאוכל פסח בחוצה לארץ: **גמ'** אסור לאדם שיאמר בשר זה לפסח. אפי' היה שחוט כבר מפני שנראה כמקדיש בהמתו דאתי למימר מתיים אקדשה: גדי מקולס. ראשו על כרעיו ועל קרבו כגלויית הפסח דתניא בכילד צולין (דף עד.) *ר' עקיבא קורהו מקולס מפני שתולה

נר מצוה

תעניתא מנהג: כי אתא רבה בר בר חנה אכל דאייתרא פירש שני מקומות הן בחלב שעל גבי הקבה אחד בקשת וא' ביתר שעל הקשת אסור ושעל היתר איכא מאן דנהג ביה איסורא ואיכא מאן דנהג ביה התירא ובבבל נהגו בו איסור וכי אתא רבה בר בר חנה מארץ ישראל לבבל א אכל חלב דאייתרא כמנהג מקומו עול לגביה רב אויא ורבה בר חנין כיון דחזנהו כסייה אתו ואמרו ליה לאבוה [א] דשמואל אמר להו °שוינכו כבותאי ורבה בר בר חנה לית ליה *נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם אמר אביי הני מילי מבבל לבבל ומארץ ישראל לארץ ישראל אי נמי מבבל לארץ ישראל אבל מארץ ישראל לבבל כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוותיהו רב אשי אמר אפי' תימא מארץ ישראל לבבל הני מילי היכי שאין דעתו לחזור רבה בר בר חנה דעתו לחזור הוה וקיימא לן כרב אשי דהוה בתרא: * [ב] רב נתן אסיא אתא מבי רב לפומבדיתא ביום טוב שני דעצרת שמתיה רב יוסף (א) איכא דאמרי נגדיה רב יוסף אמר ליה אביי ולישמתיה מר שמותי דהא רב ושמואל דאמרי תרוייהו מנדין על שני ימים טובים של גליות א"ל הני מילי בשאר אינשי אבל הכא צורבא מרבנן הוא דטבא ליה עבדי ליה דבמערבא (ב) מימנו אנגידא דצורבא מרבנן ולא מימנו אשמתא פירש מימנו אנגידא מתקבצין אצל הרב ואין מלקין אותו עד שיסכימו כולם להלקותו ולא מימנו אשמתא משום דאין משמתין אלא על דבר חמור ובדבר חמור אין חולקין כבוד לרב אלא משמתין אותו מיד (ג) לפיכך השמתא חמורה יותר מן המלקות (ד) וגרסי' בפרק ואלו מגלחין *מאי שמתא אמר רב שם מיתה: **מתני'** *מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלין מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים מדליקין מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים ועל גבי החולים: **גמ'** אמר רב יהודה אמר שמואל אסור לאדם שיאמר ב בשר זה לפסח הוא מפני שנראה כמקדיש בהמתו בחוצה לארץ ונראה כאוכל קדשים בחוץ אמר רב פפא דוקא בשר אבל חיטי ושערי לא דעבידי אינשי דמנטרי לפיסחא וגדי מקולס אף על גב דלא פריש ואמר זה לפסחא אסור דתניא אמר רבי יוסי תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי,

רש"י

שוינכו כותאי. דאמרינן לעיל דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור אי אתה רשאי להתיר (ה"מ כותאי) [ואוקמי ר"ח בכותאי]: מבבל לבבל. מעיר לעיר בבבל כיון דלא כייפי להדדי אם ישנה מנהגם לעיניהן יש כאן מפני המחלוקת: וכ"ש מבבל לארץ ישראל. שלא ישנו מנהג המקום מפני המחלוקת אבל מארץ ישראל לבבל אם ישנה את המנהג בבבל אין כאן מחלוקת דאנן כייפינן לבני ארץ ישראל דאינהו סמיכי ובבבל אין סמיכה: עבדינן כותייהו. כלומר אם באין משם לכאן אין לשנות מנהגם אלא עושין כמנהגם במקומם: דטבא ליה. מה שיותר נוח לו: מימנו אנגידא דבי רב. תלמיד שסרח היו נמנין להלקותו ולא לנדותו: משום דשמתא חמורה. וחוששין לכבוד התורה: מתני' שלא נהגו לאכול. שנראה כאוכל פסח בחוצה לארץ: להדליק את הנר. מערב יום הכפורים לצורך יום הכפורים לראות בביתו: מדליקין. בגמרא מפרש לה: גמ' בשר זה לפסח. ואפילו היא שחוטה כבר דנראה כמקדיש את בהמתו לשם קרבן פסח: דמנטרי לפסחא. להצניעם עד הפסח ולא אמרינן דמיחזי כאילו אמר למכרם וליקח פסח בדמיהן קאמר: גדי מקולס. צלוי ראשו על כרעיו ועל קרבו כצליית פסח דתניא בכילד צולין ר"ע *קוריהו מקולס לפי שתולה כרעיו חוצה לו בגדו כנושא כלי זיינו כובע נחשת דגלית מתרגמינן קולסא דנחשא: אסור. משום דנראה

שתולה כרעיו חולה לו בלדו כנושא כלי זיינו כובע נחשת מתרגמינן קולסא דנחשא: אלמלא תודוס אתה. אדם חשוב: מטיל מלאי בכים של תלמידי חכמים. נותן סחורה לכיס של תלמידי חכמים להשתכר בהן: בצל החכמה. במחילת החכם יכנס זה שההנהו מנכסיו: מתני' מקום שנהגו להדליק את הנר. מפיה"כ: גמ' בין שאמרו להדליק. אותן שנהגו להדליק והנוהגים שלא להדליק לא נתכוונו אלא לדבר אחד להפריש עצמם ממשכבי אשה האומר להדליק משום דאין אדם משמש מטתו לאור הנר' והאומר שלא להדליק סבר כשהנר דולק נר מצוה הוא רואה את אשתו ומתאוה לה:

תורה אור

רומי לאכול גדיים מקולסין בלילי פסחים שלחו °לו אלמלא תודוס אתה גוזרני עליך נידוי שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ *ותודוס איש רומי גברא רבה הוה ועוד מטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים הוה דא"ר יוחנן כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר °כי בצל החכמה בצל הכסף: גרסינן בסוף שני דייני גזירות *כתיב °ואתם הדבקים בה' אלהיכם וגו' וכי אפשר לו לאדם שידבק בשכינה והלא כבר נאמר °כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אלא כל המשיא בתו לת"ח והעושה פרקמטיא לת"ח והמהנה ת"ח מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו נדבק בשכינה ת"ר אי זהו גדי מקולס כל שצלאו כולו כאחת נחתך ממנו אבר או נשלק ממנו אבר אין זה גדי מקולס: *מקום שנהגו א להדליק את הנר: תאנא בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהם לא נתכונו אלא לדבר אחד פירש תשמיש המטה:

מתני' ב*מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אינן עושין ובכל מקום ת"ח בטלין בו רשב"ג אומר לעולם יעשה כל אדם עצמו כתלמיד חכם *וחכמים אומרים ביהודה היו ג עושין מלאכה בערבי ב פסחים עד חצות ובגליל לא היו עושין כל עיקר והלילה ב"ש אוסרין וב"ה מתירין עד הנץ החמה ר"מ אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם ארבעה עשר גומרה בארבעה עשר אבל לא יתחיל בה בתחלה בארבעה עשר אע"פ שהוא יכול לגומרה וחכמים אומרים שלש ג אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות החייטין והספרין והכובסין ר' יוסי בר יהודה אומר אף הרצענין: **גמ'** איבעיא להו לצורך המועד תנן אבל שלא לצורך המועד אפילו למגמר נמי לא או דילמא שלא לצורך המועד תנן אבל לצורך המועד אתחולי נמי מתחילינן או דלמא בין לצורך בין שלא לצורך מיגמר אין אתחולי לא *תא שמע ר"מ אומר כל מלאכה שהיא לצורך המועד גומרה בארבעה עשר ושלא לצורך המועד לא יגמור (א) ועושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות (א) מקום שנהגו ש"מ נהגו אין לא נהגו לא וש"מ [א] לצורך המועד אין שלא לצורך המועד לא: **מתני'** מושיבין שובכין (ב) לתרנגולין בארבעה עשר תרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה ואם מתה ד מושיבין אחרת תחתיה: **גמ'** השתא אותבי אותבינן אהדורי מיבעיא אמר אביי סיפא אתא לחול המועד אמר רב הונא לא שנו אלא ה תוך ג' למרדה דאכתי לא פרחה צימרה מינה ואחר ג' לישיבתה דקא פסדי בצים לגמרי אבל לאחר ג' למרדה דפרחה לה צימרה מינה או תוך ג' לישיבתה דלא פסדי בצים לגמרי לא הדרינן: **מתני'** גורפין זבל מתחת רגלי הבהמה בי"ד ובמועד מסלקין לצדדין ו מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אע"פ שאינן לצורך המועד: **גמ'** ת"ר הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין ואם נעשית חצר כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אע"פ שאינן לצורך המועד אמר רב פפא בדיק לן רבא תנן מוליכין ומביאין כלים מבית האומן ואע"פ שאינן לצורך המועד ורמינהו אין מביאין כלים מבית האומן ואם חשש להן שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת ושנינן לה לא קשיא הא בארבעה עשר והא בחולו של מועד בארבעה עשר מביאין ובחולו של מועד אין מביאין אלא אם כן הן לצורך המועד וכן הלכה:

הדרן עלך מקום שנהגו

רש"י

דנראה כקורא שם: אלמלא תודוס אתה. אדם חשוב: מטיל מלאי לכים. נותן סחורה לתלמידי חכמים להשתכר בה: בצל החכמה. במחילת החכם יכנס זה שההנהו מנכסיו: בין שאמרו להדליק. אותן שנהגו להדליק והנוהגין שלא להדליק לא נתכוונו אלא לדבר אחד להפריש עצמם ממשכבי אשה אותם האומרים להדליק משום דאסור לשמש מטתו לאור הנר ושלא להדליק סברי כשהנר דולק הוא רואה את אשתו ומתאוה לה: מתני' תלמידי חכמים. בטילין ממלאכתם כל אותו היום כדי שלא יסיחו דעתם מאבילות: רשב"ג אומר כו'. ולא אמרינן מיחזי כיוהרא ואם רצה לבטל רשאי: הלילה. ליל י"ג שהיא כניסת י"ד ליל בדיקת חמץ: שלשה אומניות עושין מלאכה בכל מקום ובתלמודא מפרש טעמא: החייטין. שכן מצינו קולא בהן משאר אומניות בחול המועד כדתנן במועד קטן (ג) הילכך בי"ד דקיל שרי לכ"ע: ספרים וכובסים. שכן הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורי' מספרים ומכבסים בחול המועד: אף הרצענין. (ג) שעולי רגלים מתקנין מנעלים בחול המועד ות"ק דלא תני רצענין משום דלא גמיר תחילת מלאכה רצענין שעושין מנעלים חדשים מסוף מלאכה תיקון מנעלים (ד): מושיבין שובכין. (ה) יונים: ותרנגולת. המחממת בילים וברחה מעליהן מחזירין אותה: גמ' סיפא. דקתני' מחזירין בחול המועד איירי והכי קאמר מושיבין שובכין בי"ד ותרנגולת שברחה בחול המועד מחזירין אותה משום הפסד בצים דדבר האבד הוא: ל"ש דאף במועד מחזירין אלא תוך שלשה למרדה שעדיין לא עברו שלשה ימים משעברה מעליהן דאכתי לא עבר צימרה משם ותהא נוח להחזיר. ואחר ג' לישיבתה שכבר ישבה עליהן ג' ימים קודם שעמדה מעליהן וכבר נשתנו הבצים ואם לא תחזור עליהן הרי הן אבודים ואין ראויין לאכילה אבל אחר ג' למרדה שקשה וטורח גדול להחזירה: מתני' גורפין משליכין לחוץ: ובמועד שחמור יותר אין משליכין לחוץ אבל מסלקין לצדדין:

הדרן עלך מקום שנהגו

מתני' רשב"ג אומר לעולם יעשה אדם עצמו כתלמיד חכם. ולא חיישינן משום יוהרא דהרואה אומר מלאכה הוא דלית ליה ות"ק חייש ליוהרא: הלילה ב"ש אוסרין וב"ה מתירין עד הנץ החמה. הלכך אפילו במקום שנהגו שלא לעשות אם נהגו הלילה בכך טעות היא: כל מלאכה שהתחיל בה קודם ארבעה עשר גומרה בארבעה עשר. כלומר עד חצות אפילו במקום שנהגו שלא לעשות ומיהו דוקא לצורך המועד כדאיתא בברייתא בגמרא: אבל לא יתחיל בה תחלה בי"ד. כלומר במקום שנהגו בו איסור: וחכמים אומרים שלשה אומניות עושין החייטין והספרי' והכובסים. מפרש בגמ' מש"ה מקילי רבנן בהנך שלשה אומניות לפי שמצינו בהן קולא בחולו של מועד הילכך מקילין נמי בהו בארבעה עשר ואפי' במקום שנהגו שלא לעשות בו מלאכה ובהא פליגי דר' מאיר אסר בכולהו מלאכות להתחיל במקום שנהגו בו איסור ומתיר בכולן לגמור ורבנן שרו בשלש מלאכות אלו ושאר כל המלאכות מתירין לגמור ודוקא עד חצות אבל מחצות ולמעלה הכל שוה לאסור ואפי' לגמור והר"ם כתב בפ' ראשון מהלכות שביתת יום טוב דכי אמר גומרה בארבעה עשר ושריותא דשלשה אומניות דוקא במקום שנהגו לעשות ולא נראו דבריו וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל: **גמ'** עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות (א) מקום שנהגו אין לא נהגו לא. כלומר שאם נהגו שלא לעשות אסור להתחיל בשום מלאכה אע"פ שהיא לצורך המועד (ולעמוד שם) אבל מקום שנהגו לעשות מותר עד חצות ואפילו להתחיל: **מתני'** מושיבין שובכין לתרנגולים בארבעה עשר. כשנותן בילים תחת התרנגולים להתחמם לגדל אפרוחין קרי מושיב שובכים: ותרנגולת. המחממת ביליה שברחה מעליהן מחזירין אותה ופרכינן השתא אותובי מותבינן אהדורי מבעיא ופריק דסיפא אתא לחולו של מועד שאין מושיבין אותה לכתחלה אבל אם [ברחה או] מתה מחזירין: גורפין זבל. ואפילו מחצות ולמעלה: ובמועד מסלקין אותו לצדדין. כלומר בחולו של מועד דאילו במועד עצמו אין מטלטלין אותו כלל: ובחולו של מועד אין מביאין אלא לצורך המועד. משום מראית העין דנראה כאילו תיקן במועד:

הדרן עלך מקום שנהגו

חדושי אנשי שם

ועוד אמר עולא אמר ר"ש לקיש מחלוקת בשל מכבדות פי' שמנהגם היה לכבד תחת הדקלים מערב שבת או להניח שם מסוכי הדקלים הנקראים מכבדות כדי שלא יטנפו שם התמרים הנושרים בשבת וכו' אבל בשל בין הכיפין והם התמרים הנופלים בשעת גדירה ונטמנין בעפר ובצרורות בין הסלעים ותרגום סלע כיפא:

אמר הכותב רואה אני דבריו דשל מכבדות הם הנושרין בשבת מן המחובר והוא פי' של ר"ח והוא הנכון אבל לשון מכבדות הם אשכולות עצמן כדאמרינן בסוכה קשין ובהן שבלים מכבדות ובהן תמרים וכו' כדאיתא התם ושנוי בתורת כהנים תעוב הנה לפניכם תבואה בקשה אלא בעמיר תמרים במכבדות יכול אפי' השיר אותן הרוח כשם שזכו בהן כך זכו בעליהן וכו' ובתוספתא פאה: אמרו בעל הבית שנתן פאה לעניים אינו רשאי לומר לעניים טלו זרע ותנו פשתן טלו תמרים ותנו מכבדות נשרו ואח"כ הפרישן אינו חייב משום פאה אלא זרע בלבד וקראן האשכלות כן על שם סופן וכן פי' בעל הערוך ז"ל ושל בין הכיפין תלושין הן מבעוד יום אבל אינן הנטמנין אחורי עפר וכיפים שא"כ מוכנין לאדם הן שהרי אנשי יריחו דעתם עליהן מבעוד יום להאכילן לעניים למחר ולאישנא בתרא דרבין כל עיקר לא היו פורצין פרצות בגנותיהן אלא לשם כך והיאך היו מוכנין לעורבין שלהן שאין רצונם להאכילם להם ולא היו מוכנים לעניים שרצונם ומעשיהם מוכיחין שדעתם עליהם זה ודאי שבוש ועוד א"כ למה שנינו להאכיל נשר לעניים בשבתות אין כאן פירות נושרין כלל אלא של בין הכיפין הם כדברי רבינו חננאל הנסככין בכפות התמרים בשעת גדירה וכענין ששנינו בברייתא אוכלין על שבין הכיפין ואין אוכלין על שבין השילין והם מוקצין לאדם לפי שאין עולין באילן ואע"פ שדעתו על נשירתן מוקצה מחמת איסור הוא ואין ספיקו מתיר למה זה דומה לשמן שבנר שאע"פ שהוא מנפה אימתי תכבה נרו אסור כדברי ר"מ ורבי יהודה ואע"פ שזה מוקצה מחמת איסור של דבריהם אין הספק מתיר שהרי הוא כנר שכבה שלא נאסר מתחלה אלא מדבריהם מפני שנעשה בסיס לדבר האסור בטלטול וכן מטה שהיה עליה מעות כל בין השמשות מוקצה מחמת איסור דדבריהם הוא וכן הרבה אף כאן גזירה שמא יעלה ויתלוש מן המחוברין עושה אותו מוקצה של איסור אבל הם מוכנין במקומן לעורבין שלו והכנה זו מתירתן לדעת אנשי יריחו והריני צריך עכשיו לברר פסק הלכה זו שלכך באתי כאן של מכבדות ודאי אין לך בהם צד היתר לעולם אלא לדברי ר"ש דלית ליה מוקצה וכיון שכבר פסקו בגמ' וכתבה רבינו הגדול ז"ל שאין הלכה כמותו במוקצה מחמת איסור ואע"פ שדעתו עליו כגון שמנפה לשמן שבנר א"נ לומר בפירות הנושרין מן המחובר בשבת שהן אסורין ודאי אפי' בלא גזירה דשמא יתלוש ועוד שכבר כתב בפ' ביצה בעלים שנשרו מן הדקל ביו"ט אסורין דהוו להו נולד וכתב בהן הטעם שהוא כדברי הכל גזירה שמא יעלה ויתלוש ושל בין הכיפין כמו כן לעורבין אם מוכן לאדם נ"ל דהלכה כעולא לקולא דרבה ואי תימא רב יוסף הכי סבירא להו ושמעתיה דרב בעגל מן הטרפה ביו"ט בהך טעמא תליא וקיימא לן נמי דהלכה הוא כמו שכתבנו במקומה וגם שם שתק הרב ז"ל ממנה ור"ח העלה שמועה א כהכין להתיר בכולן ובמסכת יו"ט אבאר דעת רבינו ז"ל בפירות הנושרין בעזרת העוזר יתברך:

פרק כיצד צולין

כתוב בספר המאור אמר רב בשר שחוטה וכו' עד והרי"ף ז"ל פסק בחלוף וכו' ויש עליהם קושיות גדולות וחזקות:

אמר הכותב עשיר הוא בתשובות אבל לא כיון להלכה שמה שאמר דכולי עלמא אית להו דר"ש לקיש אלא דאביי מדמי ליה לחבית פתוחה מתוך חוזק היין ושהוא מתכוין להריח בו ומהנאת ריחו ניכר טוב טעמו כמתכוין להנאתו דמי ורבא סבירא ליה כיון שאינו מתכוין להנאת ריח אלא לבדיקת היין אפשר ולא קא מיכוין הוא ושרי זה הדבר שבוש גדול שאם היה להם מחלוקת בדבר שאינו מתכוין לא אמרו ריחא לאו מילתא היא ולא הביאו שם את שמע מתנור שהסיקו בכמון של תרומה שהפת מותרת מפני שאין טעם כמון אלא ריח כמון אלמא ריחא לאו מילתא היא ואמאי שאני התם שאינו מתכוין להריח ובמתכוין נמי מותר שתרומה מותרת היא בהנאה ועוד מינה לאו מי אמר רבא בתנור שהסיקו בכמון של תרומה שאפילו אבוקה כנגדו מותר שריחא לאו מילתא היא ואע"פ שהוא פת חמה ותבית פתוחה וכן לדבריו הרודה פת חמה ונתנה ע"פ תבית יין של תרומה אינה ענין לה ועוד אי לרבא אפשר ולא קא מיכוין הוא א"כ היכי אמרינן לרבא ודאי תנאי היא לימא טעמא דידי משום שאינו מתכוין הוא והתם טעמא אחרינא הוא דהא תלמוד דהא בפת חמה ותבית פתוחה דכ"ע לא פליגי דאסורה ואף רבא מודה הילכך דר' מאיר נמי לא תיקשי דלר' מאיר פת גוגנת או תבית סתומה כפת חמה ותבית פתוחה דמיא ליה ועוד דהוה לן לפרושה לדרבא דאפשר ולא קא מיכוין הוא ואיהו דאמר כר"ש וגירסת דוקנא בכולהו ספרי והאי נמי כפת חמה ותבית פתוחה דמיא ומיעוט נוסחא והאי דידי ומאן דאמר לדידי ודאי מתכבש דלכולי עלמא כפת חמה ותבית פתוחה היא שהרי זה מכוין חוטמו כנגד קלומו של ריח וקולט את כולו ומשום שאינו מתכוין אין הריח מתמעט כדי שיהא דומה לחבית מגופה אבל כוף אוזן לשמוע פי' השמועה האי בת תיהא נקב הוא שנוקבין במגופת החבית ומניחין פיהם ע"פ הנקב ושואבין ריחו של

אמר עולא אמר ר"ש לקיש מחלוקת בשל מכבדות פי' מנהגם היה לכבד תחת הדקלים מערב שבת או להטיל שם מסוכי הדקלים הנקראים מכבדות כדי שלא יטנפו התמרים הנושרים שם בשבת וכיון דדעתיה עלייהו מאתמול הרי הם מוכנים אלא שיש שם לחוש שמא יעלה ויתלוש וזהו שנחלקו בו אנשי יריחו וחכמים דרבנן גזרי ואנשי יריחו לא גזרי אבל בשל בין הכיפין והם תמרים שנופלין בשעת גדירה ונטמנין בצרורות ובעפר בין הסלעים ותרגום סלע כיפה ואלו כיון שנפלו שם מע"ש דברי הכל מותר א] אע"פ שמוקצין מאכילת אדם כיון דחזו לעורבים מוכן לעורבים הוי מוכן לאדם לפי שמאתמול נתן דעתו עליהם והוא מכין אותם לעורבים הגדלים בביתו וברשותו אם נמלך עליהם בשבת לאכול הוא עצמו מהם שהם מוכנים לעורבים שלו הכנה היא לכל ב] ודוקא לעורבים שלו אבל לעורבים דעלמא אין הכנה אלא מי שכתוב בו מי יכין לעורב צידו ודרבין פליגא אדעולא דקא סבר מחלוקת בשל בין הכיפין דרבנן סברי מוכן לעורבים לא הוי מוכן לאדם לאכילתו אע"פ שהוא מוכן לטלטלו כי במלטולו אין ספק שהוא מותר כמו שמטלטלין העצמות שהם מאכל לכלבים ובשר תפוח שהוא מאכל לחיה אבל לאכול אדם ממה שהכין לבהמה לחיה לעופות רבנן אסרי ואנשי יריחו שרו ובשל מכבדות שנשרו בשבת דברי הכל אסור גזירה שמא יעלה ויתלוש ג] והרי"ף ז"ל לא כתב מזה כלום ולדבריו היה לו לפרש אם הלכה כעולא או כרבין ונ"ל מאחר דהלכתא כר"ש במוקצה של בין הכיפין מותר ושל מכבדות אסור ובמס' יו"ט נפרש לפי דעתנו תורת המוקצה ועכשיו לא באנו אלא לפרש ההלכה לפי שראיתי בה פירושין אחרים ופסקי הלכה שלא כדעתי ומה שנראה לי כתבתי

פרק תמיד נשחט

במאי קא מיפלגי במכמר בשרא קא מיפלגי ר' ישמעאל סבר חיישינן למכמר בשרא ואם תשאל א"כ יאוחר הפסח עד שמונה ומחצה ואל יאוחר התמיד משש ומחצה שהוא זמנו אנו רגילין לפרש שאין כח למנוע כל ישראל לאחר התמיד שהתמיד הוא שהיה מעכבן מלשחוט את הפסח וכיון שנשחט התמיד היו סומכין לו הפסח אחריו מפני ההמון הרב עד שראיתי פירוש לרב ר' משה ז"ל שאמר ר' ישמעאל אגזרת נדרים ונדבות סמיך אפילו בטעמיה דרבא והיא היא עיקר הגזירה ומכמר בשרא טפילה לה: והא דאמר רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים לערב יש שמוחקין לערב מן הספרים והוא נמצא ברוב הספרים ומסתברא לי דהאי לערב לאו דוקא משחשיכה דהא אמרי' במסכת חגיגה בכלים הנגמרים בטהרה טבילה אין הערב השמש לא וה"ה לטבילת אונן ומחוסר כפורים לקדש אלא דכיון דבתר תמיד הוא דקא אכיל קרי ליה אכילת ערב ולאשמועינן נמי דבשלמים דאתמול ובחטאת דיומא אכיל א] אבל בשלמים דיומיה כיון דאית ליה שהות למיכל למחר לא דחי עשה דהשלמה: ה"ג ת"ש שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלים ולטמאים פסול הכא פשיטא דבעבודה א' ומדסיפא בעבודה אחת רישא נמי בעבודה אחת ומשום סיפא נסיב לה לרישא דקתני סיפא לאוכליו ושלא לאוכליו כשר דההיא ודאי בעבודה אחת כדקיימא לן דמקצת אוכלין לא פסלי ויש נוסחאות אחרות דמיתי לה מסיפא ולא מדברי רישא כלל והכלל עולה לטעם א': ב] במגים מקטר להו פי' הא קיימא לן דהולכת אמורין ואברים בידו של כהן היא ואין שם כלי ובפי' רבינו שלמה ז"ל לא נתכונה שמועה זו לפי שעלתה בדעתו ללמדה ממנחה ואין זה דומה לזה דהתם מדם ילפינן לה במסכת סוטה ומפורש הוא שטעונה כלי אבל באימורין ואברים ואין שם כלי לעולם אלא בידו היה הכהן מוליכן למזבח והיינו דקא מתמהינן במגים מקטר להו ודוגמתה במסכת יומא דתנן קרען והוציא את אימוריהן נתנן במגים וכו' אבל במסכת סוטה בענין קומץ מנחה דתניא מעלו ומקטירו בכלי שרת התם ל"ג בכלי שרת מקטר לה שהרי מצותו בכך אלא הגירסא הנכונה כך הוא מקטירו ס"ד והא בעי מליחה:

פרק אלו דברים

ורבי א] יהושע לטעמיה דאמר שמחת יו"ט נמי מצוה היא דתניא ר"א אומר וכו' פירוש ואפי' לר"א לא נפקא שמחת יו"ט מכלל מצות לגמרי אלא שיש לה חליפין ותמורה ביושב ושונה לפיכך הוא קורא אותה רשות ובכמה דוכתי אמרינן ואתי לאמנועי משמחת יו"ט וליכא מאן דפליג ומעובדא דמר בריה דרבינא מכרעא דר"א משום דקיימא לן מעשה רב ובשבת נמי הכל מודים כדרבא כדכתיב וקראת לשבת עונג ונראה כי ראשי חדשים וחולו של מועד הכל מודים ששמחתן רשות שלא נאמרה בהם עצרת ובמסכת ברכות בפרק שלשה שאכלו אמרינן בר"ח דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל ושבתות וימים טובים לא סגיא דלא אכל ובמס' סוכה אמרינן מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל ונראה מזה שמותר להתענות בחולו של מועד ובמסכת תענית אמרי' למה לי למיתני מריש ירחא לימא מבתרין בירחא וריש ירחא גופיה אסור ואמר רב לא נצרכה אלא לאסור את שלפניו והתם אסיקנא דר"ח דאורייתא ולא בעי חזוק ושלפניו מותר כדין שבתות וימים טובים והוא גופו אסור וחולו של מועד נמי אסור וה"מ כולהו מי דמו אהדדי ונ"ל שהתעניות חלוקות הן למיניהן והם ג' מינין יש תענית של צער ושל אבל ובכי וזו היא שאסורה בכל יום קדש ועליה שנינו במגלת תענית אלין יומיא דלא להתענאה בהון תדע דקתני לה דומיא דלא למספד אלמא בתענית של בכי קא עסיק ותאני זה הוא המין הראשון ממיני התעניות: ויש תעניות שאדם מסיח דעתו מאכילה מחמת עסקיו בדברים אחרים או שמעביר את שעתו במיני פירות או במיני תרגימא דברים שאין טעונין שלש ברכות לאחריהן ואין טעונין סוכה וזו היא שרמזו עליה במסכת ברכות ובסוכה והיא מותרת בראשי חדשים ובחולו של מועד ואסורה בשבתות וימים טובים שצריך לקבוע להם סעודה והיינו דתנן בסוכה ותכ"א אין לדבר קצבה חוץ מלילי יום טוב הראשון ולמחרת ביו"ט הראשון עצמו יש לומר שנפטר בקביעות הסעודה שקבע בלילה וביום אם רצה לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה אינו חייב בסוכה א"נ יש לומר אם רצה אינו אוכל כלל ביום לפי שמשונה הוא יו"ט של סוכה משאר ימים טובים דהא אקשיה רחמנא לדירה ה"א משנה בו להחמיר כך חכמים משנים ביה להקל ובחולו של מועד דכ"ע אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל כדין ר"ח שלא נאמרה עצרת אלא ביו"ט וזה המין השני ממין התעניות: ויש תענית שאדם מכוין לבו לאביו שבשמים כגון בקשת רחמים לקרוע גזר דין כתענית חלום ובו ביום זה מותר ואפי' בשבת והוי עונג שלה וכ"ש בימים טובים ור"ח וחולו של מועד וזה אין עליו תורת תענית ולא שם תענית שלא נאסר בכל יום שבעולם אלא שאין אנו מורים כן בפורים מפני שפרש בהם הכתוב ימי משתה ופרסומי ניסא עדיף בכ"מ ואם יושב ושונה כל היום ונפשו חשקה בתורה דומה הוא במקצת לזה והוא מותר לכל ימים טובים חוץ משבת ויומא דעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכפורי כמר בריה דרבינא וכדרבא דאמר הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם ומר בריה דרבינא לא פליג אדרבא זהו המין השלישי ממיני התעניות שכוונת האדם בו לשם שמים יש בו דברים המותרים לגמרי ויש שנאסר מכללם וכמו שפירשנו ואלו ההלכות מסורות לת"ח ולא לנשים וע"ה וזהו שאמרו בירושלמי במסכת תענית רבי אחא בר יעקב הוה מפקד לספריא מאן אתא משאל לכון אתון אמרין ליה בכל מתענין חוץ משבתות ויו"ט וחש"מ וראשי חדשים וחנוכה ופורים ובכל הימים הללו אין ב"ד גוזרין תענית כדאיתא במסכת תענית ואם התחילו אין מפסיקין בחנוכה ובר"ח ובפורים אבל מפסיקים לי"ט וחש"מ כדתנן אין גוזרין תענית על הצבור בר"ח בחנוכה ובפורים וכו' כדאיתא התם ולפום סוגיא דשמעתא אם תשאל מ"מ לא פרכיה ר' יהושע לר"א מיו"ט דסוכה דהא ס"ל ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה והרי שמחה זו מצוה והותר בו משום מלאכה ולא הותר בו משום שבות א"נ מיו"ט דעצרת מ"מ לא פרכיה שהרי הכל מודים דבעי נמי לכם ב] יש להשיב מיו"ט דסוכה ליכא לטיפרך דהא אמרינן התם במסכת סוכה חזר בו ר"א ומיו"ט דעצרת נמי ליכא למיפרך אע"ג דאמרי' הכל מודים ביו"ט של עצרת דבעינן נמי לכם ההיא לא מצוה מן התורה היא אלא מעלה הוא דעבוד רבנן כדקא יהיב לה טעמא יום שנתנה בו תורה:

פרק כיצד צולין

[דף עד ע"א] אמר רבא האי מולייתא שריא פי' הוא עוף או גדי ממולא בשר כתית ותופרין אותו מפיו ומבית נקובתו וקושרין אותו על השפוד וצולין אותו בלא מליחה כלל והתירה רבא לפי שאע"פ שפולט המלוי דם בתוך העוף והעוף בולע אותו גם הוא חוזר ופולט אותו על האש כשם שפולט את דם עצמו שאין הבשר צריך מליחה לצלי כלל דמידב דייב ושרי וההיא דגרסינן במנחות אמר רבא וכן לצלי אנן לא גרסינן אלא וכן לקדרה ואפילו למאן דגרים וכן לצלי לא בא ללמד על הצלי שמצותו במליחה אלא ללמד דרך מליחת בשר הקרבן כדרך ארץ בצלי שמי שהוא רוצה לאוכלו במליחה נותן בו מעט מלח והופכו מכל צדדיו וכדרך המעם לבשר ודם כך עושין לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ולעולם מי שרוצה לאכלו בלא מליחה הרשות בידו נימא מסייעא ליה א] הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו קורעו לאחר בישולו קס"ד בבישול צלי קאמר כדכתיב ויבשלו את הפסח באש ומשום דאמרינן כבולעו כך פולטו ואסיקנא שאני לב דשיע ואפילו מבלע לא בלע והילכך אפילו לקדרה שפיר דמי ואע"ג דהאי שינויא למידחא לדרבא הוא ומסקנא קי"ל כרבא אפ"ה קי"ל כי האי שינויא חדא דהא קא חזינן דהכי הוא דלב מישע שיע ועוד דפשוטה דברייתא בבישול קדרה משמע ולית לן לאפוקה מפשוטה ולאוקמה בבישול צלי דהא לא אייתי רבא סייעתא מיניה לשמעתא דאילו אסתייע מיניה רבא לנפשיה ואמר מנא אמינא לה דתניא הלב קורעו לא הוה לן למידחיה השתא דלא אסתייע רבא מיניה אלא אנן הוא דקס"ד לסיועי ולדחוקה לברייתא ולאפוקה מפשטה על שנויין סמכינן דשנויא הוא וכך יצאה הוראה הלכה למעשה מן המקום הזה והוא מגדול לוניל מרביץ לתורה:

[דף עו ע"ב] אמר רב בשר שחוטה שצלאו עם בשר נבלה כחוש אסור וכו' ומסתברא לן דהלכתא כרב מדאסיקנא בגמ' והא נמי כפת חמה ותבית פתוחה דמי לפי שכח האש גדול מאוד ומערב הטעמים זה בזה והתם במסכת ע"ז בענין בת תיהא אמרי' אמר לך אביי לאו מי אתמר עלה אמר רבה בר בר חנה אמר ר"ל וכו' והא נמי לדידי כפת חמה ותבית פתוחה דמיא והתם לא קי"ל כאביי אלא כרבא ולאו משום דרבא לא ס"ל דריש לקיש דהא דכ"ע אית להו דריש לקיש אלא דאביי מדמי לה לחבית פתוחה מתוך חוזק היין ושהוא מתכוין להריח בו ומהנאת ריחו ניכר טוב טעמו כמתכוין להנאתו דמי ורבא ס"ל כיון שאינו מתכוין להנאת הריח אלא לבדיקת היין אפשר ולא קא מיכוין הוא ושרי כדאמרינן בפרק כל שעה ולא דמי לזולף יין נסך שהוא אסור מפני ריחו דהתם להנאת הריח קא מיכוין והכא לבדיקת היין קא מיכוין ומשום הכי ריחא לאו מילתא הוא והיינו דאמר אביי והא נמי לדידי כפת חמה וחבית פתוחה דמיא מדקאמר לדידי מכלל דרבא לאו הכי מדמי לה ודכ"ע אית להו דריש לקיש והכא אמרינן סתמא והא נמי כפת חמה וחבית פתוחה דמיא אלמא מסקנא דגמ' הוא והכי הלכתא ודתאני רב כהנא ועובדא דההיא ביניתא כולהו מסייע לרב הלכך דרב עדיפא דמסתייעא מכולהו אמוראי וליתא לדלוי ב] והרי"ף ז"ל פסק בחילוף וזה ודבריו כתובים בפרק גיד הנשה ויש עליהם קושיות גדולות וחזקות דמאי דאמר רבא לא ס"ל דריש לקיש אנו כבר ברורנו דבין לאביי ובין לרבא אית להו דריש לקיש ומאי דאייתי ראיה מדרבי יוסי לאו ראיה

השגות הראב"ד

א] אע"פ שמוקצין מאכילת אדם. א"א הכל כי מה שפי' במכבדות ובכיפין שנפל עליהם מע"ש מה גזרה יש בו ומאי שנא המכבדות מן המגלות שפורשין תחתיהם וכן כביפין שפי' סלעים ומה יעשה הא דתנן אוכלין על של בין הכיפים ואין אוכלים על של בין השילין אלא שהיהן מחוברים בדקלים. אבל מכבדות הם הענפים הגבוהים ויש בהם גזירה שמא יעלה ויתלוש. והכיפין בעקרי הדקלים ואין בהם גזרה עליה ותלישה. והשילים הם דקלים רעים שמוציאים כעין קוצים ומגיהם גרועין ואין אדם רשאי ליגע בהם והוא כמו שאמרו במועד קטן טעון דיקלי שילי: ב] ודוקא לעורבים שלו. א"א כל זה הבל שאין צורך להכינה לעורבים שלו שהתמרים הללו כבר נתלשו מע"ש אלא שנשארו בין הענפים ומפני חשש שמא יעלה באילן עם נשילתם משם אסרום אע"פ שהענפים נמוכים עד שיפלו לארץ מ"מ אין עליהם תורת מוקצה לכשיפלו מפני שכבר היו מוכנים במקומם לעורבים. ורבין סבר דלדעת חכמים אפי' של בין הכיפין אין מוכנים לא לטלטל ולא לאכול לפי שאינו רשאי ליטלן משם ומוכן לעורבים לא הוי מוכן לאדם הואיל ואין האדם יכול ליטלן עד שיורידוהו העורבים וזהו האמת: ג] והרי"ף ז"ל. א"א כל מחלוקת שני אמוראין שאין אחד מהם ידוע שהלכה כמותו או שהסוגיא מסייעת לאחד מהם וכאן לחלוק על פי המשנה או על פי ברייתא ופשוטה של משנה או של ברייתא כפי האמר לוז שומעים והשני כעין שינויא הוא והשינויא לא סמכינן. ודברי זה משנתם כדברי רבין שהכל אסור כדברי חכמים אלא שלא מיחו בידם וגם אנשי יריחו לא היו מתירין אלא מפני סרחון כשני בצורת ולעניים. ואי משום דהלכה כר"ש במוקצה אינו כלום שהרי יש כאן צד מוקצה מחמת איסור ואי לאו הכי הכנה דעורבים אסורים הם. והנה כי שתיקת הרב ז"ל והנחת המשנה כמות שהיא הוא הוא כפסק לאיסור. והגהותיו טובות מפסקותיו של זה:

א] אבל בשלמים דיומיה. א"א אדרבה איפכא מסתברא דלהכי נקט לערב להשמועינן דאפי' אכילת שלמים דיומיה דאית ליה שהות למיכלינהו למחר ואית להו ערב ובקר אפ"ה דחי עשה דאכילה דידהו לעשה דהשלמה. ואי לא תנא לערב הוי אמינא דוקא לשלמים דאתמול דדחיק להו זימנא ולית להו ערב ובבקר מהדרא כולה מלתא שפיר דהא לערב לאו למימרא דבעי הערב שמש אלא לאגמורי דאפי' בכגון קדשים דיומיה דאית להו ערב ובקר דחינן להאי עשה דהשלמה: ב] במגים מקטר להו פי' הא קיי"ל וכו' ובפי' הרב ר' שלמה ז"ל לא וכו'. א"א כאמת וכברור אין לדמות הקטרת אימורין להקטרת קומץ דבהדיא אמרינן במנחות דבעו רבנן קדוש קומץ לכלי שרת ומעלהו ומקטירו בכלי שרת ור"ש הוא דפליג בקומץ ואמר דלא בעיא קדוש קומץ לכלי אלא כיון שקמצו מכלי שרת מעלהו ומקטירו אפילו בכמיניה אבל בהקטרת אימורין לא נתברר אם מוליכם כמות שהם בכלי אם לא לפיכך אין להתימה עליהם לומר במגים מקטיר להו דאפשר לומר הכי נמי שבכי מינו הקטרה בכלי ואין כאן משום תימה. אלא המסתא הברורה והשוה לכלן והקטירן ס"ד כמו שכתב הרב ר' שלמה ז"ל. וכן מצאתי אותה בספרי ספרד המוגהים ובכל המקומות הביא הקושיא על טעם אחר בפי' המליחה שאינו יכול להקטירם עד שימלחם וזה הדרך טוב ויפה כי הוא שוה לכולן. ואפשר שלא דקדק אלא על הלשון וזה שאמור כאן ואותו של מסכת יומא ואותו של מס' סוטה כולן מדקדוק הלשון. ולא כמו שזה סובר ולא כמו שכתב ר' שלמה סובר ונעולם בכולן גרסי' במגים מקטיר להו ומסכת סוטה נמי בכלי שרת מקטיר לאו ולא על העלאה לגבי המזבח דאפסק דהפי' אמורין נמי בכלי שרת מעלה אותן וזהו כבודה וכ"ש קומץ שהוא צריך לכלי ואילו אמרו בקומץ מעלהו בכלי שרת ומקטירו לא קשיא להו מידי אבל מפני שאמרו ומעלהו ומקטירו בכלי שרת משמע שהיתה הקטרה בתוך הכלי כעין מחתה דקטרת דיוה"כ. וכן נתנן במגים והקטירן משמע שהקטירן בתוך המגים. ומשום הכי אקשי ליה נמצאת הקושיא שוה לכל המקומות וזהו הדרך טובה ע"ד כל הספרים והוא עיקר:

א] ור' יהושע כו' משום דקי"ל מעשה רב. א"א אני רואה הבל כל דבריו. והגאון רבינו האיי גאון ז"ל בתחלה הורה למעשה דמר בריה דרבינא שהיה מתענה אפי' בשבת שלא להוציא אלא לאותן שבפרט ולבסוף חזר בו ואמר דהא דמר בריה דרבינא לא קיימא כר' אליעזר ולא כר' יהושע דאפי' ר' אליעזר לא א"ר אלא רשות. אבל למקבע ביה תעניתא אסור ואפי' בר"ח ומועד ואפי' בחנוכה ופורים והא דמר בריה דרבינא לא נודע על מה היתה קבלתו בתעניות הללו ואפשר שהגיע מעשה לידו שנתאבל עליו הרבה ולא נתקררה דעתו עד שקבל תענית כל ימיו חוץ מן הימים שלנו שהם לעתים רחוקים יום לשנה ואין למדים מן המפליג אלא ביושב ושונה ולא במתענה לשום תשובה: והדבר שאמיתי בעלה על דעתי שלא היה מר בריה דרבינא מפסיק כל השנה ולא קבל עליו להתענות אלא שני וחמישי של כל השנה ולא חשב להוציא מכללם שאר ימים טובים אלא אלו בלבד ומתוך כך נאסר בכולן חוץ מאלו שהוציאם בפרט וה"ו שהיה מתענה בשבתות: ב] יש להשיב מיו"ט דסוכה. א"א הקושיא נקלה והתירוץ נדחה שאם חזר ר' אליעזר מאלה הימים ולא חזר מלילה הראשון ולפרכיה מאותו לילה. אלא שכל יום טוב לר' אליעזר רשות ולפיכך אסרו בהן שבות שאפשר לעשותו מעיו"ט לא מחלוק בשבות זה להתירו אפי' ביו"ט דמצוה וכי דייקת בה שפיר ר' אליעזר שהוא מודה כאן בשבת שהוא אסור לדבריו דר' יהושע קאמר דהא אמר במסכת שבת פרק תולין דר' אליעזר עדיפא מדר' יהודה דאיהו שרי אפי' מכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב:

א] הלב קורעו וכו' וכן יצאה הוראה וכו'. א"א אין למדין מן המקל ואינו רואה הוראה כי לא יצאה הוראה בימי העמודים הגדולים ז"ל ומעשים בכל יום שנשאלין אף על התרנגולת שנתבשלה עם הלב שלה. ואיך יתפרץ האדם להתיר הלב ולאסור התרנגולת והם מפוסקים אם נחשוב כל הלב כחתיכת נבלה ולדבריו של זה הוא עצמו מותר ועוד אם איתא דהכי הוא כבי אליעזר דאמר כבד אוסרת ואינה נאסרת וטעמא דמילתא משום דשיעי לימא ליה נמי הלב אוסר ואינו נאסר ואפי' למאן דמפרש כבד אינה נאסרת משום דפרידא למפלט ולא בלעה אפי' הכי מבעי ליה נמי למיתנא בלב מטעם דשיע אלא ודאי לא תימא הכיא שטיא והאי פירושא בתרא דסברא כ"ל דשבוש הוא לפום סוגיא דשמעתא: ב] והרי"ף ז"ל כו'. א"א הקושיות הגדולות אשר מצא זה על דברי הרב ז"ל כמה הם רפות ותלושות וכבר דקדקתי אני אחריו בתכור כאיסור והיתר שחברתי לפני הרב ר' משולם ז"ל והם דברים של טעם וכולן חזרתי והשבתי להעמיד דבריו חוץ ממעט קושיא שעמדה עליו מדברי עצמו ואפשר שתקן אותה בתקון דבריו המתרים ועתה אשיב על דבריו של זה שאמר דרבא

עַרְבֵי פסחים סמוך למנחה. מנחה קטנה דהיינו ט' שעות ומחצה וסמוך לה היינו חצי שעה דהיינו בסוף שעה תשיעית כדתנן תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשע ומחצה וסמוך לה כחצי שעה קודם : לא יאכל אדם. כלומר לא יתחיל לאכול ומפרש בגמרא דהיינו טעמא כי היכי דלא ליתי למיכליה למצה אכילה גסה כלומר שלא יוכל לבלוע אותה אלא בקושי וכי האי גונא לא יצא בה ידי חובתו דלא מיקריא אכילה וכדאמרי' *(ביבמות) שהאוכל תרומה אכילה גסה אינו חייב בו משום אוכל אלא משום מזיק : לא יאכל עד שיסב. כדרך בני חורין זכר לחירות : לא יפחתו.

נר מצוה

גבאי צדקה המפרנסים את העניים כדתנן אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום אלא ליסנא דלא יפחתו אגבאי צדקה קאי : מארבעה כוסות של יין. תקנו חכמים לארבע ברכות ארבעה כוסות כדי שתהא כל אחת על כוס אחד ובירושלמי משמע כנגד ארבע גאולות הכתובים בפרשה ועוד אמרו כנגד ארבעה כוסות התרעלה שעתיד הקב"ה להשקות את העובדי כוכבים ונראה שלפיכך נהגו לומר בכוס רביעי קודם ההלל שפוך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך : גמ' כדי שיכנס לשבת כשהוא בתאוה. כדי שיהיה קדוש וסעודת שבת חביב עליו : רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך. מתחיל לאכול עד שתחשך : ובערבי שבתות ובערבי ימים טובים היכא דאתחיל

*°עַרְבֵי °פסחים סמוך א למנחה לא יאכל ב אדם עד שתחשך ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי פירוש סמוך למנחה מט' שעות ולמעלה (א) ומנחה גופה מתשע שעות ומחצה ולמעלה וסמוך לה (א) תשע שעות: גמ' תניא לא יאכל אדם בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא מתאוה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אוכל והולך עד ג שתחשך והלכתא כר' יוסי דקיימא לן הלכה כרבי יוסי מחבירו ומתניתין דערבי פסחים דברי הכל היא דמודה ד רבי יוסי בערב הפסח משום חיובא דמצה ובערבי שבתות ובערבי ימים טובים היכא

רש"י

עַרְבֵי פסחים סמוך למנחה. מעט קודם למנחה לא יאכל כו' כדי שיאכל מצה לתיאבון משום חיבוב מצוה : ואפילו עני שבישראל לא יאכל. בגליל פסחים עד שיסב כדרך בני חורין במטה ועל השולחן : ולא יפחתו לו. גבאי צדקה ואפילו הוא מתפרנס מתמחוי של צדקה דהיינו עני שבעניים דתנן במסכת פיאה מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי : ד' כוסות. כנגד ד' לשונות גאולה האמורים בגלות מצרים והוצאתי אתכם והצלתי אתכם וגאלתי אתכם ולקחתי אתכם : מט' שעות ומחצה. דהיינו

א מיי' פ"ו מה' חמץ ומצה סמג עשין כט וסי' ת טוש"ע א"ח סי' תעא : נ"ל יומא דף פ:

ב מיי' פכ"ט מהל' שבת סמג עשין כט טור א"ח סי' רעא :

הגהות חו"י
(א) תחלת :

הגהות הב"ח
(א) דמנחה כצ"ל :

א הטור כתב דאסור לאכול פת מתחלת שעה עשירית ולמעלה ולדברי רבינו אסור מט' שעות ולמעלה וכן מיי' וכן סמ"ג ונראה דבהא פליגי דרבי' וסייעתו מפרשי סמוך למנחה דמתני' אלפני שעת המנחה והטור מפרש סמוך למנחה על אחר שעת המנחה :

לשון ריא"ז
ערבי פסחים סמוך למנחה שהוא מסוף ט' ולמעלה לא יאכל אדם עד שתחשך כדי שיכנס לאכול מצה בתאוה :

ב מיי' וסמ"ג וטור כתבו כגון מצה עשירה לא מצי למיכל אבל בשר וירק ומיני תבשיל שרי ובלבד שלא ימלא כריסו מהן ויין כתב הטור דמצי לשתות הן רב הן מעט וצ"ע דהא אמרי' פרק כיצד מברכין *פורתא גריר טובא סעיד וצ"ע :

לשון ריא"ז
ג ערבי שבתות וערבי שאר ימים טובים אוכל והולך כל היום כולו ומז"ה אוסר אף בע"ש וי"ט כמו שאסר בערבי פסחים ואין שיטת התלמוד כדבריו שלא אסרו אלא בערבי פסחים בלבד כמבואר בקונטר' הראיות : ד כתב הרא"ש ז"ל תימה הוא על לשון הרי"ף שכתב שמודה ר' יוסי בערב הפסח שלא יתחיל בסעודה מט' שעות ולמעלה אלמא דסבירא לר' יוסי דבערב שבת

*[לפנינו בגמ' אי' טובא גריר פורתא סעיד]

המאור הקטן

ראיה הוא דהא אמרינן בפת חמה וחבית פתוחה דברי הכל אסור דאלמא ליכא מאן דפליג עליה ואפי' לר' יוסי ומה שכתב דהדין מימרא דרב שייך בההיא מימרא דיליה דבפ' גיד הנשה יש עליו כמה תשובות חדא שסתרו דבריו זה את זה דהכא פסק כל איסורין שבתורה בששים בין במינן בין שלא במינן ובמסכת ע"ז פסק כרב ושמואל דכל איסורין שבתורה במינן במשהו והתם כתב ומחק והגיה ותקן וכאן לא תקן ולא שנה כלום ועוד היכי סליק אדעתיה דריחא במשהו השיב ובטל בששים ולא בנותן טעם ורב דאסר ליה לטעמיה אזיל דאמר מין במינו במשהו והא אסיקנא בגמ' והא נמי כפת חמה וחבית פתוחה דמיא והא ודאי מין בשאינו מינו הוא ודכ"ע בנותן טעם אלמא ריחא כנותן טעם דמי ולא שייך מימריה דרב דהכא במימריה דהתם כלל ומאי דכתב דלוי שצלאו קאמר ולא קאמר צולין לכתחלה מפורש הוא זה בגמ' דהא אותביניה ללוי מהא דתני' אין צולין שני פסחים כאחד ואי לא קא שרי למעבד להכי לכתחלה היכי ס"ד לאותובי מיניה ללוי דהא ליכא בברייתא בדיעבד מאי דיניה אלא לכתחלה קאמר אין צולין ולוי נמי הא קא מודה לכתחלה אלא ודאי מדאמר לוי ריחא לאו כלום הוא אפי' לכתחלה הוא שרי דהא לאו כלום הוא ודומיא דבת תיהא דקא שרי רבא אפי' לכתחלה משום דריחא לאו כלום הוא ועובדא דעבד לוי בי ריש גלותא בלכתחלה עבד ומש"ה אותביניה מברייתא דקתני אין צולין דאתני רב כהנא ועובדא דההוא ביניתא כולהו פליגי עליה דלוי : ועוד הא דכתב דפת שאפאה עם צלי כיון דשריא בלחוד כדבר שיש לו מתירין הוא ואפי' באלף לא בטיל קשיא עליה הא דגרסינן בפ' כל הבשר דגים שעלו בקערה רב אמר אסור לאוכלן בכותח מ"ט נותן טעם הוא למה ליה למימר נותן טעם הוא תיפוק ליה דהוה ליה דבר שיש לו מתירין ואפילו באלף לא בטיל אלא לאו שמע מינה כה"ג לאו דבר שיש לו מתירין הוא ותו לא מידי ולדידן אע"ג דסבירא לן דריחא מילתא היא יש בו צד להקל שהפת שאפאה בתנור ששטשו אותו באליה אסורה בכל דבר משום גזירה ובריחא לא אחמור רבנן כולי האי א] ויש מחכמי הדור שאמרו שלא אסר רב אלא בתנור מתוך שהוא צר וקטן אזיל האי ומפטם ליה להאי דומיא דפת חמה ע"פ חבית פתוחה שהוא מקים צר וקטן אבל בפורני שהוא גדול אין להחמיר כל כך דהא שליט ביה אוירא טובא :

פרק מי שהיה טמא [דף צג ע"א] ת"ר אלו עושין את השני הזבין והזבות והמצורעים והמצורעות וכו' עד א"כ למה נאמר טמא ומתמהינן עלה למה נאמר טמא דאי בעי למעבד לא שבקינן ליה אלא אימא א"כ למה נאמר דרך רחוקה לפטרו מהכרת הא אי בעי למעבד שבקינן ליה כרב נחמן דאמר הורצה ואיכא מאן דקשיא ליה מאי אולמיה דברייתא ממתני' דקתני א"כ למה נאמר טמא ודרך רחוקה שאלו פטורין מהכרת ואלו חייבין בכרת ועל מה לא אותביניה ממתני' לרב ששת ומאי שנא דמתמהינן עילוי ברייתא למה נאמר טמא ולא מתמהינן עילוי מתני' לתרוצה ולפרושה כדתרצינן ברייתא ולאותוביה לרב ששת ולסיועיה לרב נחמן ותשובת זאת הקושיא שזאת התמהה שאנו מתמיהים על הברייתא משום סיפא דברייתא הוא דקתני לפטרו מהכרת ולא קתני לפוטרן מהכרת דבשלמא לתנא דמתני' דנקט להו לתרווייהו טמא ודרך רחוקה כדכתיבי בקרא ליכא למשמע מינה ולא מידי אלא לתנא דברייתא דלא קתני אלא חד מינייהו ג] מדקתני לפוטרו מהכרת ולא קתני לפוטרן מ"ש דנקטיה לחד ושבקיה לאידך אלא ודאי משום דחדיש בה רחמנא ופטריה ואע"ג דאי בעי למעבד שבקי' ליה חס רחמנא עליה מיחס ופטריה ולאשמעינן הא משמעתא יתירתא לפטורא נקטיה תנא דברייתא לחד מינייהו ושבקיה לאידך ואי אתה יכול לומר זה בטמא דטמא ודאי מידחא דחייה רחמנא כדכתיבי קראי בהדיא ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב ואע"ג דבעו למעבד לא שבקינהו רחמנא ונגרעו מלעשות פסח ראשון הלכך בעל כרחך הא דקתני בברייתא למה נאמר טמא שבושא הוא דהאי פטורא יתירתא ליתא בטמא והיינו דמתמהין עלה א"כ למה נאמר טמא דאי בעי למעבד לא שבקינן ליה אלא תריץ ואימא למה נאמר דרך רחוקה לפוטרו מהכרת ואע"פ שהיה יכול לעשות דאי בעי למעבד שבקינן ליה אפילו הכי חס עליה רחמנא מיחס ופטריה והיינו דנקטיה תנא דברייתא לדידיה לחודיה לפטורא לאשמועינן ביה הדין חידוש דחדיש ביה רחמנא וכמ"ד הורצה. וכיוצא בזה הדבר מן התמיהות המוקדמות בתלמוד בתחלת הדברים על שם סופן ההיא דגרסינן ביבמות בפ' ר"ג בשטר כיצד דתניא כתב לה על הנייר או על החרס וכו' והדברים מפורשים לכל מבין :

כתב עלה הרי"ף ז"ל ג] ובערבי שבתות ובי"ט היכא דאתחיל מקמי ט' שעות ואמשיך ליה וכו' ואני אומר אף בערבי פסחים אם התחיל קודם ט' שעות אין מפסיקין עד דקדיש יומא ופרים מפה ומקדש והיינו הך דתניא ושוין שמתחילין ואוקימנא קודם תשע ולא מפלגינן בה בין בערב הפסח ובין בערבי שבתות וי"ט וההיא דאמר ר' יוחנן הלכה כרבי יהודה בעה"פ להפסקה ליתא מדרב יהודה אמר שמואל

מלחמת ה'

יין ויודעין ומכירין בכך טעמו את החמיץ אם לאו וכן מפרש בספר הערוך וכן אמרו הגאונים עכשיו חלקו בזה אביי ורבא והכל מודים שאין כאן הנאת ריח לאיסור משום הנאה הבאה לו ואע"ת שהנאה באה לו מן הריח בעל כרחו דכ"ע אפשר ולא מיכוין הוא לענין הנאת הריח ודכ"ע דבר שאינו מתכוין מותר כר"ש ואפילו בדאפשר למאן דמתני ליסנא קמא דרבא אתותב ועוד דאמרא לאו לריחא דכה"ג עביד ושלא כדרך הנאתו הוא אלא הכא בהא קא מיפלגי אביי סבר ריחא דקלוט בפומיה כטעמא ואפילו באיסורי אכילה דלאו איסורי הנאה כגון כמון של תרומה אסור דהא בלע ליה ממש לריח וכטעמא דמי ואכילת כל איסורין שבתורה כי לא מתכוין נמי אסור כדאתמר בעלמא המתעסק בחלבין ובעריות אסור שכבר נהנה ואע"פ דהכא בפרק כל שעה אמרי' בדלא קא מיכוין דשרי כר"ש שאני התם דלא בלע ליה ממש לריח אבל התם טועם הריח ובולעו כטועם איסור ממש הוא שפעמים שהריח כגון זה משביעו ופעמים משכרו ורבא סבר ריחא לאו כטעמא הוא והיינו דמייתי עלה ת"ש מכמון דתרומה ומהרודה פת חמה ונתנה ע"פ חבית של תרומה והאי ודאי כפת חמה וחבית פתוחה דמיא ומשום הכי אסקי' לרבא ודאי תנאי היא ולית ליה דריש לקיש ומעתה הדבר מוכרע כדברי הראשונים ורבינו הגדול ז"ל דרבא כלוי ס"ל דאמר ריחא לאו כטעמא הוא ותרווייהו לית להו דריש לקיש ולתרווייהו אמרי' הכא והתם דודאי תנאי היא ומה שטען רבינו ז"ל בדרב כהנא ולוי שצלאו קאמר ולא קאמר צולין וזה הסברא מדברי בעל הלכות גדולות קבל אותה ואפשר שהוא כן והאי דאותביניה מהא דתניא אין צולין ב' פסחים כאחד משום דקתני מפני התערובה דמשמע שיש שם תערובת טעמים ממש ואילו ללוי הוה ליה למיתני מפני הריח ושוב ראיתי לרב ר' אברהם ז"ל שפי' דללוי כיון דלא מיתסר אלא לכתחלה ליכא למיסר אלא באיסורין אבל בשני פסחים כיון דתרווייהו היתרא נינהו וליכא למיקם אטעמא אפי' לכתחלה שרי ומשום הכי אותביה מינה ללוי ואע"ג דלא שמעינן דשרי לכתחלה ואע"ג דרבא שרי בת תיהא אפילו לכתחלה הנאה הבאה לידי אכילה שאני וזה הדעת שלהם עולה היא לפי גמ' שלנו אבל אני איני מודה בזה מפני שזו השמועה בגמרא ירושלמית אמורה בלכתחלה וכך היא בלשונה מהו לצלות שני ספודין אחת של שחוטה ואחת של נבלה בתנור אחד רבי ירמיה בשם רב אוסר שמואל בשם לוי מתיר מתניתא פליגא על רב וכו' אבל הריני כמוסיף על דברי רבינו ז"ל דהא דמתני רב כהנא אסור לאוכלה בכותח ודאי גזירה דרבנן היא לכתחלה משום דאיכא תערובת טעמים ונראה כאוכל בשר בחלב שאינו לא היה אוכל יודע שמן הריח קלט סבור הוא שבשר בחלב ממש אכל משא"כ בשאר כל האיסורין שאין הטועם אותם מכיר בהן איסור עד שיודע מאיזה מין נתערב כאן טעם זה ואם בא לישאל אומרים לו מן הריח קלט ואין בו ממש ועוד שגזרו בבשר בחלב יותר משאר איסורין משום דלא בדילי מיניה שלא מצינו בשאר איסורין שלא יהו עולין על שולחן אחד חוץ מן הבשר שאינו עולה עם הגבינה על השולחן וכן מצינו בחלת חוצה לארץ שאינה עולה וחד טעמא הוא משום דהיתרא הוא לכהן וישראל בכהן אתי למיטעא ולאחלופי וכן מצינו בקעה בגליל וגדרו בה גדר והאי נמי סייג בעלמא הוא כיון שהוא נראה כאוכל בשר בחלב ויש היתר לפת לאוכלה עם הבשר אין מתירין אותו בכותח וסיוע לדברי רבינו ז"ל שלא אמרו בגמ' אתני רב כהנא בריה דרב הונא שנא לסיועיה לרב אלמא אף כלוי אתיא הוא אלא שהביאוה ענין לה לומר ריחא באיסורין פלוגתא דרב ולוי בפת ולוי אסור מפני הרגל עבירה בכותח אבל לא עם הבשר ואם נאמר דאתיאן כרב נדחה את כולן מפני שהלכה ודאי כרבא דע"א ומר בר רב אשי במוק דידיה עסיק ולא מודה ולא פליג בדין איסורא כלל אבל במה שכתב רבי' הדין מימרא דרב שייך בהדיה מימרא דיליה דפרק גיד הנשה איני יודע לו טענה לפטרו וכן מה שכתב דפת שאפאה עם הצלי דבר שיש לו מתירין הוא ואפילו באלף לא בטיל ואקשי עלה בעל המאור מההיא דגרסי' בפרק כל הבשר דגים שעלו בקערה אסור לאכלן בכותח מאי טעמא נותן טעם הוא לאו קושיא הוא כלל דהתם הכי קאמר אותו טעם שנתערב מן הקדרה בדגים בין שהוא הרבה כדי ליתן טעם בין שהוא מעט טעם ממשו של איסור הוא חשוב ולא פוקי מדשמואל דשרי משום דנותן טעם בר נותן טעם הוא ואינו כדאי לאיסור דאפי' בריה ממשו של איסור לא הואי ולעולם אימא לך דלרב אפי' אין טעם בשר ניכר בדגים נאסרו במשהו משום דהוו ליה דבר שיש לו מתירין ועוד מאן לימא לן דרב סבר דבר שיש לו מתירין אינו בטל הא תנאי היא אבל יותר יקשה על הרב ז"ל מה שאמרו שם לגון שחתכו בסכין מותר לאוכלו בכותח ופריש רבא משום דאפשר למטעמיה ועוד אי ריחא במשהו אסור היכי אמר רבא בת תיהא לאו מילתא היא ועוד מחל לו בעל המאור מחילה גדולה בטעות בכאן שכל דבר שיש לו מתירין כשאמר אינו בטל לא אמר אלא במינו אבל שלא במינו בטל הוא שכך רמוז במסכת נדרים במשנה פרק הנודר מן המבושל מפורש שם בירושלמי ושנוי שם בתוספתא דמסכת שביעית וכבר כתבתי כן למעלה בפרק כל שעה ואל יקשה עליך דעתך בזה מה שאמרו בפרק משילין וליבטיל מים ומלח לגבי עיסה ואמר רב אשי עלה הוה ליה דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל דאיכא למימר מים ומלח לגבי עיסה כמין במינו דמי דהא מעיקרא אסדר עלה כי הנא הרי שנתערב לו קב חטין שלו בעשרה קבין של חבירו יאכל הלה ואדי אחיכו עליה וא"ר הושעיא שפיר עבוד דאחיכו עליה מאי שנא חטים בשעורים דלא קאמר להו דהוה ליה מין בשאינו מינו ובטיל חטים בחטים נמי לר' יהודה הוא דלא בטיל לרבנן בטיל ומדלא אחיכו נמי למימר ליה האי חטים ושעורים הוא ולכולי עלמא בטיל אלמא מים ומלח לגבי עיסה כמין במינו דמי והתירוץ שנראה לי דמים ומלח בעיסה נותן טעם הוא ובכל איסורין שבתורה נמי לא בטיל אלא שהקשו בגמ' כיון דלא חשיבי לגבי דין ממון ותחומין איסורא תלוי בדין ממון הוא דינא הוא דליבטלו בטעמא דר' יהודה במים ומלח סדומית לפי שאין ניכרין מה שאין לומר כן בכל איסורין שבתורה ואתא רב אשי למימר כיון דיש לו מתירין ולאו מתמירין בכל דבר שיש לו מתירין שאינו בטל אפי' באלף ואפי' בדרבנן אע"פ שהוא דבר מועט ואינו חשוב האי נמי אין נותן טעם שלו בטל אע"פ שאינו חשוב לענין תחומין אם מצינו שהחמירו בהן במינו יותר מכל האיסורין דין הוא שנחמיר בהן שלא במינו כשאר איסורין וזה פירוש יפה ונכון אבל אין ספק דכל דבר שיש לו מתירין שלא במינו בטל הוא כשאר כל איסורין שבתורה והדבר מוכח בראיות גמורות והכלל העולה בידנו בעיקר פסקה של הלכה זו כדברי רבינו הגדול ז"ל ורבינו ואע"פ שמקצת טענותיו בכאן אינן דברים נכונין הרי נפתח בגדולים ונסתיים בקטנים :

כתוב בספר המאור כתב עלה הרי"ף ז"ל ובערבי שבתות ובערבי י"ט היכא דאתחיל מקמי תשע ואמשיך ליה וכו' ואני אומר אף בע"פ: אמר הכותב דעתו של רבינו ז"ל שהרי השמיט זו שא"ר יוחנן הלכה כר' יהודה בערב הפסח להפסקה וכן עיקר

השגות הראב"ד

דרבא לא פליג אדריש לקיש ודייק לה מדאביי במסכת ע"ז לדידי כפת חמה וחבית פתוחה דמי מכלל דלרבא לא דמי לפת חמה וכו' מיהו בפת חמה וחבית פתוחה מודה רבא דאסור אלמא לרבא נמי ריחא מילתא היא. וזה הדקדוק אינו שלו כי אם מן הצרפתי האחרון ואת הכל ישא רוח שהרי רבא הביא סיוע לדבריו מתנור שהסיקו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת שהיא מותרת אלמא אפילו בפת חמה וחבית פתוחה ס"ל לרבא ריחא לאו מילתא היא ויש שכתב הצרפתי דרבא ס"ל כיון שאינו מתכוין להנאת הריח אלא לבדיקה אפשר ולא הוא מתכוין עליה ובזי וכו' קשיא עליה א"כ טעמיה דרבא משום דלא מכוין הוא ולאו משום דריחא לאו מילתא היא. ועוד הא דבשר נבלה ושחוטה נמי שאין מתכוין הוא שאין כוונתו לריח כלל ויהא מותר וכמה הם ליכים לדברי אברהם המודעי שפי' בחבורו. גם מה שכתב דהא דתני רב כהנא בפת שאפאה עם הצלי יבו' ועובדא דההיא ביניתא מסייע לדרב ואיך לא הבין ולא שמע דהני תרתי מדתו מדגים שעלו בקערה של בשר דאפסקא הלכתא במסכת חולין דלא כרב דאסר אלא כשמואל דשרי מעתה בשר שחוטה ונבלה מותרת כלוי דאי עבד ופת שאפאה עם הצלי וביניתא דאטויא בהדי בשרא מותרים לאכלן בכותח לכתחלה כעין דגים שעלו בקדרה. והקושיות שהקשה זה על דברי הרב ז"ל אינן כלום הראשונה שהקשה דבריו אהדדיה הרי חזר בו בכאן ממה שכתב בע"ז ואם לא נמחק משם מעלות הסופרים היא. ומה שהקשה על מה שאמר במשהו והוקשה לו פת חמה וחבית פתוחה כמין בשאינו מינו הוא ואני אומר שלא אמר הרב כך אלא בבשר שאין ריחו ניכר בו הלכך הוה ליה במשהו אבל מין בשאינו מינו כיון שהוא ניכר למ"ד ריחא מלתא הוא כנותן טעם דמי ומאי דמקשה ליה דלוי אפי' לכתחלה נמי הוי מדאקשינן עליה ממתני' דאין צולין ב' פסחים כא' לכתחלה היא הא לאו קושיא היא דלוי לא אסר לכתחלה אלא באיסור בהדי היתר לכתחלה ודאי אין מערבין אבל בשני פסחים היתרא נינהו וכיון דריחא לאו מילתא היא אפי' לכתחלה נמי מותר ובתרתי הא דשרי רבא לכתחלה משום דריחא בלחוד הוא ואין בו הנאת אכילה וכיון שאין עיקר הנאתו לשתיה אין הנאת ריחו בכליו כלום כי אם על ידי זלוף בקרקע ע"י הריח הנקלט בעפר והוא הוא המרחיב נפשו של אדם אבל ריח הבא לידי אכילה מודה רבא דלכתחלה אסור לערבן בדבר אסור. ומה שהקשה מדגים שעלו בקערה למה ליה למימר לרב נותן טעם הוא ליתא משום שיש לו מתירין שלא לאכלו בכותח לא קמא ליה מלתא שפיר דהא דאמר רב נותן טעם הוא לאו שהדגים נותנין טעם דכותח אלא שהם קבלו טעם הבשר ותשיב להו רב כאילו הם בשר בעין ואסר אותם עם הכותח מ"מ אין הלכה כמותו לא בדגים ולא בפת שאפאה עם הצלי ולא בביניתא דאטויא בהדי בשרא כדאמרן לעיל מ"מ כאן תפסתי מעט על הרב ז"ל המקום ימחול לי ולו :

א] ויש מחכמי הדור כו'. א"א אני הוא שכתבתי זה בחבורי לפני הרב ר' משולם ז"ל ומראיות המאירות :

ג] בדקתני לפוטרו מכרת וכו'. א"א כל דבריו הבל הם אבל הקושיא שהקשה מן הברייתא על רב ששת וסייעיה לרב נחמן ולא סייע אותו מן המשנה משום דמתני' קתני להו לתרווייהו כי הדדי ואיכא למימר דהוו להדדי כי היכי דטמא אי בעי למעבד לא שבקינן ליה הכי הוא דרך רחוקה אי נמי בעי למעבד לא שבקינן ליה והא דקאמר לפוטרן מהכרת חד מתרי טעמי נקט דהא ע"כ בטמא תרי טעמי אית ביה וכי היכי דאיתנהו בטמא איתנהו בדרך רחוקה א"כ איכא למימר לאידך גיסא דהאי דנקט במתניתין להאי טעמא ולא קאמר דאי בעי למיעבד לא שבקינן להו משום דאיכא דרך רחוקה דאי בעי למעבד שבקינן ליה משום הכי נקיט טעמא דשוי לתרווייהו הלכך ממתניתין ליכא למשמע מידי אבל ברייתא דלא קתני אלא חד וע"כ לאו אטמא דאי אטמא עדיפא מיניה הוה ליה למתני דאי לא שבקינן למעבד דפשיטא דפטור מכרת דגברא הא לא חזי אלא ודאי אדרך רחוקה קאמר והבתא ודאי מדקאמר לפטרו מהכרת ולא קאמר דאי בעי למעבד לא שבקינן דהא הוה עדיפא ליה לאשמועינן אלמא אי בעי למעבד שבקינן ליה וכמאן דאמר הורצה זה היא הפי' המאיר כאור נוגה. עוד נ"ל טעם יפה מזה דמתני' כיון דתנא סיפא ואלו חייבים בכרת דאשמועינן טובא דמזיד ואלו חייבים במזיד אשמועינן דפסח שני לא מתקן ליה לכרת דראשון לאפוקי מדר' חנינא בן עקביא ואשמועינן דאחר תנא לא תיילא עליה הכונות ואיכא עלה כרת דפסח ואידי דבעי למתנא חייבין תנא נמי רישא פטורין אבל בברייתא ליכא למימר הכי ותו לא מידי :

ג] כתב עלה הרי"ף ז"ל ובערבי שבתות וכו' ואני אומר אף בערבי פסחים וכו'. א"א ימינו לו לזה להיות הלכה פסוקה בפסק רבי יוחנן ורבי יוסי בר רבי חנינא הלכה כר' יהודה בערב הפסח ואוקימנא להפסקה

תורה אור

היכא א דאתחיל ליה מקמי תשע שעות ואימשך ליה. בסעודתיה עד דקדיש יומא פרים ליה למפה על השלחן ומקדש והדר גמיר ליה לסעודתיה *דתניא מפסיקין לשבתות דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אין מפסיקין ומעשה ברשב"ג ור' יוסי ור' יהודה שהיו מסובין בעכו וקדש עליהם היום אמר לו רשב"ג לרבי יוסי רצונך נפסיק וניחוש לדברי ר' יהודה חברנו אמר לו בכל יום ויום אתה מחבב דברי בפני ר' יהודה עכשיו אתה מחבב דברי ר' יהודה בפני °הגם לכבוש את המלכה עמי בבית לא נפסוק שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות אמרו לא זזו משם עד שקבעו הלכה כרבי יוסי ואמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה כר' יהודה דאמר מפסיק את סעודתו ועוקר את השלחן ומקדש ואח"כ גומר סעודתו ולא כרבי יוסי דאמר גומר סעודתו ואח"כ מקדש אלא ב פורס מפה ג ומקדש ואחר כך שרי המוציא וגמר לסעודתיה ומברך ברכת המזון תניא כותיה דשמואל* ושוין שאין מביאין את השולחן אא"כ קדש ואם הביא פורס מפה ומקדש וה"מ לקדוש אבל להבדלה אינו מפסיק כדבעינן למימר לקמן והא דאמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל כשם שמפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה לומר שפורס מפה ומבדיל ואחר כך גומר סעודתו כדרך שהוא עושה בקדוש ליתא ואותן °בני אדם שקדשו בבית הכנסת אמר רב ידי קדוש יצאו ידי יין לא יצאו ושמואל אמר *אף ידי קדוש נמי לא יצאו ורב למה ליה לקדושי בביתיה כדי להוציא בניו ובני ביתו ושמואל למה ליה לקדושי בבי כנישתא °לאפוקי אורחים ד ידי חובתן דאכלי ושתו בבי כנישתא ואזדא

אסתר ז

רש"י

דהיינו זמן עשיית תמיד הערב: גמ' ואימשך ליה. שהאריך בסעודתו : עד שקדש יומא. עד שקדש היום : אין מביאין את השלחן. לאכול משקדש היום אלא אם כן קדש : ואם הביאו. קודם לכן. א"כ אין מביאין את השלחן בערב פסח אפילו מבעוד יום אלא א"כ קידש (א) דאפילו ר' יוסי מודה בערב פסח : אבל להבדלה. אם היו מסובין לאכול וחשך ליל מוצאי שבת : ידי יין לא יצאו. שאם יש להן יין לשתות בביתם חייבין לברך בורא פרי הגפן שאינן פטורין בברכת

נר מצוה

דאתחיל לא: מקמי תשע וכו' זה שכתב הרב ז"ל דאתחיל ליה מקמי ט' לערבי פסחים נ"ל דה"ה לשאר ימים טובים לא אצטריך למנקט מקמי תשע דהא קי"ל כר' יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך אלא משום דאף ערבי פסחים בכלל יו"ט נקטה הכי ומיהו אף בערב הפסח נמי אם התחיל לאחר ט' אע"פ בעשה באיסור כך דינו לענין הפסקה שפורס מפה ומקדש : דתניא מפסיקין לשבתות דברי ר' יהודה. כלומר מפסיקין מלאכול ומברכין ברכת המזון והכי איתמר לקמן בהדיא אבל עקירת השולחן לא מעלה ולא מוריד ומאי דאמרינן בגמרא עקירת השלחן בהדי הפסקה לאו דוקא אלא לפי שהיה דרכן לאכול על גבי שלחנות קטנות ולסלק אותן מלפניהן אחר אכילה קרי ליה להפסק אכילה עקירת שולחן : רצונך נפסיק ונחוש לדברי רבי יהודה חברנו. שהיה אומר מפסיקים לשבתות ומיהא שמעינן דהפסקת אכילה קאמרי ולאו עקירת שולחן דהא ר' יהודה דפסיק ורשב"ג היה אומר להפסיק לכבודו ואי אפשר שעקרו השלחן שהרי עדיין היה רבי יוסי אוכל אלא ודאי הפסקת אכילה קאמרי : אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי אלא פורס מפה ומקדש. וא"ת ושמואל דאמר כמאן י"ל רבנן הכי קאמרי והיינו ברייתא דקתני פורס מפה ומקדש כמו שנפרש אותה בסמוך בס"ד וכן אמר בירושל' אבל חכמים אומרים פורס מפה ומקדש : ואח"כ שרי המוציא ומברך ברכת המזון. לשון הרב אלפסי ז"ל הוא והקשה הר"ז הלוי ז"ל עליו אם איתא דשרי המוציא אף ברכת המזון נמי הוה צריך מקמי דשרי ליה שלא מצינו בהמ"ז אחת לב' ברכות של המוציא וכיון שאינו צריך ברכה למפרע אלמא לקבעיה הדר ולא צריך לברוכי המוציא ולאו קושיא היא דהא איכא נמלך דמברך על כל כוס וכוס לכתחלה כדאיתא לקמן (דף קג:) ואינו נראה שיהא מברך ברכה למפרע אלא אחר כולן ובפת נמי הכי איתא לדינא דנמלך דאמרינן התם בפ' כל הבשר (דף קז:) השמש מברך על כל כוס וכוס ועל כל פרוסה ופרוסה ותניא אידך מברך על כל כוס וכוס אבל לא על כל פרוסה ופרוסה ומשני הא דאיכא אדם חשוב הא דליכא אדם חשוב אלמא דדינא דנמלך אפילו בפת איתיה ולא מסתבר דמברך על כל פרוסה ופרוסה ברכה למפרע : תנ"ה ושוין שאין מביאין את השולחן אא"כ קדש. פי' הר"ז הלוי ז"ל דבערב הפסח קאמר דאפי' ר' יוסי מודה משום חיובא דמצה דלא יאכל עד שתחשך ולא נהירא דמדקאמר אא"כ קדש משמע דלא יביא את השולחן בזמן קדוש קאמר אלא הכי פירושא שאע"פ שמיקל ר' יוסי ואומר אוכל והולך עד שתחשך מודה הוא שאין מביאין את השולחן משתחשכה אא"כ קדש : ואם הביא פורס מפה ומקדש. הך סיפא דברייתא לאו אשוין קא מהדר דהא ר' יוסי לא מודה בהכי דאין מפסיקין כלל קאמר אלא תנא דהך ברייתא הוא דאמר הכי וכיון דאפי' רבי יוסי מודה דאין מביאין את השולחן משתחשכה אא"כ קדש אם הביא מבעוד יום אע"פ שאינו חייב להפסיק לגמרי פורס מפה ומקדש: ידי קדוש יצאו. דלא בעי רב קדוש במקום סעודה: ידי יין לא יצאו. שאם יש להם יין לשתות בביתם חייבין לברך בפה"ג שאינן פטורין בברכת היין של שתיית הכוס ששתו בבהכ"נ דאע"ג דתנן (ברכות דף מב.) בירך על היין שלפני המזון פטר היין שלאחר המזון ומוקמינן לה התם בברכות (דף מב:) בשבתות וימים טובים שאדם קובע סעודתו על היין הכא כיון שנעקרו ממקומן ה"ל היסח הדעת וצריך לברך : אף ידי קדוש לא יצאו. דס"ל לשמואל דאין קדוש אלא במקום סעודה וכתב רב אחא ז"ל דטעמיה מדכתיב וקראת לשבת עונג במקום קריאה שם תהא עונג : לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו בבי כנישתא. שאע"פ שאמרו (מגילה כח.) בבתי כנסיות שאין אוכלין בהן ואין שותין בהן אפשר דאורחין

שלמי הגבורים

שרי אף להתחיל ופסק הלכה כמותו וסדר תו קאמר וערבי שבתות וימים טובים היכא דאתחיל ליה מקמי תשע שעות ואמשיך ליה וכו' אמאי נקט מקמי תשע שעות והרמב"ן כתב שמצא בהל' רב אלפס ז"ל מדוייקות היכא דמתחיל מקמי דקדיש יומא אבל בהלכות גדולות כתב מן ט' שעות דמעלי שבתא ומעלי יומא טבא לא אהבעי ליה לאינים מיתחיל בסעודתא דתניא לא יאכל אדם וכו' ואפי' ר' יוסי לא אמר אלא דאי אתחיל אין מפסיק אבל לכתחילה לא יתחיל והא ליתא דהא אמרי' בשמעתין אלא הא קתני ושוין שמתחילין אימתי אי בערבי שבתות וימים טובים הא מיפלג פליגי אלמא דר' יוסי שרי אף לכתחיל והר"ר ישעיה מטראני הביא ראיה לדברי הלכות גדולות מדאיצטריך ליה לר' יוחנן לפסוק הלכה כר' יוסי בע"ש להפסקה מכלל דלא ס"ל כוותיה בהתחלה דאי סובר כוותיה בהא להתחיל שרי כ"ש בא"ל להפסיק אלא שמע מינה דוקא בהפסקה פסק כוותיה ולא בהתחלה והא ליתא דא"כ תיקשי לך לר' יוסי גופיה מאי איצטריך ליה, לאשמועינן דאין מפסיקין פשיטא אתחולי מתחילין אפסוקי מבעיא אלא ודאי כמו דפרי' דתרי מילי ניהו דאפשר דאע"ג דשרי ר' יוסי להתחיל ולא חייש ליכנס כשהוא תאב מ"מ לכשתחשך צריך להפסיק מפני כבוד השבת שילך אע"ג דר' יוחנן סבר כר' יוסי בהתחלה הוצרך לפסוק כמותו בהפסקה וכן פסקו רשב"ם ור"י דמותר להתחיל בסעודה בע"ש עד שתחשך וכן מוכחת סתם מתני' מדתני' ערבי פסחים וכו' עד שתחשך מכלל דבערב שבת וי"ט שרי : א סמ"ג כ' דבע"ש ובעי"ט יכול להתחיל לאכול מתשע שעות ולמעלה עד שתחשך ורבינו כתב ובע"ש ועי"ט היכא דאתחיל מקמי תשע שעות כו' משמע דלא שרי לאתחולי לאכול גם בע"ש ובעי"ט אלא מקמי תשע שעות וכ"כ ה"ג כדברי רבינו אמנם מיי' פ' (כ"ט) [ל] מהל' שבת וטור א"ח סי' רע"א נראה כדברי סמ"ג : ב כתב רשב"ם אע"ג דבשאר שבתות וי"ט קי"ל פורס מפה ומקדש בפסח צריך להפסיק סעודתו בעקירת שולחן ופליג נמי עם רבינו ודברי מיי' וסמ"ג וטור מוכיחים דאין חילוק בין ע"פ לשאר עי"ט כדברי רבינו : ג סמ"ג כ' מי שהיה אוכל בע"ש וקדש עליו היום והוא בתוך הסעודה פורס מפה על השולחן וגומר סעודתו ואח"כ מברך ברכת המזון דאלמא אין צריך לברך ברכת המוציא מדקאמר גומר סעודתו ורבינו כתב דמברך המוציא וכן כתב הטור א"ח סימן רע"א וז"ל ולזה הסכים הרא"ש שלא לברך בפה"ג אם שתה מתחלה אבל המוציא יברך ויראה מדבריו שאם אין לו יין ומקדש על הפת שגם המוציא אין צריך לברך וכ"כ הרי"ן גיאת ומיי' פכ"ט מה' שבת כסמ"ג : ד וכתב הטור ואני תמה היאך נתפשט המנהג לקדש בבהכ"נ כיון דליכא אורחים ראוי שלא לקדש ואי הייבר תילי אבטליניה וכן כ' רב האי שאם אין אורחים אין מקדשין בבהכ"נ

עין משפט

א מיי' (פכ"ט) [פ"ו]מהל' שבת סמג עשין כט טור א"ח סי' רעג :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב כדאמרן :

מלחמת ה'

עיקר שלא נאמרה זו אלא מקמי דאיתמר פורס מפה ומקדש ולהוציא מדברי רבי יוסי דאמר גומר סעודתו הא לדידן בפורס מפה ומקדש סגי אפי' לערב פסח שאין הפסק עקירת השולחן מהני לתיובה דמלה יותר מפריסת מפה וקדוש אלא שאין לשונו בכאן מכוון דבערבי שבתות וימים טובים למה לי אתחיל מקמי תשע אפי' בתר תשע נמי מתחיל וכבר נמצא בהלכות מדוקדקות היכא דאתחיל מקמי דקדיש יומא ותפס לו רבינו ז"ל ענין השנוי בגמרא למתחיל בהיתר אבל לפי דעתי אף בערב פסח נמי אם עבר והתחיל מתשעה ולמעלה וקדש היום אינו מפסיק אלא פורס מפה ומקדש ולא עוד אלא בין בערב הפסח בין בשאר ימים טובים אפילו משתחשך אם התחיל אינו פוסק אלא פורס והיינו דתניא ושוין שאין מביאין את השלחן אלא א"כ קדש כלומר אע"פ שנחלקו ר' יהודה ור' יוסי בערבין ובהפסקה שוין שאין מביאין את השלחן משתחשך אא"כ קדש ואם עבר והביא פורס מפה ומקדש ולמאן דאמר טעם אינו מקדש מאי מקדש שאחרים מקדשים לו והרב ר' אברהם ז"ל מפרש ואם הביא מבעוד יום וקדש היום פורס מפה ומקדש אבל א"א לפרשה בערב הפסח כדברי בעל המאור ז"ל שבום הוא דמדקתני אא"כ קדש משמע שבשעת קדוש הוא שאמרו אין מביאין ומשמע נמי דטעמא משום קדוש וכא אינן בין בערב הפסח אלא משום חיובא דמצה ומה שכתב ולא צריך למשרא המוציא כמו שכתב הרי"ף ז"ל דהא לקבעיה כדר ואינו היה מברך המוציא היה טעון ברכת המזון לסעודה ראשונה שלא מצינו ברכת המזון אחת לשתי ברכות של המוציא והרי נמלך מברך בתחלה על כל דבר ודבר בין בברכת היין בין בברכת המוציא כמו שאמרו בפרק כל הבשר השמש מברך על כל כוס וכוס ועל כל פרוסה ופרוסה ואילו בסוף ודאי שאינו מברך שלש ולא מעין שלש אלא פעם אחת בסוף וכן בעובדא דתלמידי דרב דאמרי כיון דאמריתו הבו ונבריך איתסר לכו למישתי פירשו ראשונים עד שיברכו ברכת היין ולא שיהו צריכין לברך שלש ולא מעין שלש על כוס ראשון וכן ודאי מוכיח בגמרא שאין דבריהם של תלמידי רב לקביעות ברכת המזון אלא לענין הפסק ברכת היין וכ"כ מוכח בפרק כסוי הדם הא מצינו ברכה אחת בסוף לשתי ברכות שבתחלה בין מעין שלש וכן הדין בכל הפסקה כגון זו אע"פ שאין כן בשנוי המקום מפני שהוא עקירה גמורה שבשהוא יוצא צריך ברכה למפרע (לא) שמא לא יחזור ונמצא שלא בירך אחריהן במקומן ולהכריע כדברי רבינו ז"ל נראין הדברים שכיון שקדש היום ואסר עליו מעתה לאכול כלום אא"כ סילק בפריסת מפה והפסיק בקדוש היום ויתחיל בסעודה אחרת אין לך הפסק גדול מזה וכל מודה על האמת יודה בזה וכ"כ הר"ב ר' אברהם בתשובותיו כטעם הזה ורצינו לראשונים כגון בעל ה"ג ופסוקות שכתבו כדברי רבינו ז"ל וזו מחלוקת ישנה היא וכבר עמדו ראשונים עלה וכן כתוב בהלכות רב יצחק בן גיאות ז"ל שיש מי שסובר דקדוש לא הוי הפסק שלא עקר דעתו מאכילה ולא דייק עד כאן :

המאור הקטן

שמואל דאמר אין הלכה לא כרבי יהודה ולא כר' יוסי וכבר ראיתי לדברי ה"ר שמואל ז"ל שכתב בפירושו ולא נתיישבו לי ומאי דקשיא ליה שמואל דאמר כמאן לאו קושיא היא דשמואל גמרא גמיר לה משמא דרבנן ותניא נמי כוותיה ובתלמוד ירושלמי הוא בפי' רב יהודה בשם שמואל זו דברי רבי יהודה ורבי יוסי אבל דברי חכמים פורס מפה ומקדש ה] והא דתניא ושוין שאין מביאין את השולחן אא"כ קדש בערב הפסח היא ומתשע שעות ולמעלה ואתיא כההיא דתניא ושוין שאין מתחילין דאוקימנא בגמ' בערב הפסח דאפי' ר' יוסי מודה ביה משום חיובא דמצה נקוט האי כללא בידך כל הבאת שולחן זו היא התחלת אכילה וכל הפסקה בעקירת השולחן שאמרו בגמ' היא ברכת המזון וזו היא שאמר ר"ג לרבי יוסי רצונך שנפסיק וניחוש ליהודה חברנו ול"נ לדברי רבי יהודה אלי' ליהודה לפי שהפסיק רבי יהודה את אכילתו ורצה לברך ברכת המזון חשש ר"ג לכבודו של רבי יהודה שלא יהו הם אוכלים והוא מפסיק וממתינין זה לזה היו ואע"פ שאין שנים ממתינין לאחד רצה ר"ג לחלוק כבוד לר' יהודה ואמר ליה ר' יוסי בכל יום אתה מחבב דברי בפני יהודה ועכשיו אתה מחבב דברי רבי יהודה לפני כלומר שהרואים יטעו במעשיך ויקבעו הלכה כדבריו ב] ובמסקנא אמר שמואל אין הלכה לא כרבי יהודה דאמר מפסיקין בברכת המזון ולא כרבי יוסי דאמר אין מפסיקין כלל אלא מפסיקין בפריסת מפה ומקדש וחוזר לסעודתו ולא צריך למישרא המוציא כמ"ש הרי"ף ז"ל דהא ג] לקבעיה הדר ואילו היה מברך המוציא כדברי הרי"ף היה טעון ברכת המזון לסעודה ראשונה שלא מצינו בהמ"ז אחת לשתי ברכות של המוציא ובחברים שהיו מסובין ועקרו רגליהם ולא הניחו שם זקן או חולה תניא כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה על מה שעתיד וצריך ברכה למפרע על מה שעבר ואם היה מברך בהמ"ז לסעודה ראשונה היתה הפסקה גמורה כר"י ואין הלכה כר"י ויש מפרשים הבאת שלחן קרוב' הבא כי היכי דניתי תכא ביקרא דשבתא וכבר ראיתי כל הדברים ההם והם יגעים מהשיגם לדעתי : [דף קא ע"ב] דברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן פירש הרי"ף ז"ל כגון פירות ויין ויש שמקשין על דבריו מההיא דתניא חברים שנכנסו לשתות יין ועקרו רגליהן וחזרו אין צריכין לברך ואמרינן בגמ' מדקתני עקרו מכלל דבדברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן עסקינן אלמא יין נמי טעון ברכה לאחריו במקומו וברוב הספרים גרסינן בהא תניא כותיה דרבי יוחנן יש שגורסין תניא כותיה דרב חסדא משום דקשיא להו אם איתא דתניא כותיה דרבי יוחנן היכי אסיקנא בגמ' בתיובתא מההיא דתניא שנוי מקום צריך לברך הוה לן לשנויי ולמימר אמר לך ר' יוחנן אנא דאמרי כי האי תנא ואין לנו כיוצא בזה בכל התלמוד תיובתא דפלוני ות"כ ובעלי הסברא הזו אומרים שהיין טעון ברכה לאחריו במקומו ויש שמוחקין ברייתא זו מן הספר לגמרי מפני שקשין עליהם הדברים הללו :

השגות

הפסקה והלכה כר' יוסי בע"ש נמי להפסקה ואיכא לאוקמינהו בהלכתא דשמעינן מפומייהו דאיכא חילוק בין ערבי פסחים לע"ש להפסקתן שבע"פ מפסיק לגמרי ובע"ש אינו מפסיק אלא במפה ואעפ"י שאמרו הלכה כר' יוסי בע"ש לא כרבי יוסי לגמרי אלא לאפוקי הפסקה דרבי יהודה. מיהו בערבי פסחים עבדינן כר' יהודה לגמרי דכי היכי דאחמיר לענין התחלה הכי תמיר לענין הפסקה אבל התימה על הרב ז"ל מאחר שפסק כר' יוסי לענין התחלה ומן המנחה ולמעלה למה ליה למימר בע"ש ובע"פ היכא דאתחיל מקמי תשע והמשיך והלא לבתר ט' ולבתר עשר נמי מלי מתחיל. וי"ל דרבותא אשמועינן דאפי' אתחיל מקמי תשע שהוא מותר לדברי הכל לענין הפסקה מיהא מפלג פליגי ואין הלכה כחד מנייהו אלא פורס מפה ומקדש דלא תימא כי אמר רבי יהודה מפסיק היכא דאתחיל באיסור בלחוד קאמר אלא אפי' אתחיל בהיתר נמי קאמר ממעשה דרשב"ג ורבי יוסי שהיו מסובין בעכו' כו' דר' יהודה ודאי קודם ט' שעות התחיל ואפי' הכי כי קדש היום הפסיק ואח"כ מצאתי נוסחא מדוקדקת שכתב היכא דאתחיל מקמי דקדיש יומא ואמשך וכו' והוא עיקר :

הראב"ד

א] והא דתניא ושוין. א"א זה אינו כלום אלא אפי' בע"ש וכי פליג ר' יוסי כשהתחיל עד שלא קדש היום אבל משקדש היום אפי' ר' יוסי מודה שאין מתחילין ואם הביא מבעוד יום כשיקדש היום פורס מפה ומקדש :

ב] ובמסקנא אמר שמואל אין הלכה וכו'. א"א באמת ובבירור צריך למשרא המוציא כדברי הרב ודברי רבותא ז"ל ולא הועיל כאן לקבעיה הדר שהרי מפסיק אכילתו על כרחו בקידוש דלא אפשר לקדושי ומיכל כחדא זימנא ועל כרחיה בעי לסלוקי ממיכלא עד דמקדש ואסור הוא לאכול עד שיקדש וכן הטעם לד' כוסות שטעונים ברכה לפניהם כל אחד ואחד שהרי הוא מפסיק בהגדה על כרחו ואפי' אם נאמר שהוא מותר לשתות בתוך ההגדה ולעולם שהרי הפסיק בע"כ בדבר שאינו יכול לעשותו עם שתייתו :

ג] לקבעיה הדר וכו'. א"א ומאי תמיהא הרי מצינו ברכת מזון אחת עולה לאכילת הפת שצריכה המוציא ולאכילת דייסא הבאה בתוך הסעודה שטעונה בורא מיני מזונות. וכן לתאנים וענבים הבאים בתוך הסעודה שטעונים ברכה לפניהם וברכת המזון פוטרתן :

א מיי' פ"ד מה' ברכות סמג עשין כו טור א"ח סי' קעח:

דאורחין מותרין שמלות הרבים היא שאוכלין שם מקופה של צדקה של בני העיר. אי נמי דאכלי בבי כנשתא לאו דוקא אלא בחדרים הסמוכים לה ושומעין קדוש משם שהוא קביעות סעודתן ואנו עכשיו אף על גב דלא אכלי אורחין בבי כנשתא ונקטינן דאין קדוש אלא במקום סעודה אפילו הכי נקטינן לקדושי בבי כנישתא דכיון דמעיקרא אתקון משום אורחים אמרינן ליה שתקנות חכמים קבועות הן כדאשכחינן במעין שבע דמערב שבת (שבת דף כד:) דאתקון משום עם שבשדות הבאים באחרונה ואפילו היכא דליתא להאי טעמא כגון דאיתנהו כולהו בבי כנשתא אמרינן ליה דכיון דאתקן אתקן:

רש"י

בברכת הכוס [לשתות] יין בלא ברכה כיון שעקרו ממקומן: אין קידוש אלא במקום סעודה· ואם קידש ולא סעד לא יצא ידי קידוש: מתעקרא שרגא. ולא תאכלו ואפילו אם תלכו ליסן בלא אכילה חייבין אתם לקדש דלא נפקיתו בקידוש דהכא וכן הילכתא דאין קידוש אלא במקום סעודה ומי שמקדש לאחרים חוץ לביתו צ"ל שאין צריך לסעוד שם שאפילו לא סעד שם יצאו בני אותו בית שקדש להם ידי הובתן דלדידהו מקום סעודה הוא: שנוי יין· שהביאו לו יין אחר מחבית אחרת: אין צריך לברך. שנית בפה"ג על היין אחר: בדברים שאין טעונין ברכה. חשובה בפני עצמן כגון מים ופירות דודאי כיון שעמד והלך למקום אחר עמידתו זה היה גמר סעודה והך סעודה אחרת היא וצריך לברך בתחילה: אבל דברים הטעונין ברכה לאחריה במקומן. כלומר ברכה חשובה בפ"ע כגון שבעת המינין הואיל ולא בירך לאחריהם ועומד לילך לסעוד במקום אחר על דעת קביעות הראשונה הלך לברך דקא אחריהן ברכה אחת על שניהן ולפניהן נמי

תורה אור

ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל אין קדוש אלא במקום סעודה מ"ט דכתי' °וקראת לשבת ענג במקום שקראת שם תהא עונג (ישעיה נח) סבור מינה הני מילי מבית לבית אבל מפינה א לפינה לא אמר להו רב חננאל הליפא זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דשמואל ואפילו מארעא לאיגרא הוה מקדש. ואף רב הונא סבר אין קדוש אלא במקום סעודה ואף רבה סבר אין קדוש אלא במקום סעודה דאמר אביי כי הוינן בי מר כי הוה מקדש אמר לן טעימו מידי הבא דילמא אדעיילתו לביתיכו מיעקרא לכו שרגא ולא מתקדיש לכו ולא מתאביל לכו ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קדוש אלא במקום סעודה וכן הלכה ובין לרב ובין לשמואל תרוייהו סבירא להו ידי יין לא יצאו ותניא כוותייהו דתניא *שנוי יין א"צ לברך שנוי מקום צריך לברך וכן הלכתא *אמר רב יוסף בר אבא אמר רב אף על פי שאמרו שנוי יין א"צ לברך אבל מברך הטוב והמטיב ב *יתיב רב אידי בר אבין קמיה דרב חסדא ויתיב רב חסדא וקאמר מישמיה דרב הונא הא דאמרן שנוי מקום צריך לברך לא אמרן אלא מבית לבית אבל מפינה לפינה לא אמר ליה רב אידי בר אבין הכי תנינא לה במתניתא (א) דבר הינק ואמרי לה במתניתא דבי בר הינק כוותך ותו יתיב רב חסדא וקאמר משמיה דנפשיה הא דאמרת שנוי מקום צריך לברך לא אמרן אלא בדברים שאינן טעונין ברכה לאחריהן במקומן כגון פירות ויין אבל בדברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן כגון פת ומיני דגן אין צריך לברך

ברכות נב: · נמכילתין קא:

הגהות הב"ח (א) דבי רב כנ"ל:

נר מצוה כנשתא אמרינן ליה דכיון דאתקן אתקן: סבור מיניה הני מילי. דאין קידוש אלא במקום סעודה אלא מבית לבית אם קדש בבית זה וסעד בבית אחר דומיא דקידוש בבית הכנסת דאפלגו ביה רב ושמואל: אבל מפינה לפינה. באותו בית: ואפילו מארעא לאגרא הוה מקדש. ואע"ג דליכא למיפשט מהא מפינה לפינה אפ"ה כיון דמבית לבית לאו דוקא אלמא אין הקביעות תלוי בבית אלא במקום סעודה ומשתה אפילו מפינה לפינה מיהו איכא למאן דאמר דהני מילי היכא דלא חזו ליה דוכתא דקדיש ביה אבל חזו ליה דוכתא דקדיש ביה לא צריך ומדמו ליה לבתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד דתנן בפרק שלשה שאכלו (דף נ.) דמזמנין כאחד: בי מר. רבה ומדאמרינן לעיל דלשמואל דאמר אין קדוש אלא במקום סעודה דקידושא בבי כנישתא לא מהני אלא לאורחים שמעינן שהמקדש בבית זו ובשעת קדוש דעתו לאכול בבית אחר לא יצא אע"ג דבירושלמי בפרק כיצד לא משמע הכי דגרסי' התם רבי אבא בר כהנא ורבי חייא בר אשי בשם רב אמרי צריך אדם לפסול סוכתו מבעוד יום ר' יהושע בן לוי אמר צריך אדם לקדש בתוך ביתו ר' יעקב בר אחא בשם שמואל אמר קדש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש רבי חנינא בשם ר' הושעיא אמר מי שסוכתו עריבה עליו מקדש ליל יו"ט האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו אמר רבי אבין לא פליגין דמר רבי הושעיא (בשלא) היה דעתו לאכול בבית אחר כלומר שתחלה כשקדש בבית זה היה דעתו לאכול בסוכתו דמר שמואל [כשלא] היה דעתו לאכול בבית אחר משמע מיהא דכי אמר שמואל אין קדוש אלא במקום סעודה דוקא כשהיה דעתו מתחלה לאכול בבית שקדש ונמלך אבל כשהיה בדעתו מתחלה לאכול בבית אחר לא ולפום סוגיין לא משמע הכי וכדכתיבנא ואיכא מ"ד דכי איתמר בירושלמי דהיכא שהיה דעתו מתחלה לאכול במקום אחר מהני ה"מ מבית לסוכה דהוה ליה כמארעא לאגרא ומפינה לפינה דלא הוי שנוי כולי האי וכי משמע מגמ' דילן דלא מהני ה"מ מבית לבית ולא נהירא דכיון דלענין קדוש דייה מפינה לפינה כמבית לבית ליכא לאפלוגי בינייהו ותו דבשלמא מארעא לאגרא חזו אהדדי אבל בסוכה מי לא עסקינן דביתו כאן וסוכתו במקום אחר דהוה ליה מבית לבית אלא והאי דירושלמי פליגא ואנן כגמרא דידן נקטינן: ושמעינן תו מטובדא דאביי ורבה דלא תימא כי אמר שמואל אין קדוש אלא במקום סעודה ה"מ דוקא כשהוא סועד במקום אחר אבל כשאינו סועד כלל ידי קדוש יצא דליתא אלא כל שלא אכל לא יצא ידי קדוש כלל ובגמ' נמי משמע דמי שקידש בבית אחר אע"פ שדעתו בשעת קדוש לאכול שם כיון שלאחר כך לא אכל לא מיקרי קדוש במקום סעודה וצריך לחזור לקדש: אבל מברך הטוב והמטיב. מוכח בפ' הרואה (דף נט:) דה"מ בדאיכא אחרינא בהדיה אבל ליכא אחרינא בהדיה מברך שהחיינו וכתב הראב"ד ז"ל דהוא הדין נמי בשנוי הפת מברך הטוב והמטיב אבל חכמי האלפסים אומרים דלא מברכין על שנוי פת הטוב והמטיב דאורחייהו דאינשי למיכל מיניה מתרי מיני וכי בריך מעיקרא יהיב דעתיה אכולהו מינייהו אבל יין לפי שאין דרך לשתות בסעודה אחת משני מינין מברכין הטוב והמטיב ויש מי שכתב דבעינן שיהא האחרון יותר משובח הא לאו הכי אינו מברך הטוב והמטיב והרב בעל העיטור כתב דמכתברא דעל רוב היין שבא לו מברך הטוב והמטיב ולאו משום חשיבותא דאטו אי גריע מי מברך דיין האמת כדאסקינן בסנהדרין (דף מג.) אמאי דאמרינן דליברך בתוספת דלבנה הטוב והמטיב ומהדרינן כי חסרה מי מברך דיין האמת אלא ודאי על רבוי היין הוא מברך ותו דגרסינן בירושלמי על כל חבית וחבית שהיה פותח מברך הטוב והמטיב וכי אחרון משובח היה ותו מקמי דלשתי היכי יודע חשיבותיה אלא ודאי על רבוי היין קבעו ברכה זו והרמב"ם ז"ל כתב בפ' ד' מהלכות ברכות דשנוי יין היינו ממין אחר כגון ששותין אדום והביאו לבן ישן והביאו חדש: אבל מפינה לפינה לא. ואע"ג דלעיל גבי אין קדוש אלא במקום סעודה מסקינן דאפילו מפינה לפינה הייט טעמא משום דקביעות סעודה לא הוי אלא במקום סעודה ממש שאין דרך בני אדם לקבוע מקום סעודה בתוך כל הבית אבל גבי שתיית היין אין אדם מייחד מקום מיוחד בבית לשתייתו הילכך משמע דבפת ומיני דגן דאדם קובע באכילתן מקום מיוחד כל שפינהו אפילו מפינה לפינה צריך לברך ושנוי מקום דאמרינן צריך לברך הייט בין שהלך למקום אחר ולא חזר למקומו בין שהלך וחזר למקומו דהא והא שנוי מקום מיקרי וצריך לברך והכי מוכח לקמן בסמוך: לא שנו אלא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן. כתב הרב האלפסי ז"ל כגון פירות או יין פירוש אפילו פירות של שבעת המינין דומיא דיין שאין לך דבר שטעון ברכה לאחריו במקומן לדעת הרב אלפסי ז"ל אלא פת ותבין קידרא שאדם קובע סעודתו עליהם אבל כל שאין אדם קובע סעודתו עליהם אפילו

שלטי הגבורים

א מיי' כתב דמקדש בפנה זו ואוכל בפנה זו ולפי גירסת רבינו אינו כן: לשון ריא"ז ונראה בעיני שאם קדש במקום סעודה והתחיל לאכול וכבה הנר ואח"כ הלך ואכל סעודתו במקום אחר יצא בקדוש הראשון וכן אם היה רוצה לאכול מיני מגדים בבית א' ועוד היה רוצה לאכול עיקר סעודתו בבית א' מקדש במקום שאוכל אכילה הראשונה וא"צ לקדש במקום סעודה השניה לפי שכל סעודת שבת חשובה היא ואפי' סעודת ערא' סעודת קבע היא נחשבת בשבת ויצא בקידוש הראשון ועל הסעודה השניה מברך בפה"ג ואח"כ אוכל סעודתו כדרך שעושה בסעודת היום כמבואר בקונטרס הראיות: ב בברכת הטוב והמטיב רבו הדעות רוב הפוסקים הסכימו דעל שינוי יין מברכין הטוב והמטיב ולא על שנוי הפת ודברים אחרים והראב"ד כתב דגם על שינוי הפת מברכים הטוב והמטיב ויש לדקדק מה מברכין על שינוי פירות שלא בסעודה או אותן שבסעודה וכתבתי בחדושי המחלוקת בס"ד ועל שנוי יין רוב הפוסקים הסכימו דאין מברכין בפה"ג וראבי"ה כתב דעל שנוי יין חדש וישן מברכין בפה"ג ומרדכי פרק ע"פ והגהות הרא"ש בשם א"ז האריך לבאר ספיקות השייכים לזה ועל איזה יין יברך הטוב והמטיב ורבינו לא חילק בין יהיה יותר גרוע מן הראשון או טוב ממנו וכן נראה דעת מיי' וסמ"ג וטור כתבו דאפילו היו שני המינין לפניו כשהתחיל לשתות מברך על השני הטוב והמטיב ורשב"ם כתב דאינו מברך על השני הטוב והמטיב אלא א"כ יודע שהוא משובח ממנו וי"א דאם השני לבן לעולם מברך עליו הטוב והמטיב אפילו הוא גרוע דהא בריא לגוף יותר מהאדום וי"א דכשאם יש לו לברך הטוב והמטיב אלא א"כ יודע בודאי שהוא גרוע יותר ואם שתה מאותו מין תוך שלשים יום לא יברך הטוב והמטיב והרי"ף כ' דיין של ב' חביות והכל ממין אחד אם בתוך ארבעים יום לבצירתה שמוהו בב' כלים מברכין עליו הטוב והמטיב ואם לאחר מ' יום הלקוהו אין מברכין עליו: והמרדכי כ' דאכסנאי לא יברך הטוב והמטיב ורבינו יחיאל כתב שאין מברכין הטוב והמטיב ביחיד ואם הם מסובין לא יברכו כולם הטוב והמטיב אלא אחד מברך על אותו יין לכל השותים והתוס' והרא"ש כתבו דכשהן מסובין לאכול כל אחד מברך לעצמו הטוב והמטיב ובהגהות הרא"ש בשם א"ז האריך לבאר בספיקות השייכין לדין זה:

לשון ריא"ז וכן בשנוי יין מברכין הטוב והמטיב והוא שהיו אחרים שותים עמו שיש לו שותפות באותה הטובה. ונראה בעיני שאין מברכין הטוב והמטיב אלא על יין טוב ומשובח ואע"פ שאינו מעולה מן הראשון אבל אם היה יין גרוע אין מברכין עליו הטוב והמטיב כמבואר בקונטרס הראיות:

המאור הקטן

ואני דעתי נוטה לדברי הרי"ף דאמר אין היין טעון ברכה לאחריו במקומו ואע"ג דקתני בברייתא עקרו ודאמרינן בגמרא הא מדקא תאני עקרו מכלל דבדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן עסקינן לאו למימרא שלשון עקירות מלמדת כך אלא לשון קצרה היא כלומר מדקתני עקרו לצאת לקראת חתן ולקראת כלה או ללכת לבהכ"נ או לבית המדרש טעמא דעקרו לדבר מצוה אבל לדבר הרשות לא היה להם לעקור אע"פ שהגיעו שם זקן או חולה דחיישינן דילמא ממשיך ולא הדר לברוכי בדוכתיה אלמא בדברים שטעונים ברכה לאחריהן במקומן עסקינן והא דתניא חברים שנכנסו לשתות יין ועקרו רגליהן וחזרו אין צריך לברך אין שם עקירה לדבר מצוה ואתיא כרבי יוחנן ומסתברא כדברי הרי"ף שהיין אין טעון ברכה לאחריו במקומו מדאמר ר' יוחנן ידי יין נמי יצאו ואזדא ר' יוחנן לטעמיה דאמר ר' יוחנן אחד שינוי יין ואחד שנוי מקום אין צריך לברך ואותביניה מברייתא דתניא שנוי מקום צריך לברך וסלקא ליה בתיובתא א] ואתא רב חסדא ואוקמה להיא בדברים שאינן טעונין ברכה לאחריהן במקומן אלמא יין אין טעון ברכה לאחריו במקומו וה"ר שמואל טרח בפירושו להעמיד דברים הללו ולומר שהיין טעון ברכה לאחריו במקומו ולא נתיישבה דעתי בדבריו ואנן תניא כותיה דרבי יוחנן גרסינן בהא ברייתא בתרייתא דבמסקנא בודאי שאין לנו כיוצא בזה בכל התלמוד תיובתא דפלוני ותניא כוותיה אלא יש לומר שמא חיצונה היתה שהגיעה ליד רבנן סבוראי מאחרי סתימת התלמוד וקבעוה בגמ' ג]וכיון דעלתה לראשונים ההיא דר' יוחנן בתיובתא לא חיישינן להא וקי"ל כרב ושמואל דאמרי תרווייהו ידי יין לא יצאו ובההיא דתניא שינוי מקום צריך לברך ואפי' בדברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן כרב ששת וכדפסק הרי"ף

מלחמת ה'

ועוד ואני דעתי נוטה לדברי הרי"ף ז"ל דאמר אין היין וכו' ודאמרינן בגמרא הא מדקתני עקרו מכלל דבדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם עסקי' לאו למימרא שלשון עקירות מלמדת כך אלא לשון קצרה היא כלומר מדקתני עקרו לצאת לקראת חתן וכו' טעמא דעקרו לדבר מצוה וכו':

אמר הכותב טוב מזה מדקתני עקרו לצאת כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע אלמא במקומן הם מברכין דאי לא הוה ליה למתני ויצאו לקראת חתן טעונין ברכה למפרע חזרו טעונין ברכה לכתחלה ועוד אני אומר שאין שנוי מקום מטעינו ברכה לאחריו בין שחזר למקומו בין שאכל במקום אחר אלא בדברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן מפני הטעם שהזכיר בעל המאור עצמו ז"ל דילמא ממשיך ולא הדר לברוכי בדוכתיה הא בדברים שאין טעונין ברכה במקומן ויצא ולא בירך כשהוא חוזר אין טעון ברכה למפרע הילכך מדקתני עקרו טעונין ברכה למפרע מכלל דבדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן עסקי' וזה פי' נכון וברור ולענין מה שאמור בגמרא תיובתא ותניא כותיה דרבי יוחנן דבר ברור הוא דאותבוה במימרא קמייתא וסייעוה *בברייתא במקצת אותבוה במאי דאמר ידי יין יצאו דאלמא אפילו שינה מקום ושתה במקום אחר אין צריך לברך וברייתא קתני מיהת שנוי מקום צריך לברך ואסתייע במקצת במימרא דאמר שנוי מקום אין צריך לברך דברייתא קתני בשנוי מקום וחוזר אין צריך לברך כדקתני וחזרו אין צריכין לברך ברכת היין והיינו כרבי יוחנן בהא דאילו לרב חסדא ורב ששת בחוזרין למקומן נמי צריך לברך וכיוצא בזה סיוע במקצת בפ"ק דעירובין אמר ליה רב פפא לרבה תניא דמסייע לך מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה יתר מפתחו של היכל ימעט וזה סיוע במקצת למבוי כשר ולאפוקי ממאן דאמר זה וזה לפסול אבל אינו מסייע לסוכה כשרה ועדיין יש לומר כדרבה

השגות הראב"ד

א] ואתא רב חסדא וכו'. א"א עכ"ז לא בירר דבריו היה לו לומר אמאי סליק לתיובתא לישני ליה כי קאמר רבי יוחנן ביין שטעון ברכה במקומו אבל מתניתא דאמר שנוי מקום צריך לברך בפירות אלא ש"מ דיין נמי אין טעון ברכה לאחריו במקומו ש"מ ועוד מדוכתיה נמי שמעינן ליה ממתני' דברכות דקתני מי שאכל ושכח ולא בירך אבל קתני שתה לא קתני:

ב] וכיון שעלתה לראשונים וכו'. א"א זה מוחק ומעמיד דברי הגמרא בהבאי ודברים בטלים ואני אעמיד הכל ולעולם תניא כוותיה דר' יוחנן איתא ודוקא בדקתני לה כשחזרו למקומן הואיל והדר לדוכתיה אבל אי הדר ובעי למשתי בדוכתא אחרינא צריך לברך. מיהו כשהזרו ודעתן היה לשתות עוד הואיל ולא הוצרכו לברך למפרע באותם שהרי אין טעונים ברכה במקומן ועכשיו חזרו אין צריכין לברך בתחלה אבל דברים שטעונין ברכה

אפילו הוא משבעת המינים אינו טעון ברכה לאחריו במקומו אבל ר' שמואל ז"ל כתב בפירוש דכולהו שבעת המינים טעונים ברכה לאחריהן במקומן ואין דעתו מתחוור מסוגיית הגמרא והיינו טעמא דמפלגינן בין שאינן טעונין לטעונין דשאינן טעונין כיון שעמד והלך למקום אחר עמידתו זו היא גמר סעודתו והך סעודה כסעודה אחריתי היא וצריך לברך אבל הטעונין ברכה לאחריהן במקומן הואיל ולא בירך אחריהן והלך למקום אחר לסעוד על דעת קביעות הראשונה הלך ואין צריך לברך: **מיתיבי**. לרב חסדא: חברים שהיו מסובין וכו'. מדקתני עקרו מכלל דבדברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומם עסקינן פירוש לאו מלישנא דעקרו קא דייק דהא כי האי לישנא איתמר בגמ' ביין ואע"פ שאין טעון ברכה לאחריו במקומו לדעת הרב אלפסי ז"ל אלא דייק לה מדקתני כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע בשלמא בדברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן ניחא לפי שכשהוא יוצא ממקומו הרי הוא עוקר ממקומו ומשום הכי צריך לברך דאע"ג דתנן בפרק אלו דברים (דף נג:) שמי שאכל ושכח ולא בירך יחזור למקומו ויברך הני מילי בשוכח אבל לכתחלה קודם שיעקור ממקומו צריך לברך ומש"ה ניחא אבל אי בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן עסקינן אמאי טעונין ברכה למפרע והרי אין לך עקירות שהוא סלוק יותר מכמלך וכמלך קובע ברכה לפניו אבל לא לאחריו כמו שכתבתי (לעיל יט: ד"ה ואח"כ) : **וטעמא** דהניחו שם זקן. כלומר שכיון שנשאר שם לא נעקר הקביעות אבל לא הניחו שם וכו' וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה ומהא משמע דאפילו חזר למקומו הראשון שנוי מקום מיקרי: **אמר** רב נחמן בר יצחק מאן תנא עקירות ר' יהודה. כלומר מאן תנא להך ברייתא דקתני אפילו בדברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן אם לא הניחו שם זקן או חולה:

וקא אמרי רבוותא דהלכתא כרב ששת וכו'. והיכא ששכח ויצא ולא בירך נראים הדברים דלאחר שיחזור יברך למפרע עד שלא יחזור ויאכל ואחר כך יברך לכתחלה וכן דעת הרמב"ן ז"ל והרא"ה תלמידו ז"ל:

כוס ראשון אומר עליו קדוש היום והשני אומר עליו ברכת המזון דברי ר' יהודה. ור' יהודה לטעמיה דאמר (דף ק.) מפסיקין לשבתות והפסקה זו היינו ברכת המזון וכמו שכתבתי למעלה ולפיכך קודם לה קדוש היום כמו שהוא גרם לה כדאמרינן ביין שהוא גורם לקדוש שתאמר: ר' יוסי אומר אוכלין ושותין עד שתחשך. ג וס' כטעמיה דאמר אין מפסיקין וה"ה דשרי ר' יוסי אפילו משתחשך אלא משום דר' יהודה מצריך להפסיק מקודם היום והיינו קודם צאת הכוכבי' דבין השמשות מיקרי קדוש היום כדמוכח בפ"ק דברכות (ד' ב:) נקט ר' יוסי עד שתחשך וה"ה לאחר מכן והיינו דקאמר כוס ראשון וכו' כלומר אם גמרו ואם לאו אוכלין ושותין עד שיגמרו: כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קידוש היום. ואע"פ שאינו אוכל כלל לאחר קידוש היום כיון שגמרו שם סעודתם מקום סעודה מיקרי: דקדושא ואבדלתא חדא מילתא היא. דתרווייהו עיולי יומא ניהו אבל ברכת המזון וקידושא תרתי מילי ניהו דברכת המזון למפרע על מזונו וקדושה להבא עיולי יומא הוא:

רב אמר יקנ"ה. סבירא ליה דקידוש היום ברישא דעדיפא מהבדלה אי נמי דכי מבדיל ברישא מחזי דתהוי קדושת היום עליה כמשאוי ולפיכך יין קודם לקידוש דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ואחר הקדוש נר והבדלה כשאר מוצאי שבת: ושמואל אמר ינה"ק. דס"ל דהבדלה קודמת לקדוש כמלך שיוצא דהיינו שבת ואפרכוס נכנס דהיינו י"ט מלוין את המלך ואחר כך יוצאין לקראת האפרכוס: אביי אמר יקונ"ה ורבא אמר יקנה"ז אביי ורבא ס"ל כדרב ובזמן הוא דפליגי אביי אמר יקונ"ה דס"ל דכי היכי דבשאר ימים טובים אומר זמן אחר קדוש הכא נמי לא שנא בתר קדוש אמרינן ליה ורבא ס"ל דמה מלינו בכ"מ זמן בסוף הכא נמי אומר זמן בסוף ואיכא לעיוני אמאי לא מברכין משבת ליו"ט אבשמים כשאר מוצ"ש ואיכא מ"ד דהיינו טעמא גזירה שמא יקטום וליתא דאמאי נגזור בתלוש שמא יקטום טפי ממחובר דקי"ל (סוכה דף לז:) הדס במחובר מותר להריח בו ולא חיישינן להכי ותו כי קטיס בתלוש מאי הוי דהא ריחני כאוכלין דמו שאין בהם משום תקון כלי וכדאמרינן בפ'

רש"י

נמי אין צריך לחזור לברך: לקבעיה קמא הדר. כלומר על דעת סעודה הראשונה הוא אוכל עכשיו לסיים את סעודתו: אין טעונין ברכה למפרע. כלומר לברך ברכה של אחריהם הואיל ועתידין לחזור: וקשיא לרב חסדא. דמדקתני עקרו מכלל דבדברים הטעונין ברכה לאחריהם איירי דעקרו משמע דמשום מהירות חתן וכלה הן נעקרים אבל אם לא כן עדיין היו צריכין לעמוד כאן ולברך ברכה של אחריהם: מאן תנא עקירות. כלומר מאן תנא הך ברייתא דקתני אף על גב דדברים הטעונין ברכה לאחריהם בפ"ע צריך לברך רבי יהודה היא: מביאין כוס ראשון ואומר עליו קידוש היום. באמצע סעודתו: והשני אומר עליו. מיד ברכת המזון כדאמר ר' יהודה לעיל ומיהו הואיל והגיע עונת קידוש צריך לקדש תחילה לישנא אחרינא ראשון אומר עליו בהמ"ז שני אומר עליו קדוש היום: (ג) גמר סעודתו ראשון אומר עליו כו'. רבי יוסי קאמר לה: שתי קדושות. קידוש וברכת המזון: יקנה"ז. יין קדוש נר הבדלה זמן אלמא אמר קידוש והבדלה על כוס אחד: קידושא ואבדלתא חדא מילתא היא. דתרווייהו משום קדושת יו"ט ניהו ובהבדלה עצמה מזכיר קדושת יו"ט המבדיל בין קודש לקודש: רבא אמר יקנה"ז. והלכתא כרבא דקידושא והדר אבדלתא דכי מבדיל ברישא מיחזי דהוי עליה

לברך המוציא מ"ט לקבעיה קמא הדר ורב ששת אמר אחד זה ואחד זה צריך לברך °מיתיבי חברים שהיו מסובין (א) ועקרו רגליהם לצאת לקראת חתן או לקראת כלה כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה בד"א בזמן שהניחו שם זקן או חולה אבל לא הניחו שם זקן או חולה כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה מדקתני עקרו מכלל דבדברים ב שטעונין ברכה לאחריהן במקומן עסקינן וטעמא דהניחו שם זקן או חולה אבל לא הניחו שם זקן או חולה כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה וקשיא לרב חסדא אמר רב נחמן בר יצחק *מאן תנא עקירות ר' יהודה היא וכו' וקאמרי רבוואתא הלכתא כרב ששת דתניא כוותיה ואע"ג דשני (א) רב נחמן בר יצחק לא סמכינן אשינויא: תנו רבנן בני *חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום מביאין כוס ראשון ואומר עליו קידוש היום והשני אומר עליו ברכת המזון דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אוכלין והולכין עד שתחשך *גמרו כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קידוש היום: הא מתניתא כבר אידחיא לה דאמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה (ג) כרבי יהודה ולא כרבי יוסי אלא פורס מפה ומקדש מיהו אף על גב דאידחיא לה גמרינן מינה דהיכא דגמור ג סעודתייהו מקמי דקדיש יומא ואדמשו ידייהו קדיש יומא מקדמינן ומברכינן ד ברכת המזון על כוס ראשון ואחר כך אומר קידוש היום על כוס שני כרבי יוסי דאמר גמרו כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קידוש היום אמאי ונמרינהו אחד כסא אמר רב הונא בר' יהודה אמר רב ששת לפי שאין אומרין שתי קדושות על כוס אחד מ"ט אמר רב נחמן בר יצחק לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות ואי קשיא לך יו"ט אחר שבת דאמר רבא יקנה"ז דאלמא אמרינן שתי קדושות על כוס אחד התם לאו שתי קדושות הן דקידושא ואבדלתא ה חדא מילתא היא אבל ברכת המזון וקידוש היום תרתי ו מילי נינהו: גופא יו"ט שחל להיות אחר שבת רב אמר יקנ"ה ושמואל אמר ינה"ק *מאי הוי עלה אביי אמר יקונ"ה ורבא אמר יקנה"ז והלכתא כרבא ורב דאמר יקנ"ה ולא אמר יקנה"ז בשביעי של פסח עסקינן דליכא זמן רב הונא ברבי יהודה (א) איקלע לבי רבא איתו

שלטי הגבורים

א המו' כתב דהיכא דשינו מקומם החברים ושיו מסובין בדברים שאינם טעונים ברכה לאחריהם אם רוצים לאכול שם דחוזרין ומברכין על מה שרוצים לאכול אבל אינם מברכין ברכה אחרונה על מה שאכלו ולדידיה אין חילוק בין יחיד לרבים דהא ס"ל דאין חילוק בין הניחו שם מקצת החברים או לא הניחו זקן רבים. א"כ יחיד והטור' שוין דבין הכא ובין הכא אם היה אוכל דבר שטעון ברכה לאחריו במקומו א"צ לברך כשינה מקומו ודבר שאין טעון ברכה לאחריו במקומו מברך על הבא לא למפרע ולרבי' יחיד ששינה מקומו בין היה אוכל דבר שטעון ברכה לאחריו במקומו או לא לעולם צריך לברך למפרע על מה שאכל וגם על העתיד לאכול וחבורה יש חילוק בין הניחו שם זקן או קטן או לא ומיי' פרק ד' מהלכות ברכות כתב כרבינו ופוסק כסמ"ג ביחיד כדברי הרא"ש וטור דבדברים הטעונין ברכה לאחריהם במקומן אינו חוזר ומברך ובדברים שאין טעונין ברכה חוזר ומברך ובחבורה פסק כרבינו:

ב הטור כתב דכל ז' המינין הם דברים שצריכין ברכה לאחריהן במקומן ורבינו כ' דוקא מין דגן ופת צריך לברך אחריו במקומו אבל לא יין ופירות וכן כתב ר"י וכתב סמ"ג ורבינו משה ס"ל דיין הוא מהדברים שצריך לברך אחריו במקומו ופליג בזה עם רבי' וקצת נראה דלא פליג דע"כ לא קאמר מיי' שם פ"ד מהל' ברכות וכן אם היו מסובין לשתיה או לאכול פירות דצריכין לחזור ולברך אלא בחבורה דאין חילוק בין דברים שטעונין ברכה או לא דלעולם הכל תלוי בהניחו שם מקצת החברים אבל ביחיד דילמא ס"ל למיי' דיין אין טעון ברכה לאחריו במקומו וצ"ע וסמ"ג כתב כרבינו ולא כרמב"ם והרא"ש והטור:

ג הטור פליג על זה וס"ל דאפילו גמר סעודתו א"צ לברך ברכת המזון תחילה אלא פורס מפה ומקדש ומברך המוציא ואוכל מעט ואח"כ ברכת המזון. וכתב הטור וצריך להזכיר של שבת בברכת המזון אע"פ שמברך קודם הקידוש:

ד כתב הרא"ש ז"ל ותמיה לי לדברי רב אלפס א"כ צריך לאכול מיד אחר הקידוש אליבא דשמואל דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה דסעודה שאכל אינה מועלת לכתחב קידוש במקום סעודה וכיון דצריך לאכול מיד ברכת המזון ל"ל לפרוס מפה ולקדש אע"ג דמשו ידייהו ואיתסר להו למיכל הא קיימא לן דהב לן ונבריך א"ל לברך ברכת המזון וסגי בפריסת מפה וקידוש והמוציא ואם הוא סובר דהשיב קידוש במקום סעודה כיון שהיתה הקריאה במקום עונג ואע"ג דלא היתה לכבוד שבת לא מסתבר לי טעמיה כלל ורבינו ישעיה מטרני כתב דודאי לר' יוסי דאמר גומר סעודתו ומתיר לאכול ולשתות קודם קידוש לדידיה מברכין ברכת המזון קודם קידוש הו, לשמואל דמצריך להפסיק בפריסת מפה ואוסר לאכול ולשתות קודם שיקדש א"כ היאך ישתה כוס של ברכת המזון קודם קידוש ודברים של טעם הם הלכך נראה לי לפרש דאין חילוק בין גמר קודם חשיכה ובין לא גמר אלא לעולם פורס מפה ומקדש: ה כמ"ג פליג וכתב וזה לשונו צריך לחלק כאן דתניא הנכנס לביתו במ"ש אם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחריו ומשלשלן כולן כדאמרינן התם דל"ל שאני עש"ב: ו ומטעם זה נהגו בתוספה שאין אומרים שם ברכות על כוס של ברכת המזון אלא מביאין כוס אחר ואומר עליו שם ברכות ואחר כך חוזר ולוקח כוס של ברכת המזון ומברך עליו בפס"ג ואל תתמה שמביאין כוס לשם ברכות ואין אומרים עליו בפס"ג דכי האי גוונא אמרינן

מלחמת ה'

.מנוי כשר בסוכה פסולה אף כאן סייעו לר' יוחנן במקצת בשנוי מקום וחוזר ולאפוקי מדרב חסדא ורב ששת רבינו והגאונים ז"ל סמכו להם אדרב חסדא ורב ששת דמתניתא קמייתא דעקירות כותייהו ובתרייתא נמי כותייהו דיקא וכל אלו דברים מחוורים אבל הפסק שאמרו כרב ששת דאע"ג דפריק רב חסדא שינויא הוא תוכך אני בו כנגדם דהא מתניתא קמייתא על כרחין ר' יהודה היא ולית לה לדרב ששת קיום אלא או שיפסוק הלכה כר' יהודה יחיד במקום רבים או שיאמר שלא בא אלא לפרש דברי חכמים וסוגיין בעלמא אימתי לפרש וכמה לחלוק ועוד שלא אמרו כן אלא במשנתנו אבל בברייתא הכל לחלוק כדאיתא בדוכתא וכמה שכרו הראשונים ז"ל לומר דמאחר שמצינו ברייתא קמייתא דקתני סתם כדר"א בשהניחו שם זקן או חולה היא מוכחת על הברכה שאין כמה זה של ר' יהודה אלא לפרש והן רואין שזה פשוט והנעתן:

המאור הקטן

משמיה דרבוואתא והוי ידע כל שעקרו רגליהם והלכו להם למקום אחר ל"ש לא חזרו ול"ש חזרו למקומן כל זמן שלא הניחו שם זקן או חולה הוה שנוי מקום ואפי' הניחו שם זקן או חולה אין להם לכתחלה לעקור רגליהם אלא לדבר מצוה בדברים שטעונים ברכה לאחריהן במקומן עד שיברכו וכדפרישית א] והא דתנן בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום מביאין כוס ראשון ואומר עליו קדוש היום והשני אומר עליו ברכת המזון דברי ר' יהודה ר' יהודה לטעמיה דאמר מפסיקין לשבתות ומה היא הפסקה זו זו היא ברכת המזון ומי גרם לה קדושת היום שאלמלא כן לא היה מפסיק לפיכך קדושת היום קודמת לה כשם שהיין קודם לקדוש היום לפי שהיין גורם לקדושה שיאמר הך אף זו הפסקה קדושת היום גורמת לה לפיכך היא קודמתה ר' יוסי אומר אוכלים והולכין עד שתחשך ר' יוסי לטעמיה דאמר אין מפסיקין גמרו כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומרים עליו קדוש היום לפי שברכת המזון קודמת או משום שהיא תדירה או משום שכבר בא המזון קודם שיקדש היום ב] ואין הלכה לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא פורס מפה ומקדש והדר לקבעיה:

השגות הראב"ד

ברכה במקומן כיון שאין [illegible] אלא אפילו למשה עד שיברכו שמא ישכחו מלחזור ואם חזרו נמי טעונים ברכה בתחלה [illegible] א] והא [illegible] ר' יהודה [illegible]

שבת מתפלל ערבית שתים של חול ומבדיל בראשונה וכו' מפני שהוא מגופ בשעתה וכן בתפלת המנחה וכו' מוספין של מנחה קודמת:
ב] ואין הלכה כו'. א"א אין בטוף ועבר ולא דקדק על ר' כברייתא דאמר ר' יוסי אוכלין והולכין עד שתחשך מאי עד שתחשך ומאי גמרו [illegible] אוכל והולך [illegible] ואמרו בתוספתא

עין משפט

א מיי' פכ"ט מהל' שבת סמג עשין כ"ט טוש"ע א"ח סי' רע"א: ב מיי' פ"ג מהל' ברכות סמג עשין כט טוש"ע א"ח סי' תסג

הגהות חורי

(א) עיין ברי"ף בברכות פ' אלו דברים סימן קכ"ז.

הגהות הב"ח

(א) נ"ב לה: (ב) נ"ב לא: (ג) נ"ב סעודתו בב"ל

בפ' המביא במסכת י"ט (לג:) כי הואנא בי רב כוס מפסח ויהיב לן אלוותא אלוותא ואע"ג דחזו לקתא דנגרי וחליני אלא היינו טעמא דמשבת לחול שילא ממנוחה שלימה לעמל גדול צריך הנחת נפש בבשמים אבל משבת ליו"ט הרי יש ביו"ט ג"כ קצת מנוחה ומיו"ט לחול גם כן אינו יוצא ממנוחה גמורה שהרי ערח באוכל נפש ולפיכך אין מברכין על הבשמים בשניהם : **אייתו** לקמייהו מאור ובשמים . מוצאי שבת היה : נר ומזון בשמים והבדלה . בברכות פ' אלו דברים (דף נא:) איתא להך מתניתין במי שיושב ואוכל בערב וחשך עליו היום ואין לו אלא כוס נר מצוה אחד ופליגי בסדר ברכות כיצד סודרן:

רש"י

עליה קדושת שבת כמשאוי : נר ומזון בשמים והבדלה . היכא דאין לו אלא כוס אחד : על המזון שבתחל' . דכיון דגמר סעודתו בההוא (ה)דאיחייב ברישא ואין מעבירין על המצות : אכסא קמא . כשהתחיל לשתות . והדר בריך בורא פרי הגפן אכסא דברכת המזון כמו שאנו עושין בכל סעודה וסעודה ובשאר סעודות עסקינן ולא במוצאי שבת : קאי עלייהו . משמש עליהן : הב לן ונבריך . ברכת המזון : והדר אימליכו ואמרו הב ונשתה ברישא : כיון דאמריתו הבו וניברך . ברכת המזון אסחיתו דעתייכו שוב מלשתות עד לאחר ברכת המזון אלמא דברכת המזון אסוחי דעתא (ו) וצריך לחזור ולברך : ואמר רב יקנ"ה . ולא בעי לברוכי ברכת היין תרי זימני חד אקידושא וחד אהבדלה : כי מטא רבא לאבדולי . ולעיל קאי ואגב גררא אייתי להא עובדא : אדליק אבוקה משרגא . הדליק אבוקה מנר : א"ל . ר' יעקב בר אבא לרבא למה ליה למר כולי האי הא איכא שרגא : על שבע . מפרש להו לקמן : והא מר לא שלש אמר כו' . דארבע איכא : מעין חתימה . ולאו ממניינא היא : בין קדושת שבת . דהוי מעין חתימה דבעי למחתם המבדיל בין קודש לקודש : ואפכינן סילתי . ומטלטלין עצים דקים לתקן המדורה :

ובמוצאי

אייתו לקמיה מאור ובשמים פתח רבא בריך אבשמים ברישא והדר אמאור א"ל והא בין ב"ש ובין ב"ה מאור ואח"כ בשמים דתנן ב"ש אומרים נר ומזון ובשמים והבדלה ובית הלל אומרים נר ובשמים ומזון והבדלה עני רבא בתריה זו דברי ר' מאיר אבל ר"י אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה °על המזון שבתחלה ועל הבדלה שבסוף על מה נחלקו על המאור ועל הבשמים שב"ש אומרים מאור ואח"כ בשמים ובה"א בשמים ואח"כ מאור וא"ר יוחנן נהגו העם כב"ה ואליבא דר' יהודה [א] *אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי בסעודתא וקאי עלייהו רב אחא בר רבא אמימר בריך על כל כסא וכסא מר זוטרא בריך אכסא קמא ואכסא דברכתא רב אשי בריך אכסא קמא ותו לא בריך (א) ואמר רב אחא בריה דרבא ואנן כמאן נעביד אמימר אמר אנא נמלך אנא ומר זוטרא אמר אנא דעבדי כתלמידי דרב דרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא הוה קאי עלייהו רב ייבא סבא אמרו ליה הב ונבריך ולבסוף אמרו ליה הב ונשתי אמר להו הכי אמר רב כיון דאמריתו הב ונבריך איתסר לכו א למישתי פי' משום דקא עקרי דעתייהו ממשתיא הילכך אי בעי למהדר ומשתי צריכי לברוכי בפה"ג רב אשי אמר לית הלכתא כתלמידי דרב דהא יו"ט אחר שבת וקאמר רב יקנ"ה והנה הברכה אינה מפסקת וב"ש אם אמר הב ונבריך ולא היא התם כדאמר הב ונבריך דעקר דעתיה ממיכלא וממשתיא הילכך אי בעי למיהדר ומשתי צריך לברוכי הכא לא עקר דעתיה ממשתיא דהא איתיה לכסא בידיה ודעתיה למשתי וברכות כולהו דקא מסדר עליה כולהו כחדא ברכה נינהו : וקי"ל כמר זוטרא וכתלמידי דרב ובנמלך קי"ל כאמימר דאי בריך ליה אחד כסא אדעתא דלא למשתי אלא ההוא כסא בלחוד והדר אמלך למישתי כסא אחרינא צריך לברוכי בפה"ג והדר שתי כי [ג]מאטו לאבדולי קם שמעיה אדליק אבוקה משרגא אמר (ג) למה ליה למר כולי האי הא מנחא שרגא קמן א"ל הכי אמר רב אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר פתח ואמר המבדיל בין קדש לחול ובין אור לחשך ובין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה אמר ליה למה ליה למר כולי האי האמר רב יהודה אמר שמואל המבדיל בין קדש לחול זו היא הבדלתו של ר' יהודה הנשיא א"ל אנא כי הא סבירא לי דא"ר אלעזר אמר רבי הושעיא הפוחת לא יפחות משלש והמוסיף לא יוסיף על שבע אמר ליה *והא מר לא תלת אמר ולא שבע (ג) אמר ליה איברא בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימה היא דאמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל כל הברכות כולן צריך שיאמר מעין חתימתן סמוך לחתימתן ופומבדיתאי אמרי מעין פתיחתה סמוך לחתימתה וקי"ל כשמואל הילכך יו"ט שחל להיות אחר השבת בעי למימר סמוך לחתימתה בין קדושת שבת לקדושת ב יום טוב הבדלת (ד) והלכתא אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר והמבדיל לא יפחות משלש ולא יוסיף על שבע ואע"ג דאמר רב יהודה אמר שמואל המבדיל בין קדש לחול זו היא הבדלתו של רבי יהודה הנשיא ועולא נמי עבד כוותיה ובפרק שואל אדם מחבירו* נמי אמרינן אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא הוה אמרינן המבדיל בין קדש לחול °ואפכינן סילתי אפילו הכי נהגו העם לומר שלש וקיימא לן בכי הא דמנהגא מילתא היא הילכך צריך למימר ג' המבדיל בין קדש לחול ובין אור לחשך ובין ישראל לעמים אבל בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימה היא וליתא בכלל המנין מיחתם מאי חתים רב אמר מקדש ישראל ושמואל אמר המבדיל בין קדש לחול והלכתא כשמואל דהא לייט עלה אביי ואיתימא רב יוסף אהא דרב והלכתא אומר הבדלה במוצאי שבתות ובמוצאי ימים טובים ובמוצאי

יום

[א] הובא ברי"ף ברכות מ"ד ע"א .

על המזון שבתחלה . דכיון דגמר סעודתיה איחייב ביה ואין מעבירין על המצות : **קאי** עלייהו . משמש עליהם והוא עומד עליהם מתרגם והוא משמש עילויהון : בירך אכסא קמא . בורא פה"ג : ואכסא דברכתא . לאחר ברכת המזון בירך בורא פרי הגפן כמו שאנו עושים : נמלך אנא . על כל כוס וכוס אני נמלך שלא הייתי סבור לשתות והרי הוא כתחלת שתיה : כתלמידי דרב . מסקינן בהאי עובדא דמייתינן דברכת המזון הויא הפסקה : איתסר לכו למשתי . פירש הרב אלפסי ז"ל דהא דאמר איתסר לכו למשתי בלא ברכה וכיון דמכי אמרו הבו ונבריך איתסר להו למשתי כל שכן לאחר ברכת המזון צריכין לברך בורא פרי הגפן ואחרים כתבו דכי איתמר איתסר לכו למשתי משום קביעות ברכת המזון קאמר שאסורין לשתות אפילו בברכה עד שיברכו והארכתי בזה בחדושים : דהא י"ט אחר השבת קאמר רב יקנ"ה . והנה הברכה אינה מפסקת כלומר שאין הבדלה מפסקת בין בורא פרי הגפן לשתיה ומכולהו קידושי לא מייתי ראיה שאין הקידוש מפסיק בין בורא פרי הגפן לשתיה דהא פשיטא ליה דכחדא ברכה היא אבל מיקנ"ה דאיכא הבדלה דהיא מילתא אחריתא מקשי ואהאי גופא מהדרי' דכחדא ברכה דמיין : התם עקר דעתיה ממשתיא . ואע"ג דכסא בידיה דדעתיה למשתי אפילו הכי כל ברכת המזון עקירות וסלוק היא למה שלפניו : **כי** מטי לאבדולי קם שמעיה ואדליק אבוקה משרגא . בגמ' מוכח דלאו אהאי עובדא דאמימר ומר זוטרא ורב אשי קיימא אלא אעובדא אחרינא דמייתי בגמרא לעיל מהא עובדא דר' יעקב בר אבא דעל לבי רבא : לא סבר לה מר דאבוקה להבדלה מצוה מן המובחר . משום דמברכינן בורא מאורי האש בלשון רבוי לפי שהרבה מאורות יש באור כדאיתא בברכות (דף נב:) והיינו דעדיפא אבוקה מפני שניכרין בה : והמוסיף לא יוסיף על שבע . דשבע הבדלות אשכחן בתורה ותו לא כדאיתא בגמ' : **בין** יום השביעי לששת ימי המעש' מעין חתימה הוא . ומאן דקדקו בתוספות שאין לומר באתה חוננתנו בין יום השביעי לששת ימי המעשה אלא בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים דהא מוכח הכא דלא אמרינן בין יום השביעי לששת ימי המעשה אלא משום דבעי למימר מעין חתימה סמוך לחתימה ובאתה חוננתנו לא הוי מעין חתימה שהרי חותמין בחונן הדעת הילכך יו"ט שחל להיות אחר השבת דבעינן למימר סמוך לחתימה בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת משמע דלא בעי למימר בין יום השביעי לששת ימי המעשה דהא לאו מעין חתימה הוא וליכא למימר דסדר הבדלות הוא מונה כדאמרינן ביו"ט שחל להיות באמצע שבת כדאמר בפ"ק דחולין (דף כו:) דהתם מעין חתימה הוא שאף היא הבדלה בין קדש לחול אע"פ שאינו קדש לעצמו (א) אבל כאן אינו מעין חתימה וכבר קבעו במקומו בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת אבל עכשיו נהגו לאומרו ואפשר דהיינו טעמא משום דלא פסיקא לן אי קי"ל כמ"ד מעין פתיחה אע"פ שהרב אלפסי ז"ל פסק כשמואל אי נמי דמ"ד מעין חתימה אף מעין חתימה קאמר והוא הדין מעין פתיחה ואף על פי שלא מתוך יום השביעי הוא חותם שאני הכא דלא אפשר : **הוה** אמרינן בין קדש לחול ואפכינן סילתי . העלים שעל האור ופירש"י ז"ל במסכת שבת (דף קנ:) דלהיכרא בעלמא היו אומרים כן כדי ללוות את המלך ועושין מלאכה ואח"כ מברכין על הכוס ברכה גמורה דהבדלה כ"ש דאי אבדיל בתפלה מותר לעשות צרכיו וחוזר ומבדיל על הכוס כך פרש"י ז"ל שם נראה מדבריו שהוא מפרשה בלא שם שאינו אומר אלא המבדיל בין קדש לחול ומיד מותר בעשיית צרכיו אבל אינו מותר באכילה ושתיה אבל ממש"כ הרב אלפסי כאן ובפ' שואל נראה שהוא מפרשה בשם ומלכות ועל הכוס ואפי' לענין היתר אכילה ולמימר דסגי בהדא אי לאו משום מנהגא ולא נהירא דהא רב אשי לענין היתר (אכילה) [מלאכה] בלחוד (ב)אמרה דלענין היתר מלאכה בכל דהו סגי לן ומוכח נמי בהדיא בפ' שואל דהא דרב אשי בשדה ובלא כוס לפיכך דברי רש"י ז"ל עיקר: **אומר** הבדלות במוצאי שבת וכו'. שמקדש תמור

ליק"ב

לקמן רב אשי בריך אכסא קמא ותו לא וברכ' אירוסין ונשואין נהגו רבינו משולם לעשות על כוס אחד ולא דמי להא דאמר דברכת המזון וקדוש תרתי מילי נינהו דהתם זה בא אחר הסעודה וזה בא לקדוש היום ור"ת אומר שצריך ב' כוסות לפי שאומרים ברכת אירוסין בבית האירוסין וגם לפעמים אדם מקדש אשה ונושאה לאחר זמן מרובה ויש מקומות שנהגו לקרות הכתובה בינתיים :

א ורש"י פי' אתסר לכו למשתי עד דמברכיתו ברכת המזון וכתב הרא"ש ז"ל ופירוש רב אלפס הוא עיקר דאפי' הב ונבריך הוי הסיח הדעת לצריך בפה"ג כ"ש ברכת המזון ומאי טעמא נמי נשתנה ברכת המזון מכל דברים האחרים הטעונים כוס כגון קדוש והבדלה ברכת חתנים וברכת מילה שכולן בפה"ג קודמתן ואם מברך בפה"ג באחרונה ואין לומר משום דלא לברך בפה"ג תחלה שהרי אם היה רוצה לשתות היה שותה בלא בפה"ג ואיך יתכן שיברך בפה"ג דהא ליתא דהא מכי אמר הב לן ונבריך אסור לשתות בלא בפה"ג כ"ש שנטל הכוס בידו לברך אלא היינו טעמא לפי שבבהמ"ת הוא מודה ומשבח לבורא על מה שאכל ושתה והיה היסח הדעת והפסק על מה שעשה ואפילו על בפה"ג שיברך והכוס בידו והלכך צריך לברך תכף לשתייתו ומה שאין מברכין ברכה אחרונה

א מיי' פ"ד מה' ברכות סמ"ג עשין כז טוא"ח סי' קעד :

ב מיי' פכ"ט מהל' שבת סמג עשין כט טוא"ח סי' רפט רנא :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אמר להו : (ב) נ"ב אמר ליה : (ג) נ"ב אמר : (ד) נ"ב בא"י כתוב ברייתא א סה ת"ר כל הברכות כולן פותח בהן בברוך וחותם בהן בברוך חוץ מברכת הפירות וברכת המצות וברכה הסמוכה לחברתה וברכה אחרונה שבק"ש יש מהן פותח בהן בברוך ואינו חותם בהן בברוך ויש מהן חותם בהן בברוך ואינו פותח בהן בברוך הטוב והמטיב פותח בה בברוך ואינו חותם בה בברוך וכו' : (ה) אחייב כצ"ל : (ו) נ"ב הוא :

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא

דמלאכה בכל דהו סגי ואח"כ רב אשי שאמר שהיו עושין הבדלה בשם נ"ל דלאכילה לחוד היו עושין כן וזה לא נראה לו ודו"ק ע"כ נראה להגיה מלאכה במקום אכילה :

לקדש קל לומר הבדלה אבל לא ממוצאי יו"ט לשבת דהוי מקדש קל לחמור : **פוק** חזי אי נגה יומא. כלומר אם לילה הוא לגמרי כדאמרינן בריש מכילתא (דף ג.) באתריה דרב הונא קרו נגהי ומסתפקי אי מטא אכתי זמניה דיכלי למיקבעיה ואמר להו לא צריכיתו שבת היא דקבעה אנפשה כלומר אין אתם צריכין להמתין שלא לקבוע היום עד שתחשכה דשבת קבעה אנפשה כשיקדש היום אתם יכולין לקובעה ולקדש כיון שהוא בין השמשות דהכי אמר רב כשם ששבת קובעת למעשר כך קובעת לקדוש היום כלומר שכשם שהשבת קובעת למעשר מבעוד יום כדתנן ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מעשרין את הודאי משום דכיון דאסור לאכול מן הטבל אפי' עראי בשבת חשיב כמתקן כך שבת קובעת לקדוש כלומר שיכול לקדש כיון שהוא בין השמשות וסבור מינה כשם שקובעת לקדוש כך קובעת להבדלה ולא למימרא שתהא קובעת הבדלה דומיא דקדוש מבעוד יום דאפוקי יומא מאחרינן ליה אלא שבקדוש אמרינן תרתי אמרי' קובעת ואמרינן מבעוד יום כמעשר ובגבי הבדלה לא אמרינן שתהא קובעת לגמרי כקדוש ואפילו מבעוד יום אלא שהיא קובעת שצריך להפסיק בשבילה כשם שצריך להפסיק בשביל קדוש ומסקינן דאינה קובעת להפסקה כלל זו היא שיטתו של הרב אלפסי והר"ז הלוי ז"ל הקשה עליו שהרי שבת אינה קובעת למעשר אלא משתחשך דתנן (ביצה דף לה.) חשכה בליל שבת רבי אליעזר אומר יגמור ר' יהושע אומר לא יגמור ולאו קושיא היא דחשכה ודאי לאו דוקא דהא אמרינן התם המעביר פירות ממקום למקום וקדש עליו היום אמר ר' יהודה הלל עצמו אוסר וקדש היינו בין השמשות כדמוכח בריש ברכות (דף ב:) אלא ודאי חשכה לאו דוקא ודכוותה הא דתנן (שבת דף יט:) משלשלין את הפסח לתוך התנור עם חשכה אין נותנין פת לתוך התנור עם חשכה ופי' חשכה בכולן שקיעת חמה כדתנן וכולן בית הלל מתירין עם השמש וחשכה בליל שבת נמי דכותה וכן בדין שהרי מה שהשבת קובעת למעשר משום דכתיב בה עונג ובודאי שעונג שבת קודם חשיכה הוא כדתניא בפ"ק דברכות (דף ב:) משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות והיינו קודם צאת הכוכבים כדמוכח התם ויש *)לרבינו שמואל ז"ל דרך אחרת בשמועה זו וכתבתיה בחידושי בס"ד: **רבנן** דבי רב אשי לא קפדי אמיא. ודוקא קמי אבדלתא אבל קמי קדושא אפי' מיא לא :

נר מצוה — תורה אור

יום הכפורים ובמוצאי יו"ט לחולו של מועד ובמוצאי שבת ליום טוב אבל לא במוצאי יו"ט לשבת: גרסינן בשחיטת חולין בסוף פרק ראשון* אמר רבי זירא יום טוב שחל להיות באמצע שבת אומר המבדיל בין קדש לחול בין אור לחשך ובין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה מאי טעמא סדר הבדלות הוא מונה תניא לילי שבתות ולילי ימים טובים יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון *רב חיננא בר שלמיא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא הוה קאי עלייהו רב המנונא סבא אמרו ליה זיל עיין אי נגה °יומא ניפסוק ונקבעיה לשבתא אמר להו לא צריכיתו למיקבעא דהיא קבעה נפשה דהכי אמר רב כשם שהשבת א קובעת למעשר כך קובעת לקידוש פירוש כל דבר שאוכל ממנו בחול עראי ועדיין לא הוציא ממנו המעשר אסור לאכול ממנו בשבת אלא אם כן עישר מ"ט כיון דכתיב °וקראת לשבת ענג ובעי לענוגי לשבת במאכל ובמשתה (א) איסתלק להו כל פירי מתורת עראי והוו להו בשבת כמאן דאזמנינהו למיכל מינייהו בשבת בתורת קבע ואי עשרינהו מבעוד יום מצי למיכל מינייהו בשבת ואי לא עשרינהו מבעוד יום אסור לעשורינהו משחשכה ואפילו ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מעשרין את הודאי ומאותה העת קבעתן השבת למעשר ואסור לאכול מהן באותה שבת מפני שנקבעו למעשר וכן (ב) מספק חשיכה לספק אינה חשיכה קבעה שבת עצמה ב לקידוש ולא (ג) צריכו למידק אי חשיכה אי לא חשיכה למיקבעה משום דהיא קבעה נפשה הואיל וספק ג חשיכה ספק אינה חשיכה (ד) פריסו מפה וקדישו ותיהדור לסעודתייכו סבור מינה כשם שקובעת לקידוש ובעו למיפסק סעודה לקדושי כך קובעת להבדלה ובעו למיפסק סעודה ד לאבדולי אמר להו רב עמרם הכי אמר רב להבדלה אינה קובעת והנ"מ לענין מיפסק דלא פסיק לסעודתיה אבל אתחולי בסעודה לא מתחיל ומיפסק נמי לא אמרן אלא באכילה אבל בשתיה פסיק ושתיה נמי לא אמרן אלא בחמרא ושיכרא אבל מיא לית לן בה דהא רבנן דבי רב אשי לא הוו קפדי אמיא וכן הלכתא בעא מיניה רבינא מרב נחמן בר יצחק מי שלא קידש בע"ש מהו שיקדש כל היום כולו *ומסקנא אמר רבא הלכתא טעם מקדש טעם מבדיל ומי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו ומי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל היום כולו אבל לא על האור מיהא שמעינן דאי

רש"י

ובמוצאי שבת ליו"ט. שהחמור יוצא והקל נכנס דיו"ט שרי לעשות בו צורך אוכל נפש ולא ממוצאי יום טוב לשבת לפי שהקל יוצא והחמור נכנס : הוו יתבי בסעודתא. בערב שבת והאריכו בה עד שחשכה : נפסיק. בעקירת שולחן ונקבע סעודתנו לשם שבת : לא צריכיתו. כלל בעקירת שולחן כדי להפסיק בין סעודת חול לסעודת שבת : שבת היא קבעה. סעודתה לעצמה : כשם שקובעת למעשר. אפילו לאכילת עראי כדמסיק כך קובעת לקידוש שאסור לטעום עד שיקדש אלמא משחשכה היא חשובה אכילה שניה מאליה דסעודת שבת חשובה ונבדלת מסעודת חול ודי לה בפריסת מפה וקידוש : כך. יציאתה קובעת להבדלה שאם יושבים על השולחן והשכה במוצאי שבת אסורים לאכול עד שיבדיל : והני מילי. דלהבדלה אינה קובעת לאפסוקי סעודתא אבל לאתחולי לא מתחלינן משחשכה עד שיבדילו : והני מילי. דלא מפסיקין לאכילה אבל לשתיה דלאו דבר חשוב הוא מפסיקינן : אבל לא על האור. שאין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחילת ברייתו הוא שהאור נברא במוצאי שבת : על האור. בורא

מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל היום כולו. תרי ליבני נינהו בגמ' חד ליכנא דגמ' דהיינו הך ליכנא דרבא (ז:) והיכך דמרימר דאמרי' בגמרא מרימר מתני הכי דבחד גרסינן כל היום כולו ובאידך גרסי' כל השבת כולה ובודאי דכליכנא דגמרא דהיינו ליכנא דרבא קי"ל אלא שבנוסחאות שלנו איכא בליכנא דרבא כל השבת כולה ובליכנא דמרימר כל היום כולו ולפיכך נקטינן דמבדיל והולך כל השבת כליכנא דרבא ומיהו דוקא עד רביעי בשבת דבגמרא בעי ועד כמה ומהדרין עד ד' בשבת כדאמרינן (גיטין דף עז.) לענין גיטין דחד בשבא ותרי בשבא ותלתא בשבא בתר שבתא ארבעה וחמשה ומעלי שבתא קמי שבתא אבל הרב אלפסי ז"ל גורס בליכנא דרבא מבדיל והולך כל היום כולו ולפיכך כשחל תשעה באב במוצאי שבת אין מבדילין כלל אבל בעל הלכות גדולות כתב שאע"פ שהבדלה אין לה תשלומין אלא כל היום כיון שאי אפשר להבדיל במוצאי שבת מבדיל במוצאי ט' באב והקשו עליו (ב) דכיון דנקטינן דאינו מבדיל אלא כל היום טלו נמצא שאין לה תשלומין כלל דכיון

*) גי' ד"ת לרש"י

מלחמות ה'

עוד רב חיננא בר שלמיא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא קאי עלייהו רב המנונא סבא וכו' עד אמר להו לא צריכיתו שבת היא קבעה אנפשה פי' כלומר אין אתם צריכין לקבעה משעה שקדש היום שהיא מתחלת שקיעת החמה עד דהכי קאמר רב כשם שקובעת למעשר כך קובעת לקדוש ותנן חשכה לילי שבת רבי אליעזר אומר יגמור ר' יהושע אומר לא יגמור אלמא אין השבת קובעת למעשר עד שתחשך לגמרי וכן לקדוש ולפריסת מפה: ובהלכות הר"ב ז"ל מפורש בתלמוד:

אמר הכותב עד שהוא למד מכאן לענין מעשר ילמוד מהא דתניא המעביר פירות ממקום למקום וקדש עליהם היום ר' יהודה אומר הלל עצמו הוכר מתמע במשמע שקדש היום שהיא משקיעת החמה קובעת למעשר וכן בדין שהרי שבת שקובעת למעשר משום דכתיב ביה עונג הוא ועונג מקמי צאת הכוכבים הוי משעה שבני אדם אוכלין פתן בערבי שבתות ואותה שעה מקדשין והוא קודם צאת הכוכבים כדאיתא בברכות ואף קודם לכן משעה שקדש היום קרינא ביה עונג הילכך קובעת למעשר וזו היא ששנינו בספק חשיכה אין מעשרין את הודאי מפני שהוקבע למעשר ונאסר באכילת עראי והוה ליה מתקן ומה שכתב רבינו כאן מרבינו האי גאון ז"ל קבל וכן כתוב בתשובותיו וזו ששנינו חשכה לילי שבת כיוצא בה שנינו במקומות הרבה דתנן השום והכובד והמלילות שרקן מערב שבת ר' ישמעאל אומר יגמור משתחשך ר' עקיבא אומר לא יגמור ותנן אין נותנין פת לתוך התנור ערב שבת עם חשכה ותנן נמי משלשלין את הפסח לתנור עם חשיכה ות"ר לא תמלא אשה קדרה עססיות ותורמוסין ותניא לתוך התנור ע"ש עם חשיכה וכן כיוצא בהן ופי' חשיכה בכולן שקיעת החמה כדתנן וכולן ב"ה מתירין עם השמש ולענין קידוש עצמו ת"ר לעיל בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום מביאין כוס ראשון ואומרים עליו קידוש היום אלמא משקדש היום מפסיקין ומקדשין כדקתני קידש היום ולא קתני חשכה ועוד דתני עלה ר' יוסי אומר אוכלין והולכין עד שתחשך כלומר אין צריך להפסיק משעה שקדש היום אלא אוכלין והולכין עד שתחשך וה"ה אף משתחשכה אלא אורחא דמילתא קתני שדרך חברים לר' יוסי שהיו מסובין מבעוד יום בכדי שהיו גומרין סעודה קודם שיקדש עליהם היום ואם באו עד שקדש עליהם א"ר יוסי אוכלין והולכין עד שתחשך בזמן שהן יגמרו סעודתן ואם לא גמרו אוכלין אפילו עד הגות והיינו דקתני גמרו כלומר אוכלין עד שתחשך ואם גמרו מקדשין הא לא גמרו רק משתחשך אוכלין וזה לפי נוסחת ההלכות ובל ר"ח ז"ל וכתב בספרים אבל יש מהן מוגהין אוכלין והולכין משתחשך וכשמועה זו כך גורסין בכל נסחי הגאונים ובהלכות פוק חזי אי נגה יומא נפסיק ונקבעיה והני לילי איגנו אמרי משתחשך מונב והיכו אגר משעה שקדש היום :

המאור הקטן

רב א] חיננא בר שלמיא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא קאי עלייהו רב המנונא סבא וכו' עד אמר להו לא צריכתו שבת היא קבעה אנפשה פירוש אין אתם צריכין לקבעה משעה שקדש היום שהוא מתחלת שקיעת החמה שהיא קובעת עצמה בעיצומה של שבת דהיינו משתחשך דהיינו ביאת אורו והיא שעת צאת הכוכבים דה"ק רב כשם שקובעת למעשר כך קובעת לקדוש ותנן היה אוכל באשכול ונכנס מן הגנה להצר ר' אליעזר אומר יגמור ר' יהושע אומר לא יגמור אלמא אין השבת קובעת למעשר עד שתחשך לגמרי וכן לקדוש ולפריסת מפה ובהלכות הרי"ף ז"ל מפורש זה בהילוף ומאסיקנא להבדלה אינה קובעת אלמא ליתא להא דשמואל דאמר כשם שפוסקין לקדוש כך פוסקין להבדלה וכן כתב הרי"ף ז"ל: אמר רב ברונא אמר רב נטל ידיו לא יקדש פי' רב למעיה דאמר טעם אינו מקדש ואף זה שנטל ידיו גילה בדעתו שרפץ לאכילה וגליל בקידוש היום וה"ל כאילו טעם ולא יקדש הוא אבל אחרים מקדשים לו ודחיה רב יצחק להא שמעתא דכיון דאפשר לקדושי אריפתא אין זה גליל בקדוש היום ומקדש על איזה מהם שירצה ואע"פ שנטל ידיו וכ"ש אנן השתא דקי"ל טעם מקדש לא חיישינן להא דרב ברונא כל עיקר :

הגהות הראב"ד

בתוספתא ואומר של שבת בשבת"ן ולתרוייהו קאמר והוא דבר נכון מאד : א] רב חיננא בר שלמיא וכו' עד אמר להו וכו'. א"א פי' הגרסתים הוא זה אבל מה שכתב הרב ז"ל הוא מפירוש הגאונים ז"ל והוא נכון על לשון הגמרא שלהם וה"ג א"ל פוק חזי אי נגה יומא נפסיק וכו' הא ודאי משמע אי חשכה דנפסק ליה בין השמשות הו לא ואין לשנית מפירושם לפי נוסחא זאת ועוד כי הוא להורות והוי להחמיר בכבוד השבת ולא להקל : ב] אמר רב ברונא וכו'.

א"א טוב כי הגאונים מפי' הגרסתים והם פירשו לא יקדש על היין אלא על הפת דכיון דנטל ידיו גלי דעתיה דעל הפת בעי לקדושי דהא דב"ה אומרים מוזגים את הכוס ואח"כ נוטלין לידים קאמרינן משום היכא לנטילת ידים סעודה ואמר להו רב יצחק לאו בנטילה תליא מלתא דזימנין דמצי רב ידיה משום דמספקא ליה במאי מקדש וכי הוי להו להרוויחו והביא ליה ההוא מקדש עליה אמבגר דהדר משי ידיה ביה אי בעי דמנטר ידיה לסעודתא ולא צריך עוד :

א מיי' פכ"ט מהל' שבת ופ"ז מהל' ברכות סמג עשין - כו כט טוש"ח קצ"ט רפ"ט:

הגהות חו"י
(א) זימנא חדא: (ב) כל היום: (ג) וקשה דקידוש על הפת וודאי לא הוי הפסק דקידוש הוא לאחר המוציא. הוספות:

דכיון שיום אחר הלילה כל יומא מוצאי שבת הוא ואפשר לומר לדעתו ז"ל שלפי שעשאוהו כפושע ומזיד כיון שלא הבדיל כל היום כולו לא נתנו לו תשלומין כדאמרינן בפ' תפלת השחר (דף כו.) דמי ששכח ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים אפי' הכי אם הזיד ולא התפלל אין לו תשלומין וכאן אפילו שכח דשוכח מזיד הוא כיון שעבר יום אחד ולא נזכר אבל היכא דלא אפשר כגון בתשעה באב שמכינן אליבא דאמימר דאמר מבדיל והולך כל השבת כולה ומיהו הרמב"ן ז"ל כתב בספר תורת האדם דאפילו למאן דאמר מבדיל והולך כל השבת כולה הבדלה של מוצאי תשעה באב אינה צריכה תשלומין שלא נתחייב אותו מוצאי שבת בהבדלה על הכוס דהא אמרינן בפ' אין עומדין (ד' לג.) בתחלה קבעוה בתפלה העשירו קבעוה על הכוס חזרו והעני קבעוה בתפלה והם אמרו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וכיון שהבדלה על הכוס מטולטלת היא בין עניות לעשירות אין לך עניות גדולה מתשעה באב שכל ישראל עניים מרודים הילכך לא מחייב' בתשלומין: **ובת** טוות. לן בתעניה ולשון ארמי הוא בדניאל: ש"מ תלת. שלשה דברים בסדר הבדלה ואע"ג דשמעינן מינה דמבדילין על חמר מדינה אע"פ שאינו יין לא קא חשיב ליה דלא איירי אלא בסדר הבדלה אי נמי מילתא דפשיטא היא דכיון דאין יין בעיר טוב לו שיבדיל על השכר משיאכל בלא הבדלה ומדאמרי' דאמימר בת טוות שמעינן דאע"ג דמקדשין על הפת כדאיתא בסמוך אין מבדילין עליו וטעמא דמילתא דכיון דאין קדוש אלא במקום סעודה פת מענינא דקדוש הוא אבל אינו מענין הבדלה והכי נמי משמע מדאמר בברכות (דף לג.) דכשהטעו אמרו שהמבדיל בתפלה אין צריך שיבדיל על הכוס ואם איתא אכתי אמאי לא מבדיל על הפת אלא ש"מ דהבדלה על הפת ליתא כלל: **זכרהו** על היין. בכניסתו דמסתמא הכי קאמר קרא לקדשו בכניסתו: אין לי אלא בלילה ביום מנין. משמע ליה דהך דרשא אסמכתא בעלמא היא דאי קידושא דיממא דאורייתא היכי לא אמרינן ביה אלא בורא פרי הגפן ותו לא והלא ברכה זו ברכת הנהנין היא ולאו מעין קידושא היא אלא קידושא דאורייתא בלילה היא דהוי בכניסתו אלא משום דכבוד יום עדיף מכבוד לילה ראו חכמים לעשות ביום זכר לקידוש והיינו בורא פרי הגפן ותו לא שהוא התחלת קידוש של לילה ועוד שלפי שאין אומרים שירה אלא על היין כיון

רש"י | תורה אור | נר מצוה

בורא מאורי האש: ובת טוות. לן בתעניתו: ש"מ המבדיל בתפלה. דסתם בני אדם מבדילין בתפלה ואעפ"כ לן בתענית: כל השבת כולו - עד יום ד': שיכרא - שכר תמרים: עד רביעי בשבת. אבל מרביעי ואילך לגבי שבת הבאה מתחשב: אבל לא על האור - אם לא בירך בורא מאורי האש בלילה במוצאי שבת שוב אינו מברך: לקדשו - משמע בשעה שמתקדש היום: אין לי אלא ביום. לקמן פריך אדרבה עיקר קידושא בלילה הוא דבכניסתו היא קדושתו: ליברך מר קדושא רבא. בפה"ג ולקמן מפרש דקרי ליה קידוש' רבא לפי דבכולהו קידושי אמרינן ליה: אגיד ביה. האריך בו: הנוטל ידיו לא יקדש. דקדוש מפסיק בין נטילה לאכילה והוי היסח הדעת ובעי נטילה (ו) אחר קידוש: דחביבא ליה ריפתא - שהיה רעב: מקדש אריפתא. אלמא (ג) לא בעי נטילה (ז) אחריה אלא מעיקרא נטיל ואכיל נהמא (ח): דחביבא ליה חמרא - שהיה צמא: אין אומרים הבא כוס של ברכה - ברהמ"ז: מטבל

דאי לא אבדיל אכסא בליליא אע"ג דטעם מצי לאבדולי למחר כדאמרינן טעם מקדש טעם מבדיל והא דלא טעם אמימר מידי ובת טוות ולמחר אבדיל וטעם מידי לאו משום דאי טעים מידי לא מצי לאבדולי הוא דעבד הכי אלא משום דאסור לאדם שיטעום כלום קודם שיבדיל הוא דעבד הכי לא שנא בליליא ולא שנא בימכא דאמרי ליה מר ינוקא ומר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי (א) זימנין סגיאין הוה איקלע אמימר לאתרין ולא הוה לן חמרא ואייתינא ליה שיכרא ולא אבדיל ובת טוות למחר טרחנא ואייתינן ליה חמרא ואבדיל וטעם מידי ש"מ תלת ש"מ אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיבדיל וש"מ המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס ושמע מינה מי שלא הבדיל במוצאי שבת (א) מבדיל והולך כל (ב) השבת כולו לשנה אחרת אקלע לאתרין ולא הוה לן חמרא ואייתינא ליה שיכרא אמר (ה) חמר מדינה הוא אבדיל וטעים מידי (ג) ולא מחייב למיתב בתעניתא עד דמשכח א חמרא ושיכרא (ג) היכא דלא אשכח במוצאי שבת ובת טוות ולמחר טרח ולא אשכח אוכל וכי מתרמי ליה עד סוף ב יום שלישי מבדיל אבל לא על האור *ת"ר זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין אין לי אלא ביום בלילה מנין ת"ל זכור את יום השבת תנא מהדר אליליא ונסיב ליה קרא לימכא ועוד עיקר קידושא בליליא הוא אלא אימא זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין בכניסתו אין לי אלא בלילה ביום מנין תלמוד לומר זכור את יום ביום מאי אומר אמר רב יהודה בורא פרי הגפן רב אשי איקלע למחוזא אמרי ליה ליקדיש לן מר קידושא רבה אמר מאי קידושא רבה מבדי כל היכא דאיכא ברכה בפה"ג ברישא בריך בורא פרי הגפן ואגיד ביה חזייה (ד) גברא סבא ג דקא נחין ושתי ליה קרי אנפשיה החכם עיניו בראשו אמר רב ברונא אמר רב *נטל ד ידיו לא יקדש וכן אמר רב אדא בר אהבה אמר רב נטל ידיו לא יקדש אמר להו רב יצחק בר שמואל בר מרתא אכתי לא נח נפשיה דרב (ה) *שבקינן לשמעתיה זמנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב זימנין ה דהוה חביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא וזימנין דהוה חביבא ליה חמרא מקדש אחמרא אלמא בחביבותא תליא מלתא ולאו בנטילה תליא מילתא וכן הלכתא *תנו רבנן אין מקדשין אלא על היין ואין מברכין אלא על היין ואין אומרים שירה אלא על היין אטו אשיכרא ואמיא מי לא מברכין שהכל אלא אמר אביי הכי קתני אין *אומרים הבא כוס של ברכה לברך

שמברכין על היין תחלה שלא כדרך שאר הסעודות הוי כעין שבח ושירה לקדושתו של יום ומשום דלא הוי אלא מדרבנן לא ראו להאריך בו יותר כדי שלא להשוותו לקידושא של לילה וקראוהו קידושא רבא לכנוי לפי שאינו עיקר כקידוש של לילה וזוטר שיעוריה כדקרינן לסומא סגי נהור ומ"מ כיון דתקנוהו רבנן כעין קידוש אפשר שאף ביום אסור לטעום קודם שיקדש ואפשר שצריך ג"כ שיהא במקום סעודה כקידוש של לילה וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפכ"ח מהלכות שבת אבל הראב"ד ז"ל השיגו ואמר דכיון דהאי קידושא מדרבנן בעלמא הוא מותר לנייום קודם שיקדש ולא אסרו אלא לקידוש של לילה: **ואגיד** ביה. האריך בו לדעת אם ישרהב אחד מהם לשתות ובכך יבין שבורא פרי הגפן רבינו לומר ותו לא שאם לא כן היה אומר להם קידוש גדול של לילה כמנהגם: חזייה להההוא סבא דהוה גחין ושתי. מהא משמע דהאי, דנהיגי דרבנן מיחא דברכתא לכל כוס וכוס לאו חובה היא דהא סבא לא נטר להכי משום דנהיגי ביה יקרא עד דשקיל ליה בלבד: **נטל** ידיו לא יקדש. פרש"י ז"ל לא יקדש הוא כדי שלא יסיח דעתו ויצטרך ליטול ידיו פעם שנית ודחינן ליה מדרב דהוה מקדש אריפתא וכודאי דהוה משי ידיה מעיקרא אלמא אין הקידוש מפסיק בין נטילת ידים לאכילה ואע"ג דאיכא למידחי דדוקא במקדש על הפת הוא דלא הוי הפסקה לפי שהפת לפניו ודעתו לאכול מיד לאחר קידוש אבל כי מקדש אחמרא הוי הפסק אפילו הכי כיון דתלמודא לא דחי הכי אנן לא מפלגינן בינייהו ומיהו לכתחלה מקדשין ואח"כ נוטלין כב"ה דאמרינן בפרק אלו דברים (דף נב:) דתכף לנטילת ידים סעודה ותמהני אם איתא דלא מפלגינן בין מקדש אריפתא למקדש אחמרא רב היכי עבר אדב"ה והוי משי ידיה מעיקרא ואפשר דמשום חביבותא דריפתא הוה עביד הכי אע"ג דלא מקיים מצות נטילה מן המובחר ומיהו מינה ילפינן דאע"ג דמקדש אחמרא לית ליה לממשא ידיה עד בתר קידוש כב"ה מיהו אי משא ידיה מעיקרא שפיר מצי לקדושי ולא הוי היסח הדעת זהו תורף פירושו ז"ל והר"ז הלוי ז"ל פירש דרב לטעמיה (דף קו:) דאמר טעם אינו מקדש ואף זה שנטל ידיו גלה בדעתו שקפץ לאכילה וזלזל בקידוש היום והוה ליה כאילו טעם ולא יקדש הוא אבל אחרים מקדשין לו ודחה ר' יצחק להא שמעתא דכיון דאפשר לקדושי אריפתא אין זה זלזול בקידוש היום ומקדש על איזה מהם שירצה וכל שכן אנן השתא דקי"ל טעם מקדש טעם מבדיל לא חיישינן להא דרב ברונא כל עיקר אבל מדברי הרב אלפסי ז"ל נראה שהוא מפרש כך נטל ידיו לא יקדש משום דכיון דאין נוטלין ידים לפירות גלי אדעתיה דחביבא ליה ריפתא וסבירא ליה לרב ברונא דאין מקדשין על הפת הילכך לא יקדש כלל שעל הפת א"א (ט) ואי מקדש אחמרא נמצא מקדש על שאינו חביב הלכך לא יקדש אבל אחרים מקדשין על היין ואסיקנא דליתא דהא רב כל אימת דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא דאלמא בחביבות תליא מלתא וכל אימת דהביבא ליה חמרא מקדש אחמרא הילכך נקטינן דמקדשין אריפתא ומיהו אכתי נפיק לן מדרב ברונא דנטל ידיו לא יקדש אלא על הפת (י) דממרימר מיהא שמעינן דמכי משא ידיה גלי אדעתיה דריפתא חביבא ליה ומיהא לא אתותב זו היא דעתי בדברי הרב אלפסי ז"ל וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ט מהלכות שבת וראיתי לאחרים שלא פירשו כן: **אין** מקדשין אלא על

הגהות הב"ח
(א) נ"ב אי הכי: (ב) ולא מחייב וכו' עד אבל לא על האור נ"ב כ"ז הגה היא וכ"ב כך היא גי' א"י ת"ר הנכנס לביתו במוצ"ש מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואח"כ אומר הבדלה ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתה כו' ש"מ מהא מתנית' תמניא ש"מ המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וש"מ ברכת המזון טעונה כוס וש"מ כוס של ברכה צריך שיעור וש"מ המברך צריך שיטעום וש"מ טעמו פגמו וש"מ טעמו וש"מ מבדיל וש"מ אומר ב' קדושות וש"מ ב"ש היא ואליבי' דר' יהודה. רב אשי אמר טעמו פגמו וכוס של ברכה. צריך שיעור חדא מילתא הוא וה"ק מ"ט טעמו פגמו משום דכוס של ברכה צריך שיעור. רב יעקב בר אידי קפיד אחצבא פגימא רב אידי בר ששי קפיד אכסא פגימא מר בר רב אשי קפיד אפי' אחביתא פגימתא: ת"ר זכור וכו': (ג) נ"ב אלא: (ד) נ"ב לההוא: (ה) נ"ב ס"א ושכחינן ותיבת שבקינן מוקפת: (ו) נ"ב אחריתי: (ז) אחריתי: בנ"א: (ח) נ"ב דקידושא (ט) ר"ב לקדש: (י) ומאמרים כו"ל:

שלטי הגבורים
על שמת משה רבינו באותה שעה וגם נהגו שלא לקבוע מדרש בין שתי תפלות משום דחכם שמת בתי מדרשות בטלים ומנהג אבותינו תורה היא והא דמשמע בשמעתין שהיו אוכלין סמוך לחשיכה מיירי שהתחילו מבעוד יום והשיב לו שמלא במדרש השוחה ניים בערב שבת בין השמשות וגם מה שכתבו שמת משה רבי' ע"ה בשבת ליתא דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום ודרשו רבותינו היום מלאו ימי ושנותי ואמר בו ביום כתב י"ג ספרי תורות ובשבת היאך היה כותב ועוד מוכח בסדר עולם דבערב שבת נפטר דקתני אחר הפסח בכ"ב בניסן סבבו את העיר ונאמר ויהי ביום השביעי ותפול החומה רי"א שבת היה וכ"ח בניסן היה נמצא ר"ח בא' בשבת ור"ח אדר בשבת וא"כ בשבעה באדר שמת בו משה רבינו היה בע"ש ומה שאומרי' לדקתך על המתים שיחזרו לדינם:
א ועל הפת נראה דגם רבינו סובר דאין מבדילין עליו והטור כתב בשם הר"ם דיש ליזהר שלא יביא הלחם על השלחן עד אחר הבדלה ואם הביא פורס עליו מפה ומכסנו לפי שהוא מוקדם בפסוק וצריך להקדימו אם לא יכסנו:
לשון ריא"ז
ואם אין לו יין במ"ש אינו אוכל כלום עד שימצא למחר יין ויבדיל שאין מבדילין על הפת כדרך שמקדשין על הפת:
לשון ריא"ז
ב ומי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך עד סוף יום שלישי וי"א מבדיל והולך כל יום ראשון בלבד שכן היתה גרסת ספריהם:
ג כתב הרא"ש ואם תאמר והבוצע שבא היאך שתה קודם המברך הא אמרינן בפרק שלשה שאכלו אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום המברך וי"ל דפשט ידו ליקח הכוס לפי שהיה מאריך אבל עדיין לא שתה ויש מפרשים היינו דוקא גבי המוציא שצריך המברך לטעום כדאמרי' בפ' הרואה לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין אא"כ אוכל עמהם הילכך לא יטעום אחר לפניו אבל גבי קדוש דאין חובה רק שיטעום אחד יכול אחר לטעום לפניו מיהו בירושלמי משמע דאין חילוק דגרסי' התם אמר ר' אבא בשם רבינו אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום המברך ר' יהודה בן לקיש אומר שותין אע"פ שלא שתה הוא ולא פליגי מה דא"ר אבא כשהיו כולן זקוקים לכוס א' ומה דאמר ר' יהודה בן לקיש כשיש לכל א' וא' כוסו בידו והשתא ניחא הכא כשהיה כוסו בידו וצריך לומר כי כוסות שלהן לא היו פגומין שיהו ראוין לברכה שאנו רואים כאילו כל א' יקדש על כוסו ואע"פ שאין צריכין לשתות לכתחלה מיהו מצוה לשתות וכן בשבת אם רצה כל א' לאכול מככרו צריך שיהא לפניו שתים משום לחם משנה ויש שנוהגין לשפוך מכוס של ברכה לשאר כוסות והכא משמע דלא צריך דההוא סבא שתה מכוסו ואע"פ שלא שתה מברך ושפך מכוס ברכה לשלו וי"ל דאין ראיה מהכא דאיכא למימר דגחין והגביה כוסו להוסיף למברך שישפוך לכוסו וגחין ושתי דקאמר פירוש נחין ליתן כוסו: לשון ריא"ז ד המקדש על היין יקדם ואח"כ נוטל ידיו שהנה תיכף לנטילה ידים סעודה ולא יפסיק הקידוש ביניהם ואם נטל ידיו תחלה ה"ז יכול יקדש על היין וה"ל נטילה אחרת כמבואר בקונטרס הראיות:
ה סמ"ג פסק בשם ר"ת דאין מקדשין קדוש על הפת וביאר ראיה מן הירושלמי באורך ואפי' בזמן דחביבא ליה ריפתא אין מקדש עליו ורבינו כ' דמקדשין עליו וכן תוי' פכ"ט מהל' שבת וטור א"ח סי' רע"ז: לשון ריא"ז מי שאין לו כוס לברך עליו לילי שבת מקדש על הפת ומברך המוציא כדרך שמברך על היין והיינו דהוה חביבה ליה ריפתא לרב שהיה רעב הוה מקדש אריפתא חביב עליו מן השתיה ה"ז מקדש עליו אם ירצה ונוטל ידיו תחלה ומברך עליו המוציא ומברך עליו ברכת קידוש:

חידושי אנשי שם
מהרי"ו (א) מבדיל והולך כל השבת כולה התוס' כתבו לא שמעינן מהכא אלא כל היום וקמ"ל הכא משום דהלכה כן הוא ע"כ וקשה דבשלמא התוס' קאי לסברתייהו דגרסי בדברי רבא כל השבת כולה ומ"ש הר"ן הכא כרי"ף שגרס לעיל כל היום קשיא וראיתי בדפוס תוגרמה דכתוב שם בהדיא גם כאן כל היום כולו ונכון בעיני דזה תלוי בגירסא דלעיל וק"ל וכן מה שכתוב בסמוך ולא נתחייבנו כו' עד על האור איננו שם ונראה בעיני דשם היא וצריכין למחקו כדי שלא יהיו דברי הרי"ף סותרי אהדדי דאפשר כל היום לפי גרסתו וכאן יכתוב עד סוף יום ג' וכבר היה אפשר לייסב כל השבת כולו וכ"מ לענין א"נ בתענית אם לא מצא יין עד הלילה אלא מיד שלא אשכח יין אוכל וא"נ לגרוס יותר וק"ל:

לברך אלא על היין אבל אשיכרא א לא והני מילי דלא קבע סעודה עילויה אבל קבע ב עילויה לית לן בה אמר רב הונא ובן תאני גידול דמן נרש המקדש ג וטעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא וכסא דטעם ליה בפומיה לא מיבעי ליה לברוכי עליה ברכת המזון ולא למימר עליה קידושא ואבדלתא דאמר מר טעמו פגמו: גרסינן בפרק המוכר פירות לחבירו* אמר °מר זוטרא בר טוביה אמר רב אין אומרים קדוש היום אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח לאפוקי שריחו רע ולאפוקי מגולה ואע"ג דעבריה במסננת אפילו הכי פסול משום °הקריבהו נא לפחתך אבל יין מגתו מקדשין עליו דתני ר' חייא יין מגתו לא יביא ואם הביא כשר וכיון דאם הביא כשר אנן אפילו לכתחלה מקדשינן עליה (א) *דאמר רבא סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קדוש היום ויין מזוג נמי אחשובי אחשביה דא"ר יוסי בר הנינא מודים חכמים לר' אליעזר בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים הילכך מקדשין עליו: °ויין של מרתף ויין של צמוקים לא יביא ואם הביא כשר וכיון דאם הביא כשר אנן אפי' לכתחלה מברכין עליה מיהו אמרי רבוותא לאו כל צמוקים שרי לקדושי עלייהו אלא כגון דכמישן בגופנייהו ולאו (ב) דיבשן וכד עצרת להו נפקא מינייהו לחלוחית הני הוא דתרינן להו במיא ומעצרינן להו ומקדשינן עלייהו אבל אי כד עצרת להו לא נפקא מינייהו לחלוחית לא מקדשינן עלייהו וחמרא דריחיה חלא וטעמיה חמרא מקדשינן עליה ומברכינן עליה בפה"ג דגרסינן בפרק המוכר פירות לחברו* אמר רב יהודה אמר שמואל יין הנמכר בחנות מברכין עליו בורא פרי הגפן ורב חסדא אמר גבי חמרא דאקרים למה לי ואמרינן עלה א"ל אביי לרב יוסף הא רב יהודה והא רב חסדא מר כמאן סבירא ליה אמר ליה אנא מתניתא ידענא *דתניא הבודק את החבית להיות מפריש עליה תרומה והולך ואח"כ נמצאת חומץ כל

על היין. לאו למעוטי ריפתא אלא למעוטי שיכרא: אבל קבע עילויה לית לן בה. אשיכרא קאמרי אבל אמילא אפי' קבע עילויה לאו כלום הוא והיינו לישנא דקאמר קבע עילויה ולא אמר קבע עילוייהו ושיכרא נמי דמעלי כי קבע סעודתיה עילויה דוקא לענין ברכת המזון אבל לענין קידוש אפילו קבע סעודתיה עילויה אי נמי הוי חמר מדינה אין מקדשין עליו דהא אמרינן בפרק המוכר פירות (דף צז.) שאין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח דקידוש אפשר בפת אבל בהבדלה וברכת המזון שאי אפשר בפת התירו בהבדלה כל היכא דהוי חמר מדינה ובברכת המזון כל היכא דקבע נר מצוה סעודתיה עילויה:

אם טעם מלא לוגמיו יצא. מלא לוגמיו דקאמרינן הכא לאו דוקא אלא כדי שיסלקו לצד אחד ויראה מלא לוגמיו דאילו מלא לוגמיו ממש הוי טפי מרביעית מדאמרי' בפ' בתרא דיומא (דף פ.) כמה ישתה ויהא חייב בש"א כדי רביעית ובה"א מלא לוגמיו ומפרש ליה דלא מלא לוגמיו ממש קאמר אלא כל שאילו מסלקו לצד אחד ויראה מלא לוגמיו ומקשינן דא"כ הוה ליה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה משמע דאי הוה סבירא לן מלא לוגמיו ממש ניחא דהוה ליה מחומרי ב"ש ומקולי ב"ה אלמא מלא לוגמיו הוי יותר מרביעית אלא ודאי כי אמרינן הכא מלא לוגמיו היינו שיסלקו לצד אחד ויראה מלא לוגמיו ומיהו כי אמרינן האי שיעורא ה"מ לאדם בינוני דהאי שיעורא הוי(ג)בציר מרביעי' אבל לעוג מלך הבשן ודכוותיה דהויא ביה האי שיעורא טפי מרביעית ברביעית לחודיה סגי דאע"ג דלגבי יום הכפורים מסקינן התם דכל חד וחד בדידיה משערינן היינו טעמא משום דהתם ביתובי דעתא תליא מילתא וכל חד וחד בדידיה מיתב דעתיה אבל הכא דבעינן כוס ברביעית סגי אי אפשר דנבעי דנטעום מיניה יותר מרביעית אלא בכדי שיסלקו לצד אחד או ברביעית סגי הי מינייהו דבציר טפי ומיהו הני מילי לענין קידוש אבל לענין ד' כוסות אמרינן לקמן והוא דשתי רובא דכסא הלכך בקידושא דפסחא דאית ביה תרתי קידוש והוי נמי דארבע כוסות בעינן שיטעום ממנו רובא דכסא מדין ארבע כוסות ואי רובא בציר מכדי שיסלקו בעינן שיטעום נמי בכדי שיסלקו מיהו ברביעית סגי וכדכתיבנא: **אין** אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח. שאע"פ שמברכין עליו בפה"ג אין מקדשין עליו והיינו דאמר למעוטי יין שריחו רע ומגולה אתא וליכא למימר שאין מברכין עליו בו"פ הגפן דהא אפי' לקדושה לא איפסל אלא משום הקריבהו נא לפחתך ואמר חוורין נמי דאסיקנא בפ' המוכר פירות (דף צז:) דאין מקדשין עליו מדכתיב אל תרא יין כי יתאדם אין ספק שמברכין עליו בורא פרי הגפן ואם תאמר כי היכי דאמרינן דלמעוטי יין שריחו רע או מגולה אתא אמאי לא אמרינן למעוטי מעושן ומבושל דפסילי לגבי מזבח כדתנן במסכת מנחות (דף פו:) אין מביאין יין מבושל ולא מעושן ואם הביא פסול יש לומר דהא דאמרינן דאין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך ע"ג מזבח לא אמרו אלא באותו שאין ראוי לנסך מפני גריעות שבו והיינו דאמרינן (שם) גבי יין מזוג עלויי עלויה כלומר דאע"ג דאיפסיל לגבי מזבח כיון דלא איפסיל אלא מחמת שאינו משכר ולא מחמת גריעות שיש בגופו דאדרבה עלויי עלויה לא איפסיל לקדוש ויין מבושל ומעושן נמי אין פוסלין לנסכים מפני גריעותן דאדרבה העשון והבשול משביחן וכדאמרי' בבבא בתרא (דף צ:) באמת ביין התירו מפני שמשביחו *[כלומר העשון משביחו ומבושל נמי הבשול משביחו וכדתנן בפרק בתרא דתרומות אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעיטו ור' יהודה מתיר מפני שמשביחו] והא דאפסילו לגבי נסוך אינו אלא מפני שנשתנו מברייתן ואכן דרשינן כבש ונסכים מה כבש שלא נשתנו אף נסכים שלא נשתנו כדאי' בפ"ב דבכורות (דף יז.) אבל אלו כיון שלא נשתנו לגריעותא דאדרבה השביחו בשנוייהן מקדשין עליהן אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק כ"ט מהלכות שבת שאין מקדשין על המבושל ומשמיה דרב נמח גאון ז"ל אמרו דהיינו טעמא דלא קאמר למעוטי מבושל משום דמבושל לאו מקדוש בלחוד אימעיט שאף בורא פרי הגפן אין מברכין עליו וכ"כ רש"י ז"ל ואינו כן שהרי אמרו בירושלמי בפרק ערבי פסחים יוצאין ביין מבושל והרי אמרינן על כוס ראשון קדוש היום וש"מ שמקדשין עליו ואין צריך לומר שמברכין עליו בפה"ג כמו הטעם שכתבנו ולפי זה גם כן יין שנפל לתוכו מעט דבש אע"פ שהוא פסול לגבי מזבח כיון שאינו פסול מפני גריעות שבו מקדשין עליו וראיה עוד לדבר מדאמרינן בפסחים מהו לצאת בקונדיטון מן מה דתני בר קפרא קונדיטון כיין הדא אמרה יוצאין בקונדיטון ומפרש בהגדה שקונדיטון יש בו דבש דאמרינן התם למה נמשלו דברי תורה לקונדיטון מה קונדיטון יש בו דבש ופלפלין וכבר כתב הרב הנזכר בזה שתי דעות בפרק הנזכר ולמדנו שעיקר הדבר כדברי המתיר וכן דעת הראב"ד ז"ל בהשגות: יין מגתו. ותירוש לא יביא דכתיב הסך נסך שכר וכו' מידי דמשכר ואם הביא כשר דעכובא לא כתיב אי נמי הסך נסך שכר לה' מ"מ וכיון דלנסכים כשר בדיעבד לגבי קידוש אפילו לכתחלה שרי דלא חמיר קדוש כנסוך: דאמר רבא סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קדוש היום. כלומר וכי תימא דחמור קדוש כנסוך ליתא דהא אמר וכו' אלמא מקדשין עליו [לכתחלה] דלא חמיר קדוש כנסוך: ויין מזוג נמי. אע"ג דלענין נסכים פסול דאינו בכלל שכר ובספרי דריש לה הכי ונסכו יין רביעית ההין יין אתה מנסך ולא המזוג לענין קדוש עלויי עלויה דהא אמר ר' יוסי בר חנינא וכו': **מודים** חכמים לר"א בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים פלוגתייהו בפרק שלשה שאכלו (דף נ:) דרבנן סברי דמברכין אין חי בפה"ג דחשוב הוא ור' אליעזר סבר דאין מברכין עליו בפה"ג אא"כ נתן לתוכו מים ואמרינן דמודים חכמים לר"א בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים ואם תאמר והא אדרבה אמרינן התם (דף נא.) באחד מעשרה דברים שנאמרו בכוס של ברכה חי וכו' תירץ רת"ם ז"ל דחי לאו דוקא דאף מזוג ולא מזוג קרי חי והכי משמע בפרק בן סורר ומורה (דף ע.) ואחרים אמרו שצריך שיהא חי בכוס עד שיברך ברכת הארץ ואין נותנין בו מים ובברכת הארץ נותנין עליו מים ורש"י ז"ל פי' דחי דבעינן בכוס של ברכה היינו שיהא חי בכוס ואח"כ ימזגנו ואחרים פירשו דעל הכלי קאמר שיהא שלם ולא שבור ומליט חי שפירושו שלם כדאמרינן במסכת מכות (דף טז:) רסק ט' נמלים וא' חי ואינו נוח לי מדאמרינן בפרק שלשה שאכלו (דף נא.) דחי בברכת הארץ נותן עליו מים:

גרסינן בפרק המוכר פירות (דף צז:) אמר חוריאן מהו אמר ליה אל תרא יין כי יתאדם פירוש לענין קדוש קא מבעי ליה אי נמי לקדוש ולנסכים אבל ליכא למימר דלנסכים בלחוד קאמר ליה דאם כן הוה ליה לפרושי וכיון דפשיט ליה מאל תרא יין כי יתאדם ש"מ דאמר חוריאן פסול לקדוש ואם תאמר היכי אסיקנא דפסול הא תניא הכא בפרקין (דף קח:) דר' יהודה אמר עד שיהא בהן טעם ומראה יין ואמר רבא מ"ט דר' יהודה דכתיב אל תרא יין כי יתאדם מכלל דפליגי רבנן עליה ומאי קא מבעיא ליה איכא למימר הלכה בעא מיניה ופשט ליה כר' יהודה אי נמי לא פליגי רבנן עליה ואע"ג דמשמיה דר' יהודה איתמר מלינו כיוצא בה: וכתב הרמב"ן ז"ל דאפילו בדיעבד אם קדש ביין לבן לא יצא דמליסנא דעד שיהא בהן מראה יין אפי' דיעבד משמע ואע"פ שאמרו בירושלמי אמר ר' ירמיה מצוה לצאת ביין אדום מ"ט אל תרא יין כי יתאדם אפילו דיעבד נמי הוא דליכא למימר דלכתחלה בלחוד הוא דקאמר דמנא תיתי אי בעי קרא כדכתיב אפילו דיעבד נמי לא ואי לא בעי קרא כדכתיב אפי' לכתחלה יהא כשר שהרי חשוב הוא ועולה על שלחן מלכים ולא אשכחן בגמרא דלענין קדוש לא יביא ואם הביא כשר: ויין של מרתף. פירוש יין שלא נבדק ואיכא למיחש שמא יין תוסס הוא כלומר דריחיה חלא וטעמיה חמרא דאורחיה בהכי כדאיתא התם (דף צג:) במרתף של יין שמקבל עליו עשרה קוססות למאה ולא הוה צריך הרב אלפסי ז"ל להביא בהלכותיו יין של מרתף דהא אפילו ודאי ריחיה חלא וטעמיה חמרא מקדשין עליו כמו שהביא ז"ל בהלכותיו בסמוך אלא משום יין של צמוקים אתייה דתרוייהו סמיכי להדדי בגמ': יין הנמכר בחנות. דטעמיה חמרא וריחיה חלא: הבודק את החבית. לראות אם ריח של יין היא כדי שיהא מתקן ממנה חביות אחרות כפי מה שישתה מהן בכל יום ולא שיטול ממנה כלום אלא שאומר שהתרומה תהא בתוכה וצריך שיניח מקום כפיה או בשוליה דאי לא אלא דאמר כתמא לתוכה לא אמר כלום והכי אמרינן בהניח במעשרות כל שלשה ימים הראשונים ודאי יין וכל מה שהפרים

א ועל השכר אע"ם שהוא חמר מדינה נראה מדברי רבינו דאין מקדשין עליו שהרי השמיט דינו וכן כ' מיי' וסמ"ג אמנם הטור פסק דמקדשין עליו ופליג:

ב רבינו שמואל כ' דאפילו קבע סעודתו על השכר לא מצי לומר עליו ברהמ"ז ורבינו כ' דמצי לומר עליו בהמ"ז וכ"כ הטור כרבינו:

לשון ריא"ז

ובמקום [illegible] שעוד על השכר ורוב שתייתן שכר השכר הוא לכן כמו היין ומבדילין עליו ומקדשין עליו ומברכין עליו ברכת המזון וכ"ש יין המעורב בו דבש כגון ייגומלין שהוא מעורב ומבושם וראוי לקבוע עליו לומר עליו כל שירות ותשבחות וכן היין המבושל ראוי לקדש עליו ולהבדיל עליו ויוצאין בד' כוסות של פסח כמו שמבואר בתלמוד ארץ ישראל בפ' המוציא יין וכן ביאר מו"ס:

לשון ריא"ז

ג המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא ואם לא טעם המקדש וטעם א' מן המסובין מלא לוגמיו יצאו כולן ידי קידוש כמו שביאר מו"ס בפסקיו וכך ראוי לומר בכל ברכה הטעונה כוס ונראה בעיני שא"צ מלא לוגמיו אלא כדי שיסלקנו לצד א' ונראה כמלא לוגמיו כמו שאמרו לענין יוה"כ כמבואר בקונ' הראיות וכל ברכה הטעונה כוס צריכה שיעור ושיעור הכוס רביעית לוג יין מזוג שהוא בילה ומהלה שיעור מדתו אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע ותומש אצבע ובגודל וראוי להקפיד על כוס הפגום שטעמו ממנו שלא לקדש עליו ולא להבדיל עליו ולא לברך עליו ברכת המזון ואם אין לו כוס אחר ראוי יברך עליו ולקדש עליו כמו שביאר מו"ס:

א מיי' פ' כט מה' שבת סמג עשין כט טור א"ח סי' רעב:

תמשא

הגהות הב"ח

(א) ואמר כצ"ל: (ב) דיבישן כצ"ל: (ג) נ"ב ניס:

[דף קנז ע"א]

עין משפט

א מיי' פ"ו מה' חמץ ומצה טוש"ע או"ח סי' תעא:
ב מיי' שם פ"ז סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעב תעג:

הגהות הרי"ף
(א) ע"ש בתו' דף סו ע"א:

הגהות הב"ח
(א) ת"ז נמחק: (ב) שמשום כצ"ל:

גי' מהר"ס הלוג

שהפריש עליה בתוך אותן ג' ימים הוי מתוקן ואת"ל בתר טעמא אזלינן (ובתר) לטעמיה עקר כלומר לאחר אם סלק ידו הוי ריחיה חלא וטעמיה חמרא כלומר שמשהוא מתחיל להחמיץ אינו נעשה חומץ גמור בריחא וטעמא עד ג' ימים: מכאן ואילך ספק שמא כשהפריש עליה היה כבר זה חומץ ונמצא תורם מן החומץ על היין והוי ליה ממין על שאינו מינו דלענין תרומה לכ"ע תרי מיני נינהו: ואע"ג דפליג ר' יהושע בן לוי ואמר ריחיה חלא וטעמיה חמרא חלא ולא ידעי' כמאן מינייהו קא פשיט רב יוסף משום, דמתניתין דאייתינן איכא לפרושי בפירושה אחריניא דאתיא כר' יהושע בן לוי

רש"י

מטבל. יכול אדם לטבל ולאכול: מיני תרגימא. פירות והא דנקט מטבל לפי שכל מאכלם היה ע"י טיבול: בירקי. היה אוכל ירקות מן המנחה ולמעלה לפי שאינו משביע: בני מעיים. מה שדרך השמש לעשות רשאי לאכול מכאן מן המנחה ולמעלה דהואיל והוא עוסק בהן מגער ליה אי לא אכיל ואי אכיל לא משביעין ליה: נירו לכם ניר. כשאתם טורחים אז תטרחו בדבר שתוכלו ליהנות בו ושמש שטרח בסעודה ובבית המטבחים אם אינו נהנה מצער ליה: הסיבה. על שמאל: מצה צריכה הסיבה. כבני חורין שהיא זכר לגאולה: מרור אין צריך הסיבה. שהוא זכר לעבדות: פרקדן. שוכב על ערפו ופניו למעלה: שמא יקדים. אפרקדן קאי שמתוך שצוארו שוחה לאחריו כובע הסותם את פי הקנה נפתח ומתגולל למעלה והקנה פושט למעלה והמאכל נכנס לתוכו ונחנק: הוה זגינן. נשענין: אבירכי. כל אחד על ברך חבירו: שאף הן היו באותו הנס. כדאמרי' במסכת סוטה שבשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו וכן גבי מקרא מגילה אמרינן הכי (ב) ומשום דע"י אסתר היה וכן גבי נר חנוכה ע"י מרים ויהודית: כוס יפה. כוס ברכת המזון ושיעורו רובע [רביעית] הלוג שהוא רביעית הקב כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית *הקב דכל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרא הוא: שתאן חי. שלא מזג במים: בבת אחת. עירה ארבעה לתוך אחד: לא יצא ידי חירות. כלומר שלא קיים מצוה שלימה: ואחד תינוקות. שגם

תורה אור

כל שלשה ימים (א) הראשונים ודאי (יין) מכאן ואילך ספק מאי קאמר אמר רבי יוחנן הכי קאמר כל שלשה ימים הראשונים ודאי יין מכאן ואילך ספק מאי טעמא חמרא מעילאי עקר והאי טעמיה ולא עקר ואם תימצי לומר בתר דטעמיה עקר הוה ריחיה חלא וטעמיה חמרא וכל דריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא ואע"ג דפליג ר' יהושע בן לוי ואמר ריחיה חלא וטעמיה חמרא חלא ולא ידעינן כמאן מינייהו קא פשיט רב יוסף הא אשכחן אביי ורבא דאיפליגו בהאי פלוגתא בע"ז בפ' השוכר את הפועל* (א) דאיתמר חלא בגו חמרא דברי הכל בנותן טעם חמרא בגו חלא אביי אמר במשהו ריחיה חלא וטעמיה חמרא חלא ורבא אמר בנותן טעם ריחיה חלא וטעמיה חמרא וקי"ל דהלכתא כותיה דרבא וכיון דקם לה רבי יוחנן כרבא ורבי יהושע בן לוי כאביי ממילא שמעינן דהלכתא כר' יוחנן ושמרים דרמא עלייהו מיא אף על גב דאית בהו טעם יין לא מברכין עלייהו בורא פרי הגפן דאמרינן* בעא מיניה רב נחמן מר' חייא שמרים שיש בהן טעם יין מהו א"ל מי סברת חמרא הוא קיוהא בעלמא הוא: סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך וכו': *מאי טעמא דילמא אתי למיכל מצה אכילה גסה אמר רב אסי אבל מטבל הוא במיני תרגימא פירוש מטבל מטפל כלומר מעביר פתו במיני תרגימא כגון פירות וקטניות וכיוצא בהן ר' צדוק מטבל בירקי תניא נמי הכי השמש מטבל בבני מעים ונותן לפני האורחים ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים רבא הוה שתי חמרא כל מעלי יומא דפיסחא כי היכי דגריר ליה ללביה כי היכי דתתהני ליה מצה לאורתא: *ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב: איתמר מצה צריכה הסיבה מרור לא צריך הסיבה יין איתמר משמיה דרב נחמן צריך הסיבה ואיתמר משמיה דרב נחמן לא צריך הסיבה ולא פליגי הא בתרי כסי קמאי והא בתרי כסי בתראי אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא אמרי לה להאי גיסא תרי כסי בתראי בעי הסיבה דהוי לן חירות בתרי כסי קמאי לא בעי הסיבה דאכתי לא הויא לן חירות דאכתי עבדים קאמרינן ואמרי לה להאי גיסא תרי כסי קמאי בעו הסיבה דההיא שעתא הויא לן חירות תרי כסי בתראי לא בעי הסיבה דמאי דהוה הוה והשתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי כולהו צריכי הסיבה פרקדן לא שמיה הסיבה הסיבת ימין לאו שמיה הסיבה ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ואתי לידי סכנה אשה אינה צריכה הסיבה ואם אשה חשובה היא צריכה הסיבה בן אצל אביו צריך הסיבה תלמיד אצל רבו מאי ת"ש דאמר אביי כי הוינן בי מר הוה זגינן אבירכי דהדדי כי אתאן לבי רב יוסף אמר לן לא צריכיתו דמורא רבך כמורא שמים איבעיא להו שמש מאי ואסיקנא דצריך הסיבה אמר ר' יהושע בן לוי נשים חייבות בארבע כוסות הללו *שאף הן היו באותו הנס: אמר רב יהודה אמר שמואל ד' כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה שתאן חי יצא ידי ד' כוסות ולא יצא ידי חירות שתאן בבת אחת יצא ידי חירות ולא יצא ידי ארבע כוסות השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא אמר רב נחמן בר יצחק והוא דשתי רובא דכסא: ת"ר ד' כוסות הללו צריך שיהא בהם כדי רביעית אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות אמר רבי יהודה וכי מה

דף סו. · דף קז: · סוטה · דף קח. · [דף קטו ע"ב] · דף קח:

נר מצוה

וכדאיתא התם בגמ': חלא דאיסורא לגו חמרא דהיתירא דברי הכל בנותן טעם דהו"ל מין בשא"מ חמרא לגו חלא אביי אמר במשהו ריחיה חלא וטעמיה חמרא חלא פירוש דחמרא דאתי לגו חלא עד דלא מטי ליה נקט ליה לריחא דחלא ודיניה כחלא והוה ליה כמין במינו ובמשהו דמיירי ביין נסך או בטבל: ורבא אמר בנותן טעם ריחיה חלא וטעמיה חמרא. והוה ליה כמין בשאינו מינו ובנותן טעם וקי"ל כרבא: ושמרים דרמא עלייהו מיא לא מברכין עלייהו בפה"ג. פירוש כל היכא דלא רמא תלתא ואתא ארבעה: ומיהו דוקא בשמרים אי נמי בפורצני הנדרכים בגת ע"י קורה שהקורה דוחקת ומוציאה כל לחלוחית שבהם אבל בפורצני שלנו שהן נדרכים ברגלי אדם ורמי בהו מיא והיין נמשך מאליו לא אמרינן הכי שהרי ברוב הפעמים אינו מוצא כדי מדתו ואפילו הכי חמרא מעליא הוא לפי שהפורצנים עצמן בולעין היין והיין יוצא הכל לפי טעמו וריחו: דילמא אתי למיכל מצה אכילה גסה. ואכילה גסה לא שמה אכילה בין לענין מצות בין לענין איסורין דהא אמרי' במסכת יומא (דף פ:) דהאוכל אכילה גסה [ביה"כ פטור *וביבמות נמי אמרי' דהאוכל תרומה אכילה גסה] אינו חייב משום אוכל אלא משום מזיק: אכילה גסה. היינו כל שאכל קודם לכן כ"כ שאינו יכול לאכול לאחר מכן אלא בקושי אבל על השובע ודאי שמה אכילה [וחביבא טפי ומשום הכי פסח וקדשים אין נאכלים אלא על השובע כלומר אחר אכילה] כדרך כל מאכל חשוב שהוא בא לבסוף אבל מצה ומרור אין מצותן בכך אלא אי בעי הכי ואי בעי הכי והכי איתא בספרי: ואיבעיא לן בגמרא (א) האי סמוך למנחה אי סמוך למנחה גדולה אי סמוך למנחה קטנה ולא איפשיטא הילכך מיקיט לחומרא עדיף (ב): ואע"פ שאין ראיה לדבר. דאכילה ממשכת אכילה זכר קצת יש לדבר: נירו לכם ניר. חרשו הקרקע כדי שתקבל הזריעה שהרי אם אינה חרושה ופתוחה אינה מקבלתה אף אדם האוכל דברים שאינן משביעין אותו פותחין את בני מעיו ומרחיבין אותן ומקבל מאכל של סעודה אח"כ לתאבון: מצה צריכה הסיבה. כשאוכל מצה של מצוה לילה הראשון: מרור אין צריך הסיבה. לפי שהוא זכר לעבדות: דההיא שעתא משתעי בחירות. שאומר הגדה:

ר"ן

והשתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי כולהו בעו הסיבה. ואע"ג דבעלמא קיימא לן איפכא דכל ספקא דרבנן לקולא הכא כיון דלאו מילתא דטירחא היא עבדינן לרווחא דמילתא כך פירשו ז"ל ולי נראה דעל כרחך [בעי] למיעבד הסיבה בכולהו דאי ניזיל לקולא אמאי נקיל בהני טפי מהני ואי נקיל בתרווייהו הא מיעקרא מצות הסיבה לגמרי: פרקדן לא שמה הסיבה. מוכח בפרק המוכר את הספינה (דף עד.) שהשוכב על ערפו נקרא פרקדן דאמרינן התם גבי מתי מדבר דהוו גני אפרקיד והוה עבר טייעא כי רכיב גמלא תותי כרעייהו מיהו אפשר שהשוכב על פניו ג"כ נקרא פרקדן ובתרווייהו איתיה לטעמא שמא יקדים קנה לושט: הסיבת ימין לא שמה הסיבה. שהרי צריך לאכול בימינו ולא עוד וכו' אפרקדן קאי: אשה אינה צריכה הסיבה. לפי שמשמשת לבעלה: שאף הן היו באותו הנס. פירשו בירושלמי שאף הן היו בספק סכנה כלומר בספק סכנה ודכוותיה אמרי' גבי חנוכה ומגילה ודוקא מהאי טעמא הא לאו הכי פטורות דהויא לה מצות עשה שהזמן גרמא וכי היכי דבדאורייתא פטור הכי נמי בדרבנן דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון: כדי מזיגת כוס יפה. היינו כוס של ברכת המזון וקרי ליה כוס יפה משום די' דברים נאמרו בכוס של ברכה כדאיתא בפרק שלשה שאכלו (דף נא.) ושיעורו רובע רביעית לוג יין חי כדי שימזגנו ויעמד על רביעית דכל חמרא דלא דרי על חד תלתא מיא לאו חמרא הוא: שתאן חי. שלא מזגן יצא וכגון שיש בכל כוס רביעית לוג דבציר מרביעית לאו כלום הוא דכי היכי דבמזוג בעינן רביעית בין הכל הכי נמי בחי בעינן רביעית: ידי חירות לא יצאו. כלומר שלא קיים מצוה מן המובחר ומיהו אינו צריך לחזור ולשתות ארבעה כוסות: שתאן בבת אחת. לאו בחדא כסא דהא לא צריכה למימר שהרי הכוסות הללו אע"פ שיש מהם שיעור למטה אין להם שיעור למעלה ואפילו גדול כמה אינו נידון אלא ככוס אחד אלא הכי קאמר שאם שתאן סמוכין בזה אחר זה שלא על הסדר שסדרו אותן חכמים בארבע כוסות לא יצא וצריך לחזור ולשתותן כסדרן: השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא. כלומר בני חיובא יצאו כולן. ובכוס שיש בו שיעורין הרבה עסקינן: והוא דשתא רובא דכסא. כלומר דשתי כל חד וחד רובא של רביעית (ג) וקמ"ל שאין צריך שיהא לכל אחד כוס חלוק בפני עצמו: ארבע כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית. כלומר בין כולן רביעית יין חי כדי

שלטי הגבורים

א הבכורות מתענין בע"פ ואפילו בוכרא דאימא וכן הצנועין מתענין בו כדי לאכול מצה לתיאבון טור: ומורי הרע"ז ז"ל הורה להתענות לבכור לאב בערב הפסח ובשם מהרי"ל יש שמהר"ם הנהיג לבכורות להתענות ביום ה' כשחל פסח בא' בשבת ואמר שכן הוא בס' הרוקח והיה מורה להם לטעום מידי ביום ה' בין השמשות אי לא מצו מצערו נפשייהו עד אחר הבדיקה וכן נראה דודאי אין חילוק בין תענית זה לתענית דפורים:

ב רשב"ם פירש דמשום הכי הסיבת ימין אינה הסיבה מפני שצריך לאכול בימינו ולפי זה אטר יד ימינו יטה על ימינו ורש"י פירש כרבינו ולפי זה אין חילוק בין איטר לאחר ולהסיבת אשה כתב רשב"ם טעם מפני שאימת בעלה עליה ולפי זה אלמנה וגרושה בעי הסיבה ובה"ג כתב משום דלאו אורח ארעא דאשה למזגא ולפי זה כל אשה אין צריכה הסיבה:

חדושי אנשי שם

(א) מהר"ן ל"ע דהא בגמ' דף ק"י איפשיטא להדיא דסמוך למנחה קטנה תנן וכ"כ הרא"ש: (ב) מהר"ם אע"ג דספיקא דרבנן היא חביבא היא המצוה דהא אמרי' רב ששת הוה יתיב בתעניתא כולי מעלי יומא דפסחא משום דאיסטניס הוה וכן ר' איתא בירושלמי מביאו בהשר"י בהלכה והר"ן מביאו למעלה בס"פ אלו עוברין לא היה אוכל לא חמץ ולא מצה כל היום חמץ לא אכיל משום דכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי ומשום דרבי יהודה בן בתירא שהיה מכשיר בפסח ששחטו שחרית ומצה נמי לא אכיל משום דר' לוי דאמר האוכל מצה בע"פ דהיינו מזמן הכשר לשחיטת פסח כאילו כו' וז"ל הר"ן שם אבל לדידן דלא מתסר חמץ מדאורייתא אלא מחצות ולמעלה א"כ מסוף ד' מדרבנן אפשר דמצה נמי לא מיתסרא אלא מהאי זימנא ואילך עכ"ל והיינו דמסיק הכא הילכך מנקט לחומרא עדיף ולטעמים אזיל והאשר"י כתב ז"ל ואסיקנא סמוך למנחה קטנה תנן אבל קודם לכן מותר והכל לפי מה שהוא אדם דהא אמרינן רב ששת הוה יתיב בתעניתא כולי יומא משום דאיסטנים הוה כו': (ג) מהר"ן שפירא עיין במ"ש הרי"ף לעיל (סי' תשע"ח בר"ן ד"ה אם) כי נראה דברי הר"ן כסותרין זה את זה ומה שתירצו לעיל נראה שזה מוכח דהא מביא שם מ"ש כאן והוא דשתה רובא דכסא ולזה פי' דהוא ס"ל רוב רביעית א"כ אין ראיה לעיל כלל וצ"ע:

כדי שימזגנו ויעמוד על ד' רביעיות דמטי רביעית לכל חד: **מה** תועלת לתינוקות ביין. כלומר דבכי הא לא שייך לחנכם במצות דכיון שאין נהגין ושמחין בו אינו להם דרך חירות: **חוטפין** מצה. מסלקין את הקערה ואת הלחם מיד התינוקות כדי שלא יאכלו הרבה וישנו שכך דרכן של תינוקות והכי מוכח בתוס' דתניא ר' אליעזר אומר חוטפין מצה לתינוקות כדי שלא יהו ישנים **קיסטא** דמוריסא. מדה שמוכרין בה המוריים ובה משערין רביעית לפסח שממלאין אותה ומחלקין אותה לארבע כוסות דלוג ד' רביעיות: תמניתא קמייתא. [מדה] קדומה [שמה] תמניתא הות יתירא על דא נר מצוה תמניתא דהשתא רביעית: ובה משערין רביעית לפסח. שהיו ממלאים אותה מים ואח"כ מריקין ממנה בתמניתא דהשתא עד שיהא מלאה ומים הנשארים הם רביעית:

רביעית של תורה. כגון רביעית יין של נזיר הלכה למשה מסיני ורביעית דם הבאה משני מתים דנפקא לן מקרא וכגון רביעית שמן לרקיקי נזיר דאיכא דיליף לה מקרא במנחות (דף פט.): **אצבעיים** על אצבעיים וכו'. כדתניא לקמן דכיון דאמה על אמה ברום ג' אמות מחזיק ארבעים סאה מיניה ילפינן דאצבעיים על אצבעיים מחזיק רביעית וכך הוא דרך החשבון בלשון קצרה לתלמידים שנחלק רום הכלי שהוא שלש אמות לעשרים חלקים יהיה כל חלק מהם י"ח חומשי אצבע שהרי בשלש אמות י"ח טפחים ובכל טפח ד' אצבעות ובכל אצבע ה' חומשים [יגיע לי"ח טפחים ע"ב אצבעות עושין ש"ס חומשין עיין בפירש"י ורשב"ם] נמצא חלק העשרים י"ח חומשי אצבע אח"כ נוציא מאלו הי"ח חומשים הרביע נשארו י"ג חומשי אצבע וחצי שהן אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע וכן נעשה מן המים עשרים חלקים יהיה החלק הנחלק ב' סאין נוציא הרובע ישאר סאה ומחצה שהן תשעה קבין נמצא שאמה על אמה ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע מחזיק תשעה קבין שהן ל"ו לוגין ואמה על אמה הוו ששה טפחים על ששה טפחים שהם בתשבורת ל"ו טפחים נמצא לוג לכל טפח ורובע הטפח שהוא אצבעיים יחזיק רביעית הלוג ומאחר שלמדנו שטפח על טפח ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע מחזיק לוג והוא רובע קב למדנו שחמשת רבעים קמח שחייבים בחלה שיעורם ה' טפחים בתשבורת וה' בכלי שארכו ב' טפחים וחצי ורחבו טפחיים *על שני טפחים הם ד' טפחים בתשבורת וחצי טפח על פני ב' טפחים הוא טפח שלם נמצאו ה' טפחים ויהיה רום הכלי אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע:

לא יאכל תרי וכו'. דבזוגות חיישינן לכשפים כדאיתא בגמרא: כוס של ברכה מצטרף לטובה. לבטל זוג שתי כוסות הראשונות ואינו מצטרף לרעה להשלים זוג עם הרביעי שלאחריו

תורה אור

מה תועלת לתינוקות ביין אלא מחלק להם *קליות ואגוזים כדי שישאלו תניא אמרו עליו על רבי טרפון שהיה מחלק קליות ואגוזים בערבי פסחים לתינוקות כדי שישאלו תניא רבי אליעזר הגדול אומר חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל התינוקות שלא יישנו אמרו עליו על ר' עקיבא מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש חוץ מלילי פסחים וערבי יום הכפורים לילי פסחים בשביל התינוקות שלא יישנו וערבי יוה"כ כדי שיאכילו את בניהם: ת"ר [א]חייב אדם לשמח את ביתו ברגל שנאמר °ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ובמה משמחן ר' יהודה אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן אנשים בראוי להם יין ונשים בראוי להן במאי תני רב יוסף בבבל בבגדי צבעונין בארץ ישראל בבגדי פשתן המגוהצים אמר ר' יצחק קיסטא דמורייסא דהוות בצפורי היא הות לוגא למקדשא ובה משערין [ב]רביעית לפסח א"ר יוחנן תמניתא קמייתא דהות בטבריא הוה יתירא על דא רביעית ובה משערין רביעית לפסח: אמר רב חסדא רביעית של תורה אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע ובגודל כדתניא °ורחץ במים את (ה) בשרו °במי מקוה את כל בשרו במים מים שכל גופו עולה בהן וכמה הן *אמה על אמה ברום ג' אמות ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה פירוש רביעית של תורה ביצה ומחצה והלוג ד' רביעיות שהן שש ביצים ומנא לן דלוגא ארבע רביעתא הוה (א) דתנן הין וחצי הין ושלישית הין ורביעית הין לוג וחצי לוג ושלישית לוג ורביעית לוג אלמא לוגא ארבע רביעתא הוי הין שנים עשר לוג דכתיב (א) זה וזה בגימטריא תריסר לוגי הוו נמצא הין ארבעים ושמונה רביעיות שהן שבעים ושתים ביצים קב ארבעה לוגין שהן שש עשרה רביעיות שהן ארבע ועשרים ביצים ומנא לן דקבא ארבעה לוגי הוי דתנן הלל אומר [מלא] הין מים שאובין פוסלין את המקוה שחייב אדם לומר בלשון רבו וכמה הין שנים עשר לוג. שמאי אומר תשעה קבין שהן ששה ושלשים לוג אלמא קבא ארבעה לוגי הוי הסאה ששה קבין שהן שני הינין שהן כ"ד לוגים שהן תשעים ושש רביעיות שהן מאה וארבעים וארבעה ביצים האיפה שלש סאין שהן שמונה עשר קב שהן ששה הינין שהן שבעים ושנים לוג שהן מאתים ושמונים ושמונה רביעיות שהן ארבע מאות ושלשים ושתים ביצים שיעור חלה עומר שהוא עשירית האיפה שהוא ארבעים ושלש ביצים וחומש ביצה וכן למצה רביעית של תורה אצבעיים על אצבעיים וכו' שיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה הסאה ששת קבין הקב ארבעה לוגין הלוג ארבע רביעיות אמה ששה טפחים טפח ארבע אצבעות בגודל אמה על אמה ברום שלש אמות ארבעים סאה חציין אמה על אמה ברום אמה ומחצה דהוה תשעה טפחים עשרים סאה חציין אמה על אמה ברום שלש רביעיות אמה שהם ארבעה טפחים ומחצה עשר סאין חציין אמה על חצי אמה ברום ארבעה טפחים ומחצה חמש סאין חציין חצי אמה על חצי אמה ברום ארבעה טפחים ומחצה שתי סאין ומחצה שהן ט"ו קבין נמצאו ג' טפחים על ג' טפחים ברום ד' טפחים ומחצה ט"ו קבין חציין שלשה טפחים [על שלשה טפחים] ברום שני טפחים ורובע ז' קבין ומחצה חציין שלשה טפחים על [טפח ומחצה] ברום ב' טפחים ורובע ארבעה קבין פחות רביע קב שהן חמשה עשר לוגין חציין טפח ומחצה על טפח ומחצה ברום שני טפחים ורובע שבעה לוגין ומחצה נמצאו ו' אצבעות [על ו' אצבעות] ברום ט' אצבעות שבעה לוגין ומחצה חציין שש אצבעות על שלש אצבעות ברום תשעה אצבעות ארבעה לוגין פחות רביע לוג שהן חמש עשרה רביעיות וכמה הן שש אצבעות על שלש (ג) ברום תשע מאה וששים ושתים אצבעות נמצאו מאה וששים ושתים אצבעות חמש עשרה רביעיות לכל רביעית י"א אצבעות חסר חומש שהן חשבון אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע בשיבור וזה חשבון שיבור אצבעיים על אצבעיים הרי ארבע ברום אצבעיים נמצא הכל שמונה וכשאתה מוסיף חצי אצבע על ארבע הרי שתי אצבעות ויש בידך שמונה הרי עשרה ועוד חומש על ארבעה הרי אחד פחות חומש ובידך עשרה הרי י"א אצבעות פחות חומש והן רביעית נמצא רביעית של תורה אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע לא פחות ולא יותר:

ולא [ג]יפחתו לו מארבעה כוסות של יין ואפילו מן התמחוי היכי קיימי רבנן ומתקני מילתא דאתי בה לידי סכנה והתניא לא יאכל אדם תרי ולא ישתה תרי אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא °ליל שמורים הוא לה' לילה המשומר ובא מן המזיקים רבא אמר כוס של ברכה מצטרף לטובה ואין מצטרף לרעה

רבינא

רש"י

שגם הם נגאלו: וכי מה תועלת יש לתינוקות. והלא הם פטורין מן המצות: וקליות. קלי מחטין ישנים שהרי חדש עדיין אסור בליל ראשון של פסח ומקומות יש שמייבשין חטים ישנים על האור ואוכלים אותם עם אגוזים בקנוח סעודה: חוטפין מצה. מגביהין הקערה בשביל התינוקות שישאלו וי"מ חוטפין מצה אוכלים מהר ולי נראה חוטפין מצה (ב) מסלקין הקערה והמצה מיד התינוקות כדי שלא יאכלו הרבה ויהיו ישנים כדרך תינוק הישן אחר אכילתו ושוב לא ישאל. קיסטא דמורייסא. מדה שמוכרין בה המוריים: תמניתא קדמייתא. [מדה] שהיתה כבר בטבריא היתה יתירה על תמניתא דהשתא ריבעא ובה משערין שהיו ממלאין אותה לתוך אותה של עכשיו עד שיהא מלאה ומה שנשאר בקדמייתא הוא רביעית: רביעית של תורה. כגון רביעית יין לנזיר ורביעית שמן לרקיקין ורביעית דם של מת: ברום אצבעיים ורום חצי אצבע וחומש אצבע בגודל. שיש בטפח ד' אצבעות מהן: אמה על אמה בית ג' (ג) מחזיקין מ' סאה ודוק בחשבון המכות בעמוד והוא מכוון: לא יאכל תרי. משום סכנה של זוגות: מצטרף לטובה. אם שתה כבר זוגות כוס של ברכה מבטל: [ואינו מצטרף] לרעה. (ד) ואם שתה אחד או ג' כוס של ברכה אינו מצטרף לעשות זוגות

מלחמת ה'

עוד מתני' לא יפחתו לו מד' כוסות של יין וכו' כתב עלה הרי"ף ז"ל ואמרי רבוותא הואיל וכל חד וחד מצוה באפי נפשה הוא צריך לברך בורא פרי הגפן אכל כסא וכסא וכו' כמו שכתוב בהלכותיו ואין בכל הראיות שהביא לדבריו ראיה לא לכסוי הדם ולא לסעודתא דתלמידי דרב לפי שברכת המזון סליק אכילה עד וכסוי הדם נמי סלוק הוא לשחיטה שקדמתו:

אמר

המאור הקטן

מתני' לא יפחתו לו מארבע כוסות של יין וכו' כתב עלה הרי"ף ז"ל ואמרי רבוותא הואיל וכל חד וחד מצוה באפי נפשה הוא צריך לברך בפה"ג אכל כסא וכסא וכו' כמו שכתוב בהלכותיו ואין בכל הראיות שהביא לדבריו ראיה לא לכסוי הדם ולא לסעודתא דתלמידי דרב לפי שברכת המזון סלוק אכילה הוא ואמטו להכי הוה הפסקה כיון דלא אפשר למשתי ולברוכי בהדי הדדי וכסוי הדם נמי סלוק הוא לשחיטה שקדמתו

עין משפט

א מיי' פ"ו מה' י"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקכט
ב מיי' פ"ו מה' חמץ ומצה טור א"ח סי' תעב:
ג מיי' פ"ז מה' חמץ ומצה סמג עשין מא טור א"ח סי' תעב:

הגהות חו"י

(א) שמן מנחת קדש יהיה זה לי וכתיב התם שמן זית הין: (ב) מסלקין כמצה מיד כנ"ל:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב כל. (ב) נ"ב אצבעות ברום תשע אצבעות: (ג) נ"ב אמות: (ד) באם כנ"ל:

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) פי' מנ"ל דרביעית הלוג נקרא בשם מדה זמא אין לו שם מדה כלל וק"ל:

קף קט. · ויקרא טו · דברים טז · שמות יב · קט: · נ"ל על שני טפחים על כו'

א מיי' פ"ט מה' חמץ ומצה סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעד:

שלאחריו: רבינא אמר כל חד וחד מצוה באנפיה נפשיה הוא. כלומר אלא על פי שד' כוסות הללו חכמים תקנום בכל מקום בכל חד וחד קבעו מצוה באנפי נפשיה: **כתב** הרב אלפסי ז"ל דכיון דכל חד וחד מצוה באפי נפשיה לענין ברכה נמי צריך לברוכי בפה"ג אכל כסא וכסא למד הרב ז"ל ענין הברכה ממה שאמר לענין זוגות לפי שהן הוין כדין נמלך שהרי נמלך אין בו משום זוגות ונמלך נמי קובע ברכה אחרת הילכך כיון דחזינן דהני כסי לא מצטרפין להוי זוגות אלמא לא מימשכי אהדדי והוו כנמלך הילכך כל אחד קובע ברכה לעצמו ולמדה עוד הרב מדאמר בפ' כסוי הדם (דף פו:)

נר מצוה

רש"י

זוגות: בהדי הדדי לא אפשר. לאו כוי ברכת המזון הפסק. מברך

רבינא אמר כל אחד ואחד מצוה בפני עצמו הוא ואמרי רבוותא הואיל וכל אחד וא' מצוה בפני עצמו הוא ברכינן בפה"ג א אכל כסא וכסא ומסייע להאי סברא (א) מהא *דתנן שחט מאה חיות במקום אחד כסוי אחד לכולן מאה עופות במקום אחד כסוי א' לכולן [א]ר' יהודה אומר שחט חיה יכסה ואח"כ ישחוט העוף ואמרינן עלה א"ר יוחנן מודה ר' יהוד' לענין ברכה שאין מברך אלא ברכה אחת א"ל רבינא לרב אחא בריה דרב, ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי מ"ש מדרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב דהוו יתבי בסעודתא וקאי עלייהו רב ייבא סבא ואמרו ליה הב ונבריך והדר אמרי ליה הב ונשתי אמר להו רב ייבא סבא הכי אמר רב כיון דאמריתו הב ונבריך איתסר לכו למישתי המרא (א) ואהדרו ליה הכי השתא התם מישתא (ב) וברוכי °בהדי הדדי לא אפשר הכא אפשר דשחיט בחדא ידא ומכסי בחדא ידא שמעינן השתא דכי היכי דלענין ברכת המזון כיון דלא אפשר למשתי וברוכי בהדי הדדי הויא הפסקה וכד מסיק ליה לברכת המזון צריך לחזור ולברך בפה"ג הכי נמי כיון דלא אפשר ליה למיקרי ומשתי בהדי הדדי צריך לחזור ולברך בתר דגמר הגדה ובתר דגמר הלילא בורא פה"ג וסברא מעליא ב הוא והכין מיבעי למיעבד אבל על הגפן ועל *פרי הגפן איכא מ"ד לא מברכינן אלא תוספ' בסוף ואיכא מ"ד מברכינן לבתר תרין כסי דמיקמי סעודה ולבתר תרין דבתר סעודה

חולין פו:

הגהות הר"י

(א) פירוש להאי דינא:

(ב) נ"ע א"כ ליסור המוציא הפסק בשבת ויו"ט ויחזור ויברך בפה"ג אם ישתה יין:

[דף קג ע"ב]

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ה"ג כיון דאיתשיל ליה לכסוי איחייב ליה לברוכי כו':

גבי הא דאמר רבי יהודה שחט חיה יכסה ואחר ישחוט בן עוף ואמרי' עלה ומודה ר' יהודה לענין ברכה שאינו מברך אלא ברכה אחת ומקשינן ומאי שנא מדרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב דהוו יתבי בסעודתא וכו' ומתרצי' הכי השתא התם משתי וברוכי בהדדי לא אפשר הכא אפשר דשחיט בחדא ידא ומכסה בחדא ידא והכי נמי משתי ומימר הגדה ומאי דבעי מימר כהדדי לא אפשר והר"ז הלוי ז"ל הקשה למה הוא צריך לברך על כוס שני שהרי מקרא ההגדה אינו מפסיקו משתיה שהרי אמרו (דף קיז:) בין הכוסות הללו אם רצה לשתות שותה ולאו קושיא היא שאפי' תימא דהכי הוא מ"מ הרי עליו לקרות ההגדה ומיקרי ומישתי בהדדי לא אפשר ועוד דאע"ג דאמרי' דבין הכוסות כללו אם רצה לשתות ישתה משמע ודאי דהיינו בין כוסות אבל לא באמצע הכוס שאחר שמזג הכוס לספר עליו יציאת מצרים שהוא מן התורה אינו בדין שימזוג כוס אחר וישתה ועוד שהרי אומר עליו ב' פרקים מן ההלל וברכה אשר גאלנו שהן נפסקים אותו בעל כרחו משתיה ואומר עוד הר"ז ז"ל דכי אמרי' משום דמשתי וברוכי לא אפשר צריך לחזור ולברך הני מילי בדבר שהוא סלוק אכילה כברכת המזון או סלוק שתיה ככסוי אי נמי לאו משום טעמא דאפשר דשחיט בחדא ידא ומכסי בחדא ידא [והקשו עליו שהרי מה שאמרו דמודה ר"י לענין ברכה שאינו מברך אלא ברכה אחת לא לענין שחיטה בלבד אמרו כן אלא אף לענין כסוי ואף על פי שהשחיטה בנתים אינה הפסק לכסוי צריכין לטעמא דאפשר דשחיט בחדא ידא ומכסי בחדא ידא] ואין זו קושיא אלא דאפילו נפרש כן (א) כיון שהכסוי והשחיטה ענינן חלוקים הן לגמרי בדין הוא שתהא שחיטה הפסק והלוק לכסוי אי לאו משום טעמא דאפשר דשחיט בחדא ידא וכו' מה שאין כן אארבע כוסות הללו שכולן מצות שתיה ואין בכלן סלוק שיפסיק אבל דעת הרב אלפסי ז"ל דכל היכא דמשתי וברוכי לא אפשר אע"פ שאינו דבר של סלוק צריך לברך ומיהו ה"מ בדבר הקבוע עליו חובה כקריאת ההגדה אבל דבר שאינו קבוע עליו חובה לא דאי לא תימא הכי תקשי להא דאמרי' (דף קג.) בחברים שהיו מסובין ועקרו רגליהן לילך בבהכ"נ או בבית המדרש באם הניחו שם זקן או חולה כשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה ואע"פ שהתפללו בבהכ"נ או שעשו שם קדושה וקדיש וכיוצא בהן והא הכא דמיכל ומימר הנהו מילי בהדי הדדי לא אפשר [ותנן נמי (ברכות דף מב.) דבירך על היין שלפני המזון בשבתות וי"ט דפטר את היין לאחר המזון ואע"פ שבירך המוציא בנתים ומשתי וברוכי בהדי הדדי לא אפשר] אלא ודאי לא אמרי' הכי אלא בדבר הקבוע עליו חובה אבל דבר הרשות שאם רצה אינו מפסיק לא וכי תימא דהא קי"ל *(ברכות דף מב) דאין בין תפלה לתפלה צריך לברך והא התם שיחת הרשות היא ואפ"ה מפסקת לא דמי דהתם ב' מצות הן ואפי' שיחה דרשות מפסקת בין הברכה לעשיית המצוה כדאמרי' (ברכות מ.) דטול ברוך לא הוי הפסק דמשמע הא שיחות אחרים הוי הפסק אבל אחר שהתחיל המצוה אין שיחה מפסקת דהא אמרינן (שם דף יד.) בהלל דשואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ואינו חוזר ומברך אבל שיחת חובה מפסקת וד' כוסות נמי אף על גב דקביעות אחת הם וכמצוה אחת דמי אפ"ה כיון שיש ריוח ביניהם שיחת חובה הוי הפסק וא"ת למה אינו מברך על המרור בפה"א שאע"פ שבירך בטבול ראשון הרי הפסיק ביניהן ההלל והברכה שבסדר על כוס ב' ואינו לקמן (דף קיד:) אמרי' דמברך אמרור לאכול מרור ולא מדכרינן בורא פרי האדמה כלל י"ל שאינו נפטר בכך בבפה"א שברך בתחלה אלא שברכת המוציא פוטרתו שפת פוטרת כל מיני מאכל והיינו טעמא נמי דברכת לאכול מרור לא מפסקא להמוציא שברך בתחלה לפי שהכל מענין הסעודה הוא: **ולענין** על הגפן ועל פה"ג כתב הרב אלפסי ז"ל שנראין הדברים שהוא מברך אותו בתר תרי כסי קמאי ובתר תרי כסי בתראי היינו לומר שהוא מברך אותו קודם

א וכן כתב מיי' וכן נראה דעת סמ"ג ורב נטרונאי ורב עמרם ואבי העזרי ורב שרירא ורב האי אבל הטור פליג וס"ל דצריך לברך בפה"ג על כוס ראשון ועל כוס שלישי שהוא של ברכת המזון אבל לא על השני ועל הרביעי וכן כתב רב כהן צדק:

לשון ריא"ז

על כל כוס וכוס מאלו הד' כוסות צריך לברך עליו בפה"ג לפי שבין ראשון לשני מפסיק קריאת ההגד' ואסור לשתות כוס שני בלא ברכה וכן בין שני לשלישי מפסיק בהמ"ז וכן בין ג' לרביעי מפסיק קריאת ההלל וכן ביאר ר"י בפסקיו משם הגאונים וכן עיקר:

ב כתב הרא"ש ז"ל ולא נהירא לי ומה שהביא ראיה משום דכל חד וחד מצוה באנפה נפשה היא צריך לברך בפה"ג אכל כוס וכוס שהמצוה אינה מזקקת ברכה כל כמה דליכא היסח הדעת כדחזינן לעיל רב אשי דבריך אכסא קמא ותו לא בריך אע"ג דברכת המזון טעונה כוס לא בעי לברוכי כיון דליכא היסח הדעת ה"נ אע"ג דכל חד וחד מצוה באנפה נפשה היא כיון דליכא היסח הדעת לא בעי לברוכי אכל כסא וכסא ואע"ג דלית הלכתא כרב אשי היינו מטעמא

[א] שחט חיה ועוף במקום אחד כסוי אחד לשניהם (מא"י)

ר"ל מגהות נו.

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא

(א) ר"ל דהר"ז הקשה דלא מצינו שיצטרך ברכה אחרת אלא בדבר שהוא סילוק ולא בארבע כוסות ותמה הר"ן דלא תימא שאומר לך דהרי"ף פליג וסובר דאין שחיטה נקרא סילוק אלא אף אם נפרש כן דשחיטה נקרא סילוק משא"כ בד' כוסות כו' אפ"ה לא תקשה על הרי"ף דנוכל לומר גם הרי"ף סובר ששחיטה הוא סילוק משא"כ בד' כוסות אבל סובר שאין חילוק ביניהם לענין דינא אף שאינו דבר של סילוק צריך לברך כ"ל:

המאור הקטן

שקרש ולפום הכי ס"ד לשוייה הפסקה אי לאו משום דאפשר דשחיט בחדא ידא ומכסי בחדא ידא אבל מדרש הגדה זו מנין לנו שהוא סלוק והרי שלחן ערוך בסעודתו לפניו ואין זה נראה סלוק ומה דאמר הרב ז"ל דלא אפשר ליה למקרי ולמשתי בהדי הדדי אנו אומרים כי אם רצה לשתות בתוך ההגדה הרשות בידו כדתנן בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה ואין הפרש בין שותה לפני ההגדה לשותה בתוך ההגדה ואין לנו לשהות בידו אם בא לשתות בתוך ההגדה וזו הסברא שעלתה על דעת הרב ז"ל היא הזקיקתו לכתוב בהלכות בתחלת זה הפרק פורס מפה ומקדש ואח"כ שארי המוציא וגמר לה לסעודתיה משום דהוה ס"ל דקידוש הפסק הוי ואנו כבר ברנו דלקבעיה הדר ולא צריך למשרא המוציא וקידוש לא הוי הפסקה כמו שעולה על דעת מקצת החכמים ואין טעון ברכה למפרע ולא לכתחלה אלא בדבר שמסלק בו ידיו מסה שעשה כגון ברכת המזון וכיסוי הדם למה דקס"ד מעיקרא ודכותה חברים שהיו מסובים ועקרו רגליהם לצאת ולא הניחו שם זקן או חולה שהן טעונין ברכה למפרע כשיוצאים ולכתחלה כשחוזרים אבל הגדה אינה מפסקת ומצאתי בהלכות ה"ר יצחק בן גיאות ז"ל משום מר רב יוסף בן רב מארי גאון ז"ל אינו מברך בפה"ג אלא על כוס של קידוש וכוס של ברכת המזון ואני קורא עליו שפתים ישק משיב דברים נכוחים ועל זה ראוי לסמוך: ולענין ברכה אחרונה כתב הרי"ף ז"ל מברך בתר תרי דמקמי סעודה ובתר תרי דבתר סעודה ושפיר דמי למעבד הכי ויש מחכמי מקומותינו מי שסבר למצוא עליו קושיא

מלחמת ה' בהמ"ז

אמר הכותב סריני כמשיב על דברי רבינו הגדול והתניא חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהם לצאת לבית הכנסת כשהם יוצאין אינם טעונין ברכה למפרע וכשהם חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה והא הכא דתפלה וקדיש ואמן יהא שמו הגדול מבורך ומשתי בהדי הדדי לא אפשר ואפ"ה לא צריך לחזור ולברך ועוד דתנן ברך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון בשבתות ובימים טובים שאדם קובע סעודתו על היין וה"נ משתי וברוכי המוציא בהדדי לא אפשר ואפ"ה פטור ועוד יש להשיב ממה דאתמר לקמן היכא דליכא אלא ירקי מברך מעיקרא בורא פרי האדמה ולאכול מרור ולבסוף אכיל ליה בלא ברכה ואמאי הא איכא אגדתא והלילא וברכות דעל מצה דמיכלי והני בהדי הדדי לא אפשר ומפסיק לענין ברכת הפירות כמו שמפסיק לענין ברכת היין ואנו מקיים ועלינו לתרץ והוי יודע שהפרש גדול בין הפסקת רשות להפסקת חובה שמי שקבע סעודתו ובירך תחלה על היין או על הפת ואם רצה שלא לצאת לבהכ"נ אינו יוצא שאין הדבר קבוע עליו חובה בתוך הסעודה אין כאן הפסק אלא שנוי מקום אבל ד' כוסות הדבר קבוע עליו חובה לאחר שבירך על הראשון שיפסיק מלשתות ויתחיל במצוה אחרת הלכך מטעם שנאסרה עליו שתיה הוי הפסק וצריך לחזור ולברך שזה ודאי דומה לכיסוי הדם שאין בו עקירת דעת אחרת אלא שמצוה להפסיק בכסוי ונאסר עליו שחיטה עד שיכסה אלא שמצאו לא היתר ממקום אחר דאפשר דשחיט בחדא ידא ומכסי בחדא ידא וכיון דאפשר אע"פ שהפסיק הוא מדעת עצמו וכסה בנים ואח"כ שוחט אינו צריך לחזור ולברך וה"ה והוא הטעם ליין שלפני המזון שפוטר יין שלאחר המזון ואין ברכת הלחם מפסקת לפי שאין הפסקה זו קבועה עליו מצוה בתוך השתיה וטעם בורא פרי האדמה

[illegible]

בהמ"ז שא"א לפטור יין של אחר ברכת המזון ושלפניו בברכה אחת שהרי בהמ"ז מפסקת ביניהם כדרך שהיא מפסקת לענין ברכה הראשונה שקובעת לו ברכה והר"ז הלוי ז"ל חלק עליו שהרי הגאונים ז"ל אמרו שברכת שלש פוטרת מעין שלש וכל מה ששתה קודם ברכת המזון ברכת המזון פוטרתו ואין זה נכון שאם אמרו הגאונים שברכת שלש פוטרת מעין שלש לא אמרו כן אלא בדברים של מזון כדייסא וחביץ קדרא וכדאמרי' נמי גבי תמרים בפ"ק דברכות (ד' יב.) משום דאמרי נמי מיזן זייני אבל בשאר פירות כתאנים וענבים הדבר ברור שאין ברכת המזון פוטרת ברכה אחרונה שלהם דהא פסקו בפ' כילד מברכין (דף מא:) הלכתא דברים הבאים לאחר הסעודה שלא מחמת הסעודה טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם ודאי לאחר הסעודה היינו קודם בהמ"ז דאילו לאחר בהמ"ז פשיטא אלא ודאי דברכת שלש במידי דלא זיין אינה פוטרת מעין שלש ומיהו אע"ג דברכת שלש אינה פוטרת מעין שלש אכתי איכא למימר שאין צריך לברך על הגפן ועל פרי הגפן אלא בתר כולהו כסי דאע"ג דברכת המזון מפסיק אין לנו הפסק שיהא קובע ברכה לאחריו שאין לנו הפסק גדול מנמלך שהוא קובע ברכה לפניו ואין קובע ברכה לאחריו וכן דעת רבינו האי גאון ז"ל שאינו מברך על הגפן ועל פרי הגפן אלא בתר כולהו כסי : **מתני'** מברך על היום ואח"כ מברך על היין. מפרש טעמא בגמרא *שהיין גורם לקדוש שיבא וכבר קדש היום ועדיין יין לא בא ובית הלל אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על היום מפרש טעמא בגמרא שהיין גורם לקדוש שתאמר ועוד שברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם: **הביאו** לפניו מטבל בחזרת. מתני' בדלית ליה שאר ירקי דאי אית ליה שאר ירקי מטבל כדאיתא בגמ' ופרש"י ז"ל דנאי מטבל מטפל דלא ניחא ליה לפרושי מטבל ממש שהרי עדיין לא הביאו לפניו חרוסת דבתר הכי קתני לה וליתא דבגמ' משמע דעבדינן תרי טיבולי כי היכי דליהוי היכרא לתינוקות ואמרינן נמי (דף קטו:) נטל ידיו בטבול ראשון צריך שיטול ידיו בטבול שני אלא ודאי בטבול ממש קאמר ובחרוסת ואע"ג דבתר הכי קתני הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת לאו למימרא שלא הביאו לפניו החרוסת קודם לכן אלא הבאה דרישא שאינו אלא מה שהוא צריך לטעתו לא קאמר הביאו לפניו כך וכך(דהא)[להכי] לא קתני אלא הביאו לפניו סתמא ומטבל בחזרת היינו גומר דמטבל במה שנהגו שהיינו בחרוסת אבל הבאה דסיפא שאינו צריך לה עכשיו עד לאחר ההגדה ואעפ"כ מביאין לפניו משום הכירא דתינוקות בדידה קתני הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ועוד דאצטריך ליה למנקט חרוסת בסיפא למתני אע"פ שאין חרוסת מצוה ופלוגתא דרבי אלעזר בר צדוק וליכא לפרושי דטבול ראשון לא צריך למיהוי בחרוסת אלא במאי דבעי והוא דמהני לקיפה דהיינו תולעת דאמרינן בגמ' דאיתא בחזרת ומש"ה לא קתני חרוסת בטבול ראשון דהא לת"ק דס"ל שאין חרוסת מצוה בטבול שני נמי ליתיה אלא משום קיפה ואפ"ה קתני חרוסת ועוד דמסקינן בגמרא דבדלית ליה שאר ירקי בטבול ראשון יוצא ידי חובתו ושני אינו אלא להכירא דתינוקות אלא ודאי כדפרישית: **עד** שמגיע לפרפרת הפת. פירש"י ז"ל דחזרת שהוא אוכל אחר מצה קרי הכי שכיון שנאכלת בתוך הסעודה הרי היא כלפתן והרמב"ן ז"ל פירש דמצה גופה קרי הכי לפי שהיא עשויה רקיקים וה"ק עד שמגיע לפרפרת דהיינו פת שהיא מצה: **הביאו** לפניו מצה וחזרת וחרוסת. לאחר טבול ראשון מביאין לפניו מצה וחזרת וחרוסת ואע"פ שאין אוכל מהן עד לאחר הגדה מקדימין להביאן לפניו כדי שירא התינוקות וישאלו ושני תבשילין מפרש בגמרא אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה : ואע"פ שאין חרוסת מצוה. שיילינן בגמרא אי לאו מצוה אמאי מייתו לה ומהדרינן משום קיפה : **גמ'** מצוה להביא מצה וחזרת וכו'. מוכח בגמ' דר' יוסי ס"ל דמצות צריכות כוונה ומש"ה קאמר שאע"פ שטבל בחזרת קודם מצה מצוה להביא לפניו חזרת לאחר מצה דכיון דמקרא משמע מצה ברישא כדכתיב על מצות ומרורים כי אכיל מרור ברישא דילמא לא איכוון למצוה הלכך לא נפיק מטבול קמא אלא מטבול בתרא ומש"ה [קאמר] מצוה דאי משום היכרא דתינוקות בלחוד לא שייך ליתנא דמצוה אבל רבנן פליגי עליה דס"ל מצות אין צריכות כוונה ולדידהו בטבול ראשון נפיק ושני ליתיה אלא משום הכירא דתינוקות וכיון שהביאו הרב אלפסי ז"ל להא דר' יוסי בהלכותיו משמע דס"ל דהלכתא כוותיה אבל הר"ז הלוי ז"ל פוסק כרבנן דאמר אכלן בלא מתכוין יצא וכתב רבינו האי גאון ז"ל אע"פ שהלכה היא שהטועם מצוה אע"פ שלא נתכוין יצא יהא אדם רגיל להתכוין למצוה וכתב הרא"ה ז"ל דאפי' למ"ד מצות אין צריכות כונה דוקא בשיודע שהוא פסח וזו חזרת אלא שאינו מתכוין למצוה אבל כסבור שהוא חול או שאין ירק זה מין מרור לא יצא והביא ראיה מדאמרינן בר"ה (דף כח.) למ"ד מצות אין צריכות כוונה כפאוהו ואכל מצה יצא ואמרינן כפאו מאן אילימא כפאו שד והתניא עתים חלים עתים שוטה כשהוא חלים הרי הוא כחלים לכל דבריו וכשהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבריו אלא כפאוהו פרסיים ולמה ליה למנקטה כי האי גוונא ולא נקט כסבור שהוא חול ואכל מצה או סבור שאינו מצה ואכלה אלא ש"מ דבכי האי גוונא לא יצא: **מאי** שני תבשילין אמר רב הונא סילקא וארוזא. רבותא קאמר דאפי' בהני סגי ולא בעינן שיהיו מיני בשר: הואיל ונפק מפומיה דרב הונא. אע"ג דלא נקטינהו אלא לדוגמא בעלמא: אפי' דג וביצה שעליו. רגילין היו לתת ביצים טרופות בתבשיל דגים וקאמר דדג וביצה שעליו חשיבי שני תבשילין ואפשר דחזקיה לא מודה בסילקא וארוזא דס"ל דבשר בעינן ובשר דגים מיהת חשוב בשר לענין נדר כדאי' בנדרים (דף נד:) : רב יוסף אמר שני מיני בשר א' זכר לפסח וא' זכר לחגיגה. כולהו אמוראי מודו דטעמא דשני תבשילין משום הכי הוא ורב יוסף מה

טעם

סעודה והדין ב טעמא בתרא טעמא דמסתבר ג הוא ושפיר דמי למיעבד הכי :

מתני' *[א]מזגו לו כוס ראשון בית שמאי אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין ובה"א מברך על היין ואח"כ מברך על היום הביאו לפניו מטבל בחזרת עד שמגיע לפרפרת הפת הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת (א) ואע"פ שאין חרוסת מצוה רבי אלעזר בר צדוק אומר מצוה ובמקדש מביאים לפניו גופו של פסח : **גמ'** *תניא רבי יוסי אומר אע"פ שטיבל בחזרת מצוה להביא לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין °מאי שני תבשילין אמר רב הונא סלקא וארוזא רבה מהדר אסלקא וארוזא הואיל ונפק מפומיה דרב הונא חזקיה אמר אפילו דג וביצה שעליו רב יוסף אמר שני מיני בשר אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה הצלי זכר לפסח והמבושל

נר מצוה

רש"י

מתני' מברך על היין · והוא הדין למקדש על הפת שהוא גורם לקידוש שתאמר שאם אין לו יין או פת אינו מקדש : מטבל בחזרת · זהו לשון התלמוד כדתנן (ב) השמש מטבל בבני מעיים לפי שכל מאכלם ע"י טיבול כלומר אם אין שם ירק אחר מטבל החזרת בחרוסת ואוכל : עד שמגיע לפרפרת הפת · קודם שמגיע לאותו חזרת שאוכל אחר המצה שמברך עליה על אכילת מרור וטבול ראשון זה כדי שיכיר תינוק וישאל לפי שאין בני אדם רגילין לאכול ירק קודם סעודה : הביאו לפניו · אחר אותו טיבול מצה וחזרת וחרוסת (ג): אע"פ שאין חרוסת מצוה · ולקמן מפרש כיון דלאו מצוה היא למאי מייתי ליה : גמ' דג וביצה שעליו · היו רגילין להטיח את הדג בביצה : זכר לחגיגה · חגיגת ארבעה עשר :

פסיעה

שלטי הגבורים

אחרונה משום דברכת המזון חשיב הפסק ואיכא היסח הדעת אבל לפום סברא דידיה דברכת המזון לא הוי הפסק ליכא מאן דפליג עליה דהכוא סברא דברכת המזון אע"ג שהיא טעונה כוס למצוה אינה מזקקת ברכ' לסברתו דליכא הפסקה והיסח הדעת וכן תפילין שתי מצות הן ואינן מעכבות זו את זו ומברך ברכה אחת על שתיהן ואפי' מאן דבריך שתים מ"מ ברכה ראשונה עולה גם לשל ראש דאילו לא היה מניח אלא של ראש היה מברך שתים ומה שבשיח ראיה מהב לן ונכריך דהוי הפסק משום דמישתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר לאו ראיה היא דשאני ברכת המזון דהוי ליה היסח הדעת וסילוק על מה שאכל ושתה הלכך צריך לברך לכתחלה אם רוצה לאכול או לשתות וכן כשוי סדם הוי גמר וסילוק השחיטה אבל אם עמד להתפלל באמצע הסעודה אפילו הגיע זמן המנחה ואין שהות לו לגמור סעודתו ולהתפלל שחייב להפסיק ואי אפשר לו לאכול עד שיתפלל אפ"ה לא הוי הפסק כדאמרינן גבי עקרו רגליהם לילך לבית הכנסת דמיירי בכל ענין אפי' אין שהות ביום דחייב להפסיק ואפ"ה לא הוי הפסק כדפרשינן כל שכן בין כוס ראשון לכוס שני שאם ירצה לשתות דשות' לא הוי היסח הדעת וכן בין שלישי לרביעי אף ע"ג דאסור לשתות כיון שהכוס לפניו ודעתו לשתות לא הוי הגילא הפסק והיסח הדעת הלכך נראה שאין לברך כי אם על כוס ראשון ושלישי :

ב הקשו לדברי רבינו למה יברך אחר הב' והלא הסעודה לפניו והוא פוטר יין שבתוך הסעודה ואבי העזרי כתב שיש לברך אחר ראשון ואחר ג' וד' ור"ת כתב שיש לברך אחרי ב' כוסות אחרונות והגאונים כתבו שאין לברך אלא אחר אחרון וכ"כ סמ"ג ופסור ומיימוני בשמיטו מחבורו :

לשון ריא"ז

אין מברכין על הגפן אלא בסוף כולן כמו שביארנו למעלה :

ג ודברי רב אלפס תמוהים שכתב שמברך בתר תרי דמקמי סעודה דעל כוס שני למה יברך והלא הוא פוטר יין שבתוך המזון דקי"ל יין שלפני המזון פוטר יין שבתוך המזון ויש מיישבין דבריו דאמתני' קאי ולא יפחתו לו מד' כוסות ואין לו יין לשתות בתוך המזון ולא נהירא לי דמי שאין לו אלא ד' כוסות שני כוסות הראשונים שותה אותם רוב הכוס ויוצא בו ידי חובתו והשאר שותה בתוך המזון ונמצא שאין זוקק לברך ברכה אחרונה ועוד דאם איתא דיין שלפני המזון טעון ברכה לאחריו כשאין לו יין בתוך המזון אם כן כשיש לו יין נמי בתוך המזון יצטרך לברך אחר יין שלפני המזון קודם ברכת המזון דיין ששתה בתוך המזון אין טעון ברכה לאחריו דהוי דברים הבאים מחמת סעודה בתוך הסעודה ואיך יתכן שיהו נפטרין בברכה ראשונה אחת כיון שאין נזקקין לברכה אחת באחרונה והלא מיד אחר ששתה היין שלפני המזון נזקק לברך אחריו ברכה שאינה צריכה ליין שבתוך המזון הילכך אין מצטרפין כלל ליפטר בורא פה"ג הילכך נ"ל דיין שלפני המזון כיון שבא לפתות בני מעיים ולהמשיך אדם לתאות אכילה ברכת המזון פוטרתו ואין צריך לברך אחריו אף כשאין לו יין בתוך המזון ולא דמי לדברים הבאין אחר סעודה קודם ברכת המזון דטעונין ברכה לפניהם ולאחריהם דהתם סילק מלאכול והוהי דברים אינם בכלל סעודה כלל הילכך אין בהמ"ז פוטרתן אבל דברים הבאין לפני הסעודה כגון פרפראות ויין שבא לגרר ולהמשיך לסעודה בכלל הסעודה הן ונפטרין בברכת המזון :

עין משפט

א מיי' פ"ח מה' חמץ ומצה סמג עשין מ טור א"ח סי' תעג

הגהות הב"ח

(א) כ"ב ושני תבשילין : (ב) כ"ב לעיל וכו' טיבול הס"ד ואח"כ מה"ד מטבל בחזרת כלומר : (ג) כ"ב ושני תבשילין : ואע"פ

לפניו בגמרא איתא שהיום גורם ליין שיבא וכצ"ל :

מלחמת ה'

טעון לפניו כל זמן שאינו בא לפרפרת אבל אינו טעון לאחריו דמזון הוא ויש אומרים אף בתמרים כן כדאמרי' בפ"ק דברכות דהיכא דאכל תמרי וסבר דנהמא אכל ופתח בדתמרי וסיים בדנהמא יצא מאי טעמא דתמרי נמי מיזן זייני והואיל ויבנן בכלל מזון ואם בירך עליהם ממש ברכת המזון היא פוטרתן כל שכן אם בירך על הפת שהן בכלל ברכה ופטורין אבל רב שמעון בעל הלכות גדולות אמר דתמרי ורמוני ושאר מגדים דלאו מזון נינהו לא מפטרי בברכת המזון ולפי דבריו כי אמרי' מיזן זייני ה"מ כשהם עיקר סעודתו אבל לאחר סעודתו טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם ויש בדברים אלו מחלוקות גדולות בירושלמי בפת הבאה בכסנין ובתמרים לאחר סעודה אבל אנו מ"מ כפי' למדנו בגמרתנו בכל שאינו מין מזון ואינו נאכל בכלל מזון בתוך הסעודה אין ברכת המזון פוטרתו וכך הם דברי בעל המאור עצמו בברכות ומעתה אין מחלוקתו ביין זה כלום וכן מצאתי למקצת הגאונים כאן שצריך לברך על הגפן לכוס של קדוש היום ואע"פ שרב [illegible] אמ אם קדם ובירך על מזוגו יצא לזה שומעין שאמר בהלכה לפיכך מי שיש לו יין בתוך המזון בליל הפסח אם כדעת רבינו ז"ל ימתין עד שיגמור מלאכות ויברך על הגפן קודם בהמ"ז וכן בשאר ימות השנה אלא שאין [illegible] שום הפסק אלא להטעינו ברכה לפניו אבל לאחריו לא מצינו אלא בעקירות מקום וכדבריה שטעונין ברכה [illegible] במקומן אבל בחד מושב אפי' בנמלך אין לנו לפיכך על הגפן שבסוף פוטרת הכל [illegible] הולכים אחרי דברי ראשונים אין לנו בזה אלא דברי הגאון אביהם של ישראל שהוא רבינו שרירא אביו ז"ל כתבו בלשון הזה ד' כוסות הלנ כל א' וא' טעון ברכה לפניו משום דבתר קדושא איתסר ליה למישתי עד שדורב מהרמי לוכד אבי וחותם בגאולה ומן כדתאמר הכו נבריך ברכת מזון אסור למשתי עד דמברך ומן כדמברך בין שניים לרביעי לא ישתה ואיתסר ליה עד שאומר הלל הגדול וברכה השיר אלא לאחריו אמאי מתייב על כל חד וחד הא יתיב ודעתיה אשאר כוסות הללו הילכך מברך ברכה אחרונה ודיו אלו דברי הגאונים ז"ל ויש לנו סיוע בהם לכל טענותינו וכך קבע רב יצחק בן גיאת ומה שאמר הגאון כיון דחד מקום הוא וליכא נמלך למיקם בברכה לבסוף סגיא לומר שאם היה נמלך למיקם כשהיה סבור לקום היה מברך בסוף אבל אם לא בירך עד שחזר ונמלך לשתות אינו צריך אלא ברכה אחת לבסוף :

ועוד הא דתניא ר' יוסי אומר אע"פ שטבל בחזרת מצוה להביא לפניו מצה וחזרת וחרוסת נקיטינן מינה בגמ' מצות צריכות כוונה ור' יוסי לטעמיה עד והרב אלפסי ז"ל כתבה בהלכותיו למימר דהלכתא היא ואף הוא נמי אזיל לטעמיה לפי מה שכתב במס' ר"ה : **אמר** הכותב ודאי שכן דעת רבינו ודעת ראשונים ואף לרבינו האי גאון ז"ל מצינו בפסק מצות צריכות כונה ונוסיף לבאר הדבר במס' ר"ה אם גומר השם עלינו אבל בכאן אנו צריכין לפרש כיון דקיי"ל כרב

המאור הקטן

לומר היאך יברך בתר כסא דאגדתא והלא יש לפניו כמה כוסות שהוא שותה בתוך סעודתו ויין שלפני המזון פוטר יין שבתוך המזון וזה החכם חמר מדינתו אטעיה שהיה סבור שיש בכל המדינות יין כמדינתו ולא ידע כי הרי"ף ז"ל סמך על מה שכתב על משנתנו שהיא שנויה בעני שבישראל שלא יפחתו לו מד' כוסות ולא הוסיפו לו א] ובזה נראין דבריו הואיל ושתה שני כוסות קודם הסעודה ואין לו יין לשתות בתוך הסעודה השתא מיהת עקר דעתיה מלמשתי וכן הדין בכל מקום שלא נהגו לשתות יין בתוך הסעודה כגון מקצת מדינות שבאספמיא אבל מי שיש לו יין הרבה לשתות בתוך סעודתו כיון שיש לו לברך ברכת המזון פטור ב] וכתבו הגאונים ז"ל שג' ברכות של המזון פוטרת ברכה אחרונה של יין שהיא מעין שלש ואף ה"ר שמואל כתב כן הילכך אין לו לברך ברכה אחרונה אלא בסוף כל הכוסות בלבד וכן כתב רבינו האי גאון ז"ל לא חזי לנא מאן דמברך על הגפן אלא בתר כלהו כסי כיון דחד מושב נינהו וליכא נמלך בברכה לבסיף סגיא :

הא דתניא ר' יוסי אומר אע"פ שטבל בחזרת מצוה להביא לפניו מצה וחזרת וכו' נקטינן מינה בגמ' מצות צריכות כוונה ור' יוסי לטעמיה דאמר בתקיעת שופר עד שיתכוין משמיע לשומע אלמא בעינן כוונה והרי"ף ז"ל כתבה בהלכותיו למימרא דהלכה היא ואף הוא נמי אזיל לטעמיה לפי מה שכתב במסכת ר"ה שנראה מדבריו דכר' יוסי סבירא ליה ואנו לא נראה לנו אלא כרבנן וכההיא דתניא אכל בלא מתכוין יצא וכדשלחו ליה לאבוה דשמואל כפאוהו ואכל מצה יצא ואסיקנא התם דלצאת לא בעי

השגות הראב"ד

א] **ובזה** נראים דבריו וכו' · א"א ואפי' אין לו יין לשתות בתוך הסעודה אין צריך לברך ברכה אחרונה אלא בסוף כולם שהרי יין לפניו שתי כוסות והגאונים לא הפרישו בכך · ומר רב עמרם כתב כך בפי' : ב] **וכתבו** הגאונים ז"ל שבלש וכו' . א"א ומאין הוציאו הגאונים דבר זה אם משום דברכה אחת מעין שלש פוטרתו ק"ו שלש ברכות דברים הבאים בתוך הסעודה יוכיחו שטעונים ברכה לפניהם ולאחריהם ואין ברכת המזון פוטרתן ועוד אמרו בענין נקיט כסא דשכרא בידיה וכו' תמרי נמי מיזן זייני ומשום הכי כי אמר ברכת המזון עלייהו מספר הא לאו הכי לא מפטר אלמא לא אתי שלש ופטרי מעין שלש וטעמא משום דשלש ברכות מדכרינן בהו מזון ופירות אינם מזון ואע"ג דכל מילי זייני בר ממלחא ומיא מזון מיהא לא הוו אלא חמשת המינין לבד ואי אמרת יין שבתוך הסעודה כדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה הוו א"כ לא לבעי ברכה לפניו אלא מאי אית לך למימר חשיבותיה גרמה ליה ה"נ לא מפטר בברכת המזון וכך הוא בידי מעולם הלכך אם יש לו כוס של ברכה עליו הוא מברך ברכה אחרונה והכל פטור ואם אין לו כוס של ברכה מברך באחרונה על היין ששתה

טעם קאמר כלומר כיון דשני תבשילין זכר לשני קרבנות הן באין בעינן שני מיני בשר : אפי' גרמא ובשולא. גרמא לחודיה ודאי לא מהני אלא בדסביך ביה בשרא פורתא דהאי נמי גרמא מיקרי ובשולא מרק שנתבשל עמו ולרבינא מיהא בישרא בעינן : היכא דליכא שאר ירקי מאי. הך בעיא ודאי במצות צריכות כונה שייכא דאי אין צריכות כונה על כרחך מקמא נפק ידי חובתיה ועלה בעי ברוכי : מברך אמרור ברישא בפה"א ולכי מטי אחזרת. כלומר וכי מטי אחזרת שאחר מצה נצאת בה ידי חובתו שכך הוא מצוה מן המובחר מברך על אכילת מרור ומקמא לא נפיק דמצות צריכות כונה וכיון דקמא בבפה"א הוא דאכליה לא איכוין למצות מרור ולא נפיק ביה ורב חסדא אהדר ליה דאפילו נימא מצות צריכות כונה מחזי כי חוכא שיברך עליו לאחר שמלא כריסו ממנו ואיפסיקא הלכתא כרב חסדא. בדרב הונא גרסינן על אכילת מרור ובדרב חסדא לאכול מרור דכיון דסבירא ליה לרב הונא דמטבול שני נפיק כיון שמלא כריסו ממנו אע"ג דעד השתא לא נפיק ביה לא מיקרי שפיר עובר לעשייתן אבל לרב חסדא דנפיק בטבול ראשון מברך לאכול וכבר כתבתי זה בפרק קמא דפסחים* : הכי אמר הלל משמיה דגמרא. הלל זה אמורא היה : ומרור דרבנן. דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו דמשמע בזמן דאיכא פסח אין בזמן דליכא פסח לא אבל מצה אהדרה קרא דכתיב בערב תאכלו מצות ואתי מרור דרבנן ומבטל לה למצה דאורייתא דבעינן טעמא דמצה לחודה וכי תימא והא חרוסת לתנא דמתניתין דלא מצוה אלא רשות ולא מבטל מרור דאורייתא בזמן שבהמ"ק קיים איכא למימר שאני התם דטבול בעלמא הוא ולא חשיב שדרך אכילתו בכך : שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן. בזמן שבית המקדש קיים משום שנא' על מצות ומרורים יאכלוהו דמשמע פסח מצה ומרור בהדי הדדי : תלמוד לומר יאכלוהו אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. מיאכלוהו קא דייק : והשתא דלא אתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן. כלומר דאי אתמר הלכתא כרבנן הוה אכיל כל חד וחד לחודיה ובהכי הוה סגי ואי אתמר הלכה כהלל הוה ליה למיכל מצה לחודא כי היכי דלא תיבטל במרור דרבנן מיהו בתר הכי הוה כריך מצה ומרור דליכא למימר דמצה דרשות מבטל לה למרור דרבנן דלאו רשות גרידא הוא דמיבעי למיעבד זכר למקדש אבל השתא [לא] יכלינן למעבד הכי דילמא קי"ל כרבנן וכיון שכבר אכל מצה לחודה כי כרך לה בהדי מרור בתר הכי הויא לה רשות גמור וכי היכי דמצוה מדרבנן מבטלה לה לדאורייתא ה"נ רשות גמור מבטל ליה לדרבנן הילכך משום ספיקא דתרווייהו אכיל ברישא מצה לחודיה והדר אכיל מרור לחודיה והדר כריך להו לתרווייהו זכר למקדש כהלל: ומסתברא דבעי טבול בכריכה זו דהא למ"ד חרוסת מצוה הלל ודאי בזמן הבית מטבל היה בחרוסת ואנן בעינן למעבד זכר למקדש : כל שטבולו במשקה צריך נטילת ידים. דסתם ידים שניות הן ושני מטמא משקין להיות תחלה כדאיתא בפ"ק דשבת (דף יד.) הא אי לא משקין משום אוכלין לא צריך דהא אין שני עושה שלישי בחולין בר מסעודת פת דתקון בה רבנן נטילת ידים משום סרך תרומה ואסמכוה למילתי' אקרא דוהתקדשתם : אגב חולייה. שטוחנין בו תפוחים כדאמרינן לקמן זכר לתפוח : נטל ידיו בטבול ראשון צריך שיטול ידיו בטבול שני. איידי דנקט טבול ראשון נקט נמי טבול שני אבל בלאו טבול נמי צריך שיטול ידיו משום המוציא ויש אומרים דנקט טבול לפי שהוא קובע נט"י יותר מן המצה שידים שניות הן ואין שני עושה שלישי בחולין אלא ע"י משקה אלא שגזרו עליהן משום סרך תרומה : דילמא אסחיה לדעתיה ונגע. אם תאמר ואי נגע לברכה נמי פסול דגרסינן בפ' שני נזירים (דף נט.) מהו לחוך בבגדו בתפלה א"ל אסור וליה הלכתא כותיה משמע הא שלא בבגדו אסור משום דנגע י"ל אי נגע ה"נ שאף לברכה פסול אבל הכא לא נגע ודאי אלא דהסחי' לדעתיה וידים של היסח הדעת כשרות לברכה ולתפלה אלא שגזרו בהן לענין טומאה ועשו אותן שניות ועל ידים אלו של היסח הדעת אמרו שהנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח אבל לא בודאי נגע שהרי פסולות הן לברכה : והא דבעינן נט"י במה שטבולו במשקין טפי מלפתות משום דהתם לא עביד דנגע במשקין בתוך הכוס אבל הכא עביד דנגע במשקין ע"י טבול מיהו בפ' כיצד מברכין (דף מג.) משמע שצריך ליטול ידו ההם שסותה

רש"י

פשיטא היכא דאיכא ירקי מברך · מעיקרא אירקי בורא פרי האדמה ואח"כ יברך על החזרת פל אכילת מרור : ולבסוף אכיל בלא ברכה · משום דבעינן תרי טיבולי : ומרור דרבנן · בזמן הזה וטעמא מפורש בסוף פירקא : שהיה כורכן בבת אחת · פסח מצה ומרור : זכר למקדש כהלל · זכר למה שהיה הלל עושה בזמן שהיה בית המקדש קיים : כל שטיבולו במשקה · כגון ירק בכותח או בחומץ צריך נ"י משום משקה שהידים שניות וכל הפוסל את התרומה מטמא משקה להיות תחילה :
ואין

תורה אור

והמבושל זכר לחגיגה רבינא אמר אפילו גרמא ובישולא . פשיטא היכא דאיכא שאר ירקי מברך ברישא א בורא פרי האדמה ואכיל ולכי מאטי אחזרת מברך על אבילת מרור ואביל אלא היכא דליכא שאר ירקי מאי מברך אמר רב הונא מברך ברישא אמרור בורא פרי האדמה ואכיל ולכי מאטי אחזרת מברך על אבילת מרור ואכיל *א"ל רב חסדא לאחר שמלא כריסו ממנו חוזר ומברך עליו אלא אמר רב חסדא מברך ברישא אמרור בפה"א ועל אכילת מרור ואכיל ולבסוף אכיל בלא ברכה והלכתא כרב חסדא ואמאי מטבלי תרי זימני כדי שיראו התינוקות וישאלו רב אחא בריה דרבא מהדר אשאר ירקי לאפוקי נפשיה מפלוגתא אמר רבינא אמר רב (א) בריה דרב חנן הכי אמר הלל משמיה דגמרא *לא ליכריך איניש מצה ומרור בהדי הדדי וליכול משום דסבירא לן מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן ואתי מרור (ב) ומבטיל ליה למצה דאורייתא ואפי' למאן דאמר מצות אין מבטלות זו את זו הני מילי דאורייתא ודאורייתא דרבנן ודרבנן אבל דאורייתא ודרבנן אתי דרבנן ומבטל דאורייתא : תניא אמרו עליו על הלל שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן משום שנאמר °על מצות ומרורים יאכלוהו אמר ר' יוחנן חלוקין עליו חביריו על הלל דתניא יכול לא יצא בהן ידי חובתו אלא א"כ כרכן בבת אחת ואכלן כדרך שהלל אכלן ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו (ג)ואפי' זה בפני עצמו וזה בפני עצמו והשתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן ואנן בעינן למיעבד זכר למקדש ובעינן נמי דליכול כל חד וחד מינייהו בפני עצמו כי היכי דלא ליתי מרור דרבנן וליבטיל מצה דאורייתא מברך אמצה להודיה ואכיל ומברך אמרור לחודיה ואכיל והדר ב כריך מצה ומרור בהדי הדדי ואכיל ליה בלא ברכה זכר למקדש כהלל. אמר רבי אלעזר א"ר הושעיא כל ג שטיבולו במשקין צריך נטילת ידים *אמר רב פפא לא לישהי איניש מרור בחרוסת דילמא אגב חולייה עייל ביה וקא מבטל ליה (ד) למרריה ובעינן טעם מרור וליכא אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש נטל ידיו בטיבול ראשון צריך שיטול ידיו בטיבול שני למה לי הא משא ליה חדא זימנא כיון דבעי למימר אגדתא והלילא דילמא אסחיה לדעתיה ונגע במידי

שמות יב

נר מצוה

שלטי הגבורים

א מה שאנו מברך בורא פה"א על החזרת בטיבול פי' רשב"ם לפי שנפטר בבורא פרי האדמה שבירך בטיבול ראשון משום הכי אינו מברך בנ"ר אחר טיבול ראשון והר"י כתב משום דחשיב כדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה והילכך שפיר מאי מברך בנ"ר בתר טיבול ראשון וכתב הטור דאפילו אין לו שאר ירקות דגם טיבולו הראשון בחזרת אין לטבול בחרוסת כיון דאין בטבול ראשון עיקר מצותו ולר"י מברך אחר הטבול בנ"ר ולרשב"ם א"צ לברך ולזה הסכים הרא"ש וכ' מיי' דטיבול ראשון בחרוסת וכ"כ רב עמרם ור"ת וסמ"ג וטור והרא"ש כ' שהוא בחומץ ולא בחרוסת :
ב וכורך כתב אבי העזרי שאין לטבול בחרוסת ורש"י והרא"ש כתבו שצריך לטבול הכריכה בחרוסת שכך היה הלל עושה :
ג ולא יטול קודם קידוש אא"כ הוא רגיל בכל ימות השנה ליטול ידיו קודם קידוש ולא חשיב לקידוש הפסק וכתב מהר"ס דהאידנא דא"צ נטילה על דבר שטיבולו במשקה אין לברך על נטילה זו וכן כתבו התוס' וב"ה וכ' מיי' והגאונים ורש"י וטור דגם האידנא צריך לברך וכתב הטור דלצאת ידי ספק יכוין עצמו לידי חיוב נטילה מצד אחר כגון שישך רגליו ויפספש :

המאור הקטן

כונה ה] וההיא דא"ל רבי זירא לשמעיה איכוין ותקע לי לא קיימא לן כוותיה דכר' יוסי סבירא ליה כדאסיקנא התם ודרבנן עדיפא וכתב רבינו האי גאון ז"ל אף על פי שלא נתכוין יצא יהא אדם רגיל להתכוין למצוה :

כתב הרי"ף ז"ל אמר רבי יוחנן חלוקין עליו חביריו על הלל דתניא יכול לא יצא אדם ידי חובתו וכו' ולא זו דרך הגמ' דהא אוקמ' רב אשי להא ברייתא כהלל ובגמ' אין לנו ראיה על מה שאמר ר"י אלא שיש לנו לומר שקבלה היתה בידו וכיון דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן עבדינן כדנהוג עלמא שאילו עמדה הלכה כרבנן היה אוכל זה בעצמו וזה בעצמו ואילו עמדה הלכה כהלל היה אוכל כזית מצה לחודיה דהיא דאורייתא כי היכי דלא ליבטליה מרור דרבנן והדר כריך להו בהדי הדדי ואכיל זכר למקדש נמצא אוכל שני זיתי מצה ואחד של מרור השתא דמספקא לן הלכתא צריך שני זיתי מצה ושני זיתי מרור והיכא דלית ליה כולה סעודתא ממצה דמנטרא אלא כזית לחוד דמנטר כתב הרי"ף ז"ל היאך תקנתו* ולפי דבריו עלו בידינו שני זיתי מצה וקשה הדבר היאך כתב בכזית אחד וסיים בכשני זיתים ובודאי היכא דליכא אלא כזית אחד אינו כורך מצה ומרור ובהא אפילו הלל מודה בזמן הזה :

מלחמת ה'

חסדא דמברך ברישא אמרור בורא פרי האדמה ולאכול מרור ואכיל ולבסוף אכיל בלא ברכה ודאי מטבול ראשון הוא דנפק ליה ידי חובה שהרי אכלו לשם חובה במתכוין ועליו בירך הילכך הא דהגיא אע"פ שטבל בחזרת מצוה להביא לפניו מצה וחזרת בדיעבד הוא והכי קאמר אע"פ שלא טבל טבול ראשון בשאר ירקות אלא טבל בחזרת שלא במתכוין שלא היה דעתו אלא כמטבל בשאר ירקות ולא בירך עליה אלא בפה"א דמצוה להביא לפניו מצה וחזרת וחרוסת אבל כשנהג כדברי רב חסדא אינו מצוה אלא כמו שאמר רבינו ז"ל כדי שיראו תינוקות וישאלו אבל ריש לקיש כרב הונא סבירא ליה והיינו דקאמר זאת אומרת מצות צריכות כונה כלומר שלפיכך הוא יכול לטבל תחלה בחזרת ושלא לברך עליה בפה"א ובטבול שני מברך על אכילת מרור ויוצא בו דלכתחלה מצות ואח"כ מרורים אלא דמיקדמי' לטבול לפני אכילה שלא כדרך שאר ליצות משום דאית ביה היכירא לתינוקות דאי ס"ד מצות לא בעי כוונה א"כ על כרחנו משעת טבול ראשון יצא ואינו יכול להמתין מלברך עד טבול שני וכיון שיצא בטבול ראשון ובירך עליו למה הוא חוזר ומטבל פעם אחרת וא"ת משום תינוקות יטבל בשאר ירקות תחלה כדי שיהא יוצא בטבול שני שאחר מצה וכולה סוגיא כדאיתא ריש לקיש כרב הונא גם בזה דברי רבינו ז"ל מסתייען דהא רב הונא סבר מצות צריכות כונה ורב חסדא גופיה לא אתקיף עליה לאחר שיצא י"ח יחזור ויברך עליו אלא לאחר שמלא כריסו ממנו משמע דאיהו נמי מודה לזה דמצות צריכות כונה :

ועוד כתב הרי"ף ז"ל א"ר יוחנן חלוקין עליו חביריו על הלל דתניא יכול לא יצא אדם ידי חובתו וכו' ולא זו דרך הגמ' דהא אוקמה רב אשי להאי ברייתא כהלל ובגמ' אין לנו ראיה על מה שא"ר יוחנן אלא שיש לומר קבלה היתה בידו : אמר הכותב מגיהי ספרים גרמו לו לבעל המאור ז"ל לתפוש על רבינו מפני שהגיהו במקצת הנוסחאות אלא א"ר אשי האי תנא תנא דהלל היא וכבר עמדנו על נוסחי ספרד ישנות ואין הגירסא כן גם ליתא וראה לפרש כך מדקתני כדרך שהלל אוכלן ואילו לתנא דהלל כדרך שאמרה תורה הוא ועוד דהאי ליתא לכתחלה משמע דהאי דיעבד הוא ל"ל למתני יכול אם אכלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו לא יצא בהן ידי חובתו ת"ל וכו' דהאי תנא דהלל הוא כיון דא"ר יוחנן חלוקין עליו חביריו דתניא הא והדאי אלמא אתמר בגמרא במסקנא השתא דלא אתמר הלכתא כמר וכמר הא בלא פלוגתא אשכחן ליה לדהלל ורבי יוחנן מיהא מהניתא אמרה ואדתי' לה אלא לאו דאי תנא דרבנן הוא והכי קתני יכול לא יצא אדם ידי חובתו אלא בכריכה כהלל ת"ל יאכלוהו אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו יוצא בהן לכתחלה ומכאן א"ר יוחנן חלוקין עליו חביריו על הלל שהוא אומר בכריכה והם אומרים אפי' בלא כריכה ורב אשי לאו לר' יוחנן אתקיף אלא למאי דקאמרינן ואפילו למ"ד מצות אין מבטלות זו את זו ופירשו בגמ' דהלל היא אבל לרבנן מבטלות דא"ר יוחנן חלוקין עליו חביריו דתניא וכו' והאי אקשינן ואי אפי' דכ"ע מצות אינן מבטלות והם רצה אפי' לרבנן כורכן ואוכלן כדרך שהלל אוכלן ועיקר מצותן אפי' בלא כריכה והלוקין עליו חביריו וזה שאין אנו פוטרין עצמינו בכזית מצה לחודה ובכזית אחד במצה ומרור בכריכה משום דאפי' תימא מצות אינן מבטלות זו את זו ה"מ מצוה ומצוה אבל מצוה ורשות אתי מצוה דרשות ומבטלת מרור דמצוה דדבריהם והיינו נמי טעמא דאתי דרבנן ומבטל דאורייתא משום דרבנן ודאורייתא רשות ומצוה היא ועוד שהיה צריך לברך על המרור ולא על המצה שעמו וכיון שמצותן לכתחלה אפי' בלא כריכה לא נראה לחכמים לעשות מצה טפילה למרור במה ינהגו כן בזמן הבית במהרה יבנה אלא זכר למקדש כשוין עבדינן כיון דהפסד לזה פירושא לפי דעתו של רבינו ז"ל וכנון הוא אלא שקשה לי בו מה שאמרו בזבחים בפ' שנתערבו דא"ר אליעזר כשם שאין מצות מבטלות זו את זו כך אין איסורין מבטלין זה את זה מאן שמעת ליה דאמר מצות אין מבטלות הלל דתניא אמרו עליו וכו' ומסקנא דשמעתא היא התם ולא אתקיף עלה רב אשי לומר דאפי' לרבנן אין מבטלין והיכא למימר דלא נחית התם גמרא למקשי קושיתא בכך ברייתא אי כרבינא אי כרב אשי אלא קאמר להלל שמעינן ליה הכי

השגות הראב"ד

בסעודה : א] וההיא דאמר ליה. א"א כבר כתבתי במס' ר"ה דרבי זירא אדרבה הוא דפליג דאמר לשיר יצא אבל אדאכוה דמוהל לא פליג והיכא דכפאוהו ואכל מצה יצא דתניא אכילה מאחר מצות הואיל שכן מלינו מתעסק בשבת פטור אבל מתעסק בחלבים ועריות חייב שכבר נהנה ורבה הוא דיליף לשאר מצות באכילת מצה ולא הי"ל כוותיה אלא כרבי זירא דמעשה רב ובזה לא השויתי עם הרב ז"ל שהוא לא סבירא הא דהבוה דמוהל ולא הא דתניא אכלן דמאי יצא דהלמא בכל המצות נמי בעינן כונה ואפי' באכילה ואפשר משום דפשוטן של משניות דבעי כונה ואע"ג דמתרץ להו רבא בשנויי ניניהו ולא סמכינן עלייהו דשנויי דחיקי ומשום הכי סמכינן עליה דרבי זירא ודחינן לרבה אלא דקשיא ליה דהא דר' אליעזר ור' יהושע בענין מתנות פליגי עליה דרבי יוסי :

עין משפט

א מיי' פ"ח מה' חמץ ומצה הל' ג סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעג :
ב מיי' פ"ח מה' חמץ ומצה סמג עשין מא טור א"ח סי' תעג :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב מפרש"א [וכ"ה בא"ין]: (ב) נ"ב דרבנן: (ג) נ"ב אפילו זה: (ד) למחוריס:

שסותה בה : גרסי' בגמ' (דף קטו:) בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא בלע מצה ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה לא יצא והכי פי' בלע מצה יצא דמכל מקום הרי קיים מצות אכילה בלע מרור לא יצא דמרור זכר לוימררו את חייהם הוא דאתי הילכך לא נפיק עד דטעים ליה בלע מצה ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא אע"ג דלעיל אמרי' דאתי מרור דרבנן ומבטל מצה דאורייתא וכ"ש רשות גמורה והכא כיון דלא יצא ידי מרור רשות גמור הוא ולפ"ה לא מבטל למצה הייט טעמא דכי אמרי' דמבטל ה"מ כשנכנס במעיו וטעם אחר מעורב בו והיינו ע"י נר מצוה אכילה אבל כשבלען אין הטעמים מתערבין וזית מצה לחודיה קאי ומ"ה יצא כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה לא יצא שאין דרך אכילה בכך :

ואין עוקרין את השלחן אלא בפני מי שאומר ההגדה . דרכן היה לאכול בשולחנות קטנים כל אחד בשולחן שלו : כולהו נמי לפני מי שאומר הגדה . שדרכן היה שאחד אומר הגדה ואחרים שומעין : שעונין עליו דברים הרבה. שאומר עליו הגדה : מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה . למהר מתוך שצריכין לפת אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה למהר מלאכתו שלא יחמיץ :

הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע. ודאי על הפרוסה יברך לאכול מצה דהא להכי אתיא אבל המוציא היכא מ"ד דאשלימה מברך ליה ולא נהירא דטפי עדיף לברוכי המוציא בפרוסה גופה דאיתעבידא בה חדא מצוה כדאמרינן (ברכות דף לט:) (בעירובין) דמהדרי רבנן לברוכי המוציא אריפתא דעירובי דהואיל ואיתעביד ביה חדא מצוה ליתעביד ביה אחריתי ועוד דהא דאמר רב פפא הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע אתמר בכיצד מברכין (דף לט:) עלה דהיא דאפליגו התם הביאו לפניו פתיתין ושלמין אי מברך המוציא אשלמין משום דשלם עדיף או אפתיתין משום דמיקרבא הנאתייהו ואמרינן עלה וירא שמים יוצא ידי שתיהן מניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע כלומר בוצע הפתיתין דהאי לאו מאי עבידתייהו ואמרינן תו עלה הכל מודים בפסח משמע דכוותה עבדינן בפסח דמברך אפתיתין המוציא: **מיהו** כתב רבינו האי גאון דלא איתמר אלא בהביאו לפניו פתיתין [דומיא דהתם כשהביאו לפניו פתיתין] ה"נ בהביאו לפניו פרוסה וקאמר שהוא רשאי לברך על הפרוסה אבל אם הביאו לפניו שלמין שיהא רשאי לפרוס אין לנו דאי משום דדרשי' לה מלחם עוני לא איתמר אלא לרשות דומיא דאמרינן בפרק כילד מברכין (דף לח.) האי כובא דארעא כהמא הוא ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח מ"ע לחם עוני כתיב והאי ודאי לרשות איתמר דליכא למימר דבעי כובא דארעא למצוה אבל עכשיו נהגו הכל לברך על הפרוסה אלא שמקדים לפרסה קודם הגדה כדי שבשעת המוציא ימצאנה כשהיא פרוסה :

זכר לתפוח . אמרי' בפ"ק דסוטה (דף יא:) שהיו הולכות לילד תחת התפוח כדי שלא ירגישו בהן מצרים והיו יולדות שם בלא עצב והיינו דכתיב תחת התפוח עוררתיך : צריך לקהויי במיני קיוהא . כגון תפוחים חמוצים וחומץ: וצריך לסמוכיה. זכר לטיט: תגרי חרך שבירושלים. על שם שיש בחנויותיהן חלונות כעין פתחים ומוציאין לשם שולחנות שמניחין בהן מה שמוכרין נקראים תגרי חרך על שם מציץ מן החרכים: **מתני'** מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל. שמכשיו באין לעקור השלחן נותן לב הבן לשאול מה נשתנה וכו' : כולו צלי. מוקמינן לה בפסח שני פרק אלו דברים (דף ע.) כמ"ד חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא כפסח ואינה נאכלת אלא צלי : **כל** מי שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו . כלומר לא יצא ידי חובתו כראוי אבל כלל לא יצא ידי חובתו כלל לא קאמר ודכוותה בסוכה (דף כח.) א"כ היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך לאו דוקא דהא לא הוי טעמא דהיא אלא משום דילמא אתי לאמשוכי בתר שולחנו וכל היכא דלא אימשך לא סגי דלא יצא אלא ודאי כדאמרי' : **מצה** על שום שנגאלו שנאמר ויאפו את הבצק וגו' . ולא יכלו להתמהמה שאילו יכלו להתמהמה היו מחמיצין אותו דפסח מצרים לא נהג אלא לילה ויום כדאיתא בפסח שני* ולמחר היו מותרין במלאכה ובחמץ ולפיכך אילו יכלו להתמהמה החמיצו עיסותיהם לצורך מחר שלא הוזהרו בבל יראה אלא מתוך שלא היה להם פנאי אפאוהו מצה וזכר לאותה גאולה נצטוו באכילת מצה : **רבי** טרפון אומר ואינו חותם. דס"ל

במידי דמיטניף אמר רב שימי בר אשי מצה לפני כל אחד ואחד מרור לפני כל אחד ואחד °ואין עוקרין את השלחן אלא לפני מי שאומר הגדה ורב כהנא אמר כולהו נמי לפני מי שאומר הגדה והלכתא כרב כהנא . ולמה עוקרין את השלחן [א] אמר ר' ינאי כדי שיראו תינוקות וישאלו אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזא דקא מגבהי פתורא (א) אמר אכתי אנן אכלינן דקא מגבהיתו פתורא אמר ליה רבה פטרתן מלומר מה נשתנה : אמר שמואל °לחם עוני לחם שעונין עליו דברים הרבה תניא נמי הכי לחם עוני לחם שעונין עליו דברים הרבה ד"א לחם עוני מה דרכו של עני בפרוסה *אף כאן בפרוסה ד"א לחם עוני מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה הילכך בפסח מברכינן על א חדא ופרוסה אבל בשאר ימים טובים בצעינן על תרתין ריפאתא שלמאתא (א) כשבת דא"ר אבא *חייב אדם לבצוע על שתי ככרות שלמות בשבת מ"ט °לקטו להם משנה כתיב ופירשו רבנן דבימים טובים נמי בעינן לבצוע על שתי ככרות כשבת דעיקר חיובא בשבת משום דלא הוה המן נחית בשבת אלא הוה נחית בערב שבת זוגי זוגי ובימים טובים נמי לא הוה נחית אלא הוה נחית [ב] בערב ימים טובים זוגי זוגי כמו דהוה נחית בערבי שבתות הילכך בעינן למיבצע ביום טוב על תרתין ריפאתא שלמאתא כדמחייבין בשבת ובפסח אתא לחם עוני וגרעא לפלגא דחדא הילכך בצעינן אחדא ופלגא וכד בצע מנח לה לפרוסה בגוה דשלמתא ובצע דאמר רב פפא *הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע מאי טעמא °לחם עוני כתיב ביה : אף על פי שאין חרוסת מצוה ר' אלעזר בר' צדוק אומר מצוה: מאי מצוה [ג] זכר לתפוח פירוש °תחת התפוח עוררתיך ור' יוחנן אמר זכר לטיט אמר אביי הילכך צריך לקהויי וצריך לסמוכי תניא כותיה דר' יוחנן תבלין זכר לתבן פירוש כגון קנמון וסנבל שהן דומין לתבן חרוסת זכר לטיט א"ר אלעזר בר' צדוק כך היו תגרי חרך שבירושלים אומרים בואו וקחו לכם תבלין למצוה : **מתני'** מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל אם אין דעת בבן לשאול אביו מלמדו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות (ב) אין אנו מטבילין פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה (ג) שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי (ג) לפי דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש °מארמי אובד עד שהוא גומר את כל הפרשה : (ד) **גמ'** והשתא לא לימא בשר צלי דלית לן פסחא ת"ר חכם בנו שואלו ואם לאו אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל לעצמו ואפי' שני תלמידי חכמים הבקיאין בהלכות פסח שואלין זה את זה מה נשתנה הלילה וכו' : מתחיל בגנות ומסיים בשבח : מאי גנות אמר רב מתחלה עובדי ע"ז ושמואל אמר עבדים והאידנא עבדינא כתרוייהו : **מתני'** רבן גמליאל היה אומר כל מי שלא אמר *שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור פסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים שנאמר °ואמרתם זבח פסח הוא לה' וגו' מרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים שנאמר °וימררו את חייהם בעבודה קשה : °מצה על שום שנגאלו (ה) שנאמר °ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות וגו' לפיכך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר ולברך למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו הוציאנו מעבדות לחירות ונאמר לפניו הללויה : עד היכן הוא אומר ב"ש אומרים עד °אם הבנים שמחה ובה"א עד °חלמיש למעינו מים וחותם בגאולה ר"ט אומר אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור ואינו חותם

רש"י

ואין עוקרים את השלחן . א"נ להגביה את הקערה כשמתחיל ההגדה אלא לפני הגדול שבהן העושה הסדר ואומר ההגדה : אף כאן בפרוסה . לברך על אכילת מצה ושתי שלימות מיי"זינן משום ברכת המוציא דלא גרע משאר ימים טובים שצריך לבצוע על שתי ככרות שלימות ובוצע מן האחת מהשלמות : אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה . שלא תחמיץ העיסה : לסמוכיה. להטיל בו תבלין ולכתוש בו ירקות כדי שיהא עבה : וצריך לקהוייה . להטיל בו תפוחים ויין ומילתא דאית ביה קיוהא : צריך לקהוייה זכר לתפוח וצריך לסמוכיה זכר לטיט : התבלין . וירקות שמטילין בחרוסת זכר לתבן: וחרוסת שכותשין אותו הדק(ו): תגרי חרך . חנונים היושבין אצל חנויותיהן כמו מציץ מן החרכים (שיר ב): מתני' וכאן הבן שואל את אביו. במזיגת הכוס השני הבן שואל את אביו מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה : וחותם בגאולה . כלומר מסיים ההגדה בברכת גאולה ולא פי' איך מברכין אותה ופליגי בה רבי טרפון ורבי עקיבא

לרבי

מלחמת ה'

ולא למימר דהלכתא להו לרבנן דפליגי עליה דמצות מבטלות גדולה מזו הא מני ר"ע היא דדייק ליבטל יתירתא ליה כלל אלא לדידיה הוא דשמעי' ליה ומימרא דר"א גופא דייקא דקאמר כשם שאין מצות מבטלות אסורין וכו' ואי ס"ד לרבנן מבטלות היכי שביק רבנו ופסיקא ליה דהלל וגמר מינה נמי לאיסורין ירא ליה מצות לכ"ע אין מבטלות זו את זו ואע"פ שהביא בהלכות מימרא דרבינא כלשונה אפי' למ"ד מצות שלא בפקפדם כתבה דלא פסיק הכא מילתא כלום דלא קאמר לא ליכרוך אינש מצה ומרור משום דמצות מבטלות זו את זו ואפי' למ"ד אין מבטלות ה"מ דאורייתא ודאורייתא וכו' אלא טעמא דמציקתא נמי משום דמצה דאורייתא ומרור דרבנן הוא אלא דפריש בגמרא דהלל היא הא לרבנן מבטלות ואפשר דרבינא גופיה נפקא ואפשר דגמרא הוא דפריש הכי ועלה אתקיף רב אשי ודחיה ורבינו ז"ל לא פעל מנת לדקדק ממנה מחלוקת של כלום הוא כתבה ולא לפסוק בדבר זה כלום בא לכאן וזו שכתב רבינו ז"ל במאן דלית ליה טעם סעודתא דמינטרא אלא כזית בלחוד דהוא דאית ליה כזית הצריך לו קאמר ודבר פשוט הוא :

לרבי טרפון שמטבע קצר הוא שפותח בברוך ואינו חותם: גמ' צריך שיזכיר יציאת מצרים בקדוש היום כתיב הכא למען תזכור וכתיב התם זכור את יום השבת. וימים טובים ילפינן להו משבת במה מצינו: דצלותא מצמיח קרן ישועה. לפי שכבר חתמנו מגן אברהם ושתי חתימות כי הדדי לא שייכי בתפלה: ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים. נתן הנביא אמרו לדוד מפי הגבורה: זה שאומרים מגן דוד. כשם שאומרים מגן אברהם: סבי דפומבדיתא. רב יהודה ורב עינא הכי איתא בסוף פ"ק דסנהדרין (דף יז:) בשבתא שבת דעלמא בלא יו"ט: ביומא טבא. שאינו שבת דאילו שבת ויו"ט חתמינן בתרווייהו מקדש השבת וישראל והזמנים:

מתני' ואומרים עליו ברכת השיר. מפרש לה בגמ': גמ' ירושלמי למה בשביל שלא ישתכר. כלומר וישכח לגמור את ההלל: שמעת מינה ברכה טעונה כוס. ודאי מפשט פשיטא ליה דמצותה מן המובחר על הכוס שהרי נאמרו כמה מעלות טובות בכוס של ברכה אלא מדתקן ואפי' מן התמחוי בעי' למפשט שמחזירין עליה כדרך שמחזירין על המצות דקס"ד דכוס ג' משום ברכת המזון בלחוד הוא דאתי ודחי דעיקר תקנתא משום חירות אלא כיון דאיתי' עבדינן ביה מצות ברכה וכיון שהביא זה הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו נראה שהוא פוסק דברכה אינה טעונה כוס:

מאי ברכת השיר רב יהודה אומר יהללוך. מדמברכינן בליל פסחים לאחר קריאת ההלל יהללוך משמע שמברכין לפניו לגמור הלל כדרך שמברכין לפניו לגמור הלל בכל הימים שגומרין אותו שאי אפשר שיברכו לאחריו ולא לפניו שהרי שנינו כל הטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו כדאיתא בפ' בא סימן (דף נה:) וראיה לדבר מדתניא במס' סופרים (פ"כ הל"ט) ר"ש בן יהוצדק אומר שמונה עשר יום ולילה אחד יחיד גומר בהן את ההלל ואלו הן שמונת ימי חנוכה ויו"ט של עצרת וחג הסוכות ויום שמיני עצרת ויו"ט הראשון של פסח ולילו ובגולה אחד ועשרים יום וב' לילות ומצוה מן המובחר לקרות הלל בבית הכנסת בשתי לילות של גליות ולברך עליהן ולאמרו בנעימה לקיים מה שנאמר ונרוממה שמו יחדו וכשהוא קורא אותו בביתו אינו צריך לברך שכבר בירך ברבים הא משמע דכשהוא קורא אותו טעון ברכה שהוא בכלל ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל [אלא] שאם קדם וקרא בבית הכנסת אינו צריך לברך בביתו שכבר בירך ברבים וכי תימא והא בגמרא דילן בערכין (דף י:) תני לה דרבי שמעון בן יהוצדק דאמר י"ח יום שיחיד גומר בהן את ההלל ולא קתני לילה הראשון של פסח לאו קושיא

תורה אור

חותם ר"ע אומר כן ה' אלהינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו [א] לשלום שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים שהגיע דמן על קיר מזבחך לרצון ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו בא"י גאל ישראל וקי"ל כר"ע: גמ' אמר רבא וצריך שיאמר ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו וגו' ואמר רבא מצה צריך להגביה מרור צריך להגביה בשר אין צריך להגביה שמא יאמרו בשר זה לפסח ונראה כאוכל קדשים בחוץ וחותם א בגאולה *אמר רבא ק"ש ד' קיז: והלילא גאל ישראל דצלותא גואל ישראל מ"ט רחמי אינון: א"ר זירא דקידושא קדשנו במצותיו דצלותא קדשנו במצותיך מ"ט רחמי אינון: אמר רב אחא בר יעקב וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום כתיב הכא למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים וכתיב התם זכור את יום השבת לקדשו אמר רבה בר שילא דצלותא מצמיח קרן ישועה דאפטרתא מגן דוד ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ תני רב יוסף זה שאומרים מגן דוד אר"ש בן לקיש ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלהי אברהם ואברכך זה שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זה שאומרים אלהי יעקב יכול יהו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ואין חותמין בכולן אמר רבא אשכחתינהו לסבי דפומבדיתא דיתבי וקאמרי ב בשבתא בין בצלותא בין בקדושא מקדש השבת ביומא טבא בין בצלותא בין בקדושא מקדש ישראל והזמנים וכן הלכתא: מתני' ג מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר ובין הכוסות ד האלו אם רצה לשתות ישתה ובין ג' לד' לא ישתה: גמ' ירושלמי למה בשביל שלא ישתכר כבר משוכר הוא מה בין יין שבתוך המזון ליין שלאחר המזון יין שלאחר המזון משכר יין שבתוך המזון לא משכר א"ל רבינא לרבא שמעת מינה ברכה א טעונה כוס אמר ליה ארבעה כסי תקינו רבנן דרך חירות הואיל ואיכא כל חד וחד נעביד ביה מצוה: רביעי גומר עליו את ב ההלל ואומר עליו ברכת השיר מאי ברכת השיר ג רב יהודה אמר יהללוך ורבי יוחנן אמר נשמת כל חי ת"ר חמישי

רש"י

עקיבא: גם ק"ש ברכת גאולה שלאחר ק"ש והלילא של ערבי פסחים שחותם גאל ישראל כר"ע דמתני': גאל ישראל. שהרי מספר ומשבח על יציאת מצרים שעברה: דצלותא. גואל ישראל שאנו מתפללין על העתיד: דקדושא. וקדשנו שהוא הודאה על שעבר: דצלותא. קדשנו לפי שאנו אומרים אותה באמצע תפלה ראוי לומר בלשון בקשה: וצריך שיזכיר יציאת מצרים. בין על הכוס בין בתפלת שבת (א) מג"ש דפסח ושאר מועדים במה מצינו מן פסח כדמסיק: (א) דאפטרתא מגן דוד. בצלותא שייך למימר טפי מצמיח קרן ישועה דרחמי נינהו ואנן מבקשין שיצמיח קרן לישראל כצ"ל ורבינו (ב) ז"ל אמר דבתפלה לא אמרי' מגן דוד משום דכבר אמר מגן אברהם ותרתי חתימה בהדי הדדי לא שייכי בתפלה: כשם הגדולים. נתן הנביא הוא דאמר הכי לדוד מפי הגבורה. שכשם שחותמין במגן אברהם כך חותמין במגן דוד: הגדולים. אברהם יצחק ויעקב ואף על גב דבשלשתן לא חתמינן היינו משום דאין חותמין בשתים מיהו שלשתן נזכרין בברכת אבות: סבי דפומבדיתא. רב יהודה ורב עינא: בשבתא. שבת דעלמא בלא יו"ט: ביומא טבא. ולא שבת דאילו בשבת וי"ט חתמינן בתרווייהו: למה. כלומר למה לא ישתה בין שלישי לרביעי: כבר משוכר הוא. שותה הרבה בסעודתו: יין שבתוך המזון. בתוך הסעודה אינו משכר ה"ה יין שלפני המזון אינו משכר ואם רצה לשתות בין ראשון לשני שותה דלא ממעט הגא אלא בין שלישי לרביעי: ש"מ ברכת המזון טעונה כוס. ובמסכת ברכות לא מתניא (ג) בהדי הנהו דטעונה כוס אלא מדיוקא שמעינן ליה ולאו נמי ממתני' שמעינן ליה: כל חד וחד נעביד ביה מצוה. כלומר כל אחד ראוי שיעשה בו מצוה אבל בשאר ימות השנה אימא לך דלא בעי כוס שאף כאן אין הכוס בא בשביל בהמ"ז: יהללוך (ב) ונשמת כל חי. גומרין (ד) אותו עד מלך מהולל בתשבחות: ר' יוחנן אמר נשמת כל חי. (ה) יאמר דהיינו ברכת השיר דאילו יהללוך אנו אומרים אותו בכל יום שאנו אומרים הלל ומ"ם ליל פסח דנקט אם לא בא [להוסיף] עוד ברכה אחרת והיינו דאמרי' תרווייהו דהילכתא כר' יוחנן ולאחר הלל הגדול קבעוה לאמרו דעתה איכא ברכה

היא דהתם הלל שעל עשיית מצוה לא קתני תדע דהא לא מני נמי [הלל] שבשחיטת פסחים דמני להו במתני' דהתם ועוד דהתם ימים קתני לפרושי מתני' דהחליל מכה לפני המזבח ועוד ראיה שמברכין על הלל שבלילי פסחים מדגרסי' בירושל' בפ"ק דברכות כל הברכות פותחין בברוך ואם היתה ברכה הסמוכה לחברתה כגון ק"ש ותפלה אין פותחין בהן בברוך. התיב רבי ירמיה הרי גאולה של הלל שניה היא דאמר ר' יוחנן הלל אם שמעו בבהכ"נ יצא התיב רבי אליעזר קומי ר' יוסי והא סופא אמר ליה שתים הנה (להבא) אחת להבא אחת לשעבר וכך פירושו דלפי שאמרו שברכה אחרונה שבק"ש מפני שהיא סמוכה לאהבת עולם שלפניה אינה פותחת בברוך הקשה רבי ירמיה הרי ברכת אשר גאלנו שאנו מברכין בלילי פסחים שהיא סמוכה לברכה ראשונה של קריית הלל ולמה פותחין בה בברוך שהיה רבי ירמיה סבור דברכה ראשונה דהיינו לגמור את הלל על שני פרקים הללו מברכינן אותה וברכה אחרונה אשר גאלנו כעין שסיימו בה וחותם בגאולה וכיון שכן דמיא לברכה אחרונה שבק"ש שאין פותחין בה ומתרץ שניה היא דאמר ר' יוחנן הלל אם שמעו בב"ה יצא וכשהוא קורא בביתו אינו מברך עליו שכבר בירך ברבים כדאיתא במסכת סופרים אבל מברך אשר גאלנו על כוס שני שלא בירך אותו בבהכ"נ הילכך כיון שלפעמים אינה סמוכות פתחו בה בברוך כמו שנהגו בברכת אשר ברא ששון ושמחה והקשה רבי אלעזר על פירוש זה והא סופא כלומר ברכה של סוף הלל דהיינו יהללוך שאינה סמוכה ואינה פותחת דאלמא לאו בסמיכותא תליא מילתא לפי שהיה רבי אלעזר סבור שברכה ראשונה דהיינו לגמור את הלל כשמברכינן אותה אינה אלא על שני פרקין ראשונים ואין להם בסוף אלא ברכת גאולה וברכת השיר על פרקין אחרונים ואין להם ברכה לפניהם ואעפ"כ אין פותחין בה ולא אמרי' כיון דפעמים אינה סמוכה כגון בביתו אע"פ שהיא סמוכה בב"ה יפתח בה כמו שתירצנו בגאולה ופריק רבי יוסי דברכת של הלל שתים הן להבא כלומר על מצותה של קריאה והיינו ראשונה של קריאה שמברכין לגמור את הלל ואחרונה דהיינו ברכת השיר ושתים אלו באות לעולם כאחת וסמוכות זו לזו לעולם שאם קורהו בבית הכנסת מברך שם שתיהן כאחת ובביתו אינו מברך מהן כלל ואם לא קראו בבית הכנסת מברך שתיהן בביתו ואף שם יהללוך היא סמוכה לברכה שלפני ההלל שהיא לגמור לפי שעל קריאת ההלל היא באה וברכת אשר גאלנו אינה מפסקת בין שתי ברכות הללו שהיא אינה להבא כלומר על מצותה של קריאה אלא הודאה היא לשעבר על גאולתם של מצרים זהו מה שכתב הרמב"ן ז"ל בפירוש זה הירושלמי ותמהני אם כפירושו למה הוצרך בתחלה לתרץ שניה היא דאמר רבי יוחנן הלל אם שמעו בבית הכנסת יצא הא אפילו תימא דלא יצא ברכת גאולה אינה סמוכה שאינה אלא הודאה לשעבר על גאולתה של מצרים כמו שתירץ רבי יוסי אא"כ תאמר דלפירכיה דרבי ירמיה בההוא פירוקא סגי ליה ובתר דפריק רבי יוסי לא צריכין לההוא פירוקא ויותר נראה לי דה"ק שניה היא דאמר רבי יוחנן הלל אם שמעו בביהכ"נ יצא ואינו מברך לגמור ואפ"ה מברך אשר גאלנו אלמא ברכת אשר גאלנו אינה סמוכה לברכה ראשונה אלא ברכה שתקנו על כוס שני ובתר הכי פריך והא סופא כלומר והרי ברכת יהללוך שאע"פ שנתקנה לכוס רביעי אינה פותחת בברוך ואף ברכת אשר גאלנו ואע"פ שנתקנה לכוס שני לא היה ראוי לפתוח בה בברוך שמפני זה לא נתבטל סמיכותה כשם שלא נתבטל מברכה שהיא בסוף שהיא יהללוך ופריק רבי יוסי דלא דמו דברכת יהללוך אע"פ שמברכינן אותה

על

[דף קכ ע"א]

א מיי' פ"ח מה' חמץ ומצה הל' ... [marginal, עין משפט:]
א מיי' פ"ח מה' חמץ ומצה ... ש"ע א"ח סי' תעג ...

א ולריך עיון דהא לפי מה שכתב רבינו פ' אלו דברים מוכח דס"ל דברכת המזון טעונה כוס שכתב מי שאין לו אלא כוס אחד כמו"ש מניחו לאחר בהמ"ז ומברך עליו ברכת המזון ואחר כך הבדלה ומהתם דייקינן דבהמ"ז טעונה כוס ע"ש וצ"ע
ב בענין ברכת ההלל איכא פלוגתא דרבוותא: ריצב"א היה מברך עליו ב' פעמים אחת קודם אכילה ואחת אחר אכילה וכן היה נוהג הרב ר' מאיר מרוטנבורג וכן ר' האי ורב צמח ורב עמרם אבל הרי"ץ גיאת ואבן סעזרי כתבו שאין לברך עליו כלל לפי שחולקין אותו לשנים לפני הסעודה ולאחריה ואם כן היאך יברכו כיון שפוסקין באמצע וכן היה נוהג הרא"ש וכן ראוי לעשות בכל דבר שיש ספק בברכתו שאין לברך דברכות אינן מעכבות ויש מקומות שנוהגין לקרות ההלל בבית הכנסת בצבור כדי שלא יצטרכו לברך עליו בשעת ההגדה ומה טוב ומה נעים ההוא מנהג ויש לו סמך במסכת סופרים דאיתא התם תניא ר"ש בן יהוצדק אומר י"ח ימים ולילה אחד גומרים בהן ההלל ובגולה כ"א יום וב' לילות
ג וכ"כ מיי'. ורשב"ם כתב כיון דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עבדינן כתרווייהו וחותמין בהלל ואח"כ אומר הלל הגדול ונשמת וחותם גם בנשמת והר"ר חיים לא היה חותם בהלל רק בנשמת כי למה יחתום ב' פעמים בענין אחד וכן היה נוהג הרא"ש:

הגהות חו"י
(א) נ"ע ועי' בר"ן: (ב) נ"ע מאוד כל פיסקא ועיין בטור:

הגהות הב"ח
(א) נ"ב זה מלי' פי' רשב"ם: (ב) נ"ב שלמה: (ג) בהדי דטעונה כוס כצ"ל: (ד) גומרין בו מלך מהולל בתשבחות וזה ברכת השיר דמתני' כלומר ברכת השבת כצ"ל: (ה) נ"ב אף נשמת:

[א] בצלוס (הגא"י):

על כוס רביעי אפ"ה על קריאת ההלל היא באה שהרי בכל הימים שגומרין בהן את הלל אומרין אותה ושתים הם להבא כלומר על קריאת הלל אבל אשר גאלנו אינה אלא הודאה לשעבר על גאולתה של מצרים שהרי לא נתקנה אלא מפני כוס שני וזהו דרך נכון בפי' הירושלמי ומ"מ כיון שהקשו והרי גאולה של הלל שמעינן מינה שמברכינן בתחלתו לגמור שאל"כ לא היה מקום לאותה קושיא כלל וכי תימא והרי מפסיקין בו וק בעין סעודה בתוכו ואם איתא דמברכין לפניו לגמור וברכת יהללוך הויא ברכה שלאחר מצותה היאך קבעו הפסק זה בין שתי ברכות הללו איכא למימר שאין הפסק הכא נר מצוה מחמת המצוה מבטל המצוה [ולא] קבע ברכה שהרי הגאונים ז"ל אמרו שאם הפסיק באמצע מצוה ושח אינו חוזר ומברך שהרי הלל שמברכין קודם קריאתו ואעפ"כ בין פרק לפרק פוסק ואינו חוזר ומברך ותקיעות דמיושב ותקיעות דמעומד נמי ברכה אחת לכולן ואסור להפסיק ביניהם ואעפ"כ אומר תפלה ואשרי דסדרו של יום אינו הפסק אף כאן אינו הפסק שכך נתקנו למצוה וסדרו של יום ועוד אמר הרמב"ן ז"ל שמצינו גדולה מזו בברכת התורה דמעיקר תקנה הפותח מברך לפניה והחותם מברך לאחריה והרי כאן כמה הפסקות שזה ברך וקרא ונסתלק והלך לו ושמא יצא לשוק ושמה אחרונים קוראין בברכה שלו ואחרון מברך בסוף ופוטר בברכה שלו ששה הראשונים והטעם כיון דקריאת כל השבעה חובה ליום מצוה אחת היא ואין הפסקות שלהם כלום שעיקר מצוה זו להפסקות הללו היא וכן קריאת הלל על אכילת פסחים ומצה חובה היא ואין הפסקה של סעודה גורמת ברכה לא בתחלה ולא בסוף הילכך מברך בתחלת מצוה וסופה וכ"ת א"כ אחרון הקורא בתורה לא יפתח בברוך כשמברך לאחריה כשם שאין ברכת יהללוך פותחת בברוך לא דמי דהתם כיון שהיא בא[נ]שים הרבה אין ברכתו של אחרון כסמוכה לברכתו של ראשון אבל בהלל כיון שאחד מברך לשתיהן עשו אותן כסמוכות:

אבל רבינו האי גאון ז"ל כתב בתשובה שאין מברכין על הלל שבלילי פסחים לגמור את ההלל שאין אנו קוראין אותו בתורת קורין אלא בתורת אומר שירה שכך שנינו ר"ג אומר וכו' ובסיפא לפיכך אנו חייבין להודות להלל וכו' לפיכך אם בא אדם לברך משתקין אותו אלו דברי הגאון ז"ל וכן הסכימו הגאונים רב נמה ורב יוסף ורב יצחק בן גיאות ז"ל וזו שהקשו מדתנן כל הטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו אפשר לתרץ לפי דבריהם שברכת יהללוך בלילי פסחים אינה באה על קריאת ההלל לאחריו כדי שנאמר שתהא טעונה לפניו אלא על כוס רביעי היא באה והיינו טעמא דקרי ליה הכא ברכת השיר והיינו דהכא שיילינן מאי ברכת השיר ואלו התם בסוכה דהוא עיקר דינא דהלל כי קתני (דף נ"ט) מקום שנהגו לברך אחריו יברך לא שיילי מאי מברך אלא ודאי ברכה אחרונה של הלל היתה ידועה אצלם ולא שאלו עליה מעולם אבל הכא ברכת הכוס היא ולפיכך שינו שמה וקראוה ברכת השיר כלומר שאינה ברכה על קריאת הלל אלא ברכת השבח היא ולפיכך חותמת ואינה פותחת כענין שמצינו ברכות השבח שבאות בחתימה בלא פתיחה כגון על הגשמים מודים אנחנו לך וכו' וחותמת ואינה פותחת כך תירצו בזה ותמהני דא"כ אף ברכת אשר גאלנו לא היה לה לפתוח בברוך מפני טעם זה וקרוב אני לומר דברכת יהללוך בלילי פסחים הויא כסמוכה לברכת אשר גאלנו שפתיהן באות על מה שנתחדש בלילי פסחים מד' כוסות שברכה ראשונה של קידוש אף בשאר יו"ט היא באה וכן ברכת המזון אבל ברכת גאולה ויהללוך באות על מה שנתחדש בליל זה ולפיכך דנו אותה ברכה של יהללוך כסמוכה א"כ לפי שברכת יהללוך בימים שקורא בהם את ההלל סמוכה ואינה פותחת אף בלילי פסחים שאינה סמוכה לא רצו לפתוח בה שלא רצו לתקן ברכה אחת בשתי מטבעות כדי שלא יבא לפתוח בה בזמן שהיא סמוכה וזה יותר מסכים עם מה שכתבתי למעלה בפירוש הירושלמי וזה מה שאמרו בירושלמי שניא היא שאם שמעו בבהכ"נ יצא תירץ הרשב"א ז"ל לפי שיטה זו דה"ק שעיקר תקנת קריאת ההלל בלילי פסחים בבהכ"נ היתה ולא בביתו ולפיכך בין שמעו בבהכ"נ בין לא שמעו אינו מברך בביתו שהשוו חכמים מדותיהם כדי שלא יהא מי שלא שמעו מברך ומי ששמעו אינו מברך: חמישי אומר עליו הלל הגדול ד"ר טרפון. כתב הר"ז הלוי ז"ל דר' טרפון אמתני' פליג דתנן ולא יפחתו לו מד' כוסות של יין ור' טרפון ס"ל דחמשה ניהו ועל החמישי אומר הלל הגדול ולפ"ז לא קי"ל כר' טרפון ולא נהירא דאי ברייתא פליגא אמתני' הוה ליה למתני בגמרא מני מתני' לא ר' טרפון ולא יש אומרים דהכי אורחא דתלמודא ועוד דאם איתא דהכי הוא היכי אפשר דלא אשתמיט חד תנא למתני ולא יפחתו לו מד' כוסות של יין ר' טרפון אומר חמשה ועוד דמדשקלי וטרו אמוראי בדר' טרפון אלמא הלכתא כוותיה וסוגיין

א חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי רבי טרפון וי"א ה' רועי לא אחסר מהיכן הלל הגדול אמר רב יהודה מהודו ועד על נהרות בבל ורבי יוחנן אמר משיר המעלות עד על נהרות בבל רב אחא בר יעקב אמר מן כי יעקב בחר לו יה עד על נהרות בבל ומנהגא דעלמא כרב יהודה בתרוייהו בברכת השיר ובהלל הגדול: מתני' * אין מפטירין ב אחר הפסח אפיקומן ישנו

תורה אור

תהלים כג · תהלים קלו · שם קלז · שם קכ · שם קלה · תהלים קלה

רש"י

ברכה לכל חד: הלל הגדול. שהקדוש ברוך הוא יושב ברום עולם וזן כל העולם כמו שנאמר נותן לחם לכל בשר: מתני' אין מפטירין. לשון הנפטר מרבו כלומר מן הסעודה אין אומרים אפיקו מיני

שלטי הגבורים

א לפי' רשב"ם אין לעשות כוס חמישי וכן יראה מדברי רב האי. ומיי' וסמ"ג וטור כתבו שהוא רשות ומדברי רבינו וגם מדברי מיי' מוכח דאין חותמין בכוס ברכה כשעושה כוס חמישי ומדברי רב שר שלום ורב עמרם והרבה מן הגאונים מוכח דמי שירצה לעשותו לא יחתום אחר הלל ויאמר עליו הלל הגדול ונשמת ויחתום וכן כתב הרי"ץ גיאות וכ"כ סמ"ג בשם רבינו חיים:

ב י"א דכזית אפיקומן צריך לכורכה במרור ולטובלה בחרוסת ולאכול אחריו כזית מצה לבד והרא"ש כתב דא"צ אלא כזית אחד לבד ואם שכח מלאכול האפיקומן עד שאמר הב לן ובריך כתב הרי"ף דיכול לאוכלו בלא ברכה דאתכא דרחמנא סמכינן ואבי העזרי כתב דיטול ידיו ויברך המוציא ויאכלנו וכן הדין אם לא נזכר עד לאחר ברכת המזון קודם שיברך בפה"ג ואם לא נזכר קודם שבירך בהמ"ז וגם בירך בפה"ג אינו אוכל פעם אחרת מפני שהיה צריך לברך ברכת המזון ולברך בפה"ג ומרבה על הכוסות אלא סומך על המצות שאכל וכ"ה כתב דלעולם כששכח אינו חוזר לאכול דיוצא הוא בכזית שאכל בראשונ' אע"פ שאכל דבר אחר אחריו והרא"ש הסכים לדעת אבי העזרי:

לשון ריא"ז

ועיקר מצות אכילת מצה באחרונה היא אלא שאין מברכין עליה שכבר ברכו עליה בתחלת אכילתה והיא הנקראת אפיקומן על שם אין מפטירין לומר אחר אכילתה אפיקו מיני מזון שאסור לאכול כל דבר ואפי' מיני מגדים אחר אכילת מצה כדי שיהא טעם מצה בפיו ור"י אוסר אפי' לשתות יין

עין משפט

א מיי' פ"ו ופ"ח מה' חמץ ומצה סמג עשין מא טור א"ח סי' תעת תפט תפא :

דף קיט:

מלחמת ה'

ועוד כתב הרי"ף ז"ל מנהגא דעלמא כר"י בתרוייהו בברכת השיר ובהלל הגדול עד וקיימא לן כתנא דידן דלית ליה אלא ארבעה כוסות:

אמר הכותב בכאן לא שמע בעל המאור ז"ל דברי הראשונים ולא ראה הלכות הרב ר' יצחק בן גיאת ז"ל ולא מצא רב מארי גאון גם מן התשובה שכתב לרבינו האי גאון לא קרא ממנה אלא מקצתה כדי שלא יהיה לנו תרעומות אלא על דברי רבינו אבל הצריכנו להעתיק דברי הראשונים שכולן פירשו דארבעה כוסות חובה כוס חמישי רשות אם רצה לשתות יקרא ואם לאו לא ישתה והדבר הפשוט מן הגמרא דאי ברייתא פליגא אמתניתין הוה לן למימר בגמרא מני מתניתין לא רבי טרפון ולא יש אומרים כדרך כל התלמוד ולא מישתמיט חד תנא וליתני לא יפחתו לו מד' כוסות של יין ר"ט אומר חמשה ועוד דשקלו וטרו אמוראי כר"ט אלמא הלכתא כוותיה וקיימא לן ד' כסי תקינו רבנן דרך חירות ולא חמשה · והוי יודע שטעם אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כדי שיהא הפסח נאכל על השבע וגזרה גזרו בו שלא יאכל אפילו דברים שאינן משביעין ואינן באין אלא בקינוח והיינו פלוגתא דשמואל ורבי יוחנן דשמואל סבר לא אסרו אלא כגון אדדיליא וגוזליא לאבא שהן חביבים עליו ואנו ממלאין כרסנו מהן ורבי יוחנן סבר אפי' קליות ואגוזים אסור ותניא כוותיה דרבי יוחנן וזהו שאמרו לא מיבעיא אחר מצה דלא נפיש טעמיה וכו' דבעינן שיהא מברך בעוד שטעם פסח בפיו כדי שיהא לו בכל זה היכר שלא יחזור ויאכל ונמצא פסח נאכל באמצע סעודה וכך אמרו הראשונים שלא קודם קריאת הלל בלבד אסרו אלא כל הלילה כדי שלא יאכל פסח בכרס ריקנית מפני דוחק חבורות ולאחר שיגמור סדר הלילה יהא עורך שולחן ואוכל זה כפתור ופרח וכשם שאמרו בפסח כך אמרו במצה ולא שיהא דינה כן שהרי לא אמרו בפסח שיהא נאכל על השבע אלא משום שלא יבא לידי שבירת עצם ואין טעם זה במצה אלא מצות חכמים היא בלכתחילה זכר לפסח ואף על פי שאנו בברייתא ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה בכאן מן הראשונה הוא שיצא ועליה הוא מברך ואין אותה שבאחרונה באה חובה דתניא במכילתא יאכלוהו מכאן אמרו ספסח נאכל אכילת שבע ואין מצה ומרור נאכלין אכילת שבע וגמרינן נמי מוכחא שאילו היה כן היו חולקין במי שכל פתו מצה כדרך שחלקו במי שאין לו אחר ירקות אלא שלדברי הכל שהיה כורכן בזמן דאיכא פסח כולן נאכלין על השבע לא מפני חובת עצמן אלא מפני הפסח הבא עמהן ומפני כל זה תקנו שיהו מפטירין סעודתן במצה זכר למקדש ולענין משתא בתר כוס רביעי ודאי אסור לא מפני מצה שהרי כבר שתה אחריה שתי כוסות ועוד אמרו כגון תמרי קליות ואגוזים מיני מיכלא אבל במיני משתיא לא אלא טעם הדבר כדי שלא יהא מוסיף על ד' כוסות ונראה כמו שמתחיל בסדר אחר ורוצה לאכול פסח מצה ומרור ואין נמנין על שני פסחים כאחד ועוד שאם כן לא היה פסח ראשון נאכל על השבע וכן במצה לפיכך אסרו לשתות אחר ד' כוסות אלא שהתירו לו כוס חמישי והאריכו עליו את הדרך לקרות עליו הלל גדול וזהו מה שאמר רבינו הגדול ז"ל ומאן דלאי לית ליה רשותא למישתי אלא מיא ולאחר הלל זה לא אשכחן בגמרא דאסור דאיכא למימר דיו שהתמרת עליו בכוס חמישי לקרות עליו הלל גדול וכל מי שרוצה לשתות בקריאה זו הותר לו אלא שאמר רבינו הגאון דנקיטי רבנן ממנהגות דנהיגין בישראל דכל מאן דבעי למישתי שתי בין שני לשלישי ולא חזי לנו ולא שמיע לנא מאן דשתי חמרא בתר ברכת השיר בליליא קמא ובתמא דכולהו רבוותא אמר נמי רב יצחק בן גיאת הכי וכתב דכן מנהג ומעשה בכל ישראל מאין שינוי כלל ואין אנו משגיחין על כל מה שהתיר בבעל המאור ז"ל ולא שומעין אנו לדבריו לפרוץ גדרן של ראשונים וכאותו ירושלמי שכתב רבינו ז"ל שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח כבר כתבנו גם אנו בו דעתנו במסכת שבועות בדברים נכונים וברורים ומה שכתב בעל המאור ז"ל בספירת העומר והכין הסיקנא במנחות אמימר מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש הוא ואע"פ שאנו מונין ימים ושבועי מנהג הוא בידינו ואינו אלא עיקר הלכה דקיימא לן כרבנן דבי רב אשי דמנו יומי ומני שבועי וכן פסקו כל הגאונים ורבינו ז"ל. סליק מסכת פסחים

המאור הקטן

כתב הרי"ף ז"ל מנהגא דעלמא כרב יהודה בתרוייהו בברכת השיר והלל הגדול. ואנן לא חזינן האי מנהגא בהלל הגדול דאליבא דר"ט הוא דאית ליה כוס ה' א] וקי"ל כתנא דידן דלית ליה אלא ד' כוסות ואם רצה להוסיף כוס חמישי ולעשות כר"ט אין אנו מונעין אותו ואומר עליו מה שירצה או כרב יהודה או כרבי יוחנן או כרב אחא בר יעקב ואם בא לשתותו בולא כלום אין בנו כח למחות בידו וכן אם רצה לשתות כוסות הרבה: ומצאתי בתשובה לרבינו האי גאון ז"ל לענין משתיא דבכוס חמישי לא משכחן בגמ' דאסור ודאי מיכל קא אמרינן אין מפטירין אחר מצה אפיקומן וכיון דבריך בהמ"ז לית לן למיכל מדעם אבל משתיא מנהגא היא ירושת בנים מאבות אלו דברי הגאון ז"ל ומדבריו אתה למד שזה שאמרו בירושלמי בין ג' לד' לא ישתה למה בשביל שלא ישתכר דוקא בין ג' לד' שלא יפסיד קריית ההלל אבל אחר כוס רביעי שכבר גמר ההלל אם נשתכר לא הפסיד ולא נשכר וכן כתב ה"ר שמואל ז"ל וכן נראין הדברים ומינה נקטינן שאין לו לשתות בין פסח לברכת המזון ולא בין מצה [illegible] לברכת המזון והא דתנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן יש שפירשו טעמו של דבר כדי שיהא נאכל על השבע וכדי שיאמר עליו את ההלל בכרס מלאה ובירושלמי פירשו מה טעם הפסח [illegible] השבע כדי שלא יבא לידי שבירת העצם וכך ראיתי במגילת סתרים לרבינו נסים ז"ל. ואין טעם [illegible] לנו למה ששנינו אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן דהא בגמ' דילן אמרינן לא מיבעיא אחר [illegible] דלא נפיש טעמא מפכח לה אלא אחר הפסח סלקא דעתך אמינא כיון דנפיש טעמיה אימא [illegible] ליה קמ"ל אלמא משום פכחי טעמא הוא ויש לשאול מה לנו אם נתפכח טעמו לאחר אכילתו דבר זה כטעם שאמרו בשתיית יין שבין כוס ג' לד' שלא יפסיד קריאת ההלל ולפי שהיו כל [illegible] שבהמ"ק קיים אוכלים לפנים מן החומה והיה המקום צר להם כמו שאמרו בזיתא פיסהא [illegible] באיגרא ופירשוה דאכלי ארעא ואמרי התם נראה לנו מזה כי מפני דוחק המקום היו צריכין [illegible] אחר אכילתן מיד ועולים לראש גגותיהם לומר את ההלל לפיכך חשו להם חכמים שלא [illegible] את ההלל ב] לכך אסרו להפטיר אפיקומן שלא לפכח טעם הפסח והנהיגו הדבר אף לאחר [illegible] במצה זכר למקדש (כמאן) אין מפטירין אחר מצה אפיקומן ג] אבל הא דתנן ישנו מקצתן [illegible] ודאי דוקא בפסח שלא יהא הפסח נאכל בשני מקומות ואין לנו כן במצה וה"ר שמואל [illegible] למצה שיהא זכר למקדש והביא ראיה מדברי אביי דהוה יתיב קמיה דרבה וחזייה דהוה [illegible] ובידוע שרבה ואביי לאחר חורבן הבית הוו ואני אומר מעשה דאביי ורבה בשאר ימות השנה [illegible] בפסח ולפרושי דמתני' נקטינן ליה לההיא עובדא למימרא דאיכא הפרש בין מינם ובין נמנום [illegible] מתנמנם הוא נים ולא נים וזהו ששנינו רבי יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו [illegible] של אביי שום סרך בדבר מצה אלא מה שהזכירוה לפי' משנתנו וכן הרי"ף לא חשש לכתב [illegible] משגיחין באכילת מצה במתנמנם ולא בנרדם. ועל כל מה שכתב הרי"ף במאן דבעי לברוכי [illegible] בתי היכי עביד* אין אנו כמו כן משגיחין מאחר שפירשנו טעם אין מפטירין אחר הפסח [illegible] אפיקומן שלא ישבח מלומר את ההלל אחר שגמר את ההלל מה לנו עליו בכל מה שיעשה ואם [illegible] וחזר ואכל כל הלילה מה עבירה היא בידו אנו אין לנו אלא קום אכול מצה ובל תאכל חמץ אבל [illegible] מצה מנין לנו ואין אנו רואין שרש וענף לכל אלו הדברים ד] ואף אותו הירושלמי שכתב שבועה ש[illegible] אוכל מצה אסור לאכול מצה לא נתברר לנו טעמו וכבר כתבנו בו דעתנו במסכת שבועות. ויש ששואל[ין] באכילת מצה מה טעם אין אנו מברכים עליה כל ז' כמו שמברכים על הסוכה כל ז' דהא גמרינן מהדד[י] שלילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות בין במצה בין בסוכה כדאיתא בפרק הישן ויש להשיב [illegible] שאדם יכול בשאר ימים לעמוד בלא אכילת מצה ויהיה ניזון באורז ודוחן וכל מיני פירות משא"כ בסוכה

השגות הראב"ד

א] וקי"ל כתנא דידן דלית ליה אלא ארבעה כוסות וכו'. א"א זה לא ידע על מה הוקבעו וודאי יש סמך למנהג הזה מדברי ר' טרפון שאמר חמישי אומר עליו הלל הגדול ומצוה לעשות כדבריו והד' כוסות שמכוס באגדה כנגד ד' גאולות והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי והה' כבר סמכוהו בהגדה כנגד והבאתי ות"ק נמי לא יפחתו לו מד' כוסות קאמר אבל הוסיף עליהם חמישי הרי זה משובח ומדקאמר אומר עליו הלל הגדול דלא אמירה לא שתי ליה ויש טעם בדבר דבזמן שהיה פסח כדי שלא ימשכו אחר השתיה ויניחו אכילת הפסח לנותר ועכשיו שאין פסח נמי כדי שיהא היכר לד' כוסות שכנגד הגאולה כי כל מה שאדם שותה תוך סעודתו אין בו היכר להירות לפי שהוא צורך האכילה וכל מה שישתה לא יפטר מד' כוסות אלא א"כ ישתה אותם שלא בשעת הסעודה וטעם יפה הוא וראוי לסמוך עליו ולא להלעיג על המנהגות. וכן כתב רבינו נסים על ענינים אחרים. ב] שלכך אסרו. א"א באמת ובבירור זה הטעם בלא טעם ובלא ריח: ג] אבל הא דתנן ישנו מקצתן. א"א בירושל' פירשו הטעם משום היסח הדעת פי' כמו היסח הדעת ולכאורה משום פסלות נגעו בו. ואין הדרך הזה למצה ור' יוסי לקולא קאמר באפי' כלן נתנמנמו אין בו היסח הדעת ומעשה דאביי ורבה אסבר דבסעודתא קיימי ומשום היסח הדעת דידים קאמר ליה כדאמרינן ביומא הלכה בסעודה אדם יוצא להשתין נוטל ידו אחת ונכנס דיבר עם חבירו והפליג נוטל שתי ידיו ונכנס אלמא כל היכא דאיכא היסח הדעת צריך נטילת ידים ושינה נמי כיון דחשו לה להיסח הדעת צריך נטילת ידים ואמר ליה נמי מינם קא מנמנימנא ולא אסחי דעתאי ושמעינן מינה יהלכה כר' יוסי וזה הדרך הטוב לענין הזה. וכבר כתבנו שברון דבריו בכל מה שהוא מחבר על דברי הרב ז"ל וב[illegible] ההלכות והרב אבן גאות ז"ל כתבו ככל מה שכתב הרב ז"ל:

ד] ואף שכתב הירושלמי שבועה. א"א אין אומרים למי שלא ראה את החדש יבא ויעיד. וזה לא ידע [illegible] יבין על כן תמה תמהון לבב ואי משום דקשיא ליה הא דתניא יחיד שקבל עליו תענית של כל השבוע ופגעו בו ימים הכתובים במגלת תענית אם גזרתנו קודם לנדרו ידחה נדרו מפני גזרתנו וכו' והא הכא דכו[לי] הוא וקא מדחי מפני גזרתנו וכ"ש מפני מצות מצה שהיא גזרת המקום. זאת היא הקושיא שמקשים חסרי הדעת על הירושלמי ועל הרב ז"ל שהביא אותו בהלכותיו ואנו כבר העמדנו על העיקר שאין פי' הברייתא השנויה בגמרא כמו שהם סוברים בו אבל אם נדרו קודם לגזרתינו שכבר התחיל בתעניותיו קודם שפגעו בו הימים הכתובים במגילת תענית תדחה גזרתנו מפני נדרו כמו שאמרו במסכת תענית אין גוזרין תענית בתחלה בר"ח בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין וכ"ש בשאר ימים של מגלת תענית ומשום הבמקה נקט הכי אבל [illegible] גזרתנו קודמת לנדרו כלומר שלא התחיל עדיין בקבלתו עד שפגעו בו אותם הימים לא יתחיל בהם אע' שהיתה קבלתו קודם לכן. מ"מ זה הדחוי אינו אלא לאותם הימים הראשונים שפגע בהם אבל מאותם ואי[לך] מתענה בהם שכבר התחיל בקבלתו עד שלא פגע באחרים שבאו אחריהם וזה שנדר שלא לאכול מצה [illegible] נאסר במצה ואל נדרו עליו קודם חיוב מצה. ובלא הירושלמי הרי שנינו במשנתנו בשבועות שבועה שלא אוכל [illegible]

א מיי' פ"ח מה' חמץ ומצה טור א"ח סי' תעז :
ב מיי' שם טור א"ח סי' תעח תעד :

בכולי פרקין ריהטא [דד' כוסות ניכהו ולא חמשה אלא ודאי כדברי הגאונים ז"ל עיקר] דד' כוסות חובה וחמישי רשות ואם רצה לשתות אומר עליו הלל הגדול אי נמי דמצוה מן המובחר לשתות כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול והייט לישנא דאומר עליו הלל הגדול וכך מטין דברי הרמב"ם ז"ל בפרק אחרון מהלכות חמץ ומצה : **מתני'** ישנו מקצתן יאכלו. פי' מתני' לענין פסח מיתניא דאם ישנו מקצתן לכשיקיצו יאכלו אפי' אותן שישנו אבל ישנו כולן לא יאכלו דהוה ליה כשני מקומות : רבי יוסי אומר נתנמנמו יאכלו . דנמנום לא הוי הפסק :

רש"י

מיני מתיקה שרגילין לאכול אחר הסעודה : גמ' כגון ארדליא (ב) · שאני רגיל לאכול כמהין ופטריות אחר סעודתי : וגוזליא לאבא (ג) רב שהיה רגיל לאכול גוזלות אחר סעודתו : אין מפטירין אחר מצה אפיקומן · שצריך לאכול מצה בגמר סעודה זכר למצה הנאכלת עם הפסח (ד) היא המצה הבלועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובת מצה ולאחר אותה מצה אין נפטרין באכילת ד"א שלא לשכח טעמו ובמצה בזמן הזה איירי דליכא פסח דבזמן דאיכא פסח בהדיא תנן : סופגנין · העשויין כספוג מעיסה שבלילתה רכה ואין תורת לחם עליהן ואכן לחם בעינן : דובשנין ואיסקריטין מטוגנין בשמן ודבש ולא הוי לחם עוני אלא לחם עושר : באחרונה* לא · דאין אדם רשאי לאכול כלום

י"א כראשונה :

[א] מלת לי ליתא בא"י :

מתני' ישנו מקצתן יאכלו כולן לא יאכלו ר' יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו : גמ' °מאי אפיקומן אמר רב שלא יעקרו א מחבורה לחבורה ושמואל אמר כגון ארדליא [א] לי וגוזליא לאבא חנניה ור' שילא ור' יוחנן אמרי כגון תמרים קליות ואגוזים תניא כותיה דרבי יוחנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כגון תמרים קליות ואגוזים אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן *מר זוטרא מתני לה הכי אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אבל לאחר מצה מפטירין (א) מסתברא לן כלישנא קמא דאליבא דגמרא הוא ולישנא בתרא אליבא דמר זוטרא הוא הילכך עבדינן כלישנא קמא דהוא אליבא דגמרא והכין נהוג עלמא כלישנא קמא דבתר דאכלין כל מגדני ומיני דפירי אכלין בסוף כזית מצה דמינטרא ולא טעמין לבתר הכין כלום בר מכסא דבהמ"ז וכסא דהלילא ומאן דצחי לית ליה רשותא למישתי אלא מיא ב אבל חמרא לא, °והיכא דלית ליה כולה סעודתא ממצה דמינטרא אלא כזית ג בלחוד דמינטר הוא דאית ליה אביל ברישא מהאיך דלא מינטר ומברך עליה המוציא ולבסוף מברך על כזית דמינטר לאכול מצה ואכיל ומברך אמרור ואכיל והדר כריך מצה ומרור ואכיל בלא ברכה דתניא הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. °ומאן ד דלית ליה חמרא בלילי פיסחא מקדש אריפתא מידי דהוה אשבתות וימים טובים והיכי עביד שרי ברישא המוציא ובצע לה לריפתא ומנח ידיה עילויה עד דגמר קדושא ובתר דגמר קדושא מברך לאכול מצה ואכיל והדר מטביל בשאר ירקי ועקר להו לפתורא ובתר הכי אומר מה נשתנה וכולה הגדה עד גאל ישראל ומברך אמרור ואכיל והדר כריך מצה ומרור ואכיל בלא ברכה : ומאן דבעי לברוכי בתרי ותלתא בתי היכי עביד מברך ברישא בביתא דיליה ואכיל כל

גר מצוה **וכתב** רבינו שמואל ז"ל דהוא הדין למצה בזמן הזה דנרדמו (כולן) לא יאכלו והביא ראיה מדאיתא בגמרא דאביי הוה יתיב קמיה דרבה וא"ל מינם קא נייס מר ואיכהו אחר חורבן היו וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל שהביא משנה זו בהלכות ומהאי עובדא פסק רבינו שמואל כר' יוסי דהא רבה לאודיה הוה נייס ולא אביי ואפ"ה א"ל מינם קא נייס מר ואין זו ראיה לפסוק כר' יוסי שאפשר שאביי לא היה מבעלי הסעודה אלא שהיה יושב לפני רבו לכבודו עד שהיה גומר סעודתו והר"ז הלוי כתב דדינא דמתני' בפסח דוקא הוא ולא במצה ועובדא דאביי ורבה לא בפסח הוה אלא בבי מדרשא ולא הביאוהו בגמ' [אלא] כדי ללמוד ממנו פי' דנרדמו ונתנמנמו : **גמ'** מאי אפיקומן רב אמר שלא יעקרו מחבורה לחבורה. ואפיקומן לשון אפיקו מנאי ופירש רבינו שמואל דהא דרב ושמואל בהא פליגי דרב ס"ל שמותר לאכול אחר הפסח מה שירצה באותה חבורה אבל אסור לאכול דבר בחבורה אחרת כדי שלא יבא לאכול הפסח בשני מקומות ושמואל ור' יוחנן סבירא להו שאפילו באותה חבורה אסור לאכול כלום אחר הפסח שאם תתיר לו לאכול כלום לפעמים יאכל רוב אכילתו אחר הפסח ונמצא שאין הפסח נאכל על השבע ושמואל ורבי יוחנן לא פליגי אלא מר נקיט מאי דהרחי' ומר נקיט מאי דהרחי' וכי אמרינן תניא כותיה דרבי יוחנן בדין הוא דמצי למימר תניא כותיה דשמואל אלא משום דסליק מיניה דגמ' מסדר ליה בתרא קאמר תניא כותיה דר' יוחנן זהו תורף פירושו ז"ל ולא נהירא דאם איתא דמשום הכי הוא היכי אמרינן בסמוך בגמרא לא מבעיא לאחר מצה דכיון דלא נפיש טעמא מפכח ליה וכו' והא לאו בפכוחי טעמא אתינן עלה כלל לפיכך נ"ל דרב ושמואל ור' יוחנן כולהו בחד טעמא שייכים דחיישינן שמא יבא לאכול את הפסח בב' מקומות ומשום הכי אסר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה כמו שפירש"י ז"ל ושמואל חייש טפי שאפילו באותה חבורה אסור לאכול אחר הפסח מיני בשר דשמא לא יזכור שאכל הפסח דטעמא דבישרא בתרא מפכח ליה לטעמא דבישרא קמא וישוב עוד לאכול פסח ושמא יאכלנו במקום אחר ודוקא במיני בשר הוא דחיים דארדלי* אינן שתי תיבות ולא מיני כמהין ופטריות כמו שפרש"י ז"ל אלא מיני עופות הן כמו גוזליא וכך אמרו בירושלמי ארדלין וגוזלין ולמיני בשר הוא דחיים שמואל לפי שמתוך שטעם בשר אחריו בפיו ישכח טעם הפסח אבל למיכל תמרים וקליות ואגוזים לשמואל שרי שאין אלו מעבירין טעם בשר הפסח ורבי יוחנן חייש אפילו בהני ותניא כותיה דרבי יוחנן ולפי זה מאי דתניא כותיה דר' יוחנן דוקא היא : **אמר** רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן . דסבירא ליה דכיון דמצה זכר לפסח אתיא כשם שאין מפטירין אחר הפסח כך אין מפטירין אחר מצה ולישנא בתרא לא חייש להכי וקיי"ל כלישנא קמא : **ומאן** דצחי לית ליה רשותא למשתי אלא מיא אבל חמרא לא . זו היא סברת הגאונים והרב אלפסי ז"ל דסבירא להו דכיון דתנא חמישי אומר עליו הלל הגדול אלמא דבלאו הכי אסור ליה למשתי בתר כוס רביעי ולא משום מצה שהרי כבר שתי אחרי' שתי כוסות ועוד אמרו כגון תמרים וקליות ואגוזים ומיני מיכלא אבל מיני משתיא לא אלא טעם הדבר כדי שלא יהא מוסיף על ארבע כוסות ונראה כמי שמתחיל בסדר אחר ורוצה לאכול פסח ומצה ומרור ואין נמנין על שני פסחים כאחד ועוד שאם כן לא היה פסח ראשון נאכל על השבע וכן למצה לפיכך אסרו לשתות אחר ד' כוסות אלא שהתירו לו כוס חמישי והצריכו עליו את ההלל הגדול כך כתב הרמב"ן ז"ל לקיים דברי רב אלפסי ז"ל והר"ז הלוי ז"ל חולק עליו ואומר דדוקא בין שלישי לרביעי הוא שאמר לא ישתה ופירשו עלה בירושלמי כדי שלא ישתכר כלומר ויפסיד קריאת ההלל אבל אחר כוס ד' שכבר גמר את ההלל אם נשתכר לא הפסיד ולא נשכר : **והיכא** דלית ליה כולה סעודתא ממצה דמנטרא וכו' . יש תמהים על הרב אלפסי ז"ל על שהתחיל ואמר היכא דלית ליה ממצה דמינטרא אלא כזית בלבד ואחר כך סיים בשני זיתים דאמר דלבסוף מברך על כזית דמנטר לאכול מצה וכו' והדר אמר דכריך מצה ומרור ואכיל בלא ברכה והרי כאן שני זיתים ואפשר שכשאמר הרב ז"ל כריך מצה ומרור מההיא דלא מינטרא קאמר דכיון דכריכה אינה אלא משום זכר למקדש בעלמא מסתייה דעביד לה אפילו ממצה דלא מינטרא אי נמי דכי קאמר דלית ליה אלא כזית בלחוד לאו כזית בלחוד דוקא קאמר אלא כשיעור חובתיה קאמר והר"ז הלוי ז"ל כתב דהיכא דלית ליה אלא כזית מצה דמינטרא אינו כורך כלל אלא אוכל זה בעצמו וזה בעצמו שהכריכה בזמן הזה אינה אלא לזכר בעלמא והיכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר : **הסופגנין** והדובשנין והאסקריטין. לא חזו למצה דמצוה דמצה עשירה נינהו מפני שמטוגנין בדבש: ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. דמצת מצוה נאכלת באחרונה כשם שהפסח היה נאכל על השבע : **ומאן** דלית ליה חמרא בלילי דפסחא מקדש אריפתא וכו' והיכי עביד שארי ברישא המוציא. מידי דהוה אבורא פרי הגפן דקדים לקידוש ומנח ידא עילויה עד דגמר קידושא שכיון שמקדש עליה מצוה לאוחזה בידו כשם שאוחז בכוס שמקדש עליו ובתר דגמר קידושא מברך לאכול מצה משום דקדוש *עדיף טפי : **ומאן** דבעי דבעי ברוכי בתרי או בתלתא בתי וכו' ומברך ברכת המזון והדר מברך לכל חד וחד בביתיה.פירוש לאחר ברכת המזון לאלתר שהוא כוס ג' יכול לברך לכל אחד ואחד בביתו קודם כוס ד' ואין צריך לומר אחר כוס ד' שיכול

ז' ד"א תדיר

וכן כתב מיי' אמנם הרי"ן גיאת כתב שאינו מברך בשעת קידוש אלא המוציא וגומר הקידוש ואוכל ומטבל ירקות ואומר ההגדה ואח"כ מברך על אכילת מצה ובעל העיטור ורב נטרונאי כתב דמוטב שיטבול בירק מיד בלא קידוש ואח"כ יסדר ההגדה וההלל עד למעינו מים ויקדש ויגמור הקידוש ויברך המוציא ויברך על אכילת מצה ויאכל אח"כ מרור כסדר וכן נראה דעת הטור : *) דברים מקוטעים כאן ובטור המה נכונים ע"ש .

יין אחר סעודה כי אם מים לבד ומדברי התלמוד נראה שלא אסרו שתיה אלא אכילה כמבואר בקונ' הראיות . ומי ששכח ולא אכל (ה) מצה ואפי' אפיקומן ונזכר אחר ב"ה נראה בעיני שמברך המוציא ואוכל מצה כל מה שרוצה לאכול ואוכל כזית מצה באחרונה ומברך על היין כדרך שעושה בכל סעודות שבתות וי"ט ואחר אכילת מצה מברך בפה"ג ואינו חושש מפני שעושה בין ג' לד' שהרי הואיל וחוזר ואוכל יין שבתוך הסעודה הוא ויין שבתוך הסעודה אינו משכר ועוד שאינו צריך לשתות מכוס אלא מלא לוגמיו ואין לחוש על שתיה זו ואם רוצה גומר ההלל וכל הסדר ושותה כוס רביעי ואחר כוס רביעי מברך המוציא ואוכל מצת אפיקומן ומברך עליו ברכת המזון ואינו חושש מפני שמרבה בכוסות שלא אמרו חכמים אלא שלא יפחות :

א מדהביא רבינו המשנה כצורתה נראה דדעתו לפסוק כחכמים דהחילוק הוא בישנו דוקא בין כולן למקצתן אבל נתנמנמו נמי דס"ל דלעולם יאכלו וכן כתבו מיי' והר"י והרא"ש והטור כתבו דודאי ישנו כולם לא יאכלו אבל ישנו מקצתן יש חילוק בין אם נשתקעו או נתנמנמו דאם נתנמנמו אכתי יכולין לאכול אבל ישנו אפילו מקצתן חשיב סילוק ולא יאכלו אותם שישנו :

ב הטור כתב דאביו הרא"ש תמה על רבינו מהיכן גמר דאסור לשתות אחר הכוסות דהא לא קאמר בגמרא אלא אין מפטירין אחר הפסח דהיינו שלא לאכול אבל למישתי שרי ומיהו המנהג פשוט שלא לשתות וכן כתבו הגאונים ורבינו יוסף טוב עלם וכתב רבינו יונה הטעם כדי שלא ישתכר וימנע מלספר ביציאת מצרים :

ג והטור כתב מי שאין לו אלא כזית מצה של שימור יאכל מיד כזית דמינטר כדי שיאכל מצה לתיאבון ויברך עליו המוציא ועל אכילת מצה ואינו חושש אם יאכל לבסוף דלא מינטר ותמה הרא"ש על סברת רבינו שכתב דיאכל כזית שמור לבסוף היאך יעשה כריכה אחר שיאכל כזית המשומר ויאכל שאינו שמור אחריו ויבטל טעם המצה *) ויותר טוב היה לאכול בסוף כזית שמור ולא לאכול אחריו כלום וכ"כ רבינו יונה שאוכל לבסוף כזית דמינטר (ויברך עליו על אכילת מצה ולא יאכל אחריו כלום וב"ה כתב שיאכל מיד דלא מינטר) ויברך עליו המוציא ועל אכילת מצה ויאכל דמינטר בסוף בלא ברכה וגם מיימון פליג על אלפסי וכ' דיאכל כזית שמור באחרונה ויברך עליו על אכילת מצה ולא יאכל אחריו כלום :

ד הטור כתב דמי שאין לו יין לא יקדש על הפת בלילי פסחים שהרי אמרו לא יפחתו לו מד' כוסות וכן כתב בשם רב יוסף בר רב ורב האי גאון וב"ה ורבינו כתב שיברך על הפת המוציא

הגהות הב"ח
(א) נ"ב ומסתברא :
(ב) נ"ב לי :
(ג) נ"ב לרב כצ"ל :
(ד) נ"ב וזו :
(ה) נ"ב מלת אפיקומן ויסבת והפי' נמחק :

המאור הקטן

שאין יכול לעמוד בלא שינה ג' ימים והוא חייב לישן בסוכה ולטייל בה והיינו דאמרינן בשבת בפרק רבי אליעזר מצה וכל מכשיריה דוחין את השבת דברי רבי אליעזר מנא ליה לר"א הא אי מסוכה מה לסוכה שכן נוהגת בלילות כבימים זהו טעם שמברכין על הסוכה כל ז' ואין מברכין על מצה כל שבעה וטעם נכון הוא :

השגות הראב"ד

נבלות וטרפות ואכל חייב ואוקמוה רב ושמואל ורבי יוחנן בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים והאי נמי כולל הוא . והא דאמרינן אם התחילו אין מפסיקין דוקא בר"ח וחנוכה ופורים אבל לימים טובים ודאי מפסיקין לפי שאין כאן לא נדר ולא שבועה אבל מי שנדר להתענות אינו מפסיק אלא ע"י שאלה כעין מצה מיהו דוקא כשחל עליו הנדר קודם איסור תורה שכבר נכלל האיסור עם ההיתר אבל אם לא חל עליו הנדר תחלה מפסיק אפי' למגלת תענית וכ"ש לאיסור תורה לפי שאין זה כולל אלא מתחיל באיסור . והאי דנקט ימים הכתובים במגלת תענית לאו משום נדרו קודם לגזרתנו דהתם אפי' ימים טובים נמי מדהו מפני נדרו יבוס כולל אלא משום סיפא נקט דהיכא דלא הל נדרו קודם גזרתנו אפי' ימים של מגלה תענית דוחים את נדרו . ויש עוד לומר אם נדרו קודם לגזרתנו כפשוטו שנדר להתענות קודם שנתקנו אותם הימים וכן גזרת קודמת לנדרו כפשוטו . וא"ת הלא מצה בלילי הפסח גזרת המקום קודמת לנדרו ובכולל נדר דוחה גזרת המקום ומה שקבל עליו תענית שני וחמישי של כל השנה כולל הוא וכי גזרתנו קודמת לנדרו למה ידחה נדרו מפני גזרתנו . כב"ב ונאמר המקבל עליו תענית אינו לא נדר ולא שבועה כדאמרינן בתענית לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתא קמיה דשמואל אמר לי וכי נדר הוא דלא סגיא דלא משלם וכו' וללישנא בתרא נמי דאמרה לא יהא אלא נדר מי לא משלם ואזיל אדנפשיה אלמא קבלת תענית אינו חמור כנדר אבל היא כעין נדקה או כעין תשובה ואין כאן לא נדר ולא שבועה . ולפיכך הוא נדחה מפני גזרתנו אם קדמה לקבלתו ואע"פ שהוא כולל :

כל מאי דצריך ומברך ברכת המזון והדר מברך לכל חד וחד בביתיה ושתי אינהו כסא דקדושא ואגדתא ואכלי מצה וירקי ואיהו לא אכיל בהדייהו ולא מידי ושביק להו למגמר סעודתייהו ומברכי אינהו ברכת המזון והדר אזיל לביתא אחרינא ועביד הכין וכן לכל ביתא וביתא ולבסוף אזיל לביתיה וגמר הלילא ושתי כסא דהלילא (א) דגמרינן להא מילתא (ב) מהא דתניא* כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת הפירות שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא ובעי רחבה (א) °ברכת הלחם של מצה שהיא המוציא וברכת היין של קידוש היום שהיא בפה"ג מהו כיון דחובה הוא מפיק או דילמא ברכה לאו חובה ופשטינן לה מהא דאמר רב אשי כי הוינן בי רב *פפא הוה א מקדש לן וכי הוה אתי אריסיה מדברא הדר מקדש ליה: ושמעינן מינה שאע"פ שבירך לעצמו המוציא על המצה שהיא חובה כי איכא מאן דלא שמע ולא נפיק ידי חובתיה הדר ומברך ליה בין המוציא בין על אכילת מצה בין בפה"א בין על אכילת מרור בין בורא פה"ג כולהו חד טעמא אינון דמצוה נינהו וכן הלכה ואיהו כיון דבריך ליה ברכת המזון לא ליטעום מידי דקיי"ל דאין מפטירין לאחר מצה אפיקומן ואי בעי לאקדומי להנהו בתי ברישא (ג) ומברך להו לא אכיל ולא טעים מידי בהדייהו והדר לביתיה ומקדש הרשות בידו ושפיר דמי: אמר רבא °מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן מאי שנא מרור דכתיב °על מצות ומרורים יאכלוהו בזמן דאיכא פסח אין בזמן דליכא פסח לא מצה נמי הא כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו מצה הדר אהדריה קרא דכתיב °בערב תאכלו מצות: תניא כוותיה דרבא °ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת ליי' אלהיך מה שביעי רשות אף ששת ימים רשות מ"ט הוה דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא יכול אף לילה ב הראשון רשות ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מנין ת"ל בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה. ירושלמי בשבועות בפ"ג שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח שבועה שלא אוכל מצה בלילי הפסח לוקה ואוכל מצה בלילי הפסח שבועה שלא אשב בצל אסור לישב בצל סוכה שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה: כתוב *בסיפרי דבי רב °מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין הרשות וכו' *רבי שמלאי איקלע לבי פדיון ג הבן בעו מיניה על פדיון הבן ודאי אבי הבן מברך [א] שהחיינו מאן מברך כהן מברך דקא מאטי הנאה לידיה או דילמא אבי הבן מברך דקא עביד מצוה לא הוה בידיה אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה אבי הבן מברך שתים והלכתא אבי הבן מברך שתים °ומיחייבין ג למימני ג יומי דשבעה שבועי מאורתא דחמיסר בניסן נגהי שיתסר דכתיב °וספרתם לכם ממחרת השבת *ות"ר (ב) וספרתם לכם כל אחד ואחד מונה לעצמו ממחרת השבת ממחרת יו"ט ותנ"ה* °מיום הביאכם תספרו יכול יקצור ויביא ויספור אימתי שירצה ת"ל °מהחל חרמש בקמה תחל

שיכול לברך לכל אחד ואחד: כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא שהרי כל ישראל ערבין זה לזה במצות חוץ מברכת הלחם והיין ושאר ברכת הפירות שאינן אלא שלא ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה ובזו אין כאן ערבות שאין זו חובת האדם לא ליתהני ולא ליבריך: ברכת הלחם של אכילת מצה. שמברכין לפניה המוציא: וברכת היין. שמברכין לפני קדוש היום מהו על אכילת מצה ומקדש ישראל והזמנים לא תבעי לך דחובה נינהו ומפיק אלא ברכת המוציא וברכת היין מיבעיא לן שאינן באות אלא שהמברך צריך שיטעום ואי אפשר ליהנות בלא ברכה ואי נמי לא טעים איהו אי אפשר דלא יהיב לחד מינייהו למטעם ובעי ברכה מהו כיון דחובה היא אכילת מצה חובה עליו וכן קדוש היום חובה עליו ואי אפשר בלא הנאה והנאה אי אפשר בלא ברכה נמצאת המצוה תלויה בברכת ההנאה ומפיק או דילמא ברכת הנאה לאו חובה למצוה אתי' שאף בכל ההנאות היא נוהגת:

מאי טעמא הוי דבר שהיה בכלל. יום ז' בכלל קרא דכתיב שבעת ימים תאכל מצות היה ויצא מן הכלל דכתיב ששת ימים תאכל מצות ומפיק ליה לשביעי: בזמן שאין בית המקדש קיים מנין. כלומר שאין שם פסח: **גרסינן** בגמ' (דף קכ:) אמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לא יצא ידי חובתו פי' לר"א בן עזריה דאמר דפסח אינו נאכל אלא עד חצות ואיכא מ"ד דהכי קי"ל כיון דכתם לן תנא בפ"ק דברכות (דף ב:) כותיה דתנן התם כל הנאכלים ליום* (ולילה עד חצות) מצותן עד שיעלה עמוד השחר הקטר חלבים ואברים (עד חצות) מצותן עד שיעלה עמוד השחר ודייקינן עלה בגמרא (דף ט.) ואילו אכילת פסחים לא קתני מני ר' אלעזר בן עזריה היא ובפרקין נמי סתם לן כוותיה דתנן (דף קכ:) הפסח אחר חצות מטמא את הידים ואוקימנא לה כר' אלעזר בן עזריה ובפרק איזהו מקומן (דף נו:) סתם לן תנא כוותיה דתנן הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות ואע"ג דסתם לן נמי כר' עקיבא דפליג עליה דתנן בפ' הקורא את המגילה למפרע (דף כ:) דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה ואמרינן בגמרא לאתויי מאי לאתויי אכילת פסחים דלא כראב"ע ותלתא סתמי לא אלימי מחד סתמא כדאמרינן בפ' מצות חליצה (דף קא:) מה לי חדא סתמא מה לי תרי סתמי ואפ"ה מספקא לן הי מינייהו סתמא בתרייתא הילכך אזלינן לחומרא כר' אלעזר בן עזריה ולפיכך צריך ליזהר ולאכול קודם חצות מצה של אפיקומן ואפילו בקריאת ההלל החמירו בתוספ' לקרותו קודם חצות ויש מקילין ואומרים דסתמא דסתים כר"ע אלים טפי מדקתני ליה התם גבי הלכתא פסיקתא ועוד דקיי"ל הלכה כר"ע מחבירו והיינו דאמר רבא לר"א בן עזריה ולא אמר לה סתמא ואין ראוי להקל בכך: **ירושלמי** בשבועות פרק שלישי שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח. דשבועה חלה לבטל את המצות בשב ואל תעשה בכולל הילכך האיך שבועה מגו דחיילא אמצה דכל ימות שנה חיילא נמי אמצה דלילי הפסח: שבועה שלא אוכל מצה בלילי הפסח לוקה ואוכל מצה בלילי הפסח. דכיון דהכא ליכא כולל אין שבועה חלה לבטל את המצוה: שבועה שלא אשב בצל אסור לישב בצל סוכה.דמגו דחיילא אשאר צללים חיילא נמי אצל סוכה: שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה. משום דהכא ליכא כולל וכי תימא אמאי והלא כשם שמצה כוללת מצה שאינה של מצוה כך סוכה כוללת סוכה שאינה של מצוה יש לומר דהיינו טעמא משום דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם וכל לחם שהוא מצה קרוי מצה ואין סוכה סתם בלשון בני אדם אלא סוכת מצוה וכן לולב והר"ז הלוי ז"ל חולק על הרב אלפסי ז"ל שכתב זה הירושלמי ואמר דלפום גמ' דילן ליתיה דבפ' שבועות שתים בתרא (דף כג:) משמע דשבועה אינה חלה לבטל את המצוה ואפי' בכולל דאמרינן התם עלה דמתני' דתנן שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים חייב ומוקמינן לה התם (דף כג:) בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים כלומר דאמר שבועה שלא אוכל נבלות וכשרות דמגו דחיילא אכשרות חיילא נמי אנבלות ואמרינן התם (דף כד.) בשלמא לאו משכחת לה אלא קרבן היכי משכחת לה כלומר דבשבועות בטוי בעי שתהא בלאו והן ומ"ה פרכינן דבשלמא לאו משכחת לה שלא יאכל נבלות וכשרות דבכי האי גוונא מגו דחיילא אכשרות חיילא נמי אנבלות ולא אמרינן מושבע ועומד מהר סיני הוא (ה) דכיון דמ"מ אין שבועתו לבטל את המצוה אבל בהן היכי משכחת לה דאפי' אמר שבועה שאוכל נבלות ושחוטות אע"ג דהוי כולל לא חייל כיון דלבטל את המצוה הוא אלמא שאין שבועה חלה לבטל את המצוה אפי' בכולל והא ודאי לאו קושיא היא (ו) דהני מילי בקום עשה שאין אומר לו לאדם עמוד וחטא כדי לקיים שבועתך אבל בשב ואל תעשה חיילא כדמוכח הכי בירושלמי: **רבי** שמלאי איקלע לבי פדיון הבן וכו' (על פדיון הבן) אבי הבן ודאי מברך. על פדיון הבן: שהחיינו מי מברך. פי' דפשיטא לן שראוי לברך עליה שהחיינו מפני שהיא תלויה בזמן של ל' יום לתיעק שאינו בן (ז) קיימא עדיין עד ל' יום ומסקינן דאבי הבן מברך שתים: **ומיחייבין** למימני יומי דשבעה שבועי וכו' ותנו רבנן וכו'. במנחות בפ' ר' ישמעאל היא (דף סה:) וספרתם לכם כל א'. גמרי רבנן דהאי וספרתם מנין ממש מה שאין כן בשאר ספירות הכתובות בתורה: יכול יקצור. כלומר בזמנו: ויביא ויספור אימתי שירצה ת"ל מהחל חרמש בקמה תחל לספור. דאלמא משעת קצירה ספירה: יכול יקצור ויספור

רש"י

כלום אחר מצות חובה: אע"פ שיצא מוציא. דכל ישראל ערבים זה בזה ולכך יכול להוציאו כיון שהם חובה עליו: חוץ מברכת הלחם. דכיון שאינה חובה אלא ברכת נהנין וכשלא נהנה אינו חייב לברך לכך אין חברו ערב בדבר להוציאו ע"י ברכתו: ברכת הלחם של מצה. כלומר ברכת המוציא שמברכין על מצה כיון דחובה הוא לאכול מצה וחובה נמי לקדש על היין מפיק חבריה ידי חובתו לפי שא"א לאכול מצה בלא ברכה וכן א"א לשתות בלא ברכה או דילמא הך ברכה לאו חובה דברכת נהנין היא ברכת המוציא ובורא פה"ג ולא ברכת המצוה כמו על אכילת מצה וכי האי גוונא: מצה בזמן הזה דאורייתא. לילה ראשונה חובה: (ד) הוה דבר שהיה בכלל. שביעי דכתיב שבעת ימים תאכל מצות ויצא מן הכלל בהאי קרא דששת ימים לומר שהוא רשות: לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא. דהיינו שבעת ימים וזו אחת מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן והכי קי"ל דמצה בזמן הזה [בלילה ראשונ'] דאורייתא' ומרור דרבנן וקי"ל נמי כרבי יוחנן דאין אוכלין אחר מצת חובה שום דבר דלא ליבטל טעם מצת מצוה אבל שתיית יין לא מבטל ליה דשתיה לא מבטלה אכילה: שבועה שלא אוכל מצה בלילי פסחים. אז אין השבועה חלה דנשבע לבטל המצוה הוא ולוקה משום שבועת שוא: יין מצוה. כגון יין של קידוש והבדלה או כדמסיק התם שנשבע תחילה שבועה שאשתה יין וחזר ונשבע שבועה שלא אשתה:

סליקא להו ערבי פסחים
וסליקא לה מסכת פסחים

שלטי הגבורים

א על מה שכתב רבינו ומברכי אינהו בהמ"ז יהב רב עמרם הרי תקנה ליודעים אם אינם יודעים אין תקנה להוציאם ולא מצי מקדש כי אם בבית אחד והאריך בזה רב כהן צדק והרא"ש כתב דיש תקנה להקדותם מצה במצה וכן כתב הרי"ן גיאת וכי' סטור ואפשר דאף בהמ"ז יכול לברך כדי להוציאם כי היכי דברכת הלחם של מצה מוציאם כיון שהיא חובה ה"נ בהמ"ז כיון שתקנו ארבע כוסות ותקנו אחד מהם ברכת המזון הוי חובה: וכתב ב"ס מסתברא דלא מצי מברך בפה"א אשאר ירקות כיון שאינו טועם עמהם אלא יעשה טבול ראשון בחזרת ויברך בפה"א ואכיל וכי מטי למרור אכיל בלא ברכה והרא"ש כתב דמצי שפיר לברך אע"פ שאינו טועם דכיון דתקנת חכמי' היא משום היכרא לתינוקו' הוי כברכת מצוה ויכול להוציאם:

לשון ריא"ז
וכן מי שרוצה לברך בבתים אחרי' ולהוציאם ידי חובתן הולך ומקדש להם ומברך להם בורא פרי האדמה ועל המצה ועל המרור וקורא להם ההגדה ועושה להם כל הענין אבל אינו טועם עמה' כלום ומברכין הן ברכת המזון כדברי רבינו יצחק ז"ל נ"ל שאם רצה לטעו' עמהם טועם ומברך להן כמו כן ברכת המזון ואינו אוכל עמהם מצת אפיקומן ומברך בהמ"ז וא"כ הולך לבתים להוציאן י"ח ואוכל עמהם כל מה שירצה ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה שהרי יש טעם מצה בפיו כמבואר בקונטרס הראיות:

ברבינו השמיט (ח) מפסקיו הא דאמר ר' אלעזר בן עזריה דהאוכל מצה אחר חצות בליל פסח לא יצא י"ח אלמא דס"ל דלית הלכתא כוותיה וכן כתב מיי'. וסמ"ג וטור כתבו דהלכה כר' אלעזר וצריך שיאכלנה קודם חצות:

לשון ריא"ז
ומצות אכילת מצה היא עד חצות הלילה ואם אכל אחר חצות לא יצא י"ח כמבואר בקונטרס הראיות:

ב וכתב הטור דהמנהג הוא לספור כך ביום ראשון אומר היום יום אחד עד שמגיע לשבעה ימים ואז יאמר היום שבעה ימים שהם שבוע אחד וביום ח' יאמר היום שמונה ימים שהן שבוע אחד ויום אחד עד שיגיע לי"ד ימים ואז יאמר היום י"ד ימים שהם שני שבועות וכן לעולם. ועוד יש מנהגים אחרים אמנם אנו נהגינן כמו שכתבנו וכתב אבי העזרי היכא דפתח ואמר בא"י אמ"ס אדעתא דלימא היום יום ד' שהוא סבור שהם ארבע וסיים חמשה וכן חמשה א"כ איפכא הם ד' ופתח אדעתא דלימא ד' וטעה וסיים בחמשה מסתברא דבתרוייהו לא נפיק דבעי' פתיחה ותחימה ודאי. אם אינו יודע ופתח אדעתא דלסיים בה כמו שישמע מחבירו ושתק עד ששמע מחבירו וסיים כמוהו יצא דפתיחה ותחימה איכא ע"כ וצ"ע מ"ש הכא מדין פתח בשיכרא וסיים בחמרא דאית' פ"ק דברכו' ועיין במרדכי פ' הקורא המגילה למפרע ויש חילוק בין היכא שעיקרו דאוריי' כי הכא גבי ספירת העומר ובין דבר שעיקרו דרבנן כי ההיא דפ"ק דברכות:

הגהות חו"י
(א) עי' רי"ף ר"ס דף רי"ד ע"א: (ב) פ' ר' ישמעאל דף ס"ו:

עין משפט

א מיי' פ"ו מה' חמץ ומצה סמג עשין מ"ה טור א"ח סי' תעת תפג:
ב מיי' פי' י"א מה' בכורות סמג עשין קמג טוי"ד סי' שה.
ג מיי' פ"ז מה' התמידים סמג עשין ר טור א"ח סי' תפט:

הגהות הב"ח
(א) וגמריק כצ"ל: (ב) נ"ב בסוף פ"ב דר"ה ועי' לקמן דף ש"ע ע"ב: (ג) נ"ע מברך להו ולא אכיל: (ד) נ"ע שביעי רשות דכתיב וביום השביעי עצרת ולא כתיב תאכל מצות שהר הוציאו מן הכלל: (ה) נ"ע כיון דמ"מ. (ו) וכ"כ התוס' בשם ר"י פ"ג דשבועות דף כ"ד בדבור אלא כן היכי משכחת ועיין עוד בדברי הר"ן פ"ג דשבועות דף ש"א ע"א ובדף שי"ד ע"א ויתבאר לשם דברי בעל המאור והשגת הרמב"ן עליו בענין זה: (ז) נ"ב פדיון עד: (ח) וכא"י אי להאי מימרא דרבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא: דברים עז

א מיי' פ"ז מה' מאכלות אסורות הל' ב' לאוין קמב טוש"ע י"ד סי' רצג:

ויספור ויביא אימתי שירצה ת"ל מיום הביאכם תספרו. אלמא קצירה וספירה והבאה בהין ביום א': אימתי הן תמימות בזמן שהוא מתחיל מבערב. פי' לספור וקצירה נמי מבערב כדאיתא במנחות (דף סו.) אבל הבאה ביום: וכי היכי דמצוה למימני יומי ה"נ מצוה למימני שבועי. ומצוה למימני שבועי פלוגתא היא במנחות פ' ר' ישמעאל דגרסי' התם אמר אביי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי רבנן דבי רב אשי מנו יומי ומנו שבועי אמימר מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש בעלמא הוא וכיון דאביי ורבנן דבי רב אשי מנו יומי ומנו שבועי קי"ל כוותייהו אע"ג דאמימר פליג עלייהו והפירוש הנכון במצוה למימני שבועי היינו בתשלום כל שבוע ושבוע אבל ברוב המקומות התמירו על עצמם לומר בכל יום היום כך וכך לעומר שהם כך וכך שבועות וימים כך ורוב מפרשים מסכימים דספירת העומר עכשיו דליכא הבאה ולא קרבן איננה אלא מדרבנן בעלמא זכר למקדש כדאמר אמימר התם זכר למקדש בעלמא הוא: וכהגדה גם כן אמרו בשעה שאמר להם משה תעבדון את האלהים על ההר הזה אמרו לו ישראל משה רבינו אימתי עבודה א אמר להם לסוף חמשים יום והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו נר מצוה

תחל לספור יכול יקצור ויספור ויביא אימתי שירצה ת"ל מיום הביאכם תספרו חמשים יום יכול יקציר ביום ויביא ביום ויספור ביום ת"ל °שבע שבתות תמימות תהיינה אימתי הן תמימות בזמן שהוא מתחיל מבערב הא כיצד קצירה וספירה בלילה והבאה ביום: וכי היכי דמצוה למימני יומי ה"נ מצוה למימני שבועי דאמר אביי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי: ואסיר לן למיכל חדש עד *אורתא דשבסר בניסן נגהי תמניסר דכתיב °ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו ותנן* החדש אסור מן התורה בב"מ ואמרינן בגמרא* אמר רבינא אמר' לי אם אבוך אכיל באורתא א דשבסר נגהי תמניסר סבר לה כרבי יהודה דאמר והלא מן התורה הוא אסור שנאמר °עד עצם היום הזה עד עצומו של יום וקא סבר עד ועד בכלל וחיישינן לספיקא הילכך שבסר דספיקא דשיתסר הוא לא אכיל עד אורתא וכן הלכתא:

ויקרא כג | ויקרא כג | מנחות דף סח: | ויקרא כג

סליק פירקא וסליקא מסכת דפסח ראשון

מכאן קבעו חכמים לספירת העומר כלומר בזמן הזה שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר אלא מחשבין נ' יום לשמחת התורה כמו שמנו ישראל באותו זמן וזה ודאי דרך מדרש הוא דעיקרא דמילתא זכר למקדש כדאמר אמימר אבל מ"מ כל זה מוכיח שאין הספירה עכשיו אלא מדרבנן ולפיכך אמרו בתוספות דכיון דמדרבנן היא טוב לספור ביום ראשון בספק חשיכה כדי שיהיו שבע שבתות תמימות לגמרי ואין זה נכון שיכניס עצמו בספק לכתחלה ואי משום תמימות אין להחמיר בתמימות בזמן הזה שהוא מדרבנן טפי מספירה דאורייתא אלא כל שסופר בלילה תמימות קרינן ביה אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' ח' מהלכות תמידין ומוספין שמצוה זו של ספירת העומר מוטל' על כל איש ישראל בכל מקום ובכל זמן ומשמע לי דסבירא ליה ז"ל דאמימר דלא הוה מני שבועי הוא דס"ל דזכר למקדש בעלמא הוא ולפיכך היה פוטר עצמו מן השבועות אבל איהו רבנן דהוו מנו יומי ושבועי דקיימא לן כוותייהו סבירא להו דבזמן הזה דאורייתא. וכתב מר יהודאי ז"ל דמאן דלא מני עומר בליליא קמא לא מני בשאר לילות פירוש דמשום דבעינן תמימות אבל בשאר לילותא היכא דלא מני מאורתא מני מיממא ורב האי ז"ל חולק ואומר דאי משום דבעי תמימות שכח באחד הימים נמי חסר המנין ולפיכך הוא אומר שאם לא ספר בלילה סופר ביום וכן כתוב בהלכות גדולות שסופר ביום ונראה שסומכין הן על מתניתין דבס"פ ר' ישמעאל במנחות דתנן התם (דף עא.) מצותה לקצור בלילה ואם נקצר ביום כשר וכיון דקצירה דיעבד ביום אף ספירה דיעבד ביום אבל ר' יצחק ז"ל אומר שאינו סופר ביום ומתני' דסוף פרק רבי ישמעאל ליתא דקיימא לן כסתם מתני' דמגלה (דף כ:) דקתני כל הלילה כשר לקצירת העומר והתם בס"פ ר' ישמעאל מייתינן לה ואמרי' עלה מה דיום בלילה לא אף דלילה ביום לא אלמא נקצר ביום פסול וכיון דקצירה פסולה ביום ספירה נמי ליתא ביום דהא בהא תליא כדתניא בברייתא דלעיל יכול יקצור ויביא ואימתי שירצה יספור תלמוד לומר מהחל חרמש וגו' וקתני נמי בסיפא שקצירה וספירה בלילה והבאה ביום וכתמא דהתם עדיפא ליה דתני לה גבי הלכתא פסיקתא וכתוב עוד בהלכות גדולות אם שכח יום א' ולא ספר שוב אינו סופר דבעינן תמימות וליכא ובתוספות חלקו עליו: **וכתוב** בספר המאור שיש שואלין מה טעם א"א זמן בספירת העומר ועוד מה טעם אין אנו סופרים בלא ברכה ביו"ט שני של פסח כדאמרינן בסוכה (דף מז:) בשמיני ספק שביעי מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן מפני שברכת הסוכה עומדת כנגד קדוש היום [הכי נמי ברכת העומ' עומדת כנגד קידוש היום] וגמני מימני ולא ליבריך ברוכי ועוד מה טעם אין אנו סופרין ב' ספירות מספק כמו שאנו עושין שני י"ט מספק והוא ז"ל השיב דכיון דספירת העומר אינו אלא לזכר בעלמא דהכי אסיקנא בדוכתיה במנחות אמימר מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש הוא ואנו שאנו מונין ימים ושבועות מנהג הוא בידינו אבל להטעינו זמן אין לנו ועוד שלא מצינו ברכת זמן אלא בדבר שיש בו שום הנאה כגון נטילת לולב שהיא באה לשמחה ותקיעת שופר לזכרון לאבינו שבשמים ומקרא מגלה דחס רחמנא עלן ופרקינן ופדיון הבן שמברך אבי הבן שהחיינו לפי שיצא מספק נפל דכל ששהה ל' יום באדם אינו נפל ולספירת העומר אין בו זכר לשום הנאה אלא לעגמת נפש לחורבן בית מאויינו ואם אמרו בשמיני ספק שביעי של סוכה מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן שלא תבא ברכה מכח יו"ט ב' מדרבנן ותעקור יו"ט ראשון של שמיני של חג דאורייתא שהוא עומד כנגדה ומשום הכי יתבינן ולא מברכינן אבל אנו היאך נעקור ברכת ספירת העומר משום יו"ט שני *דרבנן שהוא עומד כנגדה ולא אתי דרבנן ודחי דאורייתא הילכך מונין ומברכינן ואם באנו לספור שתי ספירות מספק נמצא ספירה שניה מושכת עד יום טוב ראשון של עצרת ואתי לזלזולי ביום טוב ראשון דאורייתא הילכך אין לנו אלא מה שנהגו והמקומות שנהגו שלא למנות שבועות בכל יום ויום עד מלאת השבוע ובסוף כל השבוע כן הוא המנהג היפה: בריך רחמנא דסייען בהדן:

[נ"א באה מכח יו"ט ראשון שהוא מה"ת ונדחה אותה מפני יו"ט שני]

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לה מסכת פסחים

שלטי הגבורים

א והאידנא שאנו עושין ב' ימים אסור כל י"ז עד תחלת ליל י"ח משום שהוא ספק י"ו ואין העומר מתיר אלא תבואה שנשרשה קודם העומר אבל אם לא נשרשה קודם העומר אינו מתירה כתב הרא"ש ז"ל בתשובה ודאי בכל השנים אין לחוש מספק על התבואה לאוסרה שמא לא נשרשה קודם דסמכינן ארובה דנשרשה קודם לעומר ועוד שהוא ס"ס שמא היא מתבואות שנה שעברה ואפילו היא מתבואת שנה זו שמא נשרשה לפני העומר ועתה לפני הפסח נתתי אל לבי יען שימי עינוי עכו"ם היה בפרוס הפסח וגם הבציר היה ולא יכלו לחרוש ומיעוטא דמיעוטא זרעו לפני הפסח ולא מלאני לבי לאסור אולי לא ישמעו לי ואני משיב לשואלים דרשו מאת עובדי אדמה אם יאמרו שהרוב נשרש לפני הפסח מותר ואם לאו אסור וגם אני זכור מנעורי פעמים וג' שימי עינוי עכו"ם היה בפרוס הפסח שרבותי נהגו איסור אבל לא הורו הלכה למעשה לאיסור והאי דסמכינן ואיני מורה איסור דמוטב שיהו שוגגין ואל יהיו מזידין והמרד יפרוש ע"כ:

המאור הקטן

א] ובספירת העומר יש ששואלין מה טעם אין אנו אומרים בו זמן ועוד מה טעם אין אנו סופרים בלא ברכה ביו"ט שני של פסח כדאמרי' לענין סוכה בשמיני ספק שביעי מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן מפני שברכת הסוכה עומדת כנגד קדוש היום ה"נ ברכת העומר עומדת כנגד קידוש היום ונימני נמנאי ולא ליבריך ברוכי ועוד מה טעם אין אנו סיפרין שתי ספירות מספק כמו שאנו עושין שני י"ט מספק וכלל של דבר אין לנו להחמיר בספירת העומר שאינו אלא לזכר בעלמא והכין אסיקנא בדוכתא במנחות דאמימר מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש הוא ואע"פ שאנו מונין ימים ושבועות מנהג הוא בידינו אבל להטעינו זמן אין לנו ועוד שלא מצינו ברכת זמן אלא בדבר שיש בו שום הנאה כגון נטילת לולב שהוא בא לשמחה ותקיעת שופר לזכרון בין ישראל לאביהם שבשמים ומקרא מגלה דחס רחמנא עלן ופרקינן ופדיון הבן שמברך אבי הבן שהחיינו לפי שיצא בנו מספק נפל דכל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל ולספירת העומר אין בו זכר לשום הנאה אלא לעגמת נפשנו לחרבן בית מאויינו ואם א"ו בשמיני ספק ז' של סוכה מיתב יתבי' ברוכי לא מברכינן שלא תבא ברכה שהיא באה מכח יו"ט שני של סוכה שהוא דרבנן ותעקור יו"ט ראשון של שמיני חג דאורייתא שהוא עומד כנגדה ומשום הכי יתבינן ולא מברכינן אבל אנו היאך נעקור ברכת ספירת העומר ביו"ט שני שהיא באה מכח יו"ט ראשון שהוא מן התורה ונדחה אותה מפני יו"ט שני דרבנן שהוא עומד כנגדה ודרבנן לא אתי ודחי דאורייתא הילכך מונין ומברכינן ואם באנו לספור ב' ספירות מספק נמצאת ספירה שניה מושכת עד יו"ט ראשון של עצרת ואתי לזלזולי ביו"ט דאורייתא הילכך אין לנו אלא מה שנהגו והמקומות שנהגו שלא למנות שבועות בכל יום ויום עד מלאת השבוע בכל שבוע ושבוע הוא המנהג היפה:

סליקא מסכת פסחים

השגות הראב"ד

א] וספירת העומר יש ששואלין. א"א שאלות הילדים המה ותשובת השאלה הזאת שאין כאן השם עמידת הברכה כנגד קדושת היום לפי שיש לפנינו כמה ימים ואין היכר לקבעו בששה עשר בברכת ספירתו שא"כ אף ספירתו בלא ברכה פוגמתו שהרי אנו אומרין היום יום אחד לעומר והיא עדות לששה עשר ואנו נוהגין בו קדושת ע"ו ועוד שאחר שעשיתו קדש לא תעשנו חול אמרינן אבל אחר שעשיתו חול לא תעשנו קדש לא אמרי' שהרי הקדש לעולם בא אחר חול:

השמטה מבעל המאור בפרק כיצד צולין

דף יח ע"ב ד"ה אמר רב בשר שחוטה שצלאו וכו'. והרי"ף ז"ל כתב בחילוף זה ודבריו כתובים בפרק ג"ה כנסה וזה לשונו הא מילתא פסקו בה רבוותא כלוי וסייעוה למילתא מהיאך דגרסינן במסכת ע"ז פ' השוכר את הפועל לענין בת חיטה ישראל לעכו"ם אביי אמר אסור ריחא מילתא היא ורבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא וקי"ל כל היכא דפליגי אביי ורבא הלכתא כרבא וכיון דהלכתא כרבא שמעינן מיניה דהלכתא כלוי דקאי כרבא הדין הוא סברא דקמאי ואיכא מאן דפליג עליה ואמר דהלכתא כותיה דרב בהאי דהא מסייעא ליה מהא דתניא הרודה פת חמה וכו' וארשב"ל בפת חמה ותבית פתוחה ד"ה אסור והא נמי כהבית פותח ופת הגוה דמי ועוד מהא פת שאפאה עם הצלי וכו' והאי ביניתא דאיטווייא בהדי בשרא וכו' דאלמא כרב ס"ל ואנן לא סבירא לן אלא כדפסקו קמאי והכי ראיות דדחי בהו לפסקא דקמאי אית להו דחייתא דהא רשב"ל לא הויא ראיה למידחי בהא דלוי ורבא דלוי רביה הוא לגבי רשב"ל ורבא נמי בתרא הוא לא ס"ל הא דרשב"ל וקי"ל דהלכתא כבתראי הלכך כד מסלקת להאי מימריה דרשב"ל מהכא קאי רב כר' מאיר ולוי כר"י וקי"ל דר"מ ור"י הלכה כר"י ולא עוד אלא דרבי יוסי לענין ריחא כר"י ס"ל דלא פליג אלא בטעורים מפני שאוכלות גופו של יין ולאו ריחא היא ועוד הא דתניא אין לוין ב' נסחים כא' כלוי דייקא ורב איצטריך להסור: ולהרב לטעמיה ועוד כד דייקת נמי מימריה דרב מסכתא לוי דהייך הדין מימרא דרב בהאי מימרא דייקיה ספ' ג"ה דאמר כיון שנתן טעם בתתיכה כ"נ ואוסרת כל התתיכה כולה ואמרי' מכדי רב כמאן אמרה לבמעטים כר"י דאמר מין במינו לא בטיל ורבנן פליגי עליה דקי"ל דכל איסורין שבתורה בששים ואפי' נתערב גופו של איסור ברב של היתר ו"ה מריחא בעלמא: לא אסרינן ליה ועוד דתני רב כהנא פת וקי' והדין ביניתא דאיטווייא כו' או רב אסרה בלחוד אלא אפילו כלוי אסירי למיכלינהו בכותח מ"ט כיון דשרי למיכלינהו בלא כותחא אי שרי לאמיכלינהו בכותח איסתכת כמאן דשרי לאטוויי בשר שחוטה בהדי בשר נבילה לכתחלה ולוי לא קשרי אלא דיעבד דהא שנאו קאמר ולא צולין לכתחילה ועוד דהאי פת שאפאה כיון דשריא בלהודא הוי לה כדבר שיש לו מתירין ודבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל וכל דבר שהיה א' באלף כריח בעלמא הוא ואפ"ה לא בטיל הואיל ויש לו מתירין והאי פת נמי הכין הוא ולא משום דס"ל כרב עכ"ל:

ספר מרדכי למסכת פסחים

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים:

הגה זה דבר חדש אשר לא היה לעולמים הגהת רמ"א ז"ל על מרדכי כתוב בכתב ידו ממש. והצגנו ציונים לזה שני חצאי לבנה מרובעים עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הצגנו אותו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הדפין מהגמרא שרשם רמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר שהמרדכי.

[דף ב] תקכט *אור לארבעה עשר [בודקין את החמץ] פרש"י שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא (א) וקשה דהא בביטול בעלמא סגי (ב) ופי' ר"י הואיל והחמירה תורה בו כל כך לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא היכא דלא בטיל המרו חכמים שיהא צריך בדיקה אפילו היכא דבטלו גזירה שמא יאכלנו ועוד פי' ר"י משום דאיכא כרת ולא בדילי אינשי מיניה לכך צריך בדיקה עם הביטול: [שם] לאור הנר אומר רבינו מנחם עבר ולא בדק בלילה ובא לבדוק ביום (ג) כמו שאמרו חכמים [צריך לבדוק] לאור הנר וטעמא יש מפני שצריך להכניסו לחורין ולסדקין: תקל [דף ד] הכל (ד) נאמנים על ביעור חמץ אפילו נשים ואפילו עבדים וקטנים ומפרש טעמא משום דבדיקת חמץ דרבנן (ה) ופירש ר"י דאף על פי דנשים נאמנות אף בדאורייתא [א] כגון ניקור גיד וחלב (ו). ומליחת בשר היינו בדבר שיודעות הנשים שיש בודאי איסור אבל על בדיקת חמץ סבורות הן שאין חמץ בחורין ובמגעות מלבדוק מפני עצלותם הכי מפרש בירושלמי: [שם] תקלא אך ביום הראשון תשביתו באור (ז) רש"י ז"ל (ד' ד:) והמיי' (פ"ב מה' חו"מ ה"ב) פירשו דהא דאמר דמדאורייתא' בביטול בעלמא סגי היינו מהשביתו (ח) ורבינו תם אומר דביטול מועיל מטעם הפקר דדרשינן שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה ולע"ג דאמרינן בנדרים (דף מה:) שאין הפקר פחות מג' זהו מדרבנן והכא בחד סגי (ט) דודאי גמר בלבו להפקיע האיסור: [שם] לא (י) ליפתח איניש כו' תקלב (יא) מכאן נראה דאסור לאכול ליל י"ד קודם בדיקה דגזרינן דילמא אתי לאימשוכי: [דף ו] (יב) כופה עליו כלי וכן (א) אם חל י"ד בניסן תקלג בשבת דאז"ל (ד' יג.) דצריך לבדוק החמץ בע"ש שהוא ליל י"ג ומניחו במקום צנוע ולמחר בע"ש מבערו (יג) ואם נשאר ממנו בחורין ביום שבת אחר ד' שעות מבטלו וכופה עליו כלי עד למוצאי יו"ט הראשון ומבערו (יד) וגם נאמר בשם ר"י שהחטה הנמצאת בתרנגולת בפסח צריך כפיית כלי ביו"ט כדי לשורפה בחול המועד דקי"ל כר' יהודה (ד' כח.) דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה דהכי תנן הנא פרק בתרא דתמורה (ד' לג:) כוותיה (טו) ואפילו לאחר (*איסורו) [*ביעורו. מ"י] [ב] (טז) דהיינו משש שעות ולמעלה הוי בשריפה [*נל"ה וכ"ש בפסח ובמ"י אינו כתוב וה"ה בפסח] והוא הדין בפסח (יז) דאמרי' בגמ' (ד' יב:) א"ר יהודה אימתי הוא בשריפה שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר ופר"ת דמזמן האיסור ואילך קרוי שלא בשעת הביעור לפי שאין בני האדם ממתינין כל כך לבער ועוד דמותר למדנו (ד' כז:) דשריפתו לאחר זמן איסורו ורש"י פי' (ד' יב:) שלא בשעת ביעורו היינו בשש אבל בשעת ביעורו דהיינו בשבע השבתתו בכל דבר ולפי' ר"ת דמפרש בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר היינו בשעה ששית דאז רגילים העולם לבערו (יח) אין נפקותא בפסק זה כולי האי דאין אדם משהה חמצו עד אחר חצות (יט) ואף לפירוש רש"י דפירש [*שלא בשעת ביעורו בשש] [בשעת ביעורו היינו בז' ומז' ואילך השבתתו בכל דבר] בשעה חמישית מודה שמבערו בכל דבר וה"ר שמואל מפולייזא אמר שמעתי על ר"י בר' אברהם שהיה רגיל להשהות פרוסה אחת מלשורפה עד תחלת שעה ז' (כ) כדי לקיים ביעור [*חמץ בזמנו. מ"י] כדפי' [ר"ת] דפי' [דשלא] בשעת ביעורו בתחלת (שש) [שבע] ופליאה היא דמפני (*שרפה) [*ברכה [*בימיהם היו רגילין לעשות ברכה ועין בתשובות קולון]:

דביעור שאינה אלא מדרבנן היה סומך על השעות לעמוד בספק השביתו מתחלת שבע: [שם] חמצו של נכרי עושה לו מחילה ופסק ראבי"ה דהיכא תקלד דמונח חבית של יי"נ עם חביות כשרים דצריך לעשות הכירא דלא בדילי אינשי מיניה: [*משמסר מפתחות עי' פ' ח"ה: צריך שיבטל כו' כדפרש"י וראבי"ה קבל מר"י הלוי דצריך לומר ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא ולה"ג ורש"י לא הועיל הפקר וכן נהג רבינו יואל הלוי ובתשובת רש"י כתב שמיד כו'. מ"י]: [שם] וצריך שיבטל כו' רש"י תקלה פירש בתשובה שמיד בלילה יבטל (כא) ויש נוהגין לבטל ממחרת בתחלת שש בשעת שרפה ואמר ראבי"ה דשניהם כאחת טובים (כב) וכן בספר המצות בשם ר"י ור' יהודה שמנהג כשר הוא לבטל אף בשעת הביעור (כג) לפי שרגילין לחזור ולקנות חמץ למחר וחוזר וזוכה בו ואין בכלל הביטול דלילה. העושה ביתו אוצר תוך ל' יום צריך לבער. (כד) וכתב ראבי"ה דהפי' הוא ביתו של נכרי ויוצא הישראל ממנו אע"פ שהנכרי יתן להוכו את חמצו בפסח המצוה מוטלת על הישראל לעסוק ולבדוק ולבער כשיוצא והנ"מ במפרש ויוצא ממנו בשיירא אבל אם נכנס הישראל ממנו בבית אחר בעיר הזאת או באחרת שיבדוק ויבער שמה הו לא בעי למיבדק הכא: אמרינן בירושלמי (הל' א) בתי כנסיות ובתי מדרשות מהו שיהיו צריכין בדיקה מה צריכה לזה מפני שמבילין שם חמץ בשבתות ובראשי חדשים ותהא פשיטא לן (כה) הכין צריכה ליה מפני שאמרו אורה מרובה (כו) מהו שיהא צריך לבודקו מתחלה ביום לאור הנר ומסיק שלא לחלק בין ביעור לביעור (כז) דצריך לבדוק בלילה לאור הנר וגם אם כבדו וטאטאו את הבית מקודם לכן אפי' הכי צריך לחזור ולבדוק שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה וכ"פ ראב"ן והכי איתא בירושלמי ברים פסחים (שם) רב מני בעי הלירות שבירושלים שאוכלין שם חלות תודה ורקיקי נזיר מהו צריכות בדיקה ופריך והלא כבר בדקו מן המותר ומשני שלא לחלוק בין ביעור לביעור (כח) תיהו בתלמוד שלנו (ד' ח:) יש אכסדרה לאורה נבדקת: תקלו כתוב בתשובת

חדושי אנשי שם

ג"מ [א] וצ"ע דהא לקמן בחולין פי' רבינו דנשים נאמנות משום דניקור ומליחת בשר הוי דרבנן כ"מ קושיא זו בגליון ול"נ דלא דק דהא לא הוזכר שם ניקור וגם ממליחת בשר לא קשיא מידי דהתם לא איירי אלא בדם שהוא אחר מליחה דהינו אלא מדרבנן כדאמר זעירי במנחות וכאן מיירי באם לא נמלח כראוי אז כיה האיסור דאורייתא דדם האברים דאורייתא ודו"ק: מהר"ם [ב] מדנקט לאחר איסורו בשריפה דהיינו כר"ת וא"כ מאי אפילו דקאמר דהא אימתי הוא בשריפה שלא בשעת ביעורו אמר ר' יהודה ופר"ת דזהו לאחר איסורו דומיא דנותר ונל"ק דלאו למידק נקט אפיה אלא דמתמה דלא תימא כי טעון שריפה דוקא בערב יו"ם שנאמר אך ביום הראשון תשביתו וא"ר עקיבא דהיינו שריפה אבל מכאן ואילך הרי כבר עבר עליו ואין לו תקנה לה"ק ע"כ אפי' בעי"ם לאחר שם אינו שלו ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו:

(א) כצ"ל אם חל י"ד בניסן בשבת אז"ל שצריך לבדוק את החמץ בליל ע"ש שהוא ליל י"ג ולמחר בערב שבת מבערו ומניח מן החמץ כדי לאכול ממנו עד ד' שעות ביום השבת ומניחו במקום מוצנע ואם נשאר מתמ ביום השבת אחר ד' שעות מבטלו וכופה עליו [סמ"ג]:

בגדי ישע*)

אור לי"ד בודקין כו' פירש"י כצ"ל: (א) וקשה דהא בביטול בעלמא סגי. ר"ל וכיון דצריך ביטול כדאיתא בש"ס הבודק צריך שיבטל אמאי הצריכו חכמים בדיקה כלל וכן הוא בתוספות וע"ל בר"ן שיישב הכל באורך בטוב טעם ודעת: (ב) ופר"י הואיל והחמירה תורה כו' ועוד פר"י משום דאיכא כרת ולא בדילי כו'. אלו השני תירוצים הם בתוס' אלא שתירוץ הראשון שכתב הספר הוא תירוץ אחרון בתוס' והאחרון הוא ראשון ור"ל בתירוץ האחד דמאחר דחזינן דהתורה החמירה בזה לעבור בבל יראה כו' לכך גזרו הכמים בו לבערו מן הבית יותר משאר איסורים ובתירוץ השני ר"ל דאף אם לא החמירה התורה בו מ"מ היו החכמים מצריכין לבערו יותר משאר איסורים משום שלא בדילי אינשי מיניה ומ"ש הספר משום דאיכא כרת ולא בדילי לא הוצרך להטעם דכרת ועוד דגם חלב כרת הוא וא"צ לבערו אלא תלוי הכל במה דלא בדילי מיניה וכן התוס' לא כתבו כרת אלא דלא בדילי מיניה לחוד ואפשר לומר דכוונת הספר הוא משום דאי לאו דחמץ היה כרת אז היה קשה למה לא נצריך ג"כ בחלב ביעור מאחר דכרת הוא ואיכא בכל א' צד א' למעליותא דהיינו בחמץ לא בדילי ובחלב כרת ע"כ אמר דבחמץ איכא כרת ולא בדילי ואפשר עוד לומר דהוצרך לתרווייהו דאי משום כרת לבד היה קשה א"כ נצריך גם לחלב בדיקה ואי משום דלא בדילי לחוד א"כ קשה בנזיר דלא בדיל מיניה דהא קודם נזירותו היה שותה ממנו ולמה לא יצטרך לבער מביתו יין אלא הוא משום דשם ליכא כרת ואינו צריך בדיקה וביעור אלא בחמץ שהוא כרת ולא בדילי מיניה וק"ל. אמנם התוס' דלא הזכירו כרת כתבו תירוץ אחר על נזיר וז"ל ונזיר נמי איסורו שרי לאחריני עכ"ל ור"ל ונזיר נמי שא"צ לבער היין מביתו היינו משום שאיסורו שרי לאחריני דבני ביתו שותין ממנו לכך א"א לבערו מביתו וז"ל הר"ן לעיל דף רכ"ז ע"א ה"ם דחשו בחמץ טפי מבשאר איסורין משום דחמץ לא בדילי אינשי מיניה כולי שתא וחמיר איסורו טפי דאית ביה כרת ואפשר עוד שמפני טעם זה החמירה בו תורה לעבור עליו בבל יראה עכ"ל: (ג) כמו שאמרו חכמים צריך לבדוק לאור הנר כצ"ל וכן הוא במ"י וראייתו דצריך לבדוק גם ביום לאור הנר היא מהא דאמרינן לקמן דף ר"ל ע"א דאין בודקין לאור החמה ומקשה בירושלמי וכי יש חמה בלילה ומשני בשלא בדק בלילה שאז בודק ביום לא יבדוק לאור החמה אלא לאור הנר: (ד) הכל נאמנין על ביעור חמץ. ש"ס דף ד' סוף ע"א: (ה) ופר"י דאע"פ כו'. כ"כ התוס' דף ד' ע"ב בד"ה הימנוהו רבנן ולעיל בר"ן דף רכ"ח ע"א: (ו) ומליחת בשר. צ"ע דהא מליחת בשר אינה מדאורייתא אלא מדרבנן כמו שכתבו הפוסקים וכדאיתא בהדיא בחולין פ"ק דף ס"ו ובשבת פ' מפנין דף קכ"ט גם התוס' והר"ן לא הזכירו מליחה ... גם באגודה אינו אכן בסמ"ג איתא ואפשר דה"ק אע"ג דנשים נאמנות אף בדאורייתא כגון ניקור גיד וחלב ומליחת ר"ל גם במליחת בשר שהוא דרבנן הן נאמנות ואמר כן כדי שלא תאמר שמא דוקא בדבר שה... מה"ת שחמיר להו נשים נאמנות ולכך מביא דאף בדבר שהוא מדרבנן נאמנות ודו"ק. מיהו יש לישבו דגם מצינו לפעמים שהוא דאורייתא כגון מניח דבר על החתיכה שלא הודח ממנו או שנצרר בחתיכת או שפי' ממקומו ונתעורר לצאת ונבלע במקום אחר דאסור לאכלו חי ומבושל והניח עליו וכמ"ש ביו"ד סי' ס"ז ע"ש: (ז) לרש"י ז"ל ומיימוני כו' בתוס' דף ד' ע"ב בד"ה מדאורייתא כו' ולעיל בר"ן דף רכ"ז ע"א ע"ש: (ח) ואר"ת דביטול מועיל כו'. ז"ל רש"ל פי' אבל עיקר מצוה היא בשריפה דתשביתו הוא ביעור שלא כדרך הנאתו והיינו שריפה כר"ע אלא שבדיעבד מהני אף הביטול וק"ל עכ"ל. ר"ל דהא כתיב אך ביום הראשון תשביתו ואמר ר"ע בש"ס דף ה' שפירושו הבערה וכמ"ש התוס' כאן בד"ה מדאורייתא בביטול בעלמא סגי ע"ש א"כ הרי לך מדאורייתא צריך לשרוף החמץ אלא הא דאמר מדאורייתא בביטול בעלמא כגי ר"ל דאם בטלו שאז הוא הפקר ואינו שלו או ל"צ לשורפו משום דאמרה התורה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים וזה אינו שלו אלא שמה שאמרה תורה תשביתו דהיינו בחמץ שלא הפקיר ואז כאהר שהוא שלו אין לו תקנה אלא לשורפו ודו"ק והשמ... זה הכלל בידך: (ט) דודאי גמר בלבו להפקיע האיסור. וע"ל בר"ן באורך וז"ל הגה' מיי' פ"ב דהל' חמץ ואע"ג דאמרי' כו' זהו מדרבנן כריב"ל דפליג אדר' יוחנן בס"פ אין בין המודר ואמר דבר תורה אפי' בא' הוי הפקר וס"ם דאמרי בפני ג' כדי שיהא א' זוכה וב' מעידין והא מלתא לא שייכא הכא בחמץ עכ"ל: (י) לא ליפתח אינשי דף רכ"ז ע"ב: (יא) מכאן נראה כ"ש דאסור לאכול כו'. כן הוא באגודה וכן הוא במור סי' תל"א כלשון רש"י ז"ל לכן יש ליזהר כל אדם שלא יתחיל בשום מלאכה ולא יאכל עד שיבדוק ואפי' אם יש לו עת קבוע ללמוד לא ילמוד עד שיבדוק והספר שלא כתב בלשון כ"ש הוא משום דיש גם סברא להיפך להתיר יותר בלימוד מבאכילה דבלימוד איכא למיחש דלמא משכא ליה שמעתתא שאין לה גבול ותכלה משא"כ באכילה וק"ל: (יב) כופה עליו כלי. דף רכ"ח ע"ב: (יג) ואם נשאר ממנו פירורין ביום שבת כצ"ל: (יד) וגם נאמר בשם ר"י שהחטה כו'. בכתבי מהרא"י ז"ל סי' קס"ד כתוב וז"ל ואין נראה דאחטה טפה קאי דיהא שורפה אבל התרנגולת א"צ לשרוף דהא פחות מכזית א"צ ביעור כדאיתא פרק אלו עוברין ור"י מייתי ראיה משם דאין ביעור אלא שריפה עכ"ל: (טו) ואילו אחר איסורו דהיינו כו'. כצ"ל נלע"ד: (טז) דהיינו מו' שעות ולמעלה הוי בשריפה. והא דתנן ושורפין בתחלת שש לאו דוקא שורפין אלא ומבערין בכל דבר ולא בא אלא לאשמועינן דהביעור יהיה בתחלת שש ונקט שורפין דאורחא דמלתא כן הוא וק"ל ואח"כ מצאתי בביאורי מהרא"ש על הסמ"ג דף רצ"ד ע"א שכתב בזה"ל השבתתו בכל דבר כו'. והא דתנן שורפין בתחלת שש פר"י מדרבנן קאמר אבל מדאורייתא לא בעי שריפה אלא השבתתו בכל דבר עד שעת ז' שהוא אסור מדאורייתא אז בעי שריפה דאורייתא. תנ"ה בסמ"ק עכ"ל. (יז) דאמרי' בגמ'. דף י"ב ע"ב. ע"ש בתוס' ובאשר"י פ' כל שעה: (יח) אין נפקותא בפסק זה כולי האי. ר"ל אם ההלכה היא כרבנן דסברי השבתתו בכל דבר או אם ההלכה כר' יהודה דסבר אין ביעור חמץ אלא שריפה דהא אף לר"י בשעה ו' שהוא זמן ביעור לכל עולם דאין אדם משהה חמצו עד אחר חצות אף לדידיה נ"כ השבתתו בכל דבר אף כי לפעמים הוא נפקותא כגון אם מצא חמץ לאחר ו' כ"ם אין נפקותא כולי האי דלרוב אין נפקותא דהא אין אדם כו': (יט) ואף לפירש"י דפי' בששי בשעה ה' מודה כו' כצ"ל. וכ"כ נ"כ הרא"ש בפ' כ"ש אליבא דרש"י וכתב הב"י סי' תמ"ה ונראה שדקדק כן ממ"ש רש"י שלא בשעת ביעורו בתחלת שש וכל שש דאכתי מדאורייתא שרי ומדלא כתב שלא בשעת ביעורו קודם ז' משמע דל"ק אלא בשעה ששית דוקא אבל קודם לכן שמותר בהנאה ואפי' מדרבנן השבתתו בכל דבר והטור כתב שאין נראית כן מדברי רש"י שהרי כתב בפ' כ"ש דלר' יהודה אפי' יוצא בשיירא הוא דוקא בשריפה ע"כ ... ואפשר לומר ... בשיירא אע"פ שהוא מחויב לבער נחשב כשלא בשעת ביעורו מאחר שלכל עולם אין עדיין זמן ביעור ועכ"פ נחשב בשעה ששית מאחר שהוא מחויב לבער וק"ל: (כ) כדי לקיים ביעור. כדפי' ר"ת דפי' שלא בשעת ביעורו בתחלת ז' ופליאה הוא דמפני דשריפה דביעור כן הוא בס"א וכן הגיה רש"ל ור"ל שודאי צריך לבער החמץ בתחלת ו' כדתנן אוכלין כל ד' ותולין כל ה' ושורפין בתחלת ו' אלא שהשהה פרוסה אחת לתחלת ז' דאז הוא שלא בשעת ביעורו ומצותו בשריפה כדפי' ר"ת כדי לקיים מצות שריפת החמץ כהוגן וכתיקונה אמנם במרדכי ישן הגי' כמו שהיא לפנינו אלא במקום מפני שריפה דביעור גורס מפני ברכה דביעור וכן הוא בקולון שורש קי"ד ענף ד' וז"ל ועל אשר תמהת ברכה בשעת שריפה מאי עבידתיה אקדים לך תחלה תוס' שיטה פ"ק דפסחים א"ר יהודה הבודק צריך שיברך נמצא בתשובת רש"י שיש נ"א שמברכין בשעת בדיקה על בדיקת חמץ ובשעת שריפה על ביעור חמץ ומצות הוא בידם דהא ביעור הוי בדיקה הרי לך לדעת שיש לברך בשעת ביעור ואם הר"ר שמואל מפליי"א תוא מאותו הדעה או גם ור"ר י"א עצמו אינו כן התימה זכ"ל מהר"ק ועש"ב וז"ל הרא"ש בפירקין ומה שאין מברכין על הביעור כשהוא מוציא חמץ מן הבית והוא מצוה מה"ת דכתיב ביום הראשון תשביתו אומר אני דהוצאת חמץ קודם זמן איסורו לא נפיק מתשביתו כו' ע"ש ועפ"ז הדברים האלה נ"ל דר' שמואל השהה פרוסה אחת מלשורפה עד תחלת שעה ז' משום דהוא היה מברך על ביעור חמץ ולא רצה לברך שלא בשעת ביעורו והיה סובר כרש"י דשש נקרא שלא בשעת ביעורו ומ"ה שרף כל שאר התיכות ולא ה"ם לבערם בכל דבר ומתחלת ז' ואילך נקרא שעת ביעורו ע"כ השהה פרוסה א' שלא היה מבער עד אותו הזמן דאז היה שפיר מברך עליה על ביעור מאחר דהוא שעת ביעורו אף מה"ת וכן הוא במהרי"ק וע"ז תמה דמפני ברכה דביעור דאינו אלא מדרבנן היה סומך כו' ת"ש בבהרי"ק באורך. חמצו של נכרי כ"ם סוף דף רכ"ח. עם חביות יין כשר כצ"ל: צריך שיבטל. דף רכ"ט ע"א: (כא) וש נוהגין לבטל ממחרת בתחלה. וז"ל הרא"ש ומ"ש בתשובת רש"י בתחלת שעה ו' ר"ל סוף ה' קודם שיתחיל איסוריה. בספר ויש"ל. ביאו הג"ה וז"ל וראבי"ה קבל מר"י הלוי דצ"ל ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא וה"ג ורש"י לא הזכירו הפקר וכן נהג ר' יואל הלוי ע"כ הג"ה ואמר ראבי"ה דשניהם כא' טובים עי' בב"י סי' תל"ד באורך מה שביאר ע"ז: (כב) וכ"כ בספר המצות בשם ריצב"א כצ"ל גם הרא"ש הביאו: (כג) לפי שרגילין לחזור ולקנות חמץ למחרת. וגם מי שאינו קונה חוזר וזוכה בלחם שביטל כן שם הוא בסמ"ג וכן באשר"י: העושה ביתו אוצר. דף רכ"ט ע"א: (כד) וכתב ראבי"ה דאפי' הוא ביתו של עכו"ם כו'. ז"ל הטור סי' תל"ו ונ"ל שא"צ לבדוק כיון שהעכו"ם נכנס בביתו אף אם נשאר לישראל חמץ ודאי מתייאש ממנו ואין לך הפקר גדול מזה וכתב הב"י עליו ואין זה מענה בפני שמעתי של ראבי"ה הוא כיון שנכנס לי יום חל עליו מצות חכמים שצוו לבער ולא סגי בביטול וא"כ אע"פ שאין לך הפקר גדולה מזה כל שאינו מבער לא קיים מצות חכמים ד... שנכנסו לי יום הל עליו חובת הביעור ומה שחלק ראבי"ה בין נכנס לבית אחר או לא נכנס נראה שהוא משום דאע"ג דל' יום קודם הפסח חל עליו חובת הביעור אין חובת הביעור חל עליו אלא לענין שזקוק לבער אבל לא לענין שזקוק יבער בית זה הלכך כל שהוא נכנס לבית אחר ה"ה מקיים מצות ביעור וה"ו ואם אינו נכנס בבית אחר צריך לבער בית זה כדי לצאת י"ה ביעור שחלה עליו עכ"ל: (כה) הכין צריכה ליה מפני שאורן מרובה כצ"ל וכן היא בירושלמי וכמ"ש: (כו) מהו שיהא צריך לבדקו מתחלה ביום לאור הנר. ר"ל אם עבר ולא בדקו בלילה שצריך שיבדוק ביום וזה פשיטא ליה שאם עבר יבדוק ביום בלא אור הנר דבדיעבד הויה בדיקה דהא הש"ס שלנו מכשר אכסדרה שאורה רב לבדוק ביום אפי' לכתחלה בלא אור הנר אלא מבעיא ליה כשבודק ביום אי מחויב לכתחלה לבדוק לאור הנר או לא ומסיק דלא לחלוק בין ביעור לביעור וצ"ל וצריך לבודקו לאור הנר אם יכה ועבר דלא בדק בלילה יבדוק ביום לאור הנר: (כז) וצריך לבדוק בלילה כצ"ל. וכן הוא בסמ"ג וסלהא באנפי נפשה היא ואינו מדברי הירושלמי ובא להשמיענו אפי' אדם במל דלא חיישינן ביה דלמא ישכח ולא יבדוק למחר אפ"ה צריך לבדוק בלילה כדי שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה מאחר דאדם אחר מחויב לבדוק כמ"ש רב נחמן בש"ס שבני אדם מצוין בבתיהם וכ"כ רבינו ירוחם חלק א' נתיב ה' ע"ש א"נ בא להשמיענו פסק הלכה דצריך לבדוק בלילה דוקא לאור הנר ולא ביום לאור הנר כצ"ל ולא יבדוק אלא בא למעוטי דלא יקדים לבדוק ביום י"ג לאור הנר, וע"ל בר"ן דף רכ"ז ע"ב שכתב שאיבא מ"ד שאם בא להקדים ולבדוק ביום י"ג לאור הנר שרשאי וע"ש שסתר דבריו. וזה שכתב הספר אח"כ וגם אם כבדו כו' הכל הוא המשך דין זה ואמר דצריך דוקא לבדוק בלילה וגם אם כבר עשה כן שכיבד ומאטא את הבית הטב אפ"ה צריך לחזור ולבדוק מן הטעם שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה ר"ל שאם היה יוצא בכך או והיינו מחלקים בין בדיקה לבדיקה דלפעמים היה חייב לבדוק בליל י"ד כגון שלא בדק ביום י"ג ולפעמים היה פטור: (כח) מיהו בתלמוד שלנו יש אכסדרה כו'. עד הנה הוא המשך סברת הירושלמי דלא לחלוק בין בדיקה לבדיקה בשום אופן ואחר שהפסיק והזכיר קאי אדלעיל ואומר דמיהו בש"ס שלנו משמע במקום שאורה מרובה א"צ לבודקה ביום לאור הנר אבל רבי' ירוחם בספר ארם וחוה חלק א' בנתיב ה' כתב דיש חילוק בין אכסדרה לשאר מקומות שאורן מרובה דבית אהוי ע"צ שיש בו אור הרבה צריך לבדקו לאיר הנר וכתב חילוק זה כי היכי דלא תקשי ש"ס שלנו והירושלמי אהדדי ועי' בב"י סי' תל"ג מ"ש אדברי ר"י ונלע"ד ולא דק כי הוא ראה דברי רבי' ירוחם בנתיב ה' רק ל"ם

*) כדפים מהאלפס הנזכרים בו כמה נאלפס ישן. והדפים שלו מצויינים באלפס זה נגדו מוקפים בחצאי רבוע

סוף

הגאונים מאן דבדיק לא ליהדר עד דכלי לבדיקותיה (כט) ואי משתעי צריך למיהדר ולברך וכן אמר אדונינו הגאון ובס' הפרדס כשמבער. חמץ בככר ראשון כשמוצא (ל) מברך על ביעור חמץ [א] וצריך לכבד את הבית קודם בדיקה (לא) דאמרינן פרק דם הנדה (נדה דף כו) מפני מה אמרו פרץ שבמבוי מטמא למפרע עד שיאמר בדקתי את המבוי הזה ולא היה בו פרץ או עד שעת הכיבוד מפני שבנות ישראל בודקות מבואותיהן בשעת כיבודיהן (לב) אלמא הכי אורחא דמילתא דלא מיבדק שפיר בלא כיבוד (לג) ובכיבוד לחוד לא סגי דדילמא משתכח בגומא כדאיתא התם דאשתכח בגומא: [שם] דילמא פשע ולא מבטל ליה (לד) משמע דאם ביטל פעם אחת די ואעפ"כ טוב לבטל פעמים כדפרישית לעיל (סי' תקלה) וכן שמעתי
תקלז (*יט) [*שם] נוהגין דבשעת ליפת העיסה של מצות להגבות ולבטל כל מה שיפול לארץ דליבטיל וליהוי כעפרא וראיה מדאמרינן לקמן (ד' ז.) בתלמיד היושב לפני רבו ונזכר שיש לו עיסה וכתב בא"ז דמי שלא בטל קודם שיתחיל שעה ו' שוב אינו יכול לבטל שכבר נאסר בהנאה (לה) ואז אינו ברשותו (לו) ואין יכול לבטלו (שכבר נאסר בהנאה): [דף ז ע"ב] והלכתא
תקלח על ביעור חמץ [ויש] לתמוה דכיון דלבער חמץ כ"ע לא פליגי דלהבא משמע אמאי (לז) לא אמרינן מידי דלישתמע טפי להבא בשלמא בפרק כיצד מברכין (ד' לח.) דפסקינן הלכתא המוציא לחם מן הארץ אע"ג דמוציא נמשמע מעיקרא טפי. מ"א ר"י הטעם בב"ר (לח) כדי שלא לערב האותיות [ב] העולם מוציא ואע"ג דאיכא לחם מן הארץ [ג] דשאני התם בשביל הפסוק להוציא לחם מן הארץ (לט) ור"ת אומר כל מצוה הנעשית מיד שייך לברך בה על כגון מגילה ומילה טבילה נטילת לולב הפרשת תרומה אבל להניח תפילין להתעטף בציצית (מ) יש שיהוי במצותן וכן בסוכה [ד] וה"נ לר"י דמ"ש לקרוא את ההלל מעל מקרא מגילה וריב"א פירש טעם אחר שבאותן מצות שאי אפשר לעשותן ע"י שליח שייך לברך בלמ"ד וזהו קלת סברת התלמוד לימא למיל לא סגי דלאו איהו מהיל (מא) ולפי זה ה"ס לשמוע קול שופר ולקרוא הלל ואע"ג דשומע כעונה מכל מקום מטה לענות ראשי פרקים כדאמרינן בפרק לולב הגזול (סוכה ד' לח:) וגבי טבילה נמי אע"ג דטבילת אדם א"א ע"י שליח משום טבילת כלים לא חילקו דטבילת כלים אפשר על ידי שליח ועל נטילת לולב משום בפעמים לאחר שילא בו שכבר נטלו והגביהו לא שייך לברך בו ליטול שכבר יצא בו וליטול נשמע להבא (מב) וקשה לר"י מלהדליק נר חנוכה ועל אכילת מצה דנר חנוכה אפשר על ידי שליח ולא אכילת מצה וגם לפירוש ר"ת קשיא נמי האי מיהו להדליק איכא למימר לפירוש ר"ת דאיכא נמי שיהוי במצותו משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. ועוד קשה לר"י (מג) מ"ש תפלין של יד להניח ושל ראש על מצות ויש ספרים שכתוב בהם במצות. ור"ת ור"י נתנו טעם בדבר והאריכו בתוספות. [שם]
תקלט עובר לעשייתן מיהו בנטילת ידים מברכין בשעת ניגוב ידים והיינו עובר לעשייתן לפי שהאוכל בלא ניגוב כאילו אוכל לחם טמא ועוד אם היה מברך קודם נטילה היה מיד נוגע בפת בלא ניגוב אבל בשאר חייבי טבילות כגון טבילת נשים (מד) מברכין ואחר כך טובלין. ויש גאונים שחולקין ואומרין דלא חילקו בין טבילה לטבילה וכי היכי דטבילת גר אינו מברך עד אחר הטבילה כדאמרינן משום דהכתי גברא לא חזי ולא מצי מברך קודם אשר קדשנו דעדיין נכרי הוא (מה) הוא הדין נמי בטבילת נשים טובלות ואחר כך מברכות והא דמברכין אחר המילה להכניסו (מו) דחיישינן שמא תתקלקל המילה והויא ברכה לבטלה [*ומשום דאין אבי הבן מוהל ואין המילה בידו לעשותו משום הכי חיישינן להכי ועוד שאינו אלא שבח בעלמא שאנו מברכי' להקב"ה שאנו על המילה לשם ברית אברהם ולא לשם מורנא ולא לשם הר גריזים ועוד אומר ר"ת כו'. מ"י] ועוד אומר רבינו תם דכל היכא דאחד מברך והמברך אינו עושה המצוה מברך לאחריו תדע דהא גבי ברכת אירוסין מברך לאחר אירוסין.
תקמ והלולב יש מהפכין אותו שלא כדרך גידולו ויש שמהפכין שלא נאגד עדיין וא"כ הוה עובר לעשייתו א"נ אין המצוה נגמרת עד לאחר הנענוע: יבדוק בתוך המועד ר"י והמיימוני (פ"ג מה' חו"מ ה"ה) פירשו כדברי האלפסי
תקמא וה"ק אם לא בדק בתוך המועד פירוש תוך הפסח יבדוק לאחר המועד פירוש לאחר הפסח וכי תימא לאחר הפסח אמאי צריך בדיקה אי משום שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא הרי עבר ויש לומר כיון דלאח"כ יש איסור דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח משום הכי צריך בדיקה ופרש"י שפי' תוך המועד היינו שם לאחר המועד לאחר שם לא נראה לר"י (מז) דהל"ל תוך זמן הביעור ולאחר זמן הביעור דליכא התוך המועד משמע ממש זהו פסח: [[שם]*אין בודקין לאור החמה ומפרש בירושלמי (הל' א) כגון בשבת לבדוק בלילה ובא לבדוק ביום: [דף י ע"ב] ומה שמשייר יניחנו בצינעא כתב רבינו יעב"ץ מכאן הייתי אומר הבודק ליל י"ד תיכף לבדיקתו שורפו ולא מניחו עד למחר בשעת ביעורו ומדקתני מה שמשייר דמשמע מאכילה ולא קתני מה שמצא בבדיקתו ומה שמשייר ועוד כיון דטעמא שלא תבא חולדה ותטול בפניו א"כ להצניעו אסור דהצניע עד למחר לא מצינו בתלמוד. מ"י]: [דף יג ע"א]
תקמב י"ד שחל להיות בשבת כו' ומשיירין מזון שתי סעודות כדי לאכול עד ד' שעות (מח) יש מוכיחין מכאן דסעודה ג' בשבת שאכלה קודם ד' שעות לא יצא ור"ח פי' בש"י ב' סעודות ב' שביעית והוקן ב' סעודות יחלק לג' סעודות: נשאל לר' שמשון משנץ
תקמג כשחל הפסח להיות באחד בשבת אם אסור לאפות המצות מיום השישי (מט) והשיב דאסור משום דאיתקש לפסח דאמרינן בע"פ (ד' קכ:) הכל מנה לאחר חצות לרבי אליעזר לא יצא דאיתקש לפסח. וגם בתשובת רב יהודאי גאון כתב לאיסור וז"ל פסח שחל להיות באחד בשבת לא תאפו מצות מיום השישי מפני מראית העין ואע"פ שמותר לאפות בע"ש (נ) מ"מ נראה כמכין משבת לי"ט. והדרו המצוה [ה] (נא) ואפו אותה במוצאי שבת בזמנה ותאכלו בזמנה גם ראיתי בתשובת ר"ת דאסר שמא יאמר (נב) פסח הוא משבת שעבר ונמצאים מקלקלין לימים האחרונים ויש מתירין מההיא בתוספתא דפסחים (פ' ג) יוצאים במצה ישנה ובלבד שנעשית לשם פסח מיהו יש לדחות דהתם מיירי במצה שנעשית להתקד כהלכתה אחר (ז') ו' ומתלה לכם *מצה ומהא דתניא בתוספתא דפ' ג' דפסחים יש ראיה להיתר דתניא י"ד שחל להיות בשבת מבערין הכל מלפני השבת ואופה לו מצה מע"ש (א) (*וי"ל) [*ומיהו י"ל] משבשתא היא (נג) מדמסיים בה תרומה טמאה וטהורה מבערה במ"ש [*וז"ל דהא טמא הפי' מע"ש בפ"ק] ועוד ראיה להתיר מפרק כל שעה (ד' לז:) דתנן חלות תודה ורקיקי נזיר העושה למכור בשוק יוצא בהם ומפרש טעמא בגמרא דילמא איתלוכי ממליך ועל כרחך כשאפאה בי"ג איירי דתנן פ"ק (ד' יג) אין מביאין תודה בי"ד לפי שאין מביאין קדשים לבית הפסול וקתני דיוצא בה ועוד ראיה להתיר מדגרסינן בירושלמי דפסחים פרק כל שעה (הל' ד) מצה ישנה פלוגתא דב"ש וב"ה עיקר פלוגתא דב"ש וב"ה פ"ק דסוכה גבי סוכה ישנה ותניא (סוכה ד' ט.) איזו היא סוכה ישנה כל שנעשית שלשים יום קודם החג אלמא דבעי לאכשורי מצה ישנה שנאפית ל' יום קודם הפסח ובא מעשה לפני מורי ה"ר יחיאל מפרי"ש והתיר מההיא דירושלמי מצה ישנה כו' והיקשא דמצה לפסח לא הויא אלא לענין אכילה ולא לענין אפיה אמנם ג' מצות של מצוה יש לאפות בליל פסח במוצאי שבת משום

כנדי ישע

סוף ע"ג וז"ל ויבדוק לאור הנר ואפי' ביום ואפי' בבית שיש בה אורה זולתי אכסדרה שאורה גדול שאם שכח ולא בדקה בלילה יכול לבדוק בו ביום בלא נר עכ"ל אבל בדף ל"ח ע"ג כתב בהדיא מקום מוצא הדין וז"ל ולא יבדוק לאור החמה ואכסדרה הגדול אורה בודק לאור היום וזה פשוט בפסחים ומיירי ששכח ולא בדק בלילה שלא יבדוק למחר לאור היום אלא לאור הנר זולתי אכסדרה שאורה רב שאם שכח ולא בדק בלילה בודק לאור היום והכי איתא בירושל' שאפי' ביום צריך נר אפי' בבית שיש בה אורה אם שכח ולא בדק זולתי באכסדרה כמו שכתבתי עכ"ל: (כט) ואי משתעי צריך למיהדר ולברך. והרא"ש כתב דוקא בין תחלת ברכה לבדיקה הוי הפסק וחוזר אבל אח"כ אין חוזר כו'. ובספר פרדס יש כשמבער כצ"ל: (ל) מברך על ביעור חמץ. אמנם רוב הגאונים כתבו לברך מתחלה לבדוק ואף אם לא ימצא. אגודה: (לא) דאמרי' פרק דם הנדה. דף כ"ו: (לב) ומה שמסיק אלמא הכי אורחא דמלתא דלא מיבדק שפיר בלא כיבוד. קשה הא אדרבה מדאמרי' שם עד שיאמר בדקתי את המבוי או עד שעת הכיבוד ש"מ דתרתי קאמר ויש בדיקה בלא כיבוד ונראה דהכי דייק דכיון מה שמטהרין הטהרות שנעשו קודם הכיבוד זהו משום דבנות ישראל בודקות או מבואותיהן ע"כ קשה למה תני התנא תרתי עד שיאמר בדקתי או שעת הכיבוד ה"ל למתני בקיצור מטמא למפרע עד שיבדק המבוי אלא ש"מ הכי אורחא דמלתא דלא מיבדק שפיר בלא כיבוד ולהכי תליא בכיבוד דלא שמעינן דגם הכיבוד מעסק הבדיקה א"ל שיאמר בפירוש בדקתי יפה יפה דאז סגי בלא כיבוד ולכן צריך לכתחלה בביעור חמץ ג"כ לכבד הבתים א"נ הא דקאמר עד שיאמר בדקתי את המבוי ג"כ ע"י כיבוד מיירי והא דקאמר או עד שעת הכיבוד הוא כמ"ש ראשונה דלצורך טהרות שעשינו עד שעת כיבוד א"צ לומר כלום ולצורך טהרות שנעשו אחר שעת הכיבוד צ"ל בפירוש בדקתי ור"ל בדיקה באופן המועיל והיינו ע"י כיבוד וק"ל ועי' בריש נדה דף ג': בודקת מבואותיהן בשעת כיבודיהן כו' כצ"ל: (לג) ובכיבוד לחוד לא סגי דדלמא משתכח בגומא. צ"ע לעיל דקאמר דאם כבדו וטאמא צריך לחזור ולבדוק שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה ל"ל טעם זה תיפוק ליה דצריך לחזור ולבדוק משום דדלמא אשתכח בגומא ונלע"ד דלעיל ה"ק וצריך לבדוק בלילה לאור הנר אבל לא יבדוק ביום שלפניו וגם אם עשה בדיקה הב' כתיקונה שלא חיסר שום דבר שגם כבד וטאמא אפ"ה צריך לחזור ולבדוק וזהו שדייק בדבריו דצריך להחזיר ולבדוק דאילו היה מיירי שלא בדק ביום י"ג אלא שכיבד לבד כך הי"ל צריך לבדוק בלילה ומדאמר צריך לחזור משמע דבדק ביום. וכן בטור ס"ס תל"ג שהביא לדברי ראב"ן שהביא הספר כתב בזה"ל כתב ראב"ן אותן בני אדם שמכבדין תדירה בי"ג ומכוונין לבדוק החמץ ולבער כו'. ולכך הצריך הספר לעיל לטעמא דאין חילוק בין בדיקה לבדיקה כן נלע"ד אמנם בתרומות הדשן סי' קל"ג לא משמע הכי וז"ל שאלה אותן ב"א המכבדין הדירה קודם ליל י"ד ובאור י"ד מניחין ג' או ד' פתיתין במקצת חדרים וכשבודקין ומוצאין אלו הפתיתין מפסיקין שוב לבדוק ש"ד או לאו תשובה מלתא דפשיטא דלא שפיר עבדי דבמרדכי פ"ק דפסחים כתב בהדיא דאם כיבדו הבית קודם לכן אפ"ה צריך לחזור ולבדוק אלמא דבכיבוד לחוד לא סגי ואע"ג דמסיק התם משום שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה וא"ל דהיכא דעביד בדיקה כ"ש באור י"ד די בכך אחר הכיבוד מ"מ כתב נמי התם טעם אחר דכיבוד לחוד לא סגי משום דלמא לא משתכח בגומא עכ"ל: (לד) משמע דאם ביטל פעם א' די ז"ל רש"ל בביאוריו על הסמ"ג אבל לכתחלה אין לסמוך על ביטול הלילה לחוד וש"ס דקאמר שאין לבטלה ביום היינו לסמוך על ביטול היום ולא לבטלה בלילה מ"מ משמע בהדיא דסגיא בדיעבד בביטול לילה דאל"כ אכתי איכא למיחש שמא פשע כו' עכ"ל: דלמא פשע. דף רכ"ט ע"א: וכן שמעתי שיש נוהגין כו'. מלתא באנפי נפשא היא ושייך להא דלעיל דף רכ"ט ע"א: (לה) ואז אינו ברשותו. וכן הוא בטור ס"ס תל"ד: (לו) ואין יכול לבטלו שכבר נאסר בהנאה. רש"ל מחק זה: והלכתא על ביעור חמץ. דף רכ"ט ע"ב: ויש לתמוה דכיון דלבער כצ"ל: (לז) אמאי לא אמרי' מידי דמשתמע טפי להבא. והתוס' וכן הר"ן בשם הראב"ד כתבו דה"ק דהלכתא דאף על ביעור חמץ יכול לומר ועיין באשר"י ולעיל בר"ן באורך: (לח) כדי שלא לערב האותיות. ובזוהר כתב עוד טעם אחר וז"ל בפ' תרומה מ"ט המוציא ולא מוציא דהא כתיב בורא השמים ולא כתיב הבורא עושה ארץ ולא כתיב העושה מ"ט הכי המוציא אלא כל מילי דאינון מרזא דעלמא עילאה סתירה אסתתר ה' מתמן לאתחזאה דהא מעלמא גניזה וסתירה איהו וכל מיליה דאינון מעלמא דאיתגליא יתיר כתיב בה' דכתיב המוציא במספר צבאם הקורא למי הים כו' לא מעלמא תתאה כו' ור"ל כי בספירות מלכות זן הש"י את העולם כענין שנאמר ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם ולא תחסר כל בה זהו מן הארץ ובעל באר מים חיים כתב וז"ל וטעם במוציא בלא ה"א יש בברכה מ"ל אותיות כנגד יו"ד ה"א וא"ו שעולה בחשבון מ"ל ולכן נפסקה ההלכה לומר בה"א לרמוז על הה"א אחרונה שבשם ויכוין להוריד שפע האותיות יה"ו אל הה"א אחרונה וזהו הסוד מוריד המ"ל וכו': (לט) ור"ת אומר כל מצוה כו'. הוא מלתא באנפי נפשא ובא לתת טעם על מה שחילקו במטבע ברכות יש מהן שתיקנו בעל ויש מהן שתיקנו בלמ"ד ועיין באשר"י שהביא לדברי ר"ת ועיין לעיל בר"ן באורך שנתן טוב טעם לכל ברכה וברכה: (מ) יש שהוי במצותן. ר"ל שהם עליו כל היום. וז"ל הרא"ש יש שהוי במצותן והלשון מורה על כך להיות עטוף בציצית ולישב בסוכה לאכול ולטייל כל היום: (מא) ולפ"ז א"ש לשמוע קול שופר ולקרוא הלל. ר"ל אבל לפיר"ת קשה הוא דמאחר שאין שהוי במצותן היה לו לברך בעל. ולפי' ריב"א א"ש דלא סגי דלאו איהו שומע וכן בקריאת הלל אע"ג דשומע כעונה מ"מ מצוה שיענה הוא בעצמו ראשי פרקים ועיין ברא"ש שיישב לר"ת שופר והלל למה מברכין בהו בלמ"ד: כדאמרי' פ' לולב הגזול כצ"ל: (מב) וקשה לר"י מלהדליק נר חנוכה. שמעתי דיש ליישב דלא קשה מידי מלהדליק דהתם מעיקרא אחרינא יש בדבר דהדין הוא בנר חנוכה אם היתה דלוקה ולהדליקה לשם מצות נר חנוכה דקי"ל הדלקה עושה מצוה הלכך אם היינו מברכין אקב"ו על הדלקת נר חנוכה היה במשמע דהמצוה חלה על הדלוקה רק שיעשה הנחה לשם חנוכה לכך מברכין להדליק דמשמע שפיר דמחוייבין אנו בתחלה להדליקה לשם מצות חנוכה ודו"ק. והרא"ש כתב אע"ג דיכול לעשות ע"י שליח מ"מ אורחא דמלתא הוא שכ"א מדליק לעצמו מפני חביבות הנס וכן נר של שבת: (מג) מ"ש תפילין של יד להניח ושל ראש על מצות. והרא"ש כתב דלא רצו חכמים לתקן על מצוה א' שתי ברכות זו אחר זו שוות: עובר לעשייתן. שם: (מד) מברכין ואח"כ טובלין. וכ"כ לעיל הרי"ף דף ר"ל ע"א: (מה) ה"ה נמי בטבילת נשים טובלות כו'. ז"ל רש"ל ומסקנת הרא"ש כשפושטת מלבושיה ועומדת בחלוקה תברך ותפשוט חלוקה ותטבול: (מו) דחיישינן שמא תתקלקל המילה והויא ברכה לבטלה. משום דאין אבי הבן מוהל ואין המילה בידו לעשות מש"ה חיישינן להכי ועוד שאינו אלא שבח בעלמא שאנו מברכין להקב"ה שצונו על המילה לשם ברית אברהם ולא לשם מורנא ולא לשם הר גריזים ועוד אומר ר"ת דכל היכא דאחר מברך כו'. ומ"ש לשם מורנא פי' רש"ל בחכמת שלמה פי' שיש תולעת בערלתו ומצאתי מי שכתב אדברי הספר שאמר והא דמברכין אחר המילה להכניסו כו' וז"ל תימה א"כ ברכת על המילה איך מברך בתחלה ניחוש שמא תתקלקל המילה ויהיה ברכה לבטלה ונראה דבשלמא על המילה שהברכה קאי על החיתוך כיון שחתך לא הוי ברכה לבטלה אבל להכניסו שהברכה קאי על הכניסה בברית והוא לא עשה כן ע"כ מצאתי. ואין צורך בכל זה דנוסחא איכא במ"י כמו שהבאתי לעיל ומתרץ בעצמו הקושיא וז דהיינו כמו שכתבתי דאין אבי הבן מוהל ואין המילה בידו כו' ור"ל בשלמא המוהל שמברך משום דיכול לומר קים לי בגוואי דמומחה אני ואמול כהוגן אבל האב שאין המילה בידו ולא יוכל לומר קים לי במוהל שימול כהוגן וא"כ איך יברך וק"ל: יבדוק בתוך המועד. דף ר"ל ע"ב: (מז) דהל"ל תוך זמן הביעור כו'. וע"ל בר"ן שיישבו ע"ש לעיל ברי"ף שם: ומה שמשייר יניחנו בצנעא. כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו. ירושלמי כיצד הוא עושה כופה עליו כלי כפה ולא מצא אני אומר יד נטלתו לא כפה עליו ולא מצא צריך בדיקה: ומה שמשייר כו'. כתב רבינו יעב"ץ מכאן אומרים הבודק ליל י"ד תיכף לבדיקתו שורפו ולא משהי עד למחר בשעת בדיקתו מדקתני מה שמשייר ולא קתני מה שמצא בבדיקתו ועוד כיון שהטעם כדי שלא תבא החולדה ותטול בפניו א"כ להצניע אסור דלהצניעו עד למחר לא מצינו בש"ס ע"כ מצאתי במ"י גם רש"ל העתיק זה: י"ד שחל כו'. שם: (מח) יש מוכיחין מכאן דסעודה כו'. עיין בפ' כ"כ דף קע"ה ע"ב ובהגה' מרדכי דף ק"פ ע"ב ובטור סי' רצ"א ובב"י שם הביא לכל הדיעות וכתב הב"י דהתוס' והמרדכי והרא"ש סברי דאין זמנה אלא מן המנחה ולמעלה ע"ש: ואותן ב' שביעות יחלק לג' סעודות כצ"ל: (מט) והשיב דאסור משום דאיתקש לפסח. לכאורה משמע דבמצה שהוא עתיד לצאת בה י"ח איירי דאילו שאר מצה שאדם אוכל בפסח לא אתקש לפסח אך ממה שכתב לקמן בסמיך בעמוד שאח"ז וז"ל ובא מעשה לפני מורי הר"ר יחיאל כו' ע"ד אמנם ג' מצות של מצוה יש לאפות בליל פסח במ"ש ומדכתב אמנם כו' משמע והאי דעד השתא אפי' כשאינן של מצוה איירי וכ"כ הב"י סי' תנ"ח ואפשר לומר דהטעם הוא מפני שאם ישברו או שיאבדו המצות של מצוה צריך ליקח לצאת ידי חובות המצות שאינם של מצוה לכך צריך ליזהר בהן נ"כ שיהיה כתיקון המצות של מצוה: (נ) ומ"מ נראה כמכין משבת ליו"ט. ר"ל שהרואה בליל מ"ש מצה אפויה אתי למימר שנאפית בשבת ויאמרו כמו ששחיטת הפסח דוחה שבת ה"נ אפיית מצות דדמיא לפסח וזהו מ"ש מפני מראית עין הוא מפני החשש הזה שלא יאמרו שנאפית בשבת כ"כ הב"י: (נא) ואפו אותה במ"ש בזמנה ותאכלו בזמנה. כוון לזה שכתב הטור סי' תנ"ח וז"ל וכ"כ רב מתתיה פ"ב שחל להיות בשבת דקי"ל מבערין הכל מלפני שבת ומשיירין מזון ב' סעודות ולמה אין מבערין הכל ויאפו מצה ויאכלו בשבת כדי להדר המצוה שלאחר שמילא כריסו ממנה אינו מברך עליה הלכך אל תאפו מצה אלא במ"ש כו' עכ"ל וע"ז אמר ותאכלו בזמנה כלומר לא מבעיא שלא לאפות מצה ביום ו' ולאכול חמץ בינתים אלא לא יאכל בשבת מצה שצריך שיאכלה בזמנה ולא לפני כן כדי להדר המצוה שלאחר שמילא כריסו איך יברך. בשם החסיד מ' יעקב. ואני אומר שלא תאמר כיון שע"כ צריך לדחות ההא לא יכול לאפות ע"פ אחר חצות דזמנה אחר חצות דאיתקש מצה לפסח וכיון שע"כ צריך לדחות ולאפות במ"ש ה"ה שיכול להקדים ולאפות יום ו' ע"כ כתב ותאכלו בזמנה כלומר שטוב יותר לאפות במ"ש שזמנה לאכול מצה ממה שמקדים לאפות ביום ו' שאין זמן אכילת מצה ע"כ מצאתי. ויותר נראה לומר שכוונתו בזה להא דכתב הטור בשם רב האי ז"ל ואנו אין לנו אלא מנהג אבותינו לאפות בע"ש ולא למרוח ביו"ט וכ"כ הב"י בשם ר' ירוחם שאם יאפה במ"ש איכא למיחש שמא יפשע ויאחר באפיית מצה עד שיאכל אפיקומן אחר חצות כו' וע"ז אמר ואפו במ"ש בזמנה ותאכלו בזמנה דהיינו שלא תפשעו ותאחרו האפיה עד שיאכל אפיקומן אחר חצות וק"ל ופי' זה נראה עיקר: (נב) פסח הוא משבת שעבר. ר"ל פסח התחיל מיום שבת שעבר ונמצא מקלקלים כו' ר"ל שיאכל חמץ ביום אחרון דפסח: ומהא דתניא בתוספתא כו' כצ"ל: ומיהו י"ל דמשבשתא היא כצ"ל: (נג) מדמסיים בה תרומה טמאה וטהורה מבערה במ"ש. בתוספתא שבספרים שלנו לקמן סוף דף רס"ה כתוב בה מבערין לפני שבת אלא בתוספתא של הרב היה כתוב בה מבערה במ"ש וע"כ אמר שהיא משובשת בפי'

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] אמנם רוב הגאונים כתבו לברך ואף אם לא ימצא. אגודה: ג"ם [ב] פי' דהי אמרי' מוציא בלא ה"א הוי ב' ממי"ן סמוכין להדדי ואתי לידי טעות ולכך אמרי' המוציא כדי שיפסיק הה"א ביניהם: [ג] פי' והכא נמי ב' ממי"ן סמוכין להדדי: [ד] פי' משום דכל היום חייב להניחן וכן סוכה מצוה כל שבעה: [ה] פי' דהעולם יסברו שבשבת נאפו ומצות דוחה שבת וה"ר ליווא מפראג פירש משום דמצות מוקצה הן דהא לצורך שבת לא חזו ודילמא מטלטל אותן והוה כמכין בטלטול זה לצורך י"ט ועיין בב"י סי' תנ"ח כי שם מפרש מפני מראית העין שלא כדעת הספר:

(א) א"ה כרא"מ בס"י גרס תרומה טהורה וטמאה מבערה במוצאי שבת ע"ש סי' ק"ה שפי' פירוש יפה:

דחביבה מצוה בשעתה ואגודה רש"י כשחל י"ד להיות בשבת לשרוף חמץ בי"ג ביום ששי בערב שבת קודם חצות גזירה שמא ישהה לשנה הבאה לאחר חצות וצריך לשורפו (נד) שלא יחליף בשאר השנים דקי"ל כרבי יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה ומביאין מים לנוס באור י"ג ולא בערב שבת (נה) שמא יקדים קודם הערב שמש או יאחר ויחלל שבת:

סליק פרקא

כל שעה (א) תניא ציידי תקמד חיות ועופות כו': (ב) פסק ר' יחיאל דאסור לעשות סחורה בדבר האסור באכילה ובדבר טמא וראיה מהא דאמרינן בתוספתא דשביעית פרק ז' ציידי חיות ועופות שנזדמנו להם חיה ועוף ודגים טמאין מותרין למוכרן ודוקא משום דנזדמנו אבל לא נזדמנו להם אסור לעשות בהם סחורה ואף ביין נסך וכן מוכח בירושלמי דשביעית (ג) והתם פריך עלה והאיכא חמור והאיכא גמל והאיכא סוס ומשני התם למלאכה הוא גדל. אמנם ר' אבי העזרי כתב דמותר לעשות סחורה בדבר טמא והביא ראיה מפ' כל הבשר [חולין דף קו.] (ד) מים ראשונים האכילו בשר חזיר* ואכסנאי יהודי הוה התם. [דף כה] איכא דאמרי אמר ליה מידי דרך הנאתן קעבידנא כו' [*ודברי ר' יחיאל עיקר וכן דעת הפוסקים והביא דהאכילו את החזיר אינה ראיה דאיכא למימר ישראל רשע הוי ועוד דאיתא במדרש דבימי הגזירה היו מחזיקין עצמם לנכרים. ב"י יו"ד סי' קי"ז]: רבינו אבי העזרי דכל איסורין שבתורה תקמה שרי להנות שלא כדרך הנאתן (ה) או ליהנות מהן שלא כדרך הנאתן וכל שכן מאפרן דתנן כל הנשרפין אפרן מותר ומעשה בא לידי ששאלוני מהו לשרוף שרץ אחד טמא ולשתות האפר לרפואה והשבתי דמותר (ו) דכל הנשרפין אפרן מותר אך בכלאי הכרם ובשר בחלב פליג אביי ואמר שלוקין עליהם שלא כדרך הנאתן וכוותיה קי"ל ושאר איסורין מותרין אפילו באכילה דהכי אמר ר' יוחנן שאם הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו שפטור וכ"ש אוכל חלב חי שהוא פטור והא דנקט פטור לאו דוקא אלא פטור ומותר דלאו מפטורי שבת הוא דפטור אבל אסור [*והא דמשום סיפא נקט לה לאשמועינן דדרך הנאה חייב. מ"י] ומיהו אדם שהוא בריא יזהר בדבר (ז) וה"נ אמרינן פרק מי שאחזו [גיטין סט:] לטחול פי' טחול נפוח לייתי שב ביני דמיא פי' יביא ז' עלוקות של מים (*וכבשה) [*וכבשינהו] בטולא כל יומא לישתי תרי (ח) או תלתא במיא (והכי נמי אמרינן) פרט לאוכל חלב חי דפטור וכו' ולא דמי להא דאמרינן בפ' גיד הנשה [חולין קב:] תקמו אבל לפור [טהורה] בחייה בכל שהוא במיתתה בכזית דהתם שוף רך וחזי לאומצא וחשיב דרך הנאתו אבל חלב חי לא: [שם] ורבא אמר תקמז אסור וקי"ל כרבא אבל בדבר שאינו עיקרו עומד להריח בהא קאמר רבא ריחא לאו מלתא היא (ט) וראיה מהדס במחובר ואתרוג במחובר במסכת סוכה (*) ואביי דס"ל התם לאסור הכא שרי משום דלא אפשר. אבי"ה. [דף כו] (י) (קול) [*וקול] ומראה וריח מעילה לית להו אבל איסורא איכא: תקמח תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה או בקש של כלאי הכרם משמע דקש ועלים אסורים (*מקשים) [*וקשה] מפרק האשה שנפלו [כתובות דף פ.] גבי המוציא הוצאות על נכסי אשתו כו' דקא מפרש רב יהודה אפילו לא אכל אלא חבילי זמורות רב יהודה לטעמיה דאמר אכלה ערלה שביעית כלאי הכרם הרי זו חזקה פי' אע"פ שבכל אלו אינו יכול לאכול אלא העלים ולא הפירות אלמא

בגדי

דעלים של כלאים שרו ואומר ר"י דהתם איירי (יא) בעלים שהיו קודם זריעת כלאים וקודם שהוסיפו מאתים כגון שניטע בתבואה זמורה גדולה שהיו בה ענבים שלא נגמרו והוסיף הפרי מאתים והזמורה לא הוסיפה מאתים אבל אותם הגדלים לאחר שזרען בכלאים אסורים מאחר שהוסיפו מאתים: לאו למימרא דבאכילה אסירים אלא משום כו' תניא בתוספתא [פרק ב] ואיתא נמי בירושל' [פ"ב הל"ב] תקמט (יב) נותן ישראל חמצו לנכרי במתנה וחוזר ולוקחו הימנו לאחר הפסח ובלבד שיתננו לו במתנה גמורה. רשאי הישראל שיאמר לו (יג) עד שאתה לוקח במנה בא וקח במאתים [*ס"א עד שאתה לוקח במאתים [בא] קח במנה] ואם אצטרך לו אבא ואקח ממך אחר הפסח. גם פסק רבינו אבי העזרי דמשכיר ישראל לנכרי בהמתו להוליך עליה חמץ אפילו ממקום למקום וכן משמע פ' השוכר את הפועל [ע"ז סב.] דאמר קנס הוא שקנסו חכמים בעכו"ם ויי"נ משמע דשאר איסורי הנאה שרו כתב ה"ר יצחק בא"ז מותר אדם לומר לעבדו ולשפחתו הנכרים הילך דינר זו ולך אכול בין הנכרים אע"פ שיאכל שם חמץ בודאי אע"פ שמזונותיו עליו ואין זה נהנה מן החמץ ובקונה אותו וראיה מפרק בתרא דמס' ע"ז [סה:] אומר אדם (*לחבירו) [*לחמריו] ולפועליו לכו ואכלו בדינר זה ואין חושש לא משום שביעית ולא משום מעשרות ולא משום יין נסך ואם אמר לאו ואכלו לאו ושתו ואני פורע חושש משום שביעית ומשום יין נסך ופירש"י משום יין נסך אם נכרים הם וגמלא מאכיל אותן יי"נ והרי מזונותיהם עליו ונהנה מן יי"נ עכ"ל משמע דמיירי במזונותיו עליו *ואפ"ה שרי ואע"פ שיין נסך אסור בהנאה (יד) ואפילו אם אומר לאו ואכלו נראה דמותר דהתם מוקי היא דלאו ואכלו אסור במקדים לו דינר (טו) או נשא ונתן ביד: [*ר' שמעון אומר חמץ לפני פסח פי' משש שעות עד שתחשך ולאחר זמנו פי' משעבר הפסח] אינו עובר תקנ בולא כלום (טז) פי' ר"י אין לוקה (יז) מיהו לפני זמנו איסורא דאורייתא יש בו כדמשמע מתוך הלך ותשביתו דמשום הכי שורפים בשש אפילו תרומה טהורה ועוד דלא מלינו דפסקו שמואל ורבא הלכה כרבי שמעון אלא בחמץ לאחר זמנו אבל בלפני זמנו הואיל ולא אשכחן דפסקו נסמוך אכללא דפרק מי שהוציאוהו [ד' מו.] ר' יהודה ור' שמעון הלכה כרבי יהודה ורבי יהודה אסר חמץ משש שעות ולמעלה דדרש לא תאכל עליו חמץ אשחיטת פסח קאי. גם נראה דחמץ של ישראל לאחר הפסח דהיינו שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כרבי שמעון דהא רבא פסק הכי פ' כל שעה [ד' ל.] וגם ריש לקיש ור' יוחנן פסקו הכי והא דקאמר רב קנסא קניס ר"ש [הואיל] דקעבר על בל יראה ובל ימצא הני מילי בעיניה אבל על ידי תערובת שרי ר' שמעון: [*לשון רי"ף ומדלא יהיב שיעורא למלתא ש"מ במשהו כרב וכן נמצא בה"ג ואומר ר"ת דמשמע ליה שלא היה בספריים שלהם בדברי רבא במשהו כרב ומעתה יכול להיות שרוצה רבא לומר אסור בששים ולא הוצרך לפרש לפי שכבר פסק בפ' ג"ה [ד' לז:] דכל איסורין שבתורה בששים וכן פסק בשאילתות דרב אחאי דהחמץ בפסח בס' אמנם ר"ת לא רצה. מ"י] (יח) (ור"ת היה רוצה לפסוק דחמץ בפסח בששים וכן פוסק בשאילתות דרב אחאי) אמנם רבינו תם לא רצה להקל לעשות מעשה וכשהיו מוצאים חטה תוך תרנגולת מבושלת בפסח לא היה מתירה (יט) אך היה מתיר להשהותה עד לאחר הפסח וכן פסק בספר התרומה [בשם מחזור ויטרי

ישע

איך יתכן לומר שיבער במ"ש שהוא ליל פסח אלא היא משובשת והמ"ש שכתוב אצל תרומה צ"ל כתוב אצל האפיה והע"ש שכתוב אצל האפית צ"ל כתוב אצל תרומה כנלע"ד ודו"ק: (נד) שלא יחליף בשאר השנים דקי"ל כר' יהודה כו'. אבל בלא חשש חילוף לא היה צריך שריפה אפילו לרש"י דס"ל שלא בשעת ביעורו דהיינו קודם ז' ואז בעי שריפה ה"מ בשש דוקא אבל קודם שש לא כמ"ש הרא"ש והספר לעיל בדף זה ע"א ודלא כטור סי' תמ"ה: (נה) שמא יקדים קודם הערב שמש ואז אסור מפני שיתחממו המים או שמא יאחר ויחלל שבת לכך יביא מים באור י"ג: סליק פרקא

כל שעה (א) ותניא ציידי חיות ועופות כו' ט"ס הוא זה וצ"ל תנן ציידי כו' כי משנה היא בפ"ז דשביעית והביאה הש"ס בפירקין דף כ"ג ע"א ועליה קאי הספר וכתב פסק ר' יחיאל כו': (ב) פסק ר' יחיאל דאסור לעשות סחורה בדבר האסור באכילה ובדבר טמא וראיה מהא דאמרינן בתוספתא דשביעית פ"ז כו'. בכאן יש ג' תמיהות א' מ"ש וראיה מתוספתא דשביעית פ"ז כי יגעתי בכל פרקי תוספתא דשביעית ולא מצאתי דבר זה אלא משנה שלימה היא פ"ז דשביעית כמ"ש לעיל הב' למה לו לר' יחיאל להוציא הדין מדיוקא דמשנה הלא משנה קרובה היא דאסור לסחור בדבר האסור וטמא והיא רישא דמשנה הנ"ל שנויה שם בפ"ז דשביעית וז"ל אין עושין סחורה לא בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומה ולא בנבילות ולא בטריפות ולא בשקצים ולא ברמשים כו' וממשנה זו למדו כל הפוסקים דאסור לסחור בהן הרמב"ם בפ"ח מהלכות מאכלות אסורות והטור י"ד ריש סי' קי"ז והביאו משנה זו בהדיא ע"ש ח"נ והיא תימה גדולה על מ"ש הספר בשם ראבי"ה שהתיר לעשות מהם סחורה איך מלאו לבו לפלוג על משנה שלימה ז שהבאתי ולא אישתמט שום תנא לפלוג עליה. לכן נראה דזה פשוט אליבא דכ"ע דאסור לסחור בדבר האסור לאכול ובדבר טמא דהא משנה שלימה היא מיהו צריכין שנדע דיש חילוק בין בעל הבית הרוצה ליקח ולמכור ובין סוחר שדרכו וניכר בכך וכן הוא משנה בהדיא סיפא דמשנה דציידי חיות ועופות ודגים הנ"ל וז"ל ר' יהודה אומר אף מי שנתמנה לו לפי דרכו לוקח ומוכרו וחכמים אוסרים ופי' ר' שמשון שם בפי' המשניות שלו מי שנתמנה שאינו צייד דת"ק נקט דוקא צייד וחכמים אוסרים למי שאינו צייד ומפרש טעמא בירושלמי א"ר יוסי תמן אין מלכות אונסת הכא מלכות אונסת כלומר לוקח מס מן הציידין עכ"ל ור"ל דצייד תניכר מלאכתו בכך לוקח המלך ממנו מס ממלאכת ציידות שלו ואם לא יתיר לו למכור גם דברים הטמאים היה לו הפסד כי יהיה לו הוצאות המס ולא ריוח הציידות משא"כ בעל הבית שאינו ניכר ואינו נותן מס והנה ר' יחיאל בא לומר שבעה"ב פשיטא שאסור לסחור כרישא דמשנה הנ"ל אלא אפילו צייד דהתירו לו דוקא בנזדמנו לו התירו ולא שיתכוין מלאכת סחורתו לכך וזה הוצרך לדייק וללמוד מהסיפא דקתני צייד חיה כו' שנזדמנו כו' אבל ראבי"ה דמתיר יש לו שטה אחרת בפי' סיפא דסיפא דמשנה ההיא והוא כמו שפירשה הרמב"ם שם בפי' המשנה שלו וז"ל מי שנתמנה לו כו' הוא שיתכוין לצוד עוף טמא או חיה טמאה בכוונה או בלא כוונה שנזדמנה לו כגון שעברו עליו או שיעבור הוא על קן מקיניהן והלכה כר' יהודה עכ"ל הנה לפנינו שהרמב"ם פי' מי שנתמנה לו דר"ל אפילו נתכוין לצוד מבואן אפ"ה מותר לר' יהודה ופסק כמותו וס"ל אליבא דר' יהודה דצייד בכל אופן מותר כיון דהמלך נוטל ממנו מס ובעה"ב דוקא אסור כרישא דמתני' וזהו טעמו של ראבי"ה דפסק דמותר לסחור אמיירי כה"ג בסוחרים ידועים כההיא מעשה דמייתי מאכסנאי כו' דדרך המלך ליטול מס ושכירות ממי שהוא באכסנאות שלו והא דהוצרך ראבי"ה להביא ראיה מההוא מעשה דפ' כל הבשר ולא הוכיח התרתו מההיא משנה גופא משום דא"ל מנ"ל לפסוק כר' יהודה הא ניחא טפי לפסוק כחכמים שיחיד ורבים הלכה כרבים אלא שמההוא מעשה הוכיח דהלכה כר' יהודה ור' יחיאל שהביא ראיה מדיוקא דסיפא דרישא ס"ל כשיטת פי' ר"ש כמ"ש ובאמת שגם לפי שיטת פי' הרמב"ם היה יכול להביא ראיה לפסק שלו מסיפא דסיפא דתנינא מי שנתמנה לו לפי דרכי שהחכמים אוסרים שפי' הרמב"ם אף בצייד אסרו כיון שכוון מלאכתו בכך אלא משום דא"ל דילמא הלכה כר' יהודה כמ"ש הרמב"ם לכך מסתבר ליה להביא מדיוקא דרישא ולפרש סיפא דסיפא דפליגי כפירוש ר"ש דקאי אבעל הבית אבל במי שמכוין מלאכתו לדבר איסור וטמא בין צייד בין בעל הבית אליבא דכ"ע אסיר דבהא לא פליגי. לכן נמי נראה ע"פ מ"ש מה שהוא בגירסת הספרים שבידינו בנוסח משנה שמייתי ז"ל צידי חיות ועופות שנתמנה היא היא הנוסחא האמתית ולא כמו שמצאתי מוגה בספרים מדויקים שהגיהו ג"פ שנזדמנו במקום שנתמנו ואני אומר כי נירסא שלנו מכוונת וזה כי אף ששם במשנה נשנו לשון שנזדמנו הלא בסיפא דסיפא נשנו לשון שנתמנה וכן הוא בכל הספרים תלמוד בבלי וירושלמי וכל הפרשנים שנקטו בגירסתם שנתמנו והוא מוכרח ע"פ פי' הרמב"ם שפי' שנתמנו שנתכוין לכך כמ"ש אלא שר"ש ור' עובדיה פי' שנתמנו ונזדמנו חד ענינא וכן הוא דעת ר' יחיאל בפסקו כאן שפירושו חד ומזה הביא ראיה כמ"ש. וכדי שלא נטעה לומר שתרתי קתני שם במשנה ע"ד שפי' שם הרמב"ם שפי' שנתמנו שנתכוין וא"כ אם נאמר שהלכה כר"י כמ"ש הרמב"ם לא יהיה לו ראיה כלל משם אלא אדרבה יהיה מוכח להתיר לכך שינה הספר או ר' יחיאל עצמו לשון המשנה ונקט גם בסיפא דרישא לשון שנתמנו לאשמועינן שפירושו נזדמן ודייק מיניה דוקא נזדמן כו' או אפשר שהם גרסו גם בסיפא דרישא שנתמנו וכן מוכרח ע"פ פירושם כי מאחר שפי' ששניהם נזדמנו למה ישנה התנא בלשונו שוב מצאתי בהדיא כדברי שהמ"מ פ"ח דהלכות מ"א הביא לשון המשנה וגרס בתרוייהו שנתמנו בסיפא ובסיפא דסיפא ע"ש ומ"ש וראיה מהא דאמרינן בתוספתא דשביעית פ"ז צ"ל דט"ס הוא וכצ"ל וראיה מהא דתנינן במשנה דשביעית פ"ז והיא היא שכתבתי לעיל ומובאת בשמעתין דף כ"ג ע"א. ואח"כ מצאתי שהב"י בסי' קי"ז העתיק כן דברי המרדכי ע"ש והיותר נראה שאין למחוק הספרים ולהגיה בהן קצת וה"ג וראיה דאמרינן בתוספתא דשביעית פ"ה ובפ"ז דשביעית תנינן צידי חיות כו' וה"פ כי שם בתוספתא פ"ה דשביעית לעיל דף ס"ד ע"ד גם הב"י הביאה תניא ז"ל לא יהא מביא כלבים והתולדת הסנאים והחתולים וקיפוד למכרן לנכרי ולהשכיר עליהן כו' והנה מזאת התוספתא מוכח בהדיא דאסור לסחור בדבר טמא ומיירי סתמא מכל אדם אפילו צייד וה"ט דאסור מפני שמכוין מלאכתו לכך כדמשמע לשון לא יהא מביא גם מסיפא נלמוד כן מדלא התיר אלא מוריים וגבינה כו' שאסורין מדרבנן הא דברים שאיסורן מדאורייתא אסור ואחר שהביא סתמא דתוספתא המפורש שם בהדיא לאיסור חזר להביא ראיה מדיוקא דמשנה דשביעית פ"ז ע"ד שכתבתי לעיל ולא הביא המשנה בראשונה משום דניחא ליה למנקט מתוספתא דתניא שם בהדיא טפי מדיוקא דמשנה גם משום דיש מקום לבעל דין לחלוק ולפרש ע"ד שפירש הרמב"ם ולומר דהלכה כר' יהודה ע"ד שכתבתי לעיל אלא שנשאר לפנינו מקום עיון שא"כ יסתרו פי' המשניות של הרמב"ם שכתבתי מה שכתב בפסקיו בפ"ח מהלכות מ"א שכתב שם בסופו ז"ל הצייד שנזדמנו לו חיה ועוף ודגים טמאים או שניצודו לו טמאים וטהורים

הגה"ה

*אח"כ מצאתי דהאי מותר ט"ס דבדפוס קטן של מיימוני כן הוא ובדפוס גדול הנוסח אסור למכרן והיא גירסא נכונה:

מותר למכרן אבל לא יכוין מלאכתו לכך הרי שפסק שאפילו צייד שנותן מס למלך לא יכוון מלאכתו לכך ושם בפי' המשנה פסק כר' יהודה דמתיר אף במכוין ע"פ פי' שפי' שנתמנה נתכוין מיהו אין לתמוה כ"כ דבכמה מקומות סתרו פי' המשניות שלו וספרו הדדי גם י"ל הא דכתב הרמב"ם אבל לא יכוין לכך קאי אסוף דבריו שכתב שם או שניצודו לו טמאין וטהורין דבכה"ג ס"ל דאם כוון מלאכתו לשניהם אסור ושם במשנה איירי בכוון מלאכתו לטמאים לחוד דמותר באם א"א לו לעסוק בטהורים מותר לכוין ולעסוק אף בטמאים בשביל חיוב המס שצריך ליתן למלך אבל אם יש לפניו לעסוק בטהורים לחוד אינו מותר אא"כ נזדמנו עמהן טמאים והב"י בי"ד סי' קי"ז עשה צריכות בדברי הרמב"ם למה נקט תרתי וע"ד שכתבתי אין צריכות לצריכותא דלית כי אין דיניהם שוה אלא שקשה דא"כ לא ה"ל למכתב צייד שנזדמנה לו כו' כיון דאפילו לכתחילה מותר לכוין מלאכתו לטמאים בעת שאין לו להתעסק בטהורים שוב ראיתי כתב שם בכ"מ ז"ל וחכמים אוסרין וקי"ל כחכמים דבכל ענין לוקח לכתחילה עכ"ל וקשה דזה הוא ב' הפכים בנושא א'. ומ"ש ואף ביין נסך ר"ל סתם יינם דאילו יינם ממש הלא אסור בהנאה בכל ענין אפילו נזדמנו אלא בסתם יינם איירי מ"ה א"ש הכתב ואף ביי"נ ור"ל דאע"פ דאינו אסור אלא מדרבנן ושאר אסורי דרבנן מותר לסחור בהן כמ"ש לעיל בשם התוספתא וכ"פ הרמב"ם שם פ"ח מהמ"א וגם הטור בסי' קי"ז: (ג) והתם פריך עלה והא איכא חמור כו'. עיין בתוספות דפירקין דף כ"ג ע"א בד"ה אמר קרא יהיו כו' הביאו לזה הירושלמי ע"ש ובב"י סימן קי"ז: (ד) מים ראשונים האכילו בשר חזיר. וז"ל רש"י פי' שהיה חנוני ישראל מוכר בשר שחוטה לישראל ומבשלה ומאכילה וכשהנכרי בא בחנותו מאכילו נבילה ובא יהודי אחד ולא נטל ידיו וסבר זה שנכרי הוא והאכילו בשר חזיר עכ"ל. וז"ל ב"י בסוף סי' קי"ז ודברי רבינו יחיאל עיקר וכן דעת הפוסקים וההיא דבהאכילו את החזיר אין ראיה דא"ל ישראל רשע הוי ועוד דאיתא במדרש דעה מהומה היתה ובפרהסיא היו מחזיקין עצמן לנכרים עכ"ל ותימה לי על הב"י שכתב דישראל רשע הוי ע"כ זה אינו דהא חזינן דמדקדק היה במעשיו של הנכרי היה נותן טריפות ולישראל היה נותן כשר ולא הכשילו אלא לישראל זה נתן בשר חזיר משום שהיה סבור שהוא נכרי מאחר שלא נטל ידיו לכך נראה כתירוצא בתרא של הב"י עי"ל דשם הטריפות היו נזדמנו לו ודו"ק: איכא דאמרי. דף רל"ב ע"ב: (ה) או ליהנות מהן שלא כדרך הנאתן. ז"ל רש"ל ראיתי בס' אחד שהגיה אפילו בדרך הנאתן נ"ל שהגיה שלא כדין וה"ק בין אכילה ובין הנאה שרי דוקא שלא כדרך הנאה וק"ל עכ"ל. ואיני יודע מי הכריחו לזה דהא בהדיא משמע בש"ס דף כ"ד ע"ב זה הנאה חמירא מאכילה מפני שהאכילה שנכנסת לגוף מזקת היא לו וז"ל הש"ס אמר רבי אבהו א"ר יוחנן כל האיסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא דרך אכילתן למעוטי שאם אכל חלב חי שפטור א"ד כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן למעוטי שאם הניח חלב של שור הנסקל ע"ג מכתו שהוא פטור וכ"ש אוכל חלב חי שהוא פטור עכ"ל הש"ס אך בכלאי הכרם ובבשר בחלב פליג אביי ואמר כו' כצ"ל וכן הוא במ"י ובדפוס קטן: (ו) דכל הנשרפין אפרן מותר. ז"ל רש"ל אפילו דבר שאסור בהנאה שרי ופי' שאין זה דרך הנאה כ"ש מה שאינו אסור בהנאה כגון שרץ ודו"ק והא דנקט פטור כו' ז"ל רש"ל ובתוס' פ"ג דשבועות דף כ"ג בד"ה אהתירא כו' כתבו דאסור מדרבנן שלא כדרך הנאתו ומ"מ נראה דאף לדברי התוספתא אפשר בחולה לא גזרו רבנן ודו"ק עכ"ל: דפטור אבל אסור. ותו דמשום סיפא נקט לה לאשמועינן דדרך הנאתו חייב ומיהו אדם כו' כצ"ל וכן הוא מוגה בהרבה ספרים וכן הוא במ"י: (ז) וה"נ אמרינן בפ' מי שאחזו. חזור אדלעיל וק"ל: וכבשינהו בטולא כצ"ל: (ח) או תלתא במיא. הס"ד ואח"כ מתחיל הדיבור פרט לאוכל חלב חי והשאר נמחק וכן הוא במ"י: פרט לאוכל חלב חי כו'. הוא נמי כן בתוס' דף כ"ד אכל חלב חי הס"ד: ורבא אמר אסור. דף רל"ב ע"ב: (ט) וראיה מהדס במחובר כו'. עיין לקמן ריש דף ש"נ ותמצא שאין שום מחלוקת בזה גם בש"ס אין שום מחלוקת וחפשתי בכל מסכת סוכה ולא מצאתי במקום אחר שום רמז מזה וצ"ע: (י) קול ומראה וריח. ש"ס דף כ"ו ע"א: תנור שהסיקוהו כו'. לעיל דף רל"ב ע"א: (יא) בעצים שהיו קודם זריעת כלאים וקודם שהוסיפו מאתים. כן פרש"י פרק האשה שנפלו כגון שגדלו כבר הזמורות ואח"כ זרע שם חטה ושעורה והפירות גדילים אח"כ ומה שגדל אז הוא באיסור שאז הוא כלאים וכשהוסיף הפרי מאתים על מה שהיה מתחילת גדל בהיתר אז נאסר הכל אף אותו שגדל כבר בהיתר כי נתבטל במאתים דאיסור שהוא שיעור של ערלה וכלאים ומיירי שהזמורה לא הוסיפו מאתים באיסור לכך היא עדיין בהיתרא וק"ל: שהוסיפו מאתים הס"ד: לאו למימרא דבאכילה אסור. כצ"ל והוא לעיל דף רל"ג ע"א: (יב) נותן ישראל חמצו כו'. גם הרא"ש בפירקין הביא כל זה: (יג) עד שאתה לוקח במנה בא וקח במאתים. וכן הוא ג"כ ברא"ש ובטור ור"ל שאומר לו מה איכפת לך ליקח במנה או במאתים הרי יש לך לחם תחת המעות ואם אצטרך לו אבא ואקח ממך וכמ"י הגירסא עד שאתה לוקח במאתים בא וקח ממני במנה ור"ל שאני אתן לך בזול מה שאתה לוקח במקום אחר במאתים אתן לך במנה: קנס הוא שקנסו חכמים בחמרא ויין נסך כצ"ל וכן הוא במ"י ור"ל חמרים העושים מלאכה בפירות שביעית ע"ש דף ס"ב: וראית מפ' בתרא דע"ז אומר אדם לחמריו ולפועליו כצ"ל: (יד) ואפילו אומר צאו ואכלו נראה דמותר. כתב רש"ל וכ"נ עיקר אף שהטור סי' ת"נ אוסר ע"ש: (טו) או נותן ונושא ביד. והא דאמר ואני פורע תני ואני מחשב ש"ס שם: אינו עובר בולא כלום. דל"ג ע"א: (טז) פר"י אין לוקה כו'. תוס' דף כ"ח ריש ע"ב: (יז) מיהו לפני זמנו. ר"ל מו' שעות עד הלילה איסורא דאורייתא יש בו ע"ל בפ"ק דף רל"א ע"א בספר המאור באורך: (יח) ר"ת היה רוצה לפסוק כו' בתוס' ריש דף ל' ולעיל בר"ן דף רל"ג ע"א ע"ש: (יט) אך היה מתיר להשהות עד אחר פסח. וכן הוא בסמ"ג ג"כ ז"ל הגאון ר"א מזרחי בחידושיו על הסמ"ג נ"ל שאין הגירסא הזאת נכונה משום דמהכא משמע שאילו היה איסור חמץ במשהו לא היה מתיר לשהות ואין הדבר כן דהא לדידיה אפילו היה איסורו במשהו לא היה עובר עליו בבל יראה כדלקמן ולכך הוצרך לפרש אלו עוברין מעל השלחן ולא משום בל יראה כדפרש"י אבל בתוס' חולין פ' ג"ה כתוב וז"ל כשהיו מוצאין חיטין בתוך תרנגולת רותחת בפסח היה מצריך להשהות כלומר שלא היה מתיר באכילה והיא גירסא נכונה לכן ראוי לכתוב מצריך במקום מתיר עכ"ל ורש"ל כתב אבל מ"מ נ"ל שאין למחוק כי כלשון זה הוא ג"כ במרדכי והוא לאפוקי משאר גאונים כמו שנהגו עכשיו ומחמירין לשורפו בח"ה ואם במועד כופין עליה כלי וכך הוא פי' לא היה מתיר באכילה כמו אחרים אבל להשהות לא היה דעתו שוה עם גאונים אחרים ולא אסרת רק מתירת: כו'

דחטה הנמלאה בזפק שרי להשהותה] דאע"ג (כ) דתנן במסכת אהלות (פ' י"א) ובסוף שבת [ד' קה:] בדגים ובעופות כדי שתפול לאור והשרף דלמא לא ילפינן איסור מטומאה כדאמרי' פ' כיסוי הדם [דף פו:] אם אמרו ספק טומאה לטהר יאמרו ספק איסור להתיר בתמיה [*ואפי' לדברי האומר במשהו מ"מ אם נתבטל קודם זמן איסורו די בס'] (כא) אבל ראבי"ה פוסק במשהו כמו האלפסי (*וכן פסקו כדבריו השאילתות) [*דבמשהו] ובה"ג כתב דנמלא בספרים ישנים שהיו בימות רב אשי סוף הוראה [ב"מ ד' פו:]בהדיא כרב במשהו וכן פסקו רוב הגאונים כרב וכן המנהג (כב)*וראבי"ה חולק על ספר התרומה והביא ראיה מנדרים פרק [*קאי על מ"ש בס' התרומה דהמן שנתבטל קודם הפסח בס' אין חוזר וניעור כו' כמ"ש בסמוך לקמן] : נערה [*דף עו] אם מטבילין כלי טמא לטהר (כג) יטבילו כלי (טהור) לכשיטמא יטהר ה"ה דהוי חמץ בטל קודם איסורו. וחטה מבושלת בתרנגולת (כד) אין להשהותה אלא אם כן נמלאת ביום האחרון של פסח דאין בו איסור כי אם מדרבנן. ונשאלתי על **תקנא** דג טמא שנמלא בדג טהור ונתבשל והשבתי (כה) אם נלמוד איסור מטומאה נתיר הטהור מפני דאמרי' בפרק סדר תענית (דף כב:) אירע מעשה ובלעו זאבים תינוקות והקיאום דרך בית הרעי ובא מעשה לפני חכמים וטהרו את הבשר וטמאו את העצמות ותנן נמי במסכת אהלות [פ' יא] כמה ישהה במעיו שלשה ימים מעת לעת ובדגים ובעופות כדי שתפול לאור והשרף אבל לפי' ר"ת דלא יליף איסור מטומאה יש לאסור אף הטהור אם אין בו ס' כנגד טמא הנמלא בו : **תקנב** כתב ה"ר אליעזר ממיץ שמה שחמץ בפסח במשהו היינו דוקא בדבר לח אבל יבש (כו) כגון חטה הנמלאת בלא חותך מקום פעפועו לפי אומד הדעת ודיו [א] אבל בספר המלות כתב דחטה בלא אסור במשהו לפי שטעם החטה הולך בכל הגלי כשהופך הספוד בשעת גליה (כז) וכן בספר הרוקח אוסר הגלי בהנאה כשנמלא בו חמץ אבל אם נמלא חטה על בשר מלוח אין אוסר אלא כדי קליפה וכן כתב הרב רבי שמואל מפלמיז"א בשם רבו הקדוש רבינו שלמה מדרו"ש שקיבל מרבו ר"י ברבי אברהם דחטה בתרנגולת מלוחה אין אוסר אלא כדי קליפה ושוב כתב משום חכמי נרבונא ומשום רבינו יהודה לאסור (כח) וכתב דכל הקדמונים הוסיו להסור מלאתי כתוב דמהר"ם ז"ל אינו אוסר אלא כדי קליפה. **תקנג** ככר של חמץ שנתערב עם ככרות של מלה (כט) אינו בטל לעולם ואפילו ככר קטן (ל) שאינו חשוב ככרות של נחתום או אפילו פחותה מכאן ואע"ג דיבש ביבש חד בתרי בטיל ואפילו מדרבנן שרי והיינו טעמא דהקילו מדרבנן לפי שכל אחד ואחד עומד בפני עלמו ואוכל כל אחד בפני עלמו וכיון שנתבטל ברוב דבר תורה תו לא חיישינן דבכל חד אמרינן זה של היתר הוא ואין דברים אלו אמורים אלא באיסורי נותני טעמים דכיון שאין איסורו אלא מחמת טעמו ואפשר לומר בכל חד אינו טועם עכשיו טעמו של איסור לכך הקילו בו אבל באיסורין שהחמירו בהן לאוסרן למעלה מנתינת טעם דהיינו למעלה מששים אין הפרש בין יבש לבלול שהרי לא מחמת טעמן בלבד אסרום אלא חומר הוא שהחמירו באיסורין אלו (לא) ועד שנתערבו בשיעור שהחמירו ונהגו להם אינן בטלים למה הדבר דומה לתרומה שנתערבה בחולין שאפילו יבש ביבש אינה עולה בפחות ממאה וכן נראה לרשב"א : (לב) כתב בספר התרומה דאם **תקנד** נמלאת חטה או שעורה בעופות מלוחים או ללוים ערב פסח אחר ד' שעות ישליך החטה [*והשעורה] והעופות מותרין (לג) דלא מיתסר חמץ במשהו אלא בזמנו אבל שלא בזמנו דאין בו כרת בטל בס' ואינו חוזר וניעור לאסור כשהגיע זמנו וכן פסק בס"ה *וכן מלאתי בתשובת ר"י בשם ר"ת דחמץ שנתבטל קודם הפסח בס' אין חוזר [*וראבי"ה דלעיל שייך כאן אע"ג לנגיה בספרים וגם אינו במשהו עד הלילה שהוא בכרת והביא כו'. מ"י] : וניעור בפסח לאסור במשהו והכי תנן נמי במסכת כלאים [פרק ט מ"א] **תקנה** (לד) למר גמלים ולמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב גמלים מותר להביא פשתן לשם [*וכן קנבוס והפשתן שטרפן זה בזה כן איתא בהדיא בתוספתא [פ"ה]. מ"י] אלמא אף על פי שאיסור כלאים הוי במשהו אפי' בחוט אחד *של פשתן בבגד גדול של למר כיון [ב] דמקודם בטל ברוב גמלים אינו חוזר וניעור אחר כך עם הפשתן לאסור במשהו אע"ג דכלאים במשהו דאורייתא ה"נ גבי חמץ ומהאי טעמא בפוד יכן שללו בו עופות בפסח מותרין אע"ג דמקודם לכן ללו בו בשר מלוח מן המלה שלא נבדק מהמץ לפי שטעם החמץ שהיה במלח נתבטל קודם הפסח וכן דגים שקורין הרינ"ג או בשר מלוח בחורף שלא נבדק המלח מן החמץ מותרין בפסח מזה הטעם וכן מלאתי בתשובת רב פלטוי גאון אבל שומן מהותך קודם הפסח אסור לטגן ממני בפסח (לה) בשביל המחבת שהתיכו בתוכן השומן שהיתה בלועה מחמץ [*שמבשלים בו לחם שקורין שלנקוק או מטגנים בה ריסו"ש וגם פעמים נשאר לאחר הטיגון כו'. מ"י] ועוד דפעמים מטגנין רוסל"ש ונשאר לאחר הטיגון מעט שומן במחבת ומחזירין אותו שומן בקדירה (לו) וכן מזלג שקורין הוי"ט בלע"ז (*שמהפכין בו את הקדירה) [*שמשתמשים בו בקדרה] טרייש וכן בקדרה ורמזיי"ש יש לאסור וכן הדין בחביות פעמים נותנין עיסה בשולים לדבק הנסרים מותר לשתות היין בפסח שטעם חמץ ביין כבר נתבטל קודם הפסח ובתוך הפסח אינו (*נותן) [*חוזר ונותן. מלאתי מוגה] טעם ביין שכבר הוקשה החמץ (לז) אבל סמוך לפסח ב' חדשים אם נתן עיסה בין השולים אסור לשתות בפסח מאותו חבית לפי שעדיין העיסה רכה (לח) וגם בימי הפסח נותנת טעם תוך היין [*ספר התרומה וספר המלות. מ"י] **תקנו** מעשה היה שחטה אחת כברייתה נמלאת תוך מלה אחת ואסר (*ר"י) [*ר"ת ור"י] כל המלות שנילושו מאותה עיסה ולא אמרינן די בנטילת מקום או בקליפה משום דחמץ נפעפע וכבר פשט החמץ בכל העיסה ורבינו שמשון משאנץ התיר מדאמרינן פרק דם חטאת [דף ל.] רקיק שנגע ברקיק וחתיכה שנגע בחתיכה לא כל הרקיק ולא כל החתיכה אסורה אינו אסור אלא במקום שבלע אלמא דלא אמרינן נתפשט בכל הרקיק הוא הדין הכא דסגיא בנטילת מקום מיהו רבינו שמשון לא רלה לעשות מעשה כדבריו ומעשה בא ליד רבינו יחיאל (לט) והתיר כל המלות על ידי קליפה או ע"י נטילת מקום בעומק והטעם דאין להחמיר בחמץ לענין משהו יותר משאר איסורין לענין ששים כי היכי דשאר איסורין האוסרין בס' אין להם כח להתפשט על ידי ללייה ואפיה כדמשמע פרק גיד הנשה[ד' לט.] ההוא בוקא דאטמא דאימלחא בגידא דנשיא ומסקינן דדוקא חלב מפעפע ולא דבר אחר והתם מייתי ראיה מגלייה על מליחה והוא הדין לענין המץ בפסח במשהו (מ) כי יש כמה ספיקות בדבר דשמא החטה לא היתה במים שלשו בהן את העסה ולא נתן טעם במים ולא נתפשט ע"י המים הטעם בכל העיסה ואפילו אם היתה במים שמא לא נתבקעה וכל המלות העמד על חזקתם לכן הכשיר כל המלות אמנם בתשובת רבי מנחם המכירי כתוב גרגיר חטה מלאו במלה אפייה (מא) ואסרוה לאותה מלה אבל לא האחרות ולזה דעתי נוטה וזה לא הוי כדברי (*ר"ת ור"י) [*במ"י לא הוי כדברי ר"י ולא כדברי ר"ם] ולא כדברי רבינו שמשון ורבינו יחיאל מפרי"ש דמר אסר כולן ומר התיר כולן : ה"ר יחיאל מפרי"ש כתב בתשובה **תקנז** מלח ששמו במדוכה של חמץ יכול למלוח בו בשר לצורך הפסח כי כן התיר רבינו אם (מב) אפילו מלח ששכח ישראל בכליו של נכרי למלוח בו בשר היתר וגם בספר התרומה כתב אם עשה ישראל גבינות בדפוסי הנכרי מותרין משום דמלח אינו מפליט מה שבלוע בכלי מתכות עץ ואבן והוי טהור מלוח וטמא תפל וגם רגילות לתת מלח בקערה או בקדרה של בשר וליתן מאותו המלח בתבשיל של חלב והייני טעמא שהמלח אינו מפליט מה שבלוע בדבר שאינו אוכל עכ"ל **תקנח** [ג] נשאל לרבינו יחיאל מפרי"ש על תרנגולת שנמלא בה חטה בבישול אפילו בימים הראשונים של פסח ואע"פ שהחטה היתה מבוקעת וחמץ אסור בהנאה אם מותר למוכרה לנכרי והשיב דמותר למכור התרנגולת לנכרי מיד ואין לריך להשהותה עד לאחר הפסח לפי שאינה נמכרת יותר בשביל החטה שנמלאת בתוכה ביוקר מפלא נמלאת נמלאת שאין לו הנאה כלל מן החטה והביא ראיה מהא דאמרינן פרק ה' במס' ע"ז [ד' סה:] ההיא הרבא דחיטי דנפל עליה יין נסך ברייה רבא לזבוני לנכרי אלמא אע"ג דיין נסך אסור בהנאה מכל מקום כיון שאין החיטים נמכרים בדמים יקרים יותר משום יין נסך שנפל בהן מותר למוכרם לנכרי (מג) ויש לחלק דהתם ביין נסך דרבנן ודו"ק : הג"ה (מד) ועוד ראיה **תקנט** מקנקן של נכרי שמותר לתת לתוכו שכר והטעם אע"פ שהיין נסך בלוע בהן הואיל ואין נהנה מן הבלוע מותר בהנאה דאי לא תימא הכי לא מלינו ידים ורגלים שהרי **תקס** מחממין לנו חמין ביורות אסורות בפסח ורוחלין בהן וכל לרכי הנאה אנו נהגין מכלים ישנים בפסח ואפילו אם נכיר אותם מטעם נותן טעם לפגם לכתחלה היה לנו לאסור אלא ע"כ הואיל ואין בהם כדי הנאה מותר שהרי אין נהנה מן הבלוע ה"ר מרדכי הקשה וז"ל נ"ל תשובה לדבריו דשאני לחלוחית דסביב החטה היא חמץ וקיימא לן בפרק בתרא דע"ז [דף עד:] (מה) הלכה כרבי שמעון בן גמליאל חבית בחביות ולא יין ביין דאורייתא

הגהות הר"י והרד"ש א נתיר טמא : ב התרומה :

בגדי ישע

נ"י . ותא"ה אין נוהגין להשהותה כלל אלא לשורפה בחוה"מ אף שראיתי במרדכי ארוך שמותר למכור אותה לנכרי מאחר שמוכר אותה חוץ מדמי חטה שבה מ"מ אין אנו נוהגין כן אלא לשרוף כל מה שאסור מחמת חמץ עכ"ל : (כ) דתנן במסכת אהלות פ' י"א וקאי אכלב שאכל בשר המת ומת הכלב אז בשר המת שבו מטמא משא"כ כשהיה חי דטומאה בלועה בב"ח אינה מטמא ותני שם כמה ישהה בשר המת במעיו של כלב קודם שימות הכלב ושוב לא יטמא מפני שיהא חשוב כמעוכל ואמר בכלב ג' ימים ובדגים ובעופות כדי שתפול לאור ותשרף וע"ז מקשה למה תיאסר התרנגולת מהחטה שנמצאת בתוכה הלא בודאי היתה מעוכלת כי שיעור קטן הוא כדי שתפול לאור ותשרף וז"ל הסמ"ג חלק ל"ת סי' פ"ח ואותן חיטין שנמצאו במעי תרנגולת בפסח ראוי להחמיר ולאסור אם נתבשלו או נצלו עמהם דלא הוי עיכול ול"ד לההיא דאהלות גבי בשר המת כמה ישהה במעיו ויהיה עיכול כו' ששם מדבר בבשר המת שנלעס ולא נכנס שלם בגוף עכ"ל : (כא) אבל ראבי"ה פוסק כמו האלפסי ובה"ג וכתב דנמצא כו' כצ"ל וכן הוא מוגה בהרבה ספרים וכן הגיה רש"ל וכן הוא במ"י והשאר נמחק : (כב) וראבי"ה חולק על ספר תרומה כו' עד דאין חמץ בטל קודם איסורו . זה אין שייך כאן אלא לעמוד שאחר זה אחר דברי ספר התרומה שהאריך וכתב דחמץ בטל קודם איסורו וחלק עליו ראבי"ה וסובר דאין חמץ בטל קודם איסורו וכן הוא מוגה בכל הספרים וכן הגיה רש"ל וכ' רש"ל דראבי"ה סובר כרב נטרונאי שאוסר היין שנעשה מצימוקין ונמצא בו ג' חיטין קודם הפסח ואוסר בשתיה והטור הביאו סי' תמ"ב ותמה עליו והיינו שסבר כר"י ור"ת וס"ה וכל השותים מימיהם דלא אמרינן חוזר וניעור וראייתם ישרה מצמר גמלים ורחלים שטרפן כו' עכ"ל : (כג) יטבילו כלי לכשיטמא יטהר . ר"ל וכי מהני כשמטבילין כלי קודם שנטמא שיהיה טהור אח"כ כשיטמא מכח טבילה זו : (כד) אין לשהות אא"כ נמצאת בי"ט אחרון של פסח . וז"ל הב"י בסי' תמ"ז ואע"פ שכתב קודם לכן שכשהיה מוצא ר"ת חטה בתרנגולת מבושלת בפסח היה מתיר להשהותה ד"ת למעשיה אזיל שסובר דחמץ בס' אלא שלא רצה לעשות מעשה להתיר בפסח עצמו ומ"מ היה מתיר להשהותה עד אחר הפסח אבל לדידן דחמץ במשהו אסור להשהותה אא"כ נמצאת בי"ט האחרון וא"ת מ"ש יום אחרון משום דהוי דרבנן בשאר ימי פסח נמי איסור משהו לא הוי אלא דרבנן וי"ל דבשאר ימי פסח עיקר איסורן הוי דבר תורה ומשום הכי מחמרינן בה ספי עכ"ל : (כה) אם נלמוד איסור מטומאה מותר הטהור . וז"ל רש"ל נראה בעיני אף שלפי זה מותר אף הטמא מ"מ מאוס הוא ואסור משום בל תשקצו וק"ל עכ"ל : (כו) כגון חטה הנמצאת בצלי . או על בשר מלוח או על מצה דותחת כן הוא בטור סי' תס"ז בדברי ר"א ממיץ אלא שהספר לא חש להאריך וכתב הרבותא שאפילו בצלי שמהפכין תמיד התיר : (כז) וכן בספר רוקח אוסר הצלי בהנאה כו' עד אבל אם נמצא חטה בבשר מלוח אין אוסר אלא כדי קליפה עיין בר"ש ובטור סי' תס"ז שכתבו בשם רוקח דאסור כל התרנגולת הן בצלי והן במליח . וכן הוא בהדיא ברוקח אלא שהרא"ש חילק כן בין צליה למליחה ונראה דהאי אבל אם נמצא חטה על בשר מלוח הם דברי ספר המצות שסובר כן ולא הרוקח אמנם בדקתי בכל הסמ"ג ולא מצאתי מבואר בו דבר זה אלא מהא שכתב דף ל' ע"ג דחטין שנמצאו במעי תרנגולת ראוי להחמיר בין בבישול בין בצליה ואח"כ בסוף עמוד זה מביא דברי ר"א ממיץ שמתיר במליחה וצליה ע"י קליפה ולא חלק עליו משמע שבענין א' סובר כמותו דהיינו במליחה ובצליה סמך על מ"ש לעיל דראוי להחמיר בצליה וכ"כ רש"ל בביאוריו על הסמ"ג ועש"ב שהקשה על זה ותירץ אמנם כ"ז דוחק הוא ואפשר לומר דמ"ש הספר אבל בספר המצות כתב כו' אינו ר"ל סמ"ג אלא סמ"ק וכ"כ הב"י בסי' תס"ז שבהגהות מיימון בפ"א כתב בשם סמ"ק כדברי הרא"ש שיש חילוק בין צליה למליחה : (כח) וכתב דכל הקדמונים הושוו לאיסור . וז"ל רש"ל וכן אנו נוהגין לאסור הכל במשהו בין בישול בין צלויה בין מלוחה נ"ל עכ"ל וכ"פ בשו"ע שלו פ' ע"פ ויהיב מעמא לדבר מאחר דבכל השנה אנו נוהגין כהרא"י לשער בס' במליחה א"כ בפסח משערינן במשהו וכ"כ מ' יוסף מקראקא בשו"ת שלו סימן מ"ד דאלו הגאונים דמתירין בקליפה משום שסברי דמליחה בשאר ימות השנה אינו בס' דסברי מליחה אינו מפעפע אבל אנן דס"ל בשאר ימות השנה דמליחה מפעפע בס' א"כ ממילא בפסח אסור במשהו עש"ב ומעמם ונימוקם עמם והלא כמו שפסק מוהר"ם איסרלן בש"ע שלו לקולא : (כט) אינו בטל לעולם. עיין בטור סי' תמ"ז : (ל) שאינו חשוב ככרות של נחתום. ר"ל שהוא ככרות של נחתום שעושין למכור ועושין קטנים ואינו חשוב משא"כ בעה"ב העושה לעצמו שאז עושה ככרות חשובים וק"ל : (לא) ועד שנתערבו בשיעור שהחמירו חכמים ונתנו להם כו'. פי' קודם שנתערבו בזה השיעור דהיינו בחמץ יותר בס' רק כשיש משהו חמץ וחומרא זו דומה לתרומה כו' : (לב) כתב בספר התרומה כו' . כל דברי ספר התרומה הם בסמ"ג דף ל' סוף ע"א וע"ב : (לג) דלא מיתסר חמץ במשהו אלא בזמנו . והא דכתב הספר לעיל דספר התרומה פסק כר"ת דחמץ בפסח בס' מ"מ לא רצה ג"כ לעשות מעשה כן וכמ"ש לעיל דר"ת עצמו לא רצה לעשות מעשה להקל וכ"כ הספר למטה בסמוך דמצא בתשו' ר"י בשם ר"ת דחמץ שנתבטל קודם פסח אין חוזר וניעור בפסח לאסור במשהו וק"ל : (לד) צמר גמלים וצמר רחלים כו' . משנה היא בפ"ט דכלאים ור"ל שעירב יחד צמר גמלים וצמר רחלים ואם צמר מגמלים הוא הרוב שאז צמר הרחלים בטל אצלם אז מותר לערב עמהם פשתן אח"כ ואינו חוזר וניעור לאסור במשהו : (לה) בשביל המחבת שהתיכו בתוכו השומן . ר"ל שהקדירה של חמץ שמא היתה בת יומא בשעה שהיתה בתוכה ולא נתבטל החמץ דבעינן שיהא בהיתר ס' כנגד כל הכלי דבכוליה משערינן וא"א לדבר המתבשל בתוך הכלי שיהא בו ס' כנגד כל הכלי עיין בב"י סי' תמ"ז : (לו) וכן מזלג שקורין הוי"ם בלע"ז שמהפכין בו את הקדירה טרוי"ש וכן בקדירה ורמזיי"ש יש לאסור כ"ז בס"א אינו גם במ"י אינו גם בסמ"ג אינו וז"ל הרוקח סי' רנ"ב המזלג שלוקחין בו בשר צריך להגעיל עכ"ל ומצאתי מי שכתב ונראה דהוא דוגמת עץ הפרור שמגיסין בו תבשיל שבקדירה כן מזלג זה עשוי להפך בקדירה טרוי"ש ורמזיי"ש וקאמר דיש לאסור אותו מזלג בפסח ולפי פי' זה אין כאן מקומו ואפשר ליישב דה"ק גם אותו שומן מהותך יש לאסור מטעם שמגיסין ומהפכין בתוך השומן בשעה שמהתכין אותו באותו מזלג שמהפכין בקדירה טרוי"ש ורמזיי"ש והן תבשיל של מיני דייסא וקמחין שהוא חמץ גמור ונמצא גם המזלג בלע מהן חמץ גמור ולפעמים ביומו מגיסין עמו בשומן שמהתכין ונתחמץ ממנו לכך יש לאסור השומן וק"ל וכ"כ בב"י בסי' תמ"ז גבי מרקחת דצריך שיהיה להם כף מיוחד לנער בו המרקחת שאין דרכם לנער בו חמץ כו' ע"ש : (לז) אבל סמוך לפסח ב' חדשים כו' . כ"כ סמ"ג והגהות מיימון פ"א ובתרומת הדשן סי' קי"ז כתב בשם סמ"ק דדוקא נתן בתוך שלשים יום אסור : (לח) וגם בימי פסח נותנת טעם תוך היין . ע"כ מספר התרומה כן הוא במ"י וכאן שייך דברי ראבי"ה הכתובים לעיל בעמוד שלפני זה : (לט) והתיר כל המצות ע"י קליפה . ר"ל שקלף כל המצות שהיתה מונחת החטה א"נ ה"ק דהתיר כל המצות על ידי קליפה שקלף מצה זו שהיתה בו החטה כלומר שלא אסר אלא כדי קליפה מקום החטה של מצה בלחוד וק"ל : (מ) כי יש כמה ספיקות בדבר . ר"ל וכ"ת ניחוש דלמא היתה החטה במים וכשהוא במים שפיר מוליך הטעם בכל מקום עו"א דלא חיישינן להא דס"ס הוא וק"ל : (מא) ואסרוהו לאותה מצה . ז"ל רש"ל וכן אנו נוהגין ואם נמצא בעיסה כל העיסה אסורה וכ"כ מהר"ש מוינא וכן נהג אחריו מהרי"ל עכ"ל : (מב) אפילו מלח ששכח ישראל בכליו של נכרי . דאז כשבלע איסורא בלע משא"כ בחמץ שבשעת בליעה בלע היתירא : (מג) ויש לחלק דהתם ביי"נ דרבנן . ר"ל דהתם מיירי בסתם יינם ולא בידוע שנתנסך ואז אינן אלא מדרבנן אע"ג דגם כאן מדרבנן דהא חמץ בפסח דמשהו אינו אלא מדרבנן מ"מ אותו משהו שיש כאן הוא חמץ גמור ומצד עצמו הוא אסור מן התורה וק"ל . וז"ל רש"ל וכן אנו נוהגין שלא למכרו אלא לשורפו זעוד דחמץ חמירי משום דעובר בבל יראה ובל ימצא ולא בדילי אינשי מיניה כו' וק"ל עכ"ל : (מד) ועוד ראיה מקנקן של נכרי שמותר לתת לתוכו שכר . פי' אפילו לשתות ישראל אותו שכר משום דטעם היין היוצא מטנו פוגם השכר וה"ה מים אבל יין אסור לתת לתוכו בלי עירוי או ניגוב כמבואר בי"ד ס"ס קל"ו ע"ש : והר"ר מרדכי הקשה כו' כצ"ל : דסביב החטה היא חמץ ממש כן הגיה רש"ל : (מה) הלכה כרשב"ג חבית בחביות . ז"ל רש"ל פי' שרשב"ג אסר לשם שימכור לנכרי חוץ מדמי יי"נ שבו אם נתערב חבית יי"נ בחביות כשרים ופסק התם דאין הלכה כרשב"ג ביי"נ ממש אלא חבית שנתערב בשאר הביתים אבל יי"נ ממש שנתערב ביין איסר הכל והוא בטור י"ד סי' קל"ד ומביא ראיה דה"ה כאן בחטה דמעט חמץ שנתחמץ ממנו נתערב בתרנגולת והוא כמו משהו של יי"נ גמור שנתערב ונבלל בחבית גדול של היתר שאסור משא"כ בקנקן של נכרי שהוא דומה לחבית בחבית דהא קודם שנותנין בו שכר מדיחין הכלי שלא ישאר בו לחלוח יין כמ"ש הרשב"א והב"י הביא[בטי"ד ס"ס קל"ז ומעת היין היוצא לתוך השכר יוצא נפ"ל אע"ג דהכלי עצמו שם איסור עליו מ"מ הוא עומד בפ"ע ואינו נבלל בתוך ההיתר וזה ג"כ טעם היתר שאנ' רוחצין מכלי חמץ בפסח וק"ל. והטור ס"ס ת"ך כתב דכלי חמץ אסור בהנאה אמנם הרמ"א בש"ע שלו פסק להתיר

חדושי אנשי שם

ש"י [א] ונראה שכל הני רברבתא וגם הר"ם אינו אוסר אלא כדי קליפה אבל בא מעשה לידי ואסרתי כל התיכות שנמלחו עם החטה כי כן ראיתי מרבותי וגם שמעתי שהועד לפניו שגדול אחד אסרו והטעמים שלי תמלא בתשובה שלי סימן מ"ו : [ב] דמקודם בטל ברוב גמלים אינו חוזר וניעור וכו' אבל באגודה בתוס' דף קס"א וז"ל וגדולי אשכנז דחו ראייתם ונהגו לאסרן מלבד יום אחרון של פסח : [ג] ג"מ וצ"ע דמשמע מתוך הספר הא בדבר אוכל מפליט המלח וקשה הא אמרינן טהור מלוח וטמא תפל מותר :

(מו) וטיפת עכבת יין אוסר כלי מלא בהגלה ע"כ. מצאתי בתשובה **תקסא** (מז) אם נמצא גרגיר חטה אצל התרנגולת בקערה ולא בתרנגולת עצמה הדעת נוטה להתיר שהרי ס"ס הוא ספק השמא נתבשל בתוך התרנגולת ואת"ל דאינו מתעכל בתרנגולת שמא השתא נפל בקערה ובתרנגולת מעולם לא היה: "קדרות בפסח ישברו מעשה בא לפני ר"י **תקסב** בדבש שבשלו במחבת בשר בת יומא והריקוהו אם בשל חלב בת יומא והתיר ר"י [*עיין סוף אין מעמידין דף כט] ואע"ג דבת יומא היא אסכחן השמנונית בדבש הוי נ"ט לפגם אפילו הוי השמנונית (מח) בעין בשעה שנתערב שם וכ"ש בקדרה בת יומא כדתנן פ' אין מעמידין [דף כט:] (מט) ואלו דברים של נכרים אסורין [*כו']. מסקינן כללו של דבר אין **תקסג** תקנה לכלי חרס ע"י הגעלה [ולא אמרינן כשם שלא פלט מן האיסור על ידי הגעלה כך לא תפלוט ע"י בישול משום דאיכא למימר אע"ג דלא פליט בהגעלה ע"י כל בישול ובישול תפלוט] והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופנו לעולם דכתיב וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר אם כן מה שאומר בזבחים כל יום נעשה גיעול לחבירו היינו (*בכלי מתכות) [*בכלי עץ ובכלי מתכות. מ"י] ושרי בהגעלה אבל כלי חרס לא וה"ה לכלי מתכות שתשמישן ע"י האור (י) אם הגעילן ולא ליבנן באור אם אחר כך נשתמש בהן (חמץ) בבישול דאוסר התבשיל **תקסד** מצאתי כתוב בשם ה"ר שמואל מבונבירק (נא) קיימא לן כר"ת וכרשב"ם פעמים עירוי דכלי ראשון ככלי ראשון כרבינו תם ופעמים עירוי ככלי שני כרשב"ם ושניהן להחמיר כגון אם עירו רותחין (נב) על התרנגולת למולגה אסור (נג) אבל אין לערות רותחים על כלים שקבלו טעם רותח ואסורו הזק וחריף כגון אגני דליסה או כלי שטף (*(נד) דאין להם תקנה אלא בהגעלה) [*לא סגי להו בעירוי דעירוי ככלי שני וכן לא היה מתיר ר' שמואל בר ברוך שום כלי שטף בהגעלה ע"י עירוי. מצאתי מוגה במ"י אח"כ מצאתי בפנים מ"י אחר] אלא אותם שהם פשוטים כגון דפוס [*ס"א דפים] ושולחנות וכיוצא בהם אבל אגני דליסה של נחושת צריכים להגעיל בכ"ר: [שם] **תקסה** כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהם מצה בצונן כו' (נה) נראה דלא אתי לאפוקי מלהשתמש בהן מצה בחמין אלא משום סיפא נקט ליה חוץ מבית שאור הואיל וחימוצו קשה דאפילו מצה בצונן (נו) אסור להשתמש בה צונן [*ומ"ש מצה בצונן לשון הרי"ף הוא ואינו בגמרא] וה"ה לכל דבר שהשמישו בחמין לא סגי ליה בהדחה אפילו להשתמש בהן בצונן דילמא אתי לאשתמושי בהו חמין [*ומילתא דפסיקא תני בברייתא כל דבר שנשתמש בהן צונן מדיחן והן טהורין משמע אפילו להשתמש בחמין כל דבר שנשתמש בהן חמין מגעילן אפילו להשתמש בהן צונן דגזרינן דילמא אתי לאשתמושי בהן חמין. מ"י] מצאתי בשם רבינו שמריה שפירש משם ריב"א הלוי הני אגני דמחוזאי הואיל ותדירי למילש בהו פירוש מפני שבני מחוזא עשירים היו והיו אופין בכל יום פת חמה ואוכלין ובכל יום עיסה חמוצה באגני דידהו הלכך כבית שאור ממש דמי ואסירי ומשמע מכלל דאגני שבשאר מקומות שאין מחמיצין [בהן] העיסה אלא פעם אחת בשבוע כמו שאנו עושין משמע שיכול להשתמש בהן עיסת מצה ואין להורות היתר מפני שהעולם נהגו בהן איסור וקונין ערבות מיוחדות לפסח (נז) ע"כ דברי רבינו שמריה שאמר משם ריב"א הלוי. מסקינן שאין הגעלה מועלת לבית שאור (נח) ורבינו שמריה *הישיש הורה הלכה למעשה שאין הגעלה מועלת לבית שאור ואין חילוק בין אגני דמחוזא לשאר אגני דעלמא: **תקסו** גרסי' בירושלמי פרק כל שעה [הל' ז'] אורי רבי אמי באלין גרביא דכותחא ממלא אותם מים שלשה ימים מעת לעת דדבר שתשמישו בצונן לענין חמץ דינו כיי"נ וסגי ליה בעירוי (*(נט) וכ"ש בכלי מזופף) [*וה"ה בכלי שמזופף. מ"י] [*שמסירים זפתו. ע"פ מורי ז"ל במ"י אינו] ורבינו יואל התיר קדרות של חרס שנותנין בהן שכר כל השנה ואפילו מכניסו לקיום (ס) דמותר בהגעלה

[*הישיש מורה הצדק הורה כן שאין הגעלה מועלת לבית שאור והראה לנו הלכה למעשה שהיה לו אגן א' של עץ שהיה לו מיוחדת לקיבת חלב ומלח הקיבה לתוך אותו אגן להעמיד בו החלב לגבינה וכאשר היה מולח הגבינות מאותו המוהל היוצא וזב מן הגבינות היה מוסיף על הקיבה וממתה בתוך אותו האגן ומפני שמורי ז"ל בעל מעשים היה וכשהיה לן ההלכה אמר אני רוצה להראות שאין הגעלה מועלת לא לבית שאור ולא לבית חרוסת והדית ושכנך אותו אגן יפה יפה ואח"כ הגעילו ולאחר הגעלה יום או יומים נטל חלב כמות שהוא חי ונתן לתוך אותו האגן בלא כל דבר המעמיד ומיד לאחר שעה נתחמץ אותו החלב כאלו נתן לתוכו הקיבה ואמר לן כמה גדולים דברי חז"ל שאמרו אין מבית שאור שחימוצו קשה. העתיקו רוקח]:

להשתמש בפסח מדקאמר במסכת ע"ז [דף לד.] ובפסחים [דף ל:] דמאני דקוניא דמשוי תלמודא חילוק בין יין נסך לחמץ ומשני זה תשמישו בחמין וזה תשמישו בצונן (סא) ולא[ג] גרע יין מחמץ בפסח צונן אפילו מכניסו לקיום דמותר בהגעלה כדאמרינן בירושלמי שהבאתי הני גרבי דכותחא ממלאן ג' ימים מעת לעת ומערן כל היכא דמועיל עירוי הוא הדין רתיחה כדאמרינן פרק בתרא דע"ז [דף עה:] הרוצה לטהרם מיד מגעילם ברותחין ודיו ומה שבכלי חרס אינו יוצא מידי דופנו לעולם זהו כשנתבשל בו איסור כדכתיב וכלי חרס אשר תבושל בו

[*ור' אפרים שאל מר' יואל על כך וכתב לו אני נשאלתי עתה בפסח על החבית של שכר מזופף ומסירין זפתו ע"י האור ונותנין לתוכו יין וכתרתיו וחברו עלי חבירי ואמרו ראיה מקיבסא דאסור אע"פ שנשר זפתו ואמרתי להם אם אתם מקניטין אותי אני מתיר אפילו היכא דלא נשר זפתו כלל אלא מיד כשהוגיא שכר ושכנך במים אם נותן לתוכו יין מותר הוא דלא דמי ליי"נ שהיה בחבית וקנקנים דהשתא כשיתן בתוכו יין כשיפלוט יין נסך טעמא והוא עיקר איסור אבל הכא תבית שכר שתפליט טעם שכר ביין בפסח הוי נ"ט בר נ"ט דהא שכר בפסח אינו עיקר איסור אלא חמץ ע"י תערובות הוא כדאיתא באלו עוברין אין בשכר אלא טעם חמץ וכשיתן השכר טעם בחבית ומחבית טעם אחר ליין הייני ממש כדגים שעלו בקערה דמותר לאוכלו בכותח ולא דמי כלל ליין נסך בחבית דהתם עיקר איסור הוא ולא טעם איסור ומזה הטעם יש להתיר קנקנים של שכר להשתמש בהן בפסח ואומר אני כל מה שאמרו חכמים להגעיל כלי חמץ בפסח היינו אותם כלים שנשתמש בהן עיקר חמץ אבל אותם כלים שנשתמש בהם טעם חמץ כגון שכר ואפילו רותח אין צריך הגעלה דנ"ט בר נ"ט הוא ואפילו יורה שמבשלין בה שכר אינה צריכה הגעלה ולא כמו שאמרת דדוקא חמץ בצונן ואפילו שכר רותח אם נשתמש בכלי א"צ הגעלה עכ"ל ר' אפרים. ור' יואל השיבו על החבית שכר המזופף ומסירין זפתו ע"י האור ונותנין לתוכו יין והתיר מורי וחברו עליו חביריו ואסרו וראיה מקיבסא הדין עמהם דשכר הוא חמץ ולא טעם כ"א ממשות כדאיתא באלו עוברין דכל מה דמני התם הרי אלו באזהרה ושכר המדי חד מינייהו ומוכח בגמ' דחמיר ע"י תערובות מחמץ נוקשה בעיניה ואי חמץ ע"י תערובות טעם איכא ולא ממשות אין לוקין עליו הא אמר ר' יוחנן טעמו ולא ממשו אסורין למילקי עלה ותו לדברי מר דהוי נ"ט בר נ"ט אמאי צריכין עירוי כדמוכח בירושלמי ע"ז השיב ר' אפרים והחזיק דבריו דנ"ט בר נ"ט ונלאתי לכתוב מ"י]:

תקסז *וה"ר יצחק מוינא כתב בס' א"ז להתיר לכתחלה בחבית של שכר להדיחן במים ולנגבן ולתת בו יין ודבש לצורך הפסח משום דטעם השכר בטל בס' קודם הפסח ואינו חוזר וניעור בפסח וראיה מצמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה כמו שכתבתי לעיל ואין להחמיר לשער בכל החבית כדאמרי' פ' ג"ה [דף לז:] גבי קדרה דבטולה משערינן משום דלא ידעינן כמה נפיק מינה (סב) דשאני הכא דהתירא בלע הלכך משערינן כפי מה שהיתה פולטת ובטל בס' (סג) וכן הסכימו ראבי"ה ורבינו שמחה ועוד כל הנבלע בכלי ליכא פוגמתו ועוד דשכר ביין נ"ט לפגם הוא והנה רשב"ם [ד] וה"ר יצחק מפרא"ג ורבינו יהודה מפרים ורבינו יחיאל מפרים סבירא להו דנ"ט לפגם בפסח מותר [*קצרתי מא"ז דלא כר' אפרים ור' יואל הלוי. מ"י] וה"ר אליעזר ממיץ היה אומר דנ"ט לפגם בפסח אסור והטעם דכיון דחמץ בפסח אסור במשהו אין הדבר תלוי בטעם ועוד הביא רבינו יצחק בר' אברהם (סד) ראיה דאמר רב קדרות בפסח ישברו [פסחים דף ל.] ואשכחן נמי עכברא בשיכרא [ע"ז סח:] דמספקא ליה לרבא אי סבר רב נ"ט לפגם מותר ועכברא בשיכרא אשבותי אשבח ואמאי תפשוט ליה מהתם דאסור אלא ודאי שאני חמץ בפסח משאר איסורין וכת' הר' יצחק מוינא בס' א"ז בהיותי מליק מים על ידי

רבינו יהודה מפרים ראיתיו יושב על פתח ביתו ביום טוב של פסח וכתות של תלמידים ובעלי בתים לפניו ובא השואל ושאל הלכה למעשה על נ"ט לפגם והתיר לו. מעשה **תקסח** שמלנו תרנגולת ערב פסח בנולתה ברותחין בקערה של חמץ והוא כלי שני ואסרו לאוכלה בפסח (סה) כדאמרי' פרק דם חטאת [דף צה:] עירה לתוכו רותח כו' ומעשה שהגעילו יורה מחומצת וכששפכו המים מחומצים ירדו לבאר (סו) ואסרו המים לשאוב בפסח שחמץ במשהו רוקח וכן פסק רבינו אבי העזרי [*דחטין שנפלו לבאר המים אסורים בפסח וכתב ראבי"ה בתשובת הגאונים קדמונים ראיתי מעשה שנפלו חטין לבור ואסרו לשתות מימיו בפסח דאיסורו במשהו וסוף פסק ראבי"ה. [מצאתי מוגה בס' ישן אחר שכתב וכן פסק ראבי"ה דחטין שנפלו לבאר מים מותרין בפסח]: (*אבל) החטים שנפלו לבאר המים מותרין (סז) לדברי רבותי שפסקו נותן טעם לפגם מותר בפסח (סח) ותו דאינו מחמיץ בעוד שהחטה מוטלת בצונן כדאמרינן פרק אלו עוברין [פסחים דף מו.] הטיל לצונן הלכך נראה לרבינו אבי העזרי דלדברי הכל מותרין המים וכתב רבינו (*יחיאל) [*יצחק] בספר אור זרוע ככר לחם חמץ שנפל לבור ואין בו כדי ליתן טעם במימי הבור בזה יש להסתפק אם מותרין מי הבור או אסורין דשמא יש להחמיר בו טפי מחטה משום דהככר כבר נתחמץ ועיסה שהחמילה שנפלה לבאר בודאי יהבא טעמא ולא ידעינן אם לשבח אם לפגם ומסתמא נותן טעם לפגם ותו כל כי האי גוונא סמכינן אשמעתא דרב אחאי שהתירו חמץ בפסח בס': [דף לט] טיף טיף להדי טיף טיף. וכתב רבינו אבי העזרי אם ספק אם דלף טורד היה אם לאו ספק דאורייתא לחומרא: [דף מ] **תקסט** ובעל נפש *לא ילתות (סט) פירוש אפילו חטין דשרינן אבל רבינו אליעזר [ה] ממיץ פסק דוקא שעורין דלא שרינן אבל חטין דשרינן (ע) קיימא לן כרבא דאמרמלוה ללתות הלכך חטין המובאין בשוק וגשמים מזלפין עליהם אין לחוש אבל אם ירדו עליהם רוב גשמים ושרייתן מרובה חוששין להם לביקוע והאוכלן בכרת (עא) כי ההוא ארבא דטבעה בחישתא* [שם דף מ.] רבי' מאיר כתב על העכברים שהטילו מי רגלים בחטין דאפילו[ה] למר עוקבא דאמר לא נתבקעו ממש הכא אין לחוש דקרוב הדבר ודאי דמי רגלים אין מחמילין דאם היו מחמילין (עב) היו

[*וכמנחות חטין שירדו בעבים מהו פרש"י שטבעה ספינתו בים עם התבואה ובאו עבים ושאבו מהו ואמרי' נמאי אי למנחות כשר אע"ג דתנן כל המנחות באות מצות מכאן פי' ראבי"ה דחיטין שירד עליהן דלף ונתבקעו ונתייבשו ואין ביקוען ניכר דודאי מוזרין לאיתנן וכשרין ועוד הביא ראיה מפרק כל שעה בגמ']

הגהות מהר"י והרה"ש א אמר רב : ב שכתב הר"ר מנחם הלוי בשם הר' שמואל בן ר"ב : ג נ"ל ולא עדיף יין נסך. ס"א ולא גרע חמץ בפסח מיין נסך : ד הר' שמואל והר' אליעזר מפרגא ורבינו יהודה שירלאן : ה דאפילו למאן דאמר :

בגדי ישע

להתיר ע"ש:(מו) וטפת עכבת יי"נ. כן הגיה רש"ל והוא שם פ' בתרא דע"ז ובטוי"ד סי' קל"ב: (מז) אם נמצא גרגר חטה אצל תרנגולת בקערה. כו' ז"ל רש"ל וראב"ן אוסר תרנגולת שמלגו בפסח ונמצא חטה בכלי אחר מליגתה במים דשמא היתה במים לפני הרתיחה ונתחמצו המים ותרנגולת בלעה מהם וגם הכלי שהרתיחו בו המים והכלי ששפכו בו המים מחומצים. מחיבור מהר"א הג"ה עכ"ל : (מח) בעין. כ"ש בשעה שנתערב כצ"ל : (מט) ואלו דברים נכרים. של איסורים כו' כצ"ל והס"ד : (נ) אם הגעילן ולא ליבנן באור אם אח"כ נשתמש בהן חמין בבישול כצ"ל. וכתב רש"ל הא דאמר בבישול לאו דוקא בבישול במים קאמר כעין קדירה דהיה משמע מכאן דמיירי מכלים שתשמישן שמבשלין בהם דהא אפי' קדירות מתכות שתשמישן ע"י האור יכולין להגעיל בחמין העומד על האש לכ"ע וא"צ ליבון אלא ר"ל שפודין ואסכלאות והדומה להן שתשמישן ע"י האור בלא מים אלו צריכין ליבון כמ"ש הטור וא"כ בבישול לאו דוקא. [הג"ה ומיהו אין צורך בכל זה אלא הא דאמר בבישול לרבותיה נקטו וכ"ש אם אח"כ נשתמש בו שלא ע"י בישול מים דנאסר וק"ל. ע"כ הג"ה]. אלא בודאי הוא כלי שמשתמש בו בתבשיל בלי מים ודו"ק. גם אפשר לתרץ דמיירי במחבת שמטגנין בו וסובר כר' יואל הלוי שמצריך ליה ליבון כדאיתא בטור והשתא לא קשה מידי אכן מסקנת הטור שדי לו בהגעלה ע"ש עכ"ל : (נא) קי"ל כר"ת וכרשב"ם. מחלוקתם הוא בפ' כירה דף מ"ב ועי' בתוס' דפירקין דף מ' ע"ב ולעיל בר"ן דף קי"ז : (נב) על תרנגולת למולגה אסור. מפני שמבשלה בדמה : (נג) אבל אין לערות רותחין כו'. ועי"ל בר"ן דף קי"ז ע"ב דכתב דאינו משום חומרא אלא אפי' אם תאמר דעירוי ככלי ראשון אין מגעילין בעירוי דברים שנשתמשו בו בתוך כלי ראשון דכלל גדול אמרו כבולעו כך פולטו כו' : (נד) אין להם תקנה אלא בהגעלה. ולא סגי להו בעירוי דעירוי ככלי שני לכך לא היה מתיר ר"ש שום כלי שטף בהגעלה ע"י עירוי אלא אותן שהן פשוטים. כ"ה במ"י : כל הכלים שנשתמש. דף רל"ד ע"ב : (נה) נראה דלא אתי לאפוקי כו'. ע"ל בר"ן באורך ובאשר"י : (נו) אסור להשתמש בה. הס"ד ותיבת צונן נמחק : (נז) ע"כ דברי רבינו שמריה שאמר משום ריב"א הלוי. מדברי ר' שמריה שאמר משום ריב"א שמעינן שאין הגעלה מועלת כו' כן הוא במ"י. ולפי ספרים שלנו נלע"ד להגיה כך. ע"כ מדברי ר' שמריה כו'. ומ"ש שאין הגעלה מועלת לבית שאור זה נשמע מדקונין עריבות מיוחדות לפסח ש"מ בהדיא דאם הם אסורין דאין מועיל להן הגעלה מדהוצרכו לקנות עריבות חדשות ולא תתירו להגעיל אותן שלשו בהן ואף שכתב שאין להתיר להן כיון שנהגו כו' דמשמע דאינן כן הדין היינו משום דנוהגין חומרא באותן שאינן בית שאור ממש לפירושו אבל אותן שהן ממש בית שאור צריכין למימר דמדינא ס"ל דלא מועיל להן הגעלה וק"ל : (נח) ורבינו שמריה הישיש הורה כו'. נוסחת מ"י כך הוא ומורי הישיש רבינו שמריה מורה צדק הורה דאין הגעלה מועלת לבית שאור כו' והראה לנו הלכה למעשה שהיה לנו אגן א' כו' כמו שהוא ברוקח סי' ר"נ אות באות ע"ש : (נט) וכ"ש בכלי מזופף. ז"ל רש"ל וז"ל רוקח כלי מצופה שקיבל חמץ די לו בעירוי ג' ימים כדאמרי' בירושלמי ואם אינן מזופפין מגעילן וכן הוא בהגהת מיימוני בפ"ה והמנהג דכל כלים שנשתמש בצונן סגי בעירוי חוץ מכלי חרס נ"ל עכ"ל. והא דאמר וכ"ש בכלי מזופף מצאתי מי שכתב אע"ג שמכח הזפת בלעה טפי כדאיתא בפ' בתרא דמס' ע"ז גבי יי"נ מ"מ ר"ל כשמסירין הזפת מ"מ אין הלשון משמע כן ואפשר לומר דודאי מזופף בולע יותר מכשאינו מזופף אלא שכשהוא מזופף א"א להגעילו משום דאז יתפסד הזפת לכך הקילו להכשירו בעירוי אבל כשאינו מזופף אע"ג דלא בלע כ"כ הצריכו לכתחלה הגעלה ודו"ק : (ס) דמותר בהגעלה להשתמש כו'. הטור ס"ס תנ"א השיג על ר' יואל וכתב וז"ל ומיהו בפ' בתרא דע"ז הוכית דעירוי לא עדיף מהגעלה וכתב ב"י דלק"מ דהא לא יליף ר' יואל עירוי מהגעלה אדרבה להגעלה יליף מעירוי ועירוי פשיטא ליה דמהני כדמפורש בירושלמי עכ"ל : ומשני זה תשמישו בחמין. לעיל דף רל"ד ע"ב : (סא) ולא גרע יין מחמץ בפסח צונן אפי' מכניסו לקיום כו'. כיון שהש"ס במס' ע"ז ובפסחים לא חילק בין יי"נ לחמץ אלא שזה נשתמש בו חמין כו' הא אם גם חמץ היה בצונן היה הכשרן ודינן שוה וז"ש ולא גרע יין כו' ר"ל אע"ג דבמאני דקוניא הנ"ל הש"ס משוי חילוק ביניהן דלענין חמץ לא סגי להו בהגעלה ולענין יי"נ סגי בעירוי וה"ת בהגעלה נמצא התיקון דאיסור יין גרע מתיקונו דחמץ היינו מטעם דמשני זה תשמישו בחמין "כו' אבל כששניהן צוננין לא גרע תיקונו של יין מתיקון דחמץ וכשם שמצינו דמועיל עירוי לכלי חרס דיין כך מועיל לכלי חרס דחמץ ומסיק אפילו מכניסו לקיום ר"ל אפי' הכלי חרס של חמץ הכניסו בו בתוך שנה חמצן לקיום אפ"ה מועיל להן הגעלה כההיא גרבא דכותחא דמייתי דקאי אחמץ גם ברישׁ דברי ר' יואל התחיל ואמר קדירות של חרס שנותנין בהם שכר כל השנה אפי' מכניסו לקיום כו' ש"מ דאחמץ קאמר מכניסו לקיום ובספר מהר"י נלאלז ז"ל ובס"א מצאתי מוגה וז"ל ולא גרע חמץ צונן בפסח מיין אפי' כו' והיינו משום דקי"ל לא גרע כי פירושו דקאי אחומר האיסור אבל לפענ"ד נראה כמ"ש וא"ש טפי וגם א"צ להגיה הספרים דכן הוא ג"כ במ"י ודו"ק : (סב) דשאני הכא דהתירא בלע כו'. כתב ב"י בסי' תנ"א וכבר כתבתי בסי' זה דטענה זו דהתירא בלע לא מהניא לדעת רוב הפוסקים עכ"ל. גם לעיל בריש דף זה סובר כן דאף בחמץ דהתירא בלע משערינן בכולו דהיינו במה שכתב אבל שומן מהותך קודם פסח אסור לטגן בשביל המחבת שהיתה בלועה מחמץ וכמו שכתבתי שם : (סג) וכן הסכימו רבינו אבי העזרי כו'. צ"ע דהא לעיל ס"ס תק"ן כתב בשם ראבי"ה דאמרי' חוזר וניעור וכאן אמר דהר"ר יצחק מווינא התיר בחבית של שכר כו' משום דאינו חוזר וניעור וכתב עלה דכן הסכים אבי העזרי וצ"ל דאבי העזרי לא הסכים מטעם זה אלא מטעם שכתב אח"כ דנ"ט לפגם הוא ובההיא כתב ראבי"ה בסוף עמוד זה דרבותיו פסקו נט"ל בפסח מותר ועי"ל דראבי"ה הסכים על סברא זו שכתב דבמקום שבלע התירא לא משערינן בכולו ולא אגוף הדין : (סד) ראיה דאמר רב קדירות בפסח ישברו. ע"ל בר"ן דף דל"ג סוף ע"א שדחה זה : (סה) כדאמרי' בפ' דם חטאת דף צ"ה. דכלי שני אינו מבשל מ"מ בולע : (סו) ואסרו המים לשאוב בפסח שחמץ במשהו. ז"ל ב"י בסי' תס"ז משמע דבירדו לבור בתוך ימי פסח מיירי דאי קודם פסח חמץ מתבטל בס' ושוב אינו חוזר וניעור לדעת כמה גדולים כמו שנתבאר וצ"ל שהיורה שהגעילה היה בת יומא שאל"כ ה"ל נט"ל ושרי לדברי המתירין אותו אף בפסח עכ"ל ומ"ש דמיירי דירדו לבור בתוך ימי פסח לישנא דאסרו כו' בפס"ח לא משמע הכי דמדקאמר בפסח ש"מ דהנפילה היתה קודם הפסח ועוד דהא אסור להגעיל תוך הפסח ומסתמא מיד לאחר הגעלה שפכו המים המחומצין קודם שנכנס הפסח. ע"כ נלע"ד דס"ל לבעל מעשה הזה דאמרי' חוזר וניעור בפסח והעד הנאמן ע"ז מרכתב וכ"פ רבינו אבי העזרי וכבר כתב הספר לעיל סוף סי' תק"ן בשם ראבי"ה דסובר דאמרי' חוזר וניעור ואין להקשות א"כ הטור שסובר דלא אמרי' חוזר וניעור כמו שפסק בסי' תמ"ז א"כ למה מביא זה המעשה בסי' תס"ז די"ל דהטור מביא לדון ממנו באם אין ס' כנגדו או כשנפל תוך הפסח ודו"ק : (סז) לדברי רבותי שפסקו נט"ל מותר בפסח. התרומת הדשן סי' קכ"ח מוכיח מזה דמאן דאוסר נט"ל אוסר אף אם אינו אלא משהו דאיכא תרתי לטיבותא דלכאורה מוכח דחיטין שנפלו לבור משהו הוא נגד מי הבור ואפ"ה אמר דדוקא לדברי המתירין נט"ל שרי משמע אבל לא לדברי האוסרין : (סח) ותו דאינו מחמיץ בעוד שהחטה מוטלת בצונן כדאמרי' כו'. והטור סי' תס"ז כתב ונ"ל דהנדון אינו דומה לראיה דההיא דוקא בעיסה אבל חטה בודאי מחמצת במים צוננין כההיא ארבא דטבעא בחישתא. והב"י כתב ונ"ל דאין מכאן ראיה דא"ל דהא דחיטין מחמיצין ע"י מים צוננין היינו אחר שיצאו מתוך המים אבל בעודן בתוך המים צוננין לעולם אינם מחמיצין עכ"ל : (סט) פירוש אפי' חיטין דשרינן. כן פירשה התש"ס עצמה דברי רב דף מ' ע"א : (ע) קי"ל כרבא כו' ודברי רבא המה נזכרים בש"ס דף מ' ע"א : (עא) כי ההוא ארבא דטבעא בחישתא. והר"ן לעיל דף דל"ם ע"א כתב דההוא ארבא דטבעא קצת חיטין מבוקעות היו בהן : (עב) היו מקצת חיטין מבוקעין. כן הוגה בכל הספרים ואע"ג דהרי"ף פסק לעיל כמר עוקבא דאמר לא נתבקעו ממש וצ"ל דס"ל דטבע המים כך הוא דמחמיצין אע"ג דלא נתבקעו לפנינו ממש משא"כ במי רגלים שאין מטבען להחמיץ אם לא נתבקעו ממש וזהו שמסיק הספר וכתב ז"ל אע"ג דבפ"ק דבכורות קאמר אמי רגלים כו' ש"מ דקרי למי רגלים מים ומסיק ומ"מ אין לאסור אא"כ יראה בקוע והיינו משום דאין מחזיקין

(*רוב) [*מקלה] החטין מבוקעין ואף על גב דפ"ק דבכורו'[ד' ו.] (עג) גבי מי רגלים קאמר מיא עול ומיא נפיק אלמא מים הם מ"מ *אין לאסור אלא א"כ ירלה ביקוע. מעשה בא לפני רבינו ילחק מווינא על שק של קמח שנפל לטיט בפסח ולוה להריק השק (עד) ואמר שיש לנהל הקמח כדי שישאר הלחלוח למעלה וזה יזרוק והשאר מותר בכך (עה) כדתנן נפל מרוטבו של הפסח על הסולת יטול את מקומו הכא נמי ישליך המלוחלח והשאר מותר ודוקא כל זמן שהוא מלוחלח אבל אם עמד השק עד שנתייבש הלחלוחית לא מהני ניהול דמיפרך ונכנס עם השאר (עו) ולא ישאר למעלה כלום וחמץ בפסח במשהו [*פי' אע"ג דהיה קודם הפסח כדלקמן מ"מ תוך הפסח חוזר וניעור ונעין לאוסרו באכילה כן סובר בעל תשובה זו וכן דעת ראבי"ה נפ"ן] ולריך ליקח קמח אחר לצורך פסח וזה ינהלנו אם ימלא כמו עיסה זה יזרוק והשאר ישמרו עד לאחר הפסח [א] ודוקא אם נתייבש קודם הפסח אז יכול לשומרו [*עד אחר הפסח דהמן שלא בזמנו בנותן טעם וכאן איכא נ"ט בכל כיון שמנהל אותו אבל בפסח דאיסורו במשהו יזרקו הכל. מעשה ביהודי אחד שטחן לצורך פסח והשיב השק עם הקמח על נוטת התרנגולים ונתלחלח השק והדק מבפנים כמו בלק (עז) והורו חכמי מגנל"א לרקד הקמח דאין מחמיץ דהכי אמרי' במנחות [נז:] בעורים שנמלאו בגללי בהמה מהו ופריך למאי כו' (עח) *אילימא למנחות וטעמא משום הקריבהו נא לפחתך ולמנחות בעינן מלה ודוקא משום הקריבהו נא לפחתך אבל משום חימוץ לא והא ליכא למימר להמן שבתודה דמנחות משמע כל המנחות.

האוכל תרומת חמץ בפסח לא כיתא זו שפת הכותב י"ד דאתמין במתוכר ושמא דמלינו המן במהוכל אין לך תבואה שכברה בפסח דזימנין דירדו הגשמים בבוע ובשיבולין שוכבין במים ממש דאין לומר אגב מידלייהו לא מחמיצין פי' שהמים זבים עליהם ולא מחמיצין דאדרבה כן שוכבין על המים אלא ודאי במכינן איבושי. ושוב חזר בו ואסר ודאיה מהיא ארבא דטבעה בהישנא ומלתיה דאסורה ושהיא ראיה דפרק כל שעה לאו ראיה היא דשאני תבואה שירד עליה גשמים אחזוקי איסור לא מחזקינן כל זמן שלא ראינו החטין מבוקעין וכן ההיא דמנחות תטין שירדו בעבי' אפי' לפרש"י השבר שלא היה נראה בהן בקוע ובנוי מראה ולא מחזקינן איסור והו שיש לפרש שירדו מן הגשמים בלא מים כמו ההיא מטמטתא דנפל מן שמיא פרק הרבע מיתות ועוד כתב ראבי"ה על תבואה שירד עליה דלף ולא עביד טיף טיף להדי טיף טיף כההיא דפ' כל שעה והחטין מבוקעין כלותו לד שירדו עליהן דלף ועלו בחטין קלת הך מכה הלהלוחין והשליכו הוהן לחוך וה"א שלא נתערב קלתמן החטין שנהבקעו בבאר הכרי אחר התערובת קודם הפסח ומה"ת שנתייבשו החטין אין המבוקעין ניכרין ועתה אם בודאי המבוקעין בכרי אסורין בפסח דחמן בפסח בין במינו בין שלא במ נו במשהו ואפילו לאחר הפסח אסורין דהא דלא קיים ר"ש ע"י התערובות היינו כשאינו ניכר כמו קדירות בפסח אבל הכא אע"ג דאינו ניכר הוי כמונה בבור ואסור להשהותו ולכך אי ברי לן שהחמץ בכרי אסור אפילו למכור לנכרי כההיא ארבא דטבעה בהישתא אבל הכא דאכלו מן התבואה עד הפסח הוה ליה ס"ס ושרי למיכל אפילו בפסח כדאמרינן פ' התערובות אמר רב טבעת של ע"ז שנתערבה בק' טבעות ונפלה א' מהן לים הגדול הותרו כולן מטעם ס"ס כדאי' התם ה"נ שמא אכל כבר האסור ואפילו לא אכלו איכא למימר דהוכל עתה ממקום המותר ואפילו לא אכלו מינייהו שקלינן מינייהו ושדינן לים או מפזר לרוח או יאכל מהן קודם הפסח ואינך איסתרו ואין כאן משום דאין מבטלין איסור לכתחילה דהכתי לא אל הפסח ודוקא שרינן למיכל בתרתי תרתי דכל הפחות ודאי היתר איכא כהדי ספק איסור כדאמרינן בפרק כל התערובת לא התיר ר"א אלא שנים אבל אחד אסור ואין לך כל מלה שלא יהא בו יותר מן שיעור האיסור והוי ליה תרתי תרתי וס"ס אפילו באיסור דאורייתא הלינן לקל עיין סוף פרק כל הצלמים. מ"י:

(עט) תקע מעשה אירע בפסח שנכרי השליך שגת חמץ בתנור מלא מלות והורו להם שאם נגע חמץ במלה אסור ודמי למאי דאמרינן פ' בתרא דע"ז [דף סו:] בפת חמה וחבית [פתוחה] ד"ה אסור ה"נ אסור בנגיעה אבל אם לא נגע מותר דקי"ל ריחא לאו מילתא היא וכן השיב ר"ת לבני מינטפש על חמץ ומלה שנאפו יחד בתנור אחד והשיב כמה ריחות מלינו בתלמוד ריח נבילה ריח כמון של תרומה וריח יין בפת אבל ריח פת איסור בפת היתר לא מלינו וכמה פעמים (פ) שאנו אופין חלה עם הפת בפחות מכ"ד ואין מקפידין בכך ועוד הביא ראבי"ה ראיה להיתר דהא לחמי תודה ארבעה מינין היו חמץ ומלה דקיקין ורבוכה (פא) והיו נותנים לכהן אחד מכל מין ומין והיה החמץ נאפה עם המלה שלא מלינו שום תנא או אמורא *דליסתמט שבשני תנורים היו נאפים וריש פ' שתי הלחם [דף נד.] גרסי' תמן שאפיין ב' ב' פירוש בלחם הפנים איירי ת"ל ושמת אותם (פב) יכול אף שתי הלחם [*כן] תלמוד לומר אותם ומדלא פריך ואימא אותם למעט לחמי תודה ש"מ דנאפות לחמי תודה ביחד: תקעא (פג) כתב בה"ג לא אסרינן להוא בישולא דאיסתנא [*ביה] תרי או תלתא שערי' וכן פירש רבינו אליהו מפרי"ם ויש שרוצה להחמיר משום דיש לו מתירין ודאיה מספק מוכן דאסור מדרבנן ואסרי לה פרק אין לדין [ביצה דף כה:] משום דיש לו מתירין וכ"פ בספר המלות דיש להחמיר כיון דאין אנו בקיאין מה נקרא ראויה להתבקע

ומפני המנהג אני אוכר מספק והמיקל משום שמחת יו"ט לא הפסיד. תקעב ומעשה היה ששרו בשר בלילה בפסח למחר מלאו גרעין אחד של תבואה במים ושאלו לרבינו משולם ולרבינו שמואל הכהן ואסרו שניהם לאכלו וטעמא משום דאין כאן כי אם ספק אחד אם היה עם הבשר במים או נפל שם אח"כ (פד) וספיקא דאורייתא לחומרא ולא דמי לאותו מעשה שכתבתי לעיל דמלה נגריר אגל התרנגולת ולא בתרנגולת עצמו שהתרתי דהתם שייך הרי ספיקי כדפירש לעיל דשמא היה בתרנגולת ונתעכל אבל הכא לא שייך: (מכאן עד טעמא בעלמא שייך לעיל קודם מעשה היה ששרו כו') (לעיל) וכתב ה"ר שמואל מפליזא משם רבינו תם תקעג דלא שייך דבר שיש לו מתירין היכא שהמאכל מתקלקל וכן שמע *משם רבינו חיים כ"ל דדבר החוזר לאיסורו מאליו כגון חמץ שחוזר לשנה הבאה לאיסורו לא שייך לומר דבר שיש לו מתירין כל שכן דבר שאין בעין כי אם טעמא בעלמא: [שם] תקעד דברים שמשתמשין ע"י לונן פירוש כגון כוסות כתב ראבי"ה מיהו כוסות של כסף נמי יש לחוש שפעמים מרתיחין בהם יין ופלפל ובשמים אגל האור ולריך להגעילו בכלי ראשון (פה) וטוב שלא להגעילן עם שאר כלים דשמא לא נשתמש בהן (*המן) [*חמין] ורבינו יחיאל מפרים היה אומר דהני כוסות כלי זכוכית ששתו בהן בשאר ימות השנה אסור לשתות בהן בפסח אפילו ע"י עירוי משום דהוי ככלי חרס שאיל ותחלת ברייתן מן החול והתורה העידה על כלי חרס שאין יולא מידי דופנו לעולם ואע"ג דהשמישו בלונן מ"מ שורין בהן פתיתין של לחם חם ביין והוי כבוש והוי כמבושל וראבי"ה כתב סוף סי' תס"ד (פו) דכלי זכוכית שיעה ולא בלע כדאמרינן גבי לב ורא'ה מאבות דרבי נתן שלשה דברים נאמרו בכלי חרס ושלשה בכלי זכוכית כלי חרס בלע ומפליט (פז) ומשמר מה שבתוכו משא"כ בכלי זכוכית [ג] : [שם] דברים שנשתמש בהן *חמץ פסק בספר המלות ובספר התרומה תקעה נכון שלא להגעיל כלים בני יומן אם לא שיהא במים ששים כיולא בו (פח) שהרי המים נאסרו מחמת פליטת איסור כי הכלי נתן טעם במים לשבח אבל כשאין בן יומו (פט) שאין נותן טעם לשבח אלא לפגם מותר תקעו אמנם ערב פסח מותר להגעיל קודם ד' שעות אותם כלים בני יומן שנשתמש בהן המן רותח באותו יום (צ) שהרי יש כאן ג' נ"ט של היתר בטרם יבא האיסור כילד החמץ נותן טעם בכלי והכלי במים והמים חוזרין ונותנין טעם בקערה ועדיין האיסור חמץ לא הגיע אבל לאחר ד' שעות לא יגעיל כלי בן יומו אלא אם כן יש ס' מן המים כי מיד שנפלט החמץ אל המים נעשין נבילה וחוזרין ונבלעין בכלי ואוסרין אותו ועל זה אנו סומכין תקעז שאנו מגעילין כלי ראשון עם כלי שני אע"פ שאלו ממהרין לפלוט ואלו מאחרין וגם מחמירין להגעיל אפילו כלי שתשמישו בלונן ולא אמרי' כיון דלא עבידי לפלוט בלעי ואסיר אלא (*מתוך) [*משום] דהוי נ"ט בר נ"ט מותר וכן עץ פרור מגעילו ברותחין אפילו הבית יד (צא) וכן המחבת כתב ראבי"ה (צב) מחבת אע"ג דמטגנין בה חלבים [*ואופין עליו בלק. מ"מ] סגי בהגעלה (צג) שלא חילקו חכמים בין יורה ליורה אע"פ שיש יורה שמטגנין בה חלבים והו דהגיא בתוספתא [ע"ז פ"ה] היורות והקומקומסים והטיגנין ומחמי חמין מגעילן: תקעח ועל ענין טלאי שעל גב השבר היה רגיל רבינו יואל הלוי שבעת שהיו מתקנין הכלי היה מלוה להגעילו קודם שידביקו בו הטלאי (צד) ושוב היה מלוה ללבן הטלאי ולהדביקו ושוב אע"פ שהיו משתמשים בו קודם הפסח מגעילו עם הטלאי דכבולעו כך פולטו ואפילו בלא הגעלה קודם דיבוקו היה נראה להתיר מטעם זה אלא דאיכא למיחש שמא עד ערב הפסח נדבק בחוזק ושוב בפסח רפה הדיבוק ומוליא מה שתחתיו ופולט וכל הכלים המטולאין היה מסיר הטלאי ושוב מגעיל וכללו של דבר כל טלאי שהוא מחדש וקדם הטלאי לבליעת האיסור אין לריך להסיר שאין לך יורה ומחבת שאין בה כמה מסמרים ושפה לפיו סביב אלא אמרינן בהו כבולעו כך פולטו תדע דהא גבי סכינין פסקינן [פסחים דף ל:] והלכתא אידי ואידי ברותחין ולא מלריך להסיר הברזל מן הקתא ולא דמי להא דאמרינן פרק בתרא דע"ז [דף עה:] גבי ניגוב דכיתנא מייסנן ואי אית ביה קיטרי שרי ליה דיש לחלק משום דיין נסך ללול והניגוב דאפר עב ואינו נכנס לתוך קשר: תקעט כתב המיי' [פ"ה מהל' ח"ומ הל"ג] כלי מתכות וכלי אבנים שנשתמשו בהן חמץ ברותחין כגון קדרות ואילפס נותן אותן לתוך כלי גדול וממלא עליהם מים ומרתיח לתוכו (צה) ואח"כ שוטף אותן ומשתמש בהן מלה. (צו) כלי מתכות ואבנים ועלים שנשתמש בהן בכלי שני כגון קערות וכוסות

בגדי ישע

מחזיקין ריעותא במי רגלים דדומה קצת למי פירות אא"כ יראה ריעותא דבקיעו לפנינו וכמ"ש לכתחלה דקריב הדבר ודאי דמי רגלים אין מחמיצין וכמ"ש הספר אח"כ במעשה דהושיבו שק קמח בצואת התרנגולים דאינו מחמיץ : (עג) גבי מי רגלים קאמר ומיא כו' כצ"ל : (עד) ואמר שיש לנהל הקמח כדי שישאר הלחלוח למעלה כו'. והרא"ש שכתב שקולא גדולה הוא לעשות כך בתוך פסח שחמץ במשהו שמא יעביר עם הקמח כל שהוא דרך הנפה וראיתי מורים הלכה למעשה שיאחז בידו כל מקום המלוכלך בשק עד שיריח כל הקמח שבשק כו' ח"ל רש"ל והנראה דתרווייהו בעי וכ"פ מהר"י סג"ל : (עה) כדתנן נפל מרוטבו כו'. משנה הוא פ' כ"צ דף ע"ח ע"ב : (עו) ולא ישאר למעלה כלום וחמץ בפסח במשהו. אע"ג דהוי קודם הפסח כדלקמן מ"מ תוך הפסח חוזר וניעור לענין לאוסרו באכילה כן סבר בעל תשובה זו וכן דעת ראבי"ה לעיל ורש"ל כתב דאינו משום חוזר וניעור א"א דהוי כמו חמץ בעין ואוסר במשהו וכן מוכח מדברי הרמב"ם שכתב דבר שנתערבו בו חמץ ואינו מאכל אדם כגון הטריא"ק וכיוצא בו אע"פ שמותר לקיימן אסור לאכלו עד לאחר הפסח אע"פ שאין בו חמץ אלא כל שהוא עכ"ל רש"ל אמנם הרב המגיד בפ"ד דהל' חמץ ומצה פי' דטעם הרמב"ם הוא דסובר דחוזר וניעור ולא כמ"ש רש"ל שפי' מפני שהוא בעין אכן גם הטור דסובר דלא אמרי' חוזר וניעור הביא לדברי הרמב"ם בסי' תמ"ב ש"מ דגם הטור סובר דטעם הרמב"ם הוא משום דיש כאן חמץ בעין ולא משום חוזר וניעור אמנם הב"י בסי' תמ"ב דף ש"א סוף ע"ג כתב אדברי הטור שתמה אדברי רב נטרונאי כו' וכתב הב"י דלא היה לו לתמוה דהא גם דעת הרמב"ם בפ"ד דאמרי' חוזר וניעור ובדקתי בכל הפ' הנ"ל ולא מצאתי שום רמז מזה אלא תהיא דטריק"א כו' וצ"ל אליבא דהא דמביא הטור לקמן לדברי הרמב"ם היינו ללמוד ממנו אם לא תיה ס' נגד החמץ דאפ"ה מותר לקיימן ודו"ק. אמנם יותר נראה כדעת רש"ל שהטור סובר דהכוונת הרמב"ם הוא משום דהחמץ הוא בעין דאלת"ה בודאי היה קשה אסור מה שתמה ארב נטרונאי שסובר חוזר וניעור כיון שהרמב"ם שהוא הפוסק המפורסם סובר כמותו ודו"ק. ומיהו מעשה זה משמע דהיה בתוך ימי פסח כמו שהתחיל ואמר על שק קמח שנפל למים בפסח א"כ קשה למה התיר לשהותו עד לאחר פסח מ"ש מהמה שנמצאת בתרנגולת בפסח דאסור לשהות י"ל בחטה דיש ודאי חמץ לפנינו מה שנתחמצה מהחטה בבישול לתוך התרנגולת לכך החמירו אפי' במשהו משא"כ הכא דהדבר השליכו החמץ ומכח חומרא דלמא נפרך קצת ובא לתוך הקמח מחמרינן דלא לאכלו בתוך הפסח אבל להשהותו לא מחמרינן בספק וכיוצא בזה כתב הטור בסי' תמ"ב בשם רב נטרונאי במעשה שבא לפניו שנמצאו חיטין בתוך יין והשיב דלשרותו ודאי אסור אבל לבערו אם ידוע שנכנסו מן החיטין חמץ לתוך היין צריכין לבערו ואם לא לא ואו א"ש דאין אנו צריכין לדחוק ולומר דסובר חוזר וניעור דלא כהלכתא דהא אנן קי"ל דאין חוזר וניעור ולאו דוקא לח בלח דהא כתב מהרא"י בתה"ד סי' קי"ד בשם סמ"ג והביאו ב"י בריש סי' תמ"ז דהערובת קמח בקמח קודם פסח בטל ואינו חוזר וניעור בתוך הפסח ודו"ק. מיהו קשה ממעשה שכתב הספר אח"ז בסמוך ביהודי אחד שטחן לצורך הפסח כו' דמשמע מינה דקודם הפסח הוי ואפ"ה לא התירו אלא משום דאין מחמיץ ולא התירו משום דנתערב קמח בקמח קודם הפסח ונתבטל ולפי מ"ש רש"ל דריקוד לאו היינו ניהול א"ש דשם לא הצריכוהו ניהול אלא לרקד וליקח קצת מה שנתלחלח ונמאס משום מיאום והידור מצוה ולא דקדקו שלא נשאר כלום מדבר הנתלחלח ונדבק יחד שלא נתערב יפה בתוך הקמח וזהו דוקא הוצרכו להתיר מטעם דצואת התרנגולים אינו מחמיץ וק"ל: והשיב השק עם הקמח. כצ"ל: (עז) והורו חכמי מגנצ"א לרקד הקמח דאין מחמיץ. ז"ל רש"ל פי' בצק הנדבק ירקד לחוץ וכן בטור אבל לא בעי ניהול וק"ל עכ"ל. ונלע"ד דהא דמרקד זה לחוץ זהו דוקא משום מיאוסתא ולא משום הימוץ דהא כתב דאינו מחמיץ : (עח) אילימא למנחות הקריבהו נא לפחתך. כך הביא הרא"ש בפירקין נוסח הש"ס : (עט) מעשה אירע בפסח כו'. זה המעשה הוא ברוקח סימן רצ"ב : (פ) שאנו אופין חלה עם הפת בפחות מק"א. כן הגיה רש"ל וז"ל דשיעור ביטול חלה הוא בק"א ולפעמים אנו אופין אותה בפחות משיעור זה. ולענ"ד דא"צ להגיה כלום ורומז למה שתנן במסכת חלה והביאה המוד י"ד ריש סימן שכ"ה שיעור חלה לבעה"ב א' מכ"ד בעיסה ולנחתום א' ממ"ח וא"כ הבעה"ב שאופה אותה פת בפחות מכ"ד עם החלה שהרי בפת אינו אלא כ"ג חלקים ובחלה חלק אחד ואם היה ריחא מלתא בפת ודאי היה אסור דהא כאן הוא בפחות מכ"ד והלה אינה יכולה להיות בטל בפחות מק"א כדפי' כנ"ל אח"כ מצאתי כן בהדיא ברוקח סי' רצ"ב שכתב וז"ל אבל ריח מצה לא מצינו לא מן התודה ולא מד"ס והלת תרומה נאפת עם כ"ד לבעה"ב עכ"ל : (פא) והיו נותנין לכהן א' מכל מין ומין. הוא כמו ועוד ר"ל חדא דהיה נאפה חמץ אצל מצה ועוד דהיו נותנין לכהן א' מכל מין ומין והשאר היה אוכל הזר וא"כ היה נאפה חולין אצל קדשים וזה ודאי אסור כדאיתא בפרק ג"ה דיליף מזרוע בשלה שיעור ששים משום דאל"ה היה האיל לנזיר אסור לאכול לזר ודו"ק : (פב) יכול אף שתי הלחם כן ת"ל ושמת אותם. שהיה לו לומר ושמתם מה ת"ל ושמת אותם אתה נותן שנים שנים ואין אתה נותן שתי הלחם שנים שנים אלא א' א' ומדלא פריך ואימא כו' כצ"ל : (פג) כתב בה"ג לא אסרינן כו'. וכן הוא לעיל ברי"ף דף רל"ח ע"ב. אמנם בבה"ג לא נמצא דבר זה וגם במ"י תיבות כתב בה"ג אינו : (פד) וספיקא דאורייתא להומרא. וז"ל רש"ל ואע"פ שאיסור משהו בפסח לב"ע מדרבנן משום חומרא דפסח החמירו כמו שהחמירו בודאי דאורייתא עכ"ל : דברים שמשתמשין ע"י צונן. דף רי"ג ע"א : (פה) וטוב שלא להגעילו עם שאר כלים. וכתב הב"י סוף סי' תנ"א דלפי מ"ש הטור לקמן שאין לחוש במי שמגעיל קודם שש אם יבלע הכלי ממי הגעלה אין צריך לדקדק בכך עכ"ל וכ"כ הטור בעצמו בהדיא לעיל מיניה אדברי ראבי"ה כן ע"ש וכן יתבאר בסמוך בדברי ספר התרומה כדעת הטור שקודם זמן איסורו אין אנו חוששין משום שהוא נ"ט בר נ"ט דהתירא : (פו) דכלי זכוכית שיע ולא בלע כדאמרי' גבי לב. בתרומת הדשן דהא דברי ראבי"ה ח"ל נראה דלא סמכינן עליה דהתם בפ' כ"צ מפרש בשם ר"ת דההוא שנויא שאני לב דישיע דהויה בעלמא היא ואינו נשאר במסקנא כן וכן המנהג באלו הארצות עכ"ל והב"י ס"ס תנ"א פסק כראבי"ה ע"ש : (פז) ומשמר מה שבתוכו. ר"ל מה שנותנין לתוכו אין נפסד ונשתמר כמו שאמר באגדה דהכמה מפוארת בכלי מכוער שהשיב לה לבת קיסר אביך במה רמי חמרא במאני דפחרא כו' : דברים שנשתמש בהן ע"י חמין. כצ"ל והוא שם : (פח) שהרי המים נאסרו מחמת פליטת איסור. עי' בחידושי מזרחי על הסמ"ג דף רנ"ו ע"א מ"ש על זה : (פט) שאין נותן טעם לשבח אלא לפגם ויותר. וז"ל רש"ל בביאוריו על הסמ"ג מ"ש מותר ר"ל מותר להגעיל לכתחלה אבל לא המים דקי"ל נותן טעם לפגם לכתחלה אסור והא דקאמר אין המים נאסרין ה"פ שאין נאסרים המים איסור ממש שיהלין לאסור כלי הנגעל ומש"ה מותר להגעיל אף לכתחלה אבל המים לעולם אסורין דלא שרינן טעם פגם לכתחלה גבי מים שהוחמו בכלי נכרים אף דסתם כלי נכרים אינן בני יומן מ"מ לא שרינן נטל"פ לכתחלה כ"ש הכא דהוי לכתחלה ממש אלא כדפריש עכ"ל. ועי' בחידושי מזרחי דף רנ"ו ע"ב באורך. וכתב הרא"ש הא דלא גזרינן להגעיל כלי שאינו בן יומו אטו בן יומו כמו דאסרינן לבשל בכלי שאינו בן יומא אטו בן יומא דהתם ראוי לגזור שאם יבשל בן יומו התבשיל אסור מה"ת וגם בישול תבשיל שעושין בני הבית בקל יטעו אם נתיר לכתחלה לבשל בבלי שאינו בן יומו כך יבשל בכלי בן יומו אבל הכא אם יהזור ויפלום טעם מן הנפלט דבר מועט הוא ונ"ט בר נ"ט הוא וגם להכשיר כלי אין רגיל לטעות עכ"ל : (צ) שהרי יש כאן ג' נ"ט של היתר. ז"ל חידושי מזרחי אע"ג דהתרי נ"ט סגי שהרי דנים שעלו בקערה מותר לאכלן בכותח אע"ג דלית בהו אלא תרי נ"ט דהתירא מ"מ קושטא דמלתא קאמר דנידון דידן ג' נ"ט יש בו כו'. עש"ב דף רנ"ו סוף ע"ב וברוקח סי' רצ"ה ועי' בב"י ס"ס תנ"א מ"ש בשם שבולי לקט שאז לא יקשה מידי למה אמר שהוא ג' נותני טעם : וכן עץ פרור מגעילו ברותחין אפילו הבית יד. ר"ל אע"ג דהבית יד שלא בלע הרבה מטהר לפלוט יותר וק"ל : (צא) וכן המחבת. ר"ל גם במחבת מגעילין הבית יד וק"ל : (צב) מחבת אע"ג דמטגנין בה סגי. כצ"ל וכן הוא במ"י ובהגהות מיימונית ובהרא"ש ובטור סי' תנ"א : (צג) שלא חלקו חכמים בין יורה ליורה. ר"ל בדיני הגעלה דכל ימי השנה כשמגעילין ממריפות לא חלקו בין יורה ליורה אע"ג דיש יורה שמטגנין בו חלב אפ"ה אמרו סתמא דיורה דינו בהגעלה כדאיתא במס' ע"ז והביאו לעיל הרי"ף דף רל"ג ע"א : (צד) ושוב היה מצוה ללבן הטלאי ולהדביקו. אינו יודע ליבון זה למה אם היה הטלאי חדש או א"צ לכלום ואף אם היה ישן דהיינו שלקח התיכה ברזל מכלי אחר ודבקו כאן מ"מ להוי סגי בהגעלה ולמה צריך ליבון ואפשר משום דהאומנין הצורפים יש להם כמה טלאים בערבוביא ואין ידוע מאיזהו כלים הם ואפשר שהוא מכלי שהיה צריך ליבון כגון טלאי של מחבת שס"ל לר' יואל בעל המעשה הזה דהמחבת צריכה ליבון כמ"ש הרא"ש והטור לכך הצריך ללבן הטלאי. ומצאתי מי שכתב שצוה ללבנו כדי להדביקו יפה דאל"כ אסור להגעילו אח"כ משום הדריק ובמהרי"ל דף ה' ע"ב משמע כפשוטו וכתב דיגעילו או ילבנו ע"ש : (צה) ואח"כ שוטף אותו. וכ"כ הטור סי' תנ"ב בשם רש"י שמיד אחר הגעלה בעוד מים רותחין עליהן צריך לשטפן במים קרים שלא יחזרו ויבלעו מהרותחין שעליהן ואע"ג שדהה אח"כ טעם זה מ"מ כתב דנהגו כך : (צו) כלי מתכות ואבנים שנשתמש בהן בכלי שני נתן עליהם מים רותחין כו'. ר"ל כשם שתשמישן היה ע"י עירוי כך הכשרן ע"י עירוי דס"ל דהולכין אחר רוב תשמישן אבל אנו קי"ל דבעי הכשר בכלי ראשון וחיישינן

חדושי אנשי שם

נ"מ [א] כלומר דיכול לשומרו עד לאחר הפסח משום דאינו חוזר וניעור בפסח ואע"ג דלעיל סימן תקכ"ג לענין חביות שכר משמע למהר"י מווינא דאמרינן דאין חוזר וניעור אפילו באכילה אבל מ"מ יש לחלק ודו"ק : מהר"ם [ב] וכן מוכח באגודה מני דקונית פר"ת היהוך זכוכית ואע"ג דכלי זכוכית שלם לא בלע כיון שמהופה על החרס ונצרף עמו בכבשן בלע :

בהן להם לתת כלי גדול ויתן עליהם מים חמין ויניח בתוכו עד שיפלטו ישפכן ובכתובה [illegible] רבים [illegible] כמגעילים צריך להגעלת כי כל [illegible] וכן כתב [illegible] (מז) וכיסוי קדרה של ברזל צריך ליבון כתב בספר [illegible] תקפג לא יפה להם כלים [illegible] ולהגעיל בבת אחת [illegible] דאמר פרק אמר רבה [זבחים ד' צז.] גבי (*מבילה) [*טבילה] של ממלא כלים ומטביל בטהרות ופרק ו' דמקואות [מכות ג] אמר כלים ממלא כלים ומטבילן בטהרות [illegible] טבילה ולא גבי הגעלה תקפא וקערות גדולות [illegible] אין מגעילין [illegible] על האש [illegible] מן [illegible] על ידך של כן צריך כלי ראשון [ד]: כתוב בא"ז [illegible] תקפב דכלי עלים [illegible] ואפילו [illegible] קדרה של בשר [illegible] ליתן קדרה של בשר וכן [illegible] [illegible] [חולין ד' לג.] גבי [illegible] [פסחים ד' פג.] [illegible] והגידים [illegible] [illegible] כלים. מ"י] [illegible] כלי מתכת וכל [illegible] [illegible] וכל [illegible] כלי עלים [illegible] בפ"ק דחולין [כה.]. [illegible] תקפג [illegible] צריך [illegible] (מח) צריך להגעילם [illegible] תקפד *צבוד [*הר"ף [illegible] וליף לה מגיעולי נכרים]: [illegible] [illegible] מתוקנים [illegible] [illegible] מלגות: [דף ל ע"ב] [illegible] (ב) [illegible] גבי חמץ [illegible] [פרק ט] [illegible] ע"ז. [illegible] [פסחים דף ל:] [illegible] [ד' כו.] [illegible] כלי מתכת: תקפה [דף ל] [illegible] [*פי' של [illegible]] [illegible] [*הר"ף [illegible] וליף לה מגיעולי נכרים]: [illegible] [פרק ז'] כלי [illegible] [פרק ט] [illegible] [illegible] ואם [illegible] [illegible] את הקמח: [illegible] [*הר"ף [illegible] מגיעולי נכרים]: [illegible] [illegible] תקפו [illegible] ר"ל [illegible] [illegible]:

[דף לא] כשהרהינו אצלו (קא) ואמר ליה קנה מעכשיו תניא בתוספתא תקפז ישראל שלוה ככר מחבירו לפני הפסח מותר לפרוע לאחר הפסח ורא"ה מפ' בתרא דע"ז [ד' סב:] דבי רבי ינאי יזפי פירי מעניים בשביעית קודם זמן הביעור ופרעי להו בשמינית אמר רבי ינאי יאות הן עבדין וכן ישראל שקנה לחם חק מן הגלחים פורעים לאחר פסח מה שחסר בימי הפסח ולא דמי להא דאמרינן התם [דף סה:] טול הכה בשבת ואני בחול אין שומעין לו (קב) דהכא ליכא למקנסיה ופ"ק דחולין [דף ד:] נמי גרסינן (קג) חמצן של עוברי עבירה מותר לאחר הפסח מיד מפני שהן מחליפין: מעשה בא לפני רבינו שמשון משאנץ בישראל ונכרי שהיו שותפין בתנור ולישראל היה לו נכרי אחד שהיה נזבר שלו ואופה עבורו ובא האופה נזבר של ישראל והביא לישראל ב' ככרות בשולאי פסח מה שהשביח לו תנור שלו כפי כל התנורים שבעיר ואסר לו לקבלם ולא מבעיא האי חמץ דאסיר דזכה בו הישראל בשביל שכר תנורו שכן מנהגם וה"ל חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אלא אפילו מעות לקבל בשבילו אסור דכיון דהחמץ של ישראל בפסח אסור בהנאה ה"ל משתכר באיסורי הנאה דאפילו חמצו של נכרים בפסח אסור לישראל ליהנות ממנו אע"ג דלענין בל יראה ובל ימצא אינו עובר עליו בבל תראים מ"מ בפסח אסור ליהנות דלא יאכל כתיב דמשמע אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה ומיהו אם קבל הישראל שכר המעות מותר ליהנות מהן (קד) כדתנן מכרן וקדש בדמיהן מקודשת (קה) ואע"ג דתנן פרק בתרא דע"ז [דף סב:] השוכר את הפועל לעשות עמו ביין נסך שכרו אסור הא מסקינן התם קנס הוא שקנסוהו חכמים ביין נסך *וע"ז אבל בעלמא לא דלפאר איסורי הנאה דאין תופסין דמיהן לא קנסו (קו) ומיהו שרי ליה לישראל להשכיר תנורו לנכרי בפסח ע"מ שיאפה מצה בו ואם יאפה בו חמץ אין זקוק לו כדתניא שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת אף על פי שאמר לו העבר לי חבית של יין נסך שכרו מותר: [דף לה] תקפה (קז) ומי פירות אין מחמיצין כלל ופרו לכתחלה ולכך נהגו לעשות קמח לתינוקות בחלב ולבשל אבל מי פירות עם מים מחמיצין וכן כתב המיימוני [פ"ה מהל' חו"מ הל"ב] וזה לשונו מי פירות כגון יין וחלב ודבש ושמן זית ומי תפוחים ורמונים וכל כיוצא בהן אין מחמיצין והוא שלא יתערב בהן מים ואם נתערב אפילו כל שהוא הרי זה חמץ עוד כתב המיי' [פ"ד מהל' חו"מ הל"י] קילור ורטייה ואספלנית ותריאק"ה שנתן לתוכן חמץ מותר לקיימן בפסח שהרי נפסל צורת חמץ ממנו וקטנית כגון אורז ודוחן ופולין ועדשים וכיוצא בהם אין בהם משום חימוץ ולא עוד אלא אפילו לש אורז וכיוצא בו ברותחין וכסהו בבגדים עד שנפח כמו בצק שהחמיץ הרי זה מותר באכילה שאין זה חימוץ עכ"ל ועל כ"כ להתיר (קח) מאכל שמכרין מוכרי הבשמים (קט) שקורין רי"ז ופי' בערוך שהוא אורז ואנו אומרים בפרק ערבי פסחים [דף קיד:] שמע מינה לית דחש להא דא"ר יוחנן בן נורי דאמר אורז מין דגן הוא ואפילו לדברי רש"י שפי' אורז מיליי"ו מכל מקום אינו מחמשת המינין תדע מדלא חשיב ליה בברייתא בגמרא [ברכות ד' לז.] אמנם גיסי ה"ר יצחק מקורבויל כתב בספר המצות הקצר אשר יסד נראה לי לקיים המנהג ולאסור כל קטניות בפסח ולא מטעם חימוץ כי טעות הוא בידם כדפרישית אלא משום גזירה הוא דכיון דקטניות מעשה קדרה היא ודגן נמי מעשה קדרה כדייסא אי הוה שרינן קטניות דילמא אתי לאיחלופי להתיר דייסא דאידי ואידי מעשה קדרה וגם מידי דמידגן [הוא] כגון חמשת המינין כדאי' בפ' הפועלין [ב"מ דף פח:] דקרי לקטניות מידי דמדגן וגם יש מקומות שרגילין לעשות מהן פת כמו מחמשת המינין ולכך אתי לאיחלופי לאותם שאינם בני תורה ולא דמו למיני ירקות כגון כרוב וכריכין וכיוצא בהן דהני לא דמו כלל לדגן ולא אתי לאיחלופי ומנהג הגון הוא ליזהר מכל קטניות ומכל דבר שקורין ליגו"ס וגם הרהל נכון לאסור משום דהוה מידי דמדגן אע"ג דתלמודא שרי אפי' אורז והא דוקא בימיהם שהיו בקיאין טובן (במלית)[בהלכות] איסור והיתר אבל השתא

הגהות מהרי"ו התרה"ש ■ [illegible] : ב [illegible] : ג וקשה דהא בתוספתא מתיר מלה מבושלת:

חידושי אנשי שם

בהר"ם [א] נ"ב דהא [illegible] דגים [illegible] לא שקבלו מעם רותח אין צריך כלי ראשון :
[ב] [illegible] נכרים אפילו בהגעלה אמנם נהוג [illegible] ע"י הגעלה [illegible] ע"כ :

בגדי ישע

דהיינו לפעמים שמיטין הקדרה ע"ג להבת כשהיא עומדת ע"ג האש וכמ"ש הטור בסי' תנ"א בשם ראבי"ה ומ"ש הספר בשם ראבי"ה ואנו רגילין למהר ולהוציאן כ"כ הב"י בשמו סי' תנ"ב וז"ל כתב ראבי"ה מי יודע לשער שיעור הפליטה אולי ישהם בתוכה ותוזרין ובולעין לכך ירא שמים הרוצה להגעיל כלים הרבה ישהם מעט לעת להשמישן הכיון דמעטם פגום אין אוסרן כו' ע"ש : (מז) וכיסוי קדירה של מתכת צריך ליבון. רוקח והמ"ד כן הוא במ"י ואינו מדברי רבינו אבי העזרי. וז"ל רש"ל אהא דכתב כיסוי צריך
[illegible] שעומדת על האש דסגי בהגעלה ואולי בזמנו היה דרך לאפות עליו בצק וכן משמע בהגהת מיימוני עכ"ל וכ"כ הב"י
[illegible] רוקח. כמ"ש לעיל ועיינתי ברוקח ומצאתי כן בהדיא ריש סי' רנ"ד וז"ל כיסוי הקדירה יגעיל בכלי ראשון ואם אפת
[illegible] ליה רק טעמא דנשפך תיפוק ליה שהתבשילתא מצד עצמה היא חמה . גם ברוקח סי' ת"ז שכתב זה הדין לא כתב זה
[illegible] עיקר : (מט) קודם שיגעילו הכלים . וראבי"ה כתב מה תקנה יש בדבר זה מ"מ נאסרו המים אחר שהגעילו בהן מקצת
[illegible] דבריו בטוב טעם ודעת ע"ש : והני סביני דפסחא . דף ל"ב ע"ב : (ק) ודוקא גבי חמץ כו' . עיין בר"ן באורך
[illegible] כו'. תימה מה ענין זה לזה גם האי דינא דישראל שלוה ככר מחבירו לפני פסח לא מתוספתא היא כי אין דין זה
[illegible] להביא ראיה מפרק בתרא דע"ז מדברי ר' ינאי יזפי פירא כו' ואי בתוספתא מיתניא כך ה"ל כיהודה ועוד לקרא לכן
[illegible] דלא אמר מעכשיו ומנא תימרא דשני לן בין היכא דאמר מעכשיו דתניא נכרי שהרהין פת פורני אצל ישראל אינו
[illegible] שבהרהינו אצלו וגם א"ל קנה מעכשיו בדתניא ברייתא בתוספתא ודמו להדיא לראיה דמוכח מינה
[illegible] מיימונית וק"ל ולא בא הספר להדש מידי אלא שכתב פסק הסוגיא בקיצור כמו שדרכו בכמה מקומות או שכתב זה כדי
[illegible] ועוד נלע"ד יותר דאפשר דיש חסרון בדברי הספר וכצ"ל כשהרהינו אצלו וא"ל קני מעכשיו ובקבע לו זמן קודם
[illegible] הביא ראיה מתוספתא ע"ש : (קב) דהכא ליכא למקנסיה. ר"ל דוקא בשבת יש לקנסו משום דהוא כשכירו משא"כ הכא
[illegible] ומצה שכתב עוד ייסוב דלא דמי לטול אתה בשבת כו' : (קג) חמצן של עוברי עבירה מותר לאחר הפסח מיד מפני
[illegible] לאפות דודאי עבר עליו הפסח אפ"ה מותר לכשרים לאכול מחמצן מיד מפני שהן מחליפין בשל נכרים דכיון דמצי
[illegible] עליו הפסח אסור ואע"ג דהשתא נמי הוא אסור לגבית דהא מתהני מחמץ שעבר עליו הפסח דאי לא דיהיב ליה לנכרי
[illegible] אסור החמץ תופס את דמיו כו' עכ"ל והנה ק"ק מה ראיה מייתי הספר משם לנדון דידן למי שקנה חוק הגלחים כו'
[illegible] לאשמעינן דמותר לקבל מנכרים מחמצן שעבר עליו הפסח מדשרינן לחמץ שביד עוברי עבירה מפני שהן מחליפין
[illegible] ריש דף ול"ג חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה וכתב הרי"ף והרא"ש דלא דוקא הנאה אלא אפי' באכילה
[illegible] גרסי' שם שיש להקל באיסור חמץ וכן מוכח קצת שהרי הגהת מיימונית לא כתבו שם להאי והפ"ק דחולין כו' מ"מ
[illegible] לאכול מחמץ שנמצא ביד עוברי עבירה אע"פ שהוא חליפי איסור חמץ שעבר עליו הפסח ש"מ שלא החמירו כו' מדינא
[illegible] האי שקנה חק לגלחים דליכא טעם דליקנסיה דהוא לא עביד מידי מותר ודו"ק : (קד) דתנן מכרן וקדש בדמיהן
[illegible] ושוב אין תופסין בה קידושין אחרים וק"ל כך היה נ"ל לפרש כדי שלא הקשה אמאי דמתיר כאן ליהנות לכתחלה
[illegible] אחר ו' שעות והתירם ר"ת לפי שאינו תופס דמיו כדאמרי' חמצן של עוברי עבירה לאחר פסח מותר מפני שהן
[illegible] לכתחלה נמי הוא ועוד מבואר יותר דהאי מקודשת לכתחלה הוא כמ"ש התוס' פ"ק דחולין דף ד' ע"ב וז"ל דכל
[illegible] והביאו התוס' פ"ק דחולין דף ד' ע"ב בר"ה חמצן של עוברי עבירה מותרין מיד מפני שהן מחליפין משמע שם
[illegible] הש"ס להתיר מהא דתנן קידש בדמיהן מקודשת ש"מ דחילופי איסורי הנאה מותרין ודחי דלמא לכתחלה הוא דלא
[illegible] [תצ"ה כ"כ תוס' ע"ש אלא שרש"ל הרחיב דבריהם כדי שיהיו מבוארים לכך הבאתי דברי רש"ל וז"ל חכמת
[illegible] ליה ואע"פ שהיה ראוי שלא יהנה ממנה אחר הקידושין דכל מה שנהנה אח"כ הוי כמו לכתחלה מ"מ משום פו"ר התירו
[illegible] כאחר שכבר קידש ודו"ק עכ"ל . ע"כ הגה"ה] וי"ל מ"מ מייתי שפיר כאן ראיה דמהאשה מתקדשת ש"מ שהיא
[illegible] ודאי דוקא אהמחליף אסור אבל לא לאחרים שבאו דמי החליפין בידו וכ"פ שם התוס' ע"ש והנה נ"ל דמביא כאן דאם
[illegible] להחליפן וכן נ"ל בשפחה דלעיל דהתיר ר"ת מטעם שהצבירתה נחשבת כאחר ולא שייך לקנסו כיון שלא צותה על
[illegible] ושפחה ס"ל דאף לכתחלה שרי כאחר דאין תופס דמיו וס"ל דמ"ש חמצן של עוברי עבירה לאחר הפסח מותר דר"ל
[illegible] אסור לו לקבל דמיו מידו אם כבר קיבל מותר ליהנות מהם וכבר כתב שם רש"י נפא שי"א כן ודחה דעת זו והתוס'
[illegible] ונדרים פ' השותפין כו' דאמר דלמא לכתחלה הוא דלא כו' והא דהתירו ליהנות מהאשה שנתקדשה תירצו דמשום
[illegible] דמשם ראיה דאף לכתחלה מותר והא דקאמר שם דלמא לכתחלה הוא דלא כו' זה דיחויא בעלמא הוא דבאמת משמע
[illegible] אלא שהש"ס אמר שם דלמא איכא לחלק ודו"ק : (קה) ואע"ג דתנן בפ"ב דע"ז השוכר את הפועל כו' . קשה מה מקשה
[illegible] נ"כ מתוך מ"ש התוס' שם בסוף אותו הדיבור שעסקנו בו וגם בתוס' ר"פ השוכר את הפועל כי שם הוכיחו מן
[illegible] בש"ס ר"פ השוכר את הפועל ממנו אתא דתנן מכרן וקידש בדמיהם מקודשת דכיון שהמעות אסורין אפי' לאחרים
[illegible] וקנסו לאסור אפי' שכרו אכ"ש . וכן הוא דברי הספר ודו"ק : קנס הוא שקנסוהו חכמים ביי"נ וע"ז נמחק וע"ז :
[illegible] אין זקוק לו כדתנן שכרו כו' . ול"ב פי' ת"נ משמע לי דלפום פשטא דמתני' אין משם ראיה דהתם ה"ק אם
[illegible] יי"נ שכרו מותר לפי שאין פירעון שכרו על העברת אותה חבית אלא על אותה מלאכה ששכרו לעשות ונ"ל דהר"ר
[illegible] אותה מלאכה אלא שאמר לו שיעביר חביות של יי"נ ממקום למקום שכרו מותר עכ"ל ואיני יודע מה הפרש מצא הב"י
[illegible] הל"נ נפרש בדברי ר' שמשון ששייר באפה בו הנכרי מצה ושוב אפה בו חמץ אלא הא והא סתמא קאמר ומייר
[illegible] ר' שמשון שאם יאמר לו בפירוש העבר לי חביות של יי"נ שיקבל עליו שכרו דס"ל ששכירתו היה למלאכת היתר
[illegible] דהיינו להעביר לו חביות ממקום למקום וא"ל שיש בהן דברים המותרים ולא גילה לו שבהן יי"נ וקמ"ל דאע"ג דיש
[illegible] אמיתת הדבר כדי שלא יכשל ליהנות במלאכה איסור קמ"ל דאין זקוק לזה ושכרו מותר לדוגמא זה ה"נ כיון שישראל
[illegible] לא וככל ענין שכרו מותר וק"ל : (קז) ומי פירות אין מחמיצין . סוף דף רל"ו אבל מי פירות ומים מחמיצין כ"כ
[illegible] ואע"ג כי הקריאה הוא הבשמים בפתח ור"ל בבעלי בשמים כמו התברים תמלים וק"ל : (קט) שקורין רי"ז ופי' בערוך

שהוא

בדורות הל. זרונים נזרו כדפרישית וכיולא בזה הטעם פירש רב סעדיה גאון גבי דין לידה בזוב שחילק בין דורות הראשונים לדורות האחרונים (קי) ואפילו ליתנו במים רותחין נכון לאסור דילמא אתי ליתנו במים קרים עכ"ל ניסי ורבינו ברוך ורבינו שמשון מאויירא לא היו אוכלין מיני קטניות בפסח אבל ה"ר יחיאל מפרי"ז היה רגיל לאכול פול הלבן שקורין פיי"ש ומעשה בא תקפט שנמצאת חטה בחומץ והורו להתיר (קיא) כדאמרינן שורן בחומץ וחומץ צומתן: (קיב) רבינו אבי העזרי כתב שמותר ללוש עיסה בביצים בלא מים וה"ר שמואל מפלי"א כתב בשם הקדוש* מדרוסי ורבינו יהודה מפרי"ש ורבינו דוד ממיץ [ורבינו מנחם] שלוה להפליכם במים והדע שארי העיסה תפוחה מהן: מעשה ושאלו לר"י באשה שכואבין לה דדיה ואמרו הרופאים להשים עליה קמח הנילוש בדבש ושמן זית מבלי מים אם מותר בפסח משום חמץ והתיר משום דמי פירות אין מחמיצין: וגם מעשה בא לפניו תקצ על חלב הנשפך על חטין והתיר ר"י משום חמץ דמי פירות אין מחמיצין (קיג) כדאמר רבי יהושע לבריה יומא קמא לא תלושו לי בחלבא מכאן ואילך לושו לי בחלמא [פסחים ד' לו.] וטעמא משום מלה עבירה דלאו משום חמץ אפי' בשאר יומי נמי (קיד) אבן אותם חטים אסורים לאוכלן עם בשר משום בשר בחלב (קיד) דדמי לאין טשין את התנור כו' [שם דף לו.] והדחה לא סגי מאחר דאית ביה ציריא דהא אמרינן פרק בתרא דע"ז [דף סה:] יין שנפל על גבי ענבים ידיחם ומותר ואם היו מבוקעים אסורים עוד כתב ה"ר יצחק תקצא דבש בפסח נראה דאסור לא שנא בעיניה ולא שנא משקה שקורין מע"ד (קטו) לפי שרגילין לערב בו קמח או סולת אך דבש שמוציאין אותו מן הכוורת (קטז) שיודעין בו שאין בו תערובת [מים] היה נראה להתיר [א] (*אף על גב דממלאות אותו הדבורין מגופן [*כל זה אינו בס"א ועיין בהגהת מיימוני פ"ז דחמץ ומצה]: מכל מקום הוי מי פירות כדאמרינן פרק בתרא דסוטה [דף מח:] כאשר העסינה הדבורים ומתרגמינן כמה דנתזן דבורייתא ושייטין ברום עלמא ומייתי דובשא מעשבי טוריא וכיון *שבא מן הפרח הוי ליה מי פירות) (קיז) ומ"מ נכון לאוסרו דילמא אתי לאיחלופי כדאמרינן יאמרו כל השריקין כו' ומהאי טעמא היה נראה לאסור התאנים לפי שרגילין לערב בהן סולת כשמתקנין אותם ואע"ג דיש הרבה תאנים שאין בהם סולת מכל מקום הא איתא לפי דברי בני ספרד אשר שם גדילים התאנים (קיח) (*ואומר ר"י) [*ואומרים] כי תאנים [*השמנים] אין צריכין תיקון סולת [*והרזות צריכין תיקון סולת]. [דף מ] אמר רב הונא בלקות של נכרים אדם ממלא כרסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה פרש"י שמכיר בהם שלא החמיצו שאין שם לא קרני חגבים ולא הכסיפו פניו יש תמהים על פירש רש"י שפירש שמכיר בהם וכו' דלא מסתבר להקל כולי האי לאכול בצק שלש הנכרי שלא בפניו דחיישינן שמא לשו בחמין ומפרש כגון בלקות של נכרים שלשן הנכרי בפניו ול"נ להרא"ם דאם כן הוה ליה לומר קמח של נכרים שלשו בפניו לכן נראה כפרש"י דכיון שאין אנו רואין בו לא שיאור ולא סידוק מותר: תקצב הג"ה [דף לז] פרט לחלוט (קיט) פר"ת דמיירי בחלוט גדול כגון אסיסה ומפסיל מפני חשיבותו דאין זה לחם עוני אבל חלוט קטן אמרינן בשמעתין ובפרק החולץ [יבמות דף מ׳] דאדם יוצא בהן: *כי פליגי [*לשון רי"ף ופלוגתא דר"ל ור"י בדף לז בגמ']: בשהדביק ולבסוף הרתיח פי' רבינו אליעזר ממיץ דפלוגתייהו בדליכא באפייתן תרתי לריעותא הדביקה מבפנים והרתיחה מבחוץ והרתיחה אחר הדביקה אבל איכא חדא לטיבותא הרתיחה קודם הדביקה או (הרתיחה והדביקה) [הדביקה והרתיחה] מבפנים כ"ע מודו דהא דמי לאפיית (קכ) בצק בתנור קלת ור' יוחנן סבר מעשה אילפס כו' דלא מיפקי מכעין תנור לר' יוחנן אא"כ עשאן בחמה או חלטן *במים אבל אפאן באילפס או בדפוסי ברזל אפי' הדביק מבפנים והרתיח אח"כ מבחוץ חייב [*בחלה] דכעין תנור חשיב ליה הלכך אפילו ליתן רכה כעין נילו"ש דהייט תחלתו סופגנין אחרי שאפייתן כעין תנור חייב לר"י ויש פוסקין כר' יוחנן ויש פוסקין כר"ל הלכך היכא דאיכא תרתי לריעותא המיקל לא הפסיד והמחמיר תבא עליו ברכה: אלמא אע"ג דחלוטה מעיקרא כיון דהדר אפייה כו' (קכא) פירש ר"ת ורבינו אליעזר ממיץ דמיירי בתחלתו סופגנין אבל תחלתו עיסה אפי' לא הדר אפייה בתנור הוי לחם דתנן במסכת חלה [פ"א מ"ה] וכולן שתחלתו עיסה וסופו סופגנין תחלתו סופגנין וסופו עיסה חייב בחלה ואותה עיסה שלשין לקרעפלי"ך ולפסט"ד ורמזל"ש הייט תחלתו עיסה וסופו סופגנין וחייבים בחלה ומברכים עליהם המוציא וכן אובליא"ש תחלתו סופגנין וסופו עיסה שאפייתן בלא משקה וחייבים בחלה ובהמוציא דכיון דחייבים בחלה הוא הדין בהמוציא וראיה ממנחות [דף פז:] ומפרק כילד מברכין [ברכות דף לז:] היה עומד ומקריב מנחות בירושלים כו' נטלן ואכלן מברך עליהן המוציא וקפסיק ותאני לא שנא מנחת מאפה תנור או מחבת ומרחשת אע"ג שמטגנות בשמן ואין סברא לחלק בין שמן למים אבל (*ורימזל"ש) [*וורמזי"ל] מודה רבינו תם דאין לברך עליהם ברכת המוציא דלית לאו תוריתא דנהמא מיהו מן העיסה שלהן הורה ר"י פרק החולץ [יבמות ד' מ.] ופרק כל שעה [פסחים ד' לז:] ופרק כילד מברכין [ד' לז:] דעיסת וורימזל"ש חייבת בחלה דהויא לה תחלתו עיסה וסופו סופגנין וכן כתב רבינו שמשון משאנץ במס' חלה [פ"א מ"ה] ושוב חזר בו דדוקא תחלתו עיסה ונמלך לסופגנין חייב בחלה (קכב) אבל אם מתחלה עשאה עיסה לבשלה פטור כיון דדעתו היה מתחלה לעשותה סופגנין ולבשלה במים: הג"ה מצאתי ועל אודות החררה קטנה שלוקחות הנשים מעיסה ורימזיל"ש ואופין אותה ומשימות אותה אצל אותו עיסה ומפרשת חלה יפה עושין *וכן הורינו להם לפי שהתוס' כתבו בפ' החולץ [ד' מ.] ובפ' כל שעה [דף לז:] ובפרק כילד מברכין [דף לח:] דעיסת ורימזלי"ש חייבת בחלה דהוה ליה תחלתו עיסה וסופו סופגנין וכן כתב רבינו שמשון במסכת חלה [פרק א' מ"ה] החלה ושוב חזר בו ופטר כיון דדעתו לעשותו סופגנין היה מתחלה ולבשלה במים אלא אם כן עשתה ממנה חררה קטנה ואפאה ע"ג גחלים דחיישינן שמא תמלך (קכג) ותעשה ממנה לבנה כדי חיוב חלה כדמשמע בירושלמי אמרתי בלבי לאפוקי נפשיה מפלוגתא לעשות חררה קטנה ולאפותה וליטול חלה מעט ממנה ומן העיסה ביחד [*ס"א דאין נוטלין] שהרי נוטלין חלה מן האפוי על העיסה (קכד) ומן העיסה על האפוי כדמשמע במסכת חלה [פרק א מ"ו] והשתא ממה נפשך שקלה חלה כדין (*ולפי) [*גם לפי] דברי רבינו שמשון שכתב במסכת חלה [שם משנה ה] דפטור אלא אם כן אפאתה ממנה חררה קטנה (קכה) כדמשמע התם [בירושלמי] חדא איתתא דשאלה לרב מנא כו' אין להקשות מזו (קכו) דתנן תחלתו עיסה וסופו סופגנין חייב דהתם מיירי שנמלך לעשות סופגנין [*ושלום העני] מאיר בר ברוך עכ"ה: [דף מב] תקצג שופכן במקום מדרון וכן צריך ליזהר במי הדחה שאחר הלישה: [שם] אשה לא תלוש אלא במים שלנו (קכז) כתב רש"י חשו חכמים לכמה עיירות שאין להם מי נהרות אלא מי בורות ובארות הנובעין ואמרו שילונו בלילה כדי שילטננו עד יום המחרת (קכח) כתב ראבי"ה דמנהג כשר הוא שנהגו קדמונינו שהם ממלאים מן הנהרות (קכט) ועוד כתב קדמונינו נהגו לשואבן אחר שקיעת החמה (קל) ובה"ג כתב מיא מצוה למימלי בין שימשי וכוכבי ורבינו אליעזר ממיץ פירש הטעם דאשה לא תלוש אלא

[*ונמצא בתשובה הנוטל חלה מן העיסה מברך להפריש חלה מן העיסה ובפסח מברך להפריש חלה ממנה הג"ה יוצאים במצה עבה עד טפח כלחם הפנים ושמעי' שיכולים לעשות מצה עבה עד טפח ואין בה משום חמוץ דגמרינן לחם לחם כתיב הכא לחם עוני וכתיב התם לחם הפנים לפני תמיד מה התם טפח אף כאן טפח ע"כ. מ"א]:

הגהות ב הר"י והרה"ש א רבינו דוד ורבינו נסים: ב והדבש בזמן מתמרים או מגוף הדבורים אע"ג וכו': ג חייב בחלה:

חדושי אנשי שם

מרדכי [א] ואין חוששין לו לערוב קמח או סולת מן הסתם נמצא למסקנא דחיים לאחלופי היינו בסתם אבל במקום ידוע בישראל אין אסור לפי זה ומיהו בסמ"ק אין כתוב שם האי אע"ג וכו' עד ומ"מ ולפי אותה גירסא לפי המסקנא יש לאסור אפילו במקום ידוע בישראל שאין בו תערובת סולת:

בגדי ישע

שהוא אורז. ז"ל רש"ל אבל ראבי"ה כתב שהוא דוחן וג"מ לברכה וכן פסק מהר"י סג"ל. (קי) ואפי' ליתנו במים רותחין נכון לאסור. נלע"ד דר"ל אפי' ליתנו ברותחין דהיינו חליטה. ועיין בטור סי' תס"א: (קיא) כדאמר שורן בחומץ וחומץ צומתן. ז"ל רש"ל ואיירי בהומץ שאפי' נתערב במים דאל"כ תיפוק ליה דמי פירות אין מחמיצין כאשר כתב הטור גבי חומץ והאידנא נראה שאין להקל בזה כי לא בקיאי בשיעור חומץ איזהו צומתו ואיזהו לא צומתו וגם משום מראית עין נ"ל עכ"ל: (קיב) רבינו אבי העזרי כתב שמותר ללוש עיסה בביצים בלא מים. ז"ל הב"י סי' תס"ג כתב בסמ"ק סי' רי"ם ר' נתנאל היה מקפיד במי ביצים כשהיה לשין העולם שיעור חלת מפני שהיא מהורה שמי פירות אין מכשירין ומה יעשה בחלתה דאע"ג דעכשיו בזמן הזה שאין לנו מי חטאת אין אדם טהור מטומאת מת מ"מ כיון שנילושה בביצים שלא הוכשרו בשום משקה אינה מקבלת טומאה וא"כ מה יעשה מחלתת לשורפה אינו יכול כיון שהיא טהורה וגם לאכלה אינו יכול כיון שאין רובן טהורין ומיהו תיה יכול ליתן לכהן קטן כדאי' בבכורות עכ"ל וע"ש בב"י מ"ש בסמוך מקודם לזה: (קיג) כדאמר ר' יהושע לבריה כו'. ז"ל רש"ל ובחלב שלנו אין להתיר כלל לפי שרגילין באחרונה לשטוף הכלי שהולבין במים ולערב באותה חלב אף שברור לנו שלא עירב מ"מ כדי שלא אתי לאחלופי ראוי לאסור עכ"ל: (קיד) אכן אותן חיטין אסורין לאכול עם בשר כו' דדמי לאין טשין כו'. ע"ל דף רל"ב ע"ב בהחיא דאין טשין דפירש"י ואם טש כל הפת אסורה לאכלה אפי' במלח משום גזירה שמא יאכלנו עם בשר וכן הוא בהדיא בש"ס דף ל"ו ע"א ע"ש ואין מותר אלא אי עביד ביה סימנא כעין תורא והא דכתב הספר דאסור לאכול עם בשר ר"ל ג"כ אפי' אם רוצה לעשות בהם שום סימן להכירא דמטעם זה שעושה הכירא צוה ריב"ל לבניה ללוש מיומא קמא ואילך בחלבא כדאי' בש"ס ע"ש: (קטו) לפי שרגילין לערב בו קמח או סולת. וז"ל ב"י סי' תס"ז והששא זו איני מכיר שאפי' נודע בבירור ויערב בו קמח או סולת מה בכך מי פירות הוא ואינו מחמיץ אלא אם באנו לומר דשמא עירבו בו ג"כ מים דמי פירות עם המים מחמיצין את הקמח הנילוש עמהם ואפ"ה נראה דאין לאסור מפני חששא זו דחששא רחוקה היא לערב בו ב' דברים וכולי האי לא מחזקינן איסורא ומיהו לחוש שמא עירבו בו סולת אפשר דחיישינן שהסולת אנו מחזיקין אותו לחמץ גמור מפני שלותתין החטין במים קודם טחינה וכמ"ש בתה"ד סי' מי"ם כו' עכ"ל. עש"ב: (קטז) שיודעין בו שאין בו תערובות היה נראה להתיר. ז"ל רש"ל להתיר לכל אף ללוש בו מצות ולא חיישינן משום חימוץ וכ"ש לאכלו ולשתותו ודו"ק עכ"ל ולעד"נ דיש חסרין בספר מא"ף לא"ף וכצ"ל היה נראה להתיר אף ללוש בו אע"ג כו' אח"כ ראיתי בב"י כי צריך להיות היפוך וכך הוא הנוסח שם ואם היו מבוקעים אסורים והדבש שמוציאין אותו מן הכוורת שיודעין בו שאין בו תערובת כו' ע"ש וכיון שבא מן הפרח ה"ל מי פירות ואח"כ צ"ל עוד כתב הר"ר יצחק כו' ואז א"ש דנסמך זה הדין של הדבש המוציאין מן הכוורת להא דלעיל משום שמיירי שלשין בו את העיסה ומותר משום דמי פירות אין מחמיצין ודו"ק: (קיז) ומ"מ נכון לאוסרו. ז"ל רש"ל פי' לאכלו ולשתותו ובמדינות הללו רוסי"א ופולי"ן נהגו לשתותו ולא לאכלו עכ"ל: (קיח) ואר"י כי התאנים השמינות א"צ תיקון סולת. אבל הדקות מתקנין אותן בסולת כן הוא בס"א ורש"ל הגיה ואר"י כי התאנים טובות ואין צריכין תיקון סולת. וכן הגיה מהר"ל מפראג: פרט לחלוט. דף רל"ז ע"א: (קיט) פיר"ת דמיירי בחלוט גדול כו'. עי' בתוס' סוף ל"ו ובראש"ש ולעיל בר"ן באורך דף רל"ו ע"ב שהקשו ג' סוגיות אהדדי דהכא אמרי' דחלוט הוי לחם אלא דלא הוי לחם עוני ובסמוך אמר דחלוט לא הוי לחם כלל ופטור מחלה ועוד אמרי' בפ' החולץ דחלוט לחם עוני ויוצאין בו בפסח הרי לך דקשיא הני ג' אהדדי והאריכו הפרשנים בתירוצים הרבה ע"ז והנה הספר רוצה לתרץ בתירוץ אחר דהא דהכא מיירי בחלוט גדול דמיפסל מפני חשיבתו ולא מקרי לחם עוני והתנא החולץ דאדם יוצא בה דמיקרי לחם עוני מיירי בחליטה קטנה שאינה חשיבה וההיא דשמעתין דלא מיקרי כלל לחם מיירי ג"כ בחלוט קטן ומיירי שלא נאפה אחרי החליטה בתנור דכן משמע מתמיות הלשון דקורהו סתם חלוט משמע דלא נאפה אח"כ ולא נעשה בו שום מלאכה אלא החליטה לבד אבל בפ' החולץ דאיתא שם בש"ס בהדיא דף מ' ע"א וז"ל אע"ג דחלטיה מעיקרא כיון דהדר אפייה בתנור או באילפס להם קרינן ביה ואדם יוצא בו י"ח הרי דפי' שם בהדיא דמיירי באפייה אח"כ וג' דיני חלוקים יש חלוט גדול הדומה לאשישה אפי' לא אפאה אח"כ כדמשמע הכא דלא אמר אלא פרט לחלוט ולא אמר פרט לחלוט שנאפה אח"כ ש"מ דמיירי שלא נאפה אח"כ אלא נחלם לבד ואפ"ה מקרי לחם אלא שנקרא לחם עשירה ואין יוצא בו וההיא דשמעתין דאמר דלא מקרי לחם וכן ההוא דהחולץ דמקרי לחם עוני ואדם יוצא בו י"ח הנך תרוייהו איירי בחלוט קטן אלא שהכא בשמעתין מיירי שלא נאפה אח"כ מדקרינהו חלוט וגם הוא קטן ולכך לא מיקרי לחם כלל אבל ההיא דהחולץ שמיירי ג"כ בחלוט קטן מ"מ מיירי שנאפה אח"כ כמ"ש שם להדיא לכך מיקרי לחם ונקרא לחם עוני מאחר שהוא קטן וק"ל והא דלא חשש הספר לכתוב החילוק שיש בין ההיא דשמעתין לחחולץ משום דמלתא דפשיטא היא בעיניו כדפי' דלא נזכר בשמעתין שום רמז מזה דאדם יוצא בחלוט ע"כ נלע"ד לחגית אבל בחלוט קטן איירינן בשמעתין ובפ' החולץ דאדם יוצא בהן ותרי מילי נינהו וה"ק דבשמעתין דאמר דחלוט לא מקרי להם וכן ההיא דחולץ דאמר דמקרי לחם עוני תרוויהו מיירי בחלוט קטנה אלא ששמעתין לא מיירי בהדר אפייה וההיא דהחולץ בהדר אפייה ולא חשש לפרש זה משום דמלתא דפשיטא הוא בעיניו כדפי' ומ"מ עדיין צ"ע דהספר כתב תירוץ זה בשם ר"ת והתוס' כתבו תירוץ אחר בשמו דההיא דהכא דאין אדם יוצא בו משום דלא מיקרי לחם עוני מיירי בבלילתו עבה וההיא דהתם מיירי בבלילתה רכה ודוחק לומר דחלוט גדול ובלילתה עבה ורכה חדא מלתא היא והיא היא דודאי תרי מילי נינהו אח"כ מצאתי בתוס' רפ' החולץ דף מ' ע"א דכתבו תירוץ זה שכתב הספר בשם ר"ת וכתבו ב' תירוצים בשמו דהכא מיירי בבלילתו עבה והתם ברכה או הכא מיירי בגדולה והתם בקטנה ע"ש: כי פליגי כשהדביק כו'. דף רנ"ז ע"ב: (קכ) בצק בתנור קצת. תס"ד: ור' יוחנן אמר מעשה כו'. כצ"ל והוא שם: (קכא) פירש ר"ת ור"א ממיץ כו' באשר"י ובר"ן באורך וע"ש: (קכב) אבל מתחלה עשאה עיסה לבשלה פטור. ומה שהביא לעיל ר"ת ראיה מהא דהיה עומד ומקריב מנחות בירושלים כתב הרא"ש דלאו במנחת מחבת ומרחשת איירי דמטגנות בשמן ובסילות מתורת לחם אלא במנחה מאפה תנור וסולתא איירי א"נ בכל המנחות ושומנא מעם והוי כמו אפוי עכ"ל: (קכג) ותעשה ממנה לבנה כדי חיוב חלה: פי' שאותה החררה שאפאה ואם מה שתוסיף לעשות לבנה הקטן שמא יהיה הכל ביחד כדי שיעור חלה. ועיין באשר"י שהביא להירושלמי באורך: (קכד) ומן העיסה ביחד דאין נוטלין חלה מן האפוי על העיסה כצ"ל. וכן הוא במ"י ח"ל הגהות מיימוני דסדר בהלכות חלה והנה מורי ר"ם אמר כדי להסתלק מן הספק מן תעשה העיסה תהיא מעט חררה קטנה בגחלים דהויא אפיית לחם גמור ואח"כ יקיפנו אל העיסה ויפריש חלת משניהם מן העיסה ומן החררה מכ"א לפי שאין תורמין מן האפוי על שאינו אפוי לפיכך יקח גם מן העיסה ובכן יצא ידי שניהם עכ"ל וו"ש אח"כ והשתא ממ"נ שקלה חלה כדין ר"ל דאם חייב בחלת עיסת הסופגנין הזה הרי לקח מיניה חלה דהא משניהם מכל א' ואם פטור מן החלה או לא היה צריך לכלום אבל האשר"י בפירקין כתב בשם ר' מאיר ע"א ממ"ש הספר והגהות וז"ל ורבינו מאיר הנהיג בביתו כשהיו לשין עיסה כדי לבשלה במים או למנות היה מצוה לאפות ממנה מעט ועי"כ נתחייב כל העיסה קודם שיקחו ממנה מעט דחיישינן שמא תמלך עכ"ל מוה טוכח דהיה לו שיטה אחרת בהנהגת מהר"ם בתרתי חדא דהיה מפריש חלה מכל העיסה קודם שתקח ממנה המעט שאפו לחררה ותב' שהיה מפריש לפעמים מן עיסת החררה על עיסת הבישול ולפעמים מעיסת הבישול על עיסת החררה דהא בשעת הפרשת חלת העיסה כבר נילושה כתיקונה וכשמפריש חלת זה מהעיסה ותותך מהעיסה מעט לחררה מצד האחר הרי מפריש מעיסת הבישול על עיסת החררה ואם אפכא אפכא ונראה ליישב דשניהם צדקו יחדיו כ"א לפי ענינו דודאי אם תחלת לישת העיסה היה ע"ד לבשלו או לטגנו ולא ע"ד ליקח ממנו מעט לאפות אלא שאח"כ בא הרב או מאן דהוא לפסוק שיצא י"ח כל הדעות לאפות ממנה מעט אזי אינו יוצא י"ח אא"כ יחתוך ממנה מעט ויאפה תחלה ואח"כ יקיפנה אל העיסה ויפריש משניהן ומזה איירי הספר והמ"י אבל אשה שהיא כבר מלומדת לעשות דבר זה ותחלת לישתה העיסה היתה אדעתה ליקח מן העיסה מעט לאפות כההיא דהירושלמי אז יותר טוב שיפריש חלה קודם שיחתוך ממ"נ שאז הוא בלול יחד החיוב עם הספק שבכח"נ מצטרפין אפי' כלאים גמורין חטים ושעורין כמ"ש הר"ן לעיל דף רל"ו ע"ב והטור י"ד בסי' שכ"ד ע"ש וגם יותר טוב שאז שייך לומר שפי שמא יחתוך פחות מכשיעור עיסה גדולה שיעור חלה משא"כ כשחתכה כבר דאז לא שכיח כולי האי שיחזור ויחתכנה או תמלך על טולה ומזה איירי הרא"ש והטור סי' שכ"ט ע"ש בטור ומ"ש ב"י עליו דלפי מ"ש יפה דקדק הטור בכותבו שדעתם לאפות ממנו ור"ל שכן דרכו ולא כמו שפי' ב"י שם וכתב עוד הרא"ש דרבינו מאיר גם לענין ברכת המוציא היה מוצא עצמו מפלוגתא ולא היה אוכל בלא המוציא אחר שנתבשלה או נטגנה וגם לא היה מברך עליו המוציא אלא מברך על לחם אחר ואה"כ אכלה עכ"ל וכ"ה לעיל במרדכי פ' כיצד מברכין סי' ק"כ ע"ש: (קכה) כדמשמע התם בירושלמי חדא איתתא כו' כצ"ל. והאשר"י בפירקין הביא להירושלמי: (קכו) דתנן תחלתו עיסה וכו'. ז"ל רש"ל ונשים שלנו מדקדקות לעשות אף לחם משנה מן אותה העיסה דהוי כדי חלה כמו שתחלתה וסופה עיסה ווה הדרך הוא המובחר שאין כאן חשש ברכה לבטלה ותיקון של מהר"ם לא אדע איך נכון לברך דדלמא הירושלמי לא חייב אלא בחלת לחוד מכח ספק כדפי' שמא תעשה לבנה כדי חלה אבל לא לברך ודו"ק עכ"ל מאיר בר ברוך עכ"ה כצ"ל: שופכין במקום מדרון. דף רל"ם ע"א: (קכז) כתב רש"י חשו חכמים כו'. כ"כ רש"י בתשובה והרא"ש הביאו ע"ש וז"ל רש"י בש"ס אשה לא תלוש אלא במים שלנו משום שבימי ניסן המעיינות חמין שעדיין הם ימות הגשמים ומהלכת בשיפולי הרקיע לפיכך כל העולם צונן ומעיינות חמין הלכך מלינן בלילה ומצנן עכ"ל וכתב הרא"ש כתב ראבי"ה לפי מעם זה השואב בבקר ומניחן עד הערב ש"ד דאין קפידא אלא שיעבור עליהם שעות משנשאבו עד שיצטננו: (קכח) כתב ראבי"ה דמנהג כשר הוא כו' שהם ממלאים מן הנהרות. ר"ל דהא הנהרות אינם רותחין כמו המעיינות לכך אף שמעביר עליהם י"ב שעות מ"מ מנהג טוב הוא שאבו מן הנהרות שאינם רותחין וכ"כ הטור מדברי רש"י ח"ל ויראה מדבריו שבמי נהרות אין להוש ומ"מ אין להקל אלא אפי' במי נהר אין ללוש אא"כ לנו עכ"ל: (קכט) ועוד כתב ראבי"ה דנהגו לשואבן אחר שקיעת החמה. אף לרש"י דאין קפידא בכך מ"מ עדיף טפי וק"ל וראיתי בהרא"ש שהביא לדברי ראבי"ה שכתב אלו ב' פירושים דהיינו פירש"י ופי' ר"א ממיץ ואח"כ כתב דמנהג של ראשונים כו' ע"ש וכך נלע"ד בספר ולהפך האי כתב ראבי"ה לאחר מ"ש אסור לשאוב אחר התחלת הלילה וכצ"ל ועוד כתב ראבי"ה דמנהג כשר הוא כו' עד שימשי וכוכבי ור"ל דלרש"י הקפידה שיהיו עומדין תלושין י"ב שעות ולר"א ההקפדה שלא יהיו מחוברין בהתחלת הלילה ואסור לשאוב לדיריה אחר התחלת הלילה והשואבין בתחלת הלילה לדיריה מותרין מיד והא דתלה הש"ס ההיתר במים שלנו עי' בב"י בסי' תנ"ה דף ש"נ ריש וע"ש ב ברעת ר"א ממיץ וע"ז כתב ראבי"ה דמנהג כשר הוא לצאת ידי שניהן ששואבין אחר שקיעת החמה והנה אין לשון המצות אלא בע"פ ביום נמצא דלא היו מחוברין מתחלת הלילה כדעת ר"א וחיו תלושין י"ב שעות ודו"ק: (קל) ובה"ג כתב מיא מצוה למימלי כו'. אינו פליג עם ראבי"ה ולשון שאינו מדוקדק כתב הספר דהל"ל וכ"כ בה"ג אם לא שתאמר דר"ל דפליגי דראבי"ה כתב דמנהג בעלמא

כמים שלנו משום דאמרינן פרק מי שהיה טמא [פסחים צד:] חכמי אומות אומרים בלילה החמה הולכת מתחת לארץ על התהום ורואין דבריהם שהרי ביום המעיינות צוננין ובלילה רותחין הלכך אין לשם תקנה אלא שלא יהו הלילה במחובר וכן פי' רבינו חננאל כהן וכתב ראבי"ה דלפי טעם זה אסור לבלוע אחר התחלת הלילה (קלח) מעשה אירע בפסח שחל להיות באחד בשבת וגם נפלה התקופה בלילה שלפניו ואעפ"כ לא חשו ולשו במים השאובים בלילה וכתב רבינו יהודה החסיד דאין להקפיד דכתיב שומר מצוה לא ידע דבר רע (קלג) וכולן לא יאפו אלא לצורך יום מחר דאין יו"ט מכין לחבירו וגם בליל שני לא יאפו אלא לצורך אותו יום דאין יו"ט מכין לחול וכן מצאתי תשובת ר"י [*שכתב] (קלג) באם נשפכו כל המים עבור המת אין בידי להתיר מים שלא לנו על ידי הדחק וכן בא מעשה לפני ה' ערב פסח ואמרו שאין לשפוך המים שלנו בשביל המת דליל שמורים הוא לה' וכן הייתי אומר בשאר לילות של פסח דשומר פתאים ה' והלילה שיארע דבר תקלה במצות השם: [שם] עברה ולשה מאי פרש"י דקאי אהמין ורבינו אליעזר ממיץ פי' דקאי אכולהו אף אמים שלא לנו כיון דעברה פי' הזידה ולשה אבל היכא דאיפתלי לא איתסר ולכתחלה לשין בהן היכא דלא אפשר והמיימוני אסר אפי' בדיעבד וכן דקדק ה"ר שמואל מפלייזא אני הייתי משתומם מנעורי תקצד על הנשים שעושין צורין בסריקים באומנות שהרי אסרו טלש ואפילו לעשותם בדפוס קבוע (קלד) מיהו האלפס פסק כלישנא בתרא לא (*של) [*בשל] נחתומין אמרו שיש להם דפוסין: לעיל [דף לט] הא במישחא ומילחא יש ליזהר שלא למלוח המצות ובתשובת גאוני לותיר כתוב כל האוכל מצה מלוחה כאילו אוכל חמץ ומביאין ראיה דמלח אפילו בכותל מוסיף הבל כדאמרינן פרק לא יחפור [ב"ב יח.] מרחיקין מלח מן הכותל וגם גבי הטמנה מוסיף הבל כדאמרינן [שבת מז:] אין טומנין במלח כל שכן בעיסה שמוסיף חום ואין להקל בדבר ועוד דמליח כרותח ועוד דאמרינן פ' המוליא [שם עט.] ג' עורות הן (קלה) מצה דלא מליח ולאפוקי מדרשב"ע דשרי למלוח מצה בר מיום ראשון (קלו) גם אומר ר"י שמותר לתת תבלין במצה בפסח דגרסינן בפ' הקומץ רבה [מנחות כג:] תיבלה (קלז) בקצח ובמיני תבלין כשרה מצה היא אלא שנקראת מצה מתובלת וכן התיר המיימוני אפילו לכתחלה:

סליק פירקא

[דף מב] **אלו** עוברין פר"ת **תקצה** אלו עוברין מעל השולחן אבל אינו עובר בבל יראה ובל ימצא כי חמץ על ידי התערובת מותר להשהותו בפסח וכן פסק רשב"ם וכל שכן התרנגולת שנמצא בה חטה וכן פסק רבינו יוסף (א) וראיה מקדרות בפסח (ב) ונהגו כרש"י דאסר: [שם] **תקצו** מכלל דכזית אפילו במקום העשוי לחזק והיינו *כלישנא בתרא דמחמיר ואסור להשתמש באותן עריבות [*הספר כתב כן מדהביא הרי"ף לישנא בתרא פסק כן לחומרא נל"ה:] בפסח ואפילו להשהותה אי אפשר פן ישאר כזית במקום אחד והלכך טוב לגוררה היטב או לתתה לנכרי ולקנותה לאחר הפסח והמקילין סומכין על הביטול (ג) וכתב ראבי"ה דאי בעי ללוש בה בפסח צריך לגוררה ולהגעילה כתב ראב"ן מה שנהגו לגרור הכתלים שהגיע בהן חמץ לפני הפסח וגם לרחוץ הכסאות והספסלים מצאתי סמך בירושלמי אמר רבא הטח ביתו בבצק צריך לבער והא דא"ר שמעון בן אלעזר כופת שאור שיחדה לישיבה בטלה [פסחים מה:] מוקי לה בטופח מאוס וספק בידי על הכרים. שטחין אותם במי סובין אם צריך לבער ונראה דאין צריך דאין עליו שם אוכל ומאוס ופסול מאכילת כלב (ד) ועוד שמיוחד לישיבה. וראיתי כתוב העיד רבינו משולם על רבינו אליעזר הגדול (ה) שהיו בגדיו *נשטרקי"ס בפסח וכן יש בדברי המיי' [פ"ד מהל' חו"מ הל' י"א] בגדים שמכבסים בחלב חטה וכן נייר שדבקוהו בחמץ וכן כל כיוצא בו מותר לקיימו בפסח לפי שאין בו צורת חמץ (ו) והא דאמרינן במהגי' קולן של סופרים דעבר עלייהו היינו כשמתקנין הנייר בכך כעין עיבוד וניכר החמץ. ראיתי בספר רוקח הנותן שעורים לסוסים והסוס מלכלך אותם ברירו חייב לבער דמחמיץ כדתנן לא ילעוס אדם חטין ויניח על מכתו וע"ד כתב שם צריך ליזהר לאחר שאופין המצות שלא יתנוהו במפה או בכלי שיש בו קמח שמא ידבק הקמח במצה ואחר כך ישרה המצה במרק עם הקמח שעליה ויבא לידי חימוץ והיסור גדול והמיד יש לנערם מן הקמח שעליהם עכ"ל: [*לשון רי"ף] אבל חלת חוצה לארץ מדרבנן כו' וכן הלכתא וכן פי' בספר המצות **תקצז** ורוב הגאונים. ועוד פסקו הגאונים דאפילו ליתיה לכהן קטן בעיר (ז) אמרינן הואיל ומיקלע דהלכתא כרבה לקמן [דף מו:] וכן פי' ר"ח ושיטת ה"ג ורמב"ן ומצות האפויות מערב יום טוב כיון דנתא להו חיובא בחול (ח) הרי הן כתרומת דגן והגן אין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב ואם שכח ולא הפריש מערב יו"ט אין לסמוך על שיורי המצה להיות אוכל והולך ואח"כ מפריש כדין תרומה (*ואם) (ט) [*דאם] היתה כל העיסה נילושה ביחד אז היה מותר דלא בעינן מוקף (י) אך מצות הנילושות כל אחת לבדה אין להם דין זה וכתב ה"ר שמואל מפלייז"א דצריך לאפות מצה אחת (יא) ובשעת הפרשה יפריש מאחת על כולן ויפטור את האחרות בצירוף ודמי לשחט בהמה וחיה ועוף ונתערב דמן דאם יכול לכסות דמן בדקירה אחת מכסה אף ביו"ט ועוד דבפ"ב די"ט [דף יט.] אמרינן דרבנן שרו להטביל כלי על גב מימיו לטהרו ועוד נדה מערמת וטובלת בבגדיה וכ"ש בהפרשה שיש להתירו אפילו בגלגל מערב יו"ט דאין עושין בהם שום מעשה אלא שמחשב לפטור האחרות אגב המצה המחויבת: [דף מח] **תקצח** קבא מלוגנאה לפיסחא וכן לחלה שהוא שיעור עומר מ"ג ביצים (*וכן פסק). [*ופסק] ר"י בר יהודה דה"מ בתנוריהם שהיו קטנים והיכא למיחש לחימוץ שהיו צריכין לחמם לכל עיסה ועיסה (יב) אבל תנורים דידן עדיף טפי ללוש הרבה ביחד אבל ס"ה ושאר הגאונים החמיר בדבר וכתבו דיותר טוב ללוש פחות ממ"ג ביצים (יג) ויפריש חלה ע"י צירוף סל כדלקמן כדי שלא ללוש יותר ממ"ג ביצים. מצאתי כתוב בשם ר"י בר אברהם (יד) שאין גודשין מדה של פסח כי מאחר שהיא עשירית האיפה נלמדה משל כהן גדול שהיתה מדתו כמו כן עשירית האיפה והיה גודשה בתוכה כדאמרינן פרק ב' מדות [מנחות דף ל'] מה שאין כן בכל המדות שבמקדש שהיו נגדשות: [שם] **תקצט** אף הגודה וטחן לסל והוא הדין על גב עגלה שיש

הגהות מהר"י והרה"ש א מגוהלים :

בגדי ישע

הוא ובה"ג כתב דמצוה ה"א לשמוע דברי חכמים ולצאת ידי כלם א"נ אפשר דס"ל כפי' רא"ם לחוד ודו"ק: (קלח) מעשה אירע בפסח שחל להיות בא' בשבת כו'. ז"ל ב"י ס"ס תנ"ה וכן הוא בהגהות מיימוני ודבר פשוט הוא דהיינו כדברי האומרים שכשחל פסח בא' בשבת לשין בליל פסח עצמו דאילו לדברי האומרים שלשין ואופין בע"ש לא שייך הא ואפי' לדברי האומרים דלשין ואופין בליל פסח עצמו יש לתמוה למה לא שאבן מע"ש ואפשר דס"ל כמי שאמר דכל כה"ג לא חשיבי מים שלנו כמ"ש בסי' זה ואכתי קשה שאע"פ שלא היתה נופלת התקופה בלילה שלפניו היאך היה מותר לשאוב בשבת לצורך יו"ט וא"ת דשאיבה כיון דלא הויא טרחא כולי האי שריא א"כ כי נפלת בלילה שלפניו מאי הוי היה להם לשאוב בע"ש בה"ש ועוד יש לתמוה כי נפלה בלילה שלפניו מאי הוי כיון שבשעה שלשין בהן אינה שעת התקופה ועוד שאפי' היתה שעת התקופה בשעה שלשין לא היה להן לחוש דלא חיישינן אלא כשאדם שותה מהם בשעת התקופה ואפשר דס"ל שכל מים שהיו בתלוש בשעת התקופה כל ששותה מהם או לש בהם ואוכל אפי' אחר כמה ימים הם מזיקים עכ"ל נלע"ד דכוונת ב"י כך הוא שהוא מפרש שהתקופה נפלה בליל פסח ע"כ לא היו יכולין לשאוב באותו ביה"ש משום שהיה התקופה בתחלת הלילה והוצרכו להמתין אחר שעברה תחלת הלילה ושאבו ולשו מיד אע"ג דלא עבדו כמאן דלרש"י צריך להיותן עומדין תלושין י"ב שעות ולר"א ממיץ צריך שיהיו תלושין בתחלת הלילה ואעפ"כ לא חשי לכל זה אלא לשו במים ששאבו בלילה ומפני הכי לא חשו לזה מפני סכנת התקופה דלא היה אפשר להם לתקן בשום ענין והקשה הב"י למה המתינו מלשאוב עד אחר התחלת הלילה של ליל פסח ולמה לא שאבו מע"ש שאז היה רחוק מהתקופה ולא היה שום סכנה בדבר ותירץ דסובר דכל כה"ג לא חשיבי מים שלנו ר"ל דללוש בע"ש בעוד היום גדול זה ודאי אסור כמ"ש ב"י בסי' זה דאם שאבו בעוד החמה על הארץ אין להם תקנה ולשאובן בליל ו' כמנהגנו ג"כ לא רצו לעשות מאחר שהשאיבה רחוקה כ"כ מהלישה פוסל כמ"ש ב"י בסי' זה שהשואל שאל להרשב"א אם לנו יותר מלילה אחת בבית אם נחוש לכך אף שהרשב"א השיב בפשיטות דמותר מ"מ השואל היה מסופק בדבר לכך במעשה הזה שאבו בלילה בשעת הלישה ולא רצו לרחק כ"כ השאיבה מהלישה משום דהיו סוברין דזה עדיף טפי מאחר שבדיעבד לא פסול אם לשו במים שלא לנו כדעת הרבה מהפוסקים וכמו שיתבאר בהיפך הדף דאפי' לכתחלה לשין בהן היכא דלא אפשר והקשה הב"י איך תלוי זה בתקופה תיפוק ליה בכל פסח שחל בא' בשבת מאחר שסובר בעל תשובה זו שלשין במ"ש וסובר דאין להרחיק השאיבה מהלישה כ"כ מכ"ש צריכין אנו לומר לדידיה דשואבין אחר התחלת הלילה במ"ש דאילו ביה"ש שהוא עדיין שבת אסור לשאוב בשבת לצורך יו"ט וא"כ למה הוצרך הספר לומר וגם נפלה התקופה כו' דמשמע דבלא"ה לא היו עושין כן וכ"ת שאין זה טרחא ומותר לשאוב בשבת לצורך יו"ט א"כ כי נפלה התקופה נמי למה המתינו אחר התחלת הלילה ולמה לא שאבו ביה"ש של הכנסת שבת שאז אינו מרוחק מן הלישה אלא יום א' שלם שזה נקרא לינה אחת דזה פשוט בעיני ב"י דאין נפילת התקופה מזיק לאותן מים כיון שנשאבו זמן ארוך קודם נפילת התקופה וגם אינו שותה אותן בשעת נפילתה וכדמסיק וכתב ועוד יש לתמוה דאף בביה"ש דמ"ש אין סכנה בדבר אף שהוא סמוך לתקופה כיון שבשעת שלשין כבר עברה התקופה והשאיבה היא קצת קודם נפילת התקופה שאז אין סכנה בדבר שהרי אין סכנה אלא כששותן בשעת התקופה או עושה בהן מלאכה בשעת התקופה אבל כיון שבשעת הלישה לא היתה שעת התקופה א"כ מאי איכפת לן ואז בשום ענין לא היה להם לאחר השאיבה יותר מביה"ש של מ"ש אף אם היה כוונתם שתהיה השאיבה סמוכה מאד להלישה ודו"ק ותירץ דאפשר דס"ל שכל מים שהיו בתלוש כו' ולפי תירוץ זה מתורצת ג"כ קושית ב"י הראשונה דלמה לא שאבו מע"ש וק"ל כן היא כוונת הב"י אבל תנך רואה שפירושו מראשו ועד סופו דחוק הוא ומגומגם ועוד דלישנא דלא חשו לא יתכן לפי פירושו דלא חשו משמע דקאי אתקופה שהזכיר ולא אשאיבה שעדיין לא הזכירה ועוד דלדידיה צריכין אנו לומר דרבינו יהודה החסיד פליג אמעשה זה ומשמעות הלשון אינו כן מדלא אמר ור' יהודה חסיד כו' משמע דאינו חולק אלא פירושו קמפרש ועוד דלילה שלפניו דוחק לפרש דר"ל ליל פסח ע"כ נלע"ד דה"פ דהתקופה נפלה בליל שבת וכן משמעות הלשון דאמר דנפלה התקופה בלילה שלפניו דאלו ליל פסח עצמו לא מיקרי לילה שלפניו אלא ליל פסח והנה היה להם לחוש שלא לשאוב אלא עד מ"ש מפני סכנת התקופה אלא לא חשו לזה מטעם דכתב ר' יהודה חסיד שומר מצוה לא ידע דבר רע ושאבו המים בליל ו' כדין וכדת וע"ז אמר דלא חשו לאימת התקופה ולשו במים השאובין בלילה ר"ל שלשו בלילה במ"ש באותן המים התלושין אע"פ שעברה עליהן התקופה משום דאנשי בעלי המעשה הללו סברי כהנך דסוברים כשחל פסח ביום א' שלא ללוש בע"ש אלא במ"ש ובא להשמיענו דאף שנפלה התקופה בינתיים לא חשו לה לשאוב במ"ש או ללוש בע"ש אלא עשו המצוה כתיקונה ולשו בלילה באותן המים שנשאבו כבר. ועז"א וכתב ר' יהודה חסיד דמש"ה אין להקפיד משום דכתיב שומר מצוה לא ידע דבר רע ודו"ק. אח"כ מצאתי ברוקח סי' רע"ה מעשה זה כצורתו אלא שכתב שם וגם נפלה התקופה בליל ו' שלפניו וכן מצאתי במ"י ונלע"ד דט"ס הוא וצ"ל בליל ז' שלפניו א"נ ליל ו' נקרא ליל ו' בלשון בני אדם וכה"ג אשכחן לעיל בפ"ק דמכילתין לא ליפתח איניש באורתא דתליסר נגהי די"ד א"כ ש"מ דקורא ליל י"ד אורתא די"ג וק"ל והוא ממש כדברי כמ"ש ואפשר לומר שגם ב"י מסכים לזה דהתקופה היתה ליל שבת אלא שנגית תיבה א' בב"י במקום שכתב היה להם לשאוב בע"ש ביה"ש ור"ל למה שאבו אחר תחלת ליל פסח למה לא שאבו במ"ש ביה"ש שאז הוא לאחר התקופה וע"ק למה לא שאבו בביה"ש של הכנסת שבת דאז היו יוצאים דעת רש"י ורא"ם וכ"ת מפני התקופה עז"א וכי נפלה התקופה מה הוי כו' כן היא דעת ב"י אמנם לפענ"ד נ"ל פשוט כמ"ש ודו"ק. הג"ה אבל על צד האמת נראה דכך ה"א כוונת הב"י דגם הוא מפרש דהתקופה היתה בליל שבת וס"ל ששאבו בליל שבת בשעת נפילת התקופה ולא חשו לתקופה כמו שפי' ואילו היו שואבים בע"ש קודם נפילת התקופה היו יכולין לתקן הדבר דהיינו להניח בו ברזל כמו שאנו עושין אבל מאחר שבעת התקופה היו שואבין א"כ לא היו יכולין לתקן ע"כ תמה למה לא שאבו בע"ש בעוד היום ואמר בעוד היום ולא ביה"ש כי אז היו מרויחין ג"כ שלא חללו שבת לשאוב בו כמו שיתבאר וק"ל. ותירץ דס"ל כמ"ד שאסורין כשנשאבו בעוד החמה על הארץ כמבואר בב"י בסי' זה ואח"כ מקשה דבלא חשש דתקופה היאך היו רשאין לשאוב בשבת וכ"ת דשרי א"כ היה להם לשאוב אז בביה"ש קודם התקופה תם אז מותר כי בא השמש ואין החמה בארץ ודו"ק וזה אמת. ע"כ הגה"ה: (קלג) וכולן לא יאפו אלא לצורך מחר. ר"ל אם אופין במ"ש דהיינו בלילה ראשונה דפסח לא יאפו יותר מכדי צורך מחר וכל זה עד איו יו"ט מכין לחול כתוב שם ברוקח ובמקום וכולן לא יאפו כתב שם וכל א' לא אפה כו' והוא סיום סיפור המעשה שאמר איך התנהג כ"א ואע"פ שאין לזה שייכות להתקופה מ"מ מונה והולך ומספר המעשה כמו שהיה כדי לאשמועינן דבר זה שלא להכין מיו"ט לחבירו בשעת אפייה ולא מיו"ט לחול וה"ל דכצ"ל בספר וכולן לא אפו כו' וגם בליל שני לא אפו כו': (קלג) שאם נשפכו המים עבור המת אין בידי להתיר מים שלא לנו ע"י הדחק. נראה דה"פ דבשעת הדחק התירו ללוש במים שלא לנו וכדמשמע קצת מפירש"י דסוף פירקין דמשום קנס אסרו אפי' בדיעבד ללוש במים שלא לנו אבל ע"י הדחק היכא דליכא למקנסיה שרי אבל בזה ששפכו אותו משום המת לא מחשב ע"י הדחק כי לא היו צריכין לשפוך אותם משום דליל שמורים הוא לכך לא התירו להם והוצרכו לצמצם לשאול א' מחבירו מצות או מים: (קלד) מיהו האלפס פסק כלישנא בתרא כו'. וע"ל בר"ן דפי' דאפי' ללישנא בתרא אסורין אפי' אומנין מיהו משמעות הרי"ף אינו כן וע"ש ברש"י: (קלה) מצה דלא מליח. והרא"ש דחה ראיה זו דעור שלא נגמר כהלכתו קרי מצה משום דמצה נמי לא נגמרת כהלכתו כמו חמץ ולא שהדבר שלא נגמר בשניהם שוה אלא שבעור נקרא שלא נגמר שאינו מליח ובמצה נקרא אינו נגמר מאחר שאינו כחמץ וק"ל: (קלו) גם אר"י שמותר לתת תבלין במצה בפסח. מצאתי כתב וקשה והא לעיל ס"ס תקע"ד כתב אר"י מפריש דלא אסרו אלא ללוש מצה בהם לפי שכח התבלין גורם לעיסה להחמיץ כו' וי"ל דלעיל מיירי בפלפלין שחד אסור ללוש בהן וכאן מיירי בשאר תבלין וכ"כ הטור ס"ס תנ"ה חילוק זה ע"ש ע"כ מצאתי וכן הוא בביאורי סמ"ג ס"ס ע"ש ע"ש באורך ונלאיתי להעתיקו. ול"נ דלק"מ דלעיל ה"ק דמאחר שהעיסה רכה גורמין התבלין לבלוע החמץ מהמדוכה לתוך העיסה אבל להכניס תבלין לתוך עיסת המצה אינו ענין לכאן וק"ל: (קלז) בקצח. פי' רש"ל אנו"ס בל"א:

סליק פרקא

אלו עוברין (א) וראיה מקדירות בפסח. שמותר לשהותם אע"ג שחמץ נבלע בדפנותיהן אפ"ה שרי: (ב) ונהגו כרש"י דאסר. הרא"ש כתב דאפי' ר"ת אוסר להשהות אלא שסובר שאינו עובר עליו בבל יראה אבל הסמ"ג כתב דמותר לכתחלה: (ג) וכתב ראבי"ה דאי בעי ללוש בהן בפסח כו'. ז"ל הטור אהא דבצק שבסדקי העריבה ואבי העזרי כתב כל זה מיירי בעריבה שאין לשין בה אבל אם לשין בה בפסח צריך לגוררה ולהגעילה והר"ר יחיאל מפריש כתב עריבות שלשין בהן כל השנה אין לסמוך על מה שרוחצין אותן בחמין ומנקרין החמץ מהם כי א"א לנקרן שלא ישאר בהן בין הכל כזית והכלי מצרפו וצריך ליתנן במתנה לנכרי עד לאחר פסח או לטוחן בטיט עכ"ל: (ד) ועוד שמיוחד לשכיבה כצ"ל. וז"ל הרא"ש ואע"ג דאמרי' בפת שאור שמיוחד לישיבה צריך לבער אם לא שטח פניה בטיט משמע דלא מפסי' אלא ע"י הטיט הכא מאיס טפי עכ"ל: (ה) שהיו בגדיו שטרקי"ם בפסח. ז"ל הטור סי' תמ"ב וכן העיד רבינו משולם על רבי אליעזר הגדול שהיו בגדיו מכובסין במי קמח בפסח עכ"ל: (ו) והא דאמרי' במהגי' קולן של סופרים דעובר עלייהו היינו כשמתקנין הנייר בכך ע"י עיבוד. וכ"כ הטור סי' תמ"ב חילוק זה בשם אבי העזרי וז"ל הב"י אהא דכתב הרמב"ם וכן נייר שדבקוהו בחמץ כתב הרב המגיד מ"ש רבינו וכן ניירים שדבקו אותם בחמץ אינו מה שנזכר בש"ס קולן של סופרים דהתם אסור לקיימו והוא קודם שדבקו בו הניירות שה"ה נוקשה בעיניה ואסור לקיימו אלא דברי רבינו הם אחר שדבקו בו הניירות וה"ל כעריבה שנתן לתוכה עורות וזה שכתב רבינו שאין צורת החמץ עומדת עכ"ל ובזה אין אנו צריכין לדברי אבי העזרי שכתב רבינו לעיל שמחלק בין כשניכר החמץ לאינו ניכר דלטעם זה אפי' בניכר החמץ שרי. עכ"ל ב"י: (ז) אמרי' הואיל ומקלע דהלכתא כרבה. והטור ס"ס תנ"ז כתב ומוטב שלא לקרא לה שם אא"כ יש כהן בעיר לאפוקי נפשיה מפלוגתא עכ"ל: (ח) הרי הם כתרומת דגן ותנן כו'. וז"ל רש"י פ"ק דביצה ריש דף ט' והר"ן לקמן דף רפ"ב ע"ב ואע"ג דתנן אלו הן משום שבות אין מגביהין תרומות ומעשרות ביו"ט והא נמי כתרומת דגן דמיא שהיה יכול להפרישה מעיו"ט אפ"ה מפריש שלא גזרו על תרומת עיסה שהרי מותר לגלגלה ביו"ט ולאפותה כדי לאכול פת חמה עכ"ל וע"ש בתוס' באורך ריש דף ט': (ט) דאם היתה כל העיסה נילושה ביחד כצ"ל. וז"ל התוס' שם והיכא דאפה עריבה מליאת עיסה מעיו"ט ושכח ולא הפריש חלה מעיו"ט ישייר פת אחת בשביל כלם עד למחר מפני שנבלן כא' אבל במצות בע"פ אם שכח ולא הפריש צריך להפריש מכל אחת ואחת מפני שנבלן כל אחת ואחת בפני עצמה ולמחר יניח כל החתיכות בסל א' ומצרפן לחלה ויפריש מן כלם אחת ומיהו אם ירצה לעשות דבר קל יעשה מצה אחת ויאפה אותה ויצרפם ויפרוש מכל האחרות אגב אותה מפני שחיובה בא עכשיו עכ"ל ועוד כתב הר"ר שמואל מפלייזא דיאפה מצה אחת ביו"ט דאז יכול להפריש חלה על אותה מצה מאחר שלא נתת לה חיובא בחול ואגבה יפרוש על אותן שנאפו בעיו"ט: (י) אך מצות הנילושות כל עיסה ועיסה לבדה. כן הגיה רש"ל וכ"ה במרדכי ישן: (יא) ובשעת הפרשה יפריש אחת על כולן. אין ר"ל דאותה מצה אחת שאופה אח"כ מפרישה כולה אלא ר"ל דבורר מהמצות שנאפו מאתמול עם אותה מצה ומפריש מהן מצה אחת הקטנה שבהם על כולן ובס"א יפריש ואחת על כולן וכ"ה בהגהות אשר"י פ"ק דביצה בהדיא וכן הגיה בחכמת שלמה שם בתוס' ור"ל שמאותה מצה האחת שאפה ביו"ט מפריש ממנה על כולן: ופסק ר"י בר יהודה. כצ"ל וכן הוא במ"י: (יב) אבל תנורים דידן עדיף טפי ללוש הרבה ביחד. ז"ל הב"י סי' תנ"ו והגהות מיימוני כתב בפ"ה מה שאין אנו נזהרין מזה ואנו לשין עיסות גדולות יחד אנו סומכין על דברי ראב"י והרוקח ושאר גדולי אשכנז שהתירו ללוש עיסה גדולה כפי מה שיש בני אדם העוזרים וטוב הוא ללוש כ"כ שיהיו כלם וכל הכלים עסוקים בבצק וזה טוב יותר ממה שהיו מקצתם פנויים ויתחמץ הבצק הדבוק בידיהם וכן ר"י בר יהודה בביתו היו רגילין ללוש ב' עומרין או ג' יחד ואמר שלא הקפיד התלמוד כ"א עליהם שתנוריהם היו קטנים ובקל מצטנן ואולי יצטרכו המצות לעמוד זמן ארוך אבל תנורים שלנו גדולים הם ואין לחוש לזה אמנם הר"מ אינו סומך ע"ז ונזהר שלא ללוש בפעם אחד יותר משיעור חלה ואליו תשמעון עכ"ל: (יג) ויפריש חלה ע"י צירוף סל. והטור כתב ריש סי' תנ"ז דיקרב העיסות יחד בשעת הפרשת חלה ואם לא הפריש מן העיסה יתנם בסל: (יד) שאין גודשין מדה של פסח. וז"ל רש"ל ובאשר"י ריש חלה משמע דאין צריכין לגדוש הקמח לחלה בשאר ימות השנה אלא חומרא נהגו הנשים וממילא בפסח אסור לגדוש ומש"ה לא כתב הטור שם גידוש בהל' פסח אלא בי"ד גבי חלה ודו"ק אבל מהר"ש פסק להקל הרבה ומהרי"ו פסק להחמיר עכ"ל וכ"כ הב"י סי' תנ"ו שזו היא כוונת הטור והביא עוד הרבה דעות דאסור לגדוש בפסח וכתב עוד אדברי ריב"א שמביא הספר שהביא ראיה משל כהן הגדול ח"ל ואע"פ שאין ראייתו ראיה דאי איכא הוא דאיכא למגמר דהתם היינו לומר שאותה מדה היתה גדולה כ"כ שכשהיתה נמחקת היה בה עשרון מ"מ לענין הדין כיון

שהוא

לה לבזבזין נבוכין יותר מן המצות ובזמן אחד מכן לפטור כל המצות ורבינו אליעזר ממיץ כתב בס"י דכי קאמר ר' אליעזר דמהני צירוף כו: (טו) להחמיר דוקא לחייב עיסה המלושה שלא כשיעור כדמייתי לה הכא על הנהו נשי דהויג למיפא קפיזא קפיזא אבל אם היה שיעור עיסה אין צירוף של פוטר זה את זה דלא הסכתן צירוף של אלא גבי מעלות בקדש דתנן הכלי מצרף כל מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה. ותנן נמי בפרק ב' דמסכת חלה [מ"י] ומייתינן לה בסוף פרקין כשם [דף ל.] רבי אליעזר אומר ניטלת מן הטהור על הטמא כיצד עיסה טהורה ועיסה טמאה נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה באמצע כדי ליטול מן המוקף מדמצריך רבי אליעזר *חוט של בצק אלמא צירוף של לא מהני סיכה שיעורה כשיעור. ובספר המצות ואבי העזרי חולקין ופוסקים דצירוף מהני (*מסהיה) [*והיה] דפרק כשם (*ומתרץ) [*מתרץ] בירושלמי משום דהוי דבר שהוא מקפיד על הערובתו על כן אין הכלי מצרפן: [שם] אי זה הוא שיאור כו' תנר ומי שאינו בקי בהנו הסימנין (טז) בהא פי' ר"ל כדי שיהלך מגוניא עד טבריה מיל דהיינו אלפים אמה מצאתי בשם רוקח (יז) לא השהה העיסה כשיעור הזה מלעסוק בה ושיעור הזה בבית שאין בו אש או שאר חמימות אבל לפי יתרון החמימות ממהר להחמיץ*: [*אם רואה שהנתחום משהה מלאו מלרדותו לתנור טוב לשברו וללוש פעם אחרת. אגודה]: כל *שפורסין ואין חוטין נמשכין ממנה כתב ה"ר שמואל מפלייז"א (יח) דיש לאפות המצות בטוב. ואם לאו ישרפם מיד והשיעור כל שפורסה ואין חוטין נמשכין ממנה וכן בלחמי תודה וריב"א פי' דקרימות פנים דאמרינן לענין שבת ולא חררה על גבי גחלים אלא כדי שיקרמו פניה היינו כי האי שיעורא תדע דהא קאמר וכן לענין לחמי תודה (יט) ופרק כל שעה אמרינן הלחם אינו קדוש עד שיקרמו פניה בתנור אלמא קרימות פנים היינו האי שיעורא: תניא ירושלמי דפרק אלו עוברין [הל' א'] רבי אבהו מפקד לטחוניא דלא למיתב קופיא אנין על אלין דלא ירתיתו ויחמעו פי' קופיא שקים ר' חיננא בן פזי אזיל לגבי טחוניא (כ) ומשמע התם דלפי' האמוראים היו הולכים לבית הריחים בספר רוקח אם אפה ביום טוב מצות סולת נקייה הרבה לא יאפה שאינן נקיות (כא) דומיא להא דפרק כל כתבי [שבת דף קיז:] הציל פת נקיה לא יציל פת הדראה: סליק פירקא

[דף ג.] **מקום** שנהגו **תרב** (א) נשאל לרבינו מאיר על מי שרגיל להתענות בכל שנה תענית שלפני ראש השנה ובין ראש השנה ליוה"כ או מי שרגיל שלא לאכול בשר ולשתות יין מריש ירחא דאב או משבעה עשר בתמוז ורוצה לחזור בו מחמת שאינו בריא והשיב וז"ל אמר לי מורי קרובי רבי יהודה כהן שצריך שלשה שיתירו לו (ב) ורא"יתו מפ"ב דנדרים [דף טו:] *דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירו בפניהם שנאמר לא יחל דברו וכן משמע [*הג"ה דברים המותרים ואחרים נוהגים בו איסור כו' דוקא היכא דאיכא למיסרך דליכא רבנן בהדייהו אבל איכא רבנן בהדייהו יכול להתיר בפניהם. משום מורי מהריב"ק וה"ר ברוך מ"א]: בירושלמי דריש פרק מקום שנהגו [הלכה א'] דהוי כמו נדר ונשאל להכם ומתירין לו וכגון שבשעה שהתחיל לנהוג דעתו היה לעולם לנהוג כן דומיא דאחרים נהגו בו איסור דהוי לעולם ואפילו בפעם אחת אם נהג צריך היתר (ג) כתב ר"י דהא דאמרינן [דף נ ע"ב] דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור כו' דוקא דבר שהוא יודע שהוא מותר ונוהג איסור משום חומר כגון (ד) לישב על ספסלי נכרים בשבת דמיחזי כמקח וממכר ולצאת בקורדקסי בשבת דילמא מישתלפי ואתי לאתויי [*ד' אמות] והתם אין חכם רשאי להתיר להם אבל דבר שאינו יודע אם מותר או אסור והוא נוהג בו איסור מספק מתירין לו שאינו חומר אלא טעות. **תרג** רבינו מאיר לא מיחה לכתוב בערב שבת לאחר חצות (ה) כי אמר במלאכת שמים הוא עוסק אבל סופרים שכותבים בשביל שכירות אין להם לכתוב לעולם מחצות ואילך כדאיתא ריש פ' מקום שנהגו [*דף נ] העושה מלאכה בערב שבת ובערב יום טוב מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם (ו) ומנחה דקה לומר מנחה גדולה זהו חצי היום: [שם] אתה לא תאכל בפני ולא שלא בפני פירש ר"ח **תרד** מכלל שהבא מכה אחד שראה מי שעשה אף על פי שהוא עושה כמותו אין סומכין עליו לא בפניו (ז) ולא שלא בפניו. *כל סעודה שאינו של מצוה אין ת"ח רשאי ליהנות ממנה. נשאל לרבינו מאיר (ח) היאך אנו אוכלים בנישואין בת כהן לישראל או בת ת"ח לע"ה הא שעודה הרשות היא והשיב **תרה** דסמא על כן נהגו לומר שירות ותשבחות להקב"ה ולהלל על החסד שעשה עם אדם וזוה אם כן אינה סעודת הרשות וסעודת הרשות נראה דלא מיקרי אלא היכא דאיכא סעודה בלא מצוה כגון בשמחת מריעות או בחטבה *שמרבים סעודות אלו לאלו ואלו לאלו [א]: [*אמפ"כ נראה דהואיל ותענית הוא מימים שנתחייב בהם באכילה הכי אסור להתענות בכן אין כהן משום סעודת הרשות. ועוד כרי שכל סעודה אומרים על הנסים ומהללים להקב"ה על הנס ועל גבורתן והוי פרסום הנסים. מ"א]: [דף נא] (ט) עם כל אדם רוחץ כו' כתב רבינו מאיר **תרו** לרחוץ עם אביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו אינו יודע היתר וכמה פעמים הוריתי לאיסור ואינו נראה לומר דהתם בגיניה אבל במרחץ שלנו מותר (י) דמנין לנו לחלק מדעת הכהב: [דף נה] **תרז** שלש אומניות עושין מלאכה חייטים ספרים כובסין כו' כתב המיי' [פ"ח מה' י"ט הי"ט] וז"ל אפי' במקום שנהגו לעשות לא יתחיל לכתחלה בארבעה עשר ואע"פ שיכול לגומרה קודם חצות (יא) אלא שלש אומניות בלבד מתחילין במקום שנהגו ועושין עד חצות (יב) ואלו הן חייטים ספרים כובסים אבל שאר אומניות דוקא אם התחיל בם קודם ארבעה *עשר הוא שגומר עד חצות (יג) לפי שאין העם צריכין לשאר אומניות כל כך [ג] וכן פירש ר"י דשלש אומניות עושין מלאכה דוקא עד חצות ונשמע דאסור אפילו ע"י נכרי כמו מלאכה דחול המועד כדאמרינן פרק מי שהחשיך ויש לתמוה על המנהג שנהגו להפור על ידי נכרי בגדים חדשים בביתו של ישראל כל יום ארבעה עשר ואפילו בחנם אין לישראל לספר לחבירו מחצות ואילך דאין לחלק בין בחנם ובין בשכר כיון שהם מלאכות: [שם] שכן עולי רגלים מתקנים מנעליהם בחול המועד אבל שאר אנשים לא ואם תאמר והלא דבר שאבד הוא פן יקרע יותר ויש לומר שיכול לקנות חדשים: [דף נג] **תרח** מקום שנהגו לאכול בשר צלי ירושלמי [פירקין הל' ד'] רבי בא בעי קומי רבי אמי אפילו בשר עגל הן בשר עוף סוברין למימר אפילו בילה אפילו דג קולים פירוש (*דג) [*לשון] קולים כאיספגין פרק כירה [שבת לט:] רבי יודן בר חנן אמר (יד) ובלבד מין שחיטה וכתב ראבי"ה דיש בני אדם (טו) שאוכלין בשר עוף [*צלי] בלילי פסחים ואין חילוק כדפרישית (טז) ונראה *דרך בישול מנהג כשר הוא למקום שנהגו שלא לאכול צלי בלילי פסחים (יז) וארצנו מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים: [שם] **תרט** מקום שנהגו להדליק ידליק (יח) על הדלקת הנר אין מברכין אלא בשבת בלבד אבל ביום כפור אין מברכין דאמרי' מקום שנהגו להדליק ידליק אלמא אינו חושש אלא למנהג א"כ משום מנהג אין מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו דאי הוה מצוה מאי אריא מקום שנהגו אפי' מקום שלא נהגו נמי מצווים לעשות מצוה אלא ש"מ דאין מברכין: [*ירושלמי והרי"ף כביאו פרק אלו עוברין] **תרי** האוכל מצה בערב פסח (יט) ירושלמי [פ' ע"פ הל' א'] ר' סימון וריב"ל רבי לא הוי אכיל לא חמץ ולא מצה ומסיק משום דרבי בכור היה אמר רבי מני אמר רבי יונה' אבא בכור הוה והוה אכיל אמר רבי תנחומא לא מן הדין אלא איסטניס הוה ואי הוה אכיל ביממא (כ) לא הוה אכיל בליליא כדי שיכנס למצה כשהוא תאב מכאן רגילים שמתענין הבכורות ערב פסח ואע"ג דפלוגתא הוא העולם סוברין כמ"ד בכור הוה ועוד תנן במסכת סופרים [פרק אחרון] אין מתענין בניםן אלא הבכורות ערב פסח וכן הצנועים כדי שיכנס למצה כשהוא תאב: **תריא** עושין עיסה אחר הפסח (כא) ומחמיצים בשאור של נכרי ומברכין על החלה והא דתניא פרק יוצא דופן [נדה מו:] עיסה שנדמעה או נתחמצה בשאור של תרומה רבי מאיר מחייב בחלה ורבי יהודה ורבי יוסי ור"ש פוטרים ומסיים הלכתא כוותייהו דאפי' ר"מ ור"י הלכה כר' יוסי כדאיתא פרק מי שהוציאוהו [עירובין מו:] היינו כשאין מן החולין ה' רבעים (כב) אבל אם אחר שתסיר התרומה נשתיירו עדיין ה' רבעים חולין [*פי' בלא תרומה] לפי חשבון תרומה שנתערבה חייבת בחלה כ"פ ר' שמשון פרק קמא דחלה ומכל מקום בכל השנה נוהגין ליקח שאור מן העיסה קודם הפרשת חלה דאי לאחר הפרשה הוי שאור פטור וכשמחמץ בו עיסה אחרת פחות מה' רבעים לפי חשבון [*פירוש בלא השאור] השאור היתה העיסה פטורה והיה מברך ברכה לבטלה ולכך אפילו כשרוצין ליתן ביותר מחמשת רבעים נהגו להחמיץ בשאור של חיוב. העתק מן התוספות:

סליק מסכת פסחים

הגהות הר"י והרה"ש א צירוף: ב וספר התרומה: ג אבא לא בכור הוה ולא הוה אכיל כצ"ל:

בגדי ישע

שהוא מסכים להנך רבוותא הכי נקטינן עכ"ל: (טו) להחמיר דוקא. עי' בב"י סי' תנ"ז: והויא דפ' כשם מתרץ בירושלמי. כצ"ל וכ"ה במ"י: (טז) פי' ר"ל כו'. לעיל דף רמ"א ע"א: (יז) כלומר לא תשהה עיסה. כן הוא במ"י: (יח) דיש לאפות המצות בטוב. ז"ל רש"ל פי' בפעם ראשון ולא לחזור ולאפות. וכן פסק מהר"י סג"ל עכ"ל: (יט) ובפ' התודה אמרי' הלחם אינו קדוש כו'. כצ"ל ועיין ברש"י דף ל"ז סוף ע"א: (כ) ומשמע התם דאפי' האמוראים היו הולכים לבית הריחיים. וכתב הב"י ס"ס תנ"ג ועכשיו שאין נזהרין בכך אפשר שהוא מפני שסוברים דליכא למיחש להכי אלא לדידהו דהוי להתי אבל לדידן כיון דלתיתה אסורה ליכא למיחש להכי ואפשר שמפני כך לא כתבוהו הפוסקים ומ"מ טוב ליזהר אם אפשר עכ"ל: אם אפה ביו"ט כו'. שייך לעיל לדף רל"ו ע"א: (כא) דכיא להא דפ' כ"כ הציל פת נקיה כו'. ע"ל דף קמ"ג ע"ב ובר"ן כתב שכתב שהרשב"א חולק וכתב דלא דמי דגבי הצלה אסרו אפי' דברים המותרים משום דאי שרית ליה אתי לכבויי אבל ביו"ם אם התירתו פת הדראה אופה ואינו נמנע עכ"ל:

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] ואף על פי כן נראה דהואיל והנוכה הוא ימים שנתחייב בהם באכילה שהרי אסור להתענות בהם אין בהם משום סעודת הרשות ועוד כרי בכל סעודה אומר על הנסים ומהללין להקב"ה על נסיו ועל גבורותיו והוא פירסום עכ"ל. מצאתי בשם מרדכי ארוך. עוד מצאתי ע"ש פי' במה מדליקין וז"ל במגילת תענית אמרו דנקבע י"ט משום חנוכת המזבח והכא קאמר משום הנס וי"ל דמתחה משום הכי קבעו אבל הלל והודאה קבעו בשביל הנס. תוספות וכן משמע מלשון רש"י דפי' ועשאום יו"ט שאסרום במלאכה אלא לגמור הלל ולומר על הנסים בהודאה משמע דלא אפיק רק עשיית מלאכה משמע דס"ה למשתה שעשאום יו"ט ע"כ מרדכי ארוך מצאתי: ג"מ [ב] וקשה הא אמרי' בגמ' טעם אחר חיישינן שכן הדיוט תופר כדרכו וכו':

סליק פרקא

מקום שנהגו (א) נשאל רבינו מאיר כו'. דין זה נמצא גם בהגהת מיימוני פי"ב מהל' שבועות ע"ש: (ב) וראייתו מפ"ב דנדרים כו'. ע"ל בר"ן דף רמ"ד ע"ב ובאשר"י: (ג) כתב ר"י דהא דאמרי' כו' בתוס' ריש דף נ"א: (ד) לישב על ספסלי נכרים כו' ולצאת בקורקסי כו'. כל זה הוא בגמ' דף נ"א ע"א: (ה) כי אמר במלאכת שמים הוא עוסק. משמע דשאר מלאכות אפי' לעצמו אסור ורש"ל הביא בביאוריו על הסמ"ג את הא"ז שכתב וז"ל נראה בעיני האי דאסור במלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה היינו דוקא לקבוע עצמו במלאכה כדי להשתכר אבל מלאכה בעלמא שהיא לצורך שעה ההוא ודאי שרי כדתנן בפ"ק דשבת ב"ש אומרים אין שורין דיו וב"ה מתירין: (ו) ומנחה ר"ל מנחה גדולה. ולא כמו שפירש"י מן ומנחה תשע שעות ומחצה דתימה לפ"ז למאי צריך לומר התם מן המנחה הוא דאסור סמוך לא הלא ג' שעות וחצי הוא מותר קודם המנחה וזה לא נקרא סמוך אלא חצי שעה מקודם כדלקמן בר"פ ע"פ ועוד מאי פ"ר דמקשה דפריך מאי איריא ערבי פסחים אפי' ערבי שבתות וי"ט נמי הלא ע"ש ועיו"ט מן המנחה הוא דאסירי שהוא ג' שעות ומחצה אחר חצות עכ"ל רש"ל בח"ש ר"פ מקום שנהגו וכתב עוד רש"ל ונראה בעיני שמ"מ הוא כרש"י ומן המנחה פירושו סמוך למנחה גדולה שהיא חצי שעה אחר חצות והמקשה סבר דבחצי שעה לא דקדק כך התנא ולא איירי ביה עד דמשני דאיכא חילוק חצי שעה בין חצות ובין המנחה והב"י סי' רנ"א כתב בע"א עש"ב ועי' בחידושי מורחי ריש הלכות חמץ ומ"ש הספר וזהו חצי היום לאו דוקא דהא מנחה גדולה הוא חצי שעה אחר חצי היום וכ"כ הטור סי' רנ"א אלא ר"ל חצי היום בקירוב לאפוקי מפירש"י ודו"ק: (ז) ולא שלא בפניו. הס"ד ובכאן כתב המ"י מעשים אהא דנשים אין עושין מלאכה בר"ח שהוא משום שלא חטאו בעגל וכתב עוד טעם אחר ח"ל כתיב תתחדש כנשר נעוריכי תדע שבכל חו"ש האשה מתחדשת וטובלת וחוזרת לבעלה והיא חביבה עליו כיום החופה כשם שהלבנה מתחדשת בכל חודש והכל מתאוים לראותה כן האשה בכל חודש מתחדשת ובעלה מתאוה לה וחביבה עליו כאשה חדשה עכ"ל: (ח) היאך אנו אוכלין בנישואין בת כהן לישראל כו'. ז"ל הגמ' תניא ר"ש אומר כל סעודה שאינה של מצוה אין ת"ח רשאי ליהנות ממנה כגון מאי א"ר יוחנן בת כהן לישראל ובת ת"ח לע"ה איני והא א"ר יוחנן הרוצה שיתעשר ידבק בזרעו של אהרן וכ"ש שתורה וכהונה מעשרתו ל"ק הא בת"ח הא בע"ה פירש"י ת"ח הוא שבח לו אבל ע"ה ואינו כהן גנאי הוא לו לאהרן ע"כ הרי מוהר"ם שאמר בת כהן לישראל לישנא דר' יוחנן אמר וצריך לפרשו כמו שפירשו בגמ' וק"ל: (ט) עם הכל אדם רוחץ. כצ"ל והוא לעיל דף רמ"ד ע"א: (י) דמנין לנו לחלק מדעת הכהב. ובאגודה כתב אכן עתה שנכפין הערוה נהגו לרחוץ יחד: (יא) אלא ג' אומניות בלבד מתחילין במקום שנהגו לעשות כו'. עיין בחידושי מורחי דף רנ"א ע"ד ורנ"ב ע"א: (יב) ואלו חייטין ספרים כובסין כו'. ז"ל רש"ל מהרי"ל פסק כדברי הרא"ש שאותן ג' מלאכות מותרין אפי' במקום שנהגו שלא לעשות ומהרי"ו פסק כדברי הרמב"ם וכתב להדיא שלא כדברי הרא"ש ומהרי"ו כתב שאנו במקום שלא נהגו במלאכה ומהרי"ל כתב להיפך וכן המנהג עד חצות אבל לאחר חצות אסור אפי' ע"י נכרי וכן משמע מהמחבר שאין חילוק בין ישראל לנכרי וכן להסתפר מן הנכרי פסק הר"ר חיים להדיא שמותר ואף התיר שם ע"י ישראל כשאינו עושה להשתכר ואין המנהג כן עכ"ל רש"ל וז"ל רש"ל בביאוריו על הסמ"ג המרדכי כתב דאסור אחר חצות אפי' בחנם ואפי' ע"י נכרי אבל בעל עץ חיים חולק וז"ל עץ חיים בסי' כ"ח בהל' חוה"ה ואמר הר"ם שאין אסור להסתפר מהנכרי או מישראל מחצות ואילך ודוקא בעלי אומנים שעשוים להסתפר אסורין אבל איש שמסתפר מחבירו אין לאסור משום מלאכה עכ"ל והמנהג הוא להסתפר אחר חצות ע"י נכרי אבל לא ע"י ישראל וכן קבלתי וכן עמא דבר. עכ"ל רש"ל: (יג) לפי שאין העם צריכין לשאר אומניות. כ"כ ז"ל הידושי מורחי אע"ג דמברייתא דתנא בגמ' דף קמ"ז החייטין שכן הדיוט כו' משמע דמטעם היתר ג' אומניות יותר מהשאר אינו אלא משום דאקילו בהו רבנן בהוש"מ אבל לא משום צרכם הרב מיהו כבר פירשה רב אשי בפ' מי שהפך ג' אומניות דאית בהו צורך יו"ם ומשתרו נמי במועד שרו רבנן שאר אומניות דלית בהו צורך יו"ם אע"ג דמשתרו במועד לא שרו בהו רבנן דאל"כ קשיא לבלר ובנין דשרו בהו כחוה"מ אגב דוחקא ובי"ד אסירי בלא דוחקא עכ"ל ואפשר לומר דהיא היא שגם שם בחוה"מ ה"מ דהתירו להם דוקא ג' אלו לפי שצריכים להם ביותר וק"ל: כדאמרי' פ' שהפך כצ"ל וכן הוא במ"י: סוברין למימר אפי' ביצה אפי' קולים. פי' דג לשון קולים האספנין דפ' כירה כצ"ל וכן הגיה רש"ל וכן הוא במ"י: (יד) ובלבד מין שחיטה. ר"ל דאז הוא נראה המקריב קדשים מבחוץ וכדאמר בגמ' דילן אסור שיאמר בשר זה לפסח אבל חיפי ושערי לית לן בה: (טו) שאוכלין בשר עוף. ר"ל צלוי: (טז) ונראה דרך בישול מנהג כשר הוא. ז"ל ב"י בס"ם תע"ו ואיכא למידק למה כתב דבישול מנהג כשר הוא דמאי כשרותא כיון דלא נהגו לאכול צלי אסור הוא לאכול צלי וכל מי שאינו אוכל צלי מ"ל אם יאכל בשר מבושל או אם יאכל דברים אחרים ואפשר דהיינו כשרותא דכי חזו ליה דאכיל בשר מבושל איכא הוכחה קצת דצלי אסור אבל כשאינו אוכל בשר מבושל לא מוכחא מלתא דמשום צלי אסור לא אכיל בשרא דא"כ ה"ל לאכלו מבושל וכיון דכי אכיל בשר מבושל מוכח דצלי אסור שפיר קאמר דמנהג כשר הוא לאכול בשר מבושל עכ"ל עוד אפשר לומר דהיק ונראה דמנהג כשר הוא לאכול מחמת שמחת יו"ם בשר מבושל דאין שמחה בלא בשר וכתיב ושמחת בחגך והמנהג הוא כשר יותר משאם לא ירצה לאכול בשר מבושל משום הרחק צלי ודו"ק עוד אפשר לומר דס"ל דחגיגה היתה מבושלת כמ"ש התוס' בפ' ע"פ דף קי"ד ע"ב בשם ר"ח אהא דלוקחין ב' מיני בשר דצלי זכר לפסח ומבושל לחגיגה וא"כ ה"א דגם מבושל יהא אסור קמ"ל דלא והטעם משום שלאכול דרך בישול כן הוא דרך בכל השנה ומש"ה לא הוי כאילו אוכל חגיגה משא"כ בצלי דבר חדוש הוא וק"ל: (יז) וארצנו מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים. ז"ל רש"ל ובארץ אשכנז מקום שנהגו שלא לאכול צלי עכ"ל: (יח) על הדלקת הנר אין מברכין. המור בסי' תר"ע כתב בשם הרא"ש דמברכין והכי נהיגין: (יט) ירושלמי ר' סימון כו'. עיין בתה"ד באורך בסי' קכ"ו: ר' סימון וריב"ל אמרי. כצ"ל: (כ) לא הוי אכיל בלילה ולמה לא הוי אכיל בימנא כדי שיכנס למצה כו'. כן הביא לעיל בספר המלחמות דף רמ"ד ע"ב גוסח הירושלמי: (כא) ומחמיצים בשאור של נכרי ומברכין על החלה. ר"ל אע"ג דעיסת נכרי פטורה וא"כ ה"א דהואיל ששאור מחמיץ כל העיסה יהא פטור קמ"ל: (כב) אבל אם אחר שתסיר התרומה נשתיירו עדיין ה' רבעים חולין כו'. ז"ל ר"ש במס' חלה ומסקנא דדמוע פטור מן החלה היינו כשאין מן החולין ה' רביעים דאם נתערב סאה תרומה בצ"ם של חולין ולקח סהן ה' רביעים קמח וגלגלן נמצא א' מק' שבהן תרומה לכך פטורה מן החלה אבל אם אחר שתסיר א' מן ק' נשתיירו עדיין ה' רביעים לפי חשבון תרומה שנתערבה נתחייבה בחלה עכ"ל ר"ל כשנתערב סאה תרומה בצ"ם של חולין אז כל מה שלוקח מזה מחשבון אינו חלק המאה שבו לתרומה דהיינו לפי חשבון שנתערב ע"כ אמר שאם מה שמגלגל נשאר ה' רביעים קמח לבד מחלק י"י שבו אז נתחייב בחלה וק"ל: סליק מסכת פסחים

הא לך הסדר בקצרה

בלילי פסחים כשחל להיות בשבת יברך יקנה"ז ולא על הדם תנורים (א) שמא יקפשנו ועוד שאין כאן איבוד נשמה דביום טוב [*גמי] אוכל נשמה יתירה ושותין ומטלין ידיהן ומברכין [על] נט"י לפי שרולה לטבול וקי"ל (קטו.) כל שטיבולו במשקה צריך נט"י (ב) וקודם קידוש אינו נוטל משום דאמרי' [חולין קו.] הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח וצריך בשר וביצה אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה ונוטל מן הירקות בקורין ארפויי"ל (ג) או מן אפיי"ו ומברך בפה"א ומטבל בחומץ ואוכל ומטבל (ד) ונותן לכל אחד ואחד כזית (ה) וצריך (*לבלוע) [*לטבול] שלו תוך החומץ וקי"ל [קיד:] היכא דאיכא שאר ירקות מעיקרא מברך עליהם בפה"א לפי שאסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה (ברכות לה.) (ו) והפטור [*גם] המרור הבא לאחר ההגדה מברכת בורא פרי האדמה ואין צריך לברך א] על המרור הבא ב' ברכות שאין עושין מצות חבילות חבילות [קב:] וב' ברכות הבאות להזכיר דבר אחד לאכול אין לברך ביחד ולא דמי ליקנה"ז שמברכין על היין בבת אחת (ז) שאין זה להזכיר הנאה אלא מצות היום מספר ואין נכון להמתין (*מלהטביל שאר ירקות) [*ס"א גם טיבול של ירקות ט']. וכן כלשון במ"י] עד לאחר ההגדה ולעשות עם טיבול המרור ב] כמו משבין על מצה (*אחת) [*כאחת] המוציא ועל אכילת מצה (ח) כי ב' טיבולים אלו תקנו תלמידים הראשון כדי שישאלו התינוקות ויתמהו ואם נעשו הטיבולין רצופין לא ישאלו כי אין דבר תימה נטבול פעמים כאחת כי כן דרך לטבול כמה פעמים כאחת זו אחר זו ולכך תקנו להפסיק בהגדה: הגה"ה (ט) לכך אנו חולקין ג] ההגדה ואמרינן חציה קודם סעודה וחציה לאחר הסעודה כדי שיאמרו שבח על כל כוס וכוס שעל הראשון אומר קידוש ועל השני חצי ההגדה פירוש והוא שוח סיפור דברים ולכך אומר חצי ההלל בכוס שני וחצי אידך בסמוך ועל הג' בהמ"ז ועל הד' חצי ההלל: הגה"ה שבכל הלילות [*אין] אנו מטבילין [אלא] פעם אחת וכו' [קטז.] (אמר) [מתקיף לה] רבא אטו כל יומא לא סגי דלא מטבלינן חדא זימנא אלא אמר רבא הכי קתני שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבל והלילה הזה אנו חייבין לטבל (אמר רב ספרא) [ומתקיף לה רב] ספרא חיובי לדרדקי פי' משום סיכרא דהינוקות כדי שישאלו קא עבדינן [*וא"כ מאי חיוב איכא] אלא אמר רב ספרא הכי קתני שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפי' פעם אחת הלילה הזה ב' פעמים פי' רשב"ם אבל בכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות כו' ליכא למיפרך הכי דהתם ה"ק בשאר הלילות אין אנו מחזרין אחר מרור פי' שאין אדם מניח המתוק בשביל המרור ובלילי הפסח אנו מחזרין אחר מרור: במתני' ישנו מקצתן וכו' גמרא [קכ:] אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזייה דהוה קא מנמנם אמר ליה מינם ניים מר א"ל אין נמנומי קא מנמנמנא ותנן ר' יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו והכי הלכתא דהא רבה קאי כוותיה וטעמא דמלה כאוכל בב' מקומות וחומרא בעלמא הוא אפילו בזמן הזה במצת אפיקומן דהא בימי רבה לא היה פסח (י) אם נרדמו אפי' מקצתן לא יאכלו מצאתי: הגה"ה (יא) ונאמר לפניו שירה חדשה (קטז:) (יב) אבל לא גרסי' שיר חדש לשון זכר לפי שכל השירות שעברו [*מיוסדים] לשון נקבה לפי שאחר הנס [היתה] צרה מתחדשת לבא (יג) וכן יסד הפייט בקרוב"ץ שירות אלה לשון נקבה כי השועים כיולדה לבא צרות (*ומפסדת תרבית) [*מפסיקין אלבסוף גרסינן] ועדה לך שיר חדש לשון זכר משום דהכא מיירי מגאולה דלעתיד ומאותה גאולה לא התחדש עוד צרה אחרת. ה"נ ונאכל שם מן הזבחים [*ומן הפסחים] (*זבחים) [*דובח] קודם פסח כדי שיהא נאכל על השובע (ע.) ע"כ מהגה"ה: ומסלקין את הקערה לראש השולחן [קטו:] (יד) כדי שישאלו התינוקות וישאלו מה היום מיומים והרי בכל יום אנו אוכלין מיד לאחר קידוש ועתה היה לנו לאכול והתם מסלקין את הקערה (טו) ולפי שפעמים אין תינוקת [*בשעת אכילת מצה ומרור שישאלו] לו שאין התינוקות פקחין לשאול לכך תקנו לעקור השלחן בעוד שבני הסעודה מסובין להתמיה התינוקות [וה"מ לדידהו] לפי שולחנותיהם היו קטנים ונוחים לטלטל אבל אנו די לנו בעקירת הקערה א"נ מידי דמיכלא מיקרי שולחן כי לשון בני אדם לומר שימו השולחן שהרהו שימו לחם כלומר הזמינו צרכי הסעודה על השולחן ונוהגים בגלל ישראל [קיז:] וכן בק"ש אבל בתפלת י"ח גואל ישראל משום דרחמי ניהו ואומר שבכל הלילות אין אנו מטבילין [קטו.] ואין לומר אין אנו חייבין לטבל (*כהפטרה) [*כדפרכינן] חובא לדרדקי ואומר גמר ההגדה וקצת מן ההלל ואח"כ יברך בפה"ג ולכך חולקין את ההלל ואין אומרים אותו כולו לאחר המזון לפי שר"ל שירה על היין של שם שני כי כל ד' כוסות מהדרים כוס ראשון מסדר בקידוש היום שלישי מסדר בבהמ"ז רביעי בהלל ובב' במה נהדר אותו אם לא נאמר עליו קצת הלל כי [בהגדה] (הגדה) אינו מהדר כי אינו כי אם סיפור דברים בעלמא ואע"ג דבכל שבת ויו"ט (*צריך) [*עבדינן] [כאלו] (אלו) ב' כוסות של קידוש ושל בהמ"ז והיה לנו לתקן ד' כוסות לבד מאותם כוסות אין להמוה דהא שבת ויו"ט אין חובה על היין כי יכול לקדש על ד] הפת ולברך בהמ"ז בלא כוס. ואע"פ שבירך על הראשון בורא פרי הגפן מברך גם על השני (טז) דקי"ל הואיל והיכא כוס נעביד מצוה בשלהו [ה] ונוטלין ידיהן ומברכין ענט"י ואע"פ שנטל קודם ההגדה דקי"ל (קטו:) כיון דלריך למימר הלילא ואגדתא [חיישינן] דילמא אסח דעתיה (יז) ונוטל מצה הנפרסת ישים (*על) [*בין] ב' השלימות ומברך המוציא על העליונה השלימה והיא השניה ואח"כ יברך על אכילת מצה על הפרוסה דכתיב לחם עוני ודרשו של עני בפרוסה [שם] לפי שברכת המוציא הדירה לכך קודמת לשל אכילת מצה ומשום לחם משנה צריך שתי שלימות כמו בשבת ואחר שבלע יתן לכל אחד כזית מכל אחת ואחת וכן מן המרור (יח) דכל אכילה המחויבת ברכה לפניה ולאחרי' צריך שיהא שיעור כזית ועל תא' יקיים מצוה בריכה ואוכל בלא ברכה [קטו.] (יט) [דהואיל] (הואיל) ולא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן מברך אמצה לחודה ואכיל והדר מברך אמרור לחודי' ואכיל [הדר] (והדר) אכיל מצה ומרור בהדי הדדי בלא ברכה זכר למקדש כהלל הזקן שהיה כורך פסח ומצה ומרור ואוכל בזמן שבהמ"ק קיים דכתיב על מצות ומרורים ו) יאכלוהו מצה ראשונה זכר לגופה מצה והאחרונה זכר לפסח שהיה נאכל בקינוח סעודה: הגה"ה א"ר יוחנן חולק עליו חביריו על הלל [כו'] מדכתיב יאכלוהו [אפילו] כל אחד בפני עצמו מדלא כתיב יאכלו ואגא יהיעא דאפסח קאי דכתיב לעיל ואכלו את הבשר והשתא דלא איתמר הלכתא מעביד הרוויי [*עכ"ה] [מן] ומן הדין היה לנו לעשות הכריכה לבסוף של הסעודה כדרך שהיו אוכלין הפסח על מצות ומרורים לאחר הסעודה אלא הואיל והתחיל [במצות] מצה ומרור בתחלת הסעודה הולך וגומר כל מצותו וכן היה נראה לרבינו מאיר שבזמן שבהמ"ק קיים היו עושין כל הסדר אחר הסעודה ולא היו אוכלין מצת מצוה אלא לאחר שמלאו כריסן מקמח ובלקח ושאר דברים אבל אנו של סעודתינו ממצת מצוה [ז] כיון שאנו מתחילין בהלכותיה אנו עושין מצותיה זו אחר זו בלא הפסקה אמנם זכר לפסח אוכלין האפיקומן בסוף כל אכילה (כא) ורמז בעלמא הוא למסובין ושוב אין אומרים אפיקו מיני מתיקה בקינוח סעודה כדי שלא ישוב טעם פסח מפיו: ארבעה כוסות כנגד ארבע לשון גאולה (ירושלמי) והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי. בין כוס ראשון לשני אם רצה לשתות שותה [קיז.] התמרא מיגרר גריר לליביה [קח.] ויאכל מצה של מצוה לתיאבון וי"א (ירושלמי) גם יין לפני הסעודה אינו משבר (כב) וגם מצה הוא המיגרר גריר ויאכל מצה לתיאבון: בין שני לשלישי אוכל ושותה כל צרכו דיין שבתוך

חדושי אנשי שם

גיטו [א] וצ"ע אמאי לא אמר הטעם כדלקמן דלמא אכח דעתיה מיניה כיון דצ"ל ההגדה: [ב] וא"ת ולא נעביד סעודתינו ממצות כמצות ונברך על כאחרונה וי"ל לפי שאין אנו חוזרין כמותן שלא נאכל מצה אכילה גסה ולכך מברכין עליה תחלה ועיין לקמן בהגהות:

בגדי ישע

הסדר בקוצר כלו הפוך וצריך להיות אחר סוף המסכתא וכן הוא במרדכי ישן

בלילי פסחים (א) שמא יקפשנו. לקמן במס' ביצה פ"ב המביא כדי יין סתר הספר זה הטעם וכתב בשם הר"י הטעם דתענוג יו"ט ושבתו משיב נפש שאבית: ...

[illegible]

באורי הגר"א

א] על המרור הבא ב' ברכות כו'. ...

[illegible]

הסעודה אינו משכר ושלאחר המזון משכר הלכך בין שלישי לרביעי לא ישתה פן ישתכר ולא יגמור את ההלל אבל לאחר כל הכוסות אם רצה לשתות שותה מים א] (כג)ואם סילק כל שולחנו אף יין יכול לשתות אבל על שולחנו אין נכון להוסיף בשתיית יין שלא יהא נראה כמוסיף על הארבעה (כד) ובקושי התירו באסטנים וחולה להוסיף כוס חמישי אם[לא]יכול להתאפק מלשתות עד גמר ובעלילה לוו עליו לומר בו הלל גדול ברכת השיר [קיח.] נשמת כל חי (*הקנו) [*שתקנו] אנשי כנסת הגדולה. מאודך ואילך כופלין הפסוקים [קיט:] לפי שכל פסוק ופסוק כפרשה בפני עצמה שהרי דוד וישי ושמואל אמרום כולם: לפיכך אנחנו כו' [קטז:]. יש שבע הודאות כנגד ז' רקיעים ויש שמוסיפין לומר לקלס וא"כ [*הוי] שמונה הודאות [הן] והשמיני כנגד רקיע של החיות (כה) ובין תשובת הגאונים מצאתי לרבינו מאיר תשובה אחת משובשת ואומרת כיון ששתה כוס שנגמר עליו [את]ההלל אסור לשתות ומביאין ראיה מהא[קיז:] בין שלישי לרביעי לא ישתה (כו)ומפרשי טעמא משום דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן[קיט:]וטעות הוא בידם דהא בהדיא מפרש טעמא בירושלמי [הלכה ו'] (כז) משום שכרות כדפרישית דהא דמפרש טעמא דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן היינו טעם לכאן אלא לענין פסח שלא יביאו מיני תרגימא לאחר שאכלו הפסח שלא להפיג טעמו של פסח עד כאן לשון רבינו שמעיה: [ונראה לקיים דבריו כדאמרינן לענין עירוב דכל מילי זייני בר ממיא ומלחא] אין מפטירין אחר מצה אפיקומן פי' רשב"ם שצריך לאכול מצה בגמר הסעודה זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה וזו היא מצה השבועה שאנו אוכלין *מצה באחרונה לשם חובה ועל כן אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה אע"פ שאינה חובה כדאמר רב חסדא לעיל [קטו.] גבי מרור דלאחר שמילא כריסו ממנו היאך חוזר ומברך עליו הלכך מברך אתרוייהו ברישא והדר אכיל מלא מצה באחרונה [בלא ברכה] ואחר אותה מלא מצה אין מפטירין (ממנה) [ממצה] באכילת דבר אחר שלא לשכח טעמה ובזמן הזה מיירי דליכא פסח בהדה דבזמן המקדש תניא בהדיא [דף קיט ע"ב] אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן ופירוש אחר הפסח ומצה שעמו פירוש אין מפטירין לשון הנפטר מחבירו כלומר כשנפטר מן הסעודה אין מסיימין אותה באפיקומן: רב ושמואל פליגי בהכי רב אמר שלא יעקרו מחבורה לחבורה זה אפיקומן פירוש לאחר שאכלו הפסח בחבורה זו לא יעקרו לילך בחבורה אחרת לאכול שום דבר דדילמא אתי לאכול פסח בשני מקומות ולרב משמע ליה אפיקו מנייכו כלומר הוציאו כליכם מכאן ונלך לאכול במקום אחר ושמואל אמר כגון אורדילא [לי] וגוזלייא לאבא זהו אפיקומן פי' הוליאו והביאו מיני מתיקה ושמואל היה רגיל לאחר הסעודה לאכול כמהין ופטריות ורב היה רגיל בגוזלות אחר הסעודה ושמואל אמר לא מיבעיא שלא יעקרו מחבורה לחבורה אלא אפילו בחבורתו אסור שיאכל כלום לאחר שאכל הפסח שלא יאבד ממנו טעם הפסח לפי שדינו לאכול אותו בסוף על השובע וכן כל הקרבנות[תמורה כג.] כדכתיב למשחה בהם לגדולה (כח) כדרך שהמלכים אוכלים ובירושלמי [פ"ו] ובמכילתין מפרש טעמא דפסח נאכל על השובע כי היכי דלא ליתי לידי שבירת עצם לחטט אחר מוח שבעצמות. כתב רשב"ם [קטו:] ויש שנוהגין להוציא [שני] התבשילין מן הקערה כשמגביהין אותה ולאו מילתא היא דהא דאמר לקמן [קטז:] בשר אין צריך להגביה ולא עוד כו' הני מילי בשעה שאומר ההגדה פסח שהיו אוכלין אבותינו כו' (כט) וכשמגביה הקערה דמי לעקירת שלחן ובכך יראה התינוק וישאל [*כמו] שעוקרין לגמרי ומניח בקרן זוית כאילו אכלו כבר. כל שטבולו במשקה צריך נט"י [קטו.] פי' (רשב"ע) [רשב"ם] (ל) לפי שגזרו על הידים שיהו שניות ואם יעשה הטבול בלא נטילה א"כ יקבל המשקין טומאה מן הידים ויעשו המשקין ראשונים דכל הפוסל את התרומה מטמא את המשקין להיות תחלה(פרה פ"ח מ"ז) (ורשב"ס) [ורשב"ע]כתב וז"ל כ"ל נטילה זו אין צריכה ברכה דאינה אלא משום דילמא נגע במשקה דאי משום אכילת ירק הא אמרי' [חולין קו.] הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח ותו דבזמן הזה אין אנו אוכלין חולין בטהרה והנטילה אינה אלא לקיים מנהג הראשונים שהיו אוכלין חוליהן בטהרה וגם[סדר] פסחיהם ואין זו משום ברכת המוציא

דהא בהדיא דרש רב חסדא הנוטל ידיו בטיבול ראשון צריך ליטול (לא)בטיבול שני פירוש.כשמברך ברכת המוציא כדמסיק ואזיל דאגדתא והלילא הוי היסח הדעת בין טיבול לטיבול (לב) לפי ראות עיני נראה לי אם נתכוין בנטילה ראשונה לגמור בה כל סעודתו בלא היסח הדעת אין צריך לחזור וליטול שנית ובסדר רב עמרם מצאתי דאין מברכין על הנטילות שנוטלין בלילי פסחים רק על אותה שנוטלין לפני המוציא וכן נראה לי אבל רבותי חולקין על פסק זה ומצריכין ברכה על נטילה ראשונה [ועל] (שעל) טיבול ראשון עכ"ל רשב"ע: (לג) כתב ראב"ן [בימיהם] היו נוהגין ליסב על המטות ולשכב ולהסב בהסבת שמאל דרך הענוג לכך היו חייבין לאכול בהסבה אבל אנו שאין אנו רגילין בכך יוצאין שלא כדרך הסבה ואין לנטות ימין ושמאל: כתב הרשב"ס הא דאמרי' [קיח] טעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא כגון שלא טעם א' מן המסובין אבל טעם אחד מן המסובין יצאו.כולם ידי חובתן אף על פי שלא טעמו כלום: על קריאת הלל שבלילי פסחים (לד) כתבו הגאונים שאין מברך עליו לגמור לפי שמפסיקין בו לאכול סעודתן ואינו אלא כקורא בעלמא וכן פירש רב צמח ורב האי שאין אלא כקורא בעלמא וכן כתב בעל הלכות גדולות אין מברכין בלילי פסחים לגמור את ההלל לפי שחולקין אותו לאמצע אבל במסכת סופרים [פ"כ ה"ט] יש שמברכין וכן כתב הריב"א שמברכין (ובפרק) [דבפרק]ב' דערכין [י:] מפרש הטעם[למה] אין גומרין הלל שמונת ימי הפסח כמו בסוכות לפי שימי החג חלוקין בקרבנות וימי הפסח אין חלוקין בקרבנותיהם. בירושלמי דערבי פסחים [הלכה ג'] למה נקרא שמו חרוסת זכר לנבי: ז שהוא מעשה חרסית ריב"ל אומר צריכה שתהא עבה זכר לטיט והלבנים אית תנא דתנא צריכה דקה זכר לדם*) [קטז:] בערוך בערך חרסת רבי יוחנן אומר זכר לטיט עושין חרוסת מכל מיני מאכל מתוק מרים וחמוצים כמו הטיט שיש בו כל דבר וכן כתב בירושלמי חרסית זכר לטיט והלבנים והתבלין זכר לתבן שעשו במצרים בספר רוקח כתב לכך משימין בחרוסת קנה וקנמון וזנגביל לפי שאי אפשר לדוכן היטב שלא יהא בהן חוטין קשין וזהו זכר לטיט שהיה תבן מעורב עם הטיט. (לו) מה שאין מברכין בפה"א (*רק) על אכילת מרור פי' באותו מרור שנאכל אחר אכילת מצה לפי שהוא מדברים הבאין בתוך הסעודה מחמת הסעודה שאינן טעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם [ברכות מא:] ודמי לפסח שנאכל על השובע [ע.] דתניא בתוספתא [סוף פ"י] שמברכין עליו (על אכילת פסח) [לאכול הפסח] ולא שהכל אע"פ שאין מלפתים בו את הפת אבל רש"י פירש ערבי פסחים [קיד:] שברכת בפה"א שמברכין בטיבול ראשון פוטרת מלברך בטיבול שני: אמרו עליו על רבינו קלונימוס הזקן זקנו של רבינו יהודה החסיד *שפעם אחת שכח ולא אכל אפיקומן בליל פסח אחר סעודתו וכשבירך ברכת המזון [א] נזכר שלא אכל אפיקומן ואף על פי כן סיים ברכתו כי חשב בעצמו מה אעשה ב] אם אפסיק בברכה ולא אשתה נמצא שברכתי לבטלה ואם אשתה הרי אמרו חכמים [קיז:] בין שלישי לרביעי לא ישתה (לז) ולאחר סיום ברכת המזון לא (*אכל) [*רצה לאכול] אפיקומן כי אמר אם כן הייתי [עושה] צריך [אני] ליטול ידי ולברך ברכת המוציא ולאח"כ לברך ברכת המזון שניה על כוס חמישי ונמצא מוסיף כוס מדעתי ואוכל ב' סעודות בליל פסח (לח) ואני כיון שיצאתי ידי חובתי במצה [*של] מצוה אוכל אפיקומן לשנה הבאה אם הבורא יזכני עיין עוד סוף פרק ערבי פסחים:

סליק סדר של פסח

תוספת מערבי פסחים

[דף צט] **פירש** הקונטרס דלא גרסינן ערבי אלא ערב דדוקא גבי שבתות וי"ט שהן הרבה בשנה שייך למיתני ערבי אבל פסח שאינו אלא פעם אחד בשנה לא שייך למיתני ערבי אלא גרסינן ערב פסחים פירוש ערב ששוחטין בו הרבה פסחים ול"נ דהא בפרק מקום שנהגו (נ.) גרסינן בכל הספרים ערבי פסחים גבי איסור דמלאכה

*) שפרע: פי' שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם כדאיתא במדרש.

בגדי ישע

שלא לשתות בין א' לב' אם לא לצורך גדול עכ"ל: (כג) ואם סילק כל שלחנו אף יין יכול לשתות. חילוק זה לא נמצא בפוסקים ואדרבה משמע בהדיא בטור ס"ס תפ"א דכל הלילה אסור לשתות ע"ש מ"ש בשם הר"ר יונה טעם למנהג שאין שותין יין מ"מ יש סמך לדבר למה שחילק הספר בין סילק שלחנו ללא סילק והוא דכבר תמהו הרא"ש והטור על הרי"ף מנין לו דבר זה דאסור לשתות אחר ד' כוסות וכתב טעם לדבר בשם ר' יונה כדי שיעסוק בלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים והספר סובר טעם אחר כדי שלא יהא מוסיף על ד' כוסות וכמ"ש הר"ן דף רנ"ה ע"ב דטעם הדבר כדי שלא יהא מוסיף אד' כוסות דנראה כמו שהתחיל בסדר אחר ורוצה לאכול פסח מצה ומרור ואין נמנין על ב' פסחים כא' ס' עכ"ל וזה הטעם לא שייך אלא בעודו יושב מסובה ושלחנו לפניו אבל בסילק לא שייך כלל ע"כ מותר לשתות אף יין וק"ל: (כד) ובקושי התירו לאיסטנים וחולה להוסיף כוס ה' אם לא יכול להתאפק מלשתות עד גמר ההלל ובעלילה כו' כצ"ל כן הגיה רש"ל: (כה) ובין תשובת הגאונים מצא רבינו מאיר כו'. כן הגיה רש"ל: (כו) ומפרשי טעמא משום דאין מפטירין כו'. ונלע"ד דטעמייהו דפרשי כך הוא משום דמשנה שהיא אחר משנה זו דבין ג' לד' לא ישתה היא משנה דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן לכך סברי דהאי אין מפטירין כו' הוא טעם ע"ז דבין ג' לד' לא ישתה: (כז) משום שכרות כדפרישית. ר"ל כדמפרש לעיל פן ישתכר ולא יגמור את ההלל וא"כ כיון שנגמר ההלל מותר לשתות: (כח) כדרך שהמלכים אוכלין. פי' דאוכלין דבר צלי בקינוח וכן בקרבנות הכהנים שהיו אוכלין בקינוח לא היו אוכלין אחריה מידי: (כט) וכשמגביה הקערה לא דמי לעקירת השלחן. כנלע"ד דצ"ל ור"ל שהרשב"ם חולק בתרתי על אותן שמגביהין הקערה משום היכר התינוק ולוקחין משם התבשילין בשעת הגבהה וסובר דלקיחת התבשילין אין צורך בהן דהא דאמרו בשר א"צ להגביה אין שייך אלא כשאומר פסח כו' וגם על מה שמגביהין הקערה משום היכר התינוק חולק ג"כ וסובר שלא די בהגבהה אלא צריך לעקר הקערה לגמרי ולהניחה בזוית אחרת וק"ל ועיין ברשב"ם בגמ' סוף דף קט"ו מבואר באר היטב עש"ב: (ל) לפי שגזרו על הידים שיהו שניות. פי' דשני מטמא משקין אבל לא אוכלין ואפי' ראשון אינו מטמא אוכלין והטעם דמשקין עלולים הם: (לא) בטיבול שני פי' כשמברך ברכת המוציא. ע"ל בהגהות ומ"ש שם: (לב) ולפי ראות עיני נ"ל אפי' נתכוין כו' א"צ לחזור וליטול. וז"ל ב"י בסי' תע"ה על דברי הספר נ"ל דלא לכוין בכך שלא לבטל תקנת חכמים שתיקנו ליטול פעמים בליל פסח: (לג) כתב ראב"ן בימיהם היו נוהגין כו'. דבר זה כתב הטור סי' תע"ב בשם ראבי"ה וגם הגהות מיי' כ"כ בשם ראבי"ה וכתבו עליו דיחיד הוא בדבר זה ע"כ נלע"ד שט"ס הוא כאן וצ"ל ראבי"ה במקום ראב"ן אלא שגם הב"י שם כתב דראב"ן כתבו כן: (לד) כתבו הגאונים שאין מברך עליו לגמור. אינו ר"ל שלקרוא יברך אלא ר"ל שלא לברך כלל ומ"ש שאין מברך עליו לגמור משום שסברי בכל השנה כשגומרין ההלל מברכין לגמור וק"ל: (לה) וכן פי' רב צמח ורב האי שאין אלא כקורא בעלמא כצ"ל. ועי' בטור סי' תע"ג שכתב להיפך בשם רב צמח ורב האי שיברך על ההלל אבל הר"ן לעיל דף רנ"ה ע"א כתב בשם רב האי ורב צמח שלא לברך כמ"ש הספר: (לו) מה שאין מברכין בורא פרי האדמה רק על אכילת מרור. בס"א תאי רק אינו: רש"ל הביא הג"ה אחת וז"ל. פעם אחת שכח מלומר הבדלה ביום טוב של פסח במ"ש ולא היה זוכר עד שעשה טיבול ראשון ובגמר האגדה הזכיר ולא רצה לחזור וסיים גאל ישראל ואח"כ הבדיל שהיה אומר אכילת ירקות לאו כלום הוא ולא חשיב אכילה והרבו עליו כל חביריו ואמרו מיד כשהזכירו היה לחזור ולהבדיל אבל כמדומה לי שיפה עשה משום דברכות אינן מעכבות. צפנת פענח ע"כ: (לז) ולאחר סיום בהמ"ז לא אכל אפיקומן. ז"ל ב"י ס"ס תע"ד ויש לתמוה עליו דהני לאו טענות נינהו שה"ל לסיים בהמ"ז כתקנה על הכוס ושותהו ואע"פ שנמצא שאוכל ב' סעודות אין לחוש כדי לקיים מצות אכילת מצה ואפשר שהיה סובר דבהמ"ז טעונה כוס וכל שבירך בלא כוס או שבירך על הכוס ולא שתהו הוי ברכה לבטלה ומפני כך לא תיקן בענין זה אבל לדידן ודאי יש לתקן כך וכדעת אבי העזרי עכ"ל נראה מהב"י שהבין הפשט כך ואם אשתה הרי א"ה כו' שר"ל אם אשתה אחר סיום בהמ"ז ולברך בפה"ג ובאמת אין המשמעות כן דמשמע דקאי אכל אתיך בהמ"ז במקום שנזכר שלא אכל אפיקומן כמו שפתח ואמר אם אפסיק בברכה ולא אשתה כו' וע"ק למה בסוף דבריו לא סתר מכח סתירה זו דאמרו חכמים בין ג' לד' לא ישתה ולמה סתר מכח הסתירה שמזכיר בסוף דבריו דנמצא מוסיף כוס ה' מדעתו ובודאי אין זה סתירה גדולה דהא לפעמים יכול להוסיף כוס ה' כגון שהוא איסטנים ורשב"ם סובר דאפי' לכתחלה יכול להוסיפו וע"ק מ"ש ולאחר סיום בהמ"ז לא אכל אפיקומן כי אמר כו' קשה הלא סתר זה כבר במ"ש ואם אשתה כו' ומצאתי מ"ש דה"פ ולאחר סיום בהמ"ז ר"ל אחר גמר כל המזון שהוא אחר כוס הרביעי לא רצה לאכול כי אמר כו' ולפ"ז תיבת ברכ"ה ס"ס הוא וצ"ל לאחר סיום המזון ר"ל אחר סיום כל השייך למזון ואז א"ש מ"ש ולאח"כ לברך בהמ"ז על כוס חמישי מ"מ כל זה נראה דוחק ונלע"ד דה"פ כי חשב בעצמו מה אעשה אם אפסיק בברכה ר"ל שלא אחשוב לכלום מה שברכתי וכאילו לא ברכתי ואוכל אפיקומן ואח"כ אברך נמצא מה שברכתי הוא לבטלה ואם אפסיק ואשתה ומה שברכתי לא יהיה לבטלה כי יעלה למה שתיקנו רז"ל בבהמ"ז לכוס ג' שכוונתם היתה בתיקונם שכל הכוס מהד' כוסות יהיה מהודר בשיר ושבח כמ"ש הספר לעיל בדף זה ע"ב וא"כ איתו השבח שאמר להש"י באותו קצת בהמ"ז שבירך נתהדר הכוס ועולה לו לזה ע"כ חשב אם אשתה דאז לא יהיה ברכה לבטלה דיעלה לכוס ומ"מ לא אגמור בהמ"ז דאז אין קצת בהמ"ז שברכתי יצאני מידי חובתי כאילו לא ברכתי ואז אוכל לאכול אפיקומן ולחזור ולברך ואותו קצת בהמ"ז שברכתי אינו עולה אלא שיצאתי ידי כוס ג' הרי א"ה בין ג' לד' לא ישתה ר"ל דבזה כ"ע מודים דעכ"פ לכתחלה צריך לברך בהמ"ז אכוס וזה לא יוכל לעשות דאסור לשתות בין כוס ג' לד' ומסתייע להך סברא דצריך לכתחלה כוס ממ"ש אבי העזרי החולק על ר' קלונימוס הזה והביאו לקמן הספר בסוף המכילתין שס"ל דאם בירך ונזכר באפיקומן קודם שבירך בפה"ג שיטול ידיו ויברך המוציא ויאכלנו ואם לא נזכר עד אחר שבירך בפה"ג לא יאכל פעם אחרת מפני שהיה צריך לברך בפה"ג על הכוס אחר שיברך בהמ"ז ונמצא מרבה בכוסות ולאחר סיום בהמ"ז לא אכל כו' ר"ל לאחר סיום בהמ"ז קודם שבירך בפה"ג אמר אם אטול ידי ושוב אברך על הכוס כדעת אבי העזרי נמצאתי מוסיף כוס מדעתי ר"ל דאדרבה ר' קלונימוס ס"ל היפוך ממה שהבינו הב"י אלא ס"ל דבעלמא כשמברך על הכוס אף אם לא שותהו די בכך דיצא בנטילה לחוד ע"כ אמר אף כי לא שתיתי כשברכתי בהמ"ז תחלה מ"מ מכח שנטלתי כוס גם לבהמ"ז הראשון נמצא דנראה כאילו אני מוסיף כוס מדעתי ובזה יתורץ הא דלא אמר עתה הרי א"ה בין ג' לד' לא ישתה דבאמת מיירי עתה כשאין שותה הכוס שנטל לבהמ"ז הראשון אלא על נטילתו לחוד מתרעם ובזה מסולקת תמיהת ב"י שלא היה יכול כלום לתקן שלא יהא נראה כמוסיף על הכוסות ומ"ש ולאח"כ לברך בהמ"ז שניה על הכוס ה' נלע"ד דט"ס הוא וצ"ל על כוס ד' או יש כאן חסרון וכצ"ל לברך בבהמ"ז שניה על כוס ד' וברכת השיר על כוס ה' וק"ל ומה שהקשה הב"י ואע"פ שנמצא שאוכל ב' סעודות אין לחוש כדי לקיים מצות אכילת מצה אין זה קושיא בעיני דבאמת יש לחוש ולחוש מפני הרואים הנכנסים שיסברו שכבר אכל אפיקומן ורוצה לאכול עוד אפיקומן וזה אסור אשר מטעם זה כתב לעיל הר"ן דף רנ"ה ע"ב שרי"ף אוסר לשתות יין אחר הסדר ע"ש א"נ בלא רואים הוא מחזי כאילו אוכל אפיקומן ב"פ מאחר שאכל כבר מצה שמורה ובירך אחריה בהמ"ז. כן דעת ר' קלונימוס ודוק כנ"ל: (לח) ואני כיון שיצאתי י"ח כו'. ז"ל ב"י סי' תע"ז והא דאמרי' דכדי הם מצות שלנו לסמוך עליהם כתב הר"ר דוד אבודרהם וא"ת שמא לא אכל מצה לבסוף אלא פירות ומיני קטניות י"ל דאין זה מעכב שלא אסרו אלא אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אבל לא אסרו שאם הפטירו שעושין פסח שני ולא עדיף אפיקומן מפסח עכ"ל: סליק סדר של פסח

חדושי אנשי שם

ג"מ [א] וצ"ע ממ"נ אי סבירא ליה ברכת המזון אין טעונה כוס אם כן יגמור ברכת המזון בלא כוס ויאכל אפיקומן ויניח הכוס לכוס שלישי גם אי סבירא ליה טעון כוס מכל מקום יגמור ברכת המזון בלא ברכת בורא פרי הגפן ויאכל אפיקומן וגם אם טעון כוס מכל מקום.כיון שישתה ממנו אחר כך לא הוי ברכה לבטלה אף אם יפסיק בין ברכת המזון לשתיה מיד כדאמרינן בפרק ע"פ אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו פירוש ואומר ברכת המזון והבדלה הכל על כוס אחד אם כן ע"כ הפסיק בין שתיית הכוס לברכת המזון בהבדלה וכן ביקנה"ז יפסיק ע"כ בין קידוש לשתיה אלמא לא חשיב הפסק כיון ששותה אחר כך וסוף שמשני בגמרא בההיא דמשלשלן אין לו שאני כלומר כיון שבשעת הדחק היא התירו לו אין לך שעת הדחק גדול מזה שמכת אפיקומן אולי ענין האכילה עם ברכותיה הוי הפסק יותר ודו"ק:

באורי [illegible]

לכו נראה דגרסינן ערבי ור"ל ערב פסח שבכל שנה ושנה (א) אי נמי נקט ערבי משום לישנא דקרא ושחטו אותו כל [קהל] עדת ישראל בין הערבים : [שם] סמוך למנחה וטעמא מפרש בגמ' [דף קז:] כדי שיאכל מצה לתיאבון וא"ת תיפוק ליה שאסור לאכול כשלא התפלל(שבת ט:) וי"ל שכבר התפלל א"נ מיירי בסעודה קטנה א] דמותר לאכול בשבת כדפריסית וא"ת תיפוק ליה דאין לו מה לאכול דאי ב] (חמץ) [מחמץ] אסור משש שעות ולמעלה ואי מצה הא אמרינן בירושלמי כל האוכל מצה בערב פסח (ב) כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו ואי מיני תרגימא הא אמרי' בגמרא [דף קז:] דמותר לאכול ויש לומר דאילטריך ג] משום מצה עשירה וא"ת הא אמרינן לקמן [קיט:] הסופגנין [והדובשנין] והאסקריטין אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה אלמא לא חיישינן ד] כדי שיאכל מצה לתיאבון (ג) ויש לומר דהתם מיירי באותה סעודה עצמה דבאותה סעודה ליכא אכילה גסה ה] לפי שבני מעים פתוחין לאכילה אבל הכא בסעודה אחרת אסור וקשה דאמרינן בגמרא (דף קז:) אמר רבא מנא אמינא לה דתמרא מיגרר גריר דתנן בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה ואי אמרת מסעד סעיד אמאי אם רצה לשתות ישתה הא אכיל לה למצה אכילה גסה ומאי פריך הא אמרת דבאותה סעודה ליכא למיחש (ד) יש לומר כיון דמפסיק באגדתא והלילא כסעודה אחרת דמי : [שם] עד שתחשך ותימה אמאי נקט הכא טפי עד שתחשך ולגבי שבתות וימים טובים דמייתי בגמרא [שם] לא נקט עד שתחשך ותירץ ה"ר יעקב מקורביי"ל דדוקא נקט עד שתחשך דאף על גב דכל שבתות וימים טובים מוסיפין מחול על הקדש כדאמרי' פרק תפלת השחר [*דף כח:] מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושת היום על הכוס (ה) אפילו הכי אינו יכול לאכול בפסח עד שתחשך מאח"כ בשאר ימים טובים ושבתות [*ולא נראה דא"כ מאי פריך בגמרא מאי איריא ע"פ כו' לימא דנקט ע"פ משום דאז אסור עד שתחשך משא"כ בשאר שבתות וימים טובים . מ"י] . וע"ק דבירושלמי דריש פירקין [הלכה א] תני גבי ערבי שבתות וימים טובים תני רבי יהודה מן המנחה ולמעלה לא יטעום כלום עד שתחשך לכן נראה דלאו דוקא נקט עד שתחשך אלא תיקון הלשון כך הוא ורבינו יחיאל ייסב פירוש ה"ר יעקב דעד שתחשך דוקא הוא ומ"מ אין זה עיקר מתני' דהא כבר תנינא חדא זימנא [זבחים נו:] הפסח אינו נאכל אלא בלילה והתקש מצה לפסח ואין זה עיקר חידוש מתני' אלא מלה יאכל ואגב החידוש שונה בטוב עד שתחשך אע"ג דלא צריך ומש"ה פריך בגמ' אפי' חידוש דלא יאכל מאי איריא כו' והאיא דירושלמי לא קשה כלל דכיון דברייתא היא תני שפיר אריכות לשון בחנם אבל לא במתני' : [שם] אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב משום דעני אין לו כרים וכסתות אלא ספסל וס"ד דאין חייב להסב [דאין] דרך חירות בכך (ו) קמ"ל : [שם] ולא יפחתו לו מד' כוסות פירוש גבאי צדקה לא יפחתו לו (*ד') [*מד'] כוסות כנגד ד' לשוני גאולה [*והוצאתי אתכם . והצלתי אתכם . וגאלתי אתכם . ולקחתי אתכם . מ"י] וקשה דא"כ (*שמא) [*לימא. מ"י] (ז) ליבעי ארבע לחמים לכך י"מ כנגד ד' כוסות האמורים לישועה(ירושלמי)מנת חלקי וכוסי.כוס רויה.כוס ישועות דמשמע תרי: [שם] ואפילו [*המתפרנס] מן התמחוי דהיינו עני שבעניים דתנן במסכת פאה (פ"ח מ"ז) מי שיש לו מזון ב' סעודות לא יטול מן התמחוי מ"מ אם לא יתנו גבאי צדקה ימכור מלבושיו עבור ד' כוסות ולא נראה לרבינו יחיאל דמאי קמ"ל פשיטא כיון דמחויב בד' כוסות מה לי עשיר מה לי עני וע"ק דמשמע דקאי אגבאי צדקה שיתנו לו מן התמחוי דהא קאי אלא יפחתו לכן נראה לרבינו יחיאל דמיירי שיש לו מזון ב' סעודות ואמרי' מי שיש לו ב' סעודות לא יטול מן התמחוי ואם לא בשביל ד' כוסות לא היה נזקק ליקח מן התמחוי ובשביל ד' כוסות קאמר שיתנו לו גבאי צדקה אפילו מן התמחוי וכן משמע בירושלמי [בפירקין הל"א] ר' חייא בר' יודן לפי שאין ערב לו לאדם ליקח מן הקופה של צדקה כאן אפילו מן התמחוי : מאי איריא ערבי פסחים כו' ואם תאמר ליתני ליה תנא בפסח קאי כדמתני פרק כל שעה [*דף לו.] גבי אין אופין פתין גריצין [ביצה כב:] וי"ל דהתם גבי אפייה דלא שייכא בשבת אלא בי"ט דרך להניח שאר י"ט ולשנות פסח הואיל ובפסח קאי (ח) אבל הכא כיון דשייך גם בערבי שבתות וימים טובים אין לו להניח ערבי שבתות וערבי ימים טובים בשביל פסח אע"ג דבפסח קאי אך צריך עיון מאי פריך מאי איריא נימא משום סיפא דלא יפחתו כו' [שם ודף ק] ומאן לימא לן דהא ברייתא מתרלתא כו' וקשה וכי משום דקשיא מתני' אברייתא דלעיל נימא דהך ברייתא משבשתא היא וי"ל דסמי חדא מקמי תרתי מקמי ברייתא דקתני לא יאכל בערבי שבתות מן המנחה ולמעלה דמשמע הא סמוך למנחה שרי והכא קתני מט' שעות ולמעלה ומקמי מתני' דקתני ע"פ סמוך למנחה לא יאכל דמשמע הא בערבי שבתות וי"ט מותר לאכול סמוך למנחה ומשמע דהאיא כדברי הכל אף כר' יהודה [שם] ולרב הונא מי ניחא והא אמר ר' ירמיה כו' וא"ה גברא אגברא קא רמית שמא רב הונא לא (היה) [יהיה] סובר הך מילתא דהנך אמוראי י"ל דהכי פריך לדידן דקי"ל דשינויא דרב הונא עיקר (וגם) אית לן שפיר הך מילתא דהני אמוראי והא דקאמר ולרב הונא מי ניחא ה"פ ולשנויא דרב הונא מי ניחא : [שם] הלכתא מכלל דפליגי בהפסקה דתניא מפסיקין לשבתות תימה היכי מוכח מהא דפליגי אף בהפסקה דערב פסח דילמא דוקא בשבת פליג רבי יוסי י"ל דא"כ למה ליה לרבי יוסי למימר אין מפסיקין בע"ש השתא לר' יוסי מתחילין בע"ש כל שכן דאין מפסיקין אלא פשיטא דמיירי אף אהפסקה דערב פסח : [שם] לא נפסיק בירושלמי [בפירקין ה"א] גרסינן א"ל (ר"ג) [א"כ] לא נפסיק כלומר כיון שאתה טועם לא נפסיק שמא יראה ט' : [שם] לא זזו משם עד שקבעו הלכה כרבי יוסי פרשב"ם דבהתחלה דע"פ כ"ע סברי דאין מתחילין אבל בהתחלה דע"ש פליגי ור' יהודה ורבי יוסי הלכה כר' יוסי [עירובין מו:] ועוד דבמתני' סתם לן כר' יוסי דקתני ע"פ לא יאכל משמע הא בערב שבת שרי להתחיל דאותו תירוץ הוא עיקר דאמרינן לעיל אלא מחוורתא כרב הונא וכה"ג כתוב גבי ההוא דערבי שבתות ואפי' ר' יוסי לא קאמר אלא היכא (*דאתחיל) [*דהתחיל] אבל אתחולי לא וקשה (ט) דלכאורה משמע בשמעתין דשני מחלוקות הם דפליגי בהתחלה ופליגי בהפסקה ועוד דקאמר בסמוך בשלמא הא דתניא ושוין שאין מתחילין משכחת לה בערב פסח משמע אבל בע"ש פליגי בהתחלה ורבינו יחיאל מיישב הה"ג דה"ק ואפילו רבי יוסי לא קאמר דסבירא לן כוותיה אלא היכא דהתחיל כו' דלהתחיל לא סבירא לן כותיה דהע"ג דר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי היינו היכא דלא איתמר כמאן הלכה אבל הכא איתמר דאין הלכה כמותו בהתחלה דכי היכי דפסקינן הלכה כרבי יהודה בע"פ ו] היינו לענין הפסקה [*ה"נ הא דפסק [הלכה] כר' יוסי בע"ש היינו לענין הפסקה] ולפי זה נכון להחמיר שלא לאכול מט' שעות ולמעלה בע"ש ובעי"ט אם לא התחיל לאכול קודם ט' : [שם] אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כרבי יהודה ולא כר' יוסי כו' (י) תימה וכי תנא הוא לחלוק על ר' יהודה ור' יוסי י"ל דאיכא תנא שלישי שסובר שמואל כמותו כדאיתא בירושלמי זו דברי רבי יהודה ורבי יוסי אבל חכמים אומרים פורס מפה ומקדש : [שם ע"ב] מאי לאו לעקירת שולחן לא למפה ואם תאמר ודקארי לה מאי קארי לה י"ל דס"ד מדקאמר כך מפסיקין להבדלה וגבי הבדלה לא שייך פריסת מפה דדוקא גבי קידוש שייך פריסת מפה משום יקרא דשבתא אבל גבי הבדלה לא שייך כ"א עקירת שולחן ולכן היה סבור דהא דקאמר נמי כשם שמפסיקים לקידוש ר"ל לעקירת שולחן ומ"מ מסני לא (למפרס) למפה (פי') גבי קידוש הא כדאיתא והא כדאיתא . ממה"ר פרץ : [שם] תניא נמי הכי ושוין כו' ואם הביא פורס כו' וטעמא כי היכי דליתי סעודה ביקרא דשבתא וי"ם דגרסי בתר מילתיה דשמואל תניא נמי הכי ואין נראה מה ענין הברייתא לסיועי לשמואל והא לא מיירי הברייתא כלל בהפסקה לכן נראה דגרסינן תניא נמי הכי בתר עובדא דרבה בר בר חנה כפ"ה ורבינו יחיאל מיישב דגרסינן שפיר בתר מילתיה דשמואל והכי מייתי סייעתא לשמואל דכי היכי דמהני פריסת מפה לענין הבאת שולחן ונעשה נמי כמי שסילקוהו וחזרו והביאוהו כמו כן יועיל לענין הפסקה (יא) כמו עקירת שולחן והיינו כשמואל (יב) [וקשה] דהכא משמע דאין מביאין את השולחן קודם קידוש ובשבת פרק כל כתבי [*דף קיט:] אמרינן שני מלאכים מלוין לו לאדם מבית הכנסת עד ביתו בערב שבת מצא שולחן ערוך מלאך טוב אומר יהי רצון שיהא לשבת אחרת כך כו' אלמא משמע שיש לו לסדר השולחן קודם קידוש וי"ל דודאי ערוך היה קודם קידוש אלא מונח הוא במקום אחר שלא במקום סעודתו עד לאחר קידוש ודוקא בימיהם שהיה להם שולחנות קטנות והיו יכולים להביא שולחן קטן לכל א' ואחד לאחר קידוש בלא הפסק בין קידוש לסעודה אבל עתה שאין לנו רק שולחן גדול אם לא היו מביאין אותו עד לאחר קידוש היה הפסק גדול בין קידוש לסעודה : ומה שאנו משימין המפה על הלחם בליל שבת זהו כדי לעשות הכירא שלאחר קידוש מסלקין המפה כי היכי דליתי סעודתא ביקרא דשבתא מיהו מה שאנו משימין המפה על הלחם שחרית לאו היינו מהאי טעמא דהאי טעמא לא שייך רק בליל שבת דאז הויא הכנסת שבת (יג) ויש ליתן טעם דהיינו שלא לבייש את הפת דאם היה הפת מגולה בלא מפה יהיה בושת לפת דבכל יום מברכין על הפת קודם ליין ועכשיו אנו מקדימין לברך על היין וממה"ר אברהם שמעתי שאם היה הפת מגולה היה צריך לברך על הפת קודם ליין משום דאקדמיה קרא דכתיב ארץ חטה וגו' כדמשמע בברכות [מא.]: [שם] כאן קודם ט' דשוין שמתחילין ואם תאמר פשיטא דמותר לכתחלה קודם ט' וכי תעלה על דעתך שאסור להתחיל מן השחר וי"ל דס"ד אמינא דאסור להתחיל סמוך לסוף ט' כיון שיודע שלא לגמור סעודתו קודם ט' קמ"ל דמתחילין לכ"ע ואוכלין עד שתחשך אפי' לר' יהודה כיון שהתחילו בהיתר : [שם] ידי יין לא יצאו פי' אם יש להם יין בביתם חייבין לחזור ולברך בפה"ג דכיון דאיכא שינוי מקום צריך לברך אבל אם לא היה שינוי מקום משמע דאין צריך לברך דיין (שלפני) [של] קידוש דלפני סעודה פוטר יין שבאמצע סעודה וה"ה ליין של הבדלה (יד) אם הבדיל לאחר שנטל ידיו לאכול סעודתו במוצאי שבת דפוטר יין שבתוך הסעודה : [שם] ושמואל אמר [דף קא] אף ידי קידוש לא יצא משום דאין קידוש אלא במקום סעודה (טו) דכתיב וקראת לשבת עונג במקום קריאה דהיינו קידוש שם תהא עונג : [שם] כדי להוציא בניו ובני ביתו והע"ג דאמר [ר"ה כט.] כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים יד"ח ה"מ באדם שאינו בר חיובא כלל כגון קטן אבל גדול שהוא בר חיובא אע"פ שיצא כבר בבית הכנסת מחויב בדבר קרינן ביה דכל ישראל ערבים זה בזה ולכך יכול להוציא בניו ובני ביתו (טז) וה"נ אמרינן בר"ה [שם] כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין משום דהוי ברכת נהנין (יז) ובהאי לא הוי מחויב בדבר להוציאם כיון שיצא כבר והכא גבי קידוש אע"פ שיש ברכת בפה"ג מ"מ כיון דא"א לקדוש בלא ברכת היין ז] יכול להוציאם אע"פ שיצא : [שם] דאכלו ושתו וגנו בבי כנישתא (יח) וקשה דאמר [מגילה כח.] (יט) [אין] אוכלין

בגדי ישע

תוספות ערבי פסחים (א) א"נ נקט ערבי כו' . ובתוס' כתבו עוד תירוץ אחר א"נ ע"פ ראשון ושני : (ב) כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו . ופי' מהרי"ו הטעם דכמו ששם בכלה מברכין ז' ברכות כן במצה מברכין ז' ברכות קודם אכילתה: (ג) וי"ל דהתם מיירי באותה סעודה עצמה . דבאותה סעודה אדם נזהר ואינו אוכל כל שבעו כדי שיאכל מצה לתיאבון אבל מבעוד יום אין אדם נזהר ואוכל כל שבעו וסובר שעד הלילה יתאוה ואדרבה יהיה שבע יותר כי יתברך המאכל במעיו כן הוא לשון התוס' : (ד) י"ל כיון דמפסיק באגדתא כו' . והתוס' כתבו עוד תירוץ אחר דשתיה א"א להזהר : (ה) אפ"ה אינו יכול לאכול בפסח עד שתחשך . וטעמא משום דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה ומצה ומרור איתקשו לפסח כן הוא בתוס' . אפ"ה אינו יכול לאכול בפסח עד שתחשך ולא נראה דא"כ מאי פריך בגמ' מאי איריא ע"פ כו' נימא דנקט ע"פ משום דאז אסור עד שתחשך משא"כ בשאר י"ט כצ"ל ואגב החידוש שונה בטוב עד שתחשך ר"ל דאגב אורחיה חזר ושנייה הכא בקיצור והכא אגב אורחיה הוא והתם העיקר ע"כ ליכא למיפרך מתני' דאיזהו מקומן ל"ל וק"ל עי' בחכמת שלמה : (ו) קמ"ל . ובתוס' כתבו עוד פי' אחר וז"ל וי"מ דאדלעיל קאי עד שתחשך ואפי' עני שבישראל פי' ואפי' עני שלא אכל כמה ימים לא יאכל עד שתחשך עכ"ל : (ז) ליבעי ד' לחמים לכך י"מ כו' . מכח סברא זו יתורץ שלא תקשה דברי רש"י אהדדי דבריש מכילתא פי' ד' כוסות כנגד ד' לשונות של גאולה ולקמן דף ק"ח סוף ע"א כתב וז"ל ד' כוסות ג' כוסות שנאמרו בפסוק זה וכוס פרעה בידי וגו' ורביעי בהמ"ז וס"ל לרש"י דצריכין אנו לכל הדרשות דאי משום ד' לשונות גאולה ה"א יקח ד' לחמים ואי משום דרש של ג' כוסות הנזכרים בפסוק של וכוס פרעה לא הוי נשמע כלום חדא דמאן לימא לן דיקח כנגדן מאחר דאינם רומזין על גאולת ישראל ממצרים ועוד דשמא לא נקח אלא ג' עם כוס בהמ"ז אבל השתא שנשמע מד' לשונות של גאולה דצריך ליקח ד' תקינו חז"ל ליקח ד' כוסות מאחר שהם נזכרים ג"כ אצל שום גאולה דהיינו גאולת יוסף שמכח פתרון חלום זה נתגדל ויצא מבית האסורים למלוך : (ח) אבל הכא כיון דשייך ג"כ בע"ש כו' . והתוס' כתבו עוד תירוץ אחר דהכא דאיכא למטעי ולמימר דדוקא נקט ע"פ משום חיובא דמצה לא ה"ל למתני ע"פ : (ט) דלכאורה משמע בשמעתין דשני מחלוקות הם . ר"ל דהא אותו תירוץ הוא עיקר דמתני' אתיא כר' יוסי ובא להשמיענו דבע"פ לא יתחיל משמע הא בע"ש יתחיל : (י) תימה וכי תנא הוא לחלוק על ר' יהודה ור' יוסי . ורשב"ם כתב דא"ל לשמואל הלכה כר' יוסי אלא שבא להחמיר על דבריו שלא לגמור סעודה קודם קידוש והתוס' כתבו דבחנם דחק לפרש כן דשמואל סובר כחכמים דהכי איתא בירושלמי כו' וכ"כ לעיל הר"ן : (יא) כמו עקירת שלחן והיינו כשמואל . ומה שהקשה לעיל וכי תנא הוא לחלוק כו' לא קשה מידי לרבינו יחיאל דהא שמואל סובר כהך ברייתא וכ"כ לעיל הר"ן אלא שלעיל מקשה לפי גירסת ספרים שלנו שכתב בהם תנ"ה בתר עובדא דרבה בב"ח כגי' הקונט' : (יג) ויש ליתן טעם דהיינו כו'. ובתוס' עוד טעם אחר שהוא זכר למן שלא היה יורד בשבתות וימים טובים והיה טל מלמעלה ומלמטה והמן בינתיים עכ"ל : (יד) אם הבדיל לאחר שנטל ידיו . וכ"כ לעיל המרדכי בפ' כיצד מברכין סי' קמ"ד ע"ש והרא"ש כתב דאף אם הבדיל קודם שנטל ידיו אם הבדיל במקום סעודה אין צריך לברך על היין שבתוך המזון דהא רב ס"ל דיש קידוש שלא במקום סעודה וא"כ אין חילוק בין קידוש להבדלה עכ"ל וכ"כ ר' יונה בפרק כיצד מברכין דף ל"ד ע"א ע"ש : (טו) דכתיב וקראת לשבת עונג כו' . כ"כ רשב"ם וכ"ה ברי"ף וכתב עוד רשב"ם דג"כ סברא הוא מדאיקבע קידוש על היין כדתניא זכרהו על היין מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע דחשיב עכ"ל : (טז) וה"נ אמרי' בר"ה כל הברכות כולן כו' . הרי"ף הביא להך ברייתא לעיל : (יז) ובהאי לא הוי מחויב בדבר להוציאם . ז"ל הר"ן לעיל חוץ מברכת הלחם והיין ושאר ברכת הפירות שאינן אלא הנאות מן העוה"ז בלא ברכה ובזו אין כאן ערבות שאין זה חובת האדם לא ליתהני ולא ליבריך עכ"ל : (יט) אין אוכלין ושותין כו' . ז"ל תוס' אע"ג דאכילה ושתיה של מצוה מותר כדאמרי' בירוש' שהיו אוכלין שם בקידוש החודש וגם עכשיו נוהגין לשתות כוס של הבדלה

באורי הרמ"ב א] דמותר לאכול כדפריסית בשבת . כצ"ל [וכן הגי' במ"י] והוא שם בהגהת מרדכי האחרונים ויש לקיים גם הגי' שלפנינו משום דבדבריו שם עיקר ראייתו להתיר הוא מדמותר לאכול סעודה ג' בשבת ע"ש : ב] חמץ אסור משש שעות ולמעלה . כדכתבו התוס' לעיל כ"ח ב' ד"ה ר"ש דאפי' לר"ש איכא איסור דאורייתא מגו עשה דתשביתו ואפי' להמחבר ספ"ק דלא ס"ל כן עכ"פ מודה דאיסור דרבנן מיהא איכא ע"פ הירושלמי שהביא ע"ש ועיין בתי"ע סי' כ"ח בב"ש סוף ס"ק כ"ג : ג] משום מצה עשירה . מפא"כ בלקות שבאמרו מהמון שלא לבש מצה דהע"ג דאין יוצאין בהן ידי חובת מצה ע"פ אסורין כל היום היין ש"ב לכן טעם מצה כמ"ש המהרש"א ז"ל : ד] כדי שיאכל מצה לתיאבון . פי' דבמתני' ע"כ משום ה"ט הוא ולא משום קידוש וסעודת יו"ט דהא מה"ט מודה הכא ר' יוסי אליבא דר"י הו ג"כ אפי' סמוך למנחה נמי אסור אליבא דר"ס : ה] לפי שבני מעים פתוחין לאכילה . ובתוס' כתב טעם אחר וז"ל דבאותה הסעודה אדם נזהר כו' וגם סברא זו כתב וז"ל ואדרבה יהיה שבע יותר כו' והוא ענין פי' אחר ובתירוץ הספר ומ"ב התוס' בסמוך וז"ל אבל בשתיה א"א להזהר קאי לפי תירוץ הראשון ומה שסיימו התוס' וז"ל א"נ מבין הראשון לשני דייק דאיכא אגדתא כו' קאי לפי תי' ב' כנ"ל ע"ש והספר תפס רק תי' השני : ו] היינו לענין הפסקה . מלשון הספר הוא וצריך להוסיף כמו כן פסקינן הלכה כר' יוסי בע"ש היינו לענין הפסקה אבל בהתחלה לא : ז] יכול להוציאם כו' . והוא בברכת בפה"ג וקידוש אבל בברכת המוציא אין יכול להוציאם כ"א במקרב הפת דאז ס"ל דיש כיון ודלקמן ועי' תוס' ע"ש :

[ואין] שותין בבהכ"נ ואין ישנים בהם ואין לומר משום דבתי כנסיות של בבל על תנאי הן עשוין דהיינו דוקא בחורבנם אבל בישובן אין תנאי מועיל כדמשמע במסכת *תענית [צ"ל מגילה] דקאמר (כ) לאו משום זילחא דמיטרא (וזילחא דמטודה) דאין נכנסין בבהכ"נ בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים אלא משום דשמעתא בעי צילותא ואם היה התנאי מועיל אף בישובן א"כ אמאי אין נכנסין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים דהא בבבל איירי אלא ודאי בישובן אין מועיל שום תנאי וא"כ היכי אכלו ושתו בבי כנישתא (כא) וי"ל דלאו דוקא בבי כנישתא אלא בבית הסמוך לבהכ"נ קאמר ומ"מ לא הוי קידוש שלא במקום סעודה שהיו שומעין הקידוש במקום שהיו אוכלים שם : [שם] אדאזליתו לביתייכו איתעקרא לכו שרגא ובקידושא דהכא לא נפקיתו (כב) פי' כי צריך נר לקידוש (כג) אבל משום סעודה אין חששא כי יכולין לאכול בלא נר : [שם] כקולי דרב [לא הוה] עביד וא"ת הא אמרינן [עירובין ו:] העושה כחומרי זה וכחומרי זה עליו הכתוב אומר והכסיל בחשך הולך ה"מ בתרי חומרי דסתרי אהדדי כפ"ה והשתא כיון דהני אמוראי בתראי רב הונא ורבה כולהו סברי כוותיה דשמואל דאין קידוש אלא במקום סעודה נראה לפסוק הלכה כשמואל ולא כרב ומה שרגילין בארץ אשכנז לקדש על היין בבהכ"נ וליכא מאן דאכיל התם אמר רבינו נסים גאון דיש ליישב מנהגם ופי' כיון דבשעת קידוש דעתם לאכול במקום אחר הוי כקידוש במקום סעודה *ושמואל מודה בכה"ג כדאמר בירושלמי [ברכות פ"ו] מאי דאמר שמואל כשאין דעתו לאכול במקום אחר

[*ועל תירוץ זה יש להשיב תשובות חבילות וי"ל מנהג אבותינו בידינו עכ"ל מרדכי ישן וכל מה שכ' במרדכי שלפנינו ושמואל מודה כו' עד והרוקח אינו שם אך מ"ד כתב והרוקח כו'] :

אבל אם דעתו לאכול במקום אחר שפיר נפיק ואם תאמר הא תלמודא דידן פליג אירושלמי (כד) דהא פריך לשמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא ואי איתא כירושלמי לימא משום דדעתם לאכול בביתם (כה) נפקי שפיר בקידוש דבי כנישתא ועוד אמר ליה רבה לאביי טעימו הכא מידי [*כו'] ובקידושא דהכא לא נפקיתו כו' ומאי קאמר והלא היה בדעתם של התלמידים לאכול בביתם (כו) א] י"ל דלא פליג דהירושלמי מיירי מפינה לפינה ובהא ודאי נפיק שפיר כשדעתו לאכול בפינה אחרת ושמעתין מיירי מבית לבית ושם אין מועיל דעתו לאכול וא"ת (כז) והאמרינן לעיל במילתיה דשמואל אף ממקום למקום בחד ביתא ואפ"ה קאמר דלא נפיק י"ל דממקום למקום דשמעתין היינו מחדר לעליה או מחדר לחדר שיש חילוק מחיצות אבל מפינה לפינה מהני שפיר כיון שדעתו לאכול במקום אחר והא דאמרינן בסוכה [בירושלמי הלכה ה] מי שסוכתו עריבה עליו מקדש בביתו ואוכל בסוכתו והתם איכא מחיצה של סוכה מפסקת י"ל דהתם אין המחיצה עשויה להשמים אלא לשם מצות סוכה והוה כמו מפינה לפינה בלא מחיצות. והרוקח כתב דאם אכל לאחר הקידוש כזית יכול לאכול בבית אחר בלא קידוש (כח) ואם הדליק נרות בביתו ורוצה לאכול בחצר ב] יקדש במקום שחפץ לאכול ע"כ. ועתה נהגו לעשות קידוש לאותן אלמנות דהא יוצאות שפיר דלדידהו הוי קידוש במקום סעודה ולכשיחזור בביתו חוזר ומקדש במקום סעודה אפילו אם הוא יחיד בביתו שהרי לא יצא בקידוש שעשה שלא במקום סעודתו וכתב מור"ם דהמקדש בבהכ"נ לא ישתה וה"ר שמואל היה אומר בשם השר מקוצי דמותר המקדש לשתות במקום אחר ולא חשיב כשותה קודם קידוש וראיה מדאמרינן לעיל [דף ק:] ידי יין לא יצאו פי' דצריך לחזור ולברך בפה"ג משום שינוי מקום הא ליכא שינוי מקום היה יוצא ידי יין וע"כ מיירי ששתה דאי בלא שתה היכי נפיק אף באותו מקום כיון דאיכא היסח הדעת אלמא משמע דמותר לשתות אף כי עושה קידוש שלא במקום סעודה ואפילו לשמואל דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה מ"מ יש להוכיח מדאמרינן אף ידי קידוש משמע דכ"ש דידי יין לא יצאו ואף אם לא היה צריך לחזור ולקדש מ"מ אם ירצה לשתות יין יברך על היין (כט) אבל אינו אסור לשתות דכמו כן שייך לדקדק כמו מדברי רב ומ"מ נהגו העולם להחמיר על עצמם שלא לשתות עד שמקדשין במקום סעודתן (ל) ולעשות נמי ברכת המוציא פשיטא דאסור דהיינו ברכת הלחם דאמר [ר"ה כט:] לא יפרוס לאורחין אא"כ אוכל עמהם וכמו כן אדם העושה תענית חלום בשבת לא יעשה ברכה לבני ביתו (לא) דכיון דליכא רק ברכת בפה"ג (לב) שמא הוי כמו ברכת היין דאינו יכול להוציא אחרים כיון שאינו (*אוכל) [*מוציא. מ"י] הוא עצמו : [שם] שינוי יין אין צריך לברך בפה"ג דוקא בפה"ג אבל צריך לברך הטוב והמטיב על השני כדאמרינן פרק הרואה [דף נט:] אמר רב יוסף בר אבא א"ר יוחנן אע"פ ששינוי יין א"צ לברך אבל מברך עליו הטוב

בגדי

והמטיב והא דמברכין הטוב והמטיב על היין היינו דוקא כשהשני משובח יותר מן הראשון וכן משמע בירוש' (ברכות ספ"ו) (לג) דאמר רבי אבא בר רב הונא יין חדש ויין ישן צריך לברך *ולכך נקט יין ישן אחרון לאשמועינן שיהא האחרון משובח יותר מן הראשון אבל אם אינו משובח יותר לא מברכין הטוב והמטיב כך פ"ה *ול"נ דקא (אמר) [אמרי'] בירושלמי דברכות [שם] מברך אבל חביתא וחביתא (לד) משמע אפילו בכל ענין ואף אם יהיה האחרון גרוע לכ"ע לר"ת דמברך הטוב והמטיב ג] אפילו האחרון גרוע יותר מן הראשון לפי שעל רבוי ייגות מברך הטוב והמטיב ובלבד שלא יהא גרוע יותר מדאי מן הראשון (לה) אבל יין לבן מברך הטוב והמטיב ד] אפילו גרוע הרבה יותר מן הראשון לפי שהוא בריא לגוף יותר מן האדום (לו) והא דמברכין הטוב והמטיב היינו דוקא כי איכא אחר בהדיה כדאמר בפ' הרואה [שם] הטוב לדידיה והמטיב לאחריני אבל היכא דליכא אלא הוא ה] לא מברך הטוב והמטיב ומה"ט יש שרוצים לומר דאע"ג דקי"ל [שם מב:] דיין שבתוך הסעודה כל אחד מברך לעצמו מ"מ ברכת הטוב והמטיב אחד מברך לכולם שאם היה מברך כל אחד לעצמו אם כן הוה ליה כל אחד יחידי ולא מברך יחידי הטוב והמטיב. ורבינו יחיאל פי' דגבי הטוב והמטיב נמי כל אחד מברך לעצמו כמו בברכת בפה"ג דהא שייך שפיר טעמא דהתם [שם מג.] לפי שאין בית הבליעה פנוי והא דאמרינן הטוב לדידיה והמטיב לאחריני לא שיהא צריך לפטור אחרים מברכתן אלא בעינן שיהנה מאותו דבר שחבירו נהנה ממנו והרי כולן נהנין ששותין ממנו וכן משמע (בירושלמי דפ') [בפרק] הרואה דאמרינן התם אמרו לו ילדה אשתך זכר מברך הטוב והמטיב משום דהוי מטיב לאחריני דאשתו נהנית בדבר ואע"פ שאין אשתו באותו מעמד דמי לא עסקינן שהיה בעלה בעיר אחרת כששמע ואז אין אשתו יוצאה באותה ברכה כיון שאינה שומעת אלא ודאי ש"מ כיון שנהנית ממה שהוא נהנה מברך הטוב והמטיב כדפרישית והקשה רבי' נסים גאון (לז) אמאי לא מברכינן הטוב והמטיב על שינוי פת דבשלמא על שינוי בשר שבתוך הסעודה ניחא דהא על הראשונה נמי ליכא ברכה אבל מפת דמברך בראשונה ברכת המוציא למה אין מברך על השניה הטוב והמטיב ואומר ר"ת דשאני יין דאית ביה תרתי מסעד סעיד ומשמחי משמח אבל פת סעיד ולא משמח [שם לה:] ועוד י"ל לפי שתיקנו ברכת הטוב והמטיב על הרוגי ביתר שנתנו לקבורה [שם מח:] ושבצרו כרמיהם מדמם כדאמרי' בגיטין [נז.] ולכן נתקנה על היין שהוא אדום כמו דם ועוד זכר לבצירת כרמיהן וכתב ראבי"ה נראה היכא דשתו יין חדש ויין ישן מיבעי ליה למיהדר ולברוכי בפה"ג ולא הטוב והמטיב אלא בשינוי יין דתרווייהו חדשים או ישנים והכי איתא בירושלמי אבא בר רב הונא אמר (לח) יין חדש ויין ישן צריך לברך בפה"ג שינוי יין א"צ לברך בפה"ג אלא הטוב והמטיב [*א"ה בסי' קנ. מ"י]: ו] והמיי' חולק פ"ד דברכות ה"ט: [שם ע"ב] הא דאמרי' שינוי מקום צריך לברך לא אמרו אלא בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומם דכיון דיכול לברך ברכה של אחריהם בכל מקומות שירצה א"כ כסעודה אחרת דמי. אבל דברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן א"צ לברך מ"ט לקיבעיה קמא הדר שהרי גומר סעודתו הוא ולא הוי כסעודה אחרת כיון שצריך לברך לאחריהם במקומן (לט) וי"מ לקיבעיה קמא הדר שאם לא יאכל כאן יצטרך לחזור למקום קביעות סעודתו לברך ברכה של אחריו ופ"ה דדברים הטעוני' היינו ז' המינים וכ"פ המיי' [רפ"ד מברכות] וראבי"ה (מ) וא"ת א"כ אמאי איתותב ר' יוחנן לעיל לישני דמיירי בדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומן ומש"ה קאמר דא"ל לברך ובריית' דקתני צריך לברך מיירי בדברים שאין טעונים כו' ותירץ בקונ' דר' יוחנן הוי אמורא וא"כ הו"ל לפרש דבריו יותר מן הברייתא אלא ש"מ מדלא פירש המיירי בכל ענין ואפילו בדברים שאין טעונין ולא נראה דהא שפיר פי' דבריו דמיירי בדברים הטעונים כיון שהזכיר יין דמשמע דשינוי מקום ושינוי יין הוו בחד מילתא ואע"ג דבברייתא נמי מזכיר יין מ"מ כיון שלדברי הברייתא הן חלוקין דשינוי יין ושינוי מקום אין כוללן יחד לא משמע דהא מיירי כי אם בחד מילתא אבל ר' יוחנן שכוללן יחד משמע שפיר דמיירי ביין וע"ק דהיכי פליג רב חסדא לכל רבותיו לרב ושמואל דאמרי לעיל [דף ק:] ידי יין לא יצאו ויין הוי מדברים הטעונים לפ"ה וע"ק דבירושלמי [ברכות ספ"ו] אמר היה אוכל במזרחה של תאנה ובא (מא) [לאכול] למערבה צריך לברך ותאנה הוי מז' המינין אלמא משמע דגם בז' מינין צריך לברך בשינוי מקום לכן נראה לר"י ולרב אלפסי דדברים הטעונין היינו פת לחוד והא דנקט דברים לשון רבים היינו משום ה' מינין שעושין מהן פת ועוד דטובא

[*אע"ג דבירושלמי מיירי לענין בפ"ה כדמייתי לקמן בסמוך מ"מ מייתי ראיה דלענין שינוי ברכות בעינן שהשני משובח וה"ה לענין ברכת הטוב והמטיב. כ"ל מולי ש"ן]:

ישע

הבדלה וברית מילה מ"מ שאינה של מצוה ושינה אסור : (כ) לאו משום זילחא דמיטרא היו נכנסין בב"ה דאין נכנסין בב"ה כו' כצ"ל וכ"ה במ"י ובדפוס קטן : (כא) וי"ל דלאו דוקא בבי כנישתא כו'. והר"ן כתב לעיל עוד תירוץ אחר דאפשר דאורחין מותרין שמצות הרבים היא שאוכלין שם מקופת הצדקה של בני העיר : (כב) פי' כי צריך נר לקידוש. והרא"ש דחה זה וז"ל יש רוצים להביא ראיה מכאן שאין מקדשין אלא לאור הנר ומפרשין מתעקרא לכון שרגא ולא תוכלו לקדש בלא נר וליתא דה"פ ולא תאכלו בלא נר אבל אם היו רוצים לאכול בלא נר היו יכולין לקדש עכ"ל : (כג) אבל משום סעודה אין חששא. ועיין בתה"ד סי' מ"ג ובכתביו סי' קנ"ח : כחומרי דרב עביד. כצ"ל : (כד) דהא פריך לשמואל ל"ל לקדושי כו'. ז"ל ספר ברכת אברהם דף צ"ב ויש להקשות דלעולם אימא לך דהתנאי והדעת מועיל אף בשינוי ב' בתים ואפ"ה שפיר קפריך ולשמואל כו' ל"ל לקדושי בבי כנישתא כלומר דאפי' אם כוונתם לצאת בזה הקידוש בעד האכילה שיעשו כ"א בביתו דבכה"ג מועיל התנאי והדעת אפי' בשינוי ב' בתים מ"מ למה להם להרחיק הקידוש ממקום הסעודה היה להם לקדש כ"א בביתו ובפרט להוציא בני ביתו כדקאמר תלמודא אליבא דרב וא"כ איכא תרתי לטיבותא חדא דאינו מפסיק ומרחיק הקידוש מהסעודה שנית דמוציא בניו ובני ביתו ונראה לתרץ דמ"מ הא עדיפא לקדש בב"ה להוציא את שאינו בקי כמעט הת"ת ע"ק ועי"ל דמ"מ הא עדיפא לקדש בב"ה לאשמועינן הלכה למעשה דהתנאי והדעת מועיל אפי' בשינוי ב' בתים דבכה"ג היה משמיענו הידוש ועוד כדי שלא יבא לחזור ולקדש בכה"ג אם קידש שלא במקום סעודה על תנאי ודעת דלפ"ז הוי ברכה לבטלה הקידוש השני וראיה לזה דמהני טעמי אמרי' המוציא ולא מוציא אע"ג דבמוציא כ"ע ל"פ כו' עכ"ל ועש"ב : ואם איתא דירושלמי לימא משום דדעתא כו'. כצ"ל וכל הפלפול הזה הוא בתוס' דף ק' ע"ב בד"ה ידי קידוש ובאשר"י ולעיל בר"ן דף רמ"ז ע"ב : (כה) נפקי שפיר בקידוש דבי כנישתא ועוד דא"ל כו'. כצ"ל : (כו) י"ל דלא פליג דהירושלמי מיירי מפינה לפינה כו'. תימה גדולה א"כ הדרא קושיא לדוכתיה מה שרגילין לקדש יין בבהכ"נ וליכא כאן דאכל התם והנה הסמ"ג במצות עשה כ"ט כתב בזה"ל אומר רב נסים גאון דאם קידש במקום א' כדי לאכול בבית אחר שזה נחשב במקום סעודה ומביא ראיה מהירושלמי דלולב וערבה דקאמר מי שסוכתו עריבה עליו מקדש בליל א' של סוכות בביתו ואוכל בסוכתו ואומר שם דלא פליגי אדשמואל דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה דהכא שאני שדעתו לאכול בבית אחר עכ"ל ע"כ נלע"ד שדברי ר"ן גאון שמביא הספר הם עד שפיר נפקי ומואם תאמר הא תלמודא דידן כו' ואילך הם דברי הספר וכן מצאתי בהדיא כן באשר"י שמביא דברי ר"ן גאון שהביא ראיה מהירושלמי שאם היה דעתו לאכול במקום אחר דשפיר דמי ואח"כ כתב הרא"ש מדיליה וז"ל דלכאורה נראה דהירושלמי פליג אגמ' דידן דלפי הירושלמי מאי קאמר לשמואל למה לקדושי בבי כנישתא לימא להוציא בני העיר שדעתם לאכול בביתם אלא שיש לפרש דה"ק לשמואל למה מקדשין בבי כנישתא דאתי למטעי ונפיק מינה חורבא דמאן דחזי סבר שיש קידוש שלא במקום סעודה שלא יעלה על לבם לומר להוציא את מי שדעתו לאכול בביתו ומשני דלא אתי למטעי שיבינו הכל שהוא להוציא האורחים שבבהכ"נ ומיהו בהא פליגי אגמ' דידן כו' עד מיהו יש לתרץ דלא פליג והתיא דירושלמי מיירי כו' עד והשתא פריך שפיר לשמואל ל"ל לקדושי בבי כנישתא כי אין תנאי מועיל לצאת בביתו ומהשתא הוי ברכה לבטלה אם אין שם אורחין כו' עכ"ל הרא"ש הרי דפתח בדברי ר"ן גאון ופילפל אח"כ בסוגית גמ' דילן וירושלמי עד שהעלה וסיים דהוי ברכה לבטלה אם אין שם אורחין וכך הם המשך דברי הספר ג"כ ודו"ק ובענין עיקר הטעם למה מקדשין בבהכ"נ עי' בטור סי' רס"ט ובב"י שם ותמצא הרבה טעמים ע"ז : (כז) והאמרי' לעיל דמלתא דשמואל אף ממקום למקום. וא"ת דלמא שם מיירי בשאין דעתו לאכול אבל אי היה דעתו לאכול הוי מועיל וי"ל דזה לשון הגמ' סבור מינה ה"מ מבית לבית אבל ממקום למקום לא אמר להו רב ענן כו' וא"כ ע"כ מיירי כשדעתו לאכול דהא ע"כ מבית לבית אף בשדעתו לאכול לא מהני כמ"ש לעיל בסמוך וק"ל : (כח) ואם

הדליק נרות בביתו ורוצה לאכול בחצר כו'. זה חולק אדברי הספר לעיל שכתב שצריך לקדש לאור הנר אלא כדעת הרא"ש שהבאתי לעיל שפי' מתעקרו לכו שרגא ולא תוכלו לאכול בלא נר כן סובר הרוקח ואכתי קשה מה שהוא מתיר לאכול בלא נר וי"ל דעדיין ביום הוא היה מתיר דא"צ לנר דאין נר בא אלא משום שלום בית והאיכא : (כט) אבל אינו אסור לשתות. והרא"ש והטור סי' רס"ט כתבו דאסור לשתות אלא יתן לתינוק וש"ד דהא אמרי' המברך צריך שיטעום לאו דוקא הוא אלא ה"ה נמי אם טעם אחר ש"ד עכ"ל : (ל) ולעשות להם ברכת המוציא. קאי על אלמנות או מי שיצא כבר : (לא) ומ"ש הספר כיון דליכא רק ברכת בפה"ג. כתב רש"ל עלה וז"ל והא דאמרי' לשם ס"פ ראוהו ב"ד בסופו דברכת אכילת מצה וברכת היין של קידוש היום דיכול להוציא אע"פ שכבר יצא שאני הכא מאחר דשייך באותה ברכה א"כ ה"ל כברכת הלל ומגילה כו' אבל היכא שמתענה דאין שייך לאותה ברכה כלל דמי לברכת היין בעלמא ודו"ק ומ"מ צ"ל הא דכתב לא יעשה ברכה לבני ביתו היינו גדולים דאי קטנים אפי' להם פורס כדי לחנכם במצות כדאיתא שם להדיא ודו"ק עכ"ל רש"ל : (לב) שמא הוי כמו ברכת היין. ר"ל בשאר ימים דלא בא משום קידוש והא דאמר שמא משום דאיכא נמי סברא למימר דלא דמיא וכמ"ש הב"י בסי' רע"ג בשם רבינו ירוחם שאע"פ שאינו מברך אלא ברכת הנהנין כיון דמשום דמצוה לקדש הוא מברך מוציא את אחרים : (לג) דאמר ר' אבא ב"ר הונא יין חדש ויין ישן צריך לברך. קשה אדרבה הירושלמי סותר דבריו דמסיים צריך לברך בפה"ג כמו שמביאו בסמוך ראבי"ה וי"ל דהכי אייתי ראיה כשם שאין מברכין בפה"ג על השני כ"א בזמן ששותה הישן באחרון כן הדין לענין שינוי יין וחד מין דאין מברך הטוב והמטיב אא"כ האחרון יותר משובח וק"ל כך מצאתי כתוב בשם הר"מ איסרלס ז"ל אבל אין צורך לכל זה ולא דק שבהדיא משמע בתוס' ובראש דף' הרואה והביאה הב"י בסי' קע"ה דבירושלמי לא נזכר לא בפה"ג ולא הטוב והמטיב אלא שהמפרשים מחולקים בפי' הירושלמי וז"ל הרא"ש י"מ דהא דגרסי' בירושלמי יין ישן ויין חדש צריך לברך בברכת בפה"ג איירי כו' וכ"כ התוס' די"מ דההוא חדש וישן מיירי בברכת בפה"ג כו' הרי מבואר מדאמר י"מ כו' שהירושלמי סובל ב' פירושים ויהיה דעת ראבי"ה שמביא הספר אח"כ כדעת הנך י"מ דפירשו הירושלמי אברכת בפה"ג ודעת רשב"ם שמביא ראיה מירושלמי דדוקא כשהשני משובח כו' הוא מפרש הירושלמי אברכת הטוב והמטיב וק"ל : דאמר ר' אבא ב"ר הונא יין חדש ויין ישן צריך לברך שינוי יין א"צ לברך לפי שהישן טוב מהחדש אבל שינוי יין סתם א"צ לברך ולכך נקט יין ישן כו' כן הגיה רש"ל וכן הוא בתוס'. ול"נ דקאמר בירושלמי דברכות רבי מברך אבל חבית כצ"ל : (לד) משמע אפי' בכל ענין כו'. וז"ל התוס' מיהו יש לדחות שהיה מברך לפי שלא היה מכירו אבל אם ידוע שהשני גרוע לא עכ"ל וכ"כ התוס' בפ' הרואה וז"ל ולפי' רשב"ם יעמידנו הא דרבי במסופק אם אחרון טוב ומספק היה מברך אבל אחד שמא משובח הוא ע"כ וכתב הב"י בסי' קע"ה ומשמע מדבריהם דבמסופק אם האחרון טוב יותר לד"ה מברך הטוב ומטיב ואם הוא גרוע יותר מדאי שאין יכולין לשתותו אלא ע"י הדחק לד"ה אינו מברך הטוב ומטיב כי פליגי כשהאחרון גרוע מראשון אבל יכול הוא לשתותו ע"י הדחק דלרשב"ם אינו מברך ולר"ת מברך ויש לתמוה על הטור שמשמע מדבריו דלרשב"ם אף במסופק אינו מברך ולר"ת מברך במסופק אבל לא בידוע עכ"ל : (לה) אבל על יין לבן מברך הטוב ומטיב. ז"ל רש"ל ולפ"ז ה"ה יין ישן גא"כ חדש דס"ם איכא מעלה שמתוק הוא וכן פסק המיימוני ועיקר עכ"ל (לו) והא דמברכין הטוב והמטיב כו'. כ"ז כולו הוא בתוס' ובראש ובמרדכי לעיל בפ' הרואה : אע"פ שאין אשתו עמו באותו מעמד. כצ"ל : (לז) אמאי לא מברכין הטוב והמטיב על שינוי פת. ולא כראב"ד שפסק דמברכין כמ"ש הר"ן לעיל : (לח) יין חדש ויין ישן צריך לברך בפה"ג. כבר כתבתי לעיל שאינו כן בירושלמי בהדיא א"א שהוא מפרש הירושלמי כן ומ"ש בפשיטות והכי איתא בירושלמי משום דסוגית הירוש' מתפרשת יותר בכך וכמ"ש הרא"ש בפ' הרואה והביאו הב"י בסי' קע"ה עש"ב : (לט) וי"מ לקבעיה קמא הדר. ז"ל רש"ל אין חילוק ביניהם אלא פי' הלשון לקבעא קמיה ודו"ק עכ"ל : (מ) וא"ת א"כ מאי איתותב כו'. כל זה כתב רשב"ם:

בני

באורי הרמ"ב א] י"ל דלא פליג כו'. זהו כתב לדנפשי: אבל אין זה תירוץ על דברי רבינו נסים גאון שבא ליישב המנהג כיון שבשעת קידוש דעתם כו' והכי מבית לבית או מחדר לחדר לא מהני מה שדעתו עליו לפי' זה אבל דברי ר"נ גאון צריך ליישבן כמ"ש הרא"ש וז"ל אלא שיש לפרש כו' דאתי למטעי כו' ולדבריו גם שמואל מיירי בלא היה דעתן מפורש לאכול במ"א והספר הסמיך תירוץ זה ומסיק דבאמת לא מהני דעתו רק מפינה לפינה : ב] יקדש במקום שחפץ לאכול. אע"ג שמקדש במקום שאין הנר כיון דמ"מ יש לו נר בבית שפיר דמי : ג] אפי' האחרון גרוע כו'. ובש"ע סי' קע"ה ס"ב נקטינן דמברכין על כל שינוי יין מן הסתם כו' כל שאינו יודע שהוא גרוע ממנו : ד] אפי' גרוע הרבה כו'. ולדידן דס"ל דאין לברך בידוע שהוא גרוע ממש ממילא ביין לבן אין לברך רק בגרוע קצת אבל לא הרבה דנחת דרגא לדידן ולא מתחלה שותה לבן ואח"כ מביאין יין אדום אין מברכין מן הסתם כ"א בידוע שהוא משובח כ"כ המג"א סי' קע"ה סק"ג : ה] לא מברך כו'. וכ' המג"א ס"ס קע"ה דאף אם מהיין הראשון שותין שניהן ורק מהיין השני שותה רק אחד ג"כ אינו מברך וסכ"ת במרדכי ושכן עיקר ועיין בפ' הרואה שם : ו] וכמיימוני חולק כו'. וכ"ס דעת הטור סי' קע"ה והכי קי"ל בכה"ג ס"ס

מיני פת כגון הבאה בכיסנין וטרוקנין וכיוצא בהן ואע"ג דאיכא מינייהו דאין טעונין רק ברכה מעין ג' מ"מ כיון דמיני מזונות חשיבי צריך ברכה לאחריהן במקומן והשתא ניחא דלא מצי לשנויי דר' יוחנן מיירי בדברים הטעונין דהא מזכיר יין במילתיה ויין הוי מדברים שאין טעונים והשתא ניחא הכל וכן הלכה דאין לך דבר שטעון ברכה לאחריו במקומו אלא פת וכל מיני מזונות ומהאי טעמא בשינוי מקום דידהו א"צ לברך אבל בכל שאר דברים אף על ז' מינין חוץ מפת צריך לברך בשינוי מקום: [שם] (מא) בני חבורה שהיו מסובין פ"ה דלא גרסי' לשתות יין וטעמא משום דמשמע דלא מצי למיפסט דמיירי בדברים הטעונים כו' אלא מדקתני עקרו מקביעות שהיה שם ולא שייך קביעות רק בדברים הטעונים (מב) ואי גרס לשתות יין תפשוט ליה מדקתני בברייתא בהדיא יין ויין הוי מדברים הטעונים אלא ש"מ דלא גרסינן וזהו לפי שיטתו דלעיל אבל לפי' ר"י שפי' דיין הוי מדברים שאין טעונים א"כ ניחא דלא מצי למידק מדקתני יין אלא מדקתני עקרו ושפיר גרס ליה כדפי' אבל מ"מ קשה אי גרסי' יין היכי קאמר דמיירי בדברים הטעונים אדרבה מיירי מדברים שאין טעונים מדקתני יין וי"ל דמיירי בסעודה של פת ומה שמזכיר ויין היינו משום דסעודה של פת מיקריא על שם היין כדכתיב גבי אסתר במשתה היין: [שם] כשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע פ"ה צריכין לברך בהמ"ז דהוי שינוי מקום ואע"ג דחוזרים ואוכלים במקומם מ"מ איכא היסח הדעת א] והיסח הדעת בשנוי מקום דמי ולא נראה דכיון דצריכין לברך ברכת המזון משום היסח הדעת א"כ מאי קאמר וכשהן חוזרין טעונים ברכה לכתחלה פירוש ברכת המוציא פשיטא כיון דברכו כבר ברהמ"ז למה לא יברכו ברכת המוציא כשירצו לאכול וע"ק דקאמרי' פרק כל הבשר [דף קז:] השמש מברך על כל פרוסה פי' משום היסח הדעת שהסיח דעתו מלאכול מפני שעסוק לשמש האוכלים ואם היה צריך לברך ברכת המזון בשביל היסח הדעת וכי העלה על דעתך שיברך בהמ"ז על כל פרוסה ופרוסה לכן נראה דודאי משום היסח הדעת א"צ לברך בהמ"ז כ"א ברכת המוציא והא דקאמר הכא דטעונים ברכה למפרע עלה טובה קמ"ל דשמא ישהו (מג) עד שיהו רעבים מאותה אכילה וכשהוא רעב מאותה אכילה אינו יכול לברך עוד בהמ"ז כדאיתא פ' אלו דברים במס' ברכות [נג:] וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה פירוש בכל ענין אף אם לא ברכו למפרע כשיצאו מ"מ הם צריכין לברך ברכת המוציא משום היסח הדעת: [שם] וטעמא דהניחו שם זקן או חולה כו' בלא דיוקא הוי מצי לאקשויי (*לגופא) [*מגופא] דברייתא דקתני [חזרו] אין טעון ברכה לכתחלה (מד) [א] אלא מפרש הוא הקושיא: [דף קב] ועקרו רגליהם ללכת לבהכ"נ אין טעון ברכה לכתחלה מכאן ראיה דאם התפלל תפלת המנחה באמצע סעודתו דא"צ לחזור ולברך ברכת המוציא: [שם] תניא כוותיה דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין כו' אין צריכין לברך וא"ת אמאי לא מייתי סייעתא לרב חסדא מת"ק דרב יהודה לעיל דאמר בכל ענין א"צ לברך ומיירי בדברים הטעונים מדקתני עקרו ופי' בקונט' דלהכי מייתי סייעתא מהך ברייתא משום דמוכח בהדיא דמיירי בדברים הטעונין מדקתני יין אבל מההיא דלעיל דלא קתני בה לשתות יין ליכא הוכחה רק מעקרו וזהו לפי שיטתו שלמעלה אבל לפי' ר"י דפי' דיין הוו מדברים שאין טעונין אמאי לא מייתי מברייתא דלעיל דהא מהא נמי לא מצי דייק דמיירי בדברים הטעונין אלא מדקתני עקרו וי"ל משום דמצי למימר דההיא דלעיל כולה ר' יהודה היא ור' יהודה בא לפרושי מילתיה דת"ק ולהכי לא מייתי סייעתא אלא מהא דקתני בהדיא דדברים הטעונים א"צ לברך (מה) וא"ת והא אמרינן בסנהדרין [דף כה.] דלכ"ע במה לחלוק ולעיל קאמר רבי יהודה במה וי"ל ה"מ במשנה אבל בברייתא הוי במה שפיר לפרושי כדפרישית בגיטין (ז:) ועי"ל דה"פ דההם אימתי לעולם בא לפרש וכמה פעמים בא לחלוק ופעמים בא לפרש: [שם] וחזרו א"צ לברך פירוש ברכת המוציא (מו) אבל מ"מ צריכין נט"י כדאי' פ' (קמא) [ג'] דיומא [ל.] קרא חבירו (והפליג) [והפלינו] מאד צריך נט"י: האלפסי פסק כרב ששת וכן פסק ר"ח ורבינו יואל הלוי (מז) ב] משום דרב ושמואל ס"ל דידי יין לא יצאו [ג] *אבל רשב"ם פסק כרב חסדא דתניא כוותיה בהדיא בתלמודא כו': [*ויין נמי טעונה ברכה תשובה במקומו לאחריו וזו היא ראיות ר' יואל אבל לא ראיית רב אלפס דלדידיה אין יין טעון ברכה תשובה במקומו ועיין לעיל]: [שם] כוס ראשון אומר עליו קידוש היום והשני אומר עליו בהמ"ז ה"ג בקונטרס ופירש טעמא משום דהואיל והגיע שעת קידוש אין לו לטעום כלום קודם שיקדש ולכן צריך לקדש תחלה והשני אומר עליו ברכת המזון ומפסיק כדאמר ר' יהודה לעיל [ק.] (*מפמ"ג) (מח) ג] ראשון אומר עליו בהמ"ז והב' אומר עליו קידוש היום אבל בתום' דמסכת ברכות מוכיח כלשון

ראשון דאמרינן התם [פ"ה] אורחים שהיו מסובין אצל בעה"ב ד] וקדש עליהם היום מוזגין את הכוס ואומרים עליו קידוש היום דברי ר' יהודה ה] מיהו קשה דהא משמע לעיל דמפסיקין לרבי יהודה היינו עקירת שולחן ובהמ"ז היינו עקירת שולחן וכיון דבהמ"ז בא בשביל הפסקה שמפסיק בין סעודת חול לסעודה שבת יש לו לברך בהמ"ז קודם קידוש לכן נראה כגירסא שניה הראשון אומר עליו בהמ"ז כדי להפסיק ושני אומר עליו קידוש היום והא דמשמע בתוס' דקידוש היום קודם ההם מיירי שכבר בירכו בהמ"ז כשעקרו לילך (לבהכ"נ)[לבהמ"ד]:[שם] ר' יוסי אומר אוכל והולך עד (שיגמור) [שתחשך] גמרו כוס ראשון אומר עליו בהמ"ז והשני אומר עליו קידוש היום וא"ת והא הוי קידוש שלא במקום סעודה שהרי אינו אוכל אחר הקידוש י"ל כיון שאכל שם סעודתו שפיר הוי קידוש במקום סעודה ופי' רב אלפס בהא מילתא דר"י ורבי יוסי הלכה כר' יוסי (מט) ותימה מאי כ"מ בהא והא אמרי' לעיל [ק.] פורס מפה ומקדש וי"ל דכ"מ היכא דאיתרמי בדיעבד דלא פרס מפה וקידש (גומר) [וגמר] כל סעודתו דעבדי' כר' יוסי [ג] דהכא: [שם] אמאי נימרינהו לתרוייהו אחד כסא לרבי יוסי פריך דס"ל דאין מפסיקין וא"כ בהמ"ז נמי הוי בשביל סעודת שבת וצ"ל רצה והחליצנו ולכך פריך ולימרינהו תרוייהו כו' (ג) אבל לא פריך לר' יהודה דהא כיון דסבר דצריך להפסיק א"כ ברכת המזון הוי בשביל הפסקה וא"כ לא שייך עם קידוש בחד כסא ועוד דאינו מענין אחד דבהמ"ז הוי בשביל סעודת חול וגם לא הזכיר רצה והחליצנו וקידוש הוי בשביל סעודת שבת (נא) א"כ אין (צריך יין) שייך לאומרן על כוס א' אלא פריך לר' יוסי דוקא כדפרישית: [שם] לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות [*מכאן נהגו העולם בחופות שלא לברך ז' ברכות על כוס של בהמ"ז אלא על כוס אחר לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות.מ"י] וכן ברכת אירוסין וברכת חתנים נהגו לברך בשני כוסות מהאי טעמא[א]: [שם] ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו עד לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו וא"ת והיאך יאכל קודם הבדלה והאמרי' לקמן [קז.] דאסור לטעום קודם שיבדיל ופי' ר"י נאון דהכא מיירי כשהתחיל בהיתר שהתחיל לאכול מבעוד יום ול"נ דהא פסים לקמן [קה:] מינה דהמבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וכיון שהתפלל א"כ מיירי לפי הפשט באדם שבא מבית הכנסת וא"כ לא התחיל לאכול מבעוד יום (נב) וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה לכך נראה דודאי כשיש לו יין אסור לטעום כלום קודם שיבדיל (נג) אבל היכא דאין לו יין א"צ שיתענה ודי לו בהבדלה שבתפלה וה"נ דיש לו כוס אחד מוטב שיעשה ברכה על הכוס ויאכל בלא הבדלה קודם שיבדיל על הכוס מיד ולא יברך על הכוס דבהמ"ז טעונה כוס ולכך קאמר מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו וא"ת האמרינן לקמן[קז.] דאמימר בת עות פי' לן בתענית לפי שלא היה לו יין ולא רצה לטעום קודם הבדלה ואמאי כיון דלא היה לו יין די לו בהבדלה דתפלה י"ל שהיה מחמיר על עצמו א"כ היה דעתו שיביאו לו יין למחר ולכך לן בתענית: [שם] והא יו"ט שחל להיות אחר השבת דאית ליה וקאמר רב יקנ"ה פ"ה דקס"ד דמיירי ביו"ט הראשון של פסח שחל להיות אחר השבת שיש לו ריבוי יין בשביל ד' כוסות ולא נהירא דא"כ אמאי משני בז' של פסח עסקינן (נד) לישני ליה דבכל יו"ט מיירי לבד מיו"ט ראשון של פסח ועוד מאי פריך בתר הכי והא יו"ט ראשון כו' (*וא"ר יקנ"ה) [*ואמר אביי יקנ"ה. נל"ה וכן מצאתי במ"י] ורבא אמר יקנה"ז דילמא מיירי בשאר יו"ט כגון עצרת וסוכות דמנא לן דלא פליגי כל הני אמוראי רק בפסח ועוד ק שפ"ה שיש לו ריבוי יין בשביל ד' כוסות[*והא כל ד' כוסות צריכי כל חד למילתיה] (נה) לכ"נ דפריך משום דסבר דבכל יו"ט יש לו ריבוי יין משום דכתיב ושמחת בחגך ואמר לקמן אנשים בראוי להם ביין ומש"ה פריך שפיר ומשני מדלא קאמר זמן ש"מ בז' של פסח עסקינן דכל מה דה"ל אכליה פי' ששתה כל ריבוי יין שהיה לו בימים ראשונים ופריך ליה והא יו"ט ראשון כו' דכיון דאיכא זמן א"כ לאו ז' של פסח הוא וא"ת לישני ליה דמיירי בשמיני עצרת דאיכא זמן וכל מה דה"ל אכליה וביו"ט ב' של שמיני עצרת דאילו יו"ט ראשון של שמיני עצרת אינו חל באחד בשבת משום דלא בד"ו ראש כי היכי דמשני דבז' של פסח עסקינן ר"ל י"ט שני דלא בד"ו פסח י"ל דדוקא בז' של פסח שייך למימר דכל מה דה"ל אכליה לפי ששתה רוב יין בי"ט ראשון של פסח בשביל ד' כוסות ועי"ל דשמיני עצרת כיון שהוא רגל בפני עצמו יש לו ריבוי יין כמו בשאר רגלים וא"ת ולישני דמיירי ביו"ט שני של ר"ה שחל להיות אחר השבת דכל מה דה"ל אכליה ביו"ט ראשון דבשלמא משאר רגלים לא מצי למימר הכי דהא כיון דרגל הוא יש לו ריבוי יין ליום שני כמו ליום ראשון אבל ר"ה דאינו רגל אע"פ שיש לו רבוי יין לצורך יו"ט שייך לומר כל מה דה"ל אכליה ביו"ט ראשון ויש רוצים להביא ראיה מכאן דאין אומר זמן ביו"ט שני של ר"ה ולכך לא מצי לשנויי הכי מיהו נראה דאיכא ראיה דלעולם

הגהות מהר"י והרה"ש א וצ"ע מיקנה"ז אלא משום שהם דברי שבת ה"נ וצ"ע: ב ועוד:

הדושי אנשי שם

מהר"ם [א] נ"ל משום דקתני חזרו אין טעונים לכתחלה קאי לאקשויי לרב חסדא דמשמע חזרו למקומן הראשון הוא דאין טעונים ברכה לכתחלה אבל הסכימו לגמור במקום שהלכו שם לא אמרי' דסמכו אקיבעא קמא והיינו דלא כרב חסדא דאיירי בשינוי מקום ואפ"ה לא מצריכהו לברך וע"ש שפירש"י שפי' כן וזהו שאמר ה"מ לאקשויי הכי אלא מפרש הוא קושייתו בדיוק: ש"י [ב] וקשה לי שהרי האלפס והמרדכי מביאו לעיל מהרן דרב ושמואל כרב חסדא ס"ל ולא כרב ששת וי"ל שמה שכתב משום דרב וש' ואל וכו' לא קאי הטעם ארב אלפס אלא מפרש טעם דרבינו חננאל ור' יואל הלוי והבאים שכרי האלפס כתב בהדיא טעם אחר שהרי כתב מטעם מתניא כוותיה הלכה כרב ששת: [ג] וקשה שהרי הרי"ף מתרץ הקושיא בתירוץ אחר: וקשה

בגדי ישע

(מא) בני חבורה שהיו מסובין. שם וע"ל ברי"ף ריש דף רמ"ח: (מב. יאי גרס לשתות יין תפשוט ליה מדקתני כו'. ולפי מ"ש הר"ן לעיל ריש דף רמ"א דלא דייק מדקתני עקרו א: ז"ש ולא קשה מידי: (מג) עד שיהיו רעבים מאותה אכילה. פי' ולא יאכלו אח"כ וק"ל: בלא דיוקא ה"מ לאקשויי מגופא דברייתא דקתני כו' [הניחו שם זקן מעון ברכה לכתחלה]: הגה"ה א"צ להגיהו האריכות הזה אלא דקתני אין טעון ברכה לכתחלה וקאי אהולה וזקן עכ"ל. ע"כ הג"ה: (מד) אלא מפרש היא הקושיא. כצ"ל וכן הגיה רש"ל ור"ל שודאי כוונת המקשה הוא על גופא דברייתא אלא שהאריכות הלשון שאמר הוא שמפרש קושיתו באורך באר היטב וק"ל ואפשר לקיים גירסת הספרים ולומר דה"פ בלא דיוקא דעקרו רגליהן דדייק מיניה דאיירי בדברים המעונין ה"מ לאקשויי מגופא דברייתא לאותה ברייתא דמייתי מינה סייעתא בסמוך לרב חסדא מאחר שבה נאמר ועקרו רגליהן ומסתמא דפירושו התם כמו הכא כיון דאיכא חד לישן א"נ ההיא ברייתא דפריך לעיל בסמוך מינה לר' יוחנן דיש בה דשינוי מקום צריך לברך ומתרץ משום דמפרק הוא כו' ר"ל ר"ח במה שמחלק בין דברים המעונין לדברים שאינן מעונין איכא נמי לתרץ הב' ברייתות אהדדי א"כ ליכא לאקשויי מידי לא לר"ח ולא הברייתות אהדדי אבל השתא דדייק מהא לישנא דמיירי מדברים המעונין א"כ ליכא לתרץ ב' ברייתות כה"נ א"כ קשה לר"ח מאי אולמיה האי ברייתא מהאי ולמה שביק האי ועביד כאידך ולפי' הראשון שכתבתי דמיירי בהאי דיוקא דטעמא דאיכא חולה כו' ק"ק דהאי אינו דיוק אלא לישנא דברייתא הוא מהדר ואזיל גם י"מ אלא מפרק כו' ר"ל הוא מתרץ ב' הברייתות בהאי דיוקא וקשה מה מייתי בסמוך ראיה מיניה לר"ח ואין להקשות לפי מה דפרישית עדיין למה לא פריך ב' הברייתות אהדדי איכא כאן ב' קושיות דהברייתא כנגדו ותם קושיית מה אולמיה האי מהאי א"כ האי קושיא עדיפא ליה לאקשויי ודו"ק מ"מ כ"ז דוחק ומחוורתא כמו שהגיה מהרש"ל וכ"ה בכל הספרים ועיקר: (מה) וא"ת והא אמרי' בסנהדרין דלכ"ע במה לחלוק. תימה גדולה דהא בסנהדרין פ' זה בורר ריש דף כ"ה אינו כן שם אלא דאפליגו דריב"ל ור' יוחנן דלריב"ל כ"מ שאמר ר' יהודה בד"א אינו אלא לפרש דברי חכמים ור' יוחנן קאמר שהוא לחלוק וכ"כ הכ"מ בפשיטות בפ"ד מהל' ברכות דהאי ר' יהודה דהכא לפרש הוא מדאמר במה ע"ש וכ"כ כאן התוס': (מו) אבל מ"מ צריך נט"י כדאיתא פ"ק דיומא. ע"ל ברי"ף ובר' יונה ס"פ אלו דברים דף מ"ו ע"ב: (מז) משום דרב ושמואל ס"ל דידי יין לא יצאו. וכשרוצה לשתות יין בביתו צריך לחזור ולברך ואינו יוצא בברכה זו דכיון שנעקר ממקומו הוי היסח הדעת וסברי דיין הוי מדברים המעונים. ודע דהא דכתב הספר משום דרב ושמואל ס"ל כו' האי משום לא קאמרי אלא ר"ח ור' יואל הלוי אבל אין זה הטעם של האלפסי דהא הרי"ף יתרץ דברי ר"ח שאינם סותרים דברי רב ושמואל וכמ"ש הספר בעמוד שלפני זה דודאי לר"י ולרב אלפסי דדברים המעונין היינו פת לחוד אלא דרב אלפס פסק מטעם אחר כרב ששת כמ"ש לעיל דף רמ"ח ע"א ע"ש ולכן הפסיק הספר ביניהם וכתב האלפסי פסק כרב ששת וכ"פ ר"ח ור' יואל כו' ולא כתב האלפסי ור"ח ור"י הלוי פסקו כרב ששת וק"ל: (מח) וי"ס דגרסי ראשון אומר עליו כצ"ל. וכן הוא במ"י: (מט) ותימה מה נ"מ בהא כו'. צ"ע הלא כתב לעיל דף רמ"ח ע"א הרי"ף בהריא מאי נ"מ יש בדבר וראיתי לרש"ל שכתב דהאי תימה וי"ל הוא ג"כ מדברי הרי"ף עכ"ל ר"ל דהוא ממש הנ"מ שהזכיר הרי"ף וכ"ז מדברי הרי"ף הוא אלא שהספר קיצר הלשון וכך הוא כיאור דברי הספר ג"כ דאם איתרמי דגמר סעודתו ולא פירס מפה וקידש שיעשה כר' יוסי ומה שהאריך הרי"ף בלשונו והזכיר שנטל ידיו במים אחרונים הוא משום דאל"ה היה סובר דעדיין יפרוס מפה ויאכל מעם כמו שפסק הטור סי' רע"א ואפשר שהספר לא היה גורס בדברי הרי"ף ואדמש"ו ידייה"ו וכן הטור סי' רע"א שהביאו לדברי הרי"ף ולא כתב זה בשמו והנה אותו הנ"מ שכתב הרי"ף ופסק כר' יוסי לא שייך אלא לפי גירסת הספרים שגרסי לעיל כוס ראשון אומר עליו קדושת היום והשני אומר עליו בהמ"ז אבל הספר העלה לעיל דעיקר הגירסא היא כוס ראשון אומר עליו בהמ"ז כו' ע"כ אין חילוק אם הלכה כר' יהודה או כר' יוסי אלא שהספר שאמר עבדינן כר' יוסי לשון הרי"ף הוא וק"ל: (נ) אבל לא פריך לר' יהודה דהא כיון דסבר דצריך להפסיק כו'. ואפי' לגירסת הרשב"ם דגריס.כוס ראשון אומר עליו קידושת היום והשני בהמ"ז צ"ל נ"כ דפריך אליבא דר' יוסי ולא אליבא דר' יהודה דהא אליביה דר' יהודה אף שאומר בהמ"ז אחר הקידוש מ"מ הוא על סעודת חול ולא על סעודת שבת דהא מיד אחר הקידוש צריך להפסיק ולברך בהמ"ז כמו שפי' רשב"ם: (נא) א"כ אין שייך לאומרו על כוס ראשון. כצ"ל והשאר נמחק וכ"ה במ"י ובדפוס קמן: (נב) וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה. וע"ל בפ' אלו דברים ברבינו יונה דף מ"ב ע"ב באורך: (נג) אבל היכא דאין לו יין א"צ שיתענה. ז"ל רש"ל תימה דאין לזה הכרח דלמא לעולם צריך להתענות אם אין לו יין כמו שעשה אמימר והכא מאחר שיש לו יין טוב לשלשלו כולן לאחריו ואפשר דסבר דאין חילוק מאחר דאסור לאכול קודם שיבדיל מה לי יברך למחר או יברך לאחריו ס"ס מעם קודם שהבדיל ודו"ק עכ"ל: (נד) לישני ליה דבכל יו"ט מיירי לבד מיו"ט ראשון של פסח. קושיא זו בתוס' ליכא וגם לענ"ד אינו מתוורת דהתרצן לא רצה לתרץ כך משום דהמקשה שהקשה והא יו"ט שחל להיות אחר שבת דאית ליה ולא רצה לאוקמי דמיירי באותו י"ט דלית ליה משום דרב סתמא אמר יו"ט שחל להיות אחר שבת יקנ"ה משמע דמיירי בכל יו"ם דכל השנה ע"כ לא היה יכול התרצן לתרץ לו דמיירי בו' של פסח משום דלוה יש הוכחה דמיירי מו' של פסח כמ"ש כנס' אמרי סדלא אמר זמן ש"מ דבו' ש"פ עסקינן מיהו ע"כ גם התוס' לא סברי סברא זו דהא הקשו בסמוך דפריך והא יו"ט ראשון כו' ואמר רבא יקנה"ז לימא דבח' של חג מיירי דאיכא זמן ואם נאמר דקושיית המקשה היא מדאמר סתמא משמע דמיירי בכל יו"ם דכל השנה לא הוי מקשי תוס' מידי מיהו יש לדחות דשפיר מקשי התוס' משום מאחר דרב מיירי בו' ש"פ כן נאמר נ"כ דרבא דאמר יקנה"ז מיירי ביו"ט אחרון של חג אע"ג דאמר סתמא משום דקאי ארב שאמר יקנ"ה ביו"ט של פסח אמר איהו דביו"ט אחרון של חג הוא יקנה"ז לכך דקדקו התוס' בדבריהם וכתבו ועוד דבסמוך דפריך מיקנה"ז לימא דבח' של חג מיירי ולא כתבו לימא דבשאר יו"ט מיירי כגון בעצרת ובסוכות כמ"ש הספר אלא ש"מ הוא כדפרישית והספר דכתב לימא בעצרת ובסוכות מיירי הוא משום דאזיל לשיטתיה דלא מסתבר ליה הך סברא דהתיבנא כדפריש' ודו"ק: (נה) לכ"נ דפריך וכ"ה בתום' עוד הקש בתוס'

באורי הרמ"ב א] והסה"ד כמ"ש דמי ולצ"ע כו'. יש לפרש דהכי קאמר דכיון דהסה"ד כמ"ש דמי א"כ אם לא יברכו מיד ס"ל ברכה שלא במקומן ולכן בדברים הטעונין ג"כ קיימינן וע"ז שפיר מקשין התוס' דא"כ פשיטא שיברכו לכתחלה כיון שכבר ברכו למפרע אבל בדברי המאור ריש פירקין משמע דסברתו סיבה שטעונין ברכה לכתחלה ממילא טעונין למפרע ע"ש ולפ"ז הא דטעונין ברכה למפרע נמשך מהא דטעונין ברכה לכתחלה א"כ לא תיקשי כלל קושית התוס' דפשיטא דטעונין ברכה לכתחלה כיון שכבר ברכו למפרע שהרי אדרבה זה נמשך מזה אלא שהתנא נקט כסדר זמן הברכות כריבא בהמ"ז והדר המוציא: ב] משום דרב ושמואל כו'. זה קאי לרבינו חננאל ולרבינו יואל אבל לרי"ף דס"ל דגם מיני דגן הן בכלל דברים הטעונין כ"כ ליכא ראיה מרב ושמואל ככל כמ"ש על הגליון ע"ש: ג] ראשון אומר עליו בהמ"ז כו'. וכ"ה גי' התוס': ד] וקדש עליהם היום ועקרו עם חשיכה לב"ה חזרו ומזגו להם את הכוס אומר עליו כו'. כצ"ל וכמ"ש התוס' בד"ה פ"ג ור"ל כיון דלא הזכיר בהמ"ז בהתוספתא ש"מ דעל כוס הא' הוא אומר קידוש והא אתא לאשמועינן דמקדש על כראשון וממילא מוכן דאח"כ מברך בהמ"ז: ה] וקשה דהא כו' כנ"ל. וכוונתו למ"ש התוס' בד"ה פ"ג וז"ל מנ"ל לעיל דמפסיקין לר"י בעקים קודם קידוש ופי' במהרש"א אבל קושית התוס' וקושית הספר א' הוא כמובן:

אימא לך (נו) דאומרין זמן ומש"ה לא שייך לומר כל מה דה"ל אכליה כיון שלא עבר אלא יום אחד מיו"ט זה דווקא בז' של פסח שעברו עליו ז' ימים של הרגל שייך לומר כל מה דה"ל אכליה. (נז) ופרש"י בתשובה אחת דאומר זמן ביום שני של ראש השנה דטעמא מאי אין אומרים זמן אי משום דקדושה אחת הן א"כ הוי כיומא אריכתא מה בכך אימת הוי קדושה אחת כשבאו עדים מן המנחה ולמעלה דאז היו נוהגין היום קדש ולמחר קודש דכשבאו קודם המנחה נוהגין אותו היום קדש בלבד (נח) וא"כ למה לא יברכו (*מיד) [*ממ"נ. מ"י] אי כשבאו קודם המנחה [*הו"ל כשאר רגלים ואי באו לאחר המנחה] והלא יום שני עיקר לענין מועדות דיום ראשון אין נוהגים אותו קדש אלא משום דחובא ואיטלולא וא"כ צריך לברך זמן ביו"ט שני כיון שהוא עיקר והע"ג דהשתא בזמן הזה מנינן מועדות מיום ראשון דחשבינן ליה עיקר מ"מ מה שהם קדושה אחת היינו מחמת המנהג שהיו נוהגים בזמן שבית המקדש קיים כשהיו באים עדים מן המנחה ולמעלה ואם כן ממה נפשך צריך לומר זמן ביום שני של ראש השנה כמו ברגלים: [שם] ברכת המזון וקידוש תרי מילי נינהו. שאלו לרבינו נסים גאון מ"ש דבכל הברכות תקנו בפ"ה בתחלה ובברכת המזון באחרונה והשיב דשאני בהמ"ז דעקר דעתיה משתיה והפסק הוא ואם היה מברך בפה"ג בתחלה היה בהמ"ז מפסיק בין ברכה לשתיה ולכך תקנו אותה סמוך לשתייתה אבל קידוש דעתו לשתות ולא הוי הפסקה ולכך מברכין בפה"ג קודם ואם תאמר אכתי כשמברכין ברכת המזון בחופה למה נהגו להמתין לברך בפה"ג עד לאחר שבע ברכות היה לו לאומרו מיד לאחר ברכת המזון י"ל כיון שנתקן כבר לומר אחר ברכת המזון סמוך לשתיה לכך גם בחופות נתקן לומר לאחר שבע ברכות סמוך לשתיה ממש אבל בברכת נישואין דליכא ברכת המזון ודעתו לשתות שם היין קודם מטעם שהוא תדיר: [שם] רב אמר יקנ"ה מ"ד קידוש קודם הבדלה היינו טעמא משום דסבר (נט) דכיון שהגיע הזמן לקדש מקדשין מיד ואחר כך מבדילין ומ"ד הבדלה קודמת לקידוש היינו טעמיה כדמפרש בסמוך לה משל למלך ואפרכוס: [דף קג] לוי אמר קני"ה (ס) פ"ה דלכך סמך יין להבדלה משום דעיקר הבדלה אינה כ"א על היין אבל קידוש אפילו על הפת יכול לקדש כדאיתא לקמן [קו:] וזהו לפי שיטת הקונטרס דלקמן אבל לפי' ר"ת שפירש לקמן דאין מקדשין כי אם על היין מא"ל וי"ל דאדרבה לאידך גיסא דלכך סומך יין להבדלה להשמיענו דקאי יין נמי אהבדלה שלא יאמר דווקא אקידוש קאי יין לפי שקידוש הוא עיקר יותר אבל לא אהבדלה לכך סמך יין אצל הבדלה וכן מאן דאמר יהנ"ק סבר דהבדלה קודמת לקידוש וסומך יין להבדלה מטעמא דפרישית ומאן דאמר ינה"ק אינו חושש לסמוך יין אצל הבדלה כ"כ ולכך עושה הבדלה כסדר ואחר כך קידוש ומ"ד נהי"ק היינו כדי שיהא יין בין קידוש להבדלה ופירש רשב"ם דגר' לוי מקמי רבה דהא קדים לרבה טובא וגר' ולוי אמר יהנ"ק, ורבה אמר קני"ה. ורבינו אלחנן פירש דגרסינן שפיר כמו שכתוב בספרים רבה מקמי לוי לפי שהתלמוד לא חשש לסדרן כאותו סדר של הקדמת דורות אלא מסדר אותן אמוראים שאמר יין קודם כסדר אף על גב דלא קשיש איניש כי אינך ואח"כ מסדר אותן שאומר קידוש קודם כסדר וכן כולם ורבינו יחיאל נ"ע (סא) מצא בירושלמי דפ' אלו דברים כפרשב"ם דקא חשיב התם *הכי ר' יוחנן אמר יקנ"ה בשם ר' יהושע בן לוי אומר נהי"ק ולוי אמר יהנ"ק (סב) (משמע) [מסתברא] דלוי (אף) [דאמר] מעין שיהם דיין קודם כר' יוחנן (סג) והבדלה קודם קידוש כרבי יהושע בן לוי: [שם] שלח ליה אבא אבוה דשמואל לרבי ה"ג ברוב הספרים וקשה דמ"ש דבכל דוכתא לא מדכר שמא דאבוה דשמואל והכא מדכר ליה ועו"ק דבפ' האשה שלום [דף קטו:] משמע שהיה שולח אבוה דשמואל ספקותיו לר' יהודה נשיאה והכא שלח לרבי לכ"כ [א] דגר' אבוה דאבוה דשמואל והוא היה בימי רבי ולכך שלח לו וקי"א קשה דהא גם שמואל היה בימי רבי כדאי' בב"מ [פה:] שמואל ירחינאה אסיא דרבי הוה: [שם] אביי אמר יקזנ"ה [מאחר] שעושה קידוש בתחילה (דיש) [יש] לו לברך כסדר ואח"כ הבדלה. ורבא אמר יקנה"ז שאין לו לברך זמן לעולם כ"א באחרונה דהא לא שייך מידי אכוס של ברכה דזמן אומר אפילו בשוק [עירובין מ:] אלא שסדרוהו על הכוס: [שם] והלכתא כרבא וא"ת פשיטא דהא הלכתא כרבא לגבי אביי בר מיע"ל קג"ם [קדושין דף נב.] י"ל דמשום שאר אמוראי דפליגי עליה דרבא בסדר יקנ"ה: [שם] וא"ר יוחנן נהגו העם כבית הלל ואליבא דרבי יהודה וא"ת והא רבי יוחנן הוא דאמר הלכה כסתם משנה [שבת דף מו.] וסתם משנה הוי מאור ואח"כ בשמים והיכי פסיק בשמים ואח"כ מאור נ"ל דהיה שונה בהדיא דברי ר' מאיר וא"כ לא הוי סתמא: [שם] והדר בריך אכסא דברכתא וא"ת אמאי צריך לברוכי אכסא דברכתא הא אמרינן בברכות [דף מב:] בירך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון וי"ל דלאחר המזון דהתם ר"ל לאחר שמשכו ידיהם מן הפת וקודם בהמ"ז אבל לאחר ברכת המזון לא פטר דברכת המזון מפסיק: [שם] לא ידעיתו אי מסקו לכו בתר כסא קמא וא"ת אמאי לא הוי ידעי (סד) הא כיון דשתו יין בסעודה א"א לברך בלא יין וי"ל דודאי לפני המברך היה יין אבל היו אוכלין שם רוב עם ולא היו סומכין כולן לשתות: [שם ע"ב] איתסר לכו למיסתי עד דבריכיתו (סה) פ"ה עד דבריכיתו בהמ"ז לפי שסובר דהיסח הדעת גורם לברך בהמ"ז ולא נראה מההוא דשמש מברך על כל פרוסה [חולין קז:] כדפרי' לעיל [דף קה:] לכן נ"ל עד דבריכיתו בפה"ג לפי שבירך כבר על היין לא פטרה השתא כיון דאמר הב לן ונבריך וכ"פ ר"ת ורב אלפס: (סו) ועל היין שבתוך המזון פרשב"ם דא"ל ברכה לאחריו משום דבהמ"ז פוטרתו מק"ו דהשתא [ברכה] אחת מעין ג' פוטרת ג' עצמן לא כ"ש. וקשה לרבינו אלחנן על טעם זה (סז) דדברים הבאים לאחר סעודה שלא מחמת סעודה יוכיחו שטעונים ברכה לפניהם ולאחריהם (סח) ולא פטר להו ברכת המזון [א] אף על גב דברכה אחת מעין שלש פוטרתן אלא נראה דלכך לא יברך ברכה לאחריו ביין שבתוך הסעודה משום דהוי כדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה דפת פוטרתן דאין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם והא דצריך ברכה לפניו ולא פטר ליה פת מברכה שלפניו היינו משום דקובע ברכה לעצמו כדאי' פרק כילד מברכין [דף מא:] בהדיא ובמחזור ויטרי פי' דעל יין שבתוך הסעודה צריך לברך לאחריו ברכה אחת מעין שלש ואין הלכה כן אלא כדפי' וגם רש"י לא היה מברך אחריו ועל היין של כוס ברכת המזון צריך לברך ברכה של אחריו מעין שלש ולא חשיב בא מחמת סעודה כיון דהפסיק בברכת המזון ולא כה"ג: [שם] (*אמימר) [*רב אשי] בריך אכסא קמא ותו לא וא"ת מאי טעמא דמה שמברכין בפסח בורא פרי הגפן על הארבעה כוסות ואין לומר משום דאגדתא שאומר בנתיים הוי הפסק דהא ליתא (סט) דלא עדיף מברכת המזון דהכא דסבר (*אמימר) [*רב אשי] דלא הוי הפסק וי"ל דשאני גבי סדר פסח דכיון דכל חד וחד למילתיה איתקן [לקמן דף קט:] מסיח דעתו ממנו עד שיגיע זמנו ולכך איתא היסח הדעת טפי מברכת המזון דהכא וצריך לברך אחר הכוס ראשון על הגפן כו' (ע) וכן על כולן חוץ מן השני לפי שהוא תכף לסעודה ופוטר יין שבתוך הסעודה: [שם] ואמר רב יקנ"ה פ"ה אלמא לא הוי היסח הדעת מדלא תקינו ברכת היין בראשונה ובאחרונה ולי נראה דלא מישתמיע לן בשום דוכתא לברך ברכת היין על כוס אחד שתי פעמים לכ"נ דה"פ אמר רב יקנ"ה פירוש ואם איתא דברכת המזון הוי הפסקה א"כ הוה ליה למימר ברכת היין לבסוף ולא בתחלה: [שם] ולא היא גבי ברכת המזון עקר דעתיה ממשתיא גבי הבדלה לא עקר והשתא לא קי"ל כרב אשי אלא כתלמידי (*דרבא) [*רב] קיימא לן ודיחויא דרב אשי לאו מילתא היא כדקאמר ולא היא כו': [שם] כי מטי לאבדולי פרשב"ם דקאי אהיא עובדא דאמרינן לעיל [ע"א] דרב יעקב בר אבא איקלע לבי רבא והא דהפסיק עובדא דאמימר ומר זוטרא ורב אשי בינתים אגב גררא מייתי לה משום דפליגי במילתיה [א]דמר זוטרא אית ליה הא דרבא ורב אשי לית ליה הא דרבא ועוד פי' בקונטרס דקאי אעובדא דרב הונא (בריה דרב יהושע) [בר יהודה] (עא) וה"ק כי מטי לאבדולי פירוש לומר המבדיל בין קדש לחול (עב) וראשון נראה עיקר: [שם] א"ל ולא סבר לה מר (הא דאמר רבה) אבוקה לאבדלה מצוה מן המובחר וא"ת אמאי לא השיב לו מתחלה האמת כמו שהשיב לבסוף ולא סבר לה מר וכו' ואומר ה"ר יעקב מקורבוייל דהמשיב טעה בדברי השואל והשואל טעה בדברי המשיב (עג) דרבא היה סבור ששואל לו למה לו למר כולי האי הא מנחא שרגא ואף על גב דאבוקה להבדלה [ב]מצוה (עד) מ"מ לית לן לאהדורי אאבוקה כיון דאיכא כבר נר א' [*דולק] (עה) ורבא טעה שלא היה שואל לו כך אלא [שאל] למה לי אבוקה כלל מתחלה ולכך השיב לו שמעא אדעתא דנפשיה קא עביד כלומר ודאי כיון דאיכא כבר נר אחד לית לן לאהדורי אאבוקה ושמעא אדעתא דנפשיה קעביד והשואל טעה בדברי רבא שהיה סבור שהיה משיב לו דבתחילה נמי אינה צריכה אבוקה כלל לפי שהיה סבור שהבין רבא שאלתו ששאל לו ולכך א"ל אי לאו דשמע מיניה דמר פעם אחת שיהא מצוה באבוקה לא הוה עביד ועכשיו הבין רבא בדבריו מאי בעי ליה ואמר ליה ודאי שמע ממני שמצוה באבוקה היכא דלא מנחא שרגא ולכך (חוזר) [חזר] על האבוקה אף היכא שהיה נר (אחר) [אחד] [*אבל השמש עתה אדעתיה דנפשיה עביד דהכא נר דולק כבר והאי עביד אדעתא דנפשיה (וכיון) [דכיון] שהיה נר אחד] דולק כבר לא צריך לאהדורי אאבוקה: [דף קד] והא מר לא תלת ולא שבע אמר ואם תאמר מאי קאמר הא לא אמרינן אלא דלא יפחות משלש הא יותר משלש ועד ז' מצי אמר י"ל דכיון דאמר טפי משלש צריך לומר שבע וה"פ לא יפחות משלש והמוסיף אל יוסיף (משבע) [על ז'] אבל עד ז' יוסיף ולא פחות מז' (עו) כיון שמוסיף (כלל) על שלש וראיה מפרק התכלת [דף לט.] דקאמר הפוחת לא יפחות מז' חוליות והמוסיף אל יוסיף מי"ג וקאמר התם טעמא כנגד שבעה רקיעים וי"ג כנגד ז' רקיעים ג' אוירים שביניהם והתם נ"ל דאי עביד טפי משבעה חוליות דצריך לעשות שלשה עשר (עז) דאי עביד יותר מז' ופחות מי"ג כנגד מאי הוי אלא שמע מינה דה"פ לא יפחות משבעה ואי עביד טפי משבעה צריך לעשות עד שלשה עשר ולא יותר ה"נ הכי פירושא כדפרישית: [שם] איברא בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימה הוא מכאן אומר רבינו יחיאל דאין אומרים בהאי חוננתנו בין יום השביעי לששת ימי המעשה רק ותבדילנו ה' אלהינו בין קדש לחול [*בין אור לחושך בין ישראל לעמים] דהיינו ג' הבדלות אבל אין אומר. כן מצאתי הגירסא במ"י] בין יום השביעי לששת ימי המעשה דהא משמע הכא דלא נתקן אלא להיות מעין חתימה (עח) (*שהרי חותמין) [*והמבדיל בתפלה חותם] בחונן הדעת (*ומדובקים בירא"ק) [שם] בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת ושאל ה"ר אפרים לר"ת מפני מה אנו אומרים ביו"ט שחל במוצ"ש כל האריכות בשלמא (*ביום) [*בין יום] השביעי לששת ימי המעשה ובין

הגהות מהר"י והרה"ש א דרבא: ב מצוה מן המובחר

בגדי ישע

בתוספות על פירוש הקונטרס מ"ש דאכיל כל מה דהוה ליה לשון אכילה לא הוה ליה להזכיר אבוכות: (נו) דאומר זמן ביום שני. ז"ל רש"ל וכן המנהג רק שמהדרים אחר פרי חדש או מלבוש חדש כמו שעשה מהר"ם עכ"ל: (נז) ופירש"י בתשובה אחת כו'. כן כתב הטור סימן ת"ר וע"ש ובב"י: (נח) וא"כ למה לא יברכו. ממ"נ כשבאו קודם המנחה אז ה"ל כשאר יו"ט של גליות ואי כשבאו לאחר מנחה והלא יום שני עיקר כו' עכ"ל: (נט) דכיון שהגיע זמן לקדש מקדשין מיד. ז"ל רשב"ם ס"ל קדושת היום עדיפא מהבדלה א"נ דכי מבדיל ברישא מחזי דהוי עליה קדושת היום כמשוי ולפיכך יין קודם לקידוש מטעם תדיר ואחר הקידוש נר והבדלה כשאר מ"ש שהנר קודם להבדלה: (ס) פ"ה דלכך סמך יין להבדלה. וז"ל רשב"ם קני"ה ס"ל דקידוש קודם להבדלה כרב וסומך יין להבדלה משום דעיקר הבדלה כו' והאי דלא מקדים יין מקמיה מאור כשאר מ"ש שא"כ היה נראה על הקידוש ולא על הבדלה אבל במ"ש דעלמא דליכא קידוש אקדמי ליה עכ"ל: (סא) מצא בירושלמי דפ' אלו דברים. ע"ל דף ק"ג ע"א שהביא הירושלמי בנוסח אחר וצ"ע: (סב) משמע דלוי כו'. זה המשמע מדברי הירושלמי הוא ודו"ק וכן הוא ברשב"ם ע"ש: (סג) והבדלה קודם קידוש כריב"ל. מייתי ראיה דס"ל ללוי ינה"ק אבל לגירסת ר' אלחנן שהוא גורס רבה קודם א"כ צ"ל דס"ל ללוי קני"ה דהא חשיב יין קודם וכן סימנו התוס' את הגמ' בנוסח זה: (סד) הא כיון דשתי יין בסעודה א"א לברך בלא יין. ז"ל תוס' וזה דוחק לומר שלא היו שותים בבי ריש גלותא יין באמצע הסעודה: (סה) פי' הקונטרס עד דבריכיתו ברכת המזון. כצ"ל וכ"פ ר"ח ורב אלפס וכן הסכים הרא"ש והאריך ע"ש: (סו) ועל היין שבתוך המזון פרשב"ם כו'. וכן הוכיח לעיל המרדכי פ' כ"מ סימן קמ"א מהא דאמר הכא דבירך אכסא דברכתא ואם מברכין על היין שבתוך המזון ברכה לאחריו א"כ מה אשמועינן הכא דבירך אכסא דברכתא הלא הפסיק בלא ברכת המזון כשבירך לאחריו עכ"ל: (סז) דברים הבאים לאחר הסעודה. פי' וקודם ברכת המזון: (סח) ולא פטר להו בהמ"ז. ואע"ג דברכה מעין ג' פוטרתן צ"ע מאי יוכיח זה דלעולם ג' עצמן פוטרתן יותר מעין ג' והתם דאין בהמ"ז פוטר מטעם אחר יש לדבר כמ"ש לעיל רבינו יונה בשם ר"י הזקן וז"ל מפני שכבר סילקו השלחן ע"כ אמרו שאינו מצרף עם מה שאכל שנראה כסעודה בפ"ע וצריך לברך עליו תחלה וסוף עכ"ל מיהו גם רבינו יונה עצמו כתב לעיל שם בעמוד זה לעיל מיניה דרבני צרפת אמרו דמהכא שמעינן דברכה ג' אינה פוטרת מעין ג' כו' ע"ש ואפשר לומר דר' יצחק הזקן חולק עלייהו וסברת ר' אלחנן דהכא היא כדעת רבני צרפת ודו"ק: (סט) דמי עדיף מבהמ"ז דהכא דסבר רב אשי דלא הוי הפסק כצ"ל. וא"ת מה מקשה מרב אשי והלא אנו לא קי"ל כוותיה אלא כמר זוטרא דבירך אכסא קמא ואכסא דברכתא וכן פסקו כל הפוסקים וכמ"ש הספר בסמוך וי"ל דגם מר זוטרא דבירך אכסא דברכתא אינו משום דבהמ"ז הוי הפסק אלא משום דהוי היסח הדעת דבהמ"ז הוא סילוק אכילה ושתיה א"כ פריך שפיר מאחר דחזינן דרב אשי סבר דלא הוי הפסק ואף מר זוטרא דבירך נוכל לומר שג"כ סובר דלא הוי הפסק אלא משום דאסח דעתיה וכן אמר אח"כ בהדיא בגמ' דעקר דעתיה ממשתיא א"כ קשה למה אנו מברכין בורא פרי הגפן על ארבע כוסות וק"ל: (ע) וכן על כולן חוץ מן השני. וכ"כ הטור סימן תע"ז בשם אבי העזרי שיש לברך אחר א' ואחר ג' ואחר ד' וכתב הב"י וטעמו שכיון שמפסיק בין כוס לכוס שלא בעניני אכילה ושתיה צריך לברך אחריו משא"כ בין שני לשלישי שאין מפסיק ביניהם אלא בסעודה וברכת המזון ושני פוטר יין שבתוך הסעודה הלכך אין לברך אחריו עכ"ל: (עא) וה"ק כי מטא לאבדולי. רצה לתרץ קושית רשב"ם שהקשה אפירוש זה וז"ל וליכא לפרש דקאי אעובדא קמא דרב הונא בר יהודה כו' דלא שייך למימר כי מטא לאבדולי קם שמעיה כו' והרי כבר אמרנו שהיה מבדיל ובירך כבר אבשמים ואמאור עכ"ל עו"א כי מטא לאבדולי פירושו לומר המבדיל בין קודש לחול וק"ל: (עב) וראשון נראה עיקר. וכ"פ רשב"ם ודלא כרש"י: (עג) דרבא היה סבור ששואל לו למה לו למר כולי האי הא מנחא שרגא ואע"ג דאבוקה להבדלה מצוה מן המובחר מ"מ ל"ל לאהדורי אאבוקה כיון דאיכא כבר נר אחר. ר"ל ודאי אם לא היה כאן שום נר דאז צריך להדר אחר נר מצוה מן המובחר שיהדר אחר האבוקה אבל אי איכא כאן נר לא צריך: (עה) ורבא טעה. ר"ל בהבנתו זו שהבין טעה שלא היה שואל לו כך אלא כך שאל ל"ל אבוקה כלל כו': (עו) כיון שמוסיף על ג'. כצ"ל וכ"ה במ"י: (עז) דאי עביד יותר מז' ופחות מי"ג כנגד מאי הוי. צ"ע דלקמן במס' ר"ה דף ש"ס ע"ד כתב וז"ל ואין לתמוה היאך יתכן להוסיף כו' עד אבל מיפיפין דאמרי אינו מכוין נגד שום דבר אינו כלום ונלע"ד דלקמן אמרי' הכי דכל מה שרוצה להוסיף במלכיות זכרונות ושופרות יותר משובח רק שחכמים אמרו שעד עשרה לא יוכל לפחות מאחר שהוא מכוון נגד י' מאמרות אבל בכאן לא נוכל לומר דכל מה שיוסיף יותר משובח ומ"ש אל יוסיף ירצה לומר אין מחויב להוסיף רק שהכוונה של י"ג אמר על הפחות ע"כ ז"א חדא דהא המוסיף אל יוסיף הוא דומיא דהפוחת אל יפחות שר"ל דאסור לפחות ועוד דא"כ איך אמרו שיוכל לעשות ז' וא"ל דה"פ פחות מז' אסור לפחות ומז' עד י"ג יכול להוסיף אך יותר מי"ג אסור להוסיף דא"כ קשה מאחר שאין אנו מקפידין בדבר המכוון אלא שלא יהא פחות מזה אבל ביותר מזה לא איכפת לן מאחר שהמנין המכוון הוא בכלל מנין זה א"כ למה לא היה רשאי להוסיף יותר מי"ג נמי מאחר שמנין י"ג בכלל הוא ודו"ק ועיין עוד לקמן ושם הארכתי בס"ד: (עח) והרי חותמין בחונן הדעת ומדובקים בירא"ק

חדושי אנשי שם

ש"י [א] וקשה דבברכות כתב ר"י דין זה אינו נוהג בינינו שאין אנו מושכין ידינו מן הפת ואין סברא שנשתנה המנהג בימים שבין הר"ר אלחנן ור"י וגם ר' יונה מביא ר"י הזקן שכתב הטעם שבימיהם סלקו השולחן י"ל שאינו סובר כר' אלחנן שעתה הדין כו' רק שמביא ראיה שלפי מנהגם נמצא שג' ברכות פוטרות ולא בהמ"ז אבל מ"מ קשה מה הראיה שמביא הלא התם אינו פוטרו בהמ"ז כמ"ש ר' יונה בשם ר"י הזקן מפני שכבר סלקו השולחן ונראה כסעודה בפ"ע כו' וא"כ איך יכול להביא ראיה די"ל שבהמ"ז פוטר יותר ממעין ג' ברכות רק משום שסילק השולחן והן שתי סעודות:

באורי הרמ"ב [א] דגר' אבא אבוה דאבוה דשמואל כו'. כצ"ל ור"ל דגזה א"ש בגם אביו של אבוה דשמואל היה שמו אבא כדאיתא בספר היוחסין אבוה דשמואל היה שמו אבא בר אבא הכהן וכן אמר שמואל בברכות י"ח ב' בעיין אבא בר אבא אבוה דשמואל היכא ע"ש:

קדושת שבת לקדושת יו"ט יש ליתן טעם משום (עט) דבעי למיעבד כתרוייהו מעין פתיחה ומעין חתימה כיון דלא אפסיק הלכתא לא כמר ולא כמר בין יום השביעי לששת ימי המעשה הוי מעין פתיחה ובין קדושת שבת לקדושת יו"ט הוי מעין חתימה: אלא מאי דקאמר ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת למה לי וכן הא דקאמר (קדשת והבדלת) [הבדלת וקדשת] את עמך ישראל בקדושתך למה לי (פ) והשיב לו ר"ת (פא) שנתקנו על ז' הבדלות שרצה לתקן ז' הבדלות בשום מקום והני הוי הו' מבדיל בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים הרי ג' כשאר הבדלות שבחול ובין יום השביעי לששת ימי המעשה נתקן מעין פתיחה ובין קדושת שבת לקדושת יו"ט נמי מעין חתימה ולא הוו מן המנין לא זה ולא זה ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת היינו הבדלה אחרת ור"ל (מחול) מחול המועד וה"פ את יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת (*מיירי בחול המועד) [*מימי חול המועד. מ"י] דמותר לעשות דבר האבד בחול המועד הרי (*ז') [*ד' הבדלות. הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך היינו ה' הבדלות. בין כהנים ללוים בין לוים לישראל כדאמר לקמן הרי ו'] הבדלות ובין קדש לקדש היינו הבדלה אחריתי דכתיב והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים. והשר מקוצי פי' דשלש הבדלות הראשונות הוו כשאר הבדלות שבחול ובין יום השביעי לששת ימי המעשה הוי מעין פתיחה ובין קדושת שבת לקדושת יום טוב הוי מעין חתימה כדפרשינן (פב) והא דקאמר עוד ואת יום השביעי מששת ימי המעשה היינו משום דהיה רחוק מעין פתיחה מש"ה הדר קאמר ליה השתא והא דקאמר הבדלת וקדשת את עמך ישראל היינו משום דעד השתא אמרו בפני עצמו ועתה כוללו בבת אחת וה"פ הבדלת וקדשת הבדלת בין קודש לחול וקדשת בין קדש לקדש: [שם] (פג) ובין יום השביעי לששת ימי המעשה (והא) [הא] דחשיב ליה הכא באמצע ההבדלות לאו משום דדינו להיות שם דקא הוי מעין (פתיחה) [חתימה] סמוך לחתימה (פד) אלא אגב דהיא אחרונה כי ליכא אלא שלש חשיב ליה [גם הכא] באמצע: [שם] רבי מנחם ברבי סימאי (*ורבי) [*רבי] מנחם גופיה היה קדוש ועל שם כבודו קראו בנן של קדושים וה"נ אמרינן פרק ד' מיתות [דף נב:] מכאן קרינן לרשע בן צדיק רשע בן רשע וה"נ קרי לצדיק צדיק בן צדיק וכן משמע בפרק בתרא דמועד קטן [*דף כה:] דרבי מנחם גופיה קדוש היה דקאמר כי נח נפשיה דר' מנחם בר' סימאי (פה) איטתני כל צלמניא והוו (מחי') [*למיחללייא]: [דף קד] אחרים אומרים ביוצר בראשית ומשום דהכל נוצר מיום ראשון אלא שכל אחד נקבע ביומו: [שם] מקדש ישראל פ"ה מכל סברא בעולמו (פו) לא קדש אלא ישראל ודוחק לכ"נ לפרש דמקדש היינו שמקדשין שבתות ששומרים אותו ושובתין בו והשתא הוי שפיר בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימה דמקדש ישראל: [דף קז] סמוך למנחה קטנה תנן ומשום מלה דילמא אתי למיכל אכילה גסה וא"ת ולימא נמי טעמא משום פסח דילמא אתי למיכל אכילה גסה (פז) י"ל דנקט מלה משום דהאי טעמא שייך גמי בזמן הזה א"כ גבי מלה איכא למיחש דילמא אתי למיכל אכילה גסה *אבל פסח שהוא מין בשר ליכא למיחש כל כך: [*פי' דלגבי להם הוי אכילה גסה באכילה מועטת נקט מלה · רשב"ם] [שם ע"ב] היינו רבותיה דאגריפס פ"ה אע"ג דאכתי לא מטא זמן איסורא בשעה תשיעית עד אחרי כן מ"מ לא אכל אבל לא גרסינן מה שבספרים כדבעי למימר קמן אלא היינו רבותיה כדפרישית: [שם] הא מטי (לזמן) [ליה זמן] איסוריה פי' קודם שיגמור סעודתו דאפילו רבי יוסי דפליג לעיל [דף ק.] בהפסקה דע"פ דאית ליה דאין מפסיקין כיון שהתחיל לאכול בהיתר מ"מ הכא מודה דאסור דהיינו דוקא לעיל משום דמעיקרא לדעת כן היה אוכל בט' שעות דאולי יגמור סעודתו בהיתר אבל הכא גבי אגריפס שהיה יודע שאי אפשר לגמור סעודתו בתוך ט' שעות ודאי הוי כמו מתחיל לאכול לאחר זמן איסור (פח) ואפילו רבי יוסי מודה וא"כ מאי רבותיה כפ"ה: [שם] ט' שעות דאגריפס כד' דידן דמיא פירוש דכיון דהיה למוד לאכול בתשע שעות ואפילו הכי היה רגיל לאכול לערב בשעה שבני אדם אוכלים א"כ שפיר אוכל מלה לתיאבון כמותינו שאנו אוכלים בארבע שעות ביום והואיל ואכתי לא מטה זמן איסורא היה מותר לו לאכול בתחלת ט' אע"פ שממשיך סעודתו אחרי כן קמשמע לן דאפילו הכי לא יאכל אבל אם סמוך למנחה גדולה תנן ליכא רבותא כלל ולא הוה שייך למיתני אפילו אגריפס דהא ליכא לשויי כדמשני השתא ט' דאגריפס כד' דידן דמיין דהא כי תנן סמוך למנחה גדולה לא הוי טעמו משום אכילה גסה אלא דילמא אתי לאימנועי מלמיעבד פסח ולגבי האי טעמא שייך לאסור לאגריפס כמו לדידן ואין לחלק כלל: [דף קד ע"ב] כל הברכות כולן פותח כו' (*פי') [*פירשתי] בברכות פרק שלשה שאכלו (דף מו·) סדר רוב הברכות (פט) מיהו (*לא) קשה יהללוך שבסוף הלל אמאי אינה פותחת בברוך [*בשלמא בבית הכנסת משום דקאי אברכה שלפני הפסוקים שהרי אינם הפסקה כמו שפי' שם מיהו בליל פסח שאומרים הלל אמאי אינה פותחת בברוך וכ"ת משום דסמוכה לברכת הלל ז"א שהרי מפסיק בינתים ואכל כל סעודתו וי"ל דמברך ב' ברכות א' כשהתחיל הלל לקרא ההלל וא' לאחר האכילה כשאומר לא לנו שמברך לגמור את ההלל ולכך יהללוך שבסוף הלל אינה פותחת בברוך לפי כו'. מ"י] לפי שסמוכה לברכה אחרונה שמברך לגמור הלל דפסוקין לא הוי הפסקה וכן משמע בירושלמי [סוף פרק א' דברכות] דפריך עלה [*דהך] (*דהא הכא) [*דהכא] מתיב רב ירמיה הרי גאולה פי' אשר גאלנו שפותחת בברוך אף על פי שסמוכה היא לברכת הלל דפסוקין לא הוי הפסקה ומשני שניא היא (*דמדרבי) [*דאמר ר'] (יוחנן) [הלל] אם שמעה בבית הכנסת [*יצא] ואז לא הוית סמוכה ולכך פותחת בברוך ברכת גאולה אף כשאומר הלל בביתו ופריך והרי סופה פירוש סוף הלל דהיינו יהללוך אמאי אינה פותחת בברוך שהרי אינה סמוכה לברכת הלל שהרי הפסיק בסעודה (צ) ומשני שתים הן אחת להבא וא' לשעבר כלומר שתי ברכות מברך בהלל (בליל) [שבליל] פסח א' בתחלת הלל היינו לשעבר ואחת להבא לאחר אכילתו בשביל שהפסיק מברך לגמור ולכך יהללוך אינה פותחת בברוך לפי שסמוכה לברכה אחרונה אלמא משמע דמצריכין שתי ברכות בהלל בפסח. מיהא קשה דסופה לא משמע דר"ל סוף הלל אלא משמע דקאי אברכת גאולה לכ"נ לפרש דודאי אין מברכין על הלל לאחר אכילה וה"פ והרי סופה דברכת גאולה שחותמת בברוך ואמאי חותמת בברוך והרי הודאה היא כמו ברכת הפירות וברכת המצות דמשום דהוו הודאה אינן חותמות בברוך וקס"ד דברכת גאולה ליכא אלא הודאה דלא אמרינן כן יגיענו דפלוגתא היא לקמן [דף קטז:] ומשני שתים הן אחת להבא כו' כלומר דאותה ברכת גאולה מיירי משתי גאולות מגאולה להבא שאומר כן יגיענו למועדים ולרגלים כו' ואחת לשעבר שמברך אשר גאלנו וכיון דמיירי מגאולה להבא א"כ תפלה היא וגם תפלה ארוכה היא ולכן חותמת בברוך אבל [לעולם] אין מברכין לאחר (הלל) [האכילה] ומ"מ מדפריך והרי גאולה [*ראיה] [משמע מ"י] שמברך לפני הלל בליל פסח מיהא קשה דאם היו מברכין לפניה היאך היו מפסיקין לאכול סעודתם בינתים הא אמרינן בברכות [דף יד.] ימים שאין היחיד גומר בהן הלל דכיון דבירך עליהן בתחלה אינו פוסק כי אם מפני הכבוד לכך נראה לפסוק דאין מברך בפסח בהלל לא לפניו ולא לאחריו והא דפריך התם והרי גאולה דמשמע שמברכים עליו בתחלתו היינו באדם שעושה הסדר חוץ מביתו שאינו מפסיק כלל (צא) אבל אנו שמפסיקין בסעודה אין לנו לברך לא לפניו ולא לאחריו וכן פי' בה"ג ובסדר רב עמרם גאון והכי סדר רב צמח גאון דאין מברכין על הלל בליל פסח מפני שחולקין אותו באמצע בסעודה וא"ת (צב) א"כ (*הק"ל) [*ק"ל] מיהללוך אמאי אינה פותחת בברוך שהרי אינה סמוכה לברכה דאין מברכין כלל בליל פסח י"ל לפי שהיא הודאה ושבח בעלמא ומ"מ חותמת בברוך לפי שהיא ארוכה כמו באלהי נשמה ואתה הוא קודם שבראת כו' ועוד י"ל דלכך אינה פותחת בברוך דכיון דבשאר ימים שאומרים הלל בבית הכנסת דסמוכה היא דמברכין בתחלת הלל ואין מפסיקין (צג) השתא נמי דאינה סמוכה לא פלוג ואינה פותחת [בברוך] וטעמא דברכה הסמוכה [*מצאתי מוגה במ"י דחתימה במקום דפתיחה] לחברתה אינה פותחת בברוך היינו משום*(*דפתיחה) דברכה שלפניה פוטרתה (*דכ"מ) [*וכ"מ] שהברכה קצרה [אע"פ שהיא סמוכה] צריך שתהא פותחת בברוך [אותה] שלאחריה שאם לא כן היא דומה כמו ברכה א' ומהאי טעמא ניחא (צד) למה כל הברכות שאומר לאחר אלהי נשמה פותחים בברוך וכן ז' ברכות שבברכת אירוסין ונישואין שפותחים בהן בברוך אע"פ שסמוכות זו לזו וכן ברכות של הבדלה אע"פ שהן סמוכות פותחות בברוך משום דהן קצרות ואין בהם חתימה בברוך וא"ת א"כ הערב נא ה' אלהינו אמאי אינה פותחת בברוך שהרי ברכה שלפניה אין בה חתימה בברוך י"ל דכולה חדא ברכה היא דהערב הוא סיום ברכת לעסוק בדברי תורה וגי' ר"ת והערב בוא"ו (*וברכה ארוכה) [*דברכה ארוכה היא] שפותחת בברוך וחותמת בברוך (צה) מיהו קשה לפר"ת דאמר בירושל' (שם) התיבון הרי הבדלה ומשני שנייא משום דר' היה מפזרן וחוזר וכוללן על הכוס (צו) הא קידוש שנייא היא שאם היה יושב ושותה וקדש עליו היום שאינו אומר בפה"ג. והא *סופה א"ר [*יונה] טופס ברכות כך הוא משמע בהדיא דברכה פוטרת חברתה אע"פ שהראשונה קצרה ואינה חותמת בברוך דלא כפר"ת לכ"נ דפטור ברכה הסמוכה היינו משום דפתיחה דברכ' ראשונה פוטרתה [ואע"פ שהראשונה נמי קצרה] (צז) [א] והשתא לא גרסי' והערב (צח) אלא הערב דסמוכה היא לברכת לעסוק והיא דז' ברכות אינן סמוכות משום דשהכל ברא לכבודו על שם אסיפת העם נתקנה ומתחילת אסיפה היה ראוי לאומרה וכן יוצר האדם לא היה צריך לאומרו כלל כיון דאיכא אשר יצר את האדם ועל שתי יצירות נתקנה הקדימוה לאשר יצר. ורבינו חננאל פירש לפי שיש אמורא בפרק קמא דכתובות (דף ח.) שלא היה מברך אלא ה' ולא היה מברך יוצר האדם וברכות שלאחר אלהי נשמה היינו לפי שנתקנו כל אחת ואחת לבדה כו' (צט) בתוספתא דברכות. [דף קה] קשיא לעולא וא"ת אמאי פריך לעולא אימא דסבר כרבי יהודה הנשיא [לעיל קג:] דלא היה אומר אלא המבדיל בין קדש לחול וע"ק דמאי ס"ד וכי לא הוה ידע שהיא כברכת הפירות י"ל דודאי אמר ג' הבדלות אלא לא היה חותם בה כלל רק פתיחה ומש"ה פריך דהיה סבור דלא דמיא לברכת פירות דהא הויא ארוכה ומשני דמכל מקום דמיא לברכת פירות דהודאה היא: [שם] שבת קבעה לנפשה דבלא שום הפסק מיתסרו למיכל כלום כיון שקדש היום דממילא קבעא למיסר אכילה עד שיקדשו ואם תאמר רב המנונא כמאן ס"ל אי כרבי יהודה [לעיל ק.] הא בעי הפסקה דברכת המזון ואי כרבי יוסי הא שרי למיגמר סעודתו קודם קידוש ואילו רב המנונא קאמר להו דצריך שיעשו קידוש קודם שיגמרו סעודתן ואומר רבינו יחיאל דס"ל כוותיה דשמואל דבעי פריסת מפה פי' היכי דתיתי סעודתא ביקרא דשבתא והכי *קאמר להו שבת קבעה לנפשיה ובעי פריסת מפה: [שם] אבל לשתיה מפסיקין וטעמא משום דדוקא באכילה הוא דצריך להפסיק משום דהסעודה נמשכת עד שתגמור וחדא מילתא היא אבל שתיה מפסיקין משום דאין קבע לשתיה וכל כוס וכוס ששותה להודיה קאי והוה ליה כהתחלת שתייה ולכך מפסיקין: [שם] רבנן דבי ר"א לא קפדי אמיא והא דאמרינן כל הטועם קודם שיבדיל [כו'] מוקמינן לה בשאר משקין חוץ ממים ועתה משמע הכא שהיו אוכלין בין מנחה למעריב בשבת ומ"מ נראה שיש ליזהר כדאמרי' במדרש כל השותה מים במנחה [*בשבת] כאילו גוזל (קרוביו) [קרובי] המתים מפני שהם שותים כשהם רוצים לחזור לדינן ואומר ה"ר מאיר אבי ר"ת כי כשהתיר התחילו לאכול בין מנחה למעריב ובא הדבר לידי סכנה עד שפירשו והא דאמר כל השותה כו' היינו דוקא קרוביו שמתאבל עליהם אבל (*מאחריני) [*באחריני] [מידי אחריני] לא ורבינו יחיאל אומר שמשמע שא"צ ליזהר מלשתות אלא י"ב חדשים שהנשמה עולה ויורדת בגוף אבל טפי לא והעולם נהגו ליזהר אף לאחר יב"ח ורבינו משולם הנהיג במלאון עירו לאכול לאחר מנחה בשבת ושלח לו ר"ת לוה

חדושי אנשי שם

ג"מ. [א] ובפ"ק דברכות במרדכי פסק כשם ר"י והערב בוי"ו:

בגדי ישע

כיראתך הו'. כצ"ל דצ"ל והס"ד ור"ל שהותמין וחננו מאתך דעה ובינה והשכל שהוא דומה לחתימה שהיא חונן הדעת וק"ל: (עט) בעי למיעבד כתרוייהו. ר"ל כשמואל דאמר המבדיל צריך שיאמר מעין חתימה סמוך לחתימה וכפומבדיתאי דאמרי מעין פתיחה סמוך לחתימה: (פ) והשיב לו ר"ת. עי' בתוס' ובאשר"י ותמצא שם בע"א: (פא) שנתקנו על ז' הבדלות שרצו לתקן ז' הבדלות כו' כצ"ל. ר"ל דאמרו המוסיף אל יוסיף מז' הבדלות לכך רצו לתקן בפעם אחת ז' הבדלות ומפני חובת היום האריכו: (פב) והא דאמר עוד ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת היינו כו' כצ"ל: (פג) ובין יום הז' לו' ימי המעשה. שם בברייתא המתחלת סדר הבדלות היאך כו' שם פי' רשב"ם כן דהא דחשיב ליה הכא באמצע כו': (פד) אלא אגב דהיא אחרונה כי ליכא ג'. ז"ל רשב"ם לגבי שלש קתני לה דכי לא עביד אלא ג' הבדלות קאמר לה סמוך לחתימה עכ"ל: (פה) אישתנו כל צלמניא והוי למחצליא. כצ"ל והס"ד ור"ל ש"מ דהוא נפא לא איסתכל בצורתא דזוזא לכך כשמת אישתנו כל צלמניא והוי למהצליא פי' חלקים בלא צורה. תוס': (פו) לא קדש אלא ישראל. ז"ל רשב"ם ולפי פי' זה שייכא חתימה זו כמ"ש עכ"ל: (פז) י"ל דנקט מצה משום דשייך כו'. והתוס' דחו זה והסכימו עם תירוץ האחר ע"ש: (פח) ואפי' ר' יוסי מודה כו'. וקשה דלעיל דף רס"א ע"ב כתב הספר דאפי' ר' יהודה מודה היכא דהתחיל בהיתר אע"ג דא"א לסיים סעודתו בזמן היתר דמותר להתחיל וא"ל דהתם דברי הספר הוא והכא הוא דברי רשב"ם דא"כ מה יעשה הספר עם מה שמשמע כן בהדיא הכא בתלמודא דאסור לאכול אף קודם זמן איסורו דהיינו בט' כשיודע בודאי שיאכל עד תוך זמן איסור בשלמא בלא הספר ל"ק תלמודא דהכי אתלמודא דלעיל דף ק' ע"ב דקאמר דקודם ט' מתחילין אף לר' יהודה די"ל דלעיל מיירי באדם שבדעתו לגמור קודם גמר ט' אבל לפי מ"ש הספר לעיל קשה ואין לחלק בין ע"ש לע"פ דהא לר' יהודה מפסיקין בע"ש ואפ"ה כתב דהיכא דהתחיל בהתירא שרי אף כשא"א לסיים אכילתן ובזמן היתר כ"ש לר' יוסי דאמר אין מפסיקין בע"פ ומיקל יותר בע"פ מר' יהודה בע"ש דהיה לו להתיר ע"פ כמו ר' יהודה בע"ש וצ"ל דה"ק לעיל הספר שיודע שא"א לגמור סעודתו קודם גמר ט' אבל סובר שיגמור סעודתו לגמר ט' והכא באגריפס ידע בודאי שלא יוכל לגמור עד אחר זמן איסוריה וצ"ע: (פט) מיהו קשה יהללוך שבסוף הלל אמאי אינה פותחת בברוך בשלמא בב"ה היינו משום דקאי אברכה שלפני הפסוקים שהרי אינם הפסקה כדפרי' שם מיהו בליל פסח שאומר הלל אמאי אינה פותחת בברוך וכ"ת משום דסמוכה לברכת הלל ז"א שהרי מפסיק בינתיים ואוכל כל סעודתו וי"ל דמברך ב' ברכות אחת כשמתחיל הלל שמברך לקרוא הלל ואחר לאחר האכילה כשמברך לא לנו שמברך לגמור את הלל ולכך יהללוך שבסוף הלל אינה פותחת בברוך לפי שסמוכה לברכה אחרונה כו' כ"ה במ"י הגי' ועי' בתוס': (צ) ומשני שתים הן אחת להבא ואחת לשעבר. ע"ל בר"ן דף רנ"ה ע"א שהיתה לו גירסא אחרת בירושלמי ופי' עליה פירושים אחרים והאריך: (צא) אבל אנו שמפסיקין בסעודה אין לנו לברך לא לפניו ולא לאחריו. ולפ"ז הוי מצי לתרוצי דמה"ט ברכת גאלנו פותחת בברוך משום דלפעמים אין מברך על ההלל כגון אם אוכל בביתו אלא דעדיפא מיניה קמשני ועל המקשה לא קשה מה מתחיל להקשות משום דלא ידע זה החילוק והיה סבור דממ"נ כשמברך על ההלל לא יברך אשר גאלנו וק"ל: (צב) א"כ הק"ל מיהללוך. ר"ת הדרא קושיא לדוכתא: (צג) השתא נמי דאינה סמוכה לא פלוג. ואין להקשות גבי ברכת אשר גאלנו מה"ט ה"ל שלא לברך דהא אם אמר הלל כשעושה הסדר בבית אחר ה"ל סמוכה לחברתה אע"פ שלפעמים אינה סמוכה נימא ל"פ ריחו הכא גבי יהללוך וי"ל בשלמא הכא רוב פעמים קורין בבהכ"נ לכך הולכין תמיד אחר ב"ה שלא לברך אבל ברכת גאלנו רוב פעמים אינה סמוכה דאם אמר הלל בבהכ"נ שוב אין מברך עליו בביתו ואף לא אמרו בבהכ"נ מ"מ כשאינו עושה הסדר אלא בביתו שאז מפסיק בסעודה אין מברך וק"ל: (צד) למה כל הברכות שאומר לאחר אלהי נשמה. ז"ל רש"ל פי' כל אותן ברכות סמוכות זו לזו כסדר התלמוד עכ"ל: (צה) מיהו קשה לפר"ת. ר"ל דמפרש כיון שהברכות קצרות פותחת בברוך: (צו) הא קידוש כו'. פי' שסמוכות לברכת בפה"ג ומשני שניא היא שאם היה אוכל מבע"י כו' והא סופה פי' סוף הקידוש שחותם בברוך וס"ד דכולי הודאה והויא כברכת פירות והמצות ומשני ר' יונה תופס ברכה כך היא דא"ר יודן מטבע קצרה פותח בברוך ואינו חותם בברוך מטבע ארוך פותח וחותם בברוך וקידוש הוא כמטבע ארוך ויש הפסק שהוא אומר כי הוא יום תחלה למקראי קודש ולכך חותם בברוך. תוס' דף ק"ד ע"ב: (צז) והשתא לא גרסינן והערב אלא הערב. ז"ל רש"ל והתוס' והרא"ש הסכימו לדברי ר"ת לומר והערב וכ"נ דהא התוס' הביאו דברי ר"ת בע"פ והביאו נמי הא הירושלמי ולא הקשו מידי ש"מ דלא חשו לה והו"ק עכ"ל: (צח) אלא הערב. ולעיל פ"ק דברכות כתב הספר בשם ר"י לומר והערב נא בוי"ו משמע דסובר כוותיה ונלע"ד דמה שכתב הספר ל"נ והערב אין ר"ל דלא נאמר והערב אלא קאי אדלעיל דאמר וגרס ר"ת והערב בוי"ו משום דלפי גירסת ר"ת היה כתוב בגמ' הערב והוצרך להגיה בנוסח שלו והערב משום פירושו שפי' אבל השתא דליתא פירושו דר"ת או לפי הנוסחא שהיתה לפני ר"ת ל"נ והערב בוי"ו אבל לפי האמת בנוסחאות המדויקות נמצא בהם והערב בוי"ו משום דברכה אחת היא כמ"ש לעיל בשם ר"י ולא משעם פי' דר"ת דליתא אלא שבז"ז הוא נוסח ברכה אחת ועי' בב"י א"ח סי' מ"ז שכתב וז"ל דנראה מדברי רש"י בפ"ק דכתובות גבי ברכת חתנים דממבע קצר נמי ברכה הסמוכה לחברתה אינה פותחת בברוך וזה דלא כר"ת ומ"ם דעת רש"י בברכת והערב כדעת ר"ת שאינה ברכה כפ"ע שכתב ור' יוחנן מסיים בה הכי דבעי פתיחה בברוך ותתימה בברוך עכ"ל הרי לך שגם דעת רש"י הוא כמו שפי' דעת הספר ודו"ק: (צט) עיין בתוספתא דברכות. כצ"ל והס"ד:

אבל

היה עושה כן והשיב לו כי מצא במדרש שלו דברים כל (האוכל) [השותה] בע"ש במנחה ופעמא משום דעייפין מן הדין שסבלו כל השבוע ושותים ולכך היה מקפיד לשתות במנחה בע"ש (ק) ומ"מ נראה כר"ת "שסעודה שלישית נתקנה קודם המנחה בשבת ולכך אנו אומרים ואני תפלתי וגו' אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם לא כשאר מלכי עובדי כוכבי'אני דשאר מלכים לאחר שסותין ומשתכרין אין מזמרין רבונם אלא הולכין לטייל עצמן בשדה אבל כשאני אוכל ושותה מיד אני מזכיר שמך אם כן משמע שיש לאכול בשבת קודם המנחה והא דמשמע הכא שהיו אוכלין בין מנחה למעריב (קא) מיירי כגון שהתחילו לאכול בהיתר (קב) ובקושי התירו בהפעה באב שחל להיות בשבת לאכול לאחר המנחה וגם לכך אומרים לדקדק במנחה בשבת לצדק הדין מפני הנשמות שחוזרים לדינם במוצאי שבת (קג) אבל כשחל ראש חדש במוצ"ש אין אומרים אותו דנשמות אין חוזרין לדינם כדאיתא בפסיקתא אמר רבי אפטוריקי אור של גיהנם שובת בשבת ובראש חדש ודריש ליה מדכתיב ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' וסמיך ליה והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו וגו' וכן כשחל יום טוב במוצאי שבת אין אומרים אותו אע"ג שחוזרות לדינם ביו"ט כמו שפירש במסכת ביצה פרק המביא [דף לג:] מ"מ אין לאומרו מפני כבוד יום טוב כדי שלא לפרסם הדבר שחוזרות לדינם ביום טוב וכן אומר סדר קדושה במוצ"ש לפי שמלאך הממונה על הנשמות אומר להן במוצאי שבת שלמו ישראל [*סדרן] חזרו נשמות לדיניהם אבל בתשובות הגאונים פי' דלכך אומר לדוק הדין במנחה בשבת מפני שמשה רבינו נפטר במנחה בשבת וגם הורגלו שלא ללמוד במנחה בשבת כדאמרינן [מ"ק דף כב:] נשיא שמת כל [בתי] מדרשות בטלין ול"נ דהא כתיב גבי פטירתו של משה בן מאה ועשרים שנה אנכי היום כדאמרינן בקדושין [דף לח.] היום מלאו ימי ושנותי א"כ משמע דביום שנפטר כתב זה ואם היה שבת לא היה כותב ועוד דקאמר בספרי ביום שנפטר מרע"ה כתב י"ג ספרי תורה אחת לכל שבט ושבט ואחת שהיה מונח בארון ואם היה שבת היאך היה כותב ועוד תניא בהדיא בסד"ע (*בכ"ב) [*בכ"א] בניסן בא' בשבת סיבבו יריחו ובאותו הפרק מת משה וכיון (*דכ"ב) [*דכ"א] בניסן היה באחד בשבת א"כ ר"ח ניסן כמו כן היה באחד בשבת ור"ח אדר היה בשבת בז' באדר מת משה א"כ על כרחך בע"ש שהוא שביעי לשבת מת [*עיין במרדכי הלכות קטנות דף פה ע"א] אלא נראה דלכך אומרים לדוק הדין כדפרישית לעיל מפני שהנשמות חוזרין לדינן : [שם ע"ב] ושמע מינה (*ברכה) [*ברכת המזון] טעונה כוס משמע דר"ל דטעינה שום אף ליחיד מדקאמר הכנכס דמשמע לשון יחיד (קד) ומיהו יש לדחות דמיירי כשהן שלשה [*ומ"מ נקט הנכנס דהיינו הבעל הבית שהכל טפלים אצלו וכן ההיא דלקמן יש לפרש דמיירי כשהן ג'] ומכל מקום אומר רבינו יחיאל דעל כרחך ברכה טעונה כוס אף ליחיד דאם לא היתה טעונה כוס ליחיד אמאי אינו מבדיל קודם שיטעום ואח"כ ילכו ויאכלו כל אחד בפני עצמו ולא יצטרכו לברך ברכת המזון על הכוס אלא שמע מינה דברכה טעונה כוס אף ליחיד דלכך מצלבן כולן לאחר המזון : [דף קו] מה טעם טעמו פגמו משום דכוס של ברכה צריך שיעור פירוש ואם היה שותה לא ישאר בו שיעור ואם תאמר מאי סלקא דעתך דקאמר תרי מילי נינהו הא ודאי חדא מילתא היא והיכי הוה מוכח דטעמו פגמו בעלמא היכא שיש בו [*ס"א שישאר בו] שיעור דילמא לעולם אימא לך דכה"ג טעמו לא פגמו והאי הכא דאם היה שותה לא ישאר בו שיעור כדקאמר רב אשי י"ל דמשמע ליה דאע"ג דאין לו ב' רביעית יין מ"מ אי אפשר לנמלם שלא יהיה לו טפי פורתא מרביעית ומש"ה קאמר דטעמו פגמו נמי היכא שישאר לו שיעור דאם לא כן אמאי מניחו לאחר ברכת המזון יבדיל מיד וישתה אותו פורתא שיש יותר מרביעית אלא ש"מ דטעמו פגמו ולכך אינו מבדיל קודם ברכת המזון וא"ת רב אשי מאי קא סבר חדא מילתא היא הא שפיר קאמר מעיקרא דע"כ דטעמו פגמו (*הכא נמי שיש בו) [*נמי הכא שישאר בו] שיעור דאל"כ הוה לו לעשות הבדלה קודם שאוכל וישתה אותו פורתא שיש יותר מרביעית כדפרישית וי"ל דקסבר רב אשי דצריך שישתה שיעור מלא לוגמיו וא"כ לא ישאר רביעית וכוס של ברכה צריך שיעור והרי אין לו טפי מרביעית כל כך כמלא לוגמא ולכך מניחו לאחר המזון וא"כ הא דטעמו פגמו היינו משום דכוס של ברכה צריך שיעור והרי אין לו טפי מרביעית ואם תאמר למאי דסבירא ליה מעיקרא דלא בעינן שישתה מלא לוגמיו כדפרישית א"כ תקשי ליה אמאי מניחו לאחר המזון יבדיל מתחלה וישפוך אותו פורתא שיש יותר מרביעית בכלי אחד לבדו וישתה אותו ועל הרביעית יברך ברכת המזון (*והא) [*דהא] אינו פגום י"ל דס"ל דמ"מ צריך לשתות במקום שיש בו רביעית "ולכך מניחו לאחר המזון : [שם] קפיד אחביתא פגומה פירש בקונטרס דהיינו דוקא בחביות שלהם שהיו של חרס קטנים אבל בחביות של עץ שלנו דגדולים הם אין להקפיד אם הם פגומים והא דקפיד אכסא פגומא היינו דוקא לברך עליו קידוש והבדלה אבל בפה"ג אפילו הוא פגום מברך עליו ואסור ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה "ובקידוש וברכת המזון (קה) נמי היכא דלית ליה אלא פגום מברך על הפגום וכן פירש רש"י במסכת כתובות ומכל מקום עדיף לתקנו כדאמרינן בירושלמי [סוף פרק ז' דברכות] רב מנא טעים כסא ומתקן ליה פי' למחר היה

מוסיף עליו יין (קו) שאינו פגום ומברך עליו ורבינו יחיאל אומר (קז) דכמו כן מהני לתקנו במים : [שם] זכרהו על היין ואשכחן דכתיב זכירה על היין דכתיב וזכרו כיין לבנון : [שם] ביום מאי מברך פירוש שהרי אינו אומר קידוש היום דהא אמר לעיל [דף קה.] ימי שבתות וימים טובים אין בהם קידוש על הכוס [שם] אמר רב יהודה בפה"ג והוי שפיר הכירא שהוא שבת דמברך על היין קודם ברכת המוציא דבשאר ימי השבוע אין היין בא עד לאחר ברכת המוציא : [שם] ליברך מר קדושא רבה (קח) ומ"מ בפה"ג בעי בריכא דאין אומרים ויכולו אלא בלילה כדאמרינן פרק כל כתבי [דף קיט.] והא דקרי ליה קידושא רבה (קט) היינו משום דאכולהו קדושי קאמר ליה. והשתא הואיל ואתי ויכולו לידן נימא ביה מילתא (קי) מה שנהגו לומר ויכולו בקול רם אחר תפלה אע"פ שכבר אמרוהו בתפלה היינו משום דהואיל ואיכא יום טוב שחל להיות בשבת שצריך לאומרו אחר תפלה שהרי לא אמרוהו בתפלה אלא אתה בחרתנו השתא נמי דלא הוי יו"ט דאומר ויכולו בתפלה מ"מ לא פלוג ויאמר אותו לאחר תפלה ומה שאנו אומרים אותו מעומד בקול רם (קיא) היינו משום דהוי עדות שהקב"ה שבת בשבת ועדות מעומד הוא דכתיב ועמדו שני אנשים ומהאי טעמא דפרישית דלא פלוג רבנן ניחא מה שאומר ברכת מעין שבע דהיינו מגן אבות בדברו כשחל יו"ט בע"ש דאע"ג דעיקרה נתקנה משום עם שבשדות [שבת כד:] וביו"ט ליכא עם בשדות מ"מ לא פלוג רבנן. בספר החכמה כתב ר"ב דהא דאמרינן הכא אין לי אלא בלילה ביום מנין תלמוד לומר זכור את יום דוקא בסעודה שניה לכבוד שבת אבל לא בסעודה שלישית (קיב) משם רבינו אפרים ותשובות הגאונים : [שם] אבל לא על המאור פי' אם לא בירך במוצ"ש בורא מאורי האש שוב אינו מברך כדאמרינן פרק מקום שנהגו [דף נד:] הואיל ותחלת ברייתו במ"ש כדקאמרינן (במדרש) [שם] דאדם הראשון הכה שני אבנים זה בזה במ"ש והוציא מהן אש : [שם ע"ב] הנוטל ידיו לא יקדש פ"ה לא יקדש אותו שנטל [*ידיו] דא"כ יצטרך ליטול פעם שנית לאכילה משום דהסיח דעתו לקידוש אלא יקדש אחר שלא נטל ידיו ואם האמר אמאי קאמר האי לישנא נימא אסור ליטול ידיו קודם קידוש י"ל דאי הוה אמר הכי משמע דאסור ליטול ידיו קודם קידוש בכל ענין אפילו אם לא (קידש) [יקדש] וזה אינו דשפיר מצי ליטול ידיו קודם קידוש ובלבד שלא יקדש הוא אלא אחר ואכ תאמר ולימא הנוטל ידיו וקידש צריך ליטול ידיו פעם אחרת י"ל דאי הוה אמר הכי משמע דמותר ליטול ידיו ולקדש ובלבד שיטול פעם אחרת וזה אינו טוב לעשות כן משום דא"כ הויא קמייתא ברכה לבטלה (קיג) וא"ת והא אמרינן פ' כל הבשר [דף קו:] נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהם כל היום כולו וא"כ היכי הוי קידוש היסח הדעת והלא אין לך תנאה גדולה מזו כיון שדעתו לאכול מיד י"ל דהיינו דוקא בשחרית משום דבשחרית רגילות להתנות ועוד י"ל דלא מהני תנאה אלא דוקא היכא דאין לו מים בסמוך לו ואע"ג דמוכח התם דאמר למילתיה "היכא דשכיחי מיא היינו שיש מים באותו מקום אלא שאינן בסמוך וצריך לחזר אחריהן או צריך מהן לדבר אחר ולכך מהני תנאה אבל הכא יש לו הרבה מים בביתו לא מהני תנאי ורבינו אלחנן פירש דלהכי אמרינן הנוטל ידיו לא יקדש משום דמחזי כנוטל ידיו לפירות דאמרינן [שם קו.] הרי זה מגסי הרוח והשתא ניחא הכל (קיד) והשתא לית הלכתא הכי כדאמר בסמוך ולכך מותר ליטול ידיו קודם קידוש דלא הוי היסח הדעת (קטו) אבל בפסח שיש הפסק גדול בינתים אין לו לבעל הבית ליטול ידיו קודם קידוש משום דצריך ליטול ידיו פעם אחרת לעשות הטיבול ונמצא דברכה ראשונה היתה ברכה לבטלה אבל כל בני הבית רשאים ליטול ידיהם קודם קידוש דלדידהו לא הוי היסח הדעת ולא יצטרכו ליטול ידיהן שנית כדי לעשות הטיבול מידי דהוה אקידוש לרב למאי דס"ד השתא דחשיב קידוש להיסח הדעת למקדש ולא חשיב היסח הדעת לאחרים היושבין באותו קידוש מדקאמר לא יקדש דמשמע אבל אחר שלא נטל ידיו יקדש ויצא ידי חובתו בקידוש שלו : [שם] זימנין דחביבא ליה ריפתא ומקדש אריפתא פ"ה שהיה מקדש על הפת מתוך חביבותו ואז היה נוטל ידיו קודם קידוש כיון שהיה רוצה לאכול (ומפ"ה) [ואפ"ה] לא בעי נטילת ידים אחרת וזאת הדין דכשהיה מקדש על היין דהיה נוטל קודם קידוש ולא בעי נטילה אחר קידוש דקידוש לא הוי היסח הדעת ופירש הקונטרס דמהכא ממעיט שמקדשין על הפת ואומרים ויכולו ובמקום בפה"ג אומר המוציא ואינו פורס עד שיקדש וכן פסק האלפסי ול"נ דמנא ליה לדמות קידוש שעל היין לקידוש שעל הפת הא לא דמו אהדדי דדוקא כשהיה עושה קידוש על הפת אז היה נוטל ידיו קודם דלא הוי קידוש היסח הדעת דהא גקיט ריפתא ואינו מסיח דעתו אבל כשעושה קידוש על היין לעולם אימא לך שהיה נוטל ידיו לאחר קידוש דהוי היסח הדעת ועו"ק דהיכי מצי למימר דמקדשין על הפת דאמרינן לעיל (ד' קו׳) זכרהו על היין דמשמע דוקא על היין ולא על הפת ועוד קשה דבפרק במה מדליקין (ד' כג.) בעי נר חנוכה וקידוש היום איזה מהן קודם פירוש אם אין מעות ליקח שניהן אלא האחד ומאי בעי הא אפשר לקיים שניהם ליקח הנר ממה שיש לו ויעשה קידוש על הפת ועוד דאמרינן בירושלמי פרק אלו דברים מדברי שניהם נאמר דמבדילין בלא יין ואין מקדשין אלא על היין לכן נראה לר"ת דודאי אין מקדשין כלל על הפת דה"פ זימנין דחביבא

הגהות הר"י והרה"ש א מכאן יש לדון בדבר שמופכים מכוס של ברכה לכוסות אחרים : ב ס"א והבדלה : ג נ"ל אפי' היכא :

בגדי ישע

(ק) ומכל מקום נראה כר"ת. והרמב"ם כתב לאחר מנחה וכ"כ הטור דהכי עדיף וכן אנו נוהגין ואם תאמר לפי מנהגנו למה אין אנו נוהגין איסור לשתות בערב שבת במנדה כמו שמצא רבינו משולם במדרש שלו דברים כן ואנו קי"ל כוותיה וי"ל דאין איסור לשתות אלא דוקא מן הנהר כ"כ הב"י סימן רצ"א וז"ל וכתבו הגהות מיימונית שאפילו האוסרים וזה דוקא מהנהר אבל מים שבבית מותר ומדברי ההגהות נלמד למה שכתב רבינו משולם דה"נ במדרש כל השותה מים בערב שבת דהיינו היקא מהנהר עכ"ל : (קא) מיירי כגון שהתחילו לאכול בהיתר. ובאמצע סעודה התפללו מנחה. תוס' : (קב) ובקושי התירו בת"ב כו'. ר"ל שאז אוכלין סעודה מפסקת לאחר מנחה משום חשש שמא לא יוכלו להתענות והא דאמר ט"ב שחל בשבת ונדחה ולא אמר ט"ב שחל ביום א' נלע"ד דאפשר משום רבותא דהתירו קאמר דאפי' כשנדחה דהשתא כיון שאין התענית קבוע בזמנו לא חמיר כולי האי ולא היה לנו לחוש כ"כ לשמא לא יוכל להתענות למחר אפ"ה התירו לאכול לעת ערב משום החשש זה ופי' זה דוחק : (קג) אבל כשחל ר"ח במ"ש אין אומרים אותו. ואי אפשר דמותר ג"כ לשתות בעת ההיא : (קד) ומיהו יש לדחות דמיירי בשהן ג'. והלשון יחיד איכא לפרש דא' נכנס ושנים היו בבית וכ"כ הרא"ש וז"ל מיהו יש לדחות הנכנס לביתו היינו בעל הבית ויש לו בני בית ויכול לזמן (קה) נמי היכא דלית ליה אלא פגום מברך על הפגום. וז"ל תוספות והרא"ש ותימה אם כן איך התירו לאכול קודם הבדלה משום קפידה דפגימה ופתבו עוד התוספות מיהו ראוי רשב"ם לסמוך עליו בשעת הדחק : (קו) שאינו פגום ומברך עליו. ז"ל רש"ל ונ"ל טוב לערות כוס הפגום בשאינו פגום ולא להיפך דקמא קמא בטיל וכמדומה שכן מצאתי בשם מהר"ם וכשמוזגין כוס לברך ידקדק שיערה כל מה שבתוך הכוס לקנקן דאז"כ ימזוג לברכה כו' ג"ל עכ"ל : (קז) דכמו כן מהני לתקנו במים. וז"ל הרא"ש ותימה אם כן הכא למה לא יבדיל על הכוס ויתקנו במים ויכשרנו לברכת המזון וי"ל דמיירי שכבר היה מזוג כדינו ואם היה משים בו מים יותר היה מקלקל ולא היה ראוי לשתיה עכ"ל : (קח) ומכל מקום בורא פרי הגפן בעי ברישא. ז"ל רש"ל פי' דלא תימא מאחר דבשחרית הוא עיקר קידוש היום מבלילה א"כ ניבעי ברישא לומר ויכולו ודו"ק עכ"ל : (קט) היינו והר"ן לעיל דף ד"ן ע"א כתב טעם אחר דמש"ה קרי ליה קדושי רבה לפי שאינו עיקר בקידוש הלילה וזוטר שיעורא כדקאמרינן לסומא סגי נהור עכ"ל ז"ל רש"ל בביאוריו על הסמ"ג ומאמ"ז קבלתי שהוא קידוש דבה כמשמעו כמו צומא רבה והושענא רבה וזהו חשיבותו שמקדש אפי' על שכר לאפוקי קידוש לילה שאינו מברך אלא על היין ודומה לזה כתב הרא"ש בפ"ק דכתובות גבי כוס של ברכת האירוסין ע"ש עכ"ל רש"ל : (קי) מה שנהגו לומר ויכולו כו'. וכ"כ הספר לעיל בפ' כ"כ וכ"כ הרא"ש : (קיא) היינו משום דהוי עדות. ועל כוונה זו ארז"ל המתפלל בע"ש ואומר ויכולו ב' מה"ש המלוין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחטאתך תכופר ויש לשאול מה ענין וסר עונך כו' אצל ויכולו אלא משום דהוי עדות ואילו לא היה אומר ויכולו היה מכובשי עדות כ"כ לעיל ש"ג פ' כ"כ וכ"ה כ"כ באבן שועיב ובשבילי אמונה ובתולעת יעקב כתב דף מ"ב ע"ב הקשה שהרי כבר אמרו ושמרו בני ישראל את השבת וגו' אות היא לעולם וגו' ואין לך עדות גדול מזה ולמעומד לא חיישינן שאין דנין ולא מקבלין עדות בלילה וגם על מ"ש שאומרים ויכלו אחר התפלה שהוא מפני יו"ט שחל להיות בשבת כתב דגם זה אינו נראה כי ביו"ט שחל להיות בשבת א"א לאומרו ומפני זה לא ימריחנו לאמרו כל השנה והעלה הטעם ע"ד הסוד כי בויכלו יש ל"ה תיבות וצריך לאומרו אחר התפלה כדי להשלים המנין שהוא ע' נגד ע' עטרות שנוטלת הכלה מז' מעלות שעליה בזאת הלילה כו' ומפני זה צריך לכפלו אחר התפלה כי בזה כולל מעלות הקדושות שהם סוד מעשה בראשית ולטעם זה צריך לאומרו מעומד שהוא כנגר העולם העליון עכ"ל : (קיב) משם ר' אפרים. ולא כדברי הרמב"ם שמצריך אף בסעודה שלישית : (קיג) ואם תאמר והא אמרינן בפרק כל הבשר כו'. ע"ל בברכות בפרק אלו דברים דף מ"ה ע"ב בר"י באורך מה שתירץ על קושיא זו : (קיד) והשתא לית הלכתא הכי כדאמר בסמוך. ר"ל דאמר א"ל רבי יצחק בר שמואל כו' עד זימנין דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא כו' אבל בטור סימן רע"א תמה על אביו הרא"ש שנטל ידיו קודם קידוש מהמימרא דרב ברונא והתימה על הטור וסיעתו דהא נדחית מימרא דרב ברונא מהא דזימנין דחביבא ליה כו' וכמו שפירש"י ורשב"ם ותוס' וז"ל ברכת אברהם סימן רי"א ונלע"ד דשיטת הטור כך היא זימנין דחביבא ליה ריפתא מקדש אדיפתא אחר הנטילה וזה אינו הפסק מאחר שהקידוש אחר המוציא בא ודמי לגביל לתורי כמ"ש התוס' וזה דלא כר"ב דאמר נטל ידיו לא יקדש דמשמע בין אחמרא בין אריפתא וכד הוי חביבא ליה חמרא מקדש אחמרא ר"ל קודם הנטילה והיינו כרב ברונא ובזה לא נדחו דברי ר"ב או נאמר דס"ל לטור דמימרא דר"ב לא נדחית כלל כי הוא לא אמר בסתם נטל ידיו לא יקדש אלא אחמרא דסתם קידוש הוא אין אך התלמידים טעו וסברו שגם אפת אמר וע"ז בא ר' יצחק להוציא מטעותא דאפת לא אמר דהא רב ברונא כשחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא ר"ל קודם נטילה כדפרישית כו' עכ"ל ועש"ב ועיין ג"כ בר"ן : (קטו) אבל בפסח שיש הפסק גדול בינתים כו' משום דצריך ליטול ידיו כו' ז"ל הב"י סי' תע"ג ואיני יודע מה והפסק גדול יש בקידוש הפסח יותר מבקידוש שאר שבתות וי"ט כו' גם איני יודע למה לא תעלה נטילת דקודם קידוש לנטילה דקודם הטיבול כשם שעולה לו בשבתות וי"ט נטילה דקודם קידוש לנטילת דסעודה וצ"ע עכ"ל ואני בעניי איני יודע ואיני מבין כלל תמיהות הב"י דהא בלאו הכי תקשה לנפשך אדברי הספר שכתב דבפסח איכא הפסק גדול וסיים משום דצריך ליטול ידיו פעם אחת וע"כ צ"ל דה"ק דבפסח לא יטול ידיו קודם קידוש דלמאי יטול אי כדי לצאת בו י"ח לאכילה כדרך כל השנה שנוטל ידיו קודם הקידוש וסועד אח"כ בלא נטילה אחריתי זה ודאי לא שייך לומר בפסח כיון דאיכא הפסק גדול בין נטילה זו לאכילה דהיינו סדר כל אמירת האגדה גם א"ל שיטול קודם קידוש כדי לצאת בו ידי טיבול שיטבול מיד אחר הקידוש דזה פשוט לו שאין אותה נטילה עולה לו לטיבול דבשלמא בכל השנה אין קידוש אלא במקום סעודה לכך נפטר הסעודה בנטילה שקודם קידוש אפי' לרב דסבר יש קידוש שלא במקום סעודה מ"מ שאני סעודה דדעתו עילוה דדרך לאכול משא"כ בטיבול ול"ד ג"כ להבדלה שכתב הספר בעמוד שאח"ז דלא הויא היסח הדעת משום דדעתו לאכול אבל הטיבול שאינו צורך הסעודה א"כ ודאי מחשב הקידוש הפסק ואין עולה לו וא"כ נמצא דברכה ראשונה תהיה לבטלה משא"כ בשאר בני בית שאין עושין קידוש א"כ נטילה דקודם קידוש עולה להן לטיבול כיון דאין להן הפסק והרי מסולקת תמיהת הב"י ומיהו ודאי גם בני בית בעי נטילה אחריתי לאכילה מטעם הנ"ל דאמירת האגדה שאומרים כ"א מבני בית מחשב להם הפסק וזה שדקדק הספר וכתב ולא יצטרכו ליטול ידיהם שנית לעשות הטיבול משמע אבל לאכילה פשיטא דגם הם צריכין נטילה אחריתי וק"ל. ור' ירוחם ג"כ כתב דאין ליטול ידיו בפסח קודם קידוש ומטעם אהרינא וז"ל בכל ימי השנה יכול לקדש על הפת והוא צריך נטילה

ליה ריפתא פירוש שהיה רוצה לאכול מיד ריפתא אחר הקידוש בלא נטילה אחרת דאין לומר שהיה נוטל ידיו בינתים דא"כ לאו היינו מקדשין אריפתא דמשמע לאכול מיד אחר הקידוש כדפרישית וזימנין דחביבא ליה חמרא ומקדש אחמרא פירוש שהיה רוצה לשתות יין בלבד בלא אכילה ומקדש כדי לשתות חמרא דרב לטעמיה דאמר [לעיל ק:] אין קידוש אלא במקום סעודה [*וכן פסק רבינו שמריה באבי"ה סי' קלה כפי' ר"ת . מ"י] והכי קיימא לן ליטול ידיו ולקדש דלא הוי קידוש היסח הדעת כיון שדעתו לאכול וכן פסק ברוקח (קטו) דעיקר נטילה קודם קידוש כב"ה וכן גבי הבדלה מותר ליטול ידיו ולהבדיל דלא הוי הבדלה היסח הדעת כיון שדעתו לאכול דליכא למימר דדוקא גבי קידוש לא הוי היסח הדעת לפי שהוא כמו הסעודה אבל הבדלה דלא שייכא מידי בסעודה הויא היסח הדעת [*דהא רב אית ליה אין קדוש אלא במקום סעודה ואפ"ה אמר דלא הוי היסח הדעת] כדפרישית וה"ה הבדלה לדידן : [שם] טעם אינו מבדיל ואם תאמר והא אמרי' לעיל (דף קה:) משלשלן כולן לאחר המזון אלמא דטעם מבדיל [*וי"ל דהא דקאמר טעם אינו מבדיל] היינו דוקא היכא דטעם באיסור אבל לעיל דאמרי' משלשלן כולן לאחריו היינו טעם בהיתר דתקנת חכמים כך הוא דכשאין לו אלא כוס אחד דיאכל בלא הבדלה כדי שיברך ברכת המזון על הכוס והוי אוכל בהיתר כיון דברשות חכמים הוא : [דף קו ע"א] מי שלא קידש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו פי' אפילו טעם בלא קידוש מקדש ואפילו באותה לילה ומי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל היום כולו (קטז) וה"ה כל השבת כולה עד יום רביעי (קיז) דהא [*לא פליג] אהא (דתני) [דבני] ר' חייא לעיל ואגב הנקט כל היום גבי קידוש נקטיה נמי גבי הבדלה . ומכאן יש לפסוק דמי שאין לו יין במוצ"ש יברך על הבשמים ועל המאור ואם יבוא לו יין *תוך יום רביעי יבדיל עליו אע"פ שטעם [*כבר] ואם חל ט' באב להיות באחד בשבת מברך על המאור [*מיד במוצאי שבת דאינו יכול להמתין עד מוצאי יום ראשון לברך על המאור כשיבדיל על היין כדפי' לעיל דאין מברכין על המאור אלא במוצאי שבת] ^א^אבל לא על הבשמים דהוי תענוג ובליל יום שני יבדיל על היין (*דבט"ב) [*דבמ"ש . מ"י] אינו יכול להבדיל דהא אמר [לעיל קה:] המברך צריך שיטעום ואם תאמר ליהביה לינוקא לטעום דהוא הדין יטעים כמו שהוא יטעום י"ל (הלכך) דילמא אתי למסרך כשיהיה גדול לשתות בט"ב כדאמרי' בפ' (ב')[ג'] דעירובין [דף מ:] ואם תאמר ויבדיל ביום שבת מבעוד יום דאמרינן במסכת ברכות [דף כז:] מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס י"ל דאם היה מבדיל בשבת מבעוד יום א"כ הוא בודל (בשבת) [משבת] מיד ומקבל עליו הצום ואסור לשתות וכשחל ברית מילה או חופה בתענית כמו בתשעה באב או ביום כפור או בעשרה בטבת או בשבעה עשר בתמוז יהיב לינוקא ושתי דליכא למיחש דילמא אתי למיסרך כיון דאין זה קביעות שיארע חופה או ברית מילה בתענית ואם תאמר כמו כן אין קביעות שיארע לעולם תשעה באב באחד בשבת יש לומר כיון שעיקר התענית בא בשביל יום קבוע בכך גזרינן דילמא אתי למיסרך : [שם] שמע מינה הלת ולא קאמר שמע מינה שמבדילין על השכר משום דפשיטא הוא כיון דהוי חמר מדינה ורשב"ם פירש דלא חשיב רק מסדר הבדלות ור"י פסק אם לקו הכרמים ואין יין מצוי אע"פ שבשאר שנים מצוי רוב יין לשנה זו מיהא (חזו) חמר מדינה הוא השכר ומבדילין עליו : [שם] כך אין מבדילין עליו והיינו דוקא היכא דלא הוי חמר מדינה השכר אבל היכא דהוי חמר מדינה ודאי מבדילין עליו כדאמרינן לעיל ודוקא הבדלה אבל קידוש אין מקדשין על השכר אפילו הוא חמר מדינה ואפילו היכא דאין לו יין אומר מה"ר פרץ דטוב יותר לקדש על הפת כרשב"ם ולא לקדש על השכר דאע"ג דהוי חמר מדינה מכל מקום אין עליו שם יין דגבי זכירה כתיב זכרו כיין לבנון וכן עשה מעשה כשהלך בברובנ"ט : וה"מ דלא קבע סעודתיה עילויה פ"ה דל"נ (קיח) משום דבכל ענין אין מברכין עליו כיון שאינו חמר מדינה וקשה לרבינו אלחנן דהא הבדלה נמי דפשיטא לן דטעונה כוס אוקמינן לעיל דמבדילין על השכר כ"ש ברכת המזון דלא איפשטא לן אי טעונה כוס דמברכין על השכר ומ"מ נראה למוחקו דהא אין הטעם תלוי כלל בקביעות אלא תלוי בחמר מדינה דאי הוי חמר מדינה מברכין עליו בכל ענין : [שם] מלא לוגמא אינו ר"ל מלא לוגמיו ממש אלא כדפירש פרק [בתרא דיומא דף פו] דאמר כל שאילו מסלקו לצד אחד (קיט) ונראה כמלא לוגמא : [שם:] זכר לדבר נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים פ"ה שהיה מראה להם דוגמא שחורשין הקרקע כדי לקבל הזרעים שאם לא היתה חרושה אינה מקבלת הזרעים וכי היכי דחרישה גורמת לקבל הזריעה כך אכילה גורמת אכילה וק"ק דאין זה דמיון *לכ"כ לפרש דפשטיה דקרא ה"ק נירו לכם ניר שהיו רגילין לחרוש קרקע מתחלה (קכ) כדי להמית שרשים רעים שבקרקע

[*דמאי מייתי מחרישה לזריעה הו"ל לאתויי מחרישה לחרישה כמי שרוצה לומר דאכילה גוררת אכילה . תוס' שאנן . לכון תוס' מיהו חרישה וזריעה תרי מילי נינהו ולא דמי' לשתי אכילות . תוס']:

ואחר כך היו חורשין פעם אחרת כדי לזרוע ומחמת זה אל תזרעו אל קוצים שתהיה הזריעה טובה ולומחת והשתא ניחא דמייתי דומה בדומה דכי היכי דחרישה שהיו חורשין בתחלה היתה גורמת שתהיה החרישה שאחריה יפה לזרוע כדפרישית כמו כן אכילה גוררת אכילה שאחרי כן שהאכילה מרחבת בני מעים לקבל המאכל של סעודה שאוכלה אחרי כן לתיאבון כן נראה למוה"ר פרץ ז"ל : [שם] דחמרא מיגרר גריר (קכא) ודוקא טובא אבל פורתא מיסעד סעיד כדאמרינן בברכות [דף לה:] ומכל מקום מייתי שפיר ראיה מהא דקאמר בין הכוסות הללו

אם רצה לשתות ישתה דהייט טובא דהא שתה כבר כוס ראשון ומה ששתה בינתים וכוס שני שישתה אחרי כן וא"כ הוי טובא : (קכב) רב ששת איסטנים הוה ס' ועכשיו נהגו הבכורות להתענות בערב פסח והכי משמע במסכת סופרים [פכ"א הלכה ג] (קכג) דקאמר הבכורות מתענין ערב פסח ובירושלמי. נמי קאמר רבי בוכרא הוה ולא הוי אכיל במעלי דפסחא ומיהו התם דחי לה דקאמר לאו משום דבוכרא הוה אלא משום דאיסטניס הוה ואי הוה טעים מידי בצפרא באורתא לא הוה ^ב^מהני ליה (קכד) ורבינו יחיאל היה אומר דמותרין לאכול מיני תרגימא:[דף קח.] ואמרי לה איפכא הרי כסי קמאי כו' אבל לענין מצה ליכא חילוק דבין בתחלה כשמברך על אכילת מצה ובין בסוף כשאוכל האפיקומן צריך הסיבה משום דעיקר הסעודה הוא מן מצה ועוד דעיקר החירות היה מן מצה כדכתיב ויאפו את הבצק [אשר הוציאו ממצרים] עוגות מצות וגו' : [שם] השתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי כולהו בעי הסיבה : ולענין מצה אם *אכל בלא הסיבה פשיטא דלא יצא דהא אמרי' לקמן השמש שאכל כזית [מצה] כשהוא מיסב יצא מיסב אין לא מיסב לא אבל הא מבעיא לן אם שתה בלא הסיבה מהו לכאורה נראה דבדיעבד יצא מדקאמר כולהו צריכי הסיבה משמע דוקא לכתחלה אבל בדיעבד [*אם לא היסב] יצא (קכה) (*והיאך) [*דהיאך] יתקן המצוות דבשלמא כשאכל מצה בלא הסיבה היה יכול לתקן שיחזור ויאכל ויסב אבל כששתה יין בלא הסיבה אם יחזור וישתה ויסב יהיה נראה כמוסיף על ארבעה כוסות או שמא כיון שלא היסב כששתה הוי כאילו לא שתה מעולם [שם] (קכו) הסיבת ימין לאו שמיה הסיבה פי' שהרי בימינו צריך הוא לאכול ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט דהושט הוא לצד ימין (קכז) ויבא לידי סכנה ע"י שיסב בימין ופרש"י דולא עוד קאי אפרקדן ואין נראה דא"כ אמאי קאמר ליה ולא עוד בהדי הסיבת ימין ט' כפרשב"ם : [שם] ואם אשה חשובה היא צריכה הסיבה פי' בתוספות (קכח) דכולהו נשים דידן חשובות נינהו וצריכות הסיבה : [שם] ומורא רבך כמורא שמים (קכט) וכ"ל אפילו רבו שאינו מובהק דאי ברבו המובהק דוקא א"כ כי מסקי כי הניא ההיא בשוליא דנגרי הוי ליה לאוקמי הברייתא ברבו שאינו מובהק: [שם ע"ב] שאף הן היו באותו הנס פ"ה ע"י הנשים בא הנס שבזכות נשים לדקניות שבאותו הדור נגאלו כדאיתא בסוטה (ד' יא:) וכן חייבות במקרא מגלה לפי שבא הנס ע"י אסתר [מגילה דף ד'] וכן בנר חנוכה שבא הנס ע"י יהודית כדאיתא בשבת [דף כג.] ולא נראה דלישנא דאף הן היו באותו הנס לא משמע הכי מדקאמר אף ועוד דבירושלמי [מגילה פ"ב הלכה ד] קאמר שאף הן היו באותו ספק לכך נראה דהכי פירושו שאף הן היו כו' כלומר שאף להן נעשה נס כמו לאנשים : [שם] ושתאן חי יצא ודוקא בדיעבד אבל לכתחלה צריך שיהא מזוג כדאמרינן במסכת ברכות [*דף נ:] ודוקא ביין שלהן שהיה חזק ביותר כדאמרינן בכמה דוכתי אבל ביין שלנו שאינו חזק כל כך טוב לשתות חי : [שם] (קל) שתאן בבת אחת יצא פי' אם עירב כל הד' כוסות ונתנן לתוך כוס אחד ולא נראה לרשב"ם דאפילו כי נתן ק' רביעיות בכוס אחד לא חשיב. כ"א כוס אחד וארבעה כוסות בעינן לכן נראה לפרש שתאן בבת אחת שלא שתאן כתיקון חכמים אלא שתאן רצופין וכן משמע בירושלמי דקאמר שתאן בכרך אחד פי' רצופין : [שם:] ידי יין יצא פ"ה משום שמחת יום טוב כדתניא לקמן (דף קט.) ושמחת בחגך במה שמח ביין [*וא"ת פשיטא וכי בעי שמחת יו"ט ד' כוסות] ושמא י"ל כיון דתיקנו רבנן ד' כוסות וגם צריך יין בשביל שמחת יו"ט כדפרישית א"כ צריך שיהא אותו יין מארבע כוסות ועי"ל דה"פ ידי יין יצא פי' מארבע כוסות ידי ארבע כוסות לא יצא שלא עשה מצוה מן המובחר וכיוצא בו אמר [מנחות לג:] מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר וכיפר : [שם] אחד חדש ואחד ישן וא"ת היאך יכול להיות יין חדש בפסח י"ל כגון שהיה לו אשכול של ענבים ועשה מהן יין : [שם] קתני מיהא כדי רביעית ואת אמרת כדי מזיגת כוס יפה וקס"ד דשתי שיעורין הן מדלא קאמר שמואל כדי רביעית ומשני אידי ואידי חד שיעורא הוא דמזיגת כוס יפה היינו כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית כפ"ה וי"מ דס"ד (דמקשה) [דמדקאמר] (דשמואל) [שמואל] כדי מזיגת כוס יפה ר"ל בין כל ארבע כוסות ובברייתא קאמר בכל אחד ואחד ומשני דשמואל נמי בכל א' ואחד קאמר ולא נראה דהא לא מוכח מן הברייתא שיהא ר"ל בכל אחד ואחד טפי ממילתיה דשמואל דהברייתא נמי קאמר שהמא צריך שיהא בהן דאיכא לפרש דבין כולם קאמר כמו לשמואל : [שם] מה הועלה להינוקות יש ביין כו' לכאורה נראה דהלכה כרבי יהודה דאין צריך ארבע כוסות והכי משמע לעיל הסקה מהם לבניו (ולבנותיו) [ולבני ביתו] ילא משמע דאין להם ד' כוסות וכן משמע ממתני' [לעיל לט:] דקתני לא יפחתו לו מד' כוסות משמע דוקא לו לבעל הבית אבל לבניו לא ומכל מקום נראה (*דקאמר) [*דהלכה] כת"ק דהא דאמרינן לעיל הסקה מהן לבניו (ולבנותיו) [ולבני ביתו] היינו לאחר ששתו (כוכן) [ד' כוסות] והא דקאמר ולא יפחתו לו מד' כוסות. ה"ה להינוקות צריך ארבע כוסות ונקט לו לפי שבעל הבית הוא עיקר וכל בני ביתו טפילין אצלו ור"י היה מסופק והיה מצריך אפילו לתינוקות ד' כוסות : [דף קט ע"א] חוטפין מצה בלילי פסחים פירו מגביהין הקערה . ועוד פרשב"ם גוזלין המצה מיד התינוקות כדי שלא יאכלו הרבה ויה ישנים כדרך תינוקות שישנים לאחר אכילה ושוב לא ישאלו כלום ועוד נראה שחוטפין מה שאוכלין במהרה ומתוך כך לא יישנו שלא יתעכבו כל כך : [שם] חוץ מלילי פסחים פ"ה דגרסי חוץ מערבי פסחים כדי שיישנו התינוקות ביום ולא בלילה שאם לא יישנו ביום יהיו נרדמי

הגהות מהר"י והרה"ש א מיד במוצאי שבת ואינו יכול להמתין עד יום א' כשיבדיל על היין כדפי' לעיל דאין מברכין על המאור אלא במ"ש : ב ס"א מיסב :

בגדי ישע

נטילה קודם ולא חילקו בין קידוש לקידוש דמקדש על היין נמי עולה משא"כ בפסח דאפי' עני המתפרנס מן התמחוי יש לו ד' כוסות עכ"ל וב"י הביאו שם גם הביא שהרא"ש בתשובה כ"כ וגם מהרי"ל כ"כ מיהו כתב דיטול ידיו מעט קודם קידוש כדי לנקות ידיו לברכה ואם ידיו נקיות א"צ : דא"כ לאו היינו מקדש אריפתא כצ"ל : (קטו) דעיקר נטילה קודם קידוש כב"ה . צ"ע מאי קאמר כב"ה הלא אדרבה ב"ה אמרי מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין כדאיתא לעיל ר"פ אלו דברים והביאוהו כאן התוס' ומפרש טעמא שם משום דתיכף לנטילה סעודה וב"ש סברי נוטלין ואח"כ מוזגין ומיהו אפשר לומר דגי' הרוקח בפלוגתות ב"ש וב"ה היתה איפכא וכן משמע באשר"י לפי הנוסחא שבידינו שכתב וז"ל מיהו לכתחלה מוזגין ואח"כ נוטלין לידים כב"ש במס' ברכות אכן מ"מ הוא באשר"י דהא הרא"ש העתיק דברי הרשב"ם וברשב"ם איתא כדברי ב"ה במס' ברכות וכ"ה בכל הנוסחאות בגמ' ובתוס' ואפשר דיש כאן חסרון וצ"ל כמו שהוא ברשב"ם ובאשר"י דעיקר נטילה קודם קידוש מיהו לכתחלה מוזגין ואח"כ נוטלין לידים כב"ה ויותר נלע"ד דצ"ל דעיקר נטילה אחר קידוש כב"ה ור"ל דעיקר נטילה הוא אחר קידוש אבל גם קודם קידוש מותר וכן מצאתי אח"כ בהדיא ברוקח וז"ל בסי' נ"ב לאחר הקידוש נטלין ידיהם כדקי"ל בברכות בפ' א"ד בש"א מוזגין ואח"כ נוטלין ידיהם כדמסיק בסוף הלכה תיכף לברכה נטילה ומסיק בע"פ אם נטל ידיו קודם הקידוש שיכול לקדש דרב כד חביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא ומסתמא דנטל ידיו כבר מיהו עיקר נטילה אחר קידוש כב"ה עכ"ל : (קטז) וה"ה כל השבת כולה עד יום רביעי . עיין בגמ' ותמצא שאיתא בהדיא כדברי רבא מי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כל השבת כולו אלא שהרי"ף גורס בדברי רבא מבדיל והולך כל היום כולו וצריך לדעת עוד דיש בספרים בל"א דאמימר מתני לה כו' ואע"פ שאינו בנוסחאות גמ' שלנו מ"מ גם התוס' מסמני ליה דיש דף ק"ז וכתבו התוס' דבלישנא דאמימר גרסי' מבדיל והולך כל היום דאל"ה היינו לישנא קמא וכ"כ הר"ן סוף דף רמ"ם וז"ל תרי לישני איכא בגמ' דבחד גרסי' כל היום כולו ובחד כל השבת כולו ובנוסחאות שלנו איכא בלישנא דרבא כל השבת כולו ובלישנא דמרימר כל היום כולו אבל הרי"ף גורס בלישנא דרבא כל היום כולו עכ"ל משמע דגם הרי"ף גורס לישנא דמרימר אלא שגורס בו כל השבת כולו ובדברי רבא גורס כל היום כולו וכ"פ הלכתא כרבא דדוקא כל היום אבל הספר שכתב מבדיל והולך כל היום וה"ה כל השבת נלע"ד דלא היה גורס לישנא דמרימר כלל כי גם בנוסחאות גמ' שלנו ליתא אלא לישנא דרבא לחוד ובדברי רבא היה גורס מבדיל והולך כל היום וכתב עליה דר"ל ה"ה כל השבת ודו"ק : (קיז) דהא לא פליג אהא דתני בני ר' חייא לעיל . כצ"ל וכ"ה כמ"י . ודברי בני ר' חייא הם לעיל בגמרא דף ק"ו ע"א : לשנה זו ומיהו חמר מדינה הוא כצ"ל : (קיח) משום דבכל ענין אין מברכין עליו כיון שאינו חמר מדינה . ר"ל אף אם קבע עליה לא מהני אלא כשהוא נ"כ חמר מדינה וע"כ הקשה הר"ר אלחנן הלא בהבדלה סגי כשהוא חמר מדינה ומבדילין עליו ועי'. בתוס' דף ק"ו ע"ב בסוף ד"ה מקדש אריפתא וצ"ל דס"ל להר"ר אלחנן דהנך תרתי שוים הם קבע עליה אף כשאינו חמר מדינה או חמר מדינה אף כשאינו קבע עליה דאלת"ה מה מקשה הר' אלחנן שמא כוונת רשב"ם כך הוא דקבע לא מהני אלא כשהוא חמר מדינה ר"ל אף בלא קבע ודו"ק וז"ל הרא"ש רשב"ם ל"נ דלא קבע עילויה דס"ל כיון דבהמ"ז טעונה כוס מה תלי בקביעות סעודה מיהו היכא דהוי חמר מדינה נראה דמברכין עליו דהא הבדלה דלכ"ע טעונה כוס ומבדילין עליו וכ"ש בהמ"ז דאיכא למ"ד בפה"ג וא"ד אינה טעינה כוס עכ"ל : (קיט) ונראה כמלא לוגמא . וכתבו התוס' והרא"ש והוא פחות מרביעית אבל מלא לוגמא ממש הוא יותר מרביעית וע"ל בר"ן באורך דף ר"ן ע"ב : כדי להמית שרשי זרעים שבקרקע . כצ"ל וכ"ה במ"י : (קכא) ודוקא טובא אבל פורתא מסעד סעיד כדאמרי בברכות כו' . ומיהו יש לדחות ולומר דה"ק יין בין רב ובין מעט טובא מיגרר גריר ר"ל שהרבה הוא מגרר אבל פורתא מסעד סעיר ר"ל שמעט הוא מסעד לכך כתב הטור סי' תע"א ויין מותר לשתות הן רב הן מעט ובזה מסולק תמיהת ב"י שתמה על הטור דבגמ' משמע דמעט אסור לשתות ולפי פי' זה דגם מעט מותר יתכן יותר מה שהביא רבא ראיה מה דאמר בין הכוסות הללו כו' ולא נצטרך לדחוק למ"ש הספר דזה הוי טובא ודו"ק : (קכב) רב ששת איסטנים הוה . דף ק"ח ע"א : (קכג) דקאמר הבכורות מתענין ע"פ . ר"ל רש"ל חל פסח ביום א' הבכורות מתענין ביום ה' וכ"פ מהרא"י ומהרי"ו ואל יאכל עד שיבדוק החמץ וה"ה לר"ח שחל ביום א' מתענין ער"ח יום ה' אבל חל פסח בשבת מתענין ביום ו' וכן לר"ח ג"כ עכ"ל : (קכד) ור' יחיאל היה אומר דמותרין לאכול מיני תרגימא . וא"ת אי קאי אבכורים למה מותרין במיני תרגימא ממ"נ אם חייבים להתענות לא מקרי זה תענית ואם אינם חייבים והא דהתענה רבי הוא משום דהוי איסטנים א"כ הם כשאר כל אדם לאכול מה שיטיב להם ונלע"ד דקאי אאיסטנים דשרי לאכול מיני תרגימא דהא דאמר בגמ' רב ששת הוי יתיב בתענית משום דאיסטנים הוה לאו דוקא תענית אלא שומר עצמו מלאכול כמ"ש התוס' אבל הב"י סי' ת"ע ס"ל דר' יחיאל אמר זה אבכורות ששם בדיני תענית בכורים כתב וז"ל והמרדכי כתב בשם ר"י דמותרין לאכול מיני תרגימא ולא נהגו כן עכ"ל ואפשר לתרץ דר"י דייק כן מהירושלמי הזה דבכורים מותרין במיני תרגימא דאם היו צריכין להתענות תענית גמור א"כ מה דחי בירושלמי דרבי לא היה מתענה משום דבכור הוה אלא משום דאיסטנים הוה ממ"נ אכל מיני תרגימא או לא אי לא אכיל בודאי לא היה עושה כן משום איסטניטו דגם איסטנים עכ"פ אוכל מיני תרגימא אלא ודאי התענה משום דבכור הוה ואי אכיל תרגימא בודאי לא עשה כן משום דבכור הוה דא"כ היה לו להתענות תענית גמור אלא ש"מ דס"ל להירושלמי דגם בכורים לא יתענו תענית גמור מאחר דהוא ביומי ניסן אלא יאכלו מיני תרגימא ודו"ק : (קכה) והיאך יתקן המצות . וז"ל רש"ל וראבי"ה כתב דבזמן הזה אין דרך חירות לאכול בהסיבה וכתב האגודה אם שתה בלא הסיבה אין לחזור ולשתות ולהסב וכדאי הוא ראבי"ה לסמוך עליו בכה"ג עכ"ל : (קכו) הסיבת ימין . שם וברי"ף דף רנ"א ע"ב : (קכז) ויבא לידי סכנה ע"י שיסב בימין . וז"ל רש"ל ולפ"ז אין חילוק בין איטר לאחר והכי הלכתא וכ"פ מהרא"י ע"ש : (קכח) דכולהו נשי דידן חשובות נינהו . וז"ל רש"ל ולא נהגו כך : (קכט) וה"ל אפי' רבו שאינו מובהק . וכ"כ הרא"ש : (קל) שתאן בבת אחת ידי יין יצא ידי ד' כוסות לא יצא פירוש כו' כצ"ל :

בלילה ול"נ דבכל הספרים גרסי' ליל' ממש וע"ק דמ"ה לא היה צריך למטע מללמוד שהרי בלאו הכי היו יכולין ליסן לכ"ע לפי שבימיהם היו רגילין לדרוש בהגדה בכל הלילות של י"ט והיה ממשכת בילה [דף כח.] מעשה בשמעון התימני (ט') שלא בא אמש לבית המדרש [ט'] וקאמר הכא דבלילי פסחים לא היו דורשים כדי שלא יישנו התינוקות:

סדר של פסח (א)

[דף קיד ע"א] **הביאו** לפניו מצה וחזרת וחרוסת פ"ה דטיבול ראשון היה בחרוסת וכן משמע מדלא הזכיר חרוסת עד טיבול שני כדקתני הביאו לפניו מצה וחזרת והרוסת (ג) מכלל דעד השתא לא בא חרוסת לפניו ועוד פי' בתוספות דעל כרחך טיבול ראשון אינו בחרוסת דהא עיקר טיבול ראשון הוי משאר ירקות ואם כן אותו טיבול למה יעשו בחרוסת הא בגמרא [דף קטו:] מפרש דטובלים בחרוסת משום קפא או משום זכר לטיט (קטז:) והני טעמי לא שייכי רק בטיבול שני דלמאן דאמר משום קפא בשאר ירקות ליכא קפא ולמאן דאמר זכר לטיט לא שייך אלא דוקא בטיבול שני שהוא זכר למרור ושם צריך חרוסת זכר לטיט כדכתיב וימררו את חייהם בעבודה קשה וגו' אבל טיבול ראשון אינו משום זכר לטיט אלא לעשות היכר לתינוקות (קיד ע"ב) ואם כן אין לעשות בחרוסת רק בתומן או ביין: וממשנה ע [*יש] מדקדקין דאין צריך להיות רק מצה אחת שלימה וכן הסדר שעושין נתחילה שתי מצות ובוצעין האחת ומניחין חציה לאפיקומן ועל חצי האחר מברכין ברכת המוציא ועל אכילת מצה וכן משמע הכא דקאמר הביאו לפניו מצה משמע דליכא כ"א מצה אחת שלימה ואע"ג דבשאר ימים טובים בעינן לחם משנה שלם מ"מ שאני הכא ד[...]יד לחם עוני ודרשינן (לקמן קטו:) מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה ואימת הוי דרכו של עני בפרוסה בשאר ימים היינו בברכת המוציא שעושה ברכת המוציא על הפרוסה וה"נ הא דקאמר אף כאן בפרוסה ר"ל ברכת המוציא וכן פירש בה"ג שפירש דאף על גב דבעינן לחם משנה מכל מקום אתיא לחם עוני וגרעיה ללחם משנה ואוקמיה אפלגא ולא נראה דלמה יגרע משאר ימים טובים דבעינן לחם משנה שלם דהא דבעינן שיהא דרש של עני היינו דוקא לענין ברכה דעל אכילת מצה לברך על אכילת מצה בפרוסה אבל לענין ברכת המוציא לא דודאי [*בעינן] לחם משנה שלם לכן נראה דודאי עושין שלש מצות כדי שיהו שתי מצות שלימות לבד הפרוסה ומיהו היה אומר ה"ר יו"ט דמברך גם ברכת המוציא על הפרוסה (ג) והשלימות אינן באות אלא משום הכירא דבעינן לחם משנה (*אלא) [*אבל] ודאי מברך גם ברכת המוציא על הפרוסה משום דכתיב לחם עוני מה דרכו של עני בפרוסה כו' והיינו נמי בברכת המוציא כדפרישית ולא נראה חדא דלמה יגרע משאר ימים טובים שמברכין ברכת המוציא על השלימה דמברכת המוציא לא איתקש לעני כדפי' לעיל ועוד דבמס' ברכות [לט:] אמרינן הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע מדקאמר בתוך השלימה (ד) משמע דשלימה היא עיקר שמברכין עליה ברכת המוציא לכן נראה דהסדר הוא כך שעושין שלש מצות כדפרישית ובוצעין האחת פירוס האמצעית ומניחין חציה לאפיקומן והחצי האחרת מניח בין שתי השלימות ומברך ברכת המוציא על השלימה ועל אכילת מצה על הפרוסה וכן נהגו העולם אבל אין מברכין ברכת המוציא ועל אכילת מצה על השלימה [*ועל הפרוסה] ביחד לפי שאין עושים מצות חבילות חבילות (לעיל קב:) ולא נראה דלא שייך חבילות חבילות כהאי גוונא כיון שברכת המוציא בא בשביל ברכה נהנין והדע דהא אנו מברכין בפה"ג וקידוש יחד ולא חשבינן לה חבילות חבילות (ה) דדוקא קידוש (והבדלה) [וב"ה] שהן שתי מצות חשוב חבילות [א] אבל בברכת נהנין לא שייך לומר כן לכך היה נהג ר"י ליטול בידו הפרוסה והשלימה ולברך ברכת המוציא ועל אכילת מצה על הפרוסה ועל השלימה ובוצע משתיהן יחד ופעמים שלא היה רוצה לשנות מנהג העולם [וכו'] ומן המצה השלישית [*יעשה כריכה] כיון דתקינו רבנן שלש מצות אכל חדא וחדא נעביד בה מצוה ומההיא (דהביאו) דהכא לא קשה [*דקאמר] הביאו לפניו מצה דמשמע דליכא אלא מצה אחת שלימה דהיינו דוקא בימיהם שהיו עושין הסדר אחר סעודתן ולכך לא היו צריכין אלא מצה אחת שלימה לעשות הסדר עליה דהא כבר בירכו ברכת המוציא והכלוכל סעודתן אבל אנו שעושין הסדר בתחלה קודם הסעודה אז ודאי צריך שלש מצות כדפרישית וה"ר מנחם מיוני וה"ר יו"ט ורמב"ם (פ"ח מהל' חמץ ומצה ה"ו) כתבו דסגי בשני מצות ובוצע אחת לשתים ושומר חציה לאפיקומן ומברך על הפרוסה המוציא ועל אכילת מצה והשלימה יעשה כריכה מצה ומרור (ו) ורבינו אבי העזרי כתב שבולע האמצעית ושומר חציה לאפיקומן והא ליכא למימר יבלע העליונה משום דאין מעבירין על המצות (לעיל סד:) דאין מצוה בשבירת מצה לשנים וכי אהיא למיבלע המוציא בלע השלימה והפרוסה על אכילת מצה דלחם עוני כתיב דהיינו פרוסה וכן נראה למור"ם ז"ל ויש אומרים דלכך צריך שלש מצות לזכר לחמי תודה כדאמרינן [ברכות דף נד:] ד' צריכין להודות ותשיב יוצא מבית האסורים [*והשתא נמי] נגאלו משעבוד מצרים ובלחמי תודה היו ג' מינים מצה (מנחות עז.) ואע"ג דבלחמי תודה היו ארבעים חלות (שם עז:) מ"מ אם הפאן בדיעבד ד' חלות יצא (שם עו.) והשלשה היו ממצה והד' מחמץ וכן נהגו העולם לעשות סימנים לידע איזו היא רהשונה איזו שניה ואיזו שלישית כמו שהיו עושין (ז) על הספרות שכותבין א' ב' ג' (יומא סב.)* ולכך עושין כן כדי לעשות המצות שתקנו חכמים עליהם כסדר שנעשו על האחת ברכת המוציא

[*ולאו דוקא א' ב' ג' רק לסימנא דמילתא נקט והסור למיכתב א' ב' ג' משום איסור מחיקה ביום טוב כשבוצע המצה כמ"ש במרדכי פרק כלל גדול]:

ועל הב' על אכילת מצה ועל הג' כריכה: [שם] אע"פ שאין חרוסת מצוה ואם תאמר כיון דחרוסת אינו אלא רשות א"כ אתא חרוסת דרשות ומבטל ליה למרור דרבנן דכה"ג קאמר בגמ' [קטו.] וי"ל כיון דמעיקרא הכי איתקן להטביל מרור בחרוסת אין חרוסת מבטל אותו: [קטז ע"א] שבכל הלילות אנו אוכלין בשר שלוק כו' ועכשיו אין אומרים זה משום דהאידנא אין עושין פסח: [שם ע"ב] לפיכך אנחנו חייבין להודות להלל כו' כאן יש ז' הודאות כנגד ז' רקיעים ויש שמוסיפין לקלס וא"כ ח' הודאות והשמיני כנגד רקיע שמיני על החיות: (ח) ונאמר לפניו שירה חדשה ה"ג אבל לא גרסי' שיר חדש לשון זכר לפי שכל השירות שעברו לשון נקבה לפי שאחר הנס [היתה] צרה מתחדשה להבא וכן יסד הפייט בקרובץ (בזולת שביעי של פסח) [*אי פתרום] שירות אלה לשון נקבה מיוסדים כי השועתם כיולדה לבוא צרות ומפסדים [ט']: [דף קיז] עד חלמיש למעינו מים ולכך אנו חולקין ההגדה ואמרינן חציה קודם הסעודה וחציה לאחר האכילה כדי שיאמרו שבח על כל כוס וכוס שעל הראשון אומר קידוש ועל הב' חצי ההגדה ועל הג' ברכת המזון ועל הד' חצי האחר שנשאר מן ההגדה: [שם] ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים ה"ג זבחים קודם פסחים משום דחגיגה היתה באה קודם הפסח כדמפרש טעמא בפסח שני (ע.) כדי שיהא נאכל על השובע וירושלמי מפרש טעמא דהיתה באה קודם הפסח (ט) כדי שלא יבא לידי שבירת עצם וקשה דלמה לי טעמא משום שבירת עצם תיפוק לי משום טעמא דכדי שיהא הפסח נאכל על השבע וי"ל אי לאו טעמא משום שבירת עצם היה קשה אמאי לא היה הפסח נאכל קודם כדי שיהא חגיגה נאכל על השבע דהא הויא חגיגה [*קדשים] כמו פסח וקדשים נאכלין על השבע (תמורה כג.) דכתיב למשחה כדרך שהמלכים אוכלים דהיינו על השבע להכי איצטריך טעמא דמפרש בירושלמי דחגיגה באה קודם הפסח משום שיהא הפסח נאכל על השבע ועוד טעמא אחרינא משום שלא יבא לידי שבירת עצם: ונודה לך שיר חדש על גאולתינו ה"ג שיר חדש לשון זכר משום דהכא איירי בגאולה דלעתיד ובאותה גאולה לא תתחדש עוד צרה אחרת: [שם ע"ב] בין שלישי לרביעי לא ישתה (י) פ"ה (לעיל קח.) משום דמיחזי כמוסיף על ארבע כוסות וירושלמי מפרש טעם דלא ישתה (יא) משום שמא ישתכר ופריך והא כבר משוכר הוא פי' מיין ששתה בתוך הסעודה ומשני יין שבתוך הסעודה אינו משכר אלא יין שלאחר הסעודה (יב) ויש נזהרים מלשתות כלום לאחר אפיקומן משום דשתיה מפיגה טעמא של אפיקומן ולי נראה דהא דאמר הכא דאסור לשתות שמא ישתכר אבל משום הפגת טעם אינו אסור ועוד אפי' מאן דאסר אפי' בגמרא (לקמן קיט:) לא אסר אלא לאכול קליות ואגוזים אבל לשתות לא אסר וגם רב אלפס שאסר לשתות לא אסר אלא יין (יג) משום דמיחזי כמוסיף על ארבע כוסות אבל מים לא אסר וה"ר שמואל מאויר"א היה מחמיר על עצמו ולא היה שותה אפילו מים: גמרא [דף קיד ע"א] מפני שהיין גורם לקידוש שתיאמר ופ"ה ה"ה דהפת גורם לקידוש שתיאמר דכשאין לו פת או יין אינו מקדש וגם כשהוא מקדש על הפת הוא במקום יין ודוחק דמשמע דוקא יין ולא פת (יד) וע"ק לכדפירש לעיל (קו:) [*מה שהקשה ר"ת כו']: [שם] א"כ לשמעינן בשאר ירקי ואם תאמר למאי דס"ל דהשני טיבולין אינן משום היכרא אלא משום דמצות צריכות כוונה א"כ תקשי ליה אמאי עביד תרי טיבולי לא ליעבוד כי אם חד טיבול וליכוין שפיר למרור וי"ל דודאי הוה ידע דצריך תרי טיבולי משום היכרא והאי דמוכח מעיקרא דמצות צריכות כוונה היינו כדקאמר השתא דמדלא אשמעינן טיבול ראשון בשאר ירקות אלא אשמועינן כולהו במרור שמע מינה דהיינו נמי משום דמצות צריכות כוונה ובעי חד טיבול לשם יציאת מרור ומטיבול קמא לא איכוין ליה כיון דבירך עליו בפה"א כדקאמר תלמודא להכי בעי תרי טיבולי דאי סלקא דעתך דמצות אינן צריכות כוונה והאי דבעי תרי טיבולי היינו משום היכרא לחוד א"כ אמאי אשמעינהו בשני טיבולין במרור לישמעינן הטיבול ראשון בשאר ירקי אלא ש"מ דהיינו (טו) משום דמצות צריכות כוונה (כרב) [כר"ל] ומעיקרא נמי הוה מוכח אלא הכי הוה (*הני) [*ס"א מפרש] ואזיל: [שם] (רבה בר רב הונא) [רבא הוה] (טז) מהדר אסילקא וארוזא הואיל ונפק מפומיה דרב הונא ומכאן יש מהדרין אורז וכל מיני קטנית בפסח דכיון שהיו עושין מהן תבשיל כדקאמרינן הכא דמהדר אסילקא וארוזא שמע מינה דאין בהם משום חימוץ וכן היה רבינו יחיאל נוהג: [שם] רבינא אמר [אפילו] (יז) גרמא ובישולא פירו' יש מפרשים דבשחל להיות י"ד בשבת שאין עושין רק תבשיל אחד זכר לפסח אבל אין עושין תבשיל שני משום זכר לחגיגה שהיתה קריבה בי"ד בזמן שבהמ"ק קיים דהא כשחל י"ד בשבת החגיגה אינה קריבה וכן משמע בפ' אלו דברים (סט:) דקאמר אימתי מביאין עמו חגיגה בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט אבל בזמן שבא בשבת במרובה או בטומאה אין מביאין עמו חגיגה. מדקאמר אין מביאין משמע דכשחל י"ד בשבת שהחגיגה אינה קריבה (יח) ומ"מ עתה יש לעשות שני תבשילין אפילו כשחל י"ד להיות בשבת דהא התבשיל השני שעושין אינו חגיגה אלא זכר לחגיגה והדרבה אם לא יעשו התבשיל שני כשחל י"ד להיות בשבת יהא נראה דבשאר פעמים שאין י"ד בשבת דהתבשיל השני שאנו עושין בשאר פעמים דהיינו חגיגה ממש וזה אינו טוב דא"כ הוי כמו קדשים בחוץ: [דף קטו] אלא אמר רב חסדא [מעיקרא] מברך [עליו] בפה"א ועל אכילת מרור ואכיל ומכאן קשה למה שכתב ה"ר יוסף ט"ע למה ירקות באים בתחלה כדי לפטור מרור מן הברכה הראויה לה שאין לומר שתיהן כא' *אחר שתיה ואכילה משום דהיינו חבילות חבילות (לעיל קב:) דהא הכא אמרי' דמברך לשתיהן כא' ואומר בפה"א ועל אכילת מרור ביחד ולא קשה היאך מברך לשתיהן כאחד דהא הוי חבילות חבילות דלא שייך לומר חבילות בברכת נהנין כדמפרש לעיל במשנה (קיד.) ועוד קשה שיהי מלית למימר דשאר ירקות פוטרות מרור מברכה שלפניו [ג] כא אמת דעתיה בהגדתא והלילא

בגדי ישע

סדר של פסח (א) רש"ל מחק זה ותגיה במקומו הגהות ו (ג) מכלל דעד השתא לא בא חרוסת לפניו. וכתב הרא"ש וא"ת תינח היכא דאית ליה שאר ירקות אלא מתני' דאיירי בדלית ליה שאר ירקי [דנם בטיבול ראשון הוכיד במשנה חזרת] ות"ק ס"ל חרוסת משום קפא א"כ אמאי לא מייתי חרוסת בהדי חזרת קמא מפני הסכנה ותירץ הרב יונה ז"ל משום שטיבול הראשון אינו אלא להיכרא בעלמא ורגילין כל השנה שאוכלין חזרת בלא חרוסת ואינן חוששין לקפא גם עתה נמי לא חשו חכמים אם יאכלוהו בלא חרוסת כמו שעושין בשאר ימות השנה אבל טיבול שני שהוא של מצוה הזהירו חכמים שלא יהיה בו חשש סכנה עכ"ל אבל לפי מ"ש הספר אח"כ בסמוך והני טעמי לא שייכי רק בטיבול ב' כו' משמע דס"ל דכשאין לו שאר ירקות ואוכל חזרת גם לטיבול ראשון שיטבול אותו ג"כ לחרוסת וק"ל.

חדושי אנשי שם

ב"ם [א] וקשה שהרי יקנה"ז היינו קידוש והבדלה וכתב דמברכין וכאן אמר דדוקא קידוש והבדלה חשוב חבילות חבילות וי"ל דה"פ דדוקא קידוש והבדלה שהן שתי מצות חשיב חבילות חבילות ולכך אנו צריכין לטעם דמפרש לעיל שאין זה להתיר הנה אלא מעלות היום מספר אבל אנו בודאי מברכין על כוס א' אף כי הם ב' מצות וחשיב חבילות ולולי טעם הנ"ל דמעלות היום או היו צריכים ב' כוסות לאפוקי ברכת הנהנין אין צריכין טעם ומברכין על אחד וק"ל: מהר"ם [ג] האשר"י כתב דהגדתא והלילא לא חשיב היסח הדעת מד' חברים שעקרו רגליהם לילך לבה"כ ואם כניחו שם מקצת חבריהם לא הוי היסח הדעת והאי נ"ל שמא נגע במקום טינופת דידים עסקניות הן:

(ג) והשלימות אינן באות אלא משום היכרא. לפום רהיטא משמע שר"ל שמביא ג' מצות כמנהגנו אלא שאפרוסה מברך המוציא ועל אכילת מצה והשתי השלימות אינן באות אלא משום הכירא דבעינן לחם משנה כן משמע לכאורה אבל בסוף העמוד כתב הספר בהדיא בשם הר"ר י"ט דסגי בב' מצות וכ"כ התוס' בדף קט"ז ע"א בשמו ע"כ צריך לפרש דמ"ש והשלימות אינן באות אלא משום הכירא ר"ל מה שמביאין מתחלה ב' מצות שלימות למה הן באין למה לא יהא די מצה אחת ויעשו הכל בה וק"ל ואפשר לומר דהר"ר י"ט קאי אאותן שלוקחין ג' מצות ואמר אף שלוקחין כן משום לחם משנה מ"מ לא יברכו א"א אפרוסה וכן משמעות הלשון ודו"ק: לא אתקיש לעיל. כדפרישית לעיל כצ"ל: (ד) משמע דשלימה היא עיקר. וע"ל ברי"ף ובר"ן דף רנ"ר ע"א דדייק מזה להיפך דיבצע מן הפרוסה וכן דקדקו התוס' ריש דף קט"ז ע"ש: (ה) דדוקא קידוש והבדלה שהן ב' מצות חשוב חבילות חבילות. אע"ג דמסיק בגמ' דף ק"ב ע"ב דעושין יקנה"ז על כוס א' דהיינו קידוש והבדלה נלע"ד שהספר אומר לפי סברת המקשה דהתם דחשיב להו חבילות דפריך אהא דאמר רב נחמן בר יצחק לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות ולא והא יקנה"ז ובא להשמיענו הספר דבותא דאף לפי סברת המקשה דר"ל דאף קידוש והבדלה מיחשב חשיבי לחבילות ואף התרצן לא דחה דבריו אלא משום דהבדלה וקידוש חדא מלתא היא משמע דאל"ה הו"ם חשיב חבילות חבילות אפ"ה בנידון זה מודה דלא חשיב חבילות ועיין מ"ש כאן השארית יוסף ולא דק ועיין מ"ש לעיל דף ר"ס סוף ע"א: ומההיא דהכא לא קשה דקתני הביאו לפניו מצה. כצ"ל וכ"ה במ"י: (ו) וראבי"ה כתב שבוצע האמצעית. ז"ל רש"ל ומ"כ בשם רוקח שיקח כל הג' מצות בידו דהיינו ב' שלימות והפרוסה ביניהם ויברך המוציא על לחם משנה ויבצע העליונה ולא יפרידנו לגמרי ואח"כ יקח השלימה והפרוסה ויניח השלימה ויבצע על הפרוסה משתיהם יחד מכל א' כזית ויאכלם יחד בהסיבת שמאל וכ"פ מהרי"ל עכ"ל: (ז) על השופרות שכותבין א' ב' ג'. לאו דוקא שיכתבו א' ב' ג' על המצות אלא סימנא בעלמא הוא ויעשו סימן אחר דאי יכתוב עליו יהיה אסור לאכול מקום הכתב משום איסור מחיקה כמ"ש הספר לעיל בפ' כל גדול ע"ש: (ח) ונאמר לפניו שירה חדשה. מ"כ בכל מחזורים שלנו כתוב ונאמר לפניו הללויה ולא נזכר בהם לא שיר חדש ולא שירה חדשה וכ"כ הגאון רש"ל בשו"ת שלו לומר נוסח זה ונאמר לפניו שירה חדשה ולפי נ' זו צ"ל ולעקור ונאמר שהוא לשון עבר כמו ונאמר אל אדוני עכ"ם ולעיל כתבתי משם מהרי"ץ ז"ל לניקוד אחר וכדבריו עיקר ע"ש: (ט) כדי שלא יבא לידי שבירת עצם. פי' שיחסם אחר השטנונית שבתוך העצם: ומאותה גאולה לא תתחדש כו' כצ"ל: (י) פ"ה דמחזי כמוסיף על ד' כוסות. אבל בתוך הסעודה או בין כוס א' לב' לית בה דמשום גירור ליכא שרינן ליה אבל לאחר סעודה דליכא למיחש גירוד ליכא חיישינן לטעמא דנראה כמוסיף כן משמע מפי' רשב"ם: (יא) משום שמא ישתכר. כלומר וישכח לגמור הלל: (יב) ויש נזהרין מלשתות כלום לאחר אפיקומן משום דשתיה מפיג טעמא. תימה הלא ע"כ צריך להפיג קמעא בב' כוסות אחרונות וא"כ מאי איכפת לן שוב אם ישתה יותר וכ"כ לעיל הר"ן דף רנ"ה ע"ב ע"ש: (יג) משום דמחזי כמוסיף על ד' כוסות. וכ"פ הר"ן טעמו של הרי"ף אבל הטור כתב הטעם בשם הר"ר יונה משום שמא ישתכר וימנע מלספר בי"ם וכ"ה סברת הר"ר שמואל מאוירא וק"ל: (יד) ועוד כדפירש לעיל. כצ"ל והס"ד ז"ל רש"ל פי' דפי' לעיל דף רס"ג ע"ד דפת אינו ראוי לקדש עליו כמו שהוכיח ר"ת לפ"ז היה דוחק האי מימרא וק"ל עכ"ל: (טו) משום דמצות צריכות כוונה כר"ל. ומעיקרא נמי היה מוכח אלא הכי הוא מפרש ואזיל. כצ"ל וכ"ה במ"י: (טז) מהדר אסילקא. ז"ל רש"ל מכאן נראה דאין עושין צלי וכ"כ התוס' דב' תבשילין משמע מבושלים ולא צלוים ועוד נ"ל שאין לדקדק כ"כ בדבר והנלע"ד כתבתי וגם נראה בעיני שיאכל מהן אחר המרור כי כך נשנה בשנה וכל מה שבא באותה הלילה לזכר הכל נאכל והמדקדק שלא יאכל א"כ נראה בקדשים ממש וגם אין אוכלין צלי ואפי' ביצה צלויה אין לאכול כדאיתא בירושלמי והביאו הספר לעיל דף ר"ס אבל מנהג שטות הוא שדינו בבישול כדפרישית ואותן שצולין אין אוכלין כי אפשר המנהג שנתפשט שלא לאכול היינו משום שסוברין שצריך זרוע ומה יעשה בליל ב' ולפעמים אחר משאיל שלו לחבירו וטעות הוא בידם כי לא נמצא בתלמוד זרוע אלא עילוי הוא בעלמא כמ"ש הטור ויכול ליקח בשר אחר אם אינה מספקת לב' לילות והנלע"ד כתבתי עכ"ל רש"ל: (יז) גרמא ובישולא י"ס דכשחל כו' כצ"ל. רש"ל תגיה גרמא ובישולא פי' הקונט' חתיכת בשר ומרק שנתבשלה ביה ספיק לב' תבשילין י"ס דכשחל כו': (יח) ומ"מ עתה יש לעשות

באומר בינתים בין הטיבול של שאר ירקות ובין הטיבול של מרור ומאי טעמא נמי אמרינן לקמן (ע"ב) הנוטל ידיו בטיבול ראשון צריך טיטול ידיו בטיבול שני משום דאסח דעתיה כדפרישית נכן נ"ל דודאי שאר ירקות אינן פוטרות מברכה שלפניו ואם תאמר א"כ למה הן באין כיון דאין באין לפטור מרור כדפרישית וי"ל דבאים בשביל הכירא לתינוקות כדאמרינן לעיל [דף קיד.] אבל קשה דכיון דשאר ירקות אינן פוטרות מרור א"כ מאן (*פטרה) [*פטר מרור] מברכה שלפניו וי"ל דפת (*פטרה) [*פטר] ליה למרור וא"ת והלא כל מאכל דירקות הוי דברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת סעודה דצריכי מיהא ברכה לפניהן כדאמרי' פ' כיצד מברכין (מא.) ואומר ר"י דשאני מרור דכיון דרחמנא קבעיה אפת דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו ולא סגי בלא אכילה מרור א"כ הוי ליה דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה דא"צ ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם: [שם] כורכן בב"א ואוכלן פי' היה נוטל כזית מצה וכזית מרור (יט) וכזית (*חרוסת) [*פסח] ואוכלן וא"ת הא אין מחזיק בית הבליעה כל כך דהא אמרינן (כריתות יד.) (ושיעור) [השיעורו חכמים דאין] בית הבליעה מחזיק [יותר מב' זיתים] היינו כבילה וי"ל הני מילי כשהאוכל שלם אבל כשהוא מרוסק מחזיק טפי וכשמגיע לבית הבליעה מרוסק הוא ולכך מחזיק כולי האי: [שם] ת"ל יאכלוהו [אפי'] זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ואם תאמר רבנן היכי דרשי ליה לקרא דעל משמע דוקא בבת אחת וי"ל דאינהו דרשי דקרא דעל אתי למישרי אפילו בבת אחת דאי לאו קרא ה"א דצריך לאוכלן מצה ומרור כל אחת ואחת בפני עצמו דמשמע יאכלוהו להכי איצטריך על דמותר לאוכלן אפילו בבת אחת וא"ת א"כ היכי מוכיח רבי יוחנן מהכא [*לענין מצות מבטלין זו את זו] דחלוקין עליו חביריו על הלל הא שפיר סבירא להו דמותר לאוכלן בבת אחת כמו הלל וי"ל כדפירש רשב"ם דרבי יוחנן קבלה היתה בידו דחלוקין על הלל מיהו מהכא לא שמעינן ליה ולא נראה דמשמע דמוכח לה רבי יוחנן מהכא מדקאמר דתניא כו' וע"ק דהיכי מוכח דהלל סבירא ליה דמצות אין מבטלות זו את זו בעלמא *דילמא שאני הכא גבי מצה ומרור דגלי קרא דהשתא אין מבטלות זו את זו דכתיב על דמשמע בבת אחת וי"ל דעל כרחך ס"ל להלל דמצות אין מבטלות זו את זו מדקא דריש ליה לקרא דעל אתא לאשמועינן דחובה לאכלן בבת אחת דאדרבה איפכא דעל אתא לאשמועינן דמותר לאכלן בבת אחת דאי לאו על הוי אמינא דצריך לאכול כל אחד ואחד בפני עצמו אבל לא בבת אחת משום דמצות מבטלות זו את זו בעלמא להכי איצטריך לאשמועינן דהכא אין מבטלות ומותר לאוכלן בבת אחת אלא שמע מינה דסבירא ליה דבעלמא נמי מצות אין מבטלות זו את זו והשתא ניחא דעל לא איצטריך לאשמועינן דמותר לאכלן בבת אחת משום דהכא אין מבטלות זו את זו דהא בעלמא נמי סבירא ליה דאין מבטלות זו את זו כמו שהוכחנו וא"כ לא מצי למדרש על לאשמועינן רשות דמותר לאוכלו בבת אחת אלא ודאי על אתא לאשמועינן דחובה לאוכלן בבת אחת והשתא ניחא נמי דרבי יוחנן מוכח שפיר (כ) דחלוקין עליו חביריו על הלל מדדרשי רבנן קרא דעל אתא לאשמועינן דמותר לאוכלן בבת אחת דאי לאו על הוי אמינא דצריך לאוכלן כל אחת ואחת בפני עצמו אבל לא בבת אחת משום דמצות מבטלות זו את זו כמו בעלמא ולהכי איצטריך על לאשמועינן דהכא אין מבטלות זו את זו ומותר לאוכלן בבת אחת כדמפרש והשתא ניחא שפיר דאיצטריך על לאשמועינן היתרא לומר דמותר לאוכלן בבת אחת: [שם] השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר מברך אמצה לחודיה ואכיל [*וכו'] וקשה דמשמע אי הלכתא כהלל לא היה עושה כך וזה אינו דאפילו אי איתמר הלכתא כהלל לא היה מברך אמצה ומרור בהדי הדדי דאפילו הלל מודה (כא) דבדאורייתא ובדרבנן אתי דרבנן ומבטל ליה לדאורייתא כדאמרינן לעיל ויש לומר דאין הכי נמי דאי איתמר הלכתא כהלל לא עבדינן כוותיה *כדקאמר תלמודא אלא היה מברך על מצה לחוד ואכל והדר אכיל מצה ומרור בהדי הדדי ועכשיו אין מבטלות זו את זו דהא מכי אכיל מצה לחודיה מיד יצא ממצה דאורייתא (כב) ומכאן ואילך הוה מצה מדרבנן והוה דרבנן ודרבנן: [שם] והדר אכיל מצה ומרור בהדי הדדי בלא ברכה זכר למקדש כהלל ואין צריך לטבול הכריכה בחרוסת דאין לחוש משום קפא דהמצה מבטלתו (כג) ורבינו יחיאל היה טובל הכריכה בחרוסת וטעמא הוי משום דעושין כריכה זכר למקדש כהלל והלל היה טובל הכל פסח מצה ומרור בחרוסת (כד) כדאמרינן לעיל כרכן ואכלן: [שם קטו ע"ב] הנוטל ידיו בטבול ראשון צריך טיטול ידיו בטבול שני וא"ת תיפוק לי' (כה) משום דצריך לעשות ברכת המוציא יש לומר דאיצטריך לאשמועינן דלא סגי ליה בנטילה דעד הפרק כמו בחולין (כו) אלא צריך נטילה כמו בתרומה דהיינו היד (*והזרוע) [*עד הזרוע] (כז) כדמוכח בחולין (קו.) ועוד אומר הר"ם דמיירי באדם שאין לו אלא כזית מצה (כח) דהשתא אינו מברך ברכת המוציא ואפילו הכא קאמר דצריך ליטול ידיו בטיבול שני: [שם] בלע מרור לא יצא דבעינן טעם מרור בפיו וליכא דמשום הכי קפיד רחמנא בדבר מר כדי למרר פיו של אדם זכר לוימררו את חייהם כ"פ הרשב"ם ורש"י פירש בלע מרור יצא דאי אפשר שלא יהא טעם מרור בפיו: [שם] בלע מרור ומצה ידי מצה יצא שאינה צריכה טעם ידי מרור לא יצא דצריך טעם ואם תאמר לפירוש רשב"ם שפירש בלע מרור לחודיה לא יצא פשיטא דהשתא בלע מרור לחודיה אמרת לא יצא בלע מרור ומצה מיבעי וא"כ אמאי איצטריך למימר דכי בלע מצה ומרור דידי מרור לא יצא בשלמא לפירוש רש"י ניחא דכיון דגרסינן בלע מרור יצא אם כן שפיר איצטריך לאשמועינן דאף על גב דבלע מרור לחודיה יצא מכל מקום כי בלע מצה ומרור ידי מרור לא יצא אלא לפירוש רשב"ם קשיא כדפרישית ויש לומר דאיצטריך לאשמועינן דמכל מקום ידי מצה יצא (כט) מיהו בכל ענין בין בלע מצה לחודיה בין בלע מצה ומרור ביחד (*לא) יצא: [שם] והלכתא כולהו לפני מי שאומר ההגדה והכי קי"ל כמ"ד אין עוקרין דאפילו מאן דאמר עוקרין היינו דוקא להם שהיה להם שולחנות קטנים אבל אנו ששולחן שלנו גדול ודאי לא צריך ויש מפרשין דכשמגביהין הקערה שצריך להסיר התבשילין שאם יגביה אותן נראה כמקדים בהמתו כדאמרי' לקמן (קטז:) ולא נראה דהא דקאמרינן לקמן היינו דוקא כשאומר פסח זה שהיו אבותינו אוכלים כו' דאסור להגביה התבשיל מפני שנראה כמקדים אבל כשמגביה הקערה (ל) אז ודאי אין צריך להסיר התבשילין ועוד דאין צריך להגביה הקערה (לא) אלא שמסלקה [*ומצדדה ומניחה לצד השולחן. מ"י] מצד זה ומביאה לצד השולחן: [דף קטז] אנו לא סגי דלא מטבלינן חדא זימנא וא"ת תקשי ליה נמי דקאמר שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות אנו לא סגי לן דלא אכלינן שאר ירקי יש לומר דמהא לא קשה ליה דהכי קאמר שבכל הלילות אנו מחזירין טפי לשאר ירקות ולא למרור משום דשאר ירקות מעלי טפי ממרור אבל הכא אנו מטבילין ומשמע דצריך לטבול פעם אחת משום הכי פריך: [דף קיז] ושמע מינה ברכה טעונה כוס יש מדקדקין מכאן דברכה טעונה כוס אף ליחיד דהא גמי נמי מיפשט הכא דברכה טעונה כוס מכוס שלישי דארבע כוסות וארבע כוסות הוי ליחיד ורבינו אלחנן פירש דהכי קאמר שמע מינה ברכה טעונה כוס בעלמא לכל הפזות בשלשה מדלא תיקנו שיר אחר על כוס שלישי דאם איתא דברכה אינה טעונה כוס בעלמא אף בשלשה א"כ מה ראו לתקן ברכת המזון על כוס שלישי [*יותר] משיר אחר [דף קיח] ורבי יוחנן אמר נשמת כל חי פירש הקונטרס דאף נשמת כל חי אומר עם יהללוך דמיהללוך לחודיה לא סגי דהא בכל פעם שאנו אומרים הלל אנו אומרים אותו (לב) ואמאי נקט (ערב) [נקטיה רבי] [*פסח] אם לא להוסיף ברכה אחרת (לג) והלכתא כר' יוחנן ולכך אמרינן תרוייהו והר"ר חיים הכהן הגדול אחיה ר"ל שאין חותמין ביהללוך בליל פסח דהא הוי חתימה בישתבח ולמה יחתום ב' פעמים על ברכה אחת מיהו נראה דשפיר חותמין ביהללוך דהא לא קיימי תרוייהו אחד ענינא דחתימה דיהללוך קיימא אהלל וחתימה דישתבח קאי אהלל הגדול: [דף קיט ע"ב] אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן פי' אפיקו מיני תרגימא שלא לבטל טעם מצה ומרור ומצה אחרונה היא עיקר ונאכלת על השבע ותימה למה אנו מברכין על הראשונה שהיא רשות ליברך על האחרונה שהיא עיקר ונראה לי משום דבימיהם היו אוכלין מצה עשירה על סעודתן ולבסוף אוכלין [*כזית] מצה שהיא כדי לצאת ידי חובתן והאי הויא עיקר ואז היו מברכין עליה אבל אנן דלא אכלינן מצה עשירה אין לברך על האחרונה לאחר שמילא כריסו ממנה וא"ת ונעביד הכי ונברך על האחרונה וי"ל לפי שאין אנו זהירין כמותן שלא נאכל מצה אכילה גסה ולכך מברכין עליה תחלה: [דף קכ ע"א] מר זוטרא מתני מפטירין אחר (*הפסח) [*המצה] אפיקומן וכיון דלא איפסטא הלכתא אזלינן בתר ליסנא קמא להחמיר שלא לאכול אחר אפיקומן כלום וקיימא לן כרבי יוחנן דלעיל דאמר אפילו קליות ואגוזים: [שם] מה שביעי רשות פירש הקונטרס דכתיב ביה עצרת לחוד ולא כתיב ביה אכילת מצה אף (*שביעי) [*ששת ימים] אם רצה לאכול (*מצה) [*בשר] לחודיה או להתענות הרשות בידו וקשה דאף ברשות השנה אסור להתענות (לד) כדאיתא בפרק קמא דר"ה וכן משמע במגילת תענית וא"כ היאך יהיה הרשות בידו להתענות ומה שפירש דאם [לא] רצה לאכול מצה הרשות בידו ניחא (לה) נראה לפרש דהרשות במצה של מצוה אבל במצה עשירה (יכול) [חובה] לאכול: [שם ע"ב] ר' יוסי אומר נתנמנמו כו' ונראה דהלכה כר' יוסי ומכאן נראה דיש ליזהר שלא ישן באמצע אפיקומן משום דנראה כאוכל בשתי חבורות שכל מה שנוהג בפסח נוהג באפיקומן משום דהוקשו זה לזה וכן פסק ראב"ן: [שם] אלמא מחלות הוא ליה נותר מאן תנא אמר רב יוסף ר"א [בן עזריה] היא תימה כמו כן נמי אית ליה לרבי עקיבא דמחלות הוי ליה נותר כדי להתרחק מן העבירה כדאיתא בברכות וי"ל דלדידיה לא הוי נותר מחלות כי אם מדרבנן והלכך אינו נותר לטמא את הידים אבל לרבי אלעזר בן עזריה הוי נותר דאורייתא: [שם] מה שלמים נאכלים לב' ימים ולילה אף פסח כו' והאי דנקט יום אחד לאו משום דנאכל ביום דהא אינו נאכל אלא בלילה אלא שלא יפסל בעוברו (*רק) אותו היום פרשב"ם וא"ת מאי חזית דמקשי' ליה לשלמים דנאכלין לשני ימים אקשיה לתודה ואיל נזיר דנאכלין ליום ולילה (זבחים נה.) י"ל כיון דמותר פסח קרב שלמים (שם ט.) דין הוא שנאכל לשתי לילות (ובשלמים) [כשלמים] לשני ימים: [שם] אמר רבא אכל מצה בזמן הזה לאחר חצות לראב"ע לא יצא נראה דהלכה כראב"ע ואם שכח ולא אכל אפיקומן ונזכר אחר בהמ"ז קודם שבירך בפה"ג אז יטול ידיו ומברך המוציא על האפיקומן ויאכל הוא וכל המסובים ויחזור ויטול ידיו למים אחרונים ויברך שנית בהמ"ז ובורא פה"ג וישתה אבל אם לא נזכר עד לאחר בהמ"ז וגם בפה"ג ושתה אז לא יאכל אפיקומן כי בלא ברכה דבהמ"ז א"א דהכי תיקון מעיקרא שכוס ג' לאחר גמר האכילה וב' כוסות לבהמ"ז לא תקון ותו דקי"ל (לעיל קיז ע"ב) בין ג' לד' לא ישתה ובכה"ג (*כדאין) [*כדאי הן] שאר המצות לסמוך עליהן בשעת הדחק דכולהו מסתמא אית להו שימור וטעם מצה בפיו (לו) ואחרים אומרים שאין תקנה לשכוח אבי"ה:

סליק פירקא וסליקא לה מסכת פסחים

בגדי ישע

ו"ל רש"ל כן סברת הטור בשם הר"ר פרץ ובעל העיטור ולא כדעת הרא"ש שמוחה בדבר ע"ש: (יט) וכזית חרוסת. איני יודע מנין לו כזית זה ולא הוזכר בפוסקים דהא אדרבה אמרי' בגמ' לא לישהי איניש מרור בחרוסת דלמא אגב חולייה עלייה ביה ומטעם זה כתב הר"ר יונה שצריך לנער החרוסת מעליו כדי שלא יתבטל טעם מרירותו כמ"ש הטור ואפשר דר"ל דצריך ליטול כזית חרוסת שישקע בו המרור ולא שיאכל הכזית חרוסת והטעם דצריך ליטול כזית הוא משום דס"ל כר"א דאמר חרוסת מצוה היא וכל דבר אכילת מצוה צריך להיות כזית ולא כת"ק דאמר אינו מצוה אלא בא שישקע בו המרור משום קפא וכ"כ הסמ"ג דמצוה היא ורש"ל מחק מן הספר האי וכזית חרוסת וצ"ע: (כ) דחלוקין עליו חביריו על הלל. ר"ל לענין מצות מבטלות וא"ז ודו"ק: (כא) דדאורייתא ודרבנן כו'. ר"ל מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן ע"ל דף רנ"ג ע"א: (כב) ומכאן ואילך הוי מצה דרבנן. וליכא למימר מאחר דיצא בה א"כ מכאן ואילך הוה מצה רשות ונימא דמצה דרשות מבטל לה למרור דרבנן דלאו רשות גרידא היא דמיבעי למעבד זכר למקדש אבל אי קי"ל כרבנן כיון שכבר אכיל מצה לחודא-כי הדר כריך לה בהדי מרור הויא לה רשות גמור וכי היכי דרבנן מבטל לדאורייתא כן רשות גמור מבטל לדרבנן הלכך משום ספיקא דתרוייהו אכיל ברישא מצה לחודא והדר מרור לחודא והדר כריך לתרוייהו זכר למקדש כהלל כ"כ לעיל הר"ן ע"ש וכ"כ התום' והרא"ש: (כג) ור' יחיאל היה טובל הכריכה בחרוסת. ז"ל רש"ל וכ"פ ר' שמעיה בשם רש"י וכן הסכים הרא"ש וכן נהג מהר"ש וכ"כ לעיל הר"ן: (כד) כדאמרי' לעיל כרכן ואכלן. וא"כ ע"כ או טיבל בחרוסת דאל"כ אימתי: (כה) משום דצריך לעשות ברכת המוציא דהוי קודם טיבול שני. וק"ק דלעיל כתב המרדכי דף ר"ם סוף ע"ג הנוטל ידיו בטיבול ראשון צריך ליטול בטיבול שני פי' כשמברך ברכת המוציא ומשמע דר"ל שטיבול שני פירושו ברכת המוציא משום דדרכם היה לטבול הפרוסה של מוציא ונראה לומר דלעיל אינו ר"ל דטיבול ב' פירושו ברכת המוציא אלא ר"ל כמו שנוטל לטיבול ב' כן נוטל להמוציא אמנם משמעות הלשון שם אינו כן: (כו) אלא צריך נטילה כמו בתרומה. ז"ל רש"ל והתוס' כתבו לאו דוקא נקט טיבול ב' דהא עביד לה בתר המוציא בעינן אלא אגב טיבול ראשון נקט טיבול ב' והנטילה נמי גם לצורך טיבול באה ע"כ משמע דס"ל דלא בעי נטילה יותר לטיבול מלהמוציא וכ"ד הרמב"ם והטור ועיקר עכ"ל: דהיינו חיבור היד והזרוע. כצ"ל וכן הגיה רש"ל: (כז) כדמוכח בחולין. ז"ל רש"ל פי' מאחר שאמרי' בפ' כ"ה כל הפוסל את התרומה מטמא המשקין להיות תחלה א"כ משמע דשוין ולא נהירא דמנין שהחמירו לענין משקין ליטול ידיו במקום שאין דרך ליגע בו כגון כף היד ומעלה בעלמא עשו בתרומה יותר מבחולין ותדע שהרי כתב ר' אלחנן בפ' אין דורשין דאפי' נטל ידיו לחולין אינו פוסל התרומה וק"ו האידנא ודו"ק עכ"ל: (כח) דהשתא אינו עושה ברכת המוציא. כ"ה במ"י ובדפוס קטן ונלע"ד דה"ק מאחר דאין לו אלא כזית צריך להמתינו מלאכול לאפיקומן עד לאחר גמר כל הסעודה נמצא שהטיבול הוא קודם ואינו בא למעט שאין מברכין עליו המוציא דודאי ז"א דהא ברכת המוציא היא ברכת הנהנין שלו אלא בא למעט ברכת המוציא שעליה מקשה שהוא לפני הטיבול ודו"ק. ובס"א דהשתא אינו נוטל קודם ברכת המוציא וסברא זו כתבה הרוקח והביאו הב"י בסי' קנ"ח וז"ל כתב הרוקח אוכל פחות מכביצה יטול מספק ולא יברך ע"ש בב"י: (כט) מיהו בכל ענין בין בלע מצה ומרור לחודיה בין בלע מצה ומרור ביחד והס"ד והשאר נמחק. ז"ל רש"ל ז"ל בגמ' אמר ר' שימי בר אשי מצה וחרוסת לפני כ"א ואין עוקרין את השולחן אלא לפני מי שאומר ההגדה ר' הונא אומר כולהו נמי לפני מי שאומר הגדה והלכתא כרב הונא ע"כ והנה המחבר סבר שרב הונא פסק שאינם עוקרים כלל אלא הכל יהיה בפניו וק"ל ואין הסוגיא לשם משמע הכי א"א כ"ע מודים בעקירת השולחן כדי שישאלו וכו' עכ"ל רש"ל: (ל) אז ודאי א"צ להסיר התבשילין. כצ"ל וכתב רש"ל דכ"פ מהרא"י: (לא) אלא שמסלקה מצד זה ומביא לצד השולחן. ז"ל רש"ל ולעיל דף ר"ם ע"ג כתב שיעקור לגמרי ויניחה בקרן זוית וכן עיקר עכ"ל: (לב) ואמאי נקט ליל פסח אם לא כו' כצ"ל: (לג) והלכתא כר' יוחנן. אבל הרי"ף דף רנ"ה ע"א פסק כרב יהודה ורשב"ם כתב כיון דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עבדינן כתרוייהו והמסקנא כר' חיים כהן: (לד) כדאיתא בירושלמי פ"ק דר"ה. כנלע"ד דצ"ל וע"ל במרדכי ריש מסכת ר"ה אהא דף ש"ח ע"ב דאין להתענות בר"ה ח"ל וה"נ איתא בירושלמי פ"ק דר"ה דגרסי' התם א"ר סימון כתיב כי מי גוי גדול וגו' כו' ע"ש ובדף ש"ט סוף ע"א ודו"ק ומה שפי' דאם רצה לאכול בלא מצה כצ"ל וכן הגיה רש"ל: (לה) נראה לפרש הרשות במצה של מצוה אבל מצה עשירה צריך לאכול כצ"ל. וכן הגיה רש"ל וזהו דעת הרא"ש בפ' שלשה שאכלו דביו"ט בעי פת וע"ל במרדכי בפ' כ"כ סי' שצ"ז ובהגהות מרדכי דף ק"פ ע"ב: (לו) ואחרים אומרים שאין תקנה כו'. ז"ל רש"ל ולעיל דף ר"ם ריש ע"ג כתבתי שאין לחזור עכ"ל:

סליק מסכת פסחים

לוח הדינים אשר בהר"ן

כולל כל חדושי דינים אשר הובאו ברבינו נסים על דעת הרמב"ם ז"ל.

נלקטו וחוברו ע"י

הגאון המובהק ומופלא מוהר"ר יוסף אוטילינגן ז"ל

ונדפסו (פעם אחת) על ידו ומהונו בדפוס ריווא די טרינטו בשנת שי"ט לפ"ק.

מסכת פסחים

פרק אור לארבעה עשר

א לענין הפקר ממונו לא מהני הפקר בלבו: דף ה' ע"א ד"ה הרי שאמרה

ב תשביתי דקאמר רחמנא היינו בביטול או בבדיקה וביעור בחמץ ידוע או חשש מקומות שרגיל להמצא בהן חמץ אבל כל שאין לו חמץ ידוע ולא מקומות [שרגיל להמצא בהן חמץ] לא חלה עליו מצות השבתה: שם ד"ה הלא כך הוא

ג הביעור צריך להקדימו עם אור היום: שם ד"ה ותנא דידן

ד אם לא עקם הכתוב בשום מקום לא היינו למדים שיהיה ראוי לחזור אחר לשון נקיה כלל: שם ע"ב ד"ה ובגמרא

ה הבדיקה בשעה שבני אדם מצויים בבתיהם פירוש שהם פנויים: שם ד"ה ואיכא מ"ד

ו אור הנר יפה לבדיקה בלילה יותר מביום ועכוב מצוה תלוי בדבר לפיכך לא ליפתח בעידניה: שם ד"ה אמר אביי

ז הכל נאמנים על הבדיקה ואפי' קטנים משום דחזקת בית שהוא בדוק: שם ד"ה גרסינן

ח מעשים בכל יום שמאמינים נשים על ניקור ושחיטה: שם

ט לא מצי תבע שוכר למשכיר מה דאפיק על בדיקת הבית: שם ד"ה המשכיר בית

י עיסה שיש לנכרי שותפות בה פטורה מן החלה: דף ו' ע"ב ד"ה עיסת הרגונא

יא מדרבנן חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי צריך ביעור: שם ד"ה ומיהו ה"מ

יב הבודק צריך שיבטל בלבו מיד: שם ד"ה המוצא

יג חמץ דרבנן בשעות דרבנן חוששין לקרושיו: דף ג' ע"א ד"ה המקדש

יד אם אמר אדם לחבירו הפקיר אתה נכסי אין בכך כלום: שם ע"ב ד"ה עיסה מגולגלת

טו יושב בסוכה ששח אינו חוזר ומברך: דף ד' ע"א ד"ה ומי שיש

טז לישב בסוכה ירצה לדור בו ולכן כל שלא אכל ונתעכב שם מברך והוי עובר לעשייתה: שם ד"ה כל המצות

יז בקדושי כסף ושטר צריך לברך ברכת ארוסין עובר לעשייתן לרי"ף ורמב"ם אבל התוספות חולקים: שם ד"ה גרסינן

יח בברכת השבח לא מברכינן להו עובר לעשייתן: שם ד"ה והא כללא

יט ברכת נשואין הוו ברכת השבח ותפלה לכך מברכין להו אחר כניסת כלה לחופה: שם ד"ה ולענין ברכת

כ נג היציע שהוא משופע א"צ בדיקה אבל שאר גגין [שלהן לא] היו משופעין: שם ע"ב ד"ה הורי

כא חצר אין צריך בדיקה היינו אמצעו אבל חוריו צריכין: שם ד"ה חצר

כב כל היכא דתני מבערין בשיור משמע: דף ס' ד"ה ומיהו איכא למידק

פרק כל שעה

כג מפרר וזורה לרוח ומטיל לים המלח ובנהרות בעי פירור והלכה כחכמים ולא כרבי יהודה דאמר שריפה: שם ד"ה כל שעה

כד אמרו לו הבא עלין סתם והביא מעצי אשירה ימות ואל יתרפא בהם משום שהוא עובר על לאו דלא ידבק בידך מאומה מן החרם ובכולי לאוי דע"ז יהרג ואל יעבור: שם ד"ה בכל מתרפאין

כה כל אסורין שבתורה אין לוקין אלא כדרך הנאתן חוץ מכלאי הכרם ובשר בחלב שלוקין אף שלא כדרך הנאתן: דף ו' ע"ב ד"ה מר כר רב אבי

כו אפשר שאין מתרפאין באיסורי הנאות של דבריהם כדרך הנאתן ואסורי דאורייתא שלא כדרך הנאתן שרי: שם ד"ה ולחיתי

כז זה וזה גורם מותר ה"מ דיעבר אבל לכתחלה לא: שם ד"ה הא דתניא

כח קערות כוסות וצלוחיות ששרפן בעצי איסור לית להו תקנתא ואסירי: דף ז' ע"א ד"ה ולענין

כט איסורין שאין תופסין דמיהם כשהוא מוליך הנאה לים המלח אין בכך כלום: שם ושם

ל חמץ אחר הפסח אינו אלא משום קנסא בעלמא ולכן אפשר אם נתערב אחר הפסח יותר מכזית בכדי אכילת פרס מותר ובלבד שירבה ההיתר: שם ע"ב ד"ה וכי קנים

לא משש שעות ולמעלה עד לאחר הפסח בזמנו מקרי: שם ד"ה אמר רבא

לב כל דבר שיש לו מתירין במינו במשהו: שם ד"ה ומדלא יסיב

לג אסור מוקצה דרבנן מבטלינן אבל מידי דאית לית עיקר מן התורה אין לנו שנוכל לבטלו: דף ח ע"א ד"ה ופרכינן

לד כלי של מתכת שמשתמשין בו במקצת כל שמכשירין מקצתו דיו: שם ד"ה והני

לה כל היכא דהיתרא בלע אפילו דברים שתשמישן ע"י האור סגי להו בהגעלה: שם ד"ה ומסקינן

לו סכין אע"ג שלפעמים ישתמשו בו ע"י האור אין רוב תשמישו בכך וסגי ליה בהגעלה: שם ד"ה אבל רש"י

לז כלי ראשון הוי לאחר שהעבירוהו מעל האור: שם ע"ב ד"ה עץ פרור

לח בשם ר' יצחק אמרו שכלי אבנים אין צריכין הכשר: שם ד"ה נקוט הלי כללא

לט צריך להכשיר הכלי [של נכרי] לפי מה שהוא או בלבון או בהגעלה או בהדחה ואח"כ יטבילנה: שם ד"ה מדיתן

מ לרי"ף דברים שנשתמש בהם חמץ ע"י האור צריכין ליבון: שם ד"ה דכרים

מא מותר להגעיל בכלי איסור: שם ד"ה ומיהא

מב אפשר להגעיל כלי שאינו בן יומו בכלי אסור והוא שלא יהא בן יומו ואין משגיחין בשיעור המים כלל: שם ושם

מג לבון צריך שיהו ניצוצות נתזין ממנו: שם ד"ה וליבון

מד כלי זכוכית אפי' במכניסן לקיום מותרים דשיעי וקשים ובליעתם מעוטה מכל הכלים: שם ד"ה כי תבעי לך

מה כלי חרס לאחר היסק הרי הוא ככלי חדש ולא מיקרי יוצא מידי דפיו: דף ט ע"א ד"ה התורה

מו המלוה חבירו על המשכון ואמר לו אם לא פרעתיך עד יום פלוני משכוני מחול לך הגיעו המשכון אע"ג דלא אמר ליה קני מעכשיו: שם מתני' ד"ה נכרי

מז בעל חוב קונה משכון בין משכנו בשעת הלואתו בין משכנו שלא בשעת הלואתו: שם ושם

מח נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אי אמר ליה מעכשיו אפילו בשקבע לו זמן לאחר הפסח מותר: שם ושם בסוף הדיבור

מט חמץ שנפלה עליו מפולת צריך בטול מדרבנן ולא מדאורייתא: שם ע"ב ד"ה אמר

נ מצה גזולה אסור לברך עליה: שם ד"ה ויואלין

נא מצה עשירה לא מיקרי כשנלושה במעט שמן: שם ד"ה תלות

נב נסתפק לרש"י מצה שנלושה בביצים אי הוי כמי פירות: דף י' ע"א ד"ה נסתפק

נג האוכל מצה בערב פסח כאילו בעל ארוסתו בבית חמיו ה"מ מצה הראויה לצאת בה ידי חובתו אבל מצה עשירה לא: שם ושם

נד פת הדראה ר"ל פת נעשה מתבואה הנאכלת מן התולעת הנקרא דראה: שם ע"ב ד"ה ת"ל

נה בימי הפסח כשנשים הרבה כל אחת מהן לשה ה' רבעים מותר לאפות כל צרכו ואין איסור אלא כשלשות יותר מחמשת רבעים: שם ד"ה אבל

נו כל שתגלגל חייב בחלה אפילו אפאו בסוף ע"י משקה והמוציא נמי מברכין עליה: דף י"א ע"ב ד"ה הילכך

נז הא דאמרינן והוא דעבידי טיף טיף מותר לאו למימרא שהשרוי במים שיהא מותר שאסור הוא אלא למימרא שמה שאין אנו רואין שרוי במים אי לא הוי טיף טיף היה מחמיץ גם הוא ששואב הלחות: דף י"ב ע"א ד"ה דעביד

נח מותר לתת מלח לתוך לחם של פסח: שם ד"ה ומדאמרינן

נט אסורא מדאורייתא ושעוריה מדרבנן בתערובתו תלינן לקולא אע"ג דאסוריה הוי דאורייתא: שם ד"ה כיון

ס כל מידי דצלוי סגי בקליפה שאין לך אסור במשהו אלא בבשול ובצלי סגי בקליפה ובזפק אם נצלה בו חטה או שעורה בפסח העור השיב קליפה: שם ד"ה והטה

סא הלוקח קמח מן השוק בשעת הדחק מותר אבל לכתחלה בעי שימור. לגאון אחר: שם ד"ה ומיבעי

סב כלאים כיון שעיקר אסורו בתערובת לא בטיל אבל בשר בחלב עיקר אסורו בבישול בטיל תערובתו: שם ד"ה ההיא מרכא

סג מטילין ציצית בטלית של מת ועכשיו לא נהגו כן: שם ע"ב ד"ה אבל

סד לא חייבו חכמים אשה הלשה (לקטף) [לצנן] ידיה בפסח אלא שאם היא מקטפת לא תקטף במים שמצננת בו ידיה וכל שאינה מקטפת לא צריכה צינון ידיה במים: שם ד"ה וצריכה

סה עבד ושפחה שלא טבלו אסור (למיכל) [למילש] מצה בליל ראשון אבל בשאר יומי שרו. לכהן צדק: שם ד"ה יומא

פרק אלו עוברין

סו אי ביעורו מדרבנן בעלמא אם השהוו ולא ביערו לאחר הפסח מותר בהנאה: דף יג ע"א ד"ה ולפיכך

סז נותן טעם לפגם שרי אפילו בחמץ בפסח: שם ע"ב ד"ה ת"ר

סח לדידן דאסיקנא דשיעור עיסה כשיעור חלה בכדי שיעור זה כל זמן שעוסקת בו אינו בא לידי חמוץ: דף ט"ו ע"א ד"ה מתני' בצקות

סט לאחר הפרשת חלה בעינן שישאר שיעור עריסותיכם: שם ע"ב סוף ד"ה אמר

ע לדידן אתסר לן מצה מסוף ד' מדרבנן ומחצות ולמעלה מדאורייתא: דף ט"ז ע"א סוף ד"ה ירושלמי

עא עם הארץ דליתיה בתורה אבל בדרך ארץ ומצות איתיה כשר לעדות וסבירא להו לרבנן דלכתחלה לא מקבלינן והאידנא דמקבלינן סמכינן א־רבי יוסי: שם סוף ד"ה בת כהן

עב מי שבאתה אבדתו של עם הארץ לידו ואיתיה הכא וקא בעי לה מהדרינן ליה: שם ד"ה ויש אומרים

פרק מקום שנהגו

עג לר"ז הלוי האידנא דליכא פסח לא שני לן בין ערבי פסחים לערבי ימים טובים ותוספות חולקים: שם ע"ב ד"ה מקום

עד אי נהוג איסורא בערבי י"ט מקמי שיעורא לאו כלום הוא כיון דבזמן אסורא לא משמתינן ליה לא חמיר לאקבועי מנהגא טפי מיניה: שם ד"ה מאי אירית

עה אם נהגו אבות אסור בדבר שהוא מותר משום מגדר אסורא ובניהם שאינם בני תורה סוברין שמן הדין אסור אין לגלות ולומר להם שאסור מכח מנהג: דף י"ז ע"א ד"ה הגית

עו דברים המותרים ואחרים נהגו בהן אסור אי ארעא רשאי לנהוג בהן היתר כדי לבטלן משום שנאמר לא יחל דברו: שם בסוף ד"ה ירושלמי

עז כל מנהג איסור שהוא בעיר אחת ואינו בטעות אלא שהחמירו לעשות סייג כל בני העיר חייבים בו מן הדין וכל היוצא מתוכה ודעתו לחזור חייב בו אפילו בצנעא עד שיעקור דירתו: שם ע"ב ד"ה ונמלינו

עח האומרים שלא להדליק נר מערב יום כפורים והאומרים להדליק שניהם נתכוונו להפריש עצמם ממשכב אשה: דף י"ח ע"א ד"ה כין שאמרו

עט במקום שנהגו שלא לעשות [מלאכה] אם נהגו בליל [י"ד] (ט' באב) טעות הוא: שם ד"ה הלילה

פ כל המלאכות מחצות ולמעלה שוות לאסור ואפי' לגמור בע"פ: שם ושם

פרק ערבי פסחים

פא בע"פ אם התחיל לאכול לאחר ט' אע"פ שעשה באיסור פורס מפה ומקדש: דף י"ט ע"א סוף ד"ה ובערבי

פב בפת נמי איתא לדינא דנמלך לענין ברכה: שם ע"ב ד"ה ות"כ

פג ר"ז הלוי פסק דבע"פ ר' יוסי מודה דלא יאכל עד שתחשך והוא ז"ל חולק: שם ד"ה תנ"ה

פד מי שקדש בבית אחד אע"פ שדעתו בשעת קדוש לאכול שם כיון שלאחר כך לא אכל לא מקרי קדוש במקום סעודה וצריך לחזור ולקדש: דף כ' ע"א ד"ה סבור

פה ויין לפי שאין דרך לשתות משני מינין בסעודה אחת מברך הטוב והמטיב אבל בשאר דברים לא: שם ד"ה אבל

פו חזר למקומו הראשון מקרי שנוי מקום: שם ד"ה אבל מפיכה

פז היכא ששכח ויצא ולא בירך לאחר שיחזור יברך למפרע עד שלא יחזור ויאכל ואחר [כך] יברך לכתחלה ויאכל: שם ע"ב ד"ה וקא המגרי

פח בין השמשות מקרי קדוש היום: שם ד"ה כוס

פט לוקחין אבוקה להבדלה ולא נר אחד דמברכין על מאורי האש בלשון רבים להכי אבוקה עדיפא: דף כ"א ע"א ד"ה כי

צ היתר מלאכה בהבדלה כל דהו סגי כן: שם ד"ה הוה אמינא

צא שבת קובעת לקדוש כלומר שיכול לקדש כיון שבין השמשות הוא: שם ע"ב ד"ה פוק חזי

צב לא קפדינן אמיא קמי אבדלתא אבל קמי קדושא אפילו מיא לא: שם ד"ה רבנן

צג חל ט' באב במוצאי שבת לרי"ף אין מבדילים כלל ולבעל הלכות מבדיל במוצאי תשעה באב והבדלה אין לה תשלומין אלא כל היום: שם ד"ה מי שלא

צד קראו קדושא רבא כנוי הוא על דרך סגי נהור וזוטר שיעורי' מקדיש לילה ואינו עיקר. ומיהו אפשר שאסור לטעום מקמיה וצריך שתהיה במקום סעודה: דף כ"ב ע"א ד"ה וכרהו

צה לכתחלה מקדשין ואח"כ נוטלין: שם ד"ה נטל

צו בהבדלה התירו כל היכא דהוי חמר מדינה ובברכת המזון כל היכא דקבע סעודה עילויה וטעם למה אין מקדשין אלא על היין שראוי לנסך דקדוש אפשר בפת: שם ע"ב ד"ה הכל

צז קדושא דפסחא בעינן שיטעום מאותו כוס רובו ואי הוי בציר מכדי שיסלקנו בעינן שיטעום בכדי שיסלקנו: שם ע"ב ד"ה אם טעם

צח יין שנפל לתוכו דבש מקדשין עליו אף על פי שפסול ע"ג מזבח: שם ד"ה אין אומרים

צט מזוג ולא מזוג קרוי חי ושם פירושים הרבה מה ר"ל חי: שם ד"ה מודים

ק אפי' בדיעבד לא יצא אם קדש על יין לבן: שם ד"ה גרסינן

קא בפורצני שלנו הנדרכין ברגלי אדם הכל לפי טעמו וריחו: דף כ"ג ע"א ד"ה ומיהו דוקא

קב אם שתה ד' כוסות סמוכים זה לזה שלא על הסדר שסדרו חכמים לא יצא וצריך לחזור ולשתותן כסדרן: שם ד"ה מתקן

קג כוס שיש בו שיעורין הרבה. הרבה שותין ממנו ואין צריך שיהא לכל אחד כוס חלוק בפני עצמו: שם ד"ה הסקה

קד בין הכוסות אם רצה לשתות ישתה אבל באמצע הכוס שאחר שמזגו לומר ההגדה אינו בדין שימזוג כוס אחר וישתה: דף כ"ד ע"א ד"ה כתב

קה כי אמרינן משתי וברוכי לא אפשר וצריך לחזור ולברך ה"מ בדבר הקבוע עליו חובה אבל בדבר הרשות שאם רצה אינו מפסיק לא אמרינן הכי: שם ושם

קו פירות דלא מיזן זייני כתאנים וענבים ברכת המזון אינה פוטרת ברכה אחרונה שלהם: שם ד"ה ולענין

קז אין צריך לברך על הגפן ועל פרי הגפן אלא בתר כולהי כסי: שם בסוף הדבור

קח טבול ראשון הוא בחרוסת: שם ד"ה הביאו לפניו

קט כסבור שהוא (חזרת) [חול] או שזה ירק אינו מרור לא יצא אפי' למ"ד מצות אין צריכות כונה עד שידע שזו חזרת ופסח הוא ואז יצא אף אם אין מתכוין למצוה: שם ד"ה מגוס להכיא

קי מברך בטבול שני לאכול מרור: דף כ"ה ע"א ד"ה היכא

קיא על ידים של היסח הדעת אמרו הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח אבל לא בודאי נגע שהרי פסולות הן לברכה: שם ד"ה דילמא

קיב כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו פי' כראוי אבל לא יצא כלל לא קאמר: שם ע"ב ד"ה כל מי

קיג ברכה אינה טעונה כוס רק לענין ד' כוסות של פסח: דף כ"ו ע"א ד"ה ממעט מינה

קיד כל הטעון ברכה לפניו טעון ברכה לאחריו: שם ד"ה מהו

קטו עיקר קריאת ההלל בלילי פסחים היתה בבית הכנסת ולא בביתו ולפיכך בין שמעו בב"ה בין לא שמעו אינו מברך בביתו לפי דעת הרשב"א: שם ע"ב סוף ד"ה אבל

קטז ד' כוסות חובה וחמישי רשות א"נ מצוה מן המובחר לשתות כוס חמישי: שם סוף ד"ה חמישי

קיז מצה בזמן הזה נרדמו כולן לא יאכלו ויש חולקים: דף כ"ז ע"א ד"ה וכתב

קיח צריך ליזהר לאכול אפיקומן קודם חצות ויש מחמירין אף בקריאת ההלל לקרותו קודם חצות: שם ע"ב ד"ה גרסינן

קיט שביעה אינה חלה לבטל את המצוה ואפילו בבולל: שם ד"ה ירושלמי

קכ רוב המקומות החמירו על עצמם לומר בכל יום היום כך וכך לעומר שהם כך וכך שבועות וימים: דף כ"ה ע"א ד"ה ומחייבינן

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת פסחים

אור לארבעה עשר פרק ראשון

(א) אמרו חכמים שיהא צריך בדיקה אפי' שיהא דבטלו :
(ב) עבר ולא בדק בלילה בודק ביום לאור הנר :
(ג) הכל נאמנים על ביעור חמץ אפי' עבדי' וקטנים:
(ד) פר"י דנשים נאמנות אף בדאורייתא בדבר שיודעות בודאי שיש איסור :
(ה) ביטול מועיל משום הפקר :
(ו) בביטול בחד סגי אע"ג דהפקר אין פחות מג' דודאי גמר בלבו להפקיע האיסור :
(ז) אסור לאכול ליל י"ד קודם בדיקה :
(ח) י"ד שחל להיות בשבת אם נשאר חמץ בחורין אחר ד' שעות מבטלו וכופה עליו כלי עד למוצאי יו"ט הראשון ומבערו :
(ט) החטה שנמצאת בתרנגולת בפסח צריך כפיית כלי ביו"ט כדי לשורפה בחוה"מ :
(י) קי"ל כר' יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה:
(יא) היכא דמונח חבית של יי"ש עם חביות כשרים צריך לעשות היכרא דלא כדילי :
(יב) מנהג כשר הוא לבטל אף בשעת הביעור :
(יג) ביתו של נכרי ויוצא הישראל ממנו אע"פ שהנכרי יתן לתוכו חמץ בפסח מצוה מוטלת על הישראל לבדוק ולבער אבל אם נכנס בבית אחר שיבדוק ויבער שמה לא בעי למיבדק הכא:
(יד) אין לחלוק בין ביעור לביעור וצריך לבדוק בלילה לאור הנר וגם אם כבדו וטאטאו את הבית קודם לכן צריך לחזור ולבדוק :
(טו) מאן דבדיק לא לישתעי עד דכלי לבדיקותיה ואי מישתעי צריך למיהדר ולברך :
(טז) בספר הפרדס כשמבער חמץ בככר ראשון שמוצא מברך על ביעור חמץ :
(יז) וצריך לכבד הבית קודם בדיקה :
(יח) יש נוהגין דבשעת ליטת העיסה של מצות להתנו' ולבטל כל מה שיפול לארץ דליבטל וליהוי כעפר:
(יט) א"ז. מי שלא ביטל קודם שיתחיל שעה ששית שוב אינו יכול לבטל שכבר נאסר בהנאה ואז אינו ברשותו :
(כ) בלכתא על ביעור חמץ :
(כא) ר"ת אומר כל מצוה שנעשית מיד שייך לברך בה על :
(כב) ריב"א אומר שאותן מצות שא"א לעשותן ע"י שליח שייך לברך בלמ"ד :
(כג) בנט"י מברכין בשעת ניגוב ידים והיינו עובר לעשייתן :
(כד) מברכינן אחר המילה להכניסו דחיישינן שמא תתקלקל המילה והויא ברכה לבטלה :
(כה) ר"ת אומר כל היכא דא' מברך והמברך אינו עושה המצוה מברך לאחריו :
(כו) סלולב יש מהפכין אותו שלא כדרך גידולו ויש שמתכוונין שלא לצאת עדיין :
(כז) אם לא בדק תוך הפסח יבדוק לאחר הפסח :
(כח) יש מוכיחין דסעודה ג' בשבת שאכלה קודם ד' שעות לא יצא :
(כט) הרבה מן הגאונים אמרו כשחל פסח להיות בא' בשבת שאסור לאפות המצות מיום הששי:
(ל) ג' מצות של מצוה יש לאפות בליל פסח במ"ש משום דחביבה מצוה בשעתה :
(לא) כשחל י"ד להיות בשבת ישרוף חמץ בי"ג ביום ששי בע"ש קודם חצות גזירה שמא ישהה לשנה הבאה אחר חצות :
(לב) מביאין מים ללוש באור י"ג ולא בע"ש שמא יקדים קודם הערב שמש או יאחר ויחלל שבת :

כל שעה פרק שני

(לג) אסור לעשות סחורה בדבר האסור באכילה ובדבר טמא ורשב"ם מתיר בדבר טמא :
(לד) כל אסורין שבתורה שרי לאוכלן שלא כדרך הנאתן או ליהנות מהן שלא כדרך הנאתן :
(לה) מותר לשרוף שרף ולשתות האפר לרפואה :
(לו) אבל נסור בחייה בכל שהוא במיתתה בכזית:
(לז) בדבר שאינו עיקרו עומד להרית ריחא לאו מלתא היא :
(לח) קול ומראה וריח מעילה לית בהו אבל איסורא איכא :
(לט) תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה או בקש של כלאי הכרם :
(מ) נותן המצו לנכרי במתנה וחוזר ולוקחו הימנו לאחר הפסח ובלבד שיתנו לו במתנה גמורה :
(מא) רשאי הישראל שיאמר לו עד שאתה לוקח במנה בא וקח במאתים ואם הצרך לו הבא ואקח ממך אחר הפסח :
(מב) ראבי"ה. משכיר ישראל לנכרי בהמתו להוליך עליה חמץ אפי' ממקום למקום :
(מג) א"ז. מותר אדם לומר לעבדו ולשפחתו הכנענים הילך דינר זו וצא אכול בין הנכרים אע"פ שיאכל שם חמץ ודאי אע"פ שמזונתן עליו :
(מד) ר"י פי' אין לוקה מיהו לפני זמנו איסורא דאורייתא יש בו :
(מה) ר"ת היה רוצה לפסוק דחמץ בפסח בס' וכן בשאלתות דרב אחאי :
(מו) ר"י לא רצה להקל לעשות מעשה כשהיו מוצאים חטה תוך תרנגולת מבושלת בפסח לא היה מתירה אך היה מתיר להשהותה אחר הפסח :
(מז) דג טמא נמצא בדג טהור ונתבשל :
(מח) מעשה ובלעו זאבים תינוקות והקיאום דרך בית הרעי טהרו הבשר וטמאו העצמות :
(מט) מה שחמץ בפסח במשהו היינו בלח אבל יו"ש כגון חטה המוצאת בצלי חותך מקום פעפועו לפי אומד הדעת ודיו :
(נ) סמ"ג . חטה בצלי אסור במשהו לפי שטעם החטה הולך בכל הצלי כשהופך בשפוד :
(נא) אם נמצא חטה על בשר מלוח אין אסור אלא כדי קליפה :
(נב) ככר של חמץ שנתערב עם ככרות של מצה אינו בטל לעולם :
(נג) אם נמצאת חטה או שעורה בעופות מלוחות או צלוית ע"פ אחר ד' שעות ישליך החטה והעופות מותרות :
(נד) צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב גמלים מותר להביא פשתן לשם :
שפוד יען שצלו בו עופות בפסח מותרין [אע"ג] דמקודם לכן צלו בו בשר מלוח מן המלח שלא נבדק מחמץ :
(נו) וכן דגים שקורין הערינג או בשר מלוח בחורף שלא נבדק המלח מן החמץ מותרין בפסח :
(נז) אבל שומן מהותך קודם הפסח אסור לטגן ממנו בפסח בשביל המחבת שהתיכו בתוכן השומן שהיתה בלועה מחמץ :
(נח) וכן מזלג שקורין הויט בלע"ז שמהפכין בו את הקדרה טריי"ש וכן בקדרה ורמזים יש לאסור:
(נט) וכן הדין בחביות פעמים נותנין עיסה בשוליים לדבק הנסרים מותר לשתות היין בפסח שטעם [חמץ] ביין כבר נתבטל קודם הפסח וסמוך לפסח [ב' חדשים] אסור :
(ס) מעשה שחטה אחת בברייתה נמצאת תוך מצה אחת ואסר ר"י כל המצות שנילושו מאותה עיסה ור"ש מצאן התיר ור' יחיאל התיר ע"י קליפה ור"ש אסר לאותה מצה :
(סא) מלח ששמו במדוכה של חמץ יכול למלוח בו בשר לצורך הפסח :
(סב) התיר ר"ת אפי' מלח ששכח ישראל בכליו של נכרי למלוח בו בשר היתר :
(סג) אם עשה ישראל גבינות בדפוסי הנכרים מותרין משום דמלח אינו מפליט :
(סד) גם רגילות לתת מלח בקערה או בקדרה של בשר וליתן מאותו המלח בתבשיל של חלב :
(סה) חטה שנמצאת בתרנגולת בבשול אפי' בימים הראשונים של פסח מותר למכרה לנכרי :
(סו) קנקן של נכרים מותר לתת לתוכו שכר :
(סז) מחממין לנו חמין ביורות אסורות בפסח ורוחצין בהן וכל צורכי הנאה אנו נהנין מכלים ישנים בפסח :
(סח) אם נמצא גרגיר של חטה אצל התרנגולת בקערה ולא בתרנגולת עצמה הדעת נוטה להתיר כי ספק ספיקא הוא :
(סט) דבש שבשלו במחבת בשר בת יומא והריקוהו הם בשל חלב בת יומא והתיר רבי יצחק :
(ע) אין תקנה לכלי חרס ע"י הגעלה :
(עא) כלי מתכת שתשמישו ע"י האור אם הגעילו ולא ליבנו באור אם אח"כ נשתמש בו חמץ בבישול אוסר התבשיל :
(עב) פעמים עירוי דכלי ראשון ככלי ראשון כר"ת ופעמים עירוי ככלי שני כרשב"ם :
(עג) ג' הכלים שנשתמש בהם חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה בצונן חוץ מבית שאור :
(עד) משמע דהאגני שאין מחמיצין [בהן] העיסה אלא פעם אחת בשבוע כמו שאנו עושין יכול להשתמש בהן עיסה מצה ואין להורות היתר מפני שהעולם נהגו בהן איסור וקונין עריבות חדשים :
(עה) אלין גרגיא דכותא ממלא אותם מים ג' ימים מעת לעת :
(עו) ר' יואל התיר קדרות של חרס שנוהגין בהן שכר כל השנה :
(עז) א"ז התיר לכתחלה חבית של שכר להדיחו במים ולנגבו ולתת בו יין ודבש לצורך הפסח:
(עח) כמה גדולים סבירא להו דנותן טעם לפגם בפסח מותר :
(עט) מעשה שמלגו תרנגולת ע"פ בנוצתה ברותחין בקערה של חמץ ושיא כלי שני, ואסרו לאוכלה בפסח :
(פ) מעשה שהגעילו יורה מחומצת וכששפכו המים מחומצים ירדו לבאר ואסרו המים לשתות בפסח שחמץ במשהו :
(פא) אבל חטים שנפלו לבאר המים מותרין לדברי רבותי שפסקו נ"ט לפגם מותר בפסח גם אינו מחמיץ בעוד שהחטה מוטלת בצונן :
(פב) ככר לחם חמץ שנפל לבור ואין בו כדי ליתן טעם במי הבור יש להסתפק :
(פג) עיסה שהחמיצה שנפלה לבאר נ"ט לפגם :
(פד) כל כי האי גוונא סמכינן אשאלתות דרב אחאי שהתירו חמץ בפסח בששים :
(פה) כתב ראבי"ה אם ספק אם דלף עורד היה אם לאו ספק דאורייתא לחומרא :
(פו) חטין המובאים בשוק וגשמים מזלפים עליהם אין לחוש אבל אם ירדו עליהם רוב גשמים ושרייתן מרובה חוששין לבקוע והאוכלן בכרת:
(פז) עכברי' שהטילו מי רגלים בהטין אין מחמיצין:
(פח) שק של קמח שנפל לטיט בפסח מריק השק ומנהל הקמח כדי שישאר הלחות למעלה וזה יזרוק והשאר מותר :
(פט) אם עמד השק עד שנתייבש הלחלוחית לא מהני ניפול דמיפרך ונכנס עם השאר ולא ישאר למעלה כלום וחמץ בפסח במשהו וצריך ליקח קמח אחר לצורך פסח וזה ישהנו אם ימצא בו עיסה יזרוק והשאר ישמרו עד אחר הפסח :
(צ) אם נתייבש קודם הפסח יכול לשמרו [עד] אחר הפסח אבל בפסח יזרקו הכל :
(צא) מעשה שטחן לצורך הפסח והשים השק עם הקמח על גוזת התרנגולים ונתלחלח השק ודבק מבפנים כמו בצק והורו לרקד הקמח דאין מחמיץ :
(צב) מעשה בפסח שנכרי השליך עוגת חמץ בתנור מלא מצות והורו להם שאם נגע החמץ במצה אסור ואם לא נגע מותר :
(צג) לא אסרינן להוות ביטולא דאיבתכח תרי תלתא בעדי :
(צד) סמ"ג . כיון דאין אנו בקיאין מה נקרא ראויה להתבקע ומפני המנהג אני אוסר מספק והמיקל משום שמחת יו"ט לא הפסיד :
(צה) מעשה שטרו בשר בלילה בפסח למחר מצא גרעין א' של תבואה במים ואסרו לאכלה :
(צו) לא שייך דבר שיש לו מתירין היכא שהמאכל מתקלקל :
(צז) דבר החוזר לאיסורו מאליו כגון חמץ שחוזר לשנה הבאה לאיסורו לא שייך לומר דבר שיש לו מתירין כ"ש דבר שאין בעין כי"א טעמא בעלמא:
(צח) כתב ראבי"ה מיהו כוסות של כסף נמי יש לחוש שפעמים מרתיחין בהן יין ושלאל וכשמים אצל האור וצריך להגעילן בכלי ראשון וטוב שלא להגעילן עם שאר כלים :
(צט) ר' יחיאל היה אומר דשני [שמאים][זכוכית] שנתנו בהן שאור ימות השנה אסור לשתות בהן בפסח אפי' ע"י שירוי :
(ק) כתב ראבי"ה כלי זכוכית שיפה ולא בלע :
(קא) פסק סמ"ג נכון שלא להגעיל כלים בני יומן אם לא שיהא במים ס' כיוצא בו :
(קב) אמנם ע"פ מותר להגעיל קודם ד' שעות אותם כלים בני יומן שנשתמש בהן חמץ רותח באותו יום שהרי יש בכאן ג' נ"ט של היתר :
(קג) על זה אנו סומכים שאנו מגעילים כלי ראשון עם כלי שני אע"פ שאלו ממהרין לפלוט :
(קד) וכן עץ פרור מגעילו ברותחין אפי' הבית יד וכן המחבת :
(קה) ועל ענין טלאי שעל גב השכר רגיל ר' יואל שבעת שהיו מתקנין הכלי היה מצוה להגעילו קודם שידביקו בו הטלאי ושוב היה מצוה ללבן הטלאי ולהדביקו ושוב אע"פ שהיו משתמשים בו קודם פסח מגעילו עם הטלאי דכבולעו כך פולטו :
(קו) כללו של דבר כל טלאי שהוא מחדש וקדם הטלאי לבליעת האיסור א"צ להסיר :
(קז) כלי מתכות וכלי אבנים שנשתמשו בהן חמץ ברותחין כגון קדרות ואילפס נותן אותם לתוך כלי גדול וממלא עליהם מים ומרתיח לתוכו ואח"כ שוטף אותן ומשתמש בהן :
(קח) כלי מתכות ואבנים ועצים שנשתמשו בהן בכלי שני כגון קערות וכוסות נותן אותן לתוך כלי גדול ונותן עליהם מים רותחים ומניחן בתוכו עד שיפלוטו ושוטפן ומשתמש בהן מצה:
(קט) ראבי"ה והאלפסי כ' כשמגעילין צריך להשהות בו עד שהפלוט ואנו ממהרין להוציאם :
(קי) לא יניח אדם כלים הרבה לתוך סל ולהגעיל בבת אחת :
(קיא) קערות גדולות או לוח שנושאין עליו מלייתות של בשר או של גבינה צריך ללבן אבנים באש ויניח על הדף ויערה עליהן וכן קערה גדולה:
(קיב) כלי [עצם] א"צ הגעלה דלא בלעי :
(קיג) יורה הגדולה שמגעילין בה כלים א"צ להגעילה אחר שהגעיל בה את הכלים ויש מצריכין :
(קיד) רשב"ם פי' דיורה גדולה שמכשירין בה צריך להכשירה ולהגעילה קודם שיגעילו הכלים :
(קטו) כ' ראבי"ה בבית אביו לא היו מתקנים גדנפא אך אוד או אבן רותח היה מוליך ביורה שהיו [המים] מכסים את כולו ועדיף מהתזת ניצוצות:
(קטז) הני סכיני דפיסחא כו' דוקא גבי חמץ דהיתרא בלע אבל אם איסורא בלע מלבנה :
(קיז) מנא דקוניא אסור היינו של זכוכית אבל של עופרת מותר בהגעלה ככלי מתכות :
(קיח) מה דאמר כלי אבנים מדיחן ר"ל מגעילן :
(קיט) מדוכות של נכרים צריכין הגעלה :
(קכ) ר"ת ור"ש אסרו מדוכות שלנו בפסח אף בהגעלה מפני שהן כבית חרוסת ור"י מפרש דלא אסרו אלא ללוש מצה בהן :
(קכא) מיהו קערות שלנו לפעמים שואבין בהן מים רותחים מן הקדרה של חמץ וטוב להגעילן :
(קכב) ישראל שלוה ככר מחבירו לפני הפסח מותר לפרוע אחר הפסח :
(קכג) וכן ישראל שקנה לחם חק מן הגלחים פורעים לאחר פסח מה שחסר בימי הפסח :
(קכד) ישראל ונכרי שהיו שותפים בתנור ולישראל יש לו נכרי גזבר שלו והופה עבורו וזה האופה גזבר של ישראל להביא ב' ככרות במוצאי פסח מה שהשביח התנור אסור לקבלם ואפי' מעות אסור לקבלם :
(קכה) מותר לישראל להשכיר תנורו לנכרי בפסח ע"מ שיאפה בו מצה ואם יאפה בו חמץ אין זקוק:
(קכו) מי פירות אין מחמיצין ושרו לכתחלה ולכך נהגו להמהות קמח לתינוקות בחלב ולגבל .
(קכז) מי פירות עם מים מחמיצין ׳
(קכח) קילור רטיה והספלנית וטריאקה שנתן לתוכו חמץ מותר לקיימן בפסח :
(קכט) קטנית כגון אורז ודוחן ופולין ועדשים וכיוצא בהן אין בהם משום חימוץ :
(קל) סמ"ג קצר אסר כל מיני קטניות לא משום חימוץ אלא משום דאתי לאיחלופי :
(קלא) מנהג הגון הוא ליזהר מכל קטנית ומכל דבר שקורין ליאו"ס :
(קלב) וגם חרדל נכון לאסור :
(קלג) ר' יחיאל מפריש היה רגיל לאכול פול כלבן שקורין פויש :
(קלד) מעשה שנמצאת חטה בחומץ והורו להיתר :
(קלה) כ' ראבי"ה מותר ללוש עיסה בביצים בלא מים:
(קלו) אשה שכואבים לה דדיה ואמרו הרופאים להשים עליה קמח נלוש בדבש ומנזית מבלי מיסמוהר:
(קלז) מעשה על חלב שנשפך על חטין והתירם ר"ז:
(קלח) דבש בפסח נראה דאסור לי"ש משקה שקורין מעד לפי שרגילין לערב בו קמח או סולת אך דבש שמוציאין אותו מן הכורת מותר ונכון לאוסרו משום דאתי לאיחלופי :
(קלט) האנים אסור לפי שרגילין לערב בהן סולת וגם אותן שאין מערבים מהאי טעמא :
(קמ) בלקות של נכרים אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה :
(קמא) פרט לחלוט פר"ת מיירי בחלוט גדול אבל חלוט קטן אדם יוצא בהן :
(קמב) עיסה שלשים לקרעפלי' ולפשט"ד ונורויסל"ש היינו תחלתו עיסה וסופו סופגנים וחייבים בחלה ומברכים עליהן המוציא וכן אוכליהם :
(קמג) וורמשויש מודה ר"ת דאין לברך עליהם המוציא דליכא עליהם תורת' דנהמא אבל העיסה חייבת בחלה :
(קמד) התרדה קטנה שלוקחות הנשים מעיסה ורוממילם ואופין אותה ומשימות אותה אצל העיסה ומפרשות חלה יפה עושין :
(קמה) נוטלין חלה מן האפוי על העיסה ומן העיסה על האפוי :
(קמו) שופכן ב' קוס מדרון וכו' צריך ניזהר במי כדחה שאחר הליסה :
(קמז) כ' ראבי"ה דניהוג כשר הוא שנהגו קדמונינו שהם ממלאים מן הנהרות ולשואבן אחר שקיעת החמה ולא אחר התחלת הלילה :
(קמח) מעשה אירע בפסח שחל להיות בא' בשבת וגם נפלה התקופה בלילה שלפניו ולא חשו ולשו במים השאובים בלילה :
(קמט) פסק ר"י נשפכו כל המים עבור חמת אין להתיר מים שלא לנו ע"י הדחק :
(קנ) וכן בא מעשה לפנינו ע"פ ואמרו שאין לשפוך המים שלנו בשביל המת דליל שמורים הוא וכן בשאר לילות [של פסח] :
(קנא) משתומם אני על הנשים שעושין ציורים בסריקים באומנות :
(קנב) כל האוכל מצה מלוחה כאילו אוכל חמץ :
(קנג) מותר לתת תבלין במצה בפסח :

אלו עוברין פרק שלישי

(קנד) אלו עוברים פר"ת מעל השלחן אבל איש עובר בבל יראה ובל ימצא כי חמץ ע"י תערובות מותר להשהותו בפסח :
(קנה) אסור להשתמש באותן עריבות בפסח ואפי' להשהותם אי אפשר בן ישאר כזית במקום אחד הלכך טוב לגוררה היטב או לתתה לנכרי ולקנותה לאחר הפסח :
(קנו) כתב ראבי"ה אי בעי ללוש בה בפסח צריך לגוררה ולהגעילה :
(קנז) ספק על הכרים שטחים אותם במי סובין אם צריך לבער ונראה דאין צורך :
(קנח) פסק מיימוני בגדים שכבסום בחלב חטה וכן נייר שדבקוה בחמץ מותר לקיימו בפסח :
(קנט) פסק רוקח הנותן שעורים לסוסים והסוס מלכלך אותו בדירו חייב לבער דמחמיץ :
(קס) עוד כתב צריך ליזהר לאחר שאופין המצות שלא יתנום במפה או בכלי שיש בו קמח שמא ידבק הקמח במצה ואח"כ ישרה המצה במרק שההקמח:
(קסא) דין אם שכח ולא הפריש חלה מעיו"ט :
(קסב) תנוריהם שהיו קטנים והיכא לאיתם לחימוץ שהיו צריכים להחם ביותר אבל תנורים דידן עדיף טפי ללוש הרבה ביחד ושאר גאונים כתבו דיותר טוב ללוש פחות מט"ג ביצים :
(קסד) מהני צירוף של דוקא לחייב עיסה הנילושה שלא כשיעור אבל אם היה שיעור עיסה אין צירוף סל פוטר :
(קסה) שיעור הזה בבית שאין בו אש או שאר חמימות אבל לפי יתרון החמימות ממהר להחמיץ :
(קסו) יש לאפות המצות בטוב ואם לאו ישרפם מיד :
(קסז) אפי' האמוראים היו הולכים לבית הריחים :
(קסח) אם אפה ביו"ט מצות סולת נקיה הרבה לא יאפה שאינה נקיה :

מקום שנהגו פרק רביעי

(קסט) מי שרגיל בכל שנה להתענות תענית שלפני ר"ה ובין ר"ה ליוה"כ או מי שרגיל שלא לאכול בשר ולשתות יין מריש ירחא דאב או מי"ז בתמוז ורוצה לחזור מחמת שאינו בריא צריך ג' שיתירו לו וכגון שבשעה שהתחיל לנהוג דעתו היה לעולם :
(קע) דבר שאין יודע אם מותר או אסור והוא נוהג בו איסור מספק מתירין לו :
(קעא) רבינו מאיר לא מיחה לכתוב בע"ש לאחר תפלת כי אם לשופרים בשכירות :
(קעב) הבא מבת אחד שרגה מי שעשה אע"פ שהוא [עושה] כמותו אין סומכין עליו לא בפניו ולא שלא בפניו :
(קעג) כל סעודה שאינה של מצוה אין ת"ח רשאי ליהנות ממנה ואנו אוכלים בנשואים בת כהן לישראל או בת ת"ח לע"ה ונהגו לומר שירות ותשבחות להקב"ה שלא יהיה הסעודת הרשות:
(קעד) סעודת הרשות מיקריא היכא דליכא סעודה בלא מצוה כגון בשמחת מרעות או בתנופה שמרבים בספודות אנו אלו :
(קעה) לרחוץ עם אביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו איני יודע היתר ואין נחלק בין ביאת למרחץ שלנו :
(קעו) ג' מלאכות בלבד מתחילין במקום שנהגו בי"ד :
(קעז) יש לתמוה על המנהג שנהגו להתיר ע"י נכרים בגדים הדשים בביתו של ישראל כל יום י"ד ואפי' בחנם :
(קעח) אין לישראל לספר לחבירו מחצות ואילך אפי' בחנם :
(קעט) כתב ראבי"ה יש בני אדם שאוכלין בשר עוף [צלי] בלילי פסחים ואין תימוק :
(קפ) נראה דדרך ביטול מנהג כשר הוא למקום שנהגו שלא לאכול צלי בלילי פסחים :
(קפא) על הדלקת הנר אין מברך אלא בשבת בלבד אבל ביוה"כ אין מברכין :
(קפב) אין מתענין בניסן אלא הבכורים בע"פ וכן הצנועים כדי שיכנס למצה כשהוא תאוה :
(קפג) עושין עיסה אחר הפסח ומחמיצים בשאור של נכרים ומברכין על החלה :
(קפד) בכל השנה נוהגין ליקח שאור מן העיסה קודם הפרשת חלה :
(קפה) הסדר בקוצר :
(קפה) בלילי פסחים כמ"ש מברך יקנה"ז ולא על הדם דגזרינן שמא יקטמנו ועוד שאין כאן ליבוד כמה דביו"ט איכא נשמה יתירה :
(קפו) לא גרסי' שיר חדש וגרסי' ונודה לך שיר חדש:
(קפז) אנו די לנו בעקירת הקערה :
(קפח) בזמן שבהמ"ק קיים היו עושין כל הסדר אחר הסעודה ולא היו אוכלין מצת מצוה אלא לאחר שמלאו כריסן מקמח אבל אנו שכל סעודתנו ממצת מצוה כיון שאנו מתחילין בהלכותיה אנו עושין מצותיה זו אחר זו בלא הפסקה אמנם זכר לפסח אוכלים האפיקומן אחר הסעודה :
(קפט) בין ראשון לשני אם רצה לשתות שותה דח רא תיגדר גריר :
(קצ) לאחר כל הכוסות אם רוצה לשתות מים שותה:
(קצא) ואם סילק כל שלחנו אף יין יכול לשתות אבל על שלחנו אין נכון לשתות :
(קצב) בקושי התירו לאיסטנים ותולה להוסיף כוס חמישי אם לא יכול להתאפק מלשתות כוס ה' :
(קצג) היו נוהגים לישב על המטות ולשכב ולהסב בהסיבת שמאל דרך תענוג לכן היו חייבים לאכול בהסיבה אבל אנו שאין אנו רגילין בכך יוצאים אנו שלא כדרך הסיבה ואין לנטות ימין ושמאל :
(קצד) י"א שמברכין על הלל בליל פסח וי"א שאין מברכין :
(קצה) רבי קלונימוס סעד שבת ולא אכל אפיקומן

לוח הדינים אשר נמצאו בתוספת שבמרדכי מערבי פסחים

(א) אין יכול לאכול [בערב] פסח עד שתחשך מאח"כ בשאר [ערבי] ימים טובים ושבתות :
(ב) אפי' עני שבישראל לא יאכל עד שיסב משום דעני אין לו כרים וכסתות אלא ספסל ואפי' הכי נראה דחייב :
(ג) ד' כוסות כנגד ד' כוסות שאמורים לישועה מנת חלקי וכוסי כו' :
(ד) ואפי' מן התמחוי דהיינו עני שבעניים ימכור מלבושיו עבור ד' כוסות אם לא יתנו גבאים :
(ה) נכון להחמיר שלא לאכול מט' שעות ולמעלה בע"ש ובעיו"ט אם לא התחיל לאכול קודם :
(ו) דוקא בימיהם שהיו להם שולחנות קטנות והיו יכולים להביא שלחן קטן לכל א' ואחד לאחר קדוש בלא הפסק בין קדוש לסעודה אבל עתה שאין לנו רק שלחן גדול אם לא היו מביאין אותו עד לאחר קדוש היה הפסק :
(ז) ומה שאנו משימים המפה על הפת בליל שבת כדי לעשות היכרא כי היכי דליתי סעודתא ביקרא דשבתא :
(ח) מיהו מה שאנו משימין המפה על הלחם שחרית לאו היינו טעמא והוא משום שלא לבייש הפת או משום שלא לברך על הפת קודם ליין כי הוא מוקדם בקרא :
(ט) משמע דא"צ לברך אם לא היה שינוי מקום דיין שלפני קדוש דלפני סעודה פוטר יין שבאמצע סעודה וה"ה ליין של הבדלה אם הבדיל לאחר שנטל ידיו לאכול סעודתו במ"ש דפוטר יין שבתוך הסעודה :
(י) אע"ג דאמרי' כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים י"ח ה"מ באדם שאינו בר חיובא כלל כגון קטן אבל גדול אע"פ שיצא כבר בבהכ"נ מחויב קרינא ביה ולכך יכול להוציא בניו ובני ביתו :
(יא) דאכלו ושתו בכנישתא ר"ל בבית הסמוך לבהכ"נ:
(יב) ומה שרגילין באשכנז לקדש על היין בבהכ"נ וליכא מאן דאכל התם יש ליישב מנהגם :
(יג) מסיקה לפירקה מהני שפיר :
(יד) רוקח כתב דאם אכל לאחר הקידוש כזית יכול לאכול בבית אחר בלא קידוש :
(טו) ואם הדליק נרות בביתו ורוצה לאכול בחצר יקדש במקום שחפץ לאכול :
(טז) ועתה נהגו לעשות קידוש לאותן אלמנות דלדידהו הוי קידוש במקום סעודה ולכשיחזור בביתו חוזר ומקדש במקום סעודה אפי' הוא יחיד:
(יז) כתב מור"ם דהמקדש בבהכ"נ לא ישתה :
(יח) בשם הספר מקולי מותר המקדש לשתות במקום אחר ולא חשיב כשותה קודם קידוש מ"מ נהגו להחמיר שלא לשתות עד שמקדשין במקום סעודתן:
(יט) ולעשות להם ברכת המוציא פשיטא דאסור :
(כ) וכמו כן אדם העושה תענית חלום בשבת לא יעשה ברכה לבני ביתו :
(כא) שתוי יין א"צ לברך בורא פרי הגפן :
(כב) אבל צריך לברך הטוב והמטיב על השני :
(כג) נראה לר"ת דמברך הטוב והמטיב אפי' האחרון גרוע יותר מן הראשון לפי שעל רבוי יינות מברך ובלבד שלא יהא גרוע יותר מדאי מן הראשון :
(כד) אבל [על] יין לבן מברך הטוב והמטיב אפי' גרוע הרבה יותר מן הראשון לפי שהוא בריא לגוף יותר מן האדום :
(כה) אם גבי הטוב והמטיב כל א' וא' מברך לעצמו או אחד מברך לכולן :
(כו) אין מברכין על הפת הטוב והמטיב משום דלית ביה תרתי סעיד ולא משמח :
(כז) נתקן ברכת הטוב והמטיב על הרוגי ביתר שנתנו לקבורה וע"כ על היין :
(כח) הא דאמרי' שנוי מקום צריך לברך לא אמרו אלא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהם במקומן אבל דברים כו' שם בארוך :
(כט) אין לך דבר שטעון ברכה לאחריו במקומו אלא פת וכל מיני מזונות :
(ל) בני חבורה שהיו מסובין כו' שם בארוך כשהן יוצאין כו' :
(לא) ראיה דאם התפלל תפלת המנחה באמצע סעודתו א"צ לחזור ולברך המוציא :
(לב) הזרו א"צ לברך פי' ברכת המוציא אבל מ"מ צריכין נט"י :
(לג) כוס ראשון אומרים עליו קדוש היום והשני אומרים עליו בהמ"ז שם בארוך :
(לד) וכן ברכת אירוסין וברכת חתנים נהגו לברך בשני כוסות לפי שאין עושין מצות חבילות :
(לה) נראה דודאי כשיש לו יין אסור לטעום כלום קודם שיבדיל אבל היכא דאין לו יין א"צ שיתענה כי די לו בהבדלה שבתפלה :
(לו) יקנ"ה ורב אומר יקהנ"ז וכו' :
(לז) פירש"י דאומר זמן ביו"ט שני של ר"ה וטעמא :
(לח) אע"ג דהשתא בזמן הזה מנינן מועדות מיום ראשון מ"מ מה שהם קדושה א' היינו מחמת המנהג וא"כ ממה נפשך צ"ל זמן ביום שני של ר"ה כמו ברגלים :
(לט) למה נהגו להמתין לברך בפה"ג עד לאחר ז' ברכות :
(מ) במחזור ויטרי פי' דעל יין שבתוך הסעודה צריך לברך לאחריו ברכה אחת מעין ג' ואין הלכה כן אלא כדפירש"י :
(מא) אמימר בריך אכסא קמא ותו לא והא דמברכין בפה"ג על הד' כוסות בפסח משום דכל חד וחד למלתיה איתקן :
(מב) וה"פ לא יפחות משלשה והמוסיף אל יוסיף מז' אבל עד ז' יוסיף ולא פחות מז' כיון שמוסיף על שלשה :
(מג) אומר רבינו יחיאל דאין אומרים באתה חוננתנו בין יום השביעי לששת ימי המעשה רק ותבדילנו ה' אלהינו בין קודש לחול (בין יום השביעי לששת ימי המעשה) כו' :
(מד) שאל ה"ר אפרים לר"ת מפני מה אנו אומרים ביו"ט [שחל במ"ש] כל האריכות ותשובתו :
(מה) אם מברכין על הלל בליל פסח שם בארוך :
(מו) שבת קבעא לנפשה כו' :
(מז) רבנן דבי רב אשי לא קפדי אמיא והא דאמרי' כל הטועם קודם שיבדיל מוקמינן לה בשאר משקים :
(מח) מ"מ נראה שיש ליזהר כדאמרי' במדרש כל השותה מים כאילו גוזל מתים כו' :
(מט) ורבינו יחיאל אמר שמשמע שא"צ ליזהר מלשתות אלא י"ב חודש שהנשמה עולה ויורדת בגוף אבל טפי לא והעולם נהגו ליזהר אף לאחר י"ב חודש :
(נ) רבינו משולם הנהיג במלאון עירו לאכול לאחר מנחה בשבת ושאל לו ר"ת למה היה עושה כן והשיב לו כי מצא במדרש שלו דגרים כל האוכל בערב שבת במנחה :
(נא) אומרים צדקתך במנחה בשבת כדי לצדק הדין מפני הנשמות שחוזרות לדינם במ"ש :
(נב) אבל כשחל ר"ה במ"ש אין אומרים אותו דנשמות אין חוזרות לדינן :
(נג) וכן כשחל יו"ט במ"ש אין אומרים אותו אע"פ שחוזרות לדינם ביו"ט מ"מ אין לאומרו מפני כבוד יו"ט שלא לפרסם הדבר שחוזרות לדינם ביום טוב :
(נד) וכן אומרים סדר קדושה במ"ש לפי שמלאך הממונה על הנשמות במ"ש אומר להן שלמו ישראל [סדרן] חזרו נשמות לדיניהם :
(נה) הגאונים פירשו דאומרים צדוק הדין במנחה בשבת מפני שמשה רבינו ע"ה נפטר במנחה בשבת:
(נו) וגם הורגלו שלא ללמוד במנחה בשבת כדאמרי' נשיא שמת כל מדרשות בטלין :
(נז) ולא נראה ראיה שמשה רבינו ע"ה מת בע"ש :
(נח) ש"מ ברכה טעונה כוס אפי' ליחיד :
(נט) מה טעם טעמו פגמו משום דכוס של ברכה צריך שיעור כו' בארוך :
(ס) הא דקפיד אכסא פגומה היינו דוקא לברך עליו קידוש והבדלה אבל בפה"ג אפי' הוא פגום מברך עליו דאסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה :
(סא) ובקידוש ובהמ"ז נמי היכא דלית ליה אלא פגום מברך על הפגום :
(סב) וטוב לתקנו ביין שאינו פגום ור"י אומר דכמו כן מהני לתקנו במים :
(סג) זכרהו על היין ואשכחן דכתיב זכירה על היין דכתיב זכרו כיין לבנון :
(סד) ביום מאי אומר פי' שהרי אינו אומר קידוש היום א"ר יהודה בפה"ג :
(סה) מה שנהגו לומר ויכולו בקול רם אחר תפלה אע"פ שכבר אמרוה בתפלה :
(סו) ומה שאנו אומרים אותו בקול רם ומעומד משום דהוא כמו עדות שהקב"ה שבת :
(סז) מ"ד שאומרים מגן אבות כשחל יו"ט בע"ש ניחא אע"ג דמעיקרא לא נתקנה אלא משום עם שבשדות וביו"ט ליכא עם שבשדות לא פלוג :
(סח) כתב ר"ב הא דאמרי' הכא אין לי אלא בלילה ביום מנין ת"ל זכור את יום דוקא בסעודה שניה לכבוד שבת אבל לא בסעודה שלישית :
(סט) אבל לא על המאור פי' אם לא בירך במ"ש בורא מאורי האש שוב אינו מברך :
(ע) הנוטל ידיו לא יקדש פ"ה לא יקדש אותו שנטל דא"כ יצטרך ליטול פעם שניה לאכילה משום דהסיח דעתו ושם בארוך :
(עא) מי שיש לו הרבה מים בביתו לא מהני תנאה :
(עב) מותר ליטול ידיו קודם קידוש דלא הוי היסח הדעת אבל בפסח שיש הפסק גדול בינתים אין לו לבעל הבית ליטול ידיו קודם קידוש אבל כל בני הבית רשאים :
(עג) זמנין דחביבא ליה ריפתא ומקדש אריפתא :
(עד) פ"ה דמהכא שמעינן שמקדשין על הפת ואומר ויכולו ובמקום בפה"ג אומר המוציא ואינו פורס עד שיקדש. וכן פסק רי"ף ול"נ שם בארוך :
(עה) מי שלא קידש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו :
(עו) יש לפסוק דמי שאין לו יין יברך על הבשמים ועל המאור ואם יבא לו יין תוך יום רביעי יבדיל עליו אע"פ שטעם :
(עז) ואם חל ט"ב להיות בא' בשבת מברך על המאור אבל לא על הבשמים דהוו תענוג ובליל יום שני יבדיל על היין :
(עח) מתפלל אדם של מ"ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס :
(עט) וכשחל ברית מילה או תוספה בתענית כגון ט"ב או יוה"כ או י' בטבת או י"ז בתמוז יהיב לינוקא ושתי וליכא למיחש דלמא אתי למיסרך :
(פ) ש"מ תלת ולא קאמר ש"מ שמבדילין על השכר משום דפשיטא היא כיון דהוי חמר מדינה :
(פא) ודוקא הבדלה אבל קידוש אין מקדשין על השכר אפי' הוא חמר מדינה ואפי' היכא דאין לו יין :
(פב) מלא לוגמיו אינו ר"ל מלא לוגמיו ממש אלא כל שאילו מסלקו לצד א' ונראה כמלא לוגמיו :
(פג) דתמרא מיגרר גריר ודוקא טובא אבל פורתא מסעד סעיד :
(פד) עכשיו נהגו הבכורות להתענות בע"פ :
(פה) ורבינו יחיאל היה אומר דמותרין לאכול מיני תרגימא :
(פו) ולענין מצה אם אכל בלא הסיבה פשיטא דלא יצא אבל אם שתה בלא הסיבה נראה דבדיעבד יצא :
(פז) הסיבת ימין לאו שמיה הסיבה :
(פח) פי' בתוס' דכולהו כסי דידן חשובות ניהו וצריכות הסיבה :
(פט) שאף הן היו באותו הנס פי' הקונטרס שע"י הנשים בא הנס שבזכות נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו ולא נראה אלא ר"ל שאף להן נעשה נס כמו לאנשים :
(צ) דווקא ביין שלהן שהיה חזק ביותר אבל ביין שלנו שאינו חזק כ"כ טוב לשתות חי :
(צא) שאתן בבת אחת שלא שתאן כתיקון חכמים אלא רצופין :
(צב) הוא הדין לתינוקות צריך ד' כוסות :
(צג) פי' חוטפין מצה בלילי פסחים :
(צד) בימיהם היו רגילין לדרוש בהגדה בכל הלילות של י"ט ובלילי פסחים לא היו דורשים כדי שלא ישנו התינוקות :
(צה) סדר של פסח :
(צו) וממשנה זו מדקדקין דא"צ להיות רק מצה אחת שלמה :
(צז) ואע"ג דבשאר י"ט בעינן לחם משנה שלם מ"מ שאני הכא דכתיב לחם עוני :
(צח) אומר ה"ר יו"ט דמברך גם ברכת המוציא על הפרוסה והשלימות אינן באות אלא משום היכרא דבעינן לחם משנה :
(צט) הסדר כך הוא עושין ג' מצות ובוצעין האמצעית ומניחין חציה לאפיקומן כו' :
(ק) דוקא קידוש והבדלה שהן שתי מצות חשיב חבילות חבילות אבל בברכת הנהנין לא שייך לומר כן :
(קא) בימיהם שהיו עושין הסדר אחר סעודתן לכך לא היו צריכין אלא מצה אחת שלימה לעשות הסדר עליה אבל אנו שעושין הסדר בתחלה קודם סעודה אז ודאי צריך ג' מצות :
(קב) ה"ר מנחם מיוני ורבינו יו"ט ורמב"ם כתבו דסגי בב' מצות כו' :
(קג) י"א דלכך צריך ג' מצות לזכר לחמי תודה :
(קד) וכן נהגו העולם לעשות סימנים לידע איזו ראשונה איזו שניה איזו שלישית :
(קה) שבכל הלילות אנו אוכלין בשר שלוק. ועכשיו אין אומרים זה דהאידנא אין עושין פסח :
(קו) לפיכך אנחנו חייבים להודות כו' כאן יש ז' הודאות כנגד ז' רקיעים ויש שמוסיפין לקלס ויהיה ח' כנגד רקיע שמיני שעל החיות :
(קז) ונאמר לפניו שירה חדשה ה"ג. אבל לא גרסי' שיר חדש לשון זכר כו' :
(קח) ולכך אנו חולקין ההגדה ואומרים חציה קודם סעודה וחציה לאחר האכילה כדי שיאמרו שבח על כל כוס וכוס :
(קט) ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים ה"ג זבחים קודם פסחים :
(קי) ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ה"ג שיר חדש לשון זכר :
(קיא) בין שלישי לרביעי לא ישתה פ"ה משום דמחזי כמוסיף על ד' כוסות :
(קיב) יש מתירין אורז וכל מיני קטנית בפסח כיון שהיו עושין מהן תבשיל :
(קיג) יש מפרשין דכשחל להיות י"ד בשבת שאין עושין רק תבשיל א' זכר לפסח אבל אין עושין תבשיל זכר לחגיגה ועכשיו אנו עושין שני תבשילין :
(קיד) פי' כורכן בבת אחת ואוכלן פירוש היה נוטל כזית מצה ומרור וחרוסת ואוכלן. שם בארוך :
(קטו) רבינו יחיאל היה טובל הכריכה בחרוסת וטעמא זכר למקדש כהלל :
(קטז) הנוטל ידיו בטיבול ראשון צריך שיטול ידיו בטיבול שני :
(קיז) בלע מרור לא יצא דבעינן טעם מרור בפיו ורש"י פי' דיצא :
(קיח) בלע מצה ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא:
(קיט) מאן דאמר עוקרין היינו דוקא להם שהיה להם שלחנות קטנות אבל אנו ששלחן שלנו גדול ודאי לא צריך :
(קכ) ויש מפרשין דכשמגביהין הקערה שצריך להסיר התבשילין שאם יגביה אותן נראה כמקדיש בהמתו. ולא נראה :
(קכא) ה"ר חיים הכהן היה ר"ל שאין חותמין ביהללוך בלילי פסח מיהו נראה דחותמין :
(קכב) אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן פי' אפיקו מיני תרגימא :
(קכג) תירץ למה אנו מברכין על הראשונה דהיא רשות ליבריך על האחרונה שהיא עיקר והתירוץ :
(קכד) מה שביעי רשות פ"ה דכתיב ביה עצרת לה' ולא כתיב ביה אכילת מצה :
(קכה) נראה דיש ליזהר שלא יישן באמצע אפיקומן דנראה כאוכל בשתי חבורות :
(קכו) אכל מצה בזמן הזה לאחר חצות לא יצא :
(קכז) אם שכח ולא אכל אפיקומן ונזכר אחר בהמ"ז קודם שבירך בפה"ג כו' :

סליק בע"ה סימני הדינים בתוספת שבמרדכי מערבי פסחים

הגהות מעשה אילפס

דף א ע"ב בר"ן ד"ה שהרי דהא אתי למטעי. נ"ב וכן פירש התשב"ץ ח"א סימן ק"כ וכוונתם פשוטה דאפשר למטעי ולהשוות טומאתן כמ"ש התשב"ץ בהדיא וליישב המקראות באופן שיסכים למשמעותי' וז"פ וע' בלשונות הכנה"ג באו"ח שהאריך הרבה לפרש לשונות הכתובים ע"ש ולפע"ד אין צורך ועי' ברא"ם : **שם** ד"ה מובטח כו' ואין נראה. נ"ב כוונתו דאי קאי השבח על האומר מוסקין בטומאה היה לו להזכירו באחרונה כדי שיהיה השבח חוזר על הקרוב אליו וע"כ דקאי השבח על האומר אין מוסקין בטהרה וכסברא זו כתב הרלב"ש בהגהות התשב"ץ ח"ג סי' ע"ח אבל זהו לפי גרסת הרי"ף אבל לפי מה שהוא לפנינו בש"ס דמזכיר מוסקין בטומאה באחרונה א"כ דברי התוס' נכונים. ועי' בתשב"ץ שם מ"ש בשם הרבנית אשת הרב ר"י בר"י דלכך שבח להאומר אין מוסקין דאף דהשני קיצר בלשונו. מ"מ לא אמרו דדרך קצרה עדיף רק ברב לתלמיד ומשום כדי שלא יתבלבל בלשון רבו הארוך אבל התלמיד השואל מרבו לשון נקיה עדיף ע"ש שקלטו : **שם** ד"ה ואיכא כו' ובשעה שאור הנר יפה לבדיקה. נ"ב דהו"א דעיקר מה דאמרו לבדוק בלילה הוא משום שאנשים מצוין בבתיהם והנר מצוי אבל לא משום עדיפות הנר בלילה מביום ואנשים פנוים יותר ולכך אם רצה לבדוק בי"ג רשאי לזה חידש שהנר מבהיק יותר ואנשים פנוים יותר בלילה ויש עדיפות בלילה מביום.כנה"ג בהגהות ב"י סימן תל"ג בשם מ"כ (ולפ"ז בליל י"ג מהני בדיקתו ועי' באחרונים שם ובחק יעקב דלא כבו"ח שם ועי' בק"ע בהלכה א' שפירש שני פירושים בירושלמי ובב"ח שם ועי' בהגהת מהרנ"ש גבי חזקתו בדוק מ"ש בשם רש"ל) : **שם** ד"ה אמר כו' כלומר כיון שאמרתי וכו'. נ"ב כוונתו דאף בת"ח דל"ש טעם דפנוים דמצוי תמיד. וגם בלילה טרודים בגירסא יותר מ"מ שייך טעמא דאור הנר יפה לבדיקה (כנה"ג סי' תל"א בהגהות ב"י משום מ"כ) ועי' בט"ז שם ס"ק ד' ולפי מ"ש א"ש ודו"ק : **שם** ד"ה המשכיר בית לחבירו בחזקת שהוא בדוק כו' אבל שלומי בעי. נ"ב ומה דאמרו ניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממוניה היינו דוקא בכה"ג דסוף סוף אתי לאשתלומי מיניה כמ"ש הה"מ פ"ב מהו"מ הלכה י"ח בשם הרמב"ן והרא"ה ובזה מיושב קושיית הקדמונים בב"מ דף כ"ח ובהגה"מ כאן דלא קי"ל דניחא ליה לאינש לקיים מצוה בממוניה ע"ש ועי' בשו"ת זקננו בעל שער אפרים סי' ב' ומ"ש בחיבורנו מגן גבורים סי' י"ד ודו"ק והכנה"ג בהגהות ב"י סי' תל"ז הביא בשם מהריב"ל שנדחק מאד בישוב קושיא זו על הר"ן דבש"ס אמרו כאן דניחא ליה אף בממוניה ולא נזכר מדברי הרמב"ן אלו ע"ש : **שם** בא"ד ומש"ה מהתם לה. נ"ב היינו דלפירוש התוס' דבי"ג מיירי היה לו לפרש דאמר לו בהדיא כן דביום י"ג ודאי אין חזקתו בדוק אבל לפירוש הר"ן א"ש וכמ"ש.(כנה"ג שם בשם מהריב"ל) ועי' בהגהות מהרנ"ש כאן שכתב גם כן כעין זה :

דף ד ע"א בר"ן ד"ה ומיהו כו' מברכין עליה להדליק. נ"ב עי' בהגהות מהר"ם מטיקטין מ"ש בשם התניא דבירושלמי פרק לולב הגזול מבואר דמברך ביזל ובאמת כן הוא שם בהלכה ד' אבל בש"ס דילן בסוכה דף מ"ו מבואר דמברכין להדליק וכן הוא בשבת דף כ"ג וקי"ל כש"ס דילן. ועי' בתמים דעים להראב"ד סי' קע"ט וברר"א בשער ג' ובמהריב"ל ח"ג סי' פ"ד מ"ש בכלל זה דברכות :

דף ה ע"ב ברי"ף וחכמים אומרים מפרר וכו'. נ"ב כן הגירסא ברא"ש אבל בש"ס הגירסא אף מפרר ועי' במ"א סי' תמ"ה ובח"י שם אמנם בירושלמי הגירסא במשנה מפרר בלא אף וכגירסתם ובחבורנו נר מערבי על הירושלמי הארכנו בזה :

דף ז ע"א בר"ן ד"ה ולענין כו' בחדש שלא נתצו וכו'. נ"ב עי' ד"ת בגליון כאן ועי' בשו"ת רא"ם חלק א' סי' מ"ד שהאריך הרבה בלשון זה עיין עליו ועי' בשו"ת תומת ישרים סימן מ"ז מ"ח מ"ט נ' מ"ש בלשון הזה :

דף ח ע"א ד"ה אמר כו' ולא נהירא לי וכו'. נ"ב כוונתו דלא דמי למשהו דאוסר משום דאע"ג דבטיל להו בשאר איסורין אבל בפסח חשבינן ליה כנו"ט דקצת נו"ט הוא אבל נטל"פ דחשיב כעפרא דמנבלה גמרינן לה א"כ היאך אפשר לאסור תערובתו. (נמוקי הראנ"ח ז"ל הובא בשכנה"ג סי' תמ"ז אות כ"א הגהות ב"י ע"ש באורך) : **שם** בא"ד לאו כדיעבד דמי. נ"ב עי' בגליון מ"ש הד"ת בזה. ובשו"ת רדב"ז ח"ג סימן ת' נשאל ג"כ על דברי הר"ן אלו וכתב דתנור דלית ליה תקנתא אלא בנתיצה הוה כדיעבד אבל קדרה ופינכא שיש לו תקנה בחזרת כבשונות רק שהוא לא רצה לטרוח אלא לשבר לא חשיב כדיעבד ומ"ש הר"ן אע"ג דצריך לשברן היינו אם אינו רוצה לטרוח עליהם ע"ש ועי' בש"ע סי' תנ"א ובב"ח ומ"א סק"ד ודו"ק :

דף ט ע"ב בשה"ג [אות ג'] ד"ה חמץ כו' מותר באכילה לאחר הפסח. נ"ב עי' ברשב"א ח"א סי' ע' ובאחרונים סי' תל"ג ובשו"ת מנחת יעקב סימן ו' :

דף י ע"א בר"ן ד"ה עיסה וכן פירש ר"א ז"ל וכו'. נ"ב עי' ברשב"א ח"א סי' של"ג ובראנ"ח ח"א סי' ע"ד ובגליון מהרנ"ש כאן ובשה"ג מ"ש בדברי הרמב"ם ועי' בשו"ת הרשב"א ח"א ס"ד:

דף יב ע"ב ברי"ף ולא במים הנרופים. נ"ב עי' ברש"י מה שפירש בזה ועי' בתשב"ץ ח"ב סימן פ"ז :

דף יד ע"א ברי"ף והלכתא כר' אליעזר. נ"ב עי' בר"ן מ"ש בזה ועי' בשו"ת הרשב"א ח"א סי' של"ה : **ע"ב** ד"ה וכתב כו' אבל הרמב"ן ז"ל כתב. נ"ב עי' בשו"ת הרשב"א ח"א סי' של"ו מ"ש בישוב דברי רמב"ן אלו והכריע כדבריו וצ"ע דבב"י ביו"ד סי' שכ"ג הביא בשם הרשב"א בפסקי חלה דאפילו לכתחלה נוטל ומבטל דלא כרמב"ן ע"ש :

דף טז ע"ב ברמב"ן ד"ה ועוד כ' בדיני המנהגות כו' כעין בני בישן. נ"ב עי' בשו"ת הרשב"א ח"א סי' של"ז ועי' בסי' תס"ח ותצ"ו ובאחרונים שם:

דף יז ע"ב ד"ה ואיכא כו' דהוה עיקריה מדרבנן. נ"ב כדברים האלה כתב גם כן הרמב"ן בספר המצות שורש א' ועי' בכ"מ פ"ו מת"ת הלכה י"ד ובמשנה למלך שם ומה שהקשה ד"ת כאן בגליון עי' בפר"ח סי' תצ"ו שהאריך בענין הלז ועי' בהה"מ פ"א משבת הלכה ב' ובמל"מ שם ועי' בשו"ת שארנו בעל כנסת יחזקאל בא"ח סי' י"ט ועי' פנים מאירות חלק א' סימן צ' :

דף כג ע"א ד"ה ואיבעיא כו' ולא איפשטא. נ"ב עי' בגליון מ"ש מהרנ"ש בזה וכבר קדמו הרדב"ז בתשובה ח"ג סי' תק"פ והאריך בישוב דברי הר"ן ע"ש ועי' בשכנה"ג סי' תע"א שהקשה כן מדעתיה דנפשיה והאריך נ"ב בישובו

דף

הגהות מעשה אילפס

דף כג ע"ב בר"ן ד"ה אצבעיים כו' למתנו שחמשת רבעים. נ"ב צ"ע דחשבונו אינו מדוקדק דהר"ן ז"ל חשב חמשת רבעים דשיעור חלה לפי מדת ציפוריים וחשבון של טפח על טפח ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע הוא לוג מדברי שוב ראינו בשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' י' שהעיר בזה ועי' בשו"ת דבר שמואל סי' קל"ז מ"ש בזה:

דף כז ע"ב ד"ה גרסינן וכו' ויש מקילין וכו'. נ"ב עי' בר"ן פ"ב דמגילה בסופו ועי' בב"י סי' תע"ז וצ"ע:

דף כח ע"א ד"ה וכתב וכו' ועוד שלא מצינו וכו'. נ"ב דבריו סתומין ועי' ברלב"ח סי' ס"ב ובשו"ת רדב"ז ח"א סימן רנ"ו שביארו דבריו ועי' בתמים דעים סימן כ"ט ובשו"ת הרשב"א סימן קכ"ו:

במרדכי פ"א (סי' תקכ"ט) כרת ולא בדילי. נ"ב הוצרך לתרוייהו דמשום כרת חלב נמי ומשום דלא בדילי גזיר נמי ולכך הוצרך שניהם (בגדי ישע) וכ"כ הר"ן ז"ל ב' הטעמים שם ועיין בהגהות מהרנ"ש שם ועי' בתוס' שם ובמהרש"א: (סימן תקל) ומליחת בשר. נ"ב ע' בגליון מ"ש הג"מ בזה ודבריו תמוהים דמ"מ אינו רק מדרבנן דמה שלא יצא הוה דם האברים שלא פירש כמו בבישול ועי' בט"ז סימן ס"ס ס"ק כ"ו אמנם לפמ"ש התוס' בחולין דף קי"א ע"א ד"ה דם וברשב"א שם דכשנסחט קודם הבישול הוה דאורייתא וגם לפמ"ש הבית יעקב סי' קע"א דבתחלת בישולו או בתחילת מליחתו הוה דאורייתא ופירש כן דברי התוס' הנ"ל א"כ שפיר מיקרי דאורייתא דנאמנים אף בכה"ג לומר שמלחו כנ"ל: (סי' תקלג) צריך כפיית כלי. נ"ב עי' בפסקי מהרי"א סי' קס"ד וברמ"א סי' תמ"ז דמפרשי דקאי על הכל ועי' בשו"ת אא"ז הגאון הח"צ ז"ל סי' פ"ו שהשיג עליהם וכ"כ בחי' שם: (שם) דמפני שריפה דביעור. נ"ב במרדכי ישן הגירסא מפני ברכה דביעור ועי' פירושו במהרי"ק שורש קע"ד ענף ד': (סי' תקלה) מיהו בתלמוד שלנו. נ"ב היינו דבזה מחולק הירושלמי עם ש"ס דילן ובזה נתיישב הא דאמרו בירושלמי שם אפילו בית שיש בו אורה וכו' משום דאין להלק בין ביעור לבעור ועי' בב"י סימן תל"ג ועי' בד"מ שם והש"ך ד"ה לא הקשה מש"ס דילן ול"ק כמ"ש וע"ש עוד בד"ה בתי כנסיות וגם שם דבריו אינם מוכרחים:

(סי' תקלו) דלא מבדיק שפיר בלא כיבוד. נ"ב כוונתו כדאמרו בנדה שם דף מ"ו איבעיא להו עד שעת כיבוד חזקתו בדוק וכו' אלמא דבעי בדיקה וכיבוד ואף דלא אפשטא איבעיא אבל עכ"פ נשמע דדרכו בכך ובבגדי ישע ובנ"מ נדחקו בזה ע"ש: (סי' תקלט) דחיישינן שמא תתקלקל. נ"ב כ"כ גם כן בשו"ת שערי צדק בשם רב שר שלום גאון ז"ל ועי' מ"ש בזה בחבורנו מגן גבורים סימן ח' ליישב דבש"פ לא מסיק כן ומצאנו כעת בבגדי ישע שכתב סברא זו בשם מ"כ ושמחנו:

פ"ב (סי' תקמד) מותר לעשות סחורה וכו'. נ"ב עי' בבגדי ישע מה שהאריך לתמוה על ר"י ועל הראב"י שנעלם ממנו משנה שלמה פ"ז דשביעית מ"ש בזה. וכן תמה בשו"ת שי למורא סי' י"ז ועי' בבנה"ג ביו"ד סי' קי"ז בהגהות ב"י אות כ"ג מ"ש בזה ובאחרונים: (סי' תקמז) מהדס במחובר ואתרוג במחובר. נ"ב משם אין ראיה דשם לענין שבת נקטיה אבל הראיה ממימרא שלפניה וצ"ל וראיה מהדס ואתרוג בסוכה ושם לענין ריחא קאי וכן העתיק הש"ך ביו"ד סי' ק"ח ס"ק כ"ז ועיין בכנה"ג ביו"ד שם בהגהות ב"י אות ח' ומיהו מ"ש המרדכי ואביי דס"ל התם לאסור הוא תמוה כמ"ש הבגדי ישע דלא נמצא שם. ועי' במרדכי בסוכה סימן תשנ"א שם: (סי' תקע) פת חמה וחבית פתוחה. נ"ב כצ"ל דבחבית סתומה מחלוקת היא. וכן הגיה בבגדי ישע. ועי' בשכנה"ג סי' תס"א בהגהות ב"י שהגיה ג"כ דברי המרדכי כאן וע"ש אות ט' ויו"ד מה שהאריך בדברי המרדכי אלו: (סי' תקעג) כי אם טמא בעלמא. נ"ב ע' במהרי"ט סי' א' בחלק או"ח מ"ש בזה ועי' בש"ע יו"ד סי' ק"כ ברמ"א ובכנה"ג ואחרונים שם:

פ"י (בתוספות ממרדכי) אלא מפרק הוא הקושיא. נ"ב צ"ל מפרש הוא הקושיא. והיינו שמפרש היטב בקושייתו (בגדי ישע בשם רש"ל) ועיין בהגהות מהר"ם כאן: (שם) במה לחלוק. נ"ב עי' בבגדי ישע מה שתמה דבמה הוא לפרש לריב"ל שם וכ"כ הכ"מ ועי' בט"ז סי' קע"ח ס"ק ט' ודבריהם תמוהים דבמה דברייתא לחלוק הוא כמ"ש בכמה מקומות ועי' באהעו"ז ועמ"ש בחבורנו שם ועי' בשטה מקובצת לב"ב דף קל"ב: (שם) דמותרין לאכול מיני תרגימא. נ"ב עי' בטור וב"י סימן ת"ע ועי' בשו"ת מהר"ש הלוי א"ח סי' ג':

קרני ראם

כולל **חדושים והגהות** על פי' **הר"ן** לאלפס מסכת **פסחים** מאת הגאון האמתי כו' מוהר"ר **אהרן משה טויבש** זצ"ל

אבד"ק יאסי והמדינה (בעה"מ שו"ת תועפות ראם).

דף א ע"א בר"ן ד"ה אלא כו' מפני ספק המן שאינו מצוי. דאע"ג דהתורה סמכה על החזקה מ"מ אם נימא דעבר למפרע הו"ל מחויב לבטלו וכמו שאין סומכין על החזקה במקום שיכולין לברורו: **ע"ב** שם ד"ה והשתא כו' דמשמע ליה כו'. דלפי' הרי"ף זריזין מקדימין ילפינן מאברהם והא דסגי מצפרא הי אפשר למילף משום דהיינו טעמא דלא הקדים משום שאין ת"ת יוצא בלילה ועי' בגי' התוס' בסוגיין:

דף ב ע"א שם ד"ה ותמיהא לי כו' דכיתרא דהטמנה. ובלא"ה א"א לקיים כיתרא דהטמנה כיון דילפינן שאור שאור וגבי הטמנה דמיירי בחמץ שלו א"כ לא משכחת תרי גווני להיתרא ולאיסורא כמו דמשכחינן לחלק ברהיה דאתרים בין קבלת אחריות ללא קיבל:

דף ד ע"א שם ד"ה ותו היכא למיבדק כו' י"ל שלפי שבמגילה. ועוד י"ל כיון דאיכא האשתרנים והרמכים דלא ידעינן מה קאמר כמו דאמרי' שם א"כ השמיעה דהוי כוונת הלב ליכא בהכי והקריאה היא העיקר וגם כיון דהשמיעה יוכל להיות בע"פ וקראה ע"פ לא יצא א"כ אמרי' על מקרא מגילה משא"כ בשופר דלא שייך זה אמרי' לשמוע וז"כ:

דף ז ע"ב שם ד"ה ואני כו' שיהמיר עליו. עיין בחולין ע"ג ע"ב בתוס' ד"ה הוכשרו בדמים מבואר כאיה לדעת רבינו ז"ל:

דף ח ע"א שם סד"ה אמר רב. ורא"ה לדבר, עי' בחי' אנ"ש מה שהקשו ולק"מ. דבא"י עיקר הטעם משום דהששו שיבוא להשתמש אף ביומו כמ"ש הר"ן בסמוך. ובלא"ה כאן כבר היה אסור מעיקרא ולא רצו חז"ל להקל בא"י משא"כ התם וז"פ: **ע"ב** שם סד"ה ומילא. אבל כל מה שבולע. עי' ע"ז שיש חילוק בין סרוחה מעיקרא לנתנבלה ואה"כ נסרחה וא"כ בא"י הוי נתנבלה ואח"כ נסרחה אבל מה שחוזר ובולע הרי סרוחה מעיקרא:

דף יב ע"א שם ד"ה כיון כו' ורא"ה לדבר. ומ"מ אין כאן ראיה לענ"ד דכאן כיון דהספק נולד בהטה אם היה מבוקעת והטה הטורה משום כספק דאורייתא תו גם התבשיל נגרר אחרי' משום דהוי נתגלגל מדאורייתא לדרבנן דקי"ל להחמיר. גם לדעת הרבה מהפוסקים דחמץ הוי דשיל"מ א"כ נהי דהתבשיל לא הוי דאורייתא הא בדשיל"מ אפי' בדרבנן ספיקא להחמיר ועי' בחי' הר"ן לעיל:

דף יג ע"א שם ד"ה ולפיכך כו' ומיהו מסתברא. ול"ד לחמץ שברשות נכרי דמדאורייתא אינו עובר עליו רק מדרבנן ומ"מ אסור לאחה"פ בהנאה כמ"ש הר"ן בפ"ק גבי נכרי הנכנס בחצרו של ישראל ובסוגיא דנכרי שהלוה. משום דשם הוי חמץ דאוריי' וכיון שעשו חז"ל שלא יועיל מה שהוליא לרשות נכרי תו עשאוהו כשל תורה ואסור לאחה"פ משא"כ הכא דגוף החמץ דרבנן לא החמירו לאסרו לאחה"פ וז"ב:

דף יד ע"ב שם ד"ה וכתב כו' ליתא דלא אמר. ולמ"ש התוס' בפסחים ס"ב ד"ה הא מתוסר מעשה לחלק בין מעשה השוב עי"ש א"כ כיון דנראה מסוגיא דף ס"ט ע"ב דאמרי' שאי מיחזי חזי תיקוני היא דלא מתקין פי"ש דטבילה לא הוי מעשה חשוב וצי"ש בתד"ה האי מחזי חזי א"כ תו שפיר אמרי' הואיל אף דמחוסר טבילה ועוד יש להלק בזה:

דף טז ע"א שם ד"ה מתני' כו' לשבות כו' למ"ד בפי' בכל מערבין. לפמ"ש רבינו יוחנן בר"פ בכל משתתפין בעירוב ברגל כ"ע מודו דמערבין אפי' לדבר הרשות לק"מ קושי' התוס' ועמ"ש בגליון:

דף יט ע"א שם ד"ה ערבי כו' לא יצא בה. מדברי רבינו משמע דעיקר הטעם שלא יאכל המצה ולא יצא י"ח שיאכל אכילה גסה שיזיקנו וכמ"ש התוס' דהרי אכילות גסות הוי אבל לא אדע דל"ל שיאכל דוקא בכה"ג שלא יצא י"ח כלל דהא בלא"ה מצוה שיאכל מצה לתיאבון ומשום ה"ט לחוד אסור לאכול בע"פ והרי היסטנים אסור לאכול בע"פ ואע"ג דהם אכל בבקר לא היה אותו אכילה מזיקו מ"מ אסור כדי שיאכל מצה לתיאבון וה"ה לדידן אסור באכילה גסה אע"ג דיצא י"ח מ"מ לא יאכל מצה לתיאבון ושוב ראיתי בטור שכתב להדיא אסור לאכול פת מטעה עפירית כדי שיאכל מצה לתיאבון וזקני הב"ח שם פי' דבאינו מתאוה לאכול אע"ג דיש בה טעם מ"מ אסור דבעינן שיאכל מצה לתיאבון והביא ראיה מאיסטנים עי"ש. וזהו כמ"ש ודברי התוס' ורבינו צל"ע: **ע"ב** שם ד"ה ובערבי כו' דאף ערבי פסחים. ולפ"ז לא אבין דא"כ מ"ט נקיט הרי"ף דוקא היכא דהתחיל ליה מקמי תשע שעות כיון דאפילו בהתחיל באיסור דינו שיפרוס מפה ויקדש וז"ל דהרי"ף סובר כפי' התוס' דאע"ג דלר"י אין מפסיקין מ"מ בהתחיל באיסור פוסק ומש"ה נקיט ליה בהתחיל קודם ט' שעות לפרש פלוגתא דר"י ור' יוסי דאף לר"י אין מפסיקין אלא דלטעמו של תוס' לא ירדנו מ"ט לר"י מפסיק בהתחיל באיסור כיון דכבר הגיע זמנו של מצה ויכול לקיים באותה סעודה המצוה המוטלת עליו א"כ כיון דמטעם שיהיה הסעודה ניכר לכבוד שבת אינו פוסק לר"י דהא בהתחיל קודם תשע שעות אינו פוסק א"כ אפי' בהתחיל באיסור מ"ט מפסיק לר' יוסי ואפשר כיון דהתחיל באיסור יותר מסתבר לפסוק משום דליתי סעודתו לכבוד שבת משום דהוי הזמן המגיע לכבוד שבתות צריך יותר היכרא לסעודתא דשבתא וכן בפסח ומש"ה פוסק ויותר מסתבר לומר כיון דהתחיל באיסור בדאורייתא פוסק והא דאינו פוסק משום קידוש דהא ק"ה דכל תורה משום דהתחיל בזמן היתר וכמ"ש רבינו בסוכה וכיון דקידוש הו"ל התחלת סעודה דאין קידוש אלא במקום סעודה וכמ"ש הר"ן שם ומש"ה בהתחלה איסור לענין סעודה מיפך שייך להתחלת איסור לענין קידוש ותו הוי דאוריי' ובדאורייתא פוסק בהתחיל באיסור והבן זה ועיין ברא"ש באורך ולפמ"ש נכון הדבר דכיון דלדידן פורס מפה ומקדש אין לחלק בין פסח לשאר שבתות וי"ט אע"ג דבפסח הוי התחלה באיסור כיון דלא הוי רק מענין קידוש וכמ"ש ו̇הרי לדידן פו"מ ומקדש ומש"ה אינו פוסק וזה נכון: שם סד"ה ואח"כ. ולא מסתבר. ומה שהקשה עוד מהא דתפלה באמצע סעודה לא הוי הפסק עי' ברא"ש שישובו וגם לפמ"ש רבינו בפרקין יש חילוק בין הפסק הרשות להפסק החיוב עי"ש וא"כ תפלה דהוי הפסק הרשות מש"ה אינו חייב לברך אבל הכא כיון דהו"ל חובה לפרוס מפה ולקדש והו"ל הפסק החוב מש"ה צריך לברך למפרע. ומ"מ לענין כוס של קידוש א"צ לברך בפה"ג כמ"ש הרא"ש בשם הירושלמי וכמו שביאר טעמו. ויש להוסיף עוד דהרי על כוס של קידוש אין כאן נמלך שהרי מתחת הקידוש הוא מפסיק סעודתו וא"כ על הכוס הזה דעתו לשתות ומש"ה אין צריך לברך ועי' במ"מ פכ"ט מה"ש ותבין כמ"ש וגדולה מזו מצאנו בירושלמי עי"ש אין מזה ראיה דל"ד להדדי וכמ"ש. אבל הרמב"ן במלחמות לקמן סובר דאפי' ברכת בפה"ג צריך לברך קודם קידוש כיון דאסור למישתי והירושלמי שסובר דמש"ה לא הוי קידוש ברכה הסמוכה לחברתה משום שהיה אוכל ושותה וקידש עליו היום אינו אומר בפה"ג סובר כר"א דלית הלכתא כתלמידי דרב עיי"ש ולענ"ד יש לומר דהירושלמי סובר כר"י דא"ל להפסיק בפריסת מפה ומ"מ אם רוצה פו"מ ומקדש וכיון דאין חיובא לפרוס מפה ולקדש מש"ה א"צ לברך בפה"ג משא"כ לדידן דקי"ל כחכמים דפורס מפה ומקדש הוי הפסק וצריך לברך גם בפה"ג ומ"מ ל"ק לדידן מקידוש דהוי סמוכה לחברתה משום דנהי דמקדש עליו היום פורס מפה ומקדש מ"מ פסיקא כיון דיכול לקדש מבעוד יום אם רוצה לפסוק בסעודה מבעו"י ולפרוס מפה ולקדש מבעוד יום שפיר דמי ובכה"ג כיון דלא חל עליו חיוב לפרוס מפה ולקדש אם עושה כן א"צ לברך בפה"ג וא"כ אכתי אינה סמוכה לחברתה כנ"ל נכון. מיהו בדברי הרי"ף בסוגיא דזיל עיין אם נגה לילה משמע דאין לקדש רק עד הלילה דוקא עיי"ש ובה"ג אבל מדברי הפוסקים לא נראה כן ובברכות כ"ז מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס ועי"כ מה דכתב הרי"ף וה"ג שם דאין לקדש עד הלילה הייט לכתחלה אבל בדיעבד מהני וא"כ ל"ק עכ"פ מקידוש וכמ"ש:

דף כ ע"א שם ד"ה סבור כו' מפנה לפנה. והתוס' הולקים וס"ל מפנה לפנה הו"ל כבמקום סעודה ודוקא מאיגרא לארעא ולפענ"ד יש לתלות זה במחלוקת התנאים אם הוי כל הבית כד' אמות או לא וצי' ברכות כ"ב ע"ב ובתר"י שדעת הרי"ף גיאות דקי"ל כרשב"א דכל הבית כד' אמות דמי וא"כ מפנה לפנה הוה כחד מקום ממש אולם רוב פוסקים סברי שם דלא כרשב"א ועי"ש ברבינו יונה באורך ולדידהו יש לומר דמפנה לפנה הוי כמו מבית לבית: **בא"ד** דבירושלמי כו'. י"ל דודאי אם (אין) קידוש במקום סעודה מדרבנן וכמ"ש הר"י א"כ י"ל דזה דוקא היכא דניחא לי' מקום סעודתו במקום קידוש אבל כשלא ערבה לו סעודתו במקום קידוש וא"א לו לקדש במקום שערבה לו סעודתו וא"כ הרי זה מעונג שבת שלא יהיה לו הכרח סעודה במקום שלא ערבה לו אע"ג דהוי מקום קידוש ואם היה מן התורה או צריך דוקא סעודה במקום קידוש וכל הסוגיא מבואר דקידוש במקום סעודה מן התורה הוא וכמו שהאריך הרא"ש להשיג על רבינו יונה בזה דסובר דקידוש במקום סעודה מדרבנן דא"כ מועיל הקידוש בכהכ"נ להפקיעי חובתו מה"ת ומעתה נאמר דהיכא דמקדש ודעתו לאכול במקום אחר יצא עכ"פ מה"ת אבל מדרבנן מוקראת לשבת עונג צריך שיהיה הקידוש במקום הסעו[דה] ול"מ מה שדעתו לאכול במ"א וכיון שהוא מדרבנן תו בהיכא דסעודתו לא ערבה לו במקום קידוש והקי[דוש] לעשות במקום שערבה לו סעודתו מש"ה מהני ומש"ה דייק בירושלמי מי שסוכתו ערבה לו וא"כ מקום סעו[דתו] ערב לו ולעשות הקידוש בסוכה א"א משום דמהזי כמוסיף ומש"ה סגי לו בזה שדעתו לאכול בסוכתו [...] בביתו דזה מענין עונג שבת אבל בלא"ז לא מהני אף שדעתו לאכול במקום אחר משום דמדרבנן בעי[נן] במקום סעודה ממש כנ"ל נכון: שם ד"ה אבל כו' אי גריע. ואיני מבין כלל דאיך שייך לברך על [...] דיין אמת ואטו אם אין לו יין לשתות מברך דיין אמת וא"כ מ"ט יברך ביין גרוע לא ישתה ול[...] **ע"ב** שם ד"ה מיתיבי כו' אמאי טעונין ברכה. והא דאמרי' בסוגיא אבל דברים שאין טעונין ברכה לאחריה[ן] אפי' לרבנן כשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע עי"ש הרי להדיא דאפילו דברים שאין טעונים ברכה טעונים ברכה לאחריהן נראה דודאי מ"ש לומר דאפי' באין טעונין ברכה במקומן מ"מ צריך ברכה למפ[רע] כשהן יוצאין משום תשש דישהה וישכח לברך אלא דאם מהני מה שהניח חברים במקומן הרי להאי [...] מהני בה שהניח חברים במקומן ועי' בדברי זקני הב"ח סי' קע"ח ושם בט"ז ובמג"א ועכ"פ אם הטע[ם] ישכח ל"ש לחלק בין הניח חברים במקומן וע"כ הא דצריך ברכה למפרע היינו משום עקירות מקום [...] בהניח חברים במקומן ומש"ה תו ע"כ מיירי דוקא בדברים הטעונין ברכה במקומן וא"כ כ"ז דוקא למ[...] דת"ק נמי איתא ליה האי חילוקא בין הניח מקצת חברים ללא הניח אבל כאן דלת"ק אין חילוק בין הני[ח] דטעונין ברכה למפרע משום שמא ישהה וישכח לברך וא"כ אפי' באין טעונים ברכה במקומן מ"מ צר[יך] וכמ"ש וזה נכון ומ"מ יש חילוק דבטעונים ברכה במקומן אז אפי' כשהוא חוזר צריך לברך למפרע [...] טעונים ברכה במקומן דוקא כשיוצא צריך לברך למפרע שמא ישהה וישכח לברך אבל כשחוזר למקומו [...] למפרע ועוד יש להקשות דמהיכי דייק תיובתא לר"י דלמא בשאין טעונים ברכה במקומן פשיטא דאין צ[ריך] וכר"י אלא דבטעונין ברכה במקומן אז ס"ד כיון דיוצא ממקומו צריך לברך ותו ממילא יצטרך לברך כשה[וא] וכמ"ש הוספות ואשמועינן רבותא דאפי' בכה"ג א"צ לברך ויש ליישב באריכות כמ"ש בחי' ואכ"מ: שם [...] כו' ברכת המזון. דמשום שהיא תדירה וגם חלה עליו מתחלה מש"ה קודמת כ"כ ברז"ה. והרא"ש הק[...] ישתה כוס של בהמ"ז קודם קידוש כיון דקי"ל קודם קידוש אפי' שתיה אסור ופו"מ ומקדש עיי"ש וכ[...] בב"ח סי' רע"א דשותה כוס בהמ"ז אחר קידוש עי"ש אבל מדברי הרמב"ן במלחמות מבואר שכוס ש[...] מברך עליו קודם עי"ש וצריך לומר דמותר לשתות משום דהוי טעימה של מצוה לכוס של בהמ"ז דאע"ג דאין על הכוס מ"מ הידור מצוה איכא כמ"ש הרמב"ן בברכות ורבינו בפרקין ודוקא טעימה של הרשות אס[ור] קידוש. וכדברי הרמב"ן נראה הרי גבי הבדלה דאסור לאכול קודם שיבדיל ומ"מ באין לו אלא כוס אחד ד[...] לאחר המזון מותר לאכול קודם שיבדיל כדי שיברך בהמ"ז על הכוס וכמבואר בתוס' בסוגיא ד"ה מניחו [...] המזון תזינן דמשום מצות בהמ"ז על הכוס התירו לו לאכול קודם הבדלה מכ"ש משום מצות בהמ"ז על [...] התירו לשתות קודם קידוש ואע"ג די"ל ימתין בשתית כוס בהמ"ז עד אחר קידוש מ"מ מצוה שבא לידו [...] חל עליו החיוב להקדימו ורשאי לשתות ולגמור בהמ"ז בשתית כוס אפי' קודם קידוש וכמ"ש ובמה [...] הרא"ש על סברת הרי"ף דא"ל לסעוד משום דהסעודה שגמרו מחשב כבמקום סעודה לא מסתבר טעמי' [...] המעיין בתוס' בסוגיא ד"ה וגימריכהו לתרוייהו עי"ש יראה הכרח סברת הרי"ף ורבינו וזקני הב"ח בבי' [...] סובר דלשיטת הרי"ף באמת צריך לסעוד אחר ק"ה עי"ש ול"נ עיקר כדעת רבינו שכן מוכחת הסוגיא ו[...] בא"ד וקדושא להבא. ובהמ"ז והבדלה מבואר בסוגיא דדוקא באין לו אלא כוס אחד אמרי' תרוייהו א[...] אבל הרמב"ם בפכ"ט מה"ש כ' בסתם לומר הבדלה ובהמ"ז אחד כסא עי"ש והש"ג תמה עליו כיון דבגמ' דוקא באין לו אלא כוס אחד אמרי' תרוייהו אחד כסא ומ"ט סתם לה הרמב"ם ורלה ליישב משום דהרמב"[ם] בהמ"ז אינה טעונה כוס לא הוי שתי קדושות עי' בדברי הש"ג בברכות בפ' אלו דברים ודבריו תמוהין גבי בהמ"ז וקידוש ג"כ יאמרו אחד כסא דכיון דבהמ"ז אינה טעונה כוס לא הוי שתי קדושות והרי הרמב[ם] בהי"ג כ' להדיא דאמרן על שתי כוסות עי"ש וע"כ דאע"ג דבהמ"ז אין טעונה כוס מ"מ כיון דעכ"פ מצוה בעינן כוס מיחשב שתי קדושות ובעיקר הקוש' נראה לפמ"ש הה"מ שם בטעם הרמב"ם דאומר הבדלה [...] על כוס אחד דבהמ"ז והבדלה הכל היא על מה שעבר שההבדלה אינה על הזמן שהווה ועתיד שהיא הו[...] על הזמן שעבר שהיתה שבת עכ"ד הקדושים וא"כ נראה דדוקא אם הסעודה שמברך עליו בהמ"ז היה ה[...] מבעו"י וכיון שבהמ"ז על הסעודה של שבת והבדלה על העבר הוי כדבר אחד ומש"ה דקדק הרמב"ם שם [...] היה אוכל בשל שבת ויצא השבת והוא בתוך סעודתו ע"ש אבל אם התחיל לאכול במוצאי שבת שאין ה[...] על הסעודה של שבת אסור לאומרן על כוס אחד דלא הוי הבדלה ובהמ"ז על דבר אחד. ומש"ה בסוגי' [...] מהך דהנכנס לביתו במו"ש דאומר תרוייהו על כוס אחד ולשון הנכנס לביתו משמע שלא התחיל מבעו"י [...] התוס' בסוגי' ד"ה המניחו ובזה הבדלה ובהמ"ז לא הוי בד"א ומש"ה דוקא באין לו כוס התירו וז"ב [...] ומיושב בזה קוש' התוס' בסוגיא ד"ה מיתיבי דלא פריך אמתניתין ב"ש אומרים נר ומזון בשמים והבדלה [...] ולמ"ש דמתני' דמיירי בהתחיל סעודתו בשבת בלא"ה לק"מ משום דבהמ"ז והבדלה באו על ד"א וכפי' ה[...] וע"כ דייק הש"ס לאקשויי דוקא מהך דנכנס לביתו דמיירי בהתחיל סעודתו במו"ש ונתייעו דברי ה[...] בזה ונכון הוא:

דף כא ע"א ד"ה קאי כו' בהמ"ז. והתוס' בדף ק"א ע"ב ד"ה כשהן יוצאין כ' דהי אסור למשתי עד בהמ"ז מנ"ל דאחר בהמ"ז יצטרך לברך בפה"ג וכתב די"ש לדחות דהי אחר בהמ"ז אין [...] בפה"ג דלא הוי הפסק בהב ונברך דמתי איתסר למישתי עכ"ד. ודבריהם מוקשים דהרי כבר באתו ב[...] דהא דאסור למישתי אינו מטעם הפסק רק משום דכבר נתחייבו בבהמ"ז ומה הועילו ביה דכיון דלא הוי [...] מ"מ אסור בהב ונברך הרי אין הטעם משום הפסק רק משום חיוב בהמ"ז שנתחייב. ונראה דודאי בהב [...] לא חל עליו שיברך תיכף רק אם באו לברך על דבר אחר אז אמרינן דמצוה הקודמת עדיף וכמו דאמר[...] ברכת היין לקידוש היום ומש"ה כיון דבהמ"ז הוי הפסק ואם שותה צריך לברך מהדש בפה"ג מש"ה א[...] לשתות אפי' בברכה משום דכיון דהוא רוצה לברך ההכרח שיברך מצות בהמ"ז שקדמו. וכ"ז אם בהמ"ז [...] וצריך לברך על מה שישתה אבל אם בהמ"ז אינו מפסיקו וא"כ לענין לשתות בלא ברכה אין החיוב [...] מונע שתייתו כיון שאין עליו חיוב לברך מיד וזה נכון מאד ואולי יש לכוין זה בכוונת התוס' וכהי' הה[...] שם ד"ה בין כו' הי קי"ל כמ"ד. ולפ"ז למאי דאמרינן בסוגיא מאי בינייהו בין למ"ד מעין התימ[ה] להתימה ובין למ"ד מעין פתיחה סמוך לחתימה הו"מ לומר דנ"מ לענין אמירה בין יום השביעי לששת ימי [...] דלמ"ד מעין פתיחה אמרינן ולמ"ד מעין התימה לא אמרינן וע"כ בסוגיא הדא קאמר וה"ה לאינך [...] אי נמי בלא"ה אתי שפיר כיון דמעין פתיחה גם שמואל סובר. ולפמ"ש התוס' דמש"ה מוסיפין עו[ד] ואת יום השביעי משום דבעינן פעם אחת לומר שבע הבדלות יעיי"ש א"כ בלא"ה צ"ל בין יום השביעי [...] ימי המעשה דהוא נמנה בחשבון ז' הבדלות וכמבואר בתוס' בסוגיא. אלא דנראה בימי הגמ' לא נת[...] ובלא"ה יש גמגום בחשבון הט שבע הבדלות ועיין בתוס' ובמרדכי באורך מזה. והרמב"ם לא הביא [...] דהוסיפו בהבדלת יו"ט במו"ש בין קדושת שבת עי"ש וכ' בפכ"ט מה"ש הכ"א רק דחתמינן ביו"ט שחל [...] המבדיל בין קודש לקודש ולא ס"ל הך הוספה נראה דפוסק כפומבדיתא ולא צריך מעין התימה סמוך ל[...] ומש"ה לא הביא תוס' זה ולא אדע טעמו שלא פסק כשמואל. ותלק על דברי הרי"ף בזה וצ"ע: **ע"ב** ש[ם ...] פוק כו' כדתנן. דברי רבינו כדברי הרמב"ן במלחמות עיי"ש. וע"כ דסברו דאי נימא דבספק חשיכ[ה] אינה קובעת א"כ יוקשה דמשכחת לעשר בספק חשיכה פירות שלא נגמרה הכנסה לבית דהא מעשרי[ן] חשיכה וכיבא פסקינן דאין מעשרין את הודאי אלא דאכתי אין ראייתם [...] דעכ"פ נהי דספק חשיכה אינה קובעת מ"מ אין מעשרין משום דמתקן אכילת קבע ונהי דלענין אכיל[ת] בלא"ה מותר מ"מ הוי תיקנו לענין אכילת קבע ואסור לעשר בספק חשיכה. ונראה דהם סברי כשיט[ת] בפ"ד מהל' יו"ט דהא דמטבילין ביו"ט כלי שנטמא בולד הטומאה משום שאינו רק מדרבנן ולא מיחשב [...] דוקא גבי טבילת טומאה דעכ"פ קודם טבילה הוי חזי להשתמש בו בטומאה ומש"ה לא מיחשב תיקון אב[ל] הנקחים מנכרים אע"ג דאין טבילתן רק מדברי סופרים מ"מ כיון דלא חזי קודם טבילה לבוא תשמי[ש] לטבילו

להפכילו עיי"ש וא"כ כיון דתרומה בזה"ז הוי מדרבנן וגם תרומות פירות הוי מדרבנן א"כ הא דאסור לעשר בשבת ע"כ משום דלא חזי לשום בן אדם קודם אפי' בדרבנן הוי כמתקן וכשיטת הק"מ אבל אם נימא דעראי מותר תו לא מיחשב כמתקן כיון דעכ"פ חזי לאכילת ערא' וא"כ מה שמתקן גם לאכילת קבע מ"מ כיון דלא הוי רק מדרבנן מותר וע"כ דאפי' אכילת ערא' מותר כנ"ל בכוונתם והכן היטב. ועיין במל"מ פ"ה ממעשר הכ"ב במה שנסתפק בם אי שרי לעשר בשבת היכי דשרי קודם שבת וע"י שבת אסור עיי"ש ונעלם ממנו דברי הרמב"ן ורבינו שמדבריהם מוכרח שאסור לעשר והכן. ולפמ"ש הר"מ בספ"ג משבת סי"ד דאין מגביהין תו"מ שזה דומה למוקדים אותן פירות שהפרים יע"ש ולשי' אין ראיות הרמב"ן ורבינו מוכרח דנסי דליכא תיקון אסור עכ"פ משום מקדים ובתי' ההרכתי ולכ"מ: שם בא"ד תשיכה הוא. ונראה דודאי אם קובע הסעודה לענין שבת ודאי דמקריא כסעודת שבת וקובעת לענין מעשר. אבל כ"ז שאינו קובע הסעודה לענין שבת כל זמן שלא תשכה אין השבת קיבע ומש"ה שפיר דייק הרז"ה מהא דתשכה בליל שבת דהם מיירי בהיה אוכל מקודם ומש"ה דוקא תשכה אבל בלא"ה אינה קובעת הסעודה לענין שבת וא"ל לעשר כי אם בתשכה ממש אבל הך דקידוש היום מיירי היכא דאינו אוכל רק לסעודת שבת ובזה קובע אפי' משקידש ובזה סרה קושי' הרמב"ן ורבינו משיטת הרז"ה ויפה דקדק הרת"ה על שיט' הרי"ף דמיירי באוכל קודם תשכה דבזה ס' תשיכה אינה קובע דאינו רוצה שיהיה הסעודה לסעודת שבת כנ"ל נכון ובתי' ההרכתי: שם ד"ה מי כו' מבדיל והולך. ומדברי הרי"ף מבואר דאפי' בטעם מבדיל כל היום ובה"ג כ' דדוקא בלא טעם מבדיל כה"י עיי"ש והטור כ' בשם' רנ"א דאיי מ"ט לחלק בזה ולכאורה סוגית הש"ס דלא כבה"ג דא"כ מ"ט דדייקינן מהא דאמימר בת טוות דאסור לאכול קודם הבדלה דילמא מש"ה בת טוות כדי שיבדיל למחר וכדמשמע גם מלשון הרי"ף דאי טעים אינו מבדיל כה"י ויש טעם דהא דבת טוות כדי שיבדיל למחר ומהיכא נפקא לן דאסור לטעום קודם הבדלה וי"ל דודאי אי מותר לטעום קודם שיבדיל אע"ג דטעם מבדיל כה"י אבל אחר דאסור לטעום קודם שיבדיל אז אי טעם נהי דמבדיל מ"מ כה"י אינו מבדיל וטעם הבה"ג נראה דהיכא דהוי רק תשלומין אי טעם אינו מבדיל אבל היכא דלא הוי תשלום כמו בלילה טעם מבדיל כנ"ל בדעת בה"ג ונראה דקיה לו סברת משום דקשה לו דא"כ הא דקאמר בת טוות היינו משום דאסור לטעום קודם שיבדיל קשה כיון דבשביל שיברך בהמ"ז על הכוס התירו לאכול קודם שיבדיל ואע"ג דהא דבהמ"ז טעונה כוס אינו רק להידור מצוה כמ"ש הרמב"ן במלחמות בברכות פ' א"ד ורבינו בפרקין; ומ"מ מה"ט התירו לאכול קודם שיבדיל א"כ כיון דלעולם יסדר אדם שלחנו במוצ"ש כמבואר בשבת קי"ט ובש"ע או"ח סי' ש"ו א"כ מ"ט לא התיר לטעום כדי לקיים הך דסידור שולחנו במו"ש דעכ"פ עדיף זה מהך דסידור מצוה בכוס בהמ"ז ומ"ט בת טוות וע"כ דהא דבת טוות היינו רק משום דאם היה טועם לא היה מבדיל למחר אלא דמזה גופיה דייק דאסור לטעום קודם שיבדיל וכמ"ש ובזה תלי אם לא טעם מבדיל כה"י ואחר דאסור לטעום קודם שיבדיל ותו אם טעם אינו מבדיל כל היום ומש"ה בת טוות כדי שיבדיל למחר וכמש"ל וזה ראיה נכונה לשיטת הבה"ג והבן היטב:

דף כב ע"א שם ד"ה כפושע ומזיד. מדברי רבינו מבואר דהיכא דלא הבדיל במזיד אין לו תשלומין ולענין קידוש מבואר מדברי הר"מ בפכ"ט מהל' שבת דאפי' בלא קידש במזיד מקדש כל היום ובהבדלה כ' ואם לא הבדיל מבדיל למחר ולא כתב דאפילו במזיד משמע דבהבדלה במזיד אין לו בזה תשלומין וכן בש"ע או"ח סי' רע"א בקידש כתב אפילו במזיד וגבי הבדלה כתב בשוגג ודברי הרמב"ם סתומים ולולא דמסתפינא הייתי מחלק בזה למ"ש זקני בב"ח סי' רע"א בטעם הרמב"ם דבקידש ואפי' במזיד משום דכה"י היא עיקר הקידוש והינו בשביל תשלומין אלא דמה דמקדשין בערב היינו משום אקדומי מצוה בזמנו יע"ש וא"כ לכאורה בהבדלה דאפוקי יומא מאחרינן ע"כ דזמנו בלילה עיקר ומש"ה מה דמהני היינו משום תשלומין ובמזיד ל"מ תשלומין אלא דמ"מ כיון דמחד קרא נפקא זכרהו בכניסתו וביציאתו וכמ"ש הה"מ בפכ"ט מהל' שבת א"כ כמו דבקידוש כל היום מעיקר הדין ג"כ הבדלה כה"י מעיקר הדין ומ"מ מקדמינן בלילה אע"ג דהוי אפוקי יומא כדי שיהיה כמו קידוש כנ"ל נכון וא"כ לענין מזיד יש לחלק בין יום א' לשאר יומא דיום א' אינו מכח תשלום ומהכי אפי' במזיד ושאר יומי הוי מכח תשלום ול"מ במזיד ובזה יש ליישב סתירת דברי הרי"ף דהתחיל מבדיל כל היום וכו' לבסוף עד ג' ימים מבדיל ועי' בהגהות מוהרב"ש מזה ולפמ"ש לעולם עד ג' ימים ומ"מ כתב כל היום לענין דמהני אפי' במזיד כנ"ל נכון לולי שלא מצאתי לי חבר בזה ועי' מש"ל בדעת בה"ג והכן ובחידושי ההרכתי: שם ד"ה נטל כו' כל אימת. נלענ"ד לשון הרי"ף שכתב אלמא בתביבותיה תליא מלתא ולא בנטילה ל"מ כפי' רבינו אלא דהרי"ף מפרש דודאי רב דסובר דאין מקדשין על הפת וסובר דא"א לקדש על היין כיון שכבר נטל ידיו וגילה דעתו דאין רצונו רק על הפת ולדידן י"ל דבחביבותא תליא מילתא הייתו היכא דחביבא ליה ריפתא מקדש אפת אבל כחביבא ליה יינא אף בנטל ידיו מקדש איין דאין בנט"י כח לספקיע קידוש היין אחר דהוא יודע בעצמו דחביב ליה יינא ל"מ זה שיהיה גילוי מילתא דחביב ליה ריפתא זה כ"ל בלשונו ודעת הרמב"ם ג"כ אין נראה בו פי' רבינו דלאו מטעם דנט"י מרגה ג"כ דחביב ליה ריפתא אלא דרמב"ם סובר כשיטת הרז"ה דטעמא דרב דנטל ידיו לא יקדש משום כאילו טעם ולא קידש ומ"מ אם מקדשין על הפת ל"ש לומר דהוי כטעם כיון דמקדשין על הפת לא שייך לומר דהוי כטעם אלא דרב סובר דאין מקדשין על הפת ודחה ר"י דזימנין דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא ותו לא שייך לומר דהוי כטעם כיון דמקדשין על הפת. אמנם בנטל ידיו לקדש על היין אינו רשאי לכתחלה דאף על גב דקיימא לן טעם מקדש מ"מ זהו דוקא בדיעבד ולענין קידוש על היין הוי כנ"י כאילו טעם ומש"ה דקדק הרמב"ם ז"ל בלשונו שם מי שנתכוין לקדש על היין בליל שבת ושכח ונטל ידיו מקדש על הפת לאפוקי דעת הרי"ף דבחביבותא תליא מלתא אלא דאע"ג דנתכוין על היין ושגג שנטל ידיו דעדיין איכא אלגו חביבות היין מ"מ מקדש על הפת דאם יקדש על היין מיחשב נטילתו כמו טעם וכסברת הרז"ה ולכתחלה טעם לא יקדש אבל אם מקדש על הפת לא מיחשב זה כטעימה כלל זה נ"ל ברור בכוונתו ובזה נראה טעם הרמב"ם דאפילו בקידוש שחרית לא יטעום קודם קידוש והראב"ד השיגו ונראה דהוכחת הרמב"ם היה דהכי הך דנטל ידיו לא יקדש קאי אפי' בקידוש שחרית דהאר דאמרינן אין לי אלא בלילה ביום מנ"ל מייתי הך דרב דנטל ידיו לא יקדש דקאי נמי אקידוש היום וכמ"ש זקני הב"ח בשי' רפ"ע עיי"ש וא"כ אי ס"ד דבקידוש היום טעם מקדש א"כ מ"ט נטל ידיו לא יקדש כיון דהרמב"ם סובר כשיטת הרז"ה דהא דנט"י לא יקדש היינו משום דהוי כטועם קודם קידוש וע"כ דאפי' בקידוש שחרית טעם אינו מקדש וזהו הוכחה ברורה לדעת הרמב"ם ומ"מ לדידן בקידוש שחרית כיון דא"א לקדש על הפת דאין היכר לפת לקידוש היום וכמ"ש הפוסקים א"כ בקידוש שחרית נטל ידיו יקדש על היין כיון דבדיעבד קי"ל טעם מקדש וכ"ז ברור בעיני: **ע"ב** שם ד"ה שאין מקדשין. ולענ"ד אין מכאן ראיה דשם כיון שנשתנה טעמו ומש"ה אין ראוי לנסך ע"ג המזבח מש"ה לא חזי לקידוש אבל היכא דהוי חמר מדינה כיון דע"י שהוא חמר מדינה מיחשב כיין והרי עמד טעמו בו מקדשין בו וצ"ע ומ"מ גם לדעת רבינו דוקא בקידוש לילה אין מקדשין משום דבקידוש אפשר בפת אבל בקידוש יום דאין מקדשין על הפת ודאי מקדשין עליו: שם ד"ה אם כו' יותר מרביעית. ומ"מ לא אדע כיון דסגי ברביעית אע"ג דלא מייתבא דעתו וע"כ דבקידוש לא בעינן כלל יתובי דעתיה א"כ מ"ט יצטרך דוקא רביעית ולא סגי ברוב רביעית ומה סברא יש לחלק בין רוב רביעית לרביעית שלימה כיון דבין כך ובין כך לא מייתבא דעתו ואם מהני ברביעית יועיל ג"כ ברוב רביעית כמו בשאר אדם ביונוי וצ"ע: שם ד"ה אין כו' מפני שמשביתו. תמיה לי דאין הטעם דיין מבושל טוב יותר רק משום דמבושל מתקיים יותר אבל לענין הטעם טוב שאינו מבושל ממבושל עי' פ"ב דתרומות לא מן המבושל על שאינו מבושל דהוי מרע על היפה והיינו דאינו מבושל יפה לשתות מהמבושל וא"כ לענין קידוש תליא בטוב לשתיה ולא במתקיים ומש"ה אין לקדש על המבושל גם מה דהביא רבינו מהא דביין התירו לא נזכר שם כלל מפני שמשביתו על המבושל אלא דהתם ביין לערב קשה בכך משום שמשביתו עיין בב"מ דף ס' וצ"ע:

דף כו ע"ב ד"ה אבל בשאר פירות ובדברי רבינו יונה בברכות בפ' כיצד מברכין מבואר לחלק בזה בין יין לתאנים וענבים וזה כוונת הרז"ה ועיי"ש: שם ד"ה והביא ראיה ואפשר לומר דאם סבור שהוא חול דאין כאן היכר מחשבתו שאינו רוצה בקיומו של מצוה ודאי יצא דמצות א"צ כוונה אבל בכפאוהו פ"ד כיון דאינו אוכל רק ע"י כפיה מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שאינו רוצה בקיומו של מצוה ולא יצא קמ"ל דיצא גם בזה והכן

גליון מהרש"א

מאת הרב הגאון מהור"ר שלמה איגר על הרי"ף ממסכת פסחים

פ"א דף א ע"א ברי"ג ד"ה הרי שאמרה תורה וכו' מדכתיב תשביתו. עי' בלקוטי אות ד' וס': שם ד"ה ומהו ענין כו' דדברים שבלב א"ד. עי' בהר"ן לקמן פ' כל שעה ד"ה אר"ת וצריך שיבטל בלב די"א בלבו לאפוקי שיהיה צריך להשמיע לאזנו אבל צריך שיוציא בשפתיו דאל"כ הוה דברים שבלב. ועי' בלקוטי אות ד': שם ד"ה אלא כך כו' סמכה תורה על החזקות. ואף דהיכא דאיכא לברורי לא סמכינן אחזקה. והביטול אינו טורח ואף דא"ל לבדוק מקומות שאין מכניסין בו מ"מ למה יסמוך ע"ז בלא ביטול. י"ל דזה דאיכא לברורי לא סמכינן הוא רק מדרבנן. או למ"ש הב"י א"ח סי' תל"ז דמש"ה לא בדקינן אחר י"ח טריפות משום חזקת כשרות והיינו דהזקה גמורה סמכינן אף דאיכא לברורי. ושאני בית שיש לו הזקת חמץ אלא דחזקתו בדוק. היינו דרוב בודקין עדיף מחזקה. ועדיפות רובא מחזקה. זהו הטודף אין כחו כ"כ כמו חזקה ומש"ה במקום שאין מכניסין דהוה חזקה גמורה סמכינן: בא"ד שא"כ אפי' בדק הוא מחויב. עי' בתוס' ביצה כ"ה ריש ע"ב: שם אי אתה מוצא בדיקה. לכאורה אתה מוצא בחמץ של אחרים שקיבל עליו אחריות דלבטלו א"י שהרי אינו שלו וכמ"ש בת' ש"ח סי' ע"ז: **ע"ב** שם סה"ד גרסינן כו' לאו משום דחזקתו בדוק. ואמירה דידהו צריך דלא יהיה צורך לשאלו בדאי' קמן. תוס':

דף ב ע"ב שם ד"ה ומיהו ה"מ כו' הואיל ועבר עליו שלא ביערו. והיינו היכא שמלד החמץ היא דאורייתא אלא דהרשות גורם לעשותו דרבנן אבל אם החמץ בעצם אינו דאורייתא אינו אסור אחר הפסח וז"ש לקמן רפ"ג ד"ה ולפיכך דמוקשה כיון דביעורה מדרבנן לאחר הפסח מותר בהנאה:

דף ג ע"ב שם ד"ה וקשיא להו כו' נמי מברך בעל שלא כדברי הרמב"ם ז"ל. בב"י יו"ד ריש סי' רס"ה כ' ליישב דעת הרמב"ם:

דף ד ע"א שם ד"ה ומיהו בירושלמי כו' ברכת השבת אלא בתכ"ד. כ"ל פירושו דגם לירושלמי יש חילוק בין ברכת שבת לברכת מצוה דאל"כ אלא דגם במצוה מברכי' תכ"ד יקשה על ק' רב חסדא פרק ע"פ ריש דף קט"ו:

פ"ב דף ו ע"א ברי"ף אדם שממונו חביב אם כו' שגופו חביב עליו כו' ואם כו' שממונו חביב כו'. כן הנוסח בגמ': שם בר"נ ד"ה גמ' כו' לאו אכילה היא אלא דמתהני מיניה. לכאורה משמע דהאוכל דבר שאין דרכו לאכול ואית ליה הנאה באכילתו לא מקרי שלא כדרך הנאתן אף מדברי רמב"ם פ"ה מיסה"ת ה"ח דחולה שאב"ס מתרפא בשתית איסור שמעורב בו דבר מר מבואר דגם שנהנה מה דמתרפא מ"מ הוי שלא כדה"נ. גם ממנית חלב ע"ג מכתו מוכח דאין דין זה אמיתי: **בר"נ** סה"ד חוץ כו' י"ל דבהשאלה זו אינו. עי' בגליון ברכות ריש פרק היה קורא: בא"ד עובר עליה בלאו שהוא. ק"ל הא השואל מחזיק לו טובה וזה חשוב הנאה מע"ז וכמו בהרפואה בעני' אשירה בהר"ן לקמן בסמוך וי"ל כיון דהנכרי שקיל בע"כ של ישראל וכמ"ש רש"י שם אינו מחזיק לו טובה ועי' ע"ז מ"ד ב' תד"ה נהנין: שם ד"ה וק"ק כו' אפשר לדחותן משום דכי אמרינן. ועי' מ"ש הר"ן במסכת יומא דף כ"ד ע"ב [ד' זולנכאך סי' תתקע"ג] ד"ה חוץ מע"ז עוד הוכחות אחרות נגד הרז"ה:

דף ז ע"א בר"נ סד"ה הא כו' כדיעבד דמי. צ"ע מלקמן ע"ב ועיין שער המלך הלכות חו"מ עלה ס"ו ע"ד: שם חדושי אנשי שם צ"ע. (עי' חדושי אנשי שם לקמן בדף ח' ע"א שם מבואר הקושיא) וליישב דברי הר"ן ז"ל י"ל בחד קנא דזה וזה גורם דאסורים לכתחלה הוא רק באפשר לסוליא האיסור מתוכו דבזה אין הפסד כלל דהא דין הוא שלא ישתכר מהאיסור ועי' בתוס' סוף דף כ"ו. אבל איסור לכתחלה של נטל"פ הוא שלא לערב הטעם באוכל בידים. וא"ת כיון דשניהם מדאוריי' מותרים מה ראו להתמיר בזה מבזה. י"ל אולי כיון דטעם פגום אפשר שיחזור לאיסורו כגון שיבשל באותה קדירה דבר חריף ע"כ גזרו בו יותר או דגזירה אטו בת יומא הוא באותו דבר עצמו שטעם כזה לא יהנה אותו בפעם אחר כ"ד שעות אבל זוז"ג אטו גורם א' הם דברים חלוקים ל"ג ביה כלל. אך שיברר האיסור מתוכו זהו הייבוהו כיון דהאיסור הנאה הוא לא יהנה ממנו אף ע"י זוז"ג כ"א ילין התנור. דאין מגיע לו הפסד כ"א מניעת רווח שאינו משתכר ע"י גורם של היתר. אבל בחדש אם יותן שיהיה לו פסידא לא הצריכוהו:

דף ז ע"ב בס ד"ה ודאמרינן כו' וראיה לדבר. ק"ק הא ממקומו יש ראיה דהא חמץ של נכרי דמותר בהנאה היינו שישראל רשאי ליהנות ותיפוק ליה דאחר הוא ואף בתש"י אחר שרי אע"כ בשל ישראל לאחריני נמי אסור ואף א"ת לדחוק דשל נכרי דקתני מותר י"ל לעצמו וכגון שנתגייר אחר הפסח. לא תועיל בזה דמ"מ אחר הוא כעת ואין היתרו משום דחמץ של נכרי הוא אלא גם אם היה הש"כ שוה לתש"י מ"מ היה מותר בו: שם ד"ה ואני תוכך כו'. בשלמא לרב כיון כו' מדאורייתא לא בטיל. ואף דבסמוך לקמן בקדירה בפסח גזר דלמא אתי לאשתמושיה ביה במינו אף אם יסבור נטל"פ מותר ורק לכתחלה לבשל אסור כמ"ש הר"ן להלן והוא רק דרבנן גם במינו. נ"ל דבל"ז קשה הא לאח"ז לא גזר רב אטו אינו מינו וצ"ל כמ"ש התוס' לקמן (דף ל' א') דדוקא בתערובת חמץ דל"ש לא גזר משא"כ בקדירה א"כ י"ל ה"ה בקדירה דשכית גם אטו מינו דרבנן גזר וגם לתוס' עכצ"ל הכי דהא כ' ג"כ דקוש' דלשהינהו היינו אם נטל"פ שרי. ומ"מ מתרך שם גזירה דלמא כו': בא"ד אטו מינו אלא לרבא אמאי. בזמנו דאכלו בעינא יש בו כרת (דהא לאח"ז נמי אסור במינו מדאמרי' לרב ומ"מ לא גזור) וע"כ יש מקום להקל ק' הר"ן די"ל הא מטעם דאסור במינו מדאורייתא לא ה"ל לגזור כיון דהערובת גם לר"א אינו אלא בלאו אלא כיון דבעינו יש כרת גזר ה"נ אם במינו רק דרבנן גזר כיון דבעינו איכא כרת: בא"ד להיות ניתר אבל כאן. וע"כ גם לרמב"ם איתא לסברא זו דאל"כ ק' על ר' יוחנן דס' גם בזמנו במינו בנ"ט וכי לא סבר ר"י דין דשיל"מ והא מתני' וברייי' הוא עי' שעה"מ הל' חו"מ פ"א ה"ה עלה נ"ס ד"א ריש ע"ב. אלא דלרמב"ם רבא ל"ל האי חילוק וע"ש עוד די"ל דר"י סבר דאיסור שאינו בעלם כ"א בזמן דשיל"מ בטל וביצה ביו"ט שאני דנולד ואסורו מעיקרו. גם י"ל דס' ר"י משום דיחזור לאיסורו: בא"ד ולא נהירא לי שאלו. עי' בתשו' א' חלק שני מתשו' מהרי"ט:

דף ח ע"א שם ד"ה אמר רב כו' נתינת טעם אפילו נטל"פ אסור. למה שנסתפק בתה"ד בדאיכא תרתי נטל"פ ומשהו אפשר דגם היא מי שתירץ יודה דשרי. נ"ל הוא יתרץ הקושיא שבהר"ן בסמוך ד"ה ופרכינן כתי' הרמב"ן בלקוטיו. דאילו לתירוץ הר"ן מוכח דגם בדאיכא תרתי אסור. ועי' בזה בס' שעה"מ הל' חמץ ומצה עלה ס"ז ד"א ריש ע"א: בא"ד זכיון דאפילו פגום בעינו. עי' מ"ש בגליון הר"ן ע"ז עלה סמ"ג א': שם בעינו אינו אסור היאך יאסור. וא"ל דבחמץ באמת גם פגום בעינו אסור ומהאי טעמא כיון דאסור במשהו דהא בין לטעמיה דרב דגזרי' אינו מינו אטו מינו ובין לכשת"ל דבלעדי גזירה אית ליה לרב נמי סברת הסוברים דחמץ במשהו והוא משום דשיל"מ מ"מ זה שייך רק בדבר שכבר אסור שלא יתבטל אבל לא שיאסור. גם הא בכל אסורי משהו בעינו אסור מטעם ח"ש ומ"מ נטל"פ מותר. ועדיין י"ל כיון דסברתו דהמין שאוסר במשהו (משא"כ שאר איסורים דאסורי' ולא אוסרין דמשהו. ואסורן לא משום דלא תלוי בנתינת טעם אלא משום דחזו לאצטרופי) ולא הלכו בתר טעם אלא דכיון דלמחר יהיה מותר ה"נ משהו פגום או בעיניה כיון דלמחר כל תאכלנו באיסור תמה כלל אל תאכלנו היום באיסור ע"י היתר משהו ופגם. א"כ מ"מ יקשה הא רב סבר כר"י דגם לאחר זמנו אסור מה"ת כדאיתא בגמ' כ"ט ב' ולא הוי דשיל"מ ואינו אוסר במשהו. דהא הר"ן לעיל בסמוך תלה זה במאי דקי"ל כר"ש. וי"ל דמ"מ גם לר"י הוי דשיל"מ משום איסור כרת שמותר למחר ונימא עד שתאכלנו לאיסור כרת ע"י ביטול תאכלנו למחר בלא איסור כרת. ועכצ"ל דהתרך סבר דטעמא דרבא דבמשהו משום חומרא דחמץ וכמ"ש בתוס' ואז ודאי פשוט דבעינו במשהו גם בלעדי טעם ח"ש אסור וה"ה נטל"פ. וביותר כיון דמשהו בעין חמור ממשהו בתערובת כמ"ש בתוס' ע"ז ס"ת א' דלר' יקיר ע"כ לא ס' ר"ש כ"ש למכות אלא בעין א"כ כשאסרו משהו משום חומרת חמץ ממילא משהו בעין בכלל. אך א"כ מה הקשה הר"ן דהמין עצמו אינו עתיד כו' הא מ"מ מכרת יהיה מותר גם המין עצמו: בא"ד ונשרפת עם הטמאה. אם תרומה טהורה היא כיון דלא חזי לאדם מותר לטמאה בידים: בא"ד ה"מ דיעבד אבל לכתחלה לא. ובתוס' תי' עוד דהתם טעמו נפגם כשהוא בעין עדיף מהכא דנפגם רק בדופני הקדירה ואולי י"ל כיון דאפשר להדר לשבח ע"י בישול דבר חריף אסיר עכ"פ מדרבנן: שם ד"ה ופרכינן כו' בקדירות הי אפשר שיבא. ק"ל למ"ש הר"ן לעיל ד"ה ואני תוכך דלדידן גם בפסח אינו אסור כ"א בנ"ט א"כ גם בפסח יהיה רשאי לבשל בקדירות כיון דאין מבטלין איסור לכתחלה ל"ש מטעם שכ' הר"ן בסמוך וגזירה אטו מינו לא ס"ל לשמואל הוה לשמואל בפסח כמו לרב אחה"פ לפי ס"ד דהמקשן דהקשה ולשהינהו. וצ"ל ג"כ דבקדירות דשכיח גזר גם שמואל: שם סה"ד ופרכינן כו' י"ל דאפשר דבחמץ. ובתוס' כ' דהקושיא אי ס' רב נטל"פ מותר בדיעבד וע"כ בצירוף משהו מבטלין. ולענ"ד י"ל גם אי נטל"פ אסור מה"ה מ"מ אם נפגם עד שבת האיסור ודאי אינו כ"א מדרבנן ומקשה על אמרו קדירות סתם והא אותן שהיו אינן בני יומן כשהגיע הפסח דאסורים רק מדרבנן בצירוף משהו מבטלין: שם ד"ה מפני כו' וה"נ כ"ט בר כ"ט הוא. מכאן נ"ל מבואר דל"ד בבישול מתיר הר"ן כ"ט בר כ"ט ומשום דאיכא ג' כ"ט. הכשר בקדירה וקדירה במים ומים בדגים אלא גם בגלי מתיר דהא הפת דומה לגלי דנאפה בלא מים וכ"ה בחשר"י פי' כ"ה. ובב"י סי' צ"ה ביו"ד מדייק מהר"ן מדלא חילק הר"ן שם משמע דבגליה נמי מתיר. והרי הוא מבואר כאן וא"צ לדייק: סה"ד ודאמרינן כו' ולא מידי. ק"ק דלמא התלק שלא נשתמש באור. אף דבולע משום חם מקלתו כו' מ"מ בליעה זו אינה חזקה כ"כ ויוצאה ע"י רותחים: **ע"ב** שם ד"ה מדיחן כו' דעכובא לא כתיב. עי' תוס' במסכתין ריש דף י"א ובגליון:

דף ט ע"א שם מתני' ד"ה נכרי שהלוה דבורא בעלמא אבל הכא דמחסרה. עי' פסחים ס"ב א'. ובהר"ן לקמן ד' י"ד ע"א בסוגיא כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט ד"ה וכתב הרב אלפסי: בא"ד דמחסרא ממונא ל"א. לקמן פרק כ"ש בסוגיא על מתני' אלו דברים ד"ה אבל הרמב"ן קרי הר"ן לחסרון פדיון מחוסר מעשה: בא"ד ליתא דבה"ג ליכא. אינו מובן למ"ש בסמוך לקמן דמש"ה לא הוי אסמכתא משום דבע"ח קונה משכון והרי נכרי מישראל קונה משכון: בא"ד וטעמא דמילתא משום דבעל חוב קונה משכון. איני מבין כיון דזהו הטעם. א"כ שפיר י"ל דמיירי בהגיע זמנו קודם פסח אלא כיון דנכרי מישראל קני משכון שפיר אית כו' משום אסמכתא ואחר ימים רבים מצאתי שהקשה כן בספר מחנה אפרים דיני אסמכתא ס"ג:

דף יא ע"א שם סד"ה אבל כו' דהתם מחוסר מעשה. לעיל גבי נכרי שהלוה א"י על חמצו כתב הר"ן דפדיה כיון דמחוסר ממון ל"א הואיל:

פ"ג דף יג ע"א שם סוף ד"ה ולפיכך כו' מותר בהנאה. עי' מ"ש בגליון ריש מסכת בד"ה ומיהו ה"מ בדאורייתא:

דף יד ע"א שם סד"ה מתני' כיצד מפרישין כו' להאכילה לכלבים א"א. ורש"י כ' דגם זה בכלל אין שורפין קדשים ביו"ט דרחמנא אחשביה לבעורו והוה מלאכה וכן מבואר יותר ביצה כ"ז ב':

פ"ד דף טז ע"ב שם מתני' מקום שנהגו כו' ואפשר דמדרבנן הוא ואסמכי'. ולפי"ז נ"ל דמה דמשני בירושלמי תורה הוציאתו מן הכלל הכונה כיון דהתורה התירה בפירוש שוב א"א לחכמים לאסור וכמ"ש בט"ז יו"ד סי' קט"ז ס' אור חדש. ועי' במ"ל פ"ג מעבדים ה"ג ד"ה וכופהו ובתוס' בב"מ ס"ד ב' ד"ה ולא ישכור כו' ולפר"ת כו' ובכ"מ פ"ג ממלכים ה"ז ובגמ' פרק כ"ש כ"ג א' אי הכי אפילו לכתחלה נמי: בא"ד שנאסר במנין צריך מנין אחר. ומשמע בתוס' כאן דאף אם מדאורייתא הוא משום פסח נ"מ אסור לעולם:

דף יז ע"ב שם ד"ה והיכא כו' י"ל דבמילתיה. עי' ש"ך יו"ד סי' של"ד ס"ק ע': בא"ד אבל בדבר שעיקרו מה"ת. ומ"ש רב ושמואל מנדין על ב' י"ט הנה ביום א' מיירי בעבר אדאורייתא אבל אדרבנן כיון דלא עקר כוליה מלתא היו מכין אותו. ב"י א"ח ר"ס תצ"ו:

פ"י דף כ ע"ב שם סד"ה כוס ראשון כו' דברכת המזון למפרע. עי' מה שהביא הר"ן לקמן (סי' תשפ"ט) ד"ה הכל מודים:

דף כב ע"ב שם ד"ה אם כו' שיעור הוי בליר מרביעית. אך רובו היא: בא"ד אבל הכא דכוליה כוס. ובתוס' יומא דף פ' א' לא משמע כן:

דף כג ע"א שם ד"ה שאף כו' דכל דתקון. וצריך לחלק בין זה לבין מ"ש הר"ן פ' כל כתבי וז"ל כ' ר"ת שנשים חייבות בג' סעודות וכ' בכרות שאף הן היה בנס המן ואין צורך שבכל מעשה שבת איש ואשה שוין כדילפי' מזכור ושמור את שישנו כו' ובכלל זה הוא כל חיובי דשבת עכ"ל והרי ה"נ ילפינן כל שישנו בבל"ת חמץ ישנו בקום אכול מצה ונימא בכלל זה כל חיובי דחג הפסח:

דף כה ע"א שם ד"ה היכא כו' מחזי כי אוכלא שיברך. עי' בגליון לעיל דף ו' ע"א: **ע"ב** שם ד"ה הכל כו' דערובי דהואיל ואתעביד. עיין גליון לעיל (כ' ב') סד"ה כוס ראשון:

במרדכי פ"ב (אות תקמה) וכ"ש מאסרן. בשעה"מ פ"ה מיסודי תורה עלה ב' ע"ג הקשה שור הנסקל יוכיח דמותר שלכה"ג ואפרו אסור דהוא מהנקברין: שם בתוס' מע"פ סד"ה דאכלי ושתו כו' במקום שהיו. ולפי מה שכתב לקמן מלבד זה ניחא וכמו שכתבו תוס' ד"ה אכלו ושתו:

חדושים והגהות על האלפס מסכת פסחים

מאת הרב הגאון החסיד כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל בעהמ"ס מלא הרועים וכו'

דף א ע"א במאור ד"ה סוגיא כו' ולהפרישם מכל טומאה כדכתיב . נ"ב עי' ברט"א שתמה עליו ועי' ברבינו יונה בשערי התשובה שער ג' סי' ר"ל דלדבריו שם מוכרח ג"כ כדברי הרב לומר דטמא אינו מגונה אך מבואר שם טעם אחר דדוקא בפ' המבול דטמאה הי' מותר באכילה רק לקרבן נאסרה אזי גנאי הוא לגנות דברים הראוים לאכילה לקרותן טמא משא"כ אחר מ"ת דאסורין באכילה אין גנאי לקרותן טמא ובגליון הש"ס הארכתי בזה ע"ש : ע"ב בר"נ ד"ה ובגמ' פרכינן כו' ואפ"ה עקם בקרא דאשר איננה טהורה . נ"ב עי' בבעל המאור ועי' בש"ת לרבינו יונה שער ג' סי' ר"ל ובגליון הש"ס הארכתי בזה :

דף ו ע"ב רש"י ד"ה כי פליגי דאפשר לו ליבדל כו' מאן דאסר כר' יהודה . נ"ב ז"א דבגמ' מבואר דאליבא דר"ש פליגי דמאן דאסר ס"ל דע"כ לא שרי ר"ש אלא בלא אפשר אבל באפשר מודה דאסור :

דף ז ע"א ברי"ף וחטים של חמץ בעו שחיקה כו'. נ"ב עי' בא"ר דמוכיח מזה כדעת המג"א בסי' תמ"ה שצריך לחתוך החטים ל"ב או ל"ג ואף דמשמע מדברי הב"ח שאין זה מדברי הרי"ף מ"מ איזה גדול אחד כתבו עכ"ל. ול"נ דודאי איזה תלמיד טועה כתבו דמנ"פ האיך כ' מתחילה ופרישנא מפרר ומטיל לים משמע דס"ל דבכל חמץ בעי פירור ברבה ורבה מוקי הא דתנן במתני' מפרר ומטיל לים היינו לשאר נהרות ואיך כ' אח"כ אלמא אפי' לים בעי פירור וכ"ש לשאר נהרות הא לים אפי' לרבה לא בעי פירור ורבה מפרש הך דתנן מטיל לים היינו שאר נהרות ואם נאמר דכוונת רבה למעט רק ים המלח אבל שאר ימים מודה וצ"ל הטעם מפני שעוברים שם בני אדם כמו בשאר נהרות אבתי קשה מאי כ"ש בשאר נהרות דנקים הא שאר נהרות וימים דומין כיון דבתרוויהו עוברים בני אדם וע"ק האיך אמר אח"כ וחטים של חמץ בעו שחיקה הא כיון דאליבא דרבה קיימינן אין חילוק בין חטים לשאר חמץ ואם נאמר דפסק כרב יוסף א"כ ק' היאך כ' מתחלה ופרישנא כו' או מפרר ומטיל לים דהא לרב יוסף פי' המשנה דמטיל לים בעיניה דודאי משנתנו לא מיירי בחיטי רק בשאר חמץ אך י"ל דלעולם דפוסק כרבה והא דאמר וחטים של חמץ בעו שחיקה לא בא למעט שאר חמץ רק דמשמיענו דבחטין לא סגי פירור. דהיינו פזור שיפזרם כמ"ש רש"י הק צריך שחיקה דווקא ומזה הטעם יצא לו לרבה דכל חמץ בעי פירור משום הך ברייתא דתני' מפרר ולא ניחא ליה לאוקמי ברייי' בחיטי משום דאי בחיטי הו"ל לומר שוחק או מחתך נמצא לפי זה אין ראיית הא"ר ראי' כלל מהך גאון דחיטי בעו שחיקה דע"כ הך גאון פוסק כרבה כמ"ש אבל אנן דקיי"ל כרב יוסף וכדס"ל להרמב"ם וש"ע בסי' תמ"ה א"כ אדרבה מוכח דלרב יוסף סגי בפזור דהא מוקי ברייתא דמפרר בחיטי ולא נקיט שוחק אלמא דאף חיטי א"צ שחיקה : ע"ב בר"נ ד"ה אמר רבא כו' א"א שלא יאסור בנותן טעם כו' . נ"ב וס"ל דמותר דאמר רבא היינו לגמרי אבל דעת הטור בסי' תמ"ז דאף לאחר זמנו אינו מותר כ"א בס' וא"כ אין ראיה וכן ס"ל להטור באמת דלפני זמנו כלאחר זמנו :

דף ח ע"א בר"נ כדאיתא בבכורות . נ"ב בכריתות כ"א וכ"ה בפסחים מ"ה ב' :

דף ט ע"א בר"נ ד"ה והתורה כו' בזבחים פרכינן קדרות בפסח אמאי כו' . נ"ב במקדש: שם ד"ה מתני' נכרי שהלוה כו' עד וטעמא דמילתא משום דבעל חוב קונה משכון . נ"ב קשה דהא נכרי מישראל לכ"ע לא קני משכון וכן ישראל מנכרי לת"ק דר"מ דקיי"ל כוותיה לא קני משכון ובראב"ד כ' טעם אחר דאין דין אסמכתא בנכרי ע"ש:

דף יא ע"ב בר"נ ד"ה מתני' אין שורין את המורסן כו' עד ואעפ"פ שהמים טופחין בבשרה. נ"ב עי' בראב"ד שפי' דווקא מי זיעה אבל מים ודאי אסור :

דף יב ע"א בר"נ ד"ה ומבעי ליה לאינש כו' עד ובגמ' אמרינן דשימור דלישה . נ"ב צ"ע דרבא הוא דאמר הכא ואיתותב :

דף יד ע"ב ברי"ף אלא קורא לה שם ואפילו לכתחלה . נ"ב ואפי' לה :

שם בר"נ ד"ה וכתב הרב אלפסי כו' עד ואפשר עוד כו' . נ"ב וכן הוא דעת הראב"ד בפ"ז מהל' תרומה וצ"ל דהא דתנן בפ"ד דחלה בחלת חו"ל דטבול יום אוכל היינו בחלה שני' הנאכלת דלא כפי' הרב שם רק כפי' התוס' והרא"ש ר"פ כ"ה וס"ל דחלה דידן חמור מחלה שני' דסמוכין לא"י דלא כתוס' שם ע"ש ודו"ק :

הגהות במרדכי

תוס' מערבי פסחים וא"ת והא אמרינן בסנהדרין דלכ"ע במה לחלוק כו'. נ"ב עי' בשעה"מ פ"ה מהל' יו"ט דין ד' שמקשה עליו דהא ריב"ל ס"ל בסנהדרין שם דאף במה לפרש והניח בצ"ע וי"ל דמ"ש דכ"ע היינו ר' יוחנן ורמב"ח דלא פליג ר"י ארמב"ח אלא על אימתי אבל במה מודו תרוייהו דלחלוק והוה ריב"ל יחיד לגבייהו :

הגהות בתוספתא

פ"ב ה"א חמץ של כותים כו' עד בין שנתבלה באלפס בין שנתבלה בקדירה יוצאין כו'. נ"ב ע' בראב"ד פ"י מהל' חמץ דין ה' :

פ"ו ה"א אימתי אמרו וכו' עד ונודע לו עד שלא עשה את פסחו : נ"ב היינו שלא שחט עדיין אבל אם שחט ונודע לו קודם זריקה הציץ מרצה וזורק לכתחילה כמבואר בפסחים דפ"א ב' וכן משמע בתוס' שם ד"ה וטמא שמפרשים התוספתא דהכא על קודם שחיטה דוקא והרמב"ם בפ"ו מהק"פ דין י"א ס"ל דאפילו נודע לו קודם שחיטה שוחט לכתחילה הפסח וצ"ל דס"ל דאין הלכה כתוספתא זו רק כברייתא דמביא בפסחים פ"א ב' דטבות משמע לכתחילה אפילו לשחוט לכתחילה ודאי' דתוספתא זו אינו עיקר דא"כ אדמותיב למר בר רב אשי שם מברייתא ליסייע' מתוספתא דהכא דמשמע כמר בר רב אשי דעד שלא עשה פסחו צריך לעשות פ"ש וקודם זריקה חשיב לא עשה פסחו דעיקר הוא הזריקה אלא ע"כ דקים להו להש"ס דתוספתא זו אינו עיקר או דס"ל להרמב"ם דתוספתא זו מיירי בטומאת התהום ודאי' ר"ל שודאי לו שנטמא במ"ה ובכה"ג ס"ל להרמב"ם אף בנודע לו קודם זריקה אין הציץ מרצה רק באם כבר עשה פסחו לגמרי ואח"כ נודע לו שנטמא ודאי במ"ה א"צ לעשות פ"ש ועמ"ש בגליון בפסחים דפ"א א' באורך בשיטת הרמב"ם ולפי זה מ"ש כאן עד שלא עשה פסחו היינו עד שלא זרק דכאן מיירי בנטמא ודאי כו' קבר התהום הי' עמך בבית שנכנסת תחת אבן שישבת עליו והכא ודאי נטמא ועד כאן לא מכשיר הרמב"ם לשחוט לכתחילה רק באפשר שלא נטמא כמבואר שם בדבריו בדין י"א אבל בודאי נטמא מודה דטמא כמש"ש בטעון או רכוב שטמא וכאן מיירי אפילו בודאי נטמא ואעפ"כ משעשה פסחו א"צ וכמ"ש הרמב"ם שם בדין י"ב נמצא מ"ש הרמב"ם בדין י"א הוא מברייתא שמביא בפסחים פ"א ב' ומ"ש בדין י"ב למד מתוספתא דהכא ודו"ק היטב כי הדברים ברורים ולא ביארו איתו נושאי כלי הרמב"ם ובזה מיושב כמה קושיות בדברי הרמב"ם כמש"ש בגליון פסחים פ"א א' ב' :

שם ה"ה עד שלא עשה את פסחו צריך לעשות פסח שני משעשה פסחו א"צ לעשות פסח שני וכן נזיר כו' כצ"ל :

חדושים והגהות

מהרב הגאון כו' מהור"ר יהודה בכרך זצ"ל

דף א ע"א בר"נ ד"ה אלא כך הוא שפירש טעם הא דלא סגי בביטול לחוד משום דביטול זה תלוי במחשבתו של בנ"א ואין דעותיהם שוות כו' משמע דלדידיה ז"ל בזה לחוד סגי ולא משום שמא יבא לאכלו . כטעם השני . וכן מסיק אח"כ לתרץ שיטת הראשונים שהטעם משום שמא יבא לאכלו הא דחיישינן כאן יותר משאר איסורים . וצ"ע זה בכבר בשמי קורה יו"ד ב' מפורש הטעם משום שמא יבא לאכלו [והתוס' הביאו ראי' זו] ולפי טעם אר"נ גם שם הי' צריך בדיקה ולא תסגי בביטול . וצ"ע . עכ"פ צריך לחלק בין חמץ דחיישינן שמא יאכל לשאר איסורים כיון דמפורש התשש להדיא בגמ' . וצ"ע בדבריו הקדושים :

דף ב ע"א שם ד"ה ותמיהא לי כי היכי דילפינן קולא של אחרים וכו' . עי' רמב"ם הל' חמץ ומצה הל' ג' אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא כו' משמע מדברי רבינו דלאו דל"י ול"י אינו ניתק לעשה ופליג על הר"י בתוס' כ"ט ב' ועי' מ"ל כאן שהאריך בזה . ולי נראה בס"ד ראי' ברורה לדעת רבינו מש"ס דילן ה' ע"ב דמצא דכתיב לא ימצא משמע דאסור לקבל פקדונות מהעכו"ם ומשלך משמע שלך אי אתה רואה . ומסיק בגמ' הא דקבל עליו אחריות כו' . והר"נ הקשה קוש' עצומה דאמאי לא מקיימינן נמי ברייתא ואיסורא דהטמנה דהא מל"י משתמע טפי הטמנה ומלא ימצא משתמע לאיסור . והנראה אחרי דילפינן שאור משאור דנוהג בזה כמו בזה א"כ י"ל דאין סתירה כלל דלא יראה מוסיף על לא ימצא דעובר נמי על ב"י דהנה באמת הדין היכי שהטמין אינו עובר רק על לא ימצא . והיכא שלא הטמין עובר בשני לאוין גם על ב"י . ועי' כ"מ רק קודם שידענו מלא ימצא אז דייקינן מלא יראה דבהטמנה אינו עובר משא"כ לבתר דילפינן מלא ימצא לאסור הטמנה א"כ לכן כתיב לא יראה לאסור בראיה ג"כ ולעבור בשני לאוין משא"כ לענין פקדון הוצרך הש"ס לתרץ דשם שפיר איכא סתירה מאיסור להיתר . והנה הא דאמרינן לעבור בב' לאוין הוא דוקא היכא דלוקין ועי' תוס' ב"מ מ"ח ע"ה לעבור דהיכא דלא לקי לא שייך לעבור בב' לאוין ומזה ראיה להרמב"ם דלוקין וא"ש . משא"כ לדעת ר"י בתוס' דאין לוקין . ולכן פסק הרמב"ם שפיר . ודוק היטב : ע"ב ברי"ף אמר רבא בהמת ארנונא כו' . עי' ברא"ש שכתב ובתוספתא קתני בתרוייהו חייבת ולל"ק דרבא ניחא ואפ"ה פסק רב אלפס כא"ד וכן משמע נמי בירושלמי כו' ע"ש לכאורה קשה מאי ראיה מזה לבהמת ארנונא ומנ"ל לרבינו דלל"ק שוים חלה ובכורה . גם לענין חלה למה מייתי מתוספתא כפי שכתבו התוס' לפנינו ד"ה בהמת ארנונא . ועיין בר"נ . וכבר עמד ע"ז הגר"א מווילנא ז"ל ביו"ד ס' ש"כ והשיג על הרא"ש . ומה שפי' בזה בהגהות הב"ח הוא תמוה . והנה בתוספתא כתיב בזה"ל עיסת ארנונא חייבת בחלה מפני שחייב באחריותה עד שעה שימסור . ולא נזכר אע"ג דלא מצי מסלק לי' . וכן נראה שאינו מלשון התוספתא כי התוספתא תמיד כלשון משנה ולא כלשון הגמ' . ואפשר דמשמע להתוס' הכי דמיירי אע"ג דלא מצי מסלק לי' מחמת הטעם שכתוב שם מפני שחייב באחריותה כו' וא"כ אין הפרש בין מצי מסלק ללא מצי מסלק . וכונת התוס' על הענין ולא על המלות . ולהרא"ש נראה שהי' מוקים להתוספתא במצי מסלק ולכן לא הביא מהתוספתא . ולהסביר דבריו נראה בפשיטות משום דללישנא קמא הנך תרתי ברייתות דקתני חייבת מוקים לה בחדא גונא . ולמאי נימא לל"ק דחייבת בבכורה מיירי במצי לסלק ותייבת דגבי חלה אף בלא מצי מסלק . ולזה שפיר הביא לאיכא דאמרי מירושלמי לענין חלה . ולהכא דקדק הרא"ש שכתב ובתוספתא קתני בתרוייהו חייבת לא הו"ל להזכיר רק הך דבכורה . ולפמ"ש ניחא . ויותר נראה דגם לענין בכורה ג"כ מייתי ראיה . והוא . דהנה בודאי אין לבדות גזירות מלב אף לאמוראים כי אם מחמת הכרת קושי' . והנה לאיכא דאמרי דבהמת ארנונא לעולם פטור אף במצי מסלק א"כ מה דקתני בתוספתא גבי חלה חייבת מוכרחים לומר מפני שאין לו קול והוא מחמת גזירת הכותים . כי אף אם נימא דשם במצי מסלק הא גם זה מצד הדין פטור . וא"כ אין חלוק בין מצי מסלק ללא מצי . משא"כ לל"ק מנ"ל לבדות גזירות הכותים . הא יכול לאוקמא במצי מסלק כמו גבי בכורה . ולזה שפיר מביא ראי' מחלה לבכורה . ודוק . ואולא דמסתפינא הייתי מגיה בתוספות הך עיסת ארנונא חייבת בחלה אע"ג דלא כו' כתר ואית ספרים דגרסי . וכמ"ש בר"נ כאן . ודוק היטב : שם בר"ן ד"ה העושה כו' דתניא שואלין ודורשין כו' . עי' ר"ן פרק קמא דמגילה תוספתא פ"ז דסנהדרין . ועי' ט"ז או"ח סי' תכ"ט ס"א ועי' בח"י שם שכתב דאשתמיט לכולהו לשון הירושלמי פ"ק דפסחים וז"ל שואלין בהלכות פסח בפסח ובבית הועד ל' יום . אמנם לדעתי שדברי הירושלמי ודברי הר"ן הכל אחד . ובית הועד דירושלמי היינו מקום שלומדים תלמידים לפני הרב וכונת הירושלמי ג"כ דנ"מ לענין דליהוי שואל כענין וכמ"ש הר"ן וכן משמע בפר"ת ולא נעלם הירושלמי מהר"ן אדרבה ראיה להר"ן דבלא"ה אין טעם לחלק בין בית הועד לשאר מקומות . והא"ר ס"ק ב' כתב על הת"י כיון דבמגילה כ"ט ובפסחים ו' מוי' מייתי ברייתא זו בשתים שואלין קודם ל' יום כו' ולא לישתמיט בחדא דוכתא לומר בבית הועד הלא דלא ס"ל הכי לש"ס דילן . ולפי מ"ש הלא הדבר מוכרח בגמ' כמ"ש הירושלמי והר"ן דהכל אחד ועי' רמ"א בחו"מ סי' י"ד ס"א בהגהה ד' ע"ש :

דף ו ע"ב בר"ן ד"ה הא דתניא יוחנן ר"א היא . עי' מה שעמד בזה בלידו בהגהת אלפסי אשר דברי הר"ן סתרי אהדדי . עי' במנחת יעקב בת"ח כלל פ"ה ס"ק ד' מה שמסיק שם בשם הגאון ר' ליב סרוואלד שרמז על דברי הר"ן האלו . אבל כי דייקת שפיר אין כאן התחלת קושיא וסתירה בדברי הר"ן ולא דמי להדדי . דהנה כל מה שאסרו חכמים קדירה שאינה ב"י הגם דהוי כ"ע לפגם הוא דמשום הכי אסרו חכמים לבשל בה לכתחלה גזירה אטו ב"י והוא מימרא בגמרא בע"ז ע"ו א' ובש"ע סי' קכ"ב ס"ב והנה לפ"ז בשלמא בההיא דפינכא דלכתחלה אסור משום גזירה שמא יבא לבשל בה כשתהיה ב"י ולא יהיה כ"ע לשבח ולפיכך אין להכלי תקנה אלא שבירה . ואם נתבשל בה התבשיל מותר משום דהוה דיעבד . ולא גזרינן משום ב"י משום דהתבשיל קבל הטעם פגום מעיקרא ולא היה אצל התבשיל טעם לשבח מעולם . משא"כ בכלי דתחלת בליעתו מן המשובח הוא שאם אתה מתיר לו להשתמש בו לאחר יומו יבא להשתמש ביומו אבל כל מה שבולע מן הפגום מותר וכמ"ש הר"ן שם לענין הגעלה דלזה מועיל הגעלה ע"ש ד"ה ומיהא דף ט' וכ"כ התוס' בע"ז ע"ו א' ד"ה מכאן כו' . וכל זה בכלי שנשתמש בה איסור . משא"כ בזוז"ג דתנור חדש . דלעולם לא יכול לבא לידי גורם האיסור להודיה ותמיד לענין הנאפה בתנור תמיד יהיה זוז"ג אף דלכתחלה אסור . מ"מ בתנור דאין לו תקנה אלא שבירה הוה כדיעבד . וזה ברור בסברה . וא"כ לפ"ז אם נתבשל בקדרה אסור דרבנן נימא דלאחר מעל"ע יהיה מותר אף מדרבנן דכאן אין לגזור משום ב"י שהרי אפילו ב"י אין כאן איסור תורה והוה גל"ג ובאמת כך מצאתי שעלה על דעת המג"ב מה"ת סי' כ"א רק בסוף כתב ובדברי הפוסקים ל"מ שום חלוק בזה וכן עמא דבר כשנאסר איזה כלי באיזה איסור שיהיה הן של תורה הן של דבריהם לאסור הכלי בלי הגעלה לעולם . ואני תמה מאד שהביא ראיה מסתימת הפוסקים הלא גמרא ערוכה היא בההיא פינכא דאימלח בה בשרא תברה ר' אמי כנ"ל והתם היה מה שמלחו בה בשר שנבלע בה הדם כמו שפירש"י שם וקיי"ל ד"ם אינה אלא מדרבנן וכ"ה דעת רוב הפוסקים ואם היתה דבאיסור דרבנן מותר אחר מעל"ע למה תברה לשהיה אחר מעל"ע וכקוש' הר"ן מוכח מזה דאין חלוק וכולה חדא גזירה ולא רצו לחלק בין כלי לכלי . והארכתי בזה בתי' : עוד שם מה שהקשה הר"ן ונהוי נמי איסור משהו כו' וכן הקשו התוס' . מכאן יש לעיין על מה שפסק בש"ע יו"ד ס"ס נ"ט וסי' קפ"ח כלי שנשתמש בו בשפע היתר ונבלע שם מעט איסור כו' דמותר להשתמש בו' וא"כ לא יהיה קשה קושית הר"ן . וא"ל דגם כאן אין בו ס' רק כשנשתמש בו במלא א"כ הו"ל הגמ' לתרץ דלמא ישתמש באופן שלא יהיה בו ס' . וצ"ע גם יש לעיין בהא דקיי"ל ביו"ד סי' פ"ז וגם בא"ח הלכות פסח סי' תכ"ג דאם אין כוונתו לבטל מותר לבטל הלא גם כאן אין כונתו לבטל . ודוק :

דף ט ע"א שם ד"ה התורה העידה כו' וא"ת דבפרק דם חטאת פרכינן קדרות במקדש אמאי כו' כצ"ל:

דף כד ע"ב שם ד"ה ולענין על הגפן אבל בש"פ הדבר ברור שאין ברכת המזון פוטרת ברכה אחרונה שלהם . נ"ב עי' טור וב"י א"ח סי' ר"ח לענין יין והר"י ותוס' ורא"ש פ"ק דברכות :

דף כו ע"ב שם ד"ה מצה על שום שנגאלנו כו' שאילו יכלו כו' היו מהמנין אותו . דפסח מצרים לא נהג אלא לילה ויום כדאיתא בפסח שני ולמחר היו מותרין במלאכה והמן וכו' . וכתב ע"ז בתוי"ע ומ"ש הר"ן ולמחר היו מותרין במלאכה ובחמץ אינו מובן לי דאי לראות המן אף בלילה לא נאסרו . וכן במלאכה ואי לאכלו גם ביום נאסרו עכ"ל מ"ש ואי לאכלו גם ביום נאסרו אינו מובן דכוונת הר"ן על מחרת יום היציאה . והיינו מיד כשפנה יום היציאה . היו מותרין לאכול חמץ וכדין כל שבתות ומועדים בזמננו ומ"ש הר"ן למחר לאו דוקא רק מ"ש הר"ן זה באמת אינו מובן והנראה לי להגיה בר"ן ולמחר היו מותרין באכילת חמץ ולא"ש הכל . אבל ראה זה מצאתי בס' הגיה רבתא וז"ל מצאתי בשם רבינו ישעיה ז"ל אילו היו יכולין להתמהמה היו אופין אותה חמץ בשבת מצרים לא נצטוו על חמץ אלא לילה אחת ומה שכתוב שבעת ימים תאכל מצות אינו אלא לדורות וא"ת הרי הוא אומר מצה זו כו' על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ . כך פירושו דכיון שהקב"ה רואה את העתיד ונוכח ומביט מה שעתיד להיות פ"כ ליום מבערב על הנס של מחר עכ"ל הרי מפורש שפסח מצרים לא נצטוו על חמץ אלא לילה אחת ולא ביום כלל . ותימה דזה נגד הגמ' ל"ו ב' אלא אחמץ מכלל דפסח מצרים לילה אחת והו לא והתניא רבי יוסי הגלילי אומר מנין לפסח מצרים שאין חמוצו נוהג אלא יום אחד כו' אלא ה"ק ותמוצו כל היום כו' . ובאמת זה כוונת הר"ן כמ"ש כדאיתא בפסח שני :

פעולת שכיר

הגהות מהרב המאה"ג המפורסם בתורתו ובחכמתו , מוהר"ר ישכר בער זלה"ה גאון עדתו . זקן ההוראה פה ק"ק ווילנא .

פ"א דף ד ע"א בר"ן ד"ה הא לא רמא קרי כו' חייבי טבילות הייבין . נ"ב ר"ל לברך עובר לעשייתן וד"ת הגיה רשאין לברך . שם אפי' הכי נמי כו' כצ"ל : שם צריך לברך בעל . וכן בגמ"י כו' לברכות אף כשמברכין כו' כצ"ל . ומתיבת אף עד אחר תיבת בעל של לפני נמחק ותיבת אבל נמחק . ועי' ד"ת :

פ"ב דף ו ע"א שם ד"ה תוך מע"ז כו' . והר"ז הלוי כו' דסבירא ליה ז"ל לרבא דבגלוי : שם כדדרשינן לקמה . נ"ב מגילה דף י"ג ע"א: ד"ה וקצה כו' מליט להגרים תהרג כנ"ל ותיבת לרבא נמחק: ע"ב ברי"ף ד"ה אפשר וקמכוין אפשר ולא קמכוין כו' כנ"ל: בפרק כל הצלמים . נ"ב דף מ"ט ע"א : בר"ן ד"ה ונעניו כו' שלא נתנו . נ"ב ד"ת מוחק שלא נתנו וגורס בחדש וביטן שלא ליגנו כו' (באמת גם למעלה בדבור אפה הפת יותק הד"ת תיבת שלא כהנו ודעת מר אבא מכרעת כי לשם תנא דברייתא מפרש מילתא דרבי אף לת"ק דהוא ר"א דסבר זוז"ג אסור (ועי' תשובת זקן אהרן סי' ק"ם קס"א קס"ב) :

דף ח ע"ב בר"ן ד"ה עץ פרור בסופו היינו לאחר שהעבירוהו מעל האור . נ"ב פי' שלפי מס' ע"ג גבי נעוה ארתהו שהעלה שם הר"ן דכלי ראשון האמור לענין הגעלה דוקא שעומד על גבי האור : ד"ה ומהא שמעינן שמותר להגעיל בכלי אסור כנ"ל . ותיבת שאסור נמחק :

דף ט ע"א בר"ן ד"ה והתורה כו' דבפרק דם חטאת (דף נ"ו ע"א) פרכינן קדרות במקדש אמאי כו' כנ"ל ותיבת בפסח נמחק : ע"ב בר"ן ד"ה כיצד בודק כו' ירושלמי . נ"ב חלה פ"א ה"א : ד"ה אבל לא בטבל כו' ירושלמי . נ"ב חלה ספ"א :

דף י ע"א ד"ה עיסה שנילושה כו' ואם איתא דר"מ כו' . נ"ב ד"ת מוחק דר"מ וגורס דר"ל :

בר"ן ד"ה ומקטפין ולשכהן מקלת כו' הר"ז הלוי ז"ל כו' מדריב"ל לא אירוא כו' כנ"ל: ע"ב ברי"ף ואי קשיא עד תניא ב"ש מוקף בין עיגולים . ונ"ב מדברי בעל המאור ד"ה ובמעשר ורמב"ן במלחמות מוכח שאינו מלשון הרי"ף :

דף יא ע"א בר"ן ד"ה מאי הלא כו' לאו קושיא כו' כדתניא א"כ מה ת"ל להם עוני פרט לעיסה כו' ובספרי נמי תניא א"כ מה ת"ל עוני כו' . כנ"ל ותיבת להם בברייתא דספרי נמחק : ד"ה וספ' ר"א כו' במסכת חלה פ"ק מ' דאין אוכלין פרחי מן העיסה מתגלגל כו' בשמוריכ וראיה עוד כו' כנ"ל : ד"ה אבל הרמב"ן כו' בירושלמי ס"א כו' שפריפים אוכלים ממנה בעמים שאין הרועים אוכלים ממנה רבי יוחנן כו' כנ"ל: ע"ב ברי"ף ד"ה כדאמרינן מר זוטרא . נ"ב ברכות דף ל"ח ע"א ושם הגירסא' האי כובא דארעא כו' מר זוטרא כו' אמר מר בר רב אשי והדם יונא כו' :

דף יב ע"א בר"ן ד"ה ולי לאי דקים ליה כו' בסוף הדיבור אבל לענין חרן אינה טנין . נ"ב ול"נ לפי מאי דקיי"ל בהא דר"ב דטבעה בתיספתא כסברת רבינו אפרים שהביא הר"ן וסור דמשום דמינכר נייתי אתי לידי חימוץ אפילו לא נהדקנו ואלי' להיתר

דשבה

דפסק נהו מש"כ לא אתי לידי חימוץ עד שנתבקעו א"כ כוונת הרא"ה ז"ל רטיה דכתני אפי' בלתיתה דעסיק בהתון מינה נייתי מיא בתוך הגירי משום שאינו מגיע העסק לשם כהא דפרק א"ע דף מ"ח גבי קבא מלוגנא שכתב הרא"ש דביותר מזה השיעור אינם משפיקין עסק הידים לכל העיסה מתוך גודלה. והראיה מס"ב דמס' פ"ג דייקא טותיה דהרא"ה דמשום דבעינן הדתה ונדתה הוא שפשוף היטב כמ"ש הר"ן לעיל ושם גבי מדיחן ומעבילן. ובמבוקשות ובגירי דתיטי בא"א שם לשפשף אסורות מוכח שפיר דהר"ה לענין תמן אינו מגיע לשם העסק ומינה גייתי ואף בים לפקפק אם כוונת הרא"ה ז"ל לזה ממ"ש הר"ן לקמן גבי ארבא דמיירי בחיטי ולסברת ר"א נטבעא בחיטתא דמינה נייתי בודאי ליכא לאיפלוגי בין חיטי לשאר מינים מ"מ לדידן דקי"ל כר"א דין אמת דבחיטי אפי' בלתיתה לא מהני מידי ואסורות אפי' לא נתבקעו והא דדריטא בגית הגמרא לענין לכתחלה דחיטי קילי טפי ים להוות דוק ותשכח: ע"ב בכי"ף אבל בהסיפי ברי. נ"ב וכן ברא"ש. הטור סי' הפ"ג תמה על הרי"ף עי' ב"י והט"ז כתב דליטנא בתרא לא פליג רק דלרבא לא הוו ליה עבדים וא"כ גם קושית הטור על הרי"ף והרא"ש ולפלק התמיהה נאמר בהקדם דקשה דהרי"ף והרא"ש פסקו בדינא דמכתשת ביו"ט כאתרא דאיכא עבדי דמזלזלי דאסור כמ"ש הטור בסי' תק"ד. ועוד דרב פפי דהתיר לבורדקי דבי ריש גלותא ולא חייש לעבדי קשה הא גם בבילה דף י"ד ע"ב מפני גמרא אליבא אכ"א שאני דאיכא עבדי דפריצי. ולפי דברי כבית יוסף דהך איכא דאמרי פליג ולא חייש לעבדי קשה הא כבינא מתרץ רבא גופיה הא לן והא להו דחיים כן לעבדי והנראה בזה מ"ש הב"י בעצמו בסי' תק"ד לחלק בין סתם עבדי דדוקא לפריצותא דעבדי הוא דחיישינן ולשיטתייהו לא תקשה כאן קושית הטור

דפסקו בבילה ובפסחים כרב פפי. אכן רבא בפסחים ובבילה חושש לסתם עבדי וליטנא בתרא לא פליג כלל ובמ"ש בט"ז ולא הזכירו חששא דפריצותא דעבדי כמו שלא הזכיר הרמב"ם בדינא דמכתשת לפי פי' הב"י שם וחלוקא דפריצותא הוכיח הרי"ף מהא דרב פפי. ויש לומר דהך אתר דהך איכא דאמרי פליג כפי פירוש הב"י ומפרש הא דרבא בבילה הא לן והא להו כפירוש הרמב"ם או כפירוש הרשב"א שהוא בב"י סימן תק"ד וליכא כלל חששא דעבדי וכתירוצא קמא דמתרץ גמרא אליבא דרב פפי בבילה ועי' תוס' בילה דף כ"ו ע"א ד"ה ת"ר בכור תם שכתבו כעין זה דלא פסק להוכיח מהכא דאיכא לפרושי תרי ליטנא. ואף שהרי"ף הביא בבילה הך תירוצא דפריצותא אינה רק לראיה דלבני בבל כותבין והגירסא ברא"ש ואוקימנא לבני בבל דאמרי' רב פפי איקלע כו'. וכן נראה לגרוס ברי"ף. ופסקו הרי"ף והרמב"ם כתירוצא קמא דמפני גמ' אליבא דרב פפי כפשטא דסוגיא וכאיכא דאמרי דרבא גופיה ממתה בהסיפי ורש"י בבילה דמחלק חילוקא דעבדי מפרש כליטנא קמא דבפסחים. ויש לעיין במס' ע"ז דף ז' ע"א ד"ה כשל תורה:

דף יב ע"א בר"ן ד"ה אבל עושה כו' ומתפרסם כטלית כו' כצ"ל: שם ד"ה ורב אסי דלא מחסר אלא במזיד כו' כצ"ל:

פ"ג דף טו ע"א ר"ן ד"ה גמ' מתני' בשלש בלקות כו' מהאי שיעורא שרי א"נ משום ר"ג: ד"ה אינו בא לידי חימוץ פליגי עליה כו' כצ"ל ותיבת ורבנן נמחק:

פ"ד דף יז ע"א ברי"ף ובשני ובחמישי אינו מנהג עד דתתפני כו' כצ"ל:

דף יח ע"א בר"ן ד"ה גמ' עושין מלאכה כו' לצורך המועד. נ"ב ולגמור שום מלאכה שאינה לצורך המועד. גירסת ד"ת. ותיבת ולעמוד שם נמחק: שם ברי"ף גמ' ת"ר הזבל כו' לאספה סוף הברייתא מוליכין ומביאין ליון למשנה:

פ"י דף כ ע"ב בר"ן ד"ה כוס כו' והיינו דקאמר גמרו כוס ראשון כצ"ל:

דף כא ע"א בר"ן ד"ה קאי כו' דהא יו"ט כו' דהא פשיטא ליה כצ"ל: שם ד"ה בין כו' אע"פ שאינו כו'. נ"ב גירסת ד"ת אע"פ שאינו עושה קודש בעצמו: ע"ב ברי"ף ולא נריכו למידק. נ"ב בגל"ת תמה לשיטת הרי"ף ז"ל אהא דסליק אדעתייהו שאין לקדש עד שתחשכה וגר"ה כתיר גם בספק חשיכה משמע בבעוד ודאי יום לכ"ע אסור לקדש. והרי הלכה רווחת כש"ע סי' רס"ז דמפלג המנחה יכולין להתפלל ולאכול מיד. ובודאי שמקדשין קודם האכילה. ולא נחלק בזה אדם מעולם. ולפי מה שנתבאר לנו בספר מעשה רב הל' שבת סעיף קי"ז מדברי המג"א סי' רע"א ס"ק ה' שאין לקדש על הכוס מבעו"י אלא א"כ קבל עליו שבת מתחלה לדידהו דלא רגילי לקבל שבת אלא בתפלה ולדידן באמירת מזמור שיר ליוה"ש שני אבל לקבל שבת מבעו"י ע"י הקידוש לכ"ע לא אא"כ קדים יומא ממילא קודם הקידוש ודבר זה מוכרח בראיות מן הש"ס ע"ש. ולפ"ז פירושו של הרי"ף ז"ל כראי מונק דהני רבנן שהתחילו בהיתר ולא הוי צריכי להפסיק סעודתם ולהתפלל כ"א לפרוס מפה ולקדש הוי דייקי טובי כל חד לשיטתיה אי כבר קידש היום ממילא יכולים לקדש קודם שיתפללו דמבעו"י אינם רשאים לקדש על הכוס אא"כ יקבלו שבת תחלה ע"י תפלה כמנהגם ומדברי רי"ף אלו ראיה חזקה למה שנתבאר לנו שם. ובגל"ת הוליד מקושיא זו דברים אין לכם שתר ע"ש:

דף כב ע"א ברי"ף ד"ה ולא מחייב כו' עד על האור. נ"ב ד"ת מוחק כל זה:

דף כג ע"א ברי"ף כל שלשה ימים ודאי מכאן ואילך כו' כצ"ל ותיבת הראשונים ותיבת יין נמחק: ע"ב בר"ן ד"ה אלבעיים כו' בכלי שארכו שני טפחים ותלי ורחבו טפחיים שני טפחים על שני טפחים כו' כצ"ל:

דף כד ע"ב בר"ן ד"ה מתניתין מברך כו' על היין מפרש טעמא בגמרא שהיום גורם ליין שיבא כצ"ל וכן גרס ד"ת וצריך למתוק שהיין גורם לקידוש:

דף כו ע"א שם ד"ה וכתב רבי שמואל וכו' דנרדמו כולן. נ"ב מגומגם הרבה דלת"ק אפי' נתנמנמו כו' לא יאכלו לפי' רשב"ם ולר' יוסי אפילו נרדמו מקצתן לא יאכלו ועי' בפי' רשב"ם דליתא כהאי ליטנא: בא"ד דהא רבה לתודיה הוי נייס כו'. נ"ב דלפי' רשב"ם דרבי יוסי אישנו מקצתן קאי מוכח מהא דרבה דהלכה כרבי יוסי והשיג הר"ן ע"ז דאפשר דעובדא דרבה ישנו כולן הוי וכמו דמחלק ר"י בין נתנמנמו לנרדמו בישנו מקצתן מחלקו רבנן בישני כולן ובמקצתן אפילו נרדמו יאכלו ואתיא דרבה כרבנן: שם ברי"ף ד"ה ומאן דלית ליה תמרא כו' ובלע לא לריפתא. נ"ב עי' מ"א סי' תפ"ג סק"א ופמ"ג שם

דף כח ע"א בר"ן ד"ה גרסינן כו' אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא כצ"ל: שם ד"ה מי חייבין בכל מקום ובכל זמן ומשמע דסבירא כצ"ל ותיבת לא בין תיבת ומשמע לתיבת דסבירא נמחק: בא"ד דקתני כל הלילה כשר לקצירת העומר כצ"ל ותיבת לספירת נמחק: שם ד"ה וכתוב בספר המאור כו' ברכת יו"ט שני. נ"ב שהיא באה מכח יו"ט ראשון שהוא מן התורה ונדחה אותה מפני יו"ט שני דרבנן וכצ"ל:

חדושים והגהות

מהג"מ שמואל מרובזעוויץ ז"ל מו"ץ דמאהליב (והרד"ל דל העתיקם בבי"ק מגליון האלפס שלו)

דף א ע"א בר"ן ליטנא מעלית ולא תני בתחלת ליל י"ד כו'. לא הי' נ"ל בזה משום ליטנא מעלית אלא הומ"ל משום לשון קלרס עי' בגמ': **ע"ב** סד"ה והיכא מ"ד כו' אם בא להקדים לבדוק ביום י"ג א"ר. והא דאמרי' לקמן בגמ' הא בי"ד הא בי"ג. היינו בליל י"ג:

דף ב' ע"ב ד"ה ומיהו ה"מ מדאורייתא אבל מדרבנן כו'. נ"ב ועדיין אינו מחוור. דהא אמרי' הא דאסור לר"ש אחר הפסח משום קנסא דקא עבר עליו בב"י וב"י. וכיון דמה"ת לא עבר. לא הוי שייך למיקנסי' וצ"ע:

דף ג ע"א ד"ה המקדש כו' אבל משם ולמעלה ליכא למיחש כו'. וצ"ע למה שכתב לעיל דחיטי קורדייתא הוי טוקסה וכתרי דרפנן לכ"ע הוי קדושין אף בו' לכוי קדושין משום דטעם בין ו' לז' כדאי' שם בסוגיא. ובשם הוי קדושין בחיטי קורדייתא. אבל האמת הוא דמאי איכפת לן מאי דכ' אולי תמש כוי וטעו למימר שם הוא דעכ"פ כל הטעם שיכולין לטעות אותה על שם וז' אסרוה בהנאה. ויש לעיין בזה. פכ"פ מאי דכתבתי צ"ע: **ע"ב** סד"ה עיסה כו' שהרי אם אמר אדם לחברו הפקר אתה נכסי כו'. צ"ע דמנ"ל בזה ג"פ דאינו מועיל: ד"ה הבודק כו' פשיטא ולמה לא יברך כו'. לא ידעתי קושיתו. דהא קמ"ל שאף במקום דס' צריך לברך וכדקמ"ל רב בנר הנוכה ובלולב:

דף ה ע"ב סד"ה בכל מהרפאין כו' וד"ה אם נאמר כו'. אפשר לייטב שיטה זו דס"ל כמ"ש הר"ן להלן דאף בג"ע הנאת עצמן שאני. והתם בהא דסנהדרין שהיא ג"כ מוזהרת על לאו זה ובדידה ליכא פיקוח נפש. דבשלמא לגבי דידי' י"ל וחי בהם כו' אבל איהי דלא העלתה טינא אינו בדין שתעבור משום דידי'. משא"כ לגבי עכו"ם אסרה שהוא עצמו העובר ולא אחר ולגבי דידי' איכא פ"נ. ובסברא זו יש לדחות כל מה שהאריך להלן והבן:

דף ז ע"א בבעל המאור ד"ה הבע"ל מפרר כו' בין בים המלח בין כו'. זה צ"ע דחמץ ליס המלח לכ"ע לא בעי פירור. עי' בגמ': **שם** ד"ה מני מהני' כו' ותמה פסק לן רבא כו'. צ"ע דהא רבא אמר שלא בזמנו כו' מותר והיינו אף בפחות מס' לדברי בהמ"א ז"ל שסובר אף תוך זמנו בס' לרבא לקמן. וא"כ לפני זמנו אסור להשהותן משום מצות תשביתו כל שלא נתבטל האיסור החמץ דכוותי' בשאר איסורין ואי לענין אכילה קאמר מותר שבאכילתו הוא משביתו נ"ל ע"י תערובת לפ"ז הלא אף בעין מותר באכילה לפ"ד בהמ"א דכ' לעיל ספ"ק. א"ו שאין בכלל דברי רבא לפ"ז.' ואפשר דאיירי הכא דאין החמץ בעין רק טעמו ולענין ב"י ומצות השבתה לא טעם כעיקר והדברים ארוכים ואכמ"ל: **ע"ב** בר"ן ד"ה אמר רבא כו' וכיון דמיתסר א"א שלא יאסור כו'. אפ"ה איפשר לומר הואיל דאינו אסור אלא משום מצות השבתה כל שאסור בב"י וצריך השבתה אסור באכילה. וכל שא"צ השבתה דהיינו ע"י תערובת מותר אף באכילה: **שם** ד"ה ואי תוכך כו' שקרוב הדבר לומר שכיון רחומרא דדבל"מ כו' וכיון דמדרבנן הוי היכר מחמרינן טפי כו'. לכאורה מוכח בס' הזהב במע"ש שנכנס לירושלים וילא דאמרי' לעולם בטהור ונפלו מהילות ואמרי' שם אף שמחילה לקלוט דרבנן ומה"ת הי' ניתר בפדיון אפ"ה הוי דשל"מ ע"ש. ואפשר דהכא שאני דאינו אלא קנסא בעלמא ולא הוי אף כאיסור דרבנן. ומתורץ בזה מה שהק' על הרמב"ן לקמן והבן: **שם** ד"ה א"ר קדרות כו' תפשוט מדא"ר קדרות רוי'. יש לדחות דהכא חיישי' שמא יבא לבשל דבר חריף ומכ"ש לפמ"ש דחמן הוי כיו"ב דאיס לי' הורפא פ"ל דף ט':

דף ח ע"א בא"ד דאפי' למ"ד נטל"פ מותר ה"מ דיעבד כו'. ואינו מחוור ממאי דאמרינן ונשהינהו כו' גזרה דלמא אתי למעבד במינו. והי בדיעבד מותר לא שייך לגזור כמ"ש בכ"מ: **שם** ד"ה ופרכינן כו' והא קי"ל דבכולי' מבערינן כו'. וי"ל דהואיל ושלא בזמנו בנ"ס. א"כ אף נטל"פ מותר בו. משא"כ בזמנו דהוי במשהו ואף נטל"פ אסור בו.

ולקוסי' הר"ן דלעיל מגלה יש לייסב ואכמ"ל. והנה לכאורה קשה א"כ מאי פרכינן אדרב מאחר דאהותב כו' מ"ע ישברו כו'. הא י"ל דלא מהני היסק אלא לטוח שעל פניו ולא לבלוע בתוכו. ומש"ה שרי התם דהוי נ"ט בר נ"ט משא"כ בקדרות בפסח דאסור משום הבלוע דלא הוי נ"ט בר נ"ט כמבואר ובלבלוע לא מהני היסק. ואי מסברא משמע לי' דמהני היסק אף לבלוע א"כ הו"ל למפרך בלא"ה נ"ל למימר וכי מאחר דאיתותב כו'. והנה כאן י"ל דגרב פריך דס"ל בחולין נ"ט בר נ"ט אסור. וא"כ מ"ע בברייתא תני דכי הוסק התנור שרי ובע"כ דהיסק מהני אף לבלוע ופריך שפיר מ"ע ישברו. אבל בזבחים פריך סתמא בגמ' מהך ברייתא קדרות במקדש אמאי ישברו ודוחק לומר דסתמא דגמ' פריך שלא אליבא דהלכתא דקי"ל נ"ט בר נ"ט מותר: **ע"ב** סד"ה מדיחן כו' תיסגי ליה בטבילה לחודיה כו'. וי"ל דבעי' שיהא מותר קודם טבילה כמש"ל. ודוחק לומר שהואיל ובנ"א בלו הכשר וטבילה לא הוי כטובל ושרץ בידו:

דף ט ע"א ד"ה נכרי כו' וטעמא דמלתא משום דבע"ת קונה משכון כו'. צ"ע דטעם זה לא שייך בנכרי דלא קני משכון מישראל כדאי' בגמ'. וא"כ אפי' בשהגיע זמן קודם פסח ליבעי דוקא מעכשיו ויש לעורר בזה בגמרא ואכמ"ל: **ע"ב** ד"ה אבל לא בטבל כו' דהו"ל מהב"ע כו'. בגמ' אי' הטעם משום מי שאיסורו מב"ת המן כו' והדברים עתיקים ואכמ"ל בזה:

דף י ע"א ד"ה תניא כו' דהבערה שלא לצורך הוא כו'. אפשר אף ביו"ט שורפה קודם שתחמיץ ומותרת בהנאה ותזי להסיקה תחת תבשילו ואף דבאפיה א"א ליזהר שלא תחמיץ. אבל בשרפה מנוע ודאי יכולין לשורפה קודם שתחמיץ. וכ"מ בגמ' דאמרי' הא ביו"ט שני:

דף יא ע"ב ברי"ף והיכא דפסק כר"י כו' מעשה אילפס ל"ש הרתית כו'. זה אינו מבואר בדברי ר"י ע"ש בגמ'. אלא דר"י סבר דבעינן דוקא שנאפה בתנור אחד והרתיח ולבסוף הדביק הוי כתנור ורמיה מדבעי לאוקמי דר"ל כר"י ולר"ל הרתיח ולבסוף הדביק חייב דהו"ל כתנור: **שם** בלשון ריא"ז [אות ד'] והקלתין אפי' כמושים. צ"ע דאפי' יבשים שרי:

דף יב ע"א בר"ן ד"ה ומיבעי כו' אבל כל שממר את החטים קודם לישה כו'. צ"ע דזהו דלא כמאן. דכיון דפסק כס"ד דגמ' דשימור דלישה לאו שימור הוא ומוכח מזה דמצוה ללתות ולדבריו כל שממר החטין קודם לישה ג"כ יצא אף דשימור דלישה לאו שימור הוא. א"כ איך מוכח דמצוה ללתות: **שם** בא"ד דס"ל כו' לא הוי שימור היינו לכתחלה. ז"א אלא דס"ל דשימור דלישה נמי הוי שימור כדדחי בגמ' אלא שלכתחלה אין ליקח קמח מהשוק שמא נלתתו הא דיעבד לא מחזקינן איסורא ופשוט:

דף יג ע"א ד"ה ולפיכך כו' אלא ודאי כדאמרן דלא פליגי רבנן כו'. אפשר לומר מ"מ מדרבנן אסור כמו תוך זמנו לר"י ה"נ אף בלא"ז וא"כ אין ראיה מהא דשיאור ישרף: **שם** סד"ה יכול כו' למעוטי עירובו לר"א ולרבנן כו'. זה צ"ע דא"כ מאי פריך בגמ' דנימא כל לרבות עירובו שיהא בכרת או כי כל לרבות עירובו הא לא איצטריך קרא אלא למעוטי עירובו מכרת דל"ל דה"ס דאימא כל לרבות עירובו לכרת והדרבה מש"ה איצטריך קרא משום יתורא דכל. הנה מלבד שדוחק גדול לומר כן דלכתוב קרא משום יתורא דכל. ועוד דא"כ למסקנא דמרבה נשים מכל א"כ נימא דהאי קרא איצטריך משום ריבויא דכל. גם מה דכתב דלרבנן דלא דרשי כל אתי קרא למעוטי מלאו וכרת נ"ל למעוטי ממילא מדלא דרשי כל מכ"ל לאו וכרת. והדברים עתיקים והארכתי בזה בכ"א וע"ש במאור בזה והוא דוחק:

דף יד ע"א ד"ה מלוגמא כו' דהא עליה איסורא לא פקע כו'. ולא דמי לנבלה שאף שנקרא עליה שם איסור מה"ת מ"מ מותרת כשנסרחה מלאכול אדם. דהכא שאני הואיל והחיוב מצוה בשבת ואין זה

השבתה אף שבאכילה היא מותרת מה"ת עכשיו: **ע"ב** ד"ה וכתב הר"א כו' דלא אמר הואיל במחוסר מעשה כו'. וצ"ל דהואיל ואי בעי מתשיל עליו לא הוי מחוסר מעשה. ולא ידעתי מ"ט אי משום דדבורא בעלמא הוא והרי הגרלה ג"כ דיבורא הוא ותוס' במס' פסחים הוצרכו לתרץ גבי ערלה דקאמר הואיל שמחוסר מעשה שאני ערלה שהוא מעשה גדול. ועוד דהכא שרי לאפות ג"כ החלה משום דאי בעי מתשיל עלה ושרי ליה לאכול משום דחלת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש או משום דכל חדא הויא ליה והדברים ארוכים וצ"ע:

דף טו ע"ב בר"ן ד"ה מקום שנהגו כו' והשיבו עליו דכיון שנאסר כו'. ואין זה קוש' די"ל הרז"ה ס"ל דמה"ת אסור משום פסח ולא נאסר במגין ועוד אף בזמן הבית היו מותרין אותן שלא הקריבו פסח כמו נשים וטמאים ושבדרך רחוקה. ונ"ד לא דשובו להאליכם דבילה דשם היה האיסור בפירוש. אבל כאן לא נאמר האיסור בתורה בפי' על ע"פ רק בכלל שבכל יום שמביא קרבן אסור במלאכה. ממילא נאסר ע"פ. א"כ אפשר אף שהי' מדרבנן ג"כ הותר עכשיו. ולפ"ז נ"ק ג"כ מהך דרבי לא אבל בע"פ כמבואר. ואפשר יש להסור משום מהרה יבנה בהמ"ק ויאמרו עד עכשיו עשינו מלאכה בע"פ כדאמרי' בבילה לגבי בילה וכן לגבי יום הנף אם הוא מה"ת:

דף יט ע"א בסה"ג [אות א'] ונראה דהכא פליגי כו'. דבריו תמוהין דמט' ולמעלה היינו מתחלת שעה עשירית ופשוט. גם אין לפרש סמוך למנחה על לאחר המנחה כמבואר בגמ' דא"כ קשה ע"פ מע"ש ויו"ט למאי דבעי לאוקמא כר"י ע"ש: **ע"ב** בר"ן ד"ה תניא כו' דהא ר' יוסי לא מודה בהכי כו'. אפשר אם התחיל לאכול מבחשכה אף ר"י מודה דמפסיק:

דף כג ע"א בר"ן ד"ה והבע"ל כו' לחומרא עדיף. דבריו נע"ג דנהי דהכא דף ק"ז: י"ל דלא איפסיקא משום דאיכא למימר שיש לחוש לבניהם אי דלמא [לא] אתי למעבד פסחא ואי משום דאכל למנה אכילה גסה. והוי רבותא דאגריפס שפיר דהיינו אף אחר שעשה הפסח דתו ליכא למיחש משום פסח רק משום מנה ולאגריפס הוי ע"ש כארבע שעות לדידן ואפ"ה לא יאכל ובגמ' לא פשט רק דל"ל משום פסח לחוד דא"כ מאי רבותא דאגריפס אבל לב' החששות יש לחוש כמ"ש ולעולם י"ל דאסור אף סמוך למנחה גדולה. אבל סוגיא דר"פ מוכחא בהדיא דאף בע"פ אין אסור אלא סמוך למ"ק דאל"כ לא הוי פריך מאי איריא ע"פ אפי' שבת ויו"ט נמי ע"ש כל הסוגיא מוכיח כן: **ע"ב** ברי"ף דתקן הלל אומר מלה היו כו'. נ"ע דזה לא נזכר במשנה דבט"ק יש ל"ו לוגין ע"ש וא"כ היאך מוכח מזה דקב ד' לוגין: בר"ן. סד"ה אלבעיים כו' שיעורם ה"ט בתשבורת כו'. נע"ג דהא ה' רבעים הוא לאחר שהגדילו המדות של צפורי וה' רבעים צפורי עולים ז' ועוד מדבריות כמבואר לפי חשבון דעשירית האיפה וכמבואר במשנה דעדיות. ותשבון המקוה הוא הכל לפי מדבריות כמבואר. ולפי חשבון כל לוג מדברית מחזיק טפח ע"ט ברוס אלבעיים ותאי אלבע והומש אלבע וא"כ עכ"פ הכלי דשיעור חלה יותר מז' טפחים ברוס אלבעיים וכו' דהא מדבריות שבעה לוגין בעינן כמבואר. וזה ודאי לא יאמר אדם כשם שהגדילו המדות כך הגדילו האמות וטפחים וגם שיעור מקוה לפי חשבון צפורים. דזה ודאי אינו מדמשער רביעית באלבעות וכל טפח ד' אלבעות והאלבעות לא נתגדלו וגם הטפחים לא נתגדלו. ועוד א"כ מאי אמרי' שלחן של מקדש של פרקים היה דאמתא באמתא היכא מטביל ודחי בים שעשה שלמה וא"כ ע"כ מיירי לזמן שהיו בירושלים ואז הגדילו המדות והשלחן לא נשתנה ממדתו שנעשה בימי משה דהא בודאי לא עשו שלחן אחר וא"כ הרי שפיר תני למיטבל. ודוחק לומר משלחנות שעשה שלמה פריך דלא משמע. ועוד דהכן אין מק"ט שהרי עשויין לנחת. א"ו פשוט דשיעור מקוה לא נשתנה כלל דהא לא בעי' רק שיהא כל גופו עולין בהן והגופות לא נשתנו. וא"כ דבריו נע"ג לייסבם:

דף כד ע"א ד"ה כתב הרב אלפסי כו' אבל דבר הרשות שאם רצה אינו מפסיק לא

כו'. מיהו שם בשו"ש צריך בע"כ לברך המוציא והוי חובה עליו ואפ"ה אינו מפסיק וכן כוס קידוש דפוטר שבתוך המזון ואע"ג דבע"כ צריך לברך המוציא שאין קידוש אלא במקום סעודה. אבל זה פשוט שעיקר החילוק הוא דהתם הכוס ששותה בתוך המזון היה יכול לשתות קודם המוציא משא"כ הכוס ששותה אחר שאומר הגדה והלל א"א לו לשתותו קודם ובע"כ צריך לומר תחלה הגדה והלל והוי הפסק וכן שם בכסוי דא"א לו לשתות קודם הכסוי לר"י ואף דהיה יכול לשתותו קודם הגדה דבין הכוסות הללו אם רצה שותה מ"מ כוס אחר הוא זה אבל כוס זה ששותה אחר הגדה א"א לשתות קודם ולא"ה י"ח כוס ב' ולפ"ז ניחא ג"כ סך דהחברים שעקרו רגליהם אף דהתפללו לא הוי הפסק דהא האכילה שאוכל אחר התפלה יכול לאכול קודם ואף שבשאין שהות ביום צריך להפסיק זה אינו מחמת איסור האכילה רק מפני שחובה עליו להתפלל אבל אין חובה עליו להתפלל דוקא קודם אכילה אילו היה שהות ולא דמי לאגדה דבע"כ היה נ"ל ההגדה קודם הכוס וא"א בע"א. ובזה ניצול קו' הרי"ף מקושית הרא"ש ע"ש וכבון: **שם** בד"ה ולענין כו' בברכה א' שהרי בהמ"ז כו'. לפ"ז רב ייבא דהוי משמש על תלמידי דרב מדוע לא הורה להם כן שיברכו ברכה אחרונה על היין שבתו תחלה והבן: **בא"ד** קודם בהמ"ז דאילו לאחר בהמ"ז כו'. לא הבנתי מהו. דלאחר בהמ"ז אין דבר שיפטור: **ע"ב** ד"ה הביאו כו' בטבול ראשון י"ח ובשני אינו כו'. ז"ל אליבא דר' יוסי דס"ל מנ"כ דעיקר המלוה בטיבול שני ע"ש בתוס'. אף מהר"ן לקמן לא משמע הכי:

דף כה ע"א ד"ה הכי אמר כו' א"ל שאני התם בטבול כו'. י"ל בלא"ה הואיל דמרור נפיש מתרוספת מרור מבטל ליה כמו בכל דוכתי. ורק בשאינן שוין מבטלין זא"ז. ואף בשאינן שוין משמע בזבחים משום דא"א שלא ירבה מין א' על חבירו. והא דאסור לכרוך מלה ומרור ביחד ולא אמרי' דיטול מלה יותר. דאז יבטל המלה את המרור ודוקא בשאינן מלות אז אין מוא"ז. ויש לדבר בזה הרבה ואכמ"ל:

דף כו ע"א בר"ן ד"ה מאי ברכת השיר וכו' וברכת השיר על פ"א ואין בהן ברכה לפניהן ולעפ"כ כו'. לפ"ז איך הוי מפרשי' מתני' דכל הטעון ברכה לאחריו כו' כמש"ל. ויותר נראה לפרש דר"א הוי ס"ל דיהללוך בליל פסח לא משום הלל נתקן אלא משום ברכת הכוס ורא"ה דהא ברכה אחרונה של הלל במנהגא תליא ואילו בפסח חובה לברך בכל מקום. וא"כ פריך כמו בדוכתי דאין מברכין אחר הלל א"כ אם קרא הלל בבהכ"נ לא ברך אחריו יהללוך וא"כ בביתו צריך לברך משום הכוס א"כ מ"ע אינו פותחת בברוך אף בכל דוכתי ומשני שתים הנה א' להכא כו' או הפירוש כפי' הר"ן לקמן דהיא סמוכה לברכת אשר גאלנו וממ"נ היא סמוכה אם קרא את ההלל בבהכ"נ דבדוכתי דנהיגי לברך אחריו א"כ היא סמוכה לברכה שלפניו ובדוכתי דלא נהיגי ומברך יהללוך בביתו הרי סמוכה לאשר גאלנו. או דנפרש דלעולם יהללוך היא סמוכה לברכת הלל שלפניו ואף בדוכתי דלא נהיגי לברך אחר הלל אבל בפסח בכל דוכתי מברכינן אחר הלל ולעולם משום הלל נתקנה והרי היא סמוכה לברכה שלפניה:

דף כו ע"ב ברי"ף ירושלמי כו' שלא יאכל מלה בלילי הפסח כו'. וצ"ל דאה עשירה לא מיקרי מלה סתם. שא"כ הו"ל כולל במינו שלא על מלה עשירה:

דף כח ע"א בר"ן סוף המס'. ולא אתי דרבנן ודחי דאורייתא כו'. ואף דספ"ע בזה"ז ג"כ דרבנן כמ"ש. אלא שעיקר הוא משום דאנן בקיאין בקביעא דירחא וכבן דלכך ספ"ע חייב וסוכה אינו חיוב: **בברכי** ס"ס תקנ"א ורא"ה חולק כו'. זה שייך להלן על ס' התרומה בסי' תקנ"ד ע"ש. **שם** סי' תקנ"ה בשביל המחנת שהתחילו כו'. וצ"ע דהא נ"ט בר נ"ט הוא ומותר קודם פסח כדלקמן גבי הגעלה: **שם** סי' תרי"א ואפשי שם סי' א' וצ"ע כו' וליתא. דהאמת לדעתי' לא שייך רק לענין נחילה ולא לענין ברכה ע"ש ברא"ש: **שם** ד"ה דלמא דוקא בשבת כו' שהתא לרא"ש מתחילין בע"ש כו'. אין זה ראי' עי' ברא"ש

שם ד"ה וצ"ע מה"ג כו'. זה ל"ק דהא בכ"ז בהמ"ז א"צ טעונה כוס בפסח תיקנו שיהא בהמ"ז ע"כ כמבואר ואם יאכל קודם שיברך עה"כ ויחזור ויברך בהמ"ז וישתה הכוס זהו על בהמ"ז שני אבל בהמ"ז ראשון הא הי' בלא כוס והתקנה הי' שיהי' דווקא על הכוס. אבל אנו שמפסיקין בסעודה אין לנו כו'. לפ"ז לא כוי צ"ל שאם שמע בהכנ"ס כו' שגם אם עשה בביתו אינה סמוכה: סד"ה מ"ט עעמו פגמו כו' דמ"מ צריך לשתות במקום שיש בו רביעי' כו'. ומ"מ ק' יספוך המותר לכלי אחר וישתה מכוס שיש בו רביעי' ואת"כ יספוך המותר לתוך הכוס ולא יהי' פגום כדלקמן

ע"ש: סד"ה זמני' דתביתא כו' דל"ע דדווקא לגבי קידוש כו'. דרב ס"ל יש קידוש שלא במ"ס. ולפ"ז הא דדייק מברייתא טעם מבדיל לא ידעתי איך מוכחא. וצ"ל דקאי על טעם בהיתר וא"כ היינו ברייתא גופא ומה צריך להוכיח. על הא' ברכת המוציא ועל הב' על א"מ כו'. ומ"מ צ"ע דהא המשנה איירי בזמן הבית כמבואר והוי מרור דאורייתא. ולא שייך תירוצו כמבואר ועמ"ש בר"ן: שם וכזית מרור וכזית חרוסת ואוכלן. זה צ"ע דלא מבעל חרוסת למצה או למרור:

בתוספתא סס"ק: בשא"א כו' בשר טהור עם בשר

טמא. היינו פגול ונותר: שם האוכל קדש חמץ בפסח אינה תרומה. צריך לומר שהיו לפניו קדש גרידא וחמץ קדש וא"י איזו מהן אכל דחייב א"ת משום חמץ: שם ספ"ב משכיר ישראל חמורו לנכרי וצ"ע איך מותר להשכיר לכתחלה באיסורי הנאה. ודוחק לפרש דמיירי אחר הפסח. והא דתני אם רצה חמץ מותר היינו במקום שישראל עוברין או דס"ל כר"י דחמץ של נכרי ג"כ אסר לאחה"פ וקאמר אם רצה חמץ אחה"פ מותר ותלינן שהוא מחמץ שלאחה"פ: שם ואין יוצאין בהן יבשין. אפשר זה קאי על עלין. וריבא מיירי בקלח עי' בגמ':

השמטה ממסכת ברכות

ברכות פ"ד תר"י דאמרי' ביומא כו' סיכי קאמר דת"ג פוטרת. נ"ב הלשון מגומגם דהא דאיכא מצה פוטרת דהא מסיק שם דרב לדברי האומר חובה קאמר פוטרת. ויש לדחוק כוונתו י"ל כאן שיתכוין לקושי' הרא"ש ע"ש אבל לקמן שכ' לדעת בה"ג דקבעה עלי' חובה האיך יפטר כו' וודאי צ"ע דהא אפי' קבעה חובה פוטרת. גם מ"ש ואי בלא קבעה עליו חובה למה צריך לפוטרה כו' הוא תמוה שזה בעצמו קושי' הה"ס שם לרב ע"ש:

חדושים והגהות

מהגאון המפורסם כו' מוהר"ר אפרים זלמן מרגליות מבראדי זצ"ל.

דף א ע"א בר"ן ד"ה אלא כו' שמא תאמר למפרע עבר עליה ליתא כו'. וכ"כ את"כ וא"א לפרש כל שבדק כו' עובר למפרע כו' מזה מבואר דלא כמ"ש מ"א סי' תל"ד סעיף ה' דהוה כאוכל חלב בשגגה אלא כדברי הרמב"ם שהביא שם ועי' בפרי חדש ואליהו רבה:

ע"ב בר"נ ד"ה ואמרי' דאי' מ"ד התם לית כאן נשים כו'.עי' באליהו רבה שהביא בשם מהרי"ל דאיכא מ"ד דאין נאמנות משום שעצלניות הם ולענ"ד אפילו לגירסת הר"ן לכ"ע נאמנות הם לומר בית זה בדוק:

דף ב ע"ב באהג"ס סק"א בשם רש"ל והט"ז לא כ"כ ועי' פרי חדש: שם בר"נ ומה בינה לעיסת ארנונא כו'. נ"לא דברי הר"ן סי' אפשר לפרש בירושלמי דס"ל דעיסת ארנונא אינה חייבת רק היכא דמאי מסלק ליה ולכך קאמר דהתם גרסות ישראל נאנסה ר"ל שאם ירצה יסלק את העכו"ם אלא כיון דבכ"ם דילן שתי הגרסות בחלה אע"ג דלא מצי מסלק חייבת לכך הוצרך לפרש בירושלמי כש"ם דידן:

דף ד ע"א בר"נ ד"ה גרסינן כו' ובאותה שעה כו' משום לא יראה בך כו'. לפי משמעותו הטעם משום דאשתו עמו וצ"ע לשיטת הרי"ף והרמב"ם דס"ל דבאשתו עמו מותר לקרות ק"ש בהחזרת פנים בלא הפסקת טלית משום דכגופו דיינינן ליה ודוחק לפרש כוונתו דעל כל פנים צריך להתכסות בבגדו שלא יהא לבו רואה את הערוה שאין זה במשמעות לשונו ואולי הרמב"ן ס"ל כדעת האוסרים אפי' באשתו ובעי הפסקת טלית דוקא עי' ברכות פרק מ"ש:

להג"מ זאב בן אריה ז"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז (נקראים בשם בן אריה)•

פ"א דף ג ע"א ר"ן ד"ה שהרי משה כו' כדאמרינן בפ' סיון דף כ"ס. נ"ב עי' בסוכה שם ובתוס' שם סד"ה שתל כו'. [ועיין ברש"ל ובמהרש"א בגיטין דף ס' ע"א על פרש"י ד"ה פרשת טמאים ובפי' התורה והמצוה בהעלותך על פסוק ויהי אנשים כו']:

פ"ב דף ח ע"א ר"ן ד"ה אמר רב כו' דלרב א"א שלא לעבור את הקדירה כו'. נ"ב עי' רדב"ז חלק שלישי תשובה הראשונה סי' ת' [שהקשה שם ע"ז מדברי הר"ן לעיל סד"ה הא דתניא כו' וכמו שהקשה בד"ת כאן ותירץ דשאני הכא דאפשר בהחזרת כבשות ואע"ג שכתב הר"ן לקמן בד"ה והתורה העידה כו' לדידן לא דחיים עלייהו שמא פקעי כו' היינו דלית להו תקנתא במלייה גומרי אבל בהחזרת כבשות אית להו תקנתא כו' ע"ש. אבל השער המלך בפ"ח מה' חמץ ומצה הלכה כ"ה ד"ה אלא כו' דחה תירוץ זה על הר"ן משום דמפרש דברי הר"ן דלקמן דלית להו תקנתא לדידן אפי' בהחזרת כבשות וע"ש ובפרי חדש ריש סי' תנ"א ועי' הגהות אשר"י סוף מסכת ע"ז ד"ה אבל קדירה כו' ובהרא"ש שם ועי' תשובת ר"ע איגר ז"ל סי' מ"ג ד"ה אמנם נראה כו' מ"ש על דברי ר"ן הללו ועי' פמ"ג יו"ד סי' ק"ג ש"ד ס"ק י"ז]: ע"ב ר"ן ד"ה וכך היא כו' כשעיפת הכוס כלומר אסור. נ"ב כלומר הכוס האסור [וכמו שכתב הר"ן לעיל בד"ה מדיקן]:

דף יא ע"ב ברי"ף סי' תש"ל. ובעל הלכות אמר כו' שפסק כר"ל כו'. נ"ב בבה"ג פרק כיצד מברכין פסק כר' יוחנן ע"ש:

פ"ג דף יד ע"ב ר"ן ד"ה אתמר האופה כו' דהא אסקינן בפרק הא"ש מקדש דטובת הנאה ממון כו'. נ"ב ע"ש ועי' שאילת שלום [בעל השאילתות] פ' קרח אות קל"ב [א"ס נראה שצ"ל דהא אסקינן בפרק ואלו נדרים דטובת כו' וכוונתו לדף פ"ה ע"א שם אמר רבא כו' וכמו שפירש הר"ן שם וז': לשון הר"ן סוף פ"ב דקדושין וכתב ר"ת כו' דטובת הנאה כו' קי"ל דהיא הוה ממון דהכי אסיק רבא במס' נדרים פרק ואלו נדרים דטובת הנאה ממון עכ"ל וכ"כ הרא"ש שם ועי' ש"ך חו"מ סי' ש"ג]:

דף טז ע"א ר"ן ד"ה ירושלמי א"ר לוי כו' א"ר מונא ר' יונה אבא בכור סוס ולא הוה אכיל כו'. נ"ב לפנינו בירושלמי [פרק ערבי פסחים הלכה א'] איתא בכור סוס וסוס אכיל כו' וע"ש בקרבן עדה ובפני' מדה יהושע: במרדכי סי' תקס"ט הלכך תטין המונחין בשוק וגשמים כו'. נ"ב צ"ל המונחין בבק [וכן העתיק הב"י ר"ס הס"ז בשם הג"מ בשם הר"א ממיץ]:

דף לח ע"ג בסדר של פסח ד"ה סוטל ידיו בטיבול ראשון כו' באדם שאין לו אלא כזית מצה דהשתא אינו מברך ברכת המוציא כו'. נ"ב נראה דצ"ל אינו צריך נטילה לברכת המוציא ועי' בית יוסף סי' קנ"ח בשם הרוקח סי' רפ"ג:

גליון אלפס

הגהות מאת הג"מ שניאור זלמן בר אברהם שליט"א אבד"ק גאלדינגען •

דף א ע"א בר"ן ד"ה ומה ענין בטול וכו' ותו דבגמ' אמרינן מבטלו בלבו וכו'. נ"ב עי' לקמן דף ט' ע"ב בר"ן ד"ה אמר רב חסדא: דף ב ע"ב ברי"ף שואלין בהלכות וכו'. נ"ב בגמ' איתא ודורשין: שם בר"ן ד"ה ומיהו ה"מ וכו' כלומר שהוא אסור אחר הפסח. נ"ב וכ"כ לקמן דף ז' ע"א בסד"ה גמרא. ועי' במ"א סי' תמ"ז ס"ק מ"ו: שם בד"ה (המתחיל מעל"ד) ונבטליה בד' וכו' אם אמר אדם לחבירו הפקר אתה נכסי וכו'. נ"ב טעם ע"ז עיין בב"י או"ח ס"ס תל"ד ובמחנה אפרים הל' שלוחים סי' ז' ובס' בית מאיר אהע"ז סי' ק"כ סעיף ד' ד"ה לא יכתבנו כו': דף ה ע"ב בר"ן ד"ה ושורפין בתחלת שש וכו' דכל סעודות שבת. נ"ב צ"ל דכל ג' סעודות דשבת:

דף ז ע"א שם ד"ה (המתעל"ד) הא דתניא יותן וכו' והכי מוכחא בע"ז דף (מ"ט). נ"ב ע"ש בר"ן: שם ד"ה הא דקתני (המתחך על ע"ב שם) כמו שכתבתי למעלה. נ"ב וכ"כ הר"ן בדף ב' ע"ב ד"ה ומיהו ס"מ.כו' עי"ש ועי"ל דף י"ג ע"א ד"ה ולפיכך נראה ובמ"א סי' תמ"ז ס"ק מ"ו: ע"ב שם ד"ה אמר רבא וכו' דהא בגמ' דף כ"ח מוכח וכו'. נ"ב ע"ש בתוס' ד"ה ר"ש אומר: שם בד"ה ואני תוכך וכו' אפשר שהשוו מדותיהן וכו'. נ"ב עי' שו"ת ר"ע איגר ריש סי' י"ט: דף ח ע"א שם ד"ה מפני הרגל עבירה וכו' אלא ע"י סיסק או נמי וכו'. נ"ב עי' בר"ן פ' כל הכבר סי' תתמ"ט ד"ה עד שפי' דקנות מהני: דף יג ע"א שם ד"ה ולפיכך נראה וכו' מדרבנן בעלמא הם הססה. נ"ב ועי' לעיל

דף ז' ע"א ד"ה הא דקתני ובדף ב' ע"ב ד"ה ומיהו ובגליון רפ"א דף ב' והוא במ"א סי' תמ"ז ס"ק מ"ו: דף יד ע"ב שם ד"ה איתמר האופה וכו' אבל בתוס' במס' ביצה דף ד' וכו'. נ"ב לא נמצא בתוס' שלנו והר"ן כתב בעצמו סברא זו בריש ביצה סוף סי' תתמ"ד בר"ן סוף ד"ה ואידך שני י"ט של ר"ה (דף מ"ה ע"א) ע"ש וצ"ע: דף טז ע"א שם ד"ה ויש אומרים וכו' ואשכחן בב"מ לשון הכרזה וכו'. נ"ב בכל מס' ב"מ לא נמצא לשון הכרזה שפירושו לחזור אחר האבידה. רק בדף כ"ח ע"א במשנה ויכריז יום אחד. ושם ע"ב בברייתא לפי פי' הר"ר יהונתן ור"ת שהובא בס' אסיפת זקנים שם שפירשו ויכריז היינו ויחפש אחר האבידה. מכאן מבואר שהר"ן אינו מפרש ויכריז כמו שפרש"י שם שפי' לשון הכרזה ממש רק כפי' הר"י ור"ת:

דף כ ע"ב שם ד"ה כוס ראשון וכו' והיינו דקאמר כוס ראשון וכו'. נ"ב דצ"ל גמרו כוס ראשון וכו': דף כב ע"א ברי"ף ואין אומרים שירה אלא על היין. תא"מ וכ"כ בגמ' ובהרא"ש אינו והוא בברכות דף ל"ה ע"א: ע"ב בר"ן ד"ה גרסינן בפ' המוכר פירות וכו' והכי אמרינן בהדיא במעשרות. נ"ב אינו בכל מס' מעשרות לא במשנה ולא בתוספתא וצ"ל במס' תרומות פ"ג משנה ה':

דף כג ע"א שם ד"ה דלמא וכו' וביבמות נמי וכו' וכ"ב דצ"ל והתם נמי אמרינן וכנון הוא. כי לא נמצא ביבמות רק ביומא סוף דף פ' ע"ב ופלא שגם בריש פרק זה הביא זה הר"ן בשם גמרא דיבמות וגם שם ט"ס וצ"ל יומא דף פ' ע"ב:

נוסחאות שונות במרדכי לרבינו מהר"ם טיקטין ז"ל

בסי' תקמו אבל חלב חי לא [עיין בהגהת מיימון פי"ד מהל' מאכלות אסורות] ורבא אמר אסור וקיי"ל כרבא: סי' קנ וכן פסקו רוב הגאונים כרב וכן סמ"ג [עיין במרדכי ס"פ כל הצלמים]:

אור זרוע קצר

להג"מ חיים מנוושאטט בר הריא"ז ז"ל כולל קיצור מספר אור זרוע לאביו ז"ל.

(ונדפס פעם אחת בגליון הרא"ש בש"ס וויניציאה).

פסח דורות אין מקחו מבעשור אבל טעון בקור ד' ימים קודם השחיטה נמנין על פסח ומשכין הימנו עד שישחט. חבורה שנמנו על הפסח הרי אילו (כולן) נמשכין כולן ונמנין עליו חבורה אחרת ובלבד שישאר אחד מחבורה ראשונה שהיו בשעת לקיחה. אין נמנין על שני פסחים כאחד פירוש כדי לאכול בשעת אכילה מאיזה מהם שירצה דקים ליה לאביי דלענין פסח ל"א ברירה ואע"ג דקיימא לן דיש ברירה אפילו בדאורייתא אין אדם ממנה אחרים על פסחו כדי ליקח במעותיהם תלוק או טלית: הפסח בא מן הצאן ואינו בא מן הבקר בא מן הכבשים ומן העזים בא מן הנקבות בא בן שנה ואינו בא בן שתי שנים: הפסח נשחט אחר חצות. עקירה בטעות הויא עקירה אחד שוחט פסח של כל החבורה [אף] דאינו תורם ואינו מפריש פסח של חבירו שלא מדעת' אבל היכא שכבר הופרש לשם פסח מצי למישחט שלא מדעתו דזכות הוא לו: הפסח נשחט לאוכלין ולמנויין שחטו שלא לאוכלין ושלא למנויין לערלין ולטמאין פסול ואכילת פסחים לא מעכבא: הפסח נשחט בשלש כתות של ל' בני אדם כיצד עיילי תלתי' ושחטי מינייהו פסחיהם ונפקו כנהו דשחטו והדר עיילי עשרה אחריני והשתא איכא ל' בכל כת וכת דלא שחטו. אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ואפילו לכהן גדול אין ישיבה בעזרה: שחיטת הפסח דוחה את השבת וניקור מעכב: כיצד צולין את הפסח תוחבו מתוך פיו בשפוד של רימון עד בית נקובתו. מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלים ומקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין ודוקא מקולס אבל שאינו מקולס מותר בכל מקום ומתניתין בשאינו מקולס: הפסח והמצה אינן נאכלין אלא עד חצות כתב רבינו יהודה ב"ר יצחק שר"י זצ"ל היה נוהג לאכול מצה קודם חצות וכן מצה של אפיקומן והר"ר יעקב הקדוש מקורבי"ל זצ"ל כתב דנר' לו שהלכה כר' אלעזר בן עזריה דאמר עד שיעלה עמוד השחר פעם אחת שכח ר' קלונימוס הזקן זצ"ל לאכול אפיקומן אחר סעודה קודם ברכת המזון ואחר כך הוזכר לו ולא רצה לחזור ולאכול הימנה: אין אוכלין יותר אחר מצת חובה באחרונה אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה ובה"ג אוסר לשתות שאר משקין לבד ממים אחר מצת אפיקומן אין לאכול מצת מצוה מן החדש: אין לנעול דלתי הבתים בלילי פסח כי זאת האמונה בדברי של הקב"ה ובהבטחתו: חגיגת ט"ו לא דחייא שבת וטופלין בהמה לבהמה ומעות למעות: חגיגת י"ד מדרבנן ואדם שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך להעביר מעל השולחן כל הלחם שהיה עם הגבינה ולהביא לחם אחר ולאכול עם הבשר. אין חובה לאכול מצה כי אם לילה ראשונה אבל כל שבת אם ירצה יאכל בשר או פירות רק שלא יאכל חמץ: ונשים נמי חייבות במצה לילה הראשון: מצה של מצוה מותר לתבלה בפלפלין ובכל מיני תבלין ולחם עוני פרט לנילושה ביין ושמן ודבש וחלב: אסור למלוח מצות בפסח משום חמץ ומצה שנילושה בביצים רש"י זצ"ל ורבינו שמשון ז"ל בר אברהם זצ"ל לא אמרו בה לא איסור ולא היתר וריצב"א זצ"ל תחילה היה נוהג בה היתר ושוב חזר בו ומיהו

ר"ת ז"ל היה נוהג היתר בדבר: אשה לא תלוש אלא במים שלנו ולא תלוש לא בחמה אפילו מיתב הות רקיעא ביומא דעיבא ומילא אסור ואע"ג דלא נפל שמשא בההוא דוכתא ולא תלוש בחמין ולא במים הגרופים מן המולייאר: עברה ולשה בחמין ובחמה ובמים הגרופין מן המולייאר אסור עברה ולשה במים שלא לנו מותר בדיעבד: אין לשין בפושרין. מצה גזולה אין מברכין עליה יוצאין במצה שאינה אפוייה כל צורכה שפורסה ואין חוטין נמשכין הימנה ויוצאין בשרוייה בתבשיל. מדאורייתא בביטול בעלמא סגי דהיינו הפקר ואפילו ביתיר מהני האי הפקר דתנן סהדי שלא יחזור בו: ואין ביעור חמץ הלא שריפה היינו דוקא מבעה שביעית ואילך אבל בשעה שבית השבתתו בכל דבר. אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר ונורב' מדרבנן לא נפתח בעידניה באורתא דתליסר נגהי ארבסר דילמא מימשכ' שמעת' ואתי לאמנועי מבדיקת חמץ המשכיר בית לחבירו אם עד שלא מסר לו מפתחות חל י"ד על המשכיר לבדוק אם משמסר לו מפתחות חל י"ד על השוכר לבדוק: המשכיר בית לחבירו בי"ד שחרית אי איתיה למשכיר לישייליה אי בדקו ואי ליתיה יבדוק השוכר מספק והכל נאמנין על ביעור חמץ להעיד שבדקו בעליו אמש: הבודק צריך שיבטל מיד סמוך לבדיקה יאמר כל חמירא דאיכא בהא ביתא ליבטל וליהוי כעפרא: הבודק צריך שיברך על ביעור חמץ ולמחר כששורף אינו מברך כלום: מותר להפקיר חמצו קודם שעה שביעית על מנת לזכות בו אחר הפסח: הלוה המן מחבירו קודם הפסח מותר לפרוע אחר הפסח והיכא שקונין לחם הכומרים שקורין פא"ן בלע"ז ולוקחין מהן בכל יום כמה שקצבו ובפסח לא לקחו מותר להם ליקח אחר הפסח כנגד מה שחסרו מליקח בפסח: תניא משכיר ישראל בהמתו לנכרי להוליך עליה חמץ. ספק אם מותר להשכיר לנכרי יורה בפסח לבשל בה שכר. מכשירין אוכל נפש אם אפשר לעשותן מערב יו"ט אסור לעשותן ביו"ט ואם אי אפשר לעשותן מערב יום טוב מותר לעשותן ביום טוב: בשם שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצות: אסור ללתות ולחלוט הא ודאי הלכה הוא דמיבעי ליה לאינש לנטורי קימחא דפסחא משעת קצירה ודוקא למצה של מצוה אבל לשאר מצות לא: אם נאבדו בפסח מצות של מצוה אינו יוצא במצות אחרות. מותר לאפות מצה של מצוה קודם ארבעה עשר: אכילת מצה בכזית: מנהג לעשות ג' מצות של מצוה בפרוסה מברך על אכילת מצה. אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב מצה צריך הסיבה מרור אין צריך הסיבה פרקדן לא שמיה הסיבה כולהו ד' כסי צריכי הסיבה: הסיבת ימין אינה הסיבה אשה אינה צריכה הסיבה ואם אשה חשובה היא צריכה הסיבה בן אצל אביו צריך הסיבה תלמיד אצל רבו א"צ הסיבה בשוליא דנגרי צריך. שמש צריך הסיבה: בלע מצה ולא לעסה יצא בלע מרור לא יצא ורבינא פי' יצא בלע מצה ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא: כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה לא יצא: מנהג להשים מס על הקהל לצורך החיטים ליתן בפסח לעניי העיר כדאיתא בירושלמי לחיטי דפיסחא י"ב חדש בין ליסא בין ליתן:

השמטות מהגהות מלא הרועים

דף א ע"ב בר"ן ד"ה גרסינן וכו' למאי נפקא מינה' לשיילי' דליתי' וכו' כצ"ל:

דף ט ע"ב בר"ן ד"ה יאמרו כל הסריקין וכו' וגזרו על נחתומין וכו' נ"ב צ"ע דבגמ' מבואר זה לענין בית רבן גמליאל שהיו עושין סריקין מצויירין משמע דמותר לגמרי:

דף י ע"א ברי"ף אמר מר בר רב אשי ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח כצ"ל ותיבות זוטרא טאיל נמחק: תוספתא פרק שני יוצאים ברקיק וכו' דברי ר"מ ר' יוסי אומר וכו' כצ"ל:

ההגהות לא נדפסו על סדר הראוי לפי ערך כבוד המחברים רק לפי מקרי הדפוס.

תוספתא

פסחים פרק ראשון

א (א) **אור** לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר אין בודקין (ב) לא לאור החמה ולא לאור הלבנה (א) אלא לאור הנר (ב) [לפי (ג) שבדיקת הנר יפה מרובה] (ד) אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר (ג) (צפניה א) והיה בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות ואומר (משלי כ) נר אלהים נשמת אדם (ד): **ב** בית שמאי אומרים שתי שורות על פני כל המרתף (ה) שורה החיצונה הרואה את הפתח (ה) [העליונה] הרואה את הקורה (ו) [אבל שלמטה הימנה ושלפנים הימנה אין צריך בדיקה א] ב"ה אומרים (ז) [שורה החיצונה היא] העליונה הרואה את הפתח ואת הקורות (ח) שלמטה הימנה אבל ב) שלפנים הימנה אין צריך לבדוק: **ג** (ו) חורי הבית העליונים (ט) [ותחתונים] היציע [והדות וגג הבית וגג המגדל (י) [בית התבן בית הבקר ובית העצים ובית האוצרות אוצרות של] יין ואוצרות [של] שמן (יא) [ואוצרות של תבואה] אין צריך לבדוק רשב"ג אומר (ז) מטה (יב) [החוצצת] את כל הבית (יג) [והיו תחתיה עצים ואבנים] בודק [את] צד החיצון ואין צריך לבדוק [את] צד הפנימי: **ד** (ח) היוצאין [בו] בשיירא (יד) [והמפרשין] בספינה לפני שלשים יום אין צריך לבדוק בתוך ל' יום בודק ומשכים והולך לדרכו: **ה** ר' יהודה אומר משום רבן גמליאל [שתי] חלות (ט) של תודה פסולות מונחות על [גב] האצטבא כל זמן (טו) [שהם מונחות] כל העם אוכלין חולין ניטלה אחת מהן כל העם אוכלין תרומה ניטלו שתיהן ג) שורפין אלו ואלו (טז) [שורפין תרומה תלויה טמאה וטהורה] כאחת (י) דר"מ (יז) [וחכ"א תלויה בפני עצמה וטהורה בפ"ע וטמאה] בפ"ע אר"ש לא נחלקו ר"א ור' יהושע על הטהורה ועל הטמאה (יח) [ששורפין זו בעצמה וזו בעצמה] על מה נחלקו על התלויה ועל הטמאה שר"א אומר תשרף זו [בעצמה וזו בעצמה] ור' יהושע אומר שתיהן כאחת (כ) א"ר יוסי אין הנידון [זה] דומה לראיה (יט) [בשר שנטמא בולד הטומאה (כ) [עם בשר] שנטמא באב הטומאה (כא) [שניהן טמאין] אלא שזה טמא טומאה חמורה וזה טמא טומאה קלה (כב) [וכן שמן] שנפסל בטבול יום (כג) [ובנר] שנטמא בטמא מת (כד) [שניהם טמאים אלא שזה טמא טומאה חמורה וזה טמא טומאה קלה ואני אומר ששורפין תרומה (ל) שנטמאת בולד טומאה] עם תרומה שנטמאת באב הטומאה אע"פ שמוסיפין [לה] טומאה על טומאתה (כה) [ותלויה וטמאה אני אומר שהתלויה (א) **אם נשרפת עם הטמאה** נמצאת זו מטמאתה ב"ש אומרים אין שורפין בשר טהור עם בשר טמא וב"ה מתירין]: **ו** בראשונה (מ) היו אומרים אין מוכרים חמץ לנכרי ואין נותנין לו במתנה אלא כדי שיאכל עד שלא הגיע שעת ביעור עד שבא רבי עקיבא ולימד [שמוכרין ונותנין במתנה] אף בשעת הביעור א"ר יוסי אלו דברי בית שמאי ואלו דברי בית הלל הכריע רבי עקיבא לסייע דברי בית הלל (כו): **ז** (נ) האוכל חמץ אחר חצות וחמץ שעבר עליו הפסח הרי זה בלא תעשה ואין בו כרת (כז) דברי ר' יהודה (כח) [וחכמים אומרים] כל שאין בו כרת אין בו (כט) [בלא תעשה] האוכל כזית חמץ בפסח חייב על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועל לא הודע אשם תלוי: **ח** (ס) האוכל תרומת חמץ בפסח (ל) [אין משלם דמי עצים לכהן] אמר רבי יוחנן בן נורי נמתי לו לרבי עקיבא מפני מה האוכל תרומת חמץ בפסח אין משלם דמי עצים לכהן (לא) [מה] נשתנית ד) זו משאר ימות השנה שבשאר ימות השנה משלם דמי עצים לכהן אמר לי לא אם אמרת (לב) בשאר ימות השנה ה) שאע"פ שאין לו בה היתר אכילה יש לו בה היתר (לג) [עצים תאמר בזו] (ע) שאין לו בה (לד) היתר אכילה ולא היתר (לה) [עצים] למה זה דומה לתרומת תותים (לו) [ואבטיחים ומלפפונות שנטמאות] שאין לו בה היתר אכילה ולא היתר (לז) [עצים (פ) בד"א בתרומה שהפרישה המיץ קודם לפסח לשום תרומה אבל המפריש] תרומת חמץ בפסח (לח) [אינה תרומה]: **ט** האוכל קדש חמץ בפסח אינה תרומה [ג] האוכל (צ) קדש חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש [ואשם ודאי] ואשם תלוי במזיד פטור (לט) [בד"א בקדש שהפרישו חמץ קודם לפסח שהוא קדש (ק) אבל המקדיש] חמץ בפסח אינו קדש: **י** (ר) אחד האוכל אחד (מ) [ממחה ושותה] אכל וחזר ואכל (מא) [אם יש (ש) מתחלת אכילה ראשונה ועד] סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפים ואם לאו אין מצטרפין [ג] שתה וחזר ושתה (מב) אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי (מג) [שתיית רביעית] מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין (*ש) כשם שאכילה בכזית (ת) כך שתיה בכזית ושתיה ואכילה אין מצטרפין (א) אכל כזית אפי' מחמשת (מד) [מינין] הרי אלו מצטרפין (ב) **אכל כחצי זית ונודע לו וחזר ואכל כחצי זית** אחר

הגהות הגר"א (א) ולא לאור האבוקה: (ב) מפני שאור הנר יפה לבדיקה: (ג) שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם ואומר ויחפש בגדול החל ואומר: (ד) חופש כל חדרי בטן: (ס) והעליונות: (ו) ושלפנים הימנו ושלמטה: (ז) שתי שורות החיצונות שהן העליונות: (ח) ואת שניות: (ט) והתחתונים וגג: (י) ורפת בקר ומתבן ולולין ואוצרות: (יא) אין צריכין בדיקה: (יב) שהיא חוצצת וחולקת: (יג) ועצים ואבנים מונחים תחתיה: (יד) והמפרש: (טו) שמונחות: (טז) י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ושורפין תרומות טמאות תלויות וטהורות: (יז) ר' יהודה אומר טהורות בפ"ע ותלויות בפ"ע וטמאות: (יח) שאין שורפין על התלויה ועל הטהורה ששורפין: (יט) כשהעידו רבותינו על מה העידו אם על הבשר: (כ) ששורפין אותה עם הבשר: (כא) זה טמא וזה טמא: (כב) אם על השמן: (כג) שמדליקין אותו בנר: (כד) זה פסול וזה טמא אף אנו מודים בתרומה שנטמא בולד הטומאה שורפין אותן: (כה) אבל היאך נשרוף התלויה עם הטמאה נמצא זה מטמאתה שמא יבא אליהו ויטהרנה: (כו) ר"י אומר כותח הבבלי וכל מיני כותח אסור למכור ל' יום קודם הפסח: (כז) תוך זמנו עובר עליו בלאו וכרת: (כח) רש"א: (כט) לא תעשה חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו א"ע עליו בלא כלום תוך זמנו עובר עליו בכרת ובלאו ועל לא הודע אשם תלוי ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה: (ל) פטור מן התשלומין ומדמי עצים לכהן דברי ר"ע ריב"נ מחייב: (לא) ומה: (לב) בתרומה טמאה: (לג) הסקה תאמר בזה: (לד) לא: (לה) הסקה הא: (לו) וענבים שנטמאו: (לז) הסקה בד"א במפריש תרומה והחמיצה אבל במפריש: (לח) זה אינה קדושה: (לט) בד"א במפריש קדש והחמיצו אבל במפריש קדש: (מ) חמסחת והשותת: (מא) וחזר ואכל אם יש מאכילה הראשונה עד: (מב) וחזר ושתה: (מג) אכילת פרס: (מד) המינים:

אור הגנוז

פרק א [א] טהורה ואם: [ב] ד' תיבות הללו לא גרס בכ"י: [ג] מכאן ועד חמץ של נכרי לא גרס בכ"י:

נוסחאות כ"י

א) וחכמים אומרים: ב) שלמטה: ג) אלו ואלו שורפין: ואח"ז מתחלת הלכה ו' שורפין תרומה טהורה וטמאה ותלויה כו': ד) פסח: ה) שמשלם:

חסדי דוד

פרק א אור לארבעה עשר כו'. מתניתין היא אלא משום דלא תיסק אדעתין לפרש שחרית של י"ד וכדהוה ס"ד דתלמודא מש"ה אתא תנא תוספתא למסמך אין בודקין וכו' אלא לאור הנר וכו' דממילא שמעינן דהיינו לילה לפי שהנר אינו מאיר יפה אלא בלילה דהרגא בטיהרא כו' וכדאיתא בירושלמי לא כמה דהוא מנהר בלילא מנהר ביממא: **חורי** בית העליונים וכו'. כזה איתא בגמ' דף ח' אבל יש שינוי בין זו לזו לפי הגירסא שלפנינו בתוס' אמנם בירושלמי הגירסא יותר קרובה לגירסת התוס' זו ושם איתא חורי הבית העליונים והתחתונים והיציע והחבית והעליה וגג הבד וגג המגדל בית התבן ובית הבקר ובית האוצרות אוצרות יין ואוצרות שמן ואוצרות הפירות אצ"ב ע"כ ומדברי הירושל' מוכח כי תחת גג הבית בגמ' דידן צ"ל גג הבד דאילו גג הבית אינו משופע. ועוד איתא בירושלמי דחורי העליונים המה למעלה מי' ותחתונים המה למטה מי' ובי' מצומצמין בעי בדיקה והטור והש"ע בסי' תל"ג לא כתבו כן וע"ש בפר"ח: **בראשונה** היו אומרים אין מוכרין חמץ וכו'. וה"פ בראשונה היו סבורין דתשביתו שאמרה תורה היינו דבעי' דוקא שלא יהא קיים בעולם ולכך היו אומרים שאין מוכרין וכו' אא"כ ברור לו שיאכלנו קודם הפסח או עד שלא הגיע שעת ביעור ומדלא קתני שעת הביעור משמע דכוונתו קודם שתגיע שעה שמתחיל שייכות חיוב ביעור דהיינו ל' יום קודם פסח כדחזינן לעיל גבי יוצא בשיירא עד שבא ר"ע ולימד שמוכרין אף בשעת הביעור כלומר אפי' בע"פ עצמו ומיהו שעת הביעור לאו דוקא דשעת הביעור היינו שעה ששית ואז אסור בהנאה מדרבנן אלא כלומר בשעה ה' שאסור לאכול אפ"ה מותר למכור: **אחד** האוכל ואחד הממחה כו'. פי' דבממחה נמי שיעורו בכזית כמו האוכל דאע"ג דבשאר איסורין של תורה שיעור השתיה הוא ברביעית דבתרומה לבד קי"ל דבשתיה נ"כ חייב בכזית וכדתניא לעיל בפ"ז דתרומות ע"ש: חמץ

מצפה שמואל (א) פסחים ב.: (ב) (ז:) ירושלמי פ"א: (ג) ירושל' שם: (ד) שם ושם: (ה) (ח:) ירושלמי פ"א סה"א: (ו) (ח.) ירושלמי פ"א הל"א: (ז) ירושלמי שם: (ח) (ז.) ירושלמי שם: (ט) יג: ועי' ירושלמי הל"ד: (י) (יג. כ.) וירושלמי שם: (כ) כ: טו. וירושלמי שם: (ל) עי' טו: (מ) (כא.): (נ) (כח:) וירושלמי פ"ב הל"ב וסנהדרין פ"ה הל"ג: (ס) לב. ועי' ירושלמי פ"ב הל"ג וכתובות פ"ג הל"א ותרומות פ"ג הל"א: (ע) עי' ירושלמי רפ"ב: (פ) עי' ירושלמי פ"ב הל"ג: (צ) עי' כח.: (ק) ע"ש ועי' ירושלמי פ"א רה"ג ופ"ב הל"ב ע"ש: (ר) חולין קכו ועי' ירושלמי יומא פ"ח הל"ג ובכועות פ"ג הל"ב ומ"ש רפ"ב: (ש) כריתות יב: ועי' שבת בירושל' פ"א הל"א: (*ש) עי' מיי' פ"א מהלכות חמץ ומצה הל"א וע"ש במ"מ: (ת) חולין קכ: (א) חלה פ"א מ"ב ועי' ירושלמי שם: (ב) עי' שבת קכ. וירושלמי שם פי"א הל"ז ופי"ג הל"א:

מנחת בכורים

פרק א א אור לי"ד. ר"ל השייך לארבעה עשר בניסן: בודקין. כדי להוציאו ולבערו למחר שמא ימצא ויאכל ממנו בפסח ומשום דחמץ אסור בבכרת וגם לא בדיל מיניה כולי שתא הצריכו חכמים בדיקה לבערו דמה"ת בביטול בעלמא סגי שלא יעבור בבל יראה ובל ימצא: לאור החמה. אם לא בדק בלילה ורוצה לבדוק ביום י"ד אין לו לבדוק בחמה דאין אורה יפה לבדיקה אלא בותם חלונותיו ובודק בנר: בנוסחת הגר"א ולא לאור האבוקה משום דא"א להכניס בחורים וסדקים ואינו יפה לבדיקה ועוד הרבה טעמים בגמ': יפה מרובה. כלומר שהרבה יפה לבדיקה א"נ גרסינן יפה לבדיקה וכן הגיה הגר"א ואתיא כפשוטו: בנרות. אף שיבדקו בנרות לא ימצאו עון אלמא דיפה הוא לבדיקה ואתיא גמורה ליכא די"ל אדרבה זכותא דירושלים קא מדכר שלא יחפש ירושלים רק בנרות דעון רבה משתכח עון זוטא לא משתכח: ואומר. מכאן ראיה גמורה דכתיב סיפא דקרא חופש כל חדרי בטן כל מה שבלב הנסתרות הרבה ויליף לחיפוש דהמץ דבנר הוא משום דכתיב לא ימצא בבתיכם וכתיב בבנימין ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא הגביע אלמא היכא דכתיב מציאה בחפוש הוא וחפוש ילפינן מחפוש דירושלים דבנר א"כ מציאה דחמץ צריך לחפש בנר שלא ימצא בפסח רק קודם פסח יבער הכל: **ב** מרתף. מסודרות בו הרבה חביות יין זה על גב זה שורות שורות מן הארץ עד הקורה ושם צריך לבדוק דלפעמים השמש נכנס באמצע סעודה ופתו בידו להביא יין לסעודה ואין צריך בדיקה אלא שורות החיצונות ששם חיישינן לנפילת חמץ ופליגי בזה ב"ש וב"ה: כל המרתף. צריך בדיקה וזה מבואר במשנה ומבאר כאן דהיינו שני שורות כמין ג"ם יוני: החיצונה. כל החביות הסדורות בשורה החיצונה: העליונה. כל החביות הסדורות נגד הקורה עד הכותל: שלמטה ממנה. מן השורה הרואה את הקורה: שלפנים ממנה. מן השורה הרואה הפתח: א"צ בדיקה. דאין מדרך שיפול שם חמץ: החיצונה. נגד הפתח שהיא ג"כ עליונה ורואה לכל השורות ההולכות מלמעלה למטה ומלפנים לחוץ: ושלמטה הימנה. נגד הקרקע אבל לא כל השורות הרואות הפתח: שלפנים. נגד הכותל: לבדוק. אף השורה העליונה שנגד הקורה: **ג** העליונים. שאין ידי אדם שולטות שם וגבוהין יותר מדאי שאין דרך להשתמש שם חמץ: היציע. בגמרא איתא גג היציע וכן הגיה הגר"א שגגו משופע ואינו נח להשתמש אע"פ שהוא נמוך ולפי הגירסא בכאן היציע עצמו קאמר חדר שהוא אחורי הבית ואין דרך להכניס בו חמץ: הדות. בנין שבתוך הקרקע והגר"א לא גרס וכן בגמ' ליתא: וגג הבית. שאין משתמשין מפני גבהו בירושלמי הגירסא בגג הבד והיינו של זיתים: המגדל. בנין של עץ שמכניסין לתוכו אוכלין וכל ש ותוכו צריך בדיקה אבל לא גגו: בית הבקר. שאם היה שם חמץ הבהמות יאכלוהו: של יין. שאינו מסתפק מהם: של שמן. אף במסתפק דיש קבע לאכילה ומכין מקודם הסעודה לכל הסעודה אבל ביין אם מסתפק צריך בדיקה דלא ידע כמה יצטרך להכין הכל קודם הסעודה דאין קבע לשתיה ונכנס בתוך הסעודה ופתו בידו: של תבואה. דאין רגילין לבוא שם בחמץ: עצים והאבנים. ואין יכול לעבור תחת המטה לצד השני א"כ צד הב' מאחורי המטה אין רגילין להכניס חמץ לכן אין צריך בדיקה: בשיירא. למרחוק ואין דעתו לחזור בימי הפסח: שלשים יום קודם פסח. איט אל עלו ו חובת הרגל: בתוך ל' יום. חל עליו חובת הרגל דשואלין ודורשין ל' יום קודם הפסח ובדעתו לחזור בימי הפסח אף בהולך קודם ל' יום צריך לבדוק שמא יחזור בימי הפסח ולאו ברשותיה קאי דליבטליה: **ה** משום ר"ג. דס"ל במשנה דחולין נאכלין כל ארבע ותרומה כל חמש דתרומה דקודש היא ואיכא פסידא דקדשים הקילו באכילתה עוד שעה ולא גזרו רק על שעה ששית דלא ליתי לאיחלופי באתר שש דאסור מה"ת ומבאר כאן דהנחת החלות היה לסימן לחולין ולתרומה: פסולות. שאין מביאין תודה בע"פ מפני הלחם שהמץ הוא ומביאו לבית הפסול דלא יאכל אותן ליום ולילה ומתוך שמקריבין הכל בי"ג ויש תלות מרובות נעשו נותר וטעונות שריפה ונתנו החלות הלו לסימן: על גב. בגמרא מגיה על גג שיהיו הכל רואין שהיה גג על האצטבא להגן מפני הגשמים: מונחות. עד סוף ארבע: ניטלה. אחר שעה ד': תרומה. ולא חולין. והיינו כל שעה ד': שתיהן. בסוף שעה ה': אלו ואלו. חולין ותרומה דאף דנאסרין באכילה משעה ד' נשרפין בסוף ה' הגר"א הגיה כאן י"ד שחל להיות בשבת ועי' בפ"ם (דף מט.) ועי' לקמן פי"ג הלב"ה ועי' תוס' יג ד"ה ומשיירין ור"ן ספ"ק: טהורה. שמתה מספק: כאחת. בפ"ם טלן שרפין מתחת חמץ ואין הנו מוזהרין מבלי לטמאותה: **תלויה** בפ"ע. לא עם הטהורה שתטמא להטהורה ולא עם הטמאה שהיא נטמאת ודאית: זו בעצמה. דלא תטמא הטהורה בידים אף דאזלא ממילא לאיבוד אסור לטמאותה: ר"ג על התלויה והטהורה וכן הגיה הגר"א וכן הוא בגמרא: ששורפין. כיון דלא אתחזקה בטומאה ודאית לא איכפת לן במה שהטהורה נטמאת בספק: וזו בעצמה. דלא ליטמא התלויה בודאי: כאחת. כיון דסוף סוף טמאה לא איכפת לן בהוספת ודאי ולאי אתה מוזהר על שמירתה: אין הנידון. דר"מ לשרוף טמאה עם הטהורה דומה לראיה דמביא לדבריו דבמשנה מבואר דהעיד ר"ח סגן הכהנים על בשר שלישי שורפין עם ראשון לטומאה אף שמוסיפין טומאה שנעשה שני לטומאה וכן העיד ר"ע ששורפין שמן שלישי במתכות הטגע במת דהוה כמת והשמן נעשה אב הטומאה ומוסיפין טומאה על טומאתו וא"ר"מ במשנה מדבריהם למדנו ששורפין טהורה עם הטמאה בפסח והבין ר"י כי מדברי ר"ח ור"ע יליף וע"ז אמר ר"י דאינו דומה: ולד ולד. דהוה שלישי: ותלויה. אבל תלויה וטמאה זו הטמאה מטמאתה להתלויה ודאית: בשר טהור. היינו פיגול ונותר שטמא מדרבנן וטהור מה"ת הטמא. שטמא מה"ת: כאחת. הואיל ופיגול טמא מדרבנן דגזרו טומאה לטמא את הידים אבל טהורה וטמאה לא שרפינן ומוקמינן בגמ' דמחלוקת בשעה ששית דעדיין אינה אסורה מה"ת אבל בז' מותר לכ"ע ולכן לב"ה פיגול ונותר דאסור מן התורה מותר לשרוף עם טמא: ך ביעור. שם שאסור בהנאה: בשעת הביעור. כלומר אף שודאי לא יאכלנו קודם הביעור בשעת הביעור מ"מ מותר: דברי ב"ש. דאוסרין: ב"ה. דמתירין ור"ע למד לעשות כדברי ב"ה: ך לפני זמנו. משש שעות עד שתחשך: בלא תעשה. דג' קראי כתיבי לא יאכל חמץ וכל מחמצת לא תאכלו ולא תאכל עליו חמץ חד ללפני זמנו וחד לאחר זמנו וחד לתוך זמנו: ואין בו כרת. דכרת לא נאמר אלא באוכל מיום הראשון עד יום השביעי: שאין בו כרת. קודם זמנו ולאחר זמנו: אין בו בל"ת. מה"ת אלא מדרבנן וקרא דלא יאכל חמץ איצטריך דסמכיה להיום אתם יוצאים להורות דפסח מצרים לא היה חימוצו אלא יום אחד וכל מחמצת אצטריך לנתחמץ מחמת ד"א דהוה חמץ ולר"י תרתי ש"מ (כ"ח ב'): לא הודע. שלא ידע מה אכל אם חמץ אם מצה: **ח** האוכל. בין שוגג בין מזיד: דמי עצים. אף דמי עצים אינו משלם דאסור בהנאה משאר ימות השנה. מתרומה טמאה שבשאר ימות השנה דאכלה שוגג משלם קרן וחומש משום דלפי מדה משלם הראוי להיות קודש שתחזור לתרומה ולא קפדינן בשווי הדמים ומ"מ חמץ בפסח: היתר עצים. להסקה ולפי דמים משלם א"כ בפסח דלא שוה מידי אינו משלם: תרומת תותים. משקה הן ואינם ראוין להסקה ולזילוף נמי אינם ראוין דאסור להשהותן פן יבוא לידי תקלה כמבואר בספ"ק ובסהיא נמי פטור מלשלם וכן בחמץ: לשום תרומה. ואח"כ הגיע פסח ובזה פליגי ר"ע וריב"נ: אינה תרומה. אף לר"י הגלילי דהמץ בפסח מותר בהנאה דכתיב בקרא תתן לו ודרשינן לו ולא לאורו (ל"ב ול"ג) ובלא היתה לה שעת הכושר מיירי כגון דאתחילה במחובר ואיכא מ"ד דנפקא ליה מדכתיב ראשית שיהא שיריה נכרין ויתוסף היתר ע"י התרומה וכאן אין התרומה מוכפת היתר דטבל שרי בהנאה ואסור באכילה וכן עתה כיון שהיא חמץ א"כ לענין מאי הוה שירים וה"ה בהפרים המלה ונתחמצה הוה תרומה והדא מינייהו נקט: **ט** בשוגג. שלא ידע שהוא חמץ: ואשם ודאי. על המעילות: תלוי. על החמץ אם לא נודע בבירור שאכל המץ אי נמי במעילות גופא איכא תנא בכריתות (דכ"ט) דחייב עליה אשם תלוי בספק והו או קאמר או אשם ודאי כשידע או אשם תלוי שהוא ספק: ומשלם. דאתיא כרבי שמעון דמותר לאחר הפסח והוה גורם לממון וכממון דמי: במזיד פטור. כיון שידע שהוא חמץ חייב כרת ואתיא כר"נ בן סגא דכרת פוטר מתשלומין כדס"ל בכתובות (בפ' אלו נערות דף ל'): אינו קדש. דאינו ברשותו להקדישו: **י** האוכל. חמץ: ממחה. החמץ ועושה כמין שתיה ג"כ חייב דכתיב בכרת ונכרתה הנפש האוכלת נפש משמע כל דבר המשיב הנפש וה"ה המחוי (חולין ק"כ וכאן ל"ה): אכל. פעות מכזית: פרס. תני ככר שהוא ג' ביצים וי"א ד' ביצים: כדי שתיית רביעית. הגר"א הגיה כדי א"פ וכן לקמן בשיעור שתיה הוא בכזית א"כ דינו כאכילה: כך שתיה. שיעור שחייב בכזית והוא תני ביצה וי"א שליש ביצה ולא קי"ל הכי אלא כשר שתיה בכתיפית הלוג: אכילה. תני זית ושתיה תני זית אינם מצטרפין לחייב הטאת או מלקות: מחמשת המינים. חטין שעורין וכוסמין שבולת שועל ושיפון

אחר אפי' ממין אחד אין מצטרפין. יא(ג) חמץ של נכרים מותר אחר הפסח מיד רשב"ג (א) ור' ישמעאל(מה)[בר'] יוחנן בן ברוקה אומרים אף של הקדש מותר אחר הפסח מיד:

פרק ב א (א) חמץ של כותים אימתי מותר אחר הפסח של בעלי בתים אחר שלש שבתות של אפייה ושל נחתומים בכפרים עד ג' ימים ובכרכין עד שלשה תנורין רשב"א אומר (ב) כשאמרו של בעלי בתים אחר ג' שבתות של אפייה אם היה (א) [בעל הבית או שמשיא את בנו] ואפה בשלשה תנורים זה אחר זה מותר ושאמרו של נחתומין בכפרים עד ג' ימים ואם נדחק ואפה בשלשה תנורים זה אחר זה אפי' ביום א' מותר (ג) ר"ש אומר אף כשאמרו (ב) [של נחתומין] בכרכים עד ג' (ג) [א] [תנורים] אסור עד ג' ימים (ד) [שמשחרית] היה (ד) בודק (ה) [לו] שאור כל אותו היום בד"א בזמן שלא עשו פסחיהן עם ישראל או שהקדימו יום אחד אבל אם עשו פסחיהן עם ישראל או שעכבו [אחר ישראל] יום אחד (ו) חמצו מותר אחר הפסח מיד: ב (ב) מצה של כותים מותרת ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ורבי (ה) אליעזר אוסר לפי שאין [ג] בקיאין בדקדוקי מצוה רשב"ג אומר כל מצוה שהחזיקו בה [כותים] הרבה מדקדקין בה יותר מישראל: ג (ג) חמצן של עוברי (*ג) עבירה מותר אחר הפסח מיד מפני שמחליפין את השאור (ז) [המלוי] (ד) של ישראל (ח) ופועלי נכרים(ט) [עושין בתוכו ומצאו בו חמץ] אחר הפסח (ו) אסור בהנאה ואצ"ל באכילה: ד חנות של נכרים (י) ופועלי ישראל עושין בתוכו ומצאו בו חמץ אחר הפסח מותר באכילה ואצ"ל בהנאה (חנות של ישראל ופועלי נכרים [עושין בתוכה ומצאו בו חמץ] אחר הפסח אסור בהנאה ואצ"ל באכילה חנות של נכרים ופועלי ישראל (יא) [עושין בתוכה ומצאו בה חמץ] אחר הפסח מותר באכילה ואצ"ל בהנאה): ה (ה) נכרי (*ה) שהלוה את ישראל על חמצו ואמר לו אם לא באתי קודם הפסח הרי (יב) [הוא] מכור לך אחר הפסח מותר באכילה ואצ"ל בהנאה ישראל שהלוה את הנכרי על חמצו ואמר לו אם לא באתי קודם (יג) [לפסח] (יד) הרי [הוא] מכור לך אחר הפסח אסור בהנאה ואצ"ל באכילה: ו (ו) נכרי שבא לביתו של ישראל (טו) [והמץ] בידו אין זקוק לבער הפקידו אצלו חייב לבער ייחד לו בית בפני עצמו אין זקוק לו ישראל (ז) ונכרי (*ז) שהיו באין בספינה וחמץ ביד ישראל ה"ז מוכרו לנכרי ונותנו במתנה וחוזר ולוקח ממנו (טז) [לאחר] הפסח (ז*) ובלבד שיתנו לו במתנה גמורה: ז (ח) רשאי ישראל שיאמר לנכרי עד שאתה לוקח במנה (יז) [קח במאתים (*ח) שמא אצטרך ואבא] ואקח ממך אחר הפסח: ח משכיר (ט) ישראל (*ט) חמורו לנכרי להוליך עליה חמץ (י) ממקום למקום מצא חמץ בדרך אם רבת חמץ מותר ואם לאו אסור: ט מעשה ברבן גמליאל (י) שהיה (יח) [מהלך מעכו לכזיב מצא גלוסקין בדרך אמר לעבדו טבי טול אתה גלוסקין ראה] נכרי אחד אמר לו (יט) [מגבאי טול גלוסקין רץ אחריו אמר לו ר"א מה טיבך] א"ל מהעיירות הללו של בורגנין (כ) [אני אמר לו מה] שמך אמר לו (כא) [מגנאי] אמר לו מכירך ר"ג מימיו א"ל לאו (כב) [מכאן] למדנו שכוון ר"ג ברוח הקודש (כג) [למדנו שלשה דברים למדנו שהחמץ של נכרי אחר הפסח מותר מיד ואין מעבירים על האוכלים והולכין אחר רוב הולכי דרכים הגיע לכזיב בא אחד ושאל לו את נדרו א"ל לשעמו כלום שתינו רביעית יין האיטלקי אמרו לו הן אמר לו אם כן תטייל עמנו עד שיפיג יינו הלך עמהן] עד שהגיע לסולמה של צור [כיון שהגיע לסולמה של צור] ירד (כד) מן החמור ונתעטף וישב והתיר לו [את] נדרו (כה) [ודברים הרבה למדנו באותו היום למדנו שרביעית יין משכרת והדרך מפיגה את היין ואין מורין שתויי יין ואין מפירין נדרים לא רוכבים ולא מהלכים ולא עומדין אלא עטופין ויושבין]: י רבי יוחנן בן נורי (*י) אומר (כ) אף הקרמית אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח (ל) (ח) יוצאין במעשר שני בירושלים אבל לא בבכורים (כו) [מה הפרש] בין מעשר שני לבכורים מעשר שני יש לו היתר אכילה בגבולין [ובכורים אין להם היתר אכילה בגבולין]: יא יוצאין ברקיק השרוי (כז) [ומבושל] שלא נמוח דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר (מ) יוצאין ברקיק השרוי (כח) [אבל לא] במבושל אף על פי שלא נמוח יוצאין בסופגנין (נ) הנעשים באור ואין יוצאין בסופגנים הנעשים בחמה (כט) [אין] עושין סופגנים בחמה בפסח: יב יוצאין (ל) [בסריקין בין מצויירין (ס) ובין שאין מצויירין] ואין עושין סריקין מצויירין בפסח א"ר יהודה (לא) שאל בייתוס בן זונן לחכמים מפני מה (לב) אין עושין סריקין (לג) [מצויירין] בפסח אמרו לו מפני שהאשה שוהה עליהן ומחמצתן אמר להם (לד) [א"כ יעשו בדפוס] אמרו לו יאמרו כל הסריקין אסורין (לה) [סריקי בייתוס מותרין] רבי יוסי [אומר] עושין סריקין כמין רקיקין ואין עושין סריקין כמין גלוסקאות: יג (ע) אין (*ע) יוצאין לא בחלוט ולא במעיסה ולא בסופגנין ולא (לו) [בדובשנין] ולא באסקריטין אבל ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה (פ) יוצאין במצה (*פ) מתובלת בין שנתבלה באלפס בין שנתבלה בקדרה יוצאין בחררה ובמצה ישנה

הגהות הגר"א (מה) בנו של ר': (א) הרבה בני הבית או שעשה משתה לבנו: (ב) הנחתומים: (ג) התנורים: (ד) מפני שמשיירים ואם: (ה) מותר: (ו) אחר ישראל: (ז) החנות: (ח) ומלאי של ישראל: (ט) נכנסין לשם חמץ שנמצא: (י) ומלאי של נכרי: (יא) נכנסין לשם חמץ שנמצא שם: (יב) זה: (יג) הפסח: (יד) הרי זה: (טו) וחמצו: (טז) אחר: (יז) בא ולקח במאתים ואם אצטרך לי אבוא: (יח) רוכב על החמור והיה הולך מעכו לכזיב והיה ר' אלעי מהלך אחריו אמר לאלעי טול גלוסקין מן הדרך מצא: (יט) מגבאי טול גלוסקין הללו מאלעי נטפל לו ר' אלעי א"ל מהיכן אתה: (כ) ומה: (כא) מגבאי: (כב) באותה שעה: (כג) וג' דברים למדנו באותה השעה למדנו שאין מעבירים על האוכלים ולמדנו שהולכים אחר רוב הולכי דרכים ולמדנו שחמצו של נכרי אחר הפסח מותר בהנאה כיון שהגיע לכזיב בא אחד ושאל על נדרו ואמר לזה שעמו כלום שתינו רביעית יין האיטלקי אמר לו הן א"כ יטייל אחרינו עד שיפיג יינו וטייל אחריו ג' מילין: (כד) ר"ג: (כה) והרבה דברים למדנו באותה שעה למדנו שרביעית יין האיטלקי משכר ולמדנו שיכור אל יורה ולמדנו שהדרך מפיגה את היין, למדנו שאין מפירים נדרים לא רכוב ולא מהלך ולא עומד אלא מעוטף ומיושב: (כו) ומה הפרש יש: (כז) ובמבושל: (כח) ואין יוצאין: (כט) ואין: (ל) בפת נקיה ובהדראה ובסריקין המצויירין: (לא) דבר זה: (לב) אמרו: (לג) המצויירין: (לד) אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה כיון: (לה) וסריקי בייתוס מותרין אמר רבי אלעזר ב"ר צדוק פעם אחת נכנסתי אחר אבא לבית ר"ג והביאו לפניו סריקין המצויירין בפסח אמרתי אבא לא כן אמרו חכמים אין עושין סריקין המצויירין בפסח אמר לי בני לא של כל אדם אמרו אלא של נחתומין אמרו: (לו) ברובשין:

נוסחאות כ"י

א) ור' יוחנן בן ברוקה אמרו: ב) אף: ג) רשב"א: ד) בודה: ה) אלעזר: ו) מותר באכילה ואצ"ל בהנאה: ז) ואפילו: ח) יוצאין בהן ובהדראה שלהן בכזיב:

אור הגנוז

פרק ב [א] תנורים אסור עד ג' ימים לא גרים בכ"י כל זה. אלא עד ג' ימים שמשחרית היה בודק לו וכו': [ג] פקיען בדקדוקי מצה:

חסדי דוד

חמץ של נכרי מותר וכו' רשב"ג וכו'. צ"ע במאי קמיפלגי הני תנאי דהא בכולהו סוגיא נראה דשל נכרי ושל גבוה שרי. נראה תרויהו אסירי מה"ת אתה"פ כמו של הדיוט. ולר"ש שרו כולהו מה"ת אלא בשל ישראל קנסא קנים. והנלע"ד דתרוייהו בין ת"ק ובין רשב"ג ור"י סברי כר"ש דחמץ שעבר עליו הפסח שרי מה"ת אלא משום דעבר על ב"י קנסוהו רבנן וקמיפלגי בפלוגתא דר"א ור"י בפא"ע דף מ"ו בענין כיצד מפרישין את החלה דר"א סבר אמרינן הואיל ואי בעי איתשל עליה ממוניה הוא ור"י סבר לא אמרינן הואיל ופירש"י שם דעל כל נדר והקדש ותרומה הקדוש בקדושת פה יכול לשאל לחכם ולעקור דבורו הלכך ממוניה הוא וסתמא ת"ק דהכא כר"א דאמרינן הואיל הלכך של הקדש שהיה בביתו של ישראל אע"ג דאקדשיה ס"ל דקעבר על ב"י מטעמא דהואיל. ולא קשרי רק חמץ של נכרי ולדידיה צ"ל דהא דדרשינן אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה מיירי כשבא ליד גזבר דלא מצי למתשל עלי' עוד ע"ש בתוד"ה הואיל ורשב"ג ור"י בריב"ק סברי כר"י דהתם דלא אמרינן הואיל ולכך בהקדש נ"כ שרי ואע"ג דבעלמא קי"ל דאמרינן הואיל אפי' להקל ש"ה דכתב לב' וכמ"ש התוס' שם:

פרק ב חמץ של כותים כו' אם היה ב"ה א' שמשיא את בנו וכו' ואם נדחק ואפה וכו' בכרכים עד ג' תנורים אסור וכו' כצ"ל. וה"פ דהאי תנא סובר כותים גרי אמת הן ובמאי דכתיב באורייתא מזהר זהירי וקודם שגזרו על פתן מיירי ומיהו על לאו דב"י וב"י חשודין הן כדאיתא בירושלמי פ"ק אר"י הדא דתימר בבתים אבל באגירות חשודין הן דאיתון דרשין לא ימצא בבתיכם ולא באגירותיכם ולה"כ חמצו סמוך אחר הפסח אסור בהנאה מספק דשמא קיימוהו באגר והוא חמץ שעבר עליו הפסח ולדעתם שרו אבל אם עברו אחר הפסח ג' שבועות דאז הוו תנקה דנאפה אחר הפסח שרי כיון דרגילין היו לאפות פת בכל ע"ש וזה בשל בעלי בתים אבל נחתומים בכפרים שאופין פת בכל יום די אם עברו ג' ימים אחר הפסח ורשב"א סובר דאם נודע שב"ה אחד אפה ג' תנורים ביום אחד כגון שמשיא את בנו מותר מיד וכן אם נודע לנו שנדחק לפת ואפה ביום א' ג' פעמים ג"כ מותר מיד ות"ק סובר דלא פלוג רבנן בבעלי בתים ואזלינן בתר רובא וה"כ לא פלוג רבנן בנחתום דכפרים משום דרוב זמנין לא שכיחי אורחים ור"ש מחמיר בכרכים והשוה דינם לכפרים וטעמיה דמסתמא משחרית בודק הנחתום אי איכא אורחים טובא ובאפיה אחת אופה כל מה שצריך לאותו יום ומה שמסיים בד"א בזמן שלא עשו פסחיהם כו' הוא כסברא שניה בירושלמי דאם עושים מצותיהם עם הישראלים נאמנים גם על ביעור חמץ וכרשב"ג דאמר לקמן כל מצות שהחזיקו מדקדקים בה יותר מישראל: **נכרי** שהלוה את ישראל על חמצו כו'. לפרושי מתני' קאתי דקתני נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה וכו' ומשמע דאפי' לא משכו לו מיירי אלא בשעבוד בעלמא קמ"ל דמיירי בהרהינו אצלו וה"ל אם לא באתי וכו' קמיירי וכמ"ש בגמ': **אין** יוצאין לא בחלוט ולא במעיסה כו'. כל אלו מעשה אלפס הן ולא קרוי לחם לדעת האי תנא ופליג אתנא דלעיל בכמון שאמר

מצפה שמואל (ג) פי' כ"ט: (א) ירושלמי ערלה פ"ב וע"ז פ"ה הל"ה: (ב) גיטין י. ועי' ירושלמי פ"א הל"א וערלה פ"ג: (ג) חולין ד:: (*ג) עי' ב"י יו"ד סימן קי"ב: (ד) לג: ועי' ירושלמי חלה פ"ב ז.: (ה) לא: ועי' ירושלמי פ"ב הל"ב ועי' ברא"ש ור"ן בפ"ב: (*ה) עי' מיי' פ"ד מהלכות חמץ ומצה הל"ה וטו"ע סימן תמח: (ו) ל. וירושלמי פ"ב הל"ב: (ז) שם ירושלמי פ"ב הל"ב: (*ז) עי' סימן תמח סעיף ב ועי' מ"מ שם הל"ו: (ז*) מיי' שם הל"ז וטו"ע שם סעיף ד: (ח) שם: (*ח) עי' טו"ע סימן מז סעיף ג וסימן תמח סעיף ד ומיי' שם: (ט) עי' ירושלמי שם דאסור: (*ט) עי' טו"ע סימן תנ סעיף ז דמותר ולא קי"ל הכי אלא אסור במפרש ומותר בסתם ועי' מ"א שם ס"ק יא: (י) עירובין סד: ירושלמי ע"ז פ"א הל"ט: (*י) עי' מיי' פ"ו מהל' חמץ ומצה הל"ו דלא כריב"נ: (כ) לה. וירושל' פ"ב הל"ד וחלה פ"א הל"א: (ל) לו. וירושל' שם ומגילה פ"א הל"ב: (מ) לח.: (נ) עי' לז.: (ס) שם וירושלמי פ"ב הל"ד: (ע) שם ושם ועי' כל"ו: (*ע) עי' פר"ח סימן תנה: (פ) ירושלמי שם ועי' תוס' קטו. ד"ה אתי ועי' מנחות סג: ותוס' שם ועי' פ"ג הל"א: (*פ) עי' מיי' פ"ו מהלכות חמץ ומצה כל"ג:

מנחת בכורים

וסיפון דאין חמוץ בא אלא מהן כמבואר בפ"א דחלה וכזית מכל ה' המינים מצטרפין: ונודע לו. וידיעה מחלקת: ממין אחד. חטין וחטין או שעורים ושעורים: **יא** חמץ של נכרים. דלא קעבר עליה בב"י ובב"י דכתיב לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים לכן אחר הפסח מותר אבל חמץ ישראל קנסינן ליה לאסור לכל ישראל בהנאה אחר הפסח לחכמים דר"י דלעיל דהיינו ר"ש: מיד. אף דאי אפשר למתלי שמאחר הפסח הוא רק מקודם הפסח מ"מ מותר: של הקדש. דהיינו ג"כ אינו שלו ולא קעבר עליה בפסח בב"י לכן מותר אחר הפסח ע"י פדיון מן ההקדש ות"ק ס"ל דבדבר שחייב באחריותו הוה גורם לממון וכדידיה דמי:

פרק ב א חמץ של כותים גרסינן והוא אותן הבאין מכותה בשמרון בגלות סנחריב ונתגיירו מאימת האריות שבאו בהן הקב"ה כמבואר בקראי דמלכים וחשודין המה בקביעות ימי הפסח דלפעמים מקדימים מחמת קביעות החודש כדי שיהא עצרת אחר השבת כדכתיב ממחרת השבת ולכן חיישינן שמא החמיצו בשאור ביום אחרון של פסח דלהם כבר כלה הפסח ואינם נזהרין בחמץ: שלש שבתות. שלשה שבועות דאז כבר כלה טעם השאור ואחר הפסח הוא בכ"ע: ושל נחתומים. שאופין הרבה למכור: בכרכין. שאופין האפיות תכופין בג' תנורים סגי שכבר כלה מן השאור שבפסח: בעל הבית גדול. גרסינן שבני ביתו מרובים: משיא את בנו. ואופה אפיות תכופות: אף ביום אחד מותר. דעיקר טעמא בכפרים הוא משום דאינו אופה תכופין א"כ כי אפה תכופין דינו דמותר בג' תנורים ככרכים ות"ק פליג בהא וס"ל טעמא דכרכים שהאפיות מרובות לכן מותר בג' תנורים אבל בכפרים דבעינן ג' ימים דוקא וס"ל לת"ק דבכרכים מותר אחר ג' תנורים מיד: אסור. עד ג' ימים הג' תנורים צריך שיהיה בג' ימים דוקא: ס"ג שמשחרית בודה לו שאור כל אותו היום. וטעמא קא יהיב דכיון שמשחרים מפרים שאור מיוחד לכל העיסות ואינו לוקח מעיסה לחברתה א"כ שאור החמץ בשניה כמו בראשונה וכן בשלישית מה יוסיף היתר בג' תנורין אבל ג' ימים בג' תנורין דכרכין שלוקחין שאור מעיסה לחברתה אז בטל טעם השאור בתנור רביעי שהתנורין גדולים ובכפרים הותר מחמת שאופין הרבה אפיות בג' ימים אבל בג' תנורים לא סגי. ונוסחת הגר"א שמשיירים הכונה שנשאר פת בתנור ולכן אסור לאפות בו ואם בודק ורואה שלא נשתייר מותר:בד"א. דחמץ כותים אסור אחר הפסח דחיישינן שמא מפסח בא: שלא עשו כלל. פסחיהן ואיתרו אחר הפסח זמן ארוך א"כ חשודין על החמץ: שהקדימו. דסברי דחודש ניסן התחיל מיום א' קודם שנהלקו עם ישראל בעבור החודש וכדמשמע בר"ה בפ"ב שקלקלו הכותים להטעות את ישראל ואל זמנם יום אחד קודם וחשודין לאכול חמץ ביום באחרון של פסח: אחר ישראל. א"כ כלה זמן ישראל קודם ואחר זמן הפסח שלהם אשר מוכרים החמץ מסתמא מאחר הפסח הוא דמפסח א"א שהרי כלה זמנם א"כ. עי' בפי' הרא"ש בערלה פ"א בירושלמי ומ"ש עיקר: **ב** מותרת. דכותים מחזיקי מצות מצה כישראל ואין בה חשש חימוץ: ידי חובתו. בלילה הראשונה שאדם מחויב לאכול מצה כדכתיב בערב תאכלו מצות ובעינן שימור לשם מצה כדכתיב ושמרתם את המצות ואמרי' דכותים מזהרין בשמירתה ויוצאין י"ח אף בלילה הראשונה. אוסר. אף בשאר ימות הפסח: שאין בקיאין. וחיישינן שמא נתחמץ: שהחזיקו. ואע"ג דלא כתיבי באורייתא מ"מ כיון דאחזוקי להשתמר בהם סמכינן עלייהו וכ"ש מצה דכתיבא ואחזוקי (חולין דף ד'): **ג** עבירה. שאין מבערין חמץ בפסח מפני הפסדה: שמחליפין. בשל נכרים דלא שביק היתרא ואכיל איסורא ומותר לישראל כשר ליקח מהמצן דודאי שאור של נכרים היא ואף מיד דלא שהה כדי לאפות אחר הפסח: מלוי. סחורה כגון פת ויין: אסור בהנאה. דתלינן במי שהמלוי שלו וכן בסיפא וכן בחנות בסיפא מה"ש הוא וי"ג איפכא דתלינן הכל בפועלין ובגמרא גרסינן הנות ומלאי הכל בחד גבא וכן הגיה הגר"א: **ה** מכור לך. קודם הפסח: אחר הפסח מותר. דנעשה חמצו של נכרי ולהיפך בסיפא נעשה חמצו של ישראל ואסור אבל בלא תנאי

רק משכון בעלמא ישראל מנכרי א"ע ואם אינו חייב באחריותו מותר לאחר הפסח דישראל מנכרי לא קנה משכון ונכרי מישראל אסור לאחר הפסח דשל ישראל הוא דהנכרי לא קנה ואף שאחר הפסח נעשה של הנכרי מ"מ מכאן ולהבא נעשה זה של נכרי א"כ בפסח של ישראל הוא: **ו** לבערו. להוציאו מן הבית כיון דלא קבל אחריות הוה של נכרי ושלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של נכרי: הפקידו אצלו. ובאחריות הישראל הוא: חייב לבער. שהרי כשלו הוא ויבלם לנכרי דמיו: לו בית. בפ"ע שהפקדון הוה כמונח בבית הנכרי וכשמקבל אחריות על חמץ של נכרי בביתו של נכרי אינו עובר: ונותנו. או נותנו: גמורה. שלא ע"מ להחזיר דאז הוה כשל ישראל ויש מפרשים כלי שום תנאי עי' סימן תמ"ח: **ז** שמא יצטרך. ומכוונו שיקנה ממנו אחר הפסח אף דהוי' הערמה שרינן דמדאורייתא בבטול בעלמא סגי עי' שו"ע סימן תמ"ח ס"ה דיש גורסין בענין אחר ודינא דהכא מבואר שם ס"ד: **ח** חמץ. ולא הוה כנהנה מחמץ דעיקר הנאתו מן החמור הוא ואין הלכה כן בירושלמי מבואר דאסור ובשו"ע סימן ת"ג מביא תוס' זו להתיר בחמור וע"ש בב"י: **ט** מגבאי גרסינן בעירובין: מותר מיד. שב:נה ממנו ונתנו לנכרי והוה הנאה וקא שרי ר"ג ואחר הפסח הי' ולא חייש דלמא החמץ שעבר עליו הפסח הוא: ואין מעבירין. להניחו על הדרך בלי להגביהו אלא מחויב להגביה: עוברי דרכים. מדלא נוה לאכלו ש"מ דתלה זה בככר של נכרי דרוב הולכי דרכים נכרים נינהו וקא אסר לאכול משום פתו של נכרי: לשעמו. בעירובין מבואר דר' אלעי היה עמו: כלום. שלא שתינו. ואסור להורות דין והיתר נדרים דין הוא: לסולמי של צור. ג' מילין היה: והדרך. אף ברכוב מפיג בג' מילין דאילו במהלך ברגליו דרך מיל מפיג ולא בעי ג' מילין: ויושבין. דסבר ר"ג אין מתירין בהרטה לתוד שמא מתהרט על נדרו אלא צריך למצוא פתח לנדרו וצריך ישוב הדעת טפי ולכן צריך ישיבה אבל למ"ד פותחין בחרטה לא בעי ישיבה (עירובין ס"ד ב' ובתוס' שם נדרים ע"ז ב'): **י** אף הקרמית. זולת ה' המינים המבואר במשנה פ"ב דאדם יוצא בהן י"ח מצה אף קרמית הוא מין דגן קצת עגול כמו דוחן ושחור וי"מ מין גריסין הנמצא בציפון: בגבולין. ע"י פדיון א"כ הוא בכלל בכל מושבותיכם תאכלו מצות דהוה מצה הנאכלת בכל מושבות יצא בכורים שאינם נאכלין בכל מושבות וכיון דאינם נאכלין בכל מושבות א"י ידי מצה (לו): **יא** יוצאין י"ח מצה ברקיק השרוי. בתבשיל לאחר אפייתו אע"פ שנתמסמס כל זמן שלא נמוח לגמרי לחם הוא וכן במבושל: ואין יוצאין במבושל. אף דאפייה בתנור כיון דהדר בשלו ביטלו מתורת לחם: בסופגנין. עיסה העשויה כספוג: בחמה. דלאו לחם הוא: בחמה בפסח. דקודם שיאפה תחמיץ העסה: **יב** בסריקין. במצה העשויה בדפוס בין מצויירין. ולא חיישי' שמא נתחמצה בשהיית עשיית הציור: ואין עושין. לכתחלה אבל בדיעבד יוצאין: שוהה עליהן. בציורן: אסורין. שאין להם אותו דפוס לעשותן מהר וגזרו הא אטו הא: ונוסחת הגר"א נחתומים שעושין בעשייתן שמקפידים על נוי שעשוים למכור ובא לידי חימוץ: סריקין. מצות מצויירות כמין רקיקים דקין דמתוך שהן דקין אינו ממהר להחמיץ אבל אין עושין הציורין בגלוסקאות דמתוך שהם עבים קייבינן שימהרו להחמיץ. **יג** בחלוט. מין עיסה חשובה הוא דלא הוה לחם עוני וקרא כתיב לחם עוני לשון עניות: מעיסה. קמח שנותנים למים רותחים: דובשנין. מטוגנין בדבש: והאיסקריטין. עשוין כצפיחית דמתרגמינן איסקריטין (שמות יו) שלשין עיסתן רכה מאוד: מתובלת. שנתבלה אחר האפיה עיין רמב"ם פ"ו מתו"מ ב"ה וע"ש פ"ה ה"ג ובפ"ב מהלכות מע"ק ה"ו ועיין תוס' פסחים קטו ד"ה אתי: כזית מצה. דצריך לצאת י"ח זהו במצה אחרת ולא בהנך דלאו לחם עוני הוא: באחרונה. שעם הפסח נאכלת כדכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו והפסח נאכל על השובע כמבואר בסוף מכילתין אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן שיאחר טעם פסח בפיו: באלפס. מין קדרה שנשרה המצה בקערה או בקדירה ולא נימוח עדיין דאז יוצאין י"ח מצה (מנחות סג ב'): בחררה. עגות רצין

ישנה ובלבד שעשאה מתחלה לשם פסח: יד רבי יהודה בן בתירא אומר (צ) יוצאין (א) בחזרת ובחרדל: (לז) [ר' ישמעאל בר' יוחנן בן ברוקא] אומר כל שיש (לח)לו שרף ב) אין יוצאין בו (לט) [ר' יהודה אומר כל שמכסיף יוצאים] (ק) בהם בין לחים בין [ג] יבשים ואין יוצאין בהן (מ) [יבשין] ר"מ אומר אף יוצאין בהן יבשין (מא) ג) [ר' צדוק אומר אף] יוצאין בהן (מב)[כבושין]: טו החזרת (ר) והמצה והפסח לילי יו"ט (מג) [הראשון חובה ושאר ימים] רשות ר"ש אומר לאנשים חובה לנשים רשות (ש) הלל הזקן היה (מד) [כרכן] שלשתן זה בזה ואוכלן מאימתי אוכלן משתחשך לא אכלן משתחשך (ת) אוכלן כל הלילה לא אכלן כל הלילה (א) לא יאכלם מעתה (ב) החזרת והמצה והפסח אין מעכבין זה את זה:

פרק ג א (ג) בצק שבסדקי עריבה (א) [עשאו לחיזוק אין חוצץ ואם לאו הרי זה חוצץ] אם יש כזית במקום אחד בין כך ובין כך (ב) [א] [חייב לבער] (ב) היה בחצי זית מכאן וכחצי זית מכאן וכמין חוט באמצע אם נטלין שלשתן כאחד הרי זה צריך לבערם ואם לאו א"צ לבער: ב עריבת העבדנין שנתן (ג) [לתוכן קמח ג' ימים קודם הפסח הרי זה צריך לבער אחרים אומרים כיון שנתן לתוכה עורות א"צ לבער] (ג) הקלור (*ד) והאספלנית והרטייה שנתן לתוכה קמח אין צריך לבער [מלוגמא (ג*) שנסרחה א"צ לבער] (ד) (ד) [חמסית] שנתן לתוכה קמח ה"ז אסור (ה) חלות (*ה) בצק שעפשו או שיבשו הרי אלו אסורים: ג (ה) [חמרן] שירד לתוך הבור ( ) הרי (ו) [הוא] כמבוער ר' יוסי בר' יהודה אומר (*ו) ( ) קמח [קלי] שירד לתוכה דלף אין בו משום חמץ: ד (ח) השורה חטים ושעורים במים והחמיצו הרי אלו אסורות רבי יוסי אומר השורה שעורין במים ונתבקעו הרי אלו אסורות ובחומץ בין כך ובין כך מותר מפני שהחומץ צומתן: ה (ט) אין לשין את המצה ברותחין מפני שהן הולטין ולא בפושרים מפני שמחמיצין אבל לשין (ז) [אותן] בצונן ( ) אין לשין את המצה (*י) בשאר משקין ואם לש (ח) [אופה מיד ור"מ אוסר] אבל מקטפין אותה בכולן: ו (כ) מי תשמישו של נחתום שופכין אותן במקום האשבורן ואין שופכין אותן בטפם (ט) (קטפרוס) מפני שמתכנסות ובאות לידי חמוץ: ז (ל) האשה שכינסה מי תשמישו של נחתום ללוש בהן [למוצאי יו"ט] הרי אלו אסורין יתר על כן היו נשים נוהגות שלא היו לשין במוצאי יו"ט בחמין שהוחמו ביו"ט (מ) אמר לו ר"א לר' יהושע היאך אתה אומר שמפרישין חלה בטומאה ביו"ט ד) והכתוב אומר (שמות יב) שאור לא ימצא בבתיכם אמר לו ר' יהושע (י) [הרי (נ) הוא אומר אך אשר יאכל לכל נפש] אמר ליה ר"א עדיין הדבר שקול מי מכריעו א"ר יהושע אני אכריע כשאני עושה בידי נמצאתי עובר על לא תעשה והרי הוא בידי כשאני מניחה כמו שהיא נמצאתי עובר על ל"ת ואינו בידי: ח וחכמים (ס) אומרים ג' נשים (יא) [עסוקות בבצק] אחת לשה ואחת (יב) [מקטפת אחת] אופה לשה היא מקטפת (יג) [ואחרת] לשה תחתיה (יד) מקטפת היא אופה (טו) [ואחרת] מקטפת תחתיה (טז) [הואיל ושלשתן עוסקות בה וכולן הוזרין חלילה] אינו בא לידי חמוץ כמה הוא שיעור העיסה רבי ישמעאל ב"ר יוחנן בן ברוקא אומר בחיטין עד שלשת קבין ובשעורין עד ארבעת קבין וכל זמן שהאשה עסוקה בו אינו בא לידי חמוץ (ע) רבי נתן אומר משום ר"א חלוף הדברים: ט (פ) ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת (יז) [ואופה] לו מצה מערב שבת (צ) תרומה טהורה וטמאה מבערין אותן מלפני השבת דברי רבי מאיר וחכמים אומרים (יח) בזמנן תרומה טהורה וטמאה מבערין בשבת (ק) אמר רבי אלעזר בר' צדוק תרומה מלפני השבת שאוכליה מועטין וחולין בשבת שאוכליהן מרובין אמר רבי אלעזר בר' צדוק פעם אחת (יט) [היינו יושבין לפני רבן גמליאל בבית המדרש בלוד ובא זונין הממונה ואמר] הגיע עת לבער החמץ (כ) [הלכתי] אני ואבא לבית רבן גמליאל וביערנו את החמץ: י (ר) איזה הוא (כא) [צופה] הרואה ואינו מפסיק מכאן אתה אומר ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת ארוסין בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בתוך הבית אם יש לו שהות כדי ה) שיחזור (כב) חוזר ואם לאו אינו חוזר (כג). ר' שמעון בן אלעזר אומר (ש) כל סעודה שאינה (כד) [לשום] מצוה אין חבר רשאי לאכול הימנה. אם (כה) [עובר את הצופים] שורפו במקומו ואם לאו חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה הוי לא אמרו לחזור אלא להקל עליו (ת) עד כמה הן ו) חוזרין בן בתירה אומר עד כשני ביצים ולא מצינו לו חבר (א) רצה לשורפו לפני בירה מעצי עצמו או על גגו מעצי המערכה אין שומעין לו: יא מקום שנהגו

הגהות הגר"א (לז) ר' יהודה: (לח) בו: (לט) ר"י בן ברוקה אומר כל שפניו מכסיפין אחרים אומרים כל ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין: (מ) כמושים: (מא) משום ר' אליעזר בר"י אמרו: (מב) כמושין: (מג) ראשון חובה והשאר: (מד) כורכן: (א) במקום העשוי לחזק אינו חוצץ ואינו עובר ובמקום שאינו עשוי לחזק חוצץ ועובר: (ב) חוצץ ועובר: (ג) לתוכה קמח תוך ג' ימים חייב לבער קודם ג' ימים אינו חייב לבער מלוגמא שנסרחה א"צ לבער: (ד) חרוסת: (ה) חמוץ: (ו) זה: (ז) אותה: (ח) ר"ג אומר תשרף מיד וחכמים אומרים תאפה: (ט) מדרון: (י) לדברינו הרי הוא עובר משום לא תעשה כל מלאכה: (יא) עוסקות בבצק כאחת: (יב) עורכת ואחת: (יג) והברתה: (יד) והיא: (טו) והברתה: (טז) והשלישית לשה אופה היא לשה והברתה אופה תחתיה והשלישית מקטפת והוזרות חלילה כל זמן שעוסקות בבצק: (יז) ואופין: (יח) חולין: (יט) שבת אבא ביבנה וחל י"ד להיות בשבת ובא זונין ממונה של ר"ג ואמר: (כ) והלכתי: (כא) צופים: (כב) לביתו: (כג) ומבטלו בלבו: (כד) של: (כה) עבר צופים:

אור הגנוז

[ג] כמושין: **פרק ג** [א] הרי זה חוצץ:

נוסחאות כ"י

א) בחזרת הגל ובחוורוור: ב) יוצאים בו יוצאים בהם בין לחים כו': ג) רבי אלעזר ברבי צדוק: ד) כתוב אחד אומר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם אמר ליה ר"י כתוב אחר אומר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם אמר ליה ר"א כו': ה) שילך ויחזור: ו) שורפין:

חסדי דוד

יוצאין בסופגנין וכ"ה בגמ' דהנהו פליגי בזה. ומ"ש יוצאין בחררה הנה מרן בסי' תס"א כתב בשם הא"ח שראוי למחות מלעשות חררה ברמץ ובכל מצה קאמר משום חשש חימוץ ואפשר משום שאנו אין בקיאים מלעשות ומ"מ תומרה בעלמא היא:

פרק ג בצק שבסדקי העריבה כו' אין חוצץ ואין חייב לבער ואם לאו הרי זה חוצץ וחייב לבער אם יש כזית. פי' חוצץ וחייב לבער כצ"ל. וכ"ה בגמ' דף מ"ה בברייתא תניא דהיינו המירתא והכי קי"ל והכי פסק הרמב"ם בפ"ב: חמץ שירד לתוך הבור וכו' כצ"ל. והא דלא פסק מתוס' זו בעיא דרבא ככר בבור מהו שיהא צריך סולם להעלותו בדף י'. י"ל דאיכא למדחי דהך תוס' מיירי בבור שיש בו מים דהתם הרי הוא כמבוער לפי שהחמץ נמחה במים. ותו דליכא למיחש שמא אדכתיא אתי למיכליה דבבור מלא מים לא נחית אינש. והאבעיא שם בגמ' הוא בבור דלית בי' מים: מי תשמישו וכו' שופכין אותם במקום קטפרס ואין שופכין אותן במקום האשבורן מפני כו' כצ"ל. וקטפרס הוא מדרון הנזכר בברייתא דף מ"ה: ארבעה עשר שחל להיות בשבת כו' ואופה לו כו'. פשט הדברים דמבערים את הכל בלי שום שיור מלפני השבת. וכ"ת אטו יתענה בשבת לכן אמר ואופה לו מצה עשירה לאכול בשבת ורש"י והר"ן ושאר מפרשים לא פירשו כן ע"ש ובדברי חכמים צ"ל חולין ותרומה טהורה בזמנן משום דיוכל לאכלם בשבת אם יזמין אנשים הרבה ותרומה טמאה מלפני השבת כי אסור לשרפן בשבת והאב"ל פליג וסובר דגם תרומה טהורה מע"ש שמא לא ימצא אוכלין אבל בחולין סובר

מצפה שמואל

(צ) לט. וירושלמי שם הל"ה: (ק) לט: ועי' ירושלמי סוכה פ"ב הל"ז וקדושין פ"א הל"ז: (ש) קטו. וירושלמי חלה פ"א ה: (ת) קכ: (א) עי' תוס' סוכה כז ד"ה תזר: (ב) מכילתא פ' בא: (א) מה. ועי' ירושלמי פ"ה הל"ד: (ב) מד: (ג) עי' ירושלמי פ"ב הל"ו ועי' תוס' טו.: (*ג) מיי' פ"ד מהלכות חו"מ הל"ג ובשו"ע סי' תמ"ב סעיף א' ועי' פר"ח שם ס"ק א: (ג*) עי' מיי' שם הל"ח ובמ"מ ובשו"ע שם: (ד) עי' בערוך ערך המס בשם השאילתות זנגביל ועי' בנדה נח: ובעוקצין: (ה) עי' מה: כח: וברא"ש שם: (*ה) עי' בהשגות רפ"א ופר"ח סימן המב ס"ק ט': (ו) י: ובבטלו מיירי: (*ו) עי' פר"ח סימן תס"א ס"ק ב: (ז) לט: (ח) מ. ירושלמי פ"ב הל"ז: (ט) מב. וירושלמי שם וע"ש הל"ח: (י) עי' לו. ופ"ב הל"ד והל"ז: (*י) עי' שו"ע סימן תסב סעיף ד: (כ) מב. וירושלמי שם: (ל) שם: (מ) מח: וירושלמי פ"ג הל"ג ובעירובין פ"י הל"ד: (נ) עי' מח. ובהגהות הגאון רי"ב: (ס) (מח:) וירושלמי פ"ג הל"ד: (ע) (מה:): (פ) מט.: (צ) עיי' פ"א הל"ח ותרומות פ"ח ועי' פ"י הל"ו: (ק) (מט:): (ר) שם וירושלי' פ"ג הל"ח: (ש) (שם): (ת) (נח.): (א) סד:

מנחת בכורים

חררה: ישנה. שנאפה מכבר: לשם פסח. וכב"ש היא אבל לב"ה יוצאין אף שנעשה מכבר א"נ שלא נעשה לשם פסח הזקה שלא נשתמר כראוי ואין יוצאין (ירושלמי פ"ב וסוכה פ"א): יד יוצאין. מצות מרור: בחזרת. אף בחזרת יולין והזרה גלין אף דאיכא להם שם לווי מ"מ יוצאין וכן הוא בגמ' (לט): שרף. שסוחטין אותו במקום ההוכו יוצא ממנו שרף לבן: יוצאין בו גרסינן דכל שיש שרף הוא בכלל מרורים דקרא ולא זולת וכן הוא בהגהת הגר"א דזה הסימן למרור: שמכסיף. שאינו ירוק מאוד כברתי אלא בקצת השתנות: ובנוסחת הגר"א אחרים אומרים וכן הוא בגמרא דס"ל דמרור הוא שם כולל לכל ירק ולא למינים אחרים: יוצאין בהם. במרור: בין כמושין. ואין יוצאין בהם יבשים גרסינן דהכמים ס"ל דאף בקצת שהוא עב אין יוצאין יבשין: בין יבשין בקצת של ן. אבל בעלין להין אין יבשין לא: יוצאין בהן כמושין גרסינן בדברי ר' צדוק דמשמע לת"ק דאמר דאין יוצאין בהן כמושין ופליג עליה וכן הוא בגמ' אין יוצאין בהן כמושין ר"א בר"צ אומר אף יוצאין בהן כמושין ר"מ והכמים דלעיל לא פליגי על ר"א בר"צ דר"מ והכמים מודו דיוצאין בין כמושין. ועיין מג"א סימן תע"ג: טו הובה במצה. דכתיב בערב תאכלו מצות וקבעו הובה אבל בשאר הימים רשות דכתיב בחד קרא ששת ימים תאכלו מצות והפקיה לבעיי מכלל השבת ימים לומר לך מה זה רשות ובעיי בכלל היה דכתיב שבעת ימים תאכלו מצות ויצא מן הכלל לידון שהוא רשות לא ללמד ע"ע יצא לא ללמד על הכלל כולו יצא מה ז' רשות אף כל רשות חוץ מלילה הראשון: דכתיב בערב תאכלו מצות וחזרת היינו מרור דינו כמצה דכתיב בפסח על מצות ומרורים יאכלוהו ומצות המרור עם המצה והפסח הוא: רשות. אמצה ומרור קאי אבל אפסח לא שייך רשות דאסור לעשות פסח ביום אחר חוץ מליל ראשון: לנשים רשות. אפסח קאי דכתיב בפסח איש לפי אכלו ודרשינן איש ולא אשה רק דנטפלות לאנשים ועושות פסחיהן כאחד עם אנשים דכתיב במכסת נפשות ומרבינן נשים לטפילה לאוד ובמצה מודה ר"ש דנשים חייבות דכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כל שישנו בבל תאכל חמץ דנשים מוזהרות על ל"ת דחמץ ישנו בקום אכול מצה: משתחשך. אף לר"י דס"ל בברכות דמפלג המנחה הוה זמן ערבית מודה במצה ובאיך: כל הלילה. דכתיב ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לה' ודרשינן מבחפזון עד שעת חפזון והיינו עד הבוקר שאז יצאו ממצרים דכתיב לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר: לא יאכלם מעתה. פסח לא יאכל עוד והמצה והמרור רשות ולא מהני תשלומין למצוה זו: שלשתן. פסח מצה ומרור דכתיב בקרא על מצות ומרורים יאכלוהו והיינו כאחד: אינם מעכבין. דהיכא דליכא פסח חייב במצה ומרור דכתיב בערב תאכלו מצות וה"ה מרור. ומיירי בזמן דחייב בפסח רק שהוא טמא ושהיה בדרך רחוקה דחייב במצה ומרור. וכן ערל ובן נכר ממעטיה קרא דכתיב כל ערל לא יאכל בו וכל בן נכר לא יאכל בו בו אינו אוכל אבל אוכל במצה ומרור אבל בזמן דליכא פסח כגון האידנא מרור דרבנן דאתקש לפסח בזמן דליכא פסח ליכא מרור ורק במצה חייב דכתיב בערב תאכלו (פסחים דף ק"כ):

פרק ג א שבסדקי העריבה. לחזק בדקי העריבה היינו בדופני עריבה שלא ישפך העיסה משם: אינו חוצץ. ואינו עובר גרסינן אינו חוצץ אם נטמאת ובא להטבילה דבטל לגבי העריבה ואינו עובר בפסח שהייתו כיון דבטל לגבי עריבה: ואם לאו. שאינו עשוי לחזק כגון שפה העליונה שאינו מחזק כלל: ובין כך. אף שעשוי לחזק חייב לבער והיינו בדופני עריבה אבל בשולי עריבה אף כזית אינו חייב לבער דשם בטל לגמרי: בהלי זית. בדפנות: חייב לבער. דהוט של בצק מחברן. והוה כזית במקום אחד (מ"ה) ודוקא בעריבה בעינן חוט אבל בבית אף בלא חוט הוה חבור דזמנין דמתכנשין בהדדי עי' תשו' א"ל סי' פ"ג ועי' מג"א סימן תמ"ב ס"ק יז ובט"ז שם סק"ה: ב עבדנין. שמעבדין לתוכן עורות: ה"ג ג' ימים קודם הפסח אין צריך לבער תוך ג' ימים צריך לבער יש אומרים וכו' וס"ל לת"ק דקודם ג' ימים כבר נתקלקל ולאו שם חמץ עליו בפסח ולכן א"צ לבער אף שלא נתן לתוכן עורות: תוך ג' ימים. אף שנתן לתוכן עורות חייב לבער: כיון שנתן. אפי' נתן הקמח תוך ג' ימים אפילו שעה אחת א"צ לבער דמתקלקל: הקילור. שעושין לעין: והאספלנית. מין תחבושת: שנסרחה. ונפסלה מאכילת כלב קודם זמנו ה"נ שנסרחה ואח"כ נתחמצה אבל נתחמצה ואח"כ נסרחה חייב לבער ירושלמי פ"ב ה"י): חמסית. הוא מין ירק חד כמו חרדל ונותנים בו קמח להקהות טעמו דקמח מקהה הטעם: שעפשו. בפסח. א"נ קודם פסח ולא נפסלה מלאכול לכלב: ג חמרן. הוא מין חמץ ואולי הוא מי תשמישו של התום שנחתום מדית בהן ידיו כשטח העיסה ונשפכין במקום מדרון ואמר כאן דאם נשפכין לתוך הבור אין חייב לבער ולגירסת הגר"א א"ש דגרס חמץ ומיירי בביטל וס"ל דככר בבור א"צ סולם להעלותו ובש"ס י' ע"ב מספקא לן בהכי וקי"ל לקולא (עפר"ח סי' תל"ח ס"ק ב'): דלף. מן הגג דמטף טיפין טיפין תכופים יחד דאינו מניחו להחמיץ וקאי ליד: ד והחמיצו. אבל נתבקעו אינם סימן חמוץ: נתבקעו. מחמת שרייתן ממהרות להחמיץ היכא מ"ד דלאו דוקא נתבקעו אלא כל שמניהן ע"פ הבית יין ונתבקעו מחמת ריח היין הוו חמץ: בין כך. אף נתבקעו: צומתן. מחזקן ואינו מניחן להחמיץ כאן נראה הילוק ביז חיטים לשעורים ואין כן הלכה: ה הולטין. לא הוה לחם עוני א"נ דכתיב ושמרתם את המצות מצה שצריכה שימור יצתה זו שא"צ שימור דאינו בא לידי חימוץ אינו יוצא ידי חובת מצה (ירושלמי פ"ב הל' ז'): אופה מיד. דממהר להחמיץ יותר ממים: ור"מ אוסר. אף מיד דלאי אפשר ליזהר שלא תחמיץ מיד: מקטפין. טחין פני המצה קודם אפיה בכל המשקין ע"ש תס"ז ס"ט ובפר"ח שם ובביאור הגר"א: ו מי תשמישו של נחתום. שטובל בהן ידיו מן העיסה הנדבקת בידיו: ה"ג שופכין אותם במקום הקטפרס (מקום משופע) ואין שופכין אותם במקום האשבורן: האשבורן. הוא לשון שבירה שהקרקע נשברת ויש בקעים והמים נאספים שם עיין רמב"ם פ"ו ומה שהשיג עליו מתוספתא זו ועיין ירושלמי פ"ב הל' ז' ובש"ס דילן (מ"ב) וברש"י שם ולדינא עיין בשו"ע סימן תמ"ט ס"ד: לידי חימוץ. מחמת השריית ידים שבתוכן: ז של נחתום. ביו"ט: אסורין. שמחמיצין שנתחמצו קודם מוצאי יו"ט בשהייתן: בחמין. שהוחמו ביו"ט כיון דפעם אחת נתחממו ממהרין להחמיץ והוה כמופשרין ואין לשין אלא בצונן א"נ אטלר יו"ט קאי ומשום סכנה: אמר לו ר"א לר"י. דס"ל במשנה דעיסה שנטמאת דאי אפשר להפריש החלה ולאפותה ביו"ט דאינו ראוי לאכילה וגם אין להאכילה לכלבים או לשורפה קודם שתחמיץ דאין שורפין קדשים בי"ט לכן ס"ל דמפרישין ומניחה כמות שהיא עד הערב אף שתחמיץ לא איכפת לן ואמר לו ר"א הרי הוא אומר שאור לא ימצא א"כ עובר בב"י אלא לא יקרא לה שם חלה עד שתאפה דמותר לאפות אף חלק דחלה דיכול לומר על כל א' אין זו חלה ואופה בהערמה: אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה. וא"כ כאן שאופה כל העיסה ומקצת ממנה לא יאכל עושה מלאכה שלא לצורך אוכל נפש: שקול. דברי שניהם דלר"א עובר בלא יעשה כל מלאכה ולר"י עובר בב"י א"כ איך נכריע: כשאני עושה בידי. לאפות העיסה כדס"ל לר"א: על ל"ת. כל מלאכה לא יעשה: בידי. בקום ועשה: כמות שהיא. שמפרישה בעיסתה ומניחה למוצאי יו"ט אף שתחמיץ עובר על ל"ת דב"י בשב ואל תעשה ולדבריו דר"א קאמר אבל הוא ס"ל במשנה דאין זה חמץ שמוזהר עליו בב"י דשלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים: ח והכ"א. במשנה פ"ג מבואר דר"ג ס"ל דשלש נשים עוסקות כאחת בבצק ואופות זא"ז אע"פ שהאחרונה ממתנת באפייתה עד שגמרו השנים אפייתן אינו בא לידי חמוץ בעת זו והכמים פליגי עליו במשנה דעוסקות במלאכתן זא"ז כמבואר כאן ומפרש בתוס' דברי חכמים כיצד סדר עשייתן: אחת לשה. האחרונה לשה כשהשניה מקטפת והראשונה שהתחילה ללוש מקודם אופה ומתחילות בעיסתן בעשיה א' מאוחרת לחברתה כדי שתהיה עוסקת בעיסתן קודם אפיה ואינו מחמיץ: לשה. בראשונה. והאחרות אינן עושין כלום: מקטפת. שהיתה מקטפת בשעת לישת השניה: היא אופה. עתה אופה בשעה שהשניה מקטפת: ואחרת. השניה מקטפת בשעה שאופה הראשונה ואז מתחלת השלישית ללוש ואחר שגמרה הראשונה האפיה מתחלת השניה לאפות והשלישית מקטפת והראשונה לשה וכן חוזרות חלילה ונמצא שכולן עוסקין בבצק ואינו בא לידי חמוץ והשלישית לשה חסר כאן בתוס' וכנוסחת הגר"א כן הוא בגמ': כמה הוא שיעור העיסה. של מצה ללוש ביחד דעיסה גדולה בא לידי חמוץ מתוך שאינו יכול לעסוק יפה בב"א בכל העיסה: בשעורין. שכחושין אינו ממהר להחמיץ ושרי בד' קבין: וכל זמן. כלומר בעיסה כזו מהני התעסקות של האשה: חלוף הדברים. בחיטין ד' קבין בשעורין ג' קבין בגמרא מוקמינן לה ברעות אבל בסוגיות ירושלמי פ"ג הל' ג' ע"ש לת"ק בחיטין ב' קבין בשעורין ג' קבין ולר"נ חלוף הדברים. עיין (לו) ופי' הרמב"ן במלחמות: ט הכל. כל מה שעתיד לבער בשבת יבער עתה אף חולין רק ישייר מה שצריך לשבת מע"ש. על מוצאי שבת דא"א לאפותה במ"ש בכדי שלא ישנו התינוקות. וכדתניא פ' ע"פ חוטפין מצה בלילי פסחים כדי שלא יישנו (עי' בסי' תנ"ח): תרומה טהורה וטמאה. אף תרומה טהורה שאפשר שימצא לה אוכלין מ"מ שורפין בע"ש ולא משהינן ליה עד שבת וה"ה חולין כתרומה לדידיה: והכ"א בזמנם. מבואר במשנה והיינו תרומה טהורה בשבת מבערין ולא לפני שבת אבל תרומה טמאה מע"ש דא"א לאוכלה וה"ג תרומה טהורה בזמנה ותרומה טמאה מבערין בע"ש: שאוכליה מועטין. רק כהנים קא אכלי לה ושמא לא יאכלוה ויצטרכו לשורפה ובשבת אי אפשר: ובערנו את החמץ. ובשבת היה וכנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא וביעורו היינו אכילתו שאכלוהו (עי' בר"ן ספ"ק דמכילתין) ועיין במרדכי ספ"ק ולפמ"ש הגי' אין כאן שיבוש: י איזהו צופה. דמבואר במשנה פ"ג דמי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קודש אם עבר צופים שורפו במקומו ואם לאו שורפו לפני הבירה מעצי המערכה ומפרש כאן דצופה היינו שיכול לראותו מכל צד ואין דבר מפסיק אבל עבר מירושלים כ"כ שאינו יכול לראותו שורפו במקומו (דף מ"ט ובתוס' ד"ה אם): מכאן אתה אומר. מהא דר"ג שהלך מבית המדרש לבער החמץ אף שעוסק במצוה היה מ"מ לא סמכינן אביטול א"כ ה"ה בהולך לשחוט ולמול את בנו כיון שיכול לחזור ולעשות המצוה אח"כ לא סמכינן על הביטול לחוד: חוזר. לבער: אינו חוזר. ומבער אלא מבטל בלבו: שאינה לשום מצוה. כגון בת כהן לישראל ע"ה: חבר. ת"ח: הימנה. דהיא סעודת הרשות וסעודת אירוסין דקאמינא דהיה מצוה היינו בת כהן לכהן או בת ישראל ת"ח לת"ח: אם עבר את הצופים. חזר לעניינו לדבר בענין קודש שיצא חוץ לירושלים דנפסל דממקום שצופה הוא חוזר לירושלים: הבירה. בית המקדש: אלא להקל. שאין צריך עצים שוב דשורפין על עצי המערכה וקולא הוא לדידיה: אין שומעין לו. דעל הבירה מעצי עצמו לפעמים יותר מן העצים ויטול לביתו ויתחדוהו שנוטל מן עצי המערכה ולא יניחנו להנות בהן רק לשריפה קאי דכן היתה תנאי ב"ד ואיכא מ"ד דאף שמביא עצים שאינם ראויין למערכה דליכא חשדא מ"מ שלא לביים את מי שאין לו תקנו דלא לשרוף בעצי עצמו לעולם ועל גגו מעצי המערכה לא דלמא יותיר ויהנה מהם בביתו (פ"ב א'): יא מקום שנהגו. איידי

דתנא

(ב) להחזיר את הקדושין מחזירין מקום שנהגו שלא (כו) [להחזיר] אין מחזירין (כז) מקום שנהגו (ג) לעשות מעמד ומושב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין אין מעמד ומושב פחות מז' פעמים (ד) מקום שנהגו (*ד) לשאול שלום אבלים בשבת שואלין מקום שנהגו שלא לשאול אין שואלין (ה) מקום (*ה) שנהגו להיות אבלים הולכין לאחר המטה הולכין מקום שנהגו שלא להלך אין הולכין (ו) מקום שנהגו להדליק [את] הנר (כח) [לילי יום] הכפורים מדליקין מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין רבי שמעון בן אלעזר אומר (ז) מדליקין בפונדקאות ובבית המים (ח) אלו שאמרו מדליקין ואלו שאמרו אין מדליקין (כט) [לא אמרו אלא מפני] הרגל עבירה: **יב** מקום שנהגו לעשות מלאכה (ט) במהובר לקרקע עד חצות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין: **יג** מאימתי (י) ארבעה עשר אסור במלאכה רבי אליעזר בן יעקב אומר מאור ארבעה עשר ר' יהודה אומר משתנץ החמה אמר רבי אליעזר בן יעקב (ל) היכן מצינו שמקצת היום אסור במלאכה ומקצתו מותר אמר לו [רבי יהודה] הוא (לא) יוכיח [על עצמו] שמקצתו (לב) [אסור בהמץ ומקצתו מותר]: **יד** והכמים (*י) אומרים אף מקום שאמרו אין עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות (לג) [עושין] (כ) ג' אומניות עושין החייטין והספרין והכובסין ההייטין שכן מצינו הדיוט תופר כדרכו במועד הספרין שכן נזיר ומצורע (ל) ומי שעלתה לו מכה בראשו מספרין במועד הכובסין שכן הבאין (לד) [מחוף הים וממדינת הים] מכבסין במועד ר' יוסי ברבי יהודה אומר אף הרצענין שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן וסנדליהן (לה) [במועד זבל שבאמצע] (מ) מסלקין אותו לצדדין שברפת ושבחצר (לו) [מוציאין אותו] לאשפה: **טו** (נ) ששה דברים עשו אנשי יריחו שלשה ברצון הכמים ושלשה שלא ברצון חכמים (לז) [ג] מרכיבין דקלים [בערבי פסחים] כל היום [כולו] וכורכין את שמע וקוצרין לפני העומר ברצון חכמים ואלו שלא ברצון חכמים (לח) [מתירין גמזיות של הקדש (ס) ואוכלין נשורין בשבת ונותנין פאה לירקות א"ר יהודה] אם ברצון חכמים (לט) [הן] עושין יהו כל אדם עושין כן (מ) [אלא שלשה מיחו בידן ושלשה] לא מיחו בידן (מא) [אלו] שלא מיחו בידן מרכיבין דקלים [בערבי פסחים] כל היום וכורכין את שמע וקוצרין וגודשין לפני העומר (מב) [ולא מיחו בידן אלו] שמיחו בידן [מתירין] גמזיות של הקדש (מג) ואוכלין נשורין בשבת ונותנין פאה לירק (מד): **טז** כיצד כורכין את שמע אומרים שמע ישראל ולא היו מפסיקין רבי יהודה אומר מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו וגו': **יז** (ע) כיצד נותנין פאה לירק (מה) [לא] היו נותנין אלא ללפת ולקפלוט מפני שלקיטתן (מו) [כאחד ר' יוסי] אומר אף לכרוב אמר רבי יוסי מעשה בבנו של נבו [היו] שנתן [אביו] פאה ללפת ובא (מז) ומצא עניים על פתח גינתו אמר להם בניי לא נחוש לדברי חכמים השליכו מה שבידכם והשליכו ונתן כפלים במעשר (פ) ולא (מח) [היתה] עינו צרה אלא שחש לדברי חכמים: **יח** כיצד (צ) אוכלין נשורין בשבת שהיו פותחין גנותיהן [ופרדסותיהן] לעניים [שהיו] בשני בצורת והיו עניי ישראל נכנסין ואוכלין נשורין (א)[מותרות] תמרים בשבת (ק) כיצד מתירין גמזיות הקדש [אמרו להן הכמים אי אתם מודים לנו שגידולי הקדש אסורין] אמרו [להן] אבותינו [כשהקדישו] לא הקדישו אלא (מט) [לקורות] עצמן מפני שבעלי אגרוף באין ונוטלין אותן בזרוע (נ):

פרק ד **א** (א) הביא אשמו ולא הביא גזילו לא יהא ממרס בדמו עד שיביא גזילו אלא תעובר צורתו ויוצא לבית השריפה הביא אשמו ולא הביא מעילתו לא יהא ממרס בדמו עד שיביא מעילתו אלא תעובר צורתו ויצא לבית השריפה מצורע שהביא חטאתו קודם לאשמו לא יהא (א) [אחד] ממרס בדמה עד שיביא אשמו אלא תעובר צורתה ותצא לבית השריפה: **ב** (ב) כל הקדשים (*ב) שהקריבן קודם (ב) תמיד של שחר או שעכבן אחר תמיד של בין הערבים [הרי אלו] פסולין (ג) שאין לך קודם תמיד של שחר אלא קטורת (ג) [ואין לך מתעכב] אחר תמיד של בין הערבים אלא קטורת (ד) ופסח בערבי פסחים ומחוסרי כפרה (ה) כדי [שיאכלו בפסחים לערב (ד) ר' ישמעאל (ו) ב"ר] יוחנן בן ברוקה אומר מחוסרי כפרה (ז) [מביאין קרבנותיהן *עם תמיד של בין הערבים כדי שיאכלו בקדשים לערב] **ג** (ה) שחטו לשמו ומירק שלא לשמו כשר מפני שהוכשר בשחיטה (ו) כיצד שלא לאוכליו שחטו (ז) להולה ולזקן (ח) [שאין] יכולין לאכול כזית כיצד שלא למנויו (ט) [שחטו לבני] חבורה אהרת (ח) שחטו למולין ולערלין (י) [ולטמאין ולטהורין] כשר אבא שאול (יא) [פוסל] והדין נותן שיהא פסול הואיל (יב) [וזמן] פוסל [וערלה פוסלת] (ט) מה (יג) [הזמן] עשה בו מקצתו ככולו אף ערלה נעשה בה מקצתה ככולה או כלך לדרך זו (י) הואיל [וטומאה] וערלה פוסלת (יד) מה טומאה [לא] עשה בה מקצתה ככולה אף ערלה לא נעשה בה מקצתה ככולה נראה למי דומה דנין דבר (טו) [שנוהג] בכל הזבחים מדבר (טז) [שנוהג] בכל הזבחים ואל יוכיח זמן (יז) [שאינו נוהג

הגהות הגר"א (כו) לחזור: (כז) אותו: (כח) ביום: (כט) שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד משום: (ל) לר"י: (לא) עצמו: (לב) מותר באכילת חמץ ומקצתו אסור: (לג) אבל: (לד) ממדינת הים והיוצא מבית האסורים: (לה) בחש"מ הזבל שבחצר: (לו) מסלקין אותן: (לז) ואלו ברצון חכמים: (לח) גודשין לפני העומר ואוכלין נשרין בשבת ומתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה דברי ר"מ א"ל ר"י: (לט) היו: (מ) אלו ואלו שלא ברצון חכמים על ג' מיחו בידן ועל ג': (מא) ואלו: (מב) ואלו: (מג) של חרוב ושל שקמה: (מד) ומיחו בידן חכמים: (מה) לא: (מו) באחת ר' שמעון: (מז) אביו: (מח) שהיתה: (מט) קורות: (נ) ואנו נתיר גמזיות של הקדש ושל חרוב ושל שקמה אמרו להם חכמים אי אתם מודין שגידולי הקדש אסורין: (א) אחר: (ב) לתמיד: (ג) בלבד שנאמר בבוקר בבוקר ואין לך דבר שמתעכב: (ד) ונרות: (ה) בערב פסח שטובל שנית ואוכל את פסחו: (ו) בנו של ר': (ז) אף בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים לערב: (ח) שאינם: (ט) נמנו עליו חבורה זו ושחטו לשם: (י) לטהורין ולטמאין: (יא) ואומר: (יב) והזמן: (יג) זמן: (יד) וטומאה פוסלת: (טו) שאינו נוהג: (טז) שאינו נוהג: (יז) שנוהג:

נוסחאות כ"י

(א) בשבת והיו פותחין גנותיהן של תמרים:

אור הגנוז

[ג] ואלו ברצון חכמים.

חסדי דוד

נרכנן: אר"י מעשה בבנו של בוסיין שנתן פאה לירק ובא אביו ומצא עניים וכו' א"ל בני לא ניתוש כו' כצ"ל. וכ"ה שם בגמ' וע"ש הטעם למה זה לו כן:

פרק ד הביא אשמו ולא הביא גזילו כו'. איידי דתנן בפ"ה שחטו קודם לתמיד כשר ובלבד שיהא אחד ממרס בדמו עד שיזרק דם התמיד קמ"ל הכא דבהני לאו דינא הכי דדוקא התם שאין הקדימה של תמיד לפסח לעיכובא אלא למצוה בעלמא משום דאמרי' יקדם תמיד שנאמר בו בין הערבים בלבד לפסח שנאמר בערב ובין הערבים אבל בדיעבד אפי' נזרק דם הפסח קודם דם התמיד כשר הלכך לכתחלה מהני בי' מריס:

מצפה שמואל (ב) ב"ב קמ"ה: (ג) שם ק: : (ד) ירושלמי ברכות פ"ב ומו"ק פ"ג הל"ה ח: (*ד) עי' טור ושו"ע סימן שפ"ה: (ה) עי' סנהדרין כ.: (*ה) עי' טור ושו"ע יו"ד סימן שסו וסימן שנט בש"ך שם: (ו) ק"א: (ז) ירושלמי פ"ד הל"ד: (ח) (נג:): (ט) עי' ירושלי חלה פ"ב ג.: (י) (ג:): (*י) עי' מיי' פ"ח מהלכות יו"ט ודבריו דלא כתוספתא זו: (כ) (נה:) וירושלמי פ"ד הל"ז: (ל) עי' תוס' מו"ק יד. ד"ה אומן ועי' ירושלמי פ"ג דמו"ק הל"א: (מ) (נה:): (נ) נו. וירושלמי פ"ד הל"ט: (ס) עי' ירושלמי בילה פ"א הל"א: (ע) נז. ירושלמי פ"ד הל"ח: (פ) נז. ועי' ירושלמי פ"ד הל"ט ובק"ע: (צ) נו. ועי' תוס' מנחות עא: (ק) עי' ירושלמי פאה הל"ס: (א) עי' תוס' זבחים ק"ב. ד"ה ומודה: (ב) מנחות יט. וירושלמי יומא פ"ב הל"א ועי' תוס' יומא כט: (*ב) עי' מל"מ ריש הלכות תמידין ומוספין: (ג) (נט.) ועי' ירושלמי פ"ה הל"א וע"ש ה"ג ויומא פ"ב הל"א ופ"ג הל"ס: (ד) שם ושם: (ה) עי' חולין כט. ועי' ירושלמי שקלים פ"ב הל"ה: (ו) (סא.): (ז) סא: ירושלמי פ"א הל"ג פ"ז הל"ה: (ח) (סא:) ועי' סנהדרין סח ובכורות ג' ותוס' שם: (ט) עי' ירושלמי יבמות פ"ח הל"א ועי' סנהדרין פ"י הל"ה ומגילה פ"א הלי"א ופ"ג הל"ב: (י) ירושלמי פ"ה הל"ד:

מנחת בכורים

יתנא בר"פ מקום שנהגו מעיני מנהגים החלוקין במקומן תנא נמי הך: להחזיר. אם קדש אשה ונתבטלו הקדושין כגון שחזרה או שמתה מחזירין לארוס את כסף הקדושין: מחזירין. ואין חשש שמא יאמרו קדושי טעות היה ויתירו לו קרובותיה כיון דהמנהג כך הוא: אין מחזירין. ומחשש הנ"ל דס"ל להאי תנא דקדושין לטיבועין ניתנו שיהיו אבודין לכן מדינא אין חוזרין אא"כ איכא מנהגא (ב"ב קמ"ה): מעמד ומושב. המת כשמוליכין לקברו היו יושבין ז' פעמים לבכות את המת והרוצה לספוד יספוד וכן מבואר בב"ב (דף ק' ב') אין פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת כגון עמדו יקרים עמודו שבו יקרים שבו וכן תנא לקמן: בפונדקאות. להלוך בכן שלא יכשל: ובית המים. לטבול כהן בעל קרי דס"ל בעל קרי מותר לטבול ביוה"כ כמבואר בפ' יוה"כ ומדליקין אף במקום שנהגו שלא להדליק: הרגל עבירה. טעם שאין מדליקין שלא יראה אשתו ויתאוה לה ותשה"מ אסור ביום הכפורים וטעם המדליקין אדרבה מפני הנר יזהר דאין משמשין לאור הנר: **יב** במחובר. אף במחובר לקרקע מ"מ עושין: עד חצות. ע"פ ואחר חצות אסור מדינא מחמת הקרבן פסח דהוא יו"ט: **יג** אסור. לאנשי גליל דסברי דמדינא אסורין אף קודם פסח א"כ למקום שנהגו דליבוי המנהג מחמת סייג וגדר דהוי מנהגא ומקמי הכי לאו מנהגא הוא אף שנהגו לאו כלום היא: מאור. עלית השחר דאז הוא התחלת הפועלים: משתנץ החמה. בי"ד דאז הוה זמן יציאת פועלים כמבואר בב"מ ר"פ השוכר את הפועלים: ומקצתו. מעה"ש ובגמרא אי אשכחן מצה"ש מצינו דחלקו רבנן בין יממא ללילא בתענית דאוכל והולך בליל התענית עד עה"ש והיום אסור אבל לאפלוגי בין הנץ החמה לעה"ש לא מצינו: אסור. מתמות מה"ת ומד' שעות מדרבנן ורא"י ס"ל התם מה"ת היא דמתמות אסור והא דד' שעות הרחקה היא דלא ליתי לטעות לאכול בשש יש סברא לחלק ולהתיר קודם דאין לטעות אבל במלאכת ע"פ לחלק בין יום גופיה אין סברא דלאו משום הרחקה לדאורייתא הוא (כ"ב): **יד** עד חצות ג' אומנות גרסינן ולא גרסינן עושין קמא והגר"א הגיה אבל והיא היא מכאן מבואר להדיא כשיטת הרא"ש דג' מלאכות הללו הוי במקום שאין עושין הוא: תופר כדרכו. משנה במ"ק (ח) וכיון שמצינו קולא במועד התירו בע"פ דקיל לגמרי: נזיר. שהתיר נדרו ברגל: ומצורע. שכלתה ימי ספירתו ברגל שלא היו יכולין לספר מקודם הרגל ומשנה היא בר"פ אלו מגלחין: בראשו. ונתרפא במועד: מתקנין. ויליף תחלת עשיית המנעל מסוף מלאכת המנעל היינו תיקונו ות"ק ס"ל דלא תלינן הא בהא כיון שעכ"פ מנעל חדש לא התירו וכל אלו הטעמים אסמכתא בעלמא הוא ועיקר טעמא הוא משום דאלו המלאכות היו צורך יו"ט לכן הותרו (מ"ק י"ג): שבאמצע. החצר: לצדדין. ולא לחוץ: שברפת ושבחצר. הדא מלתא היא אם נעשה החצר מלא זבל כרפת בקר שאין מקום לסלק לצדדין מותר לפנות לחוץ ומועד וי"ד שוין בזה וי"מ דקאי אמועד אבל בי"ד מותר לפנות לחוץ אף שלא נתמלא החצר: **טו** מרכיבין. ענף רך של דקל זכר מרכיבו על דקל נקבה שהזכר עושה פירות והנקבה אינה עושה פירות: וכורכין את שמע. כדמפרש לקמן: וקוצרין. דקי"ל אסור לקצור לפני הבאת העומר אבל בירחו מותרין דממקום שא"א להביא העומר אתה קוצר (מנחות ע"א) ואין מביאין העומר מעמקים שבבדות דאין הפירות יפין אלא מן המשובחין כמבואר במנחות (דף פ"ה): גמזיות. פרי הגדל באילן הקדש וסברי שאינו אסור אלא הפרי שהוקדש עי' תוס' מנחות ע"א ד"ה וקוצרין וע"ש הגי': נשורין. שנשרו פירות בשבת ולא ידעי אי מאתמול אי היום וספק מוקצה התירו ואינו ברצון חכמים: לירקות. דדבר שאינו מכניסו לקיום הוא ופטור מן פאה והם מניחים להם פאה ומפקעי ליה ממעשרות דבאמת אינו פאה: וחייבת בתרומה ומעשרות. אבל פאה פטורה ובנוסחת הגר"א איתא במקום פאה וירק גודשין לפני העומר שעשו גדיש מן התבואה וגזרינן דלמא אתי למיכל מיניה דליכא פסידא כ"כ לכן גזרו שמא יאכל ממנו בשתעסק בזה: וקוצרין. בגמרא מסקינן דל"ג לה הך וקוצרין דקצירה מותר לכתחלה דאי משום קצירה קודם הבאת העומר ממקום שא"א מביא הוא ואי משום שמא יאכל מן החדש בשעת קצירה לא גזרי כיון דלצורך הוא לא גזרו דבדיל מיניה כולי שתא: **טז** מפסיקין. שצריך להפסיק בין אחד לואהבת דזה מורה על קבלת מלכות שמים ואהבת עול מצות: שלא היו אומרים. וכורכין היינו שהיו אומרים בכך אחד וי"ג שהיו אומרים והיינו שהיו אומרים בקול רם: **יז** כיצד נותנים. הכי ירית' לא לכל ירק היו נותנים: ה"ג בגמרא אלא ללפת ולכרוב ר"י אומר אף לקפלוט ור"י קאי על תחלת דברי ת"ק דאמר ללפת ולכרוב והר"י אף אקמייתא היינו לפת וקפלוט אבל כרוב לא וקפלוט היינו בצלין דבאמהות מתקיים הוא ולכ"ע נותנים פאה ולגירסת הגר"א ר' שמעון אומר דת"ק דר"ש הוא ר' יוסי ס"ל דנוהגין פאה ללפת ולקפלוט ואמר ליה ר' שמעון אף לכרוב אקמייתא וס"ל ללפת ולכרוב ולא לקפלוט ונמצא לר"י לפת וקפלוט ולא כרוב ולר"ש לפת וכרוב ולא קפלוט: בוהיין. גרסינן בגמרא ובירושלמי הגירסא מביא יין: במעשר. חולין מתוקנים: עינו צרה. בירק שלהן שהיתה יפה ולכן נתן להם כפלים ממין אחר. ובש"ס הגירסא עיני צרה ומדבר בעצמו ומפרש דלא נימא דתויי קא מדחי ליה ובירושלמי הגירסא כמו כאן וכדפרשתי שחש לדברי חכמים דלא להפקיע מתרומה ומעשר דפאה פטורה ממעשר דכתיב ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך מי שאין לו נחלה עמך חייב לעשר יצא פאה שיש לו חלק ונחלה עמך וכשמפקירן והעניים זכו מפקיע מתרומה ומעשר דהפקר לעניים לחוד חייב במעשר: **יח** מותרות תמרים. מה שנותר ונשרה מן התמרים ובספק מוכן היה דלא ידעינן אימת נשרו: בעלי אגרוף. שידן תקיפה ועוברין על איסור גזל ולכן הקדישו דהיה חמור להן איסור הקדש:

פרק ד **א** הביא אשמו. באשם גזילות שהגוזל מחברו שוה פרוטה ונשבע לו לשקר ואחר כך הודה משלם קרן לבעלים ומביא אשם גזילות וכן בפקדון כדכתיב בקרא בסוף פרשת ויקרא ונאמר בפרשת במדבר (ה) בגזל הגר האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו ודרשינן מדכתיב אשר יכפר משמע בשעה שמשיב האשם והיינו הקרן עדיין לא כיפר א"כ הכסף קודם (ב"ק קי"א א'): ממרס. ממעך כדם שקבל שלא יקרש כדי שתהא נוח לזריקה ולא יביא אשם אחר: תעובר צורתו. ילינו עד למחר וממילא יהא נותר ואז יצא לבית השריפה דכל שאין פסולו בגופו טעון לינה לשריפה ואינו נשרף עד למחר: הביא אשמו. במעל מן ההקדש דגם שם הקרן קודם דכתיב (ויקרא ה) באשם מעילות והכהן יכפר עליו באיל האשם ונסלח לו והאשם היינו קרן כדילפינן מאשם גזילות דכתיב האשם המושב לה' מלבד איל הכפורים א"כ אשם דהקדש נמי קרן הוא ומשמעות הקרא איל האשם איל הבא חובה לאשם דהיינו קרן א"כ הקרן כבר השיב: קודם לאשמו. ואשמו קודם דהוא כל להכשירו בקדשים וביאת מקדש כמבואר בזבחים בפ' כל התדיר (צ"ב) ונקט כל הני איידי בבא דהתמיד קודם לפסח איירי נמי בכל מילי דהקדמות: **ב** קודם תמיד של שחר. דכתיב וערך עליה העולה (ויקרא ו) העולה הידועה היינו הראשונה: אחר תמיד של בין הערבים. דכתיב והקטיר עליה חלבי השלמים היינו על העולה הזאת יקריב כל חלב השלמים ודרש השלמים לשון השלם שעליה משלים כל הקרבנות כולן היינו אחר תמיד של שחר ואינו מאחרן עד אחר תמיד של בין הערבים: קטורת. שמקטיר כה"ג בכל יום פרס בשחרית דכתיב בה והקטיר עליו אהרן בבקר בבקר ויוקדם דבר שנאמר בו בבקר בבקר לדבר שלא נאמר בו אלא בקר א' והיינו תמיד: וקטורת של בין הערבים. פרס בערב דכתיב בנרות יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בוקר אין לך עבודה כשרה מערב שאין מאוחרת לה אלא נרות ואקיש קטורת לנרות דכתיב ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה ונרות לא קא חשיב דלאו מלאכה דזבח הוא (תוס' פ"ט ד"ה אין) והגר"א גרס בהדיא ונרות: ופסח. שנאמר בו בערב ובין הערבים אבל בתמיד אינו נאמר אלא בין הערבים ויאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו אלא בערב (שם דף נ"ט וזבחים): ומחוסר כפרה. כגון זב או מצורע ששכח ולא הביא כפרתו עד אחר התמיד מביא כפרתו כדי שיאכלו פסחיהן דמחוסר כפורים אסור בקודש ופסח חמור דענוש כרת ודחי עשה דהשלמה דאין בה כרת. בנוסחת הגר"א שטובל דמחו"כ בעי טבילה לקדשים כמבואר ברפ"ג דחגיגה ובשאר ימות השנה שהביא שלמי נדבה קודם לתמיד של בין הערבים ולא הביא חטאתו המכשרתו לאכול בשלמיו דהוה מצוה דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם: עם תמיד. אחר התמיד ומעלה ומלינה בראשו של מזבח כדכתיב והקריבו לפני ה' וכפר עליה ולמחר אחר תמיד השחר מקטירה ולינה אינה פוסלת בראשו של מזבח כדיליף בפ' המזבח מקדש (פ"ז) לד"ה דלא ירדו ולא חייבי' שמא ישכחו ויקטירו אותה היום דכהנים זריזין הם ועבדינן כל הני עצדקי כדי שיאכל בקדשים דמ"ע הוא ואכלו אותם אשר כופר בהם ובלא הלנה אי אפשר דלא אתי עשה דאכילת קדשים ודחי עשה דהשלמה דמאי אולמי' רק בפסח דאי דמ"ע דיש בו כרת דחי עשה דהשלמה ואיכא דמוקי במצורע עני שמביא חטאת העוף דליכא הקטרה בראשו של מזבח דאין למזבח אלא דמה ומותר להזות אחר תמיד הערב ובבכור קרב אשמו ועולתו של בהמה מיירי דאינו אלא מחוסר חטאת ומביא חטאת העוף אחר התמיד: שחטו. לפסח רוב סימנים לשמו: ומירק. שגמר אחר שחיטתו שלא לשמו ודרך בקדשים למרק אחר שחיטתו כדי שיהיה הכהן מוכן לקבל תיכף דם הנפש מהבהמה לזריקה: שהוכשר בשחיטה ברוב סימנים. אבל הכשר שחיטה פוסל שלא לשמו כדילפינן בר"פ כל הזבחים דכל הזבחים כשר שלא לשמן חוץ מפסח וחטאת ומבואר במשנה כאן פ"ב: **ג** כיצד שלא לאוכליו. המבואר במשנה פ"ה דשחטו לשם שלא לאוכליו פסול אף שהוא ממנוין הנמנים על הפסח: שלא למנויו. דבפסח מנוין בעינן כדכתיב במכסת נפשות והיינו במנין נפשות תכוסו והדבר מעכב ושלא לאוכליו איתקוש למנוין דכתיב איש לפי אכלו תכוסו: והדין נותן. מדברי ת"ק הוא: כשר. דמקצת מחשבה לא פסיל כיון דעירב במחשבתו אותן הראוין לאכול כגון מולין וטהורין: זמן פוסל. מחשבת חוץ לזמנו שמחשב בשחיטה ע"מ לזרוק דמו למחר או ע"מ להקטיר או לאכול מבשרו למחר והיינו פגול: מקצתו. שחושב לזמנו ושלא לזמנו פוסל: מה טומאה. אם נטמא אחד מחבריה לא נטמא כולו א"כ מקצתו אינו ככולה וה"ה מקצת ערלה היינו ערלין ומולין לא פסלה: ה"ג דבר שאינו נוהג בכל הזבחים מדבר שאינו נוהג בכל הזבחים ואל יוכיח זמן שנוהג בכל הזבחים וכן הגיה הגר"א וה"פ דערלה יש למילף מטומאה דאינו נוהג בכל הזבחים דמחשבת ערלה אינה נוהגת אלא בפסח דכתיב איש לפי אכלו בראוי לאכילה וערל אסור בקדשים כדנפקא לן ביבמות ר"פ הערל וגם טומאה אין דינם שוה דאילו בכל הזבחים נטמא בשר וחלב קיים זורק את הדם ואילו בפסח אינו זורק אא"כ בשר קיים דבעינן זריקה במתרת לאכילה דוקא א"כ אין דין טומאתן שוה. א"כ מצינו שם טומאה דאינו נוהג בכל הזבחים דאילו בכל הזבחים

ערל

נהג] בכל הזבחים או כלך לדרך זו דנין דבר שלא הותר מכללו מדבר שלא הותר מכללו ואל תוכיח טומאה (יח) [שהותר] מכללה : ד (ד) השוחט את הפסח על החמץ בארבעה עשר עובר בלא תעשה (יט) [פסח] עצמו כשר (*ה) ויוצא בו ידי חובתו בפסח (ו) אחד השוחט ואחד הזורק וא' המקטיר (ס) בד"א (כ) [א] [שיש חמץ לאחד מבני חבורה אין חמץ לאחד מבני חבורה] פטור אבל המולק את העוף מבפנים על החמץ בי"ד (כא) עובר בלא תעשה : ה (*ס) ר"ש אומר (כשר) [ב] (ג) הפסח בי"ד לשמו חייב מפני שהוא כשר שלא לשמו פטור מפני שהוא פסול [ובמועד (ד) לשמו פטור מפני שהוא פסול [ג] שלא לשמו חייב מפני שהוא כשר] אימתי בזמן שהן ראויין לבא (כב) [פסח] אבל אין ראויין (כג) [לבא] פסח בין לשמו בין שלא לשמו [חייב מפני שהוא] כשר [אמר רבי שמעון פסח בארבעה עשר לשמו כשר שלא לשמו פסול בחולו של מועד לשמו פסול שלא לשמו כשר ואימתי בזמן שראוי להביא [ד] פסח אבל אין ראוי להביא [ה] פסח בין לשמו בין שלא לשמו כשר] : ו (כד) [שחטו אחרים לשמו] בארבעה עשר (ע) ר' אליעזר פוסל ורבי יהושע מכשיר אמר רבי יהושע ומה (כה) בשאר ימות השנה שאינו כשר לשמו כשרו אחרים לשמו [י"ד] (כו) שכשר לשמו אינו דין שיכשרו אחרים לשמו אמר לו רבי אליעזר (כז) [לא אם אמרת] בשאר ימות השנה שאינו כשר לשמו כשר הוא לשם אחרים (כח) [י"ד שכשר לשמו אינו דין שיכשר הוא לשם שמו ולשם אחרים וכן אתה אומר מפני מה כשרו] אחרים [לשמו] בשאר ימות השנה (כט) שכן כשר [הוא] לשם אחרים (ל) [יכשרו אחרים לשמו בי"ד שאינו כשר] לשם אחרים [ו] אמר לו ר' יהושע (לא) הורעת כח פסח (לב) [ואתה נותן] כח לשלמים חזר ר"א ודנו דין אחר מצינו (לג) [*שהמקדיש פסח באו שלמים ולא *מהמקדיש] שלמים בא פסח (פ) ומה פסח (לד) [שמהקדישן באו שלמים אינו כשר לשם שלמים] שלמים שאין מהקדישן (צ) בא פסח דין הוא שלא יכשרו לשם פסח אמר לו רבי יהושע חטאת תוכיח שאין מהקדישה באו שלמים וכשרה לשם שלמים אף אתה אל תתמה על השלמים שאע"פ שאין מהקדשן בא פסח [ז] שיכשרו לשם פסח] אמר לו ר"א לא אם אמרת בחטאת שכן כשרה לשמה (לה) [בשאר ימות השנה] תאמר בפסח שאינו כשר לשמו (לו) [בשאר ימות השנה] הואיל ואין כשר לשמו בשאר ימות השנה אם שחטו אחרים לשמו בי"ד ה"ז פסול : ז (ק) השוחט את הפסח לאוכלו בי"ד כשר לאוכלו נא (לז) [שלוק] ומבושל כשר השוחט את הפסח על בני (לח) [חבורה] ואמר (*ק) שלא לשמו שחטתיו שורת הדין אין נאמן (ר) ר' יהודה אומר עד שלא (לט) [יתחילו] בו נאמן משהתחילו בו אינו נאמן : ח (ש) הפסח ששחטו (מ) [בשחרית] בי"ד שלא לשמו [ח] ר' יהושע מכשיר כאילו נשחט בשלשה עשר (מא) [בן] בתירא פוסל כאילו נשחט בין הערבים אמר רבי יהושע הואיל ושלשה עשר אינו ראוי ובי"ד שחרית אינו ראוי מה שלשה עשר אם שחטו שלא לשמו כשר אף י"ד שחרית אם שחטו שלא לשמו כשר (ת) השיב (מב) [ט] לסייע דברי בן בתירא (מג) [לאו] אם אמרת בשלשה עשר שאין מקצתו ראוי תאמר בי"ד שחרית שמקצתו ראוי הואיל ומקצתו ראוי אם שחטו (מד) שחרית [בי"ד] שלא לשמו פסול : ט (א) פסח ראשון בשלשה (מה) [בתים ואין השני בשלשה בתים נשחט תמיד] של בין הערבים (ב) מקטיר את הקטורת ומטיב את הנרות ובא לו אצל פסח קרעו [והוציא] את אימוריו (ג) אפילו של ארבעה ושל חמשה נתנו במיגס והקטירו על גבי המזבח (ד) ובשבת (מו) [מלביש א) בגויתו ומניחו] ויוצא ר' ישמעאל בר' יוחנן בן ברוקה אומר (ה) י"ד שחל להיות בשבת לא היה מפשיט אלא עד מקום חזה כהן הקרוב אצל המזבח (ו) שופך (*ו) שפיכה [אחת] כנגד היסוד [י] [פסול] הלוים עומדין על דוכנן ב) וגומרין הלל בשורה אם גמרו שנו ואם שנו שלשו ואע"פ שלא שלשו מימיהן [א"ר יהודה (ז) מימיהן] של כת שלישית לא הגיעו לאהבתי כי ישמע ה' (מז) (ח) מפני שעמה מועטין (ט) והיא היתה נקראת כת (מח) [עצלנין] : י כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהיו הכהנים מדיחין את העזרה שלא ברצון חכמים כיצד מדיחין את העזרה היו פוקקין אותה ומרגילין לה אמת המים עד שנעשית נקיה כחלב רבי יהודה אומר (י) כוס היה ממלא (מט) [מדמי התערובות וזרקו] זריקה אחת על גבי המזבח שאם (נ) [נתערב] דמן של אחד מהן נמצא (נא) [זה מכשיר (כ) אמרו לו והלא אין מתקבל] בכלי ודם שאינו מתקבל בכלי פסול לגבי מזבח דבר אחר שהוא דם התמצית ודם התמצית פסול לגבי מזבח (ל) אמר להם (נב) [אם כן] למה פוקקין את העזרה (נג) [והיו כהנים מפקיעין בדם עד ארכובותיהן אמרו לו שבת הוא לכהנים שיהיו ג) מפקיעין בדם] עד ארכובותיהן (מ) רבי אליעזר בן יעקב אומר כת שלישית הלכה וישבה לה בעזרת (נד) [הנשים] : יא פעם אחת (נ) חל י"ד להיות בשבת שאלו את הלל הזקן פסח מהו שידחה את

* נ"א שמהקדש

הגהות הגר"א (יח) שהותרה : (יט) והפסח : (כ) בזמן שהוא לשוחט או לזורק או למקטיר או לאחד מבני חבורה היה לאחד בסוף העולם : (כא) אינו : (כב) בפסח : (כג) להביא : (כד) הפסח שעברה שנתו ושחטו בזמנו לשמו וכן השוחט אחרים לשם פסח בי"ד : (כה) אם : (כו) בזמנו : (כז) או חלוף הדברים ומה אם : (כח) ויוכשר פסח בי"ד שלא לשמו וכך אתה אומר מה לי הוכשרו : (כט) לשמו שכן הוא : (ל) ויוכשרו אחרים בזמנו לשמו שכן הוא פסול : (לא) א"כ : (לב) ונתתי : (לג) מותר פסח בא שלמים ואין מותר : (לד) שמותרו בא שלמים שחטו בזמנו לשם שלמים פסול שלמים שאין מותרו בא פסח אם שחטו לשם פסח בזמנו אינו דין שיהא פסולין א"ל ר"י מצינו מותר חטאת בא עולה ואין מותר עולה בא חטאת ומה חטאת שמותרה בא עולה שחטה לשם עולה פסולה עולה שאין מותרה בא חטאת שחטה לשם חטאת אינו דין שתהא פסולה : (לה) כל השנה כולה : (לו) א"א בזמנו והואיל והוא פסול לשמו דין הוא שיפסלו אחרים לשמו : (לז) ושלוק : (לח) החבורה : (לט) התחילו : (מ) שחרית . (מא) ובן : (מב) ר' : (מג) לא : (מד) בי"ד : (מה) כתות ואין פ"ש בשלש כתות נשחט התמיד : (מו) היה מלבישן בגויתיהן ומנידן : (מז) את קולי : (מח) עצלנית : (מט) מדם התערובות וזורקו : (נ) ישפך : (נא) שמכשירו א"ל לר"י והלא לא נתקבל : (נב) ר"י לדבריכם : (נג) אמרו לו שבת הוא לבני אהרן שיהלכו : (נד) נשים :

אור הגנוז

פרק ד [א] בזמן : [ב] כל זה נמחק : [ג] ובחולו של מועד לשמו פטור מפני שהוא פסול : [ד] אחר : [ה] אחר : [ו] אינו דין שיכשרו אחרים לשמו : [ז] שלא יכשרו : [ח] רבי יהודה : [ט] רבי : [י] אם שופכו שלא כנגד היסוד פסול :

נוסחאות כ"י

א) בגויתו : ב) ואומרים את ההלל בשירה : ג) משקיעין :

חסדי דוד

ב"ה אבל בהנך דשחיטה היא לעיכובא לא מהני מריסה : **השוחט** את הפסח על החמץ כו' בד"א כו' אבל המולק את העוף של מחוסר כפורים על החמץ בי"ד אינו עובר בל"ת רש"א הפסח בי"ד כו' שלא לשמו פטור מפני שהוא פסול ובחה"מ לשמו פטור מפני שהוא פסול שלא לשמו חייב מפני שהוא כשר אימתי בזמן שהיו ראויין להביא וכו' אם אין ראויין להביא וכו' כצ"ל . ובא להוסיף על המשנה אף דעבר בל"ת מ"מ הפסח כשר והטעם מפרש בירושלמי תני חזקיה לא תשחט וגו' דם זבחי הכתוב קראו זבחי : **ראב"י** אומר כת שלישית הלכה וישבה לה בעזרת נשים . בשבת קאי ופליג אמתני' דקתני והשלישית במקומה עומדת בעזרה עצמה קמ"ל דראב"י סובר

מצפה שמואל (כ) סג. וירושלמי שם : (*ב) עי' פר"ח סימן תנח : (ל) (סג:) ועי' ירושלמי יבמות ספ"י לענין התראת ספק ועי' שבת רפ"א בענין עשה מלאכה בבני בה"ש ונזיר רפ"ח ועי' יבמות פי"א הל"ז ושבועות פ"ג הל"ז ובברכות : (מ) עי' סד. ועי' יומא כט תוס' שם ד"ה אלא : (*מ) עי' מיי' פי"א מהל' ק"פ הל"ה וכ"מ שם : (נ) ירושלמי פ"ה הל"ד : (ס) (סב זבחים יח:) ועי' ירושלמי פ"ה הל"ד : (ע) עי' ירושלמי שקלים פ"ב הל"ה ומעשר שני פ"ג ה : (פ) עי' ירושלמי פ"ה הל"ב וספ"ו : (צ) עי' זבחים ל. : (ק) עי' גיטין נד : (*ק) עי' מיי' פ"ד מהלכות ק"פ הל"ד וע"ש בהשגות ובכ"מ ועי' יו"ד סימן קכז ועי' מיי' סוף הל' פסולי המוקדשין : (ר) (זבחים יח:) : (ש) שם (יב.) : (ת) לה. : (א) עי' יומא לג. ועי' נט . וירושל' פ"ה הל"ח הל"ג : (ב) עי' סד: וירושל' פ"ה הל"ו : (ג) עי' תוס' שבת קי"ז ד"ה דשקיל : (ד) שם (קטז. ודף קלג: מנחות סג:) ועי' ירושלמי פ"ו הל"א : (ה) עי' זבחים לו ועי' ירושלמי פ"ה הל"ו : (ו) עי' תוס' סד. ד"ה קראו וסוכה נ"ד ד"ה שייר : (*ו) עי' בלח"מ פ"ה מהלכות מעה"ק הל"ז : (ז) עי' ירושלמי פ"ה הל"ז וירושלמי תענית ספ"ג : (ח) (סה.) ירושלמי פ"ה הל"ז : (ט) שם וזבחים לד:) : (י) (שם: ירושלמי שבת קי"ב יבמות כא) : (כ) שם: וירושלמי שם הל"ח : (ל) זבחים לה ירושל' שם הל"י : (מ) (סו.) וירושל' פ"ו הל"א ושבת פי"ט הל"א עי' ירושל' יומא ס"ו הל"ו : (נ) עי' כתובות פי"ב הל"ג

מנחת בכורים

ערל וטמא משלחין קרבנותיהן ואילו בפסח ערל טמא אין משלחין דבעינן ראוי לאכלו : שלא הותר מכללו . ערל אסור בכל הקדשים וכן זמן אבל טומאה הותרה מכללה בצבור בטומאת הגוף ושם טומאה אשתרי א"נ אשתרי בטומאת בשר בפסח דהפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה : ה"ג ת"ל זאת והיינו זאת חוקת הפסח כל ערל לא יאכל בו וכל היינו אפי' מקצת ערלה דכל רבויא הוא כל שיש בו מחשבת ערלה פוסל כתב רחמנא זאת לעכובא עד דאיכא כולה ערלה ומדברי ת"ק הוא ואבא שאול לא דריש זאת וממילא מקצת ערלה נמי פוסל : ד בל"ת . דלא תשחט על חמץ דם זבחי : כשר . דלא שנה עליו הכתוב לעכב (תוס' דף ס"ג ד"ה השוחט) : הזורק ומקטיר . שחיטה לא עבר כגון ששחט אחר ובשעת זריקה איכא חמץ גבי כהן הזורק וכן בהקטרה עוברין בל"ת אף דלא תשחט כתיב זריקה אתרבי מדם זבחי והקטרה ילפינן מדסמכיה ללאו דלא ילין כל שישנו באזהרת לא ילין דהקטרה נמי בכלל כדכתיב לא ילין חלב חגי ישנו באזהרת על חמץ דם זבחי הלכך מקטיר נמי עובר : לאחד מבני חבורה . הממנים על הפסח משום דאיתנהו בכלל לא ילין דמוזהרים בבל תותירו מן הבשר : מבני חבורה . אלא שישנו לאחד בסוף העולם : פטור . דס"ד לומר לא תשחט על חמץ היינו כל זמן שיש חמץ בעולם סמכיה רחמנא ללא ילין הנך דקאי בלא ילין והבני חבורה מוזהרין בלא ילין היינו בל תותירו אבל לא איש אחר : על החמץ עובר בל"ת גרסינן ול"ג בי"ד דבמועד קאי והאי תנא מוקמינן בגמרא דר"ש הוא דמחייב ג"כ בשוחט שאר זבחים על החמץ בחוה"מ שלא בזמן פסח דכתיב תרי קראי לא תשחט על חמץ דם זבחי ולא תזבח על חמץ דם זבחי דמרבינן כל הזבחים ומדלא כתיב זבחי . פלגינהו רחמנא זמן פסח לחוד וזמן המועד לחוד דבזמן פסח אינו עובר אלא על הפסח ובחוה"מ עובר אשאר זבחים ובמליקת העוף נמי עובר אף דלא הוה זבח ילפינן מדסמכיה לא תשחט ללא ילין והעוף נמי בלא ילין והגר"א הגיה בזה דאינו עובר וקאי בי"ד לדברי שמעון גם כן אינו עובר : ה הכי גרסינן בל"ת וכשר ר"ש אומר הפסח בי"ד וכו' וקמ"ל דהעוף כשר אף שעבר ולא תימא דשינה הכתוב ב' פעמים לא תשחט על חמץ דם זבחי ולא תזבח על חמץ לעכב א"כ אינו עובר בשאר זבחים אף בחולו של מועד לכן קמ"ל כאן דכשר ואינו מעכב וקרא לרבות שאר זבחים הוא דאתא : פסול . שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה כדס"ל (בב"ק דף ע' וחולין דף פ"א ופ"ה) ולכן אם שחטו על החמץ אינו עובר בל"ת : לבא פסח . שכן ממין פסח כגון צאן : אינו ראוי . אלא מן הבקר ניכר דאינו פסח וכשר לשלמים אף בשחטו לשמו לכן עובר : אמר ר"ש . כללא דהך מלתא . וממילא מהשאר הטעמים בשוחט על החמץ ולעיל לאו מדברי ר"ש הוא רק הוספת טעמים מן הברייתא על דברי ר"ש במשנה דאמר הפסח לשמו חייב שלא לשמו פטור ובמועד לשמו פטור שלא לשמו חייב ומוסיף הטעמים . והגר"א לא גרס לה דכפל לשון הוא : ו אחרים . קרבנות אחרים לשם פסח בי"ד דהוא זמן שחיטתו : בנוסחת הגר"א שעברה שנתו דקי"ל בזבחים פ"ק דקרב שלמים והוי כשוחט קרבנות אחרים : שאינו כשר . הפסח לשמו דבעינן עקירה לשם שלמים : כשרו אחרים לשמו . דכל הזבחים כשרים שלא לשמן אלא שלא עלו ואף שכוון לפסח וחטאת דפסולין שלא לשמו : אמר לו ר"א . לא כן הדבר אם נאמר ק"ו נימא איפכא להכשיר פסח בי"ד שלא לשמו וכדמפרש : אם אמרת . כיון שאמרת : שיוכשר לשמו ולשם אחרים . אף שתכב לשם אחרים יוכשר : וכן אתה אומר . בתמיה וכי הדין כן להכשיר פסח שלא לשמו ומעתה איכא פירכא על ק"ו דר"י כדמפרש : מפני מה כשרו . לא תילף לאחרים לשם פסח דכשר מדכשר לשמו אדרבה כיון דהוא פסול לשם אחרים אחרים פסולין לשמו ולכן בשאר ימות השנה כשרו אחרים לשמו שכן הוא כשר לשם אחרים דהוה שלמים ולפי תשובה זו גם באחרים הנשחטין לשם חטאת פוסל ר"א כיון דחטאת פסול לשם אחרים אחרים פסולין לשמו : הורעת כח פסח . מגרע אתה כח מחשבת פסול בפסח להכשיר יותר משלמים שהרי בכל השנה פסח לשם שלמים דזמן שלמים הוא כשר ואילו בזמן פסח שלמים לשם פסח פסולים והתורה רבתה לפסול שלא לשמו בפסח יותר משלמים כדכתיב הוא בפסח שמעכב שלא לשמו : דין אחר . לפסול אחרים לשמו בזמן פסח : שהמקדיש פסח . וניתותר או ששחטו קודם זמנו : בא שלמים . כשרים לשלמים דכתיב וזבחת פסח לה' צאן ובקר וכי הפסח מן הבקר הוא בא אלא למותר הפסח שיהא לדבר הבא מן הצאן והבקר והיינו שלמים דמקריב מכל מין בקר בין זכרים בין נקבות וכן נפקא לן מדכתיב ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים דבר הבא מן הצאן יהא לזבח שלמים ותלתא קראי כתיבי כמבואר בזבחים (ח' וט') : בא פסח . משלמים לא יבא לעולם פסח : שאינו כשר לשם שלמים . בזמנו אף שיכול להיות מזה קרבן שלמים אם ישהנו עד אחר הפסח : ה"ג א"ל ר"י עולה תוכיח . שאין מהקדשה בא חטאת וכשרה לשם חטאת וכו' וה"פ דמותר חטאת היינו אם ניתותרו מעות שהפרישו לחטאת א"נ הפריש שתי חטאות לאחריות ונתכפר באחת מהן השניה תרעה עד שיפול בה מום ויפדה ויביא בדמיה עולה לקיץ המזבח מדרשא דיהוידע הכהן דדבר הבא ממותר חטאת וממותר אשם ילקח עולה לקיץ המזבח כמבואר בתמורה (כ"ג וכ"ד) וקי"ל החטאת לשם עולה פסול א"כ איכא למילף בק"ו דעולה לשם חטאת שאין מותר העולה בא חטאת אינו דין שפסל והכן קי"ל כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים וא"כ ה"ה פסח אף דהוא לשם אחרים פסול אחרים לשמו כשר : אמר לו רבי אליעזר . ס"ל לר"א בחטאת הדין כר"י דאחרים לשמו כשר רק בפסח כיון דפסול בשאר ימות השנה לשמו לכן אחרים פסולים לשמו בי"ד והאמוראי פליגי בגמרא דר"א אם אחרים כשרים לשם חטאת ולמ"ד דכשר דייק לה מסיפא ולמ"ד דפסול דייק לה מרישא דאמר מטעמא הואיל והוא פסול לשם אחרים אחרים פסולין לשמו אם כן ה"ה בחטאת והא דבסיפא מכשיר ר"א בחטאת כדאמר כאן מה לחטאת וכו' לדבריו דר"י קאמר וליה לא ס"ל (זבחים דף י"א) : ז בי"ד . קודם ליל ט"ו : שורת הדין . הדין נותן : עד שלא יתחילו בו . לעסוק בעבודות אחרות אמר כן כיון דבפעם הראשון שמאלם אמר כן נאמן על עצמו בדבר שהיה בידו שהתורה האמינה לכהן הגדול ביום הכפורים על פיגול ואין איש שומר . משהתחילו בו . לעסוק בעבודות אחרות . והוא שתיק ולא אמר כלום : אינו נאמן . דלמה לא אמר כן בפעם ראשונה ושקורי קא משקר (עיין גיטין נ"ד ב' וקדושין מ"ו ב') : ח שלא לשמו . אלא לשם שלמים : בי"ג . אף דמקצת היום ראוי לפסח אין עתה ראוי וכשאר ימות השנה דמי : השיב . ר' יהושע : שמקצתו . אחר חצות ראוי הוא לכן פסול שלא לשמו אף קודם דאין מחוסר זמן לבו ביום : ט בשלשה כתים . ג' כתות חלוקות בשחיטתן כדכתיב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל קהל עדה וישראל כמבואר במשנה : ואין השני . פסח שני הבא לטמאים בראשון או שהיה בדרך רחוקה : הנרות . מן המנורה ונותן שמן ומדליק : אצל פסח . שכבר שחטו מיד אחר התמיד דנרות וקטורת מאוחר מפסח דכתיב יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בוקר אותו מערב עד בוקר שאין לך מאוחר בערב ממנה ואין עבודה מאוחרת לה וקטורת איתקש לנרות דכתיב ובהעלות אהרן את הנרות יקטירנה ואיכא תנא דשחיטת הפסח הוא אחר הטבת הנרות וכן הלכה (דף נ"ט) : של ארבעה ב"א . לוקח האימורים מהרבה פסחים בב"א ומקטירן כל אחד ואחד לבדו שלא יערב חלבו של אחד בחבירו שנאמר והקטירו כל אחד לבדו עיין ירושלמי פ"ה ה"ו ע"ש ודלא כהק"ע שם ונעלם ממנו דברי הרמב"ם פ"א מהלכות ק"פ ה"ו : מלביש בגויתו . מלביש גופו בעורו ומניע הבשר עד הערב לגלות דבשבת אין נולין דאין גלייתו דוחה שבת עיין תוס' נ"ה . ד"ה מה בין מ"ש בזה : מקום חזה . ומניחו בעורו דיותר הוה מלאכה שא"צ ולמה יפשיט בהנס ורבנן סברי דאיכא בזיון קדשים שלא יהיו מוטלין כנבלה ועוד שלא יסריח לכן מפשיט בברזא בחתיכות דקות דאינו מפשיט העור שלם ולא הוה מלאכה : שופך שפיכה אחת . כמ"ד פסח בשפיכה : ה"ג שלא כנגד היסוד פסול . דצריך ליתן דוקא כנגד היסוד והיסוד היה בצד המזבח בצד צפון ובצד מערב כמבואר במס' מדות (פ"ג) ולפי הגירסא דהכא יש לפרש דהדא מלתא היא אם שפך כנגד היסוד (ולא בזריקה אלא בשפיכה) פסול דבעינן זריקה דוקא כמבואר במשנה ואתיא כר"י הגלילי דפסח בזריקה ולא בשפיכה והראשון עיקר וכן אתיא לגירסת הגר"א דלא גרס כלל פסול וכ"מ בזבחים דלמ"ד פסח בזריקה אם נתן בשפיכה יצא : בשירה גרסינן ומה דתנן במשנה קורין את ההלל הלוים היו קוראין : גמרו . פעם אחת את ההלל ועדיין לא גמרו כולם שחיטת פסח שהיה עמה מרובין : שנו . הלוים קוראין עוד הפעם את ההלל : ואע"פ שלא שלשו . דכהנים זריזין ומהירין במלאכתן : לא הגיעו לאהבתי . אף בפעם ראשונה : והיא . הכת השלישית : עצלנים . שנתעצלו בעשייתן ועשו באחרונה ואף שא"א להיות בלא ג' כתות כמו כן א"א לעולם בלא בסם ובלא בורסקי אשרי למי שאומנתו בסם אוי לו למי שאומנתו בורסקי וכאן נמי אוי לו למי שמתאחר (גמ' דף ס"ה) וקמ"ל נמי דרך מוסר אם המתעצל לדבר מצוה אשר הסכנה כן נקרא עצל כ"ש מי שמתעצל בדבר שאין בכרת (ירושלמי פ"ה הל' ז') : י בשבת . דפסח דחי שבת וכדילפינן לקמן : היו פוקקין . נקב אשר המים יוצאין ממנה המים פושטין והולכין על כל גדותיה ואח"כ פותחין הנקב והודח קרקע העזרה והיו עושין כן בע"פ שדמיה מרובין ועשו כן גם בשבת שחל בע"פ שלא ברצון חכמים : שבתוך העזרה : אמת המים . שבתוך העזרה : שנעשית . קרקע העזרה : התערובות . אשר ברצפה : שאם ישפך גרסינן : אינו מתקבל בכלי . שמא לא יתקבל בכלי אלא נשפכו מן הבהמה על הרצפה ותנן מן הבהמה על הרצפה ואספו פסול (זבחים דף ע"ו א') : שהוא דם התמצית . דם העזרה הוא דם התמצית היינו שמתמצה מן הגוף ואינו דם הנפש ודם הנפש של אחד מהם שנשפך בטל במיעוטו בדם התמצית ולא מהני ליה זריקה ור"י ס"ל דמקבלין ממקום שיודעין שנשפך מן הכלי דכהנים זריזין הם וידעי היכן הוא שפוך ועל הא דדם התמצית ס"ל לר"י דאין דם מבטל דם וככל פורתא דמטי מיניה למזבח אית ביה דם זריקה ומתכפר ור"י לטעמיה דס"ל כן בפ' כל הזבחים שנתערבו : למה פוקקין . בכל ע"פ היו פוקקין העזרה מקום שהדם יוצא עם אמת המים ע"כ הוא כדי שיתאסף דם הפסחים ויתערבו ויקבל מהם כוס אחד לזריקם ולא יצא מה שנשפך להון : מפקיעין . הולכין עד ארכובותיהן ומדוע עושין כן : שבח הוא גרסינן : ארכובותיהן . ועוסקין בעבודת הקב"ה באמונה ואינם נמאסים בעיניהם מחמת הדם וההלוך בדם הוה במידי דלאו עבודה כגון הולכת עצים למערכה דאילו בעבודה שלא א"א להגביה הבגדים דמדו בד כתיב שלא יחסר ולא יותיר ויתלכלכו הבגדים ונפסלים כשהן מלוכלכין אלא בשעה שהיו עושין עבודה השובה היו הולכין על האצטבאות של בנין שהיה שם דהוה כרצפה רק בעת הולכת עצים למערכה דלאו עבודה היא היו מגביהין הבגדים שלא יתלכלכו ואין הקפד לעשות בבגדי כהונה כדין : בעזרת נשים . אמשנה ספ"ה קאי דמבואר דיצאה כת ראשונה לבר הבית ושניה בחיל (הוא בין הסורג לחומות עזרת נשים בתחלת עליית הסר) שלישית במקומה והיינו בעמידה כמבואר בירושלמי דאין ישיבה בעזרה וקאמר ראב"י דשלישית בעזרת נשים שיתה יושבת : יא להיות בשבת . ושכחו הלכה אם פסח דוחה שבת : מג' מאות פסחים . ואם תמידין

את השבת אמר להם וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה (נה) [את השבת] הרבה מג' מאות פסחים יש לנו (נו) [בשנה ודוחין] את השבת חברו עליו כל העזרה (נז) אמר להם תמיד קרבן צבור דוחה את השבת אף פסח קרבן צבור דוחה את השבת דבר אחר נאמר [בתמיד] (במדבר כח) מועדו (נח) ונאמר [בפסח] (שם ט) מועדו (נט) [מה תמיד שנאמר בו מועדו] דוחה את השבת אף (ס) [פסח שנא' בו מועדו] דוחה את השבת ועוד ק"ו ומה תמיד שאין חייבין עליו כרת דוחה את השבת פסח שחייבין עליו כרת אינו דין שידחה את השבת ועוד מקובלני מרבותי שפסח דוחה את השבת [ולא פסח ראשון אלא פסח שני ולא פסח צבור אלא פסח יחיד] אמרו לו מה יהא [על העם] שלא הביאו סכינין ופסחים למקדש אמר להם (סא) [הניחו להם רוה"ק עליהן] אם אין נביאים הן בני נביאים הן מה עשו ישראל באותה שעה מי שפסחו טלה טמנו בצמרו גדי קשרו בין קרניו והביאו סכינין ופסחים למקדש [ושחטו את פסחיהן] (ס) בו ביום מנו את הלל (סב) [נשיא והיה מורה] להם בהלכות הפסח: יב פעם אחת בקש אגריפס המלך לידע [כמה] מנויין של (סג) [אוכלוסין] ואמר להם לכהנים הפרישו לי כוליא מכל פסח ופסח והפרישו לו שש מאות אלף זוגות של כוליות כפלים כיוצאי מצרים ואין לך כל פסח ופסח שלא היו עליו יותר מעשרה מנויין חוץ מטמא ושהיה בדרך רחוקה בו ביום נכנסו ישראל בהר הבית ולא היה מחזיקן והיה (סד) [נקרא פסח מעוכין]:

פרק ה (א) רבי אליעזר אומר כשם שהשחיטה דוחה את השבת כך מכשירי שחיטה ידחו את השבת כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר (א) [לה לעשות] מערב שבת אינו דוחה את השבת (ב) [ושא"א לה לעשות] מערב שבת דוחה את השבת אמר לו רבי אליעזר אמורי צבור יוכיחו שהן כשרין למוצאי שבת (ג) [ודוחין] את השבת (ד) [בזמנן מה] לי (ה) מכשירי שחיטה אחר שחיטה ומה לי מכשירי שחיטה לפני שחיטה (ו) אמר ר"ע מה למכשירי שחיטה אחר שחיטה שדוחה (ה) [שבת] שכן דחתה (ו) [שחיטה] את השבת ידחו מכשירי שחיטה לפני שחיטה את השבת (ז) [שכן לא דחתה שחיטה] את השבת ועוד שמא יארע בו פסול ונמצא חלל את השבת ולא עשה (ח): ב פסח בא מן הצאן ואינו בא מן הבקר בא מן (ט) [הכבשים] ומן העזים בא מן הזכרים ואינו בא מן הנקבות בא בן שנה ואינו בא בן שתים ואינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות ואינו נאכל אלא למנוייו ואינו נאכל אלא צלי וחייבין עליו משום שבירת עצם: ג (ז) חגיגה הבאה עמו באה מן הצאן ומן הבקר (י) ומן [הכבשים] ומן העזים מן הזכרים ומן הנקבות ובאה בת שנתה (יא) [בת] שתים ונאכלת לשני ימים ולילה אחד ואין חייבין עליה משום שבירת (יב) [העצם] (ח) חגיגה הבאה עמו היא נאכלת תחלה כדי שיהא פסח נאכל על השובע (יג) [חגיגה (ט) הבאה עמו] יוצא בה [ידי חובתו] משום שמחה (*ט) ואין יוצא (יד) [ידי חובתו] משום חגיגה רשב"א אומר (י) חגיגה העולה עמו על השלחן (*י) ותבשילין העולים עמו על השלחן הרי אלו מתבערין עמו: ד (כ) י"ד שחל להיות בשבת אחד דברים שהן ראויין לבא פסח ואחד דברים שאין ראויין לבא פסח ושחטן לשום פסח (טו) [והשוחט] לשם חטאת צבור (טז) [לשם] עולות [א] [ופסח ששחטו בשבת שלא לשמו] [ב] פטור דברי ר"מ (*כ) אמר רבי שמעון (א) לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע (ל) על דברים שאין ראויין לבא פסח ושחטו לשם פסח (יז) [והשוחט] לשם חטאת צבור (יח) [לשם] עולת צבור שהוא חייב על מה נחלקו על דברים שהן ראויין לבא פסח ושחטם לשם פסח שר"א מחייב חטאת (מ) ור' יהושע פוטר: ה (*מ) השוחט את התמיד בשבת שלא לשמו חייב אמר רבי יוסי שמעתי שהשוחט (יט) [תמיד] בשבת שאינו מבוקר (כ) [שחייב] חטאת ויחזור ויביא תמיד אחר להכשירו [חוץ מן הנשחט] שנאמר (במדבר כח) [תמימים] יהיו לכם ונסכיהם כשהן מבוקרין (כא) תמידין כשאינן מבוקרין אינן תמידים: ו (נ) שחטו ונודע שמשכו בעלים את (כב) [ידן] או שמתו או שנטמאו הרי זה חייב (*נ) רבי [ישמעאל בר'] יוחנן בן ברוקה אומר אם יש לו שהות כדי שידע הרי זה חייב (כג) ואם לאו הרי זה פטור (*ס) חטאת צבור ששחטן בשבת [ג] שלא לשמן הרי זה חייב (ס) ויקטיר אמורין לערב: ז (*ס) חטאת יחיד ועולת יחיד ששחטן בשבת לשמן וזרק דמן שלא לשמן חייב (ס) שהורצו הבעלים (ע) השוחט שתי (כד) [חטאות] לצבור ואין צריכין אלא אחת חייב על האחרונה שתי עולות לצבור ואין צריכין אלא אחת חייב על האחרונה: ח (פ) רבי יהודה אומר כשם (כה) של עץ אין נשרף כך (כו) של מתכת אין מרתיח אמרו לו (כז) [אין דומה העץ למתכת מתכת] חם מקצתו חם כולו (כח) [של עץ אע"פ שחם] מקצתו [לא] חם כולו: ט (צ) פסח ששכו יין ושמן אע"פ שמנטף מלמעלה למטה אין בו משום בישול (ק) בשלו ואחר כך צלאו (כט) צלאו ואח"כ בשלו הרי זה אסור אין מולגין את הראש ואת הכרעים ואין טופלין אותן בחרסית ובאדמה אבל מפספסין אותן באור: י הפסח (ר) צולין אותו שלם ואין צולין אותו חתיכות חתיכות רצה (*ר) מנתחו ומטילו אבר אבר ע"ג גחלים (ל) [אין] צולין (ש) שני פסחים בתנור אחד מפני (לא) [תערובות] (ת) אפי' זה גדי וזה טלה מפני הרגל (לב) אבל צולין ארבעה וחמשה פסחים בארבעה וחמשה תנורין זה אצל זה ואין חוששין (ב) (א) ה' חבורות שנתערבו פסחיהן נאמן אחד מבני (לג) [חבורה] לומר פסח (*א) זה אחד של אותה חבורה הוא פסח אין נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות ואין חייבין עליו משום נותר (ב) ואין מחשבה פוסלת בו משום פגול עד שיעלה עמוד השחר:

פרק ו א אימתי אמרו הפסח נאכל בטומאה בזמן שבא מתחלתו בטומאה

הגהות הגר"א (נה) והלא: (נו) שדוחה: (נז) אמרו לו מנין לך: (נח) בפסח: (נט) בתמיד מה מועדו האמור בתמיד: (ס) מועדו האמור בפסח: (סא) הלכה זו שמעתי ושכחתי אלא הנח להן לישראל: (סב) הנשיא ודרש: (סג) אוכלסי ישראל: (סד) קורין אותו פסח מעובין: (א) לעשותה: (ב) וכל מלאכה שאי אפשר לעשותה: (ג) והן דוחין: (ד) בזמנו ומה: (ה) את השבת: (ו) שחיטתה: (ז) שלא דחתה שחיטתה: (ח) מצוה: (ט) הכבשים: (י) מן הכבשים: (יא) ובת: (יב) עצם: (יג) בן תימא אומר חגיגה הבאה עם הפסח ה"ה כפסח ואינה נאכלת אלא ליום ולילה וחגיגת ט"ו נאכלת לשני ימים ולילה אחד וחגיגת י"ד: (יד) בה: (טו) וכן השוחט: (טז) ולשם: (יז) וכן השוחט: (יח) ולשם עולת צבור שחייב: (יט) את התמיד: (כ) חייב: (כא) הן: (כב) ידיהן: (כג) ותעובר צורתו ותצא לבית השריפה: (כד) חטאות: (כה) ששפוד: (כו) שפוד: (כז) זה: (כח) וזה חם מקצתו אינו: (כט) או: (ל) ואין: (לא) התערובות: (לב) עבירה: (לג) החבורה:

נוסחאות כ"י

א) בן אלעזר: ב) אין צולין את הפסח בשפוד של מתכת ואם צלאו קולף את מקומו ואוכל את השאר שתי חבורות כו':

אור הגנוז

פרק ה [א] צבור: [ג] חייב. אם יש לו שהות כדי שידע הרי זה חייב הקשו אימורין הרי זה חייב עולת צבור ששחטן בשבת שלא לשמן הרי זה חייב ויקטירנה לערב:

חסדי דוד

דאין זה כבוד להתעכב בעזרה בשר פסחיהם. אבל פשיטא דהלכה כהאם מכנם וכ"פ הרמב"ם:

פרק ה פסח בא מן הצאן כו'. כל הני דקתני גבי פסח ז"ל קרי ביה רב הוא. יאגב דבעי למיתני בהגיגה היפך ולאפוקי מבן תימא דסובר דהגיגה הבאה עם הפסח ה"ה כפסח לכל מילי וכדאיתא בגמ' דף ע' לכן קתני. מילי דפסח נ"כ או י"ל דנקט הני דפסח ללמד נגו כי הם לעיכובא אע"ג דבקדשים בעינן דשנה עליהם קרא לעיכובא מ"מ כיון דבהרבה מהם שנה הכתוב לעכב אמרינן כי גם אידך דלא שנה קרא מעכב: חטאת צבור כו'. לכאורה הוא משנה בפ"ו דהא כבר תנא לעיל השוחט את התמיד שלא לשמו הוא וא"כ חטאת צבור דפסול שלא לשמו הוא כ"ש מעולת תמיד דהכשר שלא לשמו וגם היכי מסיים ויקטיר אמוריו לערב כיון ששחטה שלא לשמה פסולה ולשריפה קיימא. ואם נפרש שלא לשמן שלא לשם בעלים דבצבור ליכא שינוי בעלים דהכל בעלין הם וכדאיתא ריש פרק קמא דזבחים דף ד' פ"ש א"כ כשרה היא ואמאי חייב. אמנם הרמב"ם העתיק התוס' בהלכותיו השוחט בשבת קרבן צבור שלא לשמו ה"ז חייב חטאת ויקטיר אימורין לערב: ע"כ ולדבריו לא איירי התוס' בחטאת כלל ואיירי בשאר קרבנות חוץ מהחטאת דקבוע להם זמן וניחא הכל ופלא גוא על מרן הכ"מ שהביא את התוס' זו כצורתה ולא העיר ע"ז כלל: חטאת יחיד ועולת יחיד כו'. גם בזה זו העתיק הרמב"ם בה"א וז"ל שחט קרבן יחיד שאין דוחין את השבת נשגגה חייב חטאת והבשר מותר באכילה ואין זורקין את הדם ואם עבר וזרק דמה לשמן בין בשוגג בין במזיד עלו לבעלים לשם חובה ויקטיר אימורין לערב והבשר יאכל ע"כ. ונוסחא דידן תמוה היא חדא דאיך תלי בטעם גבי וזרק דמן שלא לשמן חייב שהורצו הבעלים דמשמע הא לא הורצו אינו חייב והדרבה כי לא הורצו גרע טפי וחייב מכ"ש. וגם חטאת פסולה שלא לשמו ומאי הורצו דקתני. ועיין עוד בכ"מ: פסח ששכו יין כו'. משום דמבשל מבושל מרבינן גם כל משקין קמ"ל דמים גרע טפי דאסור גם בהם אבל בשאר משקין ברי לסוכן ולפ"ז הך תוספתא לא אתיא אלא כרבי נדרים בפס"ב דף מ"א שאר משקין מרבויי דבשל מבושל:

מצפה שמואל בעובדא דרי: (ס) סו. (א) סס: וירושלמי פ"ו הל"ג ובבח פי"א הל"ג ועי' ירושלמי ר"ה פ"ב הל"ג ומגילה פ"ב הל"ז ויבמות פ"ח הל"א: (ב) (סט): (ג) סט: וירושלמי שם: (ד) סט: (ה) ירושלמי פ"ו הל"ג: (ו) ע.: (*ו) עי' בהשגת הראב"ד בפ"ב מהלכות חגיגה הל"י: (ז) ירושלמי שם: (*ז) עי' יו"ד סימן פ"ח ועי' מיי' פ"ו מהל' ק"פ הל"ד: (ח) עי' עא: עב: וירושלמי פ"ו הל"ה ועי' תוס' יבמות לד ד"ה באים ב"א: (*ח) עי' מיי' פ"ב מהלכות שגגות הלי"ב וי"ג וכ"מ ולח"מ שם ועי' תשובות משא סימן קה מה שכתב בתוספתא זו: (ט) עי' ירושלמי כוריות פ"א הל"א: (י) עי' ירושלמי תרומות פ"ב הל"א. (כ) סוכה מג. ותפ"ב פי' ויקרא פ"ג סימן י"ב וע"ש בק"א ועי' ירושלמי שבת פי"ג הל"ב ופי"ט הל"ד והל"ו וביצה פ"א הל"ג ויבמות פ"ח סה"א ונדרים ספ"ב וסוכה פ"ג הל"א: (ל) עג.: (מ) עג: ירושלמי ספ"ו: (*מ) מיי' פ"ב מהלכות שגגות הלי"ב: (נ) עי' ביצה כא.: (*נ) מיי' שם הל"ד וע"ש בכ"מ: (ס) עג. וירושלמי פ"ג דשבת הל"ג: (ע) עי' עד. וירושלמי פ"ז הל"א ועי' ירושלמי יומא פ"ו הל"ה: (פ) מנחות סד.: (צ) עי' מ.: (ק) מה: וירושלמי פ"ז הל"ב: (ר) עה.: (*ר) עי' מיי' פ"י מהלכות קה"פ הלי"א דא הכו ממש והוא מהתוס' דהכא ודלא כרש"י כאן ד"ה חותכו עיי' תוס' ע"ד ד"ה ונחתך: (ש) לי' וירושלמי תרומות פ"י: (ת) כי: לט.: (א) עי' ירושלמי סוטה פ"ו הל"ב ונזיר פ"ה הל"א: (*א) עי' יו"ד סימן קכז ובטור שו"ע שם דהיכא דלא איתחזק איסורא נאמן ע"א להתיר: (ב) עי' קכ: וירושלמי ברכות פ"א ה"ד:

מנחת בכורים

תמידין שנים בכל שבת הרי מאה לשנה מאה מוספין שני כבשים לשבת ה"י מאה אם תאמר ר"ה בשבת מקריבין י"א דר"ח ועשרה דר"ה הרי כ"א ושנת שבתיך הת: שלשים הרי מ"א ובשמיני עצרת עשרים הרי ס"א ובשבת בפסח י"א ולפחות שני ר"ח בשנה בשבת הרי נ"ד ואם חל עצרת בשבת הרי כאן יותר ממאה: כל העזרה. כל הכהנים שבתוכה: ודוחה שבת. דכתיב עולת שבת בשבתו על עולת התמיד משמעו שעולת התמיד קרב בשבת: אף פסח. והיינו במה מצינו ויש לזה פירכא דמה לתמיד שיש לו קצבה משא"כ בפסח שאין לו קצבה ולכן אמר ד"א מג"ש: ועוד ק"ו. ואם נימא דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו לכן לא ידעיתון אי פסח דוחה שבת אכתי איכא ק"ו והא פירכא דיש לו קצבה לאו פירכא גמורה היא למיפרך ק"ו אבל איכא פירכא אחריתי מה לתמיד שכן קרב עולה שהוא ק"ק וגם כליל למזבח אבל פסח קדשים קלים והבשר נאכל ועוד מה לתמיד שכן תדיר תאמר בפסח שאינו תדיר ועי"כ דנינן מג"ש ואם נימא דגם ג"ש אין דנים שאין אדם דן ג"ש מעצמו לזה אמר ועוד מקובלני קבלה הוא בידי שפסח דוחה שבת: אלא. אף פסח שני דוחה שבת: פסח יחיד. היינו פסח שני וכפל לשון הוא א"כ אם אינו מנוין עמו א"נ כגון שהיו רוב צבור זבין והגר"א לא גרס לה: סכינין. אם מותרין לתחוב בטלה ושבות הוא דהוה כנושא כלאחר יד דמתמר ממה לא הוה שאין דרך טלה לשאת משא אם עוקרין שבות כזה במקום מצוה אם לא: יב אוכלוסין. של ישראל כמה הם: כוליא. יטול הכוליא עד שיתן דבר אחר נגדה דאילו כוליא ממה קרב על המזבח עם שאר אימורים כאחד: פסח מעוכין. שנדחקין להתמעך זה בזה ובגמרא גרסינן מעובין לשון עבה שהיה עם רב וכן הגיה הגר"א:

פרק ה א מכשירי שחיטה. כגון הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו כמבואר במשנה רפ"ו כלל אר"ע פליג על ר"א וס"ל מכשירי שחיטה כיון דאפשר לעשותו מאתמול אינו דוחה שבת: אחר שחיטה. שיכול להקריבן בחול למ"ש: שכן דחתה. וניתן קרבן זה לדחות אף לאמורים דמצוה להקריבן בזמנו ועוד דמכשירי שחיטה לפני שחיטה לא דחתה שבת שמא יפסל הזבח והא טעמא פריכא הוא דהא"כ שחיטה גופא לא תדחה שמא יפסל ויחלל שבת אלא הא טעמא אמר ר"ע בריתא ופרכה ר"א ואמר הוב טעמא קמא דלא דמי מכשירי שחיטה לאחר שחיטה דלפני שחיטה שכבר ניתן שבת לדחות אצל שחיטה (פסח ח'): ולא עשה. מצוה כלל ותחלל לחנם: ב בן שנה. דהוה כבש בן שנה הוא: חצות. ל"ל ע"ז דכתיב ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והיה בחצי הלילה הזה וכתיב בפסח ואכלו את הבשר בלילה הזה ילפינן בג"ש כזה כזה דהוי חצות וכראב"ע מתוקמא ולעיל בסוף פ"ב דמבואר דאוכלין כל הלילה כר"ע אתיא דפליגי בזה (ברכות ט') בקראי: למנויו. שנאמר במכסת נפשות לשון מנין הוא: ג על השובע שלא יבא לידי שבירת עצם מחמת רעבתנות: הבאה עמו. בזמן שהיה מנויי הפסח מרובין והפסח נאכל על השובע מביאין קרבן חגיגה ואוכלין קודם אכילת הפסח וקמ"ל כאן דחגיגה אף שבאה עם הפסח אין דינה כפסח: ומן הבקר. כדין שלמים ולאפוקי מבן תימא דס"ל דחגיגה דמי לפסח בכל מילי דכתיב ולא ילין לבוקר זבח חג פסח זבח חג זה חגיגה הפסח זה קרבן פסח ואיתקש אהדדי קמ"ל דלא כדבריו: שמחה. שלמי שמחה שמחוייב להביא ברגל יוצא בה תובתו אם שהם שלמחמה עד מחר שהעי"ם שמפורשת ועומדת וקי"ל כל דבר שבחובה אין בא אלא מן החולין כמבואר במנחות פ"ב שלמי שמחה נתרבו בחגיגה (מ' א') מדאמני בספרי ושמחת לרבות כל מיני שמחה יכול אף בעופות ת"ל בחגך מי שהחגיגה באה מכן יצא עופות מכאן אמרו יוצאין י"ח בנדרים ונדבות וכו' אע"ג דמחייב ועומד הוא: הגיגה המחויב להביא ברגל מחמת הרגל אי נחגיגה זו דבכר נתקדשה מאתמול וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין: עמו. עם הקרבן פסח: מתבערין. נאכלין קודם חצות כמו הפסח אף שדין חגיגה לב' ימים ולילה על הבולתן מתבער ונאכל כמו הפסח עצמו שבשר הפסח נדבק בו וכן בתבשילין (ירושלמי פ"ו הל' ד'): ד שאינה ראוין. כגון עגל ואיל בן שתי שנים ונקבה: שלא לשמו. דפסול ונמצא חלל את השבת: פטור מכל אלו. משום דהשוחט לשם קרבן צבור מיחלף ובפסח שלא לשמו משום דטריד בהקרבתו וכן דברים שאינם ראויין לפסח משום דטריד בהקרבתן כיון דקדשים הן וטועה ושוחטן לשם פסח: לשם פסח. דליכא טעמא דאיחלופי: עולות צבור דיש להן קצבה ואינו רואה אחרים עסוקין בשחיטתן א"כ היה לו לזה לידע שלא לשחוט קרבן זה: פוטר. דמיחלף בפסח וגם אין להם קצבה שהכל עסוקין בשחיטתו ובזה טעות המצוי הוא ולא הוה שוגג להתחייב חטאת ומתניתין דמחלק בין ראויין ר"ש הוא ולא ר"מ דלר"מ אף בשאינם ראויין פטור משום דטרוד להקריבן הוה טעות ולא שוגג: ה שלא לשמו. דלא עלו לבעלים וצריכין להקריב אחר דכתיב מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלקיך נדבה אם כמה שנדרת עשית יהא נדר ואם לאו (בשינה במחשבה אחרת היינו שלא לשמו) יהא נדבה כדילפי' בזבחים דף ב' וא"כ הא"ל כמקריב נדבה בשבת וחייב חטאת: שאינו מבוקר ממומין. דקרבן תמיד צריך שיהיה מבוקר ממומין ד' ימים קודם לשחיטתן ואף שביקרו מבערב צריך לבקרו קודם שחיטתו באור האבוקה כמבואר בפ"ג דתמיד מפ"ש כאן דבלא בקור אינו קרב כלל ומוקמינן זה בגמ' כגון שהביא מלשכת הטלאים שאינם מבוקרין דהוה קרוב למזיד ולא הוה טועה בד"מ: תמימים. בחג השבועות כתיב בפ' פינחס מלבד עולת התמיד ומנחתו תעשו תמימים יהיו לכם ונסכיהם והך לכם מיותר אלא להורות על קרבן התמיד שיהיה מבוקר דוקא וכל שלא בקרו פסול והיינו תמימים יהיו לכם שיבדק קודם שחיטתו בבירור שיהיו תמימים: ו שחטו. לפסח: מכנו ונמנו. לפסח אחר: הוי פטור גרסינן דלא הוה ליה לבדוק כמבואר במשנה פ"ו. כדי לידע. כדי לברר כדבר חייב גם בזה דס"ל שוגג ולא טועה: ויקטר אימורין. דגבי דחייב בקרבן כשר דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן דינה כנדבה ולכן בשבת חייב דאין קרבן נדבה דוחה שבת: ז ס"ג וזרק דמן לשמן חייב שהורצו הבעלים דחטאת יחיד דאינו דוחה שבת וכן עולת יחיד אף שהיה הכל לשמן מ"מ חייב חטאת אף שהורצו הבעלים בקרבן זה הכהן המקריב עבר על עבירה על שגגת שבת: על האחרונה. ואם היתה האחת כחושה והא' שמנה ושחט הכחושה תחלה פטור על השמנה ששחט אח"כ א"א שהם השמנה תחלה דהא חייב חטאת על מה שהביא הכחושה אח"כ (מנחות ס"ד): ח ר"י אומר. פליג על תנא דמשנה פ"ז דאין צולין בשפוד של מתכת דהפסח נצלה מחמתו ולא מחמת האש וע"ז פליג ר"י: אינו מרתיח. דאם הוא מרתיח בפנים כשתוחב לתוך הקרבן של עץ היה גם כן נשרף: חם כולו. אף מה שמבחוץ וה"ל צלי שפוד: לא חם כולו. לכן אין הפנימי נשרף: ט אע"פ שמנטף. לא אמרינן דהפסח נצלה מחמת הלוטב: ואחר כך בשלו. דבטלו מתורת צלי. וכר"י אתיא דאמר לעיל בפ"ב דאין יוצאין במצה מבושלת אחר האפיה א"כ שאני פסח דרחמנא אמר ובשל מבושל ומרבינן דלא יהא בו שום בישול: אסור לאכלו וחייב מלקות בזה וכן הגירסא בגמ' (מא) ה"ז חייב: אין מולגין. שדרך למלוג הראש והרגלים בחמין להסיר השער והא כן בפסח דהוה בשול מחמת המים: טופלין. שהיו מדביקין חרסית ואדמה על הראש והרגלים ונחמם ומסיר השער ואין לעשות כן בפסח דהוה צלי מחמת ד"א והיינו צלי אש: מפספסין. כמו מהבהבין: באור. דהוי צלי אש: י חתיכות. דאם יצלו חתיכות בשפוד יתחמם כולו מחמת האור וממ"כ בשל עץ ישרף ובשל מתכות חם מקצתו חם כולו אבל בשלם מכניסו לתוכו ואינו נשרף בשל עץ: גחלים. דהוה ג"כ צלי אש ע"ג גחלים. ת"ל אותו ע"ג גחלים: תערובות טעמים. שהטעם יוצא מזה ונכנס לזה וה"ל שלא למנויו דפסח זה אפילו היה מפסיק ביניהם תל גבוה דהא"ל כעין קדירה דבזה ריחא לאו מילתא היא ואסור מפני התחם שמא יוחלפו ובזה נמי אסיר אפי' גדי וטלה אע"פ דמינכרא מ"מ חיישינן שמא יוחלפו והיינו מפני הרגל עבירה (וכנוסחת הגר"א) שמא יאכל זה מזה וזה מזה ובריתא דאיכא תערובות טעמים ודאי אסור אפילו גדי וטלה דמ"ש ואיכא למ"ד דריחא לאו מילתא היא ובריתא נמי מפני התערובות גופים שמא יקח זה לזה ואמר עוד ואפילו גדי וטלה חיישינן לתערובות גופים מפני הרגל דחיישינן לאיחלופי: חמשה תנורין. דהא לא הוה ריחא וגם לא חיישינן לאיחלופי כיון שהם בתנורים מיוחדים: נאמן. דלא איתחזק איסורא וע"א נאמן בזה שאינו מוציא מידי חזקה: עד חצות. אפילו לר"ע דכל הלילה זמנו מפני סייג שלא יבוא לאוכלו אחר עה"ש אסור מתורת נותר: מחשבה. שחישב לאכול מבשרו חוץ לזמנו: שיעלה עה"ש. שחישב ע"מ לאכלו משיעלה עה"ש:

פרק ו א בטומאה. היינו בטומאה צבור ולנוסחת הגר"א בספרא וכן הוא בגמרא היינו שכהנים טהורין וזרקו ולא

(א) שחטו בטהרה (א) [ונטמא הצבור] יזרוק הדם (ב) [בטומאה] ואל יאכל הבשר בטומאה (ג) [שחטו בטהרה ונטמא הדם יזרק הדם בטומאה ואל יאכל הבשר בטומאה: ב (ב) הצבור והכהנים טהורין וכלי שרת טמאין עושין אותו בטומאה] אימתי פסח בא בטומאה בזמן שרובו של צבור טמאין (ג) היו חציין טהורין וחציין טמאין הטהורין עושין את הראשון והטמאין עושין את השני היחיד מכריע את הפסח לעשותו בטומאה [דברי רבי יהודה רבי אליעזר בן (ו) מתתיה אומר אין היחיד מכריע את הפסח לעשותו בטומאה] שנא' (דברים יז) לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך רבי שמעון אומר (ד) [חציין טהורין וחציין טמאין הטהורין] עושין לעצמן והטמאין עושין לעצמן (ה) [אמרו לו] אין חולקין את הצבור אלא או (ז) כולו עושין בטהרה או (ג) כולו עושין בטומאה: ג ר' יהושע אומר (ד) כל הזבחים שבתורה שנשתייר [מהן] כזית בשר (ו) [וכזית] חלב זורק את הדם (ז) [עליו כחצי] זית בשר (ח) [וכחצי] זית חלב (ה) אין זורק (ט) [הדם עליו בעולה אפילו לא נשתייר ממנה אלא כחצי] זית בשר (י) [וכחצי] זית חלב זורק את הדם [עליה] מפני שכולה (יא) [ראויה להקטרה] ובמנחה (ז) אפי' (יב) [כל המנחה קיימת ולא נשתייר מן הזבח כזית בשר וכזית חלב אין זורק את הדם עליה] ובפסח אם יש כזית לכל אחד ואחד (יג) זורק ואם לאו לא יזרוק: ד רבי יהושע אומר (ו) כל הזבחים שבתורה שנטמא (יד) [בשר] והחלבים קיימין זורק את הדם על החלבים נטמאו (טו) [חלבים] והבשר קיים זורק את הדם על הבשר אבל (טז) [פסח] אינו כן אע"פ שנטמא (יז) [בשר] וחלבין קיימין אין זורק את הדם על החלבים (ז) שלא בא מתחלתו אלא לאכילה נטמאו (יח) [חלבים] והבשר קיים (ח) אם יש כזית לכל אחד ואחד יזרוק ואם לאו לא יזרוק: ה (ט) כל קרבנות צבור והיחיד הציץ מרצה על טומאת הדם (יט) [ועל (*ט) טומאת הגוף חוץ מנזיר ועושה פסח [שהציץ מרצה על טומאת הדם ואין מרצה על טומאת הגוף] ואם נטמא טומאת התהום ה"ז מרצה כיצד היה הולך (כ) לשחוט את פסחו ואמרו לו מת היה עמך בבית שנכנסת בו או תחת אבן שישבת (כ) [עליה] ונודע לו בין משעשה פסחו ובין עד שלא עשה פסחו צריך לעשות פסח שני אבל (כא) אמרו לו קבר התהום היה עמך בבית שנכנסת [בו] או תחת האבן שישבת עליה ונודע לו עד שלא עשה את פסחו צריך לעשות פסח שני (כב) וכן נזיר שהיה הולך להביא קרבנותיו ואמרו לו מת היה עמך בבית שנכנסת (כג) [לו] או תחת אבן שישבת עליה ונודע לו בין (כד) [שהביא קרבנותיו] (כה) [ובין] עד שלא הביא קרבנותיו צריך להביא קרבן טומאה אבל (כו) אמרו לו קבר (כז) תהום היה עמך בבית שנכנסת לו או תחת אבן שישבת עליה ונודע לו עד שלא הביא קרבנותיו צריך להביא קרבן טומאה משהביא קרבנותיו אין צריך להביא קרבן טומאה: ו (י) שחטו ונודע (י) עד שלא משכו בעלים (כח) את [ידם] או שמתו או שנטמאו ישרף מיד (כ) רבי ישמעאל ב"ר יוחנן בן ברוקה אומר אם יש שהות [כדי] שידע ישרף מיד ואם לאו תעובר צורתו ויצא לבית השרפה (ל) זה הכלל אירע פסול בגופו ישרף מיד בדם או בבעלים תעובר צורתו ויצא לבית השרפה: ז (כט) [השורף (מ) את העצמות] (נ) והמתחך בגידים ובקרנים ובטלפים אינו עובר בל"ת (ס) העצמות והגידין הרכים הרי הן כבשר לכל דבר השובר את העצם בפסח טהור הרי זה לוקה ארבעים (ע) ופסח עצמו כשר ויוצא בו ידי חובתו בפסח (פ) פסח כשר חייבין עליו משום שבירת עצם פסח פסול אין חייבין עליו משום שבירת עצם רבי (ל) יעקב אומר היתה לו שעת הכושר ונפסל חייבין עליו משום שבירת עצם לא היתה לו שעת הכושר ונפסל אין חייבין עליו משום שבירת (לא) [העצם ר"ש אומר אע"פ שהיתה לו שעת הכושר ונפסל אין חייבין עליו משום שבירת העצם] רבי ישמעאל ב"ר יוחנן בן ברוקה אומר (צ) אפילו לא נפסל בו אלא אבר אחד בלבד אין חייבין עליו משום שבירת (לב) [העצם]: ח השובר את העצמות לאכול כזית מוח מן המוח שבראש (ק) ושבקוליא (ז) אינו עובר בלא תעשה והמוח עצמו כשר ויוצא בו ידי חובתו בפסח וחייבין עליו משום פגול משום נותר ומשום טמא (ר) ומטמא (ח) במשא (לג) [וכעדשה] במגע כללו של דבר המוח הרי הוא כבשר לכל דבר (ש) אכל ממנו כזית נא ומבושל עד שלא חשיכה הרי זה פטור משחשיכה הרי זה חייב (לד) כזית צלי עד שלא חשיכה לא פטר עצמו מבני חבורה משחשיכה פטר עצמו מבני חבורה: ט (ת) המוציא כזית בשר מבית לבית ומחבורה לחבורה בשעת אכילה (לה) [הרי זה חייב] שנאמר (שמות יב) לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה וגו' אע"פ שנאמר בבית אחד יאכל אוכלין אותו בחצרותיהן (א) ובגגותיהן מה תלמוד לומר בבית אחד יאכל בחבורה אחת רבי שמעון אומר הרי שהיו יושבין ואוכלין וראו נחש או עקרב הרי אלו עוקרין את פסחיהן ואוכלין אותו במקום אחר שנא' (שם) על הבתים אשר יאכלו אותו בהם א"כ למה נאמר בבית אחד יאכל שלא יהא שתי חבורות אוכלות זו כנגד זו כשהיה שמש עומד (ט) למזוג קופץ את פיו ומחזיר את פניו ולועס עד שמגיע אצל חבורתו ובולע כדי שלא יראה אוכל משני פסחים אם אין שם אלא חבורה אחת אוכל בכל הבית כולו ואינו חושש:

פרק ז

א ארבעה עשר שחל להיות בערב שבת (א) משלשלין את הפסח לתנור עם חשיכה ועושין לו (ב) למודין ונותנין עליו מע"ש (א) [נותנו] על

הגהות הגר"א

(א) ואח"כ נטמאו הבעלים : (ב) בטהרה : (ג) הרי שהיו ישראל טמאין וכהנים וכלי שרת טהורין או שהיו ישראל טהורין וכהנים וכלי שרת טמאין ואפילו ישראל וכהנים טהורין וכלי שרת טמאין יעשו בטומאה שאין קרבן צבור חלוק : (ד) אפילו שבט אחד טמא ושאר כל השבטים טהורין : (ה) אמר לו רבי יהודה : (ו) או כזית : (ז) חצי : (ח) וחצי : (ט) את הדם ובעולה חצי : (י) וחצי : (יא) כליל : (יב) כולו קיימת לא יזרוק : (יג) ה"ז : (יד) הבשר : (טו) החלבים : (טז) הפסח : (יז) הבשר : (יח) החלבים : (יט) ואין מרצה על [הגה"ה זו צ"ע] : (כ) עליו : (כא) אם : (כב) משהביא פסחו א"צ לעשות פסח שני : (כג) בו : (כד) משהביא : (כה) בין : (כו) אם : (כז) התהום : (כח) ידיהם : (כט) אבל השורף בעצמות : (ל) אליעזר בן : (לא) עצם : (לב) עצם : (לג) כעדשה : (לד) כזית צלי עד שלא חשיכה פטור ומשהשיכה ה"ז חייב : (לה) אע"פ שהוא בל"ת ה"ז טהור והאוכלו ה"ז בל"ת : (א) ונותן :

נוסחאות כ"י

א) מתיא : ב) כולן : ג) כולן : ד) אם נשתייר מן הזבח כזית כחצי זית בשר וכחצי זית חלב אפילו כל המנחה קיימת אין זורקין עליה את הדם : ה) למול את בנו ולשחוט : ו) שמשכו בעלים את ידם : ז) עובר בל"ת : ח) כזית : ט) ללעוס :

חסדי דוד

פרק ו שחטו ונודע עד שלא משכו בעלים את ידם כו'. ע"כ לא מתרלתא היא וכפי הנראה והעולה מהסוגיא דס"פ אלו דברים דף ע"ג נראה דכן צ"ל שחטו ונודע שמשכו בעלים את ידם או שמתו או שנטמאו פטור ובחול ישרף מיד ר"י בריב"ק אומר אם יש שהות כדי שידע חייב ואם לאו פטור ותעובר צורתו כו' והשאר נמחק ואע"ג דפלוגתייהו לענין שבת ככר תני הנא בפ' דלעיל הדר תנא הכא אגב פלוגתייהו דבחול וטעמא דת"ק דקאמר ישרף מיד משום דאיירי שנודע קודם שחיטה שמשכו וכו' דחשיב פסולו בגופו דהוי כמו שחטו שלא לאוכליו כך הכריחו התוס' שם דאל"כ הא תני סיפא זה הכלל וכו' בדם ובבעלים תעובר צורתו וכו' ע"ש דהא ודאי זה הכלל דסיפא ע"כ אתאן לת"ק דאילו ר"י בריב"ק סבר דעכ"פ אפי' פסולו בגופו ואפי' פיגול גמור בעי עיבור צורה עש"ה בגמ' : **השורף** את העצמות וכו' השובר את העצם בפסח טהור כו'. פי' לאפוקי פסח הבא בטומאה כגון שהיו רוב הצבור טמאים שכך למדו הלמ"מ לא תשברו בו בטהור ולא בטמא ומה דמסיים ופסח עצמו כשר לכאורה מלתא דפשיטא היא ונראה דהא קמ"ל דאיסור שבירת עצם הוא אפי' מבעוד יום כדאי' שם בגמרא וכמ"ש הרמב"ם שם ואשמעינן דאפי' אם שבר עצם קודם זריקה אפ"ה אינו מזיק לקרבן כלל אלא הרי הוא כשר ומ"ש דיוצא בו י"ח נראה דמלתא אחריתי היא וקמ"ל דאפי' לא אכל אלא כזית מאותו האבר ששבר בו העצם יצא י"ח ודומיא דמאי דקתני לקמן בסמוך גבי מת ואע"ג שלא מצאתי הדבר מפורש להיתר אם שבר קודם זריקה מ"מ הכי ודאי מסתברא וכן מוכרח מהכא. וכבא שאח"ז השובר את העצמות כו' דאיתא ואינו עובר בל"ת ע"כ משבשתא היא וצ"ל עובר וכדמוכח בגמ' דף פ"ה ע"ש :

פרק ז ארבעה עשר שחל להיות בע"ש כו'. הנה רישא דמלתא יתני' היא ספ"ק דשבת משלשלין את הפסח וכו' ואמרינן עלה בגמ' שם דבני חבורה זריזין הן הלכך שרי ע"ש והכא קמ"ל דשרי גם לעשות למודין היינו נסרין ולכסות פי התנור שישמור חומו ואע"ג דהוי כטמנה ממש והוי כתנור שאינו גרוף (דאי בגרוף אסור לצלות בו את הפסח כדאמרי בגמ' דף ע"ה) עם כל זה גבי פסח לא אסרו רבנן ונותנו ע"ג מע"ש וטועלו בשבת ומ"ש ובלבד שלא יחזיר לאו למימרא שאסור להחזירו בתנור דהא ב"ה שרי בפ' כירה אף מחזירין ואע"ג דהתם בגרופה וקטומה מיירי מ"מ גבי פסח שרי טפי וכדאמרן וכסיפא לקמן פלוגתא היא אלא הכא מיירי שכבר שמטו מן השפוד ואסור להחזירו ולתותבו בשפוד וכדיהיב טעמא משום שע"י תחיבתו נדחק השומן שבו וחייב משום ממרח ושוב קאמר שמבקרו לראות אם נצלה כל צרכו בעודהו בתנור אבל לא יטלנו מן התנור לחוץ לבודקו דא"כ שוב לא יכול להחזירו והיינו בשבת וזה כדברי ר"י דאסר לקמן ותו קתני שאם אחר שהסירו ראה שנצלה הטיגון כו' והו

מצפה שמואל

(א) עח: וירושלמי פ"ז הל"ה ועי' ירושלמי שקלים פ"ד סה"א ועי' סוטה פ"א הל"ב הוריות פ"א הל"ב : (ב) עט. : (ג) שם. וירושלמי פ"ז הל"ו והוריות פ"א סוף הל"ו : (ד) עט. זבחים מנחות ט' מעילה יד : (ה) פירוש אכילת אדם ואכילת מזבח לא מצטרפין : (ו) עז: : (ז) פ"ז הל"ד וע"ש הל"ה : (ח) עי' עח: (ט) פ: וירושלמי נזיר פ"ט הל"ב וכאן פ"א הל"ז וברש"י במשנה ועי' ירושלמי נזיר פ"ז הל"ג ושבועות פ"א הל"ד ופ"ג הל"א : (*ט) עי' מיי' פ"ד מהלכות ביאת מקדש הלט"ו : (י) פג: ועג: רש"י שם ד"ה בדם ותוס' שם ד"ה בדם: (כ) עי' ספ"ו ופ"ז הל"ט : (ל) לד עג פ"ב : (מ) פד: חולין יא וירושלמי פ"ז הל"י : (נ) פד וירושלמי פ"ז הל"א וסנהדרין פ"ח הל"ב : (ס) פד : (ע) עי' תמורה ד: ותוס' שם ד"ה רבא וירושלמי פ"ז הל"ב : (פ) פד: : (צ) פה. : (ק) עי' חולין קכה. : (ר) מא : וירושלמי פ"ז הל"ב : (ש) פה. ועי' ירושלמי פ"ז הל"ג בשם ר"י המוציא אינו חייב עד שעה שיאכל ועי' פ"י הל"ז : (ת) פו. וירושלמי פ"ז הל"ב ומ"ש פ"ג : (א) פז. ועי' ירושלמי ספ"ז : (א) שבת יט: וירושלמי פ"ט הל"ח : (ב) שם כ. :

מנחת בכורים

אלא שמאים דטומאה לא הותרה בה : ואל יאכל הבשר בטומאה. דאף דקרבן צבור ניתן לדחות בטומאת הגוף כאן דנטמאו אחר שחיטה גזרינן שמא פ"א יטמאו אחר זריקה ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו השתא נמי ניכול ולא ידעי דאשתקד קרב הדם בטומאה אבל איידנא דכולו בטהרה רק נטמאו אחר זריקה דהיא טומאה אכילת פסח ואינו נאכל דמעיקרא פסח טהור וראוי לאכילה היה ולכן גם בנטמא אחר שחיטה נמי גזרו אף שנזרק הדם בטומאה : ב וכלי שרת טמאין. כגון סכין של שחיטה שנטמא בטומאת מת דקי"ל חרב הרי הוא כחלל ומטמא את השוחטו בטומאת הגוף וכי קא מתעביד בטומאת הגוף דכרת קא מתעביד וניתנה טומאה לדחות אבל כי נטמא סכין בטומאת שרץ דהש"ל סכין ראשון ואינו מטמא אדם דאין אדם מקבל טומאה אלא מאב הטומאה רק בשר הוא דאטמי ליה ולא טומאת הגוף א"כ טמאין שיש בהן טומאת הגוף אין עושין דלא ניתנה טומאה זו לדחות וטהורין הוא דעבדי ולא טמאין : את השני. דממלא אינו כרוב א"כ טהורין עבדי בטהרה דאי הוה מיעוטא עבדי נמי בטומאה וכי עבדי בטהרה כ"ש דשפיר דמי אבל טמאין דהוה מיעוטא נידחין לפסח שני : היחיד. איש יחיד : מכריע את המחצה להיות כרוב. אף באחד שגי לעשותו רוב צבור טמאין ועושין בטומאה כראשון : באחד. כלומר שהיחיד אינו מכריע לזביחת הפסח להקרב בטומאה שנאמר כאן שעריך ונאמר להלן בשעריך תאכלנו הטמא והטהור וילפינן הך שעריך מהתם דלענין טומאה מיירי : עושין לעצמן. דמחצה הוה כרוב וכרוב טהורין דמיא ולכן עושין לא בטומאה דאין רוב צבור נגררין אחר המיעוט. וטמאין נמי כיון דהוה רובא ורוב צבור לא נדחו לפסח שני לכן עושין בטומאה בראשון ובנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא פליגי ג"כ בשבט א' דלר"ש הוה קהל והוה כמו מחצה טהורין ומחצה טמאין ועושין לעצמן ולר"י אין קרבן צבור חלוק אלא כולן עושין בטומאה : ג וכזית חלב. או כזית חלב וכן הוא בגמרא : אין זורק. דאכילת אדם ואכילת מזבח לא מצטרפי לזריקת הדם דבעינן שיסיס הדם מתיר לאכילת אדם או לאכילת מזבח ופחות מכזית לא מקריא היתר אכילה או הקטרה : ובמנחה. אם לא נשתייר אלא מנחת נסכים הבאה עם הזבח : כזית חלב. משניהם לא נשאר כזית שלא נשאר כזית בשר ולא נשאר כזית חלב אף דאיכא כזית על ידי צירוף : אין זורק. שנאמר והקטיר החלב לריח ניחוח לבי' חלב אע"פ שאין בשר וריח ניחוח מרבה אף יותרת הכבד והכליות אם נשתיירו זורק עליהן א"כ למה נאמר חלב הרי הוא בכלל לריח ניחוח אלא להוציא המנחה דלא הוה שיור : ובפסח. דעיקר מצותו הוא אכילת הבשר : לכל א' וא'. לכל המנויים עליו דכזית זה לא יאכל למנויו דיש לכל אלק בו : ד ר"י אומר. כדין השיור כן דין הטומאה : לא יזרוק. דבעינן אכילה ומ"מ אם זרק הורצה כמבואר ע"ח ב' לר"נ : ה טומאת הדם. שנטמא הדם וזרק הורצה : טומאת הגוף. שנטמאו בעלים : מנזיר. אם נטמאו בעלים סותר נזירותו וצריך למנות ז' ימים לטהרתו ואחר כך ישלים פ"א נזירותו שנזר קודם הטומאה : ועושה פסח כיון דנטמא במת רחמנא דחייה לפסח שני א"כ אין הציץ מרצה והכל מבואר במשנה (פב): התהום. כדמפרש לקמן שאין א' יודע מהטומאה ומרצה בנזיר ובעושה פסח : עמך. אין זה טומאת התהום דאמרי' שבוש אדם הניחו שם אדעתא לפנותו וא"כ הכיר אדם בה והוה כטומאה ידועה : קבר התהום. דאמרינן נתגלגל שם ואין אדם יודע כלל (ירושלמי בנזיר פ' בתרא הל' ב') ואין אדם עתיד לפנותו : צריך לעשות. דטומאת התהום הותרה כשנודע לו אחר שעשה פסחו ולא קודם וחסר כאן הבבא דאם נודע אחר שעשה פסחו א"צ לעשות פסח שני וכן הוא בנזיר פ"ו דהכי הלכתא גמירי לה וכין מרצה בזה וכן הגיה הגר"א בהדיא : צריך להביא קרבן טומאה. מהדש אחר שימנה ז' ימים דסותר נזירותו שהרי הקרבנות שהביא איגלאי דבטומאה הביא : משהביא. קרבנותיו וקי"ל נטמא אחר שהביא קרבנותיו אינו סותר א"כ הוה כנודע אחר הגמר ואיכא תנא דס"ל דבנזיר תגלחת מעכבא אם כן אם נודע קודם שגלח אף שהביא קרבנותיו הוה כנודע קודם הבאת הקרבן דסותר לדידיה והקרבן שהביא לטהרתו לאו כלום הוא ולכן מבואר במשנה נזיר גלח משום דבהאי תנא אתיא ופליגי בזה רבנן ור"א בנזיר: א"נ להביא. וזה הל"מ בטומאת התהום : ו ה"ג ושחטו עד שלא נודע שמשכו הבעלים את ידם : ישרף מיד. ס"ל להאי תנא דכל שפסולו מחמת שאין לו אוכלין הוה כפסולו בגופו וכיון שמתו או נטמאו קודם זריקה לא היה ראוי לאוכלו לכן ישרף מיד ואתיא כריב"ב במשנה דף פ"ב דנטמאו הבעלים או שמתו ישרף מיד וכדאוקימנא בגמ' שנטמאו או מתו קודם זריקה דכי איזדריק דם לא ראוי לאכול וה"ל פסולו בגופו : יש שהות. קודם שחיטה : כדי שידע. שמשכו הבעלים א"כ לא היה ראוי קרבן זה מעולם לשחיטת פסח ואם היה שנשחט בשבת היה חייב משום דשוגג הוא ולא אנוס לכן ישרף מיד דה"ל כפסולו בגופו: ואם לאו. שלא היה לו שהות לידע א"כ ראוי לשחיטה היה ופסולו מחמת ד"א דבכל שעה קודם שחיטה ראוי לבעלים למשוך ידם מהם ה"ל כד"א וטעון עיבור צורה להלינו למחר עד אחר יו"ט כדי שיפסל בלינה ואז ישרף דכל שאינו פסולו בגופו טעון עיבור צורה וכללא דר"י כל שחייב על שחיטתו בשבת א"כ אינו פסול מחמת ד"א הוא רק לשחיטה זו גופה אינה ראויה לכן ישרף מיד אבל אם שחטו קודם שהיה לו לידע דבשבת כה"ג פטור שראוי היה בשמה זו לשחיטה א"כ פסולו מחמת ד"א הוא : זה הכלל. לר"י בנו של ריב"ב קאמר הך כללא אבל לת"ק דהאי ברייתא בכהאי גוונא לא בעי עיבור צורה : ז אינו עובר בל"ת. דעצם לא תשברו בו. דשריפה לאו שבירה היא ובגידים ואילך אין אלו קרויין עצמות : אין חייבין עליו. דכתיב ועצם לא תשברו בו בו בכשר ולא בפסול : שעת הכושר. שנעשה נותר ונפסל : לא היה לו שעת הכושר. כגון נטמא לפני זריקת דם דמעולם לא הוכשר ומיעוטא דבו ללא היתה לו שעת הכושר הוא : ר"ש אומר. פליגי ר"י ור"ש במלתא דת"ק דר"י ס"ל לת"ק לחלק בין היתה לו שעת הכושר או לא ור"ש בא לומר דת"ק אינו מחלק : עליו. על אותו האבר דפסול הוא וכגון שיצא מקצתו : ח ושבקוליא. עובר בל"ת גרסינן דלא אמרינן אתי עשה דאכילת פסח ודוחה בל"ת דעצם לא תשברו בו ונפקא לן מקרא דכתיב בפסח שני ועצם לא ישברו בו דמיותר דכתיב בשני ככל חוקת הפסח יעשו אותו איתקש לראשון לכל דבר אלא לרבות אף עצם שיש בו מוח : עליו. על המוח דבשר הוא : פגול. מחשבת חוץ לזמנו או חוץ למקומו : וטמא. אם נטמא : ומטמא במגע ומשא בכעדשה גרסינן ומיירי במוח מן המרך דהוה כבשר ומטמא במגע ובמשא בשיעור כעדשה דשרץ מטמא בכעדשה וקמ"ל דבשר הוא : פטור. דכתיב אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל כי אם צלי אש בשעה שישנו בקום אכול צלי (היינו בלילה) ישנו בבל תאכל נא ובשעה שאינו בקום אכול צלי (היינו ביום) אינו בבל תאכל נא : לא פטר. אינו נפטר מבני חבורה ושלא לאכול עוד עמהם ובגמרא גרסינן לא פסל עצמו וסיא היא דקי"ל אין האוכל אוכל בשני מקומות (דף פ"ו) ואם אכל א' מן המנוין כזית מבעו"י לאו שמיה אכילה דלהוי כאוכל בב' מקומות : ט ומחבורה לחבורה. אפילו בבית א' : לא תוציא מן הבית. היינו בית ממש חוצה מרבה לב' חבורות אף בבית וכשמוציא חוץ לבית וחוץ לחבורה עובר בב' לאוין (ירושלמי פ"ז הלי"ג) בנוסחת הגר"א אע"פ שעובר בל"ת ה"ז טהור כולו שלא נפסל בפסול יוצא : ובגגותיהן. שאין לאויר החצר שהבית בתוכו דנתקדשו בקדושת החצר ואוכלין שם קדשים : בחבורה א'. ואין האוכל אוכל בב' מקומות שהאוכל צריך שיאכל בחבורה א' ולא בב' מקומות : על הבתים. שני בתים יאכלו כל או"א מותר לאכול בב' בתים : שתי חבורות על פסח א'. דס"ל האוכל אוכל בב' מקומות ואינו נאכל בב' חבורות דר"ש סבר יש אם למקרא וקרינן יאכל ולא בב' הבורות ות"ק סבר יש אם למסורת וכתיב יאכל והיינו שהאוכל יאכל במקום א' ולא בב' מקומות ועל הבתים דרשי יאכלו כל א' וא' פסח א' בשני בתים והיינו שהפסח נאכל בב' חבורות : למזוג. לבני חבורה האחרת שאוכלין בבית א' פסח אחר ולת"ק אתיא דהפסח נאכל בב' חבורות : ומחזיר פניו לצד חבורתו. שנמנה עמהם : משני פסחים. כלומר מב' חבורות דאין האוכל אוכל בב' מקומות וכאן כיון דבב' חבורות הוא הוה כב' מקומות ובת"ב מפרש בב' פסחים ממש וקאי אף לר"ש דאין להוציא מפסח זה לפסח זה וכמ"ש רש"י פ"ה ב' : ואינו חושש. שלא לעקור ממקומו ולאכול במ"א כיון דליכא חבורה אחרת כחד בית כחד מקום דמי ולא הוה כאוכל בשני הבורות :

פרק ז א משלשלין. כל תנורים שלהם פיהם למעלה ולכן קרי ליה שלשול מלמעלה למטה : עם חשיכה. ערב שבת אחר זמן המנחה ואף שנגמר צליתו בשבת לית לן בה ולא גזרינן דילמא אתי לאחתויי בשבת דבני חבורה זריזין הן ואע"פ שלא נצלה מבע"י : למודין. נה אב ; עתט, להלמודין : לידי מירות. במה ימרח בעיס את

על גביו כיסוי ונטלו בשבת ובלבד שלא יחזיר ואם החזיר ה"ז חייב מפני שבא לידי מירוח ([ב]) והממרח בשבת [הרי זה] חייב חטאת מבקרו ועודהו בתנור אם נצלה נוטלו ואם לאו (ג) [ממתינין] לו [עד שיצלה נצלה החיצון ולא נצלה הפנימי קולף ואוכל] עד שמגיע לנא : ב ([ד]) הפסח מחזירין אותו שלם ואין מחזירין [אותו] התיכות דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר בשבת בין כך ובין כך אסור (ג) [בי"ט] בין כך ובין כך מותר אמר רבי אלעזר ברבי שמעון לא נחלקו ב"ש וב"ה על הפסח שמחזירין אותו שלם ואין מחזירין אותו התיכות על מה נחלקו על האברים שבית שמאי אומרים (ד) מחזירין ובה"א [אין] מחזירין : ג ([ה]) יתום ששחטו עליו (ה) [אפטרופין] יאכל (ו) [ממקום] שהוא רוצה ([ו]) הומנה על אחד מהן אוכל (ז) [ממקום] שהומנה ([ז]) הומנה על שני פסחים (ח) [אוכל] מאיזה מהן (ט) [שנשחט בו] ראשון ([ח])רבי שמעון אומר לעולם ממנין על הפסח עד שישחט ומושכין ידיהן ממנו עד שיזרוק עליו (י) הדם : ד ([ט]) לא ישחוט אדם (יא) על [ידי] בנו ובתו הגדולים [וע"י] עבדו ושפחתו העברים ועל [ידי] אשתו אלא מדעתן אבל שוחט הוא על [ידי] בנו ובתו הקטנים ועל [ידי] עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן ובין שלא מדעתן וכולן ששחטו לעצמן (יב) [או ששחט] רבן עליהן (יג) [אוכלין משל עצמן חוץ מן העבד שאוכל משל רבו] עבד עברי ([י]) ומי שחציו עבד וחציו בן חורין אוכלין משל עצמן עבד של שני שותפין אוכל משל שניהן ([כ]) הומנה על אחד מהן אוכל ממקום שהומנה ([ל]) הומנה על שני פסחים אוכל מאיזה [מהן] שנשחט ראשון א) (יד) [א] [או ששחטו] שניהם כאחד אוכל משל (טו) [רבו] ([מ]) שכח רבו מה אמר לו שניהם יצאו לבית השריפה וצריכין לעשות פסח שני רבי נתן אומר אין צריכין לעשות פסח שני שכבר נזרק הדם עליהן : ה ([נ]) בני חבורה שנמנו על הפסח אם יש כזית לכל אחד ואחד יאכלו ואם לאו לא יאכלו ([ס]) נמנו עליו זה אחר זה הראשונים שיש להם יאכלו והאחרונים לא יאכלו וצריכין לעשות פסח שני דברי רבי נתן אומר אין צריכין לעשות פסח שני שכבר נזרק עליהן הדם בני חבורה שרצו (טז) [להמנות] אחרים על (יז) [פסחן] הרשות בידן [ב] רצו [להמשך ולהמנות אחרים על פסחן הרשות בידם רצה] להמשך ולהמנות אחרים על חלקו הרשות בידו ([ע]) לעולם נמשכין והולכין ובלבד שנשתייר אחד מחבורה ראשונה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר בין מחבורה ראשונה בין מחבורה אחרונה ובלבד שלא יניחו את פסחו כמות שהוא ([פ]) בני חבורה (יח) [רצו] להמנות אחרים על חלקן הרשות בידם (יט) [המעות] חולין רצו להמשך להמנות אחרים על חלקן הרשות בידם (כ) [המעות] חולין : ו [הממנה ([צ]) אחרים על חלקו הרשות בידו המעות חולין רצה להמשך להמנות אחרים על חלקו הרשות בידו המעות חולין] הממנה אחרים על תגינתו המעות חולין רצה להמשך ולמנות אחרים על תגינתו המעות חולין : ז המוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום (כא) [(*צ) המעות גזל ביד בעלים] ואצ"ל בחטאת ואשם בני (צ*) חבורה שמתו מקצתן או שנטמאו מקצתן השאר אוכלין ואין חוששין ([ק]) בני חבורה שהיה [אחד בהן שהיו] ידיו (כב) [רפות] רשאין לומר לו טול חלקך (כג) [שלך] ולא מפני שהוא פסח אלא (כד) [אף בני חבורה שעשו [ג] חבול והיה בהן אחד שהיו ידיו רפות] רשאין לומר לו טול חלקך (כה) [שלך] רצו לעשות עמו טובה בא ואוכל (כו) [מהן] ([ר]) מצורע מוסגר שוחטין עליו בשביעי מוחלט שוחטין עליו בח' ([ש]) יולדת שוחטין עליה ביום מ' לזכר (כז) [ויום] פ' לנקבה ([ת]) וכולן שנטמאו בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת דמים הרי הן כמפקח (כח) הגל וצריכין לעשות פסח שני רבי (כט) [ישמעאל ב"ר] יוחנן בן ברוקה אומר (ל) (א) [פעמים שהן כמפקח הגל ופעמים שאין מפקח הגל כיוצא בהן כיצד ([ב]) היה גל ארוך בדק בצד זה ונמצאת טומאה בצד השני הרי הן כיוצא בו [ב] וצריכין לעשות פסח שני וכולן שנטמאו לפני זריקת דמים הרי הן כיוצא בהן וצריכין לעשות פסח שני] : ח היה טמא בשעת שחיטה וטהור בשעת זריקה טהור בשעת שחיטה וטמא בשעת זריקה הרי זה אינו אוכל וצריכין לעשות פסח שני חולה בשעת שחיטה ואינו יכול לאכול כזית [חלים בשעת זריקה ויכול לוכל כזית] חלים בשעת שחיטה ויכול (לא) [לוכל כזית חולה] בשעת זריקה ואינו יכול (לב) [לוכל] כזית הרי זה אינו אוכל וצריך לעשות פסח שני לעולם אינו יוצא ידי חובתו עד שיהא חלים בשעת שחיטה ובשעת זריקה ([ג]) וכולן ספק נזרק עליהם דם ספק לא נזרק עליהן דם ספק יש (לג) [בהן] כזית לכל אחד ואחד ספק אין (לד) [בהן] ספק טמאין ספק טהורין ([ד]) פטורין מלעשות פסח שני זה הכלל כל (*ד) הספיקות פטורין מלעשות פסח שני רבי יוסי בר' יהודה אומר ([ה]) שומרת יום כנגד יום שנזרק עליה דם ואח"כ ראתה הרי זה אינה אוכלת ופטורה מלעשות פסח שני שכבר יצתה בזריקה ([ו]) אבל ערל שנזרק עליו דם ואח"כ מל ה"ז אינו אוכל וחייב לעשות פסח שני : ט אמר (לה) [ר"א בר צדוק ([ז]) מודים בית שמאי ובית הלל בערל זר שמקבל הזאה ואוכל] על מה נחלקו על ערל נכרי שבית שמאי אומרים טובל ואוכל (לו) פסחו לערב ובה"א הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר אחד נכרי שמל ואחד שפחה שטבלה רבי אליעזר בר צדוק אומר (לז) ([ח]) [שטרדיוטות ושומרי] צירין [היו] בירושלים שטובלין ואוכלין פסחיהן לערב : י (*ח) בני חבורה שנטמא אחד מהן ואין ידוע איזה הוא צריכין לעשות פסח שני צבור שנטמא אחד מהן ואין ידוע איזו הוא

הגהות הגר"א (ב) ממתין : (ג) ובי"ט : (ד) אין : (ה) אפוטרופסין : (ו) ובמקום : (ז) במקום : (ח) יאכל : (ט) שירצה : (י) את : (יא) את הפסח : (יב) ושחט : (יג) יוצאין בשל רבן ואין יוצאין בשל עצמן חוץ מן האשה שיכולה למחות: (יד) ואם שחט: (טו) שניהם: (טז) למנות: (יז) פסחיהן: (יח) שרצו: (יט) והמעות: (כ) והמעות: (כא) והמעות כל שהן יפלו לנדבה : (כב) של אחד מהם יפות: (כג) וצא לך : (כד) אפילו חמשה ועשו סיבולת : (כה) וצא : (כו) עמהם : (כז) ביום : (כח) את : (כט) ר"ש בנו של ר' : (ל) מפקח בגל עתים פטור עתים חייב כיצד גל עגול ונמצא טומאה תחתיו חייב גל ארוך ונמצא טומאה תחתיו פטור : (לא) לאכול כזית וחולה : (לב) לאכול : (לג) בה : (לד) בו : (לה) רשב"א לא נחלקו ב"ש וב"ה על ערל ישראל שטובל ואוכל את פסחו לערב : (לו) את : (לז) איסטרטיוטות היו שומרי :

נוסחאות כ"י

א) אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון : ב) ופטור לעשות פסח שני זה הכלל כל שנטמא לאחר זריקת דם הרי הן כיוצא בו וצריך לעשות פסח שני : ג) רבי יוסי בר' יהודה :

אור הגנוז

פרק ז [א] איני יודע איזו מהם נשחט ראשון : [ב] הממנת אחרים על פסחו הרשות בידו : [ג] סבול :

חסדי דוד

מייתי אתי"ז פלוגתא דתנאי בחזרה : שבח רבו מה אמר לו כו'. הא מלתא בהדי נפשה היא ואמתני' קאי דקתני האומר לעבדו צא ושחוט כו' שכח רבו וכו' שניהם יוצאים לבה"ש ופטורים מלעשות פסח שני קמ"ל הכא דאיכא תברא מוסכמת דמתני ר"נ היא וטעמי' לפי שכבר נזרק הדם וכו' דהיינו כדאמר אביי התם בדף פ"ח ל"ש אלא שכח אחר זריקה דבעידנא דזריק דם הוה חזי בשר לאכילה ע"ש ובהא נמי קמ"ל דאיכא מאן דפליג והיינו ת"ק דהכא : חולה בשעת שחיטה וכו'. שנויה בשנוי קצת בפ' כ"ג דף ע"ח ולפי לשון הברייתא בגמ' שם וכ"כ הרמב"ם בפ"ב נראה דהכא קמ"ל דאפי' היה חולה אח"כ ואינו יכול לאכול כלל : בני חבורה שהומנה אחד עמהן כו'. נראה דטעמא מדקרינהו רחמנא לבני חבורה הנמנין על הפסח בית אב כדכתיב שה לבית אבות מעויק דינן לבית אב של כהנים דכשם שחולקין בבשר כך חולקין בעורות אפי' קבלוהו בתורת לדקה :

מצפה שמואל

(ג) עירובין פ"י הל"א : (ד) ירושלמי שבת פי"א הל"א ועי' עד. : (ה) פח. וירושלמי פ"ח הל"א פ"ש פ"ז : (ו) עי' תוס' פ"ח ד"ה שמעת : (ז) עי' פא: ותוס' שם ד"ה והתניא וירושלמי פסחים פ"ח הל"א בשב ר' חייא והל"ב : (ח) פט. : (ט) פח. וירושלמי פ"ח הל"א עירובין פ"ז הל"ו ומע"ש פ"ד ה: : (י) שם וירושלמי שם הל"א : (כ) פ"ח הל"ב : (ל) פח: וירושלמי פ"ח הל"ב ופ"ז הל"ה ופ"ח הל"ו ופ"ט הל"ט ועי' ירושלמי קדושין ל"ב ספ"ו : (מ) עי' עח: וירושלמי פ"ח הל"ז : (נ) צט וירושלמי שם הל"ד ועי' ספ"ו : (ס) פט : (ע) שם : (פ) פט: ועי' ירושלמי קדושין פ"ב הל"ז והל"ח ובסופו ועי' ירושלמי כהן פ"ח הל"ג : (צ) עי' ירושלמי ספ"ו : (*צ) עי' מל"מ פ"ז מהלכות עבודת כוכבים הל"ט ובפ"ה מהלכות איסות הל"י ויש ראיה מכאן לפי הנו"י : (צ*) מיי' פ"ד מהלכות ק"פ הל"ג : (ק) פט: וירושלמי פ"ח הל"ד עי' צ. וירושלמי פ"ח ה"ד : (ר) עי' צ. וירושלמי פ"ח הל"ד : (ש) כריתות י'. : (ת) צ. וירושלמי פ"ח הל"ד : (א) צ. וירושלמי שם הל"ו : (ב) צח: : (ג) עי' רש"י צא ד"ה ל"ש ועי' פט. : (ד) עי' תוס' פט ד"ה הכ"מ : (*ד) עי' לח"מ רפ"ד מהלכות ק"פ : (ה) פא. : (ו) עי' ירושלמי פ"ח הל"ו : (ז) צג. ועי' ירושלמי ספ"ח ונזיר פ"ח הל"א : (ח) ירושלמי ספ"ח ונזיר שם : (*ח) עי' מיי' פ"ו הל"ז :

מנחת בכורים

את הכסוי שידבק בתנור ובא לידי חיוב חטאת דממרח הוה אב מלאכה : מבקרו . בלילה של שבת ועודהו הפסח בתנור : החיצון . דכן דרך החיצון למהר צליתו שדבוק לדופן התנור : לנא . למקום שלא נצלה כל צרכו דאסור לאוכלו: ב ובין כך אסור . דחיישינן פן יסמוך ע"ז ולא ימהר צליתו מבעו"י (בשבת) ומחמת זה יבא לידי פסול שלא יהא נצלה כל צרכו מבעו"י וצלותו בשבת א"א ולאוכלו נא א"א אבל כי אתא הותרו להחזירו יזהר לצלותו מבעו"י (ירושלמי פ"ח משבת הל' י"א ע"ש) : על האברים . בעלמא בשבת לא בפסח דס"ל לב"ש דאסור תורה לתנור ולב"ה מותר ופלוגתייהו בר"פ כירה אבל בפסח בתתיכות אסור : ג יתום ששחטו עליו . בלא ידיעתו : שהוא רוצה . עתה דשה לבית כתיב כל א' שוחט על ב"ב אף בלא ידיעתם וזה מבואר במשנה פ"ח : הומנה על א' מהם . קודם שחיטתו בידיעתו : שנשחט ראשון . דא"י להמשך אחר שחיטה ולא להמנות אחר שחיטה כאחר : ר"ש אומר . קאי על המשנה דפ"ח (דף פ"ט) ולת"ק שם נמנים ומושכין עד שישחט ור"ש קאמר עד שיזרק הדם ומבואר כאן דר"ש לא פליג אלא על המשנה דמותר להמשך אחר שחיטה דכתיב ואם ימעט הבית מהיות משה לת"ק מחיותא דשה יכולין להתמעט ולר"ש מהוייתו דשה והיינו זריקה אבל להמנות הוא רק עד שחיטה דכתיב במכסת נפשות והדר תכוסו על השה והיינו שחיטה א"כ פליג ביתום דאמר דאוכל ממקום שהומנה ונשחט ראשון והיינו לת"ק דאחר שחיטה א"י להמשך אבל כיון דלאחר שחיטה נמי יכול להמשך א"כ עתה אם רוצה מושך יד מן הנשחט הראשון ואוכל מן השני ל"מ אם לא שחט עדיין הב' דיכול להמנות עליו אלא אפילו שחט לב' מ"מ יכול קטן לאכול ממנו דכיון דהתמנות דידיה על הראשון לאו התמנות היא שהרי יכול להמשך א"כ כי משך הוה כלא הומנה כלל וממילא הפסח השני נשחט לשמו ג"כ דלא בעינן דעתיה ולא עקר דעתיה מהשני כיון דבכל עת ראוי למשוך יד מראשון ולאכול משני : ד גדולים . אפילו בסמוכים על שולחנו : אלא מדעתן . דשתקי ואינם מוחין : ובין שלא מדעתן . דהא דמחו לאו כלום הוא דאינם ברשותן למחות : וכולן ששחטו לעצמן ושחט רבן עליהם גרסינן . וכולן המבוארין ברישא דברייתא דיש להן רשות לעצמן במיחוי הכא כיון ששחטו לעצמן אין לך מחאה גדולה מזו ויוצאין בשל רבן חוץ מן העבד כנעני וכל דדמי ליה המבואר בסיפא דאין להם רשות א"י בשל עצמן דמחאתם לא מהני מידי ובגמ' הגירסא וכולן ששחטו ושחט עליהן רבן יוצאין בשל רבן חוץ מן האשה מפני שיכולה למחות וכן הגיה הגר"א וכן הגירסא בתוס' עירובין לענין עירוב ומפרשינן אשה וכל דדמי ליה והיא היא : עבד עברי . משום קניו עבד קנה לו : משל עצמן . כמשנה אחרונה דחציו עבד וחציו ב"ח כופין רבו ועושה אותו כולו ב"ח ולכן הוה ברשות עצמו ואוכל משל עצמו אבל למשנה ראשונה דעובד את רבו יום א' ואת עצמו יום א' אינו אוכל לא משל רבו ולא משל עצמו : אוכל משל שניהם . מאיזה שירצה ובלא הומנה על שום א' מהם ובדלא קפדי אהדדי אבל בדקפדי אהדדי אינו אוכל לא מזה בשביל חלקו של זה ולא מזה בשביל חלקו של זה ומתניתין דקתני דלא יאכל מיירי בקפדי אהדדי : הומנה העבד על א' . כיון דלא קפדי אהדדי כמנאתו המנאה ואוכל מזה שהומנה ולא מזולתו : על ב' פסחים . של רבותיו : ה"ג שחט לעצמו ושחט רבו עליהן או ששחטו שניהם כא' יוצא בשל רבו ומיירי בעבד של שני שותפין וקמ"ל דאף דאמרינן דאוכל מן הנשחט ראשון הייט בשניהם של רבותיו אבל של עצמו לא מהני מידי ולגירסת הגר"א אתיא כפשוטו דאוכל משל שניהם כיון שנשחטו שניהם כא' ולא קפדי אהדדי : שכח רבו . בא' שאמר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח ושכח העבד אם גדי אמר לו או טלה ולקח שניהם והתנה אם גדי אמר לו רבי גדי שלו והטלה שלי ואם טלה אמר לי רבי טלה שלו וגדי שלי אם שכח רבו ג"כ מה אמר א"כ א"י של מי הגדי ושל מי הטלה : שניהם . שני הפסחים : וצריכין . אף שנזרק הדם כיון דאינו ראוי לאכילה צריך לעשות פסח שני ומיירי בשכח בין שחיטה לזריקה : ר' נתן שנזרק עליהן . ואכילת פסחים אינה מעכבת ואיש לפי אכלו דכתיב בקרא הייט דבעינן גברא דחזי לאכילה וכיון דהיה גברא ראוי לאכילה הע"ג דא"י לאכול מחמת התערובות פטור מפסח שני אף שנתערב אחר שנישחט (עי' ירושלמי פ"ח הל"ב ובבלי פ"ח) : אחרים . עמהם : רצו . רבים מבני חבורה : להמשך . אף שאינו נשאר פנוי מ של הפסח ראשון ובלבד שימנו אחרים וכר"י דס"ל הכי : רצה . א' מבני חבורה : רשאי . אף על חלקו רוצה שיאכלו שניהם חלק א' דאינו רשאי שמא יאכלו יותר מכדי הצריך וכזה מבואר במשנה דף פ"ט ב' הממנה אחרים בחלקו רשאין בני חבורה ליתן לו את שלו : מחבורה ראשונה . ממי שנתמנה בראשונה דלא ישאר הפסח מבלי אים שמבראשונים דכתיב אם ימעט הבית משמע שנתמעט מהמנוין ויש שיור אבל אם משכו כולן מחבורה ראשונה אינו נקרא מיעוט : כמות שהוא . בלא שום אדם א' אלא נמשכין בני חבורה ראשונה ומניחין א' והוא ממנה אחרים ואח"כ מושך הוא את ידו : בני חבורה . חזר ושנה להורות דהמעות שלוקחין מאחרים חולין הם בין אם מושכין את ידם מן הפסח ובין אם ממנים אחרים גם להם אף שאינם לוקחין פסח אחר לא אמרינן דהוה כמוכרי הקדש וגם המעות בלא הוכרשו להקדש ואיך תילף הקדש בהקדש ויהיה המעות חולין קמ"ל דמ"מ חולין כמה דסתמא כן היה תנאי הקדשם מתחילה הממנה אחרים : ל"ג לה דכפל לשון הוא וכנוסחת הגר"א : ו ועל תגינתו שכי"ד . שאף היא באה לכל המנוין כמו הפסח וטעמא דשרי כמו בפסח דע"מ כן מקדיש וזה מפריש מעותיו ג"כ ע"מ כן שילא לחולין : ז המוכר עולתו . להתכפר בה אחר ולא הוא וכן שלמיו : לא עשה כלום . ויתכפרו בה בעלים הראשונים: המעות גזל . ויפלו לנדבה ליקח מהן עולות לקיץ המזבח דקנסינן ליה ללוקח אף אם הוה ד' זוזי ונתן ה' קנסינן ליה וכן הגיה הגר"א בהדיא : בחטאת ואשם . דלכפרה אתיא ונאכל לכהנים : השאר אוכלין . אף חלק זה שמת ולא אמרינן דהוה כנאכל שלא למנויו : יפות גרסינן . שאוכל הרבה : שהוא פסח. דאמרי' ליה כי קבלינן לתקוני זיבחא כמידת איש א' מאתנו: שעשו סבול גרסי'. והוא תערובות סעודה של כל ימות השנה דלצוותא בעלמא הוא אימא דלא הוה קפידא במה שיאכל הרבה ואינם רשאין לסלקו קמ"ל דרשאין לסלקו ודוקא ידיו יפות: שלא רצו. אם לא היו ידיו יפות אלא אוכל כדרך שאר ב"א ורוצין להפרידו משום שלא רצו לעשות עמו טובה לאכול ביחד : בא ואוכל עמהן . ואינם רשאים להחלק כלל א"נ גרסינן שלך והך רצו לעשות עמו טובה ענין בפ"ע הוא וכמו לנוסחת הגר"א ולנוסחת הגר"א פי' אף באוכל הרבה אם רצו לעשות עמו טובה אוכל עמהן בפסח אף שאוכל יותר מהם לא הוה כאוכל מחלקם : מוסגר . שנטהר מתוך הסגר דאינו מביא קרבן : בז' . דאינו מחו"כ וראוי לאכול לערב : מוחלט . שנטהר מתוך החלט דסופר ז' ומביא קרבן בשמיני : בשמיני . שיביא כפרתו ויאכל בערב ולא בז' דמחו"כ אסור בקדשים ואסור לאכול מפסחו א"כ למה יביא : ביום מ' . שילדה זכר ליום מ' לבריותה דימי יצירת הולד לזכר מ' יום וקודם לכן לא הוה ולד וכי ילדה אינה טמאה לידה ובלידה יבשתא דלא חזאי דם דאל"כ טמאה מחמת הדם : ויום פ' לנקבה . שנקבה נוצרת לשמונים יום כר"י דס"ל כן בנדה (לג) ובלידה יבשתא דאינה טמאה : וכולן . האונן וזקן וחולה המבואר במשנה (פ"ח דף צ"א) דבפ"ע אין שוחטין עליהן ואם שחטו בפ"ע ואירע פסול המפקח הגל חייב בפסח שני דטמא היה מתחלתו ושהאהיל על המת שתחת הגל דבגל עגול מיירי וכמבואר לקמן דודאי האהיל אבל אינך פטורין ואמר כאן דאם נטמאו הייט האונן ואינך כגון זקן וחולה נפסלו שניהם שא"י לאכול כזית וה"ג בין לפני שחיטה בין לפני זריקה וכו' דכיון דהזריקה בפסול הוה צריכין לעשות פסח שני ולא אמרו במשנה דפטורין אלא בהיו ראוין ג"כ בשעת זריקה : שהן . חולה וזקן ואונן : כמפקח הגל . וצריכין לעשות פסח שני : ה"ג ופעמים שמפקח הגל כיוצא בהן . והיינו שא"צ לעשות פסח שני כדמפרש ואזיל : בצד השני . הרי הוא כיוצא בה וא"צ לעשות פסח שני גרסינן וה"ט דכשהגל ארוך אמרינן דלא האהיל על הטומאה מתחלתו ובשעת שחיטה וזריקה ראוי היה ואח"כ הוא דנטמא לכן אינו עושה פסח שני : שנטמאו קודם זריקת דמים הרי הן כיוצא בו וצריכין . גרסינן דאם נטמא (האונן) ונפסלו בזקן וחולה שא"י לאכול כזית קודם זריקה צריכין לעשות פסח שני דהרי לא נזרק הדם בהכשר ובעינן גברא דראוי לאכילה והא דמבואר במשנה דא"צ לעשות פסח שני מיירי בראוין בשעת זריקה : ח טמא בשעת שחיטה . כגון טמא שרץ וס"ל דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ : וטהור בשעת זריקה . שטבל בינתים אף דמחוסר הערב שמש שימשא ממילא ערבא ואינו מחוסר מעשה ונקרא טהור דמיד כשיבא הלילה הותר לאכול הפסח : צריך לעשות פסח שני . דמתחלה אינו ראוי היה : חלים . בריא : בשעת שחיטה . ובשעת זריקה אף למ"ד אכילת פסחים לא מעכבא מ"מ מודה דבעינן גברא דחזי לאכילה (ע"ש ב) : פטורין מלעשות פסח שני . דא"א להביא פסח שני ולהתנות דאם אינו פסח יהיה שלמים ל"מ בקרבן אנשים דבעי סמיכה ופסח לא בעי סמיכה א"כ היכי ליעבד לסמוך דילמא פסח הוא וקא עביד עבודה בקדשים לא לסמוך דלמא שלמים הוא ונשי דלא מעכבא מצוה מיהא איכא אלא אפי' בקרבן נשים דלא בעו סמיכה מ"מ א"א להביא ספק שלמים דאינו שוה בזריקת הדם דפסח מתן א' ושלמים מתן שנים שהן ד' וכן פסח בשפיכה ושלמים בזריקה אף שבדיעבד אם נתן במתנה א' כפר וכן אם נתנם בשפיכה יצא א"כ יתן מתן א' וגם יתן בשפיכה דממ"נ יצא מ"מ לכתחלה אין לעשות כן (פ"ט) : שומרת יום . זבה הרואה יום א' צריכה לשמור יום כנגדו בטהרה וטובלת וטהורה היא וכן ראתה בשני ימים שומרת יום הג' נגדן ואם טבלה ונזרק הדם עליה ואח"כ ראתה לא אמרינן דסותר למפרע שאם תראה עוד למחר הויא זבה גדולה א"כ אגלאי מילתא למפרע דטמאה היתה בשעת זריקה אלא משעת הטומאה חשבינן וטהורה היתה בשעת זריקה לכן פטורה מפסח שני דכל שהזריקה כדין אף שנטמאה אח"כ פטורה מפ"ש : אבל ערל בשעת שחיטה . דערל אסור בפסח כדכתיב כל ערל לא יאכל בו שוב לא חזי אף שמל בשעת זריקה וקאי על המשנה דספ"ח דאונן טובל ואוכל פסחו לערב ואמר דערל אינו כן א"נ אלעיל קאי : ט מודים ב"ש וב"ה . דפליגי במשנה ומבואר לקמן : בערל זר . כלומר ישראל : שמקבל הזאה . אם נטמא במת מזין עליו ג' וז' אף שהוא ערל ומקבל הזאה וכשרה היא לטהרתו וביום הז' טובל ואוכל פסחו : ערל נכרי שנתגייר בעי"פ . וטובל מגיותו דגר צריך מילה וטבילה כמבואר בהתולן : מן הערלה . נכרי הפורש מן הערלה : כפורש מן הקבר . ומונה ז' ומזה ממי חטאת בג' ובז' דמסתמא עד עתה לא נזהר מטומאת מת ומדינא א"צ למנות ז' לטומאת מת שעליו דבגיותו אינו מקבל טומאה רק דגזרו אם יאכל מיד לשנה האחרת שמא יטמא במת ויסבור מדאשתקד אכל ולא מנה ג וז' כן גם עתה יעשה כן ולא ידע דאשתקד היה נכרי ולכן גזרו דאף בשנה הראשונה ימתין וימנה ג' וז' : שטבלה . ונעשית ישראלית דבטבילה נעשית ישראלית הדין כן בטבלה בעי"פ לא תאכל בפסח בערב : שטרדיוטות . חיילות . ונכרים היו : ושומרי צירין . שומרי שערי ירושלים ונוסחת הגר"א מכוון יותר כי כן נקרא חיל וכן הוא בערוך ערך אסטרטיא : שטובלין . מעשה כן היה שטבלו ואכלו בעי"פ וראיה לדברי ב"ה הוא (ירושלמי ספ"ח) : י שנטמא א' מהם . קודם זריקה צריכין לעשות פסח שני אף שספק הוא מ"מ

בשעת

עושין אותו בטומאה בני חבורה שהומנה אחד עמהן אפילו מן הצדקה הרי זה חולק עמהן בעורות בני חבורה שטעו ואכלו פסחיהן [של] חביריהם אומרים להם אכלו [את] שלנו ואכלו [את] שלהם (ס) ונמצאת יבלת בעורו של אחד מהן צריכין לעשות פסח שני עשו פסח שני וטעו ואכלו את פסחיהן של חבריהן אומרין להם אכלו[ד] את (לח) שלכם אכלו [את] שלהן (לט) [ונמצאת] יבלת בעורו של אחד מהן צריכין לעשות פסח שני נמצאו אוכלין ארבעה פסחים וידי חובתן לא יצאו (י) חמש חבורות שנתערבו (ה) פסחיהן (מ) [ונמצאת] יבלת בעורו של אחד מהן (מא) [צריכין לעשות פסח שני]:

פרק ח א (ה) [אלו (א) עושין את השני הזבין והזבות הנדות והיולדות האנוסין והשוגגין והמזידין והמצורעים ובועלי נדות ומי שהיה טמא או בדרך רחוקה] א"כ למה נאמר (במדבר ט) טמא או (ג) בדרך רחוקה [שבא הכתוב] לפטרו מן הכרת (ב) רבי עקיבא אומר נאמר טמא [נפש] ונאמר (ג) [דרך] רחוקה מה טמא (ד) [נפש רוצה לעשות ואין יכול אף דרך רחוקה רצה לעשות ואין יכול] ר"א אומר נאמר (ג) רחוק מקום במעשר ונאמר רחוק מקום בפסח מה רחוק מקום האמור במעשר חוץ למקום אכילתו אף רחוק מקום האמור בפסח חוץ למקום אכילתו (ד) (ג) רבי יוסי בר' יהודה אומר חוץ למקום עשייתו א"ר יוסי (ה) לפיכך נקוד על ה' (ס) [כלומר] לא מפני שהיא רחוקה ודאי אלא מאסקופת העזרה ולחוץ רבי יוסי הגלילי אומר דרך רחוקה שומע אני מהלך יום אחד או מהלך שני ימים [או ג' ימים] כשהוא אומר ובדרך לא היה הוי מאסקופת העזרה ולחוץ קרוי דרך: ב (ו) גר שנתגייר בין שני (ו) פסחים צריך לעשות פסח שני דברי רבי ר' נתן אומר אין צריך לעשות פסח שני שכבר לא נתחייב בראשון (ז) (ז) [ניתן להם] לישראל לבנות בית הבחירה היחיד עושה פסח שני ואין הצבור (ח) [עושה] פסח שני רבי יהודה אומר אף הצבור (ט) [עושה] פסח שני (י) [אמר רבי יהודה (ח) מעשה בחזקיהו המלך שמיעשה] את הצבור לעשות פסח שני שנאמר (ד"ה ב' ל') כי מרבית העם רבת מאפרים וממנשה ומיששכר ומזבולון לא הטהרו וגו' ר"ש אומר לא מפני (יא) [שהעשיה את הצבור] לעשות פסח שני אלא מפני שעבר ניסן בניסן שאין מעברין אלא אדר ר"ש בר' יהודה אומר משום ר"ש אף מפני (יב) [שהעשיה] את הצבור לעשות פסח שני (ט) אין עושין חבורה של נשים ועבדים וקטנים שלא להרבות [את]התיפלה: ג (י) אלו דברים שבין ראשון לשני בג' (יג) [כתים] ואין השני בג' (יד) [כתים] (כ) הראשון דוחה את הטומאה ואין השני (ל) דוחה את הטומאה הראשון חייבין עליו כרת (טו) [השני] אין חייבין עליו כרת דברי רבי (טז) רבי [נתן] אומר אף השני חייבין עליו כרת רבי חנניה בן עקביא אומר אם עשו את השני אין חייבין [כרת] על הראשון לא עשו את השני חייבין [כרת] על הראשון (מ) הראשון (*מ) טעון חגיגה ואין השני טעון חגיגה הראשון (נ) נוהג כל שבעה והשני יום אחד: ד אלו דברים ששוה בהן הראשון לשני הראשון נאמר בו (שמות יב) שה תמים זכר בן שנה (ס) והשני כיוצא בו הראשון נאמר בו (שם) אל תאכלו ממנו נא ובשל והשני כיוצא בו (ג) הראשון דוחה את השבת (ע) והשני דוחה את השבת (יז) (פ) [א] הראשון טעון לינה והשני טעון לינה ר"י אומר אין השני טעון לינה אלא כיצד הוא עושה נכנס ושוחט את פסחו בעזרה ויוצא ומספיד את אביו בבית פגי: ה בזמן שהפסח נאכל בטומאה (צ) טמא מת נכנס לעזרה ואוכלו (ק) זבים וזבות נדות ויולדות הרי אלו לא יכנסו ואם נכנסו הרי אלו חייבין רבי אליעזר אומר אם נכנסו הרי אלו פטורין שנאמר (במדבר ה) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וגו' בשעה שטמא נפש חייב זבין ומצורעין חייבין בשעה שאין טמא נפש חייב אין זבין ומצורעין חייבין בזמן שהפסח [ג] בא בטומאה טמא מת נכנס לעזרה ושוחט זבים וזבות נדות ויולדות הרי אלו לא ישחטו ואם שחטו הרי אלו חייבין ר"ש אומר משום (ר) רבי יהושע אם שחטו הרי אלו פטורין שנאמר (ויקרא ז) כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וגו' הנשחט לטהורין חייבין עליו משום טומאה הנשחט לטמאים אין חייבין [עליו] משום טומאה: ו פסח (ש) ראשון שוחטין על האשה בפני עצמה (יח) [והב' עושה טפלה אצל אחרים] דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר פסח שני שוחטין על האשה בפני עצמה ואצ"ל פסח ראשון (יט) [ר"א בר' שמעון אומר פסח ראשון עושה טפלה אצל אחרים ואין עושין פסח שני] אמרו לו מעשה ביוסף הכהן שהעלה את (כ) [בתו] לעשות פסח שני והחזירוה שמא יקבע הדבר חובה (כא) [אמר] לא שמא יקבע הדבר חובה אלא שאין האשה עושה פסח שני: ז (י) אלו דברים שבין פסח מצרים לפסח דורות פסח מצרים מקחו (כב) [בעשור] שחיטתו בי"ד אין חייבין עליו כרת (כג) פסח [דורות חייבין עליו כרת פסח] מצרים (א) לא נהגו בו דקין ותבלולין [אתנן ומחיר] משא"כ בפסח דורות (ב) פסח מצרים נאמר בו (שמות יב) ולקח הוא ושכנו מה שאין כן בפסח דורות ר"ש (ד) אומר אומר אני אף בפסח דורות כן וכל כך למה כדי שלא יניח אדם שכנו הקרוב אל ביתו וילך ויעשה את פסחו אצל חבירו לקיים מה שנא' (משלי כז) טוב שכן קרוב מאח רחוק פסח מצרים לא היה טעון דמים והחלבים לגבי מזבח מה שאין כן בפסח דורות פסח מצרים נאמר בו (שמות יב) והגעתם אל המשקוף ואל

שתי

הגהות הגר"א (לח) שלנו: (לט) ונמצא: (מ) ונמצא: (מא) כולן יוצאין לבית השריפה: (ה) אלו שעושין את השני הזבים והזבות והמצורעין ונדות ובועלי נדות היולדות השוגגין והאנוסין והמזידין וטמא ומי שהיה בדרך רחוקה: (ב) שהיה: (ג) בדרך: (ד) שספק בידו לעשת ואינו עושה אף דרך רחוקה שספק בידו לעשת ואינו עושה: (ה) לומר: (ו) הפסחים וכן קטן שהגדיל בין שני: (ז) וכן כשניתן: (ח) עושין: (ט) עושין: (י) שכן מצינו בחזקיה שעישת: (יא) שעישה לציבור: (יב) שעישה לציבור: (יג) כתות: (יד) כתות: (טו) והשני: (טז) נתן: (יז) הראשון דוחה את הטומאה והשני דוחה הטומאה: (יח) ובשני עושין אותה טפלה לאחרים: (יט) ר"ש אומר אשה בראשון עושין אותה טפלה לאחרים בשני אין שוחטין עליה כל עיקר: (כ) בני ביתו: (כא) א"ל: (כב) מבעשור: (כג) ופסח:

אור הגנוז

[ד] את שלנו: **פרק ח** [א] הראשון נאמר בו לא תותירו ממנו עד בוקר והשני כיוצא בו: [ג] נאכל:

נוסחאות כ"י

א) עורות: ב) ר' יהודה אומר: ג) הראשון נאמר בו לא תותירו ממנו עד בקר והשני כיוצא בו: ד) בן אלעזר:

חסדי דוד

פרק ח ר"א אומר נאמר רחוק מקום כו' ר"י בר יהודה אומר משום ר"א כצ"ל. וכ"ה בגמ' דף צ"ג ותרי תנאי ניהו אליבא דר"א: **ניתן** להם לישראל לבנות בית הבחירה כו'. זה קשה קצת מפורש הוא במשנה. דפסחים נקרבו גם בבמה וכדאיתא אין בין במה גדולה לקטנה אלא פסחים וקרא כתיב ויעשו בני ישראל את הפסח בגלגל ועי' בזבחים קי"ח וא"כ אין הפסחים תלוים כלל בבנין בית הבחירה ואפשר לומר ע"פ מה דאיתא בירושלמי סנהדרין פ"ק אהא דחזקיהו שמצא גולגולת ארונה היבוסי תחת המזבח. וע"כ צ"ל דבאותו זמן נתקלקלה הרצפה או המזבח והוצרכו לחתור ולהפור שם כדי לבנות המזבח מחדש ועי"ז מצאו הגולגולת דבלא"ה יקשה איך לא נודע הדבר הזה כמה שנים לפני חזקיה. וזה הוא גם הפירוש כאן בתוס' ניתן להם לישראל לבנות בית הבחירה פי' לחדש ולתקן איזה דבר ואז הוצרכו להלכה זו לדעת אם צבור נדחה לפסח שני וכגון שאירע התיקון הזה לפני הפסח. ופליגי בזה ת"ק סובר דאין הצבור נדחה לפסח שני רק בשביל טומאה ור"י סובר כי גם בשביל זה הצבור עושה פסח שני: **אלו** דברים שבין ראשון לשני כו'. במשנה פ"ט קתני מה בין פסח ראשון לשני ותנא ושייר כל הני דהכא ותנא תוספתא תנינהו. וכן בבבא שאח"ז אלו דברים ששוה בהן הכי נמי שיירינהו תנא במתני' ותנינהו הכא: **בזמן** שהפסח בא בטומאה טמא מת נכנס לעזרה ושוחט זבין וזבות כו' הרי אלו לא יכנסו ואם יכנסו כו' רא"ה וכו' בזמן שהפסח נאכל בטומאה טמא מת נכנס לעזרה ואוכל זבים וזבות כו' הרי אלו לא יאכלו ואם אכלו הרי אלו חייבין רא"ה וכו' אם אכלו הרי אלו פטורין שנאמר וכו' כצ"ל וגירסא זו מוכחת מגמ' דידן

מצפה שמואל (ט) פח: (י) שם וירושלמי פ"ז הל"ח: (א) לד. וירושלמי פ"ט הל"א ע"ש בשם ר' חייא: (ב) לג. ועי' ירושלמי פ"ו הל"ג: (ג) לג: (ד) שם: וירושלמי שם הל"ב: (ה) לג: (ו) לג. ופ"ט הל"ג ע"ש: (ז) פ"ט הל"א: (ח) סנהדרין יב: וירושלמי שם פ"א הל"ו וכאן פ"ט הל"א: (ט) לה. וירושלמי פ"ח הל"ז: (י) עי' תוס' לה ד"ה מה בין: (כ) לה. וירושלמי פ"ט הל"ג: (ל) לג. וירושלמי פ"ט הל"ג ועי' יומא כט: בתוס' שם: (מ) עי' לה: וירושלמי שם: (*מ) עי' מיי' פ"י מהלכות ק"פ הלט"ו ובכ"מ שם ועי' סמג עשין ה"פ סוף מצוה רכח: (נ) כח: וירושלמי פ"ט הל"ה: (ס) לה. וירושלמי שם הל"ג: (ע) יומא נ: (פ) לה: (צ) סז. וירושלמי פ"ט הל"ד: (ק) לה: (ר) ירושלמי פ"ט הל"ד: (ש) לה: וירושלמי פ"ח הל"א ותלה ספ"ד וקדושין פ"א הל"ב ועי' פ"ח הל"ז: (ת) לג. ועי' ירושלמי פ"ז הל"ב דאיתא לר"ג אלי אם: (א) ירושלמי פ"ט הל"ה: (ב) מכילתא פרשת בא:

מנחת בכורים

בשעת זריקה לא היה ראוי לשום א' מהן והרי נגרא לא חזי לאכילה: עושין אותו בטומאה. כשפיקן כמו שהוא דכי מדחה לפ"ש כל הצבור נדחין וכתיב איש איש כי יהיה טמא הוא נדחה ואין צבור נדחין מן הצדקה. שנתנו לו מעות לתקנו לפסח: בעורות. ולא אמרינן דלא זכו לו בעד מעותיו רק בבשר שזה צריך לו אבל לא יקנה דבר רבות במעות לצדקה קמ"ל דלא: אומרים להם. כאילו אומרים להם בני החבורה האחרת: אכלו את שלנו. וגם שלכם שהרי הפסח שלכם א"י לאכול דאינו נאכל אלא למנויו נמצא אוכלין גם פסח שלהם א"כ בני החבורה האחרת כאילו קונין עליהם על מעשה זו דאכלו שני הפסחים ולאו איכא רשאין ונמצא. כמי שאמר נמצא הו דגרסינן נמצא בלא וא"ו: יבלת. הוא מום כדכתיב בקרא בפ' אמור והקרבן נפסל: של א' מהן. שנתערבו עורות פסחיהם קא' קודם זריקה דכי אזדריק לא היה ראוי לאכילה נמצא מספיקא לא יצאו ידי שתי החבורות: צריכות ב' החבורות: וטעו. אותה החבורה שטעה ברהם גם ואכלה פסחן של חבריהן כן היה גם בשניה: אומרים להם. לבני החבורה שלא אכלו פסח כלל: שלכם אכלו שלהם. כלומר יהא כל גם פסחן שהרי א"א לאוכלו אחר זולת המנוין ולנוסחת הגר"א גם בשני אמרינן לבני החבורה שאכלו הפסח כמו ברישא: ונמצאת. כאשר נמצאת גם בשני הפסחים הש"ים יבלת בהתערובת העורות בטל גם בזריקה שניה: אוכלת. החבורה שאכלה בטעות: ד' פסחים. שנים בראשונה ושנים בשניה: לא יצאו משפק. שלא היבלת היה בראשון גם בשני בכל בפסחן: וצריכות. כלומר עדיין אותן במקומו עומד: חמש חבורות שנתערבו. היינו קודם זריקה וכדפירשתי וכולא דבבא דלעיל נקט ונגמ' גרסינן א"נ לעשות פסח שני ומפרשי' שנתערב אחר זריקה (פ"ח) והגר"א לא גרס וצריכין דהאמת תנינן לה לעיל אלא קמ"ל דכולן יוצאין לבית השריפה:

פרק ח א שהיה טמא. במת: נדות. כמ"ד דנשים חייבות בשני: א"כ למה נאמר טמא ודרך רחוקה. וטמא ל"ד נקט דטמא איצטריך דאי בעי למעבד בראשון לא מצי עביד אלא עיקר הדקדוק למה נאמר דרך רחוקה כיון דכל אנוס עושה את השני ולגופיה לא איצטריך לומר דאי בעי למיעבד לא מצי ע"כ דס"ל אם שלא קרבנו הורצה אף אם היה בדרך רחוקה אלא להורות דאי לא עשה בראשון פטור מכרת: רע"א אומר. פי' במשנה דדרך רחוקה היא מן המודיעים ולחוץ שהיא רחוק מירושלים ט"ו מילין ור"א סבר דרחוק הוא מי שהוא חוץ לאסקופת עזרה ומייתי ר"ע ראיה לדבריו: רוצה לעשות. אף שרוצה אינו יכול אף דרך רחוקה כן ואם הוא יכול ליכנס לעזרה בשעת שחיטה הרי ספק בידו (תוס' דף צ"ג ד"ה ר"ג) וממילא כיון דמקיש לטמא אם זרק על מי שהיה בדרך רחוקה לא הורצה ורב נחמן ס"ל בגמרא אם זרק הורצה וס"ל דר"ע לטמא ש"ן מקיש דפסול טמא שרץ אינו מבלא קרבנותיו א"כ אף דחזי לאכילה לאורתא לא הורצה וה"ה בדרך רחוקה אבל למ"ד שוחטין וזורקין על טמא שרץ א"כ כיון דחזי לאכילה באורתא זריקה מעליא היא ה"ה מי שהיה בדרך רחוקה אם זרק הורצה ורב ששת ס"ל דלא הורצה דלטמא מת מקיש א"כ אף אם נימא שוחטין על טמא שרץ מ"מ בדרך רחוקה לא הורצה: רחוק מקום. כי ירחק ממך המקום כי לא תוכל שאתו ואף בשיעור אחת לירושלים אינו נאכל אלא נפדה: חוץ למקום אכילתו. פשיטא ה' חוץ לירושלים וזה הוא בדרך רחוקה ותרי תנאי אליבא דר"א דר"א ס"ל ממקום חוץ מאיסקופת העזרה הוא רחוק מקום דחוץ למקום שחיטתו הוא דרך רחוקה וע"ג דמאי עייל וכן ס"ל ר"י כאן: ה' שבדרך רחוקה. למעט שכתב נא דכל נקודה על הכתב ממעט את הכתב שלא לדרשו כפשוטו: **ב** גר שנתגייר ובגמרא גרסינן כ"י וכן קטן שהגדיל בין ראשון לשני שהביא ב' שערות דכל זמן שלא הביא קטן הוא: צריך לעשות. אף שפטור בראשון חייב בשני דשני רגל בפ"ע הוא והוא תשלומין לראשון: שכבר לא נתחייב בראשון. ושני תשלומין דראשון הוא. נותן להם לישראל לבנות בית הבחירה. ולהוג בו ג' פעמים בשנה גרסינן ומכאן מוכח דצבור אינם עושין פסח שני דאי עושין א"כ ד' פעמים בשנה הוא דהכי נמי טמא בראשון ונעשה ברגל מביא קרבן בשאר ימות השנה ואפילו למ"ד אינו מביא מ"מ בהיה דרך רחוקה או בשאר אונס מביאין ברגל א"כ משכחת בצבור שעושין ד' פעמים אלא אין צבור עושין פסח שני וטמאים ושבין וטמא מת עושין בראשון: שמיעשה. שנוה לעשות ובגמרא שהסיאו: הסירו. ועשו פסח בחודש השני: לא מפני. הא דמבואר בקרא דבלא כדין עשה שנקבו רחמים ע"ע כי אכלו את הפסח בלא ככתוב: בניסן. ביום ל' שראוי לקבוע בו ניסן ואין מעברין ביום ל' של אדר: לעשות פסח שני. דאין צבור עושין פ"ש וס"ל דמעיקרא נמי סבר חזקיה דאין צבור עושין פסח שני אלא שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין ונשים טהורות משלימות לרוב מעיקרא סבר נשים בראשון חובה וכ"ל טמאין מיעוטא ולבסוף סבר דרשות וה"ל רוב צבור טמאין ואין צבור נדחה לפסח שני רק עושין בטומאה ור"ש לטעמיה דס"ל נשים בראשון רשות ולכן כתפלל על עצמו (לעיל בפ"ג): נשים ועבדים. ביחד: וקטנים. ועבדים: את התיפלה. קלות ראש נשים ועבדים שמא יבואו לידי פריצות וכן קטנים ועבדים חשש משכב זכור אבל נשים בפ"ע עבדים: **ג** בג' כתים. בג' כתות כמבואר לעיל (פ"ד): ואין השני דוחה. שמפני טומאה נדחה ועתה יעשה בטומאה: אין חייבין. דרגל בפ"ע הוא וכתיב בקרא וחדל לעשות הפסח ונכרתה כי קרבן ה' לא הקריב במועדו חטאו ישא האיש ההוא ודריש כי לשון דהא מפני שקרבן ה' היינו הראשון לא הקריב במועדו לכן חייב על הראשון אף שעושה השני לא מתקן לראשון לפוטרו מכרת בהזיד בראשון וכרת בשני לא נזכר בקרא: דברי ר' נתן רבי אומר גרסינן וכן הוא בגמרא: אף השני. אם הזיד ולא עשה השני חייב כרת בפני עצמו אף בשגג בראשון ודריש כי קרבן ה' ענין בפ"ע הוא, אם קרבן ה' היינו השני לא הקריב במועדו חטאו ישא ויליף מגזירה שוה ממברך השם (בויקרא כ"ד) דכתיב ונשא חטאו ומגדף היינו מברך השם ובמגדף כתיב כרת אם כן מברך השם חייב כרת א"כ ונשא חטאו דכתיב במברך השם היינו כרת אף חטאו ישא דכתיב בפסח שני היינו כרת: אם עשו את השני. ס"ל ג"כ דתשלומין דראשון הוא ותקוני מתקן לראשון דדריש כי לשון אי ותנאי הוא אימתי חייב על הראשון אם קרבן ה' לא הקריב בשני אז חייב על הראשון ובשגג בראשון והזיד בשני פטור שהרי אין על שני כרת בפני עצמו ונתבאר מפלוגתן שגג בזה ובזה נכולי עלמא פטור הזיד בזה ובזה דברי הכל חייב לרבי חייב מחמת השני לר"נ ולר"ח בן עקביא חייב מחמת הראשון לר"נ שהרי הזיד בראשון ואין לו תקנה ולר"ח בן עקביא הרי לא עשה בשני ולא תקן הזיד בראשון ושגג בשני לר"נ ולרבי חייב כרת על הראשון ולר"ח פטור שהרי לא כשלם הכרת עד שיזיד בשני דכי קרבן ה' לא הקריב היינו במזיד שגג בראשון והזיד בשני לרבי חייב על השני דאיכא בשני כרת בפני עצמו ולר"נ ולר"ח פטור שהרי שגג בראשון ועיקר חיובו על הראשון הוא: חגיגה עם הפסח. דכתיב כליל התקדש חג אם שטעון הלל טעון חגיגה שני שאין טעון הלל אינו טעון חגיגה גמ"כ (עיין ירושלמי פ"ט הלכה ג'): נוהג. מצות מצה כל שבעה עם הפסח שקרב בראשון אבל בפסח שני אינו נוהג רק יום אחד: **ד** כיוצא בו. דכל מצות שבגופו דמי פסח שני לפסח ראשון: לינה בירושלים. לילה אחרי יום הקרבה דכתיב ופנית בבוקר והלכת לאוהלך כל פינות שאתה פונה לא יהא אלא בבוקר ואינו רשאי לצאת חוץ לחומת ירושלים אף בתוך התחום דאילו לביתו גלוהו הכי יום טוב הוא ועוד דקא בעי לאתויי עולת ראיה: אין השני טעון לינה. דכתיב ופנית בבוקר ובמיך ליה שבת ימים האכל מצות מי שנוהג מ"ס כל שבעה טעון לינה יצא פסח שני שאינו נוהג כל שבעה רק יום אחד עם הפסח דכתיב ביה על מצות ומרורים יאכלוהו אינו טעון לינה: בבית פגי. חוץ לחומת ירושלים וקמ"ל דלא הוי יום טוב ואף להספיד מותר: **ה** נכנס לעזרה. דהותרה טומאה לאכילת קדש וביאת מקדש בעזרה וליכנס להיכל מספקא לן בגמ' ופשטינן ג"כ לקולא נחד ליבנא: חייבין. קרבן עולה ויורד כדין טמא מקדש דלהם לא הותרה דלא הותרה רק טומאת מת: וכל זב וכל טמא לנפש. בשעה שאין טמא מת חייב כגון בצבור: ואם שחטו. והכא מקרבן הוא אוכל קודש בטומאה וחייבין כרת ולעיל מיירי בביאת מקדש ועתה מיירי בקודש: הנשחט לטהורין. כלומר שנאכל לטהורין דהיינו בנוהג כל טהור יאכל בשר בזה אם טומאתו עליו ונכרתה אבל כאן בעולת טומאת בזב לא היה טהור לא קרינן וטומאתו עליו ונכרתה: **ו** בפני עצמה. כלומר נתבאר בפ"ע חבירות נשים יחד דאילו על יחידה אין שוחטין את הפסח על היחיד: טפלה. הכור לאנשים. דבראשון נאמר במסכת נפשות אפילו נשים אבל בשני נאמר חטאו ישא האיש ההוא איש אין אבל אשה לא וכתיב בשני ככל חוקת הפסח יעשו אותו הכני לאקושי לראשון דטפלה עושין גם הנשים: פסח שני. דכתיב ונכרתה הנפש ההיא מישראל נפש ואפילו אשה וחטאו ישא האיש ההוא למעוטי קטן מכרת: עושה טפלה. אבל בפ"ע לא דכתיב איש לפי אכלו איש ולא אשה ואין עושה אף טפלה בפסח שני דכתיב האיש ולא האשה ואי למעוטי באנפי נפשייהו כפסח ראשון לא בעי מיבעיא אלא אף טפלה לא: שהעלה בניו וכ"ב גרסי' וגם הנקבות העלה לעשות פסח שני: והחזירוהו. אלמא דטעמא משום שמא יקבע הדבר חובה ויעשה חובה בפ"ע אבל בלאו הכי היה עושה פסח שני וזהו דלא כר"א כר"ש דס"ל דאינו עושה כלל בשני: אמר ר"א. וכן הוא לנוסחת הגר"א אבל דהוא תשובה דאין ראיה מזה: לא. שמא אין בטעם משום זה אלא התזירוהו משום שאין האשה עושה פסח שני כלל: **ז** מקחו מבעשור. לקיחתו ביום עשירי לחודש היה ואין פסח דורות מקחו מבעשור דכתיב בעשור לחודש הזה ויקחו להם זה מקחו בעשור ואין פסח דורות מקחו בעשור: אין חייבין. דלא נאמר כרת אלא בהר סיני: דקין ותבלולין. מומין שפוסלין בקרבן כגון דק או תבלול בעינו כדכתיב בקרא וקודם מתן תורה היה להם דין ב"נ ומומין אלו כשרין לב"נ רק חסר אבר הוא דאסור א"נ לפי שאין מן הדם למזבח לכן אין מומין אלו פוסלין ומכל מקום נעים שיהיה שלם באיבריו דכתיב שה תמים למעט מחוסר אבר

ירושלמי

שתי המזוזות מה שאין כן בפסח דורות פסח מצרים נאמר בו (שם) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר מה שאין כן בפסח דורות פסח מצרים כל אחד ואחד שוחט בתוך ביתו (ג) פסח דורות כל ישראל שוחטין במקום אחד פסח מצרים מקום אכילה שם היתה לינה פסח דורות אוכלין במקום אחד ולנין במקום אחר אחד פסח מצרים ואחד פסח דורות מי שהיו לו (ד) עבדים שלא מלו (*ד) ושפחות שלא טבלו מעכבין אותו מלאכול בפסח ראב"י אומר אומר אני בפסח מצרים הכתוב מדבר: ח אלו דברים ששוה בהן פסח מצרים לפסח דורות (ה) פסח מצרים בג' כתות ופסח דורות כיוצא בו פסח מצרים נאמר בו (שמות יב) שה תמים זכר בן שנה פסח דורות כיוצא בו פסח מצרים נאמר בו (שם) ולא תותירו ממנו עד בקר פסח דורות כיוצא בו [ג] רבי יוסי הגלילי אומר (ו) אומר אני שלא נאסר חמץ במצרים אלא יום אחד שנאמר (שם יג) לא יאכל חמץ (כד) היום פסח מצרים טעון שיר ופסח דורות טעון שיר:

פרק ט א פסח שנתערב בחולין יקריב חולין לשם פסח והרי הן כשני (א) זבחים שנתערבו (א) שנים שנתערבו פסחיהן זה מושך לו אחד וזה מושך לו אחד זה ממנה עמו אחד מן השוק וזה ממנה עמו אחד מן השוק זה בא אצל זה וזה בא אצל זה וכן הוא אומר אם שלי הוא (א) [פסח זה ידיך משוכות] משלך ונמנית על שלי ואם שלך (ב) [פסח זה ידי משוכות משלי ונמניתי על שלך: ב ב' של ג' ג'. ג' של ד' ד'. ד' של ה' [ה'. ה'] של ו' ו'. ו' של ז' ז'. ז' של ח' ח'. ח' של ט' ט'. ט' של י' י' ממנין להן אחד מכל חבורה וחבורה וחבורה אחרונה שנים מפרישין פסח אחד (ג) [ואמרו] כל שהוא שלו פסח זה ידינו משוכות משלנו ונמנינו על שלו (ד) [ג' של ב' ב' ד' של ג' ג' ה' של ד' ד' ו' של ה' ה' ז' של ו' ו' ח' של ז' ז' ט' של ח' ח' י' של ט' ט' נמשכין להן אחד מכל חבורה וחבורה ומפרישין פסח א' ואומרים כל מי שהוא שלו פסח זה ידינו משוכות משלנו ונמנינו על שלו נמצאו] אוחזין את הטפלה ומניחין את העיקר אמר להם ואמרו לו (ס) [אוכלין מן] הראשון (ב) לא (ו) [אמרו] להם ולא אמרו לו אינן אחראין זה לזה מכאן אמרו יפה שתיקה לחכמים ק"ו לטפשים וכן הוא אומר (משלי יז) גם אויל מחריש חכם יחשב (ג) [ואצ"ל חכם מחריש] ואוטם שפתיו נבון: ג נתערב בעולה ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי היפה שבהן פסח ובדמי ג (ז) [פסח אחר קרב עולה יביא בדמי היפה] שבהן עולה (ח) [קרב פסחו יביא בדמיה עולה אחרת] נתערבו בתודה ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי (ט) [יפה שבהן תודה קרב] פסחו יביא בדמיו פסח אחר (י) [קרבו] תודתו יביא (יא) [בדמיה] תודה אחרת נתערבו בחטאת ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי (יב) [יפה] שבהן פסח (יג) [ובדמי] היפה שבהן חטאת קרב פסחו יביא בדמיו פסח אחר קרבה חטאתו יביא בדמיה חטאת אחרת (יד) באשם ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי יפה שבהן פסח ובדמי יפה שבהן אשם קרב פסחו יביא בדמיו פסח אחר קרב אשמו יביא בדמיו אשם אחר נתערבו בשלמים [שניהם] ירעו עד שיסתאבו ימכרו ויביא בדמי היפה שבהן פסח (טו) [בדמי] היפה שבהן שלמים קרב פסחו יביא בדמיו פסח אחר קרבו שלמים יביא בדמיו שלמים אחרים שלמים שנתערבו בשלמים הבאים מחמת הפסח ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא [בדמי] היפה שבהן שלמים ויאכלו ליום ולילה עד חצות ובדמי היפה שבהן שלמים אחרים ויאכלו לב' ימים ולילה אחד (טז) בן עזאי אומר שלמים תבאין מחמת (יז) [הפסח] הרי הן כפסח לכל דבר אלא שהן נאכלין ליום ולילה (ד) נתערבו בבכור [שניהם] ירעו עד שיסתאבו (*ד) ויאכלו (יח) בבכור רש"א זה ישחוט לשם מה שהוא וזה ישחט לשם מה שהוא ושניהם יאכלו כפסח (ה) וכמנויין של פסח [נתערב במעשר שתיהן ירעו עד שיסתאבו ויאכלו כמעשר רש"א זה ישחט לשם מה שהוא וזה ישחט לשם מה שהוא ושניהם יאכלו כפסח וכמנויין של פסח] בכור ומעשר שנתערבו זה בזה [שניהם] ירעו עד שיסתאבו (יט) רש"א (כ) זה ישחט לשם מה שהוא (כא) [וזה ישחט לשם מה שהוא ושניהם יאכלו] כאחד מפני שמתן (כב) [דמן] שוה (ו) וכן היה ר"ש אומר באשם (כג) [ושלמים שנתערבו זה בזה ולא הודו חכמים לר"ש במביא] קדשים לבית הפסול בד"א בזמן שנתערבו חיים אבל (כד) [בזמן שנתערבו] שחוטין יאכלו כחמור שבהן נתערבו בפסולי מוקדשין או בחולין שנשחט בעזרה תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה: ד (ז) המפריש פסחו ואבד [והפריש אחר תחתיו] ולא הספיק להקריבו עד שנמצא הראשון והרי הן שניהן עומדין יביא איזה מהן שירצה כדברי חכמים ר' יוסי אומר מצוה להביא (כה) [את] הראשון (ח) ואם היה השני מן המובחר יביאנו (ט) והשני ירעה (*ט) עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים לששה עשר (י) המפריש [מעות] לפסחו ואבדו והפריש מעות (כו) תחתיהן ולא הספיק ליקח בהן פסח עד שנמצאו מעות הראשונים יביא מאלו ומאלו פסח ויקריב והשאר יביא בה שלמים לששה עשר המפריש מעות לפסחו ועבד והפריש פסח תחתיהן ולא הספיק (כז) להקריבו עד שנמצאו מעות (כח) המעות יביא בהן פסח ויקריב והפסח ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים לששה עשר [המפריש פסחו ואבד והפריש מעות תחתיו ולא הספיק ליקח בהן פסח עד שנמצא פסח יקרב והמעות יביא בהם שלמים לששה עשר]: ה המפריש פסחו ואבד והפריש [אחר] תחתיו (כט) [והקריבו] ואח"כ נמצא (ל) [ראשון] הוא עצמו יקרב שלמים לששה עשר: המפריש מעות לפסחו (לא) [ואבדו] והפריש מעות אחרות תחתיהן ולקח בהן פסח אחר והקריבו ואח"כ נמצאו מעות הראשונות יביא בהן שלמים לששה עשר: ו (ב) הפסח שנמצא בשלשה עשר ירעה עד שיסתאב בי"ד יקרב [שלמים]

הג"הות הגר"א (כד) ונאמ' היום אתם יוצאים: (א) הפסח ידיך משוכות: (ב) ה"א הפסח זה ידי משוכות משלי ונמנית: (ג) ואומרין: (ד) נמצא: (ס) אוכל שם: (ו) אמר: (ז) היפה: (ח) בדמיו פסח אחר קרב עולתו יביא בדמיו עולה אחרת: (ט) ה"פ: שבהן פסח ובדמי היפה שבהן תודה קרבה: (י) קרבה: (יא) בדמיו: (יב) היפה: (יג) ומביא בדמי: (יד) נתערב: (טו) ויביא בדמי: (יז) פסח: (יח) שניהם: (יט) וכו': (כ) שניהם ישחטו בצפון: (כא) וזה ישחט לשם מי שהוא ויאכלו שניהם: (כב) דמים: (כג) שנתערב בשלמים שניהם ישחטו בצפון ויאכלו כחמור שבהן ולא הודו לו חכמים מפני שאין מביאין: (כד) נתערבו: (כה) מן: (כו) אחרות: (כז) ליקח: (כח) הראשונים: (כט) ולא הקריבו: (ל) הראשון: (לא) ואבד:

נוסחאות כ"י

(א) פסחים: ג) כבר קרב פסחו כבר קרב עולתו יביא בדמיה עולה אחרת נתערבו בתודה:

אור הגנוז

[ג] פסח מצרים נוהג כל שבעה פסח דורות כיוצא בו:

חסדי דוד

דף נ"ט וכן באלו דברים דף ס"ו: **אחד** פסח מצרים ואחד פסח דורות מי שהיו לו עבדים שלא מלו כו'. במכילתא נמי פליגי תנאי בהך מלתא מיהו בגמ' פרק הערל מייתי כתנא דתלמודא דאל בפשיטיה דמילת זכריו ועבדיו מעכבת וכתבו שם התוס' תימה דהא כך סוגיא כר"א ור"א גופא דריש [במכילתא] דמילת עבדיו אין מעכבת מלאכול כו' ע"ש ולפי המתבאר כאן בתוספתא ל"ק דהכוה ר"א דמכילתא היינו ראב"י כדמוכח הכא:

פרק ט שתים של ג' ג' וכו' מושכין להן א' מכל וכו' מפרישין פסח א' ואומרין כל מי וכו' שלש של שנים שנים וכו' ממנין להן א' לכל חבורה וכו' ואומרין כל מי וכו' כ"ג דצ"ל וקאי אמתני' שם דקתני ב' חבורות שנתערבו פסחיהן וכו' ע"ש ובפי' כרע"ב: **נתערב** בעולה וכו' בדמי היפה שבהן פסח ובדמי היפה שבהן עולה קרב פסחו וכו' קרב עולתו יביא בדמיו פסח אחר קרב עולתו יביא בדמיה עולה אחרת נתערב בתודה וכו' היפה שבהן תודה ובדמי היפה שבהן פסח קרב פסחו וכו' נתערב בחטאת וכו' הכא אחרת נתערב באשם וכו' נתערב בשלמים וכו' כצ"ל. והוא טעות נתבאר ממתני' דף פ"ט דפסח שנתערב בזבחים וכו' ומלו הש"ס שם דף צ"ח. וכו' בשכא שלמים שנתערבו וכו' ב"ע אומר וכו' כפסח לכל דבר ואין נאכלין אלא בלילה ואין נאכלין אלא צלי כן נראה דצ"ל והכי איתא לסדיא בברייתא בתו"כ פ' ויקרא (פרק י"ח) כשהוא אומר אם כבש לרבות פסח שעבר זמנו וכו' לכל מצות שלמים שיטענו סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק אבל אין נאכלין אלא ליום ולילה כחולית הקדשן בן עזאי אומר אין נאכלין אלא בלילה ואין נאכלין אלא צלי ע"כ:

מצפה שמואל (ג) עיין מגילה ג: במשנה וגמרא: (ד) עיין ירושלמי גיטין פ"ד ה"ד: (*ד) עיין מיי' פ"ה מהלכות ק"פ הל"ה ובהשגות ועיין סמ"ג עשין מצוה רכ"ד שכתב דבר זה מפי הקבלה וסביה תוספתא זו וע"ש היטב וסייע כתפ"ק: (ה) ירושלמי פ"ה הל"א: (ו) כח:: וירושלמי פ"ב הל"ב ופ"ט הל"ב: (א) נח: ועיין ירושלמי כפ"ג: (ב) נ"ט וירושלמי פ"ט הל"ט: (ג) הגר"א ל"ג זה דמהי קא בלא מתחלה אמר ק"ו לטפשים ובירושלמי כגירסא כנוי': (ד) עיין נח. וירושלמי פ"ט הל"ח ופ"ג דמעשר שני ה: (*ד) עיין מל"מ פ"ח מהלכות תו"מ: (ה) עיין תוס' יומא נט: פ"א מהלכות תו"מ הל"ג: (ו) זבחים עב:: (ז) יומא סד. וירושלמי כאן פ"ט הל"ז ותוס' נו ד"ה קודם: (ח) מנחות סד ועיין תוס' יומא סד ד"ה אם ועי' ירושלמי פ"ט הל"ו: (ט) עיין נו ועיין תשובת ה"ל סי' מה מ"ש בזה: (*ט) עי' מיי' פ"ד מהלכות ק"פ הל"ו וע"ש בכ"מ ובלח"מ סמג עשין הל' פסח סוף מצוה רכג: (י) עיין תמורה כב: (כ) עיין לו::

מנחת בכורים

ירושלמי פ"ט הל"ג): אתנן זונה ומחיר כלב. היה מותר במצרים דאינו קרב מהם למזבח כלום וכתיב באתנן ומחיר לא תביא בית ה': בפסח דורות. אין הקפד בשכנו: במקום א'. בעזרה: שם לינה. דלא יצא איש מפתח ביתו: ולנים. דשאין ללון במקום אחר (וע"ע דתנא הך דתנא לעיל): בפחותין. שלא טבלו דמקשינן למילה עבדיו במעכבין מלאכלו כל זמן שלא הכניסן תחת כנפי השכינה כ"ה בשפחה וה"ל לא"ק וקרא וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אז יאכל בו על הרב קאי דאז יאכל כשמלו ונאמר פרשה זו בין בפסח דורות בין בפסח מצרים: אומר אני דפרשה זו נאמרה רק לפסח מצרים ופסח דורות ילפינן מקרא דכתיב ככל חקותיו וככל משפטיו יעשו אותו ובדינא לא פליגי דמילת עבדיו וכן שפחותיו שלא טבלו מעכבתי מלאכול בפסח: ח לא יאכל חמץ היום. אתם יוצאים. סמוך היום ללא יאכל חמץ למימר דלא יאכל רק היום: שיר. כלל דכלל ישראל אמרו במצרים דאי אפשר בשחטו את פסחיהן ולא אמרו שירה (דף נ"ה):

פרק ט א יקריב חולין. כל מקום לשם קדושת פסח: כשני זבחים. שוין שנתערבו דמקריב שניהן ומתנה ובמשנה ספ"ט מבואר דינייהו באינם שוין: שנים שנתערבו. כלא דהך מילתא דבני חבורה דשאין לנבוך מפסחיהן על של חבירו ונלכד שיבאר א' על הפסח ולא ישאר הפסח בלא אדם לכן בכל א' מושך א' וממנה א' מן השוק על פסחו בכל מקום שהוא וכן חבירו כשמחליפין שניים מזה לזה ממ"נ כשאר א' על פסחו דאם זה הפסח שלו מושך את שלו מבני חבורה האחרת אצלו וגם ד"ר אצל בני ג"כ ממונה על פסחו ואם אין זה שלו ושל חבירו הוא א"כ הרי הוא של זה שבא אצלו במתחלה דין מנוי לחבירו ומושך הוא את ידו ואף לר"י דס"ל בגמ' דצריך שיהיה א' מבני החבורה הראשונה קיים לא חיישינן כאן כמ"ש לא כוונו יפה במשיכתם והותלאו ואח"כ כשמושך יד לא נשאר עליו רק זה שבא מן השוק שהוא מושך ידו מזה שהוא ממונה על אחר לא חיישינן לזה דס"ל אין שוחטין את הפסח על היחיד א"כ מעיקרא למנות אחר קאי וזה שנתמנה הוה כאילו הוא מבני ראשונה א"כ כשמחליפין אח"כ ממ"נ נשאר א' על פסחו: **ב** ג' של ג' ג'. שני פסחים של ג' ג' ב"א בכל חבורה דאם היו שוין כגון ב' בכל חבורה מבואר במשנה דמחליפין מזה לזה וכן בחמש חבורות של חמשה ב"א בה פסחים עושין חבורות חדשות באופן שיהיה עכ"פ בכל פסח א' מחבורה ראשונה דאז כולן ימשכו אליו ולא ישאר הפסח בלא א' מחבורה ראשונה דכן ס"ל לר' יהודה וכר"י אתיא מתניתין כמבואר בגמרא ספ"ט ומפרש כאן אם היו יותר בכל חבורה ממנין הפסחים דכן עושין ג"כ כאופן כזה: ממנים להם. להפסחים: א' מכל חבורה. דכל פסח נמצא עכ"פ א' מחבורה ראשונה יש כאן: ומחבורה האחרונה שנים. אחר שנמנו א' מכל חבורה לפסח ראשון הוא מנין האנשים כמנין הפסחים ומתחלה היה א' יותר א"כ כשמתמנים על פסח ראשון מאחרונה ממנים שנים והיה א' יותר כמו בתחלה וכן בכולן: מפרישין. אחר כל אלה פסח א' וממנים אחד מחבורה ראשונה עליו ומתנים על האופן המבואר לעיל: ג' של ב' ב'. אם מנין ב"א בכל חבורה פחותין מהפסחים שנתערבו א"כ אף אחר החילוף לאשר יהיה בכל חבורה כמנין ב"א שהיה מקודם יתכן שכל החבורה לימי מפסחן אף א' כגון ביו"ד פסחים וט' בני אדם בכל חבורה כאשר יתקבלו עתה ג"כ חבורות מט' מ"מ אפשר בכל כט' לא יכונו פסחן במתחלה ואף אחד מהם שאפשר שלקחו הפסח שעבירי בלא היה אחד מהם מנוי עליו כלל בזה אין תקנה אלא א"כ ישאר פסח אחד מבלי מניים ואז יקרבו כט' פסחים והעשירי יהיה מותר הפסח ונעשה עתה חבורות חדשות מיו"ד יו"ד דבזה איכא ממ"נ אחד מחבורה ראשונה: נמשכין להם. אמר לשון משיכה לפי שמושכין את ידם מפסח אחד לגמרי: מכל חבורה. אף מן החבורה העשירית והיו"ד נשאר בלא מנוין ואין תקנה אחרת בזה דלמנות אחד מן השוק ויהיה בכל חבורה י"ד אין תקנה דשמא ישאר הוא על הפסח ובעינן שישאר אחד מחבורה ראשונה ולא נאמר תקנה זו אלא בפסח של יחיד דמעיקרא למנויי קאי כדפרישית לעיל. אוחזין את הטפלה. כאשר נעשה עתה על השנים פסחים חבורות מיו"ד יו"ד היינו ממונין על העשירי את העיקר ואחזו את הטפלה (ועי' טוספת הגר"א): אמר להם. בחבורה שאבד פסחה ואמרו לאחד לך ובקש עלינו את הפסח אם תמצאנו תשחוט עלינו ואמר להם השליח אם אתרי תשחטו פסח גם עני ואח"כ מצא השליח את פסח שלכם ושחט והם ג"כ שחטו פסח עליכם ועל השליח: מן הראשון. מפני שנשחט ראשון דעליו הולך מנוין והשני ישרף ואם א"י מבואר במשנה דשניהם יוצאין לבית השריפה: לא אמר להם. שישחטו עליו אם יאחר וכה ג"כ לא אמרו לו אם יצא פסחם ישחוט עליהם נתחלק חבורתן כל אחד אוכל את שלו א"כ דבורה מגרע גרעי: יפה שתיקה. שאילו לא אמרו כלל יפה טפי וכל בפת יתר מגרע: חכם יחשב. מנא ידעינן אם חכם אם הוא א"ו דכל חכם מחריש בלא יוציא בדבריו דבר שאינו מתוקן: ואצ"ל חכם. מדקאמר גם אויל משמע דה"ם פשיטא שהוא שותק: ואוטם שפתיו נבון. סיפא דקרא בכגון אוטם שפתיו ומסתים מגלי לדבר סרבה: **ג** נתערב בעולה. לעיל ר"פ מבאר בפסח שנתערב בחולין ואחר כך דין פסח שנתערב זה בזה ועתה מבאר דין פסח שנתערב בעולה: כ"ג יביא לדמי היפה שבהן פסח ובדמי היפה שבהן עולה קרב עולה יביא בדמי היפה עולה אחרת קרב פסחו יביא בדמי היפה שבהן פסח אחר וכן הגיה הגר"א וה"פ דאם נתערב בעולה ועולה שאין מהן ב' שהן ד' וגם כולה כליל ופסח מתן א' ובשר נאכל לכן ימתין שיומתו דאין קדשים תמימים נפדים ויביא ב' שלשים מביתו דמי היפה שבהן ואומר כל מקום שהפסח הוא מחולל על הכלה וכן בעולה והבהמות יוצאות לחולין מפסד מה שאינו שוה שגרוע לדמי היפה מכיסו: קרב עולה. שהיה מחוייב עולה והקריב עולה לא אמרינן דנפטר אלא יביא בדמיה עולה אחרת דזו שהקדיש לא פקעה רק בפדיון וחל על המעות קדושת הקרבן וכן בפסח בק"ב פסחו בער"פ: פסח אחר. כלומר כדין מותר הפסח דקרב שלמים: בתודה. תודה נאכלת ליום ולילה ובעי לחם וטעון מתן ב' שהן ד' משא"כ בפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו טעון לחם וטעון מתן א' ומעשיהן ודיניהם כהעלובות עולה בפסח וכן פסח בחטאת ואשם: קרבה תודתו. שהיה מחויב תודה כגון כדי דצריכין להודות כמבואר בפי' הרואה עיין תמורה כ"ג בכך דאביי ור"ל ומכאן מוכח דלא כו הנודה שהרי קרב חטאתו כנתערב ועי' בתוספתא זבחים פ"ח ה"ב שכי דמבואר דמזה ועיין רמב"ם פ"ו מהל' פסוה"מ הל' א' כתב כהך תוספתא דזבחים וע"ש בלח"מ מ"ש בכך דהמודה: מחמת פסח. שנותר הפסח וקרב שלמים ואינו נאכל אלא ליום ולילה כדמפרש לקמן א"כ אין דיניהם שוה ולא לקריב על הני הם זו שלמים לכוי שלמים ויאכל כמותר כפסח דהרי ממעט זמן אכילתו: לכל דבר לפסח. לסמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק כדין פסח דא"ל כל אלה: בבכור. במתנותיהן שוות ולא בעי סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק: ירעו. עד שיפול בהם מום ופודה הפסח בכל מקום שהוא ואוכל שניהם בקדושת בכור בעל מום דבכור אינו נפדה בעינ"מ דכתיב לא תפדה אין קדושתו חל על המעות אלא נאכל במומו לכהנים אבל פסח אינו נאכל בלא פדיון לכן אוכל שניהם בקדושת בכור בעל מום דאינו נמכר באטליז ואינו נשחט ב טליו ואינו נשקל בליטרא כמבואר בבכורות וכל א' נספק בכור הוא רש"א. ומיירי בחבורת כהנים דקא אכלי ליה לבכור וכן מבואר במשנה ומבואר כאן דנאכל ג"כ כדין פסח וכתוספי שניהם והא"ל לרעות עד שיפול בו מום אלא קרב כמו שהוא ונאכל כמו פסח בלילה רק דממעט זמן אכילתו של בכור לא חייש ריש בזה: כפסח. צלי ובלילה ולא ביום י"ד: בכור ומעשר. חלוקין באכילתן בכור לכהנים והמעשר לכל אדם א"כ ממעט באוכלין ויביא לידי פסול לכן ימתין עד שיפול בהם מום ויפדו ויאכל כמעשר לכהנים ד"ז אין קפידא: וכו'. (בנוסחת הגר"א) כלומר כמו המבואר לעיל שצריך שיחול על המעות. זו נשחט בלא פדיון. דאינו הקפד בממעט זמן באכילה כן בזמן בין באוכלין: באשם ושלמים. בשניהם מתן ב' שהן ד' אלא באשם טעון צפון ואינו נאכל אלא לזכרי כהונה לפנים מן הקלעים ויום ולילה: במביא. שמביא קדשים לבית הפסול ובכל מקום שמביא אין לעשות כן: חיים. א"א לבחון שמביא קדשים לבית הפסול: שחוטין. בשר בבשר כגון שלמים באשם: בפסולי מוקדשין. בנפל בהן מום ונשחטו בלא פדיון דאסור בגיזה וכן חולין שנשחטו בעזרה ונתערב בשר בבשר: תעובר צורתן. בלינה דאינו פסולו בגופו וכל שאינו פסולו בגופו טעון עיבור צורה ואח"כ ישרפו כמבואר לעיל: **ד** כדברי חכמים. לחכמים דעל ר"י פליג דכיון שאין גופיה קידש יש לו דין קדימה להקרבה אא"כ השני מן המובחר (ירושלמי פ"ט הל"ו): והשני. שנבחר מהראשון בלא נשחט: ירעה. כיון שהיה בשעת שחיטה ונדחה הו לא חזי להקרבה הוא מגוי רק יפדה: לט"ו. דאין נדרים ונדבות קרבין ביו"ט: ומאלו ומאלו. כיון דהופרשו שניהן לפסח יביא הפסח מהן לקיים כן משא"כ בה"מ: כמעות. שהופרשו ראשון: **ה** והפסח ירעה. דהוא מגי' בשעת שחיטה ונדחה לא הוי כמותר כפסח אלא נדחה שוב שלהקריבו: פסח יקרב. שהופרש ראשון: הוא עצמו יקרב. כיון שלא היה בשעת שחיטה אינו נדחה וחזי להקריבו הוא עצמו וזה מותר הפסח דקרב שלמים: מעות. כדין הבהמות כך דין המעות ומשנה שאול הוא דברי במעות לוקחין תמיד שלמים ויגב דלעיל הניח: **ו** בי"ג ירעה. שהרי דחוי בי"ד ולא הקריב: בי"ד. לא נמצא בי"ד אין כאן דחוי דאף בנמצא קודם חצות כיון דראוי זה:

רא"א (ל) קודם חצות (לב) [יהא רועה] עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים [הוא עצמו] לאחר חצות (לג) יקרב שלמים (מ) הפסח שלא קרב בראשון יקרב בשני לא קרב בשני יקרב בשלישי מעות שלא קרבו בראשון יקרבו בשני לא קרבו בשני יקרבו בשלישי (נ) חגיגה שלא קרבה בראשון תקרב בשני לא קרבה בשני תקרב בשלישי: ז (ס) המפריש מעות לפסחו ומת אם היה בנו ממונה יביאם אחריו לשם פסח ואם לא יביאם שלמים לששה עשר המפריש (לד) פסחו ומת אם היה בנו ממונה עמו יביאנו [אחריו] לשם פסח (לה) [אם לאו] יביאנו שלמים לששה עשר: ח תמורת (לו) [הפסח] (ע) ולד תמורת (לז) [הפסח] ולדן ולד ולדן עד סוף העולם ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמיהן שלמים (פ) ר"א אומר ולדות עצמן יקרבו שלמים תמורת שלמים ולד תמורת שלמים [ולדן] ולד ולדן עד סוף העולם ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמיהן שלמים רא"א (לח) [ולדן] עצמן (צ) יקרבו שלמים המפריש נקבה לעולתו (לט) [לפסחו] ולאשמו עושה תמורה רבי שמעון אומר לעולתו עושה תמורה לפסחו ולאשמו אין עושה תמורה (מ) [אלא (ק) אין לך דבר העושה תמורה אלא דבר הרועה ומסתאב (ר) א"ר רואה אני את דברי רבי שמעון בפסח שהמקדיש פסח יביא שלמים]: ט (ש) המפריש נקבה לפסחו (מא) [תרעה] עד שתסתאב ותמכר (מב) [ויפלו דמיה לפסח] ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש תמכר שלא במום ילדה [זכר] ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו פסח (מג) ר"א אומר הוא עצמו יקרב [פסח]:

פרק י א (א) ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין (א) [שיש בהן כדי רביעית (ב) בין חי בין מזוג (ג) בין חדש בין ישן רבי יהודה אומר ובלבד שיהא טעם יין ומראה]: ב (ד) מזגו לו כוס ראשון בש"א (ב) [יברך] על היום ואח"כ (ג) יברך על היין (ד) שהיום גורם ליין שיבוא וכבר קדש היום ועדיין (ה) לא בא ובה"א מברך על היין ואח"כ מברך על היום (ו) שהיין גורם לקדוש היום שתאמר דבר אחר ברכת היין תדירה ברכת היום אינה (ז) [תדירה] והלכה (ח) [כדברי ב"ה]: ג (ה) מצוה על האדם לשמח (ט) בניו ובני ביתו ברגל (י) במה משמחן ביין [כדכתיב (תהלים קד) ויין ישמח לבב אנוש וגו'] רבי יהודה אומר (יא) [נשים] בראוי להם וקטנים בראוי להם: ד (ו) השמש (יב) [מכביש בבני מעים] ונותן לפני האורחין (יג) [אע"פ] שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר (ירמיה ד) נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים (*ו) המקרא את ההלל הם הולכין אצלו [וקוראין] והוא אין הולך אצלם המקרא את בניו ובנותיו קטנים צריך להיות עונה עמהן (ז) במקום שעונים באיזה מקום הוא עונה הגיע לברוך הבא (יד) [אומר] (ח) עמהן בשם ה' הגיע לברכנוכם (טו) [אומר] עמהן מבית ה': ה (*ח) בני העיר (ט) שאין להם מי שיקרא את ההלל (טז) [הולך] לבית הכנסת (יז) [וקורא] פ' ראשון (יח) [והולכין] ואוכלין ושותין וחוזרין וגומרין את כולו ואם א"א להם כן גומרין את (יט) [כולו הלל] אין פוחתין ממנו ואין מוסיפין עליו (י) ר"א בן פרטא (כ) [היה פושט בו] דברים ר' [היה] כופל (כא) [בו] דברים: ו ר"א אומר חוטפין מצה לתינוקות בשביל שלא יישנו ר' יהודה אומר משמו אפילו לא אכל אלא פרפרת אחת אפילו לא טבל אלא חזרת אחת חוטפין (כ) מצה לתינוקות בשביל שלא יישנו עד היכן הוא אומר ב"ש אומרים עד אם הבנים שמחה (כב) [וב"ה] אומר עד חלמיש למעינו מים וחותם בגאולה (ל) *) אמרו ב"ש וב"ה (כג) [וכי] כבר יצאו (כד) [שמזכירין] יציאת מצרים אמרו להם ב"ה אפילו הוא ממתין עד קרית הגבר הרי אלו לא יצאו עד שש שעות ביום היאך אומר את הגאולה ועדיין לא נגאלו: ז (מ) (כה) [המצה החזרת והחרוסת] אע"פ שאין חרוסת מצוה ר' אליעזר בר' צדוק אומר מצוה במקדש מביאין לפניו גופו של של פסח (כו) [מעשה (נ) ואמר להם ר"א ב"ר לתגרי לוד בואו וטלו לכם תבלי מצוה]: ח אין מפטירין אחר הפסח [אפיקומן] כגון (ס) [אגוזים] תמרים (כז) [וקליות] (ע) חייב אדם (כח) (*ע) [לעסוק בהלכות הפסח] כל הלילה אפילו בינו לבין בנו אפילו בינו לבין עצמו אפילו בינו לבין תלמידו מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין בבית ביתוס בן זונין בלוד והיו (כט) [עסוקין בהלכות הפסח] כל הלילה עד קרות הגבר (ל) הגביהו מלפניהם ונועדו והלכו [להן] לבית המדרש (*ע) איזו היא ברכת הפסח ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו (פ) לאכול (לא) הפסח איזו ברכת הזבח ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול (לב) הזבח:

סליק מסכת פסחים

הגהות הגר"א (לב) ירעה: (לג) הוא עצמו: (לד) את: (לה) אין בנו ממונה עמו יביאנו לשם שלמים: (לו) פסח: (לז) פסח ולדן ולד ולדי ולדן: (לח) ולדות: (לט) ולפסחו: (מ) שאין לך דבר עושה תמורה אלא תרועה להסתאב א"ר אין אני רואה דבריו של ר"ש בפסח הואיל ומותר הפסח קרב שלמים: (מא) ירעה: (מב) ויביא בדמיה פסח: (מג) נשתיירה אחר הפסח ירעה עד שיסתאב ויביא בדמיה שלמים ילדה ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיה שלמים: (א) אחד חי ואחד מזוג אחד חדש ואחד ישן ר"א צריך שיהא בו טעם ומראה יין: (ב) מברך: (ג) מברך: (ד) מפני: (ה) היין: (ו) מפני: (ז) תדיר: (ח) כב"ה: (ט) את: (י) שנאמר ושמחת בחגך אתה ואשתך וגו': (יא) אנשים בראוי להן ונשים: (יב) מטביל בני: (יג) ואע"פ: (יד) ועונה: (טו) ועונה: (טז) הולכין: (יז) וקוראין: (יח) ובאין: (יט) כל ההלל: (כ) מוסיף בה דברים: (כא) בה: (כב) ב"ה: (כג) הלא: (כד) שיזכירו: (כה) הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת: (כו) אר"א בר"צ היו אומרים תגרי חרך שבירושלים בואו וטלו לכם תבלין למצוה: (כז) קליות ואגוזים: (כח) לספר יצ"מ: (כט) מספרין ביצ"מ: (ל) כיון שעלה עמוד השחר: (לא) את: (לב) את:

חסדי דוד

פרק י מצוה על האדם לשמח בניו וב"ב כו'. הכי תניא בגמ' דף ק"ט בשנוי לשון קצת בין בת"ק ובין בר"י ובמילתא דר"י איתא אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן ול"ג התם קטנים כלל ומפרש בגמ' אנשים בראוי להם ביין ונשים דבבל בבגדי צבעונין ובא"י בבגדי פשתן מגוהצין. ומיהו התם לעיל מיניה תניא אידך לענין ארבע כוסות דת"ק אמר הכל חייבין וכו' ואחד קטנים ואר"י וכי מה תועלת יש לקטנים ביין אלא מחלקין להם קליות ואגוזים משום דקטנים שמחים בקליות ואגוזים א"כ ממנו נקט לפי הנוס' שלפנינו קטנים בראוי להם היינו קליות ואגוזים וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' יו"ט ובזה מיושב מה שהקשה הכ"מ בסוף הל' יו"ט והכית בנ"ע ואף לפי הנוס' שלפנינו רי"א כו' מסתברא דת"ק לא פליג בקטנים דהא תמרא לקטנים אזוקי מזיק להו ולא משמח ומ"ש במה משמחן ביין בבניו הגדולים מיירי: המקרא את ההלל הם הולכים אצלו כו'. ידוע שכך היה דרכם שאחד היה מקרא את ההלל וכולם עונים אחריו ראשי פרקים ויוצאים י"ח וכדאי' בסוכה פ"ג דף ל"ח והכא לא אשמעינן אלא הלכות דרך ארץ וכההיא דאמרי' בעלמא מאן דכתיב ליה כתבא אזיל לבי אסיא ולפע"ג שהם הרבים וס"ד דכבוד רבים עדיפא קמ"ל: חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה כו'. הנה ברישא אמר דהחוב הוא על כל אדם ואח"ז מייתי המעשה בר"ג והזקנים ומאי רבותייהו פשיטא כ"ע נמי הכי מחויבים למיעבד. ובמכילתא החוב על כל אדם רק עד חצות הלילה והרמב"ם בפ"ז לא כתב אלא מצות עשה לספר וכו בליל ט"ו בניסן וכו' וכל המוסיף ומאריך וכו' הרי זה משובח ומנהג הטור בסי' תפ"א העתיק לשון התוס שלפנינו אכן מרן ז"ל בש"ע התחכם וכתב חייב כו' עד שתחטפנו שינה הורנו לדעת כי כל הלילה לאו דוקא אלא כלומר עד שתבוא לו שינה ומסתמא אחר המאכל שהמאכל מביא שינה כבר נפטר בזה וא"כ מייתי עובדא דר"ג והזקנים דאע"ג דהיו מסובין ואכלו ושתו מ"מ התגברו על שנתם עד קרות הגבר ואז הלכו משם לבהמ"ד

מצפה שמואל (ל) עי' זבחים עב: (מ) יומא סו: (נ) ירושל' ר"ה פ"א הל"א: (ס) לח. (ע) לז.: (פ) תמורה יט.: (צ) שם כ. וירושל' שקלים פ"ד הל"ז: (ק) עי' תוס' לז: ד"ה ויביא ותמורה כו ד"ה ש"מ: (ר) תמורה כ.: (ש) שם יט: (א) צט: וירושל' פ"י הל"א: (ב) שבת פ"ח הל"א: (ג) קח. וירושל' פ"י הל"א ושבת פ"ה הל"א ושקלים פ"ג הל"א בשם ר"ת: (ד) קיד: וירושל' שם וכאן פ"י הל"א ושבת פ"ח הל"א ושקלים פ"ג הל"ב בשם ר' חייא ונזיר פ"ז סה"א ועי' במה"פ שם ד"ה ומתיא וסוכה פ"ה סה"ו: (ה) קט. וירושלמי שם פ"י הל"א: (ו) קז: וירושלמי שם: (*ו) עי' מיי' פ"ח מהלכות חו"מ הל"ט ובש"ע סוף סימן תפ בהג"ה: (ז) סוכה לח: וירושלמי ברכות ספ"ה ור"ה ספ"ו וסוכה פ"ג הל"ט: (ח) שם וסוכה פ"ג הל"י: (*ח) עי' מיי' שם וטוש"ע סי' תפג סעיף ד ע"ש שנשבע מזה מנהגנו שאין קוראין ההלל בבית הכנסת דלנו בקיאין: (ט) ירושלמי פ"י הל"א ושבת פ"ח הל"א ושקלים פ"ג הל"ב ועי' סוטה פ"ה הל"ד ובברכות פ"א הל"י: (י) סוכה לט. ירושלמי שם פ"ג הל"י: (כ) קט וירושלמי פ"י: (ל) עי' קיז: וירושלמי פ"י הל"ה: (מ) קיד. ופ"ג הל"י: (נ) קטז. וירושלמי פ"י הל"ג: (ס) קיט: וירושלמי פ"י הל"ו: (ע) קטז. ומכילתא פרשת בא: (*ע) עי' שו"ע סימן תפא סעיף ב': (ע*) ועי' מיי' פ"ח מהלכות חו"מ הל"ז ועי' לח"מ פ"ג מהלכות חו"מ הל"ו: (פ) עי' ר"ן פ"ק בענין הברכה בלמ"ד וע"ש:

מנחת בכורים

דראוי ליקרב אחר חצות קביע קדושתו בי"ד והרי תחלת י"ד לא היה: ה"ג לאחר חצות הוא עצמו יקרב שלמים. דחצות קובע ודוחה את הפסח האחר וכשלא היה בחצות לא הוא דחיה אף דהיה בשעת שחיטה ולעיל דאמר דתלינן בשחיטה תנא שלישי הוא (עי' בדף נ"ו ב'): בשני. לפסח שני: בשלישי. כלומר לשם שלמים ברגל שלישי: מעות. שהופרשו לפסח קונה מהם ק"פ שני אם צריך: חגיגת י"ד. שמביא עם הפסח א"כ בחגיגת יו"ט הראשון: בשני. ברגל שני: בשלישי. ברגל שלישי ושוב אם איחר עובר בבל תאחר בר"ה פ"ק (ועי' יומא ס"ו ובתוספתא פ"ד) וע"ש ס"ו הגי' יקרב לשנה הבאה ומפרש כרבי דשנה הוא שס"ה ימים ועדין לא עבר שנתו בפסח שלאחריו: ז ומת. קודם חצות: לשם פסח. שני אבל בפסח ראשון לא דהוה אונן והו לא היילא חיובא דפסח והא דתנן במשנה פ"ח אונן שוחטין עליו היינו בהלא החיוב קודם: לשם שלמים. דלא קבעתיה חצות כיון דמת קודם וס"ל להאי תנא דחצות קובע אבל מת אחר חצות אינו קרב שלמים דקבעתו חצות ונדחה ואינו קרב שלמים והכי מוקים לה רבא והביי מוקי רישא במת אחר חצות בנו ממונה עמו יביאנו לשם פסח אין בנו ממונה עמו. מבואר במשנה דרועה עד שיסתאב דקבעו חצות וסיפא במת קודם חצות. אין בנו ממונה עמו יביאנו לשם שלמים דלא קבע חצות בנו ממונה עמו ממילא עושה פסח שני ורב שרביא מוקי במת אחר חצות ובהיה גוסס בחצות ולכן בנו ממונה עמו מביאו לפסח דהל עליו חיובא מעיקרא אין בנו ממונה יביאנו שלמים וחצות לא קבעתיה דרוב גוססין למיתה ומתחלה עמד לכך שיופסל ור"א מוקי לה במת אחר חצות ומ"מ מביאו שלמים דר"ש הוא דאמר אין בע"ח נדחין אלא מחמת מום או התנן או מתיר שאינם ראויין אבל למה שהוא ראוי יקרב והאי חזי לשלמים (יומא ס"ד) ורבינא מוקי בהפרישו אחר חצות ולכן לא קבע חצות ויקריבנו לשלמים דחצות קובע ולא זולת (נ"ח): ח תמורת הפסח. דפסח עצמו זכר הוא ולא משכחת ולד: תמורת שלמים. בעלי מומין דאילו תמורת תמימים יקרבו כמבואר בתמורה רפ"ג: ר"א אומר. כמבואר בתמורה (יז:): לעולתו. דקרבין זכרים וכן פסח ואשם: עושה תמורה. דמגו דנתפה לה קדושת דמים נתפא לה נמי קדושת הגוף ואינו נפדה בלא מום וכל שאינו נפדה בלא מום עושה תמורה: לעולתו. דמינו עולת נקבה בעוף לכן נתפא קדושת הגוף והרעה ועושה תמורה אבל אשם ופסח לא בא בנקבה בשום פעם: אלא. כ"ט הוא: הרועה. שצריך רעיה ומסתאב ושיפול בו מום וזה דוקא בעולה דאיכא עולת נקבה: ה"ג אין אני רואה: יביא שלמים. כשנותר לאחר הפסח ואף דזו הנקבה אינה קרבה שלמים לאחר הפסח כמבואר בתמורה י"ח נשתיירה לאחר הפסח תרעה מ"מ כיון דבעלמא מותר הפסח שלמים הוא ושלמים אף בנקבה א"כ מהפסח בא נקבה ובסוגיא דתמורה פרכינן והלא אשם נמי מותרו בא לקיץ המזבח לעולה ועולה באה נקבה ומשני לה דס"ל דמותר לנדבת צבור אזלי וצבור לא עבדי תמורה ולכן אין אשם נקבה עושה תמורה: ירעה. דמגו דנתפא קדושת דמים נתפא נמי קדושת הגוף: לפסח. בנפל מום קודם פסח ואם נפל מום לאחר פסח הוה שלמים כמבואר בתמורה (י"ט): שלא במום. דלא נתפא לה קדושת הגוף: הוא עצמו. בלוג תייהו מבואר במס' תמורה (י"ט) וכנוסחת הגר"א איתא שם ג"כ ברייתא כשתיירה איפסלא לה אע"ג דמותר הפסח בעלמא קרב שלמים כאן דמכח קדושה פסולה קא אתיא ירעה ואינו קרב שלמים בעצמו: הוא עצמו יקרב שלמים. ואע"ג דלשם פסח אקדיש אמו מ"מ קרב שלמים ע"כ לנוסחת הגר"א:

פרק י א סמוך למנחה קטנה. היינו חצי שעה קודם זמנו דזמנו מתחיל בט' שעות ומחצה ותני שעה קודם היינו בט' שעות שוין: לא יאכל אדם. אפי' מצה עשירה שאין יוצאין י"ח בלילה כדי שיאכל מצה לתיאבון בלילה דאילו חמץ בלא"ה אסור לאכול ומצה שיוצא י"ח בלילה אסור ג"כ מחצות אלא כ"מ למצה עשירה א"כ לד"א שלא ימלא כריסו מהן כגון ירק וכדומה: עד שתחשך. אין לו תקנה כי אם משתחשך ואז יאכל מצה שמצוה מה"ת וקודם לכן אסור לאכול מצה אפילו מפלג המנחה לר"י אין יוצא י"ח מצה דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה ולילה צאת הכוכבים היא ומצה אתקש לפסח: אפילו עני שבישראל. שאין לו כרים וכסתות לסמוך עליהן כדרך חירות חייב בהסיבה דכתיב ויסב אלהים את העם מכאן סמכו להסיבה: ולא יפחתו לו. אפילו מן הצדקה יתנו לו לצורך ד' כוסות: שיהא בהן. בכל א' וא' כדי רביעית הלוג דכתיב וכל משקה אשר ישתה ודרשינן מיניה לשתית רביעית דפחות מכן לא חשיבא מידי. חי. יין שאינו מזוג. חדש גריע מן הישן דיין ישן דעת זקנים נוחה הימנו מ"מ יוצא בו: מזוג. הוא חלק א' יין וג' חלקים מים: טעם. לאפוקי חדש: ומראה. לאפוקי אינו אדום דיין אדום הוא: ב על היום. ברכה דקידוש קודם לברכת היין: שהיום. יו"ט: שיבא. לצורך קידוש: וכבר קדש. ועוד טעמא הוא מפני שקדש היום ממילא משתחשך וחל עליו חובה לקדשו ומוקדם בזמן: שהיין גורם לקידוש. דקידוש על היין דווקא הוא ואם אין יין בעינן פת דבמקום יין עומד: תדירה. בכל יום ויום ובכל סעודה וה"ל ב' טעמים כנגד שני טעמים הנ"ל: והלכה כדברי ב"ה. אף קודם שיצתה בת קול ביבנה דהלכה כב"ה א"נ ר"י היא דאמר בפרק הזהב אין משגיחין בבת קול וקמ"ל כאן דבזה ודאי הלכה כב"ה: ג נשים בראוין להם. בבגדים בבבל בבגדי צבעים בא"י בבגדי פשתן המגוהצין כל מקום לפי חשיבותו: וקטנים בראוי להן. קליות ואגוזים שלב התינוקות נמשך אח"ז. עיין רמב"ם פ"ו מהלכות יו"ט הלכה י"ז והוא מהתוספתא זו וכן בירושלמי: ד מכביש. מטביל: בבני מעים. של בהמות הנשחטות לכבוד יו"ט ואוכל מהן ע"פ אחר מנחה ונותן גם לפני האורחים לגנוין על פסח כדי שיאכלו לתיאבון דאכילה כזו הוא גורר ומביא לידי תאות אכילה יותר: זכר לדבר. דאכילה מושכת אכילה: נירו לכם ניר. שנבית הראה לישראל שחורשין את הקרקע כדי שיהא יפה לזריעה ואם אינה חרושה אינה מקבלת זריעה כן הוא באכילה שע"י אכילה מועטת המעיים נפתחין ומקבלת אכילה יותר: המקרא ההלל. למי שאינם בקיאין: עונה עמהם. סוף פסוקים כשהן אומרין אחריו כל דבר חוזר וכופל כדמפרש: ה פ' ראשונה. עד לא לנו שאומרין קודם אכילה: א"א להם כן. להלך להלאין: גומרין. קודם אכילה את כל ההלל: אין פוחתין. מן ההלל שלא לומר כולו: אין מוסיפין. יותר אלא אומר מהללויה הללו עבדי ה' עד הודו בסוף: פושט דברים. מפסיק לכפול מאודך ולמטה: רבי כופל. מהלא ולמטה אבל לא מאודך (עיין סוכה דף ל"ט וירושל' שם פ"ג הל"י). ו חוטפין. מהן שלא יאכלו דאכילה מביאה לידי שינה: אומר. הלל קודם הסעודה: בגאולה. שמברך אשר גאלנו. קודם אכילה: וכי כבר יצאו. הלא לא יצאו אלא בחצות לכן יאמר בצאת ישראל ממצרים אחר אכילת הפסח דהוא קריב לחצות וכל כמה דמצינן למקרביה מקרבינן: ה"ג עד קרית הגבר. עדיין לא הגיעו לחצי גאולה והלא לא יצאו אלא וכו'. וכן הוא בירושלמי: בשש שעות. שנאמר ויהי בעצם היום הזה הוציא ה' את כל בני ישראל מארץ מצרים וכן הוא בירושלמי: ועדיין לא נגאלו. אלא כיון שהתחילו במצות סיפור הגאולה אומרים לו שיגמור ולכן אומר קודם אכילה (ירושלמי פ"י הלכה ה'): המצה. מבואר במשנה דמביאין לפניו כל אלו: ז שאין חרוסת מצוה. אלא מביאין לטבול החזרת בתוכו ותבטל הסרף מן החזרת שהוא רע וקשה לגוף כארס של נחש: מצוה. זכר לטיט: תבלי מצוה. תבלין לחרוסת וקרי ליה מצוה: ח אין מפטירין. משנה הוא ומבאר כאן תמרים ואגוזים כלומר שלא לאכול כלום אחר המצה כדי שלא יבטל טעם מצה בפיו: הגביהו מלפניהן. סתימת השלחן וראו אורו של יום: ונועדו. נתועדו יחד והלכו לבהמ"ד: איזו היא. במשנה מבואר דברכת הפסח פוטר את של זבח ומבאר כאן מהו ברכת הפסח ומהו ברכת הזבח הזבח הוא חגיגה הבאה עם הפסח:

לקוטים והדושים על תוספתא מסכת פסחים

מכ"י של הג"מ יונה בהג"מ יהודה גרשון זצ"ל ד"ץ מווילנא.

פרק א אור לארבעה עשר כו'. בגמרא בברייתא פ"ק ל"ג שם הלא מפני שאור הנר יפה לבדיקה. וצ"ל לפרש לישנא דתוספתא דתני שאור הנר יפה מרובה כו' משום דבגמרא שם גרסינן נמי לא לאור האבוקה וע"ז קאי שפיר הטעם דסמיך ליה מפני שאור הנר יפה לבדיקה דסד"א כדרבא דאמר אבוקה להבדלה מצוה מ"ה וכדמפרש הש"ס שם משום דנר יכול להכניסו לחורין כו' או כאידך טעמי דהתם ע"ש משא"כ הכא דלא תני אלא לאור החמה ולאור הלבנה שאורן נמי יפה לבדיקה כמו אור הנר וכן מוכח מדברי רש"י דף ד' שפי' לאור הנר יפה לבדיקה כו' וא"ת נבדוק לאור היום ותירץ הא ילפינן חיפוש מחיפוש כו' ע"ש משמע דאורן יפה כמו אור הנר ולזה דייק שפיר הכא בתוספתא ותני הטעם שאין בודקין לאורן מפני שאור הנר יפה מרובה ר"ל אור הנר ברוב פעמים הוא יפה כגון בלילה וכן ביום בבית אפל וביוצא בו שאין החמה והאור שולטין שם משא"כ אור החמה שאינו אלא ביום וכן אור הלבנה אינה אלא בלילה וע"ז מביא ראיה ג"כ מן המקרא דתלה החיפוש בנרות ולא תלה באור החמה משום דחיפוש בנרות הוא המועיל ברוב הזמנים כדפי'. ועוד יש לפרש שיש לגרוס כאן שאור הנר יפה מארובה דמוקי לה הש"ס שם דמיירי הכא לגבי הארובה לזה קאמר הכא שאור הנר יפה מאור הארובה כיון שהוא לגדדין כ"ש: **וחב"א כל שאין בו כרת כו'**. נ"ל דר"ל דהאי דאסרי למכור לנכרי עד שיאכל קודם הפסח היינו דווקא כשמוכר לו בשעה שאסור לאכול ומותר למכור דהיינו בשעה חמשית ומיקרי שעת הביעור מחמת שאסור לאכול אבל קודם לזה מותר למכור לו ור"ע ס"ל דאף בשעה ה' נמי מותר למכור וקאמר ר"י דר"ע אתי' כב"ה ואי תקשי הלא ב"ה ס"ל ברפ"ב כל שעה שמותר לאכול מותר למכור דמשמע דווקא בשעה ד' יש לייסב כמו שמתרץ רבה בר עולא למתני' שם דהיינו כל שעה שמותר כהן לאכול בתרומה דהיינו כל חמש לר"ג ע"ש וכ"ה בש"ע ר"ס תמ"ג ע"ש: **בפסח בשוגג וכו'**. נ"ל דר"ל שאכל חמץ של הקדש וכאן לא שייך לפרש הטעם כמו גבי תרומה בשוגג כמתני' דפ"ב דגבי תרומה בעינן לשלם דבר הראוי להיות קודש דהיינו פירות והן נעשין תרומה וא"כ לפי מדה משלם כמו שפרש"י שם אבל בהקדש לא שייך זאת דבוודאי לפי דמים וחמץ בפסח לאו בר דמים וע"כ צריך לפרש כמו שפרש"י שם דהוי לאחר הפסח דמלי גזבר לזבן לי' וא"כ בר דמים הוא וכדאי' בש"ס פ"ב שם ולכך בשוגג צריך לשלם כמו הנהנה מן ההקדש בשוגג שמשלם קרן וחומש לגזבר ואשם ודאי למזבח ואיידי דתני הכא אשם ודאי תני נמי אשם תלוי והיינו כשהוא נסופק אי אכל חמץ או מצה שמחויב על לא הודע אשם תלוי כדתני לעיל בתוספתא אבל במזיד פטור כדתניא בברייתא שם וחטאה בשגגה פרט למזיד ע"ש: **אינה קודש וכו'**. ואי תקשי כיון דלמאי דפי' א"כ בר דמים הוא ואמאי המקדיש חמץ בפסח אינו קדוש יש לייסב דאתי' כרבי דגמר חטא חטא מתרומה כדאיתא בש"ס שם א"כ כמו גבי תרומה המפריש חמץ בפסח אינה תרומה כדלעיל וכדיליף בש"ס מתתן לו ולא לאורו וכמו שפי' התוס' שם דאיירי אפי' לר"י הגלילי ע"ש ה"ה לענין הקדש נפקא ליה דאינו קדוש כמו שיליף ליה בג"ש לענין כזית ושאר מילי מתרומה כדאי' בש"ס שם:

פ"ב על חמצו ואמר לו כו'. כ"ה במתני' שם ומוקי לה הש"ס אליבא דרבא דאיירי דווקא בהרהינו אצלו ואמר לו מעכשיו ע"ש וכה"ג צריך לפרש הכא אלא שהרמב"ם בחי' פ"ד דייק מהכא דדווקא היכא שקבע לו הישראל לנכרי הזמן קודם הפסח כדתני ברישא ואמר לו אם לא באתי קודם הפסח דאז מותר אבל אי הוה הזמן אחר הפסח אסור דהנכרי לא קני' ליה עד אחר הפסח ע"ש אלא דסיפא דהכא לא הביא שם בחיבורו כלל משום דלא פסק כוותא כר"מ דס"ל בש"ס שם דישראל מנכרי קני משכון ולא חלק בו כלל כסתם מתני' שם דאסור בהנאה וכמו שפי' המ"מ לדבריו שם והראב"ד שם כתב דאפי' לא הגיע זמנו עד אחר הפסח נמי מותר ברישא דהכא כיון דא"ל מעכשיו ובהגיעו זמנו קודם הפסח אפי' בלא מעכשיו נמי קני שאין דין אסמכתא לעכו"ם ואתי תוספתא פי' הרא"ש לדברי הראב"ד דהאי דקתני הכא קודם הפסח דאמר לו קאי אבל זמן הפרעון היה אחר הפסח כו' ע"ש: **בפ"ע אין זקוק לו כו'**. ופרש"י שם דאיירי בלא קבל עליו אחריות אלא אמר לו הרי הבית לפניך והתוס' הקשו ע"פ דא"כ מאי איריא ייחד אפי' בלא ייחד נמי ופר"ת דאיירי אפילו בקבל עליו אחריות ואפ"ה שרי דהוי כקבל אחריות על חמצו של נכרי בביתו של נכרי ע"ש ולי נראה קצת לייסב קושית התוס' דלעיל דאיתא בפרק הזהב דהיכא דאמר ליה הא ביתא קמך אינו לא ש"ש ולא ש"ח וכפי' רב אלפס שם ורש"י סובר כדעת בה"ג דלעיל דאפי' ש"ח נמי חייב לבער ואשמועינן הכא בהך דתני הכא ייחד לו בית דדווקא בכה"ג דאמר לו הרי הבית לפניך דאינו אפי' ש"ח הוא דא"צ לבער אבל אי הוי ש"ח היה צריך לבער כדעת בה"ג דלעיל והשתא אתי שפיר לפי' רש"י האי דתני הכא ייחד לו בית: **בין שנתבלה באלפס כו'**. כ"ה ברא"ש שם ובספר הרוקח הביא ג"כ מההיא דפ' הקומץ רבה תבלה בקלא ובשומשמין ובכל מיני תבלין כשרה כו' ע"ש ובפלפלין בעלה הרא"ש שם דאסור ע"ש והאי דתני הכי בין שנתבלה בקדרה אע"ג דהיינו מבושל נ"ל דאיירי לר"מ דלעיל דס"ל דיוצאין במבושל שלא נימוח ע"ש ובירושלמי דהכא גרסי' יוצאין במצה מתובלת אע"פ שאין מה טעם דגן והוא שיהא רובה דגן כו' ע"ש והראב"ד בהשגות פ"ו פירש לתוספתא דהכא דאיירי שתבלה משנאפת ר"ל דאל"ה הוי כמו נילושה ביין ושמן דאין יוצאין בהן דהוי מצה עשירה והמ"מ פירש שם שהתוספתא אינה סוברת כר"ע דדריש לחם עוני פרט לנילושה ביין ושמן כו' אלא כר"י הגלילי דדריש ליה למעט מ"ש ע"ש:

פ"ג הבור שרי היא כמבוער וכו'. נ"ל דר"ל חמרן כמו חמירא ומתוספתא דהכא יש להביא ראיה למה שפסק הרמב"ם בפ"ב מה' חו"מ דא"צ שום להעלותו אלא מבטלו בלבו ודיו דלא כאת"ל שבש"ס בפ"ק דמשמע שם שצריכין לבערו ע"ש אף שסיימת הרמב"ם לפסוק כאת"ל שבש"ס כמו שהקשה הראב"ד בהשגות שם ע"ש שאני הכא דהתוספתא מסייע לי' עוד יש לפרש בע"א ע"פ מה שכתב המרדכי בפ"ב דפסחים דעיסת חמץ שנפלה לבאר דמסתמא הוי נותן טעם לפגם ע"ש אלא דלשון ה"ה כמבוער אינו כ"כ מדויק לפירוש זה: **שירד לתוכה דלף כו'**. ברייתא פ"ב אלא דל"ג שם קלי אלא סתם קמח ומפרש שם רב פפא והוא דעביד טיף לגדי טיף ופרש"י שם שטירוד הדלף הנופל תמיד אינו מניחו להחמיץ: **אוסרות ובחומץ כו'**. ברייתא שם ופ"ג שם אין נותנין שעורים בפסח ואם לתת נתבקעו אסורות לא נתבקעו מותרות ר' יוסי אומר שורן בחומץ והומץ צומתן וגי' הירושלמי ספ"ב כגי' דהכא ע"ש ולפי גירס' התוספתא נ"ל דת"ק דהכא חולק על ת"ק דהש"ס וס"ל דלא מהני נתבקעו וכן פי' בעל ק"ה שם ע"ש ור' יוסי דהתם ס"ל בהא כת"ק דהתם דמהני נתבקעו אלא דפליגי בחומץ דר"י מתיר ע"י שריית חומץ ות"ק אסר ובזה פסק שם הש"ס דאין הלכה כר"י ע"ש: **מפני שהן חמין כו'**. נ"ל דר"ל אע"ג דברותחין אין בו חשש חימוץ כדתני בברייתא שם אלו דברים שאין באין לידי חימוץ כו' והלוש שהלשו ברותחין אפ"ה אין לשין בו מצה לצאת י"ח מפני שהן הולטין ר"ל ותניא לעיל בפ"ב דאין יוצאין לא בחלוט וכ"ה בש"ס שם ומפרש שם דהיינו מולגסין ע"ג קמח ע"ש: **יו"ט בחמין כו'**. נ"ל דר"ל מדתני הכא יתר על כן ועוד מדתלה דין זה במנהג הנשים דמשמע שהחמירו בזה על עצמן אף שלא מן הדין דמיירי שאותן חמין הוחמו ביו"ט לצורך יו"ט והותירו דמן הדין הן מותרין לחול כמו שכתב הרמב"ם בחי' פ"א מהל' י"ט דאי מיירי בהוחמו במזיד לצורך חול מאי רבותא דנשים שנהגו כן כיון דמדינא אסור כמו שכתב הרמב"ם שם הלכה פ' עשה כדי לאכול ביו"ט והותיר מותר לאכול בחול דמשמע הא במזיד עשה לחול אסור והאי שכתב הרמב"ם שם הלכה ט' מפני שהחמירו במערים יותר מן המזיד דמשמע דבמזיד מותר תירץ מהר"ל בן חביב דקאי אמיו"ם לשבת ולא מיו"ם לחול ע"ש בל"מ הלכך נ"ל דמיירי הכא כדפי': **הרואה ואינו מפסיק כו'**. התוס' שם הביאו להתוספתא דהכא והקשו שם על פרש"י שפי' שם כפר דא"כ ה"ל למימר וכמדתו לכל רוח כמו בפסחים מן המודיעים ולחוץ וכמדתה לכל רוח ואור"י דבתוספתא מפרש בהדיא איזה צופים הרואה ואין מפסיק פי' כ"מ סביב ירושלים שיכול לראות משם ע"כ. ולי נראה לייסב דברי רש"י עם התוספתא דרש"י מדייק בלישנא דקתני הכא איזה צופה לשון יחיד ובמתני' תנן אם עבר צופים לשון רבים ומהאי שינוי ל' דקדק רש"י כפירושו דצופה הוא שם כפר אחד והיה שם לרוח א' של ירושלים והיינו דמפרש לה בתוספתא איזה הוא צופה כי כמה כפרים היו שם ואיזה הוא הנקרא צופה לזה קאמר אותו כפר הרואה ואין מפסיק ר"ל שמשם יכול לראות ירושלים ומשם והלאה אין יכולין לראותה ולכך נקרא אותו כפר צופה והאי דתנן במתני' אם עבר צופים ע"כ צריך לפרש דר"ל כמדת אותו צופה לכל רוח שיכולין לראות משם כיון שלא היה אלא כפר אחד ומרוח אחד הנקרא צופה כדפי' והיינו כמו דתני לה בהדיא וכמידתה לכל רוח אלא שהתנא דמתני' קיצר בלשונו ומובן מאליו והתוס' גרסי בתוספתא כמו במתני' איזהו צופים דלא כגירסא שלפנינו ולכך מיאנו בפרש"י שוב מצאתי קצת מזה בפי' בעל תוי"ט ע"ש: **ההולך לשחוט את פסחו כו'**. נ"ל דר"ל דדינא דצופים הוזכר במתני' שם גבי מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קודש דאם עבר צופים לא הטריחוהו לחזור אלא שורפו במקומו לזה קאמר הכא מכאן אתה אומר ר"ל כמו ששם לא הטריחוהו לחזור כמו כן גבי ביעור חמץ פעמים שלא הטריחוהו לחזור וכן במתני' שם השוה אותן ותנן וכן מי שיצא כו'. והאי דתני הכא סעודת אירוסין דמשמע שהיא מצוה כמו אידך מוקי לה הש"ס כר' יוסי דס"ל הכי או כר' יהודה דפליג עליו אלא דאיירי בסעודה שניה דלד"ה מצוה: **אלא להקל עליו כו'**. נ"ל דר"ל שאותה שהצרכוהו כאן אינה אלא חומרא דאתי לידי קולא דאילו היה שורפו במקומו היה צריך לשורפו דוקא מעצי עצמו כדתני בברייתא בסמוך משא"כ כשחוזר ושורפו לפני הבירה שורפו מעצי המערכה וצ"ל שבאה התוספתא לתרץ בזה מאי דקשה כיון דבשר קודש וחמץ שניהן שוים כדמשמע הכא ובמתני' שם וכן מפורש בירושלמי שם א"כ אמאי גבי חמץ כשהולך לדבר הרשות צריך לחזור מיד וגבי בשר קודש אם עבר צופים א"צ לחזור אפי' לדבר הרשות ואפילו לפירוש התוס' דלעיל עכ"פ הוי האי חזרה מצוה דרבנן כמו גבי ביעור חמץ ולזה קאמר הכא דהאי חזרה לאו חומרא גרידא היא אלא חומרא דאתי לידי קולא כדפי' ולכך לא חילקו בה בין דבר מצוה לדבר הרשות אלא בשניהם אם עבר צופים שורפו במקומו מעצי עצמו כדמסיק הכא בסמוך:

פ"ד הביא אשמו ולא הביא גזילו כו'. נ"ל דר"ל לענין הגוזל את הגר ונשבע לו כדתנן במתני' ס"פ הגוזל עצים שצריך לשלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח ותנן שם שהמביא גזילו עד שלא הביא אשמו יצא הביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא ואשמועינן הכא כיון שנשחט האשם קודם גזילו אע"פ שלא נזרק לא יהא ממרס בדמו אלא תעבר צורתו כו': **יהא ממרס בדמו כו'**. כ"ה בברייתא ס"פ הגוזל עצים מנין שאם הביא אשמו עד שלא הביא מעילתו שלא יצא ת"ל באיל האשם האשם בכבר ופרש"י משמע הואיל שהוא בא חובה לאשם שהוא קרן אלמא קרן ברישא מייתי ע"כ והאי שכתב הרמב"ם בחי' פ"א מהל' מעילה וז"ל הביא מעילתו עד שלא הביא אשמו לא יצא כו' כבר השיג עליו הראב"ד שם והרי"ק תירץ שהרמב"ם קרא להקרבן בלשון מעילתו ולהקרן בלשון אשמו כלישנא דקרא והשתא עולין דברי הרמב"ם כמו דינא דברייתא דלעיל והתוספתא דהכא ע"ש בכ"מ אע"ג דלישנא דברייתא שם הוא בהיפוך דקראו להקרבן אשמו ולהקרן מעילתו כמו שפירש רש"י שם: **שיש חמץ לאחד מבני חבורה כו'**. לכאורה נ"ל דהאי כד"א ברייתא אחרת וכ"ה בש"ס שם דברייתא קמייתא דתני בה א' המקטיר דחייב מסיק בה שם אבל המולק את העוף בי"ד אין עובר בלא כלום ובברייתא אחרת תני שם אימתי בזמן שיש כו' או לא' מבני חבורה הי' לא' בסוף העולם אין זקוק לו וא' השוחט וא' הזורק וא' המולק וא' המזה חייב אבל הקומץ את המנחה אין עובר בל"ת המקטיר את האימורין אין עובר בל"ת כן נ"ל לפי גירס' התוספתא שלפנינו דתני בה אבל המולק כו' עובר בל"ת אבל לפי מסקנת הש"ס שם דמתרץ ליה ומוקי להך ברייתא דתני בה חייב במליקה דאיירי בחולו של מועד ותי' היא ע"ש א"א לפרש כמו שפי' דהא מפורש הכא בהדיא דאיירי בי"ד ואפ"ה תני חייב במליקה אלא ע"כ נ"ל דט"ס הוא כאן וצריך להגי' אבל המולק כו' בי"ד אינו עובר בלא תעשה והיינו תנא דברייתא קמייתא שם ולפ"ז מדויק נמי לישנא דאבל דתני הכא משום דברייתא תני המקטיר דחייב והדר תני אבל המולק אין עובר בל"ת וכ"ה בהדיא בברייתא קמייתא שם: **והקטירו ע"ג המזבח כו'**. כ"ה במתני' ס"פ דלעיל ומפרש הש"ס דס"ק נתנו במגים להקטירן ע"ג המזבח דהוא עצמו שהפשיט לא היה מקטירן דבזר מיירי כמו שפרש"י שם והאי דתני הכא אפי' של ארבע וחמש נתנו במגים כו' נ"ל דר"ל שמותר לערב חלבים אפי' של ד' וה' פסחים כא' ואי תקשי הא איתא בש"ס שם והקטירו שלא יערב חלבים זה בזה יש לייסב דאתי' כההיא דירושלמי דקאמר שם הכא את אמר והקטירו שלא יערב כו' והכא את אמר והקטירן כולן כאחת ומשני כאן למגים וכאן ע"ג המזבח ופי' בעל ק"ה דבמגים אסור להקריבן כא' וע"ג המזבח מותר ע"ש והרמב"ם בפ"א מהל' ק"פ שסתם וכתב שלא יערב חלביו של זה בזה ולא חילק כלל נ"ל משום דפסק כהש"ס שלנו שם וכמו שפרש"י שם דמפרשי להאי והקטירן כלאמורין של קרבן א' כדאי' שם: **עד מקום החזה כו'**. כ"ה בברייתא בשבת פ' כ"כ ומפרש הש"ס שם דאפי' רבנן לא שרי אלא להפשיט כדרכו עד החזה והשאר מפשיט וחותך בחתיכות קטנות ע"ש והרמב"ם בפ"א מהל' ק"פ סתם וכתב ותולין ומפשיטין את כולו כו' ע"ש וכ' עליו הכ"מ שם שכתב כן לאפוקי מר' ישמעאל דתוספתא דס"ל דאין מפשיט אלא עד החזה ע"ש והקשה הל"מ ע"ז דלפ"ז קשה אמאי השמיט הרמב"ם דמן החזה ואילך מפשיט בחתיכות קטנות כדאיתא בש"ס פרק כ"כ ע"ש ולענ"ד לא קשה כלל על הכ"מ למאי דפרישית דהאי דתני הכא לעיל ובשבת מלבישו בגויתו כו' דר"ל שמפשיטו כולו ומלבישו בעורו כדלעיל דהאי תנא ע"כ לא איירי בחתיכות קטנות כמו חכמים דפ' כ"כ ופסק הרמב"ם כסתם תוספתא דהכא והיינו שמדייק הכ"מ בלשונו וכתב על הרמב"ם שכ"כ לאפוקי מר' ישמעאל דבתוספתא כו' ע"ש ולא כתב לאפוקי מר' ישמעאל דהש"ס דפ' כ"כ משום דחכמים דהתם לא מכשרי אלא בחתיכות קטנות וכותו על סתם תוספתא דהכא שחולק על ר"י כדפי' ומכשיר בכל ענין ולולי דברי הכ"מ היה נ"ל לייסב דברי הרמב"ם שסתם הענין והלך בדרך המשנה כמו שהקשו התוס' בר"פ אלו דברים ותירצו דסמך המשנה על דין הקטר חלבים ע"ש וכמו כן אפשר לומר שהוא ג"כ דעת הרמב"ם שם: **שפיכה א' כנגד היסוד פסול כו'**. נ"ל דר"ל כדתנן במתני' פרק תמיד נשחט כהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת כו' והיינו למרחוק כמו שפרש"י שם אבל אם שפכו שפיכה א' והיינו שמקריב הכלי בנחת לכותל המזבח כפרש"י שם פסול משום דמפרש הש"ס דאתיא כר' יוסי הגלילי דיליף מבכור דכתיב ביה את דמם תזרוק והיינו דוקא בזריקה והרמב"ם בחי' שם שכתב שופכו שפיכה א' כו' ע"ש היינו משום שפסק דלא כמתני' דלעיל אלא כר"י וכר"ע דס"ל בסוף פסחים וזבחים פ' כ"ש דפסח בשפיכה ומפיק להו מודם זבחך ישפך ע"ש. ותמיה לי על הכ"מ שלא העיר מזה כלום וכתב שהוא מהמשנה פרק תמיד נשחט ובמתני' לא תנן אלא זורקו וצ"ע: **הלכו וישבו להו בעזרת הנשים כו'**. נ"ל דראב"י פליג אמתני' דפ' תמיד נשחט דתנן התם יצתה כת ראשונה ישבה לה בהר הבית כו'. והשלישית במקומה עומדת ולא תנן נמי גבי שלישית ישיבה ומפרש הטעם בירושלמי שם משום דאין ישיבה בעזרה כו' וראב"י פליג ע"ז וס"ל דגם השלישית ישבה בעזרת נשים ואפשר לומר דראב"י מיירי שסמכו עצמן לכותל דהוי כישיבה וכה"ג מתרץ בהדיא בירושלמי שם ומוקי למתני' דסוטה פ"ז דתנן וקורא יושב דמיירי בסמך לכותל ע"ש כדי שלא יצטרך לומר דראב"י פליג אהך דאין ישיבה בעזרה כו' ומזה הירושלמי נ"ל להוכיח קצת דהך דאין ישיבה בעזרה לא הוי אלא מדרבנן דאי הוי דאורייתא לא התירו בזה סמיכה לכותל כמו שכתב הסמ"ע בח"מ סימן י"ז וסי' כ"ח ע"ש אבל רש"י פי' בפ' חלק דף ק"א דהוי הלכה למשה מסיני ע"ש ובפ"ב דיומא כתב דנפקא ליה מדכתיב לעמוד ולשרת העומדים שם כו' משמע דנ"ל מקרא ואולי אסמכתא בעלמא הוא ומדברי התוס' בפ"ב דזבחים משמע דספוקי מספקא להו בזה ע"ש ועיין ברמב"ם פ"ז מהל' בית הבחירה מה שכתב בעל מ"ל שם:

פרק ט וק"ו לטפשין כו'. כ"ה בברייתא שם. לכאורה יש לדקדק ששינה הברייתא מלשון הפסוק דבברייתא נקט הכא הרבותא גבי חכם והפשיטות אצל הטפשים ובקרא נקט הרבותא גבי אויל דכתיב גם אויל מחריש דמשמע דפשיטא חכם מחריש כדמסיק הכא ואנ"ל חכם מהרים. ויבואר ע"פ מ"ש הרמב"ם בחי' פ"ג מהק"פ דמיירי הכא שהיו שם רמיזות ודברים שאומדין הדעת בהן שכ"א שימנא ישחוט על חבירו רק הואיל ולא פירשו ולא אמרו זה לזה אינן אחראין כו' ע"ש ובזה יבואר דהכא נקט בברייתא הרבותא גבי חכם ר"ל אפי' החכם שהי' לו להבין שזה הוא חסרון אצלו שישחט הא' על חבירו וא"כ לא הי' לו אפי' לרמז בזה אלא א"כ שרוצה בזה אפ"ה יפה לו השתיקה שלא אמרו בפירוש ואין ברמיזתו כלום וק"ו לטפשים שאינו מבין שום חסרון בזה והוא מרמז מחמת חסרון ידיעתו כי כן דרך האוילים שמרמזין אף בלי שום כוונה כלל ק"ו שיפה לו השתיקה ואין ברמיזתו כלום והפסוק מיירי שהוא מחריש וגם אינו מרמז כלל לכך נקט בהיפוך הפשיטות גבי חכם שהוא יפה לו שעושה זאת מחמת הבנתו ומדעתו מפני שמכיר חסרונו בזה אלא אפי' האויל שאינו עושה זאת מדעת אלא כבומא בארובה אפ"ה יפה הוא לו וחכם יחשב כדמסיק. עוד י"ל ע"ש פשוטו בע"א דהברייתא ה"ק יפה השתיקה לחכמים אע"פ שאין משיגין ע"י מעלה יתירה רק שיבארו בחכמתם כמו שהן ק"ו לטפשים שהשתיקה יותר יפה להן שגם משיגין ע"י מעלה יתירה שיחשבו לחכמים ע"י כדכתיב בקרא דבסמוך וקרא ג"כ ה"ק אפי' האויל שמחריש יחשב בשם חכם ויש ע"י מעלה יתירה ומכש"כ החכם שמהרים שלא יגרע ע"י שם חכם ממנו:

עמוד	כריית'	שורה	נוסחת תוספתא ד' שלנו	נוס' התוספתא כ"י ערפורט
			פרק ראשון	
מג	ב	א	שורה החיצונה היא העליונת הרואה את הפתח ואת הקורות שלמטה הימנה אבל שלפנים הימנה אין צריך לבדוק	שורה החיצונה רואה את הפתח היא העליונה ואת הקורה שלמטה הימנה אבל של מטה הימנה אין צריך לבדוק
	ג	ד	בודק את צד החיצון ואין צריך לבדוק את צד הפנימי	בודק את החיצונה ואין צריך לבדוק את הפנימי
	ד	א	היוצאין בו בשיירא והמפרשין	היוצאין בשיירא והפורשין
	ה	א	גב	נג
		ו	על הטהורה ועל הטמאה ששורפין זו בעצמה וזו בעצמה	על התלויה ועל הטהורה ששורפין זו לעצמה וזו לעצמה
		ב	שיאכל	שיאכלנו
	ה	ב	נמתי	אמרתי
			פרק שני	
86	א	ד	אם היה בעל הבית או שמשיא ואפה בשלשה תנורים זה אחר זה אפי' ביום אחד	אם היה בעל הבית משיא את בנו ואפה שלשה תנורים ביום אחד
		ה	ושאמרו... ואם נדחק	וכשאמרו...אם נדחק
	ב	ג	שאין בקיאין בדקדוקי מצוה	שאינן בדקדוקי מצה כישראל
	ג	ב	השאור	השארי
			המלוי	המלאי
		ג	אסור בהנאה ואצ"ל באכילה	מותר באכילה ואצ"ל בהנאה
	ד	א	חנות של נכרים	המלאי של גוים
		ב	מותר באכילה ואצ"ל בהנאה	אסור בהנאה ואצ"ל באכילה.
	ו	א	החמץ בידו אין זקוק לבער הפקידו אצלו חייב לבער	והיה בידו חמץ אין זקוק לו לבערו הפקידו אצלו זקוק לבערו.
	ו	ב	אין זקוק לו	אינו זקוק לבערו
	ז	ב	שמא אצטרך ואבא	שמא אצטריך לו ואבא
	ח	א	המורו	כהמתו
	ט	א	מעשה ברבן גמליאל שהיה מהלך מעכו לכזיב מצא גלוסקין בדרך אמר לעבדו טבי טול את הגלוסקין ראה נכרי אחד אמר לו מגבאי טול גלוסקין רץ אחריו אמר לו ר"א מה טיבך א"ל מהעיירות הללו של בורגנין אני א"ל מה שמך א"ל מגבאי א"ל מכירך	מעשה ברבן גמליאל ור' אילעאי שהיו מהלכין מעכו לכזיב וראה גלוסקין אחד אמר לטבי עבדו טול גלוסקין זה ראה גוי אחד ואמר לו מבגאי טול גלוסקין זה רץ אחריו ר' אילעאי אמר לו מה טיבך א"ל מעיירות של בורגנין אני ומה שמך א"ל מבגאי שמני א"ל מכירך
		ז	למדנו	ומדבריו למדנו
		ט	הולכי דרכים	עוברי דרכים
			א"ל לשעמו	אמר לאחד שעמו
		י	אמרו לו הן אמר לו א"כ תטייל עמנו עד שיפיג יינו הלך עמהן עד שהגיע	אמר לו הן אמר לו א"כ יטייל אחרינו עד שנפוג יינינו טייל עמו עד שהגיעו
	יב	א	יוצאין בסריקין	ואין יוצאין בסריקין
		ו	ואין עושין סריקין כמין גלוסקאות	ואין עושין קלוסקאות
מד	יד	ב	יוצאין	אף
		ג	שיש לו שרף אין יוצאין	שיש לו שרף יוצאין בו
		ד	בין לחים בין יבשים	בין לחין ובי כמושין
	טו	ב	ושאר ימים	ושאר כל הימים
		ד	מאימתי אוכלן משתחשך	אימתי אוכלן בשתחשך
	יא	י	לא אמרו	אלו ואלו לא אמרו
			פרק שלישי	
	ב	ב	הרי זה צריך לבער אחרים	אינו צריך לבער ואם לא

עמוד	כריית'	שורה	נוסחת תוספתא ד' שלנו	נוסחת כ"י ערפורט
			אומרים	צריך לבער אחרים אומרים
מד	ג	א	חמרן שירד	חמץ שנפל
		ב	קמח קלי שירד	קלי שירד
	ד	א	השורה חטים ושעורים במים והחמיצו הרי אלו אסורות ר' יוסי אומר השורה שעורין במים ונתבקעו הרי אלו אסורות ובחומץ	נפלו שעורים במים ונתבקעו הרי אלו אסורות ר' יוסי אומר שרה חיטים ושעורים במים והחמיצו הרי אלו אסורות ובחומץ
	ז	ה	לכל נפש א"ל ר"א	לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם א"ל ר"א
		ח	אמר ר' יהושע	אמר לו ר' יהושע
			ואינו	ואינה
	ח	ב	אחת אופה	ואהת אופה
		ד	וכולן חוזרין חלילה איני בא	כולן חוזרות הלילה ואיני בא
	ט	ו	פעם אחת היינו יושבין לפני ר"ג	פעם אחת חל ארבעת עשר להיות בשבת והיינו יושבים לפני ר"ג
88	יג	ב	אמר ראב"י	אמר לו ראב"י
	יד	ב	עד חצות עושין ג' אומניות עושין	עד חצות ג' אומניות עושין
	טו	ג	וקוצרין לפני העומר	וגודשין וקוצרין את העומר
	יז	ג	של ינבו היו	של בוהיין
			פרק רביעי	
	ג	ז	לדרך זו הואיל וטומאה וערלה פוסלת	לדרך זו ערלה פוסלת וטומאה פוסלת
		ט	ואל יוכיח זמן	ואל יוכיח דבר
מה	ח	ב	ובמועד	ובחולו של מועד
	ו	ב	פוסל ור' יהושע מכשיר	אוסר ור' יהושע מתיר
		ה	לא אם אמרת בשאר	חלוף הדברים ומה אם בשאר
		ו	שיכשר הוא לשם שמו ולשם אחרים	שכשר הוא לשם אחרים
	ז	ב	את הפסח לאוכלו בי"ד ומבושל כשר השוחט	את הפסח בי"ד ומבושל השוחט
	ט	א	בשלשה בתים ואין השני בשלשה כתים	בשלש כיתים ואין פסח שני בשלש כיתים
		ג	ומטיב	ומדליק
		ד	נתנו במיגס והקטירו מלביש בגויתו	נתנן במגס והקטירן מלבישו בגיזתו
		ו	עד מקום חזה כהן הקרוב אצל המזבח שופך שפיכה אחת כנגד היסוד פסול	עד ההזה כהן קרב אצל המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד שמכו שלא כנגד היסוד פסול
		ז	ודם התמצית פסול	ודם האיברים פסול
90		ח	והיו כהנים מפקיעין בדם	שהיו כהן משקיעין בדם
	יא	ג	ודוהין	שדוחין
		ד	אמר להם תמיד קרבן צבור	אמר להם פסח קרבן צבור ותמיד קרבן צבור מה תמיד קרבן צבור
		ה	מועדו ונאמר בפסח מועדו	במועדו (וכן לקמן בכולם)
	יא	ט	ולא פסח ראשון אלא פסח שני	ולא פסח ראשון בלבד אלא אף פסח שני
		י	אמרו לו מה יהא על העם שלא הביאו סכינין ופסחים	אמרו לו אם כן מה יהא על העם שלא הביאו סכיניהם ופסחיהם
		יא	בני נביאים הן מה עשו ישראל באותה שעה מי שפסחו	בני נביאים הם לטהר מה עשי בי שפסחו
			פרק חמישי	
	א	ג	אינו דוחה את השבת ישא"א לה לעשות מע"ש	אינה דוחה את השבת שחיטה שא"א לה לעשות מע"ש
		ו	מכשירי שחיטה	מכשירי מצות שחיטה
			אמר ר' עקיבא	אמר לו ר' עקיבא
		ט	שמא יארע בו פסול ונמצא חלל את השבת	שאם נמצא בו פסול נמצא מחלל את השבת

עמוד	בריית'	שורה	נוסחת התוספתא ד' שלנו	נוסחת כ"י ערפורט
			ולא עשה	למפרע.
90	ו	ד	ששחטן בשבת שלא לשמן הרי זה חייב ויקטיר איבורין לערב	ששחטה בשבת שלא לשמה הרי זה חייב הקטיר איבורין הרי זה חייב עולות צבור ששחטן שלא לשמן ה"ז חייב ויקטיר איבורין לערב.
	ז	ב	שהורצו	והורצו
	ט	ב	למטה	ומלמטה
	י	ב	מנתחו ומטילו אבר אבר ע"נ נחלים	מנתחו ונותנו ע"נ נחלים
	י	ט	אחד	ליתא
			פרק ששי	
מו	ג	ו	שעריך	ליתא (וכצ"ל)
	ה	ג	טמאת התהום	בקבר התהום
		ז	עד שלא עשה את פסחו צריך לעשות פסח שני וכן נזיר	עד שלא עשה פסחו צריך לעשות פסח שני משעשה פסחו אין צריך לעשות פסח שני וכן נזיר
	ו	א	ונודע עד שלא משכו בעלים	ונודע שמשכו בעלים
		ג	שידע	שֶׁיָּדַע
	ז	א	העצמות והמחתך בנידים	הקרנית והמחתך את הנידין
		י	אין חייבין עליו משום	אין חייבין על אותו אבר משום
	ט	ד	ובגגותיהן מה ת"ל	ועל גגותיהן הא מה ת"ל
		ט	אוכל בכל הבית	אוכל אפילו בכל הבית
			פרק שביעי	
92	ב	ה	שב"ש אומרים מחזירין ובה"א אין מחזירין	שב"ש אומרים אין מחזירין ובה"א מחזירין
	ג	ד	בו	ליתא
	ד	ז	ממקום	במקום
		י	אין צריכין לעשות	פטורין מלעשות
	ז	ד	טול חלקך שלך ולא מפני שהוא פסח אלא אף בני חבורה שעשו חבול והיה בהן אחד	טול חלקך וצא ולא עוד אלא אף בני חבורה שעשו סיבולת והיה בהן אחד
		ט	שנטמאו בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת דמים הרי הן	שנטמאו לפני זריקת דמים הרי הן
		יא	ופעמים שאין מפקח הגל כיוצא בהן כיצד היה גל	פעמים שאין מפקח הגל כיוצא בהן היה גל
	ט	ב	מודים ב"ש וב"ה בערל זר שמקבל הזאה	לא נחלקו ב"ש וב"ה על ערל זר שמקבל עליו הזאה
		ה	שטרדיוטות ושומרי צירין היו בירושלים שטובלין	איצטרדיות ושומרי צורים היו בירושלים שהיו טובלין
מז	י	ד	אומרים להם אכלו את שלנו ואכלו את שלהם	אמרו להם אכלו את שלנו ואכלו את של חביריהם
		ו	עשו פסח שני... עד נמצאו אוכלין	כ"ז ליתא
			פרק שמיני	
	א	ד	שבא הכתוב	אלא שבא הכתוב
		ה	טמא נפש רוצה לעשות ואין יכול אף דרך רחוקה רצה לעשות ואין יכול	טמא נפש אם רצה לעשות אין יכול אף דרך רחוקה אם רצה לעשות אין יכול
		ו	רחוק	ריחוק (וכן לקמן)
		יב	הוי מאסקופת	מלמד שמאסקופת
	ב	א	בין שני פסחים	בין ראשון לשני
		ו	שמיעשה	שעישה
		ז	וגו'	כי אכלו את פסחים בלא

עמוד	בריית'	שורה	נוסחת התוספתא ד' שלנו	נוסחת כ"י ערפורט
	–			ככתוב כי התפלל חזקיהו על ה' הטוב יכפר בעד
מז	ב	ח	שעבר	שעיבר
	ו	ד	ראשון עושה טפלה אצלו אחרים ואין עושין פסח שני	ראשון האשה עושה טפלה לאחרים ואינה עושה פסח שני
		ה	והחזירוה	והחזירוהו
	ז	א	אלו דברים שבין פסח מצרים לפסח דורות פסח מצרים מקחו בעשור שחיטתו בי"ד אין חייבין עליו כרת פסח דורות חייבין עליו כרת	מה בין פסח מצרים לפסח דורות פסח מצרים אין חייבין עליו כרת ופסח דורות חייבין עליו כרת
		ד	ושכנו משא"כ	ושכנו הקרוב אל ביתו במכסת נפשות משא"כ
	ז	ו	אצל חבירו	אצל אחרים
			פרק תשיעי	
94	א	א	יקריב	יקדיש
	ב	ב	ממנין	נמשכין
		ג	כל שהוא שלו	כל מי שהוא לו
		ו	נמשכין להן אחד מכל חבורה וחבורה ומפרישין	נמשכין להם אחד מכל חבורה וחבורה וממנין להן אחד מכל חבורה וחבורה מפרישין
	ג	ב	בדמי היפה שבהן פסח ובדמי פסח אחר קרב עולה יביא בדמי היפה שבהן עולה קרב פסחו יביא בדמיה עולה אחרת	בדמי יפה שבהן פסח ובדמי יפה שבהן עולה כבר קרב פסחו כבר קרב עולתי יביא בדמיה עולה אחרת
		ה	תודה, קרב	תודה, כבר קרב (וכן לקמן קודם המלה „קרב" צ"ל „כבר")
			קרבו תודתו	כבר קרבה תודתו
		טז	אלא שהן נאכלין	אלא שאין נאכלין
		יט	וכמנוייו	ובמנוייו
		כא	וכמנוייו	ובמנוייו
	ד	ג	כדברי	דברי
		ד	השני מן המובחר	השני מובחר
	ד	ט	יביא בהן פסח ויקריב והפסה	יקח בהן פסח ויקריב והשאר והפסח
		יא	שנמצא פסח פסח יקרב	שנמצא הפסח הפסח יקרב
מה	ו	א	שיסתאב, בי"ד	שיסתאב וימכר בי"ד
		ב	שלמים הוא עצמו לאחר הצות יקרב שלמים	שלמים, אחר חצות הוא עצמו יקרב שלמים
		ד	בשליש	להבא
		ה	בשלישי	להבא
	ז	א	ממונה יביאם אחריו לשם פסח ואם לא יביאם שלמים	ממונה עמו יביא בהם אחריו פסח ואם לאו יביא בהן שלמים
	ח	ח	שהמקדיש פסח יביא שלמים	שמהקדש כסף באו שלמים
			פרק עשירי	
	א	ד	ר"א ובלבד שיהא טעם יין וריח	ר"א עד שיהא בו טעם וריח
	ד	ה	במקום שעונים, באיזה	כדרך שהם עונין, מאיזה
		ו	אומר... אומר	עונה...עונה
	ה	ב	וגומרין את כולו	וגומרין עד סוף
	ו	ד	אמרו ב"ש וב"ה	אמרו להם ב"ש לב"ה
	ז	ג	ר"א בר'	ר' אלעזר בר' צדוק
	ח	פ	בהלכות הפסח כל הלילה אפילו בינו לבין בנו אפי' בינו לבין עצמו אפי' בינו לבין תלמידו	בהלכות הפסח אפי' בינו לבין עצמו בינו לבין בנו ביתו בינו לבין תלמידו
		ז	איזו ברכת הזבח ברוך	איזו היא ברכת הזבח אומר ברוך

מאימתי מזכירין גבורות גשמים · בהזכרה בעלמא כגון משיב הרוח ומוריד הגשם ואין זה לשון שאלה כלל ובגמרא מפרש דמשום שיורדין בגבורה דהכי רמז בקרא קרי להו גבורות גשמים: ר' אליעזר אומר מיו"ט הראשון של חג. מפרש בגמ' דמלולב קא גמר לה שבא לרצות על המים ומתחילין לנוטלו מיו"ט הראשון של חג הלכך בתפלת יוצר נמי של יו"ט ראשון מזכירין גבורות גשמים ומיהו מאורתא לא מתחילינן כשם שאין מתחילין ליטול את הלולב בלילה: אמר רבי יהושע הואיל ואין הגשמים סימן ברכה בחג. כשיושבין נר מצוה ישראל בסוכה ויורדין גשמים סימן רע הוא כדאמרינן בפ' הישן (דף כח·) משל לעבד שמזג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו כלומר אי אפשי בשמושך: אמר לו אף אני לא אמרתי לשאול. שיהו שואלין גשם אלא לספר בשבחו של הקב"ה שהוא משיב הרוח ומוריד הגשם בעתו בשעה שהוא צריך לעולם ומשום דרצוי המים בחג שארבעה מינים שבלולב אינן באין אלא לרצות על המים מתחיל להזכיר מים בחג ביום ראשון: א"כ לעולם יהא מזכיר. לדידך דאמר' דמשיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו משמע כל הימים יכול להזכיר ואין מחזירין אותו ובגמרא [דף ב:] מפרש דאין ה"נ לר' אליעזר שאם בא להזכיר כל השנה כולה מזכיר דבעונתו משמע מיהו מיו"ט הראשון של חג עד סוף ימות הגשמים רמי חובה עליה ולא קי"ל לא כר"א ולא כרבי יהושע אלא כר"י כדאיתא לקמן: **גמ'** תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר. פירשו בו דתרתי קאמר לא חייבו חכמים להזכירם בזמנם טל בימות החמה ורוח בימות הגשמים ואף אם בא להזכירם שלא בזמנם מזכיר ואין בכך כלום שכיון שאין נעצרים אין הזכרתם מעלה ולא מוריד בשום זמן ולא משמע לי הכי דא"כ על מה נהגו עכשיו להזכיר רוח בימות הגשמים ולשאול טל בין בימות החמה בין בימות הגשמים מאחר שאין סמך להזכרתן כלל ולא משמע משום דאמרי' לא חייבו הוא דנהגין בהו לפיכך נראה לי דהכי קאמר טל ורוחות כיון שאין נעצרין לגמרי אע"פ שפוחתין ומוסיפין ואיכא נמי טל ברכה דמעצר כדאיתא בגמרא לא חייבו חכמים להזכיר דאין החיוב אלא במה שהוא נעצר לגמרי ואעפ"כ אם בא להזכיר כדי שיתוספו בזמן הראוי להם מזכיר וזכור לטוב וגרסינן נמי בגמרא תנא בעבים וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר ומפרש בגמרא דעבים נמי מהנו לארעא ואיכא מינייהו דלא מיעצרו והיינו חרפי ופרש"י ז"ל דחרפי עבים שלפני המטר והראב"ד פירש דחרפי [היינו עבים] דבזמן זרעים [א] חרפי:

וצריך לתת טעם למנהגנו שהרי בטל וברוחות ובעבים שנינו בשוה לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר ואנו משנין כל אחד מחברו שאנו מזכירין הרוח בימות הגשמים בלבד ולא שואלים אותו כלל ושואלין את הטל בין בימות החמה בין בימות הגשמים ואין מזכירין אותו בימות הגשמים ועבים אין שואלין ולא מזכירין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים וכ"ל דהיינו טעמא משום דאע"ג דאמרי' בטל וברוחות אם בא להזכיר מזכיר אין דינן שוה שהטל מתבקש בין בימות החמה בין בימות הגשמים כדאמרינן בגמרא [דף ד·] שאמר הקב"ה לישראל אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם שנאמר (הושע יד) אהיה כטל לישראל ורוח אינו כן שאינו מתבקש אלא בימות הגשמים כדי לנגב לחות הארץ שהוא מרובה אבל בימות החמה לא וראיה לדבר מדאמרי' בסמוך בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו אלמא אינו מתבקש בימות החמה דאם איתא דמתבקש פשיטא דאין מחזירין אותו דאדרבה כשהזכירו זכור לטוב ולפיכך נהגו לומר טל בתפלה בין בימות החמה בין בימות הגשמים ולא נהגו לומר רוח אלא בהזכרה בימות הגשמים וזה שנהגו בימות הגשמים לומר טל בשאלה ולא בהזכרה ורוח בהזכרה ולא בשאלה (ג) כדי לעשות היכר ולידע שמלות הזמן במטר לא בטל ורוח ואלו הוזכרו שניהם בהזכרה ובשאלה לא היה נודע איזה מהן עיקר ולפיכך טל ורוחות שאין הזכרתן חיוב לא הנהיגו להזכירן [ב] אלא בימות הגשמים או בהזכרה או בשאלה ולא בשתיהן ומן הטעם שכתבתי ולפי שהטל מתבקש לעולם משא"כ ברוח יחדו מקומו בשאלה שהוא מקום יותר עיקרי ורוח שאינו מתבקש כ"כ הנהיגו לאמרו בהזכרה ומה שלא הנהיגו להזכיר בעבים כלל אפשר שהוא מפני שאין תועלתן ניכר לבריות ואם יאמרו מעלה ענגים ומוריד הגשם יראה להם שהוא לשון יתר ושלא לצורך ואפשר ג"כ דתנא דברייתא קמייתא לא מודה לבתרייתא בעבים שאם בא להזכיר מזכיר דאפשר דס"ל בהו דאינו מזכיר כלל מפני שאין ברצוי רבויין תועלת אבל ליכא למימר דברייתא בתרייתא נמי פליגא אקמייתא בטל שהרי טל דבר המתבקש לעולם הוא ולפיכך הנהיגו להזכיר בתפלה טל ורוחות על הדרך שכתבתי ולא הנהיגו להזכיר עבים:

אמר רבי חנינא בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו. כיון שאינו נעצר: מוריד הגשם מחזירין אותו. דהא מעצר ואינו יפה בימות החמה ופשטה דמילתא משמע דאמר מוריד הגשם ולא אמר מוריד הטל דסתם אמר מוריד הגשם בימות החמה הוא משום דנקיט סירכיה דימות הגשמים דמזכירין גשם בלא טל אבל כשהזכיר טל וגשם אפשר שאין מחזירין אותו. ובסמוך נשא ונתן בזה: בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו. לפי שאינו נעצר. לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו בפשטיה משמע שהזכיר טל ולא גשם אבל בירושלמי אינו כן ויתבאר בסמוך: ולא עוד אלא אפי' אמר מעביר הרוח. שלא [ג] יבא: ומפריח הטל. שלא ירד אין מחזירין אותו לפי שאין נעצרין וכ"ש שאם לא הזכיר טל בימות החמה אין מחזירין אותו והוא שלא הזכיר תחתיו גשם: **ירושלמי** רבי זעירא בשם רבי חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו והא דתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר. פי' אסיפא פריך דקס"ד דמקשה דמשום הכי קאמר היה עומד בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו לפי שלא הזכיר של טל ומשום הכי פריך עלה מדתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר וכו' ופריק לא דמי ההוא דמצלי ומיקל כלומר מיקל שהגשמים סימן קללה הן בימות החמה להאי דלא מצלי ולא מיקל כלומר דלא מצלי שאינו מזכיר טל ואינו מקלל ג"כ בהזכרת גשם א"כ אפשר שיהא פי' מיקל מקלקל ולפי זה קרוב הדבר שכל שהזכיר גשם אע"פ שהזכיר טל ג"כ מחזירין אותו מפני שקלל אבל הרמב"ן ז"ל אומר שאין פי' הירושלמי ברור בכך שאלו היה המתרץ בא לתרץ ולומר דלאו משום דלא אידכר טל מחזירין אותו אלא משום דאדכר גשם ואפי' כשהזכיר טל וגשם קאמר דמחזירין אותו לא היה נופל על זה לשון לא דמי אלא כך היה ראוי לומר טעמיה דר' חנינא משום דמיקל ולפיכך אמר שאלולי שהרב אלפסי ז"ל פסק בהלכותיו זה הירושלמי היה נראה שדעת המתרץ נוטה לדעת המקשה דמש"ה מחזירין אותו לפי שלא הזכיר טל שאלו הזכיר טל ומטר בימות החמה אין מחזירין אותו אבל מפני שהזכיר מטר ולא טל מחזירין אותו ואע"פ שלא חייבו חכמים להזכיר בטל דלא דמי ההוא דמצלי ומיקל כלומר (ג) שמזדקקו לשאול ומיקל ומזלזל בטל שהוא שואל גשם שאינו צריך לו וטל אינו שואל להוא [דלא] מצלי ולא מיקל כלומר שאינו שואל כלל לא טל ולא מטר שאין זה מזלזל ומיקל בטל [ד] ובמטר אלא שאינו מזכירו ולא ס"ל לבני מערבא שאם אמר נפריח הטל שאין מחזירין אותו אלא כיון שהוא מזלזל ומיקל בו מחזירין אותו ולשון מיקל נמי לשון קולא משמע ולא לשון קללה ועוד שהגשמים בימות החמה אינן סימן קללה אלא בשלא ירדו גשמים קודם לכן הא בשירדו סימן ברכה הם דגרסינן בירושלמי עלה דמתני' דתנן יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה הם א"ר יוסי בר' אבין הדא דאיתמר בשלא ירדו גשמים מכבר אבל ירדו

גשמים

רש"י

[א"ע דף ב.]

מאימתי מזכירין גבורות גשמים · היינו משיב הרוח ומוריד הגשם ובגמרא מפרש אמאי קרי להו גבורות גשמים ומסיק לפי שיורדין בגבורת הקב"ה ויליף ליה מקראי: של חג · סוכות: הואיל ואין הגשמים סימן ברכה · כדאמר (א) משל משלו למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושופך לו הקיתון על פניו כלומר אי איפשי בשימושך: אף הוא אינו אומר · ותן טל ומטר שהוא שאלה שבברכת השנים אלא מזכיר משיב הרוח כו': בעונתו. בעת שהוא לברכה: א"כ לעולם · אפי' בימות החמה: **גמ'** בטל וברוחות לא חייבוהו חכמים להזכיר · דלימא משיב הרוח ומוריד הטל: לפי שאין נעצרין · שכל זמן הן באין: אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו · דבשאלה דידיה לית בה מידי דבלאו הכי לא מעצרי: אמר מוריד הגשם מחזירין אותו · לפי ששואל *) מידי דלא צריך: מעביר הרוח · שלא ישוב: ומפריח הטל · שלא ירד: אין מחזירין אותו · לפי שאין נעצרין:

*) בס"י הגי' מידי דמיעצר

ואין

מאימתי

מזכירין א גבורות גשמים רבי אליעזר אומר מיו"ט הראשון של חג רבי יהושע אומר מיו"ט האחרון אמר לו רבי יהושע הואיל ואין הגשמים סימן ברכה בחג למה הוא מזכיר אמר לו ר' אליעזר אף הוא אינו אומר אלא משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו אמר לו א"כ לעולם יהא מזכיר: **גמ'** *תנא ב בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר מאי טעמא אמר ר' חנינא לפי שאין נעצרין *אמר ר' חנינא בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו אמר מוריד הגשם מחזירין אותו בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לא אמר מוריד ב הגשם מחזירין אותו ולא עוד אלא אפילו אמר מעביר הרוח ומפריח הטל אין מחזירין אותו ירושלמי רבי זעירא בשם רבי חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו והתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר אם בא להזכיר מזכיר

לא

פי' רבינו יהודה בר ברכיה

מזכירין. הזכרה בעלמא כגון משיב הרוח ומוריד הגשם דאין זה ל' שאלה כלל ובגמ' מפרש אמאי קרי להו גבורות: מיו"ט הראשון. ואפי' בתפלה יוצר ור' יהושע נמי מתפלת יוצר של יום טוב האחרון קאמר: מיו"ט האחרון. מיום השמיני דלא יתבינן בסוכה מדכרי' אבל כל שבעה לא שהגשמי' בסוכה סימן קללה הם: א"כ אתה אומר לעולם. בעונתו משמע אף בקיץ יהא מזכיר ור' אליעזר מודה בברייתא בגמ' דכל ימות הקיץ אם בא להזכיר מזכיר דלעולם בעונתו משמע. ומיהו עד השתא לא רמי עליה אלא מיום טוב הראשון והסימן קללה לא קפדינן ור' יהושע קפיד: גמ' תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר. בטל בימות החמה וברוחות בימות הגשמים: בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו. ואע"פ דכשאינו מזכיר לא טל ולא גשם בימות החמה אין מחזירין אותו שהטל אינו נעצר כשהוא מזכיר גשם בימות החמה מחזירין אותו כדמפרש בירושלמי לא דאמי ההוא למיקל וכו' וכמו שפירש הרב דודי ז"ל בספר המאור. ויש לפרש בירושלמי ההוא לא דאמי דמיקל לשון קללה שכשהוא מזכיר גשם בימות החמה מקלל שהגשמים בימות החמה סימן קללה אבל כשאינו מזכיר לא טל ולא גשם אע"פ שאינו מתפלל כראוי שהיה לו להזכיר טל. כיון שאינו מקלל לא איכפת לן דהא אינו נעצר: לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו. והוא דלא אמר נמי מוריד הטל דאי אמר מוריד הטל בימות הגשמים אע"ג דלא אמר מוריד הגשם אין מחזירין אותו כדמסקינן לקמן בירושלמי בההוא דלא אידכר לא טל ולא מטר. ולא עוד אלא אמר מעביר הרוח שלא תבוא בימות הגשמים ומפריח הטל שלא ירד בימות החמה אין מחזירין אותו. דלא איכפת לן לפי שאין נעצרין: ירושלמי התפלל ואינו יודע מה הזכיר אמר ר' יוחנן כל שלשים יום חזקה מה שלמוד הזכיר מכאן ואילך מה שצורך

הזכיר

עין משפט

א מיי' פרק ב מהל' תפלה סמג עשין יט טור או"ח סימן קיד:

ב מיי' פרק י מהל' תפלה סמג עשין יט טור או"ח סי' קיד קיז:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בפרק הישן: (ב) נ"ב וגשם ומטר בשאלה ובהזכרה: (ג) נ"ל שמזדקק:

הגהות מא"י

[א] תיבת חרפי כאן נמחקת: [ב] תיבת אלא נמחקת ונכתבת אחר בימות הגשמים: [ג] שלא ישוב ויבא אין מחזירין אותו כצ"ל ותיבת ומפריח הטל שלא ירד מוקפות: [ד] תז"ג:

שלטי הגבורים

א כ' הטור בשם הירושל' האסור להזכיר גשמי' או טל עד שיכריז ש"צ משיב הרוח או מוריד הטל כדי שלא יהא דבר מעורב ביניהם זה מזכיר וזה אינו מזכיר אבל אם בא לבית הכנסת והצבור התחילו להתפלל יכול להתפלל ולהזכיר אע"פ שלא שמע מש"צ·

לשון ריא"ז

תקנו רבותינו להזכיר גבורות גשמים בברכה שנייה לפי שג' ברכות הראשונות דברי שבח ודברי רצוי הם כעבד הבא לבקש בקשה מלפני רבו ומתחיל תחלה לפייסו בדברי שבח ודברי רצוי ואח"כ שואל בקשתו כמו שמבואר בפרק אין עומדין להתפלל ותקנו להזכיר בברכה שנייה גבורותיו של הקב"ה כגון תחיית המתים והורדת גשמים שהקב"ה מחיה בהן את עולמו והבריות מודים ומשבחים עליהן ואין מזכירין הגשמים אלא בזמן הגשמים ואימתי מזכירין אותן ביום טוב אחרון של חג והעובר לפני התיבה בתפלת שחרית אינו מזכיר אבל העובר לפני התיבה בתפלת מוספים מזכיר והאומר בתפילתו משיב הרוח וכו' לפי שתפלת המוספים הוא בקיבוץ עם שנתקבצו לשמוע קריאת התורה ומודיעים זה לזה ונראה בעיני שכשם שש"צ אומר בתפילתו כך כל יחיד ויחיד מזכיר בתפלת המוספים כשמתפלל כל אחד תפילתו בלחש שכך היא תפלת היחידים כמו תפלת השליח צבור כמבואר בקונטרס הראיות:

ב וכתב הטור בשם אביו הא דאמרי' לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו היינו דווקא כשמסיים כל הברכה ואז חוזר לראש התפילה אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה יאמר במקום שנזכר וכתב אבי"ה אם שכח להזכיר עד שסיים מחיה המתים ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש א"צ לחזור אלא אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה וכן בשאלה אם נזכר קודם שהתחיל תקע בשופר אומר ותן טל ואח"כ תקע וכן ביעלה אם לא פתח במודים אומר יעלה ויבא ואח"כ מודים ואין צריך לחזור:

גשמים [מכבר] סימן ברכה הם וכתבו הרב אלפסי ז"ל בסוף פירקין הלכך משמע דכי אמר להוא דמצלי ומיקל הייתו משום שהיקל בטל שלא הזכירו והזכיר גשם ולפי זה ליתיה להאי ירושלמי שאין לך מזלזל בטל יותר ממי שאומר בו מפריח הטל ואפ"ה אמרינן בגמרא דילן דאין מחזירין אותו והוא

נר מצוה

הלכתא כוותיה מ"מ אם עבר והזכיר אינו סימן קללה וגמה מחזירין אותו ואע"פ שהוסיף ואמר מה שלא נתקן הרי מעביר הרוח ומפריח הטל שלא נתקן וכי אמר אין מחזירין אותו י"ל שכיון שרוב הזמן שפוסק מלהזכיר גשם הוא סימן קללה לא פלוג רבנן ואמרי שמשעה שפוסק מלהזכיר גשם אם הזכיר מחזירין אותו :

תורה אור

לא דמי ההוא דמצלי ומיקל °לההוא דלא מצלי ולא מיקל : בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו והתניא אם לא שאל בברכת השנים או שלא אמר גבורת גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו ההוא דלא אידכר לא טל ולא מטר : בבלי בפרק תפלת השחר *אמר רבי תנחום אמר רבי אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו ושאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שאומרה בשומע תפלה ואותבינן עליה מהא דתניא טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השני' מחזירין אותו הבדל' בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס ואסיקנא לא קשיא הא דאידכר מקמי שומע תפלה הא דאידכר בתר שומע תפלה אי אידכר מקמי שומע תפלה אומרה בשומע תפלה אי אידכר בתר שומע תפלה חוזר [א] לראש ושמעינן מינה דאי טעה ולא אמר גבורות גשמים בתחיית המתים חוזר לראש ואע"ג דאידכר מקמי שומע תפלה : °מתני' *[א] אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג האחרון מזכיר והראשון אינו מזכיר ביום טוב הראשון של פסח הראשון מזכיר והאחרון אינו מזכיר : (ה) (א) *עד מתי שואלין את הגשמים רבי יהודה אומר עד שיעבור הפסח ר' (ב) יוסי אומר עד שיצא ניסן שנאמר °ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון : גמ' פירוש האחרון המתפלל ב במוסף הוא מזכיר גבורות גשמים ובשחרית אינו מזכיר וביום טוב הראשון של פסח בשחרית מזכיר גבורות גשמים ובמוסף אינו מזכיר ירושלמי מ"ט דר' יהודה כדי שיצאו המועדו' בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם :

א"ר

ז"ל נדחק לפרש ולומר כדי לקיים הירושלמי שיותר הוא מזלזל בטל מי שאינו מזכירו ומזכיר גשם ממי שאומר מפריח הטל וגם הוא ז"ל כתב שאין זה נכון ולפיכך נ"ל דמיקל לשון קללה הוא והאי דקאמר לא דמי דמצלי ומיקל ולא אמר דטעמיה דר' חנינא משום דמיקל הייתו משום דמתרץ גופי' ס"ל דמשום שלא הזכיר טל והזכיר גשם הוא דמחזירין אותו אבל הזכיר שניהם אין מחזירין אותו שאין הגשמי' בימות החמה קללה גמורה מן הטעם שכתבתי אדרבה ברוב השנים סימן ברכה הם ומיהו כשהניח להזכיר טל שהוא דבר המתבקש לעולם והזכיר גשם שהוא לפעמים סימן קללה אחר שילא ניסן והכתוב מזכירו לקללה הלא קציר חטים וגו' מחזירין אותו וגמלאת אומר לפי זה דכי אמרינן דבימות החמה אמר מוריד הגשם מחזירין אותו הייתו דוקא בשלא הזכיר טל אלא [שירכא] דימות הגשמים נקט כפשטא דמילתא אבל הזכיר טל וגשם אין מחזירין אותו: היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו והתניא אם לא שאל בברכת השנים וכו'. פירוש השתא מיהדר למיפרך אדישא דאמר דהיה עומד בגשם והזכיר של טל דאין מחזירין אותו ואמאי והא לא הזכיר גשם ותניא דכל שלא אמר גבורות גשמים מחזירין אותו ומשני דההוא דוקא בדלא אדכר לא טל ולא מטר אבל זה כיון שהזכיר טל אע"פ דלא אמר גשם אין מחזירין אותו ויש לתמוה על הרב אלפסי ז"ל למה כתב זה הירושלמי בהלכותיו דכי אמרי' בגמ' לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו מסתמא משמע דנקיט סירכיה דימות החמה ואדכר טל ולא מטר ואפ"ה אמר דמחזירין אותו ועוד דאם איתא להך סברא דירושלמי

בבלי בפרק תפלת השחר (דף כט.) אמר רבי תנחום אמר רבי אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו. פירוש שאינו יכול לאומרה בשומע תפלה כשאלה שאין מקום למטבע ג' ראשונו' באמצעיות לפי שראשונות אינן אלא שבח והודאה. וקבעו גבורות גשמים בתחיית המתים מתוך ששקולה כתחיית המתים אבל אמצעיות שאלה ובקשה הן ולפיכך מה שנתקן במטבע שלהן יש לו מקום בשומע תפלה ולפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל דמינה שמעינן דאם טעה ולא אמר גבורות גשמים בתחיית המתים חוזר לראש אבל בתוספות סמכו על מה שאמרו בירושלמי דכוותה אם לא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים אומרה בשומע תפלה (ג) [מ"ה אם שאלה שהיא מדוחק אומרה בשומע תפלה] הזכרה שהיא מריוח לא כ"ש. ובודאי דלפום גמרא דילן לא משמע הכי דאם איתא ליערבינהו ולימא טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שאומר בשומע תפלה אלא ודאי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים חוזר[ד] ואינו יכול לאומר' בשומע תפלה והא דאוקימנא הא דתניא טעה ולא הזכיר גבורות גשמים ושאלה בברכת השנים מחזירין אותו בדאידכר בתר שומע תפלה הך אוקימתא לגדין היא דבגבורות גשמים אע"ג דאדכר מקמי שומע תפלה מחזירין אותו אבל בשאלה אין מחזירין אותו אלא כי אדכר בתר שומע תפלה ודאמרינן דכד אדכר בתר שומע תפלה מחזירין אותו כתב רבינו האי גאון ז"ל דמחזירין לשומע תפלה ואין צריך שיחזור לברכת השנים אבל הראב"ד ז"ל כתב שמחזירין אותו

אדאשמועינן רבי חנינא בגמ' דילן לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לישמעינן רבותא טפי דלא אמר מוריד הגשם אין מחזירין אותו כיון דאמר ומוריד הטל ועוד דכיון דהא דירושלמי והא דגמ' דילן משמיה דר' חנינא אמרוה אם איתא דס"ל לתלמודא דידן הכי הוה ליה לתלמודא לאיתויי הכא דאלו מאי דאמרי' בגמרא דילן לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו לא קמ"ל מידי דברייתא שלימה היא ולפיכך כתב הראב"ד ז"ל אילו הספים התלמוד שלנו עם הירושלמי לא היה מניחו זה מי שסדר [א] הברייתא שלנו ועכשיו שכתבו ה"ר הגאון רבי יצחק ז"ל אין בידינו לדחותו ומיהו כתב הרמב"ן ז"ל דהכו דלא לוסיף עלה דבהזכרה הוא דאיתמר ואין דנין כן בשאלה לפי שיש שבח והודאה [בזכירת טל] במה שאינו נעצר [ב] כמו שיש במה שהוא נעצר [ג] לפיכך הזכרת *) [טל] רלוי גבורת גשמים עומדת במקומה אבל היאך יתכן לומר בשאלה שתהא שאלת מה שאינו צריך לשאול עולה לו במקום מה שצריך לשאול הא ודאי ליתא : תנן גרסי' התם התפלל ואינו יודע מה הזכיר א"ר יוחנן כל שלשים יום מה שהוא למוד הזכיר מכאן ואילך מה שהוא צריך הזכיר. פירוש כגון שהוא עומד בטל והתפלל ואינו יודע אם הזכיר גשם אם לא שאם הזכיר גשם מחזירין אותו ואמר רבי יוחנן כל שלשים יום מה שהוא למוד הזכיר ומסתמא הזכיר גשם ולא טל כמו שהוא למוד להזכיר בימות הגשמים ומ"ה מחזירין אותו לפי שהוא מצלי ומיקל כמו שכתבתי למעלה אבל אי אפשר לפרשו להא דר' יוחנן במי שהוא עומד בגשם שאפי' הזכיר מה שהוא למוד בימות החמה כלומר טל ולא גשם אין מחזירין אותו אלא היכא דלא אדכר לא טל ולא מטר וכדאי' בירושל' והיכא למידק בימות החמה נמי למה מחזירין אותו כל שלשים יום אם הזכיר גשם והלא אינו סימן קללה אא"כ יצא ניסן וכו' ולא עוד אלא שרבי יוסי אמר בשאלת גשמים עד שילא ניסן והכי נמי דלית

*) בס"י הגי' של

לברכת השנים וכמו שאמרו לענין הבדלה בפרק אין עומדין (דף לג.) טעה בזו ובזו חוזר לראש ואין אומרים שיהא לו די בשיחזור ויבדיל על הכוס וכן כתב הר"ס במז"ל בפרק י' מהלכות תפלה : אבל בירושלמי מפורש כדברי הגאון ז"ל ששאלו על זה להיכן הוא חוזר ואסקוה כההוא דאמר ר"ש בר בא בשם ר' יוחנן דאמר בראש חדש אם עקר רגליו חוזר לכתחלה ואם לאו חוזר לעבודה וה"נ אם עקר רגליו חוזר לכתחלה ואם לאו חוזר לשומע תפלה ולא דאמי למאי דאמרי' בהבדלה בטעה בזו ובזו [ה] דחוזר לראש דשאני הכא דתפלה חדא מילתא היא הילכך זה שטעה בב' מקומות כל זמן שלא סיים תפלתו חוזר למקום הסמוך לו שטעה בו ועוד דכיון דלא הזכיר שאלה בברכת השנים כבר נתחייב לאומרה בשומע תפלה וכיון דלא אמרה בשומע תפלה הרי הוא כמי שטעה בשומע תפלה : מתני' אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים. האי סמוך לגשמים היכא למימר דהיינו יו"ט אחרון של חג והכי מסתבר כמו שכתבתי [בחידושי] והיכא למימר דהיינו ז' במרחשון כדפסקינן לקמן [דף י'] כר"ג דאמר בז' בו ועל אותה משנה אפרש זמן התחלת שאלה בס"ד : ר' יהודה אומר העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג וכו'. הא דנקיט העובר לפני התיבה ולא תנא דביו"ט האחרון של חג במוסף מזכירין ולא בשחרית וביו"ט הראשון של פסח בשחרית ולא במוסף הייתו טעמא לפי שאמרי' בירושלמי ברים מכילתין אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"ל ומיהו דוקא בגשם אבל בטל (ד) אם רצה להזכיר יחיד יזכיר כדאיתא התם ואיידי דנקיט רבי יהודה מילתיה בש"ל ביו"ט האחרון של חג נקט נמי הכי ביו"ט הראשון של פסח אע"פ שאין הפסקת גשם והזכרת טל תלויה בש"ל אי נמי דאפי' בטל אין מזכירין בצבור עד שיזכיר ש"ל וכן נראה בירושלמי שאכתוב בסמוך: ירושלמי מאי טעמא דר"י כדי שילאו המועדות בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם. ואמרו שם עוד ויזכיר מבערב לית כל

המאור הקטן

הירושלמי שכתב הרי"ף ז"ל לא דמי ההוא דמיקל להוא דלא מצלי ולא מיקל א] כך פירושו כי מי שהוא מיקל על עצמו שלא להזכיר לא טל ולא גשם בימות החמה אין מחזירין אותו מפני שהטל אין נעצר אבל מי שמתפלל ומזכיר של גשם בימות הטל הואיל ואין גשמים לאחר ניסן סימן ברכה כאילו לא התפלל כלל לפי' מחזירין אותו : רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג כתב עלה הרי"ף ז"ל ירושלמי מאי טעמיה דרבי יהודה כדי שיצאו המועדות בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם
ב] ובמקום אחר מצאתי בירושלמי ויזכיר מבערב לית כל עמא תמן . ויזכיר בשחרית אף הוא סבור שהזכירו מבערב והוא הוה מדכר מן גו דהוא חמי לון דלא מדכרין בקטייתא ומדכרין באהרייתא אף הוא יודע שלא הזכירו בערב ובמדרש אגדה מצאתי לפי שאין דעתו של אדם מתיישבת עליו אלא בתפלת מוסף הדא הוא דכתיב שמעה ה' צדק וכו' זו ק"ש הקשיבה רנתי זו תפלת יוצר האזינה תפלתי בלא שפתי מרמה זו תפלת המוספין (מיד) מלפניך משפטי יצא זו היא שתוקעין שופר בתפלת המוספין ובגמרא דילן במסכת ראש השנה יש טעם אחר בתקיעות :

השגות הראב"ד

א] לא דמי ההוא דמקל כו'. א"א מעולם לא ראיתיו מגלית בהדוציו והגמרא כך היא לא דמי ההיא דמצלי ומקל להההוא דמצלי ולא מקלי ירמה סמכין שאין זו הגירסא מכוונת לפירושו אלא אפילו הגירסא שלו אלא עיקר הפי' מקל מקלקל וככר הוא מפורש מפירושו יפה : ב] ובמקום אחר מצאתי כו'. א"א הני בני הטעמים שאמרו בירושלמי האחד הוא ליו"ט אחרון של חג והוא שכתב הרב והאחר ליו"ט הראשון של פסח והוא ודאי מבערב לית כל עמא תמן מפני שהוא חול והעם טרודין במלאכתם ובמלה ובמהור אבל יו"ט האחרון של ח: שהוא יו"ט הרי כל עמא תמן כמו בשחרית אלא כדי שיצאו כל המועדות בטל והוא שמיני של חג וכן כתוב בפירושו :

שלטי הגבורים

א אם לא כתוב בספים חוזר לראש נראה דטעות נפל בספרים כי למה יחזור לראש אם נזכר קודם שעקר רגליו אלא הגירסא היא מחזירין אותו ולדברי ר"ת וסמ"ג אינו חוזר רק לשומע תפלה (ס) :

עין משפט

א מיי' פרק י' מהל' תפלה סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן קיד קיז :

שיטת ריב"ב

הזכיר: מתני' אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים. כדפסק' לקמן הלכה כרבן גמליאל דאמר בג' במרחשון ובתנאים דאמר עד שנים בתקופה:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בדף ד' ובדף ה' מפרש דברי הגאון דרבי יהודה ע"ש : (ב) נ"ל מאמר : (ג) נ"ב דאמרי' התם ומה שאלה שהיא מדוחק אין מחזירין כו': (ד) אם רצה יחיד להזכיר יזכיר : (ה) נ"ב ועיין למעלה בפרק תפלת השחר דף כ"ט ע"ב וברא"ש שם :

הגהות חו"י

(א) נ"ב בגמ' הרי הגאון דרבי יהודה :

הגהות מא"י

[א] הגמ' כצ"ל: [ב] פי' טל : [ג] פי' גשם : [ד] לראש : [ה] פי' דטעה בהבדלה וטעה שאכל קודם הבדלה :

כל עמא תמן כלומר ונמצא זה מזכיר טל וזה גשם לפי שיש שאינו בקי בשעת ההזכרה עד שישמע מפי ש"ץ והקשו עוד ויזכיר (ו) בשחרית אף הוא סבור שמא הזכיר מבערב [ג] והואי האי דמדכר מגו דחמי לן דלא מדכרינן בקמייתא ומדכרינן בבתרייתא' אף הוא יודע שלא הזכירו מבערב פירוש אף הוא סבור שהזכירו מבערב ולשנה אחרת יזכיר מבערב ונמצאו האחרים מזכירין גשם והוא מזכיר טל ומשנה מטבע תפלתו ממטבע תפלת צבור וכי מקשינן ויזכיר מבערב ויזכיר (ז) משחרית אי"ט של פסח בלחוד הוא דמקשי' דאלו ליו"ט האחרון של חג

רש"י

ואנן דאית לן תרי יומי · שאנו עושין שני ימים טובים (ד) מספק שביעי ספק שמיני ושמיני ספק תשיעי : משיצא חתן לקראת כלה · שהמים של שביל אחד פוגעין במים של שביל אחר לישנא אחרינא שיש כל כך מים על פני הקרקע שכשטיפה אחת יורדת ונופלת מדלגת טיפה כנגדה מעל פני הקרקע ולהכי מדמה לה לחתן וכלה כדאמר מיטרא בעלה דארעא דכתיב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה : רוב ההודאות ולא כל ההודאות · בתמיה והרי כל ההודאות הן שלו : אל ההודאות · שכל ההודאות שלו הן : מתני' כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת (ה) · כשחוזרין לבבל מן ארץ ישראל לאחר הרגל : גמ' כלפני ששים · ולא מדכרינן : או כלאחר ששים · ומדכרינן ועד ולא עד בכלל : מתני' התחילו היחידים · תלמידי חכמים להתענות שלשה תעניות כדמסיק שני וחמישי ושני :

תורה אור

א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר רב מתחיל במוספין ופוסק במנחה ערבית ושחרית וחוזר ומתחיל במוספין רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק [א] והלכתא כיון שהתחיל שוב אינו פוסק : דף ו. *א"ר אבהו מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה מאי מברך אמר רב יהודה (א) מודים אנחנו לך על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ר' יוחנן מסיים בה הכי ואילו פינו מלא שירה כים עד הן הם יודו ויברכו את שמך מלכנו וכו' ברוך רוב ההודאות רוב ההודאות ולא כל ההודאות (ב) אלא אימא אל ההודאות אמר רב פפא הילכך* נימרינהו לתרוייהו ברוך דף ז. רוב ההודאות ואל ההודאות : *מתני' ב בג' דף י. במרחשון שואלין את הגשמים *) ר' שמעון בן גמליאל אומר בשבעה בו שהן חמשה עשר יום לאחר החג כדי שיגיע האחרון שבישראל א לנהר פרת : גמ' אר"א הלכה כרשב"ג תניא חנניא אומר ב ובגולה עד ששים יום (א) בתקופה איבעיא להו יום ששים כלפני ששים או כלאחר ששים ומסקנא אמר רב פפא הלכתא יום ששים כלאחר ששים : °) ג מתני' הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין (ג) אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה :

*) בגמ' הגי' ר"ג °) [דף קע ע"ב] גמ'

נר מצוה בטעמא בכדי שילאו כל המועדות בטל הגי לן שכשם שבשביל כך (ח) אסרו שאלת גשמים עד יו"ט האחרון של חג דאפשר דר"י לא חייש בגשמים בחג סימן קללה אף מפני טעם זה בעצמו אחרוה עד מוספין אבל ביו"ט א' של פסח דכיון שמפני שילאו כל המועדות בטל הפסיקו בו ההזכרה אע"פ שהוא זמן הגשמים עדיין אם כן יזכיר מבערב ומשני לית כל עמא תמן וכו' כדאיתא התם : גמ' א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר רב מתחיל במוספין של שמיני ספק שביעי. מתחיל להזכיר מטר דשמא יו"ט אחרון הוא:ופוסק במנחה. דשמא שביעי הוא ופוסק נמי בערבית ושחרית של ט' ספק ח' כדינו אם הוא ח' ותמהני אמאי סבירא ליה דפוסק במנחה ולא נתן לכל אחד מהם דין שמיני גמור כמו שאנו נוהגין בהם בכל דיני יו"ט וצ"ל דהיינו טעמא דבשלמא התם לחומרא אבל הכא קולא שייכא ביה דכי מדכריה גשם ביום ראשון שמא שביעי הוא והוה ליה עומד בטל ומזכיר של גשם דמחזירין אותו וכי היכי (ט) דר' יוסי הוה מבדיל מיומא טבא לחבריה שהיה רוצה להטיל בשני אף חומרו של חול כאן ג"כ היה רב רוצה לחוש בו לחומרא של חול במה שאפשר ושמואל פליג עליה בגמרא ואמר לאחר שעשיתו קודש תעשהו חול כלומר דלא אפשר למיחש לכך חומרא דהא איכא זילותא דיו"ט ומסקינן דכיון שהתחיל שוב אינו פוסק דאי פסקינן מחזי כי חוכא וזילותא: **אמר** רבי אבהו מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה שירבו המים על הארץ ויעלו אבעבועות מן המטר וילכו זה לקראת זה ואחרים פירשו משיצאו המים הנגרי' ארצה לקראת [הגשם] היורד ואע"פ שלא ירדו עדיין כדי רביעה מברכין עליהן : **מאי** מברך אמר רב יהודה מודים אנחנו לך וכו' · אוקימנא לה בפרק הרואה [דף נט:] בדלית ליה ארעא דהיכא דאית ליה ארעא לא מברך הך ברכה אלא שהחיינו והיכא דאית ליה שותפא בארעא מברך הטוב והמטיב כדתניא (י) קצרו של דבר על שלו מברך שהחיינו ועל של חבירו מברך הטוב והמטיב : **אמר** רב פפא הלכך אמרינן לתרוייהו . פי' הרב אלפסי ז"ל לימרינהו לתרוייהו ברוך רוב ההודאות והאל ההודאות והטיב (כ) עליו הר"ז ז"ל שאין טעם לחתום בשתים אלו ואחר שחותמין באל ההודאות מה צורך לומר רוב ההודאות לכך (ל) פירשו לימרינהו לתרוייהו להא דרב יהודה ודר' יוחנן שצריך לומר מודים אנחנו לך ואלו פינו והרמב"ן ז"ל קיים לדברי ה"ר אלפסי ז"ל בספר המלחמות וכתב דהאי פירושא בתרא לית ביה מששא דהא ר' יוחנן מוסיף הוא כדאמרי' ור' יוחנן מסיים בה וכיון שכן לא שייך למימר בהא הלכך לימרינהו לתרוייהו דהא כולה כר' יוחנן עבדינן ואי הוה צריך למיפסק ביה מידי הוה ליה למימר דהלכה כר' יוחנן אבל עיקר הפי' כדברי הרב אלפסי ז"ל דר' יוחנן מסיים רוב ההודאות ומשמע ליה לשון רבוי כדכתיב [משלי יד] ברוב עם הדרת מלך [שמות טו] וברוב גאונך [ויקרא כה] לפי רוב השנים [אסתר ה] ורוב בניו ואקשי' והא משמע נמי רוב ההודאות ולא כולן כדכתיב [שם י] ורצוי לרוב אחיו ולפום הכי תריץ רב' אימא אל ההודאות ואתא רב פפא ואמר [הלכך נימרינהו לתרוייהו רוב ההודאות] ואל ההודאות דכיון דאמר אל ההודאות הרי פי' שאין רוב זה אלא לשון שגיאות ורבוי ומפני שבכל טפה וטפה צריכה שבח והודאה צריך להזכיר בחתימה לשון רבוי מעין פתיחה ובמקצת הנוסחאות כתוב ברוך (מ) רוב ההודאות והוא [נכון אבל] לשון הספרים כולם שאמרו ברוך רוב ההודאות ולדברי הכל צריך תיקון לומר כן ברוך אל רוב ההודאות או מלך רוב ההודאות ואל ההודאות ושמא עשו רוב זה תואר כמו רב וכן [ישעיה מ] מרוב אונים ואמיץ כח הוא תואר על משקל [קהלת ח] ועוז פניו ישונא [משלי י] מעוז לתום דרך ה' וכן רבים עכ"ל : **מתני'** בג' במרחשון שואלין את הגשמים . ר' מאיר היא דאמר בגמ' דזמן רביעה ראשונה בג' במרחשון : ט"ו ימים אחר החג כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת . אע"ג דא"י ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה וקי"ל דעשרה פרסי סוגיא דחד יומא כדאיתא בפסחים (דף צד·) ונמצא שאפילו היתה ירושלים עומדת באמצעיתא בציר מעשרין יומין לא סגי וכ"ש דבעי טפי שהרי ירושלים קרובה ליריחו וירדן יריחו תחומה של ארץ ישראל אפ"ה כיון שהגשמים צריכין לעולם לא רצו לאחר שאלתן יותר מכן שהוא זמן רביעה בינונית לר"מ והם אפשר להם למהר דרכם וללכת יומם ולילה : **גמ'** א"ר אלעזר הלכה כר"ג . דאמר בז' : ובגולה . בבל שהוא טובעני שאינו צריך מטר כל כך : עד ששים בתקופה . של תשרי וקי"ל בפ"ק דסנהדרין (דף יג·) יום תקופה (נ) מתחיל : **ואיבא** למידק הכא היכי פסק ר' אלעזר [ג] הלכה כר"ג דהא ר"ג לא אמר הכי אלא מפני תקנתן של עולי רגלים והאידנא בתר חורבן ליכא למיחש לתקנתייהו וכי תימא בזמן שבית המקדש הוא דפסק הכי וכי איצטריך למקבע הלכתא למשיחא איכא למימר דבגמ' אמרינן [דף ד:] דהיכא דאית ליה פירות בדברא אין שואלין עד ז' במרחשון ומשום הכי פסקינן הלכה כר"ג לומר שכיון שהוקבע זמן זה לבני ארץ ישראל אף כל מי שיראין מן ירידת הגשמים משום פירי דדברא וכיוצא בו מאחרין השאלה עד שבעה במרחשון וכבר כתבתי בחדושי שנראה מדקדוק סוגיית הגמרא דבאתרא דלית להו פירי בדברא ואינו מקום טובעני אלא צורך גשמים כגון ארץ ישראל שואלין תכף אחר החג ונמצא אומר שכל המקומות שוין להזכרה מיו"ט האחרון של חג אבל בשאלה נחלקו לג' דינין כפי חלוק המקומות שבארץ ישראל ובכל המקומות הצריכין למטר כיוצא בה ואין להן פירי בדברא שואלין ומזכירין ביו"ט האחרון של חג והיכא דאית להו פירי בדברא מאחרין השאלה עד ז' במרחשון ובבל שהיא טובעני הרבה עד ס' בתקופה וזהו הדרך היותר מתחוור בעיני וכבר נהגו ג"כ בקצת מקומות לשאול בז' במרחשון אבל מה אעשה והרב אלפסי ז"ל לא הזכיר בהלכותיו פירי דדברא כלל וכתב הא דאמר ר' אלעזר הלכה כר"ג · וכתב ג"כ בגולה עד ס' בתקופה נראין שאין לו אלא שני זמנים הללו ושבארץ ישראל מאחרים לשאול אפי' בזמן הזה עד שבעה במרחשון · ואף הר"ם במז"ל כתב בפ"ב מהלכות תפלה בז' ימים ממרחשון שואלין את הגשמים בברכת השנים כ"ז שמזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בד"א בא"י אבל בשנער וסוריא ומצרים ומקומות הסמוכות לאלו והדומים לאלו שואלין את הגשמים ביום ס' אחר תקופת תשרי וכבר פירשתי סוגיית הגמרא בחדושי ע"פ דרכם (ס) ומדבריהם צריך לומר דכי אפסיקא הלכתא כר"ג היינו אפילו לאחר חורבן לפי שהיו מתאספים בכל הסביבות ברגל לירושלים כמו שעושין גם היום ומפני עולים הללו ראוי שנאחר השאלה שהיא היתה עיקר התקנה אבל לא סגי כל כך שנאחר את ההזכרה ולפי זה אין לנו דין שלישי של פירי דדברא כלל ועמדו על שני דינין בלבד דבא"י בזמן הזה נקיטינן בהזכרה כר' יהודה ובשאלה כר"ג ובגולה כר' יהודה בהזכרה ובשאלה עד ששים בתקופה ומה שתלוי מזה בדקדוק סוגיית הגמרא מפורש בחדושי : **מתני'** הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין . ומפרש בגמרא מאן יחידים רבנן וסתמא דהך מתני' כר"מ דאמר לעיל בגמרא [דף ו·] דזמנה של רביעה בכירה בג' במרחשון ביעניות בז' בו אפילה בי"ז בו שהרי אין היחידים מתענין עד שיעבור זמנה של רביעה שלישית כדאמרינן בגמרא שלישית להתענות אבל ר' יוסי פליג עליו ואמר בי"ז ובכ"ג ובר"ח כסליו ולר' יוסי אין היחידים מתענין עד ר"ח כסליו ואמרי' לעיל בגמרא [שם] אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי אמימר מתני לה להא שמעתא דרב חסדא אהא דבשלשה במרחשון שואלין את הגשמים ר"ג אומר בז' בו ואמר רב חסדא הלכה כר"ג ולפי זה צריך עיון אי קי"ל כסתם מתני' מדאמר רב חסדא הלכה כר' יוסי אע"ג דבתר הכי אמרי' דאמימר מתני לה וכו' אפ"ה כיון דלישנא קמא לישנא דגמ' ובתרא לישנא דאמימר משמע דלישנא קמא סמכינן שכענין זה כתב הרב אלפסי ז"ל בפ' ערבי פסחים [סי' תשלה]

עין משפט

א מיי' פרק ו מהל' ברכות סמג עשין כז טור או"ח סימן רכא :

ב מיי' פרק ג מהל' תענית ופ"ב מהלכות תפלה סמג עשין יט טור או"ח סי' קיז :

ג מיי' פרק ג מהל' תענית טור או"ח סי' תקעה :

חדושי אנשי שם

ד"ת (א) דע שבסימן שאנו מתענים בן יערך ישראל שאף שבכ"ג לנוטמברי היה השאלה (כי) לפעמים תפול בכ"ג וזה כשתקופת תשרי בגלגה שעות כי זאת התקופה היא תקופת שמואל וכבר האריך בזה כר"ש בר צמח

שלטי הגבורים

א וכתב הטור דלדידן נמי יכולין לשאול המטר כפי הצורך לנו כי יש מקומות יבישים צריכין למטר וש"ד לשאול בברכת השנים לפי הצורך וע"ש תשובת הרא"ש באורך ·

לשון ריא"ז

אע"פ שמזכירין משיב הרוח ומוריד הגשם מיום טוב האחרון של חג כמו שביארנו אין שואלין הגשמים לומר טל ומטר בברכת השנים אלא כשהן צריכין לגשמים כיצד בארץ ישראל בזמן שבית המקדש קיים היו עולי רגלים מצויין בדרכים לא היו שואלין עד ז' במרחשון כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת ובזמן שאין ביהמ"ק קיים שאין עולי רגלים מעת שמזכירין מוריד הגשם בברכת תחיית המתים שואלין ותן טל ומטר בברכת השנים אחר יו"ט האחרון מיד כשמתפללין תפילת חול כמבואר בקונט' הראיות:

ב כתב אבי"ה דהנך ס' ימים מנינן להו מעת לעת שאם נפלה תקופת תשרי בלילה מונין ס' מן הלילה ואם נפלה ביום מונים מן היום וכו' עוד שאם נפלה התקופה בג' שעות ביום והצבור לא הזכירו מטר בתפלתם בבוקר ויחיד איחר תפילתו מן הציבור דבתר צבור גריר ואין עושין שתי תורות והרא"ש כתב כדברי רבינו :

לשון ריא"ז

בגולה אין שואלין גשמים לגמר ותן טל ומטר עד ששים יום לתקופת תשרי ויום ששים כלאחר ששים ויום התקופה מן המנין ששים כמו שמבואר בפ"ק מסנהדרין לפי שרוב פירותיהן מצוין בשדות כגון הזיתים וכיוצא בהן עד רוב התקופה ואין חפצים בגשמים כל כך :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אמר רב : (ב) נ"ב לשון הגמ' אמר רבא אימא כו' : (ג) נ"ב ג' תעניות : (ד) אחרוני' מספק שמיני ספק שביעי ותשיעי ספק שמיני כצ"ל: (ה) נ"ב כלומר קודם ביאת מים : (ו) נ"ל מבשחרית : (ז) נ"ל מבשחרית : (ח) נ"ל אחרו : (ט) נ"ל דרב אסי : (י) נ"ל קלנו : (כ) נ"ב עי' עליו בפרק הרואה סי' ריד : (ל) פי' כצ"ל:(מ) נ"ב אל:(נ) נ"ל מזתיל:(ס) נ"ל ולדבריהם:

שיטת ריב"ב

גמ' הלכה כר' יהודה ואנן דאית לן תרי יומי וכו' . כל הני מילי לענין הזכרה נינהו אבל לענין שאלה הא איפסקא הילכתא לקמן כרבן גמליאל וכחנניה : מתחיל במוספין ופוסק במנחה . ובגמ' פריך לאחר שעשיתו קודש תעשהו חול . כיון שהתחיל במוסף של יום שמיני ספק שביעי שוב אינו פוסק : אמר רב פפא הלכך נמרינהו לתרוייהו . פי' הרב דודי ז"ל במס' ברכות דאדרב יהודה ור' יוחנן קאי : מתני' בשלשה במרחשון וכו' : גמ' יום ששים כלאחר ששים ושואל: מתני' הגיע שבעה עשר וכו' אוכלין ושותין משחשיכה . כלומר מותרין הן לאכול בערב תעניתם אפילו משחשיכה :

הגהות מא"י

[א] וכן אמר רב ששת כיון שהתחיל שוב אינו פוסק: [ב] והוא הוי מדכר כצ"ל: [ג] הלכה כרשב"ג דהא רשב"ג כצ"ל :

רבינו נסים מאימתי פרק ראשון תענית

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' תענית טור או"ח סי' תקסט תקעד : ב מיי' פרק ג מהל' תענית טור או"ח סימן תקעד :

שיטת ריב"ב

גמ' שני וחמישי ושני בגמ' יהיב טעמא אמאי אין מתחילין אלא בשני : התלמידים אף על פי שאינן יחידים עושין את עצמן יחידים : ר' יוסי אומר עושה אע"פ שאינו תלמיד : חשוכי בנים. חסרי בנים : זו מדת בינונית. סיפיה דקרא אכול ושתה כי מחר נמות. שהם מתיראין מן המיתה. אבל ברשעים אומר והיה כזה יום מחר וגו' :

[ר'קעא ע"א]

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א כבא להתענות בימי החול בכל יום שירצה הרשות בידו ונקרא קדוש כמו שנאמר בנזיר קדוש יהיה לפי שהוא מכניע את יצרו בתעניתו ומפשפש במעשיו ושב מחטאיו ואם אין יכול לקבל צער התענית אל יתענה ואל יצער נפשו. ת"ח אינו רשאי לישב בתענית שלא ימעט במלאכת שמים ותורתו מכנעת יצרו יותר מן התענית ואם הוא בריא וחזק הרבה שאינו ממעט ממלאכת שמים הרי זה מתענה כל מה שירצה כמבואר בקונט' הראיות :

ב הקשה הראב"ד ז"ל מ"ש מתענית גשמים שמפסיקין ביום אם ירדו להם גשמים קודם חצות ותירץ דשאני תענית גשמים דכיון שירדו להם גשמים כל צרכן שוב אין להן צורך בזה הפעם אבל צרה אחרת כל שעה צריך רחמים שלא תחזור ואינו טעם מספיק דבגשמים נמי אפילו לא ירד להן כל צרכן אוכלין ושותין ושמחים ואומרים הלל לפי שנתקבלה תפילתם ובוטחים בבורא שירדו להם כל הצורך וזה שייך לומר אף בשאר צרות אלא צ"ל לחלק בין צבור ליחיד דצבור צריכין להלל ולהודות מתוך שמחה ובכרם מלאה אבל יחיד משלים תעניתו וכן משמע מתוך הרמב"ם ז"ל שכתב גבי צבור שהיו מתענין וירדו קודם חצות שמפסיקין וכן אם מתענים על צרה ועברה ועל גזירה ובטלה אם קודם חצות לא ישלימו אחר חצות ישלימו אלמא לא מפלגי בציבור בין גשמים ובין צרות א"כ צריך לחלק בין ציבור ובין יחיד דיחיד ה"ז משלים כל התעניות שקבל עליו ונראה דהוא הדין נמי אם מת החולה דכיון שקבל עליו תעניות סתם ולא התנה דעתו הי' בקבלה זו מתוך שקבל עליו תעניות הללו תהיה מקובל תפילתו שיתפלל על החולה ועל הצרה והאי דנקט ונתרפא משום דבדבר זה יש חילוק בין ציבור ליחיד :

ג ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין

ולפי זה אין היחידים מתחילין להתענות בארץ ישראל עד ר"ח כסליו אלא מיהו איכא נסחי דגרסינן עלה דהא מתני' דתנן בג' במרחשון שואלין את הגשמים ר"ג אומר בז' בו אמר רב חסדא הלכה כר"ג ולפי זה חזר לשוט דאמימר להיות ליטנא דגמרא והלכך קי"ל כסתם מתני' אבל כפי טסחאות שגורסות א"ר אלעזר הלכה כר"ג וזו היא גירסתו של הרב אלפסי ז"ל קרוב הדבר דקי"ל כר' יוסי ואין מתחילין היחידים להתענות בארץ ישראל עד ר"ח כסליו אבל הרב אלפסי והר"ס במז"ל סמכו על סתם מתני' · ומיהו כל זה אין לו ענין אלא בא"י אבל בגולה כיון שמאחרין את נר מצוה

תורה אור

גמ' מאן יחידים אמר רב הונא רבנן ואמר רב הונא יחידים מתענין ג' תעניות שני וחמישי ושני תניא נמי הכי יחידים מתענים שני וחמישי ושני ומפסיקין בראשי חדשים ובימים טובים הכתובים במגילת תענית והאידנא דקא בטלה מגילת תענית אין מפסיקין אלא בחנוכה ופורים ודוקא ביחיד אבל צבור לא דתנן אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים בחנוכה ופורים ואם התחילו אין מפסיקין : *ת"ר לא יאמר אדם תלמיד אני אין אני ראוי לכך אלא כל התלמידים ראויין לכך [איזהו יחיד] ואי זהו תלמיד יחיד (א) שראוי למנותו פרנס על הצבור תלמיד כל ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה ואפי' במסכת כלה : ת"ר א לא כל הרוצה לעשות את עצמו יחיד עושה והתלמידים (ב) (ה) *(אין) עושין את עצמן יחידים ד"ר מאיר ר' (ג) יהודה אומר עושה וזכור לטוב שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו תניא אידך לא (ג) עם הארץ הרוצה לעשות את עצמו יחיד עושה והתלמידים עושין דברי ר"ש בן אלעזר רשב"ג אומר דבר של שבח אינו עושה דבר של צער עושה : תנו רבנן הרי שהיה ב מתענה על החולה ונתרפא על הצרה ועברה °הרי זה מתענה ומשלים ההולך ג ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים ממקום שאין מתענין למקום שמתענין ה"ז מתענה עמהן שכח ואכל ושתה אל יתראה בפניהם ואל ינהג עידונין בעצמו *אמר רב יהודה אמר רב כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה שנאמר °ברעב פדך ממות מרעב מיבעי ליה אלא מתוך שהרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה אמר ר"ש בן לקיש אסור ב לאדם שישמש מטתו בשני רעבון שנא' °וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב תניא השוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון : ת"ר בזמן שהצבור שרויין בצער יחיד הפורש מהן שני מלאכי השרת המלוין לו מניחין ידיהם על ראשו ואומרים פלוני שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור תניא אידך בזמן שהצבור שרויין בצער אל יאמר אדם אלך אני ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי ואם עשה כן עליו הכתוב אומר °הנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן (ד) מה כתיב בתריה °ונגלה באזני ה' צבאות זו מדת בינונית מדת רשעים מהו אומר °אתיו אקחה יין ונסבאה שכר מה כתיב אחריו °הצדיק אבד ואין איש שם על לב [וגו'] וכל המצטער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור שנאמר °וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה וכי לא היה לו למשה כר או כסת לישב עליו אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער ושמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו וקורות ביתו של אדם הן מעידין עליו שנאמר °כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה :

אמר

דף יא. | איוב ה | בראשית מא | ישעיה כב | שם | שם נז | שמות יז | חבקוק ב

רש"י

גמ' ומפסיקין בר"ח · דאי מקלע ר"ח בתוך התענית בשני או בחמישי מפסיק התענית : תלמיד אני · ואיני חשוב כ"כ כיחידים להתענות עמהם : כל ששואלין אותו ומשיב · ואפי' במסכתא שאין רגילין ללומדה כל כך לפי שקלה : לא כל הרוצה כו' · (ה) משום דמיחזי כיוהרא (ו) אלא צער הוא לו · שיושב ומתענה : בדבר של שבח · כגון סודר של ת"ח : חשוכי בנים · שאין להן בנים : משמשין בשני רעבון · אולי יהיה להם בנים : מידת הרשעים · מה היא בעת צרה : (ז) הצדיק אבד · הצדיק מצטער ואין איש שם על לב : אפילו

השאלה עד ששים בתקופה נראה לי שאם לא ירדו גשמים עד ששים בתקופה ממתינין אח"כ כדי שיעור שלש רביעיות באומד הדעת ואם לא ירדו התחילו היחידים מתענין וגוזרין שאר תעניות משם ואילך על הסדר השטוי במשנתינו ולא נתבארו אלא יפה דברי הר"ס במז"ל שכתב בזה בפרק שלישי מהלכות תענית :
גמ' ואמר רב הונא יחידים מתענין ג' תעניות שני וחמישי ושני. פירוש לפי שאין גוזרין תענית על הצבור לכתחלה בחמישי שלא להפקיע שערים כדתנן לקמן באידך פירקין [דף טו:] ויתבאר שם בס"ד וקמשמע לן רב הונא דלאו דוקא על הצבור אלא הוא הדין נמי ליחידים שאין מתחילין להתענות בחמישי · ודוקא היחידים אבל צבור לא דתנן אין גוזרין תענית על הצבור וכו' ואם התחילו אין מפסיקין טעמא דמילתא דתענית יחיד לא אתיא לבטל י"ט הכתובים במגלת תענית כדתניא לקמן בגמרא [דף יב·] יחיד שקבל עליו תענית ב' וה' של כל השנה וארע' בו יו"ט הכתובים במגלת תענית אם נדרו קודם לגזרתו כלומר שנדר קודם שנתקנה מגלת תענית יבטל נדרו את גזרתנו ואם גזרתנו קודמת לנדרו תבטל גזרתנו את נדרו · ואיכא למידק אמאי תבטל גזרתנו את נדרו והא בשבתות ויו"ט שהן מן התורה תנן בנדרים בפרק פותחין (דף סו.) שפותחין לו לאדם בשבתות וי"ט כלומר שאומרים לו אילו היית יודע שאסור להצטער בשבתות וימים טובים כלום היית נודר אם אמר לאו מתירין אותו אלמא צריכין להתרת חכם וכן בדין שהרי הנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות תרצו בזה דכי אמרינן ידחה נדרו משום גזרתנו היינו לומר שילך אצל חכם ופותח לו בכך כדרך שפותחין בשבתות וי"ט עוד אמרינן דאע"ג דנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות וי"ט ושבתות צריכין היתר חכם אפי' הכי בי"ט אלו של דבריהם עשו בהם חזוק יותר משל תורה ושני תירוצין אלו נדחין מדאשכחן בירושלמי נדר להתענות ונמצאו שבתות וי"ט לוקה [א] ואינו צריך היתר חכם נדר להתענות ונמצאו י"ט של מגלת תעניות ר' חזקיה ור' יודן תרווייהו אמרי ר' ירמיה בשם ר' חייא בר אבא חד אמר מתענה ואינו משלים וחד אמר לוקה ואינו צריך התרת חכם הרי דאמרו כאן שאינו צריך התרת חכם אלמא כי קא אמרי' ידחה נדרו לא בהתרת חכם קאמרי' ובשבתות נמי אמרי' הכי אלמא דלאו מפני שדברי חכמים צריכין חזוק קאמרינן : אלא עיקרן של דברים דהאי נדר דאמרי' הכא דידחה לא נדר ממש הוא אלא קבלה דתענית בעלמא וקבלה דתענית לא חמירא כנדר גמור למיעקר יו"ט ואפילו דמגילת תענית לפי שאינה אלא קבלה לדבר מצוה ולא נדר גמור כדאמרי' בגמרא [דף יב:] גבי לוה אדם תעניתו ופורע וכי נדר הוא ואמרי' נמי לא יהא אלא נדר ואעפ"כ כשנדרו קודם לגזרתו כיון שבשעה שאמה קבלה מפיו היתה לדבר מצוה שוב אין כח בגזרתנו לבטלה וזהו דין תענית יחיד אבל תענית צבור הרי הוא כנדר גמור לפי שיש כח בב"ד לגזור תענית ביו"ט של דבריהם ומשום הכי אמרינן דאם התחילו אין מפסיקין : כל ששואלין אותו דבר הלכה וכו' · במסכת כלה פי' שיודע מקומה ולא פירושה ומשום זה אינו ראוי למנותו פרנס על הצבור אבל אילו היה יודע פירושה יחיד הוא כדאמרי' בפרק אלו קשרים (דף קיד.) איזהו יחיד שראוי למנותו פרנס על הצבור כל ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה ואפי' במסכת כלה יש שפירשו בו שהיא קלה והאי אפילו לקולא אתמר אבל אחרים פירשו שאין רגילות ללומדה והאי אפי' לחומרא אתמר : והתלמידים עושין עצמן יחידים. התלמידים אע"פ שאינן יחידים עושין עצמן יחידים : ר' יוסי אומר אע"פ שאינו תלמיד עושה עצמו יחיד מפני שצער הוא לו : הרי שהיה מתענה על הצרה ועברה או על החולה ונתרפא הרי זה מתענה ומשלים. מסתברא שלא יומו בלבד הוא משלים אלא כל הימים שקבל עליו להתענות וא"ת ואפילו יומו אמאי והא תנן לקמן בפרק סדר תעניות האלו (דף יט·) היו מתענים וירדו להם גשמים קודם חצות לא ישלימו תירץ הראב"ד שלא אמרו שם כן אלא בתענית של גשמים שאין צרה עוברת לגמרי אלא צרת הגשמים בלבד אבל בשאר צרות מפני שאינן כן אמרינן דמתענה ומשלים אבל מדברי הר"ס במז"ל בפרק א' מהלכות תענית נראה שעל היחיד אמרו שהוא מתענה ומשלים בכל הצרות כולן והיינו דקא מייתי לה הכא גבי תענית של יחידים והיא דאמרינן התם לא ישלימו בתענית צבור דוקא הוא שאין מטריחים על הצבור אלא כפי הצורך בלבד והיינו דתני לה התם בלשון רבים לא ישלימו : ההולך ממקום שמתענים למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים. כל התעניות שקבלו בני עירו שחייב לעשות כחומרי מקום שיצא משם : אל יתראה בפניהם. מפני שמתקנאין בו: ניצול ממיתה משונה. שאינו מת לא בחרב ולא ברעב אלא על מטתו : אסור לאדם שישמש מטתו בשני רעבון · ואע"ג דאמרינן בפרק יש נוחלין (דף קכ·) גבי יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות ואכתי היה רעב דכתיב כי זה שנתים וגו' ועוד חמש שנים הייטו טעמא משום דאיסור תשמיש בשני רעבון אינו אלא משום שישראל שרויין בצער ויורדי מצרים יודעין היו בעצמן שהן שבעים ויוסף נמי יודעין היו בו שהוא שרוי בריוח אבל יוסף היה סבור שהן שרויין בצער ולפיכך לא שמש : חשוכי בנים. חסירי בנים שלא קיימו פריה ורביה : שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם אחד מימינו ואחד משמאלו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך : זו מד' בינונית. שיראין מן המיתה שנאמר כי מחר נמות · אבל ברשעים הוא אומר והיה כזה יום מחר גדול יתר מאד : והצדיק אבד. מפני רעות של אנו נאסף הצדיק באין הקדוש ברוך הוא רוצה שיבקש עליהם רחמים :

יחיד

הגהות הב"ח

(א) אין עושין וכ"כ וכן הוא בתוס' ונ"ע אבל בר"ן משמע שהיה גורס בדברי הרי"ף פה והתלמידים עושין כו' וכגירסת רש"י בלשון ראשון וכ"כ הב"י בסי' תקע"ה שזו היא גירסת הרי"ף : (ב) נ"ל יוסי : (ג) לא כל הרוצה לעשות כצ"ל : (ד) לאן וגו'. לבאות וגו' שכר וגו' כצ"ל : (ה) נ"ב לענין תענית עושה : (ו) נ"ב ה"ג התלמידים עושין עצמןכדאמרי' לעיל שכל התלמידים ראוין לכך ואין בהם משו' גסות הרוח : ר' יוסי אומר כל אדם ואפילו שאינו תלמיד עושה עצמו יחיד להתענו' וזכור לטוב דצער הוא לו ולא גסות הרוח. נ"א גרסינן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה כלומר ולא כל הרוצה נמי לעשות עצמו תלמיד להתנהג עצמו במדת תלמיד בתלוקו ובמטתו ולהתנהג' בסודר של ת"ח ושאר דברים עושה דכל הרוצה ליטול לו את השם לא יטול ור' יוסי אריבא פליג ומסתבר האי ליטנא מדקא מהדר רשב"ג דבר של שבח אינו עושה מכלל דאיירי בשבח : (ז) נ"ב עי' בפי' רש"י בגמ' :

הגהות חו"י

(א) נ"ב נ"ע ברי"ף שבת פ' ואלו קשרים סימן תלע : (ב) נ"ב עי' בגמ' שינוי ג' ובטור וב"י :

הגהות מא"י

[א] נ"ב פי' הרמב"ן והרא"ש מכה מרדות :

א מיי' פ"ק מהל' תעניות סמג (עשין י:) [מג"א דרבנן ג] טוא"ח תקסב תקסג:

יחיד שקבל עליו תענית שני ימים זה אחר זה וכו'· זו היא גירסתו של הרב אלפסי ז"ל כמו שכתובה בהלכותיו (א) וכן פירושה יחיד שקבל עליו תענית שני ימים רצופים בתפלת המנחה של ערב יום ראשון למחר מתפלל תפלת תענית אע"פ שלא קבל תענית יום זה האחרון בתפלת המנחה של ראשון אע"ג דמסקינן לקמן שצריך לקבל התענית בתפלת המנחה משום דכיון דקבל עליו מתחלה ב' ימים רצופים תרווייהו כחד יומא אריכא דמו ובתרא לאו תענית שעות הוא אע"פ שאכל ושתה כל הלילה: לן בתעניתו וכו'· כלומר קבל עליו בתפלת נר מצוה המנחה יום אחד בלבד ולן בתעניתו למחר אינו מתפלל תפלת תענית אע"פ שלא הפסיק ביניהם ולא אמרי' תענית אריכתא הוא והא קבלה ורישא קמ"ל דקבלה משוי להו חד אע"פ שהפסיק באכילה ושתייה כל הלילה וסיפא קמ"ל דלינה ועינוי לא משויא להו חד יומא אע"פ שלא נפסקו וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק א' מהלכות תענית ולפי גירסא זו הא דנקט למחר מתפלל תפלת תענית ולא נקט ערבית מתפלל תפלת תענית כלומר ערבית שלמחרת

לילה דף יא: *אמר זעירי אמר רב הונא אידיד שקבל עליו תענית שני ימים זה אחר זה אפי' אכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו אין מתפלל תפלת תענית כלומר אם לא קיבל עליו תענית אלא יום אחד בלבד והתענה אותו היום ובלילה נמלך ולן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלת תענית שהרי לא קבלו אעליו מבעו"י: *אמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית דף יב.

רש"י

אפילו אכל ושתה כל הלילה כו'· שבינתים מתפלל גם בשני תפילת תענית שכן קבל עליו בראשון: לן בתעניתו· כלמסיק שלא קיבל עליו להתענות אלא יום א' ולן בתעניתו ונמלך למחר להתענות כמו כן אינו מתפלל תפלת תענית כיון שלא קיבלה עילויה מאיתמול מבעו"י: כל תענית שלא שקעה עליו חמה· שלא התענה עד הערב:

יום ראשון ולן בתעניתו אין מתפלל ערבית שלאחר יום ראשון לרבותא דרישא נקט הכי דאע"פ שאכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית ואילו ערבית קודם שיאכל היה מתפלל ואין תפלת תענית בהא עליו על השבע. (א) אבל גי' רש"י ז"ל יחיד שקבל עליו תענית אע"פ שאכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלת תענית והכי פי' יחיד שקבל עליו תענית מבעוד יום דאמר הריני בתענית למחר אע"פ שאכל ושתה כל הלילה והוא משכים בכרם מלאה מתפלל תפלת תענית בשחרית וכ"ש במנחה לן בתעניתו כגון שהתענה יום א' וגמשך בתעניתו כל הלילה שלאחריו למחר אינו מתפלל תפלת תענית אע"פ שהוא מתענה לפי שאין תעניתו אלא תענית שעות שלא קבלה קודם לכן דאע"ג דקי"ל דמתענין לשעות ומתפללין בהן תפלת תענית הייט דוקא כשקבל עליו להתענות אותן שעות כמו שאכתוב בסמוך בס"ד ודקדקו מכאן לפי גירסא זו דמדנקטא למחר ולא מנקטא בלילה עצמו דלימא הכי יחיד שקבל עליו תענית אע"פ שעתיד לאכול ולשתות כל הלילה מתפלל ערבית תפלת תענית ולאחר שהתענה כשמתפלל ערבית אינו מתפלל תפלת תענית אע"פ שהוא מעונה עדיין ש"מ שאין מתפללין תפלת תענית (א) בערבית של ליל כניסת התענית וזו היא גירסת וסברת הר"ז הלוי ז"ל אבל הרב אלפסי דעתו אינו כן כמו שכתוב בהלכותיו בסמוך והאריך שם בס"ד והא (דהכא) לא מוכח אף לפי גירסא זאת דאיכא למימר דלן בתעניתו הוי רבותא טפי דלא מבעיא ערבית של יציאתו אע"פ שהוא מעונה אין מתפלל בו תפלת תענית דהיאך יאמר ביום צום התענית הזה והרי לא התענה בו זמן ניכר ודעתו לאכול מיד אלא אפי' לן בתענית שהתענה כל הלילה אעפ"כ למחר אינו מתפלל תפלת תענית ומשום סיפא נקטא לרישא דלמחר זה צריך לומר לפי גירסתו של רש"י ז"ל ולפי גירסתו של הרב אלפסי ז"ל אתי שפיר טפי כמו שכתבתי: **גרסי'** בגמרא [דף יא:] הלכתא מתענין לשעות ומוכח התם נמי דמתפללין בו תפלת תענית. כלומר דכל שקבל עליו להתענות אותן שעות קבלה גמורה דתענית מיקרי ואינו רשאי לחזור בו ולאכול ומתפלל תפלת תענית והא דאמרינן דלן בתעניתו אינו מתפלל תפלת תענית בערבית היינו משום שלא קבל עליו להתענות באותן שעות של לילה כלל ואמרינן עלה **אמר רב חסדא** הא דאמרת מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום כל אותו היום א"ל אביי האי תעניתא מעלייתא היא לא צריכא דאימליך אימלוכי ואמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית ומשמע דרב חסדא בהני תרי מימרי אתא לאשמועינן דלא מיקרי תענית שעות אלא כשהתענה כל היום ובקמייתא אשמעינן דאם אכל מתחילת היום ואח"כ קבל עליו תענית שעות אינו כלום ומשום הכי פרכינן עלה דא"כ תענית מעלייתא היא ופרקינן לא צריכא דאימליך אימלוכי כלומר שלא קבלה עליו מתחלת היום אלא שנמלך להתענות בחצי היום (ב) ובבריייתא דכל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית (ג) אשמעינן דאפי' קבל עליו להתענות שעות ראשונות של יום אינו כלום כל שהוא אוכל קודם ששקעה עליו חמה ונמצא שאין תעניתו שעות

ודעתו לחזור צריך לסתמו' כל תענית שקבל בשתים עליו תומרי המקום שילא משם כיון שדעתו לחזור הסולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין יתענה עמהם ופי' ריב"א ואפילו דעתו לחזור ומיהו כיון שלא קבל עליו התענית אם יצא מן העיר חוץ לתחום מותר לאכול וי"א דאפילו בעיר מותר לאכול שלא בפניהם ע"כ. ויראה מדבריו שמפרש שסולך שם ביום התענית ומשתבר כדבריו אם הולך שם ביום התענית אבל סוגיא דגמרא מוכח דמיירי בהולך שם קודם לכן וקבל עליו התענית ואז ודאי הוי תענית גמור ואסור לאכול אפי' יצא חוץ לעיר:

א ואם קבל ממנחה להתענות ב' ימים או ג' זה אחר זה אלא שיאכל בלילי' ביניהם הויא קבלה לכולם אע"פ שלא קבל כל אחד ואחד ממנחה שלפניו אבל אם קבל במנחה הרבה תעניו' ולא רצופים זה אחר זה מספקא ליה להרא"ם אי הוי קבלה לכולן או לא·כתב א"ח מי שרגיל להתענות י' ימי תשובה א"ל להפסיק עד צאת הכוכבים רק עד שיצא מבהכ"נ דלצערא בעלמא קבל עליו מדפריך תלמודא עליה דרב חסדא מהכשי מאמר שמתענין ולא משלימין ומשני התם לצעורי בעלמא ורב חסדא לא אמר אלא לגני שקבל עליו תענית בשלימות וסתם תענית יום שלם אבל בעשרת ימי תשובה לא ואין רגילות לקבל בתפלה בי' ימי תשובה: תענית שגוזרים על הציבור אין כל יחיד ויחיד צריך לקבלו תחלה אלא ש"צ מכריז התענית והרי הוא מקובל וכל שכן תעניות הכתובות בפסוק:

לשון ריא"ז ונראה בעיני שאם קבל עליו הרבה תעניות כגון שקבל עליו להתענות שני וחמישי של כל השנה הרי זה צריך לקבל כל תענית ותענית בתפלת המנחה לפני יום תעניתו כמ"ש בקונטרס הראיות:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) ומיהו לדברי כולן ודאי אינו מתפלל תפלת תענית ערבית של כניסתו אבל בערבית כניסת תענית שקבל דין הוא שמתפלל תפלת תענית אלא שהיה נראה שלא להתפלל עניגו אלא לאחר שכבר הפסיק מלאכול ואין לשון הר"ן משמע כן:

שיטת ריב"ב

אמר זעירי אמר רב הונא יחיד שקיבל עליו תענית אפי' אכל ושתה כל הלילה כולו למחר מתפלל תפלת תענית הרב אלפסי ז"ל כתב שקיבל עליו שני ימים זה אחר זה וכן נמצא בפירושי רבינו חננאל ז"ל אבל בגמ' דילן ליתא כל עיקר והכי נקיטינן פירושה יחיד שקיבל עליו תענית מבעוד יום ואמר הריני בתענית יחיד למחר אע"פ שאכל ושתה כל הלילה והוא משכים בכרם מלאה מתפלל תפלת תענית בשחרית וכל שכן במנחה לן בתעניתו כגון שהתענה יום אחד ומשך בתעניתו כל הלילה שלאחריו למחר אין מתפלל תפלת תענית אע"פ שהוא מעונה לפי שאין תעניתו שלמחר אלא תענית שעות שלא קיבלה קודם לכן אבל המתענה לשעות בעלמא כגון שקיבלם על עצמו מקודם מתפלל תפלת תענית והוא שלא טעם כלום כל אותו היום קודם השעות ההם ולא אחר השעות ההם וזו היא תענית ששקעה עליו חמה ואע"ג דמימליך אימלוכי כיון שעבר כל אותו היום בלא אכילה ושתייה וקיבל תענית על עצמו שמה תענית ומתפלל תפלת תענית ונראה מכאן שאין עיקר תפלת תענית אלא ביום. כל זה לשון הרב דודי ז"ל. ותמהני על הרב ז"ל שלא כתב מהסיא סוגיא דמתענין לשעות כלום:

המאור הקטן

אמר זעירי אמר רב הונא יחיד שקבל עליו תענית אפילו אכל ושתה כל הלילה כולה למחר מתפלל תפלת תענית הרי"ף ז"ל כתב שקבל עליו שני ימים זה אחר זה א] וכן נמצא בפירושי רבינו חננאל אבל בגמ' דילן ליתא כל עיקר והכי נקיטי' פירושא יחיד שקבל עליו תענית מבעוד יום ואמר הריני נתענית יחיד למחר אע"פ שאכל ושתה כל הלילה והיא משכים בכרם מלאה מתפלל תפלת תענית בשחרית וכ"ש במנחה לן בתענית וכגון שהתענה יום אחד ומשך בתעניתו כל הלילה של אחריו למחר אין מתפלל תפלת תענית אע"פ שהוא מעונה לפי שאין תעניתו של מחר אלא תענית שעות שלא קבלה עליו קודם לכן אבל המתענה לשעות בעלמא כגון שקבלם על עצמו מקודם מתפלל תפלת תענית והוא שלא טעם כלום כל אותו היום קודם השעות ההם ולא אחר השעות ההם וזו היא תענית ששקעה עליו חמה ואע"ג דמימליך אימלוכי כיון שעבר עליו כל היום בלא אכילה ושתיה וקבל תענית על עצמו שמיה תענית ומתפלל תפלת תענית ב] ונראה מכאן שאין עיקר תפלת תענית אלא ביום וההיא דכתב הרי"ף ז"ל הירושלמי ר' יונה בשם רב ואפילו יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע והיכן הוא אומר' רבי זעירא בשם רב הונא אומרה כלילי שבת וביומו פי' בערבית ובשחרית ובמנחה נ"ל רב כרב כהנא ס"ל דאמר חיישינן שמא תענית ציבור קבל עליו ואוכל ושותה מבעו" ואסור בנעילת הסנדל והיינו דקאמר אומרה כלילי שבת וכיומו כשם שזה קדש כולו לילה ויום כך זה וח"ה לט' באב אבל לדידן דקי"ל שאין תענית ציבור בבבל אלא ט' באב בלבד כל שעה שמותר לו לאכול אין לו להתפלל תפלת תענית לפי' אין לנו תפלת תענית אלא ביום וההיא דגרסינן בבמה מדליקין ימים שאין בהן קרבן מוסף כגון שני וחמישי של תעניות ומעמדות שחרית וערבית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בשומע תפלה תרגומה באותן תעניות שמפסיק בהן מבעו"י ואמטול ההוא נקט ערבית אבל שחרית ומנחה קתני אכולהו תעניות ומעמדות כך נראה לי וההיא דפסק הרי"ף ז"ל כלישנא בתרא דרבא דאמר לא שאנו אלא שלא ישן וכו' מסתברא לן דלישנא בתרא לחומרא היא שאע"פ שלא סלק אם ישן אינו אוכל וכ"ש אם סלק ואמטו להכי פסקו רבואתא קמאי כלישנא קמא לקולא משום דספיקא דרבנן הוא ג] ומסתברא כותייהו וכן מאי דכתב הרי"ף ז"ל בתענית שפוסק בה מבעו"י דהיכא דקבלה לתענית עילויה אסור ליה למיכל ולמשתי ומייתי ראיה מההיא דגרסי' בעירובין לענין זמן על הכוס היכי נעביד נבריך עליה ונשתי ליה כיון דאמר זמן קבליה עילויה לא נראה לנו דבריו בזה דלית לן הכין אלא לענין ברכה שלא תהא הברכה כמוציא שם שמים לבטלה אבל קבלה אחרת בתענית שמפסיק בה מבעו"י אין לנו ולעולם אוכל והולך כל היום כולו ובלבד שיפסיק כל שהוא סמוך לשקיעת החמה וכן נמצא בפירוש בתשובה לרבינו האי גאון ז"ל:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור אמר זעירי אמר רב הונא יחיד שקבל עליו תענית וכו' עד ונראה מכאן שאין עיקר תפלת תענית אלא ביום: **אמר** הכותב תחלה אפרש שהגירסא הזו שכתבו רבינו ור"ח ז"ל נכונה היא בעצמה כ"ש שנתלית באילנות גדולים וכך פירושה יחיד שקבל עליו תענית שני ימים רצופים בתפלת המנחה של ערב יום ראשון בשני למחר מתפלל תפלת תענית אע"פ שלא קבל יום זה בתפלת המנחה של ראשון דכיון דקבל עליו תחלה שני ימים רצופים תרווייהו כחד יומא אריכא דמו ולאו תענית שעות הוא אע"פ שאכל ושתה כל הלילה קבל עליו בתפלת המנחה יום אחד ולן בתעניתו למחר אינו מתפלל תפלת תענית אע"פ שלא הפסיק ביניהן ולא אמרי' תענית אריכא הוא והא קבליה אלא אם רצה יקבלנו עליו קודם לכן ויתפלל תפלת תענית של שעות למנחה קמשמע לן קבלה משויא להו חד אע"פ שהפסיק באכילה ושתיה כל הלילה ולינה ועינוי לא משוי להו חד יומא אע"פ שלא נפסקו ומדברי רבינו הגנאל ריפא משום סיפא בלחוד נקט שני ימים לומר אם קבלו שניהם יתפלל ואם לא קבל אלא אחד אל יתפלל של תענית ולא אמרינן מאריך בתענית הוא ויתפלל וגם זה נכון אבל ראיות מכריחות לומר דהזכרת תענית בשלש תפלות היא שהרי הוא מפורש בירושלמי ומה שדחה דסבירא ליה כמאן דאמר חיישינן שמא תענית צבור קבל עליו לפי דעתי אינו כלום שלא אמרו חיישינן שמא תענית צבור קבל עליו אלא לענות נפשו בכל עינוי שצבור מתענין ובלבד בו ביום אבל לא שיוסיף הוא יותר על שאר היחידים המתענים ואוכל הוא ושותה כל הלילה כדאמרי' אסור בנעילת הסנדל ואילו לא היה אוכל ושותה כל הלילה היה ליה למימר שכל חומר תענית צבור עליו מדלא קאמרי' כן הכי ש"מ שאינו נוהג תענית צבור אלא בנעילת סנדל ורחיצה וסיכה ובתשמיש המטה אבל לא להוסיף יותר משאר תעניות והאי דלא קאמר רחיצה וסיכה ותשמיש חד מחמשה עינויי' נקט דרבותא הוא בנעילת הסנדל וא"נ לומר באלו שהן תענוג ואסור לנהוג עידונין בעצמו ועוד אם כדברי בעל המאור ז"ל וכי לא היה לו לרבי זעירא לאשמועי' חומרין במה תענית צבור קבל עליו אלא לומרה סתם לענין התפלה הזו וכן מה שדחה בההיא דגרסינן בגמרא דילן בפרק במה מדליקין ערבית שחרית ומנחה מתפלל שמנה עשרה ואומר מעין המאורע בשומע תפלה דמשום אותן תעניות שמפסיק בהן מבעו"י נקט ערבית א"כ היכי אמרי' עלה ואין בהן קדושה על הכוס ואין בהן הזכרה בבהמ"ז ומאי בהמ"ז אילימא דיממא הא צריכה למימר הכתי לאו ביומא דתעניתא עייל אלא פשיטא בליליא וברכאשונות שהיה אוכל בלילה וקמ"ל שאע"פ שאומר מעין המאורע בתפלה אין קדושה על הכוס ולא הזכרה בברכת המזון עוד ראיה לדבר מ"ש לקבלו עליו מבעו"י בכל התעניות ואם אינו מתפלל אלא למחר למה הוא מקבל עד ערב ואדרבא קבלה סמוך למנחה בעי' משום הכי אמרי' במנחה ובתפלת המנחה לאפוקי קבלה דשחרית ותפלת המוספין וכ"ש דשמואל דאמר בתפלת המנחה דכיון דאפילו קודם ליום מזכיר בתפלה כ"ש עצמו של יום שהוא צריך הזכרה בכל תפלותיו וזו ראיה גמורה והא דאמרי' במעתין למחר מתפלל תפלת תענית כבר נתפרשה גרסת רבינו ז"ל בו שלא באו לומר אלא דקבלה דאתמול מהניא ליה והלכך ודאי הלילה והיום שוין הם והיינו דנקט למחר דהלו ערבית קודם שיאכל הוא מתפלל ואין תפלת תענית באה עליו בכרם מלאה ובסיפא נמי לא צייך למימר בה אלא למחר וכולה חד גונא נקט ואפילו לגירסת שאר ספרים אין כאן מוכיח שלא להזכיר עננו בערבית דהכי קאמר יחיד שקבל עליו תענית מבעו"י אפי' אכל ושתה כל הלינה ולא התפלל נמי תפלת תענית בערבית שהוא נראה כאלו אינו רוצה להתענות ולמחר כשמשכים נראה כנמלך אפ"ה כיון שקבל עליו מבעו"י למחר מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו אינו מתפלל תפלת תענית אבל מי שקבל עליו תענית בתפלת המנחה ובערבית לא להתפלל תפלת תענית הא פשיטא דמתפלל דיום שלם הוא ואינו דומה ללן בתעניתו וכל הגאונים ז"ל כך אמרו שתפלת כל התענית כלילי שבת ויומו ומה שפסק רבינו הגדול ז"ל כלישנא בתרא דרבא דרבא יפה דן ויפה פסק שאם באנו לפרש כמשמעה דלישנא בתרא אע"פ שלא סלק אם ישן אינו אוכל אכתי לישנא בתרא אית בה לקולא ואית בה לחומרא לקולא שאם גמר וסלק כל זמן שלא ישן אוכל וללישנא קמא אינו אוכל וזה פשט שני לשונות בכל מקום שכיוצא בזה ועל כרחך תפסוה כלישנא בתרא וכן רבינו חננאל סובר אבל אם באנו בהן מדרך הסברא הדברים נראין כדברי רבינו הגדול ז"ל שאם לא סלק אע"פ שישן אוכל דכולה שמעתין לאחר סעודתו הוא ישן ולא כלישנא בתרא ישן אינו אוכל אלא מפני שסלק עצמו לגמרי מאכילה ושתיה והלך לו לישן לאחר סעודה אבל כל זמן שלא גמר ולא סלק הרי דעתו על אכילה והכל מודים שאין שינה מפסיקתו והרי זה דומה למתנה כמו שאמרו בירושלמי ישן ועמד אסור בשלא התנה אבל אם התנה מותר ובדין הוא שיתרץ אף כלישנא בתרא התם בשלא סלק אלא שרצו לפרש שאין שינה אוסרת אלא כנרדם אבל נתנמנמו יאכלו וזה דרך הגמרא מכל מקום מה שאמר בעל המאור דמשום ספיקא דרבנן פסקי כלישנא קמא לקולא תם ליה לגאון דנימא הכי אלא בכל מקום הלכה כלישנא בתרא בין לקולא בין לחומרא אבל במקומות באיסור חמור של תורה רבינו ומקצת הגאונים ז"ל חוששין ללשון ראשון כמו שהזכרתי בראש הספר ולענין תענית שקבלה עליו מבעוד יום שאמר בעל המאור דלית ליה קבלה אוסרת אלא לענין ברכה שלא יהא כמוציא שם שמים לבטלה השיבה עליו הרב ז"ל ואמר שדברי רבינו ז"ל מוכיחין בפרק בתרא דבריייתא כל שהוא משום תשעה באב אסור לאכול בשר ואסור לשתות יין ואסור לרחוץ ומי שהוא יודע פי' הסוגיא ירואה משם שהקבלה אוסרת להפסקה זו תשובת הרב ז"ל ואני לא באתי לידי המדה הזו בתענית צבור שאין לו בו הפסקה מבעו"י אלא שלא יאכל מבתחלת בתעניות הראשונות וסוגיין בפרק מקום שנהגו הכי ובט' באב נמי אמרו וכן השמשות שלו אסור בה תוספת עינוי והפסקה עם השמש אין לנו אלא ביום הכפורים שכן מוסיפין מחול על הקדש לפי' יום כפורים שיש לו תוספת יש לו קבלה והפסקה שאר התעניות אין לנו:

השגות הראב"ד

א] **וכן** נמצא בפירוש ר"ח ז"ל. א"א ר"ח והרב רבינו יצחק כתבו הגירסא רישא דשמעתא כסיפא מה סיפא תרי יומי אף רישא תרי יומי אלא שזו בקבלה וזו בהמלכה וכל מה שכתב זה אינו מספיק לפי' השמועה ולא ליישב שתי שמועות של רב חסדא והכל מפורש אצלנו: ב] **ונראה** מכאן שאין עיקר תפלת תענית אלא ביום. א"א אני איני רואה מכאן מה שאמר זה וכן מה שאמרו בבמה מדליקין גם הוא מוכיח שצריך להתפלל תפילת תענית ערבית שחרית ומנחה לפי שהתענית של מעמדות אין בהם הפסקה מבעוד יום קאמר שמתפלל תפלת תענית בג' תפלות ועוד שהרי הצריכוהו לקבל תעניות בתפלת המנחה ואם סהבלם צריכ: תפלה מבערב כ"ש יום תענית עצמו אלא שנהגו שלא להתפלל בלילות ולא אפילו בשחרית מפני שאינו בטוח שיסיים אותו היום וילוה אותו ויפרעו ליום אחר או שיחלל עליו ויפדה אותו במאכלו: ג] **ומסתברא** כוותייהו. א"א לא מסתברא דבכל דוכתא נקטינן כלישנא בתרא ומה שכתב הרב לענין תעניתו בקבלת תענית לענין הפסקה מבעוד יום דבריו מוכיחין בפרק בתרא בברייתא כל שהוא משום ט' באב אינו אוכל בשר ושותה יין ואסור לרחוץ ומי שיודע פירש ההלכה יראה משם שקבלה אוסרת להפסקה כדברי הרב ז"ל:

הגהות חו"י

(א) נ"ב נ"ע במ"ש הר"נ דלדעת רש"י אינו מתפלל בערבית ענגו ממ"ש רש"י בשם שו"ת הגאונים ברי"ף שבת סימן שטו:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל וכך: (ב) נ"ל ובבריייתא: (ג) תיבת אשמעי' ומחק:

שעות כל שאוכל כלום באותו חצי היום אלא במתענה וחימליך אמטוכי אבל הר"ם במז"ל כתב בפרק א' מהלכות תענית מתענה אדם לשעות והוא שלא יאכל שאר היום כלום כיצד הרי שהיה טרוד בחפציו ולא אכל עד חצות ונמלך להתענות אותן שעות שנשארו מן היום הרי זה מתענה אותן שעות ומתפלל בהן עננו שהרי קבל עליו התענית קודם התענית וכן אם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות שאר שעות היום הרי זה תענית שעות וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל ממימרו' אטו של רב חסדא על הדרך שכתבנו אבל הרב אלפסי ז"ל נראה שסובר כדברי הר"מ במז"ל שלא הביא בהלכות הא דרב חסדא דאמר והוא שלא אכל כלום כל אותו היום אלא הך בתרייתא דרב חסדא דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית והוא תימה אחר שלא מצינו מי שנחלק עליו ואפשר שהיה גורס כגירסת רבינו חננאל ז"ל שכתב בה רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית ולפי זה כי אמר רב חסדא והוא דלא אכל כלום כל אותו היום לא בא למעט מי שאכל בתחלת היום אלא האוכל בסוף היום בלבד אלא שאם כן יש לתמוה היכי פרכי' עליה האי תעניתא מעלייתא היא אלא שאפשר שאף בכלל דברי רב חסדא הוא כשאמר והוא שלא טעם כלום כל אותו היום שאף כשלא אכל בבקר ג"כ הייגו תענית שעות ומשום הכי פרכינן האי תעניתא מעלייתא אבל אין הכי נמי שמי שאכל בתחלת היום ואח"כ נמלך להתענות שאר היום דתענית שעות מיקרי ואף בירושלמי נמי משמע הכי שאמר שם במסכת נדרים מילתיה דר' יוסי אמרה מתענין לשעות דר' יוסי הוה בצור ושמע דדמך רבי ואע"ג דאכל גוגבא ובההיא מוי אסקיה ההוא יומא בתעניתא אלא שאין לסמוך על הירושלמי בזה לפי שנראה שם שדעתם הוא ג"כ דלא בעינן שקעה עליו חמה אלא מקבל אדם להתענות שלש שעות ראשונות ואוכל אח"כ שאמרו שם מילתיה דר' יוחנן אמרה מתענין לשעות דא"ר יוחנן אהא בתעניתא עד שאשלים פרקי' עד שאשלים פרשתא ובגמרא דילן לא סבירא לן הכי דהא דחינן עלה דהא דא"ר יוחנן אהא בתענית עד שאבא לביתי דלשמוטי נפשיה מבי נשיאה הוא דעבד כדאיתא בגמרא ומ"מ תמהני על הרב אלפסי ז"ל שלא הזכיר תענית שעות בפסקיו ולא ידעתי אם הוא דוחה אותה מדשמואל דאמר בתר הכי כל תענית שלא קבלה מבעוד יום לא שמיה תענית ואמרי' עלה למאי דמיא לנפוחא דמלי זיקא אלמא הכי מסיק ליה תלמודא ואין זה מוכרח כמו שאכתוב בסמוך בס"ד:

נר מצוה / תורה אור

תענית אמר שמואל כל תענית א שלא קבלה מבעוד יום לא שמיה תענית שנא' קדשו צום (יואל א) אימתי מקבלה א"ר במנחה ושמואל אמר בתפילת ב המנחה אמר רב יוסף כוותיה דשמואל מסתברא וכו': אתנו רבנן עד אימתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי אלעזר בר' שמעון רבי אומר עד קריאת הגבר וקיימא לן כרבי: אמר רבא לא שנו אלא שלא גמר אבל גמר אינו אוכל איתיביה אביי *ישן ועמד הרי זה אוכל התם שלא סילק איכא דאמרי אמר רבא לא שנו אלא שלא ישן אבל ישן אינו אוכל איתיביה אביי ישן ועמד הרי זה אוכל התם במתנמנם היכי דאמי מתנמנם אמר רב אשי *נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקרו ליה (דף יב:) ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר: הא מילתא לא אפסיקא בה הלכתא בהדיא אלא מדחזינא לגמרא דקא טרח לפרושי מתנמנם שמעי' דהלכתא כי האי לישנא בתרא ועוד דאיסורא דרבנן הוא ולקולא (א) עבדינן הלכך בין סילק בין לא סילק אם לא ישן אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר הדין הוא סברא דילן ואיכא מרבוותא מאן דכתב הכין קי"ל דלגבי תענית דאכיל בלילי ומפסיק אם גמר וסילק לא יאכל אבל אם לא סילק ג ודעתו עוד לאכול אע"פ שישן עומד ואוכל והאי מימרא דיליה אתי כלישנא קמא ולענין תענית שפוסק בה (ב) מבעוד יום חזינן לגאון דקאמר הכין אע"פ שפוסק חוזר ואוכל עד שיבא השמש °) ואנן מסתברא לן דהנ"מ היכא דלא קבלה עליה לתענית אבל היכא דקבלה עליה לתענית ד איתסר ליה למיכל ולמשתי דהא בהדיא *אמרינן לענין זמן על הכוס ביוה"כ היכי ליעביד נברך עליה ושתיליה כיון דאמר זמן קבליה עלויה ואיתסר ליה למישתיה וכו' ולענין מישתא מיא היכא דאית ליה למיכל אית ליה למשתי והיכא דלית ליה למיכל לית ליה למשתיו וה"נ

°) [דף קעב ע"א]

רש"י

עד אימת אוכל ושותה · בלילה שלפני התענית כשרוצה להתענות למחר: לא שנו · דעד קרות הגבר יכול לאכול ולשתות אלא שלא גמר סעודתו אבל גמר סעודתו אסור אפי' לאלתר: הרי זה אוכל · אא"כ והיכי אמרת גמר סעודתו שוב אינו אוכל: התם · בדלא סילק עצמו מן האכילה וכי קאמינא אנא שוב אינו אוכל כשסילק עצמו שלא היה דעתו לאכול עוד בלילה שהסיח דעתו מלאכול: לענין תענית · שפוסק מבעוד יום שלפני התענית כגון תענית ציבור וט' באב ויום הכיפורים אע"פ שפוסק

כתב

אמר שמואל כל תענית שלא קבלה מבעוד יום לא שמיה תענית. מסתברא דלאו לאיפלוגי אתענית שעות אתא אלא לומר דכל תענית שאין בו קבלה לא שמיה תענית דתענית שעות נמי קבלה בעי ושמואל לא איירי בתענית שעות אלא בתענית של יום שלם ולדידיה הוא דאמרינן דכל תענית שלא קבלה מבעוד יום עליו לא שמיה תענית וה"ה לתענית שעות דבעינן ביה קבלה מקמי שעות דידיה וכיון שאפשר לפרשה כך אינו בדין לדחות (א) מפני המסקנא דמסיק תלמודא דמתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית:

אימתי מקבל לה רב אמר במנחה ושמואל אמר בתפלת המנחה. פירוש רב דאמר במנחה הייגו לומר דלא בעינן קבלה בתפלת המנחה דווקא אלא כל שהקדים הקבלה בתענית דיו ואפי' קבלו עליו שני ימים קודם התענית שני ושמואל פליג ואמר דדוקא בתפלת המנחה משום דבעי' שתהא הקבלה סמוכה לתענית והייגו דאמר עלה אמר רב יוסף כוותיה דשמואל מסתברא דכתיב במגלת תענית לאן כל איגש דייתי עלוהי מן קדמת דנא ייסר מאי לאו ייסר עצמו בצלו כלומר דקא סלקא דעתיה דהכי קאמר שכל מי שקבל עליו תענית קודם שגזרו ימים טובים הללו הכתובים במגלת תענית ייסר כלומר שיאסור עצמו בו ויקבלנו בתפלת המנחה ויתענה כמו שקבל עליו אלמא בעי' קבלה סמוכה לתענית דהי לאו מאי ייסר והלא כבר נאסר ועומד ודחינן לא יאסר ובעו עלה בגמרא למאן דאמר יאסר מאי הוא כלומר דבשלמא למאן דאמר ייסר קמ"ל דבעינן קבלה סמוכה לתענית אבל מאן דאמר יאסר מאי היא כלומר מאי אתא לאשמועי' דודאי נאסר ועומד מכשעת קבלתו ומסקינן דאתא לאשמועינן שיבטל נדרו את גזירתינו כלומר שהוא עומד באסורו דאסר עליו בתחלה לפי דאין כח בגזירתינו הבאה לאחר מכאן להפקיעו כדתניא יחיד שקבל עליו תענית שני וחמישי ושני של כל השנה כולה וארעו בהו י"ט הכתובים במגלת תענית אם נדרו קודם לגזירתינו תבטל נדרו את גזירתינו ואם גזירתינו קודמת תבטל לנדרו וכבר פירשתיה למעלה:

עד מתי אוכל ושותה. בכל תענית שאוכל ושותה בלילה כשמתענה למחר: עד קרות הגבר. אפי' פעם ראשונה קאמר: שלא גמר סעודתו. אבל גמר (ג) אינו אוכל: ישן ועמד. אע"פ שבירך ועמד משלחנו חוזר ואוכל ואין בכך כלום: התם שלא סלק. את הטבלא דכל זמן שלא סלק לאו עקירה היא ולא אסח דעתיה מאכילה והויא כסעודה אריכתא דמיא: איכא דאמרי אמר רבא לא שנו אלא [שלא] ישן. משמע דלישנא קמא הכל תלוי בגמר ולא גמר שכל שלא גמר ואע"פ שישן אוכל וכל שגמר אע"פ שלא ישן אינו אוכל וללישנא בתרא נמי הכל תלוי בישן ולא ישן שאם לא ישן אע"פ שגמר וסלק אוכל וכל שישן אע"פ שלא גמר דינו כגמר וסלק והייגו דכי פרכינן מישן ועמד הרי זה אוכל אצטריכין לאוקמא במתנמנם ואם איתא דכי אמרינן דישן אסור הייגו דוקא בשגמר לוקמה בשלא גמר אלא משמע כדכתיבנא אבל ה"ר אלפסי ז"ל כתב דקי"ל כלישנא בתרא דאיסורא דרבנן הוא ולקולא עבדינן ואם כפי מה שפירשנו הרי בכל אחד מהלשונות יש בו להקל ולהחמיר אבל נראה דדעתו ז"ל (ג) כלישנא בתרא דקאמר לא שנו אלא שלא ישן אע"פ שגמר אבל ישן וגמר אסור וכי פרכי' מדתניא ישן ועמד הרי זה אוכל בדין הוא דהוה מצי לאוקמה בשלא גמר אלא דההיא פשיטא לן משום דבהא מילתא בתר דעתיה אזלינן (ד) עד דאמרינן בירושלמי שאם התנה אפילו גמר וישן הרי זה אוכל וכיון דבתר דעתיה אזלינן פשיטא דישן בתוך סעודתו לא הוה הפסק ומשום הכי נריכין לאוקמי במתנמנם:

ולענין תענית שפסק בה מבעוד יום חזינן לגאון דקאמר הכי אע"פ שפוסק חוזר ואוכל עד שיבא השמש האי דינא בערב יוה"כ נמי איתיה וכן מוכיח המעשה הנזכר במדרש איכה *) רבי יהודה בן בתירא אזל לנציבין בערב צומא רבא אתא ריש כנישתא לזמוניה ביה א"ל כבר אכלי ופסקי א"ל אשגח עלי דלא לימרו איכשי ההוא רבי לא אשגח עילויה אזל עמיה ואייתי קמיה תמניא כסוון דחמר חמר מן חמר ותמניא עגולין דריפתא ריפתא מן ריפתא ותמניא תבשילין תבשיל מן תבשיל שתה מכל כסי וכסי חד כסא דחמר אכל מן כל עגיל ועגיל חד פתית אכל מן כל תבשיל ותבשיל חד פת א"ל לא כן אמרת אכלית ופסקית א"ל ולמה שמה נפשה דהיא נפישא אלמא אע"ג דפסק בערב יום הכיפורים חוזר ואוכל:

וכתב הרב אלפסי ז"ל ואנן מסתברא לן דה"מ היכא דלא קבליה עלויה לתעניתא אבל היכא דקבליה עלויה לתעניתא איתסר ליה למיכל ולמשתי דהא בהדיא אמרי' לענין זמן על הכוס ביוה"כ היכי ליעבד וכו' השוה הרב אלפסי ז"ל בזה תענית צבור ותשעה באב ליוה"כ שהוא סובר שקבלה אוסר בכולם והרמב"ן ז"ל חולק. ובלשון הזה כתב בספר המלחמות ואני לא באתי לידי המדה הזאת בתענית צבור שאין לו בה הפסקה מבעוד יום אלא שלא יאכל משתחשך כתעניות הראשונות וסוגיין בפרק מקום שנהגו (דף נד:) הכי משמע ובתשעה באב נמי אמרו ובין השמשות שלו אסור הא תוספת עינוי והפסקה עם השמש אין לנו אלא ביוה"כ [שכן] (ה) ביו"ט מוסיפין מחול על הקדש לפיכך יוה"כ שיש בו תוספת יש בו קבלה והפסק שאר תעניות אין לנו: גרסינן

*) [פ"ג ע"פ ויגרם בתלן שינוי ע"ם]

שלטי הגבורים

א רבינו השמיט דין מתענין לשעה משמע דלא ס"ל דמתענין לשעות ואזיל לשיטתו שפסק דכל תענית שלא קיבל עליו מאתמול אינו תעני' וסמ"ג פליג על זה וס"ל דמתענין לשעות ודחק לאוקמיה הא והא וקפליג סמ"ג בקבלת תענית שכתב בשם ר"ת דמעשה בא' שעשה כמה תעניות ולא קבלם מאתמול ואמר רבינו יעקב שלא הפסיד תעניותיו. גם מיימון פסק דמתענין לשעות ופסק נמי שצריך לקבל התעניות מבעו"י וכבר השיגו הראב"ד והטור כתב וז"ל כל תענית שלא קבלו מאתמול ושלא שקעה עליו חמה פירוש שלא השלימו עד צאת הכוכבים. אינו תענית להתפלל עננו ואפי' קבל במנחה עליו ליום המחרת והתענה ובלילה שלאחר התענית נמלך להתענות גם ביום הב' אע"פ שלן בתעניתו וקבל עליו בראשון השני אינו תענית כיון שלא קבלו תחלה הלכך הא דקי"ל מתענין לשעות ומתפלל עננו צריך לפרשו שקבלו מאתמול וגם שקעה עליו חמה והיכי משכחת לה כגון שקבל עליו מאתמול להתענות עד חצי יום וכשהגיע לחצי יום נמלך וגמרו או שקבל עליו להתענות למחר מחצי יום ואילך ולמחר נמלך ולא אכל גם חצי היום הראשון אבל אם קבל עליו תענית עד חצי היום ואכל אח"כ או שאכל עד חצי היום וקבל עליו תענית משם ואילך אינו נקרא תענית להתפלל עננו ומיהו נקרא תענית לענין שצריך לשלם נדרו.

לשון ריא"ז

ומז"ה אומר שאף אם לא קבל עליו התענית מבעו"י אלא היה דעתו לאכול מחר ונטרד ולא אכל עד חצות או אחר חצות וקבל עליו לגמור כל היום בתענית הרי זה תענית לשעות ויש לו לגמור תעניתו ומתפלל תפלת תענית בתפלת המנחה והוא שלא טעם כלום כל אותו היום בדרך תענית גמור ואין שיטת התלמוד כדבריו שאין התענית לשעות תענית ואינו מתפלל בה תפילת תענית עד שיקבל מבעו"י להתענו' למחר כדרך שביארנו כמבואר בקונט' הראיות וכדהיא שיטת ר"י בפסקיו:

ב הראב"ד פליג ופסק כרב ורוב הפוסקים פסקו כשמואל פי' ר"ת שיאמר בשומע תפלה הריני בתענית למחר יהי רצון מלפניך שתקבלני באהבה והרמב"ם כתב שיאמר עננו בתפלת המנחה וגומר בלבו להתענו' למחר וכ"כ בה"ג ולא נהירא דהא אמרי' גבי הזכרת עננו ערבית שחרית ומנחה ולא קאמר במנחה שלפני התענית:

לשון ריא"ז

אימתי מקבל התענית בתפלת המנחה שמסדר דבריו בברכת שומע תפלה או בסוף תפלתו או שאומר וכן יה"ר מלפניך שתקבל ביום מחר תעניתי לרצון וכיוצא בדברים האלה:

ג ולזה הסכימו רוב הפוסקים והראב"ד פליג וכתב דוקא שלא גמר סעודתו אלא היה יושב ואוכל יכול לאכול עד שיעלה עמוד השחר אבל גמר סעודתו או אפילו לא גמר וישן בתוך הסעודה אסור לאכול ולשתות ואם התנה לאכול עוד מותר לאכול עד שיעלה עמוד השחר אפי' גמר וישן י"א שאין צריך תנאי לשתייה דמסתמא דעתו של אדם לשתות אחר השינה כיון שדרך כל אדם [illegible] הוה כאילו התנה

לשון ריא"ז

מ"ז אומר שאם סלק שלחנו אחר שגמר סעודתו אסור לו לאכול אע"פ שלא ישן ור"י אומר שלא נאסר בסילוק [שלחנו] אא"כ ישן ואסר בין סילק בין לא סילק וכן נראה בעיני עיקר כמבואר בקונטרס הראיות ועוד נראה בעיני שלא נאסר בישן אלא אם ישן אחר שגמר סעודתו ובירך *) הואיל ומותר לשתות מותר לאכול כמבואר בקונט' הראיות. וכן אם התנה לאכול ולשתות כל הלילה ס"ז מותר לאכול ולשתות אפי' אחר שישן כמו שמבואר בתלמוד א"י: ד וכן כתבו התוס' דהפי':

*) נ"ל אכל אם לא נדר

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ק מהלכות תענית סמג (עשין) [מצות דרבנן ג] טא"ח סימן תקסד:

ב מיי' פרק ג מהל' תענית סמג עשין שם טור א"ח סי' תקנב תקנג:

כס"י הגירסא גמר ועמד וכ"ה בגמרא

שיטת ריב"ב

בתפלת המנחה. בשעה שמתפלל תפלת המנחה כגון באלהי נצור לשוני לסוף יכול לגרף רצוני וקבלני בתעניתי שאשב למחר: הדין סברא דילן ואיכא מאן דפסק וכו'. הרב דודי ז"ל הכריע כדברי איכא מאן דפסק משום דלישנא בתרא לחומרא הוא דאפילו שינה קארי סלוק וכל שכן סלוק השולחן הלכך הלכתא כלישנא קמא דלא מקרי סלוק אלא סלוק השולחן ואם גמר וסלק לא יאכל אבל אם לא סילק ודעתו עוד לאכול אע"פ שישן עומד ואוכל: ולענין התענית שפוסק בה מבעוד יום כגון תשעה באב וכו'. והרב דודי ז"ל כתב דלעולם אוכל והולך כל היום כולו ובלבד שיפסיק כל שהוא סמוך לשקיעת החמה:

הגהות חו"י

(א) נ"ב דעכ"פ גם לא"ד בעי סילוק הר"ן: (ב) נ"ב ר"ל שבס"ש שלו אסור כגון ג' תענית ציבור אחרונות של גשמים ותשעה באב וצ"ע דברי הרמב"ן שהביא הר"ן:

הגהות הב"ח

(א) מפניו כצ"ל: (ב) נ"ב דברי הכל: (ג) נ"ל בלישנא: (ד) אזלינן כדאמרינן כצ"ל ותיבת עד נמחק: (ה) ביום הכפורים כצ"ל:

גרסינן בפרק היה קורא וכו' השרוי בתענית מהו שיטעום. את התבשיל אם צריך מלח ותבלין: מטעמת. תבשיל: ירושלמי בנדרים נדר להתענות ושכח ואכל כבר אבד תעניתו. כתב הרא"ה ז"ל והוא שאכל ככותבת שכן שיעור אכילה לתענית ומיום הכיפורים ילפינן לה: לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי וכי נדר הוא לנדר קביל עילויה אי מצי מצטער נפשיה ואי לא מצי לא מצטער נפשיה. הכי איתא בגמ' בלישנא קמא ולישנא בתרא כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי פשיטא לא יהא אלא נדר וכמו שכתב ה"ר אלפסי ז"ל בהלכותיו וביאור הענין שאין קבלת תענית נדר גמור דאי הכי פשיטא דלא מצי לוה דהאומר קונם עלי בשר ביום פלוני פשיטא דאינו רשאי לשנותו ובתענית היינו טעמא דאמרי' לוה לפי שאין הוא נדר גמור אלא כקבלה לדבר מצוה ומש"ה הוה סבירא ליה לשמואל ללישנא קמא שאין במשמעות קבלתו אלא אי מצי מצטער נפשי' אבל כל היכא דלא מצי אינו זקוק לפרוע וללישנא בתרא אמרי' לא יהא אלא נדר ולאו נדר של קונם אמרי' שהרי ודאי אינו רשאי ללוותו אלא כנדר שנדר לעניים קאמרי' כלדקה דאמרינן עלה בפ"ק דערכין [דף ו:] דעד שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה כלומר ללותה ולפורעה: ויש אומרים דכי אמרי' לוה אדם תעניתו ופורע ה"מ כשקבל עליו סתם תעניות ולא פירש ימים ידועים ואח"כ בירר להתענות יום ידוע בעד אחד מאותן הימים דכיון דאותו יום אינו מעיקר נדרו וכשהוא לווהו עדיין נשאר נדרו קיים דכי האי גוונא לוה ופורע אבל אם אמר בתחלת נדרו יום זה אינו לוה ופורע וסמכי לה מהירושלמי שהביא הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו כאן נדר להתענות ושכח ואכל אבד תעניתו רב בשם רבנן אמר והוא דאמר יום סתם אבל אם אמר יום זה מתענה ומשלים ומשמע להו דהיינו טעמא דביום סתם אבד תעניתו מפני שיכול להתענות יום אחר תחתיו דלוה ופורע אבל ביום זה דלא שייך למימר לוה ופורע משלים והתם נמי (ג) בפ' קונם מייתו לעיל מינה הך דלוה אדם תעניתו ופורע ולפי זה הא דאמרי' ליה לרב יהושע בריה דרב אידי לוזיף מר וליפרע ולא היו חוששין שמא יום זה אמר דרך מוסר היה שהיו מחזירין שיאכל אצלם והיו כאומרים לו שמא לא יום זה נדרת ותלוה ותפרע · ואחרים אמרו דאפילו ביום זה לוה ופורע דהא אמרי' הכא לא יהא אלא נדר ומנדר לצדקה הוא (ג) דאתיא עלה וכדכתיבנא והתם בפ"ק דערכין מסקינן דאפילו באומר סלע זו לצדקה כל שלא באתה ליד גבאי לוה ופורע וכן דעת הראב"ד ז"ל והרשב"א ז"ל והך ירושלמי דכתיבנא לא מוכח מידי דהיינו טעמא דביום סתם אבד תעניתו לפי שעדיין הוא מחוייב להתענות יום אחר אבל ביום זה כל ששכח ואכל אינו מחוייב שיפרענו והרי נדרו בטל מעתה ומש"ה מתענה ומשלים ואם תאמר וכיון שכבר התפלל תפלת תענית היאך ילונו ונמצא שקרן בתפלתו וי"ל שכיון שבשעת תפלתו היה בדעתו להתענות לא חיישינן להכי וסמך לדבר ממה שאמרו [דף יט:] בירדו להם גשמים קודם חצות לא ישלימו ואע"פ שכבר התפללו תפלת תענית: אדבריה רב יהודה לרב יצחק ודרש וכו' בין גואל לרופא. ברכה בפני עצמה: ירושלמי רבי יונה בשם רב וכו' רבי זעירא בשם רב הונא אומרה בלילי שבת וכיומו, פירוש בערבית ושחרית ומנחה וגרסינן בבמה מדליקין ימים שאין בהן קרבן מוסף וכו'· כמו שכתוב בהלכות אבל הר"ז הלוי חולק ואומר שאין מתפללין תפלת תענית בערבית של ליל כניסת התענית ודחה ראיות הללו הכתובות בהלכות ואמר דהתם בירושלמי ס"ל כרב כהנא דאמר בפרקין בגמרא יחיד שקבל עליו תענית אסור בנעילת הסנדל חיישינן שמא תענית צבור קבל עליו ומשמע נמי דאוכל ושותה מבעוד יום ומשום הכי קאמר דאומרה בלילי שבת ויומו דכשם שזה קדם כולו לילה ויום כך זה והוא הדין לתשעה באב אבל לדידן דקי"ל דאין תענית צבור בבבל אלא ט' באב בלבד כל שעה שמותר לו לאכול אין לו להתפלל תפלת תענית והיא דגרסינן בפרק במה מדליקין (דף כד.) ימים שאין בהם קרבן מוסף כגון שני וחמישי של תעניות ומעמדות ערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח ברכות ואומר מעין המאורע בשומע תפלה תרגומא באותן תעניות שמפסיק בהן מבעוד יום ולמטול הנהו נקט ערבית אבל שחרית ומנחה קתני אכולהו תעניות ומעמדות אלו דבריו ז"ל והרמב"ן ז"ל כתב שאי אפשר לדחותה כן שנה שאמר דהתם בירושלמי סבירא להו כמ"ד חיישינן שמא תענית צבור קבל עליו ליתא שלא אמרו חיישינן שמא תענית צבור קבל עליו אלא להתענות כמו בכל ענוי שהצבור מתענה מיהו דווקא בו ביום אבל לא שיוסיף זמן על שאר היחידים המתענים אלא אוכל ושותה כל הלילה והיינו דאמרינן אסור בנעילת הסנדל ואילו לא היה אוכל ושותה כל הלילה הוה ליה למימר שכל חומר תענית צבור קבל עליו מדלא אמרינן הכי ש"מ שאינו נוהג בתענית צבור אלא בנעילת הסנדל וברחיצה ובסיכה ובתשמיש המטה אבל לא להוסיף יותר משאר תעניות והאי דלא קאמר רחיצה וסיכה ותשמיש המטה חד מה' ענויין נקט ורבותא אשמועינן בנעילת הסנדל ואין נ"ל באיך שהם משום תענוג שאסור לו לנהוג עדונין בעצמו וכן מה (ד) שראה בהא דגרסינן בפ' במה מדליקין ערבית ושחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בשומע תפלה דמשום אותן תעניות שמפסיק בהן מבעוד יום נקט ערבית לא מחוור דאם כן היכי אמרינן עלה ואין בהם קדושה על הכוס ואין בהם הזכרה בברכת המזון מאי בהמ"ז דלילמא דימימא וכי צריכא למימר אכתי לאו בימימא דתעניתא עייל אלא פשיטא דליליא וברכאשונות שהוא אוכל בלילה וקמ"ל אע"פ שאומר מעין המאורע בתפלה אין בהם קדושה על הכוס ולא הזכרה בברכת המזון ובתוספתא נמי יש ראיה לדברי הרב אלפסי ז"ל דתניא התם פעמים שאין אדם שרוי בתענית ומתפלל תפלת תענית ופעמים שאדם שרוי בתענית ואינו מתפלל תפלת תענית כיצד כאן בכניסה וכאן ביציאה ושמא תאמר והיאך יתפלל בערבית תפלת תענית והרי הוא אינו מעונה עדיין ועתיד לאכול ולשתות כל הלילה איכא למימר דהיינו מפני הקבלה שקבל התענית על עצמו מבערב שיום של תורה לכל דבר מבערב עד ערב וכן בכל תענית שגוזרין ב"ד בגזרה חמורה כט' באב ותעניות אחרונות מבערב מבעוד יום מפסיקין בהן אלא שבתענית יחיד הקילו עליו שדיו שיהא נמנע מאכילה בשעה שבני אדם אוכלין דהיינו בי"ב שעות של יום מ"מ התענית מתחיל מתחלת הלילה שאם לא היה כן לא היה נאסר לאכול ולשתות כל הלילה אע"פ שגמר וסלק וישן אלא היה אוכל והולך עד שיעלה עמוד השחר כשם שאוכל כל היום בתעניות שמפסיק בהן מבעו"י אלא ודאי התענית מתחיל מתחלת הלילה ומש"ה אמרי' שצריך לקבל אפי' תענית יחיד מבעוד יום ואם אינו מתחיל עד למחר למה הוא מקבלו עליו (ה) עד הלילה והא אדרבא כל שהקבלה סמוכה יותר לתענית מעליא טפי כדשקלו וטרי רב ושמואל אי מקבלו במנחה או בתפלת המנחה אלא ודאי משמע שהתענית מבערב הוא מתחיל ולפיכך מתפלל ערבית

רש"י

שפוסק מלאכול חוזר ואוכל · מהו שיטעום · לנסות התבשיל: מי לא משלים · וכי אינו משלים את נדרו: וכי יחיד קובע ברכה לעצמו · דקאמר' שמתפלל תפלת תעני' בין גואל לרופא ואותם העונה בעת צרה ומוסיף על י"ח ברכות: בשומע תפלה · שכוללה בברכת שמע קולנו ואותם שומע תפלה כמו שאנו עושין לפי שאין יחיד קובע ברכה לעצמו אבל שליח ציבור לבד קובע ברכה לעצמו ואומרה בין גואל לרופא משום דרבים

כתב הגאון ז"ל: גרסי' בפ' היה קורא בתורה* [דף יד.] [א]בעא מיניה אשיאן תנא דבי רבי אמי מר' [תתיג] אמי השרוי בתענית מהו שיטעום אבילה ושתיה קביל עליה והא לא קא אכיל או דילמא הנאה קביל והא קא מתהני אמר ליה טועם ואין בכך כלום תניא נמי הכי מטעמת אינה צריכה ברכה והשרוי בתענית [א] טועם ואין בכך כלום ועד כמה רבי אמי ורבי אסי טעמי עד רביעיתא ומפרשי רבנן דצריך לאזהורי כי היכי דלא ליבלע כלום: [תתיד] ירושלמי בנדרים בפרק קונם יין שאני טועם [ב]נדר להתענות ושכח ואכל כבר אבד תעניתו רבי אבא בשם רבנן דתמן והוא שאמר יום סתם ומתענה יום אחר כדי לקיים נדרו הואיל ושכח ואכל ביום זה הא אם אמר יום זה מתענה ומשלים ולא אמרן אלא אם [א] בלע אבל אם טעם לא כלומר אפי' אמר יום סתם אם לא אכל אלא טעם בלבד מתענה ומשלים אותו היום: *אמר רב יהודה אמר רב [ב] לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי *פשיטא לא יהיה אלא נדר מי לא משלים ואזיל *(א) הרי"ף לא הביא לישנא קמא משום דאף ללישנא קמא הלכה כרב באיסורי: למחר וליומא אחרא: רב יהושע בריה דרב אידי איקלע לבי רב אשי אמרו ליה לטעום מר מידי אמר להו בתענית יתיבנא ולוזיף מר וליפרע מי לא סבר לה מר להא דאמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע אמר להו תענית חלום הוא דאמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא א"ר יפה תענית לחלום כאש לנעורת וא"ר חסדא ובו ביום ואמר רב יוסף ואפילו [ג] בשבת *אדבריה רב יהודה לרב יצחק [דף יג:] בריה ודרש [ג]יחיד שקיבל עליו תענית מתפלל תפלת תענית והיכן אומרה [תתטו] בין גואל לרופא מתקיף לה רב יצחק וכי יחיד קובע ברכה לעצמו אלא א"ר יצחק בשומע [ד] תפלה וכן א"ר ששת בשומע תפלה והלכתא בשומע תפלה ושליח צבור אומרה בין גואל לרופא: ירושלמי ר' יונה בשם רב אמר ואפילו יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע והיכן אומרה רבי זעירא בשם רב הונא אומר אומרה בלילי שבת וכיומו פירוש בערבית שחרית ומנחה וגרסינן בבמה מדליקין *ימים שאין בהן קרבן מוסף כגון שני וחמישי ותעניות [דף כד.] ומעמדות שני וחמישי מאי עבידתייהו אלא ב' וה' של תענית ושל מעמדות ערבית [ה] שחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בשומע תפלה ואם לא אמר אין מחזירין אלמא צריך לומר עננו בתפלת ערבית ושמעינן מינה שאם טעה ולא אמר עננו בתפלת תענית אין מחזירין אותו אבל אי אידכר מקמי דעקר להו לרגליה נימא הכי עננו ה' עננו כי בצרה גדולה אנחנו וכו' כי אתה שומע תפלה ופודה ומציל ועונה בכל עת צרה וצוקה יהיו לרצון אמרי פי וגומר:

מתני'

שלטי הגבורים

דאפילו לאחר שהפסיק יכול לחזור ולאכול וסמ"ג פליג לפי הראיה שהביא משמע אפילו כבר קבל עליהם שיכול לאכול עד שיבא השמש כתב הראב"ד כיון שהפסיק סעודתו חל עליו התענית מן השתא ואסור לאכול ואפי' לרחוץ וכתב הרמב"ן דלא שייך למימר קבלה אלא ביוה"כ שצריך להוסיף עליו מבעו"י אבל בשאר תעניו' אפי' ט' באב שבין השמשות שלו אסור אם פסק ונמלך דבר פשוט הוא שחוזר ואוכל ע"כ וכתב הטור ואין נראה להלק דודאי קבלה אוסר בכל תענית שצריך להפסיק בו מבעו"י:

א וביום הכפורים וט' באב אסור וכתב אבי העזרי שיכול ללעוס עלי קנמון ועץ המתוק ולהלחלח גרונו ולפלוט כדאמרי' גם פלפלין ביוה"כ פטור וה"ה נמי לכתחילה והא דנקט דיעבד משום דבאכילה גמורה איכא חיוב חטאת:

ב נדר להתענות ומצטער יכול ללוות ולפרוע ואין צריך התרת חכם וה"מ בתענית סתם כגון שנדר להתענות יום אחד וקבלו במנחה אבל אם יש לו יום ידוע להתענות כגון יום שמת בו אביו או רבו אינו יכול ללוותו ולפורעו:

לשון ריא"ז

לוה אדם תעניתו ופורע ואע"פ שהתחיל להתענות בו וצריך לשנותו ליום אחר מפני שהוא מצטער או מפני שעושים לו אוהביו סעודה בשביל כבודו ואע"פ שקבל תענית זה מאתמול בתפלת המנחה ואע"פ שהתפלל כבר תפילת תעני' רשאי לשנותו ליום אחר ואין חוששין בו משום תפילת שוא כמבואר בקונטרס הראיות:

ג וצריך להתענות יום אחר על שבטל עונג שבת וא"צ שיהיה התענית מיד ביום א' שלאחר השבת: כתב רב עמרם ורבי' קלונימוס שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום שאין אנו בקיאים בפתרון החלומות לדעת אי זה רע ואי זה טוב ואין מתענים בספק וכן כתב אבי העזרי:

לשון ריא"ז

תענית אע"פ שלא קבל מבעו"י מאתמול מתפלל בו תפילת תענית לפי שהוא קבוע עליו בחובה שהרי דוחה שבת והרי הוא כשאר תעניות שקבעו אותן חכמים חובה בין קבלו בין לא קבלו ואין אדם רשאי לשנותן וכן נראה בעיני לומר בד' תעניות כגון י"ז בתמוז וט' באב וצום גדליה וי' בטבת הואיל והדורות קבעו אותן חובה אין אדם רשאי לשנותן ליום אחר כמבואר בקונטרס הראיות:

ד כתב הרא"ש שמע מאביו ומרבו שהיו תמהין על מה שמתפלל ש"ץ עננו בין גואל לרופא כשמתפללים על גזרה או על כל צרה שלא תבא עליהן וכן למה קורין ויחל דכיחידים דמו דחזינן אפילו באנשי נוה דהשיבי כיחידים לענין שאלת מטר אבל תענית בה"ב אחר הפסח והחג נהגו כהן בכל ישראל ולא הוי תענית יחיד והראב"ד כתב על אלו שהן תענית יחיד לא יאמר בהם ש"ץ עננו ולא ויחל וכתב הרא"ש והאשכנז עשאום קבע והכל מתענין בהן והטור כ' דקהל שמקבלים עליהם תענית ואי רבים מקרו ויכולים לקבוע ברכות ומיהו צריך שיהיו עשרה שמתענין ואפילו אם יש י' בעיר שמתענין אם אין י' בבה"כ אין יכולים לקבוע הברכה וכתב רב נתן דש"ץ שאינו מתענה אינו יכול להתפלל

[ש]אינו מתענה אינו יכול לומר עננו וכו' הטור כיון שאין אומר ביום תעניתי אלא ביום התענית הזה אם א"א בענין אחר ש"ד שיתפלל ש"ל שאינו מתענה ובענין הסליחות רבו הדעות ועי' בטור או"ח סי' תקסו: ה רש"י פי' שזה דוקא

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' תענית טור או"ח סי' תקסו:

ב מיי' פרק ד מהל' נדרים טור או"ח סי' תקסח סמג עשין [דרבנן] סימן ג:

ג מיי' פרק ב מהל' תפלה סמג עשין ב יט טור או"ח סי' תקסה תקסו:

שיטת ריב"ב

יחיד שקיבל עליו תענית. אפילו תענית צבור מתפלל תפלת תענית בשומע תפלה ושליח ציבור בין גואל לרופא ירושלמי ר' יונה בשם רב וכו'. והרב דודי ז"ל כתב שאין לנו תפלת תענית אלא ביום דהא קיימא לן אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד וכל שעה שמותר לו לאכול אין לו להתפלל תפלת תענית ור' יונה בשם רב כרב כהנא סבירא ליה דאמר חיישינן שמא תענית ציבור קיבל עליו ואוכל ושותה מבעוד יום וכו' כדכתיבנא בספר המאור:

הגהות הב"ח

(א) ג"ב לבון הרא"ש: (ב) נ"ב בירושלמי (ג) נ"ל דאתינן: (ד) נ"ל דהה: (ה) נ"ב מבעו"י ימתין:

הגהות מא"י

(א) בא"י הגי' אבל:

ערבית תפלת תענית. ומיהו רש"י ז"ל כתב בפרק במה מדליקין [דף כד.] שאפילו בשחרית אין לו להזכיר עננו מפני שאינו אם יכול לסיים התענית ונמצא שקרן בתפלתו אך אם מטוה שיתענה כגון דורות הראשונים מזכיר: **מתני'** הגיע ר"ח כסליו. כ"ל דהא"ג דמתני' דהגיע י"ז במרחשון ר' מאיר היא וכמ"ש לעיל היינו טעמא דר"ח כסליו לפי שהוא זמן רביעה שלישית אפי' (א) ר"י דאמר שמאחר הרביעה הלכך לר' מאיר אפי' במיעוט השנים אינה מתאחרת יותר ולפיכך ראוי שיהו ב"ד גוזרין תענית : **גמ'** מעיינין במילי דמתא. מפספסין במעשיהן ובעסקי בני העיר אם יש גזל וחמס בכפיהן ומפייסין אותו : ורביעית היום מתוודים ומשתחוים. והיינו רביעית בתרא דיומא דכתיב קרא אחרינא ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה ואני יושב משומם עד מנחת הערב (דף יב:) וכתיב ולמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרעה על ברכי ואפרשה כפי אל ה' אלהי ישראל אלמא פלגא קמא מעיינין במילי דמתא כדכתיב ואלי יאספו כל חרד כלומר לי היו מתאספין ובאין טובים שבהם להגיד לפני כל מעל הגולה וחטאתם להפריסם ובמנחת הערב דהיינו מחצות ולמעלה שהצל נוטה כדאמרי' (דף יד·) ביומא [דף כח:] גלותיה דאברהם מכי משחרן כותלי קמתי מתעניתי ולא (דף יג· תתיז) שהיה מתענה עד המנחה ואח"כ אוכל אלא כלומר מצער ענויי ובקרעי כלומ' ועם שאני קורע בגדי ומעילי הייתי מתפלל כדי שאתרצה :

ומדאמרינן הכא דבעו רחמי בריבעא בתרא דיומא משמע דכ"ד ברכות של תענית המוזכרות באידך (תתיח) פירקין אינן בתפלת שחרית דא"כ (דף יג:) הוה עיקר התפלה בבקר והכא משמע שעיקר התפלה היא בערב ולא עוד (תתיט) אלא שמכאן סמך ר"ח ז"ל לומר שא"א (דף יב:) כ"ד ברכות אלא בערב בתפלת נעילה ואין זו ראיה דהכא לאו בתענית שמתפללין בו כ"ד ברכות בלחוד קיימי' אלא אף בתעניות ראשונות אמרו כן שהיו מרבים ברחמים בערב כפי כחם ועוד שאפילו בתעניות שמתפללין בהן כ"ד הוו מפסי טפי ברחמי ברמשא מבצפרא שהיו שם שתי תפלות מנחה ונעילה ואפשר ג"כ שהיו מאריכין עוד בבקשת רחמים אבל מ"מ אינו נראה שיהו מתפללין כ"ד ברכות בשחר ולא בערב כיון שעת הערב יותר מיוחדת לבקשת רחמים · והר"ז הלוי ז"ל אמר שלאותן כ"ד ברכות היו מיחדים תפלה בפני עצמה כעין מוסף וסמך לו על מה שאמרו בירושלמי בפ"ק דברכות ר' יוסי ורבי אחא כפקין לתעניתא אתא צבורא מקריין שמע בתר תלת שעין ובעא ר' יוסי ממחי בידן אמר ליה רבי אחא ולא כבר קראו אותה בעונתה כלום הם קוראין אותה אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה אמר ליה מפני הדיוטות שלא יהו אומרים בעונתה הם קוראין אותה ולפיכך חשב הרב ז"ל שבשחר השלימו את התפלה כולה ואחר כך התפללו בתפלה אחרת כעין מוסף ואין זו ראיה לפי שמתוך (ב) כ"ד ברכות לא היו מתפללין עד שיהיו כל הצבור מתאספין והיו היחידים צריכין לקרות ק"ש ולהתפלל בשחר ואח"כ כשהיה בא ש"צ להתפלל כ"ד ברכות היו חוזרין וקורין אותה כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה אבל משמע ודאי שאינה תפלה אחרת שלא מצינו יום שנתחייב (ג) ביומא ד' תפלות אלא יוה"כ בלבד כדפרכינן בריש פרק בג' פרקים [דף כו:] תעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף ומפרקינן חסורי מחסרא והכי קתני בג' פרקים בשנה כהנים נושאין כפיהם כל זמן שמתפללין ויש מהן ד' פעמים ביום שחרית מוסף מנחה ונעילה ואלו הן ג' פרקים תעניות ומעמדות ויוה"כ. ומדאמרינן דריבעא דיומא קרינן ומפטירין משמע שלא היו קורים בבקר בפרשת תענית אלא מחצי היום ואילך ואף הגאון הרב פלטווי כתב בתעניות של שני וחמישי בצפרא קרי בפרשתא דשבתא ובמנחה בפרשת תענית ולפיכך יש לתמוה על מה שאנו נוהגין לקרות ויחל בבקר ובערב בשני וחמישי ג"כ ואכתוב עוד בזה בסוף פרק שני בע"ה: **תנא** עוברות ומניקות אין מתענות לא בראשונות ולא באחרונות אלא באמצעיות. פי' ג' ראשונות שגוזרין על הצבור משום דקילי דאוכלין ושותין בהן מחשיכה אין מחמירין בהן על עוברות ומניקות : ולא באחרונות נמי משום דנפישי דהוו להו שבע: אבל מתענות באמצעיות. אבל הר"ם במז"ל כתב בפ"ג מהלכות תענית שמתענות באחרונות בלבד וזה תלוי בפי' מה שהוזכר מזה בגמרא ורש"י ז"ל מפרש כדברי הרב אלפסי ז"ל: **תנו** רבנן כשאמרו אסור ברחיצה. אתענית צבור קאי כשאמרו אסור ברחיצה כלומר בחמין לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר ומיהו בצונן אפי' כל גופו מותר כדאיתא לקמן וסיימינן בה בגמרא וכן אתה מוצא באבל ומנודה: **ירושלמי** תני אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל וכשיבואו לעיר חולצין וכן בט"ב וכן בתענית צבור. משמע לי שלא הביא הרב אלפסי ז"ל זה הירושלמי אלא ללמד ממנו על ט"ב אבל לא לאסור מנודה בנעילת הסנדל בעיר דהא מיבעיא לן בפרק אלו מגלחין (דף טו:) מנודה מהו בנעילת הסנדל ולא איפשיטא [ואף הרי"ף ז"ל כ"כ בבעיין בנעילת הסנדל למנודה ולא איפשיטא] וכיון דלא איפשיטא משמע דלקולא נקטי' דדרבנן היא והא דמסיימינן בגמ' וכן אתה מוצא במנודה ואבל דחינן התם אשגרא אלא ללמד על ט"ב הביאו: **אמר** רפרם אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל.לער אבלות החורבן כגון ט"ב ואבל אסור בין בחמין בין בצונן. ומיהו לא שוו אהדדי דבט"ב אמרי' בפרק מקום שנהגו (דף נד:) דאסור להושיט אפילו אצבעו קטנה במים כדרך שאסור ביוה"כ ואילו באבל מסקינן בסמוך דפניו ידיו ורגליו בצונן מותר: וכל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור בצונן מותר. פירוש ואפי' כל גופו: ונמצאו שלשה דינין חלוקין בט"ב ואבל ותענית צבור דבט"ב אסור להושיט אפי' אצבעו קטנה במים אפילו בצונן כדאיתא פרק מקום שנהגו ואבל בחמין אסור לגמרי כל גופו ובצונן מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו ובתענית צבור מותר לרחוץ אפי' כל גופו בצונן ובחמין כל גופו אסור אבל פניו ידיו ורגליו לא והברייתא דתניא לעיל כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר בחמין קאמר והכי מוכח בגמרא: **מתני'** עברו אלו וכו' מטין עם חשיכה· פותחין את החנויות מעט בהטייה: ובחמישי מותרין. מפרש בגמרא דבחמישי פותחין כל היום מפני כבוד השבת: **גרסי'** בגמ' [דף יד:] עלה דהא מתני' במה מתריעין רב יהודה אמר בשופרות כלומר עושין התרעה בשופרות כדי שיכניעו לבם לקול השופר ויהיו כולם נרתעים מעונותיהם ולשון התרעה כמו תרועה וכתם תרועה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה כדאמרי' בר"ה (דף לג:) והיינו שהיו מוסיפין ברכות בתעניות והיו תוקעין בסוף כל אחת ואחת כדאיתא בפרקין דלקמן ורב שמואל בר שילת אמר בעננו שהיו עונין בקול רם עננו אבינו עננו וסולא אלפא ביתא של עננו כמו שאומרים בסוף הסליחות בעשרת ימי תשובה ואמרינן בגמרא דקס"ד דמאן דאמר בעננו לא אמר בשופרות ולפיכך הקשו ליגבא ומסקנא דבשופרות כולי עלמא לא פליגי דהויא התרעה כי פליגי בעננו מר סבר עננו קרי ליה התרעה ומ"ס לא קרי לי' התרעה ויש לדקדק בזה על סוגיא זו והארכתי בזה בחדושי אבל אכתוב בכאן מה שנראה להלכה דמהא משמע שתקיעות שעל סדר ברכות בתעניות בשופר היו לא בחצוצרות וכן כתב הר"ז הלוי ז"ל שראה בתשובת הגאונים שנהגו לתקוע בתעניות בשופר והכי נמי מוכח בירושלמי דלמדרין

נר מצוה

תורה אור

מתני' א *הגיע ראש חדש כסליו ולא ירדו גשמים בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור אוכלין ושותין משחשכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה *עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ונועלין את המרחצאות: **גמ'** היכי עבדי אמר אביי מצפרא לפלגא דיומא מעיינינן במילי דמתא מפלגא דיומא לפניא ריבעא דיומא קרינן ומפטרינן וריבעא דיומא מצלינן ובעו רחמי דכתיב °ויקראו בספר תורת ה' אלהיהם רביעית היום ורביעית (היום) מתוודים ומשתחוים לה' אלהיהם: *תאנא א עוברות ומניקות אינן מתענות לא בראשונות ולא באחרונות אבל מתענות באמצעיות: *תנו רבנן כשאמרו ב אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר וכשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר וכשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר כיצד יצא לדרך נועל הגיע לעיר חולץ °ירושלמי אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל וכשיבואו לעיר חולצין וכן בט' באב וכן בתענית צבור: אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל ג כגון תשעה באב אסור בין בחמין בין בצונן וכל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור בצונן מותר *והלכתא אבל אסור בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר ולסוף אפילו כל שהוא אסור ואם להעביר את הזוהמא מותר: **מתני'** ד*עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין עוד שבע שהן י"ג תעניות על הצבור ומה אלו יתירות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנויו' בב' מטין עם חשיכה ובה' מותרין מפני כבוד השבת: גמ'

רש"י

דרבי' עדיפי: **מתני'** אוכלין ושותין משחשיכ'. בלילה שלפני התענית: אוכלין ושותין מבעוד יום· לפני התענית: ונועלים המרחצאות· לפי שאסורין ברחיצ': **גמ'** מעיינין במילי דמתא· בצרכי העיר מתעסקים בדינין ובדברים הצריכין לעיר: לא בראשונו'· לפי שאין חמורין כל כך: ולא באחרונות· לפי שהן מרובין יותר מדאי שבע תעניות: ואם להעביר הזוהמא· שסך כדי להעביר הזוהמא מותר: **מתני'** מתריעין· מתקבצין הציבור להתפלל: ובשני מטין· לפתוח החנויות עם חשיכה לקנות מאכל לסעודות הלילה: ובחמישי· כל היום שקונים בחמישי נמי לצורך השבת: גמ'

שלטי הגבורים

בדורות הראשונים שהיו בטוחים להשלים תעניתם הלכך יחיד אומרה אבל עתה לא מיהו נראה דלצבור כמו להזכיר. וכתב סמ"ג אמנם לא נהגו העם לומר עננו אלא במנחה שמא יאחזנו בולמוס ונמצא שקרן בתפילתו רק שלית לצבור מתפלל בבקר עננו שא"א שלא יתענה אחד מן הקהל אע"פ שמתוך ההלכה אינו חשש לזה מדקאמר התם לוזיף מר תעניתו וליפרע אע"פ שכבר התפלל תפילת תענית ואינו נחשב שקרן מאחר שבדעתו היה להתענות: יש מן הגאונים שכתבו שאין לאומרו אלא במנחה שמא יאחזנו בולמוס שיצטרך לאכול ונמצא שקרן בתפילתו אבל ש"צ אומרו בכל פעם שא"א שלא יתענו קצת מהקהל וכן נוהגים באשכנז ובספרד ערבית שחרית ומנחה וכך היה נוהג הרא"ש וטוב לומר במנחה [בתחנונים] של אחר התפלה לאחר אלהי נצור רבון העולמים וכו'. כתב רב נתן שאין מנהג ליחיד המתענה לומר י"ג מדות ואיני יודע מה חשש יש בדבר שהרי אינו אלא כקורא בתורה שהרי לא אמרו חכמים אלא כל דבר שבקדושה כגון קדיש וקדושה וברכו :

לשון ריא"ז

ואומר עננו בין בתפילת ערבית בין בתפילת שחרית בין בתפילת מנחה ואע"פ שדעתו לאכול כל הלילה מתפלל עננו בתפילת ערבית ואם לא אמר עננו אין מחזירין אותו בכל תפילה ותפילה ואין מזכירין עננו בברכת המזון כל · עיקר כמו שמבואר בפרק במה מדליקין וכמ"ש התחיל להתענות אין אומרים עננו בתפילת ערבית אע"פ שעודנו בתענית: א הטור כ' דאע"פ שאין העוברות מתענות דגם לא יאכלו אלא לקיום הולד וכתב נמי דאין מתענות בז' התעניות אלא בג' האמצעיות. ומיי' כתב דעוברות ומניקות מתענו' גם בז' התעניות ולא בראשונים :

לשון ריא"ז

עוברות ומניקות אינן מתענות בג' תעניות הראשונות לפי שאינן חמורות כ"כ וכן לא בז' האחרונות אע"פ שהן חמורות הן תעניות רבות וקשה להן להתענות כל כך תעניות אבל מתענות באמצעיות ובתעניו' שאינן מתענות לא ינהגו עצמן בתפנוקים אלא אוכלות ושותות כדי קיום הולד כמו שמבואר בתוספתא ·

עין משפט

א מיי' פ"ג ופ"ק מהל' תענית טור או"ח סי' תקעה :
ב מיי' פרק ג מהל' תענית טור או"ח סי' תקעה :
ג מיי' פרק ג מהל' אבל סמג עשין [דרבנן] ב טור יו"ד ספח ספד :
ד מיי' פרק ג מהל' תענית טור או"ח סי' תקעה :

הגהות הב"ח

(א) גר' יוסי דאמ' שמאחר' כצ"ל: (ב) שכ"ד כצ"ל: (ג) בארבע כצ"ל ותיבת ביומא נמחק :

שיטת ריב"ב

מתני' הגיע ראש חודש כסליו וכו': גמ' כשאמרו בתע"צ אסור ברחילה בחמין לא אמרו אלא גופו אבל פניו ידין ורגליו מותר אבל בצונן אפילו גופו מותר: כל שהוא משום אבל. כגון ט' באב ואבל אסור בחמין אפי' פניו ידיו ורגליו ובצונן גופו אסור אבל פניו ידיו ורגליו מותר וכל שהוא משום תענוג כגון תענית ציבור בחמין גופו אסור אבל פניו ידיו ורגליו מותר בצונן אפי' כל גופו מותר. לכאורה נראה כמו שפירשתי. מימריה דרפרם בר פפא ואתיא כמסקנא דשמעתא דאמרינן והילכתא אבל אסור וכו' לפי שאני רואה בכל הלכה תשעה באב ואבל שוין ומעובדא דר' יוסי בר' חנינא אקפי' בגמרא עליה דרפרם שמע מינה דדין אבל ותשעה באב שוין. ואיתא לדרפרם ואיתא לדרבא דקא פסיק הילכתא וכמו שפירשתי אלא דקשיא לי דמסכת משמע דפניו ידיו ורגליו בתשעה באב בצונן מותר ובפרק מקום שנהגו גרסינן אסור להושיט אצבעו במים וכו'. [illegible]

אפילו בין בצונן בין בחמין בין גופו בין פניו ידיו ורגליו [illegible]

דאמרינן התם קומי ר' יהושע. תוקעין בתעניתא כלומר בשופר ר' יוסי בעא ויתקעון קומי בחצוצרותא כלומר אף בחצוצרתא ולא שמיע דתני חצוצרות במקדש ואין חצוצרות בגבולין ואיכא למידק מדתניא בפרק ראוהו ב"ד (דף כו:) בתעניות שופר מקצר וחצוצרות מאריכות שמצות היום בחצוצרות ואמרי' עלה בגמרא בד"א במקדש אבל בגבולין מקום שיש שופר אין חצוצרות ומקום שיש חצוצרות אין שופר ומשמע מקום שיש חצוצרות דהיינו תעניות כדתנן התם שמצות היום בחצוצרות וכן פרש"י ז"ל אלא כיון שסוגיתינו והירושלמי מוכיח נר מצוה דבתענית אין תוקעין אלא בשופר והגאונים כתבו כך וכך נהגו בכל מקום בתענית בשופר יש לנו לומר דכי אמרי' התם בפרק ראוהו ב"ד דמצות היום בחצוצרות בתעניות שבמקדש שהם במעמד כל ישראל בלבד אמרו והא דתניא התם אבל בגבולין בכל מקום שיש חצוצרות אין שופר הייט בשעת מלחמה שתוקעין בחצוצרות דכתיב ותקעתם בחצוצרות אבל בתעניות בשופרות תוקעין ומתריעין אבל לא בחצוצרות והיינו טעמא משום דכיון דאמר רחמנא דבשעת מלחמה מתריעין ילפינן מינה נמי בכל צרה וצרה שלא תבא על הצבור דמתריעין ומיהו כיון דחצוצרות בכנופיא דכולהו ישראל הוא דאשכחן כדכתיב והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות ותעניות דגבולין לאו כנופיא דכל ישראל נינהו תוקעין ומתריעין בשופר כמו בר"ה ולא בחצוצרות: **קא** אתו רבנן לבי תעניתא כי מסיימי מסאני. אף בתעניות אמצעיות ואחרונות דסברי לה כשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל הלכך לא מתס' בנעילת הסנדל:

ריש"י

גמ' הוו סיימי אפנת'. (א)היו הופכין הסנדל [דף יב:] מה שדרכו להיות למעלה כגון שפת הסנדל היו הופכין למטה: אין תענית צבור בבבל · שיהא אסור לאכול משחשיכה וליאסר בנעילת הסנדל אלא בט"ב: כגון אנן דצריכין לגשמים ואפי' בתקופת תמוז · שתבואה שלהן שיתה אפילה והיו צריכים למטר אפילו בתקופת תמוז ואנן מתפללים ותן טל ומטר כל זמן שאנו צריכין למטר: היכא מצלינן ליה כיחידי' דמינן. ואמרינן ליה בשומע תפלה כיחיד [דף יד:] שהואל צרכיו בשומע תפלה וכיחידים דמינן לפי שאנו משונין מכל העולם: משין · פותחים מעט: פותחים · כל הפתח: היו לו שני פתחים · שהדלת היא משתי חתיכות: פותח אחד ונועל אחד · וזו היא הטייה שלו: היה לו איצטבא · לפני הפתח פותח כדרכו ואינו חושש דכיון דאי' ביה איצטבא לפני הפתח במקום הטייה היא דלא עיילי ביה

גמ' *אמרו ליה רבנן לרב ששת קא אתו רבנן לבי תעניתא כי סיימי מסאני קפיד ואמר להו דילמא מיכל נמי קא אכלי: אביי ורבא מסיימי אפנתא אמימר ומר זוטרא מחלפי דימינא לשמאלא ודשמאלא לימינא רבנן דבי רב אשי סיימי כי אורחייהו סברי לה לדשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד וכן הלכה °ר' יהודה נשיאה *גזר תליסר תעניתא ולא נענה סבר למיגזר טפי אמר ליה רבי אמי הרי אמרו אין מטריחין על הצבור יותר מדאי אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן לא שנו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו תניא נמי הכי כשאמרו שלש וכשאמרו שבע לא אמרו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו שלחו ליה בני נינוה *לרבי כגון אנן דצריכינן א למטרא ואפילו בתקופת תמוז כיחידים דמינן ובשומע תפלה או כצבור דמינן ובברכת השנים שלח להו כיחידים דמיתו ובשומע תפלה וכן הלכה: בשני מטין עם חשיכה: תניא בשני מטין עם חשיכה לעת ערב ובחמישי פותחין כל היום מפני כבוד השבת יש לו שני פתחים פותח אחד ונועל אחד ואם יש לו איצטבא לפנים פותח כדרכו ואינו חושש:

מתני'

איקפיד רב ששת אמר דילמא מיכל נמי אכלי. ופרשי' מדרכי צבור דלית ליה דשמואל: אפנתא. ארקוקס בלע"ז: מחלפי דימינא לשמאלא. ביומא דתעניתא משום שינוי בעלמא: דסברי ליה כשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל אלא ט"ב בלבד. פירשו בו שאין חומר תענית צבור של נעילת הסנדל ורחיצה וסיכה נוהגת בבבל אלא בט"ב בלבד ופרש"י ז"ל דטעמא לפי שאין צריכין לגשמים שהיא טבעי ולפי זה לא אמרה שמואל אלא בתענית של גשמים אבל בשאר צרות בבל וארץ ישראל שוין ואי הכי קשיא היכי פסיק ואמר אלא ט"ב בלבד וכי תימא שאין מתענין בחומרות הללו אלא על הגשמים אבל לא על שאר צרות ליתא דהא אמרי' בפרק סדר תעניות האלו [דף יט.] דעל דבר ועל מפולת אותה העיר מתענה ומתרע' וכיון שמתרע' משמע שהיא נוהגת בכל חומרי תענית צבור שאותן תענית שמתריעין חמורין מכולן כמו ששנינו ומה אלו יתרות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות ועובדא דר' יהודה נשיאה דגזר תליסר תעניתא בשאר צרות הוה וכיון שגזר י"ג שהוא סדר תענית של גשמים משמע שהיה נוהג אותן בחומרות שלהן ומעתה לא היה לנו לומר אלא ט' באב בלבד והראב"ד ז"ל פירש דהיינו דאין תענית ציבור בבבל מפני שהארץ קרה שאין להחמיר עליהם לאסרם בנעילת הסנדל ולא לחייבם להפסיק מבעוד יום ולא לאוסרם במלאכה מפני שהן עניים ולא ברחיצה וסיכה מפני שאינם בריאים כל כך וצריך להם או שכיון שהותרו במלאכה ובנעילת הסנדל הותרו בכולן ואלו הדברים חלושים לפיכך נראה עיקרן של דברים כמו שפירש הרמב"ן ז"ל דאין שם תענית ציבור בבבל אלא כל התעניות שמתענין בבבל אינן אלא כתענית יחיד לפיכך אינו אסור בחומר תענית צבור והטעם מפני שהדיינין שלהם הדיוטות הם ולא סמוכין ולא היה להם נשיא שתהא גזירתו קיימת על כל ישראל לפיכך כשהצבור מקבלין תענית צריכין לקבל כולן על עצמן כיחידים שכל אחד מקבל על עצמו ומשום הכי אינו חייב לנהוג בו אלא כתענית יחיד אבל בארץ ישראל שהיה להם נשיא לא היו צריכין לקבל תענית על עצמן לפי שגזירתו קיימת על כולן וכולן בתריה גרירי כדאמרינן לקמן בפ' סדר תענית האלו [דף כה:] דבי נשיאה גזר תענית' ולא אודעינהו פילויה לר' יוחנן ולר"ל לקיש לצפרא אודעינהו אמר ליה ר"ל לקיש לרבי יוחנן והא לא קבלינן אמר ליה אנן בתרייהו גרירינן אלמא כל תענית שגזר הנשיא אין צריכין היחידים לקבלו ולפיכך הוא תענית צבור אבל בבבל אינו כן אלא תענית יחידים וזהו שאמרו בירושלמי רבי חלבו א"ל לר' יהודה הנשיא פוק עמן ונעבד עביד א"ר יוסא הדה אמר אלין תעניתא דאנן עבדינן לית אינן תעניתא מאי טעמא דלית נשיאה עמן וזהו שאמרו אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד ולא בבל בלבד אמרו אלא כל חוצה לארץ כבבל כמו שאמרו [ב"ק טו: ע"ש] אין דנין דיני קנסו' בבבל וכי תימא אכתי אמאי והרי נשיא שבארץ ישראל הוה בידו לגזור על כל ישראל ובבל בכלל כמו שאמרו בפ' מקום שנהגו (ד' נא.) כיון דאנן כפי' להו עבדינן כוותייהו יש לומר אין ה"נ וכי אמרי' אין תענית צבור בבבל היינו על התענית הנגזר בבבל כגון תעניתו של רב ששת או אפשר שאינו בדין שיגזרו בני ארץ ישראל תענית על בני בבל על כל צרה שלא תבא על הציבור שאפי' במכה מהלכת הוה ליה כמהפרכיא להפרכיא שאין גוזרין תענית כדמוכח פ' סדר תעניות האלו [דף יט:] כמו שהוא כתוב שם בס"ד וכ"ת א"כ שתענית של בבל אינו אלא תענית של יחידים אינו בדין שיתפללו בו תפלת נעילה וכ"ד ברכות שהרי אמרו בתוספתא מה בין תענית צבור לתענית יחיד שתענית צבור מתפללין כ"ד ברכות מה שאין כן בתענית יחיד וכי תימא הכי נמי והא איבעיא לן בפרק הקורא את המגילה עומד ויושב [דף כב.] עלה דההיא ביום שיש בו קרבן מוסף קורין ארבע תענית צבור בכמה משום דיש בו מוסף תפלה ואתי לאפסקה מרב דאקלע לבבל וקם קרא בספרא וכו' כדאיתא התם ואי לא היה [מוסף תפלה] בבבל פשיטא דאין קורין בו בתענית צבור אלא שלשה דהא ליכא (אלא) מוסף תפלה אלא ודאי משמע שאף בבבל היו מתפללין תפלת נעילה ואין לך לומר שהיה תענית שגזרו עליהם בני ארץ ישראל שכבר כתבנו שאינו בדין מפני שהוא מהפרכיא להפרכיא ואי מדאמרי' בפרק סדר תעניות האלו [דף כא:] גבירה לוקה שפחה לא כ"ש היינו לומר שבני בבל ראויים לגזור תענית על עצמן אבל לא שיגזרו אותו עליהן בני ארץ ישראל כדאמרינן עלה דההיא דגבירה לוקה וכו' דשמואל גזר תעניתא ולא אמרו שהיו גוזרים אותו בני ארץ ישראל ובירושלמי נמי מוכח שבחוצה לארץ מתפללין כ"ד ברכות שאמרו שם בהאי עובדא דאמרינן בגמרא דילן דשלחו ליה בני ניטוה לרבי כגון אנן דצריכינן למיטרא אפי' בתקופת תמוז כיחידים דמינן ובשומע תפילה וכו' ואמרו שם עלה דההיא שמ"ל אומרן באותן שם שהוא מוסיף אלמא מתפללין היו כ"ד ברכות ובודאי דההוא עובדא בחוצה לארץ הוה דבארץ ישראל לא היו צריכין לגשמי' בתקופת תמוז שהרי אמרו שאם יצא ניסן ולא ירדו גשמים שאינן אלא סימן קללה ומשמע נמי דבבבל מתריעין שהרי אמרו בפרק סדר תענית האלו כו' [דף כב:] ובגולה מתריעים על רוב גשמים וכיון שלמדנו על תפלת נעילה ועל כ"ד ברכות ועל התרעה שבחוצה לארץ (א) והכא אמרינן שאין שם תענית צבור בבבל אלא תענית יחידים י"ל דכי אמרינן הכי ה"מ לענין ה' ענויים שאין כח בתענית יחידים להשוות תעניות שלהם לתענית יה"כ שהוא על כל ישראל ומש"ה לא מיתסר בענויין הללו אלא תענית דומיא דידיה דהיינו תענית צבור שהוא מקובל על כל ישראל אבל לענין נעילה וכ"ד ברכות והתרעה לא אמרו שכיון שכל הצבור מצטרפין להתענות ראויין הם לכך: רבי יהודה נשיאה גזר תליסר תעניתא ולא איענו סבר למגזר טפי. מוכח בגמרא דבשאר פורעניות הוה אע"פ שאין נראה כן ממה שכתבו כאן הרב אלפסי ז"ל וכתב אחריה לא שנו אלא לגשמים אבל בגמרא נראה כמו שכתבתי והוא סבר למגזר טפי משום דסבירא ליה כמאן דאמר דלשאר פורעניות מתענין והולכין עד שיענו ומדגזר תליסר תעניתא משמע דעל סדר תעניות גשמים גזר אותן שלשה וא"כ שלשה וא"כ ז' ויש לתמוה למה דהא בפרק סדר תעניות האלו משמע דבשאר צרות מיד הן מתענין בב' ראשונות וא"כ נמה גזר ג' וז' והלא תחלתן חמורין כסופן והיה לו לגזור ב' וה' עד שיענו אבל מכאן נראה שאין גוזרין תענית אלא בענין זה של תענית גשמים וגזירה ראשונה ושנייה של שלש שלש (ב) שלש ואם לא נענו מחמירין עוד לגזור גזרה גדולה של ז' תעניות:

שלחו ליה בני נינוה לרבי וכו' אמר להו כיחידים דמיתו ובשומע תפלה. ואע"ג דאמרינן בפ"ק דע"ז (דף ח) שאם היה צריך לפרנסה אומרה בברכת השנים שאני מטר שהוא מזיק לרוב העולם בתקופת תמוז כדכתיב הלא קציר חטים היום אקרא וגו': בנין

שלטי הגבורים

א וכולם אין מתריעין עליהם אלא במקום שצריך להם כתב הרמב"ם ס"מ בארץ ישראל אבל במקום שעונת גשמים שלהם קודם י"ז במרחשון או אחריו כגינים ומטו ולא ירדו גשמים יחידים מתענים בה"ב ומפסיקין בר"ח חנוכה ופורים ושוהין אחר כך כמו ז' ימים לא ירדו גשמים ב"ד גוזרין על הציבור י"ג תעניות על הסדר שאמרנו:

לשון ריא"ז

וכל אלה לא אמרו אלא במקומות של ארץ ישראל שממהרת לבא פירותיה ושואלים הגשמים בתחלת ימות הגשמים ומתענין עליהם מר"ח כסליו ואילך והקציר שלהם הוא אחר ניסן אבל כמ"ש אבל בשאר המקומות ככר ביארנו שאין שואלים הגשמים בגולה אלא עד ששים לתקופה וכן התעניות שלהן אין עושין אותן אלא לפי צורך המקומות ויש מקומות שצריכין לגשמים אפילו בתקופת תמוז ומתפללין עליהם ותן טל ומטר ואפי' בתקופת תמוז אבל אין אומרין ותן טל ומטר בברכת השנים אלא בשומע תפלה לפי שמיעוט מקומות הן שצריכין לגשמים אחר הפסח והרי הן כיחיד השואל צרכיו בשומע תפלה ובשעת שצריכין לבקש רחמים על הגשמי' אומרים ותן טל ומטר בשומע תפלה:

שיטת ריב"ב

גמ' אין תענית ציבור בבבל. כלומר אין נוהגין חומר תענית ציבור בבבל שיהא אסור ברחיצה ובנעילת הסנדל ובשאר הדברים השנויין במשנתינו שאסורין בתענית שגוזרין על הציבור אלא תשעה באב בלבד נוהגין אותו בחומר זה. תמה אני שכותב על הרב ז"ל שהביא בהלכותיו הא דר' אמי דאמר אין מטריחין על הציבור יותר מדאי דלטעמיה אין גוזרין על הציבור לעולם יותר משלש עשרה תעניות דעובדא דר' יהודה נשיאה בשאר מיני פורעניות הוה. והכי מוכח בגמ' בהדיא ועלה אמר ר' אמי אין מטריחין על הציבור יותר מדאי ור' חייא בר אבא א"ר יוחנן פליג עליה בגמ' ואמר דלשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו ולא חיישי' לטורח ציבור והאי דקאמר לא שנו אמתני' קאי דקא חשיב שלש עשרה תעניות ותו לא. ואסיקנא בגמרא דטעמא דמתני' מפני שכבר יצא זמנה של רביעה אבל לטורח ציבור לא חיישי' ובשאר מיני פורעניות דליתיה להאי טעמא מתענין והולכין עד שיענו ותניא כותיה דר' יוחנן ואיתוקמא הא דר' אמי כר' דחייש לטורח ציבור ואידחייא לה. והרב ז"ל כתב להא דר' אמי וכתב סמוך לה לדר' חייא בר אבא א"ר יוחנן ובגמ' פליגי בהדיא ואיפסקא דר' אמי זבד

עין משפט

א מיי' פרק ג מהל' תפלה טור או"ח סי' קע"ה:

הגהות הב"ח

(א) היכא כצ"ל: (ב) תי' שלש נמחק:

הגהות הרי"ו

(א) עי' רי"ף ברכות פ' ד' סי' ק"ם:

8

של שמחה. משום דבדבר שמחה ממעטין אבל לא בבנין הצריך: אבורנקי של מלכים. כך היו נוהגין כשנולד בן למלך היו נוטעין אילן ויום שממנין אותו מלך היו עושין לו כסא מאותו עץ פירוש אחר אילן גדול המיסך על הארץ לצייל המלך תחתיו ומדאמר בירושלמי הדא דתימא בבנין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו משמע לי דכי אמרינן אי זהו בנין של שמחה זהו הבונה בית חתנות לבנו דלאו דוקא אלא הוא הדין לכל בנין שאינו צריך דאינו נעשה אלא לנוי ולהרוחה בעלמא וכתב רבינו האי גאון מדקא משוינן בנין נטיעות ארוסין ונשואין למשא ומתן מה משא נר מצוה

תורה אור

מתני' א *עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ובמתן בבנין ובנטיעה ובאירוסין ובנשואין ובשאלת שלום בין אדם לחבירו כבני אדם הנזופין לפני המקום והיחידים חוזרים ומתענין עד שיצא ניסן יצא ניסן[א] וירדו הגשמים סימן קללה שנאמר °הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר וגו': **גמ'** *תנא בנין בנין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה איזהו בנין של שמחה זה א הבונה בית חתנות לבנו אי זהו נטיעה של שמחה זה הנוטע אבורנקי של מלכים: ירושלמי הדא דתימא בבנין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו: ובשאלת שלום: ת"ר חבירים אין ביניהם שאלת שלום ועם הארץ ששואל מחזירין לו בשפה רפה וכובד ראש והן מתעטפין ויושבים כאבלים וכמנודין עד שירחמו עליהם מן השמים: אמר ר' אלעזר (א) ב אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע שנא' (א) °קום לך למה זה אתה נופל על פניך (ב) א"ר חייא בריה דרב הונא (ג) חזינן להו לאביי ורבא דכי נפלי אאפייהן דמצלו אצלויי: יצא ניסן הגשמים סימן קללה: (ד) אמר ר' אסי בר אבין הדא דתימא בשלא ירדו להם גשמים מכבר אבל אם ירדו להם גשמים מכבר סימן ברכה הם:

סליקו להו מאימתי מזכירין

[דף טו. ע"א] °*) **סדר** תעניות כיצד מוציאין ג את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר מקלה ע"ג התיבה ובראש הנשיא ובראש אב ב"ד וכל א' וא' נוטל ונותן בראשו והזקן שבהן אומר לפניהם דברי כיבושין אחינו לא נאמר באנשי נינוה וירא האלהים את שקם ואת תעניתם אלא °וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ובקבלה הוא אומר °וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל ה': **גמ'** *תניא שלש ראשונות ושניות נכנסין לבית הכנסת ומתפללין כדרך שמתפללין כל השנה כולה בשבע אחרונות מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב ב"ד וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו ר' נתן אומר אפר מקלה היו מביאין: ובראש הנשיא ובראש אב בית דין והדר כל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו והתניא רבי אומר בגדולה מתחילין מן הגדול ובקלקלה מתחילין מן הקטן הא נמי השיבותא היא לדידיה דאמרי' ליה את חשיבת למיבעי עלן רחמי: וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו: נשיא ואב ב"ד נמי לישקלו אינהו וניתבו ברישייהו מ"ש דשקיל איניש אחרינא ומנח להו אמר ר' אדא דמן קסרי לפי שאינו דומה המתבייש מעצמו *למתבייש מאחרים היכא מנח להו א"ר יצחק במקום תפילין שנא' °לשום לאבלי ציון פאר תחת אפר: למה יוצאים לרחוב א"ר חייא בר אבא לומר צעקנו בצנעא ולא נענינו נבזה עצמנו בפרהסיא ר"ל אמר גלינו וגלותנו מכפרת עלינו מאי בינייהו (ה) דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא: למה מוציאין את התיבה לרחובה של עיר א"ר יהושע בן לוי כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעונינו: למה מתכסין בשקין א"ר חייא בר אבא לומר הרי אנו חשובין לפניך כבהמה: למה נותנין אפר מקלה על גבי ס"ת א"ר יהודה בן פזי כלומר °עמו אנכי בצרה: למה נותנין אפר בראש כל אחד ואחד פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חמא בר חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כעפר וחד אמר כדי שיזכור אפרו של יצחק וירחם עלינו מאי בינייהו איכא בינייהו עפר סתם ולמה יוצאין לבית הקברות פליגי בה ר' לוי בר *לחמא ור' חמא בר חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כמתים וחד אמר כדי שיבקשו מתים רחמים עלינו מאי בינייהו איכא בינייהו קברי עכו"ם: והזקן שבהן אומר לפניהם דברי כיבושין: תנו רבנן אם יש שם זקן חכם אומר זקן חכם אין שם זקן חכם אומר חכם אין שם לא זקן ולא חכם אומר אדם של צורה אחינו לא שק ולא תענית גורמין אלא תשובה ומעשים טובים גורמין שכן מצינו באנשי נינוה שלא נאמר בהם וירא האלהים את שקם ואת תעניתם אלא וירא האלהי' את מעשיהם וגו' ומן החמס אשר בכפיהם

כ"אי

רש"י

דף יב:ביה אינשי להדיא: **גמ'** בנין א בנין של שמחה· כלומר דוקא בנין ונטיעה של שמחה קאסר תנא דמתניתין כדמסיק מאי ניהו: אבורנקי של מלכים· כשנולד בן למלך נוטע לשמו אילן ועושה ממנו כסא מלכות: גוהה· נוטה: ועם הארץ· שאינו יודע שאסורין בשאלת שלום: ר"פ יג הלא אם כן· יודע בעצמו שהוא צדיק וראוי להיות נענה כיהושע:

סליקו להו מאימתי מזכירין

סדר תעניות כיצד· היו מתפללין בתעניות: התיבה· את הארון שספר תורה מונחת בה: ונותנים אפר מקלה. ש"צ היה נותן בראש הנשיא ובראש אב"ד: (ו) **גמ'** ומי עבדינן הכי· שהיו נותנין בתחלה בראש אב ב"ד והנשיא: בגדולה· דבר של חשיבות והך אפר מקלה קלקלה היא: לשום לאבלי ציון· לעתיד לבא פאר תחת אפר במקום שמניחין עכשיו אפר ומדקאמ' הכי מכלל דאפר במקום תפילין מניחין דפאר היינו תפילין דכתיב פארך חבוש עליך: צעקנו בצינעא· בבית הכנסת: בפרהסיא· ברחוב: גלינו כו'· שגלות מכפרת עון: מבי כנישתא לבי כנישתא· גלות איכא בזוי בפרהסיא ליכא: הרי אנו חשובין כבהמה· שהשק עשוי מזנב הסוס וזנב הפרה: על ס"ת· על התיבה שספר תורה מונחת בה: עמו אנכי בצרה. שהשכינה היא מצטערת בצרת ישראל: עפר סתם· שאינו אפר מקלה שלא משריפת עצים ודשן למ"ד הרי אנו חשובין לפניך כעפר שני בעפר סתם למ"ד שיזכור אפר יצחק בעינן אפר מקלה דומיא דאפר יצחק: דברי כבושי'· דברים הכובשין הלב וכובשין יצר הרע להחזירו למוטב שיחזור בתשובה: של צורה· יפה תואר ופניו כפני אריה ודבריו נשמעין: לא שק ולא תענית גורמים· שיסלח אדם

ומתן רשות אסור והוא של שמחה אף בנין ונטיעת ארוסין ונשואין רשות אסור בשל שמחה אבל מי שאין לו בית חתנות כלל ואין לו אשה ובניס הא ודאי של מצוה היא ואף על פי שהוא שמחה מותר: אמר רבי אלעזר אמר רב אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו. פירוש בצבור ומתפלל בבכין כיהושע:

סליקו להו מאימתי מזכירין

סדר תעניות כיצד· אפר מקלה. אפר ממש ולא עפר ואפר סתם הוא עפר דכשם שאפר קרוי עפר דכתיב מעפר שרפת החטאת כך עפר קרוי אפר סתם והיינו דקתני אפר מקלה דהיינו אפר שרפה: דברי כבושין. מלשון מכבש פרימש"א בלע"ז שכובשין הלב להחזירו למוטב: ובקבלה. שהנביא מצוה לישראל ובגמרא מפרש דכי קתני מתני' סדר תעניות היינו בז' אחרונות: **גמ'** תניא שלשה ראשונות ואחרונות: ונותנין אפר על גבי התיבה. מדלא קתני מקלה ש"מ דאפר או עפר קאמר ומיהו אפר מקלה עדיף טפי זכר לאפרו של יצחק: בגדולה. מצוה בעלמא שלא לפורענות ומתחילין מן הגדול שנאמר ויאמר משה אל אהרן ואל אלעזר ולאיתמר בניו וגו': בקלקלה מתחילין מן הקטן. שבתחלה נתקלל נחש ואחר חוה ואחר אדם: מאי שנא דשקיל איניש אחרינא. דקתני ונותנין על גבי התיבה ועל גבי הנשיא ומשמע ע"י אחר וגבי שאר כל האדם לא קתני אלא כל אחד ואחד נותן בראשו: למתבייש מאחרים. דהיא עגמת נפש *פורתא ומתוך חשיבותן הן מתביישין אבל שאר אדם דלא חשיבי לא מתביישי מאחרים וסגי להו מניחת עצמן: פאר תחת אפר. שמניח במקום הנחת תפילין דכתיב פארך חבוש עליך ותפילין מניחין אותן במקום שמוחו של תינוק רופס: בצינעא. בבהכ"נ: גלינו. שיצאנו מבית כנסתינו: דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא. (ז) גלות איכא פרהסיא ליכא: למה מתכסין בשקין. חוגרין שקין והיו יוצאין לבית הקברות: כבהמה. משום דמשער בהמה ניהו ומנוצה של עזים: למה נותנין אפר וכו' חד אמר וחד אמר דאיכא בינייהו עפר סתם: ולמה יוצאים בבית הקברות דחד אמר וחד אמר ואמרי' בגמרא דאיכא בינייהו קברי עכו"ם במקום שאין קברי ישראל דלמאן דאמר הרי אנו חשובין לפניך כמתים איכא ולמאן דאמר כדי שיבקשו עלינו רחמים ליכא דאפילו על עצמן אין יכולין לבקש רחמים וכ"ש עלינו (ח) ודאמר למה מתכסים בשקים ולמה יוצאין בבית הקברות אע"פ שלא מצינו לא במשנה ולא בברייתא שהתקינו לעשות כך מפני שנהגו לעשות כן שאלו טעם על מנהגם. ודכותה הא דאמרי' בפ"ק דר"ה (דף טז.). למה תוקעין בשופר של איל ובשום דוכתא לא תנן הכי אלא מנהגם היה לתקוע בשל איל משום הכי שיילינן למה נהגו כן וכמ"ש שם בס"ד: ודאמרי' למה יוצאין בבית הקברות. הייט שהיו נוהגין אחר שמתפללין שיוצאים כל העם לבית הקברו' ובוכין ומתריעין שם אבל לא שיוציאו את התיבה וס"ת לבית הקברות ויתפללו שם וכ"ש בקברי עכו"ם ח"ו וכ"כ הר"ם במז"ל בפרק ד' מהלכות תענית שלא כמנהג מקצת המקומות שמוציאין את התיבה לבית הקברות ומתפללים שם (א): **ת"ר** יש שם זקן וכו' אדם של צורה

*) נ"א עפי

א ומיי' פירש בנין של שמחה כגון סיוד וכיור ונטיעה של שמחה כגון הדס והבלים:

חדושי אנשי שם
מהר"ם (א) נ"ע בספר הזהר פרשת ויחי דף קי"ט ובסדר אחרי מות דף נ"ב משמע כפשוטו שמוציאין התיבה עם ס"ת:

שיטת ריב"ב
מהלכתא: אבורנקי של מלכים. שכך היו נוהגין כשנולד בן למלך היו נוטעין אילן ביום שממנין אותו מלך עושין לו כסא מאותו אילן. אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה:
סליק פירקא
מוציאין את התיבה וכו' בשבע אחרונות מוקמי' לה בגמ': אפר מקלה. אפר ממש ולא עפר. ואפר סתם הוא עפר: דברי כבושין. שכובשין את הלב להחזירם למוטב: גמ' מבי כנישתא לבי כנישתא גלות איכא פרהסיא ליכא:

הגהות הב"ח
(א) נ"ב ויאמר ה' אל יהושע: (ב) נ"ב כפי' הקורא את המגילה עומד וע"ש במ"ש הרא"ש: (ג) נ"ל חזינא: (ד) נ"ב ירושלמי: (ה) נ"ב איכא בינייהו: (ו) נ"ב ובקבלה שהנביא מצוה לישראל והקשה בתוספות מאן דכו מ"ש בהאי קרא דכתיב ביונה וירא האלהים וגו' ולא קרי ליה קבלה ובהאי קרא דוקרעו לבבכם קרי ליה קבלה ופריק איכו כל מקום שהנביא מצוה ומודיע ומזהיר את ישראל קרו ליה קבלה ובכל דוכתא דלא אשמעיה נביא כי האי וירא האלהים בהוא במספר והולך ויליף מיניה אגב אורחא מלתא לא קרי ליה קבלה כו': (ז) נ"ל דגלות: (ח) נ"ב וז"ל רש"י בגמ' חוגרין שקין תנינן בירושלמי שהיו חוגרים שקין ויוצאין לבה"ק ותוקעין בקרנות ובעי' לה מפני ב"ן למה וכו' ע"ש עכ"ל:

הגהות הרי
(א) נ"ב עי' רי"ף מגילה פרק הקורא עומד סי' אלף קכד:

א מיי' פרק ג מהל' תעניות טור או"ח סי' תקעט:
ב מיי' פ"ג מהל' תפלה טוש"ע או"ח סי' קלא:
ג מיי' פרק ד מהל' תעניות טור או"ח סי' תקעט:

הגהות מא"י
[א] מלה וירדו ליתא:

דף יב: ר"פ יג: יהושע ז: דף יד: דף טו. יונה ג: יואל ב: דף טו. ישעיה סא: תהלים צא: נס"י אי' חמא וכ"ה בגמ'

א מיי' פרק ב מהל' תשובה:

ב מיי' פרק ד מהל' תענית טור או"ח סי' תקעט:

נורה. בעל קומה כדי שישמעוהו ויקבלו דבריו בהכנעת הלב: מריש. קורה: בירה. מגדל: שיש בידו עבירה. גזל ואינו חוזר בה לשלם הגזל: נשא לבבינו אל כפים. צריך לישא הלב לשמים כלומר שיחזור מקלקולו: **מתני'** עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל. היודע סדר תפילה: ויש לו בני' וביתו ריקן. שאין בביתו במה להתפרנס ומתוך שלבו עגום מתפלל בכוונה. ואלו הן זכרונות ושופרות. כל הפסוקי' כענין שאנו אומרים בראש השנה: אל ה' בצרתה לי. כולם מזמורים הם בתהלים והם כאן פסוקין לשם ברכות א' זכרונות ב' שופרות שלישי אל ה' בצרתה לי רביעי אשא עיני חמישי ממעמקי' קראתיך ה' ו' תפילה לעני כי יעטוף: **ר'** יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהן (ד) לישנא. דלא היה צריך לאו דוקא שאפילו בא לאמרן אינו רשאי כדאמרינן בגמרא דהיינו טעמא דרבי יהודה לפי שאין אומרין זכרונות ושופרות אלא בר"ה וביובל ובשעת מלחמה והאי דנקט לישנא דלא היה צריך היינו מפני שהזכרונות והשופרות היו קבועין בראש השנה היה נראה שהוא בא לאמרן כאן מפני שאין לו ברכות אחרות ומש"ה אמר רבי יהודה דאין צריך לכך אלא שיאמר תחתיהן ברכות שהן קבועות ליום וקי"ל כרבנן: **ויש** שלמדו מדאמר רבי יהודה שאין אומרין זכרונות ושופרות אלא ביובל ובר"ה ובשעת מלחמה דהנהו כ"ד ברכות לא על צרות גשמים בלבד נתקנו אלא על כל הצרות והיינו דאמרינן הכא ובשעת מלחמה כלומר והוא הדין לשאר צרות אלא דנקט שעת מלחמה לישנא דקרא דכתיב וכי תבאו מלחמה בארצכם ולא פליגי רבי יהודה ורבנן אלא בתענית גשמים דרבנן סברי שאומרין זכרונות ושופרות ור' יהודה סבר שאומרי' תחתיהן רעב כי יהיה בארץ וגו' אבל מכל מקום הכל מודי' שעל כל הצרות עושין כסדר משנתינו וכן נראה עיקר: **ואומר** חותמיהן. אחר כל פרשה ופרש' חותמין מעניינה אחר זכרונות חתימת זכרונות ואחר שופרו' חתימת שופרות וכן אחר כולן כדמפרש והזיל: **גמ'** מיטפל ואין לו. יש לו טפלים ואין לו במה לפרנסן שלבו דואג עליו: ויש לו יגיעה בשדה. שמתכוין יותר לתפלת גשמים: ופרקו נאה. מפרש לקמן: שפל ברך. ומרוצה לעם שמסכימין לתפלתו: נעימה בסומי קלא שמושך את הלב: הייט מיטפל ואין לו הייט ביתו ריקן אמר רב חסדא ביתו ריקן מעביר'.. שאין חמס וגזל בביתו: ופרקו נאה. שלא יצא עליו שם רע בילדותו אפי' כשעמד על פרקו היה נאה בלי שם רע: זה שליח צבור היורד לפני התיבה: שאינו הגון רשע שהקב"ה שונאו והוא נותן עליו בקולו: **מתני'** על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם אבינו וכו' בא"י גואל ישראל.

מאי ומן החמס אשר בכפיהם אמר שמואל אפילו גזל מריש ובנאה בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו: ת"ר אדם שיש בידו עבירה ומתוודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה לאדם שתופס בידו שרץ שאפי' טבל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו מיד עלתה לו טבילה שנאמר ומודה ועוזב ירוחם ואומר נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמי': **מתני'** עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל ומי שיש לו בנים וביתו ריקן כדי שיהא לבו שלם בתפלה ואומר לפניהם כ"ד ברכות שמונה עשרה שבכל יום ומוסיף עליהם עוד שש אלו הן זכרונות ושופרות אל ה' בצרתה לי (א) אשא עיני אל ההרים ממעמקים קראתיך ה' תפלה לעני כי יעטוף ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהם רעב כי יהיה בארץ וגומר אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצורות ואומר חותמיהן: **גמ'** ת"ר עמדו בתפלה אע"פ שיש שם זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא הרגיל רבי יהודה אומר מיטפל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקן זקן ופרקו נאה שפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימות וקולו ערב ורגיל לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובמדרש בתלמוד ובהלכות ובהגדות ובקי בכל הברכות כולן אמר מר מיטפל ואין לו היינו ביתו ריקן אמר רב חסדא מאי ריקן זה שביתו ריקן מן העבירה מאי זקן ופרקו נאה אמר אביי זה שלא יצא עליו שם רע בילדותו: היתה לי נחלתי כאריה ביער נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה אמר מר זוטרא אמר רב ואמרי לה א"ר אחא א"ר אלעזר זה שליח צבור שאינו הגון: ת"ר מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר כ"ד רננות ולא נענה ירד אחריו ר' עקיבא ואמר אבינו מלכנו אבינו אתה אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו רחם עלינו ונענה יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו: **מתני'** על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אותנו וישמע קול צעקתנו ביום הזה ברוך גואל ישראל: על השנית הוא אומר מי שענה את אבותינו על ים סוף וכו' ברוך זוכר הנשכחות: על השלישית הוא אומר מי שענה את יהושע בגלגל כו' ברוך שומע תרועה: על הרביעית הוא אומר מי שענה לשמואל במצפה וכו' ברוך שומע צעקה: על החמישית הוא אומר מי שענה את אליהו בהר הכרמל וכו' ברוך שומע תפלה: על הששית הוא אומר מי שענה ליונה במעי הדגה וכו' ברוך העונה בעת צרה: על השביעית הוא אומר מי שענה לדוד

רש"י

אדם נענה: מריש. קורה גדולה: מקעקע. סותר ולא החזיר דמי מריש דתשוב' עביד להחזיר גוף הגזילה: אל כפים. שהוא מחמס אשר בכפו: **מתני'** ורגיל. שרגיל להתפלל תמיד כדי שלא יטעה בתפלה: זכרונות ושופרות. כל הפסוקי' כענין שאנו אומרים אותו בראש השנה: אל ה' בצרתה לי. כולם מזמורים הם בתהלים: ואומר חותמיהם. על כל פרשה ופרשה אחר זכרונות אומר חתימת זכרונות אחר שופרות אומר חתימת שופרות וכן אחר כולם אומר מעין חתימת הפרשה כדמפרש לקמן במתני' דקאמר על (ב) הראשונות מהו אומר וכו' כמו שמפרש לקמן: **גמ'** מטופל. שיש לו טפלים ובני בית ואין לו במה לפרנסן שלבו דואג: ויש לו יגיעה בשדה. שמתפלל יותר בכוונה על הגשמים: ופרקו נאה. אפי' כשעמד על פרקו היה נאה בלי שם רע: **מתני'** על הראשונה. בפעם ראשונה הוא אומר מי שענה וכו': ברוך גואל ישראל. בגואל ישראל שהיא ברכת *רפאינו והיא מברכת שמונה עשרה באותה ברכה היה מאריך ואומר מי שענה וכו' וחות' בגואל ישראל: על השנייה. וזו היא ברכ' ראשו' לברכו' (ג) שמתחיל להוסיף ולהאריך בה: זוכר הנשכחות. על הזכרונות היה חותם זוכר הנשכחות ועל השופרות שומע תרועה והיא שניה למניין שש ברכות ועל אל ה' בצרתה לי חותם שומע צעקה וכן כולם לכך אמר בזכרונות מי שענה לאבותינו על ים סוף לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים ונתייאשו מן הגאולה כמה שנים והמקום זכרם וגאלם שנאמר ואזכור את בריתי ובשופרות אומר מי שענה ליהושע לפי שנענה ביריחו בשופרות בעוד שהיו ישראל בגלגל ועל אל ה' בצרתה לי וגו' מי שענה לשמואל במצפה לפי שנאמר בו ויצעק שמואל אל ה' ועל אשא עיני אל ההרים מי שענה לאליהו בהר הכרמל וכן כולם לפי עניין המזמור שאמר עליו: ועל השביעית. לברכת *) רפאינו שמתחיל להאריך בה ושם שית לברכות שש ברכות:
*) נ"ל ראה בענינו [וכ"ה הב"ח] מרחם

שיטת ריב"ב

נשא לבבינו אל כפים. צריך לישא הלב לשמים כלומר שיחזו' מקלקולו מתני' רגיל. היודע סדר תפלה: וביתו ריקם. מתוך שלבו מעונה מתפלל בכוונה: ואומר חותמיהן ומתני' לקמן מפרש להני חותמות: גמ' מיטפל ואין לו. יש לו טפלים ואין לו במה לפרנסם: ויש לו יגיעה בשדה שמתכוין יותר בירידת גשמי': זה שליח ציבור שנותן קולו לפני הקב"ה: מתני' על הראשונה הוא אומר וכו' ה"ג וגמר כל הברכות ולא ענו אחריו אמן אלא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. שכך היו עונין במקדש כדאמרי' בגמ':

הכי על הראשונה לא על הראשונה משש ברכות שמוסיפין היא אלא על הראשונה שמאריכין בתפלה והיינו בגאולה שמאריך בה כדאיתא בגמרא וברכה זו לפי מה שפירש"י ז"ל בגמרא אין עיקר' על גאולת גלות שהרי יש ברכות אחרות עליה אלא על הצרות ולפיכך מרבים לבקש רחמים בה (א) ומהכא משמע על גאולת גלות בכלל' כדמוכח התם במגילה בטעמא דאמרי' עלה כשאמרוה בשביעית: **ויש** שמתמיהים במה שאין אומרין כאן ברכת עננו שהיא תפלת תענית ולאו פירכא היא שהרי שש ברכות האלו שמוסיפין עומדות במקומה ויתרות עליה ועוד שבאחת חותמין בה בחתימת עננו והיינו ברוך אתה ה' העונה בעת צרה נמצא שבתעניות הראשונות מוסיף ש"ל ברכה אחת בשביל התענית וכאן מוסיף שש אבל הרמב"ן ז"ל כתב בלקוטיו שמאריכין בברכת גואל ישראל בנוסח זה של תפלת תענית ואומרים בה עננו ה' ביום צום תעניתנו והיינו דאמרינן בגמרא בגואל ישראל מאריכין ואין זו ראיה שאפשר שמאריכין בבקשת רחמים שיגאלם השם מצרת' ושאלו בירושלמי על זה בא"י גואל ישראל (ה) [ולא יצחק נגאל] כיון שנגאל יצחק כמי שנגאלו כל ישראל ויש שלמדו מכאן שהאריכות המוזכר בגמרא הוא שהיו מאריכין בזכותו של יצחק ולא מוכח אלא לפי שאומרין בה סמוך לחתימת' מי שענה את אברהם אבינו על הצלתו של יצחק שאלו למה חותמין בא"י גואל ישראל שהיה ראוי לחתום בה גואל יצחק והשיבו שמכיון שנגאל יצחק הרי הוא כמו שנגאלו כל ישראל: **על** השנייה הוא אומר. כלומר שנייה לראשונה שמאריכין בה דהיינו ברכת גאולה אבל היא ראשונה לשש ברכות שמוסיפין. מי שענה לאבותינו על ים סוף הוא יעננו. לפיכך אומר בזכרונות לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים כמה שנים ונתייאשו מן הגאולה וזכר המקום אותם וגאלם כדכתיב ואזכור את בריתי: ובשופרות היו אומרים מי שענה יהושע בגלגל' לפי שנענה בשופרות על יריחו בעוד שהי' ישראל עומדין בגלגל ושמואל במצפה מעין אל ה' בצרתה לי וחותם בשומע צעקה דכתיב ויזעק שמואל אל ה' ואליהו בהר הכרמל כמו אשא עיני אל ההרים וחותם בשומע תפלה דכתיב באליהו עננו ה' עננו דהיינו תפלה: יונה במעי הדגה. מעין ממעמקים קראתיך ה' וחותם העונה בעת צרה שכן כתיב קראתי מצרה לי: על השביעית הוא אומר. היינו שביעית לאותה ברכה שהתחיל להאריך בה ואותה ברכה אינה מן התוס' אלא מי"ח ברכות כדאמרינן בגמרא דבגואל ישראל מאריך וכוליה מנינא (ו) במתני' מנא מנינא: מי שענה לדוד

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א ולא היו מתפללין כ"ד ברכות ולא היו תוקעין בכל התפלות אלא בשחרית בלבד כמבואר בקונטרס הראיות ומז"ה אומר שלא היו תוקעין בסוף כל ברכה וברכה אלא במקדש אבל בגבולים לא היו תוקעין בתעניות כלל כי אם בחצוצרות לקבץ את העם וכבר ביארנו בקונט' הראיות שאף בגבולים היו תוקעים בסוף כל ברכה וברכה אלא שהיו במקדש תוקעים בשופר ובחצוצרות בין בר"ה בין בתעניות ובגבולים היו תוקעים בר"ה בשופר בלבד ובתעניות בחצוצרות בלבד ובזמן הזה שאין חצוצרות תוקעין בשופרות וכן במקדש לא היו עונין אמן בסוף כל ברכה אלא המברך היה אומר בחתימתו ברוך ה' מן העולם ועד העולם והם היו עונין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אבל בגבולין המברך היה חותם בכל ברכה והם עונים אחריו אמן ותוקעים בסוף כל ברכה כך היא שטת התלמוד וכך היא בדברי הגאונים ובדברי הגאונים כתוב שבכל התעניות קורין ויחל משה ומפטירין דרשו ה' בהמצאו בתעניות שמפטירין בהם חוץ מט' באב שקורין בשחרית כי תוליד בנים ומפטירין באסוף אסיפם ולא היו קורין ברכות וקללות בתעניות אלא בימי הקדמונים ונראה הדבר שהכל לפי המנהג:

ב מיי' מוסיף בו ולא יהא בבניו ובבני ביתו ובקרוביו ובכל הנלוים אליו בעל עבירה:

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפ ירא(א)ומהכא לא משמע דלאו על גאולת גלות כו' כצ"ל להגיה וז"ל הגמ' במגילה דף ע"ז על הא דאמר למה תיקנו ראה נא בברכה שביעית ומשני מתוך שעתידים ליגאל בשביעית תיקנום בשביעית ופי' רש"י ז"ל ואף על גב דהאי גאולה לאו גאולה דגלות הוא אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות עלינו תמיד דהא ברכות מקיבוץ ובנין ירושלים כל אחד ואחד ברכה לעצמה לבד מגאולה זו אפ"ה כיון דשם גאולה עליה קבעוה בשביעית עכ"ל והנה מ"ש הר"ן מתחלה ברכה זו לפי מה שפירש"י בגמ' אין וכו' בגמרא ג"כ ט"ס דלא נמצא בזה כלל ברש"י בגמ' וצ"ל במגילה במקום בגמ' ומ"ש הר"ן ומהכא משמע וכו' בודאי ג"כ ט"ס דהא מהכא אדרבא משמע דעיקרה לאו אגאולת גלות קאי דהא מרבי' בה בצליהו' ובקשת רחמים על הגשמי' וכמ"ש הרי"ף לפני זה ולכן נ"ל להגיה ומהכא משמע דלאו על גאולת גלות קאי מהכא משמע דלא קאי דוקא אגאולת גלות ודו"ק:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב וגו' ההרים וגו' כי יעטוף וגו' כצ"ל: (ב) נ"ל הראשונה: (ג) נ"ב של שש ברכות והיאך דגואל ישראל זו היא ברכה עצמה של י"ח ואינה מהותן ו' אלא שבה היה מתחיל וכצ"ל: (ד) נ"ב וכו': (ה) נ"ב גואל יצחק בעי: (ו) דמתני' מינה מני כצ"ל:

לדוד. ויהי רעב בארץ שבע שנים בימי דוד ושלמה כשהכניס ארון לבית קדשי הקדשים ולפיכך חותם בה מרחם על הארץ שהם התפללו על ארץ ישראל ובגמרא פריך מכדי דוד ושלמה קדמי נקדמינהו ליונה מאי טעמא חשיב להו לבסוף ומשני משום דבעי למחתם על הארץ:

מעשה בר' חלפתא בצפורי ור' חנינא בן תרדיון שעבר אחד לפני התיבה ואמר כל הברכות כולן וענו אחריו אמן תקעו וכו' מי שענה לאברהם וכו' הריעו בני אהרן הריעו מי שענה את אבותינו על ים סוף וכו' וכן כל ברכה וברכה וכשבא דבר זה לפני חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשער מזרח ובהר הבית. כך היא עיקר הגירסא וכיון שבסדר המשנה מתחלתה לא אמרו בסדר התרעות כלום היה נראה לומר שעל סדר התרעו' אמרו שלא היו נוהגין כן אלא בשער המזרח ובהר הבית אבל בגבולין אומרין הברכות על הסדר ולא היו מפסיקין ביניהן בהתרעות וכן דעת הר"ם במז"ל בפ"ד מהלכות תענית. אבל מ"מ על כרחינו תוקעין היו בסוף התפלה בשופרות או בחצוצרות שמצות תענית בחצוצרות או בשופרות כמו שכתבנו למעלה והוא ז"ל כתב שם שתוקעים בחצוצרות ולפי זה צריך לומר שהמשנה חולקת עם הברייתא השניה בגמ' בכך שהרי בסדר הברכה פירשו סדר ההתרעות בגבולין ואח"כ פירשו אותה במקדש אבל רש"י ז"ל סובר דלתנא דמתני' נמי תוקעין היו בגבולין בין ברכה לברכה כמו ששנינו בברייתא בגמרא ואין הפרש בין מקדש לגבולים אלא שבגבולים עונין אמן על כל ברכה וברכה ובמקדש אין עונין אמן אלא שאומרין אחריה בשכמל"ו כדאיתא בגמרא דהוא ז"ל מחליף הגירסא וגורס ולא ענו אחריה אמן לומר שר' חלפתא ור' חנינא בן תרדיון היו מנהגין אף בגבולין לענות אחר הברכה בשכמל"ו ויש לתמוה על דבריו שאם כן למה הוזכר זה בתעניות בלבד והלא בכל השנה כולה היה אפשר ג"כ להם לחלוק בכך וזו לא לא אמרה אדם מעולם שלא יהו עונין אמן בגבולין אבל היותר מחוור בזה שההפרש שבין מקדש לגבולים הוא שבגבולים היו אומרים מי שענה ואח"כ היו חותמים הברכה ואחר החתימה היו עונין אחריה אמן ותוקעין ובמקדש ע"י שעונים ברוך שכמל"ו על כל הברכות אם היו תוקעין אח"כ היתה התקיעה על בשכמל"ו בהוא כעין ברכה בפני עצמה כדאמרינן בגמרא על כל ברכה תן לו תהלה ואנו רוצים לסמוך התקיעה לתפלת התענית שהוא מי שענה ולפיכך חותמים הברכה קודם שיאמרו מי שענה ועונין אחריה בשכמל"ו ואח"כ חזן הכנסת אומר תקעו בני אהרן תקעו ומתחיל ש"צ ואומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה ותוקעין וכן בכל ברכה וברכה באחת היו תוקעין ובאחת היו מתריעין או אפשר שאף קודם החתימה היו אומרים מי שענה אלא שלאחר החתימה ג"כ היו חוזרין ואומרים מי שענה כדאמרינן בברייתא בגמ' כדר' יהודה וחוזר ואומר מי שענה וטעותם של ר' חלפתא ור' חנינא בן תרדיון היה שהנהיגו כן בגבולין לומר מי שענה אחר חתימת הברכות ולא היו צריכין לכך מפני שאין אמן מפסיק בין ברכה לתקיעה: **ובבר** כתבתי זה למעלה בפ"ק שאף בזמן הזה שאין לנו תענית צבור מתפללין על הצרות כ"ד ברכות וכיון שכן משמע ודאי שתוקעין ומתריעין בהם כסדר הזה דברכות ותקיעות הללו חד סדרא הוא ושקלינן וטרי' בגמ' בפ"ק [דף יג:] אם אומרים כ"ד ברכות בתעניות אמצעיות ולא איפשיט בה מידי שפיר והרמב"ן סובר שאין מתפללין אותן אלא באחרונות בלבד וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל: **כל** הכתוב במגילת תענית דלא למספד. דאית יומא דלא להתענאה בהן ומקצתן° (א) (דלא) חמירי טפי דלא למספד ואותן שהן חמורין ואסורים בהספד לפניו אסור דלמא אתי למעבד ביו"ט גופיה לאחריו מותר כיון בעבר יו"ט לא חיישינן (ב) ור' יוסי פליג [ואמר דבין לפניו ובין לאחריו אסור: דלא להתענאה ימים שאמרו במגילת תענית דלא להתענות בהם שלא אסרו בהם הספד אלא תענית לפניו ולאחריו מותר ור"י פליג] ואמר דלפניו אסור לאחריו מותר: **והאי** אסור דאמרינן בלפניו ולאחריו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה סבירא ליה לרב אשי [דף יח.] בגמרא דוקא בתענית הוא דאסור אבל בהספד מותר אא"כ הוא מוטל בין ב' ימים טובים כלומר שיום טוב לפניו ולאחריו דבי האי גוונא דיניה כי"ט עצמו מיהו בתר הכי אמרינן בגמרא השתא דאתית להכי וכו' משמע לכאורה דלדחויה לדרב אשי איתמר ולומר שאפילו אינו מוטל בין שני ימים טובים אסור בהספד ובתענית וכן נראה מדברי רש"י ז"ל שכתב במשנתינו לפניו אסור בהספד דילמא אתי למיעבד ביו"ט גופיה ולפי זה יום שלפני חנוכה יהיה אסור בהספד דהע"ג דקי"ל בטלה מגילת תענית בחנוכה ופורים לא בטלה כדאיתא בפ"ק דר"ה (דף יט.) ואף ביום שלפני פורים יש לדון כמו שאכתוב בסמוך בס"ד ומיהו כיון שבטלה מגילת תענית יותר נראה לי לאהדורי אקולא ולומר דלא פליגי עליה דרב אשי כי אמרינן השתא דאתית להכי והארכתי בפי' דסוגיין בחדושי: [**גמ'**] תניא הימים הכתובים במגילת תענית שתקנו חכמים בהם שיהיו יו"ט: והאידנא בטלה מגלת תענית כדגרסי' בפ"ק דר"ה (דף יט:) פי' דאמרי' התם הלכתא בטלה והלכתא לא בטלה ואמרי' קשיא הלכתא אהלכתא ומסקי' לא קשיא כאן בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי: **ומעתה** יש לנו לבאר דינן של חנוכה ופורים לפניהם ולאחריהם דודאי כי אמרינן דבחנוכה ופורים לא בטלה מגלת תענית לא בהן בלבד אמרו אלא אף לפניהם או לאחריהם כמו שיתבאר בסמוך בס"ד: **גרסינן** בגמרא [דף יח.] אתמר רב חייא בר (רב) אבי אמר רב הלכה כר' יוסי ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הלכה כר' יוסי אמר ר' חייא בר אבא אסברא לך כי אמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי דלא להתענאה כלומר דאין הלכה כרבי יוסי אלא (ג) מה שאסר לפניו ביומיה דכתיב בהון דלא להתענאה אבל במה שאסר לאחריו ביומיה דכתיב בהן דלא למספד אין הלכה כמותו ונמצא למספד ולהתענאה שוין שבשניהם לפניו אסור בתענית ולא בהספד כדברי רב אשי ולאחריו מותר לגמרי ושמואל פליג ואמר דהלכה כרבן גמליאל דאמר בברייתא מה ת"ל בהון בהון שני פעמים לומר לך הן אסורים לפניהם ולאחריהם מותרין:

ולענין הלכה משמע ודאי דקי"ל כר' יוחנן דהע"ג דפליג עליה שמואל הא קי"ל דשמואל ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן ועוד דקיימי רב ור' יוחנן בחדא שיטתא לאסור את שלפניו ומעתה צריך תלמוד למה שנהגו עכשיו להתענות ביום שלפני פורים דהע"ג דבטלה מגילת תענית הא קי"ל דחנוכה ופורים לא בטלה ומשמע דאפילו בלפניהם לא בטלה שאם לא כן למה פסק רב כאן הלכה כרבי יוסי דהא איהו הוא דאמר בפ"ק דר"ה (דף יח.) בטלה מגלת תענית אלא ודאי משום דקי"ל דבחנוכה ופורים לא בטלה אפילו בלפניהם

תורה אור נר מצוה

לדוד ושלמה בנו בירושלים וכו' ברוך מרחם על הארץ. °מעשה *בימי רבי חלפתא ורבי חנינא בן תרדיון שעבר אחד לפני התיבה וגמר את כל הברכה ולא ענו אחריו אמן תקעו הכהנים תקעו ואמר מי שענה את אברהם הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם הריעו בני אהרן הריעו מי שענה את אבותינו בים סוף וכו' וכן בכל ברכה וברכה וכשבא דבר זה אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי המזרח ובהר הבית: ג' אתעניות ראשונות אנשי משמר מתענין ולא משלימין אנשי בית אב לא היו מתענין שניות אנשי משמר מתענין ומשלימין אנשי בית אב מתענין ולא משלימין ז' אחרונות אלו ואלו מתענין ומשלימין דברי ר' יהושע וחכמים אומרים שלש ראשונות אלו ואלו לא היו מתענין שלש שניות אנשי משמר מתענין ולא משלימין אנשי בית אב לא היו מתענין שבע אחרונות אנשי משמר מתענין ומשלימין אנשי בית אב מתענין ולא משלימין אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כל בהכתוב במגילת תענית דלא למספד בהון לפניו אסור ולאחריו מותר רבי יוסי אומר בין לפניו בין א לאחריו אסור דלא להתענאה לפניו ולאחריו מותר*: **גמ'** *כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד וכו' תניא הימים האלו הכתובים במגילת תענית הם ולפניהן ולאחריהן אסורין שבתות וימים טובים הן אסורין לפניהם ולאחריהן מותרין ומה הפרש בין זה לזה הללו דברי תורה ואין צריכין חיזוק והללו דברי סופרים וצריכין חיזוק והאידנא בטלה מגילת תענית כדגרסינן במסכת ראש השנה בפירקא קמא *איתמר רב ור' חנינא אמרי בטלה

רש"י

מרחם על הארץ. לפי שהם התפללו על א"י דוד ברעב שנאמר ויהי רעב בימי דוד וגו' ושלמה כשהכניס הארון לפנים: ולא ענו אחריו. אחר הברכות אמן אלא ענו אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: תקעו בני אהרן תקעו. חזן הכנסת היה אומר להן כן: על כל ברכה וברכה. באחת היו אומרי' תקעו ובאחת היו אומרי' הריעו: לא היו נוהגין כך. שלא לענות אמן אחר הברכות כי אם בשכמל"ו: אלא בשער המזרח. כלומר בזמן שבית המקדש קיים כשמתפללין בהר הבית ונכנסין דרך שער המזרח לפי שאין עונין אמן במקדש: אנשי משמר. של אותה שבת: ולא משלימין. שעדיין אינן חמורין כל כך ולכך לא היו משלימין שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב שהיו עובדין אותו יום ומביאין אותן לסייען ואם היו מתענין לא היה בהן כח לעבוד: ואנשי בית אב. המשמרה מתחלקת לז' בתי אבות לז' ימי השבת וכל אחד עובד את יומו: מותרין לשתות בלילה. דבלילה אין לחוש שמא תכבד העבודה שהיו רואין בערב שפסקה העבודה: ולא ביום. שמא תכבד העבודה שיהיו רבים המקריבי' ולא יספיקו בני בית אב של אותו יום ויצטרכו בני משמר לסייען ושתויי יין פסולין לעבודה דכתי' יין ושכר אל תשת וסמיך ליה להבדיל בין הקדש ובין החול בין עבודה קדושה למחוללת: אנשי בית אב אסורין בין ביום בין בלילה. לפי שהיו מקטירין איברים ופדרים כל הלילה: אנשי מעמד. אחד כהני' לוים וישראלים הקבועים בירושלים מתפללים על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון: אסורין לספר ולכבס. כל אותו שבת של משמרתו כדי שיכנסו ויסתפרו מקודם ולא יכנסו לעבודה כשהן מנוולין: **גמ'** כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד. דאית יומא דלא למספד בהון ומקצתן שאין חמורין כל כך אלא דלא להתענות בהון ואותן ימים שהן חמורין ואסורים בהספד: לפניו אסור. בהספד דילמא אתי למספד ביו"ט גופיה: ולאחריו מותר. דכיון דכבר עבר יו"ט לא חיישינן: דלא להתענות. שאין חמורין כ"כ בין לפניו בין

שלטי הגבורים

א יתא כראב"ד דוקא ת"ד יכול להתענות אבל ליבור אסורין לגזור תענית כרן והפילו לפניהן ולאחריהן נמי אסור ובהוות ויו"ט מותרין לפניהם ולאחריהם:

לשון ריא"ז

וכבר אמרו חכמים שבטלו כל הימים שכתובין במגילת תענית ומותרין בהספד ותענית חוץ מחנוכה ופורים כמו שמבואר בפרק ראשון של ר"ה. ימי ראשי חדשים ושאר יו"ט שהן מן התורה הן אסורין לפניהם ולאחריהם מותרי' בהספד ותענית. ימי חנוכה שהן תקנת חכמים וכן ימי הפורים שהן תקנת אנשי כנסת הגדולה כיון שהימי' עצמן אסורין כך שלפניהם אסורין בהספד ותענית אבל הימים של אחריהם מותרין והחמירו חכמים בדברי סופרים יותר מדברי תורה לפי שדברי סופרים צריכין חיזוק וכבר נהגו העולם להתענות בי"ג אדר זכר לדברי האומות וזעקתם: יו"ט של חג השבועות אע"פ שהוא מן התורה יום של אחריו אסור בהספד ותענית מפני שיום טבוח הוא אבל אם חל בשבת מותר שלא נקיים דברי הצדוקין שאומרים שאין יו"ט של עצרת אלא לעולם אלא אחר שבת כמו כמו שמבואר בחגיגה בפרק אין דורשין בעריות וכן ביאר שם מז"ס.

שיטת ריב"ב

לא היו נוהגין כך. לענות ברוך שם כבוד מלכותו במקום אמן. אלא בשערי וכו'. מתני' כל הכתוב במגילת תענית וכו': גמ' תניא שימים האלה הכתובין במגילת תענית וכו'. הא מתני' בהדיא פליגא אמתני' אלא כיון דהאידנא בטלה מגילת תענית לא כתבה הרב ז"ל אלא ללמוד ממנה דשבתות וימים טובים לפניהם ולאחריהם מותרין אע"פ שחנוכה ופורים לפניהם אסורין. הדין כללא

נקטי' מכל שמעתא דשבתות וימים טובים הן אסורין בין בהספד בין בתענית לפניה' ולאחריה' מותרין בין בהספד בין בתענית וחנוכה הוא הפורים בין בהספד בין בתענית לפניהם אסור בתענית ומותר בהספד לאחריה מותר בין בהספד בין בתענית ופורים הן עצמן אסורין בין בהספד בין בתענית [illegible]

עין משפט

א מיי' פרק ג מהל' תענית ופ"ק מהלכות ביאת בית המקדש טוש"ע סי' תקעט. ב טור או"ח סי' תקעג.

הגהות הב"ח

(א) תיבת דלא נמחק: (ב) דלא להתענאה לפניו ולאחר מותר: (ג) במה שאסר כצ"ל:

ב מיי' פ"ב מהל' תענית הל' [illegible] טוש"ע או"ח סי' תקעב וסי' תקעג סמג עשין סימן ג:

הולכך לפסוק הלכה כרבי יוסי ומעתה למה נהגו להתענות לפני פורים אחר שאין סמך לתענית זה תירץ הרמב"ן ז"ל [דכיון] די"ג היה יום נקנור כדאיתא בגמרא ובטל משבטלה מגילת תענית מעתה אין לאסרו משום יום שלפני פורים שכיון שעיקר קדושת היום בטלה אין ראוי שתשאר לו קדושה מפני שהוא (א) יום שלפני פורים וראיה לדבר מדאמרינן בגמרא [דף יח:] דרב נחמן גזר תעניתא בתריסר באדר ואמרו ליה רבנן יום טוריינוס הוא אמר להו יום טוריינוס בטולי בטליה הואיל ונהרגו בו שמעיה ואחיה ופרכינן עלה ותיפוק לי דהוי יום שלפני נקנור

נר מצוה

אמר רב אשי השתא איהו גופיה בטלוה משום יום שלפני נקנור ניקום ונגזר אלמא כל שבטלה קדושת יום טוב עצמו אין לאסרו מפני שהוא יום שלפני יו"ט אחר וה"נ ל"ש ואין הנדון דומה לראיה דיום טוריינוס כיון שבטלוהו מפני שנהרגו בו שמעיה ואחיה שמפני כך ראוי שלא לנהוג בו מנהג יו"ט כלל (ג) ומהאי טעמא אין לנהוג בו תורת יו"ט משום יום שלפני נקנור אע"ג דמשמע דקודם נאסר משום יום שלפני נקנור דהא נקנור היה מהפרכי' של יוונים ולטריינוס באה דיופלי מרומי ופלטו את מוחו כדאיתא בגמרא והרי יוונים קדמו לרומיים הלכך ודאי י"ב נאסר בתחלה בתענית משום יום שלפני נקנור ואח"כ גזרו עליו משום טוריינוס ונפקא מינה לאסור יום שלפניו (ג) ואעפ"כ כיון שמפני התקלה שאירעה בו בטלוהו לטוריינוס כ"ש שאין לנהוג בו תורת יו"ט משום יום שלפני נקנור מחמת אותה תקלה עצמה אבל לדידן שלא נתבטל יום נקנור מפני התקלה שאירע בו אלא מפני שבטלה מגילת תענית יש לנו לומר (ד) שישאר בקדושתו עדיין משום יום שלפני פורי' שהל קודם שעשאוהו יו"ט מפני נקנור וכי תימא דבגזירת מרדכי ואסתר לא נאסרו ימים שלפניהם עד שגזרו אותן במגילת תעני' ולפיכך כיון שיו"ט עצמו של נקנור נתבטל אף מפני יום שלפני פורים אין לאסרו לי"ג ליתא דבירושלמי פרכי' על יום נקנור לית הוא עצמו אסור מפני שהוא יום שלפני י"ד ואמרו להודיעך שהוא אסור בהספד אלמא דבגזירת מרדכי ואסתר נאסרו ימים שלפניהם (ב) ועוד דאם איתא דלא נאסרו בגמרא דילן דאמרינן במאי דתניא במגילת תענית יום ארבעה עשר בו ויום ט"ו בו יום פוריא אנון דלא למספד בהון ואמר רבא לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה כלומר לאסור בני חמשה עשר בי"ד ובני ארבעה עשר בט"ו ואלו לאסור כל חד ביומיה לא איצטריך למגילת תענית ואם איתא דלא נאסרו ימים שלפניהם בגזירת מרדכי ואסתר היה להם ג"כ לומר משום יום שלפניה' ולפיכך אין תירוצו ז"ל מספיק והר"ז הלוי ז"ל אומר שימי הפורים דברי קבלה הם מפני שנכתב בספרי הקודש ואין צריכין חיזוק כדאמרי' בפ"ק דר"ה (דף יט:) גבי יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם וגם זה איננו מחוור מפני שהקשו (ג) בירושלמי על יום נקנור לית הוא עצמו אסור מפני יום י"ד כמו שכתבנו אלמא יום שלפני פורים אסור משום דלא מיקרי דברי קבלה אלא מה שנאמר על פי נביא ומגילת אסתר לאו על פי נביא נאמרה אלא שאפש' לתרץ ולומר דהתם בירושלמי לא ס"ל דדברי קבלה אינם צריכין חיזוק ובשם הרב אלברג"לוני ז"ל אמרו דאע"ג דמדינא בעלמא [שמואל] ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן אפ"ה כיון דקי"ל דבטלה מגלת תענית אלמא דעתן של חכמים להקל ולבטל ולפיכך אע"פ שלא בטלו חנוכה ופורים אין לנו להחמיר בהן ודי לנו לפסוק כשמואל שפסק להקל כרשב"ג דאמר לפניהם ולאחריהם מותר: **ולפי** כל אלו התירוצין אין בני חמשה עשר רשאין להתענות ביום ארבע' עשר דהא אמרינן יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר בו יומי פוריא איגון דלא להתענא' בהן ודלא למספד ואמר רבא לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה ושל זה בזה ובודאי דמאי דקי"ל דבפורים לא בטלה מגילת תענית היינו לאסור את של זה בזה דאילו הן עצמן לאו ממגילת תענית נינהו דשמחה ויו"ט כתיב בהו כדאמר רבא לא נצרכה: **אבל** הרא"בד ז"ל אומר אע"פ שבטלה מגילת תענית אעפ"כ אין גוזרין אותן הימים תענית על הצבור לכתחלה וראיה לדבר ממאי דאמרינן בגמרא דרב נחמן גזר תעניתא בי"ב באדר ואמרו ליה יום טוריינוס הוא וכיון שבטלה מגילת תענית כי הוי יום טוריינוס מאי הוי אלמא משמע דאע"פ דבטלה אין גוזרין בו תענית לכתחלה על הצבור ולפי זה איננו מספיק כל מה שכתבנו למעלה להתיר תענית בי"ג שלפני פורים דהא יום נקנור הוא ואע"פ שבטל אין גוזרין בו תענית על הצבור אלא שהוא ז"ל כתב די"ג אינו דומה לשאר תעניות דזכרון הוא לנס שנעשה בו ועוד שיש לנו סמך בכתוב שאמר וכאשר קימו על נפשם דברי הצומות לומר שכשם שקבלו עליהם לעשות יו"ט כך קבלו עליהם דברי הצומות וזעקתם כלומר לעשות תענית בכל שנה ושנה וכי תימא א"כ שי"ג תענית קבוע הוא היאך מנו יום נקנור בכלל ימים טובים ומאי פרכי' בגמרא אלא בני אדביסר וקרו בתליסר יום נקנור הוא כלומר ואמאי מותרין בו בהספד ובתענית י"ל דלענין מותרין בהספד מקשה אבל בתענית ודאי איננו אסור דאדרבה מעיקר התקנה היא. ואין זה מחוור דלא משמע די"ג יהא תענית קבוע דהא יש במסכת סופרים שהיו מתענין ג' תענית אחר ניסן מפני נקנור וחבריו אלמא אין התענית קבוע ביום נקנור ומנהג בלבד הוא שנהגו להתענות ג' תענית מפוזרין זכר לתענית של אסתר ומה שכתוב וכאשר קבלו על נפשם דברי הצומות וזעקתם כבר פירשוהו על ד' צומות שתקנו הנביאי' על החורבן והכתוב אומר שקבלו עליהם לעשות משתה ושמחה בימי הטובה כאשר קבלו עליהם בימי הרעה דברי הצומות וזעקתם ומיהו מה שאמר וזעקתם מורה שהוא מדבר בתעניות של אסתר שהיו בזעקה שד' הצומות לאבל הם ולא לתפלה וזעקה אלא שממה שכתוב במסכ' סופרים נראה שאין תענית י"ג תענית קבוע ולפיכך יש לנו לסמוך בו על אחת מהסברות שכתבתי למעלה ומה שאמר הרא"בד ז"ל שמשו' יום נקנור אין לקבוע בו תענית איננו נראה מדאמרי' בפ"ק דר"ה [דף יח:] גזרו תענית בחנוכה ואמר ר' אליעזר לאו והתענו על מה שהתעניתם ופשטינן מהא דלא בטלה מגילת תענית אלמא דמ"ד בטלה אף לגזור בו תענית קאמר ומאי דאמרי רבנן לרב נחמן והא יום טוריינוס הוא בעו למימ' אדעתיה אי עביד הכי משום דסבר בטלה והדר ואמר להו דאפי' למ"ד לא בטלה דיום טוריינוס בטולי בטלוה ור"ת ז"ל סומך תענית זה למה שאמרו בפ' קמא דמגילה [דף ב:] י"ג זמן קהלה לכל הוא ולכתוב אותו שם בס"ד: **מתני'** אין גוזרין בתחלה בחמישי תענית על הצבור שלא להפקיע את השערים. פרש"י ז"ל כשרואין בני חנויות שקונין למוצאי יום חמישי ב' סעודות גדולות אחת ליום התענית ואחת ליום השבת תמהין וסוברין שבא רעב לעול' ומייקרין את השער אבל כשמתחילין להתענות ליום ב' כשיגיעו לחמישי יודעין שאינו אלא מפני התענית ולפי זה לא בתענית של גשמים בלבד אמרו כן אלא בכל צרה שלא תבא על הצבור והכי מוכח דמדתני ליה הכא בהדיה אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים ובחנוכה ופורים דמשמע כי היכי דהני מתניא בכל תעניות ה"נ הך דאין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע השערי' וכו' אבל הקשו על רש"י ז"ל שהיאך יפקיעו את השערים בשביל שקונין לצורך השבת ולצורך התענית דאדרבה בשאר הימים קונין יותר שאוכלין ב' סעודות ובתענית אין אוכלין אלא אחת שמא תאמר שהם מרבים לאכול בשר ויין מפני התענית והרי אין לחוש על הפקעת השער אלא על התבואה ולא על בשר ויין שהמפקיע בהן השער הרי זה משובח מפני שהוא ממעט את התפלה כדאיתא בפרק הספינה (דף צ:) ולא ידעתי מהו דהתם בפרק הספינה ר' יהודה בן בתירה הוא דאמר הכי ביין שמותר להוציאו מארץ ישראל לחוצה לארץ ופליגי רבנן עליה ואיהו נמי כי אמר הכי ביין דוקא קאמר והרי כמה דברים שחיי נפש בהם שאדם מרבה לקנות מהם מפני התענית יש לחוש בהן להפקעת שערים והר"י ז"ל פירש דבתענית של גשמים בלבד אמרו שאז השער מתיקר כשרואין שמתענין על הגשמים ולא רצו חכמים שתהא הפקעת השער בתחלה בחמישי מפני כבוד השבת: **אין** גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים. דראש חדש איקרי מועד כדאמרינן לקמן באידך פרקין דכתיב קרא עלי מועד: מודה היה שאין משלימין. להתענות כל היום אלא אוכל בערב: וכן ט' באב שחל [להיות] בע"ש. אין משלימין אלא אוכל סמוך לערב כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה: **גמ'** וכמה הויא התחלה. דאין מפסיק לאחר מכאן: (ה) להתחיל להתענות שלשה תעניות בחול: רבי יוסי אומר אחת · רבי אחא ורבי יוסי תנאי נינהו וקי"ל כר' יוסי: **זו** דברי ר"מ. אמתניתין קאי דהני אין משלימין: אבל חכמים אומרים מתענה ומשלים. וקי"ל הכי ובסוף פרק בכל מערבין [דף מא:] מסקינן דט"ב שחל להיות בע"ש מתענה ומשלים ואע"פ שהוא נכנס לשבת כשהוא מעונה ולדידן לא מקלע ט' באב בערב שבת ומיהו נפקא מינה לתענית י' בטבת ובירושלמי משמע דכשמתענין בראשי חדשים [כשהתחילו] נופלין על פניהם כדרך [שנוהגין] בתעניות שאמרו שם רבי יוסי אומר קורין ברכות וקללות א"ל רבי מונא בגין מודעתון דהוא תעניתא דביעין על מעיהון ולא ידעינן דהוו תעניתא (ד) א"ל לאודיעך שקורין ברכות וקללות רבי יודן קפודקיא אמר קומי רבי יוסי בשם ר' יהודה בן פזי קורין בראש חדש קם רבי יוסא ואמר קומי דרבי יהודה בן פזי את שמע מן אבוך הדא מילתא א"ל אבא לא הוה עביד כן אלא בעין טב ע"י דלית[ון] עבדין דהוא

רש"י

אין לאחריו מותר: **מתני'** שלא להפקיע את השערים · שכשרואין בעלי החנויות שקונין למוצאי יום חמישי שתי סעודות גדולו' אחת לצורך הלילה ואחת לצורך שבת סבורים שבא רעב לעולם ומתיקרים ומפקיעין השער אבל משהתחילו להתענות יודעין שאינו אלא מפני התענית: בראשי חדשים. דאיקרי מועד דכתיב קרא עלי מועד: ואם התחילו · שקיבלו תענית מקודם לכן ואירע בהן ר"ח: אין מפסיקין · דאע"ג דאיקרי מועד לא כתיב ביה משתה ושמחה: שאין משלימין· להתענות כל היום אלא יאכל בערב

תורה אור

בטלה מגילת תענית ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי אמרי לא בטלה והלכתא בטלה *והלכתא [דף יט:] לא בטלה קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא כאן בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי: **מתני'** * *אין גוזרין תענית על הצבור [תוספתא דף טו:] בתחלה בה' שלא להפקיע את השערים אלא ג' תעניות הראשונות (א) שני וחמישי ושני ושלשה השניות חמישי ושני וחמישי ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בה' כך לא שניות ולא אחרונות אין גוזרין תענית על הצבור א בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין דברי רבן גמליאל ר"מ אומר אע"פ שאמר ר"ג אין מפסיקין מודה היה שאין משלימין וכן ט"ב שחל להיות בע"ש: **גמ'** *וכמה הויא התחלה רבי אחא אמר שלש[דף יח:] רבי יוסי אומר אחת והלכתא כרבי יוסי: אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר"מ שאמר משום

[דף קעו ע"א]

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ומה שפסק רב כאן הלכה כר' יוסי נ"מ לחנוכה וק"ל: (ב) מההוא טעמא נמי אין לנהוג כצ"ל: (ג) אעפ"כ כצ"ל: (ד) נ"ב כלומר שלא נתבטל אלא קדושת יום גופי' משום יום נקנור ומותר ביום שלפניו אבל נשאר בקדושתו עדיין משום יום שלפני פורים ולאסור ביום עצמו וק"ל: (ה) שהתחילו כצ"ל:

שלטי הגבורים

א מי שנדר להתענות כך וכך ימים ואירעו בהם שבתות וי"ט או ר"ח חנוכה ופורים ונדרו בטל וצריך התרה חכם שיאמר לו אילו שמת אל לבך שיארעו בו אלו הימים לא היית נודר ומתיר לו והותר כל הנדר וכתב הרמב"ן דוקא דהפיק בלשון הרי עלי שהוא לשון נדר אבל הפקיד בלשון קבלת תענית אינו חמור כשאר נדר ואפילו כתרם א"נ ואם נשבע בהם להתענות א"נ התרה שאין שבועה חלה על דבר מצוה אלא לוקה על שנשבע שבועת שוא:

לשון ריא"ז

אבל היחידים שהתחילו להתענות קודם תענית צבור מפסיקי' תעניותיהם בר"ח ובימים הללו וכן כל אדם שקיבל עליו להתענות ב' וה' של כל השנה ואירע בהן יו"ט הכתובים במגילת תענית שאסרו חכמים להתענות בהן אם נדרו קודם לגזרת חכמים ביטל נדרו את גזרת חכמים ויתענה בהן שהרי קבל עליו להתענות בהן קודם שנעשו יו"ט ואם גזרת חכמים קודם את נדרו ביטל גזרת חכמים את נדרו ואינו מתענה בהן וזה מבואר בפרק ראשון:

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) לא שחיוב כך הוא להתענות בה"ב אלא שאם ירצו יכולין לגזור בהם תענית משא"כ בראשונות ודו"ק: (ב) ר"ל דזה פשיטא דלא נאסרו במגילת תענית ימים שלפניהם ולאחריהם עד שנתקנו כל הימים טובים הכתובים בו ואח"כ אמר דכולהו אסורים (צריכין) לפניהם ולאחריה' א"כ הא דפשוט בירושל' לית הוא עצמו אסור וכו' צריכין לומר מכאן דבגזירת מרדכי נאסר וק"ל: (ג) ומה שמקשה בירושלמי לית הוא עצמו אסור כבר היה יכול לתרץ באמת הוא עצמו אסור משום לפניהם ולאחריהם אלא שהודיע לנו לאסור יום שלפני נקנור שהוא היה (יום) קודם טוריינוס כמו שכתב הר"ן בתחלה אלא דעדיף מתרץ דאפי' באותו יום עצמו יש לנו נפקותא ודו"ק: (ד) ר"ל בשביל שמודיעים לכל שאנו יושבין בתענית בר"ח אנחנו נופלין על אפים והוא ענין כפני' עצמו והקשה רב אסי וכי לא ידעי' דהוי תעניתא בתמים ומשני להודיעך שקורין וכו' כלומר מש"ה נופלין על פניהם להודיעך שלא יקראו בר"ח אלא ברכות וקללות כמו שפי' הר"ן אח"כ ע"י דליתון עבדין דהוא ריש ירחא כו' ר"ל מאחר שישראל עושין ר"ח טוב לקרות בפ' ר"ח ושאר כל המקומות ר"ל בכל מקום שמתענים בכל השנה לכך מר"ח קורין ברכות וקללות ודו"ק:

שיטת ריב"ב

מתני' שלא להפקיע את השערים · שכשיקנו בחמישי שתי סעודות אחת של יום התענית ואחת של שבת כרואה קונים הרבה יסיה סבור שיוקר הויה בעולם אבל כשמתחילין להתענות בשני כשיגיעו לחמישי כבר נודעו התעניות ויודעים שמפני התענית והשבת קונים כל כך: וכן בפי' באב שחל להיות בע"ש מתענין ואין משלימין: גמ' וכמה הויא התחלה · שאם שהתחילו להתענות

דהוא ריש ירחא קורין בראש חדש ושאר כל המקומות הן קורין ברכות וקללות עד כאן · וכיון שאמרו שם נופלין על פניהן כשמתענין בראש חדש משמע דכ"ש לי' בשבת שחל להיות בערב שבת שנופלין על פניהם בתפלת המנחה וכן כשהצבור מתענין בערב ראש חדש ולפיכך אמרו שמנהגנו שאין אנו נוהגין כן שלא כהלכה אבל אני אומר ליישב המנהג דדוקא בראש חדש אמרו שם דרביעין על מעיהון להודיעך שקורין ברכות וקללות כלומר להודיעך שלא יקראו בראש חדש אלא ברכות וקללות אבל בשאר ימי תענית דליתא להאי טעמא אין נופלין על פניהם כל שלא היו נר מצוה נופלין אילו לא היה תענית כגון מנחה של ע"ש או של ערב ראש חדש ומ"מ מה שאמרו בירושלמי שקורין ברכות וקללות ואין קורין בראש חדש נראה שאינו מסכים עם התלמוד שלנו דבפרק קמא [דף יב:] אמרינן דפלגא בתרא דיומא בריבעא קמא דידיה קרינן ומפטירין אלמא אין קורין בשל תענית אלא במנחה ואע"פ שלא נהגו כן אלא קורין בתענית בבוקר ובערב ומכל מקום כשמתענין בראש חדש אינו בדין שתדחה פרשת ראש חדש ממקומה :

משום ר"ג אבל אחכמים אומרים מתענה א ומשלים : דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים :

סליקו להו סדר תעניות

סדר בתעניות האלו האמור ברביעה הראשונה אבל צמחים ששינו מתריעין עליהן מיד וכן כשפסקו גשמים בין גשם לגשם ארבעים יום מתריעין עליהן מיד מפני שהיא מכת בצורת ירדו לצמחים אבל לא לאילן לאילן אבל לא לצמחי' לזה ולזה אבל לא לבורות ולא לשיחין ולא למערות מתריעין עליהן מיד: גמ' *סדר תעניות וכו' ורמינהי רביעה ראשונה ושניה לשאול שלישית להתענות אמר רב יהודה הכי קאמר סדר תעניות האלו האמור אימתי בזמן שיצתה רביעה ראשונה ושנייה (א) ולא ירדו גשמים אבל ירדו גשמים ברביעה ראשונה וצמחו וחזרו (ב) ושינו מתריעין עליהן מיד אמר רב נחמן *דוקא שינו אבל יבשו לא פשיטא שינו תנן לא צריכא דהדר (ג) איתקן מהו דתימא איתקנתא מלתא הוא קמ"ל: דף יט. *ירדו לצמחי' אבל לא לאילן: דאתא ניח' לאילן ולא לצמחים דאתא רזיא לזה ולזה אבל לא לבורות ולא לשיחין ולא למערות דאתא הכי והכי: תנו רבנן מתריעין על האילנות בפרוס הפסח ועל הבורות ועל השיחין ועל המערות בפרוס החג ואם אין להם מים לשתות מתריעין עליהן מיד ואיזהו מיד שלהן ב ב' וה' וב' וכולן אין מתריעין עליהן אלא בהפרכיא שלהן

רש"י

בערב קרוב לשקיעת החמה : גמ' מתענה ומשלים · אם ירצה ·

סליקו להו סדר תעניות

סדר תעניות האלו · האמורים בפירקין דלעיל שבתחלה היחידים מתענין ואחר כך הציבור הולכין ומתענין עד י"ג תעניות: ברביעה ראשונה · אם עבר זמנה של רביעה ראשונה של יורה ולא ירדו גשמים היו מתענין והולכין כסדר הזה : אבל צמחים ששינו · כגון תחת חטה יצא חוח תחת שעורה באשה או שינוי אחר מתריעין עליהן מיד אפי' בראשונות שכל חומר האחרונות נוהגין בו מיד בראשונות : בין גשם לגשם · בין רביעה ראשונה לשנייה : מכת בצורת · סימן בצורת היא : ירדו לצמחים כו'. מפרש בגמ' : לבורות שיחין ומערו' · שמכניסין בהם מים לשתות בור שיח ומערה מפרש בב"ק מה היא : גמ' רביעה ראשונה ושנייה לשאלה · להתחיל לשאול ותן טל ומטר מזמן רביעה ואילך אבל אין מתענין אפילו עברו זמן רביעה ראשונה ושנייה עד שתעבור זמן רביעה שלישית: הכי קאמר כו' · כלומר סדר תעניות אלו האמורים בשביל רביעה ראשונה כשעברה מכל וכל כגון רביעה שניי' ושליש' דכולהו יור' קרי לה רביע' : אבל יבשו · (א) [אע"פ] שהשין עדיין דקין אפילו הכי אין מתריעין : דאתי ניחא · שירד בנחת שזה יפה לצמחים ועשבים ולאילנות אינו מועיל : דאתי רזיא · שירד (בו) בכח כדאמרי' מיטרא רזיא לאילני : בפרוס הפסח · לפני הפסח ולשון יוני הוא : בהפרכיא · באותו מלכות שכלו בו מי

ר"ן

סליקו להו סדר תעניות

סדר תעניות האלו האמורין בפרק ראשון שבתחלה יחידים מתענין ואח"כ צבור הולכין ומתענין עד י"ג תעניו' אם לא נענו: ברביעה ראשונה. אם עבר זמן רביעה ראשונה של יורה ולא ירדו גשמים מתענין והולכין כסדר הזה: אבל צמחים ששינו. ממנהגם תחת חטה יצא חוח ותחת שעורה באשה או שינוי אחר מתריעין עליהן מיד אפי' בראשונות שכל חומר האחרונות נוהג בהם: בין גשם לגשם. בין רביעה ראשונה לשנייה סימן בצורת הוא : ירדו גשמים לצמחים ולא לאילן וכו'. מפרש בגמרא: לבורות שיחין ומערות. מכניסין בהם מי גשמים לשתות : והאי מתריעין דתנן סתמא בכולה מתני' מתריעין ומתענין קאמר מדאמרינן בפ"ק [דף יב:] דתעניות האחרונות יתרות על הראשונות שמתריעין בהן משמע דבכל מקום שאמר סתם מתריעין מתענין ומתריעין קאמר אא"כ פירש הת..ו דהתרעה בלא תענית קתני כר' עקיבא דאמר לקמן [דף יט.] מתריעות ולא מתענות או שהענין מוכיח בעצמו דבהתרעה בלא תענית קאמר כדתנן בפרקין [שם] על אלו מתריעין בשבת שלפי שהדבר ידוע שאסור להתענות בשבת ממילא משמע דכי תנן מתריעין בלא תענית קאמר והך התרעה נמי בצעקה היא ולא בשופר כדאמרינן בסוף פירקא קמא [דף יד·] במאי אילימא בשופרות שופר בשבת מי שריא אלא כל שהענין [אינו] מוכיח בעצמו מסתמא כל היכא דתנן מתריעין מתריעין ומתענין קאמר וצמחים ששינו מתריעין עליהם מיד לפי שאינו דבר שסובל מתון דבשלמא כשהגשמים מאחרין לירד איפשר להמתין שאם ירדו לאחר מכן יהו פירות השנה כתקנן ולפיכך גוזרין תעניות במתון על הסדר שנזכר בפירקא קמא אבל צמחין ששינו אם לא יתוקנו במהרה יופסדו לגמרי ולפיכך גוזרין תעניות בתחלה בחומר ז' תעניות אחרונות דהיינו בהתרעה וכן כשפסקו גשמים בין גשם לגשם מ' יום הרי הצמחים נפסדים במהרה ולפי שאין מתון לדבר כמו שיש מתון לגשמים הצריכין קודם הזריעה מתריעין עליהם מיד ודקאמר מפני שהיא מכת בצורת אע"פ שמכת בצורת קלה ממכת הרעב שהרי שנינו [אבות פ"ה] רעב של בצורת בא מקצתן שבעים ומקצתן רעבים ובגמ' נמי אמרינן [דף יט:] כאן בסלע ושכיחא בצורת לא שכיחא כפנא אלמא דמכת בצורת קלה ממכת רעב אפילו הכי הכא הכי קאמר שאע"פ שירדו גשמים ולפיכך אפשר שלא יהיה רעב אעפ"כ כיון שפסקו הגשמים מ' יום לפחות מכה המביאה לידי בצורת היא זו ולפיכך מתריעין עליה מיד מפני שאין הדבר סובל מתון וכן כשירדו גשמים לצמחים ולא לאילן מתריעין עליהם בפרוס הפסח כדאיתא בגמ' בברייתא [שם] משום דההיא שעתא מלבלבי אילני וכל שלא ירדו להם הגשמים הצריכים להם שוב אין מוציאין ענפיהן כהוגן אפילו ירדו להם גשמים לאחר מכן מה שאין כן ברביעה שאע"פ שמאחרת זמן הסדור לתעניות יכולין לזרוע לאחר מכן וכן כשירדו לאילן ולא לצמחים כיון שכבר ירד מטר ולא היה כפי מה שצריך לזרעים הדבר מראה שהרביעה הצריכה לזריעה תתאחר הרבה או לא תבא כלל ולפיכך מתריעין עליהן מיד וכן כשכלו המים מהבורות דהיינו בפרוס החג כדאיתא בגמ' הרי זה דבר שאינו סובל מתון שהרי הן מסוכנין שלא ימותו בצמא ולפיכך מתענין ומתריעין מיד : גמ' רביעה ראשונה ושניה לשאול. שאע"פ שלא ירדו גשמים לא ברביעה ראשונה ולא בשניה לא היו מתענין אלא שואלין וקשיין מתני' דקתני סדר תעניות ברביעה ראשונה ובריי' אהדדי : הכי קאמר וכו'. כלומר סדר תעניות האלו האמור בשביל רביעה ראשונה כשעברה מכל וכל כגון רביעה ראשונה שנייה ושלישית דכוליה יורה קרי רביעה : דוקא שינו אבל יבשו לא. פירוש דוקא שינו מתריעין מיד אבל יבשו לא לפי שאין להם תקנה אלא בזריעה בתחלה ולפיכך הרי הם כאילו [לא] ירדו עליהם גשמים כלל ולפיכך מתענין כפי הסדר השנוי בפ"ק ובלבד שלא תצא זמנה של רביעה אבל כל שיצא הא אמרינן בפ"ק בגמרא ששוב אין מתענין וכשלא יצאה נמי משמע שאם אין להם שהות למגזר י"ג תעניות על הסדר מתריעין מיד בלבד בשביל גשמים הצריכין להן למה שהן צריכין לזרוע בתחלה : ירדו גשמים לצמחים ולא לאילן דאתיא ניחא. דאמרינן בפירקין דלעיל בגמרא מטרא ניחא לפירי ומטרא רזיא לאילני : דאתיא להכי ולהכי. מיהו לא אתיא טובא ובגמ' פרכינן אלא הא דתניא לבורות שיחין ומערות אבל לא לזה ולא לזה היכי משכחת לה ופרקי' דאתיא בשפיכותא : מתריעין על האילנות בפרוס הפסח. סמוך לפסח משום דההיא שעתא מלבלבי אילני: ועל בורות שיחין ומערות בפרוס החג. שדרכן שהמים הכנוסים היו מתמעטין הרבה באותו זמן והיו צריכין להתמלאות באותו זמן : ואי זו. היא התרעה מיד שלהם: שני וחמישי ושני. למעוטי רצופות : ועל כולם אין מתריעין אלא בהפרכיא שלהם. כך היא עיקר הגירסא ובא לומר שאפילו במכה מהלכת אע"פ ששנינו בה שמתריעין עליה בכל מקום כדאיתא לקמן אעפ"כ אין מתריעין אלא בהפרכיא שלהן לפי שאפילו במהלכת אין לחוש על יותר מיכן וכך שנויה בתוספתא מתריעין על הגובאי בכל שהן מפני שהיא מכה מהלכת ר"ש אומר אף על החרב חרב העובר ממקום למקום אפילו חרב של שלום מתריעין עליה וכו' ועל כולם אין מתריעין עליהם אלא באותה הפרכיא בלבד היו בסוריא אין מתריעין עליהן בארץ ישראל בארץ ישראל אין מתריעין עליהן בסוריא ולפי זה צריך לומר אע"פ ששנינו ג' ארצות לחזקה יהודה ועבר הירדן וגליל אפילו הכי לענין תענית כל [ארץ] ישראל כהפרכי' אחת חשובה שהרי זקנים שבארץ ישראל גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן כדתנן לקמן בפירקין וכן מוכיח מן התוספתא שכתבנו דקתני היה בא"י אין מתריעין עליה בסוריא הא בכל ארץ ישראל מתריעין ובגמרא דידן אמרי' לקמן אפילו לא נראה אלא מין אחד בכל ארץ ישראל מתריעין עליו מיד ואשקלון נמי אע"ג דחוצה לארץ הוא כדתנא (גיטין דף ו·) מאשקלון (לצפון) [לדרום] ואשקלון (כצפון) [כדרום] אפ"ה כיון שכבשוהו עולי מצרים כדכתיב וילכוד את עזה ואת גבולה ואת אשקלון אף על פי שלא החזיקו בו עולי בבל נידון כארץ ישראל לענין תענית ולפיכך גזרו תענית זקנים שבירושלים על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון כדתנן לקמן בפירקין :

ואשכרה

שלטי הגבורים

א כתב הטור והלכתא מתענה ומשלים פי' אם ירצה ולא הוי כמתענה בשבת וכיון שיכול להשלי' אם ירצה והוא קבל עליו תענית סתם וכל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית צריך להשלים עד צאת הכוכבים אם לא שפי' בשעת קבלת התענית עד שישלים תפלתו עם הציבור וה"ר מאיר כתב שיכול לאכול מיד אחר התפלה קודם שקיעת החמה שהוא מפ' מתענה ומשלים עד אחר התפלה אבל אם מתענה בע"ש תענית חלום יתענה עד צאת הכוכבים כיון שיכול להתענות אפילו בשבת כ"ש במשלים עד הלילה : לשון ריא"ז

ב ואין מתענין ומתריעין בשאר ימים אלא ב' וה' וב' שכל התעניות תקנו אותן בב' וה' בימים שקורין בהן בספר תורה כתקנת עזרא ובאגדה מפרש שכשעלה משה למרום בחמישי עלה ובשני ירד ומכאן סמכו הדורות שיהו מתענין בב' ובה' :

שיטת ריב"ב

ואירע בתעניות ראשי חדשים או חנוכה ופורים אין מפסיקין : מתענה ומשלים · אם · התחילו להתענות תענית אחת ואירע בשני ראש חדש או חנוכה ופורים מתענה ומשלים וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת מתענה ומשלים :

סליק פירקא

סדר תעניות האלו · האמורין בפרק ראשון שבתחלה היחידים מתענין ואחר כך ציבור הולכין ומתענין עד שלש עשרה תעניות אם לא נענו : ברביעה ראשונה · אם עבר זמן של יורה ולא ירדו גשמים מתענין והולכין כסדר הזה: אבל צמחין ששנו . שנשתנו ממנהג תחת חטה יצא חוח ותחת שעורה באשה או שינוי אחר מתריעין עליהן מיד אפי' בראשונות שכל חומר שבאחרונות נוהג בו: בין גשם לגשם. בין רביעה ראשונה לשנייה סימן בצורת הוא : ירדו לצמחין וכו'. מפרש בגמ': לבורות שיחין ומערות· שמכניסין בהן מי גשמים לשתיה : גמ' רביעה ראשונה ושניה לשאול . שאע"פ שלא ירדו גשמים לא בראשונה ולא בשניה לא מתענין אלא שואלין וקשיא אמתניתין דקתני סדר תעניות האמורין ברביעה ראשונה : דוקא שנו . דמתריעין מיד אבל יבשו כשהיו החטים דקין אפילו הכי לא מתריעין : בגמ' אמרי' אלא הא דתניא לבורות שיחין ומערות אבל לא לזה ולזה היכי משכחת לה דאתיא בשפיכותא : בפרס . לפני הפסח : על הבורות והשיחין והמערות. אם לא ירדו להם גשמים אפילו בפרס החג [illegible] מתריעין [illegible] : וכלן [illegible] : בהפרכיא שלהן.

הגהות הב"ח

(א) [illegible] (ב) [illegible] (ג) [illegible]

עין משפט

א מיי' פ"א מהל' תענית סמג עשין סי' ג' טוא"ח סי' רמט ותקעב :

ב מיי' פרק ג מהל' תענית טור או"ח סימן תקעה תקעו :

הגהות חו"י

(א) כס"י ובגמ' פרש"י אי' צ"ל דמכאן ואילך לא יועיל והוא תפלת שוא וצ"ב צ"ע וכי בשינו שפירש"י תחת חטה יצא חוח יועיל :

ואסכרה: חולי הנעשה בפה ובגרון ולשון. אסכרה כמו יסכר פי דוברי שקר והיינו סרונכי: בזמן שיש בה מיתה. שהיא מכה משולחת דמתים בה: על הגובאי. שמכלה התבואה: כל שהוא. אפילו לא נראה אלא קצת בידוע שיבאו הרבה: אף על החגב. מין אחר הוא ואינו מכלה כל כך כארבה: **מתני'** וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים. בהא היינו טעמא שאותה העיר מתרעת מיד ואינה נוהגת סדר התעניות האמורין ברביעה ראשונה אע"פ שאין צרתה [אלא] עצירת גשמים לפי שהדבר מראה בעצמו שזה בא עליהם בגזרתו של הקב"ה ולא כמנהגו של עולם ולפיכך ראוי שיתענו ויתריעו מיד ומש"ה מייתי קרא דכתיב והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר:

נר מצוה

וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות. יש מפרשין שלפיכך מתענות מפני שאותה העיר שלא ירדו עליה גשמים תלך לקנות תבואה מאותן שבסביבותיה ויהיה שם רעב ואחרים פירשו סביבותיה מתענות כדי להשתתף בצרתם ולבקש רחמים עליהם כשם שמתענו' בעיר אם יש בה דבר או מפולת כדאיתא בסמוך שאינו אלא להשתתף בצרתן שהרי אינה מכה משולחת וא"ת דהא אמרינן לקמן על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה עובדי כוכבים וכו' כלומר התרעה בעניתו ולא תענית דתענית בשבת ליכא ומשמע שאין מתענין עליהן אפי' בחול מדאמרינן בגמרא [דף כב:] ועל כולן יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית רבי יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית כו' שמא יצטרך לבריות ע"כ לא פליגי אלא ביחיד אבל בצבור משמע דאפי' ת"ק מודה דאין מתענין ולא עוד אלא אפילו ביחיד נמי אפשר דקי"ל כר' יוסי משום דאמר ר' יהודה אמר רב עלה מ"ט דר' יוסי אבל מ"מ לצבור אין מתענין(א)וסביבותיהן אמאי לא [מתענין]תירץ הרמב"ן ז"ל דכשאותן עצמן שהן בצרה מתענין ומתריעין אף סביבותיה מתענין אבל כיון שהן עצמן אין מתענין אע"פ שאין נמנעין בכך אלא מפני בהלתן ותוקף צרתן אפי' הכי כיון שהן אינן מתענין אף סביבותיהן אין מתענין ואין זה מחוור ולפיכך נראה לי דכיון דכל מתריעין השנוי במשנתינו היינו ב' וה' וב' ולא רצופין כדתניא בברייתא דלעיל איזו היא התרעה שלהן שני וחמישי ושני לפיכך כל שאין הסכנה בת יומא ככל אלו השנויים במשנתינו שיש להן איזה מתון גוזרין תענית על הצבור שני וחמישי ושני אבל העיר שהקיפוה עובדי כוכבים וספינה המטורפת בים ויחיד הנרדף מפני עובדי כוכבים אם באו להתענות עליהם היינו צריכים להתענות תעניות רצופים לפי שסכנתן בכל יום ויום היא והצלתם צריכה שתהא נחפזת מאד ואי אפשר לגזור תענית על הצבור בכל יום שאין מטריחין על הצבור יותר מדאי ולפי ענינם אין מקום לתעניות של שני וחמישי ושני לא ראו לגזור תענית כלל אבל אמרו להתריע עליהם בבקשת רחמים בכל יום ויום ואפילו בשבת עד שיצאו מחזקת סכנה. היינו לישנא דאמרינן בגמ' ועל כולן יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית [לא אמרו רשאי להתענות אלא לסגף עצמו בתענית] לפי שכל המתענה על כיוצא באלו אינו מתענה בהפסקות אלא ברציפה וסגוף ור"י נמי דאמר דאין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית כל שאילו היו התעניות מופסקין ודאי דלא הוה אסר דבכי האי גוונא לא שייך שמא יצטרך לבריות ואמוראי נמי דפליגי בפירקא קמא ביושב בתענית אי נקרא חוטא או לא לא חשו לה לטעמא דשמא יצטרך לבריות הלכך ודאי משמע שהבא להתענות על כיוצא באלו ברציפה וסגוף הוא שיתענה ולפיכך לא הטילו מחמתן תענית על הצבור כלל וביחיד אי רשאי אי לא פלוגתא דרבי יוסי ורבנן כך נראה לי: **רבי** עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות. אע"פ שבכל מקום ששנינו סתם מתריעין מתריעין ומתענין קאמר בסביבותיה סבירא ליה לרבי עקיבא דמתריעין ולא מתענין כיון שאין הצרה שלהן והיינו דאמרינן בירושלמי וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות שכן מצינו ביום הכפורים מתענין ולא מתריעין רבי עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות שכן מצינו בראש השנה שמתריעין ולא מתענין פירוש אם היה הצרה עליהן הכל מודין שמתענין ומתריעין אבל מפני שאין הצרה עליהם הם דומים לראש השנה ויום הכפורים שהם ימי בקשת רחמים נמר כדאית ליה ומר כדאית ליה: וכן עיר שיש בה דבר או מפולת (ב) וכל סביבותיה מתענות. כדי להשתתף בצרתן ולבקש עליהם רחמים ומיהו לא מתריעות: ורבי עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות:(ג) לטעמא דפרישית לעיל: **גמ'** תנא מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות. מסקינן בגמ' שאין ראויות ליפול ושיילינן עלה בגמ' היינו בריאות היינו שאינן ראויות ליפול ומהדרינן לא נצרכה דנפלה מחמת גובהה א"נ דקיימא על גב נהרא שאע"פ שהן בריאות ראויות ליפול הם שהמים מפילין אותן שמוחקין היסוד הילכך אם נפלו אין מתענין עליהם: עיר המוציאה ת"ק רגלי. כתב הרמב"ם ז"ל שאין בחשבון זה הנשים והקטנים והזקנים ששבתו ממלאכה והיינו לישנא דהמוציאה (ד): ביום אחד אין זה דבר. דאקראי בעלמא הוא: עיר גדולה המוציאה אלף ות"ק רגלי. קמ"ל דלפי מנין אנשים שבה משערינן: **גרסינן** בגמרא [דף כב:] אמרי ליה לרב יהודה איכא מותנא בחזירין גזר תעניתא לימא קסבר רב יהודה מכת משולחת במין אחד משולחת בכל המינין לא שאני חזירי דדמיא מעיהו לשל אדם ויש שלמדו מכאן בק"ו שגוזרין תענית אם יש בעכו"ם דבר ואחרים חולקין ואומרין דעכו"ם וישראל מפני שהן שתי אומות אין עונשן שוה והם נדונין לפי מעשיהן מה שאין כן בחזירי וסמכו דבריהם מדאמרינן בפרק במה מדליקין (דף לב.) שטנא בתרי אומי לא שליט: **וגרסינן** תו בגמרא אמרי ליה לרב נחמן איכא מותנא בארץ ישראל גזר תעניתא אמר אם גבירה לוקה שפחה לא כ"ש. ופרכינן בגמרא טעמא דגבירה ושפחה הא שפחה ושפחה לא והא אמרי ליה לשמואל איכא מותנא בי חוזאי גזר תעניתא שאני התם כיון דאיכא שיירתא מיגרי: **ואיבא** למידק היכי אמרינן הכא כיון דגבירה לוקה שפחה מתענה והא אמרינן בתוספתא *דכתובות שאם היה בארץ ישראל אין מתריעין עליה בסוריא תירץ הרמב"ן ז"ל דאפשר דקסבר דכבוש יחיד שמיה כבוש ואע"פ ששוה סוריא לחוצה לארץ לטומאה כדאיתא בפ"ק דגיטין (דף ח) מ"מ גבירה וגבירה נינהו אי נמי אין מתריעין מפני שאין המכה הולכת כל כך אבל מתענין משום גבירה ושפחה אי נמי כי אמרינן גבירה ושפחה ה"מ כשהמכה בכל ארץ ישראל אבל אם היתה במקצתה השאר מתריעין ומתענין מפני שהיא מכה מהלכת אבל בחוצה לארץ אין מתענין כלל דהא איכא גבירה דאיג' לוקה ושפח' תגלגל עם הגלולים: **מתני'** על אלו מתריעין בכל מקום. אם נראו באספמיא מתריעין בבבל בבבל מתריעים באספמיא כדקתני טעמא בסופא מפני שהיא מכה מהלכת ולפיכך כל המקומות יש להן לראות את עצמן כאלו התחילה בהן המכה כבר: שדפון. בתבואה: ירקון. חולי (א): חיה רעה. מכלת בני אדם: חרב. חיילות ההולכים להשחית ולהרוג: ופירוש מתריעין מתענין ומתריעין קאמר כמו שכתבתי למעלה וכן דעת רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל אבל הראב"ד מפרש שכ"מ ששנינו סתם מתריעים התרעה בלא תענית קאמר חוץ מעיר שלא ירדו בה גשמים ועיר שיש בה דבר או מפולת ששנינו בהם בפירוש מתענות ומתריעות והוא ז"ל אומר שכששנינו ועל אלו מתריעין בכל מקום היינו נמי התרעה בלא תענית (ה) ואמרינן דאתיא כר"ע דאמר [דף יט.] בסביבותיה מתריעות ולא מתענות לפי שאנשי המקום עצמן בצרות גדולות כאלו מתענין ומתריעין ועוד שהרי ארבה מכללם ואשכחן בגמרא [דף כב:] דרב יהודה גזר תעניתא (ו) אקמצא אלא ודאי כי קאמר מתריעין דלדידיה ז"ל משמע מתריעין ולא מתענין בכל מקום חוץ מאותו העיר קאמר דמפני שהיא מכה מהלכת בכל מקום הוי כסביבותיה ואתיא כר"ע אלא שקשה לדבריו מאי דתנן בתר הכי מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שנראה מלא פי תנור שדפון באשקלון ולר"ע לא היה להם לגזור תענית אלא להתריע בלבד ואפשר דהני זקנים דגזרו תענית סבירא להו דסביבותיה מתענות ואפ"ה לא הוי מעשה לסתור דעיקר הכוונה היה ללמוד שכל מקום במכות הללו כסביבותיה דמיא דמשום הכי גזרו תענית זקנים מירושלים על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון שהיא סוף הגבול כדאמרינן בגיטין *) מאשקלון לצפון ואשקלון כלפון ומדרבנן נשמע לרבי עקיבא זו היא שיטת הראב"ד ז"ל אבל השטה הראשונה יותר מחוורת: **גמ'** כנף אחד. מין אחד כמו כל צפור כל כנף: בזמן שהיא משולחת. מן השמים להשחית: נראתה בעיר משולחת. בגמרא הכי תרלינן לה דכי נראתה בעיר ביום

*) [דף ב. ודף ז. ושם איתא מאשקלון לדרום ואשקלון כדרום]

תורה אור

שלהן ואסכרה בזמן שיש א בה מית' מתריעין עליה ובזמן שאין בה מיתה אין מתריעין עליה ומתריעין על הגובאי בכל שהוא רשב"א אומר אף על החגב: **מתני'** *וכן עיר שלא ירדו דף יח: עליה גשמים שנאמר °והמטרתי על עיר אחת (עמוס ד) ועל עיר אחת לא אמטיר וגו' אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות ר"ע אומר מתריעות ולא מתענות וכן עיר שיש בה דבר או ב מפולת אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות ר' עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות: **גמ'** *תנא דף כ: מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות: **°מתני'** *איזהו דבר עיר המוציאה ה' דף יט. מאות רגלי ויצאו ממנה ג' מתים בג' ימים זה אחר זה הרי זה דבר פחות מכאן אין זה דבר: **גמ'** *ת"ר עיר קטנה המוציאה ה' מאות רגלי כגון כפר עמיקו דף כא. ויצאו ממנה ג' מתים ג בג' ימים זהו דבר ביום אחד או בד' ימים אין זה דבר עיר גדולה המוציאה אלף וה' מאות רגלי כגון כפר עכו ויצאו ממנה תשעה מתים בשלשה ימים זה אחר זה ה"ז דבר ביום אחד או בארבעה ימים אין זה דבר: *מתני' ועל אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ועל חיה רעה ועל החרב מתריעין עליהן מפני שהיא מכה מהלכת: **גמ'** *ת"ר על השדפון ועל הירקון בכל שהוא ארבה וחסיל אפילו לא נראה אלא כנף אחד בכל ארץ ישראל מתריעין עליהן מיד: ת"ר חיה ד רעה שאמרו בזמן שהיא משולחת מתריעין עליה ובזמן שאינה משולחת אין מתריעין עליה כיצד נראתה בעיר משולחת בשדה אינה משולחת

רש"י

מי בורות: אסכרא. חולי שבתוך פה האדם ופעמים שנקבע בתוך פיו ומת ולשון אסכרה כמו יסכר פי דוברי שקר: על הגובאי. המכלה התבואות: כל שהוא. אפי' לא נראה אלא מעט בידוע שעתידין לבא הרבה: אף על החגב. מין ארבה ואינו מכלה כל כך כמו גובאי: **גמ'** כנף אחד. עוף אחד מאותו מין כמו (כל עוף כנף) כל צפור כל כנף: משולחת. מן השמים

הגהות הב"ח

(א) נ"ב כלומר הן עצמן והאי מחמת בהלתן ותוקף צרתן אין יכולין להתענות אבל מכל מקום סביבותיהן אמאי לא יתענו כדתנן הכא דכל סביבותיה מתענות כו': (ב) נ"ב אותה העיר מתענה ומתרעת: (ג) נ"ב הז"ל: (ד) נ"ב כלומר שהנשי' והקטני' והזקנים רגילין לישב בבית ולא לצאת חוצה וק"ל: (ה) נ"ל ואמר: (ו) אקומצא כצ"ל:

[דף קעז ע"א]

שלטי הגבורים

א כתב מיי' וכן תיכוך לא הרי הוא כשחין פורח ואם פשט ברוב הצבור מתענין ומתריעין עליו אבל חיכוך יבש זועקים עליו בלבד:
ב וכתב מיי' וכן על הרעש והרוחות שמפילין הבניני' מתריעים עליהן:

לשון ריא"ז
עיר שיש בה מפולת שנופלים הבתים על ידי רוחות קשות או רעשים גדולים אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות והוא שהיו אותן המפולות בריאות ולא רעועות ואם היו גבוהות הרבה או שעומדות על שפת הנהר הרי הן כרעועות ואין מתענין עליהן:
ג ושלשה מתים שאמרו בריאים ולא מרועעים בחורים ולא זקנים כמו גבי בתים דאמרינן בריאים ולא מרועעים כמו שמבואר בתלמוד ארץ ישראל ורבינו משה ביאר שאין הנשים והקטנים והזקנים ששבתו ממלאכה בכלל מנין המש מאות רגלי:
ד כתב מיי' שאר מיני רמש העוף ורמש הארץ ששולחו והזיקו כגון צילה נחשים ואין

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) כ"פ רש"י בגמ' אבל הרמב"ן פירש ירקון נמי אתבואה וכן פירש"י פרשת כי תבוא וז"ל ירקון יובש ופני התבואה מכסיפין ונהפכו לירקון וא"כ דברי רש"י סתרי אהדדי:

שיטת ריב"ב

באותו מלכות: בזמן שיש בה מיתה. שהיא מכה משולחת ומתין בה: כל שהוא. אפילו לא נראה אלא קצת בידוע שעתידין לבא הרבה אבל חגב כל שהוא מצוי הוא: אף על החגב. מין אחד הוא ואינו מכלה כל כך כארבה: מתני' וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים וכו'. מעובדא דאמרו ליה לשמואל איכא מותנא בי חוזאי גזר תעניתא שמעינן דאף על גב דתנן במתני' וכל סביבותיה דמשמע דוקא סביבותיה אי שכיחי שיירתא מאותה עיר שיש בה דבר לעיר אחרת אע"פ שאינה סביבותיה מתענין באותה עיר אחרת והרב ז"ל לא הזכירה: גמ' תאנא מפולת שאמרו בריאות לא רעועות. בגמ' מסקינן שאינן ראויות ליפול ושיילי' היינו בריאות היינו שאינן ראויות ליפול ומהדרינן לא נריכא דקיימא וכו': מתני' ועל אלו מתריעין בכל מקום. כלומר אפילו ברחוק מקום כדמסיק טעמא מפני שהיא מכה מהלכת: גמ' נראתה בעיר משולחת וכו'. בגמ' תרלינן לה הכי נראתה בעיר ביום משולחת בלילה אינה משולחת בשדה אפי' ביום אינה משולחת ראתה שני בני אדם בשדה הסמוכה לאגם דסמכה דעתה רצתה אחריהן משולחת הא עמדה אינה משולחת בשדה שאינה סמוכה לאגם ברחה מפניהם אינה משולחת לא עמדה משולחת

משולחת בלילה אינה משולחת בשדה אפילו ביום אינה משולחת: ראתה שני בני אדם. בשדה הסמוכה לאגם דסמכה דעתה: רצה אחריהם היא משולחת הא עמדה אינה משולחת: בשדה שאינה סמוכה לאגם · ברחה מפניהם אינה משולחת הא עמדה משולחת: טרפה שני בני אדם ולא אכלה אלא אחד מהם משולחת. כיון שלא היתה רעבה משניהם וטרפה שניהם משולחת היא ופרכינן בגמרא והא אמרת אפילו ראתה ופרקינן באגם גופיה דסמכה דעתה שפיר הלכך ראתה אחריהם אינה משולחת אבל טרפה שניהם ולא אכלה אלא אחד מהם משולחת: עלתה לגג וכו'. שיילין בגמרא פשיטא ומפרקינן לא צריכא אפי' בכוכה דליידי פירוש כוך קטן שעושין הליידין למארב העופות דאע"פ דלאו ביישוב הוא ולא בנין קבוע הוא כי האי גוונא משולחת היא: אין צריך לומר חרב שאינה של שלום. דמתריעין עליה: אלא אפילו חרב של שלום העוברת דרך אותה מלכות להלחם במקום אחר: כי אם אל בית מלחמתי. איני רוצה להלחם עמך כי אם למקום שאני רוצה להלחם בו: מתני' מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם · א"י · באשקלון בארץ פלשתים: כמלא פי תנור פת: על אלו מתריעין בשבת בעניינו ולא בתענית: המטורפת. לשון בילה טרופה וכמו טרף אבבא: לעזרה · צועקין לבני אדם שיבואו לעזור להם: אבל לא לזעקה. תפלה שאין אנו בטוחים כל כך שתועיל תפלתינו לזעוק עליהם בשבת: שמעון התימני. מתמנת היה: ולא הודו לו חכמים · פשטינן בגמ' (א) דאפי' בחול לא הודו לו [לא] שיתריעו ולא שיתענו ומיהו הני מילי לומר שאין דנין עיר שיש בה דבר כעיר שהקיפוה עכו"ם שנתריע עליה ברצופה ואפי' בשבת דליתא ומיהו אותה העיר מתענה ומתרעת וסביבותיה מתענות ולא מתריעות לדידן דקיימא לן כרבנן דפליגי אדרבי עקיבא: גמ' ויחיד הנרדף מפני עכו"ם או מפני רוח רעה · שנכנסה בו רוח שד ורץ והולך שמא יטבע בנהר או יפול וימות או שהוא חולי ממיני החליים ולפ"ז יש ללמוד מכאן לכל חולי שיש בו סכנת היום דמתריעין עליו בשבת שלא אמרו מפני רוח רעה אלא מפני שהוא חולי של סכנה ביומו ואיפשר שעל זה סמכו בהרבה מקומות שאומרין מצלאין על החולים בשבת ומ"מ דוקא כשיש בו סכנת היום שלא שנינו רוח רעה אלא דומיא דספינה המטורפת בים ויחיד הנרדף מפני עכו"ם: ועל כולם אין יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית. כבר פירשתי לעיל דמפני שמתריעין אלו ברציפה קאמר דאין ליחיד להתענות על אלו ברציפה עליהם ולפיכך אסרו כאן לסגף שמא יצטרך לבריות שאין בו כח להתפרנס מיגיעו ומר בריה דרבנא שהיה מתענה כל השנה ור"ל דלס תלת מאה גומין כדאיתא בירושלמי לא היו צריכין למעשה ידיהם והיו יכולין להתענות ולסגף עצמן: מתני' על כל צרה שלא תבא על הצבור. לישנא מעליא: שלא ימקו. בטוח היה בתפלתו שירדו גשמים הרבה: עוגה. גומה גדולה כמו עוגה גדולה עגולה: אם נמחית אבן טועים. שכשם שאי אפשר לאבן שתמחה כך אי אפשר להתפלל על רוב הטובה: גמ' שנאמר הביאו את המעשר. וכיון שכך הוא מדתו של הקב"ה שכשהוא נענה לעמו ישראל משפיע להם מטובתו עד שיבלו שפתותיהם מלומר די אין מתפללין עליה: כברך המחרישה. חריץ שבין תלם לתלם: בחרבה. בקרקע שלא היתה עבודה מזמן הרבה: טפח. כדי שירדו גשמים טפח: בינונית. שהיתה עבודה מזמן קרוב ועכשיו אינה עבודה: מתני' היו מתענין וירדו גשמים וכו' קודם חצות לא ישלימו תעניתם. כבר כתבתי בפ"ק [בסוף סימן תת"ו ד"ה הרי שהיה מתענה ע"ש] דהני מילי בצבור אבל יחיד משלים:

נר מצוה | תורה אור

נראתה ביום משולחת בלילה אינה משולחת ראתה שני בני אדם ורצה אחריה משולחת ברחה מפניהם אינה משולחת טרפה שני בני אדם ואכלה אחד מהם משולחת שניהם אינה משולחת עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה משולחת: ועל החרב ת"ר אין צריך לומר חרב שאינה של שלום אלא אפי' חרב של שלום שאין לך חרב של שלום יותר משל פרעה נכה ואעפ"כ נכשל בה יאשיהו המלך שנא' *וישלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אני היום כי אם אל בית מלחמתי ואלהים אמר לבהלני חדל לך מאלהים אשר עמי ואל ישחיתך מאי אלהים אמר רב יהודה אמר רב ע"ז אמר הואיל וקא בטח בע"ז יכילנא ליה וכתיב ויורו המורים למלך יאשיהו ואמר רב יהודה מלמד שעשאוה ככברה: **מתני'** *מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון ועוד גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן רבי יוסי אומר לא שאכלו אלא שנראו ועל אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה גייסות או נהר ועל ספינה המטורפת בים רבי יוסי אומר לעזרה אבל לא לצעקה שמעון התימני אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים: **גמ'** ת"ר עיר שהקיפוה גייסות או נהר וספינה המטורפת בים ויחיד הנרדף מפני עכו"ם ומפני רוח רעה מפני לסטים מתריעין עליהן מיד [א] בשבת ועל כולן [יחיד רשאי] לסגף עצמן בתענית ר' יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמין עליו: **מתני'** *על כל [ב] צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליה חוץ מרוב הגשמי' מעש' שאמרו לחוני המעגל התפלל שירדו גשמי' אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימקו התפלל ולא ירדו גשמים עג עוגה ועמד בתוכה ואמר רבש"ע בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך התחילו הגשמים מנטפין אמר לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות ירדו בזעף אמר לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה ירדו כתיקנן עד שעלו ישראל מירושלים להר הבית מרוב הגשמים אמרו לו כשם שהתפללת עליהן שירדו כך התפלל עליהן שילכו להן אמר להן צאו וראו אם נמחית אבן טועין שלח ליה שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי אבל מה אעשה שאתה מתחטא לפני המקום כבן המתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו ועליך הכתוב אומר ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך: **גמ'** [ג] אמר להן צאו וראו: *מ"ט אמר רבי אבהו אמר שמואל לפי שאין מתפללין על רוב הטובה שנאמר הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די אמר רמי בר רב יודי אמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די אמר רב יהודה אמר רב ובגולה מתריעין עליהן מיד תניא נמי הכי בזמן שהגשמים מרובין אנשי משמר שולחין לאנשי מעמד תנו עיניכם באחיכם שבגולה שלא יהו בתיהם קבריהן *ת"ר עד מתי יהו הגשמים יורדין ויהו הצבור פוסקין מתעניתם כמלוא ברך המחרישה דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בחריבה טפח בבינונית טפחים בעבודה שלשה טפחים וקיימא לן כר' יהודה: **מתני'** יהיו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה לא ישלימו לאחר הנץ החמה ישלימו ר' אליעזר אומר קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו: **גמ'** *רב יהודה גזר תעניתא ירדו להם גשמים אחר הנץ החמה סבר לאשלומה אמר ליה ר' אמי קודם חצות ואחר חצות שנינו: ירושלמי קודם חצות לא ישלימו עד כדון צפרא הוא לאחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה: **מתני'** מעשה שגזרו תענית על הצבור

Margin notes: דף כב · דה"ב לה · שם · דף יט · תענית · דף יט: · משלי כג · מלאכי ג · דף כה: · בס"י רבי יהודה נשיאה וכ"ה בגמ'

רש"י

הגשמים להשחית: בשדה אינה משולחת · דאורחיה הוא: טרפה שני בני אדם. ולא אכלה אלא אחד מהן ודאי משולחת היא להרוג בני אדם דכיון דלא היתה רעבה אלא לאחד מהן למה הרגה את השני: שניה' אינה משולחת · דמחמת רעבון הרגה שניהן: עלתה לגג · דרך כל תשמישן היה בגגות שלהן לפי שהיו שוין ולא משופעים ה"ה לבית שתחתיו: אין צריך לומר חרב שאינה של שלום · שמתריעין עליה: חרב של שלום · כגון שעוברת דרך אות' מלכות להלחם במלכות אחרת: מתני' כמלא פי תנור · שלקתה תבואה בשדפון כל כך תבואה כפי שהיה ראוי לעשות ממנה פת למלא פי תנור: גמ' לסגף עצמו · לענות נפש מתרגמינן לסגפא נפשא: שמא יצטרך לבריות · ולא יהא בו כח לטרוח ולהתפרנס מיגיעו: מתני' רוב גשמים · לא שירדו הרבה כל כך שמקלקלין התבואה שמטשטש הקרקע אלא שכבר ירדו הרבה שאין צריכין להן והם טורח על בני אדם: תנורי פסחים · העומדים בחצרות ושל חרס הן ומטלטלין אותן: שלא ימוקו · בגשמים: עג עוגה · עשה שורה עגולה כמין עוגה: גשמי בורות שיחין ומערות · שיעור גשמים למלאות בורות שיחין ומערות: אם נתכסה במים אבן טועין · אבן גדולה היתה בירושלים שכל שהיה מוצא אבידה היה עומד עליה ומכריז שמצא מציאה כדאמרי' התם: גמ' מאי טעמא · אין מתפללין על רוב גשמים: ובגולה · בבבל לפי שעמוקה ורוב גשמים קשים לה: בתיהם קבריהם · שלא ישקף בתיה' רוב גשמים: כמלא ברך המחרישה · אם נשקעו הגשמי' בעומק הקרקע כשיעור שורת מענית המחרישה: ברך המחרישה. כלי שחורשין בו ומהפכין הקרקע תכף לחרישה כלומ' שיראו המים בתלם המחרישה: בחריבה · בקרקע יבשה: בעבודה · חרושה כגון שדה ניר שהגשמים נכנסים בקרקע יפה בקל: מתני' קודם הנץ החמה לא ישלימו · דאכתי לא חל עלייהו התענית כשירדו גשמים קודם חצות דחצו' זמן אכילה היא ועדיין לא חל תענית

עין משפט

א מיי' פ"ק מהלכות תענית טוא"ח סימן רפח וסי' תקעת :

ב מיי' פרק ב מהל' תענית טור או"ח סי' תקעו תקעת ·

ג מיי' פרק ד מהל' תענית טוא"ח סימן תקעה :

ד מיי' פ"ק מהל' תענית טור או"ח סי' תקעה

שלטי הגבורים

צריך לומר צרעין ויתושין והדומים להם לא מתריעין עליהם אלא זועקין בלא תרועה ע"כ ונראה דנחשי' ועקרבים מתענים עליהם: א ואפילו על יחיד הנרדף מפני עכו"ם מפני לסטין או רוח רעה זועקין ומתחננים בתפלות בשבת אבל אין תוקעין אא"כ תוקעין לקבץ העם לעזור לאחיהם ולהצילם כך כתב מיי' ורש"י סי' אפילו תפלה להתחנן ולזעוק אין לעשות אלא זועקין על [כל] בני אדם שיבואו לעזרתם :

לשון ריא"ז

ועל אלו תריעין בשבת על עיר שהקיפוה עכו"ם או נהר ועל ספינה המטורפת בים לפי שאין שהות לה להמתין ואין מתריעין בשופרות שאסור להקוע בשופר אלא מתריעין ברבוי תפלה שאומרים עננו אבינו עננו וצועקים ומתחננים וכן יחיד הנרדף מפני עכו"ם או מפני רוח רעה שרוח רעה מבעתתו והולך בבלי דעת ואיפשר שיטבע בנהר או יפול במקום מסוכן מתריעין עליו אפילו בשבת ועל כולן רשאי היחיד לסגף עצמו בתענית והנרדף עצמו או בני הספינה המטורפת או בני העיר שהקיפוה עכו"ם אינם רשאין לסגף עצמן בתעניות שלא לשבר כוחן כמו שמבואר בתוס': ב כשם שמתענין ומתריעין על הגשמים כך מתענין ומתריעין על שאר הצרות כגון עכו"ם שצרין על עיירות ישראל כ' מיי' אפילו לא באו אלא לשאול מהם מס או לגזור עליהם גזירה אפילו על מצוה קלה מתענין ומתריעין עד שירחמו :

חידושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) ר"ל מאחר שנפשוט בגמרא אליבא דרבי עקיבא דאין מתריעין אפילו בחול מכ"ש שלא יתענו דר"ע *) ק"ל מתענים שהרי אמרו משמו במתני' דסביבותי' מתריעין ואין לתקשות הא מבואר במתני' דאפילו בסביבותי' מתריעות לר"ע גבי דבר דבכבר מוכרחין לומר שמיושב במ"ש הר"ן אח"כ שכתב ומיהו הי"מ לומר כו' ר"ל שפשוט בעיניו שמתריעין על דבר רק שאין מתריעין עליה ברצופה ר"ל כמה פעמים בזה אחר זה כמו שעושין בעיר שהקיפוה עכו"ם ומניא יתריעו אפילו בשבת דז"א אלא מתריעין בדילוג ב' וכ' וזה שאמרו בגמ' דאין מתריעין אפי' בחול היינו ר"ל ברצופין דשלא יכולו להתריע גם בשבת מאחר דהצרה היא בכל יום ויום והצלתם נחפזת ובאמת אין הצרה כ"כ מסוכנת להתריע עליה בשבת ולכך אין מתריעין ברצופה כל עיקר אפילו בחול ומסיק אח"כ הר"ן ומיהו אותה העיר מתענה ומתרעת ר"ל בדרך סתם דהתרעה דהיינו ב' פ' וב' כמבואר לעיל בר"ן בדף שלפני זה וסביבותי' מתענות ולא מהר"ש לדידן וכו' ודו"ק :

*) נ"ל ס"ל דאין מתענין

שיטת ריב"ב

טרפה שני בני אדם ולא אכלה אלא א' מהם: כיון שלא היתה רעבה אלא לאחד מהם וטרפה שניהם משולחת היא ובגמ' פרכי' והא אמרת אפילו ראתה ותרצינן לה באגם גופיה דסמכה דעתה שפיר ואפילו הכי כי האי גוונא משולחת היא: עלתה לגג וכו'. ובגמ' שיילי' פשיטא ותרצינן לא צריכא דאפילו בכוכא דליידי כוך קטן שעושין הליידין למארב העופות דאע"ג דלאו ביישוב ולא בנין קבע הוא כי האי גוונא משולחת היא והרב ז"ל הביא הברייתא כצורתה ולא כתב מכל זה כלום: כי אל בית מלחמתי. איני רוצה להלחם עמך כי אם למקום אחר שאני רוצה להלחם בו: מתני' כמלא פי תנור. פת: לעזרה. צועקים לבני אדם שיבואו לעזור להם ולא לצעקת תפלה שאין אנו בטוחין כל כך שתועיל תפלתינו לצעוק עליהם בשבת ולא הודו לו חכמים בשבת אבל בחול הודו לו: גמ' שמא יצטרך לבריות. שלא יהא כח בו לטרוח ולהתפרנס מיגיעו: מתני' ועל כל צרה שלא תבוא לישנא מעליא: שלא ימוקו. בטוח היה בתפלתו שירדו גשמים הרבה: אבן נמחית אבן הטועים. כשם שא"א להאבן שתמחה כך א"א להתפלל על רוב הטובה: גמ' שנאמר הביאו את המעשר וגו' כיון שכך היא מדתו של הקב"ה שבשפע נעתר לעמו ישראל: עד שיבלו שפתותיהם מלומר די. משפיע להם: אין מתפללין עליה בגולה. שהוא מקום מצולה: בחריבה. קרקע שלא היתה עבודה מזמן מרובה כדי שירדו גשמים בה טפח בבינונית שהיתה מזמן קרוב עבודה ועכשיו אינה עבודה: סליק פירקא

א מיי׳ פרק י״ד וס״ו מהלכות תפלה סמג עשין כ טוש״ח סימן קכט :

גמ׳ ירושלמי קודם חצות לא ישלימו עד כזין נפרא הוא ולאחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה הדא אמרת דאסור להתענות בשבת ויו״ט [עד] לאחר חצות ופירוש כיון דאמרת ישלימו דכמי שהתענה כל היום דמי : מתני׳ אמר להם רבי טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו יו״ט ובאו בין הערבים ואמרו הלל הגדול . ודאמרי׳ לעיל בפ״ק [דף ו:] דמברכין על הגשמים ואילו פיו. הראב״ד ז״ל כתב דמשילא חתן לקראת כלה מברכין ואילו פינו ובין הערבים אומרים הלל הגדול או אפשר שכשיורדין גשמים בלא תענית מברכין ואילו פינו אבל כשיורדין ע״י תענית כיון שצריכין לומר הלל הגדול ולברך אחריו אין צריך ליחידים לברך ואילו פינו . החכם הכולל רבי דוד ברבי ראובן ז״ל :

רש״י

עלייהו ומחלות ואילך חל התענית כיון שלא סעדו בזמן סעודה: ועשו יו״ט. מרוב שמחה: הלל הגדול · הודו לה׳ כי טוב כל״ח מפני שנאמר בו נותן לחם לכל בשר כל״ח :

סליקו להו סדר תעניות האלו

בשלשה פרקים · אותם דמסיק בתר הכי בתעניות כו׳ : בנעילה · בברכות איכא פלוגתא איכא מ״ד נעילת שערי מקדש ואיכא מ״ד נעילת שערי שמים שנוטלים לעת ערב ונוהגים היו להתפלל תפלת נעילה בכל תעניתם כדרך יום הכפורי׳: מעמדות · שהיו ממונין מעמדות מישראל בירושלים ובכל עיר ועיר שהיו מתענים ומתפללין על הקרבן שיתקבל ברצון שנאמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם וגו׳ להקריב לי במועדו : גמ׳ כל יומא טעמא מאי · לא פרסי כהנים ידייהו במנחה דשכיחא שכרות . (א) ופעמים הסעודה נמשכת עד המנחה ושותי יין אסורין לישא כפיהם : נעילה דליתא כל יומא · דאין מתפללין

תורה אור

בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות אמר להם רבי טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול: גמ׳ ולימרו הלל הגדול מעיקרא אביי ורבא דאמרי תרוייהו אין אומרים הלל הגדול *אלא בנפש שבעה וכרם מליאה ואיזהו הלל הגדול רב יהודה אמר °מהודו עד °על נהרות בבל וקיימא לן כוותיה וחותמין מודים אנחנו לך ה׳ אלהינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ברחמיך וכו׳ כדכתבנוה בפירקא קמא דהא מסכתא :

דף ט. תהלים קלו

סליקו להו סדר תעניות האלו

°בשלשה *פרקים בשנה הכהנים נושאין את כפיהם ארבעה פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שערים בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים :

גמ׳ *תעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף חסורי מחסרא והכי קתני בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהם כל זמן שמתפללין ויש מהן ארבעה פעמים ביום שחרית ומוסף מנחה ונעילה ואלו הן שלשה פרקים בתעניות ובמעמדות וביוה״כ : תניא שחרית ומוסף מנחה ונעילה יש בהן נשיאות כפים דברי ר״מ ר׳ יהודה אומר שחרית ומוסף יש בהן נשיאות כפים מנחה ונעילה אין בהן נשיאות כפים רבי יוסי אומר נעילה יש בה נשיאות כפים מנחה אין בה נשיאות כפים . במאי קא מיפלגי ר״מ סבר כל יומא טעמא מאי משום שכרות והאידנא ליכא שכרות ור׳ יהודה סבר שחרית ומוסף דכל יומא לא שכיחא שכרות לא גזרינן מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות גזרינן ור׳ יוסי סבר מנחה דאיתא כל יומי גזרינן נעילה דליתא כל יומי לא גזרינן אמר רב נחמן הלכה כר׳ יוסי ואלא א האידנא מ״ט פרשי כהנים ידיהו במנחתא דתעניתא כיון דסמוך לשקיעת החמה קא פרשי כתפלת נעילה דמיא : דכ״ע מיהת שכור אסור בנשיאות כפים. מנה״מ אמר רבי שמעון בן פזי א״ר

דף כו:

נר מצוה

דף ט. סליקו להו סדר תעניות האלו

בשלשה פרקים בשנה הכהני׳ נושאים כפיהם . בגמ׳ מפרש לה:ובמעמדות. כשם שהכהנים והלוים נחלקים לכ״ד משמרות ובכל שבת ושבת משמר אחד של כהנים לעבודה והלוים לשיר כך חלקו כשרים שבישראל לכ״ד חלקים לפי שאמרו היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו לפיכך התקינו נביאים הראשונים שיבחרו כשרים שבישראל ויראי חטא ויהיו שלוחין של כל ישראל לעמוד על כל הקרבנות והם הנקראין אנשי מעמד וחלקו אותם לכ״ד מעמדות כמנין משמרות כהנים ולוים ובכל שבת מתקבלים אנשי מעמד שלהם של אותה שבת מי שהוא בירושלים או קרוב לה נכנסים למקדש והרחוקים שבאותו מעמד שלהם מתקבלים לבית הכנסת שבעירם ומה הם עושין אלו שבירושלים ואלו שבעריהם יושבין בתענית ד׳ ימים בשבת בשני ובשלישי וברביעי ובה׳ אבל בא׳ בשבת ובערב שבת לא היו מתענים כדפירש טעמא בגמ׳ וקורין במעשה בראשית ביום הראשון בראשית ויהי רקיע בשני יהי רקיע ויקוו בשלישי יקוו המים ויהי מאורות ברביעי יהי מאורות וישרצו המים בחמישי ישרצו המים ותוצא הארץ בששי תוצא הארץ ויכולו : גמ׳ כל זמן שמתפללין. דהיינו שחרית ומנחה ונעילה : ויש יום אחד בשלשה פרקים הללו שנושאין כפיהם ארבעה פעמים ביום . דהיינו יוה״כ דאית ביה מוסף ומדפרכי׳ בתעניות מי אית בהו מוסף משמע בהדיא שלא היתה תפלת כ״ד ברכות של תעניות כעין מוסף כמו שכתב הר״ז הלוי ז״ל אלא שליח צבור מוסיף אותן שש ברכות בכל התפלות כמו שכתבתי בפירקא קמא למעלה ומדמתמהינן אמוסף ולא מתמהי׳ אנעילה משמע דבתעניות אית בהו נעילה אבל הדבר ספק אם היא בכל התעניות אם לא משמע ודאי שכשם שהוא באחרונות כך הוא באמצעיות. ואפילו לדברי מי שסובר שאין מוסיפין שש ברכות באמצעיות וכמו שכתבתי למעלה (ב) כ״ל דתפלת נעילה מיהא מתפללין באמצעיות דהא שקלינן וטרינן בפ״ק בגמרא [דף יג:] אי מוסיפין שש ברכות באמצעיות ורב אשי ס״ל דמוסיפין ומוכח לה מדתנן מה אלו יתרות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות אבל בכל דבריהם זה וזה שוין דלדידיה לא שייר מידי (א) הלכך משמע ודאי שמתפללין נעילה באמצעיות *[כשם שמתפללים באחרונות דאי לאו הוי שיור ולמאי דדחינן נמי דשם ברכות לאו שיורא הוא דהא קתני להו באידך פירקא תפלת נעילה מיהא לא קתני באידך פירקא הלכך משמע ודאי שמתפללים נעילה באמצעיות] אבל בראשונות הדבר צריך תלמוד אי מתפללין בהן נעילה אי לא וכיון דדחינן לעיל בפ״ק הא דתניא אין בין ג׳ ראשונות לג׳ אמצעיות אלא שבאלו מותרין בעשיית מלאכה ואלו אסורין דבאיסורי מיירי בתפלה לא קא מיירי אפשר לומר דנהי דבאמצעיות איכא נעילה ליתא בראשונות וכי קתני אין בין באיסורי בלחוד קא מיירי וכך נ״ל מן התוספתא דקתני מה בין תענית יחיד לתענית צבור בתענית צבור (ג) כ״ד ברכות משא״כ בתענית יחיד (ד) אלמא כ״ד ברכות ותפלה ונעילה כי הדדי ניניהו וכיון דליכא כ״ד בראשונות נעילה נמי לית בהו אלא שאם נסמוך על ראיה זו נצטרך לומר דאיכא כ״ד באמצעיות כסדריה דרב אשי כיון דנעילה אית בהו כמו שכתבתי וכבר כתבתי בזה שתי דעות לעיל ויש שלמדו שמתפללין נעילה אף בראשונות מתעניות של מעמדות דאינו נראה שיהיו תעניות מעמדות חמורין יותר מג׳ ראשונות וכיון שמתפללין בהם נעילה יש לדון בהן לג׳ ראשונות אלא שהראב״ד ז״ל אומר שבתעניות של מעמדות היו יוצאין לרחובה של עיר ומתפללין שם תפלות ובקשות כמו שעושין בתענית צבור וסמך על זה במה שאמרו בפרק בני העיר (דף כו.) ברחובה של עיר שיש בה משום קדושה הואיל והעם מתפללין שם בתעניות ובמעמדות ולפי זה אפשר לומר שהיו נוהגין חומרי עכויין הנוהגין בתעניות אחרות אע״פ שלא היו מפסיקין בהן מבעוד יום שהרי תעניותיהן רצופין היו לפי זה אין ללמוד מתעניות של מעמדות לג׳ ראשונות אלא שאינו נראה שיהיו יוצאים במעמדות לרחוב דהא אמרי׳ בגמרא בפ״ק אנשי מעמד נכנסים לבהכ״נ אלמא לא היו יוצאין לרחוב אלא בתענית של צרות ומן הטעם שאמרו למעלה בגמרא לצעקו בלנעא ולא נעינו משא״כ בתעניות של מעמדות וכשהזכירו שם במגילה ובמעמדות אסגרת ליטן הוא זלאו דוקא ולפי זה כיון שבתעניות של מעמדות מתפללין נעילה יש ללמוד מהם לג׳ ראשונות ומעתה בכל תענית צבור ראוי להתפלל תפלת נעילה חוץ מד׳ צומות דבהדיא אמרינן בפרק מקום שנהגו (דף נד:) דט׳ באב אינו כתענית צבור לתפלת נעילה ואין נ״ל שאר צומות והטעם שלא תיקנו נעילה אלא בתעניות שהוקבעו לתפלה אבל לארבעה צומות לא הוקבעו אלא לאבל אבל עכשיו לא נהגו להתפלל נעילה בתעניות שגוזרין על הצרות ועל הגשמים נראה שהן סומכין על מה שכתבנו למעלה שאין מתפללין נעילה בג׳ ראשונות וזו של מעמדות יש לדחותה שהרי יש מי שאומר שאנשי מעמד אף באותן ב׳ ימים [ראשונים] שלא היו מתענין היו מתפללין תפלת נעילה ויש לזה הוכחה במשנתנו וכתבתי בחידושי : תניא שחרית ומוסף וכו׳ מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות. שכבר סעד וזימנין דמשכה סעודתיה ורוי ופריס ידיה בעת שייט עליו וכהן שתוי יין אסור לישא את כפיו כדמוכח לקמן : נעילה דליתא כל יומא. דאין מתפללין תפלת נעילה אלא בימי תעניות ומעמדות : אלא האידנא מ״ט פרסי כהני ידיהו במנחתא דתעניתא כיון דסמוך לתפלת נעילה קא פרסי כתפלת נעילה דמיא. דעת הראשונים ז״ל דהיינו בתענית שיש בו מנחה ולא נעילה כד׳ צומות דכיון דמגלי בהו סמוך לשקיעת החמה מה שאין כן בשאר ימות השנה שמתוך שהן רוצין לאכול לאחר מנחה מתפללין אותה מבעוד יום כתפלת נעילה דמיא ולא אתי לאחלופי במנחה של שאר ימות השנה שהיו מתפללין אותה מבעוד יום וזו עם חשיכה אבל התעניות שמתפללין בהם מנחה ונעילה יש להם להתפלל מנחה מבעוד יום מפני שצריכין להתפלל נעילה אחריה הלכך דמיא למנחה של שאר ימות השנה ואתיא לאיחלופי בה ומש״ה אין בה נשיאות כפים והרמב״ן ז״ל סובר שאפי׳ בתעניות שיש בהם מנחה ונעילה הכהנים נושאין כפיהם במנחה וזה תלוי בדקדוק סוגיית הגמ׳ . וי״מ דביום הכפורים אין הכהנים נושאין כפיהם במנחה לפי שכבר נהגו להתפלל אותה מבעוד יום הלכך לא פרסי אלא בנעילה ונמצא סמך לדבר ממה שאמרו בפרק אלו נאמרין (דף מ.) על הפסוקים שהיו אומרים בשעת נשיאות כפים שאלו שם במנחתא

ד״ה

שלטי הגבורים

א כתב סמ״ג ועוד נכתב בשם רש״י וכן ראיתי בשאילתות דרב אחאי והאידנא דמפשי ברחמים ביום הכפורים ממנחה עד נעילה כתפלת נעילה דמיא ופרשי ידיהו ועאו״ח סי׳ (קסט)[קכט] כ׳ בשם ס״ג ורב עמרם דנושאין כפיהם במנחה כי הכא ומיי׳ כתב במי שעלה לדוכן ביוה״כ במנחה כיון שהדבר ידוע שאין שם שכרות נושא את כפיו ואין מורידין אותו שמא יאמרו פסול הוא : לשון ריא״ז גזרו תפלת המנחה של תענית משום תפלת המנחה של שאר ימים שהוא עת שכרות ושכור אסור בנשיאות כפים . בזמן הזה שמתפללים בתעניות תפלת המנחה סמוך לשקיעת החמה הרי היא כתפלת נעילה והכהנים נושאין כפיהן ובכל התעניות של צבור מתפללין תפלת נעילה ואפי׳ בראשונות חוץ מט׳ באב כמבואר בקונטרס הראיות וקדהיא שיטת כל הפרשנים ותפלת נעילה סמוך לשקיעת החמה מתפללין אותה ופעמים שמאריכין בה עד שלילה שאם רצו להתפלל תפלת נעילה בלילה מתפללין כמבואר בקונטרס הראיות ותפלת נעילה פוטרת של ערבית וכבר נהגו להתפלל תפלת ערבית אחר תפלת נעילה וכבר ביארנו זה בהלכות יום הכפורים :

חידושי אנשי שם

מהר״ן שפירא (א) אע״ג דדחי שם בגמרא הא דרב אשי וקאמר הא דלא חשיב הפרש כ״ד ברכות משום דסמיך אמה דחשיב לה באידך פירקא מ״מ ש״מ דבנעילה שוין הן מדלא חשיב לה בתם הספרש שביניהם ולא מייתי ראיה מרב אשי אלא דלא תימא דתני ושייר ודו״ק :

שיטת ריב״ב

בתעניות . דרכם היה להתפלל תפלת נעילה בתעניות ובמעמדות . מעמדות קרי לכהנים לויים וישראל שהיו עומדים על הקרבן כשהיה קרב כדמפרש לקמן במתניתין: גמ׳ ויש מהם ארבעה פעמים ביום . כגון יום הכפורים דאיכא מוסף : והאידנא דליכא שכרות . שאף במעמדות היו מתענין כדאי׳ בגמ׳: מנחה דאיתה כל יומא ושכיחא בה שכרות גזרי׳ הכא אע״ג דליכא שכרו׳: נעילה דליתה כל יומא וכו׳ . במנחתא דתעניתא כיון דהלכתא כר׳ יוסי : ה״ג כיון דסמוך לשקיעת החמה קא מגלו לה . מפני כ״ד ברכו׳ שמתפללין בתענית כתפלת נעילה דמיא לה וליכא למיגזר במנחה כי האי גוונא משום מנחה דשאר יומי :

הגהות הב״ח

(א) נ״ל לפעמים : (ב) נ״ב בפרק בני העיר : (ג) נ״ב מתפללין : (ד) נ״ב התענית צבור כהנים נושאין כפיהם ד׳ פעמים ביום משא״כ בתענית יחיד אלמא כ״ד ברכות ותפלת נעילה כו׳ וכנ״ל.

במנחתא דתעניתא מאי אמור ובנעילה דיוה"כ מאי אמור אלמא אין בה נשיאות כפים וליכא למימר דבמנחה דיוה"כ היו אומרים כמנחתא דתעניתא כי היכי דבנעילה של תענית לא שאלו בה כלום מפני שסמכו בה על נעילת יוה"כ שהרי פסוקי דמנחה דתעניתא הייט מקוה ישראל ה' מושיעו בעת צרה ואין להם ענין כתענית דיוה"כ דאינו עת צרה אלא עת סליחה ומחילה אבל פסוקי נעילה ביוה"כ אמרו שהם הנה כי כן יבורך גבר יברכך ה' מציון וגו' ויש להם ענין גם בתפלה של תענית ולפיכך לא פירשו שם על נעילה (ב) שהוא בכלל תענית של יום הכפורים ועוד שהנעילה בתעניות היכה מצוה שהרי רובם אין בהם נעילה אבל הם היתא דפרסי כהנים ידיהו במנחה דיוה"כ כיון שהיה להם להזכיר יוה"כ בשל נעילה ולסמוך בו של תענית היה להן ג"כ להזכירו במנחה אלא ודאי משמע שאין הכהנים נושאין את כפיהם במנחה של יוה"כ וכן נהגו:

וזמן תפלת נעילה אפלוג בה בירו' אי נעילת שערי שמים והיינו עם חשכה אי נעילת שערי היכל והיינו עם שקיעת החמה כשחמה היא בראשי האילנות הגבוהים ומוכח התם שאין בין זה לזה אלא שיעור תפלה למי שמאריך בתפלתו וסוגיין דהכא מוכח כמ"ד נעילת שערי היכל דף כט. דאמרי' דכיון דמצלו לה סמוך לשקיעת החמה כתפלת נעילה דמיא:

למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר לומר לך מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין. אמרי' בגמ' דאסמכתא בעלמא הוא מדרבנן: **מתני'** משנכנס אב ממעטין בשמחה. בפ' החולץ (דף מג:) תניא קודם לזמן הזה כלומר מר"ח ועד התענית העם ממעטין בעסקיהם מלישא וליתן מלבנות וליטע ומארסין ואין כונסין ואין עושין סעודת אירוסין מ"ט משום דאירוסין בלא סעודה ליכא שמחה ונישואין בלא סעודה איכא שמחה: וגרסי' בירושלמי אמר ר' הושעיא אמר ריב"ל הדא דאיתמר בבנין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו. וגרסי' התם ובמואל אמר אפי' בט"ב יארס שלא יבא אחר ויקדמהו: **שבת** שחל ט"ב להיות בתוכה אסור לספר. כדינו לענין אבל אחד שער ראשו ואחד כל שער שבו וזקן כל שמעכב אבילה מותר: לכבס. מפרש בגמ': ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת. בה' לפני ט"ב כגון שחל ט"ב בו' בשבת דלדידהו דהוה מקדשי ע"פ ראיה מקלע אע"ג דהשתא לדידן לא מקלע ומיהו אם חל ט"ב בה' פשיטא דאסור דהא בגמ' אמרי' כשחל ט"ב להיות בע"ש שאם לא כבס בה' מותר לכבס בע"ש מן המנחה ולמעלה ואמרי' דלייט עלה אביי וכ"ש כשחל בה' שאסור לכבס: **ירושלמי** רבא בר כהן אמר קומי ר' יוסי ר' אחא בשם ר' אבהו ט"ב שחל להיות *) בע"ש ב' שבתות מותרין: **גמ'** ל"ש. (ג) במתני' שכל השבוע אסור לכבס: אלא לכבס וללבוש. קודם ט"ב: אבל לכבס ולהניח. לאחר ט"ב: מותר ורב ששת אמר אפי' לכבס ולהניח אסור. והלכתא כרב ששת ודוקא כבוס בגדים אבל רחיצת גופו מותר בין בחמין בין בצונן ואפילו כל גופו שלא אסרוה אלא [בט' באב בעצמו אלא] שהלגועין נוהגין איסור בעצמם שלא לרחוץ כל אותה שבת: **גרסי'** בגמ' [דף כט:] אסור לכבס לפני ט' באב אפי' להניח לאחר ט' באב וגיהוץ שלנו ככבוס שלהם וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ ומדאמרי' דגיהוץ שלנו ככבוס שלהם משמע דכבוס שלנו שרי דאי לאו (ד) לא הוה צריך למימר ככבוס שלהם אלא לימא דגיהוץ שלנו אסור מדקאמר ככבוס שלהם משמע דכבוס שלנו שרי והא דאמרינן כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ ודאי בישנים הם [דאי בחדשים אפי' כלי פשתן יש בהם משום גיהוץ כאבל אלא בישנים הוא] ומינה דכלי נמר אפילו בישנים אסור ואיכא מ"ד דהיינו טעמא דכלי פשתן אין בהן משום גיהוץ מפני שאינן מתלבנין כ"כ ולפיכך אין בהן לא משום גיהוץ של בבל ולא משום כבוס של ארץ ישראל וכן דעת הראב"ד והרמב"ן ז"ל ולפי זה מותר לתת כלי פשתן לכובס בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה לכבס ולהניח ומיהו לכבס וללבוש ודאי אסור כדאמרי' בסמוך אע"פ שאמרו דכלי פשתן אין בהן משום גיהוץ אסור ללבשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה אבל החכם הכולל ר' יהודה בר' ראובן כתב שהגיהוץ אין עיקרו על הלבון אלא על חומרתא שמעבירין עליו על המכבש שמכבשים אותו שם שע"י כן הוא מחזירן לחדושן שיש להן צורת כלים חדשים שהן אסורין בכל ענין בין בלבועים בין בלבנים וכן מוכיח בברייתא של מסכת שמחות שהגיהוץ אין עיקרו משום ליבון שבנינו שם ואלו הן כלים המגוהצין כלים היוצאין מתחת המכבש דברי רבי וחכ"א לבועים ולא לבנים רשב"א אומר לבנים ולא לבועים חדשים ולא שחקים נראה מזה שעיקר הגיהוץ מפני שהן כחדשים וכן ידוע מכלי נמר הדקין והגסים שהן חוזרין ע"י אומנות זו עד שאינו ניכר בהן אם חדשים או ישנים ולפיכך אמר בכלי פשתן שאין בהן משום גיהוץ שאין אומנות זו עושה בהן כלום שלעולם ניכרין בשחיקותם ואין מלאכת הגיהוץ מחזרת אותן לחידושן ולפיכך מותרין בבבל שאין הכבוס אוסר בהם משום כבוס אלא הגיהוץ שמחדש אותם אבל בא"י אע"פ שאין הגהוץ מחדש אותם הרי [הכיבוס] מלבן אותם ונאסרים מפני הליבון ולפ"ז כלי פשתן החדשים אסורים בכ"מ שבשעה שהן חדשים יש בהן משום גיהוץ כדאמרינן בפרק ערבי פסחים (דף קט.) במה משמחן בארץ ישראל בכלי פשתן המגוהצין ואסורין היינו שלא יקנה אותן לעצמו בשבת של ט' באב אפילו להניח לאחר ט' באב כדינן דלכבס ולהניח ולכבסן בארץ ישראל אסור מפני שהן מתלבנין אבל בבבל מותר מפני שאין מתלבנין שם יפה לפי שמימיהן עכורין שאינה ארץ הרים וגבעות כארץ ישראל: **הלכך** כבוס שבארצות הללו אפשר שהוא ככבוס א"י וכיון שלפי שטה זו יש בכלי פשתן משום כבוס בא"י אף אנו אוסרין לתת כלי פשתן לכובס בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה אפי' [לכבס] להניח וכן מטין דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות תעניות: **וכבוס** זה האסור בשבת של ט' באב לא לכבס עכשיו דוקא אלא אפי' במכובסין קודם לכן אסורין ללבישה ולא ללבישה בלבד אלא אפי' בין ללבוש בין להציע במטה אסור בין באיש בין באשה ואפי' במטפחות הידים והשולחן הכל אסור תדע דאמרינן בגמרא דבטלי קלרי דבי רב ומשמע דלגמרי בטלי: **תניא** ט"ב שחל להיות בשבת וכו' כסעודת

*) ג"י מהר"ם בשבת [וכ"ה הב"ח]

נר מצוה | תורה אור

א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא °למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר לומר לך מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין: **מתני'** *חמשה דברים א אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וה' בתשעה באב בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות ובוטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל. בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ ונחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר. משנכנס אב ממעטין ב בשמחה שבת שחל ט' באב להיות בתוכה אסורין לספר ולכבס ובחמישי דף כט. מותרין מפני כבוד השבת: **גמ'** *אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבים בשמחה אמר רב פפא הלכך האי בר ישראל דאית ליה דינא בהדי עובד כוכבים באב נישתמיט ליה דריע מזליה באדר ניזיל בהדיה דבריא מזליה: ב שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה וכו': אמר רב נחמן לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר ורב ששת אמר אפי' לכבס ולהניח אסור והלכתא כרב ששת: שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ ג אסור ללובשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה: תניא ד ט' באב שחל להיות בשבת וכן ערב ט' באב שחל להיות בשבת אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שלחנו ואפי' כסעודת שלמה בשעתו ואסור לספר ולכבס מר"ח ועד התענית דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר כל ה החדש כולו אסור רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה ו שבת בלבד אמר ר' יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו °והשבתי כל משושה דף ל. חגה חדשה ושבתה מאן דאמר מר"ח ועד התענית אסור *מחגה ומאן דאמר כל החדש כולו אסור מחדשה ומאן דאמר אין אסור אלא אותה שבת בלבד משבתה אמר רבא הלכה כר' מאיר °) ואמר רבא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ותרוייהו לקולא וצריכא דאי אשמועינן הלכה כר' מאיר לחודיה הוה אמינא אפי' מראש חדש אסור לספר ולכבס קמ"ל הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ואי אשמועינן הלכה כרשב"ג לחודיה הוה אמינא אפילו לאחר התענית נמי אסור לספר ולכבס קמ"ל הלכה כרבי מאיר הלכך הלכה כתרוייהו לקולא

°) [דף קעט ע"א]

רש"י

מתפללין תפלת נעילה אלא בתענית: פרשת כהן מברך. פרשת יברכך: **מתני'** שבת שחל ט' באב בתוכה כו'. כלומר שבוע שחל ט' באב בתוכה: ובחמישי מותרין. אם חל תשעה באב בע"ש מותרין לכבס בחמישי דכשחל ט' באב בד' בשבת לא אילטריך למיתני פשיטא דמותרין אלא אפילו לפניו קאמר: **גמ'** משנכנס אדר. ימי נסים היו לישראל פורים ופסח: ניזיל בהדיה. בערכאות שלהם: לא שנו. (א) במתני' שכל השבוע אסור לספר ולכבס אלא כדי ללבוש מיד: אבל לכבס ולהניח. ללבוש לאחר ט' באב מותר: גיהוץ. ליסדי"ר: וכן ערב ט' באב שחל להיות בשבת. אינו מפסיק סעודתו ואינו ממעט תבשילין אלא אוכל כל צרכו ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו בשעה שהיה מלך דכתיב ביה ששים כור סולת וגו' שלמה המלך מלך והדיוט הוה לכך קאמר בשעתו שהיה מלך: מחגה. כלומר מחגה יליף טעמא דהיינו ר"ח שנקרא חג שנאמר קרא עלי מועד: הלכתא כרבי מאיר. דאמר לפניו אסור לפני התענית לאחר התענית מותר אפי' באותה שבת: הלכה כרשב"ג. דאמר אין אסור אלא אותה שבת בלבד ולא מר"ח: ותרוייהו לקולא. כדמפרש ואזיל דהלכה כרבי מאיר דלפני התענית אסור לאחר התענית מותר ואפילו לפני התענית אינו

שלטי הגבורים

א וכאידנא רצו ונהגו להתענות לפיכך אסור לפרוץ גדר וכ"ש בדורות הללו שבעונותינו יש גזירה ואין שלום הלכך הכל חייבין להתענות מדברי קבלה מתקנת נביאים ומיהו כולם מותרין ברחיצה וסיכה בנעילת הסנדל ותשמיש המטה וא"צ להפסיק בהן מבעו"י חוץ מתשעה באב ואם חלו בשבת נדחים עד אחר השבת:

לשון ריא"ז

משחרב בהמ"ק בזמן שיש גזרה לישראל חייבין להתענות בכולן אין גזרה ואין שלום רצו מתענין לא רצו אין מתענין חוץ מתשעה באב שחייבין להתענות בו אע"פ שאין גזרה כמ"ש בפ' קמא דע"ז וכבר נהגו ישראל להתענות בכולן ואסור לאדם לפרוש מדרכי צבור:

ב קודם לזמן הזה פי' מר"ח עד תענית העם ממעטין בעיסקא מלישא וליתן מלבנות ולנטוע ומארסין ואין כונסין ואין עושין סעודת אירוסין דאירוסין בלא סעודה ליכא שמחה אבל נשואין אף בלא סעודה איכא שמחה הר"ן התיר לארס אפילו ביום תשעה באב שלא יקדימנו אחר. וכיון דגמרא דידן אוסר בנין סתם כל בנין קאמר כדרך שאסרו כל משא ומתן כמו שאבל אסור בכל כדי שיהו נראים כמתאבלים על ירושלים:

לשון ריא"ז

משנכנס אב ממעטין בשמחה וממעטין העם בעסקיהם מלישא וליתן ולבנות ולנטוע נטיעה של שמחה ובנין של שמחה כמו שבארנו בתעניות ומארסין ואין כונסין ואין עושין סעודת אירוסין וזה מבואר בפרק החולץ ר' יוסי אומר כל הנכנס יתארסו:

ג כתב אבי"ס נהגו אבותינו. איסור אף בכיבוס שלנו כתב רבי' בב"ע דה"ה נמי כלים חדשים אסור לתקן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה דגרסי' בירושלמי פרק מקום שנהגו הני נשי דנהיגי דלא למעבד עמרא מגו דעייל אב מנהגא ופירש ר"ן מלבון או בשתי או בערב וכיון שהשתי אסור כ"ש תקון בגדי' חדשי' וראוי להחמיר בזה מר"ח דהיינו נמי בכלל מיעוט שמחה ואית נוסחא דגרסי דלא למיכל בשרא ולמשתי חמרא ומזה נהגו ביש מקומות שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בשבת זו ויש מוסיפין מר"ח עד אחר התענית:

לשון ריא"ז

יש מקומות שנהגו שלא לאכול בשר מר"ח אב עד התענית ויש מקומות שנהגו שלא לאכול בשר מי"ז בתמוז כמו שאנו נוהגין שלא לאכול בשר ושלא לספר מי"ז בתמוז ואין לשנות המנהג:

ד כתב רב שר שלום ט' באב שחל ביום ראשון או בשבת ונדחה ליום א' ב"ד למיכל בשר ולמשתי יין אבל אנו אין אנו רגילין כך אפי' בשבת אין אנו אוכלין בשר ושותין יין בסעודה המפסקת משום חורבן הבית וכ"כ אבי"ס יש נוהגין שאין אוכלין בשר ואין שותין יין בסעודה המפסקת שאין הוגה להעלות על שלחנו כסעודת שלמה אך ראוי לעשות כן וסעודה ג' יכול לקיים קודם סעודה המפסקת וכ"ל דכיון שנמנע מלאכול בשר ולשתות יין משום אבל אסור הוא לעשות בשבת והרא"ש ז"ל היה נוהג לאכול בשר ולשתות יין

ות יין: לשון ריא"ז וכן נראה בעיני שאנו נוהגין שאין לקיים שאין המנהג אמור מן האיסור וככל נדחה בעבור כבוד השבת שאין אדם רשאי למעט בכבוד שבת כמבואר בקונטרס הראיות:
כי מאיר ודלא כרשב"ג דאסר כל השבת והלכה כרשב"ג דאסר מר"ח והילך ואם חל תשעה באב יום א' או בשבת ונדחה עד אחר השבת מותר בב' שבתות
הם התענית עד יום ראשון א"כ שבת ראשונה אינה שבת שחל ט' באב להיות בתוכה וכו' נמי הוא אחר התענית הלכך מותר בשניהם וכ"מ כתב שנהגו כשחל להיות בשבת לאסור כל שבוע שלפניו

הגהות הב"ח

שיטת ריב"ב

כסעודת שלמה בשעתו . ואינו מונע מעצמו כלום . פירוש שאינו מונע מעצמו רחיצה וסיכה ותשמיש המטה ולא אמרו דברים שבצנעא נוהג:

מתני' ערב ט' באב לא יאכל אדם שני תבשילין . דעת הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם שכל מה שמתבשל בקדרה אחת אע"ג שלענין עירוב נדונין כשני תבשילין כאן אינו אלא כתבשיל א' לפי שאינו דרך חשיבות אלא כשמתבשל בפני עצמו ויש מתירין לפי שטה זו לאכול מיני פירות מבושלין כל שהן נאכלין כמות שהן חיין ושמן הראשון עליהן אע"פ שאמרו בירושלמי שכל שהוא נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי עכו"ם וסומכין בו משום עירובי תבשילין שכבר אמרנו שאין למדין בזה מדין עירובי תבשילין· אלא שהרמב"ן ז"ל לא כתב היתר בפירו' אלא בחיין ויש מן הגאונים הראשונים שלמדין בו דין שני תבשילין הללו מדינם לענין עירובי תבשילין : רשב"ג אומר ישנה · בגמ' מפרש כילד משנה: ר' יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים . פסקינן בגמרא דלא הודו לו כלל אפי' יכול ומהא שמעינן דלא מיחייב בכפיית המטה ואע"ג דנוהגת באבל וא"ת והתניא [דף ל.] כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט"ב וכדאיתא לקמן יש לומר דההיא לענין מצות ל"ת הנוהגות [באבל] אבל מצות עשה שבאבל כגון כפיית המטה אינה נוהגת בט"ב והוא הדין לעטיפת הראש וכל שכן שאינו חייב בקריעה דהא ליתא במצות הנוהגות באבל כדאיתא התם [מו"ק כו:] דאבלות לחוד וקריעה לחוד ומסתברא דחייב במצות תפילין ואע"ג דהיא מצוה הנוהגת באבל כיון דלא מתסר להו אלא יום ראשון דלא חמיר ט"ב טפי [משאר יומי] דאבל ובריית' מצות הנוהגות באבל קתני תדע דהא מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו דאבל נמי במקום שאין לו מה יאכל עושה לאחר שלשה בצנעא בתוך ביתו וכן בשאלת שלום משיב שכן אבל לאחר שלשה משיב לכל אדם : **גמ'** לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה. כתב הרמב"ן ז"ל מסתברא דסעודה המפסיק בה כל שאינו עתיד לסעוד סעודה אחרת של קביעות אע"פ שדעתו לאכול עראי לא כאלו שבטנן בטן רשעים אוכלין בשר ומשתכרין ביין ואח"כ אוכלין עראי כדי להפסיק באכילה שאין בה בשר ויין וכן נראה מברייתא דאיתמרא עליה דהאי לשנא דקתני אם עתיד לסעוד סעודה אחרת דוקא : **גרסי'** בגמ' ת"ר כל שהוא משום ט"ב אסור לאכול בשר ולשתות יין ואסור לרחוץ שאינו משום ט"ב מותר לאכול בשר ולשתות יין ואסור לרחוץ ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כ"ז שמותר לאכול בשר ולשתות יין וכך נראה מלשון התוספתא מותר לרחוץ פירש הרמב"ן ז"ל כל שהוא משום ט"ב דהיינו סעודה המפסיק בה אסור לאכול בשר ולשתות יין שנו בה כל שהוא מחמת סעודת ט"ב ומשום הכי אסור לרחוץ שכיון שהתחיל לנהוג אבלות מחמת ט"ב בסעודתו כך יש לו לנהוג אבלות שלא ירחץ ובלא יסוך שאינו בדין שינהג אבל בסעודתו ומלד אחר ינהוג עדונין בעצמו ומיהו אינו אסור אלא ברחילה וסיכה שכך שנו בתוספתא כל שהוא מסעודת ט"ב אסור לאכול בשר ולשתות יין ואסור לאכול שני תבשילין ואסור לרחוץ ולסוך והיינו טעמא דאע"ג דלא עייל אכתי ט"ב רחילה וסיכה הנאות דלאחר שעה ניכרו ונראה כרוחץ בט"ב ומשום הכי אסור הא בנעילת הסנדל ובשאר דיני אבלות אינו אסור אלא משתחשך ור' ישמעאל פליג ואמר שאין התחלת ט"ב עליו כל שעה שהוא מותר לאכול : **ולענין** הלכה קי"ל כת"ק דרבי ישמעאל ברבי יוסי יחידאה הוא אלא שהרב אלפסי ז"ל לא כתב ברייתא זו בהלכות נראה שהוא פוסק כר' ישמעאל בר' יוסי מסתמא דמתני' דלא קתני באיסורא דערב ט"ב אלא לאכול בשר ולשתות יין ושני תבשילין ולא נהירא דמשום שתיקותא דמתני' לא פסקי' בשום דוכתא דמאי דלא פירשו במתני' פירשו בברייתא הלכך מכי מתחיל בסעודה המפסיק בה מו' שעות ולמעלה אסור לרחוץ פניו ידיו ורגליו ואסור לסוך כט"ב עצמו :

וגרסי' בפרק יוה"כ (דף עח.) זעירא בר חמא אושפיזכניה דר' יהושע ב"ל ודרב אמי ודרב אסי ודכולהו רבנן דקסרי הוו אמרי ליה לרב יוסף בריה דר' יהושע בן לוי בר אורין את ואימא לך מילתא מעלייתא דהוה עביד אבוך ערב ט"ב מביאין לו מטפחת ושורה במים ומקנח בה פניו וידיו ולמחר מעבירה על גבי עיניו ואינו חושש פי' מביאין וכו' ובלילה מקנח בה ידיו להצטנן ולמחר מעבירה על גבי עיניו להעביר לפלוף שבעין וחבלי שינה מהם ורוחץ ידיו כדרכו לתפלה דהוה לי' כחייבי טבילות שטובלין כדרכן בין בט"ב בין ביוה"כ דכל רחילת מצוה מותרות ונטילת ידים לתפלה מצוה היא דלהקביל פני רבו עובר במים וכל שכן להקביל פני שכינה אבל שלא בשעת תפלה אם היו מטונפות מדרך קנוה רוחץ כדרכו ואם לאו אינו רוחץ אלא לתפלה וגרסי' בירושלמי בט"ב מרחיץ את ידיו ומעבירן על פניו ואם היה לפלוף על גבי עיניו ודרכו לרחצן במים רוחץ ומעבירו כדרכו ואינו חושש דהוה ליה כמלוכלך בטיט ובצואה דרוחץ כדרכו ואינו חושש כ"כ ה"ר יצחק אבן גאות ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב ביום הכפורים ובט"ב שאין שם רחילה אינו מברך על נטילת ידים אלא המעביר חבלי שינה ואין זה נכון וכן נהגו קצת העם שלא לקרות פרשת קרבנות ומשנת איזהו מקומן ומדרש ר' ישמעאל בט"ב בבית הכנסת לפי שאסור לקרות בתורה ואין לנו איסור בסדר היום שהרי ק"ש קורא ומברך לפניה ולאחריה וכן קורין בתורה ומפטירין בנביא בענייני של יום ופרשת התמיד ואיזהו מקומן כנגד תמידים תקנום ואומר כדרכו ואינו חושש עד כאן לשון (א) הרמב"ם ז"ל : **תנו** רבנן כל המצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב . פירשתיה למעלה : גרסי' בפרק מקום שנהגו (דף נד:) אמר שמואל אין תענית צבור בבבל אלא ט"ב בלבד. פירשתי' למעלה : עוברות ומיניקות מתענות ומשלימות בט"ב כדרך שמתענות ומשלימות ביוה"כ ובין השמשות שלו אסור. מיהו [היה] כל ל' יום וכן חולה שאין בו סכנה אין צריכין אומד אלא מאכילין

נר מצוה | תורה אור

לקולא : **מתני'** א ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני א תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין רשב"ג אומר ישנה ר' יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים : **גמ'** (א) אמר רב יהודה אמר שמואל לא הודו לו חכמים עשאוהו כמי שמתו מוטל לפניו דאינו נוהג אבלות ואינו חייב בכפיית המטה. א"ר יהודה אמר רב ל"ש אלא משש שעות ב ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר. אמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה אבל בסעודה שאין מפסיק בה מותר ותרווייהו לקולא וצריכא דאי אשמעינן בסעודה המפסיק בה לחודה הוה אמינא אפי' משש שעות ולמטה קמ"ל משש שעות ולמעלה ואי אשמעינן משש שעות ולמעלה לחודה הוה אמינא אפילו בסעודה שאין מפסיק בה קמ"ל בסעודה המפסיק בה תניא כלישנא קמא ותניא כלישנא בתרא תניא כלישנא בתרא הסועד ערב ת"ב אם עתיד לסעוד סעודה אחרת מותר לסעוד בשר ולשתות יין ואם לאו אסור תניא כלישנא קמא ערב ת"ב לא יאכל אדם שני תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה א"ר יהודה כיצד משנה היה רגיל לאכול שני מיני תבשילין אוכל מין אחד היה רגיל לסעוד בי' בני אדם סועד בחמשה היה רגיל לשתות בי' כוסות שותה בחמשה בד"א מו' שעות ולמעלה אבל מו' שעות ולמטה מותר : ת"ר כל מצות ג הנוהגות באבל נוהגות בט"ב · אסור ברחיצה ג ובסיכה ובנעילת ד הסנדל ובתשמיש המטה ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובתלמוד ובהלכות ובהגדות אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה במקום שאינו רגיל לשנות וקורא בקינות ובאיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן (אינן) בטלין בו ד"ר מאיר ר' יהודה אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות אבל קורא הוא °) בקינות ובאיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן בטלין בו משו' שנא' °פקודי ה' ישרים משמחי לב והלכתא כר' יהודה : ירושלמי ר' אחא אומר ה יחיד בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע ומאי ניהו *) נחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך וכו' והיכן אומרו אמר ר' ירמיה כל דבר שהוא להבא אומרו ה בעבודה וכל שהוא לשעבר אומרו בהודאה כדתנן ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבא ונהגי עלמא למימרה בבונה ירושלים וסמכי אהאי דאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר : גרסינן בפרק מקום שנהגו* אמר שמואל ו אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד דרש רבא עוברות ומיניקות מתענות ומשלימות בו כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכפורים ובין השמשות ו שלו אסור אמר ר' אלעזר אסור לו לאדם

*) ברא"ש הגי' נחם ה' אלהינו אבלי ציון וכו' כמנהגינו

°) [דף קעט ע"ב]

רש"י

אסור אלא אותה שבת ולא מר"ח כרשב"ג ולא כרבי מאיר : **מתני'** שני תבשילין · כגון בשר ודגים או בילה : ישנה · מפרש בגמ' : בכפיית המטה · שכופה המטה על פניה ולא ישכב עליה : **גמ'** אבל משש שעות ולמטה · כלפי שחרית : המפסיק בה · שאינו אוכל עוד היום מן אותה סעודה ואילך : ואסור לקרות בתורה · דכתיב משמחי לב : שאינו רגיל לקרות · דכיון דלא ידע אית ליה צערא : כל דבר שהוא להבא · שמתפלל על העתיד להיות : לשעבר · שמתפלל על שעבר כגון נחם על החורבן ועל הנסים : בעבודה · רצה : בהודאה · במודים : מעין כל ברכה · כגון נחם בברכת בונה ירושלים : אין תענית צבור בבבל · ליאסר ברחילה וסיכה ונעילת סנדל ומלאכה ולהפסיק מבעו"י של ערב התענית : ובין השמשות

עין משפט

א מיי' פ"ה מה' תענית סמג עשין ג טוש"ע א"ח סי' תקנב :

ב מיי' פ"ג מה' תענית סמג עשין ג טור א"ח סי' תקנב תקנג :

ג מיי' פ"ה מה' תפלה טוש"ע א"ח סי' תקנז :

ד מיי' פרק ג מהל' תענית סמג עשין ג טור או"ח סי' תקנד תקסח :

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) דברים הללו אינם בגמרא ולא בשום פוסק וטעות מבואר הוא וצ"ל שמן אמר שמואל עד כפיית המטה הוא הגה"ה ואותו המגי"ה היה שמו שמואל וכן מצינו איזה פעמים הגה"ה בשם באלפס בשמואלה מגי"ה ומ"מ [illegible] להגי"ה הכי אמר שמואל לא הודו לו חכמים אע"ג דעשאוהו כמי שמתו מוטל לפניו ונוהג אבלות ואינו חייב בכפיית המטה וכמו שמבואר בר"ן. וזהו דאמר עשאוהו כמי שמתו מוטל לפניו היינו כדברי ר' יהודה בר אילעי וכמו שכתב הרי"ף עמוד ב והאי הגה"ה קאי אמתני' דאמר לא הודו לו חכמים ואח"כ צריך להיות אמר רב יהודה אמר רב לא שנו כו' ודו"ק :

הגהות הב"ח

(א) נ"ל הרמב"ן

שלטי הגבורים

ונכנס וכתב בסמ"ק פי' לפירושו כל השבוע לבד מיום ה' ומיום ו' . וכתב אבי"ה נהגו אבותינו שלא לרחוץ מר"ח ויש עלינו לקיים משום ואל הטוש תורת אמך ויש פרושים שמתענין מי"ז בתמוז ואילך ויש מתענין מבשר ויין ומנהג אשכנז סיתידים נמנעין מבשר ויין מי"ז בתמוז ואילך ומר"ח ואילך נמנעים כולם מבשר ויין זולת השבת שאוכלים ושותים כדרך כל השנה כולה וכ"כ מיימון יש מקומו' שנוהגי' שלא לאכול בשר מר"ח ועד התענית ונהגו הכל שלא ליכנס בבית המרחץ בשבת זו ואסור לבטל מנהג אבותינו : א וב' תבשילין כתב רבינו האי גאון כגון אורז ועדשים שהן ב' מינין והרי"ן ג"אה כתב כל שני תבשילין הוא דרך כבוד ואסרום חכמים אפילו מין אחד של קטנית ומין אחד של ירק ואצ"ל ב' מינין וכן כתב הרמב"ן ונוהגין בצרפת ליתן כמה מינין בקדרה אחת דכיון שמתבשל יחד נקרא הכל תבשיל אחד ובאשכנז מחמירין ונראה דאפי' לדברי המחמיר דבר שדרכו בכך כל השנה כגון אפונים שנותנים בהן בצלים ובילים שרי כתב הרא"ש י"א דוקא ב' תבשילין מדבר שאינו נאכל כמות שהוא חי אבל דבר שנאכל כמות שהוא חי כגון חלב וגבינה ודג מליח ובשר יבש לא מיקרו תבשיל והראב"ד כתב דאפילו תבשיל של גבינה נקרא תבשיל והכי מסתבר ובירקות ופירות מותר ללפת בהן את הפת כשהן חיין אפילו כמה מינין ויש מקומות שנוהגין להפסיק בעדשים שהוא סימן לאבל ואי שרי לן לזמן בשלשה בסעודה המפסיק בה תלוי בפלוגתא דרבוותא ועיין בטור סימן תקנ"ב והכל כפי המנהג:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שלא נאסרו אלא ב' מיני תבשילין אבל בישל ב' מינין ביחד כגון בילים ודגים בתבשיל אחד מותר וכל דבר שמלפת בו את הפת נראה בעיני שהוא נקרא תבשיל :

ב כתב הרמב"ן משהתחיל לאכול סעודה המפסקת מו' שעות ולמעלה אסור לרחוץ ולסוך כמו בתשעה באב עצמו וטעמא משום כיון שהתחיל באבלות אסור לרחוץ אף על גב דאכתי לא עייל ט' באב דהנאה דסיכה ורחילה הנאה שלאחר שעה היא ונראה כרוחץ לצורך ט' באב אבל נעילת הסנדל ושאר אבילות אין נוהגין עד שתחשך וכ' הרא"ש ז"ל ודבר תימה הוא שיהא מותר לאכול ויהא אסור לרחוץ ולסוך:

ג כתב מיי' דט' באב אין בו רחילה ואינו מברך על"י ולא המעביר והטור כתב דטבילה של מצוה מותרת ומותר לרחוץ ידיו לתפלה דהוי כטבילה של מצוה דכל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בתשעה באב בין ביוה"כ וכן שאר היום אחר שעושה צרכיו וצריך לברך אשר יצר ויכול ליטול ידיו ומיהו צריך ליזהר שלא ליטול כל ידיו אלא לפי הצורך להעביר הלכלוך ואפי' שלא לצורך ברכה ותפלה אם היו ידיו מלוכלכות בטיט וצואה ורוחץ ואינו מכוין לתענוג מותר שלא אסרו אלא רחילה וסיכה של תענוג כדאיתא בגמרא מי שיש לו חטטים בראשו סך כדרכו ולא נו חושש ירושל' בכדרכו ואינו חושש וכ"כ הרי"ן ג"אה :

ט' באב רוחץ ידיו ומעבירם על גבי עיניו פירוש לאחר שנגבם ועדיין לחות קצת ואם היה לפלוף ע"ג עיניו ודרכו לרוחצן במים רוחץ ומעבירו ואינו חושש דהוה כמלוכלך בטיט וצואה שרוחץ כדרכו ואינו חושש וכ"כ הרי"ן ג"אה :

ד כתב אבי העזרי נראה דבזמן הזה שאנו בין העכו"ם שאין צריך לחלוץ אלא כשנכנס ברחוב היהודים או בבית ישראל ואם חל ט' באב בשבת מותר בכולן והר"ר יצחק מווינא כתב אע"פ שאנו דוחין אותו עד למחר אסור בתשמיש המטה מדי דהוה אקובר מתו ברגל שנדחה אבלות עד אחר הרגל אפ"ה דבר שבצנעא נוהגין ה"נ שבת זו גבי ט' באב הויא כמו רגל ואסור בתשמיש המטה והר"ש מרוטנבורג"ק חלק עליו וסוף דבריו ומיהו נכון להחמיר כדברי מורי שאפילו הוא מיקל ואני מחמיר היה לי לעשות כדבריו וכ"ש עתה שהוא מחמיר ואני מיקל והרא"ש כתב ומיהו לשון התוספתא דקתני ומעלה על שלחנו ואינו מונע עצמו מכלום משמע שאינו מונע עצמו משום דבר אפי' מדברים שבצנעא וכן עמא דבר וכן כתב הרמב"ן . אין שאלת שלום לחברים בט' באב והדיוטות שאינן יודעין ונותנין שלום משיבין אותן בשפה רפה : ה וכתב הרא"ש ז"ל כל ימי תמהתי למה אין אומרים אותו אלא בתפלת המנחה כיון דקאמרי' יחיד בט' באב צריך להזכיר מעין המאורע מסתמא בכל תפלותיו קאמר כמו ערבית ושחרית ומנחה ובשומע תפלה מדכירים דהעניתא כשאר תענית צבור ואיכא דוכתי דנהיגי למימר ערבית ושחרית רחם ובמנחה נחם והא מנהג תליא במנהגא אע"ג דליכא שוויא בין נחם לרחם דתנן כל יומא דט' באב מצלינן על נחמה ובעינן רחמים על הא מילתא : ו כתב הרי"ף כשחל ט"ב להיות בשבת ונדחה לאחד בשבת או כשחל בא' בשבת צריך להפסיק מבעו"י מלאכול כמו בחול עצמו כדאמרי' בפ' בכל מערבין לן. אם אמרת נלא בשבת כשהוא מעונה שבוה מעונה שכן אוכל ושותה כל היום וכו' : לשון ריא"ז ובין השמשות שלו אסור בין בכניסתו בין ביציאתו ואפילו אם היה ערב ת"ב

אותו דבמקום חולי לא גזרו רבנן: בשר מליח עד כמה ימים. נתשב שאינו מליח להיו' אסור בעט"ב כ"ז שהוא נמלח יותר מב' ימים ולילה אחד נקרא מליח אבל פחות מב' ימים ולילה אחד כזמןאכילת שלמים בשר מיקרי ולא מליח ויותר מכן אין בו משום שמחה ותענוג אבל יין כל זמן שהוא תוסס מותר: **ולענין** הבדלה כשחל ט"ב להיות במוצאי שבת כבר כתבתי בפרק ערבי פסחים דכיון דקי"ל דבשלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל היום כולו ותו לא כשחל תשעה באב במוצ"ש אין מבדילין כלל אבל בה"ג ז"ל כתב שאע"פ שהבדלה אין לה תשלומין אלא כל היום כיון דאי אפשר להבדיל במוצ"ש מבדיל במוצאי ט"ב והקשו עליו דכיון דנקטינן דאינו מבדיל אלא כל היום נמצא דאין להבדלה תשלומין דכיון דהיום הולך אחר הלילה כולי יומא מוצאי שבת הוא ואפשר לי לומר לדעתו ז"ל שלפי שעשאוהו כפושע וכמזיד כיון שלא הבדיל כל היום לא נתנו לו תשלומין עוד כדאמרי' בפ' תפלת השחר (דף כו.) דאע"ג דמי ששכח מלהתפלל מנחה מתפלל ערבית שתים אפילו הכי אם הזיד ולא התפלל אין לו תשלומין וכאן אפי' שכח כפושע וכמזיד הוא כיון שעבר יום אחד ולא נזכר אבל הכא דלא אפשר סמכינן אליבא דאמימר דאמר התם מבדיל והולך כל השבת כולה מיהו כתב הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם דאפי' מ"ד מבדיל והולך כל השבת כולה הבדלת מוצ"ש מט"ב איכא נריכה תשלומין שלא נתחייב אותו מוצ"ש בהבדלה כוס דהא אמרי' בפ' אין עומדין (דף לג.) בתחלה קבעוה בתפלה העשירו קבעוה על הכוס העניו קבעוה בתפלה והם אמרו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וכיון שקביעותה על הכוס מטולטלת היא בין עניות לעשירות ואין לך עניות גדול מזה של ט"ב שכל ישראל מרודים הם הלכך לא מיחייבא בתשלומין · **גרסי'** בפרק חזקת הבתים (דף ס:) תנו רבנן וכו' אלא סד אדם ביתו בסיד ומשייר בה דבר מועט. משמע שאם עירב בו חול או תבן [אינו] צריך לשייר ותניא נמי התם אין מסיידין ואין מכיירין ואין מפחימין בזמן הזה לקח חצר מסויידת ומכויירת ומפוחמת הרי זה בחזקתה נפלה אינו חוזר ובונה אותה: עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר בה דבר מועט. כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות תעניות שמניח מקום פנוי בלא קערה מן קערות הראויות להיות שם: בת צידעא. פי' הרב בעל העיטור ז"ל דבת צידעא היינו כשהאשה קולעת שערה כולה ומשיירת ממנה דבר מועט בין אזנה לפדחתה כנגד צדעתה ומביאה סיד טרוף שהוא חבוט וטחה אותו שער ואינה קולע' אותו אלא מטילה אותו כנגד פניה כך עושות בנות עניים אבל בנות עשירים שורקתו בבשמים ובשמן טוב כדי שיתחברו השערות זו בזו: תנן התם מקום שנהגו לעשות בט"ב. בפרק מקום שנהגו (דף נד:): כל האוכל בשר ושותה יין בט"ב יש שגורסין בסעודה המפסיק בה: עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמותם. להכי נקט עצמות משום דאמרי' בפ' המפלת (דף כה:) השותה יין חי עצמותיו שרופין מזוג עצמותיו סכויין כראוי עצמותיו משוחין: **מתני'** לא היו להם ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב ויוה"כ.

נר מצוה · תורה אור

לאדם שיושיט אצבעו במים בתשעה באב כדרך שאסור ביום הכפורים: ולא יאכל בשר ולא ישתה יין: תניא אבל אוכל הוא בשר מליח ושותה יין מגתו בשר מליח עד כמה אמר רב חיננא בר כהנא אמר שמואל כ"ז שהוא [א] כשלמים יין מגתו עד כמה כל זמן שהוא תוסס דתניא יין תוסס אין בו משום גלוי וכמה תסיסתו ג' ימים אמר רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של ר' יהודה בר' אלעאי ערב ט' באב מביאין לו פת חריבה במלח ושורה אותה במים ויושב בין תנור וכירים ואוכלה ושותה אחריה קיתון של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו: גרסי' בסוף חזקת הבתים* תנו רבנן כשחרב הבית באחרונה נהגו פרושים שבישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין נטפל להן ר' יהושע בן חנניה אמר להן בני מנין לכם אמרו לו נאכל בשר שהיו מקריבין ממנו ע"ג המזבח ועכשיו בטל נשתה יין שהיו מנסכין ממנו על גבי המזבח ועכשיו בטל אמר להם א"כ לחם לא נאכל שכבר בטלו מנחות אמרו לו אפשר בפירות אמר להם פירות לא נאכל שכבר בטלו הבכורים. אמרו לו אפשר בפירות אחרות אמר להם מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים מיד שתקו אמר להם בני בואו ואומר לכם שלא להתאבל כל עיקר א"א שכבר נגזרה גזירה להתאבל יותר מדאי א"א שאין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה אלא כך אמרו חכמים סד [ב] אדם את ביתו בסיד ומשייר בה דבר מועט וכמה אמר רב יוסף אמה על אמה אמר רב חסדא וכנגד הפתח. עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר בה דבר מועט מאי היא אמר רב פפא כסא דהרסנא. עושה אשה תכשיטיה ומשיירת בה דבר מועט מאי היא אמר רב בת צידעא (א) °אם אשכחך ירושלם וגו' תדבק לשוני לחכי וגו' מאי על ראש שמחתי א"ר יצחק זה אפר מקלה שבראשי חתנים א"ל רב פפא לאביי היכא מנח ליה א"ל במקום תפילין דכתיב °לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר תנן התם* [ג] מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ובכל מקום תלמידי חכמים בטלין רשב"ג אומר לעולם יעשו כל אדם עצמן כתלמידי חכמים תניא רשב"ג אומר יעשו כל אדם עצמן כתלמידי חכמים כדי (א) שיתענו ר"ג אומר כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם ר"ע אומר כל האוכל ושותה בתשעה באב כאילו אוכל ושותה ביום הכפורים וחכ"א כל האוכל ושותה בט"ב אינו רואה בשמחתה של ירושלים וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנא' °שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה וגו' וכל האוכל בשר ושותה יין בערב ט"ב עונותיו חקוקין לו על עצמותיו שנא' °ותהי עונותם על עצמותם: °**מתני'** *אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהם בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו וכל הכלים טעונין טבילה ובנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים ומה היו אומרות בחור שא עיניך וראה מה אתה בורר לך אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה וכן הוא אומר °צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו חתונתו זו מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן:

סליקו להו בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

רש"י

שלו · של ערב התענית: עד כמה · הוי בשר מליח (או) בשר גמור: כל זמן · שהוא כשלמים הוי בשר גמור שלא שהה במלחו אלא ב' ימים ולילה אחד כזמן אכילת שלמי' דבזמן אכילת שלמים אשכחן דאיקרי בשר ספי לא אשכחן דאיקרי בשר דכתיב ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו וגו' שהטעם נפסל עד שני ימים או שלשה: יין מגתו · חדש ומתוק ואינו טוב כיין ישן: בין תנור לכירים · מקום מנוול תנור שפיתת קדירה אחת כירים מקום שפיתת שתי קדירות: נטפל · נזדווג להן: ומשייר דבר מועט. שלא יסוד: כסא דהרסנא · דגים מטוגנים בשמן: לעולם יעשה אדם עצמו כתלמיד חכם · ולא מיחזי כיוהרא דנוי הוא להם: **מתני'** כט"ו באב · שבו כלו מתי מדבר ובו נתבטלו אותן פרדסאות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שהיו מונעין את ישראל מלעלות לרגל ובו נתנו הרוגי ביתר לקבורה ובו היו פוסקין כל השנה מלכרות עצים למערכה לפי שמתש כח החמה שאין בה כח לייבש העצים מלחותן: וביום הכפורים · שבו ניתנו לוחות האחרונות והוא יום מחילה וסליחה: שאולין · שכולן שואלין זה מזה אפילו עשירות שלא לבייש את מי שאין לו: טעונין טבילה · קודם שילבשם לפי שאין כל אחת בקיאה בחברתה ושמא נדה היתה: יוצאות וחולות · כמו לחול במחולות: במלך שלמה · הקב"ה שהשלום שלו: אמו · כנסת ישראל: זה מתן תורה · יום הכפורים שבו ניתנו לוחות האחרונות: וזהו בנין בית המקדש · שנתחנך ביוה"כ:

סליקא לה מסכת תענית

שיילי בגמרא בשלמא יום הכפורים משום דאית ביה מחילה וסליחה וכפרה ויום שנתנו בו הלוחות האחרונות אלא ט"ו מאי היא ומהדרינן משום דהוי יום שהותרו השבטים לבא זה בזה כלומר שבת יורשת נחלה הותרה להנשא לכל השבטים דדריש זה הדבר דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה והוי נמי יום שכלו בו מתי מדבר ויום שהותר בו שבט בנימין לבא בקהל ומילי אחריני כדאיתא בגמ': **כל** הכלים טעונין טבילה. פרש"י ז"ל טעונין טבילה קודם שילבשום לפי שאין כל כל אחת בקיאה בחברתה ושמא נדה היתה אבל מן הירושלמי למדנו דהכי קאמר שעל כל הכלים הטעינו חכמים טבילה באותו יום ואפילו מונחים בקופסא כדי שיזלזלום לטבילה ומתוך כך ישאילו אותם זה לזה שכך אמרו שם וכל הכלים טעונין טבילה ר' ינאי בר"י אמר אפי' נתונין בתיבה ופריך נתונין בתיבה ותימא אטעונין טבילה מתוך שהוא עשה כן (מטבילין ומתוך שהוא עושה כן) משאילן: וחולות. לשון מחולות: צאינה וראינה בנות ציון. משמע שיוצאות וחולות: וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו ברצון הבורא יתברך אמן: סליקא לה מסכת תענית

ספר מרדכי למסכת תענית

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים :

עם הגהות הרמ"א ז"ל. והם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הדפין מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

מאימתי מזכירין תריב גבורות גשמים [דף ג] בטל וברוחות לא חייבו אותו כו' כגון משיב הרוח אם לא אמר ואמר מוריד הגשם דיו ה"נ אם לא אמר והן טל ומטר אלא והן מטר לברכה דיו : [שם] ואם בא להזכיר מזכיר משמע כל השנה כולה אף בימות החמה אם רצה להזכיר וכ"ל מדקאמר ר' חנינא בימות החמה אם אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו מכלל דלכתחלה אין לו להזכיר : [שם] אמר מוריד הגשם [*מחזירין אותו פי' רש"י משום דכיון דבעא אמיטרא לא התפלל תפלתו כהוגן וחוזר לראש הברכה ואומרה בלא מוריד הגשם לפי שהגשמים בקיץ סימן קללה הם מפני הקצירה] ונראה לרבי דלאו ממש מחזירין אותו לראש הברכה אלא כלומר גוערין בו ומוחין בו שלא יאמר יותר דתימא הוא לומר מחזירין לראש הברכה כי מה יועיל שלא כבר אמר אותו : [שם] בימות הגשמים לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו הא ודאי מחזירין אותו (*לראש) ממש לראש הברכה · ולאבי"ה [*כתב וז"ל] אמר מוריד הגשם מחזירין אותו לראש הברכה כי אין הכירא במה שגוערין בו לומר להתחיל מכלכל חיים שכן דינו נמי בימות הגשמים לומר משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים הלכך חוזר לראש הברכה · בימות הגשמים לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו פי' לומר מוריד הגשם וא"צ לחזור לראש הברכה כי יש היכר גדול שבימות החמה אינו מזכיר כלל וי"א להפך אבל זה עיקר : [*לשון הירושלמי והרי"ף הביאו כאן] תריג (*כהוא) [*ההוא] דלא אמר לא טל ולא מטר מחזירין אותו אבל אם הזכיר טל אין מחזירין אע"פ שלא הזכיר גשם ומכאן יש בני אדם שאומר בכל פעם ותן טל לברכה אף בימות החמה שיהא רגיל בפיהם טל דאז אם ישכחו מטר בימות הגשמים אין מחזירין ופסק ראבי"ה שאם לא אמר משיב הרוח ומוריד הגשם ונזכר בין תחייה לאתה קדוש דא"ל לחזור כלל אלא אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה ושוב אומר אתה קדוש וכן הדין בשאלה תריד וביעלה ויבא היכא שלא התחיל ברכה של אחריה כדאמרי' פרק ג' שאכלו גבי טעה ולא הזכיר של ר"ח אומר ברוך שנתן ראשי חדשים כו' ומסיק לא ידענא אי חתים אי לא (א) וכיון דספיקא לא חתמינן מספיקא ואם התחיל בברכה של אחריה (ב) חוזר לראש הברכה שטעה בה (ג) ואם עקר רגליו חוזר לראש התפלה : *)לא קשיא הא דאדכר מיקמי שומע תפלה הא דאדכר כו' ופי' האלפסי דאדכר בתר שומע תפלה חוזר לראש וה"מ דאי טעה ולא אמר גבורות גשמים בתחיית המתים חוזר לראש אע"ג דאדכר קודם שומע תפלה דהא אוקימנא הא דר' תנחום בדאדכר קודם שומע תפלה והירושלמי פליג וכתלמודא דידן עבדינן וכ"פ רבינו יואל כמו האלפסי : [דף ב] רבי יהודה אומר העובר לפני תרטו התיבה בי"ט האחרון של חג האחרון מזכיר וכו' הלכה כר"י בירושלמי פריך ויזכיר מבערב לית כל עמא תמן ויזכיר בשחרית אף הוא סבר שהזכיר מבערב ר' חגי בשם ר' פדת אמר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"צ בגשם · ר"ש בשם ריב"ל בש"צ הדבר תלוי הדא דתימא אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"צ בגשם קמון לגלותא כמו שהזכיר ש"צ עכ"ל הירושלמי · ופירש ראבי"ה דה"פ הירושלמי (ד) יזכיר בכניסת י"ט האחרון ומשני לית כל עמא תמן פירוש כי היו בעלי מלאכה וטרודים (ה) ונשארים בביתם ומתפללים בערב ויזכיר שחרית (ו) א"כ יסברו שהזכיר מבערב (ז) ולשנה הבאה יזכירו מקצתן מבערב ומקצתן לא יזכירו והוו להו חבילות חבילות [*באשירי אינו נותן הטעם לפי שאין מתפללין בקול רם בערבית רק חיישינן שמא בערב לא יהא בבהכ"נ] (ח) כי בערבית אין ש"צ מתפלל בקול רם ולא ידעו להבין אם הזכיר אם לאו ואף אם יזכיר בשחרית כשמתפלל בקול רם יטעו שגם בערב הזכיר (*שיהו) [*כי יהיו] סבורים שחובה להזכיר כלילי שבת ויומו וכשאר הזכרות די"ט הלכך תקנו שלא יזכיר בשחרית ביוצר בהתפללו בקול רם ואז יבינו ויתחילו ביחד במוסף (ט) ור' חגי פירש טעם אחר שאסור להזכיר עד שישמע מפי ש"צ ומיהו מה שבשחרית אינו מזכיר היינו מטעם [*קמא] דפרישית [א] (י) ודר' חגי נ"ל ה"פ אסור ליחיד להקדים תפלתו לתפלת צבור כגון שהוא חולה אסור לו להזכיר קודם [*שיזכיר] ש"צ בין בקול רם אבל קמון לגלותא והתפלל כל אחד ואחד בלחש ויחיד בא לבית הכנסת עד שלא גמרו בלחש את תפלתם ורוצה להתפלל [*מיד] במגן ומחיה ולהזכיר עד שלא יגמרו את תפלתם ועד שלא יתחיל ש"צ להתפלל בקול רם ולהזכיר אין [צריך] להמתין לש"צ דכיון דקמון לגלותא כמו שהזכיר ש"צ שהשליח [*צבור] וגם כל העם הזכירו כבר בלחש ומפורסם הדבר ויש נוהגין שלאחר קריאת התורה וקדיש אומר מיד ש"צ בקול רם משיב הרוח ומוריד הגשם ואז מתפללין הקהל ומזכירין כמו שעושין בר"ח שש"צ מזכיר יעלה ויבא קודם תפלת י"ח : גרסינן תרטז בירושלמי תני אם התפלל ואינו יודע אם הזכיר כל שלשים יום חזקה מה שהיה למוד הזכיר מכאן ואילך מה שלמד הוא מזכיר שמעינן מהכא דכל ל' יום אחר זמן הזכרה אם אין ידוע לו בודאי שהזכיר חוזר ודכותיה (*גבי) [*לאחר] פסח כל ל' בחזקת (*שלא הזכיר) [*שהזכיר] וחוזר : א"ר פפא נימרינהו להרוייהו לא ידע רבי טעמא מאי כיון דאמר אל ההודאות הרי משמע כל ההודאות ולמה לי למימר רוב ההודאות או דנמצאת עכשיו סותר את דבריו [*ועוד תימה מאי תתימה הוא מברך רוב ההודאות בשלמא אל ההודאות שפיר ברוך שמו של הקב"ה שהוא כל ההודאות אלא ברוך רוב ההודאות היכי הוי תתימה · מ"י] (יא) ואי הוה אמר ברוך ברוב ההודאות הוה שפיר טפי וכמו כן אנו עושין שאנו אומרים בישתבח בא"י אל מלך גדול בתשבחות היינו רוב ההודאות : [דף י] תריז הלכתא יום ס' כלאחר ס' מפרש בירושלמי דס' יום בתקופת תשרי מנינן להו מעת לעת ושכלין השעה וחמשים יום מתחילין בשלה ופעמים שמתחילין ביום ופעמים שמתחילין בלילה ואם בשלש שעות [ב] הפול תקופת תשרי והיחיד איחר תפלתו מן הצבור נראה לרבינו אבי העזרי דאיהו בתר רוב צבור גריר ואין עושין הורה כב' הורות וחבילות חבילות ודכותה נמי בלילה : [שם] יחיד הראוי למנותו פרנס תריח שניט בתוספתא אי זהו יחיד כל שמינוהו ב"ד פרנס [ג] על ידי כך שאירע להם צער ונזקק להם (*ומשמע שמינוהו) [*ומינוהו] פרנס [*הצבור בדבר צער פי'] על ידי (*שניחם) [*שנזקק] להם בשום צער שהצילם דהואיל שהוא אדם העוסק בצרכי צבור ראוי נמי להתענות על מעשה רבים ומכאן תריט נהגו לעבור לפני התיבה בר"ה ויוה"כ פרנסין המנהיגין על הדור שלהם : הגה"ה בירושלמי פריך מכיון שהוא מתמנה על הצבור הוא מתפלל ונענה בתמיהה ומשני מכיון שהוא מתמנה על הצבור ונמצא נאמן הרי הוא מלי ומתעני כלומר בעינן שיהא פרנס נאמן : עכ"ה · [שם] תרכ הרי שהיה מתענה על חולה ונתרפא ונראה לראבי"ה וכן מצאתי בתוספתא דהא דקתני הכא ה"ז מתענה ומשלים היינו כגון שנתרפא החולה או שעברה הצרה לאחר הנץ החמה לר"מ ולר' [ד] יהודה לאחר חצות ולר' יוסי אחר ט' שעות דהכי תנן לקמן פרק סדר תעניות האלו היו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה כו' והתם מייתי עובדא ומשמע דהלכה [ה] כר"י : [שם] תרכא ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין פי' ריב"א אפי' אם דעתו לחזור מתענה ומיהו כיון שלא קיבל עליו להתענות נראה שאם יצא מחוץ לעיר חוץ לתחום מותר לאכול וא"צ להשלים מדלא קתני בסיפא מתענה ומשלים כדתני ברישא א וכן משמע פרק כל הבשר דחוץ לתחום מותר כדקאמר התם חוץ לתחום אכלתינהו ופירש רבינו אבי העזרי ואני מוסיף דאפילו בעיר שמתענין שרי ליה למיכל בחדר אחר במקום (יב) שלא יהו רואין אותו וסרכי' כדמוכח פרק מקום שנהגו בעובדא דרבה בר בר חנה דדעתו לחזור הוה ואפ"ה כסייה ואין לחלק בין תענית לדבר איסור עכ"ל והתום' פסקו דכ"ז שהוא בעיר צריך להשתתף עם הצבור בצרתם · (*ואם) שכח ואכל אל יתנהג עדון בעצמו נראה דהכי בעי למימר לא יאמר כיון ששכח ואכל מעט אגמור סעודתי עד שובעי אלא מיד שנזכר יפריש מלאכול (*מי) [*דמי] שאכל שום וריחו נודף וכי יחזור ויאכל יותר כדי שידוף יותר תוספות ולאבי"ה פירש וז"ל נראה לפרש דעדון אפי' בפני עצמו אסיר דמתוך כך פניו צהובות ונראין הדברים דהל"כ היינו רישא דקתני אל יתראה בפניהם · [*וז"ל הרי"ף ב' ימים זה אחר זה] [דף יא] יחיד שקבל עליו שני ימים זה אחר זה נראה לר"י דרבותא נקט שאע"פ שקבל רצופים והתחיל כבר בתענית יום אחד מהו דתימא אם אכל הלילה שבין שני ימים כאלו מפסיק בתענית ודמי כאוכל בחצי היום קמ"ל דלא חשיב הפסקה דמסתמא כך קיבל שני ימים ולא לילה שבינתים : [שם] לן בתענית פירוש לילה שאחר התענית ומסיק קסבר תרכב מתענין לשעות כשקבל ושאני הכא שלא נתכוון לשם תענית מעיקרא אלא להאריך תעניתו של יום שעבר א"כ י"ל דהכי קאמר ושאני הכא דלילה לא קיבל עליו מעיקרא כלומר מבע"י לא קיבל להתענות באותו לילה אלא לאחר שהחשיך נמלך בו ולן בתעניתו ואע"פ שלא נתכוון להאריך בתעניתו · [שם] מתענין לשעות כיון שלא קיבל מבעוד יום אין מתפלל למחר תפלת תענית (יג) מיהו לעולם היכא דקבל מבעוד יום להתענות כמו זה בלילה בלא יום אימא דחשוב תענית ומתפלל תפלת תענית למחר ע"כ תוס' [שם] [דף יב] ומתענין לשעות בפ"ב דע"ז פרש"י ז"ל כגון שקיבל עליו תענית מו' שעות ולמעלה ומיהו לא טעם כלום מתחלת כל היום אבל לא לשם תענית נתכוון בו' שעות ראשונות וקשה דאמרינן לקמן כל תענית שלא קבל עליו מאתמול לאו שמיה תענית משמע אפילו קבל עליו לאחר חשיכה להתענות למחר כל היום לא הוי כלום כיון שלא קיבל עליו מבע"י וכ"ש כשמקבל לאחר חשיכה לשעות בפירוש דלא הוי תענית ונראה לפרש דמתענים לשעות כגון שקבל עליו מבע"י להתענות בלילה עד הבקר או למחר עד חצות · ומסיק עלה אמר רב חסדא והוא שלא טעם כלום עד הערב א"ל האי תעניתא מעלייתא היא כלומר כיון שקבל עליו מבעוד יום וגם התענה כל היום הרי תענית גמור ומאי לשעות הוי · ומשני ל"ל כגון שלא קיבל עליו תענית מבע"י אלא לשעות עד חצי היום או פחות

*) ברי"ף

הגהות ממ"י [א] ודר' יהושע צ"ל : [ב] ביום : [ג] על הצבור כדבר צער כצ"ל : [ד] צ"ל אליעזר : [ה] צ"ל כרבי אליעזר :

חדושי אנשי שם

א ג"מ ותימה דיותר הול"ל מדלא קתני מתענה ומשלים כדקתני בסיפא ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים דזה הוא ראיה גדולה כיון דבזה הדין בעצמו כתב מתענה ומשלים בהולך ממקום שמתענין כו' וההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין לא כתב מתענה ומשלים ודוק · ואפשר שהמרדכי גורס בתלמוד כגי' הרי"ף ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין ה"ז מתענה ומשלים ממקום שאין מתענין למקום שמתענין מתענה ולכן כתב הספר מדלא קתני בסיפא מתענה ומשלים כדקתני ברישא רלה לומר כגון גבי ההולך ממקום שמתענין כו' ·

בגדי ישע

(א) וכיון דספיקא לא חתמינן מספיקא · כתב חב"י סי' קי"ד וז"ל דאם לא הזכיר של ר"ח בברכת המזון קא מסתפיק לן בגמרא אי חתים או לא חתים ולכך מספיקא לא חתים וסבר דה"ה לתפלה ותימה כיון דבפ' שלשה שאכלו אמרי' דכשטעה ולא הזכיר של שבת וי"ט בברכת המזון אומר ברוך שנתן כו' וחותם הכי הל"ל גבי תפלה דהא תפלה חובה היא לבהמ"ז דשבתות וי"ט דמיא דחובת למיכל בהו ולא לבהמ"ז דר"ח דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל כדאיתא בפ' שלשה שאכלו ואפשר דהזכרה דבהמ"ז שאני דמאחר דסמוך להזכרה היא חותם בברכת הארץ כשצריך לאומרה אחר סיום ברכת הארץ צריך לחתום בה ג"כ בשבתות וי"ט אבל הזכרה דתפלה מאחר שאינו חותם סמוך לה בברכות גם כשמזכיר אחר שסיים תחיית המתים אינו חותם בברכה ומצאתי כתוב ולמה לא תקנו בברכה בפני עצמה במקום שיזכיר כמו בברכת המזון שאם שכח קובע ברכה א' של שבת אומר הר"מ מפני שהית ספק אם יברך ול"ד לבהמ"ז דהתם כבר סיים הברכה דהטוב והמטיב ביבנה תקנוה עכ"ל ב"י :

(ב) חוזר חוזר לראש הברכה שטעה בה · ר"ל בשאלה אבל במשיב הרוח חוזר לראש התפלה דהא ג' ראשונות חשובות כאחת וכ"כ הרא"ש : (ג) ואם עקר רגליו כו' · ואנן קי"ל דאפי' לא עקר רק התחיל אתה חונן חוזר : (ד) ויזכיר בכניסת י"ט האחרון · דכיון דעברו ימי החג ואין הגשמים סימן קללה ראוי היה שיתחיל מיד מבערב לשון אשר"י : (ה) ונשארים בבית ומתפללין בערב · רצה לומר שנשארים בביתם ומתפללין בערב ואין נכנסין לב"ה להתפלל ולא ידעו שהתחילו הקהל להזכיר נמצא זה מזכיר וזה אינו מזכיר ויהא אגודות אגודות : (ו) א"כ יסברו שהזכיר בערב · ר"ל אותם שהיו בערב בב"ה יסברו שאתמול בערב היה זמן התחלת הזכרתו אבל אית בעלי מלאכות לעולם אין יודעים להתחיל ולהזכיר עד שישמעו מפי הקהל שמתחילין ודו"ק: (ז) ולשנה הבאה יזכרו מקצתן בערב · ר"ל אותם שהם בב"ה : (ח) כי בערבית אין ש"ץ מתפלל בקול רם · ודאי אם היה הש"ץ מתפלל גם תפלת ערבית בק"ר אז היינו מתחילין להזכיר בשחרית דאז לא היה לנו לחוש שמא לשנה הבאה יטעו אותם שהיו בב"ה ויסברו שמתחילין בערב דזה אינו דהא הש"ץ לא הזכיר אותו בחזרת התפלה ואף אם יזכיר בשחרית כשמתפלל בק"ר דפשיטא שאין להקהל להתחיל בשחרית משום הטעם הנזכר שמא יטעו אלא אף אם הקהל לא יתחילו להזכיר אלא הש"ץ יזכיר כשמתפלל בק"ר גם בזה א"ל שמא ישעו ולשנה הבאה יתחילו להזכיר אותם שהם בב"ה בערב וא"ל למה הוצרך הספר לומר בנדון זה שיסברו ויטעו גם בערב חובה להזכיר נימא שיטעו ויסברו שאף להקהל בשחרית חובה להזכיר, ל"ק מידי דבשחרית שאז בא כל העם בב"ה ובני עושי המלאכה עם שבשדות נגררים אחר עם העיר ואז יתחילו בני העיר בשחרית גם בני השדה הבאים יתחילו בשחרית ומהם יראו וכה יעשו לכך אין החשש אלא משום הערב שבני השדה לא באים לב"ה ובני ב"ה יטעו ויתחילו מבערב ובני השדה עדיין לא התחילו ויהיה חבילות חבילות :

(ט) ורבי חגי כ' טעם אחר · כתב הרא"ש וז"ל נ"ל דהאי טעמא קאי אפירכא תניינא דפריך ויזכיר בשחרית וקאמר שאין ליחיד להזכיר עד שיזכיר הש"ץ פי' שיכריז קודם מוסף בק"ר משיב הרוח ומוריד הגשם והאי אי אפשר בבוקר לפי שאינו יכול להפסיק בין גאולה לתפלה עכ"ל אבל לקושיא ראשונה שהקשה ויזכיר בערב בודאי צריכין אנו לטעמא משום דלית כל עמא תמן וזה יהיה ג"כ כוונת הספר ונ"ל דצ"ל ומיהו מה שבשחרית אינו מזכיר היינו מטעם שפירש ור"ל דהטעם מה שפירש ר' חגי הוא מה שבשחרית אינו מזכיר אבל מה שבערבית אינו מזכיר הוא מטעם הנזכר לעיל ודו"ק :

(י) ודר"ש בשם ריב"ל נ"ל דה"פ כו' ר"ל דהא דריב"ל טלתא באנפי נפשא הוא ואינו בא לתרץ מה שהקשה לעיל ויתפלל מבערב כו' : (יא) ואי הוי אמר ברוך ברוב הודאות הוי שפיר טפי · ר"ל אע"פ דעדיין היה קשה למה ליה למימר רוב ההודאה כיון דאמר אל ההודאות מ"מ טפי הוא שפיר מלומר רוב ההודאות כי רוב ההודאות לא ידעינן מאי קאמר וכי הקב"ה בעצמו ובכבודו הוא רוב ההודאות שאמר ברוך רוב ההודאות אבל כשאומר ברוך ברוב ההודאות א"ש טפי מרוב ההודאות אבל עכ"פ אין מתורץ למה הוצרך כלל לומר זה מאחר שאמר ברוך אל ההודאות ועיין לעיל בר"ן ושם תירץ קושיא זו בשם הרמב"ן ע"ש : (יב) שלא יהא רואין אותו וסרכי' פי' ינהגו אחריו :

(יג) מיהו לעולם היכא דקיבל מבע"י להתענות כמו זה בלילה בלא יום אומר דחשיב תענית כו' · ר"ל כשגמר אותו היום רק שמתחילה לא קיבל עליו אלא להתענות בלילה לבדה וכמו שמפרש אח"כ דברי ר"ח שמביאו בסמוך ודו"ק · אבל לראבי"ה דרך אחרת יש בביאור דברי ר"ח כמו שיתבאר לקמן

יבי"ב כשמתענה עד אותה שעה נמלך וגמר בלבו להתענות עד הביכה היינו מתענין לשעות: (יד) וז"ל ראבי"ה ראיתי כמה פתרונים בפירוש מתענין לשעות ולא ישרו בעיני וג"ל דהכי פירושו כגון שאמר בתפלת המנחה הריני שרוי למחר בתענית דהלכה כשמואל דאמר שצריך לקבל בתפלת המנחה [*והגה אם דעתו להתענות יום שלם יאמר הריני למחר שרוי בתענית ואם ירצה לשעות יאמר הריני למחר [א] בתענית שעות עד שליש היום או חצי [ב] כן חסיר והן יתיר כפי חפצו ולעולם בעינן קבלת תענית קודם כניסת התענית בין ליום שלם בין לשעות וכן אם רוצה להתענות מחצי היום · מ"י] והנה אם דעתו להתענות מחצי היום ועד הערב ומתכוין לסגף עצמו [ג] (טו) כמו שמורגל לאכול קודם חצות וגם בט' שעות אע"פ שאכל ושתה כבר הוי בכלל מתענים לשעות אם לא טעם כלום מאותה שעה שקבל עליו עד הערב ומתפלל עננו כיון שסיגף עצמו קצת ודכוותה אם דעתו להתענות יום שלם ואירעו אונס שאכל בה' שעות או בו' מתפלל עננו אבל אם [אין] מורגל לאכול בג' שעות וקיבל עליו עד ו' שעות וחצי שהוא מנחה גדולה אבל יום שלם לא קיבל עליו (טז) ואכל בו' שעות וחצי אין מתפלל עננו קודם שיאכל וכל המתענין לשעות צריך שיאמר הריני בתענית שעות קודם שיתחיל להתענות ופלוגתא דרב ושמואל דאימתי מקבלין קאי אתענית יום שלם ולה"ק רב במנחה קודם תפלה ושמואל בתפלת המנחה וכ"ש קודם והוא הדין בתענית בשעות יקדים שעה אחת או חצי ויקבל ואם זמן תפלה יקבל בתפלתו ואם אין זמן תפלה או שהתפלל כבר יכוין בלבו ויאמר הריני שרוי לפניך בתענית שעות על דרך שפי' וכן הא דאמר שמואל כל תענית שלא קיבל עליו מבע"י לאו שמיה תענית מיירי שהיה דעתו להתענות יום שלם הלכך צריך לקבל עליו קודם לכן בתפלת המנחה וכן הא דאמרינן כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית היינו לענין לתענית יום שלם דהיינו סתם תענית ולענין תענית שעות נמי לא יעלה כיון שלא פי' בשעת תענית לשעות אבל קיבל עליו כפי' לא חיישינן לכל הני והכי מפרש שמעתא אמר רב חסדא הא דאמרת מתענים לשעות והוא שלא טעם כלום כל אותו היום א"ל רבי אבא האי תעניתא מעלייתא הוא פי' היינו עיקר מתענים לשעות הוא שמאותה שעה שקיבל עליו בשליש היום או בחצי היום או קודם אין טועם כלום עד הלילה וגם קודם לא טעם ומה בא רב חסדא לחדש על רב הונא זה נראה לבעל התלמוד שפשט המשמעות כך ואם קבל עליו במנחה להתענות עד ו' שעות או יותר ושוב היה טרוד והתענה עד הערב כ"ש דהתענית מעלייתא הוא ותענית מעלייתא גבי שעות הוי תרווייהו ומשני לא צריכא דאימלך אימלוכי לאחר שאכל ושתה כבר בו ביום קיבל עליו תענית שעות שלא ישעום כלום עד הערב ואשמעינן רב חסדא שגם זה בכלל מתענין לשעות ומתפלל עננו כדפרישית לעיל וכ"ש אם לא טעם קודם וה"ה אם היה בדעתו להתענות כל היום ובא לו ביום דבר אונס שאכל בו' שעות וראיה לדבר דגרסינן בירושלמי פרק קונם יין מילתא דר' יוחנן אמר מתענין לשעות דא"ר יוחנן הריני בתענית עד דאשלים פירקין ומילתיה דר' יונה אמר מתענין לשעות דר' יונה הוה צמר ושמע דדמך בריה דר' יוסי ואע"ג (יז) דאכל גובנא ושתה מיא אסקיה צומא כל ההוא יומא מילתיה דרב אמר מתענין לשעות דאמר רב לוה אדם תעניתו ופורע פי' דאפילו היום שלוה הוי בכלל תענית אע"פ שאכל כיון שמקצתו התענה עד שלא נמלך ללוות ומיהו חייב לפורעו שהרי יום שלם קיבל עליו וכיון דמיקרי מתענין לשעות בכל ענייני מתענין לשעות קאמר תלמודא מתפלל תפלת עננו שאין בידינו לחלק הואיל ולא חילק התלמוד ומטעם זה אומר נמי (יח) עננו בתענית חלום (יט) קצרו של דבר מעת שקיבל עליו התענית קאמר תלמודא שלא יטעום כלום עד הערב אבל במה שאכל [קודם] לא קפיד תלמודא כדמוכח בירושלמי וכל היום דנקט אשעת קבלה קאי וכן נראה לפרש כדי שנשוה הירושל' והבבלי ומההוא דלוה אדם תעניתו שקורהו הירושל' מתענין לשעות משמע נמי אפי' אכל אח"כ בו ביום שהיה בדעתו להתענות ובא לו אונס או דבר אחר שלא גמר התענית ופירוש והוא שלא טעם כלום כל אותו היום בב' פנים ר"ל שלא היה בדעתו לטעום כלום כל אותו היום ושוב נמלך ולוה תעניתו ומשמע נמי שאכל כבר ושוב נמלך שלא לטעום כלום כל אותו היום עכ"ל ראבי"ה: **תרכג** כל תענית שלא קיבל עליו מבע"י לאו שמיה תענית ודמי למפוחא מליא זיקא משמע דלא חשיב תענית ומותר לאכול אע"פ שקיבל עליו אחר חשיכה להתענות כל היום דכיון שלא קיבל מבע"י כאילו לא קיבל ומיהו נראה לר"י דאם התענה מתפלל עננו דלא גרע מתענית חלום שמתפלל עננו תוספות ·(כ) וראבי"ה פליג עליה בהא [ד] וה"ר מרדכי ז"ל שמע מפי מורינו ז"ל דאם לא קיבל מבע"י דאין מתפלל עננו למחר: ומורי הר"ף אומר דסגי במחשבה ולא בעי הוצאה בפה כ"א גבי שבועה דכתיב לבטא בשפתים: ושמואל אמר בתפלת המנחה כולהו רברבתא פסקו כשמואל וכ"פ רב עמרם ופי' ר"ח **תרכד** קבלת התענית שאומר אהא בתענית למחר ויהי רצון שתתקבל תפלתי ביום תעניתי כי אתה שומע תפלה כו' כך כוללה בשומע תפלה אבל בשאלתות פרשת ויחל פי' שמתפלל עננו במנחה שלפני התענית ולישנא דגמרא משמע כר"ח דקאמר אמר רב שילא אהא בתענית יחיד למחר מספר ראבי"ה · ונראה הדבר דשמואל מודה לרב דאם קבלו במנחה קודם תפלת המנחה שפיר דמי (כא) וכ"ש קודם לכן וכן נהגו העם לברך בשבת מקבלי תענית ב' וה' וב' ושוב אין צריכין לקבל אבל רב לית ליה דשמואל · מספר ראבי"ה לעיל א"ר חסדא **תרכה** כל תענית שלא שקעה עליו חמה ט' נראה (כב) דהיינו י' בטבת או י"ז בתמוז או צ"ג והוא הדין מי שקבל עליו התענית בפירוש דסתם תענית יום שלם הוא אבל עשי"ת אין רגילות לקבלם בתפלה וכן תענית חלום לצער בעלמא קביל עליה [ה] מדהכן אנשי משמר מתענין ולא משלימין ומשני התם לצעורי נפשייהו קא מכווני והא לצער וה"נ משני· אר"א בר' צדוק וכן שמעתי מעידין על זקני ראב"ן שלא היה מתענה בעשי"ת עד שקיעת החמה אלא אחרי צאתו מבית הכנסת מיד היה אוכל ואפ"ה מתפלל עננו כדפ"ל ופי' שקעה עליו החמה שקעה לגמרי כדאמר [ו] בברכות בריש ובא השמש וטהר טהר יומא דהיינו צאת הכוכבים ומהתחלת שקיעה עד הלילה ה' מילין עיין סוף פ"ב דשבת קצרתי מספר ראבי"ה: היכא דאמרי **תרכו** לא שנו אלא שלא ישן כו' יש גאונים שפסקו כלישנא בתרא וכ"פ רב אלפסי ויש גאונים שפסקו כלישנא קמא דגמר וסילק דעתו מלאכול אסור לאכול והוא הדין לשתות אבל ישן ולא סילק דעתו אוכל וגרסינן בירושל' ישן ועמד אסיר כשלא התנה אבל התנה מותר ויש מחלקין ומתירין לשתות כי אדם צמא אחר אכילה ואחר שישן נהוי ליה כהתנה לשתות: גרסינן *) פרק הקורא כו' או דילמא הנאה קיבל עליה כתב ראבי"ה נ"ל כיון דהסיקנא דהנאה לא קיבל עליה דיכול לכוס עצי קנמון וקנליכ"א בלעז כדי לנחלה גרונו ולפלוט ואמרי' פ' כילד מברכין כס זנגבילא ביומא דכפורי פטור וכ"ל **תרכז** דפטור ומותר א ופטור דנקט משום דשייך באכילה גמורה חיוב חטאת ומדאמרי' כל פטורי דשבת פטור אבל אסור מכלל דשאר פטורי לא ולפי' אם ביום כפור אסיר שאני התם דהוי דאורייתא ועוד דטובא הנאות נאסרו בו עכ"ל: (כג) [דף יא] **תרכח** אין ת"צ [ז] אלא ט' באב בלבד מכאן פסק הראבי"ה דמותר לרחוץ בחמין אפי' בי"ז בתמוז וצ"ג דכי היכי דמותר בנעילת הסנדל ה"נ ברחיצה (כד) דמעשה רב ורבינו יואל הלוי אביו היה אוסר וראיה מפ"ק דר"ה הלכה דבטלה מגילת תענית מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד וירדו (*ר"א) [*ואמרו לר"א ורחץ] ור' יהושע [ח] וסיפרו אמר (*להו) [*להם] ר' יהושע לאו והתענו על מה שהתעניתם אלמא דאסור ברחיצה [ותספורת] וכתב ראבי"ה דנהגו היתר ברחיצה: [דף יד] שלא להו **תרכט** כיחידים דמיתו ובשומע תפלה [*והלכתא בשומע תפלה וש"ץ בין גואל לרופא · כתב ראבי"ה אם טעה ש"ץ ולא אמר עננו בין גואל לרופא יכול לאומרו בשומע תפלה כדאמרי' לעיל גבי טעה ולא אמר שאלה בברכת השנים וכו' בהג"ה היכא דיתיב בתענית בשבת אומר עננו בסוף אלהי נצור · נראה דשגגה היא דבברכה חמשית אומר עננו ושוב רצה ומודים · מ"י]: רבינו יואל ורבינו אלעזר ברבי שמואל תמהו על מה סמכו כשמתענין בגזירות וכדי שלא תבא צרה שמתפלל ש"ץ עננו בין גואל לרופא וקורין בתורה ויחל כדין תענית צבור דהאי בתענית יחיד אין קורין בתורה דתניא בתוספתא פ"ב דמכלתין תענית צבור נכנסין לבית הכנסת וקורין משא"כ בתענית יחיד ובפ' אין עומדין גרס בירושלמי בניעה צריכין מיעבד תעניתא בתר פיסחא אהון שאלון לר' אמר לון לכו ועשו ובלבד שלא השנו מטבעה של תפלה (כה) ומסקנא נמי התם בשומע תפלה וכיון דקפיד אשנוי טבעה של תפלה משמע בכל ענייניס כיחידים דמו ויש לדחוק ולומר כיון שמצינו שקבעו צום בהריגת גדליה והוא תענית צבור ה"ה לשאר קושי עולם · ותענית שלאחר הפסח ושלאחר החג נהגו בכל תפוצות ישראל ולא הוי כתענית יחיד וטעמו של דבר שמתענין י"א שמא חטאו בלשונם ובלבבם כדחזינן באיוב אולי חטאו בני וכו' ואין נראה דא"כ לאחר שבועות נמי וצ"ל דבכל מקום אנן גרירינן בתר בני בבל והם הוו מתענין אחר החג בזמן הרביעה כשלא ירדו גשמים ובני ניניה אחר הפסח כאשר הבאתי לעיל מן הירושלמי אבל אחר חג שבועות לא מצינו שמתענין בשום מקום אבי"ה: גרסי' בסוף בכל מערבין **תרל** תניא אמר ר"א ברבי צדוק אני הייתי מבני סנאב בן בנימין פעם אחת חל ט"ב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שי"ט שלנו היה ב מעשה ברבינו יעב"ץ שהיה בעל ברית בט"ב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים ומהאי טעמא דהכא שי"ט שלו היה: **תרלא** הלכה מתענה ומשלים ואפי' בתענית יחיד מיירי וכן משמע בשאלתות ובירושלמי · ובמגילת תענית אמר ר' יוסי בן דוסתאי משום ר' יוסי הגלילי מי שנשבע להתענות ערב שבת הרי זו שבועת שוא שמקצת ערב שבת כשבת: כתב רבינו אלחנן דסברא הוא להתענות ג בכל תענית עד צאת הכוכבים וא"ת והלא אפילו גבי תשעה באב דצריך להתענות לילה ויום איכא מאן דשרי פרק מקום שנהגו בין השמשות שלו בכניסתו ותירץ דשאני עיולי יומא מאפוקי יומא דעיולי דהיינו שנכנס בתענית שרי בין השמשות אליבא דמאן דשרי אבל אפוקי יומא דהיינו בסוף התענית מספיקא לא נפיק עד שיהא ודאי לילה: לוה אדם **תרלב** תעניתו ופורע פר"ח כגון דאנים תדע דקאמר עלה תלמודא בלישנא קמא כי אמריתה קמיה דשמואל אמר [ט] לא יהא אלא נדר וכי נדר הוא דלא סגי דלא משלם לצערא הוא דקביל עליה אי מצי מצער נפשיה ואי לא מצי לא מצער נפשיה מכלל דרב במצטער קאמר מיהו אינו סכנת נפשות ד· והאלפס תפס לו לישנא בתרא וה"פ לא יהא אלא נדר שקבוע לו זמן ועובר בבל תאחר כדאיתא פ"ק דר"ה א"כ לצדקה שעובר מיד דהא קיימי עניים ואם נאנס ולא קיים וכי יפטר בכך והלא כשיוכל ישלם קצרתי מראבי"ה ומצאתי כתוב מספקא ליה לר' שמא דוקא תעניתו אבל תענית צבור שמא אינו רשאי לפרוש מן הציבור:

הלכות תשעה באב

אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ **תרלג** אסור ללובשן בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה והתלמודא מסיק הכא ובכתובות גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם ופירש"י בכתובות סוף פ"ק מפני שהיה להם סממנים טובים י"מ גיהוץ שלנו בלא כיבוס וצ"ג

*) הרי"ף הביאו כאן

הגהות ממי"ו [א] שרוי: [ב] היום: [ג] כגון: [ד] לעיל: [ה] [ואין צריך להשלים] וראיה מדפריך עליה: [ו] בריש ברכות: [ז] בבבל: [ח] וסיפר: [ט] לא יהא אלא נדר תא"כ:

חדושי אנשי שם

א ג"מ וצ"ע דלפי זה אמאי מחלק שם תלמודא בין רטיבתא ובין יבישתא דכיון דמסקינן דהנאה לא קיבל עליה וגם צריך ליזהר שיפלוט אחרי כן א"כ מה לי רטיבתא או יבישתא: **ב מהר"ם** מעשה שהיה בגרמיזא בימי ר"י סג"ל שחל לו ברית מילה בי' באב שחל ט"ב בשבת ונדחה עד למחר כהקון חכמים והוא היה אב הברית והמתין עד לאחר חצות וזה להתפלל מנחה גדולה לאחר חצות והלך ורחץ הוא ובעל ברית ומלו הנער והלכו כל נרכיסס ולא כשנימו עם הצבור והטעם שאמרו מותרין מפני כבוד השבת כ"ש מילה דעדיף משבת: כשמלין תינוק בט"ב אומר איכה וירמיה אחר הבריה ופושט בגדי שבת אחר לבשו עכ"ל מהר"ם ולכאורה נראה שחולק על מעשה דרבינו יעב"ץ ור"י סג"ל: **ג** דהא בסוף פרק במה מדליקין לרבי נחמיה ליכא כ"א הני מיל מגמר שקיעה עד צאת הכוכבים ומסתמא אין אדם יכול לעמוד בזה ועוד סברא שיב להתענות עד הלילה כד"א לא מצינו יום שמקצתו אסור ומקצתו מותר: **ד** דתניא בתוספ' דתעניות הרי מי שהיה מתענה ושכח והכל הרי זה משלים תעניתו והדוקא כשנדר יום סתם אבל יום ידוע אין משלם אלא משלים אותו יום כיון שדעתו על אותו יום לא ישלם אחר תחתיו:

בגדי ישע

לקמן: (יד) וז"ל ראבי"ח · כלל העולה מדברי ראבי"ה הוא כך דאם קיבל עליו להתענות למחר ג' או ד' שעות או כמו שירצה נקרא מתענה לשעות וכן אם אוכל עד חצות ומחצות ואילך הוא מתענה ג"ז נקרא מתענה לשעות ובענין זה יכול לקבל מאתמול או קודם חצות אבל אם רגיל לאכול בג' וכשיגיע ג' נמלך להתענות עד חצות מאחר דלא קיבל עליה קודם שהתחיל העינוי כי העינוי התחיל בשחרית אין בזה שום תענית לכן אם קיבל מאתמול עליו להתענות יום שלם ורוצה לאכול בחצי יום אין עולה לו אפילו לתענית שעות מאחר שלא קיבל מאתמול לשעות אבל אם אירע אונס שמוכרח לאכול בחצי היום ה"ז מתפלל תפלת התענית שגם מאתמול בשעת קבלה היה בדעתו שכשיארע אונס שיאכל: (טו) **כמו** שמורגל לאכול ק"ח וגם למ' שעות · ורוצה לסגף עצמו שלא לאכול עד הערב: (טז) **ואכל** בו' שעות וחצי אין מתפלל עננו קודם שיאכל · מצאתי כתוב משום דס"ל דוקא כשמתחיל תעניתו בחצי היום וגמר בסוף היום מקרי התענית שעות אבל אם מתחיל מתחילת היום ומסיים באמצע לא ס"ל דמקרי תענית א"א נאנס כמ"ש לקמן דלענין תענית שעות אינו עולה קודם ששקעה החמה והטעם משום דלא מנכרא מלתא דיש בני אדם שאינן אוכלים אלא עד חצות כדאמרי' דזמן סעודה היא עד שש ואין להקשות למה הוצרך הספר לומר לקמן הא דאמרי' כל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית דמיירי בתענית יום שלם הא יש לפרש דאם קיבל עליו עד חצי היום דאינו עולה לו א"ל דמשמע ליה שלא שקעה פי' דלא אכל כלל אותו היום עד שקה"ח א"כ ליכא לפרש אתענית שעות דהא אמרי' דמקרי תענית שעות אם התחיל להתענות מחצות ואילך ע"כ וק"ל דהא בהדיא מוכח מהירושלמי דמייתי אח"כ דגם עד חצות היום נקרא תענית שעות דא"ר יוחנן הריני בתענית עד דמשלים פירקין וכן כתב הר"ן ויש לומר דקביל תענית [illegible] הוי היום נמי תענית שעות מעלייתא הוא והא דאמר דאינו תענית הוא משום דדרכו לאכול בג' והוא קיבל עליו להתענות ו' והוא לא התענה ו' דהא בג' שעות לא התענה דהא בלא הכי לא הוי אכיל בהו וגם זה לא שוה לי דהא לא קיבל עליו להתענות אלא עד ו' שעות ומחצה על היום אבל לא אמר ו' ומחצה ע"כ נ"ל דה"פ שכשעה שהגיע ג' שעות על היום היינו כשרגיל לאכול אז קיבל עליו ואמר אתענה עד ו' ולא כל היום ולא קיבל עליו מאתמול לכך אינו תענית שעות דס"ל לראבי"ה דכשמתענה עד חצי היום צריך לקבל עליו מאתמול כמו שכתבתי לעיל: וס"ש לקמן דקודם ששקעה החמה אינו עולה גם לענין תענית שעות היינו הטעם משום שלא קיבל עליו מאתמול בפירוש לשעות והוא מאתמול בשעת קבלה דעתיה הוי להתענות כל היום אבל כשאירע אונס בחצי היום אז שפיר מקרי למפרע תענית שעות דהא גם מאתמול בשעת קבלה ידע שכשיארע אונס שיאכל בחצי היום: (יז) **דאכיל** גובנא · פי' גבינה: (יח) **עננו** בתענית חלום דמקרי נמי שעות דלא קיבל עליו מאתמול ואינו מקבלו אלא כשעומד ממטתו: (יט) **קצרו** של דבר מעת שקיבל עליו התענית · ר"ל בכל עת ביום שקיבל עליו התענית לא יטעום כלום עד הערב ודו"ק: (כ) **וראבי"ה** פליג עליה בהא ר"ל דס"ל דדוקא בתענית חלום אומר עננו אבל לא בשלא קיבל עליו מאתמול כשהיה בדעתו להתענות למחרתו (כא) **וכ"ש** קודם לכן ר"ל דשמואל מודה דכ"ש יכול לקבלו קודם תפלת מנחה: (כב) **דהיינו** י' בטבת ע"ל בסי' תצ"ד בהגה"ה שכתב שבע"ש טוב שלא להשלים: (כג) **אין** ת"צ בבבל אלא תשעה באב ר"ל לענין להפסיק מבע"י ולאסור ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל: (כד) **דמעשה** רב ר"ל רבנן דבי רב אשי סיימי כי אורחייהו: (כה) **ומסקינן** נמי התם בשומע תפלה · ר"ל השאלה בשומע תפלה ולא בברכת השנים וכ"ה באשר"י בפירקין:

י' דא"כ גיהוץ שלהם נמי ואמאי נקט שלנו : ונהגו אבותינו [*אפילו] בכיבוס שלנו לאסור בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה ורשב"ם כתב ופסק דה"ה כלים חדשים דאסור ללובשן ואסור לתקן ולהניח ובירושלמי פרק מקום שנהגו הני נשי דנהיגי דלא למשתי מדעייל אב מנהגא ויש גורסין דלא לישתי חמרא · אבל רבינו נסים גאון לא גרים חמרא אלא עמרא ופי' לשון בשתי או בערב וכיון דהשתי אסור כ"ש תיקון בגדים וראוי להחמיר בזה אפי' מר"ח · בפ' החולץ תניא קודם הזמן הזה העם ממעטין בעסקיהם מלישא וליתן מלבנות ולנטוע ואית דמוקי לה בקודם שבת וקודם והיינו מר"ח אב וה"ה לתיקון בגדים חדשים דהוא נמי בכלל מיעוט שמחה : **תרלד** ערב ט"ב ועי"כ מותר לאכול ולשתות אחר סעודה המפסקת דאמרינן באיכה רבתי ר"י ב"ב איקלע לגליבן בערב צומא רבא אזל ריש גלותא לאזמוניה א"ל הא אכלי ופסקי א"ל אסגת עלי דלא לימרו הא מרבנן לא אסגת עליה אזל ואכל מכל תבשיל ושתה מכל כוס וכוס שמעינן מהכא דמותר לאכול אחר סעודה המפסקת : הגה"ה ערב ט"ב לא יאכל ב' תבשילין כתב ראבי"ה ראוי להחמיר כיון שלא פי' התלמוד מהו ב' תבשילין · ולי אני הדיוט נראה שיש ללמוד מפ"ב דבילה דתניא דפליגי ב"ש וב"ה גבי עירוב על דג ובילה שעליו שב"ש אומרין שני תבשילין וב"ה אומרין אחד ושוין שאם פרפר בילה ונתן לתוך הדג או שריסק קפלוטות ונתן לתוך הדג שאן שני תבשילין וכל דבר שלא נקרא כמו כן תבשיל כדכתיב ויבשלו את הפסח וכן עירובי תבשילין דתנן עושה אדם תבשיל ומותר לערב אפי' בצלי כדגרסינן התם דגים מלוחים דאין בהם משום בשולי נכרים אמר רב יוסף אם צלאן נכרים ישראל סומך עליהם משום עירובי תבשילין כפ"ה : וכתב בסמ"ג ריב"א היה אוסר לאכול תפוחים מבושלין אחר תבשיל אחד בסעודה המפסקת מדאמרי' בירושלמי דנדרים יוצאין בתפוחים מבושלין משום עירובי תבשילין [א] : וכתב בא"ז ט"ב שחל **תרלה** להיות בשבת ודוחין אותו עד לאחר השבת נראה בעיני דאותו שבת אסור בתשמיש המטה מידי דהוה אקובר מתו ברגל דדוחין אבלו עד אחר הרגל ואעפ"כ דברים שבצנעה נוהג : ט"ב חולצין מנעליהן ויושבין לארץ כדרך אבלים ועומד ש"ץ ומתפלל מעריב ואומר קדיש וגם תתקבל צלותנא כו' ובספר רוקח יש אומרים חצי קדיש ואם חל ט"ב במוצ"ש א"א לדקדק לפי שנקרא מועד מידי דהוה כשחל ר"ח בא' בשבת או בשבת שאז אין מצדיקין את הדין ואם יש אבל בעיר נכנס בליל ט"ב במעריב לבהכ"נ וכן למחרתו בט"ב עד שיגמרו הקינות ויוצא והולך לביתו [*דהא ט' באב כולם אבלים והולכים לב"ה] אכן היה נ"ל קצת להחמיר משום דט"ב לא חמור כולי האי משום דהוה אבילות ישנה ואם יש תינוק למול מלין אותו אחר (*חצות) [*הקינות] ויש נוהגין שלא למולו עד לאחר חצות משום דקודם [*חצות] חל אבילות עליו ומילה עושין אותה בשמחה כדכתיב שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב וכן העידו רבותינו הגאונים שבמגנצ"א ובעלי ברית לובשים אז כלים אחרים ולא לבנים ממש וכן בשבת של חזון ישעיהו אין מחליפין כליהם אלא הכתונת בלבד : הגה"ה ופי' כתונת הוא מעיל ולא חלוק וכן פי' רבינו דוד קמחי ומ"ש כתונת המעיל פעמים קורא שניהם כאחד ע"כ **א** · ואחרי קדיש של תפלת ערבית קורא איכה וקינות ואינו אומר ובא לציון אלא מתחיל ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אבל בסדר רב עמרם כתוב שגם בלילה אומר ובא לציון בדילוג כמו למחרת ומסיים כל סדר קדושה ואומר קדיש ואינו אומר תתקבל משום דכתיב שתם תפלתי (ב) ואם חל ט"ב **תרלו** בשני או בחמישי אומר אל ארך אפים ואינו אומר והוא רחום ולאחר קריאת התורה אומר קדיש ומחזיר הס"ת למקומו ופותח בקינות ומסיים [בנחמות] ופותח אשרי וא"א למנצח ואומר ובא לציון גואל וגו' ואתה קדוש ומדלג ואני זאת בריתי לפי שאסור בת"ת ואומר קדיש בלא תתקבל ויש נוהגין לאחר גמר תפלת שחרית לגמור התקבל וקורא באיוב ובירמיה ור"י הלוי (ג) הנהיג שלא לומר עננו בתפלה ואין נ"ל : נהגו העם שלא לשחוט ולהכין סעודת מוצאי ט"ב עד לאחר חצות כי ינטו צללי ערב ור' אבי העזרי כתב דטוב להמתין מן המנחה ולמעלה דבזמן הזה נהגו שלא לעשות מלאכה בט"ב כר"ע דאמר כל העושה מלאכה בט"ב כאלו עושה מלאכה ביה"כ וביה"כ תניא סוף פרק ואלו קשרים מפצעין באגוזים ומפרכין ברמונים מן המנחה ולמעלה ולישנא דתוספתא משמע כן מתקנין בט"ב למוצאי ט"ב משמע לסוף היום דט"ב (ד) מדלא קתני סתמא מתקנין בט"ב כדקתני העושה מלאכה בט"ב : [*ולכתוב בט' באב ל"ע אם היא מלאכה ואומר ר' יעקב שרבינו יצחק הגיה ס"ת שלו בט' באב והגיה בו הסופר טעיות עכ"ל ר' יחיאל מפרים · הג"ה מ"י] **תרלז** בספר החכמה רבינו ברוך ממגנצ"א כתב בשם ר"א ממיץ ראיתי נוהגים שלא ישרו בעיני אומר אני חדשים מקרוב באו ולא שערום רבותינו הראשונים אשר מימיהם אנו שותים ומפיהם אנו חיים ואומר מקצתם ראיתי נוהגין בט"ב שחל להיות בשבת או ערב ט"ב שחל להיות בשבת שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בסעודה המפסקת ונוהגים סימני אבילות ושנו חכמים אוכל בשר ושותה יין ומעלה כו' ועוד ראיתי אוסרין להתעטף בציצית בט"ב ושנו חכמים אבל חייב בכל המצות האמורים בתורה חוץ מן התפילין ועוד ראיתי אם חל יום ח' של מילה בט"ב מבטלין הקדמת זריזין [*מקדימין למצוה] שלא למול עד אחרי קינות הרבה ואיוב וחצי ירמיה קרוב הרבה לחצי היום · בט"ב מותר להניח תפילין משום דדמי לאבילות ישינה אמנם ר"מ לא היה מניח תפילין ולא היה מתעטף בטלית גדול בבוקר משום דאיתא באיכה רבתי השליך משמים ארץ תפארת ישראל זה טלית ותפילין אבל בערב מניח תפילין ומתעטף בציצית ובבקר לובש טלית קטן לפי שאין נראה לעולם: כשחל ט"ב **תרלח** במוצ"ש י"א שאין מבדילין *והרב ר' שמואל מבונבורק היה אומר בקול רם בלא כוס בורא מאורי האש ולא היה אומר בשמים דהוי תענוג ובליל שני היה מבדיל בבהכ"נ ועל השלחן בפ"ה והמבדיל בין קדש לחול כדאמרינן בע"פ מי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה מנהגים מראב"י העזרי : ט"ב שחל להיות בשבת יש נוהגין שאין אוכלין בשר בסעודה המפסקת ואין שותין יין בשבת שאין חובה להעלות על שולחנו כסעודת שלמה המלך אלא רשאי לעשות כן ג' סעודות בשבת יכול לקיים קודם סעודה המפסקת אמרינן בירושל' ט"ב שחל להיות **תרלט** בשבת מותר שני שבתות פירוש אחרי שהוא נדחה ביום של אחריו מותר בשבוע שלפניו ובשבוע שלאחריה וכשחל בחול אותה שבת אין אסור לאחריו דרבא פסיק כר"מ דאמר מר"ח עד התענית וכרשב"ג דאין אוסר אלא אותו שבת ותרוייהו לקולא הא דפסק רבא כר"מ דאמר מר"ח עד התענית אשמעינן דלא נימא כרשב"ג דאוסר כל אותו שבת (ה) דאינו ר"ל כל השבוע של ט"ב אפי' לאחריו והא דפסק הלכה כרשב"ג דלא תימא מר"ח כר"מ אלא לומר דאינו אסור אלא אותו שבת דוקא : היה רגיל לסעוד בי' סועד בה' · כתב ראב"י העזרי אע"ג דרשב"ג ות"ק פליגי בשאר מילי בהא מילתא לא חזינא דפליגי וכן לא פליגי בהא דקאמר רשב"ג באידך ברייתא אם היה רגיל לאכול אחר אכילה נגון או מליח הרשות בידו ואע"ג דקאמר הרשות בידו מצוה להתנהג בפרישות : אסור ברחיצה וסיכה משמע דוקא בט"ב ומיהו נהגו אבותינו שלא לאכול בשר ולשתות יין ולא לרחוץ מר"ח ועלינו לקיים דכתיב ואל תטוש תורת אמך ואסור לטבול בט"ב אפי' טבילה של מצוה דהלכה כחנניה דאמר כדי בית אלהינו לאבד טבילה אחת בשנה (ו) ופ"ק דתעניות מסיק הלכה דבט"ב אסור לרחוץ בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר והתם מדמה אבל לט"ב דהתם אמרו כל שהוא משום אבל כגון ט' באב אסור בין בחמין בין בצונן (ז) ופריך עלה מדר"י בר' חנינא שמתו בניו ורחץ בצונן בתוך ז' אלמא דשרי באבל וה"ה בט' באב וסוגיא בפרק בתרא דיומא ופרק מקום שנהגו משמע דאין הלכה כמותו אלא כמו שפוסק תלמודא ספ"ק דתענית וכן השיב רבינו שמשון משאנ"ץ : ובדברים הרעים שבירמיה ר"מ תמה על מה שנהגו לקרות פסוקי דנחמתא דירמיה וגם פרשת קרבו גוים לשמוע שבישעיה ומפרש דיש פרושים שמדלגין כל פסוקי דנחמה : אסור לו לאדם שיושיט אצבעו גרסי' פרק בתרא דיומא דמטפחת היה לו לריב"ל ערב י"כ וכן עט"ב כו' כתב ראב"י העזרי אבל מטונף שרי לרחוץ אף בי"כ וגם בט' באב אם מלוכלך בטיט וצואה מותר ומטפחת דר' יהושע היתה כדי להעבירה על עיניו משום תענוג כדי להקר וכן באבל מותר *לרחוץ אפי' בחמין מן הלכלוך ולרפואה וע"ע פ"ב דברכות : כל זמן שהוא כשלמים שיש בו שמחה משום שמחה ממשיך בתריה ופסק ראב"י העזרי ורשב"ט דמותר לאכול בשר עוף [אפי'] בסעודה המפסקת וראיה מפ"ק דחגיגה (דף ח' ע"ש) גבי ישראל יוצאין י"ח בנדרים ונדבות ושמחה יצאו עופות שאין בהם שמחה ומיהו לדידן דנהגינן [ב] איסור אסור מר"ח אפי' בשר עוף (*או בשר) [*ובשר] מלוח ויין תוסס [*אסור] **ב** ע"כ מנהגים מראב"י העזרי :

[*ולשתות יין הבדלה כשנכנס אב לא ראיתי רבותי נזהרים וגדולה מזו אמר לי מהר"ר שמואל שפירא ז"ל שדן לפני מהר"ם ז"ל שמותר לברך ברכת המזון על כוס יין ולטעמו והודה לו מהר"ם ז"ל אכן לבי מגומגם בזה כו' עד גם בספר אגודה התיר לבשל דגים בחומץ משום דהנודר מן היין מותר בחומץ · מהרי"ל סי' טו]:

סליק להו הלכות תשעה באב

הגהות ממ"י [א] עכ"ה : [ב] איסור מר"ח אפי' בשר מלוח ויין תוסס אף בשר עוף אסור :

חדושי אנשי שם

א מהר"ם ירצה שאין להחליף מבגדי חול לשבת אלא המעיל והלוק הפנימי לבן אינו לובש וכן משמע בדברי רבינו מנחם בעל הגידה והכי איתא בהדיא בספר תניא ודימהו לדברים של צנעה שנוהגים בשבת לענין אבל דאמרי' כל דבר שיש בו בין משום אבילות אסור לנהוג בשבת ומיהו שאני לן בין אבילות דיחיד לאבילות דרבים דתמירא כמילי דרבים ולבוש לבינים כמילי דרבים השיב גבי שבת וכן ראיתי נוהגים שאין מחליפין אלא החלוק הפנימי כמשמעות הפנים ולא כדברי הג"ה : **ב** יש מקדימין שלא לאכול בשר ולא לשתות יין מי"ז בתמוז ורמז לדבר מיחזקאל ודניאל שהתענו ג' שבועות : יש בני אדם שמשימין אבן תחת ראשם ליל ט"ב ורמז לדבר ויקח מאבני המקום וכתיב מה נורא המקום הזה וחורבן ביהמ"ק ראה : ואין אומרים פסוקי דזמרה כ"א בלחש : ערב ט"ב מקדימין לב"ה ומתפללין מנחה ויוצאין ואוכלים מבעוד יום ואוכלים סעודה המפסקת על הקרקע : והסולך בדרך מותר בנעילת הסנדל עד רחוב הקהל בזמן הזה משום רשעות : ובט"ב לא יהלוך לטיול ואין נותנין שלום אלא כנזופים ואבילים : במ"א יש שיש לברך על מקרא מגילה באיכה : סימני הפטורת מי"ז ואילך דש"ה נו"ע אר"ק שד"ש וסימנים אלו אין מפסיקין לא בשביל חתונה ולא בשביל שום דבר שאירע : יחיד שקבל עליו תענית כל ימות השנה ואירע ט"ב מה יעשה סועד טרם יבא השמש ומתפלל מנחה ואח"כ סועד דקי"ל מתענין לשעות ואע"ג דקי"ל כל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית ה"מ בשאר תעניות אבל בעט"ב ובעיו"כ דה"א להפלים מתענין לשעות ואח"כ סועד וכן תקנו אבותינו הגאונים : ראיתי בתוספ' דשבת שלפני ר"ח אב אין מזכירין החדש משום דכתיב במספר ירחים אל יבא ודחה דאדרבה יותר טוב כדי לברך ישראל שהזמן מוכן לפורענות ועוד דלאו על ר"ח אב נאמר אלא איוב הוא דלייט מזליה ועוד דא"כ הלל לא יאמרו דכתיב אל תבא רננה בו : רפ"ק דכתובות גבי הוא ישן בין האנשים פי' דט"ב ויו"כ אסור לישן עם אשתו במטה · ט"ב שחל להיות במ"ש אין אומרים ויהי נועם משום דאקרי מועד ולא לדקדק ומבדיל בתפלה אע"פ שאינו מבדיל על הכוס עד לאחר התענית וברומי אין אומרים שירת הים ומתפלל י"ח ברכות ויחיד מתפלל עננו בשומע תפלה וש"ץ בין גואל לרופא · וקורין בשחרית שלשה בני אדם בכי תוליד והשלישי מפטיר אסף אסיפם : למנחה קורין ויחל ומפטירין דרשו ·

הלכות תשעה באב

(א) **דא"כ** גיהוץ שלהם נמי ר"ל דהא קתני שבת שחל ט"ב להיות בתוכה אסור לכבס משמע דבגיהוץ בלא כיבוס שרי : (ב) **ואם** חל ט"ב בב' או בה' כו' כ"ה ג"כ בטור ואע"ג דא"א לחול בב' דהא לא בד"ו פסח ואיירי לדידהו שהיו מקדשין ע"פ ראיה ויכול לחול בכל יום : (ג) **הנהיג** שלא לאמר עננו א"ל דטעמיה הוא משום דכתיב שתם תפלתי : (ד) **מדלא** קתני סתמא ר"ל דהיה ליה למתני סתמא מתקנין בט"ב ולמה הוצרך לסיים אח"כ למוצאי ט"ב אלא ש"מ דבא להורות לנו דבזמן שצריך לתקן למוצאי ט"ב דהיינו בסוף היום יתקן : (ה) **דאינו** ר"ל כל השבוע פי' ר"מ : (ו) **ופ"ק** דתענית מסיק כו' ר"ל דפסק שם התלמודא דף י"ג ע"ב והלכתא אבל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו מותר בצונן וה"ה בט"ב הדין כן דהא התם מדמה אבל לט"ב כו' : (ז) **ופריך** עליו מדר"י בר

בגדי ישע

חנינא ר"ל ומיניה משמע דה"ה בט"ב מותר לרחוץ כל גופו כמו באבל אף ע"ג דהתם דף י"ג דחה ואמר דר"י בר חנינא מיירי בשתכפוהו אבילות מ"מ ללישנא קמא דרבא שאמר אבל מותר לרחוץ כל גופו בצונן לא מיירי ר"י בר חנינא לפי האמת בשתכפוהו אבילות ועו"א דבפ' בתרא דיומא ר"ל בענין מטפחת דריב"ל ובפ' מקום שנהגו דנ"ד ע"ב משמע דאין הלכה כר"י בר חנינא דהא התם אסרו ברחיצה בט"ב אלא הוא כמו שפוסק תלמודא סוף פ"ק דתענית דפסק שאבל אסור לרחוץ בצונן ואע"ג דבפ' מ"ש אמר דבט"ב אפילו להושיט אצבעו במים אסור וכן משמע במטפחת דריב"ל דאסור לרחוץ פניו וידיו ובפ"ק דתענית משמע דכל שהוא משום אבל מותר לרחוץ בצונן פניו ידיו ורגליו כבר כתב הרא"ש ספ"ק דתענית דמדינא שוים רק בט"ב החמירו לאסור להושיט משום חומרא בעלמא ול"נ דצריך להיות ולא כמו שפוסק התלמודא ר"ל שבפ' מ"ש וביומא משמע שאפי' להושיט אצבעו אסור וזהו שלא כדברי ר"י בר חנינא דמתיר באבל לרחוץ ולא כמו שפוסק תלמודא נ"כ דפניו וידיו מותר ודו"ק :

סליקא לה בגדי ישע על המרדכי ממסכת תענית

לוח הדינים אשר נמצאו בהר"ן ממסכת תענית

כולל כל חדושי דינים שהובאו בר"ן על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

א נתפלה בעה בב' מקומות כל זמן שלא סיים תפלתו חוזר למקום הסמוך למקום שטעה ובהבדלה טעה בזו ובזו חוזר לראש : דף ב' ע"ב ד"ה בכלי

ב בטל אין מזכירין בצבור עד שיכריז ש"צ : שם במתני' ד"ה ר"י

ג מפני שכל טפה וטפה של גשמים צריכה שבח והודאה להזכיר בחתימת הברכה לשון רבוי מפין תפתיחה : דף ג' ע"א ד"ה א"ר פפא

ד להזכרה מיו"ט אחרון של חג כל המקומות שוין ובשאלה בא"י בכל המקומות הצריכים מטר ביו"ט אחרון של חג בשאין להם פירות בשדה ואם יש להם בז' במרחשון ובבבל עד ס' בתקופה . שם ד"ה והיכא

ה בגולה כיון שמאחרין השאלה עד ששים בתקופה אם לא ירדו גשמים עד ס' בתקופה ממתינים אח"כ שיעור ג' רביעיות ועושין כסדר המשנה : שם במתני' ד"ה הגיע

ו קבלה דתענית אינה כנדר אלא קבלה לדבר מצוה ולא נדר גמור : שם ע"ב ד"ה ואמר ר"ס

ז היה מתענה על צרה ועברה או על החולה ונתרפא הרי זה מתענה ומשלים לא יומו בלבד אלא כל הימים שקבל עליו להתענות : שם ד"ה הרי

ח אם התנה אפי' גמר וישן הרי זה אוכל : דף ג' ע"ב ד"ה א"ד

ט רמב"ן חולק על רי"ף שהשוה תענית צבור וט' באב ליום כפורים לענין קבלה: שם ד"ה וכתב

י נדר להתענות ושכח ואכל כבותבת אבד תעניתו ובציר מהכי לא : דף ד' ע"א ד"ה ירושלמי

יא אם היה בדעתו בשעת תפלתו שהתפלל תפלת תענית להתענות לא חיישינן אם לוה תעניתו אח"כ ונמצא שקרן : שם ד"ה וים אומרים

יב לרש"י אם בטוח שיתענה יכול להתפלל עננו בשחרית : שם ד"ה ירושלמי ר"י

יג רביעית היום משתחוים ומתודים היינו רבעא בתרא : דף ד' ע"ב ד"ה מעיינינן

יד ט' באב אסור להושיט אפי' אצבע קטנה במים אפי' צוננים. ואבל כל גופו אסור בחמין ופניו ידיו ורגליו מותרים בצונן . בתענית צבור כל גופו ופניו ידיו ורגליו בחמין לא אבל בצונן שפיר דמי : שם ד"ה וכל שכות

טו לא על הגשמים בלבד נוהגין כל חומרי תענית צבור אלא אף בכל תעניות שאר צרות נוהגין: דף ה' ע"א ד"ה דסברי

טז בני בבל יכולין לגזור תעניות על עצמן זולתי בני ארץ ישראל : בא"ד

יז אין גוזרין תענית אלא במנין זה של תענית גשמים גזירה ראשונה של ג' ג' אח"כ גזירה גדולה של ז' תעניות : שם ד"ה ר"י נשיאה

יח אין מוציאין ס"ת ותיבה לבית הקברות ויתפלל שם : ע"ב ד"ה ודאמרינן

יט על כל הצרות לדברי הכל עושין כסדר משנתנו : דף ו' ע"א ד"ה וים

כ יום שלפני חנוכה אסור בהספד ותענית וכן יום שלפני פורים : ע"ב ד"ה והאי

כא בחנוכה ופורים לא בטלה מגילת תענית אף בלפניהם ולאחריהם : שם ד"ה ולענין

כב אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בה' מפני הפקעת שערים בתענית של גשמים בלבד אמרו זה : דף ז' ע"א במתני' ד"ה אין

כג קורין בתענית בבקר ובערב ומ"מ כשמתענין בר"ח אינו בדין שתדחה פרשת ר"ח ממקומה: שם ד"ה זו דברי

כד על מכה מהלכת אין מתריעין אלא בהפרכיא שלהן : דף ע"ב ד"ה ועל כולם

כה לא גזרו תעניות על עיר שהקיפוה עכו"ם וספינה מטורפת בים ויחיד הנרדף מפני עכו"ם לפי שאין גוזרים על צבור תעניות רצופים ולאלו אין זמן לגזור בה"ב וכו' : דף ח' ע"א ד"ה וכל

כו עיר המוציאה ת"ק רגל ויצאו ממנה ג' מתים וכו' ת"ק רגלי מלבד הנשים וזקנים וקטנים ששבתו ממלאכה : שם ד"ה עיר

כז אם יש דבר בנכרים אם גוזרין תענית יש מחלוקת ולא הכריע : שם ד"ה גרסי'

כח אי א כא שיירות גזרינן תעניות על אפרכיא אחרת : שם ד"ה וגרסי'

כט מצלאין על החולים בשבת כשיש בו סכנת היום : ע"ב ד"ה גמ' ויחיד

ל ריש לקיש וכיוצא בו דצם ש' צומין לא היו צריכין למעשה ידיהם והיו יכולין לסגף עצמם ואחר לא : שם ד"ה ועל כולם

לא אסור להתענות בשבת ויו"ט עד לאחר חצות : דף ט' ע"א ד"ה גמ' ירושלמי

לב כשיורדין גשמים בלא תענית מברכין ואלו פינו וע"י תענית לא כי אם הלל הגדול : שם מתני' ד"ה אמר

לג אנשי מעמד אף בימים שאין מתענין היו מתפללין תפלת נעילה : שם ד"ה כל זמן

לד ביו"כ אין כהנים נושאין כפיהם במנחה אלא בנעילה : שם ד"ה אלא

לה בין נעילת שערי שמים היינו משחשיכה ובין נעילת שערי היכל והיינו שקיעת החמה הוי כשיעור תפלה למי שמאריך בתפלתו : ע"ב ד"ה וזמן

לו חל ט' באב בחמישי אסור לכבס: שם ד"ה ובחמישי

לז הצנועים נוהגים איסור שלא לרחוץ גופם כל אותה שבת : שם ד"ה אלא

לח לראב"ד ורמב"ן מותר לתת כלי פשתן לכובס בשבת שחל ט' באב להיות בתוכו לכבס ולהניח אבל לכבס וללבוש ודאי אסור : שם ד"ה גרסי'

לט כל שהוא נאכל כמו שהוא חי אין בו משום בשול נכרים וסומכים בו משום ערובי תבשילין: דף י' ע"א במתני' ד"ה ערב ט"ב

מ מצות לא תעשה הנוהגות באבל נוהגות בט' באב אבל מצות עשה לא : שם ד"ה ר"י

מא חייב בתפילין בט' באב אע"ג דהיא מצוה הנוהגת באבל : שם בא"ד

מב נעילת הסנדל ושאר דיני אבלות אינם אסורים כ"א משתחשך ליל ט' באב ורחיצה וסיכה אסורים מבעוד יום : שם ד"ה גרסי'

מג מרחיץ ידיו ומעבירן על פניו ואם היה לפלוף על גבי עיניו ודרכו לרחצן במים רוחץ כדרכו. רי"צ גיאת : שם ד"ה וגרסי'

מד רמב"ם כתב ביו"כ וט' באב אינו מברך על נטילת ידים ואין זה נכון : שם בא"ד

מה אין אסור בט' באב לקרות סדר היום וקורין פרשת קרבנות ואיזהו מקומן ובריית דרבי ישמעאל בבית הכנסת : שם בא"ד

מו בט' באב קורין בתורה ומפטירין בנביא: בא"ד

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת תענית

מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

(א) בטל וברוחות לא חייבו אותו כו' :

(ב) יש בני אדם שאומרים בכל פעם ותן טל לברכה אף בימות החמה :

(ג) וביעלה ויבא היכא שלא התחיל ברכה שלאחרים:

(ד) אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"צ בגשם :

(ה) טעם למה התקינו להזכיר גשם רק במוסף ולא בשחרית או בכניסת החג :

(ו) יש נוהגים שלאחר קריאת התורה וקדיש אומר מיד ש"צ בקול רם משיב הרוח כו' ואז מתפללין הקהל ומזכירין כמו שעושין בר"ה :

(ז) תני אם התפלל ואינו יודע אם הזכיר כל ל' יום חזקה מה שהיה למוד הוא מזכיר :

(ח) הלכתא יום ס' כלאחר ס' :

(ט) יחיד כל שמינוהו ב"ד פרנס ע"י כך שאירע להם צער ונזקק להם :

(י) נהגו לעבור לפני התיבה בר"ה ויו"כ פרנסים המנהיגים המגינין על הדור שלהם :

(יא) הרי שהיה מתענה על חולה ונתרפא מתי יתרפא ולא ישלים ·

(יב) ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין אם דעתו לחזור כו' ·

(יג) כל זמן שהוא בעיר צריך להשתתף עם הצבור בצרתם ואם שכח ואכל אל יתנהג עדון :

(יד) מתענין לשעות כשקבל :

(טו) כמה פתרונים בפירוש מתענין לשעות :

(טז) כל תענית שלא קבל עליו מבעו"י לאו שמיה תענית וסגי במחשבה ולא בעי הוצאה בפה :

(יז) קבלת התענית שאומר אהא בתענית למחר ויהי רצון שתתקבל תפלתי בתעניתי כי אתה שומע תפלה כו' ויש אומר שמתפלל עננו במנחה שלפני התענית :

(יח) נהגו העם לברך בשבת מקבלי תענית בה"ב ושוב אין צריכין לקבל :

(יט) י' ימי תשובה אין רגילות לקבלם בתפלה וכן תענית חלום צער בעלמא קבל עליה

(כ) רמב"ן לא היה מתענה בי' ימי תשובה עד שקיעת החמה אלא אחרי צאתו מב"ה מיד היה אוכל ואפילו הכי היה מתפלל עננו :

(כא) יש מחלקים ומתירין לשתות כי אדם לאו אחר אכילה ואחר שישן וסוף ליה כהתנה לשתות אבל באכילה פליגי בה הגאונים :

(כב) יכול לכוס עלי קנמון וקילפה בלע"ז כדי לנחלת גרונו ולפלוט :

(כג) כס זנגבילא ביוה"כ דכפורי פטור :

(כד) פסק ראבי"ה דמותר לרחוץ בחמין אפילו בי"ז בתמוז וצום גדליה :

(כה) ר"י ורא"ש תמהו על מה סמכו כשמתענין בגזירות וכדי שלא תבא צרה שמתפלל ש"צ עננו בין גואל לרופא וקורין ויחל כדין תענית צבור ואולי סמכו על צום גדליה :

(כו) תענית שלאחר הפסח והחג נהגו בכל תפוצות ישראל ולא הוי כתענית יחיד והטעם למה מתענין :

(כז) אחר חג שבועות לא מצינו שמתענים בשום מקום :

(כח) א"ר אלעזר כו' פעם אחת חל ט' באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו היה :

(כט) מעשה בר' יעב"ץ שהיה בעל ברית בט' באב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים מהאי טעמא שיו"ט שלו היה :

(ל) הלכה מתענה ומשלים אפי' בתענית יחיד מיירי:

(לא) מי שנשבע להתענות ע"ש הרי זו שבועת שוא שמקלת ע"ש כשבת :

(לב) סברא הוא להתענות בכל תענית עד צאת הכוכבים :

(לג) לוה אדם תעניתו ופורע פר"ח כגון דאנים :

(לד) מספקא ליה לרבי שמא דוקא תעניתו אבל תענית צבור שמא אינו רשאי לפרוש מן הצבור :

הלכות תשעה באב

(לה) אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ אסור ללובשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה ונהגו אבותינו בכיבוס שלנו לאסור בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה ·

(לו) רשב"ם פסק דה"ה כלים חדשים אסור ללובשן ואסור לתקן ולהכין :

(לז) הכי נמי דנהגו דלא ליפתי אמרא וי"ג עמרא :

(לח) ערב ט' באב וערב יו"כ מותר לאכול ולשתות אחר סעודה המפסקת :

(לט) ערב ט"ב לא יאכל ב' תבשילין ראבי"ה ראוי להחמיר מהו ב' תבשילין :

(מ) בעל הספר מפרש מהו ב' תבשילין :

(מא) סמ"ג. ריב"א היה אוסר לאכול הפוחים מבושלים אחר תבשיל אחד בסעודה המפסקת :

(מב) א"ז. ט"ב שחל להיות בשבת ודוחין אותו עד לאחר [השבת] נראה בעיני דאותו שבת אסור בתשה"מ:

(מג) ט"ב חולצים מנעלים ויושבין לארץ כדרך אבלים :

(מד) אם חל ט"ב בא' בשבת או בשבת אין אומרים צדקתך (תקרא) [דנקרא] מועד

(מה) אם יש אבל בעיר נכנס בליל ט"ב במעריב לבית הכנסת וכן למחרתו :

(מו) אם יש תינוק למול מלין אותו אחר חצות .

(מז) במגענצא בעלי ברית לובשים אז כלים אחרים ולא לבנים ממש :

(מח) וכן בשבת של חזון ישעיה אין מחליפים כליהם אלא הכתונת :

(מט) אם חל ט"ב בשני או בחמישי אומר אל ארך אפים יאינו אומר והוא רחום :

(נ) ר"י הלוי הנהיג שלא לומר עננו בתפלה ואין כ"ל:

(נא) נהגו העם שלא לשחוט ולהכין סעודת מוצאי ט"ב עד לאחר חצות :

(נב) בזמן הזה נהגו שלא לעשות מלאכה בט' באב :

(נג) הנוהגין בט' באב שחל להיות בשבת או ערב ט"ב שחל להיות בשבת שלא לאכול בשר ושלא לשתות ; בסעודה המפסקת לא יפה הם עושין :

(נד) וכן האוסרין להתעטף בציצית בט"ב :

(נה) אם חל יום ח' של מילה בט"ב מבטלין הקדמת זריזין שלא למול עד אמרם קינות :

(נו) ר' מאיר לא היה מניח תפילין ולא היה מתעטף בטלית גדול בבקר :

(נז) בערב מניח תפילין ומתעטף בציצית ובבקר לובש טלית קטן :

(נח) י"א כשחל ט"ב במ"ש שאין מבדילין ור"ש היה אומר בקול רם בלא כוס מאורי האש ולא היה אומר בשמים ובליל שני היה מבדיל בכ"ה ועל השלחן בפ"ה והמבדיל :

(נט) אבי"ה. ט"ב שחל להיות בשבת יש נוהגין שלא לאכול בשר בסעודה המפסקת ואין שותין יין בשבת שאין חובה לבעלות על שלחנו כסעודת שלמה :

(ס) ט"ב שחל להיות בשבת מתיר שני שבתות :

(סא) היה רגיל לסעוד בי' סועד בה' :

(סב) אם היה רגיל לאכול אחר אכילה כגון או מליח הרשות בידו ומצוה להתנהג בפרישות :

(סג) נהגו אבותינו שלא לאכול בשר ולשתות יין ולא לרחוץ מר"ח :

(סד) אסור לטבול בט"ב אפי' טבילה של מצוה :

(סה) ט"ב אסור לרחוץ בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר :

(סו) ר"מ תמה על מה שנהגו לקרות פסוקי דנחמתא דירמיה וגם פרשת קרבו גוים לשמוע שבישעיה ומפרש דיש פרושים מדלגים כל פסוקי דנחמה :

(סז) אבי"ה. אבל מטיף שרי לרחוץ אף ביו"כ וגם בט"ב אם מלוכלך בטיט וצואה ומטפחת דר' יהושע היתה כדי להעבירה על עיניו משום תענוג לסקר :

(סח) מותר לאכול בשר עוף בסעודה המפסקת ולדידן אסור אפי' בשר מלוח ויין הוסס :

מעשה אילפס על הרי"ף ממסכת תענית מהגאונים בעלי מפרשי הים

דף א ע"ב בהמאור ד"ה הירושלמי ובמדרש אגדה מצאתי . נ"ב וכ"ה בירושלמי פ"ד מר"ה הלכה א' וכ"כ הריטב"א בחדושיו כאן טעם זה . ומה שהקשה בש"ק בתענית פ"ק ד"ה לית דא"כ גם בהלל כן ולמה קורין הלל בשחרית לק"מ דודאי הלל לא עדיף מתפלה דבעי כוונה ורק להזכיר דבר חדש באמצע התפלה צריך ישוב דעת יותר :

דף ב ע"ב ברי"ף תלמיד כל שואלין וכו' . נ"ב עי' בשו"ת תשב"ץ ח"א סי' ל"ג ובשו"ת מנחת יעקב סי' א' :

דף ג ע"א שם שני ימים זה אחר זה . נ"ב עי' בשו"ת הרשב"א ח"א סי' שפ"ז : **ע"ב** כי האי ליבנא בתרא . נ"ב עי' שו"ת רש"ק ח"א דף נ"ט בארוך :

דף ד ע"א ר"נ ד"ה ירושלמי ומיוה"כ ילפינן לה נ"ב בירושלמי פ"ח דנדרים הל' א' הגי' אבל כזית וכ"ה ברא"ש וטור סימן תקס"ח אבל הרי"ף והרמב"ם לא גרסו כזית ולכך כתב הרא"ש דבעי כותבת ועי' בריב"ש סי' רפ"ז ועי' בש"ק שם : **שם** ד"ה וי"א והוא דאמר יום אחד. נ"ב עי' בש"ק שם ובחבורנו נר מערבי הארכנו בזה ועי' במתנה אפרים הלכות שבועות סי' י"ד ועי' בשו"ת תוע השני סי' כ"ה :

דף ה ע"ב ברי"ף אבל אם היה כותלו גוהה . נ"ב אף דשמואל קאמר בירושלמי בהלכה א' כותלו דגני ביה מ"מ הלכה כריב"ל לגבי שמואל הואיל והלכתא כוותיה דריב"ל לגבי ר"י כ"ש לגבי שמואל ועי' בשו"ת הרשב"א ח"א סי' ז' ובפסקי מהרי"א סי' קפ"ח והרא"ם בתשובה סי' ל"ו ורלב"ח סי' א' ועי' במהרי"ט חלק יו"ד סימן ג' ובכללי התלמוד אשר לנו הנקרא מכלל יופי הארכנו בזה ובזה מיושב קושית הש"ק שם על הרא"ש וטור · **שם** בר"נ ד"ה והאמרינן אבל לא שיולאו וכו' . נ"ב עי' ב"י סי' תקע"ט שהביאו אבל בהגהות מהרי"ם כאן הניחו בצ"ע ע"ש ובשו"ת שארנו בעל נ"ב מהד"ת סי' ק"ט נשאל על זה ולא נזכר מכל זה ע"ש: **שם** ד"ה וים אומרים בה עננו . נ"ב עי' בירושלמי ברכות פ"ק תנא צריך להאריך בגואל ישראל בתענית ועי' בפירוש ק"ע שם ובהגהותינו על הרמב"ם הנדפסים כעת בווילנא :

דף ז ע"א בר"ן ד"ה רב אחא ר"א ור"י תנאי נינהו. נ"ב ברש"י כתב דאמוראי נינהו ובאמת א"א לומר כלל דתנאי נינהו דלא מצינו בשום מקום ר' אחא לתנא ולפע"ד ט"ס הוא בר"ן וצ"ל אמוראי נינהו ופסק כר"י כמו שפסקו כל הפוסקים ועי' ברא"ש ובב"י סימן תקע"ב ומיהו צ"ע דבירושלמי אמר ר"י שתים ולפנינו בש"ס איתא ר"א אבל רש"י והר"ן כולם העתיקו ר"י ומיהו דרך הירושלמי להפך בהאמוראים ועיין בתוס' ביבמות דף ק"ד ד"ה מר סבר ובזה נדחה דברי הש"ק שם : **שם** ד"ה זו א"ל להודיעך כו'. נ"ב עיין בגליון מהרש"ם בזה ודבריו דחוקים ועיקר כמו שפירש בש"ק בהלכה י"ד שם ע"ש :

דף ח ע"ב ברי"ף אמר ר"א אמר שמואל נ"ב עי' בהגהות מוהרש"ם שמחקו וגם הד"ת מחקו מה"ט אבל במח"כ הדבר מבואר בירושלמי בהלכה ועי' בש"ן שם . ומ"מ דברי מוהרש"ם נכונים דבירושלמי לא נזכר דבר זה בשם שמואל וע"כ דהמגיה הוסיף כן מן הירושלמי :

במרדכי ראשון סי' תרט"ו כי בערבית אין ש"ץ וכו' נ"ב הוצרך לטעם זה משום דבשביל אותן שבתים לא היינו חוששין כ"כ דמעוטא נינהו ולזה אמר דאיכא חשש אף לאותן שהם בבהכ"נ שיזכירו לשנה הבאה (שו"ת אא"ז הרמ"א סי' ל"ח) : סי' תרי"ז ומפורש בירושלמי . נ"ב כ"כ גם בתשב"ץ ח"ג סי' קכ"ג ולא נמצא כן בתענית והפסד משום דקאמר עד ששים יום בתקופה משמע להו דשלמים בעינן ועי' בשו"ת מהרי"ל סי' כ"א : סי' תר"ל מעשה ברבינו יעב"ץ . נ"ב עי' בגליון מהר"ם שכתב דלכאורה נראה שחולק על רבינו יעב"ץ ור"י סג"ל ועי' בכנה"ג בהגהות ב"י סי' תקנ"ט שכתב דמהר"ם מיירי בט"ב שחל בזמנו ורבינו יעב"ץ מיירי בנדחה ע"ש שהאריך : סי' תרל"ד נקרא כמו כן תבשיל . נ"ב עי' בירושלמי נדרים פ"ו הלכה א' וקריא שהלוי קרי מבושל ועי' בש"ק שם ובנזיר פ"ו הלכה ט' ועי' בפר"ח ביו"ד סי' פ"ז :

גליון מהרש"א על הרי"ף מהגאון וכו' שלמה איגר זצ"ל

דף ג ע"ב רי"ף סיר ולא תיר . עי' פי' דברים אלו בהר"ן במס' מגילה דף רס"א ע"א ד"ה סיכי דמי :

דף ד ע"א שם לוה אדם תעניתו ופורע . ויכול ללוות יום ארוך ולשלם יום קצר ש"ע א"ח סי' תקס"ח ס"ג :

הגהות פעולת שכיר מהג"מ וכו' מוהר"ר ישכר בער זצ"ל זקן ההוראה פה ווילנא.

דף ב ע"ב בר"נ ד"ה ודוקא היחידים וכו' בירושלמי . נ"ב פ' קונס יין הל' א' :

דף ג ע"ב ברי"ף איתיביה אביי ישן . נ"ב גי' הגמ' גמר : **שם** בר"ן ד"ה אימת מקבל וכו' כל שהקדים הקבלה לתענית דיו כנ"ל : **שם** בד"ה וכתב הרב אלפס וכו' מבעוד יום וכו' . נ"ב והרי"ף ז"ל כפי שיטתו בתענית שעות שאע"פ שאכל מתחלה ואח"כ נמלך להתענות עד שתשקע החמה תענית שעות מיקרי נראה דה"ה היכא דקבל להתעניתא מבעו"י מטעם תענית שעות איתסר עליה למיכל ולמשתי וכ"נ מדברי הב"י סי' תקנ"ב ד"ה ומ"ש רבינו וא"נ לחלק :

דף ה ע"א ברי"ף ואם יש לו אינטבא לכנים צ"ל לפניו : **שם** בר"ן ד"ה ר' יהודה נשיאה כו' דבשאר גזרות מיד כן מתענין פי' מתענין מוקף וכ"נ מתריעין :

דף ו ע"א בר"נ במתני' ד"ה על הראשונים וכו' ומהכא משמע על . נ"ב גי' ד"ת ומ"מ אף :

דף ז ע"א בר"נ ד"ה אבל הראב"ד וכו' יש במסכת סופרים . נ"ב פי"ז הלכה ד' וע"ש פכ"א הל"א : **בא"ד** אחר ניסן פי' ניסן מוקף וכ"נ סורים : **שם** ד"ה א דברי ר"מ וכו' דאינון עבדון . נ"ב גי' בירושלמי ידעין :

דף ט ע"א בר"נ ד"ה גמ' כל זמן שמתפללין וכו' נ"ב נ"ל דדייק לה מדקתני התם ברישא ת"צ אוכלין ושותין מבעו"י כו' ובסיפא ת"צ כהנים נושאין כפיהם ד"פ ביום כו' אלמא דלא קרי התם ת"צ אלא תענית שאוכלין ושותין מבעו"י ומתפללין כ"ד ברכות ועלה קתני כהנים נושאין כפיהם ד"פ ביום דנקט ליתנא דמתני' דנעילת שערים אכולהו תעניות קאי ולא על יוה"כ לחוד אבל תעניות דאשמות שאוכלין ושותין משתחשך וליכא כ"ד ברכות נעילה נמי לית בהו : **שם** ד"ה אלא האידנא וכו' ויש להם ענין גם בנעילה של תענית כנ"ל:

דף י ע"א ברי"ף ירושלמי ר' אחאי אומר . נ"ב פ"ד דברכות הל"ג ושם הגי' רחם כו' והכי דייק ליתנא דבהריה על ישראל עמך ועל ירושלים כו' דלרא"ש וטור דגרסי נחם הנוסח הוא את אבלי ציון כו' ועי' בטור סי' תקנ"ז והגהת אשר"י דמכילתין שקיימו שתי הנוסחאות: **שם** בר"ן ד"ה ר"י וכו' בבהכ"ד הנוהגות באבל כל שבעה קתני כנ"ל : **שם** ד"ה גרסי' בגמרא ת"ר כל שהוא וכו' ואסור לרחוץ . נ"ב לפי פירושו של הרמב"ן גירסתו מותר וכ"ה ברא"ש : **שם** ד"ה וגרסי' בפרק יוה"כ וכו' על נטילת ידים ולא המעביר אבלי פניו כנ"ל : **שם** בחדושי א"ש ד"ה דברי הללו וכו' עד סה"ד . נ"ב עי' ירושלמי דמכילתין סוף הל"ז שדברי הרי"ף נובעין משם ועי' תוס' ק"ע שם . **ע"ב** בר"ן ד"ה כל הכלים וכו' טבילה מתוך שהוא שוה בן מטבילין . נ"ב נ"ל שצ"ל מוציאין : פליא

הגהות על הרי"ף ממסכת תענית

מהג"מ שמואל מרובזעויץ זצ"ל מ"ץ דמאהליב (והרד"ל ז"ל העתיקם בכי"ק מגליון אלפס שלו).

דף א ע"א בר"ן י"ס ירושלמי כמה דמגלי ומיקל כלומר שמדקדק לשאול כו'. ומ"מ לע"ק דא"כ בימות הגשמים כי אמר מוריד הטל ולא הזכיר גשם כו' דמזלזל בגשם מ"מ אין מחזירין אותו דהא היקל בגשם ולעפתי כ"ש הוא מהיקל בטל. ובדוחק יש ליישב:

דף ב ע"א בר"ן ד"ה והיכא למידק. וכבר פי' סוגית הגמ' בחי' כו' ונראה שהם מפרשים הא דאמרי' בגמ' הא לן והא להו קאי על הזכרה אבל לשאלה לכ"ע עד ז' במרחשון. וניחא שפי' לפי' זה משום דלפי' קמא אמר ר' יוחנן שהיה בא"י לבני בבל והוא דחוק דר"י בא"י היה וצ"ל לתלמידיו שהיו מבבל אמר עי' בתוס' ס"פ ג' שאכלו. אבל לפי' זה ניחא דר"י לבני א"י קאי דהוי לדידהו הזכרה ביו"ט אחרון. ולדידן גם הזכרה בז' במרחשון ועכשיו אין לנו עולי רגלים ופירי בדברא מזכירין ביו"ט אחרון והשאלה בא"י בז' במרחשון ובגולה עד ס' בתקופה. ודברי הר"ן צ"ע מה דסיים לשיטת הרי"ף דבגולה מזכירין ס' בתקופה דלא משמע הכי מהרי"ף מדהביא לעיל בסתמא הא דהלכה כר"י משמע דלכ"ע הזכרה ביו"ט אחרון. גם מדהביא והא דאית לן תרי יומי פוסק כו' והיינו בגולה דאית לן תרי יומי פוסק במנחה כו' והב"ש מזכירין בז' במרחשון: **שם** ד"ה מתני' הגיע י"ז כו' איכא נוסחי דגרסי כו' שואלין את הגשמים ר"ג כו'. ומ"ת צ"ע דהא בגמ' קאמר רביעה ראשונה לשאול וא"כ כיון דפסק הלכה כר"ג דשאלה בז' בחשון וא הוי רביעה ראשונה ובניה בי"ז ושלישית בכ"ג כדאי' בגמ' וא"כ עדיין לא קמ"ל כשהם מתני' דאין היחידים מתענין עד כ"ג חשון. ובאמת שצ"ע בזה למאי דקי"ל כר"ג וכשהם מתני' וצ"ל הא דאמרי' בגמ' ראשונה לשאול לאו דוקא דאף אם היה ראוי לשאול מיד ברביעה ראשונה אפ"ה איחרו השאלה משום פירי בדברא וגמ' דקאמר רביעה ראשונה לשאול הוא לאו דוקא. או משום דלאידך תנאי הוי השאלה ברביעה כמו לר"מ ור"י ומ"מ צ"ע כיון דלר"מ הוי השאלה ברביעה שניה מאי קאמרינן אלא שניה למאי לימא דר"מ לשאלה גר"מ ואם נאמר כל כך סתמא דגמ' לר"י ור"י דלא קי"ל כוותיה או הסבר דמש"ה לא קאמר שניה לשאול לר"מ משום דלא בזמן רביעה שניה תלוי אלא משום פירי דדברא אך א"כ מאי קאמר ראשונה לשאול אליבא דר"י ור"י הא ג"כ לא תלי ברביעה ג' דכיס ראוי להיות השאלה מיד ביו"ט אחרון רק משום פירי דדברא וא"כ עדיין ק'. ואם נאמר דלא קי"ל כסך סתמא דגמ' א"כ מעיקרא ל"ק קושיית הר"ן ונאמר דאף דהלכה כר"ג מ"מ אס"ה מתענין בי"ז במרחשון ואף דכ"י ס"ל דאין היחידים מתענין עד ר"ח כסלו בהא לא קיי"ל כר"י אבל בזמני רביעה קי"ל בפיר כר' יוסי: **ע"ב** בר"ן ד"ה אלא פיקרן כו' וקבלה דתענית לא אמירה מ'. וא"כ לדבריו כך דירושלמי דלוקה וכו' מיירי בקבלת תענית ולא בנדר וצ"ע אם אין קבלתו כלום למה לוקה. ודוחק לומר מכה מרדות. וגם צ"ע יקשה למה חייב אם קבלתו אינו כלום מה עבירה עשה ע"כ נראה לי לפרש דהא נסתמא דקאמר נדר בתענית לא מבהתא דאמר קונם אכילה עלי אלא דאמר בלשון יד שאוסר עצמו בהכילה והיינו בלשון שבועה לא יך שבועה והפ"ס פותחין בבי"ט ולא סגי בלא פתרה אף דשבועה שאוסר עצמו מהכילה א"נ אל על דבר מצוה אפ"ה כאן חייל שפיר משום כולל מגו דחייל אמאר ימים כו'. וכן בנדר להתענות דירושלמי דלוקה איירי דנדר להתענות מיום הג' שלשים יום וביום הג' התחיל שבת או ליכא למימר כולל דמיד שיש לשבועה לחול דהיינו ביום הג' אז הוא שבת לו דנדר להתענות היום ומחר והיום הוא שבת דאין כאן כולל הואיל דבשעה שהיתה שבועה ראויה לחול א"א לה לחול ל"ל מגו כמ"ש בזה. ואם נפרש בבעיות שנדר על יום א' להתענות ונמצא שהוא שבת ואין כאן כולל כלל ולא חייל ומש"ה לוקה משום שבועת שוא. והא דקרי לה בלשון נדר היינו בגמ' דנדרים דקרי שבועה בלשון נדר. ולענין הא דמגלת תענית הנה הך דירושלמי ניחא כמ"ש אבל גמ' דידן קשה מ"ש יבטל גזרתו את נדרו ולא חייל משום כולל וכיה אפשר לומר כמ"ש הר"ן דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר. אך ע"ז צ"ע מגמ' דס"פ שני כמו שהארכתי בזה במ"א. ולפמ"ש אפשר דבימים אפורים לא שייך כלל דכל יום נבחר בפ"ע ובגמ' מיירי דקיבל עליו תענית בכ"ב של כל השנה דהוו ימים מפוזרין וליכא הכל בבת אחת נדרו. ועת לקצר:

מעשה אילפס על הרי"ף ממס' ביצה מהגאונים בעלי מפרשי הים

דף ב ע"א ברי"ף והסרו רבנן שמא יעלה ויתלוש. נ"ב עי' בשו"ת הרמב"ן סי' קר"ב ובהדב"ז ח"ג סי' ק"כ ועי' במהרש"א דף ד' ע"א בתוס' ד"ה אלא:

דף ג ע"א ברי"ף אלא דאשתכי. נ"ב עי' בתמים דעים להראב"ד ז"ל סי' ק"כ ובשו"ת השב"ן ח"ג סי' י"ס וסי' ד"ס: **ע"ב** בר"ן ד"ה איתמר משום דמסתפקא ליה. נ"ב עי' בכנה"ג בכללי הפ"ס אות ג"ו ובכנה"ג בכללי שהלמוד אות ל"ו ל"ז מ"ש בזה ועי' בכנה"ג סי' תקי"ב בהגהות ב"י אות ה' וכפי הנראה ע"ס שם וצ"ל ולי נראה וכמ"ש בכלליו שם ועי' בתבורנו סי' א' מ"ש בזה ובקונטרס מכלל יופי ועי' מה שהבאנו דברי הפלי"ס בכללותיו ובו"ת הא"ז בעל שער אפרים סי' ס"ה:

דף ה ע"א בר"ן ד"ה זימן דע"כ איכא חד מעלמא. נ"ב עי' במ"א סי' תנ"ז סקי"ד ובשו"ת כנסת יחזקאל סי' כ"ו:

דף ז ע"א בר"ן ד"ס כל שאין דרכן בהעלאה. נ"ב עי' בהר שבע בתדושיו לתמיד דף כ"ו מה שהקשה על הר"ן כאן ול"ק כמבואר למעין:

דף ח ע"א בשה"ג אות א' ד"ה לשון ריא"ז עד סה"ד אין ויש תימה על ריא"ז. נ"ב עי' במרדכי פ"ק דשבת רמז ר"ל מה שכתבו בשם ראבי"ה ומה שכתבנו בהגהותינו שם: **ע"ב** בר"ן ד"ה אמר. עיי מלחן חיים. נ"ב נראה שגרס ברי"ף מלוחים וכן הוא גו"ס אבל לפנינו ברי"ף לא כתב מלוחים ועי' ברש"י ועי' בשו"ת הא"ז הח"ן ז"ל סי' ק"ל: **שם** ד"ה ומאן וליתא דכי אוקימנא וכו'. נ"ב עי' בשו"ת מוהבא"ח ח"ב סי' ב':

דף ט ע"ב ברי"ף ומתני ונימא הכי כו'. נ"ב והע"ג דמערב מספק מברך עליו על מצות עירוב דאין זה ספק כשאר ספיקות דאין מברכין עליו. (ד"ת בחומת ישרים). ועי' במ"א סי' תקכ"ז סקכ"ה שכתב דמברכין בתחלה. שה"ג וכן כתב יא"ר. וחפשנו בשה"ג ולא מצאנו וכפי הנראה כוון לזה שהכנה"ג מביאו שם ודרכו להעתיק ועי' בלחם סתרים למהר"ם אלגזי בכללותיו כלל ט' שפלפל בזה והעלה דאין לברך ע"ש:

דף יג ע"א ר"נ ד"ה אין. וכתבו בהרב רבינו אשר כו'. נ"ב עי' בתמים דעים להראב"ד סי' ק"כ הביאו באורך ועי' בשו"ת הרשב"א ה"א סי' ת"א ועי' בסי' ק"י בע"ז ונקה"כ:

דף יד ע"א בר"ן ד"ה הגהו. שמא יאמר לעובד כוכבים לגוזזו. נ"ב לפי הטעם שכתב הר"ן ז"ל פ' פ"ס מה אנו שותין כל הד' כוסות בהסיבה ג"כ נקטינן כחומרא ב' הלדדים (ד"ת בחומת ישרים) ודבריו סתומים וכפי הנראה קשיא ליה לשיטת הרי"ף הלוי ודעמי' דאסרו אף ביו"ט שני עד לאורתא וקשה אמאי נגזור שמא יאמר לנכרי לגוזזו א"כ נחזיק האי יומא ליו"ט א"כ גמילה מותר דהתמול חול הוא וכן להיפך ועי' ברש"י שם וזה אף להרי"י הלוי דלא ס"ל הך ממ"נ וע"ז כתב דלפי מ"ש הר"ן בדרבנן צריך להחמיר בתרוייהו כ"ס סכה. ובאמת אין ענין לייבב כלל כמבואר למעין ועי' במל"מ במגילה פ"א הלכה י"א דדברי הר"ן סותרין זה את זה גם קושייתו יש ליישב ואכ"מ לקבל ארוך:

דף טז ע"א ר"נ ד"ה אם א"א כגון שזימן כו'. נ"ב כן פירש"י כאן ובפ"ס וכן פירש בטור סי' תקי"ו והב"י שם כתב דרש"י פי' שאין לו סודר לכבותו ובמתב"ת א"א לפרש כן על המכיא כדי יין ורש"י בפי' כן הוא על נפרוס סודריה דאמר שם אה"כ ואם אי אפשר דהיינו שאין לו סודר וכן פי' הר"ן וצע"ג:

דף כ ע"א ברי"ף בפסוק הנח מהגותו. נ"ב עי' בתוי"ט במשנה שתמה על הרי"ף והרא"ש שלא זכרו דברי הכתוב ספקתי על ירך ות"ו לומר כן ובולהו איתנייהו כהו וכמ"ש בב"ק בירושלמי שם ועיין ברמב"ם בפירוש המשנה שם:

דף כא ע"ב ברי"ף דהי איכא בירכא מבהמתא. נ"ב עי' ב"ה בהו"ת סי' הנ"ח שהביא בשם הר"ר שמואל השגה על פירוש זה דהרי מכשירים את הטריפה בערמה. וכתב דל"ק דבירכא גמורה לא הנתק פ"ב ועי' בפי' המשניות להרמב"ם ועי' בתוי"ט שם שכתב על זה רי"ל והרי אינה סרכה בנטרפת ועי' ביו"ד סי' ל"ט בש"ך ס"ק ל"ב מ"ש בשם הכיו הגאון ז"ל ועי' בו"ת מקום שמואל בסופו ועי' בערוך ערך כוס: **במרדכי** סי' תרמו ותרמו כתוזר לאיסורו וכו'. נ"ב עי' בגליון מהר"ם כאן מ"ש בשם הר"פ וכ"כ הב"ח ביו"ד סי' ק"ב בשם הר"ר יו"ט אבל דבריו תמוהים דהדם והאי הוה דבר שיל"מ כדאמרו בנדרים **דף נ"ס** והותו הדם לא יתוזר לאיסורו לעולם מבה"כ תמן וכבר תמה בזה הפר"ח שם ועי' בתהרומים: **שם** סי' תרמו עם הנולד וכו'. נ"ב והדבר שבמנין נמי לא הוה משום דכמות שהוא עם הנולד אינה דבר שבמנין כמ"ש הש"ך סי' ק"ה ס"ק ז' דלא כת"ת ועי' בג"מ שהביא בשם הרב מהרי"ת שנסתפק בזה לא חשוב את שדרכו למנות ע"ש ועי' בבה"ג פ"ס דע"ז דף שס"ז בענין מה נקרא תהר"ל: **שם** סי' תרעם דוקא הותו תנור והותה קדרה. נ"ב אף דבקדרה אחת ותנור אחד בלא"ה מותר כמ"ש לעיל יש לומר דוקא בהלו אמרינן הכי ולא בשל נכרים וגם בהלי הגורים שלנו וכן בקדרה אפשר סי' מילוק (בלא"ה בבגדי ישע בשם מ"כ). והנה בקדרה אין חילוק וגם עכשיו מותר ועי' בסי' תק"ג ובסי' תקי"ב וע"כ נפע"ד עיקר כחילוק הראשון ועי' בב"ח סי' תק"ג בשם מרדכי האחרון ע"ש: **שם** סי' תרפא לכך פרש"י לעיל פ"ק. נ"ב ע"ש ונ"ל פ' המגיע. (גדולת מרדכי): **שם** סי' תרפד והיינו כדפ"י תלמודא. נ"ב נ"ל כדפריך תלמודא והיינו מהא דפריך מואין מכבין את הבקת ומשני דההיא כר"י ס"מ דלר"י שרי כל מידי שהוא להנאת הגוף (בגדי ישע ובעין זה פי' בגדולת מרדכי): **שם** סי' תרפה דמוקצה הוא. נ"ב כצ"ל ובג"מ ובבגדי ישע הגיהו דמוקצה הוא דאורייתא והבגדי ישע כתק דהא לאו דאורייתא הוא רק דדרשא בעלמא אבל לפמ"ש לפנינו נכון דמוקצה תמור כמו דאורייתא ועי' בתוס' ישנים דף ג' בבילה הובא במהרש"א: **שם** סי' תרצב כקונה קנין בשבת. נ"ב עי' בגליון מ"ש מהר"ם בשם הא"ז הגאון הרמ"א ז"ל ועיין בתשובותיו סי' קכ"ד שהאריך בזה בקונטרס אחרון וקננו הגאון מאור הגולה מרים ליבוש ז"ל אב"ן דק"ק אמשטרדם ועי' בשו"ע סי' של"ט: פליק

גליון מהרש"א מהגאון וכו' מוהר"ר שלמה איגר זצ"ל

דף א ע"א ברי"ף גמ' מ"ס דב"ש מוקצה הוא. עי' באלפסי סוף המסכת: **שם** ר"ן ד"ה והיכא למידק. והכא מלד גמור תשבינן. ר"ל אם הינה עומדת לאכילה וגם איסור רבע עליה מטעם מוקצה אז הוי נולד גמור. וכשתידס מאן דשרי במוקצה בנולד אסר היינו אף דלא רבע עליה איסורא מ"מ כיון שמופרש דעתו מאכילה אף דאינו כ"כ נולד גמור מ"מ גם נולד כהאי אסור אבל המקבן דלמא נ"ל לב"ש מוקצה היה סבר כל דאין איסור מוקצה נמי עליה. נולד כהאי דאינו גמור אינו אסור. כנלע"ד. וראיתי בחדושי פ"י שדחק בזה: **באה"ד** והיינו נמי הביא דמולב אדם. בש"מ כ' דבעי הוי כוכתה עפי כיון דעביד איהו בידים: **שם** ד"ה ואוקמה והזמנה דבידי שמים נמי. בפי' מגניות לרמב"ם כ' דסכנה או שהיא טבעית אסורה רק מדרבנן ומדברי הר"ן לקמן ד"ה ואידך שני. מבואר דס"ל דההיא מדאורייתא: **ע"ב** בר"ן ד"ה ומדפרכינן שאינו דומה טעם אכילתה. ק"ק בדף ו' ע"ב מאי בילה עם יציאתה נגמרה: **שם** בסה"ד איכא למימר שמא האי תול הוא. הלשון ק"ק דמשמע דמ"מ ס' הוה אלא כעין ס"ס. ולמה ל"א דממ"כ שרי וכמ"ש רש"י: **שם** ד"ה ואידך (שני) וכ"ת א"כ בטלה לה הכנה. עי' פסחים מ"ו ב' תד"ה רבה אמר: **באה"ד** איכא למימר במבטל להם. בש"מ כ' לקמן דף י"ב בסוגיא דמתוך דלא"פ דהתירה התורה שלא לצורך כלל מ"מ הסרה לצורך נכרים וגזה"כ הוא דלא שרי לא מטעם מתוך ולא מטעם הואיל:

דף ב ע"א ברי"ף אלא אפילו לטלטלה נמי אסור. זהו דבר שבאמת קשה מה ענין איסור הכנה לטלטול ועי' מג"א בשם יש"ש משום לא פלוג לבין בילה לתרנגולת העומדת לגדל בילים ועי' עליו בחי' פ"י ריש מסכת דהכתי תקשי להפוסקים דגם נולד מותר כמו מוקצה מאי לא פלוג איכא. גם ר"א בר אהבה לקמן בסמוך. והוא אית ליה שבת דף כ"ת גבי נכרי שחקק דגם נולד שרי: **שם** ועלים שנשרו מן הדקל. ע' מהרש"א על התוס' במסכתין דף ד' ע"א ד"ה אלא בהכנה:

דף ג ע"א ר"ן סד"ה אמר רבה לא קאי אלא אמת ביו"ט שני. והסכה לא מצי למימר דקאי רק על יו"ט א' וכסברת איכא מ"ד דעממין ביו"ט ראשון תמור מישראל ביו"ט שני דהא ר"א קאמר מ"ט יו"ש כי וכו': **ע"ב** ר"נ ד"ה ודאמרינן. לורך היום כיון דאיכא מלוה עי' פסחים דף ה' ב' תד"ה ל"א מתוך: **באה"ד** ואפ"ה אינה דוחה יו"ט. עי' שבת כ"ד ב' תד"ס לפי ואומר ריב"א: **באה"ד** שאין אנו עסקיו. עי' במ"ק דף כ"ס ב' היוצא בבגד קרוע לפני המת הרי זה גוזל את המתים ואת החיים: **שם** ד"ה ודוקא והע"ג דאמרינן דכל דשיל"מ. עי' לקמן עלה קנ"ו א' ד"ה ת"ר הולך ונל"ה בילה י' ע"ב ד"ס והואיל: **באה"ד** ומיהא שמעינן שמותר ליקח בילים. ק"ק אי איתא דכל דלא בטל ל"א ביה כל דפרים מרובה פריש מאי פריך בפרק כל הזבחים. שוב מלאתי במל"מ פ"ז ממאכלות אסורות ה"ו שעמד בזה וכ' דע"כ ל"א הר"ן אלא בדשיל"מ לחוד. וע"ש שהקשה מב"מ כ"ו ופסחים י' מעות שנמצא כו' ובירושלים בשאר ימות השנה חולין והרי מעשר שני הוי דשיל"מ כמ"ש רמב"ם ספ"ז מהל' מע"ש:

דף ה ע"א ברי"ף גמרא דברי הכל אסור. גרסי' בגמ' דף י' א' אר"י מוחלפת השיטה ועי' בהר"ן לקמן במתני' אין מסלקין את התריסין: **שם** ר"נ מתני' ד"ס זימן אפי' פריטה מועטת. דהא בפריתין ממש תיפוק ליה משום לידה:

דף ו ע"א ר"נ מתני' אין מוליכין. שאין טובלין כשאר טבל. שהרי מתנות כהונה מובדלים רמב"ם פ"ם מבכורים: **באה"ד** אף הולכתן מתירין. וכ"ס נ"ד להוליך אוסרים אלא גם אם יבא הכהן לבית אסור ליתנם לו ע' בתוס' ומהרש"א: **ע"ב** ר"נ ד"ה והיכא לגנידק הבלין ומלח לימים הרבה ע' בהר"ן ר"פ אין צדין:

דף י ע"א רי"ף אמר ר"י גזירה משום שהיעה. עי' מהרש"א בסוגיין בגמ' י"ת ע"א ד"ה ר' ביבא:

דף יא ע"א רי"ף ולא משום רשות ולא משום מלוה. על דרך הלשון שבמשנה בדף י' ע"ב: **שם** במלהמה ד"ה אמר הכותב א"כ [מה בא רב פפא] מי שאמר זה לא שקל במאזני משפט. עי' מהרי"ס ח"ם סי' מ"ח ומל"מ פ"ז מזכיה ומתנה ה"ח. ובשעה"מ פ"ו מאישות ה"ב עלה ל"ב ע"ב דף א' ד"ה וראיתי. **ע"ב** ר"נ ד"ס כי קאמינא. ולקמן בגריפת תנור בריא כוותיה. דף קנ"ט ריש ע"א: **באה"ד** ולקמן נמי המרי' מבמך הלכה כר"י. דף קנ"ה סוף ע"ב:

דף יב ע"ב ר"נ ד"ה אין נדין. אינה אלא מדבריהם שהחכמים אסרו המלאכות. ולפ"ז סתולם ביו"ט מן האינן אסורה דרבנן הוא דעבד (ועי' בתוס' במסכתין ריש דף ג' סד"ה גזירה) וא"כ היקשי אין גזרו פירות הנושרים משום שמא יעלה ויתלוש הא הוי גזלג"ז וכמו שמקשה בגמרא אבילה: **באה"ד** והע"ס שהתירו שחיקת הפלפלין. עי' בהר"ן פ"ק בסוגיא שבדף י"ג א' ד"ה והיכא למידק:

דף יג ע"ב ר"נ ד"ה ופירות בשביל ישראל זה מותר לישראל. עי' הר"ן פ' לולב הגזול ד"ה וא"ר פדת במחובר ובהר"ן כאן למטה בסמוך ד"ה הנהו בני גננה: **באה"ד** ומיהו כי שרי לישראל אחר עי' מ"ש הר"ן במסכת סוכה דף רמ"ג ע"א ד"ה אמר רבה:

דף יז ע"א ר"נ ד"ה ומיהו. משום ביזוי מלוה. עי' בר"ן שבת ט' ב' ד"ה אי נמי לשימורא:

דף יט ע"א ר"נ סד"ה גרסי' בגמרא (השני) דהו"ל ספק דאורייתא. יל"ע למה ל"א מדאורייתא מתוך כו' (ואף להרמב"ם דהבערה אינו מטעם מתוך לפירוש הפ"מ היינו כיון דאינו באוכלים ומשקים ע"ם בפ' א') ועי' בילה י"ב א':

דף כ ע"א רי"ף מתני' ולא רוכבין. אף אם שניס רוכבין אסור. ול"ד לקורין לאור הנר דהכא חיישינן שמא יחתוך זמורה קודם שירכוב מג"א סי' הע"ר ס"ק ה':

דף כא ע"ב ר"נ ד"ה גמ' נ"ל הנו והלו מזונהן עליך קשה הא אין עושין תקנה לדבר שאינו מן המוכן כמ"ש הר"ן לעיל עלה קנ"ג ריש ע"א. ועמ"ש ע"ז בב"י סי' תנ"ת עלה רל"ב ד"ה ריש ע"ב ד"ס ומ"ש הלע"פ: פליק

הגהות מלא הרועים מהגאון כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל

דף ג ע"א ר"נ ד"ה אמר רבא כו' מיהו בשבת ויוה"כ כו'. נ"ב הא דהא רייק מהא יקאמר שם בהדיא משום מתיא די"ל דהפירוש דנצטרך לקוברו ע"י עממין אם יהיה שבת ויו"כ סמוכין אבל מהך דייק שפיר ע"ש והו"ק: **שם** ד"ה אפי' למיגד כו' וכתב רש"י ז"ל כו'. נ"ב ברש"י שלפנינו ליתא ואדרבה בשמעתין כ' רש"י להדיא דעסק זה חציבת קברו אך ברש"י שסביב האלפסי בס"ק שם כתב כן ובלא"ה דברי רש"י תמוהין שם דכ' תחלת דחופרין כוכין לצורך מתים שימותו וא"כ כא' מקשה מהך דהכא דשאני הכא דכבר מת וצ"ע שוב מצאתי בהרא"ש בס"ק שם שעמד בזה וע"ש פ"ש: **ע"ב** ד"ה ודוקא בדאיכא זכר כו' עד משום דלא איתחזק איסורא. נ"ב עי' בבינה לעתים מהגאון מוה' יהונתן על הרמב"ם פ"ב מהל' יו"ט דין ו' שמביא ראיה מפסחים ז' בתיבה שנשתמשו חולין ומעשר אי רוב חולין חולין והרי מעשר הוא דשיל"מ ואזלינן בתר רובא וכן במעות שנמצאו לפני פוחרי בהמה שם וע"ש שהאריך עוד לפלפל בדברי מרן אלו:

דף ד ע' בסד"ה ואבוה דשמואל כדי שיפריש מן המוקף. נ"ב עי' בהרא"ש בשמעתין:

דף ו ע"א ר"נ ד"ה אושפיזכניה כו' מי אמר דשרי דכשחיטה ובישול דמי כו' כצ"ל: **באה"ד** פיון דאפשר מעיו"ט לא. נ"ב תיפוק דהא הוא עצמו כ' לעיל דקפ"ח ב' גבי מוליכין סבח ייגין אצל בהמה דבאוכל נפש עצמו אפי' אפשר מעיו"ט שרי וכ"כ לקמן ר"פ אין צדין ה"ל דבאמת השואל פא"ל שהיה מסופק בזה אי שרי אוכל נפש באפשר לעשותו מעיו"ט ופשיט ליה באמת דשרי משום דאיכל נפש שרי אפילו באפשר מאתמול אך קשה דא"כ למה הוצרך לומר הטעם דמוללין מלילות דדש כלאחר יד והוא לשון רש"י בשלמא רש"י לשיטתיה דס"ל ר"פ אין צדין דאף באוכל נפש אסור באפשר מעיו"ט שפיר הוצרך לומר כאן הטעם משום דדש כלאחר יד אבל הר"ן לשיטתיה דס"ל דבאוכל נפש מותר אפי' באפשר מעיו"ט קשה למה הוצרך לטעם משום שדש כלאחר יד וי"ל משום דדישה אסור ביו"ט אפילו לצורך אוכל נפש כדאי' לקמן ר"פ א"צ בר"ן שם לכך הצרך לומר משום דדש כלאחר יד ולמו תינו דישת גמורה דאסורת ביו"ם אך קשה התינח לשום הירושלמי שכ' הר"ן לקמן ר"פ אין צדין המדאורייתא אסורין קצירה דישה טחינה אבל הר"ן שם חולק על הירושלמי וס"ל דגם' דיון הולכ על הירושלמי וס"ל דמדאורייתא מותר רק דחכמים אסרו במלאכות הנעשות לימים הרבה וא"כ הו"ל לפרושי הטעם משום דמלילה אינו מלאכה הנעשית לימים הרבה וגם אינו דומה לדישה שזה במלילה ביד ודישה בכלי וכעין שמחלק שם בשחיקת פלפלין ע"ש:

דף ז ע"א ר"נ מתני' ב"ש אומרים כו' אבל לא את התבואה כו' שהיה לו לפתן מאתמול כו'. נ"ב נ"ז כ' לדעת רש"י אבל הר"ן עצמו לא ס"ל הכין כמבואר בדברי' לקמן ר"פ א"צ:

דף ח ע"ב ר"נ ד"ה אמר אביי ל"ש כו' עד שהרי כל היום יש להם פת עדשים כו' כצ"ל:

דף ט ע"ב רש"י ד"ה ולא יטמין כדרך שמטמינין כלים לשבת. נ"ב צ"ל מאכלים: **שם** ר"נ ד"ה ומידאי משמע דלרבות בשיעורא ביו"ם מותר והא דאמרינן כו' כצ"ל: **באה"ד** דהא תלמוד אמר אילו לא אמדוהו אלא לגרוגרת כו' כצ"ל:

דף י ע"ב ברי"ף בעי מיניה מרב הני. נ"ב מרב הונא הני כצ"ל: **באה"ד** וליתיה להא דרב. נ"ב צ"ל דרב הונא: **בר"נ** ד"ה אמר רב חסדא כו' עד הא אוקים לה בגמ' כגון דאית ליה נבילה דאפשר כו'. נ"ב עי' בב"י שהקשה דהא למאי דקי"ל כרבה אמרינן הואיל אע"ג דלית ליה נבילה. וי"ל דבמחוסר מעשה אף רבה מודה כדאיתא בפסחים מ"ד וע"ש בגליון ש"ס:

דף יב ע"ב ר"נ ד"ה אין צדין וכו' עד ביו"ם לוקה את הארבעים ד"ד אלעזר דאפשר כו'. נ"ב ועי' בתוס' בפ' המצניע שם שכ' דהתם מיירי במבשל לצורך חול ולפ"ז ל"ק קושייתו כלל דבהת"ג אסור מדאורייתא ולוקה ובזה א"ש הא דלא מייתי הך ברייתא בפ' ר"א דמילה כי איבעיא מה"ל לגבן דהתם מיירי לצורך יו"ם:

דף יג ע"א ר"נ ד"ה אין הלכה כר"נ כו' עד הו"ל ספק ספיקא בדרבנן כו'. נ"ב אבל בדאורייתא ס"ם אסור וקשה באמת לטעם הר"מ דס' הראשון אינו אסור כ"א מדרבנן הוה ליה ס' דבי' כספיקא דרבנן לקולא אבל בהשיל"מ דגם ספק דרבנן אסור א"כ לא מהני ס"ס אבל הר"ן לשיטתיה רת"א

דס"ל סמה"ת לחומרא וע"כ טעם ס"ס מטעם רובא וא"כ אף בדשיל"מ ראוי להתיר כמ"ש בפ"ק לענין לוקח ביצים מן הנכרי דאזלינן בתר רובא בדשיל"מ ועי' מ"ש לקמן בסוף הפרק שהוכך אי אזלינן בדשיל"מ בתר רובא ואפשר דלכך נקים מילתא פסיקא ס"ס בדרבנן שרי בודאי אבל בדאורייתא תלוי ביה דהספקא ליה לקמן אי אזלינן בתר רובא בדשיל"מ: שם ד"ה אבל מ"מ צריך בירור כו' עד כדי שלא יפנה ממלאכת יו"ט כו'. נ"ב עי' פ"י לעיל ד"נ שמקשה קו' זו ותי' דמשום מוקצה אסור אפילו בטלטול וכ"כ מהרש"ל:

דף טו ע"א ר"נ ד"ה ומיהו ה"מ לתקן כו' דמודה ר"י דפליג במתני' כו'. נ"ב ר"ל דפליג שם ומתיר לחתוך באור בפי שתי נרות ובהא דאין פוחתין לא פליג משמע דמודה בהו דאסיר:

שם ד"ה אמר רב נחמיה הדבר ברור שהיא מלאכה הנעשית לימים הרבה. נ"ב צ"ע דל"ק לטחינה שצריך טרחא יתירה לימים הרבה לטחון הרבה משא"כ ליום א' משא"כ בהשחזת סכין שאין טרחא יתירה במה שהוא לימים הרבה יותר מהשחזה שהוא ליום א' ודמי לבהמה הצ"ה של נכרי וחציה של ישראל דמותר לשוחטה הואיל וא"א לכזית בשר בלא שחיטה: בא"ד דלקמן מוכחי דבמשחזות של אבן אפי' לר"י כו' כצ"ל: שם ד"ה אמר רבא עסה"ד א"נ דחיישינן שמא יבוא להשחיזה במשחזות של אבן כדברי כו' כצ"ל: ע"ב ר"נ ד"ה בסורא אמרי' עסה"ד ובפומבדיתא אסמים. נ"ב בגמ' איזיא:

דף טז ע"א ברי"ף אמר רב יהודה בר אבא. נ"ב בגמ' איתא רב ירמיה: ע"ב אתקין רב במחוזא. נ"ב צ"ל רבא: ר"נ ד"ה והא דלא חיישינן כו' עד והיינו דתנן מסננין את היין בסודרין היינו כו'. נ"ב ברש"י פי' דמספיק הוא על ירך וכן נראה דבקרא כתיב ספוק על ירך ולקמן במשנה ב' כפירש"י דמספקין על ירך: שם ד"ה תנן אין מספקין כו' מטפחין כף על ירך. נ"ב ואינו נראה דבאמת גם ביין אסור סחיטה משום מפרק והא דתנן מסננין היינו בסודרין היינו כו' כצ"ל:

דף יז ע"א ר"נ ד"ה סמוך לעיר ממש כו' והוי כמעמר. נ"ב ובתוס' כ' דלא הוי מעמר אלא ממקום שגדילין שם ורבינו לקמן ס"פ דקצ"ם ב' מביא ראיה לדעתם מהך דמגבב מן החצר ע"ש וא"כ איך כ' כאן דהוה מעמר וצ"ע: במלחמת ד"ה אמר הכותב ומדבריו עסה"ד ולא מפקע מינה ואעפ"כ סהגי כו' כצ"ל: ע"ב ר"נ ד"ה מפני שהוא עושה כלי שאע"פ שלא ישרפו. נ"ב צ"ל וישרפו בכבשן:

דף יח ע"א ר"נ ד"ה והוא דציירין מאתמול כו' דצורך אוכל נפש הוא והרי הוא כהבערת נופח כו'. נ"ב לפמש"ל דף י"ו ב' דדבר שאינו נהנה מהן עצמן כסכין ושפוד ותנור חשוב מכשירין א"כ לא דמי להבערה דהבערה נהנה מגוף העצים כמש"ל משא"כ מיחה אינו נהנה מגוף הסים:

שם ד"ה האי מדורתא כו' שא"כ יהא אסור לתת קדירה ביו"ט על גבי כירת וזה אי אפשר שהרי כו' כצ"ל:

דף יט ע"א ר"נ ד"ה הוה מפשח כו' שהוא עושה כלי בשבירה בלבד שלא כדרכו כו'. נ"ב ואע"ג דבגמ' מוקי במוסתקי היינו לר"א דס"ל בקיסם לחצות חייב אלמא דס"ל אפילו בעושה כלי שלא כדרכה חייב ולכך צריך לאוקמי במוסתקי ידו"ק: ע"ב ר"נ ד"ה ואין מתקנין את השפוד כו' העושה אותו כלי לכתחלה. נ"ב ואתיא אפילו כרבי דמתיר מכשירי אוכל נפש דבכה"ג לעשיתו כלי לכתחלה אפי' ר"י אוסר כמ"ש רבינו לעיל דף ס"ו ב' בסופו ובדף קצ"ו א' בראשו עיי"ש ומש"ש:

דף כ ע"א ברי"ף דהיה אית סביה ביומוי והוה מספחין. נ"ב דהא אית סבין ביומו דר' יונה והוה מספחין כצ"ל: שם ר"נ ד"ה ואין מספקין על ירך. נ"ב עי' לעיל ריש המביא דמפרש מספקין ביד ועמש"ש: ע"ב בשה"ג לשון ריא"ז סי' ד' ומההיא דגנב כו' ומיהו קשה בעיני. נ"ב ועש"ך חו"מ סי' ר"ח מה שמיישב קושיתו: בא"ד ותו למה הקשו שם. נ"ב צ"ל לא הקשה:

דף כא ע"א ר"נ ד"ה ר' יוחנן אמר אין ברירה כו' עד דהאי דשתיק משום דלא קי"ל כו'. נ"ב דלא חש להשיבן ולי נראה דלא כו': שם ד"ה אמר שמואל שהוא כרגלי הזוכה בו ראשון כו'. נ"ב וצ"ע לחלק בין זה ובין ב' רועים דלעיל דאמרינן כרגלי הבעלים: ור"נ במתני' ד"ת שאין בהם ממש עסה"ד שאינה נמוחת בידים. נ"ב נראה דמפרש היפך מפירש"י וראיתו מראי' רש"י בהיפך דלכך קאמר מלח סרומית מטמא עינים משום דאינה נמוחית בידים אבל באמת אינה דקה דלא כרש"י: סליק

הגהות מהגאון המפורסם כו' מוהר"ר אפרים זלמן מרגליות מבראדי זצ"ל.

דף ה ע"א ר"נ ד"ה מתני' זימן ועוד דכל דשיל"מ אפי' באלף לא בטיל. נ"ע דא"כ היאך מוכיח הש"ס דין רוב וקרוב מההיא דזימן שחורים דלמא לך לא אזלינן בתר קרוב משום דשיל"מ דלא אזלינן אף בתר רובא אע"ג דלפי האמת רובא עדיף מ"מ בדשיל"מ לא אזלינן בתריה היכא דאתחזק איסורא וכמבואר מדבריו נ"כ לעיל וא"כ כיון דהיכא רובא לאיסור הוי כאיתחזק איסורא ושוב לא שרינן משום קורבה היכא דהוה דבר שיל"מ ואפי' נימא דאי ס"ד קורבא עדיף אפי' איתחזק איסורא לא מיקרי מ"מ מנ"ל דרובא עדיף דלמא קורבא ורובא שוין שוב ראיתי שדברי הר"ן הם דברי התוס' שם והפ"י הקשה גם כן דדילמא טעמא משום דספק מוכן אסור אלא שמתרץ שם דהוי ס"ס וזהו דוקא לשיטת המתירין ס"ס בדשיל"מ וכן שיטת הר"ן לקמן:

דף ז ע"ב ברי"ף כאי מאן דאכל ליה חוטא דכיתנא כו' כיון דנתקיה נתקיה. לכאורה מוכח מזה דספיקא דרבנן לקולא היכא דאיתחזק איסורא ג"כ וצ"ע:

דף ח ע"א ר"נ ד"ה רב ששת מיהו סנדל המסומר לא דמאן דחזי כו' ונפ' במה אשה כ' משום שבאת כו'. אמנם כמו כן קשה על התוס' וכבר עמד בזה בשירי כנה"ג ותימה לי על הד"מ סי' תקט"ז שכ' דין סנדל המסומר בשם הכל בו הלא הדין מפורש בש"ס והחילוק בתוס' ור"נ ע"ש:

דף טז ע"א ר"נ ד"ה ת"ר הולך ואפשר דאפי' בכותי נמי שרי כו' וכילים נמי רוכן מאמש הם כו'. נ"ע כיון שהוא הולך אצל החנוני לקנות ממנו ובכה"ג כתב הר"ן לעיל דלמיזל לבתי דידהו אין כאן רוב דכל קבוע כמחצה על מחצה ואפשר דחנוני נמי הוא קונה על יד על יד מן הנכרים שיש להם תרנגולים לגדל בילים וא"כ אצל החנוני גופיה כבר נתבטל ברוב וע"כ לא קאמר הר"ן שאסור אלא לקנות מן הנכרים שאצלם נולדו הבילים ועיין בש"מ בשם הריטב"א שם שכתב דאף אי אזיל לבתי דידהו אין זה קבוע כיון שאין שם ודאי איסור וכתבתי בזה בתשובה: סליק

הגהות פעולת שכיר מהג"מ ישכר בער זקן ההוראה פה ווילנא.

דף ב ע"א בר"נ ד"ס ומינה דכשסתירו וכו' ומפרש רבה טעמא התם. נ"ב דף ל"ח ע"ב: ע"ב ד"ס הכל איסורא דרבנן וכו' שאינה נוהגת חוץ לארץ כצ"ל:

דף ה ע"ב בר"נ הנמעל"ד ד"ה גרסי' בגמ' וכו' הפי' אפשר לאו מעיו"ט שרי כצ"ל:

דף י ע"א בר"נ ד"ה שאני טערמה וכו' והטערמה לא דמי למזיד דאיכא למימר דאחמירו כצ"ל וכ"כ ד"ת:

דף טו ע"א ר"נ ד"ה אמר רב נחמיה וכו' לפי' גדיקולא ולא במשחזת. נ"ב ז"ל ב"י סי' תק"ט משמע מדבריו דסתם משחזות היינו אלא של אבן ומשחזות של עץ הייט כגון פומא דדיקלא וכיוצא בו:

שם בה"ד כדאיתא בגמ'. נ"ב לפי גי' הר"ן הוא קאימנא קמיה דרב יוסף וגירסתנו קמיה דמר:

דף טו ע"ב ד"ה מהו להרבות וכו' והקשה עליו הר"ז הלוי ז"ל. נ"ב י"ל שדעת בעל הלכות ז"ל דהא דקס"ד דאין רוכבין שמא יצא חוץ לתחום ולא חיישינן הכי בהולך ברגליו משום דסתם רכיבה מוכח בכולי ש"ס דהיא ע"י שנים האדם הרוכב ע"ג בהמה ובעל הבהמה הולך לפניה ומנהיגה וכיון דתחומין הוא איסור שאינו שוה בכל דמה שאסור לזה מותר לחבירו חיישינן שמא יוציא אותו המנהיג מהתחום לתחום שהוא והבהמה מותרין בו והוא לא ירגיש מפני שסומך ברכיבתו על המנהיג ומש"ה פריך ש"מ דתחומין דאורייתא אפי' אלפים דאס"ד תחום אלפים דרבנן או נ"ל למיחש שמא יוציאנו חוץ לשלשה פרסאות שהרי גם המנהיג ליה היתר הליכה אלא די אלפים אמה וליכא למיחש אלא בגוונא דחיקא ומשום מלתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן, אבל להראות שכין להכס דמתוך שהוא בהול להראות חשו רבנן אפי' בהולך ברגליו דלמא אזיל חוץ לתחום מעצמו שפיר היכא למיחש שמא יצא חוץ לג' פרסאות שלדעתו ז"ל לכ"ע דאורייתא: שם ד"ס והוא שיש עליו בשר. נ"ב ל"ג כגי' שלנו והוא שיש עליו כזית בשר:

דף טז ע"ב בר"נ ד"ה דאכלו ושתו וכו' שהוא נוסר בו מן הספק נ"ב ר"ל שכל זמן בין השמשות וגם מה שמוסיף בהכרי מגד ה"א לגמגם אינו בכלל תוספת שצריכה תורה להזהיר עליו אלא קודם לכל זמן זה הוא דמקרי תוספת שכל זמן זה הוא בכלל ספק בה"ש ולא תוספת. ונראה שלזה כוון הפ"מ ספ"א מהל' ש"ע הלכה ד' במ"ש וע"ש תיכון אחר עי' פר"ח סי' תר"ח שהוקשה לו דברי הה"מ:

דף יז ע"ב בר"נ ד"ה מקשו הכא וכו' מגופו של דבר האוכל. נ"ב עי' אחרונים סי' תקי"ז מ"ש בזה:

דף יט ע"א בר"נ ד"ס גרסי' בגמ' וכו' או שנגנזה בהמה אחרת. פי' אחרת מוקף: סליק

הגהות וחדושים מהג"מ שמואל מרובזעויץ זצ"ל מו"ץ דמאהליב.

דף ב ע"א בר"נ ד"ס ומינה פי' הרה"ם כו' אינו מקצה אותו אלא למצותו בלבד. ולמ"ד התם כל נוי סוכה בו ואוכלו למחר ולא אמרינן מגו דאתקצאי בה"ש כו' והכא לא שייך פי' הר"ן דך בה"ש י"ל מגו דא אתקצאי לא שייך הלא בשבת ויו"ט ולא בחול. והר"ן שהוצרך לתרץ דהוה כמתנה בפירוש היינו משום יום ראשון דהוי יו"ט כמבואר ובמ"א הארכתי: ע"ב סד"ה הא לן כו' ואית לן למימר בכל א"י דגילה כו'. לאו דוקא בכל א"י אלא תוך תחום של ירושלים שהרחוקים בע"כ היו צריכין לעשות ב' ימים מספק כמו בני בבל:

דף ג ע"ב סד"ה הואיל ומתיר כו' דהוי' סד"ה ונקטי' לקולא ואף דדשיל"מ הוא. וס"מ דבספקא דדינא לא אמרינן כדם ל"מ להחמיר. ובמ"א יתבאר: שם סד"ה ודוקא כו' דלמא איכא חד דמזבן בילים כו'. מלשון זה משמע שאין ידוע מי המוכר בילים בני יומן וגם לא ודאי הוא דאי' מוכר בילים בני יומן. וצ"ע דזה לא היה מיקרי קבוע לכ"ע. והדברים עתיקים ואכ"מ: שם ד"ה מתני' השוחט כו' שזהו דרכו ונמצא תוס' ביו"ט כו'. אבל לי נ"ע בזה דאת כל מה דאיצטריך לומר שם דהולם לאו היינו גוזז היינו לרב דס"ל דשה"מ אסור. אבל למאי דס"ד דדבה"מ מותר לא נצרך בזה ע"ב. וא"כ לדידן דקי"ל דשה"מ מותר אף אם היה גוזז מותר ע"ש בסוגיא דבכורות. ואפשר הר"ן במתכוין קאמר אבל סתימת דבריו משמע שאין היתר בשום כלל ועיין בתוס' בבכורות:

דף ה ע"א בשה"ג אות ב' וצ"ע בדברי הטור כו'. וי"ק דאדרבא בשבת מותר דליכא למיחש דאתי לבונייה כר"ה וביו"ט אסור ע"ש בהה"מ פי' הר"א מבורגיל"ל:

דף ו ע"א בר"ן סד"ה הלכה כר"י כו' יש חילוק בין פירות לפירות כו'. וכ"ת א"כ נ"ל לחלק בין מקומות הרחוקים כו' הו"ל לחלק בין פירות לפירות י"ל משום דעובדא דבית שאן קשיתי' דמשמע ליה בירק דומה לשל א"י והפ"ה פטור. אבל עדיין אין זה לי דהא מאי קמ"ל טפי בנגר מבית שאן בעשו נמי שהיא מא"י ובע"כ ג"כ סמוכה היא. דזה ודאי אין סברא לומר דהוי ס"ל קדושה ראשונה קדשה לע"ל ורי' ס"ל דלא קדשה דא"כ מה הוצרך ר' לאסהדותא דר"מ אבל עלה כו' בלא"ה כמה תנאי ס"ל דלא קדשה לע"ל. אין י"ל כ"ע ס"ל דלא קדשה רק היו מתקין בא"י גמורה כבשו עולי בבל א"כ בע"כ סמוכה היא והפ"ה פטור. וגם נ"ל דהתם איירי בדמאי מ"פריך התם על ר"מ ודלמא עישר עליהם ממ"א ומש"י לא נחשדו חברים לתרום שלא מה"מ ובדמאי מותר שלא מן המוקף: שם ד"ה לאספויינהו כו' כיון דאפשר מעיו"ט לא. אין זה תלוי בזה דאפי' אפשר מעיו"ט אין לחלק באוכל נפש עצמו כדלעיל. ואפשר הוי כמו דישה דאסיר ביו"ט או מכ"ת או מד"ס עכ"פ:

דף ז ע"א ר"ן ד"ה אבל לא את התבואה כו' שהיא לו לטחון מאתמול כו'. נ"ז לא דייקא אלא משום דטחינה לא הותרה ביו"ט כדלעיל: שם ד"ה אסור ליטן כו' תנן בפ"ב דכלאים הפרוג כו'. והא דלא הוקי מתני' לפ"ז בדברים שאין דרכן בהעלאה דלפ"ז מותר להצ"ע כי מפסיק מידי נ"ל דבגדים משמע דברים שדרכן בהעלאה. ונע"ג שהוא דחוק מאד. ע"ב ר"ן ד"ה מדאורייתא כו' ומשמע נמי דסתם בגדים הינך שורין כו'. ומיהו שפתא דגלימא שור דאל"כ כלאים בצילית היכי משכחת לה ע"ש בתוס'. וגם קשה לי היך אפשר להתיר שידהה עבה ל"ת הא אפשר להתיר השזירה שבסוף הבגד:

דף ח ע"א בשה"ג סוף אות ה' ויש תי' ה על ריא"ז שפסק כו'. ואפשר משום דמר בריה דרבינא הוי יתיב כולי שתא בתעניתא דמפרש לה ריא"ז שלא בתענית אלא רק דס"ל כר"א. אך בשבת יקשה. דאפשר כולי שתא לאו דוקא ולבר משבתא. או אפשר משום דאמרי' בגמ' הכל מודים ב בת ובעצרת כו' מזה נראה דס"ל כר"א דאי קיי"ל כר"י א"כ לא היה צריך סגמ' לפרש הודאת ר"א:

דף ט ע"א ברי"ף בכסף ע"י אחרים אבל ע"י עצמו לא כצ"ל ומ"מ עכובי דברים יש כאן: בר"ן סד"ה מנית כו' דבשבת קרובה התירו ע"י עיכוב כו'. בלא"ה לא מיבעי לר"ת דס"ל מה"ט מהני ע"ת דמה"ת היכי שבת נעשין ביו"ט דקדושה אחת היא הכא אם יו"ט ש"י ת"ל נ"ל קדושה אחת מיו"ט להשון ואסור מה"ת ולא מהני ע"ת אלא אף לרבה דאית ליה הואיל עכ"פ מד"ס אסור והואיל יו"ט ש"י הול ולא צריך כלל לע"ת דלא התירו אלא מפני הסכנה. שם ד"ה ומיהא כו' דרבויי בשיעורא כו' אלא מדרבנן. ולפ"ז הא דאמרינן פ"ק דחולין המבשל לחולה בשבת אסור לבריא גזירה שמא ירבה בבישולו. הוא גזירה לגזירה ולב"ק: שם בא"ד שבשבת דחויה היא אצל חולה ולא הותרה. מה"ת ודאי דהותרה כמו שהארכתי במ"א. ולא כמו דחויה כ"א מד"ס. וא"כ הכי הדק"ל אילו אמדוהו לאחת ומייתי שלש בשוקן א' לא מיתסר מה"ת דהותרה וכי מייתי שנים בשני עוקצין אסור מה"ת אף דהותרה הואיל דבבר אתעביד צורך חולה א"כ כאמר דשניה עדיף מרתבונה וה"ל כתעלת כחושה ושמנה במנחות שם ע"ש. וא"כ אף לא נאמר דריבוי שיעור אסור מד"ס נמי ל"ק כמבואר. וע"ש ביומא בסוגיא דטומאה דחוים והותרה שכ' התוס' דמה"ת ודאי דהותרה אף בטומאה וכ"ם בפ"ב דיליף מעבודה שדוחה שבת ועבודה הותרה כדאי' ס"פ טרף בקלפי אף למ"ד בטומאה דחוים ע"ש וצ"ע בדברים הללו. והיותר מתוור כמ"ש הש"ג דמש"ה ממלאה קדרה שהתבשיל משביח כשהוא מלא אלא שבנתחום בקיתון של מים לא ידעתי מה שבח יש בזה שהוא מלא ואולי ממהר להתבשל יותר כשהקיתון מלא: ע"ב בשה"ג בריא"ז סוף אות ה' לפי שאי לאפות ביום ב' עצמו. ולי נראה דהוי כמבשל בשבת דאסור מה"ת ס"ל זה. גם מה שהתיר בב' יו"ט של ר"ה לא ידעתי טעמו:

דף יב ע"ב בר"נ סד"ה אין נדין כו' אסבר דלא קאי הרודה. ולא ניחא ליה גומר דמיירי שעבה שלא לצורך יו"ט רק לחול. משום קושית התוס' דנימא הואיל ומקלעו ליה אורחים ור"א גופיה אית ליה הואיל בפסחים ותי' תוס' נסמוך לחשיכה לא ניחא ליה:

דף יג ע"א בר"נ אבל מ"מ כו' ע"ד הרז"ה ז"ל אבל איני כו'. ויותר נראה דרש"י ס"ל בכדי שיעשו לא בעי בספק הכנה מהמחובר. וא"כ אי לאו איסור מוקצה היה מותר אף ביומו משום ספק מש"ה מחמת מו לה אסור אף מספק וכל ספק מוכן. ואפשר לפ"ז אף בכדי שיעשו אתר מספק כמ"ש הר"ן דאם אתה מתירו בכדי שיעשו מספק יבא להתיר אף ביומו. אך לגבי מת שאין לחוש לזה שיבא להתיר ביומו כמבואר דאין קוברין ומספידין בשבת מש"ה מותר גם בספק דלא צריך להמתין בכדי שיעשו ע"ש ומתורץ קושי' הר"ן בס' שואל על רש"י בסוגיא דנכרי שהביא חלילין ע"ש. ובע"כ אף לסברת הר"ן נ"ל סברא זו שהרי שם מביא דעת הסוברים דגבי חלילין מותר לישראל אחר וא"נ בכדי שיעשו וכאן כ' בפשיטות דאף ישראל אחר צריך כדי שיעשה אלא ע"כ כמ"ש דהתם ליכא למגזר שיבא להתיר ביומו כמבואר. ומה שתי' גם הר"ן על פירש"י בשם ר"י לא נהירא כלל כמ"ש במ"א:

דף טז ע"ב בר"נ סד"ה והא דלא חיישינן כו' היינו בסודרין העומדין לכך כו'. אבל אין נראה דביין נמי שייך ליבון דתניא לאכילה ולא לכבוסה. והא דתני מסננין את היין בסודרין שעומדין לכך כצ"ל הגירסא ע"ש בר"ן בשבת:

דף כא ע"א בר"נ ד"ה ר"י אין ברירה כו' מיהו בגמ' אקשו ר"כ כו'. וזהו שיטת הרז"ה ומ"ש ונראה בהרי"ף סובר נ"ל שהרז"ה סובר: ע"ב בר"נ ד"ה נ"ל למימר משקין כו' דלענין הפקאה ודאי אלו כו'. ואף שכ' לעיל בפ' א"נ בשם רש"י דכיון דמוקלין אין נוהגין לפניהן מזונות. נ"ל דהיינו דוקא במחוסר צידה שהואיל דאינם ברשותו של אדם משא"כ בשני מדבריות והבן:

במרדכי סי' תרמג במשמירה ואילך כו'. וא"כ למאן דס"ל דבעי' שיעור משנת קצירה א"א לומר כן. וצ"ל דס"ל כמ"ד דרבנו מאך: סי' תרמו האהרות וזה דאמרי' בירושלמי כו' גזל השבט. כתי' בזה הוא שייך מ"ש להלן סי' תרמ"ז ולא דמי לתרומה כו' צריך לכתבו כאן: סי' תרנ פי' רשב"ם שנגמר כו'. וצ"ל דפסק כרי' יעקב דאם הי' מעורה בגידין אסורה וכל כמה דלא נתקשה קליפה התיתונה קרינן ליה מעורה. אך הסוגיא דתוקה מ ד לפרש הך דשלל של בילים ואשכול דבעי לאוקמה כרי' יעקב ות"ס שלל של בילים מהו ובשלל ודאי לא נתקשה עדיין קליפה התיתונה. ויש ליישב בדוחק ע"ש בסוגיא: סי' תרנד והכי קי"ל וכ"ה דאין לאפות כצ"ל: סי' תרסד מפ' מקום שנהגו דאפי' כתוה"מ כו'. אין זה ראיה דהא לצורך המועד מותר ע"ש: סי' תרפה מפא"כ בספק תחומין. שייך כאן מ"ש להלן סי' תרפ"ו ולמאי דפי' רב אנא כו': סי' תרפו וים לה עיקר מה"ת כ"כ לגבי בילה אית ליה עיקר מה"ת בין למ"ד משום פירות הנושרין כו' כצ"ל: שם כר"י דאמר אין ברירה בין בדרבנן בין בדאורייתא. לדעתי ע"ס ונ"ל דיש ברירה בין בדאורייתא בין בדרבנן ע"ם בנדרים פ' השותפין בר"מ ובר"ן:

בתוספתא בפ"ק בב"ש אם היו נרורות כו'. בגמ' אמרי' דבזמן שהפסולת מרובה על האוכל אף ב"ה מודו שנוטל אוכל ומניח פסולת וזה תלוי בפי' דברי ה מ' שם נ"ל דנ"מ בטירחא וזוטר בשיעורא ע"ש והבן: שם פ"ג אם אמר לכבהלם הטול ס"ז מותר. אפשר דקאי על יו"ט שאחרון פ"ז קשה על הרי"ף מזו הסיספתא עי' ברמב"ן במלחמות והבן: סליק

הגהות בן אריה מהג"מ זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז

דף ד ע"א בר"ן ד"ה מיהו כו' שניא היא שהוא עושה חריץ ולא אסור בקמחיאות אלמא כו'. נ"ב נ"ל שהוא עושה חריץ אילו אמר בקמח יהוא אלמא כו' וכ"ה בירושלמי וע"ש בירושלמי [וניאותי שעל מה שהביא בירושלמי ראיה שאסור בתולדות חמה מדאסור להטמין בחול ע"ז מתרץ שהטעם משום שהוא עושה חריץ. ואם היה אומר התנא שאסור להטמין בקמח רותח היה יפה כראיה בהבאת. לפי שאין לדחות משום חריץ שלא אסור בקמח. וכן פירשו המפרשים שם]:

דף י ע"א בר"ן ד"ה והוי יודע כו' שהוא ז"ל לא היה גורס בשמעתא בגמרא ופליגא דריב"ל כו'. [illegible] דסליק מינה שמבואר בה דס"ל לכם ולא לעובד כוכבים והסור מדאורייתא מסייע ליה לריב"ל דגזר שמא ירבה כו' משום דס"ל ג"כ דאסור מדאורייתא עי' ברים המסכת ג' א' היא גופה גזרה כו' ועי' תוס' חולין ק"ד ע"א ד"ה ומנא כו' [ועי' בהורי הגר"א ז"ל על הו"ח סי' תקי"ב סק"ו]

דף טז ע"א בשה"ג אות ו' ובלבד כו' אפילו חנוני מותר ליקח ממנו כו'. נ"ב נ"ל אפילו חנוני מכרי מותר ליקח כו':

במרדכי סי' תרמ"ה [illegible] לא הפסיד. נ"ב [illegible] לא הפסיד: סליק

תוספתא

ביצה פרק ראשון

פרק א א (א) ביצה שנולדה ביו"ט אחרים (א) [אמרו] משום ר"א תאכל היא (ב) (ב) ואמה עגל שנולד ביו"ט מותר (ג) [לשחטו ביו"ט מפני שהוא מתיר את עצמו אפרוח שנולד ביו"ט מותר לשחטו ביו"ט מפני שהוא מתיר את עצמו]: ב (ג) השוחט (ד) [תרנגולת] ומצא בה ביצים (א) גמורות [הרי אלו מותרות]: (ד) (ה) ביצה שיצאה (ה) רובה מערב יו"ט (ו) [אע"פ (ב) שנגמרה ביו"ט הרי זו מותרת] נולדה בשבת תאכל ביו"ט ביו"ט תאכל בשבת רבי יהודה אומר בשם רבי אליעזר עדיין מחלוקת במקומה (ו) כשם שאסורה לאכול כך אסורה לטלטל כשם שספיקה אסור (ז) כך ספק מוכן אסור נתערבה במאה כולם אסורות: ג (ח) ב"ש אומרים שאור בכזית וחמץ בככותבת (ז) [בית הלל אומר זה וזה בכזית איזהו (*ח) שאור המחמיץ את אחרים (ח) [חמץ שנתחמץ מידי אחרים] מאימתי קרוי שאור משיפסל (ט) [מלאכול לכלב] (ט) אפר שהסיקו ביו"ט אין מכסין בו [ביו"ט] לפי שאינו מן המוכן (י) היה לו עפר בתוך ביתו להטית בו גגו סיד לסוד בו ביתו [אין] מכסין בו: ד (כ) ר' יוסי אומר כוי [אין] שוחטין אותו ביו"ט מפני שהוא ספק ואם שחטו אין מכסין את דמו (י) [א"ר יוסי] (ל) ומה מילה שודאה דוחה (יא) [את השבת] אין ספיקה דוחה את יו"ט כסוי הדם שאין ודאו דוחה (יב) [את השבת] אינו דין (יג) [שלא יהא ספיקו] דוחה [את] יו"ט אמרו לו (יד) [שופרות שבגבולין יוכיחו שאין ודאן דוחה את השבת וספיקן] דוחה [את] יו"ט [הן יוכיחו לכסוי הדם שאע"פ שאין ודאו דוחה את השבת שיהא ספיקו דוחה את יו"ט] השיב ר"א [בנו של ר"א הקפר (טו) [מה למילה שאין ספיקה דוחה את יו"ט שאין ודאה דוחה את לילי יום טוב תאמר בכסוי הדם שודאו דוחה את לילי יו"ט הואיל וודאו דוחה את לילי יום טוב דין הוא שיהא ספיקו דוחה את] יו"ט אמר רבי אבא זה אחד מן הדברים (טז) [שהיה] רבי חייא [אומר] אין לי (יז) תשובה והשיב ר"א (יח): ה אמר רבי שמעון בן אלעזר מודים ב"ש (יט) [לב"ה] שמוליכין (מ) את הסולם משובך לשובך (כ) [על מה נחלקו על החזירו שב"ש אוסרין וב"ה מתירין] ר' יהודה אומר עזריה אומר מטלטלין את הסולם (נ) בד"א בסולם של שובך אבל בסולם של עלייה (כא) אסור [לטלטל אפילו בעלייה] רבי דוסא (ס) אומר (כב) [מטין אותו] מחלון לחלון אחרים (כג) [אמרו] משום ר' דוסא (ג) אף מדדין בו: ו רבי שמעון אומר בש"א (ע) לא יטול אדם גוזל עד שיקשור (כד) [בה"א] עד שינענע (כה) [והמקשר והמנענע בבורות בשיחין ובמערות מותר ובאילן אסור (פ) המקושרים והמנענעים] בכל מקום אסורין משום גזל: ז [זימן בתוך הקן ומצא לפניה אסורין (*פ) על פתחה מותרין] אמר רשב"א מודים ב"ש וב"ה (כו) [שאם זימן בתוך הקן ומצא] לפני הקן [שהן] אסורין בד"א (צ) ביוני שובך ויוני עלייה וציפרים שקננו בטפיחים ובבירה אבל אווזין ותרנגולין ויוני (כז) [הרדסיאות אין] צריכין זימון מפני שהן ברשות אדם (כח) [וחיה שקננה בפרדס צריכה זימון מפני שאינה ברשות אדם]: ח אמר רשב"א מודים ב"ש וב"ה (ק) שמסלקין את התריסין ביום טוב (כט) [על מה נחלקו על החזרה שבית שמאי אוסרין וב"ה מתירין מודים (ר) שאם קצב על העלי שאסור לטלטלו מודים שאין מולחין עורות ביו"ט (ש) אבל מולחין עליו בשר לצלי]: ט אמר רשב"ג (ת) מודים ב"ש וב"ה שמוליכין כלים מלאים לצורך וריקנין למלאותן על מה נחלקו על ריקנים שלא לצורך שב"ש אוסרין וב"ה (*ת) מתירין [יוצא (א) אדם במפתח (*א) שבאצבעו לרשות הרבים ואינו חושש דלת (ב) שיש לה ציר פותחין ונועלין בה בשבת ואצ"ל ביו"ט נשבר צירה אין פותחין ואין נועלין בה ביו"ט ואצ"ל בשבת]: י אמר רבי יהודה (ל) [מודים ב"ש וב"ה שמוליכין (ג) את המתנות שהורמו ביום טוב עם המתנות שהורמו מעיו"ט על מה נחלקו על המתנות שהורמו מעיו"ט (ד) בפני עצמן שב"ש אוסרין וב"ה מתירין אמרו ב"ש גזירה שוה] חלה ומתנות מתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן כשם שאין מוליכין את התרומה כך (לא) [לא יוליכו] את המתנות אמרו להם ב"ה לא אם אמרתם בתרומה שאינו זכאי בהרמתה (לב) [תאמרו, במתנות שהוא זכאי בהרמתן רבי יוסי אומר מודים ב"ש וב"ה שמוליכין את המתנות ביו"ט על מה נחלקו] על התרומה שב"ש אומר אין מוליכין ובית הלל (לג) [מתירין אמרו בית הלל גזירה שוה] חלה ומתנות מתנה לכהן והתרומה מתנה לכהן כשם שמוליכין את המתנות כך (לד) [יוליכו] את התרומה אמרו להם ב"ש לא אם אמרתם במתנות (לה) [שהוא זכאי בהרמתן תאמרו] בתרומה שאינו זכאי

בהרמתה

הגהות הגר"א

(א) אומרים: (ב) נולדה בשבת תאכל ביו"ט נולדה ביו"ט תאכל בשבת רבי יהודה אומר משום ר"א עדיין היא מחלוקת שבית שמאי אומרים תאכל ובית הלל אומרים לא תאכל כשם שאסורה לאכול כך אסורה לטלטל וספיקה אסורה וכשם שספיקה אסורה כך כל ספק מוכן אסור נתערבו במאה כולן אסורות אפרוח שנולד ביום טוב מותר: (ג) זה מוכן אגב אמו וזה מתיר עצמו בשחיטה: (ד) את התרנגולת: (ה) לאוכלן ביו"ט: (ו) מותרת לאכלה ביו"ט: (ז) וב"ה אומרים: (ח) איזהו חמץ המתחמץ מאחרים: (ט) מאכילת כלב: (י) מק"ו ממילה: (יא) שבת: (יב) שבת: (יג) שאין ספיקה: (יד) תקיעת שופר שבגבולין תוכיח שאין וודאה דוחה שבת אפ"ה: (טו) ברבי תשובה מה למילה שכן אינה נוהגת בלילי ימים טובים תאמר בכסוי שנוהג בלילי: (טז) שאמר: (יז) עליהם: (יח) הקפר ברבי תשובה: (יט) וב"ה: (כ) לא נחלקו אלא להחזיר שב"ש אומרים אין מחזירין וב"ה אומרים אף מחזירין: (כא) ד"ה: (כב) מטהו: (כג) אומרים: (כד) וב"ה אומרים: (כה) והמקושרין והמנוענעין בבורות ובבתים ובשיחין ובמערות מותרין ובאילנות אסורין משום שמא יעלה ויתלוש והמקושרים והמנוענעים: (כו) על שהזמינן בתוך הקן ומצא: (כז) הרדסיאות וחיה שקיננת בפרדס מותרין ואין: (כח) וצפור דרור צריכה לקשר בכנפיה שלא תחליף באמה ושוים שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו ושוין שאין מולחין עליו בשר ביו"ט אבל מולחין עליו בשר לצלי: (כט) לא נחלקו אלא להחזיר שב"ש אומרים אין מחזירין ובה"א מחזירין בד"א בשיש להם ציר אבל אין להם ציר ד"ה מותר דלת שיש לה ציר פותחין ונועלים בה ביו"ם ואצ"ל בשבת: (ל) לא נחלקו ב"ש וב"ה על מתנות שמוליכין כשהורמו מעיו"ט עם המתנות שהורמו ביו"ט מהיום על מה נחלקו להוליכם בפ"ע שבש"א אין מוליכין ובה"א מוליכין וכך היו ב"ש דנין: (לא) אין מוליכין: (לב) תאמרו במתנות שזכאי בהרמתן אמר ר"י לא נחלקו ב"ש וב"ה על המתנות שמוליכין לא נחלקו אלא: (לג) אומרים מוליכין וכך היו ב"ה דנין: (לד) מוליכין: (לה) שזכאי אני בהרמתן תאמר:

נוסחאות כ"י

א) אע"פ שגמורות: ב) שנולדה: ג) אין מדדין: ד) להוליכן:

חסדי דוד

פרק א עגל שנולד מותר לשחטו ביו"ט מפני שהוא מוכן אגב אמו אפרוח שנולד ביו"ט כו' כצ"ל וקמ"ל דבהני אפי' ב"ה דאסרי בביצה מודי דלא שייך איסור נולד ולא שום גזרה דקאמרי אמוראי אליבייהו בביצה כי העגל מוכן אגב אמו דאי בעי שחיט בהמ"מ ואכיל כל דבגווה ואפי' הוי טרפה מקרי מוכן לאדם וכמ"ש התוס' שם. ואפרוח היינו טעמא דכשם שמתיר את עצמו בשחיטה מאיסור שרץ דהוה אסיר מקמי הכי נמי מהניא לי' לאיסור מוקצה ולרא"י נ"ל דמיירי שנפתחו עיניו מיד וע"ש בתוס': ר' יוסי אומר כוי אין שוחטין אותו ביו"ט כו' אר"י ומה מילה כו'. עיין בחולין דף פ"ד ושם הגירי' בגמ' השיב ר' אליעזר הקפר ברבי כו' ופירש"י ברבי אדם גדול והנה אע"ג דבכ"מ פירוש רש"י אמת ויציב וכמו ר' יוסי ברבי אבל כאן פירושו ברבי בן רבי כלומר הא דנקרא ר"א הקפר לפי שהוא בן רבי אליעזר ששמו היה ג"כ ר"א הקפר. ונראה דהיינו בר קפרא שהי' בדורו של רבי ור"ח ואולי הוא נולד אחר מיתת אביו ולכך היה לו שם אביו דהכי אורח ארעא להקים שם המת על נחלתו. ועי' בירושלמי פרק ו' דשביעית דקרי לי' לבר קפרא בן הקפר ונראה להדיא שהיה בנו של ר' אליעזר הקפר ומשום שגם אביו הי' נקרא ר' אליעזר לכך לא קרי לי' ר' אליעזר אלא בן הקפר או בר קפרא: ר' שמעון אומר בש"א לא יטול אדם גוזל כו' והמקושר והמנוענע בבורות כו' כצ"ל ופליג ר"ש על תנא דמתני' דקתני בפרקין בש"א לא יטול אלא אם כן נענע מבעוד יום ובה"א עומד ואומר כו' ור"ש סובר דלב"ש בעי' עד שיקשור ולב"ה עד שינענע ואח"כ קאמר המקושר והמנוענע כלומר למר כדאית ליה ולמר כדאית לי' בכל מקום שרי: זימן בתוך הקן כו'. בא להוסיף על מתני' דעל פתחה מותרין. ואפי' איכא דף לפני הקן דאתו יונים דעלמא אבל כאן דאיכא קרוב ומצוי הכל מודים דמותר וכדאיתא בפ' לא יחפור דגם למ"ד רוב וקרוב הולכים אחר הרוב אבל בקרוב ומצוי חולין והכא הוי מצוי דבמקומן הוא וכזה גם רשב"א מודה. ומה דמסיים וחיה שקננה בפרדס צריכה זימון מפני שאינה ברשות אדם לפי אוקימתא דגמ' מיירי בשאינה סמוכה לעיר ופירוש

מצפה שמואל

(א) ד. ירושלמי פ"א ה"א ע"ש: (ב) ו: וירושלמי שם: (ג) ו: וירושלמי שם: (ד) ז: ושם: (ה) ד. ושם עירובין פ"ג הל"א ושביעית פ"ז: (ו) ג: וירושלמי שם: (ז) עי' ירושלמי פ"ג הל"א ושבת פ"א הל"ז: (ח) ז: וירושלמי פסחים פ"ב הל"ד וכאן פ"א הל"ב: (*ח) עיין מיי' פ"ז מהל' חו"מ הל"ב ובהשגות ובכ"מ שם ובשו"ע סי' תמב וע"ש בפר"ח ס"ק ב ועיין סמ"ג ל"ת הלכות חמץ ע"ז וע"א שהביא תוספתא זו ועי' בחידושי רא"מ שם דף ג' סוף ע"א דכ"מ לב"ה דשאור שנפסל מאכילת כלב אסור דראוי לחמע בו עיסות אחרות ועי' סימן תמב במג"א ס"ק ד שהשיג עליו: (ט) ח. עי' ירושל' פ"א הל"ג: (י) שם: (כ) שם וירושלמי פ"א ה"ג: (ל) חולין פה: וירושלמי שם: (מ) ט: (נ) שם וירושל' פ"א הל"ג: (ס) שם ושם: (ע) כה. (פ) שם: (*פ) עי' שו"ע סי' תנז סעיף יד בהג"ה והגר"א הביא שם התוספ' כנוי': (צ) שם: (ק) (נה:) יא: ועי' ירושל' שבת פרק י"ב הלכה א וכאן פ"א הל"ו: (ר) שם: (ש) שם וירושל' פ"א הל"ו: (ת) עי' רא"ש סי' י"א פ"ק (י"ד.) ועי' ירושל' שבת פט"ז הל"ד: (*ת) עי' שו"ע סי' תקי"ח סעי' א בהגה"ה ובביאורי הגר"א סק"מ: (א) עי' ירושלמי שבת פ"ו ההל"א וכאן פ"א הל"ז וברא"ש שם: (*א) עי' טוש"ע סק"מ שם: (ב) עירובין קא. (ג) יב: וירושל' פ"א הל"א ועי' ירושלמי דמאי ספ"ד:

מנחת בכורים

פרק א א ביצה שנולדה ביום טוב. דמבואר במשנה פלוגתא דב"ש וב"ה דב"ש סברי תאכל וב"ה סברי לא תאכל ע"ז אמרו אחרים תאכל היא ואמה. כלומר אגב אמה יכגון בלקחה סתם ולא ידעינן אם לגדל ביצים עומדת דהוה מוקצה או לאכילה אוכלא דאפרת אם נשחטה ביום טוב הוברר דלאכילה עומדת וביצתה שריא לא נשחטה הוברר הדבר דלגדל ביצים עומדת וביצתה אסורה: שהוא מתיר עצמו. בשחיטה ובגמרא הגירסא שמוכן אגב אמו ואף שאמו טרפה מכל מקום היה ראוי לאכילת כלבים וכן הגיה הגר"א (עי' ירושלמי פ"א הל' א' הגירסא ככתא): שהוא מתיר עצמו. בשחיטה בלידתו להיות נשחט דלא הוה מתחילה ומגו דאתקן להא אתקן נמי איסור מוקצה ולא קי"ל הכי אלא כאידך ברייתא מובא בגמרא דאפרוח שנולד ביו"ט אסור: ב גמורות. שנגמרו לאכילה אף ביום טוב שאחר השבת דע"כ מאתמול גמרה לה דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה א"כ שבת הכין ליו"ט וכתיב בקרא והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט ואין יו"ט מכין לשבת ואין שבת מכין ליו"ט מכל מקום ביצה זו שריא דכיון דלא נולדה האידנא לא תשיב ואף שהיה נולדה היום אילו לא שחט התרנגולת מ"מ הביצה שריא: שנגמרה. לידתה ביו"ט אע"פ שחזרה כשיצתה רובה ושוב ילדה ביו"ט: מותרת. דמכי יצתה רובה ה"ל כנולדה (גמרא דף ז'): תאכל ביום טוב. דב' קדושות נינהו: מחלוקת. דלב"ה לא תאכל דקדושה א' נינהו והוה כנולדה בו ביום: שאסורה לאכול. הביצה שנולדה ביום טוב אסורה לטלטל ג"כ דמוקצה הוא: בנוסחת הגר"א וספיקה אסורה וכשם שספיקה אסורה וכו' והלשון מתוקן וספיקה היינו ספיקא אם נולד ביו"ט נ"מ לרבה דס"ל דטעמא דביצה משום הכנה וביו"ט שאחר השבת אם כן מה"ת הוא וספיקו לחומרא אלא אפילו לטעמא משום נולד או מוקצה מ"מ כיון דה"ל דבר שיש לו מתירין. אחר יו"ט אסור בספיקו: ספק מוכן. דגים ספק נצודו היום או מעיו"ט (דף כ"ד): כולן אסורות. דה"ל דבר שיש לו מתירין: ג שאור. שיעורו לענין בל יראה ובל ימצא: בכזית. דחמוצו קשה כדמפרש שמחמץ אחרים ומדחלק הכתוב וכתיב לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור ש"ל דב"ש הוא מחמץ דחימוצו קל שנתחמץ מידי אחרים כדלקמן אלא לומר לך דאין שיעורן שוה: וחמץ בככותבת. תמרה: זה וזה בכזית. דשאור מחמץ לא ילפינן דחמץ חמור דראוי לאכילה ולכן פלגינהו בקרא בתרתי ונקט לה הכא מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה וזה מבואר במשנה והוסיף כאן לפרש מהו שאור ומהו חמץ: משיפסל. ואז ראוי לחמץ אחרים ואינו ראוי לאכילה וזהו סברת ב"ש וב"ה כדפירשנו: ביו"ט. דלא היה דעתו עליו מאתמול והיום אינו ראוי אא"כ ראוי לגלות בו ביצה שעדיין חם כדמפרש בגמרא (ח' א'): מכסין בו. דם עוף דכיון דהתקינו לתשמיש מותר לכיסוי ג"כ: ד כוי. ספק בהמה ספק חיה וחייב בכסוי מספק: מפני שהוא ספק. שמא חיה היא וא"א לכסות דמו ביו"ט באפר כירה דמוכן הוא לודאי ואינו מוכן לספק: אין ספיקה. כשחל יו"ט ביום ה' ונולד ביום ד' משבוע הקודם בה"ש דה"ל יו"ט ספק שמיני ספק תשיעי אינו דוחה דדילמא תשיעי הוא והו"ל מילה שלא בזמנה דאינו דוחה: ודאו. חיה או עוף כגון השוחט לחולה בשבת דאין מכסין דמו: ספיקו. כוי: שופרות. שתוקעין בגבולין בר"ה ולא במקדש דאינו דוחה שבת כמבואר בר"ה ברפ"ד: שאין ודאו. כגון אם ודאי אינו תוקע בשבת: וספיקן. ספק אם ספק אשה: דוחה יו"ט. שתוקע ביו"ט דאף דאשה פטורה ממ"ע שהזמ"ג מ"מ מותר לתקוע בספק אשה דאף דאשה הוא רשות לתקוע דר"י לטעמיה דס"ל נשים סומכות רשות וה"ה תקיעה ביו"ט וא"כ מספק מחייבינן לה לתקוע: הן. מהן משופרות שבגבולין ילמדו לכסוי: את לילי יו"ט. לאו דוקא אלא אין זמן מילה בלילה: ה מודים ב"ש לב"ה. דאסרי חזרת הסולם כמבואר לקמן: שמוליכין סולם ביו"ט. סולם של שובך דמיכר עשייתו וניכר שלצורך גוזלות הוא מוליך וצורך יו"ט הוא ומותר: שב"ש אוסרים. דחזרה אינו צורך יו"ט: מטלטלין הסולם של שובך. דמלאכתו להיתר: בד"א. דמתירין ב"ה החזרה והולכה לכ"ע שרי: בסולם של עליה. לא מיבעיא דאסור להוליך דיאמרו להטיח גגו צריך אלא אף לטלטל בעלייה אסור ומתניתין דקתני דפליגי בהולכה לא אתיא כרשב"א: מטין. אבל לא מוליכין אף סולם של שובך ופליג את"ק דמה דשרי רשב"א קא אסר ר' דוסא: מדדין בו אם החלון רחוק ואין ראש הסולם מגיע להחלון מדדין קצת ברגליו להגביהו: ו גוזל. מן השובך ביו"ט: עד שיקשור. מעיו"ט ויזמין זו לצורך יו"ט אבל בלא קשירה חיישינן דילמא ימלך ויטול אחרת וקא מטלטל מידי דלא חזו ליה שהרי אין להתיר אלא מה שהוא צורך יו"ט: שינענע. יראה אם כחושה אם שמינה ושוב לא ימלך. ובמשנה מבואר לב"ש סגי בנענוע ולב"ה באמירה שם מיירי בגוזלי בית אבל הכא מיירי בהפקר ובעי הזמנה טפי (ת"כ עי' בסוגיא דף יו"ד): והמקשר. בכנפיו לסימן: והמנענעים. שנענע אותם והזמינם: בבורות. שאינו מחובר דאינו משתמש במחובר מותר ליקח אותן ואין כאן משום מוקצה: ובאילן. אסור גזירה שמא יעלה ויתלוש: המקושרין. שמצאן אדם בכל מקום אף בחו"ל: משום גזל. דמסתמא אדם מצאן וקשרן או נענע וקנאה בהגבהה: ז לפניה. על הדף הבולט מן הקן: אסורין. דשמא הנך דאזמין אזלי לעלמא והני אחריני נינהו ומרובא דעלמא דלא הזמין נינהו ולא אזלינן בתר קורבא כרבי חנינא דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב והגר"א לא גרס זה: מודים ב"ש וב"ה. דפליגי בהזמנה דיוני שובך אי בעינן נענוע או קשירה: ובירה גרסינן. וכן הגיה הגר"א דכל הני אינם מזומנים וצריך הזמנה: הרדסיות. שגידלן הורדוס המלך מין יונים: צריכה זימון. בגמרא גרסינן וחיה שקננה בפרדס א"צ זימון וצפור דרור צריכה לקשר בכנפיה וכן הגיה הגר"א דצפור דרור קושרין לסימן שלא יחליף בחמה שהיא אינה מזומן (ע"ש היטב): ח תריסין. דלתי החנויות שאינם מחוברין בקרקע רק כעין תיבות עומדות בשוק: ביו"ט. ולא חיישינן לבנין וסתירה דצורך יו"ט הוא: וב"ה מתירין. דאי לא שרית לסחזיר לא יפתח כלל ואתי לאמנועי משמחת יו"ט ובמשנה דפליגי בסילוק דלא כהאי תנא: מודים ב"ש וב"ה. דפליגי אי מותר לכתוש בעלי (מכתשת) לצורך יו"ט דמוקצה מחמת חסרון כיס הוא דב"ש אסרי וב"ה מתירין משום שמחת יו"ט: שאסור לטלטלו. דחוזר לאיסורו וגם בית הלל מודה: מודים בית הלל. דס"ל במשנה דנותנים את העור ביום טוב לפני הדורסן כדי שיעבד ממילא ע"י הדריסה דאי לא נתיל ימנע ולא ישחט והתירו סופן משום תחלתן: שאין מולחין. כעין בשר לקדירה דעבוד ממש הוא: בשר לצלי. כעין צלי דמליחה קלא הוא ובזה גם ב"ש דס"ל דאין נותנים העור לפני הדורסן מודים דמותר: ט ב"ש וב"ה. (עיין ירושלמי שבת פי"ז ה"ד ואולי גרסינן כאן בתוספתא על מלאים שלא לצורך ועיין בפוסקים): מלאים. מאכל או משקה דהוה צורך אוכל נפש ושרי להוציא ביו"ט: שלא לצורך. אוכל נפש: וב"ה מתירין. דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש ובלבד שיהיה לצורך קצת: לרה"ר ביו"ט. ואינו חושש משום איסור אף דלא הוה אוכל נפש כיון דתכשיט הוא: שיש להם ציר. ידות לשני ראשין שתחוב בחור המפתן וכבר נתתב בתוכו: בשבת. ואין כאן משום בנין כיון שסובב והולך על צירו: אין פותחין ואין נועלין ביו"ט. בקרקע דהוה בנין ממש: בנוסחת הגר"א מסופך כאן הברייתות ע"פ סדר המשניות וגרסינן נמי במילתא דסילוק תריסין בד"א כשיש להם ציר אבל אין להם ציר ד"ה מותר ומוקמינן בגמרא כשהיה להם ציר מן הצד דברי הכל אסור דגזרינן שמא יתקע ודומה לבנין וכשלא היה להם ציר כלל ד"ה דמותר להחזיר אף בתריסי בתים וכלים אף דליכא צורך יו"ט וכי פליגי בים להם ציר באמצע דב"ש גזרי אטו מן הצד וב"ה סברי דלא גזרינן וכשיש להם ציר דכאן היינו באמצע ולא גרס נמי הך סיומא דנשבר צירה דכן מוכח בעירובין דכשהיה להם ציר מותר. בענין מפתח עיין באסיפת זקנים ביצה שכתב דרבים הגיהו של אצבעו וע"ש בשם הריטב"א: י שהורמו. ונשחטו מהיום דהפרשתן צורך יו"ט הוא דכל זמן דלא הפרישן אע"ג דלא טבלי הבשר מ"מ עובר בעשה מהמת שחיטת יו"ט הוה כמו צורך יו"ט ואגב זה מוליך המתנות שהופרשו מאתמול: את התרומה. משום דאין מגביהין תרומה ומעשרות ובכלל זה דלא יוליך לכהן: שזכאי. שמותר להפרישן ביו"ט אבל תרומה דרוב תרומה הגא

מזגן

בתרומתה אחרים אומרים (לו)[מודים ב"ש וב"ה שאין מוליכין את התרומה לכהן ביו"ט על מה נחלקו על המתנות שב"ש אוסרין וב"ה מתירין] : יא הלש (*ג) עיסה (א) ביו"ט (ד) בין טמאה (לז) [ובין] טהורה מותר לטלטלה ומותר להפריש ממנה חלה לשה מערב יו"ט ושכח ולא הפריש (לח) אסור לטלטלה ואסור להפריש ממנה חלה : יב [אמר ר"מ (ה)מודים ב"ש וב"ה שהתבלין נידוכין במדוך של עץ ומלח עמהן על מה נחלקו על המלח בפני עצמו שבש"א בפך ובעץ פרור לצלי ובה"א לכל דבר (ו) והפלפלין (*ו) הרי הן כתבלין ב"ש אומרים (ז) מוליכין תבלין ומדוך אצל מדוכה ולא מדוכה אצלן ובה"א מוליכין זה אצל זה וזה אצל זה ואין חוששין] : יג [ב"ש אומרים מוליכין סכין וטבח אצל בהמה ולא בהמה אצלו ובה"א מוליכין זה אצל זה וזה אצל זה ואין חוששין (ח) אין עושין טיסני ואין כותשין במכתשת ביום טוב ואין כותשין את המלח במדוך של עץ אבל מרסק הוא ביד של סכין ובעץ הפרור ואין חושש אין מרסקין דבלה וגרוגרות והרובין לפני הזקנים בשבת אבל מרסק הוא ביד של סכין ובעץ הפרור ואינו חושש (ט) (*ט) המולל מלילות מע"ש מנפח (לט) [על יד על יד] ואוכל אבל לא בקנון (מ) [ולא בתמחוי] המולל מלילות מעיו"ט(מא)[מנפח בקנון ובתמחוי] אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה כדרך (מב) [שעושה] בחול (י) [המולל מלילות בשבת מנפח על יד על יד ואוכל אבל לא בקנון ולא בתמחוי] : יד (כ) הבורר קטנית ביו"ט ר' יהודה אומר בש"א אם היו צרורות מרובין על האוכלין בורר את האוכלין ומניח את (מג) [הצרורות] ובה"א בורר איזה מהן שירצה (מד) אמר ר"א ברבי צדוק (ל) של בית רבן גמליאל היו (מה) [ממלאין דלי עדשים (מ) ומציף מים ושולה והצרורות יורדין למטה והאוכלין למעלה : טו רבי יוסי אומר מוליכין מנעל שחור ולא מנעל לבן מפני שצריך אומן] ר"ש אומר (נ) משלחין חטין מפני שהן מאכל (ס) עסיסיות פול (ע) מפני שהן מאכל (מו ג) [לודין] שעורין מפני שהן (מז) [ראויות לבהמה] :

פרק ב

א (א) יום טוב שחל להיות (א) [ערב] שבת אין מערבין לא (ב) [בחצירות ולא בתחומין דברי רבי וחכ"א מערבין בחצירות אבל לא בתחומין] (ב) מערבין בפת לשבת ובתבשיל ליו"ט (ג) תבשיל שאמרו אפילו לי (ג) אפילו שלוק אפילו קוליים (ד) [שנתן עליו] המין מערב יום טוב (ה) : ב (ד) העושה תבשיל מעיו"ט (ו) אופה ומבשל [עליו לשבת] ומטמין עליו את החמין (ה) ורשאי לאוכלו מבעוד יום (ו) ורשאי (*ו) ליתנו במתנה (ז) [ותחלתו וסופו (ז) אין לו שיעור] (ח) (*ח) רשאין בני הצר לעשות תבשיל ולאפות ולבשל עליו לשבת ורשאין לעשות לו שתוף למבוי (ט) הרי ששכח ולא עירב אחרים שערבו מותרים לעשות לו הוא עצמו [ששכח ולא עירב] (*ט) מותר למלאות לו חבית של מים ולהדליק לו את הנר : ג (י) אמר רבי שמעון (ח) מודים ב"ש וב"ה (ט) [שהן] שני תבשילין (י) על מה נחלקו על (יא) [הדג והביצה] שעליו שב"ש אומרים ג) תבשיל [אחד] וב"ה אומרים שני תבשילין (יב) [מודים] שאם בישל שני מינין בקדרה או שפרפר ביצה על גבי הדג או (יג) [שחתך קפלוט] תחת הדג שהן שני תבשילין (כ) אין אופין מיום טוב למוצאי יו"ט (ל) אבל (יד) [ממלא כולה קדרה] בשר אפילו לא (טו) [אכל ממנו] אלא דבר מועט וממלא לו מיחם מים אפילו לא שתה [הימנו] אלא כוס אחד אבל האופה אינו אופה אלא כדי צרכו רשב"א אומר (טז) [ממלאה אשה את] התנור פת מפני שהפת (יז) [יפה כל זמן] שהתנור מלא : ד (מ) אין עושין לא לאכילת כותי ולא לאכילת כלבים [ביו"ט] מעשה בשמעון התימני שלא (יח) [יצא] בלילי יום טוב לבית המדרש (יט) [לשחרית] מצאו [רבי] יהודה בן בבא אמר לו מפני מה לא באתה (כ) לבית המדרש אמר לו מצוה אחת אירע לי (כא)[ועשיתיה] בלשות של נכרים נכנסה לעיר(כב)[והיו]מתיראין שמא (כג ד) [יצהיבו] את בני העיר עשינו להם עגל והאכלנום והשקנום (כד) [וסכנום כדי שלא יצהיבו את בני העיר] אמר לו תמיהני עליך אם לא יצא שכרך בהפסדך שהרי (כה) [אמרו אין עושין לא לאכילת כותים (נ) ולא לאכילת כלבים ביו"ט] : ה אמר רשב"ג מודים היו בית שמאי (כו) שאין כהן טובל לתרומתו ה) בו ביום (ס) אבל(כז)[מטביל הוא] מגב לגב ומחבורה לחבורה [ביו"ט] (ע) כיצד מגב לגב הרוצה לעשות גתו על גב בדו ובדו על גב (כח) [עיסתו הרי זה טובל בו ביום] כיצד מחבורה לחבורה רצה [שלא] לעשות (כט) [בדו על גב עיסתו] של חבירו הרי זה מטביל את כליו (פ) אין מטבילין (ל) [את המים ביו"ט] (צ) ואין משיקין את המים בכלי אבן לטהרן [בשבת] דברי רבי וחכמים אומרים מטבילין את (לא) [המים ביו"ט] ומשיקין את המים בכלי אבן לטהרן [אבל לא להטבילן] : ו (ק) כלים שנטמאו באב הטומאה אין מטבילין אותו ביו"ט ואין צריך לומר בשבת (לב) (ר) אבל (*ר) ממלא הוא [כוס] דלי (לג)[או קיתון]לשתות והושב עליהן ומטבילן וטובל בדרכו

נוסחאות כ"י

(א) שלשה : (ב) לחיות : ג) שני תבשילין וב"ה תבשיל אחד : ד) יפסידו : ה) ביום טוב :

הגהות הגר"א

(לו) לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על התרומה שאין מוליכין לא נחלקו אלא על המתנות שבש"א אין מוליכין ובה"א מוליכין : (לז) בין : (לח) ממנה חלה : (לט) מיד ליד : (מ) ובתמחוי : (מא) למחר מנפח על יד על יד ואוכל אפילו בקנון אפילו בתמחוי : (מב) מעשה : (מג) הפסולת : (מד) אר"מ לא נחלקו ב"ש ובית הלל שהתבלין נידוכין כדרכן ומלח עמהם במדוך של עץ לא נחלקו אלא לרוכן בפ"ע שבש"א מלח בפך ובעץ הפרור לצלי אבל לא לקדרה ובה"א בכל דבר והפלפלין הרי הן כתבלין : (מה) מביאין דלי מלא עדשים והיו נצופין עליו מים ונמצא אוכל מלמטה ופסולת מלמעלה ורבי יהודה מתיר בשחור ואוסר בלבן מפני שצריך ביצת הגיר ר' יוסי אוסר בשחור מפני שצריך לצחצחו : (מו) לודיות : (מז) ראוין לבהמה אין עושין טיסני ואין כותשין במכתשת ביו"ט ואין כותשין את המלח במדוך של עץ אבל מרסק הוא ביד של סכין ובעץ הפרור ואינו חושש בש"א אין מוליכין טבח וסכין אצל בהמה ולא בהמה אצל טבח וסכין ובה"א מוליכין זא"ז בש"א אין מוליכין תבלין ומדוך אצל מדוכה ולא מדוכה אצל תבלין ומדוך וב"ה אומרים מוליכין זה אצל זה ואין חוששין : (א) בערב : (ב) עירובי תחומין ולא עירובי חצירות רבי אומר מערבין ע"ח אבל לא ע"ת מפני שאתה אוסרו בדבר האסור לו ואי אתה אוסרו בדבר המותר לו : (ג) אפילו כבוש אפילו שלוק ומבושל : (ד) האיספנין שנתנו : (ה) תחלתו וסופו אין לו שיעור : (ו) ה"ז : (ז) אכלו : (ח) בן אלעזר : (ט) על : (י) שצריך : (יא) הדג וביצה : (יב) ומודים : (יג) שרסק קפלוטות : (יד) ממלאה אשה כל הקדרה : (טו) תאכל ממנה : (טז) ממלאה אשה כל : (יז) נאפה יפה בזמן : (יח) בא : (יט) בשחרית : (כ) אמש : (כא) ועשיתיו : (כב) והיינו : (כג) וצריבו (נראה דגרסינן יצריבו) : (כד) ופסרנום לשלום: (כה) אמרה תורה לכם לכם ולא לכלבים : (כו) וב"ה: (כז) מטבילין : (כח) גיתו: (כט) עיסתו על גב בדו : (ל) את הכלי על גב מימיו לטהרו : (לא) כלי על גב מימיו לטהרו: (לב) בולד הטומאה מטבילין אותו בשבת ואין צ"ל ביו"ט : (לג) כוס וקיתון :

חסדי דוד

ופירוש מפני שהיא ברשות של אדם הוא שרחוק מהעיר ולא דעתי' עילויה ולכן צריכה זימון : בש"א אין מוליכין תבלין כו' בש"א אין מוליכין סכין כו' כצ"ל וכ"ה בגמ' דף י"א משום דחיישו לאימלוכי דילמא נשבוק להאי קדרה דבעי תבלין ונעביד אידך דלא בעי תבלין א"נ נשבוק האי בהמה דכחישה ונשחוט אחריתי דשמינה וב"ה מתירין כיון דאית להו מתוך לא חיישו להכי דא"נ מימלך לאו מידי עביד ע"ש בגמ' : המולל מלילות מע"ש למחר מנפח מיד ליד ואוכל כו' המולל מלילות מעיו"ט למחר מנפח על יד על יד ואוכל ואפי' בקנון ובתמחוי אבל לא כו' עד שעושה בחול כצ"ל ומ"ש כאן המולל מלילות בשבת שיבוש הוא דלא מצינו בשום מקום היתר למולל מלילות בשבת דדוקא ביו"ט אמרינן בגמ' דמוללין מלילות ע"ש בדף י"ב ובפירש"י : ר' יוסי אומר מוליכין כו' בגמ' איתא דר' יוסי אוסר בשחור ועי' בשטמ"ק דמפרש בהדיא דר' יוסי מתיר בלבן וא"כ יש להגיה כאן ריי"א מוליכין מנעל לבן ולא מנעל שחור מפני שצריך אומן . ומ"ש רש"א משלחין חטין כו' בגמ' דידן איתא בשמו לשון אחר בירושלמי הגי' כמו שהוא בתוס' וכל תנא תופס לשונו :

פרק ב מערבין בפת לשבת ובתבשיל ליו"ט כו'. מפשטא דהך תוס' משמע כדברי ר"י שכתבו התוס' בדף י"ז בד"ה אמר רבא דא"ל אלא תבשיל אחד וסגי לעשות בו כל צרכו . וכ"ה שיטת הרי"ף והרמב"ם . וכן מאידך בבא שאח"ז העושה תבשיל כו' אופה כו' מוכח כדבריו ודלא כהר"ח שם : אין אופין מיו"ט למוצאי יו"ט . בגמ' הגיר' אין אופין מיו"ט לחבירו וכן יש להגיה כאן דלמוצאי יו"ט פשיטא דאסור : אין עושין לא לאכילת כותים כו' מעשה בשמעון התימני כו' . נראה דלא היה שם חשש נפשות כלל אלא הפסד ממון ומ"מ קרי לי' מצוה להציל ממונם של ישראל והיינו דקא"ל דילא שכרו כו' דכיון דאסור מן התורה וודאי דלא שרינן משום הפסד ממון . ויש כאן ט"ס וכצ"ל והשקנום וסלתנום וליכא דיצהיבו דקתני הוא מלשון הגמ' במו"ק דף כ"ב מצהיבין עליו ופי' הערוך מרגישין ומצטערין . אבל בגמ' איתמר בליכא איתריגא בקא לחטוף וכו' ע"ש : אמר רשב"ג מודים היו ב"ה שאין כהן טובל לתרומתו כו' כצ"ל וקאי על מתני' דקתני בש"א מטבילין את הכל מלפני השבת וב"ה את כלים מלפני השבת ואדם אפי' בשבת ע"כ והטעם דאדם נראה כמיקר ורשב"ג חולק על

מצפה שמואל

(*ג) עי' סי' תקו סעיף ג : (ד) עי' סוגיא ע. ועי' ירושלמי פ"א ה"ח ורי"ף ובמלחמות מ"ש בזה : (ה) יח. וירושלמי פ"א הל"ט : (ו) עי' רי"ף ורא"ש ועי' ירושלמי כאן ספ"ב וירושלמי שבת פ"ז הל"ב : (*ו) עי' סי' שכא סעי' ז ובביאורי הגר"א שם ס"ק ח דביו"ט מותר כדרכו ורק ברחיים שלהם אסור משום עובדיה דחול כמבואר בסי' תקד סעי' א : (ז) יא. : (ח) יד : (ט) יב: וירושל' פ"א הל"ו ושבת פ"ז הל"ב : (*ט) עי' שו"ע סי' שיט סעיף ו ובביאורי הגר"א שם ס"ק י"ב ועי' רשב"א והיינו בשינוי ושם מביא התוספתא כנו"י : (י) עי' ר"ן פ"ק ועי' ירושלמי שבת פ"ז הל"ב : (כ) יד: ועי' ירושל' שבת פ"ז הל"ח. וכאן פרק א הלכה י : (ל) שם וירושל' פאה ועי' ירושלמי שבת פ"ז ה"ב כח : (מ) טו. : (נ) עי' יד. וירושלמי ספ"א הי"א : (ס) (ובגמרא הגיר' הריסין) : (ע) עי' ירושלמי פ"א הלכה יא ופ"ד הל"א : (א) טז: וירושלמי פ"ב הל"א: (ב) עירובין פא. : (ג) טז: וירושל' פ"ב הל"א ועיין נדרים רפ"ו: (ד) עי' רא"ש פ"ב סי' יא יז: וירושל' פ"ב הל"א : (ה) יז : (ו) עי' עירובין סו תוס' ד"ה יפה : (*ו) עיין מ"א סי' שו ס"ק טו : (ז) טז: וירושל' פ"ב הל"א : (ח) עי' סמג לאוין כלי י"ט : (*ח) עיין שו"ע סי' תקכז סעיף ב דסגי בתבשיל לבד כמבואר כאן : (ט) יז. וירושל' פ"ב הל"א ע"ש בשם רבי חייא : (*ט) עיין טוש"ע שם סעיף כ : (י) יז: ועי' ירושלמי שם : (כ) יז: וירושל' פ"ב הל"א ותלה פ"א : (ל) שם ושם ותלה פפ"א : (מ) כא. : (נ) עי' ירושלמי פ"א הלכה י"א ופ"ד הל"א : (ס) עי' יז ויט. וירושלמי פ"ב הל"ג : (ע) יט. ושם: (פ) יח: ושם : (צ) שם. וירושלמי פ"ב הל"ב ושבת פ"ב הל"ג : (ק) שם וירושלמי שם ושם : (ר) שם: (*ר) עי' מגיד משנה פ"ד מהל' יו"ט הלכה ח י ושו"ע הלכות שבת סי' שכג ס"ז בהגהה :

מנחת בכורים

מדגן שנתמרח וה"ה למרח ביו"ט : אחרים אומרים . ס"ל כר"י ואיכא בינייהו לטפול המתנות שמאתמול עם המתנות שהורמו מהיום לר"י טופלין לכ"ע ולאחרים ב"ש אסרי גם לטפול : יא ומותר להפריש . אף מהטמאה דאף דהלא טמאה לא חזיא לאכילה מניחה לאחר יו"ט ושורפה כיון דתקון העיסה הוא : שכח להפריש . והיה אפשר לעשות מאתמול (עי' א') עי' רמב"ן במלחמות מ"ש בתוספתא זו: יב שהתבלין נידוכין במדוך של עץ. בגמרא גרסינן כדרכן והיינו אף במדוך של אבן דלא בעי שינוי בתבלין או משום דלא ידע מאתמול דבעי תבלין דאין כל הקדירות צריכות תבלין אי משום דתבלין מפיג טעמן וא"א לעשות מאתמול : ומלח נדוכה עמהן. בלא שינוי כיון דנידוכין ביחד: בפך של חרס. ידוכנו : ובעץ הפרור. או בעץ הפרור כף גדולה: לצלי. ועוד דוקא לצלי דהיינו דבר מועט אבל לא לקדרה: וב"ה אומרים לכל דבר. אף לקדרה ולא בעי שינוי ג"כ (ובגמרא הגירסא בכל דבר ומקשינן בכ"ד ס"ד כלומר אף בדבר שאינו ניטל בשבת ומתרצינן אימא לכל דבר וכאן הוא לפי מסקנת הגמרא ועי' יבמות בפ"א הל"ג כס"ג ע"ש) : ולא מדוכה אצלן . דלמא מימלך והוה טלטול שלא לצורך: יג טיסני. לחלק החיטים לארבעה חלקים והוא טרחא גדולה ונאסר ביו"ט : ואין כותשין . מה טעם אין עושין טיסני משום דאין כותשין במכתשת ואף מכתשת קטנה נאסר אף דהוה כלאחר יד במקום דאיכא עבדי דמזלזלי וכשנתיר בקטנה אתו למשרי בגדולה ואביי מוקים לה בתרתי אין עושין טיסני כל עיקר משום טרחא ואין כותשין דייסא וש"ד במכתשת גדולה והלכה כרבא דבמקום דאיכא עבדי אסור אף בקטנה ואין כותשין מיירי בשבת כמ"ש הה"מ פ' כ"א ה"כ : אין מרסקין . בשבת מחתכין משום טוחן ובמנית ולא לאכול מיד אבל לאכול מיד מותר : ביד של סכין . דהוי שינוי : מלילות של חטין . שמוללן בידיו כשהן רכים : מיד ליד . גרסינן וכן הגיה הגר"א שלא כדרך חול : קנון . כלי שראשו א' רחב וצד השני כעין מרזב קצר ונותן החטים בצד הרחב והאוכל נופל דרך הקצר והפסולת נשאר במקומו : תמחוי . קערה גדולה : ה"ג בגמרא מנפח על יד ואוכל אפילו בקנון וכו' וכנוסחת הגר"א : המולל . מלילות בשבת . ל"ג לה כלל לכן בנוסחת הגר"א ליתא : יד מרובה על האוכלין . שטרחא הוא יותר לבור הפסולת מן האוכל מלבור האוכל מהפסולת : בורר האוכל . וממעט בטרחא אבל אי מרובה ממש בטל האוכל [...]סולת והוה כבולו פסולת ואסור אפילו בטלטול : ושולה . שוכך המים עם האוכל שלמעלה והצרורות יורדין למטה . ובגמרא גרסינן ונמצא האוכל למטה והפסולת למעלה ומוקמינן לה בקש שדרך לצוף למעלה וכן צ"ל ג"כ דדרך הצרורות לצוף למעלה וכן הוא בנוסחת הגר"א ולא גרס צרורות כלל (וכן הוא בגמרא) : טו מתיר בשחור . להוליכו ביו"ט לחבירו דכל מידי דחזי לתשמיש ביום טוב מותר להוליך מא' לחבירו ולבן לאו למתנה ושחור חזי להלבים : ואוסר בלבן . לשלחו : ביצת הגיר . גיר הוא מין קרקע שמשחיר ביצת כל דבר עם הכילוש קרוי ביצת והא דמתיר בשחור היינו כשדרך עשייתו מהפכין העור צד הבשר למטה וצד התוך למעלה וכשמשחירו א"צ שום תיקון אבל כשצד הבשר למעלה אינו חלק ואף שחור צריך אומן לנתלחו ולהחליקו וליפותו ובזה מיירי רבי יוסי דאוסר בשחור ולא פליגי והכי מוקמינן בגמרא (וא"א להפך הגירסא ולגרוס בדברי ר' יוסי מוליכין לבן ולא מנעל שחור דמאן מפיס דמנעל לבן א"צ תיקון כיון דמיירי בצד הבשר למעלה א"כ מה לי מנעל לבן או שחור ועיין בגמרא) : עססיות . מין מאכל מהסין וכן לודיות ממין זה ובגמרא הגירסא חטין לעשות מהן לודיות שעורים ליתן לפני בהמתו עדשים לעשות מהן רסיסין :

פרק ב א לא בחצירות . שיתוף הרבה חצירות להתיר טלטול לבתים הרבה אשר פתוחין להם שלא יאסרו זה על זה : ולא בתחומין . דנראה כמתקן דבר : בחצירות . לפי שיו"ט מותר בהוצאה ואינו מוסיף היתר: אבל לא בתחומין. שאתה מוסיף היתר דבר האסור היום והוה תיקון וכן הוא בגמרא בהדיא וכנוסחת הגר"א מפני שאתה אוסר בדבר האסור לו (תחומין) וא"א אוסרו (בשבת מחמת מניעת העירוב) דבר המותר לו (ביו"ט היינו חצירות וכדפרישנא) : לשבת . לצורך ע"ה הצריך בשבת : ובתבשיל ליו"ט . לעירוב תבשילין להתיר לבשל מיו"ט לשבת דבלא עירוב אסור לבשל מיו"ט לשבת אלא מבשל מעיו"ט וסומך עליו לגמור בשולו ביו"ט אבל בפת אין מערבין ע"ת דמידי דמלפת בעינן ופת לא מלפתא ומוהגין לעשות פת ותבשיל אבל התבשיל עיקר : קוליים . מין דג דנגמר בשולו בעירוי חמין עליו : ב מבעוי' . אחר שגמר בשולו לשבת : ותחילתו . בשעה שסומך על העירוב : וסופו . בשנאכל העירוב ביו"ט קודם גמר בישול לשבת : אין לו שיעור . לגדלותו כשהוא יותר מכזית אבל כזית בעינן בין בתחלה בין בסוף : רשאין בני מבוי גרסינן : לו . לאותו התבשיל כיון שהן שותפין בו : ולא עירב . עירוב תבשילין : לעשות לו . בשמקנה להם קמחו וכל צרכי שבת דהוא נאסר וקמחו נאסר וצריך להקנות: את הנר . נר אחד מותר להדליק אף בלא עירוב : ג שהן שני תבשילין . שצריך בעירוב תבשילין שני תבשילין ולא סגי בתבשיל א' : תבשיל א' . זה אינו אלא תבשיל א' וצריך עוד תבשיל : שני תבשילין . דג וביצה הן שני תבשילין וסגי בזה ובמשנה מבואר דפליגי ב"ש וב"ה אי בעינן כלל ב' תבשילין ודלא כרבא הוא (דף י"ז ב') והגר"א גרס מודים על שני תבשילין שצריך וכן הוא בגמרא : קפלוט . מין ירק ביצה מבושלת בפ"ע ולא בצלה עם הדג דהוה תבשיל מיוחד (ירושלמי פרק ב' הל' א') : דבר מועט . דבחד טרחא מתבשל הכל : אינו אופה אלא כדי צרכו . ליו"ט דכל פת ופת בעי תיקון ורדיה בפ"ע : הפת יפה . נאפה בטוב והוא כל הפת צורך להפת שנאפה ביו"ט : ד ולא לכלבים . דכתיב הוא לבדו יעשה לכם מיעט דוקא לכם : בלשת . חיל גדול של גדודי נכרים שמחפשין ובולשין לשלול שלל ולכן נקראו בלשת : יצהיבו . הוא פנים שוחקות ולא רצה לומר דבר רע עליהם אמר בלשון סגי נהור : עגל . וטרפה היא דאי בעי למיכלה לא מצי אכיל : וסכנום. סיכה של שמן : שכרך . שכר מצוה שהצלת את בני העיר : בהפסדך . הפסד עבירה שבשלת ביום טוב לצורכם : ולא לאכילת כלבים . ושמעון התימני סבר כר"ע דס"ל בגמרא דנפש אפילו בהמה הוא כדכתיב נפש בהמה ישלמנה וכיון דמזונותן עליו לא אימעיט מלכם : ה ב"ש וב"ה . כנוסחת הגר"א אף דפליגי במשנה וסברי ב"ש דאדם מותר לטבול בשבת וביו"ט מודים בכהן לתרומתו דצריך הערב שמש ולצורך חול הוא טובל : אבל מטביל מגב לגב . כשמטביל כליו הטמאים לשם טהרת שמן ואחר כך רוצה לעשות גת ליין א"צ טבילה א"כ כשמטביל עוד הפעם לא הוה תקון ומודו ב"ה דשרי וכן מחבורה לחבורה לעשות גתו בטהרת כלים שעשאן והטבילן ע"ג : ובדו ע"ג גתו . גרסינן בגמרא וכן בנוסחת הגר"א וכך היינו נמי לשמן : טובל . מותר להטביל ביום טוב ובנוסחת הגר"א ליתא : רצה לעשות . גרסינן וכן הוא בהגר"א : מטביל . מותר להטביל ביו"ט : אין מטבילין את הכלי ע"ג מימיו ביו"ט גרסינן וכן היא בגמרא וכן הגיה הגר"א והיינו שאין מטהרין כלי טמא בהערמה שמשיק בהן מים טמאים ומחברן למי מקוה ונטהר דמים מהני בהו השקה בתורת זריעה כמבואר בפסחים (ל"ד ב') אבל השקה לחוד מותר ביו"ט : בכלי אבן . שאינו טמא ורק לעשות השקה מכוון אסור בשבת : ותכ"א מטבילין כלי ע"ג מימיו וכו' גרסינן וכנוסחת הגר"א : אבל לא להטבילן . עם הכלי טמא ופליגי בהשקה בשבת דלרבי אסור ולרבנן שרי וכן פליגי בטבילת כלי על גבי מימיו ביום טוב דלרבי אסור ולרבנן שרי ומתניתין דתני בפרק ב' ושוין שמשיקין אבל לא מטבילין אי מיירי ביו"ט אתיא כרבי ואי מיירי בשבת אתיא כרבנן דלרבי השקה בשבת מיתסר ביו"ט . בגמרא מוכח דלא גרסינן לה דהאמת מפרשינן כך וכן הגיה הגר"א (ועי' רש"י שם) : ו שנטמאו . בערב יום טוב : באב הטומאה . טומאה דאורייתא : ביום טוב . דהוה תקון מנא וה"ל לעשותו מאתמול : בולד הטומאה מטבילין אותו בשבת . גרסינן וא"צ ל ביום טוב (בנוסחת הגר"א וכן בגמרא) והיינו בטומאה דרבנן דלא הוה תקון כ"כ וי"מ באב הטומאה דבעי הערב שמש אפילו נטמא ביו"ט אינו מטביל דלצורך חול הוא ובולד הטומאה מטביל דלא בעי הערב שמש : או קיתון . טמא ותושב עליהן לכוונת טבילה דטבילה בעי כוונה ובירושלמי פליג אי מיירי בכלי שנטמא באב הטומאה דבהערמה מותר אי מיירי בולד הטומאה ובעי הערמה (עי' ירושלמי ספ"ב דשבת ופ"ב דמכילתין הל"ב ע"ש בשיורי קרבן) : וטובל אדם כדרכו . בלא הערמה מטומאה

כדורו מטומאה המורה ואצ"ל מטומאה קלה: ז (ט) אין משתטפין בחמין שהוחמו ביו"ט ואצ"ל בשבת אבל (לד) [מרחיץ] יוא פניו (לה) [וידיו] בחמין שהוחמו מע"ש בשבת ואצ"ל בחמין שהוחמו מעי"ט ביו"ט רשב"ג אומר (ח) טרקלין שהסיקה מעיו"ט מטייל בה ביו"ט לא הסיקה מעיו"ט לא יטייל בה ביו"ט [אבל מרגילין ביו"ט (א) ואין מרגילין בחול בבכור ובפסולי המוקדשין (ב) (לו) ועושין] כל צרכי מילה (י) דברים שאין עושין [לה] בשבת עושין [לה] ביו"ט שורקין [לה] כמון וטורפין [לה] יין ושמן רשב"ג אומר ובלבד שלא יקרע [לה] כמרטוטין כתחלה (לז): ח של בית ר"ג לא היו זוקפין את המנורה (לח) [בלילי יו"ט] (ד) ומעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין ברומי ונפלה מנורה בלילי יו"ט ועמד רבי עקיבא וזקפה אמר ליה רבן גמליאל עקיבא מה לך (לט) [שאתה] מכניס ראשך בין המחלוקת אמר לו (מ) [רבי למדתנו] אחרי רבים להטות אף על פי שאתה אוסר והן מתירין הלכה כדברי המרובין רבי יהודה אומר משום רבן גמליאל (ה) מטלטלין את המנורה ביום טוב אבל אין זוקפין אותה: ט של בית רבן גמליאל היו (ו) [א] מכבדין בין המטות אמר רבי אלעזר בן רבי צדוק פעמים הרבה אכלנו בבית רבן גמליאל ולא ראינו שהן מכבדין בין המטות אלא כדינין היו פורסין מערב יום טוב כשאורחין (מא) ה) [נכנסין מסלקין אותן אמר לו רבי אם כן ג) בשבת מותר לעשות כן]: י (ז) של בית רבן גמליאל היו מכניסין את המוגמר במגופה אמר רבי אלעזר בן רבי צדוק פעמים הרבה אכלנו בבית רבן גמליאל ולא (מב) [ראיתים] שהיו מכניסין את המוגמר במגופה אלא ערדסקאות (מג) [היו מעשנין בערב יום טוב כשאורחין נכנסין היו פותחין אותן] אמרו לו אם כן אף בשבת מותר לעשות כן: יא (ח) איזהו גדי מקולס כולו צלי ראשו וכרעיו וקרבו בישל (מד) [ממנו] כל שהוא שלק (מה) [ממנו] כל שהוא אין זה גדי מקולס (ט) עושין גדי מקולס ביו"ט הראשון וביו"ט האחרון של (מו) ג) [החג] עגל מקולס (מז) ד) [ביום טוב] הראשון של פסח אבל לא גדי מקולס אמר רבי יוסי (י) תודוס איש רומי הנהיג [את בני רומי] ליקח טלאים בלילי פסחים (מח) [ועושין אותן] מקולסין אמרו לו אף הוא קרוב להאכיל קדשים בחוץ מפני שקורין אותן פסחים: יב של בית רבן גמליאל (כ) היו שוחקין את הפלפלין ברחיים שלהן אמר רבי אלעזר בר צדוק פעם אחת היה אבא מיסב לפני רבן גמליאל והביאו לפניו אנגרין (מט) [ואפסנרות] ועליהן פלפלין שחוקית ומשך אבא את ידו מהן אמרו לו ה) אל תחוש להן מערב יו"ט הן שחוקות (ל) איזהו קירוד [אלו] קטנים שעושין חבורה קרצוף [אלו הן] גדולים שאין עושין חבורה רבי שמעון אומר (מ) גורר אדם ממה כסא וספסל (נ) [קתדרא] אצלו בשבת ואין צריך לומר ביום טוב דלת (נא) [הגוררת מחצלת הגוררת וקנקלא הגורר] פותחין ונועלין בהם בשבת ואצ"ל ביו"ט:

פרק ג א (א) ביברין של חיה (ב) [ושל עופות] ושל דגים אין ו) צדין מהם ביו"ט ואין נותנין לפניהן מזונות (ב) אבל צדין מהן מעיו"ט ונותנין לפניהם מזונות רשב"ג אומר (ג) לא כל הביברין שוין זה הכלל מחוסר צידה אסור שאין מחוסר צידה מותר: ב (ד) שוחטין מן הנגרין (ג) אבל לא מן המצודות ולא מן המכמורות רבי שמעון בן אלעזר אומר כל שפרסוהו מעיו"ט ובא ומצאו מקולקל (ג) [מותר הדבר ידוע שניצודו מעיו"ט מצאו כמות שהיה אסור (ה) הדבר ידוע שניצודו ביו"ט]: ג אותו (ד) [ואת בנו שנפל] לבור רבי אליעזר אומר מעלה את הראשון על מנת לשוחטו (ה) והשני עושה לו פרנסה במקומו (ו) [בשביל] שלא ימות רבי יהושע אומר (ו) מעלה את (*ו) הראשון על מנת לשוחטו ואין שוחטו ומערים ומעלה את השני [על מנת לשחוט] רצה לשחוט רצה שלא לשחוט אחד מהן הרשות בידו: ד (ז) בכור שנפל לבור רבי שמעון אומר אע"פ שמומו ניכר מערב יום טוב ולא התירו מומחה אין שוחטין אותו ביום טוב (ח) לפי שאינו מן המוכן (ט) עושין (*ט) פרנסה לנחיל של דבורים [בשביל שלא יברחו] (י) אבל אין צדין אותן בתחלה (ז) כיצד (כ) אין נמנין על הבהמה בתחלה ביום טוב לא יאמר (ח) [לו] הריני עמך בסלע הריני עמך בב' אלא אומר לו הריני עמך למחצה ולשליש ולרביע וחכמים אומרים (ל) אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר אבל שוקל (ט) ומניח (מ) ואם היה טבח אומן אל ישקול בידו מפני שידו כמשקל אבל י) חותך בכלי ונותן לזה ולזה: ה (נ) הולך (*נ) אדם אצל (י) טבח הרגיל אצלו ואומר לו תן לי (יא) [יד] או ירך אחת אצל נחתום הרגיל (יב) ואומר לו תן לי ככר אחד או גלוסקא אחת אצל פטם הרגיל אצלו ואומר לו תן לי (יג) גוזל אחד [או תרנגולת אחת] (ס) אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי (יד) חמשים אגוזין עשרה (טו) [ביצים עשרים רמונין] ובלבד שלא (טז) [יאמר לו סכום] [יא] מקח רשב"א אומר ובלבד שלא (יז) [יאמר לו סכום] [יב] מנין: ו (ע) לא יתן אדם לפני בניו ולפני בהמתו לא במדה ולא במשקל ולא במניין אבל קודח בסאה או בתרקב ונותן לפני בהמתו קודח (יח) [במניקות] ונותן לפני בניו (פ) ובלבד שלא יתכוין לכך אמרו עליו על רבי אלעזר בר צדוק ועל אבא שאול בן בטנית (צ) שהיו הנוונים בירושלים כל ימי חייהם והיו ממלאין מדותיהם מערב יום טוב ונותנין ללקוחות ביום טוב רבי חנניא בן ח) אנטיגנוס אומר (ק) אף בחולו של מועד עושין כן מפני ביטול בית המדרש וחכמים אומרים אף בחול עושין כן מפני מצוי המדות אף הוא כינס ג' מאות (יט) [כדי שמן

הגהות הגר"א (לד) הוחץ: (לה) ידיו ורגליו: (לו) עושין: (לז) מרגילין ביו"ט ואין מרגילין בחול בבכור ובפסולי המוקדשין: (לח) ביו"ט: (לט) אתה: (מ) למדתנו רבינו: (מא) באין ונכנסין מסלק את הסדינין ונמצא הבית מתכבד מאליו: (מב) ראינו: (מג) של ברזל היו מביאין ומעשנין אותן מעיו"ט ופוקקין נקביהן וכשאורחים נכנסין פותחין את נקביהם ונמצא הבית מתגמר מאליו: (מד) הימנו: (מה) הימנו: (מו) חג: (מז) ביום: (מח) ולעשותן: (מט) ואכסגרון: (נ) וקתדרא: (נא) הנגררת ומחצלת הנגרר וקנקלא הנגרר: (א) ועופות: (ב) ביו"ט: (ג) בידוע שמעיו"ט נצודו ומותרין בא ומצאן כמות שהוא הדבר ידוע שביו"ט נצודו אסורין: (ד) ובנו שנפלו: (ה) ושוחטו: (ו) כדי: (ז) ביו"ט: (ח) אדם לחבירו: (ט) בידו: (י) רועה הרגיל אצלו ואומר לו תן לו גדי א' או טלה א': (יא) כף אחת: (יב) אצלו: (יג) תור א' או: (יד) עשרים ביצים או: (טו) אפרסקין חמשה רמונים ואתרוג אחד: (טז) יזכור לו שם: (יז) יזכור לו שם: (יח) במינקתו: (יט) ג' מאות גרבי יין מברורי המדות ותבירו כנסו ג' מאות גרבי שמן ממצוי המדות והביאו לפני הגזברים בירושלים אמרו להם אי:

אור הגנוז

פ"ב [א] זוקפים בין המטות ביו"ט: פ"ג [א] מנין: [ב] ממכר:

נוסחאות כ"י

א) יוצא: ב) אף: ג) בפסח: ד) בליל: ה) רבן גמליאל: ו) מסתפקין: ז) קופץ: ח) עקביא:

חסדי דוד

טעם זה וסובר דאסור: אין מרגילין ביו"ט וכו' כצ"ל והכי איתא בבכורות דף ל"ג וע"ש הפי' ברש"י והטעם דאסור מפרש שם בגמ' דהוה טרחא יתירה שלא לצורך יו"ט וה"ה אין עושין כן אף בבכור אפי' בעל מום ולא בפס"מ אפי' אחר שנפדו ונשחטו גם בחול וכדמפרש שם טעמא בגמ' אמנם דעת הרמב"ם ספ"ק מהל' בכורות דבבכור שרי והך מתניתא כ"ש היא ע"ש:

פרק ג ביברין של חיה ושל עופות ושל דגים כו'. בגמ' דף כ"ד על מתני' דקתני אין צדין דגים כו' אבל צדין חיה ועוף וכו' מקשי מהך מתניתא ומסיק הא בביבר גדול והא בביבר קטן ומדמוקי מתניתין בביבר קטן ואפ"ה קתני בדגים דאין צדין משמע דבדגים ליכא שריותא כלל ואפי' בביברין קטנים אסור וכדעת הראב"ד בהשגות פ"ב ע"ש הטעם. אבל ממתניתא דהכא דכייל חיה עופות ודגים בחדא ואפ"ה קתני בסיפא אבל צדין מהן מעיו"ט יש ראיה לדעת הרמב"ם. דהא ע"כ לא באה לאשמעינן דמותר לצוד מעיו"ט דזה פשוט מלתא דפשיטא וע"כ יתפרש אבל צדין מהן ביו"ט כל שהן ניצודין קצת מעיו"ט כגון שהיו בביבר קטן. שאינם מחוסרין צידה. ומתני' דמחלק בין דגים ובין חיה ועוף גם בביבר קטן מוכרחין לתרץ משום דגם בביבר קטן יש לפעמים חילוק בין דגים לבין חיה ועוף וכגון אם יש חורין וסדקין בביבר קטן דבדגים מקרי עדיין מחוסר צידה דמשתמטי ובחיה ובעוף ליכא והרמב"ם דהתיר בדגים בביבר קטן זהו בדליכא בביבר חורין וסדקין. וכן מטין דבריו ממה שמחלק חיה ועוף מדגים ולא כללם יחד משום דיש חילוק ביניהם באיזה ביבר קטן מותר לצוד גם דגים וכמ"ש: **הולך** אדם אצל טבח כו'. עי' בגמ' דף כ"ט ובתוס' שם שהביאו התוספתא זו ומדבריהם מוכח שלפניהם דברי התוספתא משובשים כמה וכצ"ל בדברי ת"ק צ"ל סכום מנין ובדברי רשב"א סכום מקח: **לא** יתן אדם כו' אמרו עליו על ר' אליעזר בר צדוק ועל אבא שאול בן בטנית כו'. כל זה שם בגמ' אלא שיש הפרש בלשון קצת והתם לא פירש מי היה חבירו של אבא שאול בן בטנית וכאן מפרש דהוא ראב"צ וכן במתני'

מצפה שמואל (ש) שבת לט: ומ. ועי' ירושלמי פ"ב הל"א ושבת פ"ג הל"ג: (ת) בכורות לג. וירושלמי פ"ג שם ה"ו ושם הגי' אין מרגילין ביו"ט: (א) שבת קלג: (ב) שם קלד: ועי' ירושלמי פ"ה הל"ב וירושלמי מגילה פ"א הל"ו: (ג) שבת קלג: (ד) כה: וירושלמי פ"ב הל"ו וע"ש: (ה) עי' ירושלמי שם ועי' תוס' כב ד"ה וב"ה ועי' ירושלמי שבת פ"ג הל"ג: (ו) כב: וירושלמי פ"ב הל"ז: (ז) שם ושם: (ח) שם ופסחים עד וירושלמי שם ושם פ"ז הל"א: (ט) ירושלמי פ"ז הל"ו: (י) כג. וירושלמי שם ופסחים שם ומ"ק פ"ג הל"א: (כ) כג. וירושלמי שם הל"ח שבת פ"ז הלי"ב ע"ש: (ל) כג: וירושלמי שם: (מ) כג: וירושלמי פ"ב הל"ט ושבת פ"ב הל"ג והל"ז ופ"ה הל"א וכלאים פ"ב ד: (א) כד. ועי' ירושלמי ספ"ג ושבת פי"ג הל"ה והל"ז: (ב) עי' תוס' רפ"ג ד"ה ואין נותנין ומכאן ראיה לדבריהם דתלי צידה במזונות ולכן בעיו"ט שרי ועי' ירושל' שבת פי"ג הל"ז: (ג) כד. וירושלמי שם ושבת שם: (ד) ירושלמי שם ה"א ובבלי כד: ושבת פי"ג הל"ס: (ה) שם ושם הל"ב וירושלמי שבת פ"א הל"ז וכאן פ"א הל"א: (ו) לז. ועי' ירושלמי פ"ג הל"ד ופסחים פ"ג הלכה ג: (*ו) עי' מיי' פ"ב מהל' יו"ט הל"ד ועיי במ"מ ובשו"ע סי' תצ"ח ס"י ובמג"א ס"ק כ: (ז) כו: ועי' שבת מו: (ח) עי' שבת מז: ותוס' שם: (ט) שם קנה: (*ט) עי' או"ח סי' שכד סעיף יז: (י) עי' לו: וירושלמי פרק ס' הל"ה: (כ) כז. ועי' שבת קמח: וירושלמי פ"ג הל"ו: (ל) כח: (מ) עי' ברא"ש פ"ג סי' יט ועי' כח וירושל' פ"ג הל"ז: (נ) כט: (*נ) עי' סי' ת"ק סעי' ב: (ס) כט. (ותוס' שם ד"ה שלא): (ע) כט. : (פ) עי' ירושלמי שבת פ"ז הל"ב כט. : (צ) שם ו. וירושלמי שם הל"ח: (ק) כט.:

מנחת בכורים

מטומאה חמורה · דנראה כמקר: ז ביו"ט · דאינו שוה לכל נפש · (ירושלמי פ"ג הל"ה ובבלי שבת דף ל"ט ב' ודף מ' ע"ש בר"ן): מטייל בה ביו"ט · לצורך זיעה והך דזיעה נאסרה בשבת מ"מ בכה"ג דהסיקו מעיו"ט שתירו: לא הסיקה מעיו"ט · אלא ביו"ט אסור לטייל בה: אבל לא גרסי' · והגר"א לא גרס כל בבא זו עד לקמן וגרסינן מרגילין ביו"ט ולא גרסינן אבל: מרגילין · הפשט העור עם הרגל ביחד שלם לעשות העור למפחים או למוכרי דבש ושמן לתת בתוך העור של כבשים שלימים: ביו"ט · אף דאפושי טרחא הוא שרי ובגמרא גרסינן (בכורות ל"ג) אין מרגילין ביו"ט: ואין מרגילין בבכור · אף בעל מום שחוט דסבירא ליה להאי תנא דאית בו קדושה כמו בבכור תם ואיכא הפסד קדשים דכשהם על העור שיהיה שלם אינו מקפיד בבשר והותך קצת סבבר שירא שיתחוך העור ולא קי"ל הכי אלא הבכור בעל מום שרי להרגיל: ולא בפסולי המוקדשין · בקדשים שנפל בהם מום קבוע ונפדו וס"ל דאף לאחר שחיטה קדים: שוחקין לה · כמין סממנים המרפא מכת המילה ובשבת אין שוחקין כמבואר במשנה פי"ט דשבת: וטורפין יין ושמן לרפואה · ובשבת אין טורפין יין ושמן כמבואר שם: כמרטוטין · המניחין על המכה שלא יסרט בשרו: בתחילה · לקרוע היום אלא נותן הקרועין מאתמול דכל מידי דלאו מאכל הוא לא התירו ביו"ט דאוכל נפש הותר ולא שאר מלאכות: ח זוקפין · להעמיד המנורה של חוליות ולתקנה חתיכה אל חתיכה שהיה נוהג כב"ש דסברי יש בנין וסתירה בכלים: ונפלה · נתפרקה מחוליותיה: והן · תלמידי הלל המתירין והכי קי"ל: מטלטלין · וטלטול בלבד הותר ולא זקיפה ולא גזרינן שמא מתוך הטלטול יתפרק ויקימנה ובונה ביו"ט וכה"ג בשבת אסור אף בטלטול כמבואר בשבת (מ"ו א'): ט בין המטות · מקום הפרורין הנופלים מהמאכל שאוכלין שם בגמרא הגירסא בית המטות: המוגמר · לבונה ע"ג גחלים לריח דהוה דבר השוה לכל נפש ובכלל היתר אוכל נפש הוא: י ערדיסקאות · כלי של ברזל מנוקב וממלאין בתוכה עשן הלבונה מעיו"ט ופוקקין הנקבים וביו"ט פותחין והעשן יוצא ומריח: יא גדי מקולס · פליגי במשנה דלר"ג מותר לעשות גדי מקולס בלילי פסחים וחכמים אוסרין דנראה כעין קרבן פסח ואוכל קדשים בחוץ: שלק · בישול יותר מדאי: אין זה גדי מקולס · דבישול אסור בפסח וא"כ זה לא נעשה כדין פסח דאינו שלם בצליה (ירושלמי פ"ג הל"ז): ביו"ט הראשון · של חג: ביו"ט האחרון · אף של פסח דאינו זמן פסח ולא אתי למיטעי ושל חג אריבא קאי ביו"ט ראשון (כ"מ בירושל' פ"ב הל"ז): עגל מקולס · דאין פסח בא ממנו: מפני שקורין אותן פסחים · והפסח בא מן הטלאים ונראה כפסח: יב שוחקין הפלפלין · ביו"ט: ברחיים שלהן · המיוחד לפלפלין כעין אותן שלנו: אניגרון · מיא דסילקי · אכסיגרון · בנוסחת הגר"א מיא דכולהו סלקי ובירושלמי ליתא זה ולפי הנוסחא דהכא הוא יין מר כמבואר במסכת ע"ז (ל' ע"א): מעיו"ט הן שחוקות · ולא רצה להתיר אף שכבר נשחק והוה כשוגג מ"מ לא אכל דלא יאמרו דמותר הוא ולא ידעי הכל דשוגג הוא ויאמרו דע"פ ר"ג נעשה ויצא הדבר בהיתר: קירוד · המבואר במשנה דס"ל לר"י דאין מקרדין: קטנים · מסרק בשינים קטנים שהן עושין חבורה: קירצוף · דאר"י במשנה דמקרצפין: בשבת · אף דכובש הקרקע ומכבד האדמה מתחתיתו דבר שאין מתכוין הוא ושרי: וקנקלין · יריעה פרוסה לפני החדר ועל שם החדר שנקרא בלשון יון קנקל (ערוך בערך קנקיל): הנגררת · אף שחופר בארץ ושייכא נסך דלעיל ועוד קמ"ל דאין בזה משום בנין וסתירה כיון דמחובר אף שנגרר מותר:

פרק ג א ביברין של חיה. קרפיפות מוקפין גדר סביב וכונסין לתוכן חיות הבר ויולדות ומגדלות שם: ושל עופות · צפור דרור שאינה מקבלת מרות ודרה בבית כבשדה: ושל דגים · הן בריכות של מים: אין צדין · בחיה אין צדין כגון בביבר גדול דאף שהוא בתוך הביבר אינו ניצוד במהרה והצד מתוכו הוא כצד ביו"ט וביבר גדול היינו כל היכא דרהיט אחריו ולא מטי לה בחד שחיא כפ"א שהוא שוחה עליו לתפסו ונשמט ממנו א"נ כל היכא דהויא ליה זוית זוית ליכנס לתוכו ולהתגא זהו ביבר גדול א"נ כל היכא דנפלי טולא דכתלי אהדדי (כלומר שצל מכותל זה ומכותל שכנגד השני השה ביחד מחמת שהביבר קטן) זהו ביבר קטן ומשנה דתנא דאין צדין חיה ועוף מן הביברין מיירי בביבר קטן וכן בעוף מיירי בעוף דמקבלת מרות כגון שאר עופות אבל בדגים מבואר במשנה ג"כ דאין צדין: ואין נותנין לפניהם מזונות · דכל היכא דצידה אסורה אסור ליתן לפניהם מזונות שמא יצוד ביו"ט: לא כל הביברין · דיש חילוק בין ביבר קטן לגדול ומילתא דת"ק מפרש: מחוסר צידה · שצריך לבקש תחבולות לתפסו כמו שפירשנו לעיל: ב שוחטין · שחיות: מן הנגרים · ביברין שניצודין שם מעיו"ט דמוכן הוא ואינו מחוסר צידה וע"ש שעושין שם נגרי מים הנקרא תרילין קרי להו נגרין: מכמורות · מין מצודה דספק ניצוד היום הוא ואינו מן המוכן וספק צידה אסור: שפרסוהו · פרש המצודה מעיו"ט ואכרוכה היא וכשחיה נופלת ברגא האחד מתוך דוחקה לצאת המצודה ניתק ממקומו ומכירין ברגא האחד שהיה ברגא האחר: מקולקל מעיו"ט · סימן הוא שניצוד בעיו"ט ומותר: מצאו כמות שהיה · כלומר דלא מצאן מקולקלי מעיו"ט אלא ספק נעשה כמו שמצאן כמות שהיה ובודאי לא ניצודו דאסור ולפ"ז לא קשיא הדיוקים אהדדי מרישא לסיפא דברישא משמע דספק אסור והכי קי"ל (דף כ"ה א'): ג אותו ואת בנו · דאינם ראוין שניהם ביום אחד וא"א להעלותן ביו"ט דהוה טרחא שלא לצורך אוכל נפש ביו"ט: פרנסה · מזונות נותן לו: במקומו · בבור ולא יעלהו: רצה לשחוט · בין שרצה לשחוט בין שלא לשחוט אף אחד מהם הרשות בידו דהערמה מקרי שרי: ד בכור שנפל לבור · אפילו בעל מום רק שלא הראה מומו לחכם בעיו"ט כדאמר לקמן: אין שוחטין אותו · דאין רואין מומין ביו"ט דהוה כדן את הדין ולכן נ"מ דאין מעלין אותו מן הבור אלא אפילו עבר והשקיה אין שוחטין אותו ואפילו בקרו החכם בדיעבד לא הוה מבוקר ור"י פליג עליה במשנה וס"ל דאם היה המום קבוע מעיו"ט שוחטין ביו"ט דרואין מומין ביו"ט וכיון דרואין מומין ביו"ט מתחילה ראוי היה ואין כאן מוקצה: פרנסה · מזונות: לנחיל של דבורים · כוורת שהדבורים יושבים בתוכו: שלא יברחו · למ"א דדרך נחיל לפעמים לעקור ממקום זה ולילך להתישב באילן אחר ואין בזה משום איסור צידה והכנה ובשבת (קנ"ה) מסקינן דאין נותנים לפניהם מזונות דאין מזונותן עליך וכן הלכה: בתחילה · לכתחילה להכניסן לכוורת ולפרוס עליהן מחצלת שלא יברחו וכדומה לזה: כיצד · הא דמבואר במשנה דאין נמנים: הריני עמך. חלק בפרקך בעד סלע שפוסק דמים ביו"ט זה אסור משום מקח וממכר דנאסר בשבת וביו"ט בספר עזרא (נחמיה י"ג): למחצה · חלק מחצה וכשרוצה לידע כמה הוא שוה מעמיד בהמה אחרת שוה לזה ואומר זה כזה ואחר כך משמנים אחרת הנשארת ויודע דמים של הנשחטת ביו"ט וכן משלם: ותכ"א · מבואר במשנה דפליגי אר"י דס"ל שיקח אדם בשר כנגד הכלי או הקופיץ אף ביום טוב: כל עיקר · אף להניח הבשר במאזנים התלויה בטבעת הקבועה אסור דמחזי כנותן לשקול בה: אבל שוקל בידו ומניח (כהגהת הגר"א) ביד לשער כמה הוא מותר באינו אומן דלא הוה דרך משקל: ואם היה טבח אומן גרסינן · (הגר"א) אומן יודע לכוון כשאוחז הליטרא בידו א' והבשר בידו השניה ואסור: חותך · בכלי ומשער כמה יש בחתיכתו שיודע לשער בלא משקל: ה הולך · ואין בזה חשש מו"מ כיון דאינו פוסק: הרגיל · ומאמין לו בלא פסיקה: סכום מקח · פיסוק דמים דאסור מו"מ גזירה שמא יכתוב: סכום מנין · במקח פשיטא דאסור אלא אף לחשוב כמה אגוזים נתן לו כגון שאומר תן לי יו"ד אגוזים וכבר נתת לי ל' ס"ה מ' אסור ביו"ט ובגמרא הגירסא בדברי ת"ק סכום מדה ובדברי רשב"א סכום מקח (כ"ט ב' ע"ש): ו לפני בהמתו · דנראה כמודד למכור: קודח · נוטל בסאה מן הכרי שלא בכוונת מדה שאינו נותן בידו לתוך המדה כדרך מדה: במניקות · כלי ששואבין בו משקה מן החבית וי"מ קודר שמשער באומד דעתו אבל אינו ממלא במדה וזהו דמסיים ובלבד שלא יתכוין לכך לשם מדה למוד כמה צריכה אלא באומד דעתו יתן: מעשה · מוזכר במשנה לראיה לדברי ר"י דס"ל דאפילו למלאות בכלי המיוחד למדה ולא למוד אסור ביו"ט וע"ז מביא מאבא שאול שהיה ממלא מעיו"ט וחכמים פליגי במשנה דבכלי המיוחד למדה מותר למלאות: מפני ביטול · שעם השואלין ממנו בהלכות הרגל שהעם היו פנויין ממלאכתן בחוה"מ לכן ימלאן בלילה כדי שביום יהיה פנוי להורות לעם את המעשה אשר יעשון ואית דמפרשי משום העלאת הרתיחות הנקרא שא"ס והמוכר צריך לשהות מעט עד שיעמדו הרתיחות בכדי שיהיה המדה מלא מהמשקה ובמועד אין פנאי לשהות משום ביטול בה"מ לכן ממלאן בלילה ויש זמן למלאות הכלי מששקט הרתיחות: עושין כן · למלאות מאתמול: מצוי המדות · כשמוכר שמן והיו לו מדות הרבה מביאין הלקוחות כליהן ומודד להם ואיש במדה לעצמו ומתמצות והולכות לתוך כליהן אבל כשמודד בפ"א לא שהיה נשאר שמנונית השמן ונדבק בכלי ואינו מתמצה בכל: ה"ג אף הוא כנס ג' מאות גרבי יין מפני ברורי המדות וחבירו כנס ג' מאות גרבי שמן ממצוי המדות וכן הוא נוסחת הגר"א · ברורי המדות הוא הרתיחות שלמעלה כששופך והלקוחות לא רצו לשהות ושופך המשקה עם הרתיחות

ומתוך

וחבירו שלש מאות כדי יין ממיצוי המדות והעלום לגזברין אמר להם אין]אתם זקוקין לכך אמרו להם (כ) [אין רצוננו בהן] אמרו להן הואיל (ר) והחמרתם על עצמכם (כא) [משל צבור הן יעשו בהן צרכי הרבים] : ז אין (ש) נוטלין עצים מן הסוכה אפילו ביום טוב האחרון של חג (כב) (*ש) אם אמר לכשאראה אטול הרי זה מותר אין (ש*) מביאין עצים לא בחבל ולא בקופה ולא במחצלת אבל מביא במטפחת ובחיקו : ח (ת) אמר (כג) רשב"א לא נחלקו ב"ש וב"ה על המכונסין שבקרפף (כד) [שיביאו] ועל המפוזרין שבשדה (כה) [שלא יביאו] על מה נחלקו. על המפוזרין שבקרפף ועל (כו) [מכונסין] שבשדה שבית שמאי אומרים לא (כז) [יביאו] וב"ה אומרים (כז) [יביאו אמר רבי נתן לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מפוזרין שבקרפף ועל מכונסין שבשדה שיביאו על מה נחלקו על המפוזרין שבשדה שבית שמאי אומרים לא יביאו ובית הלל אומרים יביאו] : ט המטה והכסא והספסל וקתדרא ועריסה שנתפרקה (א) וכן קורה שנשברה וכן סואר של קורות [שנשבר] אין מסיקין מהן ביום טוב לפי שאינו מן המוכן (ב) אגוזין (*ב) ושקדין (כח) [שאכל] מערב יום טוב מסיקין בקליפיהן [ג] ביו"ט אגוזין ושקדין עצמן אין מסיקין(כט) [מהן] ביו"ט לפי שאינו מן המוכן (ג) מודים חכמים לרבי מאיר בהותמות (ל) [שבקרקעות שמפקפק ומתירין ומפקיעין אבל לא חותכין ובשבת מפקפקין ומתירין אבל לא מפקיעין ולא חותכין ושבכלים] בשבת [מתיר] ואצ"ל ביו"ט (ד) (*ד) קורע אדם את העור שעל פי (לא) [חבית] של יין ושל מוריים ובלבד שלא יתכוין לעשות זינוק : י (ה) אין (לב) [פותחין] לפסין סתומין ורשב"ג מתיר (לג) אין מכבין (ו) את הבקעת לחוס עליה אם בשביל שלא יעשן הבית או בשביל שלא תקדיח [את] התבשיל מותר לא יתן אדם אבן על גבי בקעת כדי לשוברה אבל (*ו) מכניסה בחור ושוברה אין עושין פחמין ביום טוב אפילו לאותו היום (א) אבל (ז) ממתיקין את החרדל בגחלת אין (ח) מנפחים במפוח אבל נופחים (לד) [השפופרת] (ט) אין עושין את השפוד ואין מחדדין אותו אין (י) פוצעין את הקנה לצלות בו מליח אבל פוצעין את האגוז במטפחת ואינו חושש (לה) [משום קריעה] : יא התנור והכירים (לו) [חדשים] (כ) הרי הן ככל הכלים ומטלטלין אותן אבל אין סכין אותן שמן ואין (לז) [סוחטין אותן במטלית] ואין מפיגן (לח) בצונן כדי לחסמן (לט) [אם] בשביל לאפות בהן מותר (ל) אין יוצאין בכסא אחד (מ) [האנשים ואחד הנשים] ולא סומא במקלו ולא רועה בתרמילו (מא) רבי (נ) אליעזר בר' ישמעאל אומר אף אין מנהיגין את הבהמה במקל ביו"ט : יב רבי אליעזר אומר (מ) נוטל אדם קיסם (מב) לחצות בו שיניו וחכ"א לא יטול אלא (מג) [מן האבוס שלפני בהמה (נ) (*נ) ובלבד שלא יקטמנו לחצות בו שיניו אם קטמו בשבת חייב חטאת ביו"ט לוקה ארבעים] ר"א אומר מגבב מן החצר ומדליק (מד) ובלבד (ס) שלא יעשה צבורין(מה) ור"ש מתיר [שכל שבחצר מוכן]: יג מולגין (ע) את הראש ואת הכרעים (מו) [ואין] טופלין אותם לא בחרסית ולא באדמה (מז) [אבל מפספסין אותן באור ואין מספרין את הראש ואת הכרעים] ואין מספרין את הירק בתספורת (מח) [אבל מספר הוא את הקרנה] ואת העכביות(מט)[מסיקין]ואופין בפורני (נ)[מחמין] חמין באנטיכי ואין מסיקין את הפורני לאפות בו בתחלה : יד (פ) ששה דברים נאמרו בפתילה ג' להחמיר וג' להקל אלו שלשה להחמיר אין (נא) [עושין אותה מתחלה] ואין מהבהבין אותה באור ואין חותכין אותה לשנים (נב) אלו [שלשה] להקל שורין אותה בשמן וממעכין אותה ביד (נג) [וחותכה באור לשתי נרות] :

פרק ד

א (א) [האוכל תאנים מערב יום טוב והותיר והעלן (א) לראש הגג לעשותן גרוגרות לא יאכל מהן ביו"ט לפי שאינן מן המוכן האוכל ענבים מערב יום טוב והותיר והעלן לראש הגג לעשותן צמוקין] לא יאכל מהן ביום טוב (ב) לפי שאינן מן המוכן : (ב) סוכי תאנים ובהן תאנים מכבדות (ג) [תמרה ובהן תמרה] הכניסן לעצים אין (ד) [אוכל] מהן ביום טוב למאכל בהמה[א]אוכל מהן ביום טוב (ג) ומתחילין באוצר (ה) [תחלה] (ד) ומשילין פירות דרך ארובה ביו"ט (ה) אין משלשלין [אותן] דרך חלונות אבל מורידין אותן דרך (ג) סולמות: ב ארבע רשויות וארבע מצות הן(ו)האורג שני חוטין בין בבגדי קדש בין בבגדי הדיוט והכותב שתי אותיות בין בכתבי קדש בין בכתבי הדיוט בשבת חייב חטאת(ו)[ביו"ט] לוקה ארבעים והאורג חוט אחד בין בבגדי קודש בין בבגדי הדיוט(ז)והכותב אות אחת בין בכתבי (ז) [הקדש] בין בכתבי הדיוט בשבת חייב חטאת ביו"ט לוקה ארבעים דברי ר"א וחכ"א בין בשבת (ח) [בין] ביו"ט אינו [חייב] אלא*) [משום] שבות: ג (ח) [אלו הן משום שבות] לא עולין באילן ולא רוכבין

*) עי' בתשו' ח"ל סי' פ"ז דכתב דרק באיסורי אכילה תני שיעור אסור ולא בשאר איסורין ומכאן ראיה לדבריו׳

הגהות הגר"א (כ) אף אנו אין רצוננו בכך: (כא) ושל רבים הם עשו מהם צרכי רבים: (כב) אבל:(כג) רשב"ג:(כד) שמביאין:(כה) שאין מביאין:(כו) המכונסין: (כז) יביא: (כח) שאכלן: (כט) בהם: (ל) שבקרקע שבשבת מפקפק ומתיר אבל לא מפקיע ולא חותך וביו"ט מפקפק ומתיר מפקיע וחותך ושבכלים מתיר : (לא) החבית : (לב) פוחתין : (לג) בלפסין חרנית : (לד) בשפופרת : (לה) שמא יקרע : (לו) החדשים יקרע : (לז) עושין אותן בטמלית: (לח) אותן : (לט) ואם : (מ) אנשים ואחד נשים : (מא) ביו"ט : (מב) משלפניו : (מג) מאבוס של בהמה ושוין שלא יקטמנו ואם קטמו לחצוץ בו שיניו ולפתוח בו הדלת בשבת בשוגג חייב חטאת במזיד ביו"ט לוקה ארבעים דברי ר"א וחכ"א אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות : (מד) שכל מה שבחצר מוכן : (מה) צבורין : (מו) ומהבהבין אותן באור אבל אין : (מז) ולא בסיד : (מח) שלו אבל מספרין את הקונדס : (מט) ומסיקין : (נ) ומהמין : (נא) אין גודלין אותה בתחלה ביו"ט : (נב) או לשלשה : (נג) וחותכין אותה באור כפי שתי נרות : (א) היה אוכל בענבים מעיו"ט והותיר והעלן לגג לעשות מהן צמוקין בתאנים והותיר והעלן לגג לעשות מהן גרוגרות : (ב) עד שיזמין מבעו"י : (ג) תמרים ובהם תמרים : (ד) אוכלים : (ה) בתחלה : (ו) וביו"ט : (ז) קדש : (ח) ובין :

נוסחאות כ"י

א) אין ממתיקין : ב) שמעון אומר מנהיגין את הבהמה : ג) חלונות :

אור הגנוז

[ג] אכלן ביו"ם אין מסיקין בקליפיהם ביו"ם : פ"ד [א] אין אוכל •

חסדי דוד

שלהי שבת נמי נראה דהיו בזמן אחד ומסיפא נראה דמר היה מוכר שמן ומר היה מוכר יין: אגוזים ושקדים כו'. פי' אם אכלם מעיו"ט מותר להסיק בקליפותיהן דהקליפות הוו קיימו מאתמול להסקה. אבל אגוזים ושקדים עצמן שהיו קיימין ביו"ט בהווייתן אם שברן ואכלן אין מסיקין בקליפתן דהו"ל נולד אבל אם רוצה להסיק באגוזין ושקדים כמות שהן פשיטא דשרי דאוכלים ככלים דמי והכי איתא בירושלמי מסיקין באוכלין וכ"כ הרשב"א ז"ל בספרו שער ה' ע"ש וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ב ועי' בב"י סי' תק"ז דכתב שהתוס' מיירי בלא קליפתן ונעלמו מעיני הכמתו דברי הרשב"א הנ"ל. ובסיפא נ"ל ושבכלים בשבת מתירין ומפקיעין אבל לא חותכין ואצ"ל ביו"ט והתיא הך מתניתא כר' נחמיה בגמ' דהתם מתניתא כוותי' אלא דבגמ' איתא דתרי תנאי אליבי' : אין יוצאין בכסא כו' וכן אין מנהיגין את הבהמה במקל ביו"ט ר"א בר' שמעון אומר מנהיגין כו' כצ"ל. וכ"ה במתני' וכן מוכרח דר"א בר' ישמעאל לא נזכר בין התנאים בשום מקום. והטעם משום זילותא דיו"ט לכן אסור לת"ק וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ה דין ג' ונראה כי דבריו לקוחים מהתוס' זו ופסק כת"ק : ר' אליעזר אומר נוטל אדם קיסם לחצות בו שניו. בגמ' סגיר' נוטל אדם קיסם משלפניו כו' וכתב רש"י ז"ל דלאו דוקא משלפניו והתוס' חולקין עליו ומהך תוס' דהשמיט משלפניו הוא ראי' לדברי רש"י ז"ל ומה דקתני ובלבד שלא יקטום קאי ארישא ודברי כ"א הן דאע"ג דשרי ליטול קיסם מ"מ לא יקטום וכפירש"י בברייתא שבגמ'. ומאי דקתני בסיפא ר"א אומר מגבב מן החצר וכו' עי' בפירש"י במתני

פרק ד האוכל תאנים מעיו"ט כו'. עי' בגמ' דף כ"ו ובשבת דף מ"ה אמנם בגמ' מסיים וכן אתה מוצא באפרסקין ובתבושין ובשאר כל מיני פירות ומכח זה הקשה הגמ' בשבת לשמואל ומשני לעולם ר"י היא. אבל מתניתא דידן דלא מסיים בה וכן כל מיני פירות משמע ודאי דר"ש היא וקמ"ל דבגרוגרות וצימוקין מיהא דאית בהו תרתי אע"ג דקאכיל ואזיל מודה ר"ש בהו והלכה כמותו לענין שבת וכמ"ש הרמב"ם בפכ"ו מה"ש. ומה דקתני בסיפא סוכי תאנים ובהן תאנים כו' אין אנו מוכרחין לומר דר"י הוא דסובר מוקצה דגם לר"ש אתי דאע"ג דלדידי' ליכא מוקצה רק בגרוגרות וצימוקין מ"מ הכי כיון דהעיקר עצים ומקצת תאנים תלויים בהם בטלי לגבי העצים הואיל והכניסן לעצים: **ארבע** רשויות וארבע מצות הן. ממה דלא מנה גם הארבע שבותין המוזכרות במשנה לא עולין באילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין על פני המים ולא מטפחין ולא מספקין ולא מרקדין
דהכך

מצפה שמואל (ר) עי' ירושלמי ב"מ פ"ו הל"ו בסופו : (ש) עי' רמב"ן במלחמות פ"ג ומ"ש בזה עי' בר"ן שם ועי' דף ל: וירושלמי פ"ד הל"ב : (*ש) עי' טוש"ע סי' תרל"ח סעי' ב : (ש*) עי' טוש"ע ס"ס תק"י : (ת) לא: וירושל' שם : (א) לא: וירושלמי שם הל"ג : (ב) עי' שבת כט. וירושלמי שם: (*ב) עי' מיי' פ"ב מהל' יו"ט הל"ב ובהשגות ובמ"מ טור ש"ע סי' תק"א סעי' ז בהגה ובמג"א שם : (ג) לא: וירושלמי שם ושבת פרק ט"ז הלכה ב סוף פ"כ וכאן פ"ד הל"ב ומגילה פרק א הל"ו : (ד) עי' שבת קמו ועי' ירושלמי פ"ז הל"ב ל: (*ד) עי' ב"י סי' שיד ובמג"א שם ס"ק יד : (ה) לד. וירושל' פ"ד הל"ד : (ו) כב. וירושלמי פ"ד הל"ד : (*ו) עי' שו"ע סי' תקא ובמג"א ס"ק ה : (ז) עי' שבת קלד: וירושלמי פ"ד הל"ג : (ח) לד : (ט) כח: ושם : (י) לד : (כ) לד. וירושלמי מ"ק פ"ב הל"ט : (ל) כה: וירושלמי פ"א הל"ד ועי' ירושל' פ"ד הל"ה : (מ) לג: ותוס' שם : (נ) שם : (*נ) מיי' פי"א מהלכות שבת הל"ז וע"ש במ"מ ושו"ע סי' שכב סעי' ד ה ו ועי' שם : (ס) לג: וירושל' פ"ד הל"ו: (ע) לד. : (פ) לג. וירושלמי פ"ד הל"ד ע"ש היטב : (א) כו: : (ב) וירושלמי פ"ד הל"ג : (ג) שבת קכז. לה: : (ד) לו. וירושלמי שם פ"י הל"א: (ה) שבת קד. וירושלמי פ"ה הל"א: (ו) עי' ירושלמי שבת פ"ז הל"א ולא העושה בו ובחבירו וע"ש כה. ופי"ג הל"א : (ז) עי' רי"ף ורא"ש בפ"ה לו: ועי' ירושל' פ"ה וירושלמי עירובין פ"ו הל"ג ופ"י הל"ח : (ח) עי' סנהדרין פ"ד :

מנחת בכורים

ומתוך כך נותר המשקה לו ממה שהיה לו בתחילה : מצוי המדות . שייך גבי שמן דנדבק בשולי הכלי כדרך שמנונית ומחמת שלא רצו לשהות לא נתמלא המדה יפה ונשאר למוכר : גזברין . שבקדש לא רצו להנות מממון אחרים : אין אתם זקוקים ליתן . להקדש שהלקוחות מוחלין לכך שלא רצו לשהות מחמת טרדתם : ושל צבור הן . גרסינן והגר"א הגי' ושל רבים הן והיא היא כלומר כיון דשל רבים הן אין עושין מהן הקדש אלא צרכי רבים כדי שיהנו הלוקחים גם כן מזה שממונם הוא : ז מן הסוכה . אפילו מן העצים הסמוך לדפנות דליכא משום סתירת אהל מ"מ אסור משום מוקצה כיון דלא חזיא בה"ש לא חזיא נמי לכולי יומא ובחג מיירי דאיתקצאי למצוה : אפילו ביו"ט האחרון . דלא יתבינן בסוכה בח"י מ"מ כיון דאילו אתרמי ליה סעודה בה"ש היה אוכל בסוכה אתקצאי לכולי יומא : לכשאראה . שאמר איני בודל כל בה"ש מועיל תנאי בסמוך לדפנות דבכל נויי סוכה אבל סוכה עצמה אינו מועיל תנאי דמקשינן סוכה לחג דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים מה חגיגה אסורה בהנאה אף סוכה אסורה בהנאה ואף בנפלה אסורה משום מוקצה ולא מהני תנאי : לא בחבל . דהוה עובדין דחול : ח המכונסים . שכנסו בעיו"ט דגלי דעתייהו דעלה סמך ואינו מוקצה : שבקרפף . שמוקף מחיצות סביב ומשתמר וסמיך עלה : לא יביאו . משום ריעותא דמפוזרין אף שהן בקרפף ומשום ריעותא דאינו משתמר בשדה אף מכונסין ומשתמר ומתניתין דתנא בפרק ד' ע"ב מביאין עצים מן השדה מן המכונס ומן הקרפף אפילו מן המפוזר כרשב"א אתיא אליבא דב"ה דבחדא סגי למעליותא : מפוזרין . בשדה תרתי לגריעותא ומ"מ ס"ל לב"ה דיביאו ולא אתיא מתניתין כוותיה והגר"א לא גרס דברי ר"נ כלל : ט קתדרא . עגלה עשויה כספסל : סואר . של קורות המושכבות לארץ לבנין : שאינו מן המוכן . דבה"ש לאו להכי חזיא : ביו"ט . דמאתמול הוכנו להכי : עצמם . לפי שחזו לאכילה ולא נתנו להסקה כלל ומיירי כשהן בלא קליפתן אבל בקליפתן מסיקין בהם והא דמבואר בשבת דף כ"ט מסיקין בתמרים מיירי בקליפתן : מודים חכמים . דס"ל במשנה בבית מלא פירות ונפחת דנוטל ממקום הפחת אבל לא יפחות לכתחלה אף בסידור אבנים בלא טיט משום דאתקצאי מדעתיה לר"מ דסבירא ליה דפותח לכתחילה ונוטל ואין כאן משום איסור מוקצה דמשום שמחת יו"ט התירו : חותמות . קשרים העשויין לדלתות פתחי בורות ומערות הסגורות בקשרי חבלים : ה"ג בגמרא שבשבת מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך וביו"ט מתיר ומפקיע וחותך וה"פ בשבת מתיר דלא הוה קשר של קיימא דלהתיר תמיד הוא עשוי אבל לא מפקיע החבל לסתור עבותו וגדילותו ולא חותך דהא סתירה הוא ויש סתירה בבנין של קרקע מדרבנן ולכן ביו"ט אף לחתוך מותר : ושבכלי בשבת מותר ואצ"ל ביו"ט גרסינן לה לפי סוגיית הגמרא וה"ט דבכלים אין איסור סתירה כלל ולכן חבל של תיבות וש"ד מותר אף לחתכן (עיין בנוסחת הגר"א וירושלמי בפ"ד הל' ג') : מוריים . ציר דגים והיינו טעמא משום דהוה כשובר את החבית לאכול ממנו גרוגרות : לעשות זינוק . כעין מרזב שדרך זה ישפך היין דזה הוי תיקון מנא : י לפסין . הוא קערות ואסור לפותחן ביום טוב דהוה תיקון מנא שקודם שפותחין א"א לאכול עליהן : חרנית . ערנית כלומר של בני הכפרים דמיד שנגמרה מלאכתו בעגול אף שעדיין לא נפתח אוכלין עליו בשר ולכן פתיחתו לא הוי גמר מלאכה ומותר אף ביום טוב : לחוס עליה . דהוה כיבוי שלא לצורך יו"ט וי"מ משום דהוה סותר על מנת לבנות במקומו : מותר . כר"י דמכשירי אוכל נפש נמי שרי ביו"ט וזה הוה כמכשירי אוכל נפש דלצורך יום טוב הוא : תקדיח . תשרף מחמת רבוי האש : לשוברה . הבקעת לצורך תבשיל דהוה עובדין דחול : לאותו היום . לצורך מרחץ להתם ליכנס להזיע בתוכו וקודם שגזרו על הזיעה היה מותר וה"א דלצורך יו"ט הוא קמ"ל ופירוש הוא על המשנה דאין עושין פחמין משום תקון כלי : בגחלת . של מתכת . ולא חיישינן לכבוי הגחלת : במפוח . דמחזי כאומן עושה מלאכה : את השפוד . לצלי אין מתקנין אותו בנתעקם מעיו"ט ולכ"ע אף לר"י דמכשירי אוכל נפש מותר מ"מ באפשר לעשותן מעיו"ט אסור א"נ בנתעקם ביו"ט וכרבנן : אין פוצעין. אין שוברין הקנה לתת קרומותיו תחת המליח שעל האסכלא שמתקן כלי ואסור ביו"ט : שמא יקרע . המטפחת דהא"ל דבר שאינו מתכוין וגם לא הוה קורע על מנת לתפור ומקלקל הוא :

יא חדשים . וכ"ש ישנים : ומטלטלין אותן . דחזי לאותבי ביה מידי : אבל אין סכין . להחליקו ולצחצחו : ואין עשין גרסינן שאין שפין אותן במטלית : מפיגן . חמימותן לאחר הסקה במים צוננין כדי לחסמם להחזיקם כי כן דרך התנורים דכל זה אסור משום תקון מנא : ואם בשביל . אם מפיג בצונן מפני שהוסק הרבה וצריך לאפות בהן ויחוש שלא תשרף הפת מותר דהוה צורך יום טוב : בכסא . שטוענין אנשים אותו כמו בקתדרא וכשאין רבים צריכים לו דבצריכין לו מותר : במקלו . דהוה דרך חול וזילותא דיו"ט : במקל ביום טוב . דהוה עובדין דחול ולא לצורך אוכל נפש : יב שלפניו . מה שלפניו בבית דזה מוכן הוא ודעתו עליה וכן ממה שבחצר דכל מה שבחצר מוכן הוא וניתנו עצים אף לא להסקה : מאבוס . דמאכל מותר לכל דבר אבל עצים דניתנו לדבר האסור לעשות מהן כלים אין מטלטלין ביום טוב אלא לצורך הסקה : ובלבד . בגמרא הגירסא ושוין וכן הגיה הגר"א ושוין היינו ר"א וחכמים וע"ש ברא"ש הביא הגי' ישנה וכל התוספתא מיירי באבוס של בהמה משמע דרבנן אסרי באבוס של בהמה לקטום בסכין ולגמרא דידן קאי אקיסם אבל אבוס של בהמה מותר לחצוץ שיניו ואף בסכין ע"ש : שלא יקטמנו . אף ביד הקיסם ולעשות אותו כלי שקוטם בראשו וחזי יותר לחצילת שיניו : לוקה ארבעים . דהוה תקון כלי ומן התורה אסור : אחד זה . שבת : ואחד זה . יו"ט : שבות. דקטימה כלאחר יד הוא ואינו אסור מה"ת אלא כשמתקן אותו בכלי ומתקו בסכין : מן החצר . אף מן החצר וחכמים פליגי במשנה דמן החצר שהן דקים וטורח הוא לקוששן לא הוה דעתייהו על זה מאתמול ואסור : צבורין . דמחזי כמלקט לצורך מחר : ור"ש מתיר . דקדרתו מוכחת עליו דלבשל היום בעי לה : יג מולגין . ברותחין : באור . להסיר השער : בסיד . להסיר שערן דהוה דרך העבדנים וכן כולן : ואין מספרין . בתספורת את הראש ואת הרגלים להסיר השער דמחזי כצריך לשער : ואין גוזזין. הירק התלוש שיש בו ראשי עלין נרקבין וכמושין במספרים שגוזזין מן המחוברים דמאן דחזי סבר נלקטו היום : את הקונדס . גרסינן וכן הוא בגמרא (כנוסחת הגר"א) קונדס ועכביות מין ירקות שגוזזין במספרים : בפורני . תנורים גדולין פיהן בצידן כעין שלנו ולא חיישינן לטירחא אם צריך לפת הרבה : באנטיכי . כלי נחשת שיש לה שולים באמצע ומניחין הגחלים מתחתיה והמים מתחממים למעלה : את הפורני . חדשה וכן הוא בגמרא דחיישינן שמא תפחת מחמת ההיסק : בתחילה . בפעם הראשון : יד בתחילה . לעשות פתילה חדשה משום תקון כלי : ואין מהבהבין אותה באור . לתקנה כדי שתדלק יפה : ואין חותכין . לשנים דהוה תקון מנא : בשמן . כדי שתהא נוחה לידלק : וממעכין אותה ביד . ממעך יפה כדי שתהא נוחה לידלק דתקון כלאחר יד הוא (ירושלמי ספ"ד) : וחותכה באור . כשהפתילה ארוכה וצריך שני נרות חותכה לשנים ומדליק שתיהן :

פרק ד א שאינן מן המוכן . דאסח דעתיה בה"ש וגם ר"ש דלית ליה מוקצה מודה בתאנים : סוכי . ענפי התאנים : אין אוכל . דלא היה דעתו עלייהו והוה מוקצה : אוכל . הוא עצמו דמגו דחזי לבהמה חזי לאדם : באוצר . פירות לצורין כגון לתך התבואה בב"א הותר להסתפק ממנו ויתחיל להשתמש ביו"ט והא מני ר"ש היא דלר"י מוקצה (עיין דף ל' א') : משילין . מפשילין הפירות השטוחין על הגג ליבש ורואה גשמים ממשמשין ובאין משילין אותו דרך ארובה העשויה בקורות הבית ונופל לארץ כמבואר במשנה ודוקא דרך ארובה שהוא מלמעלה בתקרת הבית כדמפרש דאין מורידין דרך חלונות שהוא מן הצד דטירחא יתירה הוא להעלות מן הגג לחלון ומשם לארץ . בגמרא גרסינן ואין מורידין אותן דרך סולמות הוא כבשים ומדרגות כעין שלנו : ב ד' רשות וד' מצות הן. שנמנו במשנה והובא לקמן בתוספתא אלו הן משום רשות ואלו הן משום מצוה דאין עושין ביום טוב וקא נקיט כלל דד' הן רשות לא דנים ולא מקדשין לא חולצין ולא מיבמין והוה ד' ואלו ד' של מצוה לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומות ומעשר הרי ד' ולפי ענין התוס' שייך זה לקמן וגרסינן ברישא הך גוונא דהאורג שני חוטין וכו' : חוט אחד על האריג . והות א' סמוך לכתב ס"ל לר"א דחייב כמבואר בשבת (ק"ד ב) : שבות . דבעינן דוקא ב' חוטין אף על האריג וכן בכתב ב' אותיות אף סמוך לכתב : ג לא עולין באילן

תוספתא ב׳צה פרק ד

רוכבין על גבי בהמה ולא שטין על פני המים ולא מספקין ולא מטפחין ולא מרקדין ואלו הם משום רשות (ט) לא דנין (י) ולא (*י) מקדשין א) ולא חולצין ולא מייבמין ואלו הן משום מצוה (כ) לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומה ומעשרות וכל אלו ביו"ט (ט) [וק"ו בשבת] ואין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד (י) (ל) [כולם שעשאן] ישראל בין אנוסין בין שוגגין בין מזידין בין מוטעין מה שעשה עשוי בשבת ואצ"ל ביום טוב: **ד** (מ) הבהמה והכלים כרגלי הבעלים (נ) המוסר בהמתו לבנו או לרועה הרי (יא) [אלו] כרגליו כלים המיוחדים לאחד מן האחים שבבית הרי אלו כרגליו ושאינן מיוחדים למקום שכולן הולכין מהלך בצפון (יב) [כרגלי משל] זה בדרום (יג) כרגלי משל] זה בצפון אם מצעו את התחום לא יזוז ממקומו: **ה** חמור כרגלי (יד) [חמר] פרה כרגלי (טו) ב) [איכר] בהמה כרגלי הרועה ר׳ דוסא אומר (ס) הלוקח בהמה [מחבירו ביו"ט אע"פ שלא מסרה לו אלא ביו"ט הרי הוא כרגלי הלוקח והמוסר בהמה לרועה] מן הרועה אע"פ שלא הודיע עליה לרועה הרי היא כרגלי הרועה הלוקח בהמה מחבירו מערב יו"ט כרגלי הלוקח ביו"ט כרגלי המוכר: **ו** הלוקח בשר מן הטבח מעיו"ט כרגלי הלוקח וביו"ט כרגלי המוכר השואל חלוק מחבירו מעיו"ט כרגלי השואל ביו"ט כרגלי המשאיל (ע) שניהם ששאלו חלוק אחד (טז) לילך בו שחרית לבית המדרש (יז) ואחד לילך בו לסעודת הערב [ג] ביו"ט] כרגלי המשאיל. (פ) האשה ששאלה מחברתה תבלין מים ומלח ג) מערב יום טוב כרגלי השואלת ביו"ט כרגלי המשאלת (יח) [נתנתה] לעיסתה הרי אלו כרגלי [ג] שתיהן (צ) רבי יהודה פוטר במים מפני שנבלעין בעיסה: **ז** (ק) הגחלת כרגלי הבעלים (יט) [והשלהבת] בכל מקום חמשה דברים נאמרו בגחלת גחלת של הקדש מועלין בה שלהבת לא נהנין ולא מועלין בה גחלת של עבודת כוכבים אסורה (כ) [שלהבת] מותרת המוציא גחלת לרשות הרבים חייב שלהבת פטור המודר הנאה מחבירו אסיר בגחלתו ומותר בשלהבתו מברכין על השלהבת ואין מברכין על הגחלת: **ח** (ר) בור של שני שבטים [ד] משלשל וממלא הימנו בשבת: בור שבין שני תחומין אין ממלאין ממנו בשבת אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוה עשרה טפחים (ש) הנהרות ומעיינות המושכין הרי הן כרגלי כל אדם: **ט** מי שהיו פירותיו בעיר אחרת (ת) ועירבו בני [אנשי] אותה העיר לבא אצלו לא יביאו לו מפירותיו אא"כ היו רגליו מעורבות לשם ואם יש שם אפוטרופוס מביאין על פי אפוטרופוס: מי שזימן אצלו אורחים לא יוליכו בידיהן מנות אלא אם כן זיכה להם אחר במתנותיהן מעיו"ט מה הן [ס]מוציאין מבית (כא)[המשמר] חתיכה וגלוסקמא ד) ומצה מתובלת רבן שמעון בן גמליאל אומר מקום שנהגו לחלק אגוזין וקליות יוליכו בנו ובתו הקטנים מוליכן עמו לבית האבל ולבית המשתה ולבית השמחה במקום שנהגו (א לא (*א) יתן אדם ממנתו לבנו ולבתו של בעל הבית (כב) [משום איבה]: **י** אין חפין (ב) ואין מתגרדין ביו"ט (ג) ואין שפין כלי כסף (כג) [בקרתקין] [ו] ואין מדיחין את הכלים בנתר ביום טוב אבל מדיחין אותן בטלח (עי׳ ב"י סי׳ תסג בזה) ובמורסן בשבת ואצ"ל יו"ט: אלו הן מדבריות (ד) היוצאות בפסח ונכנסות ברביעה בייתות אלו שלנו בתוך התחום רבי אומר אלו ואלו היוצאות חוץ לתחום אע"פ שלא נכנסו לתוך התחום אלא משחשיכה מותר (כד) [לשחוט מהן] ביום טוב אלו הן מדבריות הרועות באפר לעולם:

סליק תוספתא ממסכת ביצה

הגהות הגר"א (ט) אמרו ק"ו לשבת: (י) וכולן שעשאן: (יא) זה: (יב) כרגליו של: (יג) כרגליו של: (יד) מחמר: (טו) האיכר: (טז) בשותפות זה לילך: (יז) וזה לילך בו ערבית לבית המשתה: (יח) נתנת: (יט) ושלהבתו: (כ) ושלהבת: (כא) המשתה [וכ"ה כד"ס]: (כב) מפני הכבוד: (כג) בגרתיקין: (כד) לשהטן:

נוסחאות כ"י

א) ולא סנרשין ולא מסאנין: ב) קדר: ג) לעיסתה: ד) וביצה המתובלת:

אור הגנוז

[ב] מעיו"ט כרגלי השואל:[ג] השואלת:[ד]יש לה אלפים אמה לכל רוח.ע"כ בכ"י:[ה] מוליכין:[ו] בקרקסין:

חסדי דוד

דהכך תלתא הדא נינהו. ולא עוד אלא דבבבא שאח"ז מתחיל למנות השבותין. נראה דיש לגרוס כאן ארבע שבויות ארבע רשויות וארבע מצות הן: חמשה דברים נאמרו בגחלת כו׳. החמשה דברים דקתני הם עם הראשונה דברישא דהא האחרונה אינה בכלל שהרי ה׳ דברים נאמרו בגחלת קאמר והיינו דשלהבת נאמרה דמברכין. וגם בגמ׳ דף ל"ט לא נזכרה. ועי׳ בגמ׳: בור של שני שותפין משלשל כו׳ כנ"ל וקמ"ל דלא חיישינן לאיסור מוקצה דנימר כל אחד מקצה דעתו מתגר חבירו ויהיה אסור מפני חלק חבירו דהוה מוקצה לדידי׳ קמ"ל ובסיפא קתני דבור שבין ב׳ תחומין כיון דהמים מתערבין והאיסור משום תחומין אין תקנה אלא במחיצה:

מצפה שמואל (ט) עי׳ ירושלמי יומא פ"א סהל"א וכתובות פ"א הל"א: (י) עי׳ ירושלמי פסחים פ"ח הל"ג וכאן פ"ה הל"ב ובסנהדרין פ"א הל"ג: (*י) מיי׳ פכ"ג מהלכות שבת הלכה טו ושו"ע או"ח סי׳ שלט סעיף ז: וגם איתא נמי אין מגרשין :(כ) עי׳ ב"מ ע. ודף לז: ועי׳ ירושלמי פ"ה הל"ג וב"ק פ"ז סהל"ד: (ל) לז.: (מ) עי׳ ירושלמי פ"ה הל"ג: (נ) שם: ועי׳ ירושלמי שם: (ס) לז: וירושל׳ שם הל"ד: (ע) לז.: (פ) לט.: (צ) שם וירושל׳ הל"ד והל"ב דמ"ש ועי׳ ירושלמי עירובין פ"ח הל"ו: (ק) לט. ועי׳ ירושלמי פ"ה הל"ה וברכות פ"א כ"ה: (ר) עירובין נ: וירושלמי שם הל"ו: (ש) לט. וירושלמי פ"ה הל"א: (ת) שם: (א) מס׳ ד"א זוטא פ"ז וחולין נד.: (*א) טוש"ע סי׳ ק"ע סי"ט וע"ש במג"א: (ב) עי׳ שבת קמז.: (ג) שם נ: וירושלמי פ"ד ה"ג: (ד) מ וירושלמי פ"ה הל"ח:

מנחת בכורים

באילן. מדרבנן גזירה שמא יתלוש מן האילן: פ"ג בהמה. שמא יחתוך זמורה: ולא שטין. שמא יעשה חבית של שייטין: משום רשות. קרוב למצוה ויש בו צד להתיר מ"מ גזרו חז"ל וכ"ש ברישא דליכא צד מצוה כלל ובסיפא תנא אלו הן משום מצוה דמצוה גמורה איכא כהו מ"מ גזרו ולא זו אף זו תנא ע"פ הסדר הלזה: לא דנין וקרי ליה רשות כגון דאיכא דעדיף מיניה: ולא מקדשין. וקרי ליה רשות כגון שיש לו אשה ובנים: לא חולצין ולא מיבמין. רשות קרי לה כגון דאיכא גדול ומצוה בגדול ליבם וגזרו בכל זה גזירה שמא יכתוב: לא מקדישין. אלו הן ד׳ מצות ממש וגזר משום מו"מ וגזירה שמא יכתוב: ולא מגביהין. מפרישין מעיסה שנילושה מעיו"ט אבל עיסה שנילושה ביום טוב דה"א להפרים מאתמול מפרישין ביו"ט לתקוני עסה: וכולן. כל הני דגזרו עליהן כגון הקדש ואיכך בדיעבד מה שעשו עשוי: **ד** כרגלי הבעלים. ואין הולכין חוץ לתחום מקום שביתת הבעלים: כרגליו. לפי גירסת המשנה בבבלי כרגלי הבעלים ובירושלמי גרסינן נמי במשנה כרגליו והיינו כרגלי הבעלים ובשני רועים דלבנו או לרועה קתני והיינו מיוחד למי יתנוה לכן הוא כרגלי הבעלים אבל ברועה אחד כרגלי הרועה הוא אף שמסרו לו ביו"ט: שאינם מיוחדים. לו אלא לכולן ביחד: למקום שכולן הולכין. נותנין על הכלי חומרי כל א׳ ואחד וכדמפרש מהלך בצפון כרגליו של זה בדרום אם אחד מן האחים ערך אלף לדרום מהלך הכלי בצפון אלף הרי אלפים וכן בדרום כנגד זה שבצפון: מצעו. שבמקום שביתת הכלים כלה התחום מצד זה ומצד זה כגון שלזה אלפים מן הדרום ולזה אלפים מן הצפון: **ה** כרגלי מחמר. (הגר"א) אף שיש לו בעלים מיוחדת מחמר שנוסע תמיד עמה: האיכר. שחורש בפרה: הרועה. ברועה אחד שרועה תמיד את הבהמה לכן הוא כרגליו אף שמסרה לו ביו"ט: אע"פ שלא הודיעו. מערב יו"ט להרועה שיוליכנה לרעות: כרגלי הרועה. אף כשמסרה לו ביום טוב וברועה א׳ וכדפרישנא לעיל: **ו** ביו"ט. אם לקחוהו ביו"ט (הגר"א לא גרס ביו"ט): כרגלי המשאיל. אבל לקחוהו בערב יו"ט כרגלי שתיהן לחומרא וכדאמרינן בגמרא (לז ב): תבלין. מים ומלח ולא הניתן בעיסה: המשאלת. וקונה שביתה למקום שרגלי המשאלת מהלכת: נתנה לעיסתה. התבלין ששאלה ביום טוב: פוטר במים. שלא יקנו שביתה למקום המשאיל: **ז** שלהבת. אין בה ממש: בכל מקום. לא קניא שביתה כלל וכגון דאדליק נר בשלהבת חבירו: לא נהנין. מדרבנן כיון דלא מאיס ולא בדילי אינשי מיניה גזרו בה רבנן: גחלת של עבודת כוכבים. דכתיב (דברים יג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם: מותרת. דבדילי אינשי מיניה: שלהבת. כגון דאדיי אדויי שזרקו לרה"ר אבל כי אדביק בעץ אע"ג דלית בעץ שיעור הוצאה כגון דאין בו כדי לבשל ביצה קלה מ"מ חייב: מברכין. במוצ"ש בורא מאורי האש דנהנים לאורה משא"כ בגחלת בשאינה לוחשת וכדפרשינן שעורייהו במסכת ברכות (דף נג) כל שאילו מכניס קיסם לביניהם ונדלק מאיליו ומקמי הכי אין מברכין: **ח** שני שבטים. לשניהם חלק בהבור: בשבת. ואינו חושש לנוז ממקומו מחמת איסור תחומין דהפקר נינהו והרי הן כרגלי הממלא: תחומין. שהייך הבור לשני בני אדם והבור ממלא התחום: אין ממלאין. ממנו דמיא מתערבים זה בזה וזה שותה מימי זה וזה מזה:יעשו לו מחיצה. אף למעלה מן המים התירו דמחיצה תלויה מתרת בזה: **ט** לא יביא. כיון שהוא לא עירב ופירותיו הוו חוץ לתחום ממנו ולא יזוז ממקומו: שם. במקום הפירות: אפוטרופוס. מנהיג נכסיו של בעל הפירות: ע"פ אפוטרופוס. אם הוא עירב מביאין הפירות כמו ערובו דבע"ב מסרם לו: אורחים. שהלכו אצלו ע"פ עירוב: מנות. דאינם הולכין אלא כרגלי הבעה"ב והבעל הבית לא עירב: זיכה להם. דזכין לאדם שלא בפניו וכאילו ברשותם הם: מה הן מוליאין. מבית המשתה (כנוסחת הגר"א) ובעלמא קאי מי שזימנו אותו למשתה מה מותר ליקח מבית המשתה לביתו ואין בזה חשש גזל והקפד בעה"ב: חתיכת בשר. חלק מהסעודה: גלוסקמא. הוא לעין גלוסקא והוא פת עגול קטן שהיה דרכן לעשות: ומצה מתובלת. כל אלו אין בעל הבית מקפיד עליהן: יוליכו בנו ובתו הקטנים. לביתם ואין בזה משום חשש גזל דאורחייהו בהכי: מוליכין עמו. גרסינן כהגהת הגר"א שמותר להוליך בניו ובני ביתו הקטנים לשמחה ולמשתה ואין בזה הקפד אחרי שכן נהגו: איבה. שהבעל הבית ישניאהו והגר"א גרס מפני הסכנה שאירע מעשה שנתן בעל הבית חלקו לעני ביום צלויה בשנת רעבון ונתן האורח לבניו של בעל הבית והרגן מחמת כעס: **י** אין חפין. משפשפין את הגוף: ולא מגרדין. במגרדת דהוה עובדין דחול: אין שפין. לצחצח: בגרתיקין. גרסינן כהגהת הגר"א כמין עפר שגדל בחבית של יין והוא עיקר תיקון כלים וגורר את הכסף שהוא רך והוה ממחק: בנתר. שגם הוא גריר ואיכא תנא דס"ל דלא גריר ומותר ואנן דקי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר לכבס בנתר דאין מתכוין אבל בגרתיקין פסיק רישא הוא דודאי גריר: מדבריות. המבואר במשנה דאין משקין ושוחטין אותם ביום טוב: היוצאות בפסח. לרעות בשדה: ברביעה. זמן הגשמים בחשון דאקליניהו מדעתיה: בייתות. דמותר לשחטן: שלנו. בתוך התחום ורועות חוץ לתחום: אלו ואלו. בין רועות עד הרביעה בין נכנסת בכל פעם לתוך התחום: אלא משתשיכה. אפילו ברביעה מותר לשוחטן ביו"ט כיון שעכ"פ נכנסות לעיר ופירוש הדבר דרכי כיון שנכנסין על כל פנים הוו בייתות אלא כל שרועות באפר לעולם דאז אין דעתו עילוייהו:

סליק תוספתא ממסכת ביצה

תוספתא תענית פרק ראשון

פרק א א (א) שואלין את הגשמים עד שיצא ניסן שנאמר (יואל ב) ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון [וגו׳] דברי רבי מאיר וחכמים אומרים יורה א) במרחשון ומלקוש בראשון בניסן (ב) אמר להם ר׳ מאיר הואיל ואילן עושה פירות לשנים עשר ותבואה לששה חדשים מה מצינו באילן שנא׳ [בו] (יחזקאל מז) לחדשיו יבכר אף תבואה לחמשה עשר יום הא למדת שיורה ומלקוש (א) [בניסן]: ב (ג) מאימתי שואלין את הגשמים משהגיע זמנה של רביעה אם היתה שנה חסירה נותנין לה חסרונה (ב) [אם] לאו הולכין אחר סדרן דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר לעולם הולכים אחר סדרן אם היתה שנה מעוברת נותנין לה עיבורה: ג (ד) [א] איזו היא ב) רביעה ראשונה (ג) [ר"מ אומר בכירה לשלשה בינונית לשבעה אפילה לשבעה עשר רבי יהודה אומר הבכירה לשבעה בינונית לי"ז אפילה לכ"ג רבי יוסי אומר הבכירה לי"ז בינונית לעשרים ושלשה אפילה לר"ח כסלו] וכן היה רבי יוסי אומר אין היחידים מתענין (ד) [אלא מר"ח]: ד (ה) איזו [היא] רביעה שניה משהגיע זמנה של רביעה דר"מ וחכ"א משתרד רביעה ג) (ו) רבי יוסי אומר כל התלוי ברביעה משתגיע זמנה של רביעה וכל שאין תלוי ברביעה משתרד רביעה שניה (ז) רבן שמעון בן גמליאל אומר גשמים שירדו שבעה ימים זה אחר זה (ה) [ולא פסקו יש בהן כדי

הגהות הגר"א (א) בראשון: (ב) ואם: (ג) הבכירה בשלשה בינונית בשבעה בו אפלה בשבעה עשר בו דר"מ ר׳ יהודה אומר בשבעה ובי"ז ובעשרים ושלשה ר׳ יוסי אומר בי"ז ובכ"ג ובר"ח כסליו: (ד) עד שיגיע ר"ח כסליו: (ה) אתה מונה בהן רביעה ראשונה שניה ושלישית:

אור הגנוז

פרק א [א] תני׳ בכ"י איזו היא רביעה ראשונה ר"מ א בכורת לשלשה בינונית לי"ז אפילה לכ"ג רבי יוסי אומר בכורת לי"ז בינונית לכ"ג אפילה כסלו:

נוסחאות כ"י

א) בכסליו: ב) זמנה של רביעה ר"מ כו׳: ג) שניה

חסדי דוד

פרק א מאימתי שואלין את הגשמים כו׳ ואם לאו הולכין אחר סדרן דברי רשב"ג רבי אומר לעולם כו׳ כנ"ל וכ"ה בירושלמי

מצפה שמואל (א) ב. ועי׳ דף ד: וירושלמי נדרים פ"א הל"ה: (ב) שם ועי׳ ירושלמי פ"א הל"ב ושקלים פ"ו הל"ב: (ג) ו. ועי׳ ירושלמי פ"א הל"ג: (ד) שם וירושלמי שם: (ה) עי׳ נדרים סב: (ו) עי׳ ירושלמי נדרים פ"ח ה"ה ושביעית ספ"ט: (ז) עי׳ ר"ן בנדרים סג. ועי׳ ו. וירושלמי שביעית ספ"ט:

מנחת בכורים

פרק א א שואלין. מזכירין טל ומטר: שנאמר. אלמא דגשמים בניסן מהניא ולאו סימן קללה נינהו: יורה. הוא המטר בתחילת הזריעה ומלקוש הוא בסוף שיורד על המלילות והקשים א"נ שממלא התבואה בקשיה: יורה במרחשון. א"כ המשאלה א"א להיות עד אחר ניסן דיורה לאו בניסן הוא: אמר להם ר"מ. בימי יואל נתקיים המקרא ביורה בראשון: לחדשיו. והוא בכל חודש וחודש יהא מבכר א"כ התבואה נגמרת למחצה והיינו ט"ו יום: הא למדת. כיון שנגמר בט"ו יום א"כ כאשר מצינו בימי יואל שנגמרה התבואה עד פסח וזרעו בניסן א"כ גם יורה בראשון היה וכיון דכתיב בראשון משמע כל החודש לכן שואלין כל החודש: **ב** רביעה. הגשם שיורד בתחלת ימות הגשמים שמרביע את הארץ ולקמן מבואר זמנה: שנה חסירה. כגון שהיו החדשים מניסן ועד חשון ה׳ חסרים: חסרונה. אין הרביעה מתחיל מג׳ במרחשון כדלקמן אלא ממלאין מתחלה החדשים החסרים שהיו יתר על המלאים דצריך להיות בשוה א׳ מלא וא׳ חסר: אחר סדרה. מתחיל מג׳ במרחשון אף שידוע שהשנה יתעבר דמעברין בר"ה מ"מ מתחיל הרביעה מחשון ולא מכסליו: לעולם. אף אם היו החדשים חסרים הולכים אחר סדרן כפי שנקבעו ומתחיל הרביעה בג׳ בחשון: שנה מעוברת. ופליג נמי בשנה מעוברת אם מודע שהשנה נתעברה מתחיל הרביעה מג׳ בכסליו: **ג** ראשונה לשאול. של ומטר בברכת השנים: לשלשה. בחדש חשון: אין היחידים מתענין. כשפסקו גשמים זמן הרביעה עד הרביעה השלישית אין מתענים משהגיע הרביעה השלישית מתחילין היחידין להתענות וסבר ר"י דמר"ח כסליו הוא דלטעמיה דאז זמן רביעה שלישית כדלעיל (ועי׳ ירושלמי פ"א הל"ג): שניה. נ"מ לנודר עד הגשמים אסור עד רביעה שניה א"נ דאז מותר כל אדם בשכחת זיתים דמתיאשי העניים בזמן הזה א"כ דמותר עד אותו זמן להנות בהבן ובקש של שביעית דעד אותו זמן אינו כלה לחיה אשר בשדה אבל אחר הזמן כלה לחיה אשר בשדה וצריך לבער מן הבית כדילפינן מקראי בגמרא (דף ו׳ ב׳): משהגיע זמנה. אף שלא ירד: משתרד. אז הותר בנדרים וכן באיך: ה"ג בירושלמי (נדרים פ"ח הל"ה) כל התלוי ברביעה עד שתרד רביעה שניה וכל שאינו תלוי ברביעה משתגיע זמנה וה"פ לענין שביעית או לענין שכחה בזיתים תלוי הדבר בגשמים דבזמן רביעה שניה מתקלקלין וכלה לחיה מן השדה וכן בשכחה הוא נשתכח דאז מתיאשי העניים אבל לענין נדרים אינו תלוי ברביעה רק עד הזמן: יש בהן כדי רביעה שניה. כל אימת שירד את בית רביעה שניה שהרי אין בין זה לזה

כדי רביעה שניה כמה גשמים יורדין ויהא בהן כדי רביעה (ח) מלא כלי של שלשה טפחים דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר ראשונה טפח שניה טפחיים ורביעה שלשה טפחים אמר רשב"א אין לך כל טפח וטפח שיורד מלמעלה שאין הארץ פולטת כנגדו טפחיים וכן הוא אומר (תהלים מב) תהום אל תהום קורא וגו' (ט) למה נקרא רביעה שרובעת את הארץ]: ה (ו) [כל שאמרו (י) אוכלין ושותין מבעוד יום אסורין במלאכה ברחיצה ובסיכה בנעילת הסנדל בתשמיש המטה (כ) היום אסור במלאכה והלילה מותר (ל) מנין שהיום הולך אחר הלילה שנאמר (אסתר ד) לך כנוס את כל היהודים וגו' כל אלו שאמרו אופלין ושותין משחשיכה מותרין במלאכה ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל בתשמיש המטה] (מ) אוכלין ושותין עד (ז) [שיאיר (נ) המזרח] דברי ר' (א) ר"א בר"ש אומר עד קרות הגבר [ישן ועמד אסור מיד (ס) כל אלו שאמרו אסורין בנעילת הסנדל יצא מן הכרך נועל הגיע לכרך חולץ (ע) וכן אתה אומר במנודה ובאבל]: ו (פ) איזהו יחיד רשב"א אומר (ח) כל הרוצה לעשות (ט) יחיד [עצמו] עושה ת"ח [אינו] עושה (י) [אא"כ (צ) מינהו ב"ד על צבור] רשבג"א (ק) דבר שהוא של צער הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה ות"ח עושה ותבא עליו ברכה (ר) דבר שהוא של שבח לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה ות"ח עושה אא"כ מינהו ב"ד על הצבור: ז רשב"א משום ר"מ וכן היה רבי דוסא אומר כדבריו (ש) חצי תשרי מרחשון וחצי כסלו זרע חצי כסלו וטבת (יא) [וחצי שבט] הורף חצי שבט ואדר והצי ניסן קור חצי ניסן אייר וחצי סיון קציר חצי סיון תמוז וחצי אב קיץ חצי אב אלול וחצי תשרי חום רבי יהודה היה מונה ממרחשון ר"ש מונה מתשרי: ח (ת) סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין עליה אפר מקלה ולא היו מתעלפין עליה אלא אחד יושב ומשמרה כל היום זקן שבהם אומר לפניהם דברי כבושין בניי יתבייש אדם מחבירו ואל יתבייש אדם ממעשיו [מוטב] (א) יתבייש אדם מחבירו וממעשיו ואל יהא הוא ובניו (יב) [מציבין] ברעב וכן הוא אומר (ישעיה נח) למה צמנו ולא ראית עינינו נפשנו ולא תדע מה הוא משיבו הן ביום צומכם וגו' (יג) [הן לריב ומצה תצומו וגו' הכזה יהיה צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו וגו' אלא איזה צום שאני רוצה בו פתח חרצובות רשע וגו' אם יהא שרץ בידו של אדם אפילו טובל בשילוח ובכל מי בראשית אינו טהור לעולם השליך שרץ מידו עלתה לו טבילה בארבעים סאה וכן הוא אומר (משלי כח) ומודה] ועוזב ירוחם ואומר (איכה ג) נשא לבבנו אל כפים (יד) [וגו']: ט (ב) אומר לפניהם כ"ד (טו) י"ח (טז) [בכל יום וששי היה מוסיף (ג) שביעית משום סומכוס אמרו משפיל הרמים [ג] (ד) היכן אמרו] בין גואל ישראל לרופא חולים (יז) עונין אמן על כל ברכה וברכה (יח) [תוקעין (ה) ומריעין ותוקעין כך] היו נוהגין בגבולין (יט) במקדש [מה (ו) הן] אומרין ברוך [אתה] ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. (כ) [ואין עונין אמן במקדש מנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר (נחמיה ט) קומו וברכו את ה' אלהיכם (כא) [וגו' מנין על כל ברכה וברכה ועל כל תהלה ותהלה שנאמר](שם) ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה ברכה (כב) [ועל כל תהלה תהלה]: י על (כג) [הראשונה] הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל (ח) והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו (כד) [וגו'] וחזן הכנסת אומר [להם] תקעו הכהנים תקעו וחוזר ואומר [להם] מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע (כה) [קול צעקתכם ביום הזה תוקעין ומריעין. על] השניה הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך זוכר הנשכחות והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו (כו) (כז) [חזן] (*ח) הכנסת אומר [להם] הריעו בני אהרן הריעו (ח*) [וחוזר] ואומר [להם] מי שענה את (כח) [משה (*ח) ואבותינו] על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע (כט) [קול צעקתכם ביום הזה תוקעין ומריעין ותוקעין (*ח) אחת [תקיעה ואחת תרועה עד שגומר את כולם כן] הנהיג רבי חלפתא בציפורי ורבי חנינא בן תרדיון בסכני וכשבא הדבר אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח (ל) [בלבד]:

פרק ב

א ארבע משמרות (א) עלו מן הגולה ידעיה חרום פשחור ואימר עמדו נביאים שבירושלים (א) [ועשאום] עשרים וארבע משמרות ובללום והטילום לתוך הקלפי ובא ידעיה ונטל חמש והוא הרי כאן שש בא חרום ונטל חמש והוא הרי (ב) שש בא פשחור ונטל חמש והוא הרי (ג) שש בא אימר ונטל חמש והוא הרי [שש] וכך התנו עמהם הנביאים שאפילו (ד) [יהויריב] עולה מן הגולה לא (ה) [יהא אחד מהן נדחה מפניו אלא יעשה טפלה לו] עמדו ראשי משמרות וקבעו את עצמן בבתי אבות: ב (ב) כל משמר שיש בו ארבעה חמשה ששה שבעה שמונה תשעה משמר שיש בו ארבעה שלשה מקריבין שני ימים ואחד מקריב יום אחד (ג) משמר שיש בו חמשה שלשה מקריבין שני ימים ושנים מקריבין יום אחד משמר שיש בו ששה חמשה מקריבין חמשה ימים ואחד מקריב שני ימים משמר שיש בו שבעה כל אחד ואחד מקריב יומו משמר שיש בו שמונה ששה מקריבין ששה ימים ושנים מקריבין יום אחד משמר שיש בו תשעה חמשה מקריבין חמשה ימים וארבעה מקריבין שני ימים (ו) [ויש] מהן שקבעו עצמן [לעולם] הבא בשבת בא בשבת לעולם לאחר השבת לאחר השבת לעולם יש מהן (ז) [שמגדילין] פעם אחת בחודש יש מהן (ח) [שמגדילין] פעם אחת [ג] בשבת יש מהן (ט) [שמגדילין] פעם אחת בשבוע ויש מהם (י) [שמגדילין בכל משמר ומשמר]: ג (ד) [כל (*ד) שמכיר את משמרתו ואת בית אב שלו והוא מבתי אבות קבועין אין אסור אלא אותו יום בלבד כל שמכיר את משמרתו ואין מכיר את בית אב שלו והוא מבתי אבות קבועין אסור כל אותה שבת כל שאין מכיר לא את משמרתו ולא את בית אב שלו והוא מבתי אבות קבועין אסור כל [ד] חודש רבי אומר אומר אני (ד*) שיהא זה אסור לעו"ם [ה] אלא שתקנתו קלקלתו]: מפני

הגהות הגר"א (ו) כשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר כיצד יוצא לדרך נועל נכנס לעיר הולץ וכשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר וכן אתה מוצא במנודה ואבל: (ז) שיעלה עמוד השחר: (ח) לא: (ט) עצמו: (י) אלא כל שמינוהו ב"ד פרנס על כך שאירע להם צער ונזקק להם רשבג"א בד"א בדבר של שבח אבל בדבר של צער עושה וזכור לטוב שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו: (יא) ושבט: (יב) נעצבין: (יג) אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה למה"ד לאדם שתופס שרץ בידו וטובל שאפילו טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו כיון שטבל במ' סאה מיד עלתה לו טבילה שנאמר ומודה: (יד) אל אל בשמים: (טו) ברכות: (טז) שבכל יום וששי היו מוסיפין על השביעית הוא אומר ברוך מרחם על הארץ משום סומכוס אמרו ברוך משפיל הרמים ואיתן שש היכן אומרן: (יז) ומאריך בגאולה והן עונין אחריו: (יח) וכך: (יט) אבל במקדש היו: (כ) ברוך גואל ישראל ולא היו עונין אחריו אמן וכל כך למה לפי שאין: (כא) אלהיכם מן העולם ועד העולם ויברכו את שם כבודך: (כב) תן לו תהלה: (כג) הראשונות: (כד) לעולם ועד: (כה) בקול צעקתכם היום הזה והן תוקעין ומריעין ותוקעין ועל: (כו) לעולם ועד: (כז) וחזן: (כח) אבותינו: (כט) בקול צעקתכם היום הזה והן תוקעין ומריעין ותוקעין וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שיגמור את הברכות כולן וכך: (ל) ובהר הבית: (א) וחלקום והעמידום: (ב) כאן: (ג) כאן: (ד) יהויריב ראש משמרות: (ה) ידחה ידעיה ממקומו אלא ידעיה עיקר ויהויריב טפל לו: (ו) יש: (ז) שמגדילין: (ח) שמגדילין: (ט) שמגדילין: (י) שמגדילין בכל שבוע ושבוע:

נוסחאות כ"י

א) רבי שמעון בן אלעזר:

אור הגנוז

[ב] היא ברכת המינין: [ג] בשנה: [ד] אותו החודש: [ה] תיבת אלא ל"ג בכ"י:

חסדי דוד

איזהו יחיד רשב"א אומר כל הרוצה לעשות עצמו יחיד אינו עושה כצ"ל וכ"ה בגמ' דף י' ופי' דאם רוצה להתענות בשבעה עשר במרחשון ולעשות עצמו יחיד אינו רשאי וה"נ לא כל הרוצה לעשות עצמו ת"ח בחלוקו וכן להתנאות בסודר או שלא לעשות מלאכה בט"ב אינו רשאי דחיישינן ליוהרא אא"כ מינוהו ב"ד אז שרי: עונין אמן כו' מנין על כל ברכה תהלה שנאמר כו' על כל ברכה. וברכה וכו' מי שענה את אברהם וכו' תוקעין ומריעין ותוקעין על השניה וכו' צעקתכם היום הזה מריעין תוקעין ומריעין כו' כצ"ל. ופי' כי אחר כל ברכה עונין אמן ואחר גמר כל הברכות היו תוקעין כל התקיעות ולא באמצע כך עושין בגבולין אבל במקדש אינו כן שאין עונין אמן אלא בשכמל"ו דהיינו תהלה דנפקא לי' מקראי דעל כל ברכה בעי תהלה. ועוד הפרש אחר שאחר שגמר הש"ץ ברכה אחת וענו בשכמל"ו והחזן מכריז תקעו כו' היה חוזר ש"ץ ואומר מי שענה וכו' ותקעו והריעו ותקעו ובברכה שניה היה אומר החזן הריעו והיו מריעין ותוקעין ומריעין וכן ע"ד זה עד גמר כל הברכות הנוספות ור"ה ור"ח רצו לנהוג כן גם בגבולין ואמרו חכמים שלא יפה עשו זה פי' סברייתא לדעת הרמב"ם ולהראב"ד שיטה אחרת בזה:

פרק ב ארבעה משמרות עלו מן הגולה ידעיה חרים כו'. וה"פ דמתחלה היו כ"ד משמרות שכך חילקום דוד ושמואל כמבואר בד"ה א' כ"ד וכשעלה עזרא בבית שני לא רצו לעלות עמהם מכלם אלא שני ד' בלבד ועי' בתענית כ"ז ובערובין דף י"ב ובפירש"י שם: כל שמכיר את משמרתו כו' כל שאין מכיר לא

מצפה שמואל (ח) כה: וירושלמי פ"א הל"ג וברכות פ"ט וע"ז פ"ג הל"ה: (ט) ו: וירושלמי שם ושם: (י) יב: ע"ש: (כ) יג. וירושלמי פ"א הל"ו: (ל) עי' ר"ן ספ"א דר"ה לענין ת"צ שהביא מכאן דמפסיקין מבעו"י: (מ) פסחים (ג)[ב:]: (נ) יב. ועי' סוכה כט. ומשמע כפי נוסחת הגר"א ועי' ירושל' פ"א הל"ד: (ס) יג. וירושלמי פ"א הל"ו ויומא פ"ח הל"א ומ"ק פ"ג הל"ה בכורות פ"ב ט.: (ע) עי' רא"ש פ"ק דמ"ק סי' יא: (פ) י: עי' במרדכי ורא"ש וש"ב כנוסחת הגר"א ועי' ירושל' פ"א הל"ד משמע כנו"י ועי' ירושל' ברכות ספ"ב ובמה"פ שם שהביא תוספתא זו: (צ) עי' רא"ש ספ"ד: (ק) עי' ירושל' פסחים פ"ד הל"ה וברכות פ"ב ט: (ר) עי' מ"ק י: וב"מ: (ש) טז. וירושלמי שם: (ת) ירושלמי רפ"ב: (א) עי' ברכות יב:: (ב) עי' ירושלמי פ"ב הל"א: (ג) טז:: (ד) שם ועי' ירושל' שם הל"ח: (ה) שם: ועי' ירושלמי ברכות פ"ה יח. וכאן פ"א: (ו) שם ועי' ירושל' פ"ב הל"י: (ז) שם ועי' ירושלמי ברכות ספ"ט: (ח) עי' ר"ן בפ"ב מ"ש בזה: (*ח) עי' מיי' פ"ד מהלכות תענית הל' יז דבגבולין אין תוקעין ועי' שם בסדר הברכות ועי' לח"מ שם הלכה טז: (ח*) עי' מיי' שם הלכה טו: (*ח) עי' מיי' שם כנו"י ועי' תשובת הרא"ד: (ח*) עי' מיי' שם הלכה יז: (א) לו: ופ"ד הל"ג: (ב) ירושלמי פ"ד הל"ג כל זה: (ג) עי' מנחות קז: ועי' רש"י שם ד"ה כנגד וכו' ועיין מתוספתא זו: (ד) יז. וירושל' פ"ב הל"א: (*ד) עי' מיי' פ"א מהבהמ"ק הלכה ז ועי' בכ"מ גירסא אחרת שהיה להרמב"ם: (ד*) עי' מיי' שם ובהשגות וכ"מ ויש ראיה מכאן לפי כנו"י:

מנחת בכורים

אלא ז' ובין אם הותחל בי"ז וירד ז' ימים עכ"פ ירד בכ"ג ובין אם הותחל בכ"ג וירד ז' ימים בכל גווני אית ביה רביעה שניה וכר"י הוא דס"ל דראשונה בי"ז ושניה בכ"ג ושלישית בר"ח אבל לר"מ בין ראשונה לשניה ליכא אלא ד' ימים לשלישית איכא י' ולר' יהודה בין ראשונה לשניה איכא י' עכ"פ ולגירסת הגר"א מיירי שהתחיל לירד מקודם ופסק ז' ימים והאי"כ ירד ז' ימים רצופים אית בהו כל הרביעיות וכן הוא מגמרא (עיין תוס' שם): ד כלי שמהריבה. גרסינן שיכנס המים בתלם שמחרישה ג' טפחים א"נ להתענות כשירד מתחלה כשיעור הזה ובשלישית ג' טפחים גרסינן והיינו ברביעה הראשונה שעדיין הארץ לחה כגי בטפח כדי שלא ירד עד השניה בעינן שיהא גשמים יורדין טפחיים בארץ ואם לא ירד עד השלישית בעינן ג' טפחים שהארץ קשה ובעי גשמים טפי (עיין ירושלמי פ"א הל"ג בסוף): פולטת. שהתהום מגביה לב' טפחים לחות: תהום אל תהום קורא. כאלו קוראין זה לזה שהעליון אומר לתחתון אני ארד ואתה עולה וכן כהיפך: שרובעת. ומתעברת ויולדת היינו שמוציאה הפירות: ה כל שאמרו. התעניות הסדורין במשנה תענית ראשונה ושניות ושלישית. ומבואר במשנה דראשונות אוכלין ושותין משחשיכה ושניות וזו האחרונות אוכלין ושותין מבעו"י כלומר שמפסיקין להתענות מבערב כמו בת"ב כל אלו דמפסיקין אסורין נמי ברחיצה כמו שמפרש והזיל ובאמת מבואר כן במשנה להדיא וכן הגר"א לא גרס לה: ברחיצה. בחמין: היום אסור במלאכה. בכל הנזכר אסור גם בלילה אבל במלאכה בלילה מותר: מנין. לכל הנזכר כגון רחיצה ובת"ה וכדומה שהוסיף בלילה דאמת ומביא משום דהיום הולך אחר הלילה לענין זה ג"כ: היהודים. וסיפא דקרא וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום אלמא דהתחלה מהתענית הוא מהלילה: כל אלו שאמרו. כגון תעניות האחרונות עד שיאיר: כשלא ישן. בלילה: קרות הגבר. פעם ראשון שקרא התרנגול והלכה כרבי בההיא לאכול אף בישן מותר עד שיאיר: בנוסחת הגר"א אבל בפניו ידיו מותר. אף בחמין: ובאבל. מנועל בדרך קאי אבל ברחיצה בחמין אסור אף להושיט אצבעו ובהאי תענית מאבל (דף יג א): ו איזה יחיד. דמבואר במשנה ד' דמשהגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענים: ולא כל הרוצה. גרסינן בגמרא והגר"א: אא"כ. כדמפרש שאירע להם וניהם הוהם ונזקק לצבור כיון שמשתדל בצלותם רשאי להעשות עצמו יחיד: ז רשב"א אומר משום ר"מ. הגר"א לא גרס לה ולפי הנו"י נראה דגרסינן וכן היה ר' יוסי אומר כדבריהם והיינו בפלוגתא דפליגי רשב"א ורשב"ג פליגי ר"מ ור"י ורשב"א כר"מ ורשב"ג כר"י וכן הוא בבבלי ב' ברייתות א"כ אלמטה קאי רשב"א אומר משום ר' דוסא כך דתני תמרי: תאי מבואר בתורה ששה עתים מתחלפים זרע וקציר קור וחום קיץ וחורף ומבאר כאשה עתים איזה זמן כל א' וא': קיץ. שמייבשין תאנים וקוצעין אותן במקצעות: ממרחשון. כסדר הכל ב' חדשים לכל זמן וזמן: (בנוסחת הגר"א מצוין כאן פרק כפ"ע ע"פ פרקי הש"ס ועיין במגילה נפ"ב): ח ולא היו מתעלפין. גרסינן בירושלמי רפ"ב ואי גרסינן מתעלפין נמי פירושו שלא החליפו את משמרת התיבה ברחוב דנראה כאילו מתעלף כעשה עיף בשמירתה וגלוי הוא אלא אי משמר: יתבייש אדם מחבירו. דמבואר במשנה שנותנים אפר מקלה על ראש הנשיא והאב"ד כדי שיתביישו מאחרים וע"ז אומר הזקן לפניהם שמתביישים מאדם מחבירו והיינו מתביישים ממעשיו בתמיה: מוטב. כטוב הוא שיתביישו גם ממעשיו: מציבין. נצבין ברעב שנמנעים ונעצרים מחמת העבירות ועיקר התענית לשוב בתשובה וכל הכיוונים שעושין הוא לעורר הרב בתשובה ויפתח לבו בתעטו ויתביישו ממעשיו אחר עשה וע"ז יגיה

רהיט מקרא: מה הוא. הקב"ה משיבן על שאלתן: נשא לבבנו אל כפים. עם מה שבכפיו יפא אל השמים היינו שיחזור מקלקולו: ט עשרים וארבע ברכות. השמונה עשרה שבכל יום זולת ברכת הזדים אשר ביבנה תקנוה: שביעית. בברכה שביעית מבואר במשנה דמסיים ברוך מרחם על הארץ וע"ז מביא כאן משום סומכוס אמרו ברוך משפיל הרמים שהכניעם כמטר שיבוצו בתשובה (טז א) וקרי ליה שביעית דהוה שביעית להרוכה דמלבד הששה שהוא מוסיף מאריך בברכת גאולה כמבואר במשנה (טז ב): היכן אומרן. ששה שהוא מוסיף: ומנין. בגמ"א הגירסא יכול על כל הברכות תהלה אחת ת"ל ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה תן לו תהלה: י על הראשונה. במקדש קאי וראשונה הוא מה שמאריך בברכת גאולה: ומריעין ותוקעין ג'. בכל פעם: הוא אומר בסוף דאומר זכרונות ושוא ראשונה לשם השוא מוסיף. וכן מריעין ותוקעין ומריעין גרסינן בגמרא: אחת תקיעה. בפעם ראשונה תקיעה תחלה ופעם שני תרועה תחלה וכשהם תוקעין תחלה אומר תקעו וכשהן מריעין תחלה אומר הריעו: לא היינו נוהגים כן. לענות בשכמל"ו אלא בשער הבית אבל בכל מקום עונין אמן: י"מ דהכ"מ בין מקדש לגבולין הוא דבגבולין א מר מי שענה קודם גמר התימה אבל במקדש חוזר ואומר מי שענה דכיון דעונים בשכמל"ו איכא הפסק בין הברכה לתקיעה (ר"ן):

פרק ב א ארבע משמרות עלו מן הגולה. בבית שני: ונטל חמש. חלקו את משמרתו לששה חלקים ונעשה כ"ד משמרות כמו בבית ראשון ובארי המשמרות שהיו בבית ראשון לא עלו מן הגולה בימי עזרא: יהויריב. היה ראש למשמרות בבית ראשון: בבתי אבות. כל בית אב משמש ביומו: ב כל משמר. בירושלמי פ"ד הל' ב' הגירסא ויש משמר שהיו בו וכו' ולפי הגירסא דהכא ה"פ כל משמר שהיו בו ארבעה בתי אבות או חמשה או ששה כסדר הזה היו מקריבין ואלקמן קאי: ארבעה. בתי אבות: שני ימים. כל א' ב' ימים הרי ו' ימים וא' יום א': ה"ג ב' מקריבין ב' ימים וג' מקריבין יום א' והרי ז' ימים ובירושלמי הגי' ג' מקריבין ג' ימים ושנים מקריבין ד' ימים והיינו כדפירשתי: וב' מקריבין. יום א' בתוספות: קבעו עצמם. בתי אבות נקבעו כל אחד ביומו שיהא כן לעולם כדמפרש שהבא בשבת בפעם ראשון נעשה כן לעולם בלא שינוי וגורל: פ"א בחודש. מגרילין על כל החודש אבל אחר החודש חוזרין ומגרילין מי ביום זה ומי ביום זה: בשבוע. בשמיטה: ויש מהם שמגרילין בכל משמר ומשמר. נראה דל"ג לה כאן אלא לעיל דיש מהן שקבעו עצמן ויש מהן שמגרילין כל משמר ומשמר ומפרש יש מהן פ"א בשבת יפ"א בחודש ופ"א בשבוע ולגירסת הגר"א פ"א בשבוע היינו שבע שמיטות והוא יובל ויש מהן בכל שבוע ושבוע היינו כל שמיטה ושמיטה: ג כל שמכיר כהוא דמשום עד עתה מי הוא מבתי אבות קבועין תוזר ומניא דין כמבואר במשנה בפ"ב משנה ז' דמבואר לקמן דאנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים ואנשי בית אב [לא] בלילות [ולא] בימים: קבועין. כדמפרש ביה לכן יום קבוע לעולם ביום ב' או ביום ג': והוא מבתי אבות קבועין. כיון דאי מהיזה בית אב אסור כל אותו השבוע אבל אם אינו מבתי אבות קבועין מותר לשתות יין: כל חודש. כל הי"ב חודש והיינו כל השנה וכן מבואר בגמרא דשמא יבנה המקדש ויצטרך לעבוד: אומר אני. אם בהנו לאוס לזה יהיה אסור לעולם אף שמכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו מ"מ שמא יבנה ויצטרכו כולם לעבודת המקדש להטוכת הבית: אלא תקנתו. שמתקנו לשתות ביין הוא קלקלתו שמקולקל זה כמה שנים שאינו עובד עבודה ואינו נכנס במקדש בעוה"ר זכו מתקנו לשתות יין דא"כ יהאסור לעולם וא"א לעמוד בו ולא אמרינן משום השמא שמא

ד (ה) מפני מה (יא) אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים (יב) [שאם] תכבד העבודה על אנשי בית אב (יג) [ויסמכו עליהן] אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה מפני שהן (יד) [תדירין בעבודה]: ה (ו) אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס בין משחרב הבית ובין עד שלא חרב הבית רבי יוסי אומר משחרב הבית מותרין (ז) מפני שאבל הוא להם יום שני וחמישי (א) הוחזו לתענית צבור (ח) ובהן בתי דינים יושבין בעיירות ובהן נכנסין לבתי כנסיות (ט) וקורין (י) ובהן (טו) [מפסיקין] למקרא מגילה: ו (*) מה בין תענית צבור לתענית יחיד [תענית (כ) צבור אוכלין ושותין מבעוד יום מה שאין כן בתענית יחיד] תענית צבור אסורין במלאכה ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה מה שאין כן בתענית יחיד תענית צבור נכנסין לבתי כנסיות (ב) מה שאין כן בתענית יחיד תענית צבור מוציאין את התיבה לרחובה של עיר מה שאין כן בתענית יחיד (מ) תענית צבור מתפללין עשרים וארבע ברכות מה שאין כן בתענית יחיד תענית צבור (נ) כהנים נושאים כפיהם ארבעה פעמים ביום משא"כ בתענית יחיד (ס) תענית צבור אין מפסיקין לימים טובים הכתובים במגילה מה שאין כן בתענית יחיד (ע) מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד (טז) [אמרו לו לרבי אליעזר וסיפר לרבי יהושע ורחץ אמר להם ר' יהושע] צאו והתענו על מה שהתעניתם (פ) כל זמן (צ) שהיה רבן גמליאל קיים היתה הלכה נוהגת כדבריו לאחר מיתתו של רבן גמליאל בקש רבי יהושע לבטל את דבריו עמד רבי יוחנן בן נורי על רגליו ואמר חזי אנא בתר רישא גופא אזיל כל זמן שהיה רבן גמליאל קיים היתה הלכה נוהגת כדבריו עכשיו שמת אתם מבקשים לבטל את דבריו אמר רבי יהושע (ג) אנו שומעין לך נקבעה הלכה כדברי רבן גמליאל ולא ערער אדם על דבריו: ז (יז) [בשבתות (ק) ובימים טובים מותר להתענות לפניהם ולאחריהן מפני מה אלו אסורין ואלו מותרין אלו מדברי תורה (ר) ואין דברי תורה צריכין חיזוק אלו דברי סופרין] ודברי סופרין צריכין חיזוק אבא יוסי בן דוסאי (יח) [אמר] משם רבי יוסי הגלילי (*ר) נשבע שיתענה בערב שבת הרי זה שבועת (ד) שקר: ח (ש) ותשעה באב שחל להיות בערב שבת אוכל אדם (ה) כביצה ושותה (יט) כביצה כדי שלא יכנס לה כשהוא מעונה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר [הרי זה] מתענה ומשלים (ת) אמר לו רבי יוסי אי אתה מודה בתשעה באב שחל להיות אחר השבת שאוכלין ושותין מבעוד יום מה לי (כ) [ליכנס] לה מעונה מה לי (כא) [יצא] הימנה מעונה אמר לו לא אם אמרת בזה שאוכלין ושותין כל היום תאמר בזה שאין אוכלין ושותין אלא משחשכה: ט (כב) [כשם (א) שמתריעין על הגשמים בשאר שני שבוע כך מתריעין עליהם בשביעית מפני פרנסת אחרים (ב) ומתריעין על האילן] בפרוס הפסח (כג) [ועל] הבורות ועל השיחין ועל המערות (כד) בפרוס החג (כה) אם אין להם (כו) [מה שישתו] מתריעין עליהן מיד (כז) [איזו (ג) הוא] מיד שלהן [יום] שני (כח) [ויום חמישי] ועל כולן אין מתריעין עליהן אלא (כט) [באותה הפרכיא בלבד]: י (ו) [דבר (ד) שיש בו הפסק אפילו שלשה מתים ביום אחד זה אחר זה אין זה דבר (ה) דבר שאין בו הפסק אפי' שלשה מתים בג' ימים זה אחר זה ה"ז דבר (*ה) אסכרה אם מתים בה מתריעים עליה אם לאו אין מתריעין עליה מתריעין (ו) על הגובאי כל שהוא מפני שהיא מכה מהלכת ר"ש בן אלעזר אומר אף על החגב (ז) חרב העוברת ממקום למקום אפי' הרב של שלום מתריעין עליה ואין צריך לומר חרב של פורעניות ואין לך חרב של שלום יותר משל פרעה נכה (ח) ושטפה את הצדיק ההוא זה יאשיהו (דה"ב לה) וישלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך וגו' ואלהים אמר לבהלני מפי הקדוש אני עולה חדל לך זה לשון עבודת כוכבים] ולא הסב יאשיהו פניו ממנו כי להלחם בו התחפש וגו' ויורו המורים למלך יאשיהו וגו [היו מתאבלין על יאשיהו וגו'] ויקונן ירמיהו על יאשיהו היכן פירושו של דבר (איכה ד) רוח אפינו משיח ה' וגו' [ועל כולם אין מתריעין עליהן אלא באותה הפרכיא בלבד (ט) היה בסוריא אין מתריעין עליהן] [ו] י): יא (י) עיר שהקיפוה עובדי כוכבים או נהר (לא) [וכן] ספינה המטורפת בים (לב) [וכן] יחיד הנרדף מפני עובדי כוכבים ומפני ליסטים ומפני רוח רעה כולם אין רשאין לסגף [את] עצמן בתענית שלא לשבר את כחן וכן היה ר' יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית (לג) [שמא יפול על הצבור ויהיו צריכים לפרנסו] (כ) ז) מעשה ואמרו לחסיד אחד התפלל וירדו גשמים התפלל וירדו גשמים א"ל כשם שהתפללת (לד) [וירדו] גשמים כך התפלל (לה) [וילכו] להם אמר להם צאו וראו אם [עומד] אדם בקרן (ל) אפיל (לו) [ומקשקש את רגלו בנחל קדרון] אנו מתפללין שלא ירדו גשמים אבל בטוחים אנו שאין המקום מביא מבול לעולם שנא' (בראשית ט) ולא יהיה עוד המים למבול וגו' (ישעיה נד) כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי וגו' (מ) רמ"א מבול של ח) מים אין (לז) אבל מבול של אש ושל גפרית יש כדרך שהביא על הסדומיים שנאמר (בראשית יט) וה' המטיר על סדום וגו' רבי יהודה אומר מבול [ז] של כל בשר אין (לח) אבל מבול של יחידים יש כיצד נפל לים טבעה כפינתו בים ומת הרי הוא מבולו רבי יוסי אומר מבול [ז] של מים אין (לט) אבל מבול של דבר לעובדי כוכבים לימות המשיח יש שנא' (זכריה יח) ואקח את מקלי את נועם וגו' (נ) מהו אומר ותופר ביום ההוא: יב (ס) העוברות והמיניקות מתענים בט"ב וביוה"כ ובג' תעניות [ח] של צבור ושאר תעניות לא היו מתענות ולא שיענגו [את] עצמן בתפנוקין אלא שאוכלות ושותות כדי קיום הולד (מ) [הרי] (ע) שהיה מתענה (מא) על החולה [ונתרפא על הצרה ועברה הרי זה משלים תעניתו הרי שהיה מתענה ושכח ואכל ושתה משלים את תעניתו ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה משלים תעניתו הנכנס לעיר ומצאו שמתענין הרי זה*) מתענה עמהן איזהו] הלל הגדול (תהלים קלו) הודו לאלהי האלהים הודו לאדוני האדונים וגו':

פרק ג

א בשלשה (א) פרקים (א) נושאין כפיהן ד' פעמים ביום (ב) [בשחר] בחצות

*) נ"א משלים

הגהות הגר"א (יא) אמרו: (יב) שמא: (יג) ויבאו ויסייעו להן ומפני מה אמרו: (יד) עסוקין תמיד בעבודה מכאן אמרו כל כוהן שמכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל אותו היום מכיר משמרתו ואינו מכיר משמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל אותה שבת אין מכיר משמרתו ואין מכיר משמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל השנה רבי אומר אומר אני אסור לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנותו קלקלתו: (טו) מקדימין: (טז) וירד ר"א ורחץ ר' יהושע וסיפר ואמרו: (יז) הימים האלה הכתובין במ"ת לפניהם ולאחריהם אסורין בשבתות ויו"ט הם אסורין לפניהם ולאחריהם מותרין ומה הפרש בין זה לזה הללו ד"ת וד"ת א"צ חיזוק והללו: (יח) אומר: (יט) אדם: (כ) נכנס: (כא) יוצא: (כב) מתריעין על האילנות: (כג) על: (כד) אפילו: (כה) ועל כולן: (כו) מים לשתות: (כז) ואיזהו: (כח) וחמישי ושני: (כט) באפרכיא שלהן: (ל) אסכרה בזמן שיש בה מיתה מתריעין עליה בזמן שאין בה מיתה אין מתריעין עליה מתריעין על הגובאי בכל שהוא ר"ש בן אלעזר אומר אף על החגב חרב שאמרו אצ"ל חרב שאינו של שלום אלא אפילו חרב של שלום שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה ואף על פי כן נכשל בה המלך יאשיהו שנאמר וישלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אתה היום כי אם אל בית מלחמתי ואלהים אמר לבהלני חדל לך מאלהים אשר עמדי ואל ישחיתך: (לא) ואחד: (לב) ואחד יחיד שנרדף מפני עובדי כוכבים או מפני לסטים ורוח רעה על כולן יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית: (לג) ויצטרך לבריות ואין הבריות מרחמות עליו שאלו את ר"א עד היכן גשמים יורדין ויתפללו שלא ירדו א"ל כדי שיעמוד אדם בקרן אפל וישכשך רגלו במים: (לד) שירדו: (לה) שילכו: (לו) וישכשך רגלו במים: (לז) מביא: (לח) מביא: (לט) מביא: (מ) מי: (מא) על הצרה ועברה על החולה ונתרפא ה"ז מתענה ומשלים ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין ה"ז מתענה עמהם ממקום שמתענין למקום שאין מתענין ה"ז מתענה ומשלים שכח ואכל אל יתראה בפני הצבור ואל ינהג עדונין בעצמו שנאמר ויאמר יעקב לבניו למה תתראו א"ל יעקב לבניו אל תתראו עצמכם כשאתם שביעין בפני ישמעאל כדי שלא יתקנאו בכם איזהו: (א) בשנה כהנים: (ב) בשחרית:

אור הגנוז

[ו] בא"י כא"י אין מתריעין בסוריא: [ז] של כל דבר: [ח] תשניה:

נוסחאות כ"י

א) יחיד יושב בת"צ: ב) וקורין: ג) אין אנו כו': ד) שוא: ה) אפילו: ו) בא"י בא"י מתריעין עליהן בסוריא: ז) כאן מתחיל פרק ג' מעשה ואמרו לחסיד: ח) כל בשר אינו מביא אבל מבול בשר מביא כיצד נפל לים כו' רבי יהודה אומר מבול של מים אינו מביא אבל מבול של אש כו':

חסדי דוד

לא את משמרתו כו' אסור כל השנה כצ"ל. וכ"ה שם בגמ' דף י"ז ומיירי בזמן הזה וע"ש בפירש"י ז"ל: מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד כו'. עי' הגיר' בפ"ק דר"ה דף י"ח ובירושלמי הגיר' איפכא וטעם אגבי לוד אע"ג דמתני' היא אין גוזרין תענית בתחלה בחנוכה סברי דהייטו דוקא בזמן הבית שהיתה נוהגת מגילת תענית וחנוכה חד מהכתובים במגילה אבל עכשיו בטלה מגילת תענית ור"א ור"י אמרי לך שאני חנוכה דמפרסם ניסא כדאיתא בגמ': עמד ר' יוחנן בן נורי על רגליו ואמר חזי אנא בתר רישא גופא אזיל. הנה גם ריב"נ חזר וקבל לשמוע דברי ר"ג וכדאיתא בעירובין מ"א יהושע אין שומעין לך שכבר נקבעה הלכה כר"ג ע"ש וכיון דר"ג היה נשיא וכ"ע לגבי נשיא כגופא לגבי רישא והא דאמר בל' תרגום אולי משום דהוכרח לפגוס בכבוד רבן לכנות להם גוף בלי ראש אמר בלשון שאין מלאכי השרת מכירין בו שלא יקטרגו עליו: עיר שהקיפוה כו' פי' משום דהכך מילי סכנתן מצויה ומוכנת מעתה לשעה ולא סגי להתענות בו"ה כמו בכל תעניות דעלמא אלא אם באו להתענות היו צריכין לסגף עצמן כרצופין הלכך אין רשאין שלא לשבר כחן מאחר שכן מעונים ונבהלים מהצרה ודוק מינה דהם אינם רשאים אבל אחרים בעדן רשאים ומיהו לא לגזור על הצבור דמעולם אין גוזרין על הצבור רצופין אלא כלומר יחידים אם באו להתענות עליהם רצופין רשאין וזו סברת רבנן ור"י פליג וסובר דגם יחיד אין רשאי ומ"ש וכן היה ר"א ה"ס וכן היה ר"י מדמם היחיד לרבים בהא מלתא ועי' בגמ' דף כ"ב ע"ב ברייתא דפליגי תנאי בהכי ואפשר דהך מתניתא כולה דברי ר"י היא: העוברות והמניקות מתענות בתשעה באב כביום הכפורים כ"נ להגיה וה"נ איתא בפרק (אלו עוברין) [מקום שנהגו] דף כ"ד דרש רבא עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בתשעה באב כדרך שמתענות ביוה"כ וג' תעניות דקתני היינו ג' תעניות האמצעיות לאפוקי ג' ראשונות משום דלא חמירי כ"כ וז' אחרונות נמי לא משום דנפישי וכמ"ש רש"י ז"ל בגמ' דף י"ד ודלא כמ"ש הרמב"ם בפ"ג:

פרק ג בשלשה פרקים כו' בשחר במוסף כו'. כן היה נראה דצ"ל וכ"ה במשנה ובברייתא בגמ' דף כ"ו ואולי כך הגה תופס לשונו וקרי למוסף הנות משום דזמן תפלת מוסף הוא עד שבע שעות:

מצפה שמואל (ה) שם ושם: (ו) פי' ירושלמי שם ורפ"ג דמ"ק: (ז) עי' ר"ה יח. וירושלי' פ"ב הלי"ב: (ח) מגילה פ"ד הל"א: (ט) ב"ק פרק מרובה פ.: (י) שם ועי' ירושלי' מגילה פ"א ההל"א: (*י) עי' טוש"ע סימן תקנ ס"ב וע"ש בביאורי הגר"א ס"ק ג: (כ) פסחים נד:: (ל) עי' ברא"ש ספ"א ובמרדכי ועי' מגילה ל:: (מ) עיין ר"ן רפ"ד מ"ש בזה והביא תוספתא זו ועי' ירושלי' מגילה רפ"ג: (נ) עי' רפ"ב ועי' ירושל' ר"ה הל"ד: (ס) כ: וירושל' פ"ג רפ"ד: (ע) טו. ועי' ירושל' פ"ב הל"ב בסופו והלי"ד: (פ) ר"ה יט: ירושל' פ"ב הלי"ב: (צ) עירובין מא: (ק) יז: וירושל' שם וירושלמי מגילה פ"א הל"ד: (ר) עי' ירושלי' יבמות פ"ט הל"ד וכתובות ספי"א: (*ר) עי' מיי' פ"א הל"ו מהל' שבועות: (ש) עי' ירושלמי פ"ב הל"ד: (ת) עירובין שם וירושלמי שם: (א) יט: וירושלמי רפ"ג: (ב) שם וירושלמי שם הל"ב: (ג) שם וירושלמי רפ"ב: (ד) עי' ר"ן ספ"ג בזה: (ה) יט. ירושלמי פ"ג ה"ה: (*ה) עי' מיי' פ"ה מהל' תעניות הל"ו ובכ"מ שם ובשו"ע סי' תקעה ותקעו סעיף ח' בהגה"ה ובבאורי הגר"א שם ס"ק ט"ז: (ו) עי' ירושלמי שם: (ז) כב. וירושלמי שם מו: (ח) כב. ועי' ירושל' פ"ג הל"ו: (ט) עי' ירושלמי קדושין פ"א הל"ז: (י) כב:: (כ) כג. וירושלמי פ"ג הל"ט ועי' ירושלמי מ"ק פ"ג הל"ה ברכות כט: (ל) פי' ירושלמי כנוסחא א': (מ) עי' ילקוט פ' נח: (נ) ושם נאמר להפר את בריתי והיינו דוגמת ברית המבול: (ס) עי' פסחים נד. וכאן יד. ועי' ירושלמי פ"א הלכה א: (ע) שם: (פ) עי' מ"מ פי"ח הל"ב וג' וירושלמי ספ"ג ועי' ירושל' פסחים פ"ב הל"ז: (צ) ט. וירושלמי רפ"ד וברכות פ"ד יד. ושם פ"א ג.:

מנחת בכורים

שמא יבנה: ד מפני מה אמרו. במשנה הכ"ל: יסמכו עליהן. וזה לא חייבין רק ביום אבל לא בלילה דאיטו תדיר בעבודות: שהן תדירין אף בלילה. יעבדו עבודה שעליהן מוטל: ה מעמד. שהיו מעמדות קבועות מישראל חליפות בכל שבוע לעמוד על הקרבן כדנפקא לן בפ' בתרא דמגילתין במשנה ואסרו לספר ולכבס כל השבוע כדי שלא יכנסו למשמרתן ולמעמדן כשהן מנוולין דיכוזו קודם שבת דכל השבוע יאסרו: הוחזו. נתיחדו לת"צ בכל תעניות שגוזרין על הצבור כסדר המבואר במס' זו גוזרין בב' וה': יושבין. כתקנת עזרא כמבואר בס"פ מרובה: בנוסחת הגר"א ומקדימין היינו בני כפרים המקדימין ליום הכניסה כמבואר בריש מגילה שהקילו עליהן לקרות המגילה ביום שמתכנסים לעיר בב' וה': ו מבעו"י מפסיקין מבערב. באמצעיות ובאחרונות כמבואר בפ"ק לכן אסורין במלאכה: משא"כ בת"י. מותר לאכול משחשיכה: נכנסין לבה"כ. אף בראשונות כמבואר ספ"ק ט"ו ובמגילה ל': בתענית יחיד. ממש כגון יחיד שקבל עליו תענית שאין קס"ת לגביה: מוציאין בג' אחרונות כמבואר (ט"ו): כ"ד ברכות. בז' אחרונות או בכל תענית שגוזרין הצבור: ד' פעמים ביום. דמתפללין גם תפלת נעילה כמו ביוה"כ והם נושאים כפיהם בכל תפלה ומתפללים ד' תפלות בתענית: אין מפסיקין. אם גזרו הצבור הרבה תעניות והתחילו קודם ימים הכתובין במ"ת ואירעו אלו הימים בהן מתענים וזהו כשהתחילו אבל אם לא התחילו אין גוזרין תענית בתחלה בחנוכה ופורים וע"ז הביא המעשה שגזרו בתחילה א"ל ר"א ור"י לאו מטעמו דאף דהאידנא בטלה מ"ת מ"מ חנוכה ופורים לא בטלו: כדבריו. דס"ל בהתחיל להתענות קודם חנוכה ואירע חנוכה אין מפסיקין ואין משלימין וכן בט"ב שחל בערב שבת טועמין בערב כדי שלא לכנס לשבת כשהוא מעונה: לבטל. נומר דמשלימין: בתר רישא. כלומר צריכין אנו לילך אחר דברי הראשונים: ולא ערער. על פסק זה לומר דאין משלימים והגן קי"ל מתענה ומשלים (עירובין דף מ"א ב'): ז אלו. הכתובין במ"ת אסור להתענות לפניהם כמבואר במשנה בפ"ב (ולהגר"א מבואר כאן כן בתוספתא): שבועת שקר. כלומר שוא דה"ל נשבע לבטל המצוה דנכנס לשבת כשהוא מעונה: ח שאוכלין ושותין מבעו"י. כלומר שאכלו כל היום ואין כאן עינוי משא"כ בס"ב שחל בע"ש והלכה כר"י לעיל והאידנא א"א לט"ב להיות בערב שבת וכ"מ לשאר תעניות דמתענה ומשלים: (בנוסחת הגר"א כאן מתחיל פרק ג'): ט בשביעית. אף דאין תרים וקציר מ"מ מתריעין מפני העניים ובשביל פרנסתן חרשי בשביעית ותשודין המה חיישינן למזונותיהן וי"מ מפני פרנסת עובדי כוכבים (ירושל' פ"ג הל"א): על האילן. אם צריכין גשמים לצורך אילן ולא לצורך זרעים כגון דבא מטר בנחת דמהניא לזרעים ולא לאילנות: בפרוס. ט"ו יום קודם פסח והוא פרוסה מחצה מל' דדורשין קודם לפסח ל' יום דאז זמן גשמים לאילנות דביומי ניסן מלבלבי: בפרוס החג. אף בפרוס החג דצריכין להשקות בהמות ולזרעים: ועל כולן כל אלו: פרכיא. אותה מוטל אחד לבם: י דבר. [illegible] דמתריעין על הדבר ומפרש דהיינו שאין בו הפסק כגון ג' ימים זה אחר זה אבל יש בו הפסק [illegible] אף שהן ג' ביום א' אין זה דבר: ביום א'. בעיר שיש בה חמש מאות רגלים: [illegible] ראשון: שיש בה מיתה. שמסוכן הוא: כל שהוא. דיבא לרוב וירעה לתבואה אבל אינו מכלה כל כך: מפי הקדש. פרעה נכה אמר שעולה מפי הקדש והוא הע"ז אשר עמו: חדל לך מאלהים אשר עמדי. זה עבודת כוכבים וכן הוא בגמרא: היכן פירושו של דבר. הקינה שקונן עליו: רוח אפינו משיח ה'. במגילת איכה וכל איכה יועם עליו נאמר: יא או נהר שוטף. על כולם יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית פ"ג בגמרא נפשות נפש מתרגמינן לנפשא נפשא: בגמרא ר"י אומר אין היחיד ופליג אתנא קמא דאין רשאי לסגף אבל צבור יכולין לגזור תענית (הה"מ בפ"ב מהל' תענית). אבל הר"ן ז"ל מפרש דכ"ש צבור דאין סוגפין עצמן: שמא יפול. מחמת תעניתו אין בכחו להדר אחר פרנסתו ויהיה צריך לאחרים ובדלא אלי לסגף נפשו לכ"ע תוספת הוא: מעשה. קאי על המשנה בפ"ג מ"ח בחוני המעגל שבקשו ממנו שיתפלל שיפסקו הגשמים וא"ל צאו וראו אם נמחית אבן הטועים ומביא עוד כעין מעשה זו: בקרן אפיל. סלע גבוה היה כך שמו: ומקשקש. משכשך רגליו שהמים גבוהים כ"כ ודבר שא"א הוא ולומר שאין מתפללין על רוב טובה (ירושלמי פ"ג הל' י'): אבל בטוחים. כלומר שאין מתפללים על רוב גשמים לפי שלא יבא קלקול מזה מ"מ: מבול של מים. דייק לה מדכתיב ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר (בראשית ט') והיינו שלא יהיה המים למבול אבל יהיה מבול של אש וגפרית: מבול של כל בשר. כדכתיב לשחת כל בשר: את נועם. ואגדע אותו להפר את בריתי אשר כרתי את כל העמים ותפר ביום ההוא וגו' והיינו שהברית אשר כרתי שלא יהיה מבול לשחת כל בשר אף של אש ודבר יופר לעובדי כוכבים אבל באמת הברית היה אף למבול של אש וד"א דלכתוב ולא יהיה מבול לשחת כל בשר ל"ל אלא לרבות אף של אש וד"א (ילקוט נח): יב ובג' תעניות האמצעיות דראשונות קילי והאחרונות כיון דז' ניכהו לא אחמירו לגבייהו: כ"ז משלים. אף דבגשמים אם ירדו קודם חצות מבואר במשנה דאין משלימין כמבואר בסוף פרק ג' יש חילוק בין צבור ליחיד דצבור אין משלימין ויחיד משלים (רא"ש פ"ק סי' ט"ו): משלים. כחומרי מקום שיצא משם: משלים עמהם. כחומרי המקום שהלך לשם ולא יאכל בפניהם: איזה הוא הלל הגדול. כמבואר במשנה ספ"ג דירדו גשמים קודם הנץ היום ואמרו הלל הגדול: הודו. ולא הלל מצרים:

פרק ג (בנוסחת הגר"א פרק ד') א בשלשה פרקים. בחצות היינו מוסף דגם בתענית ומעמדות [illegible]

בחצות במנחה (ג) (ג) [ובנעילה] (ג) דברי ר' מאיר וחכמים אומרים במנחה ובנעילה לא היה שם נשיאת כפים שנאמר (דברים יח) לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו מקיש בניו (ד) [לו] (ד) מה הוא מעומד ונשיאות כפים בבוקר אף בניו מעומד ונשיאות כפים בבוקר: ב שמונה משמרות תקן משה לכהונה ושמונה ללוים משעמד דוד ושמואל הרואה עשאום כ"ד משמרות כהונה וכ"ד משמרות (ה) [לויה] שנאמר (ד"ה א ט) המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם אלו משמרות כהונה ולויה (ה) עמדו נביאים שבירושלים וקבעו שם כ"ד מעמדות כנגד כ"ד משמרות כהונה ולויה שנאמר (במדבר כח) צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי אי אפשר לומר כל ישראל אלא מלמד ששלוחו של אדם כמותו: ג הגיע זמן המשמר כהנים ולוים עולים לירושלים וישראל שבאותו משמר שאין יכולים לעלות לירושלים מתכנסים לעריהן וקורין (ו) [מעשה] (ו) בראשית ובטלים מן המלאכה כל אותה שבת רשב"א אומר (ח) כהנים ולוים וכלי (ז) [שיר והעם] מעכבין [את (ז) העבודה באחד בניסן אין בו מנחה ונעילה משום שיש בו קרבן מוסף וקרבן עצים]: ד פרשה (ט) גדולה קורין אותה בשנים וקטנה ביחיד בשחרית ובמוסף דברי ר"מ וחכמים אומרים כל שיש בו מוסף קורין בו מוסף וכל שאין בו מוסף אין קורין בו מוסף בשחרית ובמוסף נכנסין (ח) [לבתי כנסיות וקורין במנחה קורין על פה (י) רי"א אין היחיד קורא ע"פ אלא נכנסין לבתי כנסיות וקורין על פה כדרך שקורין את שמע]: ה (כ) מה ראו זמן עצי כהנים והעם לימנות (ט) [שכשעלו] בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה [עמדו אלו והתנדבו עצים משל עצמן (ל)(*ל) ומסרו לצבור וכן התנדבו עמהן הנביאים שאפילו לשכה מלאה עצים ואפילו עצים משל צבור ועמדו אלו והתנדבו עצים משל עצמן לא יהא קרבן מתקרב אלא משלהם תחלה] שנאמר (נחמיה י) והגורלות הפלנו על קרבן עצים (יא) (מ) [ואומר (עזרא ו) כי עזרא הכין לבבו וגו']: ו (נ) אותן ימים אסורים בהספד (יב) [ובתענית בין (ס) משחרב הבית ובין עד שלא חרב הבית] רבי יוסי אומר משחרב הבית מותרין מפני שאבל הוא להם (ע) אמר רבי אלעזר בר צדוק אני הייתי מבני (יג) סנאב בן בנימין וחל ט' באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והיינו מתענין ולא משלימים (יד): ז (טו) (פ) [מהו] בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות (טז) [שבשעה שהושיבו מלכי יון פרדסאות על הדרכים שלא לעלות לירושלים כדרך שהושיב ירבעם כל מי שהוא כשר וירא חטא באותו הדור היה נוטל את הבכורים ומחפן כמין קציעות ומניחן בכלים ונטל את הסל ואת העלי על כתפו ועלה כשהגיע לאותו משמר א"ל לאן אתה הולך א"ל לעשות שתי קציעות הללו שני כפין של דבלה במכתשת הלז שבפני בעלי זה שעל כתפי כיון שעבר מאותו משמר מעטרן ומעלן לירושלים]: ח (יז) [מה הוא (צ) (*צ) אומר בני סלמאי הנטופתי שבשעה שהושיבו מלכי יון פרדסאות על הדרכים שלא לעלות לירושלים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט כל מי שהוא ירא חטא וכשר באותו הדור היה מביא שני גזרי עצים ועושה אותן כמין סולם ומניחן על כתפו ועולה כשהגיע לאותו משמר אמר לו לאן אתה הולך א"ל ליטול ב' גוזלות משובך הלז שבפני בסולם זה שעל כתפי כיון שעבר מאותו משמר מפרקן ומעלן לירושלים] ולפי שמסרו עצמן על התורה ועל המצות [לפיכך] נמצא להם שם טוב וזכר טוב בעולם ועליהם (יח) [הוא אומר] (משלי י) זכר צדיק לברכה ועל ירבעם בן נבט וחביריו (יט) [הוא אומר] (שם) ושם רשעים ירקב: ט [ר' יוסי אומר] (ק) מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב (כ) כשחרב הבית בראשונה (כא) [מוצאי שבת היה] ומוצאי שביעית היה ומשמרתו של יהויריב היתה (כב) [וט"ב היה וכן בשנייה והלוים עומדין על דוכנן ואומרים] (תהלים צד) וישב עליהם את אונם (כג) [וגו'] למחר כשיבנה הבית מה הוא אומר (ד"ה א טז) ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם (כד) (תהלים עב) עושה נפלאות לבדו וברוך שם כבודו וגו': י (כה) [בתשעה (ר) בחודש הובקעה העיר א) בשניה ובראשונה ובז' בו אם נאמר (ירמיה נב) בז' בחודש למה נאמר בט' בחודש (ש) אם נאמר בט' בחודש למה נאמר בז' בחודש אלא בז' בחודש (ת) כיבשו האומות את ההיכל] ונטלו את העמודים ואת הים ואת המכונות (כו) [והיו מקרקרים] (א) שביעי שמיני ותשיעי (כז) [עד שפנה יום] וכה"א (שם) אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב לעתותי ערב הציתו בו את האור ונשרף עם שקיעת החמה בעשור לחודש: יא (ב) כל שהוא (כח) [מסעודת ט' באב אסור לאכול בשר ולשתות יין [ואסור לאכול שני תבשילים] ואסור לרחוץ (כט) [ולסוך וכל] שאינו מסעודת ט' באב מותר לאכול בשר ולשתות יין ומותר לאכול שני תבשילין [ומותר] לרחוץ (כט) [ולסוך] רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משם אביו כל שעה שמותר לאכול (ל) מותר לרחוץ [פניו ידיו ורגליו] (ג) ואין (*ג) שאילת שלום לחברים בט"ב ולהדיוט בשפה רפה (ד) מתקנין (לא) [מט"ב לט"ב] עבר ט"ב (לב) [מותרין בכולם: יב (ה) ט"ב שחל להיות בשבת (לג) אוכל אדם כל צרכו ושותה כל צרכו ומעלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתו (*ה) ואין מונע מעצמו כלום (לד): יג אותן ימים (ו) עתידין להיות ימים טובים לישראל שנאמר (זכריה ח) כה אמר ה' צום הרביעי וגו' וכל (ז) המתאבלים עליה בעולם הזה שמחים הם עמה לעולם הבא שנאמר (ישעיה סו) שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה וגו':

סליק תוספתא ממסכת תענית

נוסחאות כ"י

א) בראשונה ובשניה בי"ז אם נאמר כו':

הגהות הגר"א

(ג) בנעילה: (ד) ללו: (ה) ללוים: (ו) במעשה: (ז) השיר. (ז) הקרבן: (ח) לבה"כ וקורין כדרך שקורין כל השנה ובמנחה יחיד קורא אותה ע"פ א"ר יוסי וכי יחיד יכול לקרות ד"ת ע"פ בצבור אלא כולן נכנסין וקורין אותה ע"פ כקורין את שמע: (ט) אמרו כשעלו: (י) ועמדו אלו והתנדבו משלהם וכך התנו נביאים שביניהם שאפי' הלשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבין שלהם: (יא) הכהנים והלוים והעם להביא לבית אלהינו לבית אבותינו לעתים מזומנים שנה בשנה לבער על מזבח ה' אלהינו ככתוב בתורה: (יב) ותענית בין עד שלא חרב ביהמ"ק בין משחרב הבית: (יג) בניו של: (יד) מפני שיו"ט שלנו היה: (טו) מה היה: (טז) אמרו פ"א גזרו גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה ושלא יביאו ביכורים לירושלים והושיבו פרוזדאות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל מה עשו כשרין שבאותו הדור ויראי החטא הביאו סלי בכורים וחפום בקציעות ונטלום ועלי על כתפיהם וכיון שהגיעו אצל פרוזדאות א"ל להיכן אתם הולכים אומרים להם לעשות שני עגולי דבלה במכתשת שלפנינו ובעלי שעל כתפינו כיון שעברו מהם עיטרום בסלים והביאום לירושלים: (יז) מהו הן בני סלמאי הנטופתי אמרו פ"א גזרו גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה והושיבו פרוזדאות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל מה עשו יראי חטא שבאותו הדור הביאו גזריהן ועשו סולמות והניחו על כתפיהן והלכו להן כיון שהגיעו אצלן א"ל להיכן אתם הולכין א"ל להביא גוזלות משובך שלפנינו ובסולמות שעל כתפינו כיון שעברו מהם פרקון והביאום והעלום לירושלים: (יח) ועל כיוצא בהם נאמר: (יט) נאמר: (כ) אמרו: (כא) אותו היום עט"ב היה ומ"ש היה: (כב) היו אומרים שירה ועומדים על דוכנם ומה שירה היו אומרים: (כג) וברעתם יצמיתם ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו עובדי כוכבים וכבשום: (כד) וברוך ה' אלהי ישראל: (כה) בט"ב חרב הבית בראשונה דכתיב ובחודש החמישי בשבעה לחודש היא שנת תשע עשרה למלך נבוכדנצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלים וגו' א"א לומר בשבעה שהרי כבר נאמר בעשור ואי אפשר לומר בעשור שהרי כבר נאמר בשבעה הא כיצד בשבעה נכנסו עובדי כוכבים להיכל: (כו) ואכלו וקלקלו בו: (כז) סמוך לחשיכה: (כח) משום ט"ב: (כט) כל שאינו משום ט"ב מותר לשתות יין ולאכול בשר יאסור: (ל) בשר: (לא) בט"ב לימים: (לב) מותר: (לג) וכן עט"ב שחל להיות בשבת: (לד) ואסור לספר ולכבס מר"ח עד התענית דברי רבי מאיר ר' יהודה אומר כל החודש כולו אסור רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותו שבת בלבד:

חסדי דוד

בט' בחדש הובקעה העיר וכו' אם נאמר בשבעה לחדש למה נאמר בעשור לחדש ואם נאמר בעשור לחדש למה נאמר וכו' כצ"ל וכ"ה בגמ' ומ"ש שנטלו העמודים וכו' פי' הן הדברים שהיו בתוך בעזרות שהיו מתפחדים לכנס לפנים פתע פתאום אפשר דזהו שאמר שהיו מקרקרים עד שחזקו לכנס במשך שלשה ימים שנכנסו אבל בגמ' הגי' והיו מקלקלים וע"ש: מתקנים מתשעה שאב כו'. סתומים הדברים ואפשר לפרש דהך תנא סובר דהע"ג דאסור לכבס ולתקן בגדים חדשים וכיוצא בשבוע שחל ת"ב להיות בתוכה היינו דוקא ללבוש מיד אבל לתקן כדי להניח אחר ט"ב שרי וכדרב נחמן בגמ' דף כ"ט וס"ק מתקנין מקודם תשעה באב לאחר ת"ב. והא דמייתי שם ממתניתא דאיש לרב ששת ואסיק בתיובתא לר"נ ולא מסייע ליה מהכא משום דלא ברירא מלתא ואולי ידע הש"ס דלאו מתרגלתא היא ולא נשנית בי' ר"ח ור"א: אותן ימים עתידים להיות ימים טובים לישראל כו'. אע"ג דכבר היה כן בזמן בית שני וכדאיתא בר"ה דף י"ח וכ"כ מגבואת זכריה מ"מ לא היו י"ט אלא לבני יהודה העולים בבית שני ולא לכל ישראל כי האנשים אשר נשארו בגלות לא הועיל הבית השני ומסתברא דהתענו לזכר יום החורבן קמ"ל דלעתיד לבוא יהיו י"ט לכל ישראל וכל המתאבלים אע"ג דאבילות ישנה היא מ"מ מתאבלין כאלו נחרב בימיהם יזכה לשמוח בשמחתה ולראות בית קדשו בנוי ומשוכלל ביבי' בב"א:

מצפה שמואל

(ב) עי' ר"ן ריש מכילתין: (ג) עי' תוס' עירובין פ"ג ס"ג דר"ה ושם נסמן: (ד) סוטה לח. וירושלמי רפ"ד: (ה) סו. וירושלמי ע"ד הל"ב ופסחים פ"ד הל"א: (ו) שם ושם רפ"ד הל"ב: (ז) פ"ד הל"ב: (ח) כז: ועיין ירושלמי פ"ד הל"א ופסחים פ"ד ועירובין פ"י הל"ב: (ט) שם ועי' ירושלמי מגילה פ"ד הל"ב וכאן פ"ד: (י) כח: (כ) שם וירושלמי פ"ד הל"ד ומגילה פ"א ועי' פסחים רפ"ד ושקלים פ"ד הל"א: (ל) עי' ב"מ קיט: (*ל) עי' מיי' פ"ו מהל' כלי המקדש הל"ו: (מ) הגר"א לא גרס ד"ז וכן בש"ס ליתא וגם אין ענין לכאן: (נ) עי' ירושל' פסחים רפ"ד וחגיגה פ"ב הל"ד: (ס) יב ירושל' פ"ד הל"ד ושקלים פ"ד הל"א ומגילה פ"א הל"ד: (ע) שם ושם: (פ) כח. וירושלמי פ"ד הל"ד ושקלים פ"ד הל"א: (צ) שם ושם: (*צ) עי' תרגום סוף רות ועי' דברי הימים ב' א' בני שלמה בית לחם ונטופתי והוא שלמון המבואר ברות והן הן בני שלמאי הנטופתי המבואר כאן וה"ג מבואר התרגום: (ק) כט. וירושל' פ"ד הל"ה: (ר) כח. ושם: (ש) כט. ושם וכנוסחת הגר"א וכן הוא בקרא בעשור: (ת) ירושלמי שם הל' ג: (א) עי' ירושלמי שם הל"ו ומגילה פ"א הל"ד: (ב' ל. עי' ירושלמי שם הל"ו: (ג) עי' ירושלמי ספ"א ועי' ירושלמי מ"ק דף ג' וברכות פ"ב: (*ג) עי' מיי' פ"ה הל' א' וטוש"ע סימן תקנד סעיף ג ובמג"א שם: (ד) עי' רא"ש פ"ד סי' לא: (ה) כט: ועי' יבמות סוף פ"ו ובבלי פ"ד הל"ו ומגילה פ"א הל"ד: (*ה) עי' טוש"ע שם סעיף יט ומתוספתא זו יש ראיה דמותר וכמ"ש בביאורי הגר"א: (ו) עי' ר"ה יח: (ז) ב"ב ס: וכאן ל:

מנחת בכורים

מוסף דאין ר"ה בלא תפלה: הוא מעומד. דכתיב בשירות נעמוד לשרת ואיתקש ברכה לשירות דכתיב בסוף פ' שופטים לשרתו ולברך בשמו: וה"ה בבוקר. דלא מצינו גביה אלא בבוקר ומוסף מרבינן מקרא דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים ואיפכא ה"ל לומר וירד מעשות וגו' וישא ויברכם אלא לומר דברכתא תלוי בירידתו ואף שנשא כפיו בשחרית חזר ונשא כפיו במוסף אבל למנחה ונעילה ליכא קרא ובגמרא מבואר טעמא דמנחה ונעילה משום דבכל יומא שכיחא שכרות וגזרו אף בתענית: ב כ"ד מעמדות. מישראל לעמוד על הקרבן דאיך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד ע"ג אלא תקנו מעמדות: שנאמר. כדפירשתי דאיך קרבנו קרב ומהני מעמדות דא"א לומר שכל ישראל יעמדו על הקרבן הלא התורה אמרה ג"פ בשנה יראה ולא בכל השנה אלא צ"כ דשלוחו כמותו (ירושלמי פ"ד הל' ב' וירושלמי פסחים פרק ד' הל' א'): והעם. ישראל העומדין על הקרבן כיון דבעלים נינהו מעכבי ובגמרא ל"ג והעם אבל בירושלמי (שם) איתא: וכלי שיר. כיון דשירה בכלי הוא מעכבו: באחד בניסן. היה זמן קרבן עצים כמבואר לקמן וקרבן עצים מבטל קריאת התורה למעמד במנחה וקרבן מוסף מבטל בנעילה וזה מתבאר היטב במשנה פ"ד מגם ד': ד פרשה גדולה. שקוראין במעשה בראשית בראשית ויהי רקיע דבראשית הוא ה' פסוקים קורין בשנים והב' קורא פסוק א' מה שקרא ראשון והג' קורא יהי רקיע דהוא ג' פסוקים. ובמוסף. אותן בני המעמד שלא עלו לירושלים היה להם פנאי לקרות אף במוסף דלעיל איירי באותן שבירושלים דדחי של מנחה וכ"ש דידיה אבל שעומדין חוץ לירושלים קורין אף במוסף: כל שיש בו מוסף. לר"מ קורין במוסף אף בזמן שאין קרבן מוסף היה מוסף שלהם דמוסיפין תפלה אחת אבל חכמים סברי דביום שמקריבין מוסף היה מעמד במוסף אבל ביום שאין בו מוסף אין קורין בו מוסף כלומר שלא הוסיפו התפלה כלל א"נ לא היו קורין בתפלה שהוסיפו: ובמנחה. יחיד קורא בשביל נשר וכמסחת הגר"א: קורא על פה. לציבור דדברים שבכתב אינו רשאי לאומרן על פה כמבואר בגיטין פרק הניזקין: וקורין. כ"א כמו ק"ש שאין אחד מוציא לחבירו דאז מותר לקרות על פה: ה למנות. במשנה ה' פ"ד כל אחד זמנו הקבוע להביא עצים מאין נסתפק זה: ומסרו לצבור. שלא יהא קרבן צבור קרב משל יחיד: וכן התנו וכו' בנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא: ועמדו אלו והתנדבו. התנאי היה כשיקיימו ערכתם שיקריבו משלהם ובגמרא ל"ג לה: ו אותן ימים. של זמן הבאת עצים אסורין דהיו מביאין קרבן וכל יחיד שמביא קרבן נאסר במלאכה דהוא י"ט כמבואר ברפ"ד דפסחים בירושלמי שם: מבני סנאב. שזמן הקרבן שלהם בי"ד באב: ודחינוהו. שחל בי"ד לתודה: ולא השלמנוה. מחמת יום טוב ואף שהיה אחר חורבן: ז ובני קוצעי קציעות. כמבואר במשנה ה' פרק ד' דעושין ומביאין עצים עם בני זתוא בן יהודה למה נקראו כך: עלי. שכותשין בו את התאנים לעשות בו עגולי דבילה: שני כפות בגמרא הגירסא כנוסחת הגר"א: ומעטרן. כדין בכורים כמבואר במסכת בכורים שמעטר את הסל בפירות וזהו גונבי עלי שהיו גונבין מהשומרים בהעלי שעל כתפיהן: ח מה הוא אומר. במשנה בפרקין: משמר. שעבדי כוכבים: ועל ירבעם. לפי שהוא ביטל מלעלות לרגל היסך אשר התאמנו בני גונבי עלי זכרו ופקדו לרעה: ט ר"י אומר. קאי על משנה ד' בפרק ד' דאמר דנחרב הבית בראשונה ובשני בט"ב: ה"ג רש"י מגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב והיינו ט"ב שאירע בו מאורעות הרבה ומוכן לפורענות נפל פסוק זה בפיהם ליום תוכחה היום הזה: מן העולם. הכל יכירו וידעו גדולותיו ונפלאותיו של הקב"ה: י הובקעה העיר. לא גרסינן אלא חרב הבית גרסינן דבע"ב קא מסתעי וכו' בו. ונאמר עוד קרא דבשבעה לחודש כמבואר במלכים (ב' כ"ה) ובחודש החמישי בשבעה לחודש בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלים ושרף את בית ה' ובירמיה נאמר בחדש החמישי בעשור לחודש וסתרי קראי אהדדי: למה נאמר בעשור לחודש גרסינן כנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא: מקרקרים. מרקדים בהיכלו: בעשור לחודש. וקבעו תענית בט' בו לפי דאתחלתא דפורענות התחיל בו: יא מסעודת ט' באב. הסעודה שאוכלין ערב ט' באב ומפסיקין בו שלא לאכול עוד: לרחוץ ולסוך. אח"כ אף שלא קבל לאכילה מ"מ הני דמהניא לזמן כגון רחיצה וסיכה אסור לעשות בעט"ב אחר סעודה המפסקת דמהניא לט"ב: שאינו מסעודת ט"ב. שאינה סעודה המפסקת כגון שדעתו לאכול אחריה עוד סעודה א"נ קודם חצות היום: שמותר לאכול. אף בסעודה המפסקת כיון דלא אסר עצמו אכילה אינו נאסר ברחיצת פניו ידיו ורגליו וי"מ דקאי בקבל על עצמו בסעודה המפסקת שלא לאכול עוד אבל על רחיצה וסיכה לא קבל וסובר תנא קמא דכל שהוא מסעודה המפסקת וסתם קבלה לאכילה מהני גם לרחיצה וסיכה ור"י בר"י סובר כל שעה שמותר לאכול כלומר אם לא היה קבל מותר גם לרחוץ אף בקבל לאכילה וי"ם דגרסי בדברי ת"ק בשני הסבות ואסור לרחוץ וכנוסחת הגר"א וקאי של הסעודה גופה דבשעה שאוכל והפסיק כשם שאסור בבשר ויין כן אסור ברחיצה ור"י בר"י פליג בשעת הסעודה ולענין קבלה לא חיישינן ולא גרסי' בשר בדברי ר"י דאף בשעה שאסור לאכול בשר מ"מ רחיצה מותר (עי' ברמב"ן במלחמות וברא"ש שהאריכו בזה): ואין שאילת שלום לחברים. האיסור הוא אף לשאר העם אלא שאי' ל"ג לחבירו (ועי' מרדכי ושו"ע סי' תקנ"ד ס"ב וע"ש במג"א ובפ"מ): מתקנים. המאכל למוצאי ת"ב גרסינן מן המנחה ולמעלה כמו ביוה"כ כמבואר בספ"ד אבל קודם חצות אין לתקן משום מלאכה: מותר בכולם. אף לאכול בשר ולשתות יין אף בלילה במוצאי ת"ב: יב וכן ערב ת"ב. בנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא ואף בסעודה המפסקת מותר: בשעתו. דמשום דמלך והדיוט הוא ואיכא מאן דאמר מלך והדיוט ומלך כמבואר בגיטין דף ס"ח ב' לכן אמר בשעתו בעת תוקפו וגבורתו והיתה סעודתו גדולה שהיה אוכל הוא ושריו ס' כור סולת: מר"ח. דכתיב והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה וחגה היינו מר"ח דאיקרי מועד: כל החודש. דכתיב חדשה: אותו שבת. שחל בו ט"ב דכתיב ושבתה והלכה דאינו אסור אלא אותה שבת כרשב"ג וכר"מ דאמר עד התענית והמנהג לאסור מר"ח ע"כ מנוסחת הגר"א: יג אותן ימים. כמבואר במשנה יום החמישי וט"ב: הרביעי. יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה: עליה. על ירושלים: כל אוהביה. פירוש אתם משוש כל המתאבלים עליה מפי שמתאבל עליה הוא יזכה לשוש ברואות ירושלים בנויה על תלה ויבנה במהרה בימינו אמן סלה:

סליק תוספתא ממסכת תענית

עמוד	ברייתא	שורה	נוס' התוספתא ד' שלנו	נוס' התוספתא כ"י ערפורט
			פרק ראשון	
א	א	א	תאכל	תיאכל
	ב	ד	עדיין מחלוקת במקומה	עדיין היא מחלוקת במקומה עומדת
	ג	ה	לסוד בו ביתו אין מכסין בו	לסוד בו ביתו מכסין בו
	ד	ד	אינו דין שלא יהא ספיקו דוחה	כל שכן שאין ספיקה דוחה
	ו	ג	והמנענעים	והמנוענין
	ז	ב	ומצא לפניה אסורין על פתחה מותרין אמר רשב"א מודים ב"ש וב"ה שאם זימן	ומצא לפני הקן ועל פתחה מותרין אמר רשב"א לא נחלקו ב"ש וב"ה על שזימן
			פרק שני	
2	ב	ג	בני חצר	בני מבוי
	ג	ה	אין אופין מיו"ט למוצאי יו"ט	אין עושין מיו"ט לשבת
	ד	ו	עשינו להם עגל	ושחטנו להם עגל
	ח	ה	שלא לעשות בדו על גב עיסתו	שלא לעשות עיסתו על גבי ניתו
	ו	ג	מטבילין	להטבילן
ב	ז	ה	אבל מרגילין ביו"ט	אין מגילין ביו"ט
		ו	כל צרכי מילה	כל צרכי מילה ביו"ט
	ח	ו	מטלטלין את המנורה ביו"ט	מטלטלין מנורה ממקום למקום
	ט	א	בין המטות	בין המטות ביום טוב
		ג	נכנסין	יוצאין
	י	ג	שהיו מכניסין	שהיו מניחין
	יא	ג	עושין גדי מקולס ביו"ט הראשון וביו"ט האחרון של החג	עושין גדי מקולס בלילי יו"ט האחרון של פסח עגל מקולס בלילי יו"ט הראשון של פסח
			פרק שלישי	
	א	א	אין צדין	אין מסתפקין
		ב	אבל צדין מהן מעיו"ט	אבל צדין חיה ועוף
	ב	ב	כל שפירסוהו מעיו"ט ובא ומצאו מקולקל	מעלה את פרסו מעיו"ט ובא ביו"ט ומצאו שמקולקל
4	ט	ב	אין מסיקין מהן ביו"ט לפי שאינו	אין מסתפקין מהן ביו"ט לפי שאינן
		ד	אגוזין ושקדין עצמן אין מסיקין מהן ביו"ט לפי שאינו מן המוכן	האגוזין והשקדין עצמן מסיקין בהן
	י	ב	לפסין סתומין	אלפסין סתומות
	יב	ב	והכ"א לא יטול אלא מן האבוס	והכמים אוסרין אבל נוטל הוא מן האבוס
		ד	ובלבד שלא יעשה צבורין	ובלבד שלא יתכוין לעשות ציבורין
			פרק רביעי	
	ב	ג	והאורג הוט אחד בין בבגדי קודש בין בבגדי הדיוט והכותב אות אחת בין בכתבי הקודש בין בכתבי הדיוט בשבת חייב חטאת ביו"ט לוקה ארבעים	כל זה ליתא
ג	ד	ג	מהלך בצפון כרגלי משל זה בדרום, בדרום כרגלי משל זה בצפון אם מצעו	מהלך לצפון כעירובו לדרום ובדרום כעירובו לצפון ואם מיצע
	ה	א	של שני שבטים	שבין שני שבטים
	ח	ד	כרגלי כל אדם	כרגלי המילא [הממלא]
	ט	ב	מעורבות	מיוחדין
		ג	מביאין על פי	מביאין לו בפני
		ה	וגלוסקמא	וגלוסקא
		ו	יוליכו בנו ובתו הקטנים מוליכן עמו	יוליכו ובני ובתו הקטנים הולכין עמו
	י	א	ואין מתגרדין ביו"ט ואי	ואין מתגרדין ביו"ט אבל

עמוד	ברייתא	שורה	נוסחת התוספתא ד' שלנו	נוסחת כ"י ערפורט
			שפין כלי כסף בקרתקין ואין מדיחין את הכלים	מחדדין את הכלים בתיר שפין כלי כסף בקירטון (עי' ירושלמי ביצה פ"ד ה"ג) אין חפין את הכלים
		ה	אלו שלנו בתוך התחום היוצאות חוץ לתחום אע"פ שלא נכנסו	כל שלנות בתוך התחום שיצאו חוץ לתחום אע"פ שלא נתכנסו
		ז	הרועת	הלנות
			תענית פרק ראשון	
ג	א	ד	לשנים עשר ותבואה	לשנים עשר חודש ותבואה
	ג	ד	אפילה לר"ח כסלו	אפילה בשלשים
			אין היהידים מתענין אלא מר"ח	אין היחידים מתחילין להתענות אלא מר"ח
	ד	ב	כל התלוי ברביעה משתגיע זמנה של רביעה וכל שאין תלוי ברביעה משתרד רביעה שניה	כל שתולי ברביעה משתרד רביעה שניה כל שאין תלוי כרביעה משתגיעת זמנה של רכיעה
6		ה	כמה גשמים יורדין ויהא בהן כדי רביעה	כמה ירדו גשמים ויהא בהן כדי רביעה שניה
	ה	א	כל שאמרו	כל אלו שאמרו
	ח	ג	בניי יתכביש אדם מחבירו	בניי אל יבוש אדם מחבירו
		ה	מציבין	מצירין
	ט	ה	אתה	ליתא
		ז	וגו'	מן העולם ועד העולם
	י	ה	ומריעין	ומרעין ותוקעין
			פרק שני	
	ב	א	כל	ליתא
ד	ו	ח	אין מפסיקין לימים טובים הכתובים במגילה	לא היו מפסיקין לימים טובים הכתובים במגילת תענית
		י	אמרו לו לר' אליעזר וסיפר לר' יהושע ורחץ	על ר' אליעזר וסיפר על ר' יהושע ורחץ
		טו	אמר ר' יהושע אנו שומעין לך נקבעה הלכה	אמר לו ר' יהושע אין אנו שומעין לך נקבעת הלכה (ועי' עירובין מ"א ע"א)
	ח	ג	לה	לשבת
		ד	אחר השבת	באחד כשבת
	ט	ח	בשלשה ימים זה אחר זה ה"ז דבר	בשלשה ימים מתריעין עליה
		יג	וגו'	מלך יהודה לא עליך אתה היום כי אם אל בית מלחמתי
		יד	חדל לך זה לשון עבודת כבבים	חדל לך מאלהים אשר עמי ואל ישחיתך זה לשון עבודה זרה
		טז	אשיהו וגו'	יאשיהו ויאמר המלך לעבדיו העבירוני כי החליתי מאד ויעבירוהו עבדיו מן המרכבה וגו'
			היו מתאבלים על יאשיהו	כ"ז ליתא
		יז	משיח ה' וגו'	משיה ה' נלכד בשחיתותם
		יח	באותה הפרכיא	באותו מקום
	יא	טז	את נועם וגו' מהו אומר	את נועם ואנדע אותו להפר את בריתי אשר כרתי את כל העמים מהו אומר
	יב	ב	ובג' תעניות של צבור	ושלש תעניות שניות של צבור
			פרק שלישי	
8	ה	ג	התנדבו	התנו
		ד	משל ציבור ועמדו אלו והתנדבו עצים משל עצמן לא יהא קרבן מתקרב אלא משלהם תחלה	משל צבור יהא אלו מתנדבין עצים בזמן הזה כל שעה שירצו

עמוד	ברייתא	שורה	נוסחת התוספתא ד' שלנו	נוסחת כ"י ערפורט
8	ח	י	וגו'	לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד לישראל חק ומשפט
			ד	
	ז	ג	ירבעם כל מי שהוא כש וירא חטא באותו הדור היה נוטל את הבכורים ומהפן כמין קציעות.	ירבעם בן נבט פרדסאות על הדרכים שלא לעלות לרגל כל שהיה כשר וירא חטא שבאותו הדור מה היה עושה היה מביא שני גזרי עצים ועושה אותן כמין סלים ומחפן בקציעות
	ח	ו	שמסרו עצמן על התורה ועל המצות	שמסרו עצמן על המצות

עמוד	ברייתא	שורה	נוסחת תוספתא ד' שלנו	נוסחת כ"י ערפורט
8	י	ג	למה נאמר בט' בחודש אם נאמר בט' בחודש	למה נאמר בעשור לחודש ואם נאמר בעשור לחודש
	יא	ב	כה אמר ה' צום הרביעי וגו'	כה אמר ה' [צבאות] צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים
		ד	כל אוהביה וגו'	כל אוהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה.